UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentariorvm, Ac Dispvtationvm, In Tertiam Partem Divi Thomae. Tomi Qvinqve

Qui Est Primvs De Sacramentis: In Qvo Ea Continentvr, Qvæ Post Præfationem Indicantvr

Suárez, Francisco

[Köln], 1619

urn:nbn:de:hbz:466:1-93807

Visual Library

1 6 5 1
IHS

Th. 901 a.

C V
9

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

COMMENTARIORVM
AC
DISPVTATIONVM IN TERTIAM PARTEM DIVI THOMÆ.

TOMVS TERTIVS.

QVI EST PRIMVS DE SACRAMENTIS:

IN QVO EA CONTINENTVR, QVÆ POST PRÆFATIONEM INDICANTVR.

AVTHORE P. FRANCISCO SVAREZ, E SOCIETATE IESV, in Collegio eiusdem Societatis Academiæ Salmanticensis Sacræ Theologiæ Professore.

AB IPSO AVTHORE PRIMVM MVLTIS IN LOCIS EMENDATVS, DEINDE etiam scholiolis ad marginem illustratus: ac demum locorum S. Scripturæ cum à D. Thom. tum à Commentatore expositorum interpretatione: rerum deniq; Indice copiosiore ac vberiore auctus; in Germania nunc denuo excusus.

AD REVERENDISSIMVM ET ILLVSTRISSIMVM DOMINVM D. WOLFGANGVM, *Sacræ Moguntinæ Sedis Archiepiscopum, S. Romani Imperij per Germaniam Archicancellarium, Principem Electorem, &c.*

Collegij Societ. Jesv Paderborn. 1653.

MOGVNTIÆ,

Cum Gratia & Priuilegio Sacræ Cæs. Maiest.

Ex Officina Typographica Balthasaris Lippii,
Sumptibus Hermanni Mylij.

Anno M. DC. XIX.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO D. D. VVOLFGANGO, MOGVNTINÆ ECCLESIÆ ARCHIEPISCOPO, S. ROMANI IMPERII PER GERMANIAM Archicancellario, Principi Electori, Domino suo clementissimo, &c.

QVam nobilis, varia, multisq; implicita difficultatibus sit Disputatio de sacrosanctis Christianæ Religionis Sacramentis, Reuerendiss. & Illustriss. Princeps, nemini obscurum esse potest, nisi ei, qui Scholasticam, vt vocant, hoc est accuratam illam Theologicarum rerum tractationem in Catholicorum Academijs multis iam annis receptam, & detritam, nunquam delibarit. Quare à multis eruditione virtuteq; præstantib. hominibus, sæpenumero optatum est, vt hoc sæculo, quo à Sectarijs subtilis illa commentandi ratio in summum adducta contemptum est, clarissimaq; de nouæ legis nostræ Sacramentis doctrina miseranda quadam nouarum opinionum atq; errorum caligine ab ijsdem offusa, aliquis in hominum manus veniret, qui diuinis literis, S. Patribus, Concilijs, Summorum Pontificum sanctionib. Jureconsultis, Scholæ Doctoribus veteribus & nouis, controuersiarum etiam tractatoribus diligenter inspectis & ponderatis, copiosissimo, clarissimoq; commentario ita persequeretur hanc de nouæ legis Sacramentis disputationem, vt vtrisq; & hæreticis & Catholicis Lectoribus abunde satisfieri posset. Id vero non meo tantum, sed doctissimorum omnium, quotquot mihi audire licuit, iudicio, nuper absolutissime præstitisse videtur è Societate JESV R. P. FRANCISCVS SVAREZ, in tertio Disputationum suarum, quas in Tertiam Summæ Theologicæ B. THOMÆ Aquinatis partem edidit, Tomo, quem Reuerendiss. & Illustriss. Princeps, nunc iam in lucem damus; in quo haud scio, quid à quoquam desiderari possit, siue ingenij acumen, siue iudicij maturitatem, siue rerum tractandarum copiam, siue dictionis perspicuitatem & elegantiam, quæ in rerum obscurissimarum tractatione imprimis laudatur, spectauerit. Nihil enim tam abditum & retrusum in Theologia est, quod Theologus iste non in lucem proferat: nihil tam arduum & inuolutum, quod non enodet: nihil tam humile & abiectum, ad cuius explanationem non se demittat. Quicquid de Sacramentorum natura, vi, effectis, ritibus, sacrarum literarum monumentis continetur, quicquid exstat in veterum Patrum commentarijs, in Synodorum Oecumenicarum vel Mericarum decretis, in Romanorum antistitum rescriptis, quicquid à Scholasticis Doctoribus, à Iuris vtriusq; interpretibus, priscis æque ac recentibus, quicquid denique à controuersiarum huius sæculi, atq; adeo profanis etiam Scriptoribus conuenienter huic materiæ proditum est, id ille instar solertis & indefessæ apiculæ, in hos suos

commentarios, velut in aluearium, congeßit. Atq; ita ſe rem habere, nullo argumento certius æquus Lector, quam experientia ipſa, deprehendet. Peruolutet, ſi placet, genus omne ſcriptorum, veteres æque ac nouos percurrat quæſtionum Theologicarum tractatores, bibliothecas omnes deuoret: vbi ad extremum polemica hæc ζητήματα Suarez attigerit, facile ſtatuet eum inter omnes familiam ducere, hoc eſt, tam multa noua cumulare veteribus; tam varia, ordine meliore, methodo clariore, tractatione vberiore & ſolidiore diſceptare & euoluere, vt veriſſime à Demea Terentiano, licet alia in re, alicubi dictum ſit:

Nunquam ita quemquam bene ſubducta ratione ad vitam eſſe,
Quin res, ætas, vſus, ſemper apportet aliquid noui,
Aliquid moneat: vt illa quæ te ſcire credas, neſcias:
Et quæ tibi puraris prima, in experiundo repudies.

Hunc ergo Theologum tantopere laudatum, tanto ſtudio & deſiderio ab omnibus eruditis expetitum, digniſsimum iudicaui, in quo latiſſime diuulgando omnis Chalcographiæ noſtræ ſtrenuo deſudaret; eumq; laborem meis interpoſitis impenſis, optimo & Catholico viro BALTHASARI LIPPIO, *quem Reuerendiſs. & Illuſtriſs. Celſ. V. nuper pro inſigni ſua humanitate & beneuolentia ciuitate Moguntina benigne donauit, delegandum exiſtimaui; tum quod minime ambigerem, cum præclarum hunc theſaurum integrum, & ab omnibus mendis, quibus ante ſcatebat, emaculatum, formulis ſuis politiſsimis foras daturum: tum vt his typographiæ ſuæ primitijs, hoc tanti operis quaſi progymnaſmate, Rmæ. & Illmæ Celſ. V. atq; etiam Reuerendis & Nobilibus Metropolitanæ Eccleſiæ tuæ Summatibus, quorum beneuolentiam non exiguam hactenus quoq; expertus eſt, ac deniq; vniuerſa Academiæ Moguntinæ, induſtriam ſuam amplius probaret: & vero Vrbi etiam ipſi decus aliquod & ornamentum afferret, quæ iam olim æternam laudem omnium Scriptorum monumentis conſignatam ab inuenta & excogitata primum arte typographica promeruiſſet. Quare nec mihi alius, præter Illuſtriſs. Celſ. V. occurrere potuit vel debuit Patronus aut Mecœnas, cuius clariſsimo nomini hoc illuſtre opus inſcriberem & dedicarem: nec enim conueniebat, nouum hunc Calcographicum partum in tua metropoli, tuis auſpicijs editum, alio quam tuo, hoc eſt, quam ſummi ditionis Moguntinæ Principis, titulo, fauore, tutela & patrocinio tectum, lucem aſpicere & in manus hominum venire. Quod inſtitutum meum, cum non dubitem Rmæ & Illmæ. Celſ. V. fore gratiſsimum, non ſupereſt aliud, quam vt meipſum imprimis, deinde etiam dictum* BALTHASAREM LIPPIVM *Moguntinum iam Typographum, etiam atq; etiam Illmæ. Celſ. T. commendem,* DEVMQVE OPT. MAX. *ex animo precer, vt Reumam & Illuſtmam Celſ. V. toti Imperio, Eccleſiæ ſuæ, & nobis omnibus quam diutiſsime ſaluum incolumemq; tueatur & conſeruet.* COLONIÆ *Agrippinæ,* KALEND. *Ianuarij, à partu Virginis* cIↃ.IↃ.IC.

Rmæ. & Illmæ. Celſ. V.

Obſequentiſſimus

Arnoldus Mylius.

TOTIVS

TOTIVS OPERIS ARGVMENTVM AD LECTOREM.

CVm meam in scribendo rationem (Christiane Lector) ex cæteris libris, quos edidi, perspectam habeas, nihil habeo nouum, quod nunc te de nostro disputādi modo in hoc opere admoneam. Solum, quia hic liber, quamuis sit tertius Commentariorum in tertiam D. THOMÆ partem, est tamen primus de Sacramentis, seu in quartum librum Magistri Sententiarum, quem in animo est, ad finem vsq; persequi: placuit generalem quandam distributionem reliquorum etiam librorum, qui de hac re (adiuuante Deo) à nobis edentur, exponere. Totam enim hanc de Sacramētis disputationem in tres libros diuidimus: tum vt singula volumina sint moderatæ, atq; æquabilis prope magnitudinis: tū præsertim, vt cum natura, atq; institutione eorum, quàm maxime conueniret ipsa partitio. Nam Sacramenta, alia sunt, quæ ad communitatem; alia, quæ ad singulos homines pertinent: & rursus, ex ijs quædam ad cōmunem originis labem auferendam, & ad spiritualem vitam conferendam, vel conseruandam; alia vero ad propria hominum peccata remittenda, instituta sunt. Vnde fit, vt commodissima videatur eorū tripartita diuisio. Ea igitur, quæ ad singulorum vtilitatē per se cōferunt, & necessaria sunt, etiam sine occasione peccati propria voluntate commissi, vt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, primùm hunc librum sibi vendicabunt: quæ vero ad proprium cuiusque morbum, eiúsue reliquias depellendas: cuiusmodi est Pœnitentia, atque Extrema vnctio: in secundum conferentur: in quo etiam (ne ea, quæ sunt cum Pœnitentia coniuncta, disiungamus) de Indulgentijs, Purgatorio, & Suffragijs agendum erit: hæc enim omnia ad pœnarum remissionem iuuant. Porrò de censuris etiam omnibus, propter potestatē clauium, cuius actus est Sacerdotis absolutio, in eodem libro differendum erit. Postremo denique libro ea comprehendemus, quæ ad vniuersæ Ecclesiæ corpus attinent: Ordinis, scil. & Matrimonij sacramenta. Nam reliqua, quæ in extrema parte Quarti disputari solent, vt de nouissimis, &c. de industria, vt ea nos cura liberaremus, in superiori volumine, quantum visum est, expediuimus. Principio autem, quoniam multa sunt omnibus Sacramentis communia, exemplum D. THOMÆ, atque aliorum Theologorum secuti disputabimus de sacramentis in genere, quo clarius, & breuius res ipsa tota comprehendatur. Adiunximus tandem ad extremam huius voluminis partem,

longam disputationem de sacrificio; non quia ratio sacrificij, & sacramenti diuersæ non sint, sed quia in lege gratiæ ita coniunctæ sunt in admirabili Eucharistiæ mysterio, vt altera sine altera commodè explicari non possit. Accedit etiam, quòd, cùm in Ecclesia non sit sacrificiorum multitudo, sicut est Sacramentorum, vnus hic locus visus est ad hoc vnum Sacrificium declarandum aptissimus. De cætero, quoniam ea, de quibus acturi sumus, partim speculatiua, partim moralia sunt, quorum alia alijs vel iucunda sunt, vel vtilia; ita ea partiti sumus, vt illa priora prius, & posteriora posterius, separatim, in singulis rerum generibus, & Sacramentis explicemus, vt facilius quisque possit, quæ sibi aptiora videbuntur, eligere. Atque hanc methodum in reliquis duobus libris tenebimus, quos propediem tibi (studiose Lector) nos daturos speramus; quippe à quotidianis scholis, docendique curis, quibus adhuc districti fuimus, expeditos, nihil est iam (Deo auspice) quod retardet: quod autem incitet, adest alacris de omnibus bene merendi Voluntas; quæ, vt spero, non remittetur vllis, vel laboribus, vel molestijs, vel vigilijs, quoad valetudo, ac vita suppeditauerit. Tu verò interea hoc fruere, dum cætera tibi paramus, & studio legendi, studium nobis auge scribendi, atque, vt lectio tua, & scriptio nostra in laudem ac gloriam DEI cedat, obsecra.

Vale.

SVMMA

SVMMA RERVM OMNIVM, QVÆ IN HOC TOMO DISPVTANTVR.

IN quinque principalia capita totum opus distribuitur. De Sacramentis in genere. De Baptismo. De Confirmatione. De sacrosancto Eucharistiæ sacramento. De Arcano Missæ sacrificio.

Vnaquæque ex his partibus in duas præcipuas diuiditur. Prior, speculatiua seu dogmatica vocari potest. Posterior, moralis & practica. In priori namq; institutio sacramenti, natura, essentiales & integrales partes, causæ, effecta, & accidentia seu cæremoniæ declarantur. In posteriori vero de præceptis omnibus, quæ ad tale sacramentum pertinent; quibus modis ac temporibus, & seruanda sint, & contra ea peccari possit; & an censuræ aliquæ, vel Ecclesiasticæ pœnę eis annexæ, sint transgressoribus impositæ, copiose differitur.

Prima pars, quæ est de Sacramentis in genere, primis octodecim disputationibus absoluitur, ex quibus quatuordecim priores, partem speculatiuam, quatuor reliquæ moralem continent.

Pars secunda, quæ est de Baptismo, tredecim habet disputationes, à decimanona vsque ad trigesimam primam, quarum vltima moralis est.

Pars tertia, quæ est de Confirmatione, septem disputationibus comprehenditur, à trigesima secunda vsq; ad trigesimam octauam, quarum sola vltima moralis est.

Pars quarta, quæ est de sacramento Eucharistiæ, triginta quatuor disputationibus continetur, à trigesimanona vsq; ad septuagesimam secundam. In prioribus vigintiseptem, Eucharistiæ declaratur mysterium: & non solum scholasticæ quæstiones: sed etiam controuersiæ cum hæreticis accurate differuntur. In septem residuis, moralis doctrina ad hoc sacramentum pertinens, proponitur.

Quinta & vltima pars, quæ est de Sacrificio Missæ, decem & sex disputationibus concluditur, à septuagesimatertia vsque ad octuagesimamoctauam. Atque ex his priores septem fidei dogmata continent, declarant, ac defendunt: reliquæ vero nouem, morales sunt, & præcepta omnia ad Missam spectantia, tam quæ ad dicentes seu offerentes, quam ea, quæ ad ministrantes & audientes pertinent, simul & omnes Missæ cæremonias continent ac explanant.

Quid in singulis disputationibus, earumque membris seu sectionibus tractetur, in proprio indice inferius demonstratur.

APPRO-

APPROBATIO PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV CASTELLANÆ PROVINCIÆ, NOMINE R. P. GENERALIS EIVSDEM SOCIETATIS FACTA.

PRotestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt tertius tomus Commentariorum in tertiam partem D. Thom. à Patre Francisco Suarez nostræ Societatis, sacræq; Theologię in nostro Collegio Salmanticensi Professore, compositus, & eiusdem Societatis grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloq; nostro munitas dedimus. Valentiæ, die vigesimaoctaua mensis Augusti, anni millesimi quingentesimi nonagesimi tertij.

Gonzalus Dauila Prouincialis.

CENSVRA.

QVæ in his duobus voluminibus disseruntur de Sacramentis in communi, & de tribus Sacramentis, Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, à P. Francisco Suarez, Societatis IESV, & Sacræ Theologiæ apud Salmaticenses Professore, sunt vera, & nostræ Religioni consentanea, eaq; eruditione referta, vt dignissima esse censeam, quæ in Theologorum vtilitatem typis mandentur. Madriti, Kalendis Maij, Anni M. D. XCIV.

Petrus Lopez de Montoya,
D. Theologus.

COM-

COMMENTARII ET DISPVTATIONES

P. FRANCISCI SVAREZ E SOCIETATE IESV IN TERTIAM PARTEM D. THOMÆ:

A QVÆSTIONE SEXAGESIMA, VSQVE ad octuagesimamtertiam.

PRÆFATIO.

CVM D. Thomas in superioribus quæstionibus doctrinã de Verbo incarnato copiosè tradiderit, ad sacramentorũ considerationem iure progreditur: quoniam septẽ sacramenta ab eodẽ Verbo instituta, & septem columnæ sunt, quas diuina sapientia exscidit, vt super eas Ecclesiæ suæ domum ædificaret, vt significarunt Cypr. epist. 63. & August. 17. de Ciuit. c. 20. & vberrimi etiã sunt gratiæ fontes, quos idem Verbum Dei, & fons vitæ in hac domo sua perennes esse voluit, vt filij eius aquam vitæ ex eis haurirent, sicut Isa. prædixerat, Haurietis aquas in gaudio de fontib. Saluatoris. Non de fontibus fluminis Ægypti, inquit Hier. sed de fontibus Iesu, qui in Euangelio clamabat, qui sitit, veniat ad me, & flumina de ventre eius exibunt. Admirandum sane diuinæ sapientiæ artificium, atq; infinitæ virtutis diuini verbi singulare dictum, q̃ res externa specie caducas, atque labantes firmum æterni ædificij fundamentum effecerit, & sub signis ex corporis elementis concretis, quibus nihil excelsius, nihilque diuinius, quam cæteris rebus inesse videtur, cœlestia mysteria omnemq; spiritualẽ animi salutem contineri voluerit. Per hæc enim diuina sacramenta, vt Concil. Trid. docuit, omnis vera iustitia, vel incipit, vel certe augetur, vel amissa reparatur. Qua in re benignissime diuina prouidentia, sese fragili hominum naturę accommodauit: cum enim hæc sit hominis imbecillitas, vt res quæ sub sensum non cadunt, non nisi ex ijs, quæ sensibus obijciũtur, conijectare possit, ad diuinę prouidentię sapiẽtiam, suauitatemq; pertinuit, diuina mysteria sub sensibilib. signis homini proponere, eaque instrumenta efficere, quibus & ab homine colatur Deus, & à Deo gratiæ beneficium, & auxilium homo suscipiat. Hæc itaq; est eorum sacramentorum, quæ Ecclesiæ suæ Christus prouidit, dignitas, & maiestas, ob quam longe sanctiora, ac diuiniora, quam sacramenta vetera censentur, teste Ambr. 1. de sacra. c. 4. Quia licet numero pauciora sint, actu tamẽ sunt faciliora, virtute maiora, vtilitate meliora, vt August. cõtra Faustum scripsit. Atq; de his sacramentis præsens disputatio præcipue instituitur, quamuis propter rerum similitudinem, & conuenientiam de alijs etiam, quę in lege naturæ, aut scripta fuerunt, quasi per occasionem differatur.

Sacramenta septem columnæ, septem que fontes sunt.

Cap. 12.

Sess. 7 in pr.

Sacramentorum ratio rebus humanis accommodatissima est.

Sacramenta noua veteribus præstantiora Lib 19 c. 13.

Iam vero ex ijs quæ dicta sunt, de subiecto, & materia huius doctrinę facile intelligi potest, quanta sit eius dignitas, necessitas, ac obscuritas. Multa enim in ea continentur diuina ac supernaturalia mysteria, quorum cognitio ac contemplatio licet humani ingenij vires, ac intelligentiam superat, tamẽ per sese iucundissima est, & ad Christianos mores componendos vtilissima: quæ eo maiori studio, ac diligentia his temporibus illustranda & ex veterum fontibus, quorum traditione maiori ex parte constitit, eruenda est, quo ab hostibus fidei vehementi9 impugnatur, qui hos præclarissimos gratiæ fontes, aut prorsus obruere, aut fœdare saltem, atque imminuere totis viribus hac tempestate conati sunt. Quam ob rem non solum curandum nobis est, vt veram doctrinam, quæ ex principiis fidei colligitur, explicemus, atq; illustremus, quod scholastici doctoris munus est, sed etiam, ipsa fidei dogmata confirmemus, & aduersus hæreticos stabiliamus. In hac vero doctrina tradenda, eam methodum obseruabimus, quam & D. Tho. & reliqui omnes scriptores tenuerunt, ac reb. ipsis, & modo cognitionis humanæ consentanea est. Prius enim vniuerse de sacramentis: postea vero in specie de singulis sacramentis nouæ legis dicemus. Quia vero, vt diximus, doctrina hæc partim speculatiua est, partim practica: quædam enim continet, quæ ad solam veritatis, & rerũ cognitionem, alia, quæ ad mores hominum dirigẽdos, & componendos spectant, ideo vt claritati, & breuitati studeamus, tam generalem tractatum de communi ratione sacramentorum, quam proprios, ac speciales de singulis, in duas principes partes distinguendos curabimus: quarum prior veluti speculatiua sit, in qua inquiratur, an sit, & quid sit sacramentum, & quas causas, effectus, proprietatesue habeat: posterior vero sit practica & moralis, & in ea explicentur præcepta quæ ad huiusmodi sacramenta pertinent, & quibus modis contra ea peccare cõtingat, & si quæ fortasse Ecclesiasticæ pœnæ, aut cẽsuræ ob huiusmodi transgressionem impositę sunt. Quoniam vero in sacramentorum administratione, præter ea quæ sunt de ipsorum substantia, multa sunt ex Ecclesiæ institutione, & præcepto ad maiorem ornatum, ac reuerentiam sacramentorum adiuncta, quæ veluti accidentia sacramentorum, vel ceremoniæ, aut sacramentalia dici possunt, quorum cognitio studiosis omnibus, ac præcipue sacramentorum ministris admodum necessaria est, ideo de iis etiam suo loco, & ordine disputabimus, vel in communi in disputatione de sacramentis in genere, vel in singulis sacramentis, proprios vniuscuiusque ritus explicando.

Suscepti operis gravitas, vtilitas, & iucunditas.

Ordo & ratio totius operis.

Prius vero quam ad disputandum de rebus accedamus, pauca de nomine sacramenti præmittenda sunt: quoniam huius temporis hæretici etiam nomen ipsum reijciunt in ea significatione, qua à Catholicis vsurpatur, quia & noua, & in scriptura sacra, & in sanctis patribus minime vsitata eis visa est. Sacramentum igitur Latinis à sacro deductum est, & prius impositum fuit ad significandum pignus quoddam, vel pecuniam, quam litigantes apud Pontificem deponere solebant: vt qui causa caderet, pecuniam suam amitteret, quæ ærario publico applicabatur, & sacramentum dicebatur, eo quod in loco sacro seruaretur. Ita Varro libr. 4. de lingua Latina, & colligitur ex Cicerone epist. 110. Deinde omne iuramentum, vel quod iuramento affirmatum est, dictum est sacramentum: quæ significatio in iure præsertim vsitata est, l. sacramẽta puberum, C. si aduersus venditionem, & c. si sacramenta, 22. q. 4. & sę-

Vnde sacramentũ dicatur, & quid significet, nempe, Certum pecunia depositum. Varro.

Cicero. Iuramẽtum;

Hieron. pe alias. Sic Hieron. Epist. 1. ad Heliodorum scripsit, Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in baptismate consepultus in sacramenti verba iurasti pro nomine eius non te patri parciturum esse, nō matri. Atq; eodem modo Tertull. li. ad Martyras, c. 3. Vocati sumus ad militiam Dei viui, iam tunc cū in sacramēti verba respondimus, & lib. de corona militis, c. 11. Credimus humanum sacramentū diuino superduci licere, & in alium dominum respondere post Christum. At vero in scriptura sacra hæc vox præcipue significare solet rem aliquam diuinam, hominib. occultam, eorēmq; cognitionem superantē, vt sacramentum idem sit, quod sacrū secretum, quod à mysterio appellatur: sic Sapiē. 2. Nescierunt sacramenta Dei, ad Ephes. 1. Vt notum faceret sacramentum voluntatis suæ, 1. ad Tim. 3. Magnum est pietatis sacramentum: quib. locis Græce respondet vox mysteriū, quę interdum à Latino interprete retinetur, vt Mat. 13. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, & 1. ad Cor. 13. Si nouerim mysteria omnia: quod Aug. de gratia, & li. arb. c. 17. legit, Si sciero sacramenta omnia, & 1. Cor. 15. Ecce mysterium vobis dico, & ad Coloss. 4. vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, ad Ephes. autem 3. vtraq; vox posita est, Secundum reuelationem notum factum mihi est sacramentum: sicut supra scripsi in breui, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. Vnde veluti per analogiam quandam deriuata est hæc vox ad significandum secreta Regum, vel amicorum, Tob. 12. Sacramentum regis abscondere bonum est, & Prou. 20. Ei, qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulēter, & dilatat labia sua, ne commiscearis. Hinc vero vlterius factum est, vt verba illa seu res, quæ rem aliquā occultam, diuinam, ac supernaturalem significant, sacramenta dicantur, eo, quod veluti in se contineant, & occultent sacra mysteria, sic Paulus ad Ephes. 5. de coniugio inter primos homines in paradiso cōtracto, dixit, Sacramentū hoc magnum est, eo quod coniunctionem Christi cum Ecclesia significaret, & Danielis 2. Mihi sacramentum hoc reuelatum est, & infra, vere Deus est reuelans mysteria, quia tu potuisti explicare hoc sacramentum, & Apocal. 1. Sacramentum septem stellarum. Et in eadem significatione vtuntur sæpe sancti hac voce, vt Cyprian. Epist. 63. dicens, omnia testimonia, & sacramenta sacræ Scripturæ Christum prædixisse, & Tertul. li. de præscript. aduersus hæreticos, c. 40. Ipsas (inquit) res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis ęmulatur. Vbi Pamelius multa de nomine sacramenti congerit. Ambr. etiam li. 1. de sacramen. c. 4. transitum Iudæorum per mare rubrum, manna, & alias similes veteres figuras Iudæorum sacramēta vocat, & eodem modo loquitur Lactant. libr. 4. c. 17. & D. Augustin. lib. 2. contra aduersarium leg. & prophet. c. 9. & lib. 8. de Genesi ad litteram, c. 4. & 5. li. 2. de pecc. meri. & remis. c. 26. lib. 4. de symbol. ad Cetechume. c. 1. & 19. contra Faust. c. 11. Epist. 23. & aliis innumeris locis. Ex hac vero generali significatione, amplius contracta est hęc vox communi vsu Ecclesiæ, SS. Patrum, & Theologorum ad significandum, quædam specialia signa sensibilia spiritualem gratiam continentia, ac significantia, cuius significationis integra ratio ex ipsius rei explicatione pendet, quam statim disputatione sequenti trademus. Fuit autem necessarium Theologis, ad explicanda propria nostræ fidei mysteria propriis etiam ac specialibus vocibus ea exprimere, ac significare, & ideo, sicut in aliis mysteriis Incarnationis, aut Trinitatis, nouas voces adinuenerunt, ita hic non communem, & analogam vocem adaptarunt, & accommodarunt. Atque in hunc modum vtuntur voce sacramenti Concilia, præsertim Lateranens. sub Innocent. III. Constantien. Florent. & Trident. & Victor. Papa, epist. 2. Anastas. 2. in epist. ad Anast. Imp. c. 8. & Nicol. primus in suis rescriptis, titul. 11. capi. 5. ex patribus, Augustin. epist. 118. cap. 1. & 3. lib. de Doctr. Christiana, ca. 19. Cyprian. sermone de ablutione pedum, & ser. de baptismo, Verborum (inquit) solemnitas & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolorum, sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant sacramentum. Item Isidor. lib. 6. Etymo. cap. 18. Hieronym. Dialog. contra Luciferian. & Ezech. 44. Lactant. & Tertull. passim. Atque in eadem significatione pro voce, Sacramentum, vtuntur Græci hac voce, mysterium, vt Concilium Nicenum, can. 14. vbi interpres vertit, sacramentū, vt Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 23. & Orig. homil. 5. in Numer. Cyril. Hierosol. in Cateches. mystagogicis, & interdum vocant sacra, aut mystica symbola, vt Dionys. de Eccles. hierar. & Basil. in Exhortatio. de baptis. & hæc de nomine sacramenti sufficiant.

Rem cui sub est occultum mysterium.

Rē, quæ vim occultam & supernaturā lum contines.

Cyprian.

Tertull.

Pamelius. Ambr.

Augustin.

Quid in præsenti sacramentum significet.

Concil. Lateranens. Constantiens. Florent. Trident.

Quæ nos sacramenta, Græci mysteria appellāt.

Supereſt, vt nonnullos ex præcipuis autoribus commemoremus, qui de hac materia disseruerunt. Ex patribus pauci disputant in genere de sacramentis, sed de singulis speciebus, vt postea videbimus: solus Ambros. quosdam libros de sacramentis inscripsit, & alterum de mysteriis, sed in eis fere de Baptismo & Eucharistia solum disputat. Hugo etiam Victori. prolixum opus de sacramentis edidit, sed in illo de omnibus mysteriis nostræ fidei tractat, solum libr. 1. part. 9. quædam de sacramentis in genere scripsit, eodem fere sensu, quo nos loquimur. Quæ repetit in summa sententiarum, tract. 4. à quo multa sumpsit Magister sentētiarū, qui de hac re disseruit libr. 4. à principio, vbi scholastici, eadem late persequuntur. Contra hæreticos vero illustrarunt hanc materiam diligenter, Vvaldensis tom. 2. de sacrament. Rossens. in refuta. art. Luther. articul. 1. Ruardus in articulis Louanien sibus artic. 1. Alanus libro de sacrament. in genere, Eckius hom. de sacrament. Tilet. in defensione Concil. Trident. contra Kemnitium, circa sess. 7. Hosius in confes. cap. 37. & seq. Lindan. lib. 4. Panop. à principio, Bellarmi. tom. 2. à princ.

Autores, quē de sacramentis scripserūt.

Ambr.

Hugo.

Magist. 4 sen.

Vvaldens. Rossens. Ruardus. Alanus. Eckius. Hosius. Tilet. Lindan. Bellarmin.

QVÆSTIO LX.

De Sacramentis, in octo articulos diuisa.

POST *consideationem eorum, quæ pertinent ad mysteria Verbi incarnati, considerandum est de Ecclesiæ sacramentis, quæ ab ipso Verbo incarnato efficaciam habent. Et prima consideratio erit de sacramentis in communi. Secunda de vnoquoque sacramentorum in specialis.*

Circa primum quinque consideranda sunt.

Primo, quid sit sacramentum.

Secundo, de necessitate sacramentorum.

Tertio, de effectibus sacramentorum.

Quarto de causa eorum.

Quinto, de numero.

Circa primum quæruntur octo.

Primo, vtrum sacramentum sit in genere signi.

Secundo, vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.

Tertio, vtrum sacramentum sit signum vnius rei tantum, vel plurium.

Quarto, vtrum sacramentum sit signum, quod est res sensibilis.

Quinto, vtrum ad sacramentum requiratur determinata res sensibilis.

Sexto, vtrum ad sacramentum requiratur significatio, quæ est per verba.

Septimo, vtrum requirantur determinata verba.

Octauo, vtrum illu verbū posit aliquid addi, vel subtrahi.

ARTI-

ARTICVLVS I.

Vtrum Sacramentum sit in genere signi.

4 d 1 q 1 ar. 1 q 1 & art. 2 ad 1. & art. 4 q 1 ad 2.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod sacramentum non sit in genere signi. Videtur enim sacramentum dici à sacrando, sicut medicamentum à medicando. Sed hoc magis videtur pertinere ad rationem causæ, quam ad rationem signi. Ergo sacramentum magis est in genere causæ, quam in genere signi.*

2. Præterea, sacramentum videtur aliquod occultum significare, secundum illud Tobiæ 12. Sacramentum Regis abscondere bonum est. Et Ephes. 3. Quæ sit dispensatio sacramenti abscondíti à sæculis in Deo. Sed illud quod est absconditum, videtur esse contra rationem signi. Nam signum est, quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire, vt patet per Augustinum in 2. de Doctr.* Christia. Ergo videtur, quod sacramentum non sit in genere signi.*

Li 2 c 1. circa principio 3.

3. Præterea, iuramentum quandoque sacramentum nominatur, dicitur enim in Decret. * 22. quæst. 5. Paruuli qui sine ætate rationabili sunt, non cogantur iurare, & qui semel periuratus fuerit, nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum (id est, iuramentum) accedat. Sed iuramentum non pertinet ad rationem signi: ergo videtur, quod sacramentum non sit in genere signi.*

22 q 5 cap. Paruuli qui sine ætate.

Libr. 10. c 15. non procul à prine. tom. 5.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in 10. de Ciuitate Dei. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.*

Respondeo dicendum, quod omnia quæ habent ordinem ad vnũ aliquid, (licet diuersimode) ab illo denominari possunt. sicut à sanitate, quæ est in animali, denominatur, animal, non solum animal, quod est sanitatis subiectum, sed dicitur, medicina sana, in quantũ est sanitatis effectiua: dieta vero, in quantum est conseruatiua eiusdem, & vrina, in quantum est significatiua ipsius. Sic igitur sacramentum potest aliquid dici, vel quia in se habet aliquam sanctitatem occultam, (& secundum hoc, sacramentum idem est quod sacrum secretum) vel quia habet aliquem ordinem ad hanc sanctitatem, vel causæ, vel signi, vel secundum quamcunq; aliam habitudinẽ. Specialiter autem nunc loquimur de sacramentis, secundum quod important habitudinem signi, & secundum hoc sacramentum ponitur in genere signi.

Ad primum ergo dicendum, quod quia medicina se habet vt causa effectiua sanitatis, inde est quod omnia denominata à medicina dicuntur per ordinem ad vnum primum agẽs, & propter hoc medicamentum importat causalitatem quandam. Sed sanctitas, à qua denominantur sacramentum, non significatur per modum causæ efficientis, sed magis per modũ causæ formalis vel finalis, & ideo non oportet, quod sacramẽtum semper importet causalitatem.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit. secundum quod sacramentum idem est quod sacrum secretum. Dicitur autem non solum Dei secretum, sed etiam Regis, esse sacrum & sacramentum, quia secundum antiquos sancta vel sacrosancta dicebantur, quæcunque violari non licebat, sicut etiam muri ciuitatis, & personæ in dignitatibus constitutæ. Et ideo illa secreta siue diuina, siue humana, quæ non licet violari, quibuslibet publicando, dicuntur sacra vel sacramenta.

Ad tertium dicendum, quod etiam iuramentum habet quandam habitudinem ad res sacras. inquantum scilicet est quædã confectatio facta per aliquid sacrum. Et secundum hoc dicitur iuramentum esse sacramentum, non eadem ratione, quæ nunc loquimur de sacramentis, non tamen æquiuoce sumpto nomine sacramenti sed analogice, scilicet secundum diuersam habitudinem ad aliquid vnum, quod est res sacra.

COMMENTARIVS.

EXplicaturus D. Thom. essentiam, ac definitionem sacramenti conuenienti ordine illius genus ante omnia inquirit, & quamuis solum de signo in communi, titulum proponat, tamen specialiter loqui videtur de signo significante ad placitum, seu ex impositione, & hoc sensu respondet sacramentum esse signum quoddam: quam veritatem non aliter probat, nisi, quia signum sanctitatis, seu rei sacræ occultæ, potest conuenienter significari hoc nomine sacramenti, nam omnia, quę dicunt habitudinem ad eandem formam possunt eadem voce, saltem secũdum analogam rationem significari. quod autem in præsenti materia, in hac significatione hęc vox sumatur, supponit ex communi vsu eorum, qui de ea scribunt, aut loquuntur, significatio enim vocum ex vsu tantum probari potest. Quæstiones autem, quæ sunt de quidditate vel essentiis rerum, nec tractari, nec expediri à nobis possunt, nisi vocum significatio ex communi modo loquẽdi supponatur. Et ita procedit Diuus Thom. tam in hoc articulo, quam in duobus sequentibus, ad quorum expositionem deseruiunt, quæ de nomine sacramenti præmisimus.

De signo significante ad placitum, et sermonem.

Significatio vocum tantũ ex vsu probari potest.

Duæ quæstiunculæ insinuantur à D Thom.

In solutione ad primum indicat D. Thom. vnam vel alteram quæstiunculam. Prior est, cum medicamentum non significet rationem signi, sed causæ, cur non idem dicamus de sacramento? nam sicut medicamentum dicitur à medicando, ita sacramẽtum à sacrando. Et respondet medicamentum dictum esse à medicina, quæ est causa effectiua sanitatis, & ideo, non denominari, per modum signi, sed per modum causæ: sacramentum autẽ denominari à sanctitate, quæ nõ significatur per modũ causæ efficientis, sed formalis vel finalis: & ideo, sacramẽtum non necessario significari per modum causæ efficientis sanctitatem, sed aliquid denominatum à sanctitate, vel intrinsece, vel extrinsece, atque hoc modo comprehendere potest sub significatione sua id quod est signum sanctitatis. Ad quod amplius explicandum addi potest, quamuis medicamentum dictum sit à medicina, non tamen dicere habitudinem ad illam, sed ad sanitatem, ad quam habet habitudinem eiusdem generis, quam habet medicina, cui medicamentum subordinatur, & ideo participare rationem causæ, quam habet medicina: at vero sacramentum, ita dicitur à sanctitate vel re sacra, vt dicat habitudinem ad illam, & ab illa denominetur, vt à termino, seu forma extrinseca: hæc autem habitudo potest esse multiplex, & vna est habitudo signi, quæ propterea optime potest illa voce significari. Iuxta quam responsionem, non erit necessarium, quod in argumento sumitur, sicut medicamentum dicitur à medicando actiue, ita sacramentum dici à sacrando etiam actiue, non enim hoc cõuenit omni sacramento, præsertim loquendo de perfecta sanctificatione, quæ est per gratiam: loquẽdo enim latius de sanctificatione aliter dicendum esset, vt in disputatione latius explicabimus. Hinc videtur oriri secunda dubitatio, cum sacramenta sint causa & signa rei sacræ, cur potius dicantur constitui in genere signi, quam in genere causæ: quæ attingit multa tractanda in secunda disputatione, & dicendum breuiter est, sacramentum potissimum denominari à sanctitate perfecta, quæ est maxime occulta & supernaturalis: quamquam autem aliqua sacramenta sint causæ huius sanctitatis, non tamen omnia: & ideo non est hoc de ratione sacramenti secundum se: esse autem signum conuenit omni sacramento, & ideo merito dicitur sub hoc genere sacramentum constitui.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.

Inf q 64 ar. 2 Et 2 q 101 ar 4 con. & q 102 art.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum. Omnes enim creaturæ sensibiles sunt signa rerum sacrarum, secundum illud*

5. co & 4 d. 1. q. 1 art 1. q 1.

Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Nec tamen omnes res sensibiles possunt dici sacramenta. Non ergo omne signum rei sacræ, est sacramentum.

2. Præterea, omnia quæ in veteri lege fiebant, Christum figurabant, qui est sanctus sanctorum: secundum illud 1. ad Corinth. 19. Omnia in figura contingebant illis. & Coloss. 2. Quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi Nec tamen omnia gesta patrum veteris testamenti, vel etiam omnes cæremoniæ legis sunt sacramenta, sed quædam specialiter. sicut in secunda parte habitum est. * Ergo videtur, quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum.

1, 2. q. 101. ar. 4.

3. Præterea, etiam in nouo testamento multa geruntur in signum alicuius rei sacræ, quæ tamen non dicuntur sacramenta, sicut aspersio aquæ benedictæ, consecratio altaris, & similia. Non ergo omne signum rei sacræ est sacramentum.

Sed contra est, quod definitio conuertitur cum definito. Sed quidam definiunt sacramentum per hoc, quod est sacræ rei signum, & hoc etiam videtur ex authoritate. Augustini * supra inducta. Ergo videtur, quod omne signum rei sacræ, sit sacramentum.

In art præc. arg sed con

Respondeo dicendum, quod signa proprie dantur hominibus, quorum est, per nota ad ignota peruenire. Et ideo proprie dicitur sacramentum, quod est signum alicuius rei sacræ ad homines pertinentis, vt scilicet, proprie dicatur sacramentum, secundum quod nunc de sacramentis loquimur, quod est signum rei sacræ, in quantum est sanctificans homines.

Ad primum ergo dicendum, quod creaturæ sensibiles significant aliquid sacrum, scilicet, sapientiam & bonitatem diuinam, in quantum sunt in seipsis sacra: non autem in quantum nos per ea sanctificamur. Et ideo non possunt dici sacramenta, secundum quod nunc loquimur de sacramentis.

Ad secundum dicendum, quod quædam ad vetus Testamentum pertinentia, significabant sanctitatem Christi, secundum quod in se sanctus est. Quædam vero significabant sanctitatem eius, inquantum per ea nos sanctificamur, sicut immolatio agni Paschalis significabat immolationem Christi, qua sanctificati sumus. Et talia dicuntur proprie veteris legis sacramenta.

Ad tertium dicendum, quod res denominatur à fine & complemento, dispositio autem non est finis neque perfectio. Et ideo quæ significant dispositionem ad sanctitatem, non dicuntur sacramenta (de quibus procedit obiectio) sed solum ea quæ significant perfectionem sanctitatis humanæ.

COMMENTARIVS.

Quid sit sacramentum definitur à D Thom. Duplex sensus definitionis.

EXplicato genere inquirit D. Tho. differentiam vt definitionem sacramenti compleat: & quoniam ratio signi respectiua est, quæ speciem sumit à termino: ideo ex parte rei significatæ per sacramentum, illius definitionem complet, dicens, Sacramentum esse signum rei sacræ, in quantum est sanctificãs homines, quæ particula reduplicatiua duplicem sẽsum habere potest. Prior est, si cadat supra rem sacram, ita vt sensus sit, sacramentum debere significare rem sacram sanctificantem hominem, & quatenus illum sanctificat. Posterior est, vt reduplicatio cadat in ipsum sacramentum, & sensus sit, sacramẽtum, quatenus hominem sanctificat, debere esse sacræ rei signum, & quamuis vterque sensus in re sit aliquomodo verus, nam vtrumque horum pertinet ad rationem sacramenti, vt postea explicabimus: tamen prior reuera est à D. Thoma intentus, qui loquitur de sanctificatione hominis simpliciter, quæ per gratiam fit, vt aperte explicat in solutione ad tertium, & ita est clarus totus contextus. Quomodo autem definitio sic explicata sufficiat ad essentiam sacramenti declarandam, in sequenti disputatione tractabitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum sacramentum sit signum vnius rei tantum.

4 d 1 q. 1. ad 1 q 1 ad 4. art. 3. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod sacramentum non sit signum, nisi vnius rei. Id enim quo multa significantur, est signum ambiguum, & per consequens fallendi occasio. sicut patet de nominibus æquiuocis. Sed omnis fallacia debet remoueri a Christiana religione. secundum illud Coloss 2. Videte, ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam. Ergo videtur, quod sacramentum non sit signum plurium rerum.

2 Præterea: Sicut dictum est, * Sacramentum significat rem sacram, in quantum est humanæ sanctificationis causa. Sed vna sola est causa humanæ sanctificationis, scilicet sanguis Christi. secundum illud Hebr. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Ergo videtur, quod sacramentum non significet plura.

Art præced.

3. Præterea: Dictum est, * quod sacramentum proprie significat ipsum finem sanctificationis. sed finis sanctificationis est vita æterna, secundum illud Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam Ergo videtur, quod sacramentum non significet nisi vnam rem, scilicet vitam æternam.

Art præced. ad 3.

Sed contra est, quod in sacramento altaris est duplex res significata, scilicet, corpus Christi verum, & mysticum, vt * Augustinus dicit in lib. Sent. Prosperi.

De cons. dist. 2 c. Hoc est quod dicimus

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) * sacramentum proprie dicitur, quod ordinatur ad significandam nostram sanctificationẽ. in qua tria possunt considerari, videlicet ipsa causa sanctificationis nostræ, quæ est passio Christi, & forma nostræ sanctificationis, quæ consistit in gratia & virtutibus, & vltimus finis sanctificationis nostræ, qui est vita æterna. Et hæc omnia per sacramenta significantur. Vnde sacramentum est & signum rememoratiuum eius quod præcessit, scilicet passionis Christi, & demonstratiuum eius quod in nobis efficitur per Christi passionem, scilicet gratiæ, & prognosticum, ad est. prænuntiatiuum futuræ glorꝛ.

Art præced.

Ad primum ergo dicendum, quod tunc est signum ambiguum, præbens occasionem fallendi, quando significat multa, quorum vnum non ordinatur ad aliud Sed quando significat multa, secundum quod ex eis quodam ordine efficitur vnum, tunc nõ est signũ ambiguum sed certum. sicut hoc nomen homo. significat animam & corpus, prout ex eis constituitur humana natura. Et hoc modo sacramentum significat tria prædicta, secundum quod quodam ordine sunt vnum.

In cor. art.

Ad secundum dicendum, quod sacramentum in hoc quod significat rem sanctificantem, oportet quod significet effectum, qui intelligitur in ipsa causa sanctificante. prout est sanctificans.

Ad tertium dicendum, quod sufficit ad rationem sacramenti, quod significet perfectionem quæ est forma, nec oportet quod solum significet perfectionem, quæ est finis.

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli solum explicat D. Thom. quomodo fieri possit, vt idem sacramentum plura significet, quæ ordinem dicunt ad sanctificationem nostram, vel per modum formæ, vel per modum causæ efficientis, vel finalis: quod autem hoc fit de ratione sacramenti non probat D. Tho. imo neque id aperte affirmat, sed solum dicit, hæc omnia significari per sacramenta: fieri autem potest, vt hoc cõueniat omnibus sacramentis, quæ nunc habemus, quamuis non sit de ratione sacramenti vt sic, sicut reuera non est: potest enim optime definitio sacramenti data præcedenti articulo intelligi, atque saluari cum sola significatione formali sanctitatis, sine significatione propria atque immediata causarum eius.

Explicatio D. Thom.

eius. Quia potius, quod omnibus sacramentis conueniat, illa tria significare, scilicet, præteritam Christi passionem, præsentem gratiam, & futuram gloriam: asseritur quidem à D. Tho. non tamen probatur: sed (vt Caiet. dixit,) ex communi modo loquendi omnium, vt clarum sumitur: quod vt verum sit, necessario intelligendum est de sacramentis nouæ legis, nam vetera, licet veram rationem sacramenti participarent) nec præsentem gratiam, nec futuram gloriam semper significarũt, quæ omnia in sequenti disputatione latius disputabuntur.

DISPVTATIO I.

De essentia ac definitione sacramenti.

COgimur doctrinæ ordinem aliquantulũ inuertere prius, quid sit sacramẽtum, quam an sit inquirendo, (sicut D. Tho. fecit,) quia antequam sacramenta esse ostendamus, necesse est exacte intelligere, quid nomine sacramenti significetur: significatio autem huius vocis tam est coniuncta cum proprietate & essentia ipsius rei, vt sine huius cognitione non possit intelligi, & ab omni alia æquiuoca, vel analoga significatione separari. Dicemus ergo prius de quidditate sacramenti, quam in hac disputatione per rationem metaphysicam generis & differentiæ: in sequenti vero per rationem quasi physicam, scilicet materiæ & formæ explanabimus.

Quid sit sacramentum primo per rationem metaphysicam, deinde per physicam ostendendum.

SECTIO I.

Vtrum sacramentum sit sacrum signum aliquam sanctificationem hominum conferens, vel significans.

NOn inquiro, an sit hæc propria & exacta definitio sacramenti: prius enim paulatim explicabimus omnia, quæ sacramento conueniunt, & ita tandem in fine disputationis integram definitionem complebimus. Ratio vero dubitandi in quæstione proposita est, quia, neque omnia signa sacra sanctificationem hominis significantia sunt sacramenta, neque è contrario, omnia sacramenta videntur sanctificationem significare. Prior pars constat, quia transitus maris rubri significauit sanctitatem per baptismum conferendã, vt colligitur ex 1. ad Corin. 10. & similiter manna significauit sanctitatem dandam per Eucharistiam, & tamen illa non fuere vera sacramenta. Deinde, quod difficilius est, sacrificium, vt sacrificium est, non est sacramentum, vt docet D. Tho. 1. 2. q. 101. art. 4. & tamen habet totam illam sacram significationem: nam, vt Aug. ait, 10. de Ciuit. Dei, ca. 5. Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij signũ est, & de nostro sacrificio constat cruentum sacrificium Christi repræsentare, iuxta illud, Hoc facite in meam commemorationem, idemque de veteribus sacrificijs tradit D. Tho. late supra in 1. 2. loco citato, & videri potest Sanderus libr. 1. de visibi. Monarch. c. 5. Vnde fit, sacrificium, vt sacrificium, significare rem sacram, quatenus nos significat, quia significat passionem Christi, qua sanctificati sumus. Posterior pars probatur, quia esus agni Paschalis fuit sacramentum, & non conferebat, nec significabat sanctificationem hominis: atque idem argumẽtum fieri potest de multis alijs cerẽmoniis, seu sacramentis veteris legis.

Ratio dubitandi.

Aug.

Vt respondeamus huic quæstioni, aduertendum est, sacramentũ, vt ex ipsa voce constat, aliquid sacrũ esse: cum autem ex communi vsu supponamus, sacramentum hic accipi pro signo, consequenter fit, debere sacramentum esse signum sacrum, & religiosum: possunt autem in omni signo duo considerari: scilicet res significans, & significatio seu habitudo ad rem significatam: & ex vtroque capite potest signum esse sacrum, scilicet, vel quia res, quæ significat, est sacra & religiosa & pertinens aliquo modo ad cultum Dei, & animæ sanctitatem: vel significatio ipsa sacra est, scilicet, quia est de re sacra, & ad rẽ sacram terminatur, quomodo manna, vel transitus maris rubri, quamuis ipsæ non essent res sacræ, signa sacra propter rem significatam dici possunt, vt bene notauit Cano relect. de sacrament. p. 1. ad 3.

Signum sacrandum sacramẽtum, vel ratione rei, quæ significat, vel ratione rei, quæ significatur.

Dico ergo primo. Sacramentum, prout de illo nunc agimus, debere esse signum sacrum ex parte rei significantis, id est, res aliqua vel ceræmonia ad cultum Dei ordinata seu instituta. Ita significant cum Magist. in 4. dist. 1. Bonauent. Scotus, & Gabr. qu. 1. Caie. hic art. 2. expressius vero id docet D. Tho. 1. 2. q. 101. art. 4. & q. 102. art. 5. Et probatur primo inductione, nam in lege veteri omnia proprie sacramenta erant huiusmodi vt circumcisio, per quam homines initiabãtur, & in Dei populo consignabantur, Genes. 17. Item consecratio sacerdotum, per quã cultui diuino dedicabantur, & ad hoc munus quodammodo sanctificabantur. Exo. 28. Leuit. 8. Agnus item Paschalis, si concedamus cum D. Thom. fuisse sacramentum, idem habuit: quamuis enim non desint, qui negent fuisse sacramentum, asserentes solum fuisse sacrificium, probabile autem est vtramq; rationem habuisse, tanquam perfectam figuram nostræ Eucharistiæ: mactabatur enim in cultũ Dei, & vt sic erat sacrificiũ, & comedebatur certo quodam ritu lege præscripto, & tanquam cibus sacer Deo dicatus, & vt sic dici potest fuisse sacramentũ, & sub vtraq; ratione erat ceræmonia illa religiosa, & per illam disponebantur homines ad sanctificationem aliquam in illa lege obtinendam, vt D. Tho. notauit dict. q. 102. art. 5. & Cano supra ad 4. Præterea idem intueri licet in lege gratiæ, baptismus enim Lauacrum regenerationis, dicitur ad Titum 3. & tãquam prima fidei Christianæ professio, & vnica ianua Ecclesiæ & regni cœlorum præcipitur, Ioann. 3. & Matt. vltim. at de cæteris sacramentis idem facile constat. Solũ de matrimonio posset quis dubitare, quia non videtur esse ceræmonia sacra, sed contrare ctus quidam humanus ac moralis. Sed, licet ex se, & prout est à sola voluntate humana, vt à principali causa, tantum hoc habeat, tamen, prout à Christo eleuatum est, & institutum ad dandam coniugibus sanctificationem suo statui necessariam, iam non tantum est ciuilis contractus, sed sacra ceræmonia, quia iam non tantum efficit coniuges, sed quantum in ipso est efficit sanctos coniuges, nec solum efficit vinculum mutuæ obligationis, sed etiam confert vinculũ mutuæ charitatis, & ideo de illo dixit Paulus ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est: prẽmiserat autẽ. Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus Ecclesiam, significans, in lege gratiæ vo[illegible] illud iam esse sacrum & religiosum gratia & charitate sanctificatum, vt Conc. Trid. docuit. sess. 24. Denique de his sacramentis recte intelligitur illud Pauli 1. ad Corin. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei, id est, sacramentorum, vt Amb. legit; & alij intelligunt, quæ sacramenta, quia res sacræ sunt, & ad cultum Dei pertinentes, per Christi ministros dispensanda dicũtur, atq; tantum illis danda, quib. oportet, vt Chrys. exposuit hom. 10. quem D. Th. Ans. imitantur. Secundo probatur conclusio ex Patribus, Aug. epist. 23. dicit, consecrari homines Deo per sacramenta, idem q. 84. in Leuit. Ambr. libr. de mysteriis dicit, initiari homines per sacramenta, idem Cypr. ser. de bap. de baptis. Christi, & Hilar. in id Ps. 131. Et filii eorum vsque in sæculum sedebunt super sedem tuam, dicit, hos filios esse animas fidelium sacramentis Ecclesiæ sanctificatas. Denique ostendemus inferius totum sacramentorum negotium ad cultum Dei religiosum ordinari, vt nimirum homines per hæc signa in vnum nomen religionis conueniant, in qua, & ipsi sanctificentur, & Deum profiteantur suæ sanctificationis authorem. Tertio ratione, nam quod in Ecclesia sint ceræmoniæ aliquæ ordinatæ ad sanctificationem hominum colentium Deum, constat ex v-

Sacramentũ debet esse signum sacrũ ex parte rei significantis, Mag. d. 1. Bonauent. Scotus. Gab. q. 1. D Thom.

1. Probatur inductione.

Agni Paschalis ritum, & sacrificium, & sacramentum fuisse probabile est

Matrimonium etiam esse cerẽmoniam sacrã probatur.

Locus Pauli ad Cor. explicatur. Ambros.

Chrysost.

2. Probatur conclusio ex patribus. August Ambros. Cyprian. Hilar.

3. Probatur ratione.

Diuina prouidentia hominum naturæ se accommodat.

ex vsu. qui ortus est ex diuina prouidentia, quæ hominum naturæ accommodatur, & eorum vtilitati consulit: nam, quia homo est corporeus, per visibiles, & corporeas ceremonias conuenienter ad suam sanctificationem, & cultum disponitur, vt lati⁹ sect. 3. dicturi sumus. Quod vero sacramenta sub hoc ceremoniarum genere contineantur, non aliunde, q̃ ex vsu ipsius vocis, petendum est: qui vsus satis est in superioribus demonstratus, & in hoc sensu pót hoc confirmari ex notatione ipsius nominis, Sacramentum, nam sicut vestimentum dicitur, quo vestimur, ornamentum, quo ornamur, ita sacramentum satis conuenienter dicitur, quo sacramur, seu quo initiamur: hanc enim significationem habet etiam vox Græca, Mysterium, quæ, vt diximus, Latinæ voci, Sacramentum, respondet. Quamquam enim Soto hic hanc notationem vocis sacramenti reiiciat, existimans esse sententiam D. Tho. hic ar. 1. ad 3. tamen reuera est valde probabilis & consentanea sanctis Patribus, & valde apta ad explicandum munus, & institutionem nostrorum sacramentorum. Nec D. Tho. in dicta colu. illam absolute negat, sed, vt ibi exposui, docet, sacramentum ex sua ratione, vel etymologia non dicere habitudinem causæ efficientis ad veram animæ sanctitatem, & in hoc solum ponit differentiam inter sacramentum, & medicamentũ: tamen cum his, quæ ibi dicit, & cum alijs exemplis à nobis adductis: rectè quadrat, vt possit dicere habitudinem causæ quasi formalis conferentis aliquã sanctitatem, saltem per extrinsecam denominationem, quomodo sanctificari dicitur, quicquid cultui diuino dicatur, vt expressius docuit idem D. Tho. 1. 2. in locis citatis.

Sacramentũ esse aliqui id sacrum, vel exipsa nominis notatione cognoscitur.

D. Thom. explicatur.

Sacramentũ debet esse signum sacrũ ex parte rei significatæ.

Dico secundo. De ratione sacramenti est, vt illa ceremonia sacra, quæ sacramẽtum dicitur, sit etiam signum sacrum ex parte significationis, seu rei significatæ, vel vt rem sacram significet. Hæc assertio est D. Tho. hic & omnium, qui hac ratione describunt, sacramentum debere esse signum rei sacræ, & probatur. Primo ex scriptura, hoc enim modo Gen. 17. Circumcisio dicitur Signũ fœderis inter Deũ, & homines, & ad Rom. 4. additur fuisse Signaculũ iustitię fidei. Similiter ad Rom. 6. dicimur, Sepeliri in Christo per baptismũ, non re ipsa, sed repræsentatione, & ad Ephes. 5. matrimoniũ dicitur Signum coniũctionis Christi cum Ecclesia, & Matth. 26. & 1. ad Cor. 11. Mysterium Christi dicitur, cõmemoratio passionis Christi. Secundo probatur ex Patribus, qui in hac significatione vtuntur hac voce, Sacramentũ, vt patet ex Alex. Papa epist. 1. c. 4. optime Aug. epist. 5. Lõgum, inquit, est conuenienter disputare de varietate signorũ, quæ cum ad res sacras pertinẽt, sacramẽta appellantur. Idem li. 2. de doct. Christi. c. 3. & li. 4. de catechizandis rudib. ca. 26. hac ratione sacramenta vocat verba visibilia rerũ diuinarum, & 19. cõtra Faust. c. 16. vocat ẽt signacula, & epi. 118. c. 1. dicit sacramenta nouæ legis esse signa præstantissima. Sic etiam Ber. in serm. de Cœna Do. sacramentum dicit esse sacrũ signum, atq; in eodem sensu Græci Patres, sacramenta vocant mysteria, vt supra diximus, quia in significatione sua rẽ sacram atq; diuinam habent reconditam: vnde à Dionys. c. 1. de Eccle. Hierar. vocantur sacratissima signa, eorumq; sacram significationem toto illo libro exponit, & eodem fere modo loquitur, de Cœlesti Hiera. Basil. etiam in exhortatione ad baptismum seu homil. 13. ex variis, vocat signa mystica, & similiter loquimur in epistola ad Amphylochium can. 72. & 80. Martialis etiam epist. ad Tolosanos, c. 4. vocat, mysteria sacramentorum, per quæ Deo coniungimur: quib. verbis vtrumq; indicat, scilicet, sacramenta, & esse sacras ceremonias, & rem sacram significare, scilicet, coniunctionẽ cum Deo. Quomodo Greg. Nyss. oratio. de baptis. dicit externam ablutionem esse signum internæ, & ideo esse sacramentum, quod eleganter prosequitur Cyril. Hier. Cateches. 3. illuminatorum, vbi sacramentum signaculũ, appellat. Tertio probatur ratione, q̃ primo (sicut sæpe dictum est) sumenda est ex vsu, & impositione seu accõmodatione huius vocis, sacramentũ. Deinde hæc posterior assertio probati potest ex præcedenti, quia, si sacramentum esse debet ceremonia sacra & religiosa, non debet esse signum rei prophanæ, & vulgaris: esset enim hic abusus sacrarũ ceremoniarum: ergo, si aliquid significare debet, vt sacramentum sit, necesse est, vt illud sit aliquid sacrum: quin potius ostendemus statim, necesse esse, vt illud sit maxime sacrum, atq; reconditum, vt ea ratione possint sacramenta distingui à multis ceremoniis sacris, quæ sacramenta non sunt.

Alex. Papa. Aug.

Bernard.

Dionys.

Basilius.

Martialis.

Greg. Nisse.

Cyrillus.

Ad rationẽ igitur dubitandi in principio propositam facilis est ex dictis responsio: ad priorem etiam partem concedimus multa esse signa rerum sacrarũ, quæ non sunt sacramenta, præsertim si non sint ceremoniæ sacræ, vt sunt multa exempla ibi adducta. Ad posteriorem vero partem negatur esse vel fuisse vnquam aliquod sacramentum, quod non contulerit, vel significaueritaliquam sanctitatem, aut internam, & perfectam, aut externam saltem & legalem, qualis per externas ceremonias conferri potest; sicut dictum est de Agno Paschali. Quod si in lege veteri fuerunt aliquæ ceremoniæ, quib. hæc ratio signi & ceremoniæ sacræ non conueniebant, illæ non fuere sacramenta, sed obseruantię vel aliquid huiusmodi, vt D. Tho. docet in prædictis locis ex 1. 2. citatis.

Ad rationẽ dub. resp. nd.

In lege veteri non omnes ceremoniæ obtinuerunt rationem sacramenti.

Dubitatio vero, quæ in priori parte illius difficultatis indicatur, aliquos coegit, vt dicerent, quamuis non omne sacramentum sit sacrificium, omne tamen sacrificium esse sacramentum. Ita loquitur Sanderus lib. 1. de Visib. Monarch. c. 5. fauet Aug. lib. 10. de Ciuitate, c. 20. dicens omnia sacrificia vetera fuisse passionis Christi sacramẽta. Sed ibi late vtitur voce Sacramentum, prout dicitur de quouis sacro signo, tamen loquendo proprie de sacramento, vt nequaquam loquimur, differt in ratione sua formali à sacrificio, in actione autem seu re materiali possunt interdum conuenire, sicut in lege gratiæ factum est in mysterio Eucharistiæ, non tamen semper, quia, neque omne sacramẽtum est sacrificium, vt de sex sacramẽtis legis nouę constat, & in lege veteri multa fuerunt sacrificia quæ non erant sacramenta, vt D. Tho. docet 1. 2. q. 102. art. 3. & 5. Vnde, quod Canus prædicta relectione par. 1. ad 2. dicit, sacrificium quod offertur Deo, tantum in cultum, & recognitionem dominij non esse sacramentum, quod vero offertur in expiationem peccati esse sacramentum, non probatur: quia si formaliter loquamur de vtroque vt tale est, in neutro ratio sacrificij est eadem cum ratione sacramenti, vel è conuerso: si autem loquamur materialiter, vtraq; ratio sacrificij potest coniungi cum ratione sacramenti, vt in Eucharistia videre licet: & vtraque etiam potest à ratione sacramenti separari, nam sicut potest institui sacrificium honorarium, vel in gratiarum actionem, quod non sit sacramentum, ita etiam potest institui in expiationem peccati: nihil enim vetat, neque est vlla necessitas vtramq; rationem coniungendi, quin puto existimo, multa fuisse in veteri lege sacrificia pro peccato, quæ non erant sacramenta, vt D. Tho. loco citato sentit, ex cuius doctrina sumenda est vera responsio ad difficultatem propositam, quam breuiter attingam. Dicendum est ergo, sacrificium quidem, & sacramentum conuenire in ratione signi sacri, tam ex parte ceremoniæ, quia vtrumque esse debet ceremonia religiosa, quam ex parte rei significatæ, quia in vtroq; esse debet res sacra: differre tamen in re significante, quia sacrificium continet supremum cultum Dei, id est, immediate refertur & instituitur ad tribuendum cultum Deo, quocunque titulo religionis, vel iustitiæ tribuatur: sacramentum vero immediate refertur ad ipsos cultores Dei, quos

Nec q̃ omne sacramentũ est sacrificiũ, neque vice versa.

Differentia inter sacrificium & sacramentum.

quos disponit seu sanctificat ad cultum Dei. Vnde fit, vt sacrificium consistat in actione aliqua, seu oblatione, quæ ad Deum refertur, sacramentum autem in receptione seu quasi passione; quæ in Dei cultoribus aliquo modo suscipiatur. Et hinc etiam oritur, vt idem sacrificium possit à multis offerri, & omnibus prodesse, vnū vero sacramentum, seu vsus sacramenti tantum in vno recipiatur, eiq; tantum prosit. In re autem significata differunt, quia sacrificium per se & intrinseca ratione sua solum requirit, vt significet diuinam excellentiam, & cultum, qui illi præstatur: sacramentum vero potius ordinatur, vt iam dicemus, ad significandam sanctificationem eorum, qui Deum colunt. Vnde licet cōtingat, eandem Christi Passionem, per sacrificium, & sacramētum significari, tamen in hoc ipso est aliqua diuersitas, nam per sacrificium significatur, vt fuit oblatio quædam placans Deum, eique summum honorem exhibens, per sacramentum vero, vt applicatur nobis per sanctificationem aliquā, quæ ab illa manat.

SECTIO II.

Quam rem sacram, quamve sanctificationem conferat, aut significet sacramentum: & consequenter, an sacramentum vnquove dicatur de sacramentis veteris, & nouæ legis.

QVoniam dictum est, sacramentum constitui in genere signi sacri, vt eius ratio perfecte cognoscatur, duo explicare oportet: vnum est, qualis esse debeat res significata, quæ est quasi terminus huius relationis, alterum, qualis esse debeat res significās, quæ est veluti relationis fundamentum: de hoc dicemus sectione sequenti, vbi etiam impositionem explicabimus; quæ est veluti ratio fundandi. Vt ergo quæstioni propositæ respondeamus, supponendum est ex Aug. lib. 2. de peec. meri. c. 26. & serm. 14. de verbis apostoli, varios esse sanctificationum modos, quos possumus ad duo membra reuocare, quæ ad Hebr. 5. insinuantur: alia enim est, sanctificatio interior spiritualis, & coram Deo, quæ fit per gratiam sanctificantem, & potest dici sanctificatio simpliciter: alia vero est sanctificatio externa legalis & secundum quid: qui modus sanctificationis erat frequens in veteri lege: & ideo hæc significatio huius vocis frequens est in veteri testamento, & nō solum de hominibus, sed etiam de aliis rebus dicitur: explicandum ergo est à nobis, quæ harum sanctificationum in sacramentis conferatur, aut significetur.

Augustin.

Sanctificatio duplex interior, & exterior.

Hæreticorū error confutatur.

Hæretici ergo huius temporis de nostris sacramentis ita sentiunt, vt negent esse signa nostræ sanctificationis: vnde consequenter negabunt hoc esse de ratione sacramenti, dicūt autem esse signum diuinæ beneuolentiæ, & prædestinationis, vel potius esse sigillum, ac testimonium iustitiæ acceptæ per fidem, quam sacramenta excitant, vt externa quædam motiua, iuxta illud Ro. 4. Vbi circumcisio dicitur, Signaculū iustitiæ fidei; quæ fuit in Abraham; ita referunt Lynd. Bellar. & alij. Sed hic error, quod attinet ad significationem diuinæ beneuolentiæ vel prædestinationis, plane est absurdus, quia sacramēta indifferenter pro reprobis, ac prædestinatis instituta sunt: vnde significationem habent rerum, quæ vtrisque possunt esse communes, alioquin nō essent bene instituta, & sæpe haberent falsam significationem. Deinq; nunquam baptismus, vel aliud sacramentum, etiamsi optima dispositione recipiatur, significat hominem esse prædestinatum: vnde enim habere potest significationem hanc, aut quo fundamento affirmatur? Quod vero dicunt de sigillo & testimonio iustitiæ acceptæ per fidem, prout ab eis asseritur, plures errores inuoluit. Primus est solam fidem iustificare: secundus est sacramenta nouæ legis gratiam non conferre, sed solum excitare fidem: atque adeo nullam vim habere ex passione Christi contra illud ad Ephes. 5. Mundans eā lauacro aquæ. Vnde baptismus paruulorum sufficit ad confutandum hunc errorem, quia in illis non supponitur fides ante baptisma: ergo nec iustitia data per fidem: ergo, si baptismus illam non confert, non potest esse sigillum, aut testimonium eius: quomodo etiam potest baptismus excitare fidem paruuli, qui ratione vti non potest? Denique supponunt, teneri fideles, qui sacramenta suscipiunt, ad credendum certa fide se esse iustos, quod plane falsum est, & impossibile sine speciali Dei reuelatione. Neq; eos quicquam iuuat locus ille ad Rom. 4. nam in primis non est ibi sermo de fide viua Abrahæ, per quam iustificatus est, vt latius exposuit Iacob. in sua Epist. c. 2. Deinde circumcisio, non tantum dicitur signaculum, sed etiam signum: signaculum n. dicitur respectu Abrahæ, qui propter fidem, & obedientiam consignatus est diuino sigillo; vt multarum gentium pater existeret, vt exponit Chryf. Homil. 8. in ad Ro. signum autem dicitur, tam respectu illius, quam totius posteritatis, &, vt sic, erat sacramentum. Quamquam sano, ac meliori sensu ēt posset illud sacramentum, vel baptismus dici signaculū, quo consignantur homines qui sunt de populo Dei, vel ecclesia: sed hoc ipsum non fit sine significatione alicuius sanctificationis, quia omne sigillū, vel signaculum, signum etiam est: & hoc ipso quod indicat hominem cultui ac religioni deputatum, sanctificationem aliquā significat: & hoc sensu Basil. lib. de Spiritu sancto. c. 12. dicit, Christianos baptismo sanctificari, & consignari, & Hom. 13. vocat baptismum regenerationis lauacrum, & sigillum, & Nazian. oratio. 40. dicit esse lauacrum, quia abluit, sigillū, quia significat dominationem. Vnde, q̄ idem Nazian. oratio. 11. in laudem sororis Gorgoniæ dicit, baptismum non tam fuisse illi gratiam, quā sigillum, per exaggerationē dictum fuit, vt significaret sanctam illam fœminā ante baptismum magnam gratiam fuisse assecutam, & ideo præmisit Greg. illa verba, Pene, vt audacter loquar. Sic ēt Hie. ad Eph. 1. circa illa verba, Signati spiritu promissionis sancto, dicit, Qui in regeneratione Spiritū sanctum acceperit, ab eo signatur, & signum conditoris accipit, vbi simul dicit baptismum esse signum sanctificationis & sigillum, quo consignamur. Et idē dici posset de Cōfirmatione, & Ordine, & suo modo de cæteris sacramētis, præsertim quia, quatenus in se occultant, & quasi consignata habent aliqua diuina mysteria, signacula seu sigilla dici possunt. Quomodo Orig. li. 4. in ad Ro. paulo post principium, dicit sacramenta esse signa, quatenus mysteria indicant, signacula vero, quatenus ea mysteria continent, & obseruata habent. Aug. vero 19. cōtra Faust. c. 11. signa & signacula ea vocat, addens eōrum virtutem inenarrabiliter valere plurimum.

Iacob. Epist. cap. 2.

Chryssost.

Signaculum signum etiam est.

Basil.

Nazianz.

Hieron.

Orig. lib. Sacramenta esse signa, quatenus mysteria inū signacula vero, quatenus ea mysteria cōtinent ex Origene.

August.

Hoc ergo refutato errore, supponamus vt certum sacramentum nouæ legis, & conferre, & significare veram, atq; interiorem sanctificationem nostrā. Et prior quidem pars de causalitate infra. q. 62. ex professo tractanda est: & ideo hoc loco solum est supponenda, & ex illa sequitur posterior de significatione; quæ ad præsentem locū magis spectat: quia hæc sacramenta id significant, q̄ efficiunt, vt Concil. Flor. & Trident. docuere, & probant scripturæ testimonia paulo ante citata: hæc vero significatio ita explicatur à D. Thom. hic, & cæteris Theologis, vt; scilicet hæc sacramenta; non tantum significent formalem sanctitatem, quę in nobis recipitur, sed ēt Christum, qui est fons huius sanctificationis, iuxta illud ad Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus per baptismum in morte. Quibus verbis indicat Paulus, baptismum esse signū mortis & sepulturæ Christi, & statim subdit significare etiam futuram gloriam, & resurrectionem quæ est finis nostræ sanctificationis. Vt Quemadmodū Christus resurrexit à mortuis p gloriā Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus; si n. cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus;

Sacramenta id efficiunt, quod significant.

Florent. Trident. Sacramenta significant non solum sanctificationem formalem, sed etiam Christum vt causam effectuam, & gloriam vt finem ult. nā.

Rom. 6.

& similia traduntur de Eucharistia Ioannis 6. Lucæ 22. 1. ad Corinth. 11. atque ita Ecclesia de illo mysterio, inquit, O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius mēs impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et de matrimonio aliquid simile indicatur ad Ephes. 5. de cæteris vero sacramentis, non sunt tam expressa testimonia, tamen eadem doctrina in eis locum habet, quia omnia habent vim ex passione Christi, & illius nomine ac virtute conferuntur, omnia etiam nobis conferunt spem gloriæ per gratiam: & ideo in omnib. habet locum illa triplex significatio gratiæ, gloriæ, & Christi vtriusque authoris, quæ quia per modum vnius sit in ordine ad nostrā sanctificationem, ideo hæc absolute dicitur esse significatio horum sacramentorum. Solum est obseruanda differentia, inter Eucharistiam, quæ est sacramentū permanens, habens suam significationem ante vsum, & cætera, quæ essentialiter in vsu consistunt: nam hæc primo ac proxime significant, ac conferunt sanctificationem alimq, propter quam immediate sunt instituta, & ita omnia verba, quæ in illis dicuntur hoc maxime exprimunt, at vero sacramentum Eucharistiæ, quod est permanens, proxime & immediate significat ipsum Christum: nam ipse est panis, qui de cœlo descendit, quique per verba huius sacramenti immediate conficitur, ac significatur, & similiter sub speciebus sacramentalibus immediate continetur & significatur, tamē repræsentatur per modum cibi, & consequenter cum ordine ad sanctificationem nostram, quam, & confert, & expressius significat, quando ad vsum applicabitur, iuxta illud. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Et qui manducat meam carnem, & bibit meū sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sic igitur omnibus sacramentis commune est, vt sanctificationem nostram significent, propter quod omnia dicuntur esse signa demonstratiua gratiæ præsentis, scilicet quantum est de se, nisi ex parte suscipientis adhit impedimentum, & vt omnibus conueniat, intelligendum est, quando applicantur ad vsum: nam Eucharistia ante vsum non significat gratiam præsentem, nisi velimus dicere, significare gratiā substantialem, quæ est Christus ipse, vel gratuitū effectū vt loquūtur Scot. Okam & alij, in princ. 4. quod parum refert, cum de re constet. Dicuntur etiam hæc sacramēta esse signa commemoratiua, respectu passionis, & prognostica, respectu gloriæ, quæ omnia habent, vt recte D. Thom. dixit, sine æquiuocatione, vel ambiguitate alia, quia ex his omnib. quasi completur vna integra significatio nostræ sanctificationis perfectæ.

Significatio gratiæ gloriæ. Christi, est significatio trium per modum vnius.

Differentia inter Eucharistia & cætera sacramenta quia cætera immediate gratiam significant & tribuunt, at Eucharistia mediate.

Omnia nostra sacramēta in vsu sunt signa demonstratiua gratiæ præsentis quantum est de se.

Iam vero explicandum superest, an hoc, quod nostris sacramentis conuenit, sit de ratione sacramenti vt sic. Prima sententia negat, de ratione sacramenti esse, vt vel conferat, vel significet veram, ac perfectam sanctitatem, sed vel hanc, vel quamcunque aliam, imperfectam seu legalem. Ita iudicat Cano dict. relect. de sacram. p. 1. circa fin. quamuis aliis locis eiusdem relectionis aliter loqui videtur. Fundamentum esse potest, quia de ratione sacramenti solum est, vt significet eam sanctitatem, quam conferre potest, sed non est de ratione sacramenti, vt veram sanctitatem conferat, vt patet in multis sacramentis veteribus: ergo neq; etiam est de ratione sacramenti idem significare.

Ex quib. dictis sacramentorum significatio sine æquiuocatione completur.

1 Sententia. Cano.

Secunda sententia in hac quæst. esse potest, de ratione sacramenti esse, vt conferat, & significet veram sanctitatē, ita sentiunt Magist. in 4. d. 1. & Hugo Victori. in sum. sent. trac. 4. c. 1. & 1. lib. de sacram. p. 9. cap. 1. qui in definitione sacramenti ponunt, quod sit visibilis forma inuisibilis gratiæ, cuius causa existat: ita exponentes Aug. 10. de Tri. cap. 1. quib. fauet idem Augustin. q. 84. in Leuit. dicens, totum fructum visibilium sacramentorum in inuisibili gratia positum esse. & 19. contra Faust. c. 11. dicens, virtutem, sacramentorum inenarrabiliter valere plurimū. Fauet etiam definitio sacramenti, quæ ex Gregor. refertur in c. multi 1. q. 1. reperitur autem apud Isido. lib. 6. Etym. c. 14. & Rabban. lib. 1. de instit. cleric. c. 24. scilicet sacramēta dicuntur, Quia sub tegumento corporalium rerum diuina virtus secretius salutem operatur, vnde à sacratis virtutibus, vel sacris, sacramenta dicuntur. Ratio autem huius sententiæ esse potest, quia sacramentum solum habet significare eam sanctitatem, quam confert: significat enim vt signum practicum, & quasi in actu exercito sanctificationem, quæ per ipsum, vel sub ipso sit, non n. potest aliter recte distingui sacramentum ab aliis signis, quæ quasi speculatiue eandem sanctificationem significant, sed de ratione sacramenti est, vt significet hoc modo veram, atq; interiorem sanctificationem: ergo, vt illam etiam conferat. Quod si obiicias, quia antiqua sacramenta non conferebant veram, & internam sanctificationem: dupliciter respondent autores huius sententiæ. Primo negando assumptionem: Hugo enim existimat etiam vetera sacramenta contulisse gratiam, quam significabant, quem sequitur Bonau. in 4. d. ar. 1. q. 5. Alij vero respondent concedendo assumptum, & negando, vetera sacramenta fuisse vere & proprie sacramenta, & vniuoce cum nostris, quod videtur sentire Magister, quem Diu. Thom. secutus est in 4. d. 1. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 3. ad. 5.

Gregor. Isidor. Rabban.

Fundamentum huius sententiæ.

Obiectio.

Responsio 1. Hugo.

Bonauen.

Responsio 2.

Tertia sententia esse potest, de ratione quidem sacramenti esse, vt significet sanctitatem, non vero, vt aliquam sanctitatem conferat, neque perfectam, neque imperfectam, quæ videtur esse communis opinio discipulorum D. Thomæ: vt significant hic Soto & Ledesm. quia D. Thom. in his articulis, solam significationem requisiuit ad sacramentum, non vero sanctificationem.

3. Sententia.

In sacramēto requiritur ex parte materiæ, vt sit ceremonia ad conferendā aliquam sanctificationem instituta.

Dico tamen primo. Quamuis non sit de ratione sacramenti, vt conferat interiorem animæ sanctitatem, tamen ex parte materiæ, seu rei impositæ ad significandum de ratione illius esse, vt sit ceremonia instituta ad conferendam homini aliquam sanctificationem. Prior pars sufficienter mihi probari videtur argumento illo ex veteribus sacramentis desumpto, quæ, vt suppono ex dicendis infra & qu. 62. gratiam ex opere operato non conferebant, neque oppositum potest aliqua probabilitate affirmari, excepta circumcisione, neque Hugo, aut Bonauentura quoad hoc, in re videntur dissentire: nam videntur magis loqui de gratia ex opere operantis, quam ex opere operato, quæ tamen gratia, nihil refert ad rationem sacramenti: communis enim est omnibus operibus meritoriis, vnde non significatur per sacramentum, vt sacramentum est, id est, ratione institutionis eius, sed vt opus meritorium est ad eum modum, quo causa potest suum effectum significare. Immerito autem negatur, illa sacramenta fuisse simpliciter atque vniuoce sacramenta. Primo, quia Sancti Patres ita de illis loquuntur, præsertim Augustin. 19. cont. Faust. cap. 11. comparans sacramenta noua cum veteribus, dicit nostra perfectiora, in comparatione autem supponit vtraq; esse vera sacramenta, deinde generalem regulam statuit, non posse homines in aliquod nomen religionis congregari, nisi aliquo visibilium sacramentorum consortio: sub quo principio subsumere possumus, in lege veteri fuisse veram religionem diuinam & supernaturalem, & modo hominibus accommodato: cur ergo negabimus fuisse in illa vera sacramenta? Præterea, in illis sacramentis continebantur & occultabantur supernaturalia mysteria: non enim instituta erant solum propter illud visibile, quod in eis prospiciebatur, sed propter altiora mysteria: sed vbi est vera ratio mysterij, potest esse vera ratio sacramenti, vt ex dictis patet: ergo. Tandem illa erant vera signa sub quo genere sacramentum constituitur, vt

Antiqua cū nouis sacramentis vniuoce conuenire probatur Augustin.

2. Senten.

Magist. 4. Hugo.

Augustin

Obiectio. tur, vt diximus, & nulla est sufficiens ratio analogię. Dices, esse analogiã, quia illa sacramenta erant signa nostrorum sacramentorum, atque ita habuisse rationem sacramenti per ordinem ad nostra, in quo cõsistit ratio analogiæ. *Responsio.* Respondetur in primis, non omnia illa sacramenta significasse nostra sacramenta, sed interdum significasse alia mysteria, vel effectus nostrorum sacramentorum, quod non est satis ad analogiam. Deinde etiam quatenus significabant nostra sacramenta, erant vniuoce sacramenta cum illis, quia sicut datur signum rei, ita potest dari signum signi, quod tam verum signum est, sicut signum ipsius rei, quia non accipit rationem signi ex habitudine ad aliud signum: quatenus significatum est: sicut imago imaginis tam vera imago est: quam imago prototypi, & nostrum sacrificium perfectè ac vniuoce sacrificium est, quamuis sit imago sacrificij, & similiter sacrificia vetera, quamuis signa essent, vel nostri sacrificij incruenti: vel sacrificij cruenti Christi: nihilominus erant simpliciter ac vniuoce sacrificia. Vnde tandem confirmatur: nam si in veteri lege erant proprie ac vniuoce sacrificia, cur non essent sacramenta? Cum ergo vera ratio sacramenti in illis seruetur, & illa veram sanctitatem non contulerint, non potest hoc esse de ratione sacramenti vt sic.

Esse signum signi non tollit vniuocationem.

Cõferre veram sanctitatem non est de ratione sacramẽti vt sic. Cõferre aliquã sanctitatem est de ratione sacramenti.

Dico secundo, de ratione sacramenti esse, vt conferat aliquam sanctificationem saltẽ imperfectam. Hæc conclusio fere probata est in sectione præcedenti, & colligi potest facta inductione in omnibus veris sacramentis, quæ hactenus fuerunt instituta: nam de sacramentis legis nouæ constat sanctificationem cõferre, de veteribus id probat atque explicat D. Thom. in 4. distin. 1. art. 5. quæstiuncula secunda & tertia, & est per se manifestum ex institutione sacramentorum. De tempore autem legis naturæ solum nobis constat de vno sacramento, quod in remedium originalis peccati tunc erat: sed nos non loquimur de sacramentis, nisi prout hactenus fuerunt in vsu, neque aliunde eorum rationem colligere possumus, præsertim cum sunt res quædam artificiales, quæ totum suum esse habent ab institutione. Præterea, quia supra ostensum est sacramentum debere esse ceremoniam aliquam ad cultum Dei ordinatam, quæ in hoc differt à sacrificio, quod non immediate refertur ad Deum, sed ad cultores Dei, vt ex vsu omnium constat: ergo de ratione sacramenti est, vt per ipsum conferatur aliqua sanctificatio saltem imperfecta cultoribus Dei. Denique hanc conclusionem confirmant omnia, quæ in præcedenti sectione, assertione prima adduximus.

De ratione sacramenti est veram sanctificationem significare.

Dico tertio de ratione sacramenti esse, vt conferendo sanctitatem aliquam significet veram animæ sanctitatem. Itaque, si hæc interna sanctitas per ipsum sacramentum vel in ipso confertur, per illud etiam significatur, de quo nullus dubitat: si vero solum conferat legalem & imperfectam sanctitatem, nihilominus, vt verum sacramentum sit, necesse est, vt aliquid altius, ac diuinius, interiorem scilicet sanctificationem significet. *Probatur 1.* Hanc assertionem sumo ex D. Thom. artic. 2. ad 3. dicente, rationem sacramenti in hoc compleri, quod humanæ sanctitatis perfectionem significet: Idemque affirmat inferius. *Augus.* quæst. 61. art. 3. sentit etiam August. 19. contr. Faust. cap. 16. dicens, sacramentum esse donum temporale, significare vero donum æternum. Et probatur primo inductione, & quoniam de sacramentis nouæ legis, & de circumcisione, & de sacramento legis naturæ, quod erat in remedium originalis peccati, nulla est controuersia, de cæteris sacramentis veteribus, in vniuersum probatur ex *Concil. Flor.* Concil. Florent. in literis Vnionis, vbi sacramenta vetera vocat simpliciter sacramenta, quamuis gratiam non conferrent, quia significabant gratiam per Christum dandam. Vnde Dionys. c. 5. de Eccles. Hierarchia, p. 3. dicit legale sacerdotium & sacramentum: sacerdotium nostrum nostraque sacramenta figurasse: idem sentit Aug. in expositione Psal. 76. in principio, vbi inter alia dicit: Sacramentum regni cœlorum fuisse velatũ in veteri testamento, quod plenitudine temporis reuelaretur in nouo, & infra dicit, sacramenta fuisse omnib. communia, non tamen gratiam, quæ est virtus sacramentorum, & adduxit testimonium Pauli 1. ad Corinth. 10. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus. Dicit etiam, quod ibidem generatim Paulus ait. Omnia in figura cõtingebant illis. Posset etiam hoc in specie ostendi discurrendo per singula illius legis sacramenta: sed quia onerosum hoc esset, & præter nostrum institutum, legi potest D. Th. 1. 2. q. 102. ar. 1.

Antiqua sacramenta significabant gratiam per exemplum dandam. *Dionys. August.* *Sacramenta esse veterib. nobiscum communia, non tamen gratiam.*

Secũdo probatur eadem assertio, quia in lege noua multæ sunt ceremoniæ sacræ ad aliquam sanctificationem fidelium institutæ, quæ sacramenta nõ sunt: & tamen non possunt alia ratione conuenienti excludi, nisi quia non habent prædictam significationem: est ergo illa significatio de ratione sacramenti. Antecedens declaratur variis exemplis. Primo, prima tonsura, ceremonia sacra est, per quam incipit homo dici cultui diuino, vnde aliquam sanctificationem confert & significat: tamen non est sacramentum, quia non significat gratiã. Secundo: Aqua lustralis est etiam ceremonia sacra, & aliquam sanctificationem habet, præsertim, si verum est delere peccata venialia. Tertio: Absolutio ab excommunicatione dici potest quædã legalis sanctificatio: nam excommunicatio, quędam legalis macula esse videtur, non minus quam essent in veteri lege legales irregularitates, à quibus sacramenta vetera homines mundabant, vt D. Thom. in 4. loco citato. & Aug. lib. 2. de pecc. meri. c. 26. Quarto, per signum crucis, per manus impositionem, confertur catechumenis aliqua sanctificatio imperfecta; & tamen constat non esse sacramentum proprie vt loquimur, quamuis ab August. ibi vocetur sacramentum latissima significatione. Tandem addere possumus professionem, quæ in religione fit, quæ sacram habet significationem, & aliquam sanctificationem, quia per eam singulari modo dicatur homo cultui diuino.

Cur non sit sacramẽtum primaton-sura. *Aqua lustralis.* *Absolutio ab excommunicatione, &c.* *D. Thom. August.*

Obiectio. Dices, hæc omnia, non esse sacramenta, vel quia tantum sunt dispositiones quædam ad perfectam sanctificationem, vt hic dicit D. Th. art. 2. ad 3. vel quia tantum sunt ab Ecclesia instituta. *Responsio.* Sed primum non obstaret, nisi illa particula exclusiua, tantum, excluderet etiam significationem gratiæ, de qua loquimur: nam etiam sacramenta vetera in ratione causæ solum erant dispositiones quædam imperfectæ ad sanctificationem verã & perfectam: tamen, quia in ratione signi non solum hoc habebant, sed etiam significationem veræ sanctificationis, ideo vera sacramenta fuere: & ideo S. Thom. in illa eadem solutione conclusit, de ratione sacramẽti esse, vt significet perfectionem sanctitatis humanæ. Secundum etiam nihil obstat, quia, si res ab Ecclesia instituta haberet totum, quod est de ratione sacramenti, parum referret, quod à Christo, vel ab Ecclesia esset instituta: quia res non denominatur talis à causa agente, sed à ratione intrinseca constitutiua rei, vndecunque illam habeat. Quocirca, hinc potius sumi potest argumentum ad confirmandam cõclusionem, quia si verum est, vt re vera est, quod Theologi docent, & infra quæstio. 64. tractandum est, non posse sacramentum verum instituti, nisi à solo Deo; aut ex speciali commissione seu potestate eius, hoc ideo est, quia sacramentum esse debet signum gratiæ conferendæ: nam, quia solus Deus potest esse autor gratiæ, solus potest etiam huiusmodi verum signum instituere: ergo talis significatio est de ratione sacramenti: nam si sufficeret significatio cuiuslibet imperfectæ sanctitatis, sicut potest Ecclesia

Cur solus Deus possit sacramenta instituere.

clesia ceræmonias instituere, quæ & conferant, & significent huiusmodi sanctitatem, ita posset sacramenta instituere. Vltimo argumentor ex proprietate nominis, sacramentum: significat enim arcanum aliquod & latens mysterium, si autem solam externam sanctificationem, & imperfectam significaret, nihil magnum vel arcanum in se contineret: oportet ergo, vt aliquid internum, & spirituale, significet, &. quia hoc nomen specialiter accommodatum est, ad significanda illa signa, quæ ad nos pertinent, & ad nostram sanctitatem sunt aliquomodo instituta, ideo necesse est, vt ad perfectam sanctitatem hominis habitudinem dicant. *Confirm.* Confirmatur tandem, quia sacramentum dicit habitudinem ad sanctitatem vniuocam, quæ est sanctitas interna per gratiam: nam alia imperfecta & externa solum analogice meretur nomen sanctitatis: sed illa habitudo, quæ communis esse potest omnibus sacramentis, non est nisi habitudo signi, ergo.

Obiect. Dices: quomodo sacramenta vetera poterant esse signa gratiæ, cum in illis per se, & ex vi sacramenti non daretur, gratia, & alioquin sacramentum esse debeat signum practicum, & demonstratiuum gratiæ. Respondetur non esse de ratione sacramenti vt significet gratiam, quæ in ipso datur: sed satis esse, vt significet gratiam dandam aliquo tempore: Quare non est necesse, vt sacramentum significet solam sanctitatem quam confert: potest enim conferre imperfectam sanctitatem, & significare perfectam: sicut nostra sacramenta, non solum significant gratiam, quam conferunt, sed etiam gloriam, quam promittunt. Quare non est etiam de ratione sacramenti vt sic, quod sit signum demonstratiuum gratiæ præsentis, quamuis hoc conueniat nostris sacramentis: sed abstrahit secundum communem rationem sacramenti à signo demonstratiuo, & promissiuo, seu prognostico: & ita in sacramentis veteribus nō dabatur, sed promittebatur gratia aliquando danda. Deniq; hinc sequitur, si practicū signum dicatur illud per quod, vel in quo actu datur gratia, non esse de ratione sacramenti vt sic, esse hoc modo signum practicum: si autem signum practicum dicatur illud, in quo exercendo, & conferendo aliquam sanctificationem externam, significatur gratia conferenda, & secundum illum modum quo conferenda est, vel tunc, vel postea, sic omne sacramentum dici posse signum tale, quia non significat gratiam secundum se, & absolute: sed cum ordine ad opus, seu per modum actualis sanctificationis.

Sacramenta poterit conferre imperfectam sanctitatem, & significare perfectam.

Nostra sacramenta conuenit proprie esse demonstratiua gratiæ præsentis.

Quomodo conueniat sacramentis ratio signi practici.

Obiectio. Sed obiicies, quia etiam hic modus significādi communis esse potest aliquibus rebus, quæ non sunt sacramenta, vt fuit transitus per mare rubrum, vel manducatio mannæ. *Responsio.* Respondetur primo huiusmodi iam esse exclusa à ratione sacramenti per vniuersaliorem quandam rationem, scilicet, quia non erant ceræmoniæ sacræ & stabiles, ac lege firmatæ: nam sacramentum, licet de formali dicat significationem, tamen connotat vel requirit, vt talis significatio in tali materia fundetur, vt dictum est, & in sequenti sectione latius explicabitur, sicut scriptura eandem significationem habere potest, quam vox, tamen dicit illam in tali materia. Deinde dicitur, illa signa non contulisse sanctificationem aliquam etiam imperfectam, atq; adeo non significasse vnam sanctificationem perfectam, exercendo saltem imperfectam, & in hoc defecisse ab ea ratione signi practici. Et ex his satis responsum est ad fundamenta aliarum opinionum.

Transitus maris rubri, & manna excluduntur à ratione sacramenti.

Sacramenta noua & vetera in quo conueniant: & in quo differant. Atque hinc intelligitur primo, quomodo sacramenta noua & vetera generice, atque vniuoce conueniant in ratione sacramenti, specie autem differant: conueniunt enim, tum in ratione ceremoniæ sacræ, tum in ratione signi gratiæ, & sanctificationis nostræ, tum etiam in significanda Christi passione, quæ est fons totius gratiæ, tum denique in significanda gloria, quæ finis est huius sanctificationis. Quamuis enim necesse non sit hæc omnia significata fuisse per singula sacramenta vetera, neque tam expresse & distincte, sicut per nostra, tamen non est dubium, quin sacramentis illis hæc omnia significata fuerint, cum ordine ad nostram sanctificationem: & hoc satis est, vt in ratione sacramenti vniuoce conueniant. Differunt tamen primo: Quia diuerso ritu externo, & in diuersis actionibus instituta sunt, vt per se constat, & rationem reddidit Augustinus dicto lib. contra Faustum, & dicta Epist. 118. quia mutata lege, & statu rerum: quæ significandę erant, oportuit etiam externum Dei cultum mutari. Vnde quo status legis gratiæ perfectior est, eo oportuit actum sacramentorum esse etiam perfectiorem & faciliorem, & ad expressiorem significationem magis accommodatum. Vnde est secunda differentia iam supra tacta, quod omnia nostra sacramenta sunt demonstratiua gratiæ præsentis, quæ per ipsa datur, vetera autem sacramenta, ex se tantum erant signa promissiua in futurum, vt colligi potest ex Concilio Florentino, & ex Augusti. Psal. 73. & ex supradictis. Quomodo autem quo ad hoc excipienda sint, circumcisio & sacramentum paruulorum in lege naturæ, inferius quæst. 62. tractabitur. Tertio differunt: Quia nostra sacramenta clarius, & apertius significant, & ideo in eorum ritu adiunguntur verba, vt postea dicemus. Quarto, significatio gloriæ, magis propria, & immediata est in nostris sacramentis, vt colligitur ex Dionys. cap. 5. de Eccles. Hierarch. vbi nostram Ecclesiam ponit mediam inter synagogam, & Ecclesiam triumphantem, quia in nostra datur gratia per sacramentum, & immediate significatur gloria, cuius ianua aperta iam est: & ideo ab hac nostra Ecclesia immediate fieri potest transitus ad illam triumphantem, at vero in lege veteri ex vi illius & sacramentorum eius, nec dabatur gratia, nec significabatur gloria, vt post illum statum immediate consequenda, & ideo Paulus ad Hebræos 10. dicit, legem veterem fuisse vmbram futurorum, nostram vero continere ipsam imaginem rerum, vt ibi notant Theodoret. & Teophil. qui in eandem sententiam refert Gregor. Nazianz. oratione de Pascha.

In quo differant.

Florent. Augustin.

Dionys.

Theodor. Theop.

Secundo intelligitur ex dictis, quomodo in eandem rationem sacramenti illa duo coniungantur, scilicet conferre, & significare sanctificationem, sunt enim hæ duæ rationes valde diuersæ. Altera enim ad genus actionis, altera vero ad genus relationis pertinet, & ideo non videtur posse componere eandem rationem sacramenti. Dicendum vero est, alteram istarum rationum per se requiri ex parte materiæ, seu rei ad significandum impositæ, alteram vero, ex parte rationis formalis: nam vt sacramentum imponatur ad significandam gratiam, supponi, vel institui debet, vt sit cæremonia sacra, aliquam sanctificationem conferens, hoc ergo est, quasi materiale, quia est res, quæ ad significandum imponitur, cuique adiungitur significatio, tanquam vltima ratio formalis constitutiua sacramenti.

Conferre & significare sanctificationem diuersas esse rationes, alteram vero formalem.

Quo etiam fit, vt licet in re, quæ est sacramentum, interdum primario intendatur significatio, ex intentione agentis, tamen in executione immediatius conferatur sacramentum ad aliquam sanctificationem conferendam, quia semper fit sacramentum per modum ceremoniæ sacræ, & sacrantis, & hoc est quasi materiale, quod significationi substernitur. Quapropter si sanctificatio propter quam conferendum instituitur sacramentum est perfecta, & per gratiam sanctificantem, tunc non est necesse, vt etiam ex intentione instituentis primario fit sacramentum institutum, propter significationem, sed propter effectionem, seu donationem sancti-

Interdum significatio in intentione, & sanctificatio in executione prior est.

In nostris primo intenditur sanctificatio.

sanctificationis, quia tunc huiusmodi finis videtur altior & perfectior, & ita potest esse magis intentus.

Obiectio. Dices: Si ratio causæ, seu conferendi sanctitatem nobilior est quam ratio significandi, cur hæc potius dicitur formaliter constituere rationem sacramenti, quam prior? *Responsio.* Respondetur, aliam rationem esse reddendam si loquamur de sacramento, aliam vero si agamus de nostris sacramentis, loquendo enim in communi, habitudinem aliquam dicit ad sanctitatem perfectam, quæ habitudo, non est generalis, nec communis omnibus, nisi in ratione signi, & ideo hæc est, quæ formaliter constituit rationem sacramenti, & sub hac communi ratione, non est nobilior ratio conferendi, quam significandi sanctitatem, quia sacramentum vt sic in ratione conferendi sanctitatem abstrahit à sanctitate perfecta, vel imperfecta, quia quodcumque horum sufficit ad rationem ceremoniæ sacræ aptæ, vt sit veluti materia ad altiorem significationem imposita, at vero in ratione signi, non abstrahit, sed determinatur ad perfectam sanctitatem, vt constituatur sacramentum in absoluta & perfecta ratione sacramenti. Si autem agamus de nostris sacramentis, quamuis in esse entis perfectior sit ratio causæ, quam ratio signi respectu eiusdem sanctitatis, tamen, quia differentiæ futuræ sunt proportionatæ generibus, & sub generico conceptu sub ratione signi constituuntur: ideo in eadem latitudine speciem, & differentiam sortiuntur. Accedit etiam quod in modo suæ significationis includunt suam causalitatem, quia significant vt efficacia signa gratiæ, seu significant gratiam, vt à se conferendam, & ita in huiusmodi ratione signi quodammodo includitur tota perfectio causæ respectu eiusdem sanctitatis.

SECTIO III.

Vtrum oporteat sacramentum signum esse sensibile ex institutione.

EXplicuimus significationem sacramenti ex parte rei significatæ: reliquum est, vt ex parte rei significantis, & modi participandi significationem eam declaremus. Non defuerunt autem hæretici, qui negauerunt omnia sacramenta esse sensibilia præsertim in lege gratiæ, quorum errorem commodius confutabimus in q. 61.

Sacramenta esse debere signum sensibile. Augustin. Dico ergo primo. Sacramentum debere esse signum sensibile & consequenter rem, quæ ad significandum imponitur, debere esse aliquomodo materialem, & sensibilem: ita docent omnes Theologi in 4. d. 1. & D. Tho. hic art. 4. cum Augustin. 19. contr. Faust. c. 11. & aliis Patribus supra citatis, & statim referendis, & patet inductione in omnib. sacramentis legis veteris, & nouæ. itē ex definitione signi, quam *Signum humanum quid sit.* tradit Aug. 2. de Doct. Christ. c. 1. Signum est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus aliquid aliud facit in cognitionem venire, quæ est definitio signi humani, seu hominum cognitioni accommodati; nam humana cognitio à sensibus incipit, cum ergo dicitur sacramentum constitui in genere signi, intelligitur, de signo humano, atq; adeo de signo sen- *1. Congruen.* sibili. Atque hinc sumitur prima congruentia, ob quam omnia sacramenta instituuntur sensibilia; quia scilicet, homo ex sensibilibus ad intelligibilia contemplanda traducitur, & ideo valde vtile fuit in ipsomet exteriori, ac sensibili cultu religionis, internam sanctificationem significari: vt homo ad illam capessendam, & intelligendam manu duceretur, sic *Dionys.* Dionys. c. 1. de cœlesti Hierar. Nec enim (inquit) aliter fas erat infirmitati nostræ lucere diuinum radium, nisi sacrorum varietate velaminum, quibus ad superiora ferremur opertum, & his, quæ nobis familiaria sunt, prouidentia paterna naturæ mortalium sese accommodante, vestitum, & de Eccl. Hierarch. c. 1. Nos (inquit) visibilib. imaginibus ad diuinas intelligentias pro virium nostrarum modo conscendimus. Quam rationem late ēt prosequitur Chrys. Homil. 60. ad populū. & 83. in Matthæum, vbi *Chrysost.* habet illa verba, Si incorporeus esses, incorporea tibi dedisset ipse dona, nunc aūt, quoniam cōiuncta est corpori anima tua, sub sensibilib. tibi intelligibilia tradit, & eandem rationem tetigit Damascenus *Damasc.* lib. 4. de fide. cap. 10. & 14. & Aug. lib. super Epist. ad *August.* Galat. col. 9. vbi dicit, omnē sacramentū ad cōtemplationē veritatis esse referendum, & ad bonos mores, atq; idem sumi potest ex eodē, conc. 1. in Psal. 33: vbi agens de Verbo diuino, q̄ est cibus angelorum, dicit oportuisse ipsum panē, & carnē fieri, vt ab homine capi posset. Quid ēt tetigit Isidor. lib. de sum. bono. c. 17. Secunda congruentia: Quia sicut homines, naturali ratione ducti in vnum populum, vel rempublicā congregantur, ita per Christū, qui suauiter, ac sapienter omnia disposuit, in vnū Ecclesiæ corpus, visibile, & ad diuinum cultum ordinatum conueniunt, & ideo necesse fuit, signa aliqua sensibilia institui, quæ vniuerso corpori ecclesiæ essent communia, vt totum hoc corpus, veluti in essentiali ritu colendi Deum conueniret. Hæc autem signa, eo sunt perfectiora, quo perfectiorem sanctitatem, vel conferunt, vel significant, quæ ratio sumpta est ex *2. Congruen.* Augustino, 19. contra Faust. cap. 11. & sequentibus, & *August.* lib. de ver. relig. c. 17. & ex Chrys. Homil. 39. in Genes. *Chrysost.* vbi ad hanc rationē alludens, inquit, Quando Deus voluit peculiarē sibi populum congregare, dedisse illi proprias, ac definitas ceremonias, quibus ipsum coleret, & propter eandem rationem Tertull. lib. de præscript. hæret. c. 20. agens de vnitate ecclesiæ, inquit, Communionem pacis non alia ratione cōseruari posse, quam eiusdem sacramenti vna traditione, quod rectè explicat, ac confirmat inferius, c. 40. Tertia: Quia cum homo constet corpore, & anima, *3. Congruen.* non satis est, vt corde credat, nisi etiam actibus corporis suam fidem profiteatur, vt Paulus significat ad Ro. 10. Et ideo necesse est vt actibus etiam corporis Deum colat, seseque Deo submittat. Item, quia, cum corpore, & animo Deum offendat, expedit, vt per sacramenta corporea, vim spiritualem habentia, curetur, & sanctificetur, quam rationem late prose- *Nazianz.* quuntur Greg. Nazian. oratione de sancto baptis- *Nissenus.* mate, & Greg. Nis. oratione etiam de baptismo, non longe ab initio, Compositus, (inquit) est homo, atq; idcirco cognata, similiaq; medicamenta ad curationem ei destinata sunt: similia habet Cyril. Alex. lib. 2. in Ioan. c. 42. & Cyril. Hierosol. Cateches. 3. & multa ad locupletandam hanc rationem possunt sumi ex Tertu. lib. de resurrectio. carnis. c. 19. & sequentibus. *4. Cōgruēt.* Quarta sumi potest ex Greg. lib. 6. in 1. Reg. c. 3. pro- *Gregor.* pe finem, his verbis, Oportuit, vt per ministerium hominum spiritualia dona nobis darentur, vt dum exterius sacramenta percipimus, interius diuina gratia repleamur. Et aliæ similes congruentiæ legi possunt in Augustino 3. de Doct. Christ. c. 9. qu. 33. in *August.* Numer. & 84. in Leuit. vbi aduertit, non esse visibilia sacramenta contemnenda, etiam si inuisibilis gratia prius comparata sit. Prædictæ vero rationes potissimum procedere videntur de sacramentis nouæ legis, tamen seruata proportione, accommodari possunt ad omnia sacramenta.

Sed obiiciunt quidam scholastici, conditionem *Obiectio.* hanc non esse de ratione sacramēti, vt sic, quia posset Deus rem spiritualem instituere, ad cuius præsentiam gratia daretur, verbi gratia, ad præsentiam actus voluntatis angelicæ, vel humanæ: ille ergo actus statim, ac fieret de se gratiam significaret in- tuentibus, seu cognoscentibus illum, esset ergo sa- cramentum non quidem sensibile, sed spirituale. Atque ita sentiunt Okam, Petrus de Aliaco, & alii *Okam. Aliacus.* in princip. 4. sententiarum. Et confirmant, quia *Cōfir. obiect:* contritio est materia sacramenti pœnitentiæ, & non

non est sensibilis, & character baptismi, confirmationis, vel ordinis, est res spiritualis, & tamen est sacramentum. Christus etiam: prout est in Eucharistia, est modo insensibili, & tamen est sacramentum.

Responsio ad principalem obiectionem.

Respondetur ad principalem obiectionem, posse quidem Deum, imponere rem aliquam, seu actionem spiritualem ad efficiendam, vel significandam gratiam, illud vero non esset signum humanum, sed potius angelicum; ac proinde, tale signum non esset sacramentum, prout nunc de sacramentis loquimur. sacramenta enim vocamus, quædam signa hominibus accommodata, vt eis vti possint ad colendum Deum, corpore, & anima. Et ideo sub hac consideratione, necesse est, sacramentum esse rem aliquam, seu ceremoniam sensibilem. Ad confirmationem tria distinguuntur à Theologis in sacramentis nouæ legis, res tantum, sacramentum tantum, res & sacramentum simul: res tantum dicitur, quæ significatur, & non significat, & hæc esse potest omnino insensibilis, vt est gratia: sacramentum tantum dicitur, quod significat, & non significatur, & hoc est necesse esse sensibile propter rationes factas, nam de hoc præcipue hic loquimur: res, & sacramentum simul dicitur, id quod & significat, & significatur, & huiusmodi sunt omnia illa, quæ in argumento numerantur, & quidem quatenus res significatæ sunt, nihil obstat quod sint res insensibiles, quia per sensibiles significantur, vt character per ablutionem, vel vnctionem, contritio per confessionem, Christus per species panis & vini: quatenus vero hæc sacramenta dicuntur, oportet, vt aliquomodo significent, atque adeo, vt fiant sensibiles saltem per aliud, atque hoc modo res per se insensibilis potest esse, aut pars sacramenti, aut res, & sacramentum simul, quatenus, vt coniuncta signo sensibili, aliquo modo manifestatur, atque hoc modo interior contritio sensibilis quodammodo fit per exteriora signa doloris, & compunctionis, & Christus videri dicitur per species panis, & vini, & quia videtur per modum cibi, ideo refectionem animæ significat, & sic de aliis. Quo fit, vt in toto sacramento semper requiratur aliquod signum per se sensibile, ratione cuius totum sacramentum per se, & absolute sensibile sit, quamuis ad illius constitutionem, aliquid spirituale internum possit concurrere, quod non per se, sed per aliud sentiatur, sicut homo absolute & per se sensibilis est, quamuis simul cum corpore, animo constet, qui spiritualis est, atq; adeo per se insensibilis, licet per actiones corporis sese prodat, & aliquomodo sentiri faciat.

Ad confirm. respondetur. In sacramento tria distinguuntur. Res tantum, sacramentū tantum, res & sacramentum.

Res interior vt cōiuncta exteriori fit quodammodo sensibilis.

Similitudo.

Dico secundo, Sacramentum non esse naturale signum, sed ex institutione, & impositione significans. Hæc assertio sumitur ex D. Thom. artic. 5. & Augustin. 2. de Doct. Christia. c. 3. vbi significationem sacramentorū, significationi verborum comparat, quod vtraq; est ex impositione, idem lib. 3. cap. 9. vbi dicit sacramentum esse signū diuinitus institutum. Et ratio est clara ex dictis, quia sacramentum est signum gratiæ, quæ vel in ipso detur, vel postea dāda sit, sed nulla res sensibilis ex natura sua habet hanc significationem, vt per se est manifestū, ergo oportet, vt illam habeat ex impositione, seu beneplacito eius, qui gratiam posit dare, aut promittere, ergo ex diuina impositione, vt latius dicturi sumus infra, agentes de causa & institutione sacramentorum.

Sacramentum non esse signum naturale. Augustin.

Sed obiici potest primo: Quia sacramenta significant propter similitudinem, quam habent cū re repræsentata, dicit. n. Aug. Epist. 23. Sacramēta, quandam similitudinem habent earū rerum, quarū sunt sacramenta quā si non haberent omnino sacramenta nō essent, & similia habet lib. de Catechizād. rudi. c. 26. Vbi dicit explicandum esse catechumeno, quæ sit res in sacramēto recondita, cuius similitudinem gerit. Propter quod Hugo Victorinus, li. 1. de sacramen. par. 9. cap. 1. in definitione sacramenti ponit, vt ex similitudine repræsentet. Respondetur: Sicut dialectici dicunt, voces ita significare ad placitū, vt impositio ipsa rationabilis sit, & quoad fieri possit, obseruet proportionem aliquā, vel similitudinem inter signum & rem significatam: ita dicendum est, in sacramentalibus signis obseruatum esse: Quamuis enim signa hæc voluntaria plerumq; imponantur, nullo habito respectu ad ipsarum rerum similitudinem, & proportionem, sed ex mera voluntate imponentis, vt est vulgare exemplū de viridi ramo pendente, qui significat vinū venale, tamen maior quædam seruatur proportio, magisq; ostenditur sapientia instituentis, quando in huiusmodi signis similitudo aliqua, vel proportio seruatur, & ideo in institutione sacramentorum id semper obseruauit diuina prouidentia. Et hoc est quod August. dicto loco intendit: constat enim, solam illam analogam similitudinem, vel proportionē, quæ in huiusmodi reb. inuenitur, verbi gratia, inter ablutionem corporis, & mundationem animæ, & similes, non esse sufficiētes, vt altera per alteram vere, & absolute significetur: & ideo necessaria est impositio, & hoc sensu dicimus, sacramenta ex impositione significare. Quoniam vero cōtingit, vt sequēti disputatione videbimus, humana verba, quæ sunt signa ad placitum, ad sacramentalem significationem assumi, atq; eleuari, ideo notanda est differentia inter ea, & res alias, seu actiones naturales, quod in his proportio illa, quæ ad institutionem supponitur, intercedit, quasi ex natura rei, inter actionē sacramentalem & effectū, vt inter ablutionē corporis, & animæ: at vero verba secluſa humana impositione, ex qua significant, nullam habent analogiā, vel proportionem, cum effectu sacramentali, vt ad illud significandum assumantur, quod notauit D. Thom. opusc. 22. cap. 24. & ideo in eiusmodi verbis supponenda est propria significatio ad placitum ex humana impositione, quæ est veluti materialis respectu sacramentalis significationis, & inter has duas significationes considerandā est proportio, seu analogia, quæ ad sacramenti institutionem supponitur, vt diximus.

Responsio.

D. Thom.

Secundo obiici potest: Quia ex hac assertione sequitur sacramentū formaliter esse ens rationis, quia significatio ad placitum tantum est relatio rationis. Propter hanc difficultatem nonnulli Theologi ex professo hic tractant, quid sit significare formaliter, & quam relationem importet, & similia, quæ dialecticorum sunt propria. His ergo omissis: Dicendum est, rationem signi, ex impositione significantis, proprie ac formaliter non consistere in relatione, neq; reali, nec rationis. Primum patet, quia non habet reale fundamentū in re significata, extrinseca enim impositio nullam rem ponit in eo, quod ad significandum imponitur. Secundum patet, quia relatio rationis tamdiu est, quamdiu ab intellectu concipitur seu fingitur. Huiusmodi autem signū postquam impositum est, non pendet ex fictione, vel comparatione intellectus referentis vnum ad illud: sine illa enim, seu ante illam, exercet munus signi, excitando mentem, vt veniat in rei significatæ cognitionem. Hæc ergo ratio signi præcise oritur ex impositione, quæ reipsa facta est, quamuis nihil in re ponat physice, nisi denominationem extrinsecam, à reali actu prouenientē: moraliter vero, & quasi more humano loquendo, relinquitur in re imposita ad significandum, habilitas quædam, seu aptitudo ad excitandum intellectum, vt rem aliam cognoscat, nam hæ denominationes extrinsecæ, quatenus manent in memoria, & existimatione hominum, multum valēt ad huiusmodi actiones morales, & humanas: vt facile potest exemplis declarari, in potestate iurisdictionis, in gradu doctoratus: hæc enim, & similia solum per quandam extrinsecam deputationem, & denominationem fiunt.

Obiectio.

Responsio.

Significationem non esse relationem.

Significationem esse denominationem extrinsecam.

Dico tertio: Hæc sacramenti impositio fieri debet

Sacramenti

Sacramenti impositio debet fieri publica, & stabili lege.

bet publica, & stabili lege, quæ duret pro statu alicuius, in quo homines ex diuina ordinatione talem modum colendi Deum profitentur. Hæc assertio explicatur simul, & probatur inductione: Nam Circumcisio, & vetera sacramenta instituta fuerunt in ritum perpetuum, vt dicitur Genes. 17. Exod. 12. & sæpe alias, id est, in ritum multo tempore duraturum, scilicet quamdiu status synagogæ, ac veteris legis duraret: similiter sacramenta nouæ legis instituta sunt, pro toto tempore legis gratiæ vsque ad consummationem sæculi, vt Matth. vltim. significatur. Ratio vero huius veritatis est, quia sacramenta, vt diximus, sunt quædam ceremoniæ, in quibus conueniunt omnes fideles, qui membra sunt eiusdem ecclesiæ, vt sanctificentur, & iuxta Dei beneplacitum ipsum colant, atq; ita vnam ecclesiam, vnumq; modum religionis constituant, non quod in solo sacramentorum vsu hæc vnitas consistat, sed quod ad illam necessarius sit: sicut ergo status religionis & ecclesiæ est permanens, ac durabilis, ita etiam sacramenta habere debent permanentem institutionem.

Signa ad placitum ad communem vsum instituta stabilia sunt.

Et confirmatur, nã signa ad placitum, quæ ad communem vsum hominum instituuntur communi lege, ac consuetudine stabili imponuntur, alioquin non censentur habere simpliciter talem significationem, ergo. Et cõfirmatur secundo: nam aliqua sunt signa diuina quæ non possunt conuenienter excludi à ratione sacramentorum, nisi ob defectum huius conditionis, vt verba illa Christi Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tua, illa enim significarũt internam sanctificationem Magdalenæ, & Ioan. 20. Cum Christus insufflauit, dicens, Accipite Spiritum sanctum, facto simul, & verbo significauit spirituale donum, quod Apostolis contulit, & tota illa actio exterior ad sanctificationem Apostolorum ordinata fuit, & tamen non fuit sacramentum, quia non fuit ceremonia, certa lege stabilita ad sanctificationem conferendam & significandam. Quod enim Cano dicit loco supra citato, Christum non contulisse gratiam illis verbis, Accipite Spiritum sanctum, & non sufficit ad rationem sacramẽti excludendam, satis enim esset, quod gratiam significauerit, & præterea falsum est, quia verba Christi fuerunt efficacia, & sicut alia miracula imperio suo fecit, ita & sanctificationem, vt in 1. tomo circa q. 1. 3. D. Thom. latius diximus. Aliter vero, inquit Soto, illam Christi actionem, non habuisse significationem ex institutione, sed naturalem tantum, & ideo non fuisse sacramentum. Quæ responsio, eadem erit, cum doctrina à nobis tradita, si loquatur de institutione solenni, & lege stabili posita. Si autem omnem significationem ad placitum excludat etiam particularem, & pro illo tantum tempore, non videtur vera, quia Christus per sensibilem illum flatum, significare voluit interiorem Spiritus sancti afflatum, quam significationem, veram, ac certam non habet similis flatus ex sola naturali proportione, seu analogia, ergo tunc habuit, eam significationem ex speciali Christi voluntate, in quo conuenit cum sacramentis: differt tamen, vt dixi in modo stabilis, & fixæ significationis, & ideo non habuit rationem sacramenti. Dices, quod res magis, vel minus duret, non variat eius rationem, ergo, quod signum sit lege stabili institutum, aut ad breue tempus, vel vnum actum, non variabit rationem signi, ergo nec rationem sacramenti. Respondetur hoc verum esse: si ratio signi, tantum metaphysice consideretur: at vero si moraliter, & in ordine ad humanos vsus spectetur, sic valde diuersam rationem habet, nam vno modo accipitur tanquam res permanens, & religiosa ceremonia, alio autem modo, vt actio quædam transiens: sub nomine autem & ratione sacramenti priori modo significatur, vt iam declaratum est.

Cano.

Soto.

Obiectio.

Responsio.

SECTIO IV.

Quenam definitio sacramenti ex prædictis omnibus colligatur.

Alij sacramentum esse putant aggregatum ex multis.

ALiqui Theologi dixerunt, sacramentum non posse definiri, quia non est vnum ens, sed aggregatum ex multis, aut ex ente reali, & rationis, in quam sententiam referuntur Scotus in 4. dist. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 2. & Maior q. 1. sed nec Scot. id dicit, neque alij authores in re possunt ab aliis dissentire, qui iudicant sacramentum posse absolute & simpliciter definiri, eo modo quo habet esse, vt discipuli D. Thom. sentiunt. Ad hoc autem explicandum, alij necessarium existimant dicere solam significationem esse essentiam sacramenti, vt eius ratio sit per se vna, ac definibilis, quod significare visus est Scot. in d. q. §. de secundo principali, sed quamuis fortasse quæstio sit de nomine, non censeo sic esse loquendum. Nam sacramentum non est sola significatio, sed essentialiter includit rem significatam, sicut domus non est sola figura, sed res artificialis constans ex tali materia cum tali figura: & nomen, aut verbum, non dicit solam significationem, sed vocem, aut figuram sic significantem: sic ergo sacramentum non dicit solam significationem, sed illam in tali materia, seu compositum ex tali re, & significatione, quæ est veluti forma illud constituens. Quocirca quamuis sacramentum non sit tam per se vnum, sicut homo: & ideo definiri non possit tam exacta definitione sicut definiri solet substantia, nihilominus non est omnino vnum per accidens, seu per aggregationem, sed habet suum modum compositionis & vnitatis formalis, ratione cuius sufficienter potest definiri, seu describi. Nam in sacramento consideremus significationem, & rem significantem, illa duo coniunguntur per modum actus, & potentiæ, si vero consideremus rem ipsam ad significandum impositam, quæ interdum non est vna tantum, sed multæ, adhuc in eis inuenire licet aliquem modum potentiæ, & actus, seu aliquam certam habitudinem vel ordinem, in quo conueniunt ad componendum vnum sacramentum sub eadem ratione signi, atq; hoc modo componunt vnum aliquid per modum entis artificialis, ad hunc enim modum reperitur vnitas in exercitu, oratione, &c.

Alij tantum significationem. Sententia authoris.

Sacramẽtũ dicit significationem in tali materia.

In sacramento inuenitur aliqua vnitas.

Hoc ergo supposito variæ traduntur definitiones, non solum à Catholicis, sed etiam ab hæreticis; sed hæretici tot mutant definitiones, & addunt vel tollunt particulas, quot ad suos errores tuendos, necessarias illis videntur, & ideo refutatis eorum erroribus prauæ illorum definitiones per se concidunt. Quapropter in eis referendis, vel refutandis immorari non oportet, sed de eare legi possunt authores citati, qui ex professo contra eos scripserunt: ex definitionibus verò, quas Catholici assignant, duæ videntur potiores, quæ à nobis exponendæ sunt.

Hæreticorũ in definiẽdo sacramẽtũ varij errores.

Prima definitio est Magistri dist. 1. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, eiusdem gratiæ similitudinem gerens, & causa existens. Quę sumpta est ex Hugone in summa sententiarũ tract. 4. c. 1. & in eadem fere coincidit alia, quam plurib. verbis tradit idem Hugo lib. 1. de sacramen. par. 9. cap. 1. Sacramentum est materiale elementum sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, & spiritualem gratiã. Cuius definitionis particulæ omnes ex hactenus tractatis satis clarę sunt, præter illam, elementum sensibiliter propositum, nomine n. elementi, non significatur aliquod corpus simplex, sed quodlibet sensibile corpus, in cuius vsu, vel consecratione sacramentum conficitur, & verbis, quæ sunt forma sacramenti, tanquam materia supponitur: & ideo elementum dicitur, vt statim in Commentario artic. 4. & latius in dis-

1. Sacramẽtũ definitum à Magistro.

Defin. Hug.

in disputatione sequenti dicturi sumus. Nec multum ab eadem definitione differt ea, quæ habetur in Catechismo Pij V. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram iustificationem institutum: tamen hęc definitio, vt ex verbis eius constat, non solum definit sacramentum, vt signum, sed etiam, vt causam gratiæ. Vnde non conuenit sacramento vt sic, sed vt sacramento nouæ legis: & hoc modo est satis apta, definitio, præsertim prout vltimis verbis proposita est, nam priores definitiones paulo sunt longiores, quam expediat; & particulas continent, vel obscuras, vel non omnino necessarias, qualis est illa, quod sacramentum significare debet ex similitudine, quæ omnibus quidem sacramentis conuenit, quę de facto instituta sunt: & quãuis non sit simpliciter necessaria, tamen ex quadam congruitate, & sapienti institutione, semper obseruatur, & ideo non oportet eam distincte in definitione explicare: quia eo modo, quo requisita est: in ipsa diuina institutione virtute continetur. Secunda est D. Thom. hæc. Sacramentum est signum rei sacræ quã sumpsit ex Aug. 10. de Ciu. Dei, c. 5. quamquam Aug. ibi generalius nomine sacramenti vtatur, vt sacrificium etiam comprehendat, cui etiam definitionem illam accommodat: eadem vero definitio reperitur apud Hugonem supra, & Bernard. serm. de Cœna Domini, eamque multi ex scriptoribus supra citatis libenter amplectuntur propter illius breuitatem, tamen propter eandem causam non potuit non esse subobscura. Vnde, vt conuertatur cum definito nonnulla, vel explicare, vel subintelligere necesse est, & in primis D. Thom. addidit illam particulam, seu determinationem, rei sacræ, quatenus sanctificat homines, vt intelligeremus, non satis esse ad rationem sacramenti, vt significet quamcunque rem sacram, sed oportere vt significet hominis sanctificationem, quæ fit per gratiam, & causas eius: de hac enim significatione D. Thom. loquitur. Rursus iuxta ea, quę diximus, subintelligendum est, hoc signum tale esse debere, vt aliquam homini sanctificationem conferat, nam ostensum est, hoc esse de ratione sacramẽti. Vnde exponendo definitionem illam posset clarius dici, Sacramentum est signum sensibile ad sanctificationem aliquã conferendam, & veram animæ sanctitatem significandam institutũ. Vel (si more Aristotelico definire velimus) dicere possumus. Sacramentum est sacra, ac sensibilis ceremonia, homines aliquo modo sanctificans, & veram animæ sanctitatem ex institutione significãs. Quæ definitiones, ex supradictis satis claræ sunt, & probari facile possunt, quia, & cõueniunt omnib. sacramentis, & habẽt omnes particulas sufficientes ad excludẽda omnia signa sacra, quæ sacramenta non sunt, qualia sunt sacrificium, vsus aquæ benedictę & similia, de quibus, iam diximus. Porro, prædicta definitio facile potest ad sacramenta nouę legis coarctari, addendo, huiusmodi sacramentum significare veram animæ sanctitatem, quam cõfert, seu quatenus ab ipso confertur, & ex parte rei ad significandum impositæ posset addi, debere constare materia & forma, seu rebus, & verbis, de quo iam dicemus. Denique seruata proportione facile potest contrahi illa definitio, ad sacramenta veteris legis, addendo fuisse instituta ad conferendum legalem sanctitatem, per quam vera sanctitas per Christum conferenda significabatur: quæ tamen definitio non videtur cõpetere circumcisioni, quæ antiquior fuit, quam sacramẽta veteris legis, neq; etiam sacramento legis naturæ: sed in hoc inculcatur grauis difficultas infra tractanda, qua explicata facile erit, definitionem his etiam sacramentis accõmodare: fuerunt n. illa quasi media inter sacramenta nouę legis, & propria sacramenta legalia, quia nec conferebant gratiam propria virtute: vnde non significabãt gratiam â se collatam, sicut nostra sacramenta: nec solum significabãt gratiam vt futurã, seu promissam, sed ẽt indicabant præsentem, quæ in ipsis dabatur.

D. Thom. D. Augusti. *Bern.* *Propria definitio.* *Quomodo prædicta definitio nostris sacramentis aptetur.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilis.

4. d. 1. q. 1. art. 1 q. 1. & art. 2 q. 1 & art. 3. cor. Et 4. contra c. 56. & Ioan. 3. 4 cor. 4.

AD quartum, sic proceditur. Videtur, quod sacramentum non semper sit aliqua res sensibilis. Quia secundum Philosophum in lib. Priorum omnis effectus, sua causa signum est. Sed sicut sunt quidam effectus sensibiles, ita etiam sunt quidam effectus intelligibiles, sicut scientia est effectus demonstrationis. Ergo non omne signum est sensibile. Sufficit autem ad rationem sacramenti, quod sit signum alicuius rei sacræ, inquantum per eam homo sanctificatur, vt dictum est. * Non ergo requiritur ad sacramentum, quod sit aliqua res sensibilis. *Art. 2. huius quæst.*

2. Præterea, Sacramenta pertinent ad cultum vel regnum Dei. Sed res sensibiles non videntur pertinere ad cultum Dei. Dicitur enim Ioan. 4. Spiritus est Deus & eos qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare. Et Rom. 14. Non est regnum Dei, esca & potus. Ergo res sensibiles non requiruntur ad sacramentum.

3. Præterea, Augusti. * dicit in li. de Libero arbitrio quod res sensibiles sunt minima bona, sine quibus homo recte viuere potest. Sed sacramenta sunt de necessitate salutis humanæ (vt infra patebit *) & ita sine eis homo recte viuere non potest. Non ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta. *Lib. 1. c. 13. tom. 1. Quæst. 61.*

Sed contra est, quod Augusti. * dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et loquitur ibi, de elemento sensibili, quod est aqua. Ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta. *Tract. 20. in Euang. Ioan. post med. to. 9.*

Respondeo dicendum, quod sapientia diuina vnicuiq; rei prouidet secundum suum modum, & propter hoc dicitur Sapien. 8. quod suauiter disponit omnia. Vnde & Matth. 25. dicitur, quod dedit vnicuiq; secundum propriam virtutem. Est autem homini connaturale, vt per sensibilia perueniat in cognitionem intelligibilium. Signum autem est per quod aliquis deuenit in cognitionem alterius. Vnde, cum res sacræ, quæ per sacramenta significantur, sint quædam spiritualia & intelligibilia bona, quibus homo sanctificatur, consequens est, vt per aliquas res sensibiles significatio sacramenti impleatur, sicut etiam per similitudines sensibilium rerum in diuina Scriptura res spirituales nobis describuntur. Et inde est, quod ad sacramenta requiruntur res sensibiles: vt etiam Dionys. * probat in 1. cap. Cœlest. Hierar. *Cap. 2. init. med. & li.*

Ad primum ergo dicendum, quod vnumquodq; præcipue denominatur & definitur secundum id quod conuenit ei primo & per se, non autem secundum id quod conuenit ei per aliud. Effectus autem sensibilis, per se habet, quod ducat in cognitionem alterius quasi primo & per se homini innotescens, quia omnis nostra cognitio à sensu oritur: effectus autem intelligibiles non habent, quod possint ducere in cognitionem alterius, nisi inquantum sunt per aliud manifestati, id est, per aliqua sensibilia. Et inde est, quod primo & principaliter dicuntur signa, quæ sensibus offeruntur: sicut Aug. dicit in 2. * de Doctrina Christiana, vbi dicit, quod signum est, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Effectus autem intelligibiles non habent rationem signi, nisi secundum quod sunt manifestati per aliqua signa. Et per hunc etiam modum, quædam quæ non sunt sensibilia, dicuntur quodammodo sacramenta, inquantum sunt significata per aliqua sensibilia, de quibus infra agetur. * *Lib. 2. de Doct. Christia. circa principiũ lib. tom. 3. Quæst. 63. art. 6. ad 1.*

Ad secundum dicendum, quod res sensibiles, vt in sua natura considerantur non pertinent ad cultum vel ad regnum Dei, sed solum secundum quod sunt signa spiritualium rerum, in quibus regnum Dei consistit.

Ad tertium dicendum, quod Aug. ibi * loquitur de rebus sensibilibus, secundum quod sunt in sua natura, non autem secundum *Loco citato in argum. 3.*

secundum quod assumuntur ad significandum spiritualia, quæ sunt maxima bona.

COMMENTARIVS.

Duplex sensus quæstionis.

DVobus modis potest res sensibilis accipi in quæstione hoc articulo proposita. Primo vt significet quamcunq; rem, quæ sensibus percipi potest: & hoc modo etiam verba sunt res sensibiles: & in hoc sensu tractata est à nobis hæc quæstio disputatione præcedenti sectione 3. & eundem videntur præseferre omnia argumenta, quæ D. Tho. obiicit, quorum solutiones faciles sunt. Et difficultas, quæ tangitur in solutione ad 1. An sacramentum esse possit signum spirituale in prædicto loco explicata est. Secundus sensus est, vt res sensibilis à verbis distinguatur, & significet rem aliquam permanentem corpoream, quæ sensibus percipi possit, qualis est aqua, oleum, & similes, quam Hugo paulo antea citatus nomine elementi significauit, & sumpsit ex August. tractatu 80. in Ioan. dicente. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, quæ verba retulit hic

Hugo. August.

Sensus D. T. D. Th. in argumento, sed contra. Ex quo non obscure constat hunc posteriorem sensum esse à D. Th. intentum, quem magis ipse explicuit infra art. 6. vbi specialiter inquirit. An præter res requirantur verba: & ibi ad 2. declarat, nomine rei sensibilis, non tantum intelligi rem ipsam permanentem, sed vel illam, vel vsum eius, qualis est ablutio, vnctio, &c. In hoc ergo sensu respondet, sacramenta debere constitui in aliquâ re sensibili: quam assertionem egregie probat ex naturali modo & accommodato homini, qui intelligibilia per sensibilia intelligit. Quæ quidem ratio in superioribus est ex Patribus confirmata, & explicata, & quia generalis est, in omni tempore & statu humanæ naturæ, quamdiu homo est in via, ideo assertio posita in omnibus sacramentis cuiuscunq; legis & status locum habet. Solum posset dubitari, quia prædicta ratio solum videtur procedere in priori sensu: quia humana cognitio, non solum ex rebus, sed etiam ex verbis sensibilibus accipi potest. Respondetur verum esse, rationem D. Thomæ, non probare necessitatem simpliciter, sed congruitatem, quæ non solum in hoc consistit, quod humana cognitio incipit à sensu, vt obiectio sumit: sed in hoc etiam, quod intelligibilia commode intelligantur à nobis per analogiam & proportionem ad sensibilia, & quatenus in eis aliquomodo repræsentantur: hæc autem repræsentatio, non fit proprie per verba, sed per actiones aliquas, vel res sensibiles, in quibus sit quædam imago, vel vestigium potius intelligibile: quod recte declarat D. Tho. exemplo sumpto ex vsu diuinæ Scripturæ, in qua res diuinæ non solum traduntur verbis, sed rebus etiam sensibilibus repræsentantur, vel in propheticis visionibus, vel in parabolis & metaphoricis locutionibus, vel certe in variis figuris, quarum pars quædam in vsu sacramentorum consistit.

ARTICVLVS V.

Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramenta.

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod non requirantur determinatæ res ad sacramenta. Res enim sensibiles assumuntur in sacramentis ad significandum, vt dictum est. **Sed nihil prohibet diuersis rebus sensibilibus idem significari, sicut in sacra Scriptura Deus aliquando metaphorice significatur per lapidem, quandoq; per leonem, quandoq; per solem, aut aliquid aliud huiusmodi. Ergo videtur, quod diuersæ res possint congruere eidem sacramento. Non ergo determinatæ res in sacramentis requiruntur.*

Ar. 3 huius quæst.

1. *Præterea, Magis est necessaria salus animæ, quam salus corporis: Sed in medicinis corporalibus, quæ ad salutem corporis ordinantur, potest vna res pro alia poni in eius defectu. Ergo multo magis in sacramentis, quæ sunt medicinæ spirituales ad salutem animæ ordinatæ, poterit vna res assumi pro alia, quando illa defuerit.*

3. *Præterea, Non est conueniens vt hominis salus arctetur per legem diuinam, & præcipue per legem Christi, qui venit omnes saluare: Sed in statu legis naturæ non requirebantur in sacramentis aliquæ res determinatæ, sed ex voto assumebantur, vt patet Genes. 28. vbi Iacob. vouit se Deo decimas & hostias pacificas oblaturum. Ergo videtur, quod non debuerit arctari homo, & præcipue in noua lege, ad alicuius rei determinatæ vsum in sacramentis.*

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

Respondeo dicendum, quod in vsu sacramentorum duo possunt considerari, scilicet cultus diuinus, & sanctificatio hominis. Quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum, secundum autem è conuerso pertinet ad Deum per comparationem ad hominem. Non autem pertinet ad aliquem determinare illud, quod est in potestate alterius, sed solum id, quod est in sua potestate. Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, non pertinet ad hominem suo iudicio assumere res, quibus sanctificetur, sed hoc debet esse ex diuina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis nouæ legis, quibus homines sanctificantur (secundum illud 1. ad Cor. 6. Abluti estis, sanctificati estis) oportet vti rebus ex diuina institutione determinatis.

Ad primum ergo dicendum, quod etsi idem possit per diuersa signa significari, determinare tamen, quo signo sit vtendum ad significandum, pertinet ad significantem. Deus autem est, qui nobis significat spiritualia per res sensibiles in sacramentis, & per verba similitudinaria in scripturis. Et ideo sicut iudicio Spiritus sancti determinatum est, quibus similitudinibus in certis Scripturæ locis res spirituales significentur, ita etiam debet esse diuina institutione determinatum, quæ res ad significandum assumantur, in hoc vel in illo sacramento.

Ad secundum dicendum, quod res sensibiles habent naturaliter sibi inditas virtutes conferentes ad corporalem salutem, & ideo non refert, si duæ earum eandem virtutem habeant, qua quis vtatur. Sed ad sanctificationem non ordinantur ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solum ex institutione diuina, & ideo oportuit diuinitus determinari quibus rebus sensibilibus sit in sacramentis vtendum.

Ad tertium dicendum, quod sicut Aug. **dicit 19. contra Faustum, diuersa sacramenta diuersis temporib. congruunt, sic etiam diuersis verbis significantur diuersa tempora, scilicet præsens, præteritum, & futurum. Et ideo sicut in statu legis naturæ homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum vterentur. Postmodum vero necesse fuit etiam exterius legem dari, tum propter obscurationem legis naturæ, ex peccatis hominum, tum etiam ad expressiorem significationem gratiæ Christi, per quam humanum genus sanctificatur. Et ideo etiam necesse fuit res determinari, quibus homines vterentur in sacramentis. Nec propter hoc arctatur via salutis, quia res quarum vsus est necessarius in sacramentis, vel communiter habentur, vel paruo studio adhibito haberi possunt.*

Lib 19. c. 16. & 17. tom. 6.

COMMENTARIVS.

DVplex potest esse sensus huius quæstionis. Prior, vt hæc necessitas intelligatur consequens institutionem. Posterior, vt intelligatur antecedens. Priori modo quæstio est, an facta institutione sacramenti, necessaria sit res determinata, vt sacramentum

2. Sensus quæstionis. Res in sacramento debet esse determinata, prout,

est instituta ad significandum.

tum consistat, quo sensu facilis resolutio est, eo modo requiri res determinatas, quo per institutionem definitæ fuerint: habet enim sacramentum totum esse ab institutione, vt dictum est: quia est signum ad placitum: vnde, sicut verba, vel scripturæ, vel alia similia signa ad placitum habere debent eam figuram, vel compositionem, vel in vniuersum illum entis modum, cui ex impositione adiuncta est significatio, ita sacramenta ex illis rebus necessario conficienda sunt, quæ per institutionem ad significandum sunt impositæ: atq; ita, si institutio facta sit de tali re secundum speciem, illa erit necessaria ad sacramentum: si vero solum sit facta determinatio secundum genus, illa esset sufficiens. Et in hoc sensu videtur tractari quæstio à D. Thom. nam illa verba, quibus ad quæstionem respondet: In sacramentis oportet vti rebus, diuina institutione determinatis, in prædicto sensu quæstionem definiunt, & loca scripturæ, quæ adducit, in eodem etiam loquuntur, & ratio, seu discursus eius in eodem sensu procedit, scilicet, quia ad Deum pertinet determinare res, per quas homines sanctificentur, quæ ratio (vt ipsemet D. Tho. vidit) solum in sacramentis nouæ legis procedit, potest autem facile ad omnia extendi, ex his quæ idem D. Tho. dicit, in solut. ad 1. quia etiam ad Deū pertinet per res sensibiles effectum gratiæ significare, vt à nobis etiam supra dictum est. Posteriori modo quæstio est, vtrum sacramentum ita institui debeat, vt res determinatæ præscribantur, ex quib. conficiatur sacramentum, & hoc etiam sensu videtur D. Thom. definire quæstionem, præsertim in solut. ad 1. in illis verbis: Sicut iudicio Spiritus sancti determinatum est, quibus similitudinibus in certis scripturę locis res spirituales significentur, ita etiam debet esse diuina institutione determinatū, quæ res ad significandum assumantur, in hoc vel in illo sacramento. In quibus hanc etiam rationem indicat, quia, nimirum per diuersa sacramenta diuersæ res significantur: ergo oportet etiam per res diuersas significari: ergo oportet ad singula sacramenta conficienda determinatas res præscribi. Itē, quia sacramenta instituuntur, vt per quandā similitudinem, & proportionem, nobis indicēt spirituales effectus: sed non in omnibus reb. est similitudo, & proportio ad quoslibet effectus repræsentandos: ergo oportet res determinatas institui aptas, & accōmodatas ad significationem intentā. Et hinc intelligitur etiam doctrina D. Tho. in solutione ad 2. & 3. nam in priori docet, duo sacramenta diuersa non habere virtutes, seu significationes eiusdem rationis: quod intelligendū est de propriis, & sacramentalib. effectibus, quia, sicut in diuersis rebus instituuntur: ita ad diuersos effectus significandos imponuntur, cum quibus propriā similitudinem, & proportionē habent.

In solutione vero ad tertium docet in diuersis legibus seu temporibus iuxta diuersos hominum status diuerso modo fuisse res determinatas ad constitutionem sacramentorum. Vnde colligitur, hanc determinationem non esse eiusdem rationis in omnibus, nec debere esse semper specificam aut genericam, proximam, vel remotam, sed posse interdum fieri vno modo, interdum alio iuxta diuinæ prouidentiæ, & sapientiæ rationem, de quo plura dicemus postea de variis sacramentorum generibus ac speciebus disputantes.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in significatione sacramentorum requirantur verba.

4. d 1. q. 1. ar. 3 & d 13. q. 1. art 2 q 2. ad secundū. Et veri q. 27 art 4 ad decimum,

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod in significatione sacramentorum non requirantur verba.* Dicit enim *Augustin. contra Faustum* li 19. *Quid sunt aliud quæq; corporalia sacramenta, nisi quasi quædam verba visibilia? Et sic videtur quod addere verba rebus sensibilibus in sacramentis, sit addere verba verbis. Sed hoc est superfluum.* *Lib. 19 c 16. circa med. tom 6.* *Non ergo requiruntur verba cum rebus sensibilibus in sacramentis.*

2. *Præterea, Sacramentum est aliquid vnum. Ex his autem, quæ sunt diuersorum generum, non videtur posse aliquid vnum fieri. Cum igitur res sensibiles & verba sint diuersorum generum (quia res sensibiles sunt à natura, verba autem à positione) videtur, quod in sacramentis non requirantur verba rebus sensibilibus.*

3. *Præterea, Sacramenta nouæ Legis successerunt sacramentis veteris Legis, quia illis ablatis ista sunt instituta, vt Aug. dicit lib. 19. contra Faustum.* * *Sed in sacramentis veteris Legis non requirebatur aliqua forma verborum. Ergo nec in sacramentis nouæ Legis.* *Lib 19 c. 16. & 17. in 16. 6*

Sed contra est. quod Apostolus dicit Ephes. 5 Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit sem tipsum pro ea vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et Aug. dicit supra eam. * *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.* *Tract 80 in Io post med. tom 9.*

Respondeo dicendum quod sacramenta (sicut dictum est) adhibentur ad hominum sanctificationem sicut quædam signa. Tripliciter ergo considerari possunt, & quolibet modo congruit eis, quod verba rebus sensibilibus adiungantur. Primo enim possunt considerari ex parte causæ sanctificantis, quæ est Verbum incarnatum, cui sacramentum quodammodo conformatur, in hoc quod rei sensibili verbum adhibetur, sicut in mysterio Incarnationis carni sensibili est Verbum Dei vnitum. Secundo possunt considerari sacramenta ex parte hominis qui sanctificatur, qui componitur ex anima & corpore, cui proportionatur sacramentalis medicina, quæ per rem visibilem corpus tangit, & per verbum ab anima creditur. Vnde Aug.* dicit super illud Ioan. 15. Iam vos mundi estis propter sermonem, &c. Vnde est ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur: Tertio possunt considerari ex parte ipsius significationis sacramentalis. Dicit autem Augustin.* in 2. de Doctri. Christiana, quod verba inter homines obtinuerunt principatum significandi, quia verba diuersimode formari possunt ad significandos diuersos conceptus mentis, & propter hoc per verba magis distincte possumus exprimere, quod mente concipimus. Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis, necesse fuit, vt significatio rerum sensibilium, per aliqua verba determinaretur. Aqua enim significare potest & ablutionem propter suam humiditatem, & refrigerium propter suam frigiditatem. Sed cum dicitur: Ego de baptizo, manifestatur, quod aqua vtimur in baptismo ad significandam emundationem spiritualem. *Art 2 & 3.* *Tract 80 in Io post med. tom. 9.* *Li 2. c 7 circa med to 3.*

Ad primum ergo dicendum, quod res visibiles sacramentorum dicuntur verba per quandam similitudinem, in quantum scilicet participant quandam vim significandi, quæ principaliter est in ipsis verbis, vt dictum est. * *Et ideo non est superflua ingeminatio verborum, cum in sacramentis, rebus visibilibus verba adduntur, quia vnum eorum determinatur per aliud, vt dictum est.* * *In corp. art.* *In corp. art.*

Ad secundum dicendum, quod quamuis verba & aliæ res sensibiles sint in diuerso genere, quantum pertinet ad naturam rei, conueniunt tamen in ratione significandi, qua perfectius est in verbis quam in aliis rebus. Et ideo ex verbis & rebus fit quodammodo vnum in sacramentis, sicut ex forma & materia in quantum scilicet, per verba perficitur significatio rerum, vt dictum est. * *Sub rebus autem comprehenduntur etiam ipsi actus sensibiles, puta ablutio, inunctio, & alia huiusmodi, quia in his est eadem ratio significandi & in rebus.* *Art 3. ad 2.*

Ad tertium dicendum, quod (sicut Aug. dicit contra Faustum) alia debent esse sacramenta rei præsentis, & alia rei futuræ. Sacramenta autem veteris legis prænuntiabant Christi venturi: & ideo non ita expresse significabant Christum, *Lib. 19 ca. 6. tom. 6.*

stum sicut sacramenta nouæ Legis, quæ ab ipso Christo effluunt, & quandam similitudinem ipsius in se habent vt dictum
In corp. art est. * Vtebantur tamen in veteri Lege aliquibus verbis, in his quæ ad cultum Dei pertinent, tam sacerdotes, qui erant sacramentorum illorum ministri (secundum illud Num. 6. Sic benedicetis filiis Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, &c.) quàm etiam illi, qui illis sacramentis vtebantur: secundum illud Deut. 26. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, &c.

COMMENTARIVS.

HIc articulus intelligendus est de sacramentis nouæ legis, & ita est clarus in vtroq; sensu articulo præcedenti explicato, & rationes & congruentiæ D. Thomæ sunt optimæ: in quibus non explicatur necessitas ex institutione orta: hæc enim per se satis clara est, si de institutione constet. Reddit ergo rationem ipsius institutionis, tam ex parte instituentis, qui fuit Verbum incarnatum, quam ex parte hominis, qui animo & corpore constat, quam ex parte ipsius signi, vt esset expressius, magisq; determinatum ac certum. Atq; ex eisdem rationibus colligit D. Thom. in solut. ad 3. quare hæc proprietas & perfectio potius sacramentis nouæ legis attributa est, quam veteribus, & omnia sunt in contextu D. Tho. satis clara.

ARTICVLVS VII.

Vtrum requirantur determinata verba in sacramentis.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod non requirantur determinata verba in sacramentis. Vt enim
Lib. 1. Peri. her parum à princ. 101. Philosophus * dicit, voces nõ sunt eadẽ apud omnes. Sed salus, quæ per sacramenta quæritur, est eadem apud omnes. Ergo non requiruntur aliqua determinata verba in sacramentis.

2. Præterea, verba requiruntur in sacramentis in quan-
Art præced. tum sunt principaliter significatiua, sicut dictum est. * Sed contingit per diuersa verba idem significari. Ergo non requiruntur determinata verba in sacramentis.

3. Præterea Corruptio cuiuslibet rei variat eius speciem. Sed quidam corrupte verba proferunt, nec tamen propter hoc creditur sacramentorum effectus impediri, alioquin illiterati & balbi, qui ista sacramenta conferunt, frequenter defectum in sacramentis inducerent. Ergo videtur, quod non requirantur in sacramentis determinata verba.

Sed contra est, quod Dominus determinata verba protulit in consecratione sacramenti Eucharistiæ dicens Matth. 26. Hoc est corpus meum Similiter etiam mandauit discipulis, vt sub determinata forma verborum baptizarent, dicens Matth vltim Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij & Spiritus sancti.

Art. præced. ad 2. Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) in sacramentis verba se habent per modum formæ, res autem sensibiles per modum materiæ. In omnibus autem compositis ex materia & forma, principium determinationis est ex parte formæ, quæ est quodammodo finis & terminus materiæ, & ideo principalius requiritur ad esse rei determinata forma, quam determinata materia: materia enim determinata requiritur, vt sit proportionata determinatæ formæ. Cum igitur in sacramentis requirantur determinatæ res sensibiles, quæ se habent in sacramentis sicut materia, multo magis requiritur in eis determinata forma verborum.

Tract. 80. à med. tom. 6. Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus * dicit super Iohann. verbum operatur in sacramentis, non quia dicitur, id est, non secundum exteriorem sonum vocis, sed quia creditur, id est, secundum sensum verborum, qui fide tenetur. Et hic quidem sensus est idem apud omnes, licet non eadem voces sint, quantum ad sonum. Et ideo cuiuscunque linguæ verbis proferatur talis sensus perficitur sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod licet in qualibet linguæ contingat diuersis vocibus idem significari, semper tamen aliqua illarum vocum est, qua principalius & communius homines illius linguæ vtuntur ad hoc significandum, & talis vox assumi debet in significatione sacramenti. Sicut etiam inter res sensibiles illa assumitur ad significationem sacramenti, cuius vsus est communior ad actum, per quem sacramenti effectus significatur, sicut aqua communius vtuntur homines ad ablutionem corporalem, per quam spiritualis ablutio significatur, & ideo aqua assumitur, vt materia in baptismo.

Ad tertium dicendum, quod ille, qui corrupte profert verba sacramentalia, si hoc ex industria facit, non videtur intendere facere quod facit Ecclesia, & ita non videtur perfici sacramentum. Si autem hoc faciat ex errore vel lapsu linguæ, si sit tanta corruptio, quæ omnino auferat sensum locutionis, non videtur perfici sacramentum. Et hoc præcipue contingit, quando fit corruptio ex parte principij dictionis, puta, si loco eius, quod est in nomine Patris: dicat, in nomine matris. Si vero non totaliter auferatur sensus locutionis per huiusmodi corruptelam, nihilominus perficitur sacramentum. Et hoc præcipue contingit, quando fit corruptio ex parte finis: puta, si aliquis dicat in nomine Patrias & filias. Quamuis enim huiusmodi verba corrupte prolata, nihil significent ex virtute impositionis, accipiuntur tamen vt significantia ex accommodatione vsus. Et ideo licet mutetur sonus sensibilis, remanet tamen idem sensus. Quod autem dictum est * de
In 1. tamet differentia corruptionis, circa principium vel finem dictionis solutione. rationem habet, quia apud nos variatio dictionis ex parte principij mutat significationem, variatio autem ex parte finis dictionis vt plurimum mutat consignificationem, quæ tamen apud Græcos variatur etiam secundum principium dictionis in declinationibus verborum. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis, quia ex vtraque parte potest esse tam parua, quod non auferat sensum verborum, & tam magna quod auferat, vnum horum facilius accidit ex parte principij, & aliud, sed ex parte finis.

COMMENTARIVS.

HIc articulus eodem modo exponendus est, quo articulum quintum declarauimus: nam eadem est vtriusq; ratio, imo addit D. Thom. maiori quadam ratione requiri hanc determinationem in verbis, quam in rebus, quia per verba determinantur res ad propriam sacramentalem significationem. In solutione vero ad primum explicat hanc determinationem, non debere materialiter intelligi, in sono vocis, sed in sensu & significatione, & in hunc modum exponit difficilia verba Aug. tracta. 80. in Augustin. Io. Verbũ operatur in sacramentis, nõ quia dicitur, sed quia creditur, i. e. quia significat aliquid, quod fide creditur, sed hic locus Aug. latius est tractandus in sequentibus. In solutione vero ad 2. & 3. tradit D. Thom. quasdam regulas circa mutationem & corruptionem verborum sacramentalium, quæ in sequenti disputatione latius sunt à nobis explicandæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum liceat aliquid addere verbis, in quibus consistit forma sacramentorum.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod nihil liceat 4. ad 5. art. 2; addere verbis, in quibus consistit forma sacramento- 4. 2. 3. & 4. rum. Non enim minoris sunt necessitatis huiusmodi verba sacramentalia, quam verba sacræ scripturæ. Sed verbis sacræ scripturæ nihil licet addere vel minuere, dicitur enim Deut. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Et Apocaly. vltim. Contestor omni audienti verba prophetiæ libri huius, si quis apposuerit ad hæc, apponat super eum Deus plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vitæ. Ergo videtur, quod

neq; in formis sacramentorum liceat aliquid addere vel minuere.

2. Præterea, Verba se habent in sacramentis per modum formæ vt dictum est. *Sed in formis quælibet additio vel subtractio variat speciem sicut & in numeris, vt dicitur 8. Met. * Ergo videtur, quod si aliquid addatur vel subtrahatur à forma sacramenti, non erit idem sacramentum.

Art. præced

Lib 8. Metaphy text. 8 tem. 3.

3. Præterea, sicut ad formam sacramenti requiritur determinatus numerus dictionum, ita etiam requiritur determinatus ordo verborum, & etiam orationis continuitas: Si ergo additio vel subtractio non aufert sacramenti veritatem, videtur, quod pari ratione nec transpositio verborum aut etiam interpolatio pronunciationis.

Sed contra est, quod in formis sacramentorum quædam apponuntur, à quibusdam, quæ ab aliis non apponuntur: sicut Latini baptizant sub hac forma: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti Græci autem sub ista: baptizetur seruus Christi N in nomine Patris &c. Et tamen vtrique verum conferunt sacramentum. Ergo in formis sacramentorum licet aliquid addere vel minuere.

Respondeo dicendum, quod circa omnes istas mutationes, quæ possunt in formis sacramentorum contingere, duo videntur esse consideranda. Vnum quidem, ex parte eius, qui profert verba, cuius intentio requiritur ad sacramentum, vt infra dicetur. * Et ideo si intendat per huiusmodi additionem, vel diminutionem alium ritum inducere, qui non sit ab Ecclesia receptus, non videtur perfici sacramentum, quia non videtur, quod intendat facere id, quod facit Ecclesia. Aliud autem est considerandum ex parte significationis verborum. Cum enim verba operentur in sacramentis quantum ad sensum, quem faciunt (vt supra dictum est *) oportet considerare, vtrum per talem mutationem tollatur debitus sensus verborum: quia sic manifestum est, quod tollitur veritas sacramenti. Manifestum est autem, quod si diminuatur aliquid eorum, quæ sunt de substantia formæ sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum: & ideo non perficitur sacramentum. Vnde Didymus * dicit in lib. de Spiritu sancto: Si quis ita baptizare conetur, vt vnum de * prædictis nominib. prætermittat (scilicet Patris & Filij & Spiritus sancti) sine perfectione baptizabit. Si autem subtrahatur aliquid, quod non sit de substantia formæ, talis diminutio non tollit debitum sensum verborum, & per consequens nec sacramenti perfectionem. Sicut in forma Eucharistiæ, quæ est: Hoc est enim corpus meum, ly enim sublatum, non tollit debitum sensum verborum: & ideo non impedit perfectionem sacramenti: quamuis possit contingere quod ille, qui prætermittit, peccet ex negligentia vel contemptu. Circa additionem etiam contingit aliquid apponi, quod est corruptiuum debiti sensus: puta, si aliquis dicat: Ego te baptizo in nomine Patris maioris & Filij minoris, sicut Ariani baptizabant: & ideo talis additio tollit veritatem sacramenti. Si vero sit talis additio, quæ non auferat debitum sensum, non tollitur sacramenti veritas. Nec refert, vtrum talis additio fiat in principio, medio vel in fine: vt si aliquis dicat: Ego te baptizo in nomine Dei Patris omnipotentis & Filij eius vnigeniti & Spiritus sancti paracleti, erit verum baptisma. Et similiter si quis dicat: ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & beata Virgo te adiuuet, erit verum baptisma. Forte autem si diceret, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & beatæ Virginis Mariæ, non esset baptismus: quia dicitur 1. ad Corint. 1. Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? Aut in nomine Pauli baptizati estis? Sed hoc verum est, si sic intelligatur in nomine beatæ Virginis baptizari, sicut in nomine Trinitatis, quo baptismus consecratur: talis enim sensus esset contrarius veræ fidei, & per consequens, tolleret veritatem sacramenti. Si vero sic intelligatur, quod additur (& in nomine beatæ Virginis) non quasi nomen beatæ Virginis aliquid operetur in baptismo, sed vt eius intercessio prosit baptizato ad consequendam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.

Quæstio 64 artic. 8.

Art. præced. ad 1 & ad 3.

Lib 2 de Spiritu S. paulo à princ. Habetur hic liber in fine operum San. Hieron.

Ad primum ergo dicendum, quod ad verba sacræ scripturæ non licet aliquid apponere, quantum ad sensum, sed quantum ad expositionem sacræ Scripturæ, multa eis verba à doctoribus apponuntur. Non tamen licet etiam verba sacræ Scripturæ apponere, ita quod dicantur esse de integritate sacræ Scripturæ, quia hoc esset vitium falsitatis. Et similiter si quis diceret aliquid esse de necessitate formæ, quod non est.

Ad secundum dicendum, quod verba pertinent ad formam sacramenti ratione sensus significati. Et ideo quæcunque fiat additio vel subtractio verborum, quæ non addat aliquid aut subtrahat debito sensui, non tollitur species sacramenti.

*Ad tertium dicendum, quod si sit tanta interruptio verborum, quod intercipiatur intentio pronunciantis, tollitur sensus sacramenti, & per consequens veritas eius: non autem tollitur quando est parua interruptio, quæ intentionem proferentis & intellectum verborum non aufert. Et idem est etiam dicendum de transpositione verborum, quia si tollit sensum locutionis non perficitur sacramentum, sicut patet de negatione præposita vel postposita signo. Si autem sit talis transpositio, quæ sensum locutionis non variet, non tollitur veritas sacramenti: quia, secundum quod Philosophus * dicit, nomina & verba transposita idem significant.*

Lib. 2. Periher. c. 1. parti ante fi. to 13

LIttera D. Tho. satis est perspicua, de re autem dicemus disputatione sequenti. Solum est aduertendum; in hac additione vel quacunq; mutatione facta in verbis sacramentalibus, duo posse considerari: primum quando fit, vel non fit contra substantiam sacramenti. Secundum, quando licite vel illicite fiat: & vtrumque promiscue attigit D. Tho. hoc art. tamen, quia nobis in animo est, totam materiam moralem, separatim & distincte tradere, ideo hic solum agemus de his, quæ spectant ad substantiam sacramentorum: de his vero, quæ ad mores pertinent, infra in disputatione practica seu morali.

DISPVTATIO II.

De materia & forma sacramentorum.

IN præcedenti disputatione, metaphysica ratione tractauimus de essentia sacramenti, per genus & differentiam eius: in hac amplius est eadem essentia explicanda more physico, scilicet per materiam & formam, quæ doctrina proprie solum habet locum in sacramentis nouæ legis: Si quid autem ad cætera sacramenta accommodari poterit, obiter etiam explicabimus.

SECTIO I.

Vtrum oporteat sacramenta constare rebus & verbis tanquam materia & forma.

PRincipio dicendum est, hanc compositionem non esse de ratione sacramenti, vt sic. Probatur, quia non fuit inuenta in sacramentis veteribus, quæ supra ostendimus fuisse proprie & vniuoce sacramenta: quod præsertim de circumcisione nemo negare potest, atq; idem est de sacramento in lege naturæ instituto in remedium paruulorum. Constat autem ex Genes. 17. circumcisionis ritū in sola actione institutum fuisse sine mentione alicuius verbi. Idem legimus de agno paschali Exod. 12. & de ordinatione sacerdotis Leui. 8. & licet, in sacrificio pro peccato, dicatur Leu. 4. Et orabit pro eo sacerdos: tamen neq; constat, illud fuisse sacramentum, neq; orationem illā fuisse sub certa verborū forma proferendam, sed solum debuisse sacerdotem suo arbitrio orare, vt offerenti peccata remitterentur: vnde in principio eiusdem capitis, vbi fit mētio expiationis peccatorum, nihil de aliquibus verbis proferendi sci-

Verba non erant de ratione sacramentorum veterum.

dis dicitur: &, si aliqua verba interdum dicebantur, vel à sacerdotibus, vel ab ipsis fidelibus, quibus sacramenta dabantur, illa non erant de substantia sacramenti, sed ad diuinum cultum, vel cõmemorationem beneficiorum Dei pertinebant, vt D. Thom. hic, art. 6. ad 3. notauit. Ratio vero est, quam eodem loco ipse indicauit, videlicet statum veteris legis fuisse imperfectum, in quo fides & obscurior & magis implicita erat: & ideo non oportuit sacramenta illi tẽporis habere tam expressam significationem, sicut nunc habent: atque adeo necesse non fuit, vt exterioribus rebus seu ceremonijs, verba adiungerentur, quæ ad expressius significandum haberi solent: Generalius autem possumus rationem hanc explicare, scilicet, quia de ratione sacramenti, vt sic, solũ est, vt sit exterior ceremonia sacra cum debita sanctificatione & significatione, hæc autem omnia possunt consistere absque illa compositione ex rebus & verbis, seu materia & forma.

D. Thom.

Sacramenta noua legis constant reb & verbis.

Dico secundo. Sacramenta nouæ legis omnia cõstant reb. & verbis, vel omnino proprie, vel secundum aliquam proportionem. Ita est explicanda sententia D. Tho. hic, quæ communis est doctorum in 4. d. 1. & Alens. 4. p. q. 1. memb. 4. & q. 8. memb. 3. art. 1. 2. & 3. Et explicatur primo inductione facta ex scripturis, nam de baptismo dicitur Matthæi vlt. Baptizantes eos, ecce rem, in nomine Patris, &c. ecce verba, quæ Paulus distincte explicuit ad Ephes. 5. Mundãs eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Vbi, licet Hier. per verbum vitæ intelligat verbum doctrinæ, sensus tamen est tropologicus, vt ipse fatetur: nam ad literam sermo est de verbo consecratorio sacramenti, vt Chrysost. Hom. 20. Theodo. & alij Græci, Ambros. Anselm. D. Tho. & Latini exponunt. Præterea, in institutione Eucharistiæ legimus accepisse Christum res aliquas, scilicet, panem & vinum, & dixisse verbum, Hoc est corpus meum. Hic est calix sanguinis mei. Item de extrema vnctione Iacobi. 5. Vngentes eos oleo sancto in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De cæteris vero quamuis nõ sint tam apertæ scripturæ, tamen ex traditione Ecclesiæ constat, vt Concil. Florent. tandem explicuit. Ratio à priori posita est in voluntate Christi sic instituentis, congruentiæ vero, quas D. Tho. attulit, optimæ sunt, ex quib. tertia maxime videtur literalis, quę in hunc modum potest explicari: nam res externæ seu actiones sensibiles sũt valde accõmodatæ ad exteriorem cultum diuinum, & ideo in omnib. sacramentis tam veteribus, quam nouis adhibitæ sunt: verba autem conferunt, vt significatio sit certior, & expressior, qualis esse debet in lege gratiæ propter huius status perfectionem: & ideo conueniens fuit, sacramenta huius legis ex rebus & verbis componi. Vel alia ratione potest hoc explicari ex alio fine sacramentorum, quia est, per sensibilia manuducere hominem ad intelligibilia cognoscenda: duo enim sunt sensus, qui intellectui maxime deseruiunt, visus scilicet, & auditus, quib. duo modi acquirendi scientiam accommodantur, scilicet, per inuentionem, & disciplinam: & ideo ad spiritualia intelligenda multum homini confert repræsentatio aliqua sensibilis visui obiecta, quæ fit reb. seu actione aliqua, vel vsu alicuius rei sensibilis: si autem huic repræsentationi adiungantur verba, perficitur doctrina, & repræsentatio, & iuuatur homo, vt partim quasi per inuentionem, & collationem rei, quam videt, cum ea, quam non videt, partim per disciplinã, quam verbis accipit, perfectius spiritualia cõcipiat, & intelligat. Cur autem in assertione addiderim, has res, & verba, vel proprie, vel secundum accommodationem inueniri in omnibus sacramentis, statim in responsione ad primam obiectionem explicabimus.

Hieron.

Chrysost. Theodor. Ambros. Anselm. D Thom. Iacob 5.

Conc. Flor.

Res & verba instar ma

Dico tertio. Hanc compositionem sacramentorũ ex rebus & verbis optime accommodatam esse eõpositioni ex materia & forma. Hæc assertio satis probatur communi cõsensu Theologorum omniũ, cui Florent. Conc. maximam authoritatem adhibuit: nam ex rebus & verbis vnum sacramentum componitur, & non omnino per accidens, seu per aggregationem: ergo optime intelligitur, vnum cõcurrere per modum materiæ & potentiæ, & alterũ per modum actus & formæ. Quod vero res, & verba hoc modo concurrant, recte explicatur à D. Tho. quia sola res, vel actio exterior de se est valde indiffens & imperfecta ad significandum: & ideo censetur, concurrere per modum materiæ: vnde ab Aug. & Hug. (vt supra vidimus) vocatur elementũ: verba autem censentur habere rationem formæ, quia determinãt significationem, & quasi cõstituunt, ac cõplent sacramenta, iuxta illud Aug. tract. 80. in Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramẽtum.

teria & forma consurgunt.

Aug. Hugo

Verba rerum significationem complent

Dubium.

Sed occurrit difficultas circa has duas assertiones, de sacramentis Confessionis, & Matrimonij: nã illud perficitur solis verbis, quia tã confessio, quam absolutio verbis tantum fit: hoc vero interdum fit solis verbis, quibus vtriusq; coniugis consensus explicatur, interdum sine vllis verbis, nutibus videlicet, aut aliis signis. Ad hanc difficultatem quidem hæretici negarunt, hæc duo esse sacramenta: existimabant enim materiam sacramẽti debere esse rem ita materialẽ, vt & cõtrectari manibus, & oculis percipi possit, quod ex suo cerebro siue authoritate vel ratione confingunt: quod autem illa sint propria, & verissima sacramenta, suo loco ostendemus. Aliter opinatus est Dur. in 4. d. 1. q. 3. qui hoc argumento coactus, negat assertionem secundam esse vniuersalem, aut veritatem habere in his duobus sacramentis, & quod ad Matrimoniũ attinet, idem opinatur Adrianus q. 2. de baptismo ad finem. Sed immerito deserunt communem sententiam, cum commode possit explicari, & accõmodari: & res hæc magis in modo loquendi, quam in re aliqua consistat. Igitur in sacramento cõfessionis certum est, requiri verba ex parte formæ in omni rigore, & proprietate, vt ex Concil. Florent. colligitur, & in sequenti tomo, latius ostendemus. Rursus concurrunt in hoc sacramento actus pœnitentis, quasi materia, vt Concil. Florent. & Trident. dixerunt, & hoc modo cũ verbis concurrit res aliqua; quia nomine rei non intelligitur tantum substantia sensibilis, sed quælibet actio sensibilis, quæ verbis supponatur, vt D. Thom. dixit. Atq; hoc modo, actus satisfactionis, & contritionis, sunt materia huius sacramenti, & ipsa etiam confessio, licet verbis fieri possit, est materia, quia respectu absolutionis, est quid imperfectũ, inchoatum, & informe. In omni enim iudicio accusatio, est inchoatio quædam iudicij, sententia vero iudicis est, quę iudicium perficit. Sacramentum autem confessionis perficitur per modum cuiusdam iudicij, in quo confessio peccatorum concurrit, vt accusatio rei: absolutio vero sacerdotis, vt sententia iudicis, & ita, quod ad rem spectat hoc sacramentum est sacra quædam ceremonia, quæ constat partim ex actibus pœnitentis, tanquam materia, in quibus quasi accidentarium est, quod verba misceantur: per se vero est quod dolorosam accusationem, & satisfactionem contineat, partim ex verbis sacerdotis sententiam proferentis. De matrimonio multa dicit Soto hoc loco, quæ prætermitto, quia sunt alterius considerationis. Illud solum aduerto, eum quidem satis impugnare aliorum sententias, non tamen exacte exponere, qũo in hoc sacramento reperiantur res, & verba, seu materia, & forma: dicit enim, consensus expressos vtriusque coniugis sibi inuicem esse materiã, & formã, non tamen declarat, qua ratione id fiat. Breuiter ergo dicendum est, externam ceremoniam huius sacramenti esse contractum, qui inter coniuges perficitur: in omni autem huiusmodi contractu duo interueniunt, scilicet traditio, & ac-

Durand.

Soto.

ceptatio illius rei, de qua est contractus, vt in præsenti est mutua traditio & acceptatio corporum: hæc autem duo, scilicet, traditio, & acceptatio ita in contractu concurrunt, vt traditio supponatur acceptationi, & in illa inchoetur, per hanc vero consummetur contractus, atq; hinc fit, vt consensus vtriusque coniugis siue verbis, siue nutibus exprimatur, quatenus mutuam traditionem continent, habeat rationem materiæ, quatenus vero efficiunt mutuã acceptationem habeant rationem formæ, atq; hoc modo facile explicatur in hoc sacramento tertia assertio posita. Quod vero ad secundum attinet, peculiare est huic sacramento, vt neque in materia, neque in forma requirat verba in omni rigore, & proprietate sumpta, quia Christus Dominus nihil aliud voluit ad sacramentum, vt sensibile signum exigere, quam quod ad perficiendum humanum contractum esset necessarium: ad hoc autem quælibet signa sufficiunt, quibus consensus contrahentium exprimitur, etiam si non sint verba proprie. Tamen quia verba determinant, ac perficiunt significationem, ideo illa signa, quibus exprimitur acceptatio mutua vtriusque coniugis, dicuntur verba, vel proprie, vel proportione quadam, quia illis perficitur significatio: & eadem ratione mutua traditio, quãuis verbis fiat, quia quid est informe, & quia tendit ad hunc effectum realem, seu moralem, qui est translatio dominij corporis vtriusque coniugis, ideo dicitur habere rationem materiæ seu rei, ex qua conficitur sacramentum. Atque ita constat, cur in secunda assertione dixerim, in omnibus sacramentis inueniri res, & verba, vel proprie, vel proportione quadam.

Obiectio. Secunda est difficultas præcipue circa tertiam assertionem, nam in sacramẽtis propria forma, est significatio: nam in omni signo materia est res ad significandum imposita, forma vero signum constituens est significatio, ergo præter hanc nulla alia est forma sacramenti: sed potius quidquid significat, *Responsio 1.* siue sit res, siue verbum, est materia sacramenti. Respondetur, hæc duo non pugnare inter se, quod significatio sit vltima forma totius sacramenti, quæ adæquate ineſt toti composito ex rebus & verbis: & quod in eo composito, vna pars ad alteram comparetur, sicut forma ad materiam, quod significauit hic Caietan. artic. 6. & exemplis rerum artificialium potest facile explicari: domus enim vnum quid est, cuius vltima forma est totius domus figura: hęc autem forma ineſt composito ex multis materialibus partib. ita inter se dispositis ac ordinatis, vt vna respectu alterius sit veluti forma & materia, nam fundamentum, quod supponitur, est quid imperfectũ, & quasi materia, tectum vero quasi forma. Ratio autem est, quia compositio materiæ & formæ non tribuitur his rebus proprie, sed secundum quandam habitudinem & accommodationem, & ideo iuxta varios respectus, & habitudines potest eadem res recipere has denominationes respectu diuersorum. *Responsio 2.* Deinde dici potest, materiam & formã sacramentorum habere suas partiales significationes, ratione quarum ad vnum integrum signum seu sacramentum componendum conueniunt. Quo fit, vt, licet tota significatio sit veluti forma totius, tamen comparando significationem elementi ad significationem verbi, illa sit, quasi materia, hæc vero, vt forma, quia, vt supra dicebam, significatio elementi est magis indeterminata & imperfecta, determinatur autem, atque perficitur per significationem formæ. Quod etiam explicari potest adducto exemplo ex rebus artificialibus, nam partes componentes domum per suas partiales figuras, concurrunt ad totam figuram domus componẽdam, & vna ad alteram, tanquam materia ad formam comparatur. *Caiet.* Neque obstat, quod Caiet. hic has partiales significationes, in rebus, ac verbis sacramentorum negare visus est, quia nulla ratione id persuadet, nec video, cur negandum sit tam ablutionem, qua verba, Ego te baptizo, significare effectum baptismi, scilicet ablutionem animæ, & eadem ratio est de cæteris sacramentis, nam verba Eucharistiæ significant præsentiam Christi, species vero animæ nutritionem, & vnionem fidelium inter se, & cum Christo, & sic de cæteris. Neque partialis hæc significatio impedit significationem totius, sed potius vtraque concurrit ad componendam illam, imo (si proprie loquamur) non habent hæ partes essentiales propriam significationem sacramentalem, nisi in ordine ad totum, quod componunt: quo sensu dici potest sacramentalis significatio composita, quodammodo indiuisibilis: quia si sacramentum non fit essentialiter perfectum, omnino perit sacramentalis significatio in toto & in partibus: hoc autem non obstat quominus partes ipsæ in toto suas habeant significationes partiales, vt videtur esse aperta sententia *D Thom.* D. Thom. hic art. 6.

SECTIO II.

Vtrum materia & forma sacramentorum sint partes componentes & constituentes sacramentorum.

QVæstionem hanc sic in genere propositam pauci ex Theologis attigerunt, agentes vero de singulis sacramentis nonnulla indicãt, quæ videri possunt generali doctrinæ traditæ esse contraria, & id- *1. Opinio.* eo necessaria hoc loco visa est. Sit ergo prima opinio, quæ in vniuersum negat, formam sacramenti esse partem sacramenti, ita sentit tractans de baptismo Soto. d. 3. art. 1. vbi consequenter dicit, baptismum supponere pro ablutione, imo totam significationem baptismi in ablutione positam esse, atque idem docet agens de sacramento pœnitentiæ, dist. 14. art. 1. atque eadem est ratio de cæteris sacramentis, quæ in vsu consistunt, & de Eucharistia est multo maior, quia materia eius est permanens, vnde dist. in. 8. art. 1. de illo sacramento tractans dicit, formã tantum esse quoddam sacramentale. Fundamentũ eius præcipuum est, quia in artificialibus materia est tota substantia rei, & pro ea supponunt nomina huiusmodi res significantia. Omitto coniecturas alias, ex quibusdam nominibus sacramentorum desumptas, quia nullam vim habent, & manifestam continet æquiuocationem, vt statim dicam.

Secunda sententia est, materiam & formam sa- *2. Opinio.* cramentorum non semper esse partes sacramenti, sed interdum esse, interdum non esse, iuxta varias rationes, & significationes sacramentorum. Sacramentum enim illud est, in quo ineſt significatio sacramentalis: hæc autem interdum est in toto composito ex materia & forma, vt in baptismo, Confirmatione, Extrema vnctione, in quibus materia & forma sunt partes componentes sacramentum. Interdum vero significatio est in sola forma, vt in absolutione sacerdotis, & tunc illa est totum sacramentum, materia vero solum concurrit, vt quid prærequisitum: è contrario autem aliquando est significatio tota in materia, forma vero solum se habet, vt efficiens respectu materiæ, & tunc non est pars sacramenti, sed sola materia est totum sacramentum: vt in Eucharistia videri licet: tota hæc *Scotus.* sententia sumpta est ex Scoto in 4. dist. 3. q. 1. dist. 8. q. 1. & 2. dist. 14. q. 4. Fundamentum esse potest, quia sacramentum est id, quod est impositum ad significandum, non semper autem imponitur compositum totum ad significandum, sed interdum tota significatio est in altera parte, vt in exemplis demonstratum est. *Concil. Florent.* Confirmatur, quia Concil. Florent. solum dixit, sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conficientis sacramentum debita intentione,

tione, quorum si aliquid desit, non fit sacramentum, ex quibus solum habetur: hæc tria esse necessaria, nō vero quod materia & forma sint partes; quemadmodum nec minister pars est sacramenti.

Vera sententia. Dico tamen primo. Omnia sacramenta, quę consistunt invsu, constant reb. & verbis, seu materia & forma, tanquam ex partibus, quib. componuntur? hæc est sententia D. Tho. hic art. 9. ad 2. & art. 7. vbi dicit, sacramentum esse vnum ex materia & forma compositum, quomodo loquitur, etiam infra. q. 86. art. 9. & eadem locutione vtūtur cōmuniter Theologi in 4. dist. 1. Alens. 4. part. q. 8. membr. 3. art. 1. & 2. Marsi. in 4. q. 1. art. 1. & Soto his articulis sæpe vtitur eadem locutione, non tamen satis constanter, vt mihi quidem videtur. Quia si sacramentum est vnum compositum ex materia & forma, quomodo negari potest illas esse partes? Fauent etiam huic conclusioni illa verba Aug. sæpe citata: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Doctrina ēt Concilij Florent. non parum fauet huic assertioni, quia ipsa nomina materię & formę sunt nomina partium componentium vnum totum: ergo, cum concilium dicat, res & verba concurrere vt materiā, & formā, & de persona ministri id non affirmet, satis significat, illa concurrere per modum partium, ministrum vero extrinsece, per modum causæ efficientis. Hinc sumitur prima ratio sumpta ex analogia materiæ, & formæ, quæ ad hoc inuenta est in sacramentis, eisq; accommodata, vt indicaretur quid sit de substantia sacramenti, quia per has voces significantur partes essentiales vel substantiales rei: ergo ex ipsis nominibus satis colligitur, res & verba, quæ dicūtur materia & forma sacramenti esse partes sacramēti. Secundā, Quia in his sacramentis, nec sola materia, nec sola forma significat, sed vtraque, ergo ex vtraque componitur sacramentum. Antecedens patet inductione, nam in Baptismo, & in omnibus similib. Scotus id admittit. contra Sotum vero probatur, quia ablutio significationem sacramentalem habet, vt ipse concedit, verba autem non solūm significant, verum etiam expressius & perfectius significāt, quam ablutio, nam ad hoc addita sunt, vt determinent, & perficiant significationem, vt D. Thom. hic expresse docuit, & ex natura & modo significandi ipsorum verborum satis constare potest. Item in pœnitentia per formam significatur remissio peccatorum, quæ est significatio sacramentalis. Idem aperte constat de forma extremæ vnctionis, Dimittat tibi Deus, &c. & de forma confirmationis præsertim in illis verbis, Et confirmo te Chrismate salutis: & de forma Ordinis. Accipe potestatem &c. de forma etiam Eucharistiæ per se notum est significare sacramentalem effectum: in Matrimonio autem, non est vlla ratio cur traditio potius, quam acceptatio significet coniunctionem Christi cum Ecclesia, seu spirituale vinculū charitatis, quandoquidem matrimonij vinculum non magis traditione, quā acceptatione perficitur. Cur ergo in solo baptismo negantur verba formæ, Egote baptizo, significare sacramētaliter internam animi ablutionem? id certe, nec ratione vlla probabili, neque alicuius Theologi autoritate nititur. Atque similis ratio fieri potest contra Scotum de materia sacramenti pœnitentiæ; nam in omnibus aliis sacramentis materia habet significationem sacramentalem, vt patet de ablutione, vnctione chrismatis vel olei, traditione calicis, aut libri, &c. traditionis mutuæ corporis in matrimonio: cur ergo id negabitur in confessione, quæ non minorem proportionem habet ad significandam expulsionē peccati ab anima, quam cæteræ materiæ ad explicādos suos effectus, nec minus est de substantia talis sacramenti ex Christi domini institutione? ergo non minus habet significationem sacramētalem, quam reliquæ materiæ. Confirmatur tota hæc ratio, quia sacramenta efficiunt, quod significant, sed non solum efficiunt, per formam, sed etiam per materiam, de aqua. n. baptismi ait Aug. Corpus tangit, & cor abluit, & eadem est ratio de cæteris, & specialiter de sacramento pœnitentiæ. & generaliter de omnib. id docet D. Tho. infra q. 86. ar. 6. vbi latius tractādum est. Neq; è contrario efficiunt per solam materiam, sed etiam per formam: nam de baptismo ait Aug. aquā habere vim abluendi animam ratione adiūcti verbi, multo ergo magis ipsum verbum habebit hanc vim: quæ ratio eodem modo procedit in confirmatione & extrema vnctione. de Eucharistia vero & ab solutione pœnitentiæ nemo dubitat, neq; etiam est vlla ratio dubitandi de forma ordinis, quæ magis profertur per modum traditionis, seu imperij, & in matrimonio est res clara propter rationem suprafactam: ergo sicut omnes materiæ horum sacramentorum habent efficientiam sacramentalem, ita etiā significationem: ergo componunt intrinsece sacramenta tanquam partes substantiales eorum. Vnde adiungi potest tertia ratio contra Scotum, retorquendo argumentum eius, nam in re arte facta omnia illa, quæ componunt totum, in quo ineſt, forma & figura artificij, sunt partes componentes ipsum artificium, vt in exemplo domus supra posito, tectū fundamentum, & reliqua, sunt partes componentes domum, quia ex omnib. consurgit vna figura dom⁹, quamuis vna pars respectu alterius dicatur habere rationem formę, vel materiæ: ergo similiter in sacramento res & verba, quæ inter se cōparantur vt materia & forma, erunt partes intrinsece componentes ipsum sacramentum: quia ex illis componitur integrum signum sensibile in quo est tota significatio sacramenti: vnde illę duę partes, licet inter se cōparentur vt materia & forma: tamen in ordine ad significationem materialiter se habent, vt supra dictū est. Vnde infero, falsum esse quod Soto ait, sacramentum supponere pro sola materia, verbi gratia, baptismum pro ablutione, maleque applicare regulam dialecticam, artificialia nomina supponere pro re materiali vt subest tali figuræ vel formæ: quia sicut in re arte facta supponunt pro tota materia, q̄ subest formæ totius, & non pro vna parte materiæ vt substat alteri: domus enim non supponit pro fundamento vt subest parieti, vel tecto, sed pro his omnibus, vt ex eis resultat vna figura: ita signum ad placitum supponit pro tota & adæquata materia significationis, quæ imposita est ad significandum, & non pro aliqua parte eius, quæ ad alteram vt materia ad formam comparatur: quia in huiusmodi signo veluti vltima forma est significatio, & reliqua omnia sunt veluti substantia, seu suppositum talis formæ, sic igitur sacramētum, quod in vsu consistit (de hoc enim agimus) non supponit pro sola materia, aut pro sola forma, sed pro composito ex vtraque, quod est quasi subiectum adæquatū talis significationis. Neque obstat argumētum, quod Soto sumit ex nominibus sacramentorum, quia scilicet Baptismus solum significat ablutionem, & Chrisma, vnctionem, & sic de aliis: non enim in his nominib. attendendum est, vnde sumpta sunt, sed ad quid significandum imposita sunt. Interdum vero sumitur à materia proxima, vt vnctio, interdum vero è materia remota vt Chrisma: interdum à ritu aliquo, vt manus impositio, interdum à forma: aliquando enim sacramentum pœnitentiæ vocari solet absolutio, tamen simpliciter imponuntur ad significandū totum sacramentum, & hoc modo non significant solam materiam, sed totum compositum, pro quo etiam supponunt.

Auguſt.

Nec ſola materia, nec ſola forma ſacramenti ſignificat.

Sacramenta nō ſolum per formam, ſed etiam per materiam efficiunt. Auguſt. Dᵗ Thom.

Sacramenta non ſupponit pro materia ſolum.

Sed supereſt difficultas, quia, si hæc materia & forma sunt partes sacramenti, ergo debent simul esse, & vniri, vt vnum sacramētum componant: hæc enim sunt de ratione materiæ & formæ, quæ sunt partes vnius compositi: sed neutrum horum reperitur in hac materia & forma: nā, cum sint res succes-

Dubi.

siuæ

siuæ sæpe fit, vt quando fit forma iam non sit materia, & è conuerso: qui enim heri confessus est, hodie aliquando absoluitur: & sic de cæteris: nulla etiam vnio inter has partes sit, nam vt sunt res diuersarum rationum, quæ nullam realem vnionem admittunt, & sæpe distant, & tempore, & loco. Respondetur cū ratio materiæ & formæ nō omnino proprie, sed secundum quandam accōmodationem his partibus sacramenti tribuatur, non oportere, vt conditiones materiæ & formæ cum omni proprietate, & rigore, eis conueniant, necessarium tamen esse, vt secūdum aliquam analogiam vel proportionem illas participent. Oportet ergo, vt aliquo modo sint simul, & vt aliquo modo coniungantur, vt argumentū factum, probat. quia, nisi aliquo modo coniungerentur, nō facerent aliquo modo vnū, propterquod dixit Aug. *Augus.* Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: nam verbum illud accedendi, coniunctionē aliquā significat: si autē non essent simul, non possent coniungi, & ideo ipsæ formæ sacramentorum sæpe requirunt hanc coniunctionem vel propinquitatem: nam cum minister dicit, Ego te baptizo, illa verba requirunt, vt actio baptizandi tunc simul fiat: nam si antea facta esset, non satis esset ad veritatē formæ indicantis materiā de præsenti. Cōfirmatur primo, quia materia sacramenti, vt dictum est, determinatur per formam: ergo necesse est, vt cum illa cōiungatur, & aliquo modo simul cum illa sit: nam si essent omnino disiunctæ, & quasi disparatæ, nō posset vna in alteram cadere, & eā determinare. Tandem in ipsamet forma sacramenti, quæ pluribus dictionib. seu partib. constat, & in vniuersum in omni oratione necesse est, vt partes eius vel simul, vel cum debita propinquitate & coniunctione proferantur: alias neque vnam orationem, neq; vnum signum componerent: ergo similiter in toto sacramento, vt materia & forma componāt vnum signum vnam integram significationem habens, necesse est, vt simultatem aliquam, & coniunctionem habeant. Quæ simultas, & coniunctio exēplo declarari potest: nam sicut oratio est quædam res successiua, cuius partes per debitam quandam propinquitatem, & certum ordinem coniunguntur, neque aliud genus vnionis inter illas exquirere oportet: ita sacramentū de quo agimus, est res, quæ successiue perficitur, inter cuius partes tanquam est necessaria debita propinquitas & subordinatio, vt per modum materiæ, & formæ vnum sacramentum componant.

Inter materiam & formam sacramentalem, quæ propinquitas requiratur.

Sed quæres, quanta debeat esse hęc proqinquitas, Quidam dicūt, necessarium esse, vt antequam finiatur tota materialis actio, verbi gratia, ablutio, perficiatur tota forma. Ita sentit glos. in cap. detrahet. 1. qu. 1. Sed est falsa, & improbabilis sententia: nam in primis id affirmat sine vllo fundamento, quia neque ad veritatē formæ vel materiæ id necessarium est, neq; ad compositionem totius, quia in rebus artificialibus, præsertim successiuis non est necessaria tam scrupulosa propinquitas seu coniunctio. Item, cur magis necessarium est, vt forma ante materiam, quam materia ante formam perficiatur? nulla certe assignari potest ratio: requirere autem, vt ambæ finiantur in eodem instanti, est præter humanam facultatem: vnde est reuocare in dubium omnium sacramentorum veritatem. Dicetur fortasse, esse necessarium veritatem formæ de præsenti: quod cum ipsa absoluitur adhuc exerceatur actio, quæ est materia sacramenti, vt verbi gratia, ablutio, quia eam indicat forma tanquam præsentem. Sed in primis hæc ratio ad summum haberet locum in vno vel altero sacramento. Deinde etiam in illis sacramentis, in quib. forma ita indicat actionem materialem, non requiritur ad veritatem formatam physica & indiuisibilis præsentia seu concomitantia: quia per illa verba in communi modo loquendi solum significatur actio, quæ hic & nunc moraliter exercetur: siue in rigore actio coexistat verbis, siue paulo post exercenda fit, vel parum antea præcesserit.

Ca. detrahet. 1 q. 1.

Non requiritur physica, & indiuisibilis concomitantia.

Hinc refellitur aliorum opinio, qui dicunt oportere, vt, antequā actio, quæ est materia: omnino absoluatur, inchoetur forma, & è conuerso, vt antequam absoluatur forma, inchoetur materia: ita vt in aliqua sui parte concurrant, & coexistant, quęcūque illa sit. Pro qua sententia citatur Richard. in 4. d. 3. art. 4. q. 2. vbi dicit quidem hoc sufficere, non tamen dicit esse necessarium: eam vero sententiam indicat Scotus tractans de baptismo dist. 6. q. 3. clarius & prolixius Caiet. tom. 1. opusc. tract. 26. Cuius fundamentum est illud supra tactum, quoniam ad veritatem formæ requiritur hæc præsentia, seu coniunctio cum materia, nam cum ego profero hęc verba, Ego te baptizo, si tūc actu non exerceo illum actum saltem secundum aliquam partem eius, non erit vera enunciatio. Contra hanc vero sententiam procedunt omnia argumenta facta contra præcedentem, & præsertim illud morale, quod sine causa injcit magnum scrupulum circa veritatem, & certitudinem sacramentorum: actiones enim morales habēt illum sensum: nec expediebat, vt speciali intentione Christi instituentis hoc exigeretur. Vnde recte objcit Soto: quia cum baptizanda est magna multitudo, vt verbi gratia, cum Apostoli vno die tria millia hominum baptizabant, non tam metaphysice attendebant, vt pars materio coexisteret parti formę, sed moraliter vtrumque faciebant. Præterea: in sacramento confessionis non potest habere locum illa opinio, nam aliquo tempore post absolutam confessionem datur absolutio, nec necesse est, vt tunc exerceatur aliquis dolor, vel actus pœnitentis: nam si confessio fuit dolorosa, etiam si tunc sit omnino distractus vel phrgneticus, perficitur sacramentum, satisfactio vero postea futura, & magis distat, & nō est essentialis: & fieri potest, vt nunquam sequatur. Dicendum est ergo, inter hanc materiam & formam requiri eam propinquitatem moralem, quæ iuxta verborum formæ significationem, & iuxta qualitatem actionis per quam fit sacramentum, sufficiat, tum ad veritatem formæ, tum etiam, vt moraliter censeatur cadere super talem materiam, & cum illa coniungi ad vnum signum constituēdum. Ita sentit Richar. supra, & latius Soto d. 3. ar. 8. Nec pōt certior regula tradi, quia non potest metaphysice designari, quanta debeat esse hæc propinquitas: est ergo moraliter pensanda: & obseruandum ne fiat magna interpolatio, vt ex modo, quo fit actio, & quo proferuntur verba, iuxta communem & humanum modum concipiendi intelligatur vnum alteri applicari, atque vnum ab altero determinari. Vnde fit, pro diuersitate sacramentorum diuersam etiam requiri propinquitatem materię cum forma, nam quando materia est actio ipsius ministri, & hęc indicatur per pronomen demonstratiuum, aut per verbum indicatiui modi, tunc maior requiritur propinquitas, vt in Baptismo, Confirmatione, & Extrema vnctione: ac fere idem est in sacramento Ordinis, vbi per formam significatur traditio potestatis, quam etiam significat traditio libri, & calicis, &c. ideo necesse etiam est, vt illa duo moraliter simul fiant: in sacramento etiam matrimonij tanta propinquitas requiritur inter mutuam traditionē, & acceptationem, quanta est ad humanum contractum necessaria: at vero in sacramento pœnitentiæ, quia materia eius nullo modo est actio ministri, sed ipsius pœnitentis: & quia illud sacramentum perficitur per modum iudicij, tota materia, quæ fit per modum accusationis supponitur ante sententię prolationem, in qua forma consistit: & ideo, in eo sacramento sufficit at simultas, quæ moraliter satis sit, vt idem iudicium peragi, & per sententiam consummari intelligatur.

Richar. in 4.

Scot. Caiet.

Propinquitas moralis sufficit.

Maior minorue propinquitas pro diuersitate sacramentorum postulatur.

Quæ hactenus diximus, vt in assertione explicui, solum

solum habent locum in sex sacramentis, quæ in vsu consistunt: nam cum in modo quo fiunt, existunt, & componuntur, conueniant, potest generalis doctrina de omnibus tradi. at vero de sacramento Eucharistiæ est specialis difficultas propter proprium & specialem modum existendi, significandi, & efficiendi, quem habet: nam forma eius in verbis consistit, quæ transeunt, sicut in aliis sacramētis, materia autem eius proxima nō est aliqua actio vel vsus transiens, sed res permanens. Vnde fit, vt simpliciter duret sacramentum & permaneat: postquam factum est, etiam si forma transeat: deinde in hoc sacramento forma solum significat præsentiam corporis, vel sāguinis Christi: materia vero significat vnionem fidelium cum Christo, & inter se. Rursus forma est, q̄ efficit ipsum sacramentum per actionem physicam & realem, qua panis consecratur, & non efficit gratiā in anima: materia vero explicata ad vsum efficit gratiam in suscipiente. Ex quo etiam fit vt hoc mysteriū sit sacrificium, seu sacrificatio in ipsa effectione sacramenti: sit autem sacramentum id, quod permanet factum per sacrificationem, propter quæ omnia specialem difficultatem habet, quomodo materia & forma in hoc mysterio concurrant ad vnum sacramentum componendum. De qua re in hoc eodem tomo ex professo disputandum est, & ideo nō oportet concile, & fine sufficienti examinatione aliquid definire, præsenti enim loco satis est dicere, vt hoc sacramentum conficiatur, necessarium esse, vt materia præsens adsit, quando profertur forma, cuius virtute consecrata manet, & quodammodo per illam informata.

Specialis est difficultas in sacramento Eucharistiæ.

SECTIO III.

Vtrum materia & forma sacramenti sint certæ ac definitæ ex diuina institutione.

Varij errores. IN hac re varij fuerunt errores speciales circa propriam materias & formas singulorum sacramētorum, quibus suo loco dicendū est: nunc tantum duo ad præsentem locum videntur pertinere. primus est eorum qui solis verbis certis putabant confici sacramenta, de actionibus vero seu materiis nihil curabant. Ita senserunt Paulitiani, vt refert Euthymius in secunda parte Panopliæ, tit. 21. Secundus error est hæreticorum huius temporis, qui negant requiri in sacramentis definita verba, quæ consecratoria vocamus, sed tantum verbum doctrinæ seu concionatorium: quia hoc solum necessarium est ad excitandum fidem, & in memoriam reuocándum id, quod Christus in sacramentis operatus est: ad hāc autem doctrinam proponendam non sunt necessaria definita verba: varijs enim modis, ac verbis fieri potest: ergo præscripta verba requirere ad hominum sanctificationem, superstitiosum est (inquiunt) & veluti quædam magiæ species.

Euthymius.

Materia, & forma in sacramentis definita. Dico primo, Materias & formas sacramentorum determinatas esse ex Christi Domini institutione & eo modo, quo definitę sunt, esse necessarias ad sacramenta conficienda. In hac assertione comprehendimus vtrumq; sensum explicatum in commentario art. 5. & in vtroque est communis theologorum, & absolute loquendo est de fide, quia res in hac assertione intenta ex scriptura sufficienter colligitur, adiuncta Ecclesiæ & sanctorum expositione, & traditione. Primum de baptismo dixit Christus Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Vbi materiam remotam designat, proximam vero materiam simul cum forma ponit Mat. vlt. Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Similiter de Eucharistia determinata materia ponitur. Mat. 26. Accepit Iesus panem, determinata autē forma in illis verbis, Hoc est corpus meum. Similiter in illis Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, in primo indicatur forma, & in secundo materia Pœnitentiæ, de Extrema vnctione colligitur Iacobi 5. Et idem est iudiciū de cæteris sacramentis, quamuis non sint ita in scriptura explicata. Vt enim ait Dionys. c. 1. de Eccles. hierarch. Primi sacerdotalis muneris duces visibilib. signis cœlestia sacramenta texuerunt, & partim scriptis, partim non scriptis institutionib. nobis tradiderunt. Atq; in hunc modum explicat ipse determinatum ritum conficiendi ea sacramenta, de quibus in sequentib. capitulis scribit. Hinc etiam Aug. li. de Vnic. bap. c. 8. dicit, sacramenta Christi debere ritu euangelico celebrari: & li. 3. de bap. c. 15. dicit, & baptismum celebrari debere verbis Euangelicis, & vbicunque tractat illam quæstionem an ab hæreticis, vera fiant sacramenta, eam tradit generalem regulam, si in eis conficiendis ritum à Christo traditū obseruant vera tradere sacramenta, & non alias. Nō enim (inquit Epistola 23.) propterea non regenerāt, quia non ab illis hac intentione offeruntur, celebrātur enim ab eis necessaria ministeria, similia habet lib. 7. de bap. cap. 47. & 53. lib. de vnitate Eccles. capite 19. & Basil. lib. de Spiritu sancto. ca. 10. vbi Perinde (dicit esse) si quis expers baptismatis decedat, & si in vno quopiam quæ à Christo tradita sunt deficiens baptismum accipiat. atq; idem significat in ci 15. Ter. l. de bap. c. 1. Homo (inquit) in quam demissus, & inter pauca verba intinctus, & c. 13. lex tingendi posita est, & forma præscripta. Vnde Vigil. Pap. Epistola prima decret. capite secundo, dicit defectū vnius particulę copulatiuę in forma baptismi, multum derogare veritati sacramenti. & cap. 6. Ex eadem causa dicit proijciendum esse ab Ecclesia eum, qui in forma baptismi ritum à Christo institutum non seruat. & plura statim referemus in conclusione secunda. Ratio vera tacta est à D. Tho. in art. 4. nam hæc sacramenta sunt signa gratiæ, quam conferunt; sed hoc non habent nisi ex institutione diuina: ergo vt hanc virtutem habeant, necesse est, vt in eis conficiendis diuina institutio seruetur: ergo oportet, vt ex illis rebus, & verbis consint, quæ Deus decreuit. Quæ ratio satis declarata est in commentario art. 5. vbi etiam diximus, potuisse Deum instituere sacramenta, non determinādo certam materiam in specie, vel in aliquo determinato vsu, sed liberam hominib. dando facultatem, vt quibus rebus vellent vterentur ad sacramenta conficienda, sicut de sacramento legis naturæ postea dicemus, in lege autem gratiæ certum est, non ita fecisse, vt ostendim⁹, cuius institutionis congruentias nonnullas collegimus ex D. Thom. in eodem art. 5. Quib. addere possumus, pertinuisse ad perfectionem sacramentorum nouæ legis, vt à Christo essent determinata, sicut in veteri lege Deus ipse sacramentorum ceremonias definiuit, tum, quia hoc cōfert ad maiorem claritatem, & proportionem necessariam in significatione sacramenti, tum etiam quia, cum hęc sacramenta futura essent instrumenta gratiæ, debuerunt ab ipso authore gratiæ definiri: tū præterea, quia ait maiorem Ecclesiæ vnitatē & consensionem necessarium fuit, vt in sacramentis, & sacrificio, in quibus consistit essentialis ritus exterior colendi Deum, tota Ecclesia conspiraret & conueniret: sicut oportuit vt esset vnum baptisma, quod est ianua Ecclesiæ ad vnitatem commendandam, non posset autem hæc vnitas seruari in vniuersa Ecclesia, nisi esset à Christo determinatæ materia & forma sacramentorum. Denique hoc maiorem reuerentiam conciliat ipsis sacramentis, quando intelligimus ritu ab ipso Christo tradito & verbis eiusdem Christi confici.

Basil.

Epi. 1. Dist.

Quæres, an hæc determinatio materiæ & formæ sit æqualis seu eiusdem rationis in omnibus sacramentis. Respondetur non esse id necessarium, in qui busdam enim certum est, materiam esse determinatā in quadam specie vltima, vt est aqua in baptismo, & oleū in extrema vnctione, in alijs vero sufficit vnitas generica, vt verbi gratia, cōfessio dolorosa est materia sacramenti pœnitentiæ, siue sit dolo-

Materia in sacramentis modo determinata in specie, modo in genere tantum.

rosa

rosa per attritionem, siue per contritionem, quæ specie differunt, & siue fit de peccato veniali vel mortali, & siue verbo siue nutib. explicetur; in aliis vero materiis dubia res est, an materia sit vnius speciei physicæ vel vnius generis, vt panis & vinū in Eucharistia, & balsamum in confirmatione. Atq; idem reperire possumus in formis, quamuis in his maior vnitas & determinatio reperiatur, nā in sacramentis excepto Matrimonio, requirūtur propria verba certa ac præscripta in sensu & significatione, non in idiomate, vt postea dicemus: in Matrimonio vero sufficit quodlibet signum consensum sufficienter significans, siue sit proprium verbum, siue non, vt supra dixi: quia Christus noluit magis determinare materiam & formam huius sacramenti, quam ad rationem contractus esset necessarium, quia illud satis erat ad significationem huius sacramenti. Quapropter non dixi requiri in sacramentis determinatam formam & materiam in specie, vel in genere, sed iuxta Christi institutionem: in omnibus autem his materiis & formis reperiemus quandam determinationem in ordine ad particulare aliquem finem, vel vsum humanum, vt est in Matrimonio coniugale vinculum, nam signum sufficiens ad faciendum hoc vinculum sufficit ad sacramentum, & in Eucharistia panis & vinum quæ simpliciter talia censentur in ordine ad humanum vsum, sunt sufficiens materia sacramenti, & sic de alijs, de quibus distinctius agemus de singulis sacramentis disputantes, vbi etiā occurremus difficultatibus, quæ hic obijci poterant de aliquibus mutationibus, quæ in materijs & formis sacramentorum factæ sunt in Ecclesia: ostendimus enim omnes fuisse accidentales, & non substantiales.

Mutationes ab Ecclesia factæ in sacramentorū formis vel materiis accidantales.

Ex hac vero conclusione, & ratione eius colligitur primo, idem proportione seruata dicendum esse de sacramentis veteris legis, nam licet illa non constiterint materia & forma, seu verbis & rebus, tamē ex diuina institutione habuerunt certum & determinatum ritum, & ideo de eorum necessitate erat, vt fierent in eis rebus, vel actionibus, quas Deus instituerat.

Sacramenta vetera certis ritibus determinata.

Secundo sequitur, in sacramentis nouæ legis non esse simpliciter necessarium verbum concionatorium, vt hæretici dicunt, sed consecratorium, vt patet ex dictis, & ex eisdem fere locis scripturæ & sanctorum. Christus enim, quando Eucharistiam concecit, non est vsus verbo concionatorio ad docendum, sed verbo apto ad consecrandum panem & calicem, eo modo, quo ad veritatem talium verborū fuit necessarium. Vnde Paul. 1. ad Cor. 10. Calix (inquit) cui benedicimus, id est, quem verbis consecramus, benedictio enim verbis fit. Præterea Matt. vlti. prius dixit Christus apostolis, Euntes docete omnes gentes, & postea subdit, Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & postea, Docentes eos seruare omnia, &c. illud ergo verbum, In nomine Patris, non significat verbum doctrinæ, quia iam hoc præmiserat, sicut catechismus solet præcedere baptismum, vt bene Hier. notauit: & ideo simpliciter dixit Christus, Docentes eos, scilicet, non tātum mysterium Trinitatis, sed fidem absolute, postea vero spncialiter exprimit mysterium Trinitatis, tāquam necessario explicandum in forma baptismi: quod etiam indicat illa particula, in nomine, id est, in inuocatione, iuxta illud ad Corint. 1. Nunquid in nomine Pauli baptizati estis? hoc est, numquid super vos inuocatum est nomen Pauli quando baptizati estis? sic enim intelligunt Patres omnes, quos infra agentes de baptismo latius referemus: nunc satis erit vnum vel alterum commemorare præter citatos in prima assertione. Cypr. ser. de baptis. Christ. Verborum (inquit) solemnitas & sacri inuocatio nominis, & signa Apostolicis institutionibus, & sacerdotum ministeriis attributa, visibile efficiunt sacramentum. Aug. Epist. 118. hoc sensu dicit, consecrari baptismum in nomine Trinitatis, & 19. contra Faustum. c. 16. dicit, Nisi illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes dicantur, non consecratur, & li. 20. c. 13. noster calix & panis certa consecratione mysticus fit nobis, & li. 3. de baptismo c. 10. & sequentib. idem late docet. Ac demq; nunc sensum habent illa eius verba, tract. 80. in Ioan. Accedit verbum ad elemētum, & fit sacramentum, quem locum praue interpretātur hæretici, quia re vera subobscurus est, nam si antecedentia & consequentia considerentur intelligitur de verbo doctrinæ, interdum de sacramentali loqui videtur, nunquam tamen dicit, verbum concionatorium esse de ratione sacramenti, sed tantum verbum aliquod nostram sanctificationem efficiēs: vnde videtur generatim loqui de verbo, quo sanctificamur. Tandem veritas hæc satis definita est in Conc. Florenti. vbi præscripta verba docet esse necessaria ad confecranda sacramenta, idemque colligitur ex Conc. Trident. sessio. 7. cano. 13. de sacramentis in genere, & cano. 3. de baptismo & ex capit. Ad abolendam, de hæreticis, vbi generaliter damnantur, qui aliter de sacramentis sentiunt quam Ecclesia Romana docet. Ratione possumus in hunc modum argumentari contra hæreticos, nam, vel ipsi existimant, verbum concionatorium esse necessarium ad conficienda sacramenta, vel non: si negāt esse necessarium, sequitur ex eorum sententia, nullum verbum esse necessarium in sacramentis, quia omnino reijciunt verbum consecratorium, tāquam superstitiosum, & nullius efficaciæ ad sacramenta conficienda, consequens autem esse contra fidem, supra ostensum est. Si vero asserāt, verbum concionatorium esse necessarium ad veritatem sacramentorum, in primis oportet, vt ostendant, vbi Christus hoc instituerit, aut præceperit, nobis enim traditum non est, neque etiam in scriptura id legimus, sed potius in ea contrarium indicatur, vt vidimus: ipsi autem dicunt nihil esse credendum, nisi quod in scriptura continetur. Secundo, si ratione vti velimus, in re, quę ex institutione pendet, nulla est probabilis coniectura, ob quam hoc verbum requiratur, nam cōcio per se non est necessaria, propter eum, qui suscipit sacramentum, nam sæpe non est capax eius, vt paruuli, phrænetici, sæpe vero illo non indiget, quia est sufficienter instructus, & dispositus. Neq; est etiā necessaria propter circumstātes, tum propter similes rationes, tum quia accidentarium est, vt alij adsint, imo in sacramento Confessionis regulariter est necessarium, vt non adsint: atq; simile argumentum fieri potest ex parte eius, à quo præmitti debet hæc concio: aut enim necessariam est, vt fiat à ministro, vel ab alio: nō primum, quia non est de ratione ministri sacramenti, vt possit docere, nam aliud est baptizare, aliud euangelizare, vt Paulus dicit prim. ad Corinth. 1. vbi Anselm. aduertit, non omnem illum, qui est idoneus ad sacramentum administrandum, esse etiam ad docendum, & Ambro. addit sacramētum perfici verbis solemnibus, & ideo necessarium non esse, vt qui baptizat docere possit, & aduertit, Petrum docuisse Cornelium, & domum eius, postea vero præcepisse, vt à ministris baptizaretur. Neque etiam dici potest secundum, scilicet hoc verbum adhibendum esse à ministro, vel ab alio, tum quia, non est de necessitate sacramenti, vt alius, præter ministrum & eum, qui suscipit sacramentum, ibi operetur. Tum etiam, quia forma sacramenti semper à ministro adhibenda est, vt postea videbimus. Rursus potest simile argumentum confici ex parte ipsius doctrinæ, nam interrogo quid sit necessario docendum, vt sacramentum conficiatur: numquid tota doctrina fidei, aut aliquod certum mysterium, aut fortasse institutio illius sacramenti, quod tradendū est? quidquid responderint, sine fundamento loquentur, & contra Ecclesiæ consuetudinem. Quin potius

Verbum cōcionatorium non est simpliciter necessarium in sacramento.

Cyprian.

Conc. Flor. Trid. sess 7. can. 13.

Augusti. Epist. 118.

1 Cor. 1. Anselm. Ambros.

potius sequitur, si hæreticus ministret sacramẽtum seruato ritu ecclesiæ, præmittendo vero falsam doctrinam, non conficere sacramentũ, quia illud verbum, non est verbum fidei, sed erroris: quod si dicãt quodlibet verbum sufficere, cuiuscunque doctrinæ vel mysterij sit, nihil certe potest dici absurdius, & præterea refutari potest omnibus argumẽtis adductis in priori assertione, quibus ostendimus, determinata verba esse ad conficienda sacramenta necessaria. Ad fundamentum autem hæreticorũ respondetur, eos errare ex alio falso principio nimirum sacramenta non deseruire, nisi ad excitandam fidem, per se autem nihil valere, & ideo dicunt esse superstitiosum, vti determinatis verbis, cum ad excitandam fidem quælibet verba possint sufficere. Fides autem docet sacramenta ipsa per se multum valere, tum ad significationem, vt ostẽsum est, tum ad efficaciam, vt dicemus latius qu. 62. & ideo merito requiri determinata verba, quæ cum sint verba Dei, & ab ipso Christo tradita non possunt esse superstitiosa, sed aptissima tum ad colendum Deum, tum ad nostram sanctificationem, nam verbo Dei sanctificantur etiam ipsi cibi, vt Paul. ait. prim. ad Timot. 4. Nulla etiam verba aptiora sunt ad Deum orandum, quam illa, quæ ipse nobis tradidit: sic ergo nulla esse possunt aptiora, ad Deum colendum: Deniq; in hoc nulla est maior ratio de verbis, quam de rebus. Si ergo determinatæ res sunt necessariæ, & non est superstitiosum vti aqua in baptismate, & vino in Eucharistia potius quam aliis rebus, quia Christus sacramentorum & nostræ religionis author has res definiuit atque instituit, cur erit superstitiosum vti definitis ac consecratorijs verbis, ex eiusdem Christi voluntate & institutione?

SECTIO IV.

Vtrum omnis mutatio materiæ, aut formæ sacramentorum sit contra eorum substantiam, & veritatem.

RAtio dubitandi oritur ex præcedenti sectione, dictum est enim, de necessitate sacramentorum esse determinatas formas & materias, ergo si in his fiat immutatio, non manebit sacramentum, sicut si vera forma, aut materia hominis auferatur, vel mutetur, non manebit homo. In contrarium vero est, quia non omnis immutatio est substantialis, sed aliqua est accidentalis, quas oportet distinguere, duæ enim regulæ sunt in hac materia obseruandæ.

Mutata mãteria aut forma substãtiali nullum est sacramentum. Con. Nicen.

Prima regula est. Si mutatio materiæ & formæ substãtialis seu essentialis sit, nullum efficitur sacramentum. Hanc probat ratio facta ex doctrina præcedentis sectionis, quia per huiusmodi mutationes tollitur vera materia, aut vera forma essentialis sacramenti. Et confirmari potest ex concil. Nicen. cano. 19. vbi baptismus, quem hæretici Paulinianistæ dabant, iudicatur nullus, nõ quia ab hæreticis daretur, hoc. n. non est contra substantiam sacramenti, sed quia mutabant veram & essentialem formam, vt constat ex Innoc. 1. epi. 22. c. 5. Atq; simile est, quod in concil. Laodicen. c. 8. dicitur, baptismum Cataphrygarum esse nullum, quia videlicet mutabant formam, vt notauit Prateol. verbo Cataphrygæ, & Sander. hæres. 32. quamuis antiqui hunc errorem in Cataphrygis non notent, sed solum dicant eos de Trinitate male sensisse, vt in Aug. & Da. videre licet.

Innoc 1. Conc. Laod

Prateol. Sander.

Mutatio tantum accidentalis in materia vel forma non destruit sacramentum Zachar. Augusti.

Secunda regula est, si in materia, vel forma sacramenti fiat mutatio tantum accidentalis, non omnino destruitur sacramentum, sed factum tenet. Est cõmunis & certa, quæ sumitur ex Zacharia Pap. ep. 1. ad Bonifac. & habetur in c. Retulerunt de consecr. d. 3. vbi docet, mutationem factam in forma baptismi ex ignorantia cuiusdam non irritasse baptismũ, quia accidentaria erat. Sic etiam Aug. lib. 6. de bapt. c. 25. dicit, dummodo verba euangelica seruentur, sine quibus baptismus nihil valet, licet interdum per imperitiam aliquid ex errore misceatur, nihilominus perfici sacramentum. Ratio vero est, quia sola accidentalis mutatio non variat substantiam rei: ergo etiam in sacramentis illa non obstante, manere poterit substantia sacramenti, atque adeo verum sacramentum.

Vt differat mutatio substantialis, & accidentalis.

Vt vero distinguamus has mutationes, sit tertia regula circa materias sacramẽtorum. Quando mutatio materiæ tanta est, vt iuxta communem vsum, & conceptionem hominum minime conueniat ratione, & nomine cum materia ab Ecclesia vsitata & à Christo præscripta, tunc mutatio est essentialis, alioqui est accidentalis. Declaratur exemplis, materia baptismi est aqua: si ergo mutatio fiat ex elementali aqua in rosaceam, mutatio est essentialis, quia aqua rosacea, nec simpliciter est aqua, neq; rationem, aut vsum aquæ simpliciter dictæ habet: si vero solum mutetur aqua ex frigida in calidam, mutatio est accidentalis, quia aqua calida simpliciter & nomen & rationem, & vsum aquæ retinet. Simile est in Eucharistia de materia panis, nam si mutetur ex azimo in fermentatũ, & è contrario, accidentalis est mutatio, quia vterq; est simpliciter panis, si triticeus sit, si tamen ita fiat mutatio, vt ex alia re conficiatur mutatio est essentialis, quia iam ille, neque in re, neque in vsu hominum cẽsetur simpliciter panis. Ratio vero est clara ex supra dictis, nã materia sacramentorum est determinata à Christo: ergo necesse est, vt sub aliqua ratione & nomine determinatione habeat: ergo, si tanta sit mutatio, vt amittat illam rationem, & consequenter nomen, erit mutatio essentialis, sin minus, erit accidentalis. Adiungo autem mutationẽ nominis cum mutatione rei, non quia illa sit per se necessaria: nã, sicut in rebus ipsis consistit sacramentũ, ita mutatio rei est, quæ per se pertinet ad veritatem, vel nullitatem sacramenti. tamẽ, quia nomina sunt nobis signa rerũ, ideo amissio nominis est magnum morale argumentum, quod res etiam mutata sit: agimus enim de nomine communi, quo propria rei substantia indicatur. Obseruandum autem est, quod supra etiam adnotauimus, hanc rationẽ materiæ non semper esse cõsiderandam secundum aliquam rationem vltimam, ac physicam: sed in ordine ad humanum vsum, & vt significatur per nomẽ, quod huiusmodi vsum respicit: quia istę materię sacramentorũ designatæ sunt in aliquibus actionibus humanis vel in ordine ad illas, & sub ea ratione habent propriam determinationem, & eſsẽtialem immutabilitatem: exemplum vulgare est in pane, qui est materia Eucharistiæ: massa vero nondum cocta, non est materia, siue differat à pane in specie substantiali physica, siue non, quia nõ est panis, qui possit esse cibus humanus. Deniq; in praxi huius regulæ obseruanda maxime est traditio Ecclesiæ: nam omnis illa mutatio materiæ, quæ, iuxta vsum Ecclesiæ non destruit sacramentum, accidentalis est, neque in hoc potest Ecclesia errare, si traditio sit vniuersalis, vel approbata ab vniuersali Ecclesia, quia hęc res maxime pertinet ad fundamenta fidei & morum, in quibus Ecclesia errare non potest, cum sit columna & fundamentum veritatis.

Materia ita tendenda est in ordine ad vsum humanum.

Mutatio varians sensum verborũ substantialis. D. Thom. Scotus.

Quarta regula ad formas sacramentorum pertinens est, mutationẽ illam, quę variat sensum verborum formę, esse substantialem: si vero illum nõ variet, esse accidentalem, ita D. Tho. hic, & late Scot. in 4. d. 3. q. 2. Gab. q. 1. & alij, quos statim referam, & in eandem sententiam adducit D. Thom. Auguſt. vt in Commentario arti. 7. visum est: exemplum afferemus statim. Ratio vero est, quia sensus est veluti anima verbi, quia verbum non profertur propter sonum, sed propter sensum, & ideo, si idem sensus maneat, idem verbum, atq; adeo eadem forma manere censetur: si autem mutetur sensus, & verbum & formam substantialiter mutari necesse est.

Gabriel. Octo mutationes.

Sed, vt hęc regula clarior sit, & ad vsum possit accommodari, oportet oẽs mutationes, quæ in for-

Idiomum modi in verbis esse possunt.

mis sacramentorum cõtingere possunt, distinguere. Octo autem potissimum reperio huius mutationis genera, seu modos. Prima mutatio est idiomatis, scilicet vnius linguæ in aliam, de qua certa fide tenẽdũ est, esse accidentalem tantũ, alioqui oporteret sacramenta cõficere in ea lingua seu idiomate, quo Christus locutus est, q; aperte constat esse hæreticũ, si autẽ verba, quę Christus protulit Hebraice, vel Syriace possunt Græce, vel Latine prolata ad sacramenta conficenda sufficere, eadem ratione quodlibet genus linguæ, vel idiomatis sufficiet, quia non est maior ratio de vno, quam de alio, & ratio generalis omnib. est supra dicta, quia retinetur idẽ sensus. Dices, Ecclesiæ vsum, vel præceptum posse efficere, vt vnum idioma potius, quam aliud sufficiat. Respõdetur, Ecclesiam posse præcipere, vt hoc, vel illo idiomate vtamur in conficiendis sacramentis: & tunc male faciet, ac peccabit, qui tale præceptum fuerit transgressus al'o idiomate vtendo: nõ potest tamen Ecclesia efficere, vt ea solum de causa sacramentum nullũ sit, si idẽ sensus formæ retineatur, quia in his, quæ sunt de substantia sacramentorum, nihil potest immutare, neque aliquid, vt essentiale præscribere, quod iuxta Christi institutionem essentiale non sit.

Vnde recte etiam obseruauit Caiet. hic ar. 7. circa solu. ad 2. mixtionem idiomatum, etiamsi in eadem numero forma fiat, non esse contra substantiam sacramenti, dummodo singulæ voces eiusdem significationis sint cum verbis formæ: & in vnam orationẽ coniunctæ eundem sensum referant. Ex quo intelligitur, aperte errare hæreticos huius tẽporis, qui necessarium putant, vt sacramẽta in singulis nationibus & prouincijs, in vulgari lingua conficiantur, contra quorum errorem sufficit Ecclesiæ traditio & authoritas: ac præterea, si de necessitate simpliciter ad sacramenti substantiam loquantur, satis conuincuntur ratione prędicta, quia non minus significant verba in alio idiomate, quam in vulgari. Quod si dicant, vulgarem populum non intelligere significationem. Respondetur primum, id non esse necessariũ, vt sæpe Dionys. repetit de Eccles. Hierarch. Deinde satis est, quod confuse intelligãt illa actione, & verbis sacris significari sanctificationem nostram, & hoc omnes intelligunt, etiamsi propriam verborũ significatiouem non percipiant. Si autem loquantur de necessitate percepti, seu maioris congruentiæ, confutabitur latius hic eorum error inferius, cum de ritibus, ac ceremoniis sacramentorum disputabimus.

Secunda mutatio est, quando intra idem idioma ponuntur alia verba, quam ea, quibus Ecclesia vti consueuit: easdem tamen res significantia, vt si loco Patris & Filij, ponantur, genitor, & genitus, & loco verbi, Baptizo, ponatur verbum, abluo, & sic de reliquis, & in hac mutatione diligenter obseruandum est, an voces reuera idem significent, ita vt synonymæ sint: nam tunc sine dubio est mutatio accidentalis, quia est idem sensus: si autem voces non sint synonymæ, erit essentialis mutatio: quia iam non tantum sonus, sed etiam significatio vocum mutatur: & ideo cauendũ est, ne in dubio hæc mutatio fiat, quia dubium consequenter erit ipsum sacramentũ. Quocirca vlterius est circa hanc mutationem obseruandum, cum dicimus, debere voces significare easdem res, intelligendum esse de significatione ęque distincta & clara, nam, si, quod quibusdam verbis distincte significatur, alijs significetur confuse, non potest dici æquiualens significatio, vt, si loco illorũ verborum, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, dicatur, in nomine Trinitatis, mutatio est essentialis, propter dictam causam. Atque eadem ratione (vt Soto merito aduertit) necessarium est, vt significatio vocis, in quam fit mutatio, fit publica, & cõmuni impositione recepta: nam si quis suo arbitrio, & priuata authoritate tentet imponere nouas voces ad id significandum, quod voces sacramentales significãt, etiamsi eis vtatur animo conficiendi sacramentum, nihil faciet: quia non possunt illa verba simpliciter dici significare ad placitũ, tanquam verba humana, & ad communem vsum hominũ deseruientia, qualia esse debent verba sacramentalia, ad quorũ significationem necesse est, vt verba habeant prædictam significationem publicam, & vsualem (vt sic dicam.) Præterea tertio est in hac mutatione obseruandum, accidere posse, vt verba, in q̃ fit mutatio, sint æquiuoca, & in vna significatione omnino referant eundem sensum, quem habent verba sacramentalia, in alia vero minime: & tunc difficultas esse potest, an talis mutatio sit substantialis. Videtur enim multum variare significationem vocis: nam eam, quæ erat certa & determinata, reddit incertam & dubiam. Nihilominus, si debita intentione proferantur, in eo sensu, quo sacramentalia verba, dicendum est, mutationem esse accidentalem: & in primis, si ex adiunctis verbis & circumstantiis satis determinẽtur verba ad talem significationem, res videtur clara: sicut etiam è contrario, si ex adiunctis determinarentur verba ad alium sensum & significationem, mutatio esset essentialis, & destrueretur sacramentum, quia tunc quodammodo tollitur æquiuocatio: quia definiuntur verba ad certam significationem: vnde si in illa reddant eundem sensum cũ forma, satis sufficiens erit ad substantiam sacramenti. Deinde, si verba maneant in sua æquiuocatione & ambiguitate quoad exteriorem sonum, & tamen ex animo, & intentione proferentis determinentur ad significationem & sensum verborum formę, id satis esse videtur, vt mutatio sit accidentalis: nã illa verba in ea significatione sunt synonyma cum verbis formæ, & in ea proferuntur: ergo vt sic, referunt eundem sensum: ergo sufficient ad substantiã sacramenti. Confirmatur, nam sola æquiuocatio non videtur sufficiens, ad mutationem substantialem, si alias seruatur significatio, & debita intẽtio: tum, quia fere in omnibus vocibus est aliqua æquiuocatio, quæ, vel ex communi vsu, vel ex intentione loquentium, ad alteram significationem determinantur, tum etiam, quia in alijs rebus, & exemplis, quę attigit D. Tho. art. 8. & in sequenti sectione tractabimꝰ, negari non potest, quin aliquando voces dubiæ, vel æquiuocæ, iuxta intentionem proferentis possint sufficere ad substantiam sacramenti. Vnde consequenter fit, si minister proferat verba æquiuoca, & animo suo intẽdat ea proferre in sensu alieno, à verbis formæ, tunc esse mutationem substãtialem, quia tunc illa verba, vt ab isto prolata, non significant, neque habent eundem sensum, quem forma sacramenti requirit.

Verbum æquiuocum in bono tamen sensu prolatum non destruit sacramentum.

Atq; ex dictis circa hanc mutationem colligitur, quomodo intelligenda sit regula, quam D. Thom. tradit art. 7. ad 2. quando in aliqua lingua eadem res pluribus vocibus significatur, illam esse assumendã ad conficiendum sacramentum, qua homines illius linguæ principalius & communius vtuntur ad illam rem significandam, nam hoc in primis intelligendũ est de communiori vsu Ecclesiastico, vt Caiet. notat, exemplum adhibens in verbo, Baptizo, quod apud Latinos non est proprium neque vsitatum ad actũ abluendi significandum, tamen ex vsu Ecclesiæ accommodatũ est ad eam significationẽ, prout vsurpatur communiter in forma baptismi. Deinde, verbũ illud debet, non significat necessitatem simpliciter ad substantiã sacramenti: quia, vt ex dictis constat, si verba sint synonyma, quodlibet eorum sufficiet ad significationem eiusdem sensus: & consequenter ad substantiam sacramenti, etiamsi alterũ eorum principalius sit, seu magis vsitatum: solum ergo significatur illo verbo, vel congruens ratio, ob quam Ecclesia fere semper vtitur huiusmodi verbis magis vsitatis, in formis sacramentorum, vel potius

D. Thom.

Vsitata tenentur, quæ communius Ecclesia recepit.

signifi-

significatur obligatio, quam ministri sacramentorū habent vtendi in sacramentorum formis verbis illis, quibus Ecclesia vti solet: nam illa simpliciter dicenda sunt principaliora, & communiora in huiusmodi vsu.

Tertia mutatio est, per transpositionem verborum, vt si quis dicat, Baptizo te, vel si actiuam orationem in passiuam conuertat, & in hac mutatione idem, quod de præcedenti, dicēdum est: nam, si sensum mutet, est contra substantiam sacramenti: non vero si sensus idem sit, quod ex vsu verborum & cōmuni significatione iudicandum est: regulariter tamē hæc mutatio erit accidētalis, quia si singulæ formæ sacramentorum considerentur, hæc sola mutatio vix potest sensum formæ variare.

Verba dissimule prolata quando tollant substantiam sacramenti.

Quarta mutatio esse potest per interpolationem, seu disiunctionem partium seu verborum formæ, vt si prius dicat, Ego te baptizo, & ibi aliquantulum sistat, vel etiam de rebus alijs loquatur, & postea subiungat, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, & in hac mutatione nihil potest certius dici, quam q̄ in superioribus de materia & forma sacramenti diximus, & de morali propinquitate quam requirunt, eadem enim moralis regula seruanda hic est: nam, si tanta est disiunctio verborum, vt ex modo proferēdi communi sensu iudicetur ex illis non confici vnā orationem, nec reddi vnum integrum sensum, mutatio est substantialis, quia non solum singulæ voces, sed etiam debita earum compositio est de substantia formæ: quia esse debet oratio ex illis vocib. composita, vt possit verum ac proprium sensum talis formæ reddere: at vero si mora aut disiūctio tam parua sit, vt ea non obstante censeantur iuxta communem sensum voces illæ sufficienter coniungi ad vnam orationem componendam, & vnum integrū sensum efficiendum, mutatio erit accidentalis, vt constat ex generali principio posito. Quando vero interruptio sit huius vel illius generis, non potest certa, ac indiuisibili regula definiri, sed ex modo & ex duratione temporis, & ex aliis circumstātiis prudenter est iudicandum. Quapropter ad tollendum omne dubium diligenter cauendum est, ne huiusmodi interpolatio fiat.

In additione vel detractione verbi, mutatio qualis.

Quinta mutatio esse potest per additionē alicuius verbi, & sexta per subtractionem, de quibus late agit D. Tho. hic. art. 8. vbi, quod dicit de intentione ministri, in sequenti sectione examinabitur. Quod vero ait de sensus mutatione ex dictis satis explicatum est: nā si additio vel subtractio talis sit, vt mutet debitum sensum formæ, mutatio erit substantialis, & contra sacramenti veritatem, alioqui erit accidentalis. Solum obijci potest, quia vix fieri posse videtur, vt aliquod verbum subtrahatur, & nō mutetur sensus formæ, vt in exemplo illo quo D. Tho. vtitur, de forma Eucharistiæ, Hoc est enim corpus meum: nā si tollatur particula, enim, dicitur esse mutatio accidentalis, & tñ mutatur sensus propositionis, quia mutatur propositio causalis in propositionē de inesse, quæ valde diuersos referunt sensus. Respondetur in primis, nō semper mutari vllo modo sensum, vt si in forma baptismi, vel pœnitentię tollatur pronomen, ego. Deinde, considerandus est sensus per se intentus in forma sacramenti: illi enim est substantialis, & simpliciter necessarius, & quod illi additur, vel subtrahitur, accidentale est, ille autem sensus est per se intentus in forma: quo proprius sacramenti, vel ipsius formæ effectus significatur, in quo discernendo Ecclesiæ traditio potissimum consulenda & sequenda est, vt in d. exemplo de Eucharistia substantialis sensus formæ est, vt significet conuersionē substantiæ panis & vini in corpus & sanguinē Christi, & hic sensus non mutatur ablata particula, enim, & ideo mutatio illa accidentalis est.

Obiectio.

Responsio.

Syllabarum corruptio

Septima mutatio est per aliqualem formæ corruptionem, vt est in illo vulgari exemplo sumpto ex Zach. Pap. in d. c. Retulerunt, si in forma baptismi quis dicat, In nomine Patrias & Filias, &c. De qua idem Pontifex tradit regulam à nobis positam, considerandum nimirum esse, an corruptio sit tanta, vt omnino tollatur sensus: nam tunc erit substantialis mutatio: non vero si verba sic corrupta possint eundem sensum reddere. Nec necesse est, vt verba sic corrupta per se sumpta habeant in rigore illam significationem, sed satis est, vt ex modo, quo hic & nunc proferuntur, iuxta communem concipiendi modū talem sensum generent in audientibus sicut in præpræcdicto exemplo, vox Patrias, per se sumpta in rigore longe aliam significationem habet quam vox Patris, tamen posita in illa oratione, & accōmodata illi actioni, iuxta communem modum concipiendi, idem significat, atque eundem sensum reddit: & hoc satis est, vt illa mutatio accidentalis censeatur. Addit vero D. Tho. hic artic. 7. ad 3. quando corruptio contingit in principio dictionis, frequentius esse substantialem: & omnino mutare sensum, vt si loco Patris, dicatur, Matris. Quod sæpe fortasse ita est in aliquibus vocib. Latinis, nam in aliis fieri potest, vt maior sit mutatio in fine dictionis facta, vt si, pro Baptizo, dicatur, Baptizor, & sic de alijs. Quapropter communis sensus & modus concipiendi potissimum est consulendus, ac fortasse magis conferet obseruare, ac corruptio talis sit, vt cum illa verba non habeant alium legitimum, & cohærentem sensum præter sensum formę, nam tunc regulariter eūdem sensum retinent, atq; ita corruptio erit accidētalis, & eiusdem modi est illa, in nomine Patrias, &c. quando vero per corruptionem transeunt verba in aliam significationem valde diuersam, legitimam & cohęrentem orationi, quę resultat ex verbis sic corruptis, tunc regulariter est mutatio substātialis, vel vt minimum, reddit formam valde dubiam: vt patet in illis mutationibus, In nomine Matris, vel, Ego baptizor, & sic de alijs.

quanta esse debeat vt sacramentū destruatur.

Octaua mutatio esse posset, si omnia verba formę mutarentur in alia signa, vel nutus, vel scripturam, de qua dicendum est in Matrimonio esse accidentalem propter rationem supra datam, in aliis vero esse substantialem, quod in quinque sacramentis certum est, de pœnitentiæ vero sacramento nonnulli dubitarunt, an posit sufficere forma, seu absolutio scripto missa, sed longe probabilius est non sufficere: sed verba propria requiri ex Christi institutione, quam habemus ex Ecclesiæ traditione, & doctrina, Concil. Florent. cuius generales congruentias supra tradidimus, cum ostenderemus, verba esse in sacramentis necessaria, & assignauimus peculiarem causam excipiendi matrimonium, quæ omnia in singulis sacramentis latius examinanda & confirmanda sunt.

Mutatio signi in signū vt in nutus, scripturam, &c. in matrimonio valet, in aliis non item.

In sacramento pœnitentiæ requiri verba proprie, probabilius.

SECTIO V.

Vtrum ex scientia, vel intentione ministri pendeat, quod mutatio facta in forma sacramenti substantialis sit, vel accidentalis.

RAtio dubitādi sumitur ex Zac. Pap. dict. c. Retulerunt, vbi dicit, illam corruptionem formæ baptismi, In nomine Patrias, &c. non esse contra substantiam sacramenti, si ex ignorantia facta sit, & nō ex intentione introducendi nouum ritum in Ecclesiam, quem D. Tho. hic imitatur, ex qua doctrina à contrario sensu videtur, si prædicta mutatio ex illa intentione oriatur, fore substantialem. In contrarium vero est, quia tunc mutatio est substantialis, quoniā tollitur sensus verborum formæ: sed ad hoc nihil referre videtur scientia vel intentio ministri, quia sensus verbi pendet ex significatione eius significatio autem consequitur verbi prolationem: si ergo eadem sit prolatio, & compositio verborum, ea-

Zach. Pap.

dem erit significatio atq; idem sensus, quidquid minister intendat, sciat, aut ignoret. Cõfirmatur, nam, si minister integre proferat formam, non potest mutare sensum eius: etiam si ipse velit aliud intendere, vel significare: & similiter, si ita corrũpat formam, vt in re ipsa mutetur sensus eius, etiam si ipse maxime intendat, & cupiat verum sensum proferre, mutatio erit substantialis: ergo è contrario, si verba nõ adeo corrũpantur, vt amittant sensum & significationem, non poterit mutatio esse substantialis, quid quid minister intendat. Et ratio vniuersalis est, quia significatio & sensus pendet ex re ipsa, & non ex intentione, si maior, vel minor mutatio in re non fiat.

Tribus modis minister potest mutare verba Primo nec sciens, neque intendens.

In hac re oportet distinguere scientiam ab intentione, quia diuersæ difficultates ex eis oriũtur. Trjbus igitur modis potest se habere minister in hac mutatione. Primo, vt bona fide operetur, nullam existimans se mutationẽ efficere, sed ex imperitia ita corrumpat, vel mutet verba, quia putat ita solere proferri, quod etiam potest contingere ex naturali linguæ impedimento, vt si non possit aliter verba proferre: & in hoc casu loquitur Zachar. Pap. supra, & in eo procedunt sine difficultate omnia, quæ in superiori sectione dicta sunt.

Secundo sciẽs & intendens ipsam tantum mutationem. D. Thom. & Anton. Regula tenenda.

Secundo fieri potest, vt minister sciens & videns, voluntarie faciat huiusmodi mutationes, nõ animo introducendi nouum ritũ, sed vel ex indiscreta deuotione, aut potius superstitione, vel ex alio vano motiuo. Et in eo casu aliqui sine distinctione affirmant, mutationem esse substantialem, & putant esse sententiam D. Thom. hic artic. 7. ad 3. quam indicat Antoni. 3. p. tit. 14. cap. 13. §. 3. Sed simpliciter est falsa sententia: vnde regula generalis statuenda est: si minister habeat intentionem faciendi sacramentum, quamuis sciens, & videns aliter proferat verba, quã cõmuniter proferri solent in Ecclesia, ita tamen, vt in eis non mutetur sensus verborũ, mutationem esse accidentalem: atq; adeo sacramẽtum esse validũ: licet in ea actione minister peccet, vt infra videbimus. Ita sentiunt omnes Theologi statim citandi.

Conc Flor.

Et ratio est, quia iuxta Conc. Flor. omne sacramentum tribus perficitur: materia, forma, & ministro debita intentione operante: quibus cõcurrentibus, necessario fit sacramẽtum, sed in eo casu omnia ista concurrunt: nam supponimus adhiberi verã materiam, & ministrũ habere intentionem faciẽdi, quod Ecclesia facit: ex parte autem formæ nõ est defectus essentialis, quia manent verba cum eodem sensu (vt etiam in casu supponitur) ergo est tantũ mutatio accidentãlis. Neque D. Thom. in illa solutione contrarium docuit: sed potius, si attẽte legatur, hoc potest colligi ex eius doctrina: nam in primis ibi non agit absolute de omni mutatione, sed de illa, quæ fit per corruptionem verborum. Deinde non dicit simpliciter, quando hæc mutatio fit ex certa scientia non perfici sacramentum, sed dicit, non videri perfici sacramentum: quia nimirũ ille, qui scit esse dicendũ in forma baptismi, In nomine Patris, & volũtarie corrũpit ac dicit, In nomine Patria: videtur potꝰ per iocum, aut contemptum velle proferre formam, quã vt conficiat sacramentũm, aut certe vult aliud signi ficare, quam Ecclesia intendat: quamuis autem hoc signum sit probabile, non tamen certum: potuisset enim minister ex alia intentione sic operari retenta substantiali intentione faciendi sacramenta, quod in alijs mutationibus facilius est: vt si quis breuitatis causa verbum aliquod voluntarie omittat, vel addat ob indiscretam deuotionem, quod manifeste docet D. Tho. in ar. 8.

Explicatur D. Thom.

Tertio sciẽs, & intendens nouum ritũ inducere 2. Sententia.

Tertio modo fieri potest, vt minister, non solum ex certa scientia mutationem efficiat, verum etiam per eam intendat nouum ritum & errorem in Ecclesiam introducere: & in eo casu prima sententia valde communis est, mutationem esse substantialem, ac veritati sacramẽti contrariam. Ita videtur sentire D. Tho. hic. ar. 8. & in 4. d. 3. q. 1. ar. 2. q. 3. & ibi Bonauen. ar. 2. q. 3. ad finem, in illis verbis, Nisi velit introducere errorem. Alex. Alens. 4. p. q. 13. memb. 3. ar. 3. D. Anton. loco paulo antea citato. Qui authores generaliter loquuntur. Alij vero specialiter hoc affirmant, quando minister intendit aliquid addere formæ, tanquam essentiale, quod non est ex Christi institutione necessarium, vel si intendit auferre aliquid, putans esse essentiale, cum re vera non sit, nã in huiusmodi euentibus, & similib. negant confici sacramẽtum propter formæ mutationem. Ita opinatur Gab. in 4. d. 3. ar. 2. concl. 3. & ibi Scot. q. 3. Richar. artic. 2. q. 3. & huic sententiæ videtur fauere decisio Zacha. Pap. in d. c. Retuleruut. Fundamentum autem prædictorum authorum est, quia minister, qui intendit introducere ritum Ecclesiasticæ traditioni contrarium, non potest intendere facere, quod facit Ecclesia: & similiter, qui intendit addere, vt essentiale præter Christi institutionem, non potest intendere efficere veram essentiam sacramenti: & multo minus id potest, qui intendit tollere aliquid, quod putat esse essentiale: sed absque debita intentione ministri non potest perfici sacramentum, vt infra dicemus: ergo.

Bonauen. Alens. Antonin. Gabr. Scot. Zach. Pap.

2 Sententia.

Secunda sententia est, non pendere ex intentione ministri, quod mutatio sit substantialis, vel accidẽtalis, sed attendendam esse regulam supra politam: an in re ipsa destruatur legitimus sensus formæ necne: quia, si non destruitur, mutatio erit accidentalis, etiam si minister intendat introducere nouum ritũ Ecclesię contrariũ: dummodo intẽdat facere sacramentũ: nam hæ duæ intentiones non sunt cõtrariæ. Et, quoniam ex hoc vltimo magna ex parte pendet fundamentum huius sententiæ, illud in primis probandum est. Primo exemplis, seu inductione quadã: nam Græci intendunt plures ritus, vt essentiales, qui re vera non sunt necessarij, putant enim panem fermentatum esse de essentia Eucharistiæ, & similiter verbum illud, Quod pro vobis tradetur, esse de essentia formæ, qua corpus Dñi conficiatur, & illã formam baptismi, Baptizetur seruus Christi, ita vt in ea non exprimatur persona ministri, esse essentialẽ: & hæc non obstant quominus & intendat facere sacramentum à Christo institutum, vt re vera faciũt, quia in re ipsa vera materia, ac vera forma vtuntur. Similiter Donatistæ intendebant, de necessitate sacramenti esse, vt minister sit fidelis, vel iustus: & hũc ritum volebant in Ecclesiam introducere: & nihilominus verum baptisma conficiebant, vt Aug. contra illos scribens, tanquam indubitatum vbiq; supponit. Rursus inter Catholicos sbpe est quæstio, an aliquod verbum sit de essentia sacramenti, necne, vt v. g. in forma sanguinis de verbis illis, Qui pro vobis, & pro multis, &c. Si quis ergo opinetur, esse essentialia, & hoc modo intendat illis conficere sacramentum, quamuis contingat re ipsa non esse de essentia, non propterea nõ conficiet, quia illa priuata opinio, & intentio non excludit absolutam, & generalem intentionem conficiendi, sicut Christus instituit: & alioquin non impedit, quominus sufficiens materia & forma applicentur.

Cum errore priuato põt esse simul intentio conficiendi sacramentum.

Vnde argumentor secundo ratione, quia cũ error priuato potest simul esse generalis intentio faciẽdi sacramentũ, vt ex dictis patet, & latius dicetur infra. q. 64. & ex se videtur manifestum: quia illæ duæ intentiones non sunt contrariæ in obiectis suis: & ideo non est necesse vt altera alteram excludat. Vnde, si contingat, ministrum non habere intẽtionem faciendi sacramentum, erit quidem sacramentum irritum, non tamen ex eo capite, q. nunc tractamus, scilicet, ex mutatione formę aut materię: sed ex alio extrinseco, scilicet ex defectu intentionis, qui nõ est necessario coniunctus cum tali mutatione, & coniungi posset cum materia & forma integre exterius exhibitis sine vlla mutatione. Et hanc opinionẽ tenet

Durand. Palud. Adrian. Ledesma.

net Duran. in 4. d. 3. qu. 2. clarius Palud. q. 1. num. 15. & fere Adrianus in materia de baptis. qu. 3. in 2. p. illius, quamquam ex parte videatur primæ sententiæ assentire, tenet etiã Ledes. in 4. 1. p. q. 1. art. 7. vbi ad D. Thom. respondet eodem modo, quo paulo antea explicuimus solutionem ad 3. ar. 7. scilicet, vt nõ simpliciter neget, in hoc casu confici sacramentum, sed solum dicat, ita apparere, id est, ministrũ sic operantem, suspicionem generare, quod non debita intentione sacramentum conficiat. Tandem Soto dist. 1.

Soto. Soti sententia refutatur.

q. 1. ar. 8. & d. 3. q. 1. ar. 5. licet Paludani sententiam reprehendat, postea vero, vel in eam incidit, vel non satis constanter loquitur: dicit enim, si is, qui intendit errorem inducere, eum exprimat in forma, tunc esse mutationem substantialem, & non fieri sacramentum, vt si quis existimans personas diuinas esse inæquales, hoc significat in forma baptismi dicens, In nomine Patris maioris & Filij minoris. Si autem (inquit) error non exprimatur in forma: priuatus error non obstabit, quominus fiat sacramẽtum. Sed inquiro, quomodo existimet necessarium, vt error in forma exprimatur: aut n. id fieri necesse est, mutando legitimum sensum formæ, vt in exemplo supra posito contingit, & tunc res est extra controuersiam: nam tunc illa mutatio est substantialis, non ex defectu intentionis, sed quia in re ipsa verus sensus destruitur: aut vero ad hoc, vt error exprimatur in forma, satis est, quod ex tali errore, & intentione aliquod verbum addatur, vel subtrahatur formæ, et si ex ea additione vel subtractione sensus formæ nõ mutetur, & sic non loquitur consequenter: nam rationes omnes quibus probat posteriorem partem illius disiunctionis, scilicet errorem non expressum in forma non esse contra substantiam sacramenti, probant etiam si sit expressus prædicto modo, non obstare veritati sacramenti: quia omnes fundantur in hoc, quod non mutatur sensus formę. Vnde potiꝰ videtur sentire (& merito) tunc errorem non esse expressum in forma, quando etiamsi aliquid sit additum, vel subtractum formæ, nullus error per eam significatur, vt in prędicto exemplo, si quis in forma panis Eucharistiæ ex errore Græcorum, & intentione inducendi nouum ritum, addat illud verbum.

Error in actu tantum exercito positus in forma. nõ vero formaliter expressus sacramẽtum non destruit.

Quod pro vobis tradetur, quamuis in actu exercito (vt sic dicam) errorem suum prodat in forma: tamẽ non illum exprimit quasi in actu signato: non enim dicit in ipsa forma illam particulã esse essentialem: nec propter illam additionẽ error aliquis in forma ipsa significatur. Quod si hunc sensum intendit Soto: incidit in opinionẽ Palud. vt ex dictis patet, quia ille supponit mutationem esse talem, vt legitimus sensus non mutetur. Adhibet præterea Soto distinctionem aliam de ministro tolerato, vel non tolerato ab Ecclesia, quæ ad præsentem controuersiã nihil refert, sed solum potest deseruire ad præsumptionẽ quandam: nam, si minister sit hæreticus, vel ab Ecclesia pręcisus, facilius potest dubitari, an veram habuerit intentionem conficiendi sacramentum: si tamen illam habeat, eadem ratio est de illo, & de quocunq; alio, vt latius dicemus. q. 64.

Quid ex his opinionibus verum.

In vtraq; istarum opinionum aliquid verũ inueniri potest, & ideo possunt, vel in concordiã redigi, vel ita distingui, vt ex vtraq; aliquid eligamus, & aliquid relinquamus. Primo ergo supponendum est, aliud esse agere de effectu sacramenti ex defectu materiæ, vel formæ eius, aliud vero ex eo, quod minister non habet intentionem faciendi sacramentum, nec in particulari, nec in general.: scilicet intendendo facere, quod instituit Christus, vel Ecclesia facit. Hic solum ac præcise agimus de priori defectu, non de posteriori de quo in q. 64. agendum est: hi. n. duo defectus per se sunt separabiles ad inuicem, & quilibet eorum sufficit ad sacramenta irritanda: quod recte intelligitur in quodam exemplo supra posito de ministro: qui omittit aliquod verbũ, vel aliquam partem materię vt essentialem ex falsa sua existimatione, cum re vera non sit, vt si in forma sacramenti Pœnitentiæ omittat inuocationẽ Trinitatis putans esse essentialem: vel in materia calicis omittat infusionem aquæ: tales enim mutationes non possunt dici substantiales propter falsam ministri existimationem. Neque ex eo capite sacramentum esset nullum, quia in re habetur quidquid est simpliciter necessarium: ex defectu autem intentionis, regulariter erit nullum tale sacramentum, quia, moraliter loquendo, fieri non potest, vt habeat intentionem faciendi sacramentum, qui omittit aliquid, quod putat, esse essentiale: sicut est impossibile intendere finem, & omittere medium, quod necessarium simpliciter existimatur. Dico autem, moraliter loquendo, quia speculatiue fingi potest, eum, qui sic operatur, habere intentionem generalem efficiendi, quidquid illis verbis effici potest, & licet priuato errore existimet, nihil per sola illa fieri posse: tamen habere potest, quasi conditionatam voluntatem efficiendi sacramentum, si fortasse illa verba sufficiunt: & tunc sine dubio fiet sacramentum: quia nihil ex necessarijs deest: quod est manifestum argumẽtum: ex parte mutationis formæ aut materiæ nihil substantiale ibi deesse, quandoquidem adhibita sufficienti intentione statim fit sacramentum.

Omittens aliquid, quod putat falso esse essentiale, potest etiã habere intentionem conditionatã tamconficiẽdi sacramentum.

Secundo est obseruandum, mutationem formæ, per quam quis intendit nouum introducere ritum, interdum posse esse talem, vt neque excludat verum sensum formæ, nec reddat illum ambiguum, sed omnino eundem reliquat, solum addendo aliquid, vel modum proferendi immutando, vt si in forma Eucharistiæ intẽdat addere illa verba, Quod pro vobis tradetur, vt essentialia, vel si formam eandẽ proferat in vulgari lingua, Este es mi cuerpo, intendens hunc ritũ, vt essentialem & necessarium introducere. Secũdo pot talis esse mutatio, vt licet nõ destruat sensum, reddat tamen illum ambiguum, & æquiuocũ, vt in illo exemplo, Ego te baptizo in nomine Patrias, in his enim verbis illa saltem est ambiguitas, qꝰ ex vi verborum, non habent sensum legitimum, licet accommodatione, & circumstantiis possint illũ habere, & clarius exemplum esset, si quis in forma panis Eucharistiæ hanc mutationem faceret. Hic est corpus meus: manet ambiguum, an illa particula, Hic, sit pronomen, & ex ignorantia ponatur masculinum pro neutro, an vero sit aduerbiũ locale, quod ponatur ad introducendum errorem, veram transsubstantiationem excludentem.

Intẽtio noui ritus inducendi, vel relinquit verũ sensum formæ, vel reddit ambiguum.

Dico ergo primo. Quando per mutationem nullo modo variatur sensus formę, nõ potest esse substantialis propter solam intentionem ministri volentis introducere nouum ritum: neq; etiam propter eam causam præcise sumptam sacramentum erit nullũ: quia cum illa intentione potest simul esse intẽtio faciendi sacramentum: & ita poterunt concurrere omnia ad veritatẽ sacramenti necessaria. Quod si interdum defuerit intentio faciendi sacramentum tunc quidem sacramentum erit nullum: non tamen propter mutationem formæ, aut materiæ, quæ de se sufficerent, cum solum accidentalis mutatio in eis facta sit, sed ex alio defectu intentionis. Hæc assertio cum omnibus, quæ in illius explicatione & probatione dicta sunt, sufficienter constat ex dictis in secunda opinione, quam in hoc sensu veram censeo. Vnde fit nihil referre, quod quis intendat aliquid addere, vt essentiale, quod essentiale non est: nam, si nihil ex essentialibus excludat, nec sensum formæ variet, mutatio non est substantialis, nec necessario excluditur intentio faciendi sacramẽtum. Dices hoc ipso quod aliquid additur, vt essentiale, quod à Christo non est impositum, mutatur signum: nam est aliud totum, quam à Christo sit institutum. Respondetur negando assumptum, quia in prædicto casu vere ponitur in forma, quidquid Christus instituit,

Ex intentione noui ritus præcise nõ tollitur sacramentum.

& quamuis materialiter, & ex priuato errore addatur aliquid, quod putatur à Christo etiam esse additum, tamen illud non mutat sensum, & ita non excluditid, quod Christus instituit: & per generalem intentionem faciendi sacramentum corrigitur priuatus error, & ex vi illius intentionis exhibetur signum, quod Christus voluit exhiberi, licet per accidens aliquid illi addatur.

Intendens nouum ritū & ponens verbum ambiguum ex intentione sensus falsi sacramētum non facit.

Dico secundo: Quando per mutationem redditur ambiguus sensus formæ, tunc, si minister ita intendat introducere nouum ritum, vt non intendat verum sensum, sed falsum atq; erroneum per talem formam significare: tūc mutatio est substantialis, & sufficiens ad irritandum sacramentum, non solum ex defectu intentionis, sed etiā ex defectu veræ formæ: & quo ad hanc assertionem admitto primam opinionē supra citatam: & iuxta eandē intelligo sententiā Zachariæ Pap. in dict. ca. Retulerunt: & patet ex supra dictis de mutatione proprij verbi formę in aliud verbum æquiuocum: diximus enim, si fiat animo significandi aliud, quam per formam significetur, mutationem esse substantialem: sed idem est in præsenti. Et ratio est clara, quia in eo casu formaliter & proprie aliud est signum, q; minister exhibere intendit, quam quod Christus instituit: nam quod materialis sonus sit idem, vel diuersus, non refert, vt supra dictum est, sed significatio est attendenda: hic autē, licet verba quoad materialem sonū sint eadē, vel parum diuersa, tamē significatio quæ intēditur, est longe alia: & per intentionem proferentis determinantur verba ad talem significationem: fit ergo tunc substantialis mutatio, sicut è contrario est substātialis identitas: quando significatio est eadem, licet sonus vocis varietur: neq; contra hanc assertionem procedunt argumenta secundæ sentētię, vt per se constat. Et iuxta eādem optime intelligitur, quomodo interdū, si minister intendat addere, vt essentiale aliquid, quod essentiale nō est, posit ea ratione mutatio esse substātialis, vt D. Th. docuit, ar. 8. est n. hoc verum, quādo inde oriri potest sensus aliquis contrarius veritati formæ, & ille est intentus: vt si quis addat in forma baptismi, Et Beatissimæ Virginis, intendens significare, & profiteri quaternitatem personarum, earumqne æqualitatem: tunc enim reuera est mutatio substantialis, quanquam, si per eadem verba solum intenderet Virginem inuocare vt Dei matrem, mutatio esset solum accidentalis.

SECTIO VI.

Vtrum eadem materia & forma in singulis sacramentis pro vniuersa Ecclesia sufficiat.

Distinguere oportet ritum accidentalem ab essentiali: & necessitatem sacramenti à necessitate præcepti, hoc enim loco, vt antea diximus, non agimus de necessitate præcepti sed sacramēti: nec de ritu accidentali, sed essentiali. Vnde, vt certum supponimus, in sacramentis tradendis non seruari eundem ritum accidentalē in vniuersa Ecclesia, & consequēter ad seruanda præcepta, quæ in diuersis prouinciis vel regionibus obligare possunt, non sufficere vbiq; seruare ritum accidentalem, qui alicubi est in vsu, quod est extra controuersiam inter Catholicos, & constabit latius ex his, quæ postea dicemus de ceremoniis sacramentorum, & præcipue de singulis sacramentis in specie. Quod ergo nunc inquirimus est, an non obstantibus præceptis Ecclesiasticis, vel diuersis ritibus variarum Ecclesiarum: ea materia & forma, quæ sufficit ad verum sacramentum constituendum in vna parte Ecclesiæ, sufficiat vbique. Non enim desunt Catholici, qui hoc negent, præsertim ex Doctoribus Iuris canonici, vt Innoc. cum aliis in c. 1. de baptismo, & Feli. in c. quæ in Ecclesiarum de constitut. num. 26. qui sentiunt, Græcis sufficere ad baptismum conficiendum formam illam, Baptizetur seruus Christi, & ad consecrandum corpus Domini satis eisdem esse panem fermentatum: si tamen aliquis in Latina Ecclesia illa forma, vel hac materia vti velit, neque baptismum, neque Eucharistiam effecturum. Difficileque exemplum videtur de sacramento Matrimonij: nam si aliqui nunc contrahant priuatim in aliquo loco, vbi decretum Cōc. Trid. promulgatum non sit, illi consensus sic expressi erunt ibi sufficiens forma & materia sacramenti, qui tamen non sufficiunt in vniuersa Ecclesia, vt in Italia. v. g. vel Hispania, vbi ritus à Conc. institutus necessarius est.

Non est idētitas accidētalis in omnibus Ecclesiæ locis.

Explicatio quæstionis.

Innoc. c. 1. de Baptism. Felinus.

Eadem materia & forma sacramenti est vbique terrarum.

Dicendum nihilominus est, sacramenta omnia eadem materia & forma constare in vniuersa Ecclesia, atq; adeo id quod in vno loco sufficit, sufficere vbiq;, vt sacramentum factum teneat, quamuis fortasse peccet minister accidentalem ritum omittendo. Hanc assertionē obseruauit Adrian. contra prędictos Canonistas, in loco citato sectione præcedēti, in materia de baptismo: & est communis Theologorum disputantiū de sacramentis in specie, & conuinci potest illismet exemplis de Baptismo, & Eucharistia: nam, vt proprijs locis videbimus, certissimum est, in illis casibus vera effici sacramēta, si quis in Ecclesia Latina vtatur forma, vel materia Græcorum. Ratio vero est, quia duob. modis potest intelligi formam aliquam, vel materiam sufficere in vna parte Ecclesiæ, & non in alia, scilicet vel ex institutione Christi, vel ex præcepto Ecclesiæ: neutrum autem dici potest probabiliter. Quod patet primo de Christi institutione: nam, sicut Christus vnam instituit Ecclesiam, ita vnam tantum fecit sacramētorum institutionem, quæ vniuersæ Ecclesiæ deseruiret, & ideo dixit Paul. in hac Ecclesia esse vnum Deum, vnam fidem, vnum baptisma. Quis. n. fingat instituisse Christum vnū ritum Baptismi, vel Eucharistiæ pro Græcis, & alium pro Latinis? Hoc sane alienū est ab omni ratione: & ab omni Ecclesiæ sensu, vt ex Concil. Florent. satis constat: alioqui, eadem facilitate posset aliquis fingere instituisse vnum ritum pro Iudæis, & alium pro Gentilibus, aut quid simile: aut certe dici posset, diuersis temporib. posse variari sacramentorum essentias, ita vt quod nunc sufficit, antea non fuerit sufficiens: vel è contrario, quia non est maior ratio de diuersis locis, quam de diuersis temporibus, & sicut potuit Christus aliquid instituere pro vno loco, & aliud pro alio: ita etiam, vt aliquid in vno tempore fieret, & aliud in alio: Et quidem, si fundamenta prioris sententiæ alicuius momenti essent, non minus probarent de diuersis temporibus, quā de diuersis locis: quinimo in multis sacramentis maior mutatio facta videtur in temporibus diuersis, quam in locis: esset autem absurdissimum dicere, sacramenta ex Christi institutione essentialiter variari pro temporum diuersitate: quin neq; ista multiplex institutio Christi à principio facta fuit, aut nobis tradita: nec postea aliquo tempore per specialem reuelationem manifesta est: vna est ergo institutio, quæ immutabilis perseuerat omni tempore: eadem ergo est vniuersalis pro omnibus locis. Tandem ex fine huius institutionis, quem supra tractauim⁹, idem probari potest: instituta enim sunt sacramenta, vt Christi populus in vnum religionis nomen congregaretur, & ideo necesse fuit, vt vna esset pro omnibus institutio.

Vtrum materia & forma Græcorum, verum conficit sacramentum.

Florentini

Ecclesia non potest mutare institutionem à Christo factam.

Altera vero pars de Ecclesiæ præcepto facile conuinci potest: quia Ecclesia non potest mutare, aut impedire institutionem à Christo factam: nō enim ab illo accepit potestatem excellentię sacramētis superiorem, sed ministerialem, & sacramētis alligatā, vt latius dicturi sumus quæst. 64. ergo nec potest facere Ecclesia, vt sine materia & forma à Christo institutis fiat sacramentum, neque etiam potest impedire,

dire, quin ex materia & forma essentiali fiat sacramentum à debito ministro: ergo non potest Ecclesia efficere, vt materia, & forma, quæ in vna Ecclesia sufficit, non sufficiat in vniuersa Ecclesia, saltem vt sacramentum factum teneat: patet vltima hæc consequentia, quæ si illa forma & materia in vno loco sufficit, illa sola est essentialis ex Christi institutione: ergo eadem sufficiet in quolibet loco, si ibi applicetur. Confirmatur, nam, licet Ecclesia prohibeat alicui ministro, ne conficiat sacramentum, si non priuet illum aliqua re substantiali, ac necessaria ad sacramentum, sola prohibitio non satis est ad irritandum sacramentum ab huiusmodi ministro factum, etiamsi ipse peccet sacramentum conferendo contra Ecclesiæ prohibitionem: ergo similiter, licet Ecclesia prohibeat, sacramentum fieri ex tali materia, nisi adhibita tali circumstantia accidentali, aut ex tali forma, nisi tali modo prolata: hæc prohibitio non erit sufficieus ad irritandum sacramentum, si substantialis materia & forma in eo seruetur, licet peccet sacerdos accidentalem illam solemnitatem omittendo, ergo quamuis in diuersis regionibus & locis Ecclesiæ diuersi ritus accidentales præcepti sint, id obstare non potest, quominus ad veritatem sacramenti sufficiant materia & forma essentialis, quocunq; modo vel ritu adhibeantur.

Canonistarum quorundam error vnde.

Ad fundamenta ergo prioris sententiæ respondetur, eos authores errasse, non satis distinguendo necessitatem sacramenti à necessitate præcepti: vnde illa duo exempla, quæ afferunt, potius contra illos demonstrant, vt diximus: nam in eis casibus peccare posset sacerdos ita cõficiendo sacramentũ, ipsum autem validum esset. Ad tertium exemplum de Matrimonio respondetur, idem argumentũ fieri posse de temporib. diuersis, nam eadem signa mutui consensus, quæ antea sufficerent ad sacramentum Matrimonij, nunc non sufficient, si absque parocho, & testibus exhibeantur: & tamen non propterea dicendũ est, materiam & formam essentialẽ, quæ antea sufficiebant ad Matrimonium, nunc non sufficere, non n. potuisset Ecclesia illas mutare. Sed dicendum potius est, materiam & formam huius sacramenti esse mutuum consensum expressum, & ad contractum Matrimonij perficiendum inter baptizatos sufficientem: quam materiam, & formam Ecclesia mutare non potest, neq; impedire, quominus illis adhibitis fiat sacramentum: at vero, quia hoc sacramentum supponit contractum, in quo fundatur: & valor, seu efficacia contractus pendere potest ex modo contrahendi, qui modus potest ab Ecclesia præscribi, ideo fieri potest, vt expressio consensus, quę aliquando sufficit ad valorẽ contractus sine aliqua solemnitate, alio tempore sine illa non sit sufficiens: & ita non variatur formaliter, ac proprie materia, & forma sacramenti, sed id quod erat materia, & forma, amittit illud esse, ratione cuius poterat esse materia, & forma sacramenti: sicut si Ecclesia posset efficere, vt id q̃ erat panis, iam non sit panis, vel, vt hæc vox Corpus, non significaret, q̃ nunc significat, sed rẽ aliam, tunc cõsequenter faceret, vt ex illa re, vel ex illo verbo non fieret sacramentũ: non quidem mutando formã, vel materiam sacramẽti proprie, ac formaliter, sed remote, quasi destruẽdo rem ipsã, quæ poterat esse forma vel materia sacramẽti.

Ecclesia in matrimonio nõ mutauit materiam, & formam.

QVÆSTIO LXI.

De necessitate Sacramentorum, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de necessitate sacramentorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum sacramenta sint necessaria ad salutem humanam.

Secundo, vtrum fuerint necessaria in statu ante peccatum.

Tertio, vtrum fuerint necessaria in statu post peccatum ante Christum.

Quarto, vtrum fuerint necessaria post Christi aduentum.

ARTICVLVS I.

Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

*Ad primum sic proceditur. Videtur, quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem. Dicit enim Apostolus 1. ad Timot. 4. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est. Sed vsus sacramentorum pertinet ad corporalem exercitationem, eo quod sacramenta perficiuntur in significatione sensibilium rerum & verborum, vt dictum est. *ergo sacramenta non sunt necessaria ad humanam salutem.* 4. d. q. 1. art. 2. q. 1. Et 3 contra c. 119. Et li. 4 c. 55. fi. & c. 56. *Quæst. præc. art. 6 ad 2.

2. *Præterea 2. ad Corinth. 12. Apostolo dicitur, Sufficit tibi gratia mea. Non autem sufficeret, si sacramenta essent necessaria ad salutem. Non sunt ergo sacramenta saluti humanæ necessaria.*

3. *Præterea, Posita causa sufficienti, nihil aliud videtur esse necessarium ad effectum. Sed passio Christi est sufficiens causa nostræ salutis. Dicit enim post. ad Rom. 5. Si cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Non ergo requiruntur sacramenta ad salutem humanam.*

*Sed contra est, quod Augustinus *dicit 19. contra Faustum: In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligentur. Sed necessarium est ad humanam salutẽ homines adunari in vnũ veræ religionis nomen. Ergo sacramẽta sunt necessaria ad humanã salutem.* *Lib. 19. c. 11. in fi. tom. 6.

Respondeo dicendum, quod sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem triplici ratione. Quarum prima sumenda est ex conditione humanæ naturæ: cuius proprium est, vt per corporalia & sensibilia, in spiritualia & intelligibilia deducatur. Pertinet autem ad diuinam prouidentiam, vt vnicuiq; rei prouideat secundum modum suæ conditionis. Et ideo conuenienter diuina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus, & sensibilibus signis, quæ sacramenta dicuntur. Secunda ratio sumenda est ex statu hominis, qui peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi, vbi patitur morbum. Et ideo conueniens fuit, vt Deus per quædam corporalia signa, homini spiritualem medicinam adhiberet: nã si spiritualia nuda ei proponerentur, eius animus applicari non posset, corporalibus deditus. Tertia autem ratio sumenda est ex studio actionis humanæ, quæ præcipue circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durum, si totaliter à corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur ad euitanda superstitiosa exercitia, quæ consistunt in cultu dæmonum, vel qualitercunq; noxia, quæ consistunt in actibus peccatorum. Sic igitur per sacramentorum institutionem, homo conuenienter suæ naturæ eruditur per sensibilia: humiliatur, se corporalibus subiectum cognoscens, dum sibi per corporalia subuenitur: præseruatur etiam à noxiis actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

Ad primum ergo dicendum, quod corporalis exercitatio, in quantum est corporalis, non multum vtilis est. Sed exercitatio per vsum sacramentorum, non est pure corporalis, sed quodammodo est spiritualis, scilicet, per significationem & causalitatem.

Ad secundum dicendum, quod gratia Dei est sufficiens causa humanæ salutis, sed Deus dat hominibus gratiam secundum modum eis conuenientem: & ideo necessaria sunt hominibus sacramenta ad gratiam consequendam.

Ad tertium dicendum, quod passio Christi est sufficiens causa humanæ salutis. Nec propter hoc sequitur quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem: quia operantur in virtute passionis Christi, & passio Christi quodam-

modo applicatur hominibus per sacramenta, secundum illud Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.

COMMENTARIVS.

IN titulo tam huius articuli, quam omnium sequentium, obseruandum in primis est, non esse sermonem de necessitate sacramenti post factam institutionem: hæc enim non est generalis, neq; eiusdem rationis in omnibus sacramentis: sed in vnoquoq; talis erit, qualis fuerit eius institutio, vt inferius attingitur à D. Thom. in qu. 65. sed est sermo de necessitate ipsius institutionis. Vnde fit (quod rectè annotauit Caietan.) non posse esse sermonem de necessitate simpliciter, sed ad melius esse: absolute n. potuisset Deus sine sensibilibus sacramentis salutem hominum operari. Quod ergo inquiritur, est, an hic modus fuerit conuenientior, & homini magis accommodatus. Secundo est obseruãdum, D. Thom. simpliciter mouere quæstionem hanc abstrahendo à determinato aliquo tempore: nam in tribus articulis sequentibus de singulis temporibus inquirit, atque ita hic absolute etiam respondet, sacramenta esse ad salutem homini necessaria. Vnde videtur colligi, definitionem hanc esse generalem, & applicari posse ad omnia tempora, & ad omnem statum humanæ naturæ: alioqui nec doctrinalis esset responsio, neq; interrogationi adæquate satisfaciens. In contrarium vero est, quia D. Thom. artic. sequenti negat, fuisse necessaria homini sacramenta in aliquo statu, scilicet, ante peccatum: oportet ergo, vt & titulum huius articuli & responsionem eius de tempore post peccatum intelligamus. Dicendum tamen existimo, mentem D. Thomæ fuisse loqui de homine absolute considerata eius natura, non tantum vt lapsa, neque vt euecta ad perfectionem status innocentiæ, sed secundum se ex vi naturalis conditionis eius: & hoc modo respondet, indigere subsidio sacramentorum. An vero constitui possit in aliquo altiori statu, in quo illis non indigeat, hoc inquirit in articulo sequenti.

Sacramentorum non est necessitas simpliciter.

Concilian-tur duo loca D. Thomæ.

Et iuxta hunc sensum, tam responsio articuli, quam prima & tertia ratio eius claræ sunt. Secunda vero nonnihil difficultatis habet: quia cum ex peccato sumatur, videtur procedere de homine lapso, & non de homine secundum se. Respondetur tamen rationem illam non fundari in propria malitia culpæ, sed in effectu relicto ex culpa, qui est affectus, & nimia propensio ad res corporales, qui quidem affectus idem est in homine in sua pura natura considerato, quamuis in illo non esset pœna, nec affectus peccati, eodem tamen modo esset sufficiens ratio efficiens sacramentorum necessitatem, seu indigentiam: quia hæc non oritur ex illo affectu propter habitudinem, quam habet ad culpam originalem, sed secundum se, & ita facile accommodatur hæc ratio sensui prædicto.

Secunda ratio D. Tho. fundatur in affectu ad res corporeas.

Alia vero difficultas oriri poterat ex rationibus D. Tho. & solutionibus argumentorum: procedunt enim de sacramentis ad sanctificandos homines institutis: vnde solum videntur probare de sacramentis nouæ legis. Respondetur in primis, cum dictum sit, hic non esse sermonem de necessitate simpliciter, sed ad melius esse, etiamsi fateamur, sermonem D. Thom. esse, de sacramentis nouæ legis, merito dici posse, illa esse necessaria homini secundum se ad salutem obtinendam, quamquam non semper illi data sint: quia non omni tempore abundantia gratiæ illi collata est. Deinde dicitur D. Thomam absolute loqui de sacramentis, siue sint signa, siue causæ gratiæ, vt aperte patet in solutione ad primũ, & omnes vtilitates sacramentorum, quæ in tribus rationibus proponuntur, non pendent ex causalitate gratiæ, sed solum requirunt, quod sacramenta contineant diuinum cultum, & spiritualem significationem. Vnde etiam fit, vt eorum vsus possit conferre ad hominis sanctificationem, saltem ex opere operantis, quod si etiam habuerint virtutem ad sanctificandum ex opere operato, tanto erunt meliora & vtiliora homini: & hoc modo loquitur D. Tho. in solutione ad 2. & 3. & ita est perspicua littera huius articuli.

ARTICVLVS II.

Vtrum etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

AD *secundum sic proceditur. Videtur quod etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta. Quia sicut dictum est, * sacramenta sunt necessaria homini ad gratiam consequendam. Sed etiam in statu innocentiæ homo indigebat gratia: sicut in prima parte habitum est.* Ergo etiam in statu illo erant necessaria sacramenta.* 4 dist 1. q. 1i art 2 q 3. Art. praced. ad 2. 1 p. q 95. art. 4. ad 1.

2. *Præterea, Sacramenta sunt necessaria homini secundum conditionem humanæ naturæ: sicut dictum est. * Sed eadem est natura hominis ante & post peccatum. Ergo videtur, quod etiam ante peccatum homo indiguerit sacramentis.* Art. praced.

3. *Præterea, Matrimonium est quoddam sacramentum, secundum illud Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia. Sed matrimonium fuit institutum ante peccatum, vt dicitur Genes. 1. Ergo sacramenta erant necessaria homini ad peccatum.*

Sed contra est, quod medicina non est necessaria nisi ægroto, secundum illud Matth. 9 Non est opus sanis medicus, sed sacramenta sunt quædam spirituales medicinæ, quæ adhibentur contra vulnera peccati. Ergo non fuerunt necessariæ ante peccatum.

Respondeo dicendum, quod in statu innocentiæ ante peccatum sacramenta necessaria non fuerint. Cuius ratio accipi potest ex rectitudine status illius, in quo superiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat Deo, ita menti suberant inferiores animæ vires, & ipsi animæ corpus. Contra hunc autem ordinem esset, si anima perficeretur, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, per aliquid corporale, quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentiæ homo sacramentis non indigebat, non solum in quantum sacramenta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam in quantum ipsa ordinantur ad animæ perfectionem.

Ad primum ergo dicendum, quod homo in statu innocentiæ gratia indigebat, non tamen, vt eam consequeretur per aliqua sensibilia signa, sed spiritualiter & inuisibiliter.

Ad secundum dicendum, quod eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum, non tamen est idem naturæ status. Nam post peccatum, anima etiam quantum ad superiorem partem, indiget accipere aliquid à corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu homini necesse nõ erat.

Ad tertium dicendum, quod matrimonium fuit institutum in statu innocentiæ, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium naturæ: Ex consequenti tamen aliquid significabat futurum circa Christum & Ecclesiam sicut & omnia alia, quæ in figura Christi præcesserunt.

COMMENTARIVS.

CIrca intelligentiam tituli huius articuli differunt inter se interpretes D. Th. Caiet. enim existimat D. Th. non habere quæstionem de statu innocentiæ absolute, prout futurus esset, si homo non peccaret, sed solum prout de facto fuit in primis hominib. ante peccatum: ita vt hic non tractetur quæstio quasi cõditionalis, scilicet, an si status innocentiæ durasset, & in eo multiplicarentur homines, indigerent sacramentis, sed absoluta, vtrum Adam & Eua deberent aliqua sacramenta accipere ante-

Quid quæratur, quæritur.

quam

quam peccarent. Fundatur Caiet. Primo in verbis tituli, quia non quæritur, vtrum in ſtatu innocentiæ, ſed vtrum ante peccatum. Secundo in ſolutione ad ſecundum, in qua dicitur ante peccatum non indiguiſſe hominem corporalibus rebus, vt ab eis aliquam perfectionem animæ acciperet, quod eſt verum de Adam & Eua, non tamen eſſe verũ de omnibus hominibus, ſi ſtatus innocentiæ duraret: acciperent enim ſcientiam à corporalibus rebus. Tertio iuuat hanc expoſitionem, quod iuxta illam reſolutio articuli eſt vera, & facilis: in alio vero ſenſu eſt valde difficilis, vt videbimus. At vero Soto & Ledeſma intelligunt D. Thom. quærere de ſtatu innocentiæ, tã qui iam fuit in primis hominibus, quam qui futurus eſſet in omnibus, ſi Adam non peccaret. Qui ſenſus & ſimplicior, & verior eſt ſine dubio. Primo, quia D. Tho. in diſcurſu huius quæſtionis tractare voluit de neceſsitate ſacramentorũ in omnibus temporibus & ſtatib. hominum, quod non plene feciſſet, niſi in hoc poſteriori ſenſu quæſtionem mouiſſet. Secundo, quia in diſcurſu articuli nõ fundatur in peculiari perfectione, quam habuerunt Adam & Eua ante peccatum, ſed in communi ratione, & rectitudine ſtatus innocentiæ, quę futura erat in hominibus, ſi peccatum non interceſsiſſet. Tertio, quia tam in corpore articuli, quam in ſolutione ad primum, pro eodem ducit D. Tho. agere de ſtatu innocentiæ, quam de primis hominibus, & ita ratio ſumpta ex titulo articuli nullius momenti eſt: neq; etiam ratio deſumpta ex ſolutione ad ſecundum, quia D. Thom. non intendit excludere ab illo ſtatu perfectionem homini connaturalem, qualis eſt: vti rebus corporalibus, vt obiectis ad ſcientiam acquirendam: quia hoc nihil pugnabat cum perfectione illius ſtatus. Vnde de ipſomet Chriſto, qui perfectiorem ſtatum habuit, quantum ad animam, docet alibi D. Tho. hoc modo accepiſſe naturalem ſcientiam à rebus: & de Adam & Eua negari non poteſt, quin aliquo modo proficere potuerint ante peccatum ex ſenſibilib. obiectis, ſaltem quantum ad experimentalem ſcientiam. Loquitur ergo D. Tho. de ſupernaturali perfectione ſcientiæ, & gratiæ, in quibus non expediebat hominem in ſtatu innocentiæ proficere per vſum rerum ſenſibilium, neq; illis ſubiici ad huiuſmodi fructum capiendum propter rectitudinem ac perfectionem illius ſtatus, & ita eſt perſpicua litera, & ſenſus D. Thom. de re autem ipſa commodius diſputatione ſequenti dicemus.

Intelligenda quæſtio de ſtatu innocẽtiæ qui fuit & qui futurus eſſet, niſi Adam peccaſſet.

DISPVTATIO III.

De ſacramentis quæ futura eſſent in ſtatu innocentiæ.

IN præcedentibus diſputationib. tractauimus, quid ſit ſacramentum, ante quæſtionem, an ſit, propter rationem ibi traditam: reliquũ ergo eſt, vt quæſtionem ibi ex accidenti omiſſam diſputemus, antequam ad effectus, vel cauſas ſacramentorum progrediamur. Quoniam vero ſacramenta habent ſuum eſſe ex inſtitutione, idẽ eſt quęrere, an ſacramenta ſint, & an facta ſit eorum inſtitutio: & quoniã Deus, qui ſolus eſt ſacramentorum inſtitutor, vt poſtea dicemus, nihil niſi ex certa ratione, neceſsitate, vel vtilitate operatur, ideo, inueſtigando ſacramentorum inſtitutionem, neceſſario inquirendum eſt, quæ fuerit cauſa, vel neceſsitas illa inſtituendi, hæc ergo tria ſimul tractãda ſunt: vnde ſimul ex parte obiter explicabitur finalis cauſa ſacramentorum, quę eſt eorum vtilitas vel neceſsitas, hæc enim duo idem in hac materia ſignificant, vt in Commentario articul. 1. notaui, & latius tractant Scotus in quart. diſtinctio. pri. quæſtione tertia, & Gabr. quæſt. ſecunda, articul. 1. Quamuis autem D. Thomas prius generalem quæſtionem de homine præmiſerit, quam de ſingulis ſtatibus hominis diſputauerit: tamen claritatis gratia, illa prætermiſſa, de ſingulis ſtatibus ſigillatim dicemus: quia cum non ſit in omnibus æqualis cõgruentia, vel neceſsitas, neq; eadem inſtitutio, & ratio ſacramentorum omnibus conueniat, non tam commode poteſt ſacramentorum neceſsitas in communi explicari, quam in particulari: præſertim, quia de illa generali quæſtione ſufficiunt, quæ Diuus Thomas tradit, & quæ dicemus de homine in ſtatu innocentiæ, omnia applicari poterunt homini ſecundum ſe conſiderato, nam certum eſt, ex ſtatu innocentiæ non fuiſſe ortam ſpecialem neceſsitatem ſacramentorum, vnde, ſi quæ in illo fuit neceſsitas, hæc nata eſt ex natura hominis ſecundum ſe.

In hac ergo diſputatione dicemus de ſtatu innocentiæ, in ſequentibus vero de ſtatu poſt peccatum iuxta diuerſa tempora, ætates, & leges à Deo datas. Conſideratio autem ſacramentorum fieri poteſt, vel ſecundum propriam & ſpecificam rationem ſacramenti, vel ſecundum communiorem rationem diuini cultus externi, quas duas rationes ſæpe confundunt authores in præſenti materia, cum tamen valde diuerſæ ſint, & ratio externi cultus latius pateat, quam ratio ſacramenti, quia ergo de ſtatu innocentiæ vtraque in dubium verti poteſt, vt à communioribus & clarioribus procedamus, dicemus prius de cultu in communi, deinde de ſacrificio, poſtea de ſacramento.

SECTIO I.

Vtrum in ſtatu innocentiæ colendus eſſet Deus ab hominibus cultu externo priuato, & publico.

IN quæſtione hac non inuenio inter Catholicos diſſentientes ſententias, neque etiam fuerunt aliqui hæretici qui de illo ſtatu ſpecialiter hoc negarẽt, præter eos, qui in vniuerſum hũc externum cultum reiiciunt, vt per ſe malum in hoc ſtatu, contra quos non eſt hoc loco diſputandum, tum, quia eſt abſurdiſsima hæreſis, & ſine fundamento, tum quia eſt valde generalis ad materiam de religione pertinens.

Dicendum eſt ergo primo. Cultus Dei externus per actiones corporis valde conſentaneus eſſet hominibus in ſtatu innocentiæ, vnde & probabile eſt de facto in eis fuiſſe, & longe probabilius futurum fuiſſe, ſi homo non peccaſſet. Hanc concluſionem exiſtimo certam ex ipſa naturali ratione, quia hic cultus externus non eſt ex accidenti, ſeu per occaſionem introductus ratione peccati, ſed eſt per ſe debitus Deo, eo quod eſt author humanæ naturæ, quæ animo & corpore conſtat, hæc eſt enim fundamentalis ratio huius cultus, qua ſæpe Patres vtuntur, vt in ſuperioribus viſum eſt, & latius in materia de religione tractatur: ſed hæc ratio eodem modo obligaret in ſtatu innocentiæ, in quo etiam homo conſtaret corpore & anima: ergo vtriuſque actibus deberet colere Deum authorem ſuum. Secundo eſt alia ratio ſumpta ex conſortio & ſocietate aliorum hominum: eſt enim naturalis homini vita politica & ſocialis: & ideo non ſatis eſt, vt interius credat & colat verum Deum, ſed etiam oportet, vt ore & opere ſuam fidem & religionem oſtendat: ſed hæc ratio tota haberet locum in ſtatu innocentiæ, in quo & homines politice, & non ſolitarie viuerent: neque enim alia viuendi ratio perfectioni illius ſtatus fuiſſet conſentanea, & vnus non cognoſceret interiores actus alterius, niſi quatenus per exteriores manifeſtarentur: ergo neceſſarium erat, vt in eo ſtatu, non ſolum eſſet vera religio, ſed etiam exterior eius profeſsio, quæ non fit niſi hoc exteriori cultu religionis. Tertio, Naturale eſt homini, vti corpore & animo in ſuis actionibus: ergo maxime in diuino cultu. Quis enim poteſt excogitari decentior vſus facultatum, & actionũ corporis, quam diuinus cultus? ſicut ergo non eſſet indecens

Cultus Dei externus valde conſentaneus eſſet in ſtatu innocentiæ.

indecens homini in statu innocentiæ animo & corpore constare: ita neq; offerre cultum Deo suo modo spiritu & corpore compositum. Confirmatur quia actiones corporis iuuare solent ad actiones mentis & animi deuotionem excitare, hunc autem vsum possent habere etiam in statu innocentiæ.

Obiectio. Dices, His rationibus probaretur etiam in statu gloriæ post resurrectionem corporum futurum esse diuinum cultum externum, ac sensibilem. *Respon.* Respondetur in primis non esse omnino eandem rationem, quia in gloria resurget corpus spirituale, & anima multo magis erit independens ab actionibus eius: erit enim intentissima Deo, absq; consortio seu concursu corporis: in statu vero innocentiæ quamuis corpus esset in perfectiori statu, quam nunc sit, tamen reuera esset corpus animale, & licet anima perfectius illi dominaretur, tamen etiam posset ab illo iuuari, vt perfectius interiores actus exerceret, & vehementius ad illos applicaretur: penderet enim intellectus in cognitione sua à phantasmatibus, & affectus omnino spirituales coniunctionem haberent cum affectibus corporis: & consequenter cum obiectis sensibilibus, à quibus hi excitantur. Deinde dicitur, verum esse, in beatitudine futurum esse externum Dei cultum, laudabunt enim sancti Deum, non tantum mente, sed etiam voce & actibus corporis: & præsertim indubitatum est adoraturos Christum Deum hominem, exteriorem reuerentiam illi exhibendo.

Homines beati, externo cultu Deum laudabunt.

Circa hãc vero assertionem inquiri potest, vtrum hic cultus externus futurus esset in statu innocentiæ priuatus tantum pro vniuscuiusq; arbitrio, an vero etiam publicus nomine totius Ecclesiæ, vel reipublicæ solemni aliquo ritu exhibitus: nam rationes factæ solum videntur procedere de priori modo cultus. Respondetur, licet conclusio certior sit de ritu priuato, veram tamẽ videri etiam de publico, propter illam præcipuè rationem, quia homo natura sua est politicum animal, & ideo naturale est hominibus in vnum populum vel rem publicam congregari, esset ergo hic modus societatis in statu innocentiæ, nam per se bonus est, & humanæ naturæ conueniens, & nõ tantum occasione peccati: ergo homines sic congregati in vnum corpus politicum, deberent etiam in vnum religionis nomen congregari. Nã in omni republica bene instituta primum, ac præcipuum esse debet religionis negotium, ad cuius debitam institutionem, ordinem, conseruationẽ, & augmentum reliqua omnia, si necesse fuerit, referri debent, non enim posset honestas morum recte in humana republica institui, & conseruari, nisi ratio diuini cultus principem locum haberet: non possunt autem homines congregari in vnum nomen religionis, nisi medio aliquo cultu Dei externo, & sensibili, actoti reipublicæ communi, vt constat ex D. Aug. 19. contra Faust. c. 11. & ex ratione facta, quia homines non vident actiones animi, sed corporis. Secundo est etiam optima ratio, quia sicut recta ratio dictat, vt vnusquisq; priuatus homo suo proprio corpore, & animo, & priuatis actionibus colat Deum: ita etiam dictat, vt tota respublica, prout est vnum corpus politicum, vnum etiam cultum quasi cõmuni consensu Deo offerat: sed hoc est colere Deum publico, & solemni cultu: ergo. Tandem, nam in statu innocentiæ futura esset vna humana cõgregatio, seu respublica, siue omnino vna, siue in varios populos, vel regna, esset diuidenda: hoc enim nihil ad præsentem disputationem refert: ergo eadem vel maiori ratione futura esset vna Ecclesia, magis enim ad spiritualem finem quam ad temporale commodum, in vnum corpus congregarentur homines, quorum vnum esset interior fides, & intentio eiusdem beatitudinis acquirendæ: esset igitur illa Ecclesia visibilis, quia hoc est de ratione Ecclesiæ militantis, & ex visibilibus hominibus compositæ: ergo necessarius

Homines in statu innocentiæ publico ritu Deũ colerent.

In repu. præcipuũ debet esse negotiũ religionis.

Augustin.

esset in illa Ecclesia visibilis cultus religiosus, publicus, & communis, vt in eo omnia vnius Ecclesiæ membra conuenirent. Neq; contra hæc omnia inuenio obiectionem aliquam, vel difficultatem, quia nullam habent repugnantiam vel indecentiam, in illo statu, & ex ipsa naturali ratione bene instituta, & præsertim fide illustrata consequuntur absq; aliis legibus positiuis, vel speciali diuina institutione, quæ necessaria sit: Posset enim totus hic cultus hominum arbitrio relinqui, & ex rerum consensione, vel maiorum traditione definiri.

SECTIO II.

Vtrum in statu innocentiæ futurus esset sacrificiorum & oblationum cultus.

DVplex intelligi potest externus ac sensibilis Dei cultus. Alter, qui fit solis actionibus, & organis corporis humani, alter qui fit aliquo vsu externarum rerum. Priorẽ exercemus, quando voce Deum oramus, vel laudamus, quando genu flectimus, vel similes actiones exercemus, quæ non habent aliam materiam, circa quam versentur, præter nostri corporis membra, & eorũ vsum. Posteriori vero modo colimus Deum, quando res externas illi offerimus, vel sacrificamus, cereos accendimus, vel thus, aut incensum adolemus in eius honorem. Vnde pendet explicatio quæstionis propositæ, an in illo statu futurum esset sacrificium. Soto enim negat in statu innocentiæ futura fuisse sacrificia, quia omnis finis & ratio sacrificiorum in eo statu cessaret: quia tunc non essent peccata, & ita non essent necessaria sacrificia satisfactoria, neq; esset varietas cultus, aut religionis, quia omnes vno ore colerent & adorarent Deum, & omnibus esset notum, omnes esse eiusdem Dei cultores, & amicos, ac iustos, quia omnes essent in iustitia procreati, & nulla tunc essent peccata, atq; ita non essent necessaria sacrificia, vel ad manifestationem, vel ad distinctionem veræ religionis. Neq; etiam ad memoriam beneficiorum Dei, quia aliis modis essent tunc homines sufficienter instructi de diuinis rebus ac beneficiis. Nec denique ad gratias agendas conferrent sacrificia, quia omnes tunc simplici corde, & ore Deum laudarent. Confirmatur primo, quia vane offeruntur res sensibiles, nisi cessuræ sint in vsum ministrorum & templorum: tunc autem non essent ministri, neq; templa, neq; etiam quisquam aliqua re indigeret: quia omnia essent communia: ergo tales oblationes tũc nullius essent momenti: ergo & nullius meriti vel laudis. Tandem confirmatur, quia, secluſa significatione, vanum ac futile est huiusmodi sensibilia sacrificia facere: sed hæc significatio nõ esset necessaria in statu innocentiæ: ergo: Hæ vero rationes non me ita mouẽt, quin cõtrariam sententiam valde probabilẽ existimem, & consentaneam doctrinæ D. Th. qui nunquam negauit in eo statu futura fuisse sacrificia: quin potius 2.2.q.85.art.1. absolute dicit offerre sacrificiũ esse de lege naturæ: quia ex naturali ratione procedit, quod homo quibusdam rebus sensibilibus vtatur, vt per earum oblationem subiectionem ad Deum significet, & diuinum dominium recognoscat, & similia repetit art. 4. Hoc autem naturale dictamen de offerendo Deo sacrificia: non oritur ex occasione aliqua orta ex peccato, vt ex ratione facta constat: sed ex subiectione, & illius recognitione, quam homo debet Deo, propter supremum eius dominium. Quæ ratio ita potest ex dictis confirmari, quia homo non tantum accepit à Deo corpus & animam, sed etiam res externas, quibus ad corporis conseruationem, & animi profectum, oblectationem, vel exercitium vtitur: ergo non solũ debet corpore & animo Deum colere, sed etiam rebus externis, quarum oblatione, consumptione, aut alio simili vsu, Deũ esse omnium dominum protestetur, eiq; gratias agat, iuxta illud

Sotus negat futura fuisse sacrificia.

Contraria sententiæ mèlior & doctrinæ D. Tho. congruentior.

1. Para-

Paralipom. 29. Tua sunt omnia, & de his, quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi, quæ tota ratio & congruentia locum haberet in statu innocentiæ. Denique huiusmodi vsus rerum sensibilium est per se decens, & honestus, & non includit imperfectionem statui innocentiæ repugnantem, vt ex dictis facile constat: & ex his quæ Soto obiicit: nullam enim in hoc actu imperfectionem ostendunt.

Etiamsi Adam nõ peccasset, probabile est alios peccaturos.

Ad primam enim & præcipuam rationem in primis dicitur, eum supponere, si Adam non peccasset, nulla fuisse futura hominum peccata: quod non solum incertum est, sed etiam minus probabile: nam per iustitiam originalem non magis confirmarentur homines in gratia, quam Adam ipse fuit in sua creatione, & prima iustificatione confirmatus: sicut ergo ille peccauit, potuissent alij peccare, etiamsi ipse non fuisset lapsus, neque in illa tota natura corruisset. Quod si peccarent aliqui, cessant omnes rationes Soti: nam pro illis possent fieri sacrificia, vel satisfactoria, vel deprecatoria à viris sanctis & iustis: possent etiam adeo multiplicari peccata, vt diuersi ritus religionis, vel veræ aut falsæ ab hominib. instituerentur. Deinde seclusis omnib. peccatis, esset sufficiens ratio ad instituenda sacrificia, exhibitio diuini honoris, & gratiarum actionis, & causa etiam aliquid impetrandi à Deo. Quanquam n. possent hæc omnia homines corde & ore facere, decebat tamen, vt etiam externis rebus hoc facerent, vt omnibus modis animi gratitudinem, & recognitionẽ ostenderent. Quod vero de vsu templorum, ac ministrorum obiicitur, valde accidentarium est, & extrinsecum ad institutionem, honestatem, & vtilitatem sacrificij, vt in lege gratiæ, si solum sacrificium nude ac per se spectetur, obligatio, quæ in eo fit, non cedit in vsum templorum, vel ministrorum: imo si tales essent homines, vt nulla re indigerent, purius ac sincerius illud sacrificium offerre possent. Atque eadem ratione impertinens est, quod bona sint communia: quia sacrificium non habet honestatem ex eo, quod homo ex proprijs bonis aliquid amittit, vel consumit, vt videre licet in sacrificio Missæ: in quo offerendo fere nihil ex temporalibus bonis consumitur: & æque religiose fieri posset ex bonis communibus, sicut ex priuatis: ergo propter has causas extrinsecas non est negandum sacrificium in statu innocentiæ, cum per se & intrinseca ratio eius cum perfectione illius status non repugnet, sed maximã habeat congruentiam. Vnde circa id, quod in vltima confirmatione dicebatur de significatione sacrificij, distinctione opus est, quã latius inferius tradituri sumus.

Sacrificiorũ satis magna causa est gratiarum actio, &c.

Quæ significatio sit de essentia sacrificij.

Est n. in sacrificio significatio quędam moralis, quatenus est signum interioris sacrificij, & hæc sola est de essentia sacrificij, quæ non repugnabat statui innocentiæ, nam in eo etiam naturale esset hominib. interiorem mentem exteriorib. ac sensibilib. signis manifestare, tam verbis, quam factis & rebus. Alia est significatio mystica, quatenus per sacrificiũ significatur aliquod supernaturale diuinum mysterium, & hęc non est de essentia, ac necessitate sacrificij, absolute, & simpliciter loquẽdo: & ideo, quamuis gratis concederemus hanc significationem nõ fuisse futurã in statu innocentię, non inde fit, tunc non fuisse futurum sacrificium: quamquam improbabile non est, potuisse tunc esse significationem aliquam mysticã alicuius diuini mysterij, vt verbi gratia, Christi Domini, qui in eo statu vẽturus esset, etiamsi homo non peccasset: quia sicut hæc mysteria possent tunc significari ab hominibus per verba sensibilia, vel per scripta: ita etiam per facta, vel res externas: cur enim hoc posterius repugnat perfectioni illius status potius, quam illud prius? Mihi igitur probabilius est, vsum sacrificij potuisse habere sufficientem congruentiam in statu innocentiæ, & neq; indecentiam vllam fuisse allaturũ: ac denique (quod certius est) non futurum fuisse malum, nec cõtra rationem, nec speciali aliqua Dei lege prohibendum: vanum enim esset, sine fundamento vel ratione aliqua huiusmodi legem fingere. An vero de facto futurus fuisset talis vsus sacrificij, si homo non peccasset, non existimo posse certa ratione affirmari, quia licet hoc sacrificium dicatur esse de lege naturæ, vel secundum rationem communem cultus externi, vel quia est consentaneum rationi naturali, tamen simpliciter non est in præcepto naturali, proprie loquendo de sacrificio, prout consistit in sacra oblatione externarum rerum sensibilium: igitur ex sola obligatione legis naturæ non potest certo colligi: homines perseuerantes in iustitia originali vsuros fuisse sacrificijs, penderet enim hoc ex eorum arbitrio, vel certe ex diuino, si huiusmodi legem eis vellet imponere. Si tamen credendum est, facturos fuisse homines in eo statu, quod esset magis congruum, magisque humanæ naturæ ac rectæ rationi consentaneum, credibilius est, fuisse vsuros aliquo sacrificio propter rationes supra factas. Denique, si quæratur, vtrum Adam & Eua ante peccatum aliquod sacrificium obtulerint. Id multo magis incertum est, nam sicut id affirmare non possumus propter illius temporis breuitatem, ita neque est sufficiens fundamentum ad id negandum: nam licet scriptura hoc non referat, non inde sequitur factum non esse, vt in simili dixit D. Thomas 2. 2. quæstione 85. articulo primo, ad primum, vbi dicit credendum esse, Adam obtulisse sacrificium, licet non legatur, loquitur autem absolute de Adam, non distinguendo de tempore, ante vel post peccatum.

Ex sola obligatione legis naturæ non potest certo colligi futura sacrificia, si iustitia donum perseueraret.

Adam obtulisse sacrificium ante peccatũ cur negetur, omnino non est.

SECTIO III.

Vtrum in statu innocentiæ fuerint sacramenta, vel futura fuissent peccato non existente.

PRima sententia negat, tenet Hugo Victor. libr. 1. de sacrament. part. 9. capit. 3. & 5. & in sum. sent. tract. 9. capit. 1. vbi omnes congruentias sacramentorum ortas dicit occasione peccati. Et hæc videtur esse mens D. Thom. vt diximus, quamuis enim non expresse neget, futura fuisse tũc sacramenta: tamen, cum negat fuisse necessaria, hoc plane intendit, scilicet non fuisse illi statui congruentia, & consequenter, nec in eo futura fuisse: quia Deus suauiter omnia disponit, & in singulis statibus prouidet, quod eis est consentaneum. Idem D. Thom. in 4. d. 1. articul. 2. quæst. 2. & ibi Bonauentura artic. 1. q. 1. Richar. art. 1. quæst. 1. & Gabriel qu. 2. concl. 1. Maior qu. 4. Palud. qu. 3. concl. 2. Altisiod. lib. 4. sum. in principio, Caiet. Soto, & Ledesma. Fundamentum est, quia sacramenta instituuntur propter supernaturalem perfectionem, vel cognitionis, vel gratiæ: sacramenta enim sunt vel propter significationem, quæ ad cognitionem ordinatur, vel propter effectionem, per quam gratia confertur: sed neutro modo debuit perfici homo per sacramenta in statu innocentiæ: ergo non est, cur tunc instituerentur. Probatur minor, nam nobiliora perfici ab inferioribus non est ordo per se conueniens, nisi vel ex necessitate naturæ oriatur, vt cum homo naturalem cognitionem accipit à sensibilibus, vel cum propter aliquam rationem ortam occasione peccati, ita fieri expedit: sed vtraque causa ex his deficit in statu innocentiæ, quoad institutionem sacramentorum: ergo: Et confirmatur, quia ordo illius status erat, vt homo secundum partem superiorem dominaretur omnib. rebus, eisq; minime subijceretur, quamdiu ipse subiectus esset Deo: ergo durante hac subiectione perfecta hominis ad Deum, non esset ipse subijciendus sacramentis sensibilibus, vt per ea gratiam, vel supernaturalem cognitionem acciperet.

Hugo.

Hæc sententia censet omnia sacramenta orta occasione peccati.

Bonau. Richar. Gabr. Maior. Palud. Altisiod.

Secunda sententia affirmat, licet in statu innocentiæ

centiæ non esset futura tanta necessitas sacramentorum sicut modo est, non tamen fuisse defuturam sufficientem rationem, & causam, ob quam instituerentur. Ita tenet Alexander 4. part. quæstione 1. membr. 2. articulo 1. inclinat etiam Duran. distinct. 1. quæstione 2. numero 9. nec dissentit Scot. quæstione 3. artic. 3. solum enim dicit, in eo statu non fuisse tantam congruentiam ad sacramentorum institutionem, sicut modo est.

Quid in quæstione inuoluatur euoluitur.

In hac quæstione multa ab authoribus inuoluuntur, quæ confusionem pariunt. Distinguenda ergo sunt, vt distincte possimus quæstioni satisfacere. Primum ergo inquiri potest, an in statu innocentiæ fuerit sufficiens congruentia ad instituenda sacramenta: an vero talis institutio oppositionem aliquam vel repugnantiam habeat cum perfectione illius status. Secundum, an instituta fuerint sacramenta in eo statu eo breui tempore, quo duravit: nam licet demus, potuisse hanc institutionem habere conuenientem rationem pro illo statu, non statim sequitur, factam esse: quia non semper facit Deus, quidquid videtur congruenti ratione fieri posse. Tertium, esto de facto non fuerint talia sacramenta, an futura fuissent, si homines in illo statu perseuerassent.

Sacramenta esse in statu innocentiæ non dedecet.

Dicendum est primo. Sacramentorum institutionem non esse contra debitum ordinem & perfectionem illius status, quinimo potuisse in eo habere sufficientem causam, & congruentiam. Probatur, quia dupliciter possunt cõsiderari sacramenta, vno modo, vt signa: alio modo, vt causa gratiæ, & vtroque modo possunt habere conuenientem rationẽ in illo statu. Primo de significatione probatur, quia sacramenta, vt signa, non tantum sunt ad acquirendam cognitionem, sed ad alias vtilitates. Prima ad exprimendam, & profitendam interiorem fidem. Secunda ad excitandam memoriam, & affectum. Tertia, ad quandam repræsentationem supernaturalium mysteriorum, & faciliorem eorũ apprehensionem. Quarta, ad consensionem, & vnitatem hominum eiusdem religionis in exteriori cultu Dei: sed has omnes vtilitates possent habere sacramenta in statu innocentiæ sine aliqua imperfectione cõtraria recto ordini illius status. Quod probo primo, quia in eo statu seruaretur naturalis modus humanæ cognitionis, quantum adhæc videlicet, quod excitaretur homo ab obiectis sensibilibus, & intelligeret cũ dependentia à phantasmatibus: &, quia nõ conciperet res spirituales, prout in se sunt, sed per aliquam analogiam ad res sensibiles. Item filij Adæ non haberent scientias naturales per accidens infusas, sed eas sibi compararent, vel per inuentionem ab obiectis sensibilibus, vel per disciplinam à parentibus. Vnde necessario vterentur signis sensibilibus ad mentis conceptus exprimendos. Quod vero Sotus inquit, hæc habere locum in cognitione naturali, non tamen in supernaturali, quia hæc à principio cum ipsa gratia, & iustitia infunderetur, hoc (inquam) si recte pensetur, non habet absolutam veritatem in omnibus. Vnde non sufficit ad excludenda omnia sensibilia signa supernaturalium rerum. Probatur, quia, licet cum gratia, & iustitia infunderetur habitus fidei, sicut nunc infunditur infantibus baptizatis: tamen non infunderentur species, & phantasmata, quibus homo indiget ad apprehendendas res fidei, neq; fierent omnibus, ac singulis hominibus interiores reuelationes rerum omnium credendarum, sed per traditionem filij à parentib. acciperent: nam hic est modus cõnaturalis homini viatori, & nulla est causa ad fingenda miracula, vel nouum prouidentiæ modum. Deberent ergo tunc homines instrui in rebus fidei per voces, & signa sensibilia, easque apprehendere per habitudinem ad illa, quia in vsu fidei à phantasmatibus dependerent: ergo pari ratione, si tunc instituerentur alia signa, quę in actionibus, vel rebus consisterent, possent habere vsum & vtilitatem illi statui conuenientem absque imperfectione, vel inuersione ordinis eidem statui conuenientis. Confirmatur argumento supra facto, quia non est dubium, quin tunc essent futura signa vocalia: credibile etiam est futuras tũc fuisse scripturas, saltem vt possent homines cum absentibus loqui. Item verisimile est, futuras fuisse imagines, non solum propter exercendam artem illam nobilẽ, in qua homo naturam, & authorem eius quodammodo imitatur, sed etiam, vt res absentes quodam modo, præsentes fierent: & præterea in honorem & veneratione aliquarum personarum, & in signum amoris: in illo enim statu futura esset hæc imperfectio, quod non possent homines omnes res æque habere præsentes, neque oculis intueri, quæ longe distarent. Neque etiam haberent rerum omnium memoriam in actu continuo, sed indigerent, vt aliquomodo excitarentur ad actu considerandas res, quas memoria retinerent: ergo oporteret ad hæc omnia iuuari adminiculo sensibilium signorum: ergo pari ratione possent eis ad hos fines esse vtiles actiones sacræ, ad significandas spirituales res, impositæ: neq; huiusmodi signa essent ab ordine illius status aliena. Tandem, in illo statu futurus erat externus Dei cultus, tam in actionibus, quam in rebus consistens: sed quod Deus huiusmodi cultum ad sacram significationem eleuaret, nullam præ se fert indecentiam, nullamq; affert imperfectionẽ, aut perfectionem impedit: & potest habere vtilitatem: ergo, si fieret, satis congruentem rationem habere posset.

Congruentiæ variæ.

Significatio pis sacramẽtorum variæ vtilitates.

Filij Adæ scientias sibi compararũt

Species rerũ fidei non infundũtur cum fide.

Secundo, si considerentur sacramenta, vt causæ gratiæ, sub hac quidem ratione habent minorem coniunctionem, seu proportionem cum modo naturali cognoscendi, & operandi hominis, & ex hac parte videtur esse minor congruentia sacramentorum in illo statu, quia talis modus prouidentiæ nullo modo debetur naturæ, aut oritur ex naturali modo operandi eius. Aliunde vero considerata maxima spirituali vtilitate, quæ est in obtinẽda gratia, seu augmento eius ex vi operis externi, vltra omne meritum operantis, est hæc perfectio tanti momẽti, vt, si Deus vellet eam conferre hominibus in statu innocentiæ, ex hoc solo capite esset maior congruitas in institutione sacramentorũ, quam sit in omnibus aliis coniecturis, quæ in contrarium afferri possunt. Confirmatur & explicatur, nam decuit in illo statu arceri hominem ab esu ligni scientiæ boni, & mali, quæ erat quædam arbor sensibilis: quia id factum est propter vtilitatem obedientiæ, & humilis ad Deum subiectionis: ergo propter eandem obedientiam, & humilitatem: & maxime adiuncto prẽterea fructu gratiæ ex opere operato, potuisset, & conuenienter, & satis congruenter, præcipi homini in eo statu vsus alicuius rei sensibilis, quo & Deum coleret, & ipse magis sanctificaretur. Tandem, quia conferre gratiam per res sensibiles, est vnum ex maximis operibus sapientiæ, potentiæ, & bonitatis diuinæ, quia res infimas cum supremis in eo opere mirabiliter coniungit, quod est magnæ sapientiæ: & res inferioris ordinis eleuat ad perfectiores efficiendas: quod est magnæ potentiæ, ac denig; in rebus facilibus, & quæ passim vsu veniunt, sanctificationem suam & gratiã præstat, quod est magnæ bonitatis & misericordię: ergo huiusmodi opus non solum propter vtilitatẽ hominũ, sed per se propter manifestationem diuinæ virtutis, poterat in statu innocentię sufficientẽ congruentiã habere: nã hic & potissimus finis diuinorũ operum, eorũ præsertim, quæ supernaturalia, ac miraculosa sunt: ergo sacramenta sanctificantia possent esse cõgrua statui innocẽtiæ, non ad medicinã peccatorũ: sed ad maiorem perfectionem. Nec contra assertionem hanc obstant fundamenta primæ sententiæ, nam licet non sit naturalis ordo, vt homo perficiatur per sensibilia in gratiæ augmento,

Sacramenta vt causæ gratiæ non tantam habent proportionẽ cum modo operandi hõis minus.

Adeptio gratiæ vltra meritum satis magna causa est ad instituenda sacramenta. Simile.

augmento, vel intensione, sed supernaturalis: tamen non est necesse, vt hoc fiat solum occasione peccati, cum per se habeat alias conuenientes rationes vel congruentias tam ex parte Dei, quam hominis, neque hoc esset proprie hominem subijci sensibilibus rebus, sed Deo in vsu alicuius rei sensibilis, quod non repugnabat cum perfectione illius status, vt ostensum est in exemplo ligni scientiæ boni & mali.

Non oportet vt sacramenta instituta fuerint tantum occasione peccati, sed alia etiã ratione.

Adamo in statu innocentiæ nulla fuit tradita sacramenta.

Secundo, dicendum est de facto, nullum fuisse sacramentum institutum, aut traditum Adamo in statu innocentiæ, quatenus breui tempore ante lapsum durauit. Hæc assertio non potest certo fundamento ostendi, quia non est reuelata in scriptura, vel traditione hæc pars, qua negatur fuisse sacramenta in eo statu, sit autem verisimilis ex eo, quod nullibi fit mentio talium sacramentorum, & cum aliunde tempus, quo ille status durauit, fuerit breuissimum, ita vt vix potuerit esse locus tali vsui sacramentorum: cumque Deus præscijsset instantem lapsum hominum, & amissionem illius status: non erat, cur ipse pro tam breui tempore instituisset sacramenta, neque etiam Adam potuit ea instituere, aut definire, etiam si hoc illius arbitrio fuisset commissum. Et ad hoc confirmandum valent illæ coniecturæ, quod primi homines pro illo breui tempore non indiguerunt sacramentis, quia erant perfecti in scientia, & cognitione rerum supernaturalium, & in gratia & iustitia, quantum pro tunc oporteret.

Num matrimonium in statu innocentiæ fuerit sacramentum. Ephes. 5.

Solum potest obijci, quia Matrimonium videtur tunc fuisse sacramentum, Paulus enim ad Ephes. 5. loquens de coniugio Adæ, & Euæ, dixit, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia. Dici potest, Paulum non dicere: sacramentum hoc magnum fuit, sed sacramentum hoc magnum est, vt sit sensus: Matrimoniũ, quod in Adam, & Eua inchoatum fuit, nũc esse sacramentum significans coniunctionem Christi cum Ecclesia, non vero, quod à principio eam rationem vel significationem habuerit. Sed contra hoc est, quia fere omnes Patres ex his verbis Pauli colligunt in formatione Euæ ex costa Adami, & in coniugio vtriusque significatam fuisse incarnationem Verbi Diuini, eamq; significationem prophetice reuelatam fuisse Adamo, vt in primo tomo huius tertiæ partis, quæst. 1. in commentario art. 3. fuse dictum est. Vnde Hug. de San. Vict. lib. 1. de sacr. par. 8. c. 12. & 13. & ab assertione posita excipit Matrimonium, quod solum sacramentum dicit esse institutum in statu innocentiæ. Addit vero hoc esse intelligendum de sacramento, quantum ad significationem: quo verbo indicat se loqui de sacramento in generali significatione, qua complectitur, quod cunque mysterium, figuram, vel signum rei sacræ. Dicendum est ergo, Deum illo opere voluisse quidem præsignificare desponsationem. Verbi cum humana natura, seu Christi cum Ecclesia, non tamen instituisse proprie contractum matrimonij in sacramentum: quia neq; ad aliquam hominis sanctificationem illud ordinauit, neq; fecit illud cæremoniam sacram, aut religiosam, cum certum apud omnes sit, tunc non fuisse datam gratiam ex opere operato per Matrimonium: cum enim hoc sit opus gratiæ maxime supernaturale, non est sine fundamento affirmandum. Addit etiam D. Tho. in 4. d. 1. art. 2. qu. 2. Adam non cognouisse mysterium Incarnationis per illud signum sensibile Matrimonij, vel formationis Euæ ex costa sua: sed è contrario potius, post quam perfecte cognouerat futurum mysterium per diuinam reuelationem, cognouisse per infusam sapientiam (quam habebat) proportionem, & analogiam, quæ erat inter Matrimonium illud, & mysterium futurum: & ita ænigmatice prædixisse, & prophetasse mysterium futurum sub velamine rei sensibilis: itaque significat, illud signum non tam fuisse à Deo impositum, quam ab ipso Adamo cognitum, & accommodatum, quod est probabile. Quocunque vero modo id factum sit, recte ex hoc facto colligimus, quod antea dicebamus, non repugnasse perfectioni illius status vti sensibilibus signis ad spiritualia & diuina mysteria explicanda.

Hugo.

Respondetur proprie non fuisse sacramentum.

Adam primum per reuelationem cognouisse incarnationem, deinde proportionẽ matrimonij cum illa probabile.

Tertio dicendum est, incertum esse, si status innocentiæ absq; peccato duraret, an in illo futura fuissent sacramenta. Ratio est, quia sacramentorum institutio pendet ex voluntate diuina: non est autem nobis nunc relatum aliquod decretum diuinæ voluntatis, ex quo necessario sequatur, futuram fuisse vel non fuisse sacramentorum institutionem in illo statu, si duraret. Probatur, quia non est nobis reuelatus modus prouidentiæ, quem circa res omnes seruaturus esset Deus in eo statu, sed solum nobis constat, si Adam non peccasset, generandos fuisse homines in originali iustitia, & gratia, ac perfecta naturæ integritate, ex hoc autem solo principio, nec colligi potest futura tunc fuisse sacramenta, nec non fuisse, vt ostensum est. Rursum, nec reuelatum nobis est, quale decretum habiturus tunc esset Deus circa sacramentorum institutionem. Et, licet possint inueniri congruentiæ, ob quas credi possit Deum instituturum sacramenta, tamen, neq; Deus semper operatur, quod humano discursui, & ratiocinationi congruum videtur, neq; deessent aliunde rationes, ob quas videre posset congruum, vt in eo statu sacramenta non instituerentur, sicut videmus angelis nulla fuisse data spiritualia signa, per quæ sanctificarentur ex opere operato vltra meritum operantis, aut quibus iuuarentur ad supernaturalium rerum cognitionem: ergo idem credi potest de hominibus in statu innocentiæ, seruata proportione sensibilium signorum, nam angelico more viuerent & immortalem vitam agerent sine vllo impedimento corporis vel sensibilium affectionum.

Futura ne fuissent sacramenta, si status innocentiæ duraret, incertum.

Simile.

Dices, si quid tandem asserendum est, quid existimandum probabiliorem habere coniecturam? Respondetur primum, si quis sentiat, non existẽte peccato, Deum non fuisse futurum hominem, probabilius existimabit, nulla tunc fuisse futura sacramenta sensibilia. Quod primo colligere licet ex omnibus sacramẽtis, quæ de facto instituta sunt, omnia enim ad significandum Christum, & gratiam ab illo manantem referuntur, & omnia sunt aliquo modo medicinæ, vel subsidia aduersus peccatum, vel effectus ab illo manantes: ergo, si ex his, quæ de facto operatus est Deus, creditur non existente peccato non fuisse futurum principale mysterium, quod est causa omnium sacramentorum, & remedium omnis peccati, consequenti ratione credendum est, non fuisset tunc futura sacramenta. Deinde, quia si congruentijs agendum esset, multo maiores sunt vt Deus fieret homo absque hominis peccato, quam vt per sacramenta sensibilia gratiam significaret, aut conferret, multo enim magis in eo opere manifestaret ipse suam sapientiam, bonitatem & potentiam, & maiores vtilitates ex illo beneficio hominib. prouenirent: ergo, si, hoc non obstante, negatur futurum fuisse illud mysterium, multo magis negandum est de cæteris sacramentis.

Si Christus non fuisset venturus, nec futura sacramenta verisimilius.

At vero si supponamus, homine non peccante Christum fuisse venturum, dicendum vlterius est, credibilius esse, nullum tunc fuisse instituendum sacramentum, antequam ipse in carne veniret. Probatur, quia neque essent instituenda sacramenta eo tempore, vt causæ gratiæ, neq; vt signa tantum. Primum patet, quia in eo statu omnis gratia à Christo, & eius meritis deriuaretur suppositæ prædictæ sententia, ergo, si aliqua sacramenta possent conferre gratiam, eam virtutem haberent ex meritis Christi, est autem, & ipsius Christi dignitati, & suo modo naturis rerum cõsentaneum, vt instrumentalis virtus ad gratiam efficiendam non conferatur instrumentis separatis, nisi per coniunctum organum diuinitatis, ergo ante realem existentiam humanita-

Si Christus fuisset venturus, nec tã quidem futura ante ipsius aduẽtum credibilius est.

tis, & vnionem eius cum verbo, non tribueretur hęc virtus alicui sacramento, sicut neque nunc data est, quia omnia huiusmodi sacramenta sunt instrumenta humanitatis. Secundum patet, quia vti signis sensibilibus, egenis, ac vacuis, est imperfectio quædam pertinens ad legalem seruitutem, & puerilem pædagogiam, vt ex Paulo sumitur in Epist. ad Galat. non ergo indigerent homines in illo perfectissimo statu hoc imperfecto prouidentiæ genere: nam propter vitam innocentissimam, ac pacatissimam, & perfectam parentum traditionem homines essent in rebus fidei satis instructi, quarum contemplationi, quasi perpetuo vacarent, & tam propter hanc causam, quam propter corporis impassibilitatem: tum etiam propter frequens studium, vsum, ac sermonem de diuinis mysterijs, nec memoria exciderent, nec extrinsecus adiumentis indigerent, quibus ad istarum rerum intelligentiam, & considerationem excitarentur.

Sacramenta sunt instrumenta humanitatis Christi. Paul. ad Galat.

In statu innocentiæ cõtemplationi perpetuo fere vacarũt.

Vltimo tamen probabiliter credi potest, post Christi incarnationem futurum fuisse, tunc aliquod sacramentum, quod maxime videtur probabile de sacramento Eucharistiæ: quia hoc sacramentum est per se maxime expetibile, & independens à peccato, secluſa significatione passionis, quæ facile excludi posset, manente reali præsentia Christi, & intima vnione, qua nos sibi coniungit per hoc sacramentũ, quæ est per se primo in illo intenta: de qua re dicemus plura infra tractantes de hoc sacramento. Ex alijs vero sacramentis constat, baptismum non fuisse necessarium, quia homines sine peccato in iustitia nascerentur: vnde sicut nunc sunt natura filij iræ, ita tunc essent natura filij iustitiæ, & filij Dei: ideoq; alia spiritali regeneratione non indigerent: atq; eadem est ratio de pœnitentia, & de extrema vnctione, quę peccatum, ægritudinem, ac corporis mortalitatem supponunt. De confirmatione nonnulla posset esse maior suspicio: quia abundantia Spiritus sancti, quę per illud sacramentum datur, omni tempore, & absque vlla occasione peccati optari maxime posset, tamen etiam negandum est, hoc sacramentum futurum fuisse in eo statu, quia præsertim ordinatur ad profitendam fidem, superando difficultates & pericula, seu persecutiones Tyrannorum, quæ in eo statu locum non haberent: item quia homines in eo statu alijs medijs satis essent in gratia perfecti. Atq; eadem fere ratio est de Matrimonio: nam, cum in eo statu futurus esset contractus matrimonij, & aptus esset ad significandum mysterium Christi, videtur facillime potuisse eluari ad rationem sacramenti, & ideo facile credi posset, ita faciendum fuisse, & ad perfectionem sine imperfectione pertinuisse: aliunde vero, si consideretur proprius finis, propriusq; effectus huius sacramenti, non videtur in eo statu necessarium: quia in eo tempore esset matrimonium sine libidine, & concupiscentia inordinata, & sine difficultate, quæ nunc est in sustinendis onerib. matrimonij, propter quas duas causas nunc præcipue est institutum hoc sacramentum. Maior denique probabilitas videri posset esse de sacramento Ordinis, propter habitudinem, quam habet ad Eucharistiam, sed hoc etiam incertum est: fingere vero alia sacramentorum genera, quæ tunc institui possent, & voluntarium est, & præter omnem scientiam, quia in infinitum excogitari possunt.

Post Christi incarnationem futura sacramenta Eucharistiæ præsertim probabile.

Baptismus, Pœnitentia Vnctio, neutiquam esset: nec etiam Confirmatio.

Matrimonij sacramentũ ex parte videtur non futurum.

Sacramentum Ordinis probabilius censetur futurum.

Solum illud prætermittendum non est, quod à multis interrogatur, & desideratur, supponendo potuisse homines peccare in eo statu: an pro his, qui peccassent, instituendum esset aliquod sacramentum in remedium peccati. Dico ergo, incognitum nobis esse, quo modo tunc Deus prouisurus esset huiusmodi hominibus, an statim puniret illos nullo concesso pœnitentiæ tempore, sicut in malis angelis fecit, videri enim potest hoc consentaneũ illi statui. Tum, quia homines sola voluntate absque passione, vel simili fragilitate peccarent: tum etiam, quia non expediret, peccatores amplius in hoc mundo viuere, ne fœlicem innocentium vitam, & statum perturbarent: aut, si credibilius est, vt re vera est, illis fuisse concedendum tempus & locum pœnitentiæ, quia non aliter peccarent, quam Adam, & Eua, quibus hoc remedium negatum non est, quia humana natura non est ita inflexibilis, sicut angelicæ, incidimus in aliam ambiguitatem, an tales homines peccatores perpetuo separarentur ab alijs hominibus iustis extra paradisum, & an possent originalem iustitiam, & priorem statum recuperare, ac deniq; quo remedio remissionem peccati, & iustitiam consequi possent. Omissis vero, quę ad præsentem locum non pertinent, verisimilius videtur, remedium amoris, & contritionis futurum fuisse sufficiens absque aliquo sacramento: quia (quantum credi potest) pauci essent homines, qui in eo fœlici statu peccarent, atque illi facile possent ad pœnitentiam, & contritionem moueri, ipso saltem experimento propriæ miseriæ, & fœlicissimi status per peccatum amissi, sicut Adam contigisse legimus, quem sapientia eduxit de delicto suo, vt dicitur Sap. 10. Item, quia posito sacramento Pœnitentiæ, vel cum illo requireretur contritio ad remissionem peccati: & sic parum ad eam remissionem iuuaret, vel remitteret peccatum sine contritione: & hæc indulgentia videtur nimia pro illo statu, in quo tam facilis est dilectio Dei. Sed de rebus adeo incertis, & absconditis, hæc coniectasse sufficiat.

Pro peccantibus in eo statu satis videtur remedium amoris & cõtritionis sine sacramento.

ARTICVLVS III.

Vtrum post peccatum ante Christum, sacramenta debuerint esse.

4 d. 1. q. art. 2. q. 4. Art. 1. huius q. ad 3.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod post peccatum ante Christum sacramenta non debuerint esse. Dictum* * *est enim, quod per sacramenta passio Christi hominibus applicatur, & sic passio Christi comparatur ad sacramenta, sicut causa ad effectum. Sed effectus non præcedit causam. Ergo sacramenta non debuerunt esse ante Christi aduentum.*

Lib. 19. c. 16. & 17. to. 6.

2. *Præterea, Sacramenta debent esse conuenientia statui humani generis, vt patet per* * *Augustinum 19. contra Faustum. Sed status humani generis non fuit mutatus post peccatum, vsque ad reparationem factam per Christum. Ergo neq; sacramenta debuerunt immutari, vt præter sacramenta legis naturæ, alia statuerentur in lege Moysis.*

3. *Præterea, Quanto aliquid est magis propinquum perfecto, tanto magis debet ei assimilari. Sed perfectio salutis humanæ per Christum facta est, cui propinquiora fuerunt sacramenta veteris legis, quam ea, quæ fuerunt ante legem. Ergo debuerunt esse similiora sacramentis Christi. Cuius tamen contrarium apparet, ex eo, quod sacerdotium Christi prædicatur esse futurum secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron: vt habetur Heb. 7. Non ergo conuenienter fuerunt disposita ante Christum sacramenta.*

Lib. 15 c. 13. in prin.

Sed contra est, quod * *Aug. dicit 19. contra Faustum, quod prima sacramenta, quæ celebrabantur & obseruabantur ex lege, prænuntia erant Christi venturi. Sed necessarium erat ad humanam salutem, vt aduentus Christi prænunciaretur. Ergo necessarium erat ante Christum sacramenta quædam disponi.*

Respondeo dicendum, quod sacramenta necessaria sunt ad humanam salutem, in quantum sunt quædam sensibilia signa inuisibilium rerum, quibus homo sanctificatur. Nullus autem sanctificari potest post peccatum, nisi per Christum, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Et ideo oportebat

ante

ante Christi aduentum esse quædam signa visibilia, quibus homo fidem suam protestaretur de futuro Saluatoris aduentu. Et huiusmodi signa dicuntur sacramenta. Et sic patet, quod ante Christi aduentum, necesse fuit quædam sacramenta institui.

Ad primum ergo dicendum, quod passio Christi est causa finalis veterum sacramentorum, quæ scilicet ad ipsam significandam sunt instituta. Causa autem finalis non præcedit tempore, sed solum in intentione agentis. Et ideo non est inconueniens aliqua sacramenta ante Christi passionem fuisse.

Ad secundum dicendum, quod status humani generis post peccatum & ante Christum, dupliciter potest considerari. Vno modo secundum fidei rationem, & sic semper vnus & idem permansit, quia scilicet iustificabantur homines per fidem futuri Christi aduentus. Alio modo potest considerari secundum intentionem & remissionem peccati, & expressa cognitionis de Christo. Nam per incrementa temporum & peccatum cœpit in homine magis dominari, in tantum quod ratione hominis per peccatum obtenebrata, non sufficerent homini ad recte viuendum præcepta legis naturæ, sed necesse fuit determinari præcepta in lege scripta, & cum his quædam fidei sacramenta. Oportebat etiam, quod per incrementa temporum magis explicaretur cognitio fidei, quia vt Greg. *dicit, Per incrementa temporum creuit diuinæ cognitionis augmentum. Et ideo etiam necesse fuit, quod in veteri lege quædam sacramenta fidei, quam habebant de Christo venturo, determinarentur. Quæ quidem comparantur ad sacramenta, quæ fuerunt ante legem, sicut determinatum ad indeterminatum, quia scilicet ante legem non fuit determinate præfixum homini, quibus sacramentis vteretur sicut fuit per legem: quod erat necessarium, & propter obtenebrationem legis naturalis, & vt esset determinatior fidei significatio.*

* Homil. 16. in Ezech à medio.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum Melchisedech, quod fuit ante Legem, magis assimilatur sacramento nouæ Legis in materia, in quantum, scilicet obtulit panem & vinum (vt habetur Gen. 14.) sicut etiam sacrificium nouæ legis oblatione panis & vini perficitur: Sacramenta tamen legis Mosaicæ magis assimilantur rei significatæ per sacramentum, scilicet passioni Christi, vt patet de agno Paschali, & aliis huiusmodi. Et hoc ideo, ne propter continuitatem temporis, si permaneret eadem sacramentorum species, videretur sacramenti eiusdem esse continuatio.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo D. Thom. duo tempora comprehendit, scilicet tempus legis naturæ, & legis scriptæ: nam, licet in eis temporibus institutio sacramentorum fuerit in eis statibus diuersa, vel quantum ad determinationem maiorem, vel minorem, vel quantum ad clariorem significationem: tamen ratio significandi gratiam, vt futuram per Christum fuit vtriusq; communis, & propriam differentiam constituens inter omnia illa, & sacramenta nouæ legis, & ita sunt facilia omnia, quæ D. Thom. posuit. Ex quo obiter colligere licet, quam sit doctrinæ D. Thom. consentaneum, quod supra diximus, de ratione sacramenti esse, vt significet gratiam Christi: quibusdam vero significari vt futuram: alijs vero, vt præsentem.

DISPVTATIO IV.

De institutione & necessitate sacramentorum legis naturæ.

DIstinguimus claritatis gratia tempus illud, quod à peccato Adæ, vsque ad Christum intercessit (de quo sub vno titulo D. Th. egit, art. 3.) in duo tempora, scilicet legis naturæ & scriptæ: & quamuis hoc posterius proprie inceperit à Moyse, per quem lex data est: tamen quia circumcisio, quæ in lege scripta permansit, multis annis legem antecessit à dieb. Abraham, cui præcepta fuit, ideo tempus hoc legis naturæ solum vsque ad institutionem circumcisionis extendimus: illud enim legis naturæ tempus appellatur, in quo tantum vigebat lex naturalis in mentib. hominum scripta, & nulla fuerant à Deo data specialia præcepta, quibus peculiaris cultus, aut determinatæ cæremoniæ ordinarie ac regulariter hominibus præciperentur. Cum autē de lege naturali agimus, non intelligimus solū illud dictamen rationis, quod manat ex pura natura hominis, seu ratione naturali nude sumpta: numquam enim humana natura huiusmodi statū legis naturæ habuit: quia sicut creata fuit ad supernaturalem finem, ac semper à Deo habuit media, quibus illum consequi posset, ita semper habuit aliqua supernaturalia præcepta, quibus ad eundem finem dirigeretur. Comprehendimus ergo sub lege naturæ ea præcepta, quæ connaturalia sunt gratiæ & iustitiæ supernaturali, seu illud dictamen rationis, quod non tantum ex naturali lumine, sed etiā ex fide supernaturaliter reuelata ac sufficienter proposita intrinsece oritur, qualia sunt præcepta fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, & similia, quæ per se & ex natura rei sunt necessaria ad vitam recte instituendam, in ordine ad finem supernaturalem, & ita sunt intelligenda, quæ ibi D. Thom. docet, art. 3. ad 2. & q. præced. art. 5. ad 3. & 1. 2. q. 98. art. 5. & q. 100. art. 1. Ex quo intelligitur, statum illum legis naturæ distingui à statu legis veteris, tamquam partem à toto, seu tamquam includens & inclusum, seu tamquam determinatum & indeterminatū, vt eisdem locis D. Thom. notauit: nam, quidquid erat necessarium ad salutem in lege naturæ, fuit etiam in lege veteri: sed hæc addidit aliqua peculiaria, seu determinata præcepta. Rursus hinc fit, quia illa præcepta legis scriptæ non omnes obligabant, sed tantum Israeliticum populum, ideo solum respectu illius populi distingui hæc duo tempora: nam respectu aliorum hominum, quia ea lege nō tenebantur, vsque ad Christum & legem gratiæ durauit: imo, quod pertinet ad præsentem quæstionem, etiam in populo Israelitico durauit remedium illius legis ad tollendum originale peccatum, saltem respectu fœminarum, vt postea videbimus. De hoc ergo tempore difficile est inquirere, quæ sacramenta in illo fuerint, quia perpauca sunt nobis de illo reuelata, aut scriptura diuina, aut Patrum traditione: vt vero distinctior fit inquisitio, visum est, prius dicere de hoc speciali sacramento, quod ad remedium originalis peccati ordinatur: quoniam de illo maiora esse possunt veritatis vestigia, vel indicia, qua, prout poterimus, inuestigata facile erit de reliquis sacramentis illius temporis generatim dicere.

Tempus legis naturæ quod.

Lex naturæ intelligitur dictamen rationis, non solum ex naturali, sed etiam ex supernaturali lumine ortum.

Lex naturæ respectu aliorum à populo Israel durauit vsque ad Christum.

SECTIO I.

Vtrum in lege naturæ potuerint infantes ante vsum rationis ab originali peccato, aliquo remedio liberari.

PRæmittimus quæstionem hanc, quoniam necessaria est ad inueniendam & definiendam veritatem, quam inquirimus, specialiterq; agimus de infantibus, quia de adultis non est dubium, quin saltem per conuersionem in Deum ex vera fide per charitatem operante possent iustificari, & ab originali peccato facilius, quam ab actuali liberari. An vero remedium pro paruulis institutum illis prodesse potuerit, facile postea dicemus. Ratio autem dubitandi in primis est, quia in tota antiquitate fere nulla est mentio huius remedij, saltem ante Augustinum: in scriptura enim nihil de eo legitur, neque ante institutam circumcisionem, neque post il-

Non dubitandum.

Iam pro fœminis Iudæorum, aut pro alijs gentibus, de ipsa vero circumcisione adhuc est res sub controuersia, an fuerit instituta in remedium originalis peccati, vt postea videbimus. Rursus ante Augustinum nullus sanctorum Patrum huius remedij meminit, ipse vero Augustinus, qui primus videtur fuisse huius remedij inuentor, sub dubitatione loqui videtur, & non certa authoritate, sed pietate quadam & probabili coniectura nititur, nimirum, quod videtur grauissimum, & à diuina pietate alienum: q; omnes illos infantes absq; remedio reliquerit. Quæ tamen cõiectura nõ videtur admodum firma, etiam iuxta doctrinam eiusdem Augustini, qui in huiusmodi admirandis iudicijs & mysterijs diuinæ prouidentiæ, prædestinationis, ac reprobationis, similia sæpe docet, quæ non minorem admirationem habent, & occultam causam, & rationem: nam in lib. de bon. perseuer. cap. 12. & lib. de nat. & grat. cap. 8. dicit, esse aliquos paruulos, quos Deus saluare noluit, neq; de remedio illis prouidere ad ostensionem iustitiæ suæ, quia in eis est sufficiens causa suę damnationis, scilicet, peccatum originale. Quid ergo, si aliquis idem dicat de omnib. illis paruulis, qui in lege naturæ mortui sunt? quia in illis etiam fuit sufficiens causa damnationis, & materia, in qua ostendi posset diuina iustitia. Præsertim cum Pau. Act. 17. ætatem illam vocet, Tempora ignorantiæ, quæ despexit Deus.

Augus.

Dicet aliquis, id, quod Augustinus ait citatis locis, intelligendum esse de his, quæ raro contingunt: pauci enim sunt, qui ita deseruntur à Deo, paruulos autem defunctos in lege naturæ fuisse pene infinitæ multitudinis: & ideo non esse parem rationem. Sed contra hoc est, nam paruuli, qui moriuntur in vteris maternis, à principio mundi vsque ad finem, non sunt pauci, sed in multitudine etiam pene infinita, & tamen omnes illos reliquit sine remedio, non solum in lege naturæ, & veteri, sed etiam in lege gratiæ. Quibus adiungi possunt omnes illi, quibus ob defectum aquæ, vel aliud simile impedimentum, applicari remedium non potest: nam hi etiam non sunt pauci, & moraliter loquendo ac humano more relicti sunt sine remedio, solum ex iusta permissione Dei, qui solum voluit quædam generalia remedia instituere, quæ his omnib. applicari non potuerunt: cur ergo non poterit idem dici de infantib. legis naturæ? nam sicut est per accidens, hominem mori ante natiuitatem ex vtero, ita est per accidens, mori ante ętatem adultam, ergo sicut non solum instituit Deus remedium pro his, qui nascuntur ex vtero, & non censetur inconueniens alios manere sine remedio, quia est per accidens, quod antea moriantur, ita fieri potuit, vt tunc solum daretur remedium pro adultis, & non censebitur inconueniens, vt, qui antea decedunt, remedio careant, quia etiam est per accidens, quod antea moriantur.

Augetur difficultas.

Secundo augetur difficultas ratione ostensiua. quia ante legem gratiæ nemini dabatur gratia, & aliquod medium ex opere operato, sed solum ex vi dispositionis aut meriti operantis, nam ille alius operandi modus est proprius sacramentorum nouæ legis, vt postea videbimus: sed nullum remedium poterat paruulis prodesse ad tollendum originale peccatum, nisi eis daretur gratia ex opere operato: ergo non potuerunt tunc habere tale remedium. Minor probatur, quia, vt suppono, peccatum originale non deponitur, nisi per infusionem gratiæ, ad quam consequendam paruuli non poterant habere propria merita, aut dispositionem propriam, debuisset ergo infundi ex opere operato, quod imperfectioni illius temporis repugnabat.

Tertio, quia non potest facile fingi, in quo positum fuerit hoc remedium. Quod si quis dicat, non fuisse determinatum, sed fuisse relictum arbitrio parentum, certe hinc sequitur, melius fuisse prouisum infantibus legis naturæ, quam legis gratię; quia multo facilius poterat illis applicari remedium ita amplum, ac voluntarium, quia remediũ aquæ certum ac definitum, quod in lege gratiæ institutum est. Vnde fieret, vt re bene compensata, plures infantes damnarentur in lege gratiæ ex defectu remedij. quam in lege naturæ, quia hoc ipso, quod determinatum est hoc remedium ad baptismum aquæ, relicti sunt sine remedio, qui baptizari non possunt, qui possunt esse quam plures. Tum quia ob naturæ debilitatem & maiorem hominum multitudinem plures infantes nunc moriuntur ante adultam ætatem, quam in lege naturę: tum etiam, quia baptismi necessitas ab innumeris nationibus & gentib. ignoratur: tum denique, quia, cum remedium sit ita præfixum ac vnicum, multis de causis fieri potest, vt applicari non possit: at vero in lege naturæ, cum remedium esset indifferens ex parte illius, facilius applicari poterat, & alioqui ex parte paruulorum erat minus periculum: quia, cum natura esset robustior, pauciores in ea ætate morierentur: ergo omnibus pensatis melius esset prouisum infantibus in illo statu, quam in lege gratiæ, quod videtur in oculis incredibile, cum in hac lege abundantius Christi gratia hominibus communicetur.

In lege naturæ omnino fuit aliquod remedium ad infantiũ salutem. 4. dist. 1. Augus.

Nihilominus omnino affirmandum est, in ea lege fuisse aliquod remedium ad infantium salutem à Deo institutum. Ita docent omnes Theologi in 4. dist. 1. & 2. absque vlla controuersia, aut opinionum varietate, quod est signum, dogma hoc certum ac indubitatum apud illos fuisse, quod prius docuerat Aug. 5. contra Iulian. c. 9. dicens, Non est credendum ante datam circumcisionem, famulos Dei, quando quidẽ illis inerat mediatoris fides, nullo sacramento eius opitulatos esse paruulis suis, quamuis quid illud esset, aliqua necessaria causa sacra Scriptura tacere voluerit, similia habet 2. lib. de Nupt. & concup. c. 12. & lib. 2. de pecc. meri. & remiss. c. 9. quem postea sequuti sunt Greg. Beda, & Hugo de S. Vict. locis infra citandis. Et videtur esse sententia Innoc. III. in cap. Maiores, de baptism. vbi, cùm docuisset, baptisma prodesse nunc paruulis, sicut eius circumcisio prius conferri poterat: postea quasi generalẽ reddẽs rationem, subiungit hæc verba: Absit enim, vt vniuersi paruuli pereant, quorũ quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus qui neminem vult perire, aliquod remediũ procurauerit ad salutẽ. Quæ verba & generalia sunt, & de omnib. temporib. ęquè procedunt, & propriã rationẽ continent huius veritatis: nam licet sine iniustitia potuerit Deus permittere omnium illorũ paruulorum damnationem, eosq; sine remedio relinquere, vt rationes dubitandi in principio positæ concludunt, non tamen est consentaneum diuinæ prouidentiæ, neq; illi generali voluntati, qua vult, omnes homines saluos fieri, vt Inno. significat: nam illa voluntas saltem est antecedens, ergo ad illam spectat, vt Deus det omnib. sufficientia media ad salutem, modo accommodato, iuxta singulorum capacitatem: ergo, si in illa generali voluntate paruuli comprehendun-tur, debuit Deus in omni lege aliquod remediũ eis prouidere: nam hoc postulat fragilitas, & mortalitas humanæ naturæ, ex qua tanta certitudine ac necessitate, sequitur multorũ mors ante adultam ętatẽ, vt non possit censeri hominib. omnib. sufficienter prouisum, nisi etiam infantiũ ante vsum rationis morientium, ratio habeatur. Nec vero simile est de infantibus, qui in vtero moriuntur, quia pro illo statu, non censentur capaces remedij, quod per homines, & modo accommodato hominib. applicari possit, cum nondum in hanc lucem sint editi: & vix cadant sub cognitionem humanam. Præterea huius veritatis magnum indicium est, quod non est verisimile, fœminas Iudæorum, quibus circumcisio

Gregor. Beda. Hugo. Innoc.

Diuina prouidentia est omni ætati prouidere.

Fœmina Iudæa remedio ad salutem non carue-runt.

applica-

applicari non poterat, relictas esse sine remedio, quo tolleretur peccatum originale: sed ad hunc electum nullum remedium legimus esse institutum in illa lege: nam si aliquod esset huiusmodi, esset proprium fœminarum, & non adhiberetur viris, qui circumcidebantur, nullum autem tale remediū fuit in illa lege: nam, si quod esset maxime præsentatio, seu oblatio in templo: hæc autem communis erat viris, & fœminis: signum ergo est, non fuisse institutam illam ceremoniam in remediū originalis peccati: ergo signum est, illud ipsum remedium, quod in lege naturæ fuit, perdurasse, & vtile fuisse fœminis in populo Israelitico, tam ab Abraham vsque ad Moysem, quam postea in toto tempore legis naturæ: ergo signum est, simile remedium semper fuisse à Deo prouisum omnib. infantibus, tam viris, quam fœminis. Prima propositio in hac ratione assumpta videtur per se nota, tum, quia non est verisimile in eodem Dei populo infantibus viris prouisum esse remedium ad salutem, non autem fœminis: tum etiam, quia fœminæ ante vsum rationis offerebantur Deo, & fiebant participes sacramentorum, & cæremoniarum illius legis, quod nullo modo fieret, nisi in diuinam amicitiam prius essent reconciliatæ.

Nullum reliquit Deus sine remedio.

Ad rationes in contrarium iam facile est ex dictis respondere. Ad primam negatur proprie loquendo, Deum reliquisse aliquem sine remedio ad salutem iuxta sui status capacitatem: quamquam enim non de singulis in particulari prouiderit, vt eis efficaciter applicaretur remedium generaliter omnib. prouisum: tamen, quantum in ipso est, omnibus prouidit: præuidens autem in quibusdam futurum esse impedimentum, ne illis posset remedium ad salutem applicari, id permittere voluit, & hoc sensu dixit Augustinus quosdam sine remedio reliquisse, hæc enim præmissio, seu voluntas non repugnat vniuersali, ac sufficienti gratiæ, quam de se omnibus obtulit, & ideo esse potest accommodata ad manifestationem diuinæ iustitiæ: secus vero est de voluntate relinquēdi aliquod genus hominum sine sufficienti remedio pro aliquo statu: id enim, quamuis ex rigore iustitiæ fieri posset, non esset tamen consentaneum generali voluntati, qua Deus omnibus hominibus redemptionem ac salutem obtulit. Ad secundum dicetur latius infra quæst. 62. concedendum est enim, ante Christi aduentum aliquibus datam esse gratiam ex diuina promissione ad præsentiam alicuius signi, vel operis sine proprio merito, vel dispositione, si illius capaces non erant: quamquam ille modus proprie non fuerit ex opere operato, & in hoc sit aliqua diuersitas, inter illa remedia, & nostra sacramenta, quæ prædicto loco explicanda est. Ad tertium patebit ex sectione sequenti.

Augustin.

SECTIO II.

Vtrum ad tollendum peccatum originale infantium in lege naturæ sufficiens fuerit interior fides parentum, vel fuerit præterea necessaria aliqua actio exterior.

Paruulorū actio non fuit necessaria.

EX dictis in præcedenti sectione nonnulla per se clara & certa colligere possumus. Primum est, hoc paruulorum remedium non potuisse adhiberi per propriam actionem ipsorum paruulorum: agimus enim de statu eorum ante vsum rationis, in quo non sunt capaces humanarum actionum: aliæ vero actiones, vel passiones, quæ vel mere naturales sunt, vel casu eueniunt ab extrinseco, non sunt apta media ad prædictum effectum: alias, vel omnes iustificati fuissent per aliquam naturalem actionem, sicut omnes originali culpa inficiuntur, quia per modum naturæ communicatur in ipsa naturali generatione, vel certe Deus suo arbitrio iustificaret, quos vellet, & ita non omnibus prouidisset certum, ac definitum remedium.

Aliqua humana actio requisita est.

Secundo est certum, hoc remedium debuisse applicari per aliquam humanam actionem parentum, seu eorum, quibus paruulorum cura incumberet. Patet, quia nec ex parte ipsius remedij, nec ex parte eius, per quem applicandum erat, potest aliquid aliud accommodatum excogitari: nam, quod fuerit necessaria aliqua actio humana, patet, quia si hominibus nihil agentibus, Deus iustificasset aliquos paruulos, vel iustificasset omnes, vel aliquos tantum suo arbitrio, vel certe per causas aliquas naturales gratiam communicaret, quæ omnia sunt absurda, & improbabilia. Rursus neque hoc remedium positum fuit in aliqua sanctitate habituali parentum, aut alia simili conditione, ratione cuius filij orti ex talibus parentibus iustificarentur: quia sicut nulla sanctitas, vel conditio parentum impedire potuit, ne filij in peccato originali conciperentur, & nascerentur: ita nec poterat esse sufficiens, vt ratione illius tolleretur postea originale peccatum, sine alia operatione. Præterea, quod hæc actio debuerit esse parentis, vel alterius, qui eius vicem gereret, patet, quia non poterat esse ipsius paruuli, vt dictum est: quia non erat capax, & optime congruebat, vt qui per alienam actionem, peccatum contraxerat, per alienam etiam voluntatem iustitiam consequi posset. Neque etiam ad alterum hoc magis pertinebat, quam ad parentem: quia filius est sub cura eius, & quando propriam non habet, regendus est etiam in his quæ ad animam spectant, voluntate parentis: & ita seruatum videmus in alijs remedijs paruulorum à Deo institutis in lege veteri, & noua, de quibus nobis magis constat.

Remedium hoc in actu quo exhibebatur religioso cōstitebat.

Tertio conueniunt omnes, huiusmodi remedium positū fuisse in aliqua actione, vel professione fidei, & cultus religiosi, quo paruulus dicaretur Deo, & cultui eius manciparetur ex fide, & intentione parentis, vel eius, per quem remedium applicabatur. Cuius ratio est, quia, cum per hoc remedium sanctificandi essent paruuli, & in diuinam amicitiam reuocandi, necesse est, vt hoc fieret per aliquam actionem sacram, & ad Deum pertinentem, & quia fundamentum omnis iustitiæ, & omnis veri cultus diuini est fides, ideo necessarium dicimus, illam actionem aliqua ratione fuisse operationem fidei: & hoc sensu dicunt omnes fuisse tunc paruulos iustificatos in fide parentum, vt magis in sequentibus explicabimus. Igitur inquirendum restat, qualis fuerit illa actio, sensibilis ne, vel mere interna, & spiritualis, vt postea dicere possumus. an fuerit sacramentū, necne.

1. Sententia medium hoc in actu interne si. dei constituit.

Prima sententia est, illum actum solum fuisse internæ fidei, ita tamen, vt per fidem non intelligatur sola credulitas intellectus, sed aliqua alia moralis actio interior à fide manans, qua parēs filium suum Deo offerret, vel salutem spiritualem ipsius deprecaretur, vel aliquid simile. Ita sentit Bonau. dist. 1. art. 2. q. 1. & 2. Rich. art. 5. q. 1. & 2. qui fundant effectum, seu fructum huius remedij in merito de congruo ipsorū parentum, & nihilominus dicunt sufficientem fuisse informē fidem eorum, quia hæc satis est ad meritū de congruo. Sed hi authores in hoc, & falsum supponunt, quia re vera ad meritum de congruo non sufficit fides informis, & præsertim ad merendam alteri gratiam & sanctitatem: & præterea non satis explicant vim, & radicem huius remedij: quia, vt esset infallibile, quod necessarium est, vt esset verum remedium, non satis erat meritū de congruo, quia non semper & infallibiliter habet effectum, sed necessaria erat diuina promissio, & hanc oportet ostendere. Quod si hæc intercesisit, non erit necessariū meritum de congruo, sed sola illa actio, quam diuina promissio postulabat. Alia ergo via defendit eandem sententiam D. Thom. in 4. d. 1. q. 2. artic. 6. quæstiun. 1. & 2. vbi dicit, per interiorem fidem parentum fuisse paruulos iustificatos ex vi diuinæ promissionis, & quasi opere operato: vnde

consequenter negat, fuisse tunc institutum aliquod sacramentum in remedium paruulorum, quia non erat signum sensibile, sed actus mere interior, quod si interdum adiungebatur exterior, id erat accidentarium: nam ex vi solius interioris actus esset iam collatus effectus. Et eandem sententiam late defendit Soto in 4.d.2.quæst.1.art.4.circa med. Et primo

Auguſt. fundari potest authoritate Aug. libr. 2. de Nup.cap. 12.vbi dicit, per fidem fuisse iustificatos tam paruulos, quam adultos, quamuis mysterium iustificationis ex fide, multos latuerit. Magis fauet Tertul.lib.

Tertul. de baptis.c.13. dicens, olim fuisse sufficientem fidem sine sacramento ad consequendam salutem, postea aucta fide, additum fuisse sacramentum. Sed ibi non loquitur specialiter de paruulis. Quapropter clarius

Gregor. videtur docere hanc sententiam Gregor.4.moral.2. & 3.vbi dicit, Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium circumcisionis. Vbi, vt differentiam aliquam constituat inter paruulos, & adultos, intelligere necesse est, cum dicit, solam fidem sufficisse pro paruulis, excludere omnem actum externum: alioqui nulla esset differentia, atq; eodem modo loquitur Beda lib.2.in Luc.

Beda. Bernard. Hugo. c.8.& Bernard. Epist.77.& Hug.de Sanct. Vict.lib.1. de sacram.pag.11.c.3.& 6.& pag.9.cap.5.qui addit, fuisse quidem in ea lege aliquod sacramentum pro paruulis, illud tamen fuisse deuotionis, non necessitatis. Secundo, probatur ratione, quia status legis naturæ, vt supra dicebamus, non includit præcepta diuina positiua, sed solum ea, quæ ex intrinseca ratione fidei, & gratiæ in humana natura existentis consequebantur: sed vti aliqua externa & sensibili actione ad remedium paruulorum, non sequitur necessarium ex fide, aut gratia: ergo non erat necessarium in illo statu. Dices, hac ratione probaretur etiam, actum interiorē non fuisse necessarium, quia ex sola rei natura non sequitur hæc necessitas. Respondetur, ideo dixi consideranda esse præcepta, quæ consequuntur gratiam & fidem, prout in humana natura existunt: naturale autem est homini, vt parenti incumbat, tam spiritualis, quam corporalis salus filij: & ideo ex intrinseca natura gratiæ sequitur, vt parentes habētes fidem de lapsu filiorum, & de necessitate remedij, quam habent, vt Deo reconcilientur: debeant, quod in ipsis est facere, & aliquo modo filios suos Deo offerre, vt iustitiam coram illo consequantur: &, quia hoc necesse est, vt fiat saltem per actum internum, ideo ipsa lex naturę obligat parentes saltem ad huiusmodi remedium, at vero actus exterior non erat necessarius ex sola rei natura: oporteret ergo, vt eius necessitas manaret ex præcepto diuino positiuo, quod in eo statu nullum erat. Confirmatur, quia, cum eo tempore fides esset valde obscura & implicita, præsertim de Christo & de lapsu primi hominis ac originali peccato, oportuit præter fidem nihil aliud exigi in remedium paruulorum, vt remedium, quod propter ignorantiam erat difficillimum, & à paucissimis cognosci & adhiberi poterat, fieret aliqua ex parte facile, vt aliquibus saltem applicari posset, & in hoc est magna differentia inter statum legis naturæ, & legis scriptæ, vel gratię, propter quam non licet ab exemplo harum legum sumere argumentum ad statum legis naturæ.

Status legis naturæ non includit præcepta diuina positiua.

Hoc remedium debuit applicari per actum externum.

Secunda sententia, quæ probabilior nobis videtur, est hoc remedium paruulorum in lege naturæ non fuisse positum in solo interiori actu, sed, debuisse applicari per aliquem actum externum, qui esset veluti exterior professio interioris fidei. Hæc est communior sententia Theologorum. Alex. Alens. Scot. Dur. Palud. Gab. Maior & aliorum in 4.d.1. vt latius sequen. sectio. referam, & Adria. in 4.q. vlt. de Bapt. ad 2. & Armachan. lib. 8. de quæst. Armen. c. 27. & videtur manifesta D. Thom. hic, & quæst. præced. art. 5. & clarius infra, quæst. 70. art. 4. ad 2. vbi, cum dixisset, solam fidem parentum fuisse sufficientem paruulis ad salutem in legē naturæ, subdit inferius, verisimile esse debuisse eam fidem aliquo sensibili signo manifestari. Et primo probari potest hæc sententia D. Aug. authoritate, nam licet aliquando hāc quæstionem attingens eam non definiat, dicens sacram historiam hoc tacuisse, vt videre licet. 15. de Ciuit. c. 16. & lib. 2. de gra. Christi, seu de pecc. orig. c. 30. tamen lib. 5. contra Iul. c. 9. eam definit verbis, quæ sectione præcedenti retuli, quæ in sequenti iterum attingam, & eandem sententiam indicat Cyprian. lib. de Car. Christi operibus cap. de circumcisione Christi, dicens. Sane originale peccatum, quod à primis parentibus in totam generis huius successionem defluxit, omni tempore aliquibus remedijs oportuit expiari, licet vim plenam significantia non habuerint, donec ad rem ipsam ventū est, quæ figurarum operiebatur velamine, vbi aperte dicit, illa remedia habuisse significationem sensibilem, & statim illa vocat Sacramenta, & rationem reddit, cur externis actionib. fieret, scilicet, ad præfigurandam Christi mortem, & diuinam sententiam ab initio in peccatum prolatam. Secundo probatur ratione hæc opinio. Primo, quia in lege naturæ necessarius erat cultus Dei externus & sensibilis: ergo per huiusmodi cultum, seu per actum ad illum pertinentem debuit fieri hæc sanctificatio paruulorum. Hanc rationem late prosequitur Cano in relect. de sacrament. in genere. c. 3. Sed fere omnia, quæ adducit ad probationem antecedentis pertinent, quod tamen adeo clarum est, vt nulla noua probatione indigeat, maxime suppositis, quæ de statu innocentiæ diximus, de cōsequentia vero, in qua est difficultas, pauca dicit. Probari autem potest primo, quia cum per hoc remedium paruuli initiarentur, & cultui diuino consecrarentur, oportebat, vt per illud genus cultus sanctificarentur, qui est homini accommodatus, & Deo ab homine debitus, sed hic tantum non est interior, sed etiam exterior: ergo. Secundo, quia hominibus non solum est necessaria ad salutem fides, sed etiam fidei professio: ergo eo modo, quo paruuli participare poterant fidem, scilicet per parentes, vel (vt ita dicam) non actiue, quia non poterant illi elicere, vel profiteri fidem, sed passiue, quia per alios fieri poterāt fideles, & professores fidei: eo (inquam) modo, quo erant capaces, vtrumque debuit circa illos exerceri. Tertio, quia cum Ecclesia ex hominibus constans sit visibilis, valde consentaneum ilsi est, vt hoc remedium esset sensibile, tum, vt constare posset, Ecclesiæ tale remedium esse applicatum, ne oporteret, aut semper esse in dubio, aut inutiliter repeti: tum etiam, quia per hoc remedium fierent paruuli membra Ecclesiæ, sicut nunc fiunt per baptismum, vel synagogę fiebant per circumcisionem: oportuit enim, vt coniunctio ad corpus visibile, per actum sensibilem fieret. Aliter colligit Dur. hanc rationem, scilicet, quia iustificatio paruuli fiebat ex merito de congruo totius Ecclesiæ: ergo oportebat fieri per aliquam actionem, quæ in persona Ecclesiæ fieret: ergo per actionem sensibilem, nam actio pure interior, cum sit ignota Ecclesiæ, non est apta, vt nomine eius fiat. Sed fundamentum huius rationis, vno sensu est falsum, alio vero est probabile, nam si intelligat propriam causam, ob quam dabatur, & promittebatur iustitia paruulis, fuisse meritum Ecclesiæ, est falsum: nullus enim meretur alteri primam gratiam, præsertim infallibiliter dandam & sine proprio motu suscipientis, nisi solus Christus: & ita solum meritum eius est propria causa huius promissionis & iustitiæ. Si vero intelligat, illud meritū de congruo fuisse veluti conditionē necessariam, quam Deus tunc exigebat, est quidem probabile in eo sensu, quo Aug. dicit epist. 23. per charitatem totius

Auguſt. *Cyprian.* *In lege naturæ cultus Dei externus necessarius.*

tius Ecclesiæ adiungi paruulos ad fidelium communionem: non est autem intelligendū, fuisse necessarium aliquod meritum actuale ministri, vel Ecclesiæ, quia, licet nullus actus bonus nunc sancte fieret, iustificaretur paruulus ex vi diuinę promissionis: sicut nunc fit in baptismo: sed solum est intelligendū, decuisse actionem illā fieri ministerio publico, atque ita in persona Ecclesię, vt actio moraliter censeretur magis accōmodata, & ex parte hominum aptior ad illum effectum obtinendum. Quarto accedit similis ratio ex parte Christi, quia per hoc remediū coniūgebantur hi paruuli Christo capiti, & in virtute illi⁹ sanctificabantur, & ideo, sicut Christus, non tātum sperabatur Deus, sed etiam homo, & caput hominū homogeneum, & sensibile, ita oportebat, modo etiā externo, & sensibili, in illo regenerari. Quinto addere possumus, peccatum originale cōicari per actionem corpoream, & sensibilem, & ideo ad profitendam totius humanæ naturæ ruinam, indigētiam, ac vitiatam originem, debuisse per actionem etiam sēsibilem ab hac peccati macula liberari, per quam etiam tacite profitebantur homines, quod sicut per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, ita per alium salutem sperabāt, vt Cyp. supra indicauit. Tandē hic modus maxime est accommodatus homini ad operandum circa alium, & quodammodo cōicandum illi fidem suam. *Responsio.* Ad argumenta in contrarium proposita respōdetur, primo ad testimonia Patrū, ad Aug. de cuius sententia iam constat, respōdetur, quamuis non semper meminerit signi sensibilis, nunquā tamen illud excluisse: & cū in dicto loco ait, homines in lege naturæ fuisse per fidem iustificatos, sicut nō excludit opera, ita etiam non excludit actus externos, qui ad salutem erāt necessarij: sed fidem distinguit à lege, & à specialibus remedijs, seu sacramētis à Deo delignatis. Et eodem modo loquitur aperte Tertul. ac similiter Greg. sub fide includit fidei professionem, & applicationem humano more factam: differentia autem, quam constituit inter paruulos, & adultos, hæc est, quod quia paruuli non habent nisi originale peccatum, illis sufficiebat sacramentum fidei ad salutem: adultis vero propter actu alia peccata necessaria erant sacrificia, per quæ Deo satisfacerent, saltem ex opere operantis, vt notauit supra D. Tho. in 4. quæstiun. 3. & eadem est respōsio ad omnes alios Patres, qui Greg. imitati sunt. Ad rationem recte ibi respōsum est, suppositio statu naturę lapsæ, & indigentia gratiæ & fidei, & natura rei sequi, vt teneantur parentes subuenire filijs, & remedium ad comparandam iustitiam & expellendam culpam necessarium adhibere: quale aūt futurum esset hoc remedium, nō poterat ex sola naturali ratione etiam fide illustrata definiri, quia pēdet necessario ex Dei institutione, & promissione: siue ergo constituatur hoc remedium in actu exteriori, siue in interiori tantum, necessario dicendum est, interuenisse aliquam institutionem diuinā, quæ ex sola rei natura sequi non potest. Et ita difficultas in illa ratione tacta cōis est in omni opinione. Ad quod dicēdum est, quamuis status legis naturæ non includat specialia præcepta diuina, non tamen excludere eam prouidentiam, ea q; auxilia, & remedia ad salutē, quę iuxta conditionem & statū naturę lapsæ sunt necessaria: & ideo etiam in eo statu prouidisse medium aliquod ad salutē paruulorum procurandā, q; mediū magis constituit in actu exteriori, quam in solo interiori: quia hoc est magis consentaneum humanæ naturæ, vt dictum est: hoc aūt remedio instituto, & dato à Deo ex natura rei, sequebatur obligatio parētum de filiorū salute procurāda per tale remedium. Ad confirmationem respondetur suppositā interiori fide, nihil difficultatis fuisse in exhibendo aliquo exteriori signo, præsertim voluntario, i. ex se indifferenti & arbitrio hominis determinando, vt sect. seq. dicetur. Quocirca quamuis exemplo legis scriptæ & gratiæ nō possimus argumētari, hoc remediū in lege naturæ positum fuisse in aliquo actu determinato ex diuina institutione. sicut in prædictis legibus determinatum fuit propter varios status, & diuersam fidei perfectionem his statib. respōdentem, tamen recte ex illo exemplo possumus colligere, saltem in genere hoc remedium etiam in lege naturæ fuisse sensibile, quia in lege scripta & gratiæ, non solum est definita actio ad huiusmodi remedium, sed etiam institutum est, vt esset sensibilis: ergo signum est, hunc modum sanctificationis sub signo sensibili esse maxime accommodatum homini lapso, atq; ad eo seruatum esse etiam in lege naturæ modo proportionato illi statui.

SECTIO III.

Vtrum in lege naturæ fuerit institutum aliquod verum sacramentum, quo peccatum originale deleretur.

PRima sententia est, fuisse in eo statu institutum à Deo, determinatum signum sensibile sub certa quadam ceremonia sensibili à Deo definita, vt ea facta, seu applicata paruulis, illis originale peccatū remitteretur: vnde fit, hoc signum fuisse vere ac proprie sacramentum. Ita sentit Scot. in 4. d. 1. q. 6. & 7. Ratio huius est, quia peccatū originale, semper fuit remissum per regenerationem in Christo: ergo per aliquod signum visibile: ergo oportuit hoc signum esse determinatum ex diuina institutione, vt iustificatio sub tali signo esset omnino certa, & professio fidei esset magis clara, & expressa. Hęc sentētia affirmat rem incertam sine fundamēto, & ideo à cæteris Theologis relicta est. Assumptū declaratur: qa in primis, neq; in scriptura, neq; in Patrib⁹, neq; in vlla historia est aliquod vestigiū huius traditionis, vel institutionis determinati signi. Deinde ad certitudinē iustificationis nō erat necessaria talis determinatio: quia, si Deus generatī promittat remittere originale peccatum per fidem parentū, quocunque actu externo filijs applicaretur, non esset minus certa, & infallibilis iustificatio, imo ex parte signi requisiti, quodammodo esset certior, vel saltem facilior, quia ex parte promissionis diuinæ æqualis est infallibilitas: ex parte vero conditionis requisitæ facilius est applicare quemcūmq; actum in genere, quam certam, ac definitā ceremoniam. Rursus, nec propter fidei clariorem professionem expediebat tunc fieri talem signi determinationem diuinā: quin potius, propter eam causam expediebat non fieri. Primum quidem, quia in eo statu fides erat imperfecta, & obscura, propter quod implicita fides Christi ad salutem sufficiebat: ergo non erat necessarium, vt professio fidei esset adeo clara & explicita: tum etiam, quia eo tēpore non conueniebāt omnes fideles in eodem ritu externo colendi Deum: ergo non expediebat, ritum sanctificandi paruulos esse eundem apud omnes homines, sicut nunc est in vniuersa Ecclesia: quam rationem attigit D. Tho. infra quæstio. 70. art. 4. & sequenti. Et confirmatur prēterea, quia difficillimum erat eo tempore conseruari apud omnes fideles traditionem huius remedij certi, & determinati, quia non habebant scripturas, nec erant ita perfecte congregati in vnum corpus, vt possent huiusmodi traditiones perfecte conseruare: vnde fiebat, vt valde imperfectam haberent huiusmodi rerum cognitionem. Confirmatur secundo, quia oportebat hanc determinationem fieri per propriam legem Dei positiuam: nulla autem vniuersalis lex de aliqua ceremonia determinata creditur eo tempore data, quia non erat illi statui consentanea, nam propterea vocatur status legis naturæ. Tandem, si hoc remedium determinatum fuisset, perduraſſet pro fœminis in lege veteri: nullibi autem legimus factam esse mentionem huius remedij vel ceremoniæ, neque in scriptura sacra, neque in alijs authoribus Hebræis.

Sententia cōstituit determinatum signum, verum & sacramentum.

2. Sententia ponit signũ sensibile, tamen negat sacramentũ.

Secunda sententia est, hoc remedium paruulorum, quamuis in aliqua sensibili actione positum esset, non tamen fuisse verum sacramentum, ita tenet Duran. in 4. d. 1. q. 8. Fundamentum eius est, quia sacramentum esse debet ceremonia aliqua à Deo determinata ad significandam gratiam, quę sub talio pere, vel ceremonia datur ex diuina promissione: sed hoc remedium paruulorum, neq; erat ceremonia determinata à Deo, nec erat proprie instituta ad significãdam gratiam, sed solum erat quædam actio meritoria de congruo, ratione cuius Deus dabat gratiam: & ita non aliter significabat illam, quam alia opera meritoria illam significent: ergo illa actio non magis erat sacramentum, quam sint cætera opera meritoria. Sed hoc fundamentum Durandi supponere videtur sensum illum, quem falsum esse diximus sectione pręcedenti, scilicet, per huiusmodi actum fuisse iustificatos paruulos verè ac propriè ex merito operantis Ecclesiæ, & non solum ex meritis Christi, sicut nunc iustificãtur in baptismo, vel olim in circumcisione, quod omnino falsum existimo, vt latius infra dicam q. 62.

Fuit sacramẽtum sub indeterminata ceremonia.

Dicendum ergo est, in lege naturæ fuisse quoddã sacramentum ad iustificationem paruulorum, & remedium originalis peccati institutum, quamuis ex diuina institutione non fuerit determinata ceremonia, seu actio sensibilis ad significandum imposita, sed ex hominum arbitrio ad certum actionis modũ definiretur: quia hoc non est contra veram rationẽ sacramenti. Hæc est sententia D. Thom. hic ad 2. vbi docet vera fuisse sacramenta ante legem scriptam, quæ comparantur ad sacramenta legis scriptæ, sicut indeterminatum ad determinatum: idem q. pręced. art. 5. ad 3. & infra quæst. 70. art. 4. ad 2. vbi cum inquit, ante legem non fuisse requisitum aliquod signũ protestatiuum fidei ad iustificandos paruulos, intelligi debet de signo determinato & fixo, eandem sententiam tenet Alexand. Alens. 4. part. q. 1. membr. 3. art. 3. clarius q. 5. memb. 1. Palud. in 4. d. 1. q. 5. art. 5. & Maior. q. 4. circa fin. Gabr. qu. 2. art. 3. dub. 1. vbi hoc modo Scotum interpretatur, late Cano dicta relect. de sacramen. in gene. part. 3. Et probatur primo ex Augustin. dicto loco contra Iulia. lib. 5. cap. 9. vbi dicit non esse negandum, quin in lege naturæ, parentes subuenirent filijs aliquo sacramento fidei: Cyprian. etiam dicto sermone de Circumcisione Christi, sacramentũ vocat hoc remedium. Ratione vero probatur assertio, quia in primis hoc remedium erat aliqua ceremonia sensibilis ad sanctificationem paruulorum ordinata, quia instituta erat ad remedium originalis peccati, vt supponimus, quod peccatum nõ deletur sine hominis sanctificatione. Rursus hæc sanctificatio necessario significabatur per hoc remedium, quia ad hoc institutũ erat, vt intelligerent homines, ădhibita tali ceremonia exteriori hominem interius sanctificari à Deo: significabatur ergo gratia per huiusmodi ceremoniam sensibilem, & consequẽter etiam significabatur, vel explicite vel saltem implicite venturus mediator, in cuius fide, & spe meritorum eius illa gratia obtineretur: ergo nihil in eo opere seu remedio deerat ad veram rationem sacramenti. Quod enim talis ceremonia sit determinata in specie, & in particulari, ex institutione diuina, aut in genere tantum, & modus ac determinatio eius commissus fuerit hominum arbitrio, nihil refert ad veram rationẽ sacramẽti, vt patet ex supra tractatis de essentia & definitione sacramenti. Et ratio etiam est facilis, quia, licet in sola diuina institutione sacramentum non sit determinatum ad hanc vel illam actionem, seu ceremoniam: tamen, cum in re ipsa exercetur: semper adhibetur determinata ceremonia sacra, quæ hic & nũc est verum signum internæ sanctificationis, & in hoc cõsistit essentialis ratio sacramenti. Quod autem illa determinatio hic & nũc orta sit ex sola institutione diuina, vel etiã ex arbitrio humano, hoc solum pertinet ad causam extrinsecã efficientem sacramentum, non vero mutat intrinsecam rationem, & naturam sacramenti, sicut si Christus instituisset baptismum, non solum in aqua naturali, sed in genere, in quacumq; aqua naturali, seu artificiali, vel in quocumq; liquore, non propterea, non esset verum sacramentum, quamuis in particulari determinatio aquæ, vel liquoris, humano arbitrio fieret.

Simile.

Obiectio.

Vna sola obiectio supereſt contra hanc sententiã, quam attigit D. Th. præced. q. ar. 5. arg. 3. quia sequitur, remedium paruulorum coarctatum esse in lege scripta, vel gratiæ magis, quam esset in lege naturæ, quia nũc determinata ceremonia requiritur, remedium autem eo facilius, & generalius est, quo minorem habet determinationem, & in re quacumque adhiberi potest. Respondetur negando sequelã, primum quidem, quia licet nunc sit determinata ceremonia paruulorum ad regenerationem, tamen est valdè facilis, & in rebus consistens, quæ obuiæ sunt, & præ manibus fere semper habentur. Deinde, quia sicut nunc oportuit determinari hoc signum ob expressiorem fidei significationem, & repræsentationem, & maiorem Ecclesię vnitatem, ita notius est omnibus hoc remedium, & ex hac parte facilius applicari potest, licet determinatum sit, quantum olim posset remedium legis naturæ, quantumuis indeterminatum ac indifferens.

Responsio.

Hoc remediũ institutum propter paruulos.

Vltimo ex dictis colligitur, hoc remedium præcipue esse institutũ propter paruulos, quia ipsi eo maxime indigebant, adulti enim, cum per propriam dispositionem sanctificari possent, illo simpliciter non egebant, propter delendum peccatum, quamuis ad profitendam fidem, & coniunctionem quandam exteriorem cum Ecclesia visibili, quę tunc erat, oportebat eos vti aliqua sensibili ceremonia iuxta vniuscuiusque populi seu regionis consuetudinem & ritum. An vero hoc remedium haberet rationem sacramenti respectu adultorũ, & an obligati fuerint ad vtendum illo, non solum ob fidei professionem seu confessionem, sed etiam ob remissionem peccati, dicemus infra q. 62. vbi explicauimus, quomodo remissio peccati per gratiam fuerit effectus huius sacramenti.

Alens. Palud. Gabr. Cano. Aug.

D Thom.

Cyprià.

SECTIO IV.

Vtrum in lege naturæ fuerint alia sacramenta.

Can. de hac re sententia.

IN hac quæstione explicanda diuisi sunt D. Thom. discipuli. Cano enim dicta relectio. de sacramẽ. in genere. part. 3. docet fuisse varia sacramenta in legẽ naturę. Cuius fundamentum solum est, quia in illa lege fuit necessarius cultus Dei externus, qui non cõsistit in vno solo actu, quo remittitur peccatum originale, sed in multis alijs, quib. homines vti possunt & ad suam sanctificationem, & ad fidei professionẽ. Quæ ratio potest in hunc modum explicari: quia ad cultum Dei perfectum quatuor requiruntur, ex D. Th. 1. 2. q. 101. ar. 4. scilicet, sacrificia, sacra, obseruantiæ, & sacramenta: sed in lege naturæ fuit perfectus Dei cultus, & fuerunt tria priora, quæ fere coniũcta sunt cum vero vsu religionis: ergo etiam credẽdum est fuisse sacramenta in illo statu. Confirmari potest hæc opinio, quia omnes vtilitates sacramentorũ supra positæ in disputatione præcedenti locum habẽt in tempore legis naturę: & præterea aliæ, quæ occasione peccati ortæ sunt, scilicet vt homo, qui male vtendo creaturis corporalibus ceciderat, illis se subijciendo ad suam sanctificationem humiliaretur, & confunderetur. Item, vt homo, qui per creaturas sępe Deum offendit, assuesceret per easdem Deum colere, & ad vsus sacros illas conuertere. Denique vt homo lapsus, ad idololatriam pronus, in vera Dei fide, & vero cultu per hæc sacramenta sensibilia conserua-

seruaretur, & in vnum politicum corpus congregaretur. Fauet tandem huic opinioni, quod antiqui Doctores, qui de lege naturæ tractant, non in singulari, sed in plurali, definiunt sacramenta in illo statu fuisse, ita enim loquuntur Hug. de Sanct. Victor. D. Th. Scot. Richa. Palud. & alij sect. præced. citati, præsertim in 4. dist. 1.

1 sententia

Aliorum vero opinio est, in ea lege nullum fuisse sacramentū proprie dictum præter illud, quod hactenus explicuimus. Et hæc tribui potest illis authoribus, qui nec prædictum sacramentū: neq; aliquod aliud proprium in ea lege admittunt, ex quib. videtur esse D. Th. in 4. d. 1. q. 1. art. 2. quæstiun. 3. vbi, licet

D. Thom.

doceat in eo statu fuisse sacramenta, tamen idpostea explicat de solo cultu externo per sacrificia, & oblationes. & idem sentit Duran. ibi. q. 2. & Soto d. 1. q. 2.

Durand. Ledesma

art. 3. & dist. 2. q. 1. art. 4. & Ledesm. 1. p. 4. q. 2. ar. 3. Et hæc sententia absolute videtur probabilior, indiget tamen aliqua expositione. Aliud est enim loqui de cultu externo in genere, seu de actibus sensibilibus, quibus homines fidem exterius profitentur, & interiorem cultum ostendunt. Aliud vero est loqui de propriis sacramentis, quæ solum partem continent illius cultus & specialem institutionem, ac significationem requirunt. Rursus aliud est loqui de illo statu legis naturæ secundum communem, & ordinariam legem, aliud vero de speciali aliquo casu, seu prærogatiua alicuius personæ.

In lege naturæ fuit cultus Dei externus per sacrificia & oblationes.

Dico ergo primo, in lege naturæ fuisse cultum Dei externum per sacrificia, oblationes, & alias similes ceremonias. In hac assertione conueniunt fere oēs authores supra citati: quamuis videantur differre: quia aliqui sentiunt, hunc cultum fuisse necessarium ad salutem: alij vero tantummodo voluntarium, q̄ significat D. Th. loco proxime citato, & Hug. Victo. li. 1. de sacra. p. 11. c. 3. & q. 12. c. 3. vbi differentiam cōstituit inter sacramēta legis naturæ & veteris, quod illa fuerunt voluntatis, hęc necessitatis, illa ex voto, hæc ex præcepto, & Anacl. Papa epist. 2. c. 2. sic dicit, Abraham & antiquos Patres ante Aaron obtulisse sacrificium spontanea voluntate. Sed intelligendum est fuisse voluntarium, quoad determinationem, & modum cultus, vt ait D. Th. 1. 2. q. 103. art. 1. cum enim neq; ex natura rei determinatus sit neque ex speciali Dei institutione, quæ in illo statu nō fuit, recte dicitur cultus ille, quoad modum, & determinationem fuisse voluntarius: at vero absolute loquendo de cultu externo, siue per hanc, siue per illā actionem exhibeatur, dicendum est illum fuisse necessarium, necessitate præcepti naturalis, vt constat ex 2. 2. q. 84. & 85. & infra in materia de sacrificio iterum dicemus. Et probari facile potest ex dictis pręcedenti disputatione, vbi ostendimus hanc obligationem oriri ex naturali compositione hominis ex corpore, & anima, & ex origine, quam à Deo habet secundum vtramque rationem, & ex modo viuendi, quam natura sua postulat in congregatione, & societate aliorum hominum. Ex hoc ergo principio

Nunquam defuit veri Dei cultus.

sequitur necessario conclusio posita: nam in tēpore legis naturæ semper fuerunt aliqui homines iusti, qui vero Deo cultum ex naturali lege debitum exhiberent, nam ab initio mundi semper Ecclesia duravit, & vera fides ac religio. Confirmari hoc potest traditione ex scriptura desumpta, nam à principio Abel & Cain cœperunt colere Deum rebus externis: & idem legimus de aliquibus hominibus sanctis ab Adam vsque ad Noe, & à Noe vsque ad Abraham, vt latius tractabimus infra agentes de sacrificio. Confirmari etiam potest, quia non solum fideles, sed etiam Gentiles hoc semper obseruarunt, vt quos Deos colerent, eos cultu aliquo externo venerarentur, vnde Genes. 41. & 47. fit mentio sacerdotum Ægypti, & terræ sacerdotalis, & Exodi 2. & 3. nominantur sacerdotes Madian, & idem est frequens in scriptura, & alijs historijs. Quin potius notant sancti Patres, propterea Deum tanta sacrificiorum & ceremoniarum multitudine Israeliticum populum onerasse, vt eum à cultu externo idolorum, quo gentes vtebantur, abstraheret: signum ergo est, ipsam naturam esse propensam ad hunc cultum tribuendum Deo: & consequenter, si recte instructa sit, verumque Deum agnoscat, eum interius, & exterius culturam: fuit ergo hic cultus in lege naturæ in sanctis hominibus, qui veram Dei fidem, & religionem retinuerunt.

In lege naturæ præter remedium paruulorum, nō fuit aliud sacramentum.

Dico secundo, q̄ in statu legis naturę communi & ordinaria lege non fuerunt aliquæ ceremoniæ, quæ haberent propriam rationem sacramentorum prę- ter illud, quod fuit in remedium paruulorum. Probatur primo, quia non fuerunt aliæ ceremoniæ, in quibus significaretur gratia aut præsens, quæ in illis daretur, aut futura, quæ in illis promissa significaretur: sed de ratione proprij sacramenti est, vt gratiam significet: ergo non erant aliæ ceremoniæ, in quibus propria ratio sacramenti inuenta fuerit. Maior quo ad priorem partem communis est, & certa, & latius q. 62. dicturi sumus, quia specialis promissio gratiæ, in aliquo opere præter meritum operantis, per se loquendo erat præter statum, & perfectionē illius tēporis: & ideo solum propter extremam paruulorum necessitatem facta est illi operi, seu remedio, quod ad tollendum originale peccatum est institutum: de alijs vero, neq; est necessitas, nec fundamentum ad id asserendum. Posterior vero pars in prima propositione assumpta probatur, quia talis significatio futuræ gratiæ non poterat esse, nisi ex institutione diuina, vt supra dictū est: nam debet practice continere & exhibere diuinam promissionem: nulla autem legitur huiusmodi diuina institutio: neq; est vlla ratio sufficiens, vt asseratur: neque est consentanea illi statui, qui legis naturæ dicitur, quia non habebat positiuas leges, & ceremonias. Confirmatur, quia si tunc Deus instituisset huiusmodi sacramenta, quę essent prognostica, & præsentarent res futuras, instituisset illa, in particulari definiendo proprios ritus illorum, alioqui non posset fieri commode repræsentatio cū debita proportione, & analogia: in quo non est eadem ratio de sacramento paruulorū: quia in illo præcipue attendebatur necessitas, & remedium paruuli, quamuis significatio non esset tam ac commodata, & expressa: secus vero dicendum esset de illis sacramentis, quæ propter significationē præcipue instituerentur. Secundo argumētor, quia hæc sacramenta non erant necessaria in eo statu ad cultum Dei: neque ad aliquem alium finem, qui ex necessitate aliqua morali sit coniunctus cum lege naturæ: ergo non fuerunt tunc talia sacramenta. Patet consequentia, quia in eo statu illa tantum fuere, quę sunt aliquomodo de lege naturę: seu, quę vel ex parte Dei, vel ex parte hominis habent necessitatem aliquam, propter quam ex naturali ratione fide illustrata dictentur, vel eligantur. Antecedens veropatet, quia triplex fingi potest necessitas talium sacramentorum. Prima est in remedium peccati: & hæc, secluso originali peccato, nulla est, quia cætera sunt actualia, quæ, sicut à solis adultis per proprios actus committuntur, ita per propriam eorum dispositionem remitti possunt, & quamquam in hoc possint adulti multum iuuari per sacramenta, in quib. gratia conferatur, & maxime, si talia sint, quæ faciant hominem ex attrito cōtritum, tamen hæc perfectio superat imperfectionem illius temporis, & status, vt dictum est. Secunda necessitas potest sumi ex aliqua sanctificatione hominum colentium Deum: at vero, si sermo sit de sanctificatione per gratiam, iam dictum est, esse supra conditionem vel imperfectionem illius legis & status: si vero sermo sit de sola sanctificatione externa, & legali, in primis non est cur hæc censeatur necessaria, quia fideles sufficienter sanctificabantur, & aggregabantur Ecclesiæ Dei per illud

illud sacramentum, quod diximus esse institutum in remedium originalis peccati: præter quam quod nulla alia sanctificatio exterior est communiter cultoribus Dei necessaria, sed illa tantum, quę fit per externos actus pœnitentiæ, religionis, & aliarum virtutum. Solum in sacerdotibus videtur esse quædam specialis necessitas, quia proprio quodam modo destinantur ad cultum Dei, sed neque illis tunc erat necessaria exterior sanctificatio, vel consecratio, quia primogeniti, quasi iure hæreditario erant sacerdotes, vel poterat certe sola extrinseca deputatione ad illud munus destinari: quo sensu videtur dixisse Anacl. Papa in dict. epist. antiquos illos Patres, nō obtulisse sacrificium sacerdotali authoritate: illa scilicet, quæ data est Aaron, per vnctionem sacram, & alias ceremonias à Deo institutas. Deinde, licet admittamus, fuisse tunc ceremonias ordinatas ad aliquam externam sanctificationem fidelium, non sequitur illa fuisse sacramenta: quia non significabant gratiam præsentem, nec præfigurabāt futuram, nec talis significatio est per se necessaria ad cultum Dei. Tertia necessitas sacramētorum esse potest, propter fidei professionem, qua ratione vtitur D. Th. in hoc art. 3. & ex illa generaliter colligit, debuisse esse sacramenta ante Christi aduentum: vnde videtur loqui, & ratiocinari de toto illo tempore, etiā legis naturę: vt patet, tum quia principia, quæ assumit, communia sunt illi statui, scilicet quia homines semper fuerunt iustificati in fide Christi, quā oportuit signis visibilibus protestari: tum etiam quia in solutio. ad 2. de vtroque tempore legis naturæ, & scriptæ conclusionem explicat, & in vtroque dicit fuisse sacramenta, quamuis in modo institutionis, & determinationis fuerint diuersa. Nihilominus tamen ex hoc solo capite non possunt colligi propria ac perfecta sacramenta, quia professio fidei sine sacramentis proprie dictis fieri poterat multis alijs modis, vt per verba, per sacrificia, & per alias similes exteriores actiones: sicut nunc in lege gratię præter sacramēta habemus plures alios exteriores actus, quibus fidem profitemur. Quocirca, licet in sacramentis sit quidam peculiaris modus profitendi fidem, & significandi spiritualem sanctificationem, qui ad perfectiorem cultum religionis pertinet: & ideo vtile, vel congruum fuerit, hunc modum profitendi fidem Christi venturi fuisse vsitatum ante aduentum eius, vt fides ei⁹ melius conseruaretur, & homines ad illum suscipiēdum paulatim disponerentur, non tamen necesse fuit, hunc modum cultus generaliter incipere à tempore legis naturæ, sed satis fuit inchoari tempore legis scriptæ: in quo propter hominum peccata fides erat obscurior, & rarior, ac ratio magis obtenebrata. Præterea, quamuis admittamus, aliquem sacramentorum vsum debuisse esse in lege naturæ, satis esse videtur ille, qui in prima fidei professione, seu in illo sacramento, quod in remedium originalis peccati institutum fuit, exercebatur, nullum ergo est sufficiens fundamentum, vt asseramus fuisse in eo statu alia sacramenta.

Anacl. Pap.

Professio fidei fieri poterat sine sacramentis.

Dices, in lege naturæ fuerunt vera & propria sacrificia, cur ergo non admittimus fuisse etiam plura sacramenta vera & propria, & non vnum tantum?

Obiectio.

Respondetur. Respondetur, non esse eandē rationem, quia, vt supra tetigi, & infra tractando de sacrificio iterum dicam, de ratione sacrificij per se solum est significatio moralis interioris cultus diuini: quam significationem potest habere sacrificium ex hominum impositione absque speciali Dei institutione: at vero sacramentum proprie constituitur per significationem mysticam gratię sanctificantis, quam non potest habere certam, & infallibilem, nisi ex Diuina institutione. Dices, quamuis primaria ratio sacrificij visibilis cōsistat in significatione inuisibilis sacrificij interioris, tamen supposita fide Christi venturi, quam in lege naturæ homines habebant, poterant suis sacrificijs adiungere significationem mysticam, absq; speciali institutione diuina solum per generalem instinctum fidei, quomodo probabile est Abel sua oblatione significasse ac figurasse sacrificium Christi: ergo eodem modo poterant tunc homines ducti fide instituere aliquas ceremonias ad sanctificationem aliquam hominum exteriorem, eisque adiungere significationem futuræ gratiæ Christi, & redemptionis eius: ergo potuerunt esse illo tempore hoc modo sacramenta. Respondetur, huiusmodi institutionem, & sanctificationem in primis non habere fundamentum. Deinde non sufficere ad perfectam rationem sacramenti, de qua nos agimus, vt patet ex definitione supra data: & quia illo modo essent nunc in Ecclesia multa alia sacramenta præter septem à Christo tradita. Vnde bene aduertit Soto loco supra citato, antiquos Doctores, qui de sacramentis legis naturæ loquuntur, præsertim scholasticos post Hugo. de sanct. Victor. loco nuper citato vsos esse nomine sacramenti cōmuniori significatione, qua oblationes, sacrificia, & similia solent vocari sacramenta, non quia propriam rationem sacramenti habuerint, sed quia, cum eo tempore non fuerint perfectiora signa sacra, illis accommodatum est commune nomen.

Soto.

Ex qua doctrina colligitur, hæc sacramenta impropria, quę in lege naturę fuerunt, nō fuisse simpliciter necessaria ad salutem necessitate medij, præter illud vnicum sacramentum ad remedium originalis peccati institutum, quod saltē respectu paruulorum erat mēdium necessarium ad eorum salutem: nam de adultis fortasse alia est ratio, vt inferius dicemus. At vero reliqua sacramenta, seu potius sacrificia, & ceremoniæ externæ, non erāt proprie necessaria media ad salutem, quia nec tollebant peccatū: nec conferebant interiorem sanctitatem ex vi sua, sed erant necessaria necessitate præcepti, quatenus erant determinata ad reddendum Deo cultum debitum, sicut erat necessarium honorare parētes, vel alios similes actus exercere. In quo est magna differentia inter fidem interiorem viuam, & exteriorem professionem eius: nam illa est necessaria necessitate præcepti & medij: quia continet substantialem animi iustitiam, & Dei cultum. hæc vero solum est necessaria ex præcepto, secluſa speciali institutione Dei, & ita fuit in lege naturæ, vt notauit D. Thom. in 4. dist. 1. q. 2. art. 6.

Impropria sacramenta non fuerunt necessaria ad salutem necessitate medij, sed necessitate præcepti.

Dico tertio. Ex singulari Dei beneficio, & reuelatione, interdum fuisse in lege naturę in aliqua familia, vel gente, vsum alicuius sacramēti proprie dicti, præter illud, quod commune erat omnibus in remedium originalis peccati. Hanc assertionem constituo primo propter oblationem Melchisedech, in pane & vino, quę non solum habuit rationem sacrificij, & sacra oblatio erat, sed etiā res oblata habuit rationem sacramenti vt in 1. tom. huius 3. part. circa quæstionem 22. D. Tho. dixi, & indicat hic D. Thom. ad 3. Aug. epist. 95. ad Innoc. vbi panem illum vocat Sacramentum mensę Dominicæ, & idem sentit Ambro. lib. 4. de sacram. c. vltim. & Clemens Alexand. lib. 4. stromatum in fine dicens, Melchisedech dedisse in nutrimentum panem & vinum sanctificatum in typum Eucharistiæ: credibile ergo est, illud fuisse proprium sacramentum datum Melchisedech speciali instinctu & reuelatione diuina, vt ritu solemni & publico celebraretur. Quod fortasse interdum alijs nationibus accidit, nos vero de nullo alio id possumus affirmare, quia nec in scriptura, vel Patribus habemus fundamentum, nec erat id commune ac regulare in illo statu. Possumus vero à simili hoc confirmare, quia etiam determinatio sacrificiorum facta à Deo non erat communis & frequens in illa lege, & tamen interdum Deus ab aliquibus determinata postulauit sacrificia, vt de sacrificio Abraham constat Gen. 22. & de amicis Iob, cap. vlt. libr. Iob

Speciale aliquando fuit sacramentum in speciali familia.

D. Thom. August. Ambr. Clemens.

Iob. Et interdum fieri poterat hęc determinatio, nõ quidem per expressam reuelationem, sed per singularem instinctum Dei, sicut credi potest de Abrahã, quando decimas obtulit Melchisedech Genes. 14. & de Iacob, quando votum fecit dandi decimas Deo Gen. 28. vt author est Hugo Victor. libr. 1. de sacram. p. 12. c. 3. & 4. & D. Tho. 2. 2. q. 87. art. 1. ad 3. Igitur eodem modo potuerunt eo tempore aliquibus dari propria sacramenta ex singulari Dei beneficio. Ratio vero solum est, quia licet huiusmodi sacramenta nõ essent necessaria in illa lege, tamen poterant esse vtilia, & quod aliqua interdum fuerint, potuit esse cõueniens ad Christi honorem & ad prædicanda seu præfiguranda aliqua mysteria, quę in lege gratię cõsummanda, atque perficienda erant. Et ex his facilis est responsio ad fundamenta primæ opinionis. Ad rationes enim omnes respondetur solum probare, in illo statu fuisse aliqua sacrificia, vel cæremonias externas, quæ late possunt sacramenta vocari. Probant etiam, potuisse sacramenta habere vtilitatem in illo statu, & ideo, si aliquibus data sunt, conuenienter atque vtiliter dari potuisse, non tamen probãt fuisse pro eo tempore necessaria, neq; debita hominibus regulariter, iuxta illius temporis statum ac viuendi rationem. Ad Doctores vero antiquos, qui de sacramentis illius temporis loquuntur, partim responsum est, sacramentorũ nomine, sacrificia comprehendere, & alios externos ritus diuini cultus, q; euidenter constat ex Hugone & aliis: partim etiam dici potest, loqui generaliter de sacramentis, quia aliquod sacramentum commune fuit omnibus fidelibus in eo statu & præter illud fuerunt alia non ita communia, sed ex singulari Dei beneficio aliquibus collata, vt dictum est.

Hugo.

Ad arg. 1. opin. respon.

DISPVTATIO V.

Dei institutione & necessitate Circumcisionis & aliorum sacramentorum veteris legis.

IN hac disputatione agendum est de reliquo tempore ab Abraham, vsque ad Christum: & ideo non proposui in titulo de sacramentis in lege veteri institutis, vt circumcisionem comprehenderem, quia in lege veteri instituta non est, sed in Abraham initiũ habuit, manfit tamen in lege, & inter ceremonias legis veteris cõputatur, quia per illam cœpit congregari specialis Dei populus, & ad specialem legem eius suscipiendam præparari: & postea fuit quasi proprius character illius populi & professio, per quam aliquis illi legi seobligabat ac subijciebat, iuxta illud Pauli ad Gala. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Seruabimus ergo in hac disputatione methodum, quam in pręcedenti tenuimus, vt prius de circumcisione, postea de reliquis sacramentis illius legis differamus.

Circumcisio & legis naturæ & veteris legis fuit.

SECTIO I.

Vtrum Circumcisio fuerit verum sacramentum in remedium originalis peccati institutum pro filiis Abrahæ.

QVæstionem hanc valde difficilem reddunt varia dicta & sententiæ antiquorum Patrum, quia omnes fere, qui Augustinũ præcessere, longe aliter de circumcisionis institutione, quam Augustinus, & qui eum secuti sunt, sensisse videntur. Conueniunt quidem omnes circumcisionem fuisse verum sacramentum, quia id satis aperte docet Paul. in epistola ad Romanos, vt postea dicemus, differunt tamen, tum in tradenda ratione institutionis eius, tum etiam in primaria illius significatione declaranda.

Prima sententia dicit fuisse quidem sacramentum, non tamen in remedijs originalis,

Prima ergo sententia fuit, primariam rationem tradendi circumcisionem tantum fuisse ad consignandum peculiarem Dei populum, eumq; à cæteris gentibus distiguendum: non vero in remedium originalis peccati, vnde fit circumcisionem quidem fuisse ceremoniam ad aliquam sanctificationem illorum hominum institutam, quia per eam dedicabantur homines specialiter ad cultum Dei, quæ merito dici potest quędam sanctificatio: non tamen fuisse institutam ad internam sanctificationem conferendam: vnde fit, non significasse gratiam, quæ in illa daretur: significauit tamen ex diuina institutione baptismum & circumcisionem spiritualem per Christum conferendam, & hinc censetur habuisse perfectam rationem sacramenti. Hanc sententiam primo docere videtur ex Græcis Patribus Iustinus Martyr, dialog. contra Triphon. aliquantulum à principio dicens, Circumcisionem accepit Abraham significationis gratia, non iustitiæ, idque & sacræ scripturæ & res ipsæ nos cogunt confiteri. Secũdo Irenæus libr. 4. contra hæres. c. 30. Circumcisionẽ non quasi consummatricem iustitiæ: sed in signum dedit Deus, vt cognoscibile perseueret genus Abrahæ, quod ex ipsa scriptura discimus, & deinde adducit verba Genes. 17. Circumcidetur omne masculinũ vestrum, & circumcidetis carnem præputij vestri, & erit signum testamenti inter me & vos. Quæ verba confert cum illis, quæ habentur Exod. 21. Sabbatha mea obseruabitis, eritque signum vobis apud me in generationes vestras, & illa Ezech. 20. Sabbatha mea dedi eis, vt sint in signum inter me & ipsos. Ex quib. exemplis colligere vult, solum fuisse ceremoniam quandam ad congregandum populum Dei, & distinguendum eum ab aliis. Postea vero de significatione subdit, In signo ergo data sunt hęc: non autem sine symbolo erant signa, id est, sine argumento, neq; otiosa, tanquam quæ à sapiente artifice darentur, sed secundum carnẽ circumcisio, circumcisionẽ præfigurabat spiritualem: etenim nos (ait Apostol⁹ ad Coloss. 2.) circumcisi sumus circumcisione non manu facta. Tertio, Chrysostomus hom. 27. in Gen. Voluit circumcisionem lege sanciri, non quod ad salutem animi hæc proficere aliquid posset, sed vt hoc gratitudinis indiciũ, quasi signũ & sigillum circumferrent Iudæorũ pueri, & ne eis liceret contaminari gentium commistionibus: propter quod Paulus ad Rom. 4. circumcisionem vocat signum, nam ad iustitiam nihil ipsa conducit, idem homil. 39. in fine: expressius 40. in fine, vbi dicit. Nulla alia ex circumcisione fuit vtilitas, quam hæc sola, quod ex hoc signo essent cognoscibiles, & ab alijs Gentibus sequestrarentur Iudæi: nostra autem circumcisio baptismatis (inquam) gratiæ medicinam habet. Quarto, Cyrillus lib. 1. in Ioannem, cap. 21. Lex, circumcisionẽ introducit carnis, quæ nihil est, vt Paulus ait, Dñs aũt circumcisionis spiritus. & li. 11. contra Iulianum ad finem, de circumcisionis ratione & institutione disputans, nullam mentionem facit remedij peccati, neque aliam significationem, quam circumcisionem cordis in spiritu, Et absurdarum, inquit concupiscentiarum & voluptatum abiectionem significat, quam per Spiritum sanctum in nobis omnib. Christus operatur. Quinto Eusebius eodem modo explicat circumcisionis institutionem li. 1. de præp. Euangel. c. 10. & lib. 1. histor. c. 1. vbi circumcisionem comparat, & æqualem facit alijs ceremonijs legalibus, & solum illi tribuit esse figuram & signum futuræ gratiæ. Sexto, eodem modo loquitur Epiphan. hæres. 8. post medium, & clarius hæres. 30. non longe à fine. Septimo, Origenes homil. 3. in Genes. late & Theodoretus q. 67. in Genes. vbi dicit circumcisionem nihil dedisse Abrahæ, neque Ismaeli: & hinc sumit argumentum probabile, nam Ægyptij, & alij populi, qui circumcidebantur, dicuntur impij in sacra scriptura, signum ergo est, non fuisse iustificatos in circũcisione. Vnde concludit, non ergo circumcisio iustos facit. Octauo eodem modo loquitur Damascenus libr. 4. cap. 26. Nono, indicat etiam Athanasius oratione in illud, Omnia tradita sunt mihi à Patre

Cyrillus. *Eusebius.* *Epiphan.* *Orig.* *Theodor.* *Damasc.* *Athanas.*

Patre meo, non longe à fine, dicens circumcisionem tantum fuisse notam, baptismum autem regenerationem continere. Denique idem docent Oecum. ad Rom. 2. & 3. & Theoph. ad Rom. 4.

Oecum. Theoph.

Ex Patribus Latinis.

Secundo principaliter ex Latinis Patribus, Cypr. li. 1. ad Quir. c. 8. hoc sensu vocat illam primam circumcisionem carnalem, quæ euacuata est, per quam secunda spiritualis circumcisio promissa est, ac figurata: & probat illam non dedisse spiritualem circūcisionem: tum quod priores Patres sancti in circumcisi fuerint, tum etiam, quia illud signaculum fœminis non proficiebat. idem epist. 59. Secundo, Ambrosius epist. 72. eodem modo sentit de circumcisione, nullumq; discrimen inter eam, & alias ceremonias legales agnoscit, illamq; circumcisionem carnalem vocat: quam in hoc à spirituali distinguit, quod illa corpus: hæc vero peccatum amputet. & libr. 1. de Abraham, c. 4. dicit, circumcisionem tantum fuisse signum. & super ad Rom. 4. negat aliquid iustitiæ Abrahæ contulisse. Tertio eodem modo sentit Hieronymus. lib. 1. in epist. ad Galat. circa illa verba. cap. 3. Cognoscitis ergo, quia, qui ex fide sunt, hi filij sunt Abrahæ (inquit) Circumcisionem, non ob meritum operum, sed in signum fidei prioris accepit: quia. n. ex semine eius erat Christus oriūdus (in quo vniuersarū gentium fuerat benedictio re promissa, & ab Abraham vsq; ad Christum multa erāt tempora trāsitura) prouidens Deus, ne soboles dilecti Abrahæ cæteris nationib. misceretur, & paulatim familia eius fieret incerta, gregem Israeliticum quodam circumcisionis cauterio denotauit, & libr. 2. in fin. circa illa verba. c. 5. Neq; circumcisio aliquid valet, quamuis exponat, hoc intelligendum esse post Christum Iesum, nam antea aliquomodo vtilis fuit, dicit tamē. Iō vtilē Iudæis fuisse, quia illis credita sunt eloquia Dei, q̄ in opera vertētes, à salute extranei nō fuerūt. & infra dicit: Etiam valuisse ad obtinendas benedictiones carnales, quæ legem seruantib. spondebantur. De vtilitate vero circumcisionis ad tollendum originale peccatum, ne verbum quidem. & in id ad Rom. 4. Signum accepit circumcisionis, inquit, Ne diceret: ergo superflue circumcisus est Abraham, signū dicit esse iustitiæ, non augmentum, quæ verba fere transcripsit Ansel. eodem loco. Quarto, Tertull. li. contra Iudæos, c. 3. de Abraham inquit, Acceperat circumcisionem, sed quæ esset in signum temporis illius, non in prærogatiuam, & infra dicit, Datam esse in signum populo Israel, vt dignosceretur, nō in salutē. & c. seq. late probat, circumcisionem non esse datam ad purgationē, seu iustitiā. Quinto, Author libri de altercatio. Eccl. & synagogæ, qui est in 6. tomo operum Augustini late probat, circumcisionem non esse datam illi populo, vt ad ęternitatē perillam proficeret: & potissimum vtitur illo argumento, q̄ remedia ad salutem sunt communia viris & fœminis. Sexto Isidorus lib. in Gen. ca. 13. reddens causam circumcisionis, inquit, Iam tunc propter peregrinationem futuram ne commisceretur semen eius inter gentes, datur ei circumcisio in signū his verbis, Circumcideturin vobis omne masculinū. & infra, Sed quid aliud circumcisio significat, nisi renouatam naturam per baptismum, post expoliationem veteris hominis? atq; eodem modo scribunt de circumcis. Gloss. & Lyr. Gen. 17. & 20.

Ambros.

Hieron.

Ansel. Tertull.

Isidor.

Lyr.

Ex ipsis Hebraeis. Philo.

Tertio & principaliter ex Hebræis Philo. libr. de circumcisione, tom. 2. reddens varias causas & rationes, propter quas instituta est circumcisio, nullam mentionē facit originalis peccati: si autem circumcisio in remedium peccati esset instituta, hæc fuisset potissima causa institutionis eius: atq; inter Iudæos celebrior ac notior esse debuisset: ad eandem rem citare solet Iosephus, lib. 1. antiquitat. ibi tamen. c. 18 commemorans circumsionis præceptum promittit se alio loco causas circumsionis explicaturum, quod nullibi impleuisse reperio.

Quarto principaliter fundatur hæc sententia in loco Gen. 17. vbi circumcisionis institutio refertur, & nulla facta mentione iustitię, vel remissionis peccati, solum dicitur, Vt sit in signum fœderis inter me & vos, & infra, Eritq; pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Ex quibus verbis colligitur datam esse circumcisionem ad signandum populū, quem Deus peculiariter eligebat, quoniam in illo Christus erat nasciturus, vt illius singularem haberet prouidentiam, & ab eo specialiter coleretur: hoc n. erat pactum & fœdus inter Deum & illum populum, cuius signum erat circumcisio.

Ex loco Genes 17.

Quinto videtur hæc sententia colligi ex aliquib. Pauli locis, vbi dicit, Circūcisionem nihil valere, vt ad Gal. 5. & 6. aut nihil esse, vt 1. ad Cor. 7. sed hæc loca non vrgent, quia sermo in illis est de circumcisione post Christi aduentum, & ideo dicitur, In Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet. Locus autē ad Ro. 3. videtur magnam vim habere: nam cum interrogasset Paul. Quæ vtilitas circumcisionis? respondet, multum per omnem modum. Explicans autem hanc magnam vtilitatem, nullam aliam affert, nisi quia credita sunt illis eloquia Dei. Vbi Theod. dicit potuisse Paul. multa enarrare beneficia, quib. Deus Iudæos præcentib. affecit. Elegit. n. eorum maiores ab Ægyptiorum potentia liberauit: vt clara esset eorum fama & in ore omnium versaretur, perennis generis miracula effecit: legem ad auxilium dedit, Prophetas eis constituit, his aūt omnib. silentio prętermissis, solam legislationem posuit, quia maxim' hic honos est: Ergo, teste Paul. solum est data circūcisio, vt ille populus separatus à reliquis specialem Dei legē acciperet & promissiones ac prophetias de Christo, de remissione aūt peccati nullam mentionem facit. Quin potius paulo inferius dicit. Ex operib. legis neminem iustificari, sub quib. circumcisionem sine dubio comprehendit, & ideo ad Colos. 2. illam vocat, Circūcisionem manu factam in explicationē corporis carnis, eamq; à spirituali circūcisione omnino distinguit: & ad Phili. 3. vocat circumcisionē, fiduciam in carne, quia non erat signum spiritualis regenerationis, sed tantum generationis carnalis ex Abraham, in qua multum Iudæi confidunt.

Ex locis Pauli.

Theodor.

Sexto adduci possunt congruentiæ, vel coniecturę, quas Patres citati indicant. Prima & frequens est, quia remedium peccati cōmune est masculis & fœminis. Secunda in Cyp. quia remedium peccati non præciperetur differri vsq; ad octauum diem. Tertia ex Hiero. & Theod. quia populus in deserto non est circumcisus per 40. annos, remedium autem peccati non esset tanto tempore dilatum. At vero, quia circumcisio solum erat ad segregandū illum populum ab aliis, & eo tempore quo erat in deserto, erat satis separatus à gentibus, ideo tunc nō indiguit circumcisione: postquam vero cœpit commisceri populus gentium, omnes fuerunt circumcisi, quamuis sine dubio iam multis esset originale peccatū remissum. Quarta, quia priores Patres sine circumcisione fuerunt iustificati: media autem ad iustitiam acquirendam necessaria, eadem semper fuerunt ante Christi aduentum.

Congruentiæ huius rationis.

Secunda sentētia est, circumcisionem institutam fuisse, & datam populo Israelitico in remedium originalis peccati, ita vt remediū legis naturæ, q̄ de se indifferens erat quoad externā ceremoniam, determinatum fuerit ad ritum circūcisionis, pro filijs & posteris Abrahæ. Hāc sententiam ex patrib. qui Aug. prędcesserunt, indicauit tantum Athanas. in oratione nuper citata, his verbis. Reb. aūt ita constitutis, videtur circūcisio data esse, vt auferretur vituperium terreni stēmatis ab Abrahamitis, quo in posterum nō sumus obnoxij huic maledicto, Terra es, & in terrā ibis: ablatum est. n. opprobrium delicti, id aūt tūc factum est ad figuram huius baptismatis, q̄ in Christo perficitur: tunc. n. ex parte fiebat, vt pote ad vmbram,

2 Sententia circumcisionem in remedium peccatorum fuisse dicit.

Athan.

bram, nunc aũt, sicuti Apostolus ait, terrenam originẽ eruentes, per lauacrũ baptismi regeneramur. Sed re vera Athanasius, si recte perpendatur, solũ dicit, circumcisionẽ fuisse figuram baptismi, & repræsentationẽ quandam regenerationis per illum perficiẽdæ. Apertius hanc sententiam docuit Cyp. (si ipse est author operis de Cardinalibus Christi operib.) c. de ciumcumc. Christi, vbi sic inquit. Hoc cũ octaua die iussum sit celebrari, & nomen circumciso aptari, intimatũ est his, quidigni sanctorũ consortio censebãtur, q eorũ nomina scriberentur in cœlis, & æternæ beatitudinis hæredes fierent, & consortes. & infra cũ dixisset, originale peccatũ omni tempore aliquibus remedijs esse expiatũ, subiungit. Propter hoc cũ iam fidei tẽpora appropinquarent, imperata est circũcisio. Amb. ẽt epist. 84. ad medium, vbi ex institutione circũcisionis, veritatẽ peccati originalis demõstrat, & eandem vim existimat habere illa verba Gen. 17. Masculus, cuius præputij caro circũcisa non fuerit, delebitur anima eius de populo suo. & illa Ioa. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnũ cœlorum. Verũ illa epistola, non cẽsetur esse Ambrosij, sed Prosperi. Primus ita q ac præcipuus & indubitatus author huius sententiæ fuit Aug. qui 3. li. contra Iulian. c. 18. sic inquit. Respondeo, si potes, cur ipse Isaac, nisi baptismatis Christi signo circũcisus octauo die fuisset, periisset anima eius de populo suo? Explica, si potes, cur merito tanta pœna plecteretur, nisi ab hac, tanto sacramento liberaretur? Idem repetit li. 5. c. 9. li. 2. de gratia Christi & pec. orig. c. 30. & 32. & li. 2. de nuptijs, c. 11. & 12. & lib. 4. de bapt. c. 24. vbi dicit, Ex circumcisione carnis, q prior populus accepit, conijcere nos posse, quid valeat in paruulis baptismi sacramentum. vbi adducit ẽt argumentum ex 4. Exod. vbi filius Moysis per circũcisionem mortis periculo ereptus est, & li. 2. contra lit. Petilian. c. 72. Antiquus populus circumcisione, pro baptismo vtebatur. idem docet 15. de Ciuita. Dei, c. 16. & li. 16. c. 27. & li. de pœnit. & medici. ca. 5. & lib. 5. hypogn. à medio. Circũcisio (inquit) illa octauæ diei gratiam baptismi gestabat, & paruulus, qui ea fraudatus est, delicto, quod ex Adam traxit, nõ caruit. & tract. 20. in Ioan. dicit, ideo circumcisionem solitam esse dari etiam in sabbatho: quia sanctificationem afferebat, à quo non erat in sabbatho vacandũ. Vnde Christus Ioan. 7. dicebat, In Sabbatho circumciditis hominem, & mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbatho.

Cyprian.

Ambr.

Primus huius sententiæ author Augustinus.

Secundo, Augustinum sequuti sunt posteriores Patres, Greg. 4. moral. c. 2. & 3. & habetur in c. Quod aũt, de consecr. d. 4. & apud Iuonem in decret. p. 1. c. 49. Prosper. d. epist. & li. de promissionibus Dei, 1. p. c. 14. Isidor. li. in Gen. c. 13. vbi eodẽ modo, quo Aug. exponit illam communicationem, Paruulus, cuius præputij caro circũcisa non fuerit, &c. vt infra videbimus. Beda li. 2. in Lucam ca. 8. & hom. quadam de circumcisione, to. 7. vbi dicit: Tam circumcisionem, q baptismum, tollendæ præuaricationis gratia posita esse: differre vero, quia illa non introducebat ad regnum, sicut baptismus, idem li. variarum quæstionum, q. 15. to. 8. Bern. ser. 3. de Circumc. ser. 2. de Assumpt. Virginis circa fi. & epist. 77. Ruper. Abb. lib. 5. de operib. Trin. in Gen. c. 33. Hugo Victo. li. 2. de sacr. p. 6. c. 3. vbi comparat in hoc effectu circumcisionem cum baptismo: & licet dicat verum esse, per baptismum aperiri ianuã regni, q per circumcisionem nõ fiebat, tamen dicit hanc differentiam, non tam in ipsis sacramentis positam esse, quam in eo, quod passio Christi nunc est exhibita, quæ antea non erat.

Greg.

Beda.

Bernar. Rupert. Hugo.

Tertio, sententiam hanc secuti sunt omnes scholastici sine vlla opinionum diuersitate, Magist. in 4. d. 1. vbi D. Tho. Scot. Duran. Bonau. Richard. Palud. Gabr. & alij, idem D. Tho. hic & infra. q. 62. art. 6. ad 3. & q. 70. art. 4. Alex. Alens. 4. p. q. 7. memb. 7. art. 2. & sequentibus.

Quarto, fundari potest hæc sententia in decreto Innoc. 3. in c. Maiores, de baptism. vbi primum dicit baptisma succesisse circumcisioni. Deinde comparat illa verba: Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit: cum illis. Nisi quis renatus, & c. Deinde concludit plus conferre nunc baptismum, quam olim circumcisionem, Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quod vsq ad mortem Christi fuit omnib. obseratum: sed per sacramẽtum baptismi culpa remittitur, & ad regnum cœlorum peruenitur. vbi, quamuis Pontifex non intendat hanc veritatem definire: tamen cum hac sentẽtia vtatur, vt ostendat paruulos in lege noua esse baptizandos. sicut in veteri circumcidebantur, magnam certe huic sententiæ præbet authoritatem.

Quinto, fundamentũ præcipuum, quo motus est Aug. ad hanc sententiam astruendam nititur verbis illis Gen. 17. Masculus, cuius præputij caro circumcisa nõ fuerit, delebitur anima illius de populo suo. Ad cuius testimonij vim intelligendam, tria expendenda sunt. Primum ad quos referantur illa verba, seu in quos cadat illa cõminatio. Secundũ, Quæ sit pœna, q Deus ibi cõminatur. Tertiũ, Quod sit illud pactum, quæue illius transgressio, propter quã illa pœna iniungitur. Circa primum multi exponũt, verba illa intelligenda esse de adultis & ratione vtentibus, qui vel propriam circumcisionem cõtemnerent, vt Caie. in Gen. exponit. & indicat Iustinus, & nõnulli ex aliis Patribus: vel qui filiorum suorum circumcisionem negligerent, vt exponit Diodorus ad Lypoman. in catena super Gen. Quæ expositio probabilior apparebit si verba illa, non passiue, sed actiue legantur, hoc modo. Masculus, qui non circumciderit carnẽ præputij sui, vt Ambr. & nonnulli alij legunt. Græca n. & Hebraica lectio hanc versionem admittit: & Chaldaica paraphrasis eodem modo habet: iuxta hãc aũt lectionem, de solis adultis põt proprie esse sermo, quia paruuli non poterant se circumcidere, nec physice, nec moraliter: adulti aũt, quia voluntarie poterant, vel negligere, vel admittere & procurare circumcisionem: ideo dicuntur habuisse præceptum, vt se circumcidant, licet non essent proprijs manibus circumcisionem effecturi: parentes ẽt proprijssime dicuntur fuisse obligati ad suos filios circumcidendos. In vtroq ergo, & in eos tãtum optime cadit illa cõminatio. Et iuxta hunc sensum facile intelligitur, propter quam causam cõminaretur Deus illam pœnam, scil. propter culpam, quam hi cõmittebant, negligendo circumcisionem, vel propriam, vel filiorum. Quod videtur consentaneum illis verbis: quia pactum meum irritũ fecit. Illud. n. pactum (nisi apertã æquiuocationem in breui textu admittamus) non est aliud, nisi illud, q sepius in præcedentibus verbis repetitur, Statuã pactum meum inter me & te & semen tuum. Tu ergo custodias pactũ meum & semen tuum post te: hoc est pactũ meũ, q obseruabitis, inter me & vos & semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & c. illud ergo pactũ, nullum aliud erat, q lex circumcisionis: constat. n. sæpe in scriptura legem diuinã nomine pacti & fœderis significari: quia habet adiunctam promissionem & comminationem: imponebatur ergo illa pœna propter transgressionem huius legis, q non poterãt paruuli, sed soli adulti committere. Et iuxta hæc non est difficile exponere, quæ fuerit illa pœna: erat. n. vel mors corporalis, aut quædam excommunicatio, seu separatio à populo Dei, vtrumq enim significare solent illa verba. Delebitur anima eius de populo suo, iuxta phrasin Hebraicam, non. n. significare solent pœnam alterius vitæ, sed præsentis, & interdum pœnam mortis, vt Exod. 12. Quicumq comederit fermentatũ, peribit anima illius de Israel. i. occidetur: similiter c. 30. & 31. Leuit. 17. 18. &

Præcipuum fundamentũ Augustini.

Cæter. Iustin. Diodor.

Ambros. Locus Gen. 17. expositus.

Lex diuina & pactũ & fœdus in sacris litteris appellatur.

17.18.& 19. & ita intelligunt præsentem locum Gen. Lyra & Caiet. ibi dicunt enim patrem fuisse morte plectendum, si filium nollet circumcidere: & ipsum etiam filium, si post vsum rationis voluntarie maneret incircumcisus. Interdum vero significatur illis verbis excõicatio & separatio à populo Dei, vt Num. 19. Qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aspersus hac cõmistione non fuerit, peribit ex Israel. & infra, Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesiæ. quãquam hæc verba ab alijs intelligantur de morte corporis. In dicto ergo loco Gen. Delebitur de populo suo, id est, nõ memorabitur, necerit membrum populi Dei, neq; erit particeps sacramentorũ, beneficiorum & promissionũ illius populi. Iuxta q̃ expositionem hic locus nihil omnino confert ad sententiam Augustini fundandam: quia ex illis verbis sic expositis non potest colligi, circumcisionem fuisse medium necessariũ paruulis ad salutem, quia non sequitur paruulos incircumcisos fuisse damnatos, sed solum sequitur eam circumcisionem fuisse in præcepto, cuius transgressores puniri præcipiebantur. At vero Aug. longe aliter intelligit tria illa, quæ explicanda proposuimus. Primo enim existimat, comminationem illam non tantum ad adultos, sed etiã ad paruulos dirigi. Cui in primis fauet editio 70. Interpretum, qui addunt particulã illam. Octauo die, hunc in modũ, Masculus, cuius præputij caro octauo die circumcisa non fuerit, &c. quæ lectio retenta est in noua editione Septuaginta interpretum, iussu Sixti V. facta: & eadem vsus est Aug. in citatis locis, & Ambr. epist. 77. & Orig. lib. 2. in ad Rom. circa fin. c. 3. Quare non videtur facile reijcienda, eo quod in Hebræa & vulgata Latina non habeatur. quia illis non repugnat, sed potiꝰ ea explicat. Vnde potest sumi indicium, antiquam Iudæorum Synagogam, ita hunc locum intellexisse & Septuaginta interpretes, ad explicandum ampliꝰ sensum suo tempore & in sua Ecclesia receptum, illam particulam addidisse. Qua posita, non potest illa comminatio ad solos adultos referri: cum etiam masculus post octauum diem incircumcisus perituros dicatur. Præterea, secluſa etiã illa particula, verba scripturæ indefinita sunt, & æquiualent vniuersali loquutioni: non ergo possunt libere ad solos adultos coarctari, alioqui, etiam illa verba Christi, Nisi quis renatꝰ fuerit, &c. possent similimodo limitari. quia est idem genus indefinitæ seu vniuersalis loquutionis, & in vtraque passiue dicitur, Cuius caro circumcisa non fuerit: &, Nisi quis renatus fuerit: ergo sicut hæc non limitantur ad eos, qui actiue (vt sic dicam) transgrediuntur præceptum baptismi, sed simpliciter intelliguntur de omnibus, qui baptismũ non recipiunt nec re, nec voto, cuiuscumque ætatis sint, ita nec alia verba limitanda sunt, sed eodem modo intelligenda. Præterea, huic expositioni fauet contextus Genes. nam proxime dictum erat. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, eritq; pactum meum in carne vestra, in fœdus sempiternũ, statim vero subditur, Masculꝰ, cuius præputij caro circũcisa non fuerit, &c. ergo, nisi sit magna æquiuocatio in verbis, idem masculus perituꝰ dicitur, si non circumcidatur, qui præceptus erat circumcidi: hic aũt erat infans octo dierum: ergo de illo, & non tantum de adulto, sermo est in prædictis verbis. Ex quo vlterius intelligit Augustinus per illa verba, Delebitur anima eius de populo suo, significari, non tantum pœnam aliquam huius vitæ, sed separationẽ à Deo, & à cætu sanctorum, per carentiam diuinæ gratiæ & æternæ beatitudinis: quia paruulus, qui post octauum diem sine circumcisione moreretur, hanc pœnam incurreret, etiam si in hac vita nulla alia afficeretur. Neq; est hic sensus ab illo genere locutionis alienus: nam in veteri testamento, cum iusti moriuntur dicuntur apponi ad populum suum, Gen. 25.35. & 49. id est, ad cætum sanctorum: ergo recte dicitur perituꝰ à populo suo, qui non erat ad sanctorum cætum aggregandus. Confirmatur, quia vt notat Burgens. Genes. 17. & Glos. ord. numquam Hebræi intellexerunt, ibi esse impositam pœnam mortis, aut paruulis incircumcisis, aut adultis transgressoribus illius præcepti: vnde nunquam illud delictum tali pœna punitum fuit in populo Israel, vt ijdem referunt: non ergo recte intelliguntur illa verba de pœna mortis: neque etiam de legali separatione, seu excommunicatione: nam illud præceptum datum fuit multo ante legem scripta, quæ introduxit ceremonias, irregularitates & legales separationes, quæque per terrores & minas pœnarum cœpit homines inducere ad sui obseruationem: igitur nec pœna mortis nec separationis legalis apte quadrat huic præcepto. Ac denique, licet admittamus, hominem incircumcisum, etiam in hac vita separandum fuisse ab illo populo, & abscindendum tamquam membrum carens propria nota & signo illius populi, tamen hoc nihil obstat, quominus etiam pœna alterius vitæ in illis verbis indicetur: & per hanc separationem repræsentetur: sicut etiam nunc homo non baptizatus & ab Ecclesia est separatus in hac vita, & propterea separabitur à consortio iustorum in futura. Tandem colligit Augustinus causam huius pœnę propriam, & adæquatam non fuisse actuale peccatum in transgressione præcepti circumcisionis commissum, sed peccatum originale ex Adami transgressione contractum, paruulus enim non habet aliud peccatum, & ideo verba illa, Qui pactum meum irritum fecit, non censent Augustinus Isidor. & Bed. esse intelligẽda de pacto circumcisionis: quia non potuit paruulus octo dierum præceptum illud transgredi, sed de pacto inito cum Adam, quod paruulus in ipso irritum fecit, sicut in Adam peccauit. Quę expositio, quoad hãc vltimam partem duriuscula videri potest, propter rationem supra factam, quod videlicet in toto illo capite per pactum intelligitur circumcisio, & ideo retinendo eundem sensum, & amplius illum explicando, dici posset immediate & in sensu maxime litterali seruionem esse de pacto circumcisionis: hoc tamen dici irritum fieri à paruulo incircumciso, non actiue per transgressionem præcepti culpabilem, sed passiue, quia in eo nõ est obseruatum, seu executioni mandatum pactum diuinum, quod ea ratione irritum in eo factum est. Fortasse vero sub hoc sensu voluit etiam Spiritus sanctus indicare culpam existentem in paruulo, ex transgressione prioris pacti, quam humana natura in Adamo commisit, vt Augustinus dixit. Et ita in illis verbis immediate significatur ratio incurrendi illam pœnam, quæ est carentia remedij per quod tollenda esset culpa, quæ est causa illius pœnæ: quæ etiam culpa mystice, seu in sensu magis recondito indicatur, & ita coincidit hæc expositio cum intentione Augustini, eamque significauit Eucher. li. 2. in Genes. capit. 24. Atque ex tota hac expositione recte concluditur, circumcisionem fuisse institutam in remedium necessarium paruulis, vt liberarentur ab originali peccato, quandoquidem ex carentia illius sequebatur damnatio infantis: sicut ex illis verbis, Nisi quis renatus fuerit, colligimus, baptismum esse medium necessarium ad tollendum originale peccatum, vt inferius suo loco dicemus. Vnde in hoc proprie videtur circumcisio fuisse figura baptismi: sicut Paulus eam vocat ad Colossens. 2. & sæpe alias.

Aug. aliter hunc locum Gẽ. explicat

Burgens.

Augustin. Isidor. Beda.

Eucherius.

Circumcisio figura baptismi.

Sexto possumus afferre coniecturas, seu congruentias. Prima & præcipua sit: quia licet verum sit, quod prima sententia asseuerat, circumcisionem institutam esse ad consignandum Dei populum, & illum à cæteris distinguendum, tamen cum hoc fine non repugnat, quod simul etiam sit instituta in remedium originalis peccati: nec priores Patres, qui priorem causam assignant, licet posteriorem taceant, il-

ant, illam excludunt: nec hæ sunt ex se repugnantes: quin potius optime inter se conueniunt, vt qui consecratur Deo, & nouum pactum & fœdus cum eo init, seruandi legem eius & colendi eum, cuique Deus promittit suam peculiarem prouidentiam, ac paternam benedictionem, iam non maneat inimicus Dei, sed sanctus & iustus: sicut nunc in baptismo vtrumque simul fit, nam per illum consignantur fideles

Baptismus cur spiritualis: & circumcisio cur carnalis.

characte re Christi, & fiunt propria membra Ecclesiæ, & mundatur etiam ab originali peccato. Ex qua analogia etiam confirmatur hæc sententia, quia, vt diximus, circumcisio fuit quædam figura baptismi: propter quod baptismus dicitur spiritualis circumcisio, quia consignat homines, non in corpore, sed in anima per characterem spiritualem, & circumcidit non corpore, sed corde: circumcisio autem appellatur carnalis, nō quia nullum spirituale bonum in ea daretur, sed quia carnali, ac visibili charactere consignabat homines. Confirmatur hæc coniectura, quia nisi in illo sacramento tollendum esset originale peccatum, nulla esset sufficiens causa, ob quā infantibus dari præciperetur: nam ad alium finem sufficiebat dari in adulta ætate & videri posset conuenientior, tum ad meritum per illum actum obedientiæ & doloris: tum etiam ad intelligendam significationem illius mysterij: sicut nunc etiam baptismus non daretur paruulis, nisi esset remedium originalis peccati. Tandem hæc sacramentalis significatio optime quadrat cum ritu circumcisionis: nam, quia peccatum originale per seminalem generationem communicatur, & vires suas in concupiscentia carnis potissimum exserit: cui malo sola diuina gratia potens est subuenire, ideo per circumcisionem carnis apte significatur effectus, qui fit in anima, cum ab illa tollitur originale peccatum.

Sententia authoris & opinionum concordia.

Vtraque istarum sententiarum tanto authoritatis pondere & tam probabilibus nititur fundamentis, vt nostri muneris esse videatur, neutram, si fieri potest, reijcere, sed vtrique aliquid concedere, easque in concordiam redigere. Vnde dicimus primos. Primariam rationem instituendi circumcisionem non fuisse remissionem originalis peccati, neque ad hoc habuisse maiorem aliquam vim, quam habuerit sacramentum legis naturæ. Hanc conclusionem probant omnia, quæ pro prima opinione adducta sunt. Neque negari potest, quin primarius finis circumcisionis fuerit, congregatio populi Dei, & segregatio eius à cæteris populis, per specialem magisque expressam professionem fidei veri Dei, & Christi venturi, quæ fides eo tempore valde imperfecta iam erat, vt notarunt Hugo Victor. libro 1. de sacrament. parte 11. cap. 6. & Alexan. Alens. 4. part. q. 7. memb. 2. & Diuus Thomas hic & eleganter in 1. 2. q. 102. art. 5. ad primum, vbi ait: literalem principalemque rationem instituendi circumcisionem fuisse ad protestationem fidei vnius Dei: figuralem vero ad significandam oblationem corruptionis per Christum faciendam. Rursus, quod circumcisio nihil habuerit speciale ad delendum originale peccatum, præter id, quod commune erat in lege naturæ inter alia, quæ adducta sunt pro prima sententia, probat optime illa coniectura, quia si aliquid amplius daretur paruulis in lege veteri, quam in lege naturæ, non debuissent ab illo beneficio fœminę excludi: cur enim, cum diuina gratia, & præsertim ea, quæ est in remedium peccati, de se æque omnibus communicetur? Illud etiam signum non est contēnendum, quod tanto tempore fit circumcisio in deserto prætermissa.

In circumcisione non plus dabatur, quam in remedio legis naturæ.

Secundo, dicēdum est, circumcisionem fuisse remedium, in quo peccatum originale paruulis remittebatur: quod quidem etiam ex diuina institutione habuit, secundario tamen & quasi consequenter. Prior pars sufficienter probatur ex his, quę adducta sunt in posteriori sententia. Hæc videtur non posse nunc negari, sine aliqua temeritate, propter communem consensum tantorum Patrum & Scholasticorum omnium, & maxime Innocent. 3. Modus autem huius institutionis & tota conclusio ita potest à nobis intelligi & exponi: quia, vt vidimus, ante institutam circumcisionem in lege naturæ erat lex & promissio Dei de remittendo paruulis originali peccato per quodcumque signum externum protestatiuum fidei à parentibus applicatum: circumcisio autem ex vi suæ institutionis habuit, vt esset quoddam signū sacrum fidei protestatiuum, quo paruuli specialiter dedicabantur Deo: ergo ex vi huius institutionis, quamuis nihil aliud addatur, habuit circumcisio, vt posset esse remedium sufficiens, vt tolleretur originale peccatum, saltem si prius non esset ablatum. Quod potest exemplo declarari: nam si esset à Deo lata lex, vt quicumque sibi offerret sacrificium peccatorum remissionem vel alium simile effectum consequeretur, & postea Deus aliquam actionem in sacrificium institueret: quamuis ex vi huius posterioris institutionis, non haberet tale sacrificium aliquem effectum: nihilominus ex vi prioris institutionis generalis, haberet effectum cuicumque vero sacrificio promissum. Ita ergo in præsenti intelligi potest: nam prius erat vniuersalis lex, vt per quamcumque ceremoniam externam posset paruulis subueniri: ergo hoc ipso, quod fuit ceremonia sacra, non tantum pro adultis, sed pro paruulis instituta ad sanctificandos illos aliquo modo, seu cultui diuino dicandos: hoc (inquam) ipso, habuit ex vi prioris generalis legis, vt posset esse remedium sufficiens aduersus originale peccatum, etiam si nihil aliud in eius institutione intelligamus. Quod autem hoc modo & non alio excellentiori fuerit eleuata circumcisio, vt in ea daretur hic effectus, colligi satis videtur ex authoritate omnium Sanctorum, quos in priori sententia adduxi: imo etiam ex Pauli testimonio, qui nihil tribuit circumcisioni, quatenus talis ceremonia peculiariter institutafuit, quod ad internam iustitiam & remissionem peccati pertineat. Et eodem sensu dicunt Patres, nullam attulisse spiritualem vtilitatem, quam non habuerint alij sancti in lege naturæ. Ex quibus probabile sumitur argumentum ad hoc confirmandum, non quia non potuerit Deus instituere in lege veteri aliquod remedium, quod maiorem gratiam conferret ex diuina promissione, quam in lege naturæ, vel perfectiori modo: sed quod nulla sit ratio ad id asserendum, nec sit consentaneum statui illius legis. In hoc enim habebat eandem imperfectionem, quam lex naturæ: quia non habebat exhibita & præsentia Christi merita, sed solum credebat & sperabat futura: & ideo sacramenta eius de se tam egena erant & infirma, sicut in lege naturæ: ergo ex conditione illius legis & status, non est, cur in aliquo sacramento eius vberior gratia, vel perfectiori modo collata sit: ergo nec in circumcisione fuit aliter remissum peccatum, quam in sacramento legis naturę: nec per alium effectum, nec per aliud causalitatis genus: & consequenter, nec fuit necessaria quoad hoc illa institutio, præter eam, quæ circumcisio sub ratione ceremoniæ sacræ protestatiuæ fidei & paruulis applicandæ constituta est. Præterea potest hoc à signo declarari ex probabili opinione Theologorum asserentium: post Christi mortem, quamdiu legalia fuerunt mortua & non mortifera, circumcisionem fuisse vtilem paruulis ad remediū originalis peccati, non vt ceremonia legalis, sed vt remedium legis naturæ: quia nimirum retinuit rationem ceremoniæ sacræ, per quam poterat fides parentum filijs applicari. Dices, ergo eodem modo posset dici de baptismo, non esse per se primo institutum, in remedium originalis peccati, sed ad protestandam fidem, seu ad consecrandos homines cultui diuino: & consequenter habuisse, vt in illo

Innocent. 3.

Circumcisio aliquanto post Christi mortem quomodo vtilis.

Obiectio.

Responsio. tollatur originale peccatum. Respondetur negando sequelam: tum, quia hoc sacramentum habet effectus gratiæ longe diuersos & perfectiores, à circumcisione & sacramento legis naturæ, & ideo oportet, vt illos habeat ex vi suæ institutionis. Item habet illos effectus perfectiori modo, vt infra dicemus. Itē ex verbis promissionis & institutionis eius constat, per se primo esse institutum ad regenerandos homines in Christo, iuxta illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua: Regeneratio autem in Christo non fit primario & per se per externam aliquam sanctificationem, sed per spiritualem & internam. Denique status legis gratiæ propter Christi merita præsentia est longe perfectior, & ideo consentaneum illi fuit, vt noua gratiæ promissio, nouusque modus regenerationis in eo fieret.

Dubium. Rursus vero dicet aliquis: quamuis prædicto modo satis explicatum sit, quomodo circumcisio fuerit sufficiens remedium peccati originalis ex vi institutionis prædicto modo explicatæ: non tamen id satis esse, vt fuerit remedium necessarium paruulis ad salutem: quod tamen Augu. præcipue contendit: & ex loco Geneſis, vt à nobis explicatus est in eius doctrina, necessario consequitur, vt ex dictis patet. Antecedens declaratur: nam si circumcisio non habuit, quod in ea deleretur peccatum originale, nisi ex generali ratione ceremoniæ sacræ, seu protestationis fidei paruulis applicatæ, sequitur, quod si ante circumcisionē parentes alio modo offerrent suos paruulos Deo per quodcumque aliud signum, paruuli consequerentur remissionem originalis peccati: ergo ad hunc effectum, non esset illis necessaria circumcisio: ergo, licet non circumciderentur, non propterea damnarentur. Antecedens patet, quia per hoc solum quod circumcisio instituta est, vt esset ceremonia sacra & protestatio fidei, &c. non est ablata potestas faciendi alias ceremonias, seu protestandi fidem alijs signis, sicut antea in lege naturæ fieri poterat, & sicut tunc in eadem lege scripta circa fœminas fiebat. Vnde confirmatur & explicatur difficultas optimo exemplo: nam ex præcepto legis veteris, fœmiuæ recens natæ offerendæ erant Deo in templo post octuagesimum diem, Leuit. 12. Et hæc est prima ceremonia sacra, quæ ex necessitate legis scriptæ exercenda tunc erat circa fœminas. Ex qua necessario sequitur, quod, si ante illum diem, nulla alia via, neque alia fidei protestatione, esset illis remissum originale peccatum, in illa oblatione facta in templo sine dubio remitteretur, non propter specialem institutionem, vel promissionem: sed ex generali ratione sacramēti legis naturæ, vt de circumcisione explicatum est. Quo tamen non obstante, necessarium non erat expectare octuagesimum diē, vt fœminæ iustificarentur, sed quocumq; signo protestatiuo fidei subueniri illis poterat, sicut in lege naturæ: ergo idem dicendum erit de circumcisione, si non habuit specialiorem institutionem. Ad quam difficultatem posset aliquis totum hoc concedere, quia non videtur esse magnum inconueniens, & quia hoc modo melius saluantur omnia dicta antiquorum Patrum, quæ in priori sententia attulimus. Iuxta quam responsionem consequenter dicendum erit: circumcisionem appellari communiter remedium originalis peccati, quia illa erat, quam regulariter loquendo primo applicabatur, non quia esset simpliciter necessaria. Quod potest confirmari: quia certum est, interdum potuisse remitti originale peccatum infanti Hebræo absque circumcisione per medium legis naturæ, vt si ante octauum diem esset in euidenti mortis periculo: non enim licebat præuenire circumcisionē, nam ex præcepto, diuino definitum erat tempus octauæ diei non sine magna significatione & mysterio. Ac præterea quia si infans ante illum diem existeret in periculo mortis, tunc eum circumcidere, esset illum interficere. Quare etiam si in die octauo, vel post illum non posset dari circumcisio, sine graui incōmodo, & periculo mortis, nulla ratione erat applicanda: quia non est verisimile voluisse Deum, vt parentes suos filios interficerēt, quod etiam aperte colligitur ex Iosue 5. non enim propter aliā causam videtur in transitu per desertum omissa vel dilata circumcisio: nisi, quia cum quotidie iter agerent, non poterant sine graui incōmodo circumcidi: & ideo ibidem dicitur, postquam tempore Iosue omnes circumcisi sunt, mansisse in eodem castrorum loco, donec sanarentur. Igitur in his & similibus casib. poterant Iudæi saluari, vel remissionem originalis peccati consequi per aliud remedium: quia non est verisimile, relictos esse à Deo sine remedio, & factos esse deterioris conditionis, quam alios infantes in lege naturę constitutos: & ita aperte sentit Diuus Tho. infra q. 70. art. 3. & 4. ad 3. ergo non fuit circumcisio instituta, vt medium necessarium ad remittendum originale peccatum: fuit enim valde acerbum, & difficile remedium, & ideo non oportuit, vt esset simpliciter necessarium, sicut nunc est baptismus: ergo quacumque ratione applicaretur aliud remedium legis naturæ, ante circumcisionem, illud sufficeret. Et hæc sententia videtur claritatem quandam & probabilitatem præ se ferre: sed non est iuxta mentem Augustini & Innoc. 3. nec satis explicat, cur circumcisioni tribuatur effectus, remittendo originale peccatum viris, magis quam oblationi in templo attribuatur remissio originalis peccati in fœminis. Denique si vera est expositio verborum Genes. supra data, quam etiam approbat Innoc. 3. in dicto cap. Maiores: non potest cum illa hæc sententia consistere, quia illa comminatio de paruulis intellecta aperte infert necessitatem aliquam huius remedij.

Cum periculo mortis adhibebatur circumcisio, sed aliud remedium legis naturæ post octauū diem. Iosue. 5.

Quomodo intelligenda conclusio.

Propter hanc ergo difficultatem addidi in cōclusione, circumcisionem fuisse remedium originalis peccati ex peculiari Dei institutione. Itaque quamuis non promiserit Deus specialem aliquam gratiam circumcisioni, neque in eum finem primario illam instituerit, quæ duo hactenus docuimus, voluit tamen, vt remedium illud, quod in lege naturæ indifferens erat, quo ad ceremoniam & ritum externum, esset in populo Israelitico pro pueris seu viris determinatum, quoad ritum circumcisionis, ita vt ordinarie, seu quandocumque heri posset sine graui incommodo protestatio fidei parentum, & applicatio eius ad remedium paruulorum, per circumcisionē fieret, & hoc modo, ac non alio, parentes filios suos Deo dicarēt, & offerrent. Ex quo factum est, vt si parentes vellent, alio ritu vel ceremonia vti, ad offerēdū filios suos Deo, secluſa speciali gratia, vel necessitate, nihil efficerēt, quod ad eorum salutem vtile esse posset, quia iam illa non censeretur ceremonia sacra, sed superstitiosa, quod videtur significatum Leuit. 12. vbi dicitur: Mulier si susceperto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, & die octauo circūcidetur paruulus, & in figuram huius applicari pōt: quod Leuit. 2. dicitur. Septem dieb. erunt sub vbere matris suæ, die aūt octauo & deinceps offerri poterūt Domino. Et ita facile intelligitur, quō tunc fuerit circumcisio necessaria, tum necessitate præcepti respectu adultorum, tum etiā necessitate medij saltem respectu paruulorum, quando sine graui incommodo applicari poterat. Ita enim est limitanda & exponenda Augustini sententia, cui non contradicunt antiquiores Patres, qui directe contra Iudæos scribunt, qui suam spem totam in circumcisione ponebant: & ideo præcipue docuerunt circūcisionem nullam habuisse spiritualem efficaciam vel vtilitatem. Ad hanc autem Sanctorum mentem & intentionem satis est, quod circumcisio, vt erat peculiaris ceremonia Iudaica, nullam habuit specialem vim sanctificantem, neque ad hoc fuit primario instituta, prout in prima assertione diximus quam

Circumcisio necessaria necessitate præcepti, respectu adultorum & necessitate medij, respectu paruulorum.

quam prædicti Patres, sine dubio docent: non tamē negant secundam, neq; illam explicant, quia ad eorum institutum non pertinebat. Augustinus vero locutus est contra Pelagianos negantes originale peccatum: ideo clarius ac distinctius explicuit, quod in singulis ætatibus fuerit remedium ad huiusmodi peccatum tollendum.

Circumcisio fuit sacramē tum pro tempore & per se prasignificativum gratiæ futuræ consequenter vero demonstrativum gratiæ præsentis.

Tertio dicendum est, circumcisionem fuisse verū ac proprium sacramētum veteris legis, primo, & per se prognosticon seu præfiguratiuum gratiæ futuræ: consequenter vero demonstratiuum gratiæ præsentis, quæ in eo dabatur. Hæc assertio est præcipue intenta in hac sectione. Nam ad hunc locum proprie spectat: prima pars eius est certa de fide, scilicet, circumcisionem fuisse verum sacramentum. Nam licet non sub his verbis expressis, tamen sub æquiualentibus & definitionem sacramenti continentibus habetur ad Ro. 4. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitię fidei. vbi genus sacramenti illi tribuitur, scilicet esse signum. Quod autem fuerit signū gratiæ ac iustitię, constat ex sequēti verbo, Signaculum iustitiæ: non .n. poterat esse sigillum iustitiæ nisi illam significaret: quamquam probabile sit, solum respectu Abrahæ, fuisse signaculum iustitiæ: quia vt Chrysost. & Theophyl. dicunt, ei data est in testimonium iustitiæ & peculiaris dilectionis, qua Deus gratus erat. Quod aūt fuerit signum circumcisionis spiritualis, atq; adeo gratiæ dandæ per Christum, satis significauit, Paul. ad Colos. 2. Deniq; ex Gen. 17. aperte cōstat circumcisionem fuisse religiosam ceremoniam & sacram. Dicitur .n. fœdus & pactum inter Deum & Abraham. Vt sim (inquit) Deus tuus, & seminis tui post te: & infra dicitur: vt sit in signum fœderis inter me & vos. & infra: erit pactum meum in carne vestra in fœdus æternum: ergo ex diuina institutione habuit illa actio, vt per eam peculiariter dicerentur homines Deo, & coniungerentur illi: Erat ergo quid sacrum & religiosum: & alioqui erat signum, & ibidem dicitur, & Paulus confirmat, & explicat: nihil ergo illi deerat ad rationem proprij sacramenti: & in hoc consentiunt omnes Patres supra citati contra Gnosticos & Manichæos, qui circumcisionem detestabantur, tanquam rem indecentem, & à malo principio profectam. Contra quos videri potest specialiter Ambr. epist. 77. & Orig. li. 2. in Epist. ad Rom. circa fi. c. 2. & Aug. lib. contra Adiman. Manich. c. 16. & li. 6. contra Faustum c. 3. vbi hoc propositum adducit illud ad Tit. 1. Omnia mūda mundis: infidelibus aūt nihil est mundum. legi etiam pōt D. Tho. infra qu. 70. in 1. 2. q. 102. art. 5. ad 1. vbi optime declarat rationem huius ceremoniæ, & sacramenti. Quomodo autem dicatur esse sacramentum veteris legis, in principio huius disputationis explicatum est: nam, licet ante legem fuerit instituta, māsit tamen in lege, & erat quasi ianua ad cætera sacramenta illius legis: quia sine illa nullus ad legales ceremonias admittebatur, vt D. Thom. docuit 1. 2. qu. 102. art. 5. Denique quod circumcisio fuerit signum præfiguratiuum gratiæ futuræ certissimum est, ita vt null⁹ sacris litteris mediocriter eruditus id ignoret, vt Augustinus dixit lib. 6. contra Iul. cap. 3. Quod vero fuerit signum demonstratiuum gratię præsentis, tam certum est, quam est certa eiusdem Aug. sententia supra tractata, atque ita tota conclusio satis constat ex dictis inter explicandas superiores Patrum sententias. Vnde ad earum fundamenta nihil aliud respondere oportet.

Chrysost. Theoph.

Coloss 2. Genes 7.

1. 2. q. 102. art. 5.

SECTIO II.

Vtrum in veteri lege fuerint alia sacramenta præter circumcisionem.

Hæc quæstio suppositis his, quæ de ceremonijs veteris legis in Exod. & Leui. traduntur, & quæ supra de definitione sacramenti diximus, nullam difficultatem continet nouam, quæ de re esse possit, sed solum de modo loquendi.

In lege veteri plura fuerunt sacramenta, præter circumcisionem.

Prima enim de fide certum est, præter circumcisionem fuisse in lege veteri plures ceremonias sacras, atq; sensibiles, ad aliquam cultorum Dei sanctificationem ordinatas, vt ex Exo. & Leuit. constat. Secūdo est certum, illas ceremonias non solum dedisse sanctificationem legalem, sed etiam significasse gratiam per Christum dandam. Ita docuit D. Th. 1. 2. q. 102. ar. 5. Et primo potest generaliter probari ex illo Pauli ad Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis, & in particulari, de Agno paschali ex illo 1. ad Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. & de legali sacerdotio & aspersione sanguinis taurorum & vitulorum, ex tota epistola ad Hebræos. Præterea hoc tradidit aperte Eugenius 4. in decreto de sacramen. in Conc. Florent. Tertio, Dionys. c. 5. de Eccl. Hierar. p. 1. dicit: Synagogam habuisse carnalia sacramenta, quæ erant vmbræ ac figuræ futurorum. Idem late atque eleganter explicat Eusebius Emis. homil. de Transfigur. in Sabbathum post Dom. 1. Quadragesi. vbi ex Paulo ad Hebr. 9. tria tabernacula distinguit, Primum Synagoga, secundum Ecclesia, tertium cœlum: primum in vmbra fuit & figura: secundum in figura est & veritate: tertium in veritate sola: in primo ostenditur vita, in secundo datur, in tertio possidetur: non enim sacramenta Ecclesiæ, sicut sacramenta synagogæ medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina & remissio peccatorum. Idem tradit Amb. lib. 1. de sacram. c. 4. & 6. & li. de his, qui initiantur mysterijs, c. 8. & 9. Deniq; frequenter Patres hanc differentiam constituunt inter illa sacramenta & nostra: quod illa tantum erant signa futuræ gratiæ, & non causæ præsentis, sicut nostra, vt referemus latius in fi. q. 62. Quarto potest adiungi ratio, quia illæ ceremoniæ fuerunt ab ipso Deo sapientissime institutæ ad profitendam fidem & excitandam spem Christi venturi: ergo non debuerūt institui propter id solum, quod exterius in eis fiebat, sed propter mysterium, quod in eis latebat. Posset deniq; idem confirmari, explicando singulorum sacramentorum significationes: sed quoniam id copiose præstitit D. Th. 1. 2. q. 102. art. 5. non est, quod in ea re immoremur.

D. Thom.

Eugen. 4. Dionys.

Euseb.

Tertio probabilius est, illas ceremonias non fuisse demonstratiuas gratiæ præsentis, quæ per eas vel in eis daretur, circūcisione excepta. Hoc probandū est late infra in q. seq. & ideo hic tantum supponitur vt necessarium ad id de quo agimus: ex his enim sequitur, non esse certum, atq; de fide, an illæ ceremoniæ fuerint propria & vera sacramenta simpliciter & vniuoce: an vero tantum secundum quid, ita vt hoc ipso, quod dicuntur sacramenta vetera, illa sit cōditio diminuens: pendet enim hoc ex vera definitione sacramenti, de qua nihil hactenus definitum est de fide. Quarto tamē ex principijs à nobis positis necessario sequitur, fuisse in lege veteri alia sacramenta præter circumcisionem, quæ proprie, simpliciter & vniuoce sacramenta dicenda sunt. Quæ assertio est magis consentanea modo loquendi Conciliorum, præsertim Floren. loco supra citato, & Trid. sess. 7. & omniū Patrum: ita enim de illis sacramentis loquūtur. Ratio vero ex dictis conficitur, quia præter circumcisionem fuere aliæ ceremoniæ sacræ ad sanctificationem hominum institutæ & veram sanctificationem significantes: ergo præter circumcisionem fuerunt alia vera ac propria sacramenta. Atq; hic adiungi possunt omnia, quibus supra ostendimus, sacramenta vetera fuisse vninoce sacramenta. Item possunt adduci omnes vtilitates sacramentorū quæ in illa lege locum habuerunt, præsertim propter infirmitatem & imperfectionem illius populi, qui per hæc sacramenta in vnū religionis nomen congregabatur, & ad specialem Dei cultum assumebatur, & ab alijs gentibus & fallis cultibus separabatur & abstrahebatur.

Posset autem hoc loco quæri primo, quis fuerit numerus illorum sacramentorum, & quomodo discernenda sint, tam inter se, quam ab alijs ceremonijs & obseruantijs illius legis, & præsertim à sacrificijs. Sed ad hæc explicanda necessarium esset hoc loco magnam Exodi & Leuitici partem interpretari, quod alienum est à nostro instituto, & parum vtile ad doctrinam moralem. Quapropter pro schostico instituto sufficere existimo, quæ de hac re tradidit Diuus Thomas 1.2. quæstion. 102. articul. quin. vbi hæc sacramẽta reuocat ad tria capita præter circumcisionem. Quædam enim instituta fuere ad cõsecrandos Sacerdotes, & pontifices. Alia vero ad quẽdam vsum, & participationem rerum sacrarum seu recognitionem beneficiorum Dei, vt agnus paschalis. Alia denique ad expiationes, & purificationes legalium irregularitatũ vel peccatorum. Et ita fuerunt in illa lege sacramenta, quæ fuere figuræ quatuor nostrorum sacramentorum: nam circumcisio fuit figura baptismi: agnus paschalis Eucharistiæ: sacerdotium legale nostri sacerdotij, & expiationes omnes sacramenti pœnitentię: Matrimonium vero non fuit tunc sacramentum. quia nondum facta fuerat cõiunctio Verbi cum humanitate, nec data gratia, quæ concupiscẽtiam superat, nec nostrum sacramentum Matrimonij habuit tunc spiritualem figuram; quia per ipsum matrimonij contractũ sem per fuit aliquomodo adumbratum: & quia cum nõ sit adeo perfectum, nec singulis necessarium, non oportuit specialius prefigurari. De confirmatione aũt & Extrema vnctione ait D. Tho. non habuisse proprias figuras: quia in illo datur plenitudo Spiritus sancti: per hoc vero proxime præparatur homo ad introitum gloriæ: vt ergo significaretur, illam legem fuisse egenam, & gratia vacuam, & non introduxisse homines ad regnum, cuius ianua tunc aperta non erat: ad hoc significandum non fuerunt in illa lege illa duo sacramenta etiam in figura & imagine. Hæc quidem sufficiunt de numero illorum sacramentorũ, ex quibus facile erit, ea inter se distinguere. Quomodo autem à sacrificijs distinguenda sint, ex supra dictis de distinctione sacrificij & sacramenti petendum est: solumque obseruandum, quoniam sacrificia multa offerebantur in expiationem peccatorũ, vel irregularitatum, difficile esse semper distinguere in his sacrificia à sacramentis: & ita D. Tho. in citato loco interdum videtur illa confundere: semper tamẽ obseruari potest aliquid, quod immediate fiebat in cultũ Dei: vt eleuatio in altari, concrematio & aliquid simile. id enim proprie habebat rationem sacrificij, aliquid vero quodammodo inde resultabat, quod fiebat circa fideles ad eorum sanctificationem, vt aspersio aliqua vel inunctio, vt sumitur ex Num. 19. Exod. 24. ad Hebr. 9. Et in huiusmodi ceremonia fita maxime erat ratio sacramenti, iuxta doctrinam supra traditam. Vnde etiam verisimili⁹ mihi est huiusmodi purificationes, quando fiebant circa res inanimatas, vt circa vestes, vel domum, &c. non fuisse proprie sacramenta, sed quasi sacramentalia, quia non erant ceremoniæ immediate ad sanctificationẽ hominum ordinatæ. Atque hinc facile erit, hæc sacramenta ab alijs obseruantijs distinguere, & legi etiam potest D. Th. prædicta q. art. 3. & 6.

D. Thom.

Nostrorum sacramentorum figura.

Secundo quæri potest, an hæc sacramenta vetera fuerint illo tempore hominibus necessaria ad salutem: nam hoc pertinet etiam ad quęstionem, an sint sacramenta. In quo breuiter dicendum est, si sermo sit de necessitate, quæ antecedit institutionem, non fuisse necessaria, fuisse tm valde vtilia propter rationes supra factas. Si vero sit sermo de necessitate, quę consequitur institutionem, dicendum est, illa non fuisse necessaria necessitate medij, quia non habebant aliquem effectum ad salutem necessarium: fuisse tamen necessaria necessitate præcepti, non quidem omnibus hominibus: sed his tantum qui erant de populo Israel, quibus erat circumcisio imperata. Nam vt diximus, circumcisio erat veluti ianua illorum sacramentorum: quia non licebat illis vti, nisi hominibus circumcisis, vt constat Exod. 12. vbi in particulari est sermo de agno paschali. Est autem eadem ratio de cæteris sacramentis, vt constat ex discursu Exod. & Leuitici. & ex Acto. 16. & 21. non obscure colligitur & ex omnibus supra tractatis, intelligendum autem est de viris, nam fœminæ non poterant circumcidi: pertinebant autem ad illum populum ratione originis & parentum, & hoc ipso erant capaces sacramentorum. E contrario vero omnes circumcisi tenebantur ad legem seruandam, iuxta illud Paul. ad Gal. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Quod intelligendum est de his qui vtebatur circumcisione, quatenus erat professio illius: nã aliæ gentes, quæ tantum propter quandam imitationem Abrahæ, vel consuetudinem circumcidebãtur, non propterea tenebantur ad alia sacramenta illius legis suscipienda, vt de Ægyptijs, Moabitis & alijs notat Hieronymus Ieremiæ 9. circa illa verba: Visitabo super omnem, qui circumcisum habet pręputium. Igitur sacramenta vetera Iudæis erant necessaria necessitate præcepti. Ita enim in lege prępcepta erant, alijs vero nationibus nullo modo erant necessaria, nisi ex suppositione, quod vellent circũcidi, & illam legem profiteri. Quamuis enim circũcisio non fuerit omnib. præcepta, sed tantum Abrahæ & eius familiæ, ac posteritati, vt pater Gen. 17. & iterum attingemus infra quæstione septuagesimat tamen omnib. nationibus fuit proposita, vt, si vellent, illa vti possent, & per illam legem subijci, vt cõstat cap. duodecim. Exodi, vbi exteris nationib. dabatur facultas comedendi de agno paschali, si vellẽt circumcidi. & Iudith 14. Nachor circumcisus fuit, & populo annumeratus. Post quam legis professionem, sicut poterat aliquis vti sacramentis veteribus. ita etiam erant illi necessaria eo modo, quo dictum est.

Hæc sacramenta vetera fuerunt necessaria, tantum necessitate præcepti.

Circumcisa pervenies ad professionem illius legis, tenebantur ad alia sacramenta, alij non item.

ARTICVLVS IV.

Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod post Christum non debuerint esse aliqua sacramenta. Veniente enim veritate debet cessare figura. Sed gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Cum igitur sacramenta sint veritatis signa siue figura, videtur quod post Christi passionem sacramenta esse non debuerint. 4. d. 1 q. 1 ar. 2. q. 5. Et dis. 2 ar. 4. q. 1. Et 4 con. 57.

2. *Præterea, sacramenta in quibusdam elementis consistunt, vt ex supra dictis patet.* * *Sed Apostol. dicit Galat. 4. Cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes: nunc autem temporis plenitudine veniente, iam non sumus paruuli: Ergo videtur, quod non debeamus Deo seruire sub elemento huius mundi, corporalibus sacramentis vtendo.* 4 prę. art. 6 & 5.

3. *Præterea. Apud Deum non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio: vt dicitur Iacob. 1. Sed hoc videtur ad quãdam mutationem diuinæ voluntatis pertinere, quod aliæ sacramenta nunc hominibus exhibeat ad sanctificationem tempore gratiæ, & alia ante Christum. Ergo videtur, quod post Christum non debuerint alia sacramenta instituí.*

*SED contra est, quod * Augustinus dicit contra Faustum 19. quod sacramenta veteris legis sunt ablata, quia impleta: & alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.* Lib 19. c 13. tom 0.

RESPONDEO dicendum, quod sicut antiqui Patres saluati sunt per fidem Christi venturi: ita & nos saluamur per fidem Christi iam nati & passi. Sunt autem sacramenta quædam signa protestantia fidem, qua homo iustificatur.

Oportet

*Oportet autem aliis signis significari futura, præterita seu præsentia. *Vt enim Augustl. dicit 19. contra Faust eadem res aliter annunciatur faciendа, aliter facta, sicut ipsa verba passurus & passus non similiter sonant. Et ideo oportet quædam alia sacramenta esse in noua lege, quibus significentur ea, quæ præcesserunt in Christo præter sacramenta veteris legis, quibus prænunciabantur futura.*

Ca. 5. Eccles. Hierar. par. 1. tit. 1. à med.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Dionysius dicit in 5. cap. Eccles. Hierar. status noue legis medius est inter statum veteris legis, cuius figura implentur in noua lege, & inter statum gloriæ, in qua omnis nude & perfecte manifestabitur veritas: Et ideo tunc nulla erunt sacramenta. Nunc autem quamdiu per speculum, & in anigmate cognoscimus (vt dicitur 1. ad Corint. 13.) oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritualia deuenire. Quod pertinet ad rationem sacramentorum.

Ad secundum dicendum, quod sacramenta veteris legis Apostolus vocat egena & infirma elementa: Quia gratiam nec continebant, nec causabant. Et ideo volentes illis sacramentis, dicit Apostolus sub elementis mundi Deo seruisse. Quia scilicet nihil aliud erant, quam elementa huius mundi. Nostra autem sacramenta gratiam continent & causant: & ideo non est de eis similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod sicut paterfamilias non ex hoc habere monstratur mutabilem voluntatem, quod diuersa præcepta familiæ suæ proponit pro temporum varietate, non eadem præcipiens hyeme & æstate: ita non ostenditur aliqua mutatio esse circa Deum, ex hoc, quod alia sacramenta instituit post Christi aduentum, & alia tempore legis, quia illa fuerunt congrua gratiæ præsentialiter demonstrandæ.

DISPVTATIO. VI.

De institutione & necessitate sacramentorum legis gratiæ.

Qui hæretici omnia sacramenta abiecerunt Epiph. in Theodor. Aug. ſt Damasc. Item Guid

THÆc disputatio breuissime à nobis expedienda est, quoniam hæc institutio multo commodius in singulis sacramentis explicabitur, & similiter vniuscuiusq; sacramenti necessitas & perfectio. De numero etiam horum sacramentorũ nouæ legis, quæ ad præsentem disputationẽ pertinere poterat, tractat D. Thomas infra, q. 65. & ideo, ne ordinẽ eius inuertamus, in cõmentarijs illius quæstionis illam partem explicabimus. Hic vero ad doctrinæ complementum solum in genere tractabimus, an in lege gratiæ debuerint sacramenta institui, & quantum priora sacramenta perfectione superent.

SECTIO I.

Vtrum in lege gratiæ fuerint sacramenta necessaria.

NOn defuerunt hæretici, qui omnia sacramenta legis gratiæ abijcerent, vt de Archonticis referunt Epiphan. hæres. 4. & Theodor. lib. primo fabul. quamuis Augustin. & Damascen. de hæreticis scribentes, hunc taceant errorem. Eundem tribuit Gnosticis Irenæ. lib. 3. cap. 18. & Epiph. hæres. 34. circa fi. vbi eos Marchoseos vocat. Eundem tribuit Guido Carmel. Catharistis, qui diuersi sunt à Catharis: Hi enim solam pœnitentiam: illi vero omnia sacramenta negabant, quos aliqui putant fuisse illos, quorum Augustinus meminit hæresi 46. & à Manichæo dicit originem duxisse, qui fuerunt anno Domini 279. sub Aurelian. Impera. & Felice I. Pontif. ita Prateol. verbo Catharistæ, & Castro verbo Sacramenta. Sanderus autem libro 7. de visi. monar. hæres. 147. putat esse recentiores, & vixisse sub Alex. III. Feder. I. Impera. & damnatos esse in Concil. Lateran. sub Alex. III. 3. p. c. 27. Sed incertum est, quid horum verius sit: quia neq; in dicto Concilio, neq; apud Augustinum fit mentio huius erroris: quamuis Catharistæ ibi nominentur. Denique Ioannes XXII. in Extrauag. sancta Romana, de Relig. domibus, refert hæreticos Fraticellos omnia Ecclesiastica sacramenta despexisse. Huius hæresis nullum video apparens fundamentum in scriptura, aut Patribus: solum potest adduci congruentia, quia perfectioni legis gratia repugnare videtur, vt seruiamus Deo sub elementis mundi huius, & sub vmbris & figuris: nam veniente veritate cessant figuræ, veritas autem per Christum facta est, & ideo de veteribus ait Paul. ad Hebr. 10. habuisse vmbram futurorum. de nobis autem, habere ipsam imaginem rerum.

Prateol. Castro. Sander.

Dicendum vero est primo in lege gratiæ esse instituta vera ac propria sacramenta. Est de fide, definitum in Conc. Flor. & Trid. locis sæpe citatis, quamuis enim sub hac voce non cõstet certe, haberi hanc veritatem expressam in nouo testamẽto, tamen res ipsa euidentissime continetur, vt ostensum est in superioribus, cum de nomine & ratione sacramenti tractando, eam ex varijs testamẽti locis colligimus, & idem probant sanctorum testimonia ibi citata. Denique res est notior apud Catholicos, quam vt probatione indigeat. Rationes vero seu congruẽtiæ huius institutionis ex superioribus peti etiam possunt: nam omnes vtilitates signorum sensibilium, & sacramentorum, quæ proueniunt ex ipsa natura hominis & modo cognitionis eius, & connaturali modo colendi Deum, quasq; diximus habere locum in statu innocentiæ, multo magis illum habent in statu legis gratiæ. Primo, quia etiam in hoc statu debetur Deo cultus externus, quia ex ipsa lege naturæ proficiscitur, & gratia nõ destruit naturam, sed perficit. Secundo, quia in hoc statu Ecclesia visibilis ex hominibus constans, est maxime vna, & ideo maxime indiget signis sacris sensibilibus, quibus congregetur. Tertio, quia nunc in Ecclesia habet Christum Deum hominem, quem, vt caput suum veneratur, eiusque fidem profitetur, & ideo, sicut ipse non tantum spiritu, sed etiam corpore constat, eiusq; passio & mysteria sensibiliter peracta sunt, ita oportet, vt eius memoria sensibilibus signis renouetur, vt illorum fides conseruetur. Quarto, si consideremus necessitatem ex parte naturæ lapsæ, vtilissimũ fuit in hoc statu instituisacramenta sensibilia, per quæ facilius homines peccatorum remissionem & gratiæ sanctificationem consequantur. Quinto, hinc augetur caritas in Christum & Deũ, cuius misericordia, sapientia, potentia & liberalitas in his sacramentis multum ostenditur: quandoquidem in rebus facillimis nobis sanctificationem præparauit, & per eadem res corporeas, quib. vtimur, spiritualẽ sanctificationẽ efficere voluit. Augetur etiam spes salutis consequendę, dum nostra infirmitas ipsorum sacrificiorum efficacia iuuatur. atq; ita multo facilior fit salutis via. In quo tamen cauendus est hæreticorum error, qui in sacramentorum vsu dicunt concipiendam esse absolutam fidẽ propriæ iustitiæ: non enim hæc fides est, sed stultus error. quia sacramentorum efficacia dispositionem suscipiens requirit: vel saltem, vt obicem non ponat: & ideo, sicut non est certum hominem non ponere obicem (loquendo de adultis) ita non est de fide certum, per sacramenta sanctificari: satis vero est ad prædictũ spei augmentum, fides quædam quasi conditionalis, quod sacramenta, quantum in se est, propria virtute carere non possunt, vt Cypr. dixit ser. de Cœna Domini. & ideo, si homo non ponat obicem, infallibiliter habebunt effectum. Vnde oritur quędam moralis certitudo, quam Scotus dicit 1. q. 3. art. 1. vocauit certitudinem, vt in plurimum, quia si homo nõ sit valde negligens, sed bona fide, quod in se est, faciat, nõ priuabitur fructu sanctitatis, quod est magnũ spei solatium. Aliunde vero in sacramẽtis quodammodo ostenditur diuina iustitia, & inepta hæreticorum fi-

In lege gratiæ sunt vera sacramenta.

In hoc statu sacramenta esse debeant vt sic congruentia.

ducia retunditur. per institutionem n. sacramentorum ostensum est, non satis esse ad salutem re ipsa consequendam, quod Christus mortuus sit pro nobis, nisi fructus passionis eius nobis applicetur: hoc enim fit per sacramentorum vsum. Item ostensum est, necessarium esse homini, etiam in hoc statu suam fragilitatem & indignitatem recognoscere, vt, sicut abusus est sensibilibus creaturis in Dei iniuriam, ita eis se submittat ad suam sanctificationem, & ad diuinum cultū eis vtatur. Tandem ex hac institutione maxime perficitur fides: tum extensiue, quia plura mysteria de Christo, & de diuina potētia illi credenda proponuntur, tum etiam intensiue, quia per ipsa sacramenta datur maius auxilium ad credendū, & perseuerandum in fide, tum denique in exteriori professione, & cultu religioso, qui cæteris paribus per hęc sacramenta melius, & perfectius Deo exhibetur. Quę omnia partim desumpta sunt ex August. lib. 19. contra Faustum c. 11. & epist. 118. & ex Leo. Pap. serm. 4. quadrag. Chrys. hom. 83. in Matt. & ex Irenæo lib. 4. cap. 32. & Damasc. lib. 4. de fid. c. 14. Hug. de S. Vict. lib. 1. de sacra. p. 9. c. 3. D. Tho. 3. cont. gent. c. 19. & lib. 4. c. 56. ex quibus rationes aliæ peti possunt.

August. Leo Papa: Chrysosto. Irenæus. Damasce. Hugo. D. Thom.

Sacramentorum vsus in hoc statu ad omnium salutem necessarius.

Dico secundo, vsum sacramentorum esse in hoc tempore legis gratiæ ad omnium hominū salutem necessarium. Hęc assertio intelligenda est de necessitate, quæ institutionem consequitur. nam ipsiusmet institutionis non potuit esse necessitas simpliciter, sed tantum vtilitas, quæ iam à nobis explicata est: & hoc sensu conclusio est de fide generaliter ac simpliciter intellecta, vt traditur in Tridentini cōcilij sessione 7. canone 4. non enim est sensus, omnia vel singula sacramenta esse necessaria, sed absolute. Quomodo autem, aut in quibus sacramentis in particulari conclusio verum habeat, attingemus infra cum D. Thoma q. 65. artic. 4. latius vero in singulis sacramentis explicandum est: Nam est quædam necessitas, quæ dicitur medij, alia quę appellatur præcepti. Item, alia est necessitas respectu singulorum, alia est respectu totius communitatis. Vnde quoddam sacramentum est necessariū omnib. necessitate medij & præcepti, vt baptismus, aliud vero eisdem modis necessarium est adultis tātum, qui post baptismum mortaliter peccauerunt, vt Pœnitentia: aliud vero est necessarium singulis necessitate præcepti, vt Eucharistia, alia vero duo, scilicet Confirmatio, & Extrema vnctio, licet vtilia sint, non constat tamen, an de illis sit necessitas imposita etiam præcepti, reliqua vero duo sunt Ecclesię necessaria, quamuis non singulis personis: quæ omnia proprijs locis sigillatim demonstranda sunt. Atq; ita satis patet conclusio posita. Ratio vero eius à priori sumenda est ex Christi voluntate & institutione: congruentiæ vero ex fine & effectu sacramentorū, fuit enim expediens institui ad conferendos aliquos effectus necessarios, vel maxime vtiles ad salutem. Et inde factum est, vt interdum fuerit expediens institui tanquam causas necessarias, interdū vero præcipi propter maiorem vtilitatem, aut propter fidei professionem, vel propter Dei cultum & reuerentiam. Ex quo patet solutio ad fundamentum contrarij erroris: nam, licet veritas præcedentium vmbrarum ac figurarum per Christū facta sit, & quoad hoc cessauerit necessitas sensibilium signorum, tamē necessaria nobis est memoria præteritorum beneficiorum Dei: & fidei professio, & exterior cultus & applicatio gratiæ & veritatis, quæ per Christum sufficienter facta est. Et ideo non est contra perfectionem legis nouæ, quod signis sensibilibus vtatur. Præsens enim Ecclesiæ status medius est inter statum legis veteris, & statum gloriæ, vt supra ex Dionysio retulimus: quia, licet iam habeamus Christum præsentem, & eius merita exhibita, nondum tamen illo fruimur de facie ad faciem, neque omnem fructum passionis eius consecuti sumus. Et ideo nobis necessaria sunt signa, quæ

Trid. sess 7. cano. 4.

Ad fundamentū contrarij erroris respondetur.

præsentem gratiam significent, & futuram gloriam promittant. Et ideo vti huiusmodi signis, non est seruire sub elementis mundi huius, sed potius est, elementa ipsa ad nobilissimos effectus, & vsum perfectissimum eleuare. Iudęi enim dicebantur militare sub elementis mundi huius. Nam multitudine cæremoniarum quasi premebantur, & non iuuabantur, quia illis gratiam non conferebant. Nostra vero sacramenta, & pauciora sunt, & faciliorem vsum habent, & dum gratiam conferunt, nostram infirmitatem iuuant. Ita fere respondet Augustinus libr. 2. de Doctrina Christiana, cap. 6. & lib. 83. quæst. 9. & alijs locis infra citandis.

SECTIO II.

Vtrum sacramenta nouæ legis, antiqua sacramenta perfectione excellant.

HÆretici huius temporis ita sentiunt de nostris & veteribus sacramentis, vt vel æqualia ea faciant, vel certe nostra in inferiori ordine cōstituant. Tria enim possunt in sacramentis considerari, scilicet, ritus externus, significatio & efficientia gratiæ. efficientiam tam nostris quam antiquis sacramentis denegant. Et ita in hoc pariā illa faciunt, quia omnia æquè sunt apta ad excitandam fidem: de quo errore quæstione sequenti dicemus. Rursus, quoad significationem negare non possunt, quin nostra significent Christum, & passionem eius iam factam, quæ vetera sacramenta significabant futura. Item etiam non negant per priora sacramenta significata esse nostra, non tamen è conuerso. vnde ex hac parte fateantur necesse est, nostra sacramēta aliquo modo excedere, quamquam hic excessus magis in re significata & in diuersa habitudine, seu statu eius, quam in ipsis signis positus sit. Potest enim signum rei futuræ in ratione signi tā perfectum esse, sicut signum rei præsentis, si æquè, clare ac distincte illam significet, & præsertim, si res significata æquè perfecta sit. Et in hoc videntur hæretici non agnoscere differentiam inter vetera sacramēta ac nostra, quia in vtrisque negant esse necessarium verbū consecratorium, à quo maxime pendere videtur expressior & clarior significatio sacramenti. Vtrisque vero adiungi poterat verbum concionatorium: ergo in hoc nō est differentia. Denique, quod ad rem attinet, si in esse rei, seu actionis materialis consideretur, interdum poterant sacramenta vetera esse in hoc perfectiora, quam nostra. Agnus enim perfectior res est quam panis, & maius quid est carnem suam scindere, & sanguinem fundere in cultum Dei, & professionem fidei, quam aqua lauari: si vero considerentur secundum proportionem, seu aptitudinem ad significandum, sic interdum potest esse æqualitas, vt in significatione, quæ fit per ablutionem aquæ. Interdum vero videntur excedere sacramenta vetera, quia vel erant magis durabilia, vt circumcisio, quæ imprimebat signum sensibile permanens, quod non facit baptismus: vel habebant quandam maiorem proportionem, vt agnus interfectus ad significandum Christum pro nobis mortuum.

Hæretici nō. nia vetera sacramenta pr aferunt vel aquant.

Dicendum vero est, nostra sacramenta simpliciter & absolute esse perfectiora veteribus sacramentis: conclusio est de fide definita in Concil. Florent. & eandem videtur intendisse Trid. Con. sessione septima, canone 2. cū Anathema dicit in eum, qui dixerit nouæ legis sacramenta ab antiquę legis sacramentis non differre, nisi, quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi. Eandem veritatem sæpissime docet August. præsertim 19. cont. Faust. cap. 13. vbi quatuor excellentias nostrorū sacramentorum ponit, scilicet, Quod sunt virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Epist. vero 118. c. 1. ijs addit quod sunt ēt significatione præstantissima. Similia possunt sumi ex eodem psalmo 73. in principio

Sacramenta nouæ vetere vib præstant. Florent. Trident.

August.

Ambrosius. cipio, & Psalmo 77. in principio, & Ambrosius libro 1. de sacramentis, cap. 4. & 6. Et in genere probari potest, quia status legis gratiæ est perfectior, & ideo habet fidem magis explicatam, copiosiorē gratiam, & faciliorem salutis viam: ergo etiam habere debuit sacramenta perfectiora, quibus & expressior fieret fidei professio, & Deo perfectior cultus redderetur, & hominibus maior vtilitas, & facilitas ad consequendam salutem proueniret. Confirmatur, quia propter hanc causam sacrificium in noua lege fuit perfectissime institutum, quia ipsa lex, & status eius excellentior est, & ideo decet, vt in eo reddatur Deo perfectissimus cultus: ergo eadem ratione debuerunt esse sacramenta perfectissima. Secundo, vt distinctius intelligatur, & probetur conclusio, tribus modis possunt comparari sacramēta noua cum veteribus. Primo, generatim tantum, & hoc modo est multiplex excessus nostrorum sacramentorum, vt August. supra indicauit, scilicet, quod nostra sunt faciliora, puriora & mundiora, quod expressius significant, saltem ratione verborum, quod sunt veluti exemplaria, & prototypa veterum sacramentorum, quæ erant figuræ nostrorum: deinde quod illa tantum ad breue tempus data sint, nostra vt durent vsque ad finem sæculi, quod illa per Moysen, hæc per Christum promulgata sint. Præter hæc autem tres sunt notandi excessus nostrorum sacramentorum, propter quos euidēter sunt ex genere suo perfectiora. Primus est, quia perfectissimum nostrorum sacramentorū infinite excedit quodcunq; sacramentum vetus, quantumuis fingatur perfectum: vt est Eucharistia, quæ in se continet authorem omnium sacramentorum: comparando ergo maximum ad maximum, nostra sacramenta euidenter excedunt, quod satis esset, vt ex suo genere dicerentur perfectiora. Secūdus excessus est, quod nostra sacramenta non tantum significant, sed conferunt etiam gratiam per virtutem, quam in se continent, quod in antiquis sacramentis non fiebat, vt postea latius dicturi sumus. Tertius est, quod in nostris sacramentis dantur & significantur nobilissimi effectus spirituales, qui non dabantur in sacramentis veteribus. Nostra enim præter gratiam sanctificantem, & ea dona, quæ ipsam consequuntur, spirituales characteres imprimunt, supernaturalem potestatem conferunt & specialia auxilia, qui effectus, licet non fiant eodem modo per singula sacramenta nouæ legis, sufficiunt tamen ad demonstrandum hoc genus sacramentorum perfectius esse. Secundo comparare possumus singula sacramenta inter se non vnum cum omnibus conferendo, sed singula singulis cum quadam proportione, vt v. g. comparando singula sacramenta legis nouæ cum illis, quib. in lege veteri, vel naturæ respondent, vt v. g. baptismum cum circumcisione, vel remedio legis naturæ, Eucharistiam cum agno paschali, vel sacramento Melchisedech, & sic de alijs, atq; hoc modo singula sacramenta noua manifeste superant in perfectione sacramenta antiqua, omnibus illis modis, quos Aug. explicuit, vt patebit facile discurrenti per singula. Nam baptismus in ritu exteriori est facilior, vniuersalior, decentior, quam circumcisio, & habet expressiorē fidei & spiritualis mundiciei significationem, & præterea habet nobiliores effectus, & altiori modo, vt postea dicemus. Atque idem est facile reperire in cæteris sacramentis, ne in re clara prolixiores simus. Præter hoc autem sunt in lege noua quædam sacramenta, quæ propter speciales aliquas perfectiones huius status, non habuerunt in lege veteri alia etiam minus perfecta, quæ illis secundum aliquam proportionem responderent. Nec vero hinc fit, nostra sacramēta esse plura numero, quam illa, quia hæc potius est perfectio nostrorum sacramentorum. quod cum sint numero pauciora, complectuntur excellentiori modo omnia munera illorum sacramentorum, & quidquid in illis repræsentabatur, & plura alia, quæ in illis nullo modo continebantur: è contrario vero in illis propter suam imperfectionem multitudo cęremoniarum, vel expiationum vix adumbrabit id, quod vnum nostrum sacramentū pœnitentiæ perficit. Tertio, comparari possunt singula sacramenta nostra ad omnia sacramenta vetera absolute & simpliciter, & hoc modo etiam esse verum, minimum nostrorum sacramentorum esse perfectius omnibus ac singulis sacramentis veteribus: tum, quia in quolibet ex nostris sacramentis reperiuntur, quam plures excellentiæ & perfectiones in prima comparatione numeratæ, tum maxime, quia in quolibet ex nostris sacramentis est virtus ad causandam gratiam, & ita est significatio gratiæ præsentis ex vi ipsius sacramenti collatæ, & hæc perfectio est maioris momenti, quam omnis alia, quæ in quolibet antiquo sacramento cōsiderari possit. Solum dubitari posset de sacramento instituto in remedium originalis peccati, quia in eo dabatur gratia, vt postea dicemus: tamen adhuc illud sacramentum erat inferius, tum, quia (vt opinor) minor gratia in illa dabatur ex virtute ipsius sacramenti: vnde etiam fortasse non dabatur omnib. sed solum pueris extreme indigentibus, vt postea tractabimus.

Ad hæreticos autem nihil oportet specialiter respondere: supponunt enim falsa fundamenta, quæ partim in superioribus reiecta sunt, vbi egimus de compositione nostrorum sacramentorum ex rebus & verbis, partim quæstione sequenti confutabuntur. Hic vero desiderari poterat, vt ipsa nouæ legis sacramenta inter se conferremus: sed hoc, vt exactè fiat, omnium illorum cognitionem exactam supponit. Et ideo in discursu totius doctrinæ tractandum est. Aliquid vero attingemus cum Diuo Thoma infra quæst. 65. artic. 2. & 3.

QVÆSTIO LXXII.

De principali effectu sacramentorum, qui est gratia, in sex articulos diuisa.

Deinde considerandum est de effectu sacramentorum. Et primo de effectu eorum principali, qui est gratia. Secundo, de effectu secundario, qui est character.

Circa primum quæruntur sex.

Primo, vtrum sacramenta nouæ legis sint causa gratiæ.

Secundo, vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

Tertio, vtrum sacramenta contineant gratiam.

Quarto, vtrum sit in eis aliqua virtus ad causandum gratiam.

Quinto vtrum talis virtus in sacramentis deriuetur à passione Christi.

Sexto, vtrum sacramenta veteris legis gratiam causarent.

ARTICVLVS I.

Vtrum sacramenta sint causa gratiæ.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod sacramenta non sint causa gratiæ. Non enim idem videtur esse signum & causa, eo, quod ratio signi videtur magis effectui competere. Sed sacramentum est signum gratiæ. Non igitur est causa eius. Inf. art 6 & q. 64. art 1. Et 3 d 40. art. 3. & 4. d. 1. q. 1 & art 4 q. 1 & art. 5. q 1 & 4 cont. c. 56. & 74 prin. & col 2. in prin. & veri. q 27 art. 4. & quod lib. 12. artic 1 & Lib. 12 c 16. in me to. 3.

2. *Præterea, nullum corporale agere potest in rem spiritualem, eo, quod agens horribilius est patiente, vt August. dicit 12. super Genes. ad litteram. Sed subiectum gratiæ est mens hominis, quæ est res spiritualis. Non ergo sacramenta possunt gratiam causare.*

3. *Præterea, illud quod est proprium Dei, non debet alicui creaturæ attribui. Sed causare gratiam est proprium Dei, secundum illud Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus.*

Cum

Cum ergo sacramenta consistant in quibusdam verbis & rebus creatis, non videtur, quod possint gratiam causare.

Tract. 80. à med. tom. 9. Sed contra est, quod Augustin. dicit supra Ioan. quod aqua baptismalis corpus tangit, & cor abluit. Sed cor non abluitur, nisi per gratiam. Ergo causat gratiam, & pari ratione alia Ecclesiæ sacramenta.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, sacramenta nouæ legis per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim, quod per sacramenta nouæ Legis, homo Christo incorporatur: sicut de baptismo dicit Apostolus ad Galat. 3. Quot quot in Christo baptizati estis, Christum induistis: non autem efficitur homo membrum Christi, nisi per gratiam. Quidam tamen dicunt, quod non sunt causa gratiæ aliquid operando, sed quia Deus sacramentis adhibitis, in anima gratiam operatur. Et ponunt exemplum de illo, qui assignans denarium plumbeum, accipit centum libras ex Regis ordinatione, non quod denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quantitatem, sed hoc operatur sola voluntas Regis. Vnde & * Bernardus dicit in quodam sermone de Cœna Domini, sicut investitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per annulum, sic diuisiones gratiarum diuersæ sunt traditæ sacramentis.

Bernar. ser. de Cœn. Do. ante med. illius.

Sed si quis recte consideret, iste modus non transcendit rationem signi. Nam denarius plumbeus, non est nisi quoddam signum regiæ ordinationis de hoc, quod pecunia recipiatur ab isto. Similiter liber est quoddam signum, quo designatur traditio canonicatus. Secundum hoc igitur, sacramenta nouæ Legis nihil plus essent, quam signa gratiæ: cum tamen ex multis sanctorum authoritatibus habeatur, quod sacramenta nouæ Legis non solum significant, sed causant gratiam.

Et ideo aliter dicendum, quod duplex est causa agens principalis & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus: sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo nihil potest causare gratiam, nisi Deus, quia gratia nihil est aliud, quam quædam participata similitudo diuinæ naturæ, secundum illud 2. Petri primo. Magna nobis & pretiosa promissa donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ. Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solum per motum, quo mouetur à principali agente. Vnde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta nouæ legis gratiam causant. Adhibentur enim, ex diuina ordinatione hominibus, ad gratiam in eis causandam. Vnde Augustin. dicit 19. contra Faustum. Hæc omnia scilicet, sacramentalia, fiunt & transeunt: virtus tamen, scilicet Dei, quæ per ista operatur, ingiter manet. Hoc autem proprie dicitur instrumentum, per quod aliquis operatur. Vnde, ad Titum 3. dicitur, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

Ca. 19. in pr. tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod causa principalis non proprie potest dici signum effectus, licet occulti, etiam si ipsa sit sensibilis & manifesta: sed causa instrumentalis, si sit manifesta, potest dici signum effectus occulti: eo quod non solum est causa, sed etiam quodammodo effectus, in quantum mouetur à principali agente. Et secundum hoc, sacramenta nouæ Legis simul sunt causæ & signa: & inde est, quod sicut communiter dicitur, efficiunt quod figurant, ex quo etiam patet, quod habent perfecte rationem sacramenti, in quantum ordinantur ad aliquid sacrum non solum per modum signi, sed etiam per modum causæ.

Ad secundum dicendum, quod instrumentum habet duas actiones. Vnam instrumentalem, secundum quam operatur, non in virtute propria, sed in virtute principalis agentis. Aliam autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundum propriam formam, sicut securi competit scindere ratione suæ acuitatis: facere autem lectum, in quantum est instrumentum artis. Non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam: scindendo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia, per propriam operationem, quam exercent circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem ex virtute diuina circa animam: sicut aqua baptismi abluendo corpus secundum propriam virtutem abluit animam, in quantum est instrumentum virtutis diuinæ: nam ex anima & corpore vnum fit. Et hoc est, quod * Aug. dicit, quod corpus tangit, & cor abluit.

Loco citato in argu. Sed contra.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de eo, quod est causa gratiæ per modum principalis agentis. Hoc enim est proprium Dei, vt dictum est. *

In corp. artis.

COMMENTARIVS.

HIc articulus de sacramentis nouæ legis intelligendus videtur, vt ex responsione articuli constat, & ex articulo vltimo huius quæstionis, in quo specialis quæstio proponitur de sacramentis veteribus: recte autem notat Caiet. gratiam hic sumi, vt à charactere distinguitur, quia ita illam distinxit D. Thom. in principio quæstionis, vocans gratiam, effectum principalem sacramentorum: characterem vero, effectum secundarium: quamquam autem in articulo sequenti declaret D. Tho. specialius de hac gratia sacramentorum quid sit: tamen sine dubio est hic art. præcipuè intelligendus de gratia sanctificante & habituali, quia in hac præcipue versatur tota efficacia sacramentorum. Vnde ratio D. Tho. in articulo de hac gratia potissimum procedit. nam hæc est per quam Christi membra efficimur.

Respondet ergo D. Thom. negari non posse, quin sacramenta sint aliquo modo causæ gratiæ, quia per illa incorporamur Christo, tum etiam, quia ita loquuntur SS. Patres de sacramentis. In modo autem huius causalitatis explicando dicit, duo extrema esse cauenda. Alterum, ne existimentur esse causæ principales gratiæ, hoc n. solius Dei proprium est: alterum est, ne existimentur esse tantum conditiones requisitæ, ad quarum præsentiam Deus operatur, quia hoc nō excedit rationem signi. sed asserendum est esse causas instrumentales, quæ à Deo, vt à principali agente ordinantur & eleuantur ad hunc effectum. In quo discursu aperte constat, mentē D. Tho. esse, tribuere instrumentis propriam causalitatem physicam instrumentalem. Primo, quia omnis alia causalitas non excedit rationem signi, vt aperte D. Tho. explicat, exemplum ponens in sigillo regio, seu denario plumbeo, quo exhibito datur magna quātitas pecuniæ propter ordinationem regis, in quo reperitur causalitas moralis, seu conditionis requisitæ, & omnis alia, quæ præter physicā & propriam actionem fingi posset, & tamen totam illam excludit D. Tho. vt insufficientem sacramentis. Secundo, quia cum D. Tho. distinguit duplicem causam agentem, principalem & instrumentalem, aperte loquitur de causa per se, ac physica. Obseruandum præterea est, D. Tho. non probare, sed supponere, esse possibilem huiusmodi causalitatē instrumentalem sacramentorum. existimauit n. satis esse argumenta soluere, quibus hoc videri posset impossibile; quod præcipue fecit, in secundo argumento, cuius solutio est valde difficilis: tractanda vero est late in sequenti disputatione. alia vero argumenta facilia sunt.

D. Tho. tribuere sacramentis causalitatem physicam ostendit.

Vltimo est obseruandum in hoc articulo, non esse hoc loco tractandum, an aliquid præter Deum possit esse causa principalis gratiæ, & quam vim habeat illa ratio D. Thom. gratiam esse participatam similitudinem diuinæ naturæ, & ideo non posse manare ab alio, vt à principali agente, nisi ab ipsa diuina natura. Hæc enim quæstio proprium locum habet in materia de gratia, & hic solum obiter & per occasionem à D. Thoma tangitur. nam præsenti disputationi non est necessaria, quia certissimum & extra controuersiam est, sacramenta non esse causas principales gratiæ, cum sint res inferioris ordinis.

Sacramenta non esse causas principales gratiæ, certum, vt me in quæstionem quidē vocetur.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

Inf. q. 82. ar. 7. ad secundum. Et 4 d. 7. q. 2. art. 2. q. 3. & d. 17. q. 1. art. 4. q. 5. 1. 2. q. 110. ar. 3. & 4.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quod gratia sacramentalis non addat aliquid super gratiam virtutum & donorum. Per gratiam enim virtutum & donorum perficitur anima sufficienter, & quantum ad essentiam animæ, & quantum ad potentias eius, vt patet ex his, quæ in* * *Secunda parte dicta sunt. Sed gratia ordinatur ad animæ perfectionem. Ergo gratia sacramentalis non potest aliquid addere super gratiam virtutum & donorum.*

2. *Præterea, Defectus animæ ex peccatis causantur. Sed omnia peccata sufficienter excluduntur per gratiam virtutum & donorum: quia nullum est peccatum, quod non contrarietur alicui virtuti. Gratia ergo sacramentalis, cum ordinetur ad defectus animæ tollendos non potest aliquid addere super gratiam virtutum & donorum.*

Lib 8. text. 30 tom 3.

3. *Præterea, Omnis additio vel subtractio in formis, variat speciem: vt dicitur 8.* * *Metaph. Si ergo gratia sacramentalis addat aliquid super gratiam virtutum & donorum, sequitur, quod æquiuoce dicatur gratia. Et sic nihil certum nobis ostenditur, ex hoc, quod sacramenta dicuntur gratiam causare.*

Sed contra est, quod si gratia sacramentalis non addit aliquid super gratiam donorum & virtutum, frustra sacramenta habentibus & dona & virtutes, conferrentur. In operibus autem Dei nihil est frustra. Ergo videtur, quod gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

Respondeo dicendum, quod (sicut in secunda parte dictum est *) gratia secundum se considerata, perficit essentiam animæ, in quantum participat quandam similitudinem diuini esse. Et sicut ab essentia animæ fluunt eius potentiæ, ita a gratia fluunt quædam perfectiones ad potentias animæ, quæ dicuntur virtutes & dona, quib. potentiæ perficiuntur in ordine ad suos actus. Ordinantur autem sacramenta ad quosdam speciales effectus necessarios in vita Christiana: sicut baptismus ordinatur ad quandam spiritualem regenerationem, qua homo moritur vitijs, & fit membrum Christi. Qui quidem effectus est aliquid speciale præter actus potentiarum animæ. Et eadem ratio est in alijs sacramentis. Sicut igitur virtutes & dona addunt super gratiam communiter dictam, quandam perfectionem determinate ordinatam ad proprios actus potentiarum, ita gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam, & super virtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum sacramenti finem. Et per hunc modum gratia sacramentalis addit super gratiam virtutum & donorum.*

1. 2. q. 110. ar. 3. & 4.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia virtutum & donorum sufficienter perficit essentiam & potentias animæ, quantum ad generalem ordinationem actuum animæ. Sed quantum ad quosdam effectus speciales, qui requiruntur in vita Christiana, requiritur sacramentalis gratia.

Ad secundum dicendum, quod per virtutes & dona excluduntur sufficienter vitia & peccata, quantum ad præsens & futurum. In quantum scilicet, impeditur homo per virtutes & dona à peccando. Sed quantum ad præterita peccata, quæ transeunt actu & permanent reatu, adhibetur homini remedium specialiter per sacramenta.

Ad tertium dicendum, quod ratio sacramentalis gratiæ se habet ad gratiam communiter dictam, sicut ratio speciei ad genus. Vnde sicut non æquiuoce dicitur animal communiter dictum & pro homine sumptum: ita non æquiuoce dicitur gratia communiter sumpta & gratia sacramentalis.

COMMENTARIVS.

PEr gratiam virtutum & donorum intelligit D. Tho. gratiam habitualem, quæ est in essentia animæ, & virtutes infusas, cum donis Spiritus sancti. Quæritur autem, non, an sacramentalis gratia distinguatur ab hac gratia virtutũ & donorũ, sed, an aliquid illi addat: itaq; sentit (quod notandum est) gratiam, quæ est effectus sacramentorum, primum omnium supponere, atque includere hanc gratiam virtutum & donorum, & hoc sumit tanquam probatum articulo præcedenti, hic vero inquirit, an aliquid addat. Et hoc sensu est facilis responsio D. Tho. scilicet, hanc gratiam addere auxilium aliquod, præter gratiam virtutum & donorum: vbi nomine auxilij intelligendum est vel auxilium proprie dictum, quod ad operandum datur, vel quicunque specialis effectus gratiæ, qui ratione sacramenti conferatur: nam singula sacramenta ad speciales fines & effectus ordinantur, & ideo necesse est, vt aliquid speciale conferant. Quæ est summa rationis D. Thom. & ita est facilis tota littera articuli præter solutionem ad tertium, vbi dicit, hanc gratiam sacramentalẽ comparari ad gratiam in communi, sicut speciem ad genus, quod explicabimus inferius de re disputantes.

ARTICVLVS III.

Vtrum sacramenta nouæ legis contineant gratiam.

4. dist. 2. art. 4. q. 4. & ver. q. 27. art. 7.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod sacramenta nouæ legis non contineant gratiam: contentum enim videtur esse in continente. Sed gratia non est in sacramento, neque sicut in subiecto, (quia subiectum gratiæ non est corpus, sed spiritus) neque sicut in vase, quia vas est locus mobilis, vt dicitur 4.* * *Physic. Esse autem in loco non conuenit accidenti. Ergo videtur, quod sacramenta nouæ legis non contineant gratiam.*

Lib 4. text. 41. tom. 2.

2. *Præterea, Sacramenta ordinantur ad hoc, quod homines per ea gratiam consequantur. Sed gratia, cum sit accidens, non potest transire de subiecto in subiectum. Ergo pro nihilo esset gratia in sacramentis.*

3. *Præterea, Spirituale non continetur à corporali, etiam si in eo sit. Non enim anima continetur à corpore, sed potius continet corpus. Ergo videtur, quod gratia sit quiddam spirituale, non contineatur in sacramento corporali.*

Sed contra est, quod * *Hugo de sancto Victore dicit, quod sacramentum ex sanctificatione inuisibilem gratiam continet.*

Lib. de sacrament. p. 19 cap. 1.

Respondeo dicendum, quod multipliciter aliquid dicitur esse in alio: inter quos duplici modo gratia est in sacramentis. Vno modo sicut in signo, nam sacramentum est signum gratiæ. Alio modo sicut in causa, nam sicut dictum est. * *Sacramentum nouæ legis est instrumentalis gratiæ causa. Vnde gratia est in sacramento nouæ legis, non quidem secundum similitudinem speciei, sicut effectus est in causa vniuoca, neq; etiam secundum aliquam formam propriam & permanentem & proportionatam ad talem effectum, sicut sunt effectus in causis non vniuocis, puta, res generata in sole: Sed secundum quandam instrumentalem virtutem, quæ est fluens & incompleta in esse naturæ, vt infra dicetur.**

Art. præced.

Art. sequen.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia non dicitur esse in sacramento, sicut in subiecto, neque sicut in vase, prout vas est locus quidam, sed prout vas dicitur instrumentum alicuius operis faciendi, secundum quod dicitur Ezech. 9. Vnusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

Ad secundum dicendum, quod quamuis accidens non transeat à subiecto in subiectum, transit tamen à causa per instrumentum aliqualiter in subiectum, non vt eodem modo sit in eis. sed in vnoquoq; secundum propriam rationem.

Ad tertium dicendum, quod spirituale existens perfecte in aliquo, continet ipsum, & non continetur ab eo. Sed gratia est in sacramento secundum esse fluens & incompletum. Et ideo non inconuenienter sacramentum dicitur continere gratiam.

IN hoc articulo nullam rem nouam declarat D. Thomas, sed solum explicat hunc loquendi modum, quo nihil aliud significatur, quam sacramenta ha-

ta habere aliquo modo virtutem ad efficiendam gratiam, nam hoc modo dicuntur eam continere, non formaliter, sed in virtute, non principali, sed instrumentali.

ARTICVLVS IV.

Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiæ causatiua.

Inf. q 78. ar. 4. & 4. dist. 1 & d. 8. q. 2. q. 1. art 4. q 2. ar 3. & quo. art. 23.

AD quartum sic proceditur. *Videtur, quod in sacramentis non sit aliqua virtus, gratiæ causatiua, Virtus enim gratiæ causatiua, est virtus spiritualis. Sed in corpore non potest esse virtus spiritualis, neque ita, quod sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei & ita non potest eam transcendere) neq; ita quod recipiat eam ab alio, quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis. Ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiæ causatiua.*

2. *Præterea, Omne quod est, reducitur ad aliquod genus Entis, & ad aliquem gradum boni. Sed non est dare in quo genere entis sit talis virtus (vt patet discurrenti per singula) nec etiam potest reduci ad aliquem gradum bonorum. neque enim est inter minima bona, quia sacramenta sunt de necessitate salutis: neq; etiam inter media bona, cuiusmodi sunt potentiæ animæ, quæ sunt quædam potentiæ naturales, neque etiam inter maxima bona; quia nec est gratia, nec virtus mentis. Ergo videtur, quod in sacramentis nulla sit virtus gratiæ causatiua.*

3. *Præterea, Si talis virtus est in sacramentis, non causatur in eis, nisi per creationem à Deo. Sed inconuenienter videtur, quod tam nobilis creatura statim esse desinat, sacramento perfecto. Ergo videtur, quod nulla virtus sit in sacramentis ad gratiam causandam.*

4. *Præterea. Idem non potest esse in diuersis. Sed ad sacramenta concurrunt diuersa, scilicet, verba & res. Vnius autem sacramenti non potest esse nisi Virtus vna. Ergo videtur, quod in sacramentis nulla sit virtus.*

Aug tract. 20. in Ioan post medium, tom. 9 In ho Euan. quod canitur in octa. Epiphan. In homlario totius anni inuenies.

*Sed contra est, quod * Augustinus dicit super Ioan. Vnde venta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et Beda * dicit, quod Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regenerationis contulit aquis.*

Respondeo dicendum, quod illi, qui ponunt, quod sacramenta non causant gratiam, nisi per quandam concomitantiam, ponunt quod in sacramento non sit aliqua virtus, quæ operetur ad sacramenti effectum. est tamen virtus diuina sacramento assistens, quæ sacramentalem effectum operatur. Sed ponendo, quod sacramentum est instrumentalis causa gratiæ, necesse est simul ponere, quod in sacramento sit quædam virtus instrumentalis, ad inducendum sacramentalem effectum. Et hæc quidem virtus proportionatur instrumento. Vnde comparatur ad virtutem absolutam & perfectam alicuius rei, sicut comparatur instrumentum ad agens principale. Instrumentum enim (vt dictum est) *non operatur, nisi in quantum est motum à principali agente, quod per se operatur. Et ideo virtus principalis agentis habet permanens & completum esse transiens ex vno in aliud & incompletum: sicut & motus actus imperfectus, ab agente in patiens.*

Art 1 huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus spiritualis non potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis & completæ, sicut ratio probat. Nihil tamen prohibet, in corpore esse virtutem spiritualem instrumentaliter, in quantum scilicet corpus potest moueri ab aliqua substantia spirituali, ad aliquem effectum spiritualem inducendum. Sicut & in ipsa voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedit à conceptione mentis. Et hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, in quantum ordinantur à Deo ad effectum spiritualem.

Ad secundum dicendum, quod sicut motus, eo quod est actus imperfectus, non proprie est in aliquo genere, sed reducitur ad genus actus perfecti (sicut alteratio ad qualitatem) ita virtus instrumentalis non est, proprie loquendo, in aliquo genere, sed reducitur ad genus & speciem virtutis perfectæ.

Ad tertium dicendum, quod sicut virtus instrumentalis acquiritur instrumento, ex hoc ipso, quod mouetur ab agente principali: ita & sacramentum consequitur spiritualem virtutem ex benedictione Christi, & applicatione ministri ad vsum sacramenti. Vnde Augustinus dicit in quodam sermone de Epiphania: Nec mirum, quod aquam, hoc est, substantiam corporalem ad purificandam animam dicimus peruenire. Peruenit plane, & penetrat conscientiæ vniuersa latibula: quamuis enim ipsa sit subtilis & tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior, occultans vitæ causas, ad secreta mentis subtili rore pertransit.

Ad quartum dicendum, quod sicut eadem vis principalis agentis, instrumentaliter inuenitur in omnibus instrumentis ordinatis ad effectum, prout sunt quodam ordine vnum; ita etiam eadem vis sacramentalis inuenitur in verbis & rebus, prout ex verbis & rebus perficitur vnum sacramentum.

COMMENTARIVS.

HVius articulum proposuit D. Thom. ad soluendam præcipuam difficultatem huius materiæ, scilicet quomodo sacramenta possint efficere gratiam, cum nõ habeant virtutem ad hunc effectum. Ad quam difficillime respondet, esse in sacramentis virtutem instrumentalem, quæ non habet esse permanens, sed transiens ex vno in aliud & incompletum: propter quam imperfectionem, ait in solutione ad primum hanc virtutem, licet spiritualis sit, posse esse in re corporea: & in solutione ad secundum ait, non constitui in aliquo prædicamento, sed reduci ad genus virtutis perfectæ gratiæ effectricis. Eandem doctrinam habet D. Thom. quæst. 6. ad potен. art. 4. & q. 27. de veritate, art. 4. ad 4. & in quarto. d. 1. q. 1. artic. 4. quæstiuncula 2. vbi Palud. & Capreol. mentem D. Thom. explicant, prout verba sonant: nimirum, addi sacramentis qualitatem quandam realem, per quam possint gratiam efficere. sed differunt inter se: quia Palud. sentit, qualitatẽ illam esse materialem: in quo sane non satis constanter loquitur: nã omnis qualitas corporalis est imp roportionata ad producendã gratiam: vnde illa posita, eadem difficultas supereſt: est ergo impertinens talis qualitas. Atq; ideo Capreol. dicit, illã esse qualitatem spiritualem. sed hoc etiam magnas habet difficultates, quas tetigi in 1. tom. dispu. 31. sect. 5. scilicet, quomodo qualitas spiritualis possit inhærere in subiecto materiali, cũ ex natura sua non possit habere habitudinẽ & naturalẽ proportionem cũ illo. Et ideo non possit magis informare illud, quã possit aliqua potentia animæ ferri extra obiectũ suum: quia magis intrinsecus est formæ ordo ad suum actum formalem & subiectũ, quam sit potentię ordo ad suum actum & obiectũ. Secũdo, quia nulla qualitas potest ex natura sua esse effectiua gratiæ habitualis. Si autẽ non habet hanc virtutem connaturalem, est impertinẽs, nihilq; iuuare poterit. Assumptum patet, quia nec illa qualitas potest natura sua efficere gratiã, per modum virtutis principalis, vel sufficientis in genere causæ secundę: quia non est tã perfecta, sicut gratia. Neque etiam potest efficere per modum agentis principalis partialis: quia gratia est altissima participatio diuinę naturæ. Et ideo in solo Deo potest esse tota virtus principalis ad efficiendũ illã: adeo, vt neq; ipsa gratia possit hoc modo concurrere ad efficientem aliã sibi similem. Deniq; nec potest concurrere, vt instrumentũ connaturale: quia huiusmodi instrumentũ nõ agit, nisi media aliqua actione præuia sibi & effectui ex natura rei proportionata, quæ nulla hic fingi potest: & ideo Caietan. Soto & alij Thomistæ negant hanc qualitatem: & exponunt D. Thom.

Thom. per virtutem illam intellexisse motionem primi agentis, quod etiam habet difficultates prædicto loco tractatas. Fortasse igitur Diuus Tho. per virtutem hanc instrumentalem intellexit potentiam, quam nos vocamus obedientialem: non enim dixit, hanc potentiam addi sacramentis, sed esse in sacramentis: dicitur autem à D. Thom. hæc virtus transiens, quia non censetur esse potentia proxima, nisi quando à Deo eleuatur per specialissimum auxilium. Et propterea dicitur non esse in aliquo determinato genere, quia nō distinguitur à quacunq; entitate rei: nā si esset specialis qualitas, cur non esset in determinato genere & specie? Deniq; dicitur illa virtus spiritualis, non formaliter, sed causaliter, quia ad efficiendum spiritualem effectum eleuatur.

DISPVTATIO VII.

De efficacia sacramentorum nouæ legis ad gratiam conferendam.

TRactauimus hactenus quæstionem, an sit, & quid sit sacramentum, conquens esse videbatur, vt de causis eius disputaremus: tamen, quia prima omnium est causa finalis, quæ cum effectu coincidit in his, quæ sunt instrumenta ad aliquid agendum, ideo prius à D. Thom. disputatum est de effectu sacramentorum, qui est præcipuus finis eorum: & consequenter differendum fuit de efficacia, quam sacramenta habent, seu de modo, quo possunt hunc effectum inducere. Quia vero in hac re longe diuersam perfectionem habent sacramenta noua, quam vetera, ideo prius dicemus de nouis sacramentis, postea de veteribus.

SECTIO I.

Vtrum sacramenta nouæ legis conferant gratiam ex opere operato.

Vide Euthy. 2. d. Panopl. titul. 21. p. 1. medium.

MVlti hæretici negarunt sacramentis omnem virtutem ad conferendam gratiam: ita Mesalliani, qui specialiter de Baptismo dixerunt nihil valere ad salutem conferendam, sed solam orationem sufficere, vt referunt Damasc. lib. de centum hæresibus, prope finem, & Theodor. lib. 4. hæret. fabul. circa finem, quamuis Epiphan. hæresi 80. & August. hæresi 57. tractantes de Mesalianis, nihil de hoc errore dixerint. Generalius asseruerunt hunc errorem Armeni, vt referunt Guid. Carme. & Prateol. verbo, Armeni. Prætera hæretici huius temporis docent, sacramenta non aliter valere ad gratiam conferendam, nisi vt obiecta, vel signa excitātia fidem, quam solā iustificare dicunt: &, licet interdū vocent sacramenta causas, vel instrumenta iustitiæ, tamē ita loquuntur ad decipiendos homines & occultandum errorē: quia re vera sentiunt, non aliter esse causas, quā concionem, vel aliud obiectum, q̄ potest fidem excitare. Addidit prēterea Lutherus, sacramenta etiam isto modo nō posse tollere peccata, sed tantum efficere, vt tegantur, vel nō imputētur: sed hic error in materia de iustificatione exprofesso impugnatur.

Damasc. Theodor. Epiphan. August.

Guid. Prateol. Hæreticorū error circa effectum sacramentorum.

Sacramenta nouæ legis sunt causa gratiæ. Trid. sess. 7. can. 6. 7. & 8. & sess. 6. c. 7.

Dico ergo primo, Sacramenta nouę legis esse causas gratiæ. Hæc conclusio est de fide, nam sub eisdem fere terminis definitur in Trid. Con. sessione 7. can. 6. 7. & 8. & in sess. 6. c. 7. dixerat, Baptismum esse instrumentalem causam iustificationis. Concil. etiam Flor. hanc differentiam constituit inter sacramenta antiqua & nostra, quod illa non causabant gratiam, hæc vero & gratiam continent & digne suscipientibus conferunt. Prēterea in symbolo Niceno & Constantinopolitano dicitur: Cōfiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum. quibus verbis significatur, per Baptismum conferri remissionem peccatorum, & consequenter etiam gratiam. Et idem traditur in Concil. Mileuit. c. 2. & Arausicano 2. cap. 25. ac denique in Concil. Senonens. c. 10. error Lutheri anathematis damnatur.

Con. Mileui. Arausican. Senonens.

Probatur ex Patribus.

Secundo probatur hæc veritas ex Patrum traditione, Clemens Alex. lib. 1. Pędagog. c. 6. de Baptismo dicit esse, Gratiam, perfectionem, illuminationem, & lauacrum, per quod peccata abstergimus. Iustinus quæst. 56. ad Orthodoxos dicit, Baptismum multa bona afferre eis, qui baptizantur. Idem late Chrysost. Homilia de Neophyt. & Homilia ad baptizatos, & de Eucharistia habet multa similia Homilia 83. in Matth. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 15. dicit, Baptismum Depurgare animam, & Homil. 1. de Baptis. dicit, per Baptismum Christi cōferre Spiritum sanctum, quem Ioannis Baptisma non conferebat. Prætera Leo Pap. ser. 4. de natiuit. inquit, Omni homini renascenti Baptismus instar est veteri virginalis, eodem Spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & Virginem, vt peccatum, q̄ ibi euacuauit sacra conceptio, hic soluat absolutio. Et similia scribit serm. 5. atq; addit: Virtus altissimi, quæ fecit, vt Maria pareret Saluatorē, facit, vt regeneret vnda credentem. Ambros. lib. 4. Luc. c. cuius titulus est. Confirmatio eiusdem exemplo Elisæi, & Naaman, eandem tradens doctrinam, illam confirmat exemplo Naaman Syri, iussu Prophetæ à lepra mundati in aquis Iordanis, lib. 1. de sacramētis, c. 4. Qui per hūc fontem transiit à terrenis ad cœlestia, à peccato ad vitam, à culpa ad gratiā, ab inquinamēto ad sanctificationem. & c. 5. adhibens eandem figurā Naaman subdit, Non aqua omnis sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiā Christi: non sanat aqua, nisi prius Spiritus sanctus descenderit, & aquam illā consecrauerit. & lib. 3. de Spiritu sancto, c. 11. dicit, Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti spem vitæ accipimus æternæ. Et similiter docet de Eucharistia, q̄ gratiam conferat, lib. 5. de sacramen. c. 3. Prætera Cyprian. serm. de ablutio. ped. & sermon. de Cœna Domini eodem modo loquitur de his sacramentis. Idem Epist. 63. & 76. & lib. 3. ad Quirin. cap. 65. ad hoc adducit verba illa 1. ad Corinth. 6. Sed abluti estis, sed sanctificati estis, Hier. etiā lib. 3. contra Pelag. in principio dicit, Baptismum prætérita donare peccata. Idem fere dialog. cōtra Lucifer. circa finem, & epistola 83. ad Oceanum, in principio, D. Greg. lib. 9. epist. 39. & August. semper constituit differentiam inter vetera & noua sacramēta, quod illa promittebant Saluatorem, hæc dant salutem, præsertim enarratione Psal. 73. in principio, & ideo 19. contra Faust. c. 3. dicit, hæc sacramenta esse virtute maiora, & vtilitate meliora, & lib. 1. cōtra duas epist. Pelagia. c. 3. dicit, Baptismum facere nouos homines, & omnia peccata delere. Et lib. 2. de gratia Christi, & pec. origin. c. 32. addit Baptismū hoc facere, Per virtutem à Christo communicatam: & plura referemus in sequentibus. Hinc etiam Optatus libr. 5. contra Parmenian. dicit, Baptisma Christianorum Trinitate consecratum, gratiam conferre. & Hilar. in id Psal. 65. Venite & videte opera Domini, dicit, per Baptismum donari spem vitæ, & remitti peccata. sic Lactant. lib. 3. c. 26. dicit, Vno lauacro omnia peccata aboleri. & lib. 7. cap. 5. dicit, Hominem sacro lauacro purificari. multaque similia leguntur apud Tertullianum libro de Baptismo, qui cap. 1. dicit, Nonne mirandum, lauacro mortem diluiſ & c. 4. alludens ad illud Genes. 1. Et Spiritus Domini fere baretur super aquas, dicit de Spiritu sancto. Sanctificata natura aquarum, & ipsa sanctificare cœpit. & infr. Superuenit n. statim Spiritus de cœlis, & aquis supereſt, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt. Adhæc Bern. serm. de cœna Domini ad hoc dicit esse instituta sacramēta Christi, vt inuisibilis gratia visibili signo præstaretur. & infra dicit, ipsum sacramentum hanc gratiam operari. Ac denique Gaudent. tract. 2. in Exod. circa fin. Adest (inquit) sacramentis suis Christus,

Optat. Hilar. Lactant. Tertull. Genes. 1. Bernard. Gaudent.

cuius virtus inæstimabilis pmanet in omnia sæcula.

Probatur ex scriptura. Vnde hæc definitio & traditio Ecclesiæ fundamentum habet in scriptura: nam de Baptismo dicitur ad Ephesios 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. De Eucharistia Ioannis 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum, & propterea dicitur panis vitæ, & dans vitam, & 1. ad Corinth. 10. Vnũ corpus sumus, qui de vno pane & calice participamus. Vbi Græci habẽt causalẽ notam, Quia de vno pane, qua significatur, hunc esse effectum huius sacramenti, vt Theophyl. notauit, & alij Græci. De Cõfirmatione dicitur Act. 8. & 19. Per manuũ impositionẽ dari Spiritum sanctum. & similiter de Ordine dicitur 2. ad Tim. 2. Vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionẽ manuum mearum. de pœnitentia Ioannis 20. Quorũ remiseritis peccata. Vnde sumpta sunt illa verba: Ego te absoluo, quorum veritas requirit, vt ipse sacerdos per illud sacramentum gratiã conferat, qua remittantur peccata. De Extrema vnctione eodẽ fere modo dicitur Iacobi 5. Oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Vbi per orationẽ fidei, forma illius sacramenti significatur, quia cõmuni appellatione forma sacramenti solet vocari deprecatio, (vt supra dictũ est) sed ẽt quia illa forma fit per modũ deprecationis. Deniq; de Matrimonio, licet nõ fit tã apertus locus, indicatur tamen ad Ephe. 5. & explicatur traditione Ecclesiæ, quia est verũ sacramentum nouæ legis, & eiusdem rationis cum cæteris obiect. Dices, ex his locutionib. ad summum colligi posse, adhibitis sacramentis Deum dare gratiam, non vero ipsa sacramẽta esse causas gratiæ. Respondetur, hic iam attingi quæstionem aliam pertinentem ad modum, quo sacramenta conferũt gratiam: quam nunc non disputamus, sed solum asserimus, ex prædictis testimonijs colligi, simpliciter & absolute sacramenta esse vocanda causas gratiæ, vt patet ex illis modis dicẽdi, Per lauacrum, & similibus, quæ in proprietate sermonis causalitatẽ significant. Item vox illa, instrumentum, qua vtitur Trid. Concil. nomen est causæ, & Flor. simpliciter causas appellauit. An vero ille modus explicandi hanc causalitatem sufficiat ad veritatem, & proprietatẽ harum locutionum, dicemus disputatione sequenti.

Iohan. 6. *1. Corint. 10.* *Act. 8. & 19.* *2. Tim. 2.* *Ioan. 20.* *Iacob. 5.* *Ephes. 5.*

Ratio à priori sumitur ex voluntate Christi. Quarto, rationibus non potest à priori ostendi, hæc conclusio melius, quam ostendendo hanc fuisse Christi voluntatem, quia hæc est tota ratio, & radix huius causalitatis. Congruentiæ vero sufficiunt, quæ in quæstione 60. & 61. adductæ sunt: & re vera supponendo, hoc non esse impossibile, quod infra declarabimus, per se notum est, fuisse valde conueniens tum ad nostram vtilitatem, tum ad perfectionem legis naturæ, tum ad ostendendam efficaciam meritorum Christi, tum denique ad demonstrandam diuinam potentiam, & sapientiam, erga homines misericordiam, & liberalitatem.

Atque ex his colligitur primo, hæc sacramenta conferre gratiam ex opere operato non ponentibus obicem. Quibus verbis eadem res explicatur, quę in præcedenti assertione: ea vero addimus ad declarandum modum loquendi Theologorum, quem sub iisdem verbis retinuit Conc. Trid. dicta sessione septima ad confusionem Hæreticorum, qui illa verba irridentes, tanquam portentosa & barbara, quod faciunt, vt reiectis vsitatis verbis, rem etiam obscurent, & ad suos falsos errores peruertant. Theologi vero è cõtrario, vt fidei veritatem exacte declarent de verborum elegantia non sunt admodum solicit. Distinguunt ergo duplicem modum obtinendi gratiam: priorem vocãt ex opere operantis, qui est, quãdo obtinetur gratia ex merito, vel ratione propriæ dispositionis præcise, vt est ab operante. In qua fortasse semper est aliquod meritum, saltem de congruo: posteriorem vocant ex opere operato, qui est, quando ratione operis externi, vel sacramenti applicati datur aliqua gratia vltra omne meritũ operantis, tam de condigno, quam de congruo, vt ex Alexandro Alensi, Diuo Thoma & aliis notauit Gabriel in 4. distinct. 1. quæstio. 3. in principio. Atq; eodem sensu dicit August. lib. 4. de Baptismo, cap. 24. ipsum sacramentum per se ipsum multum valere, & Cyprianus sermo. de Cœna Domini, sacramenta, quantum in se est, sine propria virtute esse non posse. Cum igitur sacramenta sint causa gratiæ, aliquid gratiæ conferunt præter omne meritum operantis: conferunt igitur gratiam ex opere operato: requirunt tamen, vt suscipiens non ponat obicem peccati mortalis. Quia cum illo gratia esse non potest: & illud sine voluntate, & dispositione ipsius peccatoris expelli non potest: & ideo non est contra virtutem sacramenti, quod ponenti obicem non conferat gratiam, sed potius commune est causis agentibus, vt propter resistentiam passi ab agendo impediantur. De quo dicemus plura infra agentes de dispositione necessaria ad effectum sacramenti.

Gratia ex opere operãtis, & ex opere operato.

Alens. D. Thom. Gabr. August. *Cyprian.*

Sacramenta non conferũt gratiam solum excitãdo fidem. Secundo sequitur, sacramenta non conferre gratiam, solum excitando fidem, vt noui hæretici dicunt, quorum error refellitur ex dictis. Primo, nam locutiones scripturæ, Conciliorum, & Sanctorum plus significant. Nam esse obiectum excitans fidem non satis est, vt Baptismus dicatur regeneratio hominis, sicuti Ioan. 3. dicitur, homo renasci ex aqua, & Spiritu sancto, vbi particula, Ex, vt dixi, causalitatem significat, sicut ibidem dicitur, Quod natũ est ex carne, caro est. Secundo, quia sicut concio excitat fidẽ, ita & imago, & exempla, seu bona opera aliorũ, quæ non dicuntur conferre gratiã, sicut sacramẽta. Tertio, sacramentalia, vt aqua benedicta, excitant fidẽ: vnde sequitur iuxta hunc Hęreticorũ errorem, posse Ecclesiã instituere sacramenta, quæ sint causæ gratiæ, quia potest instituere signa excitantia fidem. Quarto similiter sequitur, sacramenta vetera, non minus sanctificasse, quam noua, quia ẽt erant apta ad excitandam fidem. Quinto sequitur, sacramenta per se non conferre gratiam suscipienti, sed cuicunq; videnti, & consideranti, nam illius fidem excitant. Dicent fortasse, non excitare aliquem ad concipiendam fidem certã de propria iustitia, nisi solum suscipientem, & ita hoc esse proprium sacramentorum Christi. Sed inprimis potius hinc sequitur, hæc sacramenta nemini conferre gratiam, etiã suscipienti. Quia ẽt illi impossibile est, quod hanc fidem concipiant certam & absolutam, vt supra dixi. Deinde, si hanc fidem potest concipere, qui suscipit sacramenta, & non alij qui adsunt: ergo aliqua promissio specialis facta est suscipienti, atque adeo sacramentum aliquid confert per se illi, quod non cõfert alijs: alioqui nulla est ratio, ob quã sacramentum susceptum excitaret hominem ad credendum, se esse iustum, magis quam sacramentum visum. Sexto, aut loquimur de paruulis, aut de adultis: sed de paruulis, illi non possunt excitari ad actum fidei, vt per se manifestum est, & infra dicetur in materia de Baptismo: & tamen sacramentum confert illis gratiã & fidem: ergo non confert excitando fidem. Dicent fortasse, excitare fidem parentum. Sed hoc est impertinens, quia interna fides parentum, nec est necessaria ad iustificationem paruulorum, neque est sufficiens, aut propria causa illius. Alioqui, cum illa fides per se loquendo supponi possit ante Baptismum paruuli & aliis modis excitari, possent iustificari paruuli sine Baptismo. Si vero loquamur de adultis, sacramẽta, vt in eis habeant effectum, supponunt fidem: propter quod dixit Christus Matthæi vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, & Philippus Actor. 8. Si credis ex toto corde, licet. Et præter eam fidem, quæ supponenda est, vt conueniens & necessaria dispositio, nulla alia est necessaria, quæ per sacramentum fiat: ergo vel sacramentum per se nihil facit;

Fides interna parentũ, ad iustificationem paruulorum nõ necessaria.

facit, si sola fides iustificat, vt Hæretici dicunt: quia sicut supponitur fides, ita & iustificatio facta per fidem, & quamuis demus sacramẽta excitare fidem, non tam erit ad conferendam iustitiam, quam ad exercendam iustitiam acquisitam: vel certe, si sacramenta iustificant, id non faciunt tantum excitando fidem, sed verum donum iustitiæ conferendo.

Contra hanc veritatem obijciunt multa Hæretici, sed omnia eo tendunt, vt probent, nos per solam fidem iustificari: nam ex hoc principio suum errorem inferunt, sed alienum esset à nostro instituto ad illam nunc quæstionem deriuare sermonem. Primum quidem, quia in materia de iustificatione proprium habet locum. Deinde, quia eadem testimonia, quib. Hæretici vtuntur, possunt facile contra illos retorqueri: quia non sunt pauciora scripturæ loca, nec minus clara, in quibus sacramentis tribuitur nostra iustificatio, quam fidei: ergo, vel vtrisque attribuant, aut vtrisque negent nostræ iustificationis effectum. Veritas ergo est omnia hæc requiri, & suo modo concurrere ad nostram iustificationem, fidem, vt fundamentum: Pœnitentiam & dilectionem, vt dispositionem: sacramenta, vt instrumenta, sicut Conc. Trid. sess. 6. c. 7. declarauit. Denique dicitur, etiam illationem Hæreticorum esse ineptam, vt ostendi: quia si sola fides iustificat, vel est sermo de actuali, vel de habituali: si de habituali, etiam si illud verum esset, possunt sacramenta iustificare infundendo habitum fidei: si de actuali, non poterunt sacramenta iustificare paruulos, neque etiam adultos, quia in his supponunt fidem, non faciunt, neque augent per se loquendo.

Fides, Pœnitentia, sacramenta suo quæq; modo concurrunt ad iustificationem. Sess. 6. c. 7.

Vnum vero scripturæ testimonium per se difficile, quodque videri potest propositæ veritati contrarium, hoc loco explicandum est, ait enim Petrus 1. Canoni. c. 3. Octo animæ (loquitur de diluuio) saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordiũ, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionẽ Iesu Christi. Quibus verbis significat, Baptismum non saluare hominẽ per externã lotionem, sed ratione bonæ conscientiæ & interioris fidei. Cuius testimonij difficultatem auxit August. tract. 80. in Ioan. vbi tractans illa verba, Vos mundi estis propter sermonẽ meum, Interrogat, cur nõ dixerit propter Baptismũ: & respondet, quia ipse Baptismus nõ habet, vt sanctificet, nisi à verbo Christi, & subiungit. Non quia dicitur, sed quia creditur. Et statim citat prædicta verba Petri & alia scripturæ testimonia, in quib. iustificatio tribuitur fidei. Vndè sermone 30. de Verbis Domini, ait, Baptismus, qui semel adhibetur per fidẽ, mundat. & statim testimonium Petri allegat. Similia habentur lib. qq. noui & vet. testam. q. 59. & similẽ doctrinam habet Lãfrancus libro de Eucharist. circa med. & Guitmundus lib. 2. de verit. Eucharist. circa finẽ, & Algerus lib. 3. de Eucharist. c. 7. vbi tractans prædictũ locũ Petri ex Prospero in li. sent. citat hęc verba, Verus Baptismus constat nõ tam ablutione corporis, quã fide cordis.

Locus Petri 1. Can. cap. 3. explicatur.

Lanfranc. Guitmund. Algerus.

Ad locum Petri respondetur primo, in illis verbis, Vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma: docere fidei veritatẽ à nobis propositam, quam non negat in sequentib. verbis: sed explicat, vnde Baptismus habeat hunc effectum, vel qua mente & dispositione suscipiendus sit, vt illũ habere possit: & prior quidem pars illorum verborum, scilicet, Nõ carnis depositio sordium, perspicuum habet sensum, scilicet, non ideo Baptismum saluare hominẽ, quia corpus mũdat: posterior vero pars, scilicet, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deũ, obscura est: vnde alij legunt, stipulatio in Deum, quę vox, contractum vel pactũ significat. Vnde primus sensus est, Baptismum saluare, non ex virtute, quã habet ad mundandum corpus, sed quia ex pacto, vel promissione diuina, vim habet ad mundandam conscientiam. Hoc vi-

1. Explicatio.

detur indicare Basilius libro de Spiritu sancto, c. 15. dicens, Si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquæ natura, sed ex Spiritus præsentia: non enim est Baptismus depositio sordium corporis, sed cõscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Alij legunt inquisitio, vt sit secundus sensus: Baptismum saluare non propter effectum, quem habet in corpus, sed quia facit hominem inquirere, seu procurare bonam conscientiam apud Deum. Ita Caiet. ibi: & in idem fere redit, quod significat Erasm. Baptismum efficere, vt bona conscientia bene respondeat apud Deum. Itaq; iuxta priorem expositionem, explicatur illis verbis, vnde fit virtus Baptismi: iuxta hanc vero posteriorem, explicatur effectus eius, ratione cuius nos saluare dicitur. Vtraq; vero illud difficultatis patitur, quod vix potest verbis Petri accommodari, præsertim prout in vulgata lectione leguntur. Tertius ergo sensus est, Baptismum saluare, non, vt sumitur ad mundandum corpus, sed, vt sumitur ad mundandam animam, & cum dispositione ad hunc effectum accommodata, quæ ideo indicata est, per interrogationem bonæ conscientiæ apud Deum, quia fit alluso ad consuetudinem Ecclesiæ, in qua interrogatur baptizandus, an velit baptizari, & an renunciet Sathanæ: & per se, vel per susceptorem respondet, Volo, abrenuncio. Sic Philippus Actor. 8. priusquam Eunuchum baptizaret, interrogauit eum, Si credis ex toto corde, licet. Per hanc ergo interrogationem significatur, qua intentione & dispositione suscipiendum sit Baptisma, vt saluet. Quam expositionem indicarunt Glossa & Gagneius ibi.

Exposit.

2. Explicatio.

Caiet.

3. Explicatio.

Glossa. Gagneius.

Ad August. similiter respondetur, non solum alijs, sed etiam illo loco, aperte docere aquam Baptismi habere virtutem admirabilem, Vt corpus tangat, & cor abluat. Vnde, cũ subdit, hanc vim habere à verbo, non quia dicitur, sed, quia creditur, non potest intelligere, hanc vim prouenire ex fide suscipientis, quæ per Baptismum excitatur, vt Hæretici dicunt: quia ibidem ait, eandem virtutẽ habere in paruulis, qui nõ sunt capaces istius fidei, aliqui ergo exponũt, per verbũ Christi non intelligere Augustinum formam Baptismi, sed institutionem Baptismi à Christo factam, nam quia illa creditur in Ecclesia, & in hac fide Baptismus applicatur, ideo Baptismus habet hunc effectum. Ita Ruard. artic. 1. versus finem. Sed Augustinus aperte loquitur de verbo, quo consecratur sacramentum. Item institutio nõ dat aquæ virtutem, quia creditur, sed quia ab ipso Christo efficaciam habet. Dices, hoc esse verum de fide ipsius ministri, quæ non est necessaria, vt infra dicetur: fatus vero esse de fide Ecclesiæ, quæ necessaria videtur. Sic enim exponit Bonau. in 4. d. 3. 1. p. d. art. 1. q. 3. quæ expositio tam potest explicari verbo formæ, quam verbo institutionis: tamen neutro modo videtur satisfacere, quia virtus Baptismi non manat à fide Ecclesiæ, sed à solo Christo & passione eius, vt notauit Palud. d. 1. q. 1. art. 1. Vnde, si per impossibile nulla esset fides in Ecclesia, & applicaretur Baptismus iuxta Christi institutionẽ haberet Baptismus suum effectum, ergo non habet hunc effectum, quia creditur in prædicto sensu, scilicet ab Ecclesia. Alij exponunt de fide suscipientis, ita vt illa causalis non reddat originalem causam huius virtutis, sed solũ dispositiuã ex parte suscipientis. Qui sensus esset probabilis, si esset sermo de adultis, tamen paruulis nullo modo potest applicari, quia illi non sunt capaces fidei actualis: habitualis vero non est in eis dispositio, sed effectus Baptismi. Sensus ergo est, quem D. Thom. supra tetigit q. 60. art. 7. ad 1. aquam Baptismi habere vim sanctificandi, vt coniungitur verbo Christi, id est, formæ, per quam veluti consecratur ablutio, & constituitur in esse sacramenti: verbũ autem formæ dicitur habere hanc virtutem, quia creditur, non subiectiue (vt sic dicam) sed obiectiue, i. e. quia fidei Christi professionem in se continet. Ita vt

Ruard.

Bonauen.

Palud.

sensus sit, hæc verba assumpta esse ad hunc effectum, non propter materialem sonum, sed propter fidei mysterium, quod continent, & omnib. credendum proponunt. Vnde subdit ibid. Augustinus. Nam & in ipso verbo aliud est virtus transiens, aliud virtus manens. Et ad hunc modum sunt explicandi alij authores supra citati. Secundum autem Augustinum facilius est. nam illa verba, Baptismus per fidem mundat, intelligi possunt de fide viua, & in genere causæ formalis. Nam Baptismus conferendo fidem viuam, per eam mundat animam. Qui sensus explicatur latius in alio loco quæstionum veteris & noui testamenti.

SECTIO II.

Vtrum omnia sacramenta legis nouæ virtutem habeant conferendi gratiam habitualem & virtutem, ac dona, quæ illam consequantur.

NOmine gratiæ habitualis, intelligere possumus, vel gratiam primam, vel secundam, vel aliquod eius augmentum, vel denique abstracte, loqui possumus de gratia in communi, abstrahendo à prima vel secunda, vel augmento eius. Supponamus ergo nonnulla quæ certa sunt.

1. *Suppositio.* Primum est, omnia sacramenta nouæ legis conferre gratiam habitualem, omnibus non ponentib. obicem, abstracte loquendo, siue illa gratia sit prima, siue secunda: & in hoc sensu existimo, hanc conclusionem esse de fide, hoc n. sensu definiunt Concil. Trident. & Florent. sacramenta nouæ legis conferre gratiam, quam continent, & in ea cõueniunt Theologi omnes: atq; eam probant omnia adducta præcedenti sectione: & facile potest fieri inductio, nam Baptismus & Pœnitentia non possent remittere peccatum originale, vel mortale, nisi gratiam darent: Confirmatio, cum det Spiritum sanctum, necesse est, vt det etiam gratiam: Eucharistia, cum charitatem nutriat, atque nos Christo magis vniat, necesse est, vt gratiam conferat: atque eadem ratio est de cæteris sacramentis: omnia enim instituta sunt propter veram hominis sanctificationem. Nam licet singula ad proprios effectus, sicut instituta, vt infra dicemus, omnium tamen principalis causa, & maxime connaturalis est gratia sanctificans, & ideo in omnibus commune est, vt hanc gratiam conferant.

2. *Suppositio.* Secundo est certum, omnia hæc sacramenta posse conferre augmentum gratiæ, si suscipientem inueniant in gratia iam constitutum. Hæc etiam est communis omnium sententia, & sequitur euidenter ex prima assertione, & ex definitione Conc. Trident. *Trid. Sess. 7. canon. 7.* dent. sessio. 7. canon. 7. Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei, sed aliquando, & aliquibus, etiam si rite ea suscipiant, Anathema sit. Ex hac enim definitione sequitur, hæc sacramenta semper & omnibus suscipientibus dare aliquam gratiam, si non ponant obicem: constat autem eum, qui accedit in gratia ad suscipiendum quodlibet sacramentum, ex eo capite non ponere obicem, sed potius accedere optimè dispositum: ergo semper potest recipere gratiam sanctificantem: ergo augmentum gratiæ: nam ille, qui iam est in gratia cõstitutus, non est capax nouæ gratiæ primæ, sed solius augmenti. Quinimo hac ratione probatur, semper consequi gratiam augmentum gratiæ eum, qui in gratia constitutus sacramentum suscipit, quia ille non potest obicem ponere supposito eo statu & perseuerantia in illo: vt ex his, quæ statim dicemus de dispositione, apertius constabit.

3. *Suppositio.* Tertio est certum, non omnia sacramenta nouæ legis esse per se, & ex propria ac specifica ratione instituta ad dandam gratiam primam: neque omnia ad dandum augmentum gratiæ: sed quædam per se esse instituta ad dandam primam gratiam, alia vero minime, sed tantum ad augmentum. Probatur & explicatur, quia Baptismus & Pœnitentia secundum fidem instituta sunt ad remittendum originale, vel mortale peccatum, quod non tollitur, nisi per primam gratiam: ergo necesse est, vt hæc sacramenta per se sint instituta ad primam gratiam conferendam. E contrario vero, Confirmatio instituta est ad dandum Spiritus sancti robur & augmentum. & ideo per se non est instituta ad primam gratiam, sed ad eius augmentum conferendum. Et eadem ratio est de Eucharistia, quę per se instituta est ad nutriendam charitatem secundum propriam & specialem rationem, an vero secundum aliquem alium modum hoc sacramentum sit institutum ad dandam primam gratiam, vt aliqui opinati sunt, dicemus, postea de illo differentes. De alijs vero tribus sacramentis, cum certum sit, non fuisse per se instituta ad tollendum peccatum originale, vel mortale, ex consequenti etiam est certum per se, & ex vi propriæ ac specialis institutionis, nõ habere, quod gratiam primam conferant, sed tantum augmentum eius. Ex qua inductione sumi facile potest ratio à priori huius veritatis, quia non omnia sacramenta sunt instituta ad eundem finem, sed vnumquodque habet suum proprium munus distinctum ab alio. Quædam autem sunt propria quorundam sacramentorum munera, qua per se requirunt primæ gratiæ infusionem: alia vero illam potius supponunt, & sanctius ac dignius fiunt per augmẽtum eius: ergo merito sunt instituta quædam sacramenta ad dandam primam gratiam per se, quædam ad augmentum.

Baptismus & Pœnitentia ad primam gratiam, reliqua vero ad augmentum gratia instituta sunt.

Vtrum per aliquod sacramentum detur prima gratia.

His ergo tribus existentibus certis, tria alia in dubium possunt reuocari. Primum est: An in re ipsa detur aliquando prima gratia per aliquod sacramentum per propriam efficientiam sacramentalem, & ex opere operato. Quidam enim Theologi negant, sacramentum posse vnquam habere hunc effectum, saltem in adultis: nam de paruulis certa fides est, Baptismum posse habere in eis hunc effectum, & solum illum. Primum constat ex traditione Ecclesiæ, de qua dicemus latius in materia de Baptismo. Secundum vero constat, quia ante baptismalem characterem nullus est capax gratiæ sacramentalis: paruuli ergo, nisi prius Baptismum recipiant, non possunt recipere aliud sacramẽtum, nec effectum eius, si autem recipiunt prius Baptismum, necesse est, vt primam gratiam per illum suscipiant. De adultis ergo fundamentum esse potest, quia nõ sunt capaces primæ gratiæ, nisi sint contriti, Deumque super omnia diligant: si autem huiusmodi dispositionẽ habeant, per illam iustificantur, & gratiam primam recipiũt: ergo nunquam illam recipiunt per sacramentum, quia, vel accedunt ad illud contriti, vel non: si non, nullam gratiam recipiunt, si vero prius fuere contriti, iam prius fuere iustificati, quã ad sacramẽtum accederent: ergo non accipiunt per illud gratiã primam, sed solum gratiæ augmentum. Solum fingi posset euentus quidam melius, scil. quod in eodem instanti incipiat homo cõtritionem habere, in quo consummatur sacramentum. Sed quia hic casus est accidentarius, & regulariter ac humano more fere non potest accidere, ideo morali modo loquendo, negatur, sacramenta habere hunc effectum. Vel dici potest iuxta hanc sententiam, in eo etiam casu contritionem antecedere ordine naturæ, vt dispositionem ad sacramẽtum, & illi respondere gratiam primam, quæ daretur ex dispositione operantis, etiam si sacramentum non adesset: statim vero in secundo signo naturæ dari aliquos gradus gratiæ ratione sacramenti per modum augmenti. Quod si obiicias, hoc videri cõtrarium institutioni saltem eorum sacramentorum, quæ diximus, per se primo esse ordinata ad dandam primam gratiam: Responderi potest, non esse contrarium: quia, vt sacramenta sint instituta per se ad hunc effectum primæ gratiæ, satis est, vt nõ detur, nisi in ordine ad aliquod sacramentum,

Ratio dub. in adultis.

Obiectio.

Responsio.

tum, seu per votum eius, quod in contritione includitur, quandocunque per illam datur prima gratia & remissio peccati. Et hæc opinio sic explicata est Gabr. Maior. Petri Soti & aliorum, qui negant, Baptismum, aut Pœnitentiam habere virtutem ad faciendum hominem ex attrito contritum ex opere operato, quos infra suis locis in particulari referemus.

Gabr. Maior. Petr. Soto.

Sacramenta vim habent conferendi aliquando primam gratiam.

Nihilominus dicendum est, habere sacramenta virtutem conferendi aliquando primam gratiam: quæ est communior sententia Doctorum disputantium de Baptismo & Confessione, vt suis locis videbimus. Ratio vero est illa supra adducta: quod sacramenta aliqua sunt per se instituta ad tollendum peccatum, quod ex natura rei habet formalem oppositionem cum gratia, & non nisi per illam expellitur: ergo necesse est, quod saltem hæc sacramenta aliquando expellant peccatum, & cõferant primam gratiam ex opere operato: alias nunquam efficerent propria virtute illum effectum, propter quem sunt instituta. Nec satis est dicere, quod datur hæc prima gratia per contritionem, vt continet sacramentum in voto: quia, licet hic modus conferendi gratiam verus sit, quando contingit haberi contritionem ante sacramentum, tamen, si hoc semper est necessarium, nunquam sacramentum habebit suum effectum ex opere operato: nec ex propria efficacia sacramentorum: Quia contritio, quæ antecedit susceptionem realem sacramenti, etiam si dicatur sacramentum in voto includere, tamen non confert gratiam ex opere operato, vt infra dicam, sed solum iuxta mensuram dispositionis operantis: ergo, si semper necesse est, quod præcedat prima gratia data per contritionem, nunquam sacramentum habebit vi sua proprium suum effectum: vnde respectu illius quodammodo frustra esset talis institutio: nũquam enim assequeretur suum primarium finem, sed assecutum semper supponeret. Ex quo etiam fieret, vt sacramentorum institutio non contulisset hominibus faciliorem aliquam viam obtinendi primam gratiam, quam sine sacramentis haberent: quod etiam est contra finem horum sacramentorum. Quocirca negandum est, necessariam semper esse contritionem ad consequendum per sacramenta huiusmodi effectum, sed sufficere interdum attritionem, vt in materia de Baptismo, & latius de Pœnitentia dicturi sumus.

An omnia sacramenta habeant ex vi institutionis suæ, dare primã gratiam.

Secundum dubium est, an omnia sacramenta sub aliqua ratione habeant per se, & ex vi institutionis suæ, primam gratiam conferre. Quibusdam enim necessarium hoc videtur propter definitionẽ Concil. Flor. & Triden. docentium, sacramenta nouæ legis conferre gratiam & continere illam, quod necesse est intelligi de prima gratia, nam, si aliqua tantum haberent vim ad augendam, vel intendendam gratiam, de illis non posset simpliciter verum esse, quod gratiam contineant, & illam conferre possint: tum quia gratia simpliciter dicta non significat solum intensionem gratiæ, sed absolute gratiam, quoad totam substantiam eius: tum etiam, quia cõferre gratiam, non significat augere, sed dare illam simpliciter & absolute. Confirmatur, quia homo non dicitur mereri gratiam, sed tantum augmentum gratię: quia non potest mereri gratiam primam: ergo, si aliqua sacramenta, possent tantum augere gratiam, & non conferre primam gratiam, illa non dicerentur simpliciter continere gratiam, vel augere illam: sed tantum secundum quid: vel posse gratiam augere. ergo necesse est, vt fateamur, omnia sacramenta habere virtutem ad conferendam primam gratiam. Vnde, cum illam non habeant, nec habere possint nisi ab institutione, consequenter dicendum est, aliquo modo, seu sub aliqua ratione habere hanc virtutem ex vi suę institutionis. Quod si inquiras, quomodo hoc non pugnet cum tertia assertione supra posita, quam certam, & ab omnibus receptam esse diximus: Respondeti potest, in sacramentis posse considerari, aut genericam rationem sacramenti nouæ legis, aut specificam: in tertia ergo assertione solum dictum est, non omnia sacramenta secundum proprias & specificas rationes esse instituta ad conferendam primam gratiam: huic autem veritati non repugnat, quod secundum genericam rationem sacramenta nouæ legis omnia sint instituta ad hunc effectum: atq; ita sub hac ratione generica dicuntur habere vim per se, & ex institutione sua ad primam gratiam conferendam.

Obiectio.

Responsio.

Sed hæc sententia nobis non probatur, propter sequentes causas. Prima, quia nullo vel debilissimo nititur fundamento. Nam, cum Concilia dicunt, sacramenta nouæ legis continere gratiam, aut dare illam, non loquuntur de prima gratia, sed absolute, præcise & abstracte de gratia, siue prima sit, siue secunda. Quod patet, tum ex Concilio Florent. nam, postquam dixit, nostra sacramenta continere gratiam, & illam digne suscipientibus conferre, subdit, Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide, renati aũt & roborati, nutrimur diuina Eucharistię alimõnia. Cum ergo Concilium hęc verba proferat, vt cõtinentia sufficientem explicationẽ & probationẽ generalis conclusioms prius positæ, necesse est, vt per gratiã intellexerit, vel primam vel secundã: tum ẽt, quia Conc. Trid. sessio. 7. cano. 6. cum dicit, Sacramenta nouę legis continere gratiam, addit illam particulam, Quam significant: non omnia autem sacramenta significant gratiam primam, sed vel hanc, vel augmentum eius: tum deniq; quia secũda gratia, seu quilibet gradus gratiæ, est vera gratia, sicut quilibet gradus caloris est calor, vnde in scriptura, qui in gratia crescit, iustificari dicitur, iuxta illud Apocal. vlt. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Eccles. 18. Ne verearis vsq; ad mortem iustificari. Et Iacob. 2. Ex operib. iustificatur homo. quæ testimonia de augmento gratiæ exposuit Conc. Trid. sess. 6. c. 10. ergo ex eo dogmate Conciliorũ, quod sacramenta habent virtutẽ ad conferendam gratiam, non potest colligi, omnia habere vim ad dandã gratiam primã, sed absolute, vel primã, vel secundam.

Flor. Conc.

Trid. Conc.

Apocal. vlt. Eccles 18. Iacob 2.

Trident.

Secunda causa est, quia illa metaphysica distinctio, de sacramento secundum genericam, vel specificam rationem, etiam est fine fundamẽto conficta: quia sacramenta sub nulla ratione habent vim ad conferendam gratiam, nisi ex institutione: Christus autem nullam institutionem sacramentorum fecit secundum genericã rationem, seu generalem omnibus. Vbi n. talis institutio tradita est? vel quo fundamento affirmari potest? Solum ergo instituit singula sacramenta ad suos speciales fines & effectus: & ex institutione singulorum ortum est, vt omnia & effectus eorum inter se conueniant in aliquibus cõmunib. rationibus, quas intellectus abstrahere potest, ac præcise considerare, quod ad nostram speculatiõnem pertinet, non ad practicam & moralem institutionem, quæ per se respicit particularia & proprios, ac determinatos fines: non vero generales rationes, nisi quatenus in specificis continentur: ergo ex institutione sacramentorum non potest colligi, quod secundum communem rationem sacramenti habeant aliquam propriam virtutem, præter illam, in qua conueniunt, ratione propriarũ & specialium institutionum singulorum sacramentorum. Ex quibus solum potest colligi conuenientia in causalitate gratiæ, abstrahendo à prima, vel secunda. Cõfirmatur, quia alia omnia sacramenta nouæ legis, saltem secundum rationem genericã, essent per se instituta ad delendum peccatum mortale: quod est alienum à cõmuni doctrina, & ab omni antiqua traditione. Item, alias quodlibet eorũ posset per se & ex intentione assumi ad hunc effectum, saltem quando non

Sacramenta singulatim, non generatim a Christo instituta sunt.

posset applicari sacramentum Pœnitentiæ. Vnde probabile fieret, tunc posse sacramentum sumi cum sola attritione cognita: quia per se, ac præcipue sumitur, vt primam gratiam conferat. Denique sequitur, singula sacramenta habere per se duos effectus gratiæ: vnum ex ratione generica, scilicet primam gratiam: alterum ex ratione specifica, scilicet intensionem. Vnde fieret, sacramentum semper dare diuersos gradus gratię, ratione generis & speciei: quia, si homo accedit ad sacramentum iam iustificatus, recipit augmentum gratiæ, ratione sacramenti talis speciei: nō priuabitur autem alio fructu, vt respondet rationi genericæ, quia sacramentum per se institutum ad dandam primam gratiam, si inueniat subiectum gratum, non priuabitur effectu, sed dat aliquod augmentum loco primæ gratiæ: ergo idem erit de sacramento quolibet secundum genericam rationem, si secundum illam institutum est ad primam gratiam conferendam. E contrario vero, si accedens ad sacramentum est in peccato, recipiet primam gratiam per sacramentum, secundum genericam rationem eius, & tunc iam erit subiectū dispositum, vt idem sacramentum secundum rationem specificam aliquod augmentum gratiæ illi tribuat. Hæc autem omnia absurda sunt, & sine fundamētō.

Tertia causa, propter quam potest hæc sententia improbari, est: quia ex nullo effectu sacramentorum colligi potest hic modus institutionis, seu causalitatis per se primæ gratiæ, vt ex dicendis disputatione sequenti magis constabit. Dicendum ergo est, non omnia sacramenta per se esse instituta, neque sub ratione specifica, neq; sub ratione generica ad primam gratiam conferendam. Quod satis probatum est ex dictis contra præcedentem sententiam.

An omnia sacramenta possint aliquando cōferre primā gratiam.

Sed nunc insurgit dubitatio tertia, an de facto omnia sacramenta possint aliquando conferre primam gratiam. Et ratio dubitandi oritur ex præcedenti dubio. Nam aliqua sunt sacramenta, quæ non sunt instituta ad dandam primam gratiam, vt dictum est: ergo illa nunquam poterunt conferre huiusmodi gratiam. Patet consequentia, quia sacramenta solum ab institutione habent, quod gratiam conferre possint: ergo secluſa institutione non possunt illam conferre. Atq; ita sentiunt omnes, qui negant, Confirmationem. Extremam vnctionem, aut Eucharistiam, facere hominem ex attrito contritum, quos commemorabimus tractando de singulis sacramentis.

Nihilominus contraria sententia, & magis pia est, & probabilior, quam D. Thom. vbique docet tractando de singulis sacramentis, vt suis locis videbimus, quem & discipuli eius, & multi alij sequuntur, quos ibidem referemus, ne cogamur in multiplicandis, & repetendis allegationibus prolixiores esse. Ratio autem generalis solum est, quia omnia hęc sacramenta sunt per se instituta ad dandum aliquem gradum gratiæ: ergo, si subiectum non habet dispositionem repugnantem actualiter gratiæ semper illum conferent vel per modum augmenti, si subiectum sit iam gratum, vel per modum primæ gratiæ, si subiectum nondum erat iustificatum. Probatur consequentia: quia, si homo bona fide accedat ad sacramentum, putans se esse iustificatum, non peccat, & consequenter non ponit actualem obicē gratiæ: Rursus, si cum tali bona fide habet attritionem peccati, est ita dispositus, vt ex parte subiecti non repugnet peccatum expelli, & gratiam infundi: ergo ex parte etiam sacramenti non repugnabit ex defectu virtutis & institutionis dare gratiam primam. Probatur hæc vltima cōsequentia, quia non est minoris virtutis, augere gratiam, quam illam infundere: neque primus gradus gratiæ est excellentior, quam secundus: neque actiuitas sacramenti per se requirit ex parte subiecti, nisi solam non repugnantiam cum capacitate obedientiali. Et explicatur à simili. Nam sacramenta per se instituta ad dandam primam gratiam, quando eam iam infusam inueniunt, augent illam, quamuis non sint per se instituta ad augendum: ergo è contrario, sacramenta per se instituta ad augendam gratiam, quando illam non inueniunt infusam, infundent illam, si aliunde obicem nō inuenerint: est n. eadem ratio ex qua facile est respondere ad rationem dubitandi in principio positam, necesse est enim, vt totius hic effectus manet ex Christi institutione, vt argumentum concludit: tamen non est necesse, vt ex tali institutione sit sacramentum per se ordinatū ad hunc effectum, sed solum ex accidenti, sicut enim Baptismus non fuit ordinatus ex sua institutione ad dandū gratiæ augmentum, sed tantum ex accidenti. Itaque, voluit Christus, vt hæc sacramenta per se & ex intentione non sumantur ad hunc effectum: si tamen contingat sumi ad proprium effectum, non tamen in gratia, sed cum dispositione non repugnante, sed sufficiente ad gratiam, tunc illam conferent loco illius gradus gratiæ, quem per modum augmenti datura essent, si subiectum esset antea iustificatum.

Ex dictis hactenus constat, quid dicendum sit de virtutibus infusis & donis Spiritus sancti, quæ habitualem gratiam comitari solent, an scilicet hæc per sacramenta intendantur, vt augeantur. Dicendum est enim ex communi omnium sententia, hæc omnia infundi, vel augeri cum gratia ipsa, seruata proportione. Itaq; si per sacramentum infunditur prima gratia per se, vel ex accidenti, eisdem modis infunduntur virtutes, & dona, & in eodem gradu, in quo infunditur gratia: atq; idem est proportionaliter de augmento. Ita sentiunt omnes Theologi, & colligi potest ex discursu Concilij Tridentini sess. 6. & 7. definit homines iustificari per susceptionem gratiæ & donorum, quam inferius vocat iustitiam, quæ est vnica causa formalis nostræ iustificationis: & huius instrumentalem causam dicit esse baptismum: in sessione vero septima definit, omnia sacramenta conferre gratiam. intelligit ergo de gratia iustificationis, vt ibidem loquitur canon. 4. eamq; gratiam & iustitiam appellat canon. 6. ergo sub gratia, quæ est effectus sacramentorum, includuntur virtutes & dona. Ratio etiam hoc conuincit, quia virtutes, & dona sunt veluti passiones, seu proprietates consequentes gratiam, sed qui dat formam, dat consequentia ad formam, præcipue si sit agens perfectum. Et hæc ratio etiam probat infundi hæc dona per sacramenta cum proportione debita, quia proprietas, quę comitatur formam, si debito modo fiat, infundi debet cum perfectione, intentione vel remissione proportionata formæ, & hoc pertinet ad perfectum statum ipsius gratiæ, & totius supernaturalis iustitiæ.

Virtutes & dona Spiritus sancti in funduntur, vel augentur per sacramentum modo per se, modo ex accidenti.

Trid. sess. 6. & 7.

Canon. 4.

Dices, aliquando potest homo accedere ad sacramentum magis dispositus ad augmentū fidei, quam charitatis: vel temperantiæ, quā iustitiæ, & sic de cęteris. Item quædam sacramenta videntur principalius instituta ad perfectionem vnius virtutis, quam alterius, vt Confirmatio ad robur fidei, Eucharistia ad nutritionē charitatis, Extrema vnctio ad firmitatem spei. Respondetur, dispositionem suscipientis, pensatis omnibus, considerandam esse in ordine ad infusionem, vel augmentum gratiæ habitualis. nam, licet hęc dispositio sit actus alicuius virtutis, & interdum ex multis, & varijs actionibus coaleſcat, tamen moraliter considerata, sufficiēs est ad consequendos tot gradus gratiæ per sacramēta, & consequenter sufficit ad eosdem gradus in cęteris virtutibus & donis, quia hæc dantur cōcomitanter cū ipsa gratia. Et in hoc eadem est ratio vt proportio sacramentorum omnium: nam licet per auxilia actualia quædam sacramēta magis iuuent ad actus quarundam virtutū, quam aliarū, tamen infusione gratiæ habitualis omnia primario respiciunt gratiam sanctifican-

Obiectio.

Solutio.

Omnia sacramenta primario restituunt gratiam sanctificantem.

ctificationem, & consequenter virtutes & dona, quę illam comitantur. Vnde licet fortasse gratiam habitualem conferant aliqua sacramenta principaliter propter aliquos speciales actus virtutum, tamen hoc ipso quod gratiam conferunt, dant etiã consequenter virtutes & dona cum debita proportione. Quod etiam iuuare potest ad perfectum vsum cuiuslibet virtutis: quia virtutes omnes connexæ sunt, & se mutuo iuuare possunt.

SECTIO III.

Vtrum sacramenta conferant aliquam specialem gratiam præter gratiam virtutum & donorum, & quid illa sit.

Sacramentũ suam quoq; gratiam sacramẽtalem effici. D. Thom. Bonauent. Richar. Alens.

QVę hactenus diximus, communia sunt omnibus sacramentis. Sequitur, vt explicemus, quomodo in hoc effectu differant. In qua re Theologi omnes conueniunt: habere singula sacramenta proprias sacramentales gratias, quas efficiunt. Ita docent. D. Tho. hic & in 4. d. 1. qu. 1. art. 4. quæstiuncula 5. & D. Bona. art. 1. q. 6. Richar. art. 4. q. 4. & reliqui Theologi, & Alens. 4. p. q. 8. membr. 4. art. 2. §. 1. Et ratio est, quia sacramenta ad distinctos fines ordinantur. Vnde necesse est, vt distinctos habeant effectus. Deinde, quia si omnia eundem omnino haberent effectum, non differrent formaliter in ratione sacramenti, id est, in significatione & causalitate gratiæ, sed tantum materialiter in ritu, seu ceremonia ad significãdum & efficiendum imposita. Item hinc fieret, non esse quædam sacramenta magis necessaria ad salutem, quam alia: nec posset reddi ratio, cur quædam possint iterari, & non alia. Nec denique, cur sint tot sacramenta multiplicata, si omnia ad eundem gratiæ effectum essent ordinata. Necesse est igitur, effectus gratiæ, qui per diuersa sacramenta conferuntur aliquo modo inter se differre.

Sacramentales gratia differunt à communi gratia virtutum. Obiectio.

Ex quo fit primo, sacramẽtales gratias diuersorũ sacramentorum differre aliquo modo à communi gratia virtutum & donorum: quia non possent gratiæ sacramentales inter se differre, nisi etiam aliquo modo distinguerentur ab effectu gratiæ, vel aliquid proprium, & speciale adderent. Dicetur fortasse solum in hoc differre, quod gratia incommuni abstrahit à prima vel secunda, & à gratia intẽsa vel remissa, seu à tali, vel tali gradu gratiæ: sacramentales vero gratię includunt determinationem, scilicet quod sit prima, vel secunda, quod detur in tanto, vel tali gradu. Sed licet hæc differentia ex parte vera sit, tamen non est sufficiens: quia ad varios fines & effectus sacramentorum, non satis est illa diuersitas in gradib. gratiæ, quia hæc tantum est secundum magis & minus intra eandem rationem gratiæ. Vnde propter hanc solam causam non essent multiplicata sacramenta, nam idem sæpius repetitum posset omnes hos gradus conferre. Oportet ergo, vt sit aliqua formalis diuersitas in ipsis donis gratiæ, quæ per sacramenta conferuntur. Et de hac diuersitate inquirimus, quid sit, & in quo consistat.

Refutatio.

In qua re quidam dixerunt, gratiam sacramentalem vniuscuiusq; sacramenti addere specialem quẽdam habitum distinctum à gratia sanctificante, quæ est in essentia animæ: & ab omnib. virtutibus infusis, & donis Spiritus sancti, quæ ex natura rei illam comitãtur. Ita sentit Palu. in 4. d. 2. q. 3. Et existimat, esse opinionem D. Thom. quam dicit esse singularem, & contrariam communi opinioni aliorum Doctorum. Verum tamen est, Palud. nũquam expresse dicere hanc gratiam sacramentalem esse habitum specialem: multum tamen indicat, quia, si de auxilio tantum loqueretur, non esset cur existimaret, opinionem suam esse singularem, & communi doctrinę contrariam: ipse tamen nullam rationem adducit, quæ doceat hanc gratiam debere esse habitum, sed solum esse aliquid proprium, & specialem singulis sacramentis. Hinc vero potest concludi, quod sit habitus. Tum quia ita datur per sacramenta, vt permaneat & duret, quamdiu homo non posuerit obicem: tum etiam, quia alias non posset fieri per sacramenta.

Sacramẽtalis gratia non addit aliquẽ habitũ vltra gratiã virtutum & donorum. D. Thom. Alens. Bonauen. Richar. Caiet. Soto.

Dicendum vero est primo, per nullum sacramentum infundi, vel augeri aliquem habitum, qui non infundatur, vel augeatur per alia. Quo fit, vt sacramentalis gratia non addat aliquem habitum vltra gratiam virtutũ & donorum. Non agimus de charactere, quia de illo est specialis sermo q. sequenti, & magis annumeratur inter gratias gratis datas, quã inter dona gratię gratũ facientis. Et ita assertio posita est D. Th. hic art. 2. & Alex. Alens. Bonau. Rich. locis supra citatis, quam bene exposuit Caie. hic, & Soto. d. 1. q. 3. art. 2. Et ratione declaratur. Quia, vel talis habitus esset in essentia animæ vel in potentijs. Non primum, quia ad sanctificandam animam sufficit gratia, & non potest fingi alius finis, vel effectus, qui in essentia animæ fiat, propter quem huiusmodi habitus superaddatur. Neque etiam secundum, quia in potentijs solum infunduntur habitus: qui sunt principia supernaturalium, & honestarum actuum, sed per virtutes infusas Theologales & morales, & Spiritus sancti dona sufficientissime perficiuntur nostræ potentiæ in huiusmodi actibus, nec excogitari potest aliquis actus huiusmodi, qui ad aliquam virtutem infusam, vel donum Spiritus sancti non pertineat: nec sacramenta ordinantur, vel requirũt alia genera supernaturalium actuum, & facilè patebit, per singula breuiter discurrendo. Nam baptismus, & pœnitentia solum ordinantur ad infusionẽ primæ gratiæ, & remissionem peccati, requirunt autem fidem, & pœnitentiam. Confirmatio instituta est, vt det animæ robur ad confitẽdam fidem: qui actus solum potest, vel ab ipsa fide, vel à religione, vel à fortitudine, vel à charitate, vel ab omnibus his virtutibus simul proficisci, neq; ad hunc finem potest sacramentum dare aliquem habitum ab his virtutibus distinctum. Similiter Eucharistia ordinatur ad nutriendam charitatem: vnde per se iuuat ad actus deuotionis charitatis, vel similes. Item Extrema vnctio, præter reliquias peccatorum, quas tollit, confortat hominem ad vincendas tentationes, quæ in articulo mortis occurrunt: quod non fit nisi per actus fidei, spei, pœnitentiæ & aliarum virtutum. Similiter sacramentum Ordinis dat specialem gratiam ad sancte & religiose exercendas sacras actiones ad cultum Dei spectantes: Vnde omnes actus, qui p hanc gratiam fiunt, pertinẽt ad charitatẽ vel religionem, aut alias virtutes. Denique idem videre licet in Matrimonio. Actus enim ad quos tale sacramentum ordinari potest, solum sunt, vel castitatis, vel fidelitatis iustitiæ, aut charitatis, seu pietatis inter coniuges: ergo nullus fingi potest actus, propter quẽ specialis habitus infundatur per sacramẽtum: ergo gratia sacramentalis non addit aliquem habitum præter gratiam virtutum & donorum.

Gratia sacramentalis aliquod speciale auxilium addit supra gratiã virtutum.

Dico secũdo, gratia sacramẽtalis addit supra gratiam virtutum, & donorum aliquod speciale auxilium gratiæ ordinatum ad proprium finem sacramenti. Quocirca ipsamet gratia communis, quatenus per tale sacramentum datur & ordinatur ad talem finem, quatenus sub ea ratione illi respondet, ac debetur ex diuina institutione tale auxilium, potest dici gratia sacramentalis. Hæc est mens D. Tho. hic & facile probatur: primo ex dictis: quia nihil aliud relinquitur, quod gratia sacramentalis esse possit, nec potest intelligi, quid aliud addat, si nonaddit habitum. Secundo declaratur in singulis sacramentis: nam baptismus differt à reliquis sacramentis, quia per se ordinatur ad delendum originale peccatum, & reliqua quæ cum illo coniuncta erant, atque adeo ad dandam primam gratiam, simpliciter primam, id est, quæ primo homini infunditur in toto

vitæ tempore, & per quam primo sanctificatur : & ideo datur per modum spiritualis regenerationis. Quia sicut per generationem datur primum esse rei genito, ita per baptismum datur primum esse diuinum, & quia hoc perfecte fit in lege gratiæ, ideo datum etiam est baptismo, vt simul auferat, nō solum culpas mortales & veniales, sed etiam omnem pœnę reatum. Atq; ita ipsa gratia prima, vt regeneratiua, est gratia sacramētalis huius sacramenti: & hoc esset sufficiēs vt distingueretur à reliquis: verisimile autem est, ac pie credi potest, per hoc sacramentum conferri aliqua specialia auxilia, vel ad se confirmādum cum Christo, cui in baptismo homo consepelitur, vel ad seruanda diuina mandata: quia baptism⁹ est professio diuinæ legis: vel ad digne suscipienda alia sacramenta, quia est ianua sacramentorum. Idē suo modo videre est in Pœnitentia: nam hoc sacramentum per se est institutum ad remittenda peccata mortalia post baptismū commissa, & ad dandam primam gratiam : non primam simpliciter in toto tempore vitæ, sed primam post lapsum & spiritualem mortem: vnde non confertur per modum regenerationis, sed quasi spiritualis resurrectionis, seu curationis, & sanitatis animæ : & prima gratia sub hac ratione est sacramentalis respectu huius sacramenti, & cum ea coniuncta est remissio æternæ pœnæ, non tñ plena remissio temporalis pœnæ, sed ea est maior, vel minor iuxta dispositionem pœnitentis: præter hęc vero credibile est dari aliquod speciale auxilium ad efficacius detestandum peccata & satisfaciendum pro commissis. Similiter in confirmatione gratia sacramentalis addit speciale auxiliū ad constanter, ac firmiter confitendam fidem: vnde ipsummet gratiæ augmentum, quod ad hunc finem per hoc sacramentum datur, sub ea ratione, & quatenus habet annexum prædictum Dei auxilium, sacramentalis gratia dicitur. Et ad hunc modum facile erit, in cæteris sacramentis hoc declarare : neque contra hanc doctrinam D. Th. sic expositam aliquid difficultatis obijciendum occurrit.

Solum potest quis dubitare, an gratiæ sacramentales, seu auxilia illa, quæ à nobis explicata sunt, possint extra sacramenta conferri. Quibusdam enim videtur numquam aliter dari: quia alias sacramentorum institutio esset superflua, si alijs modis possent effectus sacramentorum obtineri, quam per ipsa sacramenta. Alij vero dicunt, non semper esse necessaria sacramenta ex ipsa susceptа ad obtinēdos huiusmodi effectus : semper tamen conferri in ordine ad illa seu in voto illorum. Ego vero censeo ex communi, ac præcisa ratione & institutione sacramenti neutrum horū sequi : atq; adeo fieri posse, vt aliquæ gratię eiusdem rationis cum sacramētalib. extra sacramentū obtineantur, vel per orationem & impetrationem, vel per modū meriti. Ratio est, quia, licet sacramento detur virtus ad aliquē effectum conferendum non statim constituitur, vt sit medium necessarium ad talem effectum, seu gratiæ beneficium obtinendum : potest enim esse causa de se sufficiens & efficax, non tamen necessaria, neque propterea sacramēti institutio est superflua, sed est vtilissima ad obtinēdam huiusmodi gratiam, etiam sine speciali impetratione & merito operātis. Exemplo declarari pōt in effectu Confirmationis, nam si quis non Confirmatus, sit in necessitate, vel periculo deserendi fidem, potest, si faciat, quod in se est, obtinere à Deo omne auxilium, necessarium ad confitendam fidē, & tanta charitate, ac fiducia potest orare Deum, vt ab ipso obtineat superabundans auxiliū æquale, & fortasse maius, quam sit illud, quod per Confirmationem datur. Cur enim hoc negandū est, cum totum hoc cadere possit sub gratię meritum, & per iustam ac honestam petitionem possit debito modo postulari? Neque oportet fingere, quod hoc fiat cum ordine, vel ex voto confirmationis, quia nulla est necessitas huius voti, præsertim si verum est, hoc sacramentum non esse sub præcepto impositum. Quocirca in singulis sacramentis considerandum est, an sint media necessaria ad aliquos effectus, & quomodo: vt possit iudicium ferri, an illi effectus possint extra talia sacramenta conferri: vtv. g. Baptismus est medium necessarium ad remissionē originalis peccati, & ad characterem baptismalem, tamen non eodem modo: nam ad priorem effectum sufficit, vt in re vel in voto susciпiatur: tamen ad posteriorem necesse est, vt re ipsa applicetur, ad alia vero auxilia obtinenda est medium vtile, non tamen necessariū. Et ad hunc modum de alijs censendum est, vt proprius in singulis sacramentis dicemus, & in sequentibus sectionibus aliqua attingemus.

SECTIO IV.

Vtrum sacramenta semper conferant suos effectus gratiæ, & quam dispositionem ad hoc requirant.

IN hac quæstione, sicut in præcedentibus non agimus de charactere, sed solum de gratia significante, & præcipue tractatur hæc quęstio de gratia habituali virtutum & donorum, & de augmento eius: simul tamen aliquid dicemus de gratia sacramentali, seu de auxilijs gratiæ, quæ per sacramenta dantur.

Sacramenta non ponentibus obicem infallibiliter conferunt effectū gratiæ.

Primo igitur statuenda est generalis regula in hac materia, Sacramenta semper atq; infallibiliter conferre gratiæ effectum non ponentibus obicē. Quam his verbis tradit Cyprianus sermone de Cœna Domini : Sacramenta quidem, quantum in se est, sine propria virtute esse non possunt. Et expressius eam definit Conc. Trid. sessione 7. canone 7. dicēs. Siquis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiam si rite ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. Ratio est primo, quia sacramenta nouæ legis sunt signa gratiæ, non prognostica, sed demonstratiua: significant ergo gratiam, quæ in eorū susceptione confertur: sunt aut sacramēta signa vera, & infallibilia, cum sint ab ipso Deo tradita & imposita: ergo necesse est, vt, quantum est ex parte ipsorum, semper conferant gratiā, vt eorum significatio semper vera sit. Quod inductione manifeste declaratur. Nā si hæc verba, Hoc est corpus meum, nō semper habent sacramentalem effectum, nō posset semper esse vera: & similiter, si sacerdos non haberet virtutem de se certam, & efficacem ad remittenda peccata homini dispositо, non posset semper vere dicere, Ego te absoluo, & sic de cæteris. Secundo est ratio à priori. quia omnia sacramenta habent coniūctam promissionem gratiæ à Christo datā, vt est illa. Qui manducat hunc panem viuet in æternū, & illa, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Promissio aūt Christi est infallibilis, eo modo, quo sit: nam si est absoluta, semper impletur, si aūt est conditionata, necesse est etiam impleri, saltem posita conditione: in præsenti autem non potuit esse omnino absoluta: quia indispositi, atq; indigni homines, non sunt pro illo statu capaces diuinæ gratiæ: ergo necesse est, vt saltem sit conditionata, quia alioqui nulla esset promissio: non potuit autem conuenientior conditio poni, quam si in suscipiente non sit obex, id est, aliquid diuinæ gratiæ repugnans. Tertio colligi potest hæc veritas ex principio supra posito, quod sacramenta hæc sunt causa gratiæ, quam habent ex sua institutione. Nam hæc institutio eadem semper immutabilis perseuerat: ergo ex vi illius semper habent sacramenta eandem vim ad gratiam conferēdam: ergo, posita institutione iam sunt veluti causæ naturales, quæ semper operantur, si ex parte subiecti non fit tanta repugnantia, vt sit omnino indispositum ad effectum talis causæ.

Ex quo principio sequitur primo, quæstionem han

Infātes duorum sacramentorum sunt capaces eorūq; fructum percipiunt.

hanc nihil difficultatis habere in infantibus, respectu eorum sacramentorum, quorum sunt capaces, quia certum est semper & infallibiliter habere in eis effectum gratiæ si sacramenta rite conficiantur, & applicentur. Vnde sacramentum baptismi semper & infallibiliter in his habet effectum, tam characteris, quā gratię, quia huiusmodi infantes non possunt ponere obicē, cum non sunt capaces actualis culpæ: & ad remissionem originalis, nulla in eis requiratur dispositio. Supposito autem baptismo, si Confirmatio, vel aliud simile sacramentum illis tribuatur, ēt habet infallibiliter effectū, propter eandem causam, necesse est autem supponi baptismum, quia sine characterе baptismali non sunt capaces aliorum sacramentorum, vt postea dicemus.

Sine characterе baptismali non est capacitas ad reliqua sacramenta.

Secundo sequitur, ex malitia vel indispositione suscipientis fieri posse, vt sacramentum suo effectu priuetur, vt clare significauit Conc. Trid. addens illā particulā, quantum est ex parte Dei, & in cano. 6. cū definit sacramenta conferre gratiam, non ponentibus obicem: quo modo etiam locutum fuerat Con. Flor. Cuius rei causam egregie tradidit Cypr. supra his verbis. Non possunt tamen Spiritus esse participes, quorum inhdelitas, vel indignitas tantæ sanctitudini cōtradicit: ideoq; alijs sunt hæc munera odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem, quia omnino iustum est, vt tanto priuentur beneficio gratiæ contēptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mansionem. Eandem sententiā habet Aug. Ps. 142. cir. fi. dicens, Non est malum quod datur, Sed bonum malo in iudicium datur: bene enim esse non pōt male accipienti, quod bonum est. Quæ sententia habetur in lib. sen. Prosp. n. 69. & præterea dixit idem Aug. libr. de bapt. cap. 3. Neminem debere esse securū de effectu sacramenti, licet sacramentū susceperit, nisi sit corde dispositus. quia vt idem Aug. ait Ps. 77. Licet omnia cōmunia sint sacramenta, nō tamen omnib. communis est gratia. Quod etiam repetit concio. 1. in Ps. 103. Superest vero explicandum q̄ sit indignitas vel indispositio, quæ impedire pōt, effectum sacramenti. Et quoniam priuatio per habitum cognoscitur, simul explicandum erit, quę dispositio sit necessaria in suscipiente ad hūc effectum.

Peccatū mortale in ipsa sacramenti susceptione commissum effectū gratiæ tunc impedit.

Secundo igitur dicendū est, peccatū mortale actu cōmissum in ipsa susceptione sacramenti impedire oēm effectum gratiæ eius, ne sc. tunc conferatur. An vero possit postea reuiuiscere & conferri, inferi⁹ disputandū est sect. 6. Et hoc sensu conclusio est cōmunis Doctorū, & certa, quia peccatū mortale in actu repugnat diuinæ gratiæ: & ideo quādiu illud durat, gratia infundi nonpōt: ergo, si durat tale peccatum, quamdiu sacramentum suscipitur, non poterit tunc sacramētum gratiam præstare. Atq; ita sequitur hæc assertio ex illo principio, q̄ sacramenta conferunt gratiam non ponentib. obicem: cuius sensus non solum est affirmatiuus, prout verba sonant ac præ se ferunt, sed ēt negatiuus, qui virtute in illis verbis continetur, sc. quod sacramenta gratiam non conferunt ponentib. obicem, nullus autem maior obex poni potest, quam actuale peccatum mortale.

At primam gratiā sacramēt semper est necessaria aliqua dispositio actualis. Gabr. Pet. Soto.

Tertio dicendum est, vt sacramentum conferat gratiam primam, necessariam semper esse ex parte suscipiētis aliqnam actualem dispositionem, qua se ad gratiam suscipiendam ita præparet, vt illi obicem nō ponat. Hęc est certa sentētia, de qua videri potest Gab. in 4. d. 14. q. 2. ar. 1. & Pet. Sot. lect. 9. de sacra. in gen. & lect. 7. de confes. Et probatur: quia sacramentum non dat primam gratiā, nisi homini suscipienti illud in peccato originali, vel mortali: quia vt prima gratia dari possit, supponitur in subiecto priuatio eius: priuatio aūt gratiæ non est nisi per peccatū: peccatum autem & gratia immediate opponuntur secundum ordinariam potentiam, de qua loquimur. Vnde etiam fit, vt non possit sacramentum primam gratiam conferre, nisi expellendo peccatum originale vel mortale habituale: qui non possunt simul esse gratia, & huiusmodi peccatū: ergo, vt sacramentū possit gratiam primam infundere, necessaria est in subiecto aliqua dispositio actualis sufficiēs ad expulsionem peccati. Nam ad hoc non sufficit, vt homo cesset à peccato actuali; neq; etiam satis est, vt voluntarie suscipiatur sacramentum: sed præterea necessaria est bona aliqua dispositio, tam in intellectu, quam in voluntate: nam in illo requiritur fides, Sine qua impossibile est placere Deo, ad Hebr. 11. vnde ēt de baptismo, qui minimā dispositionem requirere videtur, dixit Christus Matth. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et ideo dixit Philipp⁹ Eunucho Act. 8. Si credis ex toto corde, licet. Deinde in voluntate requiritur aliqua detestatio peccati, vel bonus mot⁹ in Deū, vnde de Baptismo dixit Pet. Act. 2. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum, & de Eucharistia ait Pau. 1. Cor. 11. Probet aūt se ipsū homo, & sic de pane illo edat. Et eadem est ratio de reliquis. Vnde Conc. Trid. sess. 6. describens iustificationem adultorum, quæ fit per Baptismum: & sess. 14. tractans de illa, quæ fit per sacramentum Pœnitentiæ, ad vtramq; requirit dispositionē hominis per proprium aliquem actum voluntatis eius. Vnde euidenter concluditur, multo magis requiri in omnib. aliis sacramentis, si fortasse per illa interdū datur prima gratia: tum, quia, cum hic effectus sit proprius ac per se tantum illorum duorum sacramentorum, minorem dispositionem respectu illorum requirere debet, q̄ respectu aliorum: tum etiam, quia cætera sacramenta nunquam possunt remittere peccatum mortale, nisi in voto sacramenti Pœnitentiæ, q̄ votum non est sine aliqua detestatione prioris peccati, & proposito emēdationis. Ratio deniq; à priori est, quia homo peccando, voluntarie auertitur à Deo, & ad creaturā conuertitur: & ideo quacumq; via, aut ratione iustificandus sit, siue extra sacramētum, siue per illud merito ab illo exigitur, vt necessaria dispositio, quod voluntarie peccatum deserat, & ad Deum aliquo modo conuertatur: quod non fit, nisi per aliquem actum. Quæ ratio sufficiens est respectu primæ gratiæ, quando infunditur ad delendum peccatum mortale: si vero contingeret infundi homini adulto ad delendum solum originale peccatū, prędicta ratio non procederet: quia originale peccatum nō est, ꝓpria voluntate commissum, tamē hic casus moraliter nunquam accidit: quia nō contingit hominem post vsum rationis multo tempore esse in peccato originali, quin aliquando in mortale peccatum labatur. Verumtamen in eo casu dicendū est, quamuis in illo homine non requiratur dispositio, qua formaliter detestetur peccatum, propter rationem factam, requiri tamen aliquam conuersionem in Deum, qua voluntarie iustificationem & diuinam amicitiam amplectatur. In paruulis enim, qui propria voluntate vti non possunt, hæc dispositio non requiritur, sed sicut aliena volūtate peccarunt, ita per Christi voluntatem in Baptismo applicatam, iustificantur: adulti vero, quia iam habēt dominium propriæ voluntatis, debent aliquo modo voluntarie concurrere, seu consentire suæ iustificationi, vt latius infra dicemus agentes de Baptismo.

Quæ dispositio requiratur ad effectum sacramenti.

Occurrebat aūt hoc loco disputandum, quænam sit hæc dispositio, quā sacramenta requirunt ad gratiam conferendam. Sed de hac re dicetur cōmodius in singulis sacramentis. Nunc in genere sufficiat dicere id, quod ex dictis in secunda sectione facile colligitur, ad hunc effectum non esse necessariam contritionem præuiam: quia, si hæc antecedit, statim dabitur prima gratia, atq; ita nō dabitur per sacramētum, sed augebitur: sufficiet ergo attritio, diuersō tamen modo. Nam in duob. sacramentis quæ dicūtur mortuorum, quoniā per se instituta sunt ad tollendum peccatū, & dandam primam gratiam, per se etiam sufficit hæc dispositio, tam ad effectum sacramenti,

menti, quam ad dignam sumptionem eius: in alijs aũt quinque sacramentis viuorum, quoniam per se non sunt instituta ad delendum peccatum mortale, per se etiam non sufficit illa dispositio ad dignã sumptionem, sed requiritur status gratiæ: tamen ex accidenti, si quis inculpabiliter existimet, se esse in statu gratiæ cum non sit, sufficiet illa dispositio ad prędictum gratię effectum: quia ratione prędictę ignorantiæ ac bonæ fidei, non ponitur obex: & alioqui per attritionem auertitur voluntas à peccato sufficienti modo, vt per sacramentum iustificari possit, vt prædicta sect. 2. dictum est. Dices, hinc videtur sequi, neq; hanc dispositionem requiri, si alias homo per ignorantiam excusetur ab actuali culpa: quia vel habituale peccatũ est sufficiens obex, vel non. Si primum: ergo, qui est tantum attritus, cum adhuc in se habeat habituale peccatum, ponit obicem sacramẽto, & sic non iustificabitur. Si secundum, ergo qui bona fide accedit cũ habituali peccato, sine alia dispositione, non ponit obicem sacramento: ergo iustificabitur: nam sacramenta conferunt gratiã non ponentib. obicem. Propter quam rationem visus est ita sentire Scotus in 4. d. 14. q. 4. ar. 3. Sed reuera non ita sentit, vt latius dicemus agentes de sacramento Pœnitentiæ, & de sacramento Baptismi. De quo nõnulli alij idem sensisse videntur, quorum sententia falsa est, vt ibi dicam. Respondetur ergo ad argumentum, non solum actuale mortale peccatum esse obicem ad effectum sacramenti, sed etiam habituale nullo modo detestatum seu retractatum saltem per attritionem: quia, quamdiu retractatum nõ est, moraliter censetur voluntarie permanere, & ideo est obex ad diuinam gratiam suscipiendam.

Obiectio. *Scot.* *Solutio.*

Actuale peccatũ veniale non obest augmento gratiæ. D. Thom.

Dico quarto, Vt sacramenta conferant augmentum gratiæ, solum requirunt habitualem gratię dispositionem, id est, quod in statu gratiæ recipiantur. Hæc est sententia D. Thom. Scoti & aliorum, quos statim referam. Et quidem pars affirmatiua huius conclusionis non indiget probatione: quia gratiæ augmentum supponit gratiam primam. Probatur ergo altera pars negatiua, scilicet aliam dispositionem non requiri, quia sacramenta conferunt gratiã non ponentibus obicem: sed qui recipit sacramentum in statu gratię non ponit obicem augmẽto gratiæ: quia ad hoc augmentum ex opere operato efficiendum, neque est necessaria aliqua actualis bona dispositio, neque etiam impediri sufficienter potest per prauam dispositionem actualem, quę peccatum mortale non sit, quia gratia, & augmentum eius, nõ habent formalem repugnãtiam cum quolibet actu, qui non sit peccatum mortale.

Atque hinc sequitur primo, actuale peccatum veniale non esse obicem ad hunc effectum sacramenti suscipiendum: quod de Eucharistia docuit D. Tho. infra q. 79. art. 8. Vnde à fortiori idem diceret de cęteris sacramentis, quę minus digna sunt, & de Baptismo idem affirmat Scot. in 4. d. 4. quæstio. 7. & idem sentiunt frequentius Theologi, vt in particulari de singulis sacramentis dicemus, & fauent Aug. & alij Patres supra citati, qui solum mortale peccatum dicunt obstare sacramento, ne effectum gratiæ conferat. Ratio vero est supra tacta, quia veniale peccatũ non habet formalem repugnantiam cum augmento gratiæ nec reddit sumptionem sacramenti ita indignam, vt ea de causa habeat mortalem malitiam. Quæ ratio etiam probat, peccatum veniale non esse obicem respectu infusionis primæ gratiæ: quod verum est, non solum in iustificatione per sacramentũ, sed etiam extra sacramentum: nam potest quis habere contritionem mortalis peccati, & concomitãter admittere aliquod veniale peccatum, quod non obstabit, quo minus statim iustificetur. Contra hãc veram doctrinam opinatus est Caie. inf. q. 79. art. 1. vbi specialiter de Eucharistia dicit, non solũ propter veniale peccatum, sed etiam propter actualẽ distractionẽ impediri, ne augmentũ gratię cõferat. Quod ad cętera sacramẽta ampliauit Per. Soto lect. 9. de sacra. in gene. & lect. 8. de confes. Et fundari potest hęc opinio, quia videtur absurdum, q; homo, dum actu peccat, & offendit Deũ, fiat sanctior, ac Deo gratior. Sed nihilominus doctrina tradita apud me fere certa est, quia contraria nulla ratione, aut authoritate nititur, & est nimis rigida, ac præter humanam fragilitatem. Cum autem hoc pendeat ex Christi voluntate, & institutione, pie potius credendum est, se in hoc humanæ fragilitati accommodasse: præsertim, quia gratia habitualis in homine manens tantæ est dignitatis apud Deum, vt vincere possit, ac superare leues omnes defectus, ac negligentias, & ideo ipsa sola est sufficiens dispositio ad hunc sacramenti effectum. Deniq; ratio supra facta, & in principijs fidei fundata, à prædictis authoribus non soluitur: est autem valde efficax, satisque ostendit, hanc fuisse Christi institutionem. Neque est inconueniẽs diuersis titulis, seu actibus esse simul augmentum in diuina amicitia cum aliqua leui offensione Dei, quia hæc, vt dixi, non sunt formaliter repugnantia & in merito ex opere operantis potest interdum accidere per duos actus concomitantes, quorum vnus non sit circumstantia alterius, vt notauit Sco. in 4. d. 4. q. 7. & in 1. 2. latius tractatur.

Petr. Soto.

Dicunt vero aliqui, quamuis peccatum veniale nõ impediat, quo minus gratia in esse gratiæ augeatur per sacramẽtum, propter rationem factam, impedire tamen, ne augeatur in esse qualitatis. Sed hæc distinctio in proposito non bene accommodatur: quia qualitas illa, quæ est gratia, ex intrinseca sua natura facit gratum & proportionatum gloriæ: vnde esse gratiæ, & esse illius qualitatis idem sunt: nisi forte esse gratiæ dicatur extrinseca acceptatio ad gloriam. Sed sub hac etiam ratione nunquam gratia augetur in esse gratiæ, quin augeatur in esse qualitatis: quia secundũ legem ordinariam nunquam homo acceptatur ad maiorem gloriam, quin intrinsece fiat proportionatus illi per maiorem gratiam. Ac deniq;, licet aliquando hoc fieret, vt quidam dicunt de merito per actus remissos, tamen in effectu sacramenti nulla est probabilis ratio ad hoc asserendum: quia sacramentum, cum agat vt instrumẽtum Christi, virtutem habet ad totum suum effectum pręstãdum, si subiectum non ponat obicem. Neque aliam dispositionem positiuam requirit, quam quod subiectum fit gratum, vt ostensum est. Nam, si alia esset necessaria ad augmentũ gratiæ in esse qualitatis, eadem ratione diceretur necessaria ad augmentum in esse gratię, quandoquidem non tam esset dispositio physica, quam moralis: aut dicendum est, sacramentum nunquam augere habitum in esse qualitatis, nisi homo disponatur per intensiorem actum, quod omnino falsum est & improbabile.

Obiectio. *Responsio.*

Secũdo colligitur ex dictis, quæ sit necessaria dispositio, vt sacramentũ conferat propriã sacramentalẽ gratiam, prout addit diuinam aliquam motionem, seu auxilium. In primis enim necessariũ est, vt homo eo tempore, quo recepturus est huiusmodi auxiliũ ratione sacramenti, sit in statu gratiæ. Tum, quia hic effectus sacramẽtalis non datur, nisi, vt cõiunctus & fundatus in gratia sanctificante, vt diximus: tum etiam, quia, qui est in peccato, indignus est his supernaturalibus donis: & ideo, quamdiu est in illo statu, non sunt illi debita ratione sacramenti: quãquam possit Deus illa liberaliter conferre: Deus enim, qui sapienter, suauiter omnia disponit, noluit, vt huiusmodi auxilia debita essent homini in peccato mortali existenti. Est autem sermo de auxilijs, quę ad sanctificationem propriã suscipientis ordinantur. Nam alij speciales Dei concursus, qui pertinent ad bonum aliorum, seu Ecclesiæ vtilitatẽ, aut vsum alicuius spiritualis potestatis, vt ad confrandum, absoluendum, vel similes, hæc (inquam) auxilia non

Quæ dispositio requiratur ad sacramentalem gratiam formaliter sumptam.

lia non pendent ex gratia sanctificante, sed sunt ad modum gratiæ gratis datæ, quæ propter aliorū cōmodum, interdū bonis, interdum malis tribuitur, vt latius infra dicetur q. 64. Deinde necessarium est, vt homo non habeat actualem dispositionem repugnantem huiusmodi auxilijs, seu motionibus diuinis. Hæc enim, nō solum per mortale peccatum, sed etiā per veniale, & per voluntariam distractionem, seu attentionem ad res alias impediri possunt, vt per se constat, & latius in singulis sacramentis dicemus.

SECTIO V.

Vtrum omnia sacramenta conferant æqualem gratiam.

Quæstionis explicatio.

POtest comparatio fieri, vel inter sacramenta specie diuersa, vt inter Baptismum, & Confirmationem, & sic de reliquis septem sacramentis: vel inter sacramenta solo numero diuersa, vt sunt duo Baptismata. Prior comparatio non pertinet ad hūc locū, sed infra, q. 65. facienda est. Circa posteriorem vero duo possunt esse dicendi modi extreme contrarij.

1. Sententia.

Palud.

Primus est, sacramenta posse habere in eodem, vel diuersis subiectis, inæqualē effectum, etiā si ex parte suscipientium eadem sit dispositio, & æqualitas in omnib. Ita sentit Palud. dist. 4. q. 1. vbi agens de Baptismo dicit, paruulos, qui cum solo Baptismo morituri sunt, recipere inæqualem gratiam, quia sunt ad inæqualem gloriam prædestinati. Hoc aūt colligit supponendo homines futuros esse æquales, in multitudine Angelis beatis: vnde infert futuros etiam esse pares in gloria, vt latera (inquit) ciuitatis sint æqualia: angeli autem inter se non sunt æquales in gloria: ergo, vt homines sint æquales illis, necesse est, vt inter se non sint æquales. Sed hoc fundamentum valde est infirmū. Nā omnia fere, quæ assumit, nitūtur leui ac voluntaria cōiectura, sine firmo fundamento. Nec solidius est, quod alij dicūt, homines prædestinari, vt in gloria accipiāt sedes, quas angeli mali amiserunt: angeli autem omnes sunt in gloria inæquales, sicut & in natura: quia acceperunt gratiā iuxta naturę proportionem, & ideo omnes homines fore inæquales in gloria. Scotus etiam eadem dist. 4. q. 8. & Gab. q. 2. concl. 7. licet absolute hoc non affirment, dicunt tamen, rem esse dubiam, an scilicet sacramentum conferat vni maiorem gratiam, quam alteri, vel propter solam Dei voluntatem, scilicet, quia prędestinauit vnum ad maiorem gloriam, quā alium: vel propter merita parentum, aut ministrorum, qui impetrant homini maiorem sacramēti effectum, cęteris parib. Et hoc posterior secutus etiam est Caietanus infra q. 64. art. 1. qui cum Scoto adnotat, illum gratiæ gradum, qui additur ex merito, vel impetratione ministri, non esse proprie effectum sacramenti ex opere operato, sed concomitanter dari cum effectu sacramēti: atq; ita saluat, formaliter nō augeri effectum sacramenti. Fundamentum huius sententiæ quoad priorem partem solum esse potest, quia diuina virtus, ac voluntas non est alligata sacramento: ergo quamuis Deus solum promiserit aliquem certum gradum gratiæ, potest voluntate sua dare maiorem, vt prædestinatio consummetur, iuxta illud Matth. 20. An non licet mihi, quod volo facere? Ex qua ratione colligitur, effectum sacramenti ex parte vnius termini semper esse æqualem existente æquali dispositione subiecti: quia scilicet semper dabitur tanta gratia, quanta promissa est, & non minor: quia diuina promissio habet infallibilem effectum: ex parte autem alterius termini poterit esse inæqualitas: quia potest Deus dare vltra id, quod promisit. Altera vero pars in eo fundari potest, quod vnus homo iustus potest alteri impetrare, seu mereri gratiam de congruo, ergo potest etiam impetrare, vt augeatur effectus sacramenti.

2. Sententia.

Secunda sententia est, sacramenta eiusdem rationis semper habere æqualē effectum gratiæ, quomodocumque homo sit dispositus, dummodo non ponat obicem. Ita baptismus ex opere operato eandem gratiam confert homini attrito, & contrito, seu homini attrito, vt duo, vel vt quatuor. Et rō est, quia sacramentum, vt det suum gratiæ effectum, solum requirit, vt suscipiens non ponat obicem, ergo sacramentum operatur: quantum potest in homine non ponente obicem: ergo non magis operabitur in homine magis disposito, quam in alio: quia, si operatur, quantum potest in eo, qui minimam dispositionem habet, nihil ei supereſt, quod in alio operetur. Et ratio est, quia in non ponēdo obicem omnes sunt æquales, & dispositio per se non est necessaria ad effectum sacramenti, sed solum, vt non ponatur obex. Quod si obijcias, quia videtur magnum incōmodum, quod recipiens sacramētum, verbi gratia, Baptismum, cum meliori actu attritionis vel contritionis, non recipiat maiorem gratiam. Responderi potest, recipere quidem maiorem gratiam, non tamen ex opere operato, sed ex merito operātis: in illo enim instanti meritum operantis coniungitur cum effectu ex opere operato, & ex vtroq; maior effectus resultat. Ille vero excessus non est effectus sacramenti, sed concomitanter est simul cum illo, sicut Caiet. dicebat de effectu, qui augetur per impetrationem, vel meritum ministri.

Obiectio.

Solutio.

Dico tamen primo sacramentum semper habere æqualem effectū in subiecto æquè disposito. Ita sentiunt communiter Theologi. Quamuis enim non loquantur in genere de sacramento, sed in particulari de aliquo, & maxime de Baptismo, fundantur tamē in ratione generali, & communi omnibus, vt videre licet in D. Tho. infra q. 69. art. 8. Alex. Alens. 4. parte. q. 21. mem. 3. Richar. dist. 4. art. 3. q. 3. Bonauen. q. vlt. Maior. q. 3. Soto dist. 6. q. 1. art. 6. & fauet Damascen. lib. 4. de fide. c. 10. Cypr. Aug. & Chrysost. locis infra citandis. Ratio vero est, quia vnumquodq; sacramentum habet definitum effectum ex certa lege, & promissione: ergo ex parte Dei hic effectus semper est æqualis: ergo, si ex parte suscipientis sit etiam æqualitas effectus simpliciter & absolute erit æqualis. Primum antecedens constat ex supradictis, & ex Concil. Trid. sessione 7. can. 7. definiente, sacramentum cōferre gratiā ex certa & statuta lege, nam eadē est ratio de gratia, & de tanta gratia per illam legem definita. Item, quia sicut significatio sacramētorum debuit esse determinata, ita & efficientia, quantum est ex parte sacramenti. Præterea, quia ad conueniētem modum prouidentiæ spectat, vt singulæ causæ habeant certos effectus. Deniq; quia alias eadem ratione dici posset, nullum sacramentū comparatū ad aliud specie distinctum, habere determinatum effectum: sed nunc dare hunc effectum, postea aliū pro Dei arbitrio, quod est manifeste contra debitam institutionem sacramentorum, & contra doctrinā Cōcilij Trid. sessione 7. & Flor. in decreto Eugenij. Prima vero consequētia primo ex dictis est manifesta. Quia rationes factę non solum probant, debuisse effectum sacramenti esse determinatum, quoad minimum, sed etiam quoad maximū effectum producēdum in tali subiecto sic disposito: nec est maior ratio de vno termino, quā de alio. Quapropter, si fingamus, Deum suo arbitrio interdum augere huiusmodi effectum existēte æquali dispositione ex parte suscipientis, ille excessus non potest dici effectus sacramenti: sed esse donum quoddā mere gratis à Deo collatū concomitanter cum effectu sacramenti, sicut Caie. dicebat de impetratione seu merito ministrorum. Atq; hinc probata relinquitur secunda consequentia, quia si ex parte pasi est æqualitas, & etiā ex parte agentis, scilicet sacramenti, non est vnde effectus sit inæqualis. Nam circumstantiæ tēporis, loci: aut aliæ eiusmodi, nihil conferre possunt, vt effectus sacramenti sit maior, vel minor: quia effectus sacramento-

Cum æquali dispositione æqualis est effectus sacramenti.

D. Thom. Alens. Richar. Bonauent. Maior. Soto. Damasc. Cyprian. Chrysost. Conc. Trid.

Florēn.

mentorum, nec pendent ex tempore, nec ex propinquitate, aut distantia loci, dummodo sacramentum reuera fiat, & suscipiatur. Et confirmatur tota hęc ratio ex Cyp. Epi. 59. vbi agens de sacramẽto Baptismi dicit, habere apud omnes homines vnam diuini muneris æqualitatem, sed Illic (inquit) æqualitas diuina spiritalis exprimitur, quod pares, atq; æquales sint oẽs homines, quando à Deo semel facti sunt. & posita ætas nostra in incrementis corporum secundum sæculũ, non secundum Deum habere discrimẽ: neq; gratia ipsa, quæ baptizatis datur pro ętate accipientium, vel minor vel maior tribuitur, cum Spiritus sanctus, non de mensura, sed de pietate ac indulgentia paterna, æqualis omnib. præbeatur: nã Deus, vt personam non accipit, sic nec ætatem: cum se omnib. ad cœlestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Et eandem doctrinam indicat Chrysost. ho. 24. in Acta, tractans illa verba, c. 10. Dans illis par donũ, sicut & nobis. Posset tamen aliquis hæc loca explicare, de æqualitate doni quoad substantiã, non vero quoad intẽsionem: quia reuera prædicti sancti de hoc præcipue loquuntur. Tamen si doctrina eorũ, & ratio attendatur, æquè de vtraq; æqualitate procedit. vt magis explicuit idem Cypr. li. 4. Epist. 7. alias Epist. 76. circa finem dicens. An cõsecuti sunt quidem gratiam dominicam, sed breuiori, & minori mẽsura muneris diuini, ac spiritus sancti, vt habeantur quidem Christiani, non sint tamẽ cæteris adæquandi? quinimo Spiritus sanctus non de mensura datur, sed super credentem totus infunditur: nam si dies omnibus æqualis nascitur, & si sol super omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto magis Christus Sol, & dies verus, in Ecclesia sua lumen vitæ æternæ pari æqualitate elargitur? Quod latius postea persequitur.

Cyprian.

Chrysost. Act. c. 10.

Effectus sacramenti de lege ordinaria non augetur eadem dispositione existente.

Dico secundo secundum legem ordinariam, & seclusis miraculis, nec concomitanter augeri effectum sacramenti ex sola Dei volũtate, & prædestinatione, neq; ex solo merito, vel impetratione ministrorum vel aliorũ, si suscipiẽtis dispositio semper sit eadem. Probatur prior pars: quia licet ex diuina prædestinatione, & electione oriatur, vt vnus maiorẽ gratiam recipiat, quã alius, tamen hoc non fit regulariter, nisi per media consentanea, & ad hunc effectũ accommodata: quia hoc pertinet ad suauẽ Dei prouidẽtiã, & perfectam prædestinãdi rationẽ. Vnde, si duo sint prædestinati ad inæqualem gloriã, non inde fit, recepturos esse inæqualẽ gratiam per Baptismũ in infantia receptũ, si in ea ætate sint morituri: sed potius fit, ita Deum illis esse prouisurum, vt alter non decedat, donec illi applicetur mediũ, quo maiorẽ gratiã consequatur. Et confirmatur, quia alias eadẽ ratione dici posset, interdũ saluari infantes sine sacramẽto Baptismi, solum quia prædestinati sunt, & ex Dei voluntate datur illis gratia, & remissio peccati sine medio ad hunc effectum instituto. Item, eadẽ ratione dicere posset aliquis, eundem actum, cæteris omnib. parib. esse in vno magis meritoriũ, quam in alio, solum, quia prædestinatus est ad maiorẽ gloriã, q̃ per solum illũ actum est consecuturus. Demiq; hoc sensu dicunt Sancti citati, Deum, q̃ in se est, æqualiter se præbere omnib. per sacramenta. Et ita hanc priorem partem confirmant omnia adducta in præcedenti assertione. Posterior vero pars sumitur ex Aug. li. 4. de Bapt. c. 20. & tract. 5. super Io. & Amb. li. de mysterijs. c. 5. Cyp. serm. de Baptismo Christi, vbi hoc eleganter docet. Et Nazian. orat. 40. in sanctum Baptisma, satis post mediũ. Vbi comparat ministrũ bonũ, vel malũ, sigillo ferreo, vel aureo, q̃ eundẽ effectũ Chrys. ho. de reditu suo ex Asia. vbi sic loquitur. Multi me absente baptizati sunt, & qd tunc? nihil minus habet gratia, non claudicat donum Dei: absente me baptizati sunt, sed præsente Christo sunt baptizati. Ratio vero est: quia effectus sacramenti non datur ob meritum ministri, sed solius Christi, propter

August. Ambros.

q̃ ait Paul. 1. ad Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? vbi hoc D. Th. notat. Dices: hac ratione solũ probari, q̃ prium effectũ sacramẽti formaliter ac q̃prie loquẽdo nõ augeri per orationem, aut meritum ministri: non vero probari, q̃ nullus gradus gratiæ possit adiungi effectui sacramenti propter orationem ministri. Vnde D. Th. infra q. 64. art. 1. ad 2. sic inquit. Effectus sacramenti non datur melior per meliorem ministrũ: aliquid tamen annexum impetrari potest recipienti sacramentũ per deuotionẽ ministri. Et q. 82. art. 6. eodem sensu dicit: q̃ Missa melioris sacerdotis magis est fructuosa ex deuotione sacerdotis orantis. Sed, licet verum sit, ministrum sacramenti posse mereri de congruo, & impetrare aliquid vltra effectum sacramenti, non tamen potest immediate mereri gratiam sanctificantem, vel aliquem eius gradũ absq; proprio actu, vel merito suscipientis: in hoc n. merito vel impetratione non est maior ratio, vel efficacia in ministro sacramenti, q̃ sit in quolibet alio homine ęquè iusto pro alio orante, aut bene opetante, cæteris paribus: quia minister in hac oratione tantum se gerit vt persona priuata: solumq; concomitanter adiungit orationem suam ministerio sacramenti: neq; habet aliquam specialem promissionem, aut valorem in suo opere, vel oratione: sed nullus hominum præter Christum potest alteri mereri, vel impetrare gratiam sanctificantem sine actu, vel dispositione eius: alias possem ego mereri, vel impetrare, vt alicui remitteretur peccatum sine contritione: quod est aperte falsum. Nam licet possimus mereri alteri de cõgruo primam gratiam, merendo illi bonum motum, quo se ad illam disponat, vel merendo ẽt applicationem sacramẽti, si opus sit: mereri tamen alicui gratiã dandã sine sufficienti dispositione, & sine sacramento, est præter legẽ Dei ordinariã. Et ideo sine speciali miraculo impetrari nonpõt: alias possem ẽtiam à Deo mereri, vt paruulus sine Baptismo saluetur, vel vt paruulus iam baptizatus crescat in gratia, antequam possit habere actum. Quid enim refert impetrare hoc augmentum concomitanter eo tempore, quo datur Baptismus, vel postea: aut si semel hoc augmentum impetrari põt, cur non iterum atq; iterũ? at vero magnum absurdum esset hæc omnia admittere secundum ordinariam legem: alioquin fieri posset, vt paruulus, vel adultus dormiens, aut nihil de salute sua cogitans vnico momento abundantissimã gratiã conſequatur, si multi iusti pro illo orant, & vnusquisq; aliquẽ gratię gradũ illi impetrat: deberemus ẽt oẽs pro paruulis sic orare, vt in gratia crescant, etiam dum incapaces sunt propriorum actuum. Hoc aũt est plane falsum, & inauditum in Ecclesia. Signum ergo est, non esse possibilem hũiusmodi modũ meriti secundum legẽ ordinariam, aut sine speciali miraculo. Cuius ratio propria est, quia essentiale præmium meritorum est gloria, quæ gratiæ respondet: & ideo non augetur gratia, nisi per propria merita, vel per merita Christi sufficienter applicata per sacramentum: vnde cum aliquis pro alio orat: aut ei de congruo meretur, per illam met orationem, vel meritoriã operationẽ, sibi ipsi meretur de condigno præmium gratiæ, & gloriæ proportionatum, & adæquatum. Et ideo nõ potest mereri alteri immediate tale præmiũ: aliquod autẽ auxilium, vel bonum motum, quo alter se præparet ad gratiam suscipiendam, mereri potest: quia hoc est quasi accidentarium præmium respectu merentis. Respectu aũt alterius, est principiũ, quo se disponat ad gratiã, vel augmentum eius obtinẽdum. Et ideo huiusmodi meritum solum habet locum respectu adultorum, qui sunt capaces diuinarum motionum. Vnde fit tandem: vt oratio ministri possit prodesse suscipienti sacramentum, si adultus sit, vt à Deo moueatur, quo melius se disponat ad suscipiendũ sacramenti effectum: non tñ, vt immediate, ac sine meliori dis-

D. Thom.

ti dispositione, abundantiorem gratiam recipiat.

Dico tertio. Sacramentum eiusdem rationis confert maiorem effectum gratiæ homini melius dispositio. Hæc est communis sententia Theologorum, quos retuli. Tenet etiam Ledesm. 1. p. 4. q. 22. art. 4. dub. 2. & eam indicat Damasc. li. 4. c. 20. dum inquit, Quamuis peccatorũ remissio omnib. æque per Baptismũ detur, Spiritus tñ gratiæ pro fidei, ac præcedentis purgationis modulo, ac ratione comparatur. *Con. Trid.* Idem colligitur ex Conc. Trid. sess. 6. c. 7. dicẽte, Nos, iustificari, iustitiam in nobis recipientes, vnusquisq; suam secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam vniuscuiusque dispositionem, & cooperationem. Et loquitur eo loco de iustificatione, quæ fit per Baptismum. Ratio à priori huius conclusionis petenda est ex Christi institutione, potuit enim ita instituere, & promittere gratiam vnicuique sacramento, vt voluerit, illam non esse absolute æqualem in omnibus sed proportionalem, & accõmodatam vniuscuiusq; dispositioni. *Vt melius dispositio maior gratiã tribuatur, oportuit.* Quod vero ita fuerit facta institutio, solu pôt congruentijs declarari. Primo, quia ad suauem Dei prouidentiam, & sapientem, ac iustissimam distributionem pertinet, vt melius dispositio maior gratia conferatur. Secundo fuit hoc expediens, vt homines excitarentur ad recipienda sacramenta cũ maiori deuotione, & reuerentia saltem propter spem maioris fructus. Tertio, quia causæ naturales melius operantur circa passum melius dispositum: decuit ergo, vt causæ gratuitæ (vt sic dicam) eandem proportionem obseruent. Nec ad hæc omnia satis est, vt homo ipse per meliorem dispositionem aliquid amplius mereatur, vel obtineat: quia hoc totũ est ex opere operantis. Vnde non sufficit ad propriã causalitatem sacramentorum, quæ est ex opere operato. Et confirmatur, quia si duo accedant ad sacramentum cum sola attritione, in gradu tamen & perfectione inæquali, vel recipiunt æqualem gratiam, & ita non iustificabuntur iuxta vniuscuiusque dispositionem, quod est contra Concilium: vel vnus recipit maiorem gratiã quam alius: & ita necesse est sacramentũ ex opere operato habere maiorem effectum in vno, quam in alio, quia attritioni secũdum se nullus gradus gratiæ respondet. *Obiectio.* Sed ad hoc respõdere potest aliquis, duplicem gratiam esse ibi considerandam: alteram per modum gratiæ primæ, quæ datur ex opere operato virtute solius sacramenti: & hanc esse æqualem in vtroque homine: quia vt argumentum probat, nihil huius gratiæ respondet attritioni secundum se. Altera vero gratia potest ibi considerari per modum augmenti, quatenus attritio, iam informata gratia fit meritoria coram Deo: videtur enim esse meritoria alicuius augmenti gratiæ, cum prior gratia nullo modo ratione illius data sit, sed solum ratione sacramẽti. Sed hæc responsio supponit quiddam, vel falsum, vel valde incertum: scilicet, per attritionem informatam gratia sacramẽtali mereri hominem augmentum gratiæ in eodem instanti conferendum. Nam, cum ipsa sacramentalis gratia simul detur ratione attritionis in genere causæ dispositiuę, sine causa dicitur, habere eandem attritionem causalitatem meritoriam circa nouum gradum gratiæ: alias eadem contritio, quæ, vt antecedit primam gratiam, est dispositio ad illam, vt informata per illam esset meritoria noui augmenti, quod est falsum, & contra omnes, vt constat ex materia de gratia. Vnde confirmatur, quia si homo cõtritus si simul sacramentum suscipiat, non meretur augmentum gratiæ: ergo multo minus illud meretur homo attritus. Ac tandem, quia per illam attritionem meretur primam gloriam, quantum potest, & illud est conuignum præmium. Deinde, quidquid de hoc sit, non satis fit argumento: quia formaliter loquẽdo de gratia prima, qua sanctificatur homo, & transfertur de morte ad vitam, illa non dã-

Attritio, quæ est dispositiua ad primam gratiam falsò fingitur esse meritoria noui augmenti.

retur secundum propriam vniuscuiusque dispositionem, si æqualis esset: at hoc repugnat doctrinæ Concilij Trid.

Qua sit dispositio, quæ crescit sacramentalis effectus. Sed quæres, quænam sit hæc melior dispositio hominis suscipientis sacramentum, ratione cuius crescit sacramentalis effectus: fieri enim potest, vt vnus excedat alterum in habituali gratia, & sanctitate, non tamen actuali deuotione & reuerentia: in ipsa etiam actuali dispositione potest esse diuersitas, vel in specie actu, vt si vnus sit attritus, & alter contritus, &c. vel in intensione, vt si vnus accedat cum affectu charitatis intenso, alius cum remisso: vel in multitudine actuum: vt si vnus accedat cum vno actu, alius cum duobus, alius cum pluribus: vel in actuali, vel virtuali præsentia: vt si quis in eodem momento, in quo recipit effectum sacramenti, sit in actuali dispositione, alius vero, licet proximo antecedenti tempore multis actibus se disposuerit, in ipsa tamen actuali susceptione sacramenti non habeat huiusmodi actum physice præsentem. Nam tota hæc dispositio censetur actualis: quia per propriũ actum facta est, & moraliter manet, licet physice, nõ duret. In hac igitur tanta dispositionum varietate, & quacunq; alia, quę facile excogitari potest, dicendum videtur, ad effectum sacramenti maxime conferre actualem dispositionem: quia in ea maximum locum habẽt congruentiæ adductæ, ob quas sacramentum ita est institutum, vt maiorem conferat gratiam melius disposito: nam moraliter loquẽdo, illa est proprie dispositio: nam in ea aliquid homo de suo confert, cum diuina gratia, vt dignius sacramentum recipiat: habitualis autem gratia potius pertinet ad quandam personæ dignitatem, & ad excludendum impedimentum peccati. Deinde addẽdum, hanc dispositionem moraliter esse cõsiderandam: nam illa, quæ pensatis omnibus circumstãtijs, melior est & laudabilior, & magis proportionata ad effectum sacramenti, conducet ad augmẽtum eius: & hoc modo inter alias circumstãtias poterit etiam iuuare maior gratiæ dignitas, quatenus aliquo modo redundat in actum, & facit illum esse maioris valoris, ac dignitatis moralis.

DISPVTATIO VIII.

De tempore, in quo sacramenta gratiam conferant.

TRia sunt tempora, de quib. disputare possumus. Primum est, quod duratione antecedit susceptionem sacramenti. Secundum est illud, in quo sacramentum recipitur. Tertium esse potest post transactam susceptionem sacramenti: de quibus sigillatim dicendum est.

SECTIO I.

Vtrum sacramenta interdum conferant gratiam ex opere operato antequam recipiantur.

RAtio dubitandi esse potest: quia interdum contingit consequi effectum sacramenti per solum votum & desiderium sacramenti: quod inductione ostendi potest in quinque sacramentis, quæ ad vtilitatem singulorum fidelium instituta sunt: nam de duobus alijs, quæ sunt ordinata ad bonum totius communitatis, scilicet Ordine & Matrimonio, nemo existimare potest, quod conferant sacramentalẽ effectum, per solum sui desiderium. Quis enim dicat consequi aliquem sacramentalem gratiam Ordinis, vel Matrimonij, eo quod ordinari, aut vxorem ducere cupiat. Et ratio est aperta: quia hæc duo sacramenta instituta sunt ad iuuandos homines in tali statu, vel dignitate constitutos: & ideo donec reipsa, in eo statu constituantur, non est cur recipiãtur sacramentales effectus illorum sacramentorum: nõ constituuntur autem in eo statu per solum desiderium

rium, sed per realem susceptionem talium sacramẽtorum. Ex alijs igitur sacramentis Baptismus in solo voto susceptus peccatũ originale delet, & hominem in Christo regenerat, qui est proprius effectus talis sacramenti: & similiter sacramentum Pœnitentiæ in voto acceptum resuscitat spiritualiter hominem, & tollit mortale peccatum post Baptismum commissum. Præterea, sacramentum Eucharistiæ tãtum spiritualiter acceptum, & non sacramentaliter, auget gratiam, vt sentit D. Tho. infra q. 90. art. 1. ad 3. vbi propter hanc causam generaliter dicit, effectum sacramenti posse ab aliquo percipi, si sacramentum habeat in voto, quamuis non accipiat in re: atq; idẽ dixerat. q. 66. art. 11. 68. art. 2. 73. art. 3. Vnde Soto d. 11. q. 2. ar. 1. refert, quosdam asseruisse, sacramentum Eucharistiæ solũ spiritualiter susceptum interdum dare effectum ex opere operato, saltem in extrema necessitate. Denique eadem fere ratio est de Confirmatione, & Extrema vnctione, quod scilicet effectus suos præbeant per solum desiderium sui, præsertim in casu necessitatis, si re ipsa susci pi non possint: quia licet hæc duo sacramẽta non sint tam necessaria, sunt tamen valde vtilia, & vrgente necessitate mortis, vel fidei confitendæ possunt dici moraliter necessaria. Ratio vero generalis est, quia hęc sacramenta instituta sunt ad subueniendum humanę necessitati, & infirmitati, cui homo sępe subesse põt, cum sacramentum susci pere non potest: ergo ad benignitatem & liberalitatem Christi pertinuit, ita instituere hæc sacramenta, vt possint effectus suos conferre, tantum per fidem, & desiderium applicata, præcipue in casu necessitatis: sicut olim passio Christi, antequam in re exhiberetur, per fidem viuã applicata, effectus gratiæ præstabat: quia necessitas illius temporis hoc exigebat.

D. Thom.

Sacramenta antequam re ipsa applicentur, non tribuũt gratiam ex opere operato.

Nihilominus dicendum est, sacramenta nunquã conferre gratiam ex opere operato, antequam re ipsa sumantur, seu applicentur. Ita sentit Alex. Alens. 4. p. q. 41. memb. 3. art. 3. vbi in specie de Eucharistia loquitur: generalius & expressius hoc docuit Soto loco supra citato, & dist. 12. q. 1. art. 1. & Ledes. 1. p. 4. q. 21. artic. 1. vbi dicit per sacramentum in voto non recipi effectum sacramenti ex opere operato, sed alium: addit tamen forte per huiusmodi desiderium bonum de altero obiecto cæteris paribus, sed hæc limitatio non est necessaria, quia cum per desiderium sacramenti nihil omnino detur ex opere operato fructus eius eodem modo comparatur ad fructum alterius boni desiderij, quo ipsamet desideria inter se fuerint æqualia, vel inæqualia in bonitate morali, vel in ratione meriti. Vnde idem author. p. 22. arti. 4. dub. 1. eandem sententiam sine limitatione repetit. Et probatur primo, quia effectus sacramentorum non sunt promissi, nisi reali vsui sacramentorũ, vt patet ex illis verbis, Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam. Secundo probatur aperte in quibusdam effectibus propriissimis sacramentorum: vt sunt character Baptismi, vel Confirmationis, quos certissimum est, non magis posse conferri per solum votum, sine reali susceptione sacramenti, quam characterem Ordinis. Nam si per Baptismum in voto imprimeretur character, non posset postea recipi Baptismus in re. Et quamquam hic effectus non pertineat ad effectus gratiæ, de quibus nunc loquimur, tamen sumimus argumentum à paritate rationis, seu à signo. Alius effectus est in Baptismo, remissio totius pœnæ simul cum culpa: hic enim non datur per baptismum in voto ad modum operis operati: alias omnes Catechumeni, qui iustificarentur per contritionem includentem Baptismum, consequerentur remissionem totius pœnæ, quod falsum est. Tertio à posteriori potest ratio sumi, nam, qui accepit sacramentum in voto & desiderio, quando postea re ipsa illud susci pit, integrum effectum sacramenti ex opere operato recipit: ergo signum est, sacramentum nihil prius contulisse ex opere operato: alias idem numero sacramentum si pius conferret effectum suum: vnde posset quis etiam dicere, si post sumptum sacramentum iterum quis cogitet de tali sacramenti sumptione, atque de illa gaudeat, & de nouo in ea consentiat, per huiusmodi actum accipere effectum ex opere operato, quia non minus horum est gaudium de vsu sacramenti, quam desiderium eius, vndenon est, cur sit minus efficax.

Redes. 1a.

Ad rationem ergo dubitandi propositam respondetur, negando inductionem factam, nam, quando datur prima gratia, vel remissio peccati per solam contritionem includentem votum Baptismi, vel Pœnitentiæ, ille effectus non est proprie ex opere operato talium sacramentorum, sed est idem effectus, qui responderet contritioni, vt dispositioni operãtis, qui effectus suo modo, & in suo genere est connaturalis tali dispositioni, & ideo, & semper illum habuit ante sacramentorum institutionem, & post sacramenta instituta eundem retinuit, cum ordine tamen & habitudine ad aliquod ex dictis sacramentis, quod in voto includit. Cuius signum est, quia sola attritio, etiam si fiat cum expresso voto sacramenti susci piendi, non sufficiet ad illum effectum, nisi sacramentum realiter applicetur: quia nimirum applicatum per solum votum non sufficit ad dandum effectum, & ideo nunquam datur, nisi alias ipse actus operantis ex se sit sufficiens dispositio ad gratiam obtinendam: & tunc illa non est proprie effectus sacramenti, sed dispositionis cum ordine ad sacramentum. Ad aliud de Eucharistia respondetur, per desiderium Eucharistiæ formaliter, ac proprie non comparari sacramentalem effectum Eucharistiæ: obtineri tamen maiorem vnionem ad Christum per gratiam, & charitatem ex merito operantis, si ille in gratia fit. Nam, si fortasse sit in peccato, etiam si tale desiderium habeat putans inuincibiliter se esse in gratia, nullum gratiæ effectum obtinebit, quod etiam est signum, ibi non interuenire effectum ex opere operato. Cum ergo D. Tho. ait, effectum sacramenti recipi interdum per votum sacramenti, non loquitur de effectu secundum relationem effectus (vt sic dicam) sed secundum naturæ similitudinem, quemadmodum interdum dicimus, effectum ignis interdum fieri ex sole sine igne: non quia, quando fit, tantum à sole, tunc sit effectus ignis, nam re vera non est, cum ab illo non fiat, sed quia ille effectus est eiusdem rationis cum eo: qui fieri solet ab igne: ita ergo effectus sacramenti dicitur fieri per votum sacramenti, non qnia sit effectus sacramenti: sed quia est quidam effectus eiusdem rationis cum illo, qui per sacramentum daretur, si re ipsa applicaretur: & hoc sensu dixit etiam Concil. Trident. sess. 13. capit. 8. Eos, qui voto cœlestem panem edunt fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & vtilitatem sentire. Quia nimirum in charitate crescunt, & magis in Christo vniuntur, qui est fructus illius sacramenti, quamuis tũc non sit ab illo sacramento, vt à propria causa, sed vt ab obiecto: atque hic plane est sensus D. Thom. in citato loco.

Ad rationes dub. respondetur.

Sacramentũ in voto non confert effectũ gratiæ, nisi actus operantis sit ex se sufficiens ad illum dispositio.

Con. Trid.

Aduertendum vero est, non omnem effectum sacramenti posse obtineri per solum votum sacramenti, etiam in prædicto sensu, sed solum illum, qui proportionatus est dispositioni, vel merito operantis, aliquis enim effectus sacramenti talis est, vt nunquam per merita, vel dispositionem obtineri possit, vt de charactere diximus: & idem est de remissione peccati cũ sola attritione, vel de remissione totius pœnę sine cõdigna satisfactione: & fortasse aliquod genus auxilij datur per sacramenta realiter susci pta: quod sine illis nunquã datur. Alij vero sunt effectus sacramentorũ, quorũ similes obtineri possunt per merita, vel dispositionem operãtis, vt sunt remis-

Non omnis effectus sacramenti obtineri potest per votum sacramenti.

remissio peccati, & prima gratia, charitatis augmẽtum, seu nutritio, auxilium sufficiens ad vincendas tentationes: & hi effectus dicuntur interdum fieri in voto sacramenti in sensu iam explicato. Vnde patet responsio ad aliam partem de Confirmatione & Extrema vnctione: quia in illis multo minor est necessitas. Ad congruentiam vero ibi insinuatam respõdetur, potuisse Christum illo modo instituere sacramenta, si vellet: quod autem non fecerit, constat ex dictis: & quia nullum est probabile fundamentum, vel authoritas ad explicandam aliter voluntatem, & institutionem eius, nec oportuit aliter fieri: quia hoc modo satis subuentum est humanæ necessitati: & alioqui magis consentaneum est naturis rerum, vt causa efficiens, quale est sacramentum, prius existat, quam operetur: & ad conciliandam reuerentiam & amorem ad vsum sacramentorum conueniens fuit, vt haberent proprios effectus, quos in ipso vsu conferrent, & non absque illo.

SECTIO II.

Vtrum sacramenta conferant gratiam, dum suscipiuntur in aliquo tempore, vel instanti.

IN hac re certum est, sacramenta maxime conferre effectum gratiæ sanctificantis: quoniam actu suscipiuntur, si in suscipiente non sit obex, vt patet ex definitionibus Conciliorum supra adductis, & ex omnibus alijs hactenus disputatis de hoc effectu: & ex illa ratione generali, quod causa efficax statim operatur, ac est, si ex parte effectus, vel subiecti nõ sit repugnantia: sed sacramentum de se est causa efficax gratiæ, & ex parte ipsius gratiæ non repugnat statim fieri: ergo, si ex parte subiecti non sit obex, statim sacramentum operabitur. Locutus sum autem de effectu gratiæ sanctificantis seu habitualis, quia sacramentalis gratia, prout speciale auxilium significat, non semper datur statim, quoniam sacramentũ accipitur, etiam si tunc suscipiens non ponat obicem, sed postea tempore opportuno iuxta finem, & institutionem sacramẽti, vt verbi gratia, quando homo recipit sacramentum Confirmationis, statim recipit augmentum gratiæ, & plenitudinem Spiritus sancti per dona habitualia seu eorum perfectionem, nõ tñ statim recipit in actu secundo singulare auxilium ad confitendam fidem: sed tunc recipit illud quasi in actu primo, seu consequitur ius ad obtinendum illud, cũ oportuerit, & simile est de sacramento Ordinis, Matrimonij, & alijs. Quod aut hic effectus nõ statim detur neq; est ex defectu sacramenti, neq; ex defectu suscipiẽtis, sed ex vi ipsius institutionis, quæ facta est modo accommodato tali effectui: Gratia enim habitualis, quia natura sua est permanens, & magna perfectio, quæ semper, & ad omnia potest esse vtilis, ideo merito statim datur: auxilium vero actuale, non est de se durabile ac permanens, nec propter se datur, sed solum propter aliquem actum exercendum: & ideo ex se postulat, vt tunc solum detur, quoniam est tempus oportunum ad exercendũ actum, propter quem datur, tunc aut statim infallibiliter datur, si pro eo tempore homo obicem non ponat: & ita in hoc potius conspici potest perfectus modus quem sacramenta habent conferendi gratiã, scilicet tempore oportuno, & vnicuique gratiæ accommodato.

Speciale auxilium, qui est effectus sacramenti, sæpe non datur simul cum sacramento.

Supereſt vero circa priorem partem vulgaris difficultas, an sacramenta conferant gratiam habitualẽ in tempore, vel in instanti: & si in instanti, quodnam illud sit. Ratio autem difficultatis est, quia sacramentum, seu vsus eius non fit in instanti: sed in tẽpore: quia successiue fit: ergo non potest efficere gratiam, quando fit, quia tunc nodum est perfectũ, neque habet suam absolutam significationem, & ideo simpliciter loquendo, nondum est sacramentum, vt patet in forma Baptismi, vel Eucharistiæ: quamdiu enim quis profert verba. Hoc est corpus, donec absoluat vltimam particulam, meum, nondum fecit sacramentum, & idem est de cæteris. Ergo toto illo tempore, quo fit sacramentum, non fit gratia, quia nondum est sacramentum, per quod efficienda est. Rursus, cum primum sacramentum absoluitur, iam non est, quia cum sit Ens successiuum, definit per primum non esse (loquor de sacramentis, quæ consistunt in vsu) ergo nunquam sacramenta conferunt gratiam, dum fiunt, vel existunt.

Vtrum sacramenta cõferant gratiã in tempore, aut in instãti.

Ad hanc difficultatem varij sunt modi respondendi. Primus est, sacramenta conferre gratiam non in instanti, sed in tempore, non definito, ac certo, sed indeterminato, scilicet, in illo tempore, quod immediate antecedit illud instans, quod est primum non esse sacramenti, nam in illo instanti consummatur sacramentum extrinsece. Ergo in tempore immediate ante illud consummatur intrinsece, ergo in eodem tempore immedite ante illud, confert suum effectum: quia operatur statim, ac est, cum sit efficax: sed tempus illud, quod immediate antecedit instãs, est indeterminatum, quia nulla pars temporis secũdum se totam, immediate cõiungitur, seu antecedit ante aliquod instans, vt per se notum est: ergo sacramentũ confert gratiam in tempore indeterminato, ita vt qualibet particula temporis designata nõ fiat gratia in tota illa, sed in minori, ac in minori, etiã si in infinitũ procedatur, versus prędictum instans extrinsecum, quod est primum non esse sacramenti. Vnde etiam fit, sacramentum non conferre gratiam per aliquam sui partem determinatam, seu quãdiu illa durat, sed per indeterminatam. Quod autẽ hic modus conferendi gratiam non sit impossibilis, ita potest à contrario declarari, nam peccatum committi potest in tempore immediate ante hoc instãs, & nõ antea, neq; postea, ergo & gratia põt definere esse intrinsece in tempore immediate ante instans: ergo eadem ratione potest in eadem mensura incipere. Antecedens patet, si constituamus hominem iustum habentem præceptum amandi Deum ante primum instans mortis: nam, si hic homo toto hoc tempore non diligat, peccat mortaliter, & perdit gratiam, & non in ipso instanti mortis, quod est primum non esse hominis, tum quia immediate ante illud instans transgressus fuerat præceptum, nam pro illo tempore obligabat, & non pro instanti mortis: ergo ante illud instans peccauit, & perdidit gratiam, quę nec simul est cum peccato, nec prius amittitur, quam peccatum committatur: tum etiã, quia non põt aliquis toto tempore vitæ esse in gratia, & in primo non esse, illam perdere: neq; etiam peccat, & perdit gratiam in aliquo instanti ante instans mortis, quia, quolibet signato, inter illud, & instans mortis mediat tempus, in quo potest impleri præceptum, ergo nondum erat violatum præceptum: nec gratia erat perdita: ergo non potuit amitti, nisi in tẽpore immediato ante instans.

1. Sententia.

Refutatur ista sententia.

Nihilominus hæc sententia falsa est, primo quidem, quia ille modus inceptionis tam gratiæ, quam cuiuslibet qualitatis est impossibilis: vnde omnes Philosophi duos tantum modos inceptionis rerum distinxerunt, scilicet per primum sui esse, & per vltimum non esse: ille autem, qui est solum in tempore immediate ante aliquod instans, sub neutro horum comprehenditur, vt facile probari potest: quia nullum potest signari instans, quod sit primum esse gratię: tum quia dicitur intrinsece incipere in tempore, & non in instanti: tum etiam, quia neq; illud instans, in quo consummatur sacramẽtum, est primum esse gratię iuxta hãc sententiam, quia dicitur esse, immediate ante illud: neq; etiã aliquod prędens instans, quia nullum est immediatum. Vnde si in aliquo in-

ſtanti præcedēti inciperet gratia, inter illud, & aliud inſtans conſummatiuum ſacramenti, intercederet tempus, in quo non primo fieret gratia, ſed conſeruaretur: & ita non fieret in tempore immediato ante illud inſtans, vt hæc ſententia ſuppomit: ergo iuxta hanc ſententiam non incipit gratia in inſtanti per primum ſui eſſe. Rurſus, nec incipit per vltimum non eſſe: quia, ſi poſſet ſiguari inſtans, in quo vltimo gratia non eſſet, intrinſece inciperet habere eſſe in tempore immediato poſt illud inſtās: repugnat autem ſimul incipere in tempore, q̄ immediate antecedit inſtans, & quod immediate ſubſequitur: nam, vel illud inſtans eſt vnum & idem, vel ſunt diuerſa inſtantia: ſi eſt vnum, non poteſt idem terminus immediate antecedere & ſubſequi: nec̄ eadem res pōt ſimul incipere in diuerſis temporibus, quorum vnum immediate antecedit, & illud immediate ſubſequitur idem inſtās: ſi autem inſtantia ſunt diuerſa, inter illa intercedit tempus: vnde neceſſario eſt, vt multo magis inter ſe diſtet tempus, quod antecedit vnum inſtans, & quod ſubſequitur aliud: ergo iuxta hanc ſententiam nullo modo aſsignari poteſt inſtās: quod ſit, vel primum eſſe, vel vltimum non eſſe gratiæ, quæ per ſacramentum fit. Hoc aūt eſſe impoſsibile, probatur, nam cum eſſe gratiæ, quæ fit, immediate ſequatur poſt non eſſe eius, neceſſe eſt intelligere, illa duo, eſſe quaſi continua, vel contingua, per coexiſtentiam ad noſtrum tempus: ergo neceſſe eſt dari vnum inſtans, quod diuidat eſſe à non eſſe, & ſit terminus vnius, & initium alterius, & vni extrinſecū, & alteri intrinſecum: atq̄ adeo quod ſit primum vnius & vltimum alterius. Quę ratio tam de gratia, quam de omnibus alijs rebus, & tam de inceptione, quam de deſitione generaliter conuincit, non poſſe accidere, niſi alterutro ex duob. dictis modis: ſcilicet, per primum eſſe, vel per vltimum non eſſe: aut per primum non eſſe, vel vltimum ſui eſſe. Præterea, ſi verum eſt, ſacramenta phyſice ac proprie efficere gratiam, ex eo capite habet hæc ſententia ſpecialem difficultatem, quia intelligi nō poteſt, Deum vti aliqua re, vt inſtrumento, & tū illam non eſſe certam, & determinatam, & vt talem cognoſci à Deo. Quod poteſt declarari argumento ſimili ſupra facto, nam ſacramentum ſucceſsiue fit, & non confert gratiam toto tempore, quo fit. Ergo non confert gratiam per omnes partes ſuas. Ergo ſi efficit illam per aliquam partem ex vltimis, poterit ſignari inſtans diſtinguēs partes ſacramenti quæ efficiunt, ab his, quę non efficiunt, ita vt in illo ſit verum dicere, vſque ad hoc inſtans partes ſacramenti nihil effecerunt, poſthac vero efficient: vel è contrario: nunc incipiunt efficere, immediate ante non effecerunt: quia illæ partes immediate ſibi ſuccedunt. Ergo neceſſe eſt, vt tota efficientia ſacramenti claudatur inter duo inſtātia, ſcilicet inter illud, quod diſtinguit partes efficientes à non efficientibus, & illud, in quo conſummatur ſacramentum. Ergo, ſi efficientia ſacramenti eſt per aliquam partem ſacramenti, neceſſe eſt, vt ſit per partem determinatam, neque eſſe poteſt per partem indeterminatam.

An argumēta reſpon. Ad rationem ergo illius ſententiæ reſpōdetur: etiam ſi gratis demus, ſacramentum intrinſece conſummari in tempore immediate ante inſtans, nihilominus non efficere gratiam illo modo: quia eſt repugnantia in tali modo efficiendi, vt oſtenſum eſt.

Prima Solutio. Ad confirmationem, eadem ratione dicitur, eſſe impoſsibile, gratiam definere illo modo. Ad caſum vero ibi connictum, primo reſponderi poteſt, negando obligationem præcepti affirmatiui poſſe illo modo extrinſece terminari: nam illa admiſſa, videtur ſane argumentum factum, in rigore metaphyſico ſumptum non parum vrgere. Poteſt autem reddi ratiō, ob quam hic modus obligationis imponi homini non poſsit: quia obligatio debet eſſe accommodata actibus humanis: quibus implenda eſt. Secundo admiſſa illa obligatione, reſpondetur, tranſgreſsionem illius præcepti committi ante inſtans mortis, non tamen immediate ante illud inſtans, ſed in aliquo inſtanti. quod, licet à nobis deſignari non poſsit, in ſe tamen certum ac definitum eſt, & Deus illud agnoſcit. Nec refert, quod inter illud inſtans, & aliud inſtans mortis intercedat aliquod tempus. nā illud poteſt eſſe tam breue, vt in eo non poſsit moraliter impleri præceptum. Quia ad eliciendos huiuſmodi actus, moraliter & humano modo loquendo, indiget homo aliquo tempore, quod ad deliberandum. & operandum neceſſarium eſt: & ideo, quoniā peruenit homo ad illas temporis angustias, ſi adhuc eſt negligens, & omittit actum præceptum, moraliter conſtituitur in ſtatu, in quo non poteſt præceptū implere, & ideo tunc peccat. Quæ quidem reſponſio moraliter ſatisfacit, conſiderando res humanas, prout ex natura rei præcipi, & fieri poſſunt. Vrgeri tamen poſſet argumentum, vel in angelis, vel in anima ſeparata, vel in homine de abſoluta potētia Dei. Sed non oportet in his immorari: nam ſi alia reſpōſio adhiberi non poſsit, prior eſt ſufficiens.

1. Sentem. Secundus modus dicendi eſt, ſacramentum efficere gratiam in tempore aliquo certo acdeterminato: in quo vltima quędam particula ipſius ſacramēti cōficitur, quæ, licet ſucceſsiua ſit, & partes habeat, nihilominus per totam illam fit gratia, quia per illā conſummatur ſacramentum. Sed hæc reſpōſio nullo modo probari poteſt: primo quidē, quia impoſsibile eſt, primam inceptionem rei permanentis, & quæ tota ſimul fit, coexiſtere tempori determinato: gratia autem, quę per ſacramētum fit, eſt res permanens, & tota ſimul efficitur: quia in agente eſt virtus ſufficiens, & in ſubiecto non eſt reſiſtentia, & ipſa ex natura ſua poſtulat ita fieri. Antecedens patet: primo: quia talis inceptio, nec eſſet per primum eſſe rei, quæ fit, nec per vltimum non eſſe. Prior pars eſt per ſe nota: quia ſi res incipit per primum ſui eſſe, ſecundum coexiſtentiam ad noſtrum tempus, iam nō incipit in tempore, ſed in inſtāti. Poſterior pars probatur: quia, ſi incipit per vltimum non eſſe: ergo nunc non eſt, & immediate poſt hoc erit: ſed illud tēpus, quod dicitur eſſe immediate poſt hoc inſtans, non poteſt eſſe determinatum: quia non clauditur inter duo inſtantia: nam in quolibet inſtanti ſignabili in illo tempore immediato poſt hoc, eſt verum dicere, antea incepiſſe rem illam, quæ fit immediate poſt hoc inſtans. Vnde confici poteſt generalis ratio, quia quodlibet determinatum tempus clauditur inter duo inſtantia, & diuidi poteſt in duas partes, quæ alio inſtanti medio coniunguntur. Si ergo res incipit in illo tempore, & incipit tota ſimul, ergo ſignato inſtanti medio illius temporis, iam in illo tota res inceperat: ergo non incipit, ſed conſeruatur in reliqua parte temporis. Atq̄ idem argumentum fieri poteſt de relipua parte ſignata, & de quacunq̄ alia, quantumuis minima: non poteſt igitur determinata pars temporis eſſe menſura adæquata inceptionis, niſi res, quæ fit, per partes fiat, ſeu per intenſionem ſucceſsiuam.

Refellitur.

1. Obiectio. Dici poteſt, hoc argumentum recte conuincere de inceptione in rigore ſumpta: non vero de inceptione, ſeu effectione, quę neceſſario habet adiunctam aliquā conſeruationem, qualis eſt omnis inceptiō rei permanentis: quæ licet in ſe indiuiſibilis ſit, & tota ſimul, ſecundum coexiſtentiam tamen ad noſtrum tempus fit per vltimum non eſſe: quia tunc neceſſe eſt, vt illa actio duret pro aliquo tēpore determinato, & incluſo inter duo inſtantia, ſaltem extrinſeca. Quia, ſicut incepit per vltimum non eſſe, ita neceſſe eſt, vt ipſa actio ſeu effectio, aut dependentia, cū non ſemper duret, definat eſſe in aliquo inſtanti intrinſeco vel extrinſeco: ergo neceſſe eſt, vt duret ſaltem tempore incluſo inter illa duo inſtantia. Illa vero actio habet rationem inceptionis, ſolū prout intelligitur

gitur coexistere tempori indeterminato: quod sequitur immediate post instans: prout vero durat maiori tempore determinato, habebit potius rationem conseruationis. Sic ergo in proposito dici potest, gratiam quidem fieri per sacramentū pro tempore aliquo determinato, in quo durat vltima quędam particula sacramenti, per quam fit gratia: illa enim particula non potest efficere in instanti, quia est successiua: & ideo partes, quæ antecederent illud instans, non possent efficere, quia iam non essent: nec partes, quæ sequuntur illud instans: quia nondum sunt: vt ergo tota illa pars sacramenti efficiat, necesse est: vt actio tamdiu duret, quamdiu durat successio illius partis, quia non potest gratiam efficere: nisi quamdiu est: illa vero actio dicetur incipere per vltimum non esse in ratione inceptionis, atq; sub hac ratione non fieri tempore determinato, sed indeterminato: tamen absolute sub ratione effectionis, quę aliquam conseruationem includit, durabit pro aliquo tempore determinato.

Solutio. Sed licet hæc doctrina in alijs reb. vera sit, tamen in præsenti non pōt habere locum. Primo, quia impossibile est, variato agente, non variari actionem, vt ex principijs Philosophicis constat: si autē sacramentum per aliquam determinatam partem vltimam, gratiam efficit: sicut illa pars successiue fit, ita principium, seu instrumentum illius actionis est in cōtinua variatione: ergo & actionē, quæ ab illo procedit, necesse est continue variari: non ergo potest *1. Obiectio.* eadē indiuisibiliter permanere toto illo tēpore, sicut dicebatur. Sed responderi pōt, variari quidē actionem illam, vt est dependentia ab agente, atque hoc modo successiue fieri, & continue mutari: tamen ex parte termini, qui est gratia non esse successiuam, quia gratia tota simul fit, per totam illam actionem, & per quamlibet partem eius. Quæ responsio in cōmuni etiam sumpta, difficilis quidem est ad intelligendum: quia vix concipi potest, quomodo actio, quæ tota simul incipit ex parte termini, ex parte agentis sit in continua successione, & mutatione. Vix *Solutio.* tamen impugnari potest, quia non videtur tā apertam inuoluere contradictionem. Sed, licet hoc ita sit in genere loquendo, tamen in præsenti probari non pōt: sumo enim totā illam particulam vltimam sacramenti, per quam dicitur fieri gratia: & inquiro an in priori dimidia parte eius fit consummatum sacramentū, necne: nā si non est, ergo illa prior pars nō pōt efficere gratiā. Quia quamdiu non est sacramēmentū factū, non datur gratia, alias dici posset, gratiam fieri à principio, ex quo sacramentum incepit: quia non est maior ratio de vna parte, q̄ de alia: si in vtraq; sacramentū est inchoatum, & nondum perfectum: si aūt in priori parte sacramentum est iā consummatū: ergo alia, quæ postea subsequitur non est pars sacramenti: ergo nec efficit effectū sacramenti. Respondeti potest, in priori parte esse sacramentum perfectum essentialiter, nō tñ esse omni ex parte integrum. Sed hoc non recte dicitur: quia, vt forma sacramenti, verbi gratia, sit essentialiter cōpleta, necesse est: vt sit consummatus, & absolutus sensus eius: quod si ita sit, talis forma etiam est integra, & omni ex parte completa: vnde si fingeremus prolationem verborū non vltra progredi, sacramentum erit omnino integrū, & perfectum, & similiter effectus eius: si aūt sensus formæ nondū est consummatus sacramentū neq; est integrum, neq; essentialiter cōpletum. Atq; idem argumentum fieri pōt ex parte materiæ. Nam si ablutio, verbi gratia, tanta, vt sufficiat ad essentiam Baptismi, cum sola illa, si adiungatur forma, & integer Baptismus & omnis ablutio, quæ postea sequitur, neq; ad essentiam, nec ad integritatem Baptismi pertinet, sed per accidens illi cōiungitur: si vero ablutio non est tanta, quæ sufficiat ad essentiam Baptismi, neq; etiam erit sufficiens ad dandum effectum, donec compleatur.

Tertius modus dicendi est, sacramentum conferre gratiam in tempore indeterminato, scilicet per vltimam non esse ipsius gratiæ, quia sacramentum eodē modo consummatur in tempore indeterminato. Quod potest ita explicari, primo ex parte materiæ sacramenti, si constituamus id quod facile fieri potuit, ablutionem, verbi gratia, q̄ propter sui paruitatem non sufficit ad essentiam sacramenti terminari ad minimam extrinsecæ, ita vt vere dicere possimus, tanta ablutio non sufficit ad essentiam sacramenti quælibet autem maior sufficit. Hoc enim posito sequitur facta illa minima ablutione, verum esse dicere, nunc non est sacramentum, & immediate post hoc erit sacramentum: ergo eadem ratione erit verum dicere, nunc nō est gratia, & immediate post hoc erit gratia: incipiet ergo per vltimum nō esse, & fiet in tempore indeterminato: quia illud immediatē post hoc non designat determinatam temporis quantitatem. Secundo idem argumentum fieri pōt, ex parte formæ, quia prope finem prolationis verborum intelligi pōtest dari aliquod instans, in quo sit verum dicere, nunc non est consummatus sensus, seu significatio verborum, & immediate post hoc erit consummatus. vt verbi gratia, in forma Baptismi, non intelligitur consummatus sensus, donec incipiat proferri vltima particula dictionis vltimæ, & totius formę, vt est particula. ti, in dictione Spiritus sancti: Statim vero ac incipit proferri illa particula, iam intelligitur consummata significatio formæ, quia iā est aliquid illius, quod sufficit ad imprimendam speciem totius propositionis. Illa autem particula incipit proferri per vltimum non esse, quia successiue profertur. Ergo eodem modo consummatur sacramentum, & fit effectus eius. *1. Sententia.*

Contra hanc sententiam fieri solet generale argumentum: quia non pōt res permanens, quæ tota simul fit, incipere per vltimum nō esse. Sed hoc argumentum non existimo esse efficax, quia si causa, quæ efficit huiusmodi effectum, ita applicetur, ex parte effectus nō censeo esse repugnantiam, quod ita fiat, quia res permanens habet suam intrinsecam indiuisibilem durationem, quæ potest, & instanti, & tempori nostro coexistere, & ita quod in se est, potest vtroque modo incipere, si ex parte agentis non fit repugnantia. Nihilominus in præsenti non placet hic modus dicendi, quia necesse est, vt coincidat cum præcedenti, & ideo eisdem rationibus refellendus est. Assumptum explicatur: primo, quia quando actio, quæ est in se indiuisibilis, secundum coexistentiam ad nostrum tempus incipit per vltimum non esse, necesse est, vt in re duret per aliquod tempus determinatum, cui coexistit. Sed effectio gratiæ est actio indiuisibilis, vt ostensum est: quia gratia quæ est effectus sacramenti, tota simul datur: ergo, si illa actio incipit per vltimum non esse, durat pro aliquo tempore determinato, quia non semper durat: ergo desinit esse in aliquo instanti intrinseco, vel extrinseco: ergo durabit toto tempore interiecto, inter illa duo instantia, quod tempus certum est, ac determinatum: ergo hæc sententia necessario coincidit cum præcedenti.

Secundo idem declaratur, quia impossibile est, sacramentū cōsummari illo modo, sc. per vltimum non esse vltimę particulę consummantis sacramentum: quia necesse est, vt in aliquo instanti, vel tempore sit verum dicere sacramentum esse, alias nunquam esset: quia non potest esse, nisi, vel in tempore vel in instanti: sed post quā sacramentum est, desinit esse: ergo necesse est, signari aliquod instans, quod diuidat esse sacramenti à non esse. Ergo necesse est, vt illud instans sit, aut primum non esse sacramenti, aut vltimum esse eius: quia nulla res potest desinere esse, nisi alterutro ex his modis, vt supra probatum est: ergo non potest sacramentum incipere esse, in vltimo non esse vltimæ particulæ eius. Nam

inquiro, an illud instans, quod est vltimum non esse gratiæ, vel postremæ particulæ sacramenti, sit primum esse sacramenti, vel vltimum non esse eius. Primum dici non potest iuxta hanc sententiam: tum, quia, si in illo instanti iam est sacramentum: ergo in illo instanti iam est quidquid est de essentia sacramenti: ergo pars, quæ postea subsequitur, & tunc incipit extrinsece, no pertinet ad constitutionẽ sacramenti: tum etiam, quia si tunc, iam est sacramentũ, ergo in eodem instanti erit effectus sacramenti: quia sacramentum simul atque existit, efficit. Si vero dicatur secundum, scilicet, hoc instans esse vltimum non esse sacramenti, necesse est, vt post illud designari possit aliquod instans, in quo desinat esse sacramentum, quia non potest in eodem desinere in quo incipit extrinsece, vt per se notum est: quia in illo instanti nondum res est, & ita illud instans nec potest esse primum non esse rei, cum potius dicatur esse vltimum non esse illius: neque etiam potest esse vltimum esse rei, cum nondum sit: ac denique quia nulla res potest desinere esse, antequã esse supponatur: necesse est ergo, vt designetur aliud instans, in quo desinat esse sacramentum: ergo durabit sacramentum toto illo tempore determinato, quod est inter illa duo instantia: ergo non fuit sacramentum consummatum per illam particulam, vt incepit esse in tempore indeterminato, sed vt consummata est toto illo tempore determinato. Patet hæc vltima cõsequentia: quia, si illo modo fuisset consummatum sacramentum, ergo in dimidia parte illius particulæ fuisset consummatum, & in quacunque alia minori designata: consequens autem ostensum est falsum: quia si prius fuisset consummatum sacramentum, prius etiam esse desiisset: quia cum sacramentum successiue fiat, statim ac consummatur, desinit esse: repugnat ergo, sacramentum consummari illo modo in tempore indeterminato, quia illud necessario erit reuocandum ad tempus determinatum ex parte desitionis sacramenti. Non potest autem totum aliquod tempus determinatum esse secundum se totum, & secundum quamlibet sui partem esse consummatiuum sacramenti: quia hoc ipso, quod pars prior sufficit ad consummandum sacramentum: reliquæ non requiruntur: ergo eadem ratione repugnat effectum sacramenti incipere illo modo, quia in hac sententia supponitur effectus sacramẽti incipere simul cum ipso sacramento. Tertio, confirmari potest hic discursus, quia, vt supra dicebam, sacramentum in re esse debet aliquid determinatũ, cumque sit instrumentum gratiæ, oportet vt illam efficiat per aliquam rem determinatam: ergo, si illa pars, per quam sacramentum efficit gratiam, est successiua, necesse est, vt duret aliquo tempore determinato: ergo toto illo durabit effectio gratiæ, quod supra improbatum est, atque ita necesse est, vt hæc tertia sententia cum secunda coincidat.

Ad argumentum: respondetur.

Vnde ad fundamentum huius sententiæ negatur, minimam ablutionem, seu materiam sacramenti, designandam esse in illo modo, sed intrinsece, scilicet, tanta ablutio sufficit, & minor non sufficit: nec potest aliter intelligi: quia sicut sacramentum in re debet esse certum, ac determinatum, ita & materia eius intrinseca. Item, quia quantitas materię non determinatur, nisi quaten⁹ necessaria est, vt si vera ablutio vel vnctio hominis seu partis illius: ad hoc autem requiritur, quod fiat vt minimum, in tãta quãtitate. Atque eodem modo respondetur ad alteram partem de forma. Nam significatio eius, non perficitur per indeterminatam inceptionem vltimę particulæ, alias non redderet sensum certum: ergo consummatur sensus & significatio in aliquo instanti, in quo vel tota vltima particula, vel aliqua sufficiẽs pars eius prolata est.

1. Sententia.

Quartus ergo modus dicendi est, sacramentum conferre gratiam in vnico instanti, non in quo sacramentum primo est, aut vltimo non est, sed in quo primo non est. Cum enim sacramentum successiue fiat, non aliter est, ac desinit esse, quam entia successiua, & ideo tamen est, dum fit in temporis successione, in qua non potest dare gratiam, quia id repugnat, vt declaratum est in omnib. modis supra tractatis. Rursus in nullo instanti illius successionis potest dici, sacramẽtum esse consummatum: quia semper superest aliquid efficiendum, quod est de essentia illius: & propterea in nullo etiam illorum instantium in quo fit sacramentum, potest gratiam cõferre, quia non dat illam, donec fit essentialiter perfectum: quia sicut antea non habet consummatam significationem suam, ita neque efficaciam. Denique, quia si semel fieret gratia in instanti intermedio, licet postea non consummaretur sacramentum, maneret effectus eius: & ita haberetur effectus sacramenti sine vero sacramento, quod est impossibile: superest ergo, vt gratia sacramenti conferatur in instanti, in quo consummatur sacramentum, quod est primum non esse illius: nam in rebus successiuis, vt est oratio, dies, &c. illud instans, in quo consummãtur, est primum non esse earum. Ita docet Soto in 4. d. 9. q. 2. art. 7. circa finem. *Soto.* Quæ sententia facile sustineri posset, si opinaremur sacramenta non esse causas physicas gratiæ, sed morales, quia in causis moralibus nullum est incommodum, quod effectus earum conferatur, postquam illæ esse desierunt, tamen, si supponamus, sacramenta esse causas physicas, non potest hæc responsio sustineri: nec Soto, & aliqui Thomistæ, qui hæc duo coniungunt, consequenter in eo loquuntur: quia nihil potest efficere, quando non est. Primo, quia nihil potest efficere, nisi habeat virtutem agendi, vel naturalem, vel obedientialem, sed quod non est, non habet naturalem virtutem agendi, vt est per se notum: nec obedientialem: quia necesse est vt hæc fundetur saltem in aliqua entitate: ergo quod entitatem non habet, non potest assumi vt instrumentum ad agendum. Secundo, quia quod fit ab alio, pendet ab illo in suo esse: sed res, quę existit, non potest physice, ac realiter pendere à re, quæ non existit: quia rem vnam pẽdere ab alia physice & effectiue, intrinsece includit, q̃ existentia vnius rei ita innitatur in existentia alterius, vt ablata vna, tollatur altera, quæ ab illo pendet. Tertio, quia fieri non potest, vt res, quæ futura est, efficiat antequam sit: ergo similiter repugnat, vt res quæ præterijt, efficiat, quando iam non est, nec in se neque aliqua reali virtute: patet consequentia, quia res, quæ fuit, postquam esse desijt, tam est omnino nihil, quam res futura, quamdiu facta non est: imo illa, quæ iam fuit, quodammodo magis distat ab Ente reali: quia iam non potest habere esse per causas naturales, sicut potest res futura. Quod aũt res aliquando habuerit esse: si nunc illud non habet, neq; in se, neq; in aliquo instrumento, seu virtute, tam est impertinens ad præsentem actionem, sicut, quod res habitura sit esse, quod nondum habet. *Res praeterita potest esse causa per virtutem relictam, quod neutiquam potest futura.* Vnde hæc sola vera differentia inueniri potest inter rẽ præteritam, & futuram: quia res præterita, quia aliquando habuit esse, potest relinquere virtutem aliquam, quæ vice sui efficiat, quam non potest præmittere res futura, quæ nondum habuit esse: at vero si res, quæ fuit nullam virtutem reliquit, non magis potest agere, quam si nunquam fuisset: quia illud fuisse, nihil omnino est, nisi denominatio pure extrinseca, quæ non potest esse sufficiens ratio agendi. Et hinc consequenter fit, si res iam omnino desijt esse, nihil omnino referre, quod inter esse præteritum, & non esse, sit magna, vel parua distantia: nam repugnantia non oritur, nisi ex ipsa ratione non Entis: quæ cum nihil sit, non potest esse origo, seu fons alicuius esse. Et hæc ratio eandẽ vim habet siue præterierit esse ante multũ, siue ante paruum tempus. Et idẽ est etiam, si præcesserit in tẽpore immediato ante

præsens

præsens instans: quia hæc differentia solum est secundum magis, vel minus, in propinquitate, vel distantia: nam præsens instans re vera habet durationem indiuisibilem distinctam à toto tempore præcedenti. Non enim sunt simul, sed quando est præsens instans, iam præteritum tempus omnino non est: ergo, quando ex duab. rebus vna incipit in præsenti instanti, alia vero desiit esse in tempore immediato ante hoc instans, non potest illa ab hac dependere in efficientia, & existentia: quia duæ illæ res nunquam coexistunt simul, nec se tangunt (vt ita dicam) secundum coexistentiam, & consequenter nec secundum efficientiam. Quia hæc intrinsece, & essentialiter pendet ab existentia, de qua paulo inferius, & in disputatione sequenti redibit sermo.

Quod obijcit Sot. refellitur.

Nec̃ est verum, quod Soto supra ait, in naturalibus causis interdum accidere, vt res quæ immediate ante hoc fuit, nunc operetur: sicut motus, inquit, est causa caloris, & non efficit illum, nisi in primo non esse sui: & alij ponunt exemplum in dispositionibus quæ præcedunt immediate ante instans generationis, quæ, licet in instanti generationis non maneant, efficiunt tamen formam, quæ in illo instanti producitur. Sed vtrumque exemplum est falsum, nam motus, non est causa caloris per se, sed per accidens: vnde præter illum est alia causa per se, fieri autem potest, vt calor successiue fiat simul cum ipso motu, si subiectum ratione illius successiue disponatur, vel causa per se efficiens calorem successiue applicetur. Quod si aliquando incipit calor in termino motus, ideo est, quia per motum relinquitur subiectum dispositum ad calorem, & causa per se efficiens calorem in eodem instanti & existit, & applicata manet. De dispositionib. autem, primo verius est, non corrumpi, sed manere in instanti generationis. Secundo admissa probabili sententia, quod illæ pereunt in instanti generationis, non est probabile, illas effectiue concurrere ad introductionem formæ, tum propter rationes factas, quia iam non sunt, neque aliquid vice sui relinquunt, tum etiam, quia sunt insufficientes ad introducendam formam, quia non habuerunt vltimum terminum, & complementum necessarium ad introductionem formæ. Sed de hoc plura in Philosophia.

Vltima, tenendaque sententia.

Vltimus ergo ac verus dicendi modus est, sacramentum conferre gratiam in instanti, in quo non extrinsece, sed intrinsece perficitur ac consummatur: quamquam enim sacramenta extrinsece fieri incipiant per vltimũ non esse ablutionis, vel prolationis verborum, &c. consummantur tamen in vno instanti, in quo fit aliquid indiuisibile, positiuum, & reale, quo intrinsece completur sacramentum, & in eodem instanti gratia confertur. Probo singula: & primum quidem ex Philosophia constat: dari in omni motu successiuo, quãdo peruenitur ad terminum eius, aliquam mutationem instantaneam, qua cõsummatur terminus illius motus: quia per illam mutationem acquiritur in illo instanti aliquid indiuisibile, quod in toto anteriori tempore non erat acquisitum, vt verbi gratia, in intẽsione acquiritur terminus caloris, vt duo, vel vt tria, & sic de aliis: & ideo licet illud instans dicatur primũ non esse motus, quatenus Ens successiuũ est, tamen est primum esse termini consummati, & perfecti, & ideo vocatur vltimum mutatum esse motus. Quocirca idem videre licet in materiis, & formis sacramentorum: nam materiæ illæ, quæ cõsistunt in vsu, per motum localem, vel cõtactum aliquem perficiuntur, vt ablutio, vel vnctio: intelligi autem potest, contactum sufficientem perfici, aut fieri in aliquo instanti terminante motum præcedentem, qui terminus licet extrinsecus sit motui præcedenti, est tamen intrinsecus cõtractui, qui aliquid reale est, & intrinsecum sacramento. Similiter forma sacramenti est oratio aliqua, quatenus reddit integrum, & perfectum sensum, qui sensus in aliquo instãti intrinsece consummatur per aliquẽ sonũ: qui in eo instanti additur, & realiter existit, tanq̃ realis terminus totius soni præcedẽtis. Cuius signũ est, quia in eo instãti ita cõsummatur oratio, vt in eo multiplicẽtur seu efficiantur species in auditu. Ergo durat in illo instãti aliqd rei, pertinens ad cõplementum verborũ, seu orationis.

Secundo hoc declaratur. Quia necesse est signare aliquod instans, in quo sit verũ dicere, sacramẽtum esse, quia inconueniens videtur, rem aliquã realiter fieri, & nunquã de illa affirmari posse, quod existat. Sacramentũ autẽ realiter fit, & quãdiu fit, si aliquid illius supereſt faciendũ, nondũ existere dicitur: quia nondum tota eius essentia facta est. In quo differt à motu & tẽpore, & huiusmodi Entib. successiuis, quę tunc existere dicuntur, quando aliquid eorũ factum est, & aliquid supereſt faciendũ. Ergo oportet, vt sacramentum dicatur esse, saltẽ in illo instanti, in quo perficitur, quamquã post illud instãs, vltra futurum non sit sacramentũ, nec̃ aliquid illius restet efficiendum: quia in eo instanti perficitur & consummatur tota significatio sacramẽti. Ergo necesse est, vt in eo instãti fiat, & sit aliquid intrinsecũ sacramẽti. Quia, si nihil illius esset, nulla ratione dici posset, tunc existere sacramentũ. Dices, si tunc existit sacramẽtum, cum antea non esset: ergo tunc incipit esse sacramentum: ergo incipit per primum sui esse: ergo non est Ens successiuũ: nam repugnat Entia successiua fieri per primum sui esse: nam, quod ita fit, totum simul fit. Vnde etiam sequitur, quod ante illud instans sacramentum nõ fiebat. Rursus immediate post illud instans non erit sacramentum, vt dictum est: ergo si tunc est sacramentum, desinit esse per vltimum sui esse, quod etiam repugnat rebus successiuis, vt constat ex communi sententia Philosophorum.

Sacramentum in aliquo instanti existere, necesse est.

1. Obiectio.

Propter hæc aliqui renuunt concedere, in illo instanti sacramentum existere, etiã si aliquis realis terminus eius existat, qui cũ sit indiuisibilis, & ideo sufficiat, vt in eo instãti fiat gratia actione indiuisibili, non tamen sufficit, vt dicatur existere sacramẽtum: quia nihil illius faciendũ supereſt: sicut etiã, quamuis in termino motus aliqua mutatio indiuisibilis superaddatur toti motui præcedenti, non tamen dicitur in eo instãti esse motus, quia nihil amplius supereſt faciendum: & hæc est natura entis successiui, vt tantũ esse dicatur, quãdo aliquid eius factum est, & aliquid faciendũ supereſt. Verius tamen est quod asseruimus, quia non oportet, vt in omnibus sacramentum imitetur entia successiua. Nã sicut in hoc non seruat similitudinem cum illis, quod illa dicantur esse, dum fiunt, & aliquid ex eis supereſt faciendum, sacramentũ autem minime: ita è cõtrario non oportet, vt in eo seruet similitudinẽ, quod sicut illa non sunt in suo termino, ita etiã sacramentum tunc non sit, quin potius, quia in illo est dissimile, debet etiam esse in hoc, quia oportet, vt in aliquo instanti dicatur iam existere: cum ergo hoc non verificetur in intermediis instantibus, debet saltem verificari in illo instanti: in quo sacramentum perficitur & consummatur. Nam ex his differentiis inter sacramentum & alia entia successiua colligimus, sacramentum requirere quidem successionem, non tamen in sola illa consistere, sed in ea, vt intrinsece terminata, vsq; ad tale instãs, in quo intrinsece perficitur, aut sensus verborum, aut cõtactus ex parte materiæ necessarius, aut denic̃ tota significatio sacramenti. Erit ergo sacramentum signum quoddam, quod successiue fit, & intrinsece terminatur, in quo termino habet perfectam significationem suam. Et ideo in eo esse dicitur, quia signum tunc est quando significat. Atq; huius rei exemplũ esse potest oratio, vel propositio, quæ ante instans, in quo consummatur sensus eius, nõ potest dici esse, quia nondũ significat verum, vel falsum: in illo vero instanti proprie dicetur esse, quia tũc habet veram significationem.

Sacramentum non in omnib. imitatur entia successiua.

Sacramentum in eo instanti esse dicitur, in quo habet perfectam significationem.

Obiectioni satis fit.

Ad argumentum ergo respondeo in illo instanti incipere esse sacramentum per primum sui esse, in esse perfecto, quamuis secundum esse imperfectum ante fiat: sicut calor, vt octo incipit esse per primum sui esse, quia tunc terminatur, & perficitur, licet antea fieret, quoad latitudinem caloris per alterationem successiuam: vnde quod ita incipit per primum sui esse, non oportet, vt simul incipiat, sed quod in instanti absoluatur, ac terminetur: neque oportet, vt diximus, in hoc esse simile sacramentum aliis entibus successiuis, quæ non requirunt determinatam perfectionem, & veluti intrinsecam consummationem, sed solam successionem. Atq; idem respondendum est ad alteram partem de definitione sacramenti: concedo enim, illud idem instans, quod est primum esse sacramenti perfecti, esse vltimum esse sacramenti, quod nullum est inconueniens, vt ex dictis facile constat.

Vltimo facile ex dictis intelligitur, quomodo sacramentum gratiam conferat in vnico instanti, in quo & ipsum sacramentum existit & primo perficitur ac consummatur: quia in eo instanti omnia concurrunt, vt effectus fieri possit, quæ neque ante illud instans, nec post illud concurrere potuerunt, quia in eo instanti causa est essentialiter perfecta, & antea non fuit, neq; postea duratura est: & alioqui subiectū est capax, & sine obice, vt supponimus: & effectus natura sua postulat, vt indiuisibiliter fiat: ergo in nullo alio tempore, vel instanti perfici commodius potest huiusmodi effectus. Quam doctrinam colligo ex D. Tho. infra quæstio. 75. art. 7. ad 1. & 3. dicente, transsubstantiationem perfici in vltimo instanti prolationis verborum, & quæst. 78. artic. 4. ad 3. vbi dicit in vltimo instanti prolationis verborum habere verba virtutem efficiendi, & eandem doctrinam significat Capreol. in 4. distinctione 2. quæstio. 1. art. 3. ad 2. Scoti contra tertiam conclusionem, vbi refert alia loca Diui Thomæ. Possunt etiā prædicta omnia confirmari quodam vulgari exemplo seu casu, nimirum, si contingat subiectum deficere in eo instanti in quo consummatur sacramentum, ita vt illud instans sit primum non esse hominis, qui sacramentum recipit, an tunc detur gratia per sacramentum, nam iuxta opiniones supra tractatas, & præsertim iuxta quartam sequitur, sacramentum fuisse perfectum, & consequenter ratione illius dandam esse gratiam, etiam si in illo vltimo instanti danda sit. Et ita sentiunt Maior in 4. d. 16. & Adrian. materia de Confessione, quæstione 4. quod tamen habet nonnulla incommoda. Primum, hominem, qui toto tempore vitæ fuit in peccato mortali, vel originali, in termino eius incipere esse in gratia, vel etiam in gloria, ratione Baptismi. Secundo saluari eum, qui in hac vita, nec fidem actualem, nec habitualem cōsecutus est. Iuxta nostram autem sententiā hæc incommoda facile vitantur: negamus enim illum hominem accepisse sacramentum, quia defuit illi aliquid necessarium ad essentiam, & perfectionem sacramenti. Item, quia cum in eo instanti perficiatur significatio, & tunc deficiat subiectum, quod per verba significatur, non possunt tunc reddere verum sensum. Vnde consequenter fit, vt neq; tunc detur effectus sacramenti, quia sine sacramento non comparatur effectus, vt supra dictum est, & hoc significauit Soto in 4. d. 9. q. 2. art. 7. in fine.

D. Thom.

Capreol. Confirmatur.

Maior. Adrian.

Soto: Obiectio.

Dices, si sacramentum in solo vltimo instāti confert gratiam, ergo non totum sacramentum facit illam, sed solum aliquid indiuisibile sacramēti, quod in illo vltimo instanti existit. Respondetur simpliciter negando consequentiam, quia, licet sacramentum solum efficiat per illum vltimum terminum suum, tamen simpliciter totum sacramentum confert effectum, quia ille vltimus terminus non efficit, nisi in virtute, seu ratione totius formæ. Item, quia, quod fit per partem, vel per aliquid: quatenus est complementum alterius, simpliciter fit ab ipso toto: sicut homo videre dicitur, licet non per omnes sui partes, sed per oculum tantum videat: & globus perfectus tangit planum, & impellit illud, quamuis solum per indiuisibile tangat, & impetum imprimat. Adde, quod in sacramentis, licet in ratione mutationis, seu successionis illud, per quod fit actio, sit quid indiuisibile: tamen, considerando rem ipsam, semper est res aliqua diuisibilis, vt aqua, sonus, vel similia.

Soluitio.

Sed quæres rursus, cum sacramentum constet forma, & materia, in quo instanti vltimo detur gratia: an in eo, in quo absoluitur forma, vel in quo finitur materia: non enim semper sunt vnum, & idem. Respondetur, in quiquis illorum, quod fuerit vltimum complementum sacramenti: non enim est de substantia sacramenti, quod physice finiatur prius forma, quam materia eius, sed interdum potest prius absolui forma, interdum materia, dummodo moraliter coniungantur, vt supra dictum est. Et donec vtraq; finita sit essentialiter, non est completum sacramentum. Et ideo indifferenter fieri potest, vt sacramentum compleatur posterius tempore, quam forma, si nondum finita sit materia, & è contrario, atque eadem ratione, interdum fieri potest effectus in instanti completiuo formæ, interdum vero in instanti terminatiuo materiæ, dummodo sit illud, in quo completur sacramentum: nam hoc solum est per se, ac simpliciter necessarium. Vnde fit, hunc effectum gratiæ re ipsa interdum fieri per formam, interdum per materiam, interdum per vtramque ratione vltimi termini, si contingat vtrumque simul concurrere: semper tamen effectus tribuitur toti sacramento, quia fit in virtute totius: vt supra dictum est. Et eodem modo tribuitur magis formæ, quam materiæ: quia illa est, quæ determinat significationem materiæ: vel etiam, quia regulariter consummatur in ea sacramentum.

In quo instanti detur gratia.

Vltimo supererat hic difficultas specialis de sacramento Eucharistiæ: nam quæ hactenus diximus proprie solum proceduht de his sacramentis, quæ consistunt in vsu, & ita communia sunt omnib. sine vlla speciali difficultate: at vero sacramentum Eucharistiæ est permanens, & quamuis constet, non conferre gratiam ante vsum manducationis: tamen ille vsus habet successionem, & in eo reperiuntur duo valde diuersa à cæteris sacramentis. Primum est, quod à principio vsus vsque ad finem, totum sacramentum iam existens applicatur: & tangitur à suscipiente. Secundum quod aliquo tempore post finitam manducationem permanet sacramentum applicatum suscipienti: & ideo est specialis difficultas in hoc sacramento, quando conferat suam gratiam. Sed cum sit illius propria, in propriam etiam materiam referuanda est.

SECTIO III.

Vtrum sacramenta conferant gratiam postquam transacta sunt.

Quæstionis sensus explicatur.

HÆc difficultas potissimum procedit de gratia habituali, & de sacramentis, quæ consistunt in vsu, & si extendatur ad Eucharistiā, intelligenda est de tempore, postquā species sacramentales esse desierunt, seu corruptæ sunt, nam de tēpore, quo permanent in stomacho post manducationem, est specialis difficultas suo loco tractanda. Rursus supponendum est, certum esse, sacramentum, proprie loquendo, vnum tamen effectum gratiæ cōferre. Vnde, si sacramentū, quando recipitur, suum effectum conferat, certum est postea non cōferre alium similem: quia tantum ordinatur ad vnum adæquatum effectum gratiæ conferendum: agimus enim de gratia habituali, nam de auxiliante infra dicā. Non dis-

puto

puto nunc, an illa gratia per sacramentum semel collata, si postea per peccatum perdatur, rursus per pœnitentiam restituatur: quia hoc non est præsentis instituti, sed ad materiam de Pœnitentia spectat: & quamuis demus, illam gratiam restitui, illa non censebitur nouus effectus sacramenti, sed quasi continuatio prioris sine noua dependentia à sacramento, sed ex vi applicationis meritorum Christi factæ per præcedentem sacramenti susceptionem. Difficultas ergo superest, quando sacramentum eo tempore, quo suscipitur, non habet effectum propter fictionem seu obicem suscipientis, an postea incipiat illum habere, quando fictio, seu obex remouetur. In qua duo possunt esse extremi modi dicendi, plures autem medij inter illos extremos. Primus in vniuersum negans, sacramentum, quod semel fuit impeditum, ne conferret suum effectum propter obicem, postea illum conferre, etiam si obex auferatur: quia promissio gratiæ solum est facta susceptioni ipsius sacramenti, & sub ea conditione, si homo non ponat obicem: si ergo homo conditionem non implet, & obicem ponit, promissio Dei non habet effectum, atq; adeo Deus liber manet ab omni obligatione conferendi talem effectum. Rursus sacramentum iam non est, vt possit illum conferre. Ergo non est, cur dicamus, illum per sacramẽtum postea dari: quia nec sacramentum dat, nec Deus dare tenetur ratione sacramenti, quod si non tenetur, neq; infallibiliter dat, nec ex certa lege. Vbi enim est huiusmodi lex? Quod si non infallibiliter datur, iam non est effectus sacramentalis. Et confirmatur. Nam sacramentum non dat gratiam, nisi per illud applicentur Christi merita ad hunc effectũ, sed ei, qui ponit obicem sacramento, non applicantur tunc Christi merita, quia est inimicus, & incapax meritorum Christi: ergo illud sacramentũ non potest postea habere effectũ in huiusmodi homine. Probatur consequentia, quia sine applicatione meritorũ Christi non potest gratia conferri: quia hæc applicatio non fit, nisi per ipsum sacramentum, quãdo suscipitur. Et hanc sententiam necesse est, doceant illi authores, qui negant, Baptismum habere effectũ recedente fictione. Quia si de aliquo id affirmandũ est, maxime de Baptismo. Hos aũt authores referã in ꝓpria materia.

1. Modus dicendi confutatur, & probatur.

2. Modus dicendi.

Secundus modus dicendi est, Omnia sacramenta, si cum fictione suscipiantur, illa postea ablata, incipere conferre suum effectum gratiæ sanctificãtis. Ita sentit Caiet. tom. 1. Opusc. tract. 5. quæst. 5. de confess. informi, & Pet. Soto. lect. 4. de Baptism. & videtur esse sententia D. Thom. in 4. d. 17. q. 3. art. 4. quæstiun. 1. vbi cum dixisset, eum, qui sine interiori pœnitentia, absoluitur, tunc nõ percipere fructum absolutionis, consequi tamẽ illum recedente fictione: subdit, sicut etiam est & in aliis sacramentis: vnde eidem sententiæ adhærere videntur Palud. ibi. q. 8. Capr. q. 2. Ratio huius sententiæ esse potest, quia sacramẽtorum omnium institutio, & causalitas eiusdem rationis est. Constat autem, aliqua sacramenta habere effectum recedente fictione: ergo idem dicendum est de omnibus. Dices, in quibusdam esse specialem causam, & necessitatem, vt in Baptismo, aut Pœnitentia. Sed contra, quia absolute nulla est necessitas, vt sacramentũ incipiat habere propriũ, & specialem effectum. Satis enim erat, quod homo posset resurgere à peccato per contritionem, absque voto eiusdem sacramenti, sed potius cum ordine ad sacramentum susceptum, quod fieri potest absque effectu ex opere operato. Nam sicut supra diximus, quando datur gratia per contritionẽ in voto futuri sacramenti, nõ dari ex opere operato, sed solũ iuxta dispositionem operantis, cũ ordine ad sacramenta præterita, absq; effectu ex opere operato, & illa gratia esset sufficiens ad salutem. Ergo quod sacramenta aliqua habeant effectum ex opere operato, recedente fictione, non est propter necessitatem simpliciter, sed propter maiorem vtilitatem, & propter efficaciam meritorum Christi, & sacramentorum eius: hæc autem ratio locum habet in omnibus sacramentis. Quæ in hunc etiam modum explicari potest, quia per vsum sacramenti, applicantur Christi merita, quantum est ex parte Dei, & Christi: ergo post sacramentum receptum manent Christi merita applicata, & acceptata à Deo, vt quotiescunq; ablatum fuerit impedimentum, statim habeant suum effectum. Nam sicut gratia prius collata per sacramentum, & deinde per peccatum amissa, postea per pœnitentiam reparatur, quia ad illum effectum iam semel fuerunt applicata Christi merita, quæ semper manent in diuina acceptatione: ita etiam gratia quę danda erat per sacramentum, quando primo susceptum fuit, si nullum inuenisset impedimentum, reuiuiscet postea ablato impedimento, quia merita Christi fuerunt applicata, & acceptata à Deo ad illum effectum. Atq; similis coniectura, seu proportio sumi potest ex eo, quod opera mortificata reuiuiscunt postea, quo ad effectum gratiæ: quia sacramentum, etiam si in peccato suscipiatur, licet, vt est opus hominis recipientis illud, sit opus mortuum, tamen vt est opus Christi, non est opus mortuum, sed viuum, quamuis quoad effectum sit veluti mortificatum ex indispositione operantis. Ergo sicut alia opera mortificata recedente peccato habent suum præmium, ita & sacramentum ficte susceptum, recedente fictione habebit effectum suum.

Caiet. Soto. D. Thom.

Obiectio.

Responsio.

Tertius modus dicendi est, Baptismum habere effectum suum, recedente fictione, alia vero sacramenta minime, ita Soto in 4. d. 6. q. 1. art. 8. Alii hanc virtutem tribuunt Baptismo, & Pœnitentiæ tantum, quod sentit Duran. in 4. d. 4. q. 4. nu. 8. & d. 17. q. 13. Alii hoc tribuunt omnibus, & solis sacramentis imprimentibus characterem. Quod sentit D. Tho. in 4. d. 4. q. 2. art. 2. quæstiunc. 3. ad 3. Palud. ibi. q. 5. Sylu. verbo, Baptismus. 4. in fin. Couarr. in c. Alma mater. 1. p. §. 4. nu. 13. in fin. Quæ sententiæ commodius examinabuntur infra in materia de Baptismo. Nunc solum in genere quæstioni propositæ respondetur: non repugnare sacramento nouæ legis, vt fic, habere effectum, postquam transactum est, habendo scilicet effectum recedente fictione. Probatur, quia certum fere est, effectum Baptismi dari recedente fictione. Est n. hæc aperta sententia Aug. lib. 1. de Baptism. c. 12. & lib. 3. c. 13. quam omnes Theologi secuti sunt, vt in proprio loco videbimus. Motus est autem August. ad hoc asserendum, propterea quod sacramentum Baptismi iterari non potest: vnde, ne homo, qui ficte illum suscepit, perpetuo careat effectu huius sacramenti, necesse est, vt effectus sacramenti prius indigne susceptiꝑ redire possit, recedente fictione. Quod maxime in hoc sacramento necessarium fuit, quia eius effectus, scilicet remissio originalis peccati, est necessarius ad salutem, & sacramentum ipsum est medium necessarium ad talem effectum obtinendum, vt latius in prędicto loco dicemus. An vero hoc fit propriũ eius, vel aliis etiam cõueniat, tractabimus agentes de effectu Baptismi.

3. Dicendi modus. Soto. Durand. D. Thom. Palud. Sylues. Conarr.

Vltimo addendum est, quando effectus sacramenti fit post sacramentum susceptum, & aliquo tempore transactum, tunc non proprie fieri effectum ab ipso sacramento, sed dari à Deo intuitu sacramenti, seu ratione sacramenti prius susceptiꝑ cum enim sacramentum iam non fit, non potest proprie causare, vel efficere gratiam. Nam causare, & efficere supponit esse, ergo solum dicitur ille effectus dari ratione sacramenti, quia intelligitur manere in diuina acceptatione. de qua re dicemus pluꝛa in sequenti disputatione.

Sacramentum transactum non dat proprie effectum, sed Deus ratione illius.

Ad fundamenta aliarum opinionum facilis est responsio ex dictis. Ad rationem enim primæ sententiæ dicendum est, sacramenta, quæ habent effectum recedẽte fictione, id habere ratione diuinæ promissionis

Ad arg. in contrarium respondetur.

sionis, quæ sub hac lege, & modo fieri potuit, & facta creditur, quando finis & natura sacramenti id postulare videtur. Vnde ad fundamenta secundæ opinionis dicitur, hanc promissionem, & institutionem non esse eiusdem rationis in omnibus sacramentis, quia non est in omnibus eadem causa, & eadem necessitas, vt declaratum est. Cætera, quæ ibi dicuntur, facilia sunt, & ideo non est necesse ad singula prolixius respondere.

DISPVTATIO IX.

De modo, quo sacramenta efficiunt gratiam.

IN hac disputatione non est sermo de modo effectionis, ex parte ipsius effectus, vt ita dicam, id est, an fiat in instanti, vel successiue, vel an fiat per creationem, vel eductionem de potentia subiecti. Nam prior quæstio in præcedenti disputatione expedita est: posteriorem vero obiter attingemus in sequentibus: est igitur sermo de modo effectionis seu causalitatis ex parte ipsius causæ, seu sacramenti. Supponimus autem tanquam certum, sacramentum non efficere gratiam, vt causas principales, sed vt instrumenta. Quod est per se notum, quia neq; ex se, neq; in se habent virtutem sufficientem ad huiusmodi effectum producendum. Solum ergo superest quæstio de modo instrumentorum, id est, an sacramenta efficiant, vt propria instrumenta physica, vel alio perfectiori modo, & minus proprio. In qua re dicemus prius, quid fuerit possibile, deinde quid de facto fuerit à Christo institutum.

SECTIO I.

Vtrum sacramenta potuerint esse propriæ causæ instrumentales physicæ, gratiæ sanctificantis.

1. Sententia negat. Durand. Scotus. Capreol.

AVthores fere omnes, qui negant, sacramenta de facto esse instrumẽta physica, supponere videntur esse impossibile communicare sacramentis, hoc causalitatis genus, & ita videntur procedere, Durand. Scot. Capreol. & alij sect. sequenti citandi. Potest autem hæc sententia fundari, primo in speciali quadam proprietate sacramentorum, eorum præsertim, quæ in vsu consistunt, scilicet, qui sunt Entia successiua, quæ dũ fiunt, non sunt perfecta, & quando sunt perfecta iam non sunt: quando autem non sunt, efficere nõ possunt. Sed hoc fundamentum expeditũ à nobis est ex dictis disputatione præcedenti, sect. 2. Vbi declarauimus, quomodo effectus gratiæ fiat in aliquo instanti, in quo sacramẽtum perficit & existit per aliquid reale, pertinens ad intrinsecum complemẽtum suum, per quod potest gratiam efficere. Secundo fundari potest hæc sententia in aliqua speciali proprietate gratiæ efficiendæ per sacramentum, scilicet, quia gratia tãtum potest fieri per creationem: nulla autem creatura potest esse creationis instrumentum. Maior patet, quia cum gratia sit forma supernaturalis, non continetur in potentia animæ: ergo nõ potest inde educi: oportet ergo, vt creetur. Tertio potest fundari in generali ratione omniũ diuinorum operum, seu miraculorum, quæ superãt virtutem creaturæ, & ideo non videntur proprie ac physice effici posse ab inferiori creatura: quia impossibile est operari sine virtute operandi: creatura vero non habet virtutem ad gratiam efficiendam. Quia neq; habet illam connaturalem, cum tota illa actio sit supra naturã eius: nec superadditam, quia nulla res seu qualitas ei additur, per quam agat. Quę ratio maxime locũ habet in sacramentis, quæ in esse naturæ, seu entitatis suæ sunt valde imperfecta: quia soluꝰ sunt quidam motus locales, vel soni: aut voces. Et augeri potest hæc difficultas. Primo, quia in his rebus præsertim in sacramentis, nulla potest intelligi actio prævia propriæ instrumenti, per quam *Fundamen.* concurrat ad gratiam efficiendam: sed sine huiusmodi actione non potest intelligi, propria ratio instrumenti, quia de ratione instrumenti est, vt de se aliquid conferat, & agat ad effectũ principalis agentis, alias vix intelligi potest, quomodo instrumẽtum sit. Confirmatur secundo, quia, si sacrameta possunt assumi, vt instrumenta, ad efficiendam gratiam, eadem ratione quælibet res posset esse instrumentum ad efficiendam quamcunq; aliam. Quia non est maior ratio de vna, quam de alia: consequens vero videtur falsum, alias per sensum posset Deus efficere visionem beatificã, & per relationem posset efficere rem absolutam, quantumuis perfectã. Vnde etiam fieret, vt nõ minus per diuinas etiam relationes posset Deus efficere per creaturas, non habentes virtutem connaturalem operandi, quã per relationes sibi proprias, & intrinsecas: cõsequens autem est falsum, alias etiam posset Deus aliquid efficere per vnam relationem personalem, & non per aliam, atq; ita opera Trinitatis ad extra non essent necessario indiuisa.

Sacramenta posse esse instrumenta physica non repugnat. D. Thom. Caiet.

Nihilominus dicendum est non esse impossibile, neque implicare contradictionem, vt sacramenta sint propria, ac physica instrumenta alij gratiam in anima efficiendã, attingendo immediate ac proximè ipsam gratiæ productionem. Hæc est sentẽtia D. Tho. in his articulis, quam Caiet. sequitur & alij eius discipuli frequẽtius. Et probari pot, primo omnib. testimoniis, quibus infra probabimus, ita esse de facto. Secundo probari potest ex his, quę docuimus in primo tomo huius partis disputa. 31. vbi ostẽdimus Christi humanitatem fuisse instrumentum physicè gratiam efficiens: non est autem maior implicatio contradictionis in sacramẽtis, vt per se cõstat. Quia Christus aut verbo, aut tactu suo gratiã conferebat: cur ergo non poterit idẽm facere, per verbum sacerdotis, seu ministri? Tertio: ratio à priori est, quia nõ implicat cõtradictionem, vt Deus faciat creaturam aliquam pendere ab alia à qua ex natura sua nõ penderet: neq; implicat Deum facere, vt creatura aliter producatur, quam ex natura sua produci possit. Neque etiam repugnat, vt aliqua naturalis potẽtia aliquid efficiat vltra suas naturales vires, vt verbi gratia, quod intellectus efficiat visionem beatam: ergo pari ratione non implicabit cõtradictionem, quod sacramenta efficiant gratiam. Sed hoc ostendetur melius, soluendo difficultates, & repugnantias, quæ in hac effectione esse videntur: nam si nulla afferri potest ratio, quę ostẽdat hoc implicare cõtradictionem, nõ est cur asseramus hoc esse Deo impossibile. Et quoniam, vt dixi, prima difficultas in superioribus expedita est, reliquis tantum satisfaciendum erit.

Ad 1. fundamentum varie respõdetur. 1. Modus.

Secunda ergo difficultas non solum alios authores, sed etiam plures ex D. Tho. sectatoribus torsit, & ideo varie circa illam locuti sunt. Primus modus respondendi est, illo argumento recte probari, sacramenta non posse esse instrumẽta physica ad efficiendam gratiam immediate, ac proxime illã attingendo: esse tamen instrumenta ad efficiendam aliquam dispositionem, vt characterem, vel ornatũ, ad quem statim sequitur gratia: sicut (iuxta multorũ opinionem) calor est instrumentum ignis ad producendum ignem, non quia attingat ipsam substantialem formã ignis proxime, & immediate, sed quia efficit dispositionem, ad quam illa forma consequitur. Ita opinatus est D. Thom. q. 27. de verit. artic. 4. ad 3. & in 4. d. 1. q. 1. artic. 4. quem secuti sunt ibi Paluda. q. 1. opinione 2. Capreol. q. 1. concl. 3. Thomas de Argentin. q. 1. & in 2. d. 19. q. 1. art. 3. Sed hic modus dicendi mihi omnino displicet. Quia neq; vlla ratione fulcitur, nec consequenter loquitur. Quia necesse est, vt in eandem difficultatem incidat, quã vitare cupit: vnde difficultatem non soluit, sed auget. Quod vt declarem, interrogo de dispositione illa, quam dicuntur sacramẽta efficere, an sit qualitas aliqua naturalis, vel supernaturalis: nam primum horũ dici non

D. Thom. Paluel. Capreol. Argen. Refutatur.

non potest: tum quia huiusmodi qualitas naturalis gratis ac sine fundamento esset conficta: neq; explicari potest: quæ vel qualis sit, aut quod sit eius munus: tum etiam, quia secundum fidem nulla qualitas naturalis ex se sufficiens dispositio, vt ad eam gratia consequatur: necessarium ergo est dicere, illam dispositionem esse qualitatem aliquam supernaturalē. Quo posito, argumentor: primo, quia vel illa qualitas fit per creationem, vel non, si creatur: ergo non magis potest immediate fieri per sacramenta, quam gratia: ergo oportebit aliam fingere dispositionem, quam posit sacramentum attingere, de qua eadem redibit quæstio, & argumentandi ratio: atq; ita poterit in infinitū procedi. Si vero nō creatur: ergo nec gratia creabitur: quia licet dici posit, gratiā esse perfectiorem qualitatē, quā fit illa dispositio, tamen in hoc conuenit, quod vtraq; est forma supernaturalis, & vtraq; fit in subiecto vltra naturalem capacitatem eius: ergo, vel vtraq; creatur, vel neutra. Secūdo, hæc qualitas, seu dispositio supernaturalis, gratis est conficta, & sine fundamento: nam in primis: licet certū de fide sit, tria sacramenta imprimere characterem, qui est veluti potentia quædam, aut spirituale signaculū, quo anima ad speciale aliquod munus obeundum consignatur: tamen proprie, & in rigore, loquēdo, non potest character dici dispositio, ad quam gratia cōsequatur: quia nec gratia ipsa ex se postulat talē dispositionem, vt constat, quia sine huiusmodi charactere multis temporibus gratia est hominibus communicata: & nunc etiam sæpe communicatur, cum tamen nunquam detur sine propria, & connaturali dispositione, quam ipsa gratia secundum se requirit: ergo ex parte ipsius gratiæ non est hæc dispositio ad illam. Neq; ēt ex parte characteris reperitur illa naturalis connexio, vt posito charactere, necessario ponatur gratia: quia licet de facto ita fit, vt cui datur character, datur etiam gratia, ablato obice, propter diuinam promissionem, vel efficaciā sacramentorū: tamen, q; hoc sit ex naturali connexione ipsarum qualitatem, nō potest cum fundamento, sed mere gratis affirmari, alioquin ēt posset aliquis dicere, amissa gratia: amitti characterem, quia ablata forma, aufertur vltima dispositio. Igitur si hæc sacramenta, quæ characterem imprimunt, nullā possent habere efficientiam circa gratiam præter eam, quam habent circa characterem, propter illam solā non possent dici instrumenta physica gratiæ sanctitatis. Tertio, in sacramentis, q̄ non imprimunt characterē, vanum est fingere qualitatem illā præuiam ad gratiam, quæ dicitur, ornatus. Quę est enim qualitas ista? aut in quo est subiecto? aut propter quē finem, vel effectum ponitur? Nihil sane responderi potest probabiliter: quod in hunc modum declaratur. Quia anima suis actibus, & habitibus ornatur: ille autem ornatus non est habitus operatiuus, vt prædicti ēt authores cōcedunt: quia non posset esse, nisi aliqua ex virtutibus infusis. Et hinc fit, huiusmodi ornatum non esse in potentiis animæ: quia in eis tātum sunt habitus operatiui: neq; etiam est, cur fingatur esse in essentia, quia ad nullum finem est necessarius: quia, nec ponitur ad consignandum hominem ad aliquod spirituale munus: alioqui esset character & ita omnia sacramenta imprimerēt characterem, quod est contra mentem Conciliorum, & contra rationem: quia nullum est speciale munus, ad quod obeundum consignentur homines per cętera sacramenta. Neq; etiam dari potest huiusmodi ornatus in essentia animæ, vt sit dispositio ad gratiam, tum quia alias, etiam alia sacramenta, quæ imprimunt characterem, præter characterem imprimerent huiusmodi ornatū, tum ēt, quia si gratia indigeret huiusmodi dispositione, etiam postularent illam in iustificatione, quæ fit extra sacramentum. Tum prętea, quia anima per se est capax gratiæ, quæ immediate illam informat, & perficit: nec est, cur requirat illam dispositionem physicam per modum habitus, seu actus primi. Tū denique quia alias ēt in voluntate esset necessarius ornatus præuius: qui esset dispositio ad infusionē charitatis, imo ad ipsum ornatum posset requiri alia dispositio, & sic in infinitū. Præterea hic ornatus nō est aliquis actus secundus, quia non potest esse nisi aliquis actus alicuius virtutis, neq; n. alium in nobis experimur, neq; aliquid aliud fingi, vel excogitari potest. Ac denique quia iuxta veram ac sanam doctrinā, vt hæc sacramenta cōferant gratiam, nō est necessaria ex parte hominis alia dispositio, nisi vel attritio, vel cōtritio, aut dilectio, aut alij similes actus. Quarto sumi potest speciale argumentū ex effectione seu consecratione Eucharistiæ: ibi n. non potest fingi ornatus, qui sit dispositio prę-uia ad transsubstantiationē: quia illa dispositio non posset fieri in substantia panis, quia hæc iam non est, quando verba efficiunt transsubstantiationem, & ante illud instans verba nihil efficiūt, quia nondum habent completam significationem, & sensum. Nec posset fieri illa dispositio in corpore Christi: tū, quia per hoc mysterium nulla qualitas additur corpori Christi, sed sola sacramentalis prę-sentia: tum etiam, quia corpus Christi non est subiectum, quod præsupponitur transsubstantiationi, sed est primarius terminus eius: non ergo præsupponitur tanquam subiectum, in quo recipiatur præuia dispositio. Nec deniq; fieri potest illa dispositio in accidentibus panis & vini, propter similes rationes, scilicet, quia illa accidentia nihil acquirunt in hoc mysterio præter modum per se existendi, ad quem non potest disponere qualitas aliqua, cum omnis qualitas natura sua postulet esse in subiecto. Dicetur fortasse, in hoc opere non esse necessariam dispositionem prę-uiam, quia non fit per creationem sicut fit gratia. Respondetur primo non esse minorem difficultatem in instrumento transsubstantiationis, quam creationis, vt in dicta disputatione 31. primi tomi, attigi, & latius infra dicam tractando de Eucharistia. Si ergo verba consecrationis possunt immediate attingere transsubstantiationem, & non tantum dispositionem præuiam, poterunt verba Baptismi, vel Pœnitentiæ immediate attingere effectionem gratiæ. Ac deinde tota hæc responsio supponit, & gratiam creari, & non posse dari instrumentum creationis, neutrum autem est verum, vt dicemus.

Character non est dispositio ad gratiam.

Ad effectum sacramenti quæ necessaria dispositio.

Obiectio.

Responsio.

Secundus modus expediendi hanc difficultatem est Soti in 4. dist. 1. q. 3. art. 1. quem probabilem etiam existimat Ledesm. 1. part. 4. q. 3. art. 1. nimirū sacramenta nō posse efficere gratiam ipsam, posse tamen efficere hominem gratum Deo: quia, licet effectio ipsius gratiæ sit creatio, tamē, quod homo fit gratus Deo, non fit per creationem. Quod altero è duobus modis videtur Soto explicare. Primus est, quia esse gratū Deo, de se non requirit qualitatem: fieri enim potest sine illa: ergo possunt sacramenta efficere hominem gratū Deo, etiamsi non creent gratiā in illo, quamuis Deus statim sua propria actione & creatione illam qualitatem infundat. Sed hęc sententia hoc modo explicata omnino improbabilis est. Primo, quia, esto, concedamus, hominē posse fieri gratum Deo sine qualitate inhærente, tamē hoc posito, multo esset impossibilius, q; sacramenta essent physice instrumenta ad efficiendum hominem gratū Deo. Quia tūc solum fieret homo gratus per extrinsecam beneuolentiam, vel acceptationē ad supernaturalia dona: quæ denominatio nullo modo fieri posset effectiue à sacramentis, esset enim extrinseca ab actu Dei, & nihil in homine intrinsecum poneret: sacramenta autē nec possent efficere ipsum actum Dei, vt per se constat, nec denominationem ab actu illo desumptam, quia talis denominatio, vt dixi, nihil ponit in homine: efficientia autem realis necesse est, vt habeat aliquem effectum realem in subiecto, cir a quod fit: nam si nihil fit, nulla potest esse effectio.

2. Modus dicendi. Soto. Ledesm.

Refellitur.

Quod

Quod facile explicatur illo exemplo, quo ipse Soto vtitur, de amicitia humana, quatenus consistit in mutua beneuolentia, quæ fit per actus, secluso omni alio reali habitu: nam hoc posito impossibile est intelligere, q̃ huiusmodi amicitia habeat aliã causam efficientem, præter eã quæ efficit actus mutuę beneuolentiæ: sic igitur, si esse gratum Deo, solũ consisteret in extrinseca beneuolentia Dei, non potest dari eam efficientis hominem gratũ, seu ipsius esse grati, nisi quæ efficeret actum beneuolentiæ diuinæ erga hominẽ: illius autẽ actus nulla potest dari causa efficiẽs, quia est ipsemet actus increatus, qui est in Deo. Atque simili ratione, si esse gratum Deo, esset denominatio sumpta non ab actuali gratia inhærẽte, sed ab aliquo actu ipsius hominis diligentis Deum, non possent sacramenta physice efficere hominem gratum Deo, nisi efficiendo physice actum illum: quo gratificaretur homo. Et ratio generalis est, quia huiusmodi composita, seu concreta, non possent aliter fieri, quam efficiendo formam in subiecto, vel vnionem eius, si autem homo fieret gratus per extrinsecam acceptationem, sacramenta non possent efficere formam, qua homo gratus fieret: quia talis forma non esset aliquid propter ipsum actum Dei: nec possent efficere vnionem: quia illa non esset realis & physica, sed solum per extrinsecam habitudinem, & denominationem. Secundo reiicienda est hæc sententia, quia est impertinens ad explicandam causalitatem, quam nunc habent sacramenta. Nam, quidquid sit de possibili, tamen de facto est certum, hominem fieri gratum Deo formaliter per qualitatem inhærentem: nõ possunt ergo sacramenta nunc efficere hominem gratum causalitate physica, nisi de facto possint efficere vel qualitatem ipsam gratiæ, vel saltem realem eius vnionem ad animam.

Quocirca adhiberi potest alter modus explicandi hanc Soti sententiam, scilicet, quod in ipsa gratia distinguantur illa duo, nimirum ipsa qualitas gratiæ, & vnio eius, seu inhærẽtia in anima, & quod solus Deus, prius natura efficiat per creationem qualitatem ipsam gratiæ, secundum se ac præscindendo ab vnione, ac subiecto, in qua actione sacramenta non possunt esse instrumenta propter difficultatem tactã: scilicet, quia non possunt concurrere ad creationem. Præter hanc vero actionem ponenda est ibi alia actio, per quam gratia vnitur animæ, & ad hanc possunt concurrere sacramenta, vt instrumẽta, quia illa actio non est creatio, & hoc modo possunt efficere hominem gratum, non creando gratiã. Exemplum huius rei est in hominis productione seu generatione, nam ibi duæ actiones circa animã intercedunt: vna est creatio animę, ad quam nulla alia causa præter Deum potest concurrere: altera est vnio animæ ad corpus, ad quam possunt alię causæ naturales cooperari. Potest autem hæc sentẽtia sic explicata fundari, vel in speciali natura illius qualitatis, quæ est gratia: nam cum sit forma omnino supernaturalis, & specialis participatio diuinæ naturæ, non videtur posse aliter fieri, quam per creationem: petit tamen vniri subiecto, eo quod est accidens eius: vel secũdo fundari potest in generali ratione omniũ formarum, quæ in subiecto fiunt, quia in omnibus necesse est distinguere duas actiones, vnã per quam fiat Entitas formæ: alteram per quam fiat vnio eius ad subiectum. Quod potest probari, primo quia hęc duo in re ipsa distincta sunt, scilicet, Entitas formæ, & vnio eius. Nam in re possunt separari: potest enim Deus conseruare formam sine vnione. Ergo actio, per quam fit forma ipsa, distincta est ab actione, per quam fit vnio. Quia, si termini sunt distincti, necesse est actiones esse distinctas. Secundo potest hoc ipsum aliter probari, quia omnis forma creata essentialiter est creatura: ergo essentialiter habet dependentiam à Deo: ergo in omni huiusmodi forma essentialiter includitur aliqua dependentia à Deo quam necesse est, esse omnino inuariabilem, & inseparabilem à forma creata: quia ea, quæ sunt essentialia, inuariabilia & immutabilia sunt. Hæc autem dependentia essentialis non potest esse, nisi per modum creationis, quia solus hic modus dependentiæ est simpliciter necessarius, vt forma quælibet in rerum natura existat, vel conseruetur. Si enim Deus faciat, vel conseruet gratiam, aut calorem separat extra subiectum, ibi nulla interueniet actio educens formam de potentia subiecti, neque vniens illam subiecto: quia ibi nullum interuenit subiectum neque causalitas eius, quod est signum, huiusmodi actiones vel dependentias non esse essentiales his formis, quandoquidem separantur ab eis: necessaria autem esset tunc actio diuina, seu dependentia à Deo per modum creationis, vel conseruationis, quę non sit alia actio, quam creatio permanens, ac durans: sine qua dependentia non posset illa forma esse in rerum natura: ergo hæc dependentia est essentialis, & inuariabilis, in omni forma creata. ergo, quandocunque sit talis forma in subiecto, habet hanc dependentiam à Deo, & consequenter, prius natura creatur, quam vniatur subiecto: quia prior est essentialis dependentia à creatore, quam accidentalis à creatura, sic igitur gratia hoc ipso, quod creata est, prius natura creatur à Deo, quam per sacramenta vniatur animæ.

Cur altera actione producatur anima, & altera vniatur, forma autem accidentaliter insit.

Sed hæc sententia hoc etiam modo explicata mihi videtur falsa & improbabilis. Et in primis, vt à clariorib. incipiamus, exemplũ de anima rationali, non solum non valet ad confirmandam hanc sententiam, verum etiam deseruire potest ad cõfutandam illam, si differentiam inter qualitatem gratiæ, & animam rationalem consideremus, anima n. est forma natura sua subsistens & independens a corpore, gratia vero cum accidens quoddam sit ex natura sua non est subsistens, sed inhærens ac pendens à suo subiecto in esse, & conseruari. Quæ differentia, quoad priorem partem est certa de fide. Quoad posteriorem vero, quamuis non tam aperte videatur ad fidem pertinẽs, nec in propriis terminis definita, sequitur tamen necessario, ex quibusdam principiis fidei, & aliis euidentib. lumine naturę. Quia certum est, gratiam esse in anima, formaliter afficiendo, ac perficiendo, atque adeo informando illam. Ex quo fit gratiam non esse formam substantialem, sed accidentalem, quia vna forma substantialis non potest informare aliã. Gratia ergo, quę informat animam, non est substantialis, sed accidentalis forma, ergo natura sua postulat actualem inhærentiam in ipsa anima, tanquam in subiecto suo. Nã hæc est prima, ac communissima ratio accidentalis formæ, cuiuscunq; gradus, aut ordinis illa sit, quia si ex natura sua non postularet hanc inhærentiam actualem: ergo ex natura sua posset esse, & conseruari sine illa: ergo ex natura sua esset apta ad subsistendum: non ergo esset ex natura sua accidentalis forma. Secũdo ex hac differentia colligitur alia, quia anima rationalis, etiam cum est corpori vnita, ita conseruatur à Deo in suo esse, vt dissoluta vnione, ex vi prioris conseruationis existere possit, & manere in rerum natura. & ideo necesse est distinguere duas actiones, & dependentias: aliam, qua conseruatur existentia animę, & aliam, qua conseruatur vnio: quandoquidem cessante vna, ex natura rei manet alia. Neq; enim existimandum est, quamdiu anima est in corpore, vnica & eadẽ actione conseruari existentiam, & vnionem animæ: in morte autem hominis cessare actionem illam, & inchoari aliam, qua subsistãtia animæ in suo esse sine vnione conseruatur: nam si hoc verũ esset, nulla posset afferri specialis ratio, propter quam debita esset animæ rationali cõseruatio eius post separationem à corpore potius, quam aliis formis: quãdoquidem non aliter ponitur conseruari in corpore, quam aliæ formæ, scilicet per vnicam actionem, & de-

& dependentiam, quæ esse non potest, nec conseruari sine corpore, actio enim illa, per quam fit, vt conseruetur vnio, essentialiter pendet à corpore: ergo, si per illam met actionem cõseruaretur existentia animæ, conseruaretur per actionem dependentẽ à corpore: ergo quamdiu esset in corpore, non aliter conseruaretur, quam aliæ formæ: ergo destructo corpore, nulla esset ratio, cur magis conseruaretur, quam aliæ formæ. Igitur ex independentia, quam existentia animæ habet ab vnione ad corpus, recte colligitur, etiam eo tempore, quo est corpori vnita, per aliam actionem conseruari existentem distinctam ab ea, qua conseruatur vnita: secus vero est in qualitate gratiæ. Nam in sua existẽtia ita pendet ab vnione, vt naturaliter, & ex vi illius actionis, qua nunc conseruatur in suo esse, non possit manere existens ablata vnione, & ideo nulla est necessitas fingẽdi ibi duas actiones, alteram, qua simpliciter conseruetur existentia gratiæ: alteram, qua conseruetur vnita. Nam ipsamet existentia non conseruatur sine vnione. Alioquin, si illæ essent duę actiones distinctę, nulla posset reddi naturalis ratio, ob quam, dissoluta vnione, & cessante actione, per quam vnio conseruabatur, non posset manere gratia existens, & durare actio, per quam ipsa gratia conseruabatur secundum se. Nam hæc actio cum non attingat vnionem, ex natura sua non pendet à subiecto: actio enim circa subiectum, nec intelligi potest sine vnione, saltem in fieri. Ergo ablato subiecto, & vnione ad illud, posset actio illa, & terminus eius ex natura sua durare. Non enim alia ratione permanet anima corpore destructo: ergo non sunt duæ actiones, sed vna, qua conseruatur gratia, & qua conseruatur vnita.

Quæ actio est conseruatiua formæ accidentalis eadẽ est conseruatiua vnionis eius.

Tertio ex his colligitur alia differentia in ipso fieri, quæ præcedentem confirmat, & declarat: videlicet, quod cum anima fit, alia est actio, per quam in suo esse producitur, & alia, per quam corpori vnitur. Nam sicut habet esse independens à corpore, ita etiam necesse est, vt fiat & recipiat esse per actionem independentem à corpore, quæ non potest esse actio eductiua, neq; etiam vnitiua animæ ad corpus. Nam huiusmodi actio à corpore necessario pendet. Est ergo actio distincta, atque vera, & propria creatio, cum fiat sine concursu materiæ. At vero in productione gratiæ, non est necessaria actio, quæ prius terminetur ad existentiam gratiæ, quam ad vnionem eius. Quia sicut gratia non habet esse independens à subiecto, ita neque ex natura sua postulat, vt recipiat illud esse per actionem independentem à subiecto: vnaquæque enim res fit eo modo, quo postulat esse ipsius: si ergo ipsum esse non est independens, ergo nec ipsum fieri: & similiter, si conseruatio non est per actionem independentem à subiecto, ergo neq; productio: nam eadem actio, per quam res fit, si duret aliquo tempore, habet rationem conseruationis. Igitur ex illo exemplo animæ rationalis non potest colligi, prius gratiam creari, quam vniri: sed potius contrarium propter diuersam naturam vtriusque formæ.

Gratia, non quia perfectissima est, propterea postulat, vt altera actione creetur, & altera vniatur.

Secundo principaliter ostenditur contra hanc sententiam, gratiam ex sua speciali ratione, nimirum, quia est supernaturalis, ac perfectissima qualitas, nõ postulare, vt alia actione creetur, & alia vniatur subiecto: primo quidem, quia actus fidei, charitatis, & visionis beatificæ, supernaturales qualitates sunt in substantia, & Entitate sua, sicut ipsa gratia, & alij habitus infusi, & tamen hi actus effectiue fiunt à potentijs vitalibus, non solum quoad vnionem, sed etiam quoad entitatem ipsorum: vnde nõ prius natura creantur à solo Deo, quam fiant ab ipsis potentijs: quia saltem ex natura rei repugnat actibus vitalibus, vt aliter fiant. Et hoc euidentius ostendi potest in actibus liberis: nam si à solo Deo prius natura efficerentur in nobis, non posset intelligi libertas nostra circa tales actus. Quia, vel posita illa Dei efficientia, esset in potestate hominis non influere in illum actum, neq; illum sibi vnire, & hoc est impossibile: alias maneret actus vitalis productus à solo Deo in potentia, ipsa nihil operante, & consequenter neque amante, neq; intelligente, neq; aliquem effectum vitalem recipiente, vel operante, quod est impossibile: vel posita Dei efficientia, necessario voluntas influit in illum actum: & sic nulla relinquitur libertas: nec potest esse verum, quod Concil. Trident. sess. 6. definit, scilicet stante quacumq; Dei motione præueniente, & antecedente consensum voluntatis, adhuc esse in potestate eius efficere, vel non efficere actum. Probatur sequela, quia iuxta contrariam sententiam, priusquam Deus creet in voluntate nostra actum infusum charitatis, non potest voluntas illum elicere, neque aliquid aliud efficere: ex quo necessario sequatur infusio, vel creatio talis actus: postquam vero Deus se solo infundit, & creat in voluntate talem actum, non est in potestate voluntatis non habere illum, & influere eo modo, quo potest: ergo in his actibus non potest vlla ratione affirmari: prius natura fieri aut creari à solo Deo, quam fiant à voluntate, & vniantur illi: ergo similiter non est necessarium, gratiam prius creari, quam vniri.

Trident.

Dices, gratiam esse perfectiorem qualitatem. Sed hoc præterquam quod incertum est (præsertim si comparatio fiat cum visione beatifica) nihil in præsenti refert. Quia commune est omnibus his qualitatibus, quod sint supra capacitatẽ naturalem subiecti: ergo, si, hoc non obstante, possunt aliquæ earum fieri per eductionem, & non per creationem, eadem ratione, tam gratia, quam quælibet alia qualitas supernaturalis poterit in anima fieri absq; præuia creatione. Item ratio, & imperfectio, vnde hoc nascitur, non minus conuenit gratiæ, quam alijs qualitatib. supernaturalibus, scilicet esse formam accidentalem, natura sua pendentem à subiecto, tam in fieri, quam in esse: nam ex hac imperfectione nascitur, vt, quando gratia fit modo connaturali, non fiat sine concursu subiecti. Ex quo vlterius argumentor contra Sotum, quod si sacramenta possunt effectiue attingere vnionem gratiæ cum anima, possint etiam attingere primam gratiæ effectionem: primo quidem, quia sicut gratia est forma spiritualis, & supernaturalis, ita & vnio gratiæ ad animam, & sicut vnio illa fit in anima tanquam in subiecto, à quo pendet in fieri, & conseruari: ita eodem modo gratia ipsa fit in anima, tamquam in subiecto, à quo pendet in fieri, & conseruari: ergo est eadem vtriusq; ratio, quia non magis existentia gratiæ, quam vnio fit per creationem. Vnde potest alia formari ratio. Nam hæc vnio gratiæ ad animam, talis est, vt per illam pendeat gratia ab anima tamquam à causa materiali, non solum in vnione, & informatione, sed etiam in existentia sua, in quo differt multum inter vnionem hanc gratiæ, & vnionem animę ad corpus: ergo si sacramenta possunt attingere illam vnionem gratiæ ad animam, possunt etiam attingere ipsum esse gratiæ. Quia illud esse communicatur ei in ipsa vnione, & quodammodo per illam ex parte materialis causæ, ante cuius concursum nulla est effectio gratiæ, cum ostensum sit non creari.

Tertio principaliter probandum est contra prædictam sententiam, gratiam, ob generalẽ rationem formæ creatæ non fieri prius natura per creationem à solo Deo, vt posterius natura possit per sacramenta animæ vniri. Nam si hoc conueniret gratiæ ex hoc præcise, quod forma creata est, conueniret omni formæ creatæ, & omni accidenti, consequens autem est valde absurdum. Alias sequitur: primo, non esse proprium animæ rationalis, vt prius natura fiat per creationem, & deinde vniatur subiecto: sed hoc cõmune esse omnibus animabus brutorum, immo omnib. formis materialibus & accidentibus omnibus, atque ita nulla forma fieret per eductionem de

Forma accidentalis non prius creatur, & postea vnitur.

potentia materiæ, sed per creationem: consequens autem est contra recepta philosophiæ principia, imo contra communem Ecclesiæ doctrinam, quæ sentit aliquid proprium in hoc habere rationalem animam. Et ratione conuinci potest ex dictis in primo puncto contra hanc sententiam. Sequela probatur, quia si omnis forma prius natura fit à solo Deo, quam ab agente creato vniatur materiæ, inquiro, an illa actio Dei fiat cum materiali concursu subiecti, necne. Primum dici non potest, quia materia non habet concursum, nisi circa formam sibi vnitam, seu quæ sibi vnitur, nec forma pendet à materia in fieri, vel in facto esse, nisi quatenus illi vnitur in fieri, vel in facto esse: si ergo per illam actionem Dei forma ita fit, vt non vniatur materiæ, non potest illa actio, aut terminus eius, vt sic, pendere à materia, nec materia potest ibi habere aliquem materialem concursum. Propter hanc enim causam nullum habet in productione animæ rationalis, quia illa actio, per quam fit anima, secundum se præscindit ab vnione ad materiam. Si vero dicatur secundum necesse est, dicere, illam actionem esse vere, ac proprie creationem: tum, quia non est eductio de potentia materiæ: ergo non est actio ex subiecto, ergo ex nihilo, ergo creatio: tum etiam, quia illa est actio ex sola efficacia causæ efficientis sine concursu causæ materialis: ergo est creatio.

Vnde argumentor secundo, nam ex hoc principio sequitur, quod, sicut sacramenta dicuntur (iuxta hãc opinionem) non efficere gratiam, sed vnionem gratiæ cum anima, ita dicenda sunt omnia agentia naturalia non efficere formas, nec qualitates, educendo illas de nõ esse ad esse, sed tantum vnire illas subiectis suis: patet sequela, quia supponitur factę prius natura à Deo: ergo non possunt iterum fieri à causis secundis, sed tantum vniri: maius enim miraculum esset, rem iam factam iterum facere, quam omnino ab actione cessare. Tertio hinc vlterius sequitur, tales formas naturą suą non pendere à subiecto in existentia sua, sed solum in vnione, sicut docet fides de anima rationali: probatur sequela argumento supra facto: quia huiusmodi formæ fiunt prius natura per actionem independentem à subiecto: ergo per illam vt sic, recipiunt esse independens à subiecto. Rursus quamdiu sunt in subiecto, per hanc actionẽ permanentem continuatam conseruantur in esse, quod in principio acquisierunt, ergo ablata vnione ad subiectum, per eandem actionem à subiecto independentem conseruabuntur in esse. Nam hæc actio non est cur necessario tollatur, ablata vnione, quæ est quid posterius, sicut philosophamur in anima rationali. Dici tamen potest, quod licet vnio harũ formarum sit posterior, quam existentia earum, quæ fit per creationem: tamen potest esse conditio necessaria, sine qua non debetur his formis existentia, & conseruatio: hoc enim modo interdum potest id, quod prius est pendere à posteriori: atque in hoc potest constitui differẽtia inter animam rationalem, & alias formas: illa enim, quia spiritualis & subsistãtialis est, non requirit illam cõditionem, seu vnionem ad corpus, vt cõseruetur in esse. Sed hæc responsio, licet ex parte verum dicat, tamẽ & petit principium, & non potest sufficientem rationem reddere eorũ quæ dicit, hoc enim inquirimus, cur vnio ad subiectũ sit conditio necessaria, vt huiusmodi formæ conseruentur in esse. Sane non potest alia ratio philosophica reddi, nisi quia necesse est, vt subiectum in suo genere causę materialis concurrat, non tantum ad vnionem, sed etiam ad ipsum esse harum formarum, & cõsequenter ad fieri & cõseruari ipsius esse: vnde fit, vt huiusmodi formæ secundum naturam suam, non possint prius natura fieri per creationem, cum non possint fieri sine concursu subiecti, seu materiæ. Quarto, ex prædicto modo explicandi hanc sententiã sequitur, non solã formam, sed etiam vnionem formę ad subiectum, prius natura fieri à solo Deo, quam à causa secunda: quod est aperte falsum: Sequela probatur, quia sicut forma est res creata, quæ à solo Deo habet dependentiam essentialem, ita vnio formæ ad subiectum est res, vel modus creatus, qui etiã à solo Deo habet essentialem dependentiã: vnde cessante actione causæ secundæ nõ sola forma, sed etiam ipsa vnio conseruatur à solo Deo, & è contrario à principio potuisset fieri vnio à solo Deo sine causa secunda, quamuis non posset fieri à causa secunda sine Deo: ergo est æqualis ratio essentialis dependentiæ à Deo in vnione, & in existentia formæ: ergo si propter hanc causam prius natura fit forma à solo Deo, quam à causa secunda, etiam vnio prius natura fiet à solo Deo. Quod autem hoc consequens falsum & absurdum sit, patet, quia nihil relinquitur, quod possit fieri à causa secunda, & in præsenti materia nihil est, quod possit facere sacramentum. Nam si prius Deus gratiam creat, & prius se solo gratiam vnit, quid facient sacramenta? Et idem quæri potest de igne, vel quolibet alio agente. Dices, facere eandem vnionem, quam prius natura fecit Deus secundum nouam dependentiam, vel actionem: Sed hoc vanum est, & absurdum: præter naturas enim rerum est, iterum agere, quod actum supponitur. Alias cur non ageret naturaliter quælibet res ad se ipsam efaciendam, vel conseruandam? Item saltem esset superflua efficientia naturalium causarum, si nullas res nouas agerent, sed solum nouas dependentias earundem rerum, quas Deus se solo iam effecerat.

Quinto obijci potest argumentum supra tractatum de actibus liberis: nam, si omnis forma, vel qualitas creata prius natura creatur à solo Deo, quam à causa secunda: ergo, cum actus liberi voluntatis sint qualitates creatæ, prius natura fiẽt à solo Deo, quam à voluntate: ergo, quod talis actus, seu qualitas simpliciter fiat, nõ est liberum voluntati humanæ: quia non pendet ab illa in suo fieri simpliciter: ergo intelligi, vel explicari non potest, in quo consistat libertas talis actus. Nam quod Deus illum in me creet, non est mihi liberum, quia non pendet ex me, neque immediate, neq; ratione alicuius prioris dispositionis. Nam de illa redibit eadem quæstio. Supposito autem, quod Deus in me creet talem actum, non est mihi liberum non influere, vt supra argumentabamur. Denique hoc inconueniens adhuc maius est in actib. intrinsece malis, nã præter omnia supra dicta sequitur, ante omnem efficientiam voluntatis creatæ, Deum se solo creare in illa huiusmodi actus prauos, quoad omnem positiuam Entitatem eorũ. Vnde vlterius fit, Deum sola sua efficacia determinare voluntatẽ hominis ad obiecta prauaistorũ actuum prius natura quam ipsa se determinet. Quia posita in voluntate Entitate talis actus, necessario manet determinata ad obiectũ nisi per Entitatẽ positiuam sui actus: hęc autem omnia sunt valde falsa, & absurda: falsum ergo est dicere, de ratione formæ: vt sic creatæ, esse, vt prius natura fiat à solo Deo per creationem, seu dependentiam essentialẽ, quã ab agente creato. Quod si non conuenit hoc omnibus formis creatis, ex hac præcisa ac generali ratione, neque etiam conueniet gratiæ, neque alicui formæ, quæ natura sua pendeat à causa materiali in fieri, & in esse: quia, vt ostẽsum est, nulla est in qualitate gratiæ specialis ratio, quę hũc modum productionis requirat.

Et per hæc responsum est ad primum fundamentum illius sententiæ. Ad secundum respondetur, falsam esse primam propositionem assumptam, scilicet in productione omnium formarum distinguendas esse duas actiones: vnam, qua producatur forma, & alteram, qua vniatur: nam in omnibus formis, quæ fiunt per eductionem de potentia subiecti, falsum est. Quia cum non fiant sine concursu causæ materialis, illamet actio, qua fiunt, pendet non solum ab agente, sed etiam à subiecto in genere causæ mate- *Ad argumentum respondetur.*

materialis: non potest autem pendere à materia, nisi in ea insit, eique vniatur: quia causalitas materiæ non est, nisi per vnionem & sustentationem formæ, vel actionis, quæ ab ea causatur: & ideo illamet actio & tendit ad formam, & vnit illam subiecto, quia non facit illam, nisi in subiecto, & ex subiecto. Quinimo ex hac ratione colligo primo, non posse formam fieri ab agente naturali modo ac virtute naturali, nisi eadem actione, qua fit, vniatur subiecto: quia non potest fieri, nisi per eductionem de potentia subiecti. Ergo nec potest fieri nisi per actionem quæ in subiecto inhæreat, & à subiecto pendeat, sed per talem actionem necessario simul fit forma, & vnitur subiecto, quia actio inhærens subiecto, vt sic, non facit, nisi formam inhærentem, seu informantem subiectum: & hoc est facere vnionem, seu formam vnitam subiecto, & hoc sensu dixit Arist. per calefactionem non fieri per se primo calorem, sed calidum. Atq; eadem est ratio de sacramentis, quatenus esse possunt instrumenta ad efficiendam gratiam. Nam licet ille modus agendi sit supernaturalis ex parte principij actiui, tamen ex parte subiecti concurrentis in genere causæ materialis, & ex parte ipsius gratiæ talis est, qualis iuxta naturam ipsius qualitatis esse debet, quia per illum non fit gratia per se, & independens à subiecto, hoc enim esset nouum & speciale miraculum: sed fit in subiecto, & dependenter ab illo.

Forma pendens à subiecto, non potest effectiue vniri, quin ab eodem agente eadem actione fiat.

Secundo infero, non posse formam, quæ ex natura sua pendet à subiecto in suo esse, vniri effectiue subiecto ab aliquo agente, nisi eadem actione fiat ipsa forma ab eodem agente: atq; adeo non posse eleuari sacramenta ad vniendam gratiam animę quin simul eleuentur ad efficiendam ipsam gratiam. Ratio patet ex dictis, quia per actionem illam ita vnitur forma, seu gratia subiecto suo, vt ab illo pendeat in suo esse: ergo eadem actione qua vnitur, recipit suum esse. Dices: quamquam hoc fit verum, considerato modo cõnaturali productioni talis formæ, non tamẽ repugnare, Deum se solo prius producere gratiam, deinde vero vnire illam per sacramenta. Respondetur: primum, hoc non posse fieri sine speciali miraculo, nimirum quod forma natura sua dependens à subiecto fiat sine dependentia ab illo. Deinde adhuc posito illo miraculo necessariũ esset, vt actio vniens talem formam cum subiecto, attingeret Entitatem ipsam seu existentiam talis formę: in quo est differentia inter huiusmodi formam, & animam rationalem, q; anima, quæ prius natura creatur, quam vniatur, per solam actionem creatiuam recipit esse, per actionem vero vnitiuam solũ recipit vnionem, & informationẽ: ita, vt illa actio non attingat ipsum esse, seu existentiam animæ: at vero gratia, & quælibet alia forma pendẽs à subiecto, etiam si fingamus, miraculose prius creari independenter à subiecto: tamen, cum subiecto vnitur, necesse est, vt hoc fiat per actionem, & efficientiam, quæ non solam vnionem, sed etiam Entitatem, seu existẽtiam formæ attingat. Et ratio differentię est, quia omnis forma debet necessario informare subiectum modo sibi connaturali: neq; in hoc potest recipere varietatẽ, quia informatio est actus intrinsecus, & formalis, qui nec suppleri, nec variari potest, si forma est in se eiusdem rationis: anima ergo, quia ex natura sua est forma independens, ex se habet talem modum informandi, vt ratione illius non sustentetur à materia in suo esse, sed solum vniatur illi ad componendum vnum totum: at vero gratia, & omnis alia forma, quæ natura sua pendet à subiecto, quod informat, ex natura sua etiam postulat talem informãdi modum, quo inhæreat subiecto, seu ab illo sustentetur in suo esse: & ideo necesse est, vt agens, quod attingit huiusmodi modum vnionis, attingat etiam ipsum esse talis formæ. Quapropter, si illa forma prius facta supponitur à Deo per creationem, necessarium erit, vt vel prius tempore creetur, & postea vniatur, vel, vt in eodem instanti recipiat esse per duas actiones, scilicet per creationem, & per eductionem de potentia subiecti: quod quidem non videtur implicare contradictionem, quamuis fieri non possit sine speciali miraculo, non solum propter pluralitatem actionum totalium, seu per se ac sigillatim sufficientium ad dandum esse tali formæ: sed etiam quia actio creatiua semper est præter modum connaturalem, quem talis forma postulat.

Actualis vnio est de essentia actionis, qua educitur forma de potentia subiecti.

Tertio sequitur, quod in actione eductiua formæ de potentia subiecti, non solum aptitudinalis, sed etiam actualis vnio, & inhærẽtia illius actionis in subiecto, est de essentia seu necessitate talis actionis, quia illa actio natura sua talis est, vt essentialiter pẽdeat à causa agente, & materiali, in quo differt essentialiter à creatione, nõ potest autem pendere à causa materiali, nisi illi inhæreat. Et confirmatur, nam ob hanc causam calefactio, quæ fit ab igne, verbi gratia, in ligno, non potest conseruari omnino extra subiectum: quia hoc ipso, quod extra subiectum fieret, iam esset creatio, seu per modum creationis. Dices, in calore, qui fit ab igne, vnio ad subiectum non est de essentia caloris: ergo in calefactione, per quam naturaliter fit calor ab igne, actualis inhærentia in subiecto non est de essentia talis calefactionis. Respondetur negando consequentiam, quia calor non dicit dependentiam, sed formam dependentem, tamen calefactio dicit ipsam dependentiam caloris ab agẽte naturali (de hac enim calefactione loquimur) huiusmodi autem dependentia ex sua intrinseca & specifica ratione includit actualem habitudinem ad duplicem causam, agentem, & materialem. Et ideo sicut de essentia illius est, quod actu pendeat à tali causa agente, ita etiam quod actu pendeat à tali causa materiali. Vnde etiam fit, vt illa dependentia tam essentialiter fit passio, quam actio. Quæ duo sola ratione in ea distinguuntur. Et hinc tandem patet responsio ad primam probationem contrariæ sententiæ, quomodo scilicet, quamuis gratia, & inhærentia eius ad subiectum ex natura rei distinguantur, nihilominus vnica actione simul natura fiant: quia videlicet illa duo gratia & vnio per modum vnius fiunt cum ipso composito, quod per se primo fit, scilicet homo gratus. Quare, licet possint inter se comparari illa duo secundum aliquem ordinem causalitatis, tamen in ordine ad agens, quod educit formam de potentia subiecti, simul ac per modum vnius fiunt, & vnica actione. Quæ cum essentialiter fit mutatio subiecti, simul facit formam, & vnit illam, seu introducit in subiecto.

Emanatio à Deo per modum creationis non præcedit ordine naturæ in omni forma ante actionem causæ secundæ.

Superest, vt respondeamus ad aliam probationem de dependentia essentiali creaturæ à Deo. Ad quam primo responderi poterit: esto, cõcedamus in omni forma creata essentialiter includi dependentiam, & emanationem à Deo per modum creationis, non tamen esse necessarium intelligere hanc emanationem vt priorem natura, quam fit emanatio formæ creatæ à causa secunda principali, vel instrumentali. Hoc enim potissimum videtur probare omnes rationes supra factæ in tertio argumentandi modo, scilicet, quod emanatio à Deo per modum creationis non præcedat ordine naturæ in omni forma, ante actionem causæ secũdæ. Et hoc satis est, vt nec in effectione gratiæ sit necessarium dicere prius natura antecedere creationem eius. Et hoc sufficit vt, si sacramenta efficiant vnionem gratiæ, necessario efficere debeant gratiam ipsam, quia cum non possint vnire, nisi rem existentem, si non supponunt factam, necesse est, vt vniendo efficiant. Dices: fieri posse, vt solum concomitanter se habeant effectio gratiæ à solo Deo facta, & vnio per sacramenta effecta. Respondetur, si sacramenta præcise attingerent vnionem, & non existentiam ipsius gratiæ, necessarium esset, vt saltem ordine naturæ, antecederet creatio gratię, quia

quia existentia formæ supponitur vnioni, quando per vnionem non fit. Et hac ratione in productione hominis creatio animæ ordine naturæ antecedit vnionem eius, quia actio, qua fit vnio, non attingit existentiam animæ, sed præcise vnionem. Si autem concedatur, quod sacramenta non solum efficiunt vnionem, sed etiam ipsam gratiam, hoc satis est ad id, quod in præsenti quæstione intendimus. Alia vero quæstio erit, an præter hanc efficientiam sit alia essentialiter inclusa in ipsa Entitate gratiæ propter dependentiam essentialem, quam habet à Deo, quatenus forma creata est, non antecedens ordine naturæ aliam efficientiam, sed concomitans, vel potius natura posterior, eo modo, quo terminus est posterior natura, quam actio, vel fieri eius. Quæ quæstio ad præsentem disputationem nihil fere refert, cum generale sit omnibus formis creatis, & in omnibus efficientijs causarum secundarum locum habeat.

Neq; etiam includitur in omnibus formis creatis talis dependentia à Deo.

Vt autem breuiter veram responsionem difficultatis positæ tradamus, respondendum secundo est, falsum esse, in omnibus formis creatis includi aliquam dependentiam essentialem à Deo, quæ sit vera emanatio, & effectio causæ efficientis omnino inuariabilis, & ipsam rei essentiam intrinsece constituat. Primo quidem, quia, licet non ponatur hæc dependentia prior natura, quam effectio causæ secundæ, tamen necessario dicendum erit, per illam fieri totum id, quod per actionem creaturæ, & consequenter omnem formam, quæ fit per actionem causæ secundæ necessario bis fieri, & manere à Deo, quoad suam Entitatem, & existentiam: nam primo manat à creatura per actionem eius: & consequenter à Deo, vt concurrente cum creatura, quia non potest actio creaturæ esse sine concursu Dei, à quo pendet essentialiter non solum effectus creaturæ, sed etiam ipsamet actio creaturæ: & secundo dicitur iterum manare à solo Deo, per dependentiam essentialem, quæ dicitur esse vera creatio. Quinimo rursus sequitur, non solam Entitatem gratiæ, vel cuiusuis formę hoc modo bis fieri, sed etiam ipsammet vnionem talis formæ cum subiecto bis etiam fieri: semel à causa secunda & Deo concurrente & iterum à solo Deo per dependentiam essentialem: nam, vt supra argumentabar, cum hæc vnio sit modus creatus distinctus ab actione creaturæ: qui potest esse sine illa, etiam in sua essentia includet aliquam dependentiam à Deo inuariabilem, sine qua esse non possit. Rursus, cum effectio huius vnionis talis sit, vt non solum attingat modum vnionis, sed etiam Entitatem ipsius formæ, quia per illam pendet in esse à suo subiecto, vt supra dicebam: cum hoc (inquam) ita sit, sequitur vlterius omnem huiusmodi formam creatam, quandocumque fit à causa secunda, trib. modis emanare à Deo, primo, quatenus fit à creatura cum concursu Dei, secundo, quatenus fit per dependentiam essentialem huius formæ, vt vnitæ, quomodo conseruatur à solo Deo, cessante actione creaturæ: tertio, per dependentiam essentialem ipsius formæ secundum se: quæ est distincta à præcedentibus: quia potest manere sine illis, vt si forma à subiecto separata conseruetur: & ideo est per modum creationis, & independēs à subiecto, quod non habent duæ aliæ dependentiæ, & ideo non dicuntur esse essentiales ipsi formæ secundum se & absolute sumptæ. Sed hoc modo sola hæc tertia est essentialis, secunda vero erit essentialis vnioni, prima vero accidentalis vtriq;. At superfluum est, admittere tot modos effectionum seu productionum eiusdem rei simul concurrentium, cum vnusquisq; eorum per se sufficeret ad effectum producendum, neq; apud vllum authorem grauem huiusmodi doctrina reperietur. Neq; etiā quod omnis forma materialis dum educiur, simul creetur, simulque educatur à causa secunda simul cum concursu Dei, & alio modo per se sufficiente fiat à solo Deo. Secundo, hoc idem probatur alio modo: quia causa secunda, dum calefacit, verbi gratia, simpliciter educit de non esse ad esse totam Entitatem caloris: ergo si in hac Entitate caloris essentialiter includitur creatio per dependentiam essentialem à Deo, sequitur, hanc ipsam creationem fieri ab igne producente calorem: quia non potest ignis facere calorem, quin faciat, quicquid est de essentia caloris: quia calor est entitas simplex, quæ cum fit, educitur de non esse ad esse virtute & efficacia illius agentis, à quo fit. Ergo totum id, quod est essentiale calori, fit ab eodē agente. Hoc autem esse valde absurdum dupliciter declaratur. Primo, quia agens creatum non potest sua virtute creare. Ergo nec potest virtute sua efficere creationem. Vt enim omittam, esse difficillimum intellectu, quod creatio ipsa fiat per aliā actionem, tanquam terminus eius, quod in hac sententia concedendum necessario est: multo tamen difficilius, & impossibilius videtur, quod hoc fiat per virtutem agentis creati. Nam, si hoc agens non potest efficere creationem per modū emanationis à virtute ipsius, cur poterit illam facere per modū termini suæ actionis, cum non requiratur minor virtus ad efficiendum aliquid per modum termini, quam per modum actionis? Secundo, quia tota Entitas huius formæ pendet in suo esse, & fieri à causa materiali: ergo, si in intrinseco, & essentiali conceptu huius formæ includitur creatio, etiam illa pendebit in fieri, & in esse à causa materiali: quia non potest forma ipsa physica pendere à materia secundum Entitatem suam, quin omnia ea, quæ sunt de essentia eius, quatenus in ea continentur, à materia pendeant: sed contra rationem creationis est, vt habeat ex natura sua dependentiam à causa materiali, quia essentialis ratio creationis in hoc consistit, quod fit effectio ex nihilo, atq; adeo independens à subiecto.

Vnde argumentor tertio. Quia quando Deus conseruat calorem sine subiecto, vel adhibet nouam efficientiam ad conseruandum illum, vel non: si adhibet, ergo iam habet calor nouam dependentiam, quam antea non habebat: ergo illa dependentia essentialis, quam dicebatur habere calor secundum Entitatem suam, quando inhærebat subiecto, non erat sufficiens ad procreandam illam Entitatem, cum non sit sufficiens ad conseruandam illam: ergo superflue fingitur illa dependentia, cum prętер illam addenda sit in omni statu caloris alia actio, vel effectio, per quam existat: Si vero dicatur, non esse necessariam nouam efficientiam ad conseruandum calorem sine subiecto præter illam dependentiam essentialem, quam habebat etiam in subiecto: hoc in primis repugnat communi sensui omnium Theologorum, qui sentiunt, non posse conseruari accidens sine subiecto, sine speciali ac miraculosa efficientia Dei: & præterea impugnatur ex dictis. Quia illamet dependentia essentialis natura sua pendet à subiecto non minus, quam ipse calor, vt ostensum est: quia si est de essentia caloris, necesse est, vt habeat eandem dependentiam à subiecto, quam habet calor: ergo ipsamet dependentia non potest conseruari sine subiecto, nisi aliunde suppleatur causalitas subiecti. Non potest autem suppleri ab ipsa dependentia per se ipsam, quia hoc nihil addit, ergo necesse est, vt suppleatur per nouum modum diuinæ efficientiæ: hic autem modus non est alius nisi, quod extra subiectum fit, vel conseruetur per modum creationis, non vero in subiecto: ergo in essentia caloris, vel alterius similis formæ non includitur aliqua dependentia essentialis per modum creationis: & consequenter nulla talis est essentialis dependentia inclusa in huiusmodi formis. Quia si aliqua esset futura, maxime esset per modum creationis, vt ratio in principio facta optime probat.

Vltimo argumentor, quia nullum est argumentum sufficiens ad fingendam huiusmodi dependentiam

tiam essentialem inuariabilem : cum enim dicitur essentiale esse creaturæ, vt pendeat à Deo, non est sensus aliquam dependentiam determinatam esse de essentia creaturæ, sed entitatem creatam talis esse naturæ & essentiæ, vt existere non possit sine dependentia à Deo. Et hoc est verissimũ : quia cum sit Ens per participationem non potest habere esse, nisi manans à primo fonte totius esse. Quia vero potest manare diuersis modis, & per varias actiones, quæ per se singulæ sufficiunt ad dandum esse : ideo essentia creaturæ non determinat essentialiter vnum, vel alium modum dependẽtiæ, sed quocumq; sufficienti contenta est. Et quamuis interdum postulet aliquem, tamquam sibi magis connaturalem, non tamen vt essentialem, aut vt simpliciter necessarium, cum de potentia Dei absoluta deleri possit. Vnde licet verum sit, quando Deus conseruat accidens sine subiecto, alio genere actionis illud coseruare, quam in subiecto, non inde fit, illam actionem, seu dependentiam esse essentialem accidenti, aut necessariam fuisse, dum accidens in subiecto conseruabatur, sed est noua actio seu dependentia, quæ diuina virtute fit, & succedit loco illius quam accidens haberet in subiecto. Atque hæ rationes, præsertim tres priores, maxime procedũt de formis, quæ ex natura sua pendent à subiecto, & per diuinam potentiam possunt dari, vel conseruari extra illud. De rebus vero, quæ natura sua postulant fieri per creationem, non tam euidenter procedunt rationes factæ. Quia illæ res nunquam possunt fieri per eductionem, nec cum concursu causę materialis, nihilominus tamen à paritate rationis potest sumi efficax argumentum. Nam si ratio Entis creati, vt sic, non consistit in hoc, quod per essentiam suam manet à Deo absque vlla dependentia media, nulla est ratio, cur aliquib. Entibus creatis hoc tribuatur. Item, quia si Deus miraculose efficeret animam leonis, verbi gratia, separatam, necessario faceret illam per creationem, & illa creatio esset quid distinctũ à tali anima, & extra essentiam eius, cum possit talis anima existere sine illa creatione, & absq; tali genere dependentiæ : ergo eadẽ ratione, quando creatur anima rationalis, vel angelus, illa dependentia est aliquid distinctũ & extra essentiã rei creatæ. Item, quia ẽt in hac dependentia potest intelligi aliqua varietas manente eodem termino. Nam si eadem res fiat à solo Deo, vel fiat mediante aliquo instrumento, diuersa est actio dependẽtiæ. Potest autem vtroq; modo fieri, vt diximus in 1. to. & dicemus iterũ agentes de trãsubstantiatione.

Non possunt eleuari sacramenta ad efficiendum physice hominem gratum, quin eleuentur ad efficiendam gratiã ipsã.

Ex his ergo omnibus satis aperte demonstratum est, supposito modo, quo nunc fit gratia in anima, non posse sacramenta eleuari ad efficiendum physice hominem gratum, quin eleuentur ad efficiendam gratiam ipsam. Vnde ad secundam difficultatem facilius respondetur, quidquid sit, an possit creatura esse instrumentum creationis, gratiam tamen non creari. Et ideo ex hoc capite nihil obstare, quominus sacramenta esse possint instrumenta gratiæ. Quia gratia non fit sine concursu materiali animæ, à qua pendet in fieri, & conseruari. Et ideo non creatur, sed educitur de potentia obedientiali ipsius animæ. Neq; etiam proprie cõcreatur, vt aliqui loquuntur: proprie n. concreari dicitur, quod simul fit cum alio, quod eodem tempore creatur. In productione autem gratiæ, quæ fit per sacramenta, nullius rei creatio intercedit, sed fit solum quædam veluti spiritualis alteratio, seu mutatio perfectiua, qua per se primo fit animus, vel homo gratus Deo, ipsa vero gratia comproducitur, seu de potentia animę educitur.

Tertia vero difficultas in principio posita plures continet, quæ communes sunt omnibus diuinis instrumentis, quibus supernaturalia, ac miraculosa opera efficiuntur, & longissimam disputationem requirerent, nisi in disp. 31. 1. tom. late fuissent tractatę, vbi sect. 5. explicuimus, quænam sit illa virtus, per quam possunt instrumenta Dei concurrere, quando eleuantur. Diximus enim, non esse rem aliquam superadditã, sed esse ipsammet entitatem rei, quæ hoc ipso, quod creata est, & subordinata primo agenti, est in potentia obedientiali actiua, vt efficiat, quidquid non implicat contradictionem respectu illius. Hæc enim ratio obedientialis potentiæ communis est sacramentis, quorum eleuatio diuina solum in hoc consistit, quod Deus altiori modo cõcurrit dando auxilium sufficiens, vt res operetur secundum hanc potentiam. Neq; ad hoc refert, quod sacramenta sint imperfecta in sua entitate. Quia hic concursus non fundatur in naturali eorum perfectione, sed in prædicta virtute obedientiali, & in infinita Dei virtute cui omnia subordinantur. Et ideo nihil refert, quod sacramenta consistant in motu, vel sono, dummodo aliquid entitatis habeant. Quamquam fortasse non efficiant solum per ipsum motum, qui est Ens imperfectũ, seu modus Entis, & significatur nomine ablutionis vel vnctionis, sed per ipsasmet res, quæ mouentur, vel applicantur, dum sacramẽta fiunt, vel accipiuntur, vt per oleum, aq;, species panis, &c. sic enim dixit Aug. aquam esse. Quæ corpus tangit, & cor abluit. Vnde nullum est inconueniens cõcedere, quamcunque creaturam quantumuis imperfectam posse à Deo assumi, vt instrumentum ad efficiendam aliam, si aliunde non inuoluitur specialis ratio contradictionis. Non est autem eadem ratio de relationibus diuinis : illæ enim propter suam infinitam perfectionem non possunt esse in potentia obedientiali ad aliquid agendum : & cum in suo essentiali, & adæquato conceptu includant essentiã diuinam, à qua est tota virtus agendi, ratione illius habent proprium ac determinatum modum agendi omnib. communem per modum vnius causę primę ac principalis : & ideo non possunt illæ relationes cũ creaturis cõparari. Plura possem de hac potentia obedientiali actiua hoc loco adiũgere, nisi in posteriori editione primi tomi dis. 36. sect. 6. id præstitissẽ.

Qua est illa virtus per quã possunt instrumenta Dei concurrere quando eleuantur.

Virtũ sacramenta habeant aliquam præuiam actionem, vt eleuari possint ad gratiam efficiendam.

De alia vero difficultate, quomodo sacramenta possint habere actionem præuiam, & an hæc necessaria sit in diuinis instrumentis, in prædicta disputatione, sectione 9. fuse etiam dictum est. Discipuli enim D. Thomæ in omnibus sacramentis conantur inuenire actionem præuiam connaturalem ipsis sacramentis, vt eleuari possint ad gratiam efficiendam, quæ actio præuia non recipitur in anima, sed in corpore hominis, vt est lotio, vnctio, & aliæ similes, quas censent sufficere, vt possint sacramenta efficere gratiam in anima corpori coniuncta. Et August. dicit, aquam Baptismi, corpus tangere, & cor abluere. Quæ doctrina fundamentum habet in D. Thom. hic art. 1. ad 2. difficile tamen est, eam commode applicari omnibus sacramentis, præsertim si illa actio præuia requiratur, vt omnino necessaria ad efficientiam instrumentalem. Quod declaratur primo, discurrendo fere per omnia sacramenta. Nam in primis verba Eucharistię non habent actionem prę uiam, vt possint esse instrumentum physicum ad efficiendam transubstantiationem, quæ est substantialis, & supernaturalis actio. Probatur antecedens, quia talis actio præuia non potest esse circa substantiam panis, & vini, quia illa non est subiectum transubstantiationis, sed potius desinit esse per eam : neque etiam potest esse actio præuia circa accidentia. Nam si in eo mysterio conideretur actio, qua accidentia separantur à substantia & per se constituuntur, vel qua corpus Christi sub accidentibus constituitur, neutra est à verbis virtute naturali. Vnde neutra est actio præuia, de qua loquimur, sed est potius actio instrumentaria, quæ est supra virtutem naturalem verborum, & fit ex virtute & efficacia supernaturalis agentis. Ante hãc vero actionem nulla alia est, quæ circa accidentia versetur. Et eadem ratione probari potest, nullam esse actionẽ præuiam,

quæ versetur circa Corpus Christi: nam præter illam actionem: qua constituitur sub speciebus, cuius Corpus Christi non est subiectum, sed terminus, nulla est alia actio præuia, quâ verba efficiant circa ipsum, & illa non est à verbis virtute naturali, sed instrumentali: ergo nulla potest ibi excogitari actio præuia. Nisi fortasse ipsamet prolatio verborum dicatur actio præuia. Quod non potest conuenienter dici: tum, quia illa actio parum refert ad soluendam difficultatem, de qua agimus, vt statim dicam: tum etiam, quia talis actio non tam est actio præuia instrumenti, quam actio, qua fit & constituitur in rerum natura ipsum instrumentum. Nam instrumentum illius actionis est verbum ore prolatum: ergo prolatio verbi non est actio, quæ fit ab instrumento, sed quæ antecedit ordine naturæ ipsum instrumentum: ergo non est actio præuia: quæ mediet (vt sic dicam) inter instrumentum ipsum, & actionem principalis agentis. Atq; hæc ratio procedit de omnibus formis sacramentorum, quæ in verbis consistunt: de quib. tamen dici potest, quod habent actionem præuiam, quia efficiunt species in auditu. Sed hoc quam sit impertinens, satis notum est. Quia neq; illa actio confert ad effectum sacramenti, neq; etiam si fingamus naturaliter vel supernaturaliter impediri, propterea impediretur sacramenti effectus. Dici etiam potest, verba efficere sonum in aere. Sed hoc, & non recte dicitur, quia verba non tam efficiunt sonum, quam sunt ipsa quidam sonus articulatus organis vitæ effectus. Et quamuis id esset verum, nihil referret ad præsentem quæstionem: quia neque illa actio confert aliquid natura sua ad effectum principalis agentis, qui est gratia, neque recipitur per se loquendo, in illo subiecto, in quo fit actio principalis agentis. Præterea, eodem fere modo fieri potest inductio in materijs sacramentorum: nam in primis in Eucharistia species sacramẽtales nullam habent actionem præuiam, vt conferant gratiam, sed solum necesse est, vt manducentur, quæ manducatio non est actio præuia ipsarum specierum, sed potius est passiua motio earum, & quasi applicatio ad agendum, ex qua ex natura rei solum sequitur contactus quidam inter corpus sumentis & ipsas species,, qui per se non est actio specierum, sed solum cõsistit in propinquitate, & cõtiguitate duarum quantitatum. Et quamuis inde resultare possit aliqua alteratio materialis, vel intentionalis, facta virtute accidentium sacramentalium circa gustum, vel alia organa corporis manducantis sacramentum, tamen tota illa alteratio est impertinens ad effectum gratiæ: quia neque ex se confert aliquid ad illum, neque etiam est per se necessaria: nam, licet impediretur naturaliter aut supernaturaliter, non propterea impediretur effectus gratiæ. De alijs vero sacramentorum materijs, quæ consistunt in vsu, est alia specialis ratio: quia proxima materia sacramenti nõ est aqua, vel oleum, sed ipsa ablutio, vel vnctio: ergo hæc debet esse instrumentum: ergo non est actio præuia, nec potest fingi aliqua alia, quæ mediet inter hoc instrumentum, & actionem principalis agentis. Secundo ex hac inductione colligitur generalis ratio. Nam etiam si admittamus, nunc de facto antecedere aliquam actionem instrumẽti circa corpus ante actionem gratiæ, quæ est à principali agente, non potest illa actio requiri, vt simpliciter necessaria in diuinis instrumentis: quia illa actio ex natura sua nihil confert ad spiritualem effectum principalis agentis, neque habet proportionem, vel naturalem connexionem cum illo: cur ergo existimanda est talis actio necessaria ad hunc effectum? In naturalibus enim instrumentis, quando antecedit actio præuia instrumenti, ex natura rei disponit aliquomodo ad effectum principalis agentis, cum quo habet proportionem, & non cum alio: & si hoc non haberet illa actio, neq; necessaria, neque vtilis censeretur ad effectum principalis agentis: ergo cum actiones materiales sacramentorum ex se & ex natura rei nullo modo disponant, aut conferant ad effectum gratiæ, vel non sunt actiones præuiæ necessariæ de potentia absoluta loquendo, vel si aliqua actio præuia est simpliciter necessaria homini non est sufficiens. Et confirmatur, ac declaratur. Nam ablutio, verbi gratia, super aquam nihil addit, nisi quod aqua per corpus aliquo modo fluat, seu moueatur, illud contingendo: incredibile autem est posse Deum efficere gratiam per aquam sic motam, & contingentem corpus, & non per aquam quietam, & propinquam, vel contiguam absque alia motione vel materiali actione: cum illa motio, quæ est ablutio, nihil ex se conferat ad actionem gratiæ, neq; habet maiorem proportionem, aut connexionem cum illa, quam ipsa aqua.

In diuinis instrumẽtis non est simpliciter necessaria præuia actio cõ naturalis instrumento.

Quocirca, vera responsio ad prædictam difficultatem, vt opinor, est in diuinis instrumentis non esse simpliciter necessariam præuiam actionem connaturalem instrumento ante actionem & effectũ principalis agentis. Et ratio est, quia, vt diximus diuina instrumenta non addunt potentiam naturalem, sed obedientialem, & ideo operantur vltra terminos naturalis perfectionis, propter quod in eis non attenditur naturalis connexio, quæ reperiatur inter actiones eorum naturales, & effectus principalis agentis: solum requiritur, vt immediate influant in ipsum effectum Dei, vt eleuata ab ipso per specialem concursum non debitum naturali perfectioni eorum, in quo differunt ab omnib. naturalibus, & artificialibus instrumentis: hæc enim assumuntur ad agendum per virtutes eorum naturales, & ideo semper agunt effectum principalis agentis media aliqua actione sibi connaturali, quamuis non semper illa actio sit præuia, propriè loquendo ad actionem principalis agentis. Et hinc etiam oritur, vt diuersa naturalia vel artificialia instrumenta ad diuersos effectus requirantur: quia talis conditio instrumenti est accommodata tali actioni, & non alteri: at vero diuina instrumenta non habent hanc determinationem, quia solum assumuntur secundum obedientialem potentiam, quæ indifferens est ad omne id, quod non implicat contradictionem, propter infinitatem diuinæ virtutis, quæ omnia latius explicui in dicto primo tomo, disputat. 31. section. 6. & nona.

SECTIO II.

Vtrum sacramenta nouæ legis gratiam conferant, vt vera ac propria instrumenta physica.

IN præcedenti sectione solum diximus, quid possibile sit: in hac supereſt explicandum, quid fuerit de facto à Christo institutum: non n. quidquid est possibile, affirmandũ est factum esse si omnino sit supernaturale, ac miraculosum, & reuelatũ non sit ita factum esse, nec ex reuelatis satis colligi possit. Videtur aũt ita esse in præsenti: quia q; sacramenta per physicam efficientiã conferant gratiam, solũ est possibile per diuinã potentiam, & per maximum quoddam miraculum: sed hoc miraculũ non est reuelatũ, neq; est necessarium ad ea, quæ reuelata sunt: nam, vt ea omnia verum habeant, satis est, quod suscipienti sacramentum, ratione illius conferat Deus gratiam, quamq; sacramẽtum ipsum physice ac proprie illam non efficiat. Quod potest confirmari primo, ex modo loquendi sanctorum Patrum, qui sæpe tribuunt soli Deo totum interiorem effectum sacramentorum. Cyprian. serm. de Baptism. Christi, sic inquit. *Cypr.* Remissio peccatorum siue per Baptismum siue per alia sacramenta donetur, propria Spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum solemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa in-

gua institutionib. apostolicis, sacerdotum ministe-
Basilius. rijs attributa, visibile celebrant sacramentum, rem vero Sacramenti Spiritus sanctus format, & efficit. Basilius li. de Spiritu sancto c. 15. sic scribit. Qui nobis vitam dispensat Dominus, baptismatis pactu nobis statuit, mortis quidē imaginē implente aqua, Spiritu vero vitæ arrham prębente. & iteruminfra, Aqua mortis exhibet imaginem, Spiritus vero vim viuificandi immittit, vbi aquæ solam repræsentationē videtur tribuere, Spiritui sancto vero efficientiam ex
Ambros. pacto. Sic ēt loquitur Ambr. 1. de sacr. c. 5. Aliud est ęlementū, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio: aqua opus est, operatio Spiritus sancti est. Præterea Hier. Isa. 4. tractans illa verba Mat. 3. Ego vos bap-
Hieron. tizo in aqua, qui aūt post venit, ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Ex hoc (inquit) discimus, q̄ homo tantum aq̄ tribuat, Deus aūt Spiritum sanctū. Sic ēt Aug. Epist. 23. Aqua (inquit) exhibens forinsec⁹
Augustin. sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluens vinculu culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerans hominē Christo, & in li. 15. de Trin. c. 26. negat, discipulos Christi dedisse Spiritum sanctum. Orabāt (inquit) vt veniret in eos quib. manus imponebant, non ipsi eum dabant, at q̄ similes locutiones reperientur apud Damasc. Cyrill,
Damasc. Cyrillus. Greg. Nyss. & Greg. Nyss. quorum loca statim referemus.

2. Argum. Secundo probari idem potest, quia si sacramenta aliquam gratiā conferent physice, maxime gratiam sacramentalem: hæc enim est illis maxime propria, & eodem modo illis attribuitur, quo gratia habitualis: sed sacramentalem gratiam non conferunt, vt instrumenta physica. Quia, vt supra dixi, hæc gratia sæpe confertur multo tempore post susceptum sacramentum, quando occurrit opportuna occasio. Item, quia hæc gratia interdum consistit in effectibus quibusdam moralibus, qui non possunt per physicā efficientiam fieri, vt est, verbi gratia, remissio totius pœnæ in Baptismo: sicut ergo verè dicuntur sacramenta conferre hos affectus ex opere operato sine efficientia physica, ita possunt veræ, ac propriæ esse locutiones Sanctorum, & Conciliorum, in quibus affirmantur sacramenta conferre gratiam ex opere operato absque physica efficientia.

3. Argum. Tertio potest sumi simile argumentum ex effectu gratiæ, quē habet Baptismus prius ficte susceptus, recedente fictione: nam illo verificantur oēs prædictæ locutiones. Nam ille homo mundatur, regeneratur, & saluatur per Baptismum: & tamen hoc totum fit absq; efficientia physica: nam Baptismus præteritus, qui iam non est, non potest physice gratiam conferre: ergo idem dici potest de Baptismo, & de quolibet alio sacramento, in cuius præsentia datur gratia. Patet consequentia, tum quia institutio, & causalitas est eiusdem rationis in omnibus: tum etiam, quia hoc exemplum demonstrat, non esse necessariam efficientiam physicam ad verificanda omnia, quæ de efficientia sacramentorum fides docet.

4. Argum. Quarto esse potest aliud signum à posteriori. Quia Deus eodem modo conseruat gratiam datam cum sacramento, & sine sacramento: nam finito sacramēto non conseruat illā per sacramentū, sed sola actione sua: ergo eodem modo illam dedit à principio: ergo, sicut sacramentum non concurrit physice ad cōseruationem, ita neque ad infusionem. Secundo consequentia est euidens, & primo probatur: tum, quia conseruatio non est alia actio à productione, sed eadem continuata, ac durans: tum etiam, quia sicut gratia in principio data est ratione sacramenti, ita ratione eiusdem conseruatur, ergo, sicut hoc posterius fit sine efficientia physica sacramenti, ita & illud prius.

5. Argum. Quinto sumi potest argumentum ex causa principali, vnde manat hæc virtus sacramentorum, quæ est passio Christi. Nam ex eius latere pendentis in Cruce manarunt sacramenta: Christi enim passio non efficit physicę gratiam in nobis, cum iam non sit: ergo nec sacramenta, quæ sunt instrumenta eius: nam si præcipua causa non est physica, multo minus causa ministerialis, vel si instrumentum proximum, quale est passio Christi respectu Verbi diuini, non concurrit physice: multo minus concurret instrumentum remotum, quale est sacramentum, quia remotum instrumentum non mouetur à principali agente, nisi mediante proximo. Ideo enim remotum appellatur respectu agentis, quamuis sit immediatum respectu effectus, cum immediate illum attingat.

6. Argum. Sexto tandem argumentari possumus ex fine huius causalitatis sacramentorum, qui est nostra sanctificatio: nam ad illam nihil refert, sed potius omnino est nobis inutile, quoo sacramenta physice efficiant, vel non efficiant gratiam, dummodo idem gratiæ fructus nobis præstetur. Neque etiam deseruit hæc causalitas ad augmentum, vel exercitium nostrę fidei, præsertim cum tota sit sub opinione, & adhuc incertum sit, an sit possibilis. Nec alia vera, & realis vtilitas excogitari potest, quæ ex huiusmodi efficientia oriatur: Deus autem sua miracula vel insignia opera non facit frustra. Ergo non est, cur credamus, sacramenta prædicto modo ęleuari ad gratiam efficiendam.

1. Sententia. In hac re multi & graues Theologi negant, sacramenta efficere gratiam per veram, & physicam efficientiam. Quoniam vero fides docet, sacramenta esse causas, & instrumenta gratiæ, quamuis hi authores in prædicta propositione negatiua conueniant, in explicāda de hac affirmatiua, quam negare non possunt, multum inter se dissentiunt. Quamquā fortasse tota diuersitas magis in verbis, quam in re consistit. Primo ergo dixerunt aliqui, sacramenta non esse causas efficientes, sed quasi materiales gratiæ, quam continere dicuntur, sicut vas continens medicinam, nō est causa efficiens sanitatem, sed per
Alisiodor. modum materiæ. Ita Altisiod. libr. 4. sum. tract. 3. in principio, qui vnū docet verum ac de fide certum, scilicet sacramenta continere gratiam: sub his enim verbis denuntur in Conc. Florentin. in decreto Eug.
Con. Floren. & in Trident. sess. 7. can. 6. Quod tamen non intelligitur de formali continentia ipsius gratiæ. Nam ipsa qualitas gratiæ non adhæret ipsis sacramentis, sed intelligitur de virtuali seu instrumentali continētia. quia nimirum ex Dei promissione habent sacramenta virtutem ad conferendam gratiam, & applicanda nobis merita Christi iam exhibita, & in ipsis sacramentis, tanquam in eiusdem Christi instrumentis contenta, vt effectus eorum per ipsa sacramenta nobis conferantur. Ex hoc autem principio non solum non potest colligi, sacramenta habere causalitatem materialem, & non effectiuam, verum etiam potius infertur, non posse ad aliud genus causæ nisi efficientis reuocari. Primo, quia ratione huius causalitatis dicuntur sacramenta mūdare & sanare, quæ efficientem potius causam, quam materialem denotant. Secundo, quia hæc continentia non est formalis, seu virtualis, vt dixi: ergo non dicuntur sacramenta continere gratiam, nisi quia habent aliquam vim conferendi illam: ergo necesse est, vt ad genus causæ efficientis reuocentur. Tertio, quia per sacramētorum vsum & applicationem datur nobis gratia, sed hic modus causandi nullam similitudinem vel proportionem habet cum genere causæ materialis, habet autem maximam cum causa efficienti. Neque exemplum illud de vase est ad rem: tum, quia medicina formaliter continetur in vase, gratia autē non est ita in sacramento: tum etiam, quia si vas cōparetur ad sanitatem, quam efficit medicina, re vera non est causa materialis eius, neque vllo modo est causa per se, sed potest dici per accidens, quatenus est instrumentum ad applicandam causam per se efficientem sanitatem.

2. Modus explicãdi hanc sententiam.

Secundo, dixerunt alij, sacramenta conferre gratiam per modum impetrationis, quia oratio ministri, vel Ecclesiæ coniuncta sacramento impetrat gratiam susscipienti, sicut legimus Actor. 8. Apostolos præmisisse orationem ante manus impositionem, Orauerunt [inquit] pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctũ: & infra, Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. ita videtur sentire Guiliel. Paris. lib. de sacrament. in genere capit. 1. in fine.

Guil. Paris.

Hæc vero sententia duobus modis intelligi potest. Primo, quod effectus sacramenti per se pendeat ex oratione & impetratione ministri aut Ecclesiæ, illiq; tribuendus sit, tanquam propriæ causæ: & hoc sensu est falsa & improbabilis: quia, quod non est de substantia & necessitate sacramenti, non est per se necessarium ad effectum sacramenti, nisi quatenus necessarium est, vt susscipiens non ponat obicem: sed oratio ministri non est per se de substantia sacramenti, vt per se constat, nec necessaria, vt sacramentum fiat, quia sufficit intentio faciendi sacramentum, & idem est de oratione vel impetratione Ecclesiæ: Quia si per possibile vel impossibile Ecclesia nihil oraret, imo nec fidem aut sanctitatem haberet, si applicarentur omnia necessaria ad sacramentum cum debita intentione, sacramentum fieret: ergo etiam daret suum effectum non ponenti obicem. Et ratio à priori est: quia sacrameutum ex se est sufficiens causa gratiæ in suo genere: & ideo dicitur illam conferre ex opere operato, quod habet ex meritis & institutione Christi: & ideo per se aliunde non pendet eius efficacia. Vnde quamuis interdum adiungatur oratio ministri, tamen effectus non est illi per se tribuendus: pôt autem ad hoc conferre, vt impetret susscipienti bonam dispositionem, & vt non ponat obicem. Alio modo potest intelligi hæc sententia, vt non sit sermo de personali [vt ita dicam] oratione, vel impetratione ministri, sed de sacramentali, ita vt ipsamet applicatio sacramenti dicatur quædam gratiæ impetratio, quia illa posita, Deus promisit daregratiam propter merita Christi, & hoc sensu est probabilis opinio, & coincidit cum sequentibus.

3. Modus explicandi hãc sententiam.

Tertio ergo dixerunt alij sacramenta tantum esse conditiones quasdam, quibus positis, seu ad quarum præsentiam Deus confert gratiam. Vnde solum dicuntur causæ, tanquam conditiones necessariæ, & sine quibus gratia non datur. Ita Durand. in 4. d. 1. qu. 4. & re vera illam tenet Scot. d. 2. quæst. 5. Ad primam ergo quæstionem dico: quanquã in modo loquendi videatur differre: dicit sacramenta non esse dicenda causas per accidens gratiæ, sed vera instrumenta, & causas per se eodem modo, quo dispositio est causa per se formæ, & instrumentum ad illam producendam: nam ex ordinatione diuina (inquit) sacramenti susceptio est veluti vltima dispositio gratiæ, ad quã immediate consequitur. Quem dicendi modum variis coniecturis & exemplis philosophicis explicat, quæ non oportet prolixius referre, & expendere. Nihil enim ad præsens institutum confert: quia licet Scot. modum loquendi dissimulet: tamen re ipsa nihil aliud, quam Durandus dicit; licet quas Durand. vocat conditiones necessarias, ad quarum præsentiam Deus dat gratiam ex sua promissione, ipse appellet dispositiones ex diuina ordinatione sufficientes ac necessarias, & instrumenta Dei, qui modus loquendi gratis excogitatus videtur, & sine fundamento, cur enim dicentur dispositiones illæ, quæ ex se nullam habent connexionem cum gratia, sed solum requiruntur, quia Deus voluit ad earum præsentiam daregratiam: item dispositio propria debet recipi in eodem subiecto, vel saltem in eodem supposito, in quo est forma, quæ fit per actionem agentis. Sed in primis formæ omnes sacramentorum non recipiuntur in homine: neque cum fit Eucharistia forma recipitur in pane aut in corpore Christi: quomodo ergo vocabitur dispositio? Idem argumentum

Durand. Scotus.

fieri potest de multis materiis sacramentorum, vt v. g. de Eucharistia, quæ licet dicatur recipi ab homine, quando comeditur ab homine, tamen non recipitur in illo, tanquam in subiecto, sed solum applicatur illi. Quod non satis, vt vocetur dispositio: alias approximatio agentis ad passum vocari posset dispositio & causa per se. Et idem argumentum fieri potest de reliquis materiis, quæ constituunt in quodã contactu. Ac denique, quidquid ex diuina ordinatione extrinseca & voluntaria esset necessarium ad aliquem effectum, ita, vt illo posito, statim poneretur effectus, & non alias posset dici dispositio vltima ad talem effectum: vt si Deus statueret, me loquente, creare angelum, vel aliquid huiusmodi: hoc autem improprijssime diceretur, nec magis proprie vocatur hoc à Scoto instrumentum per se, cum reuera nihil influat in effectum. Nec sit aliud, quam conditio necessaria ex Dei ordinatione requisita. Item est argumentum ad hominem, nam, si hoc satis est ad rationem instrumenti, cur Scotus negat posse dari instrumentũ creationis? Itẽ, quod Soto ait, dispositionem vltimam esse instrumentum ad formam, non satis consequenter ab eo dicitur: quia vltima dispositio non habet actionem aliquam circa formã introducendam, sed solum informando subiectum, præparat illud ad introductionẽ formæ. Vnde licet calor, v. g. quo ignis introducit vltimam dispositionem in ligno, possit dici instrumentum ignis ad generandũ sibi simile, tamen calor productus in ligno, qui est vltima dispositio, nõ potest proprie dici instrumentum ad generandũ ignem. Quare, si sacramenta sunt dispositiones, & non habent aliam actionem, non proprie vocabuntur instrumenta. Scotus ergo non videtur locutus in rigore philosophico, sed late vocauit dispositionem vel instrumentum, morali quadam ratione, & ita comparat huiusmodi causalitatẽ cum merito & similibus. Vnde Gab. eadem distinct. 2. q. 5. art. 1. not. 3. & 4. & art. 2. conclus. 6. & 7. licet sequatur hanc opinionem Scoti, fatetur tamen iuxta illã, sacramenta non esse nisi conditiones quasdam: addit vero, non vocari causas per accidẽs, sed per se: quia posita causa per accidens, nõ sequitur infallibiliter effectus: positis autem sacramentis, sequitur necessario effectus. Sed hoc nec verum est, nec sufficiẽs. Approximatio enim agentis naturalis, talis est, vt illa posita sequatur infallibiliter effectus, remotis extrinsecis impedimentis, & tamen nõ est causa per se. Et ratio est, quia hoc non sufficit ad causam per se: sed qræterea requiritur, quod ex propria virtute & influxu eius sequatur effectus, vt quando sol appropinquat aeri, statim sequitur lumen: non tamen ex virtute approximationis, sed lucis, quæ est in sole: sic ergo, si sacramenta sunt tantum conditiones necessariæ, gratia fiet solũ ex influxu Dei: Sacramenta ergo erunt causę per accidens, physice loquendo. Quãquam mortaliter possint dici causę per se: quia, quod est per accidens in genere physico, censetur per se in genere moris, vt ad hoc propositum recte notauit Bonau. in 4 d. 1. art. 1. q. 4. Sicut sigillum, vel scriptura est conditio, qua posita, sequitur effectus, & licet physice sit causa per accidens, tamen moraliter censetur habere vim quandam, & esse per se causa.

Gabriel.

Quartum modus explicãdi hanc sententiam.

Quarto igitur alij, negando sacramenta esse causas physicas gratiæ, docent esse causas morales: quam sententiam docet late Can. relect. de sacrament. in gen. part. 4. vbi prius late improbat opinionem Scoti, & Dur. postea vero, ac si nouum aliquid, & diuersum ab eis diceret, concludit, sacramenta esse tantum causas morales, quia sunt veluti chirographa continentia sanguinem Christi, qui fuit nostræ redemptionis pretium. Quam sententiam etiam defendit Ledesm. 1. p. 4. quæst. 3. art. 1. circa finem. Quæ quidem in se probabilis est, vt dicemus, tamen in impugnatione aliarum opinionum sibi similiũ non sibi constat: quia sacramenta esse chirographa, vel

Ledesma.

causas

causas morales, si bene expendatur, nihil aliud est, quam esse res, vel conditiones quasdam, quæ ex institutione Christi, & promissione Dei fundata in sanguine Christi pro nobis effusi, hoc habent, vt illis positis & applicatis, statim nobis gratia detur. Quod si contra hanc opinionem obijciatur, quia instrumentum debet esse proportionatum causæ principali: Deus autem, qui est causa principalis gratiæ, non est causa moralis, sed physica: ergo sacramenta, quæ sunt illius instrumenta, non possunt esse instrumenta moralia, sed physica: facile responderi potest eandem esse posse causam physicam, & moralem: nam causa physica est, quæ propria actione influit in effectum, quæ si per intellectum, & voluntatem libere operetur, simul erit causa moralis, maxime propria, & principalis, atque in hunc modum Deus simul est causa physica & moralis. Et ideo respectu effectus, quem Deus operatur, non repugnat dari alias causas, seu instrumenta moralia. Illa enim causa dicitur moralis tantum, quæ per se non habet vim ad influendum in effectum: potest tamen mouere moraliter, & inducere causam principalem, vt efficiat effectum: & hoc modo causa consulens est moralis & epistola, vel chirographum, quod mouet hominem ad soluendas pecunias, vel ad aliquid aliud agendum, est causa moralis, & instrumentum morale, quamuis homo & moraliter, & physice illam actionem efficiat. Sic ergo sacramenta dicentur iuxta hanc sententiam causæ moralis gratiæ, quia illis applicatis, quasi mouetur & excitatur Deus ad gratiã, & physice, & voluntarie, atq; adeo moraliter conferendam.

Quintus modus explicandi hanc sententiam.

Vnde intelligitur, non esse diuersum ab his quintum dicendi modum, quem Ledesm. refert, & impugnat non satis consequenter, neque constanter: dixerunt enim aliqui, sacramenta esse causas gratiæ solum, quia cum applicantur, mouent & excitant Deum ad conferendam gratiam. Quod enim hic modus dicendi non sit diuersus à præcedentibus, constat, quia illa motio, de qua hic agitur, nõ est propria & physica. sed metaphorica, & moralis fundata in pacto & promissione Dei. Nam exhibita illa exteriori cæremonia, & signo externo, recordatur Deus, (vt more scripturæ loquar) pacti sui, & suam promissionem implet, ad eum modum, quo Genes. 9. dixit Deus, Arcum meum ponam, vt sit in signum fœderis. Omnes ergo isti modi reducentur ad causalitatem moralem, imo, vt recte Diuus Thomas hic dixit, nullus eorum transcendit rationem signi, sicut in citato loco Gen. dicitur, arcum illũ esse in signum fœderis, licet simul dici possit causa moralis, & chirographum: non aliter est moralis, quam significando, ac testificando & reuocando in memoriam priorem promissionem.

D. Thom.

Sextus modus explicãdi hanc sententiam Henrici.

Vltimus modus explicandi hanc sententiam est Henric. quodlib. 4. qu. 37. vbi prius impugnat sententiam asserentem, sacramenta esse tantum conditiones necessarias, ac deinde negat causalitatem physicam, tandem vero concludit, sacramenta esse instrumenta gratiæ, quia Deus, vt speciali modo in illis existens, efficit gratiam, vt causa principalis. Hæc vero opinio, & nihil dicit diuersum à præcedentibus, & obscuriori modo rem proponit. Inquiro enim, quid sit Deum speciali modo existere in sacramentis: Vt enim omittam Eucharistiæ sacramentum, in reliquis nihil aliud esse potest, quam virtutem diuinam ex promissione & certa lege ita adesse sacramentis, vt illis applicatis, Deus gratiam efficiat. Quid enim aliud fingi potest? Nam Deus in ipsis sacramentis nullum effectum nouum operatur, ergo nec nouo modo in illis existit, præterquam per essentiam, præsentiam & potentiam. Interrogo ergo, an virtus diuina adsit prædicto modo sacramentis, vt per ipsa proprie ac physice operetur, vel vt ipse solus ad præsentiam eorum operetur. Nam etiam inter hæc duo non potest aliquod medium excogitari. Et primum non admittit Henricus, ergo necesse est, vt incidat in secundum: illud autem nihil aliud est, quam esse conditiones, ad quarum præsentiam Deus operatur. Sed inquit Henricus aliud esse Deum assistere in sacramento, aliud esse in ipso, nam primum non sufficit, vt sacramentum sit causa, secundum satis est. Nam in circumcisione [inquit] Deus assistebat sacramento, quia ad præsentiam eius dabat gratiam ex promissione sua, tamen non erat in ipso sacramento: in Baptismo vero & assistit, & speciali modo est Deus, & ideo ipse Baptismus dicitur dare gratiam, vt instrumentum. Sed hæc omnia in verbis solum consistere videntur. De re autem ipsa non explicant aliquid, quod mente concipi possit. Quid enim esse potest, Deum esse in Baptismo, nisi esse paratum ad efficiendum specialem effectum in præsentia Baptismi ex sua promissione? cum neque in illum aliquam rem influat, neque illo vtatur specialiori modo, vt instrumento physico iuxta hanc sententiam? Omnium igitur horum authorum vna est in re sententia, quamuis verbis dissentiant. In qua nonnulla dicuntur, quæ vera & certa sunt. Primum, causalitatem sacramentorum requirere promissionem diuinam: nam, hac secluſa, ex solis rerum naturis non sequitur talis effectus: nec potest esse certus & infallibilis, nisi nitatur in diuina promissione, vt sæpe dictum est. Secundum, sacramenta esse tales conditiones sensibiles, quibus positis, necesse est, sequi gratiæ effectum, suppositis institutione & promissione. Hoc per se constat ex dictis & ex omnibus testimoniis Patrum, quę attulimus, & quę statim afferemus. Tertiũ est, recte posse dici sacramenta causas morales gratiæ, & moraliter continere pretium & valorem sanguinis Christi. Nam sicut Christi passio fuit causa moralis nostræ redemptionis, ita sacramenta, per quæ applicatur eius virtus, possunt dici causæ morales: & hoc probant omnia, quæ inter explicandas prædictas sententias dicta sunt, & in sequenti disputatione amplius confirmabitur. Vnum ergo, in quo omnes prædictę sententiæ conueniunt, scilicet sacramenta non habere alium cansandi modum præter dictum, examinandum supereſt.

2 Sententia principalis.

Secunda igitur sentẽtia principalis est, sacramenta esse causas gratię, quia per veram actionem physicam concurrunt ad sanctificandos homines. In explicanda vero hac sententia tres sunt modi diuersi, quos in præcedenti sectione tetigimus. Primus est eorum, qui dicunt, sacramenta physice efficere dispositionem aliquam ad gratiam, nõ vero immediate attingere ad gratiam ipsam, sed hanc efficere solum Deum. Ita Capreol. Palud. Thom. de Argent. Alexand. Alens. & aliquando D. Thom. vt ibi retulimus. Sed hæc sententia satis improbata est in prædicto loco: quia & nulla fingi potest talis dispositio, & quia eadem difficultas est in efficientia huiusmodi dispositionis, quæ esse potest in efficiend ipsa gratia. Secundus modus dicendi est, sacramenta efficere hominem gratum, non efficiendo gratiam ipsam, sed efficiendo vnionem eius ad animam. Sed hæc etiam improbata est, tum quia non est difficilius attingere vnionem, quam gratiam, cum neutra creetur, & vtraque sit spiritualis & supernaturalis: tum etiam quia suppositio, quod gratia sit dependens in fieri, & in esse ab anima, non potest sacramentum efficere vnum, quin efficiat aliud. Denique, quia Patres non solum affirmant sacramenta efficere hominem gratum, sed etiam efficere gratiam: si ergo ad verificandum primum ponitur efficientia physica, cur non ad secundum? nam sola efficientia vnionis non satis est, vt sacramenta dicantur efficere gratiam: sicut homo efficit hominem, non tamen animam; quia non attingit animã ipsam, sed solum vnionem eius. Tertius ergo modus proprie ac rigorose explicandi hanc sententiam est, sacramenta efficere gratiam, quig

Capreolus. Palud. Tho. de Argent. Alex. Alen. D. Thom.

quia ipsamet actio physica, per quam gratia fit, & educitur de potentia obedientiali animæ, vere ac realiter & physice pendet ab ipsis sacramentis. Ita sentit D. Th. hic, quẽ Caie. ita intelligit, & sequitur, & infra, q. 78. art. 4. & hæc sententia est iam communis in schola D. Th. & mihi videtur valde consentanea dignitati nostrorum sacramentorum, & locutionibus Scripturæ, Conciliorum & Sanctorum, & facillimede fendi posse, & ideo non esse ab ea discedendũ.

D. Thom. Caietanus.

Conclusio. Sacramenta nouæ legis sũt vera instrumenta, attingunt q; vere, ac physice gratiæ productionem.

Dicendum est enim, sacramẽta nouæ legis esse vera instrumenta per veram ac physicam efficientiam attingentia veram gratiæ productionem. Probatur primo, quia hoc est magis consentaneum illis locis sacræ scripturæ, in quib. dicimur mundari & sanctificari & regenerari: Ex aqua, aut, Per lauacrum regenerationis, & lauacro aquę in verbo vitę. Si aũt scripturæ verba possunt cum omni proprietate intelligi sine inconuenienti, imo maxime accommodate ad res, de quib. agitur, non est, cur recurramus ad sensus improprios: posita autem hac effectione sacramentorum, proprijssime intelliguntur omnes dictæ locutiones: iuxta alias vero sententias, non nisi valde improprie. Secundo sumi potest simile argumẽtum ex modo loquendi Conciliorum: Florent. enim & Trid. supra dicunt, sacramenta gratiam continere & conferre, & de quibusdam eorum dicunt imprimere characterem, & de verbis Eucharistiæ, virtute illorum confici corpus & sanguinem Christi: quæ omnia multum indicant prædictam efficientiam. Est etiam optimus ille locus Concil. Trid. sess. 6. c. 7. Vbi annumerans causas gratiæ dicit, Baptismum esse instrumentalem causam eius: omnia autem alia genera causarum, quæ numerat, sunt propriissima, singula in rationibus suis, sentit ergo etiam, Baptismum esse vere ac proprie instrumentum, quod esse non potest sine prædicta efficientia, vt satis constare potest ex his, quæ dicta sunt, referendo opinionem Scoti & aliorum. Quapropter Concil. Mogunt. c. 11. sic inquit, Doceant pastores, septem esse Ecclesiæ sacramenta, diuinitus instituta, per quæ velut apta instrumẽta atq; remedia suæ gratiæ munera nobis impartitur Deus. Et infra dicit, sacramenta esse sancta signacula & efficacia signa: & Concil. Senonense in Decretis fidei c. 10. dicit, sacramẽta habere vim diuinæ gratiæ conferendæ, & similia fere habet Concil. Colon. p. 7. c. 1. Tertio possumus eodem modo argumentari ex sententijs Patrum: Sylvester Papa apud Niceph. lib. 7. histor. c. 33. sic loquitur ad Constantinum ad Baptismum accedentem. Hæc aqua Imperator, diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis cõcepta, sicut exterius corpꝰ hominis abluit, ita etiam interius animam mundat, & splendidiorẽ radijs solaribus efficit. Secundo, Leo Papa epistol. 4. cap. 6. dicit, Baptismo datam esse virtutem & potentiam renouandi & regenerandi hominem. & serm. 4. de Natiuitate dicit, homini renascenti Baptismum esse instar vteri virginalis, & serm. 5. habet illa verba, quæ supra citaui. Virtus altissimi, quæ fecit, vt Maria pareret Saluatorem, facit, vt regeneret vnda credentem. Tertio, Cyprian. in serm. de Cœna Domini agẽs de Eucharistia, Panis (inquit) est esca propter nutrimenti congruentiam sanguis propter viuificationis efficientiam, & infra, Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus procurat vitam & nutrimentum corporibus, ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est, sensibilibus sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, q̃ spirituali transitione, Christo nos vniri. Similia habet in ser. de Vnctione chrismatis, & li. 2. epist. 2. Quarto, Chrysost. Hom. 25. in Ioa. Nouum iam naturæ nostræ intexitur opificium à Spiritu sancto & aqua: quod enim est matrix embrioni, hoc & fideli aqua: & infra, Ex quo Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales & spirituales aqua producit, & Hom. 35. Futurũ erat Baptisma plenũ maximæ potestatis & gratiæ, purgaturũ peccata pro mortuo viuũ effecturũ: & Hom. 16. in ad Rom. circa illa verba c. 9. in Isaac vocabitur tibi semẽ, cõparat eos, qui nascunturex aqua cum Isaac, Qui natus est (inquit) non secundũ naturæ vires, sed secundũ vires promissionis, quã comparationẽ ibi late persequens, aquæ sæpe tribuit supernaturalem vim & efficaciam: atq; eandem tribuit late & eleganter verbis confecrationis, Homil. de proditione Iudę, circa finem. Quinto, Damas. li. 4. de fid. cap. 10. sæpe dicit, per aquam nos mundari, & potum sanguinis esse causam vitę eternę, &c. 14. dicit, Christum verbo suo efficaciter panem & vinum in corpꝰ suum & sanguinem transmutasse, & eandem vim dicit habere verba à sacerdote prolata. Sexto, eodem modo loquitur de Bapt. Iustinus in dial. cum Triph. de Baptismo & Eucharistia in Apol. 2. pro Christianis circa fin. Septimo, Greg. Nyssen. li. de Baptis. in principio dicit, per Baptismum dari nobis spiritualia dona: & infra dicit, esse causam spiritualis regenerationis: & infra dicit, Eucharistiam habere in nobis excellentem operationem: & infra comparat sacramenta cum virga Moysis: Per quam (inquit) voluit Deus efficere sublimia, & tandem comparat cum virtute miraculorum effectrice. Octauo, Cyrillus Alex. li. 2. in Ioan. c. 42. postquam dixerat per Baptismum dari gratiam, subdit. Sicut enim virib. ignis intensiꝰ aqua calefacta calorem efficit, non aliter quam ignis, sic Spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizatum abstergunt, atq; eodem modo loquitur de Eucharistia, libr. 4. in Ioan. c. 16. lib. autem septimo contra Iulian. circa finẽ dicit, sacramenta Christi, non tantum ad res sensibiles & visibiles pertingere, sed Christum, qui magna facilitate mirabilia operatus est, dedisse illis vim & virtutem mirabilem & supernaturalem. Nono, eodẽ fere modo loquitur Cyril. Hierosol. in præfatione ad Cateches. circa finem, & Cateches. 3. & 4. Decimo, Theodoret. in Epitom. diuinorum officiorum, c. de Baptismo dicit, Baptismum efficere nos participes Christi, & largiri remissionem peccatorum. Vndecimo, Ambr. li. 1. de Sacram. c. 5. Nõ omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. & infra, Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam consecrauerit, & li. 3. c. 1. Tibi reseruatum est, vt aqua te generet ad gratiam, sicut illa genera uit ad vitã, &c. & li. 4. c. 4. Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quę non erant, quanto magis operatorius est, vt sint, quæ erant, & in aliud cõmutentur. Duodecimo, Aug. tract. 80. in Ioan. habet illa verba, Quæ est tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? & epist. 23. dicit, aquam cum Spiritu regenerare hominem in Christo, & multa similia habet de Baptism. Tract. 5. in Ioan. & Patres vbicunque loquuntur de baptismo, dicunt, datam esse illi mirabilem virtutem ad nos sanctificandos, vt patet ex Greg. Nazian. orat. de Baptismo, & Beda ser. 1. de Epiph. & alijs, quæ referuntur in Decreto de Consecrat. dist. 4. & de Baptismo traduntur similia Consecra. dist. 2. Et vbiq; significant esse, magnum diuinæ omnipotentiæ opus, quod reb. sensibil. lib. vim dederit ad effectus mirabiles producendos: si autem sacramenta tantum essent conditiones, quibus positis, Deus operatur, nullum esset in hoc speciale opus omnipotentiæ.

Con. Trid. *Conc. Mog.* *Conc. Senon.* *Colonienſ.* *Syluester.* *Leo.* *Cypria.* *Chryſoſt.* *Damaſc.* *Iuſtinus.* *Greg. Nyſſe.* *Cyrill. Alex.* *Cyril. Hiero. Theodor.* *Ambroſ.* *Auguſt.* *Greg. Naz. Beda.*

Quarto argumentari possumus ex veritate & proprietate verborum sacramentalium, seu formarum sacramentorum, præsertim ex illis, Ego te absoluo, q̃ fundantur in verbis Christi, Ioa. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: ad illorum. n. veritatẽ oportet, vt sacerdos illa proferens, vere absoluat, vt docuit Concil. Constant. sess. 45. Ergo necesse etiã est, vt vere conferat gratiam, quæ est forma, per quam peccator à peccato absoluitur: sed non potest sacer-

Ioannes. *Conc. Conſtantien.*

sacerdos dici vere conferre gratiam, nisi saltem suo verbo illam efficiat: nam, si solus Deus efficit ad præsentiam verbi: ergo solus Deus remittit & absoluit, & non vere, ac proprie sacerdos: sicut in moralibus exemplis supra positis, quamuis oblato, seu præsentato chirographo, alius debitum soluat, non dicitur proprie soluisse debitum, qui chirographum obtulit: vt ergo huiusmodi locutiones in omni proprietate veræ sint, oportet, vt ministri sacramentorum per illa verba gratiam efficiant.

Quinto argumentari possumus, quia Christus sua humanitate tangendo vel loquendo faciebat miracula, & conferebat gratiam per veram & physicam efficientiam, vt in primo tomo late ostensum est: ergo idem sentiendum est de sacramentis. Probatur consequētia: primo, quia scriptura sacra & sancti Patres eodem modo loquuntur de sacramentis, quo de Christi humanitate. Secundo, quia sacramenta non reputantur, nisi tanquam verba & actiones ipsiusmet Christi, vt v. g. in Eucharistia verba proferuntur in persona Christi, & adeo eandem vim nunc habere censentur, quam habuerunt in nocte Cœnæ ab ipso prolata, & caro ipsa Christi sicut actu suo viuificabat, ita in sacramento existens vere viuificat animā, iuxta illud, Qui māducat me, viuit propter me. Propter quod dixit Concil. Ephes. in illo sacramento accipi, non communem carnem, sed vere viuificatricem, per quam sanctificamur. In aliis vero sacramentis Christus est, qui principaliter operatur. Vnde, sicut humanitas eius est verum ac proprium instrumentum physicum coniunctum, ita sacramēta sunt vera & propria instrumenta eius ad gratiam efficiendam.

Conc. Ephes.

Sexto tandem potest afferri congruentia, supposita possibilitate huius efficientiæ, de qua supra dictum est: quia decuit Deum vti illis hoc modo, tum ad maiorem dignitatem, sanctitatem & excellentiam horum sacramentorum, tum etiam ad diuinæ omnipotentiæ ostensionem: aliquid enim amplius & excellentius videtur tribuendum diuinis sacramentis, & instrumentis etiam in modo operandi, quam tribuatur signis recordatiuis pacti, seu promissionis: nam totum hoc genus causalitatis, si quod est, non transcendit rationem signi, vt D. Th. dixit, & quodammodo attribui etiam potest circumcisioni. In quo argumento magnam vim aliqui faciunt contra Scotum: sed quantam habeat efficaciam, dicem⁹ disputatione sequenti. Illud vero nō nihil iuuat, quia etiam dæmon in magicis artibus solet opem suam illo modo promittere ad præsentiam alicuius signi sensibilis, quod ipse constituit in memoriam promissionis & pacti, quod inter eum & aliquem prauum hominem intercessit: decet ergo, vt altiori modo Deus efficiat per sua sacramenta.

Ad 1. argu. Ad argumenta in principio posita respondetur. Ad primum, Sanctos ibi citatos non negare efficientiam sacramentorum, quam eisdem, vel aliis locis ipsimet docent, sed significare, solum Deum & Spiritum sanctum esse principalē gratiæ authorem à quo virtus sacramentorum manat: & ideo distinguunt, quid sit in sacramentis ex se, seu ex propria virtute ministrorū, quid vero ex dono, seu motione Spiritus sancti. Nam id, q̄ est visibile & externum, est ab homine virtute propria: q̄ est aūt inuisibile & spirituale, est à virtute Spiritus sancti operantis per sacramē ta. Vnde Aug. li. 4. de Bapti. c. 22. Nemo (inquit) debet contemnere sacramētum, quod ministrorum opere corporaliter exhibetur: nam per hoc Deus hominis cōsecrationem spiritualiter operatur. Deus ergo est, qui principaliter operatur, sed p sacramēta tanquam per instrumenta. & Ambros. epist. 84. circa medium. Non est (inquit) idem in sacramento forma, q̄ virt⁹: nam forma, cum humani ministerij obsequio exhibetur, virtus aūt per diuini operis præstatur effectū ad cuius vtiq; potentiam referendum est q̄, dum homo exterior abluitur, mutatur interior, & Basil. dict.

August.

Basilius.

lib. de Spiritu sancto quasi explicans verba superius citata subdit. Quod si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquæ natura, sed ex Spiritus præsentia, & ad hunc modum sunt exponenda reliqua testimonia. Illa vero vltima locutio Aug. scilicet, hominem non dare Spiritū sanctum. eatenus vera est, quatenus dare significat authoritatem quandam in dante, ac si proprio arbitrio & virtute donet. Hoc enim modo solus Spiritus sanctus seipsum donat, & à Patre, & Filio mittitur, vt docuit ētD. Th. 1. p. q. 43. art. 8. Denique ad hanc totam responsionem confirmādam, sunt optima verba Bern. li. 5. de Consid. ad Euge. non longe à principio, vbi de Angelicis virtutibus sic loquitur. Virtutes pro suo ministerio, & potentia satagunt excitare corda torpētia hominum, innouatione signorū, virtus vero in eis manens ipsa facit opera. Faciūt & illæ, sed in comparatione eius non faciunt.

D. Thom.

Bernard.

Ad secundum respondetur, efficientiam physicam sacramentorum potissimum esse circa gratiam habitualem, & virtutes, quæ illam consequuntur: gratia vero sacramentalis non est necesse, vt in se fiat physice per sacramentum, sed satis est, vt sacramenta efficiant gratiam habitualem, per quam, vt à sacramento effectam, acquiritur ex diuina promissione & ordinatione ius ad obtinenda illa dona & auxilia, in quibus gratia sacramentalis consistit. Quod vero pertinet ad effectus morales, satis est, quod ratione sacramentorum moraliter tribuantur. Nam, vt dixi in primo tomo tractando de potentia humanitatis Christi, diuinis instrumentis ita est vnusquisque effectus tribuendus, sicut factibilis est. Et ideo effectus physicus, qui per veram efficientiam physicam fieri potest, hoc modo fit à sacramento. Effectus autem moralis tantum postulat, vt moraliter fiat. Nam etiā ab ipso Deo vnusquisque effectus fit iuxta modum & capacitatem suam.

Ad secundū.

Ad tertium, aliqui Thomistæ conantur defendere effectum sacramenti, qui datur recedente fictione, fieri effectiue & physice à sacramento præterito, & putant esse posse instrumentum physicum ac reale, id quod præterijt, licet nunc non sit neque in se, neque in aliqua reali virtute, quam reliquerit. Sed hæc doctrina est falsa, vt late ostendit in prædicta disputatione primi tomi, & ideo in ea impugnanda hic amplius non immorabor. Alij ergo dicunt, effectum fieri proprie & physice à virtute reali edicta à sacramento, quod præterijt, & ratione illius tribuā hanc efficientiam ipsi sacramento: hanc autem virtutem dicunt esse characterem in his, quæ imprimunt illum: nam cum sit res & sacramentum simul, mirum non est, quod efficere possit rem tantum, quæ est gratia. In alijs vero fortasse dicerent esse ornatum, vel aliquid simile. Sed hoc de ornatu in superioribus est satis improbatum: ergo de sacramento, verbi gratia, Pœnitentiæ, si ficte suscipiatur, certum est, nullam efficere in homine qualitatem permanētem per modum habitus, quæ postea, recedente fictione: possit gratiam efficere. De charactere vero non est dubium, quin possit Deus, si velit, vti illo, vt instrumentum ad infundendam gratiam, recedente fictione: tamen certum est primo & per se non infundi characterem ad hunc finem, vt postea videbimus: vnde sine fundamento dicitur, Deum vti illo, vt instrumento. Quando enim à principio infunduntur simul character & gratia, non fit gratia à charactere, sed vtrumque fit immediate à sacramento: ergo, quando gratia confertur post characterem propter priorem obicem, non est cur gratia fiat à charactere. Item si gratia Baptismalis semel habita, per peccatum amittatur, & postea per pœnitentiam reparetur, non fit physice à charactere: ergo neque quando primo acquiritur, & quasi reparatur recedente fictione. Denique cum hoc non sit connaturale characteri, nec per se pertineat ad finem, propter quem datur, non est hoc asserendum sine fundamen-

Ad tertium.

damento: imo cum charecter non sit quasi virtus instrumentalis Baptismi, nec ad hoc detur, vt suppleat efficientiam Baptismi in absentia eius, parum videtur conferre, vt Baptismus dicatur efficere gratiam, quod character eleuetur ad aliam efficiendam, necne: quia hoc est merè accidentarium Baptismo. Atque eisdem fere rationibus refellitur alia responsio: quæ excogitari potest, scilicet actionem semper tolli per aliquem actum hominis, contritionis vel attritionis, & illum actum efficere gratiam in virtute prioris sacramenti. Nam licet hoc fieri possit volente Deo, tamen gratis dicitur tum, quia ille actus non est pars sacramenti præcedentis: tum etiam, quia si simul concurreret cum ipso sacramento, verbi gratia, Baptismi, non haberet hanc efficientiam: tum denique, quia ille actus non est virtus, vel instrumentum prioris sacramenti. Respondetur ergo, in eo casu sacramentum præteritum non concurrere per physicam efficientiam ad gratiam præstandam, quando enim dicuntur sacramenta efficere physice ac proprie gratiam, sicut intelligitur, necessarium esse, vt ex parte subiecti concurrant conditiones necessariæ ad hūc effectum, scilicet, vt obicem non ponat: ita ex parte ipsius sacramenti intelligendum est debere concurrere necessarias conditiones omni agenti physico, scilicet, vt existat, & debito modo applicetur: in prædicto ergo casu Baptismus non habet efficientiam physicam: non quia ex se nunquam illam habeat, sed quia tunc cum debitis conditionibus non applicatur. Quod vero pertinet ad modum loquendi, in huiusmodi effectu, re vera non verificantur proprie omnes locutiones, quæ sunt de efficientia sacramentorum. Nam hic Baptismus neque fuit, neque est vera causa instrumentalis gratiæ, nec de illo simpliciter dici potest, quod hominem mūdet: sed proprie dicitur Deus mundare, aut cōferre gratiam rationeprioris Baptismi, qui in diuina acceptatione manere intelligitur: est enim tanta huius sacramenti perfectio, vt licet suo tempore impediatur ab agendo, & postea, quando iam non est, physice agere non possit propter defectum conditionis necessariæ ad agendum: Deus tamen suppleat eius absentiam, & conferat gratiam ratione illius.

Ad quartū. Ad quartum, qui admittunt, instrumenta diuina physice agere, quando non sunt, dicere consequenter possent, gratiam collatā per sacramentū, quamdiu durat, eadem actione conseruari, dependentem à præterito sacramento. Sed hæc omittamus, vt improbabilia. Primum ergo statuendum est, nō semper formam conseruari per eandem actionē, per quam fuit effecta: aliud enim est dicere, conseruationem posse fieri, & sufficienter fieri per eandem actionem, per quam res fuit producta, si illa eadem perseueret & duret, quod verissimum est: aliud vero est dicere, semper ac necessario conseruationem esse eandem actionem cum productione durante ac permanente: quod falsum est: potest enim res per vnam actionem fieri, & per aliam conseruari, quod semper accidit, quandocunq; effectus ab vna causa fit, & ab alia conseruatur: quia variata causa necesse est actionem variari, quia per se ipsam, & non per aliam actionē dependet à causa: vnde calor factus ab igne, qui postea à solo Deo cōseruatur, alia actione conseruatur, quā productus fit: ita ergo est in præsenti. Nam in instāti, in quo fit gratia per sacramentum, est vna actio pendens essentialiter à sacramento, vt instrumento, & à Deo, vt principali causa: hæc autem actio cessat finito sacramento, & consequenter etiam cessat ille concursus, quem Deus præbebat sacramento. Quia hic non erat actio distincta ab illa, quæ à sacramēto pendebat, incipit ergo conseruari gratia à solo Deo per nouam actionem, quæ licet fortasse habeat respectum aliquem ad præcedens sacramentum, quia per illud data est gratia, vt postea conseruetur, nō tamen est physice ab ipso sacramento, cum iam non existat.

Ad quintū. Ad quintum Thomistæ respondent, passionem Christi, quæ præterijt, esse instrumentum physicum efficiens omnes effectus sacramentorum, & mouens ipsa sacramenta, eisque virtutem præbens ad efficiendum. Sed si hæc intelligantur proprie de passione, vt fuit quædam mutatio, quæ iam non est, falsa sunt, & sine fundamēto, vt late in primo tomo dixi. Si autem non loquamur de passione præcise ratione motus præteriti, sed de humanitate in qua Christus passionem sustinuit, sic concedi potest, illam esse physicum instrumentum coniunctum vtentes sacramentis, vt instrumentis separatis ad gratiam efficiendam, vt dixi in dicta disp. 31. 1. tomi. Quod non est ita intelligendū, ac si Christus per humanitatem physice moueat, vel applicet sacramentum, aliquam motionem realem imprimendo ipsi sacramento: constat enim ex dictis nullam qualitatem vel rēalem motum imprimi sacramento: ergo non potest illo modo explicari, sacramentum moueri, aut eleuari à verbo media humanitate: ergo si humanitas Christi simul influit cum sacramēto in effectum gratiæ proprio influxu, intelligendum est, immediate influere simul cum ipso sacramento, ita vt illa sint duo instrumenta inter se subordinata ex diuina ordinatione. Potest autem humanitas in genere instrumenti dici vniuersalis causa respectu sacramentorum: quia cum omnibus illis operatur, & omnia ab illa pendent: ipsa vero sine illis operari potest: & eadem ratione potest respectu illorum dici, quasi principalis, non simpliciter, quia re vera humanitas est tantum instrumentum coiunctum respectu harum actionū, vt loco supra citato diximus: sed secundum quandā comparationem: quia Christus per suam voluntatem influit, & ab illa pendet sacramentorum virtus. Dices, quomodo ergo virtus sacramentorum dicitur manere à passione Christi, si nihil influit in ipsa sacramenta? Item, quomodo illa virtus potest physica, si passio ipsa nihil physice operatur: Respondetur, sacramenta habere virtutem à passione Christi nihil aliud esse, quam Christum passione sua meruisse & impetrasse, vt sacramenta haberent hanc vim conferendi gratiam: & ideo non est necesse, vt illam vim habeant per aliquem influxum realem, qui fiat circa ipsa sacramenta, sed solum per diuinam eleuationem, & specialem concursum, vt supra dictum est: & ob eandem causam necessarium non est, vt passio Christi physice det sacramentis hanc virtutē, sed meritorie ac moraliter: neque inde fit, causalitatem sacramentorum esse tantum moralem, quia ipsamet causalitas physica sacramentorum, potest cadere sub meritum Christi, sicut auxilium gratiæ nobis datur propter Christi passionem in genere causæ meritoriæ, & tamen datur, vt per illud physice operemur.

Ad sextum. Ad sextum ex dictis patet responsio, non enim affirmamus hanc physicam causalitatem sacramentorum eo quod illa posita, maior gratia vel sanctificatio nobis conferatur, sed quia hoc est conformius Scripturæ & Sanctis, & quia hoc pertinet ad maiorem quandam dignitatem & excellentiam sacramētorum, magisque declarat efficaciam diuinæ omnipotentiæ, & meritorum Christi.

ARTICVLVS V.

Vtrum sacramenta nouæ legis habeant virtute m ex passione Christi.

*AD quintum sic proceditur. Videtur, quod sacramenta nouæ legis non habeant virtutem ex passione Christi. Virtus enim sacramentorum est ad gratiam caussandam in anima, per quam spiritualiter viuit. Sed sicut * Augustinus dicit super Ioannem. Verbum prout erat in principio apud Deum, viuificat animas, secundum autem, quod est caro factum, viuificat corpora. Cum igitur passio Christi peri-*

Inf. q. 64 ar. 2. & 4. dist 1. q. 1. ar. 4. q. 3. & dist. 3. q. 2. art. 2. q. 1. Tract. 19 à medio, & 32 ante medium. tom. 9.

pertineat ad Verbum, secundum quod est Caro factum, videtur quod non possit causare virtutem sacramentorum.

Tract. 80. in Euang. Ioan. post medium tom. 9.

2. Praeterea, Virtus sacramentorum videtur ex fide dependere, quia sicut dicit Augustinus super Ioannem, Verbum Dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed fides nostra non solum respicit passionem Christi, sed etiam alia mysteria humanitatis ipsius, & principalius etiã diuinitatem eius: Ergo videtur quod sacramenta non habeant specialiter virtutem à passione Christi.

3. Praeterea, Sacramenta ordinantur ad hominum iustificationem, secundum illud 1. Cor. 6. Abluti estis, & iustificati estis. Sed iustificatio attribuitur resurrectioni, secundũ illud Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Ergo videtur, quod sacramenta magis habeant virtutem à resurrectione Christi, quam ab eius passione.

Sed contra est, quod super illud Roman. 5. In similitudinem prævaricationis Adæ.* &c. dicit glos. ex latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta, per quæ salvata est Ecclesia. Sic ergo sacramenta videtur habere virtutem ex passione Christi.

Gloss. ordin. super illud, Quæ est figura futuri seculi. Act. 1. huius quæst.

Respondeo dicendum, quod (si ut dictum est*) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: vnum quidem separatum, vt baculus: aliud autem coniunctum, vt manus. Per instrumentum autem coniunctum mouetur instrumentum separatum, sicut baculus per manum. Principalis autem causa efficiens gratiæ, est ipse Deus, ad quem comparatur humanitas Christi, sicut instrumentum coniunctum, sacramentũ autem sicut instrumentum separatum: & ideo oportet, quod virtus salutifera, à diuinitate Christi, per eius humanitatẽ, in ipsa sacramenta deriuetur. Gratia autem sacramentalis ad duo præcipue ordinari videtur, videlicet ad tollendos defectus præteritorum peccatorum, in quantum transeunt actu & remanent reatu: & iterum, ad perficiendam animam in his, quæ pertinent ad cultum Dei, secundum religionem vitæ Christianæ. Manifestum est autem ex his, quæ supra dicta sunt,* quod Christus liberauit nos à peccatis nostris, præcipue per suam passionem, non solum efficienter & meritorie, sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionẽ initiauit ritum Christianæ religionis, offerens se ipsum oblationem & hostiam Deo, vt dicitur Ephes. 3. Vnde manifestũ est, quod sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi, cuius virtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum. In cuius signum de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt aqua & sanguis, quorũ vnum pertinet ad Baptismum, aliud ad Eucharistiam, quæ sunt potissima sacramenta.

q. 48 & 49.

Ad primum ergo dicendum, quod Verbum, prout erat in principio apud Deum viuificat animas: sicut agens principale, caro tamen eius & mysteria in ea perpetrata, operantur instrumentaliter ad animæ vitam. Ad vitam autem corporis non solum instrumentaliter, sed etiam per quandam exemplaritatem, vt supra dictum est.*

Ad secundum dicendum, quod per fidem Christus habitet in nobis (vt dicitur Ephes. 3.) & ideo virtus Christi copulatur nobis per fidem. Virtus autem remissiua peccatorum specialiquodam modo pertinet ad passionem ipsius Christi: & ideo per fidem passionis eius, specialiter homines liberantur à peccatis, secundum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et ideo virtus sacramentorum, quæ ordinantur ad tollenda peccata, præcipue est ex fide passionis Christi.

Ad tertium dicendum, quod iustificatio attribuitur resurrectioni ratione termini ad quem, qui est nouitas vitæ per gratiam. Attribuitur tamen passioni ratione termini à quo, scilicet quantum ad dimissionem culpæ.

Hic articulus in fine præcedentis sectionis explicatus est, &c de illo multa legi possunt in primo tomo disput. 31.

ARTICVLVS VI.

Vtrum sacramenta veteris legis gratiam causarint.

1. 2. q. 103. ar. 2 & q. 107. a. 1 ad 3 & 4 d. 1. q. 1. a. 3. q. 1. Art. præced.

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod etiam sacramenta veteris legis, gratiam causarint. Quia (sicut dictum est*) sacramenta nouæ legis habent efficaciam ex fide passionis Christi: sed fides passionis Christi fuit in veteri lege, sicut & in noua, habemus enim eundem Spiritum fidei, vt habetur 2. ad Corinth. 4. Sicut ergo sacramenta nouæ legis conferunt gratiam, ita etiam sacramenta veteris legis gratiam conferebant.

Inter primitium & medium illius. In Homiliario totius anni eam inuenies.

2. Praeterea, Sanctificatio non fit nisi per gratiam. Sed per sacramenta veteris legis, homines sancti sanctificabantur: dicitur enim Leuit. 8. Cumque sanctificasset Moyses Aaron & filios eius in vestitu suo, &c. Ergo videtur, quod sacramenta veteris legis gratiam conferebant.

3. Praeterea, Sicut Beda* dicit in Homilia Circumcisionis: Idem salutis curationis auxilium, circumcisio in lege cõtra originalis peccati vulnus agebat, quod Baptismus agere reuelata tempore gratia consuevit. Sed Baptismus nunc confert gratiam. Ergo circumcisio gratiam conferebat. Et pari ratione alia sacramenta legalia: quia sicut Baptismus est ianua sacramentorum nouæ legis, ita & circumcisio erat ianua sacramentorum veteris. Propter quod & Apost. dicit Gal. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.

Sed contra est, quod Gala. 4. dicitur: Conuertimini iterũ ad infirma & egena elementa. Gloss.* id est, ad legẽ, quæ dicitur infirma, quia perfecte non iustificat. Sed gratia perfecte iustificat. Ergo sacramenta veteris legis gratiam non conferebant.

Gloss. ordinaria ibid.

Respondeo dicendum, quod non potest dici, quod sacramenta veteris legis conferrent gratiam iustificantem per seipsa, id est, propria virtute: quia sic non fuisset necessaria passio Christi, secundum illud Gala. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est. Sed nec potest dici, quod ex passione Christi virtutem haberent conferendi gratiam iustificandi. Sicut enim ex prædictis patet,* virtus passionis Christi copulatur nobis per fidem & sacramenta, differenter tamen. Nam continuatio, quæ est per fidem, fit per actum animæ: continuatio autem, quæ est per sacramenta, fit per vsum exteriorum rerum. Nihil autem prohibet id, quod est posterius tempore, antequam fit, mouere, secundum quod præcedit in actu animæ, sicut finis, qui est posterior tempore, mouet agentem, secundum quod est apprehensus & desideratus ab ipso. Sed illud quod nondum est in rerum natura, non mouet secundum vsum exteriorum rerum. Vnde causa efficiens non potest esse posterior in esse, ordine durationis, sicut causa finalis. Sic ergo manifestum est, quod à passione Christi, quæ est causa humanæ iustificationis conuenienter derivatur virtus iustificativa ad sacramenta nouæ legis, non autem ad sacramenta veteris legis, & tamen per fidem passionis Christi iustificabantur antiqui Patres, sicut & nos. Sacramenta autem veteris legis, erant quædam illius fidei protestationes, in quantum significabant passionem Christi & effectus eius. Sic ergo patet, quod sacramenta veteris legis, non habebant in se aliquam virtutem, qua operarentur ad conferendam gratiam iustificantem, sed solum significabant fidem, per quam iustificabantur.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod antiqui Patres habebant fidem de passione Christi futura, quæ secundum quod erat in apprehensione animæ, poterat iustificare. Sed nos habemus fidem de passione Christi præcedenti, quæ potest iustificare etiam secundum realem vsum sacramentalium rerum, vt dictum est.*

In cor. art.

Ad secundum dicendum, quod illa sanctificatio erat figuralis: per hoc enim sanctificari dicebantur, quod applicabantur cultui diuino secundum ritum veteris legis, qui totus ordinabatur ad figurandam passionem Christi.

Ad tertium dicendum, quod de circumcisione multiplex

fuit opinio: quidam enim dixerunt quod per circumcisionem non conferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatū. Sed hoc non potest esse, quia homo non iustificatur à peccato, nisi per gratiam, secundum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ideo alij dixerunt, quod per circumcisionem cōferebatur gratia, quantum ad effectus remotiuos culpæ, sed nō quantum ad effectus positiuos gratiæ. Sed hoc etiam videtur esse falsum, quia per circumcisionem dabatur puero facultas perueniendi ad gloriam, quæ est vltimus effectus positiuus gratiæ. Et præterea, secundum ordinem causæ formalis, priores sūt naturaliter effectus positiui quam priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis, sit è conuerso: forma enim non excludit priuationem, nisi in formando subiectum. Et ideo alij dicunt, quod circumcisio conferebat gratiam quantum ad aliquem effectum positiuum qui est facere dignum vita æterna, non tamen quantum ad hoc quod est reprimere concupiscentiam impellentem ad peccandum. Quod & aliquando mihi visum est sed diligenter consideranti apparet hoc etiam non esse verum: quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & mereri vitam æternam: & id. melius dicendum videtur, quod circumcisio sicut & alia sacramenta veteris legis, erat solum signum fidei iustificantis. Vnde Apostolus dicit Rom. 4. quod Abraham accepit signum circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et ideo in circumcisione conferebatur gratia, in quantum erat signum passionis Christi futuræ, vt infrapatebit. 97 art. 4.

COMMENTARIVS.

QVamquam D. Thom. tantum videatur loqui de sacramētis legis scriptæ; quæ proprie dicitur lex vetus, tamen si discursus articuli, & solutio ad quartum considerentur, responsio eius vniuersalis est de omnib. sacramentis, quæ ante Xpi aduentū fuere, tā in lege naturæ, quam in veteri. Ratio D. Th. est, quia illa omnia nitebantur in Christo venturo & illū promittebant, ac præfigurabant, & ideo non coniungebantur illi, vt instrumenta eius: Quia sicut causa efficiens non operatur antequam sit: ita etiam non vtitur aliquo reali instrumento ad efficiendum: solum ergo erant signa. Quæ ratio eandem vim habet, in omnibus præteritis sacramentis, atq; ita in solutione ad quartum absolute extendit D. Thom. hanc conclusionem, etiam ad circumcisionem. Quæ omnia in sequenti disputatione examinabuntur amplius & declarabuntur.

DISPVTATIO X.

De inefficacia veterum sacramentorum ad gratiam conferendam.

SVb hoc titulo, vt paulo antea dixi, cōprehendo omnia sacramenta, quæ ante Christi aduentum fuere. Quoniam vero in eis specialis ratio ac difficultas est, de sacramento circumcisionis, ac de illo, quod in remedium peccati originalis fuit in lege naturę, ideo prius de his specialiter dicemus, post ea generatim de reliquis omnibus sacramentis illius temporis.

SECTIO I.

Vtrum in circumcisione vel sacramento legis naturæ data sit gratia sanctificans præter meritum operantis.

D. Thom. RAtio difficultatis est, quia D. Thom. absolute negat, per sacramenta vetera datam esse gratiam iustificantem: & eodem modo loquuntur antiqui Patres, quos infra referemus sect. vlt. huius disput. sed eadem est ratio de sacramento legis naturæ, vel circumcisione, quæ legem antecesit: quia etiam hęc respiciebant Christum venturum, cuius sola fides viua prodesse nunc poterat: ergo,

In contrarium vero est, quia in his sacramentis remittebatur originale peccatum, sed non remittitur sine gratia, ergo necesse est, vt in eis data fuerit gratia. 1. Sententia

In hac quæstione varij possunt esse opinandi modi: primus est, in circumcisione remissum fuisse originale peccatum, non vero fuisse datam gratiam. Magister. Hæc fuit opinio Magist. in 4. d. 1. circa fin. & Gloss. in c. Quod autem, de Confecr. d. 4. vbi significat, in circumcisione solam pœnam fuisse remissam. Sed hæc sententia repugnat manifeste principiis fidei: & ideo merito ab omnibus Scholasticis reiecta est. Nā manente culpa mortali, vel originali, non potest æterna pœna remitti: quia inimicus Dei non potest non carere visione eius: rursus originalis culpa non remittitur sine infusione gratiæ: quia non remittitur, nisi per veram iustificationem, vt tradit Conc. Trident. sess. 6. & in materia de iustificatione latius tradetur. Peccatum enim originale, sicut & mortale, includit priuationem gratiæ, & ideo non remittitur sine infusione eius. Item, quia de facto in homine non datur medium inter statum amicitiæ: & inimicitiæ diuinæ, sed is, cui remittitur originale peccatum, non manet inimicus: ergo fit amicus Dei, ergo infunditur ei gratia & charitas, in quibus amicitia Dei consistit. Conc. Trid.

Atq; ex eisdem principiis & rationibus, reiecta est ab omnibus Theologis secunda sententia aliorum dicentium, datam fuisse in circumcisione gratiam, quoad effectus priuatiuos, non quoad positiuos. Quæ opinio per effectus priuatiuos intellexisse videtur carentiam culpæ aut reatus pœnæ: per positiuos vero, aut amicitiam diuinam, aut acceptationē ad gloriam, vel internam animæ renouationem & sanctificationem. Vnde intelligitur, hanc sententiā fere nihil à præcedēti differre, nec minus cum veris principiis fidei repugnare. Primo quidem, quia gratia, per quam peccatum remittitur, non est tantum extrinsecus actus diuinæ voluntatis remittentis peccatum, vel acceptantis hominem ad gloriam, in quo possunt illi effectus aliquo modo distingui, sed est intrinsecum donum animæ infusum, quo à statu peccati ad statum gratię & adoptionis filiorum Dei homo transfertur, vt dicitur in Conc. Trid. sess. 6. c. 34. & sequentibus: impossibile autem est hanc gratiam animæ infundi & carere suo effectu positiuo, ergo si peccatum originale remittebatur in circumcisione, in ea infundebatur huiusmodi gratia, ergo perficiebat positiue animam efficiendo illam proportionatam ad gloriam & supernaturalia opera, & dando ius illi ad hæreditatem gloriæ, atq; adeo constituendo hominem amicum & acceptum ad gloriam. Denique cum ratio culpæ in priuatione consistat, illius exclusio non tam habet rationem effectus priuatiui, quam positiui, sicut expellere tenebras magis consistit in effectu positiuo luminis, quam in priuatione. 2. Sententia. Conc. Trid.

Tertia sententia est, in circumcisione fuisse data tam gratiam, quæ sufficeret ad remittendā culpam, nō tamen, quantum ad vim & efficaciam reprimēdi & superandi concupiscentiam & merendi vitam æternam. Quam sententiam tenuit D. Tho. in 4. d. 1. q. 2. art. 5. quæstiuncula 3. significat Bonauent. ibi qu. vlt. dicens, illam gratiam nō valuisse ad profectum. Hanc vero sententiam correxit D. Thom. hic ad 3. & infra. q. 70. ar. 4. & merito: quia quælibet gratia quātumuis minima constituit hominem Deo gratum: hoc enim non habet ratione intensionis, sed ratione suæ essentiæ: & ideo de se est sufficiens principium merendi gloriam. Rursus talis gratia semper habet adiunctam secum charitatem, quæ est diuina amicitia, quæ Deum habet pro vltimo fine, eumque super omnia diligit, & ideo de se sufficiens est ad superandam concupiscentiam: quia amor Dei ex se est fortior & potentior omnib. & ideo dicitur 1. Ioan. 3. 3. Sententia. D. Thom. Bonau. Ioannis.

Omnis

Omnis, qui in eo manet, non peccat, &, Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Hoc enim semen est gratia Dei, quam si homo seruare velit, atq; eius inclinationem & efficaciam sequi, non peccabit, & ideo dicit Ioan. in eadem Canonica, c. 4. Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam maior est, qui in vobis est, quam, qui in mundo: Est ergo quæcunq; gratia de se efficax ad vincenda peccata & superandas concupiscentias: præsertim, quia semper habet adiunctum auxilium Dei sufficiens ad suum finem consequendum. Præterea ad præsentem quæstionem nihil refert, quod illa gratia data in circumcisione: fuerit magna, aut parua, sed simpliciter, an data fuerit gratia: quoniam si quæ sunt testimonia, quæ videntur significare, non fuisse datam gratiam per circumcisionem, non loquuntur de magna, aut de parua gratia, sed simpliciter de gratia. Item, quia siue magna, siue parua fuerit, nõ potuit dari, nisi per Christum venturum: ergo eadem difficultas erit in gratia minima, quo modo dari potuerit per circumcisionem, cum nondum essent exhibita merita Christi.

Ioannes.

4. Sententia In circumcisione nihil fuisse datum vltra meritum operantis.

Quarta ergo sententia esse potest, in circumcisione per se nullum spiritualem fructum fuisse collatum homini vltra illud, quod respondebat fidei & merito operantis: atque adeo in circumcisione secundum se nec gratiam fuisse collatam, nec originale peccatum fuisse remissum, sed fuisse solum signum fidei iustificantis. In hanc sententiam videtur inclinare D. Tho. hic ad 3. vbi in hoc æquiparat circumcisionem alijs sacramentis legalibus & simpliciter dicit, tantum fuisse signum fidei iustificantis: & idem docet q. 70. ar. 4. quanquam postea dicat in circumcisione fuisse collatam gratiam, & ideo difficile est mentem D. Tho. explicare, & eorum, qui illum sequuntur, vt videre licet in Capreo. Soto & alijs in 4. & in Bellar. lib. 2. de sacram. 13. & sequentibus, vbi constanter hanc sententiam defendit, ita vt sentire videatur, secluso merito recipientis, nullum spiritualem fructum in circumcisione fuisse collatum. Quod confirmat varijs scripturæ testimonijs, ex quibus aliqua sunt generalia de omnibus veteribus sacramentis, quæ egena & infirma in scriptura dicuntur, sub quibus circumcisio etiam comprehẽditur, vt sectione seq. dicam. Alia sunt specialia de circumcisione, qualia sunt ea, in quibus significatur circumcisionem non fuisse institutam, propter dandum spiritualem iustitiæ fructum, vt est illud ad Ro. 3. Quid ergo amplius Iudæo est? aut quæ vtilitas circumcisionis? &c. Sed hæc iam sunt à nobis tractata & explicata. Illa vero difficiliora videntur, in quibus Paul. ait, Circumcisio nihil est & præputium nihil est, 1. ad Cor. 7. & illud ad Gal. 6. Neque circumcisio aliquid valet nec præputium sed noua creatura. Et ad Col. 2. & ad Philip. 3. significat Paulus, nihil in circumcisione fuisse, nisi exteriorem illam carnis amputationem. Et ad hoc propositum afferri possunt omnes Patres Græci, quos supra retulimus agentes de fine circumcisionis.

D. Thom.

Capreol. Sot. Bellarm.

Huius sententiæ censura

Hanc vero sententiam, sic absolute prolatam, à nobis exposita est, quidam, vt falsam, alij etiam, à temerariam reijciunt, vtpote omnibus Scholasticis cõtrariam. Sed vt mens dictorum authorum & rei veritas intelligatur, aduertendum est, varijs modis posse intelligi hanc sententiam. Primo, ante Christi aduentũ nulli hominum fuisse gratiam collatam, aut remissum peccatum, nisi per propriã ipsius hominis fidem, ac dispositionem de se sufficientem ad obtinendam gratiam, & expellendum peccatum. Quæ sententia de adultis quidem probabilis est, vt postea dicam: tamen si in vniuersum tam de paruulis, quam de adultis intelligatur, erit valde temeraria, quia ex illa sequitur, tam in lege naturæ, quã Moysis omnes infantes fuisse relictos sine remedio originalis peccati, atq; adeo omnes, qui mortui sunt ante vsum rationis, damnatos fuisse. Quod impium est sentire, & contra communem Ecclesiæ traditionem, & sensum, vt supra probatum est: tamen in hoc sensu à nullo prædictorum authorum hæc sententia asseritur.

Secundo ergo intelligi potest, ante Christi aduentum nullum fuisse institutum externum remedium seu sensibile signum, in quo alicui daretur gratia vel remedium peccati, præter meritum vel sufficientem dispositionem eius, sed remedium originalis peccati fuisse eo tempore mere internum, positumq; fuisse in sola interiore fide, vel ipsius met hominis, cui remittebatur peccatum, si erat capax eius, vel alterius, sub cuius erat cura, & potestate, si erat paruul⁹. Et in hoc sensu sententia hæc, quoad tempus legis naturæ, est quidem minus probabilis, non tamen temeraria, neque omnino improbabilis, vt in superioribus diximus. Quoad circumcisionem vero videtur maiori cẽsura digna, propter authoritatem Augustini, Gregorij & aliorum, quos supra retuli, & præsertim propter authoritatem. Innocent. 3. in c. Maiores, de Baptismo: dicentis, quod originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium. Nihilominus, quamuis etiam in hoc sensu falsa sit hæc opinio: non tamen videtur nota temeritatis digna: tum quia plura Sanctorum testimonia illi fauere videntur, tum etiam, quia licet hæc sententia affirmet externum signum legis naturæ, vel circumcisionis non fuisse necessariũ ad applicandum paruulis remedium originalis peccati, non tamen negabit: quin si simul cum fide interna hoc signum exhiberetur, daretur statim gratia, & remissio originalis peccati, quanquam è conuerso solum externum signum sine fide non sufficeret ad dictum effectum: & aliunde sola fides interior posset iuxta hanc opinionem sufficere sine exteriori signo. Vnde, cum dicunt Sancti aliqui, per circumcisionem remissum fuisse originale peccatum, explicandi essent iuxta hanc sententiam, id intelligendum esse, ratione fidei, vel etiam, nisi iam esset remissum per fidem, sicut de adultis postea dicemus. Sed prædicti authores, non in hoc sensu asserunt prædictam sententiam, saltem quoad circumcisionem.

Augustin. Gregor. Innoc.

Quomodo sit probabilis ista sententia.

Tertio ergo modo intelligi potest, in circumcisione [& idem est proportione seruata de signo externo legis naturæ] in circumcisione [inquam] datam esse gratiam, & peccatum originale remissum, atque ad hunc spiritualem fructum consequendum necessarium fuisse externum signum, seu circumcisionem, non tamen sine fide interiori, Ecclesiæ vel ministri, neque è contrario fidem internam sufficisse sine tali signo externo: effectum autem gratiæ fuisse tribuendum interiori fidei, vt propriæ causæ, externum autem signum tantum fuisse conditionem, sine qua non. Et hoc sensu est illa opinio non solum nulla censura digna, sed etiam probabilis, nam sine dubio probabile est, hunc fuisse sensum Diui Thomæ, quem ita explicat & sequitur Cano relect. de sacramento p. 5. & Bellarmin. supra capite 15. in fine, & huius sententiæ etiam videntur fuisse Bonauentura, Richard. & Durand. cum quibus disputabimus sectione sequenti.

Quinta sententia est, in circumcisione per se ac semper datam fuisse gratiam, per hoc solum, quod signũ externum adhiberetur, ita tenet Alex. Alen. 4. p. qu. 5. m. 3. & q. 7. m. 5. art. 1. & 2. Scot. Gab. Palud. sectio. sequenti citandi.

Alensis. Scotus. Gabr. Palud.

Paruulis ante vsum rationis gratiam fuisse datam in circumcisione

In hac re mihi videtur distinguendum inter paruulos & adultos, & dicendum primo, applicata circumcisione, seu exteriori sacramento legis naturæ, paruulis ante vsum rationis datam eis fuisse gratiam & remissionem peccati originalis. Huius conclusionis fundamentum sumendum est ex dictis supra de sacramento legis naturæ, & de institutione circumcisionis, vbi ostendimus, nunquam fuisse remissum originale peccatum sine exteriori signo protestatiuo fidei: ostendimus etiam, hoc signum, quod prius

fuit indifferens, in lege Moysis determinatum fuisse pro masculis, quoad circumcisionem: si ergo hoc signum externum necessarium fuit ad remissionem originalis peccati, oportuit, vt illo adhibito tolleretur peccatum originale, & daretur gratia.

Ad pueri sanctificationem non fuisse necessariam fidē parentis.

Dico secundo, probabilius est ipsum signum externum circumcisionis fuisse sufficiens, vt illo applicato daretur gratia paruulis, etiamsi sine fide parentis, aut ministri, siue hominis conferentis sacramentum applicaretur. Hanc conclusionem ponit expresse Alex. Alens. supra Palud. in 4. d. 1. q. 5. art. 5. & idem sentiunt Sco. & alij nuper citati, & probatur primo, ex Aug. lib. 1. contra Cresconium c. 31. vbi æquiparat circumcisionem in hoc cum Baptismo, quod data à ministro infideli, non magis erat postea iteranda, quam nunc sit, iterandus Baptismus datus ab Hæretico: ergo sicut nunc talis Baptismus est sufficiens remedium originalis peccati, ita & illa circumcisio.

Secundo, quia Baptismus applicatus à ministro infideli est sufficiens remedium peccati, vt infra probabimus: ergo & circumcisio. Probatur consequentia primo, quia differentia, quæ in hoc ab alijs assignatur nulla authoritate, vel probabili fundamento nititur, & alias Patres simpliciter affirmant: circumcisionem fuisse institutam in remedium peccati originalis, cui postea Baptismus successit: ergo quod sufficiebat ad veram circumcisionem, id est, vt esset verum sacramentum, sufficiebat etiam, vt esset remedium peccati, sicut de Baptismo constat. Secundo, quia sicut paruuli ante Christi aduentum dicuntur iustificati in fide parētum, ita etiam nunc in lege gratiæ, vt loquitur Iustinus Martyr. q. 56. ad Orthodox. & Aug. lib. 1. de pecca. meri. c. 2. & libr. de ver. & falsi. pœn. c. 2. & epistola 23. & 107. ergo sicut hoc posterius est intelligendum de fide (vt ita dicam) obiectiua cum exteriori eius professione, non de propria & interna fide ipsius ministri seu parentis, ita etiam erit illud intelligendum. Tertio, quia omnes rationes, quibus infra q. 64. probabimus malitiam vel hæresin ministri non impedire veritatem sacramenti, nec effectum eius: fere eodem modo possunt circumcisioni applicari. Præsertim, quia alias remedium originalis peccati esset valde incertum, & sæpe esset iterandum. Tandem argumentor, quia vel fides ministri esset necessaria, vt daretur gratia paruulo propter meritum de condigno vel de congruo ipsius ministri: & hoc non: tum, quia nullus hominum præter Christum, meretur alteri primam gratiam habitualem immediate, & sine vlla dispositione recipientis, vt etiam in superioribus dictum est, tum etiam, quia alias non quæcumq; fides, sed viua, & charitate formata, esset necessaria ad huiusmodi effectum, quod est satis absurdum. Vel illa fides postularetur à Deo, vt conditio necessaria simul cum opere externo, & hoc, licet à Deo fieri potuerit: gratis tamen & sine fundamento dicitur factum: quia non constat promissionem esse factam fidei, sed signo externo, iuxta illud, Anima cuius præputij caro circumcisa non fuerit, &c. Ex quibus verbis sumi etiā potest aliud argumentum: nam ad veritatem illius sacramenti, & vt esset impletum præceptum illis verbis contentum, non erat necessaria fides ministri: ergo neque erat necessaria, vt in illo sacramento daretur gratia, non existente obice in recipiente. Tandem, quia cum hæc gratia non daretur propter meritum hominis applicantis sacramentum, non expediebat, vt ab eius fide penderet.

Iustin. Augusti.

Obiectio.

Epiph. Ambros. Orig.

Sed contra, nam multę Gentes vtebantur circumcisione, quæ erant impiæ & infideles, vt late refert Epiph. Hær. 30. Ambr. ep. 77. Orig. lib. 2. in ad Roma. cir. fi. ca. 3. & lib. 5. contra Cels. post medium, quæ tamen Gentes non consequebantur gratiam, solum quia sine fide vtebantur nuda exteriori cæremonia, ergo. Præterea, de sacramento legis naturæ est speciale argumentum, quia cum non haberet specialem cæremoniam institutione Dei definitam, vt signum exterius applicatum haberet rationem sacræ cæremoniæ, oportebat, per fidem conferentis determinari, ad significandum veri Dei cultum, & paruuli sanctificationem & oblationem vero Deo factam: ergo hac ratione erat tunc necessaria fides veri ministri.

Responsio.

Respondetur ad priorem partem, sicut in nostris sacramentis, ita & in circumcisione distingui posse fidem ministri ab intentione faciendi sacramentum à Deo institutum, nam licet fides non esset necessaria, intentio tamen necessaria fuisse videtur ad veritatem sacramenti, quia quoad hoc eadem est ratio de illo, & de nostris sacramentis, vt postea videbimus. Vnde colligitur, fuisse etiam intentionem illam necessariam, vt detur gratia sub illa cæremonia externa, quia non dabatur in illa, nisi, vt habebat rationem sacramenti, & religiosæ cæremoniæ pertinentis ad Dei cultum. Quocirca de illis Gentibus, quæ extra Dei populum vtebantur circumcisione, dicendum est, quod si id faciebant sub prædicta intentione, etiamsi si alias essent infideles, poterant infantes illarum Nationum in illa circumcisione iustificari, & remedium originalis peccati consequi: sicut nunc omnes Gentes, quæ vtuntur Baptismate, debito ritu, & sub intentione faciendi, quod Christus instituit, iustificant paruulos suos, etsi aliqui verfentur in Infidelitate aliqua, aut Hæresi, vel schismate: poterant autem illæ Gentes habere hanc intentionem, saltem sub ratione valde confusa & generali, nimirum intendendo facere, quod Deus instituit, aut imitari Abraham seu populum Iudæorum, aut intendendo sanctificare paruulos suos, aut dicare & consecrare illos Deo, vel aliquid simile, & probabile est fere semper habuisse aliquam intentionem huiusmodi, quia sine illa, non erat alia cæremonia per se expetibilis, aut ad aliquid aliud vtilis.

An circumcisio sine debita intentione facta iteranda fuerit.

Sed quæret aliquis obiter, si verum est, hanc intentionem fuisse necessariam, quid esset Iudæo faciendum, si contingeret puerum circumcidi sine intentione debita, nam illa cæremonia exterior circumcisionis non poterat iterari, sicut nunc potest repeti exterior cæremonia Baptismi, quando sine debita intentione facta est: quod ergo remedium esset nunc applicandum illi paruulo? Aliquis fortasse diceret, iterandam fuisse exteriorē cęremoniam circumcisionis, aliquid amplius illius pelliculæ abscindendo, verisimile enim est, nunquam fieri tam exactam ac præcisam circumcisionem, quin possit magis perfici. Vel etiam dici potest, in eo casu educendum esse præputium, vt iterum fieret circumcisio. Quod enim post semel factam circumcisionem, iterum posset arte fieri, aut superinduci præputium, multi colligunt ex illis verbis Pauli 1. ad Cor. 7. Circumcisus aliquis vocatus est, non adducat præputium, vt ibi notat Gagneius ex Epiphanio, Theophylacto & Photio, Græcis. Sed quidquid sit de sensu huius loci, tamen quod ad præsens attinet, improbabilis est ista responsio. Quis enim obligaret Iudæum ad vtendum huiusmodi arte? nullo enim fundamento id affirmari potest, neque ex lege Dei colligitur. Nec etiam prior responsio mihi probatur, quia est voluntaria & sine fundamento.

Gagn. Epipha. Theoph. Photio.

Responde tur quæstioni.

Dico igitur, in eo casu non esse iterandam circumcisionem. Quia illa [vt ita dicam] non consistebat tantum in fieri, sed etiam in facto esse. Et ideo licet contingeret non fieri debito modo, ex intentione applicantis illam, tamen si in re ipsa sufficienter fiebat, reuera manebat facta, quoad externum effectum seu characterem sensibilem: & ita illa lex quoad substantiam eius, manebat in eo nomine impleta: & imo non erat, quod repeteretur: maxime cum moraliter esset impossibile: tunc ergo, si in priori circumcisione, non erat applicatum sufficiens remedium peccati, ex defectu intentionis, suppleri poterat, atq; supplendum erat quodlibet alio signo externo, protestatiuo fidei, seu sacramento legis naturæ, sicut in superioribus diximus

ximus faciendum esse in alijs euentibus, quando non poterat applicari circumcisio.

Ad aliam partem difficultatis propositæ : respondetur : Primo, quamuis in lege naturæ non esset determinatum certum signum in remedium paruulorum ex iure diuino : tamen in vnoquoque populo potuisse publica authoritate determinari, qua determinatione facta, poterat etiam applicari tale signum ab aliquo non habente veram fidem, vel cognitionem Dei, ex intentione faciendi, quod ille populus fidelis faciebat, seu intentione offerendi paruulum illum illi Deo, quem talis populus colebat, vel quem parentes eius coluerunt. Quinimo, quamuis signum non esset ab aliqua republica definitum, sed determinandum esset voluntate & arbitrio ipsius ministri, adhuc posset ab eo determinari, & sufficienti intentione, & sine vera fide, vt si haberet prædictam intentionem offerendi paruulum illum vero Deo creatori omnium, seu Deo, quem coluerunt patres eius, de quo posset is, qui sic applicaret sacramentum, quia haberet veram fidem, sed aut nullam, aut certe solùm humanam, & multis erroribus admistam. Itaque nec in lege naturæ videtur simpliciter fuisse necessaria fides ministri ad veritatem sacramenti. Quamuis moraliter loquendo, vix posset sine illa fieri sacramentum, non quia in illa niteretur veritas sacramenti, sed quia sine illa vix poterat tunc haberi sufficiens intentio faciendi sacramentum, supposita autem veritate sacramenti, vt in eo daretur gratia, non magis erat necessaria fides ministri, quam in circumcisione, quia quoad hoc est eadem ratio, vt ex dictis patet.

In circumcis. ne non dabatur gratia adultis sine fide, &c.

Dico tertio, In circumcisione non dabatur gratia adultis, nisi habentibus fidem & dilectionem Dei, seu contritionẽ peccatorum: & idem sentiendum est à fortiori de sacramento legis naturæ. Hanc assertionem docuit Cano in relectio. de sacramen. p. 5. Soto vero in 4.d.2.q.1.artic. 4.ad 5. eam admittit in sacramento legis naturæ, non autem in circumcisione. Probatur ergo primo de sacramento legis naturæ, quia illud tempus per se non erat accommodatum, vt in eo daretur gratia ex opere operato vltra meritum & dispositionem operantis, quia merita Christi nondum erant exhibita: ergo non est asserenda, aliquam gratiam fuisse hoc modo tunc datam, nisi quam necessitas humani generis lapsi omnino requirit, & sine qua videretur diuina prouidentia homini in necessarijs defuisse : præsertim cum nulla certa authoritate constet, gratiam fuisse sic datam illo tempore, sed solum ex ratione diuinæ prouidentiæ colligenda sit : at vero hæc ratio & necessitas solum habet locum in paruulis : nam adulti, cum possint se sufficienter ad primã gratiam disponere, non erant in eo articulo necessitatis constituti : ergo non est, cur asseramus illis fuisse remissum peccatum, aut datam gratiam in sacramento legis naturæ, sine dispositione per se sufficienti. Et confirmatur primo, nam reddere hominem ex attrito contritum per infusionem gratiæ & charitatis habitualis absque connaturali dispositione, est vnus ex potissimis effectibus sacramentorum nouæ legis, adeo excellens & supra naturas rerum, vt multis visum sit, etiam in lege gratiæ, nunquam remitti hoc modo peccatum : ergo non est verisimile, hoc beneficium fuisse concessum hominibus in lege naturæ. Et confirmatur secundo, quia, si ad remissionem peccati originalis, habebant adulti huiusmodi remedia, quibus possent fieri ex attritis contriti, cur non dicemus habuisse simile remedium, ad remissionem peccati mortalis commissi, post primam gratiam semel consequutam ? cum non sit minus necessaria ad salutem remissio huius peccati, quam illius, nec sit minus difficilis dispositio ad remissionem huius, quam illius. Atque hæ rationes æque in circumcisione procedunt, præsertim cum supra ostensum sit, circumcisioni, non esse addita virtutem aliquam spiritualem, nec specialem promissionem gratiæ, sed solum subijsse locum sacramenti legis naturæ & remedij originalis peccati, quatenus illud, quod indifferens erat in lege naturæ, determinatum fuit ad talem cæremoniam in illo populo. Quod saltem probant testimonia Pauli in secunda sententia adducta, vt latius infra videbimus sectione 3. Et confirmatur, quia licet Abraham fuerit circumcisus, non fuit in illa circumcisione iustificatus vltra meritum suæ fidei & obedientiæ, vt aperte docent omnes Patres superius citati, disputatione 5. sectione 1. & non obscure colligitur ex Paulo ad Roman. 4. vbi hoc sensit dicit, Abraham non fuisse iustificatum in circumcisione, sed ex fide : accepisse autem circumcisionem, in signum & signaculum iustitiæ fidei. Ergo neque alijs adultis dabatur gratia in circumsione vltra meritum & dispositionem eorum. Respondet Scotus in 4.d.1. quæst. 6. circumcisionem potuisse augere gratiam adultorum ex opere operato, vsque ad certum gradum, non tamen vltra illum : & quia in Abraham inuenit excellentem gratiam, quæ illum gradum vel attingeret vel superaret, ideo nihil illi contulisse præter meritum operantis. Sed hęc responsio & voluntaria est, & parum rationi consentanea : quia sacramenta quæ possunt conferre aliquem gradum gratiæ, non impediuntur in suo effectu propter insignem sanctitatem recipientis : nam cum illa sit melior dispositio ad sacramentum, non debet impedire effectum sacramenti. Item, quia gratia viatoris de se semper augeri potest, & ex parte sacramenti non potest deesse virtus ad augendam illam, si ad hoc institutum sit, quia operatur vt instrumentum Dei, vel saltem Deus operatur ad præsentiam eius : virtus autem diuina potest adiungere gradum gratiæ etiam secundum legem ordinariam cuicunque gratiæ viatoris, quantumuis intensæ, & ideo gratia Virginis aucta fuit per Baptismum : quamuis magis excelleret communem gratiam Baptismalem, quam gratia Abrahæ gratiam circumcisionis superaret : si ergo Abrahæ in circumcisione non fuit datum augmentum gratiæ vltra eius meritum, certum videtur, neq; alijs adultis fuisse hoc modo datum augmentum gratiæ quando contingebat, eos circumcidi iam iustificatos per viuam fidem, quamuis non sit dubium, quin mererentur augmentum gratiæ per circumcisionem, vt erat opus hominis iusti ex virtute & obedientia procedens : ergo æque etiam certum est, non dedisse primam gratiam adultis, nisi per contritionem dispositis, nec ratione circumcisionis fuisse datam maiorem primam gratiam, quam ipsi contritioni responderet. Patet consequentia, quia eadem vel maior ratio est de augmento, quæ de prima gratia : nam magis debitum est iusto augmentum gratiæ, quam peccatori dispositio prima gratia. Vnde etiam in lege gratię nullum est sacramentum potens conferre primam gratiam, & efficere hominem de attrito contritum, quod non melius possit augere gratiam, si subiectum iam iustificatum inuenit.

Obiectio Scoti.

Solutio.

In circumcisione non dabatur adulto prima gratia maior, quam ipsi contritioni responderet.

Contra hanc vero conclusionem obijci potest primo, quod grauiores Theologi docent, per circumcisionem remissa esse adultis, non tantum peccatum originale, sed etiam actualia, ita docent D. Thom. infra q.70.art.4.ad 5. & in 4.d.1.q.2.art.4. quæstiuncula 2.ad 4. & ibi Richar.art.6.q.3. Dur.q.7.ad 2.Palud. q.5.art.4. concluſ. 2. non poterant autem in circumcisione remitti peccata, nisi in ea daretur prima gratia, per quam remittuntur peccata : ergo oportebat, vt in circumcisione homo fieret ex attrito contritus, nam si semper supponenda esset contritio, semper essent ante circumcisionem remissa peccata: nunquam ergo in ipsa circumcisione remitterentur adultis. Et confirmatur, nam alias sequitur, respectu adultorum non fuisse circumcisionem vel sacramentum legis naturæ institutæ in remedium originalis peccati:

Obiectio.

quia de ratione huiusmodi remedij est, vt per illud, vel in illo, possit remitti peccatum : nam, si semper supponendum esset peccatum remissum, nullius vtilitatis vel momenti esset tale remedium. Vnde vlterius fit, circumcisionem vel sacramentum legis naturæ respectu adultorum non habuisse rationem sacramenti, sed solum cuiusdam professionis fidei, vel religiosæ cæremoniæ meritoriæ ex opere operantis: quia non aliter erant signa gratiæ.

Responsio. Respondetur ad primam difficultatem, in primis D. Thom. nunquam docuisse in hac 3. parte per circumcisionem remissa fuisse peccata actualia, sed verba eius sunt. Adulti, quando circumcidebantur, consequebantur remissionem, non solum originalis peccati, sed etiam actualium peccatorum. Quæ verba vera sunt : intelligenda sunt tamen, dummodo adultus, qui circumcidebatur, accederet dispositus ad remissionem peccatorum consequendam. Poterat enim hęc dispositio simul cum circumcisione concurrere. & hoc erat, vt minimum, necessarium, ac sufficiens, vt in circumcisione daretur gratia : quod vero aliquando antecederet contritio & prima gratia, est accidentarium. Vnde ad primam confirmationem primo concedi posset, circumcisionem (& idem est de sacramento legis naturę) respectu adultorum non fuisse proprie remedium peccati, sed solum signum externum remedij peccati, quod erat internum in fide & contritione consistens. Secundo facilius magisque iuxta communem loquendi modum negatur sequela : potest enim circumcisio fuisse etiam adultis remedium, ad remissionem originalis peccati obtinendam, vt conditio necessaria, sine qua ille effectus non daretur : voluit enim Deus omnes, etiam adultos, signo aliquo externo profiteri suam fidem & deuotionē internam, vt remissionem originalis peccati consequi possent : & ideo sine tali signo vel in re exhibito, vel in voto concepto, non poterat remitti originale peccatum : & hoc satis est, vt dicatur remedium illius. Ex quo patet solutio ad alteram partem de sacramento : simpliciter enim negatur sequela. Primo quidem, quia circumcisio non tantum erat sacramentum propter gratiam præsentem, quæ in illa dabatur & significabatur, sed etiam propter alia mysteria, vt supra dictum est, & constat de circumcisione, quæ data fuit Abrahæ in persona eius. Secundo quia, vt Scotus supra dicit, ad rationem sacramēti satis est, quod significet gratiam, quæ in ipso datur per se loquendo, id est, si non sit obex in subiecto : vel quæ subiecto inest, etiamsi prius accepta sit, præsertim si data fuit cum ordine ad tale sacramentum, atque hoc modo circumcisio data adulto significabat iustitiam eius, siue illa tunc fieret, quia subiectum nec antea se disposuerat, nec tunc ponebat obicem, siue prius esset facta & accepta per dispositionem sufficientem cum ordine ad tale sacramentum.

Secundo respondetur, circumcisionem fuisse conditionem necessariā ad remissionem peccati.

SECTIO II.

Vtrum circumcisio, vel sacramentum legis naturæ conferret gratiam ex opere operato.

HÆc quæstio præcipue habet locum in iustificatione paruulorum : nam in adultis in nostra opinione non habet difficultatem : diximus enim illis non fuisse datam gratiam nisi contritis, vel diligentibus Deum super omnia : in paruulis vero habet difficultatem : quia dabatur eis gratia sine eorum actu, & ideo Theologi varie loquuntur. Prima ergo sententia fuit Ralud. in 4. dist. 1. q. 5. art. 4. qui duplicem distinguit modum causalitatis ex opere operato : vnum per causalitatem physicam : alterum, per modum conditionis, ad cuius præsentiam infallibiliter confertur gratia. Dicit ergo, circumcisionem & sacramentum legis naturæ dedisse gratiam ex opere operato, diuerso tamen modo : nam circumcisio physice, sicut sacramenta nouæ legis, gratiam conferebat : sacramentum autem legis naturæ solum per modum conditionis requisitæ. Hæc vero opinio, quoad priorem partem de causalitate physica circumcisionis, neque ab ipso aliquo fundamento vel coniectura probatur, nec videtur probabilitatem aliquam habere : tum quia affirmat rem valde supernaturalem & miraculosam absque vllo fundamento : tum etiam, quia omnes authores, qui hoc genus causalitatis tribuunt sacramentis nouæ legis, docent esse priuilegium proprium illorum, vt constat ex D. Thom. hic ad tertium & infra q. 70. art. 4. Alij vero, qui nec sacramentis nouæ legis tribuunt hoc genus efficiendi, multo magis negabunt conuenire circumcisioni. Præterea congruentia Diui Thomæ est optima, quia sacramenta agunt in virtute Christi, & ideo non oportuit, vt prius daretur illis virtus efficiendi gratiam, quam Christus in humanitate sua illam haberet. Argumenta etiam alia, quæ contra opinionem Scoti infra tractandam obiici solent à fortiori impugnant hanc sententiam, vt inferius videbimus, vbi alteram huius opinionis partem tractabimus, quę cum opinione Scoti coincidit.

Refellitur hæc sententia.

Secunda opinio est Durandi in 4. d. 1. quæ. 5. 7. & 8. vbi aliter distinguit inter circumcisionem & remedium legis naturæ : nam de circumcisione [inquit] contulisse gratiam ex opere operato eodem modo quo sacramenta nouæ legis, scilicet vt conditionem, ad cuius præsentiam Deus operatur, & quoad hanc partem coincidit hæc opinio cum opinione Scoti infra tractanda : de remedio autem legis naturæ negat contulisse gratiam ex opere operato : quia existimat, non fuisse verum sacramentum. Vnde concludit, gratiam fuisse in illo remedio datam per modum meriti & suffragij totius Ecclesiæ, quæ fidem suam paruulo applicabat, eique remissionem peccati merebatur & impetrabat. Hanc opinionem indicauit etiam Alex. Alens. 4. p. q. 5. memb. 3. & q. 7. membr. 5. art. 1. ad 2. Hæc vero opinio mihi non probatur : nam primo differentia, quam constituit inter circumcisionem & sacramentū legis naturæ nullo fundamento nititur : nam in superioribus ostendimus, circumcisionem ex vi suæ institutionis non habuisse nouam aliquam virtutem sanctificandi, quam sacramentum legis naturæ non haberet : sed solum habuisse determinationem talis cæremoniæ. Et hæc ratio habet etiam vim cōtra opinionem Palud. paulo antea impugnatam. Secundo nititur duobus falsis fundamentis primum est, remedium legis naturæ non fuisse sacramentum cuius oppositum supra ostendimus. Secundum est, tunc datam fuisse paruulis gratiam ex merito Ecclesiæ, quod in primis ab illo non probatur, sed deducitur ex priori falso principio, scilicet quia tunc nullum fuit sacramētum. Deinde, inquiro an loquatur de merito de condigno, vel de congruo. Primum affirmari non potest, quia mereri alteri primam gratiam de condigno est proprium Christi, neque gratia creata in persona creata potest habere hanc vim ex natura sua. Quod autem illam habuerit in hoc speciali casu ex ordinatione diuina, ostendendum est aliqua reuelatione, vel authoritate, cum ex naturis rerum non colligatur, sed sit supra illas. Si autem dicatur fuisse meritum de congruo. Contra est primo, quia hoc solum non sufficit : quia per se non est infallibilis effectus huius meriti : gratia autem in illo remedio legis naturæ infallibiliter dabatur. Quod si quis dicat, illi merito fuisse adiunctam promissionē diuinam. Primum oportet, vt illam ostendat : deinde posita tali promissione sub conditione talis operis habentis meritum & valorem ex sanctitate Ecclesiæ, vix deerit aliquid ad meritum de condigno, quantum cadere potest in personam creatam respectu alterius. Præterea, vel Durand. intelligit proprie & in rigore, illam gratiam datā esse paruulis propter meritum Ecclesiæ tanquam proprium præmium respōdens operibus Ecclesiæ : vt propriæ causæ & veluti

Durandus remedium legis naturæ non conferebat sed impetrabat.

Refellitur.

pretio,

pretio, quo (vt ita dicam) obtinebatur à Deo illa gratia. Et hic sensus videtur nimium falsus. Primo, quia hoc neque est necessarium, neque vlla ratione constat, neque est consentaneum meritis fundatis in gratia tantum creata, nec ordinariæ legi diuinæ, iuxta quam nullus meretur alteri infallibiliter primam gratiam sine proprio motu illius, nisi solus Christus, cuius meritum fuit semper propria & sufficientissima causa huius effectus, & ideo nulla ratione tribui potest merito Ecclesiæ.

Et confirmatur, quia alias etiam nunc posset effectus Baptismi tribui Ecclesiæ, hoc modo, nō est enim nunc minus efficax meritum Ecclesiæ, quam in lege naturæ fuerit. Item, cur deficiente Baptismo, non posset nunc Ecclesia mereri, vt paruulo daretur gratia, applicando illi, vt posset fidem & meritum suum? Denique confirmatur, quia, vt iustificaretur paruulus in lege naturæ, non erat necessarium actuale meritum Ecclesiæ: fingamus enim nullum iustum actu operari tunc, quando paruulus offerebatur Deo per ministerium, & actionem parentis in peccato existentis, tunc enim sine dubio iustificaretur paruulus, & tamen nullum esset actuale meritum in Ecclesia. Quod si dicatur, sufficere merita præterita, permanentia in diuina acceptatione. Contra hoc est, quia sequitur illa merita fuisse sufficientia ad eundem effectum gratiæ paruulo obtinendum, absque illa actione seu oblatione parentis peccatoris, quia illa actio nullum addit meritum. Quod si tandem dicatur, illam actionem fuisse necessariam, vt applicationem meriti Ecclesiæ, seu vt actualem imperationem: Contra hoc est: quia inquiro, an illa actio fuerit necessaria ex institutione Ecclesiæ, vel ex institutione diuina. Si primum dicatur, sequitur primo, potuisse Ecclesiam instituere, vt illa applicatio sui meriti non fieret per aliquam specialem actionem circa paruulum factam, sed vel per orationem sacerdotis, vel per sacrificium generale publicum, vel per quamcumq; actionem externam virtutis, vt v. g. per eleemosynam, vel per aliquid simile, quod videtur absurdum & præter communem sensum omnium: Sequitur deinde, illam actionem nihil aliud fuisse, quam conditionem, ad cuius præsentiam Deus conferebat gratiam propter meritum Ecclesiæ, quia ex sententia ipsius Durandi meritum Christi non aliter applicatur per actiones externas, quam vt per conditiones, quibus positis Deus confert gratiam: ergo reuera interueniebat ibidem modus causalitatis ex opere operato, qui esse non poterat sine promissione diuina, solumque erit differentia in fundamento illius causalitatis: quia Durand. vult, illud esse meritum Ecclesiæ, cum tamen melius & rationabilius dicatur fundari in merito Christi. Atque idem argumentum fieri potest, si dicatur, illam actionem externam fuisse ex institutione diuina, vel multo magis, magisque fidei consentaneum est dicere, respexisse Deum in illa institutione, & promissione, ad meritum Christi, quā ad meritum Ecclesiæ. Quod si sensus Durandi non fuit dicere, meritum Ecclesiæ fuisse propriam rationem, & causam illius gratiæ, sed fuisse conditionem secundum legem ordinariam necessariam, vt conuenientiori modo applicaretur meritum Christi, talis sensus est minus improbabilis, tamen ille non excludit causalitatem sacramentalem, & ex opere operato, quia vt in superioribus dicebam ex August. epist. 23. etiam nunc per charitatem totius Ecclesiæ ad communionem fidelium paruuli adiunguntur, quia scilicet cum baptizantur, ministerio publico, & quasi in nomine totius Ecclesiæ offeruntur Deo, vt ipsi Ecclesiæ adiungantur. Ac deinde hoc ipsum non est simpliciter necessarium ad hunc effectum, nam si per impossibile nullus esset iustus in Ecclesia, & paruulo applicaretur Baptismus, haberet in illo suum effectum, & idem esset in lege naturæ, si similis casus per impossibile fingatur, vt recte notauit Paludanus dicta quæstione 5. articul. 5. conclusio. 1. vbi recte & facile dissoluit rationes Durandi. Neque enim potest cum fundamento dici magis fuisse tunc necessariam ad iustificationem paruuli sanctitatem actualem vel habitualem Ecclesiæ, quam nunc sit: Quia meritum Christi non erat tunc minus sufficiens, aut magis indigens consortio meriti vel sanctitatis Ecclesiæ ad obtinendam gratiam paruulo, quam nunc sit, neque è contrario, meritum Ecclesiæ plus valebat tunc, quam nunc valet apud Deum. Atque ex his multo magis improbata relinquitur opinio Bonauenturæ, in 4. distinct. 1. artic. 2. quæst. 1. ad 2. & Richar. artic. 5. quæst. 1. & 2. dicentium in lege naturæ non fuisse datam gratiam paruulo ex opere operato, quia solum dabatur ex merito de congruo parentis: contra hanc enim opinionem multo magis vrgent omnia dicta contra Durandum.

Tertia igitur sententia, principalis est, circumcisionem, & sacramentum legis naturę dedisse gratiam paruulis ex opere operato. Ita docet Scotus in 4. distinct. 1. quæst. 6. & 7. Gabr. quæst. 4. artic. 1. & quoad circumcisionem tenuit idē Alens. Durand. & Palud. supra. Et potest hæc sententia probari primo, quia sicut scriptura dicit de Baptismo. Nisi quis renatus fuerit, &c. ita de circumcisione dicit, Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, &c. Quæ verba eundem reddunt sensum, & idem genus promissionis continent, vt Augustinus sæpe exposuit, vt supra vidimus. Propter quod idem Augustinus eodem modo loquitur vbique de circumcisione, quo de Baptismo. Vnde 6. contra Iulia. c. 3. dicit, per circumcisionem ablatum esse animæ vitium & peccatum originale, & 15. de Ciuit. Dei, cap. 16. dicit, circumcisionem fuisse visibile regenerationis signum, & similia multa habet 3. contr. Iulian. ca. 18. & libr. 5. Hypognostic. circa medium dicit, circumcisionem liberasse paruulos à peccato, & infra eandem comparat cum Baptismo. Vnde lib. 4. de Baptismo capite 24. dicit ex virtute, quam habuit circumcisio coniectare nos posse, quam virtutem habeat Baptismus, & infra Cur (inquit) præceptum est Abrahæ, vt paruulos circumcideret, nisi quia ipsum sacramentum per se ipsum multum valet? Quæ verba æquiualent his, quibus Theologi vtuntur, sacramentum habere vim ex opere operato. Præterea Bern. serm. 2. de Assumptione virginis: In Baptismate (inquit) sola gratia lauat hanc maculam, scilicet originalem, Quam olim rauit petra circumcisionis. Atque idem videntur sentire Gregorius, Beda, Rupertus, dum aiunt, circumcisionem esse institutam, ad tollendum originale peccatum, quorum testimonia supra retuli disp. 5. sect. 1.

Tertia sententia.

Secundo argumentor ratione, quia nullum videtur posse excogitari medium inter modum dandi gratiam ex opere operantis & ex opere operato, sed paruulis non dabatur gratia in lege naturæ, & veteri, ex opere operantis, vt constat, quia in eis nullum erat meritum vel dispositio: ergo ex opere operato. Maior patet, primo, quia illi duo modi sunt contradictorie oppositi, nam cum gratia semper data sit ratione alicuius operis, quandocumq; non datur propter opus ipsius operantis, necesse est vt detur propter opus operatum. Secundo, quia posito tali opere nullo expectato actu ipsius paruuli, dabatur ei gratia: ergo dabatur ratione talis operis operati. Denique in opinione Scoti, vel Durandi videtur necessario hoc sequi: quia ad opus operatum solum requirunt, quod opus sit, vel conditio, qua posita, infallibiliter detur gratia, vel dispositio externa habens semper gratiam coniunctam ex ordinatione diuina, vtrumque enim ita conuenit circumcisioni, sicut nostris sacramentis. Atque idem videtur sequi in quacumque opinione, quæ solum tribuit nostris sacramentis causalitatem moralem, & illam censet esse sufficientem ad opus operatum. Nam ostendimus, hanc causalitatem moralem non transcendere

rationem signi, vel conditionis : ergo conuenit circumcisioni, erat enim veluti sigillum diuinum, aut quasi publicum instrumentum continens DEI pactum vel promissionem, quod in re exhibitum, vel quasi repræsentatum DEO, eum mouebat, & suo modo obligabat ad gratiam conferendam. Vnde sumi potest noua confirmatio, quia circumcisio erat causa moralis gratiæ : ergo in suo genere absolute conferebat gratiam, quia vnicuique causæ potest effectus attribui : ergo dabat illam ex opere operato, quia omnis causa operatur suo modo & vi sua, & hoc est in sacramento conferre gratiam ex opere operato.

Quapropter Cano dicta relection. de sacramento in genere, part. 5. negat, solam circumcisionem externam fuisse sufficientem conditionem vt daretur gratia sine fide ministri. Sed hoc in primis falsum est, vt supra ostendimus, & deinde non euacuat difficultatem, quia inde solum fit, circumcisionem externam, non se sola, sed simul cum fide ministri contulisse gratiam, ex quo non fit, ipsam non dedisse gratiam ex opere operato, sed potius potest colligi contrarium, quia ex illa simul cum fide ministri componebatur iuxta hanc sententiam vna moralis causa integra gratiæ puero collatæ, sicut in nostris sacramentis, quamuis sola materia non conferat gratiam sine forma, non propterea negabimus conferre illam ex opere operato, quia simul cum forma componit vnum sacramentum, quod habet hanc vim. Quod si Cano contendat, illum effectum nullo modo esse tribuendum circumcisioni, aut sacramento externo, sed soli fidei, non loquitur consequenter, quia tam necessaria conditio erat sacramentum externum, sicut fides interna, & ipsi fidei internæ non potest tribui effectus, vt causæ meritoriæ aut dispositiuæ, sed vt conditioni necessariæ, aut causæ morali applicanti meritum Christi : vnde de ipsa fide redit eadem difficultas, quæ locum habet etiam in ea opinione, quæ negat in lege naturæ fuisse necessarium sacramentum externum, sed sufficisse fidem internam ad iustificationem paruulorum. Nam de illa fide redibit eadem quæstio, an contulerit gratiam ex opere operato, quandoquidem non dabat illam ex opere operantis, & alioqui, posita illa fide, infallibiliter statim dabatur gratia.

Quid alij respondeãt. Quapropter alij Thomistæ confugiunt ad efficientiam physicam, asserentes eam esse necessariam, vt dicatur sacramentum conferre gratiam ex opere operato, quia nisi sacramentum physice efficiat, ipsum non conferre gratiam, licet Deus conferat ad præsentiam eius: ergo neque ex opere operantis, neque ex opere operato illam dabit. Et quidem ratio D. Thom. hic in solutione ad tertium, & infra quæst. 70. arti. 4. qua probat, circumcisionem non dedisse gratiam ex opere operato, solum probat, non fuisse instrumentum physicum, quia non potuit in hoc genere causalitatis coniũgi Christo, antequam incarnaretur, quia causa efficiens supponit eius existentiam. Sed contra hanc responsionem obstat. Primo, quia opinio illa de causalitate physica est valde incerta, & ad hominum sanctificationem non multum referens, dummodo illis detur gratia ad præsentiam sacramentorum. Vnde non videtur credibile, ex ea pendere doctrinam de inefficacia sacramentorum veteris legis ad dandum gratiam. nec solum ea de causa dicta est egena, & infirma, quod illam physice non darent. Præterea, quia vt sacramentum dicatur conferre aliquid ex opere operato, sufficit causalitas moralis, vt patet de remissione totius pœnæ, in Baptismo, & de alijs effectibus sacramentalibus supra tractatis. Sacrificium etiam habet effectum ex opere operato, quamuis non habeat causalitatem physicam, vt suo loco videbimus : ergo idem esse potuit de circumcisione, & sacramento legis naturæ.

Quid obiet.

Quarta sententia Quarta sententia est, illa sacramenta non dedisse gratiam ex opere operato. Hæc est opinio D. Thom. hic ad 3. & dicta quæst. 70. artic. 4. & in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 4. & 6. licet illic obscurius loquatur. Eandem opinionem defendit late Soto in 4. dist. 2. quæstion. 1. artic. 4. Ledesm. hic, Cano, & Bellar. locis supra citatis. Quæ sententia potissimum fundari solet in generali doctrina de efficacia legis antiquæ ad dandam gratiam quam sect. seq. confirmabimus. Sed præcipue adduci solet contra Scotum decretum Eugenij IIII. in Concil. Flor. dicentis, sacramenta nouæ legis multum à sacramentis antiquæ legis differre, quia nostra continent gratiam, eamque digne suscipientibus conferunt, illa vero non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant. Ad quam definitionem Scotus & alij respondent sub illa non comprehendi circumcisionem, quia hæc non fuit sacramentum antiquæ legis, sed ante legem, non enim ex Moyse fuit, sed ex Patribus, vt dicitur Ioan. 7. Sed hæc responsio nullo modo probanda videtur. Primo, quia Pontifex ibi loquutus est eo sensu, quo sancti Patres communiter loquuntur de sacramentis veteris legis, quandocumque autem scriptura, vel Sancti generatim loquuntur de illis sacramentis, cõprehendũt circumcisionem, quia erat professio illius legis, & veluti ianua ad alia sacramenta, & quamuis paulo ante legem fuerit instituta, fuit tamen quædam illius inchoatio, & quasi præparatio ad illam, vnde cum illa durauit, & cum illa etiam cessauit. Quare quod ait Paulus ad Hebræos 7. (Reprobatio fit præcedentis mandati) non minus de circumcisione, quam de cæteris mandatis intelligitur: ergo ratio etiam quam subdit, scilicet: Propter infirmitatem eius, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex: etiam circumcisionem comprehendit: ergo quandocumque sacramenta dicũtur infirma & inutilia, sub eis intelligitur circumcisio: nam de illa etiam verum est, quod ad Hebræos 10. dicit Paulus. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, nunquam accedentes perfectos facere potest. Quin potius Paulus in Epistola ad Romanos & ad Galatas, in quibus de inefficacia veteris legis ad iustificandum, & de cessatione legalium potissime disputat, præcipue sermonem habet de circũcisione. Imo quodammodo ad eam, totam disputationem reuocat, quoniam illa erat, veluti fundamentum totius legis, vnde de illa concludit ad Gal. 5. State & nolite iterum iugo seruitutis contineri, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Sub iugo ergo seruitutis circumcisionem comprehendit. Atque idem est de cæteris locutionibus similibus. Cum ergo Eugenius nihil aliud in illo Decreto tradat, quam quod ex doctrina Pauli colligitur, consequens est, ipsum in generali illa doctrina circumcisionem comprehendere. Et confirmatur, quia alias nec sufficientem doctrinam, nec satis vniuersalem differentiam sacramẽtorum tradidisset, sicut, quando Conc. Trident. sess. 7. canone 2. definit in hæc verba. Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis sacramenta à sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. Sub hac definitione sine dubio comprehendit circumcisionem, quia intendit vniuersalem ac sufficientem doctrinam tradere : comprehenditur ergo circumcisio sub sacramentis antiquæ legis.

Alij ergo respondent, esse differentiam inter Baptismum & circumcisionem, quod Baptismus dat gratiam, & aperit ianuam regni cœlorum : circumcisio vero, licet gratiam daret, non tamen sufficientem ad introducendum in regnum cœlorum. Sed hæc differentia, licet in vero sensu vera sit: eam enim tradit Innoc. in cap. Maiores, de Baptismo : & significata creditur Lucæ tertio, quando, baptizato Christo, apertum est cœlum, vt indicaretur, nobis esse per Baptismum aperiendum : nihilominus parum refert ad rem præsentem explicandam aut verificandam

dam doctrinam Concilium Florentinum. Primo quidem, quia illa differentia non tam oritur ex causalitate sacramentorum, aut ex gratia ab eis collata, quam ex extrinseca causa: quia in vno tempore nondum erat satisfactum pro reatu totius humanæ naturæ: in alio vero iam est satisfactio oblata. Vnde Baptismus solum dicitur aperire ianuam regni: quia applicat fructum passionis Christi iam exhibitæ, per quam passionem aperta est ianua regni: per circumcisionem vero applicabatur fructus eiusdem passionis non exhibitæ, sed exhibendæ: est ergo illa differentia in tempore: & in extrinseca causa principali, non vero in proprio effectu gratiæ, & modo conferendi illum: cuius signum est, quia etiam Baptismus Christi prout institutus & applicatus fuit ante passionem eius: non aperiebat ianuam regni, & è contrario: circumcisio, vel sacramentum legis naturæ, eo tempore, quo potuit esse vtile post passionem Christi, etiam aperiebat ianuam regni: hæc ergo differentia non satis est ad explicandam & verificandam Eugenij doctrinam, si re vera circumcisio fuit propria causa gratiæ. Sicut etiam vera est differentia inter Baptismum & circumcisionem, quod per Baptismum copiosior gratia datur, quam per circumcisionem, vt omnes Sancti & Theologi docent, propter perfectionem legis gratiæ. Tertia item differentia vera est, quod Baptismus remittit omnem culpam & pœnam: in circumcisione vero non remittebatur tota pœna, vt D. Tho. supra docet: quia non erat regeneratio, sicut Baptismus. Tamen hæ differentiæ non sufficiunt ad doctrinam Concilij explicandam: quia in eo non dicitur, sacramenta vetera minorem gratiam contulisse, sed omnino nullam: cui contrarium est, dicere, contulisse minorem gratiam: quia minor gratia aliqua gratia est.

Probatur differentia à causalitate nostra sacramenta, & antiqua.

Potest vero aliter hic locus explicari ex doctrina supra tradita, disputatione quinta: nimirum circumcisionem posse dupliciter considerari. Primo, vt sacramentum legis veteris: & hoc modo simpliciter verum esse, non magis habuisse virtutē ad conferendam gratiam, quam alia vetera sacramenta. Secundo, vt habebat conuenientiam cum sacramento legis naturæ, & idem munus ad officium obtinebat simul cum propria institutione: & hoc modo habuisse eandem virtutem conferendi gratiam, quam habuit sacramentum legis naturæ: atque hoc sensu explicata prior responsio Scoti non videtur improbabilis. Nam Concilium non negat virtutem conferendi gratiam omnibus sacramentis, quæ fuerunt ante Incarnationem Christi: sed solum sacramentis veteris legis: ergo hæc definitio non obstat, quo minus sacramentum legis naturæ hanc virtutem habuerit, & consequenter etiam circumcisio, vt eam rationem participauit. Et potest hæc interpretatio suaderi: quia ex illa generali doctrina Concilij, quam ex Paulo supra deduximus, non solum colligitur, sacramenta vetera non dedisse gratiam, sed etiam in eis datam non fuisse, vt sequenti sectione ostendemus: ergo necesse est aliquo modo excipi circumcisionem ab illa generali doctrina: diximus enim supra, in ea datam fuisse gratiam: ergo saltem excipienda est, quatenus habebat vim sacramenti legis naturæ: ergo etiam si dicamus sub hac ratione, dedisse gratiam ex opere operato, non erit contra definitionem Concilij.

Qui possit explicari Eugenij locus.

Sed hæc etiam suasio, quamuis apparentior sit, non videtur probanda. Primo, quia licet Concilium loquatur de sacramentis veteris legis, tamen sub illis à fortiori comprehendisse videtur sacramenta legis naturæ. Primo quidem, quia in ea differentia intendit docere propriam excellentiam sacramentorum nouæ legis supra omnia antiqua sacramenta: ergo non tantum illa præfert sacramentis veteribus, sed multo magis antiquioribus sacramentis. Secundo, quia ex parte ipsarum legum, scilicet veteris, & naturæ, hoc ipsum à fortiori colligitur: quia status legis naturæ secundum id, quod erat proprium eius, imperfectior fuit, quam status legis scriptæ: quia Deus paulatim processit perducendo homines ab imperfecto ad perfectum: ergo si sacramenta vetera non habebant vim iustificandi, multo magis nec sacramenta legis naturæ. Alioqui posset quis dicere, fuisse in lege naturæ multa sacramenta iustificantia: quod sane esset contra sanam doctrinam. Vnde quod Paulus vbique negat legem iustificasse: quia si ex lege esset iustitia, gratis Christus mortuus esset: non solum habet verum in lege Scripta, sed etiam in lege naturæ, quia etiam gratis Christus mortuus esset, si lex illa vi sua posset iustificare: & ideo, si in vtraque illarum legum aliqua gratia data fuit, semper fuit data intuitu Christi venturi, & ex fide & promissione eius, vt Paulus dicit: ergo sicut in hoc est eadem ratio vtriusque legis, ita & in efficacia sacramentorum earundem legum ad iustificandum. Vnde argumentor tertio ex radice huius differentiæ: ideo enim sacramenta veteris legis, & circumcisio, quatenus fuit vnum ex illis, non potuerunt conferre gratiam ex opere operato, quia nondum erat pretium nostræ redēptionis exhibitum, à quo omnia sacramenta habent virtutem: sed hæc ratio pari modo habet locum in sacramentis legis naturæ. Ergo.

Quare non sit admittenda hæc explicatio.

Quocirca, quamuis suppositis his, quæ in superioribus dicta sunt, quæstio hæc videatur ad modum loquendi pertineri, nihilominus hic modus loquendi magis probandus est, vt non simpliciter asseramus circumcisionem vel sacramentum legis naturæ contulisse gratiam ex opere operato, sed interdum in eis datam esse præter opus operantis, solum ob specialem necessitatem, cui diuina prouidentia non statuit aliter subuenire, quæ necessitas in paruulis tantum accidebat. Probatur primo, quia hic modus loquendi est magis consentaneus modo loquendi Pauli: numquam enim dixit, circumcisionem mundasse animam, sicut de Baptismo sæpe loquitur: cui etiam consentaneæ sunt aliæ locutiones Pauli supra citatæ. Secundo hic modus loquendi in rigore physico est magis proprius, quia illa sacramenta non fuerunt causæ physicæ gratiæ, vt dictum est, loquendo item de causalitate morali, habet maiorem proprietatem, quod ita explico. Nunc enim Baptismus, verbi gratia, recte dicitur moraliter continere gratiam Christi, quia iam CHRISTVS illam promeruit & pretium illius persoluit, atque eam in tali sacramento moraliter reliquit: At vero de sacramento legis naturæ, vel circumcisione, non potest proprie dici gratia fuisse in eis moraliter contenta, quia nondum erat pretium illius gratiæ solum: vnde cum illa sacramenta tantum essent signa Christi, & meriti futuri, ex se non habebant, vnde gratiam moraliter continerent: ergo nec possunt proprie dici, moraliter dedisse gratiam ex opere operato: quia continere gratiam prius est, quam dare illam: & ideo Concilia, quando definiunt, nostra sacramenta conferre gratiam, addunt, illam continere. Paulus vero è contra, quando loquitur de iustitia quæ dabatur in lege, dicit, non fuisse ex lege, quia non continebatur in illa, sed ex promissione, quia respiciebat CHRISTVM venturum. Potest hæc ratio alio exemplo declarari: nam si constituamus hominem, qui ad obtinendam mercedem offerat testimonia earum rerum vel actionum, quas iam operatus est: alium vero, qui ostendat scripturam continentem promissionem futurorum laborum: merito dicemus prius instrumentum continere iam ipsum pretium, & moraliter esse efficax ad dandum illud, posterius vero esse de se inefficax, quamuis interdum ex aliqua speciali concessione possit pretium obtineri seu anticipari: ergo ad eundem modum philosophandum est de circumcisione & de Baptismo. Et in hoc sensu recte accommodatur

Quare nostra sacramenta dicantur gratiam continere, at non quæ vero non item.

ratio

ratio D. Thomæ etiam ad causas morales: quia meritum Christi, antequam esset, solum poterat mouere vt præuisum, & quasi per modum intentionis: sacramentum autem causat secundum virtutem, quam in re habet. Tertio à posteriori hoc colligimus ex eo, quod supra diximus, non omnibus, quibus applicabatur circumcisio, semper fuisse aliquam gratiam datam vltra eorum merita, quod etiam nobis cum Scotus admittit. Hinc autem recte colligimus, quando in ea dabatur gratia, non fuisse datam simpliciter ex opere operato ipsius circumcisionis: nam si hoc modo daret illam, vtique omnibus daret, qui non ponerent obicem: nam hæc est ratio sacramenti ex opere operato gratiam conferentis: non ergo erat ipsum sacramentum operatiuum talis effectus, sed solum in paruulis propter necessitatem eorum, Deus illum effectum conferebat, non tam ex virtute sacramenti, quam supplendo inefficaciam eius. Atque hoc sensu explicari potest, ne apertum errorem contineat, quod dixit Cano, dicta relectione de sacramentis, parte quinta, in circumcisione datam esse gratiam paruulo ex sola misericordia & pacto Dei, in Baptismo vero ex iustitia & merito Christi: videri enim potest hoc esse falsum, quia si consideretur opus externum ipsius sacramenti, in vtroque necessaria est promissio, & pactum Dei, vt in eo detur gratia ex certa lege: si autem effectus gratiæ consideretur in ordine ad recipientem, vtrique datur ex misericordia diuina: si vero in ordine ad Christum vel meritum eius, in vtroque data est gratia ex iustitia: nulla ergo videtur esse illa differentia. At vero iuxta dicta potest aliquo modo exponi: nam in Baptismo, & in quolibet sacramẽto nouæ legis, intercesit absoluta institutio Christi fundata in rigoroso merito iam exhibito, ratione cuius voluit per hæc sacramenta gratiam dare omnibus non ponentibus obicem: & ideo dicitur hic effectus esse proprie ex iustitia: at vero in sacramento legis naturæ, vel circumcisione, nondum erat exhibitum Christi meritum, neque erat specialiter applicatum, vt in illis sacramentis daretur gratia, sed Deus ex sua misericordia hanc dari voluit paruulis sine sufficienti dispositione ex parte eorum propter specialem eorum necessitatem: & ideo licet illa gratia data fuerit propter meritum Christi præuisum, atque ita ex iustitia, tamen quia proprie & specialiter data fuit ad subueniendum necessitati paruulorum, & ante meritum Christi exhibitum, ideo dicitur fuisse specialiter ex misericordia, & præter id quod generaliter debitum erat imperfectioni illorum temporum ac legum.

Ad argumenta tertiæ sententiæ respondetur.

Ad fundamenta Scoti facilis est ex dictis responsio: nam Patres ibi citati solum intendunt quod præcedenti sectione dictum est, illud sacramentum fuisse remedium, in quo peccatum originale remittebatur, vt latius explicuit August. li. 2. de peccato originali, ca. 30. & sequen. Ad rationem vero respondetur, modum obtinendi gratiam ex opere operantis, & ex opere operato, proprie & in rigore loquendo, non esse immediate opposita: alius enim modus esse potest ex speciali priuilegio, vt infra dicemus agentes de martyrio: & ita in præsenti dici potest gratia data paruulis in his sacramentis speciali Dei prouidentia ac promissione ob necessitatem paruulorum: qui modus, si dicatur esse ex opere operato, vel ad modum operis operati, solum propter illam negationem, scilicet, quia non fuit ex proprio merito, vel dispositione operantis, non multum refert, dummodo effectus non tribuatur propriæ virtuti & causalitati ipsius sacramenti.

SECTIO III.

Vtrum in aliis sacramentis veteris legis data fuerit gratia.

NOn mouetur hæc quæstio de sacramentis legis naturæ: quia, eo tempore non arbitramur fuisse alia præter illud, quod fuit in remedium originalis peccati: quod si forte aliqua alia fuerunt, idem iudicandum de illis erit, quod de sacramentis legis veteris. Duæ igitur possunt esse de hac quæstione extremæ sententiæ. Prima est, in vsu sacramentorum veteris legis nullam fuisse datam gratiam etiam ex merito operantium, quamquam iusti essent, & in charitate & ex charitate illa susciperent. Quæ opinio tribuitur Magistro sentent. in 4. distinct. 1. in cuius sententiæ confirmationem afferri possunt omnia testimonia scripturarũ, in quibus sacramenta illius legis dicuntur egena, infirma, inutilia, & tamquam stercora: quæ non possent de illis recte dici, si saltem meritorie posset per illa gratia obtineri: & præcipue videtur fauere Paulus, qui ad Roman. 2. 3. & 4. negat, ex operibus legis fuisse homines iustificatos. Et confirmari potest hæc opinio ratione: quia meritum de condigno non est sine promissione, sed vsu illorum sacramentorum non erat facta gratiæ promissio, sed solum retributio aliqua temporalis: & ideo ad Heb. 8. probat Paulus, Nouum testamentum esse perfectius veteri, quia melioribus repromissionibus sancitum est. Ergo in vsu talium sacramentorum non erat meritum de condigno.

Prima sententia omnino negans.

Secunda sententia ex opposito affirmans.

Secunda sententia extremè contraria est: in sacramentis antiquis datam fuisse gratiam, non solum ex merito operantis, sed etiam præter illud. Ita sentit Hugo Victor. libro 1. de sacrament. part. 9. capite 1. & part. 11. capit. 5. & part. 12. capit. 4. & 12. & in sum. sentent. titu. 4. cap. 1. quibus locis etiam de sacramentis legis naturæ loquitur, non tamen expresse declarat, in eis datam fuisse gratiam vltra meritum operantis, sed solum dicit, illa sacramenta fuisse sanctificantia, & adiuuantia ad obseruanda præcepta. Idem sentit Alens. 4. part. quæst. 6. membr. 3. artic. 2. vbi dicit, illa sacramenta non esse tantum instituta ad significandum: apertius Bonauent. in 4. distinct. 1. articul. 1. quæst. 5. vbi dicit, illa sacramenta dedisse gratiam ex opere operato: addit tamen, hoc habuisse illa sacramenta tantum per accidens, ratione fidei, non autem per se: quia non habebant [inquit] hanc virtutem ex pactione seu promissione Dei, sicut habent sacramenta nouæ legis. Sed vel ipse æquiuoce loquitur de opere operato, vel repugnantia inuoluit in eis quæ dicit: quia impossibile est in aliquo opere externo dari semper aliquam gratiam præter meritum operantis, nisi intercedat pactio vel promissio diuina: vnde enim potest huiusmodi effectus oriri, nisi ex voluntate Dei? hanc eandem sententiam partim limitat: partim clarius explicat Durand. in 4. distinctione quæstio. 5. distinguit enim duplicia sacramenta veteris legis: quædam impropria, vt erant sacrificia quædam, & oblationes, quæ, licet essent meritoriè ex opere operantis, tamen in eis non conferebatur specialis gratia: quia non suscipiebantur vt sacramenta. Alia vero erant sacramenta proprie, quæ per sacerdotes applicabantur fidelibus, & hæc [inquit] quædam ordinabantur ad effectum, ad quem non erat gratia necessaria: vt erant illa, quæ solum ordinabantur ad legales expiationes: & de his etiam negat, contulisse aliquam gratiam, quia nec ratione effectus, nec ratione significationis, illam postulabant. Alia vero [inquit] erant sacramenta ordinata ad actus, qui sine gratia non possunt conuenienter exerceri, vt consecratio, seu ordinatio Pontificis & Sacerdotis: & de his dicit contulisse gratiam ex opere operato, & non adhibet aliam probationem, nisi quia Deus non deficit in necessariis. Alij etiam dixerunt, Matrimonium dedisse gratiam ex opere operato etiam in lege naturæ, vt indicat Paludanus in quarto, distinctione prima, quæstio. 5. nume. 52. dicit enim fuisse sacramentum, & æquiparat illud cum sacramento ordinato ad remissionem peccati: & ibidem ait, in illo statu fuisse etiam sacramentum Pœnitentiæ contra actuale peccatum: de quo eodem modo

modo loquitur, quo de remedio originalis peccati, Gulielm. etiam de Rubion. in quarto, dist. 14. dixit in lege veteri fuisse sacramentum Pœnitentiæ, remittens peccata actualia ex opere operato. Cui opinioni in primis fauere videntur loca scripturæ, in quibus promittitur remissio peccatorum hominib. vtentibus illis sacramentis, vt Leuitici 4. & 5. Deuterono. 6. & similiter per consecrationē dicebatur sacerdos sanctificari, Exod. 28. & 29. Leuitici 8. Vnde Aug. q. 84 in Leuiticum exponens illa verba Leuit. 20. Ego Dominus, qui sanctifico vos, ait, Quomodo Moyses sāctificat & Dominus? Moyses visibilib. sacramentis per ministerium suū, Dominus in visibili gratia per Sp. S. vbi est totus fructus visibilium sacramentorū: nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia sacramenta quid prosunt? Atq; de eisdem sacramentis loquens q. 25. in Nume. inquit, Si per se ipsa attendantur nullo pacto possunt mederi: si a. res ipsę, quarum hæc sacramenta sunt, inquirantur, in eis inueniri poterit purgatio peccatorum: Quapropter 19 contra Faustum, c. 13. comparans nostra sacramenta cum illis, solum dicit, nostra esse, Virtute maiora & vtilitate meliora: sentit ergo, in eis fuisse aliquā virtutem, licet minorem. Et idem videtur etiam sensisse Athanasius oratione in illud, Omnia mihi tradita sunt à Patre meo, post medium, dum ait, Tunc sancti ficationem fuisse factam visibilibus figuris & sacramentis, ex parte vtpote ad vmbrā, Ex parte, inquit, id est imperfecte, conferebant n. illa sacramenta aliquam gratiam, sed minorem, quam nostra. Denique huic sententiæ fauet Hieron. exponens Paul. ad Galat. 4. vocantem illa sacramenta egena & infirma, q intelligendum esse dicit de illis sacramentis, prout iā cessarunt post Christi mortem. Respondebimus (inquit) infirma his esse, & egena elemēta, qui ad ea post Euangelij gratiam reuertuntur: in tantū n. nihil prosunt cultorib. suis, vt ne hoc quidē exhibere valeant, quod antea præstiterant: sentit ergo, antea non fuisse egena & infirma, sed habuisse virtutem ad conferendam aliquam gratiam. Ratio pro hac sententia solum est diuina voluntas vel institutio, quæ ex dictis testimoniis colligitur. Congruentia vero esse potest, quia, quod Deus hoc beneficium contulerit illi populo, nihil derogat legi gratiæ, quia totū illud proficiscebatur ex meritis Christi venturi in lege gratiæ, & semper reseruata erant maiora beneficia & gratiæ priuilegia pro hoc tempore: alioqui vero expediebat, populum illum etiam specialiter iuuari ad portandum graue onus illius legis, & ad digne tractandas res diuinas: & cum ex illis esset Christus nasciturus, etiam oportebat propter ipsum specialiter sanctificari.

Quid in hac re dicendum.

Dico primo, In illis sacramentis veteris legis nullam fuisse datam gratiā ex opere operato. Ita D. Th. hic, & in 4. d. 1. q. 1. artic. 5. vbi communiter Theologi, Richard. Scotus, Gabriel, Soto: & Magistri sententia facile potest in hunc modum exponi. Probatur autem primo ex nonnullis scripturæ locis. Primum est illud supra tactum ad Galat. 4. Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa? Quem locum tractans Augusti. in expositione illius Epistolæ, non de sacramentis Iudaicis, sed de idolis Gentium, illum intelligit, & ea dicit vocari, infirma & egena elementa: aut certe ipsamet simplicia corpora elementaria, ex quibus mundus componitur, ac Solem & Lunam, & corpora cœlestia; quæ colebant Gentiles vt Deos adorare: scribit enim Paulus ad Galatas, qui Gentiles fuerant, quibus inquit. Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura non sunt dij seruiebatis. cum ergo subdit: Quomodo cōuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Per egena elementa intelligit, falsos Deos, quibus prius seruiebant. A qua expositione non multum discrepat Ambro. ibi: nam licet per elementa, Solem & Lunam intelligat, tamen seruire illis, dicit esse, illis abuti ad superstitiosas temporum obseruationes, quas Gentiles colebant. Sed hæc expositio difficultatem habet, quia Galatæ non volebant iterum ad idololatriam reuerti, sed legem Moysis amplecti: ergo non conuertebantur ad infirma & egena elementa, id est, idola: ergo oportet intelligere cæremonias Mosaicas, quas in principio capitis vocauerat elementa mundi huius, in illis verbis: Cum essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruientes: vocat n. elementa cæremonias illas, vel quia fuerunt initia quædam diuini cultus & religionis ac expressioris fidei: vel certe, quia omnes illæ consistebant in quibusdā rebus externis, vt in lauacris, &c. Quamquam ergo Galatæ prius fuissent idololatræ, non dicit eos iterum voluisse conuerti, ad egena elementa, id est, ad idola, sed ad quasdam res, quibus hoc erat commune cū idolis, quod erant res egeniæ & infirmæ. Huic vero argumento tacite respondet Adamus defendens Augustini expositionem: per egena elementa, intelligi solem & lunam, ad quæ valebant conuerti Galatæ, non vt seruirent illis vt diis, sicut olim fecerant, sed vt per eorum cursum obseruarent Sabbatha, Neomenias & alias solemnitates legis, quæ secundum elementorum volumina, id est, astrorum reuelationes sumuntur & administrantur. Sed hæc interpretatio nimis coacta mihi videtur. quāquam enim demus, solem & lunam vocari infirma elementa, quod satis voluntarium est: tamen, quod obseruare cursus horum astrorum ad festa legis celebranda, sit seruire his elementis, valde violentum est. Paulus autem de his loquens elementis dicit, Quibus denuo seruire vultis, magis ergo probanda videtur expositio, quæ per egena elementa, sacramenta vetera intelligit, quam sequitur Tertul. lib. 5. con. Mar. ca. 4. & alij Patres statim citandi. At vero alia ratione eneruari potest hoc testimonium, si intelligatur Paulum loqui de illis sacramentis nō prout fuere præcepta ante Christi aduentum, sed prout mortua, atque mortifera post Christi passionem. Ita Hieronymus ibi interpretatur, & insinuat Chrysostomus ibidem, & clarius Theophyla. dicens, vocare Paulum infirma, & egena elementa: cultum eorum idololatriæ comparans, quia genus idololatriæ est illas cæremonias seu sacramenta, postquam abolita sunt, simul cum Euangelio introducere. Quæ expositio, quoad hunc locum attinet, est satis probabilis, quam etiam sequitur D. Thomas ibi & Anselmus, quamuis litteram, & contextum Pauli aliter exponat, quod nunc examinare non oportet, qui tamen etiam insinuat, eadem sacramēta potuisse antea dici infirma & egena, quia per se non valebant cultores iuuare, sed gratiæ auxilio egebant, quod etiam insinuant Chrysost. Theopbyl. & D. Thomas: non dicerentur autem infirma & egena, si in eis gratia daretur, sicut non erat infirmum & egenum remedium legis naturę, in quo originale peccatum delebatur. Hoc autem testimonium confirmari potest ex eadem Epistola ad Galat. cap. 2. & 3. vbi Paulus probat, illam legem non potuisse iustificare, quod etiam sæpe docet in Epistol. ad Rom. si autem in illis sacramentis data fuisset gratia, multum valuisset lex illa ad iustitiam comparādam. Sed neque hoc argumentum videtur conuincens: Paulus enim intendit, euertere Iudæorum errorem, qui putabant, sua sacramenta & cæremonias fuisse per se sufficientia ad iustitiam & salutem sine Christo & fide eius, vt late exponit Aug. Epi. 19. ad Hiero. ergo solum hoc sensu potest ex illis locis colligi, non fuisse in illis sacramentis datam iustitiam, scilicet, sine fide Christi, & hoc solum concludit illa ratio, qua Paul. vtitur, quia alias Christus gratis mortuus est: at vero q; in illis sacramentis data fuerit gratia in fide Christi, sicut in circumcisione, nec fauet Iudæorum errori, nec videtur esse cōtra hanc Paul. doctrinam, neque inde inferri potest, gratis Christum esse mor-

Pauli locus examinatur.

mortuum, vt per se constat. Neque etiam sequitur, illa sacramenta debuisse semper durare, sed potius sequitur, cessasse adueniente Christo, quem præfigurabant, & ad quem homines disponebant.

Confirmatur ab vtte testimonium.

Sed quamquã hæc vera sint, nã propter has expositiones horũ testimoniorũ, & aliorũ similiũ contraria sententia non est hæresis nota afficienda, nihilominus in huiusmodi locis semper Paulus fauet huic sententiæ, extenuans & quasi in nihilũ redigens virtutẽ illorũ sacramentorũ, & docens illam legẽ præceptis oneratos homines non tñ iuuisse, & ideo ad Rõ. 3. dicit, per legem tñ datam esse cognitionem peccati, & c. 4. legem non iustitiam, sed iram operatã fuisse, & ad Galat. 3. Quid ergo lex? propter transgressionem posita est. Quæ loca tractans Aug. toto libro de Spirit. & litte. & lib. 1. de peccato. mer. & remissio. c. 11. & lib. 2. de pecca. origin. c. 25. & libr. 1. contra duas Epistolas Pelag. cap. 8. & lib. 3. cap. 4. docet, hanc fuisse diuinæ prouidentiæ rationem, & prius homines præceptis oneraret, & sacramentis, quæ per se gratiã non conferrent, vt homines suam infirmitatem agnoscerent, vt gratioribus animis authorem iustitiæ & legem gratiæ amplecterentur, & hac de causa dicit, interdum vocari à Paulo legem illam, legẽ mortis, aut, ministrationem mortis, aut, litteram occidẽtem, ad Roman. 7. 2. Cor. 3. & apud Ezechielem c. 20. vocari illa præcepta, (non bona) vnde, dicta Epistola 19. ad Hieronymum. Cur (inquit) non dicam præcepta illa veterum sacramentorum, nec bona esse, quia non eis homines iustificantur, vmbrę enim sunt prænunciantes gratiam, qua iustificamur, nec tamẽ mala, quia diuinitus præcepta sunt, temporibus personisq; congruentia? cum me adiuuet etiam prophetica sententia, qua dicit Deus, dedisse se illi populo præcepta non bona, forte enim propterea non dixit mala, sed tantum non bona, id est, non talia, vt illis homines boni fiant, aut sine illis boni non fiant: ad verificandas autem has locutiones, necesse est, vt in illis cæremoniis gratia daretur. Nam quacunque ratione compararetur gratia per modum operis operati, per illa sacramenta, seu in illis multum iuuarẽtur homines ad illius legis obseruationem, & peccata vitanda, & fortasse hanc ob causam Io. 1. Lex à gratia conditinguitur dum dicitur. Iex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Confirmatur tandem hæc veritas ex Paul. ad Hebr. 7. dicente: Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Et prius vocauerat legem illam, legem mandati carnalis, significans ex se nõ habuisse spirituale fructum, q̃ explicant postea illis verbis, Propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Quæ verba non possunt explicari, sicut alia similia adducta ex Epistola ad Galat. de tempore legis gratiæ, in quo lex vetus est reprobata, quia non dicit Paulus eam esse inutilem & infirmam, quia reprobata est, sed potius è contrario, esse reprobatam, quia erat inutilis & infirma: erat ergo huiusmodi prius etiam, quam abrogaretur: explicat autem hanc infirmitatem & inutilitatem sequentibus verbis. Nihil n. ad perfectum adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam approximamus ad Deum, & c. 9. magis explicans hanc imperfectionem dicit de veteri testamento. Habuit quidẽ & prius iustificationes culturæ, id est, pertinentes ad cultum externum, & sanctum sæculare, seu mundanum, vt textus Græcus habet, quod verbum, cũ obscurum sit, varias habet interpretationes. Theodor. & Ambr. intelligunt templũ ipsum dictũ esse, sanctũ mundanum, eo quod totius mundi figuram haberet. Chrys. & alij Græci intelligunt, idem templũ dictum esse mundatum, quoad exteriorem partem eius, quia omnibus hominibus etiam sæcularibus ad illud patebat aditus. Anselm. vero existimat dictum esse mundanum, quia tota eius maiestas erat externa, & quodammodo ex his rebus consurgens, quæ mundus in æstimatione habet, vt sunt, aurum, argentũ, lapides preciosi, & similia. Nec multum ab hac expositione discrepat D. Thom. qui dicit, vocari mũdanum, quia solum erat corporale & externum & in eo diuina virtus gratiam non operabatur. Quæ expositio ad rem præsentem confirmandam conducit, sicut & illa, quam Caietanus addit, vocari mũdanum, quia solum exigebat, externam mũdiciam, quæ erat secundum iudicium hominum, & eodem modo dicere possumus, vocari mundanum, quia in eo per se non dabatur iustitia interior in oculis Dei, sed exterior in oculis mũdi huius: vnde subdit Paul. inferius, Iuxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem, solummodo in cibis & in potibus, & in variis baptismatibus, & iustitius carnis, vsq; ad tempus correctionis impositis. & infra: sanguis (inquit) hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat, ad emundationem carnis. Sentit igitur Paulus in omnib. illis sacrificiis, & cæremoniis, secundum se consideratis non fuisse datã gratiam, nec spiritualem fructum, sed solum fuisse vmbram futurorum bonorum, vt dicit cap. 10.

2. *Probatur ex Patrum testimoniis.*

Secundo principaliter probatur hæc veritas ex communi Patrum sententia. Chrysostomus Homil. 7. in ad Romanos dicit, Paulum tria ostendere in illa Epistola, primum, sine lege posse esse iustitiam. Secundum, quod ad nos spectat, per legem non potuisse comparari. Tertium, legem fidei non repugnare. Idem Homil. 14. ad Hebræos dicit, Sacerdotiũ vetus non potuisse prodesse, nec lætificare. Similia habet Ho. 13. in Iohannem, & Basilius libro de Spiritu sancto c. 14. Orige. lib. 2. contra Celsum. Irenæus li. 4. ca. 28. 32. & 34. Theodoretus lib. 7. ad Græcinium, Ambrosius 1. de sacrament. ca. 4. & 6. & libro de his, qui initiantur, ca. 8. & 9. Cyprianus sermo. de circumcisione circa finem, dicens: in illis sacramentis tantum fuisse vmbram futurorum, apertius Augustinus enarratione in Psalmum 73. in initio differentiam cõstituens inter sacramenta vetera & noua, quod hæc dant salutem, illa tantum promittebant saluatorẽ, & tract. 41. in Iohannem circa medium. In veterib. (inquit) sacrificiis non erat expiatio peccatorum, sed tantum vmbra futurorum: & Eusebius Emis. Hom de Transfiguratione in sabbat. post primam Domini. Quadragesi. distinguens tria tabernacula Synagogæ, Ecclesiæ & Gloriæ. Primum (inquit) in vmbra fuit & figura. Secundum in figura est, & veritate. Tertium in veritate solum: in primo ostenditur vita, in secundo datur, in tertio possidetur, non enim sacramenta Ecclesiæ sicut sacramenta Synagogæ, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina & remissio peccatorũ. Ad hoc denique confirmãdum valent omnia quæ supra de circumcisione adducta sunt, & præsertim definitio illa Concilij Florẽtini, in qua duæ partes ponderandæ sunt, altera negatiua, in qua dicitur: Sacramenta vetera non causabant gratiã. Quæ absolute excludit omnẽ gratiã sacramentalem, siue magnã, siue paruam, & omnem causalitatem simpliciter, siue physicam, siue moralẽ. Dicere vero quis posset per hanc propositionem negatiuam non excludi gratiam datam in ipsis sacramentis, ab eis tñ nõ causatam, & ideo expendẽda est altera particula exclusiua, scilicet, Sed eam solũ per passionẽ Christi dandam figurabant: nam per hanc excluditur omnis gratia data in ipsis sacramẽtis per meritum recipientium, quia, si talis gratia daretur, eam sacramẽta significarent: ergo non tm essent signa prognostica gratiæ per Christũ dandæ, vt Cõcil. dicit. Tertio, ad hanc veritatem confirmandam nulla alia ratio afferri potest, nisi quia huiusmodi gratia danda in sacramento ad præsentiam externi operis, pendet ex diuina voluntate, & promissione, de qua nobis non constat, nisi per scripturas, vel doctrinam fidei: ergo cum ex his non colligatur promissio, sed

potius

potius contrarium, nullo modo asserenda est, maxime, cum nulla sit necessitas, & illa perfectio consentanea non sit imperfectioni illius status & legis, vt ex hactenus dictis satis constat.

Iusti sacramentis veteris in lege veteri de condigno merebantur augmentum gratiæ.

Dico secundo, homines iustos vtentes illis sacrificijs vel sacramentis de condigno illis actib. meruisse coram Deo gratiæ augmentum. Ita docent omnes Theologi supra citati. & est res certa: colligitur enim ex scripturis & principiis fidei, quia ibi concurrebant omnia necessaria ad huiusmodi meritum & augmentum gratiæ, nam ex parte operantium erat vera sanctitas & iustitia. Supponimus enim eo tempore fuisse multos homines vere iustos & gratos Deo. Quod est de fide certum, vt constat ex discursu veteris testamenti, & ad Hebræos 11. Lucæ 1. & 2. Deinde ipsa opera ex obiecto erant bona, & grata Deo, quandoquidem ab ipso erant præcepta, & ad illius cultum & religionem pertinebant. Deniq; fieri poterat ex vera fide & charitate: ergo ex parte operantium & operum, nihil deerat ad meritum de condigno. Nec; etiam ex parte Dei aliquid deesse poterat. Nam semper atq; omni tempore, paratus fuit, mercedem retribuere bene operantibus, vt patet Isai. 56. Hæc dicit Dominus eis, qui custodierint præcepta mea, & elegerint, quæ ego volo, dabo illis in domo mea locum nominatissimum, nomen æternũ dabo eis, de quo præmio dicit idem Isaias cap. 64. Oculus non vidit Deus absq; te: quæ præparasti expectantibus te. quod de præmio gloriæ explicat Paulus 1. ad Corinth. 2. & de eodem dicitur Sap. 11. Iusti autem in perpetuum viuent. & Eccles. 18. Merces Domini manet in æternum, de qua dictum est Abrahæ. Genes. 15. Merces tua magna nimis. Ac denique Paulus ad Hebræos 11. dicit de antiquis Patribus. Defuncti sunt, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes. & infra. Qui enim hoc dicunt, significant se patriã inquirere, erat ergo etiam in eo statu pactum diuinũ seu repromissio sub conditione operum, q; si illis operib. gloriam promerebantur antiqui iusti, eadem ratione merebantur etiam gratiæ augmentũ, quia post acquisitum ius ad primam gloriam nullus meretur gloriam, nisi merendo eius, & gratiæ augmentum, & ideo de Abrahã dicitur Iacobi 2. fuisse ex operibus iustificatum, quæ verba de merito, de condigno, & de augmento iustitiæ exposuit Conc. Trident. sessione 6. c. 10. vbi eodem modo exponit illud Ecclesia. 18. Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Si ergo iusti antiqui, per opera iustificari amplius poterant: ergo ẽt per sacramenta, vel sacrificia, quatenus erant quædam religionis opera.

Respondetur ad argumẽta primæ sententiæ.

Ad fundamenta primę sententiæ, respondetur primo, ad illa loca scripturæ, aliqua ex illis intelligi posse, de tempore post Christi mortem, vt dictum est, esse probabile de testimonio supra tractato ad Galatas quarto, atq; idem videtur de verbis illis ad Philippenses tertio, vbi de eisdem cæremonijs legalibus tractans ait Paulus. Quæ mihi fuerunt lucra hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. & infra. Omnia detrimenta feci, & arbitror vt stercora, vt Christum, lucrifaciam, & inueniar in illo, non habens eam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi. Quædam vero intelligenda sunt de tempore legis scriptæ, quando illa sacramenta vigebant, & illa dicuntur inutilia, & egena, quantum ad sacramentalem iustificationem præstandam, non vero quantum ad iustificationis augmentũ ex merito, quod commune est omnib. bonis operibus, & non prouenit proprie ex virtute seu valore ipsorum operum externorũ, sed ex interiori charitate & virtute. Dici etiam possunt illa sacramenta tunc fuisse inutilia ad iustificandum, quocunq; modo per se, ac sine fide Christi, nam si aliquod meritum in vsu illorum futurum erat, necesse erat, vt in fide Christi fundaretur. Et hoc sensu intelligendum est, quod in locis citatis ex Epistola ad Romanos ait Paulus, Ex operibus legis neminem iustificari, scilicet virtute ipsorum operum, quatenus præcise à libero arbitrio fieri possunt, secus vero, vt à fide, & charitate procedunt. Nam hoc modo potius dicit Paulus eodem loco ad Romanos secundo. Factores legis iustificabuntur, & qui fecerit ea, viuet in illis, & hac ratione dicunt interdum Patres, homines illius temporis quatenus iusti erãt, & merebantur corã Deo, ad nouum testamentũ pertinuisse, quia per fidem Christo coniungebantur, & inde vim merendi accipiebant, atq; eodem sensu aiunt, religionem Christianam ab initio fuisse, vt videre licet apud Eusebium libr. primo historiarum cap. 1. & Augustin. 1. retract. cap. 13.

Ad rationem pro illa opinione factam, iam ostensum est, in eo statu fuisse promissionem diuinam ad meritum de condigno sufficientem, quod vero Paulus, testamentum nouum melioribus repromissionibus esse sancitum, existimo in hunc modum esse intelligendum, aliud enim est loqui de promissione quasi intrinseca ordini gratiæ & prouidentiæ supernaturali, quæ generalis fuit in omni tempore, & in omni statu humanæ naturæ, aliud vero de promissionibus propriis alicuius legis seu status. Promissio ergo primæ gratiæ conferendæ homini sufficienter dispositio per contritionem, & promissio glorię conferendæ homini grato, & promissio augmenti gratiæ & gloriæ dandæ iustis in præmium bonorum operum, quodammodo fuit intrinseca ordini gratiæ, vt est sub perfecta ac suaui prouidentia Dei supernaturali, & ita hæ promissiones fuerunt tam in lege naturæ, quam in lege scripta, nec constat nobis in lege scripta fuisse maiores, aut potiores, quam in lege naturæ fuerint, quamuis fuerint clariores, magisque à fidelibus cognitæ. At vero propriæ promissiones, quæ additæ sunt in veteri testamento, videntur fuisse tantum temporales, vt constat fere ex toto discursu illius legis, & exponit optime Augustinus toto libro de Spiritu & litter. & in enarration. in Ps. 72. & libr. contra Adimantum Manich. cap. 3. & 19. contra Faustum cap. 31. Quibus locis, ait in antiqua lege propter imperfectionem eius, & quia regnum cœlorum longe distabat, factas esse promissiones temporales, non tamen esse omnino prætermissas spirituales, quæ interdum in ipsis temporalib. figurabantur, interdum expressius fiebant, vt diximus. Et ideo dicebat Christus Pharisæis Ioan. 5. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vitam æternam haberi, at vero in nouo testamento & generalis promissio gratiæ & gloriæ expressius facta est, adeo vt sub nomine Regni cœlorum, nõ fuerit antea proposita, sed initio prædicationis noui testamenti, vt Augustinus supra notat. & 1. retract. cap. 22. & præterea additæ sunt multæ promissiones spirituales abundantioris gratiæ propriæ huius status, in quo de tẽporalibus promissionibus fere nulla est mentio, sed veluti supponuntur hæc temporalia bona adijcienda iustis: si illis aut necessaria aut vtilia fuerint. Propter hãc ergo causam merito dixit Paulus, Nouũ testamentũ in meliorib. repromissionib. esse sancitũ.

Ad fundamenta secundæ sententiæ. Primo illa coniectura Durand. quod Deus non deficit in necessariis, nullius est momenti. Primo, quia non constat, sacerdotium Leuiticum & ministeria eius fuisse adeo perfecta, vt necessarium simpliciter fuerit illa in gratia persicere. Deinde quicquid de hoc sit, sufficiebat iustitia, quæ per meritum & dispositionem operantis comparari poterat. Neque enim illa lex adeo perfecta fuit, vt oportuerit meliori & vtiliori modo hominibus prouideri.

Ad argumen. 2. sententiæ respondetur.

Ad testimonia vero scripturarum, in quibus promissiones quędam continebantur, respondetur primum, multas ex illis non intelligi de interiori ac vera remissione culpæ coram Deo, sed de legali quadam remissione quoad aliquas pœnas, vel irregularitates legis, cuius signum esse potest, quod non in

singulis sacramentis, vel sacrificijs promittebatur remissio omnium peccatorum, sed quędam peccata dicebantur tolli quibusdam sacrificijs, quædam vero alijs, cum tamen in vera remissione culpę mortalis nunquam vna sine alia remittatur, & ideo Prophetę alijs in locis, reiectis illis sacrificijs, interiorem animi contritionem & commutationem requirebant ad consequendam veram remissionem peccatorum, & hoc ipsum significauit Paulus vocans omnes iustitias carnis. Secundo dicitur, illa sacrificia hominibus nondum iustificatis per contritionem potuisse valere ad remissionem peccatorum obtinendam per modum impetrationis: Ad quod multum etiam iuuare poterat oratio sacerdotis, ad impetrandum scilicet à Deo auxilium & motum cordis, quo remitterentur peccata, vt docuit D. Th. 1.2. quæst. 103. art. 2. & Cano 12. de locis, c. 13. ad 9. hominibus autem iam iustificatis prodesse poterant ad satis faciendum pro peccatis quoad temporales pœnas, non quidem ex opere operato, vt videtur sensisse Alexander Alens. m. 4. art. 3. sed ex opere operantis, vt recte docuit D. Tho. in 4. distinct. 1. quæst. 1. art. 5. quæstiuncu. 2. ad 2. & ex dictis satis constare potest. Atq; eodem modo exponenda sunt testimonia Sanctorum ibi citata, sufficienter enim intelliguntur de fructu ex opere operantis, neq; aliud probat congruentia ibi adducta.

QVÆSTIO LXIII.

De effectu sacramentorum, qui est character in sex articulos diuisa.

DEINDE *considerandum est de alio effectu sacramentorum, qui est character.*

Et circa hoc quæruntur sex.

Primo, vtrum ex sacramentis causetur character aliquis in anima.

Secundo, quid sit ille character.

Tertio, cuius sit character.

Quarto, in quo sit. sicut in subiecto.

Quinto, vtrum insit indelebiliter.

Sexto, vtrum omnia sacramenta imprimant characterem.

ARTICVLVS I.

Vtrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

4. d. 4. q. 1. 224. q. 1. c.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod sacramentum non imprimat aliquem characterem in anima. Character enim significare videtur quoddã signum distinctiuum. Sed distinctio membrorum Christi ab aliis, fit per æternam prædestinationem, quã non ponit aliquid in prædestinato, sed solum in Deo prædestinante, vt in prima parte* habitum est. Dicitur enim 2. Timot. 2. *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, nouit Dominus qui sunt eius. Ergo sacramenta non imprimunt characterem in anima.*

1. p. q. 23. art. 5.

2. *Præterea, character signum est distinctiuum, signum autem (vt Augustinus dicit in 2.* de Doctrina Christiana) *est quod præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Nihil autem est in anima, quod aliquam speciem sensibus ingerat: Ergo videtur, quod in anima non imprimatur aliquis character per sacramenta.*

Lib. 2. circa prin. to. 3.

3. *Præterea, sicut per sacramenta nouæ legis distinguitur fidelis ab infideli, ita etiam per sacramenta veteris legis: sed sacramenta veteris legis, non imprimebant aliquem characterem in anima, vnde & dicuntur iustitiæ carnis secundum Apostolum ad Hebræos 9. Ergo videtur, quod neq; sacramenta nouæ legis imprimunt characterem.*

SED contra est, quod Apostolus dicit 2. ad Corinth. 1. Qui vnxit nos, Deus est, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Sed nihil aliud importat character, quam quandam signationem. Ergo videtur, quod Deus per sacramenta nobis suum characterem imprimat.

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex prædictis patet *sacramenta nouæ legis, ad duo ordinantur, videlicet ad remedium contra peccata & ad perficiendum animam in his, quæ pertinent ad cultum Dei, secundum ritum Christianæ vitæ. Quicunq; autem ad aliquid certum deputatur, consueuit ad illud consignari, sicut milites, qui adscribebantur ad militiam antiquitus, solebant quibusdam characteribus corporalibus insigniri, eo quod deputabantur ad aliquid corporale. Et ideo cum homines per sacramenta deputentur ad aliquid spirituale pertinens ad cultum Dei, consequens est, quod per ea fideles aliquo spirituali charactere insigniantur. Vnde Augustinus* dicit *in secundo contra Parmenianum. Si militiæ characterem in corpore suo, non militans pauidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & impetrata iam venia militare cœperit, numquid homine liberato atq; correcto character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? an forte minus hærent sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota?*

62. art. 5.

Contra epist. Parme. lib. 2. c. 13. parũ à med. to. 7.

AD primum ergo dicendum, quod fideles Christi ad præmium quidem futuræ gloriæ deputantur, signaculo prædestinationis diuinæ. Sed ad actus conuenientes præsentiæ Ecclesiæ deputantur quodam spirituali signaculo eis insignito, qui character nuncupatur.

AD secundum dicendum, quod character animæ impressus, habet rationem signi, in quantum per sensibile sacramentum imprimitur, per hoc enim scitur aliquis esse baptismali charactere insignitus, quod est ablutus aqua sensibili. Nihilominus tamen character vel signaculum dici potest per quandam similitudinem, omne quod configurat alicui, vel distinguit ab alio, etiam si non sit sensibile, sicut Christus dicitur figura vel character paternæ substantiæ, secundum Apostol. Hebr. 1.

AD tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, sacramenta veteris legis non habebant in se spiritualem virtutem, ad aliquem spiritualem effectum operantem. Et ideo in illis sacramentis non requirebatur aliquis spiritualis character, sed sufficiebat ibi corporalis circumcisio, quam Apostol. signaculum nominat, Rom. 4.

q. 62. art. 6.

COMMENTARIVS.

TItulus huius articuli, vt recte Caieta. notat, indefinite, prout sonat, intelligendus est: non enim de omnibus sacramentis vniuersaliter, nec de aliquo in particulari ac definite quæstio proponitur, sed absolute & confuse de sacramentis nouæ legis. Rursus oportet aduertere, nomine characteris significari, signum, seu sigillum, quo solet signari res aliqua, vel vt cognoscatur, & ab alijs distinguatur, quomodo solet signari seruus, aut ouis, charactere proprio domini sui, vel vt in pretio habeatur, quo modo signatur pecunia sigillo regio, vel vt ad aliquod munus deputetur, quo modo milites charactere militari insigniuntur, & hoc modo accipitur in scriptura character Antichristi pro signo, quo ille sigillabit sectatores suos. Apocaly. 13. 14. & sequentibus. Atq; in hac propria significatione accipi in præsenti constat, tam ex proprietate vocis, quam ex vsu omnium. Verum est vocem characteris communiter significare signum sensibile, quia hæc vox primum est imposita ab hominibus, qui sensibilibus signis vtuntur: Hic vero sumitur pro signo seu charactere spirituali, quo signantur animæ Christianæ per Christi sacramenta.

Respondet ergo D. Thom. per sacramenta Christi imprimi in anima spiritualem charactem. Quã conclusionẽ in argumento. Sed cõtra, probat ex Paul. 2. ad Corint. 1. dicente. Qui aũt cõfirmat nos vobiscum in Christo: & qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris: Quod testimo-

testimonium est valde probabile, quatuor enim diuini effectus à Paulo ibi distinguuntur, primus est fidei, qua firmamur in Christo. Secundus est charitatis & gratiæ, qua vngimur. Tertius est pignus Spiritus, quod est testimonium bonæ cõscientiæ. Quartus ergo, qui continetur in illis verbis: Qui & consignauit nos: debet esse effectus distinctus à reliquis, & non potest melius interpretari, quam de charactere, quo Christo consignamur. Dices, ipsomet Baptismo signari fideles, nec esse necessarium alium characterem. Respondet Ambros. 1. de Spiritu sancto cap. 6. Et si specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur: nam illud signum sensibile, quod est Baptismus, non est tam proprius effectus Spiritus sancti, sicut est spirituale signum, quod animæ imprimitur, vnde sicut alia omnia, quæ ibi numerantur à Paulo, sunt interna & spiritualia, ita & consignatio: Et ita obiter explicata manet congruentia D. Thom. Dixit autem prædictum testimonium esse probabile, quia optime & accommodatissime prædicto modo exponitur, non tamẽ est per se sufficiens ad conuincendum proteruum, quia multi Patres intelligunt aliter illum locũ. Ansel. Signum crucis tantum intelligitur, quod nostris frontibus Deus imposuit, & per illud ab infidelibus distinxit. Apparentior est aliorum expositio, qui dicunt illam cõsignationem fieri per gratiam sanctificantem, & indicant per illa tria. Qui vnxit, signauit, & dedit pignus Spiritus, eandem gratiã significari, illa enim vngimur, & in filios Dei signamur, & pignus est, atq; arrha gloriæ futuræ, ita fere Chrysostomus. Theodorus, Theophylactus & OEcumen. Indicatur etiam in commentarijs, quæ Hieronym. tribuuntur, & D. Tho. in Paul. quamuis de signo fidei & crucis etiam exponat, magis tamen approbat expositionem de signo gratiæ, quam etiam sequitur Ambros. ibi dicens, Vnxit nos spirituali vnctione, & signauit nos, dando Spiritum suum nobis, pignus, vt non ambigamus de promissis eius. Et in prædicto lib. de Spiritu sancto. Sancto (inquit) Spiritu signati sumus à Deo, sicut enim Christo morimur, vt renascamur: ita etiam Spiritu signamus, vt splendorẽ atq; imaginem eius tenere possimus, quod est vtiq; spirituale signaculum. Quamquam hæc verba Ambrosij recte possunt intelligi, ita vt inter hoc signum, & gratiam distinctionem faciat: non enim dicit, signari nos per gratiam, sed signari, vt gratiam tenere possimus, quod est proprium characteris baptismalis: illo enim signamur, vt efficiamur capaces gratiæ, quæ per Baptismum datur: est ergo valde probabilis prima expositio huius loci, & aptior ad distinguendum illa tria, quæ Apostolus annumerat.

ARTICVLVS II.

Vtrum character sit spiritualis potestas.

4. dist. 4. q. 2. art. 1.

AD *secundum sic proceditur. Videtur, quod character non sit spiritualis potestas. Character enim idem videtur esse quod figura, vnde Hebræorum 1. vbi dicitur. Figura substantiæ eius, in Græco habetur loco figuræ, Character. Sed figura est in quarta specie qualitatis, & ita differt à potestate, quæ est in secunda specie qualitatis: Character ergo non est spiritualis potestas.*

cap. 2. eccl. Hier. par. 3. parum ante med.

2. *Præterea Dionys.* * *dicit 2. cap. Eccles. Hier. quod diuina beatitudo accedentem ad beatitudinem in sui participationem recipit, & proprio suo lumine, quasi quodam signo ipsi tradit suam participationem. Et sic videtur, quod character sit quoddam lumen. Sed lumen ad tertiam speciem qualitatis videtur pertinere. Non ergo character est potestas, quæ videtur ad secundam speciem qualitatis pertinere.*

3. *Præterea, A quibusdam character sic definitur. Character est signum sanctum communionis fidei & sanctæ ordinationis datum ab Hierarcha. Signum autem est in genere relationis, non autem in genere potestatis: Non ergo character est spiritualis potestas.*

4. *Præterea potestas habet rationem causæ, & principij, vt patet 5. Metaph.* * *sed signum quod ponitur in definitione characteris magis pertinet ad rationem effectus. Character ergo non est spiritualis potestas.* Lib. 5. Meta. tex. 17. to. 1.

SED contra est quod Philosophus * *dicit in 2. Et hic. Tria sunt in anima, potentia, habitus & passio. Sed character non est passio, quia passio cito transit, character autem indelebilis est, vt infra dicetur.* * *Similiter etiam non est habitus, quia nullus habitus est qui se posset ad bene & male habere. Character autem ad vtrumq; se habet, vtuntur enim eo quidam bene, alij vero male: Quod in habitibus non contingit, nam habitu virtutis, nullus vtitur male, & habitu malitiæ, nullus bene: ergo relinquitur, quod character sit potentia.* Li. 2. Ethic. c. 5. in princi. tom. 5. Ar. 5. huius quæstio.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est sacramenta nouæ legis, characterem imprimunt, in quantum per ea deputantur homines ad cultum Dei, secundum ritum Christianæ religionis. Vnde Dionys. * *in 2. cap. Eccles. Hierar. cum dixisset, quod Deus in quodam signo tradit sui participationem, accedenti ad Baptismum subiungit perficiens eum diuinum & communicatorem diuinorum. Diuinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua diuina, vel in tradendo aliis. Ad vtrumq; autem horum requiritur quædam potentia: nam ad tradendũ aliquid aliis requiritur potẽtia actiua, ad recipiendum autem requiritur potentia passiua. Et ideo character importat quandam patientiam spiritualem ordinatam ad ea, quæ sunt diuini cultus. Sciendum tamen, quod hæc spiritualis potentia est instrumentalis, sicut etiam supra dictum est de virtute, quæ est in sacramẽtis. Habere enim Sacramenti characterem competit ministris Dei. Minister autem habet per se modum instrumenti, vt Philos.* * *dicit in 1. Polit. Et ideo sicut virtus quæ est in Sacramentis: non est in genere per se, sed per reductionem, eo, quod est quiddam fluens & incompletum, ita etiam character non proprie est in genere vel specie, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.* Cap. 2. eccl. Hier. part. 3 parum ante med. Quæst. prac. art. 4. Lib. 5. cap. 3. aliquantulum à princ. tom. 5.

AD primum ergo dicendum, quod figura est quædam terminatio quantitatis: vnde proprie loquendo non est nisi in rebus corporeis, in spiritualib. autem dicitur metaphorice. Non autem ponitur aliquid in genere, vel specie, nisi per id quod de eo proprie prædicatur. Et ideo character non potest esse in quarta specie qualitatis, licet hoc quidam posuerint.

AD secundum dicendum, quod in tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passiones, vel sensibiles qualitates. Character autem non est lumen sensibile, & ideo non est in tertia specie qualitatis, vt quidam dixerunt.

AD tertium dicendum, quod relatio, quæ importatur in nomine Signi, oportet quod super aliquid fundetur. Relatio autem huius signi, quod est character, non potest fundari immediate super essentiam animæ, quia sic conueniret omni animæ naturaliter. Et ideo oportet aliquid poni in anima, super quod fundetur talis relatio, & hoc est essentia characteris. Vnde non oportebit, quod sit in genere relationis, sicut quidam posuerunt.

AD quartum dicendum, quod character habet rationem Signi per comparationem ad sacramentum sensibile, à quo imprimitur, sed secundum se consideratus, habet rationem principij per modum iam dictum. * In corp. art. & ar. præc.

COMMENTARIVS.

CIrca titulum potest in primis dubitari: cum D. Thom. præcedenti articulo supposuerit, characterem esse signum, quid necesse fuit inquirere, an sit potestas: aut quomodo hæc cohæreant: esse signum & esse potestatem. Vt hoc ergo explicetur, obseruandum est, in omni signo distinguendam esse relationem seu denominationem signi à fundamento, seu re, quæ ad significandum imponitur: character ergo non potest significare solam relationem vel denominationem, sed rem aliquam, quæ animæ imprimitur cum tali impositione seu denomi- Quid importet character, explicatur, expositur.

natione: quod videre licet in omnibus characteribus corporalibus, qui non imprimuntur, nisi per appositionem alicuius rei, talis vel talis figuræ: sic ergo vt anima interius consignetur realiter & intrinsece, necesse est, vt aliqua res absoluta illi imprimatur, quæ sit signum, seu fundamentum relationis signi, seu res, ad significandum imposita: quia sola relatio signi, non potest immediate imprimi, aut per se fieri aliqua actione, vt constat ex generali ratione relationis: & præsertim, quia hæc significatio necesse est, vt sit relatio rationis, & ex impositione, vt infra dicam: quare non potest immediate cadere in ipsam animam, tum, quia, anima est, quæ signatur, non quæ ad significandum imponitur: tum etiam, quia alias hæc impressio characteris nihil esset in anima, nisi sola denominatio extrinseca per impositionem. Quamuis ergo character sit signum, necesse est, vt sit aliquid reale, in anima inhærens, ac propterea Diuus Thomas hoc tanquam certum supponens, inquirit, in quo genere, seu specie sit character. Supponit autem vlterius, tanquam manifestum, non posse esse nisi in Prædicamento qualitatis: quia cum insit in anima, non potest esse substantia, quia substantia non inhæret subiectiæ, nec anima rationalis informari potest alia forma substantiali: nec etiam potest esse quantitas, cum sit forma spiritualis, accommodata subiecto suo: superest ergo, vt sit qualitas, nam de relatione iam dictum est, de alijs vero Prædicamentis, nulla potest esse quæstio.

Ratio D. Th. expenditur. Respondet ergo D. Tho. characterem esse potentiam spiritualem ordinatam ad ea, quæ sunt diuini cultus: quam conclusionem in argumento satis disputauimus. Sed contra, probat hoc discursu: In anima tantum sunt potētia, habitus & passio, ex Aristotele secundo Ethicorum, capite quinto. Sed character non est passio, quia passio cito tranſit: character vero indelebilis permanet: neque est habitus: quia nemo potest eodem habitu bene & male vti, sicut possumus vti charactere, ergo est potentia. Sed hæc ratio sine dubio efficax non est. Primo quidem, quia non est contra rationem habitus, vt possimus eodem habitu bene & male vti in genere moris, vt ratio facta procedit. Probatur primo, quia etiam in voluntate est probabile præter habitus virtutum & vitiorum dari habitus indifferentes, genitos ex actibus, ex obiecto & specie sua indifferentibus: cur enim hoc repugnat? Nam, licet actus specie indifferens in indiuiduo non fiat sine bonitate, vel malitia accidentali sumpta ex fine extrinseco, tamen in entitate sua manet indifferens, & secundum illam generare potest habitum. Secundo, quidquid de hoc sit, de habitibus intellectus est hoc euidens: nam eodem habitu scientiæ vtimur bene & male: & de habitu fidei multi idem existimant, & est satis probabile. Character autem à Diuo Thoma ponitur in intellectu: ergo nihil obstat quominus possit esse habitus eius, quo voluntas bene & male moraliter vti possit. Dico autem semper, bene & male moraliter, quia si loquamur de bono, & malo in esse naturæ, seu in suo genere, sicut nullus potest vti bene & male scientia in ratione iudicandi, quia, si per scientiam iudicat, necesse est, vt bene iudicet: si autem non recte iudicat, non vtitur scientia, & simili modo de qualibet arte, quæ sit virtus, ita nullus bene & male vtitur charactere in genere sacramenti, vt sic dicam: Nam si charactere vtitur rite, conficiet sacramentum applicando omnia ad illius constitutionem necessaria, si autem non rite conficit, iam non vtitur charactere: non ergo occurrit apparens modus defendendi hanc rationem Diui Thomæ, quod mirum esse non debet: quia, & D. Thom. conclusio difficilis est, & in argumentis. Sed contra, non semper vtitur D. Thom. rationibus necessarijs.

Addit ergo in corpore articuli, rationem hanc: quia per characterem deputantur homines cultui diuino: sed hic cultus consistit in recipiendo & tradendo diuina, ad quos actus requiritur aliqua potentia: ergo character est huiusmodi potentia. Circa quam rationem merito dubitat Caietanus, quia illa consequentia nec formalis est, nec etiam videtur tenere ratione materiæ. Primū patet, quia simili modo argumentari possumus. Per characterem deputatur homo ad cultum diuinum: sed ad hunc cultum requiritur fides, aut scientia: ergo character est fides, aut scientia: defectus autem illationis est, quia ad cultum diuinum multa requiruntur. Vnde ex communi ratione, quod aliquid sit requisitum ad cultum Dei, non licet inferre illud esse characterem, nam character est vnum ex requisitis: non vero est omne illud, quod requiritur ad cultum Dei. Quod autem nec illatio teneat ratione materiæ, probatur, quia per characterem deputantur homines ad cultum Dei, tanquam per quoddam signum, vt D. Tho. dixit art. præced. ergo ex hac deputatione non potest colligi characterem esse potentiam: sicut etiam per characterem militarem deputatur homo ad militiam: vnde non fit, illum esse potentiam, sed tantum signum. Respondet Caiet. consecutionem tenere ratione materiæ, quia character non est qualecunque signum, sed perficiens animam ad cultum Dei, vt D. Thomas in litter. ex Dionys. refert, quia ergo hic cultus consistit in tradendo & recipiendo diuina: ideo character perficit animam ad recipiendum, vel dandum diuina: homo autem primo ac per se perficitur ad recipiendum vel dandum per potentiam dandi vel recipiendi. Sed hæc responsio in eandem incidit difficultatem: quia etiam perficitur homo ad dandum & recipiendum per habitus & dispositiones. Optima ergo responsio est, quā idem Caiet. in principio & fine huius disputationis significauit, scilicet per characterem ita deputari hominem ad diuina, vt non supponatur in homine potentia tradēdi aut recipiendi diuina sacramenta, quæ fine charactere haberi non potest, & cum illo statim habetur: character ergo non est signum deputatiuum supponens potētiam: ergo necesse est, vt secum illam afferat: ergo signum est, ipsum etiam characterem esse potentiam, & hoc modo est ratio probabilis, quomodo autem re vera concludat esse potentiam, aut quomodo possit omni characteri applicari, in disputatione sequēti tractabitur: in qua discutiemus aliam partem corporis articuli, in qua duo valde difficilia D. Th. dicit. Vnum est, characterem esse potentiā instrumentalem, sicut est virtus quæ est in sacramētis. Alterum est non esse proprie in genere vel specie, sed reduci ad secundam speciem qualitatis. Et ibi etiam explicabimus solutionem ad 2. quæ aliquam difficultatem habet: reliquæ enim ex dictis faciles sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum character sacramentalis sit character Christi.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod character sacramentalis non sit character Christi. Dicitur enim Ephes. 4. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. Sed consignatio importatur in nomine characteris. Ergo character sacramentalis, magis debet attribui Spiritui sancto quam Christo. 4. dist. 4 q. 1. art. 2. & art. 3. q. 3.

2. Præterea Character habet rationem signi. Est autem signum gratiæ, quæ per sacramentum confertur, gratia autem infunditur animæ à tota Trinitate. Vnde dicitur in Psal. 83 Gratiam & gloriam dabit Dominus. Ergo videtur, quod character sacramentalis non debeat specialiter attribui Christo.

3. Præterea, Adhoc aliquis characterem accipit, vt in eo à cæteris distinguatur. Sed distinctio Sanctorum ab aliis fit per charitatem, quia sola distinguit inter filios regni & filios perditio-

Lib.18.c.18. tom.3.in pr. perditionis: vt August. *dicit 15. de Trinit vnde & ipsi perditionis filij characterem bestiæ habere dicuntur, vt patet Apocalyp. 13. Charitas autem non attribuitur Christo, sed magis Spiritui sancto: secundum illud Roman. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vel etiam Patri, secundum illud 2. ad Corint. vltimo, Gratia Domini nostri Iesu Christi & Charitas Dei. Ergo videtur, quod character sacramentalis, non sit attribuendus Christo.

Sed contra est, quod quidam sic definiunt characterem. Character est distinctio a charactere æterno impressa animæ rationali, secundum imaginem consignans Trinitatem creatam, Trinitati creanti & recreanti, & distinguens à non consignatis secundum statum fidei. Sed character æternus est ipse Christus secundum illud Hebr. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura vel character substantiæ eius. Ergo videtur, quod character sit proprie attribuendus Christo.

Art. 1. huius quæst. Respondeo dicendum, quod (sicut ex supra dictis patet*) character proprie est signaculum quoddam, quo aliquid insignitur, vt ordinatum in aliquem finem: sicut characterе insignitur denarius ad vsum commutationum, & milites characterе insigniuntur, quasi ad militiam deputati. Homo autem fidelis ad duo deputatur. Primo quidem & principaliter ad fruitionem gloriæ: & ad hoc insignitur signaculo gratiæ, secundum illud Ezech. 9. Signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium. Et Apocalyp. 7. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quo adusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Secundo autem deputatur quisque fidelis ad recipiendum, vel tradendum aliis, ea quæ pertinent ad cultum Dei, & adhoc proprie deputatur character sacramentalis. Totus autem ritus Christianæ religionis derivatur à sacerdotio Christi. Et ideo manifestum est, quod character sacramentalis specialiter est character Christi, cuius sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres, qui nihil aliud sunt, quam quædam participationes sacerdotij Christi, ab ipso Christo deriuatæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de consignatione, secundum quam aliquis deputatur ad futuram gloriam, quæ fit per gratiam, quæ Spiritui sancto attribuitur, in quantum ex amore procedit, quod Deus nobis aliquid gratis largiatur, quod ad rationem gratiæ pertinet. Spiritus autem sanctus amor est, vnde & 1. Corinth. 12. dicitur, Diuisiones gratiarum sunt idem autem Spiritus.

Ad secundum dicendum, quod character sacramentalis est res respectu sacramenti exterioris, & est sacramentum respectu vltimi effectus. Et ideo dupliciter potest aliquid characteri attribui. Vno modo secundum rationem sacramenti, & hoc modo est signum inuisibilis gratiæ, quæ in sacramento confertur. Alio modo secundum propriam rationem characteris, & hoc modo est signum configuratiuum alicui principali, apud quem residet authoritas eius ad quod aliquis deputatur, sicut milites qui deputantur ad pugnam, insigniuntur signo ducis, quo quodammodo ei configurantur. Et hoc modo illi, qui deputantur ad cultum Christianum, cuius author est Christus, characterem accipiunt, quo Christo configurantur. Vnde proprie est character Christi.

Art. 1. huius quæst. Ad tertium dicendum, quod characterе distinguitur aliquis ab alio, per comparationem ad aliquem finem, in quem ordinatur qui characterem accipit, sicut dictum est* de characterе militari, quo in ordine ad pugnã, distinguitur miles regis à milite hostis. Et similiter character fidelium est, quo distinguuntur fideles Christi à seruis diaboli, vel in ordine ad vitam æternam, vel in ordine ad cultum præsentis Ecclesiæ. Quorum primum sit per charitatem & gratiam, vt obiectio procedit, secundum autem sit per characterem sacramentalem. Vnde & character bestiæ intelligi potest per oppositum, vel obstinata malitia, qua aliqui deputantur ad pœnam æternam, vel professio illiciti cultus.

Barrad. Tom. 3.

COMMENTARIVS.

HIc articulus, quod attinet ad quæstionem in eo propositam & resolutionem eius, non indiget expositione: supponendum est enim, Christum esse supremum Pontificem ac ducem Christianæ religionis, eiusque authorem & institutorem: de quo late dictum est in 3. tomo huius 3. par. Hinc ergo fit, vt omnes, qui sub hac religione militant, dicantur consignari signo seu characterе Christi, quia talis character à sacerdotio Christi manat, & nos illi specialiter subijcit & configurat. His ergo rationibus dicitur character esse Christi, vt Dei hominis, quia illi nos consignat, tanquam membra capiti, vel tanquam milites duci, ac Principi, & tanquam ministros summo Sacerdoti, ac principaliter operanti. Alijs vero rationibus potest etiam dici character Dei & totius Trinitatis, quatenus à tota Trinitate efficitur, & quatenus est spiritualis quædam perfectio: est etiam quædam Dei participatio: nihil igitur de hac denominatione amplius dicendum superest.

Solum est in hoc articulo notanda solutio ad 1. in qua D. Tho. explicat verba Pauli ad Ephes. 4. Nolite cõtristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, & dicit, intelligẽda esse de consignatione per gratiam, per quam homo deputatur ad futuram gloriam: gratia enim (inquit) quæ ex amore diuino procedit, Spiritui sancto appropriatur. Ex qua expositione & ratione eius sequitur, eodem modo exponenda esse similia verba ad Ephes. 1. In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, & vtriusq; loci expositio est satis probabilis, vt patet ex dictis in commentario art. 1. & ex Chrysostomo, qui in hunc modum videtur explicare hanc consignationem Homil. 2. in ad Ephes. dicẽs, Obsignauit ad hoc, vt ad futuram hereditatem sorte adsciscantur. & infra, Obsignati sunt & Israelitæ, sed circumcisione, quemadmodum pecudes, obsignati sumus & nos, sed Spiritu vtpote filij: quid est Spiritu promissionis? Videlicet, quod Spiritum iuxta promissionem accepimus, & Homil. 14. in illa verba, In quo signati estis. Hic (inquit) Spiritus nos regalem esse gregem ostendit, hic nos ab omnib. priorib. vitæ actibus cohibuit: hic non est passus vt coniuncti essemus illis, qui iræ Dei sunt obnoxij. Videtur ergo, per hoc signũ intelligere gratiam & charitatem, quę distinguit inter filios Dei, & filios perditionis: & Theodoretus ad Ephes. 1. sic exponit prædicta verba, Sanctissimi Spiritus gratiam adepti estis, & addit, Illud autẽ, signati estis, simile est dicto prophetico: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, pro eo quod est veluti quoddam signaculũ Spiritus donũ accepistis: illud autem vocat promissionem, quia promittit Dominus se missurum gratiã Spiritus, & eodẽ fere modo exponit Theophylactus & Oecumeni. & expressè Hieronymus ad Ephes. 1. Signaculũ Dei est, vt quomodo primus homo cõditus est ad imaginẽ & similitudinem Dei, sic in secũda regeneratione quicumq; Spiritum sanctum fuerit consecutus, signetur ab eo, & figuram conditoris accipiat, & similia repetit c. 4. Denique hęc est frequẽtior apud cęteros Patres, Amb. Anselm. Haymo. atq; eundem D. Th. Solũ potest illi obijci, quia non videtur ratio, cur in art. 1. exposuerit locũ 2. ad Corint. de signatione per characterem, hic vero non exponat locũ ad Ephe. de eadem signatione: nam in vtroq; loco fit mentio Spiritus: & character ẽt, quatenus est donum gratuitũ, potest Spiritui sancto attribui. Dico ergo, quamuis hæc expositio vera sit & sufficiens, non esse tamẽ reijciendam, quin possint hæc testimonia exponi de characterе, nam fere omnes dicunt, Paulũ ibi loqui de signatione spirituali, quæ in Baptismo accipitur, per quam efficimur grex Christi, vt Chrys. & Theodor. expresse

dixerunt: hæc autem consignatio, quamuis perfecte & consummate fiat per gratiam, tamen proxime fit per characterem, quo ita consignamur, vt etiam ablata gratia, ratione illius pertineamus ad gregem Christi: & hoc etiam confirmat illa antithesis circumcisionis, quia illa imprimebat signum in corpore: Baptismus vero imprimit in anima.

ARTICVLVS IV.

Vtrum character sit in potentijs animæ, sicut in subiecto.

4. dist. 4 q. 1. art. 1. cor. & art. 3. q. 3.

AD quartum sic proceditur. *Videtur, quod character non sit in potentijs animæ, sicut in subiecto. Character enim dicitur esse dispositio ad gratiam. Sed gratia est in essentia animæ, sicut in subiecto, vt in secunda parte dictum est.*

2. 2. q. 110. art. 4.

* *Ergo videtur, quod character sit in essentia animæ, non autem in potentijs.*

Art. 2. huius quæst.

2. *Præterea, Potentia animæ non videtur esse subiectum alicuius nisi habitus, vel dispositionis. Sed character (vt dictum est*) non est habitus, vel dispositio sed magis potentia, cuius subiectum non est nisi essentia animæ. Ergo videtur, quod character non sit, sicut in subiecto, in potentia animæ sed magis in essentia ipsius.*

3. *Præterea, Potentiæ animæ rationalis distinguuntur per cognitiuas & appetitiuas. Sed non potest dici, quod character sit tantum in potentia cognitiua, neq; etiam tantum in potentia appetitiua, (quia non ordinatur neque ad cognoscendum tantum, neq; ad appetendum) similiter etiam non potest dici, quod sit in vtraq;, quia idem accidens non potest esse in diuersis subiectis. Ergo videtur, quod character non sit in potentia animæ sicut in subiecto, sed magis essentia.*

Art. præced. in arg. sed in contra.

SED *contra est, quod (sicut in præmissa definitione* characteris continetur) character imprimitur animæ rationali secundum imaginem. Sed imago Trinitatis in anima attenditur secundum potentias. Ergo character in potentijs animæ existit.*

Art. præced.

RESPONDEO *dicendum, quod (sicut dictum est*) character est quoddam signaculum, quo anima insignitur ad suscipiendum, vel alijs tradendum ea quæ sunt diuini cultus. Diuinus autem cultus in quibusdam actibus consistit. Ad actus autem proprie ordinantur potentiæ animæ, sicut essentia ordinatur ad esse. Et ideo character non est, sicut in subiecto in essentia animæ, sed in eius potentia.*

AD primum ergo dicendum, quod subiectum alicui accidenti attribuitur secundum rationem eius, ad quod propinquè disponit, non autem secundum rationem eius, ad quod disponit remote vel indirecte. Character autem directe quidem & propinquè disponit animam ad ea, quæ sunt diuini cultus exequenda: & quia hæc idonee non fiunt sine auxilio gratiæ (quia vt dicitur Ioan 4. Eos qui adorant Deum, in spiritu, & veritate adorare oportet) ex cõsequenti diuina largitas recipientibus characterem largitur gratiam, per quam digne impleant ea, ad quæ deputantur. Et ideo characteri magis est attribuendum subiectum, secundum rationem actuum ad diuinum cultũ pertinentium, quam secundum rationem gratiæ.

AD secundum dicendum, quod essentia animæ est subiectum potentiæ naturalis, quæ ex principijs essentiæ procedit. Talis autem potentia non est character, sed est quædam spiritualis potentia, ab extrinseco adueniens. Vnde sicut essentia animæ, per quam est naturalis vita hominis, perficitur per gratiam, qua anima spiritualiter viuit, ita potentia naturalis animæ perficitur per spiritualem potentiam, quæ est character. Habitus enim & dispositio pertinent ad potentiam animæ, eo quod ordinantur ad actus, quorum potentiæ sunt principia. Et eadem ratione omne, quod ad actum ordinatur, est potentiæ tribuendum.

In cor. art.

AD tertium dicendum, quod (sicut dictum est) character ordinatur ad ea, quæ sunt diuini cultus. Qui quidem est quædam fidei protestatio per exteriora signa. Et ideo oportet, quod character sit in cognitiua potentia animæ, in qua est fides.*

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli docet D. Tho. characterem esse in potentia animæ, quia ordinatur ad cultum Dei, qui in actib. consistit; ad actus autem potentiæ proxime ordinantur: ergo etiam character erit proxime in potentijs. In solutione vero ad 3. explicat D. Tho. hanc potentiam, in qua character residet, esse intellectum, in quo est fides. Sed hæc doctrina D. Thom. magnam continet difficultatem, & ideo in sequenti disputatione latius discutienda est.

DISPVTATIO XI.

De natura, ac necessitate characteris.

IN præcedentibus disputationibus dictum est de effectibus gratiæ sanctificantis, qui sub aliqua ratione generales sunt, & communes omnibus sacramentis: sequitur, vt dicamus de quodam effectu, qui, licet sit proprius sacramentorum nouæ legis, non tamen est omnibus communis, qui dicitur character, de quo videndum est, an sit, & quid sit: & inde facile constabit, quas proprietates, effectus, ac vtilitates habeat.

SECTIO I.

Quænam sacramenta characterem imprimant.

VT ab his, quæ sunt clariora, incipiamus, primum omnium certum sit, in sacramentis legis veteris & naturæ non fuisse aliquem spiritualem characterem animę impressum. Ita docet D. Tho. hic art. 1. ad 3. & ceteri Theologi, & colligitur ex Chrysost. in verbis illis nuper citatis ex Homil. 2. in ep. ad Ephes. Obsignati sunt & Israelitæ, sed circumcisione, quemadmodum pecudes. Vbi sentit, illud signaculum fuisse tantum corporale & non spirituale. Ratio vero est, quia in illis sacramentis per se nullus spiritualis effectus conferebatur per modum operis operati, vt supra dictũ est: &, si interdum gratia dabatur, erat solum ob necessitatem paruulorum, quib. nõ erat necessarius character, sicut nec adultis. Præterea ratio sumi potest ex charactere, vt per illũ deputantur homines ad cultum Dei. Nam in lege naturæ hic cultus non erat determinatus etiã quoad cæremonias externas, sed arbitrio hominum determinabatur, & ideo non oportebat aliquo speciali charactere diuinitus infuso designari homines ad huiusmodi cultũ, sed per fidẽ vel charitatẽ satis determinabantur. In lege aũt veteri, quamuis cultus esset determinatus, quoad externas cæremonias, tamen nullam habebat spiritualẽ virtutẽ, & ideo non oportebat imprimi characterem spiritualem. Nã ad deputandum illum populum ad vsum passiuum (vt sic dicam) sacramentorum illius legis, sufficiebat corporalis character circumcisionis, vt Chrys. dixit. Ad vsum vero actiuum, qui conuenit sacerdotibus, sufficiebat externa cõsecratio præter carnalem originem ex Leui, per quam distinguebatur tota Leuitica tribus à reliquis. Nam sicut in illis sacerdotib. non erat propria potestas ad spirituales effectus, ita nec illis fuit necessarium spirituale signaculum. Solus Sco. 4. d. 6. q. 9. inter Scholasticos docuit, per circumcisionem impressum fuisse characterem. Gab. ibi q. 2. art. 3. dub. 5. dicit, neutrum probari posse. Tamen hoc ipsum satis esse deberet, vt nemo affirmaret, circumcisionem impressisse characterem, quia, cũ sit effectus supernaturalis, & nulla authoritate, vel satis probabili ratione ostendi possit: non est pro libito confingendus, præterq;, quod ratio facta, & authoritas Chrys. & D. Thom. satis contrariam partem persuadeant.

In sacramentis veteris legis nullum fuit spirituale character.

Secundo statuendum est pro certo, non omnia sacra-

Sacramenta nouæ legis nõ omnia characterem imprimunt.

sacramenta nouæ legis imprimere characterem: nã quatuor ex illis, sc. Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, & Matrimoniũ, characterem non imprimũt. In hoc conueniunt oẽs Theologi. Et colligitur ex Cõcilijs Trid. & Flor. Quia licet expresse non negẽt, hæc quatuor sacramenta imprimere characterem, tamẽ, dum de trib. alijs affirmat, de alijs tacite negant: maxime, quia dicunt inde habere alia sacramenta, vt iterari non possint. Vnde sumitur à posteriori ratio. Nam hæc quatuor sacramenta iterabilia sunt: ergo non imprimunt characterem. Præterea, cum character sit res supernaturalis, & valde occulta nobis, vbi non cogit sufficiens authoritas aut euidens necessitas, ponendus non est. Quod autem hæc quatuor sacramenta characterem imprimant, nulla authoritas docet: necessitas nulla est. Quia per ea non deputantur homines specialiter ad cultum Dei, sed tantum sunt ipsa quidam specialis actus diuini cultus, ordinati ad speciales effectus, vt Pœnitentia ad remissionem actualium peccatorum. Eucharistia ad nutritionem charitatis, quæ hoc etiam habet speciale, q̃ non solum non ordinatur ad alia sacramenta, verum potius cætera ad ipsam, vt ad finem referuntur. Similiter Extrema vnctio instituta est ad iuuãdum & purificandum hominem (vt sic dicam) in mortis periculo constitutum. Vnde ordine executionis dici põt vltimum sacramentorum omnium. Matrimonium deniq; ordinatur ad iuuandos homines in oneribus matrimonij. Vnde nõ characterem indiget, sed gratia,

1. Obiectio. & auxilio. Obijci vero potest, quia inter congruẽtias seu vtilitates characteris, quas Theologi afferunt, vna est, quia congruum est, vt sacramenta à nullo recipiantur, quin habeãt in illo aliquem effectum, etiam si ipse obicem ponat: ergo oportet, vt omnia afficiãt characterem, quia, cum non conferant gratiam homini ponenti obicem, si nec characterem imprimerent, nullum effectum in eo haberent. Altera coniectura est, quia oportet, vt disponant subiectum ad recipiendum formam perfectam, qualis est gratia. Hęc autem duplex congruentia in prædictis quatuor sacramentis locum habet. Propter hanc rationem quidam Theologi antiqui dixerunt hæc sacramenta,

Secunda.

Responsio. quamuis characterem non imprimant, efficere tamẽ ornatum quendam, qui est dispositio ad gratiam. Sed hęc sententia in superioribus reiecta est, quia nullum habet fundamentum, neq; in scriptura, nec in Patribus, nec explicari potest, quæ sit necessitas, vel ratio, aut finis fingendi huiusmodi ornatum. Nec illæ congruentiæ veræ sunt. Nulla enim est necessitas, quod omnia sacramenta conferant aliquid homini etiam ficto. Nec gratia indiget alia dispositione præter eam, quæ in actibus hominis cõsistit, nec propter has causas ponitur character, vt iam dicemus.

Quæstio ergo superest de alijs tribus sacramentis: hæretici enim negant etiam per illa sacramenta imprimi characterẽ, ita tenuit Vvitcleph. vt refert Vvalden. tom. 2. de sacram. c. 10. 109. & idem docent oẽs hæretici huius temporis. Luther. Calu. & alij. Scholastici vero quidam verbis admittunt characterem, re tamen negant, vt de Dur. videbimus sect. sequẽti. Alij dubitare videntur, vt Scot. & Gab. supra citati, quia vix inueniunt firmum fundamentum ad ponẽdum characterem. Alij denique murmurant esse rem nouam, vt Caiet. hic.

Dicendum vero est. Hæc tria sacramenta Baptismum, Confirmationem, & Ordinem imprimere in

Quæ sacramenta characterem imprimant. anima characterem. Est de fide definita sub his terminis in Concil. Trident. sess. 10. 7. can. 9. de sacramen. in genere, & in Concil. Florent. in decreto Eugenij. & de Baptismo idem docuit Innocen. 3. in capite Maiores, de Baptismo. Et habetur etiam ex illo generali dogmate, Ecclesiam Romanam veram, & infallibilem doctrinam de sacramentis profiteri, vt traditur in c. Ad abolendam, de hæreticis, & in Concil. Trid. sess. 7. can. 3. de Baptismo. Sed Ecclesia Romana vniuersa conspirat in hac veritate, quod prædicta sacramenta imprimunt characterem: ergo est certa de fide, & credendum est, manasse ab apostolica traditione, per quam Romana Ecclesia in fide edocta est. Non enim definit Ecclesia res nouas per nouas reuelationes, sed quæ in scripturis, vel Apostolicis traditionibus continentur. Potest autem hęc veritas probari ex illis scripturæ locis 2. ad Cor. 1. ad Ephes. 1. & 4. quę in commentar. ar. 1. & 3. explicata reliquimus. Nam licet per se non cogant, tamen supposita traditione Ecclesiæ, & veritate characteris, verisimile est, Paulũ vsum fuisse verbo signandi propter characterem, & in locis ad Ephes. videtur specialiter loqui de characterę Baptismi, vt vidimus. In loco vero ad Corint. videtur specialiter loqui de sacramẽto Confirmationis, vt patet ex omnib. illis verbis: Confirmauit nos Deus, vnxit, signauit & dedit pignus Spiritus in cordib. nostris. Atq; ita exponit Ambr. libr. de his qui initiantur, c. 7. in fine, & aliqui ex expositoribus. De characterę vero Ordinis nullũ inuenio scripturæ locum, in quo satis insinuetur, nam illud 1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiã, quæ in te est, quæ data est tibi per ꝓphetiã, per impositionẽ manus Presbyterij, & 2. ad Tim. 1. Vt resuscites gratiã, quæ est in te per impositionẽ manuum mearum. Hæc (inquam) loca sufficiẽter intelligũtur de gratia gratũ faciente.

Secundo probari potest hæc veritas ex modo loquendi Sanct. Patrum. Nam in primis sæpe vocant Baptismum, signaculum, & sigillum, quia hominem consignat & quasi sigillat per characterem: sic loquitur Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 12. vbi dicit, quod Baptisma consignat pactum nostrum. Et Homil. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum: agens de non baptizatis. Characterę (inquit) sacro carentibus, os De Baptismo. aciemq; intẽtat, scilicet diuinus gladius, & infra. Nisi characterem in te agnoscat Angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit, quomodo (inquam) dices, Dei sum, signa non ostendens? An ignoras, quemadmodũ signatas domos in Ægypto exterminator præterijt? thesauris non obsignatus furib. facile patebit. Ouis itẽ absq; nota infidijs protinus est obnoxia. & Nazian. Orat. 40. in sanctũ Baptisma dicit, Baptismũ esse lauacrũ, quia abluit, sigillũ vero, quia est significatio & conseruatio dominationis, & Cyril. Hieros. in priuatione Cateches. vocat Baptismũ, Vestimentũ candidum, & signaculũ sanctum, & indelebile. Vtrumq; aũt causaliter est intelligendũ. Quia & confert indumentũ gratię & signaculũ characteris. Vnde Cateches. 3. in principio sic loquitur ad Catechumenos: Spiritus sanctus obsignabit animas vestras, deligẽdi estis in militiam magno regi, itaq; parate vos, & instructi estote: & Catech. 4. c. de Spiritu sancto, Spiritus sanctus (inquit) tẽpore Baptismi animã tuã obsignat, & Catech. 16. nõ longe à fine loquẽs de Spiritu sancto. Hic (ait) ad hodiernã vsq; diẽ obsignat animas in Baptismo. Sic ẽt Epiph. hæres. 8. post med. & hæres. 20. circa fi. dicit Baptismũ circũcidere nos à peccatis, & cõsignare nos in nomẽ Dei. Damas. li. 4. c. 10. Per Baptismũ (inquit) regeneratio, signaculũ, præsidiũ, & illuminatio nobis efficitur. Præterea ex Latinis, Aug. multis in locis characterẽ nominat, Epist. 23. post med. & 50. circa fi. inqt. Non facio iniuriã characteri imperatoris, cũ errorẽ corrigo desertoris. Idẽ li. 2. cõtra liter. Peti. c. 13. comparat characterẽ cũ militari signo. Idẽ in eodem li. c. vlt. & li. 1. cõtra Cresc. c. 3. & li. 2. contra Gaud. c. 4. vbi vocat regiũ characterẽ, lib. 6. de Baptis. c. 1. vocat Dominicũ characterem, tract. 5. & 6. in Io. Si baptizatus (inquit) charitatẽ non habet, characterẽ quidẽ impositum habet, sed desertor vagatur. Præterea dict. lib. 2. contra lit. Petil. c. 13. & in ser. de Gestis cum De Ordine. Emerit. præter characterẽ Baptismi facit mentionẽ characteris Ordinis: & hac ratione lib. de bono coniugali. c. 24. dicit, sacramentũ Ordinationis manere, ẽt, si quis ob culpã ab officio remoueatur. Optima ẽt

De Confirmatione.

sunt de hoc charactere verba Greg. Nyss. lib. de Bapt. non longe à principio, Sacerdos post consecrationē, quod ad externam speciem attinet, idem est, qui antea, nullibili tamen quadam vi ac gratia inuisibilem animam transformatam gerit in melius. Denique de charactere Confirmationis afferri potest Cypr. in ser. de ablutione ped. vbi confirmationem æquiparat Baptismo, in hoc, quod est sacramentum æque iterabile, ratum, ac firmum. Sic etiam Aug. lib. 2. contra Lit. Petil. c. 104. dicit, Sacramentum Chrismatis semel datum permanere etiam in pessimis: quod necesse est intelligi ratione alicui⁹ effectus, alioqui etiam sacramentum Extremæ vnctionis semel datum potest dici manere etiam in pessimis. Præterea Hier. circa illa verba 2. ad Cor. 1. Qui vnxit nos Deus (ait) Spiritu sancto, vel Chrismate. Et qui signauit nos illud (inquit) signatus, quod aliquid intrinsecus continet pretiosum. Cyril. denique Hierosol. cum in d. Cateches. 3. dicit, Spiritus sanctus obsignabit animas vestras, deligendi estis in militiam magno regi, in priori particula videtur intelligere characterem Baptismi, in posteriori vero sacramentum Confirmationis. Quoniā vero hæc omnia testimonia non videntur cogere, ideo Scot. d. q. 9. dicit facile exponi posse, ipsummet sacramentum Baptismi, v. g. esse characterem, & ideo concludit, sola Ecclesiæ authoritate nos cogi ad ponendum characterem. Sed quamuis verum sit, Ecclesiæ authoritatem habere præcipuas partes in hoc negotio, tamen ea suppositā intelligimus, mentem Sanctorum fuisse in eadem significatione de charactere loqui, & sine dubio multa ex dictis Sanctorum meli⁹ prædicto modo intelliguntur.

Tertio ratio huius veritatis à priori est institutio & voluntas Christi qui potuit hanc vim tribuere his sacramentis: Congruentia vero, seu moralis necessitas, sola illa adduci potest, quam D. Tho. art. 1. exposuit, quæ sigillatim his trib. sacramentis in hunc modum applicanda est. Primo enim per Baptismum ita deputatur homo, & cōsecratur ad cultum Dei, vt fiat membrum Ecclesiæ Christi: & distinguatur ab illis, quo nullo modo sunt Christo coniuncti, ergo oportet aliquo speciali signo Christi consignari, & hunc vocamus characterem. Dices, sufficere fidem per Baptismum infusam, nam illa etiam dici potest signum cōsignans Christi membrum, & distinguens ab infidelib. sic enim Ps. 4. dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Vnde Amb. lib. de his, qui initiātur, c. 7. tractans illud Cant. 8. Pone me, vt signaculū in corde tuo, vt signaculum (inquit) quo fides tua pleno fulgeat sacramento, & clarius Dionys. de Eccles. Hierar. c. 2. par. 3. dicit, Accedenti ad Baptismum Deū lumen suum perinde atque signum aliquod tradere, sanctum efficiendo, & sanctorū participē. Respondetur tamē, fidem non posse habere perfectam rationē huiusmodi signi: tum, quia interdum baptizatus nō accipit fidem, & tamen manet sigillatus signo Christi, tum etiam, quia licet prius fidem accipiat, & postea amittat, signum tamen Christi retinet: tum deniq⁹, quia character baptismalis non est qualecunque signum, sed quo fit homo capax aliorum sacramentorum: Christi fides autem non est huiusmodi signū, Catechumenus enim fidem habet, & tamen, nondum est capax sacramentorum Christi, donec baptizatus fit. Propter quod Concil. Floren. vocat baptismum, ianuam sacramentorum, nemo enim potest Confirmari, nisi prius fidem in Baptismo sit professus. Quomodo enim designabitur miles Christi, qui nondum est Christo consignatus per Baptismum? vt ait Clemens Papa in Epist. 4. post medium. Et eadem est ratio de sacramento Ordinis. Vt cōstat ex c. fiquis, & c. veniens, de presbytero non baptizato, quia non est aptus, vt consignetur in principale membrum & pastorem Ecclesiæ, qui nondum est in membrum Ecclesiæ designatus. Et simile est de Eucharistia. Non enim aptus est, vt nutriatur, qui nondum est genitus. Quod significatum fuit, vt scribit Basil. Homil. 13. in Israelitico populo, qui neque aquam de petra bibere, nec cœlestem panem manducare valuit, donec mare pertransijt. Sic et, inquit. Nec tibi aliquis veram potionem, nisi vere baptizato præbebit: quo enim tu viuentem comedes panem, nisi sumpto pri⁹ hoc sacramēto? Atq; hæc ratio facile eadē proportione procedit in charactere Ordinis: nam per illum singulari modo deputatur homo in cultum Dei, & distinguitur à cæteris Ecclesiæ membris tanquam proprius minister Christi participās speciali modo sacerdotium eius: & potestatem accipiens ad sacramenta diuina ministranda ex officio: ergo valde conueniēs, est, vt speciali quadam nota ac signo consecretur, qui sic ordinatur. De Confirmatione vero non videtur æque procedere hæc ratio: quia per illam non videtur dari potestas ad recipiendum vel dandum aliquid, sicut in prædictis duobus sacramentis. Nihilominus dicendum est characterem Confirmationis dari, tanquam signum militare, nam in sacramento Confirmationis cōstituitur homo, velut Christi miles ex officio destinatus ad profitendā publice Christi fidem, & pugnādum pro illa: & ideo speciali Christi charactere insignitur: legatur Sco. in 4. d. 6. qu. 10. sed restant duo dubia: vbi totam hanc rationem, & sufficientiam triplicis characteris egregie declarat. Accedit, quod propter hanc causam hoc sacramentū iterari non potest, sicut neq; Baptismus, neq; Ordo, quod est signum characteris impressi: nam hinc habent hæc sacramenta, quod iterari non possint, vt Conc. Trid. expresse dixit. Neq; obstat, quod Gabr. & alij Scholastici obijciunt, quod diuina institutio posset esse sufficiens sine charactere, vt hæc sacramenta iterari non possint, sicut consecratio Ecclesiæ vel calicis iterari non potest, quamuis nullam qualitatem intrinsecam imprimat. Hæc enim ratio solum ostendit, characterem non fuisse necessarium de potentia absoluta ad hunc effectum, quod nos fatemur. Fieri enim possent omnia supradicta per extrinsecam denominationem, & moralem habitudinem vel deputationem. Tamen non est dubium, quin perfectiori modo fiant per internum Spirituale signum, quod & ad ornamentum animæ, & ad perfectam consecrationem conferre potest. Hanc ergo perfectionem voluit Christus suis cultoribus conferre.

Sed dubitabit aliquis, an hæc tria sacramenta principalius sint instituta propter hunc effectum characteris, vel propter effectum gratiæ: nam D. Thom. hic art. 4. ad 1. indicat, primario esse propter characterē, qui directe ordinatur ad ea exequenda, quæ sunt diuini cultus. Et quia hęc (inquit) idoneè non fiunt sine auxilio gratiæ, ex consequenti diuina largitas recipientibus characterem, largitur gratiam, per quam digne impleant ea, ad quæ deputantur. Verum D. Thom. eo loco non loquitur de sacramento: sed de charactere, & solum docet, characterem non esse dispositionem ad gratiam, sed esse facultatem operandi, cui adiungitur gratia, vt operatio conuenienter fiat. Vnde Soto dist. 1. q. 4. art. 4. generaliter dicit, omnia sacramenta principalius ordinari ad dandam gratiam, quam characterem, quia principalius instituta sunt, vt medicinæ peccatorum, Quod faciūt infundendo gratiam. Quamquam in his sacramentis, quæ characterem imprimunt, ex consequenti ordinetur gratia per diuinam prouidentiam ad bonum vsum ipsius characteris. Vnde vlterius addit, ea sacramenta, quæ characterem imprimunt, si subiectū non ponat obicem, prius natura daregratiam, quam characterem: quia character consequitur fidem: est enim signum sanctæ communionis fidei: fides autem per se loquendo consequitur gratiam, ad quam cōparatur, vt potentia ad essentialem: licet ex accidenti contingat dari fidem mortuam sine gratia. Mihi tamen sub distinctione videtur dicendum: in primis, Baptismum principali⁹ esse institutum propter gratiam

tiam gratum facientem, scilicet ad spiritualem regenerationem, & remissionem peccati originalis: consequenter vero illi datum esse, vt sit ianua ad ingrediendum Christi Ecclesiam, & participanda alia eius sacramenta. Et propterea datam esse illi virtutem ad imprimēdum characterem. Atq; simili ratione Confirmatio, quæ est veluti complementum Baptismi, instituta primario est ad conferēdam plenitudinem Spiritus sancti, & abundantiora auxilia, quibus homo constantior fiat ad confitendam fidem, consequēter vero datum est illi, vt characterem imprimat quo milites Christi designantur. At vero in sacramento Ordinis è conuerso dicendum videtur: per se primo esse institutum ad dandum spiritualem potestatem ordinis, quæ datur per impressionem characteris, gratiam vero dari in illo sacramento ad digne exercendos actus illius potestatis. Nam licet gratia secundū se perfectior sit, tamen in hoc sacramento datur propter officium seu ministerium sacerdotale. Neq; est generaliter verum, quod Soto dicit, sacramenta esse instituta, vt sint medicinæ peccatorū, si sermo sit de effectu, ad quem proxime instituitur vnumquodq; sacramentum: quod apertius, quam in alijs, constat in sacramento Ordinis: proxime enim, non ordinatur ad remittenda peccata eorum quib. confertur: sed ad constituendos illos ministros sacramentorum: & quia per hos ministros remittūtur peccata, ideo mediate & remote ordinatur hoc sacramentum ad medicinam peccatorū. Igitur proximus finis & effectus eius non est dare gratiam remittentem peccata, sed propriam formam constituentem sacerdotē, vel ministrū diuini cultus, quę est character, cui coniungitur gratia propter bonum vsum eius: Vnde quod Soto ait, in his sacramētis per ius natura dari gratiam, quam characterem, mihi non probatur: quia physice nullus est ordo causalitatis inter has duas qualitates. Nulla enim ratione aut fundamento fingi potest, quādoquidem ex natura sua vna ab altera nullo modo pendet. Manet enim character sine gratia, & gratia optimo & connaturali modo esse pot, sine charactere. Loquendo autem moraliter, prius natura datur character, quam gratia sacramētalis, quia talis gratia characterem requirit, & non è contrario. Nemini enim datur gratia per hæc sacramenta, cui non detur character: multis autem datur character, quibus non datur gratia. Idem inductione explicari potest: quia cum in sacramento Ordinis gratia sacramentalis detur ad bonum vsum actiuum diuini cultus, talis gratia supponit potestatem & facultatem ad efficiendos actus huiusmodi cultus. Et similis ratio fieri potest de Confirmatione: prius est enim, aliquem consignari in militem, quam illi dari auxilia, & arma ad militandum necessaria. Et ideo licet ordine intentionis (vt sic dicam) prior sit in hoc sacramento gratia, quam character: tamen ordine executionis prior natura est impressio characteris, quam collatio gratiæ. Atque eodem modo philosophari possumus in Baptismo. In quo est specialis ratio, quia est ianua ad sacramenta. Et ideo sicut character eius est potentia ad alia sacramenta, ita etiam est veluti potentia adgratiam sacramentalem ipsiusmet Baptismi: & ita est quodammodo prior. Tandem eodem modo philosophandum est de fide & charactere. In nullo enim genere causę character consequitur fidem. Est enim omnino independens ab illa: nam sine illa conseruari, & imprimi potest. Vt vero vtrūque fieri potest per sacramentum, moraliter prius natura fit character propter easdem rationes, quas de gratia fecimus. Neque obstat definitio characteris, tum, quia non est adeo recepta, tum maxime, quia ex illa solum colligitur: fidei professionem, & significationem ordine intentionis esse priorem charactere, qui in hunc finem datur, non vero, quod in executione & effectione ordine naturæ præcedat fides, & ex illa consequatur character.

SECTIO II.

Vtrum character sit qualitas supernaturalis ab anima & potentijs eius distincta.

VAriæ sunt Theologorum opiniones. Prima est Durand. in 4. d. 4. q. 1. qui sentit, characterem solum esse relationem rationis, seu denominationem extrinsecam, per quam ex institutione diuina deputatur aliquis ad sacras actiones. Fundamentum eius est, quia hoc sufficit ad quemcunque finem characteris, & facile intelligitur absque obscuritate: alia vero omnia sunt obscurissima, & difficiliora reddunt mysteria fidei. Hæc vero sententia Durandi potuit fortasse suo tempore sine hæresi sustineri, quamquam non sine temeritate, cum non solum esset contra cæteros Theologos, sed etiam contra Innoc. 3. in c. Maiores, de Baptis. vbi ita concludit. Tunc characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non inuenit obsistētem. Nūc vero nō pōt hæc opinio ab errore in fide vindicari propter definitiones Conc. Flor. & Trid. quæ docent, characterem esse spirituale signum animę impressum. Quę non possunt vllo modo conuenire relationi rationis, aut denominationis extrinsecæ: quia hæ nec sunt aliquid spirituale, neq; animæ inhærent, nec imprimūtur, nam hoc aperte significat actionem realē, quam Innoc. vocauit sacramentalem operationem. Dicendum ergo est sine dubio characterem esse rem aliquā vere ac realiter existentem, & intrinsece in anima inhærentem. Quod confirmatur contra Durand. quia alias non magis imprimeret characterem, sacramentum Ordinis in lege noua quam sacerdotalis consecratio in lege veteri, quia etiam ibi fiebat deputatio extrinseca, & consequenter significatio aliqua: & relatio rationis. Et simili ratione non magis imprimeretur character homini cum ordinatur, quam calici cum consecratur: quæ omnia, & similia quæ facile inferri possunt, manifeste pugnant cum doctrina Catholica in præcedenti sectione tractata. Denique hæc Durand. sententia nihil in re differt à sententia hæreticorum, quam Concilia voluerunt directe damnare. Fundamentum vero Durand. valde friuolum est, quia non semper quæ videntur nobis clariora, sunt veriora, præsertim in rebus fidei: sed quę sunt magis consentanea Ecclesiasticæ doctrinæ, & traditioni: eo vel maxime, quod in hac doctrina de charactere non est tanta obscuritas aut difficultas. Quis enim dubitet potuisse Deum hoc reale ac spirituale signum animæ imprimere? aut cur difficile creditu est, id fecisse non propter necessitatem simpliciter, sed propter maiorem perfectionem.

Secunda ergo opinio est, characterem quidem esse aliquid reale, non tamen absolutum quid, sed solum relationem. In hanc opinionem inclinat Scotus in 4. d. 6. qu. 10. Fundamentum esse potest, quia cum character solum sit quoddam signum, vt Concilia dicunt, constituitur in genere relationis, ergo & in specie relationis. Nam genus relatiuum non potest contrahi per differentiam absolutam. Deinde hæc ratio relatiua sufficit ad illa omnia, ad quæ ponitur character: & hac occasione late ibi digreditur Scotus, vt probet dari relationes reales extrinsecus aduenientes, quæ per se primo fieri possint per actionē agentis. Hæc vero sententia Scoti mihi non probatur. *Character non est relatio nem primo.* Censeo enim characterem non posse esse relationem realem. Primo, quia est terminus proprie actionis realis, quæ per se primo ad talem terminum tendit: non enim consequitur character positionem fundamenti, vel termini, vt patet: præcipue, quia potest solus imprimi per sacramentum sine gratia vel alia qualitate: sed nulla relatio realis potest esse huiusmodi naturæ, vt per se primo fiat per actionem, vt late probat Caiet. hic contra Sco. & Capreolus in 4. d. 4. q. 1. art. 3. ad argumenta contra primam conclusionem, sed id prætermitto, quia philosophicū est. Secundo, illa relatio nullum posset habere fundamentum;

tum: sed sine fundamento intelligi non potest: ergo. Maior constat, quia nec gratia, nec fides, nec quid aliud animæ infusum potest esse talis relationis fundamentum. Quia ablatis omnibus illis, potest manere character: nec vero sola anima, alioqui posito aliquo termino resultaret ex ipsa anima talis relatio: esset ergo intrinseca, & connaturalis illi, suppositâ existentia talis termini. Respondet Scotus, hanc relationem fundari in sola anima, non tamen resultare ex illa, quia non est intrinsecus, sed extrinsecus adueniens. Sed, vt alibi latius dixi, hæc est petitio principij. Pugnat enim cum natura Relationis, vt supposito fundamẽto & termino, non resultet, sed extrinsecus aduenias. Et deinde, hoc in re nihil aliud est, quam dicere, hãc relationem nullum habere fundamentum, & consequatur: sed tantum subiectum, in quo recipiatur. Tertio, si character est relatio, inquiro in primis, qualis relatio sit. Dicetur fortasse esse relationẽ signi. Sed contra, quasi esset relatio signi realis, oporteret esse signum naturale, & non ad placitũ: nam signa ad placitum significant tantum ex impositione, atq; adeo per denominationem extrinsecam: vnde non põt esse relatio realis, sed rationis, vt supra dictum est de sacramentis: relatio aũt signi naturalis semper fundatur, aut in ratione effectus seu causæ, quomodo fumus significat ignem: aut in aliqua naturali vnitate, seu similitudine. Vnde hæc relatio signi naturalis, siue sit distincta à relatione effectus, siue non, semper tamen supponit naturam aliquam seu Entitatem factam, dependentem, seu habentem connexionem aut vnitatem cum alia, quam significat. Quæ Entitas semper est absoluta fundans in se relationem. Rursus inquiro ad quem dicat habitudinem hæc relatio, quæ est character. Aut enim respicit Deum, tãquam terminum: & hoc non: quia explicari non põt, sub qua ratione illum respiciat: non enim sub ratione causæ, quia hæc relatio communis est omni effectui diuino: oportet autem hic explicare aliquam rationem relationis. Vel sub ratione similitudinis per aliquam participationem diuinæ perfectionis: & hoc non: quia talis relatio supponit naturam aliquam & vnitatem, in qua fundetur: alioquin dici posset, gratiam etiam esse quandam relationem, quia est participatio quædam diuinæ naturæ, & potest ad illam referri iuxta hanc sententiam aliqua relatione similitudinis. Aut hæc relatio characteris dicit habitudinem ad Christum, vt ad terminum, & redeunt eadem argumenta. Quia non potest intelligi, nisi per modum alicuius effectus aut similitudinis, seu conformitatis cum Christo: huiusmodi autem relatio maxime requirit formam absolutam, in qua fundetur: nam si anima prius non habebat perfectionem aliquam, ratione cuius esset conformis Christo, quomodo potest intelligi, vt manens immutata in omnibus absolutis, & sine additione alicuius perfectionis, recipiat realem relationẽ similitudinis? Aut deniq; hæc relatio respicit, vt terminum futuros actꝰ diuini cultus, vt v.g. sacramenta recipienda, vel conferenda. Et tunc vlterius interrogo, quomodo illa respiciat: aut enim per modum potentiæ realis: & ita non erit relatio, sed qualitas: aut per modum signi, & redeunt argumenta facta. Ac præterea, illa non erit relatio realis, sed rationis, cum non respiciat terminum realem existentem, neque ab illo pendeat. Quin potius intelligi non potest, quid ex natura rei significet hoc signum. Neque enim significat, futura esse talia sacramenta, vt per se constat. Quia fieri potest, vt nunquam sint. Nec significat, hunc hominem esse capacem sacramentorum. Quia sicut sacramenta pẽdent ex institutione, ita etiam, quod homo affectus tali Entitate sit capax illorum & non alio modo, pẽdet ex institutione, & non ex sola rei natura. Igitur significatio characteris non solum ex natura rei, sed ex impositione: ergo non potest tota realis essentia huius Entitatis in hac relatione signi consistere: nullo ergo modo intelligi potest, quod character sit pura relatio realis.

An fundamentum Scoti.

Ad fundamentum ergo Scoti respondetur, vocem signi, dupliciter accipi posse: Primo, pro ipsa relatione signi: Secundo, pro forma vel figura, quæ alicui imprimitur, vt ex impositione significet: quomodo in circumcisione cicatrix illa, quam imprimebat, dicitur signum & figillum, & aliæ simplices figuræ, signa vocantur: licet in se sint res absolutæ. Ad hunc ergo modum dicunt Concilia characterem esse signum: quia est forma realis animæ impressa, qua consignatur intrinsece, ac deputatur ad aliquos actus diuini cultus, quæ forma ex diuina impositione habet, vt significet eum, cui imprimitur, esse aptum ad recipiendum, vel efficiendum huiusmodi actus. Quæ impositio non potest intelligi fundata in aliqua re permanente in anima, nisi præintelligatur aliqua forma absoluta illi impressa: & ideo negatur solam relationẽ sufficere ad omnia propter quæ ponitur character.

Sententia.

Tertia sententia est, characterem esse aliquid absolutum, non tamen esse rem ab anima & potentijs eius realiter distinctam, sed fortasse aliquem modum eius, Soto in 4. d. 1. q. 4. art. 2. dicit, hanc sententiam esse valde probabilem, dummodo non negetur, characterem imprimi animæ, & formaliter ab illis distingui, atque ideo in genere qualitatis constitui: & fundamentum est, quia hæc distinctio sufficit ad omnia saluanda, quæ de charactere dicuntur. Sed hæc sententia mihi etiam non probatur, sed dicendũ existimo, characterem esse rem distinctam realiter ab anima, & potentijs eius, illique imprimi, non, vt modum habentem eandem realem Entitarem cum anima, sed vt nouam formam omnino realiter distinctam. Primo quidem, quia intelligi non potest quis modus huius naturę posit in anima fieri: aut qua ratione immutari posit hoc modo, & consignari anima sine additione nouæ qualitatis, & realitatis. Præsertim, cum manifestum sit, hanc impressionem characteris, non consistere in mutatione aliqua locali, neque in habitudine, aut relatione, vt est ostensum. Secundo, quia character est supernaturalis forma, & accidentalis, quæ in anima fit per propriam actionẽ dinam: ergo est noua forma realiter ab anima distincta. Non enim efficaciori ratione concludi potest, gratiam, vel charitatem esse res distinctas ab anima, & potentijs eius. Quia etiam character est res absoluta, & non est vnio ad aliam rem, neque aliquid huiusmodi. Tertio tandem, quia posita huiusmodi forma, & distinctione eius ab anima facillime & propriissime intelligũtur omnia, quæ de charactere scribuntur à Sanctis, & Conciliis. Et de hac distinctione affirmanda nulla est specialis difficultas, neque est superfluum, quod animæ imprimatur huiusmodi Entitas: sed ad perfectionem, & decorem eius pertinet, vt supra dictum est: non est ergo, cur hoc in dubium reuocetur, atque ita tandem Soto in hanc descendit sententiam.

Ex dictis ergo omnibus concluditur characterem esse qualitatem supernaturalem realiter ab anima distinctam, eique diuinitus infusam. Hoc sufficienter patet ex dictis à sufficienti partium diuisione, quia est res supernaturalis animæ infusa, & non est relatio, vt ostensum est, & non est substantia: neque aliquod ex cæteris Prædicamentis: superest ergo, vt sit qualitas, vt in commentario art. 2. declarauimus: Inquirendum ergo restat, quæ qualitas sit.

Character est qualitas supernaturalis realiter ab anima distincta.

SECTIO III.

In qua specie qualitatis sit character.

Prima sententia negat characterem esse in aliqua specie qualitatis diuisis.

PRima sententia est proprie & directe in nulla esse, sed solum reductiue. Ita sentit D. Thom. hic ar. 2. & probabile iudicat Richar. in 4. d. 5. art. 2. q. 1. ad 3. diuerso tamen modo. D. Thom. enim fundatur in hoc, quod character est per modum potentiæ, seu vir-

virtutis instrumentalis, quam ipse dicit non poni per se sub genere, sed reductiue tantum. Richard. vero fundatur in hoc, quod qualitates supernaturales non conueniunt in genere aut prædicamento cum qualitatibus naturalibus: atque ita de gratia & alijs habitibus infusis negat directe constitui in aliqua specie qualitatis: sed reduci ad illam, vel potius per se constituere suum genus illi simile: atque eodem modo dicit, characterem directe, tantum constitui sub genere supernaturalis qualitatis, & per quandam proportionem vel similitudinem posse ad tres species qualitatis reduci, scilicet, ad potentiam, dispositionem, & figuram, de quo postea dicemus. Ego vero falsum existimo, qualitates naturales & supernaturales non conuenire vniuoce in genere qualitatis: quid enim obstat, quominus ab omnibus abstrahi possit vna ratio communis, quæ simpliciter omnibus conueniat, cum in modo efficiendi animam similitudinem & vnitatem habeant, & nullam inter se dicant habitudinem, in qua possit aliqua analogia fundari? Item, quis neget, actum fidei, vel charitatis esse proprie & vniuoce actum intellectus, vel voluntatis? ergo nec de habitibus infusis negari potest, quin sint simpliciter habitus, vel virtutes: ergo & ratio qualitatis illis conuenit. Nam, quod qualitas sit supernaturalis, non est conditio diminuens, sed perficiens potius, & eleuans genus qualitatis ad nobiliorem ordinem: non tamen ita eleuat, vt constituat analogiam. Quia qualitates naturales non dicunt habitudinem ad supernaturales, nec dicuntur qualitates propter aliquam proportionem cum illis. Ex quo infero primo, negari non posse, quin character sit simpliciter vniuoce qualitas, quia est supernaturalis qualitas nobilior, quam naturales qualitates, & altioris ordinis. Ergo si ad illas comparetur, est vniuoce & simpliciter qualitas maiori ratione, quam omnes illæ. Si vero comparetur ad alias qualitates supernaturales, non est cur dicenda sit qualitas secundum quid, vel analogice. Quia simpliciter afficit, ac perficit animam, & est qualitas permanens: imo & perpetua, vt infra dicemus: & non constituitur in suo esse per habitudinem ad aliquam aliam qualitatem, vt euidentius etiam ex sequentibus constabit. Imo etiam si concedamus dicere aliquam habitudinem transcendentalem, illa erit habitudo principij, vel potentiæ, aut virtutis instrumentalis, quæ habitudo non sufficit ad constituendam analogiam sub communi genere: neq; impedit, quo minus propria ratio qualitatis alicui conueniat, vt patet in omnib. qualitatibus naturalibus quæ sunt instrumenta substantiæ ad agendum: potest enim forma aliqua accidentalis, quæ secundum esse suum, absolute & proprie afficit subiectum in ratione principij actiui, habere vim agendi tantum per modum instrumenti, atque ita priori ratione, & secundum esse suum erit vera, ac propria qualitas. Vnde infero secundo, necessarium esse, vt character directe, ac proprie constituatur sub aliquo genere subalterno, & in aliqua specie vltima qualitatis. Quia fieri non potest, vt aliqua res sit directe sub supremo genere, nisi mediantibus generibus subalternis, & speciebus adæquate diuidentibus illud genus.

Qualitates naturales, & supernaturales vniuoce conueniunt.

Secunda sententia collocat characterem in quarta specie qualitatis, quę est figura. Quia per characterem fit in anima quędam spiritualis configuratio. Ita Marsil. in 4. quæst. 4. art. 1. concluſ. 7. & ex parte consentit Richa. loco supra citato. D. Tho. hic ar. 2. ad 1. merito hanc sententiam reijcit, nam figura proprie dicta & non per meraphoram, non reperitur in rebus spiritualibus, cum sit proprietas quantitatis resultans ex terminis eius: character autem est qualitas spiritualis, quæ solum metaphorice dicitur configurare nos Christo: quia in rebus sensibilibus vti solemus figuris impressis, tanquam signis, quibus res distinguamus seu sigillemus. Vnde quoniam character est qualitas impressa ad huiusmodi proportionalem significationem. Ideo per metaphoram & analogiam dicitur configurare nos Christo. Vnde non fit, ipsum esse in specie figuræ, quia res non constituitur in esse per denominationes metaphoricas, sed per proprias rationes formales. Alias, quia virtus dicitur facere hominem rectum, constituenda esse in specie lineę, vel figuræ, ad quam rectitudo spectat.

Secunda sententia constituit characterem in quarta specie qualitatis.

Tertia sententia est D. Thomæ hic articu. 2. characterem constitui in secunda specie qualitatis: esseque potentiam supernaturalem, vel passiuam, vel actiuã, qua homo aptus redditur ad opera diuini cultus prę standa. Quam opinionem defendunt Caietan. Soto, & alij Thomistæ, & Scotus distin. 6. quæst. 10. dicit, hanc sententiam non posse satis improbari, & simul addit: posse simul habere rationem potentiæ, & habitus supernaturalis operatiui. Mihi tamen hæc sententia visa semper est difficillima: & ideo discurrendo per singulos characteres ostendam difficultatem eius. Suppono autem, dupliciter posse nos loqui de potentia: Primo, physice quomodo intellectus vel calor sunt potentiæ ad suas actiones. Secundo, tantum moraliter, quomodo potestas iurisdictionis, vocatur potentia: & sceptrum seu virga regia potest vocari potentia moralis, si per traditionem eius detur potestas dominandi vel regendi.

Tertia sententia dicit esse potentiam.

Primo ergo, tractando de charactere baptismali, non potest vere dici, quod sit potentia physice ac prope receptiua alicuius actus pertinentis ad cultum Dei, quod autē nō sit actiua, omnes concedunt: quia illud sacramentum nō dat potestatem ad agendum, sed ad recipiendū. Maior patet, nam potentia physice receptiua est, quę recipit actum & per illum actuatur. Character autem Baptismi non ordinatur ad recipiendum hoc modo aliquem actum supernaturalē, ergo non est potentia passiua physice propria. Maior constat ex definitione potentiæ passiuæ. Minor probatur, quia character Baptismi vel comparatur ad alia sacramenta, vel ad effectum gratiæ, qui per illa datur: neutro autem modo habet prędictam rationē physicam potentiæ passiuæ. Et primo, non respectu sacramentorum, in primis, quia sacramenta non recipiuntur in anima, sed in corpore, imo interdum non proprie recipiūtur per passionem Physicam, sed recipi dicuntur, vel quia proferuntur, vt de se audiri possint, vel quia localiter coniunguntur, seu tanguntur: hæc autem fiunt circa corpus per naturales qualitates eius, neque est necessaria ad hæc omnia aliqua alia potentia physica supernaturalis. Secundo, quia si consideretur character tanquam conditio necessaria, vt sacramentum constituatur in esse sacramenti, re vera non requiritur propter aliquam rem physicam, quæ quidem addenda sit ipsi sacramento, & recipienda in homine, qui recipit sacramentum: ergo ex hoc capite non potest character requiri, vt potentia physica receptiua. Antecedens declaratur: nam, verbi gratia, Matrimonium contractum inter homines non baptizatos, eisdem verbis vel signis fit, quibus inter baptizatos: neque aliquid physicum ex parte ipsius signi externi reperitur magis in vno cōtractu, quam in alio. Et tamen in hominibus baptizatis est sacramentum, & non in aliis, solum propter moralem rationem & significationem adiunctam vni, & nō alteri. Secundo, quod character baptismalis non habeat propriam ac physicam rationem potentię passiuæ respectu effectuum aliorum sacramēntorum, facile probari potest, quia ille effectus, aut est gratia habitualis, aut sacramentalis, aut character in sacramentis, Confirmationis & Ordinis. Primo ergo gratia habitualis immediate recipitur in ipsa anima, quæ per seipsam est capax gratiæ, & per potentias suas est capax virtutum & donorum, quæ gratiã, consequuntur. Quod tam est per se notum, vt nō indigeat probatione. Nã ante institutionem Baptismi recipie-

Character baptismalē non esse potentiam physicā ostenditur.

Anima, vt sit receptiua gratiæ, non indiget alio à se.

recipiebatur gratia in anima, nulla alia mediante potentia receptiua: & nunc etiam Catechumenus recipit gratiam & virtutes ante characterem, & Baptismus postea aduenies confert effectum gratiæ augendo gratiam præexistentem in eodem subiecto, & potentia, in qua antea erat. Præterea, quia si character esset hoc modo potentia passiua respectu gratiæ, oporteret prius natura atque immediatius recipi in essentia animæ, quam ipsam gratiam, quod tamen Diuus Thomas non admittit. Atque eadem ratione posset fingi alius character in voluntate, vt esset potentia receptiua charitatis. Denique, si gratia, quia est forma supernaturalis, requireret in anima potentiam receptiuam ab anima distinctam, cum character sit forma supernaturalis, non posset immediate recipi in anima, sed aliam potentiam receptiuam requireret, & ita procederetur in infinitum.

Responderi ad hęc omnia potest, characterem vocari potentiam passiuam, non quia sit proprie receptiua gratiæ, vel alicuius actus, quo informetur, sed quia disponit hominem ad alia sacramenta recipienda & effectus eorum: dispositio enim reducitur ad causam materialem, & hac ratione vocari potest potentia passiua. Sed in primis, si verum esset characterem esse dispositionem, directe & proprie constitueretur in prima vel tertia specie qualitatis: vnde non esset reducendus ad secundam. Deinde supra ostendimus, & argumentis etiam factis ostendi potest, characterem non esse dispositionem physicam ex natura rei habentem connexionem cum gratia, sed solum ex ordinatione diuina respectu gratiæ, quæ fit per sacramenta: vnde, siue vocetur potentia, siue dispositio, quoad hoc, eadem est ratio. Nec vero potest character baptismalis dici dispositio ad gratiam, eo quod sit principium efficiendi aliquem actum, quo homo se ad gratiam disponat: tum, quia hocre vera est falsum, & improbabile, vt de alijs characteribus statim ostendemus: nam certius hoc est de charactere baptismali. Tum etiam, quia paruulus baptizatus potest recipere aliqua ex alijs sacramentis valide & cum effectu sine proprio actu. Tum denique, quia si illud esset verum, non esset character baptismalis constituendus in specie potentiæ passiuæ, sed vel in specie potentiæ actiuæ, vel potius in specie habitus. Nullo ergo modo potest character baptismalis dici potentia passiua seu receptiua physice ac proprie respectu gratiæ sanctificantis, quæ vel per ipsum Baptismum, vel per alia sacramenta datur. Et eisdem rationibus idem ostenderur de gratia sacramentali, quæ, cum non sit res diuersa ab actibus intellectus, aut voluntatis, eadem vel maior ratio de illa est, quæ de habitibus. De charactere autem Confirmationis, & Ordinis, si quis contendat, recipi, medio charactere Baptismali, vt propria potentia physice receptiua: non potest quidem euidenti argumento impugnari: quia neque ex terminis constat id esse impossibile, neque ex effectibus aut signis aliquibus probari potest, non ita esse, cum hi characteres nunquam dati sint, nec dentur, nisi homini habenti characterem Baptismalem. Nihilominus tamen gratis & sine fundamento id affirmatur: nam, quod ex ordinatione diuina character baptismalis semper supponatur ante hos characteres, non est signum, esse potentiam receptiuam illorum proprie ac physice: quia etiam alia sacramenta non possunt habere valorem neque effectum in subiecto non habente characterem baptismalem, non propter rationem physicæ potentiæ passiuæ, sed solum propter diuinam institutionem: ergo similiter hæc sola est propria & immediata ratio, propter quã dicta sacramenta non possunt esse valida in subiecto non habente characterem: vnde fit, vt nihil in eo possint efficere. Et præterea, si ex naturalibus philosophari licet, vna qualitas nunquam est potentia receptiua alterius, nisi per illam constituatur in actu secundo, vel primo ad agendum, vt contingit in potentijs animæ, quæ nec sunt pure actiuæ, nec pure passiuæ, sed vtraque rationem participant: sed character baptismalis non habet rationem huiusmodi potentiæ respectu aliorum: ergo gratis fingitur, esse potentiam physicam receptiuam eorum. Et præterea sine necessitate: quia sicut anima per se ipsam & per suas potentias est capax vnius characteris, ita & aliorum. Neque est verisimile, characterem baptismalem ex natura sua ita esse subordinatum aliis characteribus, vt sine illis sit, quasi in statu imperfecto, qualis est status potentiæ passiuæ, quæ suo actu careat: est ergo hic character qualitas quædam non actiua, formaliter actuans ac perficiens subiectum sine vllo ordine, vel habitudine connaturali ad alium actum in eo recipiendum, & ideo physice ac proprie non est potentia passiua.

Tertio de charactere Ordinis omnes admittunt non habere rationem potentiæ passiuæ, quia non datur ad recipiendum, sed potius ad agendum. Quamuis de charactere, qui datur per inferiorem Ordinem dubitari posset, an comparetur, vt potentia passiua ad characterem impressum per superiorem Ordinem. Dicendum vero est, etiam sub hoc respectu non habere proprie rationem potentiæ passiuæ. Quod ostendi potest rationibus paulò ante factis de charactere baptismali respectu aliorũ. Et addi potest, minorem esse subordinationem essentialem inter characteres diuersorum Ordinum, quia, licet superior Ordo recipi non debeat ante inferiorem, tamen si recipiatur, factum tenet, & eius character imprimitur, & sicut tunc non recipitur in alio charactere, qui nondum est, sed immediate in ipsa anima, vel potentia eius, ita intelligendum est fieri semper, quia semper informat animam eodem modo. *Character Ordinis non est potentia physica.*

Omissa ergo potentia passiua, dicendum est de ratione potentiæ actiuæ. Et interrogo, an character Ordinis dicatur esse potentia actiua physica respectu sacramentorum, quæ à sacerdotibus dantur, vel respectu effectuum talium sacramentorum? neutrum autem dici potest, ergo hic character non habet propriam rationem potentiæ actiuæ. Prior pars de sacramentis manifesta in primis est in characteribus sex Ordinum inferiorum, scilicet vsque ad Diaconatum. Nam per illos proprie non datur potestas ad conferendum aliqua sacramenta. Nam licet Diacono detur interdum facultas baptizandi, vel dispensandi sacramentum Eucharistiæ, hoc potius est, vt iure & licite id faciat, quam vt factum teneat. Vnde constat, id non pertinere ad potestatem Ordinis simpliciter, sed solum ad rectum modum administrandi sacramentum. Relinquitur ergo, hos characteres inferiorum Ordinum non habere propriam rationem potentiæ actiuæ supernaturalis. Primo, nã illi actus, propter quos dantur, si exterius considerentur, quoad actus externos, verbi gratia, cantandi Euangelium, vel similes, nec in se habent aliquid supernaturale, neque faciunt supernaturale effectum ex opere operato, propter quem requiratur potentia actiua supernaturalis physica & propria. Si vero considerentur, quoad actus interiores, qui ad exteriores requiruntur, illi solum esse possunt actus fidei, vel religionis, ad quos non requiritur alia potentia præter habitus virtutum. De charactere verò sacerdotali, vel Episcopali (si distinctus est) idem facile probatur, quia sacramenta omnia, quoad suum esse solum consistũt in re sensibili, seu in actione corporali & sensibili (excipio Eucharistiam, de qua est alia ratio, vt statim dicam) sed omnem actionem sensibilem, in qua sacramentum consistit, sufficiunt organa corporis cum suis naturalibus potentijs, vt verbi gratia, ad proferendum verba sufficit naturalis vis loquendi, & ad lauandum, vel vngendum

gendum naturalis vis motiua manus, vel aquæ, & sic de aliis. Ergo ad faciendum totum id quod est sensibile in sacramento, non est necessaria potentia aliqua physica, quæ est character. Responderi potest, hoc esse verum de sacramento quoad id, quod est materiale in ipso: tamen formaliter ad faciendum sacramentum in esse sacramenti esse necessariam huiusmodi potentiam. Sed hoc facile refutatur, quia illud esse sacramenti, supra rem sensibilem, quæ est sacramentum, nullam rem addit, sed solam denominationem extrinsecam, & significationem, quæ conuenit tali actioni vel passioni ex diuina institutione. Vnde in ministro nullam aliam realem actionem externam requirit, vt fiat illud esse formale sacramenti, sed sicut intelligitur resultare relatio realis posito fundamento & termino: ita, supposita institutione Christi, eo ipso, quod talis actio sensibilis fit à ministro Christi, vt sic, circa subiectum capax, resultat ratio seu relatio sacramenti. Dico autem à ministro Christi, vt sic: quia necesse est, vt illa actio fiat à ministro deputato à Christo, ad quod non est necessaria potentia physica respectu sacramenti, sed sola Christi institutio, vel ordinatio. Necessaria præterea est in huiusmodi ministro intentio faciendi, quod fecit Christus, vt infra dicemus: tamen ad hanc etiam intentionẽ non est necessaria noua potẽtia physica actiua, quæ sit character, nisi velimus fingere miracula non necessaria. Primo, quia huiusmodi intentio potest haberi, quod aliqua sacramenta sine charactere, vt in Baptismo, & in Matrimonio: in aliis vero sacramentis, licet requiratur character ministri, vt sacramentum sit validum, tamen ipsa intẽtio non potest esse à charactere, tanquam à principio physicè eliciente talem actum: quia ille actus est voluntatis, & supponit aliquam cognitionem: sed illa cognitio sufficienter habetur per fidem: voluntas vero conficiendi sacramentum sufficienter est, vel à religione, si fiat in cultum Dei: vel à charitate proximi, si fiat in bonum eius, vel vtraque simul: vel alijs virtutibus voluntatis, si fiat ex multis motiuis honestis. Interdum vero nec fides supernaturalis necessaria est ad huiusmodi intentionem dandi sacramentum: quia hæreticus seu infidelis potest habere illam. Neque in voluntate est necessaria aliqua virtus, vel potentia supernaturalis, à qua procedat: quia per actum merè naturalem potest minister sacramenti velle conficere sacramentum: imo per actum humanum & ex prauo motiuo. Ergo propter efficiendum huiusmodi actum internum, quatenus necessarius est ad faciendum sacramentũ externum, non potest requiri character, vt proprium principium physicum effectiuum talis actus. Adde, etiam si hac ratione requireretur character, nõ posse habere rationem potẽtiæ, sed potius habitus, quia supponeret in intellectu & voluntate aliquam potentiam eliciendi tales actus vitales. Sic enim concurrunt omnes alij habitus infusi ad supernaturales actus: ergo respectu sacramentorum tantum non potest character Ordinis habere rationem potentiæ actiuæ physicæ ac propriæ.

Obiectio.

Refutatio.

Characterẽ non esse effectiuum gratiæ ostenditur.

Superest, vt probemus alteram partẽ, scilicet cõparando hunc characterem ad effecturã sacramentorum, qui est gratia, non comparari ad illum, vt veram potentiam actiuam physicè effectiuam eius. Duobus enim modis possumus intelligere, spirituale characterem inhærentem sacerdoti physicè efficere gratiam in alio, cui sacerdos ministrat sacramentum. Primo, mediante actione aliqua immanenti, seu vitali ipsius sacerdotis, sicut voluntas angeli efficit motum in cœlo medio actu immanente, quo vult, seu imperat talem motum. Alio modo intelligi potest efficere per actionem mere transeuntem, sicut calor efficit calorem in alio. Prior modus hic non habet locum, vt ex dictis facile probari potest. Quia, vt minister per sacramentum alteri gratiam conferat, non est necesse, vt habeat alium actum immanentem & vitalem præter intentionem internam dandi sacramentum, & actionem externam, in qua ipsum sacramentum consistit. Nam his positis necessario sequetur gratia in suscipiente sacramentum sine obice, etiam si minister non habeat aliam voluntatem dandi gratiam, imo licet habeat voluntatem repugnantem collationi gratiæ, dummodo retineat voluntatem dandi sacramentum: ostensum est autem, characterem non esse potentiam physicam, respectu horum actuum ministri: ergo nec potest esse potentia efficiens gratiam medio aliquo actu vitali ipsius ministri. Dices, charac- *Obiectio.*
terem efficere gratiam actu ministri, non quidem efficiendo ipsam substantiam actus ablutionis, verbi gratia, vel prolationis verborum, sed efficiendo in illo virtutem ad conferendam gratiam. Sed hoc *Responsio.*
etiam stare non potest iuxta doctrinam supra traditam, diximus enim, virtutem sacramentorum non esse rem aliquam eis superadditam, sed solam ipsorum Entitatem, & potentiam obedientialem, vt sub ordinatam speciali Dei concursui, & ideo antę actionem supernaturalem, qua fit effectus sacramenti, nõ antecedere aliquam supernaturalem actionem, vel motionem circa ipsum sacramentum, qua recipiat virtutem ad agendum. Ergo non potest character esse potentia actiua physica talis virtutis in ipso sacramento. Quia vbi non est actio realis, neq; aliquid reale, quod de nouo fiat, non potest esse necessaria potentia actiua, præsertim propria ac physica, cum hæc ad aliquid realiter agendum ordinetur. Posterior autem modus, scil. quod character efficiat gratiam immediate se ipso per actionem, quasi transeũtem simul cum sacramento, non videtur etiam verisimilis. Primo, quia interrogo, an character sacerdotalis habeat ex natura sua hãc actiuitatem, vt potentia, seu virtus instrumentalis ex natura sua ordinata ad hunc effectum supernaturalem: & hoc dici non potest iuxta principia à nobis supra posita. Partim hic disputatio. 9. partim in 1. tom. disput. 31. vbi ostendimus, nullã esse posse qualitatem, quæ ex natura sua sit effectiua gratiæ sanctificantis: neq; vt virtutem principalem, neq; vt instrumentalem, atque hoc maxime verum esse de qualitate natura sua permanente, vt est character. Nam si iuxta doctrinam *Nulla qua-*
D. Thom. non potest dari huiusmodi qualitas, quæ *litas ex natu*
sit potentia effectiua miraculorum, nec dari poterit *ra sua est effe*
ad efficiendam gratiam. Non est enim minus super- *ctiua gratiæ.*
naturale hoc opus, quam alia miracula. Itẽ propter hanc causam negamus, datam esse humanitati Christi inhærentem virtutem ac permanentem ad faciẽdam gratiam vel alia miracula: multo ergo magis negandum est, dari sacerdotibus Christi huiusmodi virtutem physicam ac permanentem natura sua gratiæ effectricem. Nno potest ergo vere affirmari characterem esse in hoc sensu potentiam actiuam. Et reuera, si character talis esset qualitas, quæ natura sua effectrix gratiæ, vel transsubstantiationis, perfectissima esset, & eminentissima virtus. Vnde sine causa negaretur, datam esse animæ Christi ad operandum per virtutem intrinsecam, & proportionatam: si ergo illi data non est hæc virtus, signum certe est, characteremnon esse talem virtutem. Alio ergo modo dici potest, characterem sacerdotalem influere physice gratiam, vt instrumentum Dei per potentiam obedientialem eleuatum. Et hic modus efficiendi non inuoluit contradictionem, vt constat ex generali doctrina de instrumentis diuinis tradita in superioribus. An vero de facto Deus ita eleuet characterem ad efficiendum, satis incertum est. In primis vero licet id concedamus, nihil refert ad id de quo modo agimus, ideſt, ad explicandum naturam & specificam essentiã characteris: quia illo modo, sc. vt instrumentum Dei, & per potentiam obedientialem quælibet qualitas, cuiuscunque speciei sit, potest

teſt eleuari à Deo ad efficiendam gratiam: vt per gratiam, quæ in vno eſt, poteſt efficere gratiam in alio: vel per fidem, vel per ſcientiã: ergo quamuis cõcedamus, Deũ per characterem ſacerdotalem efficere gratiã in aliis, eleuando characterẽ per potentiã obediẽtialem, non poteſt inde colligi, characterem eſſe naturæ ſuæ potentiam actiuam, magis quam id colligi poſsit de gratia, aut de habitu fidei, ſi per hæc Deus gratiam efficeret. Et ratio eſt clara, quia hæc potentia obedientialis eſt communis, & quaſi tranſcendẽs in Ente creato: & ideo non poteſt per illam colligi propria rei natura. Quod ſic etiam explico: nam, ſi character Ordinis ex propria ſpecie & eſſentia eſt potentia actiua, neceſſe eſt vt natura ſua ſit propter aliquam actionem ſibi connaturalem: non eſt autem hoc modo propter effectionem gratiæ: ergo ex hoc capite non habet, quod ſit potentia actiua: nulla autem actio aſsignari poteſt, quæ illi ſit connaturalis: ergo nullo modo poteſt eſſe vera ac phyſica potentia actiua. Addo præterea, veriſimilius eſſe, characterem ſacerdotalem non influere prædicto modo in gratiam, quæ datur per ſacramenta, quia quãtum ex doctrina Conciliorum colligi poteſt, tota actio miniſtri immediate verſatur circa ſacramentum, efficiendo vel applicando illud. Vnde non alio modo cenſetur conferre gratiam, quam mediante ſacramento, ſc. abſoluendo, abluendo, &cæt. ergo omnis alia efficientia eſt gratis conficta, & ſine fundamento. Præterea non eſt neceſſaria: quia quando miniſter Baptiſmi non habet characterem, quia non eſt ſacerdos: tota efficientia gratiæ eſt mediante ſacramento; & miniſter non habet aliam: ergo idem eſt, etiam ſi miniſter habeat characterem, quia non habet tunc ſacramentum minorem, neque aliam efficientiam. Atque idem argumentum fieri poteſt in ſacramento Matrimonij, in quo proprius miniſter non habet characterem. Præterea illa efficientia characteris, quæ fingitur per modum actionis tranſeuntis, nullo modo verſatur circa actiones miniſtri, ſed circa extrinſecum effectum, eſt ergo impertinens ad rem moralem, & ad proprium finem, propter quem ponitur huiuſmodi character, ſc. vt miniſter ſit deputatus ad tales actiones pertinẽtes ad cultum Dei.

Character in ordine ad Euchariſtiã & effectum eius.

Atque ex his conſtat, eandem eſſe rationem de efficientia characteris ſacerdotalis reſpectu ſacramẽti Euchariſtiæ, & effectus eius. Nam ſi ſermo ſit de effectu verborum, quibus ipſum ſacramentum conficitur, actio ſupernaturalis trãſſubſtantiationis, quæ ibi intercedit, tota eſt immediate ab ipſis verbis, & miniſter ibi non habet aliam actionem, niſi verborum prolationem, vt expreſſe dixit D. Thom. infra q. 78. art. 1. atque ita character reſpectu tranſſubſtantiationis non habet rationem potentiæ actiuæ phyſicæ, ſed ita ſe habet ad tranſſubſtantiationem, ſicut ſe habet ad gratiam efficiendam per verba abſolutionis, vel per aliud ſacramentum. Si autẽ ſermo ſit de effectu gratiæ, quam confert ipſum Euchariſtiæ ſacramentum: reſpectu illius multo minorem cõcurſum habet character, quia in ea actione ſolum ſe habet ſacerdos, vt applicans ſacramentum iam factum Et in illo non eſt ſimpliciter neceſſarius character ad effectum ſacramenti, ſed ſolum ordinarie requiritur vt legitime fiat diſpenſatio. Igitur reſpectu nullius ſacramenti vel effectus eius habet hic character rationem potentiæ actiuæ.

Solum poſſet aliquis dubitare de charactere ſacerdotali, vel Epiſcopali, ſi verum eſt, Epiſcopatum eſſe ſacramentum, & imprimere characterem. Videtur enim character Epiſcopi efficere ſibi ſimilem, vel in ſpecie, vel in genere, quando ordinat Sacerdotem, vel conſecrat Epiſcopum. Ergo recte dici poteſt character Epiſcopalis, eſt potentia actiua ad efficiendum aliquem characterem ſibi ſimilem. Reſpondetur tamen, hoc etiam nõ habere maiorẽ probabilitatem, quam ſit in reliquis ſacramentis vel effectibus ſacramentorum. Primo, quia etiam character epiſcopalis non concurrit ad imprimendum characterem alteri per immediatam actionem in ipſum characterem, ſed ſolum per verba ſeu per materiam & formam ſacramenti Ordinis. Non enim aliter concurrit ad Ordinandum, quam ad Confirmandum: nullum enim eſt fundamentum ad aſsignandam huiuſmodi differentiam. Præterea, quia ſi propter ſolam ſimilitudinem ſpecificam poſſet character epiſcopalis efficere ſibi ſimilem, ſequitur primo, eadem ratione poſſe characterem ſacerdotalem facere ſibi ſimilem. Sequitur ſecundo, illum characterem eſſe veluti propriam & principalem virtutem ad efficiendum ſibi ſimilem, ſicut eſt calor ad efficiendum calorem. Vnde etiam obiter ſequitur, quod licet haberet hanc actiuitatem, non eſſet primo & per ſe conſtituendus in ſpecie potentiæ, ſicut calor, licet poſsit efficere ſibi ſimilem, non conſtituitur primo, & per ſe in ſpecie potentiæ. Præterea, hic modus efficientiæ eſt alienus à qualitatibus ſpiritualibus. Tantum enim habent actiuitatem in ordine ad actus vitales, quatenus eſſe poſſunt principia, & obiecta eorum: non tamen ſunt actiuæ per modum actionis tranſeuntis ad generãdum ſibi ſimiles: quod maxime verum habet in ſupernaturalibus qualitatibus, quæ ſunt ſupra naturalem capacitatem ſubiecti in quo recipiuntur. Et ideo gratia non poteſt illo modo efficere ſibi ſimilem: idem ergo erit de quolibet charactere. Cuius ſignum ſumi etiam poteſt ex eo, quod ſimplex ſacerdos poteſt interdum ex commiſsione Summi Pontificis Ordinare in inferioribus Ordinibus, vel etiam in Subdiaconatu: & tamen tunc non eſt dicendum imprimere characterem alteri, per characterem quem in ſe habet, quaſi efficiẽdo ſibi ſimilem, alioquin etiam Subdiaconus & Diaconus hoc poſſet facere ex diſpenſatione Papæ, vel etiam ſine illa: ſicut etiam quando ſacerdos ex diſpenſatione Papæ miniſtrat ſacramẽtum Confirmationis, poteſtas eius ſe extendit ad imprimendum characterem, quem antea non poterat imprimere, propter ſolam extrinſecam diſpenſationem, & quaſi moralem deputationem neceſſariam ad veritatem ſacramenti, à quo eſt immediate totus effectus & impreſsio characteris. Atque idem argumentum ſumi poteſt iuxta probabilem opinionem D. Tho. quod Epiſcopatus non eſt ſacramentum, nec imprimit characterem. Nam per ſolam extrinſecam conſecrationem extenditur character ſacerdotalis, vt ſit poteſtas conſecrandi, vel Ordinandi, ergo ſignum eſt non eſſe proprie ac rigoroſe potentiam phyſicam, ſed moralem.

Charactẽ ſacerdotalis aut epiſcopalis non eſſe ſibi ſimilem.

Tertio principaliter de charactere Confirmationis facilius oſtendi poteſt, non habere propriam ac veram rationem potentiæ phyſicæ. Interrogo enim, an ſit potentia actiua, vel paſsiua. Quod autem neutrum dici poſsit, oſtendo, quia D. Thom. vtroque modo in diuerſis locis explicuit rationem huius characteris, & nunquam explicat proprium actum, ſeu actionem realem in ordine, ad quam habeat propriam rationem potentiæ phyſicæ. Primũ enim in hac quæſtione infra art. 6. ſignificat, eſſe potentiã paſsiuã, dum ait: Per Baptiſmum ordinari homines ad recipiendũ alia ſacramenta: & ſubdit. Ad idẽ etiam ordinatur quodammodo Confirmatio. Dicit autem (quodã modo) quia character Cõfirmationis non eſt ſimpliciter neceſſarius, vt alia ſacramenta valide recipiantur, ſed ſolum præcedere debet ante Ordinem & Matrimonium, & ſi commode fieri poteſt ante alia ſacramenta, vt congruus ordo ſeruetur. Si ergo character baptiſmalis non eſt proprie potentia phyſica paſsiua, euidentius eſt, characterẽ Confirmationis non eſſe ſimilem potentiam, præſertim cum non ſit ſimpliciter neceſſarius ad recipiendum aliquem actum, ſed ſolum ſecundum quãdam

De Charactere Confirmationis.

dam congruitatem prærequiratur. Rursus idem D. Thom. infra q. 72. art. 5. dicit per sacramentum Confirmationis dari homini potestatem spiritualem ad alias actiones sacras præter illas, ad quas datur ei potestas in Baptismo: & infra dicit: Hanc potestatem esse ad agendum ea, quę pertinēt ad pugnam spiritualē contra hostes fidei. Quibus verbis indicat, esse potentiam actiuam, sed constat, illas actiones nō esse à charactere Confirmationis, vt à potentia physicè actiua, ergo. Patet minor, quia illæ non sunt nisi actus fidei, charitatis, fortitudinis, aut religionis, vel exteriores actus, qui ab his internis ptocedunt, vel auxilia gratiæ, quæ ab hos actus efficiendos dantur, sed omnes isti actus sufficienter fiunt à potentiis animæ, intellectu, scilicet, & voluntate eleuatis per habitus virtutum infusarum, cum auxilio Dei excitante, & adiuuante. Ergo ad has actiones nulla efficientia characteris est necessaria, nec facile intelligi potest. Ac præterea, quamuis gratis daremus, characterem habere aliquam efficientiam in hos actus, non compararetur ad illos vt potentia, sed vt habitus infusus potentiæ, & adiuuans illam ad suos actus, sicut supra in simili argumentabamur. Præsertim, quia inter hos nullus est actus, ad quem sit simpliciter necessarius character Confirmationis. Omnia enim quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei, possunt fieri ab homine non confirmatio, solum per auxilia gratiæ. Idq; non solum de potentia absoluta, sed etiā de ordinaria. Ergo non datur character, vt potentia simpliciter ad huiusmodi actum, sed solum, vt aliqs designetur, vt sit miles ex officio deputatus ad huiusmodi pugnam, & vt hac de causa habeat à Deo paratum subsidium necessarium ad eandem militiam exercendam, in quo nulla intercedit propria ratio potentiæ physicæ actiuæ.

Character dicit potest. moralis potestas.

Quarto ex his constat, characterem solum posse dici habere rationem potentiæ aut potestatis secundum moralem quandam considerationem. Quia videlicet est signum ex diuina ordinatione ad hoc destinatum, vt qui illo insignitus fuerit, aptus sit ad tale ministerium, sicut in lege veteri circumcisio dici poterat potentia passiua ad recipienda sacramenta illius legis: & similiter virga iudicis potest dici potestas actiua ad gubernandum. Quod autem ita de charactere sentiendum sit, ita explicatur. Nam inprimis, quod character habeat aliquo modo rationem potentiæ, probat ratio D. Thom. hic arti. 2. quia per characterem datur homini aliqua potestas, nam cum charactere potest aliqua efficere, aut recipere, vel alio modo, quam sine charactere posit: ergo character est aliquo modo potentia: sed vt ostensum est, character non est potentia physica: superest ergo vt tantum sit potentia moralis: & hoc etiam modo dixit Scotus dicta quæstione 10. quod licet character sit relatio, potest habere rationem potentiæ ministerialis. Quia non oportet, vt talis potentia influat in actum, sed vt sit veluti conditio requisita à principali agente in ministro, vt eius actione tanquam instrumento vtatur: Deus autem deputando ministros sacramentorum, voluit propter maiorem perfectionem eos intrinsecè designari per characterem. Et hac ratione dicitur character potestas moralis: cuius signum est, quia hoc non est semper vniuersale, vt dictum est de ministro Baptismi, & de ministro Matrimonij, qui per solam extrinsecam deputationem & institutionem diuinam habent hanc potestatem: & è contrario interdum character Ordinis non est sufficiens potentia ad aliquem actum, v.g. ad confirmandum, vel ordinandum, & tamen adiuncta concessione Pontificis, subdit rationem potentiæ. Præterea, quid simile videre licet in potentia passiua. Nam character Baptismi in viris est sufficiens potentia ad recipiendum ordinem, non autem in fœminis, & in ægrotis est sufficiens potentia ad recipiendum sacramentum Extremæ vnctionis, non autem in sonis: ergo signum est, hæc omnia pendere ex institutione, atq; ita pertinere ad moralem potentiam, non autem ad physicam.

Character non est propriè & essentialiter potentia.

Quintò ex his vlterius concludi videtur, non posse characterem propriè & essentialiter constitui in specie potentiæ. Probatur ex dictis, quia character non est potentia physica actiua, vel passiua: ergo verè ac propriè non est potentia, quia nulla est verè potentia, nisi quæ re ipsa ac physicè ordinatur ad aliquem actum: ergo non constituitur in specie potentiæ, quia nulla res constituitur in specie, nisi secundum eam rationem, quæ verè, propriè ac physicè illi conuenit. Et confirmatur, nam propterea supra diximus cum D. Thom. characterem non constitui in specie figuræ, quia hæc ratio non propriè, sed metaphoricè in illum conuenit. Sed similiter ratio potentiæ non conuenit proprie characteri, sed metaphorice ac per denominationem extrinsecam, quatenus per extrinsecum actum Dei, qui per characterem est designatus, factus est capax talis actus ex ordinatione diuina, sicut aliis exemplis declaratum est, ergo.

Character est qualitas prima speciei.

Vltimo ergo dicendum existimo, characterem esse qualitatem primæ speciei, scilicet, dispositionem, seu habitum, conuenientem ipsi animæ ac formaliter perficientem illam, sine vllo ordine ad operationes, sicut pulchritudo, vel sanitas est bona corporis dispositio. Ita sentit Alex. Alen. 4. par. q. 19. m. 1. artic. 2. & Bonauen. in 4. d. 6. art. 1. qu. 1. vbi Scot. q. 10. sub disiunctione defendit, si character est qualitas absoluta, esse potentiam vel habitum. Et probatur primo, quia hoc modo facile intelliguntur dicta Conciliorum: dicunt enim characterem esse signum spirituale. Ex quo inprimis colligo, characterem non dari per se primo: vt principium operandi, sed solum ad consignandum, & deputandum hominem ad aliquam actionem. Deinde colligo, esse formam animæ impressam, vt ita affecta intelligatur esse consignata. Quæ forma non potest melius intelligi, quam per modum cuiusdam bonæ & permanentis dispositionis, sicut videre licet in aliis signis corporalibus. Vnde non sumitur hic dispositio, vt relatiuè dicitur ad aliam formam, ad quam disponit in genere causæ materialis, quia hoc modo non censeo, characterem esse physicè ac propriè dispositionem ad aliam formam, vt sæpe dixi in superioribus, sed sumitur dispositio absolute, prout dicitur de quacunque forma absoluta bene ac conuenienter afficiente subiectum, quomodo gratia potest dici bona dispositio animæ. Neque etiam sumitur hic dispositio in eo rigore, quo ab habitu distinguitur, & significat qualitatem facile mobilem, sed prout comprehendit habitum fixum & immobilem, quamuis operatiuus non sit: Atque hoc modo explicata ratio characteris facile intelligi ac persuaderi potest, cum tamen in quolibet alio sensu vix possit concipi. Vnde tandem confirmatur à sufficienti partium enumeratione, quia in nulla alia specie qualitatis potest constitui. Nisi forte quis dicat poni in tertia, & esse passibilem qualitatem, quatenus est terminus alicuius propriæ actionis, per quam imprimitur subiecto. Sed quia hic non est locus tractandi de distinctione harum specierum. Solum breuiter dicitur, hanc rationem termini non sufficere per se ad constituendam propriam speciem qualitatis, quia hæc ratio communis est fere omnibus speciebus, quatenus per aliquam actionem fieri possunt. Item, quia illa ratio termini solum addit denominationem extrinsecam, & ideo fortasse illa ratio passibilis qualitatis aliter explicanda est in ordine ad mutationes sensibiles, atque ita probabile est, illam speciem solū reperiri in qualitatibus sensibilibus.

Obiectio.

Contra hanc vero sententiam solum obiici potest, quia omnis habitus disponit ad faciliter operādum, vt sumi potest ex Arist. 2. Ethic. c. 5. sed character per

cter per se ac physicè non confert ad operationem: ergo sicut propter hanc rationem negandum est esse potentiam, negandum etiam est, esse habitum. Ad idem obiici potest authoritas D. Thom. art. 2. Ad rationem respondetur, assumptum non esse verum, si per habitum intelligamus quamcunque dispositionem permanentem, ac subiecto conuenientem. Arist. autem ibi locutus est de habitib. potentiarum, qui per actus nostros acquiruntur, qui propriè sunt habitus operatiui. Præter hos vero possunt esse aliquæ qualitates benè disponentes subiectum in suo esse sine ordine ad operationem, quæ si permanentes sint, & difficile mobiles, vocari etiam possunt habitus non operatiui: & de his non est necesse, vt disponant ad faciliter operandum, & hoc modo gratia vocatur habitus, & sanitas etiam solet ita vocari: hoc ergo modo intelligimus, characterem esse habitum. Ad D. Thom. respondeti potest, intellexisse characterem esse potentiam improprio modo, scilicet moraliter, & ideo addidisse, illum non poni proprie & directe in specie potentiæ, sed reductiuè. Hæc vero responsio (vt verum fatear) mihi non satisfacit, nam, D. Thom. plane intendit characterem habere aliam speciem, & essentiam: alioquin nec respondisset quæstioni, nec etiam impugnare debuisset opinionē ponentem characterem in specie figuræ. Quocirca nihil inuenio, quod respondere possim, ita vt satisfaciam. Rationes enim supra factæ me cogunt, vt in re non magni momenti à sententia D. Tho. discedam, paratus ei assentire, cum primum earum solutiones inuenero, quas hactenus nec reperire, nec assequi potui.

Responsio.

SECTIO IV.

In quo subiecto sit character.

QVÆstio hæc potissimum tractanda est de subiecto proximo, in quo character inhæret: nam de remoto nulla est fere controuersia. Voco autem subiectum remotum, personam, quæ habet characterem. De hoc ergo subiecto certum est, de facto solum esse characterem in illis hominibus, qui recipiunt aliquod ex sacramentis, quæ characterem imprimunt: est enim character proprius effectus sacramentorum. Hinc tamen recte colligitur, quemlibet hominem secundum se esse capacem characteris per obedientialem potentiam. Quia quoad capacitatem hanc, eadem est ratio de omnibus hominibus. Imo cum homo sit capax characteris secūdum animam, quæ spiritualis est, & in hoc angelis similis, verisimile est, eandem capacitatem esse in angelis, sicut etiam capacitas ad reliqua omnia dona gratiæ. Solet vero hic inquiri an character fuerit etiam in Christo. Sed nō est, quod in hoc immoremur: nam, vt recte hic D. Thom. docuit articul. 5. Christus non indiguit charactere. Quia Christus ratione suæ diuinitatis excellētiori modo est veluti designatus in supremum Ducem, Principem, ac Sacerdotem. Et ideo non indiget charactere, qui est veluti participatio quædam supremi sacerdotij Christi, & supponit imperfectionem in subiecto quod afficit, scilicet, quod sit membrum, miles, aut minister alterius superioris capitis, de quo dixi nonnulla in priori tom. disp. 46. sect. 3.

Christus character nō eguit, vt esset Summus Sacerdos.

Omisso ergo subiecto remoto, de subiecto proximo potest esse prima sententia, characterem esse in corpore hominis tanquam in subiecto proximo. Quem dicendi modum solum illi tenere possunt, qui dicunt: characterem non esse aliquid distinctum ab ipso sacramento, sed ipsummet sacramentum, quatenus ex diuina institutione ad hoc ordinatur, vt suscipiens illud, perpetuo maneat destinatus ad tale munus, esse characterem. Qui ergo ita de charactere sentiunt, consequenter affirmabunt, sicut sacramentum recipitur immediate in corpore, ita etiam subiectum proximum characteris esse corpus. Sed huiusmodi sententia solum ab hæreticis defendi potest, qui characterem negant, quia dicere characterem nihil esse præter sacramentum, re vera est negare illum esse aut fieri, seu imprimi per sacramentum. Soto vero in 4. dist. 1. qu. 4 artic. 4. tribuit hanc sententiam Dur. d. 4. qu. 1. alio tamen sensu, & modo. Inprimis enim illi imponit, quod neget esse aliū characterem præter characterem Ordinis: deinde refert, eum docere characterem Ordinis non esse in anima, sed in corporis membris, non quidem in illis, in quibus sacerdos recipit sacramentum Ordinis, quando ordinatur, sicut prior error dicebat: sed in illis, quibus sacramenta conficit, scilicet in lingua & manibus. Quia virtus actiua instrumentalis esse debet in proximo instrumento operationis. Vnde fit iuxta hanc sententiam characterem Ordinis tantum durare eo tempore, quo durat sacramentalis operatio. Quia virtus instrumentalis tamdiu durat, quamdiu durat motio principalis agentis. Verumtamen Soto non retulit fideliter Durādi opinionem: ille enim nihil eorum affirmeat, quæ illi imponuntur, sed potius ea omnia infert tanquam incommoda, quæ sequuntur ex opinione eorum, qui dicunt, characterem esse instrumentariam virtutem proportionalem illi, quæ est in sacramentis ad conferendam gratiam. Nam inde (inquit) sequitur primo, solum sacramentum Ordinis dare characterem, quia solum per hoc sacramentum constituuntur homines ministri sacramētorum: ergo ad summum in hoc sacramento solo oportebit dari instrumentariam virtutem, quæ dicitur esse character. Secundo (inquit) sequitur, hanc virtutem esse in membris, quibus sacramenta perficiuntur propter rationem supra factam. Ac denique tertio sequitur, characterem non esse virtutem permanentem, sed transeuntem, sicut ponitur esse virtus sacramentorum. Quæ omnes illationes Durandi revera sunt satis apparentes & probabiles: tantum autem abest, vt ipse admittat ea, quę inferuntur, quod potius (vt dixi) ea infert, vt magna incommoda, sicut re vera sunt: quibus respondere fortasse potuerūt aliquo modo, qui eam sententiam defendunt: nos autem in hoc immorari non oportet, quia cum Durando existimamus sententiam illam de instrumentaria virtute falsam esse.

Prima opin.

Alio tamen modo posset hæc opinio tribui Dur. in eodem loco. Nam cum ipse affirmet, characterem non esse, nisi relationem rationis, sequitur ex eius opinione, vel characterem nullum habere subiectum, quia relatio rationis nulli inhæret, vel si illi tribuendum est subiectum denominationis, illud non esse animam, vel corpus, sed totum hominem simpliciter: nam ille est, qui destinatur, vt sit capax sacramentorum: vel certe, si aliquod subiectum propinquius assignandum est ratione fundamenti huius relationis, illud erit corpus, quatenus in illo recipitur sacramentum, per quod homo destinatur ad aliquem Dei cultum. Et hoc videtur significasse Durandum in fine illius quæstionis, vbi explicans ritum Baptismi, quem Dionysius scriptum reliquit: ita concludit: Et iste ritus exterior cum Baptismo erat characterizatio sua, nec de alio charactere locutus est Dionysius. Et in solutione ad secundum clarius concludit, non esse quærendum, in quo sit character, tanquam in subiecto, cum non sit nisi deputatio hominis ad sacras actiones actiuè vel passiuè. Sed hæc sententia Durandi tam est falsa, quam fundamentum, ex quo sequitur. Vnde in re nihil à sententia Hæreticorum differt, vt supra etiam dixi.

Quocirca, vt certum statuendum est, characterem esse in anima, vt in subiecto proprio. Ita enim, docent cæteri omnes Theologi, & clarè definunt Concil. Florent. & Trident. dum docent, characterem

Character subiectum anima.

rem imprimi in anima, & esse signum spirituale. Sequitur etiam necessario ex his, quæ supra diximus de natura characteris: diximus enim esse qualitatem spiritualem: necesse est ergo, vt in ea parte hominis inhæreat, quæ spiritualis est, scilicet in anima. Quia vero in anima tria sunt, scilicet substantia eius, intellectus, & voluntas, videndum superest, in quo ex his sit immediate character, nam de his omnibus variæ sunt opiniones.

Secunda op. Secunda ergo sententia est, quæ ponit characterem esse in anima, & in vtraque potentia eius, id est, in tota imagine Trinitatis. Ita enim loquebantur antiqui, quos ex parte sequitur Alex. Alens. 4. par. q. 19. mem. 3. & Bonauent. in 4. d. 6. articul. 1. q. 3. vbi sentit characterem esse in vtraque potentia, quamuis principalius dicat esse in intellectu, quam in voluntate. Sed hæc sententia ab alijs reiecta est, quia re vera gratis affirmat quid superfluum, & quod nullo fundamento probari potest: cum enim character solum ponatur vt signum, quid necesse est illum multiplicare in diuersis potentijs? Item contra hanc opinionem à fortiori obijci poterunt omnes difficultates, quas in tertia & quarta opinione proponemus.

Tertia ergo opinio est, characterem esse in voluntate. Ita tenet Scotus in 4. distinct. 6. q. 11. Cuius fundamentum est. Primo, quia character est dispositio ad gratiam, sed gratia, cum sit idem cum charitate, est in voluntate: ergo & character. Secundo, quia character est signum obligationis hominis ad Deũ: sed homo proxime obligatur Deo per actum voluntatis: ergo decet, vt tale signum sit in voluntate. Sed in primis hæc fundamenta Scoti firma non sunt. Nam primum supponit gratiam esse idem cum charitate, & non esse in essentia animæ, quod est falsum. Præterea sumit characterem esse dispositionem ad gratiam. Quod proprie etiam intellectum non est verum: & ad summum dici potest dispositio moralis, secundam quandam congruitatem vel diuinam ordinationem ad gratiam sacramentalem: non est autem necesse, quod huiusmodi dispositio sit in eodem subiecto, in quo est forma, sed satis est, quod sit in eodem suppposito. Sicut contritio est dispositio ad gratiam, & sanctitas Beatæ Virginis fuit dispositio ad maternitatem diuinam: & scientia, vel prudentia est dispositio ad aliquam moralem dignitatem, vel iurisdictionem. Secundum etiam fundamentum facile diluitur: primo, quia character non tam est signum obligationis, quam muneris, aut status susceptiti, qui interdum secum affert aliquam obligationem. Sicut in iudice, signum quod defert, non est signum obligationis, sed potestatis, ad quam sequitur obligatio. Secundo, quia nulla ratio cogit, vt signum obligationis sit in eadem facultate, ex qua nascitur obligatio. Nam etiam homo interdum voluntate se obligat, & vendit in seruum: signum autem seruitutis defert in facie. Vnde ex præcisa ratione signi non videtur posse colligi, in quo subiecto sit character, quia signum non tam ponitur in aliquo, vt ipse vtatur eo, quam vt ab aliis dignosci & distingui possit. Et ideo in ea parte collocari solet, quæ est aptior ad huiusmodi finem, scilicet ad significandum alijs. Vt in corporalibus rebus facile constat. In spiritualibus autem, quia anima & potentiæ eius æquè patent spiritualibus oculis, quibus tantum videri possunt, ideo ex hac parte æquè apta sunt, vt in eis collocetur spirituale signum: ergo ex hoc capite non potest satis iudicari, in quo subiecto sit character, sed aliunde ferendum est iudicium. Imo addo, si sola ratio signi consideretur, potius esse ponendum characterem in essentia animæ, quam in voluntate, vel aliqua potentia, vt statim ostendam probando nostram sententiam, vbi rationes alias contra Scotum afferemus.

Dispositio moralis non postulat esse in eodem subiecto, in quo est forma.

Quarta sententia. Quarta sententia est characterem esse in intellectu. Hæc est D. Thom. hic, vt vidimus, quam defendunt omnes Thomistæ, Caietan. Soto, & Ledesm. & Palud. in 4. d. 4. q. 2. artic. 2. & ibid. Capreol. Richard. dist. 5. artic. 2. q. 2. Fundamentum D. Thom. est, quia character ordinatur ad actus diuini cultus, ad actum autem immediate ordinatur potentia animæ, & nõ essentia, ergo character immediate est in potentia, & non in essentia animæ. Rursus actus diuini cultus ad quem character ordinatur, est quædam fidei protestatio: ergo oportet, vt character sit in cognoscitiua potentia, in qua est virtus: hæc autem est intellectus. Hæc sententia est quidem probabilis propter authoritatem D. Thomæ, si tamen rectè consideretur fundamentum eius, supponit doctrinam prius à D. Thoma traditam, scilicet characterem ordinari ad actus diuini cultus per modum potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Cum autem nos dixerimus, non esse veram potentiam, sed solum per modum signi, quo deputatur, & consignatur homo ad cultum Dei, non est necesse, vt sit in potentia operante. Quia non quidquid ordinatur ad actum, est in potentia, sed id quod ordinatur per modum principij efficientis, seu coefficientis ipsum actum: quod autem ordinatur tantum per modum signi, potest esse in quacunque parte vel subiecto, in quo sit commodius ad significandum: sicut militiæ signum ponitur in pectore, vel capite; & tamen militia manibus exercetur. Illa ergo ratione non satis probatur characterem esse in potentia animę magis, quam in essentia. Et hinc fit ex eo, quod cultus Dei sit protestatio fidei per exteriora signa, non rectè sequi characterem esse in intellectu, vbi est fides: tum, quia non oportet signum esse in eodem subiecto, in quo est res significata, tum etiam quia si illa ratio valida esset, potius cõstituendus esset character in voluntate, quam in intellectu; quia immediatè non ordinatur ad fidem, sed ad cultum Dei. Quia licet à fide dirigatur, tamen proximè à religione elicitur, quæ est in voluntate: ergo vel ponendus est in vtraque potentia, vel in neutra, vel certè si in vna ponitur potius, quàm in altera, nõ debet huius ratio sumi ex re significata, sed ex eo quod character aliquid potius conferat ad actus vnius potentiæ, quam alterius, quod tamen verum esse non potest, vt infra ostendam.

Quinta ergo sententia est, characterem esse immediatè in essentia animæ. Hanc tenet Marsil. in 4. q. 4. art. 1. & Gab. dist. 6. q. 2. art. 3. dub. 2. vbi primum ait, hanc dubitationem non habere locum in sua & Nominalium sententia, quod intellectus & voluntas nullo modo distinguantur à substantia animæ. Deinde vero subiungit, supposita distinctione potentiarum ab anima potius esse characterem ponẽdum in anima quàm in potentiis: ac tandem addit: si ponendus esset in potentia, potius esse ponendum in voluntate, quam in intellectu, quia in voluntate est gratia, quæ idem est cum charitate. Fundamentum Marsilij est, quia signum & id quod significatur, debent esse in eodem subiecto. Sed character est signum eorum, quæ per sacramenta cõferuntur, quibus tota anima perficitur, vt sunt fides, spes, charitas: ergo. Secundò, quia per characterem deputatur anima: & consignatur ad aliquod ministerium spirituale: ergo debet esse in ipsa anima. Sed hæc fundamenta non sunt efficacia. Quia in prima ratione maior est falsa, vel saltem non necessaria, vt sæpe dictũ est, alias debuisset Marsil. illa ratione concludere, esse characterem etiam in voluntate, & in intellectu, quia significat perfectionem, seu augmentum fidei, & charitatis. Secunda vero ratio solum probat characterem esse in homine, vel in anima, non tamen quod sit in substantia animæ immediatè. Melior est ratio, quam adducit Gabr. & quam etiam Duran. attigerat, scilicet, quia character non est principium alicuius actus, intellectus, aut voluntatis, quam statim latius explicabimus.

Quinta sententia.

In hac igitur re, quæ satis incerta est, verisimilius videtur, *Conclusio.*

videtur, characterem esse immediatè in substantia animæ. Ratio sumi potest primo, ex munere, seu officio signi: quando enim aliquid imprimitur, alicui rei, vt in signum manifestans rem illam, vt destinatam ad aliquod munus, eamq; à cæteris distinguens, in illa parte poni debet, quæ notior est, & aptior ad notificandam rem illam, & distinctionem eius. Sed substantia animæ secundum se notior est, & prior, quam potentiæ. Ergo cum hoc signum sit spirituale, atque adeo proportionatũ ipsis rebus, quatenus secundum se cognoscibiles sunt, poni debet in ea re, quæ secundum se notior est: ergo debet poni in substantia eius. Et hæc ratio eadem probabilitatẽ ostendit, si character ponendus esset in potentia, & non in essentia, potius esse ponendum in intellectu, quam in voluntate, quantum est ex hoc capite, sc. ex ratione signi: quia intellectus secundum se est notior ac prior. Secunda ratio & efficacior est, quia character non est principium alicuius actus intellectus aut voluntatis pertinentis ad cultum Dei vel vsum sacramentorum: ergo non est constituendus in intellectu, neque in voluntate, ergo in substantia animæ. Antecedens probatur: discurrendo per singulos characteres. Nam primo character Baptismi datur, vt facultas moralis ad recipiendum alia sacrameta, sed ad huiusmodi receptionem, ad summum requiritur in intellectu actus fidei, vel prudentiæ. Ad hos autem actus efficiendos non concurrit character Baptismi, vt potentia actiua neque etiam vt habitus, vt omnes sine controuersia fatentur: tum quia character Baptismi ponitur, vt potentia passiua: tum etiam, quia hi actus habent alia sufficientia principia, scilicet habitum fidei, & dona intellectus ac virtutem prudentiæ. Atque eadem ratio probat de actibus voluntatis. Quia ad recipiendum sacramẽtum, ad summum requiri potest in hac potentia voluntas recipiendi sacramentum, quæ si naturalis sit, ad illam non requiritur principium supernaturale: si vero sit supernaturalis, & obiectio proportionata, erit elicita à virtute religionis & fide, ac prudentia regulata. Requiri etiam potest bona dispositio suscipientis, non ad substantiam sacramenti, sed vt dignè sumatur. Et de hac cõstat non esse à charactere, vt principio efficienti, sed à charitate, pœnitentia, & virtutibus. Secundo idem discursus facile fieri potest in charactere Confirmationis: nam actus ad quam ordinatur hic character, est constans fidei & religionis Christianæ professio: ad hunc vero effectum ex parte intellectus hi actus requiri possunt: scilicet fidei, prudentiæ, charitatis, obedientiæ, religionis, fortitudinis, ac similium virtutum. Neque aliquis alius excogitari potest, qui in intellectu & voluntate non habeat sua propria & sufficientia principia à quibus, etiam si character non adsit, connaturaliter, & perfectè fieri potest, & character per se nullam vim ad eos eliciendos confert. Quod in hunc modum etiam confirmatur, quia si character esset principium ad eliciendos hos actus, esset habitus intellectualis, aut appetitiuus: diceret etiam ordinem ad obiecta istorum actuum: deniq; esset virtus intellectus, aut voluntatis, theologica, vel moralis. Tertio, eadem ratio accommodari potest ad characterem ordinis, qui datur ad sacramenta ministranda. In ministerio enim sacramentorum nullus actus intellectus vel voluntatis requiritur ad substantiam sacramenti, nisi intentio faciendi sacramentum, quæ formaliter dicit actum voluntatis, & supponit in intellectu aliquam cognitionem, de quibus actibus eadem est ratio. Quia si cognitio sit naturalis, qualis esse potest in hæretico ministrante sacramentum, ad illam non requiritur supernaturalis potentia: si vero sit supernaturalis, erit vel à fide, vel à prudentia, vel ab aliquo intellectuali dono: nec fingi aut excogitari potest aliud genus actuum intellectualium, propter quod ponatur character. Similiter intentio faciendi sacramentum nihil aliud est, quam voluntas conferendi illud, quæ si supernaturalis sit, ad charitatem, religionem, aut similem aliam virtutem pertinebit: ergo nullus est actus intellectus, aut voluntatis, propter quem efficiendum oporteat characterem poni in intellectu vel voluntate.

Ad hanc vero rationem respondere videtur Palud. supra: quod licet character non eliciat, nec dirigat intentionem dandi sacramentum: nam æqualiter, inquit, possunt habere hanc intentionem: qui habet characterem, & qui non habet: tamen character ad hoc deseruit, vt intentio habeat virtutem, quam alias non haberet. Sed hoc nihil omnino confert. Primo, quia non potest accommodari characteri Confirmationis. Secundo vix etiam locum habet in charactere Baptismi, nam licet intentio recipiendi sacramentum, sit necessaria in adultis: tamen illa intentio non confert aliquid per modum efficientis ad valorem sacramenti: sed solum est necessaria cõditio, vt vtens ratione sit capax sacramenti ex suaui Dei prouidentia propter modum operandi talis subiecti. Vnde etiam ad ipsum Baptismum, qui nullum characterem supponit, requiritur illa intentio: in infantibus vero non requiritur, neq; ad Baptismum, neque ad alia sacramenta, quorum ipsi sunt capaces. Tertio, neque in charactere Ordinis id quicquam valet, quia intentio ministri nullam in se virtutem physicam recipit. Quis enim fingat, qualitatem aliquam spiritualem efnci à charactere circa ipsummet actum intentionis, vt sit efficax? hoc enim nullus hactenus finxit, & improbabilius est, quam quod in ipsis sacramentis imprimatur qualitas aliqua seu virtus physica. Quia illa interior intentio, immediate non attingit effectiue gratiam, quæ est effectus sacramenti, quia hæc immediate fit à solo sacramento, vt ab instrumento, vt supra dictum est: versatur ergo illa intentio immediate solum circa ipsum sacramentum: ad faciendum autem totum id, quod est sensibile in sacramento, non est neaessaria supernaturalis virtus, sed ipsa voluntas sua naturali efficacia sufficit, vt supra ostendi: ad faciendum vero sacramentum in esse sacramenti non requiritur aliqua virtus, vel noua actio physica, quia illud solum habet significationem ex institutione, vt supra etiam dixi: ergo superflue esset confícta omnis virtus, quæ, per modum qualitatis factæ per actionem characteris, additur intentioni sacerdotis, vt sit efficax, sed hoc solo quod illa voluntas, & intentio est ab homine designato à Christo ad hoc munus, est efficax ad faciendum hoc sacramentum: ad hoc autem impertinens est, quod character sit in potentia, vel in essentia. Imo, si propter hoc ponendus esset in potentia, potius esset ponendus in voluntate, quá in intellectu: quia intentio, quæ futura est efficax, in voluntate est formaliter, & cognitio intellectus requiritur, vt conditio necessaria ad actum voluntatis. Sed re vera in neutra potentia est necessarius ad hunc finem, sed solum quod ille homo sit consignatus, optime autem & melius quodammodo & accommodatius designatur homo per qualitatem impressam substantiæ animæ eius, quam potentiæ. Addo interdum intentionem hanc esse efficacem sine vllo charactere, vt constat in ministro Baptismi, aut sine charactere qui sit per modum facultatis actiuæ, vt in Matrimonio: quia in his vt intentio sit efficax, solum requiritur iuxta diuinam institutionem, quod sit à tali persona, quia illa non est efficacia Physica, sed moralis: idem ergo erit, quando ex institutione diuina requiritur, quod intentio sit à ministro charactere designato: non enim necesse est, vt character aliquid physice influat in intentionem, sed solum quod designet personam ad illud munus: hoc enim posito, si cætera necessaria concurrãt, erit intentio moraliter efficax ad conficiendum sacramentum. Neque hæc doctrina pugnat cum ea, quam

Intentio ad sacramentum requisita non physicam sed moralem habet efficaciam ex eo, quod sit à tali persona.

quam supra tradidimus de efficacia sacramentorum, nam tota illa efficacia proprie conuenit ipsis sacramentis respectu gratiæ: minister vero non habet per se efficientiam immediatam, nisi circa ipsum sacramentum, circa quod nullam exercet actionem physicam, & supernaturalem, quia in sacramento nulla perfectio realis ac supernaturalis recipitur, vt latius supra explicatum est.

Quæstio resolutur. Aliam responsionem indicat Soto loco supra citato, vbi diserte concedit, characterem non ordinari ad cognoscendum, neque ad appetendum: sed ad operandum, scilicet ad protestandum fidem: & respondens Durando ait, quod licet character non sit cognoscitiuus, est tamen facultas fidei ad colendum Deum, sicut ipsa docet: nam sicut ars est cognitio practica, ita fides charactere vtitur ad opus. Sed non satis intelligo, quo tendat hæc responsio, aut quomodo argumentis factis satisfaciat. Nam primum, si character non est cognoscitiuus, sicut neque appetitiuus, cur ponitur in intellectu, potius quam in voluntate, cum protestatio fidei, quæ est per cultum Dei proprius ac formalius pertineat ad voluntatem, quam ad intellectum? Secundo, si character est operatiuus, tanquam facultas fidei, inquiro, quænam sit eius operatio? Aut enim est actus interior spiritualis, & immanens: & ita non potest esse nisi actus intellectus, vel voluntatis, aut est actus exterior & corporalis: & ad hunc actum nec character spiritualis potest concurrere, vt supra ostensum est: nec, etiamsi posset, propter hunc concursum oporteret ipsum esse in intellectu, magis quam alibi. Rursus, si est operatiuus, vel operatio eius est actio vitalis, & sic esse non poterit nisi intellectus, vel voluntatis: vel non est actio vitalis, sed per modum transeuntis actionis: sed neque explicari poterit qualis sit hæc actio, neque quid deseruiat ad finem conficiendi sacramenta, nec quo fundamento nitatur, vt satis patet ex dictis sectione præcedenti. Ac denique admisso hoc genere actionis, impertinens est propter illam, characterem ponere in intellectu. Dicet aliquis, esto character non sit operatiuus proprie, ac physice, sed solum constituatur per modum signi: nihilominus posse optime poni in intellectu solum, vt ipsum ornet, & perficiat, & hoc modo consignet hominem, sicut necessario dicturi sumus, seruata proportione, etiam si teneamus, illum esse in essentia animæ. Quod si hoc est possibile, vnde constare potest, non ita factum esse? Videtur enim esse congruū, vt sicut anima per potentias suas colit Deum, ita etiam in aliqua potentiarum consignetur ac destinetur ad illum cultum, & consequenter cōgruum etiam erit, vt hoc fiat in intellectu qui est primaria potentia, in qua est primum fundamentum cultus Dei, quod est fides. Respondeo, si aliquis esse potest probabilis modus explicandi, & defendendi opinionem Diui Thomæ, fortasse nullum alium excogitari posse faciliorem, aut probabiliorem. Valde tamen dubito in primis, an fuerit hæc mens Diui Thomæ propter ea, quæ dixi in fine sectionis præcedentis.

Capacitas potitiarum anima ad quas qualitates se extendat. Deinde dubito, an potentiæ animæ sint capaces alicuius qualitatis, quæ nec sit actus secundus talis potentiæ, neque actus primus disponens, vel dans virtutem ad simpliciter agendum, vel saltem ad melius & facilius eliciendum actum talis potentiæ, quia huiusmodi potentia tota est natura sua destinata ad operandum, & totum suum esse, & speciem suam recipit cum hac inclinatione, seu habitudine ad actus & obiecta: & ideo non videtur posse perfici in suo esse per aliquam qualitatem, quæ non sit actus secundus, nisi perficiatur in actiuitate sua in ordine ad actum secundum. Tandem, etiam si admittamus, hoc esse possibile, videtur certe maior esse congruentia, quæ supra adducta est, vt ponatur character in ipsa substantia animæ, quæ principaliter destinatur, ac designatur ad sacrum ministerium, & quæ est principale principium omnium actuum diuini cultus, & quia fere non est maior ratio de intellectu, quam de voluntate, ita conuenientius ponitur in subiecto communi vtrique.

ARTIC. V.

Virum character insit animæ indelebiliter.

AD quintum sic proceditur. *Videtur quod character non insit animæ indelebiliter. Quanto enim aliquod accidens est perfectius, tanto firmius inhæret. Sed gratia est perfectior quam character: quia character ordinatur ad gratiam, sicut ad vlteriorem finem. Gratia autem amittitur per peccatum. Ergo multo magis character.* 4. dist. 4. q. 1. aut. 3. q. 4. Et Ro. 7. col. 2.

2. *Præterea, Per characterem aliquis deputatur diuino cultui sicut dictum est.* * *Sed aliqui à cultu diuino transeunt ad contrarium cultum, per apostasiam à fide. Ergo videtur, quod tales amittant characterem sacramentalem.* Art. 1. & 2. huius quæst.

3. *Præterea, Cessante fine, cessare debet & id quod est ad finem, alioquin frustra remaneret, sicut post resurrectionem non erit matrimonium, qui a cessabit generatio, ad quam ordinatur matrimonium. Cultus autem exterior ad quem character ordinatur, non remanebit in patria, in qua nihil agetur in figura, sed totum in nuda veritate. Ergo character sacramentalis non manet in perpetuum in anima, & ita non est indelebiliter.*

Sed contra est, quod Augustinus * *dicit 2. contra Parmen. Non minus hærent sacramenta Christiana, quam corporalis nota militiæ. Sed character militaris non repetitur, sed agnitus approbatur in eo, qui veniam meretur ab Imperatore post culpam. Ergo nec character sacramentalis deleri potest.* Lib. 2. c. 13. à med. tom. 7.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est *) *character sacramentalis est quædam participatio sacerdotij Christi in fidelibus eius, vt scilicet sicut Christus habet plenam spiritualis sacerdotij potestatem, ita fideles eius ei configurentur in hoc quod participant aliquam spiritualem potestatem respectu sacramentorum, & eorum quæ pertinent ad diuinum cultum. Et propter hoc etiam Christo non competit habere characterem, sed potestas sacerdotij eius comparatur ad characterem, sicut id quod est plenum & perfectum ad aliquam sui participationem. Sacerdotium autem Christi est æternum, secundum illud Psalm. 109. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et inde est quod omnis sanctificatio, quæ fit per sacerdotium eius, est perpetua, re consecrata manente. Quod patet etiam in rebus inanimatis, nam Ecclesiæ vel altaris manet consecratio semper, nisi destruatur. Cum igitur anima sit subiectum characteris, secundum intellectiuam partem, in qua est fides (vt dictum est* *) *manifestum est, quod sicut intellectus perpetuus est, & incorruptibilis, ita character indelebiliter manet in anima.* Art. 3. huius quæst. Art. præt. ad 3. arg.

Ad primum ergo dicendum, quod aliter est in anima gratia, & aliter character. Nam gratia est in anima, sicut quædam forma habens esse completum in ea, character autem est in anima sicut quædam virtus instrumentalis, vt supra * *dictum est. Forma autem completa est in subiecto, secundum conditionem subiecti, & quia anima est mutabilis, secundum liberum arbitrium, quamdiu est in statu viæ, consequens est, quod gratia insit animæ mutabiliter. Sed virtus instrumentalis magis attenditur, secundum conditionem principalis agentis, & ideo character indelebiliter inest animæ, non propter sui perfectionem, sed propter perfectionem sacerdotij Christi, à quo deriuatur character, sicut quædam instrumentalis virtus.* Art. 2.

Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus * *dicit ibidem. Nec ipsos apostatas videmus carere baptismate, quibus vtique per pœnitentiam reduntibus non restituitur, &* Lib. 1. cont. Donat. parū à prin. to. 7.

ideo amitti non posse iudicatur. Et huius ratio est, quia character est virtus instrumentalis, vt dictum est Ratio autem instrumenti consistit in hoc, quod ab alio moueatur, non autem in hoc, quod ipsum se moueat, quod pertinet ad voluntatem. Et ideo quantumcunque voluntas moueatur in contrarium, character non remouetur, propter immobilitatem principalis mouentis.*

In solutione praced.

Ad tertium dicendum quod quamuis post hanc vitam non remanet exterior cultus, remanet tamen finis illius cultus. Et ideo post hanc vitam remanet character, & in bonis ad eorum gloriam & in malis ad eorum ignominiam. Sicut etiam militaris character remanet in militibus post adeptam victoriam, & in his qui vicerunt, ad gloriam, & in his qui sunt victi, ad pœnam.

COMMENTARIVS.

POterat in disputatione præcedenti quinta sectio seu dubitatio addi: An character sit qualitas incorruptibilis natura sua: hanc vero omissimus explicandam in hoc commentario, quia fere coincidit cum quæstione huius articuli: idem enim est, characterem esse indelebilem, & permanere semper, & esse aliquo modo incorruptibilem. Respondet ergo D. Thom. vnica assertione, characterem esse indelebilem. Quæ absolute de fide est, nam sub his verbis definitur in dictis Concilijs Florentino, & Tridentino. Potest autē varios habere sensus. Primus est, quem Caietan. hic notauit, scilicet characterem semel animæ impressum, ita illi adhærere, vt dimoueri amplius non possit, etiam per potentiam Dei absolutam. Et hic sensus, vt rectè ipse docet, est falsus, & à nemine intentus, quia, cum character sit qualitas realis, quæ à Deo conseruatur, potest ab eodem per suspensionem influxus corrumpi seu destrui: non enim ex necessitate naturæ, sed libere illum conseruat. Sed potest obijci contra hoc ratio D. Thomæ, quia res consecrata, dum manet integra, necessario manet consecrata, nec potest amittere consecrationem etiam de potentia absoluta, vt patet in calice consecrato: sed D. Thom. affirmat, characterem esse ad hūc modum indelebilem, quia anima semel consecrata, non potest non manere consecrata. Respondetur primo, similitudinem non tenere in omnibus, nam character est qualitas realis intrinsecè manens in subiecto, & pendens in conseruari à Deo: consecratio vero calicis solum est denominatio extrinseca ab actu præterito. Vnde quia ad præteritum non est potentia, videri potest illa consecratio inamissibilis, durante subiecto, non vero æquè sit per characterem, quia pendet ex reali præsentia characteris. Secundo dicitur, assumptum esse falsum. Potest enim Deus facere, vt calix, aut quælibet alia res similis semel consecrata, maneat, & perdat consecrationem, vel execrando illam aliquibus aliis cæremonijs, vel actibus contrarijs: vel certe volendo, & statuendo, vt non sit amplius destinata ad vsus sacros: sicut cessante lege veteri fecit, vt templum & vasa eius, quæ antea erant quodammodo sacra, suum statum & dignitatem amitterent. Atque idem videre licet in similibus moralib. denominationibus, quæ per contrariam voluntatem auferri possunt. Cum ergo dicitur, quod res semel consecrata, semper consecrata manet, nisi destruatur, intelligēdum est, non in ordine ad potentiam Dei absolutam, sed vel ex natura rei, vel quantum est ex parte ipsius rei consecratæ: quamquam ab extrinseco agente habente sufficientem potestatem possit auferri consecratio, quę obiter notanda sunt pro his, quæ de voto solemni tractantur. 2. 2. q. 88. ar. 11.

Indelebilitas characteris, de potentia ordinaria, intelligenda.

Obiectio.

Solutio 1.

Solutio 2.

Secundus sensus est, characterem esse indelebilē, quia de facto perpetuo manebit in animo, quamdiu ipsa durat in quocunque statu: & hoc modo explicat conclusionem suam D. Tho. in solutione ad tertium, qui sensus, licet verus fortasse sit, non videtur de fide, quia Concilia non intendunt definire, characterem etiam post mortem durare: non enim hoc erat necessarium, vel spectabat ad dogmata fidei. Nam quod character sit indelebilis ex eo præsertim colligitur, quia sacramenta, quæ illum imprimunt, iterari non possunt: sed ad hoc satis est, quod sit indelebilis, quamdiu vita durat: hoc ergo solum videtur in rigore de fide. Nihilominus tamen prædictus sensus verus censetur, quia & Diu. Thom. & cæteri Scholastici ita sentiunt. Item, quia Concilia absolutè loquuntur, & possunt commodè sine limitatione intelligi. Item, quia si moriatur sacerdos, & rursus suscitetur, manebit sacerdos, nec indigebit noua Ordinatione: ergo signum est, conseruari characterem post mortem, & idem argumentum fieri potest, de quolibet homine baptizato, & confirmato. Item, quia si character vsque ad mortem durat, non est cur in morte pereat, tum spiritualis sit, & à corpore non pendeat, & in Beatis manere possit sine vlla imperfectione repugnante illi statui: & cum perfectione, quam ex se affert, quia de se est bona qualitas animæ perficiens illam: & deseruire etiam potest in eo statu, vt ibi designati specialiter sint, qui hoc beneficium accepere abundantius fruendi diuitijs Christi in lege gratiæ. De damnatis vero adhuc est res magis dubia, tamen etiam est probabile in illis manere ad eorum ignominiam, vt D. Thom. ait, & vt notior sit eorum ingratitudo, qui cum in hac vita sacramentis Christi potiti fuerint, illorum gratia bene vti noluerunt.

Quod character sit indelebilis in vita, de fide est, quod autem etiam post mortē, probabile.

Tertius ergo sensus est, characterem esse indelebilem, quamdiu homo viuit, ita vt sacramentum per quod ille datur, iterari non possit. Et hoc sensu, vt dixi, est conclusio de fide. Tamen duobus modis explicari potest, & ita duplicem habere sensum: & duplex eius ratio potest reddi. Primus ergo sensus huius veritatis esse potest, quod Deus conseruat characterem semel impressum semper seu toto tempore vitæ, neque illum aufert propter quodcunque peccatum, & quoad hoc saltem est conclusio de fide: quia hoc, vt minimum, necessarium est ad prædictam veritatem, & quia hoc etiam sufficit, nihil amplius de fide est. Huius autem prouidentiæ seu conseruationis diuinæ respectu characteris præter naturam rei, de qua statim dicemus: reddi potest ratio. Primò, ex parte sacerdotij Christi, cuius participatio, seu consecratio, quæ ab illo manat, debet esse perpetua, quantum est ex parte eius, atque adeo, quamdiu subiectum talis consecrationis durauerit. Nam omnis consecratio de se perpetua est, si subiectum duret, & causa efficiens perpetua & sufficiens sit: ergo consecratio etiam, quæ fit per characterem, est perpetua de se, durante subiecto eius, quia causa efficiens illius, quæ est sacerdotium Christi, perpetuum est efficax: ergo & character, quo formaliter fit hæc consecratio, perpetuus est & indelebilis. Atq; in hunc modum rectè explicatur ratio D. Thom. in art. in quo propositio illa: Omnis sanctificatio, quæ fit per sacerdotium Christi, est perpetua re consecrata manente, intelligenda est non de quacunq; sanctificatione, quæ à sacerdotio Christi manat: nam hoc modo etiam sanctificatio, quæ fit per gratiam, fit per sacerdotium Christi: nam Christus vt Summus Sacerdos remittit peccata, & dat gratiam, & tamen non est perpetua, re sanctificata manente: intelligenda ergo est formaliter de sanctificatione per sacerdotium, id est, quæ fit per quādam participationem actiuam vel passiuam sacerdotij Christi, quæ fit per consignationem quādam, seu deputationem ad ea, quæ pertinent ad cultum Dei: & hoc modo est facilis propositio, & optime explicatur exemplo, consecrationis rei inanimatæ, quo D. Thom. vtitur. Atq; in hunc modum explicata ratio directè concludit de tempore, in quo homo durat & viuit, quia simpliciter

Character esse indelebilem, duplicem intelligi potest.

pliciter loquendo homo est, qui consecratur per characterem, sicut homo baprizatur, & ordinatur. Extendi autem potest, vt D. Th. etiam significat, ad perpetuam animæ durationem, quia, licet homo sit, qui consecratur, tamē consecrationem, seu formam, qua formaliter consecratur, in anima recipit, quæ perpetuo durat.

Character supernaturalis incorruptibilis est.

Quartus sensus, qui simul continet secundam explicationem, seu rationem veritatis fidei est, characterem semel datum semper conseruari à Deo: quia natura sua est qualitas incorruptibilis. Et hic sensus, quamuis non sit de fide, est tamen valde consentaneus principiis fidei, & aptior ad rem fidei explicandam. Deus enim non destruit rem de se perpetuam ad solam suspensionem sui influxus vel conseruationis, nisi quando naturales causæ, vel morales id postulant: vt patet in omnibus aliis diuinis effectibus: hac enim ratione Deus nunquam annihilat res quas condidit: corrumpit vero illas, quæ aliquo modo corruptibiles sunt, quando causæ secundæ id postulant: nam alioqui dona Dei sunt sine pœnitentia. Dupliciter autem contingit formam aliquam, seu qualitatem esse incorruptibilem. Primo physice ac proprie: & hoc modo character non est corruptibilis, quia est qualitas spiritualis, & caret contrario, & est in subiecto incorruptibili, & à nulla causa creata effectiuè pendet, sed à solo Deo. Secundo modo potest esse qualitas corruptibilis moraliter, demeritoriè, ac dispositiuè: quomodo amittitur charitas & gratia per peccatum mortale, & fides per hæresin: & hoc modo non est etiam corruptibilis character: cuius signum à posteriori euidens est, quia nullum peccatum etiam desperationis vel hæresis, impedit infusionem characteris, dummodo sacramentum perficiatur, quoad substantiam ipsius, sicut perfici potest, non obstante quocunque peccato recipientis. Ex quo effectu sumitur ratio à priori, scilicet, quia nulla est dispositio in homine contraria characteri, & quasi formaliter illi repugnans. Aut enim hæc dispositio est habitualis: & hoc non, quia neque in essentia animæ, vbi est character, potest fingi habitus aliquis positiuus contrarius characteri: nec in potentiis, quarum habitus, si vitiosi sint, opponuntur aliis habitibus, non vero signo, vel potestati alterius rationis, quæ ex voluntate vel malitia non pendeat. Aut illa dispositio esset actus aliquis: & hoc etiam dici non potest, quia actus non est dispositio repugnans habitui, vel qualitati permanenti per modum habitus, nisi immediate opponatur alteri actui: qui fit propriè operatio, vel dispositio ad talem habitum: character vero neq; habet aliquem actum proprium intellectus aut voluntatis, vt supra ostensum est, nec per se requirit vllam dispositionem, vt infundatur. Dicet aliquis, solam rationem demeriti sufficere, vt character sit moraliter incorruptibilis, scilicet demeritorie: meretur enim peccator priuari omnibus spiritualibus bonis. Vel certè dici potest, sicut ad recipiendum characterem requiritur in adultis voluntas, & intentio recipiendi sacramentum, ita voluntatem contrariam esse dispositionem characteri repugnantem, atque adeo per illam emitti, vt si aliquem pœniteat suscipere Baptismum. Respondetur, si merita peccati mortalis absolutè considerentur, iustissime potuisse Deum priuare peccatorem quolibet spirituali beneficio propter tale peccatum: nam etiam posset ea de causa iuste in nihilum illum redigere. Tamen secundum legem ordinariam & conuenientem, sicut non priuat illum fide & spe, quando non committit peccata directe his virtutibus repugnantia, ita multo minus priuat illum characterе, propter solum peccati demeritum. Quia nō punit peccatum, quantum potest, sed quantum expedit iuxta ordinem diuinæ sapientiæ. De actu vero illo, quo potest peccator retractare priorem voluntatem suscipiendi sacramentum, respondetur, non esse illam dispositionem contrariam characteri, sicut post quam aliquis voluntarie se seruum constituit, & signum seruitutis voluntarie susscepit, etiamsi eum postea pœniteat, actio est inefficax, & non est dispositio sufficiens ad expellendum signum seruitutis. Eo vel maxime, quod ad suscipiendum characterem proprie ac formaliter non est necessaria voluntas suscipiendi illum, sed sufficit voluntas recipiendi sacramentum. Vnde si quis ex ignorantia vel malitia, vellet suscipere sacramentum, & simul nollet recipere aliquem effectum eius, etiam characterem, nihilominus illum reciperet, quia reciperet verum sacramentum: sacramentum autem non potest priuari hoc effectu, quia ad illum nullam dispositionem voluntatis requirit: & consequenter nec potest illi poni obex, si maneat substantia ac veritas sacramenti: quod propter hanc causam nunquam est iterabile.

Quapter peccatum nō auferatur character.

Vere suscipit sacramentū, quamuis aliquem effectum recipere, characterem recipiat.

Vltimo potest hic moueri alia quæstio similis precedenti, & illi annexa, an character sit qualitas indiuisibilis, id est, quæ ex natura sua intendi & remitti non possit. Ad quod dicendum est. Primo, characterem Baptismi nunquam augere vel remitti in eodem vel diuersis subiectis, neq; in vno intensiorem fieri, quam in alio. Probatur, quia nec intendi potest propter iterationem sacramenti, cum iterabile non sit: neque à principio dari potest intēsiōr propter dispositionem subiecti, quia character per se nullam requirit, neq; ab illa pendet, & alioqui sacramentum de se æqualem effectum confert, si ex dispositione subiecti non varietur. Præterea potest reddi congruentia, quia cum character per se primo detur, vt signum, oportuit illud esse omnino certum & indiuisibile, atq; adeo omnino idem seu simile in omnibus, qui illo insigniuntur, præsertim cum ex parte ipsius characteris omnibus detur æqualis potestas ad ea, quæ pertinent ad diuinum cultum. Atq; hinc fit verisimile, qualitatem characteris ex natura sua incapacem intensionis & remissionis, quia non repugnat fieri qualitatem huius naturæ, & congruum est, vt Deus contulerit eam qualitatem maxime accommodatam secundum naturam suam ad effectum seu finem, in quem ordinatur. Secūdo dicitur, characterē Confirmationis similiter esse qualitatem indiuisibilem propter easdem omnino rationes. Tertio idem dicendum est de charactere vniuscuiusque Ordinis, si secundum se consideretur, & comparetur cum alio characterе eiusdem Ordinis, non enim recipit maiorem potestatem consecrandi vnus Sacerdos, quam alius, & sic de cæteris Ordinibus: non est ergo intensior character sacerdotalis in vno Sacerdote, quam in alio. Comparando vero characterem inferioris Ordinis, ad characterem superioris Ordinis, dubitari potest, an sint distinctæ qualitates indiuisibiles, an vero sit vna & eadem, quæ paulatim augetur per diuersos Ordines, vel per modum intensionis, vel per modum extensionis: sicut solet (vt aiunt) augeri habitus scientiæ: hæc vero quæstio non est hoc loco tractanda, sed cum dicetur de Ordinis sacramento.

Character Baptismi & Confirmationis neq; augeri, neq; remitti potest.

Character Ordinis an indiuisibilis.

ARTIC. VI.

Vtrum per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

In 3. q. 7. ar 5. Et 4. di. 4. q. 1. a. 4. q. 2. & 3 & q. 3. art. 1. q. 3. Et d. 7 q. 2. ar. 1 q. 1. & q 3 art. 2. q 3. & d 22. q 1 ar. 2. q 3. Ari 3. & 5. huius quæst.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character, per omnia enim sacramenta nouæ legis sit aliquis particeps sacerdotij Christi. Sed character sacramentalis nihil est aliud quam participatio sacerdotij Christi, vt dictum est. Ergo videtur, quod per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.*

2. Præter-

2. Præterea character se habet ad animam in qua est, sicut consecratio ad res consecratas. Sed per quodlibet sacramentum nouæ legis homo recipit gratiam sanctificantem * vt supra dictum est. Ergo videtur quod per quodlibet sacramentum nouæ legis imprimatur character.

Quæst prac. art. 1

3. Præterea, Character est res & sacramentum. In quolibet autem sacramento nouæ legis est aliquid, quod est res tantum, & aliquid quod est sacramentum tantum, & aliquid quod est res & sacramentum. Ergo per quodlibet sacramentum nouæ legis imprimitur character.

Art. prac.

Sed contra est, quod sacramenta, in quibus imprimitur character, non reiterantur, eo quod character est indelebilis, * vt dictum est. Quædam autem sacramenta iterantur, sicut patet de Pœnitentia & Matrimonio. Ergo non omnia sacramenta imprimunt characterem.

Qu. 61. art. 1 & 5.

Respondeo dicendum, quod (* sicut supra dictum est) sacramenta nouæ legis ad duo ordinantur scil. cet in remedium peccati, & ad cultum diuinum. Est autem omnibus sacramentis commune, quod per ea exhibetur aliquod remedium contra peccatum, per hoc quod gratiam conferunt. Non autem omnia sacramenta ordinantur directè ad diuinum cultum, sicut patet de pœnitentia, per quam homo liberatur a peccato, non autem per hoc sacramentum, exhibetur homini aliquid de nouo, pertinens ad diuinum cultum, sed restituitur in statum pristinum. Pertinet autem aliquod sacramentum ad diuinum cultum tripliciter, vno modo per modum ipsius actionis, alio modo per modum agentis, tertio modo per modum recipientis. Per modum quidem ipsius actionis pertinet ad diuinum cultum Eucharistia, in qua principaliter diuinus cultus consistit, in quantum est Ecclesiæ sacrificium. Et per hoc idem sacramentum non imprimitur homini character, quia per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud vlterius agendum, vel recipiendum in sacramentis, cum potius sit finis, & consummatio omnium sacramentorum, vt * Dionysius dicit in 3. c. Eccles. hierar. Continet tamen in seipso Christum, in quo non est character, sed tota sacerdotij plenitudo.

Cap. 3. Eccl. hierar. circa pri. illius.

Sed ad agentes in sacramentis, pertinet sacramentum ordinis, quia per hoc sacramentum deputantur homines ad sacramenta alijs tradenda. Sed ad recipientes pertinet sacramentum Baptismi, quia per ipsum homo accipit potestatem recipiendi alia Ecclesiæ sacramenta. Vnde Baptismus dicitur esse ianua omnium sacramentorum. Ad idem etiam ordinatur quodammodo confirmatio, vt infra suo loco dicetur. * Et ideo per hæc tria sacramenta character imprimitur, scilicet per Baptismum, Confirmationem, & Ordinem.

Qu. 72. art. 5

Ad primum ergo dicendum, quod per omnia sacramenta fit homo particeps sacerdotij Christi, vtpote percipiens aliquem effectum eius. Non tamen per omnia sacramenta aliquis deputatur ad agendum aliquid vel recipiendum, quod pertineat ad cultum sacerdotij Christi. Quod quidem exigitur ad hoc quod sacramentum characterem imprimat.

Ad secundum dicendum, quod per omnia sacramenta sanctificatur homo, secundum quod sanctitas importat munditiem a peccato, quæ fit per gratiam. Sed specialiter per quædam sacramenta, quæ characterem imprimunt homo sanctificatur quadam consecratione, vtpote deputatus ad diuinum cultum. Sicut etiam res inanimatæ sanctificari dicuntur, in quantum diuino cultui deputantur.

Ad tertium dicendum, quod licet character sit res & sacramentum: non tamen oportet, omne id quod est res & sacramentum, esse characterem. Quid autem sit res & sacramentum, in alijs sacramentis infra * dicetur.

In materia cuiusq; in speciali.

HIc articulus explicatus à nobis est sectio. 1. præcedentis disputationis: quoniam ad explicandam characteris naturam, necessarium fuit, omnes modos & fines characteris explicare, vnde hic nihil addendum occurrit.

QVÆSTIO LXIV.

De causa sacramentorum, in decem articulos diuisa.

DEinde considerandum est de causis sacramentorum, siue per authoritatem, siue per ministerium.

Et circa hoc quæruntur decem.

Primò, vtrum solus Deus interius operetur in sacramentis.

Secundo, vtrum institutio sacramentorum sit solum à Deo.

Tertiò, de potestate, quam Christus habuit in sacramentis.

Quarto, vtrum illam potestatem potuerit alius communicare.

Quinto, vtrum potestas ministerij in sacramentis conueniat malis.

Sextò, vtrum mali peccent dispensando sacramenta.

Septimo, vtrum Angeli possint esse ministri sacramentorum.

Octauo, vtrum intentio ministri requiratur in sacramentis.

Nono, vtrum requiratur ibi recta fides, ita scilicet, quod infidelis non possit tradere sacramenta.

Decimo, vtrum requiratur ibi recta intentio.

ARTIC. I.

Vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod non solus Deus, sed etiam minister interius operetur ad effectum sacramenti. Interior enim sacramenti effectus est, vt homo purgetur à peccatis, & illuminetur per gratiam. Sed ad ministros Ecclesiæ pertinet purgare, illuminare & perficere, vt patet p Dionys. * in 5. c. Eccl. hierar. Ergo videtur, quod non solus, sed etiam ministri Ecclesiæ interius operentur ad sacramenti effectum.

Infr. ar. 5 D. 4. dist. 1 q. 1. ar. 1. q. 1.

c. 5. 1. par. prin. totum.

2. Præterea, In collatione sacramentorum quædam orationum suffragia proponuntur. Sed orationes iustorum sunt magis apud Deum exaudibiles, quam quorumcunq; secundum illud Ioan. 9. Si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc Deus exaudit. Ergo videtur, quod maiorem effectum sacramenti consequatur ille, qui recipit ipsum à bono ministro. Sic ergo & minister aliquid operatur ad interiorem effectum, & non solus Deus.

3 Præterea, Dignior est homo, quam res inanimata. Sed res inanimata aliquid operatur ad interiorem effectum: nam aqua corpus tangit, & cor abluit, vt Augustinus * dicit super Ioan. Ergo homo aliquid operatur ad interiorem effectum sacramenti, & non solus Deus.

Tract 80. in Ioa. post m.

Sed contra est, quod dicitur Rom. 8. Deus est qui iustificat. Cum ergo interior effectus omnium sacramentorum sit iustificatio, videtur, quod solus Deus operetur interiorem effectum sacramenti.

Respondeo dicendum, quod operari aliquem effectum, contingit dupliciter, vno modo per modum principalis agentis, alio modo per modum instrumenti. Primo igitur modo solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti: tum quia solus Deus illabitur animæ, in qua sacramenti effectus existit, non autem potest aliquid immediate operari, vbi non est. Tum quia gratia, quæ est interior sacramenti effectus est à solo Deo, vt in secunda parte dictum est. * Character etiam, qui est interior quorundam sacramentorum effectus, est virtus instrumentalis, qui manat à principali agente, quod est Deus. Secundo autem modo homo potest operari ad interiorem effectum sacramenti, in quantum operatur per modum ministri: nam eadem ratio est ministri & instrumenti, vtrumq; enim actio exterius adhibetur: sed fortior effectum interiorem ex virtute principalis agentis, quod est Deus.

1. 1. q. 112. a.

Ad primum ergo dicendum, quod purgatio secundum quod attribuitur ministris Ecclesiæ, non est à peccato. Sed dicun-

dicuntur Diaconi purgare, in quantum vel immundos eyciunt à cœtu fidelium, vel eos sacris admonitionibus disponunt ad sacramentorum receptionem. Similiter etiam sacerdotes illuminare dicuntur sacrum populum, non quidem gratiam infundendo, sed sacramenta gratiæ tradendo, vt patet per Dionys. ibi.*

Locus citatus in arg. 1.

Ad secundum dicendum, quod orationes, quæ dicuntur in sacramentorum collatione, proponuntur Deo, nõ ex parte singularis personæ, sed ex parte totius Ecclesiæ, cuius preces sunt apud Deũ exaudibiles, secundũ illud Mat. 18. Si duo ex vobis cõsenserint super terram, de omni re, quãcunq; petierint, fiet illis à Patre meo. Nihil tamen prohibet, quin deuotio viri iusti, ad hoc aliquid operetur Illud tamen, quod est sacramenti effectus, non impetratur oratione Ecclesiæ, vel ministri, sed ex merito passionis Christi, cuius virtus operatur in sacramentis, vt dictum est. Vnde effectus sacramenti non datur melior per meliorem ministrum. Aliquid tamen annexum impetrari potest recipienti sacramentum, per deuotionem ministri. Nec tamen minister illud operatur, sed impetrat operandum à Deo.*

4.d.2.ar.2.

*Ad tertium dicendum, quod res inanimatæ non operantur aliquid ad interiorem effectum, nisi instrumentaliter vt dictũ est. * Et similiter homines non operantur ad sacramentorum interiorem effectum, nisi per modum ministerij, vt dictum est.**

In cor. ar. Ibid.

COMMENTARIVS.

CIrca titulum huius artic. aduertendum occurrit quæstionem in illo propositam non tam pertinere ad causas sacramentorum, de quibus titulus totius quæstionis erat propositus, quam ad explicandam principalem causam gratiæ, quæ est sacramentorum effectus, atque ita responsio D. Th. in articulo huic sensui respondet: dicit enim, solum Deum efficere gratiam, vel characterem, qui sunt effectus sacramentorum vt causam principalem: hominem vero posse concurrere, vt ministrum: quia eadem est ratio ministri, & instrumenti. Quæ res satis est à nobis in superioribus agitata. Nam quod sacramenta sint causæ instrumentales gratiæ, in q. 62. ostensũ est: quod vero solus Deus sit causa principalis ibidem tactum est, latius vero in materia de gratia traditur.

Quæri vero hoc loco potest, an minister sit etiam inter causas gratiæ computandus, & quemnam influxum in eum effectum habeat. Quæ res ex his quæ de charactere diximus, facile potest etiam expediri. Primo enim simpliciter asserendum est sacramentorum ministros habere potestatem ministerialem ad remittenda peccata & conferendam gratiam, atque illam conferre per sacramenta. Ita colligitur aperte ex Concilijs Florentino, in Decreto Eugenij, & Trident. sess. 7. 13. & 14. & patet ex veritate illorum verborum. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, Ioan. cap. 20. Ex quib⁹ sumpta est illa forma: Ego te absoluo. Quæ nõ esset vera, si minister non efficeret effectum sacramenti, vt significat Trid. d. sess. 14. cap. 1. & 6. & can. 3. ergo. Confirmatur, nam minister per verba consecrationis dicitur efficere Eucharistiam, seu conuersionem panis & vini, in Corpus & Sanguinem Christi. Ita enim loquuntur Concilium Florentinũ & Trident. supra: ergo eadem ratione per alias formas sacramentorum dicetur efficere gratiam. Nam, sicut in Eucharistia effectus formæ est consecratio materiæ: ita in aliis est sanctificatio personæ, cui confertur sacramentum. Ratio denique est, quia sacramẽtum omne (Eucharistia excepta) consistit in ipso vsu, qui includit actionem ministri: ergo illamet actio est instrumentum, per quod Deus gratiam confert. Atq; hac ratione in Eucharistiæ sumptione non dicitur minister conferre gratiam, nisi valde remote, quatenus applicat sacramentum iam factũ, quod est causa gratiæ, quæ applicatio neque est actio propria sacramentalis, nec pars sacramenti. At vero in cæteris sacramentis, quia ipsamet actio ministri est quodammodo instrumentalis effectio gratiæ sacramentalis: quia per illam actionem tanquam per instrumentum fit gratia: ideo minister efficiendo illam actionem dicitur efficere effectum sacramenti.

Ministri immediate sacramento efficiunt effectum sacramenti.

Secundo vero addendum est, ministrum non habere circa effectum sacramenti actionem aliquam vel influxum distinctum ab actione, vel influxu ipsorum sacramentorum: neque aliter illum conferre, quam dando & efficiendo sacramenta, per quæ ille confertur. Ita colligitur ex communi doctrina Conciliorum, & Theologorum, qui hoc sensu docent hanc potestatem ministrorum esse alligatam sacramentis, neque aliter quam per illa posse operari. Vnde Augustinus lib. 4. de Baptis. c. 22. inquit: Sacramentũ ministrorũ opere corporaliter adhiberi, sed per illud Deum hominis consecrationem spiritualiter operari, & lib. 3. cõtra litteras Petilia. c. 54. de ministro sacramenti sic loquitur: Ad ministrandum & dispensandum verbũ ac sacramentum, aliquid est, ad mundandũ vero, ac iustificandũ non est aliquid: quia hoc non operatur in interiori homine, nisi per quem creatus est totus homo. In quibus vltimis verbis videtur Augustinus, omnẽ prorsus effectionem gratiæ ministro negare: Sed exponẽdus est de effectioone propria, & principali, quam minister non habet, neque aliã, præter ministerium dandi sacramentum, quod est instrumentũ Dei ad efficiendã gratiam. Ratio præterea colligi potest ex his, quæ supra dicta sunt de charactere. Vbi ostendimus, illum non habere proprium ac physicum influxum in sacramẽtum, vel effectũ sacramenti. Hinc enim necessario sequitur, ministrũ ipsum nullam aliam physicã actionem habere immediate, præter verborum prolationem, ablutionem, vnctionẽ, vel aliam physicam actionem, per quam sacramentum confert immediatè, & per illud efficit gratiam.

Verus minister circa effectum sacramẽti idẽ omnino efficit siue consecratus siue non consecratus sit.

Ex quo intelligimus, non maiorem efficientiam physicam habere circa effectum sacramenti, ministrum consecratum, quam non consecratum, dummodo vterque verum sacramentum conficere valeat, vt contingit, v. g. in Baptismo dato à laico, vel à sacerdote. Ita docuit Soto, 4. d. 1. q. 5. arr. 1. cuius sententia vera est, quamuis oppositum doceat Palud. in 4. d. 1. q. 1. nu. 85. Quamquam non comparet ministrum Baptismi consecratum cum non consecrato, sed absolute ministrum Baptismi, & Matrimonij, cum ministris aliorum sacramentorum. Atq; idem sentit Capreol. ibi. q. 1. art 3. ad 2. Durandi contra 4. conclu. Soto probat suam sententiam, quia non est minus vera forma Baptismi, Ego te baptizo, prolata à laico, quam à sacerdote: sed illa nõ solum significat externam, sed etiam internam ablutionem: ergo eodem modo confert gratiam vnus, ac alius. Secundo, quia in Matrimonio nullus alius est minister, qui ad sacramentum concurrat, præter contrahentes ipsos, ergo, sicut in alijs sacramentis, in quibus requiritur minister consecratus, qui actione sua applicat formam sacramenti, vel etiam materiam, dicitur conferre gratiam, quæ per eam formam datur, ita etiam coniuges, quia exhibent actione sua sacramentale signum, quo constituitur sacramentum & datur gratia, dicentur efficere gratiam. Ratio vero à priori est, quia vbi minister consecratus sufficit ad sacramentum, ex institutione diuina est designatus ad illud ministerium saltẽ vt sufficiens causa eius in suo ordine. Quod autem hæc deputatio facta sit per consecrationem, aut sine illa, nihil confert ad efficientiã physicam, cum ostensum sit, characterem, qui per consecrationem datur, non esse virtutem physicam effectiuam gratiæ. Quamuis ergo in hoc differant minister consecratus & non consecratus, quod vnus confert sacramentum, vt minister ex officio, alius vero non, tamen in modo concurrendi ad effectum sacramenti nulla est differentia, nec maius est inconueniens, quod laicus vel etiam infidelis possit dici

gratiam

Non omnes concurrit ad eandos dispē sans Eucharistiam, quæ laicus.

gratiam cōferre, quam quod possit esse verus minister ad conficiendum & dandum sacramentum. Atq; eadem ratione centum, non magis concurrere ad gratiam, quæ per Eucharistiam datur, facerdotē dispensantem Eucharistiam consecratam, quam Diaconū, vel ēt laicum: quamuis Soto oppositum dicat. Et ratio est, quia nullus horū ministroru habet in illo effectu aliam actionem præter localē applicationē sacramēti: vnde, quod sacerdos habet virtutē ad conficiendū tale sacramentū, & non alius, poterit quidē conferre ad moralem dignitatem, & ad habendū ius dispensandi sacramentum, non verò ad efficientiam, de qua agimus. Quin potius, si res attente consideretur, in dispensatione huius sacramenti, prius tempore cessat actio ministri, quam gratia detur, nam minister solum applicat sacramentū ori, & ibi cessat eius actio, gratia verò postea datur in ipsa manducatione, quæ potius fit physica actione, & efficientia ipsius hominis susципientis, qui etiam non dicitur propriè conferre gratiam propter rationem suprà datam.

Quomodo sit intelligēdum D. Tho.

In solutione ad primum duo dicit D. Th. Primum est: Quod purgatio, secundum quod tribuitur à ministris Ecclesiæ, nō est à peccato, sed intelligendus est loqui ad mentem Dionysij c. 5. de cœlest. Hierar. vt citatur in cod. D. Th. reperitur tamē lib. de Eccles. Hierar. c. 7. Tribuit n. hanc actionem purgandi spiritualiter fideles, ministris Ecclesiæ, ad quos spectat docere, admonere ac disponere fideles ad sacramentorum susceptionem. Nihilominus tamen sub ministris Ecclesiæ comprehendamus sacerdotes, in quib. est potestas clauium, eis attribui potest purgatio etiam à peccato; eodem modo, quo eis tribuitur effectus sacramenti, scil. ministeriali modo; nam inter effectus sacramentorum comprehenditur purgatio à peccato. Secundo ait D. Th. sacerdotes illuminare populū, non gratiam infundendo, sed sacramenta gratiæ tradendo. Ex quibus verbis colligit Soto supra, sentire D. Tho. sacramentum non attingere effectionem illius qualitatis, quæ est gratia, quia cum gratia non fiat, nisi per infusionem, si sacramentum illam efficeret, eam etiam infunderet; ergo & sacerdos per sacramētum infunderet gratiam: quod D. Th. negat. Sed lōgè alia est mens D. Tho. quod. n. sacramenta gratiam efficiant, satis diserte in superiorib. docuit: atq; eodē sensu cōcedi potest, quod gratiam infundant. Hic vero solum voluit D. Th. docere, sacerdotes non illuminare interius, ac merè spiritualiter, circa mētem hominis operando, neq; aliqua alia speciali actione, prę terquam sacramenta gratiæ trādendo.

In solutione ad secundum tangit D. Th. quæstionē illam, quid sanctitas, meritū, aut oratio ministri cōferat ad effectum sacramēti, de qua re diximus supra disp. 7. sect. 5. Solutio ad 3. nulla indiget expositione.

ARTICVLVS II.

Vtrum sacramenta sint solū ex institutione diuina.

4 dist. 3. q. 1. ar. 2 q. 2. cor. & dist 5 q. 1. art. 1.

AD secundum sic proceditur. *Videtur quod sacramenta nō sint solum ex institutione diuina. Ea enim quæ sunt diuinitus instituta, traduntur nobis in sacra scriptura. Sed quædam aguntur in sacramentis, de quibus nulla fit mentio in sacra scriptura, puta, de chrismate, quo homines confirmātur, & oleo, quo sacerdotes inunguntur: & de multis alijs tam verbis, quam factis, quibus vtimur in sacramentis. Non ergo sacramenta sunt solum ex institutione diuina.*

Ei 21. c. 6 parum ante med. to. 5.

2. *Præterea, Sacramenta sunt quædam signa. Res autem sensibiles naturaliter quædam significant, nec potest dici quod Deus quibusdam significationibus delectetur, & non aliis, quia ipse omnia, quæ fecit, approbat. Hoc autem proprium videtur esse dæmonum, vt quibusdam signis ad aliquid alliciantur, dicit enim Augustin.* * *21. de ciuit. Dei. Alliciuntur dæmones ad inhabitandum per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit, delectabilius pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis. Non ergo videtur, quod sacramenta indigeant esse ex institutione diuina.*

3. *Præterea, Apostoli vicem Dei gesserunt in terris: vnde Apostolus dicit 2. ad Corin. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, id est, ac si ipse Christus donasset. Sic ergo videtur, quod Apostoli & eorum successores possint noua sacramenta instituere.*

Sed contra est quod ille instituit aliquid, qui dat ei robur & virtutem, sicut patet de institutoribus legum. Sed virtus sacramenti est a solo Deo vt patet ex prædictis. Ergo solus Deus potest instituere sacramentum.* *Art. præc. 62. ar. 2 & 5*

Respondeo dicendum, quod (sicut ex supra dictis patet) sacramenta instrumentaliter operantur ad spirituales effectus. Instrumentum autem habet virtutem a principali agente. Agens autem respectu sacramenti est duplex, scil. instituens sacramentum, & vtens sacramento instituto, applicando scil. ipsum ad inducendum effectum. Virtus autem sacramenti non potest esse ab eo qui vtitur sacramento, quia non operatur nisi per modum ministerij. Vnde relinquitur, quod virtus sacramenti sit ab eo, qui instituit sacramentum. Cum igitur virtus sacramenti sit a solo Deo, consequens est, quod solus Deus sit sacramentorum institutor.* *Art præc.*

Ad primum ergo dicendum, quod illa, quæ aguntur in sacramentis per homines instituta, non sunt de necessitate sacramēti, sed ad quandam solemnitatē, quæ adhibetur sacramentis, ad excitandam deuotionem & reuerentiam in his qui sacramenta suscipiunt. Ea vero quæ sunt de necessitate sacramenti, ab ipso Christo instituta sunt, qui est Deus & homo. Et licet non sint omnia tradita in scripturis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apostolorum traditione, sicut Apost. dicit 1. ad Cor. 11. Cætera cum venero, disponam.

Ad secundum dicendum, quod res sensibiles aptitudinem quandam habent ad significandum spirituales effectus ex sua natura: sed ista aptitudo determinatur ad specialem significationem ex institutione diuina. Et hoc est quod Hugo de S. Victor. dicit, quod sacramētum ex institutione significat. Præelegit tamen Deus quasdam res alias ad significationes sacramentales, non quia ad eas contrahatur eius effectus, sed vt sit conuenientior significatio.* *Lib. 1. de sacra p. c. 2*

Ad tertium dicendum, quod Apostoli & eorum successores, sunt Vicarij Dei, quantum ad regimen Ecclesiæ constituæ per fidem & fidei sacramenta. Vnde sicut non licet eis constituere aliam Ecclesiam, ita non licet eis tradere aliam fidem, neq; instituere alia sacramenta, sed per sacramenta, quæ de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata Ecclesia Christi.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thom. solum de facto quæstionem proponere videatur; respondet tamen etiam de potestate, negando posse alium præter Deum sacramenta instituere: quod intelligit de connaturali, & intrinseca potestate, quam vocant supremæ authoritatis: nam de alijs inferioribus, articulis sequentibus dicturus est: & hoc sensu assertio D. Thomæ est perspicua, præsertim si intelligatur solum de sacramentis nouæ legis, vt iuxta mentem, & rationem eius satis commode exponi potest. Probat enim prædictam assertionem, quia cum solus Deus possit esse principalis author gratiæ, solus etiam ipse potest dare sacramentis virtutem conferendi gratiam: & consequenter solus ipse potest ea instituere. Quia ex institutione habent sacramenta prædictam virtutem. Quæ ratio vim habet, siue virtus sacramentorum ad efficiendam gratiam sit physica, siue moralis, siue per modum causæ propriæ, siue per modum conditionis, ad cuius præsentiam infallibiliter gratia detur; quia omnibus his modis solus Deus potest efficere, vt collatio gratiæ sit infallibiliter coniuncta cum susceptione, seu præsentia sacramenti, vt bene Caietanus notauit. Hæc vero ratio, vt constat, directe solum procedit de sacramentis nouæ legis, quorum est propria hæc virtus. Atque eadem fe-

dem fere ratio applicari potest circumcisioni, & sacramento legis naturæ, quatenus in illis infallibiliter dabatur gratia paruulis ex lege diuina. Quomodo aût extendi etiam possit ad sacramenta vetera, quatenus erant nuda signa, dicemus in sequenti disputatione, vbi rem totam latius tractabimus. Argumenta D. Thom. non indigent expositione.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus, secundum quod homo, habuerit potestatem operandi interiorem effectum sacramentorum.

Inf. ar 4 co. Et 4. dist. 5. q. 1. art. 1. & q. 2. art. 2 q. 2.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Christus secundum quod homo, habuerit potestatem interiorem effectum sacramentorum. Dicit enim Ioann. Baptista, vt habetur Ioannis primo. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Sed baptizare in Spiritu sancto, est interius gratiam Spiritus sancti conferre, Spiritus sanctus autem descendit super Christum in quantum homo, non in quantum Deus, quia sic ipse dat Spiritum sanctum. Ergo videtur, quod Christus secundum quod homo, habuerit potestatem interiorem effectum sacramentorum causandi.

Præterea, Matth. 9. Dominus dicit: Sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Sed remissio peccatorum est interior effectus sacramenti. Ergo videtur, quod Christus, secundum quod homo, interiorem effectum sacramentorum operetur.

3. Præterea, Institutio sacramentorum pertinet ad eum, qui tanquam principale agens operatur ad interiorem sacramenti effectum. Manifestum est autem, quod Christus sacramenta instituit. Ergo ipse est, qui interius operatur sacramentorum effectum.

4. Præterea, Nullus potest sine sacramento effectum sacramenti conferre, nisi propria virtute sacramenti effectum operetur. Sed Christus sine sacramento contulit sacramenti effectum, vt patet in Magdalena, cui dixit: Dimittuntur tibi peccata. Ergo videtur, quod Christus secundum quod homo, operetur interiorem sacramenti effectum.

5. Præterea, Illud in cuius virtute sacramentum operatur, est principale agens ad interiorem effectum. Sed sacramenta habent virtutem ex passione Christi & invocatione nominis eius, secundum illud 1. ad Corint. 1. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ergo Christus in quantum homo, operatur interiorem effectum sacramenti.

Habetur 1. q. 1. Multi sacularium. a med. Illius simile habet Aug. lib. 3. cont. Donat. c 10. a med. tom. 7.

Sed contra est, quod August. dicit, quod in sacramentis diuina virtus secretius operatur salutem. Diuina autem virtus est Christi, secundum quod est Deus non autem secundum quod est homo. Ergo Christus non operatur interiorem sacramenti effectum, secundum quod est homo, sed secundum quod est Deus.*

Quæst. 48. & 49.

Respondeo dicendum, quod interiorem sacramentorum effectum operatur Christus, & secundum quod est Deus, & secundum quod est homo, aliter tamen & aliter. Nam secundum quod est Deus, operatur in sacramentis per authoritatem: secundum autem quod est homo, operatur ad interiores effectus sacramentorum meritorie & efficienter, seu instrumentaliter. Dictum est enim quod passio Christi, quæ competit ei secundum humanam naturam, causa est nostræ iustificationis, & meritorie & effectiue, non quidem per modum principalis agentis, siue per authoritatem, sed per modum instrumenti, inquantum humanitas est instrumentum diuinitatis eius, vt supra dictum est. * Sed tamen quia est instrumentum coniunctum diuinitati in persona, habet quandam principalitatem & causalitatem respectu*

Quæst 13. ar. 2. & 3.

*instrumentorum extrinsecorum, qui sunt ministri Ecclesiæ, vt ex supra dictis patet. * Et ideo sicut Christus in quantum Deus, habet potestatem authoritatis in sacramentis, ita inquantum homo, habet potestatem ministerij principalis, siue potestatem excellentiæ. Qua quidem consistit in quatuor. Primo quidem in hoc, quod meritum & virtus passionis eius operatur in sacramentis, vt supra dictum est. * Et quia virtus passionis copulatur nobis per fidem (secundum illud ad Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius) quam fidem per inuocationem nominis Christi protestamur, ideo secundo ad potestatem excellentiæ, quam Christus habet in sacramentis, pertinet quod in eius nomine sacramenta sanctificantur Et quia ex eius institutione sacramenta virtutem obtinent: inde est quod tertio ad excellentiam potestatis Christi pertinet, quod ipse qui dedit virtutem sacramentis, potuit instituere sacramenta: Et quia causa dependet ab effectu, sed potius è conuerso: ideo quarto ad excellentiam potestatis Christi pertinet, quod ipse potuit effectum sacramentorum sine exteriori sacramento conferre.*

Art. 1. huius quæst. Quæst. 62. art. 5.

*Et per hoc patet responsio ad obiecta, vtraque enim pars obiectionum, secundum aliquid vera est, vt dictum est.**

In corp. art.

COMMENTARIVS.

QVæstio hæc, prout à Diuo Thoma proponitur, magis pertinet ad disputationem de causis gratiæ, quam de causis sacramentorum, eam tamen hoc loco inseruit, vt ex potestate, quam Christus habuit ad conferendam gratiam, explicaret eam, quam habuit ad instituenda sacramenta. Sed de hac re ex professo disseruimus in primo tomo huius tertiæ part. disputat. 47. section. 1. & ideo hoc loco non erit necesse plura addere, littera enim D. Thom. per se satis perspicua est.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

4. dist. 5 q. 1. ar 2. & ar. 3. q. 1 & 2.

Ad quartum sic proceditur Videtur, quod Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis, non potuerit ministris communicare. Vt enim argumentatur August. contra Maxim. Si potuit & non voluit, inuidus fuit. Sed inuidia longè fuit à Christo, in quo fuit summa plenitudo charitatis. Ergo cum Christus non communicauerit suam potestatem ministris, videtur quod non potuerit communicare.*

Lib 3 cont. Max. c 7. ad fin to 6.

Tract 72. in Ioann post me. tom 9.

*2. Præterea. Super illud Ioannis decimoquarto. Maiora horum faciet, dicit Augustinus. * Prorsus maius hoc esse dixerim, scilicet, vt ex impio iustus fiat, quam creare cœlum & terram. Sed Christus non potuit communicare discipulis, quod crearent cœlum & terram. Ergo neque quod iustificarent impium. Cum igitur iustificatio impij fiat per potestatem Christi, quam habet in sacramentis, videtur, quod potestatem suam, quam in sacramentis habuit, non potuerit ministris communicare.*

3. Præterea, Christo, in quantum est caput Ecclesiæ competit, vt ab ipso gratia deriuetur ad alios secundum illud Ioannis primo. De plenitudine eius nos omnes accipimus. Sed hoc non fuit aliis communicabile, quia sic Ecclesia esset monstrosa multa capita habens Ergo videtur, quod Christus potestatem suam non potuerit ministris communicare.

Tract. 5. in Euag Ioan. nō multum ante me. to 9

Sed contra est, quod super illud Ioannis primo. Ego nesciebam eum, dicit Augustinus quod non nouerat potestatem Baptismi ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturum. Hoc autem non ignorasset Ioannes, si talis potestas*

communicabilis non esset, potuit ergo suam potestatem Christus ministris communicare.

Art. præced. Respondeo dicendum, quod sicut dictum est. * Christus in sacramentis habuit duplicem potestatem. Vnam authoritatis, quæ competit ei secundum quod Deus, & talis potestas nulli creaturæ potuit communicari, sicut nec diuina essentia. Aliam potestatem habuit excellentiæ, quæ competit ei secundum quod homo. Et talem potestatem potuit ministris communicare, dando scil. eis tantam gratiæ plenitudinem, vt eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectus, vt ad inuocationem nominum ipsorum sanctificarentur sacramenta, & vt ipsi possent sacramenta instituere & sine ritu sacramentorum effectum sacramentorum conferre solo imperio. Potest enim instrumentum coniunctum quanto fuerit fortius, tanto magis virtutem suam instrumento separato tribuere, sicut manus baculo. *

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non ex inuidia prætermisit potestatem excellentiæ ecclesiæ ministris communicare, sed propter fidelium vtilitatem, ne in homine spem ponerent, & ne essent diuersa sacramenta. Ex quibus diuisio in Ecclesia oriretur: sicut apud illos qui dicebant, Ego sum Pauli, ego autem Cephæ, ego vero &c. vt dicitur primæ ad Corinth. 1.

Ad secundum dicendum, quod obiectio illa procedit de potestate authoritatis, quæ conuenit Christo secundum quod est Deus, licet & potestas excellentiæ possit authoritas nominari, per comparationem ad alios ministros. Vnde super illud pri-
Gloss ord. ib. mæ ad Corint. 1. Diuisus est Christus? dicit gloss. * quod potuit eis dare authoritatem Baptismi, quibus contulit ministerium.

Ad tertium dicendum, quod ad hoc inconueniens euitandum, ne scilicet multa capita in Ecclesia essent, Christus noluit potestatem suæ excellentiæ ministris communicare. Si tamen communicasset, ipse esset caput principaliter, alij vero secundario.

COMMENTARIVS.

HAnc quæstionem tetigimus etiam loco supra citato: & iterum in sequenti disputatione eam attingemus, nunc, quod ad literam Diui Thomæ attinet, solum occurrit considerandum, quod D. Thom. respondeat secundo argumento, quod in hunc modum proposuerat. Maius est iustificare impium, quã creare cœlum, & terram, sed Christus non potuit communicare ministris, quod crearent cœlum & terram: ergo nec quod iustificarent impium. Respondet autem, argumentum hoc procedere de potestate authoritatis, quæ conuenit Christo secundũ
Quam vim habeat solutio D. Th. quod est Deus. Quæ solutio non videtur euacuare totam argumenti difficultatem. Nã eadem proportione vrgeri potest argumentum: quia maius est iustificare, quam creare, sed potestas instrumentalis creandi non potest communicari: ergo nec potestas instrumentalis iustificandi. Cui argumento, si vera sunt quæ supra diximus, facile responderi potest, negando Minorem: sed iuxta mentem D. Tho. dicendum videtur, maiorem propositionem intelligendam esse de potestate iustificandi per propriam authoritatem, non vero de potestate instrumentaria. Et ratio reddi potest, quia licet creatio & iustificatio æqualem potentiam requirant in principali operante: iustificatio tamen est opus maioris misericordiæ, vt Aug. dixit, tract. 72. in Ioan. Atq; ita in causa instrumentaria non reperitur hic excessus respectu iustificationis, & alunde creationis opus (iuxta hanc sententiam) habet specialem difficultatem propter modum, quo fit ex nihilo & sine concursu subiecti: sed de hoc alias.

):(

Artic. IV.

DISPVTATIO XII.

De causa instituente sacramenta.

QVoniam sacramenta non sunt res, aut signa mere naturalia, sed ex impositione pendent: ideo duplicem causam requirunt, alteram quodammodo remotam & primam, quæ illa ad significandum imponat, & consequenter eorum essentiam seu essentialia principia inf. uat. Alteram proximè efficientem, & applicantem sacramentum. De priori egit Diuus Thomas in his articulis, de posteriori vero in sequentibus, quorum materiam in seq. disp. cõprehendemus. Nunc de priori causa duo breuiter tractanda sunt: primum de facto, quæ fuerit. Deinde de possibili, quæ potuerit esse causa institutionis sacramentorum.

SECTIO I.

Vtrum omnia sacramenta fuerint à Deo, vel à Christo Domino immediate instituta.

PRima sententia est hæreticorum huius temporis, qui solum duo sacramenta dicunt esse à Christo instituta: quia de his tantum existimant fieri mentionem in Scriptura: & reliqua, quæ in Scriptura nõ sunt expressa, vocãt traditiones humanas. Sed si quis recte consideret, isti non negant, Christum instituisse omnia sacramenta, quæ in lege noua esse existimant, sed errant circa numerum sacramentorum. Contra quorum errorem q. 65. disputandum est.

Secunda sententia est quorundam Catholicorum, qui negarũt, Christum immediatè instituisse omnia sacramenta, præsertim Confirmationem, & Extremam vnctionem. Sed quia huiusmodi opiniones cõmodius tractabuntur, disputando de singulis sacramentis, ideo nunc illis prætermissis, breuiter est definienda veritas. Et prius dicemus de sacramentis nouæ legis, postea de reliquis.

Dico primo. Christus Dominus immediatè ac per se ipsum instituit omnia sacramenta nouæ legis. *Omnia sacramenta à Christo immediate instituta.*
Conclusio est omnino certa ex definitione Concilij Trident. sess. 7. canon. 1. vbi sic inquit. Si quis dixerit sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit. Vbi prætermisit Concilium illam particulam, Immediate, & per seipsum, & ideo non dixi absolute, conclusionem esse de fide, tamen hanc fuisse Concilij mentem vix potest dubitari. Primo ex proprietate sermonis. Nã quæ Christus immediate non præcepit, etiam si ab Ecclesia præcipiantur per potestatem ab ipso acceptam, non dicuntur esse præcepta à Christo, sed ab Ecclesia: ergo eadem ratione si non Christus immediate, sed Ecclesia per potestatem ab ipso acceptam, instituisset vel omnia, vel aliqua sacramenta, non posset proprie ac vere simpliciter dici, omnia sacramenta esse à Christo instituta. Cum ergo Concilium hoc absolutè doceat, plane loquitur de immediata institutione. Secundo, quia idem Concilium eadem sessione, canone decimotertio, longe aliter loquitur de cæremonijs, seu ritibus sacramentalibus, qui in solemni sacramentorum administratione adhiberi solent, quos ab Ecclesia approbatos esse dicit, & consuetudine receptos, sentiens huiusmodi ritus esse ab Ecclesia approbatos & institutos per potestatem à Christo acceptam, vt expressius dixit sessione 21. capite secundo: ergo sentit, sacramenta non hoc modo, sed immediate fuisse à Christo instituta. Propter hanc enim causam longe aliter de sacramentis, quam de sacramentalibus loquitur. Quod egregiè confirmari potest ex illo capite sessionis vigesimæ primæ, vbi ait, Perpetuo fuisse in Ecclesia potestatem,

tem, vt in sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, posset ea statuere, vel mutare, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum sacramẽtorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire iudicaret. In quibus verbis illud maxime ponderandum est, Salua illorum substantia, quo aperte docet Concilium, Ecclesiam nullam habere potestatem ad mutandam substantiam sacramẽtorum, vtpote, quod non fuerint a Deo proxime instituta: neq; in ea vllam potestatem accepit. Supponit ergo, Christum ipsum tradidisse Ecclesiæ sacramentorum substantiam, eamq; immutabilem esse voluisse. Hoc autem ipsum fuit, sacramenta immediatè instituere. Denique de institutione sacramentorum, quod fuerit à Christo mediate vel immediate, nullum erat dubium, neq; aliquis vnquam negauit, omnia sacramenta esse à Christo instituta alterutro ex dictis modis. Quod ergo ab aliquibus reuocabatur in dubium, an scilicet omnia essent à Christo immediate instituta, voluit docere Concilium. Et ideo inferius sessione 24. can. 1. de Extrema vnctione, de qua maxime dubitari poterat, definit, illam esse à Christo institutam, & à Sancto Iacobo promulgatam. Qua distributione satis declarat, se loqui de immediata institutione.

Secundò, hæc definitio Concilij habet fundamentum in Scriptura, in qua institutione duorum sacramentorum à Christo traditas clare & expresse habemus, scilicet Baptismi, & Eucharistiæ. Matth. 26. & 28. de duobus vero alijs, scilicet Pœnitentia, & Ordine. Quamuis non sit tam aperta materiæ & formæ expressio, tamen de Pœnitentia satis significata est illis verbis Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. De Ordine vero in illis. Hoc facite. Matth. 26. & ex his à paritate rationis intelligimus, reliqua omnia, quæ sunt vera, ac propria sacramenta, eodem modo esse à Christo instituta. Quamuis eorum institutio scripta expresse non sit: quia ex traditione Ecclesiæ habemus in hoc omnia sacramenta esse æqualia, atque omnia pertinere ad Ecclesiæ fundamenta, quæ immutabilia esse oportuit. Et confirmatur, quia si aliquis præter Christum potest existimari institutor alicuius sacramenti, maxime Apostoli: sed Apostoli in Scriptura non dicuntur institutores, sed dispensatores sacramentorum, & ministri Christi, 1. ad Corinth. 3. Quid est Paulus? Quid vero Apollo? Ministri sunt eius, cui credidistis, & cap. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi: & dispensatores mysteriorum Dei. 1. Pet. 4. Sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

Tertio, ex Patribus, Ambros. 4. de sacramen. cap. 4. Author sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? Augustinus Epist. 118. c. 1. Primum (inquit) tenere te volo Dominum nostrũ Iesum Christum leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui. Vnde sacramẽtis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius: & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur. Quę vltima verba cũ debito moderamine interpretanda sunt. Videtur n. eis August. significare, solũ ea sacramenta esse à Christo instituta, quæ in Scriptura continentur. Et difficultatem augent verba, quæ paulo post subdit: Illa autem, quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidẽ toto terrarum orbe obseruãtur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata, atque statuta retineri. Hæc vero vltima verba in primis non sunt intelligenda de sacramẽtis: nulla enim sunt (vt dixi) ab Apostolis, vel Conciliis instituta, sed de alijs quibusdam cæremonijs, quas vniuersa seruat Ecclesia, vt sunt celebratio Paschatis, & aliæ similes, in quibus August. ponit exemplum. Deinde non est vniuersaliter intelligendum, omnia, quę in Scriptura sacra non continentur, esse ab hominibus instituta: & non immediate à Christo: nam aliqua potuerunt Apostoli ab ipsius Christi ore accipere, & Ecclesiæ tradere: etiam si scripta non sint, docuit hoc loco D. Thom. art. 2. ad 1. dicens, omnia, quæ sunt de necessitate sacramentorum, esse à Christo instituta, & licet non sint omnia tradita in scripturis, ea tamen habere Ecclesiam ex familiari Apostolorum traditione. Quod ideo D. Tho. dixit, quia, licet omnia sacramenta habeant in Scriptura aliquod fundamentum, non tamen omnium institutio est ibi sufficienter expressa, secluſa traditione.

Dices, si ea, quæ traditione habentur, interdum creduntur manasse immediate à Christo, interdum vero ab Apostolis, vel Ecclesia, quomodo iudicare possumus, quando traditio est prioris generis, aut posterioris? nam ex sola antiquitate discerni non possunt. Quamquam n. August. libr. 4. de Baptismo, c. 24. dicat, Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec à conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissime creditur, licet (inquam) hoc verum sit, fieri tamen potest, vt hæc nitantur authoritate Apostolica, aut tamquam promulgante Christi voluntatem & institutionem, aut tamquã instituente & ordinante. Et in hoc diiudicando magna est difficultas. Quia ex sola antiquitate, vt dixi, discerni non potest. Et ideo obseruanda primo est materia traditionis. Nam si pertineat ad substantialia fundamenta fidei seu Ecclesiæ, signum est ab ipso Christo manasse immediate, quia solus ipse est author fidei & Ecclesiæ: & huiusmodi est traditio, de qua nunc agimus. Deinde ipsamet traditio consulenda est: ipsa n. seipsam manifestat, qualis sit, quia nimirum simul tradit, & docet suam originem. Vt in præsenti: non solum ex traditione habemus sacramenta, sed etiam eorum originem, scilicet Christi institutionem. Deniq; Ecclesiæ authoritate, & definitione, seu communi consensu de origine vniuscuiusq; traditionis iudicandum est. Atq; in hunc modum exponendus etiam est alius locus Augustini lib. 3. de Doctrin. Christ. c. 9. vbi agens de sacramentis nouæ legis, inquit: Quædam pauca pro multis, eademq; factu facillima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina. Intelligit enim Dominum tradidisse, vt eorum authorem, Apostolos vero, vt promulgatores. Est etiã alius locus non facilis apud Cyprian. qui in eundem sensum trahi, ac pie exponi debet. Nã in serm. de lotione pedũ, postquam de Eucharistiæ sacramento rectissime dixit, Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor, & author, subdit deinde. In cæteris homines Spiritum sanctũ habuere doctorẽ, & sicut par est Spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est authoritas, & potestas, nec minus ratum est, q̃ dictante Spiritu sancto, Apostoli tradiderunt, q̃, quod ipse tradidit, & in sui commemorationem præcepit. Qui locus primum ita potest exponi: vt licet in illis primis verbis: Ipse summus sacerdos sui est sacramẽti institutor & author, in singulari de sacramẽto loquatur, non tamen de vno definito, sed de quolibet: atq; adeo de omnibus sacramentis nouæ legis: nam ibidem plane docet, Baptismũ, Pœnitentiam, & alia esse à Christo instituta. C. ũ ergo subdit. Reliqua tradita esse ab homin ib. Spiritu sancto dictante, nõ intelligit de sacramentis, sed de alijs ritib. & cæremonijs. Vel si aliqua est constituenda differentia inter Eucharistiam & alia sacramenta, nõ est ponenda in institutione, seu materiæ & formæ designatione, sed in promulgatione, & vsu. Nam sacramentũ Eucharistiæ, non solum per se instituere, sed etiã per se conficere Christus voluit, quod in nullo alio sacramẽto feciſſe constat. Nam, licet probabile sit, aliquos per se ipsum baptizasse, id tamen in Scriptura non legitur. &

tur: & quamuis etiam Apostolos Sacerdotes ordinauerit, non tamen proprie conferendo sacramentum, sed percellentiq; potestatem illis verbis, Hoc facite, &c. & illis, Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Fuit etiam in hoc singulare Eucharistiæ sacramentum, quod non solum Christus tradidit, sed etiam accepit. Denique aduertit rectè D. Tho. in 4. dist. 23. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 3. ad primum & secundum, in Scriptura explicatius tradita esse quædam sacramenta, quæ sunt præcipua: & magis necessaria: alia vero per Apostolos fuisse tradita, quibus à Christo fuerint et instituta: & ibidē pie exponit Catholicos authores dicentes, quædā sacramenta esse ex institutione Apostolorū, q; per institutionē, intelligant promulgationem.

Quarto, afferre possumus rationes & congruentias: ob quas Christus hanc institutionem sacramentorum sibi soli reseruauit. Primo, quia hæc institutio pertinet ad quamdam excellentiæ potestatem, quam decuit soli humanitati Christi communicari propter singularem eius dignitatem, & excellēs meritum. Nunc n. non agimus, an hæc potestas alijs hominib. communicari potuerit: & ideo non vtimur rationibus sumptis ex rei possibilitate, sed ex decentia. Secundum indicat D. Tho. hic art. 4. ad 1. dicens, Christum per se solum instituisse sacramenta propter fidelium vtilitatem, ne in homine spem ponerent. Vnde, sicut fides Christi Dei hominis est necessaria ad salutem, & in lege noua oportet, vt sit explicita, ita etiam decuit, ipsum esse authorē sacramentorum, in quibus fit huius fidei professio, & per quæ applicatur hominib. gratia, & iustitia propter merita Christi. Tertiam addit D. Tho. eodem loco, scilicet, ne varia sacramēta multiplicarentur, ex quo facile nasci poterant diuisiones, & schismata in Ecclesia. Quartam addit ibid. solut. ad 3. quia solus Christus est caput Ecclesiæ, eiusq; institutor & author, & ideo ad eum pertinuit illius iacere fundamenta, & dare sensibilia signa, quibus homines in hac Ecclesia congregarentur, & ab alijs congregationibus secernerentur. Nam licet sacramenta sola non sufficiant ad discernendam Ecclesiam, & ad veritatem & vnitatem eius iudicandam, nisi simul alia concurrant, præsertim coniunctio cum Christi Vicario in terris per fidem & obedientiam, sunt tamen vnum ex præcipuis signis & maxime necessarijs ad fideles in vno corpore Ecclesiæ congregandos, vt Augustinus dixit 19. contra Faust. c. 11. & ideo fuit valde conuenies per Christum immediate tradi.

Sacramenta veteris legis omnia à Deo immediate instituta

Dico secundo, Sacramenta veteris legis omnia fuere ab ipso Deo immediate instituta. Conclusio est certa, nam de circumcisione constat ex Genes. 17. de reliquis vero ex toto Exodo, & Leuitico. Nam sicut illa lex diuina fuit, ita sacrificia, & sacramēta eius ab ipso Deo sunt tradita. Nam quod Io. 1. dicitur, lex per Moysen data est, intelligitur tamq; per ministrum, & promulgatorē tantū: & ideo semper in Exodo Leuitico præmittitur, Dixit Dominus ad Moysen, & eadē ratione non refert, q; per angelos data fuerint illa sacramēta, sicut et per eos data fuit illa lex, teste Paulo, quia etiam ipsi non erant nisi ministri & legati, per quos Deus suam voluntatem ostendebat. Institutio ergo ipsa diuina fuit, solumq; Deū habuit proprium authorem. Ratio huius assertionis præcipua est, quia Deus voluit lege, ac cæremonijs à seipso latis, populum illum singulariter sibi coniungere, & à ritu gentilium segregari. Deinde, quia quod ad circumcisionem attinet, cum in ea dāda esset gratia ad remittendum originale peccatū, necessaria erat authoritas, & promissio diuina: quod vero spectat ad alia sacramēta illius legis, quamuis hoc sensu vacua essent, q; in eis non daretur gratia præter meritum suscipientium, erant tamen quodam modo grauida mysteriorū & sacramentorum nouæ legis, quæ in illis præfigurabantur, & præmittebantur: & ideo etiam in illorum institutione erat necessaria diuina sapientia, & authoritas illa quæ futura mysteria cognosceret & accōmodatis signis posset iudicare: hęc, quæ potestatē haberet promittēdi talia mysteria, & gratiam per sacramenta legis nouæ conferendam.

Dices, Ergo quoad institutionem & authorem eius fuerunt digniora vetera illa sacramenta quàm noua, quia illa tradita sunt à Deo, vt Deus est per diuinitatem: hæc vero à Christo homine per humanitatem: Respondetur negando consequentiam, quia, licet Christus per humanitatem instituerit nostra sacramenta, hoc tamen non excludit, quin prima & principalis causa & ratio huius institutionis fuerit voluntas diuina, ad quam Christus vt homo, suam humanam voluntatem conformabat: atq; ita in hoc est quædam æqualitas inter vetera & noua sacramenta: in hoc autem nostra superant, quod illa per purum hominem immediatè data sunt: hæc vero per hominem Deum. Item, quod circa illorum institutionem, nullam potestatem, vel authoritatem habuit ille homo, per quem à Deo data sunt, sed nudum ministerium promulgandi voluntatem diuinam, in nostris vero sacramentis instituendis simul cum diuina voluntate & authoritate, intercesit voluntas Christi hominis, qui etiam vt homo, id est, in humanitate sua habuit potestatem excellentiæ, qua, sicut potest leges ferre, & gratiam dare, ita etiam sacramenta potuit instituere, & gratiam per eam dandam promittere, & ad ea suscipienda obligare. Quod quidem pertinet ad dignitatem humanitatis assumptæ, & sacramentorum dignitatem non minuit, sicut, quod nunc detur gratia per sacramenta, pertinet ad ipsorum sacramentorum dignitatem, nihil minuit de perfectione & dignitate ipsius gratiæ, cum semper principalis eius author sit Deus.

Excellentia institutionis nostrorum sacramentorum.

Dico tertio. Etiam sacramentum legis naturę fuit ab ipso Deo immediate institutum. Contra hanc assertionem videtur scribere So. in quarto, distinctione quinta, quæstione prima, articulo secundo, qui in hoc ponit differentiam inter legem naturæ, & veterem ac nouam, quod in his sunt sacramenta à Deo instituta, non vero in illa. Quia sacramenta (inquit) illius legis, neque habebant virtutem conferendæ gratiæ, nisi implicite & valde obscure. Sed ipse procedit in ea sententia, quæ negat fuisse in ea lege institutum externum ac sensibile remedium originalis peccati, tamen supponendo, vt supra docuimus, fuisse in ea lege aliquod sacramentum, in quo dabatur gratia & delebatur originale peccatum, necessario dicendum est, illud manasse ex diuina institutione, quia nullus poterat talem medicinam adhibere peccato originali, nec gratiam sub tali signo promittere, nisi solus Deus, vel ex commissione eius: non potest autem apparenti aliquo fundamento dici hoc fuisse alicui homini commissum: nam si hoc in lege veteri, & noua factum non est, nec fieri decuit, multo minus in lege naturæ fieri oportebat. Dices, Tunc non fuit à Deo determinatum aliquod signum, sed voluntate humana determinabatur: & verisimile est, vt supra dixi, fuisse tunc potestatem in fideli republica definiendi huiusmodi signum seu cæremoniam, & obligandi fideles ad vtendum illo signo, & non alio: ergo institutio talis signi erat humana, & non diuina. Respondetur, argumentum solum concludere, institutionem Dei, non fuisse eiusdem modi, cuius fuit in lege veteri, vel noua: non tamen quod non fuerit diuina institutio, Deus n. voluit & instituit, vt signo aliquo sensibili applicaretur remedium originalis peccati per externam fidei professionem, & applicationem, in qua gratia daretur: hoc n. non fuit inuentum humanum, sed diuinum. Liberum autem reliquit hominib. vt hoc, vel illo signo vterentur. Vnde solum fit, determinationem signi fuisse ex voluntate humana, vel priuata, vel publica: non tamen ipsam sacramenti institutionem.

Immediatum sacramenti legis naturæ author fuit Deus.

Obiectio.

Responsio.

SECTIO

SECTIO II.

Vtrum potuerint sacramenta ab alio, quam à Deo instituti.

RAtio dubitandi esse potest, quia verum ac proprium sacramentum (de quo solum agimus) oportet vt sit certum, atq; infallibile signũ gratiæ, vel præsentis, vel saltem futuræ: sed nullus potest imponere signum certum gratiæ, nisi Deus, quia solus ipse potest eam dare aut promittere, ergo sol⁹ ipse potest sacramenta instituere.

Propter hanc rationem nonnulli Theologi absolute negant, potuisse Deum communicare creaturæ facultatem instituendi sacramenta. Ita sentit Scot. in 4. d. 1. qu. 3. art. 2. Gabr. q. 2. art. 3. dub. 2. Durand. d. 2. quæstio. 1. Quod si obicias, posse Deum committere voluntati alicuius hominis, vt suo arbitrio instituat, & promittat gratiam dandam sub aliquibus signis sensibilibus, quæ ipse arbitrio suo designauerit. Respondent, etiam si hoc faciat Deus, semper tamẽ huiusmodi gratiæ effectum pẽdere ex diuina voluntate: & ideo, etiam si id fiat, non dari homini potestatem ad instituenda sacramenta, sed tãtum ad determinandum signum, ad cuius præsentiam Deus vult dare gratiam, vel illam aliquando dandam promittere. Quod magis explicat Scotus in 4. dist. 2. quæsti. 1. Ex his, quia solius Deus determinat se ad causandum effectum sibi proprium, quia, si posset ab alio determinari, iam esset causa secunda respectu eius: effectus autem gratiæ, quem sacramenta significant, est proprius solius Dei: ergo solus ille potest se determinare ad causandum talem effectum, atque adeo à sola diuina voluntate possunt fieri certa aut efficacia signa gratiæ. Quę ratio si quam habet efficaciam, eodem modo procedit in Christo, quoad humanam eius voluntatem, atque ita eodem modo de illa sentit ac loquitur Scotus.

Non quidem primaria, at delegata potestas Sacramentiõdendi communiteri potest puro homini.

Sed quãuis fortasse quæstio sit de modo loquendi, dicendum simpliciter est, potuisse Deum dare puro homini authoritatem instituendi sacramenta, non quidem primariam, ac principalem, hæc n. incõmunicabilis est, sed ministerialem, & quasi delegatam. Hæc est sententia Diui Tho. hic ar. 4. quem sequuntur omnes Thomistæ, & idem tenet Richard. in 4. dist. 5. art. 1. qu. 3. & ibi Bonauent. artic. 3. quæst. 1. & videtur sententia Augustini tractat. 5. in Ioannem dicentis, Potuit autem Dominus noster Iesus Christ⁹, si vellet, dare potestatem alicui seruo suo, vt daret Baptismũ suum tanquam vice sua, & transferre à se baptizandi potestatem, & constituere in aliquo seruo suo, & tantam vim dare Baptismo translato in seruum, quantam vim haberet Baptismus datus à Domino. Ex quibus verbis ratione declaratur hæc sententia: quia in primis certum est, nullam creaturam posse vi ac potestate sua naturali instituere sacramenta, quæ sint causæ efficaces gratiæ, aut infallibilia signa illius, nisi supposita diuina promissione, vel specialiter, vel generaliter facta tali creaturæ conferendi gratiã, vel auxilium necessarium ad illam, per quodcunq; signũ arbitrio, & voluntate talis creaturæ, ad hunc effectũ, vel significationem deputatum, quia nulla voluntas creata, ex se potest esse sufficiens causa gratiæ, nec potest per se determinare voluntatem diuinam, vt efficiat gratiam per signum sensibile seu ad præsentiam eius, cum nec talis effectus vel concursus sit per se debitus creaturæ, nec voluntas creata ex se possit habere hanc connaturalem vim, vt hominem faciat participem diuinæ naturæ: necesse est ergo, vt certitudo talis significationis vel effectus habeat primam originem seu fundamentum in diuina voluntate & promissione. Et hoc sensu diximus, non posse communicari creaturæ primariam authoritatem instituendi sacramenta, & hoc probat fundamentum primæ opinionis: & re ipsa nihil aliud docent authores illius. Hoc tamen non obstante certum etiam est, posse Deum facere liberam facultatem alicui puræ creaturæ intellectuali, vel rationali (inferiores enim non sunt capaces, vt per se constat) vt suo arbitrio conferat aliis gratiam eo modo, quo voluerit, vel per solum actum internum suæ voluntatis, vel per externum contractum aut verbum, vel per aliquod aliud sensibile signum, ad eum modum, quo communicata est humanitati Christi potestas faciẽdi miracula, & dandi gratiam, vt latè diximus in primo tomo, disputatione 31. quia nulla est per se loquendo maior repugnantia in communicanda hac potestate suppositò creato, quam naturæ creatæ. Quo sensu diximus in eodem primo tomo, disputatione 47. sect. 1. secluſa ratione meriti & sanctificationis de rigore iustitiæ, posse communicari puræ creaturæ potestatem excellentiæ conferendi gratiã. Ex quo manifeste sequitur posse communicare eidem creaturę, vt suo arbitrio designet externos actus vel cæremonias, per quas vel ad quarum præsentiam infallibiliter detur gratia: quia nulla est in hoc maior repugnãtia, neq; potest aliqua probabilis excogitari. Vnde nec Scotus nec alij authores hoc negant.

Ea cultas aliis gratia conferendæ cõmunicabilis est.

Ex his autem tandem concluditur, potestatem instituendi sacrãmenta esse communicabilem creaturæ. Patet, quia hæc potestas, qualis à nobis explicata est, esset potestas instituendi sacramenta: & tamen ostensum est, illã esse communicabilem. Maior patet, quia institutio sacramenti nihil aliud est, quam impositio talis rei, vel actionis sensibilis, vt sit certum signum, & infallibile gratiæ, sed potestas explicata, est potestas ad huiusmodi actum. Nam qui illam haberet, vere imponeret illam rem ad significandam gratiam. Sed ait Scotus, impositionem vt factã à tali homine non esse institutionem sacramenti: sed solũ determinationem signi, qualis erat in sacramẽto legis naturæ, vt supra diximus. Et ratio est, quia licet tunc voluntas creata determinaret signum: nõ tamẽ daret illi veritatem & certitudinem significationis, sed hanc haberet ex volũtate & promissione diuina, sacramentum autem esse debet signum certum & infallibile, & ideo institutio eius non tantum requrit determinationẽ signi, sed etiam efficaciam, seu certitudinem significationis, & propter hanc rationem quãuis Scotus re ipsa nihil diuersum à nobis doceat, tamen in modo loquendi differt, & negat, in eo casu comitti creaturæ institutionem sacramenti, sed tantum determinationem signi: Et confirmatur, quia alias in lege naturæ, qui determinabãt cæremoniam sensibilem, quia iustificandus erat paruulus essent sacramenti institutores, quod est aperte falsum: Respondetur tamen, verum quidem esse sacramentum debere esse signum certum & infallibile, quantum est in se, & consequenter etiam admitto, institutionem sacramenti non tantum includere impositionẽ signi, sed etiam efficaciam seu certitudinem significationis eius. Quapropter necesse etiam est, vt is qui futurus est potens ad instituenda sacramenta, possit non tantum imponere signum, sed etiam dare illi certitudinem, quatenus habere potest in sua potestate, vt infallibiliter detur gratia, quando, & quomodo ipse voluerit. Dico tamen, hanc potestatem posse cõmitti creaturæ, vt paulò superius declaraui. Neque enim necessarium est, vt in eo qui instituit hoc sacramentum, sit hęc potestas omnino indepẽdens à superiori voluntate, & quasi in primo authore gratiæ, sed satis est, quod tota efficacia sacramenti pendeat ex voluntate talis creaturæ instituentis huiusmodi signum, quia hæc potestas, quam dicimus communicari posse creaturæ, ad instituẽdum sacramentum non est primaria, sed secundaria, & delegata: ergo ad illam satis est, vt effectus gratiæ sit etiã positus in voluntate eius, saltem ex delegatione & commissione. Et ideo non est simpliciter determinatione sensibilis cæremoniæ, quæ fiebat in lege naturę, quia institutio

Obiicit Scot.

Dilnitur obiectio.

stitutio sacramenti vere erat facta à Deo, solum applicatio per hanc vel illam cæremoniam fiebat ab homine tamquam à ministro à Deo deputato, quia in ipsamet institutione relicta fuit indifferens ratio aut motus talis cæremoniæ. Sicut nunc etiam liberum est sacerdoti, cõsecrare in vino albo, aut rubro; quia hoc est indifferens ex vi institutionis talis sacramenti. Vnde illa determinatio non est institutio, sed applicatio talis institutionis ad realem materiam: simili ergo modo fiebat in lege naturæ, hactantum interueniente differentia, quod indifferentia materiæ latior tunc erat. At vero in casu de quo agimus, non solum determinatio materiæ, sed simpliciter impositio signi, & totus effectus sacramenti esset pendens à voluntate, & potestate eius, qui immediate institueret sacramentum. Quod tandem confirmatur argumento supra indicato, quia non aliter Christus habuit in humanitate sua potestatem instituendi sacramenta, & tamen iuxta modum loquendi Sanctorum & Conciliorum, sectione præcedenti tractatum, non solũ, vt Deus, sed etiam vt homo habuit potestatem instituendi sacramenta, & de facto illa instituit.

Non est hæc potestas pura creatura commissa.

Quæres, an hæc potestas alicui puræ creaturæ, commissa sit, si enim est possibilis, cur nemini data est? Videtur enim ad quandam perfectionem, & cõplementum diuinorum operum pertinere, vt per suas creaturas operetur omnibus modis, quibus id fieri potest, & confirmatur, nam quando Christus dixit Apostolis Ioann. 20. Sicut misit me pater, ego mitto vos, accipite Spiritũ sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: videtur eis communicasse similẽ potestatem, quam ipse habebat, nam eam vim habet verbũ, Sicut misit me Pater, ergo ipse habebat potestatẽ instituendi sacramenta, & remittendi peccata, eo modo quo vellet, ita concessit Apostolis potestatẽ, quia illa verba sunt generalia & non sunt à nobis limitanda, vt si Rex Proregi suo diceret, totam potestatem meam tibi concedo, intelligeretur vniuersam dare sine vlla limitatione. Respondetur ex dictis in præcedenti disputatione constare, nullam puram creaturam vsam esse hactenus hac potestate, quia nec in lege naturæ, nec in veteri, nec in noua, facta est sacramenti institutio per aliquam creaturam, vt ostensum est. Vnde recte inferre possumus, etiam in posterum nullam creaturam vsuram aliquando esse hac potestate, quia sicut lex gratiæ vltima est, & vsque ad finem mundi durabit, ita etiam institutio sacramentorum eius vltima est, ac perpetuo duratura, ita vt neque augenda, neque minuẽda sint vsque ad finem sæculi. Atque hinc tandem inferimus, nemini datam esse hanc potestatem, quia potestas est propter vsum: ergo, si vsus non fuit vnquam, nec futurus est, nec potestas ad illam concessa est. Atque ita Ecclesia, sicut nunquam in se agnouit potestatem mutandi formas vel materias sacramentorum: ita neque augendi, neque minuendi, eorum numerum. Ad obiectionem ergo respondetur, non esse necessarium, omnẽ possibilem facultatem concẽdi puris creaturis, præsertim quia diuina omnipotentia & liberalitas, quod ad præsens attinet, satis in hoc manifesta est, quod hanc potestatem humanitati Christi communicauit. Decuit etiam illi soli tribui, tum ob singularem dignitatem & excellentiam eius, tum etiam propter alias congruentias præcedenti sectione adductas. Ad confirmationem respondetur, verba illa Christi intelligenda esse iuxta Ecclesiæ sensum, perpetua traditione receptum, nimirum, eis significasse Christum sacramenti Pœnitentiæ institutionem, atque ita dedisse potestatem ad remittenda peccata, non quomodocumque, sed seruata forma cuiusdam spiritualis iudicij, in quo iuxta merita causæ reus, vel absoluatur, vel ligetur, seu ligatus relinquatur. Quapropter illa particula, sicut, non significat æqualitatem, sed similitudinem, aut imitationem, quod peruulgatum est, ac frequens in scripturis.

ARTICVLVS V.

Vtrum per malos ministros sacramenta conferri possint.

Inf art. 9 ar. 4 & 5 q. 2 ar. 2. & dist. 7 q. 3 ar. 4. q. 1. 2. & q. 23. q. ar. 3. qu. 5. ad 3. & 4 qu. tra. 7

AD quintum sic proceditur. *Videtur quod per malos ministros sacramenta conferri non possint. Sacramenta enim noua legis ordinantur ad emundationem culpæ, & collationem gratiæ. Sed mali, cum sint immundi, non possunt alios à peccato mundare (secundum illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quis mundabitur?) & etiam cum gratiam non habeant, non videtur, quod gratiam conferre possint, quia nullus tradat quod non habet. Non ergo videtur, quod per malos sacramenta conferri possint.*

Art. 3. huius quæst.

2. *Præterea, Tota virtus sacramentorum deriuatur à Christo, vt dictum est. *Sed mali sunt præcisi à Christo, quia non habent charitatem, per quam membra capiti vniuntur, secundum illud 1. Ioann. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: Ergo videtur, quod per malos sacramenta conferri non possint.*

3. *Præterea si desit aliquid horum, quod debitum est, esse in sacramentis, non perficitur sacramentum, sicut si desit debita forma, vel debita materia. Sed debitus minister sacramenti est ille, qui caret macula peccati, secundum illud Leuitic. 21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius: ergo videtur, quod si minister sit malus, nihil efficiatur in sacramento.*

Tra. 5. in Io. circa medium 10.

SED *contra est, quod Augustinus dicit super illud Ioann. 1. Super quem videris spiritum, &c. Quid in Christo non nouerat Ioannes? Potestatem Baptismi, ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturum, sed ministerium planè transiturum in bonos & malos, quid tibi facit malus minister, vbi bonus est Dominus?*

Art. 1. & 3. huius quæst.

RESPONDEO *dicendum, quod sicut dictum est * ministri Ecclesiæ instrumentaliter operantur in sacramentis, eo, quod quodammodo eadem ratio est ministri & instrumenti. Sicut etiam supra dictum est, *instrumentum non agit secundum propriam formam, aut virtutem, sed secundum virtutem eius à quo mouetur. Et ideo accidit instrumento in quantum est instrumentum, qualemcumque formam, vel virtutem habeat, præter id quod exigitur ad rationem instrumenti sicut quod corpus medici (quod est instrumentum animæ habentis artem) sit sanum vel infirmum, & sicut quod fistula, per quam transit aqua, sit argentea, vel plumbea. Vnde ministri Ecclesiæ possunt sacramenta conferre, etiam si sint mali.*

Quæst. 62. art. 2 & 3.

AD *primum ergo dicendum, quod ministri Ecclesiæ, neque à peccatis mundant homines ad sacramenta accedentes, neque gratiam conferunt sua virtute, sed hoc facit Christus sua potestate per eos, sicut per quædam instrumenta. Et ideo effectus consequitur, in suscipientibus sacramenta, non secundum similitudinem ministrorum, sed secundum configurationem ad Christum.*

AD *secundum dicendum, quod per charitatem membra Christi vniuntur suo capiti, vt ab eo vitam recipiant: quia vt dicitur 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte. Potest autem aliquis operari per instrumentum carens vita, & à se separatum, quantum ad cõporis vnionem, dummodo sit coniunctum per quandam motionem, alter enim operatur artifex per manum, & alter per securim. Sic igitur Christus operatur in sacramentis & per bonos, tanquam per membra viuentia, & per malos, tanquam per instrumenta carentia vita.*

AD *tertium dicendum, quod aliquid est debitum esse in sacramento dupliciter. Vno modo sicut existens de necessitate sacramenti, quod quidem si desit, non perficitur sacramentum,*

tum sicut si desit debita forma, vel debita materia. Alio modo est aliquid debitum esse in sacramento secundum quandam decentiam, & hoc modo debitum est, vt ministri sacramentorum sint boni.

COMMENTARIVS.

IN hoc, & sequentibus articulis obseruandum est, esse quædam ex parte ministri necessaria ad veritatem sacramenti, vt factum teneat, & effectum habeat in suscipiente non ponente obicem: alia vero esse necessaria vt digne ministretur, quæ duo promiscue tractat Diuus Thomas in his articulis. Nos vero maioris claritatis gratia, & vt res morales facilius percipiantur, etiam ab his, qui res speculatiuas minus diligenter & accurate inquirunt, ea separabimus: hic solum explicando, quæ sunt de necessitate sacramenti, postea vero totam materiam moralem separatim comprehendendo. In hoc ergo articulo Diuus Thomas agit de necessitate sacramenti, atq; ita respondet, malitiam ministri per se non impedire, quin sacramentum fere fiat, dummodo applicet reliqua omnia, quæ sunt ad sacramentum necessaria. Ratio est, quia cum minister sit instrumentum non pendet effectus ex forma eius, quæ ad instrumenti rationem non pertinet, quia instrumentum, non agit propria virtute, & ideo effectus non fit similis instrumento, sed principali agenti. Circa quam rationem solum est aduertendum, primariam causam, ob quam bonitas, vel malitia ministri non est necessaria ad substantiam sacramēti, petendā esse ex Christi institutione & voluntate. Nam si Christus Dominus voluisset, potuisset sine dubio instituere, vt sacramenta non essent rata, nisi à bonis ministris conferrentur, sicut instituit, vt quam plura eorum dari possent à ministro consecrato, & non ab alio, seu à viris, & non à fœminis. Diuus Thomas autem supponēs, vt clarum est ex doctrina fidei, Christum ex speciali institutione sua non postulasse in ministris sanctitatem, vt necessariam ad valorem sacramenti: huius institutionis congruentem rationē afferre studuit: & ita est ratio facilis & satis congrua. Quia cum sanctitas ministri, non sit futura principium, vel causa sanctitatis conferendæ per sacramētum, nulla potuit esse conueniens ratio, ob quam Christus Dominus illam exigeret, vt simpliciter necessariam ad valorem sacramenti. Solutiones argumentorū claræ sunt: solum in solutione ad secundū aduertetur, quod D. Thomas dicit de vnione charitatis, extendi posse eadem ratione ad vnionem per fidem. Nam sicut Christus potest vti, vt instrumento membro mortuo, sibiq; per charitatem non vnito, ita etiam vti potest membro omnino separato sibiq; nullo modo actu vnito in aliquo esse supernaturali: quia tanta est efficacia eius, vt possit etiam huiusmodi hominem mouere, seu actione illius vti ad sacramenti effectum præstandum, si aliunde substantiale impedimentum non interuenit.

Quare bonitas vel malitia ministri ad substantiam sacramenti nihil confert.

ARTICVLVS VI.

Vtrum mali ministrantes sacramenta, peccent.

4 dist. 5 q. 2. ar. 2 q. 4. co. & dist. 19 q. 2 ar. 2 co. Et d. 24 q. 1 art. 2. q. 3 arti. 3 q. 4 & 2.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod mali ministrantes sacramenta, non peccent. Sicut enim ministratur Deo in sacramentis, ita per opera charitatis, vnde dicitur Hebræor. vlt. beneficentiæ & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Sed mali non peccant, si ministrent Deo in operibus charitatis, quinimo hoc est eis consulendum, secundum illud Daniel. 4. Consilium meum tibi placeat, peccata tua eleemosynis redime. Ergo videtur, quod mali non peccent, sacramenta ministrando.*

2. *Præterea, Quicunq; communicat alicui in peccato, etiam ipse est reus peccati secundum illud Rom. 1. Digni sunt morte non solum qui peccata faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Sed si mali ministri peccent, sacramenta ministrando, illi qui ab eis sacramenta recipiunt, eis in peccato communicant. Ergo etiam ipsi peccarent, quod videtur inconueniens.*

3. *Præterea, Nullus videtur esse perplexus, quia sic homo cogeretur desperare, quasi non potens peccatum euadere. Sed si mali peccarent, sacramenta tradendo, essent perplexi, quia etiam quandocunq; peccarent, si sacramenta non traderent, puta cum eis ex officio incumbit necessitas (dicitur enim 1. Corinth. 9. Væ mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit) quandoq; etiam propter periculum, sicut si puer in periculo mortis existens, offeratur alicui peccatori baptizandus. Ergo videtur, quod mali non peccent, sacramenta ministrando.*

*Sed contra est, quod Dionys. dicit 1. cap. Eccles. Hierarch. * quod malis non est fas, nec tangere symbola, id est, sacramētalia signa. Et in Epistola ad Demophylum * dicit, Talis, scilicet peccator, audax videtur sacerdotalibus manum apponens, & non timet neque verecundatur, diuina præter diuinitatem exequens, & Deum putans ignorare; quæ ipse in semetipso cognouit, & decipere existimat falso nomine Patrem ab ipso appellatum, & audet immundas infamias (non dicam orationes) super diuina signa CHRISTI formaliter enunciare.*

6 1 Ecc Hier de diuinando ad fin. Ex epist. 8. q. Incipit, Hebræorum tradit hist. parū ante med.

*Respondeo dicendum, quod aliquis in agendo peccat ex hoc quod operatur non secundum quod oportet, vt patet per Philosophum in libro secundo Ethicor. * Dictum * est autem conueniens esse, vt sacramentorum ministri sint iusti, quia ministri debent Domino conformari, secundum illud Leuitic. cor. 9. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, & Ecclesiast. 10. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Et ideo non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei, & Ecclesiæ in dispensatione sacramentorum peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreuerentiam Dei, & contaminationem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris (licet sacramenta secundum se ipsa incontaminabilia sint) consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale.*

Ex lib 2 ethi. c. 3 & 6 haberi potest. Et lib. 3. c. 7 a tom. 5. Art. præce ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod opera charitatis non sunt aliqua consecratione sanctificata, sed ipsa pertinent ad iustitiæ sanctitatem, sicut quædam iustitiæ partes, & ideo homo qui se exhibet Deo ministrum in operibus charitatis, si sit iustus, amplius sanctificatur, si vero sit peccator, per hoc ad sanctitatem disponitur. Sed sacramenta in se ipsis sanctificationem quandam habent per mysticam consecrationem: & ideo præexigitur in ministro sanctitas iustitiæ, vt congruat suo ministerio. Et ideo incongrue agit & peccat, si in peccato existens ad tale ministerium accedat.

Ad secundum ergo dicendum, quod ille qui ad sacramenta accedit, suscipit sacramenta à ministro Ecclesiæ non inquantum est talis persona, sed in quantum est minister Ecclesiæ, & ideo quamdiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato eius, sed communicat Ecclesiæ, quæ eum tanquam ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleratur (puta cum degradatur, vel excommunicatur, vel suspenditur) peccat, qui ab eo accipit sacramentum, quia communicat peccato ipsius.

*Ad tertium dicendum, quod ille, qui est in peccato mortali, non est perplexus simpliciter, si ex officio ei incumbat sacramenta dispensare, quia potest pœnitere de peccato, & ita ministrare. Non est autem inconueniens, quod sit perplexus supposito quodam, scilicet, quod velit remanere in peccato. In articulo tamen necessitatis non peccaret baptizando in casu in quo etiam posset laicus baptizare, sic enim patet, quod non exhiberet se ministrum Ecclesiæ, sed subueniret necessitatem patienti. Secus est autem in alijs sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptismus, vt infra patebit.**

Quæst 67. a 3 & 4.

COMMENTARIVS.

RESponsio Diui Thomæ est, esse peccatum mortale ex genere suo, ministrum Christi & Ecclesiæ ex officio ad deputatum, sacramẽtum in peccato mortali dispẽsare, quia debet in suo ministerio, suo principali Domino conformari. De qua cõclusione & ratione, & de difficultatibus, quas D. Thom. tangit in solutionibus argumentorum, dicturi sumus late inferius in disputationibus moralibus. Hic solum occurrunt adnotanda duo testimonia Dionysij, quæ D. Thom. affert in argumento, sed cõtra: primum sumptum est ex capit. 1. de Eccles. hierar. quod si in rigore literæ sumatur, non videtur conuincere. Docet enim ibi, Christum & Apostolos tradidisse nobis diuina mysteria sub sensibilibus signis, cuius institutionis rationem reddens, subdit, Idque fecerunt non prophanorum modo causa, quibus nec signa quidem fas est contingere, & tractare, sed etiam quod hierarchia nostra, id quod dixi, pro modo nostro, signis cõtinetur, cum negat rebus, quæ sensum mouent, ad diuiniorem nostri ex ipsis, ad eas, quæ mente comprehenduntur, reuocationem. Vbi per prophanos, videtur plane intelligere infideles, qui cum omnino sint à Christo & Ecclesia alieni, semper sunt indigni iudicati, non solum contactu, sed etiam conspectu sacrorum mysteriorum: Diuus Thomas vero propter quãdam rationis similitudinem ad omnes prauos, & iniquos, huiusmodi sententiam ampliauit, & ad ministros sacramentorum & actiones eorum eam applicuit.

Locus D. Th. ex duob. locis D. Dionys. illustratus.

Secundum testimoninm sumptum est ex epistola eiusdem Dionysij ad Demophylum, cuius verba prout à D. Tho. referuntur, obscuriora sunt. Iuxta translationem vero Perionij sunt clariora, quę sic habent. Ac mihi quidem videtur audax & temerarius, si quis ea sibi sumat, quæ sunt propria sacerdotum, neque metu & pudore à diuinorum tractatione præter captum ac meritum deterretur, putatq; Deum ignorare, quæ ipse sibi est conscius, & sperat se decepturum eum, qui à se falso nomine appellatur Pater, audetq; scelestas suas (vt ita dicam) maledictiones (neq; enim preces dixerim) in diuinis mysterijs Christi imitatione proferre. In quibus verbis non videtur loqui Dionysius de malis sacerdotibus ministrantib. sacramẽtum, sed de illis potius, qui, cum sacerdotes non sint, sacerdotum ministeria vsurpant. Hoc enim significare videntur illa verba, Videtur audax & temerarius, si quis ea sibi sumat, quæ sunt propria sacerdotum. Sed licet, in specie hoc appareat, tamen reuera videtur, D. Tho. mentem Dionysij assecutus, nam si antecedentia, & consequentia considerentur de malis sacerdotibus indigne ministrantibus loquitur, prius enim ita scribit. Quod si sacerdotum Ordo illustrandi vim habet, profecto penitus abhorret à sacerdotũ ordine atque facultate, is, qui illustrandi vi non est præditus, ac multo etiam magis, qui illustratus non est. Quo loco (abhorret à sacerdotum ordine atq; facultate) non significat, non esse sacerdotem, sed abuti munere, & dignitate sacerdotis, quod ergo statim subdit de his, qui præter captum, & meritum ea sumunt, quæ sunt propria sacerdotum, non intelligit solum de his, qui cum sacerdotes non sint, sacerdotalia munera vsurpant, sed proprie loquitur de sacerdotibus, qui indigne suo funguntur munere, & eodem sensu accipiendum est, quod postea subdit. Non est iste sacerdos, non est: sed inimicus, fallax, irrisor sui, lupusq; in gregem Domini ouina pelle armatus. nam quod loquatur de sacerdotibus, sequentia verba plane declarant. Nõ tamen fas est Demophylo hęc corrigere. Reprehendit enim Dionys. Demophylum, eo quod, cum non esset sacerdos, sed tantum monachus quidam, sacerdotem obiurgare, ac corripere ausus fuerat.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Angeli possint sacramenta ministrare.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod Angeli possint sacramenta ministrare. Quicquid enim potest minister inferior potest & superior sicut quicquid potest Diaconus, potest sacerdos, sed non conuertitur. Sed Angeli sunt superiores ministri in ordine hierarchico, quam etiam quicunque homines, vt patet per Dionysium in libro Cœle. hierar. Ergo cum homines possint ministrare in sacramentis, videtur, quod multo magis Angeli. 4. d. 5 q. 1. art. 3. Cap. 9. cœle. hierar. par. ante med.

2. Præterea, Homines sancti assimilantur Angelis in cœlo, vt dicitur Matth. 22. Sed aliqui sancti in cœlo existentes possunt ministrare in sacramentis, quia character sacramentalis est indelebilis, vt dictum est.* Ergo videtur, quod etiam Angeli possint in sacramentis ministrare. Quæst. præc. art. 5. Quæst. 8. a. 7.

3. Præterea, Sicut supra dictum est,* diabolus est caput malorum & mali sunt membra eius. Sed per malos possunt ministrari sacramenta. Ergo videtur, quod etiam per dæmones.

Sed contra est, quod dicitur Hebræor. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum. Sed Angeli boni vel mali non sunt ex hominibus. Ergo ipsi non constituuntur ministri in his, quæ sunt ad Deum, id est, in sacramentis.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) tota virtus sacramentorum à passione Christi derivatur, quæ est Christi. s. secundum quod est homo, cui in natura conformantur homines, non autem Angeli, sed potius secundum passionem dicitur modico ab Angelis minoratus, vt patet Hebræor. 2. Et ideo ad homines pertinet dispensare sacramenta, & in eis ministrare, non autem ad Angelos. Sciendum tamen, quod sicut Deus virtutem suam non alligauit sacramentis, quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum conferre, ita etiam virtutem suam non alligauit Ecclesiæ ministris, quin etiam Angelis posset virtutem tribuere ministrandi in sacramentis. Et quia boni Angeli sunt nuncij veritatis, si aliquod sacramentale ministerium à bonis Angelis perficeretur, esset ratum habendum, quia deberet constare hoc fieri voluntate diuina, sicut quædam templa dicuntur angelico ministerio consecrata. Si vero dæmones, qui sunt spiritus mendacij, aliquod sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum habendum. Quæst. præc. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod illud, quod faciunt homines inferiori modo. Scil. per sensibilia sacramenta, quæ sunt proportionata naturæ ipsorum, faciunt Angeli, tanquam superiores ministri superiori modo, scil. inuisibiliter purgando, illuminando & perficiendo.

Ad secundum dicendum, quod Sancti qui sunt in cœlo sunt similes Angelis quantum ad participationem gloriæ, non autem, quantum ad conditionem naturæ: & per consequens neque quantum ad sacramenta.

Ad tertium dicendum, quod mali homines non habent, quod possint ministrare in sacramẽtis ex hoc, quod per malitiam sunt membra diaboli. Et ideo non sequitur, quod diabolus, qui est eorum caput, magis hoc possit.

COMMENTARIVS.

REdit D. Thomas in hoc articulo ad explicanda ea, quæ sunt de necessitate sacramenti ex parte ministri, & inquirit an necessario sit futurus homo, vel possit esse Angelus. Et in corpore respondet. Primo, necessarium esse hominem ad ministrandum sacramentum, & reddit rationem, quia minister sacramenti est minister Christi, vt est homo, cui in natura conformantur homines, & non Angeli. Quæ ratio continet congruentiam institutionis, nam ratio à priori ex ipsa institutione petenda est, vt in art. 1 diximus. Secundo, dicit D. Thomas, si constaret aliquod

quod sacramẽtale ministerium factum esse per Angelos, illud esse ratum habendum, quia licet non sit iuxta institutionem sacramenti, esse tamen iuxta diuinam voluntatem, quæ non est alligata sacramentis, de qua sufficienter constare potest ex ministerio bonorum Angelorum, qui non possunt, nisi vera nunciare, secus est de malis Angelis, quibus nulla fides adhibenda est. In solutione ad secundum significat Diuus Thomas animas hominum, qui ex hac vita decesserunt, & sanctæ sunt, & beatæ posse ministrare sacramenta. Argumentum enim erat huiusmodi: Homines in cœlo sunt similes Angelis: Sed aliqui homines existentes in cœlo possunt ministrare sacramenta, quia retinent characterem indelebilem. Responsio autem eius ad propriam formam reducta, videtur consistere in negatione consequentiæ, quia licet homines sint similes Angelis in cœlo, quantum ad participationem gloriæ, non tamen quantum ad conditionem naturæ. Atque ita intellexit Diuus Thomas, Soto dist. 1. quæstion. 5. art. 7. & reuera, videtur hic sensus eius. Est tamẽ in hunc modum intelligendus. Animas scilicet separatas, secundum eum statum, non posse ministrare sacramenta, quia pro tunc non solum sunt similes Angelis in participatione gloriæ, sed etiam in conditione naturæ, id est, in actuali abstractione & separatione à corpore. Neque contra hoc obstat, quod retineant characterem, quia ad sacramentum conficiendum non sufficit character sine organo corporeo, quo vox aut alia vitalis actio, qua constituendum est sacramento, exerceri possit. At vero, si anima separata ad corpus rediret, illudque informaret, significat Diuus Thomas, posse illum hominem esse ministrum sacramenti, de qua re, quomodo intelligenda sit, postea dicemus.

Anima separata, etiam charactere insignita, ministrare sacramenta non possunt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

Sup. q. 60. a. 6 art. Et 4. d. 6 q. 1. art. 2. q. 3 & dist. 7. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 3 & d. 8. q. 2. a. 4. q. 3. ad 1 & d. 30. q. 1. art. 3. ad 3 & 65. art. 3. & 4.

Ad octauum sic proceditur. Videtur, quod intentio ministri non requiratur ad perfectionem sacramẽti. Minister enim in sacramento instrumentaliter operatur. Sed actio non perficitur secundum intentionem instrumenti, sed secundum intentionem principalis agentis. Ergo intentio ministri non requiritur ad perfectionem sacramenti.

2. Præterea, Non potest homini esse nota intentio alterius. Si igitur intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti, non posset homini ad sacramentum accedenti esse notum, quod sacramentum susciperet. Et ita non posset habere certitudinem salutis, præcipue cum quædam sacramenta sint

*p. 65. a. 3 & 4 de necessitate salutis, vt infra dicetur.**

3. Præterea. Intentio hominis non potest esse ad id, circa quod non est attentus. Sed aliquando illi, qui in sacramentis ministrant, non intendunt ad ea, quæ dicunt, vel faciunt, alia cogitantes: Ergo secundum hoc non perficeretur sacramẽtũ, propter intentionis defectum.

Sed contra est, quod ea, quæ sunt præter intentionem, sunt casualia. Quod non est dicendum de operatione sacramentorum. Ergo sacramenta requirunt intentionem ministri.

Respondeo dicendum, quod quando aliquid se habet ad multa, oportet, quod per aliquid determinetur ad vnum. Si illud effici debeat. Ea vero quæ in sacramentis aguntur, possunt diuersimode agi, sicut ablutio aquæ, quæ fit in Baptismo, potest ordinari & ad mundtiam corporalem, & ad sanitatem corporalem, & ad ludum, & ad multa alia huiusmodi. Et ideo oportet, quod determinetur ad vnum, id est, ad sacramentalẽ effectum per intentionem abluentis. Et hæc intentio exprimitur per verba, quæ in sacramentis dicuntur, puta, cum dicit, Ego te baptizo in nomine Patris, &c.

Ad primum ergo dicendum, quod instrumentum inanimatum non habet aliquam intentionem respectu effectus, sed loco intentionis est motus, quo mouetur à principali agente. Sed instrumentum animatum (sicut est minister) non solum mouetur, sed etiam quodam modo mouet seipsum, in quantum sua voluntate mouet membra ad operandum. Et ideo requiritur eius intentio, qua se subijciat principali agenti, scilicet intendat facere, quod facit Christus & Ecclesia.

Ad secundum dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod requiritur mentalis intentio in ministro, quæ si desit, non perficitur sacramentum, sed hunc defectum in pueris (qui non habent intentionem accedendi ad sacramentum) supplet Christus, qui interius baptizat, in adultis autem, qui intendunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides & deuotio. Sed hoc satis posset dici, quantum ad vltimum effectum, qui est iustificatio a peccatis, sed quantum ad effectum, qui est res & sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur, quod per deuotionem accedentis posset suppleri: quia character nunquam imprimitur, nisi per sacramentum. Et ideo alij melius dicunt, quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cuius est minister. In verbis autem quæ profert, exprimitur intentio Ecclesiæ, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri, vel recipientis sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod licet ille, qui aliud cogitat, nõ habeat actualem intentionem, habet tamen intentionem habitualem, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, puta, cum sacerdos accedens ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum, quod facit Ecclesia. Vnde si postea in ipso exercitio actus, cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis, perficitur sacramentum. Quamuis studiose curare debeat sacramenti minister, vt etiam actualem intentionẽ adhibeat. Sed hoc non est totaliter positum in hominis potestate, quia præter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare, secundum illud Ps. 39. Cor meum dereliquit me.

COMMENTARIVS.

HIc etiam articulus de perfectione essentiali & substantiali intelligendus est, vt ex discursu eius plane constat. Quo autem sensu Diuus Thomas loquatur de intentione ministri, reuera est obscurum, propterea præsertim, quæ docuit in solutione ad 2. vt videbimus. Respondet igitur, necessariam esse in ministro intentionem ad perficiendum sacramentũ, & in solutione ad primum explicat, hanc intentionem debere esse saltem faciendi, quod facit Christus vel Ecclesia. Cuius veritatis primaria ratio ex Christi voluntate & institutione petenda est, vt sæpe dixi, tamen Diuus Thomas, hac supposita, duas affert cõgruentes rationes illius. Prima est in argumento. Sed contra. Quia si sacramentum non requireret intentionem ministri, casu perfici posset, ea enim sunt casualia, quæ præter intentionem accidunt, hoc autem inconueniens est, & præter sacramentorum dignitatem. Secunda est in corpore articuli, nam extremæ actiones, quæ in sacramentis fiunt, ex se indifferentes sunt & ad varios effectus, vel fines ordinari possunt: ergo oportet, vt determinentur aliquo modo ad vnum potius, quam ad alium, id est, ad sacramentalem effectum: non determinantur autem, nisi per intentionem ministri, quę verbis exprimitur in forma sacramenti.

Ministri intentio triplex esse potest.

Circa quem Diui Thomæ discursum, dubium in primis est, de qua intentione loquatur. Triplex enim intentio potest in ministro sacramenti intelligi. Prima est intentio seu voluntas proferendi illa verba, seu faciendi actionem externam verbi gratia, lauandi, vel vngendi. Secunda est, intentio faciendi sacramentũ, vel quod idem est faciendi quod Christus instituit, vel quod Ecclesia intendit. Tertia est, intentio conferendi effectum sacramenti. Obscu-

rum

rum ergo est, de qua intentione loquatur D. Thomas, nam, si considerentur ea, quæ in solutione ad 2. dicit, videtur in corpore loqui tantum de prima, nã in illa solutione significat, sine secunda & tertia intentione posse esse validum sacramentum. Atque ita intellexit D. Thomas, Sylvest. Verb. Baptismus 3. numero 12. & Adrianus in 4. materia de Baptismo qu. 4. articulo 1. & prior ratio Diui Thomæ hoc solum videtur probare, quia hæc intentio satis est, vt opus non sit casuale, sed humano modo factum. Posterior item ratio videtur posse ad hunc sensum facile accommodari, quia Diuus Thomas solum concludit, requiri intentionem sacramentalis effectus, quatenus exprimitur in forma, quæ significat, & continet intentionem Ecclesiæ. Neque aliud videtur posse concludi illa secunda ratione, quia materia sacramenti sufficienter determinatur per formam ad Esse, & consequenter ad effectum sacramenti: ergo, vt sacramentum determinetur ad vnum, sufficit, quod minister velit proferre talia verba super talem materiam. Atque hæc expositio, si littera Diui Thomæ in cortice tantum inspiciatur, videtur certe facilius, & clarius illi accommodari. Nihilominus tamen Caietanus, Soto & omnes discipuli D. Thom. alienum existimant hunc sensum ab illius mente, quibus ego lubens assentio, tum, quia illa sententia in se valde falsa est, & ideo non est impingenda Diuo Thomæ, nisi euidenter & absque vlla incommoda expositione constet, hanc fuisse mentem eius, tum propter alia, quæ statim afferemus. Alij vero existimant Diuum Thomam esse locutum de tertia intentione conferendi effectum sacramenti. Ita loquitur Soto in 4. distinctione 1. quæstione 5. art. 8. circa solutionem ad 2. Et videtur fauere D. Tho. in illis verbis: Oportet, quod determinetur ad vnum, id est, ad sacramentalem effectum, per intentionem abluẽtis. Sed hæc sententia sano modo intelligenda est, nã in rigore intentio effectus sacramentalis propria, & vt distinguitur ab intentione sacramenti, non est necessaria ad perfectionem sacramenti, imo neque ad eius effectum. Nam, si quis intendat conferre alteri sacramentum Baptismi, etiamsi nolit, ipsum sanctificare, aut gratiam ei conferre, sacramentum erit validum, & habebit effectum, si ex parte suscipientis non sit impedimentum, vt postea dicemus. Dicendum ergo est, Diuum Thomam loqui de secunda intentione, nam illa est necessaria ad valorem sacramenti. Et hoc patet ex citatis verbis. Oportet q; determinetur ad vnum, id est, sacramentalem effectũ per intentionem abluentis. Ex quib. aperte constat, iuxta mentem D. Thomæ requiri aliam intentionẽ, q̃ primam, nam intendere solum ablutionem, verbi gratia, & prolationem verborum, non est intendere vllo modo sacramentalem effectum, quia illa intentio indifferens est, vt tota illa actio fiat per ludum, vel propter obtinendam sanitatem corporalem: Diuus Thomas autem requirit intentionem ita determinatam, vt hanc indifferentiam tollat, & determinet actionem ad Esse sacramentale, quia sola verba per se ad hoc non sufficiunt, cum possint etiam ipsa ad varios fines proferri. Per sacramentalem autem effectum non est necessarium intelligere gratiam, vel characterem, sed ipsum Esse sacramenti, quod est effectus ministri. Itaque intendere sacramentalem effectum nihil aliud est, quam intendere constitutionem sacramenti, actione ipsius ministri perficiendam. Vel certe, si per sacramentalem effectum, gratiam intelligamus, dicendum est, intentionem eius esse necessariam, non in se, sed in sua causa, id est, intentionem sacramenti, quod ex se sufficiens est ad effectum sacramentalem conferendum. Nam moraliter loquendo, qui intendit sacramentum, intendit effectum sacramenti, & formalis intentio vnius, est virtualis intentio alterius, ideo intentio ipsius sacramenti interdum vocari solet intentio effectus,

De qua intẽtione loquatur D. Tho

Et fortasse Soto nihil aliud dicere voluit. Et confirmatur hæc expositio D. Tho. ex solutione ad primũ, vbi egregiã differentiã D. Tho. cõstituit inter instrumentum inanime, & ministrum animorum seu rationalem, quod in illo non requiritur intentio, quia non est capax eius, & ideo satis illi est motio principalis agentis: at vero minister est capax intentionis propriæ, & concurrit non tantum motus, sed etiam aliquo modo mouendo seipsum, in quãtum sua voluntate mouet membra ad operandum. Vnde concludit D. Tho. Et ideo requiritur eius intentio, qua se subijciat principali agenti, quę intentio sine dubio alia est à sola intentione faciendi externum opus, nã per hanc solam non subijcitur minister principali agenti, cum possit intendere illud opus sine tali subiectione propter alios fines. Vnde tandem satis exprimit D. Thom. qualis esse debeat illa intentio, dicens. Vt scilicet intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Quod non est tantũ materialiter intelligendum, id est, quod intendat facere illud opus, vel proferre illa verba, quæ Christus instituit, nam hoc etiam intendit ille, qui solum ad ludum vel fictionem hæc facit: est ergo intelligendum formaliter, scilicet, quod explicite, vel implicite, vel aliquo modo intendat sacramentum facere, quod Christus instituit. Denique ex articulo 10. est satis clara hæc mẽs D. Thom. ibidem enim docet, cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere, hoc est, contra veritatem sacramenti supponit ergo intentionem conferendi sacramentum, esse de necessitate sacramenti. Quod vero D. Thom. subiungit, Præcipue, quando suam intentionem exteri⁹ manifestat, non obstat expositioni datæ, sed potius illam cõfirmat. Cum enim dicit præcipue, sentit, etiã si exterius non manifestetur hic defectus, esse contra veritatem sacramenti, cum vero exterius manifestatur, tunc non solum sacramentum in se nullum esse, sed etiam coram Ecclesia, & hoc significat illud, præcipue, quod notãdum est pro his, quæ dicemus circa solutionem ad secundum. Illud etiam est considerandum, quod si defectus prædictæ intentionis mẽtalis non esset contra substantiam sacramenti, manifestatio eius exterior non posset derogare veritati sacramenti. Quia illa manifestatio non addit specialem defectum, sed supponit & prodit illum. Quare, si contingeret è conuerso, ministrum exterius negare, velle se conficere sacramentum, tamen reuera interius intentionem haberet, sine dubio conficeretur sacramentum, quia adhiberentur omnia necessaria: & solum ministri mendacium nullum esset impedimentum, quamuis in exteriori foro Ecclesiæ, tale sacramentum irritum esset existimandum.

Neque est difficile ad hunc sensum accommodare rationes Diui Thomæ: prior enim non est intelligenda de materiali opere, quo fit sacramentum, sed de ipso sacramento formaliter, seu constitutione eius, quæ non debet esse casualis, sed humano modo facta: Si autem, vt sacramentum fieret, sufficeret voluntas ipsius operis externi, quasi materialiter sumpti, sacramentum vt sic, casu fieret, & præter intentionem hominis operantis, hoc autem est inconueniens, & contra dignitatem sacramentorum. Adde, quod si non esset inconueniens, sacramentum, vt sacramentum, casu & præter intentionem fieri, nullum etiam esset incommodum, quod fieret etiam præter intentionem propriam & humanam ipsius operis materialis, vt si, verbi gratia, mulier lauans puerum casu diceret verba formæ, nec sciens, nec animaduertens, quid diceret: quod absurdissimum est. Et sequela patet, quia cum tota ratio huius intẽtionis & necessitatis eius sumenda sit ex ipso Esse sacramentali, si hoc posset casu & præter intentionem fieri, nihil referret, quod cætera etiam possent casu fieri. Posterior vero ratio D. Thomæ ex dictis fere declarata est, oportet enim, vt talis sit intentio, quæ deter-

determinet totam actionem externam, ad Esse sacramentale, ad quod non sufficit sola forma, cum prolatio eius sit etiam ex se indifferēs, vt declaratum est.

In argumento secundo (de primo enim iam satis dictum est) tangit D. Thomas difficultatem, quia sequitur non posse nos esse certos de veritate sacramentorum, nec de effectibus eorum, cum non possimus esse certi de intentione ministri, ex qua omnia hæc pendent. In solutione vero duo dicit D. Thomas valde difficilia. Primo enim refert opinionem quorundam dicentium, deficiente intentione ministri, non fieri sacramentum, tamen effectum supplere à Christo, vel absolute, & immediate in infantibus, vel media fide, & deuotione suscipientis in adultis, quæ fuit opinio Alexandri Alens. 4. part. quæst. 13. memb. 1. quam postea secuti sunt Duran. d. 6. quæst. 2. Gab. quæst. 1. articu. 3. dubi. 2. De qua opinione ait Diuus Thomas posse admitti, quantum ad vltimum effectum sacramenti, qui est iustificatio à peccatis, non tamen, quantum ad effectum characteris, quia hic nunquam imprimitur, nisi per sacramenta. Et in hac posteriori parte nulla est difficultas, quia cum puer ille reuera non maneat baptizatus, non manet etiam insignitus charactere. Vnde quacunq; ratione constaret etiam per reuelationem, sacramentū fuisse nullum ex defectu intentionis, esset iterandum: signum ergo est, non impressisse characterem, sicut, si sacramentum fuisset nullum ex defectu essentiali in materia & forma, vel etiam si omnino, non esset exterius applicatum, nam perinde est, ficte seu cum essentiali defectu specietenus applicari, ac omnino nō dari. Hinc vero oritur difficultas circa alterā partem doctrinæ Diui Thomæ, quia etiam effectus gratiæ, & iustificatio à peccatis, prout est proprius effectus sacramenti ex opere operato, nunquam datur, nisi quando sacramentum est ratum & validum, vt postea latius dicemus: ergo falsum est, quod infantibus suppleat Christus effectum gratiæ, quoniam sacramētum non est validum: hoc enim est cōtra generalem legē & regulam à Christo datam, nisi quis renatus fuerit, &c. & ideo affirmari non potest sine alia reuelatione, vel testimonio. Et eadem ratione in adultis non suppletur effectus per deuotionem eorum, nisi quaten⁹ deuotio potest esse tanta, vt perueniat ad verā dilectionem, seu contritionem includentem votum sacramenti, tunc enim dabitur quidem gratia per talem dispositionem ex generali & communi lege, non quia Christus specialiter aliquid suppleat circa effectum sacramenti, quando ob defectum intentionis ministri deest veritas sacramenti. Confirmatur primo, quia rationes factæ de charactere procedunt, etiam de effectu gratiæ. Secundo, quia si sacerdos sine iurisdictione absoluat, aut si laicus se fingat sacerdotem, & consecret, non propterea dicendum est. Deum supplere hunc defectum, & perficere sacramentum, aut effectum eius, ne populus decipiatur: hoc enim neque vlla Dei lege aut promissione fundatum est, nec aliqua necessaria, aut probabili ratione: ergo idem est in Baptismo. Atque ita docuerunt Soto, & Ledesm. hic & Maior in 4. dist. inct. 2. quæst. 1. & ita mihi videtur simpliciter asserendum. Quapropter ad propositam difficultatem, quod ad rem attinet, nihil habeo, quod respondeam, existimo enim hanc doctrinam esse verissimam: quod vero spectat ad D. Tho. fateor illum concise ac breuiter percurrisse, attingendo solum, quæ sibi erant necessaria, reliqua vero sine examinatione, aut affirmatione prætereundo. Vnde cum in illa opinione duo retulisset, vnum pertinens ad infantes, aliud pertinens ad adultos, hoc tantum approbauit, non quia censeat, in eo casu dari aliquem effectum gratiæ adultis, præter eum, qui præcise respondet deuotioni eorum, sed solum, vt doceat posse interdum obtineri effectum gratiæ, sine reali susceptione sacramenti, quia hoc ad solutionem argumenti nonnihil conferebat. Quia vero sentiebat, hoc non posse ad infantes applicari, neque ad effectum characteris, ideo ipse secundam responsionem adhibet. Dicit ergo secundo, ministrum sacramenti agere in persona totius Ecclesiæ, & in verbis formæ exprimere intentionem Ecclesiæ. Quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrariū exterius exprimatur. Quæ verba sunt obscurissima, & destruere videntur totā doctrinam datam: indicat enim Diuus Thomas, etiam si desit interior intentio ministri faciendi sacramentum, si tamen exterius materiam & formam sine vllo defectu applicet, vere fieri sacramentum ex intentione Ecclesiæ, quod est aperte contra sensum supra expositum, & contra veram, & sanam doctrinam, vt postea videbimus. Quare necessario admittenda est pia interpretatio, Caiet. scilicet, illa verba: (Intentio Ecclesiæ sufficit ad perfectionē sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur) nō esse intelligenda de perfectione, seu veritate sacramenti in re ipsa, sed in humana existimatione & certitudine, ac si diceret, hoc satis esse, vt sacramentum censeatur esse perfectū, & humana quadam certitudine tale reputetur, quamdiu minister defectum suæ intētionis exterius non expresserit. Vt hoc modo solutio respondeat argumento, cui⁹ difficultas erat, quod veritas sacramentorum nobis esset incerta: responsio enim est, esse certam humano modo, & quantum in Ecclesiæ foro & iudicio esse potest, & hoc satis esse ad pacandos hominum animos, & conscientias, & ad satisfaciendum Ecclesiæ, quæ quia non iudicat de occultis, de veritate sacramenti, ex sola veritate materiæ & formæ iudicat, nam intentionem semper supponit, quamdiu contrarium exterius non constat, vt colligitur ex cap. A quodam, de consecra. d. 2. & aliis. Fateor quidem, non omnino adimi scrupulum, si rigorose verba litteræ perpendenda sint, & explicanda, tamen necesse est, hunc rigorem lenire, quia non est verisimile D. Thom. in tam breui contextu sibi esse contrarium.

Non dato sacramento nō supplet Deus defectum sacramenti.

In solutione ad 3. vbi D. Thomas ait sufficere ad conficiendum sacramentum habitualem intentionem ministri, debere tamen sacerdotem curare, vt actualem intentionem habeat, recte Caiet. explicat, D. Thom. mētem, quoad vtramque partem. Nam in priori per intentionem habitualem virtualis intelligitur, quæ, quia non est in actu, habitualis interdum vocatur, nō tamen satis est, vt quomodocunq; in habitu retineatur, sed necesse est, vt aliquo modo influat, & moueat ad externum actum, & hoc est, quod statim Diuus Thomas subiungit, ex virtute primæ intentionis cōficitur sacramentū. Quomodo aūt hoc fiat in disputatione sequenti explicabimus: In posteriori autem parte, ait Caietan. actualem intentionem non esse intelligendam in actu signato. Quia nec necessarium est, nec expedit, vt sacerdos, verbi gratia, dum consecrat, hunc actum interius repetat, ego intendo cōficere, sed melius est, vt de ipso mysterio à se conficiendo cogitet, quam vocauit Caietan. actualem intentionem in actu exercito, & est potius, attentio quædam ad res sacras peragendas, cum qua est coniuncta voluntas perficiendi eadem mysteria, quamuis necesse non sit hanc semper actu exerceri, neque nimiam diligentiam ad hoc exhiberi.

ARTICVLVS IX.

Vtrum fides ministri sit de necessitate sacramenti.

*AD nonum sic proceditur. Videtur quod fides ministri sit de necessitate sacramenti. Sicut enim dictum est, * intentio ministri est necessaria ad sacramenti perfectionem. Sed fides intentionem dirigit, vt Augustinus * dicit contra Iulianum. Ergo si desit vera fides in ministro, non perficitur sacramentum.* 4. d. 6 q 1. a. 3. q. 2. Art. prec. Ad hæc Augustin. in psal. 32. non longe ante med. tom. 8.

2. Pra-

2. Præterea, Si minister Ecclesiæ veram fidem non habeat, videtur esse hæreticus. Sed hæretici, vt videtur, non possunt sacramenta conferre. Dicit enim Cyprian. in Epistola * contra hæreticos: Omnia quæcũq; faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania & falsa, ita vt nihil eorum, quæ illi gesserint, a nobis probari debeat. Et Leo Papa dicit in epistola ad Leonem * Augustum, Manifestum est per crudelissimam & insanissimam vesaniam, in Alexandrina sede omne cœleste sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit Chrismatis sanctificatio, & patricidalibus manibus impiorum, omnia se subtraxere mysteria: Ergo vera fides ministri est de necessitate sacramenti.

Lib. 1. Ep. 11. non remouē à fine capit. Cum simul in concl. Leo in Epist. 75. quæ incipit, Licet as clementiæ tuæ à medio.

3. Præterea, illi qui non habent veram fidem videntur esse per excommunicationem ab Ecclesia separati: Dicitur enim in secunda Canonica Ioann. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec Aue dixeritis ei. & ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuita. Sed excommunicatus non videtur posse conferre Ecclesiæ sacramentum, cum ab Ecclesia sit separatus, ad cuius ministerium pertinet sacramentorum dispensatio: Ergo videtur, quod vera fides ministri, sit de necessitate sacramenti.

Sed contra est, quod Augustinus * dicit contra Petilianum Donatistam: Mementote, Sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quod illi vel non sint, vel minus sancti sint.

Lib 1. ca 47. circa fi. to. 7.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est * quia minister in sacramentis instrumentaliter operatur, non agit in virtute propria, sed in virtute Christi. Sicut autem pertinet ad propriam virtutem hominis charitas, ita & fides. Vnde sicut non requiritur ad perfectionem sacramenti quod minister sit in charitate, sed possunt etiã peccatores sacramenta conferre, vt supra dictum est: * ita non requiritur ad perfectionem sacramenti fides eius, sed infidelis potest verum sacramentum præbere, dummodo cætera adsint, quæ sunt de necessitate sacramenti.

Art. 5 huius q. & q. 6 art. 1, & 2.

Art. 5 & 6 huius quæ.

Ad primum ergo dicendum, quod potest contingere, quod aliquis patiatur defectum fidei circa aliquid, & non circa veritatem sacramenti, quod exhibet, puta, si aliquis credat in sacramentum esse in omni casu illicitum, & tamen credat Baptismum efficaciam habere ad salutem, & sic talis infidelitas non impedit intentionem conferendi sacramentum. Si vero patiatur fidei defectum circa ipsum sacramentum, quod exhibet, licet credat per id, quod agitur exterius, nullum sequi interiorem effectum, non tamen ignorat, quod Ecclesia catholica intendit per huiusmodi, quæ exterius aguntur, præbere sacramentum. Vnde non obstante infidelitate, potest intendere & facere id, quod facit Ecclesia, licet æstimet id nihil esse. Et talis intentio sufficit ad sacramentum, quia sicut supradictum est, * minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, ex cuius fide suppletur id, quod deest fidei ministri.

Art. 8 huius quæst.

Ad secundum dicendum, quod hæreticorum quidam in collatione sacramentorum, formam Ecclesiæ non seruant, & tales neque sacramentum conferunt, neque rem sacramenti. Quidam vero seruant Ecclesiæ formam, & tales conferunt quidem sacramentum, sed non conferunt rem sacramenti. Et hoc dico, si sunt manifeste ab Ecclesia præcisi, quia ex hoc ipso, quod aliquis accipit sacramenta ab eis, peccat, & per hoc impeditur, ne effectum sacramenti consequatur. Vnde Augustinus * dicit in libro de fide ad Petrum: Firmissime tene, & nullatenus dubites extra Ecclesiam baptizatis, si ad Ecclesiam non redierint, Baptismo cumulari perniciem. Et per hunc modum dicit Leo Papa, * in sede Alexandrina omne Sacramentorum lumen esse extinctum, scilicet, quantum ad rem Sacramenti, non autem quantum ad ipsum Sacramentum, Cyprianus autem nullo modo Sacramentum conferre, Hæreticos posse, credebat, sed in hoc eius sententia non tenetur. Vnde Augustinus * dicit martyrem Cyprianum, qui apud Hæreticos, vel Schismaticos datum Baptismum nolebat cognoscere, tanta merita vsq; ad triumphum martyrij secuta sunt, vt charitatis, qua excellebat, luce obumbratio illa fugaretur, & si quid purgandum erat, passionis falce tolleretur.

Cap 36. vsq; ad med. to. 9: Epist. 75 à med. o illius. Epist. vlt lib. 1. epist. Ex E. 48. an to sinẽ habetur to. 2. ex- prassiu. lib. 2 cõtra Dona. c. 18. to. 7. & in fine lib. 2. contra Cres. tom. 7 Quæst. præ. ce art. 5

Ad tertium dicendum, quod potestas ministrandi sacramẽta, pertinet ad spiritualem characterem, qui indelebilis est, vt ex supra dictis patet. * Et ideo per hoc, quod aliquis ab Ecclesia suspenditur, vel excommunicatur vel etiam degradatur, non amittit potestatem conferendi sacramentum, sed licentiam vtendi hac potestate. Et ideo sacramentum quidem confert, sed tamen peccat conferendo, & similiter ille, qui ab eo accipit sacramentum. Et sic non percipit rem sacramenti, nisi forte per ignorantiam excusetur.

Doctrina huius Articuli comprehensa est sub generali doctrina data in artic. 5. & ideo non indiget noua explicatione. Nam quod à D. Thom. dicitur in solutione ad secundum, Hæreticum posse dare sacramentum, non tamen rem seu effectum sacramẽti, intelligendum est, non ex defectu potestatis ipsius ministri, sed ratione obicis ex parte susscipientis, quia peccat susscipiendo sacramentum à tali ministro. Et hoc explicuit D. Thom. in solutione ad tertium dicens de huiusmodi susciente. Et non percipit rem sacramenti, nisi forte per ignorantiam excusetur: sub qua exceptione intelligi debet, omnis alia ratio excusationis, quæ intercedere potest. Nam eadem est omnium ratio. Atque intelligitur, totum hoc impedimentum oriri ex obice peccati, nam si illud excusetur, sacramentum non priuabitur suo effectu, propterea quod ab hæretico ministretur, vt latius postea dicemus.

SECTIO X.

Vtrum intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

Ad decimum sic proceditur. Videtur quod intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti. Intentio enim ministri debet conformari intentioni Ecclesiæ, vt ex dictis patet. * Sed intentio Ecclesiæ semper est recta: Ergo de necessitate ad sacramenti perfectionem requiritur intentio recta ministri.

1. frag. 71. a. 2. ad 2. & 4. d. 6. q. 1. a. 2. q. 2. & d. 11. q. 1. a. 1. q. 3. ad 1. & d. 13. q. 1. a. 3. d. 8. & 9

2. Præterea, Peruersa intentio deterior esse videtur, quam intentio iocosa. Sed intentio iocosa tollit sacramentum, puta, si aliquis non serio, sed ludo aliquem baptizaret: Ergo multo magis peruersa intentio aufert sacramentum, puta, si aliquis aliquem baptizaret, vt postmodum eum occideret.

3. Præterea, Peruersa intentio facit totum vitiosum, secundum illud Luc. 12. Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Sed sacramenta Christi non possunt inquinari per malos homines, sicut Augustinus dicit contra Petilianum. * Ergo videtur, quod si sit peruersa intentio ministri, non sit ibi verum sacramentum.

In tract. illo contra Pet. per 8 vsq; 13. lib. 3. tom. Cres. c. 54. 57 tom. 7

Sed contra est, quod peruersa intentio pertinet ad malitiam ministri, sed malitia ministri non tollit sacramentum: Ergo nec peruersa intentio.

Respondeo dicendum, quod intentio ministri potest peruerti dupliciter. Vno modo respectu ipsius sacramenti, puta, cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere. Et talis peruersitas tollit veritatem sacramenti præcipue quando intentionem suam exterius manifestat. Alio modo potest peruerti intentio ministri, quantum ad id, quod sequitur sacramentum, puta, si sacerdos intendat aliquam fœminam baptizare, vt abutatur ea, vel si intendat conficere corpus Christi, vt eo ad veneficia vtatur. Et quia prius non dependet à posteriori, inde est, quod talis intentionis peruersitas veritatem sacramenti non tollit, sed minister ex tali intentione grauiter peccat.

Ad primum ergo dicendum, quod Ecclesiæ intentio recta est, & quantum ad sacramenti perfectionem, & quantum ad sacramenti vsum, sed prima rectitudo perficit sacramentum, secunda operatur ad meritum. Et ideo minister, qui conformat

format intentionem suam Ecclesiæ, quantum ad primam, rectitudinem, non autem, quantum ad secundam, perficit quidem sacramentum, sed non est sibi ad meritum.

Ad secundum dicendum, quod intentio ludicra, vel iocosa excludit primam rectitudinem intentionis, per quam perficitur sacramentum, & ideo non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod peruersa intentio peruertit opus intendentis, non autem opus alterius. Et ideo ex peruersa intentione ministri, peruertitur, quod id agit in sacramentis, in quantum est opus eius non in quantum est opus Christi, cuius est minister. Et est simile, si minister alicuius hominis praua intentione deferret pauperibus eleemosynam, quam Dominus recta intentione mandaret.

Littera huius articuli clarissima est, doctrina vero eius comprehensa est in illa, quæ artic. 5. & 8. est tradita.

DISPVTATIO XIII.

De causa proxime ministrante sacramenta.

IN hac disputatione explicanda sunt omnia, quæ ex parte ministri necessaria sunt ad veritatem sacramenti: vnde primo dicemus de persona, deinde de actibus, quos adhibere debet ad sacramentum perficiendum, vt factum teneat, & excludemus alias conditiones, quæ simpliciter necessariæ non sunt. De his vero, quæ ad digne ministrandum sacramentum seruari debent, commodius dicemus inferius in moralibus disputationibus.

SECTIO I.

Vtrum omnes & soli homines possint esse sacrameutorum ministri.

Ille verus sacramenti minister est, quem Christus esse voluit.

PRincipio statuenda est generalis regula in commentarijs articulorum indicata, quæ est basis & fundamentum omnium, quæ dicenda sunt, scilicet illum esse sufficientem, ac necessarium ministrum ad sacramentum conficiendum, quem Christus sua institutione designauit. Probatur, quia, vt Conc. Florent. docuit, sacramenta tribus perficiuntur, materia, forma & ministro, ergo necesse est, vt qui sacramentum instituit, hæc tria statuat atq; designet, quæ sunt de necessitate sacramenti. Quia institutio sacramenti hæc omnia includit: ergo sicut in vnoquoq; sacramento, quæ sit materia vel forma sufficiens aut necessaria, ex Christi institutione petitur, ita de ministro ratiocinandum est. Et confirmatur: nam hac ratione sacramentorum ministri dicuntur operari, vt instrumenta & organa, quæ vicem Christi gerunt, non solum respectu effectus sacramenti, sed in ipsomet sacramento conferendo. Ita sumitur ex Augustino, tract. 5. & 6. in Ioann. vbi pendebat verbum illud, Hic est, qui baptizat, id est, Christus. Quia licet Petrus baptizet, tamen id facit, vt minister à Christo deputatus, idem lib. 3. contra Cresconi. cap. 8. vbi addidit illud 1. ad Cor. 9. Neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat: & lib. 1. contra litter. Petilian. c. 7. comparat ministrum sacramenti cum ministro Euangelij, quatenus vterq; operatur, vt legatus Christi. Addit vero lib. 5. da Baptismo, cap. 14. consideratione dignum esse, Paulum interdum vocare Euangelium suum, nunquam tamen appellasse baptismum suum: Quia licet in vtroq; munere sit homo minister Christi, specialiori tamen modo in collatione sacramenti, quam in fidei prædicatione. Nam in hac potest homo aliquid de suo ponere, aut in modo aut in doctrinæ expositione, aut in similibus: tamen in sacramento tradendum totum, quod ad substantiam pertinet, sit ex institutione & virtute Christi. De qua re plura legi possunt apud eundem Augustinum, lib. 3. contra litter. Petilia. c. 8. 49. & 55. & alijs lib. contra Donatistas. Vltimo adiungi potest ratio, quia conficere sacramentum, est opus supernaturale: nam conficere signum efficax gratiæ: sed nulla creatura ex se habet hanc potestatem: ergo oportet, vt illam recipiat ex diuina institutione.

Soli homines sacramentorum ministri sunt.

Hoc posito, dico primo. Soli homines sunt sufficientes ministri sacramentorum. Hæc est mens Diui Thomæ hic, ar. 7. atq; idem docet Alex. Alens. 4. par. q. 16. memb. 4. Gab. d. 6. q. 1. Soto, d. 1. q. 5. art. 4. & reliqui. Probatur primo ex Christi institutione in singulis sacramentis: nam solis hominibus dixit Matth. vlmo, Baptizantes eos, & Luc. 22. Hoc facite, & Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata: & Iacobi similiter dicitur. Vocet presbyteros Ecclesiæ: & Act. 8. Apostoli mittuntur ad confirmandos eos, qui fuerant in Samaria ad fidem conuersi. Denique ad Ephes. 5. inquit Paulus de Christo, ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus: & postea subiungit, Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem Corporis Christi. Totum ergo hoc ministeriũ commissum est hominibus: de quib⁹ propterea dicitur 1. ad Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Secundo afferri possunt congruentiæ huius institutionis. Prima, quia præcipui ministri sacramentorum, & qui ex officio ad hoc constituuntur sunt sacerdotes: sacerdos autem (ait Paulus ad Hebr. 5. oportet, vt sit ex hominibus assumptus, vt pro hominibus constituatur in his, quæ sunt ad Deum. Quam congruentiam attigit D. Tho. in art. 5. & optime illam confirmat, quia summus Pontifex Christus, qui est præcipuus author sacramentorũ, est verus homo, & ideo expedit, vt ministri sint illi in natura conformes. Secunda adiungi potest, quia illi, quibus ministranda sunt sacramenta, sunt soli homines: ergo vt seruetur proportio oportet, vt ministri etiam sacramentorum sint homines. Tertio, fuit hoc Ecclesiæ conueniens: nam cum humana & visibilis sit, debuit per humanos, ac sensibiles ministros gubernari: ergo etiam oportuit, vt ab eisdem sacramenta ministrarentur: ergo angelici spiritus non erant ad hoc ministerium accommodati. De inferioribus vero creaturis, nihil dicere oportet: quia cum ratione careant, omnino sunt huius ministerij incapaces. Quarto addit Caietanus fuisse conueniens, vt sacramenta constarent verbis: soli autem homines possunt propria verba proferre: nam licet Angeli in coporibus assumptis possint efficere sonum verbis similem, non tamen possunt veram locutionem efficere, vt docuit D. Thom. 1. par. quæst. 51. art. 3. ad 4. Dices: ille sonus in ipsa motione, vel qualitate, vel signo sensibili, nihil differt à propria locutione humana, sed solum in habitudine, seu emanatione ab organis vitæ, & animæ informante illa, hoc autem nihil differre videtur à ratione sacramenti, quæ consistit in signo sensibili: ergo hoc nihil obstat, quominus Angelus per corpus assumptum possit proferre verba ex se sufficientia, ad constituendum sacramentum. Respondetur [quidquid sit de physica distinctione inter vtrumq; sonum, quæ ad præsentem dispositionem non refert] propria verba & humanam locutionem esse necessariam ad formam sacramenti, quod colligimus ex Christi institutione qui solis hominibus præcepit, vt illis sensibilibus verbis, quibus exprimere solent conceptus suos, ad conficienda sacramenta vterentur.

Tandem, si per singula sacramenta discurramus: de sacramento Matrimonij nulla potest esse controuersia, quia in illo nullus requiritur minister præter ipsos contrahentes, quos non posse esse, nisi homines, satis per se notum est. De quinq; vero alijs sacramentis, in quibus necessarius est minister consecratus, & charactere Ordinis insignitus, satis etiam constat, eorum ministrum, non posse esse, nisi hominem, quia nullus est capax sacramenti Ordinis, & characteris, nisi

homo. Igitur solum relinquitur sacramentum Baptismi, de quo possit dubitari. Nam Scotus in 4. distinct.6.quæst.1.sentit, Angelum posse esse ministrum huius sacramenti, quia potest per corpus assumptum abluere, & verba proferre, & per se potest id facere debita intentione. Cui sententiæ fauere videtur Augustin.lib.2.contra Parmen.c.15. dicens. Nemo accipit sine dante: sed quod attinet ad sanctitatem Baptismi, adest Deus, qui dat, siue per hominem siue per Angelum. Dicendum est tamen, secundum legem ordinariam, solum hominem posse esse ministrum in sacramento: propter omnes rationes supra adductas, quæ satis declarant hanc fuisse Christi institutionem, atq; hanc esse ordinariam legem. Vnde Concilium Florentinum in decreto Eugenij, assignans ministrum huius sacramenti, tam ordinarium, quam sufficientem in casu necessitatis, solum facit hominum mentionem. Augustinus vero loquitur, non de lege ordinaria Baptismi, sed de varijs modis, quibus Deus potest sanctitatem conferre, vel per hominem, vel per Angelum, vel vt ipsemet addit, per se ipsum, cum tamen certum sit, Deum per se ipsum non conferre sacramentum Baptismi iuxta ordinariam legem: loquitur ergo Augustinus de eo, quod absolute fieri potest. Certum est autem, expriuilegio, seu diuina dispensatione, posse Deum conferre effectum Baptismi, per signum sensibile, per Angelum factum, & fortasse Scotus nihil aliud voluit: requirit enim diuinũ præceptum, & ideo negat, Baptismum datum à malo Angelo censendum esse validum, nisi certa reuelatione constet de diuino præcepto. Hæc vero dispensatio, non solum habet locum in sacramento Baptismi, sed etiam in alijs: est enim eadem ratio, quia Deus non magis alligauit potentiam suam signo sensibili in alijs sacramentis, quam in Baptismo. Vnde refert Nicephorus libr.11.histo.c.20. Amphilochium quendam fuisse consecratum Episcopum per Angelum, eamq; consecrationem ratam fuisse habitam ab alijs Episcopis, quibus credendum est, sufficientibus coniecturis constitisse, illum fuisse bonum Angelum.

Baptismi etiam ministrum debere esse hominem, ostenditur.

Quidam ab Angelo consecratus Episcopus.

Atque ex his omnibus sequitur, animam à corpore separatam, non posse esse ministrum sacramentorum, non solum quia non potest propria verba formare, sed etiam quia reuera non est homo. Si autem post separationem à corpore, iterum ad illud rediret proprie informando & viuificando illud, non est dubium, quin suppositum illud, quantum est ex parte naturæ, posset esse sufficiens minister sacramenti, si aliæ conditiones necessariæ concurrerent, quia esset vere homo. Quod maxime verum est, magisque indubitatum, si anima illa rediret ad corpus passibile, & mortale, quia non solum ille esset homo, sed etiam viator. Si autem loquamur de homine omnino existente extra viam in corpore & anima gloriosis potest nonnulla ratio dubitandi suboriri: quia Christus solis hominibus viatoribus videtur hæc ministeria commisisse, & huiusmodi potestatem contulisse, nam ad illos solos dixit, Baptizãtes eos, vel, Hoc facite, &c. Nec videtur sufficere, quod in huiusmodi homine maneat character Ordinis, quia cum character non sit potẽtia physica, sed solum signum, potuit dari ad deputandum hominem ad tale ministerium, pro statu viæ, & non pro statu beatifico. Nihilominus D. Thomas sensit, hunc hominem esse sufficientem ministrum sacramenti, vt notauimus art. 7. ad 2. Et videtur hæc sententia probabilior, quia in huiusmodi suppositio concurrunt omnia necessaria ex parte ministri ad substantiam sacramenti. Nam potest proferre propria verba humana, atque ita applicare propriam formam & materiam cum debita intentione, & potest etiam habere characterem si necessarius sit. Quod vero non sit in statu viatoris, non videtur essentiale impedimentum, quia, licet Christus ad viatores homines sit locutus, quando eis dedit huiusmodi potestatem, quo modo eos tantum præsentes habebat, & per eos reuera exercenda erant hæc ministeria, tamen nihilominus institutio absoluta fuit, & potestas data est hominibus, nec apposita est illa conditio aut limitatio, scilicet, pro solo statu viæ, & ideo in eis absolute manet, eamq; exercere possent, si inter nos versari permitterentur.

Qui vidit ad vitam, etiam in statu gloriso, an sacramenta possit ministrare.

Vltimo dicendum est, non omnes homines esse posse ministros quorumcunque sacramentorum, sed illos solos, qui iuxta Christi institutionem & variam sacramentorum rationem hanc potestatem acceperunt. Ratio huius assertionis constat, ex principio supra posito, & applicabitur ad singula sacramenta ex professo in proprijs eorum tractatibus seu disputationibus, & præsertim cum agemus de sacramento Ordinis, vbi contra hæreticos ostendemus, non omnes homines posse esse sacerdotes aut habere æqualem potestatem perficiendi res sacras. Itaq; in omnibus sacramentis in primis necessarium est, vt homo ratione vti possit, quia alias non poterit habere debitam intentionem, & ideo nec infantes, neque amentes, aut alij eiusmodi possunt esse sacramentorum ministri. Deinde, quod attinet ad necessitatem sacramenti, in Baptismo quilibet homo ratione vtens potest esse minister, in Matrimonio omnes fideles baptizari, qui possint inter se Matrimonium contrahere, in Eucharistia & Extrema vnctione quilibet simplex sacerdos, in Pœnitentia vero sacerdos iurisdictionem habens: in alijs duobus Episcopus, vel ex dispensatione sacerdos in sacramento Confirmationis & aliquibus Ordinibus. Quæ omnia intelliguntur de potestate simpliciter necessaria, nam ius dandi non his omnibus competit, sed quibus ex officio incumbit, de his vero omnibus latius in sequentibus.

Qui vsine vti non potest, nec sacramentorum minister esse potest.

SECTIO II.

Vtrum ad sacramentum conficiendum necessaria sit in ministro intentio faciendi sacramentum.

NOmine intentionis hoc loco solum intelligimus voluntatem faciendi sacramentum ex quocunque fine, vel ratione procedat, quia omnis alius finis extrinsecus est impertinens [vt nunc supponimus] ad sacramenti veritatem: solum ergo hoc obiectum, scilicet sacramentum perficiendum, consideratur in præsenti tanquam finis, ad quem aliæ actiones ordinantur, & ideo voluntas illius obiecti, vt perficiendi vocatur intentio, de cuius necessitate præsens quæstio instituitur.

Intentio conficiendi actionem externam, quibusdam putatur sufficere.

In qua est prima sententia, negans, requiri huiusmodi intentionem ad valorem sacramenti. Hanc facile amplectuntur hæretici omnes, qui sacramentis nihil tribuunt præter externum symbolum, quatenus aptum est ad excitandam fidem, hoc enim facere possunt actiones, & verba sensibilia: etiamsi absque huiusmodi intentione fiant, imo etiam, si non procedant à voluntate rationali, sed omnino casu, & indeliberatè fiant. Omisso vero hoc hæretico fundamento, alia via nonnulli Catholici secuti sunt hanc sententiam, dicentes, ad perficiendum sacramentum requiri quidem voluntatem faciendi illas actiones externas, quas Christus instituit, verbi gratia, lauandi & proferendi talia verba, & hanc dicunt esse intentionem faciendi, quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia, quam Concilia requirunt ad sacramenti veritatem, negant tamen præter hanc voluntatem esse necessariam intentionem faciendi sacramentum, nam si minister velit debita verba proferre super debitam materiam, etiamsi decipiendi, vel illudendi causa id faciat, erit validum sacramentum. Hanc sententiam probabilem iudicat Palud. ibidem quæstion. 2. articu. 3. licet contrariam iudicet veriorem. Angelus in sum. verbo Baptismus 5. n. 7. dicit, quod licet baptizans intendat non facere quod facit Ecclesia, si tamen in re facit, quia formam ser-

uat,

uat, nihilominus baptizat, dummodo baptizare intendat : secus vero (inquit) si intenderet solum lauare. Et pro hac sententia citat Innocent. in capite pri. de Baptismo. Hi vero duo authores reuera non defendunt prædictam opinionem, quia dum distinguunt inter intentionem lauandi & baptizandi, satis indicant se sentire, esse necessariam aliquo modo intentionem faciendi sacramentum, & non sufficere intentionem faciendi actionem externam, quod vero aiunt, posse esse validum sacramentum etiam si minister intendat non facere, quod facit Ecclesia, intelligunt, quando ex ignorantia habet intentiones repugnantes, vnam baptizandi, & aliam discordandi ab intentione Ecclesiæ. Expresse tenet hanc sententiam Sylvest. Baptis. 3. num. 12. qui existimat esse sententiam Diui Thomæ, vt supra dixi, & saltem negari non potest, quin in 4. dist. sex. quæst. 1. articulo 2. quæstiuncula 1. ad 2. in hanc opinionem fuerit propensus, refert enim secundo loco opinionem asserentem, in Baptismo & alijs Sacramentis, quæ habent in forma actum exercitum non requiri mentalem intentionem, & quamuis non expresse, illam tamen approbare videtur, in hac vero 3. parte, multo aliter locutus est, vt explicuimus.

Potest autem in huius sententiæ fauorem afferri historia illa vulgaris de Athanasio, qui cum esset puer, quosdam alios pueros per iocum baptizauit, & tamen eum Baptismum ratum habuit Alexander Patriarcha Alexandrinus, vt referunt Rufinus libro prim. histor. ar. capite 14. & Nicepho. libro 8. capite 44. & Sozomen. libro 2. capite 16. & Gratian. in cap. Spiritus sanctus, §. Ecce 1. quæstione 1. Nec dissimilis est historia, quam refert Nicepho. libro 3. histo. capite vltimo de quodam puero Iudæo per similem ludum ab alijs pueris baptizato, qui Baptismus in Ecclesia Constantinopolitana approbatus est, & ideo non fuit iteratus, sed solum additæ cæremoniæ, quæ defuerunt : Ergo signum est fuisse iudicatum à prædictis Patribus, ad veritatem Baptismi nihil aliud esse necessarium, præter externam ablutionem, & formam, de quibus in prædictis casibus constare potuit, nam de interna intentione non solum constare non potuit, verum etiam neque satis probabili ratione præsumi, quod tamen maxime necessarium erat, si existimaretur talis intentio necessaria, præsertim in re tam graui, & in sacramento ad salutem necessario.

Secundo augeri potest difficultas, Augustino, libro 7. de Baptismo capite 53. & habetur in capite. Solet etiam quæri, de consecratio. dist. 4. Vbi in primis ait, eum, qui baptizatur absque simulatione baptizati, seruata Ecclesiæ forma, manere baptizatum, in quibus verbis significat, simulationem baptizantis non esse contrariam veritati sacramenti, tum in vniuersali locutione, tum maxime in speciali exceptione simulationis baptizati : nam exceptio (vt dicatur) firmat regulam. Rursus vero inferius expressius quærens, an censendus sit esse Baptismus, quando minister omnia per iocum & irrisionem facit, non audet quidquam definire, sed expectandam putat diuinam reuelationem.

Tertio argumento à ratione, certum enim est, potuisse Christum ita sacramenta instituere, vt ad illorum valorem & efficaciam non sit necessaria prædicta intentio, sed solum signum externum, vel ad summum, voluntas efficiendi actionem externam & proferendi verba. Nihil enim afferri potest cur hoc absolute repugnet, aut Christo fuerit impossibile, sed hic modus institutionis est multis rationibus conuenientior : ergo cedendum est, hanc fuisse Christi voluntatem. Minor declaratur varijs modis. Primo ex communi ratione ministrorum, nam quando aliquis transigit negotium, seu obligationem, aut contractum per ministrum, non requiritur intentio ministri ad valorem contractus, sed sola externæ actionis executio, vt si Petrus per famulum rem aliquam dono mittat ad Paulum non oportet vt famulus habeat intentionem transferendi dominium, sed solum vt rem exterius exhibeat & tradat nomine Petri, & quod Paulus acceptet, sed hoc eodem modo comparantur ad Christum ministri sacramentorum : ergo. Secundo, ex generali ratione signi sensibilis ex impositione significantis, nam hoc ipso, quod vox vel actio externa ad significandum aliquid imponitur, si exterius exhibeatur seu proferatur, erit verum signum sensibile, quacunque intentione fiat, sed sacramentum est signum sensibile impositum à Christo ad significandum in tali actione, & talibus verbis : ergo talis actio & verba exterius exhibita habent illam significationem ex impositione Christi, quidquid minister intendat, imo si etiam ipse nolit. Nam, dum exhibet exterius talem cæremoniam, velit nolit, facit signum à Christo institutum : facit ergo sacramentum : sicut qui exhibet seu dispensat hostiam consecratam, velit, nolit, confert sacramentum, quia ex vi consecrationis, habet inseparabilem significationem. Ita ergo, qui exhibet talem cæremoniam extremam, velit, nolit, dabit sacramentum, quia illa cæremonia habet inseparabilem significationem. Et confirmatur, quia si minister velit dare sacramentum, non tamen effectum, nihilominus, si suscipiens sit dispositus, recipiet effectum : quoniam ex Christi institutione & promissione effectus infallibiliter est coniunctus cum susceptione sacramenti, quantum est ex parte illius : Et ideo non potest minister illum impedire, sed simili modo sacramentalis significatio à Christo est impositа tali cæremoniæ exteriori : ergo nihil aliud necessarium est, vt illa cæremonia significet, præter quam, quod exterius fiat : ergo, si minister hoc velit & faciat, necessario faciet sacramentum, nec potest sua voluntate seu intentione contraria impedimentum ponere Christi institutioni. Secundo confirmatur hæc coniectura & ratio, quia reuera minister, nihil aliud facit, nisi externam actionem, seu prolationem verborum : formalem enim significationem, non potest efficere, hæc enim nihil reale addit verbis, aut actibus externis, sed solam denominationem resultantem ex Christi institutione : ergo, vt sacramentum fiat in ratione signi, non fuit necessarium exigere à ministro aliam intentionem seu voluntatem, præterquam faciendi illud opus externum : quia natura sacramenti nihil aliud postulat, neque aliud est necessarium ad totum illud sensibile signum applicandum. Tandem explicatur hoc exemplo : nam si duo baptizati velint contrahere matrimonium in facie Ecclesiæ, & expresse nolint facere sacramentum, nihilominus efficient : quia prior voluntas est efficax ad faciendum contractum, & non est in eorum potestate separare rationem sacramenti à tali contractu inter baptizatos inito : ergo simili ratione in cæteris non requiritur talis intentio. Vnde potest confici generalis confirmatio : nam interdum habet minister contrarias intentiones ex ignorantia, vt in prædicto casu : aut si velit dare Baptismum, non vero sanctificare paruulum : quid ergo tunc fiet ? Videtur etenim res esse perplexa, si requiritur intentio : quia non est maior ratio, cur vna intentio operetur, quam alia : ergo ad vitandam huiusmodi perplexitatem, melius est, negare intentionis necessitatem. Tertio, ad certitudinem sacramentorum, & ad pacandos animos suscipientium illa, videtur hic modus institutionis multo magis conueniens. Decuit enim maxime, vt de sacramentorum veritate constaret fidelibus, quoad fieri posset, & Ecclesiæ : vt recte docuit D. Thom. in 4. dist. 5. q. 2. art. 2. quæstiuncul. 1. vt ex hoc principio concludat bonitatem ministri non esse ad substantiam sacramenti necessariam : atque eodem ad eandem rem vtitur sæpe Augustin. vt videre licet libr. 1. contra litter. Petilia. cap. 3. & libr. 2. cap. 3. & 5. & alijs locis infra

tractandis : si autem valor externi sacramenti penderet ex intentione interna ministri, non minus esset incerta veritas sacramenti, & sanctificatio eius, quam si penderet ex sanctitate & fide ministri : quia non magis potest constare Ecclesiæ de intentione, quam de fide eius. Et confirmatur : nam potissimum redderentur incerta sacramenta ab hæreticis collata, seruata Ecclesiastica forma : quia merito dubitare possumus de vera intentione eius, qui veram fidem non habet, præsertim, cum dicat Augustinus Psalm. 31. quod intentionem rectam non facit, nisi recta fides. Confirmatur hæc coniectura : quia vt Chrysost. ait Homil. 85. in Ioan. prope finem. Iustum non est propter alios, (id est, ministri vel sacerdotis) malitiam ad salutem nostram accedentis offendi : ergo neque etiam videtur iustum, vt is, qui bona fide, ac mente accedit, & exterius recipit totum id, quod videtur necessarium ad sacramentum, propter solam malitiam ministri volentis illum decipere & illudere, tantum patiatur detrimentum, quantum est priuari sacramento & fructu eius : & interdum fortasse propter solam eam causam damnari.

Intentio faciendi sacramentum est omnino necessaria.

Dicendum nihilominus est, ad faciendum sacramentum non sufficere externam effectionem cæremoniæ sensibilis, nec voluntatem efficiendi illam actionem, quasi materialem, sed requiri intentionem faciendi sacramentum, vel sub hoc conceptu vel sub aliqua ratione confusa & communi, seu æquiualenti, scilicet intendendo facere, quod Christus instituit, vel quod Christiani faciunt, vel aliquid simile : quilibet enim ex his modis intentionis absque controuersia sufficit, & reperiri potest in hæretico, vel alio infideli, & in homine ignorante. Atque hoc modo explicata conclusio est communis Theologorum in 4. dist. 6. Bonauent. art. 3. quæst. 1. Richard. art 1. q. 2. clarius & melius Scotus q. 5. Gabriel. quæst. 1. art. 2. concluf. 3. & 4. Duran. quæst. 2. Maior. dist. 2. quæst. 1. § penul. circa finem. Hadria. quæst. 3. de Baptismo, Soto dist. 1. quæst. 5. art. 8. Victoria. in sum. de sacramentis in materia de Baptismo, num. 31. Alex. Alens. 4. part. quæst. 13. in membr. 1. per totum, præsertim artic. 4. Hugo de S. Vict. lib. 2. de sacramen. par. 6. cap. 13. de D. Thomæ sententia satis est in commentarijs dictum, eademque aperte colligitur ex his, quæ superius docuit artic. 8. Est autem in nonnullis ex his authoribus aduertendum, non solum videri requirere intentionem faciendi sacramentum, sed etiam conferendi effectum, quas intentiones expressius distinguens Scotus, quam alij, negat, vtramque esse necessariam, sed solum priorem, quod etiam nos supra diximus in commentario art. 8. & assignauimus modum, quo explicandi sunt authores, qui loquuntur de intentione effectus sacramenti : non enim est necessarium illum formaliter & in se intendere, sed solum in causa, seu in ipso sacramento.

Huius veritatis præcipuum fundamentum.

Fundamentum huius sententiæ sic explicatæ sumendum est ex Christi institutione, quoniam ex sola rei natura certum est, non posse probari hanc intentionem esse necessariam, neque esse impossibilem alium institutionis modum : hoc enim satis conuincunt rationes factæ in fauorem primæ sententiæ. Quod autem fuerit hæc Christi voluntas & institutio, quamuis in Scriptura sacra expresse non doceatur, potest tamen colligi ex modo & verbis, quibus Christus sacramenta instituit. Quod ita declaratur, quia duobus modis potuerunt signa sacramentalia imponi ad significandum : primo, imponendo res ipsas, aut verba, aut actiones externas, quacunque ratione fiant, seu ponantur in rerum natura : quo sensu procedunt multa ex argumentis prioris sententiæ. Secundo modo potest intelligi hæc institutio, vt per se primo dirigatur ad ministros, & illis detur potestas efficiendi sacramenta. Hoc ergo supposito, argumentor in hunc modum. Sacramentorum institutio facta est hoc posteriori modo, scilicet, dando ministris potestatem efficiendi & dispensandi sacramenta : ergo ex vi illius requiritur intentio ministri ad conficiendum sacramentum. Antecedens patet ex illis verbis institutionis sacramenti Pœnitentiæ, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, Ioan. 20. vbi potestatem dat ministris, & vsum eius ponit in eorum iudicio & arbitrio. Idem est de illis, Hoc facite in meam commemorationem, Luc. 22. nam illis significatur, actionem illam per deceptionem & simulationem factam, non habere rationem sacrificij, vel sacramenti, sed necessarium esse, vt aliqua ratione fiat ad Christi imitationem, seu repræsentationem, vel prout ab ipso fuit instituta. Idem fere est de illis verbis, Baptizantes eos, &c. Nam licet ibi non fuerit institutum sacramentum, sed datum præceptum, tamen in ipsis verbis satis significatur, eam potestatem datam esse ministris & eorum arbitrio commissam. Idem colligi potest ex forma sacramenti Ordinis, quæ datur per modum imperij, Accipe potestatem, &c. & ex forma Extremæ vnctionis, quæ fit per modum deprecationis. Vnde D. Iacobus c. 5. ad ministrum loquitur, dicens : vt super infirmum oret. Sic igitur in omnibus sacramentis ita est facta institutio, vt procedant ex potestate data ministris tanquam propriæ actiones eorum, & ideo dicuntur remittere peccata, conuertere panem in corpus Christi. Prima vero consequentia probatur, quia hæc potestas data est homini, vt homo est : ergo, vt vtatur illa humano modo operando per actiones humanas : ergo talis potestas subijcitur voluntati humanæ : ergo necessaria est propria intentio & voluntas ipsius hominis, vt per hanc potestatem censeatur operari : ergo non satis est velle efficere, quasi materialiter sensibilem illam actionem : quia illa ex se nō est actio huius potestatis, nec per illam voluntatem applicatur hæc potestas ad operandum : est ergo necessaria prædicta intentio faciendi sacramentum, vt homo operetur, tanquam minister Christi, habens ab illo specialem potestatem. Quod confirmatur & declaratur ex verbis illis Pauli primæ ad Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Dispensator enim proprie dicitur ille, cuius potestati & arbitrio committitur aliquarum rerum distributio : quam necesse est fieri modo humano, atque adeo cum voluntate dispensandi res tali potestati commissas : ergo ad hunc modum intelligenda est dispensatio sacramentorum commissa Christi ministris. Quocirca duobus modis intelligi potest negotium aliquod fieri per nuncium, vel ministrum, in quorum distinctione & intelligentia consistit vis huius fundamenti, & solutio contrarij. Primus est, quando legatus seu minister, tantum est nuncius referens alterius voluntatem. Secundus est, quando potestas datur huiusmodi ministro, vt ipse vice alterius, suo tamen iudicio & arbitrio, negotium tractet & transigat, seu perficiat : quando enim fit priori modo, non requiritur voluntas seu intentio internuncij, sed solum quasi materialiter concurrit, referens alterius voluntatem. At vero, quando fit posteriori modo, tunc voluntas ministri necessaria est : vt si rex committat iudici cognitionem, & iudicium alicuius causæ necesse est vt talis iudex modo humano & per proprium voluntatem vtatur tali potestate : ministri ergo sacramentorum, non sunt prioris generis, sed posterioris, vt ex institutione declaratum est. Propter quod dixit Concil. Trid. loco statim citando, absolutionem sacerdotis non esse nudum ministerium, sed actum iudicialem, ergo necessaria est in illo prædicta intentio. Quod tandem potest alio exemplo declarari. Nam si Deus daret homini potestatem suscitandi mortuum suis verbis aut imperio, ex vi talis concessionis censeretur positum in voluntate talis hominis, vt tali potestate, quia hoc est de ratione potestatis humanæ vt sic : & ideo non posset actio procedere a tali potestate, nisi aliquo modo dirigeretur

Minister sacramentorum non gerit vices referens alterius voluntatem, sed vices potestatis.

rigeretur in finem seu effectum eius per intentionem seu voluntatem hominis, quia hoc est intrinsece de ratione humanæ potestatis.

Veritas hac ab ecclesia definita.

Secundo principaliter probatur hæc veritas, quia hoc modo erit intellecta Christi institutio ab Ecclesia: propter quod est eius authoritate definita prædicta assertio in Conc. Flor. in decreto Eugenij, & in Trid. sess. 7. can. 11. Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt, non requiri intentionem, saltem faciendi, quod facit Ecclesia, Anathema sit: non enim hæc definitio explicari de intentione imitandi exterius, quasi materialiter, ritum quem seruat Ecclesia: primo, quia hoc sensu nullius momenti esset illa definitio: quia loquendo moraliter ac humano modo, non potest aliquis facere exteriorem cæremoniam, quam Ecclesia facit, nisi volendo illam facere: ergo aliquid vltra hoc intendit Concilium. Secundo, quia de hoc nulla fuerat controuersia: Concilium autem intendit damnare errorem dicentium sacramentum eiusdem valoris esse, siue serio siue ioco & simulate fiat, vt statim ex alio loco patebit. Tertio, quia Concilia vtuntur illis verbis eo modo, quo sapientes & docti in hac materia vti solent: omnes autem Theologi, cum ita loquuntur, non sumunt illa verba in eo materiali sensu: quia reuera in illo non significant requiri aliquam intentionem, sed solum requiri externum ritum, quem Ecclesia seruat. Et reuera, si formalis intentio, de qua agimus, faciendi, quod facit Ecclesia, seu faciendi sacramentum, vel alia similis non esset necessaria, illa etiam voluntas faciendi externam cæremoniam non esset necessaria, nisi quatenus ad actionem externam concurrere potest. Quare, si actio illa exterior fieri possit sine tali voluntate saltem deliberata & humana, sed casu: etiam ab homine ebrio, aut amente perficeretur sacramentum: quia non est maior ratio de vna, quam de alia, vt patebit facile applicando argumenta prioris sententiæ. Concilia ergo, quæ intentionem requirunt faciendi, quod facit Ecclesia, sine dubio loquuntur de intentione sacramentali (vt sic loquamur.) Quod in hunc modum potest præterea declarari, nam quod vere ac proprie facit Ecclesia, non est sola cæremonia exterior, quasi materialiter sumpta: illam enim possent facere etiam pagani & dæmones: quod ergo est proprium Ecclesiæ est facere illam vt sacramentum est: intentio ergo faciendi, quod facit Ecclesia, est sacramentalis. Denique Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. agens in particulari de ministro pœnitentiæ, docet, si à sacerdote desit animus serio agendi, & vere absoluendi, nihil fieri, idque definit in can. 9. Quæ definitio satis explicat, vniuersalem definitionem prius datam: propter quam existimo, contrariam sententiam non posse iam tuto defendi nec sine errore.

Tertio possumus addere congruentias huius institutionis. Prima, quia cum sacramentum sit cæremonia sacra, pertinet in primis ad eius reuerentiam, vt non fiat ioco, sed ex animo: nec casu, sed ex intentione. Secunda, quia actiones, quibus fiunt sacramenta, ex se indifferentes sunt, vt hoc vel illo modo fiant, & ad significandum hoc vel illud: atque adeo, vt sint sacræ vel profanæ: ergo oportet, vt definiantur ad esse sacramentale per intentionem ministri. Dices, determinari possunt per intentionem suscipientis, aut per intentionem Ecclesiæ, vel Christi. Respondetur: In primis suscipiens non semper est capax propriæ intentionis. Deinde actio, cum sit ab agente, per eius intentionem determinari debet. Item potest retorqueri argumentum: nam si ex parte recipientis requiritur intentio, quando illam habere potest, cur non multo magis ex parte dantis? Rursus Ecclesia non habet per se propriam intentionem: sed per ministrum vult applicare sacramenta, iuxta Christi institutionem: Christus vero non vult fieri sacramentum sine intentione ministri: quia expediens censuit, hanc potestatem suis ministris committere, vt modo humano illa vterētur, qui est nobilior modus operandi, magisque ad dignitatem tanti ministerij, ipsorumque ministrorum spectans. Quæ potest esse noua congruentia, seu confirmatio. Tandem argumentum illud, quod supra, explicando Concilia, insinuabamus, non est contemnendum: nam si prædicta intentio non esset necessaria ad sacramentum, nulla prorsus esset necessaria. Ex quo ab inconuenienti argumentatur Hugo Victor. supra, contra priorem sententiam: nam ex ea sequitur, si mater abluere corpus infantis solo animo & cogitatione mundandi corpus & eadem mente bene imprecaretur illi, inuocando Trinitatem, nihil omnino de sacramento cogitans, in eo casu perfici sacramentum. Ac simili modo, si sacerdos habens præsentem panē, nihil cogitans de sacramento, proferret verba formæ, referens fortasse factum Christi, conficeret sacramentum: vtrumque autem & per se statim absurdissimum apparet, & prædictis definitionibus Conciliorum aperte repugnat. Sequela vero patet à paritate rationis: & quia argumenta prioris sententiæ, vel nihil, vel hoc etiam concludunt. Quia, si externum signum ita est impositum ad sacramentaliter significandum, vt hoc ipso, quod in re ipsa existit verbum, vel actio exterior, necessario habeat annexam prædictam significationem, & esse sacramentale, tam habebit illud esse sacramenti, si casu fiat, quā si ex voluntate deliberata absque intentione sacramenti. Quæ argumentandi ratio plurimum valet, saltem ad eneruanda prioris sententiæ argumenta, quibus nihilominus sigillatim respondendum est.

Ad argum.

Ad primum fundamentum respondetur ex Hugone Victor. supra, dupliciter posse aliquid fieri per iocum: primo, animo illud vere efficiendi, quamuis extrinsecus finis sit iocus, aut animi oblectatio: & talis intentio iocosa non est contra substantiam sacramenti: quia non destruit obiectum intrinsecum, sed addit finem extrinsecum: & ita non tollit veritatem, sed honestatem actionis, quæ non est de substantia sacramenti. Secundo potest intentio ita esse iocosa, vt sit ficta & simulata: & hæc est contra veritatem sacramenti. In prædictis ergo factis, quæ in citatis historijs narrantur, credendum est, sufficientibus signis & coniecturis repertum esse, intentionem fuisse prioris modi: & in facto Athanasij signum esse potest, quod solum catechumenos baptizabat, vt Duran. supra notat. Ad secundum respondetur, ad priorem partem, Augustinum ibi simpliciter loqui de intentione necessaria ex parte recipientis: non tamen propterea excludere intentionem dantis: quia neque ibi confert vnam cum alia, neque ponit exceptionem ad contrariam regulam affirmandam. Ad alteram vero partem, Durandus supra exponit Augustinum, quod intellexerit, expectandam esse reuelationem, quando dubium est de intentione iocosa, qualis fuerit, an scilicet omnino ficta, vel vera. Sed certe neq; in eo dubio oportet ad reuelationem recurrere: quia constat in eo casu sacramentum esse dubium, atque ideo iterandum esse, vel absolute, si est iterabile, vel sub conditione, si iterabile non sit. Fortasse igitur Augustinus tunc fuit dubius, quia nondum erat res tam exacte declarata: multa enim alia ibi reliquit ambigua, quæ iam facilius expediri possunt ex his, quæ discursu temporum Ecclesia sunt iam declarata.

Ad tertium: negatur illum modum institutionis ibi propositum fuisse conuenientiorem. Ad primam vero probationem de munere & officio ministri, iam responsum est, probando nostram sententiam: vbi distinximus varios ministrorum modos, & explicuimus, quales existimandi sint ministri sacramentorum. Ad secundam etiam probationem data fere est responsio, nimirum, externas actiones sacramentorum, non vtcunque esse impositas ad significandum, sed vt sunt actiones humanæ ipsorum ministro-

niſtrorum : & procedunt aliquo modo ex poteſtate illis data ad ſacramenta conficienda. Quod poteſt exemplo declarari: nam ſi Diaconus, verbi gratia, audita alterius confeſsione proferat verba abſolutionis, ſi reſpicias id, quod exterius fit, eiuſdem rationis eſſe videtur cum ſimili actione facta à ſacerdote : tamen nullam habet ſacramentalem ſignificationem : quia non procedit à perſona habente poteſtatem: eodem igitur modo, ſi ſacerdos proferat verba ſine debita intentione, non habent ſacramentalem ſignificationem : quia non procedunt à ſacerdote, vt habente talem poteſtatem, & per illam operante. Quocirca non eſt ſimilis ratio de ſacramento, & voce ad ſignificandum impoſita : quia vox imponitur ſecundum ſe, vt eſt ſonus quidam articulatus : vnde, etiam ſi à pſittaco proferatur, aliquo modo ſignificat: ſacramentale autem verbum non eſt hoc modo impoſitum, vt declaratum eſt. Neque etiam eſt ſimile aliud exemplum, quod ibi adducitur, de Euchariſtia conſecrata : quia illud eſt ſacramentum permanens in facto eſſe : & ideo, cum diſpenſatur à miniſtro, non eſt, quod ab intentione eius pendeat : quia, nec fit, nec conſeruatur ab illo : vnde ſi contingat caſu ſumi abſque vlla voluntate ſumendi ſacramentum, nihilominus re ipſa verum ſacramentum ſumitur, quamuis fortaſſe tunc non habeat effectum : quia hic non datur abſque aliqua intentione, vel voluntate ſuſcipientis. Ad primam confirmationem de intentione effectus reſpondetur ſimpliciter negando cõſequentiam: quia ſacramentum ita eſt à Chriſto inſtitutum, vt poſtquam eſt, & applicatur, ſit veluti cauſa naturaliter agens, vbi non inuenit impedimentum: & ideo ſi miniſter habet intentionem dandi ſacramentum, illud habebit effectum ſuum, etiam ſi miniſter nolit : quia hoc non eſt poſitum in voluntate eius. Secus vero eſt de ipſo ſacramento : nam ratio ſacramenti non eſt neceſſario connexa cum exteriori actione ſeu cæremonia, ſed pendet ex miniſtro, cui data eſt poteſtas faciendi vel non faciendi ſacramentum. Hic vero oriebatur dubium, quia ille videtur habere intentiones quaſi contrarias, de quo ſtatim dicam in fine huius ſectionis, atque idem eſt de caſu Matrimonij ibi propoſito. Ad ſecundam confirmationem huius probationis reſpondetur : miniſtrum ſacramenti phyſice proferre verba, aut efficere alias actiones externas, quantum ad phyſicam entitatem earum : moraliter vero efficere illas actiones, prout humanæ actiones ſunt. Atq; hoc modo eſt cauſa illarum, vt ſunt actiones ſacræ & ſacramentales, & ad hoc eſt neceſſaria intentio : nam ſub hac ratione morali aſſumuntur ad ſignificationem ſacramentalem. Ad tertiam probationem reſpondetur, non eſſe inconueniens, ſacramenta ex hoc capite habere aliquã incertitudinem metaphyſicam, (vt ſic dicam) ſatis eſt enim, quod habeant moralem & humanam certitudinem: qualis eſſe poteſt in actione, quæ per homines & humano modo exercenda eſt: ſicut negari non poteſt, quin multorum ſacramentorum veritas pendeat ex eo, quod miniſter vere ſit baptizatus, aut ordinatus, atque ex interno charactere, vel ex poteſtate iuriſdictionis, vt in ſacramento Pœnitentiæ: ex quibus principijs poteſt oriri aliqua incertitudo de veritate vel effectu ſacramenti, quod nullum eſt inconueniens : quia res humanæ habent hanc incertitudinem annexam : voluit autem Chriſtus, homines in huiuſmodi effectibus & actibus gubernari & operari, vt homines ſeu humano modo: ad pacandas autem conſcientias ſufficit certitudo moralis. Non eſt tamen ſimile exemplum, quod in argumento illo adducitur, de interna bonitate ſeu ſanctitate miniſtri: quia hæc eſt multo magis dubia & incerta : vnde ſi eſſet neceſſaria, non ſolum auferret metaphyſicam certitudinem, ſed etiam moralem & humanam. Eo vel maxime, quod huiuſmodi bonitas per ſe non eſt neceſſaria ad operandum humano modo, neque ad applicandum poteſtatem acceptam ad operandum : & ideo non eſt, cur requiratur ad veritatem ſacramenti: intentio vero ſacramenti, eſt per ſe neceſſaria ad humanam operationem & applicationem miniſterialis poteſtatis: & vix poteſt, moraliter loquendo deeſſe: & ideo non eſt ſimilis ratio. Et ex hoc patet ſolutio ad primam confirmationem de ſacramento dato ab hæretico: non eſt enim inconueniens, quod tale ſacramentum ſit aliquo modo ſuſpectum ex conditione talis perſonæ : & ideo non debet ſacramentum ab hæretico ſuſcipi, quoad fieri poſsit. Nihilominus non eſt ſimpliciter dubium tale ſacramentum, ſi nullus alius defectus intercedat, vel timeatur, præter defectum intentionis: quia hæreſis non excludit omnino hanc intentionem ſacramenti: poteſt enim hæreticus intendere id facere, quod Chriſtus inſtituit, vt infra latius dicemus. Quod vero Auguſt. ait, intentionem rectam non facere niſi rectam fidem: intelligendum eſt de rectitudine honeſtatis meritoriæ, & quæ ad vitam æternam conducat.

Sacramentum ab hæretico dari, quam non pugnet.

Secunda confirmatione moti videntur authores, qui dixerunt, pie credi poſſe in eo caſu, quando iniquus miniſter decipit hominem innocentem, ficte dando ſacramentum ſine intentione debita, tunc Deum ſupplere effectum ſacramenti. Hæc vero pietas, vt dixi in commentario art. 8. non eſt ſecundum ſcientiam : quia non eſt conſentanea ordinariæ legi à Chriſto latæ: hæc autem, quæ ſupernaturalia ſunt, ſine ſufficienti fundamento non ſunt aſſerenda, vt ibi late probaui. Quare dicendum eſt, in eo caſu fieri poſſe, vt aliquis damnetur propter malitiam miniſtri: quod non poteſt refundi in Deum, quia ipſe ſufficienter prouidit hominibus, modo tamen illis accommodato : quia indicauit expediens, homines ſaluare per homines & remedia ſalutis in eorum manibus conſtituere, eorumque arbitrio committere. Quamuis ergo iuſtum non ſit, hominem priuari ſpirituali remedio abſque culpa, tamen hæc iniuſtitia non eſt Dei, ſed iniqui miniſtri : & is, qui eam patitur, proprie ac per ſe non propter alterius culpam damnatur : ſed propter proprium peccatum originale, aut mortale : alter vero eſt, veluti cauſa per accidens remoneos ſalutis remedium.

In ſacramentis qua certitudo ſit ſatis.

Supereſt, vt reſpondeamus ad caſum illum, in quo videtur eſſe perplexitas, propter intentiones miniſtri inter ſe contrarias, vt v. g. ſi intendat facere quod fecit Chriſtus, non vero quod intendit Eccleſia Romana. In qua re primum omnium obſeruandum eſt, an tanta ſit contrarietas voluntatum, vt omnino deſtruatur intentio faciendi ſacramentum, tam in particulari, quam in generali ſeu confuſe : nam ſi talis ſit contrarietas, non fiet ſacramentum : quia tollitur intentio neceſſaria. Exemplum eſſe poteſt, ſi miniſter ita intendat facere ſacramentum, quale ipſe exiſtimat ex falſa & erronea opinione vt nullo modo velit facere illud, quale Eccleſia intendit, etiamſi contingat ipſum decipi, & Eccleſiæ intentionem eſſe conformem inſtitutioni Chriſti, vt ſi hæreticus Caluiniſta, hoc modo velit efficere talem Euchariſtiam, quæ ſit ſignum corporis Chriſti, non quæ ſit verum corpus Chriſti. Hic autem modus intentionis vix haberi poteſt moraliter loquendo : requirit enim nimiam quandam reflexionem actuum ex odio, aut maxima quadam pertinacia profectam. Deinde obſeruandum eſt, an illa contrarietas impediat, ne aliquid applicetur, quod ſit de ſubſtantia ſacramenti : tunc enim ſacramentum eſſet nullum, non tam ex defectu intentionis, quam ex defectu materiæ vel formæ, vt ſi quis intendat dare ſacramentum Baptiſmi, lauando puerum aqua roſacea, vel aliquid huiuſmodi. At vero, ſi neutrum horum intercedat, illa contrarietas voluntatum ex ignorantia concepta, non impediet ſacramentum : quia nihil tollit ex tribus illis rebus, quæ neceſſariæ ſunt in omni ſacramento : adeſt enim materia & forma, vt ſupponimus : adeſt

Si quis intendat facere, quod fecit Chriſtus, & non quod intendit Eccleſia, vtrum tollat ſacramentũ.

etiam

etiam iutentio, quia contraria voluntas, propter interuenientem ignorantiam non fuit sufficiens ad excludendam illam. Vnde fit, vt non sit proprie ac formaliter contraria in mente operantis, sed solum materialiter in obiecto ipso: hæc autem materialis contrarietas non fuit sufficiens ad destruendam moralẽ intentionem, à qua procedit exterior effectio sacramenti, & per illam moraliter informatur. Atque ita sine controuersia contingit in illo exemplo, quando quis intendit facere, quod fecit Christus: non vero, quod facit Romana Ecclesia: decipitur enim: nam cum idem sit, quod Christus & Romana Ecclesia docent, qui intendit vnum, necessario re ipsa intendit aliud: quod si huiusmodi homo non vult facere, quod Ecclesia facit, ideo est, quia existimat hoc esse diuersum ab eo, quod Christus fecit, atque hac ratione voluntas in falso errore fundata non excludit formalem & sufficientem intentionem sacramenti. Atque idem existimandum est de illo, qui intendit efficere sacramentum, non tamen dare effectum sacramenti: tum, quia, vt Durand. notauit, intentio sacramenti est prior & essentialis, intentio autem effectus est posterior: tum maxime, quia necesse est, vt hæc posterior intentio procedat ex errore, quo existimetur, posse ministrum voluntate sua suspendere & separare effectum à sacramento, & ideo cum voluntate procedente ex hoc errore stat absoluta, & efficax voluntas sacramenti. Si autem è cõtrario quis velit dare effectum sacramenti sine sacramento, id est, nolit facere sacramentum, verbi gratia, Baptismi, velit autẽ infantem sanctificare: nihil omnino efficiet: quia simpliciter non intendit facere sacramentum, & alia voluntas dandi gratiam, non est virtualis intentio sacramenti: sed procedit ex errore, quo existimat, se posse dare gratiam sine sacramento. Atque hinc colligi potest, quid dicendum sit in illo casu de Matrimonio, si contrahentes cum sint baptizati, velint facere contractum, non tamen sacramentum. Nam si hæc posterior voluntas procedat ex priuato errore, quo existimant, Matrimonium non esse sacramentũ, tamen reipsa velint Matrimonium contrahere eo modo, quo Christus instituit, vel quo iuxta Dei voluntatem & ordinationem contrahi debet: tunc ille error particularis non excludit sufficientem intentionem ad faciendum sacramentum: quia ad hoc sufficit illa voluntas vniuersalis, & altera particularis non proprie est ex affectu & intentione non faciendi sacramentum, sed solum ex errore: quia putant in re ipsa, nullum esse sacramentum. Si autem illa voluntas re vera sit proprie intentio & affectus separandi, quãtum in ipsis est, rationem sacramenti à ratione contractus, vel vt Matrimonium non sit indissolubile, vel propter aliam similem ineptam rationem, tunc reuera non fieret sacramentum: quia deest necessaria intentio. An vero validum esset tale Matrimonium in ratione contractus, alterius est considerationis. Quicquid ergo circa hoc dicatur probatur illud primum, quia vel ratio contractus est in re ipsa separabilis à ratione sacramenti inter tales contrahences: & sic cum ipsi intendant, illa duo separare, & vtrumque pendeat ex eorum intentione, nihil obstat, quominus re ipsa separentur: aut non possunt in re separari post Christi institutionem: & tunc valor contractus pendet intrinsece ex sacramento: comparatur enim ad illud, vt effectus ad causam, seu, vt res ad sacramentũ: ergo oportet, vt intentio sacramenti ante omnia præcedat, alioqui nihil fiet: sicut dicebamus de intentione Baptismi & effectus eius. Qui vero intenderent facere sacramentum, non autem contractum Matrimonij, nihil etiam facerent, quia illa posterior intentio, non tantum est circa effectum, sed etiam circa materiam sacramenti, quam destruit.

Sed de his hactenus.

):(

An qui vult dare sacramentum, non tamen effectum sacramenti, efficiat sacramentũ.

An baptizati voluentes contrahere matrimonium, & non facere sacramentum faciant sacramentum.

SECTIO III.

Qualis intentio sufficiat ad efficiendum sacramentum.

Intentio multiplex.

MVlta sub hoc titulo comprehendi possunt, quia multiplex potest esse intentionum paritio: alia enim est actualis, alia habitualis, alia virtualis, alia interpretatiua, seu remota, & in causa tantum. Rursus, quædam intentio potest esse conditionata, alia absoluta. Præterea quædam esse potest vera ac certa, seu ex vera cognitione orta, alia falsa, seu ex errore. Denique, interdum esse potest honesta, nonnunquam vero turpis: de quibus omnibus sigillatim dicendum est.

Intentio in causa tantum non sufficit.

Dico primo, intentio remota seu interpretatiua & in causa, qualis esse censetur in voluntario tantum indirecto, non sufficit ad efficiendum sacramentum. Explicatur, finge sacerdotem, qui inebriari solet, & eo tempore, quo ebrius est, verba consecrationis supet panem dicere, certum est, licet huiusmodi homo voluntarie inebrietur, & ibi in causa indirecte velit illum effectum, nihilominus eam voluntatem non esse sufficientem ad conficiendum sacramentum, quia licet ille indirecte velit externam prolationem verborum circa panem, tamen sacramentum vt sic, nec indirecte voluit, quia hoc non continetur in illa causa, sed solum illud prius. Addi vero vlterius potest prædicto casui, quod ille homo præuideat non solum se prolaturum externa verba, sed etiam habiturum voluntatem conficiendi sacramentum. Sed neque hoc satis esset, quia illa voluntas, quam haberet tempore ebrietatis, non esset humana, nec rationalis, & ideo per se non esset sufficiens ad conficiendum sacramentum: voluntas autem indirecta, quæ præcessit, minime etiam sufficit, quia reuera nullo modo imperat posteriorem actionem, imo neque est propria voluntas talis obiecti, sed secundum moralem rationem imputatur, ac si esset voluntas eius, quando homo præuidit talem effectum, & potuit ac debebat illum vitare. Vt hoc vero à fortiori constet, addo vlterius, etiam si huiusmodi homo habuisset prius intentionem proferendi verba, & per illa conficiendi tempore ebrietatis, nihilominus postea nihil efficeret: quia illa non est satis, vt actio, quæ postea fit, sit proprie humana, nam exercetur ab illo, qui ratione vti non potest. Vnde, licet prior intentio comparetur ad illũ actum, qui postea fit in ebrietate, vt actus interior ad obiectum suum, non tamen comparatur, vt principium seu causa moralis ad suum effectum, actio autem sacramenti debet procedere ab intentione ministri, vt à principio operante. Et in hoc differt illa actio ab illa, quæ fit ab homine sui compote, tamen distracto, nam cum huiusmodi homo ratione vtatur, actio eius simpliciter est humana, & libera, & procedit aliquo modo à priori intentione: at vero actio ebrij, licet in ordine ad culpam denominari possit, voluntaria & libera à præcedenti voluntate, magis tamen vt effectus quidam physicus, quam vt actio humana, vnde vt est actio hominis tunc reuera non est libera, nec moraliter procedit à priori intentione, sed solum remote & valde per accidens, per applicationem cuiusdam causæ, à qua postea proficiscitur illa actio modo quodam naturali seu irrationali, qui non est sufficiens, nec accommodatus ad ministerium sacramentorum. Sed contra, nam Augustinus tractatu 5. in Iohannem dicit: Baptismum ab ebrioso datum, esse validum. Confirmatur, nam Baptismus, quem ebrius, aut amens suscipit, est validus, si prius ille habuit intentionem suscipiendi Baptismum: ergo similis intentio sufficiet in ministrante. Ad August. respondetur, eum non loqui de ebrio, sed de ebrioso, qui in hoc differunt, quod ebrius dicitur, ille, qui actu ita est affectus, ebriosus autem vocatur qui inebriari solet, etiam si actu ebrius non

Quare homo distractus possit sacramentum facere ex intentione præcedente: ebrius autem non item.

Obiectio.

Solutio.

fit. Ita ergo dicit Augustinus esse validum Baptismum ab ebrioso, sicut dicit validum esse, datum ab homicida, vel alio iniquo ministro. Ad confirmationem negatur consequentia, quia susceptens non est principium efficiens sacramentum, sed subiectum tantum, & ideo in illo non requiritur intentio, quæ sit principium humanę actionis, sed quæ sit tantum dispositio, vel subiectum sit capax, seu non repugnans sacramento: at vero in ministro requiritur intentio, vt principium, & veluti forma exterioris actionis quæ humano modo fieri debet.

Quæ intentio sit sufficiens ad sacramentum.

Dico secundo, Intentio mere habitualis, non sufficit ad sacramentum conficiendum, nec requiritur actualis, quamuis illa perfectissima sit, sed sufficere potest virtualis. Hæc est omnium sententia, & mens D. Thomæ hic, vt Caietanus & omnes Theomistæ explicant, & sequuntur. Idem reliqui doctores in 4. dist. 6. Scot. quæst. 6. Gab. quæst. 1. ar. 3. dub. 1. Et probatur explicando prius breuiter, cuiusmodi sint hæ intentiones, & quomodo actualis satis est clara (consistit enim in hoc, quod actu eliciatur voluntas faciendi sacramentum, eo tempore, quo exterius fit) habitualis dicitur esse, quando præcessit voluntas faciendi sacramentum, & postea nullo modo influit in effectum, seu in actionem externam, qui neque vllo modo est postea in memoria, seu cogitatione hominis, nec per se aut per aliquem effectum, seu virtutem relictam, est causa talis actionis. Virtualis ergo dicitur, quando præcessit actualis intentio, quæ iam in se non existit, quando fit sacramentum, manet tamen aliquid ab illa relictum, per quod censetur virtute mouere ad actionem sacramenti. Hoc posito, facile est omnes assertionis partes persuadere. Primam quidem, quia illa intentio habitualis nullo modo est causa actionis, sed eo modo quo censetur habitu manere tantum concomitanter se habet. Vnde sicut ratione illius non potest dici actio bona, aut mala, ita nec humana: ergo illa est insufficiens ad effectionem sacramenti. Dices: si quis hodie habeat intentionem offerendi crastino die sacrificium pro Petro, quamuis postea maneat tantum in habitu, ita vt, cum postea fit sacrificium, nullo modo influat in illud, nec per se, nec per aliquam virtutem, nihilominus ex vi prioris intentionis, manet illud sacrificium Petro applicatum: ergo intentio mere habitualis aliquid postea operatur: ergo eadem ratione poterit esse sufficiens ad efficiendum sacramentum. Respondetur distinguendo antecedens: dupliciter enim potest intelligi illa voluntas offerendi sacrificium pro alia. Primo vt sit voluntas quasi de præsenti absoluta, & ex tunc applicans fructum sacrificij crastino die offerendi, & hoc modo concedo, illam voluntatem esse sufficientem, dummodo non retractetur, vt sacrificium postea factum, sit fructuosum alteri, etiamsi illa voluntas postea maneat tantum in habitu. Alio modo potest haberi illa voluntas, quasi de futuro, ita vt nũc tantum sit propositum applicandi postea sacrificium tali personæ, & hæc voluntas non sufficit si postea maneat tantum in habitu & non accedat alia voluntas, qua offeratur & applicetur sacrificium tali personæ. Et ratio est clara, quia illa altera voluntas non fuit applicatio sacrificij, sed propositum applicandi: ergo, si postea non mandetur executioni, non habebit effectum. Voluntas ergo conferendi sacramentum, quãdo omnino antecedit, ita vt postea maneat solum in habitu, non comparatur priori voluntati applicatiuæ sacrificij, sed posteriori proposito applicandi in futurum: & ideo non est sufficiens ad efficiendum sacramentum: quia reuera tantum fuit propositum faciendi postea sacramentum, quod nihil postea operatum est, si mansit tantum in habitu. Ratio vero differentiæ, ob quam non potest habere locum in sacramento efficiendo prior modus voluntatis sicut in sacrificio offerendo, est clara: quia voluntas, qua offertur sacrificium, non oportet, vt sit operatiua sacrificij, sed solum applicatiua fructus eius: & ideo fieri potest per simplicem voluntatem, quæ antecedat ipsum sacrificium, & postea nihil aliud circa ipsum sacrificium operetur: at vero intentio sacramenti esse debet voluntas operatiua ipsius sacramenti: & ideo quando omnino antecedit, ita vt postea nihil actualiter operetur, non est sufficiens ad sacramentum, neque est proprie voluntas efficax eius, sed solum propositum illud postea faciendi.

Altera pars de actuali intentione non indiget probatione. Vltima vero de virtuali, quod scilicet illa sufficiat, probatur primo ex vsu atque adeo ex consensu totius Ecclesiæ: nullus enim existimat, necessarium esse ad valorem sacramenti, vt minister quando illud exterius conficit, actu cogitet & intendat sacramentum conficere: & contrarium esset magnam occasionem præbere scrupulis & dubitationibus circa valorem sacramenti. Item, est præter humanam diligentiam & potestatem moralem. Vnde confirmatur, quia hæc intentio virtualis sufficit ad operandum moraliter humano modo, & ad tranligenda alia humana negotia: sufficiet ergo ad actionem sacramentorum. Neque ex verbis Christi supra allatis, aut ex potestate collata ministris sacramentorum, colligi potest, alium modum intentionis esse simpliciter necessarium.

Virtualis intentio quæ.

Hic vero desiderari potest, quid sit hæc intentio virtualis, & quomodo influat in exteriorem actionem. De qua relatius agitur. 1.2. quæstio. 1. hic breuiter respondetur, duobus modis posse hoc explicari, scilicet moraliter & physice. Prior facile expediri potest aduertendo, quod licet ad conficiendum sacramentum non sit necessaria actualis intentio, quæ in rigore coexistat exteriori actioni, vt dictum est, necessarium tamen est, vt saltem in initio actionis, quando homo incipit se mouere, & applicare ad sacramentum conficiendum, præcedat aliqua actualis voluntas, à qua inchoetur illa actio, vt postea in progressu actionis virtualiter durare possit: quia nisi ita fiat, nec intelligi poterit, quomodo intentio sit virtualis, & influat in opus, nec in quo differat ab intentione habituali. Item, quia necessarium est, vt actio sacramenti censeatur moralis & humana, hominem ex vi intentionis seu voluntatis sacramenti humano modo & cum humana aduertentia applicari ad eam actionem exercendam: vt, verbi gratia, ad Missam dicendam, vel quid simile: quia hoc saltem necessarium est ad humanam operationem. Vnde tandem requiritur, quod illa intentio non sit per contrariam intentionem reuocata, alioqui actio exterior iam non procederet ab illa, sed casu fieret præter hominis intentionem. Posteriori modo, scilicet physice, difficilius hoc explicatur, quia non apparet quomodo actus exterior, qui nunc fit, procedat physice ab actu interno, qui præteriit: quia ille cum iam non sit, nihil potest per se ipsum efficere, nec fingi potest aliqua virtus physica ab illo relicta, per quam influat: quæ est enim hæc virtus? non ergo apparet quomodo talis actus exterior procedat physice ab illa intentione. Quod si physice non procedit: ergo nec talis actus exterior denominabitur humanus ab illa intentione, nec magis procedet ab illa, quam ab habituali. Et confirmatur, quia si præcedens intentio aliquam virtutem reliquit: vel illa est in voluntate: & hoc non, quia in voluntate, ad summum potest relinquere aliquem habitum, vel dispositionem per modum actus primi, qui non potest influere in actum externum, nisi mediante aliquo actu secundo interno ipsius voluntatis: supponimus autem, voluntatem non esse in actu secundo proprio & interno, qui versetur circa talem externum: alinqui iam esset intentio actualis: Vel illa virtus manet in potentiis inferioribus, seu externis: & hoc non, quia nulla qualitas illis imprimitur ex vi talis intentionis,

quæ

quæ possit manere per modum virtutis influentis. Ad hanc difficultatem Richard. distinct. 6. articul. 1. q. 3. ad 2. censet, hanc virtutem esse quandam qualitatem seu dispositionem, ac veluti impetum, quæ imprimitur ex vi talis intentionis exterioribus organis motiuæ potentiæ, & durat cessante actuali intentione: nam sicut in proiectis, cessante contactu proicientis, manet quidam impetus continuans motum, per quem dicitur proiiciens virtualiter mouere: ita (inquit) quando voluntas ex intentione sacramenti applicuit exteriora organa ad motum, illis impressit quandam virtutem, quæ durat cessante actuali intentione interna, & ratione illius dicitur actus exterior virtualiter manare ab interiori: illa autem virtus sua sponte paulatim deficit, & quando omnino extincta est, cessat virtualis motio. Sed hanc sententiam non probant Scot ibi, quæstio. 6. & Gab. quæst. 1. art. 3. dub. 1. Et quamquam argumenta, quæ faciūt, non videantur conuincere, quia de impetu proiectorum, eodem modo procedunt, & necessario soluenda sunt, nihilominus mihi etiam non placet ille dicēdi modus, quia non intelligo, per actum interiorem voluntatis fieri in membris externis phylicam impressionem alicuius qualitatis. Item, quia hoc non est simpliciter necessarium, non est ergo necesse id fingere, aut credere. Aliter ergo dicit est, quamuis non sit necessaria formalis & propria intentio actualis sacramenti, necessariam tamen esse actualem voluntatem, quæ versetur saltem circa materialem actionem externam, quæ fit per modum vsus actiui. Vnde consequenter necessaria etiam erit aliqua actualis attentio saltem ad ipsam actionem externam, quæ exercetur. Quod si dicas, nos non experiri huiusmodi attentionem & actualem voluntatem: Respondetur, illam attentionem esse valde debilem & remissam, & non includere reflexionem, qua aduertamus, nos attendere aut velle: & ideo, licet reuera sit, vt exterior effectus probat, nos tamen illam in se non experimur, quamdiu durat, nec postquam transacta est, recordari, aut diiudicare possumus, an illam habuerimus. Et hic modus dicendi non potest efficaciter refelli. Vnde probabilis est, & sæpe fortasse ita accidit. Nihilominus nihil est etiam, quod conuincat, hoc esse simpliciter necessarium. Vnde D. Thom. hic art. 8. ad 3. tamquam manifestum supponit, posse fieri actionem externam ex virtuali intentione præcedente, sine vlla actuali attentione, atque idem colligitur ex eodem 2. 2. quæst. 83. artic. 13. Item, experientia huius rei videtur esse adeo clara, vt non videatur neganda absque euidenti ratione. Quis enim dicat, quamdiu homo ambulat ex vi prioris intentionis seu applicationis, semper actu cogitare de ipsa ambulatione, præsertim cum inter ambulandum alias res attentissime meditatur, aut alia negotia tractat.

Nō aliqua requirantur actualia attin, dum exercetur actiu.

Quocirca dicendum censeo, cum Scoto & Gabr. supra, hanc intentionem virtualem manere in ipsa motione externa, quæ non semper pendet in fieri & conseruari ab actuali intentione seu voluntate interna: Sed postquam per debitam intētionem applicuit minister suas exteriores potentias ad actionem sacramentalem, quamuis interrumpatur intentio exterior, potentiæ ipsæ manent applicatæ & continuant motus suos, & quamdiu motio illa durat ex vi prioris applicationis, dicitur virtualiter manere à priori intētione: durabit autem, donec vel finiatur vel obtineatur res prius intenta, vel donec per contrarium intentionem, vel per aliquod superueniens impedimentum irrumpatur, & tunc necessaria erit noua voluntas, vt interrupta actio iterum inchoetur, seu cōtinuetur, probabile autem est, cum actione externa semper concurrere actualem aliquam phantasiæ, & & appetitus motionem, atque hoc modo per quasdā actiones externas excitari hominem ad alias sibi ordinate succedentes ex vi prioris intentionis, atque ita fieri sacramentum virtute illius.

Vbinam, & quādiu maneat vis talis intentio.

Dico tertio, ad efficiendum sacramentum necessaria est intentio absoluta, nec sufficit conditionata, nisi talis sit, quæ statim transeat in absolutam. Hanc conclusionem explicuit bene Caietanus in Summ. verbo, Absolutio, & quamuis in particulari loquatur de sacramento Pœnitentiæ, tamen eadem ratio est de omnibus: prior ergo pars probatur, quia sola intentio absoluta est efficax, nam sicut propositio conditionalis vt sic, nihil ponit in esse, ita conditionalis voluntas, quamdiu talis est, suspensa manet, & nihil operatur: si ergo intentio sacramenti non sit absoluta, vel æquiualeat seu transeat in absolutam, non potest esse efficax sacramenti. Quod præterea confirmatur explicando posteriorem partem, nam conditio apposita intentioni potest esse, aut de præterito, aut de præsenti, aut de futuro. Si sit primo, aut secundo modo, necesse est, vt vel omnino destruat intentionem, vel vt illam absolutam & efficacem relinquat: nam vel illa conditio re ipsa fuit, aut est iam posita, vel non: si non, destruitur intentio, quia voluntas sub conditione, non posita conditione, nulla est: Si vero conditio est posita, intentio transit in absolutam propter contrariam rationem: & ita hæc intentio est sufficiens ad faciendum sacramentum, quod est certissimum: nam hoc modo sæpe iura consulunt baptizare, seu conficere sacramentum sub conditione de præterito, vel de præsenti, scilicet, si non est baptizatus, vel alia simili. Quæ conditio interdum potest exterius exprimi, interdum sola mente & intentione concipi, neutro autem modo adhibenda facile est sine causa vel necessaria, vel probabili, quia intentio debet fieri determinata, quoad fieri possit, & ideo non debet fieri dependens ab aliqua conditione sine necessitate, alioqui peccare poterit minister adhibendo huiusmodi conditionem, nunquam tamen illa obstabit veritati sacramenti, si in re ipsa conditio posita fuerit. Quapropter non placet quod ait Soto in quarto, distinct. 1. quæstione 1. articulo 8. si quis baptizet aliquem hac intentione, si es hæreticus, non te baptizo, si autem es Catholicus, ego te baptizo, non conficere sacramentum, quia ille non intendit facere, quod facit Ecclesia, nam Ecclesia intendit, vt sacramentum sit validum, etiam si hæretico detur, cuius contrarium minister ille intendit. Hæc (inquam) sententia mihi non probatur, quia si talis conditio in re ipsa inuenitur, iam intentio transit in absolutionem: ergo talis minister absolute intendit baptizare hunc, & applicat veram materiam & formam (vt suppono) ergo conficit sacramentum. Neque enim refert, quod non intendat in vniuersum, quidquid intendit Ecclesia: satis enim est quod circa hunc Catholicum intendit facere, quod facit Ecclesia, scilicet, baptizare: nam valor huius sacramenti in individuo, non pendet ex intentione generali circa omnes, sed solum ex intentione particulari circa hunc habentem, hic & nunc has conditiones. Præsertim, quia quod minister nolit baptizare hunc, si est hæreticus procedit solum ex priuato errore, qui nihil obstat, quando non destruit aliquid eorum, quæ sunt de substantia sacramenti, & aliquando fieri potest, vt non errore speculatiuo, sed ex odio nolit baptizare hunc, si est hæreticus vel inimicus, & tunc certum est, conditionem appositam, si in re inuenitur, nihil obstare veritati, & intentioni sacramenti. Neque etiam refert, quod talis intentio exterius verbis exprimatur, quia hoc, nec intentionem variat, nec substantiam formæ, quia illa conditio apposita, neque est pars formæ, neque illum immutat.

Ad sacramentum requiritur absoluta intentio vel conditionata, quæ statim transit in absolutā

At vero, si conditio posita sit de futuro, hæc semper est contraria substantiæ sacramenti, vt si quis dicat, si restitueris, ego te absoluo, nihil fit. Quia conditio de futuro suspendit præsentem intentionem, & facit, vt minister hic, & nunc absolute non habeat voluntatem faciendi sacramentum: ergo absolute hic &

Conditio de futuro semper est contraria sacramēto.

hic & nunc non efficit : ergo nunc non fit sacramentum. Dices, si postea impleatur cõditio incipiet illud esse sacramentum. Respondetur, id fieri non posse, quia illud, quod futurum erat materia & forma sacramenti, iam præterijt, & non est, eo tempore, quo fuit, non fuit sacramentum : ergo nec nunc potest incipere esse sacramentum. Quia conditione impleta non potest incipere esse sacramentum pro eo tempore, quo fuit actio sacramentalis facta, quia ostensum est, in illo tempore non fuisse sacramentum, neque etiam potest incipere pro illo tempore, in quo impletur conditio, quia in illo nullum est signum sensibile, quo possit esse sacramentum. Dices, quamuis futurus effectus non sit factus, quando conditio ponitur, tamen propositio de futuro, tunc aut est determinate vera, aut determinate falsa : ergo, si est vera, iam censetur conditio posita in re qua reuera illud est futurum, vt supponitur: conditio autem erat, si hoc fiat, vel futurum sit: si autem propositio de futuro est determinate falsa, intentio iam erit nulla, quia conditio in re non est posita. Nec refert, quod nobis sit ignotum, an propositio illa de futuro sit vera, vel falsa: Nam satis est, quod in re ipsa sit vera, vt conditio sit etiam in re ipsa posita, & consequenter sacramentum sit in re validum, quamuis nos id ignoremus, donec videamus effectum in re factum. Respondetur, non esse hunc sensum conditionis de futuro quæ contractui, seu consensui adiungi solet (& eadem est ratio de conditione appositа intentioni sacramenti) sed hæc conditio apponi solet ad suspendendum effectum, seu absolutum consensum, donec res in conditione posita eueniat, vel non eueniat, qui sensus constat, tum ex communi modo concipiendi, & sentiendi omnium hominum, tum etiam, quia quod propositio de futuro contingenti nunc sit vera, vel falsa, non est res, quæ in humanam cognitionem cadit, & ideo non potest prudenter sub huiusmodi conditione consensus præstari. Et confirmatur, quia alias, qui vxorem duceret sub conditione de futuro, si conditio postea eueniret, non esset tunc denuo Matrimonium perficiendum, nec tunc inciperet esse validum, sed conditio subsecuta, tantum esset signum, Matrimonium fuisse validum ab eo tempore, quo sub conditione contractum fuit, quod est euidenter falsum, alioqui, si intra illud tempus ante impletam conditionem homo ille aliam duxisset absolute & sine conditione, non fuisset tale Matrimonium validum, quod est contra Ecclesiæ consuetudinem: signum ergo est consensum conditionatum suspendi, donec impleatur conditio.

An sub cõditione veri tatis rei futuræ fiat sacramentum.

Sed vrgebis, quid si minister ex certa scientia, vel malitia intendat ex tunc facere, vel non facere sacramentum sub hac conditione, si verum est dicere, hoc esse futurum, vel non esse futurum, quæ conditio sic explicata, iam non erit de futuro, sed de præsenti, & æquiualet huic, si Deus scit, hoc esse futurum. Quæri [inquam] potest, an talis intentio sufficiat ad sacramentum, & similis quæstio est de hac intentione. Volo te baptizare, si es prædestinatus, & non alias, & aliæ similes facile excogitari possunt. Videtur autem hæc intentio sufficiens, vt in re ipsa teneat sacramentum, si conditio in re ipsa posita est, quamuis à nobis ignoretur, nostra enim cognitio vel ignorantia non refert ad valorem sacramenti. Sæpe enim baptizatur aliquis sub hac conditione, si non es baptizatus, quamuis illa conditio omnino sciri non possit. In contrarium autem videtur illa conditio valde contraria institutioni sacramenti eiusque veritati. Nam quid Deus sciat nunc de euentu futuro, aut quid prædestinauerit de hoc homine, est omnino res aliena ab humana cognitione: & ideo præter humanum operandi modum est, aliquid velle efficere sub ea conditione. Alioquin sacramentum esset omnino incertum per se, & ex vi talis intentionis, nec posset humano modo sciri, an homo baptizatus, verbi gratia, sub tali conditione, sit vere baptizatus, nec ne, quod est magnum incommodum. In quo est magna differentia inter hanc conditionem, & illam de præterito, si non est baptizatus, tum quia illa est de re humana, quæ per se loquendo inquiri & sciri potest, & per accidens est occulta, tum maxime, quia licet propter talem conditionem incertum sit, an præsens Baptismus sit validus, tamen simpliciter est certum, hunc hominem manere baptizatum, vel præsenti Baptismo vel præterito. Nihilominus, etsi non inueniо sufficientem rationem, quæ conuincat ad dicendum, ex hac intentione, & re ipsa non confici sacramentum, si conditio posita in re ipsa existit, quamuis ignoretur: censeo tamen in primis talem modum esse iniquissimum, & grauissimum sacrilegium continere: quod saltem conuincit ratio posteriori loco facta. Deinde dico, tale sacramentum esse iterandum [saltem sub conditione si sit iterabile] quia, & simpliciter dubium est, an intentio sub tali conditione sit sufficiens & saltem hic, & nunc in tali persona est incertum, an in re existat talis conditio. Vt verbi gratia, si quis baptizaret aliquem, si est prædestinatus, omnino esset rebaptizandus, quia est incertum, an sit prædestinatus, cum tamen, licet fortasse contingat non esse prædestinatum, nihilominus baptizari debeat. Quinimo, quamuis conditio talis sit, vt ex futuro euentu constare possit, an fuerit in re posita, nec ne, vt verbi gratia, si conditio sit hæc, si Deus scit, te hoc anno victurum, vel alia similis: quamuis (inquam) conditio huiusmodi sit, non oportet expectare illius rei euentũ, quia non debet homo esse suspẽsus, & dubius de suscepto sacramento, & ideo sub conditione iterandum est, si prius non fuit validum.

Intentio ministri debet dirigi supra certã personam seu materiam absque errore substantiali.

Dico quarto. Vt sacramentum sit validum, necesse est, vt intentio ministri dirigatur ad certam aliquã personam, seu materiam, circa quam versetur absq; substantiali errore. Hæc assertio in genere sumpta certa est, & prior pars constat, primo ex ipsis formis sacramentorum, Baptizo te, Absoluo te, nam illa Pronomina designant determinatam personam, ad quã dirigi debet intentio ministri, & similiter in forma Eucharistię Pronomen, Hoc, designat determinatam materiam consecrandam, est enim peculiare illi sacramento, vt fiat per materiæ consecrationem, & quod est effectus formæ, sit circa ipsam materiam. Ratio autem est, quia hæc intentio ministri esse debet efficax & operatiua : actiones autem sunt circa singularia. Posterior vero pars, scilicet, quod hæc intentio esse debeat sine errore substantiali, hunc sensum habet, scilicet, necessariũm esse, vt subiectum seu materia circa quam versatur actio ministri, vera actione sit illa, ad quam hic & nunc dirigitur eius intentio. Et ita explicata hæc pars sequitur ex præcedenti : quia determinata intentio ministri est necessaria ad valorem sacramenti: ergo etiam necessarium est, vt vere cadat in eam rem, ad quam determinatur ex intentione eiusdem ministri, aloquin si intentio dirigatur ad vnum, & actio versetur circa alium, non procedet talis actio ex tali intentione: ergo non erit sufficiens ad sacramentum conficiendum.

Quid sit error substantialis.

Sed quæres, quando sit censendus error substantialis ille, qui in huiusmodi intentione solet intercedere, vt verbi gratia, audio ego confessionem alicuius, quem puto esse Petrum eumque absoluo, cum reuera sit Paulus, dubium est, an hic error sit substantialis: & idẽ est de similibus. Ratio dubij esse potest, quia variatur persona ad quam fertur intentio : ergo non versantur actio & intentio circa idem. Confirmatur, nam in Matrimonio talis error est substantialis. In cõtrarium vero est, quia in prædicto casu nullus dubitauit, quin illa persona vere ac valide fuerit absoluta. Item, quia ad absolutionem valde accidentarium est, quod sit Petrus vel Paulus. Respondetur:

totum

totum hoc pendere ex voluntate ministri, quia reuera tantum facit id, quod reipsa & de facto intendit. Vnde si ita determinet intentionem suam ad hãc personam, vt omnem aliam excludat, omnis error in tali persona erit substantialis, vt probat ratio facta, si vero non ita determinet intentionem, sed absolute velit conferre sacramentum huic personæ, quam præsentem habet, licet existimet esse Petrum, & contingat esse Paulum, erit error accidentarius, quia eo non obstante intentio perseuerat circa hanc personam præsentem, atque idem est, si intentio sit consecrare hanc, quam putat esse vnam hostiam, cum sint duæ: non tamen excludat, sed absolute velit consecrare materiam, quam præsentem habet, tunc enim vtraque manebit consecrata, quia error est accidentalis, & non excludit sufficientem intentionem. Sed interrogabit aliquis, qualis de facto sit intentio ministri. Respondetur, aliud esse quærere qualis sit, aliud vero qualis esse debeat. Primum pertinet ad factum, & ideo non potest à nobis definiri, sed ipse minister debet agnoscere & discernere intentionem suam: quod si fortasse nesciat, ex materia & circumstantiis diiudicanda erit. Secundum vero pertinet ad ius, de quo dicitur, intentionem ministri debere esse talem, vt simpliciter dirigatur ad præsentem materiam, vel personam absque limitatione, seu explicita conditione, non faciendi sacramentum, si persona non est illa quam ipse existimat nisi specialis ratio aut necessitas obliget ad limitandam hoc modo intentionem. Ita sentiunt fere omnes Theologi, qui hunc punctum attingunt. vt videre licet in Scoto, Ledesma & aliis, & constat etiam ex vsu, & ratio est, quia non debet minister sine causa se exponere periculo nihil faciendi. Vnde quamdiu aperte non constat de contraria intẽtione, hoc modo explicanda est intentio ministri, quia omnes intendunt facere sacramenta, modo in Ecclesia consueto. Dixi autẽ, nisi specialis ratio aliud exigat: præcipue propter Matrimonium, in quo error personæ semper est substantialis, vt Diuus Thomas docet in 4. dist. 30. quæstion. 1. art. 1. irritat enim contractum, & consequenter reddit nullum sacramentum: nam in illo negotio contrahentes, quatenus mutuo sibi tradunt dominium corporis, sunt principales causæ illius, & merito limitant intentionem ad hanc personam, excludendo omnem aliam, quia ratio & æquitas humani contractus, hoc intrinsece postulat, & maxime necessarium est in grauissimo Matrimonij onere susciendo. Posset etiam interdum in aliquo alio sacramento tradendo expedire, ministrum habere similem intentionem, vt si timeret, ne supponeretur aliqua persona, cui non expediret dare sacramentum, Ordinando illam, vel baptizando, &c. regulariter tamen hoc non expedit, vt dixi.

Error personæ in Matrimonio substantialis.

SECTIO IV.

Vtrum sanctitas, bonitas, vel fides ministri in sacramento efficiendo, sint de necessitate sacramenti.

COniungimus hæc omnia, quamuis à D. Thoma distinctis articulis tractata sint, quoniam eadem est omnium ratio: & ex eisdem principiis sunt definienda. Per sanctitatem autem ministri intelligimus statum gratiæ. Per bonitatem vero, non solum habitualem virtutem, sed etiam actualem honestatem ipsius operis, quo fit sacramentum, comprehẽdimus. Ac simili modo per fidem: non solum habitualem fidem circa alia mysteria, sed etiam specialiter veram existimationem & credulitatem habitualem, aut etiam actualem, circa ipsum sacramentum, quod faciendum est, intelligere possumus. Itaque hæc omnia sub huius quæstionis titulo complectimur. De qua varij fuerunt errores. Primus fuit dicentium ministrum sacramenti, si sit præscitus, seu reprobus, nihil efficere, sed necessarium esse, vt sit prædestinatus. Ita fertur docuisse Vvitcleph. & colligi potest ex VValdens. to. 2. de sacra. c. 14. in Conc. autem Constantiensi non expresse refertur, insinuatur tamen sess. 8. artic. 8. illius. Tamen hæc hæresis prorsus vana est, & sine vllo fundamento & ex his, quæ contra alios errores dicemus, euidentius confutabitur.

Prim. error.

Secundus error fuit, ministrum existentem in peccato mortali, non conficere sacramentum. Hunc errorem in nominato authore refert D. Thom. 4. contgent. ca. 77. & Berna r. serm. 66. in Cantica. Videntur autem Donatistæ huius erroris authores, quantum ex Aug. colligi potest, lib. 3. cont. Lit. Petil. cap. 20. vbi refert, hoc fuisse apud illos receptum, & quasi generale principium. Conscientia sanctè dantis attenditur, quæ abluat accipientis. Idem colligitur ex libr. 2. cont. Parm. ca. 10. & ex li. 2. cont. Cresco. ca. 20. quibus locis maxime videtur esse sermo de peccatoribus publicis: tamen in illo libro contra Crescon. cap. 27. & 28. aperte est sermo de omnibus peccatoribus etiam occultis. Præterea in eodem errore fuisse Luciferianos, colligitur ex Hieron. in dial. contra illos, non longe à principio: sic enim aiebant: Qui ipse peccator est quo modo potest peccata dimittere: quomodo sanctum sacrilegus facit? Præterea eundem errorem secuti sũt hæretici, dicti Apostolici, qui licet antiquiores sint, tamen tempore Diui Bernhardi iterum pullulasse dicuntur, illumque prędicto sermone aduersus eos specialiter scripsisse. Refert etiam Antonin. 4. part. Theologali tit. 11. cap. 7. §. 2. Pauperes de Lugduno eundẽ secutos esse errorem, & de Albanensib. refert idẽ Prateol. verbo, Albanenses: & de aliquibus hæreticis huius temporis, idem referunt Hosius in confess. ca. 29. & Lyndan. 2. sui Dubitantij.

Secundus.

Tertius error est, fideles, etiam si iusti non sint posse sacramenta conficere, non tamen hæreticos, aut schismaticos. Hæc sententia solet tribui Cypriano, non tamen fuit ipse primus eius author, sed Agrippinus prædecessor eius in Episcopatu Carthaginensi, vt refert Vincent. Lyrinens. in libro contra proph. voc. nouit: & constat ex Augustino libr. 2. de Bap. cap. 7. & lib. de vnico Bapti. capit. 13. qui referunt. Agrippinum cœpisse immutare antiquum morem, rebaptizando eos, qui ab hæreticis fuissent baptizati. Cyprianus vero illam sententiam acriter defendit, eamque ita aliis Aphricæ Episcopis persuasit, vt coacto Concilio illam definierit, seruata tamen pace cum Ecclesia Romana, vt infra dicemus, & fortasse ob hanc causam Euseb. libr. 7. histo. cap. 3. prætermisso Agrippino, Cyprianum facit primum huius sententiæ authorem, quem secutus est Niceph. libr. 6. hist. cap. 7. Hæc vero controuersia inter hos Patres eo tempore sine pertinacia, aut nota hæresis, ventilabatur: Postea vero Donatistæ contra Romanæ Ecclesiæ authoritatem, eam pertinaciter, tamquam hæretici docuerunt, adeoq; hunc errorem auxerunt, vt veram Ecclesiam, in solis ipsis permansisse dicerent, ideoque omnes suam sectam transeuntes, vbicumque baptizati essent, rebaptizarent, vt August. frequentissime contra eos disputans, author est.

Tertius.

Quartus error esse potest, habitualem fidem, vel sanctitatem ministri, non requiri ad veritatem sacramenti, necessarium tamen esse, vt saltem ipsum opus administrandi sacramentum recte & sine peccato exerceat, quia sacramentum principaliter esse debet opus Dei: peccatum vero ita cum Deo pugnat, vt non possit Deus esse author illius: ergo, si ipsummet opus, quo fit sacramentum, peccatum sit, non potest esse aptum ad constituendum sacramentum. Huius sententiæ non inuenio specialem aliquem authorem.

Quartus.

Quinta sententia esse potest, hæreticos aut malos ministros, posse quidem dare sacramentum, non tamen effectum sacramenti, quia si sanctus non est, non potest alium sanctificare: & hoc maxime videntur significasse Luciferiani in verbis ex Hieronymo nuper citatis. Fundamenta omnium horum errorum

afferemus commodius in fine sectionis, eisque satisfaciemus.

Valor vel veritas sacramenti non pendet ex fide, vel sanctitate ministri,

Dicendum ergo inprimis est, valorem ac veritatem sacramenti non pendere ex fide vel sanctitate ministri, atque adeo sacramentum datum à ministro, quantumuis iniquo, schismatico, hæretico & ab Ecclesia præciso, validum esse, dūmodo reliqua omnia necessaria concurrant. Hæc assertio iam est de fide, quamquam ex sola scriptura probari non possit, vt Aug. notauit libr. de vnico Baptismo cap. 11. Possunt tamen ex scriptura sacra nonnulla testimonia adduci, ad hanc veritatem confirmandam, quale est illud, Matt. 23. Super cathedram Moysi, sederunt Scribæ, & Pharisæi, quæcumq; dixerint vobis seruate, & facite: secundum autem opera eorum, nolite facere. Quod testimonium affert D. Tho. loco supra citato, atq; ex eo colligit, manere in ministris Christi potestatem Ordinis, etiamsi praui sint, cum illis obediendum sit propter potestatem, qnam habent. Ex prædictis autē verbis solum videtur immediatę inferri manere in eis potestatem iurisdictionis, nam obedientia magis debetur propter hanc potestatem, quam propter potestatem Ordinis. Nihilominus tamen argumentum potest esse efficax, vel à paritate rationis: nam si potestas iurisdictionis manet in ministro iniquo cur non ēt potestas Ordinis: cum vtraq; non ad ipsius commodum, sed ad aliorum bonum à Deo data sit, & in vtriusq; vsu Christum repræsentet, eiusq; vicē gerat? Vel certe dici potest aliquando esse obediendum ministro Christi, non solum propter potestatem iurisdictionis, sed ēt propter potestatem Ordinis, vt maxime patet in interiori foro sacramēti Pœnitētię. Aliud testimonium assumi potest ex 1. ad Cor. 4. vbi Paulus prius inquit: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei, postea vero subdit: Hic iam quæritur, inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Sentit ergo, ministrum Christi, ēt si prauc aut infideliter suo munere fungatur, nihilominus dispensatorem esse mysteriorum seu sacramentorum Dei. Tertio ponderat Hiero. in citato dialogo contra Lucife. circa finem in Apoc. hæreticos, q secuti fuerant doctrinam Nicolaitarum, inuitari ad Pœnitentiam, non tamen moneri, vt quos baptizauerant, vel ordinauerant, iterum baptizent, vel ordinent, quia nimirum, licet gratiam & finem amisissent, non tamen sacramentorum veritatem. Quarto ēt considerari potest, quod Paulus Act. 19. iterum baptizari fecit eos, quos solo Baptismo Iohannis inuenit baptizatos: numquam tamen legimus Apostolos iussisse iterum baptizare, aliquos Baptismo Christi baptizatos, ēt si credibile sit, multos fuisse baptizatos ab hæreticis, qui ab illis temporib. pullulare cœperūt. Verisimile ēt est, iniquissimum Iudam aliquos cum cæteris Apostolis baptizasse: non est a. verisimile Baptismum ab eo datum, existimatum fuisse minus validum aut fuisse iteratum. Quinto deniq; adiungere possumus. Verba Xpi, quib. suis ministris hanc dedit potestatem, fuisse absoluta ac generalia. Hoc facite, seu, Quorū remiseritis peccata, &c. ergo nō est quod nos ea limitemus ad ministros sanctos vel fideles.

Secundo præcipue probatur hæc veritas ex antiqtate ac perpetua traditione, ac tandem Ecclesiæ definitione. De antiquitate n. sic scribit Vinc. Lyrinen. de Agrippino loquens. Primus omnium mortalium cōtra diuinum Canonem, contra vniuersalis Ecclesiæ regulam, contra sensum omnium consacerdotum, contra morem, & iustitiam maiorum rebaptizandū esse censebat: Vnde inferius subdit: Quis ergo tunc vniuersi negotij exitus, quis vtique nisi vsitatus & solitus? retenta est scilicet antiquitas, explosa nouitas. Sed forte tuncipsi nouitiæ adinuentioni patrocinia defuerunt: imo vero tanta vis ingenij adfuit, tanta eloquentiæ flumina tantus assertorum numerus, tanta verisimilitudo, tanta diuinæ legis oracula: sed plane nouo, ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videatur, nisi solam tanti moliminis causam, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset: & hæc de antiquitate sufficiant: nam ēt Euseb. loco supra citato c. 2. 3. & 4. refert sententiam huic dogmati contrariam, tempore Cornelij & Stephani Romanorum Pōtificum, & Dion. Alexandrini exortam esse, ac Dionysium epistolam de hac re ad Stepha. scripsisse, in qua refert quam plures Episcopos repudiata nouitate, antiquam sententiam retinuisse, eamq; variis Conciliis definiuisse. Specialiter aut Aug. lib. 1. de Baptis. c. 7. refert post mortem Cypr. hanc veritatem dennitam esse in plenario Concilio, non explicat aut, quodnam illud fuerit, nonnulli vero coniectantur fuisse Concilium quoddam Capuense, sic enim de illo dicitur Concilium Carthaginense tertium, capite tricesimo octauo, & Concilium Aphricanum capite 5. Illud autem suggerimus mandatum nobis quod etiam in Capuensi plenaria Synodo videtur statutum, vt nō liceat fieri baptizationes & re ordinationes. De qua Synodo Capuensi nihil aliud scriptum reperio: constat autem non fuisse vniuersalem totius Ecclesię, sed fortasse nationalem totius Aphricæ, & ideo appellatam esse plenariam Synodum in illis Conciliis. Nam quod absolute vniuersalis nō fuerit, patet, quia post Concilium Nicænum primum, nullum aliud vniuersale congregatum est vsque ad Concilium Ephesinum, quod fuit tertium generale, Præter Constantinopolitanum primum, certum vero est, Concilium illud Capuense, & Carthaginense etiam tertium ante Concilium Ephesinum celebrata fuisse. Vnde non videtur Augustin. de hoc Concilio locutus, sed de aliquo alio vniuersali totius Ecclesiæ, quia libro 1. de Bapt. capit. 18. vocat illud vniuersale totius orbis, lib. autem 2. capit. 9. dicit fuisse congregatum, antequam ipse nasceretur. Vnde probabile est, illud fuisse Concilium Nicenum primum, quia ante Augustinum natum nullum aliud Oecumenicum Concilium celebratum fuit, nam Sardicense, quod paulo post Nicenum fuit celebratum, & quasi pro eodem cum illo computatur, videtur fuisse Augustino ignotum, vt colligitur ex Con. 6. Carthag. can. 6. & 7. Quod autem Concil. Nic. hoc tradiderit colligi potest ex Hieron. dia. con. Lucifer circa finem, vbi dicit, Concilium Nicenum recepisse omnes ab hæresi resipiscentes in suo gradu, id est, baptizatos, vt vere baptizatos, & ordinatos similiter in ordine susceptо, exceptis solis Paulinianistis, quæ exceptio habetur nunc in Can. 19. Conci. Nicen. & Cano. 8. de Nouatianis specialiter præcipitur, vt in suo gradu recipiantur. Illa vero definitio vniuersalis quam refert Hieron. non extat: sed fortasse illam intulit ex particulari illa definitione, quoniam eadem ratio & doctrina est de omnibus, & ex altera exceptione Paulinianistarum, qui propterea excepti sunt, quia non seruabant verum ritum Baptismi, vt expositum Innocent. I. epistol. 22. capit. 5. Ibi tamen significat, nec fuisse in illo Concilio additam, de hac re vniuersalem regulam, nec licere eam, quæ de Nouatianis specialiter tradita est, ad omnes alios hæreticos extendere, sed non intelligit hoc Innocentius, quoad valorem sacramenti: nam in hoc potius aperte docet omnes, qui vero ritu baptizati fuerint, sicut à Nouatianis, non esse iterum baptizandos, quia verum recipiunt Baptisma: Intelligit illam regulam non esse extendendam, quoad hoc, vt omnes recipiantur in eodem gradu & honore, quod spectat ad quandam remissionem cuiusdam Ecclesiasticæ pœnæ, in qua non licet sumere argumentum à simili, vt gratia quibusdam concessa, omnib. facta censeatur. Secus vero est de valore sacramenti, quia in hoc necesse est, doctrinam esse vniuersalem. Quocirca non est improbabile, fuisse in Concilio Niceno additum alium Canonem, qui generalem illam doctrinam cōtineret, nam quod fuerint plures Canones illius Cōcilij, quam nunc extant, & hæreticorum industria

fuisse

fuisse corruptos, constat ex Athanasio in epistola ad Marcellum Papam. Accedit, quod Syricius Papa epistola prima, capite 1. sic inquit aduersus quosdam, qui denuo baptizare volebant, eos, qui ab hæresi Arriana ad Ecclesiam redibant. Quod non licet, cum hoc fieri, & Apostolus vetet, & Canones contradicant, & post cassatum Arimínense Concilium missa ad Prouincias, à venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio, generalia decreta prohibeant. Quos nos cum Nouatianis alijsq; hæreticis, sicut in Synodo constitutum per inuocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione Catholicorum consentui sociamus. Verbis generalia decreta appellat alicuius Concilij generalis decreta, quod per antonomasiam Synodum absolute vocat, constat autē nullum Synodum generalem fuisse ante Nicenam. Eandem doctrinam tradit Conc. Carthag. primum, cap. 1. vbi hoc sensu dicit rebaptizationes esse prohibitas, contra Donatistas, idem clarius definitur in Concilio Aurelian. 1. capite 8. & Concil. Constan. sessio. 8. damnantur artic. 4. Iohann. VVicleph. & art. 18. Ioan. Hus, in quibus prædictus error continebatur. Ac denique Concil. Trident. sessio. 7. can. 12. de sacrament. in genere, definit, ministros sacramentorum, etiamsi in peccato mortali sint, si cætera necessaria seruent, vera conficere sacramenta. Et Canone 4. de Baptismo definit Baptismum posse dari ab hæreticis. Idem docuit Stephanus Pap. 1. tempore Cypriani, vt constat ex historijs supra citatis, & ex epistolis Cypriani inferius citandis, & Leo Papa epist. 77. alias 79. cap. 7. Anasta. Papa ep. ad Anasta. Imperato. cap. 7. & 8. qui in particulari loquitur de Baptismo & Ordine alij vero frequentius loquuntur de solo Baptismo. Vnde non inuenio expressam definitionem vniuersalem de omnibus sacramentis, quod ministrata ab hæreticis rata sint, est tamen res certa, vt ex dictis satis patet, & in singulis sacramentis latius tractabitur.

Tertio, probanda est hæc veritas ratione, quia vero res hæc non est ex his, quę consistunt in physica rerum natura, sed ex institutione pendet, ideo ad illam necessario recurrendum est, eiusque prudens ratio inuestiganda. Non est enim dubium, quin potuerit Christus Dominus ita instituere sacramenta, vt ad eorum valorem & veritatem, tanquam necessariam conditionem postularet ministri sanctitatem aut fidem: Nulla enim in hoc est repugnantia, fuit autem maxime expediens, non instituere, sed absolutam potestatem dare suis ministris ad conficienda sacramenta, promittendo illis suum necessarium concursum independenter ab eorum malitia, vel bonitate. Primo, quia alias Ecclesiasticus ordo & regimen valde esset perturbatum ac incertum, non speculatiua aliqua vel inusitata incertitudine, sed valde communi, morali ac humana: quoniam fides vel sanctitas ministri frequentissime deest ac moraliter deesse potest. Qua ratione sæpe vtitur August. in 1. lib. contra Lit. Petil. cap. 3. & lib. 2. c. 5. ac sæpe alias. Dices rationem hanc esse probabilem de peccatoribus occultis: non vero de publicis, & præsertim si sint hæretici & Schismatici, & ab Ecclesia præcisi, nam cum horum malitia non sit, & facile vitari possint, & satis potest Ecclesiæ constare sacramenta ab eis data, irrita esse. Respondet Augustinus, si hæc potestas ministrandi sacramenta non pendet ex gratia vel fide in re ipsa in peccatoribus occultis, neque etiam debuisse pendere ex fama vel notitia talis defectus in ministro existentis, tum quia hæc notitia est valde accidentalis & extrinseca: tum etiam, quia quod delictum sit occultum, sæpe aggrauat malitiam propter simulationem & hypocrisin: tum præterea de hoc ipso maxima esset dubitatio & perplexitas, qualis scilicet vel quanta esse debeat hæc notitia seu publicatio delicti. Item, quia interdum accidit peccatum ministri, etiam si alias publicum sit, latere eum, qui bona fide ad suscipiendum sacramentum accedit, aut è contrario pec-

catum alijs occultum, esse cognitum ei, qui suscepturus est sacramentum, fortasse bene vtendo malitia alterius. Ac tandem interdum expedit propter necessitatem sacramentum accipere, etiam à publico peccatore: nonnunquam etiam qui coram Deo innocens, & bonus est, prauus existimatur à multis: non ergo debuit veritas sacramentorum ex hominum opinione vel existimatione pendere. Secunda ratio principalis est, quia si peccator vel hæreticus priuaretur hac potestate, vel hoc esset, quia est illa indignus, vel quia non decet Deum vti homine iniquo, vt instrumento ad supernaturalem effectum, præsertim ad gratiam conferendam, vel quia Ecclesiæ, seu hominibus, qui recepturi sunt sacramenta, non expedit, huiusmodi homines esse sacramentorum ministros. Sed nihil horum dici potest, aut est verisimile. Primum probatur, quia peccator est indignus fide, & hæreticus est indignus baptismali characterę, & vita ac bonis omnibus, quibus iuste priuari possunt, & non priuantur: ergo ex hoc capite nihil colligi potest præsertim in eo genere bonorum, quæ ipsis non propter ipsos, sed propter aliorum vtilitatem, dantur, inter quæ hæc potestas conficiendi sacramenta annumeranda est. Quod à simili confirmatur, quia gratiæ gratis datæ sæpe dantur peccatoribus, quamuis illis indigni sint, quia ad aliorum vtilitatē ordinantur. Vnde de Caipha dicitur Iohan. 11. prophetasse, Quia erat Pontifex anni illius. & Matth. 7. dicit, Domine nōne in nomine tuo prophetauimus? Et simile argumentum supra sumpsimus ex potestate iurisdictionis, quia non priuantur peccatores, etiam si indigni sint, & idem dici potest de dominio temporali. Secundum membrum probari potest, primo ab exemplo ex Aug. lib. 4. de Bap. c. 11. ex potestate euangelizandi, & effectus eius: sæpe enim Deus per verbū hominis peccatoris alios conuertit, & iustificat, quod est contra diuinam bonitatem, sed maxime illam decet, eiusq; sapientiam & potētiam commendat, dum quorundam malitia in aliorum bonum vtitur: maxime quia non illis vtitur, vt mali sint, sed vt homines & creaturæ suæ sunt, sub qua ratione boni sunt. Adde, quia Deus vtendo malo ministro, ostendit sanctitatem & efficaciam sacramenti, non esse ab ipso ministro sed à Christo: ipsum vero ministrum solum esse veluti canalem, per quem gratia ad alios confluit, aut tanquam operarium, qui iacit semina, plantat, aut rigat, Deo incrementū dante. Tertium membrum satis probatum est ex prima ratione, nam potius Ecclesiæ maxime expediens fuit, vt sacramenta ab his ministris collata valida sint, quanquam ipsi peccent illa ministrando. Hæc sumpta sunt ex August. lib. 2. cont. Lit. Pet. c. 5. & lib. 3. cent. Cresc. c. 8. & lib. 3. de Bapt. cap. 11. & lib. 4. cap. 20. & tract. 5. in Iohan.

Tertio, tandem possumus à posteriori argumentari, fuisse conueniēs characterē esse indelebilem, nam si Catholicus baptizatus in hæresin labatur & postea resipiscat, non baptizatur iterum ex omnium sententia etiam hæreticorum: signum ergo est, characterem Baptismi indelebilem manere, & non amitti propter peccatum vel hæresin, ergo eodem modo sacerdos rite ordinatus, si hæreticus fiat, characterem sacerdotalem retinēt indelebilem: ergo retinet potestatem conficiendi sacramenta: ergo si velit illa conferre, & materiam & formam necessariam adhibeat, verum sacramentum perficiet. Hæc ex Aug. 2. contra Parmen. c. 13. & Hier. dial. contra Lucifer.

Ex quibus rationibus sequitur primo, assertionem posita æque procedere in omnibus sacramentis, quia rationes factæ eandem vim in omnibus habent, atq; ita eadem fere est de omnibus traditio, quamuis in Baptismo magis sit expressa, præsertim quoad hæreticos, vt dixi. Atq; eodem modo rationes factæ eandē fere vim habent in quocunque genere peccati, siue illud contra charitatem sit siue contra fidem: & siue peccatum habituale sit, siue actuale, ac redundans in

ipsammet actionem, quæ ministratur sacramentum: nam licet procedat ex intentione prima, aut ex defectu alterius circumstantiæ actio iniqua sit, nihilominus sacramentum validum erit: quia ipsa bonitas vel malitia, quæ ex voluntate vel circumstantia personæ ministri adiungitur tali actioni, est per accidēs & extrinseca ad rationem sacramenti. Neq; inde fit, aut sacramentum amittere sanctitatem suam, aut Deum speciali & supernaturali auxilio concurrere ad peccandum, quia sacramentum nō est ipsum peccatum, sed est actio illa, vt passio, cui ex malitia ministri coniungitur aliquis defectus seu culpa, ad quam Deus nullum speciale auxilium præbet, sed ad actionem seu effectum sacramenti. Hic vero occurrebat difficultas, quia interdum in decretis indicatur, Ordinationes ab hæreticis factas non esse veras, sed de hac re suo loco dicendum est: non enim est sensus, Ordinationes factas ab hæreticis, si substantialia omnia seruentur, non esse ratas, sed esse prohibitas, & sic ordinatos esse ab vsu Ordinum reijciendos. Legatur de hac re Petrus Damianus epi. 15. cap. 31.

Secundo sequitur, assertionem positam non solum de sacramentis, sed etiam de effectibus sacramentorum veram esse. Itaque minister, quantumuis iniquus vel hæreticus, sicut confert verum sacramentum, ita etiam dabit sacramenti effectum, si suscipiens non ponat obicem. Quod omnes Scholastici docent, hanc quæstionem tractantes, & præsertim bene explicuit Alens. 4. part. quæst. 16. m. 3. artic. 1. tradit etiam expresse August. lib. 2. cont. Lit. Petil. ca. 6. & 47. tract. 5. in Iohan. Et quamuis hoc de effectu non sit, sub his terminis tam expresse definitum, tamen omnino certum est, & necessario sequitur ex principijs fidei. Et primo quidem de effectu characteris res est clara: nam ideo Baptismus datus ab hæretico iterari non potest, quia characterem indelebilem imprimit. Atq; idem est de sacramento Ordinis vel Confirmationis. Rursus de effectu gratiæ regula fidei est, sacramenta dare gratiam nō ponentibus obicem, ex Concil. Trident. sessio. 7. Cano. 6. & 7. sed sacramenta data ab iniquis ministris sunt vera sacramenta: ergo dant effectum, si suscipiens non ponat obicem: cuius exemplum euidens est in paruulo baptizato ab hæretico, nam si statim moriatur, sine dubio saluabitur, alioqui vel rebaptizandus esset à Catholico, priusquā moreretur, ne periret, vel maneret omni remedio destitutus, vtrumque autem absurdissimum & hæreticum est: ergo non solum recipit sacramentum, sed effectum sacramenti, & sanctificationem, quia nimirum non posuit obicem: ergo idem est de quocūq; alio non ponente obicem, etiam si minister sacramēti iniquissimus sit. Deniq; propter hanc causam diximus in superioribus, per se loquendo non augeri, aut minui effectum sacramenti propter bonitatem vel malitiam ministri, & ibi ostendimus hanc sententiam antiquorum Patrum.

Tertio colligi ex dictis potest, veritatem hanc non solū in sacramentis legis nouæ, sed etiā in sacramentis legis naturę & veteris habere posse locum, quamquā enim non sit tanta certitudo: quia nonnulli dubitarunt, præsertim de sacramento legis naturæ, & nihil in hoc est hactenus definitum, tamen sine dubio hoc est probabilius: quia rationes adductę eandē vim habent in omnibus sacramentis, & in omni tempore ac lege: præterquam quod hæc est expressa sententia Aug. ep. 203. & lib. 2. cont. Lit. Petil. c. 72. & lib. 1. cont. Cresc. cap. 31. Sine causa igitur quidam moderni contrariū affirmant de sacramento Circumcisionis, nimirum non fuisse validū ab infideli collatum, eamq; opinionem attribuunt antiquis Theologis in 4. dist. 1. & Alens. 4. p. q. 1. mem. 7. ad 2. & q. 6. mem. 3. artic. 3. Cui opinioni fauet Cano relectio. de sacramentis in genere, part. 5. vbi inter alias hanc differentiam constituit inter noua & vetera sacramenta, quod illa sanctificant ab infideli ministrata, hæc vero minime. Sed imprimis Cano non explicat, an tale sacramentum esset validum, sed solum loquitur de effectu: poterat autem sacramentum esse validum, quamuis nō sanctificaret, vt patet in adulto ponente obicem: quod ergo absque fide ministri non esset verum sacramentum, prorsus sine fundamento dicitur, & contra debitam sacramentorum institutionem, vt ex omnibus adductis à paritate rationis facile ostendi potest. Si autem sacramētum erat validum, sine causa negatur, non fuisse in illo datam sanctitatem non ponenti obicem: quia ille effectus non nitebatur in merito aut fide ministri, sed in Dei promissione & meritis Christi præuisis. Nec refert, quod dici solet, in circumcisione, vel sacramento legis naturæ, non fuisse datam gratiam, nisi vt erant signa protestantia fidem Christi venturi: Nam hoc intelligendum est, non de fide ministri, sed de fide Ecclesiæ, vt supra explicatum est. Quod vero Cano ait, tunc fuisse datam gratiam ex misericordia, & non ex iustitia, nunc vero dari ex iustitia & merito Christi, non est simpliciter verum, nam respectu nostri, etiam nunc datur ex misericordia: respectu vero Christi, etiam tunc dabatur ex iustitia. Neque antiqui authores aliquid diuersum docent ab his, quæ diximus, si attente legantur.

Superest, vt fundamentis contrarij erroris satisfaciamus. Et primo quidem Episcopi Aphricani multa ex scripturis obijciebāt, vt illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quis mundabitur? & infra eod. c. Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lauatio eius? & illud Ps. 140. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, & similia, quæ latissime prosequitur August. libris citatis contra Dona. scribens. Respondetur tamen ad primum testimonium, ministrū sacramenti non mundare virtute sua, sed virtute Christi, qui per illum operatur, non vt immundus, seu peccator est, sed vt homo est, quo vtitur, vt instrumento suo, & ideo potest minister sanctitatem, quam ipse non habet, alteri dare, quia non vt principalis, sed vt instrumentalis causa operatur. Ad secundum Aug. 2. contra Cresc. c. 24. in verbis illis: Qui baptizatur à mortuo: per mortuum, idolum intelligit, & interpretatur illa verba scripta esse aduersus cæremonias gentium, qui inutiles erant & sine fructu, idem vero August. lib. 6. de Bap. c. 34. eundem locum attingens, & prædictam expositionem tacite referens, inquit: Quid sit à mortuo baptizari, sine præiudicio diligentioris eiusdem scripturæ considerationis, alibi iam diximus. Diligētius ergo textum illum considerando, videtur literalis sensus esse, particulam illam, à mortuo, non significare habitudinem & causam efficientem, seu ad ministrum, sed ad terminum à quo: ita vt sensus sit, qui baptizatur, vt mundetur ab immunditia, q̄ contraxit ex contactu mortui, & iterum tangit mortuum, nihil ei prodest ablutio. Vnde sermo ibi potius est de cęremonijs, quibus Iudęi in lege veteri vtebantur, ad immunditias legales detergendas, vt constat Nu. 19. sub hoc autē exemplo, dirigitur proloquium illud in eos, qui nūc in peccatis dolent, & ea cōtentur, paulo autem post ad ea redeunt, vt notauit Greg. exponens illa verba Ps. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, & lib. 9. epi. 39. & in eodem sensu citat hoc testimoniū Cęsarius ho. 9. & ex ipso contextu est manifestus: nam in primis verba ipsa non integre citantur ab Aphr. Epist. sic enim habent. Qui baptizatur à mortuo, & iterū tangit mortuū, quid proficit lauatio illius? omittebant enim illa intermedia verba, & iterū tangit mortuum, quæ aperte explicant sensum prædictum. Deinde statim exemplum prædictū accommodat Sapiens, dicens: Sic homo, qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliādo se? Ad tertium de oleo peccatoris respondetur, sermonem ibi esse de oleo ablutionis, & applicari etiam potest ad oleum turpis voluptatis, de quo legi potest Aug. epi. 120. de gratia noui testamenti, cap. 31. 1. Obiectio.

Secundò obijci potest Can. 45. Apostolorum, qui sic ait: 1. Obiectio.

sic ait: Episcopum, aut presbyterum hæreticorũ susci-
pientẽ Baptisma, damnari præcipimus, quæ enim
conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum
infideli? Respondeti potest primo, non dici Baptismũ
hæreticorum Baptismum Christi ab hæreticis mini-
stratum, sed alium ab hæreticis inuẽtum, in quo illi
suos errores miscent, mutando formam vel materiã,
& adiungendo ritum aliquem veritati sacramenti
contrariũ. Secundo, si hunc canonem intelligamus
de Baptismo Christi dato ab hæretico, pœna illa non
ferturin eos, qui tale Baptisma, postquam datum est,
tamquam verum sacramentum recipiunt, sed in eos
Episcopos vel presbyteros, qui hæreticos admittunt
ad sacramenta ministranda. Hoc enim semper pro-
hibitum fuit, non quia talia sacramenta inualida sint
sed quia sacra ministeria non sunt indignis commit-
tenda.

3. Obiectio. Tertio, obiectio confici potest ex variis Patrum
Cypr. sententijs, quæ partim sunt de sacramento ipso, par-
tim de effectu. Primo ergo Cyprianus acerrimus
fuit defensor contrariæ sententiæ, in quo illud
est difficile, quod non solum eam simpliciter docuisse
sed etiam contra definitionẽ Stephani Pap. pertina-
citer asseruisse videtur, nam Epist. 74. ad Pompe. sic
inquit, Quæ mihi ad litteras meas Stephanus frater
noster rescripserit, misi tibi rescripti eius exẽplũ, quo
lecto, magis ac magis errorem eius denotaui, qui hæ-
reticorum causam cõtra Christianos, & cõtra Eccle-
siam Dei asserere conatur. Multaq; similia aduersus
Pontificis sententiam in sequẽtib. scribit. Ea tamen
Stephani epist. quam ibi cõmemorat, non extat: vi-
detur autẽ Steph. scripsisse definiendo Põtificia au-
thoritate. Scribit enim Aug. li. 5. de Bapt. c. 23. Steph.
in ea epi. non solũ Cypr. non consensisse: verũ etiam
contra scripsisse, atq; præcise. Vnde c. 25. de Cypr. sic
scribit: Illa, quæ in Stephanũ irritatus effudit, retra-
ctare nolo, quia non opus est, eadem quippe esse di-
cutur, quæ iam satis discussa sunt, & ea præterire me-
lius est, quæ periculum pernicioſæ dissensionis habu-
erunt, & subdit: Steph. autẽ & abstinendos putaue-
rat, qui de suscipiendis hæreticis priscã consuetudi-
nem conuellere conarentur. Significat ergo Stepha.
excõmunicasse eos, qui cõtrariam sententiã tuerentur. Atq; idẽ indicat Euſ. lib. 7. Hist. cap. 4. qui addit
Dionys. Alexan. hoc ægre tulisse, & ad Sixtum Pap.
scripsisse, considerãdã esse rei magnitudinẽ. Quia nõ
quicunq; (inquit) sed permagni, & nobiles inter Epi-
scopos viri sunt, quibus hoc visum est.

Secũdo fauere videtur cõtrariæ sentẽtiæ Atha. s. 3.
con. Arria. cir. med. vbi Baptismũ ab Arria. datũ. va-
nũ, & inutilem, & speciem tantũ Baptismi, atq; inane
simulachrũ vocat: & postea subiũgit. Sicut creatura
diuersum quid est à filio, ita diuersum quiddam est, q̃
ab illis dari existimatur, tãetsi nomen Patris & Filij,
quia illa in scripturis vident, simulẽt se nominare. Nõ
enim, qui simpliciter ait, Dñe, is est, qui legitimũ tri-
buit Baptisma, sed qui nomen exprimit, & fidẽ rectã
habet, ideoq; Saluator, non quouis modo baptizãdũ
præcepit, sed prius dixit, docete, deinde, baptizate, vt
ex Doctrina recta fides crearetur.

Tertio. Gre. Na. Orat. 40. licet doceat, peccatorem
posse esse Baptismi ministrum, hanc vero doctrinam
his verbis limitat. Dũmodo non aperte condemnat?
sit & ab Ecclesia alienus. & infra: Quiuis tibi initiator
est, qui modo eadem fide informat? sit. Vnde fit cõie-
ctura nostram sententiam non fuisse in Con. Nic. de-
finitam: præsens enim fuit Atha. & Greg. Naz. postea
scripsit, & Basil. etiam, qui tamen in epi. 1. ad Amph.
can. 1. licet in sententiã Catholicã inclinet, non tamẽ
vt certam, sed vt dubiam eam amplectitur, dicens:
Quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est,
propter multorum œconomiam & dispensationem,
eorum Baptisma suscipi, suscipiatur.

Quarto, de effectu sacramenti sic loquitur Ambr.
li. de his, qui initian. ca. 4. Non sanat Baptismus perfi-
dorũ, sed polluit. sic etiam Leo Pap. in citat. ep. negat
baptizatos ab hæreticis suscipere sanctificationem,
sed solum ac nudum sacramentum. Atq; eodem mo-
do Aug. cont. Donat. scribens, sæpe dicit eos errasse,
non distinguentes inter sacramentum, & effectum
sacramenti. Nam ex eo, quod hæretici non possunt
dare sanctificationem, inferebant, non posse dare sa-
cramentum, cum tamen prius verum sit, posterius
autem falsum, vt ex Aug. colligi potest, lib. 3. de Bapt.
c. 17. li. 5. c. 21. 22. & 24. & lib. 6. ca. 1.

Ad Cyprianum dixerunt quidam, (vt Aug. refert *Ad Cypr.*
epist. 48.) Cyprianum reuera nunquam sensisse, nec
docuisse, sacramentum datum ab hæretico nullum
esse, aut baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos
sed hoc illi fuisse ab hæreticis impositum eiusq; scri-
ptis insertum. Sed merito Aug. respõsum hoc incre-
dibile iudicat, nam ex antiquissimis Patribus & hi-
storiis & ex scriptis Cypria. fere euidentissime con-
stat, illum in ea sententia fuisse. Neque eius sanctitati
vel authoritati derogat, quod in re nondum aperte
definita, recta intẽtione, ac religionis zelo errare po-
tuerit. Negari tamen non potest, quin in prædicta ep.
aliquantulum excesserit, vt significauit etiam Augu.
d. lib. 5. de Bap. cap. 25. vbi ad eum excusandum sub-
iũgit: Quamuis comotius, sed tamen fraterne indi-
gnetur, vicit tn pax Christi in cordib? eorũ, vt in tali
disceptatione, nullũ inter eos malũ Schismatis orire-
tur: & simil: a habet l. 2. c. 6. Vnde intelligitur Step. Pa-
pa, neq; definiuisse, neq; contra sententiam Cypri. ali-
quid absolute præcepisse. Et propter hanc causã Vin.
Lyr. ita de hac controuersia loquitur. Onerum mira
cõuersio, authores eiusdẽ opinionis Cathol. consecta-
tores vero hæretici iudicantur, absoluũtur magistri,
cõdemnantur discipuli, conscriptores librorũ hlij re-
gni erũt, assessores vero gehẽna suscipiet. Nã qs, illud
Sanct. omnium & Episcop. & Martyrum lumẽ, Bea-
tissimum Cypria. cum cæteris collegis suis, in ęternũ
dubitet regnaturum cum Christo? Addit tandẽ Aug.
l. de vni. Bap. c. 13. Si Cypr. in hac causa aliquid purgã-
dũ habuit, vltima passionis falce fuisse sublatũ. & e-
pist. 48. dicit, non incongruenter de tali viro credi,
quod ante mortẽ se correxerit, & sententiam muta-
uerit. Quam etiam mutasse Episcopos Aphricanos,
qui prius in suo Concilio subscripserant, significat
Hier. in Dial. cont. Lucif. author etiam libri de Card.
Christ. ope. qui Cypriano tribuitur, capite de Baptis.
Christ. sententiam Catholicam apertissime docet.

Ad Athanasium respondetur, non negare sacra- *Ad Athan.*
mentum ab Arrianis datum esse validum, nam po-
tius dicit Arrianos versatos esse in magno periculo
admittendi Baptismi integritatem, & veritatem. Nõ
ergo sentit Baptismum Arrianorum hoc ipso, quod
ab hæreticis ministrabatur, fuisse nullum, alioquin
non diceret eos versatos esse in periculo admittendi
Baptismum, sed simpliciter amisisse illum. sed sentit
quoniam illi errabant in fide Trinitatis, facile potuis-
se cõmittere essentialem defectum, aut in forma, aut
in debita intentione baptizandi. Ac præterea in ci-
tatis verbis non de valore sacramẽti loquitur, sed de
effectu, qui est sanctificatio, quam non consequuntur
qui ab Arrianis baptizantur, illis nimirum consen-
tiẽdo in fide, & errore: & hoc sensu dicit, tale Baptis-
ma esse vanum, & infructuosum, vt magis in sequen-
tibus explicat. Neq; est alia mens Gre. Naz. non enim
prohibet, sumere Baptismum ab hæretico, quia non
possit ab illo fieri verum sacramentum, sed quia non
debet ab indigno ministro sumi, & quia semper pro-
hibitum fuit cum hæreticis communicare, præser-
tim in rebus sacris: loquitur autem Nazian. per se, ac
regulariter, non vero de casu extremæ necessitatis.
Quapropter ex horum Patrum testimoniis, nihil col
ligi potest de definitione concilij Niceni. Basilius ve-
ro in eo loco sine dubio non existimauit, sententiam
Catholicam suo tempore fuisse certam aut ab Eccle-
sia definitam, quare fatendum est, aut definitionem

Concilii Niceni non fuisse omnino expressam, aut Basilium latuisse, nam Canones illius Concilij, etiam viuente Athanasio, fuerunt ab hæreticis magna ex parte corrupti vel occultati.

Ad alios Patres. Ad alia testimonia quarto loco posita dicendum est: sensum illorum Patrum eundem esse, quem in Athanasio explicuimus, scilicet hæreticos non posse dare sanctificationem per Baptismum his, qui eo animo & spiritu ab eis baptizantur, vt cum eis in errore vel schismate conueniant, quod est verissimum, & in vniuersum affirmari potest de quolibet prauo ministro, si ille, qui ab eo sacramentum suscipit cum eo in malitia, vel sacrilegio communicat, nam tunc suscipiens ponit obicem effectui sacramenti, quæ est propria & proxima ratio non recipiendi effectum non vero, quia minister careat potestate illum conferendi, & hoc insinuauit Aug. lib. 2. contra Parm. c. 13. vbi concludit, neminem coniungi cum infideli, nisi qui talia facientibus fauet, & iniqua, vel agit, vel approbat, & libr. 1. de Baptis. c. 2. dicit. eum qui in extrema necessitate sacramentum ab hæretico accipit, Catholice, sancte, atq; adeo fructuose accipere: quod etiam expresse docet lib. 6. de Bapt. c. 5. Et iuxta hæc explicanda est quædam alia locutio, qua sæpe Augu. vtitur in lib. contra Donatist. dicit enim potestatem remittendi peccata datam Ecclesiæ, quatenus ex iustis & sanctis constat, qui loquendi modus potest erroneum sensum inducere, si quis intelligat, solos ministros seu sacerdotes iustos posse remittere peccata, quod absolute loquendo, falsum est: nam siue sacerdos sit iniquus, siue iustus, fidelis, vel infidelis, potest remittere peccata, si suscipiens non ponat obicem, & minister potestatem iurisdictionis in eum habeat, si de sacramento Pœnitentiæ sit sermo. Sensus ergo Augustini est, neminem remitti peccata, nisi quatenus charitate coniungitur Ecclesiæ, quæ ex iustis & sanctis constat, propter quam data est potestas ministris sacramentorum. & ideo dicitur illi specialiter data, & minister dicitur operari specialiter, vt huius Ecclesiæ minister, cui per charitatem coniungit eos, quos per sacramenta sanctificat, eisque peccata remittit.

4 Obiectio. Quarta obiectio esse potest: quia hæreticus nō est membrum Ecclesiæ, caret enim fide quæ est primum vinculum membrorum Ecclesiæ: ergo non potest operari, vt minister Ecclesiæ: nam corpus non operatur, nisi per membra sua, ergo non potest conferre sacramenta, nam ministri sacramentorum operantur vt ministri Christi, & Ecclesiæ. Rursus, vbi non est vera Ecclesia non possunt esse vera sacramenta: nam sacramenta soli Ecclesiæ Christi data sunt: sed inter hæreticos non est vera Ecclesia: ergo nec vera sacramenta: ergo illa, quæ ipsi conficere tentant, non sunt vera sacramenta. Respondetur ad priorem partem licet hæreticus non sit membrū Ecclesiæ, quoad substantiam (vt ita dicam) seu formam constituentē tale membrum in esse membri Ecclesiæ, nihilominus, quoad ministerium se gerere, vt Christi ministrum: nam Christus, non solum per membra sibi cōiuncta, sed etiam per absciſſa operatur, eisq; vtitur in suæ Ecclesiæ vtilitatem, & hoc sensu ait Aug. lib. 1. de Bapt. c. 10. Christum assistere hæretico homini conferendi sacramentum iuxta ritum ab ipso institutum propter ipsius ministerij & sacramenti sanctitatem. Ad alteram partem, negatur propositio assumpta, nā licet sacramenta soli Ecclesiæ data sint, possunt tamē ab his, qui sunt extra Ecclesiam, impie atque iniuste vsurpari, & ideo vera sacramēta extra Ecclesiam inueniri possunt, quamuis vbicumque sint, potius dicenda sint sacramenta Ecclesiæ: quam hæreticorum: sicut Euangelium etiam dici potest proprium Ecclesiæ, quia illi datum est, & nihilominus inter hæreticos reperiri potest verum Euangelium, inique tamen vsurpatum ac male intellectum.

DISPVTATIO XIV.

De subiecto apto ad suscipienda sacramenta.

DIsputationem hanc prætermisit D. Th. in hac materia de sacramentis in genere, inferius vero de singulis sacramentis disputans, nunquam fere illam prætermittit, quia cum subiectum susceptiuum sacramenti sit aliquo modo causa eius in genere causæ materialis, eius cognitio pertinet ad exactam scientiam sacramenti, & causarum eius tradendam. Et propter eandem rationem visum est, nonnulla de hac causa sacramentorum præmittere, tum ad materiæ complementum, tum etiā vt facilioerm paremus viam ad ea, quæ de singulis sacramentis dicenda sunt. Tria vero sunt, quæ de subiecto susceptiuo sacramenti considerari possunt, Primum, quid ex parte eius requiratur ad valorem sacramenti. Secundum, quid necessarium sit ad sacramēti effectum obtinendum. Tertium, quo modo digne suscipiatur. Ex his vero tribus secundum late superius tractatum est disput. 7. sect. 4. De tertio vero inferius dicendum est in parte morali: solum ergo superest, vt de primo puncto dicamus.

SECTIO I.

Quinam sint capaces sacramentorum.

EX hæreticis quidam dixerunt, solos prædestinatos esse capaces sacramentorum, qui error tribui solet Ioanni VVicleph, & Ioan. Hus. de quorum errore satis dictū est in præced. disp. de ministro, est enim, quoad hoc eadem ratio de ministro, & de suscipiente. Alij vero dixerunt, solos iustos esse capaces sacramentorum, cum quibus agemus sect. seq. Omissis ergo hæreticis.

Homines viatores solum esse sacramentorum capaces. Dico primo, solos homines viatores esse capaces sacramentorum. Est res certa & euidens suppositis principiis fidei, quia sacramenta instituuntur ad sanctificandos per gratiam eos, quibus conferēda sunt, (agimus enim præcipue de sacramentis legis nouæ) ergo tantum illi sunt capaces horum sacramentorū, qui sunt capaces gratiæ: huiusmodi autem sunt solæ creaturæ rationales: cum autem sacramenta sint cæremoniæ sensibiles, neque ad angelos pertinent, neque illi esse possunt capaces eorum: & eadem fere ratione non pertinent ad beatos homines, etiam si admittamus, aliquos iam esse corpore glorioſos, quia vsus harum cæremoniarum & sensibilium signorum, valde alienus est ab eorum fœlici statu. Eo vel maxime, quod sacramenta sunt instituta ad gratiam dandam vel augendam: cum tamen neque angeli, neque beati omnes in statu sint, in quo possint gratiam vel augmentum eius acquirere. Dices: sacramē- *Obiectio.* tum posse separari ab effectu suo, ergo ex incapacitate effectus non potest colligi incapacitas sacramenti. Nonnulli enim existimarunt, B. Virginem post conceptionem Filij sui fuisse incapacem augmenti gratiæ, cum tamen non negarēt, nec negare possent, esse capacem sacramenti. Respondetur, quamuis valor sacramenti & effectus eius quoad actum, non sint necessario coniuncta, tamen quoad capacitatem ex parte subiecti, ipsa ratio. & institutio sacramenti postulat, vt habeant necessariam connexionem. Quia sacramenta sunt instrumenta à Christo instituta, ad dandam gratiam: ergo ex institutione sua, tantum sunt ordinata ad personas gratiæ capaces, & pro illo statu in quo sanctificari possunt: & ita Christus Dominus, vbicumque de sacramentorū institutione vel dispensatione sermonem habet, ad huiusmodi personas illum dirigit, vt cum dixit. Docete omnes gentes, baptizantes eos. Non enim docentur, ab hominibus, nisi *Solutio.*

bus,nisi homines viatores,& cum dixit.Quorum remiseritis peccata,remittuntur eis. Non.n. remittuntur peccata nisi hominibus viatoribus. Illa vero sententia de B. Virgine probabilis non est: iuxta illam tamen respondendū esset, B. Virginem propter aliquam dispensationem, vel legem Dei extrinsecam, non potuisse post Filij conceptionē in gratia crescere,tamen per se & iuxta statum suum,capacem fuisse gratiæ & augmenti eius: & hoc satis esse,vt fuerit capax sacramentorum. Quod de Baptismo necessario dicendum est, nam per se est institutus ad dandam primam gratiam: vnde per se respicit subiectum capax primæ gratiæ:B. autem Virgo ratione suæ perfectionis & confirmationis in gratia, non poterat amplius primam gratiā recipere, tamen,quia ex vi conditionis & status talis personæ erat capax eius,ideo hoc satis est,vt fuerit capax Baptismi.

B. Virgo quo modo fuerit effectuum sacramentorum capax.

Dices,rationem adductā solum procedere de sacramentis nouæ legis,non autem in veteribus, exceptis illis,per quæ significabatur gratia, quæ in eis dabatur,vt erat circumcisio, & sacramentum legis naturæ:nam de his recte procedunt omnia,quæ de nostris sacramentis dicta sunt:secus autem videtur esse de alijs,per quæ solum dabatur sanctificatio legalis, nam huiusmodi sanctificatio conferri potest rebus etiam inanimatis: sic enim sanctificatur templum, calix,& similia: & per eam sanctificationē significari posset interior ac perfecta sanctificatio. Respondetur, solos homines fuisse semper capaces sacramēti prolis dicti,quia sacramentum,vt supra diximus,quāuis non semper ordinetur ad dandam gratiæ sanctificationem, semper tamē proxime refertur ad ipsos cultores Dei,scilicet ad initiandos illos & consecrandos aliquo modo cultui diuino:soli autem homines inter creaturas sensibiles sunt cultores Dei. Vnde illæ cæremoniæ,quę interdum fiunt ad sanctificandas aliquo modo res inanimatas,non sunt proprie sacramenta,prout nunc de sacramentis loquimur,sed dicuntur sacra quędam,seu sacramentalia. Vnde fit nō solum de facto, sed etiam de possibili, irrationales creaturas esse prorsus ineptas & incapaces sacramentorum.

Creaturæ irrationales sacramentalia quidem, non tamen sacramenta recipere possunt.

Hic vero inquiri potest, an possint institui sacramenta sensibilia,quorū angeli sint capaces. Respondetur,non posse quidem Angelum in se recipere immediate materialem passionem,vt v.g. ablutionem, vel vnctionem,quia hoc requirit materialem contactum, & quantitatem in vtroq; extremo, posse tamen fieri de potentia absoluta,vt Angelus sanctificetur per signum sensibile,vt per vocem,aut per actionem factam,circa aliquod corpus. Nam sicut dæmō cruciatur per ignem, tanquam per instrumentū Dei: ita posset angelus sanctificari per aquā, vel aliud sensibile signum: hic autem modus sanctificationis non est consentaneus Angelicæ naturæ, primo quidem, quia omnino spiritualis est, & ideo non oportuit eā perfici & sanctificari per signa sensibilia, quamuis in pœnam peccati subijciantur mali Angeli actioni instrumēti sensibilis:tum etiam,quia sanctificatio Angelorum, quæ fit in via,cum ipsa natura incipit,& vno actu perfecte meritorio, ac deliberato consummatur:in patria vero, vt diximus,non est consentaneus sacramentorum vsus.

An Angeli sint sacramentorū capaces.

Dico secundo, Omnes homines viatores sunt capaces sacramentorum nouæ legis. Nō affirmo, quēlibet hominem esse capacem omnium, sed indefinite,sacramentorum. Et hoc sensu est assertio certissima,quia nulla est ætas, nullus sexus, nullave conditio,quæ personam viatricē absolute reddat incapacem omnium sacramētorum, si ea velit suscipere, vt postea dicemus. Item,oēs viatores de se sunt capaces gratiæ,& illa indigent: & sacramenta sunt media ad huiusmodi gratiam conferendam instituta: ergo ex se omnibus dari possunt, ergo etiam ex parte personarum omnes sunt capaces eorum, nam cæremoniæ sensibiles sacramentorū, per se loquendo,circa quēlibet hominem exerceri possunt. Est autem in primis circa hanc assertionem obseruandum hominē viatorē(prout de illo nunc loquimur)non inchoare viā, donec ex vtero matris natus est:tunc enim incipit esse viator in foro Ecclesiæ, seu humano: nam quamdiu est in vtero matris, licet coram Deo iam sit viator, quatenus est persona à matre distincta, capax propriq originalis culpæ, propriæq; sanctificationis, si Deus illam cōferre velit, tamen quoad nos homines,qui sensibus vtimur, tunc censetur inchoare viā suam,quādo hac luce frui, nobisque sensibiliter apparere potest: & ideo, quamdiu homo latet in vtero matris,non est capax sacramēti, quod per ministros Ecclesię visibilis modo sensibili & ad subiectum sensibile applicari debet. Deinde est obseruandum,hanc capacitatem non respicere immediate omnia sacramēta,sed solum sacramentū Baptismi, cuius omnes viatores ex se capaces sunt proximè, ac immediate: quia Baptismus, vt postea dicemus, est ianua sacramentorum, post illum vero susceptum oēs homines sunt capaces saltem aliorum duorum sacramentorū,scilicet Confirmationis & Eucharistiæ: nam hæc nullam aliam conditionem certam requirunt, quæ simpliciter necessaria sit ad valorem,vel effectum sacramenti,aliorum vero sacramentorum nō omnes homines sunt capaces,sed quædam requirūt certam ætatem,alia determinatum sexum: alia vero conditiones alias, quæ in singulis sacramentis explicanda erunt. Quocirca vltimo obseruandum est, hanc capacitatem non solum esse phylice cōsiderandam per modum propriæ potentiæ passiuæ, sed præcipue per modum capacitatis moralis: si enim phylicè cōsideremus capacitatem hominis, vt circa illum exerceātur actiones illæ, vel cæremoniæ, in quibus ritus sacramentorum consistūt,nullus homo est, qui, per se loquendo,non habeat hanc capacitatē,vt per se constat, siue sacramentum recipiatur per inhærentiam siue per contactum,siue per verborum prolationem, aut alio modo simili. Tamen sicut sacramentum nō est tātum ille ritus externus quo modo cumq; factus, sed cum debitis cōditionibus, ac necessarijs, vt sit signum efficax gratiæ,ita illa capacitas phyfica,& materialis (vt sic dicam) non satis est ad capacitatem sacramenti,sed requiritur vt cōiunctas habeat eas circumstantias & conditiones, quæ iuxta Christi institutionem necessariæ sunt ad sacramentalem ritum: & hanc propterea vocamus, capacitatem moralem. Atq; his obseruatis,ficq; prædicta assertione exposita nulla difficultas circa illam explicanda occurrit.

Nullus homo viator est incapax omnium sacramentorum.

SECTIO II.

Vtrum ad valorē sacramenti requiratur ex parte suscipientis consensus voluntatis eius,vel aliqua alia dispositio.

HÆc difficultas locum non habet in paruulis, qui ratione vti non possunt, quia, cum illi non sint capaces proprij consensus: aut dicendum est,eos esse incapaces omnium sacramentorum:quod est hæreticum: aut Deum miraculosè efficere, vt consentire possint susceptioni sacramenti, illuminando eos interius,eosque præueniendo, vt ratione vti possint, sicut Hæretici fingunt,quod vanum est, ac temere & sine fundamento excogitatum, non solum contra totius Ecclesiæ sensum, omniumq; Patrum doctrinam, verum etiam contra experientiam ipsam,vt in materia de Baptismo latius dicturi sumus: Aut dicēdum est, infantes esse capaces sacramentorum sine proprio consensu,quod est certissimum,vt latius citato loco dicemus.

De pueris nulla quæstio est.

Quæstio ergo supereſt de adultis. In qua prima sententia est,ex parte suscipientis sacramentum non requiri interiorem consensum, seu intentionē suscipiendi sacramentum,sed solum, vt non habeat contrariam

1. Sententia.

trariam voluntatem, vt si Gentilis seu infidelis adultus, qui nihil vnquam de Baptismo cogitauit, vt illum velle aut nolle potuerit, dormiens baptizetur, sacramentum erit validum, iuxta hanc sententiam, quam defendit Caiet. infra q. 68. art. 7. Qui motus videtur primo ex verbis Iun. in c. Maiores, de Bapt. vbi sic inquit, Tunc characterem sacramētalis imprimit operatio, quando obicem contrariæ voluntatis non inuenerit. Secundo, exemplo paruulorum, in quib⁹, vt diximus, nulla voluntas requiritur, sed sola non repugnantia. Tertio, in sacramēto Extremæ vnctionis videtur colligi ex vsu: datur enim homini baptizato, si contingat eum subito rationis vsum amittere, & in mortis periculum incidere, quamuis nullam voluntatem ostenderit recipiendi sacramentū, quia satis existimatur, quod contrariam voluntatem non habuerit. Quartò, quia Concil. Flor. tribus tantum dixit perfici sacramenta, materia, forma, & ministro habente debitam intentionem: si aūt intentio suscipientis esset necessaria, debuisset quatuor numerare. Nec multum ab hac sententia discrepat gloss. in cap. Solet, verbo, simulatione, & verbo, implorandum, de consecr. distinct. 4. quamquam illa sentit, etiam contrariam voluntatem recipientis non obstare veritati sacramenti ex ca. de Iudæis, 45. distinct. vbi tamen non est sermo de suscipiente sacramentum sine vllo interiori cōsensu, sed de illo, qui per vim adducitur vt consentiat. In eadem fere sententia fuit gloss. in c. Maiores, de Baptis. verbo, Perdurare, quæ tamen addit, quod si quis ore consentiat, quamuis corde dissentiat & nolit sacramentum, nihilominus sacramentum recipiet, quia Ecclesia dare illud intendit: & ita interpretatur capitulum, Sicut ficti. 1. q. 1. & ca. Solet, de consec. dist. 4. Sed hoc quod hæc glossa addit, si. vt sonat, intelligatur, improbabile est, quia solius oris mendacium non potest cōferre ad valorem sacramenti, si interior intentio necessaria est, vel, si hęc non est necessaria, neque oris mendacium reputari potest necessarium, vt sacramentum teneat: ergo si is, qui interius non habet voluntatem recipiēdi sacramentum, exterius illam ostendens, verum sacramentum recipit, eadem ratione, etiam si exterius contradicat, sacramentum erit validum, quod falsissimum est, vt dicemus: ergo æque fere falsum est, exteriorem consensum sine interiori ad valorem sacramenti sufficere. Nec Decreta, quæ illa glossa allegat, quidquam iuuant, nam in priori, in quo dicitur sacramentum cum fictione esse validum, non est sermo de ficta voluntate recipiendi sacramentum: sed de obice seu fictione contraria effectus sacramenti: quo sensu dicere solemus, sacramentum incipere habere effectum recedente fictione. In posteriori autem capite, quod ex Augustino sumptum est libro 7. de Baptis. ca. 53. potius aperte dicitur, ad veritatem sacramēti requiri, vt absque simulatione recipiatur, est autem propria simulatio: quando aliquis ore aliquid profitetur, & contrarium habet in corde. Dixi autem, huius glossæ sentētiam falsam esse, si prout sonat, intelligatur: quia in alia gloss. marginali, ita exponitur, vt non sit sensus, tale sacramentum verum esse, sed solum in foro Ecclesiæ verum præsumi, quando suscipiens exterius profitetur velle se suscipere sacramentum, quod quidem in se verum est, quia licet postea neget se interius consensisse, non est ei fides adhibenda, tamen si glossæ illæ hunc sensum intendebant, nec verbis suis satis explicant, nec veram differentiam assignant inter dantem, & recipientem sacramenta: nam in illo dicunt requiri intentionem dandi, in hoc vero negant requiri intentionem recipiendi. Nam si loquantur in re ipsa, hoc posterius falsum est, vt videbimus: si vero in foro Ecclesiæ, nulla est differentia, nam etiam sacramentum datum à ministro, qui exterius professus est velle se dare sacramentum, ratum habebitur in foro Ecclesiæ, etiam si ille postea neget se habuisse intentionem dandi, vt in Matrimonio constat, & eadem ratio est de aliis. Quod intelligendum est, quando ex signis & coniecturis exterioribus non potest satis probari humano modo ex morali defectu interioris intentionis.

Secunda sentētia in alio extremo esse potest: præter voluntatem suscipientis sacramētum requiri, aliquam aliam dispositionem ad valorem sacramēti. In qua dispositione potest esse latitudo, & opinionū varietas: nam illi hæretici, qui putabant, neminem recipere verum sacramentum, nisi qui recipit sanctificationem seu sacramenti effectum, consequenter dicerent, gratiam seu dispositionem illam, quæ ad effectum sacramenti necessaria est, ad valorem etiam sacramenti requiri: quia non est, cur Deus conferat sacramentum, quod maximum donum est, homini indigno & sine fructu. Alter vero modus dicendi esse pōt, saltem fidem requiri in suscipiente ad valorem sacramenti, quod significat Aug. lib. 7. de Baptis. c. 53. in c. Solet, de consec. dist. 4. dicit enim vt sacramentū teneat oportere, vt sine simulatione & cum aliquali fide recipiatur. Et propter hanc fortasse causam dixit Cyrill. Hierosol. in præf. Cateches. re baptizari eos, qui in statu hæresis baptizati fuere. *a Sententia*

Dico tamen primo, ad valorem sacramēti necessarium esse, vt recipiens habeat intentionem seu voluntatem formalem, aut virtualem seu interpretatiuam recipiendi sacramentum. Hæc conclusio colligitur ex communi sententia Theologorum, qui hoc specialiter docent de Baptismo, vt patet ex D. Tho. infra q. 68. art. 7. & in 4. d. 6. q. 1. art. 2. quæstiun. 3. Bonauent. d. 4 art. 2. q. 1. Scot. q. 4. Durand. q. 7. Richar. d. 6. ar. 2. q. 3. Palud. q. 2. Adri. q. 1. de Bapt. art. 3. Alex. Alens. 4. p. q. 18. membr. 1. qui idem docent de sacramento Ordinis, & de aliis, vt suis locis videbimus, ac de sacramento Eucharistiæ similiter docēt, si aliquis baptizatus & in gratia existens illud recipiat casu & sine voluntate recipiendi sacramētum, non recipere effectū eius, quia illa sumptio non est sacramentalis: ergo in alijs sacramentis, quorum substantia consistit in vsu, multo magis requirent prædictam volūtatem, vt talis vsus sit sacramentalis, atq; adeo vt cōficiatur verum sacramentum. Et probatur hæc sententia primò ex Concil. Carthag. 3. c. 34. vbi sic dicitur. Ægrotantes si pro se respondere non possunt, cū voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt, dixerint, baptizentur, & in Concil. Arauli. 1. c. 12. similiter dicitur, Obmutescens baptizari aut Pœnitētiam accipere potest si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet. In quibus Concilijs aperte supponitur, voluntatem adulti esse necessariam, vt sacramentū recipere possit. Idem clarius docet Inno. 3. in c. Maiores, §. Item quæritur. de Bap. vbi inquit, Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti: & paulò post inde probat, eum, qui contradicit susceptioni sacramenti, etiam si inuitus baptizetur, non recipere sacramentum, Quia plus est (inquit) expresse contradicere, ꝙ minime consentire. Quod ergo in fine totius capitis concludit, Tunc sacramentum esse validum, cū obicē voluntatis contrariæ non inuenit obsistentem, iuxta præcedentia intelligendum est, nā per voluntatem contrariam intelligit, non solū positiuum dissensum, sed etiam carentiam consensus. Quia enim quęstio proposita fuerat de illo, qui inuitus baptizatur: ideo de hoc expresse respondet: iam vero declarauerat, solam carentiam consensus obsistere sacramento. Eo vel maxime quod moraliter loquendo, adultus, qui non consentit, resistere censetur, & inuitus pati: & ideo pro eodem censentur, moraliter loquendo, carere consensu, & habere obicem dissentientis voluntatis. Præterea, in eadem sententia est August. in c. Cum pro paruulis. de consecr. d. 4. ex lib. 4. de Bapt. c. 24. vbi ait, ideo sufficere vt pro paruulis alij respondeant: quia ipsi respondere non *Conclus.* *Innocentii verba explic.*

non

re non possunt, At, si pro eo (inquit) qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet, ex qua regula, illud in Euangelio dictũ est, quod omnes, cum legitur, naturaliter mouet: ætatem habet, ipse pro se loquatur. Ioan. 9. In quib. verbis rationem differentiæ assignat inter paruulos, & adultos, nã sacramentum vt validum sit, non easdem conditiones requirere debet in omni subiecto, sed iuxta vniuscuiusq; capacitatem: quia ergo paruulus non est capax propriæ voluntatis, voluntas Christi seu Ecclesiæ ei sufficit: secus vero esse debet in adulto, qui capax est propriæ voluntatis. Atq; eandem doctrinam habet, idem Aug. lib. 7. de Bapt. c. 53. prout habetur in d. c. Vtrũ sub figura, quamuis Glos. ibi textum destruat. Ex his ergo satis constat, hanc fuisse Christi voluntatem, & institutionem, quæ est prima ac præcipua radix huius veritatis: & ex vsu & traditione Ecclesiæ præcipue habetur: indicatur vero in illis verbis Christi. Matth. vlt. Ite, docet omnes gentes: debet ergo doctrina præcedere Baptismũ, vt sicut fides voluntarie suscipienda est, ita & Baptismus: atq; eadem ratione quodlibet sacramẽtum voluntarie suscipiatur ab his, qui voluntate propria vti possunt. Ratio vero seu congruentia est, quia sicut ad suauem Dei prouidentiam spectat non iustificare adultum, nec gratiam illi augere, sine eius consensu, & voluntaria dispositione: ita pari ratione pertinet ad idẽ prouidentiæ genus, vt nullus adultus per sacramenta initietur, vel consecretur sine proprio consensu. Quod tandem confirmatur & declaratur inductione facta in omnib. sacramentis, nam in trib. illis quæ imprimunt characterem, valde necessariũ fuit: vt in adultis nõ essent valida sine proprio eorũ consensu, vt de Baptismo dicitur in d. c. Maiores: alioqui, cũ hæc sacramenta iterabilia nõ sint, statim imprimerẽt characterẽ: vnde sequeretur, cogendũ esse ad fidem & ad profitendam legẽ Christi eum, qui sine proprio consensu adultus baptizatus est, q; esset magnũ incommodum, & contra conuenientem Ecclesiæ gubernationem: & propagationẽ, vt latius in materia de fide disputatur. Præterea de Matrimonio, & Pœnitentia sunt speciales rationes euidentes: Matrimoniũ enim essentialiter fundatur in contractu: contractus vero huiusmodi omnino necessario requirit consensum seu voluntatem dandi & acceptandi: ergo voluntas contrahendi: & tradendi mutuo corpora sua, est necessaria in coniugibus suscipientibus hoc sacramentum: præsertim, quia cũ ipsi sint ministri talis sacramenti, necessaria est illis intentio faciendi sacramentum. Pœnitentia vero intrinsece inuoluit, vt ex propria voluntate oriatur: vnde non solum voluntas suscipiendi sacramentũ, sed etiam aliqua alia dispositio ac voluntaria retractio peccatorum est necessaria ad valorem huius sacramenti. Rursus Eucharistia, quia non consistit in vsu, sed fit per consecrationem materiæ, ideo non pendet in suo fieri ex voluntate suscipientis, sed ex sola intentione consecrantis, & quia est sacramentum permanens, postquam semel factum est, non pendet in esse, & conseruari ab vsu, vel volũtate vtentis. Vnde fit, vt tale sacramentum re ipsa sumi possit ab inuito, vel nõ habente voluntatem suscipiendi sacramentum, vt si casu vel per errorem aut deceptionẽ contingat proponi ad manducandum panem cõsecratum loco communis panis: tamen, vt supra insinuauimus, & suo loco latius dicemus, illa sumptio sacramenti est mere materialis, & non est vsus sacramentalis, i. e. sacer & ordinatus ac sufficiens ad effectum talis sacramenti, nam in eo casu fit recipiens sacramentũ, non reciperet effectum eius, nec per illam corporalem refectionem interior animæ refectio aut vnio animæ cum Christo significaretur: quia ille non est humanus vsus sacramenti, vt sacramentũ est: in hoc ergo mysterio ad recipiendum sacrametum etiam requiritur voluntas & consensus suscipientis, si fit capax illius, quantum pro sacramenti qualitate & modo requiri potest, scilicet ad formalem vsum eius. Solum ergo superest, vt in Extrema vnctione hoc etiam explicemus: nam in hoc etiam sacramento verum est, nunquam dari homini sine illius consensu & voluntate: hęc tamen voluntas non oportet vt fit actualis, sed satis erit, quod fundetur in aliqua priori voluntate non retractata ratione cuius susceptio sacramẽti, moraliter voluntaria censeatur, vt à fortiori patet ex his, quæ de intentione ministri superius tractauimus. Quin potius minor concursus voluntatis huius requiritur in suscipiente, quàm in ministrante sacramentum: nam quia in ministro intentio concurrit aliquo modo, vt causa efficiens sacramentum: ideo oportet, vt sit actualis, vel saltem virtualis: in suscipiente vero nõ requiritur vt causa influens in sacramentum efficienter, sed solum vt conditio ex parte subiecti necessaria, vt sacramẽti susceptio sit voluntaria, non vt effectus sed vt obiectum volitum, ad quod satis est, quod aliquis actus pręcesserit, qui non sit retractatus, sed habitualiter ac moraliter maneat. Propter quam rationem diximus etiam superius, sacramentum non posse ministrari ab amente, ratione intentionis prius habitæ, posse tamen recipi ab amente ratione voluntatis & consensus prius adhibiti. Addo præterea, hunc consensum quem necesse est præcessisse, quando actu non adest, non esse eodem modo necessarium in omnibus sacramentis, nam Baptismus, verbi gratia, quia est ianua ad Ecclesiam, & in eo fit prima solemnis professio fidei & legis Christi, ideo videtur requirere in adulto voluntatem magis expressam & formalem. Similiter Pœnitentis vt materiam: ideo etiam requirit voluntatem formalem, qua pœnitens se, & actus suos clauibus Ecclesiæ subijciat: at vero in Extrema vnctione, quæ per se supponit hominem baptizatum, & bene dispositum per pœnitentiam, & non postulat aliquos actus ipsius hominis recipientis tale sacramentum vt ipsum aliquomodo constituant, non requiritur voluntas adeo expressa & formalis suscipiendi tale sacramentum in particulari, sed sufficit voluntas, qua vnusquisque fidelis pœnitens ac bene dispositus vult frui omnibus sacramentis & remedijs à Christo Domino ad suam salutem institutis, & ea cupit sibi applicari, si eis indiguerit. Quam voluntatem & petitionem ab ea profectam exigit Ecclesia in particulari circa sacramentum Extremę vnctionis, quando homo est sui compos, suamque voluntatem explicare potest: quando vero non potest, si aliunde constet, hominem ægrotum esse bene dispositum, seu signa pœnitentiæ dedisse, præsumit Ecclesia, illum habuisse saltem generalem illam voluntatem, quam explicuimus, eamque sufficientem reputat ad hoc sacramentum præstandum.

Declaratur conclusio in singulis sacramentis.

Atque ex his non solum probata est assertio posita, sed etiam fere responsum est fundamentis, quæ in fauorem Caietani adduximus, præsertim trib. primis. Ad quartum vero ex Concil. Flor. respondetur, Concilium Florentinum non numerasse suscipientem, & intentionem eius: quia hæc non in omnibus nec semper sunt necessaria: ad conficiendum enim sacramentum Eucharistię non requiritur suscipiens ex vi sacramenti, & in paruulis non est intentio necessaria. Adde in sacramentis, quæ consistunt in vsu, suscipientem quodammodo includi in materia, quatenus hæc consistit in passione aliqua, quæ circa suscipientem exercetur.

Dico secundo, excepto Pœnitentiæ sacramento, in reliquis nulla dispositio fidei, pœnitentiæ, aut iustitiæ necessaria est ad valorem sacramenti. De exceptione posita dicemus suo loco, quia in illo sacramento illud est peculiare, vt idem actus, quo suscipiens disponitur ad effectum sacramenti, fit pars substantialis ipsius sacramenti. De reliquis ergo sa- *2. Conclusio.*

crementis certa est conclusio, primo: ex definitione Conciliorum & Pontificum tradentium, hæreticos baptizatos, vel ordinatos, si iuxta ritum Ecclesiæ Catholicæ baptizati, vel Ordinati sint, non esse iterum baptizandos, vel ordinãdos: quorum testimonia præcedenti disputatione adducta sunt. Supponunt ergo, sacramentum susceptum sine vera fide, & cõsequenter sine vlla supernaturali dispositione voluntatis, esse validum. Eandem veritatem sæpe tradit Aug. lib. 2. contra Parme. c. 16. lib. 2. contra Petil. c. 35. vbi dicit, Si quis baptizetur, propter flagitium aliquod committendum, dum modo baptizari velit, vere manere baptizatum. Idem lib. 3. de Bapt. c. 14. atq; eodem sensu lib. de catechizan. rudi. c. 17. dicit, aliquos fieri Christianos propter lucrum temporale, & nihilominus valide baptizari. Et hoc ipsum confirmat historia, quam refert Niceph. lib. 14. hist. c. 17. videlicet, Iudæum quendam lucrandæ pecuniæ causa, sæpe Baptismum accepisse, ac tandem cum à quodam Paulo Episcopo baptizandus accederet, ineffabili quadam diuinæ prouidentiæ vi, aquam semel atq; iterum disparuisse, atq; illo mirabili signo compertum esse, illum Iudæum prius fuisse baptizatum. Vnde etiam constat, primum baptismum in eo Iudæo fuisse validum, quamquam sine recta intentione, ac fortasse sine debita fide ad illum accessisset. Congruentiæ ad hanc veritatem confirmandam eædem afferri possent, quæ de ministro adductæ sunt disp. præcedenti. Et optima est, quia aliud est sacramentum, aliud effectus sacramenti: & sacramentum de se prius est: ergo non impeditur propter dispositionem contrariam effectui, si sacramento ipsi contraria non sit. Item, talis dispositio ad effectum non est causa sacramenti in vllo genere: ergo, etiam si deficiat, concurrere possunt omnes causæ necessariæ ad conficiendum sacramentum: ergo perficitur sacramentum. Tandem inductione constat, tria sacramenta iterabilia non esse iteranda, eo quod indigne suscepta sint. Atque idem est de Matrimonio, & Extrema vnctione, quatenus aliquo modo iterari non possunt: illud, viuente vtroq; coniuge, hoc, durante eadem ægritudine eodemque statu eius. De Eucharistia non oportet probationem addere, cum sit sacramentum permanens: neque enim Christus discedit, quando ab indigno sacramentum sumitur, vt infra suo loco latius dicemus. Quod vero secunda sententia obijciebat, Deum non conferre sua dona indignis, vniuersè intellectum falsum est: tanta enim est Dei bonitas, vt omnibus se communicet, quantum in ipso est. Addo vero, per se instituta esse sacramenta, vt homines illis vtantur: Deum autem iuste permittere, vt mali interdum eis abutantur: noluit tamen tunc sacramenta esse inualida, quia oportuit sacramenta esse certa, & vniuersalia: vnde etiam fit, vt aliquando prosint eis, qui indigne illa receperunt, si postea resipiscant.

Ad Augustini vero testimonium, quod ibi afferebatur, respondetur in primis, illum in eo capite magis dubitando, quam asserendo, procedere. Deinde dicitur, non requirere fidem simpliciter, id est, supernaturalem, quæ infidelitatem, & omnem hæresim excludat: sed aliquam fidem, id est, aliqualem credulitatem, quanta nimirum necessaria esse potest ad voluntatem suscipiendi sacramentum habendam. Ad Cyrillum respondetur, cum inquit (Hæreticos rebaptizandos, siquidem prius illud non erat Baptisma) hæc verba indefinite, non vniuersaliter esse intelligenda, de his nimirum, qui in ipsomet Baptismi vsu hæretici sunt, & veram formam vel materiam Baptismi corrumpunt: nam si non interueniant huiusmodi defectus, sola hæresis suscipientis non sufficit, vt sacramentum nullum fit.

QVÆSTIO LXV.

De numero sacramentorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE *considerandum est de numero sacramentorum.*

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum sint septem sacramenta.

Secundo, de ordine eorum ad inuicem.

Tertio de comparatione eorum.

Quarto, vtrum omnia sint de necessitate salutis.

ARTICVLVS I.

Vtrum debeant esse septem sacramenta Ecclesiæ.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod non debeant esse septem sacramenta. Sacramenta enim efficaciam habent ex virtute diuina ex virtute passionis Christi. Sed vna est virtus diuina, & vna Christi passio, vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos, vt dicitur Hebr. 10. Ergo non debuit esse nisi vnum sacramentum.* 1. dist. 1. q. 1. art. 2. & 4. con. cap. 13. & 1. 20. prin.

2. *Præterea, Sacramentum ordinatur contra defectum peccati. Hic autem est duplex: scilicet, pœna & culpa: ergo sufficeret esse duo sacramenta.*

3. *Præterea, Sacramenta pertinent ad actiones Ecclesiasticæ Hierarchiæ, vt per Dionys.* patet. Sed, sicut ipse dicit, tres sunt actiones Hierarchiæ, scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio. Ergo non debent esse nisi tria sacramenta.* cap. 2. Eccl. Hier. par. 3.

4. *Præterea, Augustin.* dicit. 19. contra Faust. Sacramenta nouæ legis sunt numero pauciora, quam sacramenta veteris legis. Sed in veteri lege non erat aliquod sacramentum, quod responderet Confirmationi & Extremæ vnctioni. Ergo neq; hæc debent numerari inter sacramenta nouæ legis.* Lib. 19. c. 13. à med. in. 6.

5. *Præterea, Luxuria non est grauius inter cætera peccata, vt patet ex his quæ in secunda parte dicta sunt.* Sed contra alia peccata non instituitur aliquod sacramentum. Ergo neque contra luxuriam debuit institui sacramentum Matrimonij.* 2. 2. q. 154. art. 3.

6. *Sed contra videtur, quod sint plura sacramenta. Sacramenta enim dicuntur quasi quædam sacra signa. Sed multæ aliæ sanctificationes fiunt in Ecclesia secundum sensibilia signa sicut aqua benedicta, consecratio altaris, & alia huiusmodi. Ergo sunt plura sacramenta, quam septem.*

7. *Præterea, Hugo* de S. Victore dicit, quod sacramenta veteris legis fuerunt oblationes, decimæ & sacrificia. Sed sacrificium Ecclesiæ est vnum sacramentum, quod dicitur Eucharistia. Ergo etiam oblationes & decimæ debent dici sacramenta.* Lib. 1. de sac. par. 12. c. 10.

8. *Præterea, Tria sunt genera peccatorum, originale, mortale, & veniale. Sed contra originale peccatum ordinatur Baptismus, contra mortale autem Pœnitentia. Ergo deberet esse aliud præter septem, quod ordinetur contra veniale.*

Respondeo dicendum, quod, (sicut supra dictum est) *sacramenta Ecclesiæ ordinantur ad duo, scilicet ad perficiendum hominem, in his quæ pertinent ad cultum Dei, secundum religionem Christianæ vitæ, & etiam in remedium contra defectum peccati. Vtroque autem modo conuenienter ponuntur septem sacramenta. Vita enim spiritualis conformitatem aliquam habet ad vitam corporalem, sicut & cætera corporalia conformitatem quandam spiritualium habent. In vita autem corporali dupliciter aliquis perficitur. Vno modo quantum ad personam propriam: alio modo per respectum ad totam communitatem societatis, in qua viuit: quia homo naturaliter est animal sociale. Respectu autem sui ipsius perficitur homo in vita corporali dupliciter. Vno modo per se, acquirendo scilicet, aliquam vitæ perfectionem: Alio modo per accidens, scilicet remouendo impedimenta vitæ, puta, ægritudines, vel aliquid huiusmodi. Per se autem perficitur corporalis vita tripliciter. Primo quidem per generationẽ, per quam* Qua. 62. a. 3. & q. 63. art. 2.

quam homo incipit esse & viuere. Et loco huius in spirituali vita est Baptismus, qui est spiritualis regeneratio, secundum illud ad Titum tertio. per lauacrum regenerationis, & cætera. Secundo, per augmentum, quo aliquis perducitur ad perfectam quantitatem & virtutem. Et loco huius in spirituali vita, est Confirmatio, in qua datur Spiritus sanctus ad robur. Vnde dicitur discipulis iam baptizatis, Lucæ vltimo. Sedete in ciuitate, quoadusque indaamini virtute ex alto. Tertio, per nutritionem, qua conseruatur in homine vita & virtus. Et loco huius in vita spirituali est Eucharistia, vnde dicitur Ioannis sexto. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et hoc quidem sufficeret homini, si haberet & corporaliter & spiritualiter impassibilem vitam. Sed quia homo incurrit interdum & corporalem infirmitatem & spiritualem, scilicet peccatum, ideo necessaria est homini curatio ab infirmitate. Quæ quidem est duplex, vna quidem est sanatio quæ sanitatem restituit. Et loco huius in spirituali vita est Pœnitentia, secundum illud Psalmo quadragesimo. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Alia autem est restitutio valetudinis pristinæ per conuenientem dietam & exercitium. Et loco huius in spirituali vita est Extrema vnctio, quæ remouet peccatorum reliquias, & hominem paratum reddit ad finalem gloriam, vnde dicitur Iacobi quinto. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Perficitur autem homo in ordine ad totam communitatem dupliciter. Vno modo per hoc quod accipit potestatem regendi multitudinem & exercendi actus publicos. Et loco huius in spirituali vita est sacramentum Ordinis, secundum illud Hebr. septimo. quod sacerdotes hostias offerunt non solum pro se sed etiam pro populo. Secundo, quantum ad naturalem propagationem, quod fit per Matrimonium tam in corporali, quam in spirituali vita, eo quod non est solum sacramentum, sed naturæ officium. Ex his etiam patet sacramentorum numerus, secundum quod ordinentur contra defectum peccati. Nam Baptismus ordinatur contra carentiam vitæ spiritualis. Confirmatio, contra infirmitatem animi, quæ in nuper natis inuenitur. Eucharistia contra labilitatem animi ad peccandum. Pœnitentia contra actuale peccatum post Baptismum commissum. Extrema vnctio contra reliquias peccatorum, quæ scilicet non sunt sufficienter per Pœnitentiam sublatæ, aut ex negligentia, aut ex ignorantia. Ordo contra dissolutionem multitudinis. Matrimonium in remedium contra concupiscentiam personalem & contra defectum multitudinis, qui per mortem accidit. Quidam vero accipiunt numerum sacramentorum per quandam adaptationem ad virtutes, & ad defectus culparum & pœnalitatum, dicentes, quod fidei respondet Baptismus & ordinatur contra culpam originalem: spes. Extrema vnctio: & ordinatur contra culpam venialem: charitati, Eucharistia: & ordinatur contra pœnalitatem malitiæ: prudentiæ, Ordo: & ordinatur contra ignorantiam: iustitiæ, Pœnitentia: & ordinatur contra peccatum mortale: temperantiæ, Matrimonium: & ordinatur contra concupiscentiam: fortitudini, Confirmatio: & ordinatur contra infirmitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod idem agens principale vtitur diuersis instrumentis ad diuersos effectus, secundum congruentiam operum. Et similiter virtus diuina & passio Christi operantur in nobis per diuersa sacramenta, quasi per diuersa instrumenta.

Ad secundum dicendum, quod culpa & pœna diuersitatem habent & secundum speciem, in quantum sunt diuersæ species culparum & pœnarum, & secundum diuersos hominum status & habitudines. Et secundum hoc oportuit multiplicari sacramenta, vt ex dictis* patet. In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod in actionibus hierarchicis considerantur. & agentes. & recipientes, & actiones. Agentes autem sunt ministri Ecclesiæ: ad quos pertinet Ordinis sacramentum. Recipientes autem sunt illi, qui ad sacramentum accedunt, qui producuntur per Matrimonium. Actiones autem sunt purgatio, illuminatio & perfectio. Sed sola purgatio non potest esse sacramentum nouæ legis, quod gratiam confert: sed pertinet ad quædam sacramentalia, quæ sunt Catechismus & Exorcismus. Purgatio autem & illuminatio simul secundum Dionys.* pertinens ad Baptismum: & propter reciduum secundario pertinent ad Pœnitentiam & Extremam vnctionem. Perfectio autem quantum ad virtutem quidem (quæ est quasi perfectio formalis) pertinet ad Confirmationem: quantum autem ad consecutionem finis, pertinet ad Eucharistiam. Cap. 3. Eccl. Hier. p. 1 circa finem.

Ad quartum dicendum, quod in sacramento Confirmationis datur plenitudo Spiritus S. ad robur: in Extrema autem vnctione præparatur homo, vt recipiat immediate gloriam. Quorum neutrum competit veteri testamento: & ideo nihil potuit his sacramentis in veteri lege respondere. Nihilominus tamen sacramenta in veteri lege plura fuerunt numero, propter diuersitatem sacrificiorum & cæremoniarum.

Ad quintum dicendum, quod contra concupiscentiam venereorum, oportuit specialiter remedium adhiberi per aliquod sacramentum. Primo quidem, quia per huiusmodi concupiscentiam non solum vitiatur persona, sed etiam natura. Secundo, propter vehementiam eius, qua rationem absorbet.

Ad sextum dicendum, quod aqua benedicta & aliæ consecrationes non dicuntur sacramenta: quia non perducunt ad sacramenti effectum, qui est gratiæ consecutio. Sed sunt dispositiones quædam ad sacramenta, vel remouendo prohibens, sicut aqua benedicta ordinatur contra insidias dæmonum, & contra peccata venialia, vel etiam idoneitatem quandam faciendo ad sacramenti perfectionem & perceptionem, sicut consecratur altare & vasa, propter reuerentiam Eucharistiæ.

Ad septimum dicendum, quod oblationes & decimæ erant ex lege naturæ, quam in lege Moysis ordinatæ, non solum in subsidium ministrorum & pauperum, sed etiam in figuram: & ideo erant sacramenta: nunc autem non remanserunt in quantum sunt figuralia, & ideo non sunt sacramenta.

Ad octauum dicendum, quod ad deletionem venialis peccati non requiritur infusio gratiæ. Vnde cum in quolibet sacramento nouæ legis gratia infundatur, nullum sacramentum nouæ legis instituitur directe contra veniale, quod tollitur per quædam sacramentalia, puta per aquam benedictam, & alia huiusmodi. Quidam tamen dicunt Extremam vnctionem contra veniale peccatum ordinari, sed de hoc suo loco* dicetur. Non complauit morte præuentus.

COMMENTARIVS.

D. Thomas in discursu articuli supponit fidei doctrinam, scil. in noua lege (de illa enim sola tota hæc quæstio intelligenda est) septem esse sacramenta, & non plura, nec pauciora. Quam ex principijs fidei non probat, sed congruentes rationes huius numeri sacramentorum affert. Quoniam vero non est in animo, de hac re propriam disput. instituere, quia facilis est, & breuiter in hoc comment. expediri potest: ideo prius veritas fidei stabilienda est, & deinde explicandæ congruentiæ, quas D. Tho. affert.

Duob. ergo modis circa hanc doctrin. erratum est. Primo, per defectū: & hoc modo lapsi sunt hæretici huius tēporis: ex quib. alij duo, alij tria, alij quatuor, vel quinq; sacramenta admittūt, vt cōstat ex Lindan. in fi. Panopl. & aliis recentiorib. & vtuntur testimoniis sanctor. Patrū, qui vbicunq; sacramentor. mentionem faciunt, pauciora, quam septem numerant. Augustin. epist. 118. in princ. de Christo & leui iugo eius loquens, inquit, Vnde sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud Error minuentium numerū sacramentorum.

aliud in scripturis canonicis commendatur,ac similia repetit lib.3.de Doct.Christ.cap.9.Ambrosius etiã in libr.de sacram.tantum prædictorum duorum sacramentorum meminit,sicut & Cyrill. Hierosol.in Catech.præsertim in terra illuminatorum.&Iustin. Martyr.Apolog.2.proChristian.in fine,&Tertullian. libro 4.contra Marcion. capite 34. Alij his duobus tertium addunt,scilicet Chrismatis, seu Confirmationis, vt ex Gregor.refert Gratia.in cap. Multi, 1. quæstion.1.Dionys.vero in libro deEccles. Hierarch. præter hæc tria solum quartum addidit, scilicet sacramentum Ordinis.Quintum vero, scilicet Pœnitentiæ sacramentum adiũxit Cypr.in serm.de Cœn. Domi.nullus vero sanctorum Patrum alicubi septem numerat.Nec ex diuina Scriptura colligi potest ille numerus, cum tamen D.August. primo loco supra citato dicat, ea tantum sacramenta Christum Ecclesiæ reliquisse, quæ in scriptura canonica commendantur.

Error augentium numerum sacramentorum.

Alius error esse potest per excessum, asserendo, scilicet plura esse sacramenta,quam septem.In quem videntur aliqui Scholastici inclinasse asserendo dari plura sacramenta, quam septem specie distincta,vt v. g. plura sacramenta Ordinis : plura sacramenta Eucharistiæ:vnum in pane,aliud in vino : vel vnum permanens, aliud in vsu consistens: vel plura etiam Baptismata,vnum aquæ, aliud sanguinis: Martyrium enim cum gratiam conferat ex opere operato, sacramentum esse videtur, de quibus opinionibus in propriis locis dicendum est:authores enim earum cum Catholici sint, septenarium sacramentorum numerum confitendum esse docent, secundum tamen rationes genericas esse explicandum. Quod vero præter illa septem dentur alia, videtur sumi posse ex August.libro 2. de Peccato. mer. & remis. cap.26. vbi cibum sanctificatum, qui Catechumenis dabatur,sacramentum appellat, & lib.4.de symbol.cap. 1.Exorcismos, insufflationes, & alia quæ fiunt circa catechumenos, sacramenta vocat, & libr.19.contra Faust.cap.14.Baptismum,Eucharistiam,& Crucis signum, inter sacramenta numerat.Basil.etiam libr. de Spiritu sancto.ca.27. plura numerat sacramenta. quæ ex Apostolorum traditione Ecclesia retinet, & sacram habent significationem.

Concluditur septem esse sacramenta.

Doctrina vero Catholica vtrumque vitat extremum:& primo docet,septem esse à Christo Domino instituta sacramẽta,quæ partim in scriptura expressa sunt,partim insinuata,& ab Ecclesia magis declarata.De Baptismo habetur sermo Ioan.3.& 4.Matth. 28.ad Ephes.4.de Eucharistia, Matth.26.Lucæ.22. Marci 14. Ioann.6.& 1.ad Cor.11. de Pœnitentia est clarus locus, Ioan.20. Quorum remiseritis peccata, insinuatur vero 1,ad Cor. 5.Dedit nobis spiritũ recõciliationis.De confirmatione fit mentio Act.8.& 19. vbi Apostoli imponebant manus super baptizatos, vt eis daretur Spiritus sanctus. De ordine præter verba Christi Matth.26.Hoc facite,recte intelligitur locus ille,2.ad Timot.1.Admoneo te, resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.De extrema vnctione mentionem facit Iacobus in sua epistl cap.5. Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ,& orent super eũ,oleo sancto,&c.Deniq; de Matrimonio ait Paul.ad Ephes. 5.Sacramentum hoc magnum est. Quæ testimonia in singulis sacramentis diligentius expendenda sunt: quædam enim,vt dixi,per se sunt satis clara:alia vero sine Ecclesiæ authoritate,& expositione non cõuincerent.Secundo ergo probatur ex traditione Ecclesiæ: nunc enim videmus in Ecclesiæ vsu septem esse sacramenta & communi Catholicorum consensu, omnia esse recepta, vt vera, ac propria sacramenta à Christo instituta : sed hoc non est aliquid nouum in Ecclesia,sed potius tam antiquum,vt præterita tempora vsque ad Christum repetendo, nullum eius initium, vel in aliquo Concilio, vel in alicuius pontificis decreto reperiatur, ergo signum est à Christo per Apostolos & eorum successores vsque ad nos peruenisse.Propter quod hæc veritas tandem definita est in Concil.Flor.in decreto Eugenii,quam Græci, & Armeni facile cum Latinis receperunt.Idem definit Con.Trid.sess.7.can.1. Et in c.Ad abolendam,de hæreticis,damnantur,qui de Ecclesiæ sacramentis aliter sentiunt, quam Catholica Ecclesia Romana tradit,quæ in hac doctrina errare non potest, cum ad præcipua fidei fundamenta pertineat. Tertio afferre possemus Patrum testimonia : sed quia, tractando de singulis sacramentis, ea fusius & diligentius afferenda sunt, nunc ad confirmandam hanc veritatem,pro quinque sacramentis, sufficiant ea testimonia, quæ obiiciendo in principio quæstionis adducta sunt : quibus statim alia addemus. Pro sacramento vero Extremæ vnctionis, est apertus locus apud Innoc.I.epist.1.ad Decem.c.8. vbi loquens de oleo infirmorum, dicit Pœnitentibus infundi non posse,quia genus est sacramenti, nam quibus reliqua sacramenta negantur,quomodo putatur vnum genus posse concedi? Citari etiam potest August.epist.119.c.7.vbi inter materias sacramentorum,oleum ponit præter aquam,panem, & vinum. Atque eodem modo scribit Tertull.lib.1. cont. Marcion.cap.14.qui hoc etiam sacramentum videtur indicasse lib.de resurrect.carn.cap. 8.dicens, Caro vngitur,vt anima consecretur, & lib. de Præscription. aduersus hæret.capit.41.in illo verbo, Quæ audeant curationes repromittere,vt ibi notat Pamel,de hoc argumento plura Patrum testimonia congerit. Tãdem pro sacramento Matrimonii afferri potest Aug. lib.de bono coniugali c.18.vbi, Sacramentũ nuptiarũ,illud appellat.Et eodem modo loquitur lib.1.de Nupt.& concup.capit.10.Et plures alios refert Pam. in scholiis ad Tertull.li.de Præscrip.hæret.c.40.num. 248.& specialiter affert Pet.Damia.in ser.1.de Dedic. Ecclesiæ: vbi septem numerat sacramenta, quæ alij separatim recensent.

Non plura septem crant definita.

Nullum patribus. sacramentis negauit, qui aliud alia sequendo docuerunt.

Vnde intelligitur, nullum argumentum in contrarium sumi ex eo, quod sancti Patres quædam sacramenta alicubi numerant, aliis prætermissis:nam aliud est tacere, aliud negare, seu excludere aliquod ex prædictis à numero sacramentorum : hoc posterius in nullo sanctorum Patrum reperitur : illud autem prius nihil obstat: quia nec necesse est omnes ac singulos Patres de omnibus sacramentis scripsisse, & multo minus necessarium est, vt in omnibus locis, vbi aliquorum incidit sermo, omnia commemorent : interdum enim specialis occurrit occasio scribendi,aut loquendi de quibusdam, & non de aliis:nonnunquam vero gratia exempli quædam ponuntur, quæ celebriora sunt, vt facile intelligetur breuiter discurrendo per singulos in principio citatos.August. enim in illis locis in exemplum adduxit duo sacramenta,non vero excludit alia : cuius signũ euidens est,quia generalem clausulam postea adiunxit.Quod etiam obseruauit Conc.1.in Psal.103. circa illa verba. Qui tegis aquis superiora eius.Respice (inquit)ad munera Ecclesiæ,munus sacramentorũ in Baptismo,in Eucharistia,& in cæteris sanctis sacramentis.Quorũ ipse aliis locis specialẽ mentionẽ facit vt sacramenti Chrismatis, li.2.cont.lit. Petil.c.104. Et Ordinis,li.2. cont.Parm.c.13.& lib.1.de Baptis.c. 1.& Pœnitentiæ,in toto libr.de ver.& fals.pœnit.& enarratione in Psalm.146.circa illa verba, Qui alligat contritiones eorum. Cyprianus vero in eo serm. de his tantum sacramentis scripsit, quæ ipse credit fuisse à Christo in nocte cœnæ instituta. Iustinus vero ad Gentes sermonem habens, eorum tantum sacramentorum rationem reddidit, quorum notitia seu fama ad eos magis peruenerat : quia sunt in frequentiori vsu fidelium : & quia specialiter illa duo sacramenta adhibita semper fuere in ritu & modo initiandi eos, qui ad fidem conuertuntur. Propter quam

quam causam, vbi sancti Patres de initiandis fidelibus scribunt, horum sacramentorum specialem mentionem faciunt, vt videre est apud Tertullianum libro quarto, contra Marcion. capite trigesimoquarto, interdum vero addunt etiam Confirmationem, quia hoc sacramentum statim post Baptismum & ante Eucharistiam conferri solebat, quando Episcopus aderat, qui est ordinarius minister illius sacramenti, quod significauit Cyprianus Epistola 70. & Hieronymus Dialogo contra Lucifer. ante medium, dicens, An nescis, hunc esse Ecclesiæ morem, vt baptizatis postea manus imponantur: & inuocetur Spiritus sanctus? exigis vbi scriptum sit? in Actibus Apostolorum. Et etiamsi sacræ Scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Quæ postrema verba contra hæreticos huius temporis valde notanda sunt. Ex hoc modo intelligi potest, locutum fuisse Gregorium in dicto capite Multi, quamuis solum gratia exempli, illorum trium sacramentorum mentionem ibi fecisse videatur. Dionysius denique non assumpsit prouinciam explicandi omnia sacramenta, sed Ecclesiasticam Hierarchiam describendi: & ideo solum disputat de actibus hierarchicis, qui publico & solemni ritu fiunt, vt sunt solemnis administratio Baptismi, Confirmatio, Ordo, & Eucharistiæ sacrificium: de aliis vero ibi mentionem non fecit: quia intentioni eius nihil deseruiebant. Atque eodem modo Raban. libro de institut. cleric. prætermisso Matrimonio, de aliis disputauit, quia solum agebat de his, quæ ad clericos per se possunt spectare.

Non esse plura, quàm septem sacramenta definitur.

Secundo fides Catholica docet, non esse plura sacramenta, quam hæc septem. Hanc veritatem insinuauerat Concil. Florent. expressius vero eam definiuit Trident. session. 7. canon. 1. de sacrament. in genere. Fundatur autem in Ecclesiastica traditione: quæ docet, Christum illa septem instituisse, & non plura. Dices, ex Scriptura sacra, vel traditione Ecclesiæ non constat quidem Christum instituisse plura, hinc tamen non potest inferri, tanquam de fide certum, Christum non instituisse plura, quia est argumentum ab authoritate negatiua, quod ex suo genere infirmum est. Respondetur, Concil. Trident. non solum tacuisse plura, sed positiue docuisse, ac definiuisse non esse plura, quod non tantum collegit ex authoritate negatiua, sed tacite ita interpretatur scripturam & Ecclesiasticam traditionem: quod nimirum, docendo prædictum septenarium numerum, quemcunque alium maiorem negauerit: quod in aliis fidei dogmatibus obseruare licet. Quando enim scriptura docet, in Deo esse tres personas, hoc ipso intelligitur, negare esse plures, etiamsi expressius non dicat. Et similiter, cum affirmat, Filium factum esse hominem, intelligitur negare alias personas esse incarnatas, etiamsi hoc amplius non declaret. Ad exactam enim mysteriorum fidei cognitionem, & synceram veritatem vtrumque necessarium est: & ideo in tali definito numero, intelligitur præscindi & excludi maior numerus. Denique alias liberum fuisset vnicuique fingere noua sacramenta sine fundamento, asserendo, ea fuisse à Christo instituta, quod esset valde pernicioſum Ecclesiæ. Quapropter non solum de fide est, esse in Ecclesia septem sacramenta generatim, & confuse, sed definite illa septem, quæ Concilia numerant, scilicet Baptismum, &c. quæ intelligenda sunt cum ea proprietate, quæ iuxta communem vsum, & sensum Ecclesiæ recipiuntur: vt verbi gratia, nomine Baptismi intelligendus est Baptismus aquæ sub tali forma administratus: quia hoc intelligit communiter Ecclesia nomine Baptismi absolute dicti. Vnde fingere aliud genus Baptismi, quod sit verum sacramentum, contra hanc esset definitionem: & ideo nullo modo affirmari potest, Martyrium, quod per metaphoram quandam dicitur Baptismus sanguinis, esse sacramentum, quomodo autem in eo gratia conferatur, infra dicemus. Atque idem obseruandum est in cæteris sacramentis. An vero illa septem sacramenta sint septem species vltimæ, vel solum sint septem capita, ad quæ omnia Ecclesiæ sacramenta reduntur, siue illa sint specifica, siue generica, in hoc nihil est de fide definitum: quamuis probabilius sit, omnia esse vltimas species sacramentorum: nam si qua est varietas, vel multitudo: tota ordinatur ad vnum integrum ac perfectum sacramentum perficiendum, vt de Ordine & Eucharistia suo loco dicemus. Vltimo est in hac conclusione considerandum, sermonem hic esse de propriis ac perfectis sacramentis: sic enim Concilium Tridentinum definiuit, quodlibet horum septem esse vere & proprie sacramentum. Quando vero sancti Patres alios ritus vel cæremonias sacramenta vocant, loquuntur de sacramento in lata significatione, prout quodlibet signum sacrum, sub quo mysterium aliquod latet, dici solet sacramentum, vt ex dictis in principio huius materiæ constat. Et hactenus de doctrina fidei.

Septem esse sacram. ita secundum species vltimas, probabilius.

Supereſt, vt rationes seu congruentias, propter quas septem sacramenta, & non plura, neque pauciora nobis data sunt, explicemus. Prima & valde recepta est illa: qua vsus est hic D. Thom. & 4. contra Gent. capite 58. quamque Concilium Florentinum amplexum est, & sumpta est ex proportione inter corporalem & spiritualem vitam: nam finis sacramentorum est vita spiritualis animarum, & ideo ex necessitate vel vtilitate finis recte sumitur sacramentorum numerus: necessitas autem ex parte huius finis recte per dictam proportionem explicatur. In corporali enim vita, quædam sunt necessaria singulis personis, quædam vniuersæ toti naturæ. Rursus priora, quædam sunt per se requisita ex intrinseca constitutione naturæ, alia ex accidenti. Per se namque primum necessaria est productio seu generatio: deinde augmentum vsque ad perfectum & virilem statum: Tertio, nutritio continua ad conseruandum corpus: Quarto, ex accidenti propter occurrentem corporis ægritudinem necessaria est medicina: quæ vim habeat curandi corpus, & expellendi morbum: quo expulso quinto necessarium est aliquod remedium, vt conualescat corpus, & amissas vires recuperet. Præter hæc vero ad conseruationem & gubernationem totius naturæ necessaria est potestas propagandi genus humanum per coniunctionem maris & fœminæ licitam, & conuenienti modo factam: & potestas gubernandi rempublicam & continendi homines in officio ac iustitia. Hæc igitur omnia in vita spirituali sunt, & propter illa sunt septem sacramenta instituta. Baptismus, ad regenerãdos homines in spirituali vita: Confirmatio ad dandum augmentum, robur ac virilem statum: Eucharistia, ad conseruandam & nutriendam charitatem, & ita hæc tria sacramenta sunt bona per se ordinata ad bonum singulorum. Pœnitentia vero addita est occasione actualis peccati ad curandam spiritualem ægritudinem, si post generationem spiritualem contingat illam incurrere: adiuncta vero est Extrema vnctio, quasi ad instaurandas vires & reliquias ægritudinis prorsus curandas. Ordo vero & Matrimonium ad bonum totius communitatis ordinata sunt: hoc propter propagandos homines spiritualis vitæ capaces, ille vero ad spiritualiter regendos illos.

Quarenon sint plura, quam septem.

Circa hanc vero congruentiam dubitari potest: quia in multis rebus non seruatur conuenienter proportio assumpta, nam in vita corporali non sunt distincta media ordinata ad augendum, & nutriendum, seu conseruandum corpus, & ad reparandum illud

Obiectio.

illud post expulsam ægritudinem: totum enim hoc agitur eisdem cibis & eisdem internis facultatibus, calore scilicet naturali & virtute nutriente: ergo in vita etiam spirituali idem Eucharistiæ sacramentum, quod est cibus animæ, sufficere poterat, & ad nutriendam & augendam spiritualem vitam per Baptismi regenerationem datam, & ad confirmandam, perficiendam, & purificandam (vt sic dicam) eandem spiritualem vitam per Pœnitentiæ medicinam restitutam. Hac enim de causa, Eucharistia non solum post Baptismum, sed etiam post Pœnitentiam, nec semel tantum, sed iterum atque iterum sumenda est. Secundo aliunde videri potest addenda fuisse alia duo sacramenta ad bonum totius communitatis: vnum quidem ad commodum eorum, qui humanam rempublicam temporaliter gubernant, dictum est enim ad vitam humanam naturalem duo esse necessaria, scilicet propagationem generis humani, eiusque gubernationem: ergo, sicut institutum est vnum sacramentum ratione propagationis, vt sancte fiat: ita institui aliud debuit ratione gubernationis: vt Magistratus, qui rempublicam gubernant, inde haberent speciale Dei auxilium, suo muneri valde necessarium. Neque enim ad hoc sufficit sacramentum Ordinis, quia valde diuersum est spirituale & temporale regimen, & valde diuersa vtriusque potestas. Nam inter se & re & subiecto frequenter separantur: sacramentum autem Ordinis dat spiritualem potestatem: non vero temporalem: nec speciale auxilium ad illam sancte exercendam: ergo ad hoc necessarium fuit aliud sacramentum pro bono totius communitatis. Alia ratione videntur etiam requiri plura sacramenta ad commune bonum Ecclesiæ: nam triplex hominum status est in Ecclesia, Sacerdotij seu Episcopatus: Matrimonij, & Religionis: sed ad perficiendos seu iuuandos homines in duobus primis statibus instituta sunt duo sacramenta: ergo oportuit aliud institui quo perficerentur homines, qui tertium statum vellent assumere, vt gratiam ex opere operato, & speciale auxilium reciperent ad sustinenda, & perficienda onera illius status: maxime cum status ille religiosus sit & sacer, ac difficilis multumque indigens diuina ope & gratia, & aliunde magnam proportionem habeat ad sacram significationem ex institutione recipiendam, cum sit veluti quoddam spirituale vinculum & mutuus contractus inter Deum & animam.

Ad obiectionem respondetur.

Respondetur, in his congruentiis & proportionibus non esse petendam exactam similitudinem, neque absolutam demonstrationem, quæ ostendat id, quod factum est, ita esse conueniens, vt non possit alioconuenienti modo fieri: constat enim hoc non esse necessarium: quia facile est, Deo variis atque infinitis modis conuenientibus atque infinitæ sapientiæ eius consentaneis, hominibus consulere. Ad priorem ergo partem obiectionis respondetur primo, in vita corporali illos tres fines esse diuersos, scilicet nutriendi, augendi, & reparandi vires corporis. Rursus, media ad hos fines, licet non omnino, tamen aliquo modo esse diuersa: & hoc satis est ad prædictam proportionem, & vt intelligamus, etiam in spiritualibus hos fines esse diuersos, & propter eos potuisse satis conuenienter tria sacramenta institui. Sed addi præterea potest, sacramentum Eucharistiæ per se primo institutum esse ad nutriendam charitatem, fuisse tamen necessariam Confirmationem, quæ proxime ac per se instituereturad stabiliendum hominem in fide, dando illi specialem gratiam & robur ad profitendam illam superando omnia pericula: & propter hanc causam dicitur specialiter dare augmentum & virilem statum in vita spirituali & consignare hominem in militem idoneum ad spiritualem pugnam strenue exercendam. Præter hæc vero necessarium fuit aliud sacramentum, quod specialiter iuuaret hominem in virtute spei, quod non immerito attribui potest sacramento Extremæ vnctionis: nam spes beatitudinis obtinendæ, maxime videtur necessaria in mortis articulo. Et ideo institutum fuit illud sacramentum, quo animarentur, & nouam quandam fiduciam conciperent homines ex hoc mundo transituri. Propter has ergo causas, & propter plures alias, quæ suis locis tradentur, oportet hæc sacramenta esse distincta.

Ad posteriorem partem obiectionis respondetur, non fuisse necessaria alia sacramenta: nam quod attinet ad temporalem potestatem, magna differentia est inter illam, & spiritualem: nam illa naturalis est seu humana, fundamentum habens in natura & voluntate humana: hæc vero est supernaturalis, & in ea non tantum reperitur potestas iurisdictionis, quæ per extrinsecam confessionem dari solet: sed etiam potestas Ordinis, quæ ad supernaturales & diuinas quodammodo actiones ordinatur: & ideo oportuit hanc potestatem dari per speciale sacramentum. Rursus, quia actiones huius potestatis sacræ sunt, & proxime ordinantur ad cultum Dei, ideo oportet specialiter sanctificari per sacramentum eos, qui ad illas ex officio obeundas ordinantur: actiones vero potestatis temporalis non sunt sacræ, sed ciuiles ac morales, & ideo, sicut ad illas probe exercendas, morales virtutes sufficiunt, ita etiam satis sunt ea subsidia & sacramenta, quæ Deus omnibus fidelibus prouidit, vt bene moraliter viuere possent: alioqui, si ad iustitiam recte administrandam instituendum fuisset vnum sacramentum, eadem ratione ad seruandam castitatem, & singulas virtutes, debuissent singula sacramentalia remedia institui. Atque eadem fere responsio est ad alteram partem. Vt enim nunc abstineamus ab illa disputatione, an status religiouis fuerit à Christo institutus, propter illum non fuit necessarium speciale sacramentum institui; quia in eo nullum est speciale ministerium, seu spiritualis potestas, sicut est in sacerdotali statu, sed solum est via quædam & schola addiscendæ & acquirendæ perfectionis, charitatis, & virtutum omnium: ad quem finem sufficiunt communia sacramenta, si frequentius & digniuseis vtamur: nam vt dixi, propter solam perfectionem virtutis exercendæ, nisi adfit alia specialis ratio, non oportuit distinctum sacramentum institui. At vero in Matrimonio non vna tantum, sed plures rationes speciales reperiuntur. Primum, specialis significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia, quam à principio habuit fidelium Matrimonium, propter quam oportuit in lege gratiæ sanctificari. Deinde magna necessitas illius status, coniuncta cum magna fragilitate, difficultate, ac periculo, propter fomitis ac concupiscentiæ inordinationem. Recte igitur septem sacramenta à Christo instituta sunt, eisque sufficienter est Ecclesiæ prouisum. Atque hæc sufficiant etiam de reliquis congruentiis D. Thom. quæ per se satis claræ sunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum sacramenta conuenienter ordinentur secundum modum prædictum.

*AD secundum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter sacramenta ordinentur secundum modum prædictum. *Vt enim Apostolus dicit, 1. Corinth. 15. Prius est quod est animale, deinde quod spirituale. Sed per matrimonium generatur homo prima generatione, quæ est animalis: per Baptismum autem generatur homo secunda generatione, quæ est spiritualis. Ergo matrimonium debet præcedere Baptismum.*

4 d. 2. q. 1. ar. 2 & 3. q. 1. ar. 1. & Epist. 3. & 5 arti. præced.

2. *Præterea, per sacramentum Ordinis aliquis accipit potestatem*

testatem agendi actiones sacramentales. Sed agens est prior sua actione. Ergo Ordo debet præcedere & Baptismum & alia sacramenta.

3. Præterea, Eucharistia est spirituale nutrimentum, Confirmatio autem comparatur augmento. Nutrimentum autem est causa augmenti, & per consequens prius eo. Ergo Eucharistia est prior confirmatione.

4. Præterea, Pœnitentia præparat hominem ad Eucharistiam. Sed dispositio præcedit perfectionem. Ergo Pœnitentia debet præcedere Eucharistiam.

5. Præterea, Quod est propinquius fini vltimo, est posterius. Sed extrema vnctio inter omnia sacramenta propinquior est vltimo fini beatitudinis, ergo debet habere vltimum locum inter sacramenta.

Art. præced. In contrarium est, quod communiter ordinantur ab omnibus sacramenta, sicut prius dictum est.*

Art. præced. RESPONDEO dicendum, quod ratio ordinis sacramentorum apparet ex his quæ supra * dicta sunt. Nam sicut vnum est prius quam multitudo, ita sacramenta quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ naturaliter, præcedunt ea, quæ ordinantur ad perfectionem multitudinis. Et ideo vltimo inter sacramenta ponuntur Ordo & Matrimonium, quæ ordinantur ad multitudinis perfectionem. Matrimonium tamen post ordinem, eo quod minus participat de ratione spiritualis vitæ, ad quam ordinantur sacramenta. Interea vero, quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ, naturaliter sunt priora illa, quæ per se ordinantur ad perfectionem spiritualis vitæ, quam illa quæ ordinantur per accidens, scilic. ad removendum accidens nocium superueniens: cuiusmodi sunt Pœnitentia & Extrema vnctio. Posterior tamen est naturaliter Extrema vnctio, quæ consummat sanctionem, Pœnitentia quæ inchoat. Inter alia vero tria manifestum est, quod baptismus, qui est spiritualis regeneratio, est prius: & deinde Confirmatio, quæ ordinatur ad formalem perfectionem virtutis, & postmodum Eucharistia, quæ ordinatur ad perfectionem finis.

AD primum ergo dicendum, quod matrimonium, secundum quod ordinatur ad animalem vitam, est naturæ officium, sed secundum quod habet aliquid spiritualitatis, est sacramentum. Et quia minimum habet de spiritualitate, vltimo ponitur inter sacramenta.

AD secundum dicendum, quod ad hoc quod aliquid sit agens, præsupponitur quod sit in se perfectum, & ideo priora sunt sacramenta, quibus aliquis in seipso perficitur, quam sacramentum ordinis quo aliquis constituitur perfectior aliorum.

AD tertium dicendum, quod nutrimentum & præcedit augmentum, sicut causa eius, & subsequitur augmentum sicut conseruans hominem in perfecta quantitate & virtute. Et ideo potest Eucharistia præmitti confirmationi, vt Dionys.* facit in lib. de Eccles. Hierar. & potest postponi, sicut Magister * facit in quarto sententiarum.

4. cap. 3 agit de Euch. sed 4. de Cōfir. Vide de Cōfir. tract. in d. 7. de Eucha. vero d. 8.

AD quartum dicendum, quod ratio illa recte procederet, si pœnitentia ex necessitate requireretur, vt præparatoria ad Eucharistiam. Sed hoc non est verum, nam si aliquis esset sine peccato mortali, non indigeret pœnitentia ad sumptionem Eucharistiæ. Et sic patet, quod per accidens pœnitentia præparat ad Eucharistiam, scil. supposito peccato, vnde dicitur 2. Paral. vlt. Tu Domine iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis.

AD quintum dicendum, quod Extrema vnctio propter rationem inductam,* est vltimum inter sacramenta, quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ.

Ad 5. argum.

COMMENTARIVS.

NVmerauerat Diuus Thom. articulo præcedenti, septem sacramenta, hoc ordine, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, Matrimonium: quærit ergo in præsenti, an hic ordo numerandi sacramenta sit conueniens, id est, an sit fundatus aliquo modo in ipsis sacramentis, vel omnino sit voluntarius. Et respondet, esse conuenientem & fundatum in ipsis sacramentis. Cuius signum adducit in argumento, Sed contra: quia ab omnibus hoc ordine numerantur, nam si res fuisset prorsus voluntaria, & ad libitum, non tam facile omnes in ea conuenissent. Cum autem Diuus Thomas (Omnes) dicit, Scholasticos potissimum intelligere videtur: quos Concilia, præsertim Florent. & Tridentin. hac in parte approbasse videntur: quamuis nonnulli ex scriptoribus antiquis, interdum hunc ordinem mutent, vt in solutione ad 3. idem Diuus Thomas indicat, & infra latius dicam in principio disputationum de Eucharistia. Rationem autem huius ordinis optimam reddit D. Thom. quæ in litera satis clara est. Solum potest dubitari, quisnā sit hic ordo sacramentorum: non est enim ordo perfectionis. Nam de hoc agitur in articulo sequenti; nec necessitatis: quia de hoc in artic. 4. tractatur: nec naturæ, seu causalitatis: quia vnum sacramentū non est causa alterius: neque etiam est ordo temporis: quia non est necesse sacramenta eo ordine suscipi, quo numerata sunt. Respōdetur hunc ordinem præcipue videri sumptum ex finibus sacramentorum, quatenus ad spiritualem vitam ordinantur, vel cum illa coniunctionem habent. Nam hoc modo hominum perfectio seu spiritualis vita prius consideratur in singulis personis, quam intelligatur aliquid esse necessarium in tota communitate in ordine ad hunc finem: & hoc modo dicuntur esse priora, sacramenta ordinata ad singulos, quam ad communitatem, & ea quæ sunt per se, his quæ sunt per accidens: & sic de aliis. Hinc vero fit, vt hic ordo partim consurgat ex maiori necessitate, vel in ordine ad effectum, vel in ordine ad vsum aliorum sacramentorum: nec enim Baptismus est simpliciter primus inter omnia sacramenta. Partim vero ex ordine ad vsum, vel necessarium vel conuenientiorem: quomodo Confirmatio est prior Eucharistia per se loquendo, vt infra dicam disputans de Confirmatione & Pœnitentia, quàm Extrema vnctio, si peccatum actuale præcesserit. Partim denique ex maiori perfectione, seu spiritualitate, vt Diuus Thom. loquitur: qui hac ratione dixit Matrimonium Ordini postponi, & hæc sufficiant de præsenti articulo. Nam in eo solum videtur D. Thom. voluisse reddere rationem illius ordinis, quem in disputatione de sacramentis Scriptores tenere consueuerunt.

Vnde sumatur Ordo sacramentorū inter se.

ARTICVLVS III.

Vtrum Sacramentum Eucharistiæ sit potissimum inter sacramenta.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod sacramentum Eucharistiæ non sit potissimum inter sacramenta. Bonum enim commune potius est, quam bonum vnius, vt dicitur primo Ethicor. * Sed Matrimonium ordinatur ad bonum commune speciei humanæ, per viam generationis, sacramentum autem Eucharistiæ ordinatur ad bonum proprium sumentis. Ergo non est potissimum sacramentorum.

4. d. 7. q. 1. ar. 1. q. 3. cor. & d. 8 q. 1. ar. 1. q. 1. & 4. con. c. 7. 4. col. 2. & ver. q 27. ar. 4. cor

1. Ethic. c. 2 in fi. to. 2.

2. Præterea, Digniora sacramenta esse videntur, quæ per maiorem ministrum conferuntur. Sed sacramentum Confirmationis & sacramentum Ordinis non conferuntur, nisi per Episcopum, qui est maior minister, quam simplex sacerdos, per quem confertur Eucharistiæ sacramentum. Ergo illa sacramenta sunt potiora.

3. Præterea: sacramenta tanto sunt potiora, quanto maiorem virtutem habent. Sed quædam sacramenta imprimunt characterem (scilicet Baptismus, Confirmatio, & Ordo) quod non facit Eucharistia: Ergo illa sacramenta sunt potiora.

4. Præterea, illud videtur esse potius, ex quo alia dependent: & non e conuerso. Sed ex Baptismo dependet Eucharistia,

stia, non enim potest aliquis Eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo Baptismus est potior Eucharistia.

Cap. 3. Eccl. hier. non re- moue à prin.

SED contra est, quod Dionys.* dicit 3 c. Eccl. hierar. quod non contingit aliquem perfici perfectione hierarchica, nisi per diuinissimam Eucharistiam. Ergo hoc sacramentum est potissimum omnium aliorum.

RESPONDEO dicendum, quod simpliciter loquendo, sacramentum Eucharistiæ est potissimum inter alia sacramenta. Quod quidem tripliciter apparet: primo quidem ex eo, quod in eo continetur: nam in sacramento Eucharistiæ continetur ipse Christus substantialiter: in aliis autem sacramentis continetur quædam virtus instrumentalis participata à Christo, vt ex supra dictis* patet. Semper autem, quod est per essentiam, potius est eo, quod est per participationem.

Quæst. 4. a. 2. 3. & 4

Secundo, hoc apparet ex ordine sacramentorum ad inuicem: nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum, sicut ad finem: Manifestum est enim, quod sacramentum Ordinis ordinatur ad Eucharistiæ consecrationem: Sacramentum vero Baptismi ordinatur ad Eucharistiæ receptionem: In quo etiam perficitur aliquis per Confirmationem, vt non vereatur se subtrahere à tali sacramento. Per Pœnitentiam etiam & Extremam vnctionem præparatur homo ad digne sumendum Corpus CHRISTI. Matrimonium etiam saltem sua significatione attingit hoc sacramentum, in quantum significat coniunctionem CHRISTI & Ecclesiæ: cuius vnitas per sacramentum Eucharistiæ figuratur: vnde & Apostolus dicit, Ephes. capit. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in CHRISTO & in Ecclesia. Tertio, hoc apparet ex ritu sacramentorum. Nam fere omnia sacramenta in Eucharistia consummantur: vt Dionysius* dicit 3. capit. Eccles. Hierarch. sicut patet, quod ordinati communicant, & etiam baptizati si sint adulti. Aliorum autem sacramentorum comparatio ad inuicem, potest esse multiplex. Nam in via necessitatis, Baptismus est potissimum sacramentorum. In via autem perfectionis sacramentum Ordinis. Medio autem modo se habet sacramentum Confirmationis. Sacramentum vero Pœnitentiæ & Extremæ vnctionis sunt inferioris gradus à prædictis sacramentis: quia sicut dictum est,* ordinantur ad vitam Christianam, non per se, sed quasi per accidens, scilicet in remedium superuenientis defectus. Inter quæ tamen Extrema Vnctio comparatur ad Pœnitentiam, sicut Confirmatio ad Baptismum: ita scilicet, quod Pœnitentia est maioris necessitatis, sed Extrema Vnctio est maioris perfectionis.

Cap. 3. Eccl. hierar. circa prine.

Art. 1. huius quæst.

AD primum ergo dicendum, quod Matrimonium ordinatur ad commune bonum corporaliter, sed bonum commune spirituale totius Ecclesiæ continetur substantialiter in ipso Eucharistiæ sacramento.

AD secundum dicendum, quod per Ordinem & Confirmationem deputantur fideles CHRISTI ad aliqua specialia officia, quæ pertinent ad officium principis. Et ideo tradere huiusmodi sacramenta, pertinet ad solum Episcopum, qui est quasi princeps in Ecclesia. Per sacramentum vero Eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officium, sed magis hoc sacramentum est finis omnium officiorum, vt dictum est.*

In cor. art.

AD tertium dicendum, quod character sacramentalis, (sicut supra* dictum est) est quædam participatio sacerdotij CHRISTI. Vnde sacramentum, quod ipsum Christum coniungit homini, est dignius sacramento, quod imprimit Christi characterem.

9. 63. art. 3.

AD quartum dicendum, quod ratio illa procedit, ex parte necessitatis: sicut enim Baptismus, cum sit maximæ necessitatis, est potissimum sacramentorum, sic Ordo & Confirmatio habent quandam excellentiam ratione ministerij, & Matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod tamen non est dignius simpliciter.

COMMENTARIVS.

CIrca hunc articulum obseruandus est Canon tertius Concil. Trident. sess. 7. de sacram. in genere Si quis dixerit, hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, Anathema sit. Ex quo non colligitur tanquam de fide certum, omnia sacramenta esse inæqualia in perfectione: sed hoc solum non omnia esse æqualia. Quod saltem est de fide certum ratione comparationis, quam hoc loco Diuus Thomas facit: quoniam saltem necesse est confiteri, Eucharistiæ sacramentum perfectius esse cæteris, vt idem Concilium non obscure docuit sessione 13. capit. 1. 2. & 3. & infra de illo sacramento specialiter disputantes latius dicemus: nunc sufficiant rationes Diui Thomæ. Circa quas est obseruandum secundo: perfectionem sacramenti posse considerari, vel in esse ipsius sacramenti, vel in ratione causæ, seu finis aliorum sacramentorum: vel in effectu gratiæ seu in virtute conferendi illam. Iuxta primam comparationem procedit prima ratio Diui Thomæ. Et est res manifesta suppositis principijs fidei. Nam Eucharistiæ sacramentum, & est res permanens, & in se complectitur realiter & substantialiter ipsum Christum: ergo in esse suo est perfectius cæteris sacramentis. Vnde fit etiam, superare reliqua in ratione signi: quia reliqua immediate significant gratiæ effectum, hoc vero significat ipsum Christum, quem continet, & vltra hoc significat etiam gratiam, quam confert, vt est animarum cibus. Iuxta secundam comparationem procedit secunda ratio, & oritur ex præcedenti. Nam quia Eucharistia in suo esse est ita perfecta, vt in se Christum contineat, ideo ad illam, vt ad finem ordinantur cætera sacramenta. Quod solum in Extrema vnctione aliquam difficultatem habet, quam hic tetigit Caietan. quia Extrema vnctio, quoad vsum est vltimum sacramentorum, quantum est ex vi suæ institutionis. Nam ordinatum est, vt post cætera sacramenta in extremo vitæ periculo accipiatur: ergo non ordinatur ad Eucharistiam. Respondet autem Caietan. quodammodo dici ordinari ad Eucharistiam ratione effectus: tollit enim reliquias peccatorum & perfecte mundat animam, quæ est optima dispositio ad vnionem cum Christo, quam facit Eucharistia. Addo præterea, quia Christus est præsens in Eucharistia, quod ordinatur ad perfectiorem vnionem cum Christo, quantum in se est, ordinari etiam posse ad digniorem huius sacramenti sumptionem, vt in præsenti persacram vnctionem homo sit habilior & melior dispositus ad recipiendum Eucharistiæ sacramentum: si velit illud postea suscipere, vt potest interdum accidere. De Matrimonio vero ipse D. Thom. explicat, ratione significationis ordinari ad Eucharistiam, ratione significationis ordinari ad Eucharistiam, quia significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam Eucharistia perficit. Potest vero non improbabiliter dici, sacramentum Matrimonij, specialiter ordinatum esse ad moderandam carnis concupiscentiam, vt qui filiorum procreationi incumbunt, magis idonei sint ad purissimum Eucharistiæ sacramentum suscipiendum.

D. Thom. 1 ioues explicantur.

Extrema vnctio quod Eucharistiæ ordinetur.

De tertia comparatione D. Thom. nihil dixit, nec in illa quidquam certum, aut definitum inuenio: nã licet propter Christi præsentiam videatur probabile, sacramentum Eucharistiæ (stante æquali dispositione subiecti) maiorem gratiam conferre, quam cætera, tamen aliunde: quia hoc sacramentum institutum est, veluti ad continuam nutritionem: & consequenter, vt sæpius ac frequentius recipiatur, ideo non videtur necessarium, vt quoties recipitur, toties maiorem gratiam conferat, quam Baptismus semel susceptus, vel quam Confirmatio, aut Ordo. Est itaq; res incerta: Diuus Thom. autem videtur priorem partem insinuare: nam simpliciter præfert Eucharistiam omnibus sacramentis: postea

vero

vero comparat cætera inter se: quæ comparatio maxime videtur, quoad effectum intelligenda: ergo in eadem re præfert Eucharistiam cæteris.

Tertio igitur, circa vltimam partem corporis articuli aduertendum est, Diuum Thomam inter cætera sex sacramenta, hunc ordinem præfectionis constituere, vt primum locum teneat Ordo: secundum Confirmatio: tertium Baptismus, quartum Extrema vnctio: quintum Pœnitentia: sextum Matrimonium. De qua comparatione multa dici possunt, nam fere in omnibus sacramentis est aliquid excellens & singulare, in quo cætera superant: sed hoc pẽdet ex notitia omnium sacramentorum, & ideo hęc comparatio melius in singulis fiet.

Solutiones argumentorum non indigent explicatione, & quæ Caietanus notat circa solutionem ad 2. ex dictis sunt satis explicata.

ARTICVLVS IV.

Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.

4. dist. 7. q. 1. art. 2. q. 2. & q. 3. ar. 2. q. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod omnia sacramenta sint de necessitate salutis. Illud enim quod nõ est necessarium, videtur esse superfluum. Sed nullum sacramentum est superfluum: quia Deus nihil facit frustra. Ergo omnia sacramenta sunt de necessitate salutis.

2. *Praterea, Sicut de Baptismo dicitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei, ita de Eucharistia dicitur Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ergo sicut Baptismus est sacramentum necessitatis, ita & Eucharistia.*

q. 68. art. 8. & 2.

3. *Præterea: Sine sacramento Baptismi potest aliquis salutis fieri, dummodo non contemptus religionis, sed necessitas sacramentum excludat: vt infra* dicetur. Sed in quolibet sacramento contemptus religionis impedit hominis salutem: Ergo pari ratione omnia sacramenta sunt de necessitate salutis.*

SED contra est, quod pueri saluantur per solum Baptismum sine aliis sacramentis.

RESPONDEO dicendum, quod necessarium respectu finis (de quo nunc loquimur) dicitur aliquid dupliciter. Vno modo sine quo non potest haberi finis: sicut cibus est necessarius vitæ humanæ. Et hoc est simpliciter necessarium ad finem.

Alio modo dicitur esse necessarium id, sine quo non habetur finis ita conuenienter, sicut equus necessarius ad iter. Hoc autem non est simpliciter necessarium ad finem. Primo igitur modo necessitatis sunt tria sacramenta necessaria, duo quidem personæ singulari: Baptismus quidem simpliciter & absolute: Pœnitentia autem supposito peccato mortali, post Baptismum: Sacramentum autem Ordinis est necessarium Ecclesiæ: quia vbi non est gubernator, populus corruet, vt dicitur Prou. 11. Sed secundo modo necessaria alia sacramenta: nam Confirmatio quodammodo perficit Baptismum: Extrema vnctio Pœnitentiam, Matrimonium vero Ecclesiæ multitudinem per prorogationem conseruat.

*AD primum ergo dicendum, quoad hoc quod aliquid non sit superfluum, sufficit, quod sit necessarium primo vel secundo modo, & sic sunt necessaria omnia sacramenta. sicut dictum est.**

In cor. art.

AD secundum dicendum, quod illud verbum Domini est intelligendum de spirituali manducatione, & non de sola sacramentali, vt Aug exponit super Ioan.*

Tract. 26. & 27. in 9.

AD tertium dicendum, quod licet omnium sacramentorum contemptus, sit saluti contrarius, non tamen est contemptus sacramenti, ex hoc quod aliquis non curat accipere sacramentum, quod non est de necessitate salutis: alioquin omnes, qui non accipiunt Ordinem, & qui non contrahunt Matrimonium, contemnerent huiusmodi sacramenta.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli intelligenda est de necessitate, quæ orta est ex institutione sacramentorum: quia ante institutionem nulla poterat esse necessitas: & ipsius institutionis non tam fuit necessitas, quam vtilitas, vel congruẽtia, de qua supra dictum est. Ex institutione autem duplex potest intelligi orta necessitas: vna vocatur, Necessitas medij, altera vero, Necessitas præcepti: quas voces latius infra explicabimus, de Baptismo, & de Eucharistia disputantes. Nunc breuiter sciendum est, illud dici necessarium in præsenti, quod ad vitam consequendam necessarium est. Quo fit, vt tota hæc necessitas sit in ordine ad finem, & consequenter, quod tota dici possit necessitas medij, generali quadam ratione loquendo: quia quidquid est necessarium ad finem, præsertim si tempore antecedat consecutionem finis, merito dici potest medium ad finem necessarium. Rursus, quoniam sacramenta in humanis actibus consistunt, quæ per se & natura sua non sunt ad vitam æternam necessariæ, hinc consequenter fit, vt non possit in eis reperiri necessitas medij respectu adultorum, nisi supposito aliquo præcepto, per quod inducatur illa necessitas. Quin potius generaliter verum est, nullum esse medium necessarium ad salutem, quod in actione hominis consistat, quod non sit etiam præceptum: quamuis in quibusdam præceptum, & necessitas oriatur ex natura ipsorum actuum: in alijs vero tota oriatur ex præcepto, & extrinseca institutione, & huiusmodi sunt sacramenta. Quocirca sub hac ratione generali quodlibet sacramentum, quod est necessarium, vt medium, potest dici necessarium necessitate præcepti: & è contrario: quodcumque sacramentum cadens sub præceptum, potest etiam dici necessarium necessitate medij eo modo, quo obseruatio mandatorum est medium ad salutem necessarium. At vero propria quadam & speciali consideratione distinguuntur illæ duæ rationes, quia necessitas præcepti solum requirit, quod præceptum sit impositum: necessitas autem medij in sacramentis vltra id consistit in hoc, quod sacramentum sit per se institutum ad conferendum effectum ad salutem necessarium, tanquam propria causa illius, & per se loquendo, atque ex vi institutionis ad illum necessaria: quomodo Baptismus est necessarius ad salutem.

De quanecessitate sit intelligenda quæstio.

De hac ergo necessitate medij loquitur D. Thom. hic, vt constat ex principio artic. Atque ita respondet primo: quamuis omnia sacramenta sint vtilia ad salutem, non tamen omnia esse necessaria. Quæ assertio clara est: nam constat, Confirmationem, Extremam vnctionem, & Matrimonium, non esse media ad salutem necessaria, cum non ordinentur ad effectus simpliciter necessarios: quatenus vero gratiam præstant, manifestum est esse valde vtilia. Solum de Matrimonio oportet aduertere, vtilitatem eius non tam esse considerandam respectu singulorum, quam respectu multitudinis: propter quam per se primo institutum est: nam simpliciter ac per se loquendo, respectu singulorum, sicut vnicuique melius est, castitatem seruare quam copulari coniugio, ita simpliciter non est vtilius hoc sacramentum propter effectum eius, quam priuari effectu eius propter virginitatem seruandam: ex hypothesi autem (vt sic dicam) id est, supposito, quod Matrimonium contrahendum est, seu respectu eorum, qui illud contrahere decreuerunt, tale sacramentum vtilissimum est. Secundo ait Diuus Thomas tria sacramenta esse necessaria ad salutem: vnum, respectu corporis Ecclesiæ, quamuis non respectu

Sacramenta omnia vtilia, non tamen omnia necessaria.

Tria sacramenta necessaria.

spectu singulorum, scilicet sacramentum Ordinis: sine quo, neque Hierarchia Ecclesiæ posset consistere, neque alia sacramenta confici possent, vel simpliciter, vel modo debito. Duo vero, respectu singulorum: scilicet Baptismum absolute respectu omnium, quia omnes in originali peccato nascuntur: Pœnitentiam vero respectu eorum, qui post Baptismum mortaliter peccauerunt: quia remissio talis peccati ad salutem necessaria est: & ad hunc effectum institutum est huiusmodi sacramentum. De sacramento autem Eucharistiæ non meminit Diuus Thomas in corpore articuli, quamuis aliorum sex sacramentorum mentionem fecerit, tamen cum tantum dicat, tria sacramenta esse necessaria, plane sentit, reliqua non esse necessaria, alioquin valde ambiguus esset in doctrina tradenda. Ac præterea in solutione ad secundum, cum argumentum eo tenderet, vt concluderet sacramentum Eucharistiæ esse necessarium, quia Ioann. 6. dicitur. Nisi manducaueritis, &cæt. Respondeo in forma, inde non colligi necessitatem, quia illud verbum Domini (inquit) est intelligendum de spirituali manducatione, & non de sola sacramentali. Est ergo hæc aperta sententia Diui Thom. hoc loco, quam infra latius tractaturi sumus, vbi etiam expendemus expositionem verborũ Christi, quod hic D. Th. tradit. Hic vero attente sunt ponderanda verba eius, non enim negat D. Tho. Christum in verbis illis loqui de sacramẽto Eucharistiæ, nec de manducatione sacramẽtali, quia nõsine causa addidit dictionem exclusiuam, dicens, Et non de sola sacramentali, non ergo negat, Christũ loqui de illa, sed de illa sola, quod valde diuersum est, sentit igitur, verba illa intelligi posse de manducatione sacramentali vel spirituali, q̃tamen verum non esset nisi de Sacramẽto essent intelligenda: quia Christus non potest sacramentaliter manducari nisi in Sacramento: licet ineo etiam possit spiritualiter mãducari, & hic modus manducationis sufficere possit ad implendum id, quod in prædictis verbis Christi cõtinetur, iuxta expositionem D. Tho. quam vt dixi, in proprio loco examinabimus.

Can. Trid. iuxta doctrinam D. Th. intelligẽdus.

Colligitur tãdem ex doctrina huius articuli, quomodo intelligendus sit Canon Concilij Trident. sess. 7. canon. 4. de sacramentis in genere, vbi condemnat dicentes, sacramenta non esse necessaria ad salutem. Vtrumque enim voluit comprehendere, quod in dictis assertionibus à Diuo Thoma explicatum est, scilicet, & omnia hæc sacramenta esse vtilia, & absolute loquendo sacramenta esse necessaria, quamuis non omnia: quorum primum indicauit in illis verbis, Si quis dixerit, sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua. superfluitas enim vtilitati opponitur, & si inter sacramenta, aliquod esset inutile, tantus sacramentorum numerus esset superfluus, & hoc intendit damnare Concilium. Secundum vero docuit in verbis sequentibus, quæ per se satis clara sunt. Et hæc sufficiant de necessitate medij in communi. Nam in particulari dicemus in suis locis. De necessitate autem præcepti, quod hic D. Thom. omisit, generatim dicemus in sequentibus disputationibus moralibus: sigillatim vero postea.

DISPVTATIO XV.

De sacramentalibus, seu ceremoniis sacramentorum in genere.

HAnc disputationẽ prætermisit D. Th. in hac materia, tamen, cum in singulis sacramentis, de vniuscuiusque ceremonijs differendum sit, cum ipsomet D. Th. necessarium visum est, hoc loco præmittere ea, quæ communia ac generalia esse possunt. Nam reuera, de his sacramentalibus fere omnia illa capita disputari possunt, quæ de sacramentis à nobis sunt generaliter dicta: tamen suppositis his, quæ diximus de sacramentis, breuius poterunt omnia expediri.

SECTIO I.

Quid sit ceremonia seu sacramentale.

PRius quærimus quid sit, quam an sit ceremonia, tum quia per se notum est, ceremonias esse: tum etiam, quia sicut de sacramentis diximus, non potest in his rebus, vocis significatio satis exponi, nisi simul intelligatur, quid res ipsa sit. Aduertendum est igitur in primis, nomine cæremoniæ, si primam huius vocis impositionem, vel etymologiam attendamus, significari posse omnem cultum Dei externum, qui certo ac definito ritu sit ob maiorem Dei reuerentiã. In hac enim significatione Latini omnes ea voce vtuntur, quam omnes etiam ducunt à Cære Italiæ oppido, vel à verbo carendi, vt videre licet in Diuo Thoma 12. quæstione 99. art. 3. & D. August. 2. retract. cap. 37. & in hac fere significatione sumitur cæremonia in scriptura veteri, vbicunque de legalibus cæremonijs agitur. Atque ita sub hac voce comprehenduntur sacramenta, sacrificia, sacra & obseruantiæ, ad quæ quatuor capita reuocat Diuus Thomas 1. 2. quæstione 101. artic. 4. omnes legis veteris cæremonias. Ex quibus duo prima quid sint, satis est in superioribus expositum: & de sacrificio dicemus in particulari postea tractantes de Missa: sacra autem vocantur à Diuo Thoma ea, quæ sunt veluti instrumenta, aut res deputatæ ad sacrificia peragenda, aut sacramenta ministranda, vt sunt vasa sacra, vestes, templa, & si quæ sunt alia similia: obseruantias autem vocat, omnes actiones, quib. cultores Dei vtuntur, vt eis sese ad cultum Dei disponant, vt sunt ieiunia, genuflexio, vsus signi crucis, & similia. In præsenti vero materia non vtimur nomine cæremoniæ in hac amplissima significatione, sed aptamus illam ad cæremoniam sacramentalem: & à Theologis appellari solet simpliciter sacramentale. Qua voce significamus actiones quasdam vel circumstantias religiosas, quas in sacramentorum administratione, vel sacrificij oblatione, Ecclesia obseruat, præter eas, quæ sunt de essentia, seu substãtia sacrificij, vt sunt, verbi gratia, in Baptismo, Vnctio, Exorcismus, & alia huiusmodi. *Quid sit ceremonia, & eius nomen origo.*

Secundo est obseruandum, cæremonias has si materialiter (vt ita dicam) sumantur, & varias & multiplices esse, ita vt per omnia prædicamenta distingui possint & variari: nã quædam interdũ posita sunt in substantia alicuius rei, vt, verbi gratia, quod vino consecrando misceatur aqua naturalis, & non alia: quod Vnctio fiat in oleo oliuarum, &cæt. Quædam reuocari possunt ad quantitatem, vel continuam, vt quod aqua misceatur vino in quantitate valde modica: Vel discretã, vt quod Baptismus fiat tribus mersionibus: Rursus aliæ reuocari possunt ad qualitatem, vt quod panis sit fermẽtatus, velazym⁹: quod vestis sit huius figuræ, vel coloris. Præterea, quædam possunt reuocari ad relationem, quia solũ propter deputationem quandam, aut extrinsecam benedictionem censentur sacræ, vt oleum benedictum, & alia huiusmodi. Item, quędam consistunt in temporis vel loci determinatione, vt templa & dies festiui. Aliæ pertinent ad vestitum siue habitum sacrum ac decentem. Aliæ reuocantur ad situm, vt genuflexio. Aliæ denique in actione vel passione consistunt, & hæ sunt frequentiores: sub quibus comprehenduntur orationes, gestus, signa, & similia: quinimo omnia alia, quę numerata sunt, in tantum ad cęremonias seu sacramentalia pertinent, in quantum in vsu alicuius actionis sacræ obseruandæ sunt. Vnde fit, *Cæremoniæ materialiter sumptæ quanta.*

de sit, posse etiam has cæremonias distingui, iuxta septem circumstantias actuum moralium, quæ à Philosophis moralibus & Theologis numerantur, vt sunt circumstantia loci, temporis, personæ, modi, & similes.

Tertio est obseruandum, omnibus his ceremonijs commune esse, vt ad diuinum cultum ordinentur: hæc enim intentione instituuntur, & obseruantur ab Ecclesia, vt ipse sacramentorum vel sacrificij vsus maiori cum reuerentia ac deuotione fiat. Hoc igitur commune est sacramentalibus ceremonijs cum sacramentis ipsis, vel sacrificio, quod actus sunt externi, virtutis religionis. Differunt tamen ab ipsis, quod sacrificium cõtinet ipsum supremum Dei cultum, quo Dei excellentiam per alicuius rei oblatæ sacrificationem seu immutationem profitemur: sacramenta vero ordinantur ad sanctificationẽ fidelium, quam significant & conferunt præsertim in lege noua. At vero sacramentalia ordinantur ad cultũ Dei medio sacrificio, vel sacramento aliquo (vt sic dicam) nam proxime referuntur ad reuerentiam seu conuenientiorem modum offerendi sacrificium, vel ministrandi sacramentum. Differre tutem possunt sacramentalia inter se, vel in ritu externo, vt dictum est: vel etiam in fine: quia quædam propinquius, quædam remotius respiciunt sacramenta: quædam ordinantur præcipue ad ornatum quendam decentem ac religiosum: vt verbi gratia, quod calix sit argenteus, vel aliquid huiusmodi: quædam ad maiorem reuerentiam, vt quod Eucharistia à ieiuno sumatur: quædam etiam continent sacram significationem, vt quod baptizati induantur veste alba, &c. ac denique quædam ordinãtur etiam ad aliquem spiritualem effectum, vel sanctificationem saltem imperfectam, vt postea dicemus.

Ceremonia vt differant alia ab alijs.

Ceremonia in præsenti quid.

Ex his igitur satis constat, quid sit ceremonia, de qua hic agimus. Est enim exterior actio religiosa, aut circumstantia seu conditio eius ad ornatum seu cultum debitum sacramentorum seu sacrificij instituta. Cuius descriptionis ratio ex dictis satis constat, & ex ipso vsu, & ex intentione præsentis disputationis: hic enim non agimus de omni cultu externo, sed de illo tantum, qui est quasi circumstantia sacramenti, & à substantia eius distinguitur: estq; veluti, accidẽs eius: est ergo hæc propria ratio sacramentalis ceremoniæ, prout de illa nunc agimus. Verum est tamẽ, & obseruatione dignum: quia ceremoniæ sacramẽtorum eiusdem fere rationis sunt cum nonnullis alijs ritibus, qui extra sacramenta fiunt & obseruantur: Ideo nomen Sacramentalis, latius frequenter vsurpari, & doctrinam de his cæremonijs sacramentorum magna ex parte posse ad alias extendi. Et hoc modo disputant de his cæremonijs seu sacramentalibus plures authores, præsertim VValdensis in tomo integro de sacramentalibus. Hosius in Confessione catholica capit. 37. & latius cap. 86. & sequentibus, & Lindan. libro 4. Panopl. capit. 97. & sequentibus, Bellarmin. libr. 2. de sacrament. in gen. cap. 29. & antiquiores, qui de ritibus seu officiis Ecclesiasticis scripserunt, vt Isidorus, Alcuin. Amalar. Duran. & alij, & Raban. libr. 1. de institut. Cler. à capit. 27. Hugo Victor. libr. 2. de sacramen. part. 4. & 5. postea in sequentibus agens de singulis sacramentis.

SECTIO II.

An vsus sacramentalium religiosus & sanctus sit atque Ecclesiæ conueniens.

Primus error omnem externum Dei cultum reprobendit.

MVlti hæretici hos Ecclesiæ ritus superstitiosos & illicitos esse dixerunt. Varijs tamen modis, atque ex diuersis principiis. Quidam enim in vniuersum omnem cultum Dei externum reprobarunt, sed cum hi omnia euertant, non est quod hoc loco cum eis specialiter disputemus: hi enim, non solum accidentia, sed etiam substantiam sacrificij & sacramenti è medio tollunt: sufficiunt ergo contra illos, quæ de necessitate & vtilitate sacramentorum dicta sunt: & quæ dicemus postea de sacrificio: & videri etiam possũt dicta de vsu & veneratione imaginum, in primo tomo huius tertiæ partis circa qu. 25. hic enim ex principijs & rationibus magis propriis agendum est.

Hæretici alij aliter ceremoniarum Vsum exagitant.

Alij ergo Ecclesiasticas ceremonias reprehendunt, eo quod sint humana inuenta, absque diuino præcepto vel authoritate in diuinis scripturis contenta. Putant enim isti, licere quidem colere Deum externo cultu, non tamen alio nisi illo, qui in scriptura sacra nobis præceptus est. In quo fundamento varij etiam errores continentur, qui alijs in locis magis proprijs impugnandi sunt. Primus est, sola ea, quæ scripta sunt, non vero quæ traditione habentur, esse retinenda in Ecclesia, & in veneratione habenda contra Paulum secundæ ad Thessalon. 2. dicentem. Tenete traditiones, siue per epistolam siue per sermonem. Quia sine traditione, neque ipsa scripta diuina potuisset à prophana discerni. De qua re legi potest Basil. libr. de Spiritu sancto. capit. 72. Irenæ libr. 3. contra hæres. capit. 3. Cypr. Epist. 2. circa finem, Epiph. libr. 4. hær. 71. Hieronym. dialog. contra Luciferian. Augustl. lib. 4. de Bapt. capit. 24. Secũdus est, solum illum externum cultum Dei esse licitum, qui ab ipsomet Deo præceptus & traditus est. Qui error est absurdissimus. Nam in primis nullum habet fundamentum in scriptura vel traditione aliqua: nam in diuina scriptura potius legimus, in quolibet tempore, seu statu homines sua sponte & arbitrio, & absque speciali præcepto Dei varijs modis Deum exterius coluisse: sic Genes. 4. Abel obtulit sacrificium de primogenitis gregis sui: & Noe capit. 8. erexit altare, & obtulit sacrificia de pecoribus multis: Iacob vero cap. 28. votum vouit, decimasque obtulit Deo, In lege autem veteri, quamuis multa essent de diuina lege præscripta, nunquam tamen fuit prohibitus voluntarius cultus, vel publicus, vel priuatus: quin potius Leuit. 23. postquam varia sacrificiorum, & festiuitatum genera præcepta sunt subditur. Exceptis donis vestris, & q̃ offertis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino. Atq; Esther 9. Iudith. vltimo. 1. Machab. 4. quædam festiuitates humana lege introductæ leguntur præter eas, quæ in diuina erant præcepta. In lege autem gratiæ nullibi reperitur prohibitio hæc facta à Christo. Quin potius, si eius exemplum nobis imitandum est, constat ex Euangelio, eum sæpe fuisse externis ceremonijs vsum, vel eleuando oculos, & externam gratiarum actionem atque orationem fundendo, vel accipiendo in manibus panem benedicendo, oculos in cœlum eleuando. Luc. 9. & 22. vel orando genibus flexis, aut in terram procidens Matth. 26. & Luc. 22. vel insufflando in Apostolos, vt eis Spiritum sanctum daret: vel denique eleuando manus, vt discipulis benediceret, Lucæ 24. Quocirca, cum hæretici negent, esse credendum, quod non reperitur scriptum, ostendant vbi sit scriptum hoc præceptũ, quo prohibetur omnis cultus Dei exterior liber ac spontaneus: vt eis fidem adhibeamus, nam quod ex traditione sola non habeant hoc præceptum certissimum est, cum potius contrarium ex traditione habeamus: vt dictum est, & statim dicemus latius. Nec vero fingere possunt ipsa naturali lege hoc esse prohibitum: nam potius lex naturæ, quæ docet, Deum esse actibus & signis externis ab homine colendum, vel quia ipse est author animæ, & corporis, & ideo vtrisque actibus coli debet, vel quia cum homo constet anima, & corpore, in actionibus animæ multum ab actionibus corporis pendet, eisque iuuatur ad illas melius exercendas: ipsa (inquam) lex naturæ, quæ hoc docet, illas ex se non definit huiusmodi a-

Hæreticorũ insania confutatur.

ctiones: quia licet fortasse aliquæ per se statim appareant aptiores ad huiusmodi cultum, vt sunt, oratio vocalis, laus, genuflexio, eleuatio manuum, pectoris tunsio: tamen, neque istæ sunt ita per se determinatę ad cultum Dei, quin aliæ similes possint ad alias personas referri: nec sunt ita necessariæ quin aliis modis possit idem religiosus animus significari. Hic ergo modus ex ipsa lege naturæ non est definitus: vnde necessario fit, per hanc legem non prohiberi voluntarium modum exterius colendi Deum, sed potius relinqui, vt vel positiua lege, vel certe vniuscuiusque arbitrio determinetur. Hoc ergo semper licitum est, quamdiu speciali lege diuina, vel humana non est prohibitum: dummodo prudenter ac decenter fiat. Sed dicunt hæretici, quamuis huiusmodi cultus spontaneus licitus esse possit in lege noua, non tamē esse licitum, illum præcipere: ita vt illius omissio, peccatum reputetur: quia hoc est cōtra priuilegium legis gratiæ, quæ est lex libertatis: nam subiici hoc modo his ceremoniis & ritibus, magna est seruitus. Sed in hoc inculcatur tertius error, quo negant habere Ecclesiam potestatem præcipiendi atque ordinandi ea, quæ ad conuenientem modum dispensandi sacramenta fuerint necessaria. Cuius contrarium definiuit Concil. Trid. sess. 21. can. 2. & in materia de legibus & de Ecclesiastica potestate impugnatur ex professo hic error, & in sequenti sectione nonnulla afferemus.

Alij denique non reprobant generatim omnes ceremonias, sed specialiter inuehuntur in illas, quas nunc Ecclesia Romana obseruat, quia dicunt esse vanas & superstitiosas. Sed non est hic locus dicendi de singulis: sed cum agemus de specialibus sacramentis, vbi aperte ostendemus, hanc esse falsam calumniam. Illud vero, quod generale omnibus est, scilicet, quod à nobis nunt intentione cultus, & tanquam pertinentes ad virtutem religionis, hoc (inquam) superstitiosum esse dicunt quia licet in sacramentis tradendis oporteat seruare modum, & debitas circumstantias, vt omnia honeste & secundum ordinem fiant, vt dicitur primæ ad Corinth. 14. tamen hoc solum esse volunt propter quandam humanam politiam: non vero ex intentione cultus & religionis: nam hoc dicunt esse superstitiosum. Qui error non potest nisi aliquo ex supra reiectis fundari: nam si cultus Dei exterior voluntarius vt lege humana præscriptus ex se non est malus, & superstitiosus, neque etiam erit malum, illum intendere: ergo neque etiam erit per se malum, ceremonias sacramentales hac intentione obseruare.

Conclusio. Prætermissis ergo hæreticorum sententiis, dicendum est: Vsum sacramentalium ceremoniarum, quas nunc Ecclesia obseruat, pium esse & ad cultum Dei secundario saltem pertinere, & Ecclesiæ ac fidelibus non parum esse vtilem. Conclusio est de fide, quo ad omnes partes, vt colligitur ex Concil. Trid. sessione 7. can. 13. de sacramentis in genere: vbi hos ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, & ab Ecclesia Catholica receptos, & approbatos, obseruandos ac retinendos esse definit. Potest etiam conclusio ex generali principio ostendi, quod Ecclesia non potest errare in his, quæ ad fidem & mores pertinent: seruare autem ceremonias religiosas, & vtiles ac non superstitiosas, maxime pertinet ad bonos mores Ecclesiæ. Deinde, quod hæ ceremoniæ sint honestæ, satis patet ex his, quæ contra hæreticos diximus: quia ex obiecto non sunt malę, neque ex aliqua circumstantia, quam per se requirant. Nulla enim circumstantia huiusmodi fingi, aut assignari potest. Rursus ex fine proximo, ordinantur ad decentem & conuenientem modum administrandi sacramenta: sicut ergo sacramentorum administratio ad religionem pertinet, ita etiam harum ceremoniarum obseruantia, quantum est ex se, & ex fine suo: & ideo dicuntur pertinere ad cultum secundarium, non solum, quia continent cultum externum, sed etiam, quia in ipsomet externo cultu, sint veluti accidentia aliarum actionum nobiliorum, scilicet, sacrificij, & sacramentorum. Tandem ex hoc fine facile colligitur vtilitas harum ceremoniarum: conferunt enim primo, vt ipsa sacramenta debito honore tractentur, & in maiori æstimatione & reuerentia habeantur, nam cum eorum substantia in paucis verbis & exterioribus actionibus aut rebus externa specie vilioribus atque infimi ordinis consistat, nisi ceremoniarum apparatu, & significatione eleuetur animus ad cogitandum aliquo modo de mysterijs sanctis, & ad concipiendam deuotionem & reuerentiam illis debitam, facile vilescerent & despicerentur, præsertim à rudioribus hominibus, qui sensibus fere ducuntur. Igitur per has ceremonias docetur Christianus populus sub sensibilibus sacramentis magna mysteria contineri: & ideo magna veneratione esse tractanda. Secundo conferunt hæ ceremoniæ ad maiorem quādam intelligentiam & memoriam mysteriorum fidei, vt, verbi gratia, fere in omnibus sacramentis adhibere crucis signum, vt constat ex Steph. Pap. in ca. Nunquid, de Consecr. d. 5. & August. tra. 118. in Ioan. & serm. 19. de Sanctis: illud autem fit, vt eo signo admoneātur fideles, virtutem sacramētorum ex Christi morte deriuari. Similiter, dum in Baptismo præmittuntur Exorcismi, & insufflationes, docentur fideles: puerum, antequam baptizetur, esse sub potestate dæmonis ob originale peccatum, & ita hoc argumento vtitur sæpe Augustinus ad probandum originale peccatum ex vsu & traditione Ecclesiæ, vt videre licet lib. 1. de Peccato. merit. & remiss. capit. 34. & libr. 6. contra Iulian. capit. 2. & alia exempla videri possunt in Leone Pap. epistol. 81. & Innocentio I. epistol. 1. Nec refert, quod non omnes fideles intelligant hæc mysteria: satis est enim, vt à Doctoribus intelligantur, qui simpliciores docere possint de his, quorum ipsi sunt capaces, quæue ipsos scire oportet: huiusmodi enim hominibus frequentius sufficit admiratio illa, quam in eis causat ipsamet ceremoniarum grauitas, & authoritas, sub quibus statim concipiunt aliquid sacrum contineri, quamuis, quid illud sit, ignorent. Tertio per hæc conseruatur & augetur deuotio fidelium, vt recte docuit Augustinus libr. de Cura pro mort. agend. capit. 5. & Epistol. 119. capitul. 11. qui tamen addit capit. 19. cauendum esse, ne nimium sit hoc ceremoniarum onus: tantum enim esse potest, vt animum distrahat, & impediat. Quo solo seruato moderamine ac prudenti consilio, vt re vera ab Ecclesia seruatur, ruunt obiectiones omnes & calumniæ, quas hæretici excogitare possunt. Quarto tandem deseruire possunt hæ ceremoniæ ad distinguendum fidelem populum ab infideli, & vnitatem Ecclesiæ commendandam, vt significauit Innocent. supra, & Concil. Tolet. 4. can. 2. & ideo diligenter vitat Ecclesia in huiusmodi ceremoniis & obseruantiis omne consortium & apparentem similitudinem cum Iudæis, velalijs infidelibus, vt colligitur ex August. dicta Epist. 119. & Epiphan. lib. 3. contra hæres. in fine, vbi multa de his ceremonijs congerit.

Ceremoniarum vtilitas.

SECTIO III.

Quis possit sacramentales ceremonias instituere, mutare, aut ministrare.

DIximus de substantia & ratione harum ceremoniarum, sequitur dicendum de causis earum. Et causa quidem finalis explicata iam est. Causa vero materialis, seu formalis in genere definiri non potest: sed in singulis obseruanda est pro ratione institutionis. Solum ergo generatim dici potest, intrinsecam veluti formam, ac materiam vniuſ-

vniuscuiusque cæremoniæ consistere in eo ritu, qui est ab habente potestatem institutus ac definitus. Igitur dicendum superest de causa efficiente: quæ duplex esse potest, sicut de sacramentis diximus, scilicet instituens, & ministrans.

Cæremoniæ quæ sunt extra substantiam sacramentorum, quamuis interdum introductæ sint ad imitationem seu exemplum Christi, non tamen sunt ab eo immediate institutæ.

Dico ergo primo, Sacramentales cęremonię, quæ sunt extra substantiam sacramẽtorum, quamuis interdum introductæ sint ad imitationem seu exemplum Christi, non tamen sunt ab eo immediate institutę. Prior pars partim ex dictis præcedenti sectione constat: partim potest facile exemplis ostendi: nam in conficienda Eucharistia ex Christi exemplo manauit mistio aquæ in vino, teste Cypriano epist. 63. atque ex eodem fonte manauit vsus Ecclesiæ Latinæ conficiendi in azymo & nõ in fermentato: atq; similia exempla facile adduci possunt, quæ in singulis sacramentis latius persequemur. Posterior ergo pars colligitur ex Concil. Trident. sessione 21. cap. 2. docente. Salua substantia sacramentorũ. Reliqua fuisse Ecclesię commissa: quod latius confirmabimus conclusione sequenti: ergo signum est, cæremonias, quæ sunt extra substantiam sacramentorum, non fuisse in particulari à Christo Domino præscriptas. Quod potest confirmari secundo, ab authoritate negatiua: quia neque ex scriptura, nec ex traditione constat, Christum Dominum huiusmodi cæremonias instituisse, aut in particulari, præcepisse. Quin potius dogma est receptum ab omnibus Theologis, Christum in lege noua nulla præcepta præterquam fidei & sacramentorum tradidisse. Tertio, ex vsu idem colligitur. Nam in his cæremonijs pro diuersitate temporum & locorum reperitur varietas in Ecclesia, substantia sacramentorum inuariabili manente: ergo signum est, hanc solam esse de iure diuino, & immediate à Christo Domino definitam. Quarto hinc sumitur ratio seu congruentia huius assertionis, nam sacramenta ordinantur ad spiritualem hominum sanctificationem, quæ à Christo Domino fuit principaliter intenta, & ideo oportuit ab ipso tanquam ab authore nostræ salutis & gratiæ institui. Atque idem semper intelligendum est de sacrificio, nam hoc etiam oportuit à Christo institui: quia continet proprium ac principalem Dei cultum: & quia in eo offerendus erat ipsemet Christus. Deniq; ad maiorem Ecclesiæ vnitatẽ & stabilitatem necessarium fuit, vt hæc quæ sunt veluti fundamenta Ecclesiæ, immutabilia essent ex Christi institutione. Cætera vero, quæ accidentalia sunt, non oportet ita instituì ac definiri, quia pro temporum diuersitate expedire potest, ea variari. Vnde hoc etiam pertinuit ad perfectionem legis Euangelicæ: In veteri enim lege, quia erat lex seruitutis, magis consistens in exterioribus oneribus, quam in interiori gratiæ spiritu, plurimæ cæremoniæ fuerunt diuina institutione traditæ, ac præceptæ: At vero lex noua, est lex gratiæ & spiritus: & ideo solum in ea tradidit Christus, quæ ad gratiam obtinendam sunt necessaria media, vel vtilia instrumenta: reliqua vero Ecclesiæ suæ disponenda commisit.

Ecclesia à Christo tradita potestas cæremonias instituendi.

Dico ergo secundo: Christum Dominum dedisse Ecclesiæ potestatem instituendi has cæremonias: quam partim Apostoli, partim eorum successores Episcopi & Pontifices exercuerunt, & huiusmodi originem habuerunt cæremoniæ, quas nunc Ecclesia obseruat. Tota hæc assertio quoad rem in ipsa contentam, est de fide, vt constat ex Concil. Trident. sess. 7. can. 13. de sacram. in genere, & sessione 21. c. 2. & ad eam confirmandam adducit illud Pauli primæ ad Corinth. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, & illud primæ ad Corinth. 11. Cætera autem cum venero disponam: vbi Paulus agebat de ritu in dispensatione Eucharistiæ seruando. De quo etiam agens Aug. Epist. 118. c. 6. inquit. Non præcepit Christus, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesiam disposituras erat, seruaret hunc locum. Secũdo hæc potestas ex ipso vsu satis probatur: ex actibus n. potentia recte colligitur: constat autem, hunc vsum non esse in Ecclesia recentem, sed à temporib. Apostolorum incepisse, vt author est Clemens Pap. in Epist. 2. decret. & lib. 7. constit. Apoc. c. 23. & sæpe in illis libris & Epistolis, Dionys. toto lib. de Eccles. Hierarch. vbi fere in singulis capitibus hos ritus docet, atq; eorum significationes declarat. Et c. 1. præmittit, illos esse ex Apostolica traditione. Item Inno. primus epist. 1. docet, huiusmodi cæremonias in Latina Ecclesia duxisse originem ab Apostolo Petro: similiter Leo Pap. Epist. 81. agens de cæremonijs seruandis in ordinatione sacerdotis, eas dicit haberi ex Patrum traditione. Vnde Tertull. lib. de Corona militis, c. 3. vbi agit de obseruandis traditionib. non scriptis. Præcipue exemplum ponit in his cæremonijs sacramentorum. Quod etiam fecit Orig. homil. 51. in Nume. qui exempla ponens in his cæremonijs ait datas esse, A Magno Pontifice, & à filijs eius, & ab omnibus obseruandas esse, licet ratio omnium non omnib. pateat. Idem legimus apud Basil. lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 27. & frequenter apud August. Epist. 118. & 119. vbi specialiter c. 15. dicit, multa ex his stabilita esse per Patrum Concilia, & c. 18. optimam regulam constituit. Quæcunq; bonis moribus non repugnant, nec fidei, & habent aliquid exhortationis vitę melioris, vbicunq; instituta videantur, non esse improbanda, sed laudanda, & sectanda. Et lib. de Nup. c. 20. & lib. 6. contra Iulian. cap. 2. vbi ait, huiusmodi cæremonias ab vniuersa Ecclesia vera fide seruari. Tertio probari potest, quod in Ecclesia sit huiusmodi potestas à Christo data, ex alia vniuersaliori potestate, quam Christus Ecclesiæ suæ reliquit in Vicario suo ad illam conuenienti modo regendam, iuxta illud, Pasce oues meas. Ioan. 21. quæ res latius tractatur in 2. 2. q. 1. art. 10. nam sub hac vniuersali potestate necesse est, aliam de qua hic agimus contineri. Primo quidem, quia cum hæc potestas spiritualis sit, principaliter ordinata est ad diuinum cultum & ad bonum animarum, ad eam ergo pertinet statuere debitum modum & ordinem seruandum in Ecclesia, in ritu ac cæremonijs necessarijs ad conuenientem sacramentorum administrationem. Deinde, quia cum Christus Dominus per se ipsum immediate hæc non instituerit, necessaria fuit Ecclesiæ hæc potestas: alioqui non possent sacramenta debita reuerentia dispensari: & infinita esset confusio in Ecclesia, si vnicuiusq; arbitrio hoc esset commissum. Vnde etiam in lege naturæ, vt publicus Dei cultus per oblationes vel sacrificia, vel orationes & laudes publicas, vel alias obseruantias, debito modo fieret, erat potestas in republica ad præscribendũ modum, & ritum in huiusmodi cultu & cæremonijs eius, vt latius dicemus infra, agentes de sacrificio: multo ergo magis in lege noua necessaria fuit hæc potestas, tanto altior, & superioris rationis, quanto cultus diuinus in hac lege altior est & supernaturalior. Si autem talis potestas in Ecclesia, non potest esse, nisi in pastoribus eius, quorum principes fuerunt Apostoli: quibus Episcopi succedunt: inter quos summus Pontifex supremam habet potestatem, à qua omnis alia Ecclesiastica potestas pendet: solus enim ille proprie loquendo potest aliquid instituere, quod vniuersam Ecclesiam obliget: nam licet Concilium generale hoc etiam possit, non tamen sine authoritate Pontificis congregantis & confirmantis illud. Possunt tamen priuati Episcopi in suis Diœcesibus nonnullos ritus & cæremonias instituere, quæ non sint contra vniuersalem Ecclesiæ legem aut traditionem, sicut legimus fecisse Ambros. Chrysost. & alios, & nostra etiam ætate videmus esse in vsu: quia omnes Episcopi sunt ordinarij pastores, & principes suarum Ecclesiarum, & ideo sufficientem habent iurisdictionem ad huiusmodi

Cæremoniarum in Ecclesia antiquitas.

actus, sicut possunt etiam præcipere ieiunium, aut obseruantiam alicuius diei festi, & alia huiusmodi. Constat igitur sufficienter, esse in Ecclesia hanc potestatem: vsus autem eius ipsa rerum euidentia notissimus est. Quæ autem cæremonię institutæ sint ab Apostolis, quæ vero à Concilijs, vel Pontificibus, in particulari tractandum est, cum agemus de singulis sacramentis. Hic generatim nulla melior regula tradi potest, quam illa vulgaris, quæ est apud August. li. 4. de Bap. ca. 24. nam quæ seruantur ab vniuersa Ecclesia semperq; seruata leguntur, & in nullo Concilio, vel summi Pontificis decreto instituta esse reperiuntur, signum est, ab Apostolica traditione manasse, vt v. g. quo Eucharistia à ieiunis sumatur, quod aqua vino consecrando misceatur, &c. in his vero quædam sunt absolute recepta in vniuersa Ecclesia, tam Græca, quam Latina, vt ea, quę diximus: alia vero sunt recepta in vniuersa Ecclesia Latina, non tamen in Græca, vel è contrario: vt quod fiat consecratio in azymo, vel fermentato, quæ potuerunt etiam ab Apostolis manare. Nam cum diuersi in diuersis regionibus prædicauerint & Ecclesias fundauerint, potuerunt in his, quæ pendebant ex humano arbitrio, diuersos ritus tradere seu introducere. Cuius egregium exemplum est in illa antiqua controuersia de celebratione Paschatis in qua Orientales contendebant ritum celebrādi Pascha, Luna decima quarta, quocunque die hebdomadæ incidere, sibi fuisse à Ioanne Euāgelista traditum: Romani vero, & Occidentales ex Petri traditione Pascha esse Dominica die celebrandum semper docuerunt. Quem ritum ab vniuersa Ecclesia seruari postea præcepit Concil. Nicen. atque simili modo sunt aliæ vniuersales cæremoniæ, quas constat esse à Pontificibus institutas: vt de aqua benedicta, &c. Alij vero ritus particularium regionum aut Diœcesium ex priuatis consuetudinibus vel ordinationibus Episcoporum introducti sunt.

Penes quem sit potestas mutandi ritus.

Vnde intelliguntur verba citati Canonis Concilij Trid. sess. 7. can. 13. vbi sic inquit: Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem immutari posse, Anathema sit. Hęc enim verba intelligenda sunt præcipue de vniuersalibus ritibus in vniuersa Ecclesia, præsertim Romana, receptis, de quibus non dicit Concilium, per nullum pastorem mutari posse, sed non per quemcunq; nam ab inferioribus Episcopis mutari non possunt: quia huiusmodi ritus vniuersales, vt dixi, originem habēt ab vniuersali ori & superiori potestate: inferiores autem non possunt derogare ea, quæ à superiori instituta, & præcepta sunt. Summus autem Pontifex de plenitudine potestatis suæ posset huiusmodi ritus mutare: quia eius potestas non est inferior, sed eadem cum illa, ex qua huiusmodi ritus originem duxerunt. Nunquam tamen id facit aut faciet sine magna necessitate vel vtilitate, præsertim in his obseruantijs, quæ antiquissimæ sūt in Ecclesia, & ab Apostolis creduntur traditæ, ac perpetuo obseruatæ. Atque eadem proportione iudicandum est de priuatis cæremonijs particularium Episcopatuum. Nam illæ etiam possunt ab Episcopis mutari, si expedire censuerint, quando propria summi Pontificis authoritate non sunt confirmatæ, propter eandem rationem. Cauendum tamen est in huiusmodi mutationibus scandalum, & pro temporum ac locorum opportunitate semper est habenda ratio diuini cultus & fructus animarum.

Eiusdem Ecclesiæ est sacramentalium ministros designare cuius est sa-

Dico tertio, sicut hæc sacramentalia per Ecclesiam sunt instituta, ita ministri eorum illi sunt, qui iuxta eandem Ecclesiæ institutionem sunt ad hoc ministerium designati. Ratio est clara, quia ad eum pertinet designare ministrum alicuius actionis, seu ministerij, ad quem spectat talem actionem & ministerium instituere. Nam illud est veluti pars institutionis: Qui autem designati sint ab Ecclesia ad huiusmodi sacramentalia efficienda, non potest in genere dici, donec ad singula descendamus: nam quædam fieri possunt à simplici sacerdote: quædam ab Episcopo: & quædam solus summus Pontifex exercet, vt est consecrare cereos Dei agnos. Loquendo vero specialiter de his sacramentalibus, quę sunt veluti circumstantiæ solemnis administrationis, alicuius sacramenti, ille potest regulariter loquendo talia sacramentalia ministrare, qui potest tale sacramentum tanquam minister ex officio conferre. Ex quo rectè colligit Durand. in 4. disp. 2. quæst. 1. num. 8. in hac re posse fieri mutationem per summum Pontificem. Nam ea sacramentalia, quæ nunc solus Episcopus potest efficere, possunt committi simplici sacerdoti ex ordinatione Pontificis: quia cum hæc sint de iure positiuo, mutari possunt ab eo qui supremam habet in eo genere potestatem. An vero hoc ministerium possit cuilibet inferiori clerico, vel etiam laico committi, ex professo dicetur in tractatu de sacramento Ordinis.

sacramentalia instituere.

SECTIO IV.

Vtrum hæ sacramentalia habeant aliquem effectum spiritualem.

Quæstionis explicatio.

NOn est quæstio de effectibus ex opere operantis, seu ex natura ipsius operis: nam certum est: hos actus, cum sint honesti & religiosi cultus Dei, ex se aptos esse ad meritum, & satisfactionem, si operans sit in gratia, & debita intētione ac modo hæc omnia obseruet, seu operetur: quia talis obseruatio est grata Deo: ergo de se meretur apud ipsum, effectum gratię ex opere operantis. Vnde legimus: interdum Sanctos passos esse Martyrium, ne cæremonias Ecclesiasticas contemnerent, vt eleganter prosequitur Tertullian. in libr. de Corona militis: & in scriptura habemus Machabæorum exemplum: quia nimirum in his continetur quædam professio fidei, & religionis: ergo si debite fiat, erit valde meritoria, iuxta illud ad Romanos 10. Confessio fidei fit ad salutem: & illud Matthæi 10. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Item constat, huiusmodi cæremonias esse aptas ex se ad excitandam memoriam, intelligentiam, ac deuotionem circa Deum, & res diuinas: vt in superioribus ostensum est: & hos effectus voco connaturales ipsi operi. Quæstio ergo est de effectu aliquo per modum operis operati, qui coniunctus sit cum tali opere ex speciali virtute seu efficacia vel promissione illi addita ex vi institutionis. Est autem ratio dubitandi: quia hæc sacramentalia, vt dictum est, per Ecclesiam sunt instituta: non videtur autem Ecclesia habere potestatem ad promittendum, vel conferendum aliquem effectum spiritualem ex opere operato. In contrarium vero est, quia omnes authores, qui de his sacramentalibus scribunt, aliquam spiritualem vim illis attribuunt.

Vt distinctius respondeamus: distinguemus omnes effectus, qui videntur posse his sacramentalibus attribui. Primus est, gratia gratum faciens habitualis. Secundus: aliquod auxilium, vel bonus motus gratiæ. Tertius: remissio culpæ saltē venialis. Quartus: remissio alicuius pœnę temporalis, cuius reatus manere solet remissa culpa. Quintus: dæmonis expulsio, vel cohibitio, ne lædat. Sextus: aliquod commodum temporale, vt sanitas, vel aliquid huiusmodi. Est autem obseruandum, quando inquirimus, an sacramentalia habeant huiusmodi effectus, non esse sensum, an omnia & singula conferant omnes illos: quia non omnia habent eosdem effectus, neque ad eosdem fines sunt instituta: quod colligendum est ex singulorum institutione, & modo quo confi-

ciun-

ciuntur: sensus ergo est indefinitus: an in latitudine sacramentaliũ sint aliqua quæ hos effectus cõferant.

Circa primum effectum, certum est, per hęc sacramentalia non conferri gratiam ex opere operato: quia si hoc haberent, iam non essent sacramentalia, sed sacramenta: vnde, quibus rationibus supra probauimus, non habere Ecclesiam potestatem instituendi sacramenta, probari etiam potest, non potuisse dare his cæremonijs virtutem ad conferendam gratiam ex opere operato.

Prima opinio affirmãs habere vim excitãdi bonum gratiæ motum ex opere operato.

Circa secundum effectum: nonnulli tribuunt his sacramentalibus virtutem ad excitandum in nobis aliquem bonum gratiæ motum ex opere operato. Quæ sententia tribui solet D. Tho. infra q. 83. artic. 3. dicenti, templum & res alias ab Ecclesia consecratas, habere spiritualem quandam virtutem, per quam apta diuino cultui redduntur, vbi Caiet. ait, hãc virtutem non esse qualitatem aliquam his rebus consecratis superadditam, quod est certissimum: alioqui fingenda esset in templo consecrato qualitas aliqua spiritualis illi inhærens, & in eo permanẽs, quamdiu consecratio durat: quod non solum absurdum est, sed etiam ridiculũ: dicit ergo Caiet. esse habilitatem quandam, quam ipse spiritualem virtutem inchoatiue vocat: per quam huiusmodi res fiunt idoneæ ad excitandam in nobis deuotionem, & reuerentiam, tanquam instrumenta Dei. Quibus verbis significat Caiet. hæc sacramentalia conferre hunc effectũ per verã efficientiam physicam. Caietanum autẽ sequitur Soto d. 13. q. 2. art. 3. Fauet etiam D. Th. q. 17. art. 3. dicens, vnctionem, quæ fit in capite baptizati, cõferre auxilium ad conseruandã gratiam baptismalem: & per saliuam typicam & sacerdotalem actum, diuinam virtutem operari salutẽ catechumeni. Quod sumpsit ex Rabano, lib. 1. de institutione Cleric. c. 27.

Secũda opinio negans.

Aliorum vero sententia est, huiusmodi res non habere aliam vim ad excitandum huiusmodi bonum motum, nisi illam, quam ex natura rei sequi diximus ex significatione ad placitum, seu deputatione ad diuinum cultum: sicut imagines excitant deuotionem, & scripturæ, ac voces. Ratio est, quia nullum apparet fundamentum ad tribuendum his reb. maiorem efficaciam ad huiusmodi gratiæ effectum.

Sed in hac re, media quædam via tenenda videtur: sunt enim inter huiusmodi sacramentalia quædam, quæ solum deputantur ad cultum diuinũ absque vlla speciali consecratione, vel benedictione, vt sunt imagines, aliqua ornamẽta, & aliquæ pallæ, vel oratoria, & his similia: Quædam vero sunt, quæ licet benedicantur, tamen in orationibus vel alijs cæremonijs, quib. benedictio fit, non postulatur huiusmodi effectus, vt videre licet in benedictione candelarum, &c. Aliæ vero sunt, quæ consecrantur & benedicuntur, orando & postulando huiusmodi effectum, vt patet in benedictione vestium sacerdotalium, &c. Dicendum ergo est in primis, in nullis sacramentalib. esse virtutem ex opere operato ad dandum huiusmodi effectum.

Quid in hac re dicẽdum.

Et primo, quod non sint instrumenta physica, probatur: quia licet non implicet contradictionem, tamẽ nec est necessitas, nec fundamentum vllum ad id asserendum: cur autem sine sufficienti fundamento affirmabimus, datam esse Ecclesiæ potestatem, ad instituendas & eleuandas res sensibiles, vt sint instrumenta physica spiritualium effectuum? Alioquin eadem facilitate posset quis dicere, habere Ecclesiam potestatem ad instituenda instrumenta physica gratiæ: quia non est minus supernaturale, quod templũ vel alia res similis efficiat in anima supernaturalem actum gratiæ, quam quod aqua efficiat habitum gratię. Item, sicut est proprium Dei dare gratiã habitualem, ita etiam dare gratiam auxiliantem & excitantem: ergo, sicut ob hanc rationem nõ potest Ecclesia instituere signa effectiua gratiæ habitualis, non poterit etiam instituere signa effectiua gratiæ auxiliantis. Nec D. Tho. de hac virtute locutus est, præsertim in posteriori loco: agit n. de cæremonijs Baptismi, quæ fiunt circa paruulum, qui non est capax huiusmodi motus eo tempore, quo baptizatur: postea vero non potest cęremonia Baptismi habere circa illum physicam efficientiam. Hac ergo efficientia relicta, quæ nullo modo probabilis est, ostenditur præterea, hũc effectum non esse ex opere operato, eadem fere ratione cum proportione applicata: quia non potest Ecclesia instituere signum, in quo infallibiliter detur gratia sanctificans ex opere operato, etiam secluſa efficientia physica: ergo nec potest instituere signum in quo infallibiliter detur gratia auxilians ex opere operato: patet consequentia, quia vtriusq; gratiæ solus author est Deus: & ideo solus ille potest illam promittere infallibiliter sub signo sensibili: & non constat dedisse alicui potestatem hoc promittendi nomine suo. Et confirmatur, quia in nulla Ecclesiæ benedictione vel consecratione reperitur huiusmodi promissio, sed solum oratio, in qua postulat à Deo huiusmodi effectum. Neq; vllo testimonio, vel authoritate Ecclesiæ, ostendi potest Deum hoc aliquando promisisse: sine promissione autem, non potest intelligi spiritualis effectus ex opere operato.

Dicendum secundo.

Vnde secundo dicendum est, quando huiusmodi res sacræ deputantur aut benedicuntur, absque oratione Ecclesiæ ad hunc effectum specialiter ordinata, non esse in eis vllam vim seu specialem rationem, propter quã eis tribuatur hic effectus, præter illam, quæ ex natura rei sequitur, scilicet per modum signi excitantis memoriã. Probatur quia secluſa promissione & oratione, nullum supereſt fundamẽtum talis effectus, vt clarius patebit ex sequenti assertione.

Dicendum tertio.

Addo ergo tertio, quando hæc sacramentalia in sua benedictione specialiter ordinantur per Ecclesię orationem, ad tales effectus, tunc per modum impetrationis specialiter conferri à Deo tales effectus adhibitis huiusmodi sacramentalibus: vt verbi gratia, credendum est, in templo consecrato ratione consecrationis Deum specialius assistere ad exaudiendas fidelium orationes, vel eorum animos ad deuotionem excitandos: & sic de alijs. Probatur primo, ex ipsismet Ecclesiæ orationibus, quæ apud Deum magnam vim habent ad impetrandum: diligit enim eam tanquam sponsam: Item, quia alias frustra adhiberentur illæ orationes, nisi habere possent effectum, saltem per modum impetrationis. Non est autem hic effectus omnino infallibilis: quia non est fundatus in speciali aliqua Dei promissione: quia, vt dixi, de tali promissione non constat: sed fundatur in communi lege & efficacia orationis, quæ non semper habet effectum, præsertim quando pro alijs funditur. Quocirca hic effectus non est specialis legis nouæ, vt colligi potest ex secundo Paralip. 6. & 2. Machab. 3. & ex alijs: quæ rectè congerit Vvaldens. tom. 3. de sacramentalibus, c. 147. Quando ergo D. Tho. ait, in templo vel huiusmodi rebus esse virtutem diuinam, solum intelligit propter orationes Ecclesiæ Deum ibi speciale aliquod auxilium præbere, prout explicatum est.

An habeãt vim ad remissionem venialium.

Circa tertium effectum de remissione peccatorum, nihil est hoc loco dicendum: quia de remissione peccati mortalis nulla est difficultas: hoc n. non remittitur nisi per gratiæ infusionem, & ideo illius remissio propria est sacramẽtorum. De peccato autem veniali res est valde dubia, & pendet ex multis principijs tractandis in materia de Pœnitentia & ideo differendum hoc est vsq; ad quæst. 87. art. 3. vbi hoc D. Tho. attigit. Solum hic duo, quæ clariora videntur, & ex dictis in superiori puncto colliguntur, præmitti possunt. Primum est, illa sacramentalia, quæ ad hunc effectum non sunt ab Ecclesia instituta, non habere illum: quia hic effectus oriri debet ex institutione, & consequenter requirit finem, seu intentionem instituentis: nam sacramenta ipsa non

habent

habent aliquem effectum, nisi ab illo sint instituta (loquor autem directe & per se) ergo multo magis idem erit in sacramentalibus. Potest autem valde probabile signum huius institutionis & finis eius sumi ex modo, & orationibus, quibus conficiuntur sacramentalia: nam si in eis nulla fit mētio, nec deprecatio talis effectus formaliter, aut virtualiter saltem signum est, nō esse instituta ad huiusmodi effectum, secus vero erit, si in conficiendis ipsis sacramentalibus adiunguntur orationes, quibus huiusmodi effectus postulatur. Atque hinc fit verisimile, ea sacramentalia, quæ sunt proprijssima huius materiæ, scilicet cæremonias, vel ritus, qui adiunguntur in solemni administratione sacramentorum, regulariter non habere hunc effectum: quia non sunt ad hunc finem instituta, sed ad ornatum sacramentorum, & deuotionem ac reuerentiam conciliandam. Secundum est, si Ecclesia iussisset aliquod sacramentale ad hunc finem (vt multi existimant de aqua lustrali) & adiungat orationes suas, quibus à Deo postulet hunc effectum, posse obtinere illum per modum impetrationis, saltem impetrando bonum motum, per quem homo à veniali culpa liberetur, vt patet ex ratione facta in præcedenti puncto. An vero possint sacramentalia habere maiorem efficaciam a l prædictum effectum, dicemus prædicto loco.

De remissione pœnæ tēporalis quid sentiendum.

Circa quartum effectum de remissione pœnæ temporalis, non est dubium, quin sit in Ecclesia potestas ad applicandum ex thesauro suo aliquam satisfactionem, ratione cuius aliqua pœna temporalis remittatur vltra meritum & satisfactionem propriam eius, cui applicatur: vt constabit in materia de indulgentijs. Sic igitur certum est, potuisse Pontificem applicare huiusmodi satisfactionis partem homini vtenti hoc vel illo sacramētali, vt nimirum oranti in templo consecrato, vel alio simili, quæ applicatio si fiat, erit per modum indulgentiæ: nec video quomodo possit aliter per Ecclesiam attribui his sacramentalibus. An vero hoc modo sint aliqua sacramentalia instituta ad hunc finem, & ad hunc effectum illo modo tribuendum, mihi non satis constat: nec video, quo fundamento sufficienti affirmari possit. Nam de cæremoniis, v.g. Baptismi, non est verisimile, ordinatas esse ad hunc effectum, cum ipsum sacramentum per se sit sufficiens ad tollendam totam pœnam, & ante Baptismum non sit homo capax talis effectus. De cæremoniis vero aliorum sacramentorum, licet non sit omnino eadem ratio, tamen modus institutionis videtur esse similis: & ideo, nisi in particulari de aliquo sacramentali satis constet esse institutum ad hunc effectum, non est leuiter & sine fundamento asserendus. Illud vero multo improbabilius est, quod quidam asseruisse feruntur, scilicet per huiusmodi sacramentalia interdum remitti pœnam temporalem ante remissionem culpæ venialis propter quam debetur. Est enim hoc improbabile, quia reatus pœnæ est intrinsece annexus culpæ, quamdiu illa durat, & ideo, quamdiu culpa non remittitur, reatus pœnæ nec tolli, nec diminui potest: vt iterum dicemus agentes de Baptismo.

Ecclesia specialem potestatē habet in dæmones.

Circa quintum effectum, qui est expellere, & coercere dæmones, ex ipso vsu Ecclesiæ & ex orationibus quæ in conficiendis multis sacramentalibus dicuntur, constat satis, hunc effectum esse frequenter intentum ab Ecclesia. Quapropter primum omnium statuendum est, habere Ecclesiam specialem potestatem à Christo datā in dæmones, ad imperandum illis, seu ad illos coercendos, seu expellendos. Hoc constat ex vsu & traditione Ecclesiæ, quæ colligitur ex Cœlestino Papa epist. 1. ad Episcop. Galliæ, cap. 12. vbi inquit: Eos qui ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitę adire, quam Exorcismis, & insufflationibus Clericorum, spiritus ab eis immundus abigatur. Vnde in Concil. Carthag. 4. c. 7. dicitur, Exorcistis dari potestatem ad imponendum manus super Energumenos, scilicet ad pellendos dæmones. Et idem habetur in Concilio Aquisgranēsi sub Ludouico I. c. 4. Hinc Iustinus in Dialog. contra Triph. dicit, solitos fuisse Christianos adiurare dæmones, eosq; per inuocationem Iesu Christi Domini nostri coercere, Cuius [inquit] vim nominis, etiam dæmones exhorrescunt: idem Apolog. 1. pro Christianis: & eleganter Lactan. lib. 2. cap. 16. de dæmonibus loquens inquit. Nocent illi quidem, sed iis à quibus timentur: quos manus Dei potens & excelsa non protegit, qui prophani sunt à sacramento veritatis. Iustos autem, id est, cultores Dei, metuunt: cuius nomine adiurati de corporib. abscedunt, quorum verbis tanquam flagris verberati, non modo dæmones se esse confitentur, sed etiam nomina sua edunt: quia nec Deo, per quē adiurantur, nec iustis, quorū voce torquentur, mentiri possunt. Itaq; maximis sæpe viulāribus editis verberari se, & ardere, iā iamq; exire proclamant. De eadē re scribit Tertul. in Apol. c. 32. & lib. ad Scapul. c. 2. Dæmones (inquit) non tantum respuimus, verum etiam reuincimus, & quotidie traducimus, & de corporib. expellimus. Augustl. 10. de Ciuit. c. 22. & sæpe alias huius consuetudinis & potestatis meminit. Itē Cypr. lib. 4. epist. 7. alias epist. 76. circa fin. vbi Pamel. alia congerit.

An hæc efficacia fundetur in oratione ministri operantis.

Non explicant autem prædicti Patres, an hic effectus seu efficacia fundetur in merito vel priuata oratione ministri operantis: quamquam interdum hoc significent: potest enim sine dubio multum prodesse: non est tamen censenda hæc tota causa, imo nec simpliciter necessaria ad hunc effectum, vt sentiunt communiter Scholastici tractantes de Exorcismis, vel cæremonijs Baptismi. D. Tho. infra q. 71. art. 3. & in 4. d. 6. q. 2. ar. 3. quæstiun. 2. Bonauen. art. 3. q. 2. Richar. art. 6. q. 1. Palud. q. 4. art. 3. Duran. q. 4. Soto q. 2. art. 3. Heinric. quodl. 8. q. 35. vbi generaliter de sacramentalibus loquitur. Hoc etiam sentiunt Patres citati: quatenus hunc effectum etiam tribuunt virtuti, & efficaciæ nominis Iesu, & inuocationis eius, & fidei ac sanctitati Ecclesiæ, sentiunt etiam prouenire hoc à speciali potestate à Christo data: quæ etiā colligitur ex Matt. 10. Lucæ 10. Marc. 16. In nomine meo dæmonia eijcient: & in lege veteri videtur fuisse similis potestas: vt notat Hieron. in id Matth. 12. filij vestri, in quo eijciunt? Multo ergo magis erit in lege noua. Et confirmatur, quia sicut in administratione sacramentorum effectus non pendent ex sanctitate ministri, quia non in sua, sed in Christi persona operatur: ita, neq; in sacramentalibus, quæ ad hunc effectum instituta sunt, efficacia pēdet ex sanctitate ministri, quia non in sua, sed in persona Ecclesiæ operatur: hac enim de causa ad hoc munus consecratur, & ordinatur, & definitis verbis ac orationibus ab Ecclesia institutis vtitur, igitur, quāuis ministri sanctitas & meritum conferre aliquid possint, non tamen est hæc causa vnica nec necessaria huius effectus.

Potestas expellendi dæmones nullo modo est naturalis.

Sed explicandum superest, qualis sit hæc potestas, & quis modus operandi hunc effectum. In quo primum reijcienda est sententia, quam Scholastici referunt: potestatem hanc expellendi dæmones posse esse naturalem, à qua non multum discordat Burgens. 1. Regum. 16. qui musicæ, & quibusdam alijs qualitatibus naturalib. hanc vim tribuit, est tamen ridicula sententia. Nam cum dæmon sit substantia spiritualis, nec noceri potest, neq; aliquid pati à qualitatibus naturalibus: ergo nec cogi potest, vt à corpore humano discedat. Item dæmon nō habet præsentiam, vel vnionem cum corpore humano, quæ pendeat ex dispositionibus corporalibus eius, vt facta transmutatione in corpore cogatur dæmon inde recedere. Et quamuis fortasse propter corporis immutationem fieri possit interdum, vt impediatur dæmon, ne possit, vel saltem, ne tam facile possit hominem vexare aliquo passionis seu alterationis genere, non tamen potest simpliciter impediri, ne homi-

minem obsideat, & membra eius vel humores moueat localiter. Adde, quamuis hoc in rebus etiam aliis certum videatur, multo tamen certius esse in cæremoniis seu sacramentalibus Ecclesiæ, de quibus agimus, quia Ecclesia solum vtitur orationibus, imperio, & sacris signis, in quibus nulla naturalis efficacia fingi potest: est ergo supernaturalis potestas & efficacia.

Hic effectus non fit per physicam actionem, sed moralem.

Secundo vero dicendum est, hoc non fieri per actionem seu efficientiam physicam, primo quidem: quia nec est necessaria, nec fundari potest, neque est gratis fingenda. Secundo quia sæpe nullus intercedit effectus, qui per physicam efficientiam fiat, quia vel hic effectus fit in homine: & hoc non, quia nullus potest probabiliter excogitari: vel in dæmone: & hic maxime potest esse motus localis: quia videlicet cogitur dæmon hinc recedere, nihil enim aliud positium potest fingi, quod in dæmone fiat: hic aut effect⁹ non semper fit: interdum enim solum impeditur dæmon, ne noceat: vel ne tetet, etiam si loco recedere non cogatur, & tunc intelligi non potest, quis effectus physicus fiat in dæmone, aut quo modo impediatur per actionem physicam: sed solum per virtutem diuinam cogentem illum, vel subtrahentem concursum. Si aliquando vero cogitur etiam mutare locum, vel recedere, licet intelligi possit, fieri hoc ab agente extrinseco per actionem physicam; tamen non oportet ita fieri, nam cum dæmones percipiant verba & signa humana, & vim eorũ intelligant, moralí modo præcipiuntur, & obedire coguntur: fit ergo hic effectus non physice, sed moraliter.

Huius efficacitatis triplex radix.

Sed adhuc restat explicandum, quis sit modus & quæ radix huius efficaciæ moralis. Respondetur: triplex potest assignari. Prima est veluti connaturalis, suppositis nostræ fidei mysteriis, cum enim dæmon virtutem Christi, vel inuitus, agnoscat & credat, scq; per Crucem eius victum & superatum intelligat; ex hoc ipso, quasi ex natura rei sequitur, & audito Christi nomine perhorrescat, & viso signo crucis, quodam modo torqueatur, & confundatur. Et ideo Sancti, his duobus signis, Cruce, & nominis Christi potius, muniri vt sint ad hunc effectum consequendum. Vnde Lact. lib. 4. c. 27. inquit: Sicut Christus, cum inter homines ageret, vniuersos dæmones verbo fugabat; ita nunc iectatores eius in nomine Magistri sui, & signo passionis eius, eos ab hominibus exludunt: sic etiam Orig. Hom. 6. in Exo: Quid (inquit) timent dæmones, quid tremunt? sine dubio Christi crucem, in qua triumphati sunt. Secunda est vis impetrandi, fundata, non tantum in ministro, sed in sanctitate totius Ecclesiæ, in cuius persona ille ministrat, & ratione huius intentionis habent hi effectus per modum impetrationis, sicut de secundo dictum est. Tertia causa probabilis est, specialis potestas data Ecclesiæ à Christo Dño ad imperandu dæmonibus, qui ex ipsius Christi voluntate obedire coguntur: hæc n. potestas videtur colligi ex citatis locis Scripturæ, & ex vsu & traditione Ecclesiæ: cum n. Ordinando Exorcistas dat eis potestatem aduersus dæmones, non tantum videtur eis concedere facultatem postulandi hunc effectum nomine suo, sed & in eos erasse re potestatem aliquam specialem sibi a Christo concessam, & fortasse de hac loquitur Iustinus q. 40. ad gen. es: cum inquit, esse vim quandam quæ sub sensum non cadit, quæ timorem incutit dæmonibus, cum ab Ecclesia imperantur. Hanc etiam videtur Aug. lib. 83. quæstio. q. 79. vocare publicam, & imperabilem legem, & summi Dei potestatem, quæ interdum Sanctis cõceditur, vt impetrent inimis potestatibus. Verum est, hæc & alia testimonia intelligi posse de gratia gratis data, quæ ad gratiam miraculorum reuocatur, quæ interdum Sanctis hominibus conceditur supra dæmones. De qua legi potest optima historia apud Greg. Nyssenum in oratione S. Gregorio Thaumaturgo: nihilominus tamen intelligi etiam possunt de ordinaria potestate, quam et Augustin. supra vocat publicam administrationem, quæ fit iussu eius, Cui cuncta creatura subiecta est: & eodem modo dicit ibidem, nonnumquam malos Christianos, vel schismaticos, vel hæreticos, per nomen Christi aut verba, aut sacramenta Christiana exigere aliquid à potestatibus, quibus honori Christi cedere indictum est: & hæc vocat ibidem, signa publicæ iustitiæ, quæ efficaciam habent propter honorẽ excellẽtissimi Imperatoris. Quod si inquiras: cur hæc signa non semper sint efficacia, seu cur hic effectus nõ semper sit infallibilis? Respondet ibidem Aug. dicens. Cum autem nõ cedunt his signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id iustũ, atq; vtile iudicat, vel ad confundendos malos, cum eos oportet confundi, vel ad monendos bonos, vt, proficiãt in fide, atq; ista nõ iactenter sed vtiliter prosint, vel ad discernenda bona membrorum Ecclesiæ. Itaq; hic effectus non est ita absolute promissus, quin impediri possit, vel propter priuatam, vel propter publicam causam: Nam cum hic effectus nõ pertineat ad donum gratiæ gratum facientis, sed ad liberationem quãdam à malo pœnæ, non solum ex proprio demerito seu obice impediri potest, sed etiam propter maiorem vtilitatem animæ, vel in aliorum exemplum, aut propter aliud Ecclesiæ commodum.

Cur hic effectus non sit infallibilis.

Circa sextum effectũ, qui est beneficium aliquod temporale seu corporale, nihil nouum addendũ occurrit: nõ est n. dubium, quin aliquæ cæremoniæ vel benedictiones sint ab Ecclesia institutæ ad imperandos huiusmodi effectus, vt late prosequitur Valdẽsis to. 3. de sacramentalibus, c. 163. & seqq. Tamen hic effectus solum obtinetur per modum impetrationis loquendo directe & quasi per se: per accidens vero, & remouendo prohibens, interdum obtineri solet coercendo dæmonum potestatem, quomodo vti solet Ecclesia exorcismis ad tempestatem repellẽdam, vel fugandã animalia nociua, vt 2. 2. q. 90. D. Th. tractat. & Soto lib. 8. de iust. & iur. q. 3. art. 3.

DISPVTATIO XVI.

De præceptis sacramentorum pertinentibus ad ministros eorum.

Ratio in duplicis tria mora-lis sequenda.

Actenus vniuersam doctrinam speculatiuam de sacramentis prosecuti sumus. Doctrinam vero moralem in hanc postremam partem reiecimus, vt clarius ac breuius comprehendi possit, & ad vsum applicari. Moralis autem doctrina in tribus potissimum versari potest. Primum, in explicandis præceptis, quæ ad rem aliquam pertinent. Secũdum, in explicando modo, quo seruari debent, vel violari possunt præcepta. Tertio, in pœnis declarandis, quæ propter huiusmodi transgressionem impositæ sunt: loquor autem de pœnis ecclesiasticis, vt sunt censuræ, inhabilitates, & huiusmodi: nam pœnæ quas Deus infligit, vel aliæ humanæ seu seculares ad nostram considerationem non spectant. Atque de his tribus capitibus dicemus, tam hoc loco, quam in morali disputatione de singulis sacramentis, atque eandem methodum seruabimus disputando de singulis virtutibus, si Deus hoc aliquando concesserit. Rursus obseruandum est, duas solum personas necessarias esse, vt sacramentum fiat: scilicet, dans & recipiens, quas supra diximus debere esse distinctas, saltem in his sacramentis, quæ in vsu consistunt: atque hæ duæ personæ sufficiunt; generatim loquendo: nam licet in quibusdam sacramentis plures interueniant, tamen vel non sunt de substantia sacramenti, vel earum necessitas est ex speciali ratione alicuius sacramenti, quæ ad hanc generalem considerationem non pertinet. Ad has ergo pertinere possunt,

sunt,sacramentorum præcepta: quæ cõsiderari possunt,vel quatenus absolute pertinent ad ministrum, vel prout imponuntur recipienti, vel prout respectiue respiciunt vnum in ordine ad alterum: vel è conuerso: & iuxta hæc tria membra partem hanc moralem tribus disputationibus complectemur.

Denique obseruandum est, cum sacramenta sint res maxime sacræ in eis in primis habere locum ea naturalia præcepta, quæ virtus ipsa religionis circa res sacras præcipit obseruare. Quorum vnum, & præcipuum est illud negatiuum, non inferẽdi iniuriam, nec indigne tractandi res sacras, vt in specie notauit D. Thom. 2. 2. quæst. 99. artic. 3. dicens huius præcepti transgressionem ex genere suo esse peccatum mortale, quia est contra nobilissimam virtutem, & contra honorem debitum Deo. Aliud præceptum naturale & generale potest esse affirmatiuum, non absolute, sed sub conditione, scilicet digne tractandi sacramenta, si dispensanda vel recipiẽda sint: quod fere idem est cum præcedenti negatiuo: & in his fundatur multa, quæ dicemus de præceptis sacramentorum: quæ ex natura rei oriuntur ex ipsamet sacramentorum institutione. Alia vero sunt positiua diuina vel ecclesiastica, quæ omnia explicanda à nobis sunt.

SECTIO I.

Quis possit licite, vel teneatur sacramenta ministrare.

PRimum omnium statuẽdum est, potestatem administrandi licite sacramentum supponere potestatem conficiendi illud: nam si quis sacramentum conficere non possit, multo minus poterit illud efficere licite. Quia si illud tentet efficere sine potestate, nihil efficiet: & hoc ipso erit sacrilegus: quia ficte tentat facere rem sacram, quam non potest efficere. Præterea facit contra Christi institutionem, qui certos ministros sacramentorum instituit. Tertio quantum in se est prauum ritum in conficiendis sacramẽtis introducit, & facto ipso falsam doctrinam profitetur: & ideo merito vt sacramenti illusor & in fide suspect? ab Ecclesia punitur. Quartò grauiter decipit, tum eũ, cui huiusmodi fictum sacramentum tribuit, tum etiam Ecclesiam, ex qua deceptione sequi possũt grauia incommoda, vt exteriores idololatriæ, animarũ pericula, scandala, & similia.

Quod si quis inquirat, quænam sit hæc potestas, Dicendum est, non esse eandem respectu omnium sacramentorum, nam in quibusdam sufficit potestas Ordinis sacerdotalis, vel episcopalis: aliquando requiritur etiam potestas iurisdictionis: aliquando vero neutra est necessaria ad valorem sacramenti, vt in Baptismo. Hic ergo absolute loquimur de potestate, qualis necessaria fuerit, vt sacramentum teneat. Dices, quid, si ministraturus sacramentũ dubit? sit de sua potestate, id est, an sit ordinatus, vel iurisdictionem habeat? Respondetur primo, si dubium tale sit, vt in neutram partem possit homo inclinari per assensum saltem probabilem, non potest licite sacramentum ministrare, quia exponit se manifesto periculo, nihil faciendi, & incurrendi in omnia incommoda superius indicata. Secundo, quando hoc dubium est formido quędam, si cum illa sit coniunctus assensus, quo, pensatis omnibus, homo iudicat esse probabilius, se habere talem potestatem, regulariter loquendo potest illa vti: si nullum detrimentum vel iniuria tertiæ personæ intercedat. Probatur: quia huiusmodi iudicium est humano modo certum, & ideo est moraliter sufficiens ad regulandas actiones humanas, quando nec certior cognitio haberi potest, neque ex hoc vsu sequitur graue aliquod detrimentum, quod facile & sine vllo incommodo vitari non possit. Et confirmatur: nam propter hanc causam in omnibus aliis rebus licitum est vti opinione probabiliori, quandocunque illa duo concurrunt: quod nec comparari potest certior cognitio, nec ex illo vsu sequitur graue detrimentum, quod facile vitari non possit, quod est extrinsecum & per accidens: Ratio vero est, quia vix potest homo certiorem cognitionem in quacunq; materia consequi, & præsertim in rebus agendis, quæ lubricæ sunt & incertæ: ergo præter rationem esset, maiorem certitudinem requirere in homine ad conuenientem modum operandi. Tertio, quando iudicium est probabile, vel verisimile, ita tamen, vt simul homo iudicet esse probabile, vel probabilius, se non habere necessariam potestatem, res est magis incerta. Nam quidam absolute docent, tunc esse liberum homini sequi iudicium probabile, & in re incerta vti iure suo & potestate, quam se habere probabiliter credit. Alij vero absolute negant propter periculum, quod in re ipsa existit nihil faciendi, propter probabile iudicium. Quæ ratio ita videtur vrgens, vt videatur concludere nunquam esse in hac re tenendum iudico probabili absq; certitudine morali & humana, nisi aliqua necessitas, vel grauis causa ad id cogat: quod sane est satis verisimile. Et ideo censeo, neutram ex illis duabus contrariis sententiis posse generaliter ad praxim reduci, nam prior quidem nõ semper erit tuta, & ratio facta conuincit, posterior vero sæpe erit nimis rigida, & hominem coniiciet in magnas angustias & perplexitates. Quocirca prudenter sunt pensandæ occurrentes circumstantiæ, vt homo temere & sine causa non se exponat periculo faciendi sacramentum irritum & nullum: hoc enim re vera non licet: censebitur autem se exponere huic periculo, quando sine necessitate graui vel causa vrgente vtitur potestate incerta, sequendo iudicium minus probabile. Secus vero erit, quando necessitas vrget, & non est alia securior via: quia, verbi gratia, vel sacramentum omnino omittẽdum est, vel illo probabili modo dispensandum, tunc enim licitum esse poterit vti tali potestate, quia tunc non tam se exponit periculo, quam permittit illud, vt maius vitet: & alioqui habet humanam cognitionem, quæ potest esse sufficiens principium recte operandi, quando aliunde non oritur speciale incommodum aut periculum. Atque tota hæc doctrina sumpta est ex generalibus principiis, quæ de vsu conscientiæ traduntur à Theologis, & eam postea ad singula sacramenta applicabimus, & ideo in congerendis exemplis in particulari non immorabor, ne prolixiori sim.

An dubius de potestate possit sacramentum ministrare.

Tuta sententia quæ moderata tenenda.

Secundo dicendum est, præter potestatem conficiendi sacramentum, requiri ius seu facultatem administrandi illud, vt licite possit dispensari. Itaq; non omnis qui potest facere sacramentum, potest etiam licite illud dare, sed qui cum potestate habet etiam ius: conclusio est certa, quæ originem trahit à iure diuino: pendet tamen aliquo modo ex determinatione iuris humani. Quod explico in hunc modum. nam, vt docet August. lib. 2. contra Parmenian. capit. 13. soli sacerdotes, per se loquendo, habent potestatem & ius administrandi sacramenta, quæ ab ipsis administrari possunt: quia collatio sacramenti est actio sacra, ad quam digne perficiendam ministri cõsecrantur. Excipitur autem ab hac generali regula, in primis Matrimonium, in quo ipsi contrahentes habent rationem ministri conficientis sacramẽtum: quia materia & forma illius hoc requirit, nam in ipso exteriori contractu posita est. Quamquam nunc ex Ecclesiæ ordinatione, necessaria sit præsentia parochi: non vt sit minister sacramenti, sed vt conditio quædam necessaria ad valorem contractus. Deinde excipi potest Baptismus, quem interdum potest laicus ministrare: quæ facultas concessa est in illo sacramento propter necessitatem eius: & ideo, si extra necessitatem laicus ea vtatur, faciet quidem sacramentum, quia simpliciter potestatem habet: grauiter ta-

Tuta sententia quæ moderata tenenda.

ter tamen peccabit, nam non habet ius, & indebito modo potestate sibi data vtitur, alienum ministerium vsurpando. Vnde August. supra, sic inquit. Nulla cogente necessitate si fiat alieni muneris vsurpatio eit, quod autem datum fuerit, non poterit dici non datum quamuis possit dici illicite datum.

Secundo obseruandum est, in ipsis sacerdotibus præter potestatem Ordinis, quam ex vi suæ ordinationis habent, vt licite possint ministrare sacramenta, requiri potestatē iurisdictionis, vel ordinariam, vel ab eo delegatam, qui est ordinarius pastor: quod quidem à iure diuino originem ducit: per ius autem positiuum consummatur. Loquendo enim in genere vel in vniuersali, de iure diuino est, vt in Ecclesia alij sint pastores, ad quos cura animarum pertineat, alij vero sint oues. Ioan. 20. & ad Ephes. 4. Et ipsa naturalis ratio dictat, in corpore mystico, quale est Ecclesiæ, ad conueniens eius regimen: necessariam esse hanc munerum distinctionem, ordinemque hierarchicum. Hoc autem posito, necessario sequitur, administrationem sacramētorum esse proprium munus pastorum Ecclesiæ, quibus cura animarum incumbit. Primo quidem, quia ipsi sunt dispensatores mysteriorum Dei, & ideo ad illos pertinet cura & sollicitudo, atque discretio inter dignos & indignos, vt sacramenta pro dignitate tractentur. Secundo, quia sacramenta sunt animarum medicinæ, & ideo pastorum animarum esse debet ius illa dispensandi. Tertio, quia per sacramenta constituuntur membra Ecclesiæ, & ministri etiam Ecclesię ordinantur: ergo necesse est, vt hoc pertineat ad eos, qui Ecclesiam regunt: alioqui necesse esset, multa fieri in Ecclesia inordinate, ac confuse. Hoc ergo modo ducit hæc obligatio originem ex iure diuino. Per ius autem humanū consummatur, quatenus iurisdictionis huius distributio per homines facta est, & à supremo capite Christi Vicario ad cæteros aliquo modo deriuatur, qua diuisione facta, & huic, vel illi homini tali iurisdictione applicata: etiam fit illi iniuria, vsurpando ius seu ministerium eius absq; superioris delegatione seu facultate. Atque ex hoc capite peccat Episcopus, qui in aliena diœcesi Ordines cōfert, sine proprij Episcopi facultate: peccat etiam simplex sacerdos propria authoritate ministrans sacramenta alienis ouibus: peccant denique omnes, qui iuxta Ecclesiastica statuta priuati sunt iure seu vsu administrandi sacramenta, & nihilominus ea dispensant. Quare in hoc negotio potissimum consulendæ sunt Ecclesiasticæ leges, & omnino seruandæ. Notanda vero est differentia, quæ in hoc est inter sacramētum Confessionis, & cætera, quia in alijs sacramentis hęc facultas & iurisdictio est necessaria, vt licite dispensentur sacramenta: si tamen absque illa ministrentur, valida erunt: in sacramento autem Pœnitentiæ iurisdictio necessaria est ad valorem sacramenti, quoniam est actus iudicialis, vt suo loco dicemus. Nunc etiam in sacramento Matrimonij, ad valorem eius aliquo modo necessaria est iurisdictio, quia est necessaria præsentia Parochi, vel alterius sacerdotis ex eius commissione. Sed hoc non est ex natura, vel ministerio sacramenti, sed solum quia est conditio ex iure positiuo necessaria ad valorem contractus, vt dictum est, & alibi latius dicemus.

Dico tertio, obligatio ministrandi sacramenta solum cadit in eum, qui potest illa licite ministrare, vel simpliciter, vel in casu aliquo: quia obligatio esse non potest, nisi de actu licito. Potest autem hæc obligatio ex duplici capite oriri, vt omittam alias obligationes extrinsecas, vt esse possunt ex voto, obedientia, &c. hæc enim sunt accidentalia, quæ sub scientiam non cadunt. Vnum caput est, charitatis, seu misericordiæ, in quo seruandæ sunt generales regulæ de tempore, in quo obligat præceptum charitatis, seu misericordiæ: nihil enim aliud speciale hic addere oportet. Secundum caput est iustitiæ, cuius obligatio conuenit tantum illis, qui vel ex officio vel ratione stipendij, & promissionis, & pacti tenentur hoc munus exercere. Quapropter vtraque ex his obligationibus ex suo genere grauis est, & sub mortali obligat: posterior autem est maior & illius transgressio potest interdum obligationem restituendi inducere, quia hæc obligatio ad iustitiam commutatiuam pertinet. De hac vero obligatione magis in particulari dicemus in sequentibus, tractando de singulis sacramentis, & præsertim in materia de Pœnitentia, & de Ordine.

Potestas iurisdictionis orta à iure diuino, iure consummatur humano.

Ad sacramenta ministranda obligatur aliquis, aut ratione charitatis aut iustitiæ.

SECTIO II.

Vtrum ministri sacramentorum teneantur non mutare formas nec materias sacramentorum, & quo modo in hoc peccent.

PRimum fundamentum huius materiæ esse debet, sacramentorum ministros iure diuino teneri ad retinendum in vsu sacramentorum materias, & formas à Christo institutas. Hoc est de fide certum, & ex ipsa institutione intrinsece sequitur, nam tenentur vera sacramenta conficere, non ficta & falsa: non efficient autem vera sacramenta, nisi applicent materias & formas à Christo institutas.

Ex hoc igitur fundamento sequitur primo, esse graue peccatum mutare in forma vel materia sacramenti aliquid substantiale seu essentiale. Probatur quia facta hac mutatione, non applicatur materia, & forma à Christo instituta, nam quidquid est de essentia talis materiæ, & formæ cadit sub talem institutionem. Secundo, quia facta tali mutatione non fit verum sacramentum, vt supra ostensum est, tenentur autem, vt dixi, sacramētorum ministri vera ministrare sacramenta: alioqui & sacramentis ipsis, & eorum authori Christo, & suscipienti, & vniuersę Ecclesiæ magna fit iniuria, dum nouus ritus introducitur contra Christi institutionem: & frustrantur fideles veris sacramentis ac remedijs salutis suæ. Atque (vt hoc obiter definiamus) sub hac assertione comprehendi potest intentio ministri, quæ suo modo essentialis dici potest, quatenus simpliciter necessaria est, vt sacramentum sit validum. Quapropter non adhibere debitam ac necessariam intentionem in conficiendo, sacramēto mortale peccatum est, il-ludq; grauissimū. Sed quæres: an huiusmodi lapsus possit interdum per ignorantiam excusari: Respondetur, ignorantiam iuris, moraliter loquendo, nunquam posse in hoc negotio excusare: quia hoc generale ius, quod sacramenta debeant confici vera & integra ex partib. saltem essentialibus, tā est per se euidēs, vt nō possit ignorari, suppositis principijs fidei, quæ ex parte sunt lumine naturæ nota, scilicet quod sancta vere ac religiose & sine fictione ac deceptione tractanda sunt. Lex autem particularis de materia & forma essentiali singulorum sacramētorum, quamuis ignorari possit à multis, tamen à ministris sacramentorum non potest ignorari sine culpa: quia vel non debent sese huic ministerio ingerere, aut si volūt illud suscipere, tenentur prius huiusmodi ignorantiam expellere. Loquor autem moraliter & regulariter, quia non nego posse accidere, (speculatiue rem considerando, seu casus fingēdo,) vt aliquis ex ignorātia inuincibili habeat falsam existimationem circa essentiam alicuius sacramenti, sed illud raro accidet, & valde accidentarium est: & ideo non cadit in considerationem moralem. At vero, loquendo de ignorantia facti seu naturali inaduertentia, sæpe accidere potest, vt minister à culpa excusetur, consecrando, verbi gratia, in aqua, vel omittēdo aliquod verbū ex aliqua perturbatione, quæ perfectā aduertentiam, ac deliberationem impediat, quod notauit Caietanus in sum. verbo, Missæ celebratio, circa finem. Est autem difficile discernere, quando hæc inaduertentia est inculpabilis, aut sufficientia indicia

Peccat grauiter, qui substantialem formā, vel materiā mutat.

Is qui debitam intentionem non adhibet, vt peccat.

An ignorātia excuset.

præbere ad hoc iudicandum. Existimo tamen, si quis bona fide ac intentione procedat, & moralem diligentiam adhibeat, qualis ordinarie adhiberi solet à viris prudentibus ac timoratis, facile excusari à culpa, præsertim graui. Quid autem faciendum postea sit, quando contingit huiusmodi defectum committi, dicemus commodius in singulis sacramentis. Regula enim frequentius seruanda est: iterandum esse sacramentum, præsertim si sit necessitatis. An vero interdum aliud expediat, pro ratione sacramenti & circumstantiarum iudicandum est, & in particulari, vt dixi, dicetur melius.

Materia, aut forma vt incerta, quando peccatum sit.

Secundo colligitur ex prædicto fundamento, teneri ministrum sacramentorum ad applicandum materiam & formam certam, grauiterque peccare, si vtatur materia seu forma dubia vel incerta, omissa certa, etiam si id faciat sequendo opinionem probabilem speculatiue, vel etiam probabiliorem, de veritate & sufficientia. Hanc assertionem indicauit Scotus in 4. dist. 3. quæst. 2. art. 3. in prima variatione, licet non tam distincte eam explicuerit: exempla sunt facilia, si quis, verbi gratia, in Baptismo diceret in forma. In nomine Genitoris, &c. omisso nomine Patris, &c. vel si in forma calicis omitteret illa verba. Qui pro vobis & pro multis: vel qui consecraret in materia hordeacea, aut cõfirmaret sine balsamo. Ratio vero est tacta in præced. sect. quia in huiusmodi mutatione exponit se minister periculo nihil faciendi: quia relinquit certum, & assumit incertum, & quantumuis speculatiue opinio probabilis sit, si tamen in re est falsa, vt esse potest, nihil fiet. Est ergo manifestum & morale periculum: ergo est sacrilegium tali periculo sine causa se exponere. Nam, si ministrare fictum seu falsum sacramentum, sacrilegium est, vt ostendimus, etiam erit sacrilegium exponere se sine causa tali periculo: quia in moralibus perinde est aliquid facere, & exponere se periculo faciendi. Quod autem hoc fiat sine causa patet, quia vt supponimus teneri potest via certa, & illa omittitur solum voluntarie ad vtendum incerta. Confirmatur, quia huiusmodi mutatio semper est contra vniuersalem Ecclesiæ morem, & contra reuerentiam sacramento debitam: materia enim & forma sacramenti, quæ sunt in communi vsu Ecclesiæ, semper sunt certæ, & ad reuerentiam sacramento debitam spectat, vt ex materia & forma certis conficiatur, si commode potest.

Obiectio.

Dices, ergo nunquam licebit vti materia vel forma probabili in conficiendo sacramẽto: nam, si hoc est malum, est natura sua intrinsece malum: quia sicut exterius efficere sacramentum fictum & nullum, est intrinsece malum, ita exponere se morali periculo nihil faciendi, est intrinsece malum: quia hęc duo, vt diximus, moraliter idem sunt: ergo nunquam hoc licebit: consequens vero est falsum, nam sæpe est

Responsio.

necessarium vti materia probabili. Respondetur, aliud esse vti materia probabili, voluntarie omissa certa, aliud vero esse vti materia probabili, quando certa adhiberi non potest. Primum est proprie se exponere periculo: & ita concedo nunquam licere, sed esse intrinsece malum. Secundum vero potest interdum licere. Exemplo res declaratur, nam in sacramento Confirmationis Chrisma confectum ex balsamo, & oleo consecratum ab Episcopo est materia certa, oleum vero simplex ab Episcopo benedictum est materia probabilis: vti ergo hac posteriori materia, quando est copia prioris, semper est malum propter rationem factam: vti vero simplici oleo consecrato ad conficiendum Confirmationis sacramentum, vbi Episcopus non posset alicuius balsami copiam habere, non esset malum: quia tunc, moraliter loquendo, non se exponit periculo, sed patitur potius seu permittit aliquod periculum, quod vitare non potest, vt sacramentum conficiat saltem probabile: nam minus malum hoc est, quam omnino carere sacramento: cui nulla in hoc fit iniuria vel irreuerentia, quia fit certiori modo, quo tunc potest moraliter fieri.

Sed vrgebit aliquis, nam in materia Confessionis sæpe licet vti materia probabili, omissa certa, vt v. g. confiteri cum attritione cognita absq; contritione, cum tamen hæc sit materia certa, illa vero probabilis tantum: & vtraq; sit in hominis potestate. Simile exemplum est, quando sunt opiniones, ante neatur quis in tali casu confiteri tale peccatum, nec ne: tunc enim, si pœnitens confiteatur illud, vtitur materia certa: quia non est dubium, quin illa sit confessio integra: si vero taceat, vtitur materia probabili, & tamen hoc licet: quamq; vtraq; materia sit in eius potestate. Respondetur, in hoc posteriori casu semper materiam esse certã: quia semper est cõfessio integra formaliter, & hæc est materia certa & indubitata confessionis: dicitur autem confessio formaliter integra quandocunque nihil in confessione tacetur ex malitia, seu negligentia quæ ad peccatum mortale sufficiat: quando vero aliquid prudenter ac licite tacetur propter occasionem, talis confessio formaliter est integra sine vlla dubitatione. At vero, qui sequendo opinionem probabilem aliquid tacet, prudenter ac licite operatur, & ideo practice certus est, se facere confessionem integram absque formali mutilatione: & ideo etiam est certus exhibere se, materiam certam sacramenti. Eadem responsio applicari potest priori exemplo: quamquam enim sit sub opinione, an attritio cognita sufficiat ad effectum sacramenti consequendum, tamẽ, quod ad sacramentum ipsum conficiendum sit materia sufficiens, certum est, & extra omnem opinionem: & ideo qui sic accedit, materiam certam sacramẽti præbet: & ideo in hoc non peccat. Dices, peccabit saltem in hoc quod non adhibet dispositionem certam ad effectum sacramenti, & exponit se periculo frustrandi sacramentum suo effectu, quod non videtur minus malum, quam exponere se periculo non conficiendi sacramentum: Respondetur, reprehensione dignum esse eum, qui sic accedit, præsertim si possit absque magna difficultate contritionem procurare, vt enim inquit Augustinus primo de Baptismo, cap. 3. In rebus ad salutem animæ pertinentibus, hoc ipso grauiter quis peccat, quod certis incerta præponit. Et quidem si articulus esset extremæ necessitatis, vt in articulo mortis, non excusarem huiusmodi hominem à graui culpa, propter graue periculum ęternæ mortis, quod est damnum irreparabile: extra hunc vero articulum excusari potest, præsertim ob difficultatem habendi contritionem, quia quod attinet ad reuerentiam sacramenti, iam ille accedit cum dispositione practice sufficienti, cum sequatur opinionem probabilem dicentem, ratione sacramenti non teneri ad perfectiorem dispositionem: quod vero pertinet ad effectum sacramenti, etiam si verum sit, se exponere periculo non obtinendi illum, tamen, cum ille non sit, tunc simpliciter necessarius ad salutem, & postea possit alijs vijs suppleri, si forte tunc non obtineatur, non est illa sufficiens ratio mortalis culpæ.

An, qui in materia dubia confessionis tantum materia probabili, omissa certa, peccet.

Tertio addendum est, non solum esse præceptum vtendi in sacramentis conficiendis materia & forma essentialibus, sed etiam seruandi eum modum in tali materia & forma, quem Ecclesia præscripsit, vel vniuersali ac recepta consuetudine obseruat: vnde mutationem in hoc facere ex suo genere graue peccatum est. Ita sentiunt cõmuniter Theologi in quarto, distinct. 3. vbi Palud. quæst. 1. ar. 3. Soto distinctio. 1. quæst. 1. art. 8. circa finẽ. Exempla sunt, si quis omitteret mistionẽ aquæ in consecratione sanguinis, vel in pane fermento consecraret in Ecclesia Latina. Ratio est, quia in Ecclesia est potestas ad præcipiendum huiusmodi modum, seu accidentalem ritum, sicut ostensum est sectione præcedenti. Quod autem de facto

Mutare ritum ab Ecclesia præscriptum, contra rationem officij, graue peccatum ex suo genere.

facto hoc præceperit, constare potest, vel ex vniuersali vsu, & consuetudine, vel ex Conciliorum aut Pontificum decretis, vt in particulari dicendum est iuxta materię diuersitatem. Denique quod hoc peccatum ex suo genere sit graue, patet: quia est contra virtutem religionis: vnde in sua specie est sacrilegium: sacrilegium autem ex suo genere peccatum mortale est. Potest autem hoc peccatum esse veniale ex leuitate materiæ, sicut alia peccata contra alias virtutes, quod tamen non contingit in mutatione essentiali, de qua in præcedenti assertione locuti sumus, nam illa semper est grauis materia, cum ab illa pendeat tota substantia sacramenti: in accidentali vero ritu potest esse latitudo, quia etiam si in illo fiat mutatio, manet sacramentum, & tam parua esse potest, vt non censeatur res grauis. Vt, verbi gratia, si priuatim baptizando, vtatur lingua vulgari omissa Latina, vel si ex negligentia aliquantulum corrumpat formam seruato sensu: nam hæc & similia leuia sunt: dummodo scandalum absit, & contemptus, vel intentio introducendi nouum ritū vel damnandi aliquem vsum Ecclesię, nam ex his circumstantijs fieret peccatum mortale, vt per se constat. His vero seclusis, leuis illa mutatio, ad summum, erit venialis culpa. Quin potius tales possunt occurrere circumstantiæ, vt nullum peccatum sit: vt, si Baptismus sit necessarius, & nullus adsit, qui sciat formam Latinam proferre, nihil peccabit baptizando in lingua vulgari: nam cum hoc sit accidentale & leue, mutari potest ob grauem causam seu necessitatem. Atque eadem ratione, si quis sit lingua impeditus, ita vt non possit formam proferre, nisi aliquantulum corrumpendo illam, non peccaret, faciendo prout posset: dummodo in essentialibus sufficienter faceret. Merito tamen monet Palud. dist. 3. quæst. 3. circa finem, eum, qui habet huiusmodi impedimentum, non esse facile assumendum ad ministerium sacramentorum, nisi res sit valde leuis.

SECTIO III.

Vtrum sacramentorum ministri teneantur esse in statu gratiæ, quando ea ministrant, & quomodo in hoc peccent.

DVobus modis contingit ministrari sacramentum: vno modo quasi per se, vt cum datur à ministro ex officio deputato & consecrato ad tale ministerium, & proprio ac solemni ritu accommodato tali sacramento. Alio modo quasi per accidens: vt cum laicus baptizat in necessitate priuatim, & solum vt necessitati subueniat. De priori modo dicemus in hac sectione, de alio vero in sequenti.

Minister ex officio tenetur se ad gratiam præparare, vt sacramentum ministret.

Dico ergo, qui ministrat sacramentum, vt minister, ex officio tenetur se ad gratiam præparare, vt sancte illud exerceat. Vnde, si sciens, & videns, in statu peccati mortalis hoc faciat, moraliter peccat. Conclusio est communis Theologorum, quos statim referam. Probatur primo ex Patribus: Dionys. c. 1. de Eccles. Hierar. sic ad Timoth. loquitur. Ipsosq; reuerendissimos prę sules pontificio iure monebis, munde vt munda contingant, & Epist. 8. ad Demophil. circa medium, Nefas est, (inquit) ea, quæ iusta sunt, non secundum dignitatem, meritaq; exequi. & infra. Vt mihi quidem videtur, audax nimium huiusmodi est, qui non veretur ea, quæ sunt diuina, præter meritum exequi. & Gelas. Pap. vt habetur in cap. Sacrosancta, 1. quæst. 1. & apud Iuonem in 2. par. Decreti. c. 90. & in 6. parte, cap. 110. Quomodo (inquit) ad diuinum mysteriū Spiritus inuocatus aduenier, si sacerdos criminosis actionibus plenus esse probetur? Quib. verbis non intendit Pontifex negare, quin adsit Spiritus sanctus ad conficiendū sacramentum, si sacerdos iniquus sit, sed negat aduenire ad sanctificandum ipsum: docetque non solum sine fructu, sed etiam ad suam damnationem, ita cōficere. Præterea Nicol. 1. ad consulta Bulgarorum. tit. 11. c. 5. & habetur in c. vltimo 15. quæst. 8. Mali (inquit) bona administrando, se tantum modo lędunt. Loquitur autem de sacerdote adultero Eucharistiā ministrante, vnde Greg. lib. 1. Epist. 24. & habetur in cap. Necesse est, 1. quęst. 1. Necesse est (inquit) vt munda sit manus, quę diluere sordes curat, adducitque illud Isa. 52. Mundi estote, qui fertis vasa Domini. Hinc Greg. 9. in c. vlt. de temporibus ordinationum, dicit, monendos esse sacerdotes iniquos, & sub interminatione diuini iudicij obtestandos, si non pœnituerint, vt in susceptis Ordinibus non ministrent. Atque idem Pontifex in cap. vlt. de Cohabit. Cler. & mulier. dicit, quemlibet sacerdotem, pro mortali peccato, quo ad se ipsum esse suspensum. Non quia speciali Ecclesiæ censura affectus, seu impeditus sit: sed quia ratione sua status, & peccati impeditus est, ne pro eo statu possit licite sacramenta ministrare. De qua re multa similia decreta habentur 1. quæst. 1. Deniq; D. August. multis in locis veritatē hanc docet ac confirmat, libr. 2. contra Parme. c. 10. Omnia sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus. Appellat tamen indigne tractare, in peccato mortali ea ministrare, vt ibidē explicat, & alia plura habet c. 2. 4. 5. & 11. & in enarratione Psal. 103. circa illa verba, Qui tetigit aquis superiora eius. Videant (inquit) quam rationem sint reddituri coram Deo, qui sanctis non sancte vtuntur. Quæ omnia referuntur, prima quæst. 1. cap. Omnia, c. Per Esaiam, cap. Prophetauit. Vnde idem Aug. lib. 4. de Trinit. c. 14. de sacrificio loquens, inquit, Non posse rite offerri, nisi per sacerdotem sanctum & illustrem. Dicit autem rite, i. e. honeste, & recte: nā valide, bene potest offerri sacrificiū etiam ab iniusto sacerdote: q; licet ipsi vtile non sit, aliis potest prodesse. Atq; in hāc sententiam congerit August. testimonia veteris testamenti, quale est illud Isa. 66. Facinorosus, qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidit: & Leitici 21. Incensum & panes offerunt Deo, & ideo sancti erunt Deo suo, & cap. 22. Omnis, qui accesserit ad ea, quæ consecrata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino, & Exod. 19. Sacerdotes qui accedūt ad Dominum, sanctificētur, ne percutiat eos. In quibus locis interdum est sermo de immunditia, & sanctificatione legali: tamen ex eis sumi potest proportionale argumentum. Nam si ad ministranda legalia, & imperfecta sacramenta necessaria erat sanctitas & munditia legalis: ad ministranda spiritualia sacramenta, & habentia vim sanctificandi per gratiam, erit necessaria spiritualis ac vera sanctitas.

Vltimo reddenda est ratio huius veritatis, ad quod necesse est explicare, an hoc præceptū sit positiuum, vel naturale. Nam quod in Ecclesia sit hoc præceptum, dubitari non potest: vt constat ex decretis, & testimoniis adductis. Vnde quamuis sola ratione probari non possit, dicendo, latum esse, vel à Christo, vel ab Apostolis, & perpetua traditione seruatum esse in Ecclesia: verisimilius tamen est, ex ipsa rei natura intrinsece consecutum esse, supposita talium sacramentorum, taliumq; ministrorum consecratione: nam hoc ipso, quod talia sacramenta & tam sancta, vereque sanctificantia instituta sunt, & ad illa digne ministranda consecrantur sacerdotes, & specialem gratiam recipiunt, statim oritur obligatio ministrandi ea in statu gratiæ. Hanc vero consecutionem dupliciter probat D. Thomas supra quęst. 64. art. 6. Primo, quia huiusmodi minister, se exhibet in illo ministerio tanquam diuinum & animatum instrumentum ex officio ad huiusmodi munus deputatum: ergo tenetur se conformare principali agenti, vt sit sanctus, sicut ille sanctus est: alioqui grauem irreuerentiam in eum committit. Secundo, quia, quantum est in se, contaminat sacramentum tractando illud tanquam rem prophanam, non diiudicans neq; discernens preciosum à vili, neque ministerium sacrum à communi & vulgari, vt in simili dixit Paulus 1. ad Corinth. 11.

De hoc esse naturale præceptum verisimilius.

Dices, hac ratione probaretur, esse peccatum quamcumq; actionem sanctam exercere in peccato mortali. Respondetur, non esse æqualem rationem: tum quia non omnis bona actio est specialiter cõsecrata & sanctificata Deo, neq; speciali titulo est actio ipsius Dei, & instrumentum eius ad sanctificandos homines, quæ omnia in sacramentis reperiuntur. Tertia probatio addi potest, nã sacerdotes sunt specialiter consecrati ad hoc munus, & ad illud digne exercendum specialem gratiam recipiunt: ergo ex vi talis muneris & consecrationis oritur eis obligatio, digne ac sancte tractandi sacramenta, saltem quando illa ministrant ex officio. Dices, hac ratione probaretur, eum, qui post acceptum Confirmationis sacramentum ad confitendam fidem accedit, teneri in gratia accedere, quia per sacramentum est specialiter consecratus ad id munus. Respondetur, quidquid sit an in eo casu aliunde oriatur hæc obligatio, vel ratione periculi, vel propter difficultatem & rei grauitatem: tamen, quod ad præsens spectat, non est similis ratio: quia illa actio, quia est proprium opus hominis, non habet specialem sanctificationem, sicut actio sacramentalis. Item sacramentum Confirmationis non dat, vt illa actio meritorie fiat primario ac per se, sed vt fideliter & constanter fiat. Quarto possumus à signo argumẽtari: quia in ministerio sacramentorum vti vase immundo, est irreuerentia propter indecentiam, quæ tanta esse posset, vt fieret mortale peccatum: ergo cum indecentia & immunditia peccati mortalis sit infinite maior, & concursus ministri sit propinquior, & excellentior, maior irreuerentia erit, eum exhibere in peccato mortali: est ergo hoc sacrilegium & ex suo genere graue, quod tanto erit maius, quanto iniquitas ministri maior fuerit, & sacramentum dignius.

Obiectio.

Solutio.

Attritio per se non est satis ad hoc ministeriũ.

Atque hinc sequitur, sacerdotem ministraturum sacramentum, si in peccato mortali prius sit, non satisfacere huic obligationi, habẽdo attritionem. Poterit quidem per ignorantiam excusari, si ad hoc ministerium accedat cum sola attritione, inculpabiliter existimans illam esse contritionem, nam talis ignorantia excusat à culpa: tamen re ipsa ac per se loquendo, tenetur ad veram contritionem vel si attritionem solam in se agnoscat, tenetur confessionem prẽmittere: quia tenetur ita se disponere, vt gratiam consequatur. Quo fit, vt si huiusmodi minister hinc teneatur ex officio ministrare sacramentum: illinc vero ita sit peccato affectus, vt nolit statum illum relinquere, necessarium sit forte perplexum, vt quidquid faciat, peccaturus sit: nam si sacramentum ministret, erit sacrilegus, si non ministret, erit iniustus, non soluendo sui officij debitum. Neque mirum, si, suppositа malitia, perplexitas oriatur, quæ simpliciter nulla sit, cum sit in potestate huiusmodi hominis exire à peccato. Neque est, quod aliquis ob rei difficultatem excusetur: quia contritio semper mortaliter possibilis cum diuino auxilio, quod omnib. præsto est. Quod si aliquis ob prauam consuetudinem vel proximam occasionem quam præ manibus habet, tam est obstinatus vel affectus peccato, vt vix possit resurgere, sibi imputet, & vel à ministerio sacramentorum abstineat, vel totam illam difficultatem vincat ac superet.

Sed quæret aliquis: primo, an sit præceptum præmittendi confessionem ante hoc ministeriũ, quando præcedit conscientia peccati mortalis. Aliqui affirmant, vt Marsil. in 4. quæst. 12. art. 1. part. 5. & insinuat Palud. d. 5. quæst. 2. circa finem ante solutiones argumentorum. Et suaderi potest, quia sacerdos tenetur ministrare sacramentum in statu gratiæ: ergo tenetur moralem diligentiam facere, vt in eo statu constituatur ad hoc ministerium: huiusmodi autem diligentia fit per confessionem, quam qui omittit videtur se se exponere periculo ministrandi in peccato mortali. Respondetur, esse hoc optimum consilium, non tamen esse simpliciter necessarium præceptum, si sola ratio ministrandi sacramentum interueniat: hoc n. præceptum non est diuinum positiuum, quia neq; ex scriptura habetur, neq; ex traditione: non est etiam Ecclesiasticum: quia huiusmodi est de hac re scriptum decretum: neq; etiam ex consuetudine colligi potest: neque etiam est naturale, ita vt ex sola institutione sacramentorum & ministrorum possit sufficienti ratione colligi. Nam moralis diligentia, quam tenetur minister præmittere, vt se ad gratiam præparet, sufficienter fit per contritionem, & quamuis maior sit illa, quæ fit per confessionem simul cum contritione, tamen non est, cur obligemus illum ad summam diligentiam, cum illa prior sufficiat ad excludẽdum morale periculum, si homo bona fide procedat, & quod in se est, faciat. Et confirmatur, quia non est minor obligatio in recipiente sacramenta viuorum accedendi in gratia, & tamen ex sola hac obligatione naturali non tenetur confessionem prærmittere, sed hæc obligatio est singularis in Eucharistia propter proprium & speciale præceptum in illo sacramento impositum, vt suo loco videbimus. Et propter hanc causam addidi illam limitationem si sola ratio ministrandi sacramentum interueniat: quia sacerdos ad conficiendam Eucharistiam tenetur confessionem præmittere, non tam propter actiuum ministerium (vt sic dicam) quam quia communicaturus est. Vnde si solum exerceat ministerium dispensandi Eucharistiam ex præconsecratis, non erit necessarium præmittere confessionem, sed contritio sufficiet. Atque hanc sententiam docent omnes authores statim referendi.

Præmittere confessionem non est simpliciter necessarium ad hoc ministerium.

Quæri vlterius potest circa eandem assertionem, an is qui ministrat sacramentum in peccato mortali, committat duo peccata. Vnum omissionis, quatenus non conteritur, ad quod videtur teneri ex præcepto affirmatiuo: alterum commissionis, quatenus iniuriam facit sacramẽto illud in eo statu ministrando, quod videtur esse contra præceptum negatiuum. Respondetur, vnicum tantum sacrilegij peccatum committere: quia tunc non habet proprie & absolute affirmatiuum præceptum pœnitendi, neq; illa obligatio habendi contritionem tunc oritur ex virtute pœnitentiæ, sed religionis, quæ obligat ad digne tractanda sacramenta. Est autem peccatum illud, proprie loquendo, peccatum commissionis: quia est indigna & sacrilega ministratio sacramenti: Omissio autem pœnitentiæ, quæ ibi interuenit, non habet per se suam malitiam, sed est tantum circumstantia actus mali, & priuati circumstantijs debitis. Ita docent recentiores authores, qui hanc quæstionem attigerunt, Dominicus Soto in 4. dist. 17. quæst. 2. art. 6. concluſ. 4. circa finem. Petr. Soto lectio. 13. de necessitate pœnitentiæ. Nauarrus in summa c. 22. nu. 3. & de pœnitentia dist. 5. princip. Annot. circa 3. par. gloss. n. 34. Cano relect. de pœnit. par. 4. non longe à fine, qui aliter loquitur de susciente Eucharistiam: sed hęc exceptio ad præsentem disputationem non spectat.

An duo peccata committat, qui ministrat in peccato.

Tertio quæri etiam hic obiter solet, vtrum diaconus, vel subdiaconus peccet mortaliter exercendo actum sui Ordinis in peccato mortali. Atque idem quæri potest de quocumque ministro consecrato ad aliquod sacrum ministeriũ, illudq; in peccato mortali exercente. In quo dubio D. Thom. in 4. dist. 24. quæst. 1. artic. 3. quæstiun. 5. generalem statuit regulam, scilicet peccare mortaliter eum, qui aliquod sacrum officium, quod sibi ex ordinatione competit, in peccato mortali exequitur: quia indigne tractat res sacras, & sacrilegium committit: sacrilegium autem ex suo genere mortale peccatum est. Sed, vt à clarioribus incipiamus, in inferioribus quatuor Ordinibus probabilius ac fere certum est, per se loquendo, non esse peccatum mortale, actus illorum Ordinum in peccato mortali exercere. Primo, quia illa

An, quis non peccet mortaliter exercendo actum sui Ordinis in peccato.

materia

materia leuis est, quia licet illi actus sint aliquo modo sacri, tamen sunt valde remoti à proprio ac perfecto actu sacrificãdi, vel ministrandi sacramenta, ad quem finem ordinantur. Secundo, quia non satis constat, omnes illos Ordines esse vera sacramenta, sed probabilis opinio est, tantum esse quædam sacramentalia. Vnde Soto statim citandus etiam à culpa veniali excusat huiusmodi actum: quod fortasse frequenter ita verum est ex ignorantia, vel inaduertentia naturali: per se tamen nonnulla videtur esse illa irreuerentia, quando hoc ministerium fit publico & solemni ritu, tanquam à publico Ecclesiæ ministro, hoc enim modo est proprie actus Ordinis, ad quem est minister consecratus, & ideo non videtur posse omnino excusari à culpa, qui hoc ministerium indigne exercet in peccato mortali. Quod vero addunt Sylvest. & Angel. statim citandi, peccare mortaliter clericum, qui tangit res sacras in peccato mortali, vt calicem, corporalia, &c. quoniam indigne vtitur officio suo: hoc (inquam) incredibile est secluso contemptu, vel scandalo, aut alia simili extrinseca circumstantia, quia illa est materia leuis, & nullum potest afferri præceptum, vnde hæc tanta malitia colligatur, vt infra etiam dicemus de Eucharistia tractantes.

De aliis vero duobus ministeriis Diaconi, & subdiaconi est maior dubitatio: nam multi existimant hos peccare mortaliter canendo Epistolam, vel Euangelium solemniter in peccato mortali. Ita tenet Angelus verbo, Clericus. 8. num. 1. Sylvester. verbo, Clericus secundo, num. 2. & idem sentit Caietanus 2.2. quæst. 60. art. 2. in fine. Fundamentum est, quia illud ministerium est graue, & proxime accedit ad sacrificium, & ad illud digne exercendum datur specialis gratia per sacramentum. Vnde quo hæc omnia maiora sunt in diaconatu, quam in subdiaconatu, eo in illo erit hæc sententia verisimilior, atq; ita diaconis specialiter dicitur primæ ad Timoth. 3. vt ministrent, nullum crimen habentes, & huic sententiæ fauere videtur c. vlt. de temporibus ordinationum, supra citatum, vbi generatim prohibentur clerici iniqui in susceptis Ordinibus ministrare. Quod maxime intelligendum videtur de clericis in sacris ordinatis, vt colligi potest ex Greg. lib. 2. Epist. cap. 83. alias Epist. 44. & habetur c. vlt. d. 33. vbi sic dicitur. Si in sacro Ordine constitutus, eius (id est concubinæ) permistione esse recolis maculatum sacerdotij honore deposito, ad ministrandum nullo modo præsumas accedere. Atque hæc sententia probabilis est, & non facile contemnenda. Nihilominus contrariam tenet Soto in 4. dist. 1. quæst. 5. art. 6. & dist. 24. quæst. 1. art. 4. circa finem: putat enim, illam materiam non esse adeo grauem, quoniam illa actio, quę in hoc ministerio exercetur, non est illo speciali modo consecrata, & sanctificata, quo sunt actiones sacramentorum. Et hæc posterior sententia practice etiam probabilis est, & secura, atq; in rigore vera: quia vbi non constat de præcepto, non est facile imponenda obligatio sub peccato mortali: hic autem non constat de præcepto positiuo. Nam illud caput vlt. de tempo. ordination. non condit circa hoc nouam legem positiuam, sed tantum explicat naturalem, dum ait, monendos esse huiusmodi malos sacerdotes, & sub interminatione diuini iudicij obtestandos, vt in susceptis Ordinibus non ministrent. Quanta vero, & quam grauis sit hæc transgressio ibi non explicatur, sed ex obiecto & materia diiudicanda relinquitur. At vero hæc materia de qua agimus, non videtur esse adeo grauis, vt ex natura rei censenda sit iniuria, vel sacrilegium graue huiusmodi actionem in peccato mortali exequi. Præsertim si semel tantum aut iterum hoc fiat sine scandalo, aut contemptu. Nam si quis animum habeat diu vel frequenter solemniter ministrandi in his Ordinibus sacris in statu mortalis peccati: vel si hanc consuetudinem habeat, ita vt huiusmodi animum moraliter habere censeatur, non esset excusandus facile à peccato mortali, quia illud obiectum ita sumptum videtur satis graue, & illa consuetudo vel propositum videtur oriri ex quodam contemptu formali aut virtuali, & hoc saltem videtur indicari in citato capitulo.

Quid de diacono & subdiacono dicendum.

De eo, qui exercet aliqua sacramentalia in peccato quid censendum.

Atq; hinc constat, quid dicendum sit de Presbytero vel Episcopo, non quidem administrante sacramenta: nam de hoc iam dictum est, sed exercente aliqua sacramẽtalia, vt de Episcopo, verbi gratia, dante primam tonsuram, vel consecrante Ecclesiam, aut vestes sacras benedicente, & similia. De quibus nihil inuenio quod satis certum sit: nec doctores satis distincte hoc definiunt. Aliqui vero eorum aliquid attingunt. Medina enim Cod. de Pœnitentia, tractatu 1. quæst. 6. circa finem dicit, peccare mortaliter Episcopum, qui conficit Chrisma, benedicit Oleum, aut consecrat Ecclesiam in peccato mortali: quia illæ actiones videntur graues, & duæ priores videntur quodammodo sacramentales: quatenus per eas sacratur materia sacramenti. Nihilominus per se loquendo, ac secluso contemptu, de quo paulo antea loquebar, in huiusmodi actionibus non interuenit peccatum mortale, sed veniale. Vnde D. Thom. hic artic. 6. quæst. 64. solum de ministerio sacramentorum, dicit esse peccatum mortale illud exercere in statu peccati mortalis: & in solutione ad primum, reddit specialem causam: quia illæ actiones sunt singulari modo consecratæ. Atq; ita explicat hanc doctrinam Caietanus tom. 2. opusc. tract. 10. atque in eandem inclinat Soto, loco supra citato. Nam cum aliæ actiones, præter sacramenta, non sint ad sanctificationem per gratiam proxime ordinatæ, neque in eis se exhibeat sacerdos, vt minister Dei sanctificantis animam, non est tam grauis causa & ratio exigendi internam animæ sanctitatem ad eas exercendas, ergo illas in peccato efficere ex parte materiæ, non videtur esse graue sacrilegium.

An concionãs in mortali, peccet mortaliter.

Hinc vero expediri solent hoc loco similes dubitationes breues, nimirum an peccet mortaliter Concionator, verbum Dei prędicans in mortali, vel Prælatus corrigens subditum, vel Iudex proferendo sententiam eodem statu. Et ratio dubitandi est, nam Augustinus libr. 2. contra Parmen. cap. 11. in hac obligatione videtur facere pares, ministrum sacramentorum, & ministrum Verbi Dei: vnde D. Thom. in 4. d. 19. quæst. 2. art. 2. quæstiun. 2. ad quartum, differentiam constituit, inter Doctorem seu Lectorem scripturæ, & Prædicatorem Verbi Dei: quod ille, non peccat mortaliter, etiamsi in peccato mortali suum munus exerceat, nisi fortasse per accidens ratione scandali, quãdo est peccator publicus: hic vero mortaliter peccat cõcionando in peccato mortali, etiam si peccatum sit occultum. Et hanc sententiã sequutus est Caietanus hic quæst. 64. artic. 6. Et ratio eius est, quia munus prædicandi per se est annexum Ordini, & præcipue consecrationi Episcopali, nam licet ab aliis interdum exerceatur, non tamen ex officio. Vnde à laicis exerceri non potest, nisi ex dispensatione vel ob necessitatem, est ergo actio illa annexa Ordini: & alioqui est grauissima, & in ea præcipue operatur homo, vt Spiritus sancti organum: ergo grauis videtur fieri iniuria Spiritui sancto, tantum munus in peccato mortali obeundo. Nihilominus dicendum est, hoc non esse peccatũ mortale per se loquendo, sic D. Tho. 2.2. quæst. 33. artic. 5. dicit, non peccare mortaliter Prælatum, qui subditum ob peccatum non mortale corrigit, cum ipse vel eodem vel alio simili ligatus sit, retractans, quod docuerat in quarto, loco supra citato, & quæst. 60. art. 2. ad tertium, negat, peccare mortaliter Iudicem Ecclesiasticũ, qui in statu peccati mortalis iudicium dicit, vel alios actus iurisdictionis exercet, qui nõ sunt speciali consecratione sanctificati. De actu vero prædicationis nunquam D. Thom. expresse retractauit, quod in

quarto docuit: à paritate autem rationis credi potest ita sensisse. Quod tandem opinatus est Caietan. in dicto opusc. 10. tom. 2. & idem tenet Soto in 4. dist. 1. quæstio. 5. artic. 6. & Medina dicto Codice de Pœnitentia, tract. 1. quæstio. 5. Ratio autem est sæpe insinuata: quia nulla est lex positiua diuina, vel humana, in qua possit huiusmodi obligatio fundari, neque etiam sola naturali ratione satis conuinci potest: nam in primis munus prædicandi, licet maxime pertineat ad pastores animarum, quia ratione officij & iurisdictionis ex diuino præcepto habent hanc curam & obligationem, vt indicauit Concilium Tridentinum, sessione 23. c. 1. de Reformatione, tamen proprie non est actus alicuius Ordinis, sed solum est quædam actio honesta, quæ ex suo genere pertinere potest ad charitatem, vel misericordiam, vel etiam ad iustitiam: potest autem actio exterior, etiam si ex obiecto sit optima & honestissima, fine peccato exerceri ab homine existente in habituali peccato. Nam, quod persona operans sit in gratia, non est circumstantia talis actionis, nisi quando speciali modo est sanctificata, & consecrata, vt de ministerio sacramentorum dictum est. Atq; hæc ratio eodem modo procedit de actu corrigendi, iudicandi, ac similibus. Hæc autem doctrina intelligenda est per se, ac præcise ex vi talis status: nam per accidens interuenire potest peccatum mortale, vel ratione scandali, quando peccatum est publicum: ratione cuius Verbum Dei quodammodo fit contemptibile, & inefficax, nam exemplum magis mouet, quam verbum: vel etiam ratione contemptus, vt si quis ex contemptu Verbi Dei, & fructus eius pro nihilo ducat in eo statu prædicare: Vel deniq; si tale peccatum non solum sit defectus ipsius personæ, sed etiam redundet, & influat in ipsum actum prædicationis, abutendo concione (vt Caiet. inquit) tanquam prophana declamatione, in qua doctrina fere conueniunt citati authores.

SECTIO IV.

Vtrum qui ministrat sacramentum, cum non sit ad hoc munus ex officio deputatus, teneatur illud ministrare in statu gratiæ.

PRima sententia affirmat, esse huiusmodi præceptum & obligationem, atque adeo peccare mortaliter eum, qui quauis occasione, aut quouis modo sacramentū quodlibet in peccato mortali ministrat. Ita refert Durand. in 4. dist. 5. quæst. 2. nu. 6. qui licet dicat, durum esse, hanc obligationem imponere, solum tamen videtur excusare huiusmodi ministrum, quando necessitas est in causa, vt ipse non aduertat statum conscientiæ suæ. Quæ ratio communis est cuilibet ministro consecrato etiam ex officio ministranti, vnde non tollit obligationem per se, atq; in hoc videtur etiam inclinare Palud. ibi. q. 2. art. 2. & Capreolus ibi, quæst. 1. art. 1. concluſ. 4. & art. 3. in defensio. eiusdem conclusionis, & Adrianus q. 3. de Baptismo. 2. parte illius in fine, licet non satis explicet mentem suam & similiter Angelus in summa, verbo, Baptismus. 5. num. 10. dicit, eum, qui baptizat ob necessitatē fine solemnitate in peccato mortali non peccare mortaliter, si non aduertit, & considerat statum suū: vnde indicat, si aduertat teneri ad contritionem præmittendam. Non tamen explicant hi authores: an huiusmodi homo, per se loquendo, teneatur aduertere, & discutere conscientiam, vt in statu gratiæ conferat sacramentum, & non in alio: si tamen consequenter loquantur, hoc videntur esse dicturi: quia, si quando aduertit huiusmodi homo se esse in peccato mortali, tenetur se ad gratiam præparare, vt digne ministret: ergo simpliciter ac per se ad hoc tenetur: nam aduertentia hęc non ponit obligationem ministrandi in gratia, sed supponit illā. Qua posita, ex vi illius tenebitur homo considerare, an sit debito modo dispositus ad sacramētum ministrandum. Atque ita explicata hac sententia, iuxta illam nulla erit differentia inter ministrum consecratum vel non consecratum, solemniter aut priuatim, ex officio vel ob necessitatem ministrantem. Et pro eadem sententia solet referri Nauarrus de Pœnitentia distinctione quinta, in principio, nu. 33. quia fine limitatione dicit esse peccatum mortale, ministrare sacramentum in statu peccati mortalis. Atq; eodem modo loquitur de ministrante Baptismum in summa cap. 22. num. 6. ibidem tamen numer. 3. cum dixisset, peccare mortaliter eum, qui in peccato mortali sacramentum ministrat, limitationem addidit saltem solemniter. Potest autem hæc sententia suaderi primo, argumento Durandi. Quia nullus ministrat sacramentum etiam si laicus sit, & in necessitate ac priuatim ministret, quin illud faciat vt minister Christi ad hoc institutus: ergo tenetur illud in gratia ministrare, cum semper possit se disponere, & saltem contritionem præmittere. Consequentia probatur, quia est eadem radix obligationis, nempe sanctitas actionis sacramētalis, & reuerentia illi debita, ac principali agenti, cui conformari debet minister, qui, vt minister eius operatur. Antecedens autem probatur, quia implicat aliquem operari sacramentum, & non operari illud, vt ministrum Christi. Tum quia necesse est, Christum esse, qui principaliter confert sacramentum & effectum eius: ergo necesse est, omnem illum, qui sacramentum confert, id facere, vt ministrum Christi. Tum etiam, quia nullus potest conferre sacramentum, nisi à Christo habeat potestatem, & ab eo institutus sit ad illud ministerium, quia omnia, quæ sunt de necessitate sacramenti, quorum vnum est minister, oportet vt sint à Christo instituta: ergo semper, qui dat sacramentum, operatur, vt minister Christi.

Probatur hæc sententia prima.

Secundo argumentor, quia si tunc cessat hæc obligatio, vel id est ob necessitatem susципientis, vel ob defectum solemnitatis Ecclesiasticæ, vel quia minister priuatim dans sacramentum, nō est ad hoc munus specialiter consecratus. Sed ex nullo istorum capitum sumitur sufficiens ratio: ergo. De Primo res est clara, quia necessitas susципientis non impedit, quo minus sancta sancte tractari debeant: alias sacerdos baptizans solemniter infantem iamiam animam agentem, non teneretur in gratia sacramentum illud ministrare, & similiter sacerdos ministraturus sacramentum Pœnitentiæ, aut Eucharistiæ huiusmodi existenti in necessitate & extremo mortis periculo, non teneretur in statu gratiæ, id agere: quæ omnia sunt aperte falsa ex omnium sententia: ergo necessitas susципientis non excusat. Neq; est vlla ratio, cur excuset, cum illa non obstet, quo minus minister possit se præparare, & debito modo fungi officio suo. De secundo capite, scilicet solemnitate Ecclesiastica videtur etiam res clara: tum, quia illa solemnitas est accidentaria: obligatio autem sancte ministrandi sacramētum est per se, & intrinsece oritur ex substantiali ritu, & sanctitate ipsius sacramenti. Vnde in antiqua Ecclesia, quando initio dabatur sacramentum, verbi gratia, Baptismi, solo simplici ac essentiali ritu, non erat minor obligatio ministrandi illud in statu gratiæ, quam nunc sit, vt patet ex omnibus rationibus factis sectione præcedenti, quæ absolute procedunt ex vi ipsius sacramenti. & substantiæ eius, seclusis his circumstantijs. Eo vel maxime, quia hæ ceremoniæ accidentariæ parum addunt sanctitati & grauitati ipsius sacramenti, nō ergo potest ex eis oriri obligatio sub mortali culpa, si ex vi solius sacramenti non oritur.

Dices, non oriri ex solis cæremonijs ab Ecclesia adiunctis, sed ex sacramento coniuncto talibus cæremonijs, nam hoc totum aliquid maius est, quam sacramentum nudum. Sed hoc non satisfacit, nam

cum

cum tota hęc solēnitas accidentalis, sit veluti extrinseca, & per se non attingat sanctificationem animę, & non fiat à sacerdote, vt ab instrumēto Christi, eo modo quo fit sacramentum, nō videtur illa per se postulare ministri sanctitatem, vt sine peccato fiat: ergo, si sacramentum per se ad hoc nō obligaret, propter solemnitatem illam adiunctā, hanc obligationem non induceret. Vnde, si sacerdos ministraturus solemniter Baptismū, inciperet in peccato mortali cæremonias eius peragere, cum proposito tamē procurandi contritionē, & habendi illam, priusquā subsistantiam sacramenti perficeret, non videtur peccare mortaliter, etiā si omnes exorcismos & alia quæ præcedunt, in peccato mortali faciat dūmodo, prius quam abluat, & verba formæ proferat, conteratur: è contrario vero ministrās sacramentum Pœnitentię in peccato mortali, mortaliter peccat, quamuis ibi nulla fere sit solemnitas, nec accidentalis ritus. Et idē fere est, in dispensatione Eucharistiæ ex præconsecratis. De tertio capite, scilicet, consecrationis ministri, q̄ necillud etiam ad excusandum sufficiat, patet: quia hæc obligatio per se nō oritur ex consecratione ministri, sed ex sanctitate sacramēti, & principalis agentis, qui est Christus, & reuerentia illis debita, quam non minus debet minister, non consecratus, quam consecratus, & facile potest illam exhibere, cū possit se ad gratiam præparare. Vnde licet in hoc genere fortasse magis peccet, per se loquendo, minister consecratus in hoc delinquens, propter sanctiorem statum quem habet, & maius auxilium: non est tamen cur alius omnino excusetur, cum ipse etiam sit minister Christi. Et confirmatur, quia alias contrahentes Matrimonium in mortali peccato, non peccarent mortaliter, sacramentū illud in peccato ministrando, & sacerdos quandocūq; aliquid ageret, ad quod non esset per se necessaria consecratio, non teneretur in gratia id operari: & ita licet dispensare Eucharistiā in peccato mortali, non peccaret mortaliter, dummodo illam nec conficeret, nec sumeret: quia ad illud ministerium non est necessaria consecratio, cum fieri possit à Diacono, vel etiam ab inferiori clerico, vel laico in necessitate.

Conclusio. Nihilominus dicēdum est, eum, qui ob necessitatem priuatim ministrat sacramentum, non vt ministret ex officio, sed eo modo, quo laicus potest illud ministrare, non teneri se præparare ad gratiam, vt illud ministret, & consequenter nec peccare mortaliter, illud ministrando in peccato mortali, siue suum statum aduertat, siue non. Hæc est sententia D. Tho. hic quæst. 64. art. 6. ad 3. & in 4. distin. 24. quæst. 1. ar. 3. quæstiunc. 5. Richar. in 4. distin. 5. art. 3. q. 3. Syluestri verbo Baptismus, n. 4. Caietani & Soto hic, & fere nullus ex authoribus in priori sententia citatis ausus est eam simpliciter docere. Fundamentum huius sententiæ est, quia hæc obligatio sub peccato mortali, disponendi se ad gratiam, propter sacramentum conficiendū, non oritur ex sola sanctitate sacramenti per se consideratā: neq; ex eo, quod Christus in eo opere est principalis operans: sed præter hæc, quæ multum ad hanc obligationem conferunt, oportet adiungere, quod is, qui dat sacramentum, in ipso modo ministrandi se gerat, vt persona specialiter & ex officio deputata & consecrata ad illud munus: atque adeo, quod in eo opere se exhibeat publicum Christi, & Ecclesiæ ministrum. Ratio autem huius est, quia cum huiusmodi minister per se & ex officio sit ad hoc munus institutus, & spiritualia subsidia recipiat accommodata ad hoc munus pro dignitate exercendum, ideo merito obligatur, vt cum debita dispositione & sanctitate id faciat, & ideo quando aliter facit, grauem irreuerentiam & inordinationem committit: at vero quando priuatæ personæ permittitur sacramātum dare ob necessitatem, non tam illi commissa censetur administratio sacramenti, quam concessa, vt subueniat necessitatem patienti, & ideo non debuit tantum onus illi imponi, sed satis est, quod sine contemptu, & cum debita fide, & exteriori reuerentia sacramentum administret: tunc enim cessat illa specialis deformitas, quia huiusmodi ministro solum, veluti per accidens permittitur tale ministerium. Confirmatur, quia hæc obligatio disponendi se ad gratiam propter sacramentum ministrandum non est tam clara & euidens, vt extendi debeat sine magno fundamento, & non potius restringi: ergo satis est, si eam admittamus in his ministris, qui per se & ex officio ad hoc sunt consecrati, præsertim cum decreta Ecclesiastica, quæ hanc obligationē declarant, de his solum ministris loquantur, & naturalis ratio, in qua potissimum hoc præceptum fundari debet, iudicio sapientum in his habeat specialiorem vim, quam in alijs.

Ad fundamentum ergo Durandi respondetur, laborare in æquiuoco: verum est enim nullum posse ministrare sacramentum, nisi ex institutione Christi, & virtute eius: nihilominus tamen quidam sunt per se & ex officio ad hoc munus deputati & consecrati: & hos vocamus ministros ex officio, & propria Christi instrumenta, quibus incumbit specialis obligatio se conformandi in sanctitate suo principali agenti, cuius vicem gerunt. Alij vero, quibus solum ex accidenti & ob necessitatem hoc munus permittitur, nō grauantur hoc onere, quia per se ad illos nō pertinet hæc cura, & administratio. Ad secundum argumentum concedo, ex primo & secundo capite non sumi sufficientem rationem, sed potissimum ex tertio: vt declaratum est, nec ratio ibi facta contrarium suadet, nam licet hæc obligatio oriatur ex sanctitate sacramenti, & principalis agentis, tamen non oritur respectu cuiuscunque, sed respectu illius, qui per se est ad hoc munus deputatus & consecratus, nam licet omnes teneantur debitam reuerentiam sacramento exhibere, & authori eius: non tamen idem modus reuerentiæ ab omnibus exigitur, sed ab vnoquoque iuxta capacitatem & statum suum. Ad confirmationem, quoad priorem partem de ministro sacramenti Matrimonij posset negari sequela, & dici: in illo sacramento ipsos contrahentes esse per se, & ex primaria institutione ministros illius, & ideo non solum recipiendo, sed etiam ministrando illud in peccato mortali, grauiter peccare. Secundo vero respondeti potest cum Soto in 4. distin. 1. quæst. 5. ar. sexto, in vltimis verbis, concedendo sequelam: quia illi non sunt ministri consecrati ad illud munus, sed solum illis concessum est necessitate quadam: quia oportuit, materiam & formam sacramenti in ipsomet contractu constitui: contractus autem fieri non poterat, nisi per consensus expressos ipsorum contrahentium. Si ergo in peccato mortali contrahant, peccant grauiter, sacramentum indigne recipiendo, & illius effectui obicem ponendo: non tamen proprie ministrando. Neque etiam peccat sacerdos, qui assistit vt Ecclesiæ ministret, & contrahentes benedicit, etiam si hoc faciat in statu peccati: quia ille non ministrat sacramentum, sed solum adhibet accidentalem cæremoniam, vt notauit Paludanus in 4. dist. 5. q. 2. nu. 22. Ad aliam partem illius confirmationis distinguendum est, quid sit, consecrationem nō esse per se necessariam ad aliquem actum, si enim dicatur non necessaria, quia sine illa potest interdum ille actus fieri validè, & cum fructu: in hoc sensu negatur, ex dictis sequi, omnē actionem ad quam non est simpliciter necessaria consecratio, posse à sacerdote licite fieri extra statum gratiæ: alioquin etiam posset sacerdos licite baptizare solemniter in statu peccati. Alio ergo modo dicitur consecratio per se necessaria ad aliquem actum, vel dispensationē sacramenti, quia, per se loquendo, minister consecratur ad illum actum seu ministeriū, quod propterea exerceri non potest tanquam à ministro publico, nisi ab eo, qui est ad illud consecratus: & hoc modo non solum confi-

Quomodo peccet in mortali contrahentes matrimonium.

Ministrare Eucharistiā in mortali, mortale peccatum est.

cere, sed etiam dispensare Eucharistiã per se sit à ministro consecrato: & ideo, si in peccato mortali fiat, graue peccatum erit: vt inferius latius suo loco dicemus cum D. Th. infra q. 82. art. 9. vbi absolute dicit, esse peccatum mortale ministrare illud sacramẽtum in peccato mortali, quamuis Paludan. supra excipiat casum necessitatis, de quo ibi videbimus.

Atq; hinc aperte sequitur, peccare grauiter sacerdotem, qui sacramentum Pœnitentiæ ministrat in peccato mortali, etiam si suscipiens sit in quacunque necessitate, quia semper ille actus est proprius Ordinis sacerdotalis, & necessitas suscipientis est impertinens ad excusandum, vt recte probat argumentum supra factum: & omnes Theologi vno ore fatentur. Atque idem maiori ratione dicendum est de ministrante Extremam Vnctionem, Confirmationem, aut Ordinem, quæ sunt sacramenta minoris necessitatis, & proprij actus Ordinis sacerdotalis. Aut Episcopalis consecrationis. De sacerdote vero ministrãte Baptismũ sine solemnitate in casu necessitatis, potest esse nonnulla dubitãdi ratio, quia licet in modo ministrandi, ita ministrare videatur sicut laicus posset ministrare, nihilominus ratione suæ consecrationis habet speciale ius ad illud munus: propter quod præferendus est cuiuis alteri, videtur ergo se gerere vt minister ex vi consecrationis ad id deputatus. Nihilominus D. Tho. supra, quem alij sequuntur, idem sentit de sacerdote, quod de laico eo modo baptizante, quia reuera tunc non baptizat, vt minister ex officio, sed subuenit necessitatem patienti, eo modo quo laicus posset illud facere. Quod autem sacerdos sit præferendus laico in eo ministerio, non est sufficiens signum, quod operetur vt minister ex officio, quia etiam vir est præferendus fœminæ, & clericus in quouis Ordine constitutus laico, quia ad reuerentiam sacramenti hoc spectat, & quia in vniuersum rerum spiritualiũ administratio ad sacerdotes pertinet. Maior posset esse dubitatio, si extra casum necessitatis, sacerdos baptizaret paruulum priuatim, eodem modo, ac si esset in necessitate constitutus. Dicendum vero est, tunc peccare quidem grauiter, vel vsurpando ius, ad baptizandum, quod non habet, vel baptizando modo indebito, iuxta ea quæ dicemus sectione sequenti: tamen supposito hoc peccato, non committere speciale peccatum mortale ex eo, quod nõ se præparet ad gratiam, vt sic ministret, quia de facto hic & nunc non se gerit, vt ministret ex officio, & ideo de facto cessat alia obligatio, quamuis hoc ex culpa nascatur.

Sacerdos baptizans in peccato sine solemnitate, non peccat.

SECTIO V.

Vtrum teneantur ministri sacramentorum in sacramentis ministrandis Ecclesiasticum ritum seruare, & quomodo in hoc peccent.

HÆc sola dubitatio superest, circa obligationes ministrorum, quæ in ipsis absolute considerantur sine respectu ad suscipientem. In qua non est sermo de ritu substantiali à Christo instituto. De quo in secunda sectione diximus. Sed de accidentali ab Ecclesia superaddito. De quo hæretici huius temporis, qui non omnino reijciunt has cæremonias, vt superstitiosas, ad summum illas admittunt, vt voluntarias, & non necessarias. Quia intolerabile (inquiunt) est, de his humana præcepta tradere, & legem libertatis, legem seruitutis efficere. Sed est hæresis manifesta, contra Ecclesiasticam potestatẽ à Christo traditam, & contra vsum ac traditionem eius. Est etiam hic error contra naturalem rationem, quia in omni republica necessarium est, vt in rebus sacris tradendis seu perficiendis sit aliqua forma præscripta, vt cum debito honore ac reuerentia fiant.

Conclusio 1. Quapropter dicendum est primo, esse in Ecclesia præceptum ministris sacramentorum impositum, vt ea non ministrent, nisi seruata solemnitate & cæremoniis ab Ecclesia institutis. Conclusio est de fide: definita in Concilio Tridentino, sessione septima, canone vltimo, de sacramentis in genere. De qua multa diximus supra, disputatione decima quinta: vbi ostendimus, esse in Ecclesia hanc potestatem. Quod vero hac potestate fuerit Ecclesia vsa tradendo hoc præceptum, ex ipsa consuetudine constat, & ex sensu omnium fidelium, & ex multis decretis, quæ suis locis afferemus. Hoc enim præceptum non est vnum generatim datum de omnibus sacramentis, seu cæremoniis eorum, sed est obligatio consurgens ex variis præceptis latis in singulis sacramentis, iuxta modum, & ritum vnicuique proprium.

Conclusio 2. Dico secundo, Contemptum huius præcepti semper esse peccatum mortale, transgressionem vero eius absque contemptu, non semper, sed pro materiæ grauitate. Hoc constat ex generali doctrina de omnibus præceptis, quæ hic est specialiter applicanda. Et prudenter est discernendũ, quid sit contemptus: Proprie enim in præsenti materia, si quis negligeret aliquas Ecclesiasticas cæremonias obseruare in sacramentorum administratione, existimans illas esse vel omnino superfluas, vel impertinentes, aut aliquid huiusmodi, ille proprie diceretur, contemnere cæremonias Ecclesiasticas, & grauiter peccaret, etiam si leuiores cæremonias hoc animo negligeret, quia magnam faceret iniuriam Ecclesiæ: atque indigne de spiritu, quo huiusmodi cæremoniæ institutæ sunt, sentiret. Si autem aliquis negligens sit in huiusmodi cæremoniis, solum ex quadam fragilitate, quamquam sciens & videns faciat, non dicetur proprie contemnere, etiam si forte huiusmodi culpam leuiorem reputet, & ideo frequenter & facile illam committat. Non excusabitur tamen à graui culpa, si cæremonias præceptas, & consuetudine Ecclesiastica receptas, hoc modo omittat in graui materia, quia præceptũ hoc ad virtutem religionis pertinet, cuius obligatio ex suo genere grauis est. Quæ autem sit in hoc negotio censenda materia grauis quæ vero leuis, prudenti arbitrio relinquendum est, potius quam certa regula definiendum: & in singulis sacramentis id explicabitur commodius. Generaliter tamen aduertere possumus, cæremonias institutas propter sacram significationem esse grauiores, & culpabilius omitti, quam quæ propter solam ornatum & decentiam quandam institutæ sunt: & eadem proportione, quarum significatio est altior, grauiores censebuntur, præsertim si cum significatione habeant aliquem spiritualem effectum. Ex his vero, quæ ad decentiam pertinent, circumstantia loci, & temporis præscripti, per se loquendo, solent graues existimari, quia hæ circumstantiæ multum spectant ad exteriorem ornatum, & publicam solẽnitatem & existimationem, quod in his circumstantiis plurimum obseruandum est. Addendum deniq; est, hanc obligationem esse humanam: & ideo, per se loquendo, minorem esse, quam quæ oritur ex diuino præcepto: & interdum posse cessare ob necessitatem vrgentem, sicut patet in Baptismo. Quomodo autem in cæteris sacramentis hoc obseruandum sit, in propijs locis dicemus.

DISPVTATIO XVII.

De præceptis pertinentibus ad eos, qui sacramenta suscipiunt.

HÆc disputatio erit breuissima, quia de hac obligatione in genere sumpta pauca authores dicunt. Possumus autem illam ad duo capita reuocare: vnum est de obligatione vtendi, seu suscipiendi sacramenta: aliud de obligatione pertinente ad modum illa recipiendi.

SE-

SECTIO I.

Vtrum sacramentorum vsus sit in præcepto.

SVperius in Commentario articuli quarti, quæstionis sexagesimæ quintæ, duplicē necessitatem sacramentorū distinximus: medij videlicet, & præcepti, priorem ibi explicauimus, posteriorem vero in hunc locum remisimus. Quia vero præcepta dantur de actibus in particulari seu in specie, hic vero de sacramentis in genere disputamus, pauca possunt de huiusmodi necessitate prouenient ex præcepto in genere dici.

Obligatio præcepti duplex.

Breuiter ergo aduertendum est: duplicem posse intelligi obligationem præcepti: vna est per se: altera per accidens seu propter aliud. Prior est, quando sacramentum absq; alio extrinseco fine propter suam vtilitatem seu effectum, præceptum est, quomodoest necessarium confiteri semel in anno, aut communicare in Paschate: posterior obligatio intelligi potest, si contingat vsum sacramēti esse necessarium ad extrinsecum finem, vt verbi gratia, ad vincendam tentationem, vel vitandum scandalum, vel subueniendum proximis, aut aliquid huiusmodi.

De sacramētorum vsu, diuino & humano iure præceptum.

Dicendum est ergo primo, Sacramētorum vsum, tam diuino iure, quam Ecclesiastico præceptū esse. Hæc assertio eodem fere modo explicanda est, quo necessitatem medij declarauimus. Non est ergo intelligenda distributiue, sed indefinite: non enim nūc definire volumus quæstionem illā, an omnia sacramenta præcepta sint diuino iure vel Ecclesiastico, quæ in quibusdam clara est: in aliis magnam habet difficultatem. De Baptismo enim certa res est, impositum esse illius præceptum omnibus adultis, qui soli sunt præcepti capaces: & eadem certitudo est de sacramento pœnitentiæ, respectu eorum, qui post Baptismum mortaliter peccauerunt, nam vtrumq; ex his sacramentis, est medium necessarium ad salutem: at vero præcepta potissimum dantur de his medijs necessarijs, vel potius ipsamet necessitas medij in huiusmodi actibus adultorum, necessario supponit præceptum, vt supra tetigimus. Et hoc satis esset ad veritatem conclusionis positæ: quia vt indefinite verum sit, vsum sacramentorum esse in præcepto, satis est, quod aliqua sacramenta sint in præcepto. Vtra hæc vero certum etiam est, vsum Eucharistiæ esse in præcepto, & de Ecclesiastico quidem, de fide est: de diuino autem res est controuersa: quamuis probabilior sit sententia, quæ id affirmat. De Confirmatione vero & Extrema vnctione, vtrumq; est dubiū: vt suis locis tractabimus. Tandem de Ordine, & Matrimonio constat, non esse data præcepta, quæ singulos obligent regulariter aut moraliter loquendo: quia hæc sacramenta nec singulis necessaria sunt, nec propter vtilitatem singulorum sunt per se instituta: est tamen in Ecclesia præceptum, communitatē obligans, ne in ea desint sacerdotes: nec Christiana cōiugia, ad conseruandam ipsam Ecclesiam necessaria. Atque ex his potest facile reddi generalis ratio conclusionis: nam sacramenta instituta sunt à Christo, vt animarum medicinæ, & remedia valde necessaria ad salutem fidelium, & conuenientem totius Ecclesiæ gubernationem: ergo oportuit illis adiungi præceptum.

Obligatio ad vsum sacramenti sæpe oritur ab extrinseco.

Dico secundo: Huiusmodi sacramentorum vsum sæpe posse cadere sub obligationem ex fine vel circumstantia extrinseca, etiam tunc, quando proprium sacramentorum præceptum non obligat. Probatur: quia licet sacramenta habeāt proprios & quasi intrinsecos fines, propter quos præcipi possunt, tamen etiam possunt esse valde vtilia, vel moraliter necessaria ad alios fines per accidens occurrentes: ergo potest in ea cadere obligatio, quasi extrinseca, seu per accidens. Exemplis res facile declaratur: nam fieri potest, vt aliquis tentatione aliqua vrgente, teneatur ad illam vincendam vel confiteri, aut communicare, si diuturna experientia moraliter certus sit, solere se à tentatione superari, quando huiusmodi remedium omittit. Item ad communionem dandam proximo in necessitate existenti, potest obligari sacerdos, vt Eucharistiam conficiat: & consequenter, vt ipse communicet. Quod si conscientiam peccati mortalis habeat, ex consequenti obligabitur confiteri, & sic de aliis. Ex quibus exemplis intelligere licet, hanc obligationem, quam per accidens vocamus, oriri ex illa virtute, ad quam pertinet actus, propter quem vsus sacramenti existimatur necessarius, vt si sit ad vincendam tentationem libidinis, erit obligatio ex castitate: si ad subueniendum proximo, erit ex charitate: & frequentius oritur hæc obligatio ab hac virtute, quæ vniuersalior est. Interdum vero, licet raro, potest oriri ex iustitia, vt in parocho, qui tenetur Missam facere, vt omittam obligationem valdè extrinsecam, quæ ex voto oriri potest. Denique hinc etiam intelligitur, quando obligatio recipiendi sacramentum est huius posterioris generis, omissionem eius non esse speciale peccatum religioni sacramentorum contrarium: quale erit, quando omittitur proprium præceptum sacramenti, sed esse peccatum vel circumstantiam peccati contrarij illi virtuti, vnde orta est obligatio, vt si orta est ex necessitate vincendi tentationem carnis, omissio sacramenti habebit malitiam castitati contrariā: quia vel ea occasione homo lapsus est, vel morali periculo se exposuit: si vero ratio obligationis fuit proximi necessitas, omissio eius erit contra misericordiam. Atque in his casibus & similibus, omissio hæc non est peccatum distinctum ab illo, quod contrarium est virtuti, vnde obligatio oritur: sicut in simili dictum est, disputatione præcedenti: sectione tertia.

Cuius generis sit talis obligatio, & eius omissio.

SECTIO II.

Vtrum grauiter peccent, qui sacramenta indigne recipiunt.

IN modo recipiendi sacramenta duo possunt considerari. Vnum est ex parte ipsius sacramenti, scilicet, quod vere, integre, & cum debitis circumstantiis fiat: aliud est, ex parte effectus sacramenti: & consequenter ex parte dispositionis suscipientis, quæ ad effectum est necessaria.

Quæ necessaria sunt & ad substantiam sacramenti, & ad decentem modum recipiendi, adhibere tenetur recipiens.

Dicendum est ergo primo, hominem, qui sacramentum suscipit, obligari ex præcepto ad exhibenda ea omnia, quæ ex parte illius necessaria sunt ad valorem & substantiā sacramenti: & ad eas etiā circumstantias, quæ vel ex natura rei, vel speciali Ecclesiæ præcepto necessariæ sunt ad decentem modum recipiendi sacramentum. Tota hæc conclusio est fere ex terminis euidens. Et prior quidem pars constat ex dictis in simili de obligatione ministri. Nam cooperatio suscipientis est in suo genere necessaria, vt sacramentum fiat: ergo tenetur ipse adhibere suum concursum necessarium, alioqui nō esset sacramenti susceptio, sed illusio & irrisio sacramenti, grauisq; & iniuriosa Ecclesiæ deceptio. Hic autem concursus generalis omnibus sacramentis est, quod recipiens habeat intentionem debitam formalem, vel virtualem recipiendi sacramentum: tenetur ergo ex præcepto illam habere, & grauiter peccaret, si absq; tali voluntate accederet. Deinde huc spectat, vt nullus accipiat sacramentū, cuius est incapax: vt si fœmina vellet ordinari, aut Professus, vel Ordinatus in sacris, vxorem ducere, aut homo sanus vngi. Nam in his & similibus casibus fit speciale peccatum sacrilegij contra reuerentiam debitam sacramento. Præterea, quando recipiens adhibet aliquē concursum actiuum, ex vi huius obligationis, teneturita illā exhibere, vt sacramentum fiat, vt in sacramento Pœnitentiæ debet integre confiteri, & cum dolore: in sacramento Ordinis debet tangere calicem, verbi gratia, &

tia,& nunc in sacramento Matrimonij tenetur non exhibere consensum, nisi coram parocho & testibus. Posterior pars per se etiam satis clara est. Nam supposita sacramenti sanctitate & religione, ipsa ratio naturalis dictat esse decenter, & cum debita veneratione suscipiendum. Leges autem Ecclesiasticæ, quæ ad ritum sacramentorum pertinent, quamuis præcipue ad ministros attineant, interdum vero recipientes per se obligant, vt verbi gratia: quod ieiuni communicent, & si quæ sunt similes. Imo præcepta, quæ de his ritibus ministris imposita sunt, possunt quodammodo redundare in recipientes, quatenus non debent sacramenta suscipere, nisi à ministris, qui debito modo & seruato Ecclesiastico ritu ea dispensent, quamuis hæc obligatio ea solum ratione possit recipientes obligare, qua tenenturnō participare nec communicare alieno peccato, nec ministrum ad peccandum inducere: quia per se & directe hæc cura ad eos non pertinet: & ideo de hac obligatione iudicandum erit iuxta principia & regulas, quas disputatione sequenti trademus.

Suscipiens sacramentū debet esse ita dispositus, vt sit capax effectus principalis.

Dico secundo, recipiens sacramentum tenetur ita dispositus ad illud accedere, vt sit capax principalis effectus eius, qui est gratia sanctificans: cui effectui obicem ponere, semper est peccatum mortale, nisi propter ignorantiam inuincibilem aliquis excusetur. Conclusio est cerra ex communi Theologorum doctrina, & vniuersali Ecclesiæ consensu. Quod enim ait Paulus de Eucharistia 1.ad Cor. 11. Qui indigne manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ad omnia sacramenta applicari potest. Nam qui indigne illa sumit, non diiudicat inter ea & elementa vacua & egena. Atque hinc sumitur ratio conclusionis: Prima, quia cum hæc sacramenta sint instituta, vt sint efficacia gratiæ signa, qui illa recipit, ponendo obicem huic effectui, quantum in se est, inanem & falsam reddit eorum significationem: & ideo graue sacrilegium committit. Secunda, quia sancta debent sancte tractari: & ideo si in dante hæc sacramenta gratia postulatur, multo magis in recipiente: quia propinquius, & (vt ita dicam) intimius concurrit ad sacramentum, cum ipsi quodammodo adhæreat, & in ipso recipiatur.

Gratia non est in omnib. Sacramentis dispositio necessaria.

Sed obseruanda sunt nonnulla circa hanc doctrinam. Primum enim non dixi teneri, qui sacramentum recipit, ad accedendum in gratia, sed ad accedendum ita dispositum. vt effectum gratiæ possit recipere: quoniam dispositio gratiæ non est in omnibus sacramentis ex præcepto necessaria: nam illa, quæ instituta sunt ad dandam primam gratiam, quę dicuntur sacramenta mortuorum, scilicet, Baptismus, & Pœnitentia, non prærequirunt gratiam, vt dispositionem, quia non debent necessario præsupponere effectum ad quem ordinantur. Solum ergo requirunt talem animi dispositionem, seu dolorem de peccatis, qui ad obicem gratia tollendum sufficit: & tunc non dicetur proprie aliquis recipere sacramentum in peccato mortali, quia licet toto antecedenti tempore sit in eo statu, tamen in instanti, in quo sacramentum consummatur, ac perfecte recipitur, ipse recipiens iustificatur, & significatio sacramenti vera efficitur. In aliis verò sacramentis viuorum, quia per se ordinantur ad gratiam augendā, roborandam, ac iuuandam, ideo prærequirunt gratiam, & illa dispositio est ex præcepto necessaria, vt non ponatur obex effectibus talium sacramētorum. Quæ doctrina sumitur ex D. Tho. infra q. 79. art. 3. ad 2. & q. 80. art. 4. ad 2. & in singulis fere sacramentis ex professo declarabitur. Secundo locutus sum de effectu gratiæ sanctificantis. Quia licet sacramenta habeant alios effectus illis obicem ponere, licet interdum possit esse aliqua culpa: tamen per se loquendo ac secluso contemptu, non est peccatum mortale, vt verbi gratia, Baptismus præter effectum gratiæ, habet alium remittendi totam pœnam: cui ponet aliquis obicem, si accedat cum complacentia aliquorū peccatorum venialium, in quo tamen nō peccabit mortaliter. Similiter actualis deuotio est effectus Eucharistiæ, cui ponet quis obicem, si ad communicādum imparatus & distractus accedat: non tamen peccabit mortaliter, dummodo accedat sine conscientia alterius peccati mortalis, & sic de alijs. Et ratio est, quia per huiusmodi obicem simpliciter non redditur falsa significatio sacramenti, cum sacramentū vere efficiat gratiam, quam significat: nec recipitur in subiecto indigno cum sit per gratiam sanctificatum. Igitur si aliqua intercedit irreuerentia, leuis est culpa. Omitto effectum characteris: quia huic non potest recipiens obicem ponere, si velit sacramentum verum accipere, & ideo obligatio non ponendi obicem huic est actui non est distincta ab obligatione habendi debitam intentionem suscipiendi sacramentum: de qua præcedenti sectione dictum est. Atque eadem ratio est de quibusdam alijs effectibus, qui vel non pendent ex speciali dispositione recipientis, præter statum gratiæ, vel non statim dantur, sed temporibus opportunis, vt sunt verbi gratia, sanitas corporis in Extrema Vnctione, actuale auxilium in Confirmatione, Matrimonio, aut Ordine: & similes ad quos vix cognoscitur, quæ sit dispositio necessaria ex parte recipientis, aut quando, vel quomodo illis ponatur obex.

DISPVTATIO XVIII.

De obligatione non cooperandi indigne danti, vel recipienti sacramentum.

HActenus diximus de absoluta obligatione dantis & recipientis sacramentum: nunc supereſt dicendum de respectiua, quæ oriri potest in ministro ex praua dispositione petentis sacramentum: vel è conuerso: in eo qui susceperus est sacramentum ex praua dispositione illius, qui est daturus. Quæ obligatio ad eam reducitur, qua vnusquisq; tenetur non communicare alienis peccatis, seu fieri illorum particeps. Et ideo disputationem hanc subdicto titulo proposui, sub quo possunt aliæ personæ comprehendi præter dantem & recipientem sacramentū. Nam possunt alij inducere vel cooperari ad indigne dandum, vel recipiendū sacramentum. Nihilominus tamen nihil est quod circa alias personas immoremur: quia vel rarissimè peccare possent, in hac cooperatione, vel si aliquando peccant, est, quatenus aliquo modo inducunt ad malum, quorum culpa vel obligatio ex regulis generalibus de charitate & scandalo mensuranda est, & quæ dicemus de recipiente sacramentum, poterunt fere ad alias personas applicari, seruata proportione, vt in sequentibus explicamus. Dicemus ergo prius de suscipiente, quoniam materia frequentior est & vniuersalior: postea vero de ministrante.

SECTIO I.

Vtrum teneantur omnes non suscipere sacramenta ab iniquis ministris: & quomodo in hoc peccare possint.

SVppono primo, neminem posse sacramentum petere ab eo, qui non potest rite & valide dare. Probatur aperte, quia si quis petit sacramentum ab eo, qui omnino non potest illud conficere, vt si quis absolui petat à Sacerdote, qui iurisdictionem nō habet, duplici ratione peccat. Primo, quia inducit ad actū sacrilegij. Secundo, quia ipsa susceptio ficti sacramenti in se est mala, & contra rectam rationem, vt supra ostensum est. Et ideo velle seu procurare illam per se est peccatum, præter inductionem, seu cooperationem ad peccatum alterius. Quapropter nō solum committitur hoc peccatum, quando sacramen-

mentum petitur ab eo, qui non potest dare: sed etiam, si petatur ab eo, qui potestatem habet, male tamen illa vsurus est, ita vt sacramentum non conficiat, vt si quis ab Episcopo hæretico peteret ordinari, sciens illum non solere seruare substantialem ritum illius sacramenti. Ratio est eadem, quia tunc tam actio, quam receptio est sacrilega, & prorsus inutilis, perniciosamque fictionem continens. Secundo suppono, si is, à quo petitur sacramentum, potestatem habeat conficiendi illud, quoad substantiam, & rite sit illa vsurus, ita vt sacramentum factum teneat, non tamen possit licite illa vti, vel simpliciter, quia verbi gratia, prohibitus est, aut suspensus, vel aliquid huiusmodi: vel respectu petentis, quia videlicet non habet ius dandi, quia neque est pastor illius, nec facultatem habet à proprio pastore, neque ob necessitatem aut aliam similem causam censetur illi concessum tale ius: in huiusmodi casibus semper est illicitum, sacramentum petere, à tali ministro: quia cum ab aliquo petitur, quod sine peccato præstare non potest, consequenter petitur, peccatum ipsum, quod est intrinsece malum: & præterea, quando ab eo petitur, qui non habet ius dandi, præter malitiam inducendi alium ad malum, fit etiam contra obligationem, quia fideles tenentur non petere aut accipere sacramenta ab aliis, quam à suis pastoribus, vel qui ab eis habent dandi facultatem. Nam sicut pastores tenentur, non vsurpare ius alienum, ita & oues non debent, nisi à suis pastoribus sacramenta petere, vtrumque enim ad bonum Ecclesiæ regimen necessarium est, & ita vtrumque habet in ipso iure diuino & naturali fundamentum: & in his conueniunt authores statim citandi. Dices, accidere posse, vt is, qui nõ habet potestatem licite administrandi sacramentũ, sit paratus & expositus ad dandum, & fingamus esse in actuali dispensatione eius, vt verbi gratia, in altari Eucharistiam dispensando, licebitne tunc ab illo suscipere sacramentum? videtur enim in eo casu, neque esse inductionem ad malum, quia ille est expositus: neque inde augeri peccatum dantis moraliter loquẽdo: neque etiam videtur illa esse cooperatio ad actionem malam, sed ad receptionem bonam ex actione mala. Nihilominus dicendum est etiam in eo casu hoc non licere, quia, hoc ipso quod minister non habet ius dandi, vel habet illud suspensum, est directe prohibitum fidelibus, ne ab eo accipiant sacramenta: & ideo non licet eis accidere, quantumuis alter expositus sit. Ac deinde, non omnino deest, ibi cooperatio ad malum, nam licet sit minor, quam si alio modo fiat: non est tamen omnino nulla. Imo etiam est quædam virtualis petitio sacramenti. Nam qui accedit ad recipiendum, petit illud: petere autem ab eo, qui non potest dare licite, intrinsece malum est: non est ergo illa pura passio licita ex illicita actione resultans, sed est quædam cooperatio ad actionem illicitam: quæ non potest censeri leuis ex parte materiæ, eo quod peccatum dantis parum augeri videatur: quia reuera est grauis materia, cum sit integra effectio, vel dispensatio sacramenti: quæ si per se sola fieret, sufficeret ad peccatum mortale constituendum.

Difficultas ergo huius quæstionis est, quando minister, & rite & licite potest dare sacramentum petenti, tamen re ipsa non est daturus sine peccato, quamuis verum sacramentum sit daturus, an tunc licite ab eo petatur sacramentum. Et ratio dubitandi est, quia quamuis alius habeat potestatem, & ius dandi sacramentum, si tamen mihi constet, sacrilegium commissurum, illud ministrando, petendo sacramentum, sum causa illius sacrilegij, quia si ego non peterem, non fieret: ergo non licet. In contrarium vero est, quia ego peto rem licitam, quam alius licite præstare potest, & mihi vtilem, & fortasse necessariam: cur ergo priuari debeo meo commodo, & vtilitate?

In hac re variæ sunt authorum sententiæ. Prima est D. Thom. supra q. 64. art. 6. ad secundum. Et infra quæstio. 82. art. 9. qui duplicem distinguit ministrum iniquum: alium vocat toleratum ab Ecclesia, quia licet peccator sit, tamen neque est ab Ecclesia præcisus, neque à sacramentorum ministerio aliqua censura suspensus: alterum vocat non toleratum, quia est ab Ecclesia prohibitus, seu suspensus, ac præcisus. Qua supposita distinctione, duas statuit regulas generales, & sine vlla limitatione. Prima est, à ministro tolerato, quamuis iniquus sit, licitum est, petere sacramentum. Cuius fundamentum esse videtur, paulo antea tactum in ratione dubitandi secundo loco posita. Secunda est, à ministro non tolerato, non licere petere sacramentum. Cuius fundamentum esse videtur, quia ille non solum inique est daturus, sed etiam non potest licite dare. Hanc doctrinam sequitur Durand. in 4. distinct. 5. quæstio. 2. & Paludanus, quæstione 3. articul. 1. qui diserte & sine limitatione declarant, licere non solum accipere, sed etiam petere sacramentum à ministro tolerato, licet iniquus sit. Idem sentit Richard. ibi artic. 3. quæstio. 4. nam licet addat, hoc maxime licere, quando minister tenetur ex officio dare sacramentum, non tamen negat, licere etiam respectu aliorum, sed generatim etiam loquitur: idem sequitur Sylvest. verb. Baptismus 3. numer. 7.

Hæc vero tam generalis doctrina multis aliis non placet, & ideo variis distinctionibus vtuntur. Primo, Scotus eadem dist. 5. quæst. 2. art. 1. distinguit prius de ministro non tolerato. Nam in casu necessitatis licet ab eo accipere, non tamen extra illum, loquitur autem ibi specialiter de Baptismo, in articulo vero secundo distinguit de ministro tolerato. Nam aut est occultus peccator, aut publicus: & de occulto absolute affirmat licere ab eo petere sacramentum: de publico vero subdistinguit: nam vel tenetur ex officio dare, & tunc etiam licet ab eo petere: aut non tenetur, & tunc vlterius subdistinguit, nam si sit alius sacerdos, à quo sit melius, & sine peccato sacramentum dandum, non licebit à peccatore petere, si vero non sit alius, licebit. Hæc Scotus. In cuius sententia, quod de ministro non tolerato dicit, in genere sumptum verum est, & non est contrarium D. Thom. qui locutus est per se, prout materia moralis postulat, non tamen excludit accidentales casus ex necessitate prouenientes. Quæ vero, & quanta esse debeat hæc necessitas, in particulari explicandum est in variis sacramentis pro ratione necessitatis eorum, & ad materiam de censuris hoc maxime spectat, & statim nonnulla dicemus pro huius loci opportunitate.

Omisso ergo ministro non tolerato, de tolerato aliter distinguit Caiet. d. quæstio. 64. art. 8. nam vt licet ab eo sacramentum petere vel recipere, duas requirit conditiones. Prima, vt ille sit paratus ad dandum. Secũda, vt qui petit, sit in aliqua necessitate suscipiendi sacramenta: quandocunque vero hæ duæ conditiones non concurrunt, absolute & sine distinctione, negat hoc licere. Aliter Adrianus quæstio. 3. de Baptismo, distinguit, de ministro parato ad ministrandum, vel non parato: & rursus, de eo, qui ex officio tenetur ad ministrandum, vel non tenetur. Et dicit primo, à ministro iniquo, qui ex officio tenetur dare sacramentum, licitum esse illud petere sine aliqua causa vel limitatione, id est, siue ille sit paratus, siue non, & siue petens sit in necessitate, siue non: satis enim illi esse censet, quod petit ius suum in re sancta & bona. Secundo dicit, ab eo, qui ex officio non tenetur dare, nec paratus est ad dandum, & inique est daturus, numquam licere petere, etiam propter necessitatem, quia esset inducere ad malum, cum cesset ratio petendi ius suum. Tertio addit, à ministro iniquo parato ad ministrandum sacramentum, licitum esse illud petere, absq; alia condi-

ditione id est, quamuis ille non teneatur dare, nec sit specialis necessitas. Quia illa non est inductio ad malum, cum ille sit paratus. Quam doctrinam fere docuit Angelus verbo Clericus. 8. num. 2. tamen verb. Baptismus 5. num. 12. dicit licere sacramentum accipere à ministro malo tolerato, dummodo qui accipit, non inducat illum ad dandum. Eandem fere doctrinam sequitur Soto in 4. d. 1. q. 5. art. 6. ad 2. addit vero limitationem à Scoto supra indicatam, videlicet etiam si malus minister sit paratus, non esse ab eo accipiendum sacramentum, si possit recipi à bono ministro, quamuis id facere (inquit) non esset peccatum mortale. Rursus à ministro non parato dicit interdum licere sacramentum petere, etiam si ex officio dare non teneatur, dummodo grauis necessitas intercedat, qualis est in articulo mortis, vel in tempore, quo implendum est aliquo diuinum præceptum: putat enim, necessitatem implendi Ecclesiasticum præceptum ad hoc non sufficere. Nauarr. autem in sum. c. 22. n. 4. solum damnat eum, qui petit sine necessitate à malo ministro non parato, significans, ob necessitatem hoc licere. Non explicat autem qualem esse oporteat necessitatem hanc: nec distinguit de ministro, qui ex officio obligatur ad sacramentum dandum, vel qui non tenetur. Quocirca in tanta varietate iudiciorum, & distinctionũ multitudine, difficile est, moralem doctrinam in praxi seruãdam, clare, ac perspicue, & cum sufficienti fundamento proponere.

Prohibitio petendi sacramentum duplex.

Vt ergo, si fieri potest, rem totam ad pauca & vera principia reuocemus, aduertendũ est: duobus modis posse alicui esse prohibitum petere aut accipere sacramentum ab aliquo ministro. Primo directe, ex vi alicuius præcepti sibi impositi, quo prohibetur aliquis accipere sacramentum ab alio, qui secluſa tali prohibitione, haberet potestatem & ius dandi. Secundo, quasi indirecte, ex generali obligatione vitandi scandalum, seu non inducẽdi aliquem ad peccandum, nec cooperãdi peccato alterius. Prior prohibitionis modus sit per censuras Ecclesiasticas, præsertim per excommunicationẽ maiorem, per quam non solum ille, qui excommunicatur, à ministerio sacramentorum exercetur, sed etiam alij prohibentur directe, ne cum illo communicent, præsertim in sacris, & maxime in sacramentorum participatione, & hæc est prohibitio, de qua dixit Diuus Thomas, non licere sacramentum accipere ministro non tolerato, quod per se loquendo seruandum est. An vero aliquando liceat à ministro excommunicato sacramentum petere, vel accipere, non est huius loci, sed in materia de censuris tractandum est, & in materia de Baptismo dicemus, hoc licere in casu necessitatis illius sacramenti. An vero idem sit dicendum de Pœnitentia, & Eucharistia, dicetur de illis disputando. Hic solum sunt tria obseruanda, circa hunc ministrum non toleratum. Primum est iuxta

Ætate D. Tho. omnis excommunicatus fuit nõ toleratus, nunc vero secus est.

ius antiquum, quod tempore D. Thomæ seruabatur, omnem ministrum excommunicatum, fuisse non toleratum: quia omnibus prohibitum erat ab illo petere, vel accipere sacramentum, tamen post Concil. Constan. & Basilienſ. sessione 20. hanc prohibitionem moderatam esse ac limitatam ad eum, qui nominatim est excommunicatus, ac denunciatus, vel, qui est manifestus percussor Clerici, ita vt nulla tergiuersatione possit celari. Quocirca, ex vi huius noui iuris solus ille dicendus est minister non toleratus, qui hoc modo excommunicatus est, & solum respectu illius, prohibentur fideles speciali ac directa prohibitione petere, vel accipere ab eo sacramenta. Dico autem speciali ac directa prohibitione, quia ex vi legis charitatis de vitando scandalo, & generalis obligationis non cooperandi ad malum, poterunt obligari fideles ad non petendum, neque accipiendum sacramentum à ministro excommunicato quocunque modo: propter hoc solum, quod ille peccaturus est ministrando. Nam hæc obligatio cum naturalis sit, non potuit per illam Ecclesiasticam moderationem auferri, quia per illam neque excommunicatio generalis ablata est, nec prohibitio ipsi excommunicato facta, ne se sacris rebus vel ministerijs ingerat. Quando vero petere vel accipere sacramentum ab huiusmodi excommunicato tolerato sit inducere, vel cooperari ad malum, iuxta regulas statim tradendas de quocunque ministro tolerato, iudicandum est præter ea, quæ ad materiam de censuris spectant.

Num à publico concubinario possit recipi sacramentum.

Secundo est obseruandum, præter hanc prohibitionem per censuras, inueniri aliam specialẽ in iure, qua prohibentur fideles, ne à Sacerdote publice concubinario sacramenta accipiant, aut Missam audiãt, vt patet ex capit. Nullus, & c. Præter. d. 32. & ex capit. vltim. 15. quæst. 8. & in cap. Vestra, & c. vlt. de cohabitatio. Cleric. & mulierum. Quod præceptum obligasse omnes sentit D. Tho. infra quæst. 82. artic. 9. ad 3. & quodl. 11. articul. 8. & Syluest. verb. Concubinarius. §. 4. & verbo, Excommunicatio, 5. §. 7. Nauarr. in sum. capi. 25. numero 80. qui dicit, hanc esse communem sententiam Theologorum, & Canonistarum, additque hoc præceptum adhuc obligare omnes, & adducit canonem Concilij Trident. sessione 25. c. 14. de reformatione, vbi Concilium renouat omnes pœnas in sacris canonibus latas contra Clericos concubinarios. Sed quamuis fortasse hęc sententia stando in iure antiquo sit probabilior, (non enim defuerunt, qui hoc negauerint, vt constat ex Gabr. in 4. d. 13. qu. 1. art. 3. dub. 4.) tamen iam nunc probabilius existimo, hanc prohibitionem esse ablatam ex vi decreti Constantiensis supra adducti. Quod sumi potest ex doctrina Gabriel. supra. & ex his quæ tractat Adrian. in 4. in materia de Eucharistia, dub. 8. quod incipit, Viso de impedimentis, quia hæc prohibitio erat suspensio quędam, & cuiusdam censuræ genus: omnis autem huiusmodi prohibitio reuocata est per dictum Concilium ad duo capita supra posita, neque est amplius extendenda, vt latius in materia de censuris.

Ex vi hæresis non est prohibitum directe ab hæretico cipere sacramentum.

Tertio est obseruandum, hæreticum, etiam si per Ecclesiam excommunicatus non esset, præcisum esse ab Ecclesia ex vi suæ hæresis: ideoque posse vocari non toleratum ab Ecclesia, cum non sit illius membrum. Nihilominus tamen, ex vi solius hæresis, & secluſa Ecclesiæ censura, non esset directe prohibitum fidelibus ab hæretico petere vel accipere sacramentum, quia neque ex sola rei natura oritur talis prohibitio, neque in iure diuino positiuo inuenitur: Igitur secluſa censura, eodem modo, seu eodem genere obligationis erit prohibitum accipere sacramentum ab hæretico, quo à quolibet alio ministro iniquo: hæc vero obligatio tanto erit maior, quanto iniquitas hæretici maior est, maiusque periculum proprium, maiusque aliorum scandalum in communicatione cum illo. Vnde, cum moderatio Concilij Constant. generalis sit, & ad omnes excommunicatos se extendat, etiam comprehendit hæreticos. Et ideo, quamdiu illi nominatim excommunicati non fuerint, non erit specialis & directa obligatio non recipiendi ab illis sacramenta, tanquam ab excommunicatis: sed solum illa, quæ esse potest de vitando iniquo ministro in huiusmodi opere, prout explicandum iam est. Et hactenus de ministro non tolerato.

Circa aliud membrum de obligatione, quasi indirecta vitandi sacerdotem inique ministraturum, propter vitandam inductionem seu cooperationem ad malum, tota difficultas est in explicando, quando petitio vel acceptio sacramenti à tali ministro sit inductio vel cooperatio ad malum.

Quando accipere sacramentum à malo ministro sit cooperatio ad malũ

Dico ergo primo, Petere & accipere sacramẽtum à ministro, qui potest licite dare, ex malitia autẽ sua daturus non est sine peccato, non est intrinsece, ac

per

per se malum, siue ille sit minister ex officio, siue non & siue sit ad id dandum paratus, siue non sit. Probatur, quia ab illa actione ministri, quæ, vt ab illo fit, habet adiunctam malitiam, separabilis est malitia, per se loquendo: nam solum ex prauo voluntate ministri illi adiungitur, ergo, qui petit illam actionem, per se non petit aliquid malum: nec, quod necessario habeat malitiam adiunctam: ergo illa petitio ex se & obiecto suo non est mala: neque ex vi illius inducit aliquis alterum ad operandum malum, sed permittit illud malum, quod alius ex sua voluntate sola admisturus est actioni per se bonæ: non est ergo hoc intrinsece malum. Exempla sunt communia in petitione iuramenti à Gentili, qui per falsos Deos iraturus est: & in petitione mutui ab eo, qui vsuras exacturus est: nam hæc ex obiecto non sunt mala intrinsece, sed possunt bene fieri, si cum debitis circumstantiis fiant. Quin potius hæc petitio Sacramẽti ab eo, qui potest licite dare ex obiecto, non solum non est mala, verum etiam ex se est honesta, & non tantum indifferens. Quia obiectum illud ex se honestum est, & ad virtutem religionis pertinens. Et hanc existimo fuisse mentem D. Thom. imo videtur aperta sententia Nicolai Pap. d. cap. vlt. 15. q. 8. quam refert & sequitur Lucius 3. in cap. vestra, de cohabi. clericor. & mulier.

Dices, Quamuis hæc actio ex obiecto non sit mala, sed bona, tamen ex circumstantia est semper mala, quia fit cum scandalo, & dando proximo occasionem ruinæ. Respondetur ex hoc quidem capite posse actionem esse malam, non tamen semper. Quia illud scandalum potest esse interdum actiuum, interdum mere passiuum, & aliquando illa occasio censebitur moraliter data, interdum vero tantum permissa, seu ab alio accepta. Quando vero sit vnius, vel alterius modi, non requirit hic specialem regulam aut doctrinam, sed ex ordine charitatis, & ex generali obligatione vitandi scandalum, & ruinam proximi, iudicandum est: nam si commode possumus, & sine magno detrimento, auferre debemus proximo occasionem ruinæ, etiam si ex malitia vel fragilitate sua lapsurus sit: quia hoc postulat ratio charitatis: si vero id vitare non possumus sine graui incommodo ac detrimento, non obligamur, cum tanto onere ad omittendum ea, quæ nobis sunt vtilia, ne alius inde sumat occasionem peccandi ex sola sua malitia, seu libertate. Hæc igitur regula seruanda est in præsenti materia.

A ministro ex officio neque est semper licitum petere, neque ab alio semper illicitum.

Vnde infero primo, non esse sufficientem illam distinctionem de ministro ex officio obligato vel sponte sua ministrante: de neutro enim illorum potest in vniuersum affirmari vel negari, esse licitum petere Sacramentum in prædicto casu. Nam licet ipse ex officio teneatur Sacramentum dare, tamẽ si ego possum sine vllo detrimento ab alio petere, qui sine peccato dabit, lex charitatis Dei & proximi tunc obligat, vt auferam occasionem ruinæ proximi & irreuerentiæ Sacramenti, quia, licet secundum iustitiæ rigorem vnicuique liceat petere ab altero ius suum, quod sibi debet, tamẽ quando inde magnum detrimentum proximo est euenturum, & mea nihil interest, illud idem bonum obtinere ab eo, qui sponte sua, vel ex debito ipsum confert seu ministrat, charitas postulat, vt proximi in ea occasione miserear, cum id possim facere sine detrimento, & ille reuera sit in morali necessitate, seu discrimine constitutus. Dices, illum non esse in necessitate, cum sola voluntate sua peccaturus sit. Respondetur, non esse quidem necessitatem physicam: esse tamen, moralem indigentiam & miseriam satis grauem: illa ergo satis est, vt subuenire illi debeam, si commode possim. Atque eadem ratione, non est semper malum: Sacramentum petere à ministro iniquo: etiam si non teneatur ex officio dare: quia fieri potest, vt necessitas Sacramenti suscipiendi tanta sit, vt non tenear vitare ruinam alterius, cum tanto discrimine, vt patet manifeste, si sim in mortis periculo, & indigeam Baptismo, vel Pœnitentia: & idem existimo de Eucharistia: imo & de Extrema vnctione, vt ex sequentibus magis patebit.

Distinctio de ministro parato, & non parato, quatuor.

Secundo infero distinctionem illam de ministro parato, & non parato, insufficientem etiam esse ad tradendam generalem regulam: quia de neutro illorum potest in vniuersum affirmari, vel negari licitum esse petere ab eo Sacramentum. Quod enim frequenter liceat illud petere à ministro parato, licet iniquus sit, omnes sine controuersia admittunt, & est per se facile creditu: quia tunc nulla est inductio nec cooperatio, cum actio ipsa per se bona sit, & aliunde vix sit ibi aliqua occasio ruinæ: quia iam ipse cecidit eo ipso, quod paratus est. Nihilominus tamen, quod hoc etiam interdum vitandum sit, nec semper liceat, sic explicatur: quia non semper aliquis est ita paratus, quin, si alter non accedat ad accipiendum Sacramentum, vitetur in indiuidio aliquis lapsus seu peccatum aliquod: quia licet sit paratus, non tamen semper est in illa actuali voluntate, aut in actuali vsu ministrandi Sacramentum: ergo etiam si alius sit paratus, accedendo ad illum, offeretur ei aliqua materia, ex qua ipse sumat hic & nunc occasionem peccandi: ergo, si cum æquali facilitate & commoditate hoc possum vitare, teneor id facere, & propter reuerentiam sacramenti, & propter bonum proximi. Exemplum esse potest, si duo confessores sedeant parati ad confessiones audiendas, & mihi satis constet, vnum esse bonum, & alium iniquum, & cũ eadem facilitate possim alterutrum eligere, tenebor sine dubio vitare peccatum vnius, & alteri, qui bonus est, confiteri: quia saltem vitatur illud sacrilegiũ externum, & iniuria, quæ fit Sacramento, quando in re ipsa dispensatur à prauo ministro, & fortasse etiã vitabitur aliqua culpa interior, quam non committet ille qui paratus est, si confessionẽ actu nõ audiat, neque absoluat. Rursus, quod à ministro iniquo non parato frequenter non liceat petere, omnes etiam admittunt, & est facile: quia est ibi maior inductio, quæ propterea vitãda est, si commode potest. Quod autem hoc etiam non semper sit malum, constat ex ratione fundamentali supra posita: quia quod petitur per se bonum est, & potest iusta necessitas vel vtilitas interuenire, ob quam non teneatur aliquis non petere à proximo: seu non inducere illum ad id tibi præstandum, quod bonum est, & bene ab ipso præstari potest, etiam si ille nihil antea cogitaret de illo opere faciendo, neque ad id esset paratus: & quamuis ille ex voluntate sua inique id facturus sit, quia non obstante tali dispositione ministri, illud malum seu peccatum, quod ibi miscetur, non potest attribui petenti Sacramentum, tanquam cooperanti vel inducenti, seu solum dici potest illud permittere.

Dixi autem, posse interuenire iustã necessitatem, vel vtilitatem, quia vt hoc liceat, nõ existimo necessitatem extremam aut valde grauem, aut necessitatẽ implendi diuinum præceptum expectandum esse, vt Soto censuit: sed minores causæ poterunt sufficere, sicut sufficiunt in aliis actionibus humanis, quæ, nec grauiores sunt, neq; homini vtiliores, vt propter eas obtinendas, peccata proximi, non minora permittantur. Exempla sunt supra posita, de iuramento, quod licet ab idololatra postulare, non tantũ, quando ille est paratus ad iurandum, sed etiam si interdũ non sit: vt si oportet eum testimonium dicere in aliqua graui causa, & iudicio, possum illum rogare, & inducere ad ferendum veritati testimonium, eamque iuramento confirmandam, quamuis ibi non interueniat magna necessitas, sed vtilitas, vt verbi gratia, obtinendi ius meum, seu rem aliquam temporalem. ergo multo magis in hac causa, de qua agimus, sufficit aliqua rationabilis occasio, præsertim

cum ipsemet vsus sacramenti, per se sumptus maximæ vtilitatis sit. Simile argumentum sumi potest ab alio exemplo de mutuo, quod licet petere ab aliquo, qui exacturus est vsuras, etiã si paratus non sit ad mutuandum, dummodo rationabilis causa intercedat, quamuis non sit extrema vel grauis necessitas. Et ratio vniuersalis est, quia cum illa petitio ex se non sit occasio peccandi, nec sit mala, neque habeat speciem mali, non habet rationem scandali actiui, etiam respectu hominis non parati: ad vitandum autẽ scandalum passiuum non tenemur cum tanto rigore, & ideo ex rationabili causa permitti potest. Igitur hæ conditiones ministrorum, scilicet, quod teneantur ex officio ministrare, aut quod sint parati, per se solæ non sufficiunt ad regulas generales tradendas, sed vnica regula hic est ratio charitatis, & ordo, atque obligatio eius. Nihilominus tamen prædictæ conditiones non sunt contemnendæ, sed prudenter cõsideradæin particularibus actionib. Quia multum conferre possunt, vt cum minori causa vel necessitate hoc liceat. Nam quia (vt dicebam) ipsamet sacramenta sut per se valde vtilia animæ, ideo hæc ratio per se sufficiet, moraliter loquendo, vt liceat petere sacramentũ à ministro, quivel ex officio tenetur, vel paratus est etiam si in peccato sit ministraturus, si nõ est alius, qui sine peccato ministret: respectu vero alterius ministri non parati, vel nõ obligati, nonnulla maior causa erit necessaria, non tamen dubito, quin sufficiat necessitas implẽdi Ecclesiasticum præceptum Missæ audiendæ: aut cõicandi, vel vtilitas non differendi nimium vsum sacramenti confessionis, vel cõmunionis: præsertim si intercedat conscientia peccati mortalis, aut aliquid simile, quia nulla est sufficiens ratio ad coarctandã seu restringendam magis hanc facultatem.

Quã necessitas sufficiat ad permissionem peccati ministrantis sacramentũ.

Quod vt probabilius fiat, considerandum vltimo est, non esse necessarium, vt petenti sacramentũ constet, ministrum esse bene dispositum, quia hæc cura non est illi commendata, satis ergo erit, vt illi non cõstet vllum esse male dispositum. Ergo vt obligetur ad non petendum sacramentum, oportebit, vt moraliter ei constet, ministrum esse male dispositum, & cũ ea mala dispositione ministraturũ sacramẽtum: hoc autem difficillimum est iudicare, nisi vbi manifeste constet ministrũ esse in diuturna cõsuetudine, & proxima occasione alicuius peccati. Et tunc quidem maiori opus est prudentia & iudicio ad petendũ sacramentum ab huiusmodi ministro. Extra hunc vero casum, etiam si contingat, videre sacerdotem paulo ante mortaliter peccantem, potest ab illo peti sacramentum, etiam si non sit paratus, neque ex officio illud dare teneatur: quia semper potest sperari, eũ fore conuenienti modo disponendum, quod breuissimo tempore præstare potest.

Tertio colligitur ex dictis, aliam etiam distinctionem, quæ in vsu solet esse in hac materia de recipiente sacramentum ab iniquo ministro (an sit tantum accipiens, vel etiam petens) hanc (inquam) distinctionem non esse admodum necessariam. Primo quidem, quia hic tantum est sermo de adultis ratione vtentibus: nam illi solum sunt capaces huius obligationis, de qua agimus: nam si sint infantes, vel amentes, aut dormientes, clarum est non posse peccare, si eis detur aliquod sacramentum ab iniquo ministro: adulti autem vtentes ratione nunquam accipiunt sacramẽtum, quin aliquo modo petant. Deinde, quia omnia, quæ diximus, nõ solum de accipiente, sed etiam de petente, vera sunt, vt patet ex rationibus & exemplis, quibus vsi sumus. Neque de accipiente, quantumuis à petente distinguatur, potest alia regula tradi præter eam, quæ à nobis data est. Solum posset fingi casus, in quo Sacerdos iniquus, qui ius habet dispensandi sacramentum, verbi gratia, Eucharistiam, sit in actuali dispensatione eius, paratus actualiter ad dandum omnibus, qui accedunt: tunc enim ab eo recipere sacramentum, videtur acceptio fere nihil habens, admixtum petitionis. Et tunc sine vlla morali limitatione dici potest esse licitum accipere: quia ibi nulla ratio cooperationis ad malum, neque scandalum aut occasio ruinæ datur, vt facile ex dictis constat, quod quidem, licet verum sit, tamen in principiis positis continetur, & iuxta ea intelligendum est.

Nũ petẽs à ministro alterius actionem sacra, quam praue exercet.

Vltimo ex his potest obiter expediri dubium de eo, qui ministrat Sacerdoti iniquo, non petendo vel accipiendo ab illo sacramentum, sed solum deseruiendo illi in actione sacra, quam ipse praue exercet, vt verbi gratia, ministrando Missæ, quam ille dicit in peccato, vel seruiendo Episcopo Ordinanti alios in statu peccati mortalis, an in huiusmodi cooperatione aliqua culpa interueniat. Dicendum est enim, in hoc seruanda esse duo principia supra indicata: Primum, si talis sit actio, vt à Sacerdote vel Episcopo aut quolibet alio, non possit licite fieri, ministrare illi seu cooperari tali actioni semper esse malum: quia tunc non separabilis malitia ab actione: ergo, qui inseruit actioni, cooperatur actioni malæ. Item, quia si Sacerdos non potest licite illam actionem sacram exercere: vel id est, quia non habet potestatem simpliciter: vel quia non habet ius, vel quia est ab Ecclesia suspensus: quocunque autem istorum modorum contingat, est malum cooperari tali actioni: quia primum est directe sacrilegium: secundum est vsurpatio alieni iuris: tertium vero est contra obedientiam Ecclesiæ debitam. Secundum est, quãdo actio sacra per se est bona, & ab eo, qui fit, rite & recte fieri potest, & tm ex malitia eius indigne fit, nõ est per se malũ inseruire illi, sed ministrare in huiusmodi actione, vt patet ex dictis. Quia actio ex se bona est, & circũstantia malitiæ ministri est valde extrinseca, & ideo non peccat, qui Sacerdoti malo præbet vestes, aut vasa sacra ad Missam faciendam, quia ille non cooperatur malitiæ eius. Et idem est de ministrante ei in sacrificio. Verum est tamen, speculatiue loquendo, etiam hic habere locum, regulam charitatis supra positam, quod si quis commode potest vitare huiusmodi ministerium, vt alius non peccet, debet id facere: nam procedit hic eadẽ ratio. Nihilominus tamen, moraliter loquendo, vix potest hoc ad vsum applicari. Quia neque vitari commode potest hoc ministerium, neque ea de causa vitabitur peccatum, ideo non sunt huiusmodi scrupuli his ministris iniiciendi.

SECTIO II.

Vtrum teneantur semper ministri sacramentorum non dare illa indigne petentibus.

PRæcipua difficultas huius quæstionis, & maxime moralis ac practica, tractatur à D. Thom. infra q. 68. art. 4. & q. 80. art. 6. in particulari de sacramẽto Baptismi, & Eucharistiæ: quibus locis, & præcipue in posteriori ex professo tractanda hæc res est. Et ideo hoc loco solum est in genere notãdum duplex caput, vnde oriri potest hæc obligatio, iuxta dicta sectione præcedenti. Vnum est ex præcepto directe impositio ministro non danti sacramẽta indignis. Aliud est generale præceptum non cooperandi peccato alterius.

Dico ergo primo, Ministrum sacramentorum per se loquendo, proprio & speciali præcepto teneri ad non dandũ sacramenta his, qui indigne ad illa accedunt. Conclusio est communis, & certa. Probatur, quia, cui commissa est sacramenti administratio, consequenter & ex natura rei præceptum est, vt illud munus peragat, tanquam fidelis dispensator & prudens: ergo ex vi huius præcepti tenetur non dare sacramentum homini indigno. Patet consequentia, quia hoc pertinet ad fidelem & prudentem dispensationem sacramenti, & ad cultum ac reuereu-

reuerentiam ei debitam. Et confirmatur: nam hac ratione tenetur Sacerdos Eucharistiam in loco decenti collocare, quod si illam in terram proiiceret, graviter peccaret contra officium suum: ergo similiter dando quodlibet Sacramentum indigno. Dices, satis ne erit, vt Sacerdoti non constet, eum, qui Sacramentum petit, esse indignum: aut oportebit eũ aliquam diligentiam adhibere, vt moraliter sibi cõstet alium digne petere? Videtur enim hoc esse graue onus, & scandalis expositum, si oporteat Sacerdotem de aliorum vita & dispositione inquirere. Respondetur, non posse nos vniuersalem regulam in omnibus Sacramentis seruandam tradere. Quamuis enim in omnibus verum sit, omnem illum hominem, quem non constat esse malum, præsumendum esse bonum, nihilominus tamen in vnoquoque Sacramento, iuxta eius naturam & conditionem, prudentia opus est ad hoc iudicium ferendum. Nam in Baptismo, verbi gratia, quia est ianua Sacramentorum, prærequiritur examen de fide suscipientis, & quia est regeneratio, & prima translatio ab statu peccati ad statum gratiæ & viui membri Christi, prærequirit etiam moralem diligentiam circa dispositionem suscipientis. At vero ad Confirmationem vel Eucharistiam sufficit, quod is, qui petit vel accedit ad Sacramentum, per Baptismum habeat ius petendi, & quod de illo non constet esse in statu peccati: Si autem constiterit antea fuisse in huiusmodi statu, oportebit, vt aliqua signa contritionis ediderit, aut etiam, quod confessus fuerit, si Eucharistiam sit recepturus. Quæ omnia per se intelligenda sunt ac iuxta prudentiam moralem & humanam. Nam interdum ipsamet petitio Sacramenti à tali persona vel tali modo facta, potest esse signum sufficiens bonæ dispositionis absque aliis signis: aliquando vero talis potest esse conditio personæ, & modus petendi, vt maiori diligentia opus sit, maxime si scandalum alicuius peccati præcesserit: tunc enim, etiam aliis satisfacere oportebit, ne maius scandalum oriatur. Quæ omnia eodem modo procedunt in Sacramento Extremæ vnctionis. In Sacramento autem Pœnitentiæ, quia administratur per modum iudicij, in quo minister iuste iudicaturus est, ad eum spectat accuratius causam examinare, cuius præcipua pars est dispositio rei, qui absoluendus est, vel ligandus. Rursus in Sacramento Ordinis, quia per illud admittuntur homines ad sacrum ministerium, ideo diligentius tenetur Episcopus examinare qualitatem & statum personæ, vt & digna sit tanto Sacramento, & apta ad tale ministerium, vt videre licet in Concil. Trid. sess. 23. Denique in Sacramento Matrimonij: quia non solum est Sacramentum, sed etiam inducit vinculum perpetuum, & præterea, quia est talis contractus, quem si contingat, non esse validum, poterit esse occasio multorum peccatorum, ideo pastores Ecclesiæ diligenter curare debent, vt ad tale Sacramentum homines non accedant, nisi cum omnibus conditionibus requisitis, & cum dispositione debita, vt constat ex Conc. Trid. sess. 24. de quibus omnibus in propriis locis latius dicemus.

An sit examinanda dispositio recipientis, & quatenus.

Dixi in conclusione, per se loquendo, quia per accidens interdum potest dari aliquod Sacramentum, verbi gratia, Eucharistia, peccatori occulto, publice petenti, ad vitandum scandalum, vel iniustam proximi infamationem, vt latius dicemus in materia de Eucharistia.

Dare Sacramentum præ dispositio,

Dico secundo, etiam tenetur minister Sacramenti, per se loquendo non dare Sacramentum indigno, ne cooperetur peccato eius. Probatur aperte, quia tunc receptio suscipientis est mala: ergo cooperari ad illam etiam erit malum: sed nulla potest esse maior cooperatio ad recipiendum, quam ipsummet dare: peccat ergo tunc Sacerdos duplici titulo, scilicet, & quia agit contra proprij officij obligationem, & quia iuuat alterum ad peccandum. Nec refert, quod alter paratus sit, nec quod interius peccatum suum commiserit, quia ipsamet exterior receptio est peccatum exterius, ad quod cooperari non licet, quantumuis parato animo ab alio fiat. Dices, illa exterior receptio per se non est mala, quin potius est ex obiecto bona, solumque habet malitiam per accidens adiunctam ex praua dispositione subiecti, ad quam nullo modo concurrit, qui Sacramentum ministrat: ergo ex vi illius ministerij non concurrit ad malum. Respondetur, satis esse, quod hic & nunc talis receptio in hoc homine sit mala, & quod minister nullam habeat sufficientem causam dandi Sacramentum homini sic praue disposito: tunc enim moraliter cooperatur malitiæ eius, cooperando receptioni eius, quam deberet vitare cum posset. Quod ideo addo, quia vt supra dixi, in aliquo casu accidere potest, vt minister moraliter non possit negare Sacramentum homini iniquo petenti, propter scandalum vel similem causam. Et tunc quamuis illud det, non cooperatur iniquæ receptioni, vt iniqua est: sed solum vt receptio Sacramenti est: quia ipse vtitur iure suo, & dat operam rei de se licitæ, quam non potest eo tempore vitare.

esset cooperari eius prauitati.

Sed quæres, vtrum, sicut interdum licet, ob huiusmodi occasionem dare sacramentum peccatori, ita etiam aliquando liceat ob necessitatẽ inducere peccatorem ad recipiendum Sacramentum: non quidem inducendo illum, vt in peccato sumat. Nam per se notum est, hoc esse intrinsece malum: sed inducendo illum, vt sumat, etiam si mihi constet inique esse sumpturum: non quia nõ possit, si velit licite sumere: alioquin esset intrinsecè malum, illum inducere, quia non esset separabilis malitia à sumptione, sed quia voluntarie sumpturus creditur sine debita dispositione. Respondetur, hoc non esse intrinsece malum, quia hoc formaliter nõ est inducere ad malum, sed ad locum permittendo malum, quod ex obiecto & intrinsece malum non est. Quia vero non semper est bonum: ad iudicandum, an talis permissio sit licita, & consequenter, an moraliter censenda sit permissio vel cooperatio, seruandæ sunt regulæ supra tractatæ, charitatis, & prudentiæ: nam si occurrat sufficiens ratio & necessitas, quæ iuxta ordinem charitatis satis sit ad tolerandum illud malum, propter aliquod aliud bonum, tunc poterit hoc esse licitum: quando vero causa vel necessitas sit huiusmodi, prudenti arbitrio relinquendum est. Rarius tamen accidet hæc necessitas in recipiente, quam in dante, nihilominus tamen non est dubium, quin aliquando possit interuenire: vt verbi gratia: si oporteat populum audire sacrum in die festo, & non sit alius Sacerdos, nisi peccator, licet illum inducere ad faciendum sacrum, in quo communicaturus est, licet ex malitia sua sit in peccato sacrificaturus. Similiter, si valde expediat, vt aliqui statim contrahant Matrimonium ad vitandum aliquod scãdalum, quod postea timetur, licitum erit eos inducere ad contrahendum statim, eos admonendo, vt se disponant, quamuis forte esse timeatur, non fore disponendos: & idem potest in Ordine accidere, & similes casus possunt facile excogitari.

Virum liceat inducere ad recipiendum quis praue sit recepturus est.

Et hactenus de Sacramentis in genere, & de prima huius libri parte, ad honorem Dei dictum sit.

QVAESTIO SEXAGESIMA SEXTA.

De pertinentibus ad Sacramentum Baptismi in duodecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis Sacramentis in speciali: & primo, de Baptismo. Secundo, de Confirmatione. Tertio, de Eucharistia. Quarto, de Pœnitentia. Quinto, de Extrema vnctione. Sexto, de Ordine. Septimo, de Matrimonio.

Circa primum occurrit duplex consideratio.

Prima, de ipso Baptismo. Secunda, de Præparatoriis ad Baptismum.

Circa primum quatuor consideranda occurrunt. Primo, de his quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi. Secundo, de ministro huius Sacramenti. Tertio, de recipientibus hoc Sacramentum. Quarto, de effectu huius Sacramenti.

Circa primum quæruntur duodecim.

Primo, quid sit Baptismus, vtrum scil. sit ablutio.
Secundo, de institutione huius Sacramenti.
Tertio, vtrum aqua sit propria materia huius Sacramenti.
Quarto, vtrum requiratur aqua simplex.
Quinto, vtrum hæc sit conueniens forma huius Sacramenti: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.
Sexto, vtrum sub hac forma possit aliquis baptizari: Ego te baptizo in nomine Christi.
Septimo, vtrum immersio sit de necessitate Baptismi.
Octauo, vtrum requiratur trina immersio.
Nono, vtrum Baptismus possit iterari.
Decimo, de ritu Baptismi.
Vndecimo, de distinctione Baptismatum.
Duodecimo, de comparatione Baptismatum.

HAEc est secunda pars principalis huius materiæ, in qua, postquam D. Thom. ea tradidit, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, de primo Sacramentorum omnium, videlicet baptismo, disputat. Quam materiam prosequitur ab hac quæstione vsque ad 73. interponens in 70. quæst. tractatum de Circumcisione, quæ figura quædam baptismi fuit, & in lege veteri vicē illius habuit. Nos vero inchoatam methodum prosequendo, eadem vero capita de baptismo disputabimus, quæ de Sacramentis in genere: atque ita curabimus D. Thom. textum exponere, vt ab instituto ordine non recedamus. In hac igitur quæst. 66. simul agit D. Thom. de essentia, & institutione baptismi, quia vix potest vnum sine altero explicari.

ARTIC. I.

Vtrum baptismus sit ipsa ablutio?

4 d. 3. art. 1 & 2. con. c 60

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Baptismus non sit ipsa ablutio. Ablutio enim corporalis transit: Baptismus autem permanet. Ergo Baptismus non est ipsa ablutio, sed potius regeneratio & sigillum, & custodia, & illuminatio, vt Dam.* dicit in 4. lib.

Lib 4. c. 10 circa med.

2. Præterea, Hug. de sancto Victor.* dicit, quod Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata per verbū Dei. Aqua autem non est ipsa ablutio, sed ablutio est quidam vsus aquæ, ergo, &c.

Hug lib. 2. de sacram. in par 6. c 2. in princ.

3. Præterea, Augustinus dicit* super Ioann. Accedit verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Elementum autem est ipsa aqua in Sacramento Baptismi: ergo Baptismus est ipsa aqua, non autem ablutio.

Tract. 80. in Ioan post med. tom 9

Sed contra est, quod dicitur Ephes. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Videtur ergo, quod Baptismus sit ipsa ablutio siue lauatio.

Respondeo dicendum, quod in Sacramento Baptismi est tria considerare: aliquid scilicet, quod est Sacramentum tantum, aliquid autem quod est res & Sacramentum, aliquid vero, quod est res tantum. Sacramentum tantum est aliquid visibile exterius existens, quod scilicet est signum interioris effectus: hoc enim pertinet ad rationem Sacramenti. Exterius autem suppositum sensui, est & ipsa aqua, & eius vsus, qui est ablutio. Quidam ergo existimauerunt, quod ipsa aqua sit Sacramentum, quod quidem sonare videntur verba Hug.* de sancto Vict. Nam ipse in communi definitione Sacramenti dicit, quod est materiale elementum, & in definitione Baptismi dicit, quod est aqua. Sed hoc non videtur esse verum. Cum enim Sacramenta nouæ legis sanctificationem quandam operentur ibi perficitur Sacramentū, vbi perficitur sanctificatio. In aqua autem nō perficitur sanctificatio, sed est ibi quædam sanctificationis virtus instrumentalis, non permanens, sed fluens in hominem, qui est vera sanctificationis subiectum. Et ideo Sacramentum non perficitur in ipsa aqua, sed in applicatione aquæ ad hominem, quæ est ablutio. Et ideo Magister* in 4. distinct. 3. sententiarum dicit, quod Baptismus est ablutio corporis exterior, facta sub forma præscripta verborum. Res autem & Sacramentum, est character baptismalis, qui est res significata per exteriorem ablutionem, & est signum sacramentale interioris iustificationis, quæ est res tantum huius sacramenti, scil. significata & non significans.

Post in a gu. & ibi ciuis.

Lib. 4. dist. 3 in prin.

Ad primum ergo dicendum, quod id quod est Sacramentum tantum in Baptismo, transit: permanet autem & id quod est Sacramentum & res, scilicet character, & id quod est res tantum, scilicet interior iustificatio, sed character permanet indelebiliter (vt supra* dictum est) iustificatio autem permanet, sed amissibiliter. Damascen.* autem Baptismum definiuit, non quantum ad id quod exterius agitur, quod est Sacramentum tantum, sed quantum ad id, quod est interius. Vnde possunt duo pertinentia ad characterem, scilicet, sigillum & custodiam, in quantum ipse character (qui sigillum dicitur) quantum est de se, custodit animam in bono. Duo etiam possunt pertinentia ad vltimum rem Sacramenti, scilicet regenerationē (quæ ad hoc pertinet, q̄ per Baptismum homo inchoat nouam vitam iustitiæ) & illuminationem, quæ pertinet specialiter ad fidem, per quam homo spiritualem vitam accipit: secundum illud Abac. 2. Iustus ex fide viuit. Baptismus autem est quædam fidei protestatio: vnde dicitur fidei Sacramentum. Et similiter Dionys. Baptismū definiuit per ordinem ad alia Sacramenta, dicens* 2. cap. Eccles. Hierarch. quod est quoddam principium sanctissimorum mandatorum sacræ actionis, ad eorum susceptiuam opportunitatem, formans nostros animales habitus. Et iterum* in ordine ad cœlestem gloriam (quæ est vltimus finis Sacramentorum) cum subdit ad supercœlestis quietis anagogen, nostrum iter faciens. Et iterum quantum ad principium spiritualis vitæ per hoc quod subdit,* sacræ & diuinissimæ nostræ regenerationis traditio.

q. 63. ar. 5 Locus citatus in ar.

Cap. 2. Eccles. Hierarch. prope a princ.

Eodem loco paulo infra princ.

Eod. c. paulo post princ.

Ad se-

Ad secundum dicendum, quod sicut dictum est, * opinione Hug. de Sanct. Victor. in hac parte sequi non oportet. Potest tamen verificari, vt Baptismus dicatur esse aqua: quia aqua est materiale Baptismi principium, & sic erit prædicatio per causam.

Ad tertium dicendum, quod accedente verbo ad elementum fit sacramentum, non quidem in ipso elemento, sed in homine, cui adhibetur elementum per vsum ablutionis. Et hoc etiam signat verbum, quod accedit ad elementum, cum dicitur, Ego te baptizo, &c.

COMMENTARIVS.

INtentio D. Thomæ in hoc articulo est, tradere quandam descriptionem, seu definitionem quid nominis (Baptismi:) hæc enim in initio cuiuscunque disputationis necessaria est. Hac vero occasione distinguit tria, quæ supra diximus reperiri in quolibet sacramento, scilicet sacramentum tantum, rem tantum, rem & sacramentum simul: & duo quidem vltima ad præsentem quæstionem nihil referunt, quia in hoc sacramento res tantum est gratia baptismalis, res autem & sacramentum est character: constat autem hæc non significari Baptismi nomine. Significat ergo hæc vox id, quod in hoc sacramento est signum sensibile, externum, efficax gratiæ, quam significat.

Quid sit Baptismus. Hoc vero signum, quod Baptismi nomine significatur, ait D. Thom. esse, Exteriorem corporis ablutionem factam sub præscripta forma verborum. Quam descriptionem sumpsit ex Mag. in 4. dist. 3. in qua existimat D. Thom. differre Magistrum ab Hugone de sanct. Vict. lib. 2. de sacram. artic. 6. cap. 2. vbi non dicit, Baptismum esse ablutionem, sed aquam, existimo tamen in re non fuisse diuersitatem, sed solum in modo loquendi, qui proprior est & rigorosior apud Magistrum & Scolasticos. Non dubito tamen, quin Hugo intellexerit aquam, quamdiu ad vsum non applicatur, non esse sacramentum, nam & res per se satis clara est, & ex verbis eius satis aperte colligitur, dum ait, Aqua enim sola elementum esse potest, sacramentum esse non potest, donec accedat verbum ad elementum, & fit sacramentum. Constat autem, verbum nõ accedere ad elementum, nisi quatenus ad vsum applicatur ei, qui suscipit sacramentum, in quo sacramentum perficitur, non in ipso elemento, vt in solutione ad tertium D. Thom. exponit Augustinum. Idem ergo est sensus Hugonis, quamuis minus proprie locutus fuerit, non distinguendo inter aquam, & ablutionem.

Magister. Hugo de S. Victore.

Augustinus.

Dub. Dubitare potest aliquis circa descriptionem datam, qui Baptismus, & ablutio, aut sunt duæ voces synonymæ, aut comparantur sicut totum, & pars materialis eius. In neutro autem sensu potest conuenienter Baptismus dici ablutio. Explicatur antecedens, nam hæc duo verba, baptizo & abluo, synonyma sunt, tantum differunt, quia abluo, est Latinum, baptizo vero Græcum, quod Ecclesia Latina retinuit, propter antiquitatem, sicut ergo ablutio significat actionem abluendi, ita Baptismus significare videtur actionem baptizandi, ac si diceretur baptizatio: sed in Græco non est vsus huius vltimæ vocis, sed loco illius est vox Baptismus. In hac ergo significatione illæ duæ voces sunt synonymæ. Non ergo potest vna per alteram definiri, alioquin idem per idem definiretur. At vero ex hac primæua significatione vocis Baptismus, intelligi potest ea vox translata ad significandum totum sacramentum integrum, quod ad regenerationem fidelium est à Christo Domino institutum: & in hac significatione ablutio est pars Baptismi: quia totum sacramentum constat materia & forma: ablutio vero, vt infra dicemus, est materia huius sacramenti. Neque hæc vox est ad aliam significationem translata: ergo neque iuxta has significationes vocum, potest Baptismus dici ablutio, quia pars materialis non potest de toto compositio prædicari. Quo argumento conuictus Marsil. in 4. quæstione 3. articul. 1. conclusion. 1. locutionem illam negat, & Scot. etiam in 4. d. 3. quæst. 1. censet, esse negandam, nisi negetur, verba formæ esse partem huius sacramenti, & dicatur, solam ablutionem esse totum sacramentum, quod etiam censet esse probabile. Atque hunc posteriorem respondendi modum sequitur ibi Soto artic. 1. ad 3. negat enim formam esse partem huius sacramenti, aut relationem signi aliquam ex parte in ea fundari. Sed hanc sententiam nos late improbauimus supra generatim ostendentes, in omnibus sacramentis, præsertim in his quæ in vsu consistunt, materiam & formam esse partes essentiales componentes sacramentum. Quapropter idem est sine dubio in hoc sacramento dicendum: habet enim suam materiam & formam, scilicet ablutionem & verba, quibus essentialiter constat, vt partibus: quæ, licet inter se collatæ habeant proportionem prædictam materiæ & formæ, tamen comparatæ ad relationem signi, totum illud compositum est subiectum eius, & ita comparatur ad illam quasi materiale ad formale. In quo, tanto habent verba potiores partes, quanto expressius significant. Quæ omnia satis constant ex dictis de sacramentis in genere.

1. Responsio.

Soto.

Reiicitur.

2. Responsio. Quocirca alij respondent, res artificiales, quæ constant materia & forma, interdum ita definiri: vt pars materialis ponatur loco generis, formalis vero loco differentiæ, vt si dicas, statuam esse lignum talis figuræ seu formæ, vel sicut Aristoteles dixit, Nomen esse vocem significatiuam, &c. Sic ergo aiũt, Baptismum describi per ablutionem, tamquam per partem materialem. Sed quamuis illa doctrina vera sit, non tamen videtur recte applicari. Quia, quando res artificialis illo modo definitur, non pars materiæ, sed tota materia, quæ subsistet propriæ formæ artificiali, constituenda est loco generis, vt possit de re artificiali prædicari, vt non dicetur domus esse fundamentum, aut lignum, sed dicetur esse hæc omnia sub tali figura. In sacramento autem propria forma, quasi artificialis, est significatio, cuius integra materia est compositum ex ablutione & verbis, vt dictum est. Atque hoc sensu ablutio est pars materiæ: ergo in nullo sensu potest vere dici, quod Baptismus sit ablutio. Respondetur nihilominus: verum quidem esse, in rigore & proprietate sermonis & seclusa figura, qua per Synecdochen pars sumitur pro toto, Baptismum nõ posse dici ablutionem, vt argumentum probat, sicut non potest dici, quod Baptismus sit, hæc verba, Ego te baptizo, quia sicut non est vna pars, ita neque altera, sed compositum ex vtraque. Nec D. Thom. aut Magister aliter sunt locuti, non enim dicunt, Baptismum simpliciter esse ablutionem, sed esse ablutionem sub præscripta forma verborum, quibus verbis significare voluerunt, Baptismum esse quid constitutum ex ablutione & verbis.

Refellitur.

Solutio authoris.

Ex quibus intelligitur, prædictam descriptionem datam esse modo physico (vt ita dicam) per partes physicas, quales esse possunt in Baptismo. Nec refert, quod hæ partes comparatæ ad significationem, sint veluti materia integra eius. Quia explicato integro subiecto, & reali fundamẽto significationis, virtute subintelligitur relatio signi in eo fundata. Præsertim, cum ad nominis descriptionem necesse non sit omnia distincte explicari. Vnde, sicut Baptismus supponit pro illo composito ex ablutione, & verbis: ita potest commode per illas duas partes definiri. Si autem velimus per proprium genus & differentiam Baptismum definire, breuiter dici potest, esse sacramentum regenerationis seu sacramẽtum ad spiritualem regenerationem fideliũ institutum. Nã, quia sacramentum est signum, per id, quod significat ne-

Explicatur Baptismi descrip.

Definitio Baptismi per proprium genus & differentiam.

cat necessario, definiendum est: & quia sacramentum nouę legis id significat, quod efficit, ideo propria differentia sacramenti, per proprium eius effectum explicanda est. Ponitur ergo Sacramentum loco generis, regeneratio vero ponitur loco differentię, seu potius termini in ordine, ad quem baptismus habet suã propriam differentiam, quatenus spiritualem regenerationem efficit & significat. Vnde intelligitur, explicationem huius definitionis ex cognitione talis effectus pendere, & fortasse D. Tho. ideo prætermisit hanc definitionem. Quia de hoc effectu vsq; ad quæst. 69. non erat disputaturus. Possumus denique vtramq; definitionem cum Catechismo Pij V. breuiter comprehendere dicentes: baptismum esse sacramentum regenerationis per lauacrum aquæ in verbo vitæ, iuxta verbum Christi, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, & Paul. ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & ad Tit. 3. Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

Ioan. 3. *Ad Ephes 5. & ad Tit 3.*

In solutione ad primum explicat D. Thom. quatuor appellationes, seu nomina, quæ baptismo tribuit Damascenus libro quarto de fide, capite decimo. Primo enim vocat illum, regenerationem, quæ vox sumpta est ex effectu, iamque est à nobis explicata. Quamuis enim quælibet hominis iustificatio possit dici spiritualis eius regeneratio, quia per illam nouũ ac diuinum esse acquirit: quomodo intelligi potest illud 1. Petri 1. Regenerauit nos in spem viuam, & illud ad Galat. 4. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christ⁹ in vobis: Nihilominus hæc vox & ratio regenerationis singulariter baptismo conuenit, quia per illum fit sanctificatio simpliciter & absolute prima, & funditus destruitur peccatum, & ex membro Adæ fit homo membrum Christi, & filius Dei: vt Concil. Trid. dixit sess. 6. Secundum nomen, quo Damascenus baptismum appellat, est signaculum, seu (vt D. Thom. citat) Sigillum. Quod nomen censet desumptum ex effectu characteris, quo anima consignatur. Et quamuis hac ratione videatur hæc vox communis cæteris sacramentis imprimentibus characterem: tamen special ter conuenit baptismo, quia per illum imprimitur signum indelebile, quo designantur membra Christi, & Ecclesiæ eius, vt intrent in ouile eius, & frui possint pascuis eius. Tertium nomen, quod D. Thom. refert, est custodia, seu (vt alia versio habet) præsidium, quod nomen censet etiam D. Thom. sumptum esse ex effectu characteris: quia ille (inquit) quantum est de se, custodit animam in bono. Hoc autem intelligendum censeo, ratione alicuius specialis auxilij, quod ratione baptismi datur omnibus, qui characterem eius sunt insigniti. Quartum nomen est illuminatio, quod sumptum videtur ex Paulo ad Heb. 6. & 10. vbi baptizatos illuminatos vocat: quia baptismus est sacramentum fidei, quo illuminantur fideles: ex quo etiam Dionys. cap. 2. de cœlesti Hierarch. Baptismum illuminationem vocat, quæ vox frequẽs est apud antiquos Patres, præsertim Græcos, vt patet ex Clem. Alex. lib. Pædagog. cap. 7. vbi sic scribit, Tincti illuminamur: illuminati in filios adoptamur: adoptati perficimur: perfecti immortales reddimur. Vnde cõcludit, baptismum esse gratiam, illuminationem, perfectionem & lauacrum. Quæ verba exacte declarat, & similia multa habet Greg. Naz. orat. 40. in sanctum baptisma, & Cyril. Hierosol. in Cateches. 1. 6. 9. quas illuminatorum cõscripsit, qui specialiter pro his, qui ad baptismum præparabantur, eas edidit: Optime Chrys. hom. ad neophytos, & alia hom. ad baptizandos: Greg. Nyssen. lib. de sancto baptismo. D. Basil. in Exor. ad baptizand. vbi inter alia baptismum vocat tesseram militum Christi, amictum splendẽtem, quo signatur super nos lumen vultus Domini, & similia: li. vero 3. cont. Eunom. cir. fin. vocat baptismũ figillum fidei, quia in eo fit prima ac solẽnis fidei professio: multaque similia habet Tertul. libr. de Baptis. & alij Patres, apud quos frequentia sunt elogia, quibus baptismus appellatur donum, seu gratia, quia in eo fit liberalissima remissio, primaque gratiæ infusio absque vllo præcedenti merito. Dicitur etiam Vnctio, vel ab externa cæremonia, quæ in solemni baptismo adiungitur, vt infra dicem⁹, vel ab interiori spirituali vnctione, qua efficimur participes regni, ac Sacerdotij Christi. Dicitur etiam Principiũ, & ianua sacramentorum, præsertim apud Diony. c. 2. de Eccles. Hierar. quia per illum fit homo capax ad cætera sacramenta Ecclesię recipiẽda. Atq; in hunc modum explicanda sunt alia nomina baptismi, quæ ex effectibus eius desumuntur, de quibus suo loco dicturi sumus.

Damas. vocat Baptismum 1. regenerationẽ. *1. Pet 1. & ad Gala. 4* *Conc. Trid. sess 6.* *2. Signaculũ seu sigillum.* *3. Custodiã, seu præsidiũ* *4 Illuminationem D. Paul. ad Hebr. 6. & 10* *Dionys.* *Clem. Alex.* *Greg. Nazian.* *Cyrill. Hier.* *Chrysost. Greg. Nyss. Basil.* *Tertul.* *Dionys.*

SECTIO II.

Vtrum Baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Baptismus fuerit institutus post Christi passionem. Causa enim præcedit effectum. Sed passio Christi operatur in sacramentis nouæ legis. Ergo passio Christi precedit institutionem sacramentorum nouæ legis, & præcipue institutionem Baptismi: cum Apostolus dicat ad Romanos 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c. *4. d. 3. art 3. & dist 8 qu. 1. art 3. qu. 3. ad 4.*

2. Præterea, Sacramenta nouæ legis efficiacia habent ex mandato Christi: Sed Christus mandatum baptizandi dedit discipulis post passionem & resurrectionem suam, dicens: Euntes docete omnes Gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, &c. vt habetur Matth vlt. Ergo videtur, quod post passionem Christi Baptismus fuerit institutus.

3. Præterea, Baptismus est sacramentum necessitatis (vt supra* dictum est) & ita videtur, quod ex quo baptismus institutus fuit, homines obligarẽtur ad baptismum. Sed ante passionem Christi homines non obligabantur ad Baptismum: quia adhuc Circumcisio suam virtutem habebat, in cuius locum succesit baptismus: ergo videtur quod baptismus non fuerit institutus ante passionem Christi. *q. prac. art. 4.*

Sed contra est, quod Augustinus* dicit in quodam sermone de Epiphania. Ex quo Christus aquis immergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua. Sed hoc fuit ante Christi passionem. Ergo videtur, quod Baptismus ante Christi passionem fuerit institutus. *In serm. 1. Domin. infra Oct. Epiph. & est in tom. 10. q. 62. art. 1.*

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est supra*) sacramenta ex sui institutione habent, quod conferant gratiam. Vnde tunc videtur aliquod sacramentum institui, quando accipit virtutem producendi suum effectum. Hanc autem virtutem accepit Baptismus, quando Christus est baptizatus. Vnde tunc vere baptismus institutus fuit, quantum ad ipsum sacramentum

Sed necessitas vtendi hoc sacramento, indicta fuit hominibus post passionem & resurrectionem: tum quia in passione Christi terminata sunt figuralia sacramenta quibus succedit Baptismus, & alia sacramenta nouæ legis: tum etiam, quia per baptismum configuratur homo passioni, & resurrectioni Christi, in quantum moritur peccato, & incipit nouam iustitiæ vitam. Et ideo oportuit Christum prius pati & resurgere, quam hominibus indiceretur necessitas se configurandi morti & resurrectioni eius.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam ante passionem Christi Baptismus habebat efficaciam à Christi passione, in quantum eam præfigurabat. Aliter tamen quam sacramenta veteris legis: nam illa erant figuræ tantum: Baptismus autem ab ipso Christo virtutem habebat iustificandi, per cuius virtutem ipsa etiam passio salutifera fuit.

Ad secundum dicendum quod homines non debebant multiplicibus figuris arctari per Christum, qui venerat sua veritate

tate figuras impletas auferre. Et ideo ante passionem suam baptismum instituit, non posuit sub præcepto, sed voluit ad eius exercitum homines assuefieri, & præcipue in populo Iudæorum, apud quem omnia facta figuralia erant: vt August. dicit* contra Faustum. Post passionem vero & resurrectionem, non solum Iudæis sed etiam Gentilibus sub præcepto necessitatem baptismi imposuit dicens: Euntes docete omnes Gentes.

Libr. 4. c. 2 in a. med. præsertim tom. 6.

Ad tertium dicendum, quod sacramenta non sunt obligatoria, nisi quando sub præcepto ponuntur. Quod quidē non fuit ante passionem, vt dictum est.* Quod enim Dominus ante passionem Nicodemo dixit: Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, magis videtur ad futurum respicere, quam ad præsens tempus.

In tert. art.

COMMENTARIVS.

Distinguit D. Th. in baptismo duo: vnum est, efficacia sanctificandi, & significatio; aliud est præceptum seu necessitas sumendi illum. Quoad primum, ait D. Tho. institutum fuisse baptismum ante passionem, quando Christus baptizatus est. Quoad secundum vero ait, Christum tradidisse præceptum baptismi, postquam à mortuis resurrexit. Quæ doctrina, quoad vtramq; partem indiget diligentiori examinatione ac discussione, quod præstabimus disputatione sequenti.

DISPVTATIO XIX.

De institutione Baptismi.

DE nominib⁹ baptismi, eiusq; definitione seu descriptione saltem, quoad Nominis declarationē satis dictum est in Commentario articuli primi, & ideo consequenter sequitur, vt disputemus, de quæstione, An sit baptismus, quod pendet ex institutione, de qua simul an facta sit, & à quo & quando facta sit, explicandum est, quæ omnia duabus sectionibus breuiter comprehendemus, iuxta duas assertiones à D. Thoma positas.

SECTIO I.

Vtrum Baptismus fuerit à Christo Domino ante mortem suam institutus.

Baptismus est vnum ex sacramentis nouæ legis.

PRimum omnium statuendum est, Baptismum esse vnum è sacramentis nouę legis. Hoc est certum de fide, vt patet ex dictis supra in genere de numero sacramentorum nouæ legis, & explicatur ex re ipsa, & vsu Ecclesiæ, adiuncta Scriptura. Constat enim esse in vsu Ecclesiæ, quandam sensibilem cęremoniam, quæ fit per ablutionem aquæ, & inuocationem Trinitatis, per quam initiantur fideles, vt fiant Ecclesiæ membra. Constat item ex Scriptura, hanc cæremoniā habere promissionem gratiæ, imo & esse necessariam ad iustitiam & vitam æternam consequendam: iuxta illud, Ioan. c. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei: & illud Matth. vlt. Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit, saluus erit: & ad Eph. cap. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ. Est ergo hæc cæremonia verum sacramentum nouæ legis, nam est sensibilis, & vim habet sanctificandi, & consequenter significandi gratiam, quam præstat. Hanc autem cæremoniam, seu hoc sacramentum, (vt supra dictum est) nomine baptismi significamus: nam licet in veteri lege essent variæ ablutiones cæremoniales, quæ baptismata appellantur ad Heb. 9. tamen in noua lege vnum tantum est Baptisma, quod est vnum ex Sacramentis eius, vt in Conc. Flor. & Trid. definitur.

Ioan. 3. Matth. vlt. Ad Ephes. 5. Ad Heb. 9. Conc. Flor. & Trid.

Secundo hinc constat, Baptismum esse à Christo Domino institutum; quod patet, tum ex supra dictis in genere de institutione sacramentorum nouę legis, quæ omnia ostendimus, fuisse immediate à Christo instituta: tum etiam ex testimoniis paulo ante citatis, in quib. habemus expressum præceptum & promissionem ipsius Christi.

Baptismus à Christo institutus.

Difficultas ergo superest de tēpore huius institutionis, in qua re est prima sententia Alex. Alens. 4. p. q. 12. memb. 3. art. 1. vbi inter alias distinctiones, quas satis obscure proponit, in summa dicit, Materialiter quidem instituisse Christum baptismum in Iordane, quando baptizatus fuit, non vero formaliter, vsq; ad resurrectionem. Cuius distinctionis sensus esse videtur, materiam huius sacramenti esse designatam, & quasi consociatam, formam vero non fuisse traditā, à Christo, donec Apostolis dixit, baptizātes eos in nomine Patris, &c. Vnde fit, ante Christi passionem nec Baptismum Christi fuisse institutum, quoad efficaciā & virtutem, neq; fuisse ministratum, quia neutrum horum fieri potest sine forma, & hanc sententiam indicat D. Tho. infra q. 73. art. 5. ad 4. & in eam inclinat Cano lib. 8. de Locis. c. 5. dum negat, Apostolos ante Christi passionem baptizasse in nomine Trinit. quādo baptizabant. Ioan. 3. & 4. Fundamētum huius sententiæ esse potest, quia ante Christi resurrectionem nulla fit mentio formæ huius sacramenti in Euangelio. Secundo potest confirmari Patrum authoritate, nam Leo Pap. Epi. 4. c. 3. dicit, Christum non dedisse Apostolis ritum baptizandi, vsq; ad resurrectionem, vt indicaret, baptismum habere virtutem à sua passione, & resurrectione, quarum est signum repræsentatiuum, vt dicitur ad Rom. 6. Rupertus autem lib. 3. in Ioan. circa finem, negat, baptismum, quo baptizabant Apostoli ante passionem, fuisse baptismum nouæ legis aut habuisse efficaciam gratiæ, q̄ accepturus erat baptismus à passione Christi: antea n. non dabatur Spiritus, quia nondum erat Iesus glorificatus Io. 7. Concludit ergo non fuisse baptismū, in spiritu, sed in aqua tantū: atq; adeo nō fuisse baptismū Christi, sed quandam dispositionem, & præparationē ad illum, sicut vnctio illa, qua leguntur Apostoli Marci 6. vnxisse infirmos, nō erat sacramentum Extremæ vnctionis, sed quædam vmbra illius: Huius etiam sententiæ sunt Chrys. Hom. 18. in Io. Theoph. Io. 3. & 4. Tertul. li. de Bapt. c. 11. qui dicunt, Apostolos tunc nō baptizasse baptismo Christi: sed Ioannis baptismo.

Cano. Ratio. Ioan. 5. *Leo.* *Ad Rom. 6. Rupertus.* *Ioan. 7.* *Mar. 6.* *Theoph. Tertull.*

2. Conclus.

Dico primo, Christum Dominum instituisse baptismum suum ante suam passionem. Aliqui moderni censent, hoc esse dogma fidei: non tamen ita censeo, quod attinet ad circumstantiam temporis, de qua agimus, quia neque est res definita ab Ecclesia, neque tam aperte colligitur ex scriptura, quin de ea re sint variæ Sanctorum expositiones, vt dictū est. Solum est hæc sententia probabilior, & scripturis conformior, & communis Theologorum, Magistri in 4. distinct. 3. D. Thomæ hic & ibi, quæst. 1. articul. 5. quæstiunc. 2. Scoti quæst. 4. Richard. artic. 5. quæst. 1. Capreol. Palud. & aliorum, Hugo. de Sanct. Vict. libr. 2. de sacram. par. 6. capite quarto. Et probatur primo ex Scriptura, & Patribus, dicitur enim Ioan. 3. Post hæc venit Iesus, & discipuli eius in Iudæam terram, & immorabatur cum eis & baptizabat: signum ergo est, iam tunc fuisse institutum hoc sacramentū. Nam vsus sacramenti supponit aut continet institutionem eius. Quod vero ibi fit sermo de proprio sacramento, & baptismo Christi, & nō de baptismo Ioannis, ex multis colligi potest. Primo, ex æmulatione, q̄ discipuli Ioannis habuerunt, eo quod Christus baptizaret, & plures ad eum quam ad Ioannem accurrerent: vt paulo post ibidem dicitur. Nam si Christus & discipuli eius baptismo Ioannis baptizassent, nulla fuisset contentionis, aut inuidiæ occasio, potius enim dicipuli Ioannis gaudere debuissent, eo quod Christus Baptismum magistri eorum approbaret,

Magister. D. Thom. Scotus. Richard. Capreol. Palud. Hug. de S. Victore.

eoq; vteretur. Secundo, ex responsione Ioannis, qua plane ostendit, longe diuersum fuisse Baptismũ, quo Christus baptizabat, à suo baptismate, tãtoq; meliorem, quanto altiorem originem & institutionem habebat: hoc enim significant illa verba. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo: & illa, Illum oportet crescere, me autem minui, qui desursum venit, super omnes est. Tertio, quia statim ca. 4. ait Ioan. Audierunt Pharisæi, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, quamq; Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Quibus verbis declarat eodem modo intelligendum esse, quod superiori capite dixerat, quod Christus bãptizabat, scilicet, non per se, sed per discipulos suos, & quod Io. Baptista prædixerat, Hic est, qui baptizat in Spiritu S. Ioan. 1. & Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, qui post me venturus est, fortior me est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto. In his ergo omnib. locis dicitur Christus baptizare, nõ quod suis manibus aquam fundat & lauet, sed quia ipse est author Baptismi, & omnes, qui baptizant, id faciunt, vt ministri eius & in virtute illius, vt Paulus exposuit 1. ad Corint. 3. Ergo cum Ioannis 3. dicitur Christum baptizasse, non potest conuenienter intelligi de alio Baptismo, quã de proprio à Christo instituto: quia cum per se nõ baptizaret, sed per discipulos, si discipuli solum darent Baptismum Ioannis, aut alium à Christo non institutum non esset, cur talis Baptismus Christo tribueretur.

Euasio. Dicere quis posset, discipulos nõ dedisse Baptismum Ioannis, sed alium, quem Christus docuerat, illum tamen non fuisse sacramentum Baptismi, quod perpetuo erat in Ecclesia permansurum, sed quendam alium, veluti præambulum illi tempori accommodatum, sicut de vnctione infirmorum dicebamus.

Diluitur. Verum tamen hæc responsio est gratis conficta, & sine vlla necessitate & fundamento: est etiam parum consentanea locis scripturæ citatis: in quibus semper dicitur Christus baptizaturus non in aqua solum, sed in aqua & Spiritu, nullus autem vnquam fuit Baptismus in aqua & Spiritu, nisi verum sacramentum Baptismi. Vnde nullus alius baptismus fuit vnquam dictus baptismus Christi: neque alius erat dignus tanto tamque excellenti authore & institutore, vt Ioannes Baptista in sua responsione significauit. Quarto, hæc est sententia Patrum, Augustini, tractat. 5. 13. & 15. in Ioannem, vbi inter alia

Augustinus. ait. Discipulis Christi baptizantibus, Christum dici baptizasse, quia illi, vt ministri, hic, vt author sacramenti: illi tingebant, hic mundabat. Vnde concludit, Illum fuisse lauacrum aquæ in verbo vitæ, quo Christus mundat Ecclesiam suam, ad Ephes. 5. Addit etiã, Baptismum illum, etiam si à Iuda fuisset ministratus, non fuisse iteratum, & ideo diuersum fuisse à baptismo Ioannis, quia post hunc necessarium erat recipere Baptismum Christi. Quare ibidẽ sentit, Ioannem Baptistã fuisse baptizatum illo baptismate, quo tunc Apostoli baptizabant. Quæ potest esse vna ex congruentiis, ob quas Christus instituit hoc sacramentũ ante mortem suam, vt illo tingeret suum baptistam.

Cyrill. Eandem expositionem habet Cyrill. libr. 2. in Ioann. capite 57. vbi affirmat, illum baptismum fuisse spiritualem & perfectum, ad quem Ioannes suo baptismate homines præparauerat: significat etiam Nazian.

Nazian. orat. 20. sub finem dicens, Baptizauit Ioannes, nondum tamen prorsus spiritualiter, baptizat quoque Iesus, sed in Spiritu. vbi addit Nicetas. Is enim, q

Nicetas. Glossa. Lyra. baptizandi munere fungi iubet, baptizare dicitur. Deniq; Glos. ord. & Lyra. & frequentius expositores, ita interpretantur locum illum, & hanc sententiam amplectitur D. Thom. infra q. 73. ar. 5. ad 4. non enim approbat aliam solutionem, quam primo loco posuerat. Quinto addere possumus in confirmationem, tam hujus expositionis, quam conclusionis, quod Apostoli ante passionem Domini baptizati fuerũt vero sacramento baptismi: vt docet Aug. libr. de origi-

Augustinus.

ne animæ, cap. 9. & Epi. 108. ita interpretans verba illa Ioan. 13. Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet. existimat enim hoc dixisse Christum, quia Petrus iã erat lotus per baptismum: quod optima coniectura confirmat Epist. 153. Quia non est credibile, Christum dedisse Eucharistiam Apostolis nondum baptizatis. Et eodem modo dicere possumus, non esse verisimile ordinasse illos sacerdotes, dedisseq; eis potestatem conficiendi corpus suum (quam in nocte cœnæ dedit, vt Concil. Trid. definit) nisi iam essent baptizati. Atque eadem coniectura sumi potest ex eo, quod post resurrectionem ipsamet die Dominica dedit eis Spiritum sanctum, & potestatem remittendi peccata, cum tamen non sit probabile, neque historiæ Euangelicæ consentaneum, quod illa die eos baptizauerit: erant ergo antea baptizati, quia hæc sacramenta & character sacerdotalis, supponunt characterem baptismalem. Neq; est Fundamentum ad asserendum, Christum in hoc dispensasse, & ordinem inuertisse, præsertim cum per sese videatur incongruum, prius Apostolos fuisse Episcopos, quã baptizatos. Vnde Nicephor. libr. 2. hist. c. 3. refert ex Euod. *Nicephor.* Christum manibus suis baptizasse Petrum, & hunc filios Zebedæi, eosq; cum Petro reliquos Apostolos, atque hos, cæteros discipulos. Quod sane multo probabilius est, quam quod significat Chryf. Hom. 24. in *Chrysost.* Acta, Apostolos non fuisse baptizatos ante diem Pentecostes. Valde autem pium est & credibile, quod ait Euthymius. Ioan. 3. Christum ante Apostolos ba- *Euthym.* ptizasse Virginem manibus suis. Quæ omnia non possunt commode intelligi de tempore post resurrectionem. Præsertim, cum Christus non dixerit illa verba, quæ Matthæus refert, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vsq; ad vltimũ diem, quando iam erat in cœlum ascensurus. Vnde si non instituisset baptismum vsq; ad illa verba, non esset verisimile, ipsum suis manibus aliquem baptizasse. Sexto possumus addere coniecturas, quia baptismus est veluti initium ac fundamẽtum nouæ legis, & ianua omnium sacramentorum. sed Christus ante mortem suam inchoauit legem gratiæ, & aliqua sacramenta instituit, immo & nouum testamentum condidit: ergo conuenienti ordine debuit baptismũ instituere ante reliqua sacramenta, & ab illo initium sumere: sicut in lege veteri circumcisio prius tradita est, quam aliæ cæremoniæ, & quam agnus paschalis: fuit autem circumcisio figura baptismi, sicut agnus fuit figura Eucharistiæ, eratq; perfesio quædam illius legis, sicut nunc baptismus est legis gratiæ profesio: sicut ergo circũcisio fuit præmissa ante legem datam, & agnus iussus est comedi tantum à circumcisis, ita & baptismus institutus est à Christo viuente, priusquam post mortem & resurrectionem suam legem ferret nouam, & antequam seipsum discipulis suis in cibum daret, eosq; sacerdotes consecraret. Dices, imo prius debuit consecrare ministros, qui possent sacramentum tradere, quam ipsum sacramentum instituere. Respondetur primum, in ministro *Obiectio.* baptismi non esse simpliciter necessariam consecrationem. Deinde in initio institutionis non potuisse omnia simul fieri ideoq; conuenientius fuisse, vt baptismus reliqua sacramenta antecederet.

Dissolutio.

2 Conclu. Baptismus ante mortem Christi à Christo institutus quoad ipsius substantiam materia & traditionem forma plena significationem & primam & principalem effectum per probatur.

Ex his colligo & dico secundo, baptismum institutum fuisse ante Christi mortem, non solum quoad designationem materiæ, sed etiam quoad traditionẽ formæ & plenam significationem, & efficaciam propriam & intrinsecam ipsius baptismi. Priorem partem probant omnia, quæ hactenus adducta sunt. Nam sola materia non est sacramentum, neq; in illa differt baptismus Christi à baptismo Ioannis: ergo nec sola designatio materiæ potest dici sacramenti institutio: si ergo sacramentum fuit institutum ante mortem Christi, necesse est, vt totum signum compositum ex materia & verbis fuerit institutum. Quare non placet, quod Soto supra probabile censet, an-

te Christi

te Christi mortem non fuisse in vsu formam sub expressa inuocatione Trinitatis, sed tantum sub nomine Christi: quam formam duraſſe putat aliquo tempore post Christi Ascensionem. Sed de hoc posteriori infra videbimus, illud autem prius nullum habet fundamentum, sed verisimilius est, Christum à principio institutionis tradidisse formam perpetuo duraturam: alioqui reuera non plene institutus esset sacramentum. Neque oportebat statim in initio institutionis vti dispensationibus, eo vel maxime, quod iam Apostolos suos de fide Trinitatis instruxerat, & in ipso Christi Baptismate, Pater de filio testimonium dederat, & Spiritus sanctus in specie columbæ apparuerat: & tam Ioannes Baptista, quam ipse Christus docuerant, Baptismum Christi futurum in Spiritu sancto. Si ergo à principio tradidit Christus plenam institutionem Baptismi, quoad materiam & formã, credendum potius est eodem modo tunc fuisse in vsu, atque Apostolos tunc baptizasse sub expressa inuocatione Trinitatis. Nec refert, quod post resurrectionem dixit Christus Apostolis: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quia non id eo id fecit, quia Apostoli tunc ignorarent sub qua forma esset Baptismus tribuendus: id enim non est credibile, cum de cæteris sacramẽtis iam tunc essent Apostoli plene instructi: id ergo fecit Christus, vt præceptum Baptismi solemniter promulgaret, ac publice omnibus proponeret ianuam, per quam in Ecclesiam suam erant ingressuri, quam oportebat omnibus esse notissimam. Posterior pars de efficacia illius Baptismi probatur etiam ex dictis, quia ille Baptismus non erat tantum in aqua, sed etiam in Spiritu. Item, quia ille Baptismus erat idem sacramentũ cum nostro: ergo habebat eandem significationem: ergo eundem effectum, quia necesse est, illam significationem semper fuisse veram. Denique illa institutio erat eadem, quæ nunc est: sed efficacia est ab institutione: ergo etiam efficacia erat eadem. Neque contra hoc obstant verba illa: Nondum erat Spiritus datus. Intelliguntur enim de missione visibili Spiritus sancti, inuisibiliter autem certum est antea fuisse datum Spiritum sanctum, ad interiorem sanctificationem: & eodem modo dari potuit per Baptismum. Neque etiam refert, quod Baptismus haberet efficaciam ex passione Christi: tum, quia poterat ad hoc sufficere passio Christi præuisa: tum maxime, quia iam erat quodammodo inchoata, quatenus tota Christi vita fuit, quasi quoddam continuum sacrificium, quod licet in morte fuerit consummatum, tamen antea habuit infinitum meritum ad hunc effectum, & ad alios plures, & maiores sufficientissimũ. Dixi autem, habuisse tunc Baptismum efficaciam suam propriam & intrinsecam: quia licet tunc reuera non aperuerit ianuam regni, quo sensu dici potest tunc non habuisse effectum perfectum in re, sed in spe, vt loquitur D. Thom. infra. quæst. 69. artic. 7. ad 2. tamen hoc nõ proueniebat ex eo, quod Baptismus tunc minorem gratiam daret, aut quæ de se minus efficax esset, sed quia Christus nondum plene satisfecerat, & debitum totius naturæ persoluerat: & ideo nondum erat ablatum impedimentum totius naturæ, nec dabatur gratia, quæ statim perduceret ad regnum, sed suo tempore, quæ dilatio non oriebatur ex parte Baptismi, sed aliunde: & ideo dici potest non caruisse Baptismum suo proprio & intrinseco effectu, sed veluti extrinseca perfectione sua. Et quo ad hoc potest dici efficaciam & institutionem Baptismi fuisse completa post Resurrectionem, sicut etiam ex parte rei significatæ, tunc etiam fuit consummata significatio eius: nam Baptismus impositus fuit ad significandam passionem & Resurrectionem Christi, vt Paulus docet ad Rom. 6. atque de se institutus fuit vt significaret illa mysteria iam facta potius quam futura, & ideo antequam illa mysteria consummarentur, erat Baptismi significatio incompleta: cœpit autem esse cõsummata & completa post Christi mortem, sicut etiam de sacramento Eucharistiæ infra dicturi sumus. Addo etiã quoad vsum & dispensationẽ fui, fuisse consummatã hanc institutionem post resurrectionem duplici ratione. Primo, quia tũc est facultas data Apostolis, imo & lex baptizandi omnes gentes. Secundo, quia ipsis gentibus & omnib. hominib. datũ est præceptum suscipiendi Baptismũ. Vnde ex tunc cœpit esse mediũ ad salutem necessarium, quod antea non habuerat, de qua re dicturi sumus latius inferius in disputationibus moralibus.

Matth. 3. & Ioan. 3.

Cur post resurrectionem dixerit Christus Apostolis baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Probatur posterior pars.

Cur Dominus nõ aperuerit ianuã regnante Christo mortuo.

Rom. 6.

Ad primum fundamentum primæ sententiæ iam responsum est, & declaratum, quomodo forma Baptismi, Christo iubente, data fuerit. Ad secundũ vero ex Patribus Leo Pap. exponi potest de generali potestate, seu præcepto baptizandi. Rupert. vero & cæteri ibi citati commode exponi non possunt, tamẽ quod diximus, probabilius est.

Ad fund. 1. Sentent.

SECTIO II.

Quo tempore vitæ suæ Christus Dominus Baptismum instituerit.

CErtum in primis est, Christum Dominum non instituisse Baptismum suum antequam ipse baptizatus fuerit à Ioanne, in quo conueniunt omnes Theologi & Patres citandi. Quia, vt constat ex Luc. 3. & Actor. 1. Christus Dominus non cœpit prædicare ante Baptismum suum: ergo neque antea inchoauit legis nouæ aut sacramentorum eius institutionem. Rursus ex dictis in præcedenti sectione constat, quando Apostoli baptizabant, Ioann. 3. & 4. iam Baptismum fuisse institutum, quia vt ostendimus, baptizabant Baptismo Christi, illud autem tempus nõ multum abfuit à Baptismo Christi: quia nondũ Ioannes fuerat missus in carcerem, sed baptizabat, vt constat ex citatis locis Ioan. Hinc. Richar. in 4. d. 3. ar. 5. q. 1. dixit, tunc Baptismum fuisse institutum, quãdo Apostoli baptizare cœperunt, sed si attente res consideretur, cum Apostoli non fuerint authores, sed ministri baptismi, necessarium fuit, sacramenti institutionem, eorum ministerium antecedere, quia minister non potest tradere sacramentum, nisi ritus eius traditus illi sit ab instituente. Quare Scotus eadẽ distinct. q. 4. & Gabr. q. vnic. ar. 3. dub. vlt. recte inde concludunt. baptismum fuisse institutum ante illud tempus, atque adeo infra paucos menses post Christi baptismum, quamuis præcise dies & hora institutionis ignoretur, quia nihil de ea re scriptum est, neque aperte traditum. Aliis vero videtur, quod sicut Christus instituit sacramentum Eucharistiæ cõficiendo, & offerendo, ita instituit sacramentum baptismi, cũ primum aliquem manibus suis baptizauit. Sed quãuis hoc ita esse potuerit, tamen ita incertum est, vt affirmari non possit: quia ex vno facto Eucharistiæ nõ potest argumentum sumi ad alia sacramenta: quia nec Confirmationem, neque vnctionem eo modo instituit, neque alia sacramenta.

Christus Dñs minus non antè suum instituit Baptismum quam baptizatus fuerit à Ioãne. Luc. 3. Actor. 1. Ioan 3 & 4.

Non multo ante fuit institutus Baptismus quã Apostoli baptizarint.

Communior ergo sententia est, Christum instituisse hoc sacramentum eo ipso die, quo baptizatus fuit à Ioanne: Ita sentit D. Tho. hic. & Mag. d. 3. quos alij Theologi supra citati sequũtur. Et explicatur in hũc modum, nam tunc Christus designauit materiam baptismatis. Nam, vt ait Ambr. l. 2. in Luc. c. vlt. in princip. baptizatus est Dñs, non mundari volens, sed mũdare aquas, vt ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognouit, baptismatis ius haberent, id est, aptæ essent, & designatę ad baptismum. Quod elegãter explicuit Au. ser. 36. de tem. dicens: Filium genuit Mater, & casta est: Christũ vnda lauit, & sancta est, nã sicut post partũ glorificata est Mariæ castificatio: ita post baptismũ aquæ est purificatio cõprobata, nisi q̃ penè maiori munere q̃ Maria, vnda ditata est. Illa n. sibi tantum meruit castitatẽ: ista nobis contulit sanctifica-

Christus Dñs baptizatur, materiam baptismi designat. Ambros.

August.

ctificationem: illa meruit, ne peccaret ista, vt peccata purgaret: illi est collata virginitas, isti donata fœcunditas. Eandem sententiam habet Beda li. 1. in Lu. c. 10. dicens: Aquas ablutas per carnem Christi peccati nesciam Baptismi tus induisse, & vim regeneratiuæ sanctificationis cœpisse. Hier. etiam Matt. 3. dicit: Christum contactu suo aquas sanctificasse. Deniq; hinc manauit vulgare illud Theologorum elogium. Christū contactu suo virtutem regeneratiuā aquis cōtulisse. Quæ virtus existimanda nō est fuisse qualitas aliqua aquis impressa: id n. sine fundamento fingeretur, & vix esset intelligibile: fuit ergo deputatio quędam illius materiæ ad vsum & effectum Baptismi: hoc autē pertinet ad sacramēti institutionē ex parte materiæ.

Beda.

Hieronym.

In eodē Christi baptismate forma designatur. Ambr. & Hieronym. Damas.

Deinde in eodem Christi Baptismate designata fuit huius sacramenti forma: nam & Filius baptizandus adfuit, & Pater illi testimoniū dedit, & Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit: vt notarunt Ambr. & Hier. citatis locis: idemq; Hier. Dialo. contra Lucifer. non longe à princ. & Damas. li. 4. de fide, c. 10. vbi ait Christum fuisse baptizatum, Vt Trinitatis mysterium aperiret, & nobis suscipiendi Baptismi formam atq; exemplum sese præberet, & infra: Quod Spiritus sanctus corporea specie instar columbæ ad Dominū descendit, ea re Baptismi nostri primitias subindicauit: Sic et Hilar. c. 2. in Matth. Exempli, inquit, sui authoritate humanæ salutis sacramenta consummat, hominē & assumptione sanctificans, & lauacro. Atq; eodem modo Gre. Naz. Orat. 40. dicit, Christum Baptismo suo, nostram ex Baptismo spiritualem natiuitatē honorasse. Præterea, in eodē mysterio significat fuit effectus Baptismi. Nam, vt Hier. ait Matth. 3. Per descensionem colūbæ, Spiritus sancti in lauacro credentium monstrauit aduentum. Et Au. li. 3. de Mirab. sacræ scrip. c. 5. dicit: Apparuisse columbā, & cœlum apertū fuisse, vt Baptismi sacramentum, qd valeat, ostenderetur. Vnde Hila. supra, & Chry. Hom. 4. imperfecti. Theop. Luc. 3. & alij notant, per cœli apertionē, q̄ in Christi Baptismate apparuit, significatū esse per Baptismi sacramentū aperiendam fuisse fidelibus ianuā regni cœlestis. Ergo oīa, quæ ad Baptismi institutionē pertinere poterāt, in illo mysterio inuēta sunt.

Hilar.

Greg Naz. Effectus etiā Baptismi in illo Christi baptismate significantur Hieronym. Augustinus. Hilar. Chrysost. Theophyl.

Dubitatio.

In hac vero communi sententia solum animaduertendum occurrit, ex prædictis omnibus ad summum haberi in Christi Baptismate fuisse quoddam mysterium, præsignificans sacramentum Baptismi à Christo dandum, & quasi promittēs eius institutionem iam proxime instantem: ex hoc autem non potest inferri, tunc fuisse institutum: quia institutio requirit impositionem talis cæremoniæ exterioris ad significandum, & conferendum sacramentalem effectum: hæc autem impositio requirit in primis absolutam & efficacem Christi voluntatem, qua decreuerit: vt ex eo tempore ablutio exterius facta cum tali inuocatione Trinitatis habuerit talem significationem, & efficaciam. Deinde, necessarium etiam videtur, quod Christus hanc suam voluntatem exterius manifestauerit, atq; de ea re stabilem legem tradiderit: quia institutio hæc debet esse exterior & sensibilis, quia est respectu Ecclesiæ visibilis. Sicut quando Christus Eucharistiam instituit, & ritum externum conficiendi illud sacramentum docuit, & exercuit, ac præterea addidit illa verba: Hoc facite in meam commemorationem, per quæ completa & consummata fuit institutio. Non constat autem, Christum, aut illa hora, aut illa eadem die, qua baptizatus est, & habuisse prædictam voluntatem, & illam stabili lege declarasse. Quin potius, cum nondum prædicationē suam inchoasset, nec discipulos haberet, non videtur verisimile. Respondetur, hanc sententiam asserētem Christum instituisse sacramentum Baptismi, quando ipse baptizatus est: non esse in hoc rigore intelligēdam, qui in obiectione indicatur: quia quoad hoc recte dicit Scotus, non posse certo definiri diem & horam, in qua Christus Baptismum instituit, efficaciter decernendo, vt ex tunc haberet suam significationem, & virtutem: hoc enim reuera non colligitur ex his omnibus, quæ in Baptismo Christi acciderunt, vt probat obiectio facta, nec sancti Patres in hoc sensu loquuntur: igitur mens eorum solum est, tunc indicatum esse materiam & formam huius sacramenti, & paulo post, tempore opportuno, vel facto vel verbis, vel vtroq; simul tradidisse Christum hanc institutionem. Et fortasse ab ipsa hora sui Baptismi habuit Christus deliberatam voluntatem, vt ex tunc sacramentum Baptismi haberet efficaciam, quamuis eam hominibus non statim declarauerit: sed hoc incertum est, neq; ab vllo hominum sciri potest, cum non sit reuelatum.

ARTICVLVS III.

Vtrum aqua sit propria materia Baptismi.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod aqua non sit propria materia Baptismi. Baptismus enim secundum Dionys.* & Damas.* habet vim illuminatiuam. Sed illuminatio maxime competit igni. Ergo Baptismus magis debet fieri in igne quam in aqua: præsertim cum Ioan. Baptista prænuntians Christi Baptismum, dicat. Ille vos baptizabit in Spiritu S. & igni.*

4. d. 3. ar. 3. q. 1. & d. 17. q. 3. a. 4. q. 3 & 4 cons. col. & qu. 2. ar. 10. col. & 3 col 4.

2. Præterea, In Baptismo significatur ablutio peccatorum. Sed multa alia sunt ablutiua quam aqua: sicut vinum & oleum & huiusmodi alia. Ergo etiam in his potest fieri Baptismus. Non ergo aqua est propria materia Baptismi.

Dionys. Eccl. Hier. Damas. li. 4. cap 10 circa med.

3. Præterea, Sacramenta Ecclesiæ fluxerunt de latere Christi, pendentis in cruce: vt supra dictum est. Sed inde fluxit non solum aqua, sed etiam sanguis. Ergo videtur quod etiam in sanguine possit fieri Baptismus. Qui etiam videtur magis conuenire cum causa & effectu Baptismi: quia dicitur Apoc. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo.*

q. 62. art. 5.

4. Præterea, Sicut Augustinus & Beda dicunt, Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam & purgatiuam contulit aquis. Sed non omnis aqua continuatur cum aqua Iordanis, quam Christus tetigit sua carne. Ergo videtur quod non in omni aqua possit fieri Baptismus, & ita aqua, in quantum huiusmodi, non est propria materia Baptismi.*

Ser. 36 de temp. circa princ. Glos. ord. super illud Luc. 3 & Iohannes Baptizans, et Beda, et in Luc. 3. & in hoc Beda uang. quod canit in vig. Epiphan.

5. Præterea, si aqua secundum se esset propria Baptismi materia, non oporteret aliquid aliud fieri circa aquam, ad hoc, quod in ea Baptismus fieret. Sed in solemni Baptismo, aqua, in qua debet celebrari Baptismus, exorcizatur & benedicitur, ergo videtur, quod aqua secundum se non sit propria Baptismi materia.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non potest introire in regnum Dei.

Respondeo dicendum, quod ex institutione diuina, aqua est propria materia Baptismi. Et hoc conuenienter. Primo quidē, quantum ad ipsam rationem Baptismi, qui est regeneratio in spiritualem vitam: quod maxime congruit aquæ. Vnde & semina, ex quibus generantur omnia viuentia, scil. plantæ & animalia humida sunt, & ad aquam pertinent. Propter quod quidam Philosophi posuerunt aquam omnium rerum principium.*

Vt dicitur 1. Physic.

Secundo, quantum est effectus Baptismi quibus competunt aquæ proprietates, quæ sua humiditate lauat: ex quo conueniens est ad significandam & causandam ablutionem peccatorum. Sua frigiditate etiam temperat superfluitatem caloris: & ex hoc competit ad mitigandam concupiscentiam fomitis. Sua diaphaneitate est luminis susceptiua, vnde competit Baptismo inquantum est fides sacramentum. Tertio quia conuenit ad repræsentandum mysteria Christi, quibus iustificamur. Vt enim dicit Chrys. super illud Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c sicut in quodam sepulchro in aqua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, & deinde nouus rursus ascendit.*

Hom. 24 Ioannis med. tri.

Quarto,

Quarto, quia ratione suæ communitatis & abundantiæ est conueniens materia necessitati huius Sacramenti : potest enim vbiq; de facili haberi.

Ad primum ergo dicendum, quod illuminatio pertinet ad ignem actiue. Ille autem qui baptizatur, non efficitur illuminans, sed illuminatus per fidem, quæ ex auditu, vt dicitur Rom. 10 Et ideo magis competit aqua Baptismo, quam ignis. Quod autem dicitur : Baptizabit vos in Spiritu S. & igni, potest per ignem (vt Hier. dicit) intelligi Spiritus S. qui super discipulos in igneis linguis apparuit : vt dicitur Act. 2. Vel per ignem potest intelligi tribulatio : vt Chrys.* dicit super Matt. Quia tribulatio peccata purgat, & concupiscentiam diminuit. Vel quia, vt Hilar.* dicit super Matth. Baptizatis in Spiritu S. reliquum est consummari igne iudicij.*

Superstitiosa verba Matt. 3 vers. 9. Et Beda super Luc. cap. 3. Hom. 3 in 6. post initium tom. 2. Hilar. cano. 2. in Matth. post med. Illud.

Ad secundum dicendum, quod vinum & oleum non communiter assumuntur ad vsum ablutionis, sicut aqua. Nec etiam ita perfecte abluunt : quia ex eorum ablutione remanet aliqua infectio, quantum ad odorem, quod non contingit de aqua. Illa etiam non ita communiter & abundanter habentur, sicut aqua.

Ad tertium dicendum, quod ex latere Christi fluxit aqua ad abluendum, sanguis autem ad redimendum. Et ideo sanguis competit Sacramento Eucharistiæ : aqua autem Sacramento Baptismi, qui tamen habet vim ablutiuam ex virtute sanguinis Christi.

Ad quartum dicendum, quod virtus Christi derivata est ad omnem aquam, nõ propter continuitatem loci, sed propter similitudinem speciei. Vnde dicit Aug. in quodam sermone Epiphaniæ. Quæ de Saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritalis, omnium gurgitum tractus, vniuersorum fontium venas impleuit.*

In serm. 1. Dominica infra oct. Epiphan. med. tom. 10.

Ad quintum dicendum, quod illa benedictio, qua adhibetur aquæ, non est de necessitate Baptismi, sed pertinet ad quãdam solemnitatem, per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur astutia dæmonis, ne impediat Baptismi effectum.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thom. aquam ex institutione diuina esse propriam materiam Baptismi, loquitur autem hic de aqua in genere. Nam in artic. seq. explicat, cuius qualitatis seu speciei esse debeat hæc aqua. Hic vero in solutione ad quintum declarat, solam aquam esse de necessitate huius materiæ, benedictiones autem, aut cæremonias alias, quæ circa aquam fiunt ex ritu Ecclesiæ, non esse de necessitate huius materiæ : sed ad quandam solemnitatem pertinere. Deniq; D. Tho. ait, aquam esse materiam, loquitur de materia remota. Atq; ita intellecta conclusio est per se facilis, & rationes D. Thom. sunt optimæ, quibus in corpore articuli explicat, quam fuerit proportionata materia ad vsum, & significationem Baptismi. In solutionibus vero argumentorum declarat, quomodo res aliæ, quales sunt vinum, oleum, ignis, sanguis & similia, non erant materiæ aptæ ad huiusmodi vsum. Et litera est satis perspicua, & non indiget alia expositione. In solutione vero ad primum attingit D. Thom. locum illum Matth. 3. Ille vos baptizabit in Spiritu S. & igne, quem tractabimus diligentius sequenti disputatione. In solutione autem ad 3. tractat D. Thom. locum Ioan. 19. Exiuit sanguis, & aqua, explicans, per aquam significatum esse Baptismum, quem locum tractaui late in 1. tom. disputa. 39. sect. 3. & ideo non est hoc loco repetendus.

SECTIO IV.

Vtrum ad Baptismum requiratur aqua simplex?

AD quartum sic procedit. *Videtur, quod ad Baptismum non requiratur aqua simplex. Aqua enim quæ apud nos est, non est aqua pura, quod præcipue apparet de aqua maris, in qua plurimum admiscetur de terrestri, vt patet per Philo. in lib. Meteor.* Et tamen in tali aqua potest fieri Baptismus. Ergo non requiritur aqua simplex, & pura ad Baptismum.*

4. d. 43. art. 3. q. 1. ad 4. & 58. Lib. 2. c. 3. tom. 2.

2. Præterea, In solemni celebratione Baptismi, aqua infunditur Chrismati. Sed hoc videtur impedire puritatem & simplicitatem aquæ. Ergo aqua pura & simplex non requiritur ad Baptismum.

3. Præterea, Aqua fluens de latere Christi pendentis in Cruce, fuit signum Baptismi : vt dictum est. Sed aqua illa non videtur fuisse aqua pura, eo quod in corpore mixto (cuiusmodi fuit corpus CHRISTI) non sunt elementa in actu. Ergo videtur, quod non requiratur aqua pura vel simplex ad Baptismum.* art. præced. & q. 62. art. 5.

4. Præterea, Lixiuium non videtur esse aqua pura : habet enim contrarias proprietates aquæ. scil. calefaciendi & deficcandi, & tamen in lixiuio videtur posse fieri Baptismus : sicut & in aquis balneorum, quæ transeunt per venas sulphureas sicut & lixiuium colatur per cineres. Ergo videtur, quod aqua simplex non requiratur ad Baptismum.

5. Præterea, Aqua rosacea fit per sublimationem à rosis, sicut etiam aquæ Alchymicæ generantur per sublimationem ab aliquibus corporibus : Sed in his aquis, vt videtur, potest fieri Baptismus, sicut & in aquis pluuialibus, quæ per sublimationem vaporum generantur. Cum igitur huiusmodi aquæ non sint pura & simplices, videtur quod aqua pura & simplex non requiratur ad Baptismum.

Sed contra est, quod propria materia Baptismi est aqua, vt dictum est. Sed speciem aquæ non habet nisi aqua simplex. Ergo aqua pura & simplex de necessitate requiritur ad Baptismum.* art. præced.

Respondeo dicendum, quod aqua suam puritatem & simplicitatem potest amittere dupliciter. Vno modo per mixtionem alterius corporis : alio modo per alterationem. Vtrumque autem horum contingit fieri dupliciter, scilicet per artem & per naturam : Ars autem deficit ab operatione naturæ, quia natura dat formam substantialem, quod ars facere non potest. Sed omnes formæ artificiales sunt accidentales, nisi forte apponendo proprium agens ad propriam materiam, sicut ignem combustibili : per quem modum à quibusdam animalia per putrefactionem generantur. Quæcunq; igitur transmutatio circa aquam facta est per artem, siue commiscendo siue alterando, non transmutatur species aquæ. Vnde in tali aqua potest fieri Baptismus, nisi forte aqua admisceatur per artem in tam parua quantitate alicui corpori, quod compositum magis sit aliud, quam aqua, sicut lutum magis est terra, quam aqua, & vinum lymphatum magis est vinum, quam aqua. Sed transmutatio, quæ fit a natura, quandoque quidem speciem aquæ soluit, & hoc fit quando aqua efficitur per naturam de substantia alicuius corporis mixti. sicut aqua conuersa in liquorem vuæ, est vinum : vnde non habet speciem aquæ. Aliquando autem fit per naturam transmutatio aquæ sine solutione speciei, & hoc tam per alterationem (sicut patet de aqua calefacta à sole) quam etiam per mixtionem, sicut patet de aqua fluminis, turbida ex permistione terrestrium partium. Sic ergo dicendum est, quod in qualibet aqua qualitercunque transmutata, dummodo non soluatur species aquæ potest fieri Baptismus, si vero soluatur species aquæ, non potest fieri Baptismus.

Ad primum ergo dicendum, quod transmutatio facta in aqua maris, & etiam in aliis aquis, quæ penes nos sunt, non est tanta, quod soluat speciem aquæ. Et ideo in huiusmodi aquis potest fieri Baptismus.

Ad secundum dicendum, quod admixtio Chrismatis non soluit speciem aquæ, sicut etiam aqua decoctionis carnium, aut aliorum huiusmodi. Nisi forte sit facta tanta resolutio corporum lixatorum in aqua, quod liquor plus habeat de aliena substantia, quam de aqua, quod ex spissitudine perspici potest. Si tamen ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, potest in ea fieri Baptismus : sicut & in aqua, quæ exprimitur ex luto, licet in luto Baptismus fieri non possit.

Ad ter-

Ad tertium dicendum, quod aqua fluens de latere Christi pendentis in cruce, non fuit humor phlegmaticus, vt quidam dixerunt. In tali enim humore non posset fieri Baptismus, sicut nec in sanguine animalis, aut in vino, aut quocunq; liquore alicuius plantæ. Fuit autem aqua pura, miraculose egrediens à corpore mortuo, sicut & sanguis, ad comprobandam veritatē Dominici corporis, contra Manichæorū errorē: vt scil. per aquā (quæ est vnū quatuor elementorū) ostēderetur corpus Christi vere fuisse compositū ex quatuor elemētis: per sanguinem vero ostenderetur esse compositum ex quatuor humorib.

Ad quartum dicendum, quod in lixiuio, & in aquis sulphureorum balneorum, potest fieri Baptismus, quia tales aquæ non incorporantur per artem vel naturam aliquibus corporibus mixtis, sed solum alterationem quandam recipiunt, ex hoc quod transeunt per aliqua corpora.

Ad quintum dicendum, quod aqua rosacea est liquor rosæ resolutus. Vnde in ea non potest fieri Baptismus, & eadem ratione, nec in aquis alchymicis, sicut nec in vino. Nec est eadem ratio de aquis pluuialibus, quæ generantur ex maiori parte ex sublimatione vaporum resolutorum ex aquis. Minimum autem est ibi de liquoribus corporum mixtorum, qui tamen per huiusmodi sublimationem virtute naturæ, quæ est fortior arte, resoluuntur in veram aquam: quod ars facere non potest. Vnde aqua pluuialis nullam proprietatem retinet alicuius corporis mixti, quod de aquis rosaceis & aquis alchymicis dici non potest.

LItera Diui Thom. est clara, & in disputatione sequenti melius res tota explicabitur.

DISPVTATIO XX.

De materia Baptismi.

Materia alia proxima, alia remota.

IN sacramentis, quæ consistunt in vsu, duplex potest distingui materia, vna remota & altera proxima. Remota dicitur elementum illud, quod in vsu sacramenti vtendum est. Proxima vero ille vsus elementi, qui ad conficiendum sacramētum est necessarius. D. Thom. ergo in his articulis egit de materia remota Baptismi, de proxima vero nonnulla attigit inferius art. 7. & 8. vt vero rem totam breuiter, & ordinate complectamur, vtramq; partem in præsenti disputatione expediemus.

SECTIO I.

Vtrum aqua simplex & elementaris sit materia remota Baptismi.

Primus Gnosticorū error. Irenæus: August. Euthym.

NOnnulli ex antiquis hæreticis, qui dicti sunt Gnostici, negarunt aquam sensibilem esse necessariam ad Baptismum conficiendum. Ita refert Irenæus lib. 1. cont. hæres. c. 18. Quem errorem sequuti sunt Manichæi, teste Aug. hæres. 46. & Seleuciani apud eundem hæres. 59. & Pauliciani apud Euthym. 2. part. Panopl. tit. 21. quos refert solis verbis baptizasse. Referunt etiam moderni scriptores aliquos ex nouatoribus hæreticis hunc errorem excitasse. Qui omnes consequenter asserunt, in illis verbis Christi Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. aquam metaphorice sumi, fortasse pro illa aqua, de qua dicit idē Christus statim. c. 4. Qui biberit ex aqua: quā ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quā ego daho ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, & Ezech. 36. Effundā super vos aquam mundam: quib. locis aqua, gratiam significat. Vel aliter, vt Valdensis refert, to. 2. de sacram. c. 101. dixit Wicleph, aquā ibi significare passionē Christi propter aquam, quæ exiuit de latere Christi pendētis in cruce. Quæ interpretatio confirmari potest à simili ex Matth. 3. vbi Ioan. Baptista de Christo ait, Ipse vos baptizabit in Spiritu S. & igne, vbi necesse est, ignem metaphorice sumi: ergo eadem ratione poterit aqua metaphorice sumi in prioribus verbis Christi.

Iacobitarū error.

Secunda hæresis ex his eisdem verbis Matth. exorta, asseruit, materiam Baptismi esse ignem. Ita sensērunt Iacobitæ, qui candenti ferro characterē crucis baptizatorū frontibus inurebant, vt referūt Prateolus verbo Iacobitæ, & Sander. l. 7. de visib. Monarth. hæres. 113. Non videntur autem hi hæretici negasse materiam aquæ, sed cum illa ignē coniūxisse, fortasse vt vtrumq; locum scripturæ proprie intelligerent. *Prateolus. Sanderus.*

Tertiam hæresim referunt Castro verbo, Baptismus, hæres. 12. & Prateol. verbo, Flagellantes, negantem, iam nunc Baptismum esse, ex aqua conficiendū, sed ex proprio sanguine flagellis ex proprio corpore excusio: & ideo sectatores huius hæresis, Flagellantes dicti sunt, quia passim oberrabant, seipsos, virgis ac nodosis flagellis, in quibus aculei inserti erant concidentes. Quis autem eorum primus author fuerit, ignoratur, licut etiam vix cogitari potest, quo fūdamento moti fuerint ad errorem adeo perniciosum contingendum, tamq; crudelem Baptismum introducendum. Quod enim Castro refert, eos motos esse quadam Allegoria, scilicet, quia quando Christus aquam in vinum conuertit, significauit fore aliquādo in Ecclesia Baptismum aquæ in Baptismum languinis commutandum, hoc (inquam) ridiculum est, quia hæc Allegoria & fundamentum non habet, & repugnat legi à Christo latæ. Nisi quis renatus fuerit, ex aqua: & illi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Quæ lex perpetuo vsque ad consummationē sæculi duratura est. sicut Ecclesia, & Euangeliū quod Christus eodem loco (vt alia omittam) subiunctis verbis significauit, dicens. Et ecce ego vobiscū sum vsque ad consummationem sæculi. *Tertius flagellantium dictorum auctor. Castro & Prateolus.*

Dico ergo primo, aquam veram ac sensibilem, esse propriam materiam remotam, & essentialem sacramenti Baptismi. Est de fide, & definitur in Con. Latera. in c. Firmiter, de sum. Trin. Con. Flo. in decreto Eugen. & Con Triden. sess. 7. can. 2. de Baptismo. Et probatur simul ex scriptura adiuncta Patrum expositione & traditione. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. In quib. verbis, Aqua proprie, & non metaphorice sumi, constat primo, ex generali regula interpretandi scripturam: nimirū, quod proprietas verborum seruanda sit, vbi, aut euidens necessitas non cogit metaphorice interpretari: aut sufficiēs authoritas non obligat, vel saltem facultatem non concedit ita interpretandi: alias nihil firmum & stabile possem ex scripturis habere: hoc autem maxime necessarium est in illis locis, in quibus, vel præcepta tradūtur, vel instituuntur sacramenta, quæ sunt & animarum medicinæ, & Ecclesiæ fundamenta. *Conclus. Concil. Later. Conc. Flor. Conc. Trid. Probatur.*

Secundo idem constat ex aliis scripturæ locis. Vnus est Matthæi vltimo. Baptizantes eos in nomine Patris, &c. Dicent fortasse, etiam ibi sumi metaphorice, & spiritualiter, sicut Isai. 1. Lauamini, mundi estote, sed hoc non potest præcepto Christi accomodari. Mundabat enim Apostolis actionem aliquā ab eis circa alios corporaliter, & sensibiliter exercendā: loquebatur ergo proprie de Baptismo sensibili, qui in aqua fit, quem vox Græca Baptizo, proprie significat. Quam proprietatem & veritatem ipso vsu paulo post Apostoli declararunt, nam Act. 2. eos baptizabant, qui per verbum eorum ad fidem conuertebantur, vbi baptizare, non potest significare solam prædicationem, seu aliquam aliam spiritualem actionem. Clarius vero Act. 8. postquam Philippus Eunuchum catechizauerat: Dum irent per viam, venerunt ad quandā aquam, & ait Eunuchus: Ecce aqua, quis prohibet me baptizari. Intellexerat ergo Baptismum in aqua sensibili sibi esse necessarium. Quā intelligentiā verā esse confirmauit Philippus dicens. Si credis ex toto corde, licet: & infra. Descenderūt vterque in aquā Philipp⁹, & Eunuch⁹, & baptizauit eum. Similis locus euidēs est Act. 10. vt notauit Chrys. Hō. 24. in Ioā. vbi Petrus dixit. Nūquid aquā quis prohibere potest, vt nō baptizētur hi, qui Spiritū S. acceperūt sicut & nos? Rurs⁹ ex c. 19. sumitur manifestum *Probatur.*

argu-

argumentum. Cum enim Paulus veniret Ephesum, interrogauit discipulos, quos ibi inuenit: In quo baptizati estis? quib. respondentibus, In Ioannis baptismate, Paulus fecit eos baptizari Baptismo Christi. Ergo satis aperte significatur, Baptismum Christi & Ioannis conuenire, in vera & propria ratione Baptismatis aquæ, quamuis differat in forma, & in spiritu.

Ad Ephes. 5 Denique hoc aperte confirmant verba Pauli ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

Probatur. Tertio ex Patrum traditione, & vsu perpetuo & vniuersali Ecclesiæ: omnes enim antiqui Patres, qui opera seu orationes de hoc sacramento scripserunt, vt Greg. Nazian. Nissen. Basil. Tertul. Aug. Ambr. ita Verba Christi intellexerunt. Et præterea Aug. libr. 1. de Peccat. merit. c. 20. & li. 2. c. 27. vbi ex Verbis Christi colligit necessitatem Baptismi in aqua sensibili, etiam præ paruulis. & li. 6. de Baptis. c. 12. addit posse aliquem renasci ex aqua absque spiritu, si sacramentum sensibile recipiat absque effectu gratiæ. Item Ambr. li. 3. de Spiritu sancto, c. 11. Cypr. lib. 3. ad Quirin. c. 25. & bene Orig. lib. 5. in ad Rom. tractans illa verba c. 5. Quicunq; baptizati sumus, in Christo Iesu baptizati sumus. Cyril. Hierosol. Cateches. 3. & Chrys. Hom. 24. in Ioan.

Nazian. Nissen. Tertull. Augus. Ambros. Cyprian. Orgen. Cyr. Hier. Chrys.

Quarto addunt Patres, quamuis in scriptura, gratia soleat nomine aquæ significari, propter metaphoram & analogiam, quia sicut aqua corpus, ita gratia animam mundat, in ea tamē metaphora adumbratam esse gratiam baptismalem, dandam per veram ac sensibilem aquam. Ita Cyprian. epist. 65. vbi varia Isaiæ loca in hunc modum exponit: sic etiam Hiero. declarat illud Ezech. 39. Effundam super vos aquam mundam Baptismi (inquit) salutaris. Item circa illa verba, c. 16. Aqua nō est tota in salutem, & ibidem: Et lauit te aqua, & emundaui sanguinem tuum ex te, & vnxit te oleo. Et Isa. 1. intelligit significari vocationem ad Baptismum illis verbis, Lauamini, mundi estote.

Quarto.

Cyprian. Hieron.

Cyrill. Vbi Cyrillus eundem tribuens sensum addit: aquam Baptismi significatam fuisse in aqua purificationis veteris legis, Denique Hier. Zach. 13. hoc sacramentum intelligit promitti illis verbis. Erit fons patens domus Dauid in ablutionem peccatorum, Et Epist. 83. ad Oceanum post med. varia congerit mysteria in aquis facta ob significationem huius sacramenti, vt de his, qui in arca Noe saluati sunt per aquas diluuij. 1. Pet. 3. & de transitu populi Israel per mare rubrum, similia habet Aug. lib. contra Fulgen. Donatist. non longe à fine, vbi inter alias adducit figuram aquarū, quas sanauit & fœcundauit Elisæus 4. Reg. 2. videri etiam potest Cypr. epist. 76. in posteriori ejus parte Basil. Hom. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum, & Iren. li. 3. contra hæres. c. 19. ac denique Innocent 3. in c. In quadam, de celebratione Missarum, vbi definit, & aquam quæ de latere Christi manauit, fuisse verā & naturalem aquam, & in illa significatam fuisse aquam Baptismi.

Basil. Iren. Innoc. 3.

Probatur 4. Vltimo afferre possum⁹ rationes. Et quidem cum hæc res pendeat ex institutione, absoluta ratio cur hæc materia est necessaria, fuit voluntas instituentis: rationes autem, seu congruentiæ huius voluntatis duæ sunt potissimæ. Vna est veluti litteralis: quia aqua est res communissima, qualem esse oportebat ad conficiendum sacramentum commune ac necessarium omnibus: eius etiam vsus est facilimus, pur⁹, innoxius atque ita ad suauitatem legis Euangelicæ maxime accommodatus. Altera ratio mystica est: quia aqua habet maximam analogiam & proportionem ad significandam interiorem munditiam,

D. Tho. Cyp. & Chrysost. quę per Baptismum fit. Quam rationem egregie amplificant D. Th. hic. & Cyril. dicta cateches. 3. & Chrys. Hom. 24. in Ioannem.

2 Conclus. Dico secundo, solam aquam elementarem, simplicem, seu vsualem, esse materiam necessariam, ac sufficientem ad hoc sacramentum conficiendum. Ita D. Tho. hic art. 4. in solutionibus argumentorum, & reliqui Theologi in 4. d. 3. Marsil. q. 3. art. 2. Ex quibus aduertendum est, in primis necessarium esse, vt aqua retineat substantiam elementi aquæ. Nam hæc est, q̄ proprie simpliciter aqua vocatur: & hæc est propria aqua vsualis, qua homines ad abluendum corpus vtuntur. Et ideo in hac baptizatus fuit Christus eamque suo tactu sanctificauit. Hæc deniq; exiuit de latere eius ad significandum hoc sacramentum, vt Inno. 3. supra citatus definiuit. Atque hinc fit aquas artificiales, quæ ex florib. seu herbis stillantur, nō esse materiam huius sacramenti, quia non sunt veræ aquæ elementares, sed mixti quidam humores, atque eadē est ratio de lachrymis, saliua, & aliis huiusmodi rebus, quæ eodem titulo excluduntur, vt esse non possint materia Baptismi. Neque oportet minutiores quæstiones de huiusmodi rebus, & materiis figillatim discutere: neque etiam philosophicam quæstionem tractare, an in aqua elementari & vsuali, sit interdum essentialis diuersitas, quia & reuera nulla est, & præterea ad sacramentalem vsum satis constat, quænam aqua sit naturalis, & vsualis: omnis autem illa est sufficiens materia Baptismi quacunq; qualitate affecta sit. Vnde fit, non referre ad huiusmodi materiam, quod sit calida aut frigida, aut quod per sulphureos meatus transierit, aut per cineres, quæ lixiuium dicitur. Quinimo, licet permista sit, cum alia substantia & corpore, dummodo non sit tanta permistio, quæ reuera mutet, seu impediat vsum aquæ, erit sufficiēs materia: vt si sit aqua turbida, pulueris, aut terræ permixtionem aliquam habens, vel si in ea caro fuerit decocta, & succo eius admista in parua quantitate, nā si sit magna, potius erit lutū, aut substantia alia mista, q̄ aqua. Deniq; in huiusmodi rebus seruāda est generalis regula supra tradita, vt semper adhibeatur materia pura, quoad fieri possit: seruatis Ecclesiæ ritibus, & cæremonijs, nam hoc spectat ad reuerentiam sacramenti, & ad eius certitudinem.

Innocen.

Ex his, quæ inter referendum contrarios errores allata sunt, solum superstant explicanda verba illa Mat. 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne, in quib. necessario aliqua metaphora admittēda est: Quia & circumstantia litteræ id postulat, & Patres in hoc consentiunt: quamuis in sensu verborum explicando dissentiant. Primum ergo necesse non est, Baptistam ibi fuisse locutum de sacramento Baptismi à Christo instituendo, sed de aduentu Spiritus sancti sub specie ignis à Christo missi in discipulos suos die Pentecostes. Cum quo sensu consonare videntur verba Christi Act. 1. Ioannes quidem baptizauit aqua, vos aūt baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies: & ita exposuerunt ibi Hier. & Beda lib. 1. in Luc. c. 9. & Cyril. Hierosol. Cateches. 3. & Euthy. Matt. 3. Quæ expositio mihi non admodū placet: si ad solam illam visibilem missionem Spirit⁹ sancti coarctetur, quia Ioannes generatim locutus est, & prædictio eius ad omnes se extendit, & ad omnia tēpora. Secundo ergo exponitur de Baptismatis sacramento, à Chrys. Hom. 11. in Matt. Euthymio, & Anselmo, ibi. & Basilio in lib. de Bapt. non longe à principio. Cyril. Alexan. lib. de fid. ad Theodos. post medium, & li. 1. de fid. ad Regin. in probatione, quod Christus sit Deus, ex Euangelio Matthæi, Cyp. libr. 1. contra Iudæos c. 12. Quæ expositio facile accommodatur prioribus verbis, Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto: quibus Ioannes, nec materiam, neque formam, ne⁹q; omnino ritum externum Baptismi Christi explicuit, sed ab efficacia & virtute conferendi gratiam Spiritus sancti illum nominauit. Altera vero particula: & igne: à Theoplacto, & Euthymio, prætermissa est, vnde non videntur eam legisse apud Matthæum, sicut nec legitur apud Marcum c. 1. tamē certissimū est ita esse legendū: non solūapud Lucam, c. 3. de quo nunquam fuit dubitatio, sed ēt apud Matthæum. Ita enim legunt omnes antiqui Chrys. Hier. & alij. Et vulgata lectio ita habet sine vlla varietate.

Exponitur locus Mat. 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. 1. Expositio.

Act. 1. Hier. Beda, Cyri. Hier. Reijciuntur.

2. Expositio.

Hilar. Cyr. & alij. Particula Mat.

Et igni, varie exponitur Anselm.

Exponitur autem illa particula varijs modis, Anselmus per illam particulam, & igne, intelligit metaphorice significari Sacramentum Confirmationis, quod est veluti consummatio Baptismatis Christi, & in eo datur plenitudo Spiritus sancti, & ideo ab

Chrysost.

effectu metaphorice, significatur per ignem: quia Spiritus sanctus ignis consumens est. Chrysostomus vero intelligit idem significari nomine, ignis, quod nomine Spiritus sancti, sed illa repetitione & metaphorica significatione ait indicatam esse abundantiam gratiæ baptismalis, & efficaciam eius, quia & animam sanctificat, & sordes eius consumit, & vim

Beda.

bene operandi præstat. Beda vero & alij, per ignem, intelligunt, vel pœnitentiam, vel tribulationes huius vitæ, vel quæcunque alia remedia, per quæ Christus purificat animam baptizatam, à maculis & peccatis post Baptismum commissis. Itavt sensus sit: ipse vos in Spiritu sancto baptizabit, & si opus postea

Hieron.

fuerit, etiam igne purgabit. Hieron. vero per ignem intelligit ignem purgatorij, quo Christus in futuro sæculo purgabit suos electos. Quæ expositio non displicet Bedæ, & alijs: & idem fortasse est sensus Hilarij c. 2. in Matt. qui de igne iudicij vltimi, hoc interpretatur: potest autem intelligi, tam de igne iudicij vniuersalis, quam particularis vniuscuiusq. Et videtur satis consentanea verbis proxime sequentibus. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam. Vnde hæc expositio vltima est satis probabilis, iuxta quam non oportet priora verba ad Sacramentum Baptismi coarctare: sed simpliciter ea intelligere de omni sanctificatione spirituali, quæ per Christum in hac vita confertur: ita vt sensus sit, ipse vobis remittet peccata in hac vita, & spiritum liberaliter dabit, & Spiritus sancti gratijs inundabit (vt ait Theophyl.) in futura vero etiam igne purgabit, scilicet si opus fuerit. Et iuxta hanc expositionē metaphora illorum verborum potius posita est in verbo Baptizo, quam in voce ignis, quia non significat corporalem ablutionem, sed animæ emūdationem, quæ per huiusmodi Baptismum significari solet. Siue autem metaphora ponatur in vna, siue in alia voce, nihil est, quod miremur, quod vox Aqua, vel Baptismus, seu Baptizo, in aliis locis proprie sumenda sit, in hoc vero vox Ignis, aut verbum Baptizandi, metaphorice sumantur: quia ratio diuersorum locorum & rerum hoc postulat, & Ecclesiæ, ac Patrum traditio & expositio id confirmat.

SECTIO II.

Vtrum ablutio aquæ sit proxima materia Baptismi?

EX dictis in præcedenti sectione satis constat, quid in hac dicendum sit. Docent enim omnes Theologi, ablutionem esse materiam huius Sacramenti, quod de materia proxima necessario intelligendum est. Et hæc est mens D. Thomæ, in his articulis, & in 4. dist. 3. q. 1. ar. 1. quæstiun. 1. & 2. vbi idem docet Magister, & Scot. q. 3. Richard. art. 1. q. 1. Palud. q. 3. & reliqui. Et sumitur ex verbis Christi, Matt. vlt. Baptizātes eos in nomina Patris, &c. Et ex illis Pauli ad Eph. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Idem enim est lauacrum, quod Baptismus: & lauacro tribuitur animæ mundatio, tāquam materiæ proximæ huius Sacramenti. Vnde Aug. tract. 15. in Ioan. Quid (inquit) est Baptismus Christi? Lauacrum aquæ in verbo. Ratione probatur facile, nam aqua est materia remota, cum enim hoc Sacramentum nō fit permanens, sed in vsu consistat, non potest aqua per se sumpta esse materia proxima Sacramenti: quia vt sic, & quieta manens (vt sic dicam) nec significat, nec est instrumentum gratiæ conferendæ: ergo materia proxima consistet in aliquo vsu aquæ: sed non in alio, nisi in ablutione, vt constat ex verbis scripturæ citatis, & ex vsu & traditione Ecclesiæ: ergo.

Magister. Scotus. Richard. Palud. Matt. vlt. Ad Ephes. 5.

Aug.

Ratio.

Atq; hinc obiter colligitur, vt aqua sit conueniens materia Baptismi, necessarium esse, vt sit in ea dispositione, in qua possit ad ablutionē deseruire, & ideo si congelata sit, & facta glacies, aut nix, vel aliquid simile (quidquid sit de quæstione philosophica, an tūc sit substantialiter aqua, nec ne) donec aliquantulum liquefiat, aptaq; ad ablutionē reddatur, non posse esse huius Sacramenti materiam: cum non valeat applicari ad illum vsum, in quo proxima materia huius Sacramenti consistit.

Quid sit ablutio, de qua agitur.

Sed explicandum supereſt, quid sit, seu in quo formaliter consistat hæc ablutio: Soto enim in 4. d. 3. ar. 1. dicit consistere in passione, seu receptione aquæ in corpore hominis baptizati, nam aqua vt sic recepta, ordinatur ad sanctificationem animæ: ergo ipsa receptio est proximum instrumentum sanctificationis: ergo est materia proxima Sacramēti. Vnde concludit, hanc ablutionem in passione consistere. Et in hanc sententiam citat Scotum, & Rich. At vero Scot. ibi. q. 3. potius sentit ablutionem consistere in actione, quia Sacramentum est actio sacra ipsius ministri: ergo & Baptismus ex parte materiæ proximę erit lotio, vt facta à ministro: Richard. autem ibid. art. 1. q. 2. sentit, ablutionem, vtramque rationem, actionis & passionis includere: sicut iustificatio & ablutio interior, quæ per exteriorem significatur & efficitur, vtrumque requirit, scilicet infusionem, & receptionem gratiæ.

Sotus.

Scotus.

Richard.

Ego sentio, ad rem Theologicam, quæstionem esse parui momenti & vtilitatis. Si tamen physice velimus rem perpendere: dicendum est, in rigore nullam physicam passionem requiri in corpore baptizati, vt fiat ablutio ad Baptismum necessaria: requiri vero physicum contactum aquæ ad corpus baptizati, cum quadam successione, seu successiua effusione partium aquæ per partes corporis. Hoc ita declaro, nam inprimis, quod requiratur contactus, certum est ex ipsa vocis significatione. Nemo enim vnquam dixit, aquam, quæ non tangit corpus, abluere illud, & ideo solet interdum à Patribus hæc ablutio vocari tinctio seu tactus, aut contactus aquę. Deinde, q; fit etiam necessaria motio per corpus seu successiuus contactus, constat etiam ex significatione vocis & communi modo concipiendi omnium. Aqua enim in vase existens propter solum contactum, non dicitur abluere illud, oportet ergo, vt per corpus diffundantur, & successiue contingat, vt bene Scotus nota uit. Vnde fieri potest, vt illa motione, atque adeo ablutione finita aliqua pars aquæ adhæreat corpori, & contingat illud, cum tamen iam illud non abluat: ergo ablutio non consistit in quolibet contactu, sed oportet, vt sit in fieri: & ideo necesse est, vt successiue fiat, saltem physice, & naturaliter loquēdo, quia per motum localem fit. Dico autem naturaliter loquendo, quia fingi potest, quod ille contactus fiat in vno instante terminante motum localem aquæ ad corp^s, ita vt in eodem instanti plures partes aquæ perueniant ad contingendas plures partes corporis, & tunc ille contactus sine dubio sufficeret ad ablutionem, & ad hoc, vt in eodem instanti perficeretur Sacramentum. Sed huiusmodi casus non sunt morales, & ideo absolute dici potest, requiri cantactum successiuum, prout naturaliter fieri potest. Adde, necessarium etiā esse, vt hic contactus fiat per corpus liquidum, nam gelu, verbi gratia, non potest abluere, quia est corpus durum, licet possint paulatim cōtingere corpus, necessarium ergo est, vt fiat contactus cum quadam facili diuisione corporis abluentis, ita vt facile cedatad contactum alterius. Et ideo oportet, vt tale corpus sit liquidum: quod totum ex ipso vsu vocum & experientia constat.

Et declarari potest ex fine ablutionis corporalis, ordinatur enim ad mundandū corpus, & tollendas sordes eius, & ideo oportet, vt fiat per corpus liquidum: quod sicut facile diuiditur, ita facile subintrat per partes alterius corporis, quod abluit. Oportet autem

autem attente distinguere inter hunc effectum ablutionis & ablutionem ipsam. Sæpe enim vulgari sermone ablutio sumitur pro ipsa sordium depositione, nec censetur quis vere ablutus, etiam si aquam contigerit, si mundatus non sit: tamen hic potius est effectus ablutionis proprie dictæ: & præsertim prout nunc loquimur, qui effectus non est ad Baptismum necessarius. Nam si quis aqua tingitur, etiam si per eum contactum nullam corporis munditiam assequatur, nec sordes aliquas deponat, nihil obstabit, quominus fiat Baptismus: quia non carnis depositio sordium, sed contactus aquæ in verbo vitæ illum perficit.

Atque inde aperte colligitur, quod in assertione dicebamus, non esse necessariam passionem aliquam physicam in corpore baptizati, vt ablutio fiat: quia in primis non est necessaria emundatio aliqua corporalis: nec separatio alicuius impuræ substantiæ à corpore baptizati. Deinde non est necessaria aliqua alteratio, nam licet hęc naturaliter consequatur, verbi gratia, frigefactio vel humefactio, tamen est per accidens ad rationem ablutionis, vt fic. Vnde si per potentiam Dei fingamus impediri ac suspendi omnē huiusmodi alterationem, nihilominus intelligitur manere vera ablutio, & ad Baptismum sufficiēs. Rursus non est necessaria motio localis corporis baptizati, nam licet interdum possit fieri, quando Baptismus fit per immersionem, vt infra dicemus, tamen per se non est necessaria: satis enim est, quod aqua moueatur contingendo corpus baptizati. Nulla ergo passio propria ac physica talis corporis est necessaria ad hanc ablutionem. Solus enim contactus nullam passionem dicit receptam in corpore baptizati, sed denominationem tantum extrinsecam, seu relationem quandam ex tali propinquitate corporum resultantem. Ergo ablutio, vt fic, neque in ratione sua formali includit physicam passionem in corpore baptizati, neque in tali passione potest consistere materia proxima huius sacramenti. Consistit ergo præcise in prædicto contactu successiuo, prout à nobis explicatus est: ad quem necessarius est aliquis motus localis, vel aquæ per corpus, vel corporis subintrantis aquam, iuxta diuersos modos ablutionum infra declarandos.

Atq; hinc tandem concluditur ablutionem hanc, vt dicit effectionem huius contactus aquę ad corpus, habere rationem actionis, prout vero dicit aquam ipsam, quasi receptam in corpore seu contingentem illud, vt, sic habere se ad modum passionis, quamuis proprie & physice vera passio non fit, sed sola corporis propinquitas, seu contiguitas, in qua contactus ille consistit, vt dictum est, & per se est satis clarum. Et in hac vltima ratione seu consideratione consistit ratio ablutionis, & materia proxima huius sacramēti, iuxta illud Augustini tract. 80. in Ioan. Quæ est tāta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat?

Augus.

Quapropter valde falsum est, quod Ledesma dixit in 4.2.part.qu.7.art.1.dub.3. scilicet, Baptismum seu ablutionem esse ipsum corpus baptizati potius, quam aquam, nam in hoc indicat ablutionem realiter, seu identice esse idem cum corpore baptizati, prout contingentis aquam, cum tamen contrario prorsus modo dicendum sit, nimirum ablutionem identice esse ipsam aquam, & addere quendam modum: scilicet applicationem eius ad corpus, ita vt illud contingat, & per illud seu iuxta illud aliquo modo fluat. Quia ipsa aqua est, quæ sub illo modo applicata est, signum gratiæ, & instrumentum efficax illius. Alioqui potius corpus baptizati, quam aqua, dicendum esset materia Baptismi.

Quanta admixtio necessaria sit ad materiā proximam Baptismi constituendam.

Ex his vero oritur alia dubitatio, nimirum, quanta ablutio necessaria sit ad huiusmodi materiam. Dictum est enim necessariam esse aliquam successionē, seu effusionem aquæ per corpus baptizati, quanta ergo esse debet huiusmodi successio? Vbi duo quæri possunt. Primum, per quot partes corporis esse debeat hæc ablutio: Secundum, in qua aquę quantitate. Circa primam interrogationem, quidam existimant, quamcunque minimam partem corporis sufficere: quia in qualibet est tota anima: ergo per contactum cuiuscunque partis potest mūdari à peccato originali, vt argumentatur Dur. in 4. d. 6. q. 1. n. 16. Quæ tamen ratio est valde infirma, quia ad valorem Baptismi nihil refert, quod tangatur pars in qua est anima, quia hæc ablutio, in qua est pars sacramēti, licet effectiue sit ablutio animæ, tamen formaliter esse debet ablutio corporis: & ideo hoc inprimis est considerandum, an scilicet ablutio sit talis, vt simpliciter dici possit hominis ablutio. Quocirca in hoc facilius dici potest, quid necessarium non sit, quam præcise dehiri, quid sit necessarium. Nam in primis constat, non oportere, vt totum corpus abluatur, nam hoc in Baptismo adultorum nec fit, nec decenter fieri potest. Item, quando ablutio fit per aspersionem, constat non attingi omnes partes corporis. Item sine ablutione omnium partium potest esse ablutio sufficiens, vt totus homo simpliciter denominetur baptizatus.

Deinde etiam satis non est, vt quælibet minima pars corporis tingatur aqua, quia si digito, verbi gratia, attingat illam, non dicetur simpliciter homo abluī, quamuis aliquam partem digiti aquę immergat. Vnde à fortiori non satis erit, quod aspersio aquæ vestes hominis attingat, si non attingat ipsum corpus: quia nullo modo dici potest ablutio corporis. Necesse est igitur, vt corp⁹ ipsum in aliqua principali parte saltem mediocris quantitatis aqua tingatur. Quāta vero debeat esse hæc pars, non potest mathematice (vt ita dicam) præscribi: quia neq; reuelatum est, neque habemus aliam certam regulam ad id definiendum præter illam, nimirum, eam ablutionem esse necessariam, quæ sufficiat ad denominandum hominem simpliciter baptizatum.

Quapropter in praxi obseruandum est, vt securior pars, quoad fieri potest, eligatur. Vnde si Baptismus fieri potest in capite, illa est certissima & sufficientissima materia: quia illa pars præcipua est, & ab ea maxime potest totus homo denominari. Quod si hoc commode fieri non potest propter aliquod grauis nocumenti periculum, si fiat ablutio in scapulis aut in pectore, vel in humeris, erit satis certa, & indubitata materia. Interdum vero solet occurrere necessitas baptizandi puerum in pede propter periculum mortis: & tunc etiam licite id fit: tamen quia res est dubia, si infans euadat periculum, & perfecte nascatur, iterum abluendus est sub conditione, prout in ritualibus Ecclesiasticis parochi admonentur: & hęc est communis doctrina Theologorum, cum D. Tho. infra q. 68. art. 11. & apertius in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. quę-stiunc. 1. ad 3. & ibi Palud. q. 1. Soto d. 4. q. 3. Gab. q. 2. art. 3. dub. 2. Soto art. 7.

Quare non est probanda sententia eorum, qui existimant in extrema necessitate minorem ablutionem sufficere ad substantiam sacramenti, quam extra necessitatem sufficiat: sicut in sacramento Pœnitentiæ aliqua confessio satis est in necessitate, quæ extra illam non esset sufficiens, etiam ad valorem sacramenti. Hoc enim probabile non est, quia ablutio hominis absolute, & simpliciter est de substantia sacramenti, siue in necessitate, siue extra illam fiat. Vnde si ablutio non peruenit ad illam quantitatem, in qua prædictam rationem habeat, etiam in necessitate erit insufficiens: si vero peruenit vsque ad prædictam quantitatem, etiam extra necessitatem sufficiet. Neque est simile de sacramento Confessionis, quia ibi materia necessaria est confessio integra formaliter, id est, quatenus homini est moraliter possibilis: & hæc etiam est necessaria in articulo necessitatis: est autem differentia: nam integritas formalis confessionis, quia est res quædam moralis, variari

potest ex circumstantijs, quæ se tenent ex parte operantis: quia confessio est actio quædam moralis, at vero ablutio, est res quædam physica, quę non variat rationem suam, ex eo quod subiectum sit in necessitate, vel extra illam.

Ad alteram partem dubitationis. Atque hinc est facilis responsio ad posteriorem interrogationem de quantitate aquæ. Dicendum est enim, eam aquæ quantitatem, & necessariam esse, & sufficere, quæ ad abluendam seu contingendam sufficientem corporis partem satis fuerit. Quocirca cũ hic contactus successiue fieri debeat, parua quantitas aquæ sine dubio sufficiet, quia successiue statuere potest per magnam corporis partem.

Alia dubitatio. Dices, cum hæc ablutio possit esse maior, vel minor, quando perficietur sacramentum: numquid statim finita minima ablutione necessaria, an post absolutam totã ablutionem, quæ de facto fit, quamuis alioqui non esset tota necessaria? Videtur enim, primum, quia ad perficiendum sacramentum sufficit materia necessaria. Aliunde vero videtur, secundum: quia quando illa minima ablutio non adhibetur sola, non potest dici ablutio, sed pars vel initium ablutionis. Cum ergo sacramentum non sit pars ablutionis, sed ablutio simpliciter, non perficietur sacramentum, donec perficiatur ablutio, quantacumque illa sit.

Quorũdam responsio. Respondent aliqui, hoc esse intentione baptizantis definiendum. Sed hoc non satisfacit, tum, quia minister non potest sua intentione differre vel suspendere perfectionem sacramenti, si alioqui habeat verã intentionem efficiendi illud, & sufficientem materiam & formam adhibeat, tum etiam, quia nullus minister habet huiusmodi intentionem, nec moraliter potest illam habere: sed absolute intendit facere sacramentum, sicut potest & debet. Dico ergo, statim ac perficitur forma, si cadat in ablutionem sufficientem, quantumuis minima sit, statim perfici sacramẽtum, propter rationem factam, quia iam ibi concurrunt omnia necessaria. Et ita sentit Caiet. hic artic. 8. & idem indicat Soto. Ad argumentum vero dicitur in primis cum ablutio sit res homogenea, quamlibet partem ablutionis esse ablutionẽ: & ideo, si alioquin sit per se sufficiẽs, nihil referre, aut obstare, quod post illam aliæ partes ablutionis subsequãtur. Vnde vlterius dicitur, quod licet physice illa ablutio sit, veluti quidam partialis motus, quia vlterius continuatur: tamen in ordine sacramentum est materia totalis: quia, vt sic, subest formæ, & quidquid postea sequitur, est per accidens ad sacramentum.

Vera solutio.

Obiectio. Sed contra, nam D. Thom. in 4. d. 3. articul. 4. quæstiuncu. 3. ad 3. dicit, quando Baptismus fit trina mersione, non perfici sacramentum, donec absoluatnr tertia mersio, & idem dicit Palud. ibi. quæstione 3. circa finem. & patet: quia alias superflua esset posterior immersio, si iam esset factum sacramẽtum: quia nunquam constare posset ex trina illa mersione: quod tamen videtur & contra intentionem Ecclesię, & contra intentionem ministri sic baptizantis: ergo eadem ratione in quouis alio baptizandi modo, non perficitur sacramentum, donec absoluatur tota ablutio.

Respõdetur. Respondetur, illud dictum D. Thomæ, vt verum habeat, intelligendum esse dummodo non perficiatur tota forma, donec fiat vltima mersio, nam si perficeretur forma in secunda, vel in prima, tunc esset sacramentum perfectum, vt dictum est. Quocirca in eo baptizandi modo, si minister velit, vt omnes mersiones aliquo modo concurrant ad sacramentum, obseruare debet, vt non proferat totam formam ante vltimam mersionem, quia alias non poterit impedire perfectionem sacramenti, si legitimam habet intentionem: etiam si intendat baptizare trina mersione, quia solum potest hoc intendere, prout in se est necessarium: & ideo illa intentio nihil obstat, quin sacramentum perficiatur, cum primum sufficiens materia sub essentiali forma completur. Imo neque obstare potest talis intentio, vt dixi, etiam si ipse minister cupiat suspendere, seu differre perfectionem sacramenti: nisi adeo sit temerarius, vt directe nolit sacramentum conficere: etiam si proferat formam, donec tanta ablutio, verbi gratia, totius corporis, aut donec trina mersio, vel aliquid simile perficiatur. Tunc enim fortasse omnino nihil efficiet, quia non habet legitimam intentionem perficiendi sacramentum, quando perfici potest: vel, si cum illa particulari intentione retineat generalem intentionem faciendi, quod fecit Christus, & quod potest & debet, nihilominus statim perficietur sacramentum.

Atque hinc tandem intelligitur, quomodo sit verum, quod Paludanus supra scribit: si aliquis tentet baptizare paruulum animam agẽtem trina mersione, & contingat paruulum mori in prima, vel secunda, & huiusmodi infantem mori sine Baptismo, & ministrum peccare grauiter, & præterea manere irregularem. Nam primum, quod de paruulo dicit, tunc erit verum, quando paruulus mortuus fuerit ante absolutam formam, non vero, si post formam integre prolatam decedat, vt dictum est. Secundum de peccato ministri est certissimum, tum propter nocumentum corporale, quod infert paruulo, præsertim fine necessitate, tum propter periculum, cui exponit illum decedendi sine sacramento essentialiter perfecto. Tertium de irregularitate: tunc erit verum, quando sic baptizans censetur homicida, vel accelerans mortem paruuli per actionem suam, & quando huiusmodi causa mortis datur, non solum incurretur irregularitas, si paruulus decedat ante perfectum sacramentum, sed etiam, si sacramentum iam perfectum sit: quia irregularitas non incurritur propter spirituale nocumentum, sed propter homicidium seu mortis accelerationem, quæ in vtroque casu æquæ interuenit.

Obiectio. Dices, ergo etiam si quis baptizet huiusmodi paruulum agentẽ animam minima ablutione sufficiente ac necessaria ad Baptismum, si per illam accelleretur mors, manebit irregularis. *Dilutio.* Respondetur huiusmodi casum non esse moralem, quia semper potest fieri tam parua, tamq; tẽperata ablutio, & in tali parte corporis, vt nihil noceat, nec mortem acceleret. Si tamẽ firmiter sit dicendum, propter huiusmodi accelerationem non incurretur irregularitas: quia illa neq; est iniusta, neq; intenta, seu per se facta, neq; moraliter vitari potest: sed est solum iuste permissa: & ideo, qui sic baptizat, nullo modo cẽsetur causa mortis: non ergo est, cur irregularitatem incurrat.

SECTIO III.

Quod ablutionis genus ad Baptismum sufficiat, vel necessarium sit.

Status quæstionis. DVplex est ablutionis genus, vnum: est per aspersionem, seu infusionem aquæ: alterum est, per immersionem in aqua. In quo potest esse varietas: nã hęc immersio potest esse, vel vna, vel multiplex: Item potest esse talis immersio, cui succedat immersio, aut talis, qæ sit sola immersio: quæ videtur potius esse suffocatio. Inquirimus ergo, quo ex his modis faciẽda sit ablutio, quæ ad Baptismum sufficit.

Dubitandi ratio. Et ratio dubitandi esse potest: quia Pelagius Papa in Epist. ad Gaudentium, prout refertur à Gratiano in ca. Multi sunt. de Consecrati. dist. 4. & ab Iuone in suo decreto 1. p. c. 161. dicit esse præceptum Euangelicum baptizandi trina mersione, cum inuocatione Trinitatis: vbi vtrumq; cõiungens indicat, vtrumq; esse eiusdem necessitatis, ergo sola trina mersio est ablutio ad Baptismum sufficiens. Præterea in Can. 50. Apostolorũ sic dicitur. Si quis Episcop⁹, aut Presbyter nõ trinã mersionẽ vnius mysterij celebret, sed semel mergat in Baptismate, q⁹ dari videtur in Dñi

Pelag. Papa. Gratianus. Iuo.

morte,

morte, deponatur. Nō enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate, sed euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hinc Basil. li. de Spiritu sancto c. 27. inter Basil. Apostolicas traditiones ponit, trina mersione baptizare, & Tertull. lib. de Corona militis, c. 3. eam numerat inter traditiones non scriptas: idem Tertull. libr. aduer. Praxeam. c. 26. Quæ traditio sumitur etiam ex Dionys. lib. de Eccles. hier. cap. 2. in 2. par. illius, Dionys. Leo Pap. in fine, & ex Leone Pap. Epist. 4. ad Episcopos Siciliæ. c. 3. vbi ait, per trinam mersionem, triduanam Christi sepulturam significari, & ex Hieronymo Dialog. Hieronym. contra Luciferian. & in id ad Eph. 2. Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma. Ter mergimur (inquit) vt Trinitatis vnum appareat sacramentum. idem August. serm. 91. & 201. de Tempo. & in ca. Postquam, de Conse. d. 4. sic etiam Damascen. lib. 4. c. 10. Baptismus (inquit) per triplicem mersionem, tres dies, quibus Dominus tumulo conditus iacuit, significat: atq; idē fere legimus apud Athan. qu. 125. ad Antioch. & Gregor. Nissen. Orat. magna Catechet. c. 35. Ambr. libr. 2. de sacramen. ca. 7. Aug. ser. 91. de Temp. Deniq; Theodoret. lib. 4. hæreticarum fabularum cap. de Eunomio, ita de eo scribit. Ipse subuertit sancti Baptismi ritum à Domino, & Apostolis ab initio traditum, dicens, non oportere ter immergere eum, qui baptizatur, & horum error videtur damnari in Conc. Constantinopol. 1. can. 7.

Sed nihilominus dicendum primo est. Quamcunque ablutionem, siue per aspersionem fiat, siue per immersionem vnam aut trinam sufficere ad sacramentum constituendum, dummodo vera ratio ablutionis saluetur. Hæc cōclusio intelligitur, quantum attinet ad necessitatem sacramenti, vt factum teneat, nam de ritu seruando ex præcepto infra dicemus. Et hoc sensu est certa conclusio, & communis Theologorum in 4. dist. 3. & D. Thomæ infra articul. 7. & 8.

1. Conclusio. Quoniā ablutio, siue per aspersionem siue per immersionē vnam aut trinam ad vtrū Baptismū sufficiat. Probatur cōclusio.

Et probatur, quia materia proxima Baptismi est ablutio, vt ostensum est, sed ex institutione Christi nihil aliud definitum est, nisi quod hæc ablutio sit in aqua, quod vero hoc, vel illo modo fiat, non est à Christo præscriptum: vt patet ex illis verbis. Nisi quis renatus fuerit ex aqua: & ex illis: Baptizantes eos in nomine Patris & Filij, &c. Ergo nullus particularis modus ablutionis est de essentia Baptismi. Rursus vera ablutio fieri potest per aspersionem, & per immersionē vnam, aut trinam: ergo quilibet istorum modorum sufficit ad Baptismum, quantum ad eius necessitatem, & essentiam spectat. Præterea, quod trina mersio non sit necessaria, sed vna sufficiat, constat ex Conc. Tol. Concil. Toletan. 4. ca. 5. vbi etiam refertur responsio Gregorij Papæ ad Leandrum, quæ habetur li. 1. Regi. Epist. 41. qui consultus de hac re, quoniam in Hispania, quidam triplici mersione, alij vna tantum baptizabant, respondit: Vtramq; retineri posse, siue trina mersio adhibeatur ad significādam Trinitatem personarum, siue vna tantum ad confitendam diuinitatis vnitatem. Imo addit consultius fuisse tunc, posteriorem baptizandi modum retinere ad vitandū Arianorum errorem, qui naturarum diuisionem, & Trinitatem in trina mersione profitebantur. Quod autem, neq; vna mersio sit simpliciter necessaria, sed aspersio sufficiat præter rationem factam, est sententia Cypriani libr. 4. Epistol. 7. alias Epistol. 76. §. Quæsisti: vbi ad hoc confirmandum adducit illud Ezec. Cyprian. Ezech. 39. 36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & ex eo, q; Num. 18. & 19. aqua purificationis, per quam aqua Baptismi significabatur, aqua aspersionis dicitur. Item ex consuetudine Ecclesiæ, in qua semper obseruatum est, vt hoc modo tribui possit Baptismus saltē in necessitate: quomodo legimus, Laurentium instante martyrij sui tempore quēdam baptizasse aspersione, seu perfusione aquę: signum ergo est hoc sufficere ad

essentiam & substantiam sacramenti. Quin potius etiam Apostolos hoc modo interdum baptizasse, multiex eo colligūt, quod vno die tria millia hominum baptizatos legimus, Act. 2. quod facile fieri poterat per aspersionem: difficilius autem per immersionem. Tandem Christus Baptismo suo, quo baptizatus est, indicauit, & sanctificauit materiam Baptismi ab ipso instituendi: ipse autem baptizatus est per aspersionem, vt per se verisimile est, & communiter creditur, ac depingitur: ergo quilibet horum modorum sufficit ad sacramentum. Quod vero attinet ad præceptum, nihil certius dici potest, quam seruādam esse vniuscuiusque Ecclesiæ, seu Prouinciæ consuetudinem, vt D. Tho. infra art. 8. sentit. & Turrecr. capit. Si quis. de Conse. d. 4.

Dubitatio. Vna tantum superest difficultas, scilicet, an, quando Baptismus fit per immersionem, necessarium sit, vt immersioni emersio succedat, & casus vulgaris est, si quis puerum in flumen proiiciat. Theologi enim communiter sentire videntur, illum non esse verum Baptismum, quamuis in ratione reddenda non conueniant. Scotus enim, dist. 5. dicit ablutionem, quæ est materia Baptismi, ordinari ad vitam eius: qui baptizatur, illam autem ablutionem potius ordinari ad mortem, & ideo non satis esse ad Baptismum. Sed hæc ratio laborat in æquiuoco, ablutio enim sacramentalis ordinatur ad vitam animæ: potest autem hunc finem retinere, etiam si ex praua ministri intentione ad corporis mortem ordinetur. Nam talis intentio ministri, si nō mutat veritatem ablutionis, nō potest obstare, quo minus sacramentū fiat. Quia praua intētio, quę non est contra substantiam sacramēti, sed contra bonos mores, non impedit substātiam sacramenti. Exemplo res aperte demōstratur. Nam, si sacerdos aqua calidissima infantem ablueret, intentione quidem baptizandi illum, animo tamen simul interficiendi, verum sacramentum conficeret, quia hæc posterior intentio non excludit intentionē conficiendi sacramentum, neq; tollit aliquid, quod sit de substantia eius. Aliter ergo Richardus dist. 4. a. 4. casu 2. aliam rationem reddit: quia illa submersio non est ablutio. quia de ratione ablutionis est, vt submersioni succedat emersio, nam oportet vt corpus prius aqua tingatur, seu cooperiatur in toto, vel in parte, & postea discooperiatur: hoc autem non fit, quando baptizandus proiicitur in aquam, & ideo illa nō est ablutio, sed potius suffocatio. Et cōfirmatur, nam ablutio, quæ est materia Baptismi, debet repręsentare Christi passionem, & Resurrectionem: illa autem immersio, cui non succedit emersio, non repræsentat Resurrectionem vllo modo. Et hanc fere rationem sequuntur Palud. dist. 6. q. 1. artic. 3. Marsil. in 4. q. 4. art. 4. dubitat. 8. Soto dist. 3. quęst. vnica, art. 8. circa finem. Syluest. verbo, Baptismus 4. §. 10. & Baptismus 5. §. 1. Angelus verbo Baptismus 4. in principio. Armilla verbo, Baptismus, numer. 30. Sed hæc etiam ratio non videtur conuincere, quia de ratione ablutionis solum est, quod fit successiuus contractus aquæ circa corpus hominis, vt supra visum est, sed tota hęc ratio ablutionis saluatur in illa immersione, quamuis illi non succedat emersio: ergo est ibi vera ablutio, atq; adeo vera materia Baptismi. Et confirmatur, nam si quis immundum lapidem proiiciat in flumen, & ibi mūdetur, vere dicitur esse ablutus, antequam è flumine extrahatur: ergo non est de ratione ablutionis, quod submersioni succedat emersio: neque est contra rationem ablutionis, quod fiat per solam submersionem, ergo fieri optime potest, vt minister intendat abluere submergendo tantum, & non emergendo: ergo quod immersio ordinetur ad emersionem, accidentarium est, & non variat substantialem materiam, & intentionem sacramenti. Et confirmatur secundo: quia si minister bono animo immergat infantem in flumen ad baptizandum illum, & casu elabatur è manibus, & suffocetur, nihi-

lominus perficiet sacramentũ, vt Soto admittit, ergo, signum est, illum præcisum contactum aquæ illo modo factum, esse sufficientem ablutionem, & materiam Baptismi: ergo etiamsi sit per se intentus, erit similiter sufficiens materia: nam ratio ablutionis nõ variatur ex eo, quod vel casu, vel à consilio emersio non succedat immersioni.

Quocirca, quod Richardus ait ad ablutionem requiri, vt corpus, aut pars eius prius cooperiatur aqua & deinde discooperiatur, non est vel ratione aliqua, vel authoritate fundatum, tum quia ad rationem ablutionis per se ac præcise non requiritur, nisi sufficiẽs contactus aquæ: vnde si metaphysice fingamus partem aquę abluentis contingere partẽ corporis illiusque adhærere tempore aliquo, illud nihil obstabit, quominus ablutio & sacramentum perficiatur: tum etiam quia, vt dicebamus, optime fieri potest ablutio sub aquis, imo etiam in ablutione, quæ fit per aspersionem, tanta posset esse moles aquæ super hominem infusæ, vt illum prorsus obrueret, & operiret, & nihilominus illa esset ablutio sufficiens ad Baptismum.

Vera responsio.

Quapropter aliis videtur in eo casu verum perfici sacramentum, quamuis grauiter peccet, qui sic baptizat, propter homicidium, quod committit. Ita sentit Gabr. in 4. d. 4. qu. 2. artic. 3. dub. 4. circa finem qui refert Holcot & Panormit. in cap. eo. Non vt apponeres de Baptismo. Et idem tenet Petrus de Aliaco in 4. quæst. 2. & sum. Rosel. verbo, Baptismus, Et hæc opinio mihi videtur satis tuta & probabilis, quia reuera nullus essentialis defectus in tali Baptismo ostenditur. Suppono enim, ministrum habere veram ac sufficientem intentionem baptizandi: suppono etiam, proferre integram formam antequam infans moriatur. Et similiter suppono, in illo tempore, dum profertur forma, fieri contactum aquæ de se sufficientem ad Baptismum perficiendum, quid ergo desideratur, vt perficiatur? intentio enim occidendi non obstat, vt probatum est. Item non refert quod immersioni non succedat emersio: quia totum hoc est accidentarium, dummodo seruetur ratio ablutionis, prout seruari potest, sicut probatũ est: neque etiam refert, quod significetur sepultura, & non resurrectio: quia hæc repræsentatio non est de essentia Baptismi, sed sola ablutio. Imo ad Rom. 6. sola sepultura dicitur proprie ac formaliter repræsentari per Baptismum: Resurrectio vero solum ex consequenti, quatenus illa mors ad hoc ordinatur, vt in nouitate vitæ ambulemus. Deniq; non obstat, quod minister proiiciat infantem in aquam. Quia si hoc obstaret, aut esset propter suffocationem, & hoc nõ, quia prius fit ablutio, seu contactus sufficiens, & postea sequitur suffocatio, aut esset, quia cum minister proiicit infantem, non videtur ipse abluere, cum nõ contingat illum, sed hoc etiam non requiritur, quia etiam cum infundit aquam in infantem, non tangit illum, & tamen abluere dicitur, quia efficit contactũ aquæ ad puerum: eodem autem modo est causa illius contactus, siue illum faciat mouendo aquam ad infantem, siue è conuerso. Nihil ergo ibi deesse videtur ad veram rationem Baptismi.

Gabr. Holcot. Panormit. Petr de Aliaco. Sum. Rosel

Rom. 6.

Ratio dubitandi in principio posita dissoluitur.

Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur: primum, ad Gelasium (cuius integram Epistolam reperire non potui) dicendum est, per se ac directe solum intendere docere ad Baptisma conficiendum, non satis esse proferre formam in nomine Christi, seu in nomine Domini, sed necessariam esse expressam Trinitatis inuocationem, vt patet etiam ex Capitul. Si reuera, De consecratio. distin. 4. Quia vero eo tempore moris erat, tres personas in tribus mersionibus inuocare, ideo Pontifex obiter vtrumque coniunxit in priori capite, quamuis non sit æqualis vtriusque necessitas. Et ideo in fine absolute concludit, Baptismum datum sine expressa inuocatione Trinitatis esse inualidum: illum vero, qui datur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, esse validum: nullamque adhibet limitationem, neque ibi mentionem facit trinæ mersionis. Atque idem fere respondendum est ad Apostolicum canonem, in quo directe damnatur error eorum, qui baptizabant nomine Christi mortui pro nobis, & ad hunc ritum magis introducendum vtebantur vna mersione tantum. Contra hos ergo docetur, inuocãdam esse Trinitatem, & additur, ter esse mergendum, tũ propter consuetudinem illius temporis, tum in detestationem illius erroris. Quod vero hæc sit intentio canonis, patet ex ratione, quam subdit, dicens, Non enim dixit Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Ad can. Apostolicum respondetur.

Ad alios Patres respondetur, solum referre consuetudinem, quæ tunc seruabatur propter conuenientem significationem, non tamen sentire illam cæremoniam fuisse de necessitate sacramenti, vt ostensum est. Concilium vero Constantinopolitanũ damnat Eunomium, quoniam hæretico spiritu & ad introducendos falsos errores, auferebat illam cæremoniam. Sicut etiam iidem sancti, Basilius lib. de Spiritu sancto, Ambros. 1. de sacramen. cap. 5. Cyprianus Epist. 70. Tertullianus lib. de Baptism. cap. 4. referunt alias cæremonias, vt verbi gratia, quod Baptismus aqua prius benedicta perficiatur, & alias similes infra suo loco explicandas, quas constat non esse de necessitate sacramenti.

Ad alios Patres respondetur.

Basil. Ambros. Cyprian. Tertull.

ARTICVLVS V.

Vtrum hæc sit conueniens forma Baptismi: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.

inf q. 24 art. 1. co & 4. ar. 2. 9. 1 & 1. co 1. lec. 2. 3. Quæst. 64. art. 1.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod hæc non sit conueniens forma Baptismi. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Actus enim magis debet attribui principali agenti, quã ministro, Sed in sacramento minister agit, vt instrumentum (vt supra dictum est*) principale autem agens in Baptismo est Christus, secundum illud Ioannis primo Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est, qui baptizat.* Inconuenienter ergo minister dicit, *Ego Baptizo, præsertim, quia in hoc quod dicitur, Baptizo, intelligitur ego, & sic videtur superflue apponi.*

2. *Præterea, Non oportet quod ille, qui aliquem actum exercet de actu exercito faciat mentionem, sicut ille qui docet, non oportet quod dicat: Ego vos doceo. Dominus autem simul tradidit præceptum baptizandi & docendi, dicens Matth. vltimo. Euntes docete omnes Gentes, &c. Ergo non oportet, quod in forma Baptismi fiat mentio de actu Baptismi.*

3. *Præterea, Ille qui baptizatur, quandoque non intelligit verba, puta si sit surdus aut puer. Frustra autem ad talem sermo dirigitur, secundum illud Ecclesiastici 32. Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Ergo inconuenienter dicitur: Ego te baptizo, sermone directo ad eum, qui baptizatur.*

4. *Præterea, Contingit simul plures baptizari, & à pluribus, sicut Apostoli baptizauerunt vna die tria millia, & alia die quinque millia, vt dicitur Actorum secundo, & quarto. Non ergo debet forma Baptismi determinari in singulari numero, vt dicatur: Ego te baptizo: sed potest dici, nos vos baptizamus.*

5. *Præterea, Baptismus virtutem habet à passione Christi. Sed per formam Baptismus significatur. Ergo videtur, quod in forma Baptismi debet fieri mẽtio de passione Christi.*

6. *Præterea, Nomen designat proprietatem rei. Sed tres Iunt proprietates personales diuinarum personarum, vt in prima parte dictum est.* Non ergo debet dici, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sed, in nominibus.*

1 p. q. 32. ar. 3.

7. *Præterea, Persona Patris non solum significatur nomine Patris, sed etiam nomine Innascibilis, & Genitoris: Filius etiam*

etiam significatur nomine Verbi, & Imaginis, & Geniti: Spiritus etiam sanctus potest significari nomine Doni, & Amoris procedentis. Ergo videtur, quod etiam his omnibus vtendo perficiatur Baptismus.

SED contra est, quod Dominus dicit, Matth. vlt. Euntes docentes omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

RESPONDEO dicendum, quod Baptismus per suam formam consecratur, secundum illud, Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, & Augustinus dicit in libro de vnico Baptismo, quod Baptismus verbis Euangelicis consecratur. Et ideo oportet, quod in forma Baptismi exprimatur causa Baptismi. Est autem eius duplex causa. Vna quidem principalis, à qua virtutem habet: quæ est sancta Trinitas. Alia autem instrumentalis, scilicet minister, qui tradit exterius sacramentum. Et ideo oportet in forma Baptismi, de vtraque fieri mentionem. Minister autem tangitur, cum dicitur: Ego te baptizo. Causa autem principalis, cum dicitur: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vnde hæc est conueniens forma Baptismi. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

AD primum ergo dicendum, quod actio attribuitur instrumento, sicut immediate agenti: attribuitur autem huiusmodi actio principali agenti: sicut in cuius virtute instrumentum agit. Et ideo in actum Baptismi conuenienter significatur minister, vt exercens formam Baptismi, per hoc quod dicitur: Ego te baptizo: sicut & ipse Dominus baptizandi actum attribuit ministris, dicens: Baptizantes eos, &c. Causa autem principalis significatur, vt in cuius virtute sacramentum agitur, per hoc quod dicitur: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: non enim Christus baptizat sine Patre, & Spiritu sancto. Græci autem non attribuunt actum Baptismi ministris, ad euitandum antiquorum errorem, qui virtutem Baptismi baptizantibus attribuebant, dicentes: Ego sum Pauli, & ego Cephæ. Et ideo dicunt, Baptizetur seruus Christi, talis, in nomine Patris, &c. Et quia exprimitur actus exercitus per ministrum cum inuocatione Trinitatis, verum perficitur sacramentum. Quod autem additur: Ego in forma nostra, non est de substantia formæ, sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis.

AD secundum dicendum, quod quia ablutio hominis in aqua, propter multa fieri potest, oportet quod determinetur in verbis forma, ad quid fiat. Quod quidem nō fit per hoc quod dicitur: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. quia omnia in tali nomine facere debemus: vt habetur Colos. 3. Et ideo si non exprimatur actus Baptismi, vel per modum nostrum, vel per modum Græcorum, non perficitur sacramentum, secundum illam Decret Alexand. 3. Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Amen: & non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Amen, non est puer baptizatus.*

AD tertium dicendum, quod verba quæ proferuntur in formis sacramentorum, non pronunciantur solum causa significandi, sed etiam causa efficiendi, in quantum habent efficaciam ab illo verbo, per quod facta sunt omnia. Et ideo conuenienter diriguntur non solum ad homines non intelligentes, sed etiam ad creaturas insensibiles, vt cum dicitur: Exorcizote, creatura salis.

*AD quartum dicendum, quod plures simul non possunt vnum baptizare, quia actus multiplicatur secundum multiplicationem agentium, si per fecte ab vnoquoque agatur. Et sic si conuenirent duo, quorum vnus esset mutus, qui non posset proferre verba & alius carens manibus, qui non posset exercere actum: non possunt ambo simul baptizare, vno dicente verba, & alio exercente actum. Possunt autem (si necessitas exigit) plures simul baptizare, quia nullus eorum reciperet, nisi vnum Baptismum. Sed tunc oportebit dicere. Ego baptizo vos. Nec erit mutatio formæ, quia Vos nihil aliud est, quam te, & te. Quod autem dicitur, Nos, non est idem dicere, quod ego, & ego, sed ego & tu, & sic iam mutaretur forma: similiter autem mutaretur, si diceretur: Ego baptizo me. Et ideo nullus potest baptizare se ipsum: propter quod & Christus à Ioanne voluit baptizari, vt dicitur extra, de Baptismo * & eius effectu cap. Debitum.*

AD quintum dicendum, quod passio Christi, etsi sit principalis causa respectu ministri: est tamen causa instrumentalis respectu sanctæ Trinitatis. Et ideo potius commemoratur Trinitas, quam passio Christi.

AD sextum dicendum, quod etsi sint tria nomina personalia trium personarum, est tamen nomen vnum essentiale. Virtus autem diuina, quæ operatur in Baptismo, ad essentiam pertinet, & ideo dicitur in nomine, non in nominibus.

AD septimum dicendum, quod sicut aqua sumitur ad Baptismum, quia eius vsus est communior ad abluendum, ita ad significandum tres personas, in forma Baptismi assumuntur illa nomina, quibus communius consueuerunt nominari persona in illa lingua. Nec in aliis nominib. perficitur sacramentū.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thom. hanc esse conuenientem formam. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Et rationem reddit, quia in hac forma exprimitur duplex causa Baptismi, scilic. principalis, & instrumentalis, ergo est conueniens. Consequentiam probat, quia cum Baptismus verbis formæ consecretur, oportet causas Baptismi in ea exprimi. *Dubitatio.*

Circa quem discursum dubitare potest aliquis: nam ex eo sequitur, in omnibus formis sacramentorum exprimendas esse illas duas causas: quia omnia per verba formæ consecrantur, & in omnibus reperitur illa duplex causa principalis, & instrumentalis; consequens est falsum; nam in forma Pœnitentiæ non exprimitur Trinitas, quæ est causa principalis, & in forma Extremæ vnctionis non exprimitur persona ministri: & idem videre licet in aliis sacramentis. Quin potius, neque in ipso Baptismo exprimere personam ministri, est de essentia formæ, vt Diuus Thomas hic ad 1. fatetur, & infra latius dicetur. Et augetur difficultas; nam sacramentum potius est signum sui effectus, quam causæ, à qua manat talis effectus: ergo conuenientia formæ, potius ex hac significatione, quam ex causarum expressione sumenda est. Respondetur, Diuum Thomam supponere, Christi Domini institutionem, quæ est prima radix, & vnica causa assertionis eius: quam in argumento: Sed contra; sufficienter probat ex verbis Christi Matthæi vlt. de quibus postea dicturi sumus. Supposita autem institutione, in prædicto discursu solum reddit congruentiam eius, quæ non est in eo sensu intelligenda, qui in obiectione facta insinuatur, videlicet, vt forma sacramenti sit conueniens, necessarium esse, quod in ea sacramenti causæ exprimantur; sed è contrario, quod ea forma, in qua huiusmodi causæ exprimuntur, hoc ipso iudicanda est conueniens: quia exprimendo causam principalem sacramenti indicatur origo totius sanctificationis & cōsecrationis sacramenti, & fit principalis quædam Christianæ fidei professio: explicando autem ministrum, declaratur etiam actus eius, qui est materia sacramenti, scilic. ablutio: & significando hunc actum, consequenter significatur effectus, scilicet spiritualis, & interior ablutio: quæ per exteriorem significatur, atque ita recte explicatur, nihil deesse tali formæ, vt sit conueniens & aptissima: quamuis nō omnia ista necessaria sint in omni forma cuiusuis sacramenti: pauciora enim sufficere possunt, quia non in omnibus est eadem ratio institutionis, vt suis locis dicetur. Et per hæc patet responsio ad dubitationes prædictas. *Solutio.*

In solutionibus argumentorum tangit D. Th. difficultates aliquas, quæ in sequenti disputatione commodius tractabuntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in nomine Christi possit dari Baptismus.

4. dist.3.ar. 1 q 2 ad 3. Et 1. co.1. loc.2. col.4

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod in nomine Christi possit dari Baptismus. Sicut enim vna est fides, ita est vnum Baptisma, vt dicitur Ephes. cap. 4. Actor 8. dicitur, quod in nomine Christi baptizabantur viri & mulieres. Ergo nunc etiam potest dari Baptismus in nomine Christi.*

Lib.1. c.3. ante med. to.3.

2. *Praterea, Ambrosius* dicit: Si Christum dicas, & Patrem, à quo vnctus est, & ipsum, qui vnctus est, Filium, & Spiritum S. quo vnctus est, designasti. Sed in nomine Trinitatis potest fieri Baptismus. Ergo & in nomine Christi.*

De conse d. 4. c à quoã Iudæo.

3. *Praterea, Nicolaus Papa* ad consulta Bulgarorum respondens, dicit: Quia in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Christi (sicut in Act. Apostolor legitur) baptizati sunt (vnum quippe idemq; est, vt sanctus ait Ambrosius*) rebaptizari non debent: Rebaptizarentur autem, si in hac forma baptizati sacramentum Baptismi non reciperent. Ergo potest conferri Baptismus in nomine Christi, sub hac forma, Ego te baptizo in nomine Christi.*

Li.1. de Spiritu S.c 3. ante med. to.2.

De consecra. d 4. cap.30 Si reuera.

Sed contra est, quod Pelagius Papa scribit Gaudentio Episcopo: Si hi, qui in locis dilectionis tuæ vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cuiuscunq; dubitationis ambiguo, eos ad fidem catholicam venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Didimus etiam dicit* in libro de Spiritu S. Licet quis possit existere saxei (vt ita dicam) cordis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus (scil trium personarum) prætermittat, tamen sine perfectione baptizabit.*

In 2 paulo à prin. habetur hic liber. in fin. operũ Hieron.

Art.1 huius quæst.

RESPONDEO *dicendum, quod (sicut supra dictum est*) sacramenta habent efficaciam ab institutione Christi. Et ideo si prætermittatur aliquod eorum, quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficacia caret, nisi ex speciali dispensatione eius, qui virtutem suam sacramentis non alligauit. Christus autem instituit sacramentum Baptismi dari, cum inuocatione Trinitatis. Et ideo quicquid desit ad plenam inuocationem Trinitatis, tollit integritatem Baptismi. Nec obstat, quod in nomine vnius personæ intelligitur alia (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quod ille, qui nominet vnam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus: quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis. Vnde non sufficit intellectus vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimatur. Vnde & in Baptismo Christi (vbi fuit origo sanctificationis nostri Baptismi) adfuit Trinitatis in sensibilibus signis, scil. Pater in voce, Filius in humana natura, Spiritus S. in columba.*

Ad primum ergo dicendum, quod ex speciali Christi reuelatione Apostoli, in primitiua Ecclesia in nomine Christi baptizabant, vt nomen Christi (quod erat odiosum Iudæis & Gentilibus) honorabile redderetur, per hoc quod ad eius inuocationem Spiritus S. dabatur in Baptismo.

Loco citato in arg 2

Ad secundum dicendum, quod Ambrosius assignat rationem, quare conuenienter talis dispensatio fieri potuit in primitiua Ecclesia: quia scilic. in nomine Christi, tota Trinitas intelligitur. Et ideo seruabatur ad minus integritate intelligibili, forma, quam Christus tradidit in Euangelio.

Loco citato in arg. 3

Ad tertium dicendum, quod Nicolaus Papa dictum suum confirmat ex duobus præmissis. Et ideo eius responsio patet ex primis duabus solutionibus.*

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thomas, hanc formam, Ego te baptizo in nomine Christi, non esse sufficientẽ formam, secluſa dispensatione, quia non est iuxta Christi Domini institutionem. Addit vero in solutionibus argumentorum, Apostolos speciali dispensatione interdum baptizasse sub illa forma, atque ita exponit Nicolaum Papam & Ambros. Quæ doctrina, quoad hanc posteriorem partem difficilis valde est, & ideo specialem de illa quæstionem sequenti disputatione instituemus.

DISPVTATIO XXI.

De forma Baptismi.

SVpponendum est cõtra hæreticos huius temporis, de necessitate Baptismi esse determinatam formam verborũ vt supra in genere ostensum est, disp. 2. sect. 1. & 3. Quo supposito, explicandũ à nobis est, quæ sint ista verba, vbi duo declaranda sunt, scilicet, quæ sufficiant, & quæ necessaria sint.

SECTIO I.

Vtrum hæc sit sufficiens & necessaria forma Baptismi. Ego te bagtizo in nomine patris, & Filij, & Spiritus sancti.

1. Brentij & aliorum huius temporis hæreticorum error.

DVo possunt excogitari circa hanc formam extremi errores. Primus est hæreticorum huius temporis (vt quidam referunt ex Brentio & alijs, qui negant, illam formam esse sufficientem, nisi Catechismus præcedat seu doctrina, qua baptizandus instruatur de fidei mysterijs: quia Christus Dominus, Matthæi vltimo, antequam diceret, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, præmisit, Docete omnes Gentes. Vnde colligunt illam doctrinam esse de essentia Baptismi, non minus, quam cætera verba. Sed hic error sufficienter refutatur ex his, quæ in prædicta disputatione de sacramentis in genere diximus, vbi ostendimus, non verbum cõcionatorium, sed consecratorium esse de essentia sacramẽti, quod etiam sufficienter constat ex traditione & praxi Ecclesiæ, ex qua etiam sufficienter intelligitur, verbum illud, Docete omnes Gentes, non pertinere ad ipsam sacramenti constitutionem seu administrationem, sed ad dispositionem, quam ministri fidei, & sacramentorum præmittere debent, vt homines ad sacramentum suscipiendum & illiciant & præparent. Secundus error extreme contrarius esse potest, hanc formam aliquid continere superfluum, aut substantiæ sacramentum contrarium. Hic error tribui potest Græcis, qui, prout colligitur ex capite vlt. de Baptismo, quod sumptum est ex Concil. Lateran. sub Innoc. 3. capite 4. existimarunt, esse contra veritatem huius sacramenti, quod in hac forma exprimatur persona ministri, & actus baptizandi, prout ab illa procedit. Quia per huiusmodi formam tribuitur hoc sacramentum ministro, tanquam authori eius. Omitto errores alios, qui circa mutationem huius formæ fuere, de quibus in sequẽtibus sectionibus commodius agam.

Matth. vlt.

2. Græcorum error alius à diametro oppositus.

1. Conclus.

Dico primo, prædictam formam, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, esse sufficientem ad hoc sacramentum constituendum. Est conclusio de fide, definita in Concil. Florent. in Decto Eugenij, & sumitur ex Concil. Trident. sessio. 7. Cano. 3. de Baptismo, vbi Anathema dicit in eum, qui dixerit in Ecclesia Romana, quæ omnium mater est, & magistra, non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam. Quod generatim de omnibus sacramentis traditur, in cap. Ab abolendam. de hæreticis, cum ergo Ecclesia Romana & hoc doceat, & vtatur hac forma, vt sufficienti, certum de fide est, eam sufficere, alioqui esset in Ecclesia intolerabilis error in doctrina, & vsu sacramenti, maxime ad salutem necessarij. Ratio vero sumitur ex Christi institutiõe, quę colligitur ex illis verbis, Mat. vltimo: Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus S. quæ ita Ecclesia intellexit, & Patres omnes, quos retuli supra, disputat. 2. sect. 3. Congruentia

Conc. Flor. Conc. Trid.

Matth. vlt.

entia vero sufficiens est, quam tradidit D. Thom. in articulo 5. & alias fusius explicabimus in sequentibus sectionibus declarando singulas particulas huius formæ.

Dico secundo, hanc formam quoad significationem seu substantialem sensum, esse simpliciter necessariam ad hoc sacramentum conficiendum. Hæc conclusio recte intellecta sequitur ex præcedenti. Primo, quia illa forma, quæ est à Christo instituta, non solum est sufficiens, sed necessaria: sed hęc forma est à Christo instituta, vt ostensum est: ergo. Secundo, quia forma sufficiens ad sacramentum, licet materialiter, & in sono verborum possit esse multiplex, tamen formaliter, id est, in significatione & substantiali sensu, necessario debet esse vna, quia sacramentum Baptismi vnum & idem est in vniuersa Ecclesia: ergo, si illa forma est sufficiens, erit etiam necessaria in sensu explicato.

2. Conclusio. Dixi autem, quoad significationem & substantialem sensum: quia certum est, illam formam, quoad illa materialia verba, non esse simpliciter necessariam. Primo quidem, propter generalem doctrinam supra traditam, disput. 2. quod accidentalis mutatio verborum, quando non mutatur substantialis sensus, non est contra veritatem sacramenti. Secundo, quia certum de fide est, formâ, qua Græci vtuntur, Baptizetur N. seu seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, esse sufficientem: nam licet multi dubitauerint de veritate Baptismi sub hac forma traditi, vt D. Thom. refert in 4. d. 3. quæst. 2. art. 2. quæstio. 2. ad 1. adeo vt Syluest. verbo, Baptismus 1. in fine, dicat talem Baptismum esse sub conditione iterandum: tamen post Concilium præcipue Florentinum, certum est, illam formam esse sufficientem. Et quidem merito: nam Ecclesia Græca habet vsum illius formæ antiquissimum. Vnde credibile est à sanctis Patribus & Episcopis Catholicis illum accepisse. Nec; est credibile, totam illam Ecclesiam caruisse vero Baptismate, alioqui reliquis sacramentis omnibus, verisque Sacerdotibus, ac Episcopis caruisset, quod est absurdum, & contra id quod vniuersa Ecclesia Romana sentit. Nam quando Græci à Schismate ad obedientiam Romanę Ecclesiæ redeunt, nec baptizantur iterum, nec si Sacerdotes, vel Episcopi sint, iterum ordinantur, ac consecrantur, sed in suo gradu, & Ordine recipiuntur: ergo hæc omnia vere, & rite apud illos perficiuntur: ergo cum omnia pendeant ex veritate & sufficientia illius formę Baptismi, dicendum necessario est, illam formam esse sufficientem, & consequenter in illa contineri Christi institutionem, atque adeo in substantiali sensu esse eandem cum nostra. Quis sit autem hic substantialis sensus, per sectiones sequentes melius exponemus.

Forma Græcorum legitima, atq; in substantiali sensu eadem cum nostra.

SECTIO II.

Vtrum de necessitate huius formæ sit, vt in ea exprimantur actus baptizandi, & persona, quæ baptizat, & quæ baptizatur.

1. Conclusio. Dico primo, De necessitate huius formæ est, vt in ea exprimatur actus baptizandi. Conclusio est de fide, quam insinuat Concilium Florentinũ supra in illis verbis: Si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione perficitur sacramentum. Sentit ergo vtrumq; esse necessarium. Clarius Alex. 3. in c. 1. extra. de Baptismo, vbi sic inquit: Si quis puerum in aqua immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & non dixerit: Ego te baptizo, non est puer baptizatus, est ergo necessaria prolatio illius verbi, Baptizo, quatenus per illud exprimitur, seu significatur actus baptizandi. Ratio vero sumitur ex verbo Christi: Baptizantes eos, Dices, Christus his verbis non præcepit, quid dicendum sit, sed quid sit agendum, cum hoc sacramentum datur: ergo satis implent ministri sacramentorum hoc præceptum opere, & (vt ita dicã) actu exercito, lauando eos, quos baptizãt, quamuis verbis non dicant se baptizare, neq; aliquo alio verbo exprimant actum lauandi, quem exercent.

Conc. Flor.

Alex. III.

Obiectio.

Respondetur, hoc argumẽto pari ratione posse probari, nec Trinitatis inuocationem, neq; alicuius verbi prolationem esse de necessitate huius sacramenti: quia si Christi verba nude, ac rigorose, prout in cortice sonant, sumantur, non videntur cogere ministros huius sacramenti, vt verbis exprimant, quod faciunt, sed solum vt opere faciãt, sicut, cum eisdem dixit ibidem, Docete omnes Gentes, non eis præcepit, vt dicerent, se docere, sed vt docerent: & cũ alibi dixit, Hoc facite non eis præcepit, vt dicerẽt, se consecrare, sed vt consecrarent. Dicendum est ergo, sensum præcepti, & verborum Christi ex doctrina & vsu Ecclesiæ esse sumendum, ex quo constat, Ecclesiam ab Apostolis edoctam, hoc sensu semper intellexisse verba Christi: ergo & Christus in hoc sensu locutus est, & Apostoli ita verba eius intellexerunt, sicut traditio explicuit. Qui sensus optime etiã quadrat verbis Christi. Nam, vt infra dicam, cum Christus ait: In nomine Patris, & cætera, dupliciter explicari potest, vno modo, id est, in virtute, & fide Trinitatis, sicut ipse dixit, Marci cap. 14. In nomine meo dæmonia eijcient, & Matthæi 15. Ego veni in nomine Patris mei. & Ioan. 21. Vt credentes vitam habeatis in nomine eius. In quo sensu non esset necessaria exterior prolatio Trinitatis, sed solũ intentio operandi in virtute & fide eius. Alio modo possunt recte exponi illa verba, In nomine Patris, & Filij, & cætera, i. e. verbis ipsis inuocando & profitendo fidẽ Trinitatis: & hic est verus sensus verborũ Christi, vt ex Patrib. infra ostendemus: & ex circumstantijs illius loci conijci potest. Nam Christus, ibi tradebat ritum seruandum in sacramento Baptismi: & ideo, nõ tantum docet, qua fide, & virtute tradendum sit, sed etiam, qua forma, & verbis sit consecrandum. Sicut ergo inuocatio Trinitatis intelligitur verbis ministri facienda: ita etiam actus baptizandi verbis ministri est explicandus. Primo quidem, vt inuocatio Trinitatis ipsi actui baptizandi applicetur, atq; ita determinetur ad sacramentalem vsum, vt Diuus Thomas hic notauit, articulo 5. ad 2. Secundo, vt per formam significetur effectus sacramenti mediante actione ministri, quæ est materia proxima sacramenti. Tertio, vt significatio totius formæ sit expressior & clarior, & aliquem definitum sensum reddat. Nam si solum diceretur. In nomine Patris, & Spiritus sancti, illa verba per se sumpta nullum sensum determinatum redderent.

Respon.

Duplex verborum Christi sensus

Marci 14.

Matth 15.

Ioan. 21.

Quærunt vero hoc loco Scholastici, an necesse sit exprimere hunc actum per illud verbum, Baptizo: vel sufficiat aliud æquiualens, vt abluo, tingo, vel similia. Quam rem late tractat Soto in 4. d. 3. quæst. vnica, art. 5. ad 1. Sed si obseruentur, quæ supra dicta sunt de sacramentis in genere circa mutationes formarum, quæ hic repetenda non sunt, nihil hoc loco addere necesse est: sed solũ obseruare primũ, (si mutatio fiat) an verbum sit synonymum vel æquiualẽs, ita vt vere significet actum abluendi, seu lauandi. Nam si verbũ sit huiusmodi, mutatio erit accidentalis, quia nõ obstante forma, erit sufficiens ad sacramentum constituendum: quamuis significatio vocis non sit omnino eadem, quia satis est, vt in ordine ad significandum actum lauandi æquiualeat. Et huiusmodi sunt hæ voces, abluo, lauo, intingo, & similes. Si autem verbum non retineat hanc significationem, non erit sufficiens, vt per se constat ex principijs supra positis. Quãdo autem verbum sit huius, vel alterius significationis, ex vsu & peritia vniuscuiusque linguæ petendum est. Et ideo secundo obseruandum, vt semper retineatur verbum Baptizo, quo Ecclesia vtitur, ita vt licet contingat aliquem

Dubitatio.

Respon.

Secundum.

proferre

proferre formam in sua lingua vulgari, quia Latina ignorat, melius faciet exprimendo actum per verbum baptizandi, quam per aliud verbum Hispanum, vel huiusmodi, quod ablutionem significet: quia verbum illud magis est certum, & indubitatum. Et quamuis Græcum sit, tamen ex vsu accommodatum iam est, tam Latinæ linguæ, quam cuilibet vulgari: & fortasse ideo retentum est ab Ecclesia Latina, vt illud verbum esset certum, & quasi definitum ad communem vsum.

Alia dubitatio. Rursus inquiri potest circa hanc assertionem, an sit de necessitate huius formæ, vt actus baptizandi exprimatur per verbum indicatiuum actiuum, vel passiuum, quale est, Baptizo te, aut baptizaris, vel baptizatur, aut per modum imperatiui, baptizetur.

Respondetur. Respondetur, neutrum ex his modis esse essentialem, aut simpliciter necessarium, sed quemlibet eorum sufficere, quantum est ex necessitate sacramenti, dummodo actus baptizandi significetur, vt actu exercitus: quod ideo addo, quia si quis dicat, baptiza Petrum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, illa non esset sufficiens forma, quia non significat ablutionem, vt actu exercitam sub tali forma, sed vt alteri imperatam, seu vt exercendam ab alio. Reliqui autem modi sufficientes sunt, quia satis significant actum exercitum prædicto modo. Et de verbo actiuo & indicatiuo constat ex vsu Ecclesiæ Latinæ: de passiuo vero, quia reddit eundem sensum: de imperatiuo autem, Baptizetur, aut alio simili constat ex forma Græcorum, quæ, vt ostendimus, sufficiens est. An vero sit necessarium, hanc actionem in singulari exprimi, vel possit proferri in plurali, scilicet, Baptizamus, &c. dicemus disput. 23. sect. 3.

2. Conclusio. Dico secundo, Non est de essentia huius formæ, vt in ea exprimatur persona ministri. Est certa conclusio. Quæ probatur: nam in primis constat non esse necessarium exprimere personam ministri per illud pronomen, Ego, vt Diuus Thomas hic docuit, & significauit Zacharias Papa in capit. Retulerunt. de consecr. dist. 4. & bene etiam notauit Glossa in c. 1. de Baptismo, vbi Pontifex dicit, non fieri Baptismum, nisi quis dicat, Ego te baptizo, &c. Sed ibi solum intendit docere, actum baptizandi esse exprimendum in forma, vsus autem est illis verbis, quia illa sunt in communi vsu Ecclesiæ Latinæ, non quia pronomen illud sit simpliciter necessarium, maxime cum in ipso verbo Baptizo, implicite contineatur, & quoad sensum idem sit dicere, Baptizo te, ac, Ego te baptizo. Vlterius vero addendum est, etiam hoc implicito modo non esse necessarium indicari personam ministri, vt constat ex forma Græcorum, Baptizetur seruus Christi, &c. Nam vt notat Soto supra d. art. 5. ad 1. Græci illis verbis non subintelligunt personam ministri, ita vt sensus sit, Baptizetur à me, nam potius ipsi dicuntur vti hac forma, ne viderentur sibi attribuere Baptismum, & ideo potius intelligunt, Baptizetur seruus Christi à Christo, vel à Deo, aut simpliciter ab eo, qui authoritatem & efficaciam habet baptizandi: ergo ex vi talis formæ nõ exprimitur vllo modo persona ministri, & tamen est sufficiens, ergo expressio ministri in forma non est simpliciter necessaria. Quod etiam docuit Concilium Florentinum supra. Et rationem reddit, quia cum minister sit tantum causa instrumentalis, non est simpliciter necessarium, illam exprimere in forma: maxime cum ex institutione Christi id non colligatur: neq; ex vniuersali Ecclesiæ traditione. Nam licet Latina Ecclesia hoc obseruet, non tamen Græca, quæ in hac parte non arguitur erroris ab Ecclesia Latina. Sed dicunt alij, quamuis non sit de necessitate sacramenti absolute, & simpliciter ac in omni loco exprimere in forma personam ministri, tamen in Ecclesia Latina hoc esse necessarium, propter receptam in ea consuetudinem. Vnde colligunt, si in Ecclesia Latina aliquis baptizet forma Græcorum non conficeret sacramentum. Ita refert D. Thomas supra, & Adrianus quæstione 1. de Baptismo artic. 3. dubio 2. citans Innocentium in capite 1. de Baptismo. Sed hæc sententia falsa est, vt constat ex dictis supra de sacramentis in genere. Nam sacramenti essentia vna est in vniuersa Ecclesia. Vnde forma, quæ in vna parte sufficit ad constituendum sacramentum, sufficit in qualibet parte seu regione Ecclesiæ, quod attinet ad sacramenti necessitatem: si ergo in Ecclesia Græca non est necessarium exprimere personam ministri, etiam in Ecclesia Latina id non erit de necessitate sacramenti, quia Ecclesiæ præceptum, aut consuetudo, non potest mutare essentiam sacramenti, aut efficere, vt aliquid sit de necessitate illius, quod ex institutione Christi non erat, quamuis facere possit, vt sit, nec de necessitate præcepti, quia minister tenetur obseruare ritum suæ Ecclesiæ, vt supra dictum est, & infra etiam dicetur in materia morali huius sacramenti.

Respondetur.

Obiectio.

Sed quæres, esto, non sit de necessitate huius formæ, ministrum in illa exprimere, an saltem sit expediens, magisque conueniens. Nam Græci hoc vitare studuerunt, ne viderentur ministri sacramentorum sibi arrogare efficaciam sacramenti, & vt illius Schismatis occasionem fugerent, cuius sit mentio, 1. ad Corinth. 3. Ego sum Pauli, Ego autem Apollo. Respondetur, consuetudinem Græcorum per se loquendo non esse malam, vt Concilium Florentinum docuit, ita tamen illi consuetudini adhærere, vt ritum Ecclesiæ Latinæ damnent, erroneum est, & omnino contra rationem. Quin potius addo, ritum Ecclesiæ Latinæ esse meliorem, tum, quia est consentaneus verbis Christi: Baptizantes eos: tum etiam, quia melius explicat causas & effectum baptismi, & ipsum actum baptizandi, vt actualiter exercitum. Neque datur occasio Schismatis, quia minister solum in illo opere se exhibet, vt Christi ministrum, neque aliter sibi tribuit sacramenti ministerium, sicut, quando in sacramento Pœnitentiæ dicit, Ego te absoluo, nullam occasionem Schismatis tribuit, neque sibi arrogat virtutem, seu efficaciam sacramenti.

Dubitatio.

Soluitur.

3. Conclusio. Dico tertio, de necessitate huius formæ esse, vt in ea explicetur, seu indicetur persona, quę baptizatur. Ita Diuus Thomas hic artic. 5. ad 4. & est communis omnium sententia, quæ colligitur ex verbis Christi, baptizantes eos. Hunc enim esse sensum illorum verborum & institutionis Christi, docuit traditio & vsus Ecclesiæ: & ita in vtraq; forma, tam Græcorum, quam Latinorum, hoc obseruatum est. Ratio vero reddi potest, quia nisi aliquo modo exprimatur persona, cui applicatur Baptismus, non potest actus baptizandi practice significari, vt hic & nunc in particulari exercitus. Nam si tantum diceret minister, Ego baptizo in nomine Patris, nec significaret determinatum actum baptizandi, determinatur enim à subiecto, cui applicatur, nec satis indicaret actum, prout hic & nunc exercetur. Ac tandem nõ satis significaret effectum Baptismi, quatenus est spiritualis ablutio, & regeneratio eius, qui baptizatur. Tandem necessaria est expressio huius personæ, vt indicetur in forma distinctio, quæ necessaria est inter baptizantem & baptizatum, sicut inter generantem & genitum, prout dicitur in Capite Debitum, extra, de Baptismo. Vnde colligit D. Thomas, & Theologi omnes, necessarium esse exprimere hãc personam, quæ baptizatur, aut proprio nomine, vt cum dicitur, Ego te N. baptizo, aut per Pronomen secundæ vel tertiæ personæ, vt Baptizo te, vel illum, non vero per Pronomen primæ personæ, vt Baptizo me, vt prædicto capitulo, Debitum, definitur, & colligitur, ex citatis verbis Christi, Baptizantes eos. Et confirmatur exemplo Christi, qui hac de causa voluit ab alio baptizari, & adiũgi potest exemplum Apostolorum in Actibus eorum: vbi semper legi-

3. Conclusio.

mus

mus baptizantem esse distinctam personam à baptizatis, & idem obseruauit semper Ecclesiæ traditio, & in eodem capite redditur congruentia sumpta ex similitudine generationis, in qua oportet generantem & genitum personaliter distingui. Atque idem confirmari potest exemplo sacramentorum, quæ in vsu consistunt, vt in superiorib. dictum est. An vero oporteat exprimere hanc personam in singulari numero, vel sufficiat in plurali dicendo. Ego baptizo vos: D. Thomas hic, & quæstione seq. art. 6. ad 2. respondet, hanc mutationem esse accidentalem, & vtrumque modum sufficere, & idem generaliter dicendum est de quacunq; simili mutatione, dummodo sufficienter designetur persona. Quamuis, vt ministerium hoc debite, & sine culpa exerceatur, seruare oporteat Ecclesiæ consuetudinem.

Alia dubitatio. Respondetur.

SECTIO III.

Vtrum de necessitate huius formæ sit explicita inuocatio Trinitatis, vel sufficiat baptizare in nomine Christi.

Varij errores proponuntur qui veram Trinitatis confessionem destruxerunt.

CIrca hanc partem huius formæ, quæ est de Trinitatis inuocatione, primum referri possunt varij antiqui errores hæreticorum, quia aliquid huic formæ addebant, vel subtrahebant. Quo vera Trinitatis confessio destrueretur, sic Gnostici: teste Irenæo lib. 1. c. 18. baptizabant in nomine ignoti Patris omnium, & in veritate Matris omnium, & in nomine descendentis Iesu ad vnitionem, & redemptionem, & cõmunionem virtutum. Quod etiam paulum mutatis verbis refert Eusebius, libr. 4. histor. capit. 10. & Epiphanius hæres. 34. contra Marcosios, circa finem, & Nicephorus, libr. 4. hist. capit. 4. circa finem. Alij vero tempore Apostolorum, baptizasse dicuntur in tribus Patribus, seu in tribus sine initio principiis, seu in nomine trium principij expertium, aut trium Filiorum, aut trium Paracletorum, vt colligitur ex Can. 48. seu 49. Apostolorum, vbi hic error damnatur. & Canon. 50. damnantur, qui baptizabant in Domini morte: quem errorem sequutos fuisse Eunomianos, refert Socrates libro 5. hist. cap. 23. Cataphrygæ etiam, & Paulianistæ dicuntur corrupisse in hac forma inuocationem Trinitatis, vt refert Inno. 2. Epist. 22. cap. 5. vbi in hunc modum explicat Canonem 19. Concilij Niceni, in quo baptizati à Paulianistis, venientes ad Ecclesiam Catholicam iterum baptizari præcipiuntur. quia in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti minime baptizabant, vt dicit Innocentius, qui tamen non explicat, quomodo hi hæretici in hac forma peccarent. Idem vero de Cataphrygis dicitur in Concilio Laodicen. Canon. 8. & in Concilio Arelatens. primo: dicitur de Arrianis, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur, placuit. Vnde colligitur aliquos etiam ex Arrianis mutasse hanc formam: veram Trinitatis inuocationem corrumpendo: quamuis non explicet, qualis fuerit illa mutatio. Nicephorus vero 10. libro hist. capit. 35. refert quendam Episcopum Arrianum nomine Deuterium, Baptizasse in nomine Patris per Filium, in Spiritu sancto: & addit miraculose accidisse, vt aqua, quę ad Baptismum parata erat, repente disparuerit in detestationem Arrianæ hæresis, quam Episcopus ille prædictis verbis, formæq; mutatione profiteri intendebat. Horum omnium errorum nullum inuenio fundamentum, nisi hoc solum, quod vnusquisq; hæreticus iuxta solam falsam fidem, Baptismi formam sibi confingebat.

Eusebius. Epiphan. *Can. Apo.* *Innoc. 1.* *Conc. Laodicen. & Arelat.* *Nicephor.* *In signo miraculum.*

Veteres sententia affirmant, quæ sufficere affirmant implicitã per fidem in-

Secundo referri potest aliquorum veterum sententia, qui dixerunt, non esse de necessitate huius formæ explicitam trium personarum inuocationem, sed satis esse implicitam: qualis in hac forma continetur. Ego te baptizo in nomine Christi. Huius sententiæ videtur fuisse Nicol. Pap. in c. A quodam Iudæo. de Consecr. dist. 4. consultus enim, an Baptismus datus à quodam Iudæo esset validus. Respondet, si datus fuit in nomine Trinitatis, vel in nomine Christi, fuisse validum: qui sequutus est in hac responsione Ambros. libr. de Spiritu sancto, c. 3. vbi sic inquit: Qui benedicitur in Christo, in Patre, & Spiritu sancto benedicitur. quia vnum est nomen, vna potestas. & infra. Qui Christum nominat, & dicit Filium, qui vnctus est, & Patrem, à quo vnctus est, & Spiritum sanctum, quo vnctus est. Ex qua ratione & explicatione Ambrosij, constat eum nõ fundari in dispensatione aliqua, sed in significatione ipsius nominis Christi, quod omnes tres personas saltem implicite continet. Eo vel maxime, quod licet aliqui dixerint, huiusmodi licentiam, seu dispensationem baptizandi in solo nomine Christi concessam esse Apostolis, eorumque tempore duravisse. Nullus tamen probabiliter dicere, aut ostendere potest, perdurasse vsq; ad tempora Ambrosij, qui sua ætate illam formam validam esse existimauit. Multoque minus credibile est, Iudæum illum, de quo Nicolaus cõsultus fuit, huiusmodi dispensatione vsum fuisse, nisi alicui fortasse placeat, quod Marsilius dicit, Nicolaum habuisse specialem reuelationem huius dispensationis. Hinc vero addit vlterius Ambros. Baptismum datum in nomine vnius personæ, quæcunque illa sit, dummodo vera fides omnium trium retineatur esse validũ, quia in vna persona tres omnes virtute continentur. Quam sententiam secutus est Beda, in c. 10. Act. circa illa verba, Iussit illos baptizari in nomine Domini Iesu. Citatur etiam in cap. 2. Lucæ, ibi tamen nihil de hac re scribit, eandem sententiam tenet Bernard. epist. 340. vbi etiam approbat Baptismum datum sub hac forma. Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ Crucis. Item Hugo de sancto Victore, lib. 2. de sacram. par. 6. c. 2. Soto etiam citat in fauorem huius sententiæ Athanasium, lib. de Trinitate & Spiritu sancto, & Cyprian. libro ad Quirin. & Chrysost. homil. 3. Imperfecti in Matthæum, sed apud hos Patres nihil inuenitur, quod ad hanc quæstionem pertineat.

uocationem seu quod fiat in nomine Christi. *Nicol. Pap.* *Ambros.* *Beda.* *Bernard.* *Hugo de S. Vict.* *Soto.*

Ex Scholasticis vero sequutus est hanc sententiam Magister in 4. distinct. 3. Adrianus quæst. 2. de Baptismo, Caiet. hic art. 5. item gloss. in dict. capite à quodam Iudæo, & c. Multi sunt. de consecrat. d. 4. & in cap. Si quis puerum: extra, de Baptis. Fundamentum huius sententiæ sumptum fuit ex quibusdam locis Actuum Apostolorum, in quibus dicitur dari Baptismus, in nomine Christi, aut, in nomine Domini Iesu, vt videre licet, c. 2. 8. 10. 11. & 19. & significat Paulus, 1. ad Corinth. 1. vbi reprehendens eos, qui dicebant, Ego sum Pauli, Ego autem Apollo, Ego vero Cephę, Ego autem Christi (inquit) diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Significat ergo eos fuisse baptizatos in nomine Christi.

Magister. Adrianus. Caiet. Gloss. *Actor. 8. 10. 11. 19.* *1. Corint. 1.*

Dicendum vero est, primo, De essentia huius formæ esse, vt in ea expresse, & distincte nominentur tres personæ Trinitatis, quatenus inter se distinctæ sunt: Ita docet D. Thom. hic artic. 6. Altisiodo. lib. 4. sum. tract. 3. cap. 4. q. 2. Alens. 4. p. q. 13. memb. 3. artic. 2. §. 3. & art. 4. §. 2. Marsil. in 4. q. 3. art. 3. Bonauen. d. 3. art. 2. q. 2. Palu. q. 1. art. 2. Richar. art. 2. q. 3. Scot. q. 2. art. 3. quamuis hi duo vltimi magis dubij sunt. Probatur primo ex verbis Christi Domini: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Iam enim supra declarauimus, illud, in nomine, nõ tantum significare, in virtute, aut in fide, vt in aliis locis Scripturæ solet. Mar. 14. Matt. 15. Ioan. 21. sed ĕt significare Baptismum esse dandum, nominando, & voce ipsa inuocando, Patrem, Filium, & Spiritũ sanctum. Quem eo loco intendebat Christus docere nõ solum præceptum, sed etiam ritum, formamque baptizandi, vt docuit Leo Pap. epist. 4. c. 3. & Damascenus libro 4. de fide, capit. 10. & Iustin. Apolog. 2. pro Christianis

Conclusio. *Probatur primo ex verbis Christi.*

stianis circa finem, & optime Athanas. ser. 3. cont. Arrian. paulo post med. & Chrys. homil. 16. in ad Rom. & optime Fulg. in lib. de Incarnatio. c. 11. cuius verba referemus cum aliis Patribus, & ita Ecclesia semper intellexit, vt statim videbimus. At vero ex ipsis verbis Christi satis aperte constat hanc Trinitatis inuocationem debere esse expressam, & distinctam. Secundo hoc probatur ex Ecclesiæ declaratione, & definitione, nam in Canone 50. Apostolorum, reprobatur Baptismus datus, in Domini morte. Quia non dixit Christus, in morte mea baptizate: sed Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vnde Clemens Pap. lib. 3. constit. c. 16. Nominans (inquit) inuocationem Patris, & Filij, & Spiritus sancti, baptizabit eos in aqua, & lib. 7. c. 23. Baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Patris, qui misit: Christi, qui venit: Paracleti, qui testimonium dedit. Præterea Pelag. Pap. in c. Si reuera. de consecrat. dist. 4. dicit, Baptismum datum in nomine Domini esse nullum: & in c. Multi sunt. eadem distinctione, idem dicit de baptismo dato solummodo nomine Christi. Et Zachar. Pap. in cap. In Synodo, eadem distinctione expresse docet, baptismum non perfici, nisi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ita vt, qui vel vnam de Trinitate personam, in Baptismo non nominaret, verum Baptisma conficere non posset. Idem sumitur ex cap. Firmiter. de sum. Trinit. vbi dicitur Baptismus consecrari inuocatione, indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et ex c. 1. de Baptism. & ex Conc. Flor. in Decreto Eugenij: vbi prædicta forma Baptismi præscribitur: & sufficere dicitur forma Græcorum, dummodo in eo fiat Trinitatis inuocatio.

2 *Probatur ex Ecclesiæ declaratione.*

Clem. Pap.

Pelag. Pap.

Zach. Pap.

Ca. firmiter.

Conc. Flor.

Tertio afferri possunt innumera Patrum testimonia, ex quibus videri possunt omnes expositores Euangeliorum, & omnes, qui de Baptismo scripserunt, vt Gregor. Nazian. Nissen. Tertullianus, & præsertim August. lib. 4. de Baptis. cap. 15. & lib. 5. c. 1. & lib. 6. cap. 17. & 25. vbi ait, Baptismum verbis Euangelicis consecrari, & sine illis confici non posse, ideoque Baptismum ab hæreticis datum validum esse. Quia facilius (inquit) inueniuntur hæretici, qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis baptizent. Præterea Damasc. lib. 4. de fide cap. 10. postquam docuit formam baptizandi datam esse à Christo supra dictis verbis, subdit: At qui in sanctam Trinitatem minime baptizati sunt, ij denuo baptizentur necesse est. Et si enim Apostolus his verbis vtitur: in Christum, & in mortem ipsius baptizati sumus: non tamen hoc vult, Baptismi formulam his verbis cõstare debere: verum hoc demum, Baptismum mortis Christi figuram præferre. Atq; idem est sensus Basilij lib. de Spiritu sancto, c. 12. vbi ait: Neminem offendere debet illud Apostoli, quod nomen Patris, & Spiritus sancti mentionem in Baptismatis commemoratione frequenter omittit: neq; ideo putat harum vocum vsum esse indifferentem, infra vero huius rei causam reddẽs videtur Ambrosij opinionem indicare. Dicit n. ideo Apostolum appellare Baptismum in Christo, quia Christi appellatio totius est Trinitatis professio, quia simul declarat & Patrem, qui vnxit, & Filium, qui vnctus est, & Spiritum sanctum, qui est vnctio. At vero Basil. in hac ratione, non intendit hanc implicitam Trinitatis professionem esse ad Baptismum sufficientem, sed solum reddit probabilẽ causam modi loquendi Apostoli. Nam paulo inferius similiter dicit, interdum Apostolum solius Spiritus in Baptismate fecisse mentionem, vt, cum inquit: Omnes in vno Spiritu baptizati sumus. 1. ad Corinth. 12. Et tamen subdit Basil. At non ideo quis dixerit, perfectum esse Baptisma, in quo solum Spiritus nomen inuocatum est. Oportet n. inuiolabilem manere traditionem, &c. Idem recte docet Gauden. tract. 2. de lect. Euang. qui est ordine nonus,

3. *Probatur ex patribus.*

Nazian.

Nissen.

Tertul.

August.

Damasc.

Basil.

Gaudent.

vbi inter alia inquit: Neque n. baptizari quis potest, nisi in integram atq; inseparabilẽ Trinitatem. Et deinde ex professo probat esse contra veritatem huius sacramenti alicuius personæ professionem, & inuocationem omittere. Idem colligitur ex Ambros. libr. de his, qui initiantur, cap. 4. & libr. 2. de sacramen. cap. 5. & Cypr. Epist. 73. ad Iubaian. parum à principio, & ex alijs Patribus supra citatis, tam referendo priores errores, quam verba Christi explicando. Ratio vero seu congruentia huius institutionis explicata est supra in Commentarijs articulorum Diui Thomæ, & in sectione 1. Quibus addi potest, in lege Euangelica explicitam fidem Trinitatis esse ad salutem necessariam, per se loquendo: Baptismum autem esse sacramentum fidei, vt loquitur Innoc. Pap. in cap. Debitum, de Baptismo, & August. epist. 103. quia sicut est ianua Ecclesiæ, ita in eo fit expressa professio Euangelicæ fidei: & ideo oportuit, vt in eo tradendo fieret expressa inuocatio Trinitatis, quæ est primarium obiectum & fundamentum totius fidei, & principalis causa, tam ipsius Baptismi, quam omnium mysteriorum nouæ legis.

Ambros.

Cyprian.

Vtrumq; præcedit ratione.

Innoc. Pap.

August.

Atq; hinc sequitur primo, ex vi huius institutionis nullum esse Baptismum datum in nomine Dei. Patet, quia, sicut fides de Deo absolute & simpliciter non est fides explicata Trinitatis, ita inuocatio Dei absoluta, non est inuocatio Trinitatis explicita, prout ad Baptismum est necessaria. Secundo sequitur, Baptismum datum in nomine Patris & Filij, non nominato Spiritu Sancto vel in nomine Patris & Spiritus sancti, tacito Filio, vel denique in nomine cuiuscunq; personæ, sine nominatione aliarũ, nullum esse. Quod quidem fatetur Ambros. quando is, qui baptizat hunc defectum committit ex prauo errore; quo existimat in Trinitate non esse tres personas. Idem autem est, etiam si absque errore in fide id faciat ex negligentia, vel odio, aut alio prauo affectu: quia valor sacramenti non pendet ex fide ministri, sed ex essentiali integritate, & significatione formæ, suppositis alijs requisitis. Si ergo illa forma est insufficiens, quando minister non habet rectam fidem, etiam erit insufficiens, quamuis minister veram fidem habeat, dummodo cætera paria sint. Est ergo illa forma per se insufficiens: & ratio est, quia non continet expressam professionem totius Trinitatis, quæ necessaria est ex institutione Christi. Quinimo, neq; implicite tota Trinitas satis indicatur, vna tantum vel duabus personis nominatis: quia licet appellatione solius Patris implicite indicetur Filius, non tamen Spiritus sanctus, qui sit persona ab eis distincta. Et idem est etiam, si expresse Pater, & Filius inuocentur. Si vero nominentur Pater & Spiritus sanctus, quamuis videatur implicite indicari Filius, non tamen vt persona à Spiritu sancto distincta: quin potius indicari videtur, ipsum Spiritum sanctum esse Filium, respectu cuius altera persona Pater nominatur: atq; idem est, seruata proportione, si solus Filius & Spiritus sanctus exprimantur, non fit ergo sufficiens Trinitatis professio, nisi omnes tres personæ nominentur.

Nullus est Baptismus datus in nomine Dei.

Non est sufficiens forma Baptismi, nisi omnes tres per una significata.

Ambros.

Tertio sequitur, Baptismum datum in nomine Christi, non exprimendo alias personas, esse inualidum ex vi institutionis Christi. Ita sentiunt omnes Theologi supra citati: & colligitur aperte ex omnib. quæ in probatione assertionis posita adducta sunt. Præsertim ex definitionib. Pelagij & Zachariæ Pontificũ, & plura statim afferemus in solutionib. argumentorum. Nunc solum addo verba Bedæ, libr. variarum quæst. q. 14. Notandum, si quis baptizans dicat, Baptizo te in Christo Iesu, & nõ dicat, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sicut Dominus instituit, nõ est verus Baptismus. Et ratio est clara, quia inuocatio Christi non est expressa Trinitatis professio, quam ostendimus esse de essentia formæ Baptismi. Adde præterea, ex vi verborum etiam non esse impli-

Baptismus in nomine Christi inualidus.

se implicitam Trinitatis professionem; quamuis supposita fide, quam nos habemus, possit eam nobis indicare, magis ex facilitate & promptitudine intelligentium, quam ex vocis significatione. Nam licet Christus sit vnctus à Patre, tamen etiam ipse, seipsum vnxit, quatenus est suæ Incarnationis, & sanctificationis suæ humanitatis author. Atque eodem modo, licet dicatur Spiritu sancto vnctus, seu sanctificatus per quandam appropriationem, tamen etiam ipso Verbo, ejusq; diuinitate sanctificatus est: ac debitus, vnde si in Deo tantum esset vna persona, & carnem sumeret, proprie appellari posset Christus, ergo ex vi significationis huius vocis, non satis indicatur tota Trinitas etiam implicite. Ergo ex vi institutionis non potest illa forma esse sufficiens. Et hoc existimo ita certum, vt contraria sententia, quoad hanc partem, nullo modo probabilis sit. An vero aliquando ex dispensatione talis forma concessa fuerit, dicemus in solutione argumentorum.

2. Concluſ. Dico secundò: De essentia huius formæ est, vt in ea non solum Trinitas Personarum, sed etiam naturæ vnitas significetur, quod fit per particulam illam, In nomine. Ita sentit D. Thom. hic art. 6. & Magister cum Scholasticis loco supra citato, & Hugo de Sancto Vict. lib. 2. de sac. par. 6. c. 2. Et colligitur ex verbis Christi adiuncta Ecclesiæ, & Sanctorum intelligētia. Non enim sine mysterio existimatur dixisse Christus, in nomine, & non, in nominibus: sed vt indicaret vnā esse trium Personarum virtutem, substātiam, & maiestatē, quæ vno illo nomine significatur. Vnde Hieronymus, Matth. 28. Baptizantur (inquit) in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt quorum vna est diuinitas, vna sit largitio, nomenq; Trinitatis vnus Deus est. Et clarius super ad Ephes. 4. circa illa verba: Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Non baptizamur, inquit, in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sed in vno nomine, quo intelligitur Deus. Eodem modo Aug. 3. contra Maxim. c. 32. In nomine, inquit, non in nominibus, quia hi tres vnum sunt, & hi tres vnus est Deus. Ambros. 2. de sac. c. 7. In vno nomine baptizare nos iussit, dicens: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Noli mirari, quia dixit vnum nomen, vbi est vna substantia, vna diuinitas, vna maiestas. Idē latè atq; ex professo docet lib. 1. de Spiritu sancto, c. 14. ex hoc, & aliis Scripturæ locis ostendens, vno trium personarum nomine vnā dominationem significari. Et Gauden. tractat. 14. de promissione Paracleti sic scribit: Cum Baptismi opus in Trinitate decerneret celebrandum, non ait, in nominibus, sed in nomine: Pater enim Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus S. Deus est, sicut sanctarum Scripturarum testimoniis dilectioni vestræ sæpius approbaui: ac propterea vnum est Trinitatis nomen, cuius vna virtus, atq; diuinitas permanet in omnia sæcula. Ratio vera est, quia non minus est de necessitate salutis, vnius diuinitatis, quam trium personarum professio, nec potest esse vera ac perfecta huius mysterij professio sine fide huius diuinitatis. Vtrumque ergo debuit in forma Baptismi explicari.

Magiſter. Hugo de S. Victore. Hieron. Auguſtinus. Ambroſ. Gauden.

Ex qua conclusione infertur, hanc formam: Ego te baptizo in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti, esse insufficientem ad hoc sacramentum constituendum: quia in ea fit essentialis mutatio. Nam, si p vocem illam: In nominibus, indicentur tantum ipsa nomina relatiua, seu proprietates trium personarū, quamuis non admisceatur positiuus error in forma, tacetur tamen mysterium Vnitatis trium Personarum in Deitate, & ita non sufficienter explicatur in hac forma fides vnius Deitatis in tribus personis. Si autem vox illa, In nominibus, indicet absolutum nomen, seu perfectionem, continebit forma errorem Vnitati Dei contrarium. Atque eadem ratio est de quacunq; simili mutatione, vel additione facta huic formæ. Ratione cuius, aut inæqualitas inter personas, aut distinctio in natura significetur. Si quis autē loco illius vocis, In nomine, diceret, in virtute, vel aliquid simile, quo vnitas in natura trium Personarū significetur, fortasse forma esset valida, quia res significata videtur esse eadem: quamuis vocib. diuersis: grauiter tamen peccaret, & non careret forma aliqua dubitatione, quia illæ voces non sunt omnino synonymæ, nam illud, In nomine, plus complecti videtur, quam si dicas, In virtute, aut in maiestate, vel Deitate Patris, &c. Nam hoc totum illa voce comprehenditur, & præterea inuocatio, & professio fidei vnius Dei, atq; Trini.

Baptiſmus in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, datus dubius.

Hac forma in nomine Patris, & in nomine Filij, & in nomine Spiritus ſancti, &c. eſt valida.

Sed quid, si quis baptizet hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & in nomine Filij, & in nomine Spiritus sancti, videtur enim illa nominis repetitio æquiualere illi plurali voci: In nominibus? Respondetur: non æquiualere: sed illam formam esse validā, quia vnum & idem nomen potest iterum atque iterum nominari, & inuocari absque pluralitate: vt vere dicitur Pater Deus, Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, non tamen possunt dici Dij: quia hoc significat pluralitatem naturarum: illud vero minime, quia sunt vnus & idem Deus.

Ad rationes ſecundæ ſententiæ reſpōdetur.

Supereſt, respondeamus ad ea, quæ in secunda sententia adducta sunt (nam de prima nihil dicere oportet) Et prius quam sententiam Zachariæ Pap. & Ambros. explicemus, declaranda sunt illa Scripturæ testimonia, in quibus Apostoli dicuntur baptizasse: In nomine Christi, aut In nomine Domini Iesu. Est enim valde communis inter Scholasticos sententia, Apostolos vsos fuisse eo tempore hac forma: Ego te baptizo in nomine Christi, non quia illa per se sufficiat, iuxta Christi institutionem: sed quia ex speciali dispensatione hoc illis concessum fuerit eo tempore, vt nomen Christi, & fides, atque amor erga illum, fidelium animis magis insiderent. Ita sentit Diuus Thomas hic, & fere antiqui Scholastici supra citati. Mihi tamen longe probabilius videtur, nunquam Apostolos, aut eorum ministros, baptizasse sub illa forma, ita vt nomen Patris, vel Spiritus sancti omiserint: quod late docuit Armachan. libro 8. de quæstionibus Armenorum, à capit. 3. Can. libr. 6. de Locis cap. 8. ad septimum, & propendet Soto in 4. distinct. 3. q. vnica, artic. 3. Et probatur primo ex loco Actorum 19. vbi Paulus inuenit quosdam, qui se baptizatos esse dicebant, eosque interrogauit: Si Spiritum sanctum accepistis credētes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus: Tunc Paulus rursus interrogauit: In quo ergo baptizati estis? quæ interrogatio aperte supponit, non potuisse illos more consueto, & ea forma, qua alij solebant baptizari, non audito Spiritus sancti nomine: quia nimirum non dabatur tunc forma Baptismi, absque Spiritus sancti inuocatione & appellatione: ergo tūc etiam fiebat in forma Baptismi, expressa trium Personarum inuocatio. Et ideo Paulus iussit illos iterum baptizari Baptismo Christi, & forma consueta. Secundo probatur: quia ex illo modo loquendi Scripturæ colligi non potest huiusmodi dispensatio, aut quod Apostoli illo modo baptizauerint. Primo quidem, quia baptizari In nomine Christi, vel In nomine Domini Iesu, non tantum significat inuocato hoc nomine, sed etiam significare potest in fide, virtute, & authoritate eius, & Baptismo ab ipso instituto baptizari. Quod patet ex eodem loco Actorum 19. Vbi statim subdit. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu, ac si diceretur, baptizati sunt Baptismo Christi, quia antea solo Baptismo Ioannis fuerant baptizati, quomodo exposuit Damascenus, lib. 4. de fide, cap. 10. quod Paulus ait ad Romanos, cap. 6. nos esse in Christo baptizatos: Nam in Christum, inquit, baptizatum esse, nihil aliud indicat, quā in eum credendo salutifera aqua tingi. Sic etiam Basil. dicto lib. de Spiritu sancto, cap. 12. exposuit: baptizari in Spiritu sancto non esse idem, quod baptizari sola Spiritus sancti persona nominata: sed idem quod baptizari

Apoſtoli num quam baptizarūt in nomine Chriſti. Armachan. Cano. Soto. Probatur primo ex Actor 19. Act. 19. 2. probatur.

in virtute, seu in sanctificatione Spiritus sancti. Vel aliter: quamuis demus, in illis locis significari, nomen Domini IESV Christi solitum esse proferri in forma Baptismi, non tamen inde potest colligi, nomina Patris, vel Spiritus sancti fuisse omissa, quia facile potuerunt omnia coniungi, & proferri hoc modo: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij eius Iesu Christi Domini nostri, & Spiritus sancti. Atque hoc modo, & satis fit illi coniecturæ, quam sententia contraria afferebat, scilicet, quod nomen Christi exprimebatur, vt fieret amabile: & simul retinetur integra forma Baptismi, & non omittuntur aliæ personæ, quarum amor æque necessarius est, earumque cognitio ad ipsum Christum melius cognoscendū confert. Tertio, quod Apostoli non fuerint vti dispensatione, videtur plane colligi ex illo Canone 49. vel 50. Apostolorum, vbi damnatur error eorum, qui baptizabant in morte Christi, Ien Domini, & subditur ratio: Non enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Quæ ratio euidenter supponit, & illos semper præcepium illud & formam obseruasse, & omnē aliam, etiamsi fit, In nomine Domini, vel Christi, insufficientem iudicasse. Quarto, hoc potissimum cōfirmatur testimoniis Patrum, qui in hunc modum prædicta testimonia interpretati sunt. Cyprianus Epist. 73. ad Iubaian. post medium, vbi tractans illa verba Petri, Act. 2. Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Domini Iesu Christi, inquit, Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi Pater omitteretur, sed vt Patri quoque Filius adiungeretur. Deniq; vbi post Resurrectionem à Domino Apostoli ad Gētes mittuntur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizare gentiles iubentur: quomodo ergo quidam dicunt, baptizatum in nomine Iesu Christi, remissionem peccatorum consequi posse, quando ipse Christus Gentes baptizare iubeat in plena, & adunata Trinitate? Eandem expositionem & doctrinā habet Fulgent. l. 5. de Incarnatione & gratia, c. 11. vbi inter alia inquit: Ideo in forma Baptismi dictum esse, In nomine Filij, in singulari, vt significaretur, vnam & eandem esse Christi personam in diuinitate, & humanitate subsistētem: Et propterea, inquit, omnes qui in nomine Patris & Filij, & Spiritus S. sacramento sanctæ regenerationis abluitur, non nisi in Christi morte ac nomine baptizatur. Atq; in hunc modum exponit statim verba citata Petri, Act. 2. & Pauli ad Rom. 6. Sic etiam Au. li. 3. contra Maxim. c. 17. dicit, sicut ex illis verbis, Io. 1. Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil, non potest colligi, Spiritum sanctum excludi ab opere creationis, ita ex verbis Petri Actorum 2. Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, non posse colligi illos non fuisse baptizatos in nomine Patris, & Spiritus S. quia licet in nomine Iesu Christi iussi sint baptizari, vna persona, alias non excludit. Eandem sententiam docet Chrysostomus homilia 30. in 2. ad Corinth. tractans verba illa, cap. 13. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & cōmunicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Vbi & cōsiderat, interdum Paulum omnes tres personas, simul nominare: interdum duas, interdum vnam tantum vt earum æqualitatem ostendat, atque vnam ab altera non separari, & huius occasione adducit illud, 1. ad Cor. cap. 6. Sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & Spiritu Dei nostri, & subdit: Quid igitur, dicoro? Non baptizati fuerunt in Patre illi? Quare igitur non dixit, abluti estis in nomine patris? quia sine discrimine, nunc huius, nunc illius, meminit hypostatis. Eodem modo Origenes li. 5. in ad Rom. circa illa verba, cap. 6. Quicunq; baptizati sumus cum Christo Iesu, & cæt. Requiras, inquit, hoc quod Dñs dixit ad Discipulos, vt baptizarent in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. cur Apostolus solius Christi in Baptismo nomen assumpsit, dicens: Quicūq; baptizati sumus, cum non habeatur legitimum Baptisma, nisi sub nomine Trinitatis. Et in summa respondet, Paulum ibi non describere formam, & rationē Baptismatis, & ideo non posuisse integra verba, sed ea tantum, quæ ad rem, de qua agebat, pertinebant. Ibi autem disputabat de Baptismo, quatenus mortē, & sepulturā Christi repræsentat, & quia in hoc conformamur Christo, non Patri, aut Spiritui S. ideo, Christi potius, quam aliarum personarum mentionem fecit: non quia in forma Baptismi Christus abs q; aliis personis nominetur. Deniq; Theophyl. in fine Euangelistæ. Lucæ tractans illa verba: Et prædicari in nomine eius Pœnitentiam: & per Pœnitentiā, Baptismum intelligens, quærit: Quo modo Baptisma, in nomine ipsius Christi fieri intelligerent, cum alias doceamur baptizare, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Et respondet, Primum dicimus, quod quando dicimus, Baptisma fieri in nomine Christi, non dicimus, quod oporteat in solius nomine Christi fieri, sed quod Christi Baptisma spirituale est. Insuper Baptisma: In nomine Christi, intelligi in morte Christi. Et aliter, Christi nomē in seipso continet & Patrem inungentē, & vnctionē Spiritum, & vnctum Filium. In quibus vltimis verbis, non sentit propter hanc causam satis esse proferre nomen Christi, sed reddit hāc inter alias causas ob quas Baptismus dicitur Baptismus Christi, aut dari in nomine Christi, sicut supra exponentes Basilium dicebamus.

3 Probatur

4 Probatur ex Patribus Cyprian.

Fulgen.

Augustī.

Chrysost.

Origen.

Vltimo adhiberi potest cōiectura, quia nulla fuit in primitiua Ecclesia, probabilis causa talis dispēsationis: quia, etiamsi demus, fuisse tunc expediens nomē Iesu Christi expresse in forma proferre: nulla tamen ostendi potest vtilitas in subticendis nominibus Patris, & Spiritus S. Et alioqui sine euidenti necessitate non oportebat dispensare in lege maxime necessaria, cuius obseruatio erat, veluti ianua ad totam Christi legem suscipiendam, quæ tunc promulgari incipiebat. Adde explicitam fidem Trinitatis omnibus fuisse in præcepto ab initio prædicationis Euangelicæ: ergo non erat tantum mysterium occultandum, aut in forma Baptismi omittendum. Talis ergo dispensatio, nec necessaria fuit, nec expediens, non est ergo voluntarie asserenda, cum neque in Scriptura sacra, neq; ex aliquo Concilio, aut traditione colligatur.

Vltimo probatur contra.

Ad Decretum Nicolai difficile est respondere: Nam quod D. Thomas & alij dicunt de dispensatione, duplici ex capite reiectum est, quia & nunquā fuit talis dispensatio Apostolis concessa, & quamuis fuisset, non duraret vsque ad Nicolai tempora, qui octingentis annis fuit post Christum: alioqui pari ratione dici posset, nunc etiam durare. Præsertim, quia Pontifex suam sententiam fundat in dicto Ambrosij, quem ostendimus, non fundasse sententiam suam in dispensatione. Secundo, non minus displicet, quod alij dicunt: Pontificem loqui in casu necessitatis, tum quia in eo casu, in quo Pontifex loquitur, nulla erat necessitas baptizandi in solo nomine Christi. Immo vix fingi potest, quod in aliquo casu interueniat talis necessitas, nisi forte ex ignorantia ministri baptizantis, tum præcipue, quia propter nullam necessitatem potest variari essentialis materia, vel forma sacramenti, vt supra ostensum est. Alij dicunt, Nicolaum non affirmare huiusmodi Baptismum esse validum, sed non esse iterandum, & interpretantur non esse iterandum absolute, quia saltem est res dubia, iterandum autem esse sub conditione. Sed hoc non placet: quia Pontifex ibidem dicit, Baptismum datum à Iudæo in nomine Trinitatis, non esse iterandum. Quod intelligit tam absolutè, quam sub conditione, vnde illis verbis simpliciter docet, talem Baptismum esse validum, at vero eodem modo loquitur de Baptismo dato in nomine Christi. Alij ergo ita exponunt Nicolaum, sicut nos interpretati sumus Actum testimonia, scilicet,

Decretū Nicolai Papæ d. clarum.

vt non

vt non loquatur de forma, in qua expresso nomine Christi omittuntur Personæ Patris & Spiritus sancti, sed de illa, in qua secunda persona nominatur sub nomine Christi, alijs non omissis. Cum vero dicit Pontifex, tantum in nomine Christi, illa dictio exclusiua, tantum, aiunt non excludere alias personas, sed Filij expressam nominationem, ita vt solum dicatur, in nomine Patris, & Christi, & Spiritus sancti. Quæ expositio attribui etiam potest Ambrosio, & ad eam potest ratio eius accommodari, quod scilicet, tantundem sit nominare secundam personam sub nomine Christi, ac sub nomine Filij, quia etiam in nomine Christi dicatur relatio ad alias personas. Et idem dici potest ad Bedam super acta, præsertim cum alio loco veram sententiam docuerit, vt vidimus. Atque hæc expositio pia est, & probabilis, non nihil tamen videtur coacta. Vnde valde dubito, an hæc fuerit mens Nicolai, & Ambrosij. An vero id, quod in ea asseritur, in rigore verum sit, dicam sequenti sectione. Quamobrem alij simpliciter confitentur, Pontificem vt priuatum Doctorem falsæ opinioni adhæsisse, quam sententiam sequitur Cano loco supra citato, quia in eo decreto vnum est, de quo Pontifex interrogatus directe respondet, atque definit: aliud vero, quod obiter dicit absque Pontificia authoritate, ac definitione. Primum illud est, an Baptismus datus à Iudæo validus sit, ad quod Pontifex affirmatiuè respondet, eiusque definitio certa est. Secundo vero obiter dixit Pontifex huiusmodi Baptismum datum tantum in nomine Christi validum esse, & in hoc secutus est sententiam Ambrosij, existimauitque testimonia Actuum Apostolorum: ita esse intelligenda, & locutus est, vt priuatus Doctor, & sententiam minus probabilem secutus est. Dices: *Obiectio.* Contraria sententia definita fuerat à Pelagio & Zacharia Pontificibus, vt visum est ex cap. Si reuera, cap. In Synodo, cap. multi, de consecra. distinct. 4. Quomodo ergo potuit Nicolaus, etiam vt priuatus *Responsio.* Doctor, contrariæ sententiæ adhærere? Respondetur, eos Pontifices de quæstione hac nihil ex professo, ac de fide definiuisse: quia Epistolæ illæ, ex quibus Gratianus refert se sumpsisse illa Decreta, non leguntur integræ in Tomis Conciliorum: ex illis autem Decretis, vt sunt apud Gratianum, habemus quidem eos Pontifices docuisse, necessariam esse, Trium Personarum inuocationem, & non satis esse Christi, vel vnius personæ appellationem: non vero satis constat, eos Pontificia authoritate definiuisse, hanc inuocationem debere esse explicitam, & non satis esse implicite contentam in nomine Christi. Atque hæc vltima responsio potest in rigore sustineri: proxime vero præcedens reijcienda omnino non est, quia pietati est consentanea. Et per hæc responsum est ad alios Patres. Sententia vero ibi citata ex Bernardo, durior est, ac difficilior. Nam sine dubio hæc forma, Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ Crucis, nullo modo est sufficiens, nisi per Deum intelligamus, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, vt Marsilius exponit. Addendum vero est non sufficere, vt ab audientibus intelligatur, nisi in ipsa forma exprimatur, vt satis dictum ac probatum est.

SECTIO IV.

Vtrum necessarium sit in forma Baptismi exprimere tres Personas diuinas sub nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

HÆc quæstio præcipue tractari solet de hac forma: Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & Spirati, seu procedentis ab vtroque, quam esse sufficientem docuit Caietanus, hic sequens Gloss. in cap. *Caiet. sent.* Multi, de consecrat. distinct. 4. quæ dicit has voces sufficere: In nomine Genitoris, & Nati, & sancti Spiritus, addit tamen non sufficere, si dicat: Baptizo te in nomine trium personarum, quod fortasse Caietan. non admitteret, vt videbimus: opinionem Caietani sequutus est Victor. vt habetur in summa eius §. 14. de Baptismo. Fundamentum huius sententiæ est, quia essentialis forma sacramenti non pendet ex materialibus verbis, vt supra visum est: sed ex significatione eorum. Vnde omnes voces eiusdem, seu æquipollentis significationis sufficiunt ad subsistentiam, vel essentiam sacramenti constituendam: sed illæ voces, Genitor, Genitus, &c. in significatione æquiualent his, Pater, & Filius: ergo sufficiunt ad essentiam Baptismi. Patet consequentia, quia licet formale signnicatum illarum vocum videatur diuersum: nam hæ significant de formali relationes, illæ vero origines, tamen hæc diuersitas nihil referre videtur: quia ex vsu easdem omnino res, & personas significant, eisdem conceptibus subordinantur. Et hic vsus vocum magis est attendendus, quam formalis illa & rigorosa significatio, sicut etiam voces illæ, Pater, & Filius, in rigore non significant de formali Paternitatem vel Filiationem diuinam, sed Paternitatem & Filiationem simpliciter, tamen ex vsu accommodatæ sunt ad illam significationem. Et con- *Probatur.* *Confirm. 1.* firmatur primo. Nam Concilium Florentinum definit, illam formam esse ad Baptismum sufficientem, in qua exprimitur actus ministri, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, & non addit, necessarium esse hanc inuocationem fieri illis vocibus: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Sed sub illis nominibus, Genitoris, &c. vere & proprie inuocatur & laudatur Trinitas, vt patet, cum Ecclesia canit: Genitori, Genitoque laus, & iubilatio: & si quis confiteatur, vel credat Trinitatis mysterium illis vocibus, & conceptibus expressum, sine dubio satisfacit præcepto credendi, vel confitendi Trinitatem, ergo, &c. Confirmatur se- *Confirm. 2.* cundo: nam si fieret mutatio similis in vna tantum persona, validum esset sacramentum: ergo idem est, si fiat in omnibus. Patet consequentia: quia tam essentialis est inuocatio singularum personarum, quam simul omnium. Antecedens vero patet exemplis receptis. Primum illud est, quod in præcedenti sectione tangebamus de hac forma: Baptizo te in nomine Patris, Christi, vel Iesu Christi, & Spiritus sancti. Aliud est, si loco Filij, dicatur, Verbi. Item si loco nominis Spiritus sancti, dicas Paracleti, aut Doni. Tandem confirmatur, quia in huiusmodi mutationi- *Confirm. 3.* bus formarum sacramentalium, vt accidentales & non substantiales censeantur, nunquam attendimus ad rigorosam, ac metaphysicam formalitatem significationis: sed ad rem significatam, & ad moralem & practicum modum concipiendi. Et hac ratione censentur æqualentia hæc verba: Baptizo, abluo, tingo, & similiter hæc, Absoluo & remitto: cum tamen formalia significata in rigore sint diuersa, ergo idem erit in præsenti.

Secunda sententia & communis est, necessarium *2. & communis sententia.* esse exprimere tres personas nominibus, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & mutationem illam, in nomen Genitoris, Geniti, & Spirati, & quamcunque simimilem, esse contra substantiam sacramenti. Ita sentit Diuus Thomas hic artic. 5. ad 7. & in 4. distinct. 3. *D. Thom.* artic. 2. quæstiuncula 2. ad 5. Bonauent. art. 2. quæst. *Bonauent.* 3. Scot. quæst. 2. artic. 3. Richardus artic. 2. quæstio. 3. *Richard.* Paludan. quæst. 1. artic. 3. numero 16. Durand. quæst. *Palud.* 2. Gabriel art. 2. conclus. 4. & artic. 1. dubita. 1. qui di- *Durand.* cit, Theologos omnes, Iurisperitos, & Summistas in *Gabriel.* hanc sententiam conuenire: eandem tenet Alexander Alens. 4. par. quæstion. 13. membr. 3. artic. 3. §. 5. & Altisiodor. lib. 3. sum. tract. 3. cap. 4. quæst. 4. Marsil. in in 4. quæst. 3. art. 4. Bonauent. reddit rationem, quia *Bonauent. Ratio.* mutantur nomina principalia in non principalia, quod magis explicans Scotus dicit, nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, significari proprias personarum proprietates, atque adeo personas ipsas: nomine

vero Genitoris, &c. significari actus notionales: non vero Personas: sed solum connotari illas. Hæ vero rationes non videntur cogere: tum quia vix potest reddi ratio, cur nomen Filij sit principalius, quam nomen Verbi, aut nomen Patris, quam nomen Genitoris. Tum etiam, quia ad substantiam sacramenti non videtur referre, quod nomen sit magis vel minus principale, dummodo eandem omnino rem significet. In hoc autem non videtur vera differentia: quam Scotus assignat, quia Genitor, reuera significat personam generantem, pro qua etiam supponit: quod si fiat vis in significato formali, aut connotato, etiam Pater ex vi suæ significationis formaliter significat Paternitatem, & connotat Personam. Aliam assignat rationem Diuus Thomas, quia sicut in Baptismo, inquit, ex parte materiæ determinata est aqua, quia eius vsus est communissimus, facilis, & aptissimus ad significationem huius sacramenti: ita ex parte formæ determinatæ sunt illæ voces, quæ facilius & aptius personas diuinas significant, quæque futuræ erant in vsu frequentiori Ecclesiæ ad Trinitatem inuocandam, eiusque fidem profitendam. Huiusmodi autem sunt illa, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & quę in vnaquaque lingua his vocibus respondent. Itaque videtur Diu. Thomas hoc referre in specialem Christi institutionem. Quæ præter adductam congruentiam fundari potest in verbis Christi, adiuncto vsu Ecclesiæ, & interpretatione Patrum, quos supra retulimꝰ. Quibus addi potest Epiphan. hæres. 73. in principio, vbi significat, voces Geniti, & Ingeniti, non valere ad Baptismum: Non dixit, inquit, Baptizantes eos in nomine Geniti, & Ingeniti, sed in nomine Patris, & Filij & post multa dicit: Ingenitum nondum significare Patris intelligentiam, neq; Genitum significare proprie filium, quia ad omnia genita communem facit intelligentiam. Non enim omne quod generatur, est Filius, quamuis omnis filius sit genitus, & eadem ratione Genitor, seu generans latius patet, quam Pater. Quare tandem concludit, nos non in Genito, & Ingenito, sed in Patre & Filio esse baptizatos. Et hoc ipsum videtur innuere Athanas. serm. 2. contra Arrian. circa medium, cum inquit: Non iussit nos baptizare in nomine Geniti, & Ingeniti, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et confirmari potest hæc sententia, quia alias sequitur, formam esse validam, etiamsi dicatur, In nomine trium personarum, vel In nomine primæ, & secundæ, & tertiæ personæ, vel In nomine Genitoris, & imaginis eius seu splendoris gloriæ eius, & Doni vel Flaminis, & similibus: quia in his omnibus licet verba sint diuersa, tamen reipsa, & iuxta communem vsum idem significant, & easdem diuinas Personas faciunt concipere, & sufficere possunt ad fidem profitendam, & ad Trinitatem inuocandam, vel laudandam. Quæ omnia, vt existimo, Caietanus concederet. Videntur tamen valde absurda & contra communem sensum.

Ratio D. Thom. *Epiphan.* *Athanas* *Confirmatur.*

Regula 1. In hac re primum existimo certum: Omnem illam mutationem, per quam expressa inuocatio Trinitatis mutatur in implicitam, vel confusam esse contra veritatem, & substantiam huius formæ: in quo non censeo probabilem esse opinionem Caietani. Vnde si quis dicat: Baptizo te in nomine Trinitatis, forma est insufficiens. Item si dicat: Baptizo te in nomine Trini, & Vnius, & in nomine trium Personarum, & in nomine Primæ, Secundæ, & Tertiæ Personæ, quia in his omnibus modis, & similibus non satis explicatur mysterium Trinitatis. Nam licet explicetur numerus Personarum, tamen valde confusè, & nullo modo explicantur proprietates personales, nec emanatio vnius personæ ab alia. Atq; idem censeo, si mutatio fiat in voces omnino appropriatas, & non propias, vel etiam in valde metaphoricas, vt si dicas: In nomine omnipotentis, Sapientis, & Doni seu Flaminis: & idem est de similibus, quia talis inuocatio Trinitatis redditur valde obscura, & aliena à communi vsu fidelium. Item, quia per illas voces non significatur id, quod est proprium singularum Personarum, quamuis ex vsu intelligentium præcipuè sapientium contingat per illas voces concipi personas ipsas. Dices, etiam illa vox, Spiritus sanctus, non est propria, sed appropriata tertiæ personæ! nam in rigore etiam Pater, & Filius, sunt Spiritus, & sancti. Respondetur: iam illam vocem esse impositam ad significandam proprietatem tertiæ personæ: scilicet, spirationem passiuam, quam de formali significat, sub qua ratione hæc vox, quæ iam æquiuoca dici potest, non conuenit Patri, aut Filio. Atque ita non est appropriata, sed propria. Ex quibus etiam intelligitur, quando Concilium Florentinum dixit, Conc. Flo. necessariam esse in hac forma Trinitatis inuocationem: quamuis in cortice verborum generaliter loquatur, tamen re vera ipsum loqui de illa inuocatione, quæ est in vsu Ecclesiæ, quamque paulo antea commemorauerat, veram Baptismi formam assignando: hunc enim sensum & contextus ipse præse fert, & ratio ostendit, quia alioqui quælibet inuocatio Trinitatis esset sufficiens, quod falsum esse ostendimus. *Obiectio.* *Responsio.*

Secundo, quando mutatio solum fit in diuersa nomina propria Personarum, manente expressa inuocatione earum, res est magis dubia, & vtrimq; probabilis, vt fatentur hic Soto, & alij recentiores expositores Diui Thomæ. Aliud autem est in hac re practice loqui, aliud verò speculatiuè. Practicè enim certum est, esse graue peccatum huiusmodi mutationem facere: tum propter verba Christi, & consuetudinem Ecclesiæ, tum propter scandalum: tum etiam propterea, quod redditur dubium sacramentum. Nam etiam si demus, Caietani opinionem esse probabilem, est tamen incerta: & si fortasse falsa sit, sacramentum in re erit nullum. Quapropter certum etiam censeo, Baptismum datum sub illa forma: In nomine Genitoris Geniti, &c. iterandum esse saltem sub conditione, quia reuera est valde dubius. At vero speculatiue potest opinio Caietani probabiliter teneri, habet enim fundamenta non parum vrgentia, & apparentia. Nihilominus discedendum non est à communi sententia: quæ in materia præcipuè sacramentorum, multum ponderis habet. Nam tota res pendet ex institutione, quam vsus & traditio Ecclesiæ declarat: & huiusmodi Ecclesiæ sensus ex antiquis Patribus & sapientibus Doctoribus petendus est. Est ergo valde verisimile, hanc fuisse Christi institutionem, vt simplex professio fidei, quæ in Baptismo fit, & omnibus etiam rudioribus & simplicioribus communis esse debet, fieret etiam simplicioribus verbis, & communibus omnibus, & proprius diuinas personas significantibus. Et ideo mutatio in his vocibus, vel omnibus, vel aliqua earum substantialis esse censetur. Ex quo fundamento facile est omnia Caietani argumenta diluere. *1. Regula. Soto.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum immersio in aqua sit de necessitate Baptismi.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod immersio in aqua, sit de necessitate Baptismi. Vt enim dicitur ad Ephes. capite quarto. Vna fides, vnum Baptisma. Sed apud multos communis modus baptizandi est per immersionem. Ergo videtur, quod non possit esse Baptismus, sine immersione. *4. d. 3. q. 1.*

2. *Præterea, Apostolus dicit, Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem. Sed hoc fit per immersionem, dicit enim Chrysost. * super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Sicut in quodam sepulchro in qua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, & submersus* *Homil. in Ioan. post med. tom.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

mersus deorsum occultatur, deinde nouus rursus ascendit. Ergo videtur, quod immersio sit de necessitate Baptismi.

3. Praeterea, Si sine immersione totius corporis posset fieri Baptismus, sequeretur, quod pari ratione sufficeret quamlibet partem aqua perfundi. Sed hoc videtur inconueniens: quia originale peccatum, contra quod praecipue datur Baptismus, non est in vna tantum corporis parte. Ergo videtur, quod requiratur immersio ad Baptismum, & non sufficiat sola aspersio.

Sed contra est, quod Heb.10. dicitur: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.

Respondeo dicendum, quod aqua assumitur in sacramento Baptismi, ad vsum ablutionis corporalis, per quam significatur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis, vel effusionis. Et ideo quamuis tutius sit baptizare per modum immersionis (quia hoc habet communior vsus) potest tamen fieri Baptismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis: secundum illud, Ezech.36. Effundam super vos aquam mundam: sicut beatus Laurentius legitur baptizasse. Et praecipue propter necessitatem: vel quia est magna multitudo baptizandorum: vt patet Actorum 2 & 4. vbi dicitur, quod crediderunt vna die tria millia, & alia die quinque millia: quandoque autem potest imminere necessitas propter paucitatem aquae: vel propter debilitatem ministri, qui non potest sustentare baptizandum, vel propter debilitatem baptizandi, cui posset imminere periculum mortis ex immersione. Et ideo dicendum est, quod immersio non est de necessitate Baptismi.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quae sunt per accidens, non variant substantiam rei. Per se autem requiritur ad Baptismum corporalis ablutio per aquam. Vnde & Baptismus lauacrum nominatur, secundum illud, Ephes.5. Mundans eam lauacro aquae in verbo vitae. Sed quod fiat ablutio hoc vel illo modo, accidit Baptismo. Et ideo talis diuersitas non tollit vnitatem Baptismi.

Ad secundum dicendum: quod in immersione expressius representatur figura sepulturae Christi, & ideo hic modus baptizandi est communior & laudabilior. Sed in aliis modis baptizandi representatur aliquo modo, licet non ita expresse. Nam quocunq; modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius, aquae supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum.

Ad tertium dicendum, quod principalis pars corporis, praecipue, quantum ad interiora membra, est caput, in quo vigent omnes sensus, & interiores, & exteriores. Et ideo, si totum corpus aqua non possit perfundi, propter aquae paucitatem, vel propter aliquam aliam causam, oportet caput perfundere, in quo manifestatur principium animalis vitae. Et licet per membra, quae generationi deseruiunt, peccatum originale traducatur, non tamen sunt membra illa potius aspergenda, quam caput: quia per Baptismum non tollitur transmissio originalis in prolem per actum generationis, sed liberatur anima a macula & reatu peccati, quod incurrit. Et ideo debet praecipue lauari illa pars corporis, in qua manifestantur opera animae. In veteri autem lege remedium contra originale peccatum, institutum erat in membro generationis: quia adhuc ille, per quem originale erat amouendum, nasciturus erat ex semine Abrahae. Cuius fidem Circumcisio significat, vt dicitur ad Rom.4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum trina immersio sit de necessitate Baptismi.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod trina immersio sit de necessitate Baptismi. Dicit enim Augustin. * in quodam sermone de symbolo ad baptizatos: Recte tertio mersi estis, qui accepistis Baptismum in nomine sanctae Trinitatis, recte tertio mersi estis, qui accepistis Baptismum in nomine Iesu Christi: qui etiam tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita immersio, typum Dominicae exprimit sepulturae, per quam Christo consepulti estis in Baptismo. Sed vtrumque videtur ad necessitatem Baptismi pertinere, scilicet, & quod significetur in Baptismo Trinitas personarum, & quod fiat configuratio ad sepulturam Christi. Ergo videtur, quod trina immersio sit de necessitate Baptismi. 4.d.3.art.4. q.2.& 3. Et d.23 q.1.a.1. q.2 cor. Refertur hoc in Dec. de cons. d.4 c.77. Postquam ex Hem.4.

2. Praeterea, Sacramenta ex mandato Christi efficaciam habent. Sed trina immersio est ex mandato Christi. Scribit enim Pelagius Papa * Gaudentio Episcopo, Euangelicum praeceptum ipso Domino Deo & Saluatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina mersione sanctum Baptismum vnicuiq; tribuere. Ergo sicut baptizare in nomine Trinitatis, est de necessitate Baptismi, ita etiam baptizare trina immersione, videtur esse de necessitate Baptismi. De consec. d.4. cap. Multi sunt.

3. Praeterea, Si trina immersio non sit de necessitate Baptismi, ergo ad primam immersionem aliquis Baptismi consequitur sacramentum. Si ergo addatur secunda, vel tertia, videtur quod secundo, vel tertio baptizetur, quod est inconueniens. Non ergo vna immersio sufficit, ad sacramentum Baptismi, sed trina immersio videtur esse de necessitate ipsius.

Sed contra est, quod Greg.* dicit scribens Leandro Episcopo: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate, vel ter semel immergere, quoniam & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Lib.1. Epist. 41. a med. & habetur de consec. dist.4. c.79. Detrina.

Respondeo dicendum, quod (sicut prius dictum est*) ad Baptismum per se requiritur ablutio aquae, quae est de necessitate sacramenti. Modus autem ablutionis per accidens se habet ad sacramentum. Et ideo sicut ex praedicta authoritate Gregor.* patet quantum est de se, vtrumque licite fieri potest, scilicet & semel & ter immergere: quia vnica immersione significatur vnitas mortis Christi, & vnitas diuinitatis, per trinam autem immersionem significatur triduum sepulturae Christi, & etiam Trinitas personarum. Sed diuersis ex causis secundum ordinationem Ecclesiae, quandoque institutus est vnus modus, quandoq; alius, quia enim a principio nascentis Ecclesia, quidam de Trinitate male sentiebant, Christum purum hominem esse aestimantes, nec dici filium Dei & Deum, nisi propter meritum eius, quod praecipue fuit in morte, ideo non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in commemoratione mortis Christi, & vna immersione. Quod reprobatum fuit in primitiua Ecclesia. Vnde in Canonibus Apostolorum * legitur: Si quis Presbyter aut Episcopus non trina immersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate (quod dari a quibusdam dicitur in morte Domini) deponatur. Non enim nobis dixit Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Postmodum vero inoleuit quorundam Schismaticorum & Haereticorum error, homines rebaptizantium, sicut de Donatistis Augustin.* narrat super Ioan. Et ideo in detestationē erroris eorum fuit statutum * in Concil Tolet. quod fieret vna sola immersio. Vbi sic legitur: Propter vitandum chrismatis scandalum, vel haeretici dogmatis vsum, simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed cessante tali causa communiter obseruatur in Baptismo trina immersio. Et ideo grauiter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesiae non obseruans, nihilominus tamen esset Baptismus. In argu. Sed contra. In can.49 & 50. Et habetur de consec. dist.4. c.78. Si quis Presbyter. Trac 11. t. 9. In Con Tolet.4 can. 5. to 2. Concil. & habetur. consec. dist 4. c 84 Propter ex Iuone in Decr. lib.1.

Ad primum ergo dicendum, quod Trinitas est sicut agens principale in Baptismo. Similitudo autem agentis peruenit ad effectum secundum formam, & non secundum ma-

teriam. Et ideo significatio Trinitatis fit in Baptismo per verba formæ: nec est de necessitate, quod significetur Trinitas per visum materiæ, sed hoc fit ad maiorem expressionem. Similiter etiam mors Christi figuratur sufficienter in vnica immersione. Triduum autem sepulturæ non est de necessitate salutis nostræ: quia etiam si vno die fuisset sepultus, vel mortuus, sufficisset ad perficiendam nostram redemptionem: sed triduum illud ordinatur ad manifestandam veritatem mortis, vt supra* dictum est. Et ideo patet, quod trina immersio, nec ex parte Trinitatis, nec ex parte passionis Christi, est de necessitate sacramenti.

q. 51 ar. 4 & 53. art. 2.

Loco citato in argum.

Ad secundum dicendum, quod Pelagius Papa* intelligit trinam immersionem esse de mandato Christi in suo simili: in hoc scilicet, quod Christus præcipit baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. non tamen est similis ratio de forma, & de vsu materiæ, vt dictum est.*

In solu prac. q. 64. ar. 8.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra* dictum est) intentio requiritur ad Baptismum, & ideo ex intentione ministri Ecclesiæ, qui intendit vnum Baptismum dare trina immersione, efficitur vnum Baptisma. Vnde Hieron. dicit* super Epistolam ad Philip. Licet ter baptizetur (id est immergatur) propter mysterium Trinitatis: tamen vnum Baptisma reputatur. Si vero intenderet, ad vnamquamque immersionem vnum Baptisma dare, ad singulas immersiones repetens verba formæ, peccaret, quantum in se est, pluries baptizans.

In com. c. 4. ad Eph. super illud Vna fides, vnum Baptisma, 20. 9. refertur de cons. d. 4. c. 20 Eodem modo.

Doctrina, quam D. Thom. tradidit in his articulis, explicata à nobis est in superiori disputatio. 20. quia pertinet ad materiam huius sacramenti, vt ibi notauimus: litera autem D. Thom. per se satis est perspicua.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Baptismus possit iterari.

4. d. 6. qu. 2. a 1 q 1. Et 4 cont c 59. fi & ca. 70. & 71 Et Ioa 3. 20. 4. & Eph. 4. lec. 2 col. 1. fi. & sup. q 63. art. 5.

Ad nonum sic proceditur. Videtur, quod Baptismus possit iterari. Baptismus enim videtur institutus ad ablutionem peccatorum. Sed peccata iterantur. Ergo multo magis baptismus debet iterari, quia misericordia Christi transcendit hominis culpam.

2. Præterea, Ioannes Baptista præcipue fuit à Christo commendatus: cum de eo dictum sit, Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Sed baptizati à Ioanne, iterum baptizabantur, vt habetur Act. 19. vbi dicitur: quod Paulus baptizabat eos, qui erant baptizati Baptismo Ioannis. Ergo multo fortius illi, qui sunt baptizati ab hæreticis vel peccatoribus, sunt rebaptizandi.

In Concil. 1. Nic. can. 19.

3. Præterea, In Nicæno Concilio statutum est: Si quis confugerit ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cataphrygis, rebaptizari eum omnino debere. Videtur autem esse eadem ratio de aliis hæreticis. Ergo baptizati ab hæreticis, debent rebaptizari.

4. Præterea, Baptismus est necessarius ad salutem. Sed de quibusdam baptizatis aliquando dubitatur, an sint baptizati. Ergo videtur, quod debeant iterum baptizari.

q. prac. ar. 4.

5. Præterea, Eucharistia est perfectius sacramentum, quam Baptismus, vt supra dictum est.* Sed sacramentum Eucharistiæ iteratur. Ergo videtur, quod multo magis Baptismus possit iterari.

Sed contra est, quod dicitur Ephes 4. Vna fides, vnum Baptisma.

Respondeo dicendum, quod Baptismus iterari non potest: primo quidem, quia Baptismus est quædam spiritualis regeneratio, prout scilicet aliquis moritur veteri vitæ, & incipit nouam vitam agere. Vnde dicitur Ioann. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnius autem non est nisi vna generatio, & ideo non potest Baptismus iterari, sicut nec carnalis generatio. Vnde Augustin.* dicit super illud Ioan 3. Nunquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire, & renasci? Sic tu, inquit, intellige natiuitatem Spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis: quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec Baptismus. Secundo, quia in morte Christi baptizamur, per quam morimur peccato, & resurgimus in nouitatem vitæ: Christus autem semel tantum mortuus est, & ideo Baptismus iterari non debet: propter quod Heb. 6. contra quosdam rebaptizari volentes dicitur. Rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, vbi gl. dicit, * Vna Christi mors, vnum Baptisma consecrauit. Tertio, quia Baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis, & cum quadam consecratione datur: vnde sicut aliæ consecrationes non iterantur in Ecclesia, ita nec Baptismus. Et hoc est quod Aug.* dicit in 2. contra Epistolam Parmeniani, quod character militaris non repetitur, & quod non minus hæret sacramentum Christi, quam corporalis hæc nota: cum videamus nec apostatas carere baptismate, quibus vtique per pœnitentiam redeuntibus, non restituitur. Quarto, quia Baptismus principaliter datur contra originale peccatum, & ideo sicut originale peccatum non iteratur, ita etiam nec Baptismus iteratur, quia vt dicitur Rom. 5. Sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem sic per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ.

Tract. 11. in Euan. Ioan. ante med. tom. 3.

Gloss. ord. super illud Hebr. 6. nouam rursus ad pœnitentiam.

Lib. 2. ... q. 3 ad med. tom. 7. & supra habetur q. 63. art. 5. & vide eiusdem epist. ad Bonif. post med. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod Baptismus operatur in virtute passionis Christi, sicut supra dictum est.* Et ideo sicut peccata sequentia, virtutem passionis Christi non auferunt, ita etiam non auferunt Baptismum, vt necesse sit ipsum iterari. Sed pœnitentia superueniente, tollitur peccatum, quod impediebat effectum Baptismi.

Art. 2. huius

Ad secundum dicendum, quod sicut Aug.* dicit super illud Ioan. 1. Sed ego nesciebam eum. Ecce post Ioannem baptizatū est, post homicidam non est baptizatum, quia Ioan. dedit baptismum suum: homicida dedit Baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur.

Tract. 5. dicit nando ad Ia tom. 9.

Ad tertium dicendum, quod Pauliniani & Cataphrygæ baptizabant in nomine Trinitatis. Vnde Gregor. dicit scribens Quirino Episcopo, Hi hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizabant, sicut sunt Bonosiani & Cataphrygæ (qui scilicet idem sentiebant cum Paulinianis) quia & illi Christum Deum non credunt (existimantes, ipsum scilicet esse purum hominem) & isti (scilicet Cataphrygæ) Spiritum sanctum peruerso sensu esse quendam præsulem hominem Montanum (scilicet credunt:) tales cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur, quia Baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt. Sed sicut in regulis Ecclesiasticis* dicitur: Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizabant, & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur vt baptizati.

In regist. lib. Epi. 61. ver. lo à prin. Nomine ... fot de cons. d. 1. cap. Ita vero.

De Eccles. dogm. ca. tit. 3 in d. & dec. 4 c. 43 & c. 27.

Ad quartum ergo dicendum, quod sicut dicit Decret. Alexan.* III. de quib. dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis. Si baptizatus es, ego non te baptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Non enim videtur iterari, quod nescitur esse factum.

In Decret. ti. 41 de Bapt. & eius effec. c. Quæ ... & decim. 4. c. 169. tit. 43 & 112

Ad quintum dicendum, quod virtus & sacramentum scilicet Baptismi & Eucharistiæ est repræsentatiuum Dominicæ mortis & passionis: aliter tamen & aliter. Nam in Baptismo commemoratur mors Christi, in quantum homo Christo commoritur, vt in nouam vitam regeneretur. Sed in sacramento Eucharistiæ commemoratur mors Christi, in quantum ipse Christus passus exhibetur nobis, quasi pascha le conuiuium, secundum illud 1. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur. Et quia homo semel nascitur, multoties

toties autem cibatur, semel tantum datur Baptismus, multoties autem Eucharistia.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Tho. Baptismum iterari non posse. Cuius rei quatuor adducit congruētias optimas, easque magis explicat in solutionibus argumentorum, sed omnia sunt clara in littera: totus autem ad Ephes. 4. quem D. Thom. adducit, nonnullam difficultatem habet, quam in sequenti disputatione tractabimus.

DISPVTATIO XXII.

De vnitate sacramenti Baptismi.

DIsputatio hæc pertinere poterat ad aliam supra traditam de institutione, seu existentia Baptismi, tamē propter D. Thom. vsq; ad hunc locum dilata est: & quia facile expediri potest, suppositis his, quę de essētia Baptismi dicta sunt. Duplex ergo vnitas de hoc sacramento inuestigari potest, essentialis scilicet, seu specifica, & numerica, & de vtraq; breuiter dicemus.

SECTIO I.

Vtrum Baptismi sacramentum sit vnum tantum in specie, & quomodo differat à Baptismo sanguinis, & flaminis.

Ratio dubitandi Magistr. Alensis. Hugo de S. Victore. Valdens.

RAtio dubitandi est primo, quia Baptismus communiter distingui solet in Baptismum aquæ, sanguinis, & flaminis, vt constat ex D. Thom. in hac qu. artic. 11. & 12. Magistro, & aliis Doctoribus in 4. dist. 4. Alens. 4. part. quæstio. 22. Hugo Victor. lib. 2. de sacramen. par. 6. capit. 6. & 7. V Valdens. tom. 2. de sacr. cap. 96. & 97. sed hæc tria Baptismata specie differunt, vt per se constat: ergo. Secundo, quia Baptismus etiā diuiditur in Baptismum Ioannis, & baptismum Christi: sed hæc Baptismata specie differunt, vt in superioribus visum est, ergo. Tertio, quia baptismus etiā diuiditur in Baptismum per immersionem, & per aspersionem, seu infusionem aquæ: sed hæc etiam Baptismata videntur specie differre, quia licet materia remota sit eadē, tamen materia proxima videtur specie diuersa: essentia autem sacramenti magis attendenda est iuxta materiam proximam, quam remotam: ergo, &c.

Conclusio.

Respondetur, Baptismum, qui est vnum è sacramentis nouæ legis, esse vnicum in essentia & specie vltima. Conclusio est communis Theologorum, & certa ex illo Pauli ad Eph. 4. Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma: illum enim locum de essentiali & specifica vnitate interpretantur ibi Chrys. serm. 11. & Hieronymus, qui ex eo loco arguit Valentinum & alios hæreticos, qui duo vel plura baptismata posuerunt, & insinuat Tertullian. lib. de Baptism. cap. 15. de quo testimonio plura in sequenti sectione. Præterea ostendi potest conclusio, tum ex doctrina generali supra tradita de septem sacramentis nouæ legis: ostendimus enim tantum esse speciem species vltimas sacramentorum: tum etiam ex speciali doctrina & ratione huius sacramēti, habet enim vnam formam specificam, quæ omnino necessaria est, vt huiusmodi sacramentum conficiatur. Habet etiam eandem materiam remotam, scilicet, aquam naturalem, & proximam, scilicet, ablutionem. Illæ enim ablutionum differentiæ accidentales sunt tam physice, quia omnes fiunt per motum localem, solum accidentaliter diuersum: quam moraliter, seu sacramentaliter, quia omnes ordinantur ad eundem finem ablutionis. Rursus huiusmodi baptismus semper ordinatur ad eundem primarium effectum spiritualis regenerationis, & remissionis peccati originalis. Vnde eandem significationem habet, & eundem characterem in specie imprimit: ergo est semper idem secundum speciem.

Inductione probatur cōclusio.

Deinde explicatur & probatur conclusio discurrendo per alia baptismata, seu opera, quibus nomen baptismi accommodari solet. Et in primis omitto varia baptismata aquæ, quæ in lege veteri in vsu fuerunt, vt dicitur ad Hebræos nono: illa enim, quamuis in exteriori ablutione similia esse potuerint nostro baptismo tamen in ratione signi, & cæremoniæ sacræ multum ab eo differebant. Eademque ratio est de Baptismo Ioannis, qui etiam in ablutione externa similis fuit nostro Baptismo: in ratione tamen signi sacri, & in effectu, & in sanctificatione per formam verborum valde dissimilis. De qua re fuse disputatum est Tomo præcedenti, & ideo plura hoc loco dicenda non sunt. Ac propterea in conclusione locutus sum de baptismo, qui est sacramentum nouæ legis, vt cætera omnia baptismata aquæ excludat.

Ad Heb. 9.

Martyrium interdū Baptismus dicitur, sed metaphorice.

Rursus solet Martyrium Baptismus sanguinis appellari. Quæ locutio habet fundamētum in scriptura sacra: nam Christus Dominus Passionem suam, quæ Martyrium quoddam fuit, baptismum interdum appellauit Marci 10. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, & Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? & Luc. 12. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsq; dū perficiatur? Hæc vero appellatio metaphorica est, quia constat Martyrium non esse baptismū aquæ, qui est, ppriè baptismus, de quo nunc loquimur. Præterea constat, Martyrium non esse sacramentum, cum non sit cæremonia sacra ad Dei cultum per se ordinata & instituta, quod est de ratione sacramenti: neq; etiam sit signum sacrum speciali institutione ad significandum impositum: sub quo genere signi sacramentum constituitur, vt supra visum est. Appellatur ergo Martyrium sanguinis baptismus, per quandam analogiam, quæ in primis cōsiderari potest in omni Martyrio: & in hoc consistit, quod sicut aqua baptismi tangendo corpus perfectè lauat animam, omnem culpam & pœnam remittendo: ita in Martyrio sanguis effusus, suo modo tangit corpus, & inde fit, vt sanctificetur anima, & à culpa ac pœna perfecte liberetur, quamuis diuerso modo, nam hoc conuenit Martyrio solum ex speciali priuilegio: baptismo autem ex opere operato, ac sacramētaliter.

Quid propriè Baptismus sanguinis.

Alio specialiori modo accommodatur hæc vox non cuilibet Martyrio, sed illi, quod interdum supplet defectum baptismi aquæ: est enim baptismus aquæ per se necessarius ad salutem, contigit autem aliquando aliquem ad Martyrium rapi prius, quam baptizari possit, & tunc dicitur haptizari sanguine suo, quia per Martyrium saluatur, etiam si baptismū aquæ non recipiat, qui modus loquendi est frequens apud Patres, vt late inferius videbimus, agentes de effectu Baptismi: & interim videri possunt Cyprianus Epistola 73. ad Iubaian. Damascen. libr. 4. de fide cap. 10. Fulgent. de fide ad Petrum cap. 30. & Tertull. libr. de Baptism. capitulo 16. In hac autem analogia, seu proportione, præter differentias supra positas intercedit alia, quia baptismus sanguinis nunquam habet illum propriissimum effectum baptismi, qui est character. Vnde neque est propria regeneratio in Christo, nec ianua ad Ecclesiam, & alia sacramenta recipienda, & per se loquendo non excludit necessitatem baptismi aquæ, si fuscipi possit. Ac denique, quamuis ex parte subiecti naturaliter iterari non possit, quia homo per Martyrium extinguitur, & ideo naturaliter loquendo, iterum mori non potest, tamen quantum ex parte eius, & sui effectus, non repugnaret iterari, si homo semel per Martyrium mortuus, ad vitam rediret, iterumque Martyrium subiret. Differunt ergo pluſquam specie baptismus sanguinis & aquæ, tamen hoc non est

Cyprian. Dam. Fulg. Tertull.

contra vnitatem sacramenti Baptismi, de quo agimus: quia, vt ostensum est, Baptismus sanguinis, neque est sacramentum, neque habet proprium effectum sacramenti Baptismi.

Baptismus flaminis, metaphorice Baptismus.

Tandem solet etiam interior contritio cum proposito suscipiendi sacramentum Baptismi, Baptismus flaminis appellari: sed hæc etiam est metaphorica, & analoga significatio Baptismi. Vnde cõstat, huiusmodi motum cordis non esse sacramẽtum: quia nullum sensibile signum includit, aut requirit, nec proprium aliquem effectum habet ex opere operato, sed solum ex dispositione operantis cum diuino auxilio, secum affert gratiam sanctificantem, & remissionem peccati: non autem characterem, qui est proprius effectus sacramenti in re ipsa susceptι. Vnde fit, vt huiusmodi Baptismus flaminis iterum atque iterum haberi possit: quia post vnam contritionem, potest optime haberi alia: & vt post illum non solum possit, sed etiam debeat recipi Baptismus aquæ, si facultas illum suscipiendi concedatur, vel etiam Baptismus sanguinis, si ita occasio tulerit: est ergo metaphorica, & analoga hæc appellatio Baptismi, quæ fundatur in supra dicta proportione: Baptismus enim proprie est remedium per se necessarium ex institutione Christi ad delendum originale peccatum, quia vero non semper in re ipsa applicari potest, & per internã contritionem cum proposito seu desiderio illius, interdum suppletur virtus eius, quoad hunc effectum: ideo talis contritio includens hoc propositum Baptismi, & supplens vicem eius appellari solet Baptismus flaminis, seu Baptismus in voto. Quo fit, vt quãuis latiori quadam significatione, quælibet contritio appellari soleat Baptismus pœnitentiæ, seu lachrymarum, vt constat ex Damasceno libr. 4. de fide c. 10. & Nazianz. Oratione 39. versus finem: specialiori tamen modo illa contritio, quæ antecedit realem Baptismi susceptionem & includit votum eius: eaq; ratione delet originale peccatum, hanc Baptismi flaminis appellationem suscipit, sicut de Martyrio supra dicebamus: illud specialiter vocari Baptismum sanguinis, quod Baptismum aquæ antecedit, & vicem eius supplet. Ex quo etiam obiter intelligitur, quod licet post susceptum Baptismum aquæ possit aliquis Martyrium subire, vel contritionem de peccatis habere, proprie tamẽ iam nõ est capax Baptismi sanguinis, aut flaminis, quia iam nõ est capax contritionis, vt includit votum Baptismi, neque etiam Martyrio indiget, vt suppleat Baptismi vicem, hæ igitur variæ Baptismi nuncupationes nihil obstant specificæ vnitati sacramenti Baptismi. Atq; ex his satisfactum est rationibus dubitandi in principio positis.

Quæuis contritio potest dici Baptismus pœnitentiæ seu lachrymarum. Damasc. Nazian.

Corollarium

SECTIO II.

Vtrum sacramentum Baptismi vnum tantum numero recipi possit in eodem supposito, ita vt iterari non possit.

Declarata specifica vnitate, dicendum est de numero, supponimus autem id, quod per se manifestum est, in diuersis subiectis seu hominibus Baptismata multiplicari secundum numerum, & in vnoquoque habere suam numericam vnitatem, quia in diuersis hominibus necesse est diuersas fieri ablutiones. Neque curiose inquirere oportet, quomodo sint diuersa Baptismata, si contingat plures hac vna forma Baptizari: Ego vos baptizo. Facile enim respõderi potest, vel sufficere distinctionem materiæ, vel quod probabilius est, formam illam, quãuis in materiali sono vna videatur: tamẽ significatione & sensu esse plures: nam æqualiter his, Ego baptizo te, & baptizo te, &c. Rursus disputare non oportet, quamodo Baptismus in vno subiecto sit vnus numero, cum ex multis rebus constet, ablutione scilicet, & verbis, quæ inter se non habent realem vnionem: iam enim superius, tractando de sacramentis in genere, dictum est vnitatem sacramenti esse similem vnitati rerum artificialium, quæ semper constant ex plurib. partibus, quæ inter se non semper vniuntur reali vnione, sed solum ordine quodã, vel alia morali, seu artificiali coniunctione. Sit ergo certum, in vno & eodem subiecto habere Baptismum vnitatem numericam sacramentalem, & in subiectis diuersis posse secundũ numerum multiplicari.

Quæstio igitur superest, an in eodẽ subiecto possint recipi plura Baptismata numero distincta: quæ in duplici sensu tractari potest. Prior est: an simul & in eodem instanti possit aliquis recipere duo sacramenta Baptismi: & de hoc non agimus in præsenti, tum quia inferius habebit commodiorem locum in materia de ministro, tractando quæstionem illam, an possit aliquis à duobus baptizari: tum etiam, quia illa multiplicatio Baptismatum, si possibilis est, parum ad rem Theologicam refert: est enim valde materialis: nam in effectu, & in formali significatione ex parte rei significatæ illa Baptismata vnũ sunt, & per modum vnius conferuntur. Posterior ergo sensus est an successiue possint in eodem subiecto Baptismata multiplicari, quod est quærere, an Baptismus semel susceptus possit iterari, aut iterum dari.

Status materiæ.

In qua re fuit antiqua hæresis affirmans: posse hominem ter baptizari. Ita refert Epiph. hæres. 42. nullum tamen affert illius fundamentum: neque ego illud inuenire potui. Solet etiam hic error tribui Donatistis: sed hi, quamuis errarent in eo, quod Baptismum Ecclesiæ non admitterent tanquam verum & ratum: & ideo re ipsa baptizarent iterum eos, qui rite erant baptizati: tamen formaliter nõ docuerunt, posse iterum baptizari eum, qui semel est rite baptizatus: vt sumitur ex Augustino lib. 2. contr. lit. Petiliani. c. 25.

Varij errores Epiphan.

August.

Quocirca dicendum est: vnum hominem semel tantũ baptizari posse, atq; ita sacramentum Baptismi non esse iterabile, neq; posse esse, nisi vnum numero in eodem subiecto. Conclusio est certa de fide, quæ primo à D. Tho. hic probatur ex illo Pauli ad Ephes. 4. Vnus Dñs, vna Fides, vnum Baptisma. Quod testimonium eludi posset iuxta expositionem supra datam de vnitate specifica Baptismi, quæ videtur satis consentanea intentiom Pauli: intendit enim ibi persuadere concordiam, pacem, & charitatem inter Ecclesiæ membra: ex eo, quod omnia eandem gratiã sint consecuta, & vno Baptismo regenerentur, quod necesse est intelligi de specifica vnitate: sicut quod ibidem dicitur, omnium esse vnam fidem: necesse est intelligi, de vnitate specifica, vt significauit Aug. li. 13. de Trini. c. 2. quia neq; in omnibus fidelibus, neq; in vno & eodem, necesse est fidem esse vnam numero, potest enim semel per hæresin amitti, & iterum comparari: & tunc non idem numero fidei habitus recuperatur, sed diuersus. Sed quamuis hæc expositio maxime litteralis videatur, nihilominus alia reiicienda non est, quam Ansel. ibi, & D. Tho. sequuntur, & alij Patres qui ea hoc loco vtuntur ad veritatem propositam confirmandam, Leo Pap. Epist. 37. ad Leonem Epm Rauennatem, c. 1. Scimus, inquit, inexpiabile esse facinus, quoties cogitur aliquis lauacrum, quod re generandis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quæ vnam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in Baptismate sacramentum, Similia habet Epi. 89. ad Nicet. c. 7. Hanc regulam seruandam omnibus Ecclesiis prædicamus, vt lauacrum semel initum, nulla iteratione violetur: dicente Apostolo, Vnus Dñs, vna Fides, vnum Baptisma. Et eandem expositionem sequitur Ambros. lib. 2. de Pœni. cap. 2. vbi eandem veritatem confirmat ex alio Pauli testimonio, ad Hebræos dicentis: Impossibile est eos, qui semel illuminati sũt, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & pro-

Conclusio. Probatur ex scriptura Eph. 4

August.

Anselm.

Leo Pap.

Ambr.

& prolapsi sunt, iterũ renouari ad Pœnitentiã, rursus crucifigentes sibimetipsis filiũ Dei. Nam in his verbis aperte loquitur Apostolus ad eos, qui baptizati sunt, & post baptismũ peccauerũt, quos illuminatos vocat. Nam quia per fidẽ diuinitus illuminamur, & Baptismus ad sacramentũ fidei ac solẽnis fidei professio, ideo & ipse Baptismus, illuminatio & baptizati, illuminati, vocari solẽt. Et hoc modo loqui solent præcipue Patres Græci, vt videre licet apud Clementẽ Alexandrinũ, li. 1. Pædag. c. 6. & Nazian. Orat. 40. Chrys. Homil. ad Neophyt. & Cyril. Hierosol. in Cateches. Illuminatorũ. Non intendit a. Paulus (vt quidã hæretici existimarunt, & cũ eis Tertull. li. de Pudicit. c. 20.) non posse hos illuminatos à statu gratiæ lapsos, ad eũ per Pœnitentiã restitui. Hoc n. (vt recte notat Ambr.) contrarium esset eidem Paulo 1. ad Cor. 5. docenti, & fidelibus & baptizatis, peccata per Pœnitentiã condonari. Solum igitur docet, huiusmodi hominem lapsum non posse iterum renouari, vtiq; per Baptismũ. Per lauacrum. n. (inquit Ambro.) renouamur, per q̃ renascimur, sicut ipse Paulus dicit (ad Rom. scilicet 6.) Consepulti n. sumus cum illo (scilicet Christo) per Baptismum in mortem, vt quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quod inferius ẽt confirmat ex illis verbis. Iterum crucifigentes. Nam in eo, inquit, qui baptizatur, crucifigitur Filius Dei, quia non potuit caro nostra abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Deniq; scriptum est ad Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in mortẽ ipsius baptizati sumus: Et infra. si n. complantati sumus similitudini mortis eius, ita & resurrectionis erimus, scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est cruci. Et ad Colosss. 2. Consepulti ei in Baptismo, in quo & consurrexistis, ergo q̃ ait ad Hebræos: Acrursus crucifigentes filium Dei, eo spectat, vt de Baptismo dictum credamus. Itaque qui post primum Baptismum, alterum suscipere tentat, dicitur iterum Christum crucifigere, quia repræsentatione, & professione ipsa, vel profitetur Christum bis mortuum, vel significat primam Christi mortem non sibi sufficere ad salutem, & alia indigere: & hanc huius loci expositionem habet etiam August. libr. de Ver. & fals. Pœnit. ca. 3. Epiph. hæres. 59. in principio. Chrysost. Hom. 9. in ad Heb. Theodor. & Theophyl. ad Heb. 6. Phylost. hæres. 89. qui in eodem sensu explicant aliud testimonium Pauli ad Heb. 10. quod ex professo tractabimus infra de sacrificio disputantes.

Clemens Alexandrinus, Chrysost. Cyrill. Hier.

Ambr. 2 Cor. 1.

Aug. Epiph. Chrys. Theodorat. Theop. Phyloctr.

Secundo probatur. definitio ex Concilio, Clem. &c.

Secundo principaliter probatur conclusio ex Ecclesiæ definitione. Hoc enim sensu dictum est in symbolo Apostolorum, Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum, vnde ex eorundem Apostolorum doctrina dixit Clemens Rom. li. 6. Const. c. 15. Vno Baptismo sumus contenti, qui in Domini mortẽ traditur. & infra de his qui Baptismũ iterare audẽt, dicit: Crucifigunt Dominum, deridẽt diuina. Præterea idem definitur in Conc. Viennens. prout habetur in c. vnic. §. vlt. de sum. Trinit. lib. 6. & in Concil. Flor. in Decreto Eugenij, & in Trid. sess. 7. ca. 9. de sacramẽtis in genere, & c. 11. de Baptismo, & eodẽ sensu Conc. Carthag primum can. 1. prohibentur rebaptizationes, & regulæ fidei contrariæ dicuntur. Atq; eadem est veterum Patrum traditio, vt videre licet, præter citatos, apud Cyprian. Epist. 63. ad Cæcilium, & serm. de ablutione pedum. Quem sui reuerentia non patitur iterari, Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 15. Non (inquit) tuæ orum more in quibuslibet inquinamentis abluimur, sed vnum nouimus salutiferum Baptisma, quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma. Idẽ docet Tertull. libr. de Baptis. capit. 15. Optatus, libr. 5. cont. Parm. Damasc. libr. 4. cap. 10. Aug. tract. 5. 11. & 15. in Ioan. Epist. 203. & 204. & frequentissime in libr. contr. Donatistas.

Concil. Trid. Flor. Trid. Carth. 1.

Tertio ex Patrum traditione. Cyprian. Basil.

Tertull. Optatus. Damasc. August.

Vltimo rationibus.

Vltimo afferre possumus rationes, quarum prima sumenda est ex Christi institutione, ab illa n. originẽ trahit, quod Baptismus iterari non possit. Vnde, vel corrigenda, vel pie exponenda sunt verba Hugonis, lib. 2. de sacr. p. 6. c. 13. dicentis: Valde rationabili definitione à sanctis Patribus institutum est, vt qui semel Baptismi sacramentum percepisse cognoscitur, nulla ratione illud iterato accipiat. Nam quod ait, Institutum est, perinde dictum videtur, ac si diceretur, traditum, declaratum, ac definitum est. Alioquin n. certum est, propriam huius rei causam in Christi Domini voluntate, & institutione esse positam. Nam quæ sunt de necessitate sacramentorũ, cum in sola rei natura non habeant fundamentum, ex voluntate instituentis orta sunt. Etenim, quod ablutio facta sub debita forma verborum, sit circa hominem baptizatum, non sit sacramentum, nec signum rei sacræ: neq; ex ipsa rei natura oriri potuit, neq; ex sola Ecclesiæ institutione. Nã, si ex vi institutionis Christi illud esset subiectum capax talis sacramenti, cum alioqui materia & forma de se sufficientes sint & non posset Ecclesia impedire, quo minus tale sacramentum conficeretur, ergo dicendum est, hominem semel baptizatum, diuino iure esse subiectũ incapax alterius Baptismi, atq; hoc modo ex diuino iure esse vt hoc sacramentũ iterari non possit: hæc autem institutio ex prædictis testimoniis & definitionib. sufficiẽter nobis constat. Rationes vero seu congruentiæ huius institutionis optimæ sunt, quas Diu. Tho. ibi adduxit a. 1. potissimæ vero sunt, quæ sumuntur ex fine huius sacramenti: ordinatur n. hoc sacramentum primo ad remissionem originalis peccati: hoc aũt peccatum vnicum est, & iterari non potest: & ideo remedium illius semel tantum applicari oportet, sicut in circumcisione fiebat.

Hugo.

Congruentia ob quam oportuerit Baptismum non iterabilem a Christo institui.

Dices, fieri posse, vt Baptismus semel datus non efficiat prædictum effectum: ergo hac saltem de causa oporteret eum posse iterari. Respondetur, & per se, quantum est ex parte sacramenti, nunq; posse carere suo effectu: in institutione autem sacramenti attendenda sunt ea, quæ sunt per se, non quæ per accidens ex defectu subiecti. Ac deinde ẽt in eo casu, quando Baptismus impeditur, ne suum effectum habeat propter dispositionem suscipientis, recedente fictione, & impedimento ablato, potest postea habere suum effectum, vt infra dicemus, propter hanc ergo causam non fuit necessarium hoc sacramentum iterari.

Obiectio.

Respondetur 1.

Respondetur 2.

Dices, quamuis originale peccatum iterari nõ possit, tamen post illud remissum possunt alia committi, quibus Baptismi effectus destruatur, & amittatur: ergo vt ille effectus possit reparari, oportuit Baptismum iterari. Respondetur negando consequentiam, ad summum enim concludit, necessarium seu conueniens fuisse, institui aliquod sacramentum, quo peccata post Baptismum commissa delerentur: non vero illud esse Baptismum, quia alius modus remissionis, & facilior venia concedi debet homini contrahenti originale peccatum, aut etiam peccanti ante susceptum Baptismum, quam ei, qui postquam per Baptismum illuminatus est, à suscepta gratia cadit, vt latius in materia de Pœnitentia dicturi sumus. Secundo, cum prædicto fine Baptismi coniuncti sunt alij, nimirum, quod per illum regeneramur in Christo: vnde sicut generatio ex Adam vnica tantum est: ita regeneratio in Christo vnica tantum esse debet. Item, quod Baptismus institutus est, vt per illum Christo conigamur, & efficiamur membra eius, & Ecclesiæ eius, & ideo per illum imprimitur character, qui est effectus omnino inseparabilis à Baptismo, atque omnino indelebilis, postquam semel impressus est, vt supra, q. 63. latius dictum est, & ideo sicut characteres eiusdem rationis multiplicari non possunt in eodem subiecto: ita neque Baptismata iterari.

Alia obiectio.

Respondetur.

Alia congruentia in qua character ratio redditur.

Sed quæres obiter, quid agendum sit, quando dubium est, an Baptismus fuerit datus, vel an fuerit validus. Respondetur generalem regulam esse, quando dubium est morale ac probabile, Baptismum esse

Dubitatio.

Respondetur.

dandum

dandum sub conditione, si non est baptizatus, vt habetur in cap. 2. Extra de Baptismo, vbi significatur in huiusmodi euentu conditionem esse his verbis exprimendam: Si baptizatus es, non te baptizo. sed si nõ dum baptizatus es, ego te baptizo. Sed hoc intelligẽdum censeo, tum in solemni Baptismo, tum maxime, quando dubium est publicum, vt omnis occasio scãdali auferatur. Si autem dubium occultum sit, aut Baptismus secreto conferatur, satis erit conditionem mente, atque intentione cõcipere. Rationem autem huius rei tradit Leo Papa in Epistolis supra citatis, dicens: Prouidere itaque debemus, ne dum speciem quandam cautionis tenemus, damnum regenerandarum incidamus animarum: & Epist. 92. ad Rusticũ ca. 15. agens de huiusmodi dubio, inquit: Agendum est, vt renascantur, ne manifeste pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt videatur iteratum & infra: Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas interuenit præsũptionis, vbi est diligentia pietatis. Ratio ita q̃ est, quia per hoc subuenitur probabili periculo animarum, ne regeneratione Baptismatis priuẽtur, & alioqui nullum est periculum reiterationis, quia conditio apposita, seu concepta, illud omnino excludit.

Ratio Leonis pap.

Dubium facti dupliciter accidit.

Est autem animaduertendum, duplex posse esse hoc dubium: vnum iuris: alterum facti: iuris voco quando constat adhibitam esse materiam, vel formã dubiam, quod variis modis contingere potest vt cõstat ex supra dictis, tum de sacramentis in genere: tũ ex dictis de materia & forma huius sacramenti. Dubium facti appello, quãdo absolute incertũ est, an datus sit Baptismus: quod duobus modis potest accidere. Primo, vt sit omnino negatiuũ, quia videlicet nulla sunt indicia ad iudicandũ, hominẽ esse baptizatũ: & tunc non est dubiũ, quin homo possit iterũ baptizari, modo superius dicto: in hoc n. casu præcipue loquitur Leo Papa supra, & Greg. 3. Epist. 4. ad Bonifacium, & referũtur in capitulo, Paruulos, ca. Cũ ita q̃, c. Si nulla, de Consec. d. 4. Alio modo pot esse dubiũ, quasi positiuum, vt contingit, quando sunt aliqua apparentia indicia ad credendũ hominem esse baptizatum: non tamen sufficientia, & aliunde sunt ẽt apparentes coniecturæ, quæ oppositum persuadeant. Et in huiusmodi euentu, si coniecturæ vere efficiunt rem dubiam, ẽt debet dari Baptismus sub conditione, & hoc sensu intelligendum est, quod dicitur in 6. Synodo. can. 84. Quoties non inueniuntur firmi testes, qui eos absq; vlla dubitatione baptizatos esse dicant, nec ipsi propter ætatem de sibi tradito mysterio apte respondere possint, debere baptizari, & in Concil. Cartha. 5. c. 6. idem dicitur, quoties non inueniuntur certissimi testes. Atq; idẽ habetur in Conc. Africano ca. 39. & Concil. VVormacien. can. 70. Et vbique ratio redditur, ne homo exponatur periculo damnationis ob carentiam Baptismi. Et ideo in huiusmodi dubio semper inclinandum est in fauorem hominis baptizandi, quia salus eius est res maximi momenti, & alio qui nulla fit iniuria sacramento, quia debita intentio & conditio apposita, omne periculum reiterationis excludit, neque intelligitur esse iteratum, quod ambigitur, an sit datum, vt dicitur in capitulo vltimo, de Presbytero non baptizato.

6 Synodus.

Cõc. Cart.

Africanũ. VVormac.

Explicãtur prædicta Concilia.

Quamuis autem in prædictis decretis, videantur postulari plures testes, fide digni: nihilominus communiter authores censent, si adsit vnus testis oculatus, qui dicat se vidisse hominem baptizari, & alioquin nulla sit verisimilis suspicio pernicios mendacij, id satis esse, vt Baptismus non sit iterandus, quia illud testimonium sufficit ad faciendam moralem fidem excludentem dubium, & rationabilem suspicionem. Quin potius, quamuis non adsit testis oculatus: si tamen homo natus est ex fidelibus parentibus, & inter Christianos educatus, vsque ad eam ætatem, in qua solent omnes baptizari, & aliunde nulla est probabilis ratio dubitandi de Baptismo, non est in dubium reuocandus, quia prædictæ coniecturæ cõiunctæ cum communi Ecclesiæ consuetudine faciũt, sufficientem fidem, donec euidentissimis argumentis contrarium probetur, vt dicit Innoc. 3. in c. vlt. de Presbytero non baptizato. In illa ergo locutione prædictorum canonum, vel plurale positum est loco singularis, ita vt illo dicendi modo sõlum significatũ sit, requiri tale testimonium, quod ad firmam fidem generandam sufficiat, vel certe intelligendum est requiri plures testes, quando non sunt aliæ coniecturę, quæ vel per se solæ, vel cum vnius hominis testimonio coniunctæ ad moralem certitudinem generandam sufficiant.

Innoc. 3.

Vltimo loco dubitari poterat, quale peccatum sit Baptismum iterari, & quæ pœna sit illi imposita: sed de hac re dicemus in disputatione morali.

ARTICVLVS X.

Vtrum ritus, quo Ecclesia in baptizando vtitur, sit conueniens.

4. d. 1. q. 1. a. 3. ad 3. quæst. 3. a. 1. q. 3. a. 3. resp. de consec. d. 4. c. 10. Nũ quam.

AD decimum sic proceditur. *Videtur, quod non sit conueniens ritus, quo Ecclesia vtitur in baptizando. Vtenim dicit Chrysost. nunquam aqua Baptismi purgare peccata credentiũ posset, nisi tactu Dominici Corporis sanctificata fuisset. Hoc autem factum fuit in Baptismo Christi, qui celebratur in festo Epiphaniæ. Ergo magis deberet celebrari solemnis Baptismus in festo Epiphaniæ, quam in vigilia Paschæ, & in vigilia Pentecostes.*

2. *Præterea, Ad idem sacramentum non videtur pertinere diuersarum materiarum vsus. Sed ad Baptismum pertinet ablutio aquæ. Inconuenienter igitur ille, qui baptizatur, his inungitur oleo sancto, primum in pectore, deinde inter scapulas, & tertio chrismate in vertice.*

3. *Præterea, In Christo Iesu non est masculus neque fœmina, Barbarus, & Scytha, & eadem ratione nec aliquæ aliæ huiusmodi differentiæ. Multo igitur minus diuersitas vestiũ aliquid operatur in fide Christi. Inconuenienter igitur baptizatis traditur candida vestis.*

4. *Præterea, Sine huiusmodi obseruantiis potest Baptismus celebrari. Hæc igitur quæ dicta sunt, videntur esse superflua, & ita id conuenienter ab Ecclesia institutum esse in ritu Baptismi.*

Sed contra est, quod Ecclesia regitur Spiritu sancto qui nihil inordinatum operatur.

Respondeo dicendum, quod in sacramento Baptismi aliquid agitur, quod est de necessitate sacramenti, & aliquid est, quod ad quandam solemnitatem sacramenti pertinet. De necessitate quidem sacramenti est forma, quæ designat principalẽ causam sacramenti & minister, qui est causa instrumentalis, & vsus materiæ, scilicet ablutio in aqua, quæ designat principale sacramenti effectum. Cætera vero omnia, quæ in ritu baptizandi obseruat Ecclesia, magis pertinent ad quandam solemnitatem sacramenti: Quæ quidem adhibentur sacramento propter tria. Primo quidem ad excitandam deuotionem fidelium, & reuerentiam ad sacramentum. Si enim simpliciter fieret ablutio in aqua absq; solemnitate, de facili ab aliquibus æstimaretur quasi quædam communis ablutio. Secundo, ad fidelium instructionem. Simplices enim qui litteris non erudiuntur, oportet erudiri per aliqua sensibilia signa, puta per picturas, & aliqua huiusmodi. Et per hunc modum per ea, quæ in sacramentis aguntur, vel instruuntur, vel solicitantur ad quærendum in his, quæ per huiusmodi sensibilia signa significantur. Et ideo, quia præter principalem sacramenti effectum, oportet quædam alia scire circa Baptismum, conueniens fuit, vt etiam quibusdam exterioribus signis repræsentarentur. Tertio, quia per orationes & benedictiones & alia huiusmodi, cohibetur vis dæmonis ab impedimento sacramentalis effectus.

ar. 1. huius q. 66. ar. 9.

*Ad primum ergo dicendum, quod Christus in Epiphania baptizatus est Baptismo Ioannis, vt supra dictum est. * Quo autem*

quidem

vero Genitoris, &c. significari actus notionales: non vero Personas: sed solum connotari illas. Hæ vero rationes non videntur cogere: tum quia vix potest reddi ratio, cur nomen Filij sit principalius, quam nomen Verbi, aut nomen Patris, quam nomen Genitoris. Tum etiam, quia ad substantiam sacramenti non videtur referre, quod nomen sit magis vel minus principale, dummodo eandem omnino rem significet. In hoc autem non videtur vera differentia: quam Scotus assignat, quia Genitor, reuera significat personam generantem, pro qua etiam supponit: quod si fiat vis in significato formali, aut connotato, etiam Pater ex vi suæ significationis formaliter significat Paternitatem, & connotat Personam. Aliam assignat rationem Diuus Thomas, quia sicut in Baptismo, inquit, ex parte materiæ determinata est aqua, quia eius vsus est communissimus, facilis, & aptissimus ad significationem huius sacramenti: ita ex parte formæ determinatæ sunt illæ voces, quæ facilius & aptius personas diuinas significant, quæque futuræ erant in vsu frequentiori Ecclesiæ ad Trinitatem inuocandam, eiusque fidem profitendam. Huiusmodi autem sunt illa, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & quę in vnaquaque lingua his vocibus respondent. Itaque videtur Diu. Thomas hoc referre in specialem Christi institutionem. Quæ præter adductam congruentiam fundari potest in verbis Christi, adiuncto vsu Ecclesiæ, & interpretatione Patrum, quos supra retulimꝰ. Quibus addi potest Epiphan. hæres. 73. in principio, vbi significat, voces Geniti, & Ingeniti, non valere ad Baptismum: Non dixit, inquit, Baptizantes eos in nomine Geniti, & Ingeniti, sed in nomine Patris, & Filij & post multa dicit: Ingenitum nondum significare Patris intelligentiam, neq; Genitum significare proprie filium, quia ad omnia genita communem facit intelligentiam. Non enim omne quod generatur, est Filius, quamuis omnis filius sit genitus, & eadem ratione Genitor, seu generans latius patet, quam Pater. Quare tandem concludit, nos non in Genito, & Ingenito, sed in Patre & Filio esse baptizatos. Et hoc ipsum videtur innuere Athanas. serm. 2. contra Arrian. circa medium, cum inquit: Non iussit nos baptizare in nomine Geniti, & Ingeniti, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et confirmari potest hæc sententia, quia alias sequitur, formam esse validam, etiamsi dicatur, In nomine trium personarum, vel In nomine primæ, & secundæ, & tertiæ personæ, vel In nomine Genitoris, & imaginis eius seu splendoris gloriæ eius, & Doni vel Flaminis, & similibus: quia in his omnibus licet verba sint diuersa, tamen reipsa, & iuxta communem vsum idem significant, & easdem diuinas Personas faciunt concipere, & sufficere possunt ad fidem profitendam, & ad Trinitatem inuocandam, vel laudandam. Quæ omnia, vt existimo, Caietanus concederet. Videntur tamen valde absurda & contra communem sensum.

Ratio D. Thom. *Epiphan.* *Athanas* *Confirmatur.*

Regula 1. In hac re primum existimo certum: Omnem illam mutationem, per quam expressa inuocatio Trinitatis mutatur in implicitam, vel confusam esse contra veritatem, & substantiam huius formæ: in quo non censeo probabilem esse opinionem Caietani. Vnde si quis dicat: Baptizo te in nomine Trinitatis, forma est insufficiens. Item si dicat: Baptizo te in nomine Trini, & Vnius, & in nomine trium Personarum, & in nomine Primæ, Secundæ, & Tertiæ Personæ, quia in his omnibus modis, & similibus non satis explicatur mysterium Trinitatis. Nam licet explicetur numerus Personarum, tamen valde confusè, & nullo modo explicantur proprietates personales, nec emanatio vnius personæ ab alia. Atq; idem censeo, si mutatio fiat in voces omnino appropriatas, & non propias, vel etiam in valde metaphoricas, vt si dicas: In nomine omnipotentis, Sapientis, & Doni seu Flaminis: & idem est de similibus, quia talis inuocatio Trinitatis redditur valde obscura, & aliena à communi vsu fidelium. Item, quia per illas voces non significatur id, quod est proprium singularum Personarum, quamuis ex vsu intelligentium præcipuè sapientium contingat per illas voces concipi personas ipsas. Dices, etiam illa vox, Spiritus sanctus, non est propria, sed appropriata tertiæ personæ! nam in rigore etiam Pater, & Filius, sunt Spiritus, & sancti. Respondetur: iam illam vocem esse impositam ad significandam proprietatem tertiæ personæ: scilicet, spirationem passiuam, quam de formali significat, sub qua ratione hæc vox, quæ iam æquiuoca dici potest, non conuenit Patri, aut Filio. Atque ita non est appropriata, sed propria. Ex quibus etiam intelligitur, quando Concilium Florentinum dixit, Conc. Flo. necessariam esse in hac forma Trinitatis inuocationem: quamuis in cortice verborum generaliter loquatur, tamen re vera ipsum loqui de illa inuocatione, quæ est in vsu Ecclesiæ, quamque paulo antea commemorauerat, veram Baptismi formam assignando: hunc enim sensum & contextus ipse præse fert, & ratio ostendit, quia alioqui quælibet inuocatio Trinitatis esset sufficiens, quod falsum esse ostendimus. *Obiectio.* *Responsio.*

Secundo, quando mutatio solum fit in diuersa nomina propria Personarum, manente expressa inuocatione earum, res est magis dubia, & vtrimq; probabilis, vt fatentur hic Soto, & alij recentiores expositores Diui Thomæ. Aliud autem est in hac re practice loqui, aliud verò speculatiuè. Practicè enim certum est, esse graue peccatum huiusmodi mutationem facere: tum propter verba Christi, & consuetudinem Ecclesiæ, tum propter scandalum: tum etiam propterea, quod redditur dubium sacramentum. Nam etiam si demus, Caietani opinionem esse probabilem, est tamen incerta: & si fortasse falsa sit, sacramentum in re erit nullum. Quapropter certum etiam censeo, Baptismum datum sub illa forma: In nomine Genitoris Geniti, &c. iterandum esse saltem sub conditione, quia reuera est valde dubius. At vero speculatiue potest opinio Caietani probabiliter teneri, habet enim fundamenta non parum vrgentia, & apparentia. Nihilominus discedendum non est à communi sententia: quæ in materia præcipuè sacramentorum, multum ponderis habet. Nam tota res pendet ex institutione, quam vsus & traditio Ecclesiæ declarat: & huiusmodi Ecclesiæ sensus ex antiquis Patribus & sapientibus Doctoribus petendus est. Est ergo valde verisimile, hanc fuisse Christi institutionem, vt simplex professio fidei, quæ in Baptismo fit, & omnibus etiam rudioribus & simplicioribus communis esse debet, fieret etiam simplicioribus verbis, & communibus omnibus, & proprius diuinas personas significantibus. Et ideo mutatio in his vocibus, vel omnibus, vel aliqua earum substantialis esse censetur. Ex quo fundamento facile est omnia Caietani argumenta diluere. *1. Regula. Soto.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum immersio in aqua sit de necessitate Baptismi.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod immersio in aqua, sit de necessitate Baptismi. Vt enim dicitur ad Ephes. capite quarto. Vna fides, vnum Baptisma. Sed apud multos communis modus baptizandi est per immersionem. Ergo videtur, quod non possit esse Baptismus, sine immersione. *4. d. 3. q. 1.*

2. *Præterea, Apostolus dicit, Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem. Sed hoc fit per immersionem, dicit enim Chrysost. * super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Sicut in quodam sepulchro in qua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, & submersus* *Homil. in Ioan. post med. tom.*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

mersus deorsum occultatur, deinde nouus rursus ascendit. Ergo videtur, quod immersio sit de necessitate Baptismi.

3. Praeterea, Si sine immersione totius corporis posset fieri Baptismus, sequeretur, quod pari ratione sufficeret quamlibet partem aqua perfundi. Sed hoc videtur inconueniens: quia originale peccatum, contra quod praecipue datur Baptismus, non est in vna tantum corporis parte. Ergo videtur, quod requiratur immersio ad Baptismum, & non sufficiat sola aspersio.

Sed contra est, quod Heb.10. dicitur: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.

Respondeo dicendum, quod aqua assumitur in sacramento Baptismi, ad vsum ablutionis corporalis, per quam significatur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis, vel effusionis. Et ideo quamuis tutius sit baptizare per modum immersionis (quia hoc habet communior vsus) potest tamen fieri Baptismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis: secundum illud, Ezech.36. Effundam super vos aquam mundam: sicut beatus Laurentius legitur baptizasse. Et praecipue propter necessitatem: vel quia est magna multitudo baptizandorum: vt patet Actorum 2 & 4. vbi dicitur, quod crediderunt vna die tria millia, & alia die quinque millia: quandoque autem potest imminere necessitas propter paucitatem aquae: vel propter debilitatem ministri, qui non potest sustentare baptizandum, vel propter debilitatem baptizandi, cui posset imminere periculum mortis ex immersione. Et ideo dicendum est, quod immersio non est de necessitate Baptismi.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quae sunt per accidens, non variant substantiam rei. Per se autem requiritur ad Baptismum corporalis ablutio per aquam. Vnde & Baptismus lauacrum nominatur, secundum illud, Ephes.5. Mundans eam lauacro aquae in verbo vitae. Sed quod fiat ablutio hoc vel illo modo, accidit Baptismo. Et ideo talis diuersitas non tollit vnitatem Baptismi.

Ad secundum dicendum: quod in immersione expressius representatur figura sepulturae Christi, & ideo hic modus baptizandi est communior & laudabilior. Sed in aliis modis baptizandi representatur aliquo modo, licet non ita expresse. Nam quocunq; modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius, aquae supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum.

Ad tertium dicendum, quod principalis pars corporis, praecipue, quantum ad interiora membra, est caput, in quo vigent omnes sensus, & interiores, & exteriores. Et ideo, si totum corpus aqua non possit perfundi, propter aquae paucitatem, vel propter aliquam aliam causam, oportet caput perfundere, in quo manifestatur principium animalis vitae. Et licet per membra, quae generationi deseruiunt, peccatum originale traducatur, non tamen sunt membra illa potius aspergenda, quam caput: quia per Baptismum non tollitur transmissio originalis in prolem per actum generationis, sed liberatur anima a macula & reatu peccati, quod incurrit. Et ideo debet praecipue lauari illa pars corporis, in qua manifestantur opera animae. In veteri autem lege remedium contra originale peccatum, institutum erat in membro generationis: quia adhuc ille, per quem originale erat amouendum, nasciturus erat ex semine Abrahae. Cuius fidem Circumcisio significat, vt dicitur ad Rom.4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum trina immersio sit de necessitate Baptismi.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod trina immersio sit de necessitate Baptismi. Dicit enim Augustin. * in quodam sermone de symbolo ad baptizatos: Recte tertio mersi estis, qui accepistis Baptismum in nomine sanctae Trinitatis, recte tertio mersi estis, qui accepistis Baptismum in nomine Iesu Christi: qui etiam tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita immersio, typum Dominicae exprimit sepulturae, per quam Christo consepulti estis in Baptismo. Sed vtrumque videtur ad necessitatem Baptismi pertinere, scilicet, & quod significetur in Baptismo Trinitas personarum, & quod fiat configuratio ad sepulturam Christi. Ergo videtur, quod trina immersio sit de necessitate Baptismi. 4.d.3.art.4. q.2.& 3. Et d.23 q.1.a.1. q.2 cor. Refertur hoc in Dec. de cons. d.4 c.77. Postquam ex Hem.4.

2. Praeterea, Sacramenta ex mandato Christi efficaciam habent. Sed trina immersio est ex mandato Christi. Scribit enim Pelagius Papa * Gaudentio Episcopo, Euangelicum praeceptum ipso Domino Deo & Saluatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina mersione sanctum Baptismum vnicuiq; tribuere. Ergo sicut baptizare in nomine Trinitatis, est de necessitate Baptismi, ita etiam baptizare trina immersione, videtur esse de necessitate Baptismi. De consec. d.4. cap. Multi sunt.

3. Praeterea, Si trina immersio non sit de necessitate Baptismi, ergo ad primam immersionem aliquis Baptismi consequitur sacramentum. Si ergo addatur secunda, vel tertia, videtur quod secundo, vel tertio baptizetur, quod est inconueniens. Non ergo vna immersio sufficit, ad sacramentum Baptismi, sed trina immersio videtur esse de necessitate ipsius.

Sed contra est, quod Greg.* dicit scribens Leandro Episcopo: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate, vel ter semel immergere, quoniam & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Lib.1. Epist. 41. a med. & habetur de consec. dist.4. c.79. Detrina.

Respondeo dicendum, quod (sicut prius dictum est*) ad Baptismum per se requiritur ablutio aquae, quae est de necessitate sacramenti. Modus autem ablutionis per accidens se habet ad sacramentum. Et ideo sicut ex praedicta authoritate Gregor.* patet quantum est de se, vtrumque licite fieri potest, scilicet & semel & ter immergere: quia vnica immersione significatur vnitas mortis Christi, & vnitas diuinitatis, per trinam autem immersionem significatur triduum sepulturae Christi, & etiam Trinitas personarum. Sed diuersis ex causis secundum ordinationem Ecclesiae, quandoque institutus est vnus modus, quandoq; alius, quia enim a principio nascentis Ecclesia, quidam de Trinitate male sentiebant, Christum purum hominem esse aestimantes, nec dici filium Dei & Deum, nisi propter meritum eius, quod praecipue fuit in morte, ideo non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in commemoratione mortis Christi, & vna immersione. Quod reprobatum fuit in primitiua Ecclesia. Vnde in Canonibus Apostolorum * legitur: Si quis Presbyter aut Episcopus non trina immersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate (quod dari a quibusdam dicitur in morte Domini) deponatur. Non enim nobis dixit Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Postmodum vero inoleuit quorundam Schismaticorum & Haereticorum error, homines rebaptizantium, sicut de Donatistis Augustin.* narrat super Ioan. Et ideo in detestationē erroris eorum fuit statutum * in Concil Tolet. quod fieret vna sola immersio. Vbi sic legitur: Propter vitandum chrismatis scandalum, vel haeretici dogmatis vsum, simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed cessante tali causa communiter obseruatur in Baptismo trina immersio. Et ideo grauiter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesiae non obseruans, nihilominus tamen esset Baptismus. In argu. Sed contra. In can.49 & 50. Et habetur de consec. dist.4. c.78. Si quis Presbyter. Trac 11. t. 9. In Con Tolet.4 can. 5. to 2. Concil. & habetur. consec. dist 4. c 84 Propter ex Iuone in Decr. lib.1.

Ad primum ergo dicendum, quod Trinitas est sicut agens principale in Baptismo. Similitudo autem agentis peruenit ad effectum secundum formam, & non secundum ma-

dandum sub conditione, si non est baptizatus, vt habetur in cap. 2. Extra de Baptismo, vbi significatur in huiusmodi euentu conditionem esse his verbis exprimendam: Si baptizatus es, non te baptizo. sed si nõ dum baptizatus es, ego te baptizo. Sed hoc intelligẽdum censeo, tum in solemni Baptismo, tum maxime, quando dubium est publicum, vt omnis occasio scãdali auferatur. Si autem dubium occultum sit, aut Baptismus secreto conferatur, satis erit conditionem mente, atque intentione cõcipere. Rationem autem huius rei tradit Leo Papa in Epistolis supra citatis, dicens: Prouidere itaque debemus, ne dum speciem quandam cautionis tenemus, damnum regenerandarum incidamus animarum: & Epist. 92. ad Rusticũ ca. 15. agens de huiusmodi dubio, inquit: Agendum est, vt renascantur, ne manifeste pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt videatur iteratum & infra: Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas interuenit præsũptionis, vbi est diligentia pietatis. Ratio ita q̃ est, quia per hoc subuenitur probabili periculo animarum, ne regeneratione Baptismatis priuẽtur, & alioqui nullum est periculum reiterationis, quia conditio apposita, seu concepta, illud omnino excludit.

Ratio Leonis pap.

Dubium facti dupliciter accidit.

Est autem animaduertendum, duplex posse esse hoc dubium: vnum iuris: alterum facti: iuris voco quando constat adhibitam esse materiam, vel formã dubiam, quod variis modis contingere potest vt cõstat ex supra dictis, tum de sacramentis in genere: tũ ex dictis de materia & forma huius sacramenti. Dubium facti appello, quãdo absolute incertũ est, an datus sit Baptismus: quod duobus modis potest accidere. Primo, vt sit omnino negatiuũ, quia videlicet nulla sunt indicia ad iudicandũ, hominẽ esse baptizatũ: & tunc non est dubiũ, quin homo possit iterũ baptizari, modo superius dicto: in hoc n. casu præcipue loquitur Leo Papa supra, & Greg. 3. Epist. 4. ad Bonifacium, & referũtur in capitulo, Paruulos, ca. Cũ ita q̃, c. Si nulla, de Consec. d. 4. Alio modo pot esse dubiũ, quasi positiuum, vt contingit, quando sunt aliqua apparentia indicia ad credendũ hominem esse baptizatum: non tamen sufficientia, & aliunde sunt ẽt apparentes coniecturæ, quæ oppositum persuadeant. Et in huiusmodi euentu, si coniecturæ vere efficiunt rem dubiam, ẽt debet dari Baptismus sub conditione, & hoc sensu intelligendum est, quod dicitur in 6. Synodo. can. 84. Quoties non inueniuntur firmi testes, qui eos absq; vlla dubitatione baptizatos esse dicant, nec ipsi propter ætatem de sibi tradito mysterio apte respondere possint, debere baptizari, & in Concil. Cartha. 5. c. 6. idem dicitur, quoties non inueniuntur certissimi testes. Atq; idẽ habetur in Conc. Africano ca. 39. & Concil. VVormacien. can. 70. Et vbique ratio redditur, ne homo exponatur periculo damnationis ob carentiam Baptismi. Et ideo in huiusmodi dubio semper inclinandum est in fauorem hominis baptizandi, quia salus eius est res maximi momenti, & alio qui nulla fit iniuria sacramento, quia debita intentio & conditio apposita, omne periculum reiterationis excludit, neque intelligitur esse iteratum, quod ambigitur, an sit datum, vt dicitur in capitulo vltimo, de Presbytero non baptizato.

6 Synodus.

Cõc. Cart.

Africanũ. VVormac.

Explicãtur prædicta Concilia.

Quamuis autem in prædictis decretis, videantur postulari plures testes, fide digni: nihilominus communiter authores censent, si adsit vnus testis oculatus, qui dicat se vidisse hominem baptizari, & alioquin nulla sit verisimilis suspicio pernicios mendacij, id satis esse, vt Baptismus non sit iterandus, quia illud testimonium sufficit ad faciendam moralem fidem excludentem dubium, & rationabilem suspicionem. Quin potius, quamuis non adsit testis oculatus: si tamen homo natus est ex fidelibus parentibus, & inter Christianos educatus, vsque ad eam ætatem, in qua solent omnes baptizari, & aliunde nulla est probabilis ratio dubitandi de Baptismo, non est in dubium reuocandus, quia prædictæ coniecturæ cõiunctæ cum communi Ecclesiæ consuetudine faciũt, sufficientem fidem, donec euidentissimis argumentis contrarium probetur, vt dicit Innoc. 3. in c. vlt. de Presbytero non baptizato. In illa ergo locutione prædictorum canonum, vel plurale positum est loco singularis, ita vt illo dicendi modo sõlum significatũ sit, requiri tale testimonium, quod ad firmam fidem generandam sufficiat, vel certe intelligendum est requiri plures testes, quando non sunt aliæ coniecturę, quæ vel per se solæ, vel cum vnius hominis testimonio coniunctæ ad moralem certitudinem generandam sufficiant.

Innoc. 3.

Vltimo loco dubitari poterat, quale peccatum sit Baptismum iterari, & quæ pœna sit illi imposita: sed de hac re dicemus in disputatione morali.

ARTICVLVS X.

Vtrum ritus, quo Ecclesia in baptizando vtitur, sit conueniens.

4. d. 1. q. 1. a. 3. ad 3. quæst. 3. a. 1. q. 3. a. 3. resp. de consec. d. 4. c. 10. Nũ quam.

AD decimum sic proceditur. *Videtur, quod non sit conueniens ritus, quo Ecclesia vtitur in baptizando. Vtenim dicit Chrysost. nunquam aqua Baptismi purgare peccata credentiũ posset, nisi tactu Dominici Corporis sanctificata fuisset. Hoc autem factum fuit in Baptismo Christi, qui celebratur in festo Epiphaniæ. Ergo magis deberet celebrari solemnis Baptismus in festo Epiphaniæ, quam in vigilia Paschæ, & in vigilia Pentecostes.*

2. *Præterea, Ad idem sacramentum non videtur pertinere diuersarum materiarum vsus. Sed ad Baptismum pertinet ablutio aquæ. Inconuenienter igitur ille, qui baptizatur, his inungitur oleo sancto, primum in pectore, deinde inter scapulas, & tertio chrismate in vertice.*

3. *Præterea, In Christo Iesu non est masculus neque fœmina, Barbarus, & Scytha, & eadem ratione nec aliquæ aliæ huiusmodi differentiæ. Multo igitur minus diuersitas vestiũ aliquid operatur in fide Christi. Inconuenienter igitur baptizatis traditur candida vestis.*

4. *Præterea, Sine huiusmodi obseruantiis potest Baptismus celebrari. Hæc igitur quæ dicta sunt, videntur esse superflua, & ita id conuenienter ab Ecclesia institutum esse in ritu Baptismi.*

Sed contra est, quod Ecclesia regitur Spiritu sancto qui nihil inordinatum operatur.

Respondeo dicendum, quod in sacramento Baptismi aliquid agitur, quod est de necessitate sacramenti, & aliquid est, quod ad quandam solemnitatem sacramenti pertinet. De necessitate quidem sacramenti est forma, quæ designat principalẽ causam sacramenti & minister, qui est causa instrumentalis, & vsus materiæ, scilicet ablutio in aqua, quæ designat principale sacramenti effectum. Cætera vero omnia, quæ in ritu baptizandi obseruat Ecclesia, magis pertinent ad quandam solemnitatem sacramenti: Quæ quidem adhibentur sacramento propter tria. Primo quidem ad excitandam deuotionem fidelium, & reuerentiam ad sacramentum. Si enim simpliciter fieret ablutio in aqua absq; solemnitate, de facili ab aliquibus æstimaretur quasi quædam communis ablutio. Secundo, ad fidelium instructionem. Simplices enim qui litteris non erudiuntur, oportet erudiri per aliqua sensibilia signa, puta per picturas, & aliqua huiusmodi. Et per hunc modum per ea, quæ in sacramentis aguntur, vel instruuntur, vel solicitantur ad quærendum in his, quæ per huiusmodi sensibilia signa significantur. Et ideo, quia præter principalem sacramenti effectum, oportet quædam alia scire circa Baptismum, conueniens fuit, vt etiam quibusdam exterioribus signis repræsentarentur. Tertio, quia per orationes & benedictiones & alia huiusmodi, cohibetur vis dæmonis ab impedimento sacramentalis effectus.

ar. 1. huius q. 66. ar. 9.

*Ad primum ergo dicendum, quod Christus in Epiphania baptizatus est Baptismo Ioannis, vt supra dictum est. * Quo autem*

quidem

quidem Baptismo non baptizantur fideles, sed potius Baptismo Christi. Qui quidem habet efficaciam ex passione Christi (secundum illud Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus) & ex Spiritu S. secundum illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. &c. Et ideo solemnis Baptismus agitur in Ecclesia, & in vigilia Paschæ, quando fit commemoratio Dominicæ sepulturæ, & resurrectionis eiusdem (propter quod & Dominus post resurrectionem, præceptum de Baptismo discipulis dedit, vt habetur Matt. vlt.) & in vigilia Pentecostes, quando incipit celebrari solemnitas Spiritus S. Vnde & Apostoli leguntur ipsodie Pentecostes, quo Spiritum S. receperant, tria millia hominum baptizasse.

Ad secundum dicendum, quod vsus aquæ adhibetur in Baptismo, quasi pertinens ad substantiam sacramenti, sed vsus olei vel Chrismatis adhibetur ad quandam solemnitatem nam primo baptizandus inungitur oleo sancto, & in pectore, & in scapulis, quasi athleta Dei, vt Ambros.* dicit in lib. de sacramentis. Sicut pugiles inungi consueuerunt. Vnde sicut Innoc. dicit in quodam Decret.* de sacra vnctione, Baptizandus in pectore inungitur, vt per sancti Spiritus donum abijciat errorem & ignorantiam, & fidem rectam suscipiat, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas autem inungitur, vt per Spiritus S. gratiam excutiat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat, quia fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentum, sit immunditia cogitationum in pectore, & per operis exercitium fortitudo laborum in scapulis. Post Baptismum vero (vt Rabanus* dicit) statim signatur in cerebro a presbytero cum sacro Chrismate, sequēte simul & oratione, vt Christi regni particeps fiat, & a Christo Christianus possit vocari, vel sicut Ambros.* dicit: Vnguentum super caput effunditur, quia sensus sapientis in capite eius, vt scil. sit paratus omni petenti de fide reddere rationem.

Ad tertium dicendum, quod vestis illa candida traditur baptizato, non quidem ea ratione, quod non liceat ei aliis vestibus vti, sed in signum gloriosæ resurrectionis,* ad quam homines per baptismum regenerantur, & ad significandam puritatem vitæ, quam debent post Baptismum obseruare, secundum illud Rom. 6. in nouitate vitæ ambulemus.

Ad quartum dicendum, quod ea, quæ pertinent ad solemnitatem sacramenti, etsi non sint de necessitate sacramenti, non tamen sunt superflua, quia sunt ad bene esse sacramenti, vt dictum est.*

MAteria huius articuli ad cæremonias huius sacramenti spectat, de quibus postrema parte huius materiæ dicendum est, in qua explicabimus omnia, quæ hic attingit D. Thom. ne conuenientem institutumq; ordinem disputationum intermittamus.

ARTICVLVS XI.

Vtrum conuenienter describantur tria Baptismata.

AD vndecimum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter describantur tria Baptismata, scil. aquæ, sanguinis, & flaminis siue Spiritus S. Quia Apost. dicit Ephes. 4. Vna Fides, vnum Baptisma. Sed non est, nisi vna fides. Ergo non debent poni tria Baptismata.

2. Præterea, Baptismus est quoddam sacramentum, vt ex supra dictis patet.* Sed solus Baptismus aquæ, est sacramentum. Ergo non debent poni alia duo Baptismata.

3. Præterea, Damas. in 4. lib. determinat plura alia genera Baptismatum. Non ergo debent poni solum tria Baptismata.

Sed contra est, quod super illud Hebr. 6. Baptismatum doctrinæ, dicit* glos. Pluraliter dicit, quia est Baptismus Aquæ, Pœnitentiæ, & Sanguinis.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) Baptismus aquæ efficaciam habet, ab passione Christi (cui aliquis configuratur per Baptismum) & vlterius sicut a prima causa a Spiritu S. Licet autem effectus dependeat a prima causa, causa tamen superexcedit effectum, nec dependet ab effectu. Et ideo præter Baptismum aquæ potest aliquis consequi sacramēti effectum ex passione Christi, in quantum quis ei conformatur, pro Christo patiendo. Vnde dicitur Apoc. 7. Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Eadem etiam ratione aliquis per virtutem Spiritus S. consequitur effectum Baptismi, non solum sine Baptismo aquæ, sed etiam sine baptismo sanguinis, in quantum sc. alicuius cor per Spiritum S. mouetur ad credendum, & diligendum Deum, & pœnitendum de peccatis: vnde etiam dicitur Baptismus pœnitentiæ. Et de hoc dicitur Isa. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij: & spiritu ardoris. Sic igitur vtrumq; aliorum Baptismatum nominatur Baptismus, inquantum supplet vicem Baptismi aquæ. Vnde dicit Aug.* in 4. lib. de vnico Baptismo paruulorum. Bapti, mi vicem aliquando implere passionem de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. B. Cyprian. non leue documentum assumpsit quod etiam atq; etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod Baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi in angustijs temporum succurri non potest.

Ad primum ergo dicendum, quod alia duo Baptismata includuntur in Baptismo aquæ, qui efficaciam habet & ex passione Christi & ex Spiritu S. Et ideo per hoc non tollitur vnitas Baptismatis.

Ad secundum dicendum, quod (sicut supra dictum est* sacramentum habet rationem signi. Alia vero duo conueniunt cum Baptismo aquæ, non quidem quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum Baptismatis, & ideo non sunt sacramenta.

Ad tertium dicendum, quod Damasc.* ponit quædam Baptismata figuralia, sicut diluuium, quod fuit signum nostri fidei Baptismi, quantum ad saluationem fidelium in Ecclesia, sicut tunc paucæ animæ saluæ factæ sunt in arca, vt dicitur 1. Pet. 3. Ponit etiam transitum maris rubri, qui significat nostrum Baptisma quantum ad liberationem a seruitute peccati. Vnde & Apost. dicit 1. Cor. 10. quod omnes baptizati sunt in nube & in mari.

Ponit etiam ablutiones diuersas, quæ fiebant in veteri lege præfigurantes nostrum Baptisma, quantum ad purgationem peccatorum. Ponit etiam Baptismum Ioan. qui fuit præparatorius ad nostrum.

COMMENTARIVS.

HAEc diuisio Baptismi, in Baptismum aquæ, sanguinis, & flaminis, quam hic D. Th. declarat, cōmunis est Theologorum cum Magistro in 4. d. 4. & Hugone de sancto Victo. lib. 2. de sacramen. p. 6. c. 6. & 7. Alex. Alens. 4. p. q. 22. VValden. to. 2. de sacram. c. 96. & 97. & à nobis ferè explicata est disputatione præcedenti, vbi ostendimus, non omnia hæc Baptismata esse sacramenta, sed solum Baptismum aquæ, atque ideo illum solum esse simpliciter Baptismum: cætera vero ita appellari solum per analogiam quādam, in quantum in aliquo casu, quoad effectum seu remissionem culpæ supplent vicem Baptismi, quam metophoram seu analogiam ibi ostendimus haberē aliquod fundamentum in scriptura, & Patribus. Quomodo autem intelligendum sit, Baptismū sanguinis posse supplere Baptismum aquæ, & an oporteat, vt includat Baptismum flaminis, necne, dicemus inferius tractantes de effectu Baptismi.

Triplex Baptismus, aquæ, sanguinis & flaminis. Magister. Hugo Victor. Alensis. VValden.

ARTICVLVS XII.

Vtrum Baptismus sanguinis sit potissimus inter alia Baptismata.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur, quod Baptismus sanguinis nō sit potissimus inter tria prædicta Baptisma. Baptismus enim aquæ imprimit characterem.* Quod quidem

4. d. 4 q. 5. ar. 3. q. 3. 4. Et Heb. 6. co. 4.

dem Baptismus sanguinis non facit. Ergo Baptismus sanguinis non est potior quam Baptismus aquæ.

2. Præterea, Baptismus sanguinis, non valet sine Baptismo flaminis, qui est per charitatem: dicitur enim 1. ad Corin. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sed Baptismus flaminis valet sine Baptismo sanguinis: non enim soli martyres saluantur. Ergo Baptismus sanguinis non est potissimus.

3. Præterea, Sicut Baptismus aquæ habet efficaciam à passione Christi (cui secundum prædicta respondet Baptismus sanguinis) ita passio Christi efficaciam habet a Spiritu S. secundum illud Heb. 9. Sanguis Christi, qui per Spiritum S. obtulit semetipsum pro nobis, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, &c. Ergo Baptismus flaminis potior est, quam Baptismus sanguinis. Non ergo Baptismus sanguinis est potissimus.

Habetur in lib. de Eccl dogm. c. 74 tom 3.

Sed contra est, quod Augustin.* ad Fortunatum loquens de comparatione Baptismatum, dicit: Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote, martyr coram persecutore: ille post confessionem aspergitur aqua, hic sanguine: ille per impositionem manus Pontificis, recipit Spiritum S. hic templum efficitur Spiritus sancti.

art. praced.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est*) effusio sanguinis pro Christo, & operatio interior Spiritus S. dicuntur Baptismata, in quantum efficiunt effectum Baptismi aquæ. Baptismus autem aquæ efficaciam habet à passione Christi & à Spiritu S. vt dictum est. * Quæ quidem duæ causæ operantur in quolibet horum trium Baptismatum, excellentissime tamen in Baptismo sanguinis. Nam passio Christi operatur quidem in Baptismo aquæ per quandam figuralem representationem: in Baptismo autem flaminis, vel pœnitentia per quãdam affectionem: sed in Baptismo sanguinis per imitationem operis. Similiter etiam virtus Spiritus S. operatur in Baptismo aquæ, per quandam virtutem latentem: in Baptismo autem pœnitentia per cordis commotionem: sed in Baptismo sanguinis, per potissimum dilectionis & affectionis feruorem, secundum illud Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

art. praced.

Ad primum ergo dicendum, quod character est res & sacramentum. Non autem dicimus quod Baptismus sanguinis, pœnitentiam habeat secundum rationem sacramenti, sed quantum ad sacramenti effectum.

Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate. Ex quo patet, quod Baptismus sanguinis includit Baptismum flaminis, & non è conuerso. Vnde * ex hoc ipso probatur perfectior.

q. 3 Ecc hier. par. 2. & 3.

Ad tertium dicendum, quod Baptismus sanguinis præeminentiam habet, non solum ex parte passionis Christi, sed etiam ex parte Spiritus S. vt dictum est.*

In cor. art.

COMMENTARIVS.

Baptismi, aquæ, sanguinis, & flaminis tripliciter ad inuicem comparantur.

Diuus Thomas videtur hæc tria Baptismata comparare solum in effectu; quia cætera solum dicuntur Baptismata, in quantum, aliquo modo efficiunt effectum Baptismi, & hoc modo præfert cæteris Baptismum sanguinis, quia in eo tam Spiritus sancti, quam Passio Christi excellentius operatur, vt satis dilucide explicat in articulo. Quæ doctrina ad summum intelligi potest de excellentia effectus, quantũ ad intensionem gratiæ, & donorum, & quantum ad aureolam Martyrij. Nam quantum ad characterem, certum est, Baptismum aquæ superare cæteros, vt D. Thomas ad primum docet. Et quantum ad remissionem culpæ & pœnæ. Baptismus aquæ æqualis est Baptismo sanguinis, nam vterque remittit omnem culpam & pœnam: vnde vterque in hoc superat Baptismum flaminis, qui non semper habet huiusmodi effectum. Quam vero certum sit, quod D. Thom. hic docet de excessu Martyrij in effectu gratiæ, dicemus inferius agentes de effectu. Alio modo possunt comparari hæc Baptismata in ratione actus virtutis, & hoc modo etiam Martyrium ex suo genere superat reliqua, si habeat totam perfectionem suam, nam vt sic includit charitatem perfectam: secundum vero locum tenet Baptismus flaminis, nam etiam consistit in interno actu contritionis: Baptismus autem aquæ solum dicit exteriorem actum quendam religionis. Vltimo comparari possunt in ratione sacramenti: & hoc modo non solum excedit Baptismus aquæ, sed etiam ipse solus habet veram rationem sacramenti, vt dictum est.

Solutio ad secundum est notanda, in qua D. Tho. ait, Baptismum sanguinis includere Baptismum flaminis, quia sine charitate non potest effusio sanguinis habere rationem Baptismi, quod qua ratione intelligendum sit, infra dicetur quæstione sequente.

QVÆSTIO LXVII.

De ministris, per quos traditur Baptismi sacramentum, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum est de ministris, per quos traditur sacramentum Baptismi. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum ad diaconum pertineat baptizare.

Secundo, vtrum pertineat ad presbyterum, vel solum Episcopũ.

Tertio, vtrum laicus possit sacramentum Baptismi conferre.

Quarto, vtrum hoc possit facere mulier.

Quinto, vtrum non baptizatus possit baptizare.

Sexto, vtrum plures possint simul baptizare vnũ & eundem.

Septimo, vtrum necesse sit aliquem esse, qui baptizatum de sacro fonte recipiat.

Octauo, vtrum suscipiens aliquem de sacro fonte, obligetur ad eius institutionem.

Disputans superius D. Thomas de sacramentis in genere, prius de effectu, quam de ministro seu causa sacramenti disseruit: hic vero inuerso ordine, prius tractat de causis Baptismi, tã efficienti, seu ministeriali, quam subiectiua seu materiali: de qua in quæstione sequenti: postea vero agit de effectib. Baptismi quæstio. 69. Quod fortasse ita D. Thom. fecit, quia causarum cognitio natura sua prior est, quam scientia effectuum, & hic non occurrebat tanta necessitas immutandi hunc ordinem, quanta in materia de sacramẽtis in genere, quia vt ibi vidimus, non potuit ratio & essentia sacramentorum nouæ legis, nisi per ordinem ad effectum exacte explicari. At vero supposita generali notitia sacramenti nouæ legis, facilius potuit ratio Baptismi explicari, non quidem sine habitudine ad suum effectum saltem confuse & in communi cognitum, tamen absque exacta atque perfecta notitia illius, quæ in proprium locum tradenda reseruatur. Quam dicendi rationem sequemur, ne à D. Thom. ordine recedamus, quamuis fortasse non parum lucis afferret effectus cognitio, præsertim ad ea, quæ in sequenti quæstione à D. Thoma disputantur. Est autem materia huius quæst. clarissima, & litera D. Thomæ satis perspicua, & ideo vsque ad ar. 6. nullum adijciemus commentarium, sed breui disputatione omnium, quæ in eis traduntur summam complectemur.

ARTICVLVS I.

Vtrum ad officium diaconi pertineat baptizare.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod ad officium diaconi pertineat baptizare. Simul enim iniungitur à Domino officium prædicandi Euangelium, & baptizandi, secundum illud Matth. vlt. Euntes, docete omnes gentes baptizan-

4 d. 5 q. 1 q. 2 q. 3 q. 2 a.

ptizantes eos &c. Sed ad officium diaconi pertinet euangelizare. Ergo videtur, quod etiam ad officium diaconi pertineat baptizare.

ca.5 in par.1 à med. vsq; ad finem illius parin.

2. Praeterea Secundum Dionys.* 5. cap. Eccles. Hierar. purgare pertinet ad officium diaconi. Sed purgatio à peccatis maxime fit per Baptismum, secundum illud Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ. Ergo videtur, quod baptizare pertineat ad diaconum.

3. Praterea, De B. Laurentio legitur, quod cum ipse esset diaconus, plurimos baptizabat. Ergo videtur, quod ad diaconos pertineat baptizare.

Gelas.1 in ep. ad Epis. per Lucaniā c.9 dist.93 c.13 Diaconi,

Sed contra est, quod Gelas.* Papa dicit, & habetur in Decret. 93 distinct.* Diaconos propriam constituimus obseruare mensuram, & infra. Absq; Episcopo, vel presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis ordinibus fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat.

c.7 tot. hic. in prin. & c. 8. circa prin.

Respondeo dicendum, quod sicut cœlestium ordinum proprietates & eorum officia, ex eorum nominibus accipiuntur (vt Dionys.* dicit 7. cap. cœlest. hier.) ita etiam ex nominibus ecclesiasticorum ordinum accipi potest, quid ad vnumquēque pertineat ordinem. Dicuntur autem diaconi, quasi ministri, *, quia videlicet ad diaconos non pertinet aliquod sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio præbere: sed adhibere ministerium aliis maioribus in sacramentorum exhibitione. Et sic ad diaconum non pertinet, quasi ex proprio officio tradere sacramentum Baptismi, sed in collatione huius sacramenti & aliorum assistere & ministrare maioribus. Vnde Isidor.* dicit, ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi, in Baptismo, siue in chrismate, in patena & calice.

Dist.d.93.c. 17 habetur in dist. d. 25 ca. Perlectis. Et dicitur esse in epist. ad Ludifredū cap.3. in ti. de sacerdotum priuilegiis.

Ad primum ergo dicendum, quod ad diaconum pertinet recitare Euangelium in Ecclesia, & prædicare ipsum per modum catechizantis. Vnde & Dionys.* dicit, quod diaconi habent officium super immundos, inter quos ponit catechumenos. Sed docere, id est, exponere Euangelium, pertinet proprie ad Episcopum, cuius actus est, perficere: secundum Dionys.* 5. cap Eccles. hierar. Perficere autem idem est, quod docere. Vnde non sequitur, quod ad diaconos pertineat officium baptizandi.

23. accl. hier.

Ad secundum dicendum, quod sicut Dionys.* dicit in 2. cap. Eccl. hier. Baptismus non solum habet purgatiuam, sed etiam illuminatiuam virtutem. Et ideo excedit officium diaconi, ad quem pertinet solum purgare. Scilic. vel repellendo immundos, vel disponendo eos ad sacramenti susceptionem.

par.2. & 3

Ad tertium dicendum, quod quia Baptismus est sacramētum necessitatis, permittitur diaconibus, necessitate vrgente, in absentia maiorū baptizare, sicut patet ex authoritate Gelasij* supra inducta. Et hoc modo B. Laurentius diaconus existens baptizauit.

t2. par.1. & 2

In argu. Sed contra

ARTICVLVS II.

Vtrum baptizare pertineat ad officium presbyterorum.

4 d.5.q.2.a. 1 q.2. Et d.7 q.3 ar.1 q.3 ar. Et d.17 q.3 art.1. q a.1.q.2.cor. Et d.24.q.2 art.2 ad 1 q.prac.ar.5 arg.2 & 5 in par.2 à med. Et gl. or ibi, ex Beda Luc. 10 sup. illud Designauit

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod baptizare non pertinet ad officium presbyterorum, sed solum Episcoporum: Quia (sicut dictum est*) sub eodem præcepto iniungitur Matth. vlt. officium docendi & baptizandi. Sed docere, quod est perficere, pertinet ad officium Episcopi, vt patet per Dionys.* 5. & 6. cap. Eccl. hierar. Ergo & baptizare pertinet tantum ad officium Episcopi.

2. Praterea, Per Baptismum annumeratur aliquis populo Christiano, quod quidem videtur ad officium solius principis pertinere. Sed principatum in Ecclesia tenent Episcopi, qui, vt dicitur in* glos. Luc. 10. tenent locum Apostolorum, de quibus dicitur in Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram. Ergo videtur, quod baptizare pertineat solum ad officium Episcopi.

3. Praterea, Isidor.* dicit, quod ad Episcopum pertinet ba-

silicarum consecratio, vnctio altaris & confectio chrismatis, ipse ordines ecclesiasticos distribuit, & sacras virgines benedicit. Sed his omnibus maius est sacramentum Baptismi. Ergo videtur, quod multo magis ad officium solius Episcopi pertineat baptizare.

Iosue 72 discip. tom 2 Habetur in decret d.25 ca. Perlectis & dicitur esse in epist. ad Ludisredū. Lib.2.c 24 nō multum remote ante finem, & habetur de cōs. d.4.cap.18

Sed contra est, quod Isidor dicit* in lib. de officijs, constat Baptisma solis sacerdotibus esse traditum.

q.63 ar 1. à & 6

Respondeo dicendum, quod sacerdotes ad hoc consecrantur, vt sacramentum corporis Christi conficiant, sicut supra dictum est. * Illud autem est sacramentum ecclesiasticæ vnitatis, secundum illud Apost. 1. Corint. 10. Vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Per Baptismum autem aliquis fit particeps ecclesiasticæ vnitatis Vnde & accipit ius ad mensam Domini accedendi. Et ideo sicut ad sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam (ad quod principaliter sacerdotium ordinatur) ita ad proprium officium sacerdotis pertinet baptizare. Eiusdem enim videtur esse operari totum, & partem in toto disponere.

Ad primum ergo dicendum, quod vtrumq; officium, scil. docendi & baptizandi, Dominus Apostolis iniunxit, quorum vicem gerunt Episcopi, aliter tamen & aliter. Nam officium docendi commisit eis Christus, vt ipsi per se illud exercerent, tanquam principalissimum, vnde & ipsi Apostoli dixerunt Actorum 6. Non est æquum relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Officium autem baptizandi commisit Apostolis, vt per alios exercendum. Vnde & Apost dicit 1. Corint 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Et hoc idco, * quia in baptizando nihil operatur meritum & sapientia ministri, sicut in docendo, vt patet ex supra dictis. * In cuius etiam signum nec ipse Dominus baptizauit, sed discipuli eius, vt dicitur Ioann. 4. Nec tamen per hoc excluditur, quin Episcopi possint baptizare, quia quod potest potestas inferior, potest & superior. Vnde & Apost ibidem dicit se quosdam baptizasse.

Id habet glo. Lyrani, super eum locū Apost q.64 ar. 5 6. & 9

Ad secundum dicendum, quod in qualibet republica ea, quæ sunt minora, pertinent ad minora officia, maiora vero maioribus reseruantur, secundum illud Exodi 18. Quicquid maius fuerit, referant ad te, & ipsi tantummodo minora iudicent. Et ideo ad minores ciuitatis principes pertinet disponere de infimo populo, ad summos autem principes pertinet disponere ea, quæ pertinent ad maiores ciuitatis. Per Baptismum autem non adipiscitur aliquis, nisi infimum gradum in populo Christiano. Et ideo baptizare pertinet ad minores principes Ecclesiæ, id est, ad presbyteros, qui tenent locum septuaginta duorum discipulorum CHRISTI, vt dicit gloss. Luc. 10.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est*) sacramentum Baptismi est potissimum necessitate. Sed quantum ad perfectionem, sunt quædam alia potiora, quæ Episcopis reseruantur.

Est gl. or. ibi, ex Beda loco cit. in arg. q. 65. ar. 3. ad 4

ARTICVLVS III.

Vtrum laicus possit baptizare.

2.2 q 10.a. 2. ad 1. Et 4 d.5.q.2.a.1 q.1. & 3 & d 6.q 1. ar. 3 q.2. & 3 ar prac in locis cit ar. prac. in vltimo que arg. Sed contra.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod laicus baptizare non possit. Baptizare enim (sicut dictum est*) proprie pertinet ad ordinem sacerdotalem. Sed ea quæ sunt ordinis, non possunt committi non habenti ordinem. Ergo videtur, quod laicus, qui non habet ordinem, baptizare non possit.

2. Praterea, Maius est baptizare, quam alia sacramentalia Baptismi perficere, sicut catechizare, & exorcizare, & aquam baptismalem benedicere. Sed hæc non possunt fieri à laicis, sed solum à sacerdotibus. Ergo videtur, quod multo minus laici possint baptizare.

3. Praterea, Sicut Baptismus est Sacramentum necessitatis ita & pœnitentia. Sed laicis non potest absoluere in foro pœnitentiali. Ergo neq; potest baptizare

Et in decr. 1 ibidem vita. & d.93 c.13

Sed contra est, quod Gelas. Papa & Isido.* dicunt, quod baptizare necessitate imminente, laicus Christianus plerumque succeditur.

Respondeo dicendum, quod ad misericordiam eius, qui vult omnes homines saluos fieri pertinet, vt in his, quæ sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inueniat. Inter omnia autem sacramenta, maximæ necessitatis est baptismus, qui est regeneratio hominis in vitam spiritualem: quia pueris aliter omnino subueniri non potest, & adulti non possunt aliter, quam per baptismum plenam remissionem consequi, & quantum ad culpam & quantum ad pœnam. Et ideo vt homo circa remedium tam necessarium defectum pati non posit, institutum est, vt & materia baptismi sit communis, scilicet aqua, quæ a quolibet de facili haberi potest, & minister Baptismi etiam sit quicunq; non ordinatus: ne propter defectum baptismi, homo salutis suæ dispendium patiatur.

Ad primum ergo dicendum quod baptizare pertinet ad ordinem sacerdotalem, secundum quandam conuenientiam & solemnitatem, non autem hoc est de necessitate sacramenti. Vnde etiam si extra necessitatis articulum laicus baptizet, peccat quidem, tamen sacramentum baptismi confert, nec est rebaptizandus ille qui sic est baptizatus.

Ad secundum dicendum, quod illa sacramentalia baptismi pertinent ad solemnitatem, non autem ad necessitatem baptismi. Et ideo fieri non debent, nec possunt a laico, sed solum a sacerdote, cuius est solemniter baptizare.

q 65.ar 3.& 4. Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est*) pœnitentia non est tanta necessitatis, sicut Baptismus. Potest enim per contritionem suppleri defectus sacerdotalis absolutionis, quæ non liberat a tota pœna nec etiam pueris adhibetur. Et ideo non est simile de Baptismo, cuius effectus per nihil aliud suppleri potest.

ARTICVLVS IV.

Vtrum mulier possit baptizare.

Sup.ar.3. & locis ibidem inductis. In Concil. 4 Carth c 99. & 100. & refertur de consec.d 4 c 19. Mulier.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod mulier non possit baptizare. Legitur enim in Carthaginensi Concilio, quod mulier, quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere, vel aliquos baptizare non præsumat. Sed nullo modo licet mulieri docere in conuentu, secundū illud 1 ad Cor. 14. Turpe est mulieri, in Ecclesia loqui: ergo videtur, quod nec etiā aliquo modo mulieri licet baptizare.

2. Præterea, Baptizare pertinet ad officium prælationis, vnde a sacerdotibus habentibus curam animarum debet accipi Baptismus. Sed hoc non potest competere mulieri, secundum illud 1 Tim. 2. Docere mulieri non permitto, nec dominari in virum, sed esse in silentio. Ergo mulier baptizare non potest.

Tract. 11. paulo ante med. 10. 9. 3. Præterea, In spirituali regeneratione videtur aqua habere locum materni vteri. (vt Augst.* dicit super illud Ioan. 3. Nunquid homo potest in ventrem matris suæ iteratò introire, & renasci?) ille autem qui baptizat, videtur magis habere patris officium. Sed hoc non competit mulieri. Ergo mulier baptizare non potest.

Vrba Vitali presbytero Brixiensi scribens 30 q 1 ca. Super quibus.

Sed contra est, quod Vrba. Papa dicit, & habetur in Decr. 30 q. 3. Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur nobis hac sententia respondendum, vt Baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine sanctæ Trinitatis baptizauerit.

Respondeo dicendum, quod Christus est, qui principaliter baptizat, secundum illud Ioa. 1. Super quem videris spiritum descendentem & manentem, hic est, qui baptizat. Dicitur autem Colos. 3. Quod in Christo non est masculus & fœmina. Et ideo sicut masculus laicus potest baptizare, quasi minister Christi ita etiam fœmina. Quia tamen caput mulieris est vir, & caput viri est Christus (vt dicitur 1. Cor 11.) non debet mulier baptizare, si adsit copia viri, sicut nec laicus præsente clerico, nec clericus præsente sacerdote: qui tamen potest baptizare præsente Episcopo, eo quod hoc pertinet ad officium sacerdotis.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut mulieri non permittitur publice docere, potest tamen priuata doctrina vel monitione, aliquem instituere: ita non permittitur ei publice & solemniter baptizare sed tamen potest baptizare in necessitatis articulo.

Ad secundum dicendum, quod quando Baptismus solemniter & ordinarie celebratur, debet aliquis sacramentum Baptismi suscipere a presbytero curam animarum habente, vel ab aliquo vice eius. Hoc tamen non requiritur in articulo necessitatis, in quo potest mulier baptizare.

Ad tertium dicendum, quod in generatione carnali masculus & fœmina operantur secundū virtutem propriæ naturæ: & ideo fœmina non potest esse principium generationis actiuū, sed passiuum tantum. Sed in generatione spirituali neuter operatur in virtute propria, sed instrumentaliter tantum per virtutem Christi, & ideo eodem modo potest vir & mulier in casu necessitatis baptizare. Si tamen mulier etiam extra casum necessitatis baptizaret, non esset rebaptizandus, sicut & de laico dictum est.* Peccaret tamen ipse baptizans, & alij Art. præced. qui ad hoc cooperarentur, vel Baptismum ab ea suscipiendo, vel ei baptizandum aliquem offerendo.

ARTICVLVS V.

Vtrum non baptizatus possit sacramentum Baptismi conferre.

Sup. ar 3 & locis ibidem notatis.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod ille, qui non est baptizatus, non possit sacramentum Baptismi conferre. Nullus enim dat, quod non habet, sed non baptizatus non habet sacramentum Baptismi. Ergo non potest ipsum conferre.

2. Præterea, Sacramentum Baptismi confert aliquis, in quantum est minister Ecclesiæ. Sed ille, qui non est baptizatus, nullo modo pertinet ad Ecclesiam: sci icet ne:e, nec sacramento. Ergo non potest sacramentum Baptismi conferre.

3. Præterea, Maius est sacramentum conferre, quam suscipere. Sed non baptizatus non potest alia sacramenta suscipere. Ergo multo minus potest aliquod sacramentum conferre.

Sed contra est, quod Isidor.* dicit: Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet Paganus sit, qui baptizat. Sed ille qui non est baptizatus, dicitur Paganus. Ergo etiam non baptizatus potest conferre sacramentum Baptismi.

Refertur 1. 1. ca. 6. q. 1. quis per vim. & animam. 13. de consec. d 4. c. 2. Is.

Respondeo dicendum, quod hanc quæstionem Augustinus* indeterminatam reliquit. Dicit enim in 2. contra Episc. Parmen. Hac quidem alia quæstio est, vtrum & ab his qui nunquam fuerunt Christiani, possit Baptismus dari: nec aliquid temere inde affirmandum est, sine authoritate tanti Concilij, quantum tantæ rei sufficit. Postmodum veropost Ecclesiam determinatum est, quod non baptizati, siue sint Iudæi siue Pagani possint sacramentum Baptismi conferre, dummodo in forma Ecclesiæ baptizarent. Vnde Nicolaus Papa respondet, de Consecr. dist 4. ad consulta Bulgar. cap. 3. A quodam Iudæo, nescitis vtrum Christiano an Pagano, multos in patria vestra asseritis baptizatos, &, quid inde sit agendum, consulitis? Hi profectò si in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt, baptizari non debent: si autem forma Ecclesiæ non fuerit obseruata, sacramentum Baptismi non confertur. Et sic intelligendum est, quod Gregor.* secundus scribit Bonifacio Episcopo: Quos a Paganis baptizatos esse asseruisti (scilicet Ecclesiæ forma non seruata) vt de nouo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus. Et huius ratio est, quia sicut ex parte materiæ, quantum ad necessitatem sacramenti, sufficit quacunq; aqua, ita etiam sufficit ex parte ministri quicunque homo. Et ideo etiam non baptizatus, in articulo

mauus. Lib. 2. ca. 6. post initi. 10. 7. refert. 1. q. 1. c. 80. item Aug. de vtil. Bapt. tract. 7. n. 7. De corpor. dist. 4. ca. 20. A quodam Iudæo.

Habetur 1. confert. d 4. Quia dicit. n. 5. 12. 13. nus.

articulo necessitatis baptizare potest, vt filius non baptizati se inuicem baptizent, dum prius vnus baptizaret alium, & postea baptizaretur ab eodem, consequeretur vterq; non solum sacramentum, sed etiam rem sacramenti. Si vero extra articulum necessitatis hoc fieret, vterq; grauiter peccaret, scil. baptizans & baptizatus: & per hoc impediretur Baptismi effectus, licet non tolleretur ipsum sacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod homo baptizans adhibet tantummodo ministerium exterius, sed Christus est, qui interius baptizat, qui potest vti omnibus hominibus ad quodcunq; voluerit. Et ideo non baptizati possunt baptizare, quia, vt Nicolaus Papa dicit, Baptismus non est illorum, scil. baptizantium, sed eius scil. Christi.

Ad secundum dicendum, quod ille, qui non est baptizatus, quamuis non pertineat ad Ecclesiam re vel sacramento, potest tamen ad eam pertinere intentione & similitudine actus, inquantum scil. intendit facere, quod facit Ecclesia, & formam Ecclesiæ seruat in baptizando. Et sic operatur vt minister Christi, qui virtutem suam non alligauit baptizatis, sicut nec etiam sacramentis.

Ad tertium dicendum, quod alia sacramenta non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptismus. Et ideo magis conceditur, quod non baptizatus possit baptizare, quam quod possit alia sacramenta suscipere.

De cons. d. 4. c. 21. A quodam ludæo, in fi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum plures possint simul vnum baptizare.

4. d. 6. q. 2. ad. 5. & 2. do q. 2. ar. 1. q. 1. ad 3.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod plures possint simul vnum baptizare. In multitudine enim continetur vnum, sed non conuertitur. Vnde videtur, quod quicquid potest facere vnus, possint facere multi & non e conuerso: sicut multi trahunt nauem, quam vnus trahere non posset. Sed vnus homo potest baptizare. Ergo & plures possunt simul vnum baptizare.

2. Præterea, Difficilius est, quod vnum agens agat in plura, quam quod plures agentes agant simul in vnum. Sed vnus homo potest simul plures baptizare. Ergo multo magis plures possunt simul vnum baptizare.

3. Præterea, Baptismus est sacramentum maximæ necessitatis. Sed in aliquo casu videtur esse necessarium, quod plures simul vnum baptizent, puta, si aliquis paruulus esset in articulo mortis, & adessent duo, quorum alter esset mutus, & alter manibus & brachiis careret, tunc enim oporteret quod mutilatus verba proferret & mutus actum Baptismi exerceret. Ergo videtur, quod plures possint simul vnum baptizare.

Sed contra est, quod vnius agentis est vna actio. Si ergo plures vnum baptizarent, videretur sequi, quod essent plures Baptismi, quod est contra id, quod dicitur Ephes. 4. Vna fides, vnum Baptisma.

Respondeo dicendum, quod sacramentum Baptismi præcipue habet virtutem ex forma, quam Apostolus nominat, verbum vitæ. Ephes. quinto. Et ideo considerare oportet si plures simul vnum baptizarent, qua forma vterentur. Si enim dicerent: Nos te baptizamus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: dicunt quidam, quod non conferretur sacramentum Baptismi, eo quod non seruaretur forma Ecclesiæ, quæ sic habet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. Sed hoc excluditur per formam baptizãdi, qua vtitur Ecclesia Græcorum, possent enim dicere, Baptizetur seruus CHRISTI N. in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & cætera. Sub qua forma Græci Baptismum suscipiunt, quæ tamen forma multo magis dissimilis est formæ, qua nos vtimur, quam si dicatur: Nos te baptizamus. Sed considerandum est, quod ex tali forma, te baptizamus, exprimitur talis intentio, quod plures conueniant ad vnum Baptismum conferendum. Quod quidem videtur esse contra rationem ministerij: homo enim non baptizat, nisi vt minister Christi, & vicem eius gerens. Vnde sicut vnus est Christus, ita oportet esse vnum ministrum, qui Christum repræsentet, propter quod signanter Apost. dicit, Eph. 4. Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma. Et ideo contraria intentio videtur excludere Baptismi sacramentum. Si vero vterq; diceret: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. vterq; exprimeret suam intentionẽ, quasi ipse singulariter Baptismum conferret. Quod posset cõtinggere in eo casu, in quo contentiose vterq; aliquem baptizare conaretur. Et tunc manifestum est, quod ille, qui prius verba proferret, daret Baptismi sacramẽtum, alius vero quantumcunq; ius baptizandi haberet, nihil faceret, & si verba pronunciare præsumeret, esset puniendus tanquam rebaptizator. Si autem omnino simul ambo verba proferrent, & hominem immergerent, aut aspergerent, essent puniendi de inordinato modo baptizandi, & non de iterato one Baptismi: quia vterq; intenderet non baptizatum baptizare. Et vterq; quãtum est in se, baptizaret. Nec traderent aliud & aliud sacramentum, sed Christus, qui est vnus, interius baptizans, vnum sacramentum per vtrumq; conferret.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa locum habet in his quæ agunt propria virtute. Sed homines non baptizant propria virtute, sed virtute Christi, qui cum sit vnus, per vnum ministrum perficit suum opus.

Ad secundum dicendum, quod in casu necessitatis vnus posset simul plures baptizare, sub ha forma: Ego vos baptizo, puta si immineret ruina, aut gladius, aut aliquid huiusmodi, quod omnino moram non pateretur, vt sigillatim omnes baptizarentur. Nec per hoc diuersificaretur forma Ecclesiæ, quia plurale non est, nisi singulare geminatum: præsertim cum pluraliter dicatur. Matth. vlt. Baptizantes eos, &c. Nec est simile de baptizante & baptizato, quia Christus, qui principaliter baptizat, est vnus, sed multi per Baptismum efficiantur vnum in Christo.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est*) integritas Baptismi consistit in forma verborum, & in vsu materiæ. Et ideo neq; ille, qui tantum verba profert, baptizat, neq; ille, qui immergit. Et ideo si vnus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conueniens, neque enim poterit dici: Ego te baptizo (cum ipse non immergat, & per consequens non baptizet:) neq; etiam poterit dici, Nos te baptizamus, cum neuter baptizet. Si enim duo sint, quorũ vnus vnam partem libri scribat, & alius aliam, non erit propria locutio Nos scripsimus librum istum, sed Synecdochica, in quantum totum ponitur pro parte. * q. 65. art. 3. & 5.

DISPVTATIO XXIII.

De ministro seu causa efficiente sacramentum Baptismi.

IN hac disputatione solum est dicendũ de causa proxime ministrante hoc sacramentum, nam de causa principali, quæ est Deus, & de instrumento illi cõiuncto, & vniuersali, quod est Christi humanitas, nihil speciale hic dicendum occurrit. De causa vero instituente hoc sacramentum, superius in principio huius tractatus dictum est. Rursus de causa ministeriali supponenda sunt omnia, quæ in superioribus de ministris sacramentor. in genere dicta sunt, nimirũ de intẽtione, bonitate, aut fide eius, & alia similia, quæ hic in particulari traduntur à Theologis in 4. dist. 6. nos vero solum addemus ea, quæ aliquo modo fuerint propria, & specialia huius sacramenti.

SECTIO I.

Quis sit minister simpliciter necessarius sacramenti Baptismi, vt factum teneat.

PRimum refertur noua hæresis Caluini asserentis, neminem posse hoc sacramentum ministrare, etiam in casu extremæ necessitatis, nisi sit minister Ecclesiæ ad hoc institutus, & ordinatus. Ita refert Feuarde. in addit. ad Castr. verb. Baptismus, hæres. 6. Bellar. lib. 1. de hoc sacram. cap. 7. qui dicit, hunc hæreticum non satis explicasse, an huiusmodi minister Calui. hæresis.

fter sit necessarius, vt sacramentum teneat, an vero solum, vt licite ministretur. Mirum est autem, quomodo hic hæreticus in hunc errorem potuerit incidere, cum ipse nec veros Episcopos, vel sacerdotes, nec veram eorum Ordinationem agnoscat, sed solã extrinsecam disputationem ex populi, vel Magistratuum consensu ad verbum Dei prædicandum, & si quæ sunt alia ministeria peragenda. Adducit autem Caluinus in confirmationem sui erroris, verba Christi Matt. vlt. Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nam ibi ad solos Apostolos, & in eis ad eorum successores Episcopos loquitur.

Matth. vlt.

Sententia asserens ministrum necessario debere esse baptizatum.

Secunda sententia hic referri potest affirmans, de necessitate huius sacrameti esse, vt minister eius baptizatus sit. Huius sententiæ videtur fuisse Greg. 2. in Epist. vlt. ad Bonif. Et habetur in ca. Quos à paganis, de Consec. dist. 4. Nam ibi præcipit iterum baptizari eos, quos à paganis constiterit esse baptizatos: pagani enim proprie dicuntur, qui baptizati non sunt.

Augustinus.

August. etiam 2. lib. contra Epist. Parmen. c. 13. & libr. 7. de Bapt. cap. 53. hanc quæst. attingens, eam definire non audet, Sine authoritate, inquit, tanti Concilij, quantum tantæ rei sufficit. Et coniectura adhiberi potest, tum quia non baptizatus nullo modo est Ecclesiæ membrum: ergo nec potest esse minister sacramentorum Ecclesiæ: Tum etiam, quia qui non est consecratus, non videtur aptum instrumentum ad consecrandum alios, sicut nullus consecrat Episcopum, qui non sit Episcopus, neq; ordinat sacerdotes, qui non sit sacerdos, ergo neq; baptizare potest, qui non est baptizatus. Vnde Hieron. Dial. contra Luciferia. parum ante med. cum dixisset, laicum baptizare posse, subdit: Vt n. accepit quis, ita & dare potest. Et similiter Tertul. l. de Bapt. 17. de eadem re tractãs, inquit: Quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest: ergo eadem ratione, quod acceptum non est, dari nõ potest. Atq; propter hanc causam videtur dixisse Cõc. Elibert. cap. 38. & eum, qui suum baptismum integrũ habet, posse in necessitate baptizare.

Probatur hac sententia.

Hieron.

Tertull.

Conc. Elibe.

Alia opinio, vt sit vir; nõ fœmina. Con. Carth. Clemens.

Tertio opinari quis posset, non quamlibet personam, etiam baptizatam, esse posse sufficientem ministrũ Baptismi, sed oportere esse virum, & non fœminam. Nam de fœminis dicit Concil. Carth. 4. can. 10. Mulier baptizare non præsumat. Et Clem. li. 3. const. c. 9. Periculosum esse dicit, iniquum, & impium, mulierem baptizare. Et infra dicit, esse alienum à Christi ordinatione. Alias, inquit, cum nos ad baptizandum misit, vna nobiscum ad id, mulieres misisset, nunc aũt id nusquam ordinauit, &c. Vnde Epip. hær. 42. & 79. in prin. & Tert. lib. de Bapt. c. 7. inter hæreses Marcionis ponũt, quod mulieres permitteret baptizare.

Epiphan. Tertull.

Conclus. 1.

Dicẽdum vero est primo: Quemlibet hominem, qui loqui possit & lauare, posse esse sufficientem ministrũ Baptismi, siue sit vir, siue fœmina, fidelis, vel infidelis, baptizatus, vel non baptizatus, dummodo sciat lauare, & verba proferre cum debita intẽtione. Hæc assertio est omnino certa, & in primis, quod in casu necessitatis, quando scilicet instat mortis periculum, & non adest sacerdos, vel diaconus, vel alius huiusmodi, quod (inquam) in eo casu quilibet possit ministrare Baptismum, definitum est in Concil. Flor. in decreto Eugenij, vbi notanda sunt illa verba, In casu necessitatis, non solum sacerdos, vel diaconus: sed ẽt laicus, vel mulier, imo etiam paganus & hæreticus baptizare potest. Atq; idem ex parte colligitur ex Ioanne Papa 8. in c. Ad limi 30. q. 1. vbi solum dicit: Laicis fidelibus iuxta canonicam authoritatem, si necesse fuerit, opus baptizandi libere conceditur. Et similia referuntur ex Aug. in c. In necessitate, de Cons. dist. 4. vbi dicitur, laicos in necessitate solere dare baptismum, quem acceperunt. Atq; idem refertur ibid. in c. Constat ex Isid. lib. 2. de officiis, c. 24. vbi solum loquitur de laicis fidelibus, in cap. vero. Sup quibus, 30. q. 3. Vrban. Papa declarat idẽ esse de fœminis:

Conc. Flor.

Ioan. Pap. 8.

Atq; de paganis, seu non baptizatis, declaratum est aliis Ecclesiasticis decretis, quæ statim citabimus. Et ex ipso vsu Ecclesiæ idem colligi potest, vt enim adnotauit Ambros. ad Ephes. 4. in primitiua Ecclesia solebant Apostoli, fratribus non ordinatis committere Baptismi ministerium, quando ipsi non poterant per se illud exercere, vt ex Actor. 2. 9. & 10. elici potest, imo ipsi Apostoli, Christo viuente, baptizabãt antequam essent Ordinati, vt in superioribus ostensum est: ergo Ordinatio ministri non est de necessitate huius sacramenti, ergo nec fides, vt supra de sacramentis in genere dictum est, ergo nec baptismus, nec sexus, est enim eadem ratio. Ex his ergo, & ex traditione Ecclesiæ, nobis constat hanc fuisse Christi voluntatem, & institutionem, à qua totum hoc potissimum pendet.

Congruentia vero est, quia Baptismus est sacramentum maximę necessitatis, respectu omnium hominum, ergo expediens fuit, vt illius administratio omnibus concederetur, præsertim necessitate vrgẽte. Et confirmatur, nam propter hanc causam institutus est in materia communi, quæ vbiq; facile reperitur, & in simplicissima actione, ac verbis: ergo eadẽ ratione fuit conueniens, necessarium ministrum huius sacramenti esse valde communem, atq; adeo ministerium hoc cuilibet concedi.

Confirmatur.

At vero dicet aliquis, his testimoniis ac rationibus ad summum probari, in casu necessitatis, quemlibet esse posse ministrum huius sacramenti: non vero, quod extra casum necessitatis id fieri possit, ita vt factum teneat, neq; enim vnum ex altero recte potest inferri, sicut patet à simili, ex sacramento Pœnitentiæ, quilibet enim sacerdos simplex, si non adsit proprius, potest ministrare illud sacramentum, etiam in materia necessaria seu peccati mortalis, & tamen si extra necessitatem illam, sacramentum illud ministrare tentet, non solum male faciet, sed etiam nihil efficiet: ergo minister, qui in casu necessitatis sufficit ad ministrandum sacramentum, non sufficit extra illum etiam, vt sacramentum collatum teneat, ergo idem esse poterit de Baptismo. Respondetur, quidquid sit de illatione, seu consecutione (quæ reuera non est formalis: potuisset enim Christus, potestatem hanc cum prædicta limitatione, solum pro articulo necessitatis concedere) nihilominus tamen certum esse in præsenti materia, hanc potestatem talem esse, vt si quis illa vtatur extra necessitatis articulum, etiamsi male faciat, vt infra dicemus, nihilominus factum teneat, vt hic docet D. Thom. art. 3. ad 1. Et est sententia August. libro 2. contra Epist. Parmenia. c. 13. dicentis, Sed etsi nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet cuilibet detur, q̃ datum fuerit, non potest dici non datum, quamuis recte dici possit illicite datum. Quæ quidem verba, vt ex his quæ inferius subiungit, constat potissimum ab ipso intelligunter de fideli laico baptizante: sed est eadem ratio de infideli vel pagano, si semel admittamus, eũ posse in necessitate baptizare. Vnde Nicolaꝰ Papa in cap. A quodam Iudæo, de Consecr. dist. 4. definit, verum esse Baptismum datũ à Iudæo sub debita forma, & nihil distinguit, an baptizaret ille Iudæꝰ in casu necessitatis, nec ne, sed generaliter docet, baptizatos ab illo non esse iterum baptizandos. Et similiter in cap. Romanus, eadem distin. generaliter & sine vlla limitatione sic dicitur: Romanus Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritũ Dei subministrare gratiam Baptismi, etiamsi paganus sit, qui baptizat, & ideo in Decreto Gregoriano, circa capitulũ: Siquis per ignorantiam: recte corriguntur, seu explicantur verba illius textus, quæ sic habent. Si quis per ignorantiam Ordinatur, anteq̃ baptizetur, debent ab eo baptizati iterũ baptizari. Quę verba ex Isidoro ibi referuntur, sed non sunt legenda affirmatiue, ita vt ea sententia ab ipso asseratur: sed relatiue, i. quod tanquam falsa aliorum opinio referatur. Eam enim

Obiectio.

Solutio. Baptismus extra necessitatem collatus est nullus.

Augustinus.

enim statim corrigens Isidorus subdit. Sed Romanus Pontifex, non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit, qui baptizat. Quod iudicium sedis Apostolicæ ex Gregor. & Sergio Pontificibus ibidem refertur, ex libr. 5. Capitularium, cap. 4. Et hoc etiam confirmat historia illa supra citata de Athanasio, qui cum puer esset, Baptismum ministrauit absque vlla necessitate, & tamen Baptismus iudicatus est validus. Ex quibus colligitur iuxta communem sensum & traditionem Ecclesiæ, ita fuisse intellectam Christi institutionem, à qua, vt sæpe dixi, hæc omnia pendent.

Baptismus magis necessarius est quam Pœnitentia.

Congruentia vero adiungi potest: respondendo simul ad obiectionem factam, ex differentia inter Baptismum, & Pœnitentiam. Nam in primis Baptismus est sacramentum maioris necessitatis, quam pœnitentia, non solum in ordine ad vltimam salutem, sed etiam in ordine ad effectus seu fructus diuinæ gratiæ in hac vita comparandos, quatenus Baptismus est ianua Ecclesiæ, & veluti primum fundamentum, per quod fit homo capax aliorum sacramentorum, & influxus gratiæ ex opere operato: & ideo in sacramento Pœnitentiæ non potest esse minister quilibet homo in necessitate, sed solus sacerdos, atque ille non in quacunque necessitate, sed in extrema tantum, si materia confessionis sit mortale peccatum. At vero in Baptismo non semper necesse est extremam necessitatem expectari, nam etiam extra illam propter magnam vtilitatem, aut ne cogatur quis multo tempore Baptismum differre, potest illum à laico, vel alio simili ministro recipere. Et ideo fuit conueniens, hanc potestatem concedi absolute, & non limitatam, ad casum necessitatis: saltem quoad hoc, vt sacramentum factum teneat, ne fortasse posset sacramentum in dubium reuocari, occasione necessitatis, si fortasse minor existimari posset, quam sufficeret ad valorem sacramenti. Atque hinc sumitur secunda differentia, nam sacramentum Baptismi iterari non potest, sacramentum autem Pœnitentiæ potest iterari, tum circa eandem, tum etiam circa diuersam materiam: vnde fit, vt in sacramento Pœnitentiæ nihil sit periculi, si contingat sacramentum datum in necessitate à simplici sacerdote non esse validum, quia fortasse non tanta erat necessitas, quantam esse oportebat ad habendam iurisdictionem in tali articulo: quia tale sacramentum, vt dixi, potest facile iterari: quod si non iteretur circa eandem materiam, quia bona fide susceptum est, poterunt illa peccata, saltem per accidens, remitti per aliud simile sacramentum, ex alia materia confectum: at vero sacramentum Baptismi, & iterari non potest, & alioqui maximum homini creatur periculum, si illo priuetur: & ideo oportet, vt ea quæ necessaria sunt ad illud conficiendum, sint omnino fixa & stabilia, ita vt certum sit, illis positis sacramentum confici, siue adsit vera necessitas, siue non. Tertia differentia est: quia sacramentum Pœnitentiæ pendet ex potestate iurisdictionis, quæ per extrinsecam deputationem ab hominibus datur, vel aufertur, vel limitatur ad casum necessitatis: at vero potestas baptizandi est absoluta facultas ministerialis, ad conficiendum tale sacramentum, quæ non solet limitari secundum substantiam, vel facultatem suam ad casum necessitatis: sed simpliciter confertur, sicut patet in omni alia potestate conficiendi sacramentum, quæ ex iurisdictione non pendet. Et confirmatur tandem: nam si intelligeremus, hanc potestatem dari per impressionem alicuius characteris dati à Christo ad deputandum homines ad hoc ministerium, hoc ipso intelligeremus, sacramentum collatum ab habente talem characterem esse validum, etiamsi ille male faceret, vtendo illa potestate extra necessitatem vel alio modo indebito: ergo idem dicendum est, etiamsi intelligamus hanc potestatem esse datam à Christo per solam institutionem & extrinsecam deputationem, seu voluntatem suam, quæ ad hunc effectum æque sufficiens & efficax esse potest.

Pœnitentia sacramentum iterari potest, Baptismus non item.

Potestas absoluendi est iurisdictionis, potestas vero baptizandi absoluta.

Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur.

Ad fundamentum ergo primæ sententiæ in primis dicitur, in verbis illis: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. non esse datam potestatem baptizandi, quæ est necessaria, vt sacramentum factum teneat: hanc enim multo antea habuerunt Apostoli, qui viuente Christo baptizabant: vnde verisime creditur hæc potestas data hominibus ab eo tempore, in quo sacramentum Baptismi institutum est, nam sicut tunc Christus vim regenerati uam contulit aquis, non per impressionem alicuius qualitatis, sed per extrinsecam deputationem, & quasi sanctificationem quandam: ita etiam ex tunc deputauit quemcunque hominem, non per impressionem characteris, sed per voluntatem suam, vt possit esse minister sufficiens huius sacramenti, quamuis non omnibus dederit ius illud administrandi, vt postea dicemus. In prædicto ergo loco dedit Christus Apostolis, & eorum successoribus, præceptum exercendi hoc munus, & speciale ius ministrandi hoc sacramentum ex officio. Deinde, quamuis concederemus, in illo loco esse datam potestatem baptizandi, non sequitur datam esse solis Apostolis, vel Episcopis, seu sacerdotibus: quia tunc Christus loqui potuit ad Apostolos, & discipulos, vt repræsentabant vniuersam Ecclesiam: atque ita recte intelligitur dedisse hanc potestatem cuilibet, qui vt minister huius Ecclesiæ hoc ministerium exercere vellet.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur in primis, Gregorium cum rebaptizari præcipit eos, qui à Paganis baptizati fuerant, loqui (vt ita dicam) formaliter de paganis, vt pagani sunt, id est, de his qui in baptizando non seruabant ritum Ecclesiæ, sed paganorum: atque ita explicuit glossa in d. cap. Quos à paganis: ita interpretans verba textus: si ita habetur: id est, quod in forma Ecclesiæ non fuerint baptizati. Quæ expositio potest colligi ex verbis sequentibus: Vt denuo baptizes in nomine Trinitatis. Supponit ergo priorem Baptismum non fuisse datum in nomine. Ad Augustinum respondetur, suo tempore potuisse dubitari, quia nondum erat res ita ab Ecclesia declarata, sicut nunc est. Ad rationem seu coniecturam respondetur, ad priorem partem, Christum Dominum sæpe vti, vt instrumento, membro separato ac præciso ab Ecclesia, vel nondum illi actu coniuncto, quia virtus Christi non pendet ex dispositione instrumenti, neque illius virtute nititur. Ad alteram partem respondetur, optime probare, per se non decere, hominem non baptizatum aut infidelem baptizare: non probare tamen, si id fiat, non recte fieri, ita vt factum teneat: aut etiam, vt conuenienter fiat, si necessitas vrgeat: neque in hoc est par ratio de Baptismo, & Ordine, cum non sit vtriusq; necessitas, & ita sunt intelligenda loca Hieronymi, Tertulliani, & Concilij Elibertini ibi citata, non enim asserunt illam rationem tanquam adæquatam: neq; requirunt illam conditionem tanquam simpliciter necessariam, sed solum vt magis conuenientem, si fieri potest. Imo prædicti patres solum affirmant, eos, qui Baptismum acceperunt, sicut acceperunt, ita posse illum dare: non tamen addunt exclusiuam: neque dicunt hanc esse propriam vel necessariam rationem dandi. Neque vero est inconueniens, vt aliquis dare possit, quod non accepit, præsertim quando id non facit, vt causa præcipua, sed solum vt instrumentum alterius.

Ad fundamentum secundæ sententiæ respondetur.

Ad coniecturam respondetur.

Ad 3. opin.

Ad tertiam opinionem respondetur, etiam fœminas in casu necessitatis posse baptizare, vt ex probationibus superius adductis satis constat: Patres vero ibi citati, intelligendi sunt de iure, seu potestate licite baptizandi, vel solemniter, vel per se, & extra casum necessitatis.

SECTIO II.

Quis habeat ius administrandi hoc sacramentum, tanquam minister ex officio ad hoc deputatus.

Titulus explicatur HÆc quæstio remitti posset ad disputationem moralem infra tractandam: tamen, quia coniuncta est cum præcedenti, facilius hoc loco expedietur. Est igitur inprimis animaduertendum ex dictis supra de sacramentis in genere, præter potestatem conficiendi sacramentum, quæ necessaria est, vt factum teneat, necessarium esse ius administrandi illud, vt licite fiat: hoc autem ius in præsenti materia dupliciter explicari potest: vno modo in ordine ad ipsum sacramentum: alio modo in ordine ad personam baptizandam. Et quidem de hoc posteriori modo nihil speciale addendum occurrit his, quæ in genere de sacramentis dicta sunt. Cum enim administratio sacramenti sit proprium munus pastoris, & requirat iurisdictionem administrantis in eum, cui administratur, vel facultatem eius, qui iurisdictionem habet, multo maiori ratione hoc requiritur in hoc sacramento, quod est ianua omnium sacramentorum, & regeneratio spiritualis hominum in Christo. Quæstio ergo præsens potissimum tractatur in priori sensu, scilicet ex parte ipsius sacramenti: nam licet dictum sit, omnibus hominibus absolute loquendo datam esse potestatem ad hoc sacramentum perficiendum ratione necessitatis: tamen non omnibus data est absoluta facultas seu licentia illud administrandi, quocunque modo & extra necessitatem: neque omnes sunt diuino iure destinati, vt tanquam ministri ex officio hoc munus possint præstare: & hoc vocamus in præsenti ius administrandi sacramentū, quod est veluti capacitas proxima per se requisita ad tale ministerium. Vt autem breuiter respondeamus, possunt breuiter distingui quatuor personarum ordines, scilicet Episcopus, Presbyter, Diaconus, & quilibet alius Diacono inferior.

1. Conclus. Primo ergo certum est, Episcopum iure suo & ex vi suæ Ordinationis, esse aptissimum ministrum huius sacramenti. Hoc per se notum est, & à fortiori constabit ex dicendis.

2. Conclus. Secundo est certum, sacerdotem ex vi suæ consecrationis esse posse ordinarium ministrum huius sacramenti, vt hic docet D. Thom. artic. 1. & 2. & ex vsu Ecclesiæ satis constat, & ex Clemente Romano, Ignatio, Epiphanio, Isidoro, & alijs, quos statim referemus. Denique Concilium Florentinum hoc sensu dixit: Minister huius sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. Ratio vero est optima, quam hic attigit D. Tho. quia sacerdos habet potestatem in corpus Christi verum: ergo consequenter recipit potestatem in corpus Christi mysticum, saltem quæ necessaria est vox vi consecrationis, quæ alias dici solet potestas Ordinis, & respectu illorum sacramentorum, quæ communia sunt populo Christiano, & ad remissionem peccatorum, & communem eius profectum ordinantur. Quod addo propter sacramentum Confirmationis, quod propter specialem rationem solis Episcopis ordinarie reseruatur. Vnde sumitur confirmatio. Nam sacerdos est ordinarius minister sacramenti Eucharistiæ, quod ad incrementum spiritualis vitæ institutum est. Habet etiam potestatem ordinis ad sacramentum Pœnitentiæ necessariam, quod est ad reparandam spiritualem vitam. Ergo multo magis illam habebit ad Baptismum administrandum, per quod datur spiritualis vita. Denique Sacerdos est in statu & ordine constitutus, in quo esse potest ordinarius pastor animarum: ergo necesse est, vt ex vi suæ consecrationis aptus sit ad regenerandos homines in Christo.

Conc. Flor *Ratio.* *Confirmatur.*

Obiectio. Sed contra: nam Presbyter non potest Baptismum ministrare, nisi facultate sibi ab Episcopo concessa, ergo non proprio iure suo potest hoc ministerium vsurpare. Antecedens patet ex Hierony. contra Luciferia & Tertull. libr. de Baptis. dicentibus, ius baptizandi esse penes Episcopum, communicari autem Presbytero, & Diacono, non nisi ex facultate Episcopi propter honorem Ecclesiæ: vbi nihil amplius videntur tribuere Sacerdoti, quam Diacono: qui tamen non habet proprium ius baptizandi, vt statim dicemus. Et confirmatur. Nam per baptismum recipiuntur homines in Ecclesiam, & fiunt membra eius: decet autem, vt potestas & ius admittendi homines ad Ecclesiam sit penes principes & supremos pastores Ecclesiæ, vt sunt Episcopi: & hoc saltem videtur probari illis verbis Christi, Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Nam ibi locutus est ad vndecim Apostolos, vt Matth. dicit, quorum successores sunt Episcopi.

Hieron. Tertull.

Respondetur. Respondetur, distinguendam esse (vt dixi) potestatem ordinis respectu sacramenti, & potestatem iurisdictionis, respectu eius, cui dandum est sacramentum. Sacerdos ergo ex vi suæ Ordinationis habet sufficientem potestatem, vt valide & digne ministret hoc sacramentum, & quo ad hoc non pendet ab Episcopo, nec indiget concessione eius, & in hoc superat Diaconum, vt iam dicemus. At vero vltra hanc potestatem requirit iurisdictionem in personam, vt licite ille ministret hoc sacramentum: & quoad hanc, pendet ab Episcopo, tanquam à superiori pastore, in quo est aliqua similitudo inter Diaconum & Sacerdotem: & de hac intelligendi sunt prædicti Patres: & hæc ēt sufficit ad conuenientē ordinē & debitum Ecclesiæ regimen. Deniq; facile concedi potest, hoc esse consentaneum prædictis verbis Christi, quāuis, vt dixi, non satis constet, hunc esse sensum illius loci, quia neque constat, Christum locutum esse de potestate iurisdictionis, sed de præcepto vtendi baptismate: neq; etiam constat locutum esse ad solos Apostolos: quia licet Matthæus, tantum vndecim Apostolorum mentionem faciat, tamen non excludit discipulos alios. Est autem probabile, vt in superiori tomo diximus, agentes de Resurrectio. Christi, apparitionem illam coram alijs multis discipulis factam esse.

Alia posset dici. Alia vera dicitur.

3. Conclus. Tertio, dicendum est, Diaconum per se ac iure diuino ordinario non posse administrare hoc sacramētum ex vi suæ Ordinationis: esse tamen capacem huius ministerij ex concessione seu delegatione Episcopi aut Sacerdotis. Vtraque pars est certa, & prior quidem satis colligitur ex definitione Concilij Florentini. Nam dicens, Presbyterum esse ordinarium ministrum, cui ex officio competit baptizare, satis significat, nulli inferiori ministro hoc conuenire. Atque idem docet Clemens Romanus, libro 3. Constitution. capite 11. dicens, Sed neque reliquos clericos baptizare permittimus, sed solos Episcopos, & Presbyteros, ministrantibus illis Diaconis, & libro 8. capit 52. Nam nec Diacono fas est (inquit) offerre sacrificium, vel baptizare. Idem docet Ignatius Epist. 13. ad Heronem Diaconum, & Gelasius Papa Epistola 1. ca. 9. & habetur in cap Diacon. 93. distinct. & Isidorus libro secundo, de officiis, capit. 24. & habetur in capit. Constat. de Consecratione, distinct. 4. Idem Epiph. hæref. 79.

Conclus. *Conc. Flor.* *Clem. lib.* *Ignat.* *Gelas. Papa.* *Isidorus.*

Ratio. Ratio vero est, quam hic D. Thomas, art. 2. indicat, quia ordinaria potestas Ordinis supra corpus Christi mysticum manat ex potestate supra corpus Christi verum: & artic. 1. ex ipso nomine Diaconi hoc colligit: quia Diaconus ad hoc ordinatur, vt Episcopo & Sacerdoti deseruiat, seu ministret in sacramentorum dispensatione: non ergo constituitur tanquam ordinarius minister alicuius sacramenti. Deniq; per Baptismum remittuntur peccata & congregantur homines intra Christi Ecclesiam, ergo per se pertinet hoc munus solum ad eos, qui possunt esse

esse Ecclesiæ pastores: huiusmodi autem sunt Sacerdotes, & non Diaconi.

Obiectio. Sed contra. Nam in Pontificali Romano in Ordinatione Diaconi dicitur, Diaconum debere baptizare, & prædicare. Respondetur, hinc probari alteram partem conclusionis positam. *Diluitur.* Quamuis enim Diaconus ex vi suæ ordinationis per se non constituatur ordinarius minister huius sacramenti, fit tamen aptus, vt ei possit hoc ministerium delegari ab Episcopo, vel Presbytero, vt magis in seq. conclusione declarabitur.

4. Concluſ. Quarto igitur dicendum est, nullum hominem Diacono inferiorem habere aliquod ius, seu capacitatem proximam ad digne ministrandum hoc sacramentum: nec iure ordinario neque ex delegatione Episcopi, vel Sacerdotis. Hæc etiam assertio est D. Thom. & communis omnium cum August. li. 2. cont. Parmen. cap. 13. Et probatur sufficienter ex dictis, nã ostensum est ordinarium ius baptizandi ad Episcopos, vel Presbyteros pertinere, & non extendi ad Diaconos: multo ergo minus spectabit ad inferiores. Rursus, potestas ad hoc ministerium ex delegatione peragendum specialiter datur Diacono ratione suæ Ordinationis, ergo non conuenit cæteris: qui tali ordine carent.

Difficultas Sed est difficultas in explicanda differentia, quæ in hoc est inter Diaconum & inferiores: videtur enim esse nulla, respectiue & cum proportione loquendo, vt enim fateamur, Diaconum in hoc cæteros superare, quod in absentia Sacerdotis ipse præferendus est reliquis in hoc ministerio: quia est sacratior minister: tamen hoc modo etiam Subdiaconus respectu inferiorum potest dici minister huius sacramenti, quia in absentia Diaconi & superiorum præferendus est omnibus inferioribus: quia est sacratior illis. Rursus si loquamur extra casum necessitatis, vel quando est copia Sacerdotis, sicut inferiores non possunt ministrare, nec iure ordinario, neque ex delegatione Sacerdotis: ita neque Diaconus, quia non potest ei committi hoc ministerium, sine vrgente necessitate. Quæ est ergo differentia?

Soluitur. Duplex discrimen inter Diaconum & inferiores. Respondetur, duplicem esse differentiam: vna est absoluta in ordine ad solemnem Baptismi administrationem. Nam hæc ex rationabili causa committi potest Diacono in casu necessitatis: immo si necessitas vrgeat, & Sacerdos sit absens, potest ipse iure suo ministerium vsurpare, vt docet gloss. in capit. Diaconos, verbo, Necessitas, 93. dist. At vero inferioribus non potest committi propter vllam necessitatem, sed ea vrgente, possunt tantum priuatim baptizare. Quę differentia colligitur ex citatis Decretis, & ex his quæ adduximus de Ordinatione Diaconi ex Pontificali Romano. Videtur autem hæc differentia stabilita potius iure Ecclesiastico, quam diuino: tum quia, neque in Scriptura aliquid legimus, vnde possit hæc differentia colligi: nam sicut Actor. 8. legimus, Philippum Diaconum baptizasse, ita etiam ca. 9. legimus, baptizasse Ananiam, quem laicum fuisse significat Clemens libr. 8. capit. 52. & vtrumque dicit ex speciali Christi dispensatione baptizasse, neque etiam ex traditione colligi potest, hanc differentiam esse diuino iure introductam: Tum etiam, quia sicut solemnitas & cæremoniæ Baptismi Ecclesiastico iure institutæ sunt, ita eodem iure videtur præscriptum, quod tales cæremoniæ nemini, qui sit inferior Diacono, possint committi: immo hoc videtur pertinere ad quendam ritum ipsius Baptismi. Non dubito tamen, quin ex dispensatione summi Pontificis hoc solemne ministerium alicui non Diacono committi possit: quia nullum est sufficiens fundamentum, ad negandum Pontifici hanc potestatem. Non tamen nego, quin hæc Ecclesiastica ordinatio valde consentanea sit iuri diuino, & in illo habeat aliquod fundamentum, quatenus ex intentione diuini iuris ad hoc ordinatur Diaconus, vt sit specialis minister Presbyteri, vt & illius ministerio vtatur in rebus sacris peragendis, & possit etiam ei committere aliquod sacerdotale ministerium, ad quod non est absolute necessarius sacerdotalis character, quando subest causa legitima. Exemplum accommodatissimum est in dispensatione Dominici Corporis, quæ potest Diacono committi, non vero Subdiacono, vt infra dicemus ex Concilio Niceno, capite decimoquarto & Concil. Arelat. capite decimoquinto, quod quidem consentaneum est in iure diuino: absolute tamen iure Ecclesiastico est institutum.

Secunda differentia est in priuata administratione Baptismi ob necessitatem. Nam in primis facilius committi potest Diacono, quam inferiori: quia iam est aliquo modo ratione sui Ordinis ad hoc deputatus: vnde etiam in præsentia Sacerdotis aliqua esse potest causa sufficiens ad committendum hoc ministerium Diacono, quæ non satis est, vt inferiori committatur: vt, verbi gratia, ob grauiorem aliquam occupationem, posset interdum Sacerdos committere Diacono, non vero Subdiacono, vel inferiori. Deinde, quamuis vera sit illa respectiua differentia, supra inter argumentandum posita, non est tamen omni ex parte æqualis proportio: nam in absentia superiorum, Diaconus, veluti iure suo præferendus est omnibus inferioribus, ita vt inuersio huius Ordinis non solum sit indecens ratione huius sacramenti, sed etiam sit quædam vsurpatio iuris alieni. At vero Ordo inter cæteras personas inferiores Diacono, solum fit ex decentia quadam, non vero ratione iuris, quod aliquis eorum habeat ad ministrandum hoc sacramẽtum: adeo vt probabile sit inuersionem huius Ordinis in his inferioribus personis inter se non esse peccatum mortale secluso contemptu, cum tamen respectu Diaconi, non sit dubium, quin res sit grauis, de qua re dicturi sumus infra in disput. morali, vbi explicabimus peccata, quæ in hoc ministerio committi possunt.

SECTIO III.

Vtrum minister Baptismi esse debeat vna tantum persona, vel posit ex multis componi.

VAriis modis potest intelligi, eundem hominem à multis simul baptizari. Primo, ita vt à singulis integre baptizetur, vnoquoque per se, & abluente, & totam formam proferente, & absolutam intentionem baptizandi habente independenter ab alio: in quo Baptismi modo non est vnus minister ex multis personis compositus, sed sunt plures integri, seu totales ministri baptizantes eandem personam. Secundo modo intelligi potest, vt plures concurrant partialiter, idque duobus aliis modis: primo, diuidendo inter se ipsum actum externum, ita vt vnus abluat, alter proferat formam, vel quod vnus proferat, verbi gratia, illa verba, Ego te baptizo, alius vero addat, In nomine Patris, &c. vel etiam si fieri potest, vnus abluat partem vnam, alius vero aliam. Secundo, solum ex intentione sua partialiter concurrendo, ita vt licet vterq; lauet, & proferat totam formam: tamen vterq; intentionem habeat non baptizandi fine alio, siue interius tantum eam intentionẽ concipiant, siue aliquo modo in forma exprimant, dicendo, Nos te baptizamus, & de singulis his modis aliquid dicendum est. *Titulus quæstionis explicatur.*

Circa primum ratio dubitandi esse potest: primum, quia vel in eo casu vterque illorum baptizat: vel alter tantum, vel neuter. Non primum: quia non possunt dari eiusdem effectus plures causæ totales. Non secundum: quia non est maior ratio de vno, quam de alio: ergo tertium, atque ita repugnabit, Baptismum dari à multis ministris. Secundo, quia vel ille Baptismus est vnus, vel plures: vnus esse non *Ratio dubitandi circa primũ.*

potest, quia ibi sunt plures materiæ, plures formæ, & plures ministri totales: neque etiam possunt esse plures: quia vnus necessario destrueret alium: quia Baptismus caderet in subiectum baptizatum, quod est incapax sacramenti Baptismi, vt supra dictum est: ergo verius dicitur, nullum ibi esse sacramentum. Tertio fingamus, vtrumque ministrum sic baptizantem, habere intentionem non baptizandi si alius baptizet: baptizandi vero, alio non baptizante: & tunc inquiro, an sit validus Baptismus, ab aliquo eorum datus, necne. Non potest dici, quod sit validus, quia, neque vterque potest esse validus, cum sit contra intentionem baptizantium, neque alter tantum, cū non sit maior ratio de vno, quam de altero. Si autem alter eorum inualidus est, necessario dicendum videtur alium esse validum, quia concurrunt materia, & forma necessariæ, & intentio ministri, quæ, licet conditionata fuerit, tamen transiit in absolutam, cum supponatur conditio iam posita: ergo nihil deest, quo minus talis Baptismus validus sit: nisi dicamus, hoc ipso esse nullum, quod multi ad illum efficiendum concurrere tentarunt: ergo hoc necessario dicendum est, cum fieri non possit, vt vnus potius, quam alius validus sit.

Conclusio. Nihilominus communis sententia est, nihil repugnare, quo minus plures homines hoc modo ad baptizandum concurrant. Hæc est sententia D. Tho. hic, & omnium Theologorum, quos statim referemus. Et ratio est, quia in eo casu vnusquisque illorum

Ratio. baptizantium est ex se sufficiens ad ministrandum baptismum, & tam in actione, quam in sua intentione operatur, vt integer minister, & applicat omnia necessaria ad sacramentum conficiendum: ergo vere ac valide conficit illud. Patet consequentia: quia nihil est, quod impediat: nam solus concursus seu concomitantia alterius non potest impedire: quia non habet actionem contrariam, aut repugnantem, sed omnino similem. Sicut in sacramento Eucharistiæ conficiendo, licet plures hoc modo concurrant, non se impediunt, quo minus sacramentum factum teneat, vt ex Ecclesiæ consuetudine constat, sicut infra dicemus. Et hæc ratio euidentior fiet ex solutionibus argumentorum, quæ in contrarium obiecta sunt.

Respondetur ad primam dubitandi rationem. Ad primum, distinctione vtēdum est: aut enim vterq; illorum in eodem instanti perficit omnia necessaria ad Baptismum, vel vnus prius tempore absoluit, quam alius. Si priori modo contingat, dicendum est, vtrumque illorum baptizare in eo casu, imo singulos eorum integrum Baptismum conferre: quia vterque applicat integram formam, & materiam independenter ab alio. Quomodo vero illi duo ministri sint causæ totales eiusdem effectus, dicetur statim. Si autem alter illorum prius absoluat omnia necessaria ad sacramentum, ille solus perficit sacramentum, & non alius, si debita intentione baptizet. Ita docet Diuus Thomas, hic, quem sequuntur omnes, & conuincitur illa ratione, quia Baptismus iterari non potest: & quod subiectum semel baptizatum incapax est vlterioris Baptismi: sed quando alter ministrorum prius tempore perficit sacramentum, iam subiectum illud est baptizatum. Ergo quidquid postea fit, irritum est, & inane. Confirmatur ac declaratur. Nam si post consummatum vnum Baptismum alium inchoaret, nihil faceret, quia subiectum iam est incapax: ergo eadem ratione, quamuis inchoauerit simul suum Baptismum, antequam subiectum esset baptizatum, tamen si in instanti in quo illum erat perfecturus, iam inuenit subiectum baptizatum, non poterit illum perficere, quia iam subiectum non est capax illius perfectionis: sicut si subiectum deficeret seu moreretur ante perfectum sacramentum, non posset perfici, sed maneret irritum & inane ex defectu subiecti: eadem enim est ratio, quacumque ex causa subiectum fiat incapax sacramenti. Supponit autem totus hic discursus, Baptismum prius tempore consummatum statim esse validum, quod est certissimum, quia concurrentibus omnibus necessarijs ad sacramentum: sacramentum perficitur, hic autem concurrunt omnia necessaria, vt Baptismus fiat, si minister debitam intentionem habeat. Quod ideo addo, quia si haberet intentionem non baptizandi, donec alius absoluat omnia necessaria ad sacramentum: in eo casu, nihil perficiet is, qui prius absoluit, quia non habet absolutam intentionem, sed conditionatam: & conditio non est impleta in eo instanti, in quo ipse perficit omnia ex parte sua necessaria ad sacramentum: diximus autem supra, agentes de sacramentis in genere, sacramentum datum sub conditione de futuro, nullum esse, quia neque est validum in instanti, in quo deberet perfici, quia non est impleta conditio, nec postea, quia iam non extant materia, nec forma, ex quibus perfici deberet. Quocirca in prædicto casu, ille minister, qui posterius absolueret necessaria ad Baptismum illum perficeret, atque conferret, quia iam ex parte subiecti non esset incapacitas, & aliunde adhiberentur omnia necessaria: Quia licet intentio esset conditionata, tamen iam conditio esset impleta. Quia iam supponimus alterum absoluisse omnia ex parte sua necessaria, & hæc tantum erat conditio apposita, vt supponitur. Si autem conditio esset, quod alius verum perficisset sacramentum, redit difficultxs tacta in tertia obiectione. Atque hinc constat verissimum esse, quod hic D. Thom. dixit, illicitum esse, per se loquendo, hoc modo plures baptizare, non solum, quia superfluum est, & præter morem Ecclesiæ, sed etiam, quia sine causa se exponunt morali periculo, vt alter eorum nihil efficiat, & materialiter saltem Baptismum repetat.

Ad 2. dubitandi rationem respondetur. Ad secundam difficultatem Diuus Thomas hic, articulo sexto plane sentit, vnum & eundem Baptismum ab eodem ministro in eo casu conferri: & rationem indicat, quia Christus, qui est vnus, interius baptizans, vnum sacramentum per vtrumque confert. Idem sentit Scotus, distinctio. 6. quæstione 2. & Soto distinctio. quarta, articul. 4. iuxta quam opinionem tollitur omnis difficultas, seu periculum rebaptizandi in eo casu. At vero Gabriel. in 4. distinctio. 6. quæstione 1. articul. 3. dubitat. 4. existimat, ibi fieri duo Baptismata, & idem videtur supponere Caietanus, hic articul. 6. Et valde fauet D. Thom. quæstione præcedenti, articul. 5. ad 4. vbi dicit, agens de hac eadem re, actus multiplicari secundum multiplicationem agentium, si perfecte ab vnoquoque agantur. Sed in præsenti casu, de quo agimus Baptismus perfecte datur ab vnoquoque agente, ergo multiplicatur iuxta multiplicationem agentium. Atque eandem vim habere videtur obiectio facta: quia ibi sunt duæ formæ integræ, à quibus potissimum sumi videtur constitutio, & distinctio sacramentorum, præsertim eorum, quæ in vsu consistunt. Rursus sunt duæ materiæ, nam sunt duæ ablutiones, maxime si Baptismus fiat per aspersionem vel infusionem aquæ: sunt ergo duo Baptismata. Nam quodlibet totum multiplicatur multiplicatis partibus, ex quibus intrinsece constat, vt videtur referre, quod subiectū sit idem. Nam vnitas sacramenti non sumitur ex subiecto: sicut neque entitas eius. Et iuxta hanc sententiam respondendum est ad obiectionem factam, vtrumq; illorum Baptismatum fieri circa subiectum non baptizatum, quia vnum eorum nō supponit alterum nec tempore, nec natura: & ideo vtrumque potest esse validum: quia veritati, & valori Baptismi non repugnat consortium alterius, qui omnino simul fiat, sed solum repugnat fieri circa subiectum iam baptizatum. Atque hinc facile soluitur iuxta hanc opinionem alia difficultas tacta de pluribus causis totalibus eiusdem effectus. Duo enim effectus

ctus horum ministrorum possunt hic considerari. Prior est, ipsum sacramentum, cum enim fiat à ministro, vere ac proprie dicitur effectus eius, & hoc modo non est vnus effectus à duabus causis, quia sunt duo sacramenta à duobus ministris. Posterior est character seu gratia sacramentalis: & hic absque vlla controuersia est vnus tantum: quia illa receptio est per modum vnius: & quia non est homo capax characterum baptismalium, nec gratia sacramentalis Baptismi iterari potest, proprie loquendo, per multiplicationem eius, quamuis possit eadem restitui, si amittatur, de quo alias. Et tunc est difficultas, quomodo ille vnus effectus fiat à duobus ministris, seu à duobus sacramentis. Ad quam respondet Caietanus, quod licet in causis principalibus, & quæ operantur in propria virtute, repugnet eundem effectum esse à duabus causis totalibus: tamen non repugnat esse à duobus instrumentis, quando vnum est principale operans per vtrumque eorum. Sed si loquamur in ordine ad diuinam potentiam absolutam, reuera neutrum repugnat, quia potest idem effectus fieri pluribus dependentiis & actionibus. Si vero sermo sit de potentia ordinaria, & consentanea rebus ipsis, sicut est superuacaneum, plures causas principales, & ex se sufficientes ad vnum effectum simul efficere illum pluribus actionibus totalibus, ita videtur superfluum fieri, & plura instrumenta totaliter in suo genere concurrentia, id est, efficientia per plures actiones totales in suo genere. Quocirca in præsenti casu censeo, hunc characterem & sacramentalem gratiam posse fieri à Deo per vtramque formam à ministris prolatam, vel pluribus actionibus vel vna tantum, dimanante simul ab vtroque sacramento. Et si priori modo fiat, sacramenta concurrere, vt instrumenta totalia, quia à singulis eorũ est tota actio, quæ sufficit ad effectum: si autem fiat posteriori modo, tunc concurrere, vt instrumenta partialia: quia licet virtute (vt sic dicam) sint totalia tamen actu vnum non influit actione independente à consortio alterius: quia non est maior concursus necessarius. Cum ergo vterque istorum modorum sit Deo possibilis, incertum est, quo illorum vtatur: quamuis posterior videatur minus miraculosus, facilior, & conformior ordinario modo operandi. De qua re iterum dicemus in materia de Eucharistia, vbi similis quæstio redibit. Atque hæc posterior sententia in hunc modum explicata, videtur satis probabilis, & fortasse non est contraria D. Thomæ, immo vix potest hic esse diuersitas in re, sed solum in modo loquendi, quod attinet ad vnitatem, vel pluralitatem sacramenti. Materialiter enim (vt sic dicam) negari non potest, quin ibi sint plures res significantes & efficientes gratiam, quæ inter se non vniuntur per modum materiæ & formæ, neque alio genere compositionis: sed sunt potius distinctæ formæ, & materiæ distinctæ. Hoc ergo modo sunt plura sacramenta: tamen formaliter atque moraliter, quia in eodem subiecto sunt simul & in ordine ad eundem omnino effectum efficiendum & significandum possunt dici vnum sacramentum, & vnum sacrum signum, quatenus totum illud signum externũ, nec plus efficit, nec plus significat, quam si esset ex vnica simplici forma & materia compositum.

Aduersium

Ad tertium respondetur, quando intentio ministriin se ipsa inuoluit contradictionem quandam, seu inextricabilem perplexitatem, & est quodã modo se falsificans (vt more Dialecticorum loquamur) tunc talem intentionem esse contra veritatem sacramenti, quia quodammodo se ipsam destruit & impedit: non est autem hoc sensu interpretanda intentio, nisi manifeste constet de voluntate & proposito operantis. In præsenti ergo, quando vterque ministrorum vult baptizare, dummodo alius non baptizet, & non alias, duobus modis exponi potest talis intentio, vt non inuoluat repugnantiam. Primus est, dummodo alius non prius baptizet, & ita est non solum sufficiens intentio, sed etiam prudens, ad euitandum periculum intentæ rebaptizationis. Et in eo casu, qui prius absoluit, perficit sacramẽtum: & si simul absoluant, vterq; perficit, quia conditio posita in vtriusq; intentione impletur in ipsomet instantiin quo perficiendum est sacramentum. Secũdus sensus conditionis appositæ esse potest, dummodo alius nõ absoluerit materiam & formam sacramenti in eo instanti, in quo est à me perficiendum: & tunc si vterq; simul absoluat, neuter baptizat: quia neutrius cõditio impletur: est tamẽ talis conditio imprudẽs, quia sine causa volunt in eo casu irritum facere sacramentum. Multo vero magis est imprudens & inepta intẽtio, si apponatur cõditio in alio sensu perplexo & inuoluente repugnantiam, Vt est ille tactus in argumẽto: & tunc etiam vtrumq; sacramentum nullum est, non quia ministri propter solam multitudinem personarum se impediant, sed quia habent intentionem perplexam, & ideo inutilem & inefficacem, vt Palu. & Soto etiam indicarunt.

Paludã Soto.

In Secunda parte huius sectionis videndum est, an possit Baptismus ita à duobus conferri, vt alter abluat, alter vero proferat formam: Theologi enim varie in hoc sentiunt, Marsilius enim in 4. q. 4. arti. 8. dub. 11. & Caietan. hic, quamuis cunctanter, in eam tamen partem magis inclinant, quæ affirmat huiusmodi Baptismum validum esse: quia vt supponimus, huiusmodi duo homines habent intentionem baptizandi, & applicant veram materiam, & veram formam: ergo nihil deest ad veritatem Baptismi. Probatur consequentia, quia solum potest obstare, quod ibi integer minister, veluti componitur ex duplici persona. Hoc autem nullum impedimentum esse videtur: primo quidem, quia neque ex ipsa rei natura hoc repugnat, neque ex institutione, neque ex aliqua significatione, aut repræsentatione sacramenti. Primum patet, tum quia sacramenta nullum habent esse, neque virtutem agendi ex sola natura rei, sed ex institutione, tum etiam, quia in aliis causis & effectibus sæpe contingit, causam integram componi ex pluribus suppositis seu personis: sæpe etiam contingit, principalem causam vti pluribus instrumentis, vel ad præparandam materiam, vel ad inducendam formam. Quinimo in hac sacramentorum materia non est hoc nouum: nam in Matrimonio duo contrahentes sunt ministri vnius sacramenti, & in Pœnitentia, pœnitens est, qui exhibet materiam: Sacerdos vero, qui inducit formam. Secundum patet, quia nulla est authoritas, vel traditio sufficiens, ex qua possit talis institutio colligi: nec vero est vlla ratio, vnde colligatur, vt ex dictis constat. Verba autem Euangelij Baptizantes eos in nomine Patris, &c. satis verificantur, siue vtrumque fiat ab vna persona, siue à pluribus concurrentibus per modum vnius. Dices, id colligi ex verbis formę, Ego te baptizo, quæ erunt falsa, si alter baptizet, alter proferat formam. Sed contra, quia huiusmodi significatio formæ non est de essentia huius sacramenti: nam sufficit forma Græcorum, Baptizetur seruus Christi. Item sufficit, si in plurali dicatur, Nos te baptizamus, & vtroq; modo nulla est falsitas in significatione formæ, etiam si Baptismus prædicto modo à duobus conferatur. Tertium de significatione seu repræsentatione sacramenti scilicet, quod ex parte illius nihil obstet, probatur: quia non est necesse, vt in ministro ipso, siue sit vna persona, siue plures, sit aliqua specialis significatio. Quæ est enim hæc necessitas, aut vnde colligi potest? Deinde etiam si admittamus, quod Diuus Tho. ait, quod sicut vnus est Christus, qui est principalis baptizans, ita vnus esse debet minister, qui illum repræsentat: Respondeti potest, debere quidem esse vnum ministrum, sed non simplicem: nam licet sit

Sect. Parshuius sectionis: Marsil. Caiet.

Obiectio.

com-

compositus ex duplici persona, tamen vtraque concurrit per modum vnius ministri, & in hoc satis repræsentat Christum principalem Baptismi authorem, cuius vicem gerit. Et confirmatur tandem: nam hic modus baptizandi interdum potest esse necessarius, vt si infans sit in extrema necessitate, & tantum adsint duæ personæ, quarum altera loqui non possit, altera vero non possit abluere: Baptismus autem est sacramentum maximæ necessitatis: ergo debuit in sua institutione comprehendere etiam huiusmodi ministerij modum.

Nihilominus communis sententia est, Baptismū hoc modo collatum à multis non esse verum sacramentum. Ita tenet D. Tho. hic art. 6. in corpo. & ad 3. & quæst. præced. art. 5. ad 4. & Alex. Alens. 4. part. qu. 16. memb. 6. Bonauen. in 4. dist. 5. art. 1. q. 1. Scotus distin. 6. quæst. 2. Gabr. q. 1. Richar. dist. 3. art. 4. q. 1. ad 1. Paludanus quæst. 2. art. 2. & Soto, distin. 4. art. 4. atq; idem tenet Glossa in capit. Quorundam. 23. dist. verbo, Impositisse: quæ hoc colligit ex illo textu, in quo Ordo datus ab Episcopo, & Presbytero simul, Episcopo imponente manus, Presbytero autem benedicente, seu proferente formam, irritus esse declaratur. Cuius generalis ratio (vt illa Glossa inquit) est, quia duo imperfecta non constituunt vnum perfectum. Sed hæc ratio non redditur in textu: nec videtur casus ille similis ei, de quo agimus: quia in sacramento Ordinis conferendo, Presbyter non potest esse minister, & ideo non potest cum Episcopo componere vnum ministrum: & ex hoc solo capite euidens est, illam Ordinationem fuisse irritam: in nostro autem casu quælibet persona concurrens posset esse sufficiens minister sacramenti Baptismi. D. Thom. ergo tres rationes indicat. Prima est ia insinuata, quia in persona ministri debet representari persona Christi, & ideo vna esse debet, sicut Christus est vnus. Contra quam instat Durandus, quod principalior causa Baptismi est Trinitas personarum ergo sicut in principali causa sunt plures personæ, ita esse possunt in ministris. Sed hoc facilem habet solutionem: tum quia Trinitas non operatur in Baptismo per se, vt est plures personæ, sed vt est vnus Deus: tum maxime, quia minister immediate non gerit personā Trinitatis, sed Christi Dei hominis, cui data est omnis potestas excellentiæ supra sacramēta. Difficilior videtur obiectio supra facta, quia nulla apparet necessitas, qp vnitas personæ Christi repræsentetur per vnitatem personæ ministri: quia neque hoc sacramentum est ad hoc specialiter institutum: neq; in cæteris sacramentis omnibus hoc reperitur. Adde, si in hoc est aliqua repræsentatio necessaria, satis videri, quod sacramentum vnum non possit à multis personis administrari, nisi quatenus vnum integrum ministrum complent. Nam per hoc indicant vnam virtutem principalis agentis, in qua operantur. Secunda ratio D. Thomæ est, quia actus baptizādi multiplicantur secundum multiplicationem agēntium, si ab vnoquoque perfecte agantur. Sed actus baptizandi debet perfecte agi à quocumque agente: ergo non potest idem Baptismus fieri à multis imperfecte, & incomplete concurrentibus. Minor probatur ex veritate formæ: nam hoc significant illa verba: Ego te baptizo, quæ si ab vno solo proferantur, & ille non lauat, neque integrum sacramentum ministrat, falsa erunt: si autem hat variatio in forma, & dicatur: Nos te baptizamus, iam mutabitur substantialiter forma, quia aliquid ei additur, quod in illa nō continetur, quia illa forma æquipollet huic: Ego & ille te baptizamus. Et præterea (vt hic ait D. Tho. ad 3. quæ est eius tertia ratio) non euitatur falsitas: tum, quia si alter non lauat, reuera non baptizat: tum etiam, quia si neuter cōficit totum sacramentū, neuter dici potest baptizare, ergo multo minus dici potest de vtroque copulatiue, prout in prædicta forma affirmatur.

D Thom. Alens. Bonauen. Scot. Gabr. Richard. Palud Soto. Gloss

1. Ratio D. Thom.

Instantia Durand.

Reiicitur.

2. Ratio D. Thom.

3. Ratio D. Thom.

Hic vero discursus D. Thom. posset altero è duobus modis eludi. Primo, si cum Caietano teneamus illis verbis formæ: Ego te baptizo, non significari idem, quod, ego te exterius, sensibiliter, & corporaliter lauo: sed ego tribuo tibi Baptismi sacramētum, quo sensu suppositio vere ab illis duobus dicetur: Nos te baptizamus, quia tunc forma non facit sensū copulatiuum, & diuisiuum, (in quo sensu procedit obiectio Diui Thomæ) sed facit sensum complexiuum, & hoc sensu est vera locutio: quia non est necesse, vt de singulis personis verum sit dicere, integre & in solidum baptizare: sed solum vtramque per modum vnius concurrere ad illud sacramentum perficiendum, & vtramque suam qualemcumque operam adhibere: & hoc verum est, & ita euitatur omnis falsitas in forma: mutatio autem illa non videtur substantialis, quia nihil per eam tollitur, quod sit de substantia formæ, neque etiam aliquid additur, quod corrumpat substantialem sensum. Solum enim mutatur, quod significetur administratio sacramenti, vt ab vno, vel à duobus progrediens: & hoc contendimus, non esse de substantia. Quod si contrarium in prædicta ratione supponitur, petitur principium, seu supponitur, quod probandum est.

Eludit. 1.

Hæc tamen responsio procedit, vt existimo, ex falso fundamento. Nam illa verba formæ, vt in superioribus dixi, primo, & per se significant actionem sensibilem lauandi, & de illa in primis verificanda sunt: tum quia hæc est propria significatio talium verborum: tum etiam, quia de ratione huius formæ est, vt in ea significetur vius materiæ: & ideo si alter ministrorum non lauat, non potest vere dicere, Ego te baptizo: nec vterque simul poterunt dicere, Nos te baptizam⁹. Necesse est ergo, vt qui profert illa verba: Ego te Baptizo, ipsemet lauet, immo necesse est, vt totam ablutionem efficiat necessariam ad sacramentum conficiendum. Nam talis debet esse ablutio, quæ tam ex institutione, quam ex vsu, per illa verba significatur. Et consequenter necesse etiam est, vt qui profert illa verba, Ego te baptizo, proferat etiam alia, in nomine Patris, &c. quia vt sint pars formæ, necesse est, quod determinent verbum baptizādi, & & significationem eius: nisi autem ab eode proferantur, reuera non sunt pars eiusdem propositionis, nec determinant, aut eleuāt significationem eius ad sacramentalem & mysticam significationem. Atq; hoc modo non paruam vim habet ratio Diui Thomæ, suppositis verbis formæ, quibus Ecclesia Romana vtitur.

Respond.

Posset tamen aliter responderi, illa verba sub illa significatione non esse essentialia, quia sufficit forma Græcorum, baptizetur seruus Christi, per quam non significatur actio lauandi, vt progrediens ab eodem, qui profert verba formæ, sed solū, vt recipitur in passo, ergo ex vi talis formæ, non est hoc de essentia huius sacramenti: ergo, si abluente vno, alter sub illis verbis formam proferat, nulla est falsitas, nec substantialis mutatio in materia: ergo ex ratione facta non potest probari ibi non fieri sacramentum. Vnde vlterius fieri videtur, etiam hanc formam posse in illo casu sufficere: Ille, seu Ioannes te baptizat in nomine Patris, &c. talis enim mutatio non videtur substantialis, cum eundem sensum referre possit, quem forma Græcorum, in qua sicut dicitur absolute: Baptizetur seruus Christi, ita dici potest: Baptizetur à me, seu baptizetur à Petro, vel Ioanne. Nihilominus tñ existimo, rationem D. Thom. esse valde probabilem, quia verus sensus formæ Baptismi non est petendus ex forma Græcorum, sed potius ex forma, qua vtitur Ecclesia Romana: neque est censenda illa forma sufficiens, quæ prolata illis verbis, quibus Ecclesia Romana vtitur, vera esse non potest. Existimo ergo, de essentia huius sacramenti esse vt actio lauandi ab eodem prodeat, qui profert verba formæ,

Eludit. 2. D. Tho. diuersa.

Respon.

formæ, prout in Latina forma significatur. Atque in eodem sensu accipienda est forma Græc. nam verbum illud, Baptizetur, non est veluti deprecatiuum, sed quasi efficaciter operatiuum. Vnde significat actualem operationem, vt exercitam ab ipsomet proferente.

Ratio à priori huius veritatis ex Christi institutione petenda.

Addo tandem, rationem à priori huius veritatis, petendam esse ex Christi institutione. Non est enim dubium, quin potuerit Christus, vel eo modo instituere hoc sacramentum, quo alia sententia dicebat, vel prout à D. Thoma declarata est institutio. Quæ autem fuerit Christi voluntas, ex sola quidem ratione colligi satis non potest, neque in Scriptura, vel ab Ecclesia aliquid est satis declaratum : si autem spectemus vsum, qui est optimus legum interpres nunquam visum est, vel auditum in Ecclesia, quod Baptismus aliter fuerit administratus, quam ab vno abluente & proferente formam, & in hoc sensu intellecta sunt verba Christi, Baptizantes eos in nomine Patris, &c. quod scilicet, qui baptizat, id faciat inuocando Trinitatem super actionem suam. Rursus, si spectemus formã Latinæ Ecclesiæ (quæ debet esse regula, & mensura cæterarum) in ea satis significatur, hunc fuisse sensum institutionis Christi. Præterea habet institutio sic explicata pleniorem, & conuenientiorem significationem, quo sensu accipienda est prima ratio Diui Thomæ, tamquam congruentia quædam institutionis. Cui etiam addi potest, fuisse conueniens, spiritualem regenerationem ab vna tantum persona perfici posse, vt in hoc etiam esset diuersa à generatione carnali, & quodammodo similior spirituali Dei generationi. Ac tandem hoc fuit etiam conueniens ad euitanda incommoda, & occasiones illudendi sacramento, patiendo seu diuidendo inter se illud ministerium. Et hoc magis constabit respondendo ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur.

Ad primam ergo illius partem, fatemur, hoc non pendere ex solis rerum naturis, sed ex institutione: cur autem hæc fuerit conuenientior institutio, iam explicatum est. Atque eadem institutio reperietur in omnibus similibus sacramentis, vt sunt Confirmatio, & Extrema vnctio. Ea vero, quæ in argumento adducuntur, non sunt similia : quia in eis materia sacramenti non est proprius actus ministri, ex intentione eius determinandus & sanctificandus per formam, vt cum ea vnum sacramentum constituat : sed in Matrimonio formaliter ac proprie materia est traditio : forma vero acceptatio mutua, & exterius expressa. Et ideo modus talis sacramenti, & res ipsæ, in quibus fundatur, postulant distinctionem personarum: quia oportet, vt qui acceptat alius fit ab eo, qui tradit, & forma ipsa acceptandi talis est, vt ex se supponat traditionem, vt ab altero oblatam. Et idem proportionaliter considerari potest in sacramento Pœnitentiæ, quod per modum iudicij exercetur, in quo oportet reum, & iudicem distingui, & confessionem fieri à reo, non à iudice, sed supponi potius, vt in eam cadat sententia iudicis. At vero in hoc sacramento (& idem est in Confirmatione, & sacra Vnctione) ipse minister exercet totam actionem, quæ est materia sacramenti, & quæ explicatur in forma, vt per eam sanctificetur & determinetur ad significationem sacramentalem. Et ideo oportet, vt ipsemet, qui actionem exercet, suis verbis, suaq; intentione proprium actum informet. Ad secundam & tertiam partem illius fundamenti iam responsum est.

Ad vltimam vero confirmationem de necessitate respondetur, nullam hic esse, si moraliter res consideretur, prout institutio sacramenti requirit : alioqui pari modo dici posset, non esse necessaria verba semper: quia potest esse casus necessitatis, in quo nemo loqui possit, sed tantum efficere nutus, vel signa, quod Paludanus censet probabile: re tamen vera nõ est, sed omnino contra substantiam sacramẽti : alioqui etiam negari posset necessitas aquæ, quia potest occurrere casus, in quo etiam aqua deficiat. Sicut ergo propter huiusmodi euentus rarissimos, non est facta exceptio in institutio Baptismi, sed generaliter facta est, in tali materia & tali forma, ita etiam in tali ministro. Quod si extra casum necessitatis, nullus auderet approbare Baptismum illo modo datũ à duob⁹: ita neq; in casu necessitatis censendus est validus, quia veritas & substantia sacramenti, vt factũ tenet non aliã formam, materiã, vel ministrum requirit extra casum necessitatis, quam in illo. Non nego tamen, si occurreret talis necessitatis articulus, posse iuxta aliam sententiam conferri Baptismum, quia melius est accipere Baptismum dubium, & aliquo modo probabilem, quam omnino nullum: esset tamen ille Baptismus sub conditione iterandus, si postea occurreret opportunitas recipiendi indubitatum sacramentum ab vno & eodem ministro.

1. Corollarium

Ex his in vniuersum sequitur primo, quacumque ratione duæ personæ concurrant ad sacramentum Baptismi conficiendum, vt partiales ministri, diuidentes inter se externum Baptismi ministerium, nihil conficere. Probatur, tum rationibus factis, tum etiam inductione, quæ ex dictis fieri potest : quia ostensum est, non posse materiam applicari ab vno, & formam proferri ab alio. Obiter etiam probatum est, non posse partem formæ ab vno proferri, partem vero ab alio. Atque idem declaratum est de materia, quæ subest formæ, & per eam significatur. Non potest autem excogitari, præter hos alius modus diuidendi hoc ministerium inter plures personas. Denique, cum non sit maior ratio de vno, quam de alio, excluso vno, pari ratione quilibet alius modus reiiciendus est.

2. Corollarium

Secundo sequitur, etiamsi exterius non diuidant plures personæ inter se ministerium baptizandi, si tamen interiori intentione illud diuidant, ita vt neuter velit baptizare, vt totalis minister, sed solum vt partialis, & vt componens cum altero vnum integrum ministrum, nullum fieri sacramentum. Hæc est sententia Diui Thomæ & communior, & sequitur consequenter ex dictis. Nam probabilius existimauimus, Christi institutionem fuisse, vt minister Baptismi integer & totalis sit illa persona, quæ abluit & profert formam : ergo illa intentio non baptizandi nisi partialiter, est contra Christi institutionem. Deinde est contra significationem & veritatem formæ. Nam per eam significat, qui illam profert, se appellare omnia necessaria ad Baptismum conficiendum, scilicet, ablutionem integram, & consequenter integram formam. Ergo, vel habet intentionem veritati formæ contrariam, & ita nihil efficit : vel reuera vult sua actione applicare totam materiam sacramenti proferendo totam formam : & consequenter vult adhibere totum ministerium necessarium ad conficiendum sacramentum : quia minister sacramenti, nihil aliud efficit, quod ad substantiam sacramenti spectet, nisi applicationem materiæ & formæ. Ergo nunquam potest efficere sacramentum, tamquam minister partialis. Et hoc est, quod D. Thom. dicit, quod Baptismus, vt procedit à persona baptizante, est actus perfectus : in quo non petit principium, vt alij obiiciunt, quia id non sumit sine probatione, sed ex verbis formæ id colligit, vt declarauimus. Et eodem sensu dixit D. Thom. si duo baptizent sub hac forma, Nos te baptizamus, Sacramentum esse nullum. Intelligendum enim hoc est, si forma faciat sensum complexiuum, accomodatum illi intentioni, qua intendunt solum partialiter baptizare. Secus enim esset, si talem formam proferrent in sensu copulatiuo, cum recta intentione integre baptizandi: nã tunc forma esset sufficiens, quamuis in ea adderetur aliquid non necessarium, scilicet, quod alius simul mecum baptizet, quod in prædicto

sensu

sensu non est contra substantiam Sacramenti, vt ex 1. parte huius sectionis constat.

Marsil. Caiet Durand. Palud.

Contra hanc vero illationem opinantur Marsilius & Caietanus paulo ante citati, & in hoc cum eis cõcordat Durandus in 4. distin. 3. quæst. 3. circa finem, & in eandem sententiam inclinat Paludanus ibi. d. q. 2. articulo 3. Nullam tamen nouam rationem afferunt, cui satisfacere necessarium sit. Nam, quod aiunt, non esse de ratione Baptismi, quod ab vno tantum fiat, vel falsum est, vel non est ad rem: quia illa dictio exclusiua (tantum) duplicem sensum reddere potest. Prior est, vt excludat omnem alium simul baptizantem eandem personam, & hoc modo verũ est, non esse de ratione Baptismi, vt vnus solus baptizet, vt in prima parte sectionis dictum est. Hic tamen sensus nihil refert ad rem præsentem: quia non agimus de consortio plurium ministrorum totalium, sed de compensatione vnius ministri totalis ex pluribus personis partialiter tantum concurrentibus, eo vel maximè, quod quando plures illo modo baptizant, valde probabile sit, plura fieri baptismata, & ita nullum Baptismum fieri à pluribus. Alius ergo sensus illius exclusiuæ esse potest, non esse de ratione Baptismi, vt vna persona sit integer minister sacramenti, ita vt totum ministerium ab illa sufficienter fiat sine concursu per se, vel dependentia ab altero. Et hoc modo falsum est, non esse de ratione baptismi, vt ab vna tantum persona fiat. Atque hæc sufficiant de ministro baptismi: nam alia quæstio, quæ hic disputari posset, an minister baptismi debeat esse persona distincta ab eo, qui baptizatur, & consequẽter, an idem possit baptizare seipsum, hæc (inquam) quæstio, & per se facilis est: nam extra omnem controuersiam est, neminem posse baptizare seipsum, & in superioribus, tractando de forma, sufficienter tacta est, & latius in disp. de ministris sacramentorum in genere.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in Baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum leuet de sacro fonte.

Inf a. 8. ad 1.

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod in Baptismo non requiratur aliquis, qui baptizatum de sacro fonte leuet. Baptismus enim noster per baptismum Christi consecratur, & ei conformatur. Sed Christus baptizatus non est ab aliquo de fonte susceptus, sed sicut dicitur Matth. 2. Baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur, quod nec in aliorum baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum de sacro fonte suscipiat.

Art. 3. huius quæst.

2. *Præterea, Baptismus est spiritualis regeneratio, vt dictum est.* * *Sed in carnali generatione non requiritur, nisi principium actiuum, quod est pater, & principium passiuum, quod est mater. Igitur cum in Baptismo locum patris obtineat ille, qui baptizat, locum autem matris, ipsa aqua baptismi* (vt Augustinus * dicit in quodam serm. Epiphaniæ) *videtur, quod non requiratur aliquis alius, qui baptizatum de sacro fonte leuet.*

In ser. 1. Dominica infra oct. epiphan. to. 10

3. *Præterea, In sacramentis Ecclesiæ, nihil derisorium fieri debet. Sed hoc derisorium videtur, quod adulti baptizati, qui seipsos sustentare possunt, & de sacro fonte exire, ab alio suscipiantur. Ergo videtur, quod non requiratur aliquis præcipue in baptismo adultorum, qui baptizatum de sacro fonte leuet.*

Ca 2. p. 2 de Eccl. ad fin

Sed contra est, quod Dionys. * *dicit 2. c. Eccles. Hier. quod sacerdotes assumentes baptizatum, tradunt eum ad educationem susceptori & duci.*

*Respondeo dicendum, quod spiritualis regeneratio, quæ fit per baptismum, assimilatur quodam modo generationi carnali. Vnde dicitur, 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes rationabiles, & sine dolo, lac concupiscite. In generatione autem carnali paruulus nuper natus, indiget nutrice & pædagogo. Vnde & in spirituali generatione baptismi requiritur aliquis, qui fungatur vice nutricis & pædagogi, informando & instruendo eum, quasi nouitium in fide, de his quæ pertinent ad fidem & vitam Christianam. Ad quod Prælati Ecclesiæ vacare non possunt, circa communem curam populi occupati: paruuli enim & nouitij indigent speciali cura præter communem. Et ideo requiritur, quod aliquis suscipiat baptizatum de sacro fonte, quasi in suam institutionem & tutelam. Et hoc est, quod Dionysius * dicit vltimo capite Eccles. Hierar. Diuinis nostris ducibus (id est, apostolis) ad mentem venit, & visum est suscipere infantes secundum sanctum modum, quod naturales pueri parentes, traderent puerum cuidam docto in diuinis pædagogo, & reliquum sub ipso puer ageret, sicut sub diuino patre & saluationis sanctæ susceptore.*

Cap. vlt. nõ multum proximè fin.

Ad primum ergo dicendum, quod CHRISTVS non est baptizatus, vt ipse regeneraretur, sed vt alios regeneraret. Et ideo post baptismum non indiguit pædagogo tanquam paruulus.

Ad secundum dicendum, quod in generatione carnali non requiritur ex necessitate, nisi pater & mater. Sed ad facilem partum, & educationem pueri conuenientem, requiritur obstetrix & nutrix & pædagogus, quorum vicem implet in baptismo ille, qui puerum de sacro fonte leuat. Vnde non est de necessitate sacramenti: sed vnus solus potest aliquem baptizare, necessitate imminente.

Ad tertium dicendum, quod baptizatus non suscipitur à patrino de sacro fonte propter imbecillitatem corporalem, sed propter imbecillitatem spiritualem, vt dictum est. *

In corp.

COMMENTARIVS.

HIc articulus magis pertinet ad cæremonias, quã ad ea, quæ sunt de substantia & de necessitate Baptismi: tamen, quia hæc persona, de qua D. Thom. hic disputat, quę susceptor, sponsor, aut patrinus vocari solet, aliquod ministerium exhibet in solẽni Baptismo, ideo D. Thom. hunc & sequentem articulum huic quæstioni de ministro adiunxit. Est ergo in primis aduertendum, ex institutione & præcepto Ecclesiæ statutum esse, vt præter baptizantem & baptizatum adhibeatur alia persona in baptismo solemni, quæ baptizatum suscipiat de sacro fonte, quam consuetudinem fuisse antiquissimam: constat ex Dionysio, cap. 2. de Ecclesiast. Hierarch. & ex Tertullian. libro de Baptismo, capit. 18. & Augustin. 1. de Peccat. merit. capit. 34. & de eodem videtur loqui Iustinus, quæstio. 56. ad Gent. cum dicit: Baptizatum ab aliquo offerri ad Baptismum. Munus autem huius susceptoris præcipuum est, vt puerum baptizatum de manu baptizantis, veluti sub tutela & cura sua suscipiat, vt colligitur ex citatis Patribus, & ex capitulo, in Catechismo, & sequentibus, de consecrat. distin. 4. & ex Concil. Trident. sessio. 24. capit. 2. de reformat. In quibus locis, semper hoc munus explicatur per actum suscipiendi baptizatum, non oportet autem hanc susceptionem solum materialiter intelligere, seu corporaliter, sed potissimum intelligenda est moraliter: quia sub cura sua alterum susciput, quamuis necessarius etiam sit aliquis corporalis contactus, quod munus illud exterius exerceatur, & significetur ipsa moralis susceptio, & obligatio, & ideo solet hic susceptor vocari fideiussor, vt patet ex Dion. suprà, & ex c. Vos ante, de consec. dist. 4. & ex August. serm. 116. 163. & sermo. 215. de tempore, & sponsor, vt patet ex Tertul. supra, & sumitur ex Concil. Parisien. 1. li. 1. c. 54. & fidei doctor, apud Aug. ep. 23. quia susciendo baptizatũ virtualiter fideiubet, & promittit se habiturũ curã salutis spiritualis illius. Quo circa licet possit susceptor in baptismo solẽni alios actus exercere, vt tenẽdo baptizatum, dum baptizatur, vel pro illo

Dionys. Tertull. August. Iustinus

Conc. Trid.

illo respondendo, tamen proprius illius actus & maxime necessarius est, quod illum suscipiat de manu baptizantis.

Atq; hinc colligitur ratio huius institutionis, quã D. Tho. in articulo sufficienter attigit, scil. quia homo recens baptizatus, est veluti paruulus nuper genitus, qui pædagogo indiget, à quo instruatur: ad hoc ergo munus assumitur susceptor Baptismi, eo quod spiritualis pater, qui hominem in Christo regenerat baptizando illum, non semper potest per seipsum hoc munus exercere, & ideo susceptor conuenienter, vt fideiussor adhibetur, quo Ecclesia securior sit, de fide hominis regenerati. Atque hinc in citatis Ecclesiasticis decretis cautum est, vt hic susceptor idoneus sit; atque expeditus ad explendum munus, ad quod assumitur. Ita statuitur in d. Concil. Parisiensi, vbi dicitur huiusmodi Patronos (ita enim susceptores nominat) debere, & vim tanti sacramenti, & quid pro aliis spopõderint, intelligere: & ibi specialiter remouetur ab hoc munere, Qui propter reatum suum publica pœnitentia sunt mulctati, donec per dignam pœnitentiæ satisfactionem, reconciliationem mereantur. Et in Concil. Mogunt. c. 47. quod habetur in c. in Baptismate, de consec. dist. 4. præcipitur, vt nemo possit alterum de Baptismo susc ipere, nisi ipse baptizatus sit: atque eadem ratione nullus baptizatus potest ad idem munus admitti, qui sit hæreticus, quia est omnino ineptus ad huiusmodi ministerium. Aliam vero ob causam statuitur in Concil. Altisiodorensi, cap. 25. vt Monachi & Abbates hoc munus non exerceant, quia nimirum hæc cura, & solicitudo ab eorum statu est aliena. Habetur in cap. Non licet, de consecrat. distinct. 4. atque idem refertur ex decretis Eugen. 4. in cap. Placet, 2. 16. quæst. 1. De fœminis quidam dubitant, an possint susceptoris munus obire. Sed certum est, posse, vt constat ex vsu, & antiqua traditione, apud Augustinum serm. 163. de tempore, cap. Vos ante, de consecrat. dist. 4. & cap. Quod autem, 30. quæst. 4. Vbi Vrban. Papa dicit, maritum & vxorem nõ debere eundem de fonte susc ipere, hoc tamen vsu receptum non est. Additur vero in Concil. Nicen. cap. 22. apud Turri. Vt, Viri non teneant in Baptismo fœminas, neque mulieres teneant mares, quod sane in Baptismo adultorum satis prudenter cautum erat, nunc vero in Baptismo infantium non seruatur.

Vltimo tandem aduertendum est, olim statutum fuisse, vt in baptismo vnus tantum sit vnius baptizati susceptor, vt patet ex c. in Catechismo, & cap. Non plures, de consecr. dist. 4. quæ referuntur ex Decretis Eugenij, & Leonis Pontificum. Postea vero videtur consuetudine introductum, vt plures ad eundem baptizatum susc ipiendum admitterentur, vt colligitur ex c. Quamuis, de cognat. spirit. in 6. Iam vero in Conc. Triden. sess. 24. cap. 2. de reformat Matrim. statutum est, & vnus tantum siue vir, siue mulier, vel ad summum, vnus & vna baptizatum de Baptismo susc ipiant: & Parocho præcipit, diligenter de illis inquirat, & eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatq; eos, quam cognationem contraxerint, de qua in seq. art. pauca addemus.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ille, qui aliquem leuat de sacro fonte, teneatur ad eius institutionem.

Inf. q. 71. ar. 1. ad 3. Et 4. d. 9. q. 2. ar. 2. q. 1. cor. & ad 3.

AD octauum sic proceditur. *Videtur quod ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, non obligetur ad eius institutionem. Quia nullus potest instruere, nisi instructus. Sed etiam quidam non instructi, sed simplices admittuntur leuare aliquem de sacro fonte. Ergo ille, qui suscipit baptizatum, non obligatur ad eius institutionem.*

2. Præterea, Filius magis potest à patre instrui, quam ab alio extraneo: nam Filius habet a patre esse & nutrimentum & disciplinam, vt Philos. dicit in 8 Ethic. Si ergo ille, qui suscipit baptizatum, teneretur eum instruere, magis esset conueniens, quod pater carnalis filium suum de fonte susciperet, quam aliquis alius. Quod tamen videtur esse prohibitum, vt habetur in Decret.* 30. q. 1. cap. Peruenit, & Dictum est.**

Lib. 8 Ethi. c. 12. circ me. & ca. 11. non longe à prin. 30 q. 1. c. Peruenit, & ca. Dictum est. Art præced.

3. Præterea Plures magis possunt instruere, quam vnus solus. Si ergo ille, qui suscipit aliquem baptizatum, teneretur eum instruere, magis deberent plures suscipere, quam vnus solus, cuius contrarium habetur ex Decret. Leonis Papæ. Non plures, inquit, ad suscipiendum de baptismo infantem, quam vnus accedant siue vir, siue mulier.*

Loco citato in arg. 2

Sed contra est, quod Augustin. dicit in quodam sermone Paschali. Vos ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis, moneo, vt vos cognoscatis fideiussores, apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.*

Hoc dictum Aug. refertur de consecr. d. 4. cap 204. Vos ante omnia. Aug. in serm. post Pasch incipit, Hodierna dies. Art præced.

*Respondeo dicendum, quod vnusquisque obligatur ad exequendum officium, quod accepit. * Dictum est autem, quod ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi. Et ideo obligatur ad habendam curam de ipso si necessitas immineret sicut eo tempore, & loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur: sed vbi nutriuntur inter Catholicos Christianos, satis possunt hac cura excusari, præsumendo, quod à suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum modum, saluti spiritualium filiorum curam impendere.*

Ad primum ergo dicendum, quod vbi immineret periculum, oporteret esse aliquem doctum in diuinis, sicut Dionysius dicit, qui baptizatum de sacro fonte susciperet. Sed vbi hoc periculum non imminet, propter hoc quod pueri nutriuntur inter Catholicos, admittuntur quicumque ad hoc officium, quia ea, quæ pertinent ad Christianam vitam, & fidem, publice omnibus nota sunt. Et tamen ille, qui non est baptizatus, non potest suscipere baptizatum (vt est declaratum in Concilio Moguntino*) licet non Baptizatus possit baptizare: quia persona baptizantis est de necessitate sacramenti, non autem persona susc ipientis, sicut dictum est.**

Cap 7. Eccl. Hierar. non procul à fine. Refertur de consecr. d. 4. c. 101. In baptismate. Art præced.

Ad secundum dicendum, quod sicut est alia generatio spiritualis à carnali, ita etiam debet esse alia disciplina: secundum illud Hebr. 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos, non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuemus? Et ideo alius debet esse pater spiritualis à patre carnali, nisi necessitas contrarium exigat.

Ad tertium dicendum, quod confusio esset disciplinæ, nisi esset vnus principalis instructor. Et ideo in baptismo vnus debet esse principalis susceptor. Alij tamen possunt admitti, quasi coadiutores.

COMMENTARIVS.

HIc etiam articulus ad partem moralem pertinebat, tamen, quia breuem continet materiam, hic poterit breuiter expediri. Respondet ergo Diuus Thomas teneri susceptorem ad instruendum baptizatum in rebus fidei & morum, quæ ad salutem eius sunt necessariæ. Quæ est doctrina omnium veterum, quos præcedenti articulo citauimus, & exprimitur in cap. Vos autem, de consecr. distinct. 4. Et ratio, quam Diuus Thom. subiungit, est aperta, quia vnusquisque tenetur munus illud explere, quod assumit. Item quia, vt ex dictis cõstat, ibi est quædam virtualis promissio & fideiussio, quæ obligationem inducit. Addit vero Diuus Thomas obligationem hanc, cum sit illi similis, quæ ex affirmatiuo præcepto oritur,

D Th. ratio.

tur, non semper vrgere, sed temporibus opportunis & necessariis, id est, si baptizatus hac cura patrini, & institutione indigeat: vt, verbi gratia, si infideles habeat parentes, vel ita negligentes, vt filium non instruant: at vero si puer est inter Catholicos natus, & enutritus, & à parentibus, vel tutoribus, vel dominis, si seruus sit, vel aliis huiusmodi sufficienter instrui credatur, facile possunt susceptores ab huiusmodi obligatione excusari. Quo sit, vt inter Catholicos raro vrgeat hæc obligatio, quamuis cauendum sit, ne hoc munus iam ita suscipiatur, & negligenter seruetur, vt sit pura cæremonia exterior sine vllo fructu. Denique obligatio hæc non est perpetua existimanda, sed tam diu durare censenda est, donec baptizatus in rebus fidei ad ipsum pertinentibus sit sufficienter instructus: quod si semel sufficienter fuerit, cessabit susceptoris obligatio: quia iam baptizatus censetur esse extra statum infantiæ, in quo pædagogo indigebat. Atque in hunc modum explicanda sunt, quæ traduntur in d. cap. Vos autem, de consecr. distinct. 4.

Vltimo est in hac materia aduertendum, ex hoc munere & officio susceptoris oriri, ecclesiastica etiam institutione, essentiale impedimentum Matrimonij, quod spiritualis cognatio appellatur, quod ideo fortasse introductum est, vt significaretur, quã puro & spirituali affectu sit hoc munus suscipiendũ, & quam paterno amore sit prosecuturus patrinus suum spiritualem filium, ita enim, eos Patres appellant, vt patet apud August. d. serm. 116. de temp. & Nicol. Pa. ad cõs. Bulg. c. 2. Ita (inquit) diligere debet homo eũ, qui se suscepit ex sacro fonte, sicut patrẽ: quinimo quanto præstantior est spiritus carne, tanto magis spiritualis pater est à spirituali filio diligend⁹. Vnde addit inferius, Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitatis: sed potius habenda spiritualis proximitas. Propter hanc ergo causam, iure ecclesiastico vetitum est matrimonium inter has personas, vt Patet ex Conc. Mog. sub Carol. Mag. c. 55. & ex Can. 53. Trul. & Can. 21. Conc. Nic. apud Turrian. Est autem hoc impedimentũ, non tantum impediens, ne Matrimonium licite contrahi possit inter eos, qui hoc impedimento affecti sunt: verumetiam dirimens, seu irritans illud, vt multis Iuribus cautum est, sub titulo de cognat. spirituali, libro 3. & libr. 6. Decretal. & in capit. Pitacium, & cap. Super quibus, & cap. Illud, 30. quæst. 3. in quibus Iuribus multa traduntur de personis, inter quas hoc impedimentum contrahitur. Quæ omnia nouo iure Concilij Tridentini limitata sunt, cui iam standum est, & ideo satis erit, illud breuiter proponere.

Primo ergo statuit Concilium, vt tantum vnus, vel ad summum duo, vir, scil. & fœmina, sint capaces huius impedimenti, in quo derogat, quod decretum fuerat in cap. Quamuis, de cognat. spirit. in 6. vbi statutum fuerat sine vlla determinatione, seu limitatione personarum, quod si plures ad suscipiendum accedunt, omnes hoc impedimentum contrahant: Concilium autem voluit, vt ad summum duæ personæ possint illud contrahere: & ideo præcipit, vt parochi diligenter habeant curam designandi personam, vel personas ad summum duas, ad hoc munus assumendas: nam etiam si contingat plures alias tangere, vel suscipere baptizatum, reuera non sunt susceptores, nec contrahunt hoc impedimentum.

Dubitatio. Sed quæres, an quando sunt duæ personæ, necesse sit, illas esse virum, & fœminam, an vero possint esse

Respondetur duo viri, vel duæ fœminæ. Respondetur, standum esse in rigore, verbis Concilij statuentis, vt tantum sit vnus vel vna, vel ad summum vnus & vna: nõ ergo possunt esse duo viri, vel duæ fœminæ, cum enim hæc res pendeat ex iure positiuo, verbis eius stan-

Alia dubitatio. dum est, præter quam hoc non impedit hæc impedimenta ampliari, sed potius restringi. Sed quæres rursus, quid si de facto duo viri, vel duæ fœminæ baptizatum suscipiant, quis eorum cognitionem spiritualem contrahet? Et idem quæri potest, si plures viri & plures fœminæ simul admittantur ad hoc munus de facto, licet non de iure, cum non possint omnes contrahere hoc impedimentum, quinam contrahent? Respondetur in primis, solum illum, vel *Respondetur* illas personas illud contrahere, quæ sunt designatæ specialiter ad hoc munus, per eos ad quos eas eligere, vel designare spectat, & per parochum ad idem munus fuerint admissæ: vnde omnes illi, qui speciali-ter designati non sunt, non contrahunt impedimentum. Deinde, si ex ignorantia vel malitia plures fuerint designati, quam possint iuxta formam Concilij, ille tantum contrahet impedimentum, qui primo baptizatum susceperit, vel ad summum duo, si fuerint vir & fœmina. Nam reuera illi tantum sunt susceptores, & reliqui iam non sunt capaces talis ministerij. Quod si fingamus plures simul designari, & suscipere vltra formam à Concilio statutam, probabile est, neminem eorum contrahere impedimentum. Nam certe videtur, nullum esse ibi verum, ac legitimum susceptorem, quia nullus exercet munus illud eo modo, quo ab Ecclesia statutum est: & ideo fit probabile, nullum contrahere impedimentum: quia hoc iam limitatum est ad illum, qui fuerit, vel totalis susceptor, vel ita partialis, vt solum habeat alium socium diuersum in sexu, in eo autem casu nullus est huiusmodi susceptor. Nihilominus aliis probabile videri potest, in eo casu omnes contrahere cognationem, & Concilium esse intelligendum, si seruetur forma ab ipso præscripta, vel certe moraliter, ac regulariter loquendo: quamquam non ita videtur consentaneum verbis Concilij: nam simpliciter excludit hoc impedimentum, quando non seruatur forma ab ipso præscripta, vt inferius iterũ dicam. Sed quamuis hoc sit probabile, quia res est dubia, & ab aliis hactenus hoc explicatum non est, non esset hoc facile consulendum, sed abstinendum potius ab huiusmodi Matrimonio, saltem propter dubium.

Secundo explicat Concilium, respectu quarum personarum contrahat susceptor huiusmodi impedimentum, & tres tantum personas numerat, scilicet, baptizatum ipsum, & patrem, & matrem eius. Itaque si susceptor contrahat Matrimonium cum fœmina baptizata, quam de sacro fonte leuauit, vel è contrario susceptrix cum viro baptizato, nullum est matrimonium, atque idem est si susceptor cum matre baptizati, aut susceptrix cum patre eius tentet contrahere. Et ratio est, quia Ecclesia potuit hoc impedimentum ponere, & vsa est sua potestate, & sicut potuit ponere, ita potuit, vel ampliare, vel limitare, & de facto limitauit ad has personas. Et sane merito: quia hoc satis est ad spiritualem fructum supra declaratum, & alioquin tollunt̃ multa incommoda, quæ ex huiusmodi impedimentis sequi solent, si nimirum multiplicentur. Vnde constat primo, ablatum iam esse impedimentum spiritualis fraternitatis, quod inter baptizatum, & filios susceptoris contrahi solebat: vnde, iam inutiles sunt omnes quæstiones, quæ de hac fraternitate tractari solebant: solum ergo durat paternitas spiritualis inter susceptorem & susceptum, & compaternitas inter eundem susceptorem & parentes susceptι. Secundo colligitur, si duo sint susceptores, vir scilicet, & fœmina, inter eos nullum oriri impedimentum, quia neque iuxta antiqua iura contrahebatur, vt omnes docent in 4. distin. 42. neque Concilium Tridentinum nouum aliquod impedimentum introducere voluit. Quocirca, quando Concilium inquit, Ad summũ vnus & vna baptizatũ de Baptismo suscipiãt, inter quos ac baptizatũ ipsum & illi⁹ patrẽ & matrẽ spiritualis cognatio cõtrahitur: sensus illius particulæ (inter quos) non est quod inter illos inter se

talis

talis cognitio contrahatur, sed inter illos, & alias personas, quæ statim numerantur. Quod fit, vt si vir & vxor alienum puerum de sacro fonte leuent, nullum inter se contrahant impedimentum ad reddendum, vel petendum debitum: probabile tamen est, eos peccare, simul ad hoc munus accedendo: nam licet Vrbanus II. in cap. Quod autem, 30. quæst. 4. dicat, Nulla authoritate hoc reperiri prohibitum, ipse tamen decernit, vt maxime hoc facere præsumant propter maiorem decentiam & puritatem: non existimo tamen hanc fore grauem culpam, quia materia leuis est, imo si contrarium esset consuetudine receptum, facile possent ab omni culpa excusari. Tertio colligitur, si solus maritus sit susceptor, quamuis ipse contrahat cognationem cum baptizato, nihilominus vxorem eius nullam contrahere, quia Concilium limitat illam ad ipsum susceptorem, & ita explicuit Pius V. in quodam motu proprio, & notauit Nauar. cap. 22. num. 39. Quod si obijcias, quia vir & vxor sunt vna caro, & ideo impedimentum vnius redundat in alterum. Respondetur, negando consequentiam, tum quia hoc impedimentum est alterius rationis & ordinis: tum etiam, quia sola lege Ecclesiastica est introductum, & ideo non extenditur vltra præscriptum legis.

Dubium. Sed hinc oritur vulgare dubium: Quid, si pater filium suum ex legitima coniuge natum, necessitate vrgente in Baptismo suscipiat, an contrahat aliquod impedimentum cum sua vxore, vt saltem debitum petere non possit. Et est ratio dubij: quia Concilium generaliter dicit contrahi cognationem spiritualem inter susceptorem, & matrem pueri baptizati. Respondetur tamen, nullum contrahi impedimentum: ita enim expresse declarat Ioan. 8. in cap. Limina, 30. quæst. 1. quia pater non debet priuari iure suo, iam per matrimonium adquisito, eo quod filio in necessitate subueniat. Vnde neque baptizando illum tale contrahit impedimentum: vt ibidem dicitur: Concilium autem Trid. in hoc nihil de nouo statuit, sed solam in his casibus, in quibus iure antiquo contrahebatur cognatio spiritualis, limitationem ad certum numerum personarum adhibuit.

Aliud dubium. Respondetur primo. Maius vero dubium est, si parens sine vlla necessitate filium suum in Baptismo suscipit, an teneatur non petere debitum, vel non reddere. Respondetur primo, si ex ignorantia facti, aut iuris, seu ex errore personæ id fecit, non solum reddere, sed neque etiam petere prohiberi: quia existimatur ex necessitate quadam, atque inuoluntarie fecisse. Deinde si sciens & videns ex malitia id faciat, certum est nihilominus teneri ad reddendum debitum alteri coniugi petenti, quia alter non debet priuari iure suo ob peccatum alterius: & vtrumque statutum est in cap. Si vir, de cognatione spirituali: vbi corriguntur antiqua iura, in c. 1. & 2. 30. quæst. 1. Idem vero colligitur ex capit. 3. & sequentibus eiusdem causæ & quæstionis. An vero in hoc casu sit prohibitum huiusmodi coniugi, qui proprium filium scienter de Baptismo suscepit, petere debitum, merito dubitari potest: nam ille voluntarie, & sine necessitate illud munus suscepit, ergo contrahit hoc impedimentum, quantum iure contrahere potest: potest autem merito priuari iure petendi. Vnde in citatis iuribus, nunquam ei datur facultas petendi debitum, sed solum asseritur non debere separari ab altero coniuge: quia non debet illi malitia, & fraus patrocinari: quæ ratio procedit de obligatione reddendi, non autem de iure petendi. Item, quia impedimentum dirimens matrimonium contractum, si superueniat post matrimonium antea contractum, saltem priuat iure petendi debitum. Tandem hæc est communis sententia Doctorum in 4. d. 42. vbi D. Thom. quæst. 1. art. 1. & quodl. 6. quæst. 3. Palud. quæst. 1. art. 1. concluf. 7. Soto art. 3. Sylvester, verbo, Matrimonium, 8. quæst. 7. Nauar. cap. 16. num. 34. & Abbas in c. Si vir, de cognat. spirituali. Nihilominus contrariam sententiam tenent Cardinalis in d. c. Si vir, & alij Doctores, quos Sylvest. supra refert. Quorum fundamentum esse potuit, quia hoc impedimentum seu prohibitio petendi debitum in eo casu, nullo iure constat: ergo non est cur asseratur: nam in huiusmodi impedimentis & prohibitionibus, quæ ex iure positiuo pendent, neque congruentiæ, neque argumenta à simili sunt efficacia. Antecedens patet: nam duo, vel tria iura ad hoc adduci solent primum est cap. Peruenit, 30. quæst. 1. quod quidem videtur expressam prohibitionem continere: tamen illud decretum manifeste abrogatum est in capit. Si vir, de cognat. spirituali, manifestum argumentum est: quod prædictum capitulum, Peruenit, loquitur etiam, quando parentes per ignorantiam hoc faciunt, vt patet ex illa dictione, nescientes, at vero est certissimum ex alijs iuribus, quando intercedit ignorantia, nullum huiusmodi impedimentum oriri. Rursus afferri solet capitulum, De eo, 30. quæst. 1. & dictum cap. Si vir, in quibus solum dicitur, quod in eo casu, alter alteri non subtrahat debitum, non tamen dicitur, quod possint petere. Sed imprimis in his iuribus non prohibentur petere, immo in dicto cap. De eo, dicitur, vt etiam, si ambo coniuges ex industria id faciant, si nolint, non separantur, sed simul maneant, & alia pœna mulctentur. Ergo supponit illud decretum, licitum esse illis petere debitum, alioquin deberent per Ecclesiam, quoad torum separari: cur enim Ecclesia cohabitare permitteret, non solum vt patres, sed etiam vt coniuges, eos, quibus ex impedimento, & prohibitione ipsius Ecclesiæ non liceret debitum exigere? Et confirmo, nam in eo casu, quo vterque sciens & videns suscipit filium, volens & intendens contrahere impedimentum, si neuter potest petere debitum, neuter etiam potest reddere alteri petenti, ergo non possunt simul manere vt coniuges, sed omnino tenentur alter alteri subtrahere debitum, quæ sunt contra prædicta iura. Prior sequela patet: quia qui sciens & videns voluit contrahere impedimentum, hoc ipso cessit iuri suo, & quando ambo in hoc consentiunt, ambo sibi mutuo cedunt, & acceptant: ergo neuter postea iure petit, & consequenter neuter tenetur reddere: ergo nec licite reddere potest.

Quocirca libere fateor, nullum in iure me inuenire sufficiens fundamentum ad hoc impedimentum asserendum. Neque etiam ratio illa cogit, quod scilicet huiusmodi impedimentum inter alios non coniugatos est dirimens matrimonium. Nam regula illa, quod impedimentum dirimens vinculum inter non coniugatos, impedit actum petendi inter coniugatos, habet quidem locum, quando in ipso iure non est restrictum impedimentum ad non coniugatos: at vero in præsenti ipsum ius hanc limitationem adhibuit: & ratio insinuatur in cap. Ad limina, 30. quæstio. 1. quia hæc non est sufficiens causa ad separandos eos, quos Deus coniunxit. In cap. vero, Si vir, de cognat. spirit. insinuatur alia, scilicet, ne detur occasio coniugibus, vt per fraudem & dolum toro separentur, & inducant impedimentum vsui matrimonij contrarium. Exemplum afferri potest: nam qui baptizat filium suum in extrema necessitate, nullum impedimentum contrahit etiam ad petendum debitum: & tamen, qui baptizat filium alterius etiam in necessitate, non potest matrem eius ducere vxorem secundum communem sententiam: quia hoc impedimentum in iure est limitatum respectu alterius non coniugis. Itaque in hac re, solum est certum peccare grauiter parentem, qui filium suum de propria coniuge natum in baptismo suscipit sine necessitate: hoc enim aperte prohibetur & asseritur in dictis iuribus: quod vero postea teneatur hac de causa non petere debitum, non video, quo sufficienti fun-

damento asseratur : quamuis in re morali communem sententiam deferere difficile sit.

Communis sententia. D.Thom. Palud. Nauar. Couar.

Vltimo dubitari potest in hac materia, an hoc impedimentum contrahatur in priuato baptismo, vel tantum in solemni. Et quidem stando in iure antiquo, communis sententia affirmat contrahi, vt patet ex Diuo Thom. Palud. & alijs dicta distin. 42. Nauar. cap. 16. num. 34. cap. 22. num. 40. & Couar. in 4. decre. c. 6. §. 4. num. 4. Quorum fundamentum est, quia iura antiqua generaliter loquuntur de susceptore, non limitando ad baptismum solemnem, vel priuatum. Vnde infert Nauarrus : idem esse seruandum nunc : quia Concilium Tridentinum nihil in hoc innouauit. Et addit in dicto cap. 22. num. 39. quod si in eo casu nulli designentur in patrinos, omnes qui tangunt baptizatum, contrahunt impedimentum, etiam si sint plures, quam duo vel tres : quia Concilium Tridentinum solum restringit hunc numerum ad susceptores designatos. Nihilominus contrariam sententiam tenuit Soto in 4. dist. 42. quæst. 1. artic. 3. circa finem. Et fundamentum indicat his solis verbis : quia vbi non est solemnitas, non est proprie susceptor. Et ita interpretatur tacite iura antiqua : nam illa supponunt solemnem ritum baptismi, quo introductum est, vt præter baptizantem aliquis sit susceptor : nam secluſa illa solemnitate, cum aliquis corporaliter tantum teneat baptizatum, non sufficit ad munus susceptoris, & cõsequenter non satis est ad cognitionem spiritualem contrahendam. Immo, quod in baptismo priuato aliquis teneat baptizatum, est valde accidentarium & quasi materiale, & non fit propter cæremoniam Baptismi. Vnde si is, qui baptizatur, fit adultus, nunquam in Baptismo priuato aliquis adhibebitur, qui illum teneat, vel suscipiat : si vero sit infans, interdum baptizari solet in lecto, interdum in vlnis matris, vel alterius personæ, non propter cæremoniam, sed propter commoditatem, vel opportunitatem : quod certe non satis est ad spiritualem cognitionem, quæ secundum iurium intentionem non est, nisi vbi est susceptor eo modo, quo speciali cæremonia Ecclesiastica est introductus. Quocirca hæc opinio, quamuis singularis videatur, mihi videtur satis consentanea rationi, & iuri etiam antiquo : & ad minimum censeo si is, qui baptizatum tenet, tantum (vt ita dicam) materialiter illum teneat, & non intendat illum veluti spiritualiter susscipere, exercendo circa illum quoddam Ecclesiasticum munus, & sub cura sua illum susciendo, eum nec posse proprie vocari susceptorem, nec contrahere spiritualem cognationem : & ita existimo fieri regulariter in Baptismo priuato. Vnde cum ita fit, non oritur in susceptore illa obligatio instruendi baptizatum, quam supra diximus esse in solemni Baptismo. Et ratio omnium est, quia tam obligatio, quam spiritualis cognatio, oritur ex propriq munere & actu susceptoris : hoc autem quamuis requirat aliquam actionem externam, non tamen in illa sola consistit, sed requirit intentionem aliquam, saltem exercendi actum ab Ecclesia institutum. Addo præterea, quamuis in Baptismo solemni, necessarium sit adhibere susceptorem ex præcepto Ecclesiæ, eo modo, quo necessarium est seruare alias graues Ecclesiæ cæremonias, tamen in Baptismo priuato hoc non esse necessarium, nihilque peccari, si omittatur, quia nullum de hac re extat speciale præceptum positiuum. Item, quia si tunc non est necessarium seruare alias cæremonias pro solemni Baptismo ab Ecclesia institutas, cur erit necessarium hanc obseruare? Nihilominus tamen, licet hæc cæremonia tunc non sit ex præcepto necessaria, si tamen vere, ac proprie adhibeatur voluntarie, probabile est, quod communis opinio dicit, tunc contrahi cognationem spiritualem, quia tunc reuera ille est susceptor, de quo iura loquuntur. Nam, quod aliæ solemnitates non adhibeantur, non impedit, quo minus hæc possit imperi. Quo supposito, verum etiam est, post Concilium Tridentinum posse hanc cognationem contrahi in priuato baptismo, quia Concilium nihil in hoc innouat, quod iuri antiquo sit contrarium. Et quamuis dicat, susceptorem debere designari, & admitti à parocho : tamen, vel id intelligendum est ordinarie, & in Baptismo solemni, vel certe nomine parochi comprehenditur omnis ille, qui munus baptizandi loco parochi susscipit. Non probatur tamen mihi, quod Nauarr. ait, tunc posse plures, quam vnum vel ad summum duos, spiritualem hanc cognationem contrahere : quia est aperte contra limitationem factam à Concilio Tridentino. Vnde etiam falsum existimo dicere, si nullus sit specialiter designatus in susceptorem, omnes, qui tangunt puerum, seu tenent baptizatum, contrahere hoc impedimentum, quotquot illi sint : quia Concilium solum præscripsit numerum in susceptoribus specialiter designatis. Hoc (inquam) existimo falsum, sed potius in eo casu iudico neminem contrahere tale impedimentum, quia Concilium simpliciter voluit, vt non possent esse plures susceptores, quam duo, vir scilicet & fœmina. Et ad hoc voluit, vt qui futurus esset susceptor, esset specialiter designatus : & ideo, qui designatus non est, iam non est susceptor : & consequenter nec contrahit impedimentum, alioqui non euitarentur incommoda, quæ Concilium euitare intendit, si possent esse susceptores ad hoc munus non designati, vel plures quam designati. Quæ omnia etiam in Baptismo solemni verum habent : ergo à fortiori in priuato. Et hæc sufficient de susceptore, & de cognatione spirituali, quam contrahit : quæ fere omnia applicari possunt ad susceptorem in sacramento Cõfirmationis. Nam in omnibus est eadem ratio : his tantum exceptis, quæ ad baptismum priuatum pertinent, vt infra suo loco breuiter attingemus. De cognatione autem spirituali, quam contrahit minister baptismi, dicemus infra in parte morali, agentes de obligationibus eius : vbi addemus aliqua, quæ de hac cognatione spirituali desiderari possunt.

QVÆSTIO LXVIII.

De susscipientibus Baptismum, in duodecim articulos diuisa.

Deinde considerandum est de susscipientibus Baptismum.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

Primo, vtrum omnes teneantur ad susscipiendum Baptismum.

Secundo, vtrum aliquis possit saluari sine Baptismo.

Tertio, vtrum Baptismus sit differendus.

Quarto, vtrum peccatores sint baptizandi.

Quinto, vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

Sexto, vtrum requiratur confessio peccatorum.

Septimo, vtrum requiratur intentio ex parte baptizati.

Octauo, vtrum requiratur fides.

Nono, vtrum pueri sint baptizandi.

Decimo, vtrum pueri Iudæorum sint baptizandi, inuitis parentibus.

Vndecimo, vtrum aliqui sint baptizandi in materno vtero existentes.

Duodecimo, vtrum furiosi & amentes sint baptizandi.

TRactaturus D. Thom. in hac quæstione de his, qui susscipiunt sacramentum Baptismi, in eius discursu omnia complectitur, quæ ad huiusmodi personas pertinere possunt. Quæ ad quatuor capita videntur reuocari, quæ sunt : capacitas Baptismi, ad quam spectant omnia, quæ ex parte baptizati necessaria sunt, vt Baptismus fiat. Secundum est obligatio susscipiendi Baptismum. Tertium est id, quod ex parte baptizati est necessarium ad consequendum effectum,

ctum Baptismi. Quartum est necessitas huius effectus, seu Baptismi ratione illius. Quæ omnia persequitur D. Thom. in 12. articulis huius quæstionis. Ne vero inchoatum à nobis ordinem inuertamus, circa hanc quæstionem solum ex professo disputabimus ea, quæ ex parte suscipientis pertinent ad valorem & substantiam sacramenti, de qua nunc agimus, & quæ cum his necessario connexa sunt: de cæteris vero attingemus tantum ea, quæ ad intelligendam mentem Diui Thomæ fuerint necessaria: longiorem vero disputationem, vel ad quæstionem sequentem, quæ est de effectu huius sacramenti, vel ad doctrinam moralem huius materiæ, in fine illius tradendam, reseruabimus.

ARTIC. I.

Vtrum omnes teneantur ad susceptionem Baptismi.

Infra 70. ar. 2 ad 3 & 4 & 4 d. 4 q. 3 ar. 3 q. 1. cor. & ad 3 & d. 6 q. 1 ar. 1 q. 2. con. & 4. cont. 6. 7.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod non teneantur omnes ad susceptionem baptismi. Per Christum enim non est hominibus arctata via salutis. Sed ante Christi aduentum poterant homines saluari sine Baptismo. Ergo & post Christi aduentum.*

2. *Præterea, Baptismus maxime videtur esse institutus in remedium peccati originalis. Sed ille, qui est baptizatus, cum non habeat originale peccatum, non videtur, quod possit illud transfundere in prolem. Ergo filij baptizatorum non videntur esse baptizandi.*

3. *Præterea, Baptismus datur ad hoc, quod aliquis per gratiam à peccato mundetur. Sed hoc consequuntur illi, qui sunt sanctificati in vtero sine Baptismo. Ergo non tenentur ad suscipiendum Baptismum.*

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non potest introire in regnum Dei. In lib. de Eccles. dogmat. c. 24 & 7 *Et in lib. de Eccles.* dogmatibus dicitur, Baptizatis tantum inter salutis esse credimus.*

Habetur in tot. opa Aug. tom. 3 *Respondeo dicendum, quod ad illud homines tenentur, sine quo salutem consequi non possunt. Manifestum est autem, quod nullus potest salutem consequi, nisi per Christum. Vnde & Apost. dicit Rom. 5. Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Ad hoc autem datur baptismus, vt aliquis per ipsum regeneratus incorporetur Christo, factus membrum ipsius. Vnde dicitur Gal. 3. Quicumq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vnde manifestum est, quod omnes ad baptismum tenentur, & sine eo non potest esse salus hominibus.*

Ad primum ergo dicendum, quod nunquam homines potuerunt saluari, etiam ante Christi aduentum, nisi fierent membra Christi: quia, vt dicitur Actor. 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Sed ante aduentum Christi, homines Christo incorporabantur per fidem futuri aduentus: cuius fidei signaculum erat circumcisio, vt Apostolus dicit Rom. 4. Ante vero, quam circumcisio institueretur sola fide (vt Gregor. dicit) cum sacrificiorum oblatione, quibus suam fidem antiqui Patres profitebantur, homines Christo incorporabantur. Post aduentum etiam Christi, homines per fidem Christo incorporantur, secundum illud Ephes. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Sed alio signo manifestatur fides rei iam præsentis, quam demonstraretur, quando erat futura: sicut etiam aliis verbis significatur præsens, præteritum, & futurum. Et ideo licet ipsum sacramentum baptismi non semper fuerit necessarium ad salutem, fides tamen, cuius baptismus sacramentum est, semper necessaria fuit.*

Li. 4. Mor. a. 12. in med.

2. 2. q. 81 ar. 3 ad 2 *Ad secundum dicendum, quod (sicut in secunda parte dictum est*) illi qui baptizantur, renouantur per baptismum secundum spiritum, corpus tamen remanet subiectum vetustati peccati secundum illud Roman. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero viuit propter iustificationem. Vnde & Augustinus* probat in libro contra Iulian. quod non baptizatur in homine quicquid in eo est. Manifestum est autem, quod homo non generat generatione carnali secundum spiritum, sed secundum carnem. Et ideo filij baptizatorum cum peccato originali nascuntur, vnde indigent baptizari.* Lib. 6. cap. 6 à med. ad fi. tom. 7

Ad tertium dicendum, quod illi, qui sunt sanctificati in vtero, consequuntur quidem gratiam emundantem à peccato originali, non tamen ex hoc ipso consequuntur characterem, quo Christo configurentur. Et propter hoc si aliqui, nunc sanctificarentur in vtero, necesse esset eos baptizari, vt per susceptionem characteris, aliis membris Christi conformarentur.

COMMENTARIVS.

SAEpe in superioribus distinximus duplicem necessitatem sacramentorum: medij, scilicet, & præcepti. & has duas videtur explicare D. Tho. in tribus primis articulis huius quæstionis. Et in hoc primo videtur quidem agere de necessitate præcepti, vt constat ex titulo eius, tamen, quia hæc necessitas præcepti ibi semper est, vbi est necessitas medij, ideo Diuus Thomas in corpore articuli, ex eo quod fides Christi, & exterior eius professio per actum à Deo præceptum, est necessaria ad salutem, colligit obligationem ad baptismum suscipiendum, quia in lege noua baptismus est sacramentum fidei, per quod fidem Christi solemniter profitemur, eique incorporamur, & in eo regeneramur. Atque hinc colligit in solutione ad primum, in omni lege & statu hominum post peccatum primi parentis, fuisse similem obligationem profitendi fidem Christi per sacramentum, seu signum externum ad hoc institutum: de qua re late disputauimus supra, tractantes de sacramentis in genere. Cætera, quæ Diuus Thomas dicit in articulo, clara sunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum sine baptismo aliquis possit saluari.

1. 2. q. 113 ar. 3. ad 1 & 4 d. 4 q. 3. ar 3 q. 2. cor. & ad 3. & 4 cont. cap 72. co. 2 & quod li 1 ar. 4. Et to 6. l 7 co. 1 Cap. 74. to 3 habetur de consec. d 4 c. 36

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quod sine baptismo nullus possit saluari. Dicit enim Dominus Iohannis tertio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Sed illi soli saluantur, qui regnum Dei intrant. Ergo nullus potest saluari sine baptismo, quo quis regeneratur ex aqua & Spiritu sancto.*

2. *Præterea, In libro* de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur. Nullum catechumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota virtus sacramenti baptismi completur. Sed si aliquis sine baptismo posset saluari, maxime hoc haberet locum in catechumenis, bona opera habentibus, qui videntur habere fidem per dilectionem operantem. Videtur ergo, quod sine baptismo nullus possit saluari.*

3. *Præterea, Sicut supra dictum est,* sacramentum baptismi est de necessitate salutis. Necessarium autem est, sine quo non potest aliquid esse, vt dicitur 5. Metaphysic.* Ergo videtur, quod sine baptismo nullus possit consequi salutem.* q 65. ar. 3. & 4 Lib 5 Meta. tex 6 tom 3

Sed contra est, quod Augustin. dicit super Leuiticum. Inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse, sine visibilibus sacramentis: visibilem vero sanctificationem (quæ sit sacramento visibili) sine inuisibili posse adesse, sed non posse prodesse. Cum igitur sacramentum baptismi ad visibilem sanctificationem pertineat, videtur, quod sine sacramento baptismi, aliquis possit salutem consequi per inuisibilem sanctificationem.* In l. 3. q. 1. Leuit q. 84. à med. tom. 4

Respondeo dicendum, quod sacramentum Baptismi dupliciter potest alicui deesse. Uno modo & re, & voto quod contingit illis, qui nec baptizantur, nec baptizari volunt: quod manifeste ad contemptum sacramenti pertinet, quantum ad illos, qui habent usum liberi arbitrij. Et ideo hi, quibus hoc modo deest Baptismus, salutem consequi non possunt, quia nec sacramentaliter nec mentaliter CHRISTO incorporantur, per quem solum est salus. Alio modo potest sacramentum baptismi alicui deesse re, sed non voto, sicut cum aliquis baptizari desiderat, sed aliquo casu, præuenitur morte, antequam Baptismum suscipiat. Et talis sine baptismo actuali, salutem consequi potest, propter desiderium baptismi: quod procedit ex fide per dilectionem operante: per quam Deus interius hominem sanctificat, cuius potentia sacramentis visibilibus non alligatur. Vnde Ambrosius* dicit de Valentiniano, qui Catechumenus mortuus fuit. Quem regeneraturus eram, amisi: verumtamen ille gratiam, quam popposcit, non amisit.

In lib de obitu Valentin. paulo ante med. habetur lib 5. Epi. imm. edia. tepost ep 33 tom. 3

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicitur 1. Reg. 16. Homo videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor. Ille autem, qui desiderat per baptismum regenerari ex aqua & Spiritu sancto, corde quidem regeneratus est, licet non corpore. Sicut & Apostolus dicit Rom. 2 quod circumcisio cordis est in Spiritu, non in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Ad secundum dicendum, quod nullus peruenit ad vitam æternam, nisi absolutus ab omni culpa & reatu pœnæ. Quæ quidem vniuersalis absolutio fit in perceptione baptismi & in martyrio: propter quod dicitur, quod in martyrio omnia sacramenta baptismi complentur: scilicet, quantum ad plenam liberationem a culpa & pœna. Si quis ergo Catechumenus sit habens desiderium baptismi (quia aliter in bonis operibus non moreretur, quæ non possunt esse sine fide per dilectionem operante) talis decedens non statim peruenit ad vitam æternam, sed patietur pœnam pro peccatis præteritis, ipse tamen saluus erit sic quasi per ignem, vt dicitur primæ ad Corinth. 3.

Ad tertium dicendum, quod pro tanto dicitur sacramentum baptismi esse de necessitate salutis, quia non potest esse homini salus, nisi saltem in voluntate habeatur, quæ apud Deum reputatur pro facto.

COMMENTARIVS.

RESponsio D. Thomæ est, sine baptismo in re suscepto posse aliquem saluari, non tamen sine baptismo in re, vel in voto: significat tamen in solutione ad secundum, Martyrium etiam habere vim ad supplendam vicè baptismi: de qua re dicemus inferius.

ARTICVLVS III.

Vtrum Baptismus sit differendus.

4 d 4 q 3. ar. 1. q. 2. & d. 17 q. 1. ar 1 q. 4. cor. Et ma. q 4 ar. 1 Habetur de consec. d 4. c Duo tempor. Et sumitur ex epi eius 4. c 5 In Con. Agathen. c 25

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod baptismus sit differendus. Dicit enim Leo* Papa, Duo tempora, id est, Pascha & Pentecosten, ad baptizandum a Roman. Pontifice legitime præfixa sunt: vnde dilectionem vestram monemus, vt nullos alios dies huic obseruationi misceatis. Videtur ergo, quod oporteat non statim aliquem baptizari, sed vsq; ad prædicta tempora baptismum differri.

2. Præterea, In Concilio Agathensi* legitur: Iudæi quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad leges Catholicas venire voluerint, octo menses inter catechumenos Ecclesiæ limen introeant, & si pura fide venire noscantur, tunc demum baptismi gratiam mereantur. Non ergo statim sunt homines baptizandi, sed vsque ad certum tempus est differendum baptisma.

3. Præterea, Sicut dicitur Isa. 27. Iste est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Sed magis videtur auferri peccatum, vel etiam diminui, si baptismus diu differatur. Primo quidem, quia peccantes post baptismum grauius peccant, secundum illud Hebr. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, scil. per baptismum? Secundo, quia baptismus tollit peccata præterita, non autem futura: vnde quanto magis baptismus differtur, tanto plura peccata tollit. Videtur ergo, quod baptismus debeat diu differri.

Sed contra est, quod dicitur Eccles. 5. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Sed perfecta conuersio ad Deum est eorum, qui regenerantur in CHRISTO per baptismum. Non ergo debet baptismus differri de die in diem.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc distinguendum est, vtrum sint baptizandi pueri vel adulti. Si enim pueri sint baptizandi, non est differendum baptisma. Primo quidem, quia non expectatur in eis maior instructio, aut etiam plenior conuersio: Secundo, propter periculum mortis, quia non potest eis alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismi. Adultis vero subueniri potest per solum baptismi desiderium, vt supra dictum est. * Et ideo adultis non statim cum conuertuntur, est sacramentum baptismi conferendum, sed oportet differri vsque ad aliquod certum tempus. Primo quidem propter cautelam Ecclesiæ, ne decipiatur, sacramentum ficte accedentibus conferens: secundum illud 1. Ioann. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quæ quidem probatio sumitur de accedentibus ad baptismum, quando per aliquod spatium, eorum fides & mores examinantur. Secundo, hoc est necessarium ad vtilitatem eorum, qui baptizantur, quia aliquo temporis spatio indigent ad hoc, quod plene instruantur de fide, & exercitentur in his, quæ pertinent ad vitam Christianam. Tertio, hoc est necessarium ad quandam reuerentiam sacramenti, dum in solemnitatibus præcipuis, scilicet Paschæ & Pentecostes, homines ad baptismum admittuntur, & ita deuotius sacramentum suscipiunt. Hæc tamen dilatio est præmittenda duplici ratione. Primo quidem, quando illi, qui sunt baptizandi, apparent perfecte instructi in fide, & ad baptismum idonei, sicut Philippus statim baptizauit Eunuchum, (vt habetur Actor. 8.) & Petrus Cornelium, & eos, qui cum eo erant, vt habetur Actor. 10. Secundo, propter infirmitatem aut aliquod periculum mortis. Vnde Leo Papa* dicit, Hi qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragij vrgentur, omni tempore debent baptizari. Si tamen aliquis morte præueniatur, articulo necessitatis sacramentum excludente, dum expectat tempus ab Ecclesia institutum, saluatur, licet per ignem, vt supra dictum est. * Peccat autem si vltra tempus institutum ab Ecclesia differat accipere baptismum, nisi ex causa necessaria & licentia Prælatorum Ecclesiæ. Sed tamen & hoc peccatum cum alijs deleri potest per succedentem contritionem, quæ supplet vicem baptismi, vt supra dictum est.*

Art. præced.

Habetur in conser. d 4. c. Si quis. cessitate, & mitur exp. eius, 4. ch

Art. præced. ad 2.

In cor. ar. 6

Ad primum ergo dicendum, quod illud mandatum Leonis Papæ de obseruandis duobus temporibus in baptismo: intelligendum est de adultis, excepto tamen periculo mortis, quod semper in pueris est timendum, vt dictum est.*

In cor. ar.

Ad secundum dicendum, quod illud de Iudæis, est institutum ad Ecclesiæ cautelam, ne simplicium fidem corrumpant, si non fuerint plene conuersi. Et tamen, vt ibidem subditur, si infra tempus præscriptum, aliquod periculum infirmitatis incurrerint, debent baptizari.

Ad tertium dicendum, quod baptismus per gratiam, quam confert, non solum remouet peccata præterita, sed etiam impedit peccata futura, ne fiant. Hoc autem præcipue desiderandum est, vt homines peccent. Secundario autem vt leuius peccent, vel etiam vt eorum peccata mundentur. Secundum illud 1. Ioan. 2. Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatū habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

COM-

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli multa comprehendi possunt. Primum est, an aliqua dilatio baptismi sit necessaria ad valorem eius, & hanc quæstionem attigit D. Thom. in priori parte articuli, dicens, dilationem vsque ad vsum rationis non esse necessariam, vt hoc sacramentum dari possit, & valide, & licite, ac conuenienter: & eandem quæstionem inferius tractat art. 10. Et huc etiam poterat spectare quæstio, quam infra tractat in articulo vndecimo: Vtrum necesse sit differre baptismum vsque ad perfectam natiuitatem ex vtero, de qua ibi dicemus. Secundo quæri potest in titulo proposito, an is, qui ad ætatem adultam sine baptismo peruenit, teneatur quam primum potest, illum accipere, & an differri possit, & quanto tempore, & quid in hoc sit absolute necessarium, quid verò magis expediens, & hæc omnia tractanda inferius sunt in morali disputatione.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatores sint baptizandi.

AD quartum sic proceditur. *Videtur*, quod peccatores sint baptizandi. Dicitur enim Zach. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.* Quod quidem intelligitur de fonte baptismali. Ergo videtur, quod sacramentum baptismi sit etiam peccatoribus exhibendum.

2. Præterea, Dominus dicit Matth. 9. *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Male autem habentes, sunt peccatores. Cum igitur spiritualis medici, scilic. Christi, medicina sit baptismus, videtur quod peccatoribus sit sacramentum baptismi exhibendum.

3. Præterea, Nullum subsidium debet peccatoribus subtrahi. Sed peccatores baptizati, ex ipso charactere baptismali spiritualiter adiuuantur, cum sit quædam dispositio ad gratiam. Ergo videtur, quod sacramentum baptismi sit peccatoribus exhibendum.

Aliter, quia Augustinus ad Bonif. ep. 23. dicit in baptismo aliquis membrum Christi, fit templum Spiritus Sancti, nullus peccator, peccatis inuolutus, potest fieri membrum Christi, quod est incorporari Christo. Ergo huiusmodi peccatori nihil baptismus confert, quia frustra baptizatur. Consequentia patet, quia frustra agitur ex re quam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Secundo, quia in operibus Christi & Ecclesiæ nihil debet fieri frustra. Frustra autem est, quod non pertingit ad finem ad quem est ordinatum. Nullus autem habens voluntatem peccandi, simul potest a peccato mundari, ad quod ordinatur baptismus, quia hoc esset ponere contradictoria esse simul. Tertio, quia in sacramentalibus signis non debet esse aliqua falsitas. Est autem signum falsum, cui res significata non respondet. Ex hoc autem, quod aliquis laudandum se præbet per baptismum, significatur, quod se disponat ad interiorem ablutionem. Quod non contingit de eo, qui habet propositum persistendi in peccato. Vnde manifestum est, quod talibus sacramentum baptismi non est conferendum.

Sed contra est, * quod *Augustinus** dicit. *Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Sed peccator, cum habeat voluntatem non dispositam, non cooperatur Deo, imo magis contrarium operatur. Ergo frustra adhiberetur sibi baptismus ad iustificationem non disposito.*

Respondeo dicendum, quod aliquis potest dici peccator dupliciter. Vno modo propter maculam & reatum præteritum. Et sic peccatoribus est sacramentum baptismi conferendum: quia est ad hoc specialiter institutum, vt per ipsum peccatorum sordes mundentur, secundum illud Ephes. 5. *Mundans eam (sc. Ecclesiam) lauacro aquæ in verbo vitæ.* Alio modo potest dici aliquis peccator ex voluntate peccandi & proposito persistendi in peccato. Et sic peccatoribus non est sacramentum baptismi conferendum primo quidem, quia per baptismum homines Christo incorporantur: secundum illud Galat. 3. *Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quamdiu autem aliquis habet voluntatem peccandi non potest esse Christo conunctus, secundum illud 2. Corin. 6. *Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Vnde & Augustinus** dicit in libr. de Pœnitentia, quod nullus suæ voluntatis arbiter constitutus, potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Secundo, quia in operibus Christi & Ecclesiæ nihil debet fieri frustra. Frustra autem est, quod non pertingit ad finem ad quem est ordinatum. Nullus autem habens voluntatem peccandi, simul potest a peccato mundari, ad quod ordinatur baptismus, quia hoc esset ponere contradictoria esse simul. Tertio, quia in sacramentalibus signis non debet esse aliqua falsitas. Est autem signum falsum, cui res significata non respondet. Ex hoc autem, quod aliquis laudandum se præbet per baptismum, significatur, quod se disponat ad interiorem ablutionem. Quod non contingit de eo, qui habet propositum persistendi in peccato. Vnde manifestum est, quod talibus sacramentum baptismi non est conferendum.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum est intelligendum de peccatoribus, qui habent voluntatem recedendi a peccato.

Ad secundum dicendum, quod spiritualis medicus, scilicet Christus, operatur dupliciter. Vno modo interius per seipsum, & sic præparat voluntatem hominis, vt bonum velit, & malum odiat. Alio modo operatur per ministros, exterius adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id, quod est interius in hoatum. Et ideo sacramentum baptismi non est exhibendum, nisi ei, in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet: sicut nec medicina corporalis adhibetur infirmo, nisi in eo aliquis motus vitalis naturæ appareat.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est fides sacramentum. Fides autem informis non sufficit ad salutem, nec ipsa est fundamentum, sed sola fides formata, quæ per dilectionem operatur, vt Aug.* dicit in lib. de fide & operibus. Vnde nec sacramentum baptismi salutem conferre potest cum voluntate peccandi, quæ fidei formam excludit. Non est autem per impressionem characteris baptismalis aliquis dispositus ad gratiam, quamdiu in eo apparet voluntas peccandi, quia Deus neminem ad virtutem compellit, sicut Damasc.* dicit. *Cap. 16. to. 4.* *Lib. 2. orthod. fid. ca. 30. circa prine.*

DISPVTATIO XXIV.

De baptismo adultorum.

INtereos, quibus baptismus conferri potest, quidam sunt adulti, qui ratione vti possunt, alij infantes: suppono enim ex dictis supra de sacramentis in genere, solos viatores homines esse capaces baptismi: quoniam ergo de infantibus difficilior est & prolixior disputatio, ideo hic breuiter dicemus de adultis. De quibus suppono, omnes qui baptizati nō sunt absolute loquendo, esse capaces baptismi, quantum est ex parte ipsarum personarum: nam de omnibus generatim dixit Christus, Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Marci vlt. sicut enim omnes homines sunt capaces Euangelicæ prædicationis, ac fidei, ita etiam baptismi: & ideo Matth. vlt. generatim etiam dictum est: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos: sicut enim omnes ex Adamo generati sunt, ita & in Christo regenerari possunt: quæ regeneratio in lege noua, non nisi per baptismum fit: iuxta illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. nō potest introire in regnum Dei. Superest ergo, vt videamus, quid præter hanc capacitatem (quam personalem seu remotam appellare possumus) requiratur ex parte baptizati, vt baptismus adulto collatus, verum sit sacramētum: & obiter etiam attingemus: quid etiam necessarium sit, vt digne suscipiatur & conferatur. *Mar. vlt.* *Matt. vlt.* *Ioan. 3.*

SECTIO I.

Vtrum necessarius sit voluntarius consensus hominis adulti, vt baptizetur.

POssetinprimis hoc loco tractari antiquus error eorum, qui dixerunt, non solum non requiri proprium consensum: verumetiam, neque corporalem vitam aut vnionem animæ cum corpore mortali, vt possit homo rite ac valide baptizari, ita refert Theophyl. 1. ad Cor. 15. circa illa verba. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis? dicens, Apostolum ibi alludere ad quorundam errorem, qui asserebant, posse hominem post mortem baptizari, aliquo ex viuis pro illo respondente & consentiente. Quem errorem referunt etiam ibi Chrysostomus & Ambrosius, & Tertullianus lib. 5. de Resurrectio. carnis, cap. 8. & lib. 5. contra Marcion. capitul. 10. & Epiphanius hæres. *Error.* *Theoph.* *Chrys.* *Ambros.* *Tertull.* *Epiphan.*

hæres. 28. Quamuis hi authores videantur hunc errorem explicare, scilicet, posse hominem vium in se baptismum suscipere, loco hominis mortui, & eo animo, & intentione, vt alteri prosit: & hoc satis esse, vt alter vere maneat baptizatus. Sed, quod ad locum Pauli pertinet, probabilius existimo, eum ibi nullam facere mentionem huius erroris, vt latius tractaui supra tom. 2. huius 3. partis disput. 50. sect. 1. vbi de vero sensu huius loci late differui. Quod vero ad ipsum errorem attinet, vterque illius sensus aperte est hæreticus: quia constat solos homines viatores esse capaces sacramentorum, vt supra de sacramentis in genere dictum est: & de baptismo in specie probari potest ex citatis locis in cap. huius disputationis nam Christus de solis hominibus viuis, & in hac vita degentibus dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: &, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et similiter vnicuique dixit, esse necessarium, vt ipse met renascatur & baptizetur: non vero, quod vnus pro alio baptizari possit. Denique certum principiũ fidei est, solum præsentis vitæ tempus esse omnibus hominibus destinatum, vt in eo possint gratiam, & peccati remissionem consequi.

Reiicitur dictus error.

Alia Catholicorum sententia.

Secundo tractari posset quorundam Catholicorum sententia, qui dixerunt, ad valorem Baptismi adultorum, non requiri consensum, seu intentionem eorum. Qui etiam bipartiti sunt: nam quidam dixerunt satis esse, vt non dissentiant, quamuis non consentiant, sed neutro modo se habeant. Alij vero addiderunt, etiamsi dissentiant, & voluntate sua repugnent, dummodo exterius eis applicetur materia & forma baptismi, verum fieri sacramentum. Sed, quia contra hanc sententiam late disputauimus supra agentes de sacramentis in genere, & in baptismo nihil speciale occurrit, quod ibi tractatum non sit, eadem repetere non erit necessarium.

Reiicitur.

Alia sententia priori ex diametro opposita.

Tertia sententia in alio extremo esse potest: ad valorem baptismi, non solum requiri consensum hominis baptizati, sed etiam oportere illum esse omnino spontaneum, nulla vi aut necessitate extortum, atque ita nec simpliciter nec secundum quid inuoluntarium. Ita videntur sensisse quidam, quos Cypr. epist. 66. post medium, alias libr. 4. epist. 12. refert, dixisse, eos, qui toto tempore vitæ baptizari nolunt, si in mortis articulo ipsis etiam petentibus baptizentur, baptismum esse inualidum, quia iam non tam voluntate, quam necessitate baptizari videntur. Hi autem hæretici multo maiori ratione asseruissent, si quis baptizetur ob timorem violentiæ mortis, vel exilij, aut alterius similis pœnæ, non manere baptizatum, etiamsi interius baptizari velit: quia ille baptismus non est plene voluntarius.

Cypriã.

Reiicitur.

Conclus. 1.

Dicendum vero est primo, in adultis, vt baptismus sit validus, necessarium esse voluntarium consensum & intentionem suscipiendi baptismum. Hęc conclusio est communis Theologorum, quos supra retuli disp. 14. sect. 2. & sumitur ex Augustino lib. 4. de baptis. capit. 24. & Innocent. 3. in capitul. Maiores, de baptismo, & in citato loco generaliter de sacramentis probata est. Neque oportet distinguere de huiusmodi homine adulto, si solum habet originale peccatum, vel iam mortaliter peccauit, nihil enim hoc ad præsens refert. Nam quomodocunque se habeat, necessaria in illo est hæc intentio: quia hæc non requiritur propter impedimentum huius vel illius peccati: sed quia iam homo est dominus suorum actuum: & ideo sine proprio consensu, nec spiritualiter regenerari potest, nec membrum Christi aut Ecclesiæ fieri.

August. Innoc 3.

2. Conclus.

Secundo addendum est, non oportere, vt hæc voluntas seu consensus sit actualis: sed satis esse, quod aliquando præcesserit, & moraliter duret, nec retractata sit. Res est communis, & certa: & prædicto etiam loco de sacramentis in genere insinuata, & sumitur ex Concil. Carthagin. 3. Can 34. & Arausican. 1. Can. 12. & ex dicto cap. Maiores, & Augustin. lib. 1. de Adulter. coniug. cap. 26. Ratio vero est: quia huiusmodi voluntas sufficit, vt talis baptismus censeatur voluntarius. Vt vero hoc magis explicetur, aduertendum est, duobus modis posse contingere hominem baptizari cum hac sola morali seu virtuali voluntate ex præcedenti actuali voluntate relicta. Primo, vt cum baptizatur, ratione vti possit, & sciẽs & videns baptizetur, & non resistat, quamuis actu non consentiat: & tunc Baptismus sine dubio est validus, & quoad forum Ecclesiæ semper talis iudicatur: quia illa permissio & non repugnantia exterior, est sufficiens indicium interioris consensus: imo videtur esse quædam virtualis voluntas: tamen reipsa & coram Deo necesse est, vt positiuus consensus saltem aliquando præcesserit, & retractatus non sit: quoniam sola illa non resistentia & carentia contrariæ voluntatis non satis est, vt actu sit voluntarius, sed solum vt sit permissus: vel neuter, seu nec voluntarius, nec inuoluntarius, quod non satis est ad valorem baptismi, vt dictum est. Secundo modo contingere potest, vt is, qui baptizatur, quamuis adultus sit, & aliquando ratione vsus fuerit, tamen, dum baptizatur, illa non vtatur, vel ex impotentia habituali, vt qui est amens, vel phreneticus: vel actuali, vt si sit dormiens vel omnino distractus & non considerans, quid circa ipsum fiat. Et in his omnibus casibus, reipsa necessaria est, & sufficit positiua voluntas præterita non retractata, vt constat ex his, quæ Diu. Thomas tradit infra artic. 12. & ex Augustino citatis locis, & 4. confess. capitul. 4. vbi de quodam amico suo refert, saluum factum esse per Baptismum, quem in phrenesi, absque vllo sensu recepit. Et ratio cur hæc voluntas requiratur, sæpe repetita est, scilicet, vt susceptio Baptismi sit aliquo modo humana, & voluntaria. Ratio vero, ob quam sufficit, est, quia in huiusmodi euentibus moraliter manet homo in ea dispositione voluntatis, in qua reperitur: propter quam causam non solum ad valorem sacramẽti, sed etiam ad effectum potest sufficere talis voluntas, si cum sufficienti attritione coniuncta fuerit, vt dicemus latius inferius, agentes de Pœnitentia. Quod vero spectat ad Ecclesiæ forum, necessarium est in his euentibus, vt de priori voluntate data sint sufficientia indicia: de quibus constet saltem aliquo fideli testimonio: nam oportet vt illa voluntas aliquomodo Ecclesiæ constet. Imo addendum est, quamuis hoc sufficiat, vt valide sacramentum ministretur: tamen, vt digne & sine peccato fiat, oportere, vt aliqua necessitas cogat ad baptizãdum hominem in eo statu: vt, verbi gratia, si homo sit in probabili periculo mortis, vel impedimentum vsus rationis censeatur perpetuum: nam extra hos casus expectanda est ea dispositio, seu aptitudo hominis adulti, in qua possit sciens & videns sacramentum accipere: tum propter maiorem certitudinem, tum propter maiorem fructum & reuerentiam sacramẽti. Quando vero necessitate cogente opportunius tempus expectari non potest, si sufficientia indicia præteritæ volũtatis data sint, poterit valide & digne baptismus conferri. Et quamuis ad hoc posterius, id est, ad dignam administrationem præter indicia cõsensus, necessaria etiam sint aliqua pœnitentię signa: tamen si constet aliquem ostendisse volũtatem suscipiendi baptismum, & non cõstet in virtuali complacentia peccati mortalis incidisse in phrenesin, vel amentiam, præsumenda est huiusmodi dispositio, & ipsum desiderium baptismi, Ecclesiæ manifestatum reputabitur sufficiens etiam signum attritionis, seu bonæ dispositionis, vt digne possit dari sacramentũ in articulo necessitatis.

Duplicitr accidit hominẽ baptizari cum sola morali virtuali voluntate.

Primo.

Secundo.

Conc. Carth. Conc. Arau. Augus.

Innoc.

Cãt.

Gilu.

Dico tertio, vt sacramentum hoc validum sit, sufficit consensus voluntarius simpliciter, quantumuis sit inuoluntarius secundum quid, id est, vi aut

3. Conclus.

metu

metu extortus. Conclusio est certa & de fide, & quidem, si metus sit ab intrinseco, seu absque vlla iniuria, vel actione humana incussus, res est manifesta, vt Cyprianus docet, contra vltimum errorem paulo antea citatum: quia etiam pœnitentia in articulo mortis ex metu concepta, potest esse vera pœnitentia, & sufficiens ad salutem, alias omnes, qui pœnitentiam differunt vsque ad finem vitæ, essent extra statum salutis, quod est hæreticum, vt latius dicemus in materia de Pœnitentia. Et confirmatur: nam votum factum ex huiusmodi metu ab intrinseco proueniente, est validum, quia est voluntarium simpliciter, licet sit inuoluntarium secundum quid: ergo similiter baptismus. At vero si metus sit extrinseca vi, & præsertim si sit per iniuriam illatus, non videtur res adeo clara: quia interdum contingit, vt huiusmodi inuoluntarium irritet contractum, vel effectum huiusmodi voluntatis, vt constat in Matrimonio, & in voto. Nihilominus tamen etiam, quoad hanc partem est conclusio definita ab Innoc. 3. in capitulo, Maiores, de Baptismo, & prius tradita fuerat in Concilio Toletan. 4. capitulo, 56. prout habetur in capite de Iudæis, 45. distinctione. Et ratio est, quia ille consensus est simpliciter & absolute consensus voluntarius: ergo sufficit ad valorem baptismi: & ideo talis baptismus censetur in prædictis Decretis imprimere characterem indelebilem, ratione cuius: qui sic baptizatus est, subditus manet iurisdictioni Ecclesiæ, & cogi potest ad seruandam fidem.

Cypr. Innoc 3. Cit. Tolet.

Declaratur hæc ratio. Nam si consensus sic voluntarius non sufficeret, vel hoc esset ex natura rei, vel ex institutione: non primum: tum quia ex natura rei efficacior est absoluta voluntas, quam dispicentia secundum quid: tum etiam, quia in aliis rebus ad Deum spectantibus, huiusmodi voluntas ex natura rei sufficit, imo in quibuscunq; contractibus ex natura rei sufficere potest nisi fortasse interdum ratione iniuriæ illatæ, quando ius acquirendum est ab eo, qui intulit iniuriam, vt latius dicetur infra in materia de Matrimonio, & tradi etiam solet in materia de voto, & in 1. 2. quæst. 6. quæ ratio in proposito locum non habet, quia Deus & Christus, nullam in hoc negotio inferunt iniuriam. Secundum etiam, de Christi voluntate, dici non potest, cum contrarium constet ex definitione & doctrina Ecclesiæ. Et quamuis non negemus potuisse Christum aliter hoc instituere, tamen hoc certe multo fuit congruentius. Ne nomen Domini blasphemetur, & fides semel suscepta, vilis & contemptibilis habeatur, vt dicitur in prædictis Decretis. Et ideo, vt recte notauit Soto hic, d. 5. art. 7. qui non vult Christianus fieri, potius debet quamcunque iniuriam sustinere, quam ficte baptismo consentire: quia in hoc magnam illi irrogat iniuriam. Quod si propter vitandum proprium incommodum, vere vult baptizari sine iniuria baptismi, necesse est, vt habeat voluntatem nunquam discedendi à fide, quam in baptismo professus est. Hæc ergo voluntas sufficit, vt baptismus teneat. Neque est simile de Matrimonio: quia valor eius, in ratione sacramenti fundatur in contractu humano, qui ibi intercedit. Quamuis, tam de illo, quam de voto, adhuc lis sub iudice sit, an ex natura rei, vel solum ex Ecclesiæ statuto introductum sit, vt irrita sint, si ex graui metu fiant, de quo non est hic disputandi locus.

Cit. Soto

Vltimo dicendum est, proprium consensum eius qui baptizatur, sufficere ad Baptismum absque dependentia ab alio humano consensu. Itaque etiamsi sit filius familias, consensus eius sufficit, quamuis sit contra voluntatem parentis: vel si sit seruus, licet cõsentiat contra voluntatem domini: vel si sit quicunque alius, qui à quolibet superiori, vel Ecclesiastico pastore prohibitus sit baptizari. Conclusio est æque certa, ac præcedentes, quia valor sacramenti per se non pendet ex voluntate intrinseca, si ex parte suscipientis, & ministri, adhibeantur omnia necessaria, cum debita materia & forma: quod patet in omnibus aliis sacramentis: & maxime in his, quæ in quadam consecratione consistunt. Deinde est optima ratio seu congruentia: quia postquam aliquis est capax propriæ voluntatis, in his, quæ ad salutem pertinent, est sui iuris, & maxime vt subdi possit Deo, eiusq; fidem ac religionem suscipere, & ideo in hoc non pendet vel à parente vel à domino: Ecclesia vero, quamuis interdum possit prohibere vsum sacramenti, propter eius reuerentiam vel aliam iustam causam: non potest tamen sua sola prohibitione efficere inualidum sacramentum, si, ea non obstante, omnia necessaria adhibeantur, vt constat ex dictis de sacramentis in genere, in quo nulla hic noua difficultas occurrit. *Ratio.*

SECTIO II.

Vtrum fides, vel aliqua alia dispositio suscipientis, necessaria sit ex parte eius ad valorem baptismi.

HAnc sectionem præmitto ante omnes sequentes articulos D. Thomæ, quoniam ex illius resolutione erunt perspicui. Et quamuis quæstio tantum sit proposita de valore, tamen quia res est facilis, simul expediemus ea, quæ ad dignam administrationem pertinent.

Primo ergo sit certum, ad valorem sacramenti, nec fidem, nec bonam aliquam dispositionem in suscipiente requiri. Est certa conclusio & communis omnium, vt in genere tractaui dicta disput. 14. sect. 2. Et colligitur ex d. capit. Maiores, de baptismo, & cap. de Iudæis, 45. distinct. nam ille, qui per vim & coactus baptizatur, si baptismo consensit, cogendus dicitur ad seruandam fidem absolute, & sine vlla limitatione: ergo, etiamsi cum incredulitate & infidelitate ad baptismum quis accedat, si tamen baptizari vult, characterem recipit, & verum sacramentum. Et hoc etiam confirmat praxis Ecclesiæ. Nam quemlibet adultum voluntarie baptizatum cogit ad seruandam fidem, etiamsi constet fuisse infidelem, vel hæreticum cum baptizatus est: nec permittit illum iterum baptizari. Quod si fidei dispositio necessaria non est, multo minus quælibet alia: quoniam cæterarum omnium primum fundamentum est fides. Quamuis hinc possit etiam argumentum à contrario sumi: nam aliæ bonæ dispositiones non requiruntur ad valorem Baptismi: ergo nec dispositio fidei, ergo nulla. Probatur prima consequentia: quia sicut aliæ dispositiones per se non ordinantur ad effectionem sacramenti, sed ad effectum ejus, ita neque fides. Dices, in hoc videtur posse haberi vera voluntas baptismi: tum quia, nisi quis credat, in baptismo esse aliquid commodi vel honestatis, non videtur posse illum appetere: & similiter, nisi credat esse sacramentum, non potest illum velle sub ratione sacramenti: tum etiam, quia illa voluntas est supernaturalis, ergo supponit fidem, in qua fundetur. Respondetur, si voluntas baptismi honesta sit, & ex desiderio propriæ salutis spiritualis & diuini cultus nascatur, moraliter necessarium esse, vt procedat ex fide, seu credulitate baptismi: non est autem necesse, quod voluntas Baptismi sit in se supernaturalis: potest enim ex aliquo motiuo humano, vel naturali procedere, & ideo non est necesse, vt fundetur in fide supernaturali: sed in quadam humana credulitate, quam potest habere hæreticus. Interdum vero potest esse voluntas, quæ ad valorem baptismi sufficiat, absque vlla credulitate baptismi, solum sub quadam ratione confusa facienti vel suscipienti id, quod Christiani faciunt vel suscipiunt, quidquid illud sit: quam voluntatem potest quis habere, etiamsi priuata opinione credat, totum id nullius valoris vel momenti esse: ergo ex hoc capite simpliciter loquendo non est

1. Propositio.

Obiectio.

Diluitur.

magis

magis necessaria fides ad veritatem baptismi, quam sint aliæ dispositiones voluntatis, ergo nulla est simpliciter necessaria. Ratio vero à priori huius conclusionis eadem fere est, quæ in præcedenti sectione tradita est. Nam hæc veritas non pendet ex sola rei natura, sed ex institutione, à qua est totum esse sacramenti: constat autem ex vsu & traditione Ecclesiæ, hanc fuisse Christi institutionem. Congruentia autem illius est, quia non expedit, vt rei substantia pendeat ex accidentibus extrinsecis & contingentibus: sed ex proprijs principijs & causis: quod etiam est necessarium, vt possit certitudine morali constare de illius veritate & valore. Item est naturis rerum consentaneum, vt causa non pendeat à suo effectu, sed è contrario: ergo nec sacramentum pendere debet à suo effectu, ergo nec à dispositione, quæ ad effectum ordinatur. Plura de hac materia dixi supra disp. 14. sect. 2.

Probatur conclus. à priori.

2. Propositio.

Dico secundo, vt alicui digne detur baptismus, præter voluntatem suscipiendi sacramentum necessaria est dispositio conuenies sanctitati sacramenti. Hæc etiam assertio est certa & de fide, vt constat ex principijs generalibus de sacramentis: debent enim sacramenta sancte & religiose tractari: ad hoc autem necesse est, vt cum debita dispositione suscipiantur: ergo idem necessarium est in baptismo, qui est vnum ex præcipuis sacramentis: & ideo Christus Matthæi vltimo dixit, Docete omnes gentes, baptizantes eos: quia debet baptismum præcedere doctrina, qua homines ad baptismum disponantur, iuxta illud Marci vltimo, Qui crediderit & baptizatus fuerit, & illud Actor. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm. Denique ob hanc causam, in baptismo adultorum præmittitur catechismus, vt infra dicemus.

Matt. vlt.

Dubitat 1. Respondetur.

Sed quæres primo: quænam debeat esse hæc dispositio. Respondetur, eam sufficere & necessariam esse, quæ ad consequendum effectum baptismi fuerit sufficiens ac necessaria. Quia, cum per baptismum detur gratia, si aliquis est recte dispositus ad effectum baptismi consequendum, in instanti, quo receperit baptismum perfectum, recipiet gratiam: ergo cum sufficienti dignitate & sanctitate recipit sacramentum. Item, quia cũ hoc sit sacramentum mortuorum, non est ad illud digne suscipiendum præxigenda gratia, ad quam conferendam ipsum est institutum: ergo sufficiet illa dispositio, cum qua sacramentum conferet talem effectum. Quæ autem sit hæc dispositio, dicemus inferius disputantes de effectu.

2 Dubitat Respondetur.

Quæres secundo, an hæc dispositio suscipientis requiratur ad dignam tractationem sacramenti ex parte suscipientis, vel etiam ex parte dantis. Respondetur, ex parte vtriusque esse necessariam: nam ex natura rei & diuino iure vterque tenetur digne tractare id, quod sanctum est: ergo & suscipiens tenetur nõ vti sacramento nisi debite dispositus, & dans tenetur non dare sanctum canibus. Vnde ad hoc obligatur, non solum ministrans solemniter, sed etiam qui priuatim baptizat, siue sit sacerdos, siue laicus, siue ex officio, siue ob necessitatem baptizet: quia hæc obligatio non oritur ex officio vel ex modo baptizandi: sed ex ipsius rei natura & sanctitate sacramenti: eo vel maxime, quod nunquam potest esse necessarium dare baptismum homini indisposito, quia nihil ei prodesse potest, etiamsi sit in extrema necessitate constitutus, nisi ad effectum eius comparandum se disponat. Quomodo autem de hac dispositione constare debeat, non potest certiori regula præscribi aut declarari, quam quod probabilis quędam & humana fides satis est, ad quam concipiendam prudentia est necessaria, pensatis omnibus, circumstantiis, personæ, tẽporis, & occurrentis necessitatis, & opportunitatis, vt D. Thomas in artic. 3. & 4. latius declarat. Quæri vero hic posset, an hic habeat locum distinctio de peccatore occulto vel publico petente baptismũ. De qua re existimo idem esse ferendum iudicium, quod in simili quæstione de sacramento Eucharistiæ fieri solet, vt in eo loco latius disputabimus.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

Sup. q. 13. a. 3. ad 3. & infr. art. 6.

AD quintum sic proceditur. *Videtur, quod peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.* Hoc enim ad iustitiam Dei pertinere videtur, vt pro quolibet peccato aliquis puniatur, secundum illud Eccles. vlt. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium. Sed opera satisfactoria imponuntur peccatoribus in pœnam præteritorum peccatorum. Ergo videtur, quod peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

cor. 11. & 5. q. 1. a. 1. ad 1. & 4. d. 19. q. 2. ad 1. & 4. d. 15. q. 1. a. 1. q. 1.

2 *Præterea*, Per opera satisfactoria exercitantur peccatores de nouo conuersi ad iustitiam, & subtrahuntur eis occasiones peccandi: nam satisfacere, est peccatorum causas excidere, & peccatis aditum non indulgere. Sed hoc maxime est necessarium super baptizatis. Ergo videtur, quod baptizatis sint opera satisfactoria iniungenda.

cor. 11. & 5. q. 1. a. 1. q. 1. & Rom. 6. lect. 4. in 1. & 5.

3 *Præterea*, Non minus debitum est, vt homo Deo satisfaciat, quam proximo. Sed nuper baptizatis iniungendum est, vt satisfaciant proximis, si eos læserint. Ergo etiam est eis iniungendum, vt Deo satisfaciant per opera pœnitentiæ.

Sed contra est, quod Ambros. super illud Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, dicit: gratia Dei in baptismo non requirit gemitum neque planctum, vel etiam opus aliquod sed solam fidem, & omnia gratis condonat.

Est. 5. D. Ambr. in illum loc. 5.

Respondeo dicendum, quod sicut Apostolus dicit Roman. 6. quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus ei per baptismum in mortem, mortalitatem scilicet, quod homo per baptismum incorporatur ipsi morti Christi. Manifestum est autem ex supra dictis, quod mors Christi satisfactoria fuit sufficienter pro peccatis, non solum nostris, sed etiam totius mundi, vt dicitur 1. Ioan. 2. Et ideo ei, qui baptizatur, pro quibuscunque peccatis, non est aliqua satisfactio iniungenda. hoc enim esset iniuriam facere passioni & morti Christi, quasi ipsa non esset sufficiens ad plenariam satisfactionem pro peccatis baptizatorum.

q. 49. a. 4.

Ad primum ergo dicendum quod sicut Augustin. *dicit in li. de baptismo paruulorum, ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, vt membra eius. Vnde ipsa pœna Christi fuit satisfactoria pro peccatis baptizatorum, sicut & pœna vnius membri potest esse satisfactoria pro peccato alterius membri. Vnde Isai. 53. dicitur: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.*

Lib. 1. de Baptis. parul. cap. 18. medio.

Ad secundum dicendum, quod nuper baptizati, exercitandi sunt ad iustitiam non per opera pœnalia, sed per opera facilia vt quasi quodam lacte facilis exercitij, promoueantur ad perfectiora: vt glo.* dicit super illud Psal. 130. Sicut ablactatus est super matre sua. Vnde & Dominus discipulos suos de nouo conuersos, a ieiunio excusauit, vt patet Matth. 9. Et hoc est, quod dicitur 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes, lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

Glo. ordi.

Ad tertium dicendum quod restituere male ablata proximis, & satisfacere eis de iniuriis illatis, est cessare à peccando, quia hoc ipsum, quod est detinere aliena, & proximum læsum non placare, est peccatum. Et ideo peccatoribus baptizatis iniungendum est, quod satisfaciant proximis, sicut & quod desistant à peccato: non est autem eis iniungendum, quod pro peccatis præteritis aliquam pœnam patiantur.

COMMENTARIVS.

ATtente considerandum est in titulo articuli, non tractare D. Thom. de peccatoribus baptizandis, sed de baptizatis, & quæstionem mouere de operibus sa-

bus satisfactoriis proprie ac formaliter, id est, quatenus ad satisfaciendum pro peccatis commissis efficiuntur. Eadem enim opera pœnalia, per quæ Deo satisfacimus, possunt ad plures alios effectus esse vtilia. Primo, ad corrigendos prauos mores & moderandos affectus. Secundo, ad excitandam animam ad deuotionem & dolorem ac contritionem de peccatis. Tertio, ad impetrandum à Deo ipsammet veram pœnitentiam de peccatis. Diuus Thomas igitur in articulo solum negat, peccatoribus, qui ad baptismum accedunt, ita esse iniungenda hæc opera, vt ad satisfaciendum pro reatu peccatorum fiant, etiam post receptum baptismum: quod est certissimum: quamquam ratio, qua Diuus Thomas id probat, non videatur conuincere: sic enim argumentatur: Per baptismum consepelimur Christo in morte eius, id est, incorporamur ipsi morti Christi: ergo post baptismum nulla est satisfactio necessaria pro peccatis prius commissis: nam hoc esset iniuriam facere passioni & morti Christi, ac si ipsa non esset sufficiens ad plenariam fatisfactionem pro peccatis baptizatorum. Quæ vltima probatio non videtur vrgens: quia licet satisfactio Christi in se sit sufficientissima, tamen ex defectu hominis, potest ei non plene applicari: ergo nulla fieret iniuria morti Christi, si ob hanc causam, seu ob timorem alicuius impedimenti ex parte baptizati, ei satisfactoria opera imponantur.

Conclusio D. Thom.

Itaq; propria ratio huius veritatis petenda est ex effectibus huius sacramenti: nam quia vnus effectus illius est, non solum remittat culpam, sed etiam omnem pœnam, si non inueniat obicem, vt infra videbimus: ideo per se loquendo nulla est homini baptizato necessaria satisfactio pro peccatis ante baptismum commissis, quia satisfactio solum habet locum, vbi aliquis reatus pœnæ relinquitur: hic vero effectus baptismi primariam originem ducit ex morte Christi, quantum ad sufficientiam, quantum ad efficaciam vero manat ex institutione eiusdem Christi, qua voluit suam satisfactionem per hoc instrumentum plene ac perfecte applicare. Hanc vero institutionem colligit D. Thomas ex significatione ipsius Baptismi, per quem perfitemur nos commori & consepeliri Christo, vt in ipso nouam vitam inchoemus, cui significationi consentaneum est, vt omnia priora peccata prorsus aboleantur in Sanguine Christi, & ideo concludit fieri iniuriam ipsi Sanguini Christi, & satisfactioni eius, si opera satisfactionis requirantur, ac si hoc sacramentum censeatur insufficiens ad hunc effectum præstandum, quod non posset attribui, nisi insufficientiæ principalis causæ, seu satisfactionis Christi, quia ipsum sacramentum in se plenam significationem habet: virtutem autem ad faciendum quod significat, habere debet ex passione Christi: hoc igitur modo totum cederet in iniuriam ipsius passionis. Quamquam autem hæc vera sint, tamen ante Baptismum imponi possunt hæc opera: (vt Ecclesiastica etiam consuetudo habet, sicut infra videbimus quæstione 71) Imponuntur autem præcipue propter vtilitates supra dictas, quamquam Diuus Thomas hic ad secundum admoneat, nuper baptizatos non esse exercendos ad iustitiam per opera pœnalia, sed per opera faciliora, quia sunt veluti infantes denuo geniti, quia lacte potius indigent, quam solido cibo. Quod si verum est, maiori ratione locum habet in Catechumenis, qui nondum sunt generati. Sed licet hoc regulariter verum sit, & præsertim de operibus difficilioribus, magisque pœnalibus: nihilominus tamen sæpe expedire potest, huiusmodi opera imponere, quia personæ status & conditio eis indiget: quamquam verum sit, non posse de his speciale præceptum imponi, sed solum potuerunt consuli, vel si ex se iudicentur media necessaria ad cauenda peccata in futurum: poterit hæc obligatio homini declarari, & non prius ad Baptismum admitti, quam & ea faciat, quæ ad præbenda sufficientia signa veræ Pœnitentiæ, & tollendas proximas peccatorum occasiones necessaria iudicabuntur, & similiter proponat post baptismum similia remedia adhibere ad cauenda peccata, si moraliter existimata fuerint necessaria, quod tamen moraliter loquendo, raro vel nunquam accidit.

Vera ratio primitur, & D. Th. ratio corroboratur & explicatur.

Addo denique ante Baptismum etiam posse hæc opera fieri animo & intentione satisfaciendi Deo pro pœna debita ob peccata ante Baptismum commissa, & quamuis non possint hoc titulo præcipi ab Ecclesia, posse tamen sub hoc consilio proponi, in quo est differentia inter statum ante, vel post Baptismum. Nam antequam peccatum remittatur, quâuis speretur tota eius pœna gratis in Baptismo remittenda, nihilominus optimum est consilium, vt homo velit, quantum in se est, facere, vt prius Deo satisfaciat, quod etiam est maioris amoris, ac deuotionis signum, post Baptismum vero iam hoc nō habet locum, quia iam est omnis pœna remissa. Dices, non constat homini baptizato, se non consecutum esse hunc effectum, aut non posuisse obicem illi. Respondetur primum, hoc esse per accidens, nos autem per se loqui. Et deinde, vt possit postea satisfacere, necesse est, vt prius sit in gratia, & tollat obicem, quem prius posuit, quo sublato, statim Baptismus habebit suum effectum, & ita iam non habet locum satisfactio per propria opera. Dices etiam, si homo sit consecutus integram remissionem culpæ, & pœnæ, potest velle, quantum in se est, satisfacere Deo, & ita soluere quod remissum est, ac si non esset remissum. Nam hoc modo etiam post remissam culpam, potest homo habere verum actum contritionis ex proprio, & speciali motiuo virtutis Pœnitentiæ. Respondetur, totum hoc verum esse, non tamen repugnare doctrinæ traditæ, & à Diuo Thoma intentæ, quæ solum est, hæc opera post Baptismum nō esse necessaria ad consequendam remissionem pœnę, & hoc modo non esse facienda propter actualem satisfactionem pro pœna, id est, vt ratione eorum remissio pœnæ obtineatur, in prædicto autem operandi modo non tam operatur quis ad faciendum actualiter, quam ad faciendum opera ex se satisfactiua, & ad explicandum affectum ad Deum, & ad honorem eius, & ad resarciendam, quantum in se est, iniuriam in illum commissam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatores ad Baptismum accedentes, teneantur sua peccata confiteri.

AD *sextum sic proceditur. Videtur quod peccatores ad Baptismum accedentes teneantur sua peccata cōfiteri. Dicitur enim Matth. 3. quod baptizabantur multi à Ioann. in Iordane confitentes peccata sua. Sed Baptismus Christi est perfectior, quam Baptismus Iohannis. Ergo videtur quod multo magis illi, qui sunt baptizandi Baptismo Christi, debeant sua peccata confiteri.* 3. d. 19. art. 3. q. 2. ad 1. & 4. cō. c. 28. & Rom. 11. l. 4. col. 4, & 5.

2. *Præterea, Prouerbiorum 28. dicitur: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sed ad hoc aliqui baptizantur, vt peccata suis misericordiam consequantur. Ergo baptizandi debent sua peccata confiteri.*

3. *Præterea, Pœnitentia requiritur ante Baptismum, secundum illud Actorum 2. Agite Pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum. Sed confessio est pars Pœnitentiæ. Ergo videtur, quod confessio peccatorum requiratur ad Baptismum.*

*Sed contra est, quod confessio peccatorum debet esse cū fletu, dicit enim Aug. * in li. de Pœnitentia. Omnis ista vanitas confitenda* Aug. in li. de ver. & falsa pœ.

nit.c. 4 non procul à prin cio to 4 & h. betur de bont d 4. C ant emed. Ad tem. 11 super illud si e pœnit sunt dona Dei tom. 5 In l. de med. pœn. c. p. 2 non procul à princ. tom 9

fitenda est & detegenda. Sed sicut Ambros. dicit, gratia Dei in Baptismo non requirit omnium negligentiam. Ergo à baptizandis non est requirenda confessio peccatorum.

RESPONDEO dicendum, quod duplex est peccatorum confessio. Vna quidem interior, quæ sit Deo, & talis confessio peccatorum requiritur ante Baptismum, vt scilicet homo sua peccata recognoscens, de eis doleat. Non enim potest incohare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ, vt Augustinus dicit in libro de Pœnitentia. Alia vero est confessio peccatorum exterior, quæ sit sacerdoti. Et talis confessio non requiritur ante Baptismum. Primo quidem: quia talis confessio, cum respiciat personam ministri, pertinet ad Pœnitentiæ Sacramentum, quod non requiritur ante Baptismum: quia est ianua omnium sacramentorum. Secundo, quia confessio exterior quæ sit sacerdoti, ordinatur ad hoc, quod sacerdos confitentem absoluat à peccatis, & leget ad opera satisfactoria, quæ baptizatis non sunt imponenda, vt supra dictum est. Nec etiam baptizati indigent remissione peccatorum per claues Ecclesiæ, quibus omnia remittuntur per Baptismum. Tertio, quia ipsa particularis confessio homini facta, est pœnosa propter verecundiam confitentis. Baptizato autem nulla exterior pœna imponitur. Et ideo à baptizandis non requiritur specialis confessio peccatorum, sed sufficit generalis, quam faciunt, cum secundum ritum Ecclesiæ abrenunciant Sathanæ, & omnibus pompis eius. Et hoc modo dicit quædam glos. Matth. * 3. quod in Baptismo Iohannis exemplum dabatur in baptizandis confitendi peccata, & promittendi meliora. Si qui tamen baptizandi ex deuotione sua peccata confiteri vellent, esset eorum confessio audienda, non ad hoc quod eis satisfactio imponeretur, sed ad hoc quod contra peccata consueta eis spiritualis informatio vitæ traderetur.

Art. præced.

In glos. ord. super illud, Exibant vt baptizarentur ab eo:

*Ad primum ergo dicendum, quod in Baptismo Iohannis non remittebantur peccata, sed erat Baptismus Pœnitentiæ. Et ideo conuenienter accedentes ad illud Baptisma, confitebantur peccata, vt secundum qualitatem peccatorum eis Pœnitentia determinaretur. Sed Baptismus CHRISTI est sine exteriori Pœnitentia, vt Ambrosius * dicit. Vnde non est similis ratio.

Ambros. loco citato in Argum. Sed contra.

*Ad secundum dicendum, quod baptizatis sufficit confessio interior Deo facta, & etiam exterior generalis, ad hoc quod dirigantur, & misericordiam consequantur. Nec requiritur confessio specialis exterior, sicut dictum est. *

In cor. art.

*Ad tertium dicendum, quod confessio est pars Pœnitentiæ sacramentalis, quæ non requiritur ante Baptismum, vt dictum est, sed requiritur interioris Pœnitentiæ virtus.

In cor. art.

COMMENTARIVS.

DIstinguit Diuus Thomas de confessione interna, quæ fit Deo, & externa, quæ fit homini, & priorem affirmat esse necessariam ante Baptismum: de posteriori vero id negat. Sed circa priorem partem aduertendum est, illam internam confessionem nihil aliud esse, quam recogitationem peccatorum, vt Diuus Thom. etiam declarat: hæc autem recogitatio non aliter necessaria est, nisi quatenus ad contritionem, vel attritionem habendam requiritur, vel ad eos effectus, quos necesse est cum vera Pœnitentia coniungi, quales sunt, restituere alienũ, auferre proximas occasiones peccandi, & similes, de quare dicturi sumus latius in materia de Pœnitentia. Circa posteriorem autem partem aliter loquendum est de confessione externa peccatorum in genere, aliter vero de confessione sacramentali: hæc enim posterior non solum non requiritur ante Baptismum, verum nec præmitti potest: imo nec post Baptismum receptum fieri potest de illis peccatis, quæ ante Baptismũ commissa sunt, quæ non sunt materia sacramentalis confessionis: at vero alia confessio, quæ extra sacramentum fieri potest, quæ potius est veluti consultatio quædam, fieri potest ad maiorem animæ profectum, & de hac potissimum loquitur D. Thomas in articulo.

Sed quæri potest, an hæc confessio necessaria sit ante Baptismum. Videtur enim fuisse olim in vsu in Ecclesia. Dicit enim Tertull. lib. de Baptismo cap. 20. Ingressurus Baptismum orationibus, ieiunijs, &c. & cum confessione omnium retro delictorum. Ex quo verbo Pamel. n. 136. confessionem colligit sacramentalem. Nazianz. orat. 40. post medium dicit: Ad baptizandum, nec peccatum tuum confiteri graue ducas, sciens quo pacto Ioan. baptizaret. Matt. etiam 3. Accedentes ad Baptismum Ioann. prius confitebantur peccata sua: quod de confessione peccatorum in specie videtur intelligere Chrys. Homil. 3. imperf. & clare Basil. 1. opere de Baptismo par. 2. aliquantulum à principio, & significat D. Thom. supra q. 38. ar. 3. & hac quæst. Vnde in lib. 9. Tripart. ca. 29. Ita refert Socrates. In Alexandrina ciuitate plurimi ad Baptismum confestinabant, peccata confitentes baptizabantur. Et ratio esse potest: quia cõfessio videtur necessaria ad medicinam adhibendam præteritis peccatis, & vt Ecclesiæ conlet de bona dispositione baptizandi.

Dico tamen talem confessionem non esse necessariam ex communi sententia Theologorum. Et ratio est, quia illa confessio nec est, nec esse potest sacramentalis, quia ante Baptismum nullus est capax sacramenti Pœnitentiæ: Imo peccata ante Baptismum commissa non sunt sufficiens materia sacramenti Pœnitentiæ, etiam post Baptismum susceptum, vt suo loco dicam, quia fuerunt commissa extra forum Ecclesiæ, confessio autem non sacramentalis non est homini necessaria, nec præcepta, nec per se est dispositio ad gratiam. Quod si alicubi olim fuit illa consuetudo, fortasse fuit per modum consilij, & cuiusdam actus humilitatis, & forte non erat exacta confessio, sed quædam communicatio conscientiæ ad instructionem, & directionem. Atq; ita satisfactum est adductis testimonijs. Ad rationem vero dicitur, aliis modis posse Ecclesiam habere sufficientia signa dispositionis baptizandi: medicinam vero curatiuam non esse necessariam, quia ipse Baptismus est sufficiens: Perseueratiuam vero voluntarie susceptam posse à Baptismum susciente, & ob eam rem posse sua sponte consulere, quem voluerit.

In solutione ad primum tractat D. Thom. locum Marthæi 3. in quo dicit, quod baptizabantur multi à Ioanne confitentes peccata sua: atque illum explicat de posteriori confessione dicta, & quamuis in corpore articuli indicasse videatur illam confessionem factam esse in generali, tamen in hac solutione declarat fuisse in particulari, nam inquit: Confitebantur peccata, vt secundum qualitatem peccatorum eis Pœnitentia determinaretur, quod fieri non poterat sine particulari & specifica reuelatione peccatorum: sed hunc locum tractaui præcedenti tomo in Commentario artic. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ex parte baptizati requiratur intentio suscipiendi sacramentum Baptismi.

*AD septimum sic proceditur. Videtur quod ex parte baptizati non requiratur intentio suscipiendi sacramentum Baptismi. Baptizatus enim se habet, sicut patiens in sacramento. Intentio autem non requiritur ex parte patientis, sed ex parte agentis: Ergo videtur, quod ex parte baptizati non requiratur intentio suscipiendi Baptismum.

Inf. q. 68 a. 9 & 4. ad 3. q. 2. a. 2. q. 4. ar. 2. q. 66 ar. 9.

2. Præterea, Si prætermittatur id, quod requiritur ad Baptismum, homo est denuo baptizandus: sicut cum prætermittitur inuocatio Trinitatis, vt supra dictum est. * Sed ex hoc non videtur aliquis esse denuo baptizandus, quod intentionem non habebat suscipiendi Baptismum: alioquin cum

cum de intentione baptizati non constet, quilibet posset petere se denuo baptizari propter intentionis defectum. Non videtur ergo quod intentio requiratur ex parte baptizati, vt suscipiat sacramentum.

3 Praterea, Baptismus contra peccatum originale datur. Sed originale peccatum contrahitur sine intentione nascentis. Ergo baptismus (vt dicitur) intentionem non requirit ex parte baptizati.

Sed contra est, quod secundum ritum Ecclesiæ, baptizandi profitentur se petere ab Ecclesia Baptismum, per quod profitentur suam intentionem de susceptione sacramenti.

Respondeo dicendum, quod per Baptismum aliquis moritur veteri vitæ peccati, & incipit quandam vitæ nouitatem, secundum illud Romanorum 6. Consepulti sumus Christo per Baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et ideo sicut ad hoc, quod homo moriatur veteri vitæ, requiritur secundum Augustinum in habente vsum liberi arbitrij voluntas, qua eum veteris vitæ pœniteat: Ita requiritur voluntas, qua intendat vitæ nouitatem, cuius principium est ipsa susceptio sacramenti. Et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas, siue intentio, suscipiendi sacramentum.

In lib. de remiss. pan. c. 2 non longe à prin. tom. 9

Ad primum ergo dicendum, quod in iustificatione, quæ fit per Baptismum, non est passio coacta, sed voluntaria. Et ideo requiritur intentio recipiendi id, quod ei datur.

Ad secundum dicendum, quod si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus: Si autem hoc non constaret, esset dicendum, si non es baptizatus, ego te baptizo.

Ad tertium dicendum, quod baptismus ordinatur non solum contra originale peccatum, sed etiam contra actualia, quæ per voluntatem & intentionem causantur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fides requiratur ex parte baptizati.

4. dist. 6. q. 1. ar. 3. q. 1. c. q. 2. ar. 2. q. 3. con. & dist. 9. art. 2. q. 2. ad 2.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod fides requiratur ex parte baptizati. Sacramentum enim baptismi à Christo est institutum. Sed Christus formam baptismi tradens fidem baptismo præmittit dicens Mar. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ergo videtur, quod, nisi sit fides non possit esse sacramentum baptismi.

2. Præterea, Nihil frustra in sacramentis Ecclesiæ agitur. Sed secundum ritum Ecclesiæ, ille, qui accedit ad baptismum, de fide interrogatur, cum dicitur: Credis in Deum Patrem, &c. Ergo videtur quod fides ad baptismum requiratur.

3. Præterea, Ad baptismum requiritur intentio suscipiendi sacramentum. Sed hoc non potest esse sine recta fide, cum baptismus sit recta fidei sacramentum. Per eum enim incorporantur homines Christo, (vt Aug.* dicit in libro de baptismo paruulorum) hoc autem non [illegible] sine recta fide, secundum illud Eph. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Ergo videtur quod illi, qui non habent rectam fidem, non possint suscipere sacramentum baptismi.

Lib. 1 de peccat. & rem. c. 16 à med. tom. 7

Caus. 24. q. 1. ante 13.

4. Præterea, Infidelitas est grauissimum peccatum, vt in secunda parte habitum est. * Sed permanentes in peccato, non sunt baptizandi. Ergo etiam nec permanentes in infidelitate.

Sed contra est, quod Greg. * scribens Quirino Episcopo dicit, Ab antiqua Patrum institutione didicimus, vt qui apud hæresim, in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinum matris Ecclesiæ reuocentur. Hoc autem non esset, si recta fides esset de necessitate baptismi. Non ergo recta fides ex necessitate requiritur ad susceptionem baptismi.

Greg. lib. 9 epist. 52. non longe à prin. & habetur de consec. d. 4. c. 93.

3 q. 71. ar. 6.

Respondeo dicendum, quod sicut ex dictis patet, * efficitur in anima per baptismum, scilicet character & gratia. Dupliciter ergo aliquid ex necessitate requiritur ad baptismum: Vno modo sine quo gratia haberi non potest, quæ est vltimus effectus sacramenti. Et hoc modo recta fides ex necessitate requiritur ad baptismum, quia sicut dicitur Roman. 13. Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. Alio modo requiritur aliquid ex necessitate ad baptismum, sine quo character baptismatis imprimi non potest. Et sic recta fides baptizati non requiritur ex necessitate ad baptismum, sicut nec recta fides baptizantis, dummodo adsint cætera, quæ sunt de necessitate sacramenti. Non enim sacramentum perficitur per iustitiam hominis dantis, vel suscipientis baptismum, sed per virtutem Dei.

3 q. 69. art. 4 & 6

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus loquitur ibi de baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem per gratiam iustificantem: Quod quidem sine recta fide esse non potest: & ideo signanter dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Ad secundum dicendum, quod Ecclesia intendit homines baptizare, vt emundentur a peccato: secundum illud Isa. 27. Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Et ideo, quantum est de se, non intendit dare baptismum, nisi habentibus rectam fidem, sine qua non est remissio peccatorum. Et propter hoc interrogat accedentes ad baptismum, an credant. Si tamen sine recta fide aliquis baptismum suscipiat extra Ecclesiam, non percipit illum ad suam salutem. Vnde Augustt.* dicit, Ecclesia Paradiso comparata indicat nobis, posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem percipere vel tenere.

Lib. 4 de Baptis. con. Donat. in princ. tom. 7

Ad tertium dicendum, quod etiam non habens rectam fidem circa alios articulos, potest habere rectam fidem circa sacramentum baptismi, & ita non impeditur, quin possit habere intentionem suscipiendi sacramentum baptismi. Si tamen etiam circa hoc sacramentum non recte sentiat, sufficit ad perceptionem sacramenti generalis intentio, quia intendit suscipere baptismum, sicut Christus instituit, & sicut Ecclesia tradit.

Ad quartum dicendum, quod sicut sacramentum baptismi non est conferendum ei, qui non vult ab aliis peccatis recedere: ita etiam nec ei, qui non vult infidelitatem deserere. Vterq; tamen suscipit sacramentum, siet conferatur: licet non ad salutem.

DOctrina horum articulorum sufficienter explicata est in præcedenti disputatione: circa textum autem D. Thom. nihil notandum occurit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum pueri sint baptizandi.

4. dist. 4. q. 3. art. 1. q. 2. & Mal. q. 4. ar. 1. col. prin. & quodl. 4. ar. 10. cor. Et quodl. 9. art. 12. co... ar. 7 huius quæst. q. 65. art. 1. In li. de prædest. sanct. c. 5. in fi. to. 7

AD nonum sic proceditur. Videtur, quod pueri non sint baptizandi. In eo enim, qui baptizatur, requiritur intentio suscipiendi sacramentum: vt supra dictum est. * Huiusmodi autem intentionem non possunt pueri habere, cum non habeant vsum liberi arbitrij. Ergo videtur, quod non possint suscipere sacramentum baptismi.

2. Præterea, Baptismus est fidei sacramentum, vt supra dictum est. * Sed pueri non habent fidem, quæ consistit in credentium voluntate, vt Augustin.* dicit super Ioann. Nec etiam potest dici, quod saluentur in fide parentum: quia quandoque parentes sunt infideles, & sic magis per eorum infidelitatem damnarentur. Ergo videtur, quod pueri non possint baptizari.

3. Præterea, 1. Pet. 3. dicitur, quod homines saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bona interrogatio in Deum. Sed pueri neq; conscientiam habent bonam vel malam (cum non habeant vsum rationis) neq; etiam conuenienter ipsi interrogantur, cum non intelligant. Non ergo pueri debent baptizari.

Cap. 7 Eccl Hier non procul à fi.

Sed contra est, quod Dionys. dicit vlt cap. Eccles. Hierar. Diuini nostri ducis, scil. Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum.*

Respondeo dicendum quod sicut Apostolus dicit, Rom. 5. Si vnius delicto, mors regnauit per vnum, scilicet, per Adam, multo magis abundantiam gratiæ & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Pueri autem expeccato Adæ peccatum originale contrahunt. * *Quod patet ex hoc, quod sunt mortalitati subiecti, quæ per peccatum primi hominis in omnes pertransiit, vt Apostolus ibidem dicit. Vnde multo magis pueri possunt per Christum gratiam accipere, vt regnent in vita æterna. Ipse autem Dominus dicit, Ioan. 3. Quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnde necessarium fuit pueros baptizari, vt sicut per Adam damnationem incurrerunt nascendo, * ita per Christum salutem consequantur renascendo.*

Vt dicit Augustl. 3. Hyp. 8. & lib. de pec. mer. & remis. c. 9 tom 7.

Aug de Gen. ad lit. lib. 10. cap. 11 tom 1

Con. Mileu. c. 1. tem 1

Fuit etiam conueniens pueros baptizari, vt à pueritia nutriti in his, quæ sunt Christianæ vitæ, firmius in ea perseuerent, secundum illud Prou. 22. Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Et hanc rationem assignat Dionys. vlt. cap Eccl. Hier.*

Cap. 7. Eccl Hier 1. ar. nō procul à fi.

Ad primum ergo dicendum, quod regeneratio spiritualis, quæ fit per baptismum, est quodammodo similis naturitati carnali, quantum ad hoc, quod sicut pueri in materno vteris constituti, non per seipsos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur: ita etiam pueri nondum habentes vsum rationis, quasi in vtero matris Ecclesiæ constituti, non per seipsos, sed per actum Ecclesiæ salutem suscipiunt. Vnde Augustinus dicit in libro de Peccatorum meritis & remissione. Mater Ecclesia os maternum parvulis præbet, vt sacris mysteriis imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem.* * *Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: cur etiam non pœnitentes habeantur, cum per eorundem verba gestantium, diabolo & huic sæculo abrenuntiare monstrentur? Et eadem ratione possunt dici intendentes, non per actum propriæ intentionis: cum ipsi quandoq; contrarientur & plorent, sed per actum eorum à quibus offeruntur.*

Lib 1. cap. 21 circa fi to 7

Exo lib. c 19 circa fi. to 7

Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus scribens Bonifacio dicit: in Ecclesia Saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex aliis, quæm Baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec impeditur eorum salus, si parentes sint infideles: quia, sicut * Augustinus dicit eidem Bonifacio scribens: offeruntur paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus (quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt) quam ab vniuersa societate Sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, & quorum charitate ad communionem sancti Spiritus adiungantur. Infidelitas autem proprio-rum parentum: etiamsi eos post baptismum dæmoniorum sacrificiis imbuere conentur, pueris non nocet: quia, vt Augustinus* ibidem dicit, puer semel generatus per aliorum voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, vbi nulla sua voluntate consentit: secundum illud Ezechielis decimo octauo. Sicut anima patris mea est, ita & anima filij: anima quæ peccauerit ipsa morietur. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solueretur: quia nondum erat anima separatim viuens. Fides autem vnius, imo totius Ecclesiæ paruulo prodest per operationem Spiritus sancti, qui vnit Ecclesiam, & bona vnius alteri communicat.*

Epist. 23. c. 2

In ea epist. 29 in med to 2

Ea ep 23. circa prin. to 2 habetur de consecr. dist. 4. c. 129

Ad tertium dicendum, quod sicut puer cum baptizatur, non per seipsum, sed per alios credit: ita non per seipsum sed per alios interrogatur: & interrogati confitentur fidem Ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei sacramentum. Conscientiam autem bonam consequitur puer etiam in seipso: non quidem actu, sed habitu per gratiam iustificantem.

COMMENTARIVS.

D. Tho. duo assignat euentus.

DVo docet Diuus Thomas in hoc artic. Primum est, infantes esse capaces Baptismi, quod probat: quia sicut pueri ex Adam nascendo contrahunt originale peccatum, ita necesse est eos renasci in Christo, vt possint gratiam consequi, & à peccato exire: sed non possunt in Christo renasci, nisi possint baptizari: ergo necessarium fuit, vt essent capaces Baptismi. Secundum est: conueniens esse pueros baptizare, vt à pueritia nutriti in his, quæ sunt Christianæ vitæ, firmius in ea perseuerent: de quibus assertionibus statim ex professo disputandum est. Nunc rationes D. Thom. declarandæ sunt. Ratio enim prior, vel nimium, vel nihil probare videtur: nam si pueri, quoniam sunt capaces originalis peccati ante vsum rationis, necesse est esse capaces Baptismi in eodem statu, sequitur etiam in vtero materno debere esse capaces Baptismi: nam etiam ad eundem statum applicari possent verba Pauli, quæ D. Thom. adducit. Si vnius delicto, mors regnauit per vnum, multo magis abundantia gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt per vnū Iesum Christū. Hanc difficultatem attigit D. Thom. infra, art. 11. Argum. 1. cum solutione. Et respondet, Pueros in vteris maternis existētes non posse subijci actioni humanæ, quia nōdum in lucem prodierunt. Ex quibus verbis colligitur in primis, non esse parem rationem de statu in vtero & extra vterum ante vsum rationis. Colligitur deinde limitatio seu declaratio rationis Diui Thomæ, nimirum hominem, qui est capax originalis peccati, debere etiam esse capacem remedij seu iustitiæ & regenerationis in Christo, si possit subijci actioni sensibili & humanæ: quoniam expedit, regenerationem in Christo fieri per huiusmodi actionem, de qua re plura dicturi sumus infra disputantes de Baptismi necessitate.

Prior ratio D. Thom. non est efficax.

Circa posteriorem rationem dubitari potest, quia ante vsum rationis pueri non possunt in fide instrui, seu enutriri, ergo ex hoc capite non oportet eos tunc baptizari. Deinde, eo modo, quo tunc possunt instrui, per quandam puerilem consuetudinem & imperfectam conceptionem, possent etiam quamuis non essent baptizati: imo & post rationis vsum, statim à principio illius, possent doceri & instrui, etiam si baptizati non essent: ergo hoc capite, nulla dari potest sufficiens causa huius consuetudinis. Respondetur, non esse hanc solam rationem huius consuetudinis, sed alias quas disputat. sequenti declarabimus, hæc tamen etiam per se sumpta & recte intellecta, est optima, nam ad fidei firmitatē, & vt fiat veluti connaturalis, multum confert, quod à principio fere natiuitatis infantes imbeantur, tractentur & educentur vt Christiani, & vt membra Ecclesiæ, non postea efficienda, sed iam facta. Item confert multum, vt pueri ab infantia imbibant fidem, vt omnino necessariam ac perpetuo retinendam: & quod se semper agnoscant vt Ecclesiæ subditos, à cuius gremio eis recedere non licet: quæ omnia in Baptismo fundantur: hoc ergo modo Baptismus infantum vtilissimus eis est, vt in fide Christiana enutriti firmius illi adhæreant.

Posterior ratio D. Thom. recta explicatur.

Quæ D. Thomas tractat in solutione argument. quomodo paruuli sine propria intentione & fide baptizari possint, aut quomodo eis prosit fides, aut meritum Ecclesię, bene explicantur à Caiet. breui commentario. Resolutio est, de necessitate sacramenti, nihil esse paruulo necessarium ex parte sua, vt sit capax, quia illi sufficit voluntas & intentio Christi, per quem regeneratur: tamen ad maiorem solemnitatem, & ad significandos effectus, quos baptismus habet in infantibus, vtitur Ecclesia illis cæremonijs, quibus

Caiet.

quibus significat, paruulos vellè baptizari, credere, & iustificari, non proprijs actibus, sed voluntate sui capitis, seu totius corporis Ecclesiæ. Cuius meritum dicitur etiam paruulis prodesse, non quia ratione illius iustificantur, sed quia pro eis orat Ecclesia, vt sine impedimento, & baptismum accipiant, & postea suo tempore illius effectu perfruantur.

ARTICVLVS X.

Vtrum pueri Iudæorum, vel aliorum infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

2.1.q.10. ar.12. & quodl. 2. artic.7 & quodl 12. art.7 12. ur.

AD decimum si proceditur. Videtur, quod pueri Iudæorum vel aliorum infidelium sint baptizandi, etiam inuitis parentibus. Magis enim debet homini subueniri contra periculum mortis æternæ, quam contra periculum mortis temporalis. Sed puero in periculo mortis temporalis existenti est subueniendum, etiamsi parentes per malitiam contra niterentur. Ergo multo magis est subueniendum pueris, infidelium filijs, per baptismum contra periculum mortis æternæ, etiam inuitis parentibus.

2. *Præterea, Filij seruorum sunt serui, & in potestate dominorum. Sed Iudæi sunt serui, & regum & Principum, & quicunque etiam alij infideles. Ergo absque omni iniuria possunt Principes filios Iudæorum, vel aliorum seruorum infidelium facere baptizari.*

3. *Præterea, Quilibet homo est magis Dei, à quo habet animam, quàm patris carnalis, à quo habet corpus. Non est ergo iniustum, si pueri, infidelium filij, parentibus carnalibus auferantur, & Deo per baptismum consecrentur.*

Dist.45.c. de Iudæis. Et Cons. Tol.4 c.55.

Sed contra est, quod in Decret. dist.45 Concilio Toletano sic dicitur de Iudæis. Præcepit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre: non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ.*

Respondeo dicendum, quod pueri, infidelium filij, aut habent vsum rationis, aut non habent. Si autem habent, iam quantum ad ea, quæ sunt iuris diuini vel naturalis, incipiunt suæ potestatis esse. Et ideo propria voluntate, inuitis parentibus, possunt baptismum suscipere, sicut & matrimonium contrahere. Et ideo tales licitè moneri possunt & induci ad suscipiendum baptismum. Si vero nondum habent vsum liberi arbitrij, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quamdiu ipsi sibi prouidere non possunt. Vnde etiam & de pueris antiquorum dicitur, quod saluabantur in fide parentum. Et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueris inuitis parentibus baptizarentur: sicut etiamsi aliquis habens vsum rationis baptizaretur inuitus. Esset etiam periculosum taliter filios infidelium baptizare: quia de facili ad infidelitatem redirent, propter naturalem affectum ad parentes. Et ideo non habet hoc Ecclesiæ consuetudo, quod filij infidelium, inuitis parentibus, baptizentur.

Ad primum ergo dicendum, quod à morte corporali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris ciuilis: puta, si aliquis à suo iudice condemnetur ad mortem, nullus debet eum violenter à morte eripere. Vnde nec aliquis debet irrumpere ordinem iuris naturæ, quo filius est sub cura patris, vt eum liberet à periculo mortis æternæ.

Ad secundum dicendum, quod Iudæi sunt seruiturum Principum seruitute ciuili: quæ non excludit ordinem iuris naturalis vel diuini.

Ad tertium dicendum, quod homo ordinatur ad Deum per rationem, per quam Deum cognoscere potest. Vnde puer, antequam vsum rationis habeat, naturali ordine ordinatur in Deum per rationem parentum, quorum cura naturaliter subiacet, & secundum eorum dispositionem sunt circa ipsum diuina agenda.

DISPVTATIO XXV.

De Baptismo paruulorum, & iure ac potestate baptizandi illos.

IN hac dispositione primum omnium declarandæ sunt amplius, & confirmandæ duæ conclusiones à D. Thoma traditæ in art. 9. Deinde agendum erit de iure seruando in baptizandis his infantibus, quod D. Thom. tractat in art. 10. Nomine autem infantium in tota hac dispositione intelligimus omnes eos, qui rationis vsum nunquam habuerunt, siue hoc sit propter defectum ætatis, siue propter aliud impedimentum, quale est in perpetuis amentibus: nam de vtrisque eadem ratio est, quantum ad negotium iustificationis pertinet.

SECTIO I.

Vtrum homines ante vsum rationis sint capaces Baptismi.

EPiphanius, hæres. 67. & August. hæres. 47. referunt Hierachitas, quorum author Hierax fuit, negasse paruulos pertinere posse ad regnũ cœlorum, quia non possunt habere vlla merita, quibus illud assequantur, nec possunt vllum certamen subire: Apostolus autem ait non fore coronandum, nisi qui legitimè certauerit. Ex quo errore aperte consequi videtur, hos infantes non esse capaces baptismi: quia si nõ sunt capaces effectus, cur erunt sacramenti? Apertius docuit hunc errorem Petrus Brusius, & quidã Henricus: à quibus orti sunt hæretici dicti Petrobrusiani, & Henriciani, vt meminit Bern. Epist. 240. & ser. 66. in Cant. & hos postea secuti sunt Anabaptistæ, vt videri potest in Prateol. libr. 1. Elenchi, num. 35. & lib. 14. nu. 18. Castro, Sandero, & alijs. Fundamentum huius hæresis, præter supra insinuatum, sumi potest ex verbis illis Christi, Matth. vlt. Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. & illis Mar. vltim. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: nam ex his colligi videtur, iuxta Christi institutionem & voluntatem (à qua totum hoc negotium pendet) eos tantum esse capaces baptismi & salutis, qui sunt capaces doctrinæ & fidei: nam illa præcipit Christus præmitti ante baptismum: sicut ergo paruuli non sunt capaces doctrinæ & fidei, ita nec Baptismi. Addi præterea potest, quod ad Baptismum necessaria est intentio suscipientis: paruuli autem non sunt capaces huius intentionis.

Hierarchitarũ error, Epiph. Augustin.

Dico primo, homines post natiuitatem ex vtero materno statim sunt capaces baptismi, etiamsi rationis vsum non habeant. Conclusio est de fide, quæ licet non sit in sacra scriptura expressa, possunt tamen ex illa varia argumenta sumi ad eam confirmandam. Actor. enim 16. legimus baptizatum fuisse Lydiam & domum eius; & 1. ad Cor. 1. ait Paulus, se baptizasse Stephanæ domum: nomine autem domus, tota familia intelligi solet: in qua continentur etiam infantes. Et quamuis his locis non fiat eorum mentio, nec constet aliquos in illis familijs fuisse, satis tamen est esse potuisse, & locutiones scripturæ esse generales, ac neminem excludere. Nec dissimile argumentum sumitur ex ipsa institutione baptismi, & ex illis verbis Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. Quibus significatur, omnem hominem, qui tingi potest aqua, sub Spiritus sancti seu Trinitatis inuocatione, posse spiritualiter renasci, atque adeo esse capacem baptismi: vbi etiam ponderari solet, Christum passiue potius quam actiue esse locutum: quia ad hanc natiuitatem spiritualem nulla est simpliciter necessaria humana actio (præsertim in his, qui non sunt capaces eius) sed sufficit passio, seu ablutio aquæ in verbo vitæ.

1. Cõclusio. Homines statim à natiuitate ex vtero sunt capaces baptismi. Prima argumentum.

Alterum argumentum ex scriptura sumitur de circumcisione, quæ fuit figura baptismi, vt dicitur ad Colos.

Secundum argumentum ex scriptura.

Coloſ.2.nam in lege veteri paruuli erant capaces circumciſionis, quatenus erat ſacramentum legis veteris: multo ergo magis in lege noua erunt capaces baptiſmi, qui circumciſioni ſucceſsit: Nam lex gratiæ benignior & vniuerſalior eſt, & neminem excludit ab his beneficijs, quæ ſunt remedia ad ſalutem magis, quam lex vetus. Quo argumento vſus eſt Innoc.3.ca. Maiores, de Baptiſmo, & ante illum Gregor. Nazian. oratio. 40. Quinimo in hoc generalior eſt baptiſmi quam circumciſionis inſtitutio: nam hæc dari non poterat ante octauum poſt natiuitatem diem: ex quo aliqui tempore Cypriani inferebant, eandem regulam in Baptiſmo eſſe ſeruandam, quos merito ipſe reprehendit epiſt. 59. quia lex gratiæ neminem prorſus excludit, cui remedia eius applicari poſsint. Addit Cyprian. in circumciſione præceptum eſſe expectare octauum diem, propter myſterium & ſignificationem futurorum, quorum illa lex erat vmbra, hoc autem ceſſauit in lege gratiæ, quæ veritatem continet rerum, & ad iuſtificationem conferendam per ſe primo ac principaliter ordinatur. Addere etiam poſſumus: remedium circumciſionis fuiſſe difficilius & acerbius, & ideo cautum eſſe, ne in tenerrima ætate ante octauum diem applicaretur: quæ cautio in baptiſmate non fuit neceſſaria: quoniam eſt facillimum remedium. Confirmare vero poſſumus, quia in lege naturæ ſacramentum omnibus infantibus etiam ante octauum diem applicari poterat, propter facilitatem & neceſsitatem eius. Vnde etiam in lege veteri, ſi ante octauum diem infans periclitaretur, non erat remedio deſtitutus, ſed erat capax ſacramenti legis naturæ: ergo multo magis in lege noua omnes ſunt capaces Baptiſmi, per quem omnia antiqua remedia abolita ſunt, vt infra videbimus.

Innoc.3 Greg. Naz. Cyprian.

Vltimum argumentum ex ſcriptura.

Vltimo ex ſcripturis colligi poteſt, infantes non eſſe incapaces ſalutis & gratiæ: quod Epiphanius probat primo, exemplo Hieremiæ (& idem eſt de Ioanne Baptiſta) quod tamen argumentum non eſt efficax: quia fundatur in ſpecialibus priuilegijs: alioqui nimium probaret. Atq; idem reſponderi poſſet ad exemplum, quod adducit de Martyribus innocentibus: quamquam hoc reuera efficacius eſt: nam licet ſanctificatio illa per Martyriũ ex priuilegio ſit ipſi martyrio conceſſa, tamen hoc priuilegium eſt, non perſonale (vt ſic dicam) ſed generale, & ordinaria lege inſtitutum, vnde ſi ab hac lege non excluduntur paruuli, non eſt cur excludantur à lege Baptiſmi, vt incapaces ſalutis cenſeantur. Deinde adducit verba illa Chriſti Matth. 19. & Mar. 10. Sinite paruulos venire ad me: talium enim eſt regnum cœlorum. Nam licet Auguſt. 1. Coloſſenſ. c. 19. per paruulos ibi humiles intelligat, ſenſu videlicet, ſpirituali & myſtico, tamen ad litteram ſermo eſt de paruulis ſeu infantibus, vt dicitur Luc. 16. Hieronymus autem ſua expoſitione hoc teſtimonium nobis eneruat, ponderans Chriſtum non dixiſſe: Horum, ſed talium, vt oſtenderet (inquit) non ætatem regnare ſed mores, & his, qui ſimilem haberent innocentiam & ſimplicitatem præmium repromitti. Et eodẽ modo eludi poſſunt plura alia teſtimonia, quæ ibi congerit Epiphan. vt eſt illud Sapient. 4. Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neq; annorum numero computata, & ætas ſenectutis vita immaculata: & illud: Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius: & alia, quæ ibi ſubiungit Sapiens: quæ non eſt neceſſe intelligi de infante ante vſum rationis. Sed de his, qui in iuuentute decedunt, cum ſint iuſti. Nec videntur fortiora illa teſtimonia: Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem, & illud: Laudate pueri Dominum, & q̃ pueri Chriſto acclamabãt: Benedictus, qui venit in nomine Domini, & illud: Cuſtodiens paruulos Dominus, &c. quanquam hæc omnia teſtimonia contemnenda non ſint: nam ex eis ſatis colligi videtur, nullã ætatem excludi à regno cœlorum, cum Deꝰ omnium miſereatur: neq; per Deum ſtare, quominus etiam hi paruuli ſaluari poſsint, cum ipſi per ſe Deo non diſpliceant: nec ratione communis lapſus totius naturæ, Deo ſint magis inuiſi, quam adulti. Denique Epiphanius, ponderans priora verba Chriſti, & quaſi reſpondens obiectioni factæ, addit: Ne ſolum puerorum eſſe intelligeretur regnum cœlorum, & non omnis ætatis, ab ipſis quidem initium facit: his vero, qui ſimiles ipſorum ſunt, largitus eſt, vt cum ipſis habeant hæreditatem. Si enim hi, qui ſecundum ipſos ſunt, habet regnum: quanto magis illi, qui exemplaria ſunt eorum, qui ſecundum ipſos ſunt?

Secundo principaliter probatur hæc veritas ex vniuerſali conſenſu & definitione Eccleſiæ. Nam quod vniuerſa Eccleſia Catholica ita nunc in Baptiſmo paruulorum ſentiat, ſatis ex re ipſa conſtat: quod vero ita ſemper fuerit ab initio Eccleſiæ, præter citatos Patres, Cyprian. Nazian. Epiphan. & alios, quos ſequenti ſectione referam, apertiſsime conſtat ex Auguſtino, qui in omnibus fere libris contra Pelagianos, inde probat, eſſe in nobis peccatum originale, quod iuxta Eccleſiæ morem, etiam paruuli baptizantur in remedium peccati. Ita habet 1. de Peccat. merit. cap. 26. vbi dicit, traditionem hanc à Domino per Apoſtolos manaſſe. Idem lib. 3. c. 5. vbi late tractat ſupra citatum teſtimonium Cypriani: idem libr. 4. de Baptiſm. cap. 24. & lib. 2. de Nuptijs, c. 17. & lib. 10. Geneſ. ad lit. cap. 23. & epiſt. 23. 28. 57. 105. in fine, 100. per totam & 107. poſt medium. Et ita etiam definierunt tempore Auguſtini Concil. Mileuit. capit. 2. & poſtea Concil. Africanum, Can. 76. & habetur in ca. Placuit, de Conſecrat. diſt. 4. & Concil. Lateran. ſub Innocen. 3. in cap. Maiores, de Baptiſ. Concil. Viennenſ. cum Clem. V. in Clement. 1. §. de ſum. Trinit. & fide Cathol. Trident. ſeſſ. 5. in Decreto, de peccato origi. cap. 4. & ſeſſ. 4. Can. 12. & 13. Atque idem ſupponitur in quodam Decreto Concil. Nicen. quod refertur in cap. Eccleſijs, 68. diſtinct. & in Concil. Brachar. 2. Can. 7. quod habetur in capit. Placuit, 1. quæſtio. 1. Idem denique antiquiſsimi Pontifices definierunt. Innocen. 1. epiſt. 26. Syricius epiſt. 1. ca. 2. Leo epiſt. 86. c. 3.

Secundum argumentum principale. Auguſt.

Conc. Milæ. Africa. Lateran. Vien. Tri. Nican. Brachar.

Vltimo eſt optima ratio Diui Thomæ ſumpta ex comparatione, atque exceſſu gratiæ Chriſti ad peccatum originale ex Adamo contractum: ex qua ſumitur optima coniectura, ſeu congruentia inſtitutionis: tamen ratio à priori in ipſa inſtitutione & voluntate Chriſti poſita eſt. Pertinuit etiam hoc ad copioſam redemptionem eius, & ſufficientiſsimam prouidentiam, qua omnibus hominibus abundanter prouidit, vnicuiq; iuxta capacitatem ſuam. Item, quia ſæpe infantes extremè indigent aliquo remedio, ne pereant: eſt autem certum, nullum aliud illis prodeſſe poſſe, ſecluſo martyrio, vt infra videbimus, nec vero diuinam miſericordiam decebat, eos ſine hoc remedio relinquere: cur enim, qui ſine actu proprio per Adamum damnati ſunt, non poterunt etiam ſine actu proprio per Chriſtum ſaluari?

Vltimum argumentum principale

Dico ſecundo, vt infantes ſint capaces Baptiſmi, non eſt eis neceſſaria intentio ſuſcipiẽdi Baptiſmum, nec propria, nec parentum, vel alterius: ſed ſufficit illis voluntas Chriſti. Hæc concluſio eſt communis, & mihi videtur certa, quamuis non æqualiter, quoad vtramque partem. Prior ergo pars eſt contra quoſdam hæreticos huius temporis, qui fingunt, paruulis omnibus, vt baptizari & ſaluari poſsint, diuinitus accelerari vſum rationis, vt & credere poſſint, & velle baptizari. Ita referunt Richar. art. 1. contra VVicleph, & Soto, 2. de natura & gratia, capit. 10. & Bellarmin. libro 1. de Baptiſmo, capite 10. Sed hic error ſumma leuitate confictus eſt, ſine vlla authoritate, & contra omnem experientiam. Paruuli enim non ſunt capaces per ſe ſeu naturaliter huiuſmodi cognitionis ac liberi conſenſus: fingere autem miraculum, præſertim ordinaria lege omnibus conceſſum, eſt voluntarium figmentum. Rurſus experientia conſtat, hos paruulos, cum baptizantur, motibus &

3 Concluſ. Quorundam hæreticorum huiustemporis ſentimentum. Richard. Soto. Bellarm.

bus & signis, prout possunt, repugnare Baptismo, satisq; indicare, se non intelligere, quid circa illos fiat, neque in actionem illam voluntarie consentire: ita fere argumentatur Augustinus, qui hunc errorem antequam exortus esset, impugnauit, epist. 23. & 106. & 21. de Ciu. Dei, cap. 16. & lib. 22. c. 22. & lib. 1. de pecc. mer. cap. 25. 33. & sequentibus, & tracta. 80. in Ioan. vbi dicit: Verbum fidei tantum valere in Ecclesia Dei, vt mundet infantem, nondum valentem corde credere, & ore confiteri. Ex his ergo satis probata est illa prior conclusionis pars: nam de facto Baptismus proficitur in paruulis sine propria eorum voluntate & consensu: ergo talis consensus vel intentio non est necessaria, vt sint capaces Baptismi. Item, Christus prouidit vnicuique iuxta capacitatem eius: ergo cum paruulus non sit capax propriæ intentionis absque miraculo, non est verisimile Christum secundum ordinariam legem huiusmodi eorum consensum postulasse. Denique hic habet locum ratio D. Thomæ: quia infantibus applicatur (vt sic dicam) originale peccatum absque eorum consensu: ergo etiam potest applicari meritum Christi: ergo vt regenerentur in Christo per Baptismum, non est necessaria propria eorum intentio. Neque in hoc valet argumentum à simili de adultis: quia, vt sæpe dictum est, Deus vnicuique prouidet iuxta capacitatem eius: & ideo aliter adultum, quam infantem iustificat: cum ergo Baptismus ad primam iustificationem ordinetur, aliam conditionem in adulto requirit, quam in paruulo: quod etiam in circumcisione & in sacramento legis naturæ semper locum habuit, vt in superioribus visum est.

Augustin. *D. Thom. ratio.*

Posterior pars conclusionis est contra quosdam Scholasticos, qui dixerunt: in his infantibus, vt Baptismus sit validus, necessariam esse voluntatem parentum suorum vel aliorum, quorum curæ commissi sunt: quia quamdiu infans non habet propriam voluntatem, voluntas parentum reputatur voluntas eius, & ideo necesse est, vt saltem per voluntatem parentum intendat baptizari. Ita sentiunt Duran. in 4. dist. 4. q. 7. nu. 13. & Palud. q. 4. n. 33. Catharin. in opusculo de infantibus Iudæorũ baptizandis: qui in particulari loquuntur de filijs infidelium, quos existimãt non manere baptizatos, si contra voluntatem parentum baptizentur. Fortasse tamen non idem dicerent de filijs Christianorum: quia hi magis videntur esse sub cura pastorum Ecclesiæ, & ideo forte dicerent, posse illis prodesse intentionem Ecclesiæ, vel pastorum eius, etiamsi deficeret voluntas carnalium parentum. Hæc tamen sententia falsa est, & conclusio posita, est communior Theologorum, D. Th. Soti, & aliorum, quos in sect. sequentibus referemus: & sumitur ex Augustino epist. 23. vbi ait, esse validum Baptismum illorum infantium, quos parentes infidelium offerunt baptizandos, etiamsi ipsi non intendant, vt ad vitam regenerentur æternam, sed vt sanitatem aut aliquod temporale commodum accipiãt. Non enim (inquit) illi non regenerantur, quia non ab eis hac intentione offeruntur: celebrantur enim per eos necessaria ministeria, & infra, Offeruntur quippe paruuli ad recipiendam spiritualem gratiam non tã ab ipsis, quorum gestantur manibus (quamuis & ab illis si fideles sint) quam ab vniuersa societate Sãctorum, atq; fidelium: & infra: Illud autem nolo te, fallat, vt existimes, reatus vinculum ab Adam tractum aliter non posse dirumpi, nisi paruuli ad recipiendam Christi gratiam à parentibus offerantur: & postea subdit exempla, quibus confirmat, Baptismum posse esse validum sine voluntate parentum. Atque idem est, etiamsi adsit contraria voluntas: nam hoc ipso, quod voluntarius consensus parentis non est necessarius, vt Baptismus sit validus, non potest contrarius dissensus obstare, quin Baptismus datus validus sit, quia, eo dissensu non obstante, possunt applicari omnia ministeria, vt Augustinus dixit.

Quorundã Scholastic. sententia. *Augustin.*

Ratio autem conclusionis est, quia nulla est authoritas vel traditio, propter quam asseramus Christum in institutione Baptismi voluisse, hanc intentionem parentum respectu filiorum esse simpliciter necessariam: quin potius oppositum colligi potest ex vsu Ecclesiæ, quæ nunquam permisit Baptismum iterari propter hunc solum defectum. Neque etiam est ratio vlla, ob quam fuerit baptismus hoc modo instituendus: nam sicut paruulus contrahit originale peccatum absque consensu proximi parentis per solum Adæ consensum, ita poterit iustitiam Christi participare per voluntatem Christi, & media ab eo instituta sine voluntate propria parentis. Præterea, quia in ordine ad spiritualia, & salutem animæ, non semper voluntas parentis reputatur voluntas filij: alias sicut ad valorem Baptismi dicitur necessaria voluntas Baptismi in parente, ita ad effectum Baptismi similiter exigenda esset in parente voluntas credendi, vt per eam voluntatem & fidem, dicatur filius credere: atque ita filij infidelium saluari non possent. Imo etiamsi eis daretur Baptismus valide, parentibus cõsentientibus, posset in eis non habere effectum, parentibus non credentibus. Atque pari ratione è contrario sequitur, si paruulus re ipsa baptizari non possit, ei posse prodesse ad salutem, voluntatem & dispositionem parentum, quæ reputatur voluntas eorum: quæ omnia sunt falsa & absurda: non ergo in his, quæ ad animam spectant, voluntas patris reputatur voluntas filij: sed in his solum, quæ pertinent ad naturale ius, quod pater habet in filium, cuius curæ commissus est, vt ab eo educetur & instruatur. Et hac de causa, etiamsi parens offerat filium falso Deo, nihil illi nocet: & è contrario, quod parens sit baptizatus & iustus, rectamque habeat voluntatem, per se non sufficit ad liberandum filium à peccato: quia in his omnibus voluntas parentis est propria & personalis: quamuis valere possit ad impetrandum à Deo aliquod bonum filio.

Conclusio probatur.

Deinde argumentum à simili supra insinuatum contra Durandum & Paludanum, non est satis solutum. Sequitur enim, filium hominis baptizati hæretici vel schismatici, & c. si baptizetur contra voluntatem parentis, non manere baptizatum: quandoquidem voluntas parentis dicitur simpliciter necessaria, vt filius infans sit capax Baptismi. Neque enim satis est dicere, hanc voluntatem veluti translatam esse in Ecclesiam, & pastores eius: tum quia fieri potest, vt Ecclesia nolit, sed potius prohibeat huiusmodi infantem baptizari, inuito parente, & tamen si ab aliquo priuata authoritate baptizetur, vere ac valide baptizatus erit, ac reputabitur: tum etiam, quia illud gratis dici videtur, & non satis consequenter. Nam licet interdum Ecclesia habeat ius baptizandi aliquem adultum, vel cogendi illum ad Baptismum, vt in aliquibus casibus accidere potest, si tamen re ipsa adultus non consentit, quamuis Ecclesia iure suo vtatur, nihilominus Baptismus non erit validus: ergo similiter, quamuis Ecclesia habeat ius baptizandi hos infantes, si tamen parentes non consentiunt, Baptismus non erit validus: quia iuxta hanc sententiam voluntas patentis talis existimatur, respectu filij, sicut voluntas propria, respectu adulti. Tandem non fuit expediens, vt Christus institueret hunc Baptismum infantium ita pendentem à voluntate seu intentione parentum: tum quia sæpe est necessarium, aut valde expediens, non expectare consensum parentis ad baptizandum filium extreme periclitantem, vt infra videbimus: tum etiam, quia sæpe parentes sunt incerti vel occulti: sæpe etiam non satis constare potest de voluntate parentis, quæ interdum potest esse ficta & fallax, & alioqui nulla erat causa sufficiens ad hunc institutionis modum, vt declaratum est.

Ad fundamentum erroris contrarij, omisso errore Lutheranorum iam impugnato, de actuali fide

Ad fundamentum erroris con-

Contrarij respondetur.

horum infantium, dicendum est, Christum in illis verbis: Docete omnes gentes, non tantum proposuisse id, quod simpliciter necessarium est ad valorem baptismi, sed quod erat necessarium ad Ecclesiæ propagationem & promulgationem Euangelij, quodq; in his, qui capaces sunt, oportet fieri, vt conuenienter sint dispositi ad Baptismum & effectum eius suscipiendum. Vnde vlterius dicitur, tam hæc verba, quam illa, Qui crediderit & baptizatus fuerit: dicta esse de adultis, vt exponit Innoc. 3. in c. Maiores, de Baptismo: non tamen propterea excluduntur paruuli: sed fit specialis mentio adultorum, quia illis prædicandum erat Euangelium, vt illi conuerterentur & ad Ecclesiam venirent, secumq; suos infantes afferrent. Propter quam causam dicit Augustinus hos infantes credere per eos, per quos ad baptismum offeruntur, & lib. 3. de liber. arb. cap. 23. ait, fidem offerentium prodesse paruulis: non quidem per modum necessariæ dispositionis, sed quia per eam fit, vt eis applicetur sacramentum fidei, vt ipse explicat serm. 10. de verbis Apostoli, & serm. 14. post medium. Vnde etiam dici possunt huiusmodi infantes credere, non actu interno fidei, sed ipso opere, & susceptione Baptismi: ita vt credere eis nihil aliud sit, quam fidem Christi opere ipso in Baptismo profiteri. Atque ad eum modum dicuntur saluari in fide parentum, sicut supra vidimus agentes de statu legis naturæ. Et eodem modo loquuntur de nostris infantibus baptizatis Dionysius, Iustinus, Prosper & Bernardus locis sect. seq. citandis: nam per fidem parentum intelligenda est non interior, & (vt ita dicam) personalis fides eorum, sed ipsa exterior fidei professio, quam parentes vel profitentur, vel profiteri debent. Tandem dicuntur hi paruuli credere, non actu, sed habitu: quæ fides non antecedit Baptismum, sed per eum infunditur. Ita Innoc. 3. d. c. Maiores, & propterea Conc. Trid. definit, hos infantes esse proprie Christianos & fideles, & Augustinus 1. de Pecc. merit. cap. 33. Inter fideles (inquit) computantur & credere dicuntur: quia hoc eis acquiritur per Baptismi sacramentum.

Innoc. 3.

Augustinus.

Dionysius. Iustinus. Prosper. Bernardus.

Conc. Trid. Augustinus.

SECTIO II.

Vtrum expediat baptizare infantes Christianorum filios ante rationis vsum.

QVia non omnia quę fieri possunt valide, licent aut expediunt: ideo non satis est, ostendisse, posse paruulos baptizari, nisi etiam declaremus, an id liceat, vel expediat. Et quoniam valde diuersa ratio est de filijs infidelium & Christianorum, ideo de his prius dicemus, postea de reliquis. Fuit ergo quorundam hæreticorum sententia, non expedire, hos infantes baptizare ante annos discretionis. Ita sentiunt Lutherani, vt moderni authores referunt. Et in eundē errorem inclinat Ludouicus Viues in scholijs ad Augustinum, 1. de Ciu. Dei, c. 27. eidemq; fauet Erasmus, qui præfatione in Matth. dixit, si in infantia aliqui baptizētur, cum peruenerint ad vsum rationis, dandam eis esse liberam facultatem, vt vel in religione Christiana permaneant, vel, si malint, aliam eligant. Et hinc potest sumi fundamētum huius erroris: quia nemo, cum incipit ratione vti, cogendus est, vt in Christum credat: nam fides debet esse maxime libera & spontanea: ergo etiam filij Christianorum nō sunt hac libertate priuandi: ergo non expedit eos ante rationis vsum baptizare: quia vel postea cogendi sunt credere, & in Catholica Ecclesia permanere, quod est contra libertatem Christianam, vel: si hæc libertas violanda non est, Baptismus & character eius exponuntur periculo, vt indigne tractentur & contemnantur.

Fundamentum.

1. Cōclusio. Dico primo, non solum est licitum, verum etiam magis expediens, hos infantes baptizare antequam possint ipsi libere consentire. Est conclusio certa de fide, tradita in Triden. sess. 7. Can. 13. de Baptism. vbi

Conc. Trid.

anathematis dānat eum, qui dixerit, præstare omitti eorum baptismā, quam eos nō actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ. Fundamentum præcipuum sumitur ex Ecclesiæ consuetudine: nam quod vniuersa Ecclesia seruat, semperque seruauit in his, quæ ad animarum salutem spectant, non solum licitum est (cum errare non possit in moribus: regitur enim à Spiritu sancto, qui non permittit eam errare in re tam graui) verumetiam valde expediens. Imo etiamsi solam humanam authoritatem spectemus, est incredibile, esse deceptos tot sanctos & sapientissimos viros, qui in omni ætate & in omni loco huiusmodi consuetudinem conuenientem, & vtilitati fidelium maxime opportunam semper iudicarunt. Sed quod vniuersa Ecclesia ita nunc sentiat, ex ipso vsu satis patet. Quod vero semper idem senserit, constat ex veterum testimonijs. Clemens lib. 6. Constit. 15. sic inquit, Baptizate paruulos vestros, & educate eos in disciplina & præceptis Dei. Dionys. c. 7. de Eccles. Hierar. alias 12. part. 3. circa finem, contrarij erroris mentionem facit, eiusq; sectatores grauiter reprehendit his verbis: Pueros vero, etiam qui nondum diuina mysteria intelligere possunt, diuini ortus participes fieri, sanctissimorumque diuinæ societatis signorum: videtur quidem, vt ais, non sanatis hominibus, & à religione nostra abhorrentibus merito risu dignissimum, si eos, qui audire non possunt diuina, Pontifices docent: & non intelligentibus frustra ea, quæ sancte tradita acceperunt, tradūt. Est post multa. Hoc quoque de hac re dicimus, quod diuini nostri Pontifices à veteribus acceptum nobis tradiderunt. Aiunt enim, id quod etiā verum est, pueros si in sancto instituto ac lege instituantur, ad sanctam animi constitutionem peruenturos esse ab omni errore solutos ac liberos, & fine vllo vitæ impuræ periculo. Quod postea latius prosequitur, declarans, quanta his infantib⁹ vtilitas ex baptismo proueniat, & quomodo per sponsores, eorum ignorantiæ, atq; impotentiæ Ecclesia subueniat. Vnde Chrysost. tom. 1. homil. de Adam & Eua, (si illius est) Prædicat (inquit) Ecclesia Catholica vbique diffusa, debere baptizari paruulos propter originale peccatum, & tom. 5. ad Neophytos: Hac (inquit) de causa etiam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hęreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiant. Hanc etiam esse Apostolicam traditionem dixit, Orig. lib. 5. in ad Roman. circa illa verba, c. 6. Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. De qua eleganter etiam scribit Hieronym. allegans Cyprian. & August. lib. 3. contra Pelag. in vltimis verbis, & Prosper 2. de vocatione gentium, c. 8. & Greg. libro 7. Reg. epist. 57. & in Respon. ad Augustinum Respon. 10. Optime Gregor. Nazian. oratione 40. §. Omnes ætatum gradus attingit, inter alia, inquit, Infans tibi est, ne occasionem improbitas arripiat, ab infantia sanctificetur: ab ipsis vnguiculis Spiritui consecretur, sic etiam dixit Basilius, Homil. 13. ex varijs: nullam ætatē non esse opportunam suscipiendo baptismo. Quam sententiam habet etiam Irenæus, li. 2. contra hæres. c. 39. expresse nominans: Infantes, paruulos, pueros, & iuuenes, seniores. Multa etiam de hac re scribit Bernard. epistol. 77. 240. & sermone 66. in Cantic. Atque hoc etiam confirmant omnia, quæ ex Pontificibus & Concilijs præcedenti sectione adduximus. Nam illa non solum explicant potestatem, sed etiam vsum, & Ecclesiæ consuetudinem declarant. Ratio vero huius assertionis est: nam in primis constat hoc esse licitum, cum nec per se, & ex obiecto sit intrinsece malum: neque etiam fit iure positiuo prohibitum. Primum patet, quia hęc actio non habet prauum obiectum, cum nec fit iniuriosa proximo, sed potius vtilissima, vt dicemus: nec sacramento, cum detur homini capaci & non indigno: nec Christo aut Deo, cum cedat potius in honorem eius & religionis augmentum, & animarum

Clem.

Dionys.

Chrysost.

Origen.

Hieron. Prosper.

Greg. Naz.

Basil.

Irenæus.

Bernard.

marum salutem. Secundum patet, quia tale ius positiuum, neq; diuinum, neq; humanum est : neutrum enim scriptum est,aut traditum, neque ab aliquo oſtendi poterit.

Conuenientia baptismi infantum, ex parte ipsorum. Iustin Damasc.

Rursus,supposita actus honestate,facile est intelligere conuenientiam eius,supponendo,quod certissimum est, Baptismum dare infantibus suum effectũ, vt affirmant Patres omnes nuper citati, & expresse Iustinus,q.6.56.ad Gent.& sentit Damasc.lib. 4.c.10. & ratione patet : quia omne sacramentum confert suum effectum non ponenti obicem: infantes autem neque ponunt,neque possunt ponere obicem, vt per se cõstat:recipiunt ergo sacramẽti effectũ: est ergo eis vtilissimus Baptismus: liberantur enim à potestate diaboli:fiunt Christi & Ecclesiæ membra : præueniuntur,ne repentinis & inopinatis casibus obruantur, ac perpetuo pereant : armantur aduersus dæmonis tentationes : ac denique disponuntur, vt firmius ac stabilius illis adhæreat religio : ergo ex parte ipsorum infantium est maxime conueniens hæc actio : nec in hoc læditur eorum libertas, sed perficitur potius ac liberatur. Atque ideo etiam ex parte sacramenti,non est cur impediat hanc actionem differri:quia tenentur paruuli,cum ad annos discretionis peruenerunt, in religione,quam professi sunt, perseuerare : & ad hoc merito cogi possunt,non minus quam si in adulta ætate cessent baptizati,vt dicemus. Et quamuis negare non possit, quin, cæteris paribus, perfectior modus sanctificationis & susceptionis baptismi sit per proprium consensum propriamque dispositionem : tamen hoc solum habet locum supposita capacitate, tamen propter alias causas maioris momenti non expedit,illam capacitatem expectare: sed melius est prius sanctificari modo illi ætati accommodato, & postea per propriam dispositionem ac meritum in sanctitate crescere,ac confirmari.

Dubitatio. Resp. datur.

Sed quæres, an baptizare hos infantes non solum liceat,& expediat: verumetiam præceptum sit. Respondetur primum,si necessitas vrgeat, ita vt infans sit in probabili mortis periculo : certum est hoc esse in præcepto : tum ex generali lege charitatis, qua tenemur subuenire proximis extreme indigentibus, præsertim in spirituali necessitate: tum ex lege pietatis,qua parentes tenentur filiis prouidere:tum etiam ex lege iustitiæ respectu pastorum Ecclesiæ, qui ex officio tenentur, sacramenta subditis ministrare temporibus opportunis, & præsertim in necessitatis articulo.Neque in hoc videtur esse vlla dubitandi ratio:quin potius Tertullia.libro de Baptis. capit.18. existimat, in hoc solo articulo esse paruulos baptizandos:Nam si necessitas non vrgeat,conuenientius indicat annos discretionis expectare : Ne sponsores (inquit) qui pro baptizato promittunt periculo se exponant,non implendi,quod promittunt, propter varias causas,quæ in infantia occurrere possunt. Sed in hoc, vt in aliis, grauiter errauit Tertullianus, vt probatum est.Nec incommodum illud, quod affert, est alicuius momenti : nam satis est, quod sponsor id præstet,quod commode potuerit : quod si ipse defecerit, ad Ecclesiæ pastores pertinet instruere infantem,aut aliquem prouidere, qui hoc munus in se suscipiat.

Tertull.

Extra necessitatem nullum præceptum obligat, vt ostendi possit de hac re positiuum præceptum, neque etiam est naturale, quod ex aliis principiis fidei necessario sequatur. Dices, ipsa quotidiana necessitas, & morale periculum, quod est in illa tenera ætate, videtur esse sufficiens causa, vt ex vi institutionis Baptismi orta sit hæc obligatio. Respondetur,hanc quidem rationem ostendere rem esse valde conuenientem:non tamen simpliciter necessariam: quia illa necessitas non est tanta, vt ex illa oriatur morale periculum moriendi sine Baptismo : præcipue cum hoc sacramentum possit tanta facilitate administrari, vt rarissime possit euenire casus,in quo moraliter, ob acceleratam infantis mortem dari non possit. Quin potius Greg.Naz.d.orat.40.significat, in necessitate quidem baptizandum esse infantem sine vlla mora: tamen extra illam expectandum esse triennij tempus, vt per se possit infans aliquo modo respondere & annuere. Hoc autem Nazianzeni arbitrium, habuit fortasse sua ætate locum, nunc vero seruandum non est,nec per se loquendo, potuit vnquam esse necessarium,aut expediens. Quia si triennium expectandum esset,melius esset vsque ad rationis vsum expectare:nam alias quid refert illa dilatio vsque ad tertium annum?aut quid interest verbis respondere,si mens non concipit,neque intelligere valet,ita vt credat & libere consentiat ? sane neque ad suscipientis commodum, neque ad sacramenti reuerentiam hoc vtile est,& alioqui maius infantium periculum est in ætate tenuiori.

Greg. Naz.

Ecclesiastico iure necessarium est pueros baptizare ante vsum rationis.

Vltimo ergo addendum est, Ecclesiastico iure necessarium esse baptizare hos infantes esse vsum rationis. Etsi enim de hac re non inuenio ius canonicum, quod scriptum sit, tamen recepta Ecclesiæ consuetudo sufficiens videtur ad hoc ius introducendum: cuius indicium esse potest,quod si quis fidelium vellet contra hanc consuetudinem agere, magnum scandalum in aliis generaret,nisi euidens aliqua necessitas ad Baptismum differendum cogeret. Quocirca, & pastores Ecclesiæ tenentur adhibere curam, vt hi paruuli mature baptizentur, & parentes etiam tenentur eos ad Baptismum offerre. Quod si ipsi negligentes sint,vel etiam si sint inuiti, pastores Ecclesiæ eos debent obligare & cogere : vel, si opus sit,etiam ipsis inuitis filios baptizare : quia neque horum consensus est simpliciter ad baptismum necessarius, vt dixi,neque habent ius differendi filiorum Baptismũ contra legem,seu consuetudinem Ecclesiæ.

Aliud dubium Respondetur.

Sed quæres tandem, pro quo tempore vrgeat hæc obligatio.Respondetur in primis,expectandum esse, vt infans sit perfecte natus ex vtero matris : nam qui omnino natus non est,ita vt aqua contingi non possit,nullo modo baptizari potest, quia vt recte dixit August.lib.6.contra Iulia.c.5. nec per se ablui potest, vt per se constat,nec per matrem,cum reuera sit persona ab illa distincta, & animam habeat propria & distincta peccati macula affectam. Qui vero nasci incepit, baptizari integre non debet, donec integre ac perfecte nascatur : quia ordinarie non renascitur, nisi qui iam semel natus est, vt August.dixit epist.57. Hoc autem intelligendum est extra casum necessitatis : tunc enim & ad reuerentiam sacramenti, & ad corporale commodum ipsius infantis pertinet,vt aliquantulum differatur Baptismus, & commodius tempus expectetur. Propter necessitatem vero baptizari potest & debet infans ante perfectam natiuitatem ex vtero, vt dicemus in Commentario artí.11. vbi exponemus, quid tunc temporis agendum sit, Post perfectam vero natiuitatem corporalem, non potest certior regula assignari, quam vt Baptismus non nimium differatur sine causa contra Ecclesiæ consuetudinem : quanta vero possit esse dilatio, & quando sit nimia censenda,prudentis arbitrio relinquendum est.

Ad fundamentum contrarij erroris iam fere responsum est : diximus enim nihil esse periculi,quoniam huiusmodi baptizati infantes, cum ad annos discretionis peruenerint, non sunt amplius suo arbitrio relinquendi, sed obligandi sunt, & cogendi ad perseuerandum in religione susceptam, vt Concilium Tridentinum definit supra Canone 14. & latius in materia de fide ostenditur: quia per Baptismum hoc ius Ecclesiæ acquiritur, quod potuit Christus ei dare:ac merito dedit,vt ex ipso vsu & traditione constat : quia necessarium erat, vt & hominem necessitati

Cõc. Trid.

tati subueniretur, & sacramenta, ac religio Christiana debito honore tractarentur. Neque in hoc fit iniuria infanti : tum quia hoc ipso, quod ex Christianis nascitur, ipso iure natiuitatis est subditus Ecclesiæ, sicut filius ancillæ est seruus, filius Hispani est subditus regi Hispaniæ : tum maxime, quia totum hoc negotium cedit in bonum & maximam vtilitatem ipsius infantis, & re ipsa nullum fere nouum pondus illi imponitur : nam iure diuino tenetur, cum ad vsum rationis peruenerit Christi fidem profiteri, & eius præceptis obedire: quod autem speciali modo subdatur Ecclesiæ, reuera potius est commodum, quam onus, ex quo maiorem gratiam, maiusque auxilium consequitur ad id præstandum, quod iure tenetur.

SECTIO III.

Vtrum liceat, infantes infidelium filios baptizare, parentibus inuitis, quando parentes nullo modo sunt Ecclesiæ subditi.

Titulus explicatur.

POstquam dictum est de filijs Christianorum, dicendum sequitur de filiis infidelium. Et est sermo de solis infantibus : nam adulti, vt diximus, sunt in hoc negotio iuris sui : & ideo neque quoad factum, neque quoad ius, pendent in eo à voluntate parentũ. Infantium vero Baptismus, quamuis non pendeat, quoad factum, seu, vt datus teneat : pendere tamen potest, quoad ius dandi, id est, vt iuste & licite detur, & hoc est, quod inquirimus : loquor autem in titulo huius sectionis de infidelibus, qui nullo modo sunt Ecclesiæ subditi. Est enim considerandum, quosdam esse infideles, subditos Ecclesiæ directe, ratione potestatis & iurisdictionis spiritualis, huiusmodi sunt omnes apostatæ, qui post susceptum Baptismum defecerunt à fide, siue in hæresim inciderint, siue in Iudaismum, aut Paganismum declinauerint : & de his nulla est controuersia, quin Ecclesia habeat ius baptizandi eorum infantes, etiam si parentes renitantur. Nam ipsos etiam parentes potest ad fidem seruãdam cogere, & pœna etiam mortis afficere, si pertinaces sint, multo ergo magis potest eos priuare potestate, quam in filios suos habent. Præterquam quod, vt supra ostensum est, ex vi natiuitatis, ex parentibus baptizatis, & subditis Ecclesiæ, habet eadẽ Ecclesia ius & potestatem directam in ipsos filios, vt eos initiare possit, & in religione instituere. Alij vero sunt infideles, qui nunquam baptizati fuerunt, qui non sunt directe subditi spirituali iurisdictioni Ecclesiæ, & hi sunt in duplici differentia : quidam sunt subditi Ecclesiæ, seu principibus Christianis, quoad iurisdictionem seu dominium temporale, de quibus dicturi sumus sectione sequenti. Alij vero sunt, qui nullo modo, nec spiritualiter, nec temporaliter subiiciuntur Ecclesiæ, de quibus est præsens dubitatio. In qua nõnulli Theologi affirmant, per se loquendo, posse Ecclesiam baptizare hos infantes sine consensu parentum, imo illis etiam inuitis. Hęc sententia solet tribui Scoto in 4. d. 4. q. 9. sed ibi hoc non docet. Non enim loquitur de his infidelibus, sed de aliis subditis, Christianis principibus, de quibus etiam loquuntur Durand. & Gabr. vt postea dicemus : vnde nullũ Theologorum inuenio, qui expresse hanc sententiam doceat : si qui tamen sunt, qui existiment huiusmodi infideles posse cogi, vel ad suscipiẽdam nostram fidem, vel saltem ad emendandos errores, & tollenda vitia legi & rationi naturali contraria, & ad fidem audiendam, & non impediendum eos, qui conuerti velint, hi consequenter dicent, posse iuste baptizari hos infantes, inuitis parentibus : sed de illa sententia, eiusq; falsitate non est hic dicendi locus : habet enim proprium in 2. 2. quæstio. 10. vbi interim videri possunt interpretes, & reliqui Scholastici in 4. distinctione 4. 5. & 6. & Genes. Sepulued. libr. 7. Polit. cap. 2. & Greg. Lup. Partit. 2. tit. 23. leg. 3. qui duo authores singulare illam sententiam defendunt. Quod vero ad præsentem rem spectat, potest hæc sententia fundari duplici via. Prima est, quia Ecclesia videtur ad hoc habere potestatem directam. Potuit enim Christus illam dare, vt per se notum est, nam maius & excellentius dominium habet in quoscumque infantes, quam habeant parentes. Et videtur dedisse : nam verba eius generalia sunt, Docete omnes gentes, baptizãtes eos. Nam sicut Christus instituit, vt baptismus esset medium necessarium etiam his infantibus, ita etiam præcepit, eos baptizari : sicut ergo præceptum generale est, ita & potestas baptizandi : ergo quamuis parentes resistant, possunt filij baptizari : nam in hoc ipsi faciunt contra Christi præceptum, & contra potestatem Ecclesiæ datam : Vnde in hoc illi irrogant iniuriã : ergo merentur ipsi priuari potestate, quam habent in filios. Et confirmatur. Nam in lege naturæ poterat quicumq; fidelis offerre Deo alienum infantem, eiq; remedium contrà originale peccatum applicare, inuito parente : ergo hoc ius translatum nunc est in Ecclesiam : alias nunc essent deterioris conditionis huiusmodi infantes.

Duplex infidelium conditio.

Quorundã Theologorum sententia.

1. Fundamentum præcipuum huius sententiæ.

Secundum fundamentum esse potest, quia saltem indirecte videtur habere Ecclesia hanc potestatem ipso iure naturæ : quia potestas defendendi innocentes, omnibus est iuxta naturæ concessa : sed hi infantes sunt innocentes & infirmi, & summam iniuriam à parentibus patiuntur, & maximum detrimentum : ergo licet eos defendere, & hos iure eos eripere, si opus fuerit, de potestate parentum, vt secure baptizẽtur. Et confirmatur primo, nam parentes accipiunt potestatem in filios, vt eos in pietate instruant, & veri Dei cultu : sed ipsi abutuntur hac potestate contra Dei honorem, & contra filiorum salutem. Non est ergo cur hoc ius eis seruetur : ergo, non obstante hoc iure, possunt baptizari, inuitis parentibus. Confirmatur secundo, quia si parens vellet interficere filium, iure possemus illum cogere, ne id faciat, quia abutitur naturali iure, quod in illum habet : ergo multo magis hoc licet, si mortem illi spiritualem procuret, dum non permittit illum baptizari.

1. Fundamentum secundum.

Conclusio.

Nihilominus dicendum est : non posse hos infantes iure baptizari, inuitis parentibus, neque priuata authoritate, neque publica. Hæc est sententia D. Th. hic, & 2. 2. q. 10. artic. 12. quam sequuntur omnes eius discipuli vtroque loco. Caiet. Capr. Palu. Sot. d. 5. Richard. d. 6. ar. 3. q. 3. Marsil. in 4. q. 4. art. 4. Anton. 2. p. tit. 12. c. 2. §. 4. Vt fundetur hæc conclusio supponendum est, huiusmodi infideles non posse iuste cogi ad suscipiendam fidem per bellum, aut iniuriam aliquam. Ita statutum est in c. Qui syncera, 45. distin. ex Greg. lib. 11. epist. 15. & idem sumitur ex eodem Greg. lib. 2. cap. 91. epist. 52. Idem statuitur in Concil. Tolet. 4. c. 56. & habetur in c. De Iudæis, 45. distin. Idem statuitur in capit. Sicut Iudæi, de Iudæis & Sarac. De qua re latius tractatur in materia de fide. Secundo supponendum est, iure naturæ patrem habere ius in filium, vt eum instituat, & in rebus omnibus dirigat, atque gubernet : præsertim, quamdiu filius propria voluntate regi non potest : quia filius ex vi originis est aliquid patris : & ideo est sub patria potestate, ita, quia pater iure naturæ tenetur prouidere filio, acres illius diligenter curare : ergo è contrario, vt sit æqualitas, ius in filium ex natura rei ad parentem spectat. Ex his ergo concluditur ratio, nam duobus modis intelligi posset baptizare hos infantes filios infidelium, vno modo eripiendo eos parentibus, alio modo relinquendo eos sub eorum cura & potestate. Prior modus includit apertam iniuriam : non sunt autem facienda mala, vt eueniant bona. Assumptum patet, quia priuantur parentes naturali iure, & quasi dominio, quod habent in filios, quod iuste fieri non potest, quia Ecclesia nullam habet potestatem supra hos infideles, nec potest illos priuare rebus suis, vt

Conclus.

Ratio concl.

conuer-

conuertantur ad fidem: non ergo potest priuare illos filiis suis, vt eos baptizet. Secundus vero modus imprimis includit apertum sacrilegium, nam vt dicitur in Concilio Toletan. capit. 59. non possunt moraliter loquendo, infantes baptizati educari sub cura parentum infidelium, quin eorum inuoluantur erroribus, in quo fit magna iniuria Christianæ religioni, & ipsi sacramento Baptismi, vt inferius latius dicemus. Deinde esset hoc etiam contra iustitiam, quia hoc ipso quod infans baptizatur, potest Ecclesia, si oportuerit, ad tuendum honorem suscepti sacramenti, & vt semel baptizatus in fide suscepta instruatur ac perseueret, potest (inquam) eum à patria potestate eripere: nam hoc ius acquirit ex vi characteris baptismalis: ergo si Ecclesia non potest filios auferre ab his infidelibus, neque etiam potest id facere, ex quo hoc necessario consequitur. Denique quia cum parens iure naturæ habeat hoc ius in filium, quacumque ratione alius velit vti hoc iure contra voluntatem patris, vsurpat alienum ius. Et confirmatur, quia nusquam legimus, Christum dedisse Ecclesiæ, hanc potestatem, neque enim hoc scriptum est, vt per se constat, & videbimus soluendo argumenta. Neque etiam est traditum. Nullus enim sanctorum Patrum id docuit: neque ex vsu Ecclesiæ id colligi potest: nunquam enim Ecclesia hoc facere consueuit. Vnde confirmatur, nam si Ecclesia haberet hanc potestatem, posset hoc solo titulo iustum bellum omnibus his infidelibus inferre, vt permitterent filios suos baptizari, & consequenter etiam instruere eos in religione Christiana, & præseruare ab omni morali periculo, & proxima occasione retrocedendi: hoc autem est plane absurdum, & contra omnem vsum & sensum Ecclesiæ.

Respondetur argumento 1. sententiæ, ad primũ.

Vt autem huius rationis vis apertius constet, oportet statim respondere argumentis primæ sententiæ. Ad primum negamus, Christum dedisse hanc potestatem Ecclesiæ, illa enim verba: Docete omnes gentes, baptizantes eos, directe ac primario respiciunt adultos, qui sunt capaces doctrinæ, per quam trahendi sunt ad baptismum: infantes vero, qui per se capaces non sunt doctrinæ, per parentes trahendi sunt, quorum voluntati sunt commissi, vt per eam gubernentur. Atque ita, licet Baptismus respectu illorum sit medium necessarium, tamen eis applicandum est conueniente modo, & seruato iustitiæ ordine. Et similiter quamuis præceptum Baptismi sit generale, tamen directe non cadit in infantes ante vsum rationis, quia pro tunc non sunt capaces præcepti: Pertinet ergo ad illos mediis parentibus, qui tenentur & fidē suscipere, & filios suos in ea instituere, & per Baptismum initiare. Licet autem parentes hoc præceptum violent, non possunt ab Ecclesia puniri, aut ad illud seruandum cogi: quia cum non sint subditi Ecclesiæ, non habet Ecclesia vim coactiuam in illos.

Ad cõfirm.

Ad confirmationem autem de tempore legis naturæ, Soto concesso antecedenti, negat consequentiam. Est enim, vt ipsi videtur ratio valde diuersa, quia in lege naturæ remedium contra originale peccatum, vel nullam externam cæremoniam requirebat, vel saltem non fiebat præscripto ac definito ritu, neque imprimebat characterem, ex quo oriretur specialis obligatio ad specialem modum diuini cultus & religionis seruandum, sicut nunc oritur ex Baptismo. Et ideo non videbatur tunc fieri iniuria parenti offerēdo infantem vero Deo, eique fidem applicando, quia ad hoc non oportebat subtrahere filium è parentum potestate. Quæ sententia videtur probabilis. Melius tamen ac facilius, magisque consequenter respondetur negando antecedens, quia iniuria quæ nunc fit parenti, baptizando infantem ipso inuito, non oritur ex determinato ritu baptismi, neque ex charactere, sed ex iure paterno in filium, quod idem erat in lege naturæ, ac modo est. Deinde, quamuis tunc non imprimeretur character, tamen infundebatur fides supernaturalis, per illud sacramentum legis naturæ, ergo fieret contra reuerentiam debitam sacramento & ipsi fidei, applicando illud remedium infanti educando sub cura parentum infidelium, & existenti in euidenti periculo apostasiæ. Si ergo liceret illis infantibus tale sacramentum dare, liceret etiam eos eripere à patria potestate, ne in periculo apostasiæ relinquerentur. Omitto valde incertum esse, per quos posset in illo statu valide applicari tale remedium, nam fortasse soli parentes, vel qui eorum ius obtinebant, seu in eorum locum succedebant, habebant hanc potestatem applicandi fidem suam paruulis, cum eo tempore non esset alius specialis ritus sacramenti institutus. De quare in superioribus dictum est.

Ad alterũ fundamentum.

Ad secundum fundamentum respondetur, licere quidem innocentes defendere iure naturæ, quando iniusta vis eis infertur in his rebus, quæ ipso iure naturæ sunt homini debitæ. Defensio enim solum habet locum, vbi intercedit coactio & vis, vel manifesta fraus repugnans naturali iustitiæ: at vero parentes infideles, qui nolunt baptizari filios suos, nullam eis vim inferunt, proprie loquendo, neque eis faciunt propriam iniuriam, neque abutuntur iure suo contra debitum iustitiæ ordinem, sed contra legem fidei, & contra pietatem non mere naturalem, sed vt regulandam per fidem, & supernaturalem cognitionem, cuius peccati, vt diximus, Deus est vindex. Nam de his, qui foris sunt, nihil ad nos, vt dicitur 1. ad Cor. 5. Et per hæc patet responsio ad primam confirmationem. Nam licet isti infideles abutantur patria potestate, tamen ille abusus non est per manifestam iniuriam contra legem naturæ: imo proprie loquendo non incipit ille abusus vsque ad ætatem adultam filiorum, quando illi sunt capaces, vt in vera vel falsa religione instruantur: nam antea non baptizare paruulos, licet, respectu Christianorum, sit contra Ecclesiasticam legem vel consuetudinem, tamen respectu infidelium, quibus legibus Ecclesiasticis non obligantur, non est contra diuinum ius positiuum, nedum contra naturale. *Ad 1. cõfir.* Vnde patet, non esse simile illud, quod in secunda confirmatione adducitur, videlicet, si parens velit interficere filium. Nam homicidium est manifesta vis & iniuria contra naturalem iustitiam. Deinde est alia differentia, quia homicidiũ est damnum irreparabile, & ideo infans cui infertur hæc vis, est in extrema necessitate cui ex charitate tenemur succurrere, si possimus. At vero ob dilationē Baptismi præcise ac per se consideratam, non constituitur infans in extrema necessitate spirituali, cui subuenire possumus alterius iure suo priuādo, præsertim cū moraliter ac regulariter fieri non possit sine magna perturbatione pacis, & cū occasione belli iniusti. *Ad 2. cõfir.*

Ex his autem videntur inferri duo. Primum est, si paruulus sit in extremo mortis periculo, tunc saltem posse baptizari inuitis parentibus, præsertim secrete & occulte. Primum quidem, quia illa censetur esse extrema necessitas spiritualis, in qua videtur maior facultas concedenda. Deinde, quia iam videtur parens moraliter amisisse ius in filium, quia quod parum distat, nihil distare videtur, atque ita sentiunt Antonius & quidam Gulielmus, quem ipse citat, & Soto hic. Quod si obiicias, quia baptizare filium, inuito parente, est intrinsece malum, cum sit contra iustitiam. Respondetur primum, id esse verum extra casum necessitatis, in eo tamen cessare solere huiusmodi iura, præsertim cum in illo articulo fere iam sit extinctum paternum ius. Licet autem hoc sit, piũ & probabile, non est tamen vtendum hac facultate sine magna prudentia, & cautela. Et primum obseruandum est, vt infans in eo iam sit statu, in quo de illius vita corporali moraliter desperetur, ne si fortasse viuat, aut patri sit filius eripiendus, aut post Baptismum relinquendus in euidenti periculo apostasiæ. Deinde cauēdum est, ne id fiat per manifestam violentiam, *8. Corollar.* *Antonius & Gulielm. & Soto. Obiectio. Respondetur.*

lentiam, cum scandalo parentum infidelium, quia hoc non potest non cedere in iniuriam religionis Christianæ & occasionem præbere, vt fiant sacrilegia. Et ratio à priori reddi potest: quia in prædicto casu parens adhuc reuera possidet ius suum, & ideo ius habet illud defendendi & tuendi: ergo non potest per vim illo priuari, ne admittamus iustum bellum ex vtraque parte, non fundatum in ignorantia, sed in vero ac reali iure. Et ideo licet ob necessitatem admittamus, posse paruulum in eo casu baptizari, tamen quia illa necessitas non est talis, quæ lumine naturæ cognosci possit, nec versetur circa rem, ad quam parens iure teneatur, ideo non concedimus facultatem subueniendi tali necessitati, per vim, sed solum secrete, & sine scandalo.

2. Corollar. Secundo infertur ex dictis, si infans iure vel iniuria de facto iam sit extra patriam potestatem, ita vt nulla sit spes, neque obligatio restituendi filium parenti suo, vel quia ignoratur, cuius filius sit, vel quia tam longe distat, vt moraliter non possit restitui, sequitur (inquam) in huiusmodi euentu posse huiusmodi filium baptizari sine consensu parentis, vel etiam si cõstet ipsum fore inuitum. Ita docent Caietanus, Soto, *Caiet. Soto.* & omnes, quia tunc quamuis parens retineat veluti radicale ius, tamen amisit actualem vsum eius, imo & moralem potestatem vtendi illo, & ideo necesse est, ne ille infans sit omni auxilio destitutus, vt alius in eo iure succedat, qui possit & debeat curam illius suscipere: ergo ille potest eum baptizare, non expectato parentis consensu. Oportet tamen, vt ille paruulus ita sit orbatus vtroque parente, vt nullum etiam tutorem habeat, ad quem ius instituendi seu educandi paruulum pertineat, nam tunc eadem est ratio de tutore, quæ de parentibus, vt recte Paludanus dixit, *Palud.* quamuis Soto in eo casu dicat non fieri tam atrocem iniuriam. Ratio est, quia si tutor est institutus ex voluntate parentum, qui potuerunt ius suum in illum transferre, habet eundem iustitiæ titulum, cum illud ius, in ipsum translatum sit: ergo est eadem ratio iustitiæ, nec magis potest tutor ille iure priuari, quam parentes. Atque eadem ratio est, si tutor alio iusto titulo succedet, vt quia est auus, vel frater natu maior, vel quilibet alius legitimo iure institutus. Quod si fingamus, infantem omnibus his auxiliis destitutum, ad rempublicam, vel gubernatorem eius pertinet illi de tutore prouidere, vel illius curam suscipere, & ideo respectu illius, eadem erit seruanda regula, quæ respectu parentis, quamdiu paruulus est sub potestate vel gubernatione Principis, aut tutoris infidelis: secus vero erit, vt dixi, si quacumque causa vel occasione subtractus sit de potestate infidelium.

Dubium 1 Duo supersunt dubia circa hanc doctrinam explicanda. Primum est, an requiratur consensus vtriusq; parentis, vel sufficiat vnius, etiam si alter inuitus sit. *Respondetur.* Respondetur ad primum, si mater sit Christiana ante conceptionem, & partum filij, est certum posse & debere filium baptizari, per se loquendo, etiam si pater contradicat. Est res certa, quia partus, vt dicunt, sequitur ventrem, vnde hoc ipso quod filius ex matre fideli & Christiana concipitur, acquirit ius Ecclesia ad baptizandum illum, quia ille paruulus ex vi originis nascitur subditus Ecclesiæ, & hoc à fortiori constat ex iuribus statim citandis. Secundum, si pater sit Christianus, & mater infidelis, etiam poterit baptizari paruulus, consentiente patre, & renuente matre, quia parens est caput, & habet præcipuum ius in filium. Tertio, etiam si filius natus sit ex vtroque parente infideli, si postea alteruter parentum cõuertatur ad fidem, illius consensus sufficiet, etiamsi alter contradicat, siue ille sit pater, siue mater. Ita colligitur ex capite 2. extra. de conuersi. infidelium: vbi *Greg. 9.* Gregorius 9. statuit, patre conuerso ad fidem, illi esse assignandum filium puerum quadriennem, vt ab eo posset in fide Christiana educari & instituti, & idem fere statuerat Concil. Tolet. IV. capit. 62. & habetur in capit. Iudæo. capit. 28. quæstio. 1. vbi dicitur, filios *Concil. Toletan.* natos, tam ex patre infideli, & fideli matre, quam ex patre fideli & matre infideli, imitari debere in religione parentem fidelem, atque ita posse baptizari. Ratio autem in patre est facilis, quia ille est caput, & ad illum maxime spectat filij cura & gubernatio, de matre vero, quando tempore partus nondum erat fidelis, non est tam euidens ratio, est tamen sufficienter probabilis, quia ius maternum fere est æquale paterno. Nam licet, pater superet in causalitate, & in eo, quod est caput vxoris & totius familiæ, tamen mater excedit, tum in certitudine, tum in eo quod mater plus confert de substantia sui ad filij generationem, maioresque dolores & labores pro illo sustinet: aliunde vero aliquid dandum est parenti fideli in fauorem Christianæ religionis, vt significat Greg. 9. dicto cap. & in fauorem etiam innocentiæ, & salutis ipsius paruuli. Merito ergo in hoc negotio præfertur ius illius parentis, qui idem aut religione Christianam sequitur. Quin potius addo vltimo, etiam si *Vtrius sufficit* neuter parens infidelis ad fidem conuertatur, si tamen *si tamen amb. inf. dalis sint* permittat filium baptizari, id satis esse, etiam si sola *consensus* mater huiusmodi consensum præbeat, quia cum talis *sufficit si* consensus sit in fauorem religionis, & bonum & sa- *pater, aliter* lutem filij, præferendus est. Nam etiam iuxta com- *inuito be-* mune ius, si filius alicui ex parentibus subtrahendus *ptizari* est, adiudicatur parti innocenti: Quid ergo mirum, *possit.* si in hoc negotio, vbi parentes per se non cõsentiunt, & alteri eorum quodammodo adiudicandus est filius, dicamus, illius consensum esse, qui, quantum ad hoc spectat, innocens dici potest, cum solus illius cõsensus honestus sit, & in filij commodum cedat? Hæc autem omnia, vt initio dixi, per se intelligenda sunt: nam per accidens accidere potest, vt non expediat baptizare filium, altero parente inuito propter periculum apostasiæ, vel alicuius sacrilegij, & ideo in eo casu curandum est, vt prius filius subtrahatur à cura & consortio parentis infidelis, vt tuto baptizari possit, iuxta doctrinam Concilij Tolet. 4. capit. quinquagesimo nono. *Cõc. Tol.*

Secundum dubium est, cum dictum sit, hos infantes ante vsum rationis non posse baptizari inuitis parentibus: posse autem statim ac ratione vti possũt, in quanam ætate baptizari possint, vel quæ sit in hoc regula seruanda. Quod dubium attigit hic Soto, & latius Catharinus in opus. de infantibus Iudæorum baptizan. qui recte dicunt, per annos seu tempus ætatis nullam posse certam regulam præscribi, quia neque ex natura rei definitum est hoc tempus, cum quidam homines maturius, alij tardius ratione vti incipiant. Neque etiam est taxatum hoc tempus, iure positiuo, diuino aut humano: nullum enim extat tale ius, neque ostendi potest. Immo nec videtur hæc materia capax huius determinationis, aut positiui iuris, quia agitur de remedio ad salutem necessario, cuius salutis per proprium consensum acquirendæ homo est capax, statim ac potest sua libertate vti, & non antea, in quacumque ætate constitutus sit. Igitur hæc sola videtur esse certa regula, quod cum primum homo peruenit ad eum statum vsus rationis, in quo est capax peccati mortalis, iam tunc baptizari potest per proprium consensum, parentibus etiam inuitis, antea vero non potest. Ratio prioris partis est: quia qui habet potestatem peccandi mortaliter, iam est dominus suarum actionum: & perfecte liber. Item, potest se à Deo auertere, ergo etiam potest se ad illum conuertere. Nam si non esset capax habitus seu positiuæ conuersionis, neque etiam esset capax priuationis seu auersionis. Qui autem potest se in Deum conuertere, poterit etiam libere in Baptismum consentire. Et hinc etiam sumitur ratio posterioris partis. Nam qui non est doli capax & mortalis culpæ, non est etiam capax ad suscipiendam fidem per proprium ac liberum consensum: ergo nec ad re-

1. Dubiũ *Soto. Catharin.* *Regula seruanda.*

adrecipiendum Baptismum propria voluntate. Ad cognoscendum autem, an peruenerit paruulus ad eum statum & facultatem vsus rationis, vtendum est signis, & coniecturis ex experientia desumptis, & hominis prudentis arbitrio iudicium ferendum est. Quod si signa non fuerint satis euidentia, tamen rem faciant dubiam, & aliquo modo probabilem, si necessitas non vrgeat, expectari potest & debet commodior occasio, & maior cognitio. Si autem necessitas vrgeat, ita vt pensatis omnibus circumstantiis, ea occasio videatur necessaria ad salutem paruuli, tunc in casu dubio inclinandum est in fauorem Religionis, & fidei Christianæ, & spiritualis salutis ipsius paruuli, qui magis possidere censetur ius se tuendi, & animam suam, quam parentes possideant ius in ipsum: in casu autem dubio melius ius possidentis præferēdum est. Quod etiam intelligendum est, per se considerata ratione iustitiæ, nam habēda est etiam prudens ratio Christianæ religionis, & omnino cauendum, ne ita baptizentur huiusmodi paruuli, vt relinquantur sub consortio parētum infidelium cum aperto periculo apostasiæ.

Dubitatio. Sed quid, si paruulus cōstitutus in ea ætate, in qua exhibet aliqua probabilia signa vsus rationis, non tamen sufficientia, vt satis de libero eius arbitrio constare possit, sed res sit dubia, & parentes infideles velint eum baptizare, ipse autem nolit? Soto indicat, eū fore baptizandum, quia in casu dubij inclinandū

Resoluitur. est in fauorem Baptismi. Mihi vero oppositum verū videtur, tum propter rationem, quod in dubio melior est conditio possidentis: filius autem magis possidet se ipsum, quam possideatur à parentibus: tum etiam, quia in eo casu ipsummet sacramentum dubium redditur, an sit validum, necne: nam si fortasse paruulus habet arbitrij libertatem, ipso dissentiente, sacramentum erit nullum. Deinq; quia in eo casu est euidentissimum, & quasi per se coniunctum cum tali actu apostasiæ periculum: nam facile vnusquisq; recedit ab eo statu, quem inuitus suscepit, etiam si fortasse absq; sufficienti iudicio & rerum cognitione inuoluntarius sit.

SECTIO IV.

Vtrum filij infidelium iure baptizari possint, inuitis parentibus, quando ipsi parentes subditi sunt Christianis Principibus.

Scoti opinio. In hac quæstione est opinio Scoti in 4. d. 4. q. 9. qui absq; vlla distinctione affirmat, hos paruulos posse baptizari inuitis parentibus. Quam opinionem sequitur Gabriel ibi. q. 2. artic. 3. dub. 5. Fundamentum

Gabriel. eorum est, quia ad principem & superiorem spectat, sibi subditos coercere, & compellere, vt Deo, qui omnium est supremus Dominus, obediant. Sed huiusmodi infideles tenentur iure diuino velle, vt filij baptizētur: ergo possunt ad hoc compelli à suis superioribus, & si obedire nolint, possunt ipsis inuitis filij eorū baptizari, vel in pœnam sui criminis, vel certe, quia ipsi Principes tanquā legitimi superiores habēt maius ius in filios subditos, quā ipsi parentes: & ideo nullam faciunt iniuriam parentibus, priuando eos iure patriæ potestatis, maxime cum ea abutantur in perniciem filiorum, & contra Dei præceptum. Sicut, si subditus male vtatur rebus suis in perniciem reipublicæ, potest eis priuari ab habente legitimam potestatem. Ex quo fundamento sequitur primo, hoc ius baptizandi hos infantes, iuxta hanc sententiam non esse in singulis priuatis personis propria authoritate, sed in Principe, vel quibus ipse potestatem concesserit. Probatur, quia hoc ius oritur ex potestate iurisdictionis, seu coercitiua: hæc autem non est in singulis, sed in principe. Secundo sequitur, iuxta hanc sententiam non solum posse, sed etiam teneri Principem, per se loquendo, ad baptizandos hos paruulos. Probatur, quia tenetur leg time vti ea potestate, quā habet in subditos. Dico autem per se loquendo, quia, vt ipse etiam Scotus obseruat, per accidens possunt Principes abstinere ab vsu huius potestatis, si timeāt futurum esse, vt inde ma ora mala sequantur: vt ver. gratia, quod parentes occidāt filios suos, priusquam subtrahātur, & baptizentur, aut si commode separari à parentibus non possunt, ita vt sine periculo apostasiæ, & sacrilegij baptizentur.

Secunda sententia est Durandi in 4. dist. 4. q. 6. qui subdistinguit de huiusmodi infidelibus subditis. Nā quidam sunt subditi tantum ciuili subiectione, eo modo, quo alij fideles subduntur iurisdictioni Regum. Alij vero sunt subditi, tāquam serui, qui omnino sunt sub dominio aliorum. De prioribus inquit, non posse eorum filios baptizari, parentibus inuitis: de posterioribus vero affirmat, per se loquendo, & cōsiderata iustitiæ ratione, posse baptizari: quamuis moraliter censeat id non expedire: tum propter periculum apostasiæ: nam huiusmodi infantes, cum adoleuerint, facile imitabuntur parētes suos, præsertim cum intelligant, ipsis inuitis, fuisse baptizatos: tum etiam, quia hoc modo vis quędam inferretur parentibus, vt vel ficte conuerterentur ad fidem, vel certe filios suos occiderent, ne sibi subtraherentur à dominis, & baptizarentur. Hæc doctrina Durandi mihi non displicet, quamuis Caietanus hic, & alij Thomistæ aliter sentire videantur: quoniam D. Thomas indistincte negat, filios infidelium esse baptizandos, inuitis parentibus. Vt vero rem totam distinctius explicemus & fundemus, oportet distinguere, vt sæpe insinuauimus, in hoc negotio rationem iustitiæ, quę pendet ex iure, seu potestate vnius in alterum: & rationem seu obligationem religionis, ad quam spectat, vt sacramenta digne tractētur: & tertio loco adiungere possumus obligationem charitatis, ad quam pertinet cura spiritualis salutis proximi, quæ iuste & religiose adhiberi potest.

2. Sententia. Durand.

Durādi sententia approbatur.

Dico ergo primo, filij eorum infidelium, qui non sunt serui Christianorum, baptizari non possunt, parentibus inuitis, neque authoritate priuata, neq; publica Christianorum Principum: etiam si parentes politice subditi sint temporali iurisdictioni Christiani Principis. Hæc conclusio sumitur ex doctrina D. Thom. hic & 2. 2. q. 10. eamq; late defendunt Cypria. Palud. Caiet. Soto, locis supra citatis, & Vict. Relect. de Indis. Et quidem, quod ad priuatam authoritatē attinet, præter supra dicta circa opinionem Scoti, probari potest ex præcedēti sectione. Sequitur enim ex ibi dictis, quia vnus homo non est subditus alteri priuato homini, etiamsi vterq; eidem Principi subdatur: ergo comparantur isti infideles ad alios conciues priuata authoritate vtentes, sicut comparantur infideles non subditi, ad Christianos principes: ergo sicut illorum filij baptizari non possunt à principibus: ita neq; istorum à priuatis personis. Vnde etiam fit, idem esse dicendum de infidelibus subditis vni Principi Christiano, respectu alterius, cuius non sunt subditi, vt v. g. de subditis Regis Hispaniæ, respectu Regis Galliæ, nam respectu illius non sunt subditi, & quoad hoc eadem est ratio de summo Pontifice, quia etiam ipse non habet directam iurisdictionem temporalē in huiusmodi infideles, ex eo quod summus Pōtifex est: & si quos habet sibi subditos, id habet vt dominus & rex tēporalis, cuius potestas quoad hoc non se extendit vltra suum gradum. Superest proband a conclusio, etiam respectu propriorum Principum. Et ratio illius à priori est, quia isti infideles, quamuis sint subditi Christianis Principibus, non tamen possunt eorum voluntate priuari iure patriæ potestatis, quod habent in filios: ergo non possunt etiam filij eorum baptizari, ipsis inuitis. Probatur consequentia, tum quia hic actus instituendi filium in religione, & dicandi illum Deo, maximē spectat ad patriam potestatem: tum etiam, quia huiusmo-

1. Conclusio. Caprcol. Palud. Caiet. Soto. Victoria.

iusmodi infantes non possent secure baptizare absq; periculo apostasiæ, niti parentibus subtraherentur. Si ergo illud prius esset licitum, etiam hoc posterius liceret: maxime, quia per Baptismum subiicitur homo iurisdictioni Ecclesiæ, & consequenter iure liberatur paterna cura in his, quæ ad gubernationem animæ spectant, quatenus iuri Ecclesiæ acquisito contraria esse potest. Antecedens principalis argumenti probatur, quia licet isti infideles sint subditi, non sunt serui, vt suppono, ergo sicut retinent dominium aliarum rerum, ita etiã & ius naturale, quod habent in filios: ergo sicut non possunt priuari aliis rebus earumque dominio, ita nec filiis, & iure quod in illos habent. Dicetur, non posse priuari hoc iure ex sola voluntate Principis sine legitima causa: posse tamen vel in pœnam, vel propter maius bonum reipublicæ & aliorum subditorum, id iuste fieri à superiori habente potestatem, sicut propter easdem causas possunt subditi priuari aliis rebus temporalibus: hic autem vtraque causa intercedere videtur, nam isti infideles abutuntur iure suo, quod in filios habẽt: ergo merentur illo priuari: ergo possunt à Principe superiori priuari. Habet enim Princeps potestatem regendi subditos in his, quæ ad honestatem morum pertinent: vnde & cogere possunt ad ea quæ necessaria sunt ad salutem animæ, & contraria prohibere. Rursus, filij istorum infidelium non minus sunt subditi Christiano Principi, quam ipsorum parentes: ergo etiam pertinet ad huiusmodi Principem prouidere, quæ necessaria sunt ad commodum ipsorum paruulorum. Possunt ergo iuste coercere parentes, si contra illorum salutem sua potestate vtantur. Et cõfirmatur, nam Princeps curare potest & debet, vt iura seruentur illæsa: & quod maius ius minori præferatur: atque adeo quod, si potestas superior & inferior inter se dissentiant, subditus potius pareat superiori potestati, quam inferiori. Cum ergo in præsenti pater infidelis ab ipso Deo dissentiat, potest princeps efficere vt diuinum ius illæsum seruetur, etiamsi necessarium sit parentem suo iure priuare.

Obiectio.

Refellitur obiectio.

Sed contra hoc est: primum, quia hæc omnia ad summum procedunt, in his quæ pertinent ad naturalem iustitiam, & honestatem: non in his quæ mere supernaturalia sunt. nam ad hæc non extenditur potestas hæc politica & humana, quia hæc ab ipsis hominib. proximam originem habet, media naturali ratione, & ideo excedere non potest per se ac directe res, quæ cadunt sub lumen naturæ. Vnde in ordine ad supernaturalia data est hominibus alia superior potestas spiritualis & supernaturalis: quæ non ab hominibus, sed ab ipso Deo immediate manauit: lex autem Baptismi & obseruatio eius supernaturalis est: & ideo non pertinet ad humanam potestatem cogere ad obseruationem eius. Quapropter sicut nõ possunt huiusmodi Principes temporales cogere ipsos parentes infideles, vt ipsimet baptizari velint (vt cõtra Scotum latius ostenditur in materia de fide) ita non possunt efficere, vt eorum filij, ipsis inuitis, baptizentur.

Obiectio.

Dices, etiam potestas, quam parens habet in filium, est mere naturalis: ergo non se extendit ad supernaturalia: ergo cum Baptismus sit supernaturalis, est extra latitudinem huius potestatis, & consequenter non fit contra illam, etiam si filius baptizetur, inuito parente. Respondetur, gratiam fundari in natura, & inde non destruere neq; inuertere debitũ ordinem, sed perficere: & ideo, quamuis, stãdo in pura natura, patria potestas absoluta nõ se extendat ad supernaturalia, tamẽ hoc ipso, quod hæc natura humana eleuatur ad supernaturalia, suo etiam modo eleuatur patria potestas, vt ficut ex mero iure naturali à Deo insito ipsi naturæ, filius, qui propria voluntate vti non potest, gubernandus est & consecrandus Deo authori naturæ per voluntatem parentis: ita ex iure naturali ipsi gratiæ debet filius consecrari Deo authori gratiæ per voluntatem parentis, eo vel maxime, quod non potest filius dicari Deo, vt est author gratiæ: nec sanctificari, nisi simul ordinetur ad Deum, vt authorem naturæ: & ideo, si hoc faciendum est per voluntatem parentis, non potest illud prius fieri, ipso inuito. Sed vrgere quis poterit, retorquendo hanc doctrinam. Nam licet potestas regia, seu politica, sit humana & temporalis, & ita considerata in pura natura, non se extendat vltra naturalia: tamen, supposita eleuatione naturæ, potest consequenter extendi ad supernaturalia, quatenus supposita releuatione & sufficienti propositione supernaturalium præceptorum, ipsa naturalis ratio dictat illis esse obediendum, & ideo qui eis non parent, non solum contra legem supernaturalem, sed etiam contra rationem naturalem peccant. Respondetur imprimis, non esse simile: tum quia ius paternum est mere naturale & intrinsecum ipsi naturæ, & ideo eleuata natura, videtur necessarium, vt consequenter eleuetur. Ius autem regium, quamuis radicaliter dicatur esse à Deo, tamen immediate est ab hominibus, & ideo nõ est ita necessarium, ipsum eleuari, & extendi ad supernaturalia: tum maxime, quia si filius baptizaretur inuito parente, non posset circa illum fieri id, quod supernaturale est, quin læderetur ius patriæ potestatis in eo ipso, quod naturale est: quia est veluti fundamentum ordinis supernaturalis. At vero è contrario, parens infidelis non admittendo Baptismum, vel suum, vel filij, non violat ius regium, neq; aliquod, quod sit mere naturale: nam licet fortasse peccet contra rationem naturalem, non tamen puram, sed vt admixtam ordini supernaturali. Adde (quod maxime omnia confirmat) Principem temporalem non habere iurisdictionem seu potestatem ad punienda vel coercenda omnia delicta, sed solum ea, quæ sunt contraria communi paci, & iustitiæ reipublicæ: hic enim est finis & scopus huius potestatis: sub quem finem non cadit Baptismus, neque contra illum peccat infidelis subditus, qui nec se, nec filium suum baptizari vult. Non ergo possunt hi principes per potestatem coercitiuam cogere hos infideles subditos ad Baptismum suum, vel filiorum: sed ad summum poterunt eos cogere, ne abutantur potestate, quam habent in filios per superstitiones, vel sacrilegia euidenter contraria rationi naturali. Vnde tandem confirmatur conclusio. Nam si hi Principes habent hanc potestatem baptizandi filios subditorum suorum inuitis parẽtibus, vel hoc est ex natura rei, supposita tantum Christi institutione: vel est ex speciali concessione Christi. Primum dici non potest, vt ex dictis patet: quia hæc potestas nec est mere naturalis, neq; habet necessariam connexionem cum naturali. Secundum etiam non potest cum probabilitate dici: tum quia hæc specialis concessio, nec ex traditione, nec ex scriptura colligitur: quin potius vsus Ecclesiæ contrarium indicat, quia nunquam Ecclesia consueuit huiusmodi baptismata permittere: quia vbi de speciali institutione Christi non constat, naturalia iura seruãda sunt: tum etiam quia, si Christus Dominus talem potestatem Ecclesiæ concessisset, illa potius pertineret ad spiritualem potestatem, quam ad iurisdictionem temporalium principum. Hanc enim Christus neq; immutauit, neq; auxit: ostensum autem est, Ecclesiam nõ habere spiritualem potestatem in hos infideles, quoad hoc enim eadem ratio est de infidelibus temporaliter subditis vel non subditis Principibus Christianis. Et per hæc satis responsum est fundamentis Scoti.

Responsio.

Dico secundo, si infideles, & eorum filij, sint serui Christianorum, licite possũt authoritate dominorũ filij à parentibus separari & baptizari, inuitis parentibus. Hæc est sententia Durandi, quam non existimo esse contra D. Thomam, qui nihil dixit expresse de hoc speciali casu: quin potius hic artic. 10. cum in 2. argumento obiecisset, filios Iudæorum posse baptiza-

2. Concl.

ptizari, quia Iudæi sunt seruiChristianorum, in so-
lutione respondet, non esse proprie seruos seruitute præ-
nali contraria libertati, sed solum esse subiectos ser-
uitute ciuili, & eodem modo respondet 2.2. q. 10. art.
12. ad 3. in qua responsione significat, si Iudæi essent
vere serui, fore, vt eorum filij baptizari possent ipsis
Caiet. & Soto inuitis. Atque ita doctrinam hanc ex parte admittit
Caiet. & Soto, & alij ex recentioribus Thomistis,
quamuis non in omnibus consequenter loquantur,
vt ostendimus.

1. Notabile. Primo igitur, vt conclusionem probemus, suppo-
nendum est, posse dominum suo arbitrio separare fi-
lium seruum à patre etiam seruo, absque vlla iniusti-
tia, ex vi potestatis & iuris, quod habet ratione domi
nij. Probatur, quia seruitus iure gentium hoc modo
introducta est, vt dominus possit seruum vendere,
aut donare, aut quo voluerit, mittere. Ergo sicut hoc
potest facere circa parentem, non expectato filij con-
sensu; ita potest idem facere circa filium contra vo-
luntatem patris. Antecedens constat ex communi
consensu omnium gentium. Et ratio sumenda est ex
ipso titulo iustitiæ, in quo hæc seruitus fundata est. Est
enim veluti iusta pœna ex iusto bello introducta; in
quo ad seruandam vitam captiuorum hac ne priue-
tur, priuantur libertate, & rebus suis. Nam hæc om-
nia minoris æstimantur, quam vita. Quando ergo pa
ter & filius in captiuitatem & seruitutem deueniunt,
omnino constituuntur sub potestate domini, vt eis
vti possit, tanquam rebus suis, modo rationabili, &
hominibus accommodato. Sicut exgo ex vi huius do
minij potest priuare seruum dominio aliarum rerū,
ita etiam filij sui: potest ergo vnum ab alio separare
vel per venditionem, vel per donationem. Quod à
posteriori confirmatur, & declaratur, quoniam alias,
si miles in bello patrem cum quinque aut sex filiis ca-
peret, nec posset vnum sine alio captiuare, nec vende-
re, & consequenter, si nec posset omnes alere, nec; vni
& eidem omnes diuendere, cogeretur omnes liber-
tate donare: quod nullus faceret, vt existimo: neque
est, cur id facere obligetur. Deniq; vsus ipse satis hanc
conclusionem confirmat, & declarat hoc dominium
in seruos hoc modo, & cum tota hac potestate esse in-
ductum. Quocirca in hoc puncto nulla fere est in-
ter doctores controuersia; quamuis Capreol. in 4. d.
5. q. 1. ar. 3. ad argumenta Durandi contra primam cō-
clusionem hoc in dubium reuocet sine vlla probatio
ne, quæ difficultatem ingerat. Nam licet verum sit,
non posse dominum vti seruo ad omnem vsum pro
suo arbitrio, quando in illo vsu est aliquid contrariū
alteri naturali legi seu honestati: qua ratione non po-
test illum interficere, & similia: tamen in hoc vsu se-
parandi filium à patre, intrinsece nulla est turpitudo:
necius, quod pater habet in filium, tam est intrinse-
cum, vt non possit illo priuari in pœnam, iure serui-
tutis: maius enim est ius propriæ libertatis, & tamen
eo priuatur.

2. Notabile. Secundo est certum apud omnes, si filius serui in-
fidelis semel separetur à patre, posse baptizari, inuito
patre. Diximus enim in præcedenti sectione, etiam
in filiis infidelium non subditorum Christianis, hoc
verum habere, quod, si omnino sint separati à paren-
tibus, baptizari possint, quia non debent carere om-
ni auxilio, & tunc non possunt gubernari voluntate
parentum, ergo multo magis hoc erit verum de sub-
ditis & seruis. Sed assignari potest differentia: nam
illud prius est verum, quando filij ita sunt destituti
parentibus, vt vel omnino sint ignoti, vel nullus ad
eos pateat aditus, vt eorum consensus postuletur,
vel certe adeo esse difficilis, vt moraliter non possit,
vel non expediat, qui huiusmodi filium proxime gu-
bernat, pendere à parentis voluntate & arbitrio.
Quod si hoc solum de his seruis infidelibus dicere-
tur, nulla esset difficultas. Aliquid ergo amplius &
specialius docere intendimus. Fieri enim potest, vt
filius re ipsa sit & conuictu & loco satis à patre seiun-
ctus absque vlla spe redeundi ad consortium eius, &
nihilominus parentes pueri esse cognitos his, sub
quorum cura existit, & quod etiam facile sit parentes
consulere, an velint filium baptizari. Et in eo casu in-
dicat Capreolus quantumcunque hi paruuli vendā-
tur, & ad remotas regiones transferantur, non esse
scienter contra voluntatem parentum baptizandos
ante vsum rationis, & hoc etiam docuit Soto hic,
quamuis non satis constans in dictis suis videatur:
prius enim dicit, falsum esse quod Capreolus ait: filiū
separatum à patre seruo, non posse baptizari, illo in-
uito: & tamen postea dicit, quando parentes consuli
possunt non posse baptizari, eis inuitis: cum tamen
hoc ipsum sit, quod Capreolus docuit. Neque enim Capreol.
ille negat, quando consuli non possunt parentes, pos-
se filios baptizari, eis inuitis, sed potius id expresse af
firmat paulo inferius. Ego tamen existimo, in eo casu
posse legitime baptizari, neque oportere parentes
consulere, nec facultatem ab eis petere: quandoqui-
dem, licet eam non concedant, baptizari possunt. Ra-
tio est, quia dominus succedit loco parentis, & ad eū
pertinet ius & cura gubernandi seruum suum, sicut
ad eum spectat prouidere illi de necessariis ad vitam
corporalem. Quamuis enim hæc cura & obligatio nō
sit parenti ablata, quia naturalis coniunctio semper
manet: nihilominus tamen etiam est domino acqui-
sita, & potest illa vti absque vlla dependentia à paren
tibus, quandoquidem ius illorum in dominum quo-
dammodo translatum est, seu magis est illi subordi-
natum, quam è contrario. Supponimus enim, iusto
titulo filium esse in seruitutem redactum vel solum
vt separatum à patre vel simul cum illo. Et confirma-
ri hoc potest ex 1. Machab. 2. vbi Mathathias omnes
paruulos incircumcisos in bello captos circumcidi
ecit. Nam quamuis Lyra dicat, solum id fecisse in
filiis Iudæorum, tamen Scriptura absolute loqui-
tur: & quamuis Soto dicat, si Mathathias id fecit in
filiis gentium, fecisse quidem secundum zelum, non
tamen secundum scientiam: hoc tamen de insigni, &
sanctissimo viro non recte dictum videtur. Melius
ergo dicitur: cum illi iam essent iure belli in seruitu-
tem redacti: & à parentibus separati, iure circumci-
di potuisse, sicut nos etiam nunc iure baptizamus fi-
lios Saracenorum in bello captos.

Quocirca citata opinio Capreoli de consulendis
parentibus, ad summum, procedere posset, quando
infans iniuste esset captus, & separatus à patre, tunc
enim consulendus esset pater, si fieri posset, vel (vt
melius dicamus) potius esset filius restituendus pa-
renti, si fieri posset, quam baptizandus, quia cum ac-
tio fuerit iniuriosa, nullum ius ex vi illius ablatum
est patri per se loquendo: neque ille dici potest filius
serui, de quo agimus. Quando vero iusta ac legitima
seruitus contracta est, dominus acquisiuit ius in ser-
uum, iusteque priuauit parentem iure suo. Neque
obstat quod Capreolus obiicit, hoc scilicet ius esse
naturale patri, & ideo non posse illo priuari. Nam
duobus modis potest intelligi hoc ius esse naturale:
primo, quia habet originem ab ipsa natura: alio mo-
do, quia ipsum ius naturæ obligat, vt nullus possit
hoc ius vsurpare præter parentem, aut ipsum illo pri-
uare. Prior sensus est verus: posterior autem falsus,
quia non omne ius, quod à natura ducit originem, est
immutabile: tolli enim potest, vel inuite, in pœnam
iustam, vel voluntarie, vt cum aliquis se vendit in ser-
uum, & se priuat iure libertatis sibi à natura conces-
so: sic ergo in præsenti dicendum est: quia nulla est ra-
tio specialis, propter quam hoc ius sit immutabi-
lius, quam reliqua.

Tertio ex duobus principiis positis sequitur, pos- 3. Notabile.
se dominum hac speciali intentione & fine vendere
seruum, vt libere possit filium baptizare à parente
suo separatum. Quamquam enim hoc Caietanus hic
neget, eique Soto citato loco consentire videatur:
hoc tamen, per se loquendo, & ablatis extrinsecis in-

commodis, verius videtur. Probatur, quia dominus habet potestatem libere vendendi seruum, & asportandi in remotissimas regiones, vt ostensum est: ergo ob quemcunque finem vel causam hoc faciat, non erit iniustus ex hoc præcise capite, quod separet filium à patre: nam vtitur iure suo. Imo ex vi talis obiecti actio illa non est mala, sed saltem indifferens, sicut vēdere equum vel aliam quamcunque rem similem. Rursus finis ille vendendi patrem ad baptizandum filium non est malus: imo potius videtur habere honestatem charitatis & religionis: ergo neque facere illum actum propter hunc finem est malum. Nullam enim inordinationem aut aliam turpitudinem habet adiunctam. Respondeti potest ex doctrina, quam Caietanus indicat, illud medium non esse proportionatum tali fini, & ideo contra rationem esse vnū, propter alterum facere. Antecedens patet, quia illa duo pertinent ad diuersos ordines. Nam baptizare est iuris diuini: potestas autem vendendi seruum est iure ciuili seu gentium introducta: non ergo potest vna actio recte ad aliam ordinari. Sed certe non video quo principio, vel fundamento nitatur hæc illatio. Videtur enim fundari in hoc, quod ea, quæ sunt iuris humani, aut mere temporalia, non licet facere propter ea, quæ sunt iuris diuini seu spiritualia: nam secluso hoc principio, nulla est vis illius illationis. Hoc autem principium est omnino falsum, vt patet, tum ratione. nam quæ sunt inferioris ordinis conuenientissime ordinantur ad ea, quæ sunt ordinis superioris: tum apertissimis exemplis, nam temporale regnum res est humano iure introducta, & tamen conuenientissime datum est summo Pontifici, vt optime & conuenientissime possit spirituali potestate vti: imo nullus esse potest melior finis temporalis dominij & vsus eius, quam vt ad salutem animarum prosit. Imo, vt adhibeamus exempla propinquiora præsenti materiæ, qui habet dominium in seruum, potest illū libertate donare, vt si velit, possit ad suos redire, seque à suis filiis separare. Cui ergo facit iniuriam, aut quæ est inhonestas, si hoc faciat animo seu intentione baptizandi filios? Quin potius existimo, si pater sit dignus morte, & sit in potestate ducis aut Regis, vel illi parcere liberaliter, aut illum occidere iuste, nihil peccare, si eligat potius eum occidere, si nullam spem haberet spiritualis salutis eius, & timeret eum impediturum Baptismum, seu conuersionē filiorum, quia tunc neque ageret contra iustitiam, neque contra charitatem. Denique si Gentilis haberet seruum infantem filium Christiani, vel alicuius infidelis, nonne liceret illum emere solum fine baptizandi illum? Nullus, credo, negabit, hoc esse opus magnæ charitatis: & tamen ibi actio ciuilis, humana, & temporalis ordinatur ad spiritualem, & supernaturalem finem: ergo idem est in præsenti.

Dixi autem per se loquendo, & seclusis extrinsecis incommodis, quia per accidens posset hoc, vel non expedire, vel etiam non licere: & huiusmodi sunt nōnulla, quæ contra prædictam doctrinam obiici possunt. Primum est, quia illa est quædam indirecta coactio parentis ad fidem, nam si intelligat se fore vendendum & à filio separandum, vt possit filius baptizari, potius eliget ipse conuerti ad fidem, seu consentire Baptismo filij, vnde oritur morale periculum simulationis, & fictionis. Respondetur, ibi nullam esse coactionem formalem & propriam, quia neque est actio iniusta, nec fit ex formali intentione extorquēdi consensum ab alio. Quod autem interuenire possit quædam inductio indirecta, & quasi per accidens, id non habet malitiam intrinsecam. Solum oportet cauere, ne quando aliquis hoc titulo mouetur ad fidem suscipiendam, facile admittatur. Oportet enim prius sufficienter examinare, ac probare, an ficto, vel vero corde accedat.

1. Inconueniens.

Respond.

Secundum inconueniens extrinsecum obiici potest, quia si propter hunc finem separarentur filij à parentibus, periculum esset, ne parentes filios occiderent, priusquam sibi eriperentur, & baptizarentur. Respondetur, huiusmodi casum non tam frequenter euenire, vt timeri possit hoc periculum, moraliter loquendo: vnde in indiuiduo vix vnquam occurret. Quod si aliquando timeatur, facile est prius filium à patre separare, quam ipse possit in huiusmodi suspicionem venire. Ac denique si aliquando prudenter consideratis omnibus circumstantiis, probabiliter timeretur hoc periculum, nec posset aliter vitari, cessandum potius tunc esset ab huiusmodi actu, quam infans tali periculo exponendus esset.

2. Inconueniens.

Respond.

Tertium incommodū inferri potest: quia si Christiani hoc iure vterentur in seruos infideles captiuos, etiam ipsi infideles eodem vterentur in Christianos, quos apud se haberent captiuos. Separarent enim parentes à filiis, vt eos possent, vel circumcidere, vel aliis ritibus suis falsis religionibus adigere, eosque in ipsis instituere, & enutrire. Respondetur primum, vt dixi, hoc non esse tam frequens, neque oportere esse tam manifestum, & publicum, vt necesse sit in aliorum exemplum venire. Deinde existimo, paganos vel quoscunque infideles suo arbitrio ac voluntate id facturos, si in eam cogitationem incidant: nam existimant se habere verum ius dominij in Christianos, quos habent captiuos, atque ita libere posse eos diuēdere, seu distrahere, prout voluerint. Putare etiam possunt, obsequium se præstare Deo trahendo aliquē ad suam sectam: & ideo ex communi iure gentium arbitrari etiam facile possunt hoc sibi licere. Vnde si fortasse hoc non faciunt, id est, quia non magno zelo suæ sectę, vel animarum ducuntur: sed solum student suæ cupiditati & commoditati: tamen si qui sunt, qui huiusmodi zelum habent, non dubito, quin libere id faciant, nulla habita consideratione eorum, quę Christiani facere solent. Non est ergo quod ob timorem huius incommodi, Christianos homines hoc iure priuemus.

3. Inconueniens.

Respond.

Quartum incommodum est, quia huiusmodi infantes cum adoleuerint, facile in apostasiam declinabunt, cum intelligent, quos parentes habuerint, & quam sectam secuti fuerint: nam quodam veluti naturali desiderio appetunt filij sequi & imitari parentes. Sed hoc non est morale periculum, alioqui etiam si casu morereturpater seruus, non liceret domino baptizare filium, quia esset idem periculum. Item nec nūc liceret baptizari infantes filios Turcarum, quos Christiani in bello capiunt, omnino à parentibus separatos: quod tamen est contra vsum omniū Christianorum. Imo nec liceret Ecclesiæ baptizare filios hæreticorum, propter idem periculum. Quando igitur huiusmodi pueri sunt à parentibus separati absque vlla spe redeundi ad illos, non est cur moraliter hoc periculum timeatur: tum quia res absentes minus mouent: tum præsertim, quia facile fieri potest, vt vel nullam, vel paruam notitiam parentum, & religionis eorum habeant: tum etiam, quia si aliquam occasionem inconstantiæ inde sumere possunt, quæ eadem fere est in omnibus Neophytis, doctrina & diligentia pastorum curandum est, vt eorum fragilitas præueniatur: non vero sunt propter hanc causam ad id remotam tanto beneficio priuandi. Nullū ergo apparet accidentale, seu extrinsecum incommodum, tanta morali necessitate cum hoc actu coniunctum, vt propterea possit iudicari moraliter, vel, vt plurimum, illicitus. Quin potius, si prudenter fiat, nō erit difficile, vt existimo, omnia inconuenientia vitare. Atque ex his sufficienter, & declarata, & confirmata relinquitur secunda assertio. Ea vero, quæ circa illam desiderari possunt sectionibus sequentibus expedientur.

(∴)

SECTIO

Verum filius, infidelis seruus, ac serui filius, licite baptizari possit, priusquam à parente separetur.

DOctores omnes, etiam hi, qui existimant licere baptizare hos infantes, hanc conditionem requirunt, scilicet, vt prius à parentibus separentur, absque vlla spe ad illos redeundi: quæ certe non caret difficultate: quam vt declaremus, duplex ratio honestatis in hoc actu considerari potest: altera est religionis, altera iustitiæ. Et similiter in contrario actu duplex potest esse malitia. Vna est contra religionem: quatenus videri potest indigne conferri sacramentum. Nam licet paruulus ex se non sit indignus, tamen vtens consortio parentis infidelis, non censetur subiectum dignum sacramento, propter periculum, quod ei creatur ex consortio parentis infidelis, à quo facile peruertetur filius, & contaminabitur (vt sic dicam) Baptismi sacramentum. Altera malitia esse potest contra iustitiam, si fortasse in hoc actu fit contra ius paternum.

Prima diffinitur. De priori res est facilior & extra controuersiam apud omnes Theologos. Omnes enim asserunt illum actum, saltem ex hoc capite, esse illicitum: quia si filius cohabitet cum patre infideli, ac possit vti conuersatione, ac familiaritate illius, & pater exercebit circa filium superstitiosas actiones & ritus suæ religionis contra reuerentiam Baptismo debitam; & ipse filius educabitur magno periculo apostatandi à fide per Baptismum suscepta. Quæ duo in eo casu ita sunt moraliter coniuncta, cum illa actione, vt absolute, & simpliciter censenda sit illicita. Dices, quandiu filius non potest ratione vti, nullum est periculum, quod à parente instruatur in fide falsa, cum primum autem peruenerit ad vsum rationis, tunc poterit, vel separari, vel hoc incommodum aliter præueniri. *Vrgetur.* Respondetur primum, non solum hoc illatum esse incommodum contra religionem, & dignitatem Baptismi: sed etiam, quod possit parens infidelis exercere superstitiosas actiones circa filium, vt verbi gratia, circumcidendo illum, vel aliquid simile. Deinde, etiamsi tempore infantiæ non sit infans capax malitiæ, aut falsæ fidei, vel religionis, tamen non expedit prius eum baptizare postea separandum, sed potius è contrario prius separare postea baptizandum: quia in hoc posteriori ordine nullum est periculum: in priori vero semper est aliquod, vel quia amor parentum crescit, & consuetudine, ac familiaritate confirmatur: vel quia potest saltem pueris adhærere memoria earum rerum, quas parentes, aut coram filiis faciunt, aut eos ab infantia docent: vel certe quia tempus vsus rationis est incertum, & prouidentia etiam humana incerta est. Vnde facile accidere potest, vt filius sic baptizatus, vel non possit separari à parente, vel certe, quod de facto non separetur propter hominum negligentiam, vel malitiam. Sicut ergo, vt digne suscipiatur sacramentum, antecedere debet bona dispositio, & non expectari post sacramentum susceptum: ita hæc separatio, quæ est veluti dispositio paruuli, antecedere debet, non subsequi sacramentum.

Obiectionis Prima. Sed adhuc superest difficilis obiectio, nam sequitur primo, non posse licite baptizari filios hæreticorum manentes sub cura, & cohabitatione parentum. Patet consequentia, quia licet Ecclesia habeat ius baptizandi hos infantes, eo quod parentes eorum baptizati sint, tamen ex parte periculi contra religionem, videtur esse idem incommodum, saltem apostasiæ. Nam huiusmodi infantes sine dubio imbuentur infidelitate parentum, & ab Ecclesia apostatabunt, vt experientia fieri videmus. Consequens autem videtur esse valde rigidum, & contra consuetudinem omnium. *Secunda.* Secundo etiam sequitur filios eorum, qui ex Mahumetanis nuper conuersi religionem Christianam exterius profitentur in Hispania, non posse licite baptizari. Quia est morale periculum, quod à parentibus & superstitiose tractentur, & ad apostasiam inclinentur, vt est etiam experientia notum: consequens autem est contra communem Ecclesiæ consuetudinem. *Tertia.* Tertio sequitur etiam filios iam adultos non esse baptizandos, nisi prius à parentibus infidelibus separentur: quia est idem periculum apostasiæ: hoc autem non ita fieri videmus. Nam si filius Iudæi Romæ, vel alibi Baptismum petat, & post sufficientem instructionem firmus in fide appareat, non cogitur mutare domicilium, vel parens, vel filius, vt baptizetur. *Quarta.* Quarto denique accedit ratio generalis: quia hoc periculum videtur valde remotum, præsertim, si parens, & filius non cohabitent in eadem domo, etiamsi in eadem ciuitate maneant: sicut in aliis peccatis eadem occasio, quæ censeretur proxima, si esset in eadem domo, existimatur remota si sit tantum in eadem ciuitate. Vnde sumitur confirmatio: quia ad suscipiendum digne Baptismum, non solum esse necessaria dispositio ad fidem, sed etiam ad charitatem: sed si parens sit fidelis, ita tamen iniquus, vt moraliter existimetur educaturus filium in prauis moribus, ita vt sit morale periculum, eum amissurum baptismalem iustitiam statim ac peruenerit ad vsum rationis, non propterea est omittendus Baptismus talis infantis, nec infans sub cura talis parentis censetur indispositus ad Baptismum suscipiendum: quia illa est dispositio valde remota. Ergo idem iudicium est de periculo amittendi fidem in tempore futuro: quia, vt dixi, ad digne tractandum hoc sacramentum non est minus necessaria dispositio ad charitatem, quam ad fidem. Non est ergo minus necessarium tollere occasionem amittendi charitatem, quam amittendi fidem.

Hæc argumenta, vt verum fatear, in re morali non paruam ingerunt difficultatem, & possent alicui videri sufficientia ad probabiliter opinandum, hunc solum titulum non satis esse ad reddendum hunc actum illicitum, si alioqui ius iustitiæ non desit, & possit esse moralis spes subueniendi alio modo his periculis, & adhibendi diligentiam, ne illa incommoda & sacrilegia sequantur. Nihilominus tamen, quia res est grauis & moralis, non est recedendum à communi sententia, cuius probabilitas magis constabit soluendo obiectiones. *Ad primum* Ad primum igitur dicitur, non esse in omnibus parem rationem: quia in primis Ecclesia habet per se & directe ius ad baptizandum filium hominis baptizati, etiam si pater hæreticus sit. Deinde habet etiam directam potestatem in patrem, vt ipsum possit coercere, ne filium falsis erroribus decipiat. Ad hæc ex parte periculi, moraliter loquendo videtur esse minus in parente hæretico, quia absolute non negat Christum, sicut Ethnicus & Paganus: & ideo quamuis ex parte subiecti destruat omnino fidem Christi, tamen ex parte obiecti non omnino euertit Euangelium, & totam Christi doctrinam, & ita non omnino separabit filium à Christo & à nomine Christiano. Rursus inter hæreticos moraliter nunquam desunt Catholici, qui possint instruere in vera fide huiusmodi infantes, quando peruenerint ad vsum rationis. Sed, vt verum fatear hæc omnia non satisfaciunt. Nam reuera potest vrgeri casus, in quo sit idem periculum infidelitatis, imo maius, quam in casu de quo loquimur, quia potest esse maior penuria veræ doctrinæ, & minor facultas ad coercendos hæreticos. Parum autem refert ad periculum tollendum ius, quod Ecclesia habet, si non est potens ad illud exequendum. Parum item refert, quod Christi doctrina in totum aut in partem negetur, si omnino incurrit apostasia à fide, & Ecclesia. Quocirca, vt consequenter loquamur, idem dicendum videtur in casu de hæretico, &

de quocunque alio infideli, si idem sit morale periculum. Aut igitur filius hæretici baptizatur à parente, seu à ministro hæretico, & tunc concedo nunquã ab eis licite fieri: quia semper id faciunt animo instruendi talem puerum in falsa doctrina, ac religione, ac Baptismo contraria: Aut baptizatur à ministro Catholico: & tunc dico, vt licite fiat, necessarium esse, vt probabilem spem concipiat, fore vt huiusmodi puer baptizatus possit suo tempore in vera fide instrui: quod si nulla via possit huiusmodi spem moralem habere, deberet certe potius à Baptismo abstinere, supponendo paruulum esse in extrema necessitate, in qua quilibet alius baptizari potest, vt supra dixi.

Ad secundũ. Ad secundum de filiis nouorum Christianorum, de quibus periculum est, quod fidem tantum simulent & fingant, dicendum est, quamuis in communi sit hoc dubium vel incertitudo, tamen in particulari de hac vel illa persona non posse hoc iudicari, nec de hac re existere probabile aliquod testimonium, & ideo bona fide baptizantur huiusmodi infantes, nihil temere iudicando de hoc vel illo parente: quia illa generalis suspicio non satis est ad dirigendum actum moralem in particulari. Quapropter si in particulari constaret de tali periculo & occasione, idem iudiciũ esset ferendum, neque essent baptizandi huiusmodi

Ad tertium. infantes nisi prius à parentibus separarentur. Ad tertium respondetur, concedendo sequelam, propor

Conc. Tolet. tione seruata. Sic enim iure etiam Ecclesiastico cautum est in Concil. Toleta. 4. cap. 59. & habetur in cap. Iudæorum. 28. quæstione 1. vt filij Iudæorum (& idem est de aliis infidelibus) qui conuertuntur ad fidem, statim à parentibus separentur: ne parentum vltra inuoluantur erroribus. Hæc autem separatio fortasse minus necessaria erit in his, qui iam conuertuntur in adulta ætate, quam in aliis: quia cum illi proprio arbitrio conuertantur, & prius instruantur de falsitate & deceptione suorum parentum, minus videtur esse periculi, quod ab eis iterum decipi possint. Sed hoc ad prudentiam magis spectat, & ideo in particulari considerata hominis capacitate, & modo conuersionis, & parentis diligentia ac pertinacia iudicandum est, quanta sit hominis separatio conueni-

Ad quartũ Ad confir. ens, aut necessaria. Et per hæc fere patet solutio ad quartum. Negamus enim hoc periculum non esse morale, & occasionem proximam, si reuera pueri ita sint in consortio parentum infidelium, vt ipsi possint, vel superstitiones suas circa ipsos exercere tempore infantiæ, vel eos docere falsos errores, si cum eis nutriantur vsque ad tempus vsus rationis. Quæ autem cohabitatio, vel coniunctio sufficiat ad hoc periculum, vel è contrario, quæ separatio sufficiat ad illud tollendum, non ad doctrinam pertinet, sed ad prudentiam. Pendet enim ex particularibus circumstantiis. Aliquando enim fortasse sufficit absentia ab eodem oppido: interdum erit maior necessaria: aliquando vero forte sufficiet, vt in eadem domo non cohabitent, neque vllum inter se consortium, vel familiaritatem habeant. Denique ad confirmationem negatur similitudo: quia periculum amittendi charitatem, valde generale est, & commune omnib. quod licet aliquantulum crescere possit ex iniquis morib. & exemplis parentum, tamen hoc scandalum est valde accidentarium, & nunquam inter Catholicos desunt sufficientia media & auxilia, quibus possit facile superari: at vero periculum apostasiæ est speciale, & multo maius, & constituens hominem in proxima & speciali occasione apostatãdi à fide susceptа. Vnde est alia differentia, quod lapsus charitati contrarius, quamuis aduersetur iustitiæ, quæ datur per Baptismum, non tamen est directe contrarius professioni, quæ in Baptismo fit, at vero apostasia à fide & Ecclesia, est directe contraria professioni, quæ fit in Baptismo. Et ideo periculum apostatandi à fide multo magis repugnat condignæ administrationi Baptismi.

Alexa. Sẽ. secũdum.

Supereſt dicendum de posteriori malitia, scilicet, contra iustitiam. Est enim difficultas, an dominus habeat ius baptizandi huiusmodi seruum infantem non separatum à patre infideli, quamuis per accidens, & ab extrinseco non possit religiose vti hoc iure, ita vt, si de facto id faciat, non peccet contra iustitiam, licet peccet contra religionem, vel è contrario, si in particulari possit vitare illud periculum, & incommodum contra religionem, possit licite baptizare seruum suum renuente patre. Et videtur sane hoc non esse contra iustitiam. Ad quod declarandum oportet aduertere, aliud esse, filium esse in consortio parentis, aliud vero, esse sub cura illius: nam primum solum dicit concomitantiam, seu cohabitationem, secundo vero dicit potestatem vnius in alterum. Vnde recte possunt hæc separari, vt per se constat. Quamuis ergo filius non sit loco & conuictu separatus à patre, recte intelligi potest proprie ac formaliter non esse iam sub cura paterna, si ius patris in alterum translatum sit, ita vero fieri videtur ex vi captiuitatis, & legitimæ seruitutis: nam per eam videtur ius paternum translatum in dominum: nam iure dominij habet potestatem in seruum ad regendum & gubernandum illum in omnibus, quæ ad ipsum pertinent. Ergo siue pater sit præsens, siue absens, potest dominus vti hoc iure suo independenter à voluntate patris absque vlla iniustitia. Et confirmatur, nam separatio illa veluti localis, quoad conuictum & habitationem, nullum nouum ius confert domino: imo est actus iuris & potestatis prius acquisitæ in ipsum seruum. Ergo si illa interueniente potest baptizare filium, inuito parente, imo si habet hoc ius vtendi hoc medio ad eum finem, etiam ante omnem separationem habet hanc potestatem, & consequenter non peccat contra iustitiam, si illa vtatur absq; separatione media, sed potius vtitur iure suo. Et confirmatur secundo, quia licet parens semper necessario sit parens, & hac ratione videatur semper habere ius instruendi, & gubernandi filium, tamen hoc non obstat, quominus hæc potestas sit maior apud dominum, & consequenter, quod ab ipso possit impediri seu præueniri (vt ita dicam) in huiusmodi actione, & regimine, ita vt ipsenõ possit iuste domino per vim resistere, quominus vtatur iure suo: quamuis fortasse occulte oblata occasione possit iure paterno in filium vti: sicut est probabilis sententia, quod seruus quantumuis, si legitimè bello captus, habet ius fugiendi, si potest occulte, & absq; vi, quamuis, quia absolute non manet dominus suæ libertatis, non possit per vim resistere domino eum impedienti, ne fugiat. Sic ergo in præsenti, etiamsi parens simul cum filio maneat, & potestatem paternam aliquo modo in filium retineat, tamẽ à Domino poterit iuste impediri, ne illa potestate vtatur: ergo potest dominus absque vlla iniustitia illam sibi vsurpare, & ratione illius filium baptizare, inuito parente. Quia, vt sæpe dixi, non est maius ius regendi, vel gubernandi filium, quam tuendi propriam libertatem.

Pars affirmatiua datur. Durand.

In contrarium autem videtur esse communis sententia. Nam fere omnes Doctores, atque etiam Durandus sentire videntur, non facta separatione filij à patre, semper fieri patri iniuriam, baptizando filium ipso inuito, etiamsi vterque seruus sit. Cuius fundamentum esse potest paulo antea insinuatum: quia licet pater ratione seruitutis priuari possit cura & gubernatione filij, quoad vsum, non tamen quoad proprietatem, & radicale ius paternum: quia est omnino intrinsecum & connaturale. Ergo, si filius manet coniunctus patri, non poterit pater iuste prohiberi, quo minus paternam curam exerceat in filium. Sicut si seruus coniugatus sit, quamuis iure seruitutis possit iuste separari à coniuge, vel venditione, vel donatione, &c. tamen, quamdiu non separatur iuste prohiberi non potest, quominus matrimonij

actus

actus cum coniuge exerceat, petendo ; & reddendo debitum, & debitam curam coniugis gerendo. Nam hæ actiones sunt valde intrinsecæ ; & connaturales, quibus per se loquendo, non priuatur homo ratione seruitutis, quamuis per accidens priuari possit propter locorum distantiam. Ita ergo videtur esse in præsenti casu, de quo agimus. Nam ius etiam patris erga filium est valde connaturale, & intrinsecum, & eiusdem rationis sunt actiones, quæ ab illo manant. Non ergo potest per se omnino illis priuari, quamuis per accidens possit media separatione & distantia loci. Priuaretur autem omnino, si filius existens in consortio patris, ipso inuito baptizaretur. Nam intrinsecè repugnat filium esse baptizatum, & manere sub cura patris infidelis, siue cum illo habitet, siue non. Nam per Baptismum fit paruulus de iurisdictione Ecclesiæ, & ideo fieri non potest, vt ius gubernandi paruulum iam baptizatum, in his quæ ad Deum pertinent, maneat apud parentem infidelem. Id enim, & iuri Ecclesiæ, & sanctitati Baptismi repugnat. Ergo per Baptismum fit paruulus omnino extra ius paternum. Ergo si pater non potest omnino priuari hoc iure, neque etiam poterit filius baptizari, ipso inuito.

Inter has sententias difficile est ferre iudicium : nam priores rationes videntur certe valde efficaces, & magnam facere probabilitatem : quoniam ex illis non est difficile soluere fundamentum posterioris sententiæ : quæ nihilominus securior est, & in praxi seruanda : tum propter communem opinionem, tum etiam propter fundamentum eius, quod est probabile, & exemplo adducto ex matrimonio fit valde verisimile, ex quo vnicuique facile erit prioribus rationibus satisfacere, præsertim ad illud exemplum de fuga, & iure libertatis : nam etiam si admittamus illã sententiam, quæ probabilis est, non est simile illud exemplum. Nam fuga est directe contraria dominio, & tendit ad destruendum illud : & ideo necesse est, vt qui habet dominium, saltem habeat ius impediendi fugam. At vero cura & gubernatio filij, præsertim in his, quæ ad animam spectant, non repugnat dominio, nec tendit in destructionem eius, & ideo non oportet, vt ratione seruitutis possit seruus directe priuari prædicto iure paterno in filium.

Obiectio. Potest tamen ex hac sententia aliquis argumentari contra ea, quæ paulo antea diximus. Nam si non licet per se ac directe, parentem omnino arcere à cura & gubernatione filij : ergo neque etiam licebit filium ea intentione diuendere aut separare à patre, vt omnino liberetur ab illius cura & gubernatione, & vt non possit parens curam paternam circa illum exercere, sicut non posset seruus coniugatus, ea intentione per se ac directe diuendi, vt separetur à coniuge, nec possit matrimonij actus exercere. Respond. Respondetur negando consequentiam, quando in illo fine includitur honestum motiuum, quale est baptizare, & saluare infidelem. Nam licet concedamus dominum non habere ius priuandi patrem omni cura & gubernatione filij secum conuiuentis ; tamen simpliciter habet ius separandi filium à patre, & consequenter etiam habet ius priuandi parentem omni vsu regendi filium, saltem media separatione, quasi per accidens. Ergo potest hoc ipsum intendere propter quemcumque honestum finem. Atque idem erit proportione seruata in alio exemplo, quamuis intercedat dissimilitudo. Nam in separatione vnius coniugis ab altero, non potest proprie intercedere illa intentio Baptismi, de qua agimus, cum vterque sit adultus : tamen, si aliqua alia intentio honesta excogitetur, quam possit dominus serui intendere, per illud medium vendendi seruum, & separandi à coniuge, non video cur non possit hoc directe eligere, & velle propter illum finem.

Solutio. Sed quæri hoc loco potest circa hanc & præcedentem sectionem. quinam infideles censendi sint ex his seruis, cum quibus licitum est hoc iure vti : quod dubium specialiter tractari solet de Iudæis, qui in aliquibus prouinciis sub potestate Christianorum Principum degunt : Authores enim aliqui hos Iudæos inter seruos computare videntur, vt Caietanus & Durandus ; & expresse Angelus, verbo, Baptismus 3. numer. 11. quibus fauet modus loquendi Innocent. III. in capit. Et si Iudæos. extra. de Iud. & Sarace. dicentis, Iudæos propria culpa perpetuæ seruituti submisit. Dicendum vero est in primis, hos Iudæos, qui nunc sunt subditi Principibus Christianis ; non esse proprie seruos, sicut sunt mancipia : & ideo in eorum filiis non procedere doctrinam datam de filiis seruorum. Ita docet Soto ; & est consentaneum Diuo Thomæ hic ad 2. nam hoc sensu dicit, Iudæos esse seruos seruitute ciuili, id est, tanquam subditos & tributarios. Et ratio est, quia licet Iudæi ob culpam suã digni sint seruitute : quo sensu videtur locutus Innocentius : & quamuis etiam in principio, quando per bellum superati sunt, iuste potuerunt in captiuitatem, & seruitutem redigi, quod etiam in prædicto textu insinuatur : tamen iam nunc de facto non sunt hoc modo serui effecti, vt ipse vsus satis docet. Tractantur enim vt Vasalli & tributarij, nec vendi possunt, vt mancipia. Deinde generaliter dicendum est, eos tantum infideles esse proprie seruos, qui vel iusto bello capiuntur, vt sunt ordinarie Saraceni, Turcæ, &c. vel qui pretio emuntur à veris dominis, qui ius habent illos vendendi : de quibus magna est quæstio, quæ ad hunc locum non spectat : nam hic non tractamus, quando aliquis legitime fiat seruus, sed quomodo possit illi Baptismus dari supposito dominio in eum, tanquam in seruum.

Cai. Durand. Angelus. Innocen. 3.

1. Propositio Soto.

2. Propositio

SECTIO VI.

Vtrum Christiani teneantur huiusmodi infantes baptizare.

DIximus hunc actum esse licitum : dicendum super est, an sit etiam ex præcepto necessarius : præsertim, quando Christiani hos infantes à parentibus separatos in bello capiunt, ita vt tunc non possint licite eos parentibus seu tutoribus reddere, etiam accepto pretio. Quod dubium non inuenio sub his terminis ab authoribus tractatum : est tamen graue, quodque interdum nobis in praxim venit, & ideo dicam breuiter, quidquid in vtramque partem occurrit, quidque probabilius censeam.

Pars affirmatiua probatur. Quod ergo milites, qui hos infantes captiuant, vel alij, ad quorum dominium perueniunt teneantur eos baptizare, nec possint licite amplius eos vendere infidelibus, videtur colligi ex Scoto, Gabriele, & aliis, quatenus sentiunt, Principes Christianos habentes infideles subditos, non solum posse, sed etiam teneri ad baptizandos eos, si commode possint. Et potest fundari primo in officio & iure dominij, ratione cuius, sicut in hos dominos transfertur potestas supra hos infantes, ita etiam cura salutis eorum. Ergo tenentur prouidere necessitati illorum : ergo & baptizare illos, quod est eis maxime necessarium. Et confirmatur, nam sicut filius ante vsum rationis, quamdiu est sub cura parentis, quia non habet voluntatem propriam, sed voluntas patris reputatur voluntas eius, ita postquam constitutus est sub potestate domini, voluntas domini reputatur voluntas serui. Ergo tenetur dominus id velle fieri circa seruum suum infantem, quod ipse, si posset, velle deberet. Sed si esset in potestate serui, teneretur potius velle baptizari, quam reddi parentibus : ergo hoc ipsum tenetur velle & facere dominus. Quod etiam sic explicatur : nam si ille seruus

Scotus. Gabriel. Primo.

posset ratione vti, & petere Baptismum, non posset licite dari aut vendi parentibus : ergo eandem voluntatem tenetur habere dominus, per cuius voluntatem paruulus regitur. Secundo oriri potest hæc obligatio ex charitate, qua tenemur amare proximum in spiritualibus magis, quam nos ipsos in corporalibus vel temporalibus: & ideo tenemur ei subuenire in spirituali necessitate existenti, etiam cum aliqua iactura temporalis commodi pro ratione necessitatis & iacturæ, vt constat ex doctrina D. Thomæ 2.2. quæst.26.artic.5. & quæst.33.ar.2. Sed in præsenti casu, necessitas paruulorum est grauissima ac fere extrema. Nam si reddantur parentibus moraliter loquendo, constituentur in euidenti periculo infidelitatis, & mortis æternæ: si autem retineantur & baptizentur, in primis liberantur à grauissimo malo infidelitatis, & prauissimorum peccatorum, quæ illam consequuntur : & deinde constituuntur in statu, in quo probabilissime sperari potest æterna eorum salus. Deinde huic eorum necessitati subueniri potest absque vlla fere iactura temporali : nam licet parentibus non vendantur, poterunt vendi fidelibus. Dices, si nunquam reddantur parentibus, erit magna illorum copia inter fideles : vnde fiet, vt vili pretio æstimentur. Sed hoc & parui momenti est, si cum spirituali necessitate conferatur, & moraliter hoc non potest accidere. Quia absolute vix alicubi est magna copia horum infantium. Et confirmatur, quia tenemur baptizare paruulum in extrema necessitate constitutum, & morti proximum, etiam cum periculo propriæ vitæ corporalis, vt tenet probabilior sententia, fundata in illo principio de ordine charitatis, quam tenet Sylvester, verbo, Bellum. 2. §. 4. & Cordub. qui refert alios, libr. 1. qq. Theologic. quæstione 26. dub. vltim. Ergo à fortiori erit obligatio in præsenti casu, vbi spiritualis necessitas paruuli tam grauis est, & temporale incommodum fere nullum. Tertium argumentum sumi potest ex ratione cooperationis. Nam Christianus vendens vel tribuens hos paruulos infidelibus, videtur certe cooperari infidelitati eorum, quam exercebunt in huiusmodi paruulos, vel saltem præbere illis materiam vel occasionem præue operandi. Hoc autem videtur esse intrinsece malum, sicut dare arma gerenti iniustum bellum, vel pecunias exercenti vsuras.

Secundo.

Sylvest. Cordub.

Tertio.

Pars negatiua probabilior.

Nihilominus, simpliciter loquendo, verius videtur, sine vllo peccato posse hos infantes vendi parentibus, & consequenter absolute non esse obligationem eos baptizandi. Cui sententiæ imprimis fauet communis doctrina Theologorum docentium, non licere, vel saltem non expedire, separare hos infantes à parentibus, vt baptizentur. Eiusdem autem fere rationis est retinere paruulum, ne parentibus reddatur, & separare illum. Et quamquam hoc posterius aliquid esse maius videatur, tamen authores, qui censent hoc posterius non licere, vel non expedire, vt sunt Durandus, Paludanus, Capreolus, Caietanus, & Soto, maiori ratione responderent, illud prius, non esse præceptum, si de hoc essent interrogati.

Durand. Palud. Capro Caiet. Soto.

Probatur hæc sententia.

Fundamentum autem huius sententiæ esse debet, quia nullum est sufficiens principium, vnde hæc obligatio oriatur. Supponimus enim, vt per se clarum est, nullum esse positiuum ius, in quo fundetur. Assumptum ostenditur, discurrendo per tria capita superius posita. Nam primo, ex vi dominij non oritur hæc obligatio: licet enim dominus, quamdiu dominium retinet, teneatur habere curam serui, tamen non tenetur perpetuo conseruare huiusmodi dominium : quia neque est aliqua lex iustitiæ, quæ ad hoc obliget : neque hic est necessarius actus dominij, sed indifferens est ad retinendam vel alienandam rem, quæ sub dominium cadit. Recte igitur probat illa ratio, teneri Christianum dominum ad baptizandum seruũ suum infantem, quem apud se habet à parentibus separatum, si decernat, nunquam eum parentibus restituere : non tamen probat, teneri ex titulo dominij ad non restituendum. Neque aliquid probat illa ratio, quod voluntas domini reputatur voluntas infantis. Est enim valde metaphorica, neque potest ad omnes actiones applicari, præsertim ad hanc actionem vendendi seruum ipsum, in qua dominus vtitur iure suo, & operatur proprio arbitrio, & voluntate, & non quatenus in potestate sua retinet voluntatem serui. Nihil ergo refert, quod illa actio existimetur voluntaria aut inuoluntaria paruulo secundum voluntatem interpretatiuam, quam habere deberet, si posset ratione vti : quia dominus non tenetur conformare se huic voluntati excogitatæ potius à nobis, quam in re ipsa existenti: tum quia ipse non operatur, vt in se continens vel interpretans rationalem voluntatem paruuli, sed vt dominus, qui potest re sua vti, & alienare illam : tum etiam, quia, cum illa interpretatiua voluntas paruuli, neque existat, neque sit regula præsentis actionis, nihil confert ad honestatem præsentiæ eius. Quare non est eadem ratio de infideli iam adulto, qui vellet potius baptizari, quam restitui parentibus. Nam ille iam est sui iuris in his, quæ spectant ad bonum animæ suæ, in quibus nec parenti, nec domino obedire tenetur cum morali periculo suæ salutis. Paruulus vero semper regitur aliena voluntate : & quamuis sit sub potestate domini, tamen ipse dominus potest à se abdicare hoc ius, illudque parenti restituere absque vlla iniustitia, vel iniuria, quam in hoc faciat ipsi paruulo.

Neque etiam hæc obligatio oritur ex charitate: nã licet hi paruuli hac ratione constituantur in aliquo periculo: non tamen obligat charitas ad subueniendum illis hoc medio, non solum ob temporale incommodum, quo tota ratio superioris sententiæ nitebatur, sed propter alias grauiores causas quales sunt Baptismi reuerentia, maior libertas, & honor nostræ fidei & religionis, conseruatio iuris gentium valde necessarij reipublicæ Christianæ. Singulæ ex his declarari possunt ex rationibus supra factis in fauorẽ sententiæ D. Thom. nimirum, quod infideles hoc modo baptizati frequenter sunt parum constantes in fide, quodque non decet religionem nostram vti huiusmodi mediis violentis, & valde extrinsecis ad aggregandos homines ad hanc religionem: nam hoc potest reddere illam odiosam infidelibus. Quæ rationes, quamuis extrinsecæ videantur, tamen etiam charitatis ratio extrinseca est, &, vt illa obliget, omnes circumstantiæ tam extrinsecæ, quam intrinsecæ sunt considerandæ. Rursus redemptio captiuorum iure gentium est introducta, & est valde necessaria ad pacem hominum, & ad vitanda maiora mala, & homicidia. Ergo non obligat ratio charitatis ad nunquam seruandum, seu exequendum hoc ius gentium in huiusmodi infantibus, quia hinc fortasse maiora incõmoda sequerentur. Quod potest in hunc modum explicari, quia si infideles intelligerent, Christianos nũquam donare libertate hos infantes, atque ad hoc ius suis legibus obligari, etiam ipsi infideles retinerent apud se nostros infantes captiuos, neque esset locus redemptioni eorum. Exponerentur ergo filij Christianorum magno periculo, vt filios infidelium eo liberaremus. Imo detrimentum nostrorum infantium esset multo certius, quam sit vtilitas infantium infidelium: quia facilius est degenerare à vera fide, & in errorem deflectere, quam constanter perseuerare in fide suscepta sine proprio consensu & contra veterem parentum consuetudinem. Dicetur fortasse, non esse faciendum malum, vt vitetur maius. Respondetur, hoc esse quod inquirimus, an hoc malum sit, scilicet, reddere hos paruulos parentibus infidelibus: & hoc negamus esse malum. Nam per se ex obiecto nullam malitiam habet: Aliud vero malum, quod inde timetur,

Obiectio. Responsio.

tur, scilicet, quod hi paruuli fiant infideles, non fit à Christianis illos vendentibus, sed à parentibus. Permittitur autem à Christianis, qui illos vendunt, & hoc modo licitum est, & charitati consentaneum, permittere minus magisque alienum malum, propter vitandum maius ac magis proprium. Aliter responderi potest, reuera non vitari hoc maius malum, quia infideles de facto nunquam concedunt libertatem infantibus Christianorum, quos captiuant, sed omnino apud se retinent, vt pagános illos efficiant: ita enim refertur. Respondetur si ita est, licitum est, par pari referre. Vix tamen credibile est, eos nunquá diuendere huiusmodi infantes, quamuis fortasse difficilius & maiori pretio id faciant: quapropter non expedit eis dare occasionem, vt in hoc negotio duriores fiant: & ideo non est hæc obligatio nostris militibus, seu fidelibus imponenda. Accedere vlterius potest temporale detrimentum, quod interdum esse potest non minimæ existimationis, si nonnulla alia præter supra dicta considerentur. Primum, quod huiusmodi serui toto tempore infantiæ nullam vtilitatem afferunt dominis suis, sed potius sunt illis sumptui, & labori. Deinde, sæpe non possunt illos apud se retinere, neque educare & alere, vt verbi gratia, si domini qui illos captiuant, sunt milites, qui neque inueniunt Christianos homines, qui illos velint emere, nec possunt commode illos in aliquam prouinciam Christianorum transmittere, nec secum ferre. Cur ergo hi non poterunt pretio accepto ad suos remittere? Quin potius hinc vlterius fieret, vt milites intelligentes, se non posse captiuare hos paruulos cum aliqua vtilitate, sed potius cum magno onere & obligatione, vel remissius bellum agant, vel certe illos interficiendos censeant potius, quam captiuandos. Igitur, pensatis omnibus, hoc medium perpetuæ seruitutis, quod valde extrinsecum est, tot habet incommoda, vt non possit absolute existimari charitas ad illud obligare, loquendo moraliter ac regulariter, quamuis fortasse in aliquo speciali casu, præsertim si extrema necessitas interueniat, hęc obligatio admitti possit.

Instantia.

Respond.

Vltimum caput, quod ex cooperatione sumebátur, minoris est difficultatis: negamus enim hanc esse cooperationem. Nam Christianus vendens seruum vtitur iure suo, & rem facit ex obiecto, vel indifferentem, vel bonam, scilicet, filium parentibus restituere. Quicquid vero postea sequitur, est per accidens ex malitia parentum, quam alter vitare non tenetur propter dictas causas: & ideo illi non imputatur. Sicut non est malum soluere pecunias homini exercenti vsuras, quamuis ipse male sit illis vsurus: quia hoc

3. Corollariũ

est valde extrinsecum & accidentarium. Nulla est ergo sufficiens ratio huius obligationis, generatim loquendo. In particulari vero, vt dixi, considerandæ sunt omnes circumstantiæ, non solum ad iudicandũ de obligatione, quæ vel nunquam, vel raro intercedit, sed etiam ad consulendum, quid agere expediat,

2. Corollariũ

quidue melius sit. Atque hinc etiam à fortiori colligitur, quando aliquis apud se habet captiuum parentem simul cum paruo filio, non esse obligationem separandi vnum ab altero, vt baptizetur infans: tum quia opinio probabilis est, hoc non licere: multo ergo probabilius erit, non esse necessarium: Tum etiam, quia fere omnes rationes factæ, eadem vel maiori proportione hic applicari possunt, neque vlla noua ratio in contrarium occurrit.

ARTICVLVS XI.

Vtrum pueri in maternis vteris positi sint baptizãdi.

4. d. 6. q. 1. a. 1. q. 1 & disp. 23. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 1. & 2.

AD vndecimum sic proceditur. *Videtur, quod pueri in maternis vteris existentes possint baptizari. Efficacius enim est donum Christi ad salutem, quam peccatum Adæ ad damnationem, vt Apost. dicit, Rom. 5. Sed pueri in maternis vteris damnantur propter peccatum Adæ. Ergo multo magis saluari possunt per donum Christi: quod quidem fit per Baptismum. Ergo pueri in maternis vteris existentes possunt baptizari.*

2. *Præterea, Puer in vtero matris existens, aliquid matris esse videtur. Sed baptizata matre, baptizatur quicquid est eius intra ipsam existens. Ergo videtur, quod baptizata matre, baptizetur puer in vtero eius existens.*

3. *Præterea, Mors æterna peior est, quam mors corporalis. Sed de duobus malis minus malum est eligendum. Si ergo puer in vtero matris existens baptizari non potest, melius esset, quod mater aperiretur, & puer eductus baptizaretur, quam quod puer æternaliter damnaretur absque Baptismo decedens.*

4. *Præterea, Contingit quandoque, quod aliqua pars pueri prius egreditur: sicut legitur Genes. 38. quod pariente Thamar, in ipsa effusione infantum, vnus protulit manum, in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens, Iste egredietur prior: illo vero manum retrahente, egressus est alter. Quandoque autem in tali casu imminet periculum mortis. Ergo videtur, quod illa pars debeat baptizari puero adhuc in materno vtero existente.*

*Sed contra est, quod Augustinus * dicit in Epist. ad Dardanũ: Nemo renascitur, nisi primo nascatur. Sed Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Non ergo debet aliquis baptizari, priusquam ex vtero nascatur.*

Epi. 57 inter me. & fin. t. 2

*Respondeo dicendum, quod de necessitate Baptismi est, quod corpus baptizandi aliquo modo aqua abluatur, cum Baptismus sit quædam ablutio, vt supra dictum est. * Corpus autem infantis, antequam nascatur ex vtero, non potest aliquo modo ablui aqua, nisi forte dicatur, quod ablutio baptismalis, qua corpus matris lauatur, ad filium in ventre existentem perueniat. Sed hoc esse non potest: tum quia anima pueri, ad cuius sanctificationem ordinatur Baptismus, distincta est ab anima matris: tum quia corpus pueri animati, iam est formatum, & per consequens à corpore matris distinctum. Et ideo Baptismus, quo mater baptizatur, non redundat in prolem, in vtero matris existentem. Vnde Augustinus * dicit contra Iulianum. Si ad matris corpus id quod in ea concipitur, pertinet, ita vt eius pars imputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est, aliquo mortis vrgente periculo, cum eum gestaret in vtero. Nunc vero cum ipse etiam, scilicet infans, baptizetur, non vtique ad maternum corpus, cum esset in vtero, pertinebat. Et ita relinquitur, quod nullo modo infantes in maternis vteris existentes, baptizari possunt.*

q. 66. art. 1

Lib. 6. c. 8. non longe ante med. tom. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod pueri in maternis vteris existentes, nondum prodierunt in lucem, vt cum aliis hominibus vitam ducant. Vnde non possunt subiici actioni humanæ, vt per eorum ministerium Sacramenta recipiant ad salutem. Possunt tamen subiici operationi Dei, apud quem viuunt, vt quodam priuilegio gratia sanctificationem consequantur: sicut patet de sanctificatis in vtero.

Ad secundum dicendum, quod membrum interius matris est aliquid eius per continuationem & vnionem naturalem partis ad totum: Puer autem in vtero matris existens, est aliquid eius per quandam colligationem corporum distinctorum. Vnde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod non sunt facienda mala, vt eueniant bona, vt dicitur Rom. 3. & ideo non debet homo occidere matrem, vt baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit, vtente prole in vtero, debet aperiri, vt puer baptizetur.

Ad quartum dicendum, quod expectanda est totalis egressio pueri ex vtero ad Baptismum, nisi mors immineat. Si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente: & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem

tur idem faciendum quæcumque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite: videtur quibusdã, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam natiuitatem sit baptizandus sub hac forma: Si non es baptizatus, ego te baptizo.

COMMENTARIVS.

HIc articulus fere expositus est in superioribus: nam si paruulus omnino clausus est in vtero matris, constat non posse baptizari: quia neque aliqua tangi in seipso potest, neque per matrem baptizari. Nam cum sit persona ab illa distincta, ablutio matris, non potest ablutio filij reputari, vt bene notauit Aug. 6. cont. Iulia. cap. 1. & c. 6. habetur in c. Si quidquid, de consecrat. d. 4. Et ideo in Conc. Neocæsari. cap. 6. dicitur. Baptismum mulieris prægnantis non communicari, nec prodesse filio. Oportet ergo, vt prius aliquo modo egrediatur ex vtero. Et quidem extra casum necessitatis, iam supra diximus expectandum esse, vt perfecte nascatur: in necessitate vero baptizari potest statim ac ex vtero exiit pars corporis, quæ ad Baptismum perficiendum sufficit, vt superius, disp. 20. sect. 2. dictum est.

Non est expectanda prona natiuitas, vt infans baptizari possit.

Hic vero solum addendum occurrit, cum dicitur, debere hominem prius nasci ex vtero, vel omnino, vel ex parte, quam baptizetur: non oportere intelligi de propria natiuitate. Quacumque enim ratione fieri possit, vt abluatur, id satis erit ad valorem Baptismi: etiam si propria natiuitas humana non præcedat, quia substantia sacramenti consistit in ablutione sub debita forma verborum. Vnde si mortua sit mater habens infantem in vtero, & aperiatur, ac detegatur puer, illa non est propria corporalis natiuitas, & tamen circa illum puerum perfici potest Baptismus: nec solum potest, sed etiam debet, quando mater prius mortua est: nam interficere, & aperire adhuc viuentem, ne prius filius sine Baptismo moriatur, nunquam licet, vt bene Paludan. notauit in 4. distinct. 6. quæstio. 1. quod est intelligendum, etiam si mater sit iam non morti proxima, & infallibiliter expectetur mors eius, ac probabiliter timeatur, ne filius prius moriatur. Quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona: & quamdiu vita durat, nemo est dominus eius, vt possit illam violenter auferre propter salutem alterius.

Palud.

Si mulier prægnans sit morte digna accelerari potest eius mors, vt puer baptizari possit l. prægnantem ff. de pœnis.

Solum posset excipi casus, quando mater alias est morte digna, & iuste est ad illam damnata. Nam licet tunc regulariter differendum sit supplicium matris vsque ad partum propter bonum prolis, vt habetur in lege, Prægnantem. ff. de Pœnis: Tamen si fingatur casus, in quo eo tempore, quo differtur supplicium, credatur prius moriturus paruulus, quam ad partum, vel natiuitatem peruenerit, & in eo casu, quamuis Paludanus dubius sit: quia (inquit) hoc non est in iure expressum: mihi tamen, non videtur esse dubiũ, quin tunc liceat anticipare supplicium, quantum fieri possit, seruato ordine iuris, & iustitiæ, quia tunc nulli fit iniuria, & cedit in maximum spirituale bonũ prolis. Nam dilatio, quæ in iure conceditur, non est propter matrem, sed in filij vtilitatem: si ergo non solum cesset hæc vtilitas, verum etiam credatur cedere in magnum detrimentum prolis, non est necessarium, nec legi consentaneum in tali casu differri supplicium.

Obiectio. Respon.

Dices, cessante fine legis in particulari, non cessare obligationem legis: Respondetur primo, illud esse certum, quando tantum cessat negatiue, non vero si cesset contrarie, prout accideret in prædicto casu, quia non solum non esset vtilis proli, talis dilatio supplicij, sed etiam esset in magnum detrimentum eius. Deinde illa lex respectu prolis est potius beneficium quoadam & priuilegium, quam præceptum: & ideo, si in particulari casu non habet rationem beneficij, & priuilegij, sed potius nocumenti, talis casus non censetur sub illa lege comprehendi. Et hæc quidem vera sunt ex suppositione huiusmodi euentus. Existimo tamen moraliter vix posse accidere huiusmodi casum. Nam semper maius periculum imminet proli, si mater interficiatur, & ideo loquendo practice, & moraliter semper est differendum supplicium vsque ad partum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum furiosi & amentes debeant baptizari.

AD duodecimum sic proceditur. *Videtur, quod furiosi & amentes non debeant baptizari. Ad susceptionem enim Baptismi requiritur intentio in eo qui baptizatur: vt supra dictum est. Sed furiosi & amentes, cum careant vsu rationis, non possunt habere ordinatam intentionem, ergo non debent baptizari.*

2. Præterea, Homo bruta animalia superexcedit in hoc, quod habet rationem. Sed furiosi & amentes non habent vsum rationis: & quandoque etiam in eis non expectatur, sicut expectatur in pueris. Ergo videtur, quod sicut bruta animalia non baptizantur, ita nec tales furiosi & amentes debent baptizari.

3. Præterea, Magis est ligatus vsus rationis in furiosis vel amentibus, quam in dormientibus. Sed Baptismus non consueuit dari dormientibus. Ergo non debet dari amentibus & furiosis.

Sed contra est, quod Augustin. dicit, 4. Conf. 8. de amico suo, qui cum desperaretur, baptizatus est nesciens: & tamen parum ante Baptismus in eo efficaciam habuit. Ergo carentibus vsu rationis, aliquando Baptismus dari debet. Lib. 4. c. 4. m. 8. 12.

Respondeo dicendum, quod circa amentes & furiosos est distinguendum. Quidam enim sunt à natiuitate tales, nulla habentes lucida interualla: in quibus etiam nullus vsus rationis apparet. Et de talib. quantum ad Baptismi susceptionem, videtur esse idem iudicium & de pueris, qui baptizantur in fide Ecclesiæ, vt supra dictum est. † *Alij vero sunt amentes, qui exsanamente, quam habuerunt prius in amentiam incidenunt. Et tales sunt iudicandi secundum voluntatem, quam habuerunt, dum sanæ mentis existerent. Et ideo, si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi Baptismum, debent eis exhiberi in furia & amentia constituta: etiam si tunc actu contradicant: alioquin, si nulla voluntas suscipiendi Baptismum in eis apparuit, dum sanæ mentis essent, non sunt baptizandi.* * *Qui dam vero sunt qui, etsi à natiuitate fuerint furiosi vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus recta ratione vti possunt. Vnde si tunc baptizari voluerint, baptizari possunt etiam in amentia constituti. Et debet eis tunc sacramentum conferri, si periculum timeatur. Alioquin melius est, vt tempus expectetur, in quo sint sanæ mentis, adhoc, quod deuotius suscipiant Sacramentum. Si autem tempore huc dicto interualli non appareat in eis voluntas suscipiendi Baptismum, baptizari non debent in amentia constituti. Quidam vero sunt, qui, etsi non omnino sanæ mentis existant, in tantum tamen ratione vtuntur, quod possunt de sua salute cogitare, & intelligere Sacramenti virtutem. Et de talibus idem est iudicium, sicut de his, qui sanæ mentis existunt, qui baptizantur volentes, non autem inuiti.* a. 9. huius q. Vt habetur in Dist. 42. c. in fin. a. 9. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quod amentes, qui nunquam habuerunt, nec habent vsum rationis, baptizantur ex intentione Ecclesiæ, sicut & ex actu Ecclesiæ credunt & pœnitent: si ut supra de pueris dictum est. * *Illi vero, qui aliquo tempore habuerunt vel habent vsum rationis, secundum propriam intentionem baptizantur, quam habent vel habuerunt tempore sanæ mentis.*

Ad secun-

Ad secundum dicendum, quod furiosi vel amentes carent vsu rationis per accidens, scilicet propter aliquod impedimentum organi corporalis: non autem propter defectum animæ rationalis sicut bruta animalia. Vnde non est de his similis ratio.

*Ad tertium dicendum, quod dormientes non sunt baptizandi, nisi periculum mortis immineat: in quo casu baptizari debent, si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi Baptismum. sicut de amentibus *dictum est. sicut Augustin.* narrat in 4 lib. Confess de amico suo, qui baptizatus est nesciens, propter periculum mortis.*

Iun. in art. Lib. 4. c. 4 parum ante mid. tom. 1.

COMMENTARIVS.

HIc articulus iam est in superioribus explicatus. Nam hi amentes, si sint perpetui, inter infantes computantur: si vero aliquando vsum rationis habuerunt, eadem est ratio de illis, quæ de aliis adultis, iudicandi autem sunt iuxta statum, & voluntatem in qua inuenti sunt, quando in amentiam inciderũt. Neque circa literam D. Thomæ aliquid nouum, aut speciale notandum occurrit.

QVÆSTIO LXIX.

De effectibus Baptismi, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus Baptismi.

Et circa hoc quæruntur decem.

Primo, vtrum per Baptismum auferantur omnia peccata.

Secundo vtrum per Baptismum liberetur homo ab omni pœna.

Tertio, vtrum Baptismus auferat pœnalitates huius vitæ.

Quarto, vtrum per Baptismum conferantur homini gratia & virtutes.

Quinto, de effectibus virtutum, qui per Baptismum conferuntur.

Sexto, vtrum etiam pueruli in Baptismo gratiam & virtutes accipiant.

Septimo, vtrum per Baptismum aperiatur baptizatis ianua regni cœlestis.

Octauo, vtrum Baptismus æqualem effectum habeat in omnibus baptizatis.

Nono, vtrum fictio impediat effectum Baptismi.

Decimo, vtrum, recedente fictione, Baptismus obtineat effectum.

SECTIO I.

3 d. 33. q. 11. ar. 1. & 4. d. 4. q. 2. a. 1. q. 2 & d. 17. q. 3. a. 3. q. 1. & 4 conc. c. 50. & 72. col. 2. & Hieb 6. tol. 3. fin.

Vtrum per Baptismum tollantur omnia peccata.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod per Baptismum non tollantur omnia peccata. Baptismus enim est quædam spiritualis regeneratio, quæ contraponitur generationi carnali: sed per generationem carnalem homo contrahit solum originale peccatum, ergo per Baptismum soluitur solum originale peccatum.*

2. *Præterea, Pœnitentia est sufficiens causa remissionis actualium peccatorum. Sed ante Baptismum in adultis requiritur Pœnitentia, secundum illud Actorum 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Ergo Baptismus nihil operatur circa remissionem actualium peccatorum.*

Mar. 9. super illud verbum Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi &c. 1. 9.

3. *Præterea, Diuersorum morborum diuersa sunt medicinæ: quia, sicut Hieron. * dicit, non sanat oculum, quod sanat calcaneum. Sed peccatum originale, quod per Baptismum tollitur, est aliud genus peccati à peccato actuali. Ergo non omnia peccata remittuntur per Baptismum.*

Sed contra est, quod dicitur Ezech. 36. Effundam super vos aquam mundam: & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.

RESPONDEO *dicendum, quod, sicut Apostolus dicit, Roman. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu in mortem ipsius baptizati sumus. Et postea concludit. Ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Ex quo patet, quod per Baptismum homo moritur vetustati peccati: & incipit viuere nouitati gratiæ. Omne autem peccatum ad pristinam vetustatem pertinet. Vnde consequens est, quod omne peccatum per Baptismum tollatur.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Apost. dicit Roman 5. Peccatum Adæ non tantum potest, quantum potest donum Christi, quod in Baptismo percipitur. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Vnde Augustin. dicit in lib. de Baptismo parvulorum, quod generante carne tantummodo trahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum.*

Li. 1. de peccato. meritis & remiss. c. 15. in fi. t. 7.

Ad secundum dicendum, quod nullius peccati remissio fieri potest, nisi per virtutem passionis Christi: vnde & Apostolus dicit, Hebr. 9. quod sine sanguinis effusione non fit remissio. Vnde motus humanæ voluntatis, qui est in pœnitente, non sufficeret ad remissionem culpæ nisi adesset fides passionis Christi, & propositum participandi ipsam, vel suscipiendo Baptismum, vel, ubi licet, se clauibus Ecclesiæ. Et ideo, quando aliquis adultus pœnitens ad Baptismum accedit, consequitur quidem remissionem omnium peccatorum ex proposito Baptismi: perfectius autem ex reali susceptione Baptismi.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de particularibus medicinis. Baptismus autem operatur in virtute passionis Christi, quæ est vniuersalis medicina omnium peccatorum. Et ideo per Baptismum omnia peccata tolluntur.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thom. Baptismum habere virtutem ad tollendum omne peccatum. Quam veritatem in argumento, sed contra, confirmat ex illo, Ezech. 36. Effundam super vos aquam mundam: quem locum, vt supra notaui disp. 20. sect. 1. Hierony. de aqua Baptismi intelligit. Quam expositionem Theodoretus etiam sequitur, atque eodem modo interpretatur Cyprianus epist. 70. & 76. & in 2. par. illius, alias lib. 4. epist. 7. sumitur etiam ex Athanasio epi. ad Serapionem, contra eos, qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam: dicit enim, promissiones ibi per Ezechielem factas, solum tempore Messiæ esse impletas. In corpore autem articuli, eandem veritatem confirmat ex Paulo, ad Rom. 6. dicente. Nos per Baptismum consepeliri Christo in mortem, vt in nouitate vitæ ambulemus: quod infra exponens ait, eos qui baptizati sunt, mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro: mori autem peccato, vt superius idem Paulus exposuerat, idem est, quod iustificari à peccato.

Ezech. 36. *Hieron.* *Theodoret.* *Cyprian.* *Athanas.* *Rom. 6.*

Ex quo loco colligit D. Thom. rationem, quæ dupliciter formari potest: primo, quia non potest quis iustificari ab vno peccato, verbi gratia, originali, quin iustificetur ab omnibus. Si ergo Baptismus habet virtutem iustificandi hominem à peccato, necesse est, vt possit delere omnia peccata. Quæ ratio procedit optime de omnibus peccatis, quæ gratiam tollunt, vt sunt originale, & mortalia omnia. De venialibus autem non videtur ita procedere: quia hæc non necessario tolluntur per iustificationem à peccato. Potest tamen facile extendi ratio, quia licet non sit simpliciter necessarium, remitti venialia peccata simul cum mortalibus, quia potest homo ponere impedimentũ: tamen à fortiori necessarium est, vt qui

Ratio D Thor.

virtutem

virtutem habet tollendi mortalia peccata, habeat etiam tollendi venialia, si homo sit dispositus, seu obicem non ponat: quia hic effectus minor est, & eiusdem ordinis cum illo, seu subordinatus illi. Secundo modo potest formari ratio D. Thomæ, quia per Baptismum ita iustificatur homo, vt omnino censeatur mori vitæ præteritæ, & in nouum hominem restitui: vnde in alio loco Ezechielis dicitur accipere nouum cor, & nouum spiritum: omnia autem peccata ante Baptismum commissa pertinent ad veterem vitam: ergo omnia illa pereunt, & suffocantur in baptismate.

In solutione ad primum, rationem reddit Diuus Thomas, cur per generationem Baptismi non solum tollatur originale peccatum, sed etiam alia, cum per regenerationem carnalem ex Adamo solum originale peccatum contrahamus, & non alia: & rationem reddit, quia efficacior est virtus Christi, quam defectus Adæ. Quod confirmat ex illo, ad Rom. 5. Non sicut delictum, ita & donum: & infra. Non sicut per vnum peccatum, ita & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Quorum verborum sensus est, Christi donum esse efficacius. Nam lapsus Adæ solum vnum delictum potuit in posteros transfundere: Christi autem meritum non solum illud peccatum, sed & reliqua omnia, quæ omnes homines postea committunt, potest auferre. Atque ita exponunt ibi Chrysost. serm. 10. Theodoret. Theoph. Ambros. & alij, & August. quem D. Tho. citat. Quod testimonium, & ratio in illo fundata, recte procedit de virtute Christi in communi: tamen quia hæc virtus non solum per Baptismum, sed etiam per alia media applicatur, ideo non videtur tam efficaciter procedere in particulari de Baptismo. Sed dicendum est, illa ratione probari, habuisse Christum virtutem ad instituendum talem modum regenerationis, quo omnia peccata delerentur, & hoc est, quod immediate probat D. Thom. Nam quod oportuerit hanc regenerationem esse in huiusmodi, in corp. artic. satis probatum est. Atque eodem sensu accipiendum est, quod in solutione ad tertium dicit D. Thom. Baptismum esse remedium sufficiens ad omnia genera peccatorum tollenda, quia passio Christi, in cuius virtute operatur, est vniuersalis medicina omnium peccatorum. Videri enim potest hæc ratio insufficiens: quoniam similiter inferri posset Sacramentum Pœnitentiæ, Extremæ vnctionis, & alia sufficere ad omnia peccata tollenda: quoniam operantur in virtute passionis Christi, quæ est vniuersalis medicina. Igitur ex illo principio solum intendit D. Thom. concludere, in passione Christi esse virtutem sufficientem ad instituendum aliquod Sacramentum, quod vniuersaliter delet omnia peccata: quod autem communicauerit hanc virtutem Baptismo, quodque ad hunc effectum sit specialis ratio in illo magis, quam in aliis sacramentis, ex aliis principiis iam insinuatis probatum supponitur.

In solutione ad secundum, tangit D. Tho. quæstionem de necessitate Baptismi ad prædictum effectum, quam paulo post ex professo dilputabimus.

Rom 5.

Chrysost. Theodoret. Theophyl. Ambros. August.

ARTICVLVS II.

Vtrum per Baptismum liberetur homo ab omni reatu peccati.

Sup. 68. ar. 5 & 3. d. 19. ar. 3. q 2. Et 4. d. 4. q 2 ar. 1 q 2 & a. 3. q 1 & d. 7 q. 1 a. 1. q 1 & 4. com. c. 38. 59

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod per Baptismum non liberetur homo ab omni reatu peccati. Dicit enim Apostol. Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Sed culpæ non ordinatur, nisi per pœnam, vt August.* dicit. Ergo per Baptismum non tollitur reatus pœnæ præcedentium peccatorum.

2. Præterea, Effectus sacramenti aliquam similitudinem habet cum ipso sacramento: quia sacramenta nouæ legis efficiunt, quod figurant: vt supra dictum est. * Sed ablutio baptismalis habet quidem aliquam similitudinem cum ablutione maculæ: nullam autem similitudinem habere videtur cum subtractione reatus pœnæ. Non ergo per Baptismum tollitur reatus pœnæ.

3. Præterea, Sublato reatu pœnæ, aliquis non remanet dignus pœna: & ita iniustum esset eum puniri. Si igitur per Baptismum tollitur reatus pœnæ, iniustum esset, postea Baptismum suspendere latronem, qui antea homicidium commisit: & ita per Baptismum tolleretur rigor humanæ disciplinæ: quod est inconueniens. Non ergo per Baptismum tollitur reatus pœnæ.

Sed contra est, quod Ambros.* dicit super illud, Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio. Gratia, inquit, Dei in Baptismo gratis omnia condonat.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) per Baptismum aliquis incorporatur passioni & morti Christi, secundum illud Roman. cap 6. Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuemus cum eo. Ex quo patet, quod omni baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus & mortuus esset. Passio autem Christi (sicut dictum est*) est sufficiens satisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum. Et ideo ille, qui baptizatur, liberatur à reatu totius pœnæ sibi debitæ pro peccatis, ac si ipse sufficienter satisfeciset pro omnibus peccatis suis.

Ad primum ergo dicendum, quod quia pœna passionis Christi communicatur baptizato, in quantum sit membrum Christi, ac si ipse pœnam illam sustinuisset, ideo eius peccata remanent ordinata per pœnam passionis Christi.

Ad secundum dicendum, quod aqua non solum abluit, sed etiam refrigerat. Et ita suo refrigerio significat subtractionem reatus pœnæ, sicut sua ablutione significat emundationem à culpa.

Ad tertium dicendum, quod in pœnis, quæ iudicio humano, inferuntur, non solum attenditur, qua pœna sit homo dignus, quoad Deum, sed etiam in quo sit obligatus, quoad homines qui læsi & scandalizati sunt per peccatum alicuius. Et ideo licet homicida per Baptismum liberetur à reatu pœnæ, quoad Deum, remanet tamen obligatus adhuc, quoad homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut sunt scandalizati de culpa. Piè tamen talibus princeps posset pœnam indulgere.

Super illud ad Rom. 6. tom. 3. Ar. præc. 68. ar. 1. & ar. 2.

q 69. ar. 5.

COMMENTARIVS.

PEr reatum peccati intelligit D. Thomas obligationem ad pœnam temporalem. Nam obligatio ad æternam pœnam cum ipsa culpa necessario tollitur. Nam licet formaliter non sit ipsa culpa, sed effectus, vel proprietas illius, est tamen ita per se coniuncta cum macula culpæ mortalis, vt sit inseparabilis ab ipsa saltem secundum legem Dei ordinariam. Solet autem sæpe, ablata culpa, manere obligatio ad pœnam temporalem, vt inferius tractando de Sacramento Pœnitentiæ dicendum est: & ideo merito inquirit D. Thomas: an ita etiam contingat in baptizatis, & respondet, per se loquendo, non ita contingere, sed Baptismum per se & virtute sua, delendo culpam, redimere omnem pœnam, atque adeo omnem obligationem ad pœnam manentem ex culpa. Dico autem, per se & virtute sua, quoniam ad hunc effectum nulla est satisfactio necessaria ex parte suscipientis sacramentum, neque alia dispositio præter illam, quæ necessaria est ad remissionem culpæ. Vnde fit, hunc effectum nunquam impediri, nisi per obicem, quo remissio culpæ impediatur, quia remissa culpa, nihil est quod obstare possit ad remissionem pœnæ, si ex parte hominis nulla satisfactio est necessaria. Hanc vero conclusionem sic explicatam optime probat D. Thomas in argumento. Sed contra: ex Ambrosio, ad Roman. 11. in quo præter

Titulus capitis.

Baptismus delendo culpam per se redimit omnem pœnam.

Ratio conclusionis.

præter verba, quæ D. Thom. affert, notanda sunt illa: Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem. In corpore vero articuli fere non affert D. Tho. rationem distinctam à ratione præcedentis articuli, & ideo nihil hoc loco addere oportet: nam de re ipsa statim disputaturi sumus. Solutiones autē argumentorum claræ sunt. Solum est notanda solutio ad tertium, in qua D. Thom. declarat conclusionem positam intelligendam esse de reatu peccati respectu Dei, non vero respectu Reipublicæ, seu temporalis Principis. Nam licet peccata sint coram Deo remissa, potest manere homo obligatus coram hominibus ad pœnam humanam, seu corporalem: quia est distincta ratio huius pœnæ, & fieri potest, vt non fit illi satisfactum, vel etiam, vt non expediat, ablata vna pœna alteram auferri: & ita inquit D. Th. contingere in Baptismo, qui solum est institutus ad tollendum culpam & pœnam coram Deo, non tamen coram hominibus, quos iustum est, (inquit) ædificari de pœna, sicut sunt scandalizati de culpa, possentque homines occasionem sumere multiplicandi publica peccata ante baptismum, si scirent, nullum eis superesse humanum supplicium, si baptizari vellent: vt etiam posset occasionem sumere ficte accedendi ad Baptismum, vt euaderent humanum supplicium. Addit vero D. Thom. pie posse Principem huiusmodi pœnam remittere his, qui ad fidem conuertuntur, & baptizantur, quo intelligendum existimo de supremo Principe, vel qui ab eo habet potestatem dispensandi in legibus humanis.

ARTICVLVS III.

Vtrum per Baptismum debeant auferri pœnalitates præsentis vitæ.

3.d.32.q.1. ar.1.q.2. & d.33.q.1.ar. 2.& 3.d.19. ar.3.q.2. & 4.d.44.q.1. a.1.q.3. & 4.con.c.52. 3.& 35 ad 3.& 27. & cap.39. & quodl.8.a.15 Ar.3. huius quæst.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod per Baptismum debeant auferri pœnalitates præsentis vitæ. Vt enim Apostolus* dicit, Rom. 5. Donum Christi potentius est, quam peccatum Adæ. Sed per peccatum Adæ (vt ibidem Apostolus dicit) mors in hunc mundum intrauit, & per consequēs omnes alia pœnalitates præsentis vitæ. Ergo multo magis per donum Christi, quod in Baptismo percipitur, homo à pœnalitatibus præsentis vitæ debet liberari.*

2. Præterea, Baptismus aufert & culpam originalem & actualem, sicut supra dictum est. Sic autem aufert actualem culpam, quod liberat ab omni reatu pœnæ consequente actualem culpam. Ergo etiam liberat à pœnalitatibus præsentis vitæ, qui sunt pœna originalis peccati.*

3. Præterea, Remota causa, remouetur effectus. Sed causa harum pœnalitatum est peccatum originale, quod tollitur per Baptismum. Ergo non debent huiusmodi pœnalitates remanere.

Aug. li.1.de b.p. parul.c. 39.inter. prin. & me. dium.7.

Sed contra est, quod super illud Roman. 6. Destruatur corpus peccati, dicit Glos. Per Baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non ita, vt in ipso viuente carnis concupiscentia respersa, & innata repente absumatur, & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Ergo pari ratione, nec aliæ pœnalitates per Baptismum tolluntur.*

Respondeo dicendum, quod Baptismus habet virtutem auferendi pœnalitates præsentis vitæ, non tamen eas aufert in præsenti vita, sed eius virtute auferentur à iustis in resurrectione, quando mortale hoc induet immortalitatem, vt dicitur, 1. Cor. 15. Et hoc rationabiliter: primo quidem, quia per Baptismum homo incorporatur Christo, & efficitur membrum eius, vt supra dictum est. Et ideo conueniens est, vt id agatur in membro incorporato, quod est actum in capite, Christus autem à principio suæ conceptionis fuit plenus gratia & virtute: habuit tamen corpus passibile, quod post passionem & mortem est ad vitam gloriosam resuscitatum. Vnde & Christianus in Baptismo gratiam consequitur, quantum ad animam, habet tamen corpus passibile, in quo pro Christo possit pati, sed tandē resuscitabitur ad impassibilem vitam. Vnde Apostolus dicit, ad Roman. 8. Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis: & infra eodem, Hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi sit tamen compatimur, vt & simul glorificemur. Secundo, hoc est conueniens propter spirituale exercitium, vt videlicet contra concupiscentiam & alias passibilitates pugnās homo, victoriæ coronam acciperet. Vnde super illud, Roman. 6. Vt destruatur corpus peccati, & dicit gloss.* Si post Baptismum vixerit homo in carne, habet concupiscentiam, cum qua pugnet, quamq;, adiuuante Deo, superet. In cuius figuram dicitur Iudic. 3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & posteà discerent filij eorum certare cū hostibus, & habere consuetudinem præliandi. Tertio hoc fuit conueniens, ne homines ad Baptismum accederent propter impassibilitatem præsentis vitæ, & non propter gloriam vitæ æternæ. Vnde & Apostolus dicit, 1. Corinth. 5. Si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus.*

Est Aug. li. 1 de bap par. c. 39 circa prin. s. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod (sicut gloss. dicit Roman. 6. super illud: Vt vltra non seruiamus peccato) sicut aliquis capiens hostem atrocissimum, non statim interficit eum, sed patitur eum cum dedecore & dolore aliquantulum viuere: ita & Christus pœnam prius alligauit, in futuro autem perimet.

Ad secundum dicendum, quod sicut ibidem dicit gloss. duplex est pœna peccati, gehennalis & temporalis: Gehennalem prorsus deleuit Christus, vt eam non sentiant baptizati & vere pœnitentes: Temporalem vero nondum penitus tollit: manet enim fames, sitis & mors & huiusmodi. Sed regnum & dominium eius deiecit, vt scilicet hoc homo non timeat, & tandem in nouissimo eandem penitus exterminabit.*

gl. ord. super illud ad Ro. 6. homo noster simul crucifixus.

Ad tertium dicendum, quod (sicut in 2. parte dictum est) peccatum originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postmodum vero natura infecit personā, Christus vero conuerso ordine prius reparat id, quod personæ est, & postmodum simul in omnibus reparabit, id, quod naturæ est. Et ideo culpam originalis peccati, & etiam pœnam carentiæ visionis diuinæ, quæ respiciunt personam statim per Baptismum tollit ab homine, sed pœnalitates præsentis vitæ (sicut mors, fames, sitis, & alia huiusmodi) respiciunt naturam ex cuius principiis causantur prout est destituta originali iustitia. Et ideo isti defectus non tollentur nisi in vltima reparatione naturæ per resurrectionem gloriosam.*

1.2 q.81.a.1.

COMMENTARIVS.

CVm satis constet experientia huiusmodi pœnalitates, quæ sunt fomes peccati, mors, & alia huiusmodi, non auferri per Baptismum, quamdiu præsens vita durat, D. Thomas solum mouet præsentem quæstionem, vt rationem reddat huius institutionis. Certum est enim, Baptismum non carere hac virtute, eo quod non potuerit Christus eam ipsi communicare. Nam cum virtus Christi sit infinita, certum est, potuisse hanc vim conferre Baptismo. Quin potius addit D. Thomas, Baptismum reuera habere hanc vim ex virtute Christi, non tamen statim exercendam, sed suo tempore, nimirum in statu gloriæ, in quo reformabitur corpus nostrum, & surget immortale, & simile corpori Christi propter inhabitantem Spiritum eius in nobis, quem per Baptismum accipimus, quæ est doctrina Augustini libro 6. Genes. ad liter. capite 20. & sequentibus. Quod ergo Christus non dederit Baptismo, vt statim hoc faciat, non est, quia non potuit, sed quia non oportuit. Huius autem rei tres affert congruentias Diuus Thomas. Prima est, quia per Baptismum incorporamur Christo. Cum ergo Christus in hac vita fuerit passibilis & mortalis, non oportuit nos statim fieri immor-

1. ad Cor 15. Ad Philip. 3. Ad Rom 8. Triplex congruentia. D. Thom. 1. Congruentia.

ri immortales & impassibiles, sed potius expedit: vt pro illo pati, & cum illo compati possimus, vt cum eo etiam conglorificemur. Dices: hæc ratio optime procedit de passibilitate, & imbecillitatibus corporis, non vero de fomite peccati, qui in Christo non fuit, si ergo per Baptismum incorporamur Christo, cur non statim efficimur illi similes saltem in carentia fomitis? *Responsio.* Respondetur primum, concedendo hanc rationem non procedere de fomite, nihilominus esse alias, propter quas non fuit expediens statim nobis dari conformitatem cum Christo in hac perfectione, quas statim afferemus. Secundo dicitur, fomitem ex natura rei & ex lege ordinaria esse coniunctum cum passibilitate corporis. Quod ergo Christus caruerit fomite, fuit illi connaturale ratione vnius, & eodem modo fuisset connaturalis impassibilitas corporis. Ex dispensatione autem assumpsit corpus passibile propter nos: non assumpsit autem fomitem, quia neque illum decebat, nec nobis vtile erat, atque ita in illo fuit speciale, quod habuerit corpus passibile sine fomite. Quod etiam ex speciali priuilegio B. Virgini communicatum est propter singularem dignitatem eius. In reliquis autem hominibus non oportuit fieri hoc speciale miraculum: & ideo hoc ipso, quod non oportuit, vt per Baptismum statim fierent impassibiles, consequens fuit, vt manerent fomiti subiecti.

2. Congruentia. Secunda ratio D. Th. procedit specialiter de fomite, quamuis possit etiam applicari ad omnes alias corporis debilitates: quia oportuit (inquit) manere in homine concupiscentiam ad exercitium pugnæ spiritualis. *Conc. Trid.* Et hanc rationem attigit Conc. Trid. sessio. 5. decreto de pecca. orig. can. 5. dicens, Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ, cum ad agonem relicta sit nocere non consentientibus, sed vtiliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus, non valet: quinimo, qui legitime certauerit, coronabitur. Et statim veluti respondens cuidam tacitæ obiectioni addit Concilium: hanc concupiscentiam, quando in nobis per consensum non dominatur, non esse vere ac proprie peccatum, & ideo posse manere post Baptismū, quamuis post Baptismum omnia peccata tollantur. Solet autem improprie appellari peccatum, quia ex peccato nascitur, & ad peccatum inclinat, vt Concilium dicit ex Augustino lib. 1. contra duas Epist. Pelag. c. 13. & lib. 1. de Nup. & concupiscent. c. 23. & sequentib. & lib. 6. contra Iulia. cap. 5. & 6. & lib. 2. de Peccat. merit. cap. 28. & Epist. 28. ad Hieronymum: quod aliis locis sæpe repetit Augustinus contra Pelag. in quibus significat, concupiscentiam ante peccatum originale remissum, magis proprie habere rationem peccati, & ideo fortasse Concilium addit illam particulam (In renatis) negans concupiscentiam in eis esse peccatum. Quomodo autem id intelligendum sit, ad hunc locum non spectat, sed ad materiam de peccato originali. Hæc autem ratio, quæ in fomite explicata est, facile potest ad alias corporis pœnalitates applicari: quod his verbis eleganter facit Augustinus lib. 3. de Peccat. meri. c. 13. *Augustin.* Nouit ille medicus, qui non est opus sanis, sed ægrotantibus, quemadmodum nos curando perficiat in æternam salutem, qui & ipsam mortem, quamuis peccati merito inflicta sit, non aufert in hoc sæculo eis, quibus peccata dimittit, vt eam cum eius timore superando, suscipiant pro fidei synceritate certamen.

3. Congruentia. Tertia ratio D. Thom. his verbis traditur, lib. 2. de Peccat. meri. c. 31. Poterat etiam hoc donare credentibus, vt neque istius experirentur corporis mortem: sed, si hoc fecisset, carni quædam fœlicitas adderetur: minueretur autem fidei meritum. Sic enim homines mortem istam timent, vt non ob aliud fœlices dicerent esse Christianos, nisi quod mori omnino nō possent. Ac per hoc nemo propter illam vitam, quæ post istam mortem beata futura est, per virtutem etiam contemnendæ ipsius mortis, ad Christi gratiam festinaret, sed propter remouendam mortis molestiam, vel delicatius crederetur in Christo. Ex quibus verbis, quarta ratio sumi potest, scilicet, relictas esse has pœnalitates, ne fides eneruaretur, & vtramque rationem repetit idem Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 4. Quinta addi potest ex eodem libr. 22. de Ciuit. c. 22. scilicet, Vt hinc appareat, in quid veluti pondere suo proclinis sit vitiosa natura, & quāta ope, vt hinc liberetur, indigeat. Atque eadem ratio sumi potest ex libr. 3. de Peccat. merit. c. vlt. Sexta denique addi potest, vt homo in hac vita semper ferat secum testimonium sui lapsus, & quantum Deus superbis resistat, ex eodem Augustino lib. 1. Confess. cap. 1.

Quarta ratio. *Quinta ratio.* *Sexta ratio.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum per Baptismum conferantur homini gratia & virtutes.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod per Baptismū non conferatur homini gratia & virtutes. Quia sicut supra dictum est, † sacramenta nouæ legis efficiunt, quod significant. Sed per ablutionem Baptismi significatur emundatio animæ à culpa, non autem informatio animæ per gratiam & virtutes. Videtur igitur, quod per Baptismum non conferantur homini gratia & virtutes.

2. Præterea, illud quod iam aliquis adeptus est, non indiget iterum suscipere. Sed aliqui accedunt ad Baptismum, iam habentes gratiam & virtutes, sicut Actor. 10. legitur: Vir quidā erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus & timens Deum: qui tamen postea à S. Petro baptizatus est. Non ergo per Baptismum conferuntur gratia & virtutes.

3. Præterea, Virtus est habitus, ad cuius rationem pertinet, quod sit qualitas difficile mobilis per quam aliquis faciliter & delectabiliter operetur. Sed post Baptismum remanet in hominibus pronitas ad malum, per quod tollitur virtus, & consequitur difficultatem quis ad bonum, quod est actus virtutis. Ergo per Baptismum non consequitur homo gratiam & virtutes.

Sed contra est, quod ad Titum. 3. dicit Apostolus, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis (id est, per Baptismum) & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, id est, ad remissionem peccatorum & copiam virtutum, vt gloss. ibi exponit. Sic ergo in Baptismo datur gratia Spiritus sancti & copia virtutum.*

Respondeo dicendum, quod (sicut Augustinus dicit in lib.† de Baptismo parulorum) ad hoc Baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, vt membra eius: à capite autem Christo in omnia membra eius, gratiæ & virtutis plenitudo deriuantur: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Vnde manifestum est, quod per Baptismum aliquis consequitur gratiam & virtutes.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut aqua Baptismi per suam ablutionem significat emundationem culpæ, & per suum refrigerium significat liberationem à pœna: ita per naturalem claritatem significat splendorem gratiæ & virtutum.

*Ad secundum dicendum, quod sicut dictum est, * remissionem peccatorum aliquis consequitur ante Baptismum, secundum quod habet Baptismum in voto, vel explicite vel implicite. & tamen cum realiter suscipit Baptismum, fit plenior remissio, quantum ad liberationem à tota pœna. Ita etiam ante Baptismum Cornelius & alij similes consequuntur gratiam & virtutes per fidem Christi & desiderium Baptismi implicite, vel explicite: postmodum tamen in Baptismo maiorem copiam gratiæ & virtutum consequuntur. Vnde super illud Ps. 22. Super aquas refectionis educauit me, dicit. * Per augmentum virtutis & bonæ operationis educauit in Baptismo.*

Ad tertium dicendum, quod difficultas ad bonum, & pronitas

pronitas ad malum, inueniuntur in baptizatis, non propter defectum habitus virtutum sed propter concupiscentiam, quæ non tollitur in Baptismo. Sicut tamen per Baptismum diminuitur concupiscentia, vt non dominetur, ita etiam diminuitur vtrumque dictorum; ne homo ab his superetur.

DISPVTATIO XXVI.

De effectibus Baptismi.

POssumus in genere distinguere Baptismi effectus, scilicet characterem & gratiam sanctificantem, sub qua comprehendimus omnia dona, quę ad hanc gratiam spectant, de quibus tantum in hac disputatione dicendum est. Nam de charactere nihil addendum occurrit his, quæ in superioribus circa quæst. 63. D. Thomæ dicta sunt.

SECTIO I.

Vtrum Baptismus vere ac proprie remittat omnem culpam.

Varij errorum primus.

VArij fuerunt de hac re hæreticorum errores, ac pene extreme contrarij. Primo quidam dixerũt, Baptismum esse inutilem & nullius efficaciæ ad delenda peccata. Huius erroris primus author fuisse creditur Gaianus, vt colligitur ex Tertulliano libr. de Baptismo in principio. Hunc imitati sunt Manichæi

Tertul.

ex Augustino hæres. 46. & Arcontici ex Epiphanio

August.

hæres. 40. & Messaliani seu Massaliani: hos enim, vt

Damasc. Theodoret.

diuersos numerat Damasc. sunt tamen ijdem apud Theodoretum, lib. 4. hæret. fabul. circa finem, & libr. 4. hist. capit. 10. & habetur etiam libr. 7. Tripar. c. 11. Huius erroris nullum inuenio fundamentum.

2. Error.

Secundus error est, Baptismum quidem non esse omnino inutilem, nec tamen proprie ac vere tollere peccata, sed ea tantum tegere, & facere, vt non imputentur. Huius erroris inuenitur mentio apud Augustinum varijs locis contra Pelagianos, specialiter lib. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 13. vbi tamen non refert aliquem hæreticum hoc docuisse, sed potius Pelagianos ipsi Augustino imputasse, eumq; reprehendisse, quod ipsum docere existimarent, Baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Ab eo tamen errore se omnino alienum ostendit Augustin. tum ibi, tum etiam

August.

Theodoret.

libr. 3. cap. 3. Theodoretus autem loco supra citato in hunc fere modum explicat Messalianorum errorem. Refert enim eos dixisse: Baptismum instar nouaculæ auferre peccata, radicem vero peccati non extinguere. Epiphanius etiam hæres. 64. ex Methodio refert, Proclum quẽdam Origenistam dixisse, contrahi quidem nunc, & sopiri peccatum, non tamen radicitus

Epiphan.

tolli, & eiusdem erroris meminit Gregorius libro nono Registri. Epistola 39. dicens. Si qui sunt, qui dicunt, peccata in Baptismo superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? Hunc nihilominus errorem renouarunt hoc tempore Lutherani, qui interdum eisdem loquendi formulis vtuntur, dicentes, Baptismum non tollere originale peccatũ, sed radere, aut tegere, aut facere, vt non imputetur: interdum vero negant delere Baptismũ omnia peccata, quamuis fortasse tollat aliqua. Fundamentum horum hæreticorum est, quia Baptismus non tollit concupiscentiam, quæ tamen peccatum est, de quo

Rom. 7.

dicitur ad Rom. 7. Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato, & infra. Non enim, quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malũ, illud facio: nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ac tandem vlterius. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.

3. Error.

Tertius error extreme contrarius est, Baptismum delere omnia peccata non tantum iam commissa, sed etiam quæ post Baptismum susceptnm committuntur. Hunc errorem ex Luthero, Caluino, & Kemnitio, refert Bellar. lib. 1. de Baptismo c. 18. Qui tamen hæretici non videntur loqui de vera peccatorum remisione, sed de occultatione, seu non imputatione peccatorum. Fundamentum autem eorum precipuũ est, quia peccata remittuntur per solam fidem, & Baptismus solum deseruit ad excitandam fidem, quę nõ minus excitari potest per memoriam Baptismi susceptı: & addunt quædam loca Scripturæ in quibus saluari, & mundari dicimur per Baptismum, 1. Petri 3. Saluos nos facit Baptisma: ad Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ. Quem locum tractans Aug. lib. 1. de Nup. c. 33. multum videtur huic etrori fauere.

1. Pet. 3. Ad Tit. 3. Ephes. 5. August.

Dico primo, Baptismus vere ac proprie delet originalem culpam, & quidquid in ea veram rationẽ peccati habet: nam ad hoc est per se institutus. Conclusio est de fide, definita in Conc. Trid. sess. 5. can. 5. his verbis. Si quis per Iesu Christi Domini gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam non tolli totum id, quod verã & propriam peccati rationem habet: sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit. Et statim eam veritatem confirmat varijs Scripturæ testimonijs, vt est illud ad Rom. Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in morte, &c. & illud cap. 8. Nihil ergo nũc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Et hoc etiam conuincunt illa loca ad Tit. 3. & similia. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Nam, cum originale peccatum sit vera mors animæ, & hominem inimicum Dei constituat, non potest Baptismus hominem saluare, nisi vere ac proprie tollat peccatũ originale, & hominem vere Dei amicũ efficiat, & ad vitam spiritualem transferat, propter quod Baptismus regeneratio appellatur, Io. 3. ad Tit. 3. primæ Petri 1. dicitur etiam spiritualis circumcisio & resurrectio, ad Colost. 2. In quo & circumcisi estis, circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi: consepulti ei in Baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Vnde Augustin. in Enchirid. c. 52. Quemadmodum in Christo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum, & quemadmodum in illo vera resurrectio, ita & in nobis vera iustificatio. Et eandem veritatem latius statim confirmabimus simul cum sequenti cõclusione. Ratio vera est, quia supponimus ex dictis de necessitate Baptismi, eum esse institutum, vt sit verum Sacramentum ad regenerandos homines in Christo: non est autem minus efficax spiritualis regeneratio Christi, quam regeneratio carnalis ex Adamo. Si ergo hæc potens est ad transfundendum originale peccatum in filios Adæ, multo erit potentior illa ad tollendum hoc peccatum & infundendã Christi iustitiam. Rursus non potest peccatũ illud secundum id, quod in eo habet rationem culpæ & maculæ partim tolli, partim relinqui: neque etiam ita potest radi, quin eradicetur, quia illud peccatum, quoad culpam, vnum est indiuisibile est singulis hominib⁹: vnde, vel totum tollitur, vel totum manet. Itẽ, quidquid est culpæ in eo peccato, non tollitur, nisi per infusionem diuinæ gratiæ, & charitatis. Gratia autem Dei & charitas, quantumuis minima, constituit hominem simpliciter Deo gratum, & amicum, atque ita excludit, quidquid habet rationem culpæ, quæ huic amicitiæ contraria sit: qualis est culpa originalis. Deniq; quod hæc peccati remissio nõ fit sola occultatio seu nõ imputatio peccati, latius probandũ est in materia de gratia, & de iustificatione: vbi ostenditur, veram sanctitatem, & iustitiam viuis Christi membris infundi, per quã fere ac proprie à peccatis mundantur: quod ad rem prẽsentẽ satis conuincunt illa verba ad Eph. 5. Mundans eam lauacro aquæ. Nam si in anima maneret peccati macula tecta, non vere munda-

1. Concluſ. Con. Trid.

Rom. 6. & 8.

Ad Tit. 3.

Ioan. 3. Ad Tit. 3. 2. Pet. 1. Ad Coloſ. 2.

Auguſt.

Ratio concluſionis.

Epheſ. 5.

retur anima, sed fieret tanquam sepulchrum dealbatum: Paulus autem dicit, vere mundari, & renouari per Spiritum sanctum, qui in Baptismo nobis infunditur abunde, vt ad Titum 3. idem Apostolus tradit.

Dico secundo, Baptismus cum originali culpa simul delet omnem actualem antea commissam: si nullum sit ex parte susceptientis impedimentum. Conclusio est de fide definita in Concilio Florentino in Decreto Eugenij: Huius (inquit) Sacramenti effectus est remissio omnis culpæ, originalis, & actualis. Ex quibus verbis colligo, non solum per accidens, sed per se conferre Baptismum hunc effectum ex vi suæ institutionis. Nam inter effectus Sacramentorum non numerantur nisi illi, ad quos sunt sacramenta ex institutione sua ordinata: & quia Concilium æque ponit originale & actuale. Itaq; licet fortasse primum motum (vt sic dicam) instituendi hoc sacramentum, fuerit originale peccatum: tamen adæquatus effectus in hoc genere remissionis culpæ, ad quem per se est ordinatum hoc sacramẽtum, omnia peccata complectitur: sicut de passione Christi dici solet. Primario quidem ordinatam esse à Deo occasione originalis peccati, deinde tamen esse propter omnia peccata tollenda. Quod vero hoc intelligendum sit de actualibus peccatis iam commissis, quando Baptismus suscipitur, Concilium non aperte explicuit: vel quia Lutheranorum error nondum exortus erat, vel quia res nulla expositione indigebat. Non enim remittitur peccatum, nisi quod, vel contractum est, vel commissum. Non tamen hoc omnino prætermisit Concilium: subdens inferius, baptizatis non imponi satisfactionem pro peccatis præteritis. Clarius autẽ hoc declarauit Concilium Tridentinum, sess. 7. Can. 9. vt statim videbimus. Potest etiam hæc assertio colligi ex eodem Concilio Tridentino, sesion. 6. per totam, vbi docet in iustificatione impij deleri omnia peccata: & hanc iustificationem dicit conferri per Baptismum: & ideo sesione 14. capit. 1. ait: Si homines iustitiam in Baptismo acceptam constanter tuerentur, non fore necessarium aliud sacramentum ad remittenda peccata, præter Baptismum: supponens, illum sufficere ad tollenda omnia peccata, quæ ante acceptam baptismalem iustitiam committuntur, prout statim aperte docet, cap. 2. In quo fundamentum iam tactum huius veritatis declarat: quia per Baptismum efficimur noua prorsus creatura in Christo, cui commorimur, & conresuscitamur. Ad quod facile applicari possunt omnia testimonia Scripturæ in præcedenti conclusione adducta. Quibus addi possunt expressa verba Petri, Acto. 2. Pœnitemini, & baptizetur vnusquisque vestrûm in remissionem peccatorum vestrorum, actualium videlicet: nam horum tantum pœnitentia est necessaria, & ea sunt proprie peccata adultorum, ad quos Petrus sermonẽ habebat. Atque de hoc effectu Baptismi exponuntur illa verba, Mich. 7. Proijciam in profundum maris omnia peccata vestra: nam per mare, Baptismus significatus est, vt 1. ad Corinth. 10. dicitur, vt late tractat Augustin. concion. 1. in Psal. 113. dicens: Sicut Ægyptios in mari rubro, ita delicta nostra in Baptismo esse demersa, & extincta. Quod etiam notarunt super Michæam, Theodor. & Rupert. & Basil. homil. 1. in Psal. 28. circa illa verba: Dominus diluuium inhabitare facit, & Hieron. Epist. 83. ad Ocean. vbi copiosè de laude Baptismi tractat.

1. Conclus. Con. Trid. Acto. 2. Mich. 7. 1. Cor 10. August.

Præterea hanc fuisse antiquissimam Ecclesiæ fidem, constat ex Patrum traditione. Nam in primis in Concil. Carthag. 4. c. 1. inter dogmata fidei, quæ debet Episcopus profiteri cum consecratur, vnum est de quo agimus: Quærendum, inquit, ab eo, si in Baptismo omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quam illa, quę voluntarie admissa sunt, dimittantur. Vnde Chrys. hom. ad baptizand. ante med. to. 5. Diuina gratia lauacrum, inquit, non corporis maculas, sed animæ sordes mundare consueuit: etsi mollis, etsi fornicator, etsi totius malitiæ nodis astrictus, cum ad notoria venerit, Solis radijs mundior eleuatur. Idem docet Basil. hom. 13. quæ est exhortatio ad Baptismũ, & ho. in Ps. 59. circa illa verba, Moab labes, spei meæ. Theodor. tractans illa verba, Ps. 50. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, sola (inquit) aqua Baptismi, hãc potest facere purgationem delictorum. Vbi ad eãdem rem confirmandã plura similia testimonia applicat in sensu allegorico. Eleganter Ambros. 1. de sacra. c. 4. Qui per hunc fontem transijt à peccato ad vitam. & lib. 2. cap. 4. applicat figuram de Helisæo, qui ligno in aquis misso ferrum fecit ascendere. 4. Reg. 6. & aliã de aquis amaris, quę dulces effectæ sunt. Exod. 15. Nam merito inquit, aqua dulcis est, in qua culpa deuoratur, & lib. 4. in Lucam. Nemo, inquit, ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ablutus ab omnibus maculis delictorũ gratiæ cœlestis munere consecretur. Vnde Lactant. lib. 3. c. 26. Vno, inquit, lauacro malitia omnis abolebitur. Prosper. libr. 1. de vocat. gent. c. 5. Euacuaretur fides, quæ credit per Baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non malis, & impijs, sed bonis & rectis probaretur impendi. In eadem sententia est perpetuo August. vt videre licet. q. 33. in Num. vbi ad hoc accommodat figuram de aqua asperfionis. Nu. 19. idem tract. 11. & sequentib. in Ioan. & in Enchirid. c. 64. & Oration. contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, c. 19. & alia tam ex eodem, quam ex alijs citauimus supra in Commentarijs articulorum, disputantes de institutione, & de materia Baptismi: & infra afferemus alia agentes de illius necessitate. Rationem huius veritatis attulit sufficientem D. Tho. in art. 1. vbi eam declaratam reliquimus. Aliam verò hic addere possumus. Quia peccata actualia cõmissa ante Baptismũ non possunt tolli per Sacramentum Pœnitentiæ: quia non sunt materia eius, vt infra videbimus. Ergo necesse est tolli per Baptismum per se & directe: quia non est aliud Sacramentum per se institutum ad remissionem peccatorum. Omnia autem peccata per se remittuntur per aliquod Sacramentum. Voluit enim Christus omnia peccata per Ecclesiam dimitti, medijs Sacramentis. Quæ ratio optime probat de peccatis mortalibus. Nam venialia, & necesse non est per sacramenta tolli, & fortasse per alia etiam Sacramenta remitti possunt. Sed in hocnõ est cur multum hæreamus. Nullus enim, qui sentiat per Baptismum tolli peccata mortalia, id negabit de venialibus, quorum remisso multo facilior est. Vnde probabile est, omnia Sacramenta nouæ legis habere hanc virtutem: in quo est multo maior ratio de Baptismo. Nam cum sit spiritualis hominis regeneratio, atque integra renouatio non solum aufert, quidquid spirituali vitæ contrarium est, sed omnẽ etiam tollit maculam & rugam, vt statim iterum dicemus.

Ratio conclusionis D. Tho.

Dico tertio: Baptismus simul remittit cum culpa omnem pœnam proprie dictam: non tamen aufert omnes vitæ pœnalitates. Ad intelligendam vtramque partem huius conclusionis aduertendum est, quosdam esse in hominibus lapsis defectus, qui secundum se ex principijs naturæ oriuntur, essentq; in homine in puris naturalibus condito, quantum ad substantiam, seu entitatem, aut imperfectionem eorum: huiusmodi sunt passibilitas corporis, ægritudines, dolores, mors, fomes peccati, & inordinatio potentiarum, &c. His autem defectibus subuentum erat per originalem iustitiam, quam in primo suo parente totum genus humanum amisit: & ideo hi defectus in homine lapso non censentur mere naturales, sed pœnales, & per peccatum originale contracti: & isti significati sunt à Theologis nomine pœnalitatum, vt distinguantur ab illis pœnis, quæ ita sunt per diuinã iustitiã impositæ, vt ex principijs naturæ nõ oriãtur: quales sunt pœnæ inferni, aut purgatorij: Ex his ergo

3. Concluſ.

Chrysost.

satis

satis clara est vtraque pars conclusionis, & posterior quidem sufficienter tractata est in Commentario ar. 3. Non est enim hoc loco probandum hos defectus habere rationem pœnæ. Id enim in materia de originali agendum est. Hac autem veritate suppositā, vel ipsa experientia, satis notum est, non auferri has pœnalitates per Baptismum. Eius rei congruentes rationes dicto loco tradidimus. Prior vero pars definita est in Conc. Flor. Concilio Florentino: hac enim ratione negat esse baptizatis imponenda opera satisfactoria pro peccatis ante Baptismum commissis: quod etiā explicuimus, quæstio. præcedenti, art. 5. Eandem veritatem satis indicat Concil. Trid. sess. 5. can. 5. in illis verbis: Innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur: loquitur enim de baptizatis. Expressius sess. 6. c. 14. dicit in Sacramento Pœnitentiæ, non semper totam pœnam temporalem remitti (vt in Baptismo fit) quod latius repetit. sess. 14. c. 8. vbi in hoc constituit magnam differentiam inter iustificationem, quæ per Baptismum, & per Sacramentum Pœnitentiæ fit. Atq; in hunc modum explicant multi difficilē Hebr. 6. illum locum Pauli, ad Hebr. 6. Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, &c. & prolapsi sunt, iterum renouari ad pœnitentiam: scilicet renouatione illa, quę in Baptismo fit, absolutam condonationem omnium Heb 10. obtinendo absq; vlla satisfactione. De quo etiam intelligunt verba illa, ca. 10. eiusdem Epist. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia. De quibus testimonijs in materia de sacrificio, & de pœnitentia latius dicendum est. Solet etiam hæc veritas confirmari illis testimonijs supra tractatis, ad Rom. 6. & ad Ephes. 4. & 5. in quibus docet Paulus, per Baptismum omnino nos mori vitæ superiori, atque adeo omnino mundari, & renouari. Nam hinc rectè colligimus, itanos per Baptismum inchoare nouam spiritualem vitam, ac si tunc denuo in gratia crearemur, ideoque omnem culpam, & reatum pœnæ nobis auferri.

Tandem Ecclesiastica traditio, & perpetuus Ecclesiæ cōsensus ita intellexit hæc testimonia, & hunc Baptismi effectum, vt colligere licet ex Sanctis Patribus Cyprian. supra citatis, & ex Cypriano, libr. 3. ad Quiri. c. 65. & serm. de ablution. ped. vbi de Baptismo dicit, Sic lauans quos parentalis labes infecerat, vt neq; actualis nec originalis culpæ vestigia relinquat. Et Gregorius Nazian. Nazianzenus Orat. 50. quæ est de Baptismo, multa dicit in hāc sententiam: & inter alia vocat Baptismū, prælarissimum, & præstantissimum beneficiorum Dei, quod non simpliciter intelligendum, sed quoad Greg. Pap. hunc effectum. Hoc idem late docet Greg. Pap. lib. 9. c. 39. vbi sæpe repetit: Animam in Baptismo cœlestem munditiam consequi, radicitus à peccatis absolui, peccata in Baptismo funditus dimitti, atque ad hoc Ioan 13. confirmandum adducit illud, Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, scilicet, per Baptismum, vt ipse intelligit. Vnde ait: Totus mundus dici nō potest, cui de peccato aliquid remansit: sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait, qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergo ei de peccati Clem. Alex. sui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse, qui redemit. Præterea Clemens Alexand. libr. 1. Pædagog. c. 6. vbi inter alia multa, quæ de effectibus Baptismi scribit: Multis, inquit, modis vocatur hoc opus, lauacrum, quo peccata abstergimus: gratia, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur.

Ratio conclus. Denique ratio huius conclusionis primario fundatur in voluntate, & institutione Christi, eademq; est, quæ præcedentium. Nam, quia hoc sacramentum est regeneratio, & per illud homo commoritur Christo, & in eo resurgit, ideo per illud perfectissime applicatur passio Christi, quantum vnicuique necesse est ad Congruentia ex Con. Trid. plen. iā totius pœnæ remissionem. Præterea addi potest congruentia ex Concil. Trid. Nam peccata ante Baptismum commissa, videntur quadam ignorantia & infirmitate profecta: quia tunc nondum homo est illuminatus à Deo, nec specialem Baptismi gratiam est consecutus, & ideo decuit facilius remitti, quoad omnem pœnam. Tandem Baptismus est ianua ad Ec- *Alia cong.* clesiam, & quasi fundamentum illius, quam Christus cupit esse purissimam, & sine macula & ruga: & ideo voluit, vt omnes, qui ingrediūtur Ecclesiam, per hoc sacramentum perfectissime mundarentur. Atque ex *Corol.* hac veritate sequitur, si quis ex hac vita decedat statim post receptum Baptismum, antequam aliquam culpam committat, sine vlla mora ingredi cœlorum regnum & beatitudinem accipere, si nullum posuit obicem effectui Baptismi: quia nihil damnationis in eo manet. Cum enim omni culpa, & reatu pœnę liber sit, nihil in eo est, quod eum possit ab ingressu beatitudinis retardare. Et hac ratione, dicitur Baptismus aperire ianuam regni, vt statim explicabimus circa art. 7.

Dico quarto, Baptismus per se non tollit peccata, *4. Conclus.* quæ subsequūtur post Baptismum ipsum receptum. Conclusio est de fide, definita in Concil. Trid. sess. 7. *Con. Trid.* can. 10. de Baptismo, & colligitur etiā ex sessio. 14. can. 1. & 2. vbi ex hoc fundamento docet, necessarium esse aliud sacramentum præter Baptismum, quo lapsis post Baptismum, beneficium mortis Christi applicetur. Et ideo sancti Patres, Pœnitentiam vocarunt secundam tabulam post naufragium: vt idem Concilium notauit, sess. 6. c. 14. De qua re fusius est in seq. tom. dicendum, in quo de pœnitentiæ sacramento, eiusq; necessitate disputabimus. Inde enim sumendum est huius veritatis fundamentum: quia si memoria Baptismi præteriti sufficeret ad tollenda peccata post baptismum commissa, propter hunc effectum non esset aliud Sacramentum necessarium. Deinde, si illud esset sufficiens remedium omnium peccatorum, non solum eadem facilitate, qua peccata antecedentia Baptismum, verum etiam quodammodo maiori tollerentur: quia facilius est recordari Baptismi susceptī, quam de nouo illud suscipere: consequens autem est contra Paulum ad Heb. 6. vt in præcedenti as- *Heb. 6.* sertione dicebamus, & contra communem Patrum traditionem: qui hac ratione vocant Pœnitentiam post Baptismum necessariam, laboriosum Baptismū. Præterea contrarius error hæreticorum procedit ex *Ad primū* alijs falsis & erroneis principijs: scilicet, quod sacra- *errorem* menta non aliter deseruiant ad remissionem pecca- *supra ad-* ti, quam excitando fidem, & quod peccata sola fide, *ductum,* & ficta ac particulari fiducia tollantur, firmiter cre- *respondetur.* dendo, sibi non imputari propter Christum, seu propter Baptismum susceptum: quæ sunt falsa & hæretica dogmata, vt partim in superibus tractando de sacramentis in genere dictum est: partim in prædicto tractatu de Pœnitentia demonstrabimus.

Ad fundamentum ergo secundi erroris de concu- *Ad funda-* piscentia, quæ manet in renatis, satis dictum est in *mentum* Commentario, artic. 3. illam non esse vere ac proprie *secundi er-* peccatum: atq; adeo ob eam causam negari non pos- *roris re-* se, quin per Baptismum omnia peccata remittantur. *spondetur.* Cum ergo dicunt hæretici, peccata non tolli radicitus per Baptismum, si tantum hoc diceret, quia non tollitur fomes peccatorum, eos tantum admonere oporteret, vt sensum tenerent: & linguam corrigerent: si enim Paulus dicit. Radix malorum omnium est cupiditas, etiam nos dicere possumus fomitem, & concupiscentiam effrænem esse radicem & omnium peccatorum: quatenus ergo Baptismus non aufert hanc radicem, dici potest non tollere radicitus peccata, quia non tollit radicem illorum: & hoc ad summum probat hæreticorum fundamentum. Tamen non est hic illorum sensus, neque illorum verborum secundum proprietatem, & rigorem, sed quod de facto non tollitur per Baptismum, quidquid habet rationem culpæ & peccati, & hic sensus est hæreticus: & ad illum confirmandum nihil omnino valet prædictum fundamentum, vt ostensum est.

Ad fundamentum tertij erroris respondetur.

Ad fundamentum tertij erroris iam dictum est, esse hæreticum illud dogma, quod sacramenta solũ concurrant ad remissionem peccatorum excitando fidẽ. Testimonia vero Scripturę ibi citata solum probant, Baptismum, cum confertur, perfecte mundare hominem, & constituere illum in statu salutis, ita vt, si non ponat impedimentum, infallibiliter æternam salutem consequatur ratione Baptismi susceptiː si vero impedimentum ponat, non est necesse, vt per Baptismum auferatur, neq; hoc dicitur in citatis locis: sed satis est, quod per Baptismum constituatur in eo statu in quo sit capax alterius remedij, quod institutũ est ad huiusmodi impedimenta seu peccata tollenda. Et hic est sine dubio sensus Augustini in loco ibi citato: cum enim dixisset: Per Baptismũ semel datũ fieri, vt non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur: subdit: Quid enim prodesset, vel ante Baptismum Pœnitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet? Quæ quidem sententia verissima est. Est autem conuenienter exponenda, quod August. facere prætermisit: quia tunc res satis clara videbatur, & contrarius error nondum fuerat exortus. Itaq; aliter Pœnitentia respicit futurum Baptismum, vt peccata deleat ante Baptismum commissa: aliter vero iam susceptum, vt tollat ea, quæ postea commissa sunt, nam respectu antecedentium peccatorum respicit Baptismum, vt vnicum remedium, quo tollenda sunt, & in cuius voto interdum per pœnitentiam tolluntur: respectu vero subsequentium peccatorum, respicit Baptismum, seu potius supponit illum, vt constituentem subiectum capax illius remedij, quo talia peccata tollenda sunt. Nam per Baptismum imprimitur character, quo fit homo capax aliorum Sacramentorum, & habet ius ad alia remedia, quæ aduersus peccata instituta sunt.

SECTIO II.

Vtrum Baptismus conferat gratiam & supernaturalia dona hominibus, vel alios effectus in eis habeat.

HÆc sectio est facilima, suppositis, quæ diximus, solumq; ad doctrinæ complementum proponitur, & ideo est breuissime expedienda.

1. Proposi. Dico ergo primo, Baptismus confert baptizatis gratiam, & dona infusa, si suscipiens non ponat obicem. Conclusio sub his terminis est certa de fide. Nam licet olim fuerit dubitatũ, an gratia & virtutes infusæ sint qualitates & habitus inhærentes nobis, & ab Innocentio III. in cap. Maiores. de Baptismo, & à Clemente V. cum Concil. Viennens. in Clement. 1. de sum. Trinit. & fide Catholica: hoc non fuerit de fide definitum: sed solum probabilius existimatum: iam tamen de fide certum est, Baptismum nobis conferre hunc effectum: præsertim, si nos abstrahamus à nominibus qualitatis, & habitus, & loquamur de iustitia inhærente: & de gratia, & donis, seu de fide, spe, & charitate: sic enim de fide est, Sacramenta nouæ legis, gratiam conferre non ponentibus obicem, semper & omnibus ex opere operato: vt supra late dictum est: & definiunt Conc. Florenti. sub Eugenio IV. & Triden. sess. 7. can. 6. 7. & 8. de sacrament. in genere. Sed Baptismus est Sacramentum nouæ legis: ergo. Deinde Concil. Trident. sess. 6: cap. 7. definit, iustificationẽ fieri per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, scilicet charitatis, quæ in cordibus eorum diffunditur, qui iustificantur, atque ipsis inhæret, simul cum fide, & spe. Nam hęc omnia. Simul infusa accipit homo, qui iustificatur, cum remissione peccatorum. Et ibidem definit, causam instrumentalem huius iustificationis esse Baptismum: ergo definit, Baptismũ conferre gratiam, dona, & iustitiam inhærentem nobis. Deniq; definit, iustificationem non tantum esse remissionem peccatorum, sed etiam internam hominis renouationem, & sanctificationem hominis per gratiam: & totum hoc ait conferri per Baptismum: ergo vtrumque est de fide certum.

Innoc. 3. Clem. 5. Con. Vien.

Con. Flor. Con. Trid.

Huius autẽ doctrinæ fundamentum præcipue pendet ex doctrina de iustificatione, vbi ex professo probandum est, peccatum auferri per infusionem gratiæ, & donorum. Nunc sufficiat attingere pauca testimonia Scripturæ & Sanctorum, in quibus de Baptismo in speciali sermo est. Propter hanc enim causam ait Paulus ad Ro. 6. Per Baptismum ita nos mori peccato, vt viuamus Deo: & complantatos Christo, non solum fieri similes morti eius, sed etiam resurrectioni. Quod etiam repetit ad Colossen. 2. ergo per Baptismum non solum moritur peccatum in nobis, sed etiam anima per gratiam viuificatur. Vnde ad Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundãs eam lauacro aquæ, vt sit sancta & immaculata. Vtrumque ergo efficitur per Baptismum. Et ideo Christus Ioan. 3. agens de natiuitate spirituali Baptismi. Quod natum, inquit, est ex carne caro est, & quod natum est ex Spiritu, Spiritus est: ac si diceret: per hanc regenerationem, non accipere hominem corporalem & humanam vitam, sed spiritualem per interna & spiritualia dona. Vnde Cyrill. ibi lib. 2. c. 43. Natum, inquit, ex Spiritu, spiritum hominis dicimus, quoniam per ipsum ad Deum reformati, ac proprio eius charactere insigniti, ad suã (vt ita dicam) qualitatem animi transformamur. Atque hoc pacto, inquit, illud etiam Pauli intelligi potest: Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sic enim per gratiã dicimur Christum induere, ad Gal. 4. Quod etiam declarans Basilius Homil. de Baptism. in 2. par. illius versus finem, inquit. Quemadmodum, quod secundum carnem natum est ex aliquo, tale est, quale id, ex quo natum est: ita & nos ex spiritu natos spiritum fieri: spiritum dico, non secundum immensam illam & humano sensu incomprehensibilem Spiritus sancti gloriam, sed secundum eam, quæ in diuisione charismatum Dei conspicitur. Atq; ibidem explicat hunc effectum exemplo ferri, quod igni immersum, non solum purificatur, sed etiam in seipso illustrius & splendidius fit: ita enim anima per Baptismum non solum peccatorum maculis purgatur, sed etiam iustificationis gratia decoratur atque perficitur. Quam doctrinam in tota illa homilia late prosequitur, & eadem reperietur apud omnes Patres de Baptismo scribentes. Diony. de Eccles. iast. Hier. cap. 22. Tertull. libr. de Baptis. Damas. libr. 4. de fide, c. 10. Chrys. optime Homil. 24. in Ioan. & Hom. ad neophyt. cuius verba tractat optime August. lib. 1. contra Iulian. ante medium, qui etiam legi potest in Enchyr. c. 57. lib. 1. de Nup. c. 12. & lib. 2. de peccato. merit. c. 9. & 27. & Epist. 57. fere tota q. 2. & Cyprian. epist. 63. Prosper. de Vocat. gent. lib. 1. c. 5. circa finem: ac denique etiam Basil. libr. de Spiritu sancto, cap. 14. & 15. & alij sect. præced. in 2. & 3. conclu. citati.

Rom. 6. *Coloss. 1.* *Ephes. 5.* *Ioan. 1.* *Cyrill.* *Ad Gal. 4.* *Basil.*

Ratio autem huius veritatis ex eisdem principijs & testimonijs sumenda est: nam Baptismus institutus est ad remittendum originale peccatum, & actuale, si cum illo coniunctum sit. Sed peccatum originale, & mortale non remittitur sine infusione gratiæ, & iustitiæ inhærentis homini. Ergo Baptismus infundit gratiam, & iustitiam & virtutes omnes, quæ gratiam comitantur. Et confirmatur, nã Baptismus facit hominẽ membrũ Christi, & hæredem vitæ æternæ. Sed hoc fit in nobis p gratiã, & charitatẽ infusam in cordibus nostris: ergo hęc omnia dona cõfert Baptismus.

Rat. Con.

Sed quæres, an hæc assertio sit æque certa in omnibus baptizatis, tam in infantibus quam adultis. In hoc duo extrema vitanda sunt: vnum fuit antiquum, quod Baptismus tribuat hæc dona adultis, nõ vero infantibus, vt attigit D. Thomas, hic art. 6. quia infantes non videntur esse capaces harum virtutum, cum nec possint earum actus exercere, neque earum infusioni consentire: cum tamen Concilium Tridentinum

Dubium. Duo extrema vitanda de.

dentium doceat, susceptionem horum donorum debere esse voluntariã, vt possit iustificare. Sed hæc sententia antiquata iam est, eamq; euidenter confutat ex principiis fidei D. Thom. citans August. 6. Est enim aperte erronea; nam, vt rectè dixit Cyprian. Epist. 59. Vna est diuini muneris æqualitas apud omnes siue infantes, siue maiores natu. Nam gratia quę baptizatis datur non pro ætate accipientium maior vel minor tribuitur, sed de pietate, atque indulgentia paterna æqualis omnibus præbetur. Nam Deus, vt personam non accipit, sic neque ætatem, cum se omnibus ad cœlestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Vnde Concil. Trid. sess. 5. c. 5. generaliter, & sine distinctione definit, baptizatis gratiam conferri, per quam & veterem hominem exuunt & nouum induunt, & sess. 7. can. 13. de Baptismo, definit paruulos baptizatos inter fideles computandos esse, quia nimirum iam habent fidem infusam per baptismum, vt August. docuit lib. 1. de Peccator. merit. ca. 19. & lib. 3. c. 2. Est autem eadem ratio de cæteris donis, ac de fide, maxime, quia si paruulis datur fides, nõ mortua, sed viua; quia æque sunt capaces illius absq; obice, vel impedimento. Et hæc est ratio euidens huius veritatis, suppositis principiis fidei: quia Sacramentum cõfert suum effectum non ponenti obicem. Sed paruuli sunt capaces effectus Baptismi: alioqui, vel non essent capaces Sacramenti, vel saltem indigne illis tribueretur: & non ponunt obicem: ergo recipiunt gratiæ effectum. Neq; enim refert, quod non possint propria voluntate consentire, vt iustificentur. Sufficit enim, quod eis sit voluntaria illa susceptio voluntate capitis. Nã voluntarium non minus est de ratione culpæ, quam iustitiæ, & nihilominus voluntas capitis naturalis, seu primi parentis sufficit, vt veram culpam voluntariam contrahant. Ergo multo magis voluntas capitis gratuiti, primique spiritualis parentis sufficiet vt veram iustitiam recipiant. Neque etiam obstat, quod pro ea ætate non possint actus iustitiæ exercere: quia, cum non sit acquirenda per proprios actus, sed à Deo infundenda, satis est, quod statim possit suum effectum formalem habere, sanctificando animam, dando illi ius intrinsecum ad vitam æternam, & apte disponendo potẽtias, vt possint suo tempore actus iustitiæ elicere: non est igitur hęc veritas minus certa in paruulis, quam in adultis.

Conc. Trid.

August.

Huius veritatis.

Refellitur fundamentum oppositæ sententiæ.

Aliud extremum nouum est, veritatem hanc certiorem esse in paruulis, quã in adultis, quia de vtrisque est de fide certum iustificari per Baptismum, & per iustitiam ipsis inhærentẽ, vt Concilium Tridentinũ definit. Hæc autem iustitia cum in paruulis nõ possit esse actualis, necessario esse debet habitualis: in adultis vero, cum reperiatur actualis iustitia inhęrens, non potest tam necessaria consecutione inferri dari eis per Baptismum, habitualem iustitiam. Sed hæc etiam sententia falsa est. Non est enim minus certum infundi adultis non ponentibus obicem habitualem iustitiam, quã paruulis. Primo, quia doctrina de iustificatione Concilii Tridentini, sess. 6. cap. 7. generalis est, imo magis propria adultorum, quam paruulorum: nam agit de his, qui per propriam dispositionem iustificantur: & tamen illis dicit infundi iustitiam inhærentem, cuius instrumentalis causa est Baptismus. Hæc autem non est iustitia actualis sed habitualis: quia iustitia actualis nihil aliud est, præter actus, per quos homo se disponit ad Baptismum digne suscipiendum, qui non sunt per Baptismum, sed illi supponuntur. Adde Concilium ipsum distinguere iustitiam, quæ per Baptismum infunditur, ab actuali dispositione suscipientis. Nam dicit, illam infundi dispositioni proportionatam. Loquitur ergo de iustitia inhærente distincta ab actibus suscipientis. Secundo idem colligitur ex doctrina eiusdẽ Concilij de Sacramentis in genere. Cum enim definit, sacramenta cõferre gratiam omnibus, & semper cer-

Alterum extremum.

Conc. Trid.

ta, ac definita lege Dei, si non ponant obicem, non tantum loquitur de gratia actuali, sed etiam ac multo magis de habituali, vt in superioribus ostensum est. Ergo si Baptismus habet efficaciam ad conferendam gratiam habitualem paruulis, eandem semper confert omnibus non ponentibus obicem. Sed adulti non ponunt obicem, eo quod accedant cum actibus iustitiæ, nam potius per hos actus omnino tollitur obex: ergo tam est certum, Baptismum conferre hanc gratiam adultis, quam paruulis. Tertio idem colligi potest ex doctrina propria, & speciali huius Sacramenti. Nam Baptismus, sicut est vnus in omnibus, ita & regenerationem spiritualem eandem & eiusdem rationis in omnibus efficit. Confert ergo omnibus idem esse, & eandem spiritualem vitam permanentem, & durabilem. Quam rationem indicauit Concilium Viennense, dicens: Nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per Baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem, quæ asserit tam paruulis, quam adultis, dari in Baptismo informantem gratiam, duximus eligendam. Et similiter Patres omnes locis supra citatis agentes de donis, quæ per Baptismum dantur, indifferenter loquuntur de paruulis, & adultis. Est ergo res in vtrisque æque certa.

Con. Vien.

Neque obstat ratio in contrarium facta: tum quia hæc veritas non solum nititur illo principio de necessitate absoluta gratiæ inhærentis: sed etiam altero de efficacia sacramenti, ad suum effectum præstandum: tum etiam quia, licet in adultis reperiantur actus iustitiæ inhærentis, tamen illi non sunt causa formalis iustificationis, sed dispositiua, vt aperte docet Concilium Tridentinum, & ideo etiam in illis necessaria est iustitia inhærens, distincta ab actibus, vt ex eodem Concilio declarauimus.

Ad rationẽ oppositæ sententiæ. Respondetur.

Conc Trid

Dubium aliud.

Sed quæret vlterius aliquis, vtrum præter habitualem iustitiam, conferat Baptismus aliquam sacramentalem gratiam. Respondeo primo, certum esse non infundi aliquem habitum: nam (prætermisso charactere, de quo iam non agimus) certum est, nullum habitum infundi, præter eos, qui semper, & quasi ex natura rei, gratiam habitualem comitãtur, vt constat ex generali doctrina supra tradita de sacramentis in genere. Deinde ipsamet iustitia baptismalis, quatenus est regeneratiua, & secum affert remissionem omnis culpæ & pœnæ, dici potest gratia sacramentalis huius sacramenti, quia sub illo respectu & ratione est illius propria. At vero probabile est ratione huius sacramenti dari aliqua auxilia actualia maiora, quam ipsi gratiæ secundum se debeantur, non quidem talia, vt baptizatus in gratia cõfirmetur, aut infallibile donum perseuerantiæ recipiat. Hoc enim hæreticorum figmentum est vanum & sine vllo fundamento, ac merito damnatum in Trid. sess. 7. can. 6. de Baptismo. Est enim non solum contra scripturam, & Ecclesiæ sensum, sed etiam cõtra experientiam ipsam, vt latius in materia de gratia & charitate differitur: Sed dari dicimus aliquod maius auxilium, quo homo frequentius, & vehementius excitetur, & adiuuetur, vel ad superandum concupiscentiæ fomitem, vel ad exercenda illa munera, ad quæ Baptismus obligat. Nam per Baptismũ efficimur membra Christi, & Ecclesiæ, & capaces aliorum Sacramentorum. Pie igitur credi potest, ratione illius dari aliquod speciale auxilium ad ferendum Christi iugum fortiter ac suauiter, & ad digne accedendum ad cætera Sacramenta, qui effectus satis consentaneus est doctrinis sanctorum Patrum supra citatis, quamuis illud non tam distincte explicuerint. Præter hos autem effectus nulli alij sunt, qui vere possint Baptismo attribui, tanquam proprie sacramẽtales. Quod ideo addo, quia interdum Baptismus sanat hominem corporaliter, aut alium similem miraculosum effectum operatur. Sed hoc non est ex certa lege, & promissione, neque ex directa in-

stitutione Sacramenti, sed ex speciali Dei beneficio, & extraordinaria prouidentia: & ideo huiusmodi miracula non pertinent ad sacramentales effectus, nec possunt aliquo probabili fundamento alij effectus præter dictos huic Sacramento tribui, quia nec de illis facta est promissio, neq; ex traditione habentur, aut ratione aliqua ostendi possunt. In his autem, quæ pendent ex Christi voluntate, & institutione, nihil est asserendum, nisi quod, aut reuelatum sit, aut ex reuelatis colligatur.

Quapropter vana sunt hæreticorum figmenta, qui nouos quosdam Baptismi effectus excogitarunt, quales sunt, reddere hominem baptizatum liberum omni lege diuina & humana: quamuis diuerso modo, quia per humanam (inquiunt) nullo modo obligari potest: per diuinam autem licet obligetur, tamen transgressio illius non imputatur ad culpam propter Baptismum. Vnde vlterius addunt: Baptismum ea ratione confirmare hominem in iustitia susceptam, quia vel facit illum impeccabilem, vel facit, vt licet homo peccet, tamen peccatum ei non imputetur, dummodo firmiter credat sibi non imputari: neque esse vllum crimen, quod possit eum gratia baptismali priuare. Sed hæc & similia merito damnata

Conc Trid sunt in Concilio Tridentino, sess. 7. can. 6. 7. 8. 9. & 10. quia non solum tales sunt hi effectus, vt nullo Ecclesiastico, aut probabili fundamento nitantur, sed et sunt ex his, qui principiis, aut dogmatibus fidei repugnant, quod latius demonstrare ad hunc locum non spectat.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter attribuantur Baptismo quidam actus.

4 d. 4. q. 2. ar 2 q 3. 4. & 5 & d. 5 q 2 ar. 3 q. 2. cor. art. 2. ad 1 & ar 3 q. 1. ad 1. & quo. 6. ar. 4. cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter attribuantur Baptismo pro effectibus quidam actus virtutum, scilicet, incorporatio ad Christum, illuminatio, & fœcundatio. Non enim Baptismus datur adulto, nisi fideli, secundum illud Mar. vltim. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sed per fidem aliquis incorporatur Christo, secundum illud Ephes. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Ergo nullus baptizatur, nisi iam Christo incorporatus, Non ergo est effectus Baptismi incorporari Christo.

2. Præterea, illuminatio fit per doctrinam secundum illud Ephes. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, &c. Sed doctrina præcedit Baptismum in catechismo. Non ergo est effectus Baptismi.

3. Præterea, Fœcunditas pertinet ad generationem actiuã: sed per Baptismum aliquis regeneratur spiritualiter: ergo fœcunditas non est effectus Baptismi.

c 2. acc. hier. par. 1 & 2. Sed contra est, quod Augustꝰ dicit in libr. de Baptismo paruulorum, quod ad hoc valet Baptismus vt baptizati, Christo incorporentur. Dionysꝰ etiam ca. 2. eccles. hier. illuminationem attribuit Baptismo. Et super illud Psal. 22. super aquã refectionis: dicit glosᵗ quod anima peccatorum ariditate sterilis fœcundatur per Baptismum.

Est glo. Cassio. d super hunc locum, Psalm. 22. Respondeo dicendum, quod per Baptismum aliquis regeneratur in spiritualem vitam, quæ est propria fidelium Christi: sicut Apostolus dicit Gal. 2. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. Vita autem non est, nisi membrorum capiti vnitorum, à quo sensum & motum suscipiunt. & ideo necesse est, quod per Baptismum aliquis incorporetur Christo, quasi membrum ipsius. Sicut autem a capite naturali deriuatur ad membra sensus & motus: ita à capite spirituali, quod est Christus, deriuatur ad membra eius sensus spiritualis, qui consistit in cognitione veritatis, & motus spiritualis, qui est per gratiæ instinctum. Vnde Ioan. 1. dicitur: Vidimus eũ plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et ideo consequens est, quod baptizati illuminentur à Christo circa cognitionem veritatis, & fœcundentur ab eo, fœcunditate bonorum operum per gratiæ infusionem.

Ad primum ergo dicendum, quod adulti prius credentes in Christum, sunt ei incorporati mentaliter, sed postmodum cum baptizantur incorporantur ei quadammodo corporaliter: scilicet per visibile sacramentum, sine cuius proposito nec mentaliter incorporari potuissent.

Ad secundum dicendum, quod doctor illuminat exterius per ministerium catechizando, sed Deus illuminat interius baptizatos præparans corda eorum ad recipiendam doctrinã veritatis, secundum illud Ioan. 6. Est scriptum in Prophetis: Erunt omnes docibiles Dei.

Ad tertium dicendũ, quod effectus Baptismi ponitur fœcunditas, qua aliquis producit bona opera, non autem fœcunditas, qua aliquis generat alios in Christo, sicut Apostolus dicit. 1 ad Cor. 4. In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo non explicat D. Thomas nouum Baptismi effectum: quia reuera nullus supereſt explicandus, vt dixi, sed declarat, nonnullas voces, quib. Baptismi effectus solęt à Patribus significari, præsertim has tres, Incorporari Christo: illuminari, ac fœcundari: nam primum tribuitur Baptismo, ratione gratiæ, & charitatis, per quam homo vnitur spiritualiter Christo. Item, ratione characteris, per quem speciali modo consignatur, vt sit membrum Christi, & Ecclesiæ, quæ est corpus eius: & ideo recte dicit D. Thomas in solutione ad primum, quod licet per fidem, & gratiam fiat homo spirituale membrũ Christi, tamen per illa, vt accepta per hoc sacramentum visibile, quodammodo incorporatur ei, corporaliter, & visibiliter, quia fit membrum Ecclesiæ visibilis, & fit capax influxus quodammodo sensibilis, prouenientis à capite Christo per sacramenta sensibilia. Secundum, scilicet illuminare, tribuitur Baptismo ratione fidei: est enim fidei sacramentum, & specialis eius professio. Tertium, scilicet fœcunditas, tribuitur Baptismo, ratione aliarum virtutum, & bonorum operum ab eis prodeuntium. Significat autẽ D. Thom. in solutionibus ad 2. & 3. hos actus non tribui Baptismo solum propter infusionem habituum, sed etiam, quia Deus specialiter præparat cor hominis baptizati ad suscipiendam, & operandam doctrinam veritatis. Quod intelligendum videtur iuxta dicta in fine præcedentis disputationis.

Baptismo incorporamur Christo, illuminamur, & fœcundamur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum pueri in Baptismo consequantur gratiam & virtutes.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod pueri in Baptismo non consequantur gratiam & virtutes. Gratia enim & virtutes non habentur sine fide & charitate. Sed fides, vt Augustꝰ dicit, consistit in credentium voluntate, similiter etiam charitas consistit in diligentium voluntate, cuius vsum pueri non habent, & sic non habent fidem & charitatem. Ergo pueri in Baptismo non recipiunt gratiam & virtutes.

2. Præterea, Super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, dicit Augustꝰ quod ex impio iustus fiat in illo, sed non sine illo Christus operatur. Sed puer, cum non habeat vsum liberi arbitrij, non cooperatur Christo ad suam iustificationem, imo quandoque pro posse renitur. Ergo non iustificatur per gratiam & virtutes.

3. Præterea, Rom. 4. dicitur, Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. Sed puer non est credens in eum, qui iustificat impium. Ergo non consequitur gratiam iustificantem neque virtutes.

4. Præter,

4. Praterea, Quod ex carnali intentione agitur nõ videtur habere spirituale effectum. Sed quandoq; pueri ad baptismũ deferuntur carnali intentione, vt scilicet corporaliter sanentur. Non ergo consequuntur spiritualem effectum gratiæ & virtutum.

Enchirid. c. 32. ante medium 3 Sed contra est, quod August.* dicit in Enchirid. Paruuli renascendo moriuntur illi peccato, quod nascendo contraxerunt. At per hoc ad illos etiam pertinet, quod dicitur: consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem (subditur autem) vt quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: Sed nouitas vitæ est per gratiam & virtutes. Ergo pueri in Baptismo gratiam & virtutes consequuntur.

Respondeo dicendum, quod quidam antiqui posuerunt. quod pueris in Baptismo non dantur gratia & virtutes, sed imprimitur eis character Christi, cuius virtute, cum ad perfectam ætatem venerint, consequuntur gratiam & virtutes.

Sed hoc patet esse falsum dupliciter. Primo quidem, quia pueri sicut & adulti in Baptismo efficiuntur membra Christi, vnde necesse est, quod a capite recipiant influxum gratiæ & virtutis. Secundo, quia secundum hoc pueri decedentes post baptismum, non peruenirent ad vitam æternam, quia vt dicitur Rom. 9. Gratia Dei est vita æterna. Et ita non profuisset eis ad salutem, baptizatos fuisse. Causa autem erroris fuit, quia nescierunt distinguere inter habitum & actum. Et sic videntes pueros inhabiles ad actus virtutum, crediderunt eos post baptismum nullatenus virtutem habere. Sed ista impotentia operandi, non accidit pueris ex defectu habituum, sed ex impedimento corporali: sicut etiam dormientes quamuis habeant habitus virtutum, impediuntur tamen ab actibus propter somnum.

Ad primum ergo dicendum, quod fides & charitas consistunt in voluntate hominum: ita tamen, quod habitus harũ & aliarum virtutum requirunt potentiam voluntatis, quæ est in pueris: sed actus virtutum requirunt actum voluntatis, qui non est in pueris. Et hoc modo Aug.* dicit in lib. de Baptismo paruulorum, quod praxulum, et si nondum illa fides, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum (quod scilicet causat habitum fidei) fidelem facit.

Epist. 23. ad Bonif. non procul. à fin. c. 2. Ad secundum dicendum, quod (sicut Aug. dicit in lib. de Charitate) nemo ex aqua & Spiritu sancto renascitur, nisi volens. Quod non de paruulis, sed de adultis intelligendum est. Et similiter de adultis intelligendum est, quod homo à Christo sine ipso non iustificatur. Quod autem paruuli baptizandi, prout viribus possunt, reluctantur, non eis imputatur: qui in tantum nesciunt, quod faciunt, vt nec facere videantur, vt Aug.* dicit in lib. de præsentia Dei ad Dardanum.

Epist. 57. post med. tom. 2. Ad tertium dicendum, quod (sicut Aug. dicit) paruulis mater Ecclesia aliorum pedes accommodat, vt veniant: aliorum cor, vt credant, aliorum linguam, vt fateantur. Et ita pueri credunt, non per actum proprium sed per fidem Ecclesiæ, quæ eis communicatur. Et huius fidei virtute conferuntur eis gratia & virtutes.

Dicens. d. 4. c. Mater Eccl. Epist. 23. parum ante med. tom. 2. & lib. 1. de peccat. merit. c. 25. in fin. tom. 7. Ad quartum dicendum, quod carnalis intentio deferentium pueros ad Baptismum nihil eis nocet, sicut nec culpa vnius nocet alteri, nisi consentiat. Vnde August.* dicit in Epist. ad Bonifacium. Non illud te moueat, quod quidam non ea fide ad Baptismum percipiendum paruulos ferunt, vt gratia spiritualis ad vitam regenerentur æternam, sed hoc eos putant remedio corporali retinere vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli in præcedenti disputatione tractata est. Etenim hæc quæstio ita coniũcta est cum alia de adultis, vt sine repetitione, & prolixitate, non potuerint separari. Littera autem Diui Thomæ satis clara est.

ARTICVLVS VII.

Vtrum effectus Baptismi sit apertio ianuæ regni cœlestis.

4. d. 3. art. 2. q. 3. & 4. d. 4. q. 2. c. 1. 2 q. 9 & 4. con. 10 & 7. c. 1. 3. AD septimum sic proceditur. Videtur, quod effectus Baptismi non sit apertio ianuæ regni cœlestis. Illud enim quod est apertum, non indiget apertione. Sed ianua regni cœlestis est aperta per passionem Christi, vnde Apocalyp. 4. dicitur, Post hæc vidi ostium magnum apertum in cœlo. Non est ergo effectus Baptismi apertio ianuæ regni cœlestis.

2. Praterea, Baptismus omni tempore, ex quo institutus fuit, habet suum effectum. Sed quidam baptizati sunt Baptismo Christi ante eius passionem (vt habetur Ioan. 3.) quibus, si tunc decessissent, introitus regni cœlestis nondum patebat, in quod nullus ante Christum introuit, secundũ illud Mich. 2. Ascendit pandens iter ante eos. Non est ergo effectus Baptismi apertio ianuæ regni cœlestis. Ioã 3 lec. 1.

3. Praterea, Baptizati adhuc sunt obnoxij morti, & aliis, pœnalitatibus vitæ præsentis, vt supra dictum est. Sed nulli est apertus aditus regni cœlestis, quamdiu obnoxius est pœnæ, sicut patet de his, qui sunt in purgatorio. Non ergo effectus Baptismi est apertio ianuæ regni cœlestis. Ad 3. huius q.

Sed contra est, quod super illud Luc. 3. Apertum est cœlum, dicit glos.* Bedæ. Virtus hic baptismatis ostenditur, de quo quisq; cum egreditur, regni cœlestis ei ianua aperitur. Beda Lu. 3. in c. 10. secundum vsum ordi. t. m. 2.

Respondeo dicendum, quod aperire ianuam regni cœlestis, est amouere impedimentum, quo quis impeditur regnum cœleste introire. Hoc autem impedimentum est culpa & reatus pœnæ. Ostensum est autem supra,* quod per Baptismum omnis culpa & omnis reatus pœnæ tollitur. Vnde consequens est, quod effectus Baptismi sit apertio ianuæ regni cœlestis. Art. 1. & 2. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quod Baptismus in tantum aperit baptizato ianuam regni cœlestis, in quantum incorporat eum passioni Christi, virtutem eius homini applicando.

Ad secundum dicendum, quod quando passio Christi nondum erat realiter perfecta, sed solum in fide credentium, Baptismus proportionaliter causabat ianuæ apertionem, non quidem in re, sed in spe. Baptizati enim tunc decedentes ex certa spe, introitum regni cœlestis expectabant.

Ad tertium dicendum, quod Baptizatus non est obnoxius morti, & pœnalitatibus vitæ præsentis, propter reatum personæ, sed propter statum naturæ. Et ideo propter hoc non impeditur ab introitu regni cœlestis, quando anima separatur à corpore per mortem, quasi iam persoluto eo, quod naturæ debebatur.

COMMENTARIVS.

DE hoc effectu iam supra dictum est. Solum est aduertenda ratio D. Thomæ, probat enim Baptismum aperire ianuam regni, quia tollit impedimenta regni cœlestis quæ sunt culpa, & reatus pœnę. Contra quam instari potest, nam etiam circumcisio tollebat hæc impedimenta, & tamen non dicitur aperuisse ianuam regni, vt constat ex capitulo Maiores, de baptismo. Item. Baptismus ipse ante Christi mortem applicatus tollebat eadem impedimenta, & tamen non aperiebat ianuam regni. Nam si quis statim post Baptismum tunc decessisset, non fuisset regnum cœlorum ingressus. Sed sciendũ est, aliud esse agere de personali impedimento, aliud de impedimento totius naturę: nam illud tollitur per gratiam, & integram remissionem pœnæ debitam ipsi personæ: ad hoc vero tollendum necessaria fuit passio & satisfactio Christi de se sufficiens pro lapsu totius naturæ. baptismus ergo cum non fit ad satisfaciendum pro tota natura, sed ad applicandum singulis personis generalem ac sufficientem Christi satisfactionẽ, non tollit ex se impedimentum totius naturæ, nisi quatenus illud redundabat in personam, cui applicatur baptismus, nam impediebat illam ab ingressu regni, & hoc impedimẽtum tollit baptismus. In quo *Impugnatur ratio D. Thom.* *Respondetur*

Discrimen inter Baptismum, & circumcisionem.

est differentia inter ipsum, & circumcisionem, & omnem gratiam, quæ ante Christi mortem dabatur, quia tunc gratia non aperiebat ianuam regni pro illo tempore, & ita pro tunc non tollebat impedimentum illud totius naturæ, etiam prout in singulas personas redundabat, sed solum dabat ius obtinendi gloriam statim ac redemptio totius naturæ esset cōsummata. At vero gratia baptismalis statim aperit ianuam regni, q̄ per se conuenit Baptismo, in quantum institutus est signum passionis Christi iam exhibitæ & consummatæ, à qua habet virtutem applicādi satisfactionem iam factam. Quod aūt ante Christi mortem Baptismus non haberet hunc effectum, est quasi per accidens: quia tunc Baptismus nondū habebat suam significationem perfectam, & erat quasi in statu præternaturali: quia licet ante Christi mortē institutus sit, tamen per se non instituebatur pro illo statu imperfecto legis veteris, sed pro statu perfecto legis gratiæ, in quo, & redemptio Christi perfecta est, & impedimentum totius naturæ sublatum.

DISPVTATIO XXVII.

De necessitate Baptismi ad gratiam, & gloriam consequendam.

HAnc disputationem supra, quæst. 66. art. 1. & 2. in hunc locum remisimus, quia supponit ea, quæ in præcedenti disput. dicta sunt, nimirum, Baptismum conferre gratiam primam, & aperire ianuam regni. Statim enim inquirendum sequitur, an sit ea usa adæquata huius effectus, ita vt sine illa ueri non possit: quod est inquirere, an Baptismus sit necessarius necessitate medij. De necessitate autem præcepti inferius in parte morali dicendum est. Dicemus igitur primo de hac necessitate in communi, deinde tam in adultis, quam in infantibus sigillatim eam explicabimus.

SECTIO I.

Vtrum Baptismus sit simpliciter necessarius ad gratiam, & ad vitam æternam consequendam.

Primus error negantiū necessitatem Baptismi.

MVlti hæretici negarunt hanc Baptismi necessitatem: non tamen eodem modo, neque ex eisdē principiis, & fundamentis. Primo Pelagiani, cū negarent originale peccatum, & gratiæ necessitatem, consequenter negabant Baptismum esse necessariū, vel ad remissionem peccati, vel ad gratiam obtinendam, vel ad consequendam vitam æternam, quam putarunt esse puræ naturæ debitam. Ita sumitur ex Augustino hæresi 88.

August. Distinguunt hæretici inter vitam æternam, & cœlorum regnum.

Quoniam vero Ioan. 3. ait Christus, neminem sine Baptismo ingredi posse regnum cœlorum: coacti sunt isti hæretici distinguere inter vitam æternam, & cœlorum regnum: & docere Baptismum esse necessarium ad ingressum regni cœlorum, non autem ad vitam æternam. Quanquam hoc etiam limitauit quidam Vincentius Victor Pelagianus, dicens pueros non baptizatos detineri ab ingressu regni vsque ad diem iudicij: postea vero illuc etiam ingressuros: vt refert Augustl. lib. 1. de Anima, & eius origine, c. 9. & lib. 3. cap. 11. & 13. Quam autem differentiam isti hæretici constituerint, inter vitam æternam, & regnum cœlorum, neq; Augustinus explicauit, neq; à nobis cum aliquo fundamento doceri potest: cum ex sacra Scriptura constet, nec vitam æternam haberi posse extra regnum cœlorum, vt late Augustinus prosequitur lib. 1. de peccat. merit. c. 18. & 20. nec magis vnum, quam aliud posse sine Baptismo comparari, vt videbimus. Sed huius erroris fundamenta in materia de peccato originali, & de gratia enertenda sunt, ostendendo, homines in peccato originali nasci, & eum summa gratiæ necessitate.

Aug.

Secundus error similis præcedenti, quamuis minus generalis est, Baptismum non esse necessarium saltem hominibus ex parentibus fidelibus, & baptizatis procreatis: quia, vel nō oriuntur in peccato originali, vel certe, quia eis non imputatur propter fidem parentum. Hic error antiquior est Caluino, vt constat ex Vualdens. tom. de sacrament. titu. 3. ca. 53. & 54. illum tamen, aut excitauit, aut auxit Caluinus vt constat ex Ruardo art. 2. & Lindano lib. 4. Panopl. c. 15. Prateolo, & aliis recentioribus. Nam alij hæretici fortasse putabant saltem requiri, vt vterque, vel saltem aliquis ex parentib. proximis, non tantum fidelis, sed etiam baptizatus sit. Noui autem hæretici videntur docere satis esse, quod aliquis ex progenitorib. quantumuis remotis, fuerit fidelis, præsertim ab eo tempore, quo facta est Abrahæ illa promissio: In semine tuo benedicentur oēs gentes, & ero Deus tuus, & semini tuo, post te. Omnes enim fideles sunt semen Abrahæ, non carne, sed spiritu, & fide: ergo omnes complectitur illa promissio: omnes ergo fidelium filij sunt amici Dei. Sed præcipuum huius erroris fundamentum, scilicet filios fidelium non nasci in peccato originali, est plane hæreticum, & contra generales locutiones scripturæ, vt sæpe probat August. lib. 2. de pecc. merit. c. 9. 25. & 27. & lib. 1. de Nuptiis, c. 17. & seq. & lib. 6. cont. Iulian. c. 3. vbi argumenta hæreticorum dissoluit. Aliud vero huius erroris fundamentum supra tactū de promissione facta Abrahæ, vanum est. Quis enim cogitet, omnes filios Iudæorū concipi, aut nasci sanctos solum, quia ad Abraham, vel Israel ducunt originem? dicente Paulo ad Rom. 9 Non omnes qui filij Israel, hi sunt Israelitæ, neq; qui filij carnis, hi filij promissionis. In illa ergo promissione facta Abrahæ, semen illud, in quo benedicendæ sunt omnes gentes, est Christus Dominus, in quo, & per quem, diuinam hæreditatem & benedictionem accipiunt, quicunque illis efficiuntur digni, per spiritualem in Christo regenerationem. Et ita explicuit Paulus ad Galat. 3. & 4. & declarauit Augustin. Epist. 200. Adde, quamuis per semen Abrahæ, filios Abrahæ intelligamus, vt in posterioribus verbis citatis intelligi potest: non oportere id exponere de filiis tantum secundum generationem carnis, sed secundum imitationem fidei. Vel denique, etiam si intelligatur de filiis secundum carnem, subintelligenda semper est conditio, si eandem fidem profiteantur. Iudæus enim ante aduentum Christi ex Abraham descendens, si non circumcideretur, non computabatur inter filios Dei, vt ex eodem loco Genesis colligitur. Non ergo satis erat generatio carnalis ex progenitoribus fidelibus, nisi adiungeretur eadem fides, seu eiusdem fidei professio.

2. Error. *Refutatio huius error.* *Augustl.*

Tertius error negat, baptismum esse necessarium ex alio falso fundamento diuinæ prædestinationis. Nam si homo (inquiunt authores huius erroris) prædestinatus est, etiam si non baptizetur, saluabitur: si vero est reprobatus, etiam si baptizetur, non saluabitur. Ita est argumentatus Vuiclef, vt refert Vualdens. lib. 2. de sacram. c. 96. Et noui hæretici dicuntur in eodem errore versari. Illa vero argumentatio, si quippiam valeret, non solum probaret, Baptismum non esse necessarium, sed etiam non esse alicuius vtilitatis ad salutem consequendam. Rursus etiam probaret, neque obseruare mandata, neque fidem, spem, aut charitatem, vel aliquod aliud medium esse ad salutem necessarium: quia iuxta illud argumentandi genus prædestinatio nullum medium requirit, vt executioni mandetur, quoad vltimum effectum, quod est absurdissimum. Nam prædestinatio, quæ est pars diuinæ prouidentiæ, non excludit consentanea media ad finem consequendum, sed potius illa prouidet: atq; ita disponit, vt infallibiliter ad finem perducant. Quod si prædestinatio non excludit media, quid prohibet, quominus vnum ex illis sit Baptismus? Nullius ergo momēti est illa collectio: si est præde-

Vualdens. *Lindanus.* *Prateolus.* *Vuiclef Vualdens.* *Refellitur.*

prædestinatus, etiam si non baptizetur, saluabitur: sed potius colligendum esset, suppositā Baptismi necessitate, si est prædestinatus, ergo non morietur sine Baptismo: quia per ipsammet prædestinationē prouisum erit, vt infallibiliter baptizetur. E contrario vero non sequitur: si non est prædestinatus, vel si est reprobus, ergo non baptizabitur: quia, esto, Baptismus sit necessaria causa salutis: non tamen est adæquata seu sufficiens, neque carentia baptismi est adæquata causa damnationis. Potest enim etiam is, qui baptizatus est, damnari, si adultus sit: in infantibus vero, quia per proprium actum non possunt amittere gratiam baptismi: neque alio medio indigent ad salutem, recte inferri potest in noua lege, si est reprobatus, & moriturus est ante ætatem adultam: ergo non baptizabitur: non tamen propter eandem causam, quæ de prædestinatione dicta est, sed è contrario, quia reprobatio supponit præscientiam carentiæ baptismi. Atq; eodem modo de adulto vere dicitur, si reprobatus est, etiam si sit baptizatus, non fore saluandum, non quia Baptismus ei minus fructuosus sit, quam prædestinatio: sed quia ille, qui huiusmodi est, non perseuerabit in iustitia per Baptismum accepta. Quod non ideo euenit, quia reprobatus est, sed potius ideo reprobatus est, quia præuisus est non perseueraturus in gratia per Baptismum accepta, vt recte dixit Prosper in responsionibus ad capitula Gallorum, cap. 3. & 7. & in lib. sententiarum, cap. 3. & 7. de qua re latius alibi.

Baptismi necessitas inuiguatur.

Prætermissis, ergo his fundamentis extraneis, & erroneis, aliunde videtur posse probari, Baptismum, etiam si sit causa efficax gratiæ, non tamen esse vnicā, & adæquatam, & consequenter non esse simpliciter necessariam. Antecedens patet primo in adultis, quia licet non baptizentur, per fidem, charitatem, ac veram pœnitentiam, possunt saluari. De paruulis vero, quia interdum baptizari non possunt: ergo tūc poterunt saluari per fidem parentum, sicut ante Baptismum institutum saluabantur. Neque enim credibile est illis esse salutis viam occlusam, vel coarctatam per Baptismi institutionem. De vtrisque vero est etiam argumentum: quia licet non sint baptizati, per martyrium saluari possunt, iuxta illud: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.

Conclusio. Nihilominus simpliciter dicendum est, baptismū esse medium necessarium ad remissionem peccatorum, & ad gratiam & gloriam consequendam. Con-

Probatur 1. clusio est de fide. Probatur primo, ex scriptura. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Loquitur enim Christus ibi de Sacramento baptismi, vt supra ostensum est. In illa vero conditionali locutione intrinsece inclu ditur necessitas. Nam illud dicitur necessarium ad finem aut effectum, sine quo fieri aut comparari non potest, præsertim cum sermo sit de Sacramento instituto ad remissionem peccati originalis, cum quo nemo saluari potest, etiam si aliud non cōmittat. Vt, si medicus infirmo diceret, nisi hanc acceperis medicinam, non sanaberis: perinde est, ac si diceret, hæc medicina est tibi ad salutem necessaria. Vnde hanc necessitatem statim explicuit Christus, dicens: Oportet vos nasci denuo, nam verbum illud, Oportet, necessitatem significat, sicut ibidem dixit Christus: Oportet exaltari filium hominis, vt omnis,

1 Pet. 3. qui credit in ipsum, non pereat, docens, passionem suam fuisse nobis ad salutem necessariam. Hinc Petrus 1. Canonica, cap. 3. Baptismum dicit fuisse præfiguratum per arcam Noe in diluuio: quia, sicut per illam arcam pauci salui facti sunt, qui illo remedio, tamquam omnino necessario indiguerunt, ita nos quoque similis formæ saluos facit Baptisma. Et idcirco Actorum 2. interrogatus Petrus à quibusdam, Quid faciemus? nimirum, vt saluemur: ipse respondit. Pœnitemini igitur, & baptizetur vnusquisq; vestrum: significans tam necessarium esse baptismū peccatorib. q̄ pœnitentiam. Ac simili modo Paulus, cum ad Rom. 5. dixisset: sicut per vnum hominem omnes lapsi sunt, ita per vnum Christum esse viuificandos: statim capite sexto, proponit vnicam vitam resurgēdi à peccato per Christum, dicens: An ignoratis, quia quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? &c. Et ideo ad Titum tertio, baptismum vocat regenerationem, per quam saluamur: quia sicut naturalis generatio ex Adamo est vnica via contrahendi peccatum ex Adamo, ita hæc generatio per aquam est vnica via resurgendi ab illo peccato per Christum. Atque in hunc modum intellexit semper Ecclesia has scripturæ locutiones. *Rom 6.*

2 Probatur conclusio. Vnde probatur secundo hæc veritas: Ecclesiæ authoritate, & Patrum traditione. Primum enim antiqua Concilia contra Pelagium congregata, hanc veritatem docuerunt, vt constat ex Epistolis Conciliorum, Carthaginensis, & Mileuitani ad Innocentium Papam, & rescriptis eius, quæ habentur inter epistolas Innocentij 24. & 26. & inter epist. Augustini 90. 91. 92. & 93. clarius id tradit Concilium Florent. quod propter hanc causam vocat Baptismum Ianuam spiritualis vitæ: ita exponens verba Christi. Iohannis 3. Concilium etiam Tridentinum sess. 7. Can. 5. de baptis. anathema dicit in eum, qui dixerit, baptismū liberum esse, id est, non necessarium ad salutem. Sed hic Canon exponi posset de necessitate præcepti, nam hæc necessitas videtur proprie opponi libertati, de qua ibi est sermo, tamen ex doctrina eiusdem Concilij, sess. 5. Can. 4. & 5. colligitur hanc necessitatem non solum esse respectu adultorum, sed etiam respectu infantium, & ideo non posse esse solam necessitatem præcepti, sed etiam medij.

Cōc. Carth. Mileuit. Augustini. Cōc. Flor. Tridentin.

Præterea Syricius Papa epist. 1. cap. 2. dicit, Baptismum nemini esse negandum in necessitatis articulo. Ne, si absq; Baptismo decedat, & regnum perdat, & vitam: & inferius vocat baptismum, vnicum credulitatis auxilium, eodem modo loquitur Leo Papa, epistola 78. alias 80. vbi inter alia ait. Qui Baptismo priuatur, necessaria liberatione fraudari. Et Clemens Papa epist. 4. cum dixisset. Per Baptismi regenerationem exuere hominem maculam priori natiuitate cō tractam: subdit. Alias impossibile est. Idem fere Iren. lib. 3. contra Hæres. c. 19. dum ait, Aquam, & Spiritum esse necessaria, vt homo in vitam Dei perficiatur. Idē sumitur ex Gregorio 4. moral. c. 2. & Hiero. Dialogo 3. contra Pelagianos, vbi in hanc sententiam refert, & plurimum commendat libros Augustini de peccato. merit. & remission. in quibus copiose hanc veritatem docuit Augustinus, qui etiam legi potest contra duas epist. Pelag. c. 4. Vbi Innocentium allegat, & lib. 1. de anima & eius origine, capit. 10. vbi facilius existimat hominem baptizatum, & in peccato mortali mortuum, potuisse ab æternis pœnis per intercessionem cuiusquam sanctæ mulieris liberari, quam hominem non baptizatum, per similes preces saluari: quod per quandam exaggerationem dictum videtur. Vtrumque enim æque impossibile est, quia non est minus necessaria Pœnitentia peccati mortalis post baptismum commissi, quam baptismus ad priora peccata delenda, quamuis, si dispensatio in hac lege esset admittenda propter preces alicuius sancti, facilius videtur Augustino admitti posse circa hominem baptizatum, quam circa non baptizatum, quia ille est Christo, & Ecclesiæ incorporatus, non vero hic. Eandem baptismi necessitatem docet idem Aug. lib. 2. de anima & eius orig. cap. 12. & li. 3. cap. 9. vbi sic scribit. Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, anteq̄ baptizetur, morte præuentos, posse peruenire, ad indulgentiam originaliū peccatorū, si vis esse Catholicus. Idem epi. 28. ad Hier. & similia habent Fulgen. de fide ad Petrum, cap. 30. Prosper. lib. 2. de vocat. gen. c. 8. Nec credi fas est, inquit, eos, qui non sunt adepti regenerationis sacramentū, ad vllum beatorū pertinere

Lyric. Papa. Leo Papa. Clem. Papa Irenæus. Gregorius. Hieronym. Augustin. Fulgentius Prosper.

Chryſoſt. nere conſortium. Idem docet Chryſoſt. hom. 40. in 1. ad Corinth. vbi tractans illa verba: Quid facient, qui baptizantur pro mortuis? refert quorundam errorē, qui putabant, poſſe aliquem ex viuis baptizari pro defuncto, qui ſine Baptiſmo deceſſit, ita vt Baptiſmus ille mortuo proſit ad vitam. Quem errorem dicit eſſe contra verba Chriſti, Niſi quis renatus fuerit, in quibus vnicuique dum viuit, dicitur eſſe neceſſarius proprius Baptiſmus: Sed de illo loco Pauli, & quid ſit baptizari pro mortuis, late diſſerui ſuperiori tomo, diſput. 50. ſectio. 1.

Ratio Con. Vltimo adhibenda eſt ratio huius veritatis, quia cum omnes homines naſcantur in peccato originali, & filij iræ, indigent aliquo medio, quo, & ab illo peccato liberentur, & Chriſto liberatori ſuo vniantur, ſed in lege noua hoc medium ab eodem Chriſto inſtitutum, eſt Baptiſmus, vt ex ſuperius tractatis de eius inſtitutione conſtat. Oſtendimus quoque in ſuperioribus, in omni lege fuiſſe neceſſarium aliquod ſacramentum fidei ad hunc effectum, quod in vnoquoque ſtatu fuit ſuo tempori accommodatum: hoc autem ſacramentum determinatum eſt ad Baptiſmum in noua lege. Eſt ergo ſimpliciter neceſſarius ad ſuum effectum.

Atque hinc ſequitur, Baptiſmum non minus eſſe neceſſarium filiis fidelium ſeu baptizatorum hominum, quam reliquis. Probatur, tum, quia etiam hi naſcuntur in peccato originali, & filij iræ, & indigēt incorporari Chriſto, eiuſq; charactere conſignari: tum etiā, quia omnia teſtimonia adducta generalia ſunt,

Cōc. Trid. & vniuerſus Eccleſiæ conſenſus ita declarat verba Chriſti. Ac tandem expreſſe definit Conc. Trid. ſeſſ. 5. Can. 4. Neq; in hoc eſt vlla difficultas. Nam licet parentibus ſit remiſſum peccatum originale, nihilominus per eorum carnalem generationem transfunditur peccatum originale in filios, quia non generant illos vt ſancti, ſed vt filij Adæ: & quia licet eis ſit remiſſum peccatum, quoad perſonalem maculam, non tamen, quoad communem naturæ defectum.

Obiectio. Solet vero obiici locus ille Pauli, 1. ad Cor. 7. Sanctificatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem, & sāctificata eſt mulier infidelis per virū fidelem: alioqui filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt: Si ergo filij qui naſcuntur ex alterutro parente fideli, sācti ſunt, non eſt illis neceſſaria ſimpliciter alia ſanctificatio baptiſmi. Reſpondetur, ibi Sancti vocabulo nō

Diluitur. intelligi iuſti & mundi à culpa coram Deo, ſed idē q̄ legitimi & ex puro thoro nati. Docet enim ibi Paulus Matrimonium inter fidelem, & infidelem non ſtatim diſſolui. Alioqui, inquit, filij veſtri immundi eſſent, id eſt, illegitimi. Quod ergo ſubdit, nunc autem ſancti ſunt, intelligit de ſanctitate illi immunditiæ oppoſita, id eſt, legitime, & honeſte concepti, ita Ambroſius

Ambr. Auguſt. ibi, cum aliis & D. Auguſtin. ſerm. 14. de verbis Apoſt. circa finem, & lib. 2. de peccato. merit. ca. 26. & hic videtur literalis ſenſus. Secundo vero dicitur, ſi intelligatur de vera ſanctitate, non eſſe ſenſum filios ſanctificari (vt ſic dicam) ex opere operato hoc ſolum, quod ex parentibus fidelibus oriuntur, ſed quod eorum fide, & diligentia, ac exemplo poſſunt facile ſanctificari, ſicut ibidem dicitur ſanctificari coniux infidelis per coniugem fidelem, quod tamen nullus intellexit fieri ex vi ſolius Matrimonij, ſed per exemplum, & sāctam conuerſationem, quæ non excludit neceſſitatē Baptiſmi, ſed eſt potius quædam occaſio excitans ad ſuſcipiendum illum. Ita exponit etiam Aug. libr. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 27. & lib. 3. de peccator. merit. capit. 12. Hieronymus Epiſtola 153. ad Paulinum, qui citat Tertull. libr. de Monogamia, qui eandem fere expoſitionem habet libro ſecundo ad vxorem.

Aug. Hier. Tertull.

Fundamenta hæreticorum, inter referendas eorum ſententias, expedita ſunt. Vltima vero ratio dubitandi à nobis propoſita poſtulat dubitationes ſequentibus ſectionibus tractandas.

SECTIO II.

Vtrum ſacramentum baptiſmi re ipſa ſuſceptum ſit adultis ad ſalutem neceſſarium?

Quorundā error. NOn defuerunt hæretici, quid docuerunt, nullum adultum poſſe ſaluari, ſi abſque baptiſmo re ipſa ſuſcepto moriatur, quantumuis deſiderio ipſius flagrauerit, & per eum nō ſteterit, quo minus fuerit ablutus. Ita refert Bernardus epiſt. 77. & noſtris temporibus Theologus quidam Louanienſis dictus Michael

Bernard. Baius docuit, ſine baptiſmo re ipſa ſuſcepto, poſſe quidem interdum obtineri charitatem, non tamen comparari remiſsionem peccati ante realem baptiſmi ſuſceptionem: mouebaturque quibuſdam Auguſtini teſtimoniis, quæ poſtea tractabimus. Huius vero authoris ſententiam Pius V. & Gregorius XIII. *Pius V. Greg. XIII.* priis reſcriptis ac litteris contra doctrinam huius authoris editis reprobarunt. Alius autem error, qui in hac ſententia continetur, ſcilicet, infundi charitatem abſque remiſsione peccati, & in Concilio Tridentino ſeſsio. 6. plane damnatus eſt, & in materia de gratia proprium habet locum, fuſiorque contra illum eſt ibi diſputatio.

1. Concluſ. Dicendum ergo eſt primo, ad obtinendam primā gratiam & remiſsionem originalis peccati, & actualium, quæ cum ipſo coniuncta fuerint, non eſſe neceſſarium ſemper Baptiſmum in re ipſa ſuſcipere, ſed ſufficere contritionem, Baptiſmi votum in ſe continentem. In hac aſſertione conueniunt omnes Theologi, tamquam in re omnino certa: quę probatur primo ex illis ſcripturæ locis, in quibus hominibus vere pœnitentibus, ſeque poſt peccatum per amorem, dolorem, & contritionem ad Deum conuertentibus vera iuſtificatio & remiſsio peccati promittitur, vt eſt illud Ezech. 18. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. & alia ſimilia, quæ omitto, tum quia vulgaria ſunt, tum quia in materia de pœnitentia & de gratia latius tractantur. Ex quibus colligimus, non ſolum poſſe hominem iuſtificari ante realem ſuſceptionem Baptiſmi, verum etiam frequenter ita fieri, quia interior cordis motus in Deū, & aduerſus peccatum vno momento perficitur, priuſquam homo baptizari poſsit. Nam Baptiſmus & ab alio conferēdus eſt, & temporis ſucceſsionem requirit: motus autem interior & ab alio non pēdet, præterquam à Deo, & ab ipſo homine peccatore, & in inſtanti perfici poteſt. In huius autem veritatis confirmationem habemus illuſtre exemplum Actorum 10. vbi Cornelius, antequam Baptiſmum ſuſciperet, iuſtificatus eſt, & prædicante Petro, Spiritus ſanctus cecidit ſuper multos, qui nondum baptizati fuerant, de quib. Petrus dixit: Numquid aquam quis prohibere poterit, vt non baptizentur hi, qui Spiritū ſanctū acceperūt, ſicut & nos? Secūdo probatur hæc veritas teſtimoniis Patrum, ex quibus multa congeruntur in decretis de Conſec. diſt. 4. præſertim in capite, Baptiſmi vice. Et in cap. Non dubito, ex Auguſt. lib. 4. de Baptiſmo, ca. 22. & ſequentib. Idem Auguſt. libr. 2. contra litteras Petil. vbi in illo hæretico contrarium errorem damnat: citatur etiam Auguſt. in libr. 8. de Ciuit. Dei ab *Aug.* Innoc. III. in capit. Apoſtolicam, de Presbytero non baptizato, vbi etiam refert Ambroſium oratione de *Ambr.* obitu Valentiniani circa fin. vbi inter alia inquit, Audio vos dolere, quod non acceperit Sacramentum baptiſmatis, atqui hoc etiam in votis habuit. Non ergo habuit gratiam, quam deſiderauit? Non habuit, quod popoſcit? Imo, quia popoſcit, accepit. Idem late docet Bernardus dicta epiſtola 77. vbi inter alia *Bernard.* ponderat, dixiſſe Chriſtum Marci vltimo. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur: Non vero dixiſſe, qui nō baptizatus fuerit, condemnabitur: quia per fidem viuam homines iuſtificari poſſunt, etiamſi Baptiſ- *Hugo de S. Victor.* mum re ipſa non ſuſcipiant. Quod etiam vere docuit Hugo Victorinus libro 2. de Sacramentis parte 6. cap.

6.cap.7.Propter quod Trident.Conc.sessio. 6. cap.4. docet, Post Euangelium promulgatum neminem transferri à statu peccati in statũ gratiæ, sine lauacro regenerationis, aut eius voto. Ita exponens verba Christi Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Tertio adiungi potest ratio, quia interior iustificatio fit per infusionem gratiæ, & charitatis, per quam etiã peccatum expellitur: sed vltima dispositio ad hanc iustitiam potest haberi prius tempore, quam homo reuiuiscat: ergo etiam ipsa iustificatio. Minor probatur, quia iuxta Concil. Trid. sess. 6. & 14. vltima dispositio ad iustitiam est vera Pœnitentia ex amore Dei super omnia procedens, cum voto præstandi reliqua, quæ necessaria sunt. Hoc autem totum fieri potest ante Baptismum, vt per se notum est, & ex dictis etiam est probatum. Consequentia vero principalis argumenti probatur: tum scripturis, quia cor contritum & humiliatum Deus non despicit, sed diligit potius diligentes se, tum ratione Theologica, quia facienti, quod in se est, per gratiæ auxilium Deus non denegat suam gratiam, & iustitiam: tum ratione morali, qui voluntas pro facto reputatur, vbi facultas deest, præsertim apud Deum, qui corda intuetur: tum denique ratione physiosophica, quia, posita vltima dispositione, statim infunditur forma.

Ex quibus infero, non satis perfecte scripsisse Pamelium super epist. 54. Cypriani, circa finem, improbabilem esse eorum sententiam, qui solam contritionem sufficere plerumque existimant ad remissionem peccati absque Baptismo re ipsa suscepto. Vnde subdit inferius, etiam si ordinarie non sit peccatorum remissio in decedentibus sine confessione & baptismo, tamen interdum, atque in necessitate operari Deum sine Sacramento. Ex quibus verbis colligere licet, quid ipsum mouerit ad eam sententiam, nimirum, quia Patres solum docent, contritionem sufficere sine Baptismo in casu necessitatis, vt constat ex Cypriano ibi, & Augustino libro de natura boni contra Manichæos, capite vltimo, & libro 1. de adulterinis coniugiis, capite vltimo. Veruntamen hæc sententia sustineri quidem posset, si sermo esset de vltima salute, seu gloriæ consecutione, vt statim dicam, tamen loquendo de iustificatione & remissione peccati, defendi non potest, quia non solum non est improbabile ad huiusmodi effectum sufficere contritionem cum voto Baptismi absque reali susceptione Sacramenti, verum potius est certum & Catholicum dogma, vt probat, quæ adducta sunt, & quæ tradit Concilium Tridentinum, sessione 6. & 14. Atque hinc fit, ordinarie accidere posse adultum catechumenum iustificari ante realem susceptionem Sacramenti. Quia iuxta legem gratiæ ordinariam fieri facile potest, vt veram contritionem habeat, prius tempore, quam baptizetur. Neque hoc est contra mentem Sanctorum, qui necessitatem aliquam requirunt. Nam hic etiam intercedit aliquis modus necessitatis, eo quod non sit in potestate hominis statim & in momento baptizari, sicut est in hominis potestate statim ac sine dilatione conuerti, cum qua perfecta conuersione coniuncta est sanctificatio, ac peccati remissio. Contra hanc vero doctrinam obiici possent nonnulla Patrum testimonia, quæ non minus possunt contra sequentem conclusionem vrgere, & ideo inferius melius proponentur.

Dico secundo, regulariter ac per se loquendo, non assequuntur homines beatitudinem absque reali susceptione Baptismi, interdum tamen accidere id potest, intercedente impedimento, suscipiendi Sacramentum. Assertio est certa, & quoad priorem eius partem habemus exempla Actor. 9. & 10. vbi Paulus ait, Centurio & alii fideles, qui per fidem & interiorem conuersionem iustificati fuerant, & Spiritum sanctum acceperant, baptizati sunt, vt æternam vitam consequi possent. Vnde Augustin. libr. 4. de Baptismo c. 21. sic inquit: Si contritus post Spiritum sanctum acceptum baptizari voluisset, contempti Sacramenti reus fieret. Et infra dicit: Bono catechumeno deest Baptismus ad consequendum regnum cœlorũ. Et li. 1. qu. ad Simplicianum, qu. 2. In quibusdam, inquit, tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad capessendum regnum cœlorum, sicut in catechumenis, vt in Cornelio, antequam sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiæ. Et infra: Fiunt conceptiones quædam fidei conceptibus similes: non tamẽ solum concipi opus est, sed etiam nasci, vt ad vitam perueniatur æternam. Et similia habet, quæstio. 33. in Numeros. Quæ omnia per se intelligenda sunt, ac seclusa necessitate, quæ omnino cogant hominem sine Baptismo mori. Dices, idem esse de iustitia seu sanctitate: quæ est ergo differentia, quam Augustinus significat, quamque etiam nos in hac, & præcedenti conclusione indicauimus? Respondetur, esse quidem in hoc similitudinem, quod Sacramentum baptismi per se institutum sit, vt medium necessarium, tam ad remissionem peccati, quam ad beatitudinem obtinendam: tamen est differẽtia, respectu adultorum, quod regulariter ac moraliter loquendo, non possunt tam cito Baptismum recipere, quam remissionem peccati obtinere, si, quod in ipsis est, facere & præstare velint, at vero respectu gloriæ, quãtumuis interius perfecte se disponant, nõ possunt statim illam consequi, & ideo frequenter ac regulariter possunt prius re ipsa baptizari, quam ad beatitudinem perueniant. Et hæc est tota ratio huius partis: nam Baptismus re ipsa susceptus, per se loquendo, est medium necessarium ad capessendum regnum cœlorum, vt constat ex verbis Christi, Iohannis 3. & est etiã in præcepto, vt ex Matt. & Marci vltimo colligitur, sed adulti per se, ac regulariter loquendo, possunt vti hoc medio, & implere hoc præceptum, antequam moriantur: ergo moraliter loquendo, hoc est illis necessarium. Atque hinc facile probatur altera pars conclusionis, quod frequenter docẽt Patres supra citati: & est res omnino certa, quia non est dubium, quin possit interdum accidere, vt fideli catechumeno, vereque pœnitenti, & in extrema vitæ necessitate posito desit copia Baptismi, reliquo tempore vitæ vsque ad mortem. Hoc enim humanũ est, neque est, quod fingamus miracula aut extraordinariam Dei prouidentiam, vt euidenter huiusmodi pericula & naturales defectus, ipsaque experientia docet, hoc sæpe accidisse in necessitate Sacramenti baptismi, & frequenter in Sacramento pœnitentiæ. Posito ergo huiusmodi euentu, necesse est, huiusmodi hominem per contritionem iustificatum sine reali susceptione Baptismi saluari, quia vera iustitia vsque ad mortem conseruata perducit hominem ad regnũ cœlorum. Conseruatur autem vsque ad mortem, si nullum peccatum mortale interueniat, qui autem omittit Baptismum ob solam impotentiam, in hoc nõ peccat, & simul potest alia peccata vitare, cum sit iustus, & auxilium Dei illi non desit. Ergo si id faciat, saluabitur ex vi iustitiæ comparatæ per contritionẽ & baptismum in voto, etiam si decedat absque Baptismo in re suscepto. Dices ergo, si in aliqua debita opportunitate catechumenus ex negligentia Baptismũ omittat, vt mortaliter peccet, & amittat iustitiam, postea non poterit saluari, si baptizari non possit. Respondetur, si post priorem culpabilem omissionẽ illius peccati vere conteratur, non minus poterit per illam secundam contritionem, & Baptismi votum saluari, quãdo deest copia Baptismi, quam prius posset, si eadem necessitas occurrisset. Nam Baptismus flaminis iterabilis est, & præter quamcunque contritionem remittitur culpa, etiam si sæpius iterata sit, & comparata iustitia, quæ postea non amittitur absque nouo peccato.

Sed obiici possunt contra dicta varia Sanctorum testimonia. Primum sit, quod Siricius Papa, & alij antiqui Pontifices monent, non esse negandum alicui Baptismum

Cit. Trid.

Cit. Trid.

Cyprian. dogm.

Cit. Trid.

Aug.

Amb.

Bern.

Hugo Vict.

Obiectio.

Diluitur.

Obiectio.

Respondetur.

Impugnatur conclusio ex variis Sanctorum testimoniis

Baptismum in necessitate existenti, ne ob defectum necessarij remedij regno cœlorum priuetur: sentiunt ergo Baptismi susceptionem esse necessariam ad obtinendam gloriam, nec sufficere desiderium eius, alioqui nullum crearetur periculum homini petenti Baptismum ex denegatione illius, quia per suum desiderium posset saluari. Secundo Ambr. libr. de his qui

Ambr. initiantur cap. 4. Credit, inquit, catechumenus, sed nisi baptizetur, remissionem peccatorum non potest obtinere, neque gratiæ munus haurire. Tertio, Aug.

Augus. lib. 4. de Baptismo, c. 21. inquit: Deest bono catechumeno Baptismus ad capessendum regnum cœlorum, sicut deest malo baptizato vera conuersio: qui n. dixit: Nisi quis renatus fuerit, &c. dixit & t, nisi abundauerit iustitia vestra, plus quam Scribarum & Pharisæorum, &c. sicut ergo malo baptizato in re ipsa necessaria est conuersio, vt saluus fiat, ita bono catechumeno re ipsa necessarius est Baptismus, vt regnum cælorum obtineat. Vnde idem Aug. tract. 13. in Iohannē. Quantumcunq; ait, catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur, nisi cum peruenerit ad Baptismum. Vbi per sarcinam iniquitatis videtur intelligere reatum amittendi regnum cœlorum ex peccato contractum. Vnde li. 3. de anima, & de eius origine c. 9. indicat, credendum non esse, catechumenum sine Baptismo mortuum ad beatitudinem peruenisse, & lib. de Confessione cap. 4. de seipso dicit, quamuis ante Baptismum fidem haberet, deque peccatis commissis pœniteret, nunquā de obtenta illorum remissione fuisse securum, donec illam

Fulgent. in Baptismo esset assecutus. Quarto Fulgentius de fide ad Petrum, c. 3. circa finem: Ex illo, inquit, tempore, in quo Saluator dixit: Nisi quis renatus fuerit, &c. absq; Sacramento baptismatis, præter eos, qui in Ecclesia sine baptismate, pro Christo sanguinē fundūt, nec regnum cœlorū potest quisquā accipere, nec vitā æternam. Vbi notanda est illa exceptio, quæ (vt Iuristæ dicunt) firmat regulam. Igitur ex sententia Fulgentij solus Baptismus sanguinis sufficit, sine Baptismo aquæ ad obtinendum regnum cœlorum.

Quinto, eandem sententiam difficillime confir-

Gēnadius. mat Gennadius lib. de Eccles. dog. c. 74. dicens: Baptizatis tātum iter esse salutis credimus: Nullū catechumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitā æternā habere credimus, excepto martyrio, vbi tota

Nazianz. baptismi Sacramenta complentur. Sexto Nazianz. orat. de baptis. circa mediū dicit: Catechumenos esse in vestibulo pietatis, ad quam per baptismū intrant. Vnde subdit inferius. Quid autem, inquies, quosdam priuari baptismo vel propter infantiam, vel propter inopinatum aliquem casum, quo efficitur, vt neque cupientibus gratia potiri liceat? Et inferius concludit huiusmodi homines, nec cælesti gloria, nec supplicijs à iusto iudice affici, vtpote, qui licet signati non fuerint, improbitate tamen carent, atq; hanc iacturā passi potius fuerint, quam fecerint. Septimo, afferre

Richar. Hugo de S Victore. possumus Richardum & Hugonem Victorinum, qui de sacramen. Pœnitent. dixerunt, per solam contritionem & votum eius non omnino remitti æternæ pœnæ reatum, nisi sacramentum ipsum suscipiatur. Videtur enim eadem ratio esse de Baptismo.

Hæc Patrum testimonia, generatim loquendo, partim intelligi possunt eodem modo, quo verba Euangelij, partim sunt pie exponenda, de illo, qui Baptismum voluntarie omittit, cum posit ante mortem illum suscipere, partim vero sunt corrigenda, quia nonnulla certe commodam expositionem non admittunt. Sed facilius omnia expendentur, si per singula verba breuiter discurramus. Ad primum respōdetur, quamuis possit quis sine Baptismo saluari ob impotentiam recipiendi illum, multo tamen certiorem esse salutis consecutionem, si homo sine baptismo non decedat, quia vera contritio difficilis valde est, & ideo in magno periculo constituitur fidelis, si tempore necessitatis ei Sacramentum denegetur. Nam fortasse illo susceptō saluabitur, & sine illo condemnabitur, non quia impossibile sit sine illo saluari, sed quia fortasse veram contritionem non habebit, & hoc periculum merito docent esse cauendum Siricius & alij Pontifices. Adde sacramentum ipsum, per se loquendo, esse necessarium, & ideo negandum non esse tempore necessitatis ab Ecclesiæ ministris. Nam sicut fidelis tenetur illud accipere in illo præsertim articulo: ita & ipsi tenentur illud ministrare, si moraliter possint. Ad secundum respondetur, Ambrosium exponendum esse de baptismo in re, vel in voto. Sola enim fides non sufficit catechumeno ad remissionem peccatorum, & gratiam consequendā, nec Pœnitentia seu contritio illi sufficeret, nisi votum baptismi includeret. Ad tertium respondetur, non oportere similitudinem in omnibus tenere. Bono ergo catechumeno adhuc deest Sacramentum baptismi, per se loquendo, & in hoc tenet comparatio inter illum & baptizatum peccatorem, qui indiget conuersione. Est autem differentia, quod vera conuersio posit semper re ipsa exhiberi: vnde non potest in solo voto sufficere: imo si proprie loquamur, non potest contineri in voto, id est, aliquo alio priori actu, qui non sit ipse supernaturalis conuersio in Deum, & auersio à peccato propter Deum. Cum enim ipsa interior conuersio sit vltima dispositio ad gratiam, non potest fine illa obtineri secluso Sacramento, quia non potest forma introduci sine vltima dispositione: at vero exterior susceptio sacramenti, neque est ex natura sua dispositio ad gratiam, sed solum ex institutione est necessaria, nec semper est in hominis potestate, & ideo interdum potest votum illius sufficere. Ad alterum locum Augustini, qui reuera difficilis est, respondetur, per sarcinam iniquitatis non potuisse Augustinum intelligere reatum æternæ pœnæ, cum per se satis constet, hunc reatum tolli cum ipsa culpa, quod tam est frequens apud Augustinum, vt verisimile non sit, eum in hoc dubitasse. Possumus ergo per sarcinam iniquitatis intelligere reatum aliquem pœnæ temporalis. Vnde dicit, hanc sarcinam non remitti nisi in ipso Baptismo, quia ex ordinaria ac certa lege plenaria remissio totius culpæ & pœnæ non nisi per Sacramentum datur. Vnde fit, vt regulariter loquendo, catechumenus, qui per solum interiorem actum iustificatur, semper maneat obnoxius alicui temporali pœnæ. Vel, si hoc non satisfacit, quia non est in vniuersum necessariū, dici potest catechumenus iustus portare sarcinam iniquitatis, quia licet illi sint remissa peccata, tamen id factum est in ordine ad baptismum suscipiēdum, ad quod manet obligatus, & ideo, donec Sacramentum re ipsa suscipiat, non censetur omnino liber ab illo onere, quod dici potest ex peccatis ortum, quia ob remissionem peccati impositum est. Atque hac etiam ratione non censetur catechumenus secundum præsentem statum satis expeditus & aptus ad regnum cœlorum, sed necesse est, vt per ipsum sacramentum amplius se disponat, si tamen posit. Tertius Augustini locus facilior est: Solum enim dicit, infantes non posse sine baptismo saluari, quod postea videbimus, indicat tamen eandem esse rationem de adultis. Nam obiicit de bono latrone, qui sine baptismo saluatus est: & de quodam Dinocrate fratre sanctæ Perpetuæ, qui mortuus fuit sine baptismo, & tamen precibus sororis suæ salutem est consecutus: & de latrone quidem respondet, fortasse fuisse baptizatum, non tamen necessarium erat Augustino de latrone esse solicitum, quia tunc nondum erat baptismus ad salutem necessarius. De Dinocrate vero similiter respondet Augustinus fortasse fuisse baptizatum: Post baptismum autem peccasse, & ideo post mortem fuisse in pœnis, de quibus sorore orante liberatus est. Sed si sit sermo de pœnis inferni, non video cur sit credibilius ab eis fuisse liberatum per orationem sororis, si decessit baptizatus, quàm si catechumenus, quia secundum legem ordi-

ordinariam, tã impossibile est saluari sine Pœnitentia post peccatum commissum post Baptismum, quam sine Baptismo ratione peccati originalis, & aliorum, qui possunt Baptismum antecedere. Si vero sit sermo de pœnis purgatorij, sicut potuit ad illas peruenire iam baptizatus propter peccata commissa post Baptismum, ita etiam potuit catechumenus ad easdem pœnas deduci, si per contritionem iustificatus fuit, non tamen ita perfecte, vt plenã remissionẽ peccatorum obtineret. Potuit ergo Dinocrates ab illis pœnis, sororis orationibus liberari, etiam si catechumenus mortuus fuisset. Quę ratio, vt verum fatear, conuincit responsionem Augustini, etsi sufficiens fuerit ad eludendam & eneruandam obiectionem, non tamen fuisse necessariam: facilius q; potuisse respondere per distinctionem Baptismi in re, vel in voto, si illius meminisset. Quamuis autem de illa tacuerit, nunquã tamen eam negauit nec negare potuit, cũ ex doctrina eius, & ex alijs locis supra citatis, constet in casu necessitatis, votum Sacramenti sufficere, Deum q; supplere, quod non voluntas, sed necessitas abstulit, vt *VValdensis* ex doctrina eiusdem Augustini late docet VValdensis, tom. 2. de sacramentis cap. 97. & 98. Quartus locus Augustini eandem habet responsionem, quæ primo loco ad Siricium data est. Merito enim ante Baptismũ erat solicitus de obtenta remissione peccatorum, quæ accepto Baptismate, multo facilior est, atq; secunior. Ad quintum respondetur, dictum Fulgentij esse verum, intelligendum tamen esse per se, ac secluſa necessitate & impotentia, vel quod idem est de Baptismo in re, vel in voto, quando in re non potest applicari. Quod vero solum excipit martyrium, fortasse ideo est, quia sub Baptismo aquæ votum ipsius comprehenditur, vel etiam id fecit ad commendandam excellentiam & speciale priuilegium martyrij, quod non solum saluat, vt votum Baptismi aquæ, sed quodammodo etiam vi sua, vt inferius latius explicabimus: vel etiam dici potest, neminem sine Baptismo mortuum: statim accipere regnum cœlorum, excepto martyrio, quia, vt supra dicebam, non sit plena remissio in voto Sacramenti sine ipso Sacramento: quod tamen priuilegium soli martyrio commune est. Hęc vero vltima responsio, neq; est iuxta mentem Fulgentij, qui non loquitur de tempore, seu mora consequendi regnum cœlorum, sed absolute de consecutione illius, neq; est vniuersaliter vera, sed solum regulariter, vt supra dictum est. Ad sextum ex libro de Ecclesiasti. Dogma. Diuus Thomas quæst. præc. art. 2. ad 1. addit vltimam responsionem, quam nuper dedimus ad Fulgẽtium, sed valde dubito, an sit ad mentem authoris propter ea, quæ dicta sunt, & quia loquitur de Catechumeno in bonis operibus defuncto. Fieri autem potest, vt catechumenus per bona opera sua ita satisfaciat pro peccatis suis, vt statim in cęlum euolet: Ideo responderi potest, Gennadium loqui de catechumeno habente quidem alia bona opera: voluntarie tamen, seu negligenter omittente Baptismum. Ita respondet Glossa ibi. & in capit. Baptismi, de consecratio. distin. 4. Non tamen videtur posse accommodari, quia hoc modo non haberet locum exceptio martyrij, quia si quis voluntarie Baptismum omitteret, etiam per martyrium saluari non posset. Tenetur enim fidei confessor, si baptizatus non est, prius baptizari, quam martyrium subeat: & ideo si voluntarie Baptismũ omittat, nihil illi proderit martyrium: Quod si dicas, posse tunc prodesse martyriũ, si Baptismus iam non sit in potestate, & prioris omissionis hominem pœniteat. Sed hoc idem est in Baptismo flaminis, vt supra diximus. Necessario ergo retinenda est D. Thomæ responsio, dum melior non occurrerit, & sententia illa moraliter ac regulariter intelligenda est, vt sæpius est dictum. Septimum Nazianzeni testimonium vix habet interpretationem vllam. Nam aperte loquitur de adulto: nam sermonem habet de illo, qui per proprium actum desiderat Baptismum. Item, manifeste tractat de illo, qui sine vllo peccato sito, Sacramento caret, & hunc dicit non peruenire ad regnum cœlorum, &, quod obscurissimum est, distinguit tres ordines adultorum Baptismo carentium. Nam alij sunt Baptismi contemptores, alij non tam animi prauitate, quam stultitia à Baptismo aberrarunt, postremi denique absq; probitate passi sunt potius, quam fecerunt Baptismi iacturam, & de his postremis, inquit, nec cœlesti gloria, nec supplicijs à iusto iudice esse afficiendos. Quem locum nonnulli de infantibus explicare volunt, illos solos in illo tertio ordine constituentes. Sed hoc reuera est præter mentem Nazian. qui non solum infantes, sed etiam aliquos adultos in illo ordine numerat, sic enim ait: Alij ne accipere quidem possunt, vel propter infantiã fortasse, vel propter inopinatũ prorsus, & violentum aliquem casum, quo efficitur, vt neq; cupientibus quidem gratia potiri liceat. Possemus autem vtcunque exponere Nazian. de illis adultis, qui desiderant quidem Baptismum, non tamen sufficienter se disponunt ad gratiam consequendam. Hi enim propter solum desiderium, regnum cœlorum non assequentur. Quod si contingat, eos peccata actualia non commisisse (quod raro vel fortasse nunquam eueniet) non afficientur supplicio, scilicet quoad pœnam sensus: aut si alia peccata commiserint, punientur quidem propter illa, non tamen propter carentiam Baptismi. Ad vltimum ex Rich. & Hugone de S. Victo. respondetur, falsum esse eorum sententiam, vt latius ostendemus, tractando de Sacramento Pœnitentiæ.

Dubitatio.

Supereſt vero dubium circa præcedentem doctrinam, quale requiratur Baptismi votum ad remissionem peccati obtinendam absq; reali susceptione sacramenti, cumq; certum sit, requiri veram peccatorum contritionem, seu amorem Dei super omnia difficultas solum esse potest, an præter hos actus requiratur proprium desiderium, & explicitum propositum suscipiendi Baptismum, quod propositum expressam cognitionem & fidem Baptismi requirit: an vero sufficiat implicitum desiderium, quod in ipsa contritione & in generali proposito seruandi omnia mandata continetur. Quod dubium tractari etiam solet de confessione, seu proposito confitendi peccatum mortale post Baptismum commissum. Nam quoad hoc, eadem est vtriusq; Sacramenti ratio, quia æqua est vtriusque necessitas in ordine ad suum effectum. Tres igitur possunt esse dicendi modi: Primus est, tam ad iustitiam, quam ad gloriam obtinendam esse necessariũ expressum desiderium Baptismi. Huius vero opinionis, neq; authorem inuenio, neq; fundamentum. Quamuis Soto interdum videatur ex parte illi fauere: nam licet hic dist. 5. artic. 2. post medium solum implicitum votum exigere videatur, tamen infra dist. 14. quæst. 1. art. 5. sub distinctione dicit his, qui non habent notitiam Baptismi, sufficere implicitum votum eius: his vero, qui iam habent Baptismi fidem, necessarium esse votum implicitum, quia tenentur, quam primum possint, Baptismum suscipere. Sed reuera hæc ratio nullius momenti est. Nam quamuis fidelis, dum recogitat sua peccata & de illis dolet, non proponat expresse suscipere Baptismum, potest postea baptizari tempore debito. Sicut etiam tenetur restituere alienum, cum primum possit, & tamen non oportet, vt hoc expresse proponat, cum iustificatur, sed sufficit generale propositum seruandi mandata. Quod si non mutetur, sufficiet, vt postea opportunis temporibus impleantur. Deinde sicut is, qui caret notitia Baptismi excusatur ab hoc expresso proposito propter ignorantiam, ita, qui habet iam fidem huius sacramenti, poterit excusari ab expresso desiderio propter actualem inconsiderationem. Fieri enim potest, vt subito excitetur ad considerationem diuinæ bonitatis, & suorum peccatorum, quibus illam ostendit, nihil prorsus tunc de Baptismo

Tres dicendi modi proponuntur.

Primus.

Impugnatur hic modus dicendi.

ptismo considerans, atque ita mouetur in Deum per veram conuersionem, & pœnitentiam. Ergo tunc iustificabitur sine alio explicito desiderio Baptismi: Quin potius excogitari potest casus, in quo etiam si Baptismus memoriæ occurrat, non oporteat propositum seu desiderium explicitum eius concipere, vt si huiusmodi homo in extremo mortis articulo constituatur, in quo iudicet sibi iam esse impossibile baptizari, ille certe tunc non tenetur absolutum propositum suscipiendi Baptismum habere. Est enim illud impossibile, quia iam hic & nunc res iudicatur impossibilis: neq; etiam videtur necessarium, vt habeat propositum conditionale, scilicet, propono baptizari, si hoc periculo eripiar: vel aliter: vellem baptizari, si possem. Nam huiusmodi actus nullius fere momenti aut fructus sunt in eo casu, in quo apprehenditur cõditio, vt impossibilis, & nunquam exequenda. Erit ergo tunc vtilius in Dei amore, & peccatorum detestatione prorsus occupari. Non est ergo alius actus necessarius, neque afferri potest fundamentum sufficiens huius necessitatis. Quocirca etiam extra prædictũ necessitatis articulũ, & posita cognitione & cogitatione Baptismi, non videtur specialiter necessarius hic actus ex vi alicuius specialis præcepti, aut institutionis, propter quam, per se loquendo, sit necessarius hic actus ad iustificationem, sicut sunt amor Dei, & dolor de peccatis, & propositum non peccandi de cętero. Quamuis moraliter vix fieri possit, quin homo iam credens, & amans Deum, & proponens illi placere in omnibus, si simul actu cogitet de baptismo, eiusque necessitate, statim illum desideret, ac proponat suscipere, cum primum possit. Hæc tamen moralis necessitas magis oritur ex propensione voluntatis suppositis prioribus actibus, quam ex speciali institutione, aut præcepto habendi statim talem actũ, vt dixi: quia hoc reuera neque est expresse traditum aut scriptum, nec necessario sequitur ex institutione ac necessitate Baptismi, vt ostensum est.

2 dicendi modus.

Secundus modus dicendi alia distinctione vtitur: nimirum ad cõparandam iustitiã in hac vita, non esse necessarium desiderium explicitum, sed sufficere implicitum: ad obtinendam vero gloriam in alia vita, necessarium esse, vt in hac vita aliquando præcedat explicitum Baptismi desiderium. Ita sentit Cano relectione de Sacramentis in genere, part. 2. & electione de pœnitẽtia part. 1. qui videtur fundari in hoc, quod de necessitate fidei explicitæ Christi ad iustitiam vel gloriam, simili distinctione vsus est. Veruntamen hęc distinctio nec de fide ipsa habet fundamentum, & multo cum minori probabilitate ad Baptismum applicatur, si sermo sit de necessitate simpliciter. Nam per se loquendo, interior dispositio, quæ sufficit ad iustitiam, potest etiam sufficere ad gloriam, si non occurrat noua aliqua obligatio absque excusatione, vel impedimento implendi illam. Sed fides & voluntas implicita Baptismi sufficit ad iustificationem. Ergo potest etiam sufficere ad gloriam, quia potest contingere, vel propter vitæ breuitatem, aut alia extrinseca impedimenta, non possit homo maiorem fidei notitiam consequi, aut certe vt necessarium non sit neq; oportunum, illud Baptismi desiderium exercere, vt etiam contra priorem dicendi modum argumentabamur. Deinde est in hoc magna differentia inter fidem Christi, & desiderium baptismi. Nam illa per se, & propter se est necessaria explicite in lege gratiæ, & ideo licet ex accidenti possit sufficere implicita ad iustitiam, tamen semper manet obligatio & necessitas habendi fidem explicitam Christi in hac vita, si fieri potest, tamen desiderium, seu propositum Baptismi non exigitur propter se, sicut fides, sed propter externam susceptionem ipsius Sacramenti: & ideo si non occurrat opportunitas, nec spes obtinendi ipsum sacramentum, non est, cur sit necessarium expressum desiderium eius. Deniq; Baptismus in re susceptus nõ est necessarius ad gloriam obtinendam, quia interdum potest propter necessitatem, & occurrentia impedimenta, sine illo obtineri. Sed etiam possunt occurrere impedimenta, propter quæ non possit homo habere votum explicitum Baptismi. Ergo eadem ratione non erit necessarium tale votum ad obtinendam gloriam.

Cano.

Tertius ergo dicendi modus & verus est, tam ad iustitiam, quam ad gloriam consequendam sufficere posse implicitum votum Baptismi. Quem docuit Vega lib. 5. in Trid. cap. 14. & sumitur ex S. Thom. supra quæst. 68. art. 2. & clarius in hac quæst. 69. art. 4. ad 2. Cuius fundamentum satis constat ex dictis contra præcedentes sententias, scilicet: quia sufficiens dispositio ad gratiam potest haberi cum voto implicito in ipsa contritione incluso, vt significauit Trid. sess. 6. c. 6. & 7. & clarius sess. 4. ca. 4. gratia autem comparata per hanc dispositionem potest durare vsque ad mortem sine nouo desiderio Baptismi, atque etiam sufficere ad vltimam salutem. Sed de hac re plura dicturi sumus in materia de pœnitentia.

Tam ad iustitiam, quam ad gloriam. Vega. S. Thom. Trident.

SECTIO III.

Vtrum Baptismus re ipsa susceptus sit infantibus necessarius ad salutem.

HÆc quæstio accipienda est, secluso priuilegio martyrij, atque in hunc sensum accipienda sunt, tam quæ in præcedenti sectione sunt dicta, quam quę in præsenti dixerimus, ne id sæpius oporteat monere. Fuit ergo quorundam sententia asserentium, paruulos posse sine Baptismo saluari, & vitam æternam cõsequi. Hoc docuerunt Pelagiani, qui, cum negarent originale peccatum, negarunt etiam paruulos indigere baptismo ad remissionem peccatorum: de quibus, & de alijs hæreticis negantibus vtilitatem, vel necessitatem Baptismi, satis in superioribus dictũ est: nunc solum cum Catholicis est disputandum: qui cum fateantur, paruulos indigere Baptismo, esseque simpliciter loquendo necessarium ad salutem, quia verba Christi Domini, Ioannis 3. & definitiones Conciliorum & Sanctorum id conuincunt: nihilominus arbitrantur, interdum paruulos posse saluari sine Baptismo, si casu aliquo, vel fortuito euentu contingat, vt illis non possit applicari. In hac vero sententia asserenda, duo possunt modi excogitari: prior est, hoc non esse regulare, neque secundum legem ordinariam à Christo Domino statutam: tamen interdum ex misericordia Dei & speciali dispensatione priuilegiũ hoc aliquibus concedi. Ita sentit Altisiodor. in sum. lib. 4. tract. 3. cap. 4. Alens. 4. part. quæst. 13. art. 1. & 2. Syluester verbo, Baptismus, primo, nume. 5. & 7. qui specialiter loquuntur in eo casu, in quo Baptismus exterius administrari incipit, tamen in eo committitur defectus essentialis, aut in materia, aut in forma, aut in intentione ministri. Tunc enim existimant, quamuis Baptismus nullus sit, pie tamen credi, Deum supplere effectum eius: ex quo fit consequens, infantem sic baptizatum saluari sine Baptismo: quia reuera ille Baptismus nullus est. Pro qua sententia citari possunt alij authores, qui generatim de Sacramentis ita sentiunt, quando in eis committitur defectus essentialis, quos citaui supra tractando de sacramentis in genere. Eandem sententiam absolute docet Bonauentura in 4. distinct. 4. articulo 4. quæst. 1. ad vlt. qui solum dicit, hanc esse legem communem, sed ex priuilegio, posse aliud fieri, sicut in sanctificatis in vtero: idemque sentit Gabriel ibi. quæst. 2. art. 3. dub. 2. circa finem, & Gerson tom. 3. suorum operum, sermone de Natiuitate Mariæ, consideratione 2. vbi dicit, debere parentes fundere preces pro filijs infantibus, si forte casu aliquo morituri sint ante Baptismũ, vt Christus in eis gratiam suppleat, quia non est omnino ablata spes, quamuis absque reuelatione nulla possit esse certitudo. Fundamentum huius sententiæ solum

Paruulos posse saluari sine Baptismo. Pelagiani. Saluari sine baptismo possunt infantes. 1 Ioan. 3. Altisiod. Alens. Syluest.

tiæ solum est, quia Christus statuendo ordinariam legem de necessitate Baptismi non abstulit sibi potestatem dispensandi, & gratiam suam communicandi per potestatem excellentiæ, quæ non est alligata Sacramentis. Ergo pium est credere, ita interdum facere, vel ob parentum iustorum deprecationem, vel ad ostensionem gratiæ suæ.

1. Modus. Secundus modus asserendi hanc sententiam est, non solum interdum speciali priuilegio, sed semper ac certa lege id fieri, vt paruulus, qui in aliquo casu fortuito baptizari non possit, per aliud remedium saluari possit, videlicet per ñdem parentum ei applicatam quolibet religioso signo externo, vt, v.g. ligno Crucis cum inuocatione Trinitatis, vel alio simili. Caiet. annot. Hanc sententiam docuit inter Catholicos solus Caietanus, quæst. 68. artic. 2. qui hoc modo videtur legem Christi interpretari, quasi addendo illi conditionem, scilicet, Baptismum esse paruulis necessarium, si possit illis applicari. Aut melius dicere posset, Baptismum esse paruulis necessarium in re, vel in voto. Atque hinc possumus fundamentum huius sententiæ inchoare. Nam lex de necessitate Baptismi æque vniuersaliter proposita est pro adultis ac pro paruulis, & nihilominus in adultis explicatur de Baptismo in re, vel in voto. Ergo eodem modo explicanda est in paruulis, qui imbecilliores, & indigentiores sunt, quam adulti, si tamen eis potest commode applicari dicta distinctio. Quod autem possit, ita declaro, quia voluntas parentis reputatur voluntas paruuli, nam, vt inquit Prosper lib. 2. de vocatione gentium, cap. 8. Omnia exordia paruulorum sub arbitrio iacent voluntatis alienæ, neque illis vllo modo, nisi per alios consuli potest, & consequens est, illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto, vel prauo reguntur affectu. Sicut ergo adultus per voluntatẽ propriam habet votum Baptismi, ita infans poterit illum habere per voluntatem parentis, præsertim si applicetur illi aliquo signo externo, quod poterit etiam dici continere huiusmodi votum, quasi ex opere operato, sicut multi dicunt, Baptismum continere votum Eucharistiæ. Et confirmatur hæc sententia primo, quia Christus Dominus potuit instituere necessitatem Baptismi, & dare legem eius hoc sensu, & cum prædicta exceptione: & verba Euangelij videntur sufficienter explicari dicto modo. Atq; hoc prouidentiæ genus videtur suauius, & sapientiæ ac charitati Christi magis consentaneum. Sic enim melius erit prouisum necessitati paruulorum: & aliunde nullum sequitur incommodum. Et confirmatur secundo, quia remedium originalis peccati, respectu paruulorum non debet esse in lege noua magis limitatum, & coarctatum, quam in veteri, cum illa sit lex gratiæ, & in ea merita Christi efficacius applicentur. Sed in lege veteri ita fuit data circumcisio in remedium necessarium paruulorum, vt si casu aliquo eis applicari nõ posset, per Sacramentum seu remedium legis naturæ posset illis subueniri, scilic. applicando eis fidẽ Christi quolibet externo signo. Ergo idem credendum est sufficere in lege gratiæ. Ratio enim eadem est, aut maior. Ideo enim id factum est in lege veteri, ne illa signi exterioris determinatio cederet in detrimentum paruulorum, atq; ita videretur eis salutis via difficilior, & arctior effecta. Hæc autem ratio multo maiorem vim habet in præsenti tempore gratiæ. Ergo censendum est, nunc vtile esse posse paruulis remedium legis naturæ, quando non potest illis Baptismus applicari: non quidem per se, & vi sua, Bernardus. sed vt includit votũ Baptismi. Vnde Bernardus epistola 77. non longe à principio, cum dixisset, necessitatem Baptismi non incepisse vsq; ad sufficientem Euangelij promulgationem, subdit: Sane paruulis, & nondum ratione vtentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati præuaricatio, tamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta non fuisse constiterit: An vero vltra, penes Deum est, non meum definire. Ecce non audet Bernardus negare, posse interdum Sacramentum antiquum prodesse paruulis in lege gratiæ, & post Euangelium sufficienter promulgatum. Ergo hoc maxime probabile est de Sacramento legis naturæ, & in articulo necessitatis, non vt erat Sacramentum illius legis, sed vt continet votũ Baptismi. Quod etiam confirmat & declarat exemplum adultorum, qui si nunc baptizari non possint re ipsa, saluari possunt eodem remedio, quo saluabantur in lege naturæ, scilicet, eadem fide & contritione, non tamen eadem ratione & consideratione, sed prout nunc includunt votum fidei explicitæ Christi & Baptismi. Quid ergo mirum, si idem dicamus de paruulis, seruata proportione, cum hi sint magis innocentes, nec sit vlla ratio, cur eis magis limitetur remedium salutis, quam adultis? Ac denique, quia sicut adultus per suam voluntatem facit, quod in se est, ita potest facere paruulus per voluntatem parentis. Tandem confirmatur hæc sententia, quia alias sequitur, infantes decedentes in vteris maternis, nullo modo posse saluari in lege gratię, quia non possunt tingi aqua, neque ablutio matris potest esse materia Sacramẽti Baptismi, respectu filij, vt in superioribus ostensum est, Consequens autem videtur durissimum, vt idem Caietanus notauit superiori quæstione art. 11. scilicet quod diuina ptouidentia reliquerit homines sine remedio salutis in quodam statu, in quo quam pluribus ex hac vita discedere necesse est. Neque enim refert, si dicamus in eo statu infantem esse, veluti partem matris, & ideo non esse capacem proprij remedij. Nam reuera non ita est. Est enim suppositum à matre distinctũ, & ideo capax propriæ culpæ originalis distinctæ à culpa matris: & similiter propriè sanctificationis. Vnde fit, vt sæpe mater possit esse iusta, & infans sit in peccato, & è contrario potest filius in vtero matris sanctificari, etiam si mater non esset sancta: Est ergo capax proprij remedij contra originale peccatum. Etenim si culpa Adæ communicatur filio in vtero matris, & hoc fit ordinaria lege, ac via, multo magis poterit esse aliquod remedium, quo eidem applicetur gratia Christi, cum eius meritum efficacius sit, quam demeritum Adæ. Ergo non est, cur dicamus, clausam esse his infantibus salutis viam in lege gratiæ: potuerunt ergo sine Baptismo saluari.

3. Confir.

Quomodo infantes in lege gratiæ non possint saluari. D. Thom.

Dico primo, infantes, qui ante vsum rationis moriuntur, tempore legis gratiæ sufficienter promulgatæ, non posse saluari secundum legem ordinariam, nisi re ipsa eis applicetur verum ac validum Baptismi sacramentum. Hæc est sententia Diui Thomæ superiore quæstione, articulo secundo, vbi nullum censet esse possibile votum Baptismi, nisi in his, qui per proprium actum possunt cognoscere & desiderare: & infra quæstione 73. artic. 3. dicit ante Baptismum susceptum non posse paruulum habere baptismum in voto, & ideo non posse rem sacramenti sine ipso sacramento obtinere: idem 1. 2. quæstione 113. articulo 3. ad primum, & in 4. distin. 4. quæst. 3. articul. 3. quæstiun. 2. ad 3. & quodl. 6. ar. 4. vbi in terminis tractat quæstionem de casu necessitatis, & hæc etiam est communis sententia Doctorum in 4. distin. 4. Scoti, Durandi, Richardi, Paludani, Capreoli, & aliorum, Soto distin. 5. articulo 2. Vega lib. 5. in Tridentinum capite vltimo. VValdensis 2. tom. de sacramentis cap. 99. vbi inter errores VViclef. ponit, quod dubitauerit, an paruulus sine Baptismo mortuus damnetur, Tandem Castro libr. 3. contra hæreses, verbo, Baptismus, hæresi. 9. sententiam Caietani, vt hæreticam damnare videtur, & reuera est valde aliena à sensu & dogmatibus Ecclesiæ, & ideo, vt minimum, est temeraria, & errori proxima: eamque ob causam merito Pius V. hanc Caietani sententiam à commentarijs Diui Thomæ expungi fecit in Romana impressione. Præcipuum fundamentum huius sententiæ sumendum est ex verbis Christi: Nisi quis renatus fuerit, &c.

Scotus. Durandus. Richardus Paludanus Capreolus. Soto. Vega. VValdensis Castro.

Pius V. Exploditur Caiet. sententia.

quæ non licet vnicuique proprio sensu & arbitrio interpretari, sed iuxta proprietatē verborum, & iuxta Ecclesię sensum, & Sanctorum Patrum, quorum nullus addidit exceptionem illam, quam Caietanus contra verborum vim adiunxit, faciens ex propositione absoluta conditionatam, nam Christus absolute dixit: Nisi quis renatus fuerit, &c. ipse verbo addit cōditionem, si fuerit possibile, absque vllo testimonio, vel authoritate. Nec maius pondus authoritatis habet alia interpretatio de Baptismo & voto respectu paruulorum. Nullus enim Sanctorum agnouit votū Baptismi, nisi in adultis, idq; merito, vt commodius infra dicam, respondendo ad fundamenta contrariæ sententiæ. Est ergo lex lata à Christo simpliciter, & absolute intelligenda, vt verba sonant. Per eam autē plane excluduntur à regno cœlorum omnes paruuli, qui sine Baptismo moriuntur. Vnde Augustinus libro de natura & gratia, cap. 8. tractans de paruulo in eo loco nato, ac mortuo, vbi baptizari non potuit, sic inquit, Absoluat eum Pelagius, & aperiat ei contra sententiam Domini regnum cœlorum, sed non absoluit eum Apostolus, dicens: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors, & similem doctrinam habet lib. de bono perseuerantiæ c. 12. Nec refert, quod directe scribit contra Pelagium. Nam licet diuerso modo & ratione, tamen in hoc conuenit sententia Caietani cum sententia Pelagij, quod absoluit huiusmodi infantem, eiq; regnum cœlorum aperit, & hoc est, quod simpliciter damnat Augustinus docens, esse verbis Christi contrarium. Vnde libro 1. de anima & eius origine. cap. 9. & libr. 2. cap. 12. refert sententiam cuiusdam Vincentij Victoris, qui cum non negasset peccatum originale in paruulis (in quo à Pelagio differebat) nihilominus his paruulis, qui morte præueniuntur prius, quam baptizentur in Christo, ausus fuit eis promittere, non solum Paradisum, verum etiam regnum cœlorum, & ideo aiebat, pro eis oblationes assiduas, & sacrificia sanctorum Sacerdotum iugiter esse offerenda, & subdit Augustinus, illum hæreticum plus fuisse ausum, quam Pelagium. Nam hic non est ausus promittere paruulis non baptizatis regnum cœlorum, sed nescio, quam aliam æternam vitam, seu fœlicitatis locum: Vincentius autem etiam regnum cœlorum eis concedere ausus est, contra regularem legem Christi, ait Augustinus concludens: Nunquid in hac causa erroris audaciam, temeritatem, præsumptionē habere, quisquam posset ampliorem? & ideo lib. 3. c. 9. ita definit. Noli credere, noli docere, infantes morte præuentos, antequam baptizentur, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus: in quibus verbis iam non contra Pelagium, sed contra Caietanum scribere videtur. Non. n. dicit, noli docere, infantes carere originali peccato, sed noli docere, stante lege Christi, posse illis remitti sine Baptismo. Atque hoc aperte confirmat Ambrosius lib. 2. de Abraham cap. vltim. vbi tractans verba Christi: Nisi quis renatus: Vtique, inquit, nullum excipit, non infantem, non aliqua præuentum necessitate, nemo ascendit in cœlum, nisi per Sacramentum Baptismi, & quia omnis ætas peccato est obnoxia, ideo omnis ætas est huic Sacramento idonea. Sic etiam Isidorus lib. 2. de diuinis officijs, ca. 24. de Baptismo, Paruulis, inquit, Baptismus proficit, vt à peccato originali abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt, qui, si prius quam ex aqua & Spiritu sancto regenerentur, trāsierint, procul dubio à Saluatore nostro Christo alienati sunt, testante Domino: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. Atq; in eandē sententiam scribit Gregorius libr. 7. epist. 53. versus finem, vbi respondet huic quæstioni sibi propositæ de paruulis morte præuentis ante Baptismum susceptum, dicitq; esse rem certam, eos nō ingredi regnum cœlorum, ex lege à Christo lata, atq; idem tradit Innocen. 3. nocentius III. in cap. Maiores. de Baptismo, & Concilium Constantiense sess. 15. absolute damnat erroris, dicere, paruulos posse sine Baptismo saluari, & Conc. Trid. sess. 5. Can. 3. definit peccatum originale non posse paruulis remitti per aliud remedium, præterquam per meritum Christi applicatum per Baptismi sacramentum rite collatum, & capit. 4. dicit, necessarium esse, hoc peccatum regenerationis lauacro expiari, & sessio. 6. cap. 4. clarius docet, post Euangelium promulgatum neminem iustificari posse sine lauacro regenerationis, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit, & sess. 7. Can. 5. absolute definit Baptismum esse ad salutem necessarium.

Non est votum Baptismi nisi in adultis. *August.* *Paulus.* *In quo Caiet. cum Pelagio conuenit.* *Vinc. Vict.* *Ambros.* *Isidorus.* *Gregorius.* *Innocen.* *Con. Conc. Tridentina.*

Vltimo possumus argumentari ratione, quamquam hæc conclusio reuera tota posita est in Christi voluntate & institutione. Nam ex illa totum hoc negotium pendet. Potest tamen in hunc modum explicari. Nam infantes saluari non possunt ex opere operantis per proprium actum, seu propriam dispositionem, quia non sunt capaces illius, vt per se notum est, nisi fortasse per miraculum, quod eis attribuere vanum esset, & sine vllo fundamento confictum, vt in superioribus etiam dictum est contra huius temporis hæreticos. Rursus nec saluari possunt ex opere operato sine Baptismo secundum legem latam: quia hic modus consequendi salutem, pendet ex Dei prouisione & institutione. Non est autem talis prouisio facta in lege gratia alteri remedio præter Baptismū: Imo ita huic facta est, vt alia remedia excludantur, vnde Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis & remissione capit. 25. Nulla, inquit, Præter Baptismum Christi salus permittitur infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est diuinitus institutum in credentium numerum non transeant, in tenebris manent. Atque in hoc teneri potest proportio & similitudo inter paruulos & adultos, quia etiam adulti non possunt ex opere operato iustificari ab originali peccato, nisi per Baptismum. In hoc ergo pares esse debent infantes, nam est eadem omnium ratio, quia pro omnibus est institutus Baptismus, & de omnibus lata est lex necessitatem inducens. Quod vero adulti possint per propriam dispositionem iustificari cum voto Baptismi intrinsece, requirit facultatem vtendi ratione, quæ possit diuina gratia excitari & adiuuari: & ideo in hoc non potuerunt paruuli illis esse pares, vt latius dicemus in solutionibus argumentorum. Vnde potest hæc ratio confirmari, simulque excludi fuga vel euasio contrariæ sententiæ. Nam isti paruuli non possunt saluari per Baptismum in voto: ergo, si non saluantur per Baptismum in re, nullum eis superest remedium. Patet consequentia, quia ostensum est, Baptismum, simpliciter loquendo, esse medium necessarium ad salutem. Antecedens autem probatur, quia votum Baptismi habendum est, aut per desiderium eius, seu expressum propositum suscipiendi illum, aut certe per talem dispositionem ad gratiam, quæ hoc votum implicite continet. Quod vero dicitur paternam voluntatem vel dispositionem reputare votum filij, vanum est, & sine fundamento. Nam quod propria contritio implicitè includat votum Baptismi, supposita illius lege, non est aliquid extrinsecus superadditum, sed ex natura rei consequitur. Nam vera contritio includit propositum seruandi omnia præcepta, & exequendi omnia necessaria ad salutem, & diuinam amicitiam tuendam. Vnde hoc ipso, quod Baptismus est præceptus, & necessarius, continetur sub obiecto illius propositi, atque hoc modo ex natura rei tale propositum continet votum implicite Baptismi, supposita lege eius. At vero quod voluntas, seu desiderium patris proficiat filio tanquam dispositio vel votum eius, non potest in ipsa rei natura fundari, etiam suppositā lege Baptismi. Oportet ergo ostendere Christi legem, aut prouisionem, qua decreuerit, huiusmodi patris voluntatem ita acceptari ad salutem filij, ac si esset voluntas eius. Nulla autem extat talis

Probatur conclusio ratione. *Excluditur fuga contra sententiam.* *Quomodo paterna voluntas reputetur votum filij.*

Christi

Christi promissio, nec vestigium eius. Nam illud principium, quod filij ante vsum rationis reguntur patris voluntate, neque aliam habent præter illam, non satis est, vt existimemus, totum negotium salutis filij positum esse in voluntate patris, sicut in adultis totum negotium salutis propriè pendet ex propria voluntate. Alias sequeretur primo, Baptismum datum filio contra voluntatem patris non esse validum, nec illi prodesse ad salutem, quod est omnino falsum, vt in superioribus ostendi. Secundo sequitur, si pater desideret filio abundantiorem gratiam hoc ipso acceptari ad illum effectum, & reputari, ac si esset voluntas ipsius filij, quod est plane falsum, alias crescerent infantes in gratia per desideria vel merita parentum. Vnde è contrario etiam fieret, vt per prauam patris voluntatem posset infans iustificatus gratiam amittere, vt si per filium offerat idolo, quia voluntas patris æque reputanda est voluntas filij in malis, ac in bonis. Consequens autem est aperte erroneum, vt late tractat Augustinus in Psalmum 23. Tertio sequitur, quod sicut adultus statim iustificatur per votum Baptismi, etiam si non sit in extremo periculo moriendi sine Baptismo, ita etiam infantes hoc ipso, quod parentes illos Deo offerunt, & proponunt eos baptizare, statim iustificentur, etiam si non sint in necessitate, vel periculo moriendi sine Baptismo. Patet sequela, quia est eadem ratio, & proportio, iuxta contrariam sententiam inter propriam voluntatem respectu adulti, & voluntatem patris respectu filij. Eadem ergo voluntas, atque idem votum, quod sufficit in necessitate ad vltimam & æternam salutem, sufficit extra illam ad iustificationem. Consequens autem est plane falsum, alioqui fere nunquam infantes acciperent primam iustitiam in Baptismo re ipsa suscepto, sed in voto eius per voluntatem parentum. Vnde vlterius sequitur, quod licet postea omittatur baptismus ex negligentia, vel personali malitia, nihilominus infans saluatur, quæ omnia sunt valde absurda, & ab Ecclesiæ sensu aliena.

Quanam absurda sequantur ex opposita sententia.

Nullus infans sine Baptis. etiam ex speciali priuilegio saluatur, id est sine reuelatione remotissimo de aliquo. Scotus. Augus.

Dico secundo, nullum infantem decedentem sine baptismo saluari ex speciali priuilegio aut dispensatione, vel saltem non posse hoc de aliquo affirmari absque speciali reuelatione sine temeritate. Hæc conclusio sequitur iudicio meo ex præcedenti, eamque docuit Scotus distinct. 15. artic. 2. & colligi potest ex Augustino citatis locis, de origine animæ, & ratio est, quia nobis constat de vniuersali lege in scriptura lata: non ergo potest à nobis dispensatio in tali lege, aut speciale priuilegium affirmari, nisi aut ex eadem scriptura colligatur, aut alia sufficienti authoritate, vel reuelatione constet, præsertim cum non soleat Deus his disputationibus vti, & præter legem ordinariam, quasi miraculose operari propter priuatas rationes, seu personalia commoda, aut necessitates aliquorum, sed propter aliquod commune bonum, aut publicum ministerium, seu diuinæ gratiæ commendationem, vt in hac materia dixit Diuus Thomas in 4. distinct. 6. quæst. 1. articulo 2. quæstiuncula 2. ad tertium. Et confirmatur, nam si Deus vellet inusitato, seu miraculoso modo operari, facilius illi esset, prouidere viam aut rationem aliquam baptizandi illum, quam eum sine Baptismo iustificare. Sicut magis extraordinarium & miraculosum esset iustificare adultum sine fide, quam extraordinario modo prouidere vnam comparandi fidem. Sicut ergo improbabile, ac temerarium esset, dicere, adultum aliquem saluari sine fide, quando non habet humanum medium ad obtinendam illam, sed dicendum potius est, vel Deum illi donare fidem per specialem aliquam prouidentiam, vel certe fore damnandum, si Deus hoc modo illi non prouideret: ita de nullo infante credendum est, ex dispensatione saluari sine fidei Sacramento, quod est Baptismus, sed vel Deum illi prouidere de baptismo, vel certe perire, si omnino hæc prouidentia destituatur, & baptismo careat. Atque

D. Thom.

Sicut adultus sine fide, ita parulus sine Baptis. saluari non potest.

ex hac conclusione colligo, idem dicendum esse de infante, qui exterius baptizatus est, tamen in baptismo commissus est defectus aliquis essentialis. Nam cum ille defectus irritet totum Sacramentum, perinde se habet, ac si nullo modo esset baptizatus, quia re vera non est renatus ex aqua, & Spiritu sancto, & tota illa actio exterior re ipsa non fuit sacramentalis, atque ita nullum effectum habere potest. Vnde affirmare, in eo casu paruulum saluari, non est verisimilius, quam id affirmare, de quocunque paruulo sine baptismo mortuo. Nam vel illi promittitur salus per legem ordinariam, vel per speciale priuilegium aut dispensationem. Hoc posterius vanum est, & sine fundamento, vt dictum est. Illud vero prius inuoluit in terminis repugnantiam. Nam si illa actio exterior, prout fuit facta cum tali defectu, non est Sacramentum: ergo non est signum gratiæ ex certa lege Dei & promissione: vel è contrario, si non obstante illo defectu, ex certa lege datur gratia, per illam actionem: ergo illa est verum Sacramentum, quia talis promissio gratię secundum legem ordinariam non est facta, nisi Sacramento. Item si ex lege Dei esset certũ signum gratiæ, & vera regeneratio: ergo, vel esset aliud Sacramentum præter Baptismum regeneratiuum animæ in lege gratiæ: quod est hæreticum, vel esset verum baptismi Sacramentum cum defectu essentiali, quod & in se repugnat, & non est minus falsum.

Ad fundamentum igitur contrariæ sententiæ priori modo explicatum, respondetur, Christum quidem non abstulisse sibi potestatem dispensandi in lege sua, aut communicandi gratiam eo modo, quo sibi placuerit: tamen nec pium, nec rationabile esse credere, aut asserere ipsum hoc facere in priuata aliqua necessitate sine alia causa, vel ratione, vel fundamento. Nam vel de omni simili necessitate idem asserendum est, & hoc virtute est asserere, ita fieri ex lege ordinaria: vel certe non est minor ratio ad id potius asserendum in vno casu, quam in alio, nisi hoc speciali reuelatione constet: Imo existimo in huiusmodi necessitate non debere pios parentes petere à Deo, vt iustificet, vel saluet paruulum sine Baptismo, quia hoc esset petere ab illo, vt contra suam legem agat, vel vt in vniuersali lege pro omnibus lata dispenset, quod sine speciali reuelatione, aut instinctu Spiritus sancti, qui reuelationi æquialeat, non licet, sicut non licet petere à Deo, vt aliquem damnatum ab inferno liberet, vel vt peccatorem adultum sine illius dispositione sanctificet. Sed in his casibus petendum est à Deo, vel in communi, vt de remedio necessario prouideat, vel certe, vt non permittat paruulum in ea opportunitate mori, antequam baptizetur. Hoc autem intelligendum est, vt dixi, secundum ordinarium modum procedendi hominum consentaneum fidei, & legi à Deo latæ. Nam speciali instinctu Spiritus sancti, qui, vbi vult, & quomodo vult, spirat, posset interdum aliud licere.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Ad fundamentum opinionis Caietani iam ostensum est, vtramque interpretationem legis Christi esse valde absurdam. Nam cum absolute lex lata sit, & absolutam necessitatem præ se ferat, addere ei conditionem, vel generalem, & ordinariam exceptionem solum ex proprio capite & arbitrio, non est interpretari legem, sed corrumpere. Altera vero interpretatio de baptismo in re, vel in voto, non potest applicari paruulis, de quibus, quoad hoc non est eadem ratio, quæ de adultis, vt ostensum est. Quod autem dici solet, paruulum non habere aliam voluntatem, præter paternam, intelligendum est, quoad particulare ius, quod pater habet ad gubernandum filium, & curam eius gerendam in his, quæ ad corpus, & animam eius pertinent, de quo iure in superioribus late tractatum est: non vero quoad hoc: vt voluntas patris reputetur voluntas filij, præsertim in his, quæ ad salutem animæ spectant, quæ non sunt posita in voluntate patris, nec subiacent dominio

Ad fundamentum opinionis Caietani.

eius, neque in his se gerit, vt caput filij, sed solum vt priuata persona. Et eadem ratione fides patris non applicatur filio pro ipsius arbitrio, sed solum iuxta diuinam institutionem. Et ideo nihil refert signum externum, nisi sit illud, quod à Deo est institutum. Quare gratis & sine fundamento dicitur, tale signum continere votum Baptismi, quasi ex opere operato, quia hoc opus operatum deberet fundari in aliqua Dei lege, vel in effectu aliquo ab illa proueniēte. Quare non est simile, quod de Baptismo & de Eucharistia dicitur, nam, vt omittam, satis metaphorice dici, paruulum per Baptismum habere votum Eucharistiæ, tamen illa metaphora fundatur in effectu, quam Baptismus habet ex lege & promissione Dei. Nam vnit animam Christo, & infundit charitatis habitum, quo seruantur omnia mandata, seu seruari proponuntur, etiam in habitu. Hæc autem & similia non habent locum in quolibet signo externo proprio arbitrio exhibito absque Dei institutione. Ad primam confirmationem respondetur, negando verba Euangelij sufficienter explicari dicto modo, seu cum prædicta exceptione, quam non negamus potuisse Christum addere suæ legi: si voluisset, negamus tamen id fecisse, quia nec verba eius hoc præ se ferunt, nec Ecclesia ita sentit. Ad congruentiam vero de suaui Dei prouidentia respondetur, inprimis in hoc negotio paruulorum, partim habendam esse rationē diuinę misericordiæ, partim iustitiæ. Est enim in paruulis sufficiens causa, propter quam excludantur à regno cœlesti, & ideo potuit Deus ad ostensionem iustitiæ suæ permittere, vt pereant illi, quibus remediū ordinarium ad consequendam salutem vel non applicatur, vel applicari non potest propter occurrentes circumstantias, quæ sunt per accidens ad institutionem remedij, quod de se vniuersale est, & pro omnibus datum. Deinde dicitur, in hac lege de necessitate Baptismi, magis esse pensandum, quid expediat bono communi totius Ecclesiæ in hoc statu legis gratiæ, quam quid expediat priuatis necessitatibus, aut cōmodis aliquorum. Oportuit enim legem Baptismi esse generalem, vt ille solus sit regeneratio in Christo, & ianua ingrediendi Ecclesiam, vt sicut Ecclesia vna est, ita vnus sit regenerationis modus. Addo illum euentum, in quo accidit, paruulum aliquem non posse baptizari, rarissimum esse, & moraliter vix posse accidere, & ideo propter id non oportuisse exceptionē addere, sed magis fuisse conueniens legem esse regularem, & inuiolabilem, nullumq; locum relinqui humanis interpretationibus & arbitrijs. Addo præterea, hoc fuisse expediens ad ostensionem diuinæ gratiæ, sicut & iustitiæ. Nam totum hoc negotium salutis maxime pendet ex diuina voluntate & præordinatione, & ideo sicut in hoc negotio Baptismi, interdum ostendit iustitiam suam, vt dicebamus, præuidens fore, vt alicui non possit applicari Baptismus, & permittens illum sine Baptismo perire: ita interdum mirabiliter ostendit gratiam suam, quādo nimirum casus occurrit, in quo videtur paruulus omni humano, & naturali auxilio destitutus, vt baptizari possit, tamē Deus specialiter, & inusitato modo illis prouidet, vt omnino baptizetur, priusquam moriatur.

Ad 1. confirm.

Ad secundam confirmationem respondetur etiam si in lege gratiæ omnino determinatum sit remediū paruulorum ad Baptismum, non ideo esse nunc paruulos peioris conditionis, quam essent in lege naturæ, aut veteri. Nam in primis, quamuis materia seu signum Baptismi sit definitum ad talem cæremoniā, quæ non erat determinata in lege naturæ, nihilominus tam est communis hæc materia Baptismi, & tam facile potest applicari tota eius cæremonia, vt moraliter fere tam facile applicari possit, ac si esset indifferens, & quælibet cæremonia sufficeret, sicut in lege naturæ sufficiebat. Aliunde vero facilius potest nunc applicari hoc remedium propter maiorem fidei cognitionem, & certiorem ipsius Baptismi significationem & institutionem. Accedit etiam, quod maiori fructu applicatur nunc hoc signum, quia maiorem confert gratiam, & ianuam regni aperit. Præterquā, quod propter commune bonum Ecclesiæ, & perfectiorem statum legis gratiæ, vt in ea esset expressior Sacramentorum significatio, oportuit hoc remediū originalis peccati ad certum ac definitum signum limitari. Deinde, si comparatio fiat ad remedium circumcisionis, omissa opinione eorum, qui negant potuisse illud remedium suppleri interdum per Sacramentum legis naturæ, de qua infra dicemus, & suppositā contraria sententia vt veriori, quam late tractat Sotus distinct. 2. quæst. 1. articul. 3. dicendum est, non esse parem rationem de Baptismo & circumcisione, primo quidem, quia necessitas circumcisionis non vrgebat vsq; ad octauum diem, nec forte posset poterat prius applicari ob quamcunq; necessitatem, & ideo pro illo tempore non videtur excluſum aliud remedium, saltem necessitate vrgente. Deinde quia circumcisio per se primo non fuit instituta, vt remedium originalis peccati, sed vt est professio illius legis, seu fidei, ex quo consequenter habuit eandem vim, quam remedium legis naturæ, quasi loco illius succedens. Vnde mirum non est, quod non omnino illud euacuauerit, ac de medio abstulerit. Cuius etiam signum est, quia nec toti orbi fuit proposita, nec omnibus infantibus Hebræorum applicari poterat, vt constat de fœminis. Quæ omnia sunt longe alterius rationis in Baptismo. Nam & per se primo est institus ad remittendum peccatum, & regenerandos homines in Christo, & omnibus applicari potest, & pro omnibus est institutus, & vt necessarius propositus. Deniq; accedit congruentia, quod circumcisio erat remedium difficile, & interdum periculis expositum, at vero Baptismus est remedium facile, semperque sine periculo applicari potest. Est ergo certū, per Baptismum reuocatum esse, omne aliud signum externum, non solum circumcisioni, sed etiam legis naturæ, quia quod tunc erat indifferēs, nunc est à Christo determinatum ad Baptismum, sub absoluta lege necessitatis. Neque existimo Bernardum de hoc vnquam dubitasse, sed solum citato loco dubitat, quo tempore antiqua Sacramenta cœperunt esse inutilia paruulis, in quo potius supponit, iam esse inutilia. Quod si etiam de præsenti tempore, vel de sua ætate dubitat, non est intelligendus, quoad legem ordinariam, sed solum quantum dubitari potest, an Deus alicui speciale priuilegium concedat. Ad exemplum autem de adultis, quod in eadem confirmatione afferebant, respondetur, non esse eandem rationem, vt ex dictis facile constare potest, quia adulti sunt capaces iustificationis per propriā dispositionem, in qua intrinsece, & quasi ex natura rei continetur votum Baptismi, suppositā eius institutione, & necessitate, in paruulis vero hoc non habet locum, vt dictum est.

Ad 2. confirm.

Comparatio Baptismi & Circumcisionis.

Sotus.

Ad vltimam confirmationem conceditur sequela, & consequens debet esse certissimum, scilicet infantes, qui in maternis vteris moriuntur, omni posse saluari: ita etiam sentit vniuersa Ecclesia, & Theologi, qui omnes cum Diuo Thoma dicto articulo 11. quæstione præcedente, & Augustino epist. 57. Fulgentio de fide ad Petrum capite 27. Hoc autem non est singulare legis nouæ, sed in omni lege & ætate verum habuit, quia vt Augustinus supra dixit, secluso speciali priuilegio, nunquam potuit homo renasci prius, quam nasceretur ex vtero matris, & ideo sanctificatio, quæ interdum facta est in aliquibus in vtero materno, semper existimata est fieri ex priuilegio speciali. Ratio autem huius rei præcipue petenda est ex diuina prouidentia, & voluntate. Possumus autem nos nonnullam congruentiam illius voluntatis excogitare. Nā oportuit, vt sicut homines ab Adamo descendunt humano modo, & per actionem sensibilem, ab illo contrahunt originalem culpam, ita per homines, & per actionem aliquam sensibilem, & modo ho-

Adjuncta firm.

Sensibile ratione

do hominibus accommodato eis applicaretur gratia Christi. At vero quamdiu infans est in vtero materno, adhuc est veluti extra societatem humanam, vnde non potest ad eum referri sacramentalis actio, & intentio, cum adhuc non constet hominibus, quid ibi lateat, aut in quo statu, vel necessitate constitutum sit. Vnde fit vlterius, non potuisse commode applicari huiusmodi remedium paruulis in eo statu existentibus, quia vel semper applicandum esset, quia semper timeri potest, ne sint in aliquo graui periculo vitæ, & ita nunquam sanctificarentur per ordinaria remedia, quæ pro hominibus, iam natis instituta sunt, vel certe nunquam potest opportuno tempore prudenter applicari, quia nunquam potest satis constare de necessitate aut statu, in quo infans existit in matre no vtero. Nisi forte quis dicat, remedium semper esse applicandum per orationes, vel alia signa fidei parentum: Habere autem, vel non habere effectum iuxta diuinam præscientiam: ita vt, si Deus præsciat, paruulum moriturum in vtero matris, remedium applicatum habeat in eo effectum, non vero si præsciat, illum esse victurum, & nasciturum ex vtero matris, sicut in simili dixit Marsilius in 4. quæst. 2. artic. 1. dubio 1. sed hoc non est verisimile, vt bene notauit Soto in 4. dist. 2. quæstio. 1. artic. 2. & 3. de natura & gratia capite 10. quia sacramenta & alia remedia, quæ Deus nobis ad salutem reliquit, non pendent ex futuris euentibus, neque ex præscientia eorum, sed ex applicatione remedij instituti, & dispositione recipientis, alioqui eodem modo dici posset, sicut dicebat VViclef. hæc remedia habere effectum in prædestinatis, non vero in præscitis. Ad rationem ergo in illa vltima confirmatione factam, fatendum est, Deum reliquisse hos infantes sine remedio pro illo statu, seu quod in illo statu applicari posset. Inde vero non fit simpliciter & absolute reliquisse illos sine remedio: quia sufficienter illis prouidit, saltem in causis vniuersalibus. Nam pro illis instituit Baptismum, & per generales causas sufficienter prouidit, vt eis posset applicari: quod vero interdum impediantur hæ causæ ex concursu aliarum causarum, est per accidens, nec pertinuit ad ordinariam Dei prouidentiam, hæc omnia impedimenta tollere, aut propter priuata incommoda, & raros euentus extraordinaria concedere remedia, quorum vsus conuenientem modum, & vsum ordinarium Sacramentorum quodammodo perturbaret. Vnde interdum permittit Deus, infantem mori in eo statu absque remedio ad ostensionem iustitiæ suæ: interdum vero extraordinario modo prouidet, vt infans, non obstante quocunque periculo, aliqua ex parte egrediatur de vtero matris, ita vt baptizari possit, antequam moriatur, ad ostensionem gratiæ & electionis suæ, neque in hoc negotio aliquid amplius petendum est à diuina prouidentia, quia non tenetur singulis dare remedia pro singulis temporibus, & in quocumque statu, & sub quacumq; conditione, sed satis est omnibus prouidere vniuersali quadam ratione, & modo hominibus accommodato. Quocirca non est omnino eadem ratio, quoad hoc in culpa Adæ, & gratia Christi communicanda. Nam illa trâsfunditur per naturalem generationem, & ideo in vtero matris, & in ipso conceptionis instanti participatur: gratia vero Christi per spiritualem regenerationẽ infunditur, quæ fit per humanam & sacramentalem actionem, ad quam necesse est supponi subiectum, quod sensibus atque oculis humanis subiacere possit.

Marsilius. Sacra.

Wiclef.

Cur Deus patiatur infantes mori in vtero materno.

SECTIO IV.

Quo tempore cœpit Baptismus esse ad salutem necessarius.

Bernard. HAnc quæstionem tetigit Bernardus epistola 77. vbi refert, quosdam suo tempore asseruisse ab eo tempore, quo Christus dixit Nicodemo: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non intrabit in regnum cœlorum. cœpisse Baptismum esse necessarium ad salutem, ita vt nullus postea sine illo salutẽ sit consecutus, cui sententiæ videntur interdum fauere sancti Patres, præsertim Fulgentius libr. de Fide ad Petrum. capite 3. vbi expresse dicit, baptismum fuisse necessarium ab eo tempore, quo Christus illa verba protulit. Et fortasse hac ratione Cyprianus & Augustinus, qui eum refert libro primo de anima & eius origine, capite 9. libro 2. capite 10. & libro tertio, capi. 9. conati sunt docere, sanctum latronem non fuisse mortuum sine baptismo, aut aquæ, aut sanguinis, aut saltem flaminis, vt addit idem Augustinus 4. libr. de Baptismo capite vigesimo secundo & vigesimo tertio. Vnde colligit documentum, scilicet posse in necessitate sufficere ad salutem, votum Baptismi, quæ tamen omnia neque essent necessaria, nec consequenter dicta, nisi supponerent Baptismum fuisse necessarium ante Christi mortem, quando latro iustificatus est, non potuit autem tunc esse necessarius, nisi necessitas eius inceperit ab eo tempore, quo Christus prædicta verba protulit Iohannis 3. Vnde in eadem sententia videtur esse Chrysost. Homil. de reditu suo ex Asia, vbi dicit, latronem esse baptizatum aqua, quæ ex latere Christi manauit.

Fulgent.

Augustin. Cypr.

Chrysost.

Dico primo, necessitas Baptismi non incepit ante Christi Domini mortem & resurrectionem. Ita docuit Bernardus citato loco, & Hugo de sancto Victo. lib. 2. de Sacramento p. 6. ca. 5. eosque cæteri Theologi secuti sunt, & ratione facile conuinci potest: nam licet Christus dixerit Nicodemo. Nisi quis renatus fuerit, &c. non est verisimile, Baptismum fuisse necessarium ab eo tempore, quo Christus protulit illa verba, primo quidem, quia non protulit illa tanquam condens & promulgans legem, sed in priuato colloquio sermonem habens. Necessitas autem hæc orta est ex lege, vt infra dicam. Lex autem non inducit necessitatem, donec condita sit & promulgata. Deinde, quia in illis verbis non tam dixit Christus, quid iam tunc esset necessarium, quam prædixit, seu indicauit quid suo tempore futurum erat necessarium: Vnde quod ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, subintelligendum est, scilicet, eo tempore, quo talis modus renascendi fuerit hominibus prescriptus. Vnde sumitur noua ratio, quia non potuit necessitas Baptismi imponi ante institutionem eius. Sed quando Christus protulit illa verba, nondum erat Baptismus institutus. Ergo non possunt ea verba referri ad illud tempus, in quo dicta sunt, sed ad aliud tempus, iam instituti, seu promulgati Baptismi, pro quo prædicta sunt. Sicut quando Christus dixit Ioan. 6. Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: non indicauit necessitatem, qua iam tunc tenerentur homines, quando ipse proferebat illa verba: quia tunc nondum erat possibile manducare eius carnem: cũ nondũ esset Eucharistiæ Sacramentum institutum. Significauit ergo necessitatem paulo post, tẽpore debito futurã. Sic ergo intelligendum est in præsentia. De reliquo autem tempore vsq; ad passionem Christi eadem fere ratio est. Nam licet ante mortẽ Christi fuerit Baptismus institutus, non fuit tamen hominibus propositus vt necessarius ad salutem, quia præceptum eius non fuit eo tempore latum: neq; enim traditum nobis est, nec scriptum ante Christi mortem, & resurrectionem, cum dixit, Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Tandem adiũgitur generalis ratio sumpta ex debita dispositione diuinæ prouidentiæ. Nam si Baptismus fuisset necessarius eo tempore, tam paruulis, quam adultis fuisset necessarius, quia simul cœpit eius necessitas respectu omnium. Ergo omnia antiqua remedia fuissent iam inutilia, vel saltem insufficientia ad salutem eorum. Esset ergo tunc clau-

Ante Christi mortem, & resurrectionem nõ fuit Baptismi necessitas Bernardus Hugo de S. Victore.

Lex non obligat antequam condita sit & promulgata.

Ioan. 6.

clausa salutis via hominibus, præsertim infantibus, non tantum ex accidenti, sed per se ex vi talis modi imponendi necessitatem. Patet vltima consequentia, quia, cũ tunc non esset publice prædicatus Baptismus, non poterant homines illo vti in remedium salutis, quia non poterant vllo modo intelligere vel cogitare, corporis ablutionem fore vtilem: nedum necessariam ad animæ salutem. Propter quam causam constans, & certa doctrina est Theologorum, quæ in materia de legibus traditur, antiqua remedia, tam legis naturæ, quam veteris, non amisisse suam vim & vtilitatem sufficientem ad tollendum peccatum ante Christi mortem, ex quo necessario consequitur, Baptismum non fuisse illo tempore necessarium.

Quando cœpit esse baptismi necessitas.

Bernard.

Con. Trid.

Vega.

Scotus.

Dico secundo, Necessitas Baptismi non incepit à die mortis, vel resurrectionis Christi, sed ab eo tempore, quo cœpit Euangelium esse sufficienter promulgatum. Hoc etiam docet Bernardus in dicta epistola, & colligitur ex Concilio Tridentino sessione 6. capit. 4. dicente, post Euangelium promulgatum neminem iustificari sine Baptismo, vt recte notauit Vega lib. 5. in Tridentinum cap. 13. & cum Scoto & aliis doctoribus in 4. d. 3. & 4. intelligendum esse declarat de solemni promulgatione toti orbi facta, siue illa fuerit, siue successiue perfecta fuerit, & obligare cœperit in toto orbe, quod in materia de legibus, ex professo tractandum est.

Ratio à priori.

Ratio autem à priori est, quia Baptismus non prius cœpit esse necessarium medium ad salutem, quam fuerit necessarius ex præcepto. Sed præceptum non cœpit obligare ante sufficientem promulgationem, quia hoc est de intrinseca ratione præcepti seu legis, siue sit de essentia, siue necessaria conditio ad obligationem eius (parum enim hoc refert) Ergo nec cœpit Baptismus habere necessitatem medij vsque ad eandem promulgationem. Maior declaratur, quia licet necessitas medij, & præcepti, sint aliquo modo diuersæ: tamen in his mediis externis, quæ natura sua non sunt medium, sed sola ex institutione, non potest esse necessitas medij, nisi ex necessitate præcepti oriatur. Quia si non sit datum præceptum de illorum vsu: ergo omittere illa nullum erit peccatum. Poterit ergo aliquis saluari, etiam si illa omittat, quia salus solum per peccatum impeditur. Ergo sine præcepto non potest intelligi necessitas simpliciter in huiusmodi medio. Dices, hoc ad summum procedere in adultis, nõ verò in infantib. Illi enim possunt per contritionem iustificari, & iustitiam semel comparatam amittere non possunt nisi per peccatum, & ideo, nisi intercedat præceptum, quo teneantur suscipere Baptismum, quodque violent, omittendo illum, non potest intelligi necessitas talis medij, neque quod votum eius necessario in contritione includatur. Infantes vero neciustificari possunt per proprium actum, nec sunt capaces præcepti, & ideo respectu illorum potuisset Baptismus esse medium necessarium ante latum præceptum, quia licet in carentia talis medij non peccarent, damnari possent propter originale non deletum.

Obiectio.

Solutio.

Respondetur primo, hoc nobis satis esse, quia, quicquid sit de possibili, tamen de facto certum est, necessitatem Baptismi non prius incepisse, respectu infantium, quam respectu adultorum: Nam Christus nullam inter eos distinctionem fecit, sed simul, & in omnibus locutus est. Deinde, non fuit conueniens, prius cœpisse Baptismum esse infantibus necessarium, quam fuerit parentibus imposita necessitas baptizandi illos. Hæc autem orta est ex præcepto Baptismi. Quamquam etiam oriri potuerit ex lege charitatis & pietatis suppositis infantium necessitate, tamen, quia hæc ipsa necessitas non poterat cadere in mentem parentum, ante promulgatam sufficientem Baptismi institutionem, ideo non potuit conuenienter institui, & imponi Baptismus vt necessarius, etiam respectu infantium ante sufficientem promulgationem. Vnde potest hic tandem applicari supra facta ratio, sumpta ex debito ordine diuinæ prouidentiæ, quia scilicet alias via salutis esset per se impossibilis omnibus infantibus toto illo tempore: quod est magnum incommodum, dico autem per se: quia per accidens non est inconueniens. Quod enim gubernator, aut legislator prouideat, aut præcipiat media ex se impossibilia, est contra omnem prudentiam, & sapientiam: quod vero remedia aut præcepta, alias possibilia, interdum executioni mandari non possint, humanum est: & non spectat ad legislatorem, vel gubernatorem prouidere modum, quo possint in omni euentu, & particulari casu talia remedia applicari. Sed occurrebat iam, hoc loco explicandum, quando fuerit lex euangelica sufficienter promulgata, sed hoc non spectat ad præsentem locũ, sed in 1. 2. differendum est.

Ad Obiect. mortis Christi lex vetus, & vtilitas circumcisionis euanuit, iuxta illud ad Romanos 7. Mortificati estis legi per mortem Christi: ergo extunc cœpit Baptismus esse necessarius, alias nullum tunc permansisset remedium necessarium ad peccatum originale delendum. Respondetur primo, negando antecedens, cum enim Paulus significat, mortuam fuisse legem veterem per mortem Christi, non est necesse ita intelligi, vt in eodem momento, in quo mortuus fuit Christus, mortua etiam fuerit lex vetus: sed quia ex morte Christi manauit ablatio veteris legis, vnde tunc posita fuit sufficiens causa huius effectus, quamuis non statim, sed paulatim, seu opportuno tempore illum effecerit, vt lex illa sepeliretur cum honore, sicut etiam sacrificia illius legis ablata sunt per Sacrificium legis nouæ, & sacerdotium vetus per Sacerdotium Christi, & per mortem eius, vt significatur ad Hebræos 7. & 9. & tamen nec sacerdotium, nec sacrificia vetera omnino extincta fuere in morte Christi, alioqui vsus talis sacerdotij, & omnes cæremoniæ, & sacrificia legis veteris fuisset superstitiosa & sacrilega ab instanti mortis Christi. Quod tamen verum non est. Dicuntur ergo hæc omnia euacuata per mortem Christi, quia tunc consummata sunt omnia, & confirmatum Testamentum nouum, ex quo ortum est, vt vetus cessaret, modo tamé conuenienti, & tempore opportuno. Secundo respondetur, negando consequentiam. Probabile enim est, eo tempore, quo lex vetus fuit mortua, & non mortifera, adhuc non fuisse Baptismum simpliciter necessarium ad salutem, quamuis vtilitas omnium veterum sacramentorum & circumcisionis etiam, vt ad illam legem pertinebat, euacuata iam esset. Dicendum est ergo, illo tempore vsque ad perfectam euangelij promulgationem durasse naturalem legem, & remedia salutis, quæ in illa erant, suam vtilitatem non amisisse: quia illa non erant ita cæremonialia & vmbræ futurorum, sicut veteres cæremoniæ: sed erant quasi connaturalia, & per se ordinata ad salutem hominum. Vnde fit, circumcisionem potuisse eo tempore prodesse ad remedium originalis peccati: quia huiusmodi vtilitatem non habuit, vt speciale sacramentum veteris legis, sed vt participabat communem rationem, & vim sacramenti legis naturæ, vt in superioribus explicatum est: hanc ergo vim obtinere potuit, quamdiu lex vetus non fuit mortifera: & ideo non oportuit, baptismum eo tempore esse simpliciter necessarium.

Ad Obiect. mortis Christi lex vetus, & vtilitas circumcisionis euanuit, iuxta illud ad Romanos 7. *Respond.* *Paul. Heb. 7. 9.* *Respond.*

Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondetur si aliquando Patres dicunt, baptismum cœpisse esse necessarium, ex quo Christus dixit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit: exponendos esse non de eo tempore, in quo, sed pro quo protulit illa verba, vt à nobis satis explicatum est: quod vero August. Cyprian. & Chrysostomus de baptismo boni Iatronis docuerunt, ex quadam pia consideratione, & copia doctrinæ dictum videtur, non quod fuerit necessarium, vt argumentum conuincit: quia tunc nondum vrgebat baptismi necessitas. An vero credibile sit, illum fuisse

Ad fundamentum contrariæ sententiæ *Ioan. 3.* *Aug. Cypr. Chrys.* *An bona*

fuisse baptizatum, tractaui superiori tomo, q. 46. art. 11. in Commentario, vbi probabilius duxi, non fuisse baptizatū baptismo aquæ, antequam cruci affigeretur, quia nondum in Christum crediderat: quod vero in ipsa cruce non fuerit baptizatus, certo certius est: quis enim minister eum baptizasset? aut formam protulisset, aut qua aqua baptizatus esset? illa enim, quæ ex latere Christi manauit, non potuit ad illum pertingere sine miraculo, quod non est fingendum sine fundamento: & fortasse prius, quam illa aqua manaret è latere Christi, iam ille erat mortuus: nam prius fregerunt eius crura, vt interficeretur, quam latus Christi aperirent: præsertim quia viuente Christo ille iustificatus est, quando ipsum confessus est, & ideo ab eo audiuit, Hodie mecum eris in paradyso. Vnde etiam constat, non fuisse baptismo sanguinis iustificatum: quia multo tempore ante mortem & antelethalia vulnera, ac omnino desperata, iustificatus est, & quando dici nullo modo poterat propter Christum pati. Addo passionem & mortem eius non posse dici baptismum sanguinis: tum quia nec fuit verum martyrium, quia non propter fidem aut virtutem, sed propter sua scelera passus est: tum etiam, quia licet illa mors fuisset martyrium, non tamen supplesset necessitatem baptismi aquæ: quod est necessarium ad propriam denominationem baptismi sanguinis, quia tunc nulla erat talis necessitas. Atque eadem ratione non potest dici latro ille proprie baptizatus baptismo flaminis, quia licet veram habuerit contritionem, verumque Dei amorem super omnia, non tamen oportuit in eis includi votum baptismi, qui nondum erat necessarius: quod tamen votum est de necessitate baptismi flaminis. Quocirca ex hoc facto latronis non potest sufficienter colligi documentum illud, quod tunc in necessitate sufficiat votum baptismi: sed potest sumi argumentum à simili: quod sicut illi profuit ad salutem interior conuersio in extremo vitæ posito: ita sufficiens esse poterit cuilibet in necessitate existenti, etiam si baptizari non possit: quia baptismi necessitas non abstulit vim suam interiori conuersioni ad Deum, si ex perfecto corde profecta sit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum baptismus habeat in omnibus æqualem effectum.

4. d. 4. q. 2. a. 1. q. 1. & 2. & 3. q. 1. a. 3. q. 3. ad 3.

AD octauum sic proceditur. *Videtur, quod baptismus non habeat in omnibus æqualem effectum. Effectus enim baptismi est remotio culpæ. Sed in quibusdam plura peccata tollit, quam in aliis, nam in pueris tollit solum peccatum originale, in adultis autem etiam peccata actualia, in quibusdam plura, in quibusdam vero pauciora. Non ergo æqualem effectum habet baptismus in omnibus.*

2. *Præterea, Per baptismum conferuntur homini gratia & virtutes. Sed quidam post baptismum videntur habere maiorē gratiam & perfectionem virtutum, quam alij baptizati. Non ergo baptismus habet æqualem effectum in omnibus.*

3 *Præterea, Natura perficitur per gratiam sicut materia per formam. Sed forma recipitur in materia secundum eius capacitatem. Cum ergo in quibusdam baptizatis etiam pueris, sit maior capacitas naturalium, quam in aliis, videtur, quod quidam maiorem gratiam consequantur, quam alij.*

4. *Præterea Quidam in baptismo consequuntur non solum spiritualem salutem, sed etiam corporalem. sicut patet de Constantino, qui in baptismo mundatus est à lepra. Non autem omnes infirmi corporalem salutem consequuntur in baptismo. Baptismus ergo non habet æqualem effectum in omnibus.*

Sed contra est, quod dicitur Ephes. 4 Vna fides, vnum baptisma. Vniformis autem causæ est vniformis effectus. Ergo baptismus habet æqualem effectum in omnibus.

Respondeo dicendum, quod duplex est effectus baptismi: vnus per se, & alius per accidens. Per se quidem effectus baptismi, est id, ad quod baptismus est institutus scilicet adregenerandū homines in spiritualem vitam. Et hunc effectum æqualiter facit in omnibus, qui æqualiter se habent ad baptismum. Vnde, quia omnes pueri æqualiter se habent ad baptismum (quia non in fide propria, sed in fide Ecclesiæ baptizantur) omnes æqualem effectum percipiunt in baptismo. Adulti vero, qui per propriam fidem ad baptismum accedunt, non æqualiter se habent ad baptismum; quidam enim cum maiori, quidam cum minori deuotione ad baptismum accedunt, & ideo quidam plus quidam minus de gratia nouitatis accipiunt. Sicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris qui plus eo appropinquat, licet ignis, quantum est de se, æqualiter ad omnes suum calorem effundat. Effectus autem baptismi per accidens est, ad quem baptismus non est ordinatus, sed diuina virtus hoc in baptismo miraculose operatur, sicut super illud, Rom. 6. Vt vltra non seruiamus peccato, dicit glos. Non hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili Creatoris, vt lex peccati quæ est in membris prorsus extinguatur. *Et tales effectus non æqualiter suscipiuntur ab omnibus baptizatis, etiamsi cum æquali deuotione accedant, sed dispensantur huiusmodi effectus secundum ordinem prouidentiæ diuinæ.* Est glos. Aug. lib. 1. de pec. merit. & remis. c. 39. tom. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod minima gratia baptismalis sufficiens est ad delendum cuncta peccata. Vnde hoc non est propter maiorem efficaciam baptismi, quod in quibusdam plura, in quibusdam autem pauciora peccata soluit, sed propter conditionem subiecti, quia in quolibet soluit, quotcunque inuenerit.

Ad secundum dicendum, quod hoc, quod in baptizatis maior vel minor gratia appareat, potest dupliciter contingere. Vno modo, quia vnus in baptismo percipit maiorem gratiam, quam alius propter deuotionem maiorem, vt dictum est Alio modo, quia etiam si æqualem gratiam percipiant, non æqualiter ea vtuntur, sed vnus studiosus in ea proficit, alius per negligentiam gratiæ Dei deest. In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod diuersa capacitas naturalium in hominibus non est ex diuersitate mentis, qua per baptismum renouatur, cum omnes homines eiusdem speciei existentes, in forma conueniant: sed est ex diuersa dispositione corporum. Secus autem est in Angelis, qui differunt specie. Et ideo Angelis dantur dona gratuita secundum diuersam capacitatem naturalium, non autem hominibus.

Ad quartum dicendum, quod sanitas corporalis non est per se effectus baptismi, sed est quoddam miraculosum opus prouidentiæ diuinæ.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in corpore articuli clara est, neq; vlla indiget expositione: docet enim baptismū per se, & vi sua æqualē dabere effectum in omnibus, qui illū suscipiunt: quia, quantum in se est, æqualiter se habet ad omnes: ex parte vero subiecti inæqualiter dispositi fieri posse, vt maiorem habeat effectum in vno, quam in alio. Quam doctrinam fusius explicabimus sequenti disputatione. Vbi nonnihil etiam dicemus de solutione ad secundum, in qua D. Th. attingit philosophicā quæstionem, an animæ humanæ sint inæquales in naturali perfectione, vt hac ratione, cæteris paribus, recipiant inæqualem effectum proportionatum naturali perfectioni: & respondet, non esse in mentib. hominū diuersam capacitatem naturalem ex parte ipsarū, sed ex diuersa corporū dispositione: & ideo non oportere, vt eis detur inæqualis gratia ob diuersam capacitatē naturalē, quæ responsio duob. modis potest intelligi. Primo, quod in animab. ipsis secundū se nulla sit inæqualitas. Secundo, quod in eis nō sit inæqualitas formalis (vt sic dicam), & omnino absoluta, sed materialis tantū, & per habitudinem ad corpora diuersimode disposita, ita tamē, vt nō sit inæqualitas in solis corporibus, sed etiā in animab. habentibus

bentibus habitudinem ad illa. Et vterque sensus potest facile accommodari verbis D. Thomæ, ac prior quidem est facilior ad euacuandam omnino difficultatem argumenti. Posterior vero est fortasse in re ipsa verior, vt in libro de anima latius disseritur, & est sufficiens ad argumentum soluendum: quia, cũ multiplicatio indiuiduorum, & inæqualitas eorum sit quodammodo materialis: & per accidens, non oportet in hoc gratiam accommodari naturæ, vt iterum inferius dicam.

Quomodo effectus baptismi per accidens possint esse diuersi.

Quod autem D. Thomas asserit in posteriori parte articuli, effectus per accidens baptismi posse esse diuersos, & inæquales in variis subiectis, si termini intelligantur, difficultatem etiam non habet: dicuntur enim effectus per accidens illi, qui sunt vltra virtutẽ, & efficaciam, quam Baptismus habet ex vi suæ institutionis: de quibus nulla est à Deo lex, nec promissio. Vnde, si loquamur secundum legem ordinariam, æqualitas baptismi, quoad hos effectus est, quod in nullo subiecto habere illos potest virtute sua: si ergo interdum habet aliquem huiusmodi effectum, est, quia Deus suo arbitrio miraculose illo vtitur ad aliquid operandum vltra legem ordinariam. Diuina autem voluntas pro sua libertate & gratia potest operari, vel non operari huiusmodi effectum, quando vult: & ideo non oportet in huiusmodi effectibus inueniri æqualitatem, etiam si ex parte suscipientium cætera sint paria. Vnde quoad priores effectus, baptismus se habet, vt agens naturale ex vi institutionis, & ideo semper agit, quantum potest: quoad posteriores autem effectus se habet, vt agens liberum ex vi motionis diuinæ: & ideo non agit, quantum potest, sed quãtum Deus vult.

Baptismus Constantini.

Hac vero occasione attingit Diuus Thomas in solutione ad quartum, quæstionem illam de Baptismo Constantini, an in eo fuerit à lepra mundatus. Et in argumento quidem refert hanc historiam, vt veram: & in solutione eandem veritatem admittens, respondet, illam fuisse ex effectibus miraculosis, & per accidens baptismi: Caietanus autem in Commentario significat, historiam illam, & esse incertam, & non esse adeo fide dignam: quia nullius authoritate constat, vt ipse dicit: ac tribus modis confirmat: primo, quia gesta Sylvestri, in quibus hæc historia narratur, incertum habent authorem: secundo, quia nullus historicus Christianus, aut Gentilis eam narrauit historiam: tertio, quia Ambrosius oratione de obitu Theodosij dicit, Constantinum in vltimo vitæ positum baptizatum fuisse: quod ipse etiã Caietanus docuit supra articul. 3. citans eundem Ambrosium. Potuisset que adiungere Eusebium (ex quo fortasse Ambrosius id mutuatus est) libro 4. de vita Constantini, capit. 62. vbi refert, Constantinum in fine vitæ, Nicomediæ fuisse Baptizatum. Idem Hieronymus in additione ad Chronicon Eusebij anno trecentesimo quadragesimo, addens, Constantinum fuisse ab Eusebio Nicomediensi Arriano baptizatum, & in Arrianam hæresim declinasse. Theodoretus etiam libr. 1. historiæ capit. 32. addit, Constantinum baptismum distulisse vsque ad finem vitæ, quod magno tenebatur desiderio salutare lauacrum in Iordane fluuio recipiendi. Sed non debuisset Caietanus in re tam

Caietanus de Constãtini baptismo.

Exploditur Caiet. sententia.

graui ac pia, tam facile à Romana traditione discedere: neque enim ea, quæ ipsum mouisse videntur, satis perfecta, atque considerata sunt. Nam in primis, licet fateamur, cum Gelasio Papa in capit. Sancta Romana 15. d. Acta Sylvestri non habere nominatum ac certum authorem, tamen ex eodem Gelasio fatendum nobis est, habere plusquam probabilem, ac fere certam authoritatem, qualis esse potest in humana historia, quæ non semper ex nomine authoris, sed interdum ex antiqua traditione, & communi consensione authoritatem accipit. Refert autem in eodem capit. Gelasius historiam illam atque acta Sylvestri, suo iam tempore antiquo vsu fuisse recepta, tam in Romana Ecclesia, quam in aliis: fuit autem Gelasius nondum duobus sæculis posterior Sylvestro, nimirum centũ & septuaginta annis: ergo si tempore Gelasij iam erat illa historia antiqua traditione, & consuetudine recepta, verisimile certe est, vel viuente Sylvestro, vel prope illius tempora fuisse conscriptam: quis ergo leuiter audebit de illius veritate dubitare? Secundo, quod Caietanus ait, nullum Historicum illius facti meminisse, non ita est: nam, vt omittam Glicam authorem Græcum libr. 4. suæ historiæ, & Marianum Scotum sub anno 327. illud miraculum narrare: & Gregorium Turonensem libr. 2. sacræ historiæ, capit. 31. illud indicare: maioris authoritatis est Concilium Romanum, sub eodem Sylvestro, quod capit. 1. eandem historiam narrat, quam etiã amplectitur Adrianus Papa, epistola ad Constantinum & Irenem, & refertur ac probatur in septima Synodo. act. 2. Vnde Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imperatorem paulo ante medium, Sylvestrum Magni Constãtini baptizatorem appellat, & Leo nonus in epistola contra Michaelem Imperatorem Constantinum vocat spiritualem Sylvestri filium, eumque ait quarto à suo baptismate die quædam priuilegia Ecclesiæ Romanæ contulisse. Tertio, quod ad Ambrosium attinet, possemus eius verba subterfugere, negando illũ dicere, Constantinum baptizatum esse extremo vitę tempore: sed in extremo vitæ periculo, quod verificari potest, etiam si Romæ baptizatus fuerit: quia tunc reuera laborabat lepræ ægritudine: ratione cuius erat in vitæ discrimine: verba enim Ambrosij sut, Baptismatis gratia in vltimis constituto, omnia peccata dimisit. Sed simplicius fatemur, Ambrosium obiter rem attigisse, & non satis explorata causa Eusebio fidem dedisse: qui etiam nonnullos alios posteriores authores decepit, falsam narrationem contexens: non certe (vt existimo) quod ipse deceptus fuerit, aut ignorantia historiæ laborauerit: qui enim hoc credibile est, cum ille familiaris fuerit Constantino, & de rebus suæ ætate gestis, & quibus ipse fere interfuit, scribat? Non ergo ipse deceptus est, sed alios decipere voluit in gratiam, vt creditur, Constantij hæretici, & in odium Ecclesiæ Romanæ, & in fauorem Arrianæ hæresis, vt nimirum posteris persuaderet, Constantinum inter Arrianos & ab Episcopo Arriano, vel potius Arrianorum Principe, Eusebio scilicet Nicomediensi, fuisse baptizatum: atque adeo in eodem schismate & hæresi fuisse mortuum: hoc enim totum ex ipsius narratione colligitur, cum dicat Cõstantinum in vltimo vitæ positum Nicomediæ, ab Episcopis, qui ibi aderant, quorum Princeps, & illius Ecclesiæ caput erat Eusebius, baptismum petiisse & accepisse, pauloque post obiisse. Quis autem credere audeat, Constantinum Imperatorem pissimum, & à tota antiquitate laudatum, Arriana hæresi infectũ, & Arrianis fauentem, baptizatum, & mortuum fuisse? Adde, per se esse incredibile, Constantinum Christianissimum Principem post fidem & pietatem conceptam, tot bella gessisse, totque vitæ periculis sese exposuisse sine Baptismo: &, quod amplius est, interfuisse sæpe sacris functionibus & mysteriis, vtidem Eusebius variis locis eiusdem operis narrat: quod non licebat, nisi baptizatis: Idem constat eum adfuisse Nicæno Concilio: tantamque pietatem & Christianam fidem & authoritatem in eo ostendisse, vt non sit credibile, eum tunc fuisse tantum Catechumenum, & non baptizatum. Denique extat Romæ antiquissimum monimentum, Baptisterium Constantini appellatum, quod ipsum ratione Baptismatis ibi suscepti ædificasse, antiquissima traditio tenet ac docet: quod si hoc leuiter negare licet, eadem certe ratione negare quis poterit, aut Laceranensem Ecclesiam, aut Petri vel Pauli templa à Constantino ædificata fuisse: quo nihil potest esse absurdius. Sit ergo constãs, Constantinum multis annis ante mortem suam, Romæ à Sylvestro baptizatum fuisse, & diuinitus à lepra mundatum: quam historiam

etiam

Pius V. etiam Pius V. in breuiario Romano in vita Syluestri recepit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum fictio impediat effectum baptismi.

4.d.4.q.1. a.1.q.1.ad 3.& 4.q.3.ar. 1.q.3.ter tit.& d.1. q.1.a.1.q. 2.ad 3. AD nonum sic proceditur. Videtur, quod fictio non impediat effectū baptismi. Dicit enim Apostolus Gal 3. *Quicunq; in Christo baptizati estis, Christū induistis. Sed omnes, qui baptismum Christi suscipiunt, baptizantur in Christo. Ergo omnes induunt Christum, quod est percipere baptismi effectum. Et ita fictio non impedit baptismi effectum.*

2. *Praterea, in baptismo operatur virtus diuina, quæ potest voluntatem hominis mutare in bonum. Sed effectus causæ agentis non potest impediri per id, quod ab illa causa potest auferri. Ergo fictio non impedit baptismi effectum.*

3 *Praterea, effectus baptismi est gratia, cui peccatum opponitur. Sed multa sunt alia peccata grauiora quam fictio de quibus non dicitur, quod effectum baptismi impediant. Ergo neque fictio impedit effectum baptismi.*

Sed contra est, quod dicitur Sap. 1. Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Sed effectus baptismi est à Spiritu sancto. Ergo fictio impedit effectum baptismi.

Lib. 2. orth. cap. 30. *Respondeo dicendum, quod sicut Damasc. dicit) Deus nō cogit hominem ad iustitiam. Et ideo ad hoc, quod aliquis iustificetur per baptismum, requiritur quod voluntas hominis amplectatur baptismum, & baptismi effectum. Dicitur autem aliquis fictus, per hoc, quod voluntas eius contradicit vel baptismo, vel eius effectui. Nam secundum Augustin. quatuor modis dicitur aliquis fictus. Vno modo ille, qui non credit, cum tamen baptismus sit fidei sacramentum. Alio modo per hoc, quod aliter celebrat sacramentum, non seruando ritum Ecclesiæ. Quarto modo per hoc, quod aliquis indeuote accedit. Vnde manifestum est, quod fictio impedit effectum baptismi.*

Ad primum ergo dicendum, quod baptizari in Christo, potest intelligi dupliciter. Vno modo in Christo id est in Christi conformitate. Et sic quicunq; baptizantur in Christo, & conformantur ei per fidem & charitatem, induunt Christum per gratiam. Alio modo dicuntur aliqui baptizari in Christo, in quantum accipiunt sacramentum Christi. Et sic omnes induunt Christum per configurationem characteris, non autem per consummationem gratiæ.

Ad secundum dicendum, quod quando Deus voluntatem hominis de malo in bonum mutat, tunc homo non accedit fictus, sed non semper hoc Deus facit. Nec ad hoc sacramentum ordinatur, vt de ficto fiat aliquis non fictus, sed vt non fictus aliquis accedens iustificetur.

Ad tertium dicendum, quod fictus dicitur aliquis ex eo, quod demonstrat se aliquid velle, quod non vult. Quicunq; autem accedit ad baptismum, ex hoc ipso ostendit se rectam fidem Christi habere, & sacramentum venerari, & velle se Christo conformari, & velle a peccato recedere. Vnde cuicunq; peccato vult homo inhærere, si ad baptismum accedit, fictus accedit, quod est indeuote accedere. Sed hoc intelligendū est de peccato mortali, quod gratiæ contrariatur, non autem de peccato veniali. Vnde fictio hic quodammodo includit omne peccatum.

COMMENTARIVS.

D. Thom. INtelligentia huius articuli tota pendet ex intelligentia illius vocis (fictio) nam D. Thomas in articulo satis concisè & fine explicatione numerat quatuor fictionis modos, quos postea explicabimus: in solutione autem ad tertium ait, eum dici fictum, qui demonstrat se aliquid velle, quod non vult: fictio ergo erit simulatio exterior, seu opere ipso exhibita, qua aliquis in baptismo exterius profitetur se aliquid velle, quod reuera interius non vult. Quæ nominis interpretatio ipsi voci per se satis est accommodata:

Quid sit fictio & quotuplex in baptismo.

vocatur enim fictio, quia reuera non est, qualis apparet, seu exterius exhibetur. Vnde colligitur primo, duplicem posse esse huiusmodi fictionem: alteram ipsi baptismo: alteram vero solum effectui baptismi contrariam: prior est in voluntate: & tunc est, quando quis recipit baptismum sine intentione & voluntate recipiendi sacramentum: & multo magis si habeat voluntatem nihil agendi, sed vel decipiendi aut illudendi, seu irridendi sacramentum: posterior autem fictio est etiam in voluntate, & potest redundare in intellectum: non tamen excludit voluntatem suscipiendi sacramentum, sed illam potius supponit, & formaliter consistit in carentia dispositionis necessariæ ad recipiendum sacramenti effectum: quæ dispositio in aliquo actu consistit, vt infra dicemus. Vnde hæc ipsa fictio duobus modis haberi potest: Primo mere negatiue, seu inuoluntarie, vt si quis careat dispositione necessaria ex ignorantia, vel inaduertentia inculpabili. Secundo contrarie, seu voluntarie: vt cū quis vult Baptismum suscipere cum voluntaria adhæsione ad aliquod peccatum mortale, aut absque necessaria displicentia illius: quando fictio contingit priori modo, formaliter consistit in aliquo peccato habituali gratiæ contrario, & nullo modo retracto: quando vero est posterioris generis, supponit habituale peccatum non retractatum, & addit actuale aliquod, saltem ipsam indignam susceptionem baptismi voluntariam. In vtroque autem fictionis genere possunt varia peccatorum genera interuenire, scilicet infidelitatis, contemptus, sacrilegij, &c. tamen hæc omnia materialiter se habent ad fictionem, quæ formaliter in hoc consistit, quod aliquis imparatus, seu indispositus accedit ad sacramentum.

Secundo colligitur ex dictis, hanc fictionem, & cōsequenter totam hanc quæstionem solum habere locum in adultis: nam in paruulis neque ad substantiā sacramenti requiritur propria voluntas suscipiendi illud, neque dispositio ad effectum, quia vtriusque sunt incapaces, & ideo ficti esse non possunt: quia nec repugnare possunt, neque aliqua re ex parte illorum necessaria carere.

Fictio tantum locum habet in adultis.

Tertio colligitur sensus, & facilis resolutio quæstionis: nam prior fictio non solum effectum, sed etiam veritatem sacramenti impedit, quia, vt supra dictum est, ad valorem sacramenti requiritur in adulto intentio suscipientis, de qua re nihil hoc loco addendū est: quia satis est in superioribus disputata, & quia reuera non est hic sensus præsentis quæstionis, vt patet, tum ex titulo, vbi non quæritur de impedimento baptismi, sed effectus eius, tum ex solutionibus argumētorum maxime ex articulo sequenti, vbi D. Thomas docet, recedente fictione incipere, Baptismum habere suum effectum, quod non est verum, nisi in prædicto sensu. Posterior ergo fictio non impedit veritatem sacramenti, impedit tamen effectum gratiæ, cuius rationem reddit D. Thomas, qui effectus gratiæ, non datur nisi volenti, qui autem accedit fictus, voluntate sua contradicit gratiæ effectui, de qua re statim latius disputabimus.

Quatuor fictionis modi explicantur.

Vltimo possunt ex dictis facile explicari quatuor modi fictionis à D. Thoma positi, ex quibus nonnulli possunt ad vtrumque fictionis modum supra positum facile accommodari: nam licet (vt dixi) quæstio hæc potissimum intelligatur de fictione effectui contraria. Tamen Diuus Thomas ad doctrinæ amplitudinem de vtraque miscet sermonem in corpore articuli. Primus ergo modus fictionis est per infidelitatem, quæ potest esse vel contra sacramentum, si quis non credat Baptismum esse alicuius valoris, neque aliquid sacrum, & ideo nolit reuera baptizari, sed ludere vel simulare. Potest etiam hoc modo reperiri fictio soli effectui contraria, vt si quis sit infidelis in aliis rebus fidei, non tamen in ipso Baptismo, vel etiam si sit infidelis in Baptismo, vt si velit ba-

lit baptizari, non credens Baptismum aliquid esse, volens tamen accipere quidquid ille sit, vt in superioribus tractatum est. Secundus modus fictionis dicitur esse per contemptum ipsius sacramenti, qui tantus esse potest, vt excludat intentionem suscipiendi sacramentum, atque ita fit fictio contraria veritati sacramenti, vt si quis velit exterius baptizari, non tamen verum sacramentum suscipere, solum vt illudat sacramento, & in irreuerentiam eius: aliter tamen potest hæc fictio esse contraria effectui tantum, vt si quis velit suscipere sacramentum sine debita dispositione, quia pro nihilo ducit, illam iniuriam facere sacramento, neque in hoc vult recognoscere dignitatem sacramenti, ad illud se digne præparando. Tertius modus, ait Diuus Thom. est per hoc, quod aliter celebrat sacramentum, non seruans ritum Ecclesiæ, quod quidem magis videtur ad ministrum, quam ad suscipientem pertinere, potest tamen in suscipientem redundare, si ipse velit eo ritu accipere, aut ministrū inducat, aut alio modo cooperetur illi, erit autem hæc fictio sacramento contraria, si mutatio illa fit in ritu essentiali: si vero sit solum in accidentali, erit tantum contraria effectui, dummodo sit in re graui, quæ ad peccatum mortale sufficiat. Vnde constat, omnes hos fictionis modos, quod ad rationem fictionis attinet, esse materialiter diuersos, posseque in infinitum multiplicari iuxta varia peccatorum genera. Quartus ergo modus est proprius formalis, atque vniuersalis scilicet quando quis indeuote accedit. Declarat autem D. Thomas in solutione ad 3. indeuote accedere, idem esse, quod suscipere sacramentum cum voluntate adhærente alicui peccato mortali, vbi statim occurrebat difficultas, qualem necesse sit esse huiusmodi inhæsionem, & an interdum sufficiat solum originale peccatum, sed de hac re differemus disputatione sequenti.

ARTICVLVS X.

Vtrum fictione recedente, Baptismus suum effectum consequatur.

4.d.4.q.3.a.2.q.3.& d.17.q.3.a.4.q.1.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quod fictione recedente, baptismus suum effectum non consequatur: Opus enim mortuum, quod est sine charitate, non potest vnquam viuificari. Sed ille, qui fictus accedit ad Baptismum, recipit sacramentum sine charitate. Ergo nunquam potest viuificari hoc modo, vt gratiam conferat.

2. Præterea, Fictio videtur esse fortior, quam Baptismus cum impediat eius effectum. Sed fortius non tollitur a debiliori. Ergo peccatum fictionis non potest tolli per Baptismum fictione impeditum. Et sic Baptismus non consequetur suum effectum, qui est remissio omnium peccatorum.

3. Præterea. Contingit, quod aliquis ficte accedat ad Baptismum, & post Baptismum multa peccata committat, quæ tamen per Baptismum non tolluntur, quia Baptismus tollit peccata præterita, non futura. Ergo Baptismus talis nunquam consequetur suum effectum, qui est remissio omnium peccatorum.

Lib.1 de Baptismo con. Donat.c.1. ante med. to.7. & habe.de Consec.d.4.ca.41 Aliasad abolitionē q.66.ar.9.

Sed contra est, quod Augustinus dicit, in libro de Baptismo. Tunc valere incipit ad salutem Baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit, quæ, corde in malitia vel sacrilegio perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Cum autem aliquid generatur simul cum forma recipit effectum formæ, nisi sit aliquid impediens, quo remoto forma rei generatæ perficit suum effectum. sicut simul cum corpus graue generatur, mouetur deorsum, nisi sit aliquid prohibens, quo remoto, statim incipit moueri deorsum. Et similiter, quando aliquis baptizatur, accipit characterem quasi formam, & consequitur proprium effectum, qui est gratia remittens omnia peccata, impeditur autem quandoque per fictionem, vnde oportet, quod remota ea, per pœnitentiam Baptismi statim consequatur suum effectum.

Ad primum ergo dicendum, quod sacramentum Baptismi est opus Dei & non hominis. Et ideo non est mortuum in ficto, qui sine charitate baptizatur.

Ad secundum dicendum, quod fictio non remouetur per Baptismum, sed per pœnitentiam subsequentem, qua remota Baptismus aufert culpam & reatum omnium peccatorum precedentium Baptismum, & etiam simul existentium cum Baptismo: Vnde Augustinus dicit in libro de Baptismo parulorum. Soluitur hesternus dies, & quidquid superest soluitur, et iam ipsa hora momentumque ante Baptismum, & in Baptismo deinceps autem continuo esse incipit. Et sic ad Baptismum effectum consequendum concurrit Baptismus & Pœnitentia, sed Baptismus sicut causa per se agens. Pœnitentia sicut causa per accidens, id est, remouens prohibens.

Lib.de baptismo parulorum. inf.in 3.ar. huius dist. 3.d.4.q.1.

Ad Tertium dicendum, quod effectus Baptismi non est tollere peccata futura sed præsentia vel præterita. Et ideo recedente fictione, peccata sequentia remittuntur quidem, sed per Pœnitentiam, non per Baptismum. Vnde non remittuntur quantum ad totum reatum, sicut peccata precedentia Baptismum.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli amplissima est, & difficilis, tam in reddenda propria ratione, & necessitate huius effectus, qui vt D. Thomas docet, tribuitur ratione Baptismi ficte recepti, recedente fictione, quam in explicando modo, quo hic effectus redeat, & quomodo sit tollenda fictio: quod D. Thom. attingit in solutione ad secundum & tertium: quapropter de his statim fusius agemus. Circa contextū autem Diui Thomæ dubitat Caietanus de illa proportione, qua comparantur character & gratia, formæ & proprietati, seu perfectioni, quæ consequitur formam: nam potius gratia videtur se habere, vt precipua forma in esse supernaturali: character autem est veluti dispositio, vel certe tanquam proprietas quædam, quæ consequitur gratiam, medio sacramento. Sed non oportet multum immorari in huiusmodi congruentiis, quæ solum fundantur in analogia quadam & proportione. Non est ergo mens Diui Thomæ in re ipsa gratiam ex natura sua consequi ad characterem, tanquam ad formam: nam constat, non ita esse, vt probat ratio facta, & quia character solum est signum quoddam commune bonis & malis: tamen quia hoc signum datum est, vt homines conseerentur in membra Christi, & profiteantur legem eius: gratia vero datur, vt sint viua membra, & vt per eam iuuentur ad iugum Christi ferendum: ideo ex intentione Christi instituentis, gratia semper comitatur characterem, si ex parte suscipientis non sit impedimentum: atque hoc satis est ad dictam proportionem. D. Thom. Caiet.

DISPVTATIO XXVIII.

De dispositione ad effectum baptismi necessaria, & varietate effectus, quæ inde consequitur.

POstquam dictum est de effectu baptismi, & de necessitate talis causæ ad huiusmodi effectum, dicendum sequitur de necessitate emanationis talis effectus à tali causa, scilicet, an semper ab illa prodeat, vel possit interdum impediri: vnde consequenter constabit, an hic effectus sit semper omnino idem, & inuariabilis, an vero possit maior & minor inueniri: totum autem hoc pendet ex dispositione recipientis: & ideo ab hac quæstione incipiendum nobis est.

SE-

SECTIO I.

Verum baptismus requirat aliquam dispositionem ad suum effectum.

QVæstio hæc solum habet locum in adultis, vt supra notaui: nam infantes non sunt capaces dispositionis propriæ: per infantes autem intelliguntur omnes, qui nunquam ratione vti potuerunt, etiam si grandioris ætatis sint: & è conuerso adulti dicuntur omnes, qui aliquando habuerunt vsum rationis, quamuis contingat esse amentes vel furiosos eo tempore, quo baptizantur. Rursus mouetur quæstio de effectu gratiæ sanctificantis, & remissionis peccati, atque aliorum donorum, quæ ad hunc ordinem spectant: nam de effectu characteris certa res est, nullam postulare dispositionem præter voluntatem suscipiendi sacramentum: quia hæc voluntas sufficit ad veritatem sacramenti: non potest autem esse verum sacramentum baptismi, quin conferat effectum characteris: hac enim de causa iterari non potest, & ideo non potest maior dispositio requiri ad effectum characteris, quam ad veritatem sacramenti. Nos autem supponimus verum sacramentum suscipi, & consequenter hominem accedere cum sufficienti voluntate recipiendi sacramentum: atque ita recipere characterem eius: inquirimus autem, an ad recipiendum vlteriorem effectum alia dispositio necessaria sit.

Addo præterea, totam quæstionem esse de dispositione voluntatis: nam inter Catholicos, imo etiam inter hæreticos nulla controuersia est, quin ex parte
Pau. Hebr. 11. intellectus, sit necessaria fides: quia, vt ad Hebræos 11. inquit Paulus, sine fide impossibile est placere Deo: est enim totius iustitiæ fundamentum, & ideo Chri-
Matt. vlt. stus Dominus Matthæi vltimo, præcipit discipulis, vt prius docerent omnes gentes: deinde eos baptizarent: quia necesse est, vt fides antecedat baptis-
Marci vlt. mum: fides autem est ex auditu, ac simili modo Marci vltimo dixit Christus, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: est ergo necessaria fides, & illa sine dubio sufficit ex parte intellectus. Difficultas solum est, an ex parte voluntatis aliqua alia dispositio requiratur. Lutherani negant: quia putant fidem
Error Lutheranorum. sufficere ad omnem iustitiam: quod in præsenti confirmant ex citatis verbis Marci vltimo, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. In quibus præter baptismum, nihil aliud ad salutem postulatur, nisi fides. Nonnulli etiam ex Scholasticis solum requirunt ex parte voluntatis, vt actualiter non sit affecta alicui peccato mortali, & quod velit subdi bapVera sententia. tismo, & recipere illum. Ita solet tribui Scoto in 4. d. 14. q. 4. art. 3. vbi inquit, non requiri, nisi voluntariam susceptionem baptismi sine fictione: hoc est, cū intentione suscipiendi, quod confert Ecclesia, & sine actu, vel voluntate peccati mortalis. Et quamuis inferius videatur requirere motum aliquem displiCaiet. centiæ seu attritionis, tamen non loquitur de sacramento baptismi, sed pœnitentiæ: in quo videtur aliquid amplius exigere, quam in baptismo: fauet etiam Caietanus infra q. 86. artic. 2. dubio vlt. circa solutionem ad primum. Vbi dicit, in baptismo requiri propositum emendæ: in qua ratio formalis pœnitentiæ consistit: sed baptismum, in quantum includit voluntatem suscipiendi ipsum in remissionem peccatorum, includere sufficiens propositum emendæ: quia qui vult subijci baptismo, & fatetur se peccasse, & detestatur priorem vitam, moriendo illi, & subijcit se Deo, vt nouum Christi membrum. Sentit ergo Caietanus, ipsam voluntatem suscipiendi baptismum in remissionem peccatorum esse virtualem pœnitentiam, & consequenter esse sufficientem dispositionem ad iustitiam per baptismum obtinendam: & adducit Caietanus in confirmationem suæ sententiæ dictum Ambrosij ad Roman. 11. Gratia Dei in baptismo gratis omnia condonat, nullumque luctum requirit: sed Ambrosius ibi non dicit, hæc præstare baptismum sine vlla dispositione hominis. Magis videtur fauere lib. 3. de sacramentis, c. vlt. dicens, Qui venit ad baptismum, etiam si non confiteatur peccatum, in hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quod baptizari petit, vt iustificetur.

Secunda sententia hic referri potest, quam docet Gabriel in 2. d. 32. qu. 1. vbi distinguit inter effectum remissionis peccati originalis, & infusionem gratiæ, ac remissionem peccatorum actualium: & ad primum effectum dicit sufficere voluntatem suscipiendi baptismum: ad alios vero requiri aliquam aliam dispositionem. Vnde infert, si quis accedat ad baptismum cum intentione suscipiendi illum, & cum complacentia alicuius peccati mortalis, consequire remissionem peccati originalis, non vero gratiam, nec remissionem peccati mortalis. Qua distinctione nihil cogitari potuit improbabilius, magisque contrarium Catholicæ doctrinæ. Constat enim peccatum originale non remitti sine infusione gratiæ, vt fere apertis verbis definit Conc. Trid. sess. 6. Vbi docet, peccatum, in quo homo nascitur filius Adæ non remitti, nisi per iustificationem, quæ est translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei quam trãslationem dicit fieri in Baptismo per infusionem gratiæ, & donorum, tanquam per formalem causam. Atque hic fit peccatum originale nunquam remitti sine alijs peccatis mortalibus, vt plane supponit Concilium in tota illa sessione, & ideo indifferenter loquitur de remissione peccatorum, quæ hominem constituunt Deo inimicum, inter quæ computatur peccatum originale, nam est vera mora animæ, vt idem Concilium definit sess. 5. Can. 2. & ideo c. 5. concludit. Per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti, ac tolli totum id, quod veram ac propriam peccati rationem habet. Nulli ergo remittitur peccatum originale, nisi cui diuina gratia confertur, diuina autem gratia nullum peccatum mortale secum admittit: ergo remissio omnium peccatorum mortalium necessario coniuncta est cum remissione peccati originalis, ratione diuinæ gratiæ, & iustitiæ. Sicut enim est certum, vnum peccatum mortale non remitti sine alio, quia nullum remittitur sine infusione gratiæ, cui quodlibet peccatum mortale regnat: ita non remittitur peccatum originale sine mortalibus: quia tam constituit hominem Deo inimicum, tamque per diuinã gratiam & sanctitatem tollendum est, sicut mortale. Repugnat igitur catholicæ doctrinæ, quod Gabriel ait de remissione originalis peccati sine mortalibus & sine infusione gratiæ, & consequenter etiam repugnat, aliquam dispositionem sufficere ad remissionem peccati originalis sine mortali, quãdo illa duo coniuncta sunt. Nec Gabriel habuit probabile fundamentum ad illam distinctionem excogitandam: nullum enim inconueniens est illud, quod infert, aliquem esse vere baptizatum, cui non sit remissum peccatum originale propter obicem, quem posuit: nam licet ille sit regeneratus in Christo, quoad veram sacramenti susceptionem, & quoad impressionem characteris, qui propter hanc causam comparatur formæ per generationem inductæ, vt in Commentario artic. 10. diximus, non tamen necesse est, vt susceperit omnes effectus huius regenerationis, si ex parte subiecti non est sufficiens dispositio. Et in hoc est differentia inter generationem Adæ, & regenerationem Christi, nam generatio ex Adamo nunquam fit sine transfusione peccati, quam homo genitus impedire non potest, sed solus Deus singulari gratia præueniendo: at vero regeneratio in Christo non semper fit cum infusione gratiæ, sed potest

2. Sententia.

Originale non remittitur sine aliis peccatis mortalibus.

Relicitur Gabrielis sententia.

In quo differant generatio Adæ & regeneratio Christi.

test ab ipso suscipiente impediri, & ratio differentiæ est clara, quia regeneratio in Christo spiritualis & voluntaria fit per propriam regenerati voluntatem, si fit capax illius, & ideo per eandem voluntatem potest ponere obicem effectui illius: at vero generatio ex Adamo est mere naturalis, & independens in se & in omnibus, quæ per illam cõmunicantur à propria voluntate ipsius geniti, & ideo non potest per illam impediri transfusio peccati. Maiori quidem probabilitatis specie posset hæc distinctio in hunc modum assignari, dupliciter enim posset adultus ad Baptismum accedere, vno modo cum solo peccato originali absq; vllo actuali mortali, non enim repugnat, aliquem peruenientem ad vsum rationis perseuerare aliquo tempore sine peccato mortali, & sine sufficienti præparatione ad gratiam: potest enim habere ignorantiam inuincibilem fidei, & legem naturalem aliquo tẽpore seruare, alio modo potest adultus accedere ad Baptismum in peccato mortali. In priori ergo videtur sufficere voluntas Baptismi ad consequendam gratiam & remissionem peccati originalis, quia illi non est necessaria pœnitentia, cum per voluntatem suam non se auerterit à Deo, neq; conuerterit ad creaturam, ergo sufficit voluntaria acceptatio gratiæ, hanc vero habet hoc ipso, quod voluntarie acceptat Baptismum: nam qui vult causam, vult & effectum eius: cui, quantum est in se, obicem non ponit, in alio vero homine, qui habet peccatum mortale, hæc voluntas sine alia dispositione nõ sufficiet etiam ad peccati originalis remissionem, non quia ipsum inter se maiorem dispositionem requirat, sed quia remitti non potest sine peccato mortali, quod sine maiori dispositione remitti non potest, quia oportet, vt voluntas, quæ per proprium motum peccato adhæsit, per proprium etiam actum à peccato discedat, vt iam latius ostendemus. Atque hęc sententia & distinctio sic explicata non multum, vt existimo à veritate discrepat: ea tamen magis declarare & confirmare oportet.

Quæ dispositio requiratur in peccatore adulto ad baptismũ.

Vnde dico primo, In adultis, qui cum peccato originali habent coniunctum aliquod peccatum mortale, præter voluntatem suscipiendi Baptismum necessaria est aliqua alia voluntatis dispositio, quę consistit in aliqua conuersione ad Deum cum detestatione, seu pœnitentia prioris vitæ. Conclusio hæc iam est certa de fide, eamq; docent omnes Scholastici hic, d. 4. & 5. à quibus non discrepat Scotus, vt late ostendunt Vega. lib. 9. in Trid. cap. 15. & lib. 13. cap. 33. & 34. Cord. libr. 1. Theologi. quæst. quæst. 2. expresse enim dist. 4. quæst. 5. dicit esse fictum ad recipiendum effectum Baptismi, qui accedit cum peccato mortali, vel actu præsente, vel præterito, de quo nullo modo atteritur, vel conteritur, in alio autem loco, licet non satis rem explicet, non tamen docet contrarium, & semper requirit ad effectum sacramenti, quod non fit actu, vel voluntate peccatum mortale, quamdiu autem peccatum prius commissum nullo modo displicet, potest dici esse in voluntate, quamuis non sit in actu: neque etiam existimo, Caieta. sensisse contrarium, licet obscure satis loquatur, vt postea exponã. Probatur ergo conclusio, primo ex scriptura & Patribus, nam ei qui peccauit mortaliter, pœnitentia est medium ad salutẽ necessarium, iuxta verba Christi, Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Est ergo hæc dispositio necessaria omnibus peccatoribus, etiam baptizandis, & ideo Petrus Act. 2. dicebat. Pœnitemini, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Et Ioan. Bapt. præparans viam ad Baptismum Christi, initium fecit à prædicatione pœnitentiæ, & Baptismum dabat in remissionem peccatorum Matt. 3. Luc. 3. vt optime tractat Chrysost. hom. 11. in Matt. Hinc Aug. lib. de vera & falsa Pœnitentia c. 18. Baptismus, inquit, sine pœnitentia nunquam profuit ei, qui peccauit spontanee. & lib. de Pœnitentiæ medicina. c. 2. vbi habet illam sententiam, Omnis, qui voluntatis suæ factus est arbiter, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum veteris vitæ pœniteat, nouam inchoare nõ potest, & infra: Ab hac pœnitentia soli; qui baptizãtur, pueri immunes sunt. Similia docet lib. de fide & operibus c. 6. & sequentibus, & epist. 48. & 118. & libro quinquaginta homiliarum, homil. 27. & 50. & sermone 11. ad fratres in heremo. O compunctio sancta, sine qua adultis non prodest Baptismus, sine qua infructuosa est omnis confessio. Vnde Fulgentius libro de fide ad Petrum c. 30. Firmissime tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitã æternam, qui non hic à malis suis fuerit per pœnitentiam fidemq; conuersus, & per sacramentum fidei, & pœnitentiæ, id est, per Baptismum liberatus. Et maioribus quidem necessariũ esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem Catholicam secundum regulam veritatis tenere, & sacramentum baptismatis accipere. Tandem Conc. Trident. sess. 6. c. 6. & 7. describens primam iustificationem, quæ fit in homine adulto per baptismum in re, vel in voto, docet esse necessariam dispositionem ex parte eius per detestationem peccatorum & conuersionem in Deum. Et sess. 14. cap. 1. docet, pœnitentiam omni tempore fuisse necessariam ad salutem.

Lucæ 13.
Petrum act. 2.
Io. Bapt.
Matth. 3.
Lucæ 3.
Chrys.
August.
Fulgent.
Trident.

Dico secundo, si contingeret, hominem adultum accedere ad baptismum sine peccato mortali cum solo originali, non esset illi necessaria pœnitentia aliqua, sed sufficeret voluntas ac propositum proficiendi & seruandi legem Christi. Propono hanc conclusionem sub forma conditionali: quia, moraliter ac regulariter loquendo, casus hic accidere non potest: præsertim, si vera est opinio D. Thomæ, teneri hominem, quam primum peruenit ad vsum rationis conuerti ad Deum: ideoque, vel statim peccare mortaliter, si, quod tenetur facere, omittat, vel iustificari, si faciat, quod tenetur: si autem teneamus (quod fortasse verius est) illud naturale præceptum non statim vrgere & obligare, sed aliquod tempus esse admittendum, pro quo possit conuenienter, & humano modo impleri: itemque post impletum illud præceptum, quod sine fide impleri potest, non statim sequi iustificationem: ac denique (quod consequens est) posse hominem esse aliquo tempore in peccato originali, priusquam, vel illius remissionem obtineat, vel mortaliter peccet: posset quidem eo tempore, & incipere credere, & ad baptismum susciendum accedere. Licet hoc verum sit, moraliter tamen vix potest accedere: quia necesse est, illud tempus esse valde breue: quia natura lapsa, non sanata per gratiam, non potest diu se continere, quin iterum atque iterum labatur: præsertim si sit sermo de homine non illuminato per fidem. Propter hanc ergo causam, non absolute, sed sub conditione loquimur: tamen quia casus non est simpliciter impossibilis, prætermittendus non est. Prior igitur conclusionis pars, quod scilicet huic homini non sit necessaria pœnitentia, est expressa Augustini lib. de vera & falsa pœnitentia, c. 8. vbi prius sic absolute scribit. Pœnitentia baptizandis non est necessaria, sed baptizatis de maioribus & minoribus peccatis pœnitendum est, quæ verba, quoad priorem partem videntur cõtraria doctrinæ traditæ in prima assertione, tamen non possunt in eo sensu interpretari, ne Augustinus sibi ipsi in eodem contextu contrarius sit: statim enim subdit, adulto sine pœnitentia non prodesse baptismum, si spontaneè peccauit: igitur in illis prioribus verbis loquitur Augustinus de baptismo, præcisè consideràdo id, ad quod fuit per se institutus: nã baptismus primo & per se ordinatus est ad tollendum originale peccatum: quod vero cũ hoc, sint coniuncta mortalia, quæ simul tollantur, est per accidens: hoc ergo sensu vere dicitur, baptismum per se non requirere pœnitentiam: & hunc esse Augustini sensum, constat ex ratione, quam subdit: scilicet, quia ad tollendum originale pec-

August.

le peccatum, quod non est propria voluntate contractum, non est necessaria pœnitentia: & eandem doctrinam repetit alijs locis supra citatis. Et ratio est clara, quia pœnitentia proprie est de peccatis ab ipso pœnitente commissis: est enim retractatio, & displicentia prioris voluntatis, quia ergo hic homo, de quo loquimur, propria voluntate non se auertit à Deo, & conuertit ad creaturam, ideo non est illi necessaria pœnitentia: quatenus proprie significat displicentiam prioris vitæ, aut propositum satisfaciendi Deo pro culpa commissa. Atque hac etiam ratione, si huiusmodi homo esset iustificandus per proprium actum absque sacramento, non indigeret dolore aut contritione: sed, ad summum, amore Dei super omnia cum proposito seruandi mandata: pœnitentia enim tantum necessaria prædicatur ijs, qui propria voluntate mortaliter peccarunt. Iam vero probanda superest vltima pars conclusionis: & in primis, quod huic homini adulto, licet non sit necessaria pœnitentia, sit nihilominus necessaria aliqua voluntatis dispositio ad iustitiam, optime probat ratio D. Thomæ hic artic. 9. quia Deus non iustificat adultum, nisi consentientem, & voluntate sua iustitiam amplectentem. Cum enim hæc iustitia includat veram ac propriam amicitiam inter Deum & hominem, vtriusque etiam voluntarium consensum postulat, si homo capax illius sit, & potens ad præstandum illum: est ergo necessaria aliqua dispositio, qua huiusmodi homo amplectatur, & baptismum, & baptismi effectum: non est autem exigendus ab huiusmodi homine amor Dei super omnia, vt effectum baptismi consequatur: nam etiam illi, qui mortaliter peccauit, non est necessaria tam perfecta dispositio, vt infra dicemus: ergo multo minus esse potest necessaria ei, qui non peccauit: ergo sufficiet illi, aut imperfectus amor Dei ad concupiscentiæ amorem spectans, aut (quoo fere idem est) propositum obediendi Deo in omnibus, saltem spe retributionis, vel ob timorem pœnæ, vel denique propter intrinsecam honestatem præceptorum, seu cuiuscunque virtutis. Quælibet autem ex his videtur apta dispositio, iuxta necessitatem talis subiecti, & aliqua huiusmodi videtur necessaria: nam sicut in eo, qui peccauit, requiritur detestatio prioris vitæ, & propositum recte viuendi in futurum sub aliquo ex prædictis motiuis: ita in eo, qui non peccauit, licet non requiratur detestatio, quia huius necessitas oritur ex priori peccato commisso voluntatis tamen conuersio aliqua ad Deum, vel saltem ad obedientiam eius, seu mandatorum obseruationem æque erit necessaria: quia hæc non exigitur ratione tantum peccati commissi, sed per se ad conuenienter instituendam nouam vitam, & voluntarie amplectendam ipsam iustitiam.

D. Thom.

Aliqua voluntatis conuersio ad Deum requiritur in adulto baptizando, qui non peccauit mortaliter.

Ex his satisfactum fere est omnibus, quæ inter referendas priores sententias adducta sunt, & circa posteriorem quidem nihil addendum occurrit, præterquam quod hæc dispositio, quam dicimus esse per se necessariam, etiam secluso peccato mortali, non est sola voluntas suscipiendi baptismum, vt ibi significatur: nam hæc voluntas non est formale aut virtuale propositum amplectendi & sequendi iustitiam, ac seruandi mandata: quia cum illa voluntate baptismi potest esse formalis voluntas contraria iustitiæ: ergo oportet aliquam aliam voluntatem addere, præter voluntatem baptismi. Atque hac ratione etiam si velimus priorem sententiam, quę ad iustitiam in baptismo obtinēdam requirit solam voluntatem baptismi, explicare de baptismo per se, & secluso peccato mortali, vt supra de Augustino dicebamus, ad hucnon est vera illa sententia, licet sit minus improbabilis: quia, licet in eo sensu sit verum non requiri pœnitentiam, vt dictum est: non tamen est verum, nullum alium actum voluntatis requiri præter voluntatem sacramenti. Quod si Caietanus (nam de Scoto iam diximus) arbitratus est, solam voluntatem baptismi esse virtualem pœnitentiam, aut virtuale propositum seruandi iustitiam, falsa est eius sententia, tamen, quia hoc non aperte dicit, posset exponi, vt per propositum emendæ intelligat ptopositum resarciendi iniuriam Deo factam per proprium actum: nam dicit in hoc proposito reperiri formalem rationem pœnitentiæ: constat autem, rationem formalem obiecti pœnitentiæ esse resarcire iniuriam Deo factam: huiusmodi autem propositum reuera non est ad baptismum necessarium: quia ibi non oportet, vt homo intendat, quod in se est facere, ad compensandam diuinam iniuriam: sed solum consequi remissionem culpæ per baptismalem gratiam. Nam si displicentia peccatorum est ibi necessaria, non tam est ad satisfaciendum Deo, quam vt subiectum fit conuenienter dispositum ad effectum gratię & remissionis peccati. Et quoad hoc, verum est, quod Caietanus ait, voluntatem suscipiendi baptismum in remissionem peccatorum, esse virtuale propositum emendæ pro peccatis, quoad culpam, & quoad pœnam, ratione tanti beneficij, quantum est baptisma: quod intelligendum est, quando illa voluntas est ita efficax, vt secum afferat reliqua omnia necessaria ad hoc beneficium obtinendum. Atque hunc sensum confirmat locus Ambrosij, quem Caietanus adducit: nam solum ibi negat requiri satisfactionem pro peccatis remissis in baptismo: quia omnia integre & gratis remittuntur, quoad culpam & pœnam, & consequenter etiam negabit, requiri voluutatem satisfaciendi formaliter ac proprie loquendo, non tamen inde fit, non esse necessariam displicentiam peccatorum, vt conuenientem dispositionem ad iustitiam. Non prætermittam autem aduertere, illud testimonium non videri esse Ambrosij: exponit enim ibi verba Pauli dicentis, dona Dei interdum esse sine pœnitentia: in hoc sensu, quod Deus aliquando dat sua dona sine pœnitentia, quæ expositio est indigna Ambrosio: nam planus sensus est, Deum non pœnitere eorum donorum, quæ suis confert creaturis. Ad aliud Ambrosij testimonium, respondetur primum: ibi solum asserere ad baptismum non esse necessariam confessionem peccatorum: sed hanc sufficienter impleri in hoc, quod baptizari quis petit, vt iustificetur. Deinde potissimum intendit docere, etiam si quis non habeat peccatum, quod confiteri oporteat, nihilominus illi esse baptismum necessarium, vt culpa ad gratiam transeat, & hoc modo ait, esse necessariam saltem illam pœnitentiam, qua sortem humanæ generationis homo cognoscat: non tamen dicit hanc pœnitentiam sufficere, si præter originale peccatum habeat homo propria peccata.

Ad argumentum oppositæ sententiæ.

Ad Ambrosij testimonium.

SECTIO II.

Quænam pœnitentiæ dispositio ad effectum baptismi consequendum sufficiens, ac necessaria sit.

IN hac quæstione sermo solum est de homine adulto, qui habet mortalia peccata præter originale: nam de alio casu extraordinario hominis adulti accedentis ad baptismum cum sola originali culpa iam satis dictum est. Sunt ergo in hac re variæ sententiæ extremè contrariæ. Prima affirmat requiri contritionem veram. Ita sentit Gabriel in 4. d. 4. q. 2. & dist. 14. q. 2. & Marsil. in 4. qu. 2. in princip. Eos secutus est Petrus Soto lectio. 4. de baptismo, & lect. 7. de pœnitentia: videtur fauere D. Tho. supra q. 68. art. 6. ad 3. dicens: baptismum requirere in adultis ad suum effectum actum virtutis pœnitentiæ: proprius autem actus virtutis pœnitentiæ est contritio: & in hac q. 69. artic. 1. arg. 2. cum solutione idem indicat, nam in argumento sumit, ad baptismum requiri pœnitentiam, quæ est sufficiens causa remissionis actualium peccatorum, & in solutione hoc videtur admittere: addens, in illa pœnitentia debere nunc includi votum baptismi, & infra q. 86. artic. 2. ad 1. dicit peccata

1 Sententia. Gabriel. Marsil. Petrus Soto. D. Thom.

non remitti in baptismo sine actuali mutatione voluntatis, quod fit per pœnitentiam, loquitur autem proprie de pœnitẽtię virtute, cuius proprius actus est contritio. Simile habet in 4. d. 4. q. 2. art. 1. quæstiuncula 1. & super ad Romanos 11. circa illa verba, Sine pœnitentia sunt dona Dei: vbi dicit, in baptismo non requiri externam confessionem, sed internam contritionem. Fundamentum huius sententiæ sumi potest ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 6. & 7. Vbi describens primam iustificationem adulti, quæ fit per baptismum, ponit omnes actus, quibus necesse est disponi eum, qui per baptismum iustificandus est, & inter eos ponit amorem Dei, & dolorem de peccatis: sed hi actus sunt, qui contritionem perficiunt, ergo iuxta Concilij doctrinam contritio est necessaria dispositio ad iustitiam baptismalem obtinendam. Secundò possumus argumentari ratione: quia homo peccando se auertit à Deo, vt ab vltimo fine: ergo cõuersio ad Deum, vt ad vltimum finem, qualis fit per amorem & contritionem, est ex natura rei necessaria ad remissionem peccati, & veram iustitiam recuperandam: Christus autem instituens baptismum non abstulit media ex natura rei necessaria, & maxime conuenientia ad iustitiam, sed perfecit & locupletauit illa, ergo tam est necessaria nunc illa contritio, quam semper fuit, ergo sine illa nihil potest prodesse baptismus. Atq; hic posset attingi communis illa difficultas de iustificatione, an auersio illa, quæ per actuale peccatum vitali, & intrinseco quodam modo introducitur, tolli possit absque vitali conuersione formaliter illi contraria, qualis est sola contritio, vel dilectio Dei super omnia. Sed de hoc alias. Secunda sententia conuenit cum præcedenti: contritionem, per se loquendo esse necessariam ad effectum baptismi: tamen ex accidente, propter ignorantiam inuincibilem posse minorem dispositionem sufficere, nimirum attritionem, existimatam contritionem. Ita opinatur Nauarrus in summa cap. 1. num. 39. & Corduba lib. 1. quæstionum Theologicarum, quæstio. 2. ad tertium: satis tamen de sua sententia dubitans. Fundamentum prioris partis est idem, quod præcedentis sententiæ: posteriorem autem partem probant: quia alias nunquam baptismus primam gratiã conferret, quod est inconueniens, vt videbimus.

Fundamentum Tridentin

2. Sententia.

Nauar. Cordub.

3. Opinio.

Tertia sententia omnino contraria est, quamcunque displicentiam peccatorum absolutam cum proposito vitæ emendandæ, etiam si naturalis sit, & viribus naturæ concepta, esse sufficientem dispositionem ad effectum huius sacramenti. Ita opinatur Soto hic & lib. 2. de natura & gratia, cap. 15. qui significat, etiam si dolor sit conceptus ex motiuo humano, qualis est metus infamiæ, aut mortis, sufficere cum hoc sacramento ad iustitiam. Fundamentum eius esse potest: quia, qui sic est dispositus, non ponit obicem sacramento: quia non habet voluntatem affectam alicui peccato: sed sacramentum dat gratiam non ponenti obicem: ergo. Confirmatur 1. quia hoc extendendum est, & amplificandum in sacramento baptismi, quantum fieri possit: tum quia est regeneratio, in qua omnia delicta breuissime condonantur: quia in eo consepelimur Christo, & veluti noua creatura efficimur: tum etiam quia, cum baptismus per se loquendo, supponat hominem valde imperfectum, & veluti infantem eum generet in rebus diuinis, & spiritualibus, continere debuit facilimam viam remittendi delicta, vt significatur etiam ad Hebræos 6. & 10. ergo quæcunque pœnitentia, dummodo vere tollat complacentiam peccati, erit sufficiens dispositio ad iustitiam. Vnde confirmatur secundo, nam minor dispositio sufficit cum sacramento baptismi, quam pœnitentiæ, vt significat Concilium Tridentinum sessio. 14. cap. 2. Vbi propter hanc causam dicit sacramentum Pœnitentiæ vocatum esse à Patribus laboriosum baptismum: quia nimirum maior dolor in sacramento pœnitentiæ requiritur, quam in sacramento baptismi: sed in sacramento pœnitentiæ sufficit attritio supernaturalis: ergo in baptismo sufficiet naturalis.

Soto.

Paul. Heb. 6 10.

Trident.

Quarta opinio est, per se loquendo requiri, & sufficere quamcunque attritionem veram, etiam si naturalis sit, vt præcedens doctrina dicebat: tamen ex accidenti, & ob ignorantiam inuincibilem posse interdum obtineri effectum sacramenti sine tali dispositione vera, sed solum existimata. Ita opinatur Cano relectione de pœnitentia part. 3. Vbi generaliter docet, quacunque ratione homo accedat bona fide ad baptismum, existimans se esse satis dispositum, consequi effectum baptismi: quamuis reuera dispositus non sit. Priorem partem probare potest omnibus testimonijs & rationibus, quibus supra probauimus pœnitentiam esse ad effectum baptismi necessariam: oportet enim, vt hoc verum sit, saltem per se loquendo, & de minima pœnitentia, qualis est illa attritio. Posteriorem autem partem probare potest, quia ille non ponit obicem effectui sacramenti, cum bona fide accedat, & reuera non habeat voluntatem adhærentem peccato. Et confirmari potest à simili: quia ad effectum Eucharistiæ, verbi gratia, per se loquendo, necesse est, vt homo accedat in gratia, seu vere contritus: & tamen, ex accidente propter ignorantiam & bonam fidem, potest sufficere existimata contritio, licet vera non sit: ergo pari ratione, licet in sacramento baptismi, per se loquendo, requiratur vera attritio, ob ignorantiam poterit sufficere solum existimata.

4. Opinio.

Cano

Dico tamen primo: Ad effectum huius sacramenti obtinendum non esse necessarium, vt homo accedat iam iustificatus per veram contritionem. Hæc est sententia D. Thomæ in 4. dist. 6. q. 1. articu. 3. quæstiunc. 1. quam sequitur tota eius schola. Eandem tenet Scotus d. 4. q. 5. & dist. 14. q. 4. artic. 3. Durand. d. 4. quæst. 2. ad 2. Palud. quæst. 1. num. 5. Soto conatur fundare hanc conclusionem in citato loco Concilij Tridentini in sess. 6. cap. 6. & 7. sed ex hoc loco nihil colligi potest, vt inferius dicam, respondendo ad argumenta primæ opinionis. Magis fauet huic sententiæ idem Concilium, sessio. 14. capit. 4. Vbi significat, ad comparandam iustitiam cum sacramento pœnitentiæ non esse necessarium contritionem, sed attritionem sufficere: sed in sacramento baptismi facilius venia conceditur, vt idem Concilium tradit: ergo. Atque hoc est sufficiens argumentum, supponit tamen multa, quæ in materia de sacramento pœnitentiæ tractanda sunt, nunc vero satis est, hanc conditionalem à nemine negari: si contritio non est necessaria in sacramento pœnitentiæ, multo minus esse necessariam in baptismo: ostendemus autem suo loco, ad effectum sacramenti pœnitentiæ tam perfectam dispositionem non requiri. Ratio à priori sumenda est ex efficacia huius sacramenti, illi à Christo Domino concessa, quæ ex institutione eiusdem sacramenti, & fine eius colligenda est: nam hoc sacramentum per se institutum est ad regenerandum hominem: iuxta illud, Nisi quis renatus fuerit, &c. est ergo per se institutum ad remittendum peccatum spirituali vitæ contrarium: sicut enim naturalis generatio per se fit ex priuatione formæ, quæ per generationem inducitur: ita etiam supernaturalis regeneratio per se loquendo: ergo hoc sacramentum, vt suum effectum conferat, per se non supponit peccatum remissum, aut hominem iustificatum: quomodo enim ordinaretur ad dandam vitam spiritualem, si prius semper illam necessario supponeret? aut qualis esset institutio, vtilitas, aut efficacia remedij contra peccatum, quod prius necessario supponeret ablatum peccatum? ergo similiter non necessario supponit hoc sacramentum veram contritionem, vt suum effectum conferat: alias supponeret peccatum remissum, & vitam gratiæ: quia hæc statim datur per contritionem. Nec refert, si quis dicat, nunc dari hos

Quid requiratur ad effectum baptismi.

D. Tho. Scotus. Durand. Palud. loco. Trident.

hos effectus per contritionem, vt includentem votum baptismi: & ideo totam efficaciam refundi in baptismum: & hoc satis esse ad conuenientem eius institutionem: nam reuera hoc satis non est, quod enim interdum per baptismum in voto detur ille effectus, non est contra efficaciam & institutionem eius, sed potius commendat illam, tamen, quod semper ac necessario debeat baptismus supponere hunc effectum, prius quam ipse recipiatur, reuera est contra efficaciam eius, & contra finem institutionis illi9. Quod alio modo sic explicatur: nam inde sequitur, baptismum nunquam dare remissionem peccati, nec primam gratiam ex opere operato: nam illa, quæ datur per contritionem includentem votum baptismi, non est ex opere operato: quia sacramentum non ita operatur, donec collatum sit: sed datur iuxta dispositionem operantis, vt latius dicetur in materia de pœnitentia: consequens autem est contrarium primario fini huius sacramenti. Vnde tandem confirmatur, quia alias per institutionem huius sacramenti difficilior facta esset via salutis, quam sine illo esset in lege naturæ, ac veteri: quia tam difficilis contritionis actus nunc requireretur, quam erat necessarius in eo tempore, & præterea addita esset necessitas baptismi: consequens autem est contra perfectionem legis gratiæ, in qua remedia salutis non solum vtiliora, sed etiam faciliora esse debuerunt.

Attritio cognita sufficit ad effectum baptismi.

Dico secundo. Ad effectum huius sacramenti sufficit attritio, etiam si cognita sit, nec necesse est, vt existimetur contritio. De priori parte nulla est difficultas: nam sequitur euidenter ex præcedente assertione: nam superiori sectione ostendimus, esse necessariam & sufficientem aliquam pœnitentiam peccatorum: rursusque diximus, non esse necessariam contritionem, consequens ergo est, vt sufficiat attritio. Posterior ergo pars prubanda est, quam docent Sotolocis supra citatis, & hic d. 6. q. 1. artic. 7. & Cano dicta relect. de pœnitentia, part. 5. & Corduba. dicta q. 2. qui refert Turrecrematam in cap. Si quotiescunque, de Consecrat. d. 2. & colligitur ex D. Thoma supra q. 68. art. 4. vbi dicit, peccatoribus esse dandum baptismum, etiam si maculam & reatum præteriti peccati habeat, Quia est ad hoc specialiter institutus, vt per ipsum peccatorum sordes mundentur, secundum illud ad Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo vitæ. Clarius hoc docet infra q. 79. artic. 3. ad secundum. Vbi sic scribit, Baptismus est spiritualis generatio, quæ est mutatio de non esse spirituali ad esse spirituale, & datur per modum ablutionis: & ideo quantum ad vtrumque non inconuenienter accedit ad baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis. Habere autem conscientiam peccati mortalis, non est solum, hominem cognoscere, se aliquando peccasse: nam in hoc sensu non solum ad baptismum, sed etiam ad Eucharistiam potest homo conscius peccati commissi digne accedere: quod tamen ibi D. Thomas negat: differentiam in hoc constituës inter baptismum & Eucharistiam: igitur habere conscientiam peccati mortalis est existimare, seu recognoscere hominem, nondum sibi esse remissum peccatum: qui autem habet hanc conscientiam, necesse est, vt existimet, se non esse contritum: ergo iuxta sententiam Diui Thomæ, cum hac existimatione & conscientia potest quis digne accedere ad hoc sacramentum, & consequi effectum eius. Atq; eandem differentiam inter hoc sacramentum & Eucharistiã repetit D. Thomas quæstio. 80. art. 4. ad 2. vbi ait, Eucharistiam, quia est medicina confortatiua, non esse dandam, nisi liberatis à peccato: secus vero esse de baptismo & pœnitentia, quæ sunt quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad tollendam febrem. Ratio autem huius assertionis est, quia contritio non est simpliciter necessaria ad effectum huius sacramenti necessitate medij, cum ostensum sit, sine illa posse hominem iustificari. Rursus neque est necessaria necessitate præcepti: nam, vel hoc præceptum esset positiuum: & huiusmodi nullum ostendi potest, neque ex Scriptura, neque ex traditione: aut esset naturale, seu connaturale ipsi sacramento, & necessarium ad dignum vsum eius, eo quod sancta sancte tractanda sint: nam ex hoc principio simile præceptum colligimus: sed hoc in præsenti sacramento non vrget: nam ex fine institutionis eius colligitur, digne & sancte tractari hoc sacramentum, si homo accedat cum sufficiente dispositione ad illius effectum consequendum. Nam vnaquæque res sancta sancte tractanda est iuxta modum suum: hoc autem sacramentum per se institutum est ad dandam vitam animæ, & primum esse supernaturale illius: ergo per se, vt digne tractatur, solum postulat dispositionem re ipsa necessariam ad talem effectum: satisque digne tractetur, si in ipso momento, in quo perficitur, homo sit sanctus ex vi ipsius sacramenti: ergo contritio nullo modo est per se necessaria ad effectum huius sacramenti: ergo neque existimatio contritionis potest esse necessaria: quia hæc existimatio per se nihil confert, cum sit tantum iudicium quoddam falsum & erroneum: solum ergo potest requiri, vt homo excusetur ab aliquo peccato, seu transgressione alicuius præcepti. Si ergo nullum est præceptum de habenda contritione in susceptione baptismi, non erit necessaria existimatio contritionis ad effectum eius: sufficiet ergo attritio, etiamsi cognita sit.

Quãdiu debeat esse attritio, vt sufficiat ad effectum baptismi.

Dico tertio, Hæc attritio sufficiens ad effectum baptismi esse debet, supernaturalis, absolutus, & efficax actus voluntatis, includens detestationem peccatorum, & propositum non peccandi de cætero, ex motiuo aliquo supernaturali, & per auxilium gratiæ elicitus. Hæc assertio est mihi fere certa, & in eius cõfirmationem adduci possunt imprimis omnia, quæ supra ex Scriptura & Patribus adduximus ad probandum, aliquam pœnitentiam requiri ad effectum huius sacramenti: non enim loquuntur de aliqua humana displicentia peccati, sed de illa pœnitentia, quæ secundum Deum est: illa enim sola salutem animæ operatur. Possunt deinde afferri omnia, quibus in materia de iustificatione & gratia ostenditur, non posse hominem viribus naturæ se præparare ad gratiam & remissionem peccati obtinendam: nam doctrina Patrum & Conciliorum in hac re generalis est, & indistincte datur de iustificatione, quæ in sacramento, & extra illud fit: nec licet nobis, generalem doctrinam Conciliorum sine fundamento limitare: alias eadem ratione posset dici, ad iustitiam obtinendam extra sacramentum requiri supernaturalem cognitionem fidei infusæ: tamen cum sacramento sufficere naturalem cognitionem, vel fidem aliquam humanam: nam Concilia, cum loquuntur de necessitate fidei ad iustitiam, solum in cõmuni, & indistincte loquuntur: consequens autem est omnino falsum & erroneum, vt in principio præmisimus. Præterea magis in specie probatur conclusio ex Concilio Tridentino sessio. 6. Vbi loquens absolute de iustificatione, quæ fit per baptismum in voto, vel in re, ad illam requirit supernaturalem dispositionem, quæ, vt minimum, includit prædictum actum, vt patet à cap. 3. vsque ad sextum, apertius sess. 14. cap. 4. distinguens contritionem perfectam ab imperfecta, quam nos attritionem vocamus, vtramque dicit esse supernaturalem detestationem peccatorum, quæ voluntatem peccandi excludat. Ratio autem conclusionis est: quia cum in iustificatione remittenda sint omnia peccata mortalia, necesse est, ea detestari: saltem illa, quæ homo commisit: & consequenter necesse est, vt hoc fiat per actum efficacem & absolutum: alias non esset vera retractatio prioris vitæ, sed solum simplex & imperfectus affectus, cum quo manere potest voluntas suis peccatis efficaciter adhærens: atque eadem ratione necesse est, vt hic motus includat formaliter, aut virtute propositum seruandi man-

Trident.

Ratio conclusionis.

di mandata in futurum: quia per iustificationem homo recedit à priori vita, vt ad meliorem conuertatur. Ac deniq; quia hic actus est dispositio ad supernaturalem formam, & ad tollendum auersionem à supernaturali fine: ideo necesse est, vt ipsa sit supernaturalis: & consequenter vt sit ex motiuo supernaturali, & à Deo principaliter operante per auxilium gratię, quatenus est supernaturalis causa, ducens hominem ad supernaturalem finem. Et confirmatur illo exemplo de dispositione requisita ex parte intellectus: nam illa esse debet supernaturalis etiam in iustificatione, quæ fit per sacramentum: ergo etiam dispositio requisita ex parte voluntatis: est enim aut par aut maior ratio: quia dispositio intellectus est magis remota: dispositio autem voluntatis propinquior est, & magis perficit conuersionem & sanctificationem hominis.

Obiectio. Dices, hoc argumentum, vel nimium, vel nihil probare: nam ex illo sequitur, tam perfectam dispositionem voluntatis requiri cum baptismo ad obtinendam iustitiam, quam extra illum: probatur sequela simili ratione, quia ex parte intellectus requiritur dispositio æque perfecta intra & extra sacramentum, scilicet actus fidei eiusdem rationis & speciei: ergo idem erit in voluntate, vel si hæc consequentia non tenet, quoad æqualitatem actus, etiam non tenebit, quoad supernaturalitatem. Vnde potest reddi nonnulla differentia inter intellectum & voluntatem: quia actus intellectus est prior, & ideo est veluti fundamentum totius ordinis supernaturalis: propter quod dicta est fides, Substantia rerum sperandarum, ad Hebræos 11. Quapropter necesse est, vt saltem ex parte intellectus dispositio fit supernaturalis, vt ab ea omnes alij motus habeant aliquam supernaturalitatem, saltem extrinsecam, quamuis ipsi in se supernaturales non sint: at vero si ex parte intellectus deesset fides, & reliqui motus voluntatis naturales essent, & nihil supernaturalitatis relinqueretur in tota hominis dispositione.

Paul. Hebr. 11.

Responsio. Respondetur ad obiectionem, negando sequelam: in intellectu enim sufficit ad iustificationem extra sacramentum talis dispositio supernaturalis, quæ in illo ordine infimum tenet locum: & ideo non potuit conuenienter fieri, vt in sacramento minor dispositio sufficeret, quia oportet illam naturalem esse, nam in ordine supernaturali non potest esse minus perfecta cognitio (saltem secundum legem ordinariam, seu quæ à nobis cognoscatur) quam sit cognitio fidei, at vero in voluntate ad iustificationem extra sacramentum necessaria est perfectissima dispositio, qualis est contritio, & amor Dei super omnia ex charitate, infra quam possunt esse aliæ dispositiones minus perfectæ intra ordinem supernaturalem, & ideo non est similis ratio de supernaturalitate dispositionis, & de æqualitate perfectionis eius: nam illa potuit, ac debuit requiri propter supernaturalitatem formæ inducendæ, & vt homo per vtramq; potentiam operetur consentaneæ fini & statui supernaturali, ad quem eleuatus est, & à quo peccando cecidit: de æqualitate autem perfectionis potuit & debuit aliquid remitti ex parte voluntatis, vt propter passionem Christi exhibitam facilior esset hominibus salutis via. Et per hæc facile etiam reijci potest illa differentia assignata inter intellectum & voluntatem, quæ magis in verbis, quam in re videtur consistere. Nam illa supernaturalitas extrinseca, qua dicuntur participare actus voluntatis ab actu intellectus, reuera nulla est, si ipsi actus voluntatis non sunt in se supernaturales, nam per se non requirunt fidem in intellectu, & quando cum illa coniunguntur, nihil ab ea accipiunt, vt supernaturalis est.

Ad effectū Baptismi requiritur attritio vere ac realiter exi-

Dico quarto, Ad effectum Baptismi necessariam esse hanc attritionem vere ac realiter existentem, & non satis esse existimationem eius, quantumuis inuincibilem & inculpabilem, si reuera ipsa attritio non habeatur. Probatur, quia hęc attritio non solum requiritur vt præcepta, sed etiam vt medium necessarium ad iustitiam, ea scilicet ratione qua nonnulla pœnitentia peccatorum vera & supernaturalis necessaria est ad eorum remissionem: sed in his, quæ sunt necessaria, necessitate medij, non sufficit ad salutem eorum existimatio, si ipsa reuera non adhibeantur, quid enim proderit peccatori, quod existimet se vere absolui à sacerdote, si reuera ille non est sacerdos, aut non habet intentionem, vel iurisdictionem? sic ergo nihil proderit existimatio attritionis, si in re non existat: quia non est minus necessaria attritio ad hunc effectum, quam absolutio ad suum, & alia media necessaria ad salutem.

Non sufficit existimatio.

Ibid.

Dices, quamuis medium necessarium non adhibeatur in re, posse sufficere votum eius: sicut in prædicto exemplo de absolutione constat. Respondetur imprimis, hoc votum non sufficere, nisi quatenus includitur in aliqua dispositione ita perfecta, vt sit sufficiens dispositio ad iustitiam: non potest autem fingi huiusmodi votum attritionis, deberet enim in contritione includi, quod ridiculum est: tum quia attritio non est absolute necessaria, sed ob defectum contritionis: tum etiam, quia nos loquimur, quando vtraque deest. Vnde addo attritionem, si re ipsa non exhibeatur, nō posse in voto proprie contineri, quia est minima & imperfectissima dispositio, quæ in ordine supernaturali requiri potest, nam dolor, seu attritio naturalis, non est proprie votum, quia non est dispositio ad ordinem supernaturalem spectans. Optimum & accommodatum exemplum est de fide, quæ etiam est medium ad salutem necessarium ex parte intellectus, & ideo quantumuis quis existimet, se habere fidem supernaturalem, si reuera illam non habet, poterit quidem à peccato excusari, non tamen iustificari, quia non potest obtineri effectus sine medio necessario: fides autem est tale medium, quod si in re non habetur, non potest in solo voto contineri: est enim primus supernaturalis actus, qui non supponit alium, in quo possit votum eius contineri, loquor enim simpliciter de fide, non in particulari de fide huius vel illius rei, explicita vel implicita. Est ergo eadem ratio de pœnitentia infusa, quia æqualis est vtriusque necessitas, vt constat ex Conc. Trid. sess. 6. & 14. & consequenter idem erit de attritione, de qua agimus, deficiente contritione. Vnde qui affirmant, sufficere cum sacramento existimatam attritionem sine vera attritione: eadem ratione possunt ac debent dicere, sufficere existimatam fidem, sine supernaturali fide, & sufficere naturalem dispositionem solis viribus naturæ affectam, existimatam supernaturalem: Imo etiam sufficere existimationem dispositionis sine vlla dispositione præter voluntatem Baptismi, vt si quis ex ignorantia inuincibili existimaret, illam esse sufficientem dispositionem ad effectum Baptismi, & dignum vsum eius: hæc autem omnia sunt valde absurda, vt ex dictis patet.

Vega.

Con. Trid.

Ad fundamenta primæ sententiæ. Ad primum ex Concilio Tridentino imprimis responderi potest ipsum in illis capitibus nihil de contritione agere, sed solum de attritione, ita enim Soto, & nonnulli alij recentiores hunc Concilij locū intellexisse videntur, & potest confirmari ex verbis ipsius Concilii, nam in illo cap. 6. initium illius dispositionis post actum fidei ponit in timore diuinæ iustitiæ, & addit actum spei in Christum, cum autem peruenit ad amorem, nullā mentionem facit dilectionem Dei super omnia, sed solum ait, Illumque (scilicet Deum seu Christum) tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt. Quæ verba significant sermonem esse de amore imperfecto, tum quia videtur in eis sermo esse de amore concupiscentiæ, quia amare Deum, vt iustitię fontem, non videtur esse amare Deum propter se, sed vt benefactorem nostrum, tum etiam, quia incipere diligere, non est perfecte diligere. Deinde statim addens

Ad primum.

Explicatur locus Conc. Trid.

dens Concilium actum doloris, solum dixit. Ac præterea mouentur aduersus peccata per odiū aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quā ante Baptismum agere oportet. Vbi notandum est, verbum illud, odium aliquod, nam videtur esse diminuens, vnde non videtur exigere summum odium, summamque detestationem, qualis est contritio. Item Pœnitentia, quam agere oportet ante baptismum, non est contritio, sed attritio tantum. Tandem in omnibus testimoniis, quæ ibi Concilium adducit, nullum est, quod de contritione aut de amore Dei super omnia loquatur, sed solum de pœnitentia in genere. Sed mihi non videtur verisimile, Concilium ita loqui de attritione, vt contritionem excludat, vel vt in eam non conueniant omnia, quæ de dispositione ad gratiam, tam in illis capitibus, quam in Canonibus, qui illis respondent, docet. Itaque licet non affirmem, Concilium loqui de sola contritione, & amore Dei super omnia, non enim sine causa ita verba sua temperauit, sicut notatum est, & ex parte notauit Vega. libro sexto in Tridentinum capite 28. 29. & 30. dico tamen, ita Concilium doctrinam suam accommodasse, vt non solum attritioni, sed potissimum contritioni conueniat. Primo, quia Concilium ibi non solum intendit describere iustificationem, quæ fit per Baptismum reipsa susceptum, sed absolute & simpliciter docere modum primæ iustificationis, qui proportione seruata, conuenire possit iustificationi per Baptismum in re, vel in voto, vel etiam illi, quæ fiebant in veteri & naturali lege ante Baptismi institutionem, nam illa doctrina de gratia communis est omnibus hominibus, & omnibus ætatibus, non ergo debuit limitari doctrina ad solam iustificationem per realem susceptionem Baptismi: ergo non debuit loqui de sola attritione, sed potissimum de contritione, præsertim cum capit. 4. dixisset, posse iustificationem fieri per Baptismum in voto, ad quam non sufficit attritio, sed necessaria est contritio.

Vga.

Secundo, verba Concilij optime ad contritionem accommodantur: nam quod ait, Diligere incipiunt, non significat imperfectionem dilectionis, sed nouā mutationem, quæ fit in corde peccatoris, quando ex statu peccati transfertur in statum dilectionis Dei: tunc enim incipit diligere, quem antea odio habebat quantumuis perfecto amore eum diligat. Itaque illud verbum incipiendi, dicit durationem & inceptionem nouam, non essentialem imperfectionem actus, qui de nouo fit. Eo vel maxime, quod dilectio Dei absolute dicta maxime significare solet dilectionem super omnia, iuxta illud, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum, Ioan. 14. Nam cum imperfecta dilectio possit simul esse cum peccato mortali, non meretur nomen dilectionis simpliciter: quod vero Concilium loquatur de dilectione Dei, tanquam fontis omnis iustitiæ, non excludit, quin amor ille sit beneuolentiæ, seu propter seipsum: sed significat amorem illum debere ferri in Deum, vt supernaturalem finem & authorem, sicut diligere Deum, vt creatorem, dilectione naturali, non est diligere amore concupiscentiæ, sed est diligere summam bonitatem Dei, vt potest esse obiectum naturalis amoris. Rursus verba, quibus loquitur Concilium de dolore, magis conueniunt contritioni, quam attritioni, vt patet ex illa causali: Ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem: quibus significatur hanc pœnitentiam, quam Concilium docet, requiri debere oriri ex amore Dei, & ex motiuo illius: hoc autem magis contritioni conuenit, quam attritioni, præsertim iuxta doctrinam eiusdem Concilij sess. 14. capite 4. vbi loquens de attritione, quæ cum sacramento valet ad impetrandam remissionem peccatorum, duas tantum eius species ponit, scilicet quod ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex metu pœnarum inferni concepta sit: ergo iuxta doctrinam Concilij detestatio peccati ex amore Dei concepta non est attritio, sed potius contritio.

Ac deniq; hoc argumentum saltem eneruat fundamentum contrariæ sententiæ: nam etiamsi demus, aliquam esse attritionem ex imperfecto amore Dei conceptam, tamen dici non potest, eam esse simpliciter necessariam ad effectum baptismi obtinendum: quia sine dubio sufficere potest attritio concepta ex metu gehennæ, vel turpitudine peccati, si supernaturalis sit, & à gratia procedat: ergo quod contritio non sit simpliciter necessaria, nullum argumentum est, doctrinam Concilij non esse de contritione intelligendam: quia negari non potest, quin loquatur de contritione, aut saltem de attritione ex amore Dei concepta: neutra autem est simpliciter necessaria: igitur in omni sententia dicendum necessario est, Concilium non descripsisse dispositionem simpliciter necessariam: sed vel eam, quæ optima est omnium, magisque certa & hominibus, etiam ante baptismum, magis consulenda: fortasse enim ideo abstinuit à verbo necessitatis: solumq; dixit (Quam ante baptismum agere oportet) vel certe enumerauit eos actus, qui, per se loquendo, sunt aliquo modo necessarij: non determinans, an omnes simul sint necessarij in omni iustificatione intra & extra sacramentum: an vero perfectiores sint necessarij extra sacramentum, alii minus perfecti cum sacramento sufficiant: quod clarius ipsummet Concilium docuit sess. 14. cap. 4.

Possumus autem hanc explicationem doctrinæ Concilij confirmare ex definitione Canonis tertij, vbi definit, neminem sine gratia excitante & adiuuante posse credere, sperare, diligere, aut pœnitere, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia concedatur. In qua definitione non fit expressa mentio dilectionis super omnia, sed dilectionis absolute: & tamen negari non potest, quin maxime comprehendatur dilectio perfecta, & super omnia ex charitate, nam de hac potissimum, imo de hac sola certum est, non posse sine gratia excitante & adiuuante haberi: nam de imperfecta dilectione, & incertum est, qualis sit, & quibus viribus fieri possit. Huius autem Canonis definitio manifeste respondet doctrinæ datæ in superiori capit. 6. ergo vtrobique est sermo de eadem dilectione: ergo etiam in cap. 5. est sermo de dilectione super omnia, vel solum vel maxime. Concedimus ergo ad difficultatem propositam, Concilium in eo capite loqui de contritione, vel saltem illam in sua doctrina comprehendere: negamus tamen inde sequi contritionem esse necessariam ad iustificationem, quæ fit per sacramentum: nam Concilium non tantum de hac iustificatione, qua homo adultus transfertur à statu peccati originalis ad statum gratiæ: quod nūc fit per baptismum in re vel in voto, vt capit. 4. docuerat. Et ideo describit dispositionem, vel optimam, vel in communi, vt possit secundum diuersos actus ad diuersos iustificationis modos accommodari: non tamen dicit, omnes illos esse necessarios in singulis iustificationibus, vt nuper dicebamus. Et ideo fortasse inferius Can. 9. tractans Concilium de dispositione necessaria ad iustitiam ex parte voluntatis solum dixit, non sufficere solam fidem, & necesse est hominem suę voluntatis motu præparari & disponi: & damnat dicentes, nulla ex parte hanc dispositionem esse necessariam.

Concilij explicatio paucis tenta.

Ad rationem illius sententiæ respondetur, contritionem quidem ex natura rei esse optimam dispositionem ad remissionem peccati, & ex iustitia debitam Deo, vt homo, qui non potest ad æqualitatem Deo satisfacere pro iniuria illata, saltem facit, quod in se est, quodque auersioni peccati maxime videtur repugnare. Christus autem nouum peccati remedium instituens, rigorem iustitiæ temperauit, & contritionis remedium leniuit, non quidem vtilitatem

Ad rationē i. opinionis.

eius, sed necessitatem moderando. Nec dubitari potest, quin hoc facere potuerit: quia neq; ex parte obiecti repugnat, vt latius in materia de pœnitentia ostendemus, quoniam formalis causa iustitiæ, & remissionis peccati non est noster actus, seu dispositio, sed diuina gratia, vt Concilium Tridentinum aperte docuit: neque etiam repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, tum quia potest gratis ac liberaliter iniurias condonare, & gratiam suam, cui voluerit, conferre, tum etiam, quia totum hoc meruit nobis Christus sua perfecta iustitia, & rigorosa satisfactione.

Ad fundamentum 1. opinionis. Ad fundamentum secundæ sententiæ negatur, post institutum Baptismum contritionem esse per se necessariam ad primam iustificationem, vt satis declaratum est. Hic vero inquiri posset, an talis contritio sit aliquando in vita necessaria, saltem in articulo mortis, vel propter maiorem certitudinem, vt homo in tam graui negotio nulli se periculo exponeret, vel certe propter obligationem connaturalem, quam homo habet conuertendi se ad Deum modo perfecto & conuenienti, quam obligationem non est necesse ablatam esse per Baptismum, etiamsi absque illius executione possit obtineri iustitia. Cum qua quæstione coniuncta est alia, scilicet, an in attritione, quæ sufficit ad effectum Baptismi, includatur votum seu propositum habendi aliquando contritionem tempore opportuno, sicut includitur propositum seruandi alia mandata: sed has quæstiones tractabimus infra in materia de Pœnitentia.

Ad fundamentum 3. opinionis. Ad fundamentum tertiæ sententiæ negatur, eum, qui accedit ad Baptismum cum solo dolore naturali, vel humano, non ponere obicem sacramento. Primo quidem, quia ipsa carentia debitæ ac necessariæ dispositionis est obex, siue culpabilis sit, siue etiam inculpabilis: quia est veluti carentia medij necessarij, sicut explicatum est: tum etiam, quia solus dolor naturalis non censetur moraliter excludere affectum peccati, vt fuit contra Deum, finem naturalem. Ad primam confirmationem concedimus in Baptismo requirendam esse minimam dispositionem, tamen eā saltem esse exigendam, quæ possit esse dispositio: huiusmodi autem est solus dolor, qui supernaturalis sit: quique ex aliquo diuino motiuo procedat: quia naturalis actus non eleuat voluntatem ad ordinem supernaturalem: neque extendit consensum eius, & proximam capacitatem ad supernaturalem iustitiam: dolor autem mere humanus, & ex motiuo humano adhuc est minus sufficiens: quia reuera, quantum est ex se, non tollit internum affectum peccandi, vt latius dicemus in materia de Pœnitentia. Ad secundam confirmationem, falsam existimo etiam in hac parte sententiam Soti asserentis, aliquam attritionem sufficere cum sacramento Baptismi ad remissionem peccati mortalis, quæ non sufficeret cum sacramento Pœnitentiæ: quia nullum est fundamentum ad constituendam hanc differentiam: & quia iuxta doctrinam eiusdem Concilij attritio concepta ex metu gehennæ sufficit cum sacramento Pœnitentiæ: videtur tamen illa attritio satis in sua specie imperfecta. Et idem est de attritione ob propriam fœditatem peccati. Non ergo fingi potest alia minus perfecta, quæ cum Baptismo sufficiat: quia, nec, quoad speciem fortasse dari potest, nec perfectio indiuidualis, aut intensiua est in aliquo sacramento necessaria. Quod ergo in sacramento Pœnitentiæ dicitur difficilior, seu laboriosior pœnitentia requiri, quam in Baptismo, intelligitur, quoad plenam satisfactionem seu remissionem peccati, quoad culpam & pœnam, non vero, quoad solius culpæ remissionem, vt satis explicuit Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 2. & 8.

Sententia Sotifalsa est.

Cōc. Trid.

Ad fundamentum 4. opinionis. Ad fundamentum quartæ opinionis respondetur, non sufficere bonam fidem, vt homo non ponat obicem effectui sacramenti, vt à fortiori patet ex dictis ad fundamenta tertiæ tententiæ. Atque hinc fit (licet aliter Cano sentiat) in rigore posse dari statum medium in eo, qui ad Baptismum accedit: ita vt neque effectum consequatur, neque ob indignam sumptionem denuo peccet: vel propter inuincibilem ignorantiam iuris, putans non requiri aliam dispositionem præter voluntatem Baptismi, vel propter ignorantiā facti: existimans se esse attritum, cum vere non sit: Dico autem in rigore: quia simpliciter non repugnat, quamuis moraliter vix sit credibilis talis ignorantia. Ad confirmationem respondetur ex supra dictis, non esse similem rationem de contritione & attritione: quia contritio non est simpliciter necessaria, necessitate medij cum aliis sacramentis, sed solum necessitate præcepti, attritio vero, deficiente contritione, est simpliciter necessaria, necessitate medij. Deinde contritio potest in voto contineri in attritione: vnde cum per attritionem voluntas auertatur à peccato, & in ea includatur propositum seruandi mandata, ex eo potest esse sufficiens dispositio ad gratiam cum quolibet sacramento, si alioqui homo per bonam fidem excusetur à transgressione præcepti habendi contritionem, quod aliis sacramentis adiunctum est: at vero, remota vera attritione, non relinquitur alia inferior dispositio, quæ ad gratiam sufficiat, quæque satis auertat voluntatem à peccato, & propositum includat præstandi reliqua: & ideo existimatio attritionis non sufficit sine vera attritione.

SECTIO III.

Vtrum Baptismi effectus augeatur, minuatur, vel impediatur ex dispositione suscipientis.

PRincipio statuendum est, quæstionem hanc non habere locum in infantibus: nam sicut in eis non requiritur dispositio ad effectum Baptismi: ita neq; impediri potest ex defectu dispositionis: omnes ergo infantes infallibiliter recipiunt effectum Baptismi, quoad gratiam, & omnia dona habitualia, quæ illam consequuntur, si verum sacramentum accipiant. Atq; eadem ratione, sicut non possunt infantes per proprium actum se ad gratiam disponere, ita nō possunt ratione dispositionis maiorem, aut minorem gratiā accipere. Vnde fit, omnes infantes recipere æqualem gratiam baptismalem, vt hic Diuus Thomas sentit, & supra tractando de sacramentis generatim diximus: quia secluſa dispositione, non est, vnde effectus hic varietatem, aut inæqualitatem accipiat. Sed dici potest primo, posse illam recipere ex sanctitate ministri, aut ex oratione eius, vel circumstantium: Sed iā supra dictum est, sanctitatem ministri non posse augere effectum ex opere operato: quia non est causa principalis, à qua sacramentum habet vim & efficaciam operandi: sed tantum est causa ministerialis, applicans instrumentum Christi. Et eadem ratione ex oratione eius, vel aliorum astantium, non potest hic effectus augeri: præsertim cum nemo possit alteri impetrare immediate infusionem gratiæ habitualis, vel augmentum eius, nisi impetrando dispositionem, seu auxilium congruum ad illam habendam.

Omnes infantes recipiunt æqualem gratiam baptismalem.

D. Thom.

Obiectio.

Solutio.

Secundo dici potest, hunc effectum recipere inæqualitatem ex diuersa capacitate naturali ipsorum infantium: nam Deus confert gratiam iuxta capacitatem naturæ, vt de angelis Theologi docent: Sed ad hoc satis respondet Diuus Thom. in articulo: cui solum addendum est, gratiam sanctificantem proximè ac per se dari, iuxta proportionem dispositionis, quod etiam in angelis seruatum est: quia hoc postulat natura, & perfectio illius formæ. Ad ipsam autem dispositionem eliciendam datum est eis auxilium gratiæ, perfectioni naturali proportionatum: vnde datum est inæquale: quia naturalis perfectio, & essentialis erat in angelis inæqualis: & ideo

Obiectio.

Solutio.

isdeo non est eadem ratio de infantibus, tum quia in eis non est varia capacitas essentialis, tum etiam, quia non sunt capaces auxilij, quo se ad gratiam disponant.

3. Obiectio. Tertio dici potest, hunc effectum variari & esse inæqualem in paruulis ex diuina ordinatione, & prædestinatione, quod aliquando significat Scotus esse probabile, vt loco supra citato notauimus, & in re Scotus. idem sentit Palud. in 4. dist. 4. quæst. 1. qui hoc colligit ex eo, quod omnes homines electi à Deo, assumpti sunt ad sedes angelorum, qui ceciderùt. Vnde infert, necesse esse, vt omnes sint in gratia, & gloria inæquales: quia angeli omnes sicut sunt inæquales in natura, ita & in gratia & gloria: ergo etiam infantes, qui cum solo effectu baptismi ex hac vita decedunt, assumuntur ad inæquales sedes angelorum: ergo recipiunt per baptismum illam inæqualem gratiam, solum quia per diuinam prædestinationem ad illas inæquales sedes ordinati sunt. Respondetur, improbabile esse sacramentorum effectus, qui in hominibus fiunt, per solam diuinam voluntatem, aut prædestinationem metiri, ac si non habeant sacramenta certos ac stabiles effectus diuina lege ac promissione definitos: cum tamen hoc certissimum sit, vt prædicto loco ostendi: diuina ergo electio ad inæqualem gloriam non efficit, vt per æqualia media hominibus æque dispositis inæquales effectus conferantur: hic enim non esset conueniens prouidentiæ modus, quia diuina electio impleri debet per proportionata media, alias dici etiam posset: adultos æque dispositos recipere inæquales effectus sacramentorum: aut per æqualia opera & ceteris omnibus paribus, recipere inæquale augmentum gratiæ, vt tandem accipiant inæquales sedes gloriæ, ad quas sunt prædordinati: quæ tamen absurda sunt: non ergo hoc efficit diuina electio: sed quando hæc in intentione suæ efficaciæ terminatur ad inæqualem gloriam, consequenter efficit, vt dentur inæqualia media, & proportionata ad inæqualem gratiam obtinendam. Ad motiuum ergo Paludani in primis incertum est, omnes angelos esse in gloria inæquales. Deinde falsum est, omnes homines electos assumptos esse ad reparandas sedes angelorum: nam primaria ratio electionis hominum non fuit reparatio angelicarum sedium: non enim prædestinati nos fuimus occasione peccati angelorum: sed tam per se, sicut ipsi angeli, vt recte tractat Anselm. libr. 1. Cur Deus homo, cap. 18. Anselmus.

Quapropter sine fundamento dicitur, nec plures, nec pauciores homines esse saluandos, quam fuerunt angeli, qui ceciderunt, vel non esse habituros maiorem, vel minorem gloriam, quam haberent illi, si perseuerarent: nam primum horum incertum est, & probabilius fortasse est, plures homines fore saluandos, quam angeli ceciderunt. Secundum vero est plane falsum: nam, esto, sit verisimile omnes illos gradus gloriæ, qui futuri erant in angelis lapsis, si perseuerassent, reparandos esse in hominibus (sic enim interdum videntur loqui sancti Patres) tamen, quod non sit in eis futura aliqua maior, vel minor gloria, quam esset futura in illis angelis, falsum omnino est: quia, saltem in beata Virgine, est certissimum, futuram esse maiorem gloriam, quam in omnibus illis: & idem est probabile de aliquibus eximijs, sanctis hominibus si qui sunt, qui superent in gloria omnes beatos angelos: nam probabile est, supremum sanctorum Angelorum habere nunc maiorem gloriam, quam habiturus esset Lucifer, si perseuerasset. Et simili modo non videtur dubium, quin multi homines habituri sint gloriam minus perfectam, quam angeli, qui ceciderunt, habuissent, si perseuerassent: quod maxime credendum videtur de infantibus: nam horum gratia est valde imperfecta, vt iam dicam: tota autem angelica natura accepit in sua creatione perfectissimam gratiam, naturali perfectioni eius proportionatam. Ex hoc ergo fundamento non potest colligi, gloriam infantium futuram esse inæqualem, sed in multis erit æqualis, qui per æqualia media saluati sunt: in alijs vero poterit esse maior, & in alijs minor propter diuersitatem mediorum, vt statim explicabo: quæ tota varietas ad ostensionem diuinæ gratiæ, & ad decorem & splendorem gloriæ pertinebit.

Quanta sit gratia, quæ infantibus per Baptismum datur.

Sed antequam ab infantibus separemur, quæri breuiter potest, quanta sit hæc gratia, quæ infantibus per Baptismum datur. Quidam enim existimant, esse minimam: sed, vt hoc sit verum, intelligendum est de minima, quæ per baptismum datur non enim est minima in intensione, quæ simpliciter reperiri potest in qualitate gratiæ: quia, vel in nulla qualitate datur huiusmodi minimum in intensione: vel, si datur gratis, & sine vllo fundamento attribuitur effectui Baptismi: præsertim cum sancti Patres plurimum commendent, & exaggerent gratiam baptismalem. Quocirca non existimo, illam gratiam ita esse imperfectam, quin minor fuerit data paruulis per circumcisionem, & per remedium legis naturæ: quia hoc pertinet ad plenitudinem perfectionis legis gratiæ: in qua & homines assumuntur, & per Baptismum consecrantur ad perfectiorem statum, magisque spiritualem, quam in lege veteri: & Christi merita re ipsa iam exhibita copiosius operantur. Deinde non est improbabile, hanc gratiam baptismalem, quæ datur infantibus, habere plures gradus intensionis, quam minima gratia, quæ datur per Pœnitentiam, Extremam vnctionem, & similia sacramenta; quamuis omnis hæc comparatio incerta sit, sicut etiam incertum est, quot gradus gratiæ per Baptismum paruulis conferantur. Denique, quod hæc gratia baptismalis paruulorum sit minima inter Baptismales, dupliciter intelligi potest: primo, negatiue, scilicet, quia nulla est minor illa: & hoc modo est res clara, & certa: quia non est, vnde gratia illa possit decrescere, cum in subiecto nulla possit esse minor dispositio, quam non repugnantia ad gratiam. Secundo modo potest intelligi positiuè, scilicet, quia potest dari gratia baptismalis maior, quam hęc: & hic sensus est etiam verus, pendet tamen ex sequentibus.

Adulti defectu dispositionis nullum interdum effectum baptismi accipiunt.

Omissis ergo infantibus, quæstio proposita proprium locum habet in adultis, de quibus dicendum est, primo, ex defectu dispositionis interdum fieri posse, vt nullum effectum gratiæ per Baptismum accipiant. Hæc conclusio est certa, quia sacramenta non dant gratiam ponenti obicem: quia autem accedit sine dispositione debita, ponit obicem: & hoc idem est, quod D. Thom. ait, fictionem impedire effectum Baptismi: nam accedere sine debita dispositione, est ficte accedere. Dices, interdum potest quis accedere sine debita dispositione absque fictione, vt si bona fide accedat: nam hoc posse interdum contingere, dictum est fictione præcedente: nam qui bona fide accedit, reuera non fingit, sed talem se exterius exhibet, qualem se esse existimat. Respondetur, sicut, qui dicit falsum, putans se dicere verum, materialiter dicit mendacium, ipse autem formaliter non mentitur: ita, qui bona fide accedit indispositus, obicem ponit, & materialiter acre ipsa fictus est, quamuis formaliter, & quoad nouam culpam non fingat.

Dico secundo, ex imperfectione dispositionis, fieri posse, vt effectus Baptismi minuatur, & è conuerso, vt ex perfectione dispositionis augeatur. Vt declaretur, & probetur hæc assertio, aduertendum est, in effectibus Baptismi duplicem quantitatem intelligi posse: prior vocari potest extensiua, seu, quasi discreta, vt est habituum, ac donorum multitudo, remissio peccatorum mortalium, & venialium

lium & omnium pœnarum. Et præterea aliqua alia auxilia gratiæ, si fortasse aliqua dantur ratione Baptismi, præter ea, quæ ex natura rei debentur gratiæ habituali: Posterior quantitas est intensiua, quæ eiusdem rationis, seu proportionis est in gratia gratum faciente, & in omnibus virtutibus infusis, & donis, quæ illam consequuntur. Quod igitur spectat ad priorem quantitatem, quælibet dispositio, quæ sufficit ad gratiam recipiendam per Baptismum, sufficit ad omnia alia positiua habitualia dona gratiæ, quæ secundum legem ordinariam dari possunt per Baptismum: tum quia hæc ex natura rei consequuntur gratiam, tum etiam, quia, qui non ponit obicem gratiæ, non ponit etiam illum aliis virtutibus, seu donis infusis: sufficit etiam illa dispositio ad omnia mortalia peccata tollenda: quia omnia per gratiam remittitur, neque vnum potest sine alio remitti, aut cum gratia simul esse. Atque ita in hac quantitate huius effectus non potest esse inæqualitas ratione dispositionis, quia totus hic effectus per se, & ex natura sua, est quasi indiuisibilis: solum in remissione peccatorum mortalium fieri potest, vt vni plura remittantur, quam alteri, sed hoc non potest prouenire ex parte dispositionis: quia cum eadem dispositione, imo, & cum meliori, possunt alicui pauciora peccata remitti. Tantum ergo potest hoc prouenire ex parte subiecti, scilicet, quia vnus homo plura habet peccata, quam alius, quod est per accidens, & quasi materiale ad virtutem sacramenti, cuius efficacia formaliter in hoc consistit, quod tollit semper omnia peccata mortalia, quæ inuenit in subiecto dispositio: atq; idem proportionaliter est in remissione pœnæ, quæ respondet huiusmodi peccatis. Nam ex parte sacramenti, & dispositionis requisitæ ad effectum eius, non reperitur magis & minus in hoc effectu, sed si aliquid huius pœnæ remittitur per Baptismum, totam remitti necesse est: quia non potest ex parte subiecti dari obex impediens remissionem totius pœnæ æternæ, & temporalis, si non datur ad remissionem culpæ: cum nulla satisfactio exigatur ab eo, qui digne suscipit Baptismum. Ex parte vero subiecti fieri potest, vt vni remittatur maior pœna, quam alteri, quia inuentus est reus maioris pœnæ propter plura, & maiora peccata, quod est per accidens, vt dixi. Tandem in remissione peccatorum venialium in hoc etiam reperitur quædam æqualitas, quia illa dispositio, quæ sufficit ad gratiam, sufficit ad remissionem omnium peccatorum venialium, quæ in subiecto inuenta fuerint, si aliunde non fuerit positum speciale impedimentum: quia Baptismus de se est efficax ad hunc effectum, & ideo illum præstat, si non inuenit obicem.

Dispositio ad gratiã, sufficit ad omnia quæ eam consequuntur.

In remissione peccatorum inæqualitas prouenit ex parte subiecti.

Est autem differentia inter peccata venialia & mortalia, quod remissis mortalibus non necessario remittuntur venialia, neque remisso vno veniali necessario remittuntur omnia. Quia potest quis veram attritionem vel contritionem habere de peccatis mortalibus, complacendo in venialibus: possunt itẽ venialia simul esse cum gratia sanctificante: & ideo licet illa infundatur per sacramentum homini attrito, non necesse est excludi venialia, si contingat, hominem in eis actu complacere, seu consentire: nam hæc praua dispositio actualis eorum remissioni repugnas, vt Diuus Thomas tradit infra quæstione 86. articul. 2. & ibi latius dicetur. Similiter potest vnum peccatum veniale displicere: quamuis aliud adhuc placeat, & ad remittendum veniale peccatum per se non requiritur gratiæ habitualis infusio: & ideo fieri etiam potest, vt per Baptismum tollatur vnum peccatum veniale absque alio, si Baptismus inueniat hominem affectum, & complacentem in aliquo peccato veniali, & non in alio: sic igitur in hoc effectu reperiri potest inæqualitas (vt sic dicam) extensiua ex imperfecta dispositione recipientis, seu potius ex contraria dispositione repugnante plenitudini, & integritati huius effectus: quæ tamen non impedit substantialem effectum eius, qui est gratia, & remissio peccati mortalis: quia non excludit veram attritionem, vt dictum est, licet Paludanus, distinctione 4 quæstione 5. indicet, per solum veniale peccatum posse impediri effectum gratiæ sacramentalis, quod omnino falsum est, vt supra etiam tetigimus tractando de sacramentis in genere. Atque hinc tandem constat, in effectu remissionis pœnæ, quæ correspondet culpis venialibus, posse ex eadem radice reperiri aliquam inæqualitatem proportionatam remissioni culpæ, quia in hoc sacramento, remissa aliqua veniali culpa, tota pœna illi respondens remittitur: quia quoad hoc non potest poni obex specialis, neque etiam exigitur satisfactio remissa culpa: solum ergo potest relinqui aliquis reatus pœnæ temporalis, quatenus potest manere aliqua culpa venialis non remissa. Atque hæc de priori quantitate huius effectus.

Differimen inter venialia & mortalia.

D. Thom.

Paluda.

Altera quantitas effectus Baptismi est intensiua: de qua longa posset institui disputatio, nisi superius esset tractata in materia de sacramentis in genere: & ideo breuiter solum dicendum est pro qualitate dispositionis posse hunc effectum esse inæqualem, seu intensiorem, vel remissiorem, quod satis significauit Concilium Tridentinum sessione 6. capite 7. agens numero de gratia, cuius instrumentalis causa & Baptismus, dari docet vnicuique iuxta dispositionem eius: atque idem docet D. Thom. hic, cuius ratio est optima, de qua plura citato loco. Atque hinc infert Soto d. 6. quæstione 1. articul. 6. hanc gratiam semper infundi intensiorem adulto, quam infantibus, quod est satis verisimile, quia semper adultus est melius dispositus, quam infans: nam hic nullam habet positiuam dispositionem, sed solam non repugnantiam: adultus vero semper esse debet positiue dispositus per propriam actum, quod sanctificationis genus perfectius est.

Effectus Baptismi est inæqualis in remissione dispositionis.

Con. Trid.

D. Thom.

Soto.

Sed dicet aliquis, hanc rationem habere vim, si cætera sint paria ex parte subiecti: fieri autem posse, imo semper moraliter accidere, vt ex parte subiecti sit magna diuersitas: nam infans tantum habet originale peccatum: adultus vero habet simul peccata actualia. Vnde maiorem habet repugnantiam ad gratiam, quam infans: & ideo, licet aliquam habeat actualem dispositionem, tamen respectu talis subiecti non videtur illud reddere magis proportionatum ad maiorem gratiam accipiendam: præsertim si illa dispositio non sit contritio, sed tantum attritio. Hoc autem argumentum, si alicuius momenti est, consequenter probabit, ex duobus adultis, si aliter habeat plura peccata actualia, quam alius, licet cum eadem attritione accedant ad Baptismum, vel Pœnitentiam, maiorem gratiam accipere eum, qui pauciora habet peccata: quia, licet actus dispositionis in se sit æqualis, tamen respectu subiecti indignioris, magisque indispositi per plura peccata, moraliter censetur minor dispositio: sicut idem calor vt duo, in subiecto humidiori ac densiori dici potest minor dispositio ad ignem, quam in subiecto sicciori. Vnde vlterius etiam sequitur, adultum magis attritum posse recipere minorem gratiam per Baptismum, vel Pœnitentiam, quam alium minus attritum: videlicet si prior habeat plura peccata, & seruata proportione, sit maior excessus in multitudine seu magnitudine peccatorum, quam in attritione.

Obiectio.

Et fortasse non deerit, cui hæc omnia non videantur absurda: quia reuera habent aliquam speciem congruentiæ probabilis: nihilominus tamen mihi, sicut noua videntur, ita etiam minus probanda: sed dicendum est, inæqualitatem, vel perfectionem dispositionis simpliciter attendendam esse ex qualitate, specie, intensione, & quacunque alia perfectione positiua

Respon. ad obiect.

positiua ipsius dispositionis, nulla habita ratione multitudinis, vel magnitudinis peccatorum, quæ præcesserunt. Potest quidem propter plura vel maiora peccata maior reatus pœnæ temporalis relinqui, stante æquali dispositione, si iustificatio fiat extra sacramento, vel in sacramentum Pœnitentiæ: nam in baptismo hoc non habet locum, vt iam diximus: tamen, quoad effectum gratiæ non infunderetur maior vel minor, stante æquali dispositione propter panciora, vel plura peccata præterita, quia ab omnibus æque auertitur voluntas per æqualem dispositionem, & æque ad Deum conuertitur, nec plura peccata præterita faciunt illam dispositionem moraliter minorem: quia non sunt circumstantiæ eius, & dispositio illa non accipit à dignitate vel indignitate subiecti proportionem illam seu congruentiam, quam habet ad effectum gratiæ, sed ex gratia Spiritus sancti, & ex sua intrinseca perfectione. Denique, quia peccator, formaliter loquendo, tam est auersus à Deo, tamque repugnat gratiæ per vnum peccatum, sicut per multa: quamuis radicaliter, & demeritorie vnus sit auersus per plura peccata, quam alius, & è conuerso vera attritio æque disponit ad tollendam auersionem, ex quacunq; radice, seu voluntate orta sit. Vnde tandem concluditur, seruata proportione, vere ac recte dici, adultum per propriâ dispositionem iustificatum, in baptismo maiorem gratiam accipere, quam infantem: quia est melius dispositus. Et hæc de posteriori quantitate intensiua effectus baptismi.

Adultum maiorem gratiam recipere in baptismo, quam infans.

Virum in baptismo sibi iustificationis effectus, vel ipsius gratiæ, vel omnis baptismatis Con. Trid.

Vna supererat hoc loco quæstio pertinens ad priorem partem huius quæstionis, scilicet, an is, qui ponit obicem gratiæ sanctificanti recipiendæ per hoc sacramentum, possit interdum recipere aliquem habitum infusum, saltem fidei, & spei: de alijs enim non potest esse quæstio, quia, iuxta communem sententiam, nunquam separantur à gratia sanctificante. Ratio autem dubitandi esse potest, quia Concilium Trident. sessione. 6. capite 7. tractans de prima iustificatione, quæ fit per sacramentum Baptismi in re, vel in voto, dicit. In hac iustificatione cum remissione peccatorum hæc simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem spem, & charitatem: ergo iuxta doctrinam Concilij adultus baptizandus, vel baptizatus non prius accipit fidem & spem, quam charitatem: sed quandocunque ponit obicem gratiæ, non recipit charitatem: ergo nec fidem, nec spem. Quæ ratio fundata in authoritate Concilij conuicit aliquos Theologos, vt hoc affirmarent. Ego vero in primis censeo non fuisse hanc mentem, aut intentionem Concilij: quia nulla erat necessitas hoc definiendi: nec pertinebat ad institutum eius: quod enim Concilium eo loco intendit, solum est, in instanti iustificationis illa tria, scilicet, fidem, spem, & charitatem, esse inseparabilia à vera iustitia: atque adeo simul necessario esse debere in homine iusto: & hoc probat ratio subiuncta à Concilio his verbis. Nam fides, nisi ad eum spes accedat, & charitas, neque vnit perfectocum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Quod autem ante instans iustificationis non infundantur fides & spes sine charitate, nec probari potest illa ratione Concilij: quia ante iustificationem potest homo esse vnitus cum Christo imperfecte, & vt membrum mortuum. Neque etiam id erat necessarium ad doctrinam de iustificatione, neque aliquo firmo fundamento affirmari poterat: non est ergo hæc mens Concilij: sed vel sumpsit, verbum illud, accipit, non in rigore, vt significet initium essendi; sed latius, prout idē significare potest, quod habere, seu possidere: vel certe illud aduerbium, simul, non est positum ad significādam durationem, seu initium eius: sed vt signum distribuens, ad significandam collectionem illarum trium virtutum, & necessariam connexionem, quam inter se habent, vt hominem plene iustificent: in quo sensu, quando dicit Concilium, hominem in iustificatione illa tria simul accipere, non oportet per iustificationem intelligere solum instans infusionis gratiæ sanctificantis, sed totam susceptionem, & spiritualem immutationē, quæ in homine fit à prima vocatione vsque ad gratiæ infusionem: hæc enim acceptio illius vocis valde vsitata est, vt ex ipsomet Concilio constare potest, vt latius traditur in materia de iustificatione.

Quocirca valde probabile semper mihi visum est, quod sicut fides & spes non pendent in conseruatione sua à gratia & charitate, ita neque in infusione. Est enim eadem ratio, nec facile poterit conuenies discrimen assignari: nam sicut homo semel iustificatus, amissa iustitia vere & supernaturaliter credit, ac sperat, &, vt hoc possit conuenienter facere, retinet fidem & spem: ita peccator, qui incipit ad Christum conuerti, antequam perfecte amet vel efficaciter detestetur omnia peccata, potest vere & supernaturaliter credere ac sperare: ergo, vt hoc possit conuenienter & connaturali modo facere infundentur illi fides, & spes: nam ad illas est satis dispositus, & per illas melius disponi paulatim potest ad gratiam obtinendam, à qua hi habitus natura sua separabiles sunt. Neque in hoc reperiri poterit maius inconueniens inter habitus, quam inter actus: si ergo actus possunt antecedere, cur non etiam habitus? Vnde consequenter fit, accidere posse, vt in baptismo homo ponat obicem gratiæ, & charitati, non tamen fidei & spei: quia potest credere, & sperare, non tamen de peccatis dolere: tunc ergo sacramentum habebit effectum circa fidem & spem, quamuis non habeat circa alia dona: quia sacramētum dat omnem effectum, cui non ponitur obex. Est enim veluti causa naturalis, quæ agit, quantum potest, si non sit impedita, si ergo potest dare plures effectus, & impeditur circa vnum, & non circa alium, qui est ab altero independens, dabit vnum, sine alio: sicut contingit in charactere & idem supra dictum est de remissione venialium peccatorum.

Probabile est fidem, & spem infundi posse ante baptismū.

Obseruandum vero est iuxta discursum factum, moraliter loquendo, semper accidere, vt habitus fidei ante baptismum infundatur: quia moraliter loquendo, necesse est, vt actus fidei in catechumeno antecedat: per quem actum disponitur, vt statim ei infundatur habitus: sicut, si prius tempore, quàm baptizetur, habet amorem Dei super omnia, statim ei infundetur charitas, quæ postea augetur per baptismum susceptum: & idem probabile est de fide cum eadem proportione. Si tamen contingeret, aliquem non habere verum actum fidei vsq; ad illud instans, in quo perficitur sacramentum baptismi: tunc prima infusio talis habitus fieret per ipsum sacramentum, & idem est dicendum proportionaliter de spe, in qua facilius potest accidere, vt ante baptismum non exerceatur per proprium & formalem actum suum: quia non est fundamentum totius iustitiæ, & supernaturalium actuum, sicut est fides: sed hæc res latius tractanda est in materia de iustificatione.

SECTIO IV.

Vtrum effectus baptismi impeditus per fictionem detur, recedente fictione.

SVppono, quæstionem hanc solum habere locum, quando baptismi sacramentum validum fuit: non tamen contulit effectum propter obicem suscipientis, qui obex, fictio appellatur, nam quando fictio opponitur ipsi sacramento, illudq; irritum reddit, nihil est, quod redire possit: cum nihil antea effectum fuerit, sed necesse est, sacramentum iterari. Ratio autem difficultatis in hac quæstione sic explicata est: quia causa physica non operatur, nisi quando exi-

do existit: ergo si Baptismus non confert suum effectum, quando existit, nihil postea efficere poterit, cũ eius efficientia realis ac phytica sit. In contrarium vero est: quia proprius effectus Baptismi, qui est, regenerare hominem in Christo, & remittere originale peccatum, & alia mortalia, quæ cum illo sunt coniuncta, ita est proprius Baptismi, vt à nullo alio sacramento, nec per aliud remedium absque Baptismo fieri possit: hac enim de causa est Baptismus medium necessarium ad salutem. ergo necesse est, vt, vel ablata fictione præcedens Baptismus efficiat hunc effectũ, vel vt iteretur Baptismus, vel det illum effectum, qui non potest, nisi per Baptismum dari: sed Baptismus iterari non potest, vt fides docet: ergo necesse est, vt præcedens Baptismus conferat effectum recedente fictione.

Augus. Hæc posterior ratio omnino conuicit Augustinum, vt doceret, Baptismum impeditum à suo effectu per fictionem incipere illum habere ablata fictione, sicut videre licet, libro primo de Baptismo capit. 11. & seq. & libr. 3. capit. 13. & libr. 6. capit. 5. & sæpe alias, & refertur de Consecrat. distinction. 4. in capite Tunc valere. Atque hanc sententiam videtur etiam *Cypr.* significasse Cyprianus in libro de Cardinalibus Christi operibus, verbis postea referendis. Et eandem am- *D. Thom.* plexi sunt omnes Scholastici cum D. Thoma hic. Sed *1. Sentẽtia.* in ea explicanda potest esse nonnulla diuersitas. Variis enim modis intelligi potest, dari effectum Baptismi, recedente fictione. Primo, omnino materialiter, & quasi concomitanter: ita vt, remoto obice, verbi gratia, per contritionem, vere infundatur gratia, & remittatur peccatum originale cum aliis actualibus, quæ per Baptismum tollenda erant, si fictio non intercessisset: & ideo dicatur tunc dari effectus Baptismi, id est, qui per Baptismum dandus erat, si non impediretur: tamen reuera, quando talis effectus datur, Baptismus nihil circa illum operatur (iuxta hanc sententiam) nec physice, nec moraliter, sed sola contritio, ratione cuius datur gratia, & tollitur fictio, & concomitanter tolluntur omnia alia peccata. Ita o- *Gloſſa.* pinatur Gloss. in capite Tunc valere. de Consecratione distinctione 4. dicens: tunc non dari remissionem peccatorum propter Baptismum, sed propter contritionem. Cuius sententiæ fundamentum esse potest, quia hoc sufficit, vt omnia peccata remittantur quæ per Baptismum remissa non fuere propter obicem: non ergo oportet nouos effectus, aut nouos causandi modos sine fundamento multiplicare. Item hoc modo facile expeditur difficultas in prima ratione dubitandi tacta: quæ confirmari potest: quia sacramentum futurum non dat suum proprium & specialem effectum ex opere operato, antequam sit: sed, ad summum, dicitur contritio dare suum effectum in ordine, vel cum voto futuri sacramenti: quia veluti imponit obligationem suscipiendi illud, & sub hac veluti conditione, saltem voluntate & proposito concepta, confert suum effectum: ergo similiter sacramentum præteritum, quod iam non est, non potest dare suum effectum ex opere operato: quia postquam præteriit, tam est nihil, quam quod nondum fuit: ergo contritio est, quæ habet effectum: quæ iam non indiget voto Baptismi, quia supponit illum susceptum, solumque poterit talis effectus Baptismo attribui, quia contritio supponit illum susceptum, nec dare illum posset, nisi præsupposito Baptismo, vel in ordine ad illum. Denique iuxta hunc dicendi modum dupliciter solui potest ratio in contrarium supra facta. Primo, dicendo, peccatum originale per se primo non posse tolli, nisi per Baptismum: tamen ex accidente & concomitanter posse tolli per Pœnitentiam, quatenus per illam datur gratia, quæ tollendo fictionem consequenter necesse est, vt tollat originale peccatum, & omnia alia mortalia cum illo coniuncta: quia vnum peccatum mortale non potest tolli, nisi tollantur omnia. Vel secundo addi potest, hunc effectum attribui Baptismo, quia, vt sic fiat, necessario præsupponitur Baptismus.

Sed hic modus dicendi omnino est alienus à mente Augustini & aliorum Theologorum: & nullo modo probandus est: quia ratio supra facta in contrarium semper vim suam retinet, neque euasiones illæ satisfaciunt: quia iuxta doctrinam Concilij Tridentini, sessione sexta & decimaquarta, in lege noua, nullum peccatum originale aut mortale remittitur, nisi per aliquod sacramentum in re, vel in voto, scilicet per Baptismum aut Pœnitentiam: nam alia sacramenta non sunt per se instituta ad tollenda huiusmodi peccata: sed peccatum originale, & mortalia ante Baptismum commissa non tolluntur per pœnitentiæ sacramentum in re vel in voto: quia, cum non sint materia illius, ipsum non potest habere efficaciam circa illa: ergo oportet tolli per Baptismum: sed in eo, qui iam baptizatus fuit ficte, non possunt tolli per Baptismum in voto: quia est incapax talis voti, sicut & alterius Baptismi: ergo tolli necessario debent per Baptismum iam susceptum, quamuis tempore præcesserit. Neque illud de remissione peccatorum per concomitantiam sufficit ad vim huius rationis eludendam: quia nunquam peccatum aliquod mortale remittitur per accidens, seu concomitanter per aliquod sacramentum, nisi cum ordine ac voto alterius sacramenti, per quod tolli potest per se, vt verbi gratia, quando quis bona fide accedens tantum, attritus ad Eucharistiam, per illam consequitur gratiam & remissionem peccatorum, dicitur ille effectus per accidens respectu Eucharistiæ: quia semper fit per respectum ad sacramentum Pœnitentiæ, vel cum voto illius. Interdum etiam contingit, per sacramentum pœnitentiæ remitti aliquod peccatum tantum concomitanter ad remissionem aliorum, vt quando illud peccatum est oblitum, vel bona fide tacitum propter grauem causam: tunc autem & sacramentum ipsum Pœnitentiæ per se poterat habere virtutem ad tollendum peccatum, si in confessione aperiretur, & præterea peccatum illud nunquam tollitur, nisi in virtute & voto alterius confessionis, in qua per se remittendum sit. At vero in præsenti, originale peccatum, & alia mortalia ante Baptismum commissa non respiciunt aliquam causam per se remissiuam illorum, nisi Baptismum: ergo non possunt, etiam concomitanter, tolli per aliud remedium, nisi cum ordine ad Baptismum, & non per votum Baptismi futuri: quia hoc nullum esse potest: ergo per ordinem ad Baptismum iam susceptum. Neque vero satis est, quod secundo loco dicebatur: posse hunc effectum tribui Baptismo: quia, vt sic fiat per contritionem sine voto Baptismi, necessario supponit Baptismum susceptum: quia hæc habitudo non sufficit, vt talis effectus Baptismo attribuatur: alias etiam remissio peccatorum, quæ fit per sacramentum Pœnitentiæ, deberet tribui Baptismo: quia Pœnitentia non posset habere illum effectum, nisi præsuppositio Baptismo: & idem est de effectibus aliorum sacramentorum: ergo necesse est, vt alio proprio & speciali modo tribuatur ille effectus Baptismo, scilicet tanquam vnicæ causæ & remedio necessario per se instituto ad talem effectum: ergo hoc modo Baptismus prius indigne susceptus confert postea remissionem peccatorum recedente fictione. Quod tandem ita confirmo: quia peccatum originale non contrahitur, nisi per generationem naturalem: ergo nec remitti potest, nisi per generationem spiritualem, iuxta illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c. ergo quando peccatum originale deletur recedente fictione, tollitur per aliquam regenerationem spiritualem, quæ tantum fit in baptismo: & non per præsentem, aut futuram: ergo per præteritam.

Secundus

Secundus modus explicandi Augustini sententiam esse potest, ablata fictione redire effectum baptismi, quoad remissionem peccati originalis, & omnium mortalium, quæ antea commissa fuerant: non tamen quoad specialem gratiam distinctam ab ea, quæ daretur ratione contritionis, per quam tollitur fictio: neque quoad effectus alios, qui non sunt simpliciter necessarij, quatenus per baptismum fiunt, sed possunt alijs medijs obtineri, quales sunt remissio totius pœnæ temporalis, & omnium peccatorum venialium, & aliqua auxilia gratiæ, quæ fortasse dantur digne suscipientibus baptismum ratione ipsius sacramenti. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia hoc satis est ad saluandam in baptismo necessitatem medij ad salutem: nam hoc modo ratione illius confertur ille effectus gratiæ, sine quo homo saluari non potest: qui est remissio peccati originalis & mortalis: sed tota ratio ob quam dicitur effectus baptismi dari recedente fictione, est, quomodo est causa vnica & necessaria alicuius effectus gratiæ necessarij ad salutem: ergo non oportet, vt hic effectus alio modo redeat, neque est aliquod probabile fundamentum ad id asserendum. Quod si dicas, baptismum non posse remittere peccatum, nisi det gratiam: quia peccatum non remittitur nisi per gratiam: Dicitur iuxta hanc sententiam, dari quidem gratiam intuitu seu ratione baptismi: non tamen distinctam ab ea, quæ daretur per contritionem, seu eandem cum quadam habitudine seu morali respectu, non solum ad contritionem, sed etiam ad baptismum: ita vt veluti duplici titulo detur eadem gratia, baptismi scilicet, & contritionis: nam hoc satis est: neque oportet multiplicare gratias sine sufficienti fundamento. Atq; hoc modo expeditur facile prior ratio dubitandi in principio posita, quia non oportet, vt hæc gratia physice fiat à baptismo præterito, sed satis est, vt moraliter detur ratione illius, & in ordine ad proprium effectum baptismi, qui est regenerare hominē, & mundare illum ab originali culpa, & alijs, quas cum illa coniunctas inuenerit. Potest tandem confirmari hæc sententia. Nam qui digne suscepit baptismum, & per eum gratiam baptismalem, si postea peccando illam amittat, & iterum postea pœnitendo resurgat, non oportet, vt illi restituatur prior gratia baptismalis, quam amisit per peccatum: quia hæc iam semel data est, & homo sibi imputare debet, si illam amittit, neque enim amplius ei debetur: ergo maiori ratione, si homo posuit impedimentum gratiæ baptismali, non ei amplius debetur: sed satis est, quod gratiæ pœnitentiæ addatur respectus ad baptismum, vt ratione illius intelligatur destruere illud peccatum, quod solus baptismus delere potest. Confirmatur secundo. Nam alias sequitur, eum, qui per baptismum ficte susceptum, de fictione alijsque peccatis conteritur, maiorem gratiam accipere, quam recepisset per cōtritionem, nondum suscepto baptismo. Consequens est falsum: tum quia indigna susceptio non debet illi homini prodesse ad gratiæ augmentum: tum, quia oporteret in illa gratia distinguere diuersos gradus, ex quibus aliqui darentur ratione baptismi, alij ratione pœnitentiæ: quod vix potest intelligi.

Hæc sententia non caret aliqua probabilitate, mihi tamen simpliciter non placet. Primo, quia non videtur iuxta mentem Theologorum asserentium, effectum baptismi redire recedente fictione: simpliciter enim loquuntur de quolibet effectu baptismi: & maxime de effectu gratiæ: atq; idem videtur sensus Augustini dicentis, non solum remissionem peccatorum, sed & charitatem & Spiritum sanctū dari ratione baptismi recedente fictione. Et idem videtur docere Cyprianus sermone de Passione Domini dicens, Et licet indigni sint, qui accipiunt (loquitur de baptismo) sacramentorum tamen reuerentia, & propinquiorem ad Deum parat accessum, & vbi redierint ad cor, constat ablutionis donum, & redit effectus munerum, nec alias quæri aut repeti necesse est salutiferum sacramentum. Video, hęc testimonia posse eludi, dicendo, dari quidem gratiam ratione baptismi, sed non nouam aut maiorem, quam daretur ratione ipsius pœnitentiæ. Sed hoc reuera magis est verbis, quam re ipsa dari, vel redire effectum baptismi. Quia ille respectus nihil addit ipsi gratiæ, quę ex se habet formalem repugnantiam cum peccato originali, & quocūq; mortali. Et præterea argumentor primo in hunc modum. Constituamus hominem, qui bona fide, & sine nouo peccato accepit baptismum sine sufficienti dispositione, atq; adeo ficte, & absq; effectu: si huiusmodi homo, antequam aliquod mortale peccatum committat, habet veram attritionem de peccatis præteritis, consequetur effectum baptismi, vt infra dicam: quia reuera tollit fictionem, quæ tantum posita fuerat in defectu talis dispositionis: ergo illi homini datur prima gratia baptismalis, quæ data fuisset tempore baptismi, si non esset fictio: ergo illa gratia datur ratione solius baptismi, suppositā subiecti dispositione: nam sola attritio per se non sufficeret ad talem gratię effectum: ergo baptismus præteritus sufficit recedente fictione ad dandam eandem gratiā: ergo semper eodem modo, & cū eadē proportione operatur, si talis dispositio sit cōtritio: verbi gratia, vt quatuor: nam per eā secluso baptismo, seu ante institutionem eius, daretur gratia vt quatuor: nunc vero maior gratia datur homini prius ficte baptizato, remouēti fictionem per eandem contritionem, vt quatuor, tū quia, si nō daretur nisi gratia, vt quatuor, nulla gratia daretur ex opere operato ratione baptismi, cū illa gratia non excedat latitudinem & proportionem contritionis, secundum se consideratæ: tum ēt, quia est eadē proportio, & quodammodo maior ratio. Nam si homini auferenti fictionem per attritionem datur ex opere operato aliqua gratia, multo maiori ratione dabitur idem effectus gratiæ ex opere operato homini remouenti fictionem per contritionem.

Secundo argumentor, quia prima gratia, vt supra dixi ex Concilio Tridentino, non datur, nisi vel ex opere operato per aliquod sacramentum, vel per votum illius: sed quando recedit fictio posita in præterito baptismo, datur prima gratia: ergo datur ex opere operato ratione baptismi per se loquendo: ergo non tantum datur gratia per se respondens contritioni, sed etiam aliqua, quæ respondet efficaciæ ipsius sacramenti, quod semper operatur, quantum potest, in subiecto dispositio: semperq; aliquid amplius operatur, quam secluso sacramento fieret in eodem subiecto eodē modo dispositio. Dixi autē per se loquendo, quia interdum fieri potest ratione alicuius peccati mortalis post baptismum commissi, vt illa prima gratia non tantū respiciat baptismum præteritum, sed etiam votum sacramenti pœnitentiæ postea suscipiendi: hoc tamen nihil obstat: quia hoc est per accidens: & ad vim argumenti satis est, quod baptismus prius susceptus est sufficiens causa, vt illa gratia detur ex opere operato, etiamsi non sit necesse ut respiciendi aliud sacramentum. Quod sic etiam confirmatur, nam ille sic iustificatus saluabitur: ergo ex aqua & Spiritu sancto, quia non est alia via ad salutem: ergo recipit gratiam regeneratiuam per aquam baptismalem: ergo est effectus eius ex opere operato. Tertio argumentor, quia, iuxta probabiliorem, magisq; piam sententiam, gratia per Baptismum semel comparata, etiamsi per peccatum mortale amittatur, iterum recuperatur per pœnitentiam, vt latius sequenti tomo dicturi sumus: ergo similiter eadem gratia baptismalis, quæ danda fuisset homini non ficto, dabitur recedente fictione: est enim eadem ratio, vt magis ex dicendis constabit: in quibus alia addemus, quæ hunc dicendi modum satis improbare videntur.

3. Sent. dist. 18.

Tertius igitur ac verus dicendi modus est, ablata fictione dari totum effectum baptismi cum tota extensione & intensione, cum qua in principio daretur, si fictio non interfuisset. Ita enim significant verba Sanctorum & Theologorum simpliciter sumpta. Et sigillatim declaratur: nam in primis datur gratia sanctificans ex opere operato, vt ostensum est, & cum ea dantur omnes virtutes & dona: nam hæc omnia, vel sub nomine gratiæ sanctificantis comprehenduntur, vel in ea tanquam in radice continentur, & quasi naturali sequela cõsequuntur. Deinde datur remissio peccati originalis, & omnium mortalium, quæ cum illo coniuncta sunt, non tamen omnia eodem titulo ac ratione, nam quæ commissa fuerunt ante baptismum, per se tolluntur virtute illius: quia remissio eorum est proprius ac per se effectus eius: quæ vero post baptismum commissa sunt, tolluntur, & concomitanter, seu per accidens respectu baptismi, & per se respectu pœnitentiæ, seu in voto eius. Vnde quoad hæc peccata mortalia post baptismum commissa non dicetur proprie redire effectus baptismi: quia baptismus nunquam habuit virtutem per se ad remittenda hæc peccata: sed dicetur effectus baptismi necessario coniungi cum remissione eorum peccatorum, & cum effectu virtutis pœnitentiæ, vt includentis votum sacramenti pœnitentiæ: eo quod non possit tunc proprius effectus baptismi sine alio fieri: quia non potest vnum peccatum mortale sine alio remitti. Atq; hinc fit, vt tunc etiam detur integra remissio pœnæ, quæ respondet peccatis mortalib. ante baptismum commissis: non vero illius pœnæ, quæ debetur propter peccata postea commissa: quia remissio illorum est effectus per se baptismi, qui nullam satisfactionem postulat ad plenam remissionem totius pœnæ: sed solum dispositionem sufficientem, vt tollatur culpa: horum autem remissio per se spectat ad sacramentum pœnitentiæ, in cuius voto fit: & ideo, licet concomitanter tollantur, quando baptismus habet suũ effectum ablata fictione: non tamẽ omnino remittuntur quoad pœnam, sed iuxta dispositionem, & satisfactionẽ peccatoris: & ita, quoad hæc potest manere reatus pœnæ tẽporalis, etiamsi baptismus suum integrum effectũ habeat. Præterea datur recedẽte fictione remissio peccatorum venialium, quę commissa sunt ante baptismum, & pœnæ, quæ ijs correspondet, si tamen fictio etiam tollatur respectu illorum: ita vt non perseueret homo in complacentia eorum: sicut enim potest peccatum mortale sine veniali remitti: ita potest tolli fictio, vt impedit remissionem mortalium, & non vt impedit remissionem venialium: & tunc fiet prior effectus sine posteriori: quia vni ponitur obex, & non alteri, & vnus est ab alio separabilis: si autem obex & fictio simpliciter tollatur respectu omnium, omnia absolute remittentur ex fundamento iacto: quod, ablato impedimento, sacramentum operatur, quantum potest: non minus autem potest operari baptismus prius receptus, & veluti manens in acceptatione diuina, quam actu existens.

Quomodo remittantur mortalia post Baptismum commissa recedente fictione.

Quomodo remittantur venialia recedente fictione.

Dices, quid si prius ablata est fictio respectu mortalium tantum: & post aliquod tempus respectu venialium: nunquid baptismus successiue, & quasi per partes tunc conferet hos effectus diuersis temporibus? Videtur enim hoc esse incõueniens: quia oporteret gratiam etiam baptismalem paulatim, & quasi per partes infundi. Respondetur, quamuis non fit æque certum redire effectum baptismi quoad remissionem venialium: quia baptismus non est medium necessarium ad huiusmodi remissionem: nihilominus probabilius est, etiam hunc effectum redire: quia si baptismus ita est institutus, vt possit operari ablato impedimento ex parte suscipientis, etiamsi ipse iam non existat, non est verisimile, hoc esse limitatum ad vnum effectum eius potius, quam ad alium: nullum enim fundamentum est ad id excogitandum: præsertim, quia gratia illa, quæ datur recedente fictione, tam vere est regeneratiua, ac si esset data in præsentia baptismi, & ideo, quantum est de se, omnino transmutat hominem, & delet omnem maculam superioris vitæ. Vnde fit vlterius probabile, totum hunc effectum simul redire, si respectu totius simul tollatur fictio, vel etiam successiue & diuersis temporibus, si eodem modo auferatur impedimentum, quia causa semper manet eadem, & cum eadem virtute ac determinatione ad operandum, si ex parte subiecti auferatur impedimentum. Quid ergo mirum, si impedimentum paulatim auferatur, effectum etiam paulatim, & per partes conferri? Neque enim necesse est, vt gratia ipsa sanctificans paulatim etiam detur illis diuersis temporibus: nam hoc ipso, quod auferatur fictio respectu mortalium peccatorum: tollitur etiam obex respectu totius gratiæ baptismalis, quia peccatum veniale, vt sic, non repugnat gratiæ, neq; intensioni eius: & è contrario, vt postea tollantur peccata venialia, non est per se necessaria gratiæ infusio, sed ipsamet gratia regeneratiua & baptismalis, ablato impedimento, est sufficiens ratio remissionis eorum, quod si fortasse tunc coniungitur cum remissione venialium aliquod augmentum gratiæ, illud non erit ex opere operato ratione baptismi præteriti, sed fortasse ex merito ipsius operantis fundato in aliquo actu bono, quo displicent illi venialia peccata, vel alio simili.

Sed quæres vlterius, quid de peccatis venialibus commissis post baptismum, nunquid illa etiam tollentur ablata fictione? Respondetur, per se loquendo non est necesse illa tolli, quia nec per se hoc pertinet ad baptismum, quia, vt sæpe dictum est, non habet efficaciam circa peccata post illum susceptum commissa, neq; etiam concomitanter: quia remissio venialium non habet necessariam connexionem cum remissione mortalium. Attendenda est ergo qualitas & virtus illius dispositionis, per quam fictio remouetur: nam si illa sit per se sufficiens dispositio, aut meritum operandi ad tollenda huiusmodi venialia, absq; eo quod sacramentum aliquid suppleat ex opere operato, tunc quidem remittentur: si autem dispositio non fuerit huiusmodi, manebit reatus talium peccatorum, vel omnium, vel aliquorum, pro ratione dispositionis: quia baptismus prius susceptus nihil omnino iuuat ex opere operato ad horum remissionem. Atque eodem modo censendum est de remissione pœnæ, quæ propter hæc peccata debetur: fiet enim iuxta dispositionem & satisfactionem operantis, & non amplius. Tandem ablata fictione, dabitur omnis gratia sacramentalis, si quæ fortasse est in baptismo præter ipsam gratiam sanctificantem, vt regeneratiuam: quale erit auxilium aliquod speciale opportuno tempore datum ad baptismi effectum conseruandum, vel aliquid huiusmodi: Quod probari potest ex fundamentis & rationibus supra positis: & præterea, quia hic effectus gratiæ est maxime necessarius, & conueniens homini: non ergo debet illo perpetuo priuari: alioqui, saltem propter illum recipiendum, oporteret iterum baptismum suscipere: cum ergo baptismus iterari non possit, oportuit, vt haberet hanc vim dandi omnem huiusmodi gratiam, quocunq; tempore obicem non inueniat. Propter quod etiam verisimiliter credi potest, etiam si sæpius homo peccando ponat obicem huic effectui, tamen si resurgat, & præsertim si opportuno tempore, in quo dandum est hoc auxilium, non habeat impedimentum peccati, non fore illo priuandum propter priora peccata iam remissa. Quod videtur docuisse Cyprian. serm. de ablutione pedum, his verbis. Nunc contemptum suum non statim vlciscitur Deus, nec per singulas offensas iudicantis ira discurrit, nec

obstruxit

obstruxit fonti misericordiæ suæ ostia meatusque multiplices: sed obuiat fugientibus, & cogit regredi desperatos ostendens eis pœnitentiæ viam, qua nulla latior inuenitur, & reuersis dat, vt iterum eis possint sacramẽta prodesse: quorum, si pœnitentia non subesset nullo modo deinceps experiri possent effectũ. Ex his ergo satis cõstat quomodo ablata fictione detur totus effect⁹ Baptismi, quoad extensionẽ eius.

Quo gradu intensionis reddat gratia recedente fictionem.

Sed circa intensionem huius effectus est non parua difficultas, quomodo intelligendum sit, redire totum effectum gratiæ, quoad intensionem ablata fictione. Et ratio dubitandi est, quia hæc intensio gratiæ, quæ datur ex opere operato, non est omnino indiuisibilis, & determinata: nam si huiusmodi esset, nulla relinqueretur difficultas, quin tota daretur iuxta principia posita: non tamen ita est, sed potest hæc intensio esse maior & minor iuxta dispositionem operantis magis, vel minus perfectam. In eo autem, qui ficte suscepit baptismum, nulla fuit dispositio ad gratiam, vel intensionem eius: quæ ergo intensio danda est recedente fictione, aut per quam dispositionem vel mensuram est definienda.

1. Dicendi modi.

Duos potui excogitare dicendi modos. Primus est, dari minimam gratiam, quæ ex opere operato dari potest per Baptismum, qualis est illa quæ datur infantibus, & cuicunque neq; obicem contrarium, neq; positiuam dispositionem ad gratiam habenti. Ratio huius sententiæ esse potest, quia in huiusmodi homine nulla est dispositio ad Baptismum, ratione cuius effectus gratiæ excedat illum minimum gradum: quia dispositio ad baptismum digne suscipiendum solum est, quando ipse baptismus suscipitur: tunc autem nulla fuit talis dispositio: quia, vt supponitur, ficte & indigne susceptus est: ergo non est, vnde effectus gratiæ excedat prædictum intensionis gradum. Dices, posse excedere ratione subsequentis dispositionis, per quam tollitur fictio: nam quo illa fuerit melior: tanto videtur futurus hic effectus maior. Vnde, cum semper sit necessaria aliqua positiua dispositio ad tollendum obicem, semper ex hoc capite dabitur intensior gratia, quam daretur cum dispositione neutra (vt sic dicam) id est, nec positiua, nec repugnante. Sed contra hoc est, quia ille actus, quo postea tollitur fictio, reuera non est dispositio ad baptismum: quia non præparat hominem ad illum digne suscipiendum: solum ergo deseruit respectu baptismi, tanquam remouens prohibens: non tanquam positiue præparans: ergo, quod ille actus sit magis vel minus perfectus, nihil refert ad effectum baptismi: quia ad remouendum obicem quilibet est æque sufficiens: ergo baptismus tunc per se non operatur in subiecto positiue dispposito, sed tantum in subiecto non habente obicem: dabit ergo illi minimum effectum, quoad intensionem.

Confirmatur & declaratur à simili, suppositâ probabili sententia: quod per quamcunque contritionem cuiuscunque intensionis redeunt omnia merita per peccatum mortificata, & omnis gratia amissa: hoc enim posito fieri potest, vt per contritionem, vt quatuor, detur gratia, vt centum: & per contritionem, vt octo non semper detur maior, sed interdum minor: quia licet illis cõtritionibus, vt sunt dispositiones ad nouam gratiam, respondeat diuersus effectus, maior intensiori, & remissiori minor: tamen vt remouent obicem priorum meritorum, quantum est ex se, æque operantur: quia in hoc habent quandam æqualitatem, quia vtraque remouet totum obicem, quo sublato omnia merita præcedentia redeunt, siue sint minora, siue æqualia, siue maiora: quia respectu illorum illa contritio non se habet vt dispositio, sed tantum vt remouens prohibens: sic ergo in præsenti, actus, quo tollitur fictio, solum se habet, vt remouens obicem: & ideo non refert, quod in se sit magis vel minus perfectus: quia in efficacia tollendi obicem omnes sunt æquales, & tantam sub hac ratione tunc concurrunt ad effectum baptismi.

Et confirmatur secundo hæc sententia, quia recedente fictione solum datur effectus baptismi ratione præcedentis susceptionis eius, eo modo quo tunc facta est, & acceptata à Deo ad talẽ effectum: sed tunc susceptio baptismi ex parte susicipientis fuit sacrilega, & indigna, quamuis ex parte baptismi semper de se fuerit efficax & sufficiens ad gratiam: ergo ille baptismus sic susceptus solum acceptatur ad dandam minimã gratiam, quam Baptismus ex se potest dare, quia ex parte subiecti nihil fuit, vnde posset crescere ille effectus. Neque enim conuenienter dici potest, tunc non acceptari ad determinatum effectum, sed confuse ad talem effectum, qualis postea fuerit dispositio, per quam tolletur fictio. Hoc, inquã, non placet, quia sacramentũ determinatur ad effectum iuxta capacitatem, & dispositionem, quam habet subiectum eo tempore, quo recipit sacramentum, non iuxta eam, quam postea est habiturum, vt patet inductione facta in omnib. sacramentis, & in omnibus causis efficientibus, quæ ex dispositione subiecti habent aliquo modo determinatos effectus. Item ratione morali: quia hoc expedit ita fieri, vt homines excitentur ad digne susicipienda sacramenta.

Vnde plures rationes oriuntur, quibus hæc sententia amplius cõfirmari potest. Vna est, quia ei, qui indigne susecepit baptismum, non datur postea gratia recedente fictione, nisi ob sanctitatem & efficaciam baptismi, vt est medium necessarium ad salutem: non vero propter id, quod homo ex parte sua adhibuit in tali susceptione: nam ex hoc capite potius fuisset priuandus omni gratia: ergo satis superq; est, quod detur ei minima gratia baptismalis, nã hæc est, quam baptismus de se semper efficit, nulla habita ratione dispositionis subiecti, sed solũ remoto obice: nam hæc sufficit ad salutem, & ad necessitatem baptismi & efficaciam eius: & quod non detur maior, quodam modo debetur indignæ susceptioni. Altera ratio, seu tertia confirmatio est, quia si aliquis accepit baptismum cum attritione vt duo: alius vero ficte, & vterq; postea habeat attritionem vt tria, non est verisimile, maiorem gratiam ex opere operato accipere eum qui ficte baptizatus est quã eum, qui digne cum attritione vt duo: ergo: quamuis ille, qui ficte accepit sacramentum, postea tollat fictionem per attritionem vt tria, non recipiet tãtam gratiam ex opere operato, quantam accepisset, si tempore baptismi habuisset illam attritionem vt tria: alioqui acciperet maiorem gratiam ex opere operato, quam alius, qui baptizatus fuit cum attritione vt duo, quod videtur incredibile.

Et potest in hunc modum etiam explicari, nam ei, qui baptizatus est cum attritione vt duo, licet habeat postea attritionem vt tria, non propterea confertur maior effectus ex opere operato: quia ille iam fuit definitus ex priori dispositione, quæ cum ipso baptismo concurrit: ergo neque ei, qui indigne suscepit baptismum, attritio vt tria postea habita vtilis esse debet, vt effectus ex opere operato in eo crescat: sed satis est, vt deseruiat ad tollendum obicem. Tandẽ, potest alio modo vis huius rationis declarari, nam baptismus, sicut dat gratiam homini nõ ponenti obicem, ita maiorem dat homini bene dispositio, & adhuc maiorem melius dispositio: ergo sicut in homine adulto carentia dispositionis absolute & simpliciter est obex ad totum effectum sacramenti, ita carẽtia perfectioris dispositionis dici potest obex respectu perfectioris gratiæ ex opere operato recipiendæ: sed, qui recipit sacramentum cum dispositione imperfecta, quamuis ex parte sua obstiterit perfectiori gratiæ, non potest postea per contritionem, vel attritionem perfectiorem quasi remouere illum obicem, & se disponere, vt ille effectus ex opere operato crescat: quia iam effectus baptismi fuit determi-

determinatus in ipso instanti receptionis eius, & subsequens contritio iam non est dispositio ad illum: ergo simili ratione & proportione dicendum est de eo, qui posuit obicem toti effectui, nimirum, quod maior vel minor contritio, aut attritio postea habita, non sit in eo dispositio ad perfectiorem effectum ex opere operato, sed solum ad remouendum obicem.

Dices, si hæc ratio esset efficax, probaret, quod sicut maior perfectio effectus baptismi semel impedita ex imperfecta dispositione suscipientis non potest postea recuperari, veluti auferendo obicem per meliorem dispositionem: ita neq; absolutus effectus gratię semel omnino impeditus possit postea redire ablata fictione, etiam quoad minimam gratiam. Respondetur non esse parem rationem: quia aliqua gratia baptismalis est necessaria ad salutem: perfectio autem gratiæ non est ita necessaria: & ideo baptismus, quomodocunq; recipiatur, acceptatur ad aliquam gratiam dandam remoto obice: non vero ad perfectionem gratiæ, nisi pro ratione præsentis dispositionis. Item est alia differentia, quia respectu perfectioris gratiæ non datur obex contrarius, proprie loquendo, sed tantum negatiuus: quia est carentia perfectioris dispositionis, qui obex postea nullo modo auferri potest, quia licet possit haberi perfectior actus, non tamen perfectior dispositio, quia postea elicitus actus neq; est, neque esse potest dispositio ad baptismum: at vero respectu gratiæ absolute, præter negatiuam dispositionem concurrit semper contraria: scilicet, peccatum aliquod gratiæ repugnans: & huiusmodi obex auferri potest per aliquam detestationem illius, scilicet per conuersionem in Deum illi repugnantem aliquo modo: & ideo potest redire effectus gratiæ, prout est necessarius ad expulsionem peccati, quamuis non redeat, quoad maiorem perfectionem, quæ pendet ex meliori dispositione.

Vltimo confirmatur, & declaratur hæc sententia à simili ex modo, quo reuiuiscit gratia baptismalis semel habita & amissa: nam si quis digne recepit baptismum cum cõtritione vt duo, & postea peccauit, & deinde resurgit per cõtritionẽ vt quatuor, quamuis illi iterum detur gratia baptismalis ablato obice peccati, non tamẽ illi datur tanta gratia ratione baptismi, quam data fuisset, si in ipsa susceptione baptismi habuisset cõtritionem vt quatuor: sed præcise restituuntur illi gradus gratiæ, quos baptismus habere potest in homine contrito vt duo: quia illa gratia non est mensurãda per dispositionem, per quam postea aufertur obex, sed per eam, quæ fuit tempore susceptionis baptismi: ergo multo maiori ratione si prius accepit baptismum sine vlla cõtritione, vel attritione, & postea resurgit per contritionem vt quatuor, non dabitur illi tanta gratia ratione baptismi, quanta daretur homini suscipienti illum cum cõtritione vt quatuor: alioqui, cęteris paribus, meliorem effectum baptismi consequeretur, qui indigne illum suscepit, quam qui digne, licet tardius, seu tempore posteriori, quod videtur satis absurdum: quia cõtritio illa, per quam remouetur obex, non magis est dispositio ad baptismũ in vno, quam in alio. Quæ ratio, & omnes aliæ factæ eadem proportione probãt, ablata fictione nunquam dari tantã gratiam ex opere operato ratione baptismi, quanta data fuisset homini digne suscipienti illum quacunque dispositione minima & imperfecta. Vnde tandem concluditur, recedente fictione solũ dari minimam gratiam, quæ determinata est ex ipsa institutione baptismi ad certum gradum, sine ordine ad positiuam dispositionem suscipientis, sed solum ad subiectum nõ habens obicem, seu remouens illum: nam licet baptismus non semper det hunc effectum ob indispositionem suscipientis, semper tamen ad illum acceptatur, vt remoto obice illum conferat. Atque hæc sententia videtur certe non solum probabilis, sed etiam vera: nam rationes & coniecturæ adductæ videntur congruentissimæ & satis vrgentes.

Nihilominus potest quis opinari, recedẽte fictione dari ratione baptismi, & ex opere operato maiorem vel minorem gratiam iuxta qualitatem actus seu dispositionis, per quam remouetur obex. Iuxta quam sententiã consequenter dicendum est, tãtam gratiam dari recedente fictione, quanta data fuisset, si in ipso baptismo homo habuisset eandem dispositionem, quam habet, cum tollit fictionem, nam supposito priori principio, quod hic effectus crescat vel minuatur pro qualitate actꝰ, quo remouetur fictio, nõ potest certior regula præscribi huius proportionis, nec solidius fundamentum dari, quam tribuendo baptismo totum effectum suum, stante eadẽ proportione in subiecti dispositione. Itaq; baptismus semel receptus tam est efficax ad operandũ, recedente fictione, quam in principio actu existens: ergo tantam gratiam dat, recedente fictione, cum tali dispositione, verbi gratia, contritione vt quatuor, quantam in principio daret, si cum eadem susceptus fuisset: antecedẽs patet inductione supra facta in omnibus alijs effectibus: & ratione, quia est eadem causa, & eadem virtus, in qua perinde est manere in acceptatione diuina, ac si actu existeret: consequentia vero patet à paritate rationis. Nec videtur satis esse dicere illum actum, quo tollitur fictio, non esse dispositionem ad sacramentum: nam satis est, quod sit dispositio ad effectum sacramenti: nam licet sacramentum præcesserit, quoad suum esse: non tamen quoad efficaciam suam: quia nondum contulit effectum suum: & ideo recte intelligi potest, quod, licet non possit homo iam se disponere ad sacramentum suscipiendum: possit tamẽ se præparare ad gratiam, non solum vt gratia est, sed etiam vt effectus sacramenti est: & quod hac ratione detur inæqualis effectus dispositioni proportionatus. Neq; in hoc oportet idem ferre iudicium de hoc effectu sacramenti, qui datur recedente fictione, & de reuiuiscentia meritorum, seu reditu gratię per peccatum amissæ: certius enim est, baptismum habere effectum recedente fictione, quam gratiam semel per baptismum comparatam, & per peccatum amissam, per pœnitentiam in integrum restitui: gratia enim, quæ datur propter sacramentum recedente fictione, vere est effectus sacramenti, & in eius efficacia & necessitate fundatur: gratia vero, quæ per pœnitentiam restituitur, iam tunc non est proprie effectus baptismi: sed, si restituitur, solum est, quia acceptatio ad gloriam, quæ correspondet tali gratiæ, de se est perpetua, & firma, nisi homo ponat impedimentum perfectum: & ideo, ablato hoc impedimento per pœnitentiam, restituitur illa gratia, non vt nouus effectus sacramenti: & ideo non commensuratur præsenti dispositioni: at vero gratia, quæ datur recedente fictione, potest commensurari dispositioni, non solum vt remouenti obicem, sed etiam vt præparanti subiectum ad effectum sacramenti.

2. Modus in oendi.

Denique, ex hoc dicendi modo non sequitur aliquod inconueniens: nã, licet fateamur, eum, qui indigne suscepit baptismum, si postea resurgat per cõtritionem vt quatuor, maiorẽ gratiã baptismalem accipere, quam eum, qui digne suscepit baptismum cum cõtritione vt duo, nihil absurdum, vel incommodum in hoc esse videtur: quia ille, qui indigne suscepit baptismum, non ratione peccati, quod tunc commisit, fructum aliquem accipit, sed magnum potius inde sensit detrimẽtum: quia eo tempore caruit diuina gratia, & fauoribus, & auxilijs proprijs filiorum Dei: si quid ergo vberioris fructus consequi videtur, totum prouenit ex perfectiori contritione, qua se ad effectum sacramenti præparauit. Quod enim hęc contritio posterior tempore sit, non refert: quia moraliter coniungitur cum ipso sacramento, & præparat subiectum ad effectũ illius. Et ideo etiam

nihil

nihil obstat, quod alter, qui digne susceperit sacramentum cũ remissa contritione, postea habeat alios actus contritionis intensiores: quia illi iam non sunt dispositiones ad effectum sacramenti. Sicut, si constituamus duos, quorum alter nunc accipiat Baptismum cum contritione vt duo, postea vero successu temporis habeat feruentissimos actus amoris, & contritionis: alius vero in fine vitæ baptizetur cum contritione vt quatuor: hic posterior maiorem gratiam baptismalem secũ afferet, quam alius, etiamsi fortasse aliunde plura habuerit peccata, & pauciora merita: quia hæc sunt accidentaria ad effectum sacramenti: ita vero est in præsenti: nam ita cẽsendum est de illo, qui posteriori tempore tollit fictionem per nobiliorem actum, & dispositionem, ac si tunc cum eadem dispositione sacramentum accepisset.

Vtrumodo probabilis, sed prior probabilior.

Atque in hunc modum explicata est hæc sententia & potest absque magna difficultate effugere vim superiorum rationum, & non est dubium, quin potuerit Christus Dominus hunc effectum, aut efficaciam sacramenti instituere: totum enim hoc negotium ex illius institutione pendet, quam coniecturis potius, quàm firmo aliquo fundamento, inuestigare possumus: & ideo vterq; modus dicendi est probabilis: prior tamen videtur mihi verisimilior, magisque consentaneus communib. legibus sacramentorum, & conuenienti prouidentiæ, ad quam expedit, vt maiorem fructum reportet, qui melius dispositus ad sacramentum accedit: & ideo, quod dispositio ad effectum propria tantum ea sit, quæ simul est dispositio ad ipsum sacramentum, dignamque susceptionem, & reuerentiam eius.

Ad fundamenta aliarum opinionum.

Superest, respondeamus ad fundamenta aliarum opinionum: & ad rationem dubitandi in principio positam: ad quam breuiter dicitur ex principijs supra positis disputando de sacramentis in genere: sacramentum, quando habet effectum recedente fictione, non conferre illum, vt instrumentum physicum, sed Deum solum dare effectum ratione sacramenti prius susceptι: & hæc est facilior, & intelligibilior responsio, quam aliæ, quæ dari solent: neq; in ea est vllum inconueniens: quia neque est necesse, neque possibile, quod res, quæ, si existeret physice, operaretur, etiamsi non existat, physicum influxum adhibeat: neque è conuerso necesse est, vt sacramentum, quod, cum iam non existit, operatur tantum moraliter, & non physice, etiam cum existit, & in subiecto non inuenit obicem, non operetur physice, sed tantum moraliter: sed potius consentaneum rationi est, vt causa actu existens maiorem efficaciam habeat, saltem in modo operandi: quæ omnia in prædicto loco latius tractata sunt. Atq; hinc satis responsum est ad fundamentum primæ sententiæ: negamus enim, absque proprio effectu gratiæ sacramentalis vere ac proprie saluari, quod sacramentum habeat suum effectum recedente fictione, vt satis declaratum est.

Responsio ad secundam.

Ad confirmationem vero ibi adiunctam ex comparatione inter sacramentum iam receptum, & postea susciendum, quod non magis possit vnum habere effectum ex opere operato, quam aliud: aliqui concedunt proportionem: & affirmant, effectum gratiæ, qui datur per contritionem in voto sacramenti, attribuendum esse ipsi sacramento tanquam propriæ causæ morali, atq; ita dici posse effectum ex opere operato respectu illius: nã huiusmodi causalitas ex opere operato, cũ latius pateat, quam causalitas physica, non requirit necessario actualem, & realem existentiam causæ: potest ergo attribui sacramento futuro, sicut præterito. Sed hic dicendi modus, quamuis fortasse magis in verbis consistat, quam in re, mihi non probatur, vt sæpe in superioribus tetigi: primo quidem, quia, si Baptismus in voto operaretur ex opere operato, sicut dicitur causare gratiam, ita dici posset causare characterẽ, quia non est maior ratio de vno effectu, quam de alio: imo videtur esse maior ratio de charactere: quia est veluti potentia passiua ad omnia sacramenta, & ad omnes effectus ex opere operato sacramentorum: & ita inter effectus Baptismi est primus omnium. Secundo, quia, si post Baptismum in voto aliquis accipiat Baptismum in re, tunc recipit ex opere operato totam gratiam, quam hoc sacramentum dare potest cum tali dispositione: ergo signũ est, prius non fuisse operatum sacramẽtum ex opere operato: quia idem sacramentum non confert ex opere operato duplicem effectum distinctum. Tertio, ratio à priori esse videtur, quia in ipsis terminis videtur esse repugnantia, quod effectus detur ex opere operato, & tamẽ quod detur prius, quam opus fiat: quia in ipsismet verbis: (opus operatum) includitur realis applicatio & effectio ipsius operis: cui talis effectus coniunctus est ratione ipsius operis, re ipsa exhibiti, cui promissa est specialis virtus, seu priuilegium. Ex qua ratione clara est responsio ad prædictam confirmationem: negando similitudinem: & ratio differentię non est posita in reali & actuali existentia, vt bene probat ratio ibi facta: sed est in hoc posita, quod sacramentum præteritum iam semel fuit re ipsa susceptum, & applicatum sufficienter ad operandum, ratione ipsius operis iam operati: sacramentum aũt futurum nondum applicatum est, neq; operatum (vt sic dicam) & ideo non potest habere effectum ex opere operato.

Refellitur.

Ad fundamentum secundæ sententiæ iam satis declaratum est, quæ sit necessitas, ob quam oportet, dari ratione Baptismi specialem effectum gratiæ, recedente fictione. Petitur autem in vltima confirmatione ibi posita (cætera enim omnia expedita iam sunt) specialis difficultas, nimirum si recedente fictione datur aliqua gratia ratione Baptismi: & aliqua ratione contritionis seu sacramenti pœnitentiæ, quomodo possit hic effectus diuidi, & attribui huiusmodi diuersis causis: sed quia hæc difficultas supponit aliqua in seq. sect. tractanda: ideo in fine illius commodius explanabitur.

SECTIO V.

Quænam dispositio sufficiat ad tollendam fictionem, vt Baptismus suum effectum habere incipiat.

TOta difficultas est, an requiratur contritio, vel sufficere possit attritio. Et ratio dubitandi est, quia, si in ipsa susceptione sacramenti adfuisset attritio, illa fuisset sufficiens ad fictionem tollẽdam: ergo etiam postea adhibita ad eundem effectum valebit. In contrarium vero est, quia fictio nihil aliud fuit, quam peccatum: ergo tollere fictionem nihil aliud est, quam tollere peccatum: sed attritio non sufficit ad tollendum peccatum: ergo neque ad tollendam fictionem. Duobus modis cõtingere potest, vt supra vidimus, hominem esse fictum in ipsa susceptione Baptismi: Vno modo absque actuali peccato sacrilegæ susceptionis, vt si bona fide accedat, putans se esse attritum, non tamen sit: aut, si inuincibiliter existimet, non esse necessariam aliam dispositionem præter fidem, & voluntatem Baptismi. Secundo modo potest quis esse fictus, actualiter peccando, & sacrilegium committendo in ipsamet susceptione Baptismi: quia nimirum praua conscientia sciens, & videns, vel culpabiliter ignorans, ita accedit. Et vtroq; modo euenire potest, vt homo post Baptismum acceptum aliqua peccata mortalia commiserit, aut quod nunquam postea mortaliter peccauerit.

Attritio nõ sufficiat ad tollendam fictionem.

Dico ergo primo. In eo, qui neque in susceptione Baptismi, nec post Baptismũ susceptum, mortaliter peccauit, sed ex inculpabili ignoratia fictus accessit, sufficit postea sola attritio ad tollendam fictionẽ, & ad gratiam & remissionem peccatorum, ratione Baptismi obtinẽdam. Hæc conclusio à fortiori colligitur ex authoribus statim citandis: & eam apud me conuin-

Sufficit attritio, quando in Baptismi susceptione, vel post Baptismum non fuit peccatum.

conuincit ratio dubitandi in principio posita: quia illa attritio antea sufficeret: ergo & postea sufficiet. Patet cõsequentia, quia nullum nouum peccati impedimentum adiunctum est. Secundo, quia tollere fictionẽ, proprie ac formaliter non est tollere peccatum, vt falsò sumebatur in ratione dubitandi posteriori loco posita: nam ablatio peccati potius est effectus baptismi, quam dispositio ad illum: igitur tollere fictionem in præsenti solum est, tollere carentiam dispositionis: quia in casu, de quo agimus, tota fictio posita fuit in carentia dispositionis, & non in aliquo nouo peccato. Vel aliter: tollere dispositionẽ est, retractare peccatum, q̃ prius non fuerat retractatum: sed in casu, de quo agimus, per solã attritionem sufficienter retractatur peccatũ, quantũ baptismus postulat: & consequenter ponitur dispositio, quã solam baptismus per se requirit: ergo sufficienter tollitur fictio: ergo sacramentũ habebit suum effectum, cum aliunde nullum peccati impedimẽtum interueniat, vt supponitur. Tertio, quia in huiusmodi homine non est necessariũ sacramentum pœnitentiæ, cũ supponãtur omnia peccata antecessisse baptismũ: ergo tollẽda sunt omnia virtute solius baptismi: ergo tollentur cum dispositione per se sufficienti cum solo baptismo. Deniq̃, quoad hoc perinde operatur Baptismus antea receptus, ac si tunc reciperetur: nam eandem habitudinem habet ad omnia illa peccata, & ad illam dispositionem, & semper de se est efficax, dum nouum obicẽ non inueniat. Neq̃ contra hanc conclusionem inuenio obiectionem, alicuius momenti: nam quæ in principio tacta est, soluta iam est.

Scotus. Circa conclusionem hanc videndus est Scotus, in 4. dist. 4. quæst. 5. Vbi tamen subobscure loquitur, & nonnulla dicit, quæ mihi non omnino probantur: dicit enim: quod si quis ante Baptismum habuit septem mortalia peccata, & ad baptismũ accessit cum attritione sex peccatorum, & sine attritione septimi, vel cum complacentia eius, tunc ad remouendam fictionem non indiget noua contritione, vel attritione priorum sex peccatorum: indiget tamen pœnitentia, confessione & satisfactione septimi peccati, quod fuit causa fictionis, & cuiuscunque alterius postea cõmissi. In qua doctrina, hæc vltima pars est vera, & consentanea conclusioni sequenti: prima etiam est probabilis, & conformis priori nostræ assertioni: nã supponimus posse aliquem habere verã attritionem aliquorum peccatorum, & non omnium, saltem propter propriam & specificam turpitudinem eorum, in qua non habent peccata mortalia necessariam connexionem, respectu interioris affectus, seu detestationis voluntatis: potuit ergo vere aliquis detestari sex peccata, nõ detestando septimum: ergo per affectum ad illa non posuit obicem: ad tollendum ergo obicem seu fictionem, non erit necessaria noua attritio illorum sex peccatorum.

Quod vero Scotus dicit de septimo peccato nullo modo detestato (gratia enim exempli sic loquimur: nam eadem ratio est de omnib. peccatis ante baptismum commissis, & non detestatis per verã attritionem) quod, inquam, Scotus inquit, ad tollendũ huiusmodi peccatum, esse necessariam contritionem, confessionẽ, & satisfactionem, mihi non placet: nam consequenter significat, baptismum non habere efficaciam circa illud peccatum: nec delere illud, quoad culpam & omnem pœnam, etiam accedente hominis attritione, indicat etiam peccatum illud esse materiam pœnitentiæ: vnde declarat propositionem illam vniuersalem sacramentum pœnitentiæ solum habere efficaciã ad tollẽda peccata post baptismum commissa, intelligendam esse de peccatis, vel cõmissis post receptum baptismum, vel ita inhærentibus, vt de illis nec attritio, nec contritio fuerit in baptismo: quæ omnia in rigore mihi videntur falsa: oportet n. distinguere inter peccatum ante baptismum commissum & non detestatũ, quod fuit causa fictionis, & inter peccatum irreuerentiæ, seu sacrilegij, si fortasse cõmissum fuit indigna susceptione baptismi: Scotus enim de vtroq̃ loquitur: eius tamen doctrina solum habet verum in peccato postremo, scilicet sacrilegæ susceptionis baptismi, vt in 3. conclusione dicemus: nõ tamẽ in peccato ante Baptismum commisso & non detestato, vt ex assertione posita colligitur, cui in hac parte cõtraria est doctrina Scoti. Probatur autem nostra sententia, quia omnino falsum est, peccata commissa ante baptismũ, quamuis post baptismum inhæreãt ob defectum attritionis, esse materiam sacramenti pœnitentiæ: nam illa nõ cadunt sub iurisdictionem Ecclesiæ: ergo nec sub pœnitentiæ sacramentum, quod iurisdictionem requirit. Itẽ peccata nõ sunt materia pœnitentiæ, prout habitu inhærent, sed prout actu commissa sunt: at vero peccata, prout commissa ante baptismum, non pertinent ad sacramentum pœnitentiæ: ergo quamuis postea habitualiter inhæreant post Baptismum, non propterea erunt materia sacramenti pœnitentiæ. Tandem, hoc sacramentum non habet efficaciam circa hominem, nisi vt iam insignitum characterem baptismali: ergo peccata commissa ante susceptum hunc characterem, non sunt materia illius sacramenti. Vnde Concilium Trid. sess. 14. c. 1. absolute docet, sacramentum pœnitentiæ institutum esse ad remittenda peccata post baptismum commissa, & reconciliandos fideles post baptismum lapsos: & c. 2. & sequentibus eandem doctrinam sæpe repetit. Tridentin.

Ex hoc ergo principio colligitur (cum eodem Concilio, eadem sessione cap. 5.) peccata ante baptismum cõmissa, quamuis in baptismo non sint remissa; neq̃ vllo modo detestata, non esse postea necessario confitenda: quia non sunt materia illius sacramenti: si ergo in ipsa susceptione baptismi nihil peccatum fit, nihil oportebit confiteri eorum, quæ præcesserunt: si vero nouum sacrilegij peccatum commissum fit propter fictionẽ, ortum fortasse ex complacentia alterius peccati prioris, aut ex carentia attritionis eius, & ad summum confiteri oportebit, indigne susceptisse baptismum (vt dicetur conclusione tertia) non tamen oportebit explicare peccatũ non detestatum, cuius occasione fictio fuit posita: nisi fortasse aliquando id fit necessarium ad explicandam circumstantiam aliquam ipsius sacrilegij mutantem speciem, vel notabiliter aggrauantem, quod raro, aut nunquam potest contingere, & multo minus erit necessarium confiteri alia peccata ante baptismum commissa, quamuis contrarium sine fundamento doceat Paludanus loco allegato. Vnde infertur vlterius, illud septimum peccatum (vt cum Scoto loquamur) ante baptismum commissum, & in ipso baptismo nullo modo detestatum, per baptismum remitti: nam in lege noua nullum peccatum mortale remittitur, nisi per sacramentum baptismi, aut pœnitentiæ in re, vel in voto: sed illud peccatum non remittitur per sacramentum pœnitentiæ, cum non sit materia eius, vt ostensum est: ergo remitti debet per sacramentum baptismi. Peccata ante baptismũ cõmissa non sunt materia sacramenti pœnitentiæ.

Ex quo vlterius cõcluditur, ad illius remissionem non esse necessariam contritionem, sed attritionem per se sufficere, id est, seclusis alijs extrinsecis impedimentis, & rationibus, de quib. in sequentibus assertionib. dicendum est. Probatur: quia attritio est per se dispositio sufficiens cum baptismo ad remissionem peccati: sed peccatum illud tollitur per baptismum: ergo ad hoc, per se loquendo, sufficit attritio. Vnde tãdem contra Scotum inferre possumus: nullam esse necessariam satisfactionem huiusmodi peccati: quia, cum per Baptismũ deleatur, simul quoad culpã, & quoad omnem pœnam, remittitur, ablato obice: quia baptismus, recedente fictione, incipit habere effectum suum, nõ solum, quoad remissionem culpæ, sed etiam pœnæ, vt in superioribus ostensum est. Quocirca etiamsi contingat, peccata ante baptismum

simum commissa, esse cõiuncta cum aliis commissis post Baptismum, & recedente fictione, omnia deleri medio actu pœnitentiæ, qui per se non sufficeret ad satisfactionem pro omni pœna: nihilominus priora peccata omnino delebuntur, quoad omnem pœnæ reatum, licet de posterioribus maneat aliquis reatus pœnæ temporalis: quia in hoc reatu pœnæ temporalis delendo non est necessaria connexio: sed potest optime auferri reatus pœnæ temporalis respõdens vni peccato, manente reatu, qui alteri peccato respondet: ex hac ergo parte non est repugnantia, & alioqui Baptismus habet totum effectum suum, si ex parte subiecti non repugnet: delebit ergo omnino priora peccata, quamuis posteriora non prorsus tollantur, quoad reatum pœnæ temporalis.

Ad tollendã hominem ma culpa est contritio, si post Baptismum cõmissum sit aliquid mortale.

Dico secundo: Si post Baptismum susceptum aliquod peccatum mortale commissum est, necessaria erit contritio ad tollendam fictionem, & recipiendum effectum Baptismi, siue in ipsa susceptione denuo peccatũ sit, siue non. Loquor de contritione per se ac præcise considerãdo internam hominis dispositionem, vt separatam ab omni alio sacramento: nam de hoc dicemus conclusione quarta. Hanc cõclusionem significat Scotus paulo antea citatus, & Paludanus in 4. dist. 4. q. 5. nu. 24. clarius Durandus, quæstio. 4. Soto, & alij. Et probatur ratione: quia illud peccatum, quod post Baptismum commissum est, nõ potest per Baptismum deleri, vt supra dictum est, & cõstat ex Concil. Trid. sess. 7. can. 10. & tota sess. 14. ergo non potest sola attritio sufficere ad illud peccatum tollendum: quia attritio per se non sufficit ad tollendum peccatum, nisi cum aliquo sacramento: hic autem non concurrit cum attritione Baptismus ad tollendum hoc peccatum, vt ostẽsum est: neque etiam concurrit aliud sacramentum, vt supponitur: non ergo satis est attritio, vt tollatur illud peccatum: ergo neq; etiam erit satis, vt tollatur fictio, & redeat effectus Baptismi. Probatur vltima hæc consequentia, quia non potest tolli vnum peccatum mortale sine alio: & consequenter nec dari potest effectus gratiæ baptismalis absque remissione peccatorum omniũ mortalium, siue ante siue post Baptismum commissa sint. Et confirmatur hæc ratio, nam si quis post Baptismum digne susceptum mortaliter peccet, licet postea atteratur, non ei satis erit, vt remissionem illius peccati consequatur, ratione Baptismi prius susceptꝰ: quia Baptismus non habet efficaciam circa tale peccatum: ergo multo maiori ratione nõ sufficiet sola attritio ad remittendum simile peccatum, ratione Baptismi prius indigne susceptꝰ: ergo neq; etiam sufficiet ad gratiam baptismalem, & remissionem aliorum peccatorum obtinendam.

Scotus. Palud. Durand. Soto.

Tridentin.

Obiectio.

Sed obijciet aliquis contra positam cõclusionem, & rationem eius, nam, licet Baptismus per se non sit institutus ad tollenda peccata post Baptismum commissa, tamen interdum necesse est, vt per accidens, & propter necessariam concomitantiam ea tollat, vt postea dicemus: quia non potest vnum peccatum remitti sine alio & ideo, si peccata antecedentia Baptismum coniuncta sunt cum peccatis postea subsecutis, vt illa tollantur, necesse est, hæc etiam concomitanter tolli: ergo hoc modo potest Baptismus tollere peccatum post se susceptum, commissum: sicut sacramentum pœnitentiæ non est per se institutum ad delenda peccata non confessa, vel propter obliuionem, vel propter aliam rationabilem causam: & tamen per concomitantiam illa delet: quia nõ possunt tolli peccata confessa, quin alia etiam tollantur: ergo illa dispositio, quæ sufficit, vt Baptismus deleat peccata prius commissa, quæ per se, & ex propria institutione remittit, nimirum attritio, sufficiet etiam vt concomitanter deleat peccata, quæ cum illis inuenit coniuncta. Patet consequentia: tum à simili ex adducto exemplo: nam, vt sacramentum pœnitentiæ remittat peccata oblita, sufficit attritio omnium peccatorum, quamuis non per se, & directe, sed concomitanter illa remittat: tum ratione: quia ideo sacramentum tollit cõcomitanter peccatum, quia dat gratiam, quæ simul necessario excludit omnia peccata mortalia: ergo sacramentum, quod per se & vi sua habet virtutem ad dandam gratiam homini attrito, stante attritione, semper dabit illam, neq; efficaciam eius impedire poterit quodcumq; peccatum, sed potius ipsum concomitanter tolletur, cum voluntas ratione attritionis iam non sit ad illud formaliter, aut virtualiter affecta.

Et confirmatur à fortiori, nam sacramentum Eucharistiæ (& idem est de alijs sacramentis viuorum) quamuis non sit per se institutum ad delendum peccatum cum sola attritione: nihilominus intercedente bona fide, delet peccatum homini attrito propter virtutem, quam habet ad dãdam gratiam, ad quam consequitur necessario remissio peccati, saltem indirecte & per accidens, & non sine habitudine ad sacramentum pœnitentiæ, & cum voto illius: ergo similiter Baptismus: quamuis non sit institutus per se ad tollendum peccatum commissum post susceptionem eius, concomitanter delebit illud ex virtute, quam habet ad dandam gratiam homini attrito: indirecte tamen & per accidens, & cum voto sacramẽti pœnitentiæ, respectu illius peccati, quod necessario postea confitendum est: non ergo est necessaria cõtritio ad hunc effectum: imo neq; alia bona fides, aut existimatio contritionis videtur necessaria: quia hæc solum exigitur in Eucharistia & alijs sacramentis, ad excusandum peccatum indignæ susceptionis sacramenti: hic autem nullum sacramentum denuo susciendum est: neq; respectu Baptismi id esset necessarium: quia per se solam attritionem postulat. Confirmatur secundo: quia si in eo casu necessaria esset contritio ad tollendum obicem: ergo oportet etiam de peccatis ante baptismum commissis habere contritionem: ergo impediretur quodammodo effectus baptismi: quia non posset viuificare hominẽ, non prius per contritionem viuificatum, nec posset delere peccata non prius per contritionem deleta, quod supra diximus esse contra institutionem baptismi. Hæc argumenta videntur facere probabilem sententiam, quam eiusmodi existimauit Paludanus dicta q. 5. numero 24. scilicet, in eo casu sufficere attritionem ad tollendam fictionem, dummodo includatur votum sacramenti pœnitentiæ, respectu talis peccati.

Palud.

Responsio.

Nihilominus tamen assertio posita verior, eiusq; ratio solidior videtur. Ad principalem ergo obiectionem respondetur, verum quidem esse, non posse per baptismum tolli peccata mortalia antecedentia baptismum, quin tollantur etiam sequentia: dico tamen solum baptismum prius susceptum ad hoc non sufficere, nisi iuuetur aliquo alio medio, quod per se & in genere suo sufficiat ad delẽdum peccatum post baptismum commissum: huiusmodi autem mediũ non est sola attritio absq; reali susceptione sacramẽti pœnitentiæ: erit ergo necessaria contritio. Ratio autem, ob quam baptismus non sufficit absque alio medio per se sufficiente, est: quia nullum sacramentum habet virtutem ad remittẽdum peccatum post susceptionem ipsius sacramenti commissum, neque directe, neque indirecte, neq; vllo modo: non enim ad hoc sunt vlla ratione instituta: neq; ad huiusmodi effectum à Deo acceptantur: sunt enim sacramenta medicinæ curatiuæ præcedentium peccatorum, & præseruatiuæ sequentium, non tamen fuit conueniens, vt haberẽt etiam vim ad delenda peccata postea committenda: nã huiusmodi medicinæ non adhibentur, donec ægritudo insit: neque in aliquo alio sacramenta huiusmodi effectus reperiri vnquã potest. Quamobrem non est simile, quod de sacramento pœnitentiæ adducitur, respectu peccatorum oblitorum, quę indirecte remittit cum sola attritione. Vt

enim omittam, non esse hoc certum, sed satis dubiũ: tamen, eo concesso, non est simile: quia peccatũ oblitum supponitur iam commissum ante susceptum tale sacramentum pœnitentiæ: & ideo habere potest efficaciam ad tollendum illud, saltem concomitanter: peccatum autem, de quo hic agimus, non erat commissum, quãdo baptismus susceptus est. Atque eadẽ responsio est ad exemplum adductum in confirmatione prima: nam Eucharistia non facit ex attrito cõtritum, nisi respectu peccatorum, quæ ante susceptionem talis sacramenti commissa fuerunt.

Scotus. Ad secundam confirmationem Scotus supra significat, sufficere contritionem illius peccati, quod fuit occasio fictionis, & subsequentium peccatorum: dico tamen, veram contritionẽ necessario extendi, saltem virtualiter, & implicite ad omnia peccata, vt sequenti tomo latius tractandum est: & hoc sensu concedo sequelam: nimirum necessariam esse contritionem vniuersalem omnium peccatorum, etiam illorum, quæ baptismum antecesserunt, siue aliquorum attritio præcesserit, siue non: hoc enim nihil refert, *Soto.* vt bene Soto notauit: neque hoc est inconueniens: aut repugnans institutioni baptismi: quia est per accidens, ob necessariam connexionem omnium peccatorum mortalium in ordine ad suam remissionẽ, & gratiæ infusionem. Nec vero in eo casu baptismus supponit hominem viuum, priusquam ipsum viuificet: nec peccatum deletum, priusquam ipsum deleat: sed omnino simul baptismus iam applicatus aduenientе contritione cum illa, dat primam gratiam, & remittit peccata, vt paulo inferius amplius explanabimus.

Ad tollendã fictionẽ peccati cõmissi in ipsa susceptione Baptismi requiritur cõtritio. Dico tertio, Quando in susceptione baptismi cõmittitur peccatum mortale in ipsa actuali, & indigna susceptione, tunc necessaria est contritio ad tollendã fictionem, & consequendum effectum baptismi, etiã si post acceptum baptismum nullum aliud peccatũ mortale commissum fit. Hæc cõclusio est minus certa, quam præcedens: quia de illo peccato sacrilegij, quod in ipsa susceptione baptismi committitur, non immerito dubitari potest, an subsequatur baptismũ. Videtur enim potius antecedere, quia peccatum potissimum in voluntate consistit: voluntas autem sic suscipiẽdi baptismum antecedit susceptionem eius: ergo illud peccatum antecedit baptismum: ergo sufficiet attritio eius, iuxte principia hactenus posita. Vel certe, si dicatur peccatum illud durare vsque ad ipsam susceptionem sacramenti, responderi imprimis poterit, id esse verum de peccato exteriori: quod præcise consideratum non satis est: quia culpa formaliter est in voluntate & animo. De interiori autem voluntate actuali non est necesse, quod actu perseueret vsque ad instans, in quo sacramentum perficitur: imo, moraliter loquendo, frequentius fortasse non ita accidit, præsertim si verum est, requiri actualem aduertentiam malitiæ ad actualiter peccandum in interiori voluntate. Denique, vt verum sit etiam internum peccatum actuale durare interdum vsque ad consummatam susceptionem sacramenti: inde tamen, ad summum, concluditur, illud peccatum esse concomitans Baptismum, non tamen esse consequens ipsum: quia, finito Baptismo, finitur susceptio eius: ergo finitur etiam peccatum sacrilegij, quod solum in ipsa susceptione committebatur: ergo ex vi talis peccati nulla ibi est culpa post Baptismum commissa: ergo neque est vlla ratio, propter quam ibi requiratur contritio: quia peccatum illud magis videtur numerãdum inter ea, quæ per se possunt per Baptismum tolli, quam inter alia: tum quia est idem numero peccatum, quod ante Baptismum inchoatum est, & vix ei additur aliqua malitia ob eam durationem: tum etiam, quia baptismus habet efficaciam aduersus omnia peccata, quæ in homine inuenit: inter quæ computandum est illud peccatum, quod Baptismum ipsum comitatur. Nihilominus assertio posita est consentanea doctrinæ D. Thomæ hic art. 10. ad 2. vbi negat peccatum fictionis tolli per Baptismum, sed per pœnitentiam: quod etiam indicat Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 12. vbi significat: fictionem debere tolli per confessionem, scilicet in re, vel in voto, quod in contritione includitur. Et idem significant alij authores citati, neque vllus negat, neque negare potest, illud peccatum sacrilegij esse materiam sacramenti pœnitentiæ, & necessario confitendum. Ex quo principio aperte sequitur, quamdiu peccatum illud in confessione non aperitur, vt per sacramentum pœnitentiæ re ipsa applicatum deleatur, necessariam esse contritionem, vt possit deleri, & consequenter, vt possit fictio tolli, & effectus Baptismi redire. Consecutio probatur ex dictis: quia peccatum, quod per Baptismum non deletur, nec per aliud sacramentum re ipsa applicatum, necessario requirit contritionem, vt deleri possit. Atque hinc simul redditur ratio à priori conclusionis, & satisfit rationi dubitandi propositæ: nam illud peccatum computatur inter ea, quæ Baptismus subsequuntur. Quod ita declaratur: quia Baptismus in ordine ad suscipientem, & ad dispositionem eius, prius natura infundit characterem, quam gratiam: tum quia ad imprimendum characterem nullam requirit dispositionem, quam requirit ad gratiam: tum etiam, quia (vt supra dicebam) sicut character baptismalis est potentia passiua ad alia sacramenta, & eorum effectus: ita & ad effectum gratiæ baptismalis: igitur quando homo ponit obicem gratiæ baptismali per actionem sacrilegam, iam intelligitur insignitus charactere baptismali: ergo talẽ peccatum, prout in re fit, est ab homine iam baptizato: quia est ab homine affecto charactere: & quia sicut prius natura est, Baptismum esse, quam causare gratiam: ita prius natura est, Baptismum esse, quam actualiter illi ponere impedimentum, ne causet gratiam: ergo hoc peccatum vt sic, est ab homine iam subiecto clauibus Ecclesiæ: per characterem enim subiicitur: est ergo materia pœnitentiæ: & ideo per contritionem necessario delendum est, quando sacramentum pœnitentiæ non applicatur.

D. Thom. *August.*

Tandem, etiam si peccatum illud consideretur, vt concomitans Baptismum, per se & ex intrinseca ratione sua habet, vt non possit per Baptismum deleri, nec directe, nec concomitanter: quia, vt Diuus Thomas in prædicto secundo argumento tetigit, per se, & directe includit oppositionem repugnantem effectui Baptismi: quia directe, ac per se tollit necessariam dispositionem ad illum, in quo eius malitia consistit: non potuit autem Baptismus directe institui ad tollendum hoc peccatum, cum potius ex sua institutione prærequirat ad suum effectum contrariam dispositionem, sine qua neque illud peccatum, neque aliud delere potest: & eadem ratione non potest illud tollere concomitanter, quia per illud impeditur, ne suum conferat effectum: si ergo hoc peccatum nullo modo potest per Baptismum tolli, superest, vt sit necessaria contritio ad illud tollendum: hæc enim illatio satis est in superioribus demonstrata.

D. Thom.

Vnde ad rationem dubitandi positam facile patet responsio: dico enim, hoc peccatum posse quidem in voluntate temporis duratione antecedere Baptismum, tamẽ vt sic, non existimo indigere alio remedio, sed per Baptismum posse tolli, vt cõcludit ratio facta. Vnde, si mihi cõstaret, aliquem eo tempore & instanti, quo baptizatus est, non actualiter peccasse, & priorem malam voluntatem cõtinuasse, censerẽ, illi sufficere attritionem, per se loquẽdo, illudq; peccatum per Baptismum esse remittendum, & non esse materiam confessionis: tamen huiusmodi casus non est admittendus in eo, qui sciens & volens, & humano modo operans sic baptizatur: & ideo semper in-

per indiget contritione, vel sacramento pœnitentiæ ad huiusmodi obicem tollendum.

Nihil sit dicendū de sacrilegio tantum, non de quouis alio peccato. Scotus. Gabriel.

Sed quæres, an hoc sit speciale in peccato sacrilegij commissi indigna susceptione Baptismi, vel sit idem dicendum de quouis peccato actualiter concomitante Baptismum in ipso tempore, & instanti, quo Baptismus perficitur. Videtur enim idem esse dicendum: in quam sententiam potest referri Scotus dist. 4. quæst. 5. quem fere sequitur Gabriel. quæst. 1. artic. 3. dub. 3. tamen Scotus non solum de peccato concomitante Baptismum, sed etiam de antecedenti idem censet, si tale peccatum fuit causa fictionis, quod nobis supra non placuit: loquendo vero speciali ter de peccato concomitante, videtur in eo esse peculiaris ratio: quia iam est peccatū hominis baptizati, & subiecti Ecclesiæ per characterem: ergo est peccatū subijciendum clauibus, non tantum sub ratione fictionis, sed vt est in tali specie, v.g. morosæ delectationis, vel odij, vel alterius similis: ergo non potest tolli per solum Baptismum. Et confirmatur, quia tale peccatum, ratione suæ specificæ malitiæ reddit indignam susceptionem Baptismi, & ponit obicem effectui eius: vnde in illo peccato potest distingui duplex malitia: altera in propria specie, verbi gratia, odij, vel turpis consensus: altera sacrilegij: quatenus est causa indignæ susceptionis: & hæc posterior fundatur in priori, & est veluti circumstantia illius: ergo, si sub vna ratione iudicatur illud peccatum ordine naturę posterius charactere, & subiectū clauibus, & indigēs contritione, idem est de illo dicendum sub vtraque ratione.

Quid D. Th. sentiat.

Nihilominus D. Thomas articul. 10. ad 2. de fictione, ait, non remitti per Baptismum, sed per pœnitentiam de cæteris vero peccatis, siue præcedant, siue simul cum Baptismo existant, per ipsum Baptismum remitti: & ita eum exponunt, & sequuntur Caietanus, Soto, & alij Thomistæ, qui consequenter aiunt, non esse necessarium, peccatum illud fictionis materialiter (vt sic dicam) seu in propria specie confiteri, sed solum formaliter, seu ratione fictionis: ita vt sit satis dicere, se indigne ac ficte recepisse Baptismum, nō explicando, an illo eodem momento, quo baptizabatur, concupisceret fœminam, aut odio haberet proximum, vel aliud simile peccatum commisisset: Et huic sententiæ fauet Augustinus libro primo de Baptismo, capite duodecimo in fine, cuius verba D. Thomas refert. Atque hæc sententia, speculatiue loquendo, est satis verisimilis, ac probabilis: & ratio differentiæ inter fictionem, vt fictio est, & quodlibet aliud peccatum actuale durans in eodem instanti, est de se sufficiens ad fundandam rationem: quæ ex dictis reddi potest: quia sola fictio formalis est, quæ directe opponitur Baptismo, & per se ex vi rationis suæ dicit actualem repugnantiam cum effectu illius, & ideo per se etiam est, vt Baptismus non habeat vim ad remittendum tale peccatum: reliqua vero peccata ex se non habent directe repugnare effectui Baptismi, & obicem illi ponere: sed hoc per accidens contingit ex sola concomitantia temporis. Vnde Baptismus non habet ex vi sua, vt non tollat huiusmodi peccata, sed solum per accidens ex actuali indispositione voluntatis. Vnde etiam fit, vt alia peccata me reconcomitanter se habeant ad Baptismum, & ad effectum eius, vel carentiam illius, ne sint posteriora illo, ordine naturæ: quia nullam rationem causæ, aut effectus habēt respectu illius: at vero fictio formaliter sub ratione sacrilegij & obicis Baptismi, quoad effectum eius ex natura sua supponit Baptismum. Nec refert, quod malitia fictionis, seu sacrilegij fundetur aliquo modo in alio actuali peccato, vt tale est in sua specie: quia recte potest intelligi, fundamentum esse prius: id vero, quod in eo fundatur, esse posterius: sicut etiam potest actualis & formalis fictio fundari in solo peccato præterito, & non retractato, seu in macula peccati, & carentia attritionis, quæ tūc nō est nouum peccatum actuale, distinctum ab ipso sacrilegio, seu formali fictione. Vnde intelligitur, malitiam sacrilegij seu fictionis non esse proprie circumstantiam alterius peccati, quod simul concurrit cum Bptismo, v.g. infidelitatis, aut odij, &c. Sed vel neutrum esse circumstantiam alterius, sed vtrumq; esse simul tempore, vel potius ipsum peccatum infidelitatis, vel odij, aut aliud simile esse circumstantiā ex parte personæ operantis, ex qua manat aliud peccatum sacrilegij: quod in hoc consistit, quod persona carens debita dispositione, voluntarie recipit sacramentum: inde enim fit, vt indigne accipiat, tanto magis, quanto non solum habet carentiam dispositionis, sed etiam prauam dispositionem contrariam: quę quidem praua dispositio secundum se, seu prout tale peccatum, nullam habet habitudinem ad Baptismum, neque vllum ordinem cum illo: peccatum vero sacrilegij inde subsecutum, directe opponitur Baptismo, & effectui eius. Est ergo verisimilis hęc opinio. Dixi autem speculatiue esse probabilem, quia moraliter vix potest ad praxim reduci: nam vix est moraliter credibile, vt aliquis duret in aliquo actuali consensu prauo, toto tempore, quo perficitur baptismus, vsque ad instans, in quo consummatur baptismus intrinsece, quin etiam post baptismum perfectum in eodem actu aliquo tempore duret: sed in casu, de quo agimus, peccatum illud durat intrinsece vsq; ad instans perfectionis baptismi: sic enim intelligenda sunt omnia dicta, vt per se constat: ergo, moraliter loquendo, tale peccatum durabit aliquo tempore post baptismum: tunc autem inter peccata post baptismum commissa computandum est: quia iam non est tantum præcedens, vel concomitans, sed etiam subsequens: & ideo subiectum iam est clauib. Ecclesiæ, & extra sphæram (vt sic dicam) seu efficacis baptismi: ergo saltem ratione huius moralis periculi, seu dubij oportebit huiusmodi peccatum confiteri, atq; de illo conteri.

Dico quarto, Si is, qui ficte baptismum accepit, postea actualiter confiteatur, & sacramentum pœnitentiæ accipiat, sufficiet illi attritio ad tollendum obicem, etiam si & in ipsa fictione peccauerit, & post fictionem multa peccata commiserit. Conclusio est certa & communis omnium, qui tenent, pœnitentiæ sacramentum facere hominem de attrito contritū: nam hoc supposito, attritio illa omnium peccatorū coniuncta cum præcedenti sacramento baptismi, & cum præsenti sacramento pœnitentiæ respectu omnium habet vim contritionis. Item quia vtrumq; sacramentum habet tunc dispositionem sibi proportionatam ad effectum, qui sibi potest attribui, seu respōdere: ergo vtrumq; delebit per se, & directe peccata, quæ sibi subijciuntur: ergo nihil iam tunc est, quod possit baptismi effectum impedire: non enim impedient peccata præcedētia baptismum: quia ipse potest illa delere supposita attritione, si nō sit aliūde impedimentum: neque etiam impedient posteriora peccata, quia adest sacramentum pœnitentiæ, quod potest illa delere supposita etiam attritione. Atq; ex hac ratione infero, idem esse quandocumq; cum huiusmodi attritione coniungitur quodlibet aliud sacramentum bona fide susceptum, nam (vt suppono) quodlibet potest facere ex attrito cōtritum, intercedente bona fide.

Attritio cū certa & communis omnium, qui tenent, pœnitentiæ sacramentō sufficit ad tollendam fictionem etiam si in susceptione, & post susceptionem baptismi peccauit fuerit.

Dubium.

Sed supersunt circa hanc conclusionem duo dubia explicāda. Primū est, quæ gratia detur huiusmodi homini attrito ratione vtriusq; sacramenti baptismi, scilicet præteriti, & præsentis pœnitentiæ: ponamus enim illā attritionē esse vt quatuor: inquirimus ergo, an per vtrumq; sacramētum detur tanta gratia simul, & in eodem instanti, quanta diuersis temporibus daretur, si vtrumq; sacramentum suo tempore effectum suum contulisset, aut, (quod idem est) si baptismus cum simili attritione, vt quatuor receptus fuisset: nam iuxta doctrinam traditā videtur ita esse

Ratio dubitandi.

affir-

affirmandum: nam imprimis non est, cur sacramentum pœnitentiæ nō conferat integre suum effectum gratiæ, quem conferre potest in subiecto sic dispositō: nam actu existit, & actu inuenit talem dispositionem in subiecto, quando actu ita operatur: Aliunde vero probabiliter dictum est supra, Baptismum ita operari, recedēte fictione, ac si esset receptus cum illa dispositione, per quam tollitur fictio: ergo dabitur simul tota illa gratia, quæ vtriq; sacramento respondet. In contrarium vero est, quia huiusmodi homo nō est tam bene dispositus ad effectum vtriusque sacramēti per illum vnicum actum attritionis, quantū fuisset in duos actus similes & æquales, si cum vno prius Baptismum recepisset, & cum alio postea pœnitentiam: ergo non recipit æqualem effectum per vtrumq; sacramentum. Probatur consequētia, quia quodlibet sacramentū maiorem effectum cōfert homini melius dispositō: ergo similiter duo sacramēta, quæ simul operantur, fortius operabuntur cum meliori dispositione. Primum autem antecedens probatur, quia non sola intensio, sed etiam multitudo actuum cōducit ad meliorem dispositionem moralem: nam si confert ad meritum, cur non ad rationē dispositionis? Item, quia ille, qui plures actus efficit, aliquid amplius ex parte sua pręstat: vnde plus etiam satisfacit per duas attritiones, quam per vnā. Et confirmatur, nam alias ille, qui ficte suscipit sacramentū plus peccando, & minus laborando, seu minus studiose operando, maiorem gratiam consequeretur, quod non videtur esse rationi consentaneum.

Responsio. Res certe videtur dubia: mihi tamē inprimis certum est, plus gratiæ dari per illa duo sacramenta simul concurrentia, quam detur per singula cum eadem attritione: quia vnumquodq; habet suum proprium effectum: neque vnius causalitas impedit, aut minuit causalitatem alterius: cur enim sese impedirent, cum effectus eorum inter se non sint repugnātes, & in subiecto sit sufficiēs capacitas ad vtrumque simul recipiendum? Deinde non dubito, quin sacramentum pœnitētiæ det totum gratiæ effectum, quē potest dare homini sic dispositō per attritionem vt quatuor: quia supponimus, hoc sacramentum recipi cum tali dispositione: nihil ergo illi deest, quo minus tota virtute operetur in subiectum sic dispositum: quoniam, & realiter existens operatur, & determinatur in actione sua ab actuali dispositione subiecti. Neque enim potest ad hunc effectum minuendum referre, quod quis prius ficte receperit baptismum, & nondum fuerit effectum illius consecutus: aut quod postmodum plurima peccata multiplicauerit. Ita enim in superioribus ostendimus, eandem attritionem eiusdem perfectionis absolutæ ad æqualem effectum præparare hominem, siue plura, siue pauciora peccata in eo præcesserint: cum ergo fictio sit vnum ex his peccatis, quod illud præcesserit, & cū illo alia multa, non minuit valorem huius dispositionis, & consequenter neque effectum: & eadem ratione nihil obstabit, quod effectus Baptismi non fuerit antea datus: tum quia satis est, quod posit simul dari: tum etiam, quia, licet esset prius receptus, & per peccatum amissus, nihilominus pœnitentia posset habere suum effectum integrum: ergo eundem habere poterit, etiam si Baptismi effectus nunquam fuerit antea receptus. Deniq; nulla ratio est, ob quam præsens effectus pœnitentiæ pendeat ex præcedente effectu Baptismi, habet ergo tunc sacramentum pœnitentiæ totum gratię effectum, quem habere potest in homine sic attrito.

Tertio de sacramento Baptismi, si teneamus, tantundem operari, recedente fictione, quantum cum simili dispositione operaretur actu existens: consequenter dicendum erit, etiam ipsum dare totum effectum gratiæ, quem dare potest homini sic attrito, quia reuera concurrunt ibi omnia necessaria ad illum effectum. Neque enim mihi probatur, quod videlicet ab aliquo excogitari posse: nimirum illam attritionē, licet in se vna sit & æqualis simili attritioni vt quatuor: tamē hoc ipso, quod disponit simul ad duo sacramēta, reputari moraliter minorem dispositionem ad singula, quam si ad vnam tantum disponeret: nam si hoc esset verum, etiam effectus sacramenti pœnitentiæ esset minuendus, quod non videtur certe probabile. Item si fingamus, aliquem simul & eodem tempore recipere duo sacramenta, v. g. Eucharistiam, & Extremam vnctionem, quamuis vnico deuotionis actu ad vtrumque se præpararet, plecum vtriusq; effectum reciperet, non minus, quam si figillatim diuersis temporibus illa sacramenta acciperet cum æquali deuotione. Quare ad rationem in contrarium dicendum erit, multitudinem actuū esse quodammodo accidentalem, quādo in reliquis est perfectio æqualis, & illa pluralitas actuum solum requiritur propter temporis diuersitatem. Si autem teneamus, Baptismum recedēte fictione, solum conferre minimam gratiam, quam potest dare homini, neq; ponenti obicem, neque se positiue præparanti ad sacramentum suscipiendum, hoc modo expeditior, & verisimilior erit responsio, scilicet huiusmodi gradum gratiæ dari tunc, ratione Baptismi homini sic attrito, & consequenter per vtrumq; sacramentum simul minorem gratiam dari cum attritione vt quatuor, quam si vtrumque sacramētum receptum fuisset cum simili attritione: quia tunc Baptismus maiorem gratiam dedisset, quia determinaretur à dispositione, & attritione præsenti ad tantum effectum: in casu vero, de quo agimus, attritio illa non concurrit, vt dispositio ad Baptismum, determinans effectum eius, sicut cōcurrit cum sacramento pœnitentiæ, sed solum, vt remouens prohibens. Atq; hic posterior modus dicendi mihi maxime probatur.

Probabilis responsio ad dubium.

Secundum dubiū est: Quomodo hic effectus gratiæ diuidendus sit inter hæc duo sacramenta: neutrum enim videtur posse totum hunc gratiæ effectū prębere: nam, vt dixi, maior est, quam possit fieri per singula illa sacramenta. Aliunde vero dici etiam non potest, quosdam gradus illius gratiæ fieri ab vno sacramento, & alios ab altero: quia neq; designari, aut diuidi poterunt hi gradus, neque est vlla ratio, curhi potius, quam illi fiant ab alterutro sacramento. Dices, priores gradus fieri à sacramento Baptismi, quia Baptismus est primus omnium sacramentorum: & ita gratia baptismalis esse debet prima omnium. Sed cōtra hoc est imprimis, quod, licet Baptismus sit primus, ratione characteris, non est tamen necesse, vt quoad effectum gratiæ sanctificantis intelligatur ordine naturæ præcedere: alias, quoties homo lapsus per pœnitētiam reparatur, & primam gratiam recipit, deberet pręintelligi ordine naturæ, vt recuperās gratiam baptismalem, in qua reliqui gradus gratiæ fundentur, quod valde friuolū est. Deinde, & maxime, quia quilibet gradus gratiæ sufficit ad expellenda omnia peccata mortalia: non potest autem Baptismus in casu, de quo agimus, expellere omnia peccata, nimirum peccatum fictionis, & alia subinde cōmissa: ergo nec potest solus efficere vel minimum gradum gratiæ. Vnde etiam videtur dici non posse, totam illam gratiam fieri ab illis sacramētis, vt à causa partiali: tum quia sacramētum ex institutione sua non habet, quod sit causa partialis tantæ gratiæ, sed quod sit in suo genere integra causa instrumentalis minoris gratiæ sibi proportionatæ: tū maxime, quia quodlibet illorum sacramētorum per se, ac propria & integra virtute remittit peccatū mortale sibi correspondēs: ergo simili modo infundit aliquem gradum gratiæ, per quem tale peccatum tollatur, quia peccatum non tollitur, nisi per gratiam. Antecedens patet ex institutione horum sacramentorum, & ex communi modo loquendi Theologorum dicentiū, peccatum originale remitti per Baptismum: peccatum autem fictionis per pœnitentiam, &c.

Dubium.

Respon-

Respondeo, non posse conuenienter dici, quosdã gradus gratiæ fieri tunc ab vno sacramento: quosdã vero ab alio: neque etiam totam illam gratiam fieri ab vno sacramento, vt ab instrumento totali, altero nihil efficiente, vt satis conuincunt rationes factæ. Quare dicendum est, quod vltimo loco est positum, scilicet illa duo sacramenta concurrere per modum vnius agentis integri ad illam gratiam producendam: ita vt mutuo se iuuent & totus effectus fit à singulis, à neutro tamen indepẽdenter ab alio: sed cum necessaria dependẽtia ab vtroque, simul siue illa dependentia tota sit physica, siue moralis, siue ex vtraque mixta: parum enim refert: Neque hoc erit contra, vel præter institutionem talium sacramentorũ: nam singula sacramenta habent ex institutione sua virtutem ad præstandum suum effectum gratiæ, vel per se solum, si nullum adsit impedimentum, vel simul cũ alio sacramẽto, si occasio vel necessitas subiecti id requirat: & tunc consequenter habent alia sacramenta ex institutione sua, vt sese possint iuuare, & cooperari ad suos effectus, iuxta subiecti capacitatem, vel necessitatem. Atque hinc etiam fit, vt, licet vnumquodque illorum sacramentorum directe ac per se remittat quædam peccata: in quorum remedium est institutum: tamen de facto in eo casu neutrum eorum remittat aliqua peccata directe, quin concomitanter remittat alia omnia eodem genere causalitatis, seu partialis instrumenti propter rationem factam, quod omnia hæc peccata sunt connexa: quoad remissionem: & hæc videtur esse communis sententia Theologorum, vt videre licet in Scoto, Paludano, Gabriele, Soto, & alijs supra citatis.

Resp. — Scotus. Palud. Gabriel. Soto.

SECTIO VI.

Vtrum habere effectum recedente fictione sit proprium sacramenti Baptismi.

HÆc quæstio attingit materiam aliorum sacramentorum, & ideo breuissime hic expedienda est, quantum huius loci necessitas postulat, vt ea cõpleamus, quæ supra disput. 8. sect. 3. huc remisimus. Prima sententia est, hoc esse proprium sacramenti Baptismi. Hanc tenet Soto dist. 6. quæst. 1. art. 8. Fundari potest primo, quia ratio & necessitas Baptismi est in hac parte singularis: quia, & est sacramentum, quod iterari non potest & cuius effectus est simpliciter necessarius ad salutem: quæ duo non reperiuntur simul conuenire alicui aliorum sacramẽtorum. Ex his autem duabus proprietatibus simul sumptis oritur necessitas, ob quam redit effectus Baptismi recedente fictione: ergo non est, cur hoc alteri sacramento tribuatur, quia, si iterari potest, subsequens sacramentum sufficiet ad effectum: & ita non oportebit, vt sacramentum prius ficte susceptum operetur: si autem iterari non potest, tamen non est sacramentum necessarium ad salutem, neque eius effectus erit necessarius: ergo neq; oportebit dari, recedente fictione. Secundo argumentatur Soto, quia Baptismus singulari modo est opus Dei, quod nec claues Ecclesiæ requirit, neq; dispositionem in suscipiente, per se loquendo: nam institutum est ad remedium originalis peccati, & ad plenissimam indulgentiam, & regenerationem filiorum Dei: & ob hæc omnia, illi est concessa hæc singularis prærogatiua. Tertio, quia Augustinus soli Baptismo tribuit hoc priuilegium: non est ergo extendendum: cum neque in scriptura sacra, neque in sanctis Patribus habeamus fundamentum. Vnde nec D. Tho. in tota hac tertia parte alteri sacramento tribuit hãc gratiam. Nihilominus contraria opinio probabilior est, quæ breui inductione sic declaratur. Primo enim verisimilius est omnia sacramenta imprimentia characterem conferre hũc effectum ita sentit D. Tho. in 4. d. 4. q. 3. art. 2. quæstiunc. 3. ad 3. & ibi Palud. q. 5. art. & alij, quos refert, & sequitur Couarruias in c. Alma mater, 1. p. §. 4. num. 13. Et potest probari ratione D. Thom. hic fundata in charactere, nam licet ipse loquatur de charactere baptismali: tamen ratio potest proportionaliter applicari: nam etiam, qui ordinatur, recipit characterem, quasi formam, qua constituitur sacerdos, ad quam consequitur gratia necessaria ad illud munus conuenienter peragendum: sed omnis forma, remoto impedimento, consequitur suum effectum, seu proprietatem sibi consentaneam, & connaturalem: neq; in hoc opus gratiæ est minus efficax, quam opus naturæ. Atq; eadem proportione potest formari ratio de charactere Confirmationis. Sed quia hæc ratio non est in rigore metaphysico intelligenda: nam vt Durandus obijcit, character non est forma, aut dispositio necessitans ad gratiam, remoto obice: ideo moraliter sic explicanda est. Nam hæc sacramenta constituunt hominem in quodam statu, à quo retrocedere non potest: quia character, quem imprimunt, inamissibilis est: ergo conueniens institutio eorum postulat, vt ea gratia, quę ex diuina institutione annexa est huic characteri, semper detur, quoties ex parte hominis non fuerit impedimentũ, & consequẽter, q; reuiuiscat, etiamsi in principio per fictionem impedita fuerit: probatur consequentia: quia hæc gratia, vt videtur per sacramẽta, ordinatur ad bonũ vsũ ipsius characteris, seu illius muneris, ad q; homo per characterem destinatur: ergo non fuit expediens, vt homo propter peccatum cõmissum in susceptione talis sacramenti perpetuo priuaretur ea gratia: alioqui oportuisset, vel q; tale sacramentũ esset iterabile, vt posset illa gratia obtineri, vel certe, vt esset aliquod aliud remedium ad illam obtinẽdam, ne homo perpetuo priuaretur auxilijs debitis, ratione sacramenti ad huiusmodi opus, vel ministerium efficiendum. Vnde hæc ratio immediate procedit de gratia sacramentali, seu auxiliante: tamen consequẽter etiam probat de gratia sanctificante, quæ per sacramẽtum datur: tum quia hęc etiam iuuat, vt opus, ad quod ordinatur sacramentũ, sancte & digne perficiatur: tum etiam, quia per sacramenta non datur gratia auxilians, seu sacramentalis, nisi vt coniuncta, & quasi radicata in aliqua gratia habituali.

1. Sententia. Soto. — Augustin. D. Thom. Sacramenta, quæ imprimunt characterem, habent suum effectum recedente fictione. D. Thom. Palud. — Durand. — Couarruuias.

Neq; contra hanc cooclusionem procedunt fundamenta primæ sentẽtiæ: nam prima ratio solũ probat, in his sacramentis non esse tantam necessitatem, quanta est in Baptismo: non tamen non esse sufficiẽtem rationem, & necessitatem, eo modo quo dicitur moraliter necessarium, quod est valde vtile, vel conueniens: nam licet gratia horum sacramentorum nõ sit ad salutem simpliciter necessaria: tamen ad finem horum sacramentorum est quodammodo necessaria moraliter prædicto necessitatis modo: secunda vero ratio nullius est momenti, quia nihil probat eorum, quæ assumit: tertia etiam est inefficax: quia solum fundatur in authoritate negatiua Augustini, at quamuis Augustinus hoc non dixerit, nõ tamen negauit: & ex doctrina eius de Baptismo potest hęc amplificatio probabiliter colligi.

Secundo hinc infero, idem dicendum esse de sacramentis Matrimonij, & Extremæ vnctionis, quatenus aliquo modo iterari non possunt. Matrimoniũ enim nõ potest iterari viuente coniuge per se loquẽdo: & alioqui constituit hominem in eo statu, in quo valde indiget gratia sacramentali illius sacramenti: nõ ergo expedit, vt homo perpetuo careat hac gratia propter priorem fictionem: sed magis est consentaneum virtuti tanti sacramenti, vt sicut de se constituit hominem in statu perpetuo & immutabili, viuente vtroque coniuge: ita de se semper sufficiat ad dandam gratiam conuenientem illi statui, si homo non ponat obicem: ergo propter hanc causam redibit effectus huius sacramenti, recedente fictione: alioqui oporteret illud iterari, saltem propter

Matrimonij & Extremæ vnctionis tribuunt suũ effectũ, recedente fictione.

pter hanc gratiam consequendam. Similis ratio formari potest de Extrema vnctione: est enim hoc sacramentum iterabile in eadem ægritudine: eodemque statu illius: & ordinatur præcipue ad præparandum hominem ad exitum huius vitæ, vt & coram Deo purior egrediatur, & omnes difficultates vincat, quæ in illo articulo occurrere solent. Constituamus ergo hominem morti proximum, qui hoc sacramentum ficte recipit, & deinde magis ac magis morti appropinquat: cur ergo hûc priuabimus omni spe, ac remedio consequendi gratiam, & subsidia huius sacramenti tam necessaria in tam graui negotio, tamque arduo periculo? Certe, si homo per pœnitentiam remouendo fictionem nõ posset suscepto sacramento iuuari, sine causa esset ita institutum hoc sacramentum, vt non posit in huiusmodi euentu iterum digne suscipi, ad fruendum eius gratia, & auxiliis: in his ergo sacramentis, quatenus participant iterabilitatem Baptismi, & quandam moralem necessitatem suæ gratiæ ad fines suos obtinendos, verisimile est, habere suos effectus, recedente fictione.

Obiectio. Dices: ergo si eo tempore, quo durat propria necessitas talis effectus, & pro quo iterari non possunt, non tollatur fictio, etiam si postea tollatur, non dabit effectum: vt, verbi causa, gratia sacramenti matrimonij necessaria est durante matrimonio, & pro eo etiam tempore iterari non potest illud sacramentum: finge ergo, aliquem recepisse illud sacramentum ficte, & non abstulisse fictionem toto tempore, quo durauit matrimonium: postea vero mortuo altero coniuge egisse pœnitentiam: videtur ergo sequi tunc in huiusmodi homine non redire effectum prioris sacramenti: quia iam in eo non est simpliciter iterabile tale sacramentum: & quia in eo iam cessauit illa necessitas: neque illi homini danda est amplius gratia auxilians sacramentalis matrimonij: quia iam desijt esse in tali statu constitutus. Idem fingi potest in extrema vnctione, si quis sacramentum illud ficte accipiat, nec veram pœnitentiam agat, durante illa ægritudine: postea vero sanitatem recuperet, eumque pœniteat, &c. Respondetur, non esse inconueniens hoc totum concedere, quia coniectura videtur satis probabilis: & saltem videtur ostendere rationem à nobis factam ex quadam necessitate, & iterabilitate horum sacramentorum desumptam, non procedere in prædictis casibus: ac proinde saltem hoc titulo non oportere, vt tunc reuiuiscat effectus eorum: an vero alio titulo id affirmari possit, constabit ex dicendis in vltimo puncto. Posset etiam responderi, negando sequelam: quia aliud est, considerare rationem institutionis, aliud institutionem ipsam: ratio ergo ob quam institutum est, vt hæc sacramenta habeant suum effectum, recedente fictione, est illa, quæ tacta est: institutio autem, absolute facta est. Vnde non oportet, vt in quocumque casu particulari contingat, rationem illam, seu necessitatem cessare, eo ipso cesset effectus sacramenti. Sicut enim in materia de legibus dici solet, cessante in particulari fine vel ratione legis tantum negatiue, non cessare legis obligationgm: quia lex est, vniuersalis regula, quæ non excipit, neque considerat huiusmodi particulares euentus, qui sunt per accidens: ita in præsenti dicere possumus, institutionem hanc esse veluti legem quandam, quę semper habet suam vim & efficaciam, quamuis in particulari cesset eius ratio, seu necessitas.

Obiectio.

Responsio.

Tertio, de sacramento pœnitentiæ (si aliquando potest dari informe, ita vt verum sacramentum ficte recipiatur) verisimilius est, illud habere effectum, recedente fictione, quod docuit aperte Diuus Thom. loco supra citato ex 4. d. 17. & Durandus ibi quæstio. 13. distinct. 4. quæst. 4. & Paludanus distinct. 14. qu. 1. art. 3. & ratio est fere eadem, quæ de Baptismo, quoad hoc, quod sicut peccata mortalia ante Baptismũ commissa non possunt, nisi per Baptismum remitti: ita peccata mortalia postea commissa non possunt remitti, nisi per aliquod sacramentum confessionis. Ex quo certo principio sic argumentor: peccatum mortale ficte confessum remitti postea potest per cõtritionem, & non in voto alterius confessionis eiusdem peccati: quia nõ tenetur homo illud iterum cõfiteri: vnde, stante contritione, potest habere propositum formale nunquam amplius confitendi illud peccatum: ergo remittitur tale peccatum per ordinem, & efficaciam prioris sacramenti: & hoc est incipere habere effectum, recedente fictione: nam si potest remittere peccatum mortale: potest etiam dare gratiam, qua illud remittitur, & procedunt aliæ rationes de Baptimo factę. Quapropter nõ obstat, quod hoc sacramẽtum iterari possit, etiam de eodem peccato prius cõfesso, in quo differt à Baptismo: nam ad efficaciam rationis factæ satis est, quod hæc iteratio non est necessaria ad remissionem talis peccati, cum tamen efficacia sacramenti semper sit necessaria: nã hinc euidenter concluditur, necessariũ esse, vt prior absolutio possit habere efficaciã, ablato obice: quia, si illa iam esset omnino inefficax, necessarium esset aliam adhibere: & consequenter necessarium foret peccatum iterum confiteri: quia absolutio per se & directe non cadit, nisi in peccatum confessum. Vnde non est satis, si dicatur, concomitanter remitti per sequentem absolutionem: tum quia potest ante aliam absolutionem remitti per contritionem, & sine vllo ordine ad sequẽtem absolutionem: tum etiam, quia nullum peccatum mortale remittitur concomitanter, & per accidens per aliquam absolutionem, nisi cum voto seu ordine ad aliam, per quam directe remittatur, vt supra dictum est. Dices, interdum fingi potest casus, in quo confessio sit facta, etiam si sit tantum de venialibns peccatis, vt si quis habeat mortale aliquod, quod inuincibiliter ignoret, & nullam attritionem illius habeat, sed tãtum vnius, vel alterius venialis, quod confitetur: tunc ergo non erit necesse, effectum illius sacramenti redire: quia non est necesse, vt illa peccata venialia sic confessa per absolutionem præteritam, vel futuram remittantur: quia sacramentum pœnitentiæ non est medium necessariũ ad remissionem venialium. Respondetur, hic optime accommodari doctrinam paulo antea datam de institutione sacramenti: esse scilicet velutigeneralem legẽ, quę non cessat in particulari casu, etiam si negatiue cesset necessitas, dummodo tollatur contrarius obex.

Redit effectus Pœnitentiæ recedente ficte. D. Thom. Durand. Palud.

Obiectio.

Quarto, De sacramento Eucharistiæ res est valde dubia: quam in propria materia tractabo. *Responsio.*

Sed circa alia sacramenta supererat hic declarandum, per quid possit tolli fictio, vt suos effectus habere incipiant: tamen hoc, & alia similia dubia ex doctrina data de Baptismo possunt facile expediri. Posset autem hic vlterius dubitari, an in aliquo sacramento veteri habeat locum hęc doctrina, scilicet q̃ suo modo habuerit effectum, recedẽte fictione: nã D. Th. in 4. d. 1. q. 2. art. 4. quæstiun. 1. ad 3. hoc tribuit Circumcisioni, dicens, Sicut in Baptismo manet character spiritualis, ratione cuius fictus, depositafictione, effectũ Baptismi recipit: ita manebat character exterior in circumcisione, quę hoc idẽ faciebat. Sed nũquam hoc D. Thom. docuit in hac par. Vnde valde incertum, & contrarium mihi videtur probabilius, suppositis his, quæ supra diximus de modo, quo in circumcisione, & in sacramento legis naturæ gratia dabatur: est enim multum probabile, adultis nullam tunc fuisse datam gratiam ex opere operato, in huiusmodi sacramantis: nec potuisse facere adultum ex attrito contritum: atque adeo non fuisse simpliciter necessaria media ad remissionem peccati, præsertim in adultis, qui poterant & debebant per contritionem sanctificari: non ergo fuit necessarius hic effectus in his sacramentis, quia infantes non poterant

rantesse ficti: adultis vero, & sufficiebat, & necessaria erat contritio, quod spectat ad medij necessitatem: si autem non est necessitas, nonest attribuendus talis effectus illis sacramentis: quia in illis non datur gratia præter meritum operantis, nisi veluti ex speciali dispensatione ad subueniendum necessitati infantium.

DISPVTATIO XXIX.

De effectu Baptismi sanguinis, & dispositione ad illum necessaria.

POsset disputatio hæc in materiam de fortitudine reijci: quoniam hic Baptismus sanguinis nihil aliud est, quam martyrium, quod actus est fortitudinis: tamen, quoniam, vt supra vidimus, non quodlibet martyrium habet rationem Baptismi sanguinis, sed illud specialiter, quod supplet vicem Baptismi aquæ: ideo consideratio martyrij sub hac ratione baptismatis ad hunc locum spectat. Pendet autem eius cognitio ex virtute & efficacia, quam martyrium habet ad dandam gratiam, & deficiente Baptismate aquæ & flaminis, de quibus, & eorum effectib. iam satis dictum est. Hac igitur de causa proponimus hoc loco disputationem præsentem, quæ plurimum etiam conferet ad perfectam intelligentiam eorum, quæ de necessitate Baptismi ad salutem consequendam superius tractata sunt: &, vt clarior sit disputatio, dicemus prius de infantibus, postea de adultis.

SECTIO I.

Vtrum per Baptismum sanguinis possint infantes saluari absque Baptismo aquæ.

INfantes hoc loco dicuntur, non tam propter ætatem, quam propter carentiã perpetuam vsus rationis, sicut in superioribus explicatum est. Atque hinc oritur ratio dubitandi in quæstione proposita: nam Baptismus sanguinis includit, vel supponit essentialem ac propriam rationẽ martyrij: sed absq; vsu rationis non potest vera ratio martyrij saluari: ergo in his, qui nunquam ratione vsi sunt, non potest Baptismus sanguinis reperiri: non ergo poterunt per illum saluari, absq; Baptismo aquæ. Minor principalis argumẽti patet, quia martyrium est actus virtutis fortitudinis, absq; rationis autem vsu nullus actus virtutis inueniri potest. Et augetur difficultas, quia alias Baptismus aquæ, neq; in re, neq; in voto esset infantibus necessarius ad salutẽm: quod videtur esse contra Christi verba: Nisi quis renatus fuerit, &c. à qua generali regula Scripturæ non licet exceptionem facere, absq; sufficiente, & cogente authoritate. Sequela patet, quia in huiusmodi infantibus supponitur desse Baptismus aquæ in re susceptus: votum autem in illis esse non potest: quia hoc votũ cõcipitur per proprium actum, seu desiderium, cuius illi sunt incapaces. Nec dici potest, re ipsa per mortẽ habere huiusmodi votum Baptismi aquæ, quatenus & commoriuntur Christo, & suo sanguine tinguntur: hoc enim non satisfacit, tum quia est valde metaphoricum, & in re nulla habitudo ad Baptismũ aquæ per hæc verba declaratur: sed solum analoga quædam proportio, seu conuenientia: tum etiam quia, cum mors efficiat hominem incapacem Baptismi aquæ, nõ potest includere votum eius. Quod verò nullum sit sufficiens fundamentum ad prædictam exceptionem faciendam, constat: quia neque in Scriptura cõtinetur neque in Ecclesiæ traditione. Prior pars probatur, quia, si cõtineretur in Scriptura, maximè in illis verbis Christi Domini: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: at verba hæc non de infantib. dicuntur, sed de adultis: infantes enim nesciunt confiteri Christum. Posterior pars probatur, quia, si Ecclesiæ authoritas fauêret ad hanc exceptionem faciendam, maxime, quia Innocentes pueros colit, vt sanctos: sed hoc non cogit, tum quia possunt illi inter sanctos recenseri, quia erant circumcisi, & mortui sunt absq; alio peccato, & Ecclesia voluit eos colere, quamuis fortasse non sint sanctiores aliis, in Christi reuerentiam & amorẽ, ob cuius odium illi sunt ab Herode occisi: tum etiã, quia licet gratis demus aliquod priuilegium fuisse illis paruulis concessum, non est, cur extendatur ad omnes alios infantes, præsertim post Baptismum aquæ, cuius necessitas nondum erat eo tempore introducta.

In hac quæstione non defuerunt Catholici, qui, fortasse propter rationes factas, senserunt, paruulos nõ posse saluari per Baptismum sanguinis: ita videtur docere Alex. Alens. 4. p. q. 22. memb. 5. artic. 1. vbi dicit, Baptismum aquæ extẽsiue excedere in effectu Baptismum sanguinis, quia pluribus personis prodesse potest, scilicet paruulis & adultis: cum tamen Baptismus sanguinis solum prosit adultis. In hanc sententiam inclinat etiam Armachan. lib. 8. de quæstionibus Armenorum, c. 37. & Adrianus 4. q. vltim. de Bap. ad 3. Qui, licet non omnino rem definire audeant, tamen probabile esse censent, Innocẽtes martyres nihil gratiæ aut sanctitatis per mortem illam fuisse consecutos: & si fortasse aliqui ex eis non fuerãt circumcisi: eos etiam non fuisse saluos, sed in peccato originali decessisse. Soto etiam citat Bonauenturam in eandem sententiam, quod Baptismus sanguinis non prosit paruulis. Sed ille nihil de hac re aperte locutus est.

Alex. Alens. *Armachan.* *Adrian.* *Bonauen.*

Dicendum est ergo primò, infantes esse capaces martyrij, seu Baptismo sanguinis. Hæc conclusio est mihi certa, neq; existimo posse sine temeritate negari. Eam tradit D. Thom. 2. 2. q. 124. art. 1. ad 1. & quod lib. 6. art. 4. Richar. in 4. d. 4. art. 2. q. 3. vbi hoc extendit ad illos infantes, qui in vteris maternis simul cũ matribus interficiuntur. In eadem sententia sunt Scotus, Gabriel, & alij d. 4. Soto d. 3. artic. 11. & bene Caietanus 2. 2. loco citato: & D. Bonauent. illa d. 4. p. 2. art. 1. q. 2. limitat sententiam Alensis dicentis Baptismum aquæ pluribus prodesse, quam sanguinis. Vnde nihil in hoc distinguit inter paruulos, & adultos, & probatur præcipuè exemplo sanctorum Innocentium, quos martyres fuisse constat: primo ex traditione, & sensu Ecclesiæ celebrantis festum eorum, tanquam vere martyrum, propter quod officium martyrum eis recitandum proponit, eosq; martyres appellat, tũ in collecta, seu oratione: Deus, cuius hodierna die præconium, Innocentes martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt: tum in hymno: saluete flores martyrum, vos prima Christi victima.

Infantes cãpaces sunt martyrij. *D. Thom.* *Richard.* *Scotus.* *Gabriel.* *Soto.* *Caiet.* *Bonauent.*

Secundo ex Patrib. Cyp. sermone de Stella & Magis, circa finem: Tyrannus, inquit, crudelis illuditur, qui dum putat perdere, quos occidit, melioris vitæ statum eis procurat: & infra: Ecce paruuli isti, quos inauditæ crudelitatis monstrum Herodes occidit, subito sunt martyres, & infra: Ætas nondum habilis ad pugnam, idonea extitit ad coronam: Vt appareret Innocentes esse, qui pro Christo necantur, infantia innocens ob nomen eius, occisa est. Optimè Leo Papa serm. 1. de Epiph. Quos Rex impius eximit mũdo, Christus inserit cœlo, & quib. nondum sanguinis sui impendit redemptionẽ, iam martyrij tribuit dignitatem. Et subdit serm. 2. Ac si iam diceret: Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum: noua gloria coronabat infantes. Et infra: Vt discerետur, nullũ hominẽ incapacem esse diuini sacramenti, quando et illa ætas gloriæ esset apta martyrij. Sic etiã Aug. li. 3. de libero arbi. c. 23. de Innocentibus loquẽs, dicit: Eos in honorem martyrum receptos venera-

Cyprianus. *Leo Papa.* *Augus.*

tur Ecclesia. Et lib. 2. de symbolo ad catechumenos, c. 5. & lib. 3. ca. 4. dicit, Innocentes martyres testimonium reddidisse innocentiæ Christi. Idem Epist. 28. ad Hieronymum, & serm. 8. de Sanctis, cum sequentibus, qui sunt de Innocentibus. Origenes etiam homil. 3. in varios locos Euangelij huius antiquæ traditionis meminit, & hunc in modum sensum Ecclesiæ interpretatur, dicens: Horum memoria semper, vt dignum est, in Ecclesijs celebratur secundum ordinem integrum sanctorum, vt primorum martyrum pro Domino occisorum, vt ipsa Bethleem, in qua natus est Dominus primitias martyrum Domino obtulisse videatur.

Origenes.

Denique Patres omnes in concionibus, quas de sanctis Innocentibus scripserunt, omnesque catholici Scriptores Euangeliorum Matthæi 2. testes sunt, illos Innocentes fuisse fere martyres, & hoc nomine ab Ecclesia coli. Tertio, est optima ratio, quia, nisi illi Innocentes fuissent martyres, non potuisset Ecclesia omnes illos sua solemnitate canonizare, & vt vere beatos colere: quid enim si aliqui eorum circumcisi non fuerant? est enim id valde verisimile: nã occisi sunt omnes à bimatu, & infra: ergo etiam illi, qui nondum octauum diem ætatis attigerant, quos necesse erat nondum esse circumcisos: at vero Ecclesia omnes generatim, & sine vlla exceptione colit: quia reuera non ob circumcisionem, nec ob gratiam, quam in ea acceperant, sed ob mortem pro Christo susceptam eos veneratur: hæc enim sola causa, & titulus venerationis erat illis omnibus communis.

Adrian.

Immerito ergo Adrianus dixit, non satis constare in hac parte de sensu & doctrina Ecclesiæ. Quia neque facto, neque verbo potuit Ecclesia clarius suam mẽtem aperire, & antiquam traditionem nobis proponere, quare non video, quo modo sine temeritate, & magno errore possit hoc in dubium reuocari. Ex hoc autem singulari facto recte colligimus nullum infantem ratione infantiæ esse martyrij incapacem: sed omnes eos, qui eodem modo pro Christo mortem sustinuerint, vere esse martyres: nam eadem est ratio & causa in cæteris infantibus, quæ fuit in illis Innocentibus. Quia vel in illo facto interceſsit speciale priuilegium factum illis pueris, vel non: si non interceſsit, ergo non est, cur alij censeantur magis incapaces martyrij, quam illi, cum omnes æque careant vsu rationis: si vero interceſsit priuilegium, hoc certe non est factum personis, sed causæ: quid enim in illis pueris cogitari potest pertinens ad personalem dignitatem, vel conditionem eorum, propter quod huiusmodi priuilegium illis concessum sit? Nihil sanè. Tota ergo ratio illius priuilegij fuit causa mortis: nimirum quod propter Christum occisi sunt. Vnde eleganter Cyprianus supra. Sufficit causa testimonio, licet nondum eloquio distinguantur. Et Leo Papa. Vt disceretur, nullum hominem incapacem esse diuini sacramenti. Et eodem modo loquuntur cæteri Patres. Quin etiam Ecclesia eodem modo inter martyres numerat quoslibet pueros vel infantes, qui in lege gratiæ pro Christiana religione mortui sunt: vt constat ex omnibus historijs Ecclesiasticis, & ex modo loquendi Sanctorum. Cur enim priuabuntur nunc infantes huiusmodi priuilegio & honore? Neque enim gratia Christi minus liberaliter nunc, quam eo tempore communicatur: neque horum mors minus est propter Christum, quam illorum: imo quodammodo videtur expressius ac formalius esse propter Christum: nam, licet omnes interfecti sint in odium Christi: tamen illi priores Innocentes solum mortui sunt inter quærendum Christum: hi vero interficiuntur propter fidem Christi, & ad destruendam & euertendam religionem eius: est ergo par omnium ratio.

Quilibet infantes possũt esse martyres

Cyprian. Leo Papa.

Secundo igitur dicendum est, Baptismum sanguinis satis esse posse Infantibus ad salutem sine baptismo aquæ. Hæc conclusio sequitur ex præcedenti. Primò, quia verum mysterium est sufficiens ad salutem, vt sectione sequenti ostendam: imò in paruulis non potest alia ratione mors eos martyres efficere, honore & cultu dignos: nisi quia efficit sanctos: constat præterea, illam mortem non dici martyrium, quia sit actus virtutis fortitudinis in ipsis infantibus, vt ratio dubitandi in principio posita satis probat: dicitur ergo martyrium, quia ex eo, quod est propter Christum, habet effectum martyrij, qui per se sufficit ad salutem. Præterea Innocentibus ab Herode occisis martyrium illud fuit sufficiens ad salutem sine circumcisione: ergo & nunc erit sine Baptismo. Dices, non fuisse autem necessitatem circumcisionis, quanta est Baptismi, quia tunc ante octauum diem poterat aliquod remedium prodesse. Sed contra: quia saltem ab octauo die erat tam necessaria circumcisio, vel saltem aliquod sacramentum legis naturæ, erat tam necessarium simpliciter, sicut nunc est Baptismus: & tamen quamuis neutrum fuisset applicatum, certissimum est, illam mortem fuisse sufficientem ad salutem, vt constat ex adductis in prima conclusione: ergo non obstante necessitate Baptismi similis mors nunc sufficiet: quia institutio Baptismi nihil dignitatis, vel efficaciæ martyrio abstulit: quin potius probabile est, per Christum vtriusque Baptismi gratiam fuisse specialiter concessam, vel confirmatam, & auctam, vt de Baptismo sanguinis dicetur inferius: nam de Baptismo aquæ res est omnino certa: nam sicut illius necessitas, ita & efficacia ex Christi institutione & promissione manauit: priuilegium autem martyrij, licet semper fundatum fuerit in meritis Christi, tamen non est improbabile fuisse antiquius, quam institutionem Christi post incarnationem factam: esto, tamen ita sit, non fuit tamen per Christum, aut institutionem Baptismi reuocatum, sed confirmatum potius, iuxta verba Christi, Qui me confessus fuerit coram hominibus. Et verisimile est, fuisse etiam auctum: nam ita decet statum, & perfectionem legis gratiæ, in quo vberius & liberalius Christi gratia communicatur.

Baptismus sanguinis satis est infantib. ad salutẽ, ẽt sine baptismo aquæ.

Ad rationem ergo dubitandi in principio positã, respondetur, martyrium posse considerari, vt actum virtutis, & vt sic non habere locum in infantibus: vel solum, vt est actualis mors, quam innocẽs pro Christo patitur: & vt sic non est de ratione eius, quod sit actus virtutis: imò nec est necessarium, quod mors sit voluntaria in eo, qui non est capax proprij cõsensus. Vnde dici potest illa mors martyrium, quoad martyrij gloriam & efficaciam, quamuis non, quoad essentiam virtutis. Vel dici etiã potest illa mors obiectiue honesta & studiosa: quamuis formaliter, vt est in eo, qui eam patitur, non sit ex virtute, sicut non est ex voluntate. Ad confirmationem respondetur, non esse simpliciter contra necessitatem Baptismi aquæ, priuilegium, seu exceptionem, quæ sit etiam de Baptismo sanguinis. Primo quidem, quia per se loquendo Baptismus aquæ semper debet præcedere, etiamsi statim speretur Baptismus sanguinis, & male facerent parentes tutores, vel pastores, qui infantem priuarent Baptismo aquæ, etiamsi statim esset pro Christo occidendus: hoc autem malũ nihil paruulo obesset, quo minus frueretur fructu Baptismi, cum non esset positũ in voluntate eius. Deinde, quia hæc exceptio ab eodẽ Christo est facta, vel cõfirmata illis verbis. Qui me confessus fuerit corã hominibus: nã, vt Patres dicunt, infantes, quãuis non verbis, re & opere Christum confiteãtur: eiq; conformentur. Accedit etiam traditio Ecclesiæ à nobis explicata. Vnde non est necesse quærere in his infantib. qui nunc pro Christo occiduntur, votum Baptismi aquæ: nam hoc reuera proprie nullum est, nisi fortasse per extrinsecam voluntatem, & acceptationem Christi, sed non

Ad rationẽ dubitandi.

est ne-

est necessarium, absolute loquendo, huiusmodi votum proprie dictum: quia baptismus sanguinis per se sufficiens est, & non quasi in virtute alterius: votū autē sacramenti tunc dicitur esse necessarium, quando effectus datur in ordine ad tale sacramentū, quasi supplendo locum & vicem illius, donec ipsum applicetur: hoc autem non ita est in martyrio, sed per se, & ex propria promissione hoc habet priuilegium, vt in sequentibus dicemus latius.

SECTIO II.

Vtrum Baptismus sanguinis sufficere possit adultis ad salutem absque Baptismo aquæ.

NOn inquirimus, an voluntarie possit omitti Baptismus aquæ, propterea quod instet, vel statim speretur necessitas sustinēdi martyrium: nam certū est, si sit in hominis potestate se præparare per Baptismum aquæ, antequam mori pro Christo cogatur, teneri ad id faciendum non minus, quam in quouis periculo mortis teneretur: quia præceptum Baptismi semper obligat: & nihil est, quod in eo casu excuset ab obseruatione eius: quia, licet martyrium per se sit optimus virtutis actus, & magna habeat priuilegia: non tamen tollit aliorum præceptorum obligationē: nec excusat, quin homo vti debeat ordinariis ac necessariis remediis salutis, si facultas adsit: quin potius, quo martyrij certamen difficilius est, eo magis debet homo se ad illud disponere, præsertim per sacramenta ad salutem necessaria: quapropter, qui ea voluntarie negliget, quamdiu in ea voluntate perseuerat, non est ad martyrium idoneus, nec fructum eius recipiet, vt Epist. 54. copiose Cyprian⁹ disputat. *Cyprian.*

Quæstio ergo proposita solum habet locum in fideli adulto, qui ad martyrium rapitur prius, quā re ipsa possit suscipere Baptismum aquæ: an illi satis esse possit ad salutem martyriū, tanquam Baptism⁹ sanguinis. Et ratio difficultatis est, quia si in infantibus martyrium habet hanc virtutē & efficaciam, cur non in adultis? In contrarium vero est, quia adultus cum sit capax propriæ rationis & voluntatis, potest se ad gratiam disponere ac præparare per conuersionem in Deum & detestationē peccati: &, cum hoc remedium sit per se necessarium ad salutem, tenetur per se illud adhibere per veram contritionem, instante mortis periculo, & præsertim deficiente Baptismo aquæ, quam obligationem non tollit martyrium, vt ex dictis colligi potest. Nam doctrina data generalis est. Vel ergo adultus, instante martyrio, in prædicto casu ita se disponit, vel non: si non, incapax est martyrij, & fructus eius: quia voluntarie perseuerat in peccato: si vero se ita disponit, illa dispositio habebit rationem Baptismi flaminis: & virtute continebit votum Baptismi aquæ: ergo iam ille homo non saluabitur per solum Baptismum sanguinis, sed per baptismum flaminis, seu (quod idem est) per Baptismū aquæ, non in re, sed in voto. *In quo locum habeat quæstio.* *Quomodo differant infantes ab adultis, quod attinet ad martyrium. D. Tom. Soto.*

In hac re supponendum in primis est, hoc differre inter infantes & adultos: quod in illis martyrium non requirit consensum voluntarium ipsius martyris, sed sufficit violenta mors à tyrāno propter Christum, seu in odium Christi illata: at vero in adultis de ratione martyrij est voluntarius consensus, vt docent D. Th. 2. 2. quæst. 124. art. 1. & 2. & Caietanus ibi, fere in vltimis verbis, & Soto in 4. distinct. 15. quæst. 1. articul. 1. & lib. 2. de natura & gratia, capit. 16. Quocirca licet contingat aliquem fidelem in somno à tyranno occidi in odium Christi, si nullam voluntatem prius habuit circa mortem illam, non erit martyr, neque ex illa morte aliquem fructum gratiæ, aut remissionē culpæ vel pœnæ consequetur. Ratio huius primum reddi potest ex illo generali principio q̄ adultus, quia est capax propriæ voluntatis, sine illius libero cōsensu non consequitur regulariter gratiam: neq; remissionem culpæ: & ideo nulla actio, vel passio exterior illi potest ad salutē prodesse, nisi aliquo modo voluntaria sit: ergo etiam mors extrinsecus illata, nisi sit voluntaria, non habet in illo effectum gratiæ, vel remissionis culpæ: ergo talis mors non est martyrium, quasi ex priuilegio, seu quoad effectum, & dignitatem martyrij: sed neque etiam est vere ac proprie martyrium, quoad essentiam: quia de ratione eius est, vt sit opus virtutis: quod essentialiter à voluntate pendet: ergo nullo modo est martyrium in adulto sine voluntate eius. Et confirmatur à simili de Baptismo aquæ: qui, licet in paruulo non requirat consensum propriæ voluntatis, in adulto tamen non potest esse sine illo: quamuis gratia & priuilegium huius Baptismi non manet ex voluntate recipientis, nec pendeat ex merito illius: solum ex illo principio, quod salus animæ, & remedia, per quæ efficitur, voluntaria esse debent ei, qui sua volūtate vti potest: ergo idem maiori ratione dicendum est de martyrio.

Ex quo vlterius infero, ad verā martyrij rationē, vt Scriptura & Sancti de illo loquuntur, necessarium esse, vt hæc voluntas, qua mors pro Christo acceptatur, sit honesta, immo supernaturalis aliquo modo. Probatur prior pars: quia necesse est, vt procedat ex honesto motiuo: nam si fiat propter gloriam vanam, aut famam, vel aliud simile humanum commodū, non meretur illa mors nomen martyrij, vt merito docent omnes Theologi: quia talis mors, neque est actus virtutis, nec fortitudinis: neque est propter Deum, seu Dei amorem aliquo modo, neq; propter confessionem Christi, seu fidei eius, sed propter inanem gloriam. Vnde de illo, qui sic moritur, recte dici potest, recepisse mercedem suam. Et in illum optime quadrat, quod Paulus ait. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autē non habuero, nihil mihi prodest. Deniq;, si natura & efficacia talis humani motiui consideretur, ex vi illius, seu ad famā & gloriam apud homines obtinendam, non minus erit aliquis paratus ad falsitatem, quam ad veritatē mordicus: & vsque ad mortem profitēdam, si existimet, non minus posse vna via, quam altera, famam acquirere, quam exoptat, signum ergo est, eum, qui sic moritur, proprie & vere non mori pro fide, aut Christo: non est ergo martyr, nec præbet testimoniū veritati fidei. *De ratione martyrii est voluntas mouendi pro Christo honesta, & quodammodo supernaturalis.* *Paulus.*

Altera vero pars, scilicet, quod oporteat hanc voluntatem esse aliquo modo supernaturalem, & ex motiuo supernaturali profectam: probatur ex eisdē principiis, quia alias non pateretur homo, vt Christianus, sed vt Philosophus: nō ergo dici potest mori, aut pati pro Christo, aut pro defēsione fidei, vel Christianæ religionis, qua tenditur ad supernaturalē beatitudinem. Vnde est illud Petri, Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniā, q̄ est honoris, & gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescet: nemo autē vestrū patiatur, vt homicida: si aut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. Vnde confirmatur. Nam ad veram rationem martyrij necesse est, vt procedat ex vera fide supernaturali. Vnde si contingat, hominem hæreticum circa vnam fidei veritatem mori ob confessionem alterius veritatis fidei, ille non erit martyr, neque vllum effectum martyrij consequetur, vt eleganter tradit Cyprian. Epi. 52. 54. & 73. ad Iubaianum: & Augustinus lib. 1. de Baptismo, ca. 11. lib. 3. ca. 16. & lib. 4. ca. 17. & ratio est, quia, qui caret fidei fundamento, nullo modo est Christo vnitus: non ergo potest mori pro Christo, aut pro eius fide: nam, licet videatur mori pro aliqua veritate, quę adfidem spectat: tamen sicut hæreticus illam non credit ex motiuo fidei, sed ex humana aliqua ratione & iudicio proprio: ita etiam non moritur pro Christi fide, vt Christi est, sed solum pro suo arbitrio & pro- *Petrus.* *Ad martyrium requiritur fides.* *Cyprianus. August.*

prio iudicio pertinaciter defendendo. Cuius indiciũ est, quia eodem modo erit paratus ad moriendum pro quacumque alia re, quam simili modo credit, etiam si contingeret, illam esse Catholicæ veritati repugnantem: sicut ergo ex parte intellectus necessaria est fides: ita ex parte voluntatis necessaria est voluntas aliqua ex eadem fide procedens, vt actus ille aliquo modo in Christum, & in supernaturalem finem tendat.

Actualis dilectio Dei super omnia sit de ratione martyrij.

Potest tamen vlterius dubitari, an sit de ratione martyrij, vt præcedat ex actuali charitate, & dilectione Dei super omnia. Aliqui enim Theologi ita sentire videtur: quoniam Paulus ait primæ ad Corin. 13. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeam: charitatẽ aũt non habuero, nihil mihi prodest. Et D. Th. 2.2. q. 124. art. 2. ad 2. dicit, Martyrium esse actum charitatis, vt imperantis: fortitudinis autem, vt elicientis.

D. Thom.

Caiet.

Vbi Caietanus sentit: non posse haberi honestam & veram martyrij voluntatem, nisi imperatam ab amore Dei super omnia ex charitate perfecto. Sed quamuis demus, hoc charitatis imperium esse perfectissimum: & maxime efficax principium, eleuans & confortans hominem ad perseuerandum in difficillimo actu martyrij, nihilominus per se loquendo, & considerata arbitrij libertate, diuina gratia adiuta, non videtur dubium, quin possit hic actus elici à fortitudine infusa ex proprio motiuo absq; actuali imperio charitatis, vel ex imperio religionis & intẽtione diuini cultus, quomodo potest quis velle mori, ne cultum soli Deo debitum transferat in idolum: vel ex imperio virtutis obedientiæ: vt si quis velit mori potius, quam diuinam legem transgredi: vel ex pia affectione ad fidem, vt contingere potuit in multis martyribus: vel denique ex solo intrinseco motiuo fortitudinis: quia intrinsece & per se honestum est constanter tolerare mortem, quando oportet propter maius bonum: quælibet enim ex his rationibus per se sufficiens est ad mouendam volũtatem: quælibet etiam virtus per se sufficiẽs est ad eliciendum suum actum intra proprium obiectum: neque vna virtus voluntatis essentialiter pendet in suo actu ab imperio alterius, quia, vt ex 1. 2. constat, hæc relatio actus vnius virtutis in finem alterius, quamuis ex parte operantis possit esse præcipua & maxime intenta: tamen ipsi actui imperato, seu relato in finem extrinsecum, accidentalis est. Potest igitur dari voluntas supernaturalis moriendi pro fide, aut religione, absque actuali Dei amore super omnia: mors ergo acceptata illa voluntate habebit veram & essentialem rationem martyrij: quia, & est opus virtutis, & est in confessionem Christi, & quasi in maximum testimonium & irreuocabile fidei. Nihil autem aliud videtur Christus postulasse ad veritatem martyrij, cum dixit: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.

Matt. 10. & 16. Marci 8. Paulus.

Matt. 10. & 16. Marc. 8. Qui perdiderit animam suam propter me & Euangelium, saluam faciet eam: Nec Paulus dixit: si tradidero corpus meum sine actuali dilectione, & relatione charitatis, sed sine charitate: quæ sunt valde diuersa. Nam potest quis esse in charitate & amicitia Dei, non operari ex actuali imperio charitatis. D. Thom. autem non dixit, de essentia martyrij esse, vt imperetur à charitate: sed potius dixit, essentialiter esse actum fortitudinis, qui natura sua est aptus imperari à charitate: & hoc est illi maxime consentaneum propter difficultatem eius, & propter quandam coniunctionem, quam habet cũ Deo, ac diuinis rebus: ideo vocauit illum actum imperatum à charitate, seu imperabilem natura sua. Vnde idem Diuus Thom. quodlib. 4. articul. 19. fatetur, posse reperiri martyrium sine imperio charitatis. Sed quamquam hoc verum sit de martyrio sub essentiali ratione martyrij considerato: difficultas vero superest, an huiusmodi martyrium, secluso merito, seu dispositione charitatis vi sua, seu speciali priuilegio, sufficiat ad supplendam vicem Baptismi aquæ.

D. Thom.

In hac re videtur esse antiquorum Theologorum opinio, negans martyrium per se habere hanc efficaciam. Ita sentit Alexander Alens. 4. p. q. 22. memb. 5. vbi aperte negat posse martyrium dare adulto primam gratiam: qui sane consequenter loquitur, cum ibidem neget, posse martyrium habere effectum gratiæ infantibus: tamen, sicut in hoc posteriori puncto sententia Alensis improbabilis est: ita minorem facit fidem in puncto, de quo disputamus. Eandem vero sententiam tenet Bonauentura in 4. d. 4. 2. par. distinct. ar. 1. q. 2. vbi negat, posse Baptismum sanguinis conferre gratiam gratum facientem, aut remittere culpam mortalem, quamuis de paruulis nihil expresse loquatur: Paludanus etiam d. 4. quæstione 3. art. 1. vbi prius negat Baptismum sanguinis habere effectum ex opere operato, aut sine præuia contritione posse ad salutem prodesse: postea vero tribuit illi effectum remittẽdi omnem culpam originalem, actualem, & mortalem, & omnem pœnam, & in paruulis dicit supplere altiori modo effectum Baptismi aquæ. Quæ non videntur satis consequenter dicta, nam, si martyrium, vt sit fructuosum, supponit contritionem & gratiam, & non habet fructum nisi ex merito operantis, quomodo delet culpam originalem aut mortalem, cum necessario supponat illam remissam per contritionem & gratiam? Quomodo ergo supplet in paruulis Baptismum aquæ, si non dat illis aliquo modo effectum ex opere operato? Aut, si dat illis, cur non etiam adultis? Durandus etiam ibi, q. 8. lubricus est in hac parte, nam in fine quæstionis in solutione ad tertium, videtur fauere huic sententiæ: dumait, martyrium requirere charitatem patiẽtis, quamuis non à sola illa habeat efficaciam: prius tamen n. 6. & 8. dicit, per martyrium remitti culpam perfectius, quam in Baptismo aquæ, & ideo non minus operari ad salutem, & propterea vocari Baptismum sanguinis. Tandem huic sententiæ multum fauet D. Tho. supra quæst. 66. art. 12. ad 2. vbi sic inquit, Effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate. Ex quo patet, quod Baptismus sanguinis includit Baptismum flaminis. Ex recentioribus vero acriter defendit hanc sententiam Cano relect. de Pœnitentia par. 3. Potestque in eius fauorem citari Bernardus Epist. 7. vbi generatim dicit, sine charitate nullum sacrificium esse Deo acceptum, etiam martyrium, iuxta illud primę ad Corint. 13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem aũté non habuero, nihil mihi prodest: specialius idem Bernardus epist. 77. circa medium significat, martyrium nõ supplere vicem Baptismi, nisi ex fide & merito suscipientis: quod est re ipsa negare ipsum martyrium supplere vicem Baptismi: sed meritũ ipsum, seu veram conuersionem in Deum, quam supponit, Baptismi vicem supplere. Vnde subdit idem Bernardus si deesset externum martyrium, internam fidem & voluntatem esse sufficientem dispositionem ad iustitiam.

Principium primum, quod ponit Alens. Opinio quorundam. Alex. Alens. Bonauen. Palud. Durand. D. Thom. Paul. Cor. 13.

Fundamentum huius sententiæ facile constat ex dictis: nimirum quod martyrium, cum non sit verũ sacramẽtum, non dat gratiam ex opere operato: ergo non potest per se remittere culpam: ergo non potest per se supplere vicem & necessitatem baptismi aquæ. Patet hæc vltima consequentia, quia primaria necessitas baptismi aquæ est ad remittendam culpã: ergo quod non potest remittere culpam, non potest supplere vicem baptismi.

Martyrium obtinet vim baptismi quo ad pœnam. D. Tho.

Dico tamen primo: simpliciter & absolute fatendum est, martyriũ obtinere vim baptismi aquæ in adultis, atq; ita posse supplere vicem eius, quando non volũtatis contemptus, sed necessitas cogit pati martyrium absq; baptismo aquæ. Ita docet D. Th. supra q. 66. art. 11. & infra q. 87. ar. 1. ad 2. & plures alij Theologi: quos inferius referam. Præcipue tamen proba-

tur

tur hæc veritas ex Patrib. adiunctis scripturis, quas ipsi in hanc rem adducunt, & interpretantur. In primis Clem. Papa lib. 5. Constit. Apostolicar. cap. 7. Qui martyrium, inquit, cõsequi meruit, gaudeat in Dño, & tãtam coronam est adeptus: & quamuis fuerit catechumenus, lætus discedat: passio enim, q̃ pro Christo sustinet, cedet in veriorem Baptismum, quoniam ipse re ipsa commoritur Christo, alij in figura. Vbi nõ tantum voluntati, sed ipsi passioni, hunc attribuit effectum: & rationem sumit ex ipsa reali conformitate ad Christum, quæ per ipsam exteriorem mortem & passionem fit altiori modo, quam per exteriorem ablutionem. Quam rationem insinuant alii Patres citandi, eamq; D. Th. & alij Scholastici amplectuntur, & est optima congruentia ad explicandam promissionem & institutionẽ Christi, quæ est prima radix & fundamentum huius veritatis. Præterea Cypr. epist. 73. sic scribit. Numquid potest vis Baptismi esse maior aut potior, q̃ confessio? quam passio? vt quis coram hominib. Christum cõfiteatur, & suo sanguine baptizetur? Ex quo principio concludit inferius, cui prodesse non põt martyrium, nec Baptismum aquæ posse prodesse: nam illius vis maior est: igitur ex mente Cypriani constat, si Baptismus aquæ põt prodesse homini habenti originale, vel actuale peccatũ, ad tollendum illud, Baptismum sanguinis posse eidẽ prodesse: præsertim si ex parte affectus ipsius hominis non sit maior repugnantia. Quod aperte cõfirmauit idem Cyprianus in expositione orationis dominicæ circa illa verba, Et dimitte nobis debita nostra, dicẽs, Quale delictum est, quod nec Baptismo sanguinis potest abluí? quale crimen est, quod nec martyrio põt expiari? quasi dicat, nullum: præter ipsum actualem affectum peccati: vt inferius declarat. Similia habet in sermone de Stella & Magis, vbi eodem modo præfert Baptismum sanguinis Baptismo aquæ, sic ẽt Aug. 13. de Ciui. c. 7. Quid pretiosius, quam mors, per quam fit, vt delicta omnia dimittantur? quam vim dicit habere martyrium ex Christi promissione: nã, sicut ille dixit, Ioa. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto: ita dixit Mat. 10. & 17. Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eũ coram Patre meo: significat aũt Aug. eodem loco, neminẽ posse martyrium pati sine gratia & charitate, dicens. Quando sine abundantia gratię & spiritus tãtum Christum amare possit homo, vt eum in tanto vitæ discrimine, sub tanta spe venię, negare non possit? Sed hæc verba intelligi possunt de gratia excitante, & adiuuante, & de amore, opere ipso exhibito: gratia enim habitualis, quamuis & multum conferre possit, &, moraliter loquendo, frequentius antecedat: non est tamen simpliciter necessaria, vt per se manifestum est.

Clem. cap.

Cypr.

Aug.

Innocen. 3.

Matt. 10. & 17.

Præterea, quod Baptismus sanguinis, per se sufficiat, loco Baptismi aquæ, aliis locis frequenter docet Aug. vt lib. 4. de Baptismo. c. 22. li. 1. de anima & eius origine, c. 9. & de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 74. vbi dicit Aug. vel potius Gennadius: omnia peccata remitti in Baptismo, in martyrio autem extingui. Et eodem modo loquitur Ambr. lib. 1. de Pœnitentia, c. 2. vbi ponderat, dixisse Christum distributiue seu vniuersaliter. Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eũ coram Patre meo. Postea vero indefinite addidisse, Qui aũt negauerit me coram hominib⁹, negabo & eum coram Patre meo. Matt. 10. Luc. 12. Vt quod est, inquit, miserationis, exaggeret, quod est vltionis, extenuet: & idem fere est, quod Augustinus ait, lib. de vera & falsa pœnitentia, capite quinto, id factum esse ad significandum, etiam maximis peccatoribus posse prodesse martyrium. Eandem sententiam docuit Prosper in libro Sententiarum, in 149. dicens. Qui non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abluẽda peccata, quantũ si abluerentur fonte baptismatis. Multa etiam ad hanc rem habentur in lib. de singularitate Clericorum, qui tribuitur Cypriano, & existimatur esse Origenis, c. 26. vbi inter alia dicitur. Martyrium appellatur tam Baptisma, quam corona: quia baptizat pariter & coronat. Rufinus etiam in expositione symboli, c. 16. per aquam & sanguinem, quæ manarunt de latere Christi: dicit, significata esse duo baptismata, aquæ, & sanguinis. Vnde Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. in Leuiticum, dicit primum remedium ad remissionem peccati esse Baptismum aquæ: secundum autem esse martyrium.

Augusti.

Gennadius.

Ambros.

Prosper.

Ruffinus.

Cyril. Alex.

Et consentiunt alij Patres, qui inter baptismata martyrium numerant, vt Gregorius Nazianzenus oratio. 39. Ambrosius ser. 3. in Psalm. 118. Tertullianus lib. de Baptismo c. 16. Nec minus fauent, qui, tractantes de necessitate Baptismi aquę, excipiunt Baptismũ sanguinis, vt Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 3. Si quis non baptizatur, salutem non habet, præter solos martyres. Et Fulgentius de fide ad Petrum, c. 3. Absque sacramento baptismatis, præter eos, qui in Ecclesia Catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum cœlorum potest quisquam accipere, nec vitam æternam. Et eandem exceptionem facit Bernard. epistola. 77. & alij Patres supra relati tractando de necessitate Baptismi: qui omnes euidentius de adultis, quam de infantibus loquuntur: hæc autem exceptio nullius momenti esset, si martyrium per se ipsum non posset aliquo modo saluare hominem, & à peccato mundare: & hoc modo vicem Baptismi aquæ supplere. Nam si totum esset semper referendum in meritum & dispositionem hominis, nullam exceptionem martyrij facere oporteret: tum quia, posita illa dispositione, sine martyrio saluaretur homo: tum etiam, quia nunc propriè non saluatur per martyrium, sed per Baptismum aquæ in voto contento in dispositione per se sufficiente ad salutem. Vnde tandem fit, vt nulla alia ratione possit ratio baptismatis martyrio accommodari, si per se non suppleat vicem Baptismi aquæ, & id præstet, quod daret Baptismus aquę, si adesset, scilicet spiritualem ablutionem ab omni culpa. Atque hinc petenda est ratio conclusionis positæ: dicitur enim martyrium supplere vicem baptismi aquæ, ratione effectus, scilicet, quia per se est sufficiens remedium ad salutem, deficiente Baptismo aquæ. Ratio autem huius effectus habet quidem magnam congruitatem in ipso opere, tum propter magnam difficultatem eius, tum quia de se est opus & signum maximæ dilectionis, iuxta illud. Maiorem charitatẽ nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: Tum etiam, quia in eo opere est quidam virtualis contemptus omnis boni creati, & inferioris ordinis propter Christum: tum maxime, quia re ipsa configuratur homo Christo, vt supra dicebamus. At vero proprium fundamentum habet hic effectus in Christi promissione, quam ipse significauit in locis Euangelij supra citatis: & sancti Patres explicuerunt, & vsus ac traditio Ecclesiæ. Cum enim ostensum sit martyrium habere hanc vim circa infantes, non tantum in aliquo singulari facto, sed etiam communi & statuta lege: constat non aliunde manasse, nisi ex diuina promissione, quæ adhuc durat, & durabit vsque ad finem sæculi: non est autem, vnde hãc promissionem ad solos infantes limitemus, cum verba Christi sint vniuersalia: immò expressius videantur ad adultos pertinere, cum Patrum & Ecclesiæ sensus huic vniuersali interpretationi magis faueat. Hinc enim est illud Innoc. 3. in c. Cum Marthę, de celebratione Missarum, Iniuriam facit martyri qui orat pro martyre: quod sumptum est ex Augustino, serm. 5. de martyribus: serm. 27. de verbis Apostoli. tractatu 84. in Ioan. Iniuria est pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari: certauit enim contra peccatum, vsque ad sanguinem. Quæ verba vltima indicant optimam congruentiam: maxime enim de-

Cur martyrium dicatur supplere vicem Baptismi aqua.

Innoc. 3.

Augusti.

cet, vt Deus condonet peccata ei, qui contra peccata tam fortiter dimicat. Hinc etiam est illud Tertulliani in Apologetico in fine. Quis non pati exoptat, vt totam Dei gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compensatione sui sanguinis expediat: omnia enim huic operi delicta donãtur. Quia etiam in Scorpiaco, c. 6. martyribus accommodat illud Ps. 31. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates: Proprie enim, inquit, marryribus nihil potest imputari, quib. in lauacro vita ipsa deponitur. Sic etiam Cypr. lib. de laudibus Martyrij in fine concludit. Igitur, cum ad exẽplum Dominicæ passionis, atq; ad omne testimoniũ Christi, animam tuam ponas, ne fundere sanguinem metuas, martyrio necesse est, vt totum cadat, martyrij inæstimabilis gloria, infinita mensura: & quæ sequuntur: quib. tandem adiungit, hoc totum esse diuinæ promissionis & muneris. Hinc deniq; est communis ille consensus Theologorum omnium, martyrem statim in cœlum euolare, de quo late tractant Clemens Alexandrinus lib. 4. stromatum, & Cyprianus Epistol. 52. constat autem hoc non posse certo & infallibiliter conuenire martyrio ex solo merito, vel satisfactione operantis: possent enim interdum tanta esse peccata, & peccatorum reatus, & è conuerso tam leues dolores mortis, & tam remissa & imperfecta voluntas patientis, vt ex solo opere operantis non sufficerent ad perfectam, & condignam satisfactionem: necesse est ergo fateri, interuenire hic aliquam diuinam promissionem, & extraordinariam legem seu priuilegium martyrio concessum. Hinc ergo habet prædictam vim, vt vicem Baptismi supplere possit.

Tertull. *Cyprianus.* *Clem. Alex.* *Cypr.*

Baptismo sanguinis quid obtinere possit. D. Thom.

Ex his infero, & dico secundo, In Baptismo sanguinis obtineri posse remissionem culpæ originalis & mortalis, & consequenter gratiam, non solum, quoad augmentum, sed etiam quoad primam eius infusionem. Ita fere colligit D. Thomas infra qu. 87. art. 1. ad secundum dicens. Passio pro Christo susceptа obtinet vim Baptismi, & purgat ab omni culpa & veniali & mortali, nisi actualiter voluntatẽ peccato inuenerit inhærentem. Vbi Caietanus eandem sententiam satis indicat, neque ei contradicit. 2. 2. q. 124. art. 2. circa ad 2. quamuis obscurius ibi loquatur. Fauet etiam Durandus supra dicta q. 8. nu. 10. neque insolutio. ad tertium contradicit: nam, licet dicat martyrium requirere charitatem, non tamen explicat, an requirat illam, vt antecedentem, vel vt consequentem: subdit tamen, martyrium non habere totam suam efficaciam ex charitate: sed ex causa patiendi, & ex conformitate ad passionem Christi: citari etiam solet pro hac sententia Gabriel in 4. distin. 4. quæstione 2. vbi nihil fere dicit, quod ad causam satis spectet. Apertius loquitur Diuus Thom. ibi, quæstio 3. art. 3. quæstiuncul. 4. vbi dicit, vtrumque Baptismum, aquæ, & sanguinis habere efficaciam in passione Christi: tamen quia, Baptismus aquæ configurat Christo sacramentali significatione, ideo excedere in sacramentali effectu, qui est character: Baptismum autem sanguinis, quia configurat Christo realiter, per veram conformitatem in reali passione & morte, ideo superare in re sacramenti, quę est gratia: Quia, & gratia in Baptismo sanguinis magis augetur habenti, & amplior datur non habenti, si impedimentum non adsit, & remissio peccatorum: quamuis non sit plenior, quia vterque Baptismus omnem culpam & pœnam tollit, tamen in Baptismo sanguinis efficacior est, & fructuosior: quia secundis maculis non inquinatur, vt Damascenus dicit: Et statim id confirmat exemplo infantium, nam eadem ratio (inquit) est de adultis non ponentibus obicem. Atque idem repetit dist. 16. quæstione 2. art. 2. quæstiuncu. 2. ad tertium: vbi habet eadem verba, quæ in hac tertia parte, loco citato scripsit, scilicet. Passio pro Christo susceptа vim Baptismi obtinet: & ideo purgat ab omni veniali & mortali, nisi actualiter voluntatem

Caiet. *Durand.* *Gabriel.* *D. Thom.* *Damasc.*

renitentem inuenerit: quod ideo aduerto, vt constet Diuum Thomam eandem sentẽtiam, quam in quarto tenuerat, in hac tertia parte docuisse, & in eodem sensu fuisse locutum. Atque ita sentiunt moderni eius expositores: Soto in 4. distin. 15. q. 1. art. 1. & quæstione 2. artic. 1. & libro secundo de natura & gratia, cap. decimo sexto, Ledesma in 4. 1. part. quęstione 25. articulo quinto, dub. 1. & eandem sententiam fuse defendit Vega lib. 6. in 6. sessione. Concilij Trident. capit. 36. & 37. sequiturque hæc conclusio manifeste ex præcedenti: nam martyrium dicitur Baptismus sanguinis, & remedium sufficiens ad salutem deficiente Baptismo aquæ, & ad supplendum vicem eius, ratione effectus, vt declaratum est: sed hic effectus, respectu Baptismi aquæ est remissionis originalis, & mortalis peccati si adsit, & effectus gratiæ, etiam primæ: ergo oportet, vt martyrium possit hæc omnia dare: alias quomodo supplebit vicem Baptismi aquæ? Aut quomodo saluabit hominem sine illo, cum non possit saluari sine remissione peccati & gratia? Quocirca omnia, quæ adduximus ad priorem conclusionem probandam, hanc confirmant, nec plura videntur requiri. Fundamentum autem contrariæ sententiæ postulat multa tractanda in sectione sequenti, vbi & illud & alia, quæ contra nostram sententiam obijci possunt, dissoluemus.

Soto. *Ledesm.* *Vega.*

SECTIO III.

Quam dispositionem requirat baptismus sanguinis in adulto, vt illi suum conferat effectum.

DVæ possunt esse opiniones extremè contrariæ. Prior affirmat necessariam esse contritionem, & consequenter charitatem elicientem, aut imperantem, vel saltem informantem & viuificantem opus martyrij. Hanc tenent authores citati in prima sententia, sectione præcedenti. Primum ac præcipuum fundamentum sumitur ex verbis Pauli primæ ad Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Vbi ponderandum est, eodem modo loqui Paulum de insigni actu eleemosynæ, & de actu martyrij, & eandem legem de vtroque statuere, quoad charitatis necessitatem, neque plus vni, quam alteri tribuere: sicut ergo actus eleemosynæ, quantumuis insignis in suo genere, & in quantitate rei donatæ, si nõ supponat charitatem, & aliquo modo ab illa procedat, nulli est valoris apud Deum: ita etiam mors, seu martyrium. Atque hoc testimonium confirmat expositio Diui Thomæ supra quæstione 66. articulo duodecimo, ad secundum, qui ex hoc loco Pauli colligit, baptismum sanguinis includere Baptismum flaminis, & in corpore articuli dixerat, virtutem Spiritus sancti operari in baptismo aquæ per virtutem latentem, in baptismo pœnitentiæ per cordis cõmotionem: in baptismo autem sanguinis per potissimũ dilectionis actum. Requirit ergo Diuus Thomas dilectionem & charitatem, vt martyrium habeat baptismi effectum.

1. Opinio. *Paul. Conf.* *D. Thom.* *Vega.*

Vnde argumentor secundo, nam iuxta D. Th. sententiam, hoc differt inter baptismum aquæ & sanguinis, quod in illo operatur Spiritus sanctus per virtutem latentem: in hoc vero non, sed iuxta mensurã dilectionis: ergo in illo operatur ex opere operato per virtutem latentem, quam addit ipsi operi: in hoc vero non ita: ergo non est, vnde habeat martyrium vim faciendi hominem ex attrito, contritum: quia ad hoc necessaria est virtus specialis Spiritus sancti: ergo, vt aliquid conferat, necesse est, vt supponat hominem contritum.

Tertiò vrget ratio supra facta: quia alias martyrium

rium daret gratiam ex opere operato, si posset facere hominem ex attrito, contritum, consequens est falsum. Primo, quia alias esset sacramentum. Secundo, quia talis virtus martyrij, neque in noua lege specialiter ei data inuenitur, neq; ante Christi aduentum illam habere potuit. Tertio, quia martyrium consummatur in morte, quando iam homo non est: ergo iam non potest illi dare gratiam: alias posset homo esse sine gratia toto vitę tempore, & in primo instanti separationis animæ à corpore iustificari: imo & beatificari ratione martyrij præcedentis, quod videtur absurdissimum: neq; etiam potest dare gratiam ante instãs mortis, quia nondum veram martyrij rationẽ habet. Quocirca Cano, vbi supra constanter defendit hanc sententiam: imo addit, non sufficere ad consequendum effectum martyrij etiam dilectionem Dei super omnia in eo, qui mortaliter peccauit, sed omnino necessarium esse formalem dolorem & contritionem peccatorum: existimat enim tam necessarium esse huiusmodi formalem dolorem ad remissionem peccati mortalis, vt sine illo nunquam remittatur, etiamsi adsit absoluta dilectio Dei super omnia, actu imperans martyrium. Sed in hoc excesit: non enim solum in casu martyrij (de quo statim plura) sed etiam absolute & per se, vera dilectio Dei super omnia supernaturalis & infusa, si contingat separari ab actuali dolore, est sufficiens dispositio ad gratiam obtinendam: nam satis est, quod virtute & voto dolorem includat: at hunc actum amoris Dei super omnia ab actuali dolore separari nunquam continget, nisi ex obliuione, vt latius in materia de pœnitentia dicendum est.

2 Opinio. 1 Modus explicandi hanc opinionem.

Secunda opinio extreme cõtraria esse potest, martyrium nullam omnino dispositionem requirere, vt peccati huc suum effectum conferat, præter illam voluntatem moriendi pro Christo, à qua martyrium imperatur. Quæ sententia varijs modis doceri potest. Primo asserendo per se, & non tantum per accidens, illam voluntatem esse sufficientem dispositionem: ita vt, quamuis homo, dum ad martyrium rapitur, actu recordetur se esse in statu peccati mortalis, non teneatur aliquam pœnitentiam agere, neq; in alijs interioribus actibus occupari præterquam in illa voluntate fundendi sanguinem pro Christo: nam hæc erit illi sufficiens dispositio ad gratiam & remissionem peccati obtinendam. Et hanc sententiam ita explicatam tenet Vega loco supra citato: & potest fundari primo: quia martyrium est per sese sufficiẽs medium ad salutem, non minus, quam baptismus, vel pœnitentia: ergo quando hoc remedium prẽsens adest, potest homo illo esse contentus, alijs prætermissis. Secundo, quia actus martyrij est per se difficillimus, ergo, quando instat eius occasio & necessitas, non est obligãdus homo, vt ad exercendos alios actus diuertatur & distrahatur: ne virtus, in pluribus diuersa, in singulis fiat minor, poterit ergo se totum colligere, & in sola illa voluntate martyrij occupare, vt eam constanter, atque efficaciter eliciat, ergo illa dispositio ei sufficiet. Tertio, quia illa voluntas est virtualis quædam dilectio Dei super omnia, & displicentia peccatorum omnium, ergo erit sufficiens dispositio ad effectum martyrij. Antecedens patet, quia per eam voluntatem homo contemnit propter Deum id, quod est in hac vita maioris æstimationis, nam dat vitam, ne Deum offendat, & diligit eum plus, quam seipsum, & virtute detestatur Dei offensam super omne detestabile.

Vega.

2 Modus explicandi hãc opinionem.

Secundus modus docendi hanc sententiam esse potest, præter voluntatem martyrij requiri, per se loquendo, aliquam dispositionem ad effectum eius in eo, qui antea erat in statu peccati: nam in eo, qui est in statu gratiæ, ipsa gratia est sufficiens dispositio: ratio est, quia formalis pœnitentia est per se necessaria ad salutem. Addit vero duo hæc sententia, hanc dispositionem per se requisitam, solum esse attritionem. Et ratio est, quia baptismus sanguinis est efficacior, quam baptismus aquæ, vt supra ex Cypriano & alijs Patribus referebamus: sed baptismus aquæ per se est efficax cum tali dispositione: ergo multo magis erit baptismus sanguinis. Et confirmatur, quia martyrium per se confert gratiam paruulis, absque alia dispositione, ergo per se etiam confert gratiam adultis, etiamsi non habeant maiorem dispositionem, quam illam, quæ sufficit, vt non ponant obicem gratiæ, ad hoc autem sufficit attritio, quia sufficienter auertit voluntatem à peccato. Secundum est per accidens ob inaduertentiam, seu obliuionem, posse sufficere voluntatem illam: moriendi pro Christo absque alia formali pœnitentia seu dispositione, vt si aliquis repente cogatur fidem confiteri, & totus in eo actu occupatus, omnino non recordetur actus vitæ præteritæ: nec status sui, & subito in eo actu interficiatur, tunc enim & ratione obliuionis excusabitur ab omissione pœnitentiæ seu alterius dispositionis, & ratione illius voluntatis moriendi pro Christo, censebitur satis dispositus ad iustitiam per martyrium obtinendam, propter rationes factas in priori modo.

3 Modus explicandi hãc opinionem.

Tertius modus explicandi hanc sententiam est, per se loquendo, dispositionem necessariam ad effectum martyrij esse contritionem & charitatem, ita vt si martyr sciens & volens illam omittat, nihil sit illi martyrium ad salutem profuturum: quia martyrium per se non aufert necessitatem aliorum mediorum: tamen ex accidenti, & ob ignorantiam interuenientem posse sufficere attritionẽ: quia alioqui nunq; martyrium daret primam gratiam: tãtaq; potest esse ignorãtia vel obliuio, vt sola voluntas martyrij sufficiat sine alia positiua dispositione, dummodo non adsit actualis affectus ad peccatum: quia hoc satis est, vt non ponatur obex, & vt procedant aliæ rationes supra factæ. Et pro hac sententia sic exposita citari potest D. Tho. d. q. 87. art. 1. ad 2. dicens, Martyriũ purgare ab omni culpa & veniali, & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem: nã licet hæc verba ad quemlibet modum huius sententiæ possint accommodari, tamen proprius & facilius iuxta hunc posteriorem modum explicantur, & verificantur. Nam qui ob inaduertentiam naturalem, actum omittit, etiamsi alias illum efficere teneatur, ex hoc capite non habet voluntatem actualiter peccato inhærentem: & ideo, si aliunde non est in alio actuali peccato, hoc satis illi erit, vt per voluntariam martyrij mortem saluetur, iuxta D. Tho. doctrinam, & hoc etiam optime accommodatur ad casum illum, de quo ibi D. Tho. sermonem habet, de homine dormiente in peccato, & in eo statu propter Christum occiso: hunc enim casum D. Th. in argumento proposuerat, &, licet in argumento solum loquatur de peccato veniali: in solutione tamen extendit sermonem ad hominem dormientem in peccato mortali: quem dicit per martyrium posse saluari, solum, quia non habet voluntatem actualiter peccantem: supponit autem D. Tho. illam mortem esse voluntariam per aliquam voluntatem præcedentem: alioqui non haberet in adulto rationem martyrij. Pro hac etiam sententia potest citari Soto in 4. d. 3. q. vnica, ar. 11. in fine, quamuis ille non satis explicet, quo modo ex dictis hanc sententiam defendat, sed solum dicat, hunc actum: volo mortem pro Christo perpeti, cum ipso exteriori opere sufficere ad plenissimam indulgentiam omnium peccatorum, quoad culpam & pœnam, si non opponatur obex complacentiæ alicuius criminis, & (quod amplius est) addit, martyrium hoc modo sufficere per modum meriti, quia volitio mortis pro Christo, pro summa reputatur charitatis excellẽtia.

D. Thom. Soto.

3 Opinio.

Tertia sententia media esse potest, solam voluntatem moriendi pro Christo nunquam sufficere ad effectum martyrij absq; alia dispositione, quia oportet vo-

tet voluntatem formaliter auerti à peccato, vel conuerti in Deum, non esse tamen necessarium, vt hæc dispositio semper sit contritio, vel amor Dei super omnia, sed sufficere posse attritionem, aut per se, aut per accidens, ob ignorantiam seu inaduertentiam, iuxta varias opiniones supra tractatas. Quę sentẽtia sic expositа potest cõfirmari, quia in baptismo aquæ nõ sufficit voluntas ipsius baptismi ad effectum eius absque alia dispositione, ergo nec sufficiet in baptismo sanguinis, neque per se, neque per accidens, quia neutro modo sufficit in baptismo aquæ. Probatur consequentia, quia, licet baptismus sanguinis fortasse excedat in perfectione effectus, quem confert, tamen in virtute & promissione dandi effectum gratiæ, & remittendi omnem culpam, non potest excedere, imo baptismus aquæ videtur magis per se ad hunc effectum institutus: ergo non est verisimile, non posse operari in subiecto æque disposito, aut è contrario, minorem dispositionem requiri cum baptismo sanguinis, quam cum baptismo aquæ.

3. Conclusio. Dico primo, per se loquendo, tenetur homo, qui est in peccato mortali, instante occasione seu necessitate moriendi pro Christo, præmittere contritionem peccatorum per formalem detestationem eorum, & dilectionem Dei super omnia. Vnde, si voluntarie hoc omittat, & sine ea dispositione moriatur, non saluabitur per martyrium. Hanc conclusionem existimo certam: primo ex generali ratione & obligatione charitatis, qua homo tenetur suæ saluti prouidere: nam, quod mors exterior pro Christo suscepta sufficiat ad remissionem peccati sine contritione, est quidem opinio speculatiue probabilis, tamen simpliciter est res dubia: &, si fortasse in re est falsa talis opinio, nihil ei proderit ad salutem, qui de tali opinione confisus sese sine peccatorum contritione morti exposuerit: ergo tenetur, saltem ex charitate propria in re tanti momenti non relinquere medium certum pro incerto: tenetur ergo cõtritionem præmittere. Secundo est ratio à priori, quia occasio martyrij non tollit obligationẽ adhibendi media necessaria ad salutem: neq; enim martyrium est, veluti medium per se institutum ad tollendum peccatum, sed potius ex se supponit hominem bene dispositum ad transitum ex hac vita: & consequenter, quantum in se est, petit, vt prius homo seruet omnia necessaria, & à Deo instituta ad gratiam & gloriam consequendam: & hac ratione dicebamus sua, teneri parentes ad baptizandos prius suos paruulos infantes, etiamsi sciant, statim fore pro Christo occidendos: & maiori ratione tenetur homo adultus baptizari ante martyrium, si commode possit: vel, si iam baptizatus sit, conscientiam autem mortalis peccati habeat, tenetur etiam prius confiteri, si potest: ergo, si baptizari non potest, tenetur saltem in Deum conuerti per amorem super omnia, & detestari peccatum per contritionem, si potest: probatur consequentia: quia sicut baptismus, vel confessio, est per se medium necessarium ad salutem: ita etiam interior pœnitentia & conuersio: quæ in omni tempore fuit necessaria, vt Conc. Trident. dicit sess. 14. c. 4. & nunc etiam est in lege noua, præsertim vbi non potest externum sacramentum adhiberi.

Trident.

Quocirca non potest, moraliter loquendo, ab obligatione hac excusari homo propter subitam mortis occasionem, nisi naturalis obliuio peccatorum, & pœnitentiæ de illis agendæ intercedat: quia, si in ea occasione, quantumuis subita & momentanea, recordatur sui status, seu suorum peccatorum, simul etiam potest facile ea detestari, & in Deum conuerti vnico momento, & actu morali: neq; enim propter hunc actum impediretur, quo minus de sustinenda morte propter Christum cogitare possit, & in ea voluntate confirmari: quin potius huiusmodi actus pœnitentiæ, & conuersionis in Deum, præbebit animum & vires ad alium actum confitendi fidem, & ad recurrendum ad Deum per orationem, quæ in eo articulo maxime est necessaria, & optime fiet, placando prius Deum per pœnitentiam: simulque veniam peccatorum ab eo postulando. Quamquam enim hi actus diuersi sint, & in rigore physico fortasse non fiant, nec regulariter fieri possint in eodem instanti: nihilominus tamen moraliter sunt ita connexi, vt vnus alium excitet, & facillime fiat transitus ab vno ad alium in quacunq; breuissima mora temporis: in qua possunt dici moraliter simul fieri: & ideo, quantumuis occasio & tempus martyrij breue sit & subito occurrat, si in eo homo aduertat, non potest excusari à culpa, voluntarie omittendo pœnitentiam interiorem eorum peccatorum, quæ, veluti sponte sua, memoriæ occurrunt tanquam commissa & nunquam per pœnitentiam deleta. Nec vero obligandus est homo tunc ad scrutandam conscientiam suam, vel inquirenda peccata præsertim in particulari, sed tam diligenter quam satis erit generatim dolere de offensa Dei eo modo, quo memoriæ occurrunt.

Non tenetur martyr. tam diligenter quam.

Dico secundo, Nihilominus, vt homo per martyrium obtineat gratiam & remissionem peccatorum, non semper est necessarium, vt in re ipsa contritio intercedat, sed sufficere poterit attritio, saltem ex accidente, seu intercedente bona fide per ignorantiam probabilem iuris, aut facti. Hanc conclusionem, vt minimum, tenent D. Thomas & alij authores citati sectione præcedenti pro secunda sententia: & colligitur ex doctrina Sanctorum, quam in eadem sectione tradidimus: omnes enim tribuunt baptismo sanguinis vim ad remittendum peccatum mortale, non solum, quoad temporalem pœnam, sed etiam, quoad culpam: si autem semper in re ipsa esset prius necessaria contritio, semper supponeret martyrium culpam ablatam: nunquam ergo haberet efficaciam remittendi illam, sed tãtum pœnam. Vnde vlterius etiam sequitur, baptismum sanguinis vere ac proprie nũquam supplere baptismum aquæ: quia & supponit effectum iam factum per baptismum flaminis, & ipsum solum conferet augmentum gratiæ, quod est valde accidentarium ad necessitatem baptismi aquæ. Et confirmatur hęc ratio: nam si Catechumenus, prius quam offeratur occasio martyrij, nihilq; prorsus de illo cogitans, de peccatis conteratur & iustificetur, postea vero, ante baptismum aquæ martyrium patiatur, non dicetur ille obtinuisse remissionem culpæ originalis aut mortalis per martyrium: neq;, quoad hoc martyrium supplebit vicem baptismi in illo: quia ante martyrium, illum effectum est consecutus per aliud remedium: quod de se nullum ordinẽ dicit ad martyrium: ergo idem erit dicendum in quocunq; casu, si semper in re ipsa præmittenda est contritio: nam, quod hæc multo, vel paruo tempore antecedat, accidentarium est: semperq; est medium eiusdem rationis: neq; in vno euentu magis dicit ordinem ad martyrium, quam in alio. Dicet aliquis: hoc argumentum procedere, quando contritio tempore antecedit martyrium: fieri tamen posse, vt simul in ipso martyrio perficiatur: & tunc martyrium remittere culpam, stante tali dispositione: sed hæc fuga in primis est impertinens ad rem moralem: quia ille casus moraliter nunquam accidet: imo, si in rigore loquamur de martyrio consummato, non potest accidere: nam martyrium consummatur in morte, quæ est in primo non esse hominis, in quo contritio haberi non poterit, si prius non est aliquo modo habita, ita vt durãte hac vita, sit remissio peccati obtenta. Quod si dicas, martyrium, quoad statum, in quo potest habere effectum gratiæ, consummari in aliquo instanti ante mortem, vt nos etiam statim dicemus: Inquiro, de quo effectu sit sermo, an de effectu ex merito operantis, & hoc est falsum, quia, quamdiu durat vita, potest durare meritum operantis, etiamsi vulnera lethalia ad eum statum perueniãt, in quo iam nulla sit na-

2. Conclus. D. Thom. 1. Paruo clusum probatur.

sit naturalis spes euadendi: Si vero sit sermo de effectu gratiæ ex opere, vel quasi ex opere operato, secum pugnat responsio, quia contraria sententia supponit, per martyrium non dari gratiam, nisi ex merito operantis.

Vnde sumitur nouum argumentum: nam, licet admittamus contritionem concurrere cum martyrio in eodem tempore vel instanti, nihilominus remissio culpæ non esset attribuenda martyrio, sed contritioni includenti votum baptismi aquæ: quia martyrium ipsum nec per se habet meritum, nisi sit in supposito grato: nec ex priuilegio habet aliquid vltra meritum operantis: ergo, si in aliquo casu non habet vim ad remittendam culpam absque contritione, non potest hic effectus vere illi attribui, neque quod suppleat vicem baptismi aquæ.

Vnde etiam excluditur alia euasio, si quis dicat, martyrium solū dici supplere vicem baptismi aquæ, quia cum cōtritione coniunctum perficit integrum effectum baptismi, quoad remissionem omnis culpæ & pœnæ. Sed hoc etiam non satisfacit: primo, quia in re nihil aliud dicitur, quam martyrium supplere vicem baptismi, quoad remissionem pœnarum temporalium: cum tamen Sancti dicant supplere vicem eius, etiam quoad remissionem culpæ. Secundo, quia (vt supra argumentabamur) si martyrium supplet semper vicem baptismi, quoad hunc effectum remittendi omnem pœnam, necesse est, vt hocnō attribuatur soli merito vel satisfactioni operantis, sed alicui priuilegio seu promissioni diuinæ: quia alias non erit infallibilis: ergo, si semel talis promissio seu priuilegium admittitur, cum non habeat fundamentum, nisi, vel in traditione Ecclesiæ & Sanctorum, vel in verbis Scripturæ, prout exponuntur à Patribus, admittendum est non solum in remissione pœnæ, sed etiam in remissione culpæ, & in collatione gratiæ: nam verba Christi generalia sunt, & hęc omnia includūt, Qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet eam, Marci 8. vel, viuificabit eam, vt clarius dicitur Lucæ 12. Verba item & expositiones Sanctorum amplissimæ sunt, & sæpe expresse extenduntur ad omnes hos effectus: vsus etiam & traditio Ecclesiæ, non solum ostendit certitudinem in integra remissione pœnæ, sed etiam de ipsa iustificatione, & remissione culpæ: Tandem in paruulis declarat, martyrium habere vim dandi gratiam præter meritum operantis: quo ergo fundamento dicemus, hanc promissionem esse limitatam ad paruulos, & non extendi ad adultos?

Matt. 8. Luc. 12.

1. Pars conclusionis probatur.

Ex hac ergo parte sic demonstrata, necessario sequitur altera conclusionis pars, nempe, per martyrium dari gratiam homini attrito, si bona fides intercedat: quia si martyrium non semper requirit veram & realem contritionem, neque amorem Dei super omnia, vt gratiam conferat, & peccatum tollat: ergo aliquādo potest hoc facere cum minori dispositione: sed secluſa contritione & amore nulla est melior dispositio, quam vera attritio, excludens omne actuale peccatum & affectum peccati: ergo hæc aliquando sufficiet. Confirmatur primo, quia martyrium ex priuilegio habet promissionem gratiæ vltra meritum operantis, vt ostensum est: ergo semper dat illam non ponenti obicem: omne enim opus, quod habet virtutem dandi gratiam ex se, præter meritum operantis, semper dat illam, quando non ponitur obex: & ideo omnia sacramenta dant gratiam non ponēti obicem: sed qui est attritus, & alioqui habet bonam fidem, nō ponit obicem: quia iam habet voluntatem sufficienter à peccato auersam, & ideo omnia sacramenta faciunt ex attrito, contritum, interueniente bona fide: ergo idem faciet martyrium. Confirmatur secundo: quia baptismus sanguinis non est minus efficax, quam baptismus aquæ, vt supra ex Cypriano referebamus: sed baptismus aquæ confert gratiam attritio: ergo idem poterit facere baptismus sanguinis. Vnde, sicut Cyprianus argumentatur: si baptismus sanguinis non potest hæretico prodesse, nec baptismum aquæ posse: ita nos possumus argumentari, si baptismus sanguinis non posset peccatori attrito prodesse, nec baptismum aquæ posse, & à contradictorio consequentis: si baptismus aquæ potest prodesse attrito, multo magis baptismus sanguinis. *Cyprianus.*

Dixi, debere bonam fidem intercedere: quia, cum dictum sit, per se esse necessariam contritionem, vt homo non peccet se præparando per solam attritionem, necesse est, vt ab illa obligatione aliqua ratione excusetur: non potest autem excusari propter impotentiam simpliciter, quia semper est in potestate hominis habere contritionem per diuinam gratiam: ergo oportet, vt excusetur propter ignorantiam probabilem iuris, aut facti, id est, quod probabiliter existimet, eam dispositionem, quam habet, esse contritionem, cum reuera non sit, aut quod probabiliter existimet, se non teneri ad habendam meliorem dispositionem, vel saltem omnino non aduertat se ad hoc obligari.

Sed obijcies similem rationem illi, qua nos conclusionem probauimus: nam baptismus aquæ non requirit hanc fidem, seu existimationem, vt cōferat suum effectum: sed dat gratiā homini attrito, cognoscenti & aduertenti se tantum esse attritū: ergo idem faciet baptismus sanguinis, cū sit efficacior. Respondetur primo, esse differentiam in hoc, quod baptismus sanguinis semper cōstituit hominem in mortis articulo, baptismus autem aquæ non ita: si autem loquamur de homine, qui in mortis articulo baptizatur, probabile est teneri tunc ad habēdam contritionem, non quia sit necessaria dispositio ad baptismum, sed quia est necessaria dispositio ad mortem, vel propter obligationem charitatis (vt dicebam) quia etiam non est res omnino indubitata & certa, baptismum facere ex attrito contritum, præsertim quando attritio est cognita: in negotio autem, ex quo pēdet æterna salus, videtur homo teneri ad eligendum medium, quod sit omnino certū & securum secundū Catholicam fidem, saltem quantum in ipso est, vel certe oritur hæc obligatio per se ex præcepto contritionis, cuius obligatio non est omnino extincta in noua lege. Vnde saltem videtur obligare in articulo mortis, aut saltem tunc obligat præceptum diligendi Deum super omnia, vt latius dicetur infra in materia de pœnitentia. Secundo dici potest, esse differentiam inter baptismum sanguinis, & baptismum aquæ: nam baptismus aquæ est per se institutus ad delendum peccatum, & dandam primam gratiam: & ideo ex propria ratione non requirit contritionem ante suum effectum, vel ad vsum dignum talis sacramenti: at vero baptismus sanguinis, licet excellentior sit, & efficacior: non tamen est ordinatus ad talem effectum, sed solum est quidam excellens actus virtutis, cui ex diuina liberalitate adiuncta est promissio plurium effectuum gratiæ & gloriæ: præter id, quod ex condigno respondet merito operantis: hæc autem promissio non tollit obligationem conuenienti modo operandi talem actum, & se præparandi ad mortem, quæ in illo includitur: & ideo non est similis ratio de vtroque baptismo, neq; contra efficaciam & dignitatem baptismi sanguinis, vt ex dictis constat. *Obiectio.* *Responsio. Quomodo differat baptismus aquæ & sanguinis, quod attinet ad dispositionē præquisitam.*

Ex quo vlterius infero, iuxta hanc nostram sententiam consequenter dicendū esse, per martyrium semper cōferri aliquam gratiam gratum facientem, vel eius augmentum, vltra id, quod respondet merito patientis, quæ largo modo dici potest ex opere operato, quamquam hoc negare videtur Soto d. 3. art. 11. prope finem, id tamen nobiscum affirmat Palud. d. 4. q. 3. Et in primis, quod martyrium, quādo facit ex attrito contritum, id faciat ad modum operis operati, probatur, quia illa gratia non debebatur dispositioni *Per martyrium semper confertur gratia gratum faciens vel eius augmentum, quasi ex opere operato. Palud.*

positioni operantis, quia solum contritio, vel dilectio Dei super omnia, quæ virtute illam includat, est per se sufficiens dispositio ad gratiam, de quo plura in conclusione sequente. Hinc ergo vlterius recte colligitur, quod, si homo accedit ad martyriū recte dispositus & in gratia, vltra id, quod de condigno meretur, recipit augmentum aliquod gratiæ ex speciali priuilegio martyrij. Primo quidem, quia nō est verisimile esse peioris conditionis eum, qui iustior est, & melius se ad martyrium disponit, quam qui se disponit per attritionem: sed ei, qui accedit, cum imperfecta dispositione attritionis, datur gratia ex priuilegio: ergo multo magis dabitur ei, qui accedit cum perfecta dispositione contritionis. Quod optime declarat & confirmatur exemplum paruulorum: nam si inter Innocentes, verbi gratia, fuerunt aliqui nōdum circumcisi, illis data est gratia, ratione martyrij: ergo etiam illis, qui iam erant circumcisi, dati fuerūt, vt minimum, totidem gradus gratiæ: quamuis his dati sint per modum augmenti, alijs vero per modum primæ gratiæ: quis enim dicat, illos priuatos esse fructu martyrij propter acceptam circumcisionem? Atque idem argumentum fieri potest de infante baptizato, qui propter Christū occiditur: idem ergo erit in adultis: nam est eadem, vel maior ratio: Eo vel maxime, quod gratia martyrum, vt sic, quantum ex sensu Ecclesiæ & traditione colligi potest, est longe maior, quam illa, quæ dari potest propter vnum actum contritionis: veneratur enim Ecclesia, vt egregie sanctum, hominem nuper conuersum ad fidem, & statim absque alijs præcedentibus meritis suo sanguine baptizatum, iudicans, maiorem esse illam gratiam, quæ martyrio respondet, quam quæ posset per multa merita longo tempore comparari: ergo non est priuandus tanto gratiæ augmento, eo quod ad martyrium accedat cum prima gratia remissa, per vnum actum contritionis comparata.

Et confirmatur: nam omnia alia media, per quæ homini attrito datur prima gratia, conferunt augmentum gratiæ homini contrito seu grato, vt constat de baptismo & confessione: ergo multo magis idem est dicēdum de martyrio. Ratio autem à priori est, quia promissio facta martyrio non est specialiter facta in fauorem hominum peccatorum, neq; in remedium peccati, sed facta est in fauorem operis excellētissimi, in quo diuina charitas maxime inter opera externa manifestatur: ergo hæc promissio non solum ad homines iustos se extendit, (& ideo, sicut eis remittit omnem venialem culpam, & reatum temporalis pœnę: ita etiam, quasi ex opere operato confert magnum cumulum gratiæ) verum etiam propter ipsos iustos præcipue ac principaliter facta est: quia eorum charitas est maior: extenditur tamen etiam ad peccatores non ponentes obicem: quia promissio intelligitur absolute facta ipsi operi propter excellentiam suam: est autem generalis lex, vt gratia, quæ datur ex vi alicuius operis, infallibiliter detur homini non ponenti obicem: ergo non solum est magis consequens, dari per martyrium huiusmodi augmentum gratiæ homini iusto, si datur prima gratia homini attrito, sed etiam illud videtur per se certius, seu verisimilius, neque video nouam difficultatem, quæ contra hoc obijci possit, præter eas, quæ, referendo alias sententias, tactæ sunt.

3. Conclusio. Dico tertio, Probabile est, quamuis per se sit necessaria formalis pœnitentia peccatorū ante baptismum sanguinis: tamen, si ex accidenti cōtingat, hominē excusari à culpa omissionis huiusmodi pœnitentiæ propter naturalem inaduertentiam, & oblitionem peccatorum, solam voluntatem moriendi pro Christo esse sufficientem dispositionem ad obtinendam veniam peccatorum, & gratiam ex priuilegio martyrij. Hanc conclusionem non ponunt expresse antiqui doctores supra citati pro nostra sententia: insinuant tamen, & præsertim D. Thomas, qui nullam aliam dispositionem requirit, nisi quod homo pro Christo moriatur absque actuali complacentia peccati, & multum fauet Caietanus circa illam solutionem ad secundum, art. 1. qu. 77. dicens, Si quis iuit dormitum cum proposito dicendi mane mendaciū officiosum, & interim dormiens occideretur pro Christo, illius peccati plenissimā remissionem consequitur, quamuis per baptismum, illius remissionem non consequeretur. Vbi de peccato quidem veniali loquitur: tamē videtur esse eadem ratio de mortali, si tamen debita proportio seruetur, scilicet, quod non maneat virtualiter, sed tantum habitualiter propositum mortaliter peccandi, vt inferius magis explicabimus. In hoc etiam fauet Caietanus, q; maiorem vim agnoscit in martyrio ad remittendam culpam, quam in baptismo. Expressius hāc conclusionem docent Soto & Vega locis supra citatis. Duobus autem modis potest hæc conclusio fundari. Primo, in ipsa rei natura. Et hunc modum videtur sequi Soto supra, dum inquit, Martyrium non supplere vicem baptismi ex opere operato, sed per modum meriti: neq; in hoc differre à baptismo flaminis, sed in hoc solum, quod non requirit formalem detestationē peccatorum, sed hunc solū actum: volo mortē pro Christo perpeti. Vnde sic potest formari ratio ex eodem authore. Nā volitio mortis pro Christo, pro summa reputatur charitatis excellentia, iuxta illud Ioan. 15. Maiorem charitatē nemo habet, quā vt animā suam ponat quis pro amicis suis: sed qui diligit Deum, diligitur à Deo: ergo illa voluntas moriendi pro Christo est sufficiens dispositio ad gratiam, & ad remissionem culpæ. Et confirmatur, ac declaratur: nā illa voluntas est virtualis dilectio Dei super omnia: ergo est etiam virtualis detestatio omnium peccatorum, ergo est ex se sufficiens dispositio. Consequentia probatur, nam, vt suppono ex dicendis infra in materia de pœnitētia, licet hi actus amoris & detestationis per se requirantur formaliter ad remissionem peccati, tamen interdum possunt sufficere virtualiter, interueniente ignorantia, vel inaduertentia. Primum autem antecedens probatur: quia huiusmodi homo propter Deum contemnit id, quod maxime diligit inter bona creata, scilicet, vitam: ergo opere ipso & implicite diligit Deum plus, quam alia bona: cumque id faciat propter fidem & religionem, seu cultum Dei, totum cedit in gloriam eius: ergo merito tale opus potest dici virtualis amor Dei: sicut qui beneficus est ergo proximum, aut vult pati aliquid propter commodum eius, recte dicitur amare proximum, sicut seipsum. Et propter hanc etiam rationem, qui sic pro Christo moritur, non potest dici, omnino sine charitate tradere corpus suum: quia illud tradit ex quadam virtuali charitate actuali, per quam se disponit ad formalem charitatem habitualem consequendam. Atque hinc probata etiam relinquitur prior consequentia, scilicet, quod ille actus sit virtualis detestatio peccatorum: tum quia in dilectione super omnia includitur hæc virtualis detestatio: tum etiam, quia illa voluntas talis est, vt repugnet cum voluntate peccandi: atq; ita sit quoddam virtuale odium peccati: nam, qui vitam perdit, ne Deum offendat, satis ostendit, odisse offensam Dei, quatenus talis est.

Veruntamen, quamuis hæc ratio sit accommodata ad explicandam congruentiam, quæ in tali opere & voluntate esse potuit, vt Deus illam acceptaret, tanquam sufficientem dispositionem ad condonandam culpam in ipso opere martyrij: non tamen est sufficiens hæc ratio, secluso omni priuilegio speciali. Primo, quia si illa voluntas ex natura sua esset sufficiens dispositio, per illam obtineret homo gratiam & remissionē peccati absq; externo opere martyrij: consequens autem est, & contra D. Thomam supra, qui supponit hominē in statu peccati dormientem interfici pro Christo, quem constat, non prius fuisse iustifi-

Probabile est voluntatem tantum martyrij ex accidēti sufficere ad obtinendam gratiā, &c.

D. Thom.

Caiet.

Sott. Vega.

Primum ap. Litro mortis pro Christo includat.

Secundum de Dei super omnia, & detestationem peccatorum.

D. Thom.

iustificatum per voluntatem martyrij, quam anteà habuit: alioqui iam non esset dormiens in peccato: & contra ipsum Soto, qui non ausus est dicere, hunc solum actum: volo mortem pro Christo perpeti, esse sufficientem dispositionem, sed illum cum ipso exteriori opere sufficere ad plenissimam indulgẽtiam omnium peccatorum. Est etiam contra rationem. Quis enim credat, omnem hominem, qui de martyrio cogitat, & ad illud ex corde afficitur, quantumcunque in se est, efficaciter proponit, in illo constanter se gerere, si eius occasio occurrat, aut etiam talem occasionem appetit & desiderat, hoc ipso statim iustificari: & quamuis multa mortalia peccata commiserit, statim omnium remissionem consequi, etiamsi nullum alium actum charitatis, vel pœnitentiæ habeat? Sane hoc non videtur probabile, nec consentaneum Scripturis, postulantibus pœnitentiam seu dilectionem ad remissionem peccati, à quibus non potest fieri exceptio sine sufficiente fundamento in eadem Scriptura, vel traditione Patrum, aut manifesta ratione: hic autem nullum est tale fundamentum. Patres enim solent excipere martyrium ab huiusmodi regulis: illa autem voluntas non est martyrium, sed dici potest votum, vel desiderium martyrij: & Christus Dominus, non de voluntate, sed de opere ipso dixit. Qui me confessus fuerit, &, Qui tradiderit animam suam propter me: & ita Sancti interpretantur hanc promissionem factam esse ipsi operi & morti propter specialem conformitatem ad Christum, vt in paruulis manifestius videre licet. Præterea ratio supra facta est insufficiens: nã in rigore voluntas dandi vitam pro alio nõ est virtualis dilectio illius super omnia: tum quia non est necesse vitam corporalem diligi super omnia bona creata: multi n. plus amãt honorem, vel perpetuam famam, vel patriam, aut alia bona similia: tũ etiam quia, qui perdit vitam propter amicum, & propter salutem spiritualem proximi, non amat proximum super omnia: quia non refert se, & omnia sua in ipsum, tanquam in vltimum finem: sic ergo posset quis perdere vitam propter Christum, non amando illum, vt vltimum finem, vel formaliter, vel virtualiter, sed solum vt obiectum, cui offert cultum, seu honorem. Et simili modo non includitur in rigore in illa voluntate virtualis detestatio peccatorum omnium: nam potest homo ita odisse hæresim, vel infidelitatem, vt sit paratus ad dandam vitam, ne in illam consentiat, & nihilominus esse in actuali proposito furandi, vel committendi aliud simile peccatum: ergo signum est, illam voluntatem non excludere omnino affectum peccati; non ergo continet virtuale odium omnis peccati.

Secundo igitur, præter congruentiam adductam, fundanda est hæc conclusio in speciali priuilegio & promissione Christi facta martyrio: est enim absoluta & vniuersalis, Quicunq; perdiderit animã suam propter me, viuificabit eam, Luc. 12. aut, saluam faciet eam, Marci 8. & eodem modo loquuntur Sancti: & fauet Ecclesiæ consuetudo, quæ, vt martyrem veneretur, nullum aliud experimentum aut pœnitentiam explorat, præter hoc, quod pro Christo passus sit. Dices, hoc signo probaretur, martyrium conferre gratiam, etiamsi inueniat hominem in actuali complacentia peccati, quia de hoc etiam nihil Ecclesia inquirit, vt martyrem veneretur. Quocirca ad illas generales promissiones seu locutiones facile respondeti potest: intelligendas esse, si homo nõ ponat obicem peccati mortalis nunquam detestati: sicut explicantur in sacramentis, in quibus certior est hæc promissio. Respondetur, his & similibus rationibus recte ostendi prædictam conclusionem non esse certam, sed satis dubiam: quia reuera non potest hoc priuilegium cum tota hac amplitudine efficacibus argumentis ostendi. Non tamen excludit obiectio facta, quin coniecturæ adductę probabiles sint: nam inprimis non est par ratio de actuali peccato, & de actuali pœnitentia præcedentium peccatorum: non est enim verisimile, imo vix est moraliter possibile, vt is, qui patitur martyrium, tunc sit in actuali affectu peccati, præsertim, quando exterius nullum signum præbet talis affectus: neq; aliquid facit, quod merito possit malum iudicari: & ideo ipsum martyrium sic susceptum potest esse Ecclesiæ sufficiens indicium ac certum testimonium, quantum moraliter esse potest, quod martyr non decesserit in actuali affectu peccati. At vero bene potest moraliter contingere, vt homo, qui patitur martyrium, totus occupetur in confessione fidei exhibenda, & tunc actu non aduertat ad præterita peccata, & eorum dolorem: & ideo solum martyrium non est sufficiens signum actualis & formalis pœnitentiæ: præsertim quando exterius neque voce, neque alio actu exhibetur aliquod signum talis pœnitentiæ, aut formalis conuersionis: ergo, cum Ecclesia contenta sit martyrio, non obstantibus præcedentibus peccatis, absque alio signo vel testimonio maioris pœnitẽtię, signum est, illam non esse simpliciter necessariam. Deinde, moraliter loquendo, ille homo non ponit obicem gratiæ: quia non est in actuali peccato, & illa voluntas coniuncta operi in tali articulo merito reputatur sufficiens ad tollendum hunc obicem: quia inprimis est valde verisimile, quod ille homo in eo articulo positus, si recordaretur peccatorum, statim detestaretur illa ex vi illius voluntatis, quam habet moriendi pro Christo: & similiter in eodem tempore & articulo eadem constantia euitaret omne peccatum mortale: cum iam actualiter voluntarie perdat vitam, ne Christum offendat. Denique non est dubium, quin potuerit Deus hanc voluntatem acceptare, vt sufficientem dispositionem, cum ipso opere externo & reali conformitate ad Christum: & aliunde constat, aliquod priuilegium concessisse tali operi: & in illo, cum voluntate sibi intrinseca, esse sufficiens morale fundamentum, vt ex priuilegio acceptetur, tanquam sufficiens dispositio ad gratiam. Atque hęc videtur esse tota probabilitas huius sententiæ.

Male ergo Soto totum hunc effectum tribuit merito operantis, primo quidem, quia ostensum est, solam voluntatem ad hoc nõ sufficere sine opere externo: opus autem externum non auget meritum, quod est ex parte operantis, vt suppono: ergo. Secundo, quia, aut Soto loquitur de merito de condigno, aut de congruo: priori sensu loqui non potest iuxta sanam doctrinam: agimus enim de effectu primæ gratiæ, & de remissione peccati mortalis, quoad culpam: certum est autem, neminem posse hæc sibi de condigno mereri, etiam per martyrium: quia omne meritum de condigno supponit personam gratam, & à peccato immunem: posteriori autem sensu, scilicet, quoad meritum de congruo: inprimis pugnat illa sententia cum doctrina eiusdem authoris negantis huiusmodi meritum de congruo, vt ordine naturæ antecedens infusionem primæ gratiæ, & remissionem peccati. Deinde, licet hoc meritum admittatur, in dispositione vltima, & perfecta, tamen in dispositione ex se imperfecta, quamuis lato modo possit admitti, tamen reuera non esset sufficiens, nisi adiungeretur promissio specialis, quam vocamus speciale priuilegium: cuius etiam signum est, quod non est facta promissio soli interiori voluntati, sed operi etiam externo. Vnde fieri potest tertium argumentum, quia paruulis datur gratia, ratione martyrij, & tamen in eis nullum potest fingi meritum: ergo etiam in adultis potest habere effectum supra meritum operantis, sicut etiam eis remittit totam pœnam, vltra personalem eorum satisfactionem.

Male Soto effectũ martyrij tribuit merito operantis.

Ad fundamenta primę opinionis, ad primũ ex testimonio Pauli, si tradidero corpus meũ, &c. dicitur primo

Ad fundamenta primæ opinionis.

Chrysost. Theophyl. primo ex Chrysostomo & Theophylacto, sermonem Pauli non esse absolutum, sed conditionalem: non enim affirmat, posse aliquem pro Christo mortem pati, & sine charitate manere, sed solum ex hypothesi ait, si per possibile vel impossibile id accideret, talem mortem nihil prodesse: quod verissimum est: quia sine charitate nihil sumus: cum hoc tamen stat, vt nunquam talis mors pro Christo sit sine charitate: & ideo non sit infructifera. Secundo dicitur, Paulum non dicere, si tradidero corpus meum propter Christum, sed absolute: si tradidero, charitatem autem non habuero: ait autem D. Tho. ibi, tunc tradi corpus absque charitate, quando vel cū tali opere ad est voluntas peccandi mortaliter, vel quādo sit propter inanem gloriam: significans, quādo quis tradit vitam propter fidem, vel religionem, vel honorem Christi, licet id non faciat ex præsuppositio habitu charitatis: neq; ex formali & actuali Dei dilectione, non posse omnino dici id facere absq; charitate: quia ipso opere aliquo modo exhibet dilectionem Christi, vt supra tactum est. Vnde dicitur tertio, duobus modis intelligi posse, aliquem tradere corpus suum absq; charitate: vno modo, absque charitate antecedente, quæ sit aliquo modo causa operis, vel simpliciter, vel in esse meriti, vel consequente, ita vt ex tali opere non sequatur charitas in operante, neq; illud antecedat. Rursus duobus etiam modis intelligi potest, tradere corpus absque charitate, nihil prodesse, scilicet, aut meritorie ex proprio merito operantis, vel nullo prorsus modo: tradere igitur corpus suum tali modo, qui nec sit ex charitate, neq; habeat charitatem adiunctam, & quasi consequentē opus ipsum, saltem in termino operis, est prorsus infructuosum, & inutile, & ita potest recte Paulus intelligi: similiter tradere corpus suum absque charitate, aliquo modo antecedente opus ipsum, & operante vel dignificante illud, est infructuosum, quantū ad proprium meritum operantis, & ita etiam potest exponi Paulus, vt D. Th. & Caietanus ibi significant: & quoad hoc est eadē ratio de martyrio & de eleemosyna, & neuter sensus repugnat his, quæ hactenus diximus: at vero tradere corpus suum absque charitate antecedente, cum illa tamen consequente, seu in ipso opere cōparata, non est omni modo inutile, sed valde vtile: quia non est omnino sine charitate, atq; ita cōtingit in martyrio, de quo hactenus locuti sumus: nam, licet charitatem non supponat, secum tamen illam trahit: & ideo multum prodest. Vt si diceremus, si de peccatis doleam, eaq; confitear, charitatem aūt non habeam, nihil mihi prodest: absolute loquendo verissime dictum est: quia eo modo, quo illam non habeo, illa actio mihi non prodest: vnde, si neq; antecedentem, neq; cōsequentem charitatē habeam, nihil omnino proderit illa confessio: si tamē non habeam charitatem antecedentem ipsam confessionem, tamen per confessionem illam obtineam, multū proderit illa confessio: quia non omnino est sine charitate: sic ergo nos dicimus de martyrio, neq; ex loco Pauli colligi potest, nunquam tale esse martyrium, quod, licet ex charitate non procedat, secum tamen illam non afferat, nec D. Tho. huic doctrinæ vel expositioni repugnat, quam alijs locis tam aperte docuit. Quod ergo ait, in baptismo sanguinis Spiritum sanctum operari per potissimum dilectionis actum, ideo dictum est, quia ipsum martyrium ex se videtur maximum opus, quod potest charitas imperare: propter quam causam, inter alias, Spiritus sanctus voluit in eo opere specialiter operari, & gratiam, atque indulgentiam concedere. Et similiter, quod ait: baptismum sanguinis includere baptismum flaminis, intelligendum est ratione charitatis habitualis, quam secum affert, & ratione formalis, aut virtualis propositi implendi omnia præcepta, quod includitur in attritione, præsertim informata charitate.

Varia expositiones loci illius Pauli 2. Corint. 13. Si tradidero, &c. D. Thom.

D. Thom. Caiet.

Ad secundum. Ad secundum argumentum respondetur, in hoc esse posse aliquam conuenientiam inter baptismum aquæ & sanguinis: quod in vtroque dari potest gratia Spiritus sancti vltra meritum operantis: neque hoc vnquam negauit Diuus Thomas: possunt tamen in hoc differre, quod in baptismo aquæ non solum datur gratia, sed etiam ipsemet operatur illam, & ideo dicitur operari per virtutem latentem Spiritus sancti: in martyrio vero, licet detur gratia, non oportet, vt ipsa passio illam efficiat: quia non est ad hoc instituta, nec ibi operatur homo, vt minister Dei: & ideo non dicetur opus illud operari per virtutem latentem Spiritus sancti, sed solum dicetur ibi Spiritus sanctus operari ex speciali priuilegio.

Vnde ad tertium respondetur, esse posse quæstionem de nomine, an sit dicendum martyrium dare gratiam ex opere operato: nam, si per hanc loquendi formam intelligatur, opus ipsum martyrij conferre gratiam, tanquam propriam, & per se causam illius, sic non est necesse, id cōcedere: si autem solum significetur, posito illo opere, Spiritum sanctum dare specialem gratiam absq; merito, vel vltra meritum patientis, sic nullum est inconueniens, id concedere. Ad primam autem probationem in contrarium negatur, inde sequi martyrium esse sacramentum, quamuis id male concedat Maior in 4. d. 4. q. 3. nam ad rationem sacramenti non satis est, quod sit opus externum, in quo detur gratia: sed inprimis oportet, vt sit cæremonia sacra, vt supra dictum est: deinde oportet, vt sit instituta ad significandū: neutrum autem horum conuenit martyrio, quod ex parte tyranni est actio prauā: præter Dei ordinationem & institutionem, sed solum ex permissione: ex parte autem martyris tantum est quidam actus virtutis, cui Deus voluit hunc effectum & priuilegium concedere. Ad secundam vero rationem, in qua petitur, quando inceperit hoc priuilegium martyrij, videri quidem potest incepisse à Christi aduentu: nam Sancti illud fundant in eius verbis, & promissione, & in conformitate ad mortem eius, quæ ante proprie non erat. Ac deniq; quia ante Christi aduentum non dabatur gratia ad modum operis operati, nisi in sacramento paruulorum, veluti ob necessitatem extremam. In contrarium autem sunt argumenta non parua. Primum de martyrio Innocentium, q̄ habuit hunc effectum ante Christi mortem: & ante verba & promissionē eius: & ideo nō refert, quod non fuerit ante Incarnationem, quia Incarnatio non potuit esse initium huius priuilegij, nisi media aliqua actione vel promissione Christi, quæ nondum tunc præcesserat: signum ergo est, non fuisse tunc inchoatū hoc priuilegium. Secundum argumentum sumi potest ex martyrio Machabæorum, & alijs antiquioribus, quæ non minus exaggerantur à Sanctis, vt videre licet in Cypriano libro de exhortatione martyrij, cap. 11. & Gregorio Nazianzeno orat. 22. quæ est de Machabæis, Quos, dicit, fuisse Christi passioni conformes, & in fide illius consecutos esse iustitiam, & effectos niue cādidiores, quo verbo significat remissionem totius culpæ & pœnæ. Vnde Tertull. in Scorpiaco, c. 8. Habes, inquit, hic & prædicationem, & remunerationē martyrij. Videtur ergo hæc pars consentanea sanctis Patribus. Præterea videtur consentanea diuinæ prouidentiæ: nam hoc priuilegiū non est cōcessum martyrio per modū sacramenti, sed per modū excellentissimi actus virtutis, & propter maximam cum Christo conformitatē: quæ duæ rationes semper repertæ sunt in martyrio: nam etiam ante Christi aduentum erat maximum opus, & quodammodo magis laudabile: tum quia eo tempore erant pauciora exempla tantæ fortitudinis, tum etiam, quia erat fides obscurior, & minor diuinæ gratiæ cōmunicatio: erat etiam conformitas cum Christo fide credito, & præsertim apud Deum, cui omnia sunt præsentia. Est ergo hæc sententia & pia & probabilis,

Aduersus.

Quo tempore martyrium priuilegium coepit.

Cypr. Naz. Tertull.

babilis, quamuis nihil temere asserendum sit, cum antiqui nihil de hac re clare docuerint: illa tamen differentia indubitata est, quod martyrium ante Christi mortem aperiebat ianuam regni, sicut nunc aperit, quia nec poterat totius naturæ impedimentum auferre, nec supponebat ablatum, sicut nunc est per Christi mortem.

Quo tempore, vel instanti martyrii gratiam tribuat.

In tertia parte illius argumenti petitur, quo tempore vel momento detur gratia homini non habenti illam & patienti martyrium. Quæ difficultas non tantum procedit circa ea, quæ hic dicta sunt, sed etiam circa ea, quæ in sectione prima diximus: nam eadem difficultas locum habet in martyrio Innocentum. Primus ergo dicendi modus esse potest, dari gratiam in instanti mortis, quod est primum non esse hominis: quia tunc martyrium consummatur. Huic sententiæ fauet Caietanus 2. 2. quæst. 124. art. 4. circa solutionem ad quartum: vbi concedit, martyrem mereri in illo instanti, in quo primo non est: nam si hoc est verum, necesse est fateri illud instans intrinsece pertinere ad viam, saltem tanquam terminum eius, quia homo mereri non potest, nisi in via: ergo eadem ratione potuit in illo instanti iustificari, etiam si prius gratiam non habuerit, si in eo instanti consummetur medium sufficiens ad iustitiam, quale est martyrium, sicut alij, idipsum concedunt in Baptismo aquæ, si contingat in eodem instanti consummari, vt Almainus tract. 2. moral. cap. 2. Hæc vero sententia mihi non placet, quia non est consentanea alijs principijs Theologiæ, vt supra tetigi, tractando de sacramentis in genere. Et præterea, quia falsum est, illud instans pertinere intrinsecè ad statum vitæ, si in illo iam anima non est vnita corpori, quia si tunc nullum habet impedimentum, vt contingit in martyre, statim in eodem instanti videt Deum: ergo non habet fidem, ergo non est in via, quia solum, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus. Si autem in eo instanti iam anima non est in via, non potest in ea mutari status, quem immediate antea habuit in corpore: quia talis status viæ datus est ad gratiam comparandam. Vbi autem ceciderit lignum, ibi erit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem. Est ergo parum consentaneum principijs fidei, dicere, posse hominem, qui in toto tempore huius vitæ duravit in statu peccati mortalis, saluari in primo sui non esse: aut eum, qui nunquam habuit fidem in hac vita, neque actualem, neque habitualem posse in instanti mortis incipere Deum videre, quod saltem de infantibus, qui nunc martyrio afficiuntur, necessario fatendum esset. Vnde ad Caietanum, negatur instans mortis esse sufficiens ad meritum martyris, si in illo instanti iam non est: quia nullum est meritum in pura creatura, nisi fundatum in fide: tunc autem iam non est fides. Item, quia in illo instanti iam non potest esse demeritum, ex vi status: neque enim fieri potest, vt in eo instanti aliquis perdat gratiam, quam immediate antea habebat: status autem merendi non plus durat, quam status demerendi. Ad Almainum vero dicitur, eius sententiam esse falsam: de qua satis dictum est supra de sacramentis in genere. Secundus modus dicendi esse potest, dari gratiam martyri in instanti mortis, tamen illud non esse primum non esse hominis, sed vltimum esse illius. Quæ sententia est quidem accommodata ad saluanda omnia principia Theologiæ: quia iuxta illam anima in eo instanti adhuc est corpori mortali vnita, adhuc ergo est in via, & nondum est capax visionis, sed fidei: & ideo recte potest tum denuo iustificari: ergo cum martyrium tunc consummetur, verisimile est tunc habere effectum. Verum hæc sententia supponit principium philosophicum paucis probatum: nam fere omnes sentiunt, res permanentes desinere per primum non esse, quod modo disputandum non est, neque negandum, ad tuendam sententiam Theologicam, quam defendimus: nam quomodocunque homo desinat esse, potuit Deus hanc gratiam concedere martyribus, adhuc in corpore viuentibus. Data ergo hypothesi, quod homo desinat per primum non esse, dicendum est dari gratiam martyri, in aliquo priori instanti, inter quod, & instans mortis necesse est, vt aliquod breue tempus intercedat. Nec refert, quod in eo instanti nondum sit vita consummata: nam satis est, quod per vulnera lethalia, aut aliud genus passionis, iam sit homo in eo statu constitutus, in quo iam est mors naturaliter ineuitabilis, nam tunc iam apud Deum est completum, & acceptum martyrium: & hanc sententiam sequitur Vega libr. 6. in Tridentinum, cap. 37. neque videtur difficultatem habere alicuius momenti. Nisi quis fortasse dicat, in quocunque tempore huius vitæ posse hominem peccare: ergo posset martyr in eo breui tempore peccare, & gratiam perdere: & ita damnari posset obtentam gratiam martyrij, quod videtur valde alienum à sensu omnium Patrum. Respondetur tamen simpliciter negando sequelam: primo quidem, quia licet homo possit peccare in hac vita, quamdiu potest vti ratione, & libero arbitrio, verisimile tamen est, seclusis miraculis, semper esse aliquod breue tempus ante mortem, in quo iam ita est homo viribus corporis destitutus, aut sensibus impeditus, vt iam non possit ratione, aut libertate vti: ex hac igitur parte fieri potest, vt iam martyr peccare non possit, quando illi gratia confertur. Secundo, quia etiam si homo posset vti ratione, & libertate vsque ad instans mortis, verisimile est, per gratiam martyrij in eadem gratia confirmari, ita vt vel peccare non possit, vel infallibiliter amplius non peccet: quod perinde est, quantum spectat ad effectum gloriæ consequendæ. Dices ergo, si talis homo aliqua via mortem euaderet, maneret confirmatus in gratia toto tempore vitæ. Respondetur, casum esse naturaliter impossibilem: quia supponimus, gratiam nõ dari, donec mors est naturaliter ineuitabilis. Si autem miraculose Deus vellet hominem conseruare, postquam ad illum statum peruenit, dici potest, tunc non dari illi homini effectum martyrij: quia Deus præuidet non fore martyrium in illo homine consummandum. Quod tamen mihi non admodum placet, tum quia non est mihi verisimile, Deum priuare hominem effectu gratiæ suæ propter miraculum, quod in eo vult operari: tum etiam, quia non est, cur dicamus de ratione martyrij esse, vt mors nullo modo impediatur, & non satis esse, pati vsque ad mortem naturaliter ineuitabilem: nam per huiusmodi passionem æquale testimonium redditur, quod si miraculum intercedat, adauget testimonium, non minuit. Virtutes etiam fidei, fortitudinis, & aliæ æqualiter exercentur. Concedo ergo, tunc etiam dari gratiam homini ratione illius passionis, & confirmari in illa, saltem pro ea occasione aut pro eo tempore, quo naturaliter posset viuere. An vero pro reliquo vitæ tẽpore maneret etiam in gratia confirmatus, incerta res est: nãm cum hoc sit præter legem, non videtur comprehensum sub communi priuilegio martyrij: nihilominus tamen pie credi potest, nunquã Deum esse miraculose liberaturum martyrem ab huiusmodi morte, quin illum in gratia confirmet: quia & hoc donum est valde consentaneum dignitati martyrij: & quia cum Deus tunc miraculose reuocet (vt sic dicam) illum hominem à paradisi ianua, illumque detineat, ne beatitudinem accipiat, quam statim esset infallibiliter consecuturus, valde consentaneum est prouidentiæ eius, vt eum confirmet in acquisito iure beatitudinis.

Vega.

Sententia tenenda.

Almainus. Remittur hæc sententia.

1. Sententia Caiet.

2. Sententia.

Ad argumenta facta in fauorem secundæ sententiæ primo modo explicatæ, fere responsum est ex dictis: nam martyrium non est per se medium ordinatum ad tollenda peccata, & ideo non excludit per se loquendo necessitatem Baptismi & Pœnitentiæ: ne-

Ad argumenta pro secunda sententia.

tiæ: neque hæc obligatio est admodum difficilis, aut impediens affectum martyrij: nam si peccata memoriæ occurrant, eorum detestatio potius præbebit animum ad mortem constantius, & alacrius obeũdam. Quomodo autem sola voluntas martyrij per se non sufficiat, nec satis contineat Dei amorem & detestationem peccatorum, iam ostensum est. Ad ea vero, quæ in secundo membro illius sententiæ adducebãtur, respondetur, quod ad attritionem attinet, non esse eandem rationem de baptismo aquæ, & sanguinis: non quia hic sit minus efficax, sed quia non est per se ordinatus ad remissionem culpæ, sicut ille, & ideo etiam per se non excludit necessitatem contritionis. Reliqua quæ in ea sententia adducta sunt, non sunt contraria his, quæ diximus. De tertia vero sententia iam dictum est, esse probabilem: tamen quia contrariam etiam probabiliter sustinuimus, quoad eum casum, in quo est voluntas patiendi martyrium absque vlla alia dispositione: Respondetur, quoad hoc non esse eandem rationem de baptismo aquæ: tum quia voluntas baptismi aquæ non est tam insigne opus, sicut martyrium, neq; ita continet aliquo modo amorem Dei & auersionem voluntatis à bono creato: tum etiam quia, licet baptismus aquæ sit ordinarium remedium, baptismus tamen sanguinis est excellentior, & maiora habet priuilegia, vt fusè satis declaratum est.

QVÆSTIO LXX.

De Circumcisione, quæ præcessit Baptismum, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de præparatoriis ad Baptismum.

Et primo de præparatorio, quod præcesserit baptismum, id est, de Circumcisione.

Secundo de præparatoriis, quæ concurrunt simul cum Baptismo, scil. de catechismo & exorcismo.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primo, vtrum Circumcisio fuerit præparatoria & figuratiua Baptismi.

Secundo de institutione ipsius.

Tertio, de ritu eius.

Quarto, de effectu ipsius.

HAnc quæstionem interposuit hoc loco D. Thomas occasione sumpta ex analogia, quæ est inter circumcisionẽ & baptismum, & quia, sicut lex vetus præparauit homines ad legem gratiæ per Christum dandam, ita circumcisio, quæ fuit professio legis veteris, fuit præparatio quędam ad Baptismum, in quo fit legis gratiæ professio. Nobis autem in superioribus necessarium fuit multa de circumcisione dicere, dum explicaremus institutionem veterum sacramẽtorum, atque eorum efficaciam: & in superiori tomo disp. 15. circa q. 37. D. Tho. tractando de circumcisione Christi, nonnulla de hoc sacramento attigimus, quæ omnia hoc loco repetenda non sunt: & ideo necessarium non erit specialem de circumcisione disputationem instituere, nam si quid occurrerit addendum, in Commentarijs articulorum breuiter poterit adnotari.

ARTICVLVS I.

Vtrum Circumcisio fuerit præparatoria & figuratiua Baptismi.

Sup. q. 69. ar. 1. ad 1. & 2. 2. q. 103. art. 5. cor. ad 1. & 3. & 4. d. 1. q. 2. art. 1. q. 1. co. & d. 2. q. 1. ar. 2. ad 1. & Ro. 2. d. 3. co. & d. 4. col. 4.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod circumcisio non fuerit præparatoria & figuratiua Baptismi. Omnis enim figura habet aliquam similitudinem cum suo figurato. Sed circumcisio nullam habet similitudinem cum Baptismo. Ergo videtur, quod non fuerit præparatoria & figuratiua Baptismi.*

2. *Præterea, Apostolus dicit 1. Corinth. 10. de antiquis Patribus loquens, quod omnes in nube & in mari baptizati sunt. Non autem dicit, quod in circumcisione baptizati sint. Ergo protectio columnæ nubis, & transitus maris rubri, magis fuerunt præparatoria ad Baptismum & figuratiua ipsius, quam circumcisio.*

3. *Præterea, supra dictum est,* * *quod baptismus Ioannis fuit præparatorius ad Baptismum Christi. Si ergo etiam circumcisio fuit præparatoria & figuratiua Baptismi Christi, videtur, quod baptismus Ioannis fuerit superfluus, quod est inconueniens. Non ergo circumcisio fuit præparatoria & figuratiua Baptismi.* Quæst. 38. a. 1. ad 3.

Sed contra est, quod Apost. dicit Coloss. 2. Circumcisi estis circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione Christi, conseputi ei in Baptismo. Augustin.

Respondeo dicendum, quod baptismus dicitur sacramentũ fidei, in quãtum scilicet in baptismo sit quædam fidei professio & per baptismũ aggregatur homo congregationi fidelium. Eadem autem est fides nostra & antiquorum Patrum, secundum illud Apost. 2. Corinth. 4. Habentes eundem Spiritum fidei, credimus: Circumcisio autem erat quædam protestatio fidei. Vnde dicitur Roman. 4. quod Abraham accepit circumcisionem, tanquam signaculum fidei. Vnde & per circumcisionem antiqui aggregabantur collegio fidelium. Vnde manifestum est, quod circumcisio fuit præparatoria ad Baptismum, & prefiguratiua ipsius, secundum quod antiquis Patribus omnia in figuram futuri contingebant, (vt dicitur 1. Cor. 10.) sicut & fides eorum erat de futuro. Augustin.

Ad primum ergo dicendum, quod circumcisio habebat similitudinem cum baptismo, quantum ad spiritualem effectum baptismi. Nam sicut per circumcisionem auferebatur quædam carnalis pellicula, ita per Baptismum homo expoliatur à carnali conuersatione.

*Ad secundum dicendum, quod protectio columnæ nubis, & transitus maris rubri, fuerunt quædam figura nostri baptismi, quo renascimur ex aqua figurata per mare rubrum, & Spiritu sancto significato per columnam nubis. Non tamen per hæc fiebat aliqua professio fidei, sicut per circumcisionem. Et ideo prædicta * duo, erant tantum figuræ, & non sacramenta. Circumcisio autem erat etiam sacramentum præparatorium ad Baptismum, minus tamen expresse figurans Baptismum, quantum ad exteriora, quam prædicta. Et ideo Apostolus potius fecit mentionem de prædictis, quam de circumcisione.* Damas. Insuper lud. & ar.

Ad tertium dicendum, quod baptismus Ioannis fuit præparatorius ad baptismum Christi, quantum ad exercitium actus. Sed circumcisio, quantum ad professionem fidei, quæ requiritur in baptismo, sicut dictum est. Chrys. Paul. Ro. Timoth. Paul. 1. Cor. 10. Aug.

COMMENTARIVS.

REspondet D. Thomas, circumcisionem fuisse figuram baptismi, quam veritatem tam certam existimauit esse Augustinus lib. 1. cont. Cresconium, cap. 31. vt cum hæreticis loquens dicat: Circumcisionem certe præputij in figura futuri baptismi Christi ab antiquis obseruatam esse, negare, vt arbitror, non audetis. Et 6. contra Iulianum cap. 3. Sacramentum, inquit, circumcisionis in figura præcessisse baptismatis, quis, vel mediocriter sacris litteris eruditus ignoret? cũ apertissime de Christo dicat Apostolus: Qui est caput omnis principatus, in quo & circũcisi estis, circũcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi, conseputi ei in Baptismo. In quibus verbis aperte Paulus baptismum vocat, circumcisionem Christi, nomine figuræ appellans rem figuratam. Quo testimonio vtitur D. Tho. hic in argumento, sed contra: In corpore autem articuli id probat D. Thomas ex analogia inter vtrumq; sacramentum, & vtriusq; munera, nam sicut circumcisio erat suo tempore professio fidei, ita nunc

ita nunc est baptismus, & sicut circumcisio erat quoddam signaculum fidei, quo signabantur homines, quia ad specialem illam congregationem fidelium pertinebant: ita nunc per baptismum aggregatur homo congregationi fidelium. Et in solutione ad 1. addit, fuisse similitudinem inter exteriorem, seu carnalem effectum circumcisionis, & interiorem ac spiritualem effectum baptismi: nam sicut per circumcisionem auferebatur quædam corporis particula: ita per baptismum expoliatur homo à carnali conuersatione, quod satis significauit Paulus in loco citato ad Colos. & ad Rom. 4. vbi circumcisionem vocat, signaculum iustitiæ. Quomodo dixit Irenæus libr. 4. contra hæreses, cap. 30. Secundum carnem circumcisio, circumcisionem præfigurabat spiritualem. Augus. & Aug. lib. 6. contra Faust. c. 3. In quo, inquit, membro congruentius expoliatio carnalis & mortalis concupiscentiæ figuratur, quam vnde carnalis, & mortalis fœtus exoritur? Vnde tandem in solutionibus aliorum argumentorum concludit, in exteriori signo & exercitio actus externi, tranütum maris rubri, & alias similes figuras potuisse esse similiores baptismo Christi, & baptismum Ioannis eodem modo fuisse propinquiorem præparationem ad bapsmum Christi: tamen in effectu & in vsu, quoad professionem fidei, & aggregationem fidelium, circumcisionem fuisse potiorem figuram, & sacramentum præparatorium ad baptismum. Dices, ex his omnibus ad summum colligi, inter hæc sacramenta esse analogiam & proportionem quandam, non vero, quod vnum sit institutum ad præfigurandum, seu adumbrandum aliud. Sic enim etiã Augustinus epist. 57. & 203. dicit: Circumcisionem fuisse antiquis Sanctis pro baptismo: quod dici etiam posset de sacramento legis naturæ, quamuis non esset specialis figura Baptismi. Respondetur, in omni signo ad placitum significante, & prudenter imposito, reperiri aliquam analogiam, seu proportionem, continentem imperfectam quandam repræsentationem, quasi naturalem quæ est aliquo modo fundamentum talis impositionis, & hanc fatemur reperiri aliquo modo inter circumsionem, & effectum baptismi: quomodo dixit Damascenus lib. 4. c. 26. Circumcisio baptismi figura erat, quemadmodum enim circumcisio non vtile aliquod ac necessarium corporis membrum, sed superuacaneũ excrementũ abscindit, ita per sanctũ baptisma peccatum nobis amputatur, quod cupiditatis excrementũ est, non vtilis cupiditas. Et similia habet Chrys. Homilia. 39. in Genesim, circa finem: nec dissimile est, quod ait Augustinus 16. de Ciuitate Dei, c. 6. Quid aliud circumcisio significat, quam vetustate exuta, naturam renouatam? Et 16. cont. Faustum, ca. 29. Quid significat circumcisio carnis, nisi spoliationem mortalitatis, quã de carnali generatione portamus? Quod idem fere est cum eo, quod Paulus de baptismo docet ad Rom. 6. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit a mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Præter hoc tamen negandum non est, quin speciali Dei institutione & intentione fuerit circumcisio imposita ad figurandum baptismum, & effectum eius, & expoliationem carnalium concupiscentiarum per Christum dandam, vt ait Augustinus 2. cõtra litteras Petiliani, ca. 37. & præguranda alia multa, de quibus Patres citati copiose differunt. Et idem August. epist. 200. & lib. 3. contra Iulianum c. 19. & Theodor. q. 67. in Genesim, quam veritatem tandem confirmat D. Thom. in articulo ex illa generali doctrina Paul. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis.

Damasc. Chrysost. Paul. Ro. 6. Augus. Theodoret. Paul. 1. Cor. 10.

ARTICVLVS IV.

Vtrum circumcisio fuerit conuenienter instituta.

22 q. 102. ar. 5. ad 1. & 3.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod circumcisio fuerit inconuenienter instituta. Sicut enim dictum est, in circumcisione fiebat quædam fidei professio: Sed à peccato primi hominis nullus vnquam saluari potuit, nisi per fidem passionis Christi, secundum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Ergo statim post peccatum primi hominis, circumcisio institui debet, & non tempore Abrahæ. q. 103 ar. 1. ad 3 & 4. dist. 1. ar. 2. q. 4. co & q. 2 art. 1. q. 3. per totum. Arg. prace.

2. Præterea, In circumcisione homo professebatur obseruantiam veteris legis, sicut in baptismo profitetur obseruantiam nouæ legis. Vnde Apost. dicit, Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ, sed legalis obseruantia non est tradita tempore Abrahæ, sed magis tempore Moysi. Ergo inconuenienter instituta est circumcisio tempore Abrahæ.

3. Præterea, Circumcisio fuit figuratiua & præparatiua baptismi. Sed baptismus exhibetur omnibus populis, secundum Matth. vlt. Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Ergo circumcisio non debuit institui, vt obseruanda tantum ab vno populo Iudæorum, sed ab omnibus populis.

4. Præterea, Carnalis circumcisio debet respondere spirituali, sicut figura figurato. Sed spiritualis circumcisio, quæ fit per Christum, indifferenter conuenit vtrique sexui, quia in Christo Iesu non est masculus, neq; fœmina, vt dicitur Coloss. 3. Ergo inconuenienter est circumcisio instituta, quæ competit solis maribus.

Sed contra est, quod, sicut legitur Genes. 17. circumcisio est instituta à Deo, cuius perfecta sunt opera.

Arg. prãc.

*Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est, *) circumcisio erat præparatoria ad Baptismum, in quantum erat quædam professio fidei Christi, quam etiam nos in baptismo profitemur. Inter antiquos autem Patres primus Abraham promissionem accepit de Christo nascituro, cum dictum est ei Genes. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Ipse etiam primus se a societate infidelium segregauit, secundum mandatum Dei dicentis sibi; Egredere de terra tua, & de cognatione tua. Et ideo conuenienter circumcisio fuit instituta in Abraham.*

Ad primum ergo dicendum, quod immediate post peccatum primi parentis, propter doctrinam ipsius Adæ, (qui plene instructus fuerat de diuinis) adhuc fides & ratio naturalis in tantum vigebat in homine, quod non oportebat determinari hominibus aliqua signa fidei & salutis, sed vnusquisque pro suo libito fidem suam aliquibus signis protestabatur. Sed circa tempus Abrahæ, diminuta erat fides, plurimis ad idololatriam declinantibus: obscurata etiam erat ratio naturalis per augmentum carnalis concupiscentiæ, vsque ad peccatum contra naturam. Et ideo conuenienter tunc, & non ante, fuit instituta circumcisio ad profitendum fidem, & ad minuendum carnalem concupiscentiam.

*Ad secundum dicendum, quod legalis obseruantia tradi non debuit, nisi populo iam congregato, quia lex ordinatur ad bonum publicum, vt in secunda parte dictum est. * Populus autem fidelium congregandus erat aliquo signo sensibili, quod est necessarium ad hoc, quod homines in quacunque religione adunentur, sicut Aug. * dicit contr. Faust. Et ideo oportuit prius institui circumcisionem, quam lex daretur. Illi autem Patres, qui fuerunt ante legem, familias suas instruxerunt de rebus diuinis, per modum paternæ admonitionis. Vnde & Dominus dicit de Abraham: Scio quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini.* 1. 2 q. 90. ar. 2. Lib. 19. c. 11. in fin. to. 6.

Ad tertium dicendum, quod baptismus in se continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, secundum illud 1. Timoth. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Et ideo baptismus omnibus populis proponitur. Circumcisio autẽ non continebat perfectionem salutis, sed figurabat ipsam, vt fiendam per Christum, qui erat ex Iudæorum populo nasciturus. Et ideo illi soli populo data est circumcisio.

Ad quartum dicendum, quod circumcisio instituta est, vt signum fidei Abrahæ, qui credidit se patrem futurum Christi sibi

sti sibi repromiſit, & ideo conuenienter ſolis maribus competebat. Peccatum etiam originale, contra quod ſpecialiter circumciſio ordinabatur, à patre trahitur, non à matre, vt in ſecunda parte dictum eſt. * *Sed Baptiſmus continet virtutem Chriſti, qui eſt vniuerſalis cauſa ſalutis omnium, & remiſſionis omnium peccatorum.*

1.2 q. 81 ar 5 ad 2. & ar 10. ad 2.

COMMENTARIVS.

QVamuis titulum huius articuli D. Thomas indefinite proponat, tamen præcipuus ſenſus eius eſt, tractare de conuenientia huius inſtitutionis, quantum ad circumſtantiam temporis, & perſonarum, quibus circumciſio data eſt, vt ex diſcurſu articuli conſtat.

Duæ igitur quæſtiones hic à D. Thoma tractantur. Prima eſt, an circumciſio fuerit conueniente tempore data, & reſpondet duabus aſſertionibus: Prima eſt, conuenienter fuiſſe dilatam circumciſionem, vſque ad Abraham. Hanc probat primo D. Thom. in corpore articuli, quia Abraham primus inter antiquos Patres promiſsionem accepit de Chriſto naſcituro. Secundo, quia primus ſe à congregatione infidelium ſegregauit: ſed hæ rationes partim videntur falſum aſſumere: partim petere principium. Primum patet, quia prius facta eſt Chriſti promiſsio ipſi Adamo, & fortaſſe alijs ex Patriarchis, Abraham antiquioribus: qui expreſſam de Chriſto fidem habuerunt, vt verbi gratia, Melchiſedech, qui fuit, vt creditur, ex progenitoribus Abrahæ. Similiter Adam, quamdiu vixit, ſatis fuit ab infidelibus ſegregatus, quod ſi fortaſſe eo tempore nulli erant infideles, illud eſt extrinſecum & accidentarium: idemque argumentum fieri poteſt de Noe, & alijs. Secundo, eſto, verum ſit, quod Diuus Thomas aſſumit: adhuc ſupereſt quæſtio, cur illæ duæ conditiones requiſitæ fuerint tanquam conueniens, vel neceſſaria diſpoſitio in eo, cui danda erat circumciſio. Ac tandem, ſi neceſſariæ fuerunt, cur ante Abrahamum non vocauit Deus aliquem ex antiquis Patribus, eumque ab infidelibus ſegregauit, & filium ſuum ei promiſit, vt circumciſionis fœdus cum illo poſſet inire? Reſpondetur, hanc quæſtionem ſupponere reſolutionem alterius, cur ſcilicet fuerit conueniens tanto tempore Incarnationem Verbi differri: cum enim circumciſio, ſicut & tota lex vetus, ordinata fuerit ad præparandum Chriſti aduentum, vt conſtat ex Paulo ad Galat. 3. 4. & 5. eo modo oportuit, circumciſionem, quo & Incarnationem, differri, proportione ſeruata: fuit autem dilata Incarnatio, vt homines paulatim ad Chriſtum ſuſcipiendum diſponerentur, priuſque ſuæ naturæ infirmitatem agnoſcerent, vt poſtea bonum gratiæ, vt par eſt, æſtimarent: hac ergo de cauſa fuit conueniens, homines prius relinqui in ſola naturæ lege, cum communibus gratiæ auxilijs, vt ſuæ naturæ vires experirentur: & ideo tunc non receperunt à Deo determinata ſigna, aut cæremonias, quibus fidem ſuam proteſtarentur, quibus etiam tunc non admodum indigebant: quia fides eo tempore magis vigebat per recentem traditionem, quæ ab Adamo manauerat, vt hic dicit D. Thom. in ſolut. ad 1. Et propterea etiam non oportuit ea ætate ſegregari aliquem populum, qui proprijs ritibus à Deo præſcriptis ipſum coleret: quia prius debuerunt homines committi ſuo arbitrio, & permitti in ignorantias & infidelitatem labi, vt gratia Dei, & Incarnationis beneficium magis eluceſceret. Poſtquam vero ſatis erat genus humanum multiplicatum, ac ſufficienti tempore infirmitatem ſuã expertum, ita vt pene totum eſſet idololatriæ, & alijs vitijs deditum: oportuit, quaſi renouari in mundo fidem Dei & Chriſti mediatoris: tum ne ſucceſſu temporis prorſus extingueretur: tum maxime, vt præpararentur homines ad Chriſtum ſuſcipiendum: præſertim illi, ex quibus carnem erat aſſumpturus: & ideo etiam conueniens fuit, ſegregari quendam populum, & cultui diuino ſpecialiter dicari, vt & vera religio melius in eo conſeruaretur, & Chriſtus ex illo decentius naſceretur: hac ergo de cauſa dilata eſt circumciſio vſque ad Abraham, qui à Deo vocatus, & ab infidelibus ſegregatus, vt eſſet veluti primus parens illius populi, quem ſibi Deus ſpecialiter conſecrare decreuerat: & ideo etiam illi facta eſt ſpecialis Chriſti promiſsio, quæ nemini antea facta legitur poſt Adam: quia iuxta ſapientem Dei prouidentiam totum id tempus fuit opportunum, & moraliter neceſſarium ad prædictum finem. Hac ergo de cauſa merito D. Tho. illas duas conditiones conſiderauit in Abrahamo, vt illi potius, quam alteri, circumciſio commendaretur, quas in nullo antea inuentas eſſe facile conſtat: nam cum Adamo non fit comparatio: tum quia vt manifeſtum ſupponitur, non fuiſſe conueniens huiuſmodi determinatas cæremonias à priuilegio generis humani incepiſſe: tum etiam, quia nec tam manifeſte conſtat ex ſcriptura, illi eſſe factam ſpecialem de Chriſto promiſsionem, neque facta ex eo modo, quo Abrahæ, ſcilicet in ſignum ſpecialis benęuolentiæ, & in propriæ obedientiæ remunerationem: iuxta illud: Quia feciſti rem hanc, &c. nec denique proprie ſegregatus fuit Adam à conſortio, & cohabitatione infidelium, ſicut fuit ſegregatus Abraham, & pater credentium effectus, vt dicitur ad Rom. 4. De alijs vero Patribus, qui poſt Adam fuerunt vſque ad Abraham: nulla eſt difficultas, quia, licet expreſſam fidem Chriſti retinuerint per traditionem ab Adamo acceptam, nemini tamen facta legitur ſpecialis reuelatio, aut promiſsio, præſertim eo modo, quo facta eſt Abrahæ: nulluſque eorum fuit à Deo ſpecialiter vocatus, & ad ipſum colendum ſegregatus. Cur autem nemini antea hæc gratia conceſſa ſit, D. Thom. hic non explicuit, vel quia ſuppoſuit facile poſſe deduci ex ratione dilationis Incarnationis, vt ſatis ſignificauit in ſolutione ad primum: vel certe, quia hoc maxime pendet ex diuina electione, quæ facta eſt ſecundum propoſitum voluntatis diuinæ: non enim Abraham electus eſt, vt illi primũ fieret Chriſti repromiſsio, & vt pater eſſet circumciſionis, propter merita ſua, ſed potius, quia ad tantum munus electus eſt, ideo accepit merita, per quæ illud conſequeretur, vt D. Thomas 1.2. docet, q. 98. ar. 4. diuinæ autem electionis vix poteſt ab hominibus ratio reddi.

In circũciſi. fuerit conuenient. dilata vſque ad Abraham.

Adam.

Melchiſedech.

Noe.

Paul. ad Galat. 3 4 & 5.

D. Thom.

D. Thom.

Secunda aſſertio D. Thom. in hac priori quæſtione, eſt: non oportuiſſe circumciſionem vltra Abrahamum differri. Hanc ponit D. Thomas in ſolutione ad ſecundum: & prius ſupponi debet ex diſcurſu ſupra facto: oportuiſſe legem veterem dari aliquo tempore ante Incarnationem, quod tempus, quantum fuerit ſufficiens, ſola diuina ſapientia ac prouidentia definire potuit: circumciſio autem fuit profeſsio illius legis, vt conſtat ad Galat. 5. debuit ergo etiam illa dari ante Chriſti aduentum: nec potuit conuenienter dari tardius, quam lex. Solum ergo oportet exponere, cur fuerit etiam conueniens dari ante legem: ſicut de facto fuit data plus, quam quadringentis annis ante Moyſen, propter quod dicitur, non fuiſſe ex Moyſe, ſed ex Patrib. Ioan. 7. Reddit ergo rationem D. Thom. quia, antequam daretur lex, oportuit fidelem populum congregari, cui daretur, non congregatur autem, niſi ſigno aliquo ſenſibili, iuxta doctrinam Auguſtin. 19. cont. Fauſt. cap. 11. Dices: ergo propter ſimilem rationem debuiſſet baptiſmus multo tempore inſtitui ante legis nouæ promulgationem, vt fidelium populus prius congregaretur, cui lex poſtea poſſet promulgari. Quod ſi dicas, hoc non fuiſſe neceſſarium, neque expediens, quia promulgando ipſam legem baptiſmi, potuit lex Euangelica promulgari: idem de circumciſione dici poterit. Et maiori quadam ratione: nam lex vetus propter imperfectionem ſuam, & præceptorum multitudinem,

Circumciſio non fuit vltra Abrahamum differita.

Paul. ad Gal. 5.

Ioan. 7.

Auguſt.

tudinem, debuit scripto tradi: ergo circumcisio, quæ pars est eius, non debuit institui ante tempus legis scriptæ. Respondetur, in primis baptismum etiam fuisse institutum ante promulgationem legis nouæ, quæ facta est post Christi resurrectionem, & similiter per baptismum consignata prius fuere præcipua membra, & quasi fundamenta Ecclesiæ, quibus in initio hæc lex data est, & quoad hoc, est aliqua similitudo, quoad alia vero, est duplex differentia. Prima, quod lex gratiæ supponebat iam fidelium populum congregatum, cui primo prædicanda, ac promulganda erat, iuxta illud Isaiæ 2. De Sion exibit lex, & Verbum Domini de Hierusalem: propter quod dicebat Christus: non sum missus, nisi ad oues quę perierunt, domus Israel. Matth. 15. Secunda, quia lex gratiæ erat danda vniuerso mundo, & non priuato populo, sicut lex vetus: & ideo non oportebat, vt baptismus longo tempore antecederet ipsam legem: maxime cum idē futurus esset author & promulgator primus tam baptismi, quam totius legis. Ad aliud vero de lege scripta respondetur, quamuis oportuerit ipsam legem in scripto tradi, circumcisionem tamen, quę erat veluti præparatio ad legem, non oportuisse in antecedente tempore scribi: tum quia, cum esset vnicū præceptum, facile poterat memoria retineri, præsertim cum esset solemnis cæremonia in illo populo, cuius signum & character in ipsa carne manebat impressus: tum etiam, quia præsciebat Deus fore, vt per traditionem à parentibus ad filios illo tempore conseruaretur, iuxta illud Genes. 18. Scio quod præceptum sit filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini. Ita fere Diu. Thomas hic ad secundum, & sumitur ex August. & Damasceno locis citatis.

Genes. 18.

D. Thom. August. Damasc.

Secunda quæstio à D. Thoma in hoc arti. tractata est: an fuerit conueniens, circumcisionem dari, non vniuersis hominibus, sed certis ac determinatis personis. Et respondet alijs duabus assertionibus. Prima est in solut. ad 3. non oportuisse dari vniuerso orbi: sed cuidam peculiari populo. Ratio à priori sumenda est ex dictis circa priorem dubitationem: quia circumcisio data est ad disponendum populum, ex quo Christus erat nasciturus: oportuit enim, vt ex fideli populo, & peculiariter Deo dilecto nasceretur: & ideo data est ad segregandum illum populum à cæteris gentibus, & ideo non debuit esse communis omnibus hominibus. Et hæc ratio confirmari potest ex omnibus supra adductis in tractatu de sacramentis in genere, de principali fine instituendi circumcisionem: quod scilicet non fuerit primario propter dandam gratiam, sed propter consignandum Dei populum. Et in idem fere incidit ratio: quam tangit D. Th. in solut. ad 3. assignando differentiam inter baptismum & circumcisionem: nam baptismus, inquit, continet perfectionem salutis, quam Deus omnibus hominibus procurat, & ideo omnibus datus est: circumcisio autem non continebat salutem, sed figurabat per Christum dandā: & ideo illi soli populo data est, ex quo Christus erat nasciturus. Atque eadem differentia assignari potest inter circumcisionem, & sacramentum legis naturæ: nam, licet hoc non proprie contineret salutem eo modo, quo baptismus continet: tamen datum est pro omnibus hominibus: quia fuit per se institutum, vt aliquo modo esset in remedium salutis, quam Deus vult omnibus hominibus: & ipsa circumcisio in tantū ad salutem profuit, in quantum generalem rationem sacramenti legis naturæ in se includebat.

An tanquam vniuersis ac determinatis tantum personis circumcisionem dari.

Secunda assertio D. Thomæ est in solutione ad 4. Circumcisionem conuenienter institutā esse pro solis masculis populi Iudaici, & non pro fœminis: Cuius rei duplicem rationem reddit: vna est, quia data est in signum fidei Abrahæ, qui fututus erat pater credentium. Secunda est, quia peccatum originale à patre trahitur, & non à matre, addi etiam possunt omnes rationes, ob quas fuit conueniens illam cæremoniam constitui in tali signo: nam illud signum nō poterat esse commune fœminis, sed tantum viris. Præterea est alia ratio fortasse satis litteralis, quia illud signum præcipue dabatur ad congregandum Dei populum: in vnoquoq; autem populo, seu republica, viri sunt capita familiarum & totius reipublicæ: & ideo, vt totus populus esset consignatius & segregatus à cæteris, satis erat, quod viri consignarentur: sic ergo satis etiam fuit, dare sacramentum circumcisionis, quod solis viris posset esse commune.

Sed supersunt circa has assertiones nonnulla explicanda: nimirum, qui homines obligati fuerint ad circumcisionem: neq; in hoc constituimus differentiam inter adultos & infantes: nam certum est præceptum solum obligasse adultos, vel ad circumcidendos seipsos, vel suos filios, vel etiam seruos & familiares. Ad quod exponendum supponenda sunt verba legis, Genes. 17. Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te, circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicunque non fuerint de stirpe vestra. Circa quæ verba primum inquiri potest, an per hanc legem obligatus fuerit Abraham ad circumcidendos omnes filios suos, vel solum Isaac: & consequenter, an præceptum circumcisionis comprehenderit omnes posteros Abrahæ: an vero solum eos, qui ex Isaac & Iacob originem duxerunt. Quidam enim sentiunt hoc præceptum absolute pertinere ad omnes: quia verba legis sunt absoluta & generalia, scilicet, Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Omne masculinum circumcidetur in vobis, seu, in generationibus vestris. Et confirmari potest ex facto ipso: nam Abraham statim circumcidit Ismael filium suum: &, quod id fecerit ex obligatione & præcepto, colligitur ex verbis Genes. 17. Tulit autem Abraham Ismael filium suum, & omnes vernaculos domus suæ, &c. & circūcidit carnem præputij eorum, sicut præceperat ei Deus. Fecit ergo hoc Abrahā ex præcepto: ergo eadē ratione fuerunt obligati filij, & omnes posteri eius. Et confirmatur secundo, quia si hæc obligatio coarctāda esset ad Isaac, maxime quia ex ipso erat Christus nasciturus, & ex illo solo erat Iudæorum populus propagandus: sed hac ratione etiam Isaac non fuisset obligatus ad circumcumcidendum Esau, sed tantum Iacob: imo & Iacob potuisset solum Iudam & Leui circumcidere: quia ex eis tantum erat Christus nasciturus. In contrarium autem induci in primis possunt verba Gen. 17. Nam ibi dicit Deus pactum suum ad Abraham, & semen eius: notat autem Paulus ad Gal. 3. non dixisse Deum in plurali, & seminibus, sed in singulari, & semini tuo, quasi in vno, qui est Christus, qui ab Abraham & Isaac descendit, ergo per semen Abrahæ non intelligitur ibi tota Abrahę posteritas, sed solū, quæ ex Isaac profectura erat, & ad Dei populum pertinere debebat. Vnde tota illa promissio, quæ Abrahæ fit in eo capite ante latam legem circumcisionis, adt solos posteros Isaac & Iacob pertinet, scilicet, Statuam pactum meum inter me & te, & inter semē tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & semini tuo post te, daboq; tibi & semini tuo post te terrā peregrinationis tuæ omnem terram Chanaam, in possessionem æternā, eroq; Deus eorum. Et inferius post latam legem circumcisionis apertissime subditur. Sara vxor tua pariet tibi filium, vocabisq; nomen eius Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum, super Ismael quoq; exaudiui te, ecce benedicam ei, pactum vero meum statuā ad Isaac, quem pariet tibi Sara. Propter hæc dicunt aliqui, præceptum circumcisionis tantum obligasse

Quinam homines obligati sint ad circumcisionem.

Genes. 17.

Abraham

Isaac.

Esau.

Iacob.

Iudas.

Leui.

Paul. ad Gal. 3.

Abraham, & eius posteros, quantum ad Isaac, Iacob, & cæteros, qui ex Iacob propagati sunt. Sed in hoc, distinctione est vtendum, quam docuit D. Thom. in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1. ad 3. & ibi Durād. quæst. 6. Maior q. 5. & alij: nam Abraham obligatus fuit ex præcepto circūcisionis ad circumcidendum Ismael, quia illa verba generalia sūt. Circumcidetur ex vobis omne masculinum: & quia tenebatur circumcidere omnē suam familiam, vt statim dicetur. Ismael autem quamdiu erat in patria potestate, pertinebat ad familiam Abrahæ: atq; idem à fortiori dicendū erit de Isaac, quod fuerit obligatus ad circūcidendum Esau: quia manifestè cōprehendebatur sub verbis legis: atq; eadem ratione, quamdiu Ismael, vel Esau pertinuerunt ad familiam parentum suorum, obligati fuerunt eadem lege, quoad suos filios, si fortasse Esau eo tempore illos habuit: nā de Ismaele constat, multo prius fuisse à patre segregatum. At vero, quoniam ex præcepto Dei separatus est Ismael à familia Abrahæ, iuxta illud Gen. 21. Eiice ancillam & filiū eius, non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio liberæ, vt ait Paulus ad Gal. 4. quia in Isaac (inquit Deus) vocabitur tibi semen: ideo lex circumcisionis, neq; eum amplius, neque posteros ei⁹ Ismaelitas obligauit: & idem est de Esau, & filiis seu posteris eius Idumæis: postquam à familia parentis Isaac separati sunt ex Dei electione, seu reprobatione, iuxta illud Malach. 1. & ad Rom. 9. Iacob dilexi, Esau autē odio habui, & posui montes eius in solitudinem, & hæreditatem eius in dracones deserti. Quoniam autē in filiis Iacob nulla facta est separatio, sed ex omnibus illis, & eorum posteris congregatus fuit populus Dei, ex quo Christus erat nasciturus: ideo omnes illos obligauit lex circumcisionis. Dices, ergo non licebat Ismaelitis, vel Idumæis vti signo circumcisionis: quia non pertinebant ad eum populum, propter quē consignandum data fuit: præsertim quia illa circumcisio erat professio veteris legis: & ideo, qui illam assumebant, totam legem seruare tenebantur, vt dicitur ad Galat. 5. ergo, qui non habebant animum suscipiēdi illam legem, neq; seruandi illam, non poterant licite circumcidi. Respondetur, simpliciter negādo sequelam: quia neq; aliqua diuina lege positiua hoc erat eis expressè prohibitum: nullibi enim est talis lex, neq; ex natura rei hoc erat intrinsecè malum, præsertim cum hoc fieret ad imitationem quandam, vel parentum, quomodo ait Cypr. ser. de ratione circumcis. filios Esau, & Ismael huius traditionis nō fuisse expertes, vel illius populi, cui Deus magna beneficia concedebat: hoc enim modo & Phœnices, & Arabes, & Aegyptij, & aliæ nationes circumcisione vtebantur, vt Cypr. sup. & D. Hier. Herem. 9. testantur. Illi autē populi non vtebantur eo signo, vt re sacra, sacramētum aliquod continente, neque ad profitendam aliquam legem: sed solum ex humana quadam consuetudine: & ideo non astringebantur ex vi talis circūcisionis ad seruandam legem. Paulus enim ad Gal. 5. loquitur de homine circumcidente se intentione & ritu Iudaico, quomodo etiam Gentiles, licet absolute non tenerentur circumcidi, si tamen prædicta intentione circumcidebantur, sicut facere poterant, vt cōstat Exod. 12. & Iudith 14. tenebantur perpetuo ea lege, & ad circumcidendum filios suos.

D. Thom. Durand. Maior.

Paul. ad Gal. 4.

Malach. 1. Paul. Ro. 9.

Paul. ad Gal. 5.

Cypr. Hieron. Hierem 9

Exod 12. Iudith. 14.

Secundo quæri potest circa alteram partem illius legis, quæ pertinet ad seruos & familiam Abrahæ: de quibus inprimis est dubium, an hoc præceptum obligauerit Abraham, omnes seruos, etiam adultos, & infantes, qui viuos habebant parentes, incircumcisos, circumcidere. Et ratio dubitandi est, quia verba legis sunt generalia: Circumcidetur tam vernaculus, quam emptitius: & infra subditur: Tulit autē Abraham omnes vernaculos domus suæ vniuersosq; quos emeret, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ, & circumcidit carnem præputij eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus: ergo ex vi præcepti ad hoc tenebatur. In cōtrarium vero est, quia nemo adultus cogitur ad fidem sine suo consensu & voluntate ergo neque ad accipiendum signum fidei. Dices, non posse quidem adultum ab hominibus cogi ad primā fidei susceptionem, seu professionem: posse tamen à Deo obligari: ipsumque Deum fuisse authorem huius legis, atque ita rectè potuisse illa obligare. Sed cōtra hoc est, quia ea lege Deus nihil præcepit ipsis seruis, sed Abrahæ, & semini eius, ergo ipsi serui per se non obligabantur lege: ergo neque Abraham, nec posteri eius tenebantur eos circumcidere, nisi fortasse ad summum, eis volentibus & consentientibus. Quod etiam inde confirmatur, nam post illa verba: Tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, subditur: Et quicunque non fuerit de stirpe vestra: constat autem, alienigenas & peregrinos, seu alios Gentiles non fuisse absolute obligatos ad circumcisionē, sed solum sub conditione, quæ ponitur Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit trāsire coloniam, & facere Phase Domini, circūcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritq; sicut indigena terrę: eadem lex erit indigenæ, & colono, qui peregrinatur apud vos. Atq; ex hoc eodē loco oritur alia quæstio de mercenarijs famulis, an deberēt circumcidi: nam quidā existimant, hos etiam comprehendi nomine vernaculorum, ita Caiet. Genes. 17. vbi vernaculos dicit appellari, qui nati, vel nascituri erant ex familia Abrahæ, & filiorū eius, videlicet ex procuratoribus & pastoribus ministris, & huiusmodi: ita vt ex vi illius legis deberēt circumcidi omnes domestici Iudæorū. Aliis vero videtur huiusmodi famulos mercenarios nullo modo fuisse hac lege comprehensos, quia nullū est verbum in tota lege, quod eos in rigore complectatur: nam per vernaculos sufficienter intelligi possūt serui dominati, & alioqui Exod. 10. videntur hi mercenarij aperte eximi ea lege, nam aliter ibi fit sermo de seruo emptito, & de mercenario, vt patet ex illis verbis: Omnis alienigena nō comedet ex eo, omnis autē seruus emptitius circūcidetur & sic comedet, aduena & mercenarius non edent ex eo. Vbi emptitius seruus circūcidendus dicitur: mercenarius autē non item, sed æquiparatur aduenæ, aut alienigenæ.

Quam late pateret præceptum circumcisionis.

Caietan.

Exod. 12.

Tres igitur in hac re inuenio dicendi modos. Primus est, legem circumcisionis comprehendisse totam familiam Abrahæ, quatenus constare poterat ex filiis propriis, seruis, famulis, liberis, ac eorum filiis. Et hæc est opinio Caietani loco citato, quam sequitur Lypomanus in catena Gene. 17. Eamq; sequi videtur Lyranus, Exod. 12. eique fauet Ambrosius epist. 77. & lib. 2. de Abraham Patriarch. ca. 11. fauent verba Genesis supra citata, præsertim illa: Et quicunque nō fuerit ex stirpe vestra: quæ absoluta sunt: & voluntarie eis additur aliqua conditio, nam illa, quæ ponitur Exod. 12. non intelligitur, respectu familiarium, seu domesticorum, sed respectu eorum, qui omnino erant extra familiam Abrahæ, & filiorum eius, in loco vero Genesis est sermo de domesticis. Vt autem hæc opinio verisimilior fit, intelligenda videtur in hunc modū, quod Abraham (& idem semper intelligo de cæteris Iudæis) teneretur circumcidere omnes masculos familiæ suæ, etiamsi non essent de stirpe sua: ita tamen vt neque adulti absolute cogerentur ad circumcisionem, nec infantes circūciderentur, suis parentibus inuitis, sed solū sub hac cōditione, si vellent in familia Abrahę permanere, atque ita tenebatur Abraham illos circumcidere, si consērirent: aut eos à sua familia separare, si circūcidi nollent: nam, quod deberet, aut posset eos absolute cogere, nō est verisimile. Vnde, si aliquis infans erat in domo eius vernaculus aut emptitius parentib. orbatus, illum absolute & sine conditione tenebatur circumcidere, etiamsi non esset de stirpe sua, quia iam non erat aliquis, cuius consensus esset expectandus.

Caietan. Lypoman. Lyranus. Ambrosius.

1. Diuisio modus.

Secundus modus dicendi est extreme contrarius præ-

2. Diuisio modus.

præsertim quantum ad adultos, & eorum filios, ipsis viuentibus: negat enim hæc sententia, Abraham fuisse ex præcepto obligatum ad circumcidendos vernaculos, siue famulos, siue seruos, aut natos domi, aut emptitios. Ita opinatur Soto in 4. dist. 2. q. 1. ar. 2. Soto. Et videtur fuisse opinio Alex. Alensis. 4. par. quæst. 7. memb. 3. art. 2. & Bona. in 4. dist. 1. art. 3. & Hug. Vict. lib. 1. de sacram. par. 12. c. 2. Fauet etiam Rupert. lib. 5. in Genes. ca. 31. dicens, post illa verba Gen. 17. Et quicunq; non fuerit de stirpe vestra, subintelligendam esse conditionem, scilicet, si ad vestrum populũ transire voluerit: cui opinioni fauet Scriptura Exodi 12. Exodi 12. vbi generaliter de aduenis & de peregrinis adhibetur illa conditio: & idem indicatur de mercenariis: nam, si esset absolutum præceptum illos circumcidendi, non oportuisset de illis potius, quam de filiis dicere, Circumcidentur, & sic comedent: ideo ergo Scriptura hoc dixit, quia absolute non erat necessarium, seruos ẽt emptitios esse circumcisos: quamuis ergo forma verborum diuersa videatur, tamen sensus est idem, sc. qui comedere voluerint, circumcidẽtur prius: ergo verba Genesis accipienda sunt iuxta sensum, q in Exodo explicatur. Quocirca iuxta hanc sententiam factum Abrahæ circumcidendi omnes masculos domus suæ potius fuit consiliũ, quam præceptum. Vnde, quod in Genesi dicitur, id fecisse: sicut præceperat ei Deus, iuxta hanc opinionem nõ est intelligendum, iuxta obligationem præcepti: sed iuxta normam & formam præcepti. Vel certe, quia nullus familiarium, aut seruorum suorum ei reiitit: eo quod omnibus esset dilectus: omnesque eum maxime reuererentur, ideo debuit, etiam ex præcepto, illos circumcidere, seu ad circumcisionem admittere: quia, licet præceptum absolute eum non obligaret ad eos cogendos, non tamen negabit hæc sententia, obligasse saltem ad eos admittendos, vel etiam inuitandos, si ipsi vellent.

3 Dicendi modus.

Tertius modus dicendi melior inter hos, distinguit inter famulos liberos, & seruos emptitios: sub quibus (vt opinor) comprehendit à paritate rationis omnes vere ac proprie seruos, quocunque titulo in seruitutem redacti sint: siue quia capti in bello iusto, siue quia domi nati ex ancilla: nam omnes hi sunt pretio æstimabiles, & emi ac vendi possunt: & ideo generali vocabulo dici possunt emptitij. Dicit ergo opinio, seruos emptitios omnino fuisse ex præcepto circumcidendos: reliquos vero famulos mercenarios non fuisse sub præcepto comprehensos, etiamsi essent domi nati & vernaculi. Ita sentit Abulens. Abulensis Genes. 17. & Exodi 12. quæst. 56. & Matth. 26. q. 44. Fundamentum eius est, quia Exodi 12. cum fit sermo de Exodi 12. Matth. 26. emptitio, absolute dicitur, Circumcidetur, & sic comedet: de aduena autem, alienigena, & mercenario simpliciter dicitur, Non edent ex eo: & solum in fine additur conditio, Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit: signum ergo est priora verba dicta de emptitio non fuisse conditionata, sed absoluta.

Inter has opiniones hæc posterior videtur minus consentanea verbis Genesis: vbi eodẽ modo & contextu comprehenduntur vernaculi & emptitij, & omnes, qui non essent de stirpe Abrahæ, vel, vt habent Hebræa, Natus domi & possessus argento ex omni alienigena, qui non de semine tuo ipse, scil. circumcidetur: non ergo recte constituitur differentia inter hos: præsertim cum verba Exodi non cogant: quia, vt dixi, circa secundam opinionem: licet forma verborum sit diuersa, tamen facile possunt ad eundem sensum reduci. Aliæ vero duæ opiniones sunt quidem probabiles, & si recte expendantur, in vtraq; est aliquid verum: & fortasse authores earum non sunt admodum inter se contrarij.

Opinio mihi placet.

Mihi ergo in primis videtur, præceptum circumcisionis datum esse non solum quantum ad illos, qui erant de stirpe Abraham, Isaac, & Iacob, sed etiam quantum ad omnes, qui ad populum illum qualitercunque pertinebant. Verba sunt fere D. Thomæ in 4. d. 1. quæ. 2. art. 2. quæstiunc. 1. Et rationem adhibet, D. Thomas. quia circumcisio fuit signum distinguens populum Dei ab aliis: ergo oportebat, omnes, qualitercunque pertinentes ad illum populum, esse circumcisos. Sed hoc præcipue confirmãt verba Genesis, vt circa primam opinionem declaratum est. Atque ex hac generali assertione colligitur, quod ad infantes attinet, de quibus in Genesi præcipua fit mentio: (nam de adultis nulla fit mentio) omnes, qui absolute & simpliciter essent in potestate Abrahæ, fuisse circumcidendos ex vi præcepti: quia verba præcepti id sonãt: & nulla est conditio, quam subintelligi necesse sit. Huiusmodi autẽ erant serui infantes, vel pretio empti, & à parentibus separati, vel domi ex ancillis Iudæis nati: imo & alij omnes pertinentes ad familiam eius, qui essent sub eius tutela & cura: eo quod essent parentibus orbati: quia hi omnes erant simpliciter sub potestate Abrahæ, eiusque voluntate & arbitrio poterant gubernari: de aliis vero infantibus, qui erant sub cura parentum, idem iudicium erit, quod de parentibus ipsis. Igitur, quod ad adultos pertinet, non existimo debuisse, nec potuisse Abraham quenquam ad circumcisionem cogere: & primum de mercenariis res apparet clara ex duodecimo Exodi: vbi aperte supponitur, non fuisse necessarium, mercenarios esse circumcisos: & ideo prohibentur edere Phase. Eadem autem ratio est, de omnibus aliis famulis non seruis: nam hi omnes mercenarij dici possunt. De seruis autem in primis est fere eadem ratio: nam etiam in eodem capite supponitur, eos licite potuisse esse incircumcisos: ideo enim dicitur, Circumcidantur, & sic comedant: i. si comedere volunt: præterea nullum est expressum præceptum, quod huiusmodi adultos obligaret ad circumcisionem, aut quod tribueret facultatem Abrahæ ad cogẽdum illos, vt circumciderentur, aut ad expellẽdos eos de domo sua, si circumcidi nollent: hæc autem, cum sint tam violenta & grauia, non sunt asserenda sine expresso præcepto. Præterea, quia non est verisimile Deum vllo modo voluisse, aliquem adultum hoc ipso, quod esset seruus Iudæorum, potuisse cogi vel compelli ad suscipiendum onus legis antiquæ: ergo neq; ad suscipiẽdam circumcisionem, quæ erat professio illius legis antiquæ: nam seruitus solum est obligatio quædam ciuilis: vnde non est, cur ratione illius possint cogi homines ad legem supernaturalem. Adde circumcisionem fuisse solemnẽ fidei protestationem: fides autem esse debet voluntaria: & ideo nemo adultus ad eam recte cogitur, nisi ratione alicuius sacramenti, seu characteris prius sit ad illam obligatus: sicut supra dictum est, tractando de baptismo: in qua re eadem certe ratio est de circumcisione: quapropter debuit etiam in hoc figura figurato conformari. Relinquitur ergo solum obligasse hoc præceptum ad circumcidendos adultos domesticos Abrahæ, seu alterius Iudaicæ familiæ, si ipsi id peterent, vel consentirent: & idem dicendum est de filiis infantibus existentibus sub cura parentum. Atq; eodem modo exponendum est, quod dicitur Exodi ca. Exodi 12. 12. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Dñi, circumcidetur prius omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritq;, sicut indigena terræ: non est enim verisimile, si aliquis paterfamilias Gentilis voluisset ad Iudaismum transire, & Pascha celebrare, necessarium illi fuisse, nõ solum seipsum, sed etiam omnes domesticos suos, etiã adultos, circumcidere, eos cogendo, si opus esset: hoc enim, & per se est incredibile, & valde alienum ab ea voluntate, qua & fides & eius professio suscipienda est: intelligendum ergo est debuisse prius circumcidere omne masculinum suum, quantum in ipso esset, seu quantum ab illius voluntate dependeret,

ret, prout explicatum est: ergo in eodem sensu obligabantur Iudæi ad circumcidendos omnes domesticos suos: nam quoad hoc æquiparantur Proselytus, & Iudæus, vt patet ex verbis subiunctis, Erit q; sicut indigena terræ. Dices: ergo etiam Abraham nõ debuisset, nec potuisset cogere Ismael ad circumcisionem, si ipse nollet consentire: probatur sequela, quia iam eo tempore Ismael erat adultus tredecim enim annos impleuerat, vt dicitur Genesis 17. Respondetur, in primis non esse eandem rationẽ: quia illa lex directe data est Abrahæ, & filiis, ac posteris eius, vt patet ex illis verbis: Hoc est pactum meum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te: nam illud pronomen, vos, quod sæpe ibi repetitur, indicat, legem illam directe datam esse Abrahæ, & posteritati eius: postea vero extensa est ad alios domesticos, quasi secundario: & ideo magis obligabat filios, quam seruos. Vnde omnes intelligũt, pœnam illam impositam transgressori illius legis in illis verbis, Masculus, cuius præputij caro circumcisa nõ fuerit, delebitur anima illa de populo suo, pœnam, inquã, illam solum ad filios Abrahæ, & Iudæorũ pertinuisse: siue exponatur iuxta sensum Augustin. de infantib. & de pœna damni, q̃ patiebantur propter originale peccatũ non remissum ex defectu circumcisionis: siue iuxta communẽ opinionem, fortasse magis literalẽ, intelligatur de adultis, & de pœna mortis, cuius essent rei propter transgressionem illius legis: alijn. adulti alienigenę non incurrebant illam pœnam, sed solum posteri Abrahæ: hac ergo de causa potuit fortasse Abraham cogere filiũ Ismael ad circumcisionem sub illa pœna mortis: quia Deus lege sua illum immediate obligauit, & Abraham erat tunc supremus Rex & Pontifex illius familiæ, ad quẽ spectabat diuinam legem exequi. Sicut quando Deꝰ præcepit Abrahæ, interficere Isaac filium suũ, si ipse noluisset consentire, potuisset pater illum cogere ad exequendum mandatũ Dei. Secundo, nõ censeo inconueniens concedere sequelam, & consequenter Ismael nõ fuisse circumcisum sine suo consensu: neq; fuisse cogendũ sub pœna mortis, si repugnaret: quia est valde probabile pactum illud circumcisionis directe editum esse cum Abraham & semine eius, quod in Isaac & per Isaac propagandum & congregandũ erat in peculiarem Dei populum: ad Ismaelem aũt non fuisse extensum, nisi quatenus tunc pertinebat ad domum & familiam Abrahæ: & ideo non aliter fuit obligatus Abraham ad circumcidẽdum Ismael, quam cæteros adultos domesticos suos: secus vero est de Isaac, respectu Esau: quia hic natus est post latum præceptum circumcisionis, & potuit octauo die circumcidi quando non oportebat eius consensum expectare: & in hunc sensum accipienda sunt, quæ paulo superius diximus.

Genes. 17.

Augustin.

ARTICVLVS. III.

Vtrum ritus circumcisionis fuerit conueniens.

4. d. 1. q. 2 ar. 3 q. 1 & art. 3. q. 2 & 3 & lo 7 le. 2. co. 5 & Ro. 4 la. 2 col. 3. Art 1 & 2. huius q.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod ritus circumcisionis non fuerit conueniens. Circumcisio enim (sicut dictum est) fidei quadam professio est. Sed fides in vi apprehensiua existit, cuius operationes maxime apparent in capite. Ergo maris debuit signum circumcisionis dari in capite, quam in membro generationis.*

2. Præterea, Ad vsum sacramentorum assumimus ea, quorum est communior vsus, sicut aquam ad abluendum, & panem ad reficiendum. Sed ad incidendum communius vtimur cultello ferreo, quam petrino. Ergo circumcisio non debuit fieri cultello petrino.

In Hom. circumcisionis inter princ. & med. in Homi. totius anni reperies

*3. Præterea, Sicut baptismus instituitur in remedium originalis peccati, ita etiam circumcisio, sicut Beda dicit. *Sed baptismus non differtur vsq; ad octauum diem, ne pueris periculum damnationis immineat propter originale peccatum, si nondum baptizati decedant: quandoq; etiam traditur baptismus post octauum diem. Ergo circumcisioni non debuit determinari octauus dies, sed debebat quandoque præueniri, sicut etiam quandoque tardabatur.*

Sed contra est, quod Rom 4. super illud, & signum accepit circumcisionis, determinatur in glos. prædictus circumcisionis ritus.* Inglos. per illud. Signum accepit circumcisionis. Art. præced. huius q.

RESPONDEO *dicendum, quod (sicut dictum est*) circũcisio quiddam signum fidei est, institutum à Deo, cuius sapientia non est numerus. Determinare autem conuenientia signa, est sapientiæ opus. Et ideo concedendum est, quod ritus circumcisionis fuit conueniens.*

Ad primum ergo dicendum, quod circumcisio conuenienter fiebat in membro generationis. Primo quidem, quia signũ erat fidei, quæ Abraham credidit Christum ex suo semine nasciturum: Secundo, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. Tertio quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipue in membris illis viget, propter abundantiam delectationis venereorum.

Ad secundum dicendum, quod cultellus lapideus non erat de necessitate circumcisionis: vnde non inuenitur tale instrumentum præcepto diuino determinatum. Neque etiam communiter tali instrumento Iudæi vtebantur ad circumcidendum, sicut neque modo vtuntur. Leguntur tamen aliquæ circumcisiones famosæ, cultello factæ, sicut legitur Exodi 4. quod tulit Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui, & Iosue 5. dicitur, Fac tibi cultellos lapideos, & circumcide secundo filios Israel. Per quod figurabatur; circumcisionem spiritualem esse fiendam per Christum, de quo dicitur 1. Cor. 10. Petra autem erat Christus.

Ad tertium dicendum quod octauus dies determinabatur circumcisioni, tum propter mysterium, quia in octaua ætate (quæ erit ætas resurgentium) quasi in octauo die perficietur per Christum spiritualis circumcisio, quando auferet ab electis non solum culpam, sed etiam omnem pœnalitatem: tum etiam propter teneritudinem infantis ante octauum diem. Vnde etiam de aliis animalibus. Leuit. 22. præcipitur, Bos, ouis & capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub vbere matris suæ. die autem octauo, & deinceps offerri poterunt Domino. Erat autem octauus dies de necessitate præcepti, ita scilicet, quod octauum diem prætermittẽtes peccabant, etiam si esset sabbathum, secundum illud Ioan. 7. Circumcisionem accipit homo in sabbatho, vt non soluatur lex Moysi. Non tamen erat de necessitate sacramenti, quia, si aliqui omittebãt octauum diem, postea poterant circumcidi. Quidam etiam dicunt, quod propter periculum imminentis mortis, poterat octauus dies præuenire. Sed hoc nec ex authoritate Scripturæ, nec ex consuetudine Iudæorum haberi potest. Vnde melius dicendum est sicut etiam Hugo de sancto Vict. dicit, quod octauus dies nulla necessitate præueniebatur. Vnde super illud Prouerb. 4. Vnigenitus eram coram matre mea: dicit glos.* quod alius Bersabeæ paruulus non computatur, quia ante octauum diem mortuus, nominatus non fuit, & per consequens nec circumcisus.*

Deuot. mihi ex li. de ecclesiast. dogmat. cap. 1. Glo. ord. in illud.

COMMENTARIVS.

DE triplici conditione, seu cultu illius sacramenti quæstionem mouet D. Thomas. Prima est pars illa corporis, in qua circumcisio fieri præcepta est, cur scil. in occulto & pudendo corporis membro voluerit Deus signum illud ponere: nam si datum fuit ad distinguendum fidelem populum à cæteris, conuenientius videretur datum in manifesta, & decenti corporis parte, verbi gratia, in capite: præsertim, quia ibi melius significaret, Christum caput nostrum, & fidem Abrahæ parentis credendum, qui circumcisionem accepit, tanquam signaculum fidei suæ, vt dicitur ad Roman. 4. Atq; huc etiam spectat inquirere, cur voluerit Deus partem humani corporis abscindi, cum in ea nullum sit vitium, neque etiam

Cur in parte circumcisio fiera.

jam sit superflua, cum per se sit ex institutione naturę, & non sit excrementum. Deniq; cur datum sit in tenera ætate tam doloriferum signum: & quo possent facile infantes periculo mortis exponi : propter has enim causas pleræque gentium, vt eleganter tractat Ambros. epist.77. & Cypr. etiam refert sermone de ratione circumcisionis, tam factum quam mandatum irridentes, & Deo minime asserunt conuenire, vt Saluatoris benignitas plagis infantium delectetur & immeritos in ipso vitæ initio periculo mortis addicat. Verum (vt Cypr. prosequitur) cum opus istud, & antiquitas commendet, & iubentis authoritas, nemo prudens ac fidelis dubitare potest, quin conuenienter institutum sit: etiam si fortasse mens humana plenam eius mysterij rationem assequi non possit: neq; enim diuinæ prouidentiæ altitudo humanis rationibus metienda atque comprehendenda est : sufficit ergo pro ratione, Dei voluntas & sapientia. Nihilominus Patres semper fuerunt soliciti in inquirenda ratione huius mysterij: nam & Damasus Papa inter alias quæstiones hanc Hier. proposuit in quadam epistola, quæ est 124. inter epist. Hieron. de qua, vti ille statim refert epist. 115. copiose ac magnifice disputarunt Tertull. Nouatianus, Orig. quorum rationes, neque ipse refert, neque suam profert, sed rem totam ad eorum opera remittit, in quibus nunc pauca reperimus: nam, licet Tertul. li. contra Iudæos, c. 3. aliqua de circumcisione disputet: nihil tamen de hoc peculiari puncto scribit: opus autem de circumcisione, quod habetur inter opera Hieronym. tom. 9. licet aliqui existiment esse Tertulliani, tamen verisimilius creditur esse Paulini, aut Maximi, vel alterius, qui post Manichæorum hæresim scripserit, quorum ibi nit mentio. Origenes vero, quamuis de circumcisione tractet, ca. 4. ad Romanos: tamen, quod ad præsentem quæstionem spectet, solum dicit carnalem illam circumcisionem signum fuisse spiritualis circumcisionis, quæ non in carne suscipitur, sed in corde. Ex Iudæis autem Philo in lib. de circumcis. sex attulit rationes huius mysterij, quæ in eo videri possunt: nam quatuor illarum valde materiales sunt, vt sic dicam : aliæ vero morales, continentur in his, quas D. Th. hic attigit in solut. ad 1. quæ ita hæc re sunt præcipuæ. Prima est, quia circumcisio fuit signum fidei Abrahæ, qua credidit Christum ex ipso nasciturum : & ideo posita fuit in generationis organo : quoniam Christus ex Abraham secundum carnem producendus erat : & hoc est, quod dicitur Genes. 17. Circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos: fœdus enim præcipuum inter Abraham & Deum fuit, quod Deus illi promisit, Messiam ex eius semine venturum: ipse autem credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & ideo, vt dicitur ad Rom. 4. Signum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, illius, scil. qua credidit promissioni sibi factæ, ac semini eius, vt hæres esset mundi. Secunda ratio D. Th. est, quia circumcisio erat in remedium peccati originalis, quod per actum carnalis generationis traducitur. Quæ ratio sumpta est ex Hug. Vict. li. 1. de sacram. par. 12. c. 2. & aliis adiuncta est probabilis : tamen per se non est efficax: tum quia et baptismus est in remedium originalis peccati, tum maxime, quia, licet ex circumcisionis institutione confecutum sit, vt in ea deleretur originale peccatum, tamen non constat propter hunc finem esse primario institutam. Tertia ratio est, quia circumcisio ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ: quæ ratio duobus modis potest intelligi, scilicet efficaciter (vt sic dicam) aut significatiue: efficaciter intelligo : id est, quod ipsamet circumcisio per se fuerit remedium efficax ad minuendam concupiscentiam: & hoc, si intelligatur de efficacia naturali, non est probabile, nec verisimile : quia abscisionem illius particulæ corporis ex se nihil existimo posse conferre ad minuendam delectationem carnis, vel concupiscentiæ motus, qui non ex illa carnis particula, sed ex interna facultate, aliisque naturalibus qualitatibus oriuntur. Si vero intelligatur de spirituali efficacia, quatenus gratia, qua peccatum originale remittitur, potens est ad minuendam concupiscentiam fomitis, quamquam hoc verum sit, non tamen bene accommodatur ad prædictam rationem: tum quia circumcisio in hoc nullam haberet efficaciam: &, licet in ea daretur gratia : non tamen ratione sui, sed ex ratione seu promissione communi sacramento legis naturæ: tum etiam, quia in hoc sensu nihil fere distingueretur hæc ratio à præcedenti. Magis ergo existimo, rationem illam intelligendam esse significatiue: nimirum circumcisionem datam esse ad significandum, carnis concupiscentiam per Christum, eiusque gratiam, minuendam, atque superandam fuisse: & ideo datam esse in ea parte, in qua magis hæc concupiscentia viget: vel (quod perinde fere est) ideo in ea parte datam esse, vt hi, qui populo Dei adscribuntur, & cum ipso perpetuum fœdus ineunt, intelligant, sibi esse carnis concupiscentiam amputandam, aut saltem mortificandam & superandam. Quam rationem latissime prosequitur author libri de vera Circumcisione inter opera Hieronymi, & Cypria. dicto serm de circumcisione, vbi inter alia inquit, Tenera infantia huiusmodi erat imbuenda doctrina, & ante concupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, ēt in paruulis adhibenda erat seueritas : ideoque dolor volu;t.ati, & sanguini delectationis sanguis tormenti opponitur, vt in primis elementis discerent paruuli, semper propriæ memores sectionis, contraria curare contrariis. Addit etiam Damasc. lib. 4. cap. 26. circūcisionem, non vtile aliquod, aut necessarium corporis membrum, sed superuacaneum excrementum abscidisse : quia non vtilis cupiditas, sed peccatū, quod cupiditatis est excrementum, resecandum significatur: neque enim fieri potest, vt quisquam omnino nō concupiscat, aut voluptatis omnino sit expers : verū, quod in voluptate nulli vsui est, hoc est, inutilis concupiscentia & voluptas, hoc circumcidendum ostenditur. Neque multum ab hac ratione differt, quod sæpe Patres dicunt, vt supra retulimus ex Augustino, epistola 200. & 203. & aliis, circumcisionem scilicet carnalem, spiritualem præfiguraſſe : cui addi potest ex libro de vera Circumcisione inter opera Hieronymi, ideo datam esse in ea parte, in qua, veluti in virtute, & semine, totus homo continetur: quia totus homo spiritualiter circumcidendus est. Addit Augustin. 17. contra Faustum, cap. 29. circumcisionem carnis, expoliationem mortalitatis significasse, quam de carnali generatione portamus. Vnde concludit 6. contra eundem, cap. 3. In quo membro congruentius expoliatio carnalis, & mortalis cōcupiscentiæ figuratur, quam vnde carnalis & mortalis fœtus exoritur? sed sicut dicit Apostolus. Omnia munda mundis, immundis autem & infidelibus nihil est mundum. Atq; ita satis responsum est ad rationem dubitandi in principio positam: non enim fuit necessarium, signū illud esse oculis expositum, sed satis erat, quod publica & solēni cæremonia in illo populo obseruaretur: imo, vt notauit Author illius libri, de vera Circumcisione, in occulto illo signo significatum est, vel internam iustitiam quæ illo signaculo iudicabatur, in occulto potius, quam in publico esse optandam ac procurandam, vel certe ita fuisse diuinitatem velandam sub carne assumpta in similitudinem carnis peccati, sicut interna fides & iustitia sub illo occulto, & ignobili signo delitescebat: reliqua vero, quæ in principio tangebantur, iam expedita sunt.

Secunda quæstio, seu pars ritus circumcisionis, quæ à Diuo Thoma tractatur in secundo argumento, est de cultro lapideo, quo circumcisio apud Iudæos fieri solita est : de quo solet esse non parua disputatio inter authores, an fuerit de necessitate sacramenti, aut præcepti duntaxat, quod fuerit culter ille lapideus : quod videtur sentire Magister sententiarum

Lapideus culter non fuerit ex præcepto.

Magister.

rum in 4. dist. 1. dicens de circumcisione, quod fiebat, & fieri debebat secundum legem octaua die, idque lapideo cultro in carne præputij. Vbi omnes tres ritus æque enumerat, tanquam ad circumcisionem æquè necessarios. Fauet etiam Magistro hac in parte

Aug. Augustl. lib. 2. de gratia Christi, cap. 31. vbi de Christo loquens, sic ait, Quem circumcisio prophetauit: dies n. octauus est in hebdomadarũ recursib. dies dominicus quo resurrexit Dominus: & petra erat Christus: vnde circumcisionis cultellus petrinus, & caro præputij corpus peccati: idem significat, author de vera

Author operis de Vera Circumcis. Circumcisione, to. 7. operum D. Hier. dicens, cultello itaq; petrino corporis nostri circumcidenda est natura. Petra autem Christus est, cuius amor cultellus est, quo crescente in nobis, sæculi desideria decrescent. Iu

Iustinus. stin. ẽt Dialog. contra Tryph. sic ait, Iesus Christus oẽs eos, qui volunt, circumcidit, iuxta prisca præsagia, cultris lapideis. Fundamentum esse põt, vel quia hoc modo plenior est circumcisionis significatio, vt tactũ est in verbis Augustini: vel certe quia, vbicunq; Scriptura in particulari explicat materiam illius cultri docet fuisse petrinam: vt Exo. 4. vbi Sephora sumpsit acutissimam petram, & circumcidit præputium

Exodi 4. Iosue. filij sui: & Iosue 5. vbi dixit Dominus ad Iosue, Fac tibi cultrõs lapideos, & circumcides secundo filios Israel: ergo signum est, hoc fuisse præceptum.

Nihilominus contraria sententia vera est & communis: scilicet, nec de necessitate sacramenti, nec de præcepto fuisse petrinum cultrum, sed ferreum fuisse sufficientem. Ita tenet D. Tho. hic ad 2. & Hugo de S. Vict. lib. 1. de Sacram. par. 12. c. 2. & communiter Do-

D. Thom. Hugo. ctores in 4. d. 1. & expositores Scripturæ citatis locis Genes. 17. & Iosue 5. Et est aperta sententia Iustini dialogo cum Tryphone, non longe à fine, cuius verba statim referam. Ratio seu fundamentum est, quia Gẽ.

Genes. 17. Iustinus. 17. vbi, & essentialis ritus, & præceptum circumcisionis traduntur, nulla fit mentio lapidei cultri: ergo nõ cadebat huiusmodi instrumentum sub præcepto: nã si quis præcise faceret, quod eo loco continetur, sine dubio satisfaceret illi præcepto. Et reuera, si Abrahã vsus fuisset lapideo cultro ob aliquam significationem ex præcepto Dei, Scriptura non omisisset: non est ergo, cur id asseramus, neque de Abraham, nec de aliis Iudæis in communi vsu circumcisionis: quia nec nunc dicuntur vti petrinis cultris, sed ferreis. Quod ergo Sephora vsa sit petra acutissima ad circumci-

Hugo. dendum filium, non ob præceptum, ait Hugo, nec fortasse ob mysterium, sed ob festinationem & timorem fecit: quia fortasse cultellum ferreum ad manum non

Augustl. Hier. habuit, & quia timebat, ne infans (vt putat Augustl. q. 11. in Exodum, & lib. 4. de baptismo, c. 24.) aut fortasse) vt existimat Hieron. ad Gala. 5.) ne Moyses ipse ab Angelo interficeretur: noluit differre, sed statim, quo instrumento potuit, filium circumcidit. Quod vero in secunda circumcisione præcepit Deus Iosue vti cultris lapideis, potius est argumentum ordinario & frequenti vsu non fuisse solitam fieri circumcisionem illo instrumento. tum quia, si illud contentum fuisset in primo præcepto, non oportuisset tunc specialiter exprimi: tum etiam, quia hoc tunc specialiter factum est, propter singularem significationem

Iustinus. & mysterium, quod notat Iustinus his verbis, Beati nos circumcisi cultris lapideis circumcisione secunda: nam prima illa vestra, quia ferro facta est, & fit, hodieq; permanet in vobis eadem cordis duritia: at nostra, quæ secunda post vestram circumcisionem numeratur, fit per acutos lapides, hoc est, per verbũ Apostolorum illius angularis lapidis excisi sine manibus. In illa ergo secunda circumcisione significatũ est, post primam carnalem circumcisionem futuram fuisse secundam spiritualem, per Christum dandam: & ideo in illa sola seruata est cultri lapidei cæremonia, quæ postea non est seruata, neq; in vsum recepta: quia

Iosue 5. præceptum illud Iosu. 5. solum pro illa vice, & ob specialem significationem datum est.

Tertia pars illius ritus explicatur à D. Tho. in solut. ad 3. quæ est de tempore ad circumcisionẽ præscripto: quod constat fuisse octauum diem. In qua re primo certum est, illum diem fuisse necessarium, necessitate præcepti per se loquendo: quod ideo dico, quia poterat interdum ex legitima causa differri, v. g. ob ægritudinem, aut aliud periculum, sic enim populus Israel in deserto multo tempore fuit sine vsu circumcisionis: quia propter continuum iter non poterat sine multorum periculo conuenienter fieri, vt colligitur ex Iosu 5. Non reputabatur autem sufficiens causa ad differendam circumcisionem, quod dies octauus in sabbathum incideret: quia vna lex cum altera nõ pugnabat, nec per sacramenti vsum poterat sabbathum violari, Ioa. 7. Secundo probabilius censet D. Th. hic, eum diem octauum ita fuisse de necessitate sacram. ẽti, vt ante illum exhiberi non posset: in quo sequitur sententiam Hugonis lib. 1. de sacram. par. 12. c. 2. quãuis in 4. d. 1. q. 2. art. 3. non improbat sententiam Magistri ibi: qui sensit imminente mortis periculo, potuisse circumcisionem ante octauum diem præueniri: tamen etiam ibi inclinat magis in sententiam Hugonis, eamque confirmat authoritate Glossæ Prou. 4. circa illa verba, Vnigenitus eram corã matre mea, quæ ait, priorem filium Dauid ex Bersabea non numerari, quia incircumcisus mortuus est ante octauũ diem. Rationem etiam adhibet D. Tho. quia præceptum quod designat certum diem, non est implendũ præueniendo diem: nam hoc potius esset illud transgredi: quod secus est de dilatione: nam si quis iam trãsgressus est differendo, debet, quam primum possit illud adimplere. Aliter etiam id probari potest: quia, cum Deus illum diem designauit huic sacramento, hoc ipso voluit, neminem ante illam ætatem esse capacem eius, sicut nunc dicimus de Extrema Vnctione: quæ pro ægrotantibus instituta est: neminem extra illum statum esse capacem eius. Tandem est bona coniectura, quod nulla poterat esse causa præueniendi circumcisionem, nisi periculum mortis: non erat autem pietati, nec misericordiæ consentaneum, per circumcisionem maturare mortem infantis in tam graui periculo constituti: nam reuera, moraliter loquendo, hoc fuisset, illum interficere. Dices ergo, si pater ex malitia, vel ignorantia filium ante octauum diem circumcideret, illud non fuisset sacramentum: quia deesset illi aliquid essentiale: consequens autem apparet falsum: quia alias necessario priuandus esset ille infans perpetuo sacramento circumcisionis: quia, vt sæpe ait Aug. circumcisio iterari non poterat: quia illa particula semel abscissa amplius non reparatur. Et quod quidam Iudæi, aut Samaritani vti solebant instrumento ad pellem, seu cutem extendendam, vt iterum circumcidi possent, improbum erat, &, vt multi existimant, à Paulo damnatum primæ ad Corinth. 7. dicente, Circumcisus aliquis vocatus est non adducat præputium, vt indicat Epiphan. libro de mẽsuris & ponderibus, post medium: vbi originem huiusmodi abusus recenset. Respondetur, forte posse probabiliter dici, fuisse quidem de præcepto, vt dies ille non præueniretur, non tamen ita fuisse de necessitate sacramenti, vt, si præueniretur, sacramentum non esset validum, etiam si minister peccaret illud dando. Vnde D. Th. nunquam dixit, esse de necessitate sacramenti, sed solum non potuisse licite præueniri: & Maior in 4. dist. 1. quæst. 5. absolute dicit, octauum diem non fuisse de necessitate sacramenti, sed fuisse necessarium necessitate ministri. Et idem significat Paludanus ibi, quæst. 5. artic. 3. Secundo vero responderi potest, concedendo sequelam: nam circumcisio data ante octauum diem erat simpliciter contra Dei institutionem, & in subiecto incapaci: vnde non erat sacramentum, nec cæremonia sacra, sed impia, & iniusta pueri interfectio, vt dictum est. Neque erat inconueniens, puerum illum relinqui sine proprio sacramento circumcisionis: quia, quod ad re-

ad remedium animæ spectat, poterat ei subueniri per sacramentum legis naturæ : quod vero spectabat ad exteriorem characterem, idem erat, ac si per legitimum sacramentum esset impressus. Sicut si aliquis Gentilis circumcisus, vt erat moris inter Aegyptios: & alios, voluisset ad Iudaismum transire, non poterat ei sacramentum circumcisionis applicari : poterat tamen aliis modis suam fidem profiteri, & velle populo Iudæorum ascribi, & quasi acceptare characterem, quem in sua carne habebat impressum, tanquam signum distinctiuum Iudæorum ab aliis gentibus, & præfiguratiuum Christi ex illo populo venturi. Lege Augustinum epist. 203. vbi de circumcisione Samaritanorum fere in hunc modum philosophatur. Aug.

Tertio certum est, octauum diem non ita fuisse de necessitate sacramenti, quin circumcisio data post illum diem esset verum sacramentum : imo neque ita fuisse de necessitate præcepti, quin ex legitima causa posset absque peccato differri. Prior pars est certissima ex sententia omnium Theologorum, cum Hugone, Magistro, & D. Tho. locis citatis : & constat in ipso initio institutionis : nam Abraham senex : & Ismael tredecim annorum, & omnes viri domus eius, infantes & adulti, cuiuscunque ætatis essent, dummodo octauum diem attigissent, circumcisi sunt. Rursus Proselyti, in quacunq; ætate circumcidebantur, quãdo fiebant Iudæi, vt patet de Achior, Iud. 14. & Exod. 10. datur generalis facultas: vt omnis alienigena, qui vellet comedere Phasε, circumcidi posset: & ideo Paulus circumcidit Timotheum, vt Iudæis satisfaceret, Actor. 16. signum ergo est, circumcisionem in quacũque ætate datam, existimatam fuisse valida à Iudæis. Dicere aliquis posset, hoc potuisse habere locum in aduenis, non vero in filiis Iudæorum, qui ob negligẽtiam parentum vltra octauum diem manerent incircumcisi : quia de tota posteritate Abrahæ nascitura post illam legem institutum est, vt octauo die circumciderentur: de illis vero, qui iam nati erant, quando instituta est circumcisio, & de aduenis postea adiungẽdis populo Iudaico per circumcisionem, non est præscripta illa temporis determinatio. Respondetur, hãc fugam gratis esse confictam: tum quia non erat peioris conditionis Hebræus incircumcisus, quam Gentilis, vt hic censeretur capax circumcisionis, & non ille: tum etiam: quia conditiones, quæ sunt de necessitate sacramenti, generales sunt. Tandem ratio à priori est, quia, licet vsque ad octauum diem infans esset incapax sacramenti circumcisionis, tamen ex eo die incipiebat esse capax : & ideo perpetuo manebat capax illius sacramenti, quamuis, per se loquendo, non deberet vltra idem illum differri. Atque hæc pars à fortiori patebit ex sequenti, quæ in primis probatur ex facto Iudæorum, qui per plures annos incircumcisi fuerunt, quamdiu per desertum peregrinabantur: neque enim dicendum est, eos tunc peccasse transgrediendo legem circumcisionis : tum quia non est credibile Moysen, & alios viros sanctissimos, publicum illud & generale peccatum esse permissuros: tum etiam, quia nunquam Deus propter illam causam eos puniuit, aut reprehendit: cum tamen propter minora & priuata peccata soleret id facere & grauissime. Neque est verisimile, quod Maior, & alij dicunt, illud factum esse ex speciali dispensatione diuina: nullibi enim de tali dispensatione constat, neque Iosue 5. alia causa illius dilationis redditur: nisi quia per quadraginta annos iter latissimum egit populus in solitudine: nulla ergo intercessit dispensatio, sed ipsa rationabilis causa sufficiens fuit ad excusandos illos ab obligatione : hæc autem causa duplex assignari solet. Prima ex Damasc. li. 4. de fide, c. 26. quia, cum populus tunc versaretur in deserto, satis erat segregatus à cæteris populis absque circumcisione. Sed hæc ratio, licet posset nõ nihil iuuare adiuncta altera, tamen nõ esset per se sufficiens ad excusandum à præcepti obligatione: quia cessante fine legis solum negatiue, non cessat obligatio legis. Secunda ergo, & sufficiens ratio est: quia semper erant, quasi in cõtinuo motu: & ideo non poterant circumcidere infantes sine graui illorũ detrimento. Idem ergo iudicium ferendum est de quouis simili casu, vel generali, vel particulari. Et ratio est, quia lex politiua, etiam diuina, est suauis & accommodata humanæ fragilitati : & ideo non obligat cum tanto vitæ discrimine, nisi in ipsa lege exprimatur, vel ex fine eius satis certo colligatur, hanc esse intentionem legislatoris : neutrum autem in præsenti locum habet, vt de se constat. Dices : ergo facta huiusmodi dilatione necesse est, manere infantem, vel etiam adultum toto illo tempore sine remedio originalis peccati, & consequenter etiam mori absq; tali percepto : hoc autem videtur inconueniens, & contra finem illius institutionis. Respondetur, simpliciter negando sequelam, quia circumcisio non erat remedium absolute necessarium, vt sæpe dictum est : poterat ergo in eo casu adhiberi sacramentum legis naturæ, ne infans tamdiu maneret in statu peccati, & adulti per contritionem poterant iustificari: & ideo non erat magnum inconueniens, quod sine circumcisione morerentur, si iusta ex causa illam prætermittebant. Atque ita fere respondet D. Thom. in 4. dist. 2. quæst. 2. art. 3. quæstiunc. 1. ad tertium, agens de Iudæis, si qui forte in deserto incircumcisi mortui sunt: nam idem, inquit, dicendum est de eis, quod de his, qui ante circumcisionis institutionem moriebantur : addit tamen incertum esse, an aliqui incircumcisi mortui fuerint in deserto : quia, vt dicitur in Psalm. 104. Non erat in tribubus eorum infirmus, & Iosue 5. solum dicitur, mortuos fuisse in deserto omnes, qui exierant de Aegypto, qui omnes circumcisi erant. Magister Hugo. D. Thom. Iudith 14. Exod. 10. Actor. 16 D. Thom. Psalm. 104 Iosue. 5.

Quarto, reddit Diuus Thomas rationem huius circumstantiæ diei octaui, & litteralis quidem fuisse videtur, quia ante illum diem propter ætatis teneritudinem non possent infantes sine periculo circumcidi: ab illo autem die iam erant sufficienter validi, seu consolidati, vt possent vulnus illud, & dolorem sine periculo sustinere; non debuit autem vltra differri: (vel vt quidam aiunt) ne nimium obduraretur caro, & dolor esset vehementior : vel certe, quia nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia, & ideo non debuit remedium animæ differri, postquam iam caro erat idonea ad sustinendum illud. Addit Cypr. dicto ser. de ratione circumcisionis : iussam esse partem illam, etiam in paruulis, amputari, vt proprij primitia sanguinis ei, qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare præcederent holocaustum: ex quib. verbis colligi etiam potest ratio fortasse non improbanda, scil. iussum esse sanguinem infantium effundi, quã primum commodè posset, vt Christus quasi ex illo præcepto, occasione sumpta posset statim in infantia pro nobis sanguinem suum fundere, statim ac sine periculo mortis posset : quia non expediebat eum tunc mori, & tamen oportebat, vt statim soluere incideret pretium sanguinis sui, copiosè postea effundendi. Mystica vero ratio est, quia per octauum illum diem circumcisionis significatur dies resurrectionis, in quo omni vetustate exuta, natura nostra perfecte renouabitur, & mortalitate prorsus expoliabitur. Christus enim die Dominica, quæ est octaua post hebdomadam completam, resurrexit, & omnes homines post septimam mundi ætatem in octaua resurrecturi sũt: & ideo per octauam diem perfectio gratiæ & gloriæ designatur, vt significat Iustinus in Dialog. cum Tryphone, Cyprianus epist. 59. Hieronymus Amos 5. & Oseæ 3. Ambros. lib. de Abraham Patriarch. cap. 11. & Augustin. 16. contra Faustum, cap. 29. & 2. libr. de gratia Christi, cap. 31. Cypr. Iustinus, Cypr. Hieron. Ambr. Augustin.

Vltimo inquiri potest de aliis circumstantiis, quas D. Thom. omisit, nec sine causa: quia sicut de eis nihil scrip-

scriptum est, ita earum obseruatio nihil ad ritum circumcisionis spectabat. Quædam ex his circumstantiis esse potest, locus, de quo nihil per legem circumcisionis præscriptum erat, vt constat ex Gen. 17. Nec postea in lege statutum fuit, vt in templo fieret: quomodo enim poterant infantes omnes in templum adduci infra octauum diem? præsertim ex remotioribus locis: neque etiam oportebat circumcisionem fieri in synagoga, vel alio simili loco. Vnde Abraham primâ circumcisionem in domo sua celebrauit: Sephora filium suum circumcidit in diuersorio: Iosue circumcidit populum in Galgalis: Ioannes Baptista in domo patris Zachariæ circumcisus est: Christus vero in Bethlehem. Itaque quoad hanc circumstantiam nihil peculiare habemus de ritu circumcisionis. Altera circumstantia esse potest, Minister: & de hoc etiam nihil peculiare statutum fuit: nam Gen. 17. solum dicitur, Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri: & nihil aliud in particulari traditur, neq; ibi, neque in tota lege. Vnde interdum legimus, viros circumcisionem effecisse: vt de Abraham in prædicto loco: interdum vero fœminas, vt de Sephora Exodi 4. & de aliis, 1. Machabæo. 1. & probabile est, potuisse adultum seipsum circumcidere: quia neq; ex verbis legis, neque ex vsu potest aliud colligi, vt notauit Abulensis Iosue 5. q. 44. Abraham enim seipsum circumcidit, vt constat ex Gen. 17. quamuis de nullo alio id legatur: nam potius ibi dicitur Abraham circumcidisse reliquos viros domus suæ, & Iosue dicitur circumcidisse reliquum populum, Iosue 5. Reliquæ vero circumcisiones, quia fiebant in infantibus, necesse erat per alios fieri: solū de Achior legitur Iudith. 4. Relicto gentilitatis errore credidit Deo, & circumcidit carnem præputij sui: quæ verba possent verificari, etiam si ab alio fuerit circumcisus: ita q; etiam de hoc nihil constat fuisse lege præscriptum. Vnde non solum à iusto, sed etiam à prauo ministro, nec solum à fideli, sed etiam ab infideli, dari poterat circumcisio, etiam quoad veram rationem sacramenti, dummodo fieret intentione cōsecrandi puerum, seu hominem circumcisum Deo seu faciendi, quod Deus instituit, & præcepit Abrahæ, seu faciendi, quod faciebant Iudæi, de quo satis diximus supra, tractando in genere de ministris sacramentorum. At q; hoc sensu sapienter dixit hoc loco Sebastianus Oxomensis Episcopus: Circumcisionem, quatenus fuit remedium, quo remitteretur originale peccatum, & professio fidei de Christo venturo, potuisse esse in vsu omnium gentium; poterant enim hoc externum signum eligere inter alia, & sine dubio esset validum ad prædictum effectum, si ea intentione fieret: quamuis non fieret cum intentione sese obligandi ad Iudaismum, seu profitendi illam legem, seq; illi populo adiungendi, quo modo de circumcisione loquitur Paulus ad Galatas 5. Vltima cæremonia esse poterat, nominis impositio, quæ fiebat in die octauo, finita circumcisione. Licut nunc fit in baptismo, de qua re satis diximus superiori tomo ad q. 37. D. Tho. Dicunt autem quidam, solitum fuisse nomen imponi à matribus: propter ea, quæ leguntur de Rebecca & Lia, Gen. 29. & 30. & de matre Samsonis Iud. 13. sed hoc non est generatim intelligendum: quia, cum vir caput sit mulieris, & præcipuus in generatione filiorū, sicut ad eum præcipue spectat eorum gubernatio, ita & nominis impositio. Neque verisimile est, in lege veteri priuatum fuisse virum hoc iure: nullum enim est fundamentum ad hoc asserendum: & præterea fuisset quidam abusus patriæ potestatis. Vnde Lucæ 1. cum Elisabeth vellet, vt nomen Ioannis filio suo imponeretur: idque cæteris cognatis nouum in familia videretur: innuebant patri eius, quem vellet vocari eum, & Matth. 1. dixit Angelus Iosepho, Et vocabis nomen eius Iesum: quia, licet pater eius non esset, patris tamen munere functurus erat: per seigitur hoc ad patrem pertinebat: interdum vero potuit mater nomen eligere seu imponere, patre non repugnante, sed potius consentiente: neque aliud ex citatis scripturæ testimonijs colligi potest.

Quo loco fiebat circumcisio.

Abraham.

Iosue.

Ioan. Bapt.

Christus Minister circumcisionis.

Abraham. Sephora.

Abulensis.

Achior.

Sebastian. Oxomensis Episcopus.

Minister circumcisionis, Canipratensis li. 2. Hypotyposeon, c. 1.

ARTICVLVS IV.

Verum circumcisio conferebat gratiam iustificantem.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod circumcisio non conferebat gratiam iustificantem: dicit enim Apost. Gal. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est. id est, sine causa. Sed circumcisio erat quædam obligatio legis implendæ secundum illud Gal 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Ergo si ex circumcisione est iustitia, Christus gratis id est, sine causa, mortuus est. Sed hoc est inconueniens: non ergo ex circumcisione erat gratia iustificans à peccato.

Sup. q. 61. a. 5. ad 3.

Gal. 2. v. 21.

Gal. 5. v. 3.

Lect. 3. col. 3.

2. Præterea, Ante institutionem circumcisionis sola fides ad iustificationem sufficiebat, dicit enim Gregor. in Moral. Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres parvulis sola fides. Sed virtus fidei non est immutata per mandatum circumcisionis: ergo sola fides parvulos iustificabat, & non circumcisio.

3. Præterea, Iosue 5 legitur, quod populus, qui natus est in deserto, per quadraginta annos incircumcisus fuit. Si ergo per circumcisionem auferebatur peccatum originale, videtur, quod omnes, qui in deserto mortui sunt, tam parvuli, quam adulti, fuerint damnati. Et eadem obiectio est de pueris, qui moriebantur ante octauum diem circumcisionis, quæ prouenire non debebat, vt dictum est.*

4. Præterea, Nihil impedit introitum regni cœlestis, nisi peccatum. Sed circumcisi ante passionem Christi impediebantur ab introitu regni cœlestis. Non ergo per circumcisionem homines iustificabantur à peccato.

Art. praec. ad 1 arg.

5. Præterea, Peccatum originale non dimittitur sine actuali, quia impium est à Deo dimidium sperare veniam, vt Augustinus* dicit. Sed nusquam legitur, quod per circumcisionem remitteretur actuale peccatum. Ergo etiam neque originale per eam dimittebatur.

In lib. de vera et falsa poenit. cap. 13. Habetur de poenit. dist. 3. can. Dominus.

Sed contra est, quod Augustinus* dicit ad Valerium contra Iulianum, Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei, quæ erat signaculum fidei iustitiæ Dei, ad sanctificationem purgationis valebat parvulis originalis veterisque peccati, sicut & baptismus ex illo cœpit valere tempore ad innouationem hominis, ex quo institutus est.

Super Gen. ad litt. lib. 10. cap. 23. Habetur de consecr. dist. 4. can. Ex quo.

Respondeo dicendum, quod ab hominibus communiter ponitur, quod in circumcisione peccatū originale remittebatur. Quidam tamen dixerunt quod non conferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatum, quod Magister ponit in prima distinctione 4.* sententiarum, & Roman. 4. in glos.* Sed hoc non potest esse, quia culpa non remittitur, nisi per gratiam, secundum illud Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam. Et ideo alii dixerunt, quod per circumcisionem conferebatur gratia, quantum ad effectus remissionis culpæ, sed non quantum ad effectus positiuos, ne cogerentur dicere, quod gratia circumcisione collata sufficiebat ad implendum mandata legis, & ita superfluus fuerit aduentus Christi. Sed hæc etiam positio stare non potest. Primo quidem, quia per circumcisionem dabatur pueris facultas suo tempore perueniendi ad gloriam quæ est vltimus effectus positiuus gratiæ. Secundo, quia priores sunt naturaliter secundum ordinem causæ formalis, effectus positiui, quam priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis sit è conuerso: forma enim non excludit priuationem, nisi informando subiectum. Et ideo alii dixerunt, quod in circumcisione conferebatur gratia, etiam quantum ad aliquem effectum positiuum, qui est, facere dignum vita æternæ: sed non quantum ad omnes effectus: quia non sufficiebat reprimere concupiscentiam fomi-

Dist. 4. q. 1. a. 4. qc. 1. ad 1. Rom. 4. v. 2. Rom. 3. v. 24. Super Rom. 4. lect. 1. Super Gal. 5. lect. 3.

Sup. q. 69. a. 2. ad 3. Sup. q. 70. a. 3. ad 2.

Sup. q. 69. a. 2. ad 3.

Sup. q. 69. a. 2. ad 3.

*Sup. q. 69. a. 2. ad 3

nte ad implendum mandata legis quod etiam aliquando mihi visum est. Sed diligenter consideranti apparet hoc non esse verum: quia min ma gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & vitare omne peccatum mortale, quod committitur in transgressione mandatorum legis: minima enim charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri & argenti. Et ideo dicendum est, quod in circumcisione conferebatur gratia quantum ad omnes gratiæ effectus: aliter tamen quã in baptismo. Nam in baptismo confertur gratia ex virtute ipsius baptismi, quam habet, in quantum est instrumentum passionis Christi iam perfectæ. *In circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circumcisio: ita scilicet, quod homo, qui accipiebat circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro parvulo. Vnde & Apostolus dicit Roman. 4. quod Abraham accepit signum circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei: quia scilicet iustitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante. Et quia baptismus operatur instrumentaliter & virtute passionis Christi, non autem circumcisio: ideo baptismus imprimit characterem: incorporat enim hominem Christo & copiosiorem gratiam confert, quam circumcisio, maior enim est effectus rei iam præsentis quam spei.

Aliter circumcisio auferebat gratiam in quantũ erat signum fidei passionis Christi futuræ.

*Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procederet, si ex circumcisione esset iustitia aliter, quam per fidem passionis Christi.

*Ad secundum dicendum, quod sicut ante institutionem circumcisionis, sola fides Christi futuri iustificabat tam pueros, quam adultos, ita etiam & circumcisione data. Sed antea non requirebatur aliquod signum protestatiuum huius fidei: quia nondum homines fideles, seorsum ab infidelibus cæperant adunari ad cultum vnius Dei. Probabile tamen est, quod parentes fideles pro paruulis natis, & maxime in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro seipsis preces, & sacrificia offerebant.

Ad tertium dicendum, quod populus in deserto prætermittens mandatum circumcisionis, excusabatur: tum quia nesciebant, quando castra mouenda erant: tum quia (vt Damascenus dicit) non necesse erat eos aliquod signum distinctionis habere, cum seorsum ab aliis populis habitabant. Et tamen, vt Augustinus* dicit, inobedientiam incurrebant, qui ex contemptu prætermittebant. Videtur tamen, quod nulli incircumcisi mortui fuerint in deserto, quia, vt in Psal. 104. dicitur: non erat in tribubus eorum infirmus, sed illi soli videntur mortui in deserto, qui fuerant in Aegypto circumcisi. Si tamen aliqui incircumcisi mortui sunt, eadem ratio est de his vt de his, qui morierentur ante circumcisionis institutionem. Quod etiam intelligendum est de pueris, qui morierentur ante octauum diem tempore legis.

Damasc. lib. 4. cap. 26. circa princ. In lib. 9 sup. Iosue, c. 5 à med. sect. 4.

*Ad quartum dicendum, quod in circumcisione auferebatur originale peccatum ex parte personæ: remanebat tamen impedimentum intrandi in regnum cœlorum ex parte totius naturæ quod fuit sublatum per passionem Christi. Et ideo etiam baptismus ante passionem Christi non introducebat in regnum. Sed & circumcisio, si haberet locum post passionem Christi introduceret in regnum.

*Ad quintum dicendum, quod adulti, quando circumcidebantur, consequebantur remissionem, non solum originalis peccati, sed etiam actualium peccatorum. Non tamen ita, quod liberarentur ab omni reatu pœnæ, sicut fit in baptismo, in quo confertur copiosior gratia.

MAteria huius articuli fuse satis tractata est supra in materia de sacramentis in genere, circa litteram autem D. Thomæ nihil necesse est addere, præter ea, quæ in præcedentibus dicta sunt.

QVÆSTIO LXXI.

De præparatoriis, quæ simul concurrunt cum baptismo, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de præparatoriis, quæ simul concurrunt cum baptismo. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo, vtrum catechismus debeat præcedere baptismum.

Secundo, vtrum baptismum debeat præcedere exorcismus.

Tertio, vtrum ea, quæ aguntur in catechismo & exorcismo, aliquid efficiant, vel solum significent.

Quarto, vtrum baptizandi debeant catechizari, vel exorcizari per sacerdotes.

DISPVTATIO XXX.

De ritu ac circumstantiis, seu cæremoniis in solemni baptismo obseruandis.

POstquam dictum est de essentia & omnibus causis, ac effectibus baptismi, superest, vt de cæremoniis, quæ sunt veluti accidentia, siue proprietates eius, pauca dicamus. Supponimus aũt, baptismum in Ecclesia duob. modis celebrari posse: primo, priuatim & absque speciali solemnitate: & tunc nullum specialem ritum requirit præter ea, quę sunt de essentia: quia, vt sæpe dictum est, in quouis loco, quouis tempore, à quacunque persona ministrari potest, dummodo necessitas id requirat. Secũdo datur baptismus publice & solemniter, adiunctis quibusdam cæremoniis ab Ecclesia institutis: quarũ antiquitas & ratio explicanda à nobis est. Et has cæremonias vocat hic Diu. Thomas præparatorias ad baptismum: quas dicit simul cum illo concurrere. non quia omnino eodem tempore fiant: quædam n. antecedunt, aliæ comitantur, aliæ vero baptismum consequuntur: tamen, quia proxime ad illum ordinãtur: moraliter dicuntur simul cum illo fieri. Quoniam vero D. Thom. solum de quibusdam ex his ritibus in particulari differit, visum est, nõnulla prius in communi præmittere, vt res tota melius & copiosius comprehendatur.

SECTIO I.

Quibus de causis, seu ad quos effectus institutæ sint cæremoniæ baptismi.

CVm hæretici omnes Ecclesiæ cæremonias generatim contemnant, multo tamen magis has irridենt, quas in baptismo seruat Ecclesia: maxime propter earum multitudinem, quæ videtur valde onerosa & inutilis: & specialiter, quia quædam earũ videntur nimis superstitiosæ: & non solum inutiles, verum etiam contemptibiles, vt sunt gustus salis, tactus narium & aurium, saliua. Addunt. in primitiua Ecclesia simpliciori modo, absq; hujusmodi obseruationibus datum esse baptismum, nam quocunq; tempore & loco, in fluuiis & fontibus, baptizabantur credentes, vt ex Actor. 8. & 16. colligi potest, & tractat VValfredus. Strabo libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 26.

VValfredus. Strabo.

Dicendum vero est, conuenientissimum fuisse, vt baptismus solemni aliquo ritu in Ecclesia traderetur. Hæc conclusio est de fide: ad quam confirmandam sufficit Ecclesię authoritas, vsus, perpetuaque traditio, de qua statim in particulari plura afferemus. Videri etiam possunt supra tractata disputat. 15 sect. 2. vbi in genere rationes sacramentaliũ rituum indicauimus. Nunc solũ explicandæ sunt causæ, ob quas hic vsus cæremoniarũ magis quodammodo in baptismo, quã in aliis sacramẽtis obseruatus & auctus est:

Conueniens fuit baptismum in Ecclesia solemni aliquo ritu celebrari.

ctus est: plures enim cæremoniæ in hoc sacramento ministrando, quam in cæteris obseruantur. Possunt autem hæ cautæ ad 4.ca. reduci: quæ sunt institutio, significatio, efficacia, ornatus seu decentia aut reuerentia Sacramenti. Primo enim per hoc sacramentū regeneratur homo, & à dæmonis potestate ad Dei cultum & amicitiam traducitur, & ab infidelitate ad fidem, in Ecclesiæ gremium recipitur: oportet ergo, vt prius instruatur & disponatur: ad hunc ergo finem maxima pars harum cæremoniarum ordinatur, vt de Catechismo docet D. Th. statim a. 1. de quo ibi plura afferemus. Secundo, oportuit non solū doctrina & verbis, sed etiam reb. ipsis, & actionib. significari mysteria, quæ in baptismo continentur, vel propter ipsum baptizatum, (si sit adultus) vel saltē propter alios fideles, qui sensibilibus signis indigent, quibus excitentur ad intelligenda supernaturalia mysteria, vt ea possint facilē memoria retinere: hæc ergo de causa adhibitæ sunt multæ cæremoniæ propter significationē, vt docet Aug. 1. li. de peccat. meri. & remiss. c. 26. & alijs locis, quę in dicta disp. 15. citati, & in sequentib. omnia hæc signa breuiter exponemus. Tertio, nullæ ex his cæremoniis creduntur exhibitæ propter efficaciam alicuius spiritualis effect⁹, qui duplex excogitari potest, sc. ablatio alicuius mali, seu impedimentorum, quæ vel sacramentum, vel effectum eius impedire possunt: vel collatio, seu impetratio alicuius boni. Propter priorem effectum censetur institutus exorcismus, de quo D. Th. arti. 2. quamuis Altisiodorens. lib. 4. Summæ tracta. 3. c. 1. q. 1. censeat solum adhiberi propter significationē, præsertim in baptismo infantium. Alij vero tantā censent esse huius exorcismi efficaciam, vt minuat pœnam peccato originali debitam, si forte, qui exorcizatur, ante susceptum baptismū moriatur. Sed hoc valde friuolum est: tum quia reatus pœnæ non minuitur, si culpa eadem semper maneat: tum etiam, quia pœna originali peccato debita minima est, & suo modo indiuisibilis. Si quam ergo efficaciam habent hæ cæremoniæ in liberando à malo, solum est, quoad coercendam dæmonis potestatem circa hominem baptizandum. Et hoc sensu dicitur dæmon ab illo expelli: nō quia semper ante baptismū homo sit obsessus à dæmone: sed quia ratione originalis peccati quodammodo est eius potestati traditus, & ampliorem facultatem seu licentiam accepit, hominem affligendi ac tentandi: hæc igitur eius potestas arcetur, atque impeditur, per exorcismum, ne vlla ratione noceat homini baptizando, eumq; à sacramento suscipiēdo impediat: qui effectus fortasse nō obtinetur solum pro eo tempore, quo datur baptismus, sed etiam in futurum. Alter effectus, quasi positiuus per collationem alicuius doni, difficilius explicatur: docet tamen hunc effectum D. Th. hic ar. 3. ad 4. vbi ait, Inunctio, quæ fit in vertice, operatur cō seruationem gratiæ baptismalis, vbi Caieta. ait, posse hoc intelligi, vel per remotionem impedimenti tentantis dæmonis: vel per excitationē alicuius boni motus: sed prior effectus magis pertinet ad exorcismum: posterior vero, neq; in paruulis locum habet, neq; in adultis videtur posse sufficienti fundamento affirmari, vt Durand. Paludanus, & alij Scholastici notarunt: quapropter incertus satis est his effectus. Sed oportet recolere, quod supra de sacramentis in genere diximus: hanc efficaciam non esse proprie ex opere operato, neque ex solo merito operātis, vel ministri, vel hominis baptizandi, vel aliorum astātium, sed fundari in impetratione totius Ecclesię, cuius nomine & authoritate hæc omnia fiunt: fieri ergo potest, vt fiat Ecclesia impetrat per hæc sacramentalia, vt Deus coerceat dæmonis potestatem, ita etiam impetret bonum animæ motum ad resistendum illi, & gratiam conferendam: qui motus, vel statim detur, si homo fuerit capax, & illo indigeat, vel postea tempore opportuno: at ipsa poterit hic effectus habere locum in infantibus, vt magis ex his, quæ dicemus, in singulis cęremoniis cōstabit. Quarta causa, seu ratio harum cæremoniarū est, propter decentiam & ornatum tanto sacramento debitum: cum enim hoc sacramentum sit Ecclesiæ ianua, & prima solemnis fidei professio, decuit maiori pompa & celebritate fieri. Deinde, quia substantialis ritus huius sacramēti est simplicissimus, & paucissimis rebus, & vulgaribus, ac cōmunibus perficitur: quia ita fieri oportuit propter eius necessitatem: vt ergo maiori reuerentia tractaretur, & ne apud rudiores homines vilesceret, oportuit debito cæremoniarum cultu celebrari.

Redditur ratio ex parte cæremoniarum baptismi.

D Thom.

Augustin.

D Thom Altisiodor.

Ad hæreticos ergo nihil est, quod respondeamus: quia nihil obiiciunt, quod ratione vel authoritate nitatur: negatur enim, hunc cæremoniarum ornatū esse, vel nimis onerosum, vel inutilem: neque enim tanta est rituum multitudo, quin possit facile obseruari ab Ecclesię ministris, quos oportet in huiusmodi rebus satis esse instructos. Quæ vero in his rebus sit vtilitas iam explicatum est, magisque ex dicendis cōstabit: vbi singulas cæremonias à calumniis hæreticorum vindicabimus. Nec quidquam valet argumentū sumptū ex initio Ecclesiæ, quando cœpit baptismus ministrari: quia tunc Ecclesia non erat satis fundata: & aliunde nō erat tanta necessitas propter spiritus abundantiam: de qua relegi potest egregius locus apud Ambrosium circa id ad Ephes. 4. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. Quamquam etiam tunc non omnino defuerunt huiusmodi cęremoniæ, sed à principio aliquæ obseruatę sunt, saltem quoad substantiam earum, vt sunt illæ, quę pertinēt ad catechismum, seu institutionem baptizandorū; reliquæ verō paulo post institutæ sunt, vel Apostolorū tempore, vel prope illud, vt ex antiquissima traditione constat, quam prædicta disputatione 15. tetigimus, & in sequentibus copiosius indicabimus.

SECTIO II.

Quinam sint, quamue antiqui ritus in baptismo solemni obseruandi.

Ritus omnes, seu cæremoniæ, quas in solemni baptismo seruat Ecclesia, conuenienti ordine distingui possunt iuxta numerum circumstantiarum. quæ à Philosophis moralibus tradi solent, quæ sunt: quis, quid, circa quid, quibus auxiliis, quomodo, vbi, quando: omitto circumstantiam, propter quid: nam hæc, non tam pertinet ad ipsum opus externū, quod debitis circumstantiis vestiri debet, quam ad interiorem voluntatem, seu rationem operandi. In his circumstantiis omnibus occurrit aliquid de cæremoniis baptismi considerandum, & ideo per singulas breuiter discurremus.

Quanam de more circa tempus celebrandi baptismum.

Primo ergo, à notioribus, & facilioribus incipiendo, circa temporis circumstantiam fuit olim ab Ecclesia statutum, vt baptismus duobus tantum anni diebus, sabbatho scilicet Paschæ, & Pentecostes celebraretur, nisi ob necessitatem vrgentem: nam in casu necessitatis nulla vnquam fuit, nec prudenter esse potuisset vlla temporis limitatio determinata. Hanc veterem consuetudinem obseruauit D. Thomas supra quæst. 66. art. 10. quem in hunc locum explicandum remisimus: & colligitur ex antiquissimis decretis, quæ leguntur apud Gratianum, de Consecrat. dist. 4. cap. Baptizandi, ex Gelasio Papa in epist. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 12. & ex Concilio Patriensi, c. 7. & in ca. de Catechumenis ex Concilio Gerundensi, cap. 4. & cap. Duo tempora, & c. Si qui, ex Leone Papa, epist. 4. vbi hoc grauissime præcipit: atque idem habet in epist. 68. Item in cap. Non ratione, ex Syricio Papa in epist. 1. ad Himerium Tarraconensem Episcopum: alia decreta refert Burchardus lib. 4. sui decreti, cap. 3. 6. & 7. ex Victore Papa, epist. ad Alexandrinos, & Concilio apud Compendium, cap. 3. & ex Concilio Vormatiensi, capit. 10. Etsi-

D Thom.

Gratianus. Gelasius Papa. Conc. Patr. Concil. Gerundens. Leo Papa. Syric Papa. Burchardus. Victor Papa. Clo. Vorm.

Eiusdem consuetudinis meminit Tertullian. libro de baptismo, cap. 91. & libro de corona militis, c. 3. & Hieronym. epist. 61. ad Pammachium, contra errores Ioannis Hierosolymitani, circa finē, & in illud Zach. 14. Exibunt aquæ viuæ de Hierusalem. Multi, inquit, ad baptismum referunt aquas viuentes, quæ in Vere, & æstate, hoc est, in Pascha, & Pentecoste: sitientibus largiendæ sunt. Ambrosius ad Ephes. 4. Neque quocunq; die, inquit, credentes tinguntur, nisi ægri. Eadē consuetudo colligitur ex Gregorio Turonensi, lib. 5. Histor. cap. 11. & lib. 6. capit. 27. Augustino in libro de symbolo ad Catechumenos, & ex epistola Chrysost. ad Innocentium: quam etiam refert Nicephor. lib. 13. Histor. cap. 19 & ex Alcuino de Ecclesiast. officiis, cap. de Baptismo Domini, &c. de sabbatho sancto. Quin potius videtur colligi ex Concilio Matisconensi, cap. 3. alicubi obseruatum esse, vt tantum in festiuitate Paschæ baptismus traderetur. Vnde etiam Socrates, lib. 5. Histor. cap. 19. refert, in Thessalia solum in Paschate baptisma dari consueuisse: indeque euenisse, vt multi sine baptismo decederent. Fauet etiam Ambrosius lib. de mysterio Paschæ, cap. 5. Sed hi authores, quamuis his locis non faciant mentionem Pentecostes, non tamen illud tempus excludunt: nam & Rupertus, lib. 4. de diuinis ofnc. capit. 18. absolute dicit, fuisse consuetudinem in Ecclesia baptizandi tātum in Paschate, & tamen postea libr. 10. cap. 2. addit, eandem consuetudinem fuisse in Pentecoste obseruatam. Sunt autem, qui existiment, non tantum in diebus sabbathi Paschæ, & Pentecostes, sed in omnibus diebus vtriusque Paschalis hebdomadæ fuisse consuetum, baptismum celebrari, ex Rhenano, annotationibus in Tertullianum locis citatis. Sed contrarium colligitur fere ex omnibus locis adductis, & ex vestigiis illius antiquitatis, quæ adhuc in Romana Ecclesia permanent. Imo & Alcuinus horam baptismi designat, scilicet, horam diei nonam, vel, quia ea hora Christus obiit: vel, quia ea hora Petro oranti reuelatum est, vt gentes ad baptismum reciperet, & Cornelium baptizaret. Rationes autem huius institutionis attingunt Leo Papa, Tertullianus, D. Thom. & alij Patres supra citati, scilicet, quia baptismus ex passione Domini habet efficaciam delendi peccata, & ad instar resurrectionis eius nos transfert de morte ad vitam: & ideo merito eo die celebratur, quo passio Domini consummata est, & resurrectio. Addebatur vero dies Pentecostes: vel, quia toto illo tēpore resurrectio Domini, & paschalis festiuitas celebratur, ibique consummatur: vel, quia tunc gratia Spiritus sancti copiosius diffusa est: vel, quia tunc baptismus ab Apostolis publice prædicari & ministrari cœpit. Hæc autem consuetudo vsque ad tempora Caroli Magni duravit, vt Rhenanus & Pamelius annotationibus in librū Tertull. de baptismo adnotarūt, postea vero aboleri cœpit, iamque omnino antiquata est, quantum ad obligationem præcepti spectat: nā quantum ad obseruantiam, ob antiquitatis reuerentiam, & memoriam, adhuc Romæ huius consuetudinis vestigia seruari videmus: nam, licet aliis etiā temporibus anni baptismata celebrari consueuerint, tamen illis duabus festiuitatibus speciali, vt par est, solemnitate fiunt. Ratio autem, ob quam hic mos mutatus est, facile sumi potest ex Ruperto Abbate, l. 4. de diuin. ofnc. c. 18. dicente. Postquam Christiani tas creuit, & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculosum erat tantam multitudinem differri, propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multæ sunt, maxime propter turbam infantium ex fidelibus parentibus nascentium, quorum tenera vita per sæpe leui occasione succiditur, visum est sanctæ Ecclesiæ, passim indulgentia baptizandi concessa, cuncta anteuenire pericula. Quocirca, quod ad hanc circumstantiam spectat, nullus iam specialis ritus, aut cæremonia seruari in Ecclesia consueuit: sed quoduis tempus aptum est baptismi sacramento. Vnde, si baptizandus sit infans, baptizandus est quam primum sine mortis probabili & morali periculo baptizari possit, nulla enim ætas, etiam vnius diei, inepta est baptismo, vt recte D. Cypr. epistol. 89. & B. Augustinus epistol. 28. si vero sit adultus, cū primum fuerit conuenienter instructus, atque dispositus, baptizandus est, nec differendus est baptismus, quoad commode fieri possit, vt late tractant Gregorius Nazianzen. orat. 40. & Basil. in exhortatione ad baptismum.

Secunda circumstantia est, locus: de qua constat, nec ex natura rei, neque ex diuino iure quicquam esse præscriptum. Vnde olim in fluuiis, fontibus, in priuatis domibus, & aliis locis similibus baptizabantur fideles, vt ex Act. 2. 8. 10. & 16. colligi potest. Quāuis autem diuina lex nihil circa hoc in particulari statuerit, aut decreuerit: tamen, quia baptismi sacramentum res est admodum sacra, & prima ac solemnis Christianæ religionis professio: ideo, postquā res Ecclesiasticæ ad conuenientem ordinem reduci potuerunt, merito certa sunt loca designata, vt in eis baptismus administraretur, quæ olim baptisteria dicebantur, vt constat ex Concil. Antisiodorensi, sub Deusdedit, cap. 14. vbi prohibet mortuorum corpora in baptisterio sepeliri, & ex Cyrillo Hierosolym. catechesi 1. Mystagogica dicente, Primum ingressi estis in porticum domus baptisterij. Item ex Nazianzeno, orat. 40. & Paulino epistol. 12. ad Seuerum: ex quibus, & ex aliis antiquis decretis colligere licet, olim hunc baptismi locum separatum ab Ecclesia fuisse: imo & in singulis ciuitatibus seu oppidis vnum tantum extitisse: postea vero in singulis parochialib. Ecclesiis sunt propria baptisteria designata: de quib. sic legitur in Concilio Meldensi, seu Silerdensi, cap. 7. vt est apud Burchardum, libr. 4. cap. 13. & apud Gratianum, de Consecrat. distin. 4. c. 106. Omnis Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiuerit, vas commodum ad hoc solummodo baptizandi ofncium habeat, quod extra Ecclesiam non deportetur. Atq; ita hic mos in Ecclesia seruatur, vt in singulis parochiis sit fons ad baptizandos fideles deputatus ac consecratus, quem Dionysius capit. 2. de Ecclesiast. Hierar. par. 2. Matrem adoptionis honorifice appellat. Vnde iam non licet (casum necessitatis semper excipio) extra Ecclesiam, etiam in priuatis oratoriis, quempiā baptizare, vt expresse statuitur Can. 59. Trullano, & colligitur ex Concil. Meldensi, cap. 48. apud Burchardum, lib. 4. cap. 14. & in Clemen. vnica de baptismo, vbi filios Regum & Principum ab hoc præcepto excipit: vbi Glossa late disputat, qui nomine Principū comprehendantur, & adductis variis iuribus concludit: illa voce plus videri significari, quam nomine Ducis, Marchionis, &c. quod videtur verum, præsertim quando hi non sunt supremi, sed sub Regibus cōstituti: solum ergo videntur posse vti hoc priuilegio Reges, vel alij supremi Potentatus, qui fere Regibus æquiparantur. Existimo autem, ibi non concedi priuilegium baptizandi hos filios Principum sine solemnitatibus reliquis, quia ibi solum fit mentio huius circumstantiæ loci: si ergo extra casum necessitatis, seu periculum mortis domi baptizentur, solemni ritu baptizandi sunt, seruatis reliquis cæremoniis: quia nulla est causa, vel ratio sufficiens ad illud priuilegium extendendum. Tertia est circumstantia: Quis: quæ in præsenti excogitari potest ex parte ministri baptizantis. De qua re, præter ea, quæ diximus supra disputatione 23. sectione 2. & 3. nihil fere addendum occurrit: nam omnis conditio personæ, quæ non est simpliciter necessaria ad substantiam sacramenti, potest dici pertinere ad hunc accidentalem ritum, & ad hanc circumstantiam, de qua nunc tractamus: quamuis, quæ ibi diximus, magis sint in ipso iure diuino fundata, supposita institutione, quam in sola aliqua Ecclesiastica lege. Præter hæc autem non inuenio aliquem

Tertull. Hieron. Amb. Greg. Turo. Augustin. Chrysost. Nicepho. Alcuinus. Conc. Matisc. cenens. Socrates. Amb. Rupert. Romanus. Alcuinus. Leo Papa. Tertullian. D. Thom. Rhenanus. Pamelius. Rupertus. Quodam tempore ante est baptismo.

Cypr. & aug. Greg. Naz. & Basilius. Quo loco baptismus sit celebrandus. Conc. Antis. Cyr. Hieros. Nazianz. Paulinus. Conc. Meld. & Illerden. Burchardus Gratianus. Dion. Non licet extra Ecclesiā baptizare extra necessitatem. Conc. Meld.

alium ritum ex parte huius personæ esse necessariũ ex Ecclesiæ ordinatione: nisi forte, quod spectat ad aliqua vestimenta sacra, quibus ornari debet minister, qui sacramentum Baptismi solemniter ministrat: de quibus seruanda est Ecclesiæ consuetudo, & officium Romanum, seu alij recepti rituales libri consulendi. Communis tamen vsus obtinuit, vt minister solemniter baptizaturus, saltem superpellicio & stola amictus sit. Quem stolæ vsum antiquissimũ *Theodor.* esse in hoc ministerio, colligi potest ex Theodoreto lib. 2. Histor. capit. 27. vbi refert, Constantinum Machario, Hierosolymorum Episcopo, stolam ex aureis filis contextam dedisse, vt ea amictus sacrosancti baptismatis munus obiret. Quarta circumstantia, seu cæremonia adiungi potest præcedenti, scilicet susceptor, seu patrinus, quæ spectare videtur ad circumstantiam, Quibus auxiliis: nam susceptor ab Ecclesia introductus est, quasi in auxilium ministri: & vt eius opus ex parte suscipiat, de quo satis dictum est supra, q. 67. art. 7. & 8.

Quinto loco numerare possumus circumstantiam: Quid, qua voce proprie & in rigore sumpta, substãtia ipsius actionis significari potest, & hoc sensu, quod hic præcipue sit, est substantia ipsius sacramenti, quæ consistit in ablutione sub tali verborum forma, debita intentione facta: quod sub hac præcisa ratione non pertinet ad ritum accidentalem: de quo agimus: sed ad substantialem, tamen in ipsa materia & forma, vel circa ipsas aliquid obseruatum, seu adiunctum est ab Ecclesia, quod nos dicimus pertinere ad ritum accidentalem ex parte huius circumstantiæ. Et in primis ex parte formæ pauca obseruare possumus, quę ad accidentalem ritum pertineant, eaque satis notata sunt supra, disp. 21. scilicet, quod forma exprimatur verbis ab Ecclesia vsitatis, & in eo idiomate, quo ipsa in publicis officiis ac cæremoniis vtitur. Rursus hoc loco annumerari possunt benedictiones aliæ, seu deprecationes, quas sacerdos cum aliis actionibus adiungit in ipso baptismo, de quibus statim dicemus. Præterea ex parte materiæ duæ cæremoniæ seu ritus considerari possunt. Vnus est ex parte materiæ proximæ, quæ est ablutio: ad quam pertinet, quod fiat per immersionem vnam, vel trinam, aut per aspersionem. De qua re satis in superioribus dictum est, disputatione 20. Alter est ex parte materiæ remotæ, quæ est aqua, ad quam spectat, vt aqua prius benedicatur, & consecretur, quam ad vsum baptismatis assumatur: quamquam enim hoc non sit de substantia sacramenti, vt satis constat ex supra tractatis disputatione 20. & ideo necessitate vrgente, quacunq; aqua naturali possit perfici baptismus, vt habetur etiam in Decretis Victoris Papę, 1. Tom. Conciliorũ, nihilominus antiquissima Ecclesię consuetudo obtinuit, vt prius aqua benedicatur, seu sanctificetur. Vnde Dionys. ca. 2. de Eccles. Hier. Sacra, inquit, appellatione inuocationeq; sanctificatis aquis, cum eas trina vnguenti perfusione, crucis specie perfecit, &c. Vnde Basil. ibi de Spiritu sancto, c. 27. hanc dicit esse Apostolicam traditionẽ. Idem lib. 6. contra Iulianum, c. 8. & sermo, 181. de tẽpore, vbi dicit, crucis signo sanctificari fontem baptismatis. Idem sermo. 19. de Sanctis, & tractat. 118. in Ioannem, & libro 50. Homiliarum, in homilia 27. Ratio vero huius cæremoniæ præcipua & potissima esse videtur, vel vt conciliet maiorem reuerentiam circa hoc baptismi sacramentum, vel vt nobis significet Spiritus sancti gratiam, quæ per ablutionẽ huius aquæ, & virtutem passionis Christi, (vnde hæc aqua vim suam & efficaciam habet) mirabiliter & insallibiliter, ex opere, vt loquuntur Theologi, operato baptizatis confertur. Hęc enim videntur significari in infusione olei cum benedictione & crucis signo. Aliqui etiam ex Patribus significant, hanc consecrationem aquæ adhiberi, vt virtutem accipiat regenerandi: sic enim scribit Cypr. epist. 70. Oportet mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Vnde postea colligit, qui non pôt aquã sanctificare, nec baptismum dare posse: & Ambr. lib. de ijs, qui mysteriis initiantur, c. 3. Aqua sine prædicatione dominicæ crucis ad nullos vsus futuræ salutis est: cum vero salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritualis lauacri, & salutaris poculi temperatur. Et lib. 1. de sacramentis, c. 5. Non aqua omnis sanat, nisi Sp. S. descenderit, & aquã illã consecrauerit: & subdit inferius; vsus hoc habet, vt ante fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizandus est, &c. loquitur ergo Ambr. de consecratione aquæ præuia ad baptismum: & illam dicit esse necessariam. sic etiam Augustinus libro de vtilitate pœnitentiæ, capitulo 1. Non est, inquit, aqua salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis sanguinẽ fudit, cruce ipsius aqua signatur. Sed hæc Patrum testimonia sano modo interpretanda sunt: non est enim verisimile eos credidisse, hanc accidentalem sanctificationem aquæ esse de necessitate baptismi: sed illam aquæ consecrationem, quę sit per sacramentalem vsum, & coniunctionem formæ sacramentalis cum aqua, ex qua habet vim sanctificandi, iuxta illud Augustini tractat. 80. in Ioannem: Quæ est tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? tamen quia hæc ipsa veluti substantialis cõsecratio per aliam cæremonialem significatur ideoq; indistincte de consecratione aquæ loquentes dicunt Sancti, aquam non sanctificare, nisi fuerit in Christo consecrata. Indicant etiam, ex vsu Ecclesiæ, fuisse hanc consecrationem necessariam, non necessitate sacramenti, sed præcepti. adeo vt, iuxta Ecclesiæ consuetudinem, quamuis in solemni baptismo soleat in ipso baptismo consecratio aquæ præmitti, nihilominus pro his, qui necessitate baptizantur, soleat aqua consecrata seruari, vt ea baptismus perficiatur, vt ex Cyrillo Hierosolymitano catechesi 5. & Optato Mileuitano, libro quinto cõtra Parmenianũ, & ex aliis veterib. colligit Pamelius in annotationibus ad Tertullianum, libro de baptism. cap. 4. num. 27. Quin etiam obseruare licet ex Alcuino, libro de diuinis offic. ca. de sabbatho Paschæ, fuisse solitos fideles de aqua sanctificata baptisterij secum deferre ad aspergendas domos, &c.

Qui ritus obseruandi sint circa formam.

Qui ritus circa materiã obseruandi.

Vict. Pap.

Dionys.

Basil.

Cur aqua bene dictio & consecratio baptismum præcedat

Cyp. Hier. Opt. Mileu. Pamelius.

Alcuinus.

Sexto loco recenseri possunt omnes cæremoniæ, quæ ex parte personæ, circa quam baptismus exercetur, adhibentur, quas Diuus Thomas ad duas reuocat: baptismum scilicet & exorcismum: & sub eis alias minutiores complectitur, de quibus in Commentariis articulorum commodius ac breuius dicemus. De circumstantia vero, quomodo, nihil addere oportet: quia in præsenti nihil addit ab aliis cæremoniis, seu earum collectione diuersum: nã omnes adhibitæ sunt, vt baptismus conuenienti modo fiat: & hic conueniens modus in hoc solum consistit, quod cum substantiali ritu seruetur accidentalis in aliis actionibus seu conditionibus, quæ baptismum circumstant. Solum ergo supereſt, vt circa D. Thom. textum pauca notemus.

Qui ritus adhibentur in parte pers.

ARTICVLVS I.

Vtrum catechismus debeat præcedere baptismum.

3. d. 25. q. 2. a. 4. q. 1.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quod catechismus non debeat præcedere baptismum: per baptismum enim regenerantur homines in vitam spiritualem. Sed prius homo accipit vitam, quam doctrinam. Non ergo prius debet homo catechizari, id est, doceri, quam baptizari.*

2. *Præterea, Baptismus exhibetur non solum adultis, sed etiam pueris, qui non sunt doctrinæ perceptibiles, eo quod non habent vsum rationis. Ergo ridiculum est eos catechizare.*

3. Præ-

3. Præterea, *In catechismo confitetur catechizatus suam fidem. Sed pueri non possunt suam fidem confiteri, neque per seipsos, neque etiam aliquis alius pro eis: tum quia nullus potest alium ad aliquid obligare: tum etiam, quia non potest aliquis scire, vtrum pueri cum ad legitimam ætatem pervenerint, assentient fidei. Non ergo debet catechismus præcedere baptismum.*

Sed contra est, quod Rabanus de institutione clericali di-
Lib. 1 ca. 25. cit. ** Ante baptismum, catechizandi debet hominem præ-*
à med. illum. *venire officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum.*

1 part. art. 1. *Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) baptismus est fidei Christianæ sacramentum, cum sit quædam professio fidei Christianæ. Ad hoc autem, quod aliquis fidem accipiat, requiritur, quod de fide instruatur, secundum illud Rom. 10. Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Et ideo ante baptismum conuenienter præcedit catechismus. Vnde & Dominus præceptum baptizandi discipulis tradens, præmittit doctrinam baptismo dicens: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.*

Ad primum ergo dicendum, quod vita gratiæ, in qua regeneratur aliquis per baptismum, præsupponit vitam naturæ rationalis, in qua homo potest esse particeps doctrinæ.

q. 68. ar. 6. ad 3. 2. 3. & 68 ar. 9. *Ad secundum dicendum, quod sicut mater Ecclesia (vt supra dictum est*) accommodat pueris baptizandis aliorum pedes, vt veniant: & aliorum cor, vt credant: ita etiam accommodat eis aliorum aures, vt audiant, & intellectum, vt per alios instruantur. Et ideo eadem ratione sunt catechizandi, qui sunt baptizandi.*

Ad tertium dicendum, quod ille, qui pro puero baptizate respondet, Credo, non prædicit puerum crediturum, cum ad legitimos annos pervenerit, alioquin diceret, Credit: Sed profitetur fidem Ecclesiæ in persona pueri, cui communicatur, cuius sacramentum ei attribuitur, & ad quam obligatur per alium. Non est enim inconueniens, quod aliquis obligetur per alium in his, quæ sunt de necessitate salutis. Similiter etiam patrinus pro puero respondens promittit se operam daturum ad hoc, quod puer credat. Quod tamen non sufficeret in adultu, vsum rationis habentibus.

COMMENTARIVS.

De catechismo adultorum subsidium fidei. DVo attingit D. Thomas in hoc articulo: vnũ de catechismo adultorum, aliud de catechismo paruulorum, & de vtroque aliquid notandum est. Circa primum distinguere possumus duplicem catechismum adultorum, scilicet substantialem (vt sic dicam) & cæremonialem: substantialem voco eum, qui per se & ex natura rei, supposita institutione & fine baptismi, necessarius est ad conuenienter vsum huius sacramenti, licet non sit simpliciter de essentia eius: & hic catechismus consistit in sufficiente instructione & doctrina rerum fidei ac morum: atque hic catechismus fundamentum habet in verbis Christi, Matt. vltim. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: vt recte notauit & explicuit Basil. Hom. 1. de baptismo. Et, ne quis existimaret (quod aliqui etiam hæretici opinati sunt, vt refert & impugnat Aug. lib. de fide & operibus) esse tantum necessariam doctrinam de credendis, non autem de agendis, addit Christus, Docentes seruare omnia, quæcunq; mandaui vobis. Atq; ita semper in Ecclesia seruatũ est, vt ante baptismum sufficiens catechismus præcederet. Vnde Act. 2. prius Petrus fidem prædicauit, & pœnitentiam agendam esse docuit: & deinde, qui receperunt sermonem eius, baptizati sunt: & similiter capit. 8. Philippus prius catechizauit Eunuchum, & deinde baptizauit illum.

Basilius. Aug.

De catechismo cæremoniali. Alter catechismus, quem cæremonialem vocamus, ad priorem ordinatur, & illum includit, solũq;

addit specialem quendam modum & ordinem ab Ecclesia institutum, & obseruatum in catechumenorum institutione & præparatione ad baptismũ. Primo ergo, qui animum ad Christianam fidem applicabant, ad res fidei audiẽdas admittebãtur prius, quam baptismum peterent, & hi generali nomine solent vocari catechumeni, specialiter autem dicũtur audientes, vt distinguantur ab aliis, qui competentes vocantur, vt notat Rabanus, lib. 1. de institut. Cleric. c. 26. ex Isidoro lib. 2. de Ecclesiast. officiis, c. 21. Secundo igitur, qui iam omnino decreuerant fieri Christiani, baptismũ petebant, & sua nomina dabãt, vt constat ex Dion. c. 2. de Ecclesiastic. Hier. Vnde Clemens epi. 3. Accedat, qui baptismum vult adsecrdotem, & nomen suum det: & Aug. li. de fide & operib. c. 6. Hoc, inquit, fit multo diligentius & instantius his diebus, quibus competentes vocantur, cum ad percipiendum baptismũ sua nomina iã dederunt: & li. de cura pro mortuis agenda, c. 12. Pascha, inquit, appropinquabat: dedit nomen inter alios cõpetentes: & li. 9. confessionum, ca. 6. de se catechumeno sic scribit: Inde vbi tempus aduenit, quo me nomẽ dare oporteret, relicto rure Mediolanum remeauimus, similia repetit epist. 115. Cyrill. Hierosol. catech. 1. Intrasti eo loco dignus habitus, nomen tuũ inscriptũ est. Idẽ sumitur ex Dion. c. 12. de Ecclesiast. Hierar. & ex Conc. Carthag. 4. c. 85. & habetur de Consecrat. d. 4. ca. Baptizandi, secundo. Et iuxta hæc fortasse intelligendus est can. 7. Concilij 1. Constantinopol. vbi hic ordo præscribitur seruandus circa eos, qui rectæ fidei adscribi volunt: Primo, inquit, die ipsos Christianos facimus: secundo catechumenos, tertio exorcizamus, & tunc eos baptizamus: Est n. in his verbis difficile intellectu, quid sit Christianos facere ante catechismum & baptismum: vnde nihil aliud esse videtur, quam eos annumerare, & adscribere inter electosad Christianismum (sic n. eos vocat Leo Papa epist. 4. capit. 5. & 6.) Vnde fit verisimile, ea nomina, quæ tunc catechumeni dabant, non fuisse antiqua gentilitatis nomina, sed ea, quæ baptismum suscepturi sibi eligebant: quæ futura erant, non gentilitia, sed Sanctorum nomina, iuxta id quod sancitum est in Concilio Nicæno, can. 30. apud Turrianum; vbi etiam dicitur, nomina Christianorum imponenda esse in baptismo, sed intelligendum est, ita fuisse imponenda, vt ipsi ea sibi eligant, si sint adulti, vel parentes seu susceptores, si sint paruuli. Et quamuis huiusmodi nomen dicatur imponi in baptismo, non est necesse, vt ipso die baptismatis, seu cum ipsa ablutione simul imponendum intelligatur, sed satis est, quod in initio ipsius ritus baptismalis eligeretur, seu daretur nomen. Atq; ita etiam in ritu baptizandi infantes, quem nunc seruat Ecclesia, statim in foribus Ecclesiæ, in initio catechismi interrogat minister: quo nomine vocari vis? & respondent patrini Petrus, vel Ioannes. Ita ergo existimo seruatum esse in adultis: quod scilicet ea nomina, quæ in initio catechismi dabant, erant illa, quæ in baptismo, seu Christianismo sibi imponenda eligebant, quæ nomina scripta in Ecclesia seruabantur, vt colligitur ex ca. Legum Ecclesiasticarum, 2. q. 1. Potest etiam hoc colligi ex Eusebio, lib. 7. Hist. cap. 20. & lib. 8. capit. 21. & Niceph. lib. 6. c. 22.

Leo Papa. Quæ nomina dabant catechumeni. Conc. Nic. Eusebius. Nicephor.

Tertio post petitum baptismum, & datum nomẽ inchoabatur catechismus, vt ex prædictis decretis colligitur, præsertim ex D. Dionysio Areop. d. cap. 2. n. Clemente dicta epist. 3. Ambros. libr. de iis, qui initiantur, Cyrillo Hierosolymitano in catecheſibus. Augustino lib. de fide, & operibus, cap. 9. & sequentibus: & Tertulliano in lib. de baptismo. Qui omnes docent non solum de rebus fidei, sed etiam de his, quæ ad mores pertinẽt, fuisse illo tempore catechumenos instructos, nec solum edoctos, sed etiam in ieiuniis, orationibus, aliisque piis operibus eo tempore fuisse exercitos, vt diserte docet Syricius Papa epist.

Quibus instruebantur catechumeni. Ambr. Cyrill. Hiero. Auguſt. Tertull. Quamdiu durabat catechesis. Syric. Pap.

epist. ad Himerium Tarraconensem, cap. 2. De quare nonnulla supra attigimus, qu. 68. artic. 5. & 6. & Leo Papa epist. 80. Iustinus Martyr apologia 2. pro Christianis circa fin. Sed interrogabit fortasse aliquis, quanto tempore durare oportebat in huiusmodi catechismo & exercitatione. In hoc nihil inuenio satis aperte scriptum: nam in dicto cano. 7. Concilij Constantinopolitani solum dicitur: Si eos catechizamus, seu initiamus, & curamus vt longo tempore versentur in Ecclesiis, & audiant Scripturas: & in idem redit, quod in Conc. Carthag. IV. c. 85. dicitur. Diu sub abstinentia vini & carnium: & manus impositione crebra examinati baptismum percipiant: apud Burchardum autem lib. 4. c. 15. ex decretis Clementis sic legimus: Si quis fidelis voluerit existere, accedat ad sacerdotem, & det nomen suum, atq; ab eo audiat mysteria regni cælorum, ieiuniis frequentib. operam impendat, ac semetipsum in omnib. probet, vt tres mensis iam consummando in die festo possit baptizari. Syricius vero loco citato dicit eligendos esse ad baptismum, qui ante quadraginta vel eo amplius dies nomē dederint, & exorcismis, quotidianisq; orationib. atq; ieiuniis fuerint expiati. Rupert. vero l. 4. de Officiis Eccles. c. 18. agens de feria 4. quartæ hebdomadæ quadragesimæ, sic inquit. Cuncta pene Ecclesiæ proles, quā per annū verbo prædicationis nouā gignere poterat, instante solemnitate Paschali, hac die sua nomina dabant, &c. q; si hoc verum est (vt credēdum est) tm 25. diebus, qui ab eo die vsq; ad sabbathū sanctū intercedunt, durabat Catechismus competētium: ex quo nomina sua dederant. Et fortasse iuxta hanc Ruperti historiam intelligendū est decretum Concilij 2. Bracharensis, c. 1. q. prefertur in c. Placuit, 10. q. 1. & in c. Ante viginti, de Consecr. d. 4. vbi sic dicitur: Episcopi docere debēt ignaros, & hoc modis omnib. præcipere, sicut antiqui canones iubēt, vt ante viginti dies baptismi ad purgationē exorcismi concurrant catechumeni, in quib. viginti dieb. omnino catechumeni symbolū doceantur. Fortasse n. ille numerus cōpletus pro incōpleto positus est: vel certe, quamuis eo die, quē Rupert. delignat, inciperent nomina dari, non tñ erat necessariū oēs eo die describi, sed infra quatuor, vel quinq; dies: ita tñ vt saltem vigesimo die ante baptismū oēs essent descripti, quomodo in c. 49. ex Collectis à Martino Bracharensi Episcopo dicitur, non licere ante duas septimanas Paschæ, sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem. Vel deniq; (quod verisimile est) non fuit in hoc vna omnium Ecclesiarum consuetudo: nec fortasse in omnibus Ecclesiis fuit certus dierum numerus designatus, sed iudicio prudentis Episcopi, vel parochi committebatur, vt tunc eos admitteret, cum sufficienter instructos, ac dispositos iudicaret.

Leo Papa. Iustinus martyr. *Cōcil. Constantinop.* *Con. Car.* *Burchardus* *Syricius.* *Rupertus.* *Rupertus.* *Martinus Burchar.*

Quarto notantur ab authorib. nonnullæ cæremoniæ, quæ specialiter in hoc catechismo fiebant. Primo dicitur scrutinium, vt videre licet apud Rupertum, Rabanum, & Alcuinum locis citatis, & alios authores, qui de officiis Ecclesiasticis scribunt: vt enim certius exploraretur, an vera esset catechumenorum conuersio ad fidem, fiebant ab Ecclesia septem scrutinia infra illos 25. dies, a die, quo dabant nomina vsque ad diem baptismatis: & de his loquitur Leo Pap. epist. 4. c. 6. cum ait, catechumenos prius scrutandos esse, & August. de fide, & operibus, cap. 6. Catechizantur, exorcizantur, scrutantur: & lib. 2. de symbolo, c. 1 & l. 4. c. 1. idem satis aperte significat. Secunda cæremonia est, quod catechumeni sæpius signabantur signo crucis, per quod sacrosanctum signum (teste D. August. supra) in vtero sanctæ matris Ecclesiæ catechumenus concipitur: fiebatq; hoc signum in fronte, vt ex B. Dionysio euidenter colligitur, c. 2. libri sui de Eccles. Hierarch. & S. Cypr. epi. 56. & serm. de lapsis., Augustino de catechizandis & instruendis rudibus, c. 20, & epist. 118. & concione 2. in Psal. 36. & Ambros lib. de his, qui initiantur, cap. 4. Credit, inquit, catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur. Tertia, & solemnissima cæremonia est abrenunciatio Satanæ, quam late describit B. Cyrillus, Hierosolymitanus Episcopus, catech. 1. Mystagogica, & eius sæpe meminit etiam D. Dionysius supra, & Clemens lib. 7. constitut. cap. 41. & 42. & Tertullian. lib. de spectaculis, c. 1. D. Basilius lib. de Spiritu sancto, c. 27. Origenes hom. 8. in Exod. Ambros. locis supra citatis, & lib. 1. Hexameron. c. 4. Augustin. supra. & lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. c. 34. Chrysost. homil. 21 ad populum, & D. Bernardus sermon. quem habuit de duplici baptismo. Colligitur autem idipsum ex ci tatis Patribus, præsertim ex D. Dionysio, Cyrillo, & Ambrosio, solitum fuisse catechumenum conuerti ad occidentem: facta vero renuntiatione conuerti solitum ad orientem ad significandum hominem baptizandum debere, spreto dæmone, Christum intueri, vt ait Ambrosius de iis, qui initiantur, capit. 1. seu cœlum aspicere, Christoque coniungi, vt ait Dionys. Quarta erat fidei professio, quæ sæpius fiebat illis catechismi diebus, & ipso etiam baptismatis die, per publicam symboli confessionem, vt ex Dionys. & aliis Patribus citatis constat, & ex Concil. Carthagin. 1. c. 1. & ex Cyrillo Alex. lib. 12. in Ioan. cap. 64. vbi ait. Hinc (id est, ex trina interrogatione Christi facta ad Petrum) Ecclesia regulam tertio interrogandi eos accepit qui ad baptismum accedunt, vt terna Christi confessione fidelib. adnumerentur. Et ex Ambr. libr. 2. de sacramen. c. 7. Augustino de fide & operib. c. 11. Cur, inquit, baptizandis, vel symbolum tradimus, vel reddendum reposcimus? Idem sæpe in libro de symbolis, & libr. 2. Confes. cap. 2. Hieron. dialog. contra Luciferianos: & Tertull. libr. de spectacul. Aquam ingressi Christianam in legis suæ verba profitentur. Cypr. Idem late Cyprian. lib. 1. epi. 12. Ratio autem harum omnium cæremoniarum est, vt per eas Catechumeni in fide confirmentur, & perfecte ad Deum conuertantur, vt de vtroque satis Ecclesiæ constet. Ex quo interdum apud antiquos Patres legimus, interbaptizatum, & Christum seu Ecclesiam iniri pactum cum promissione. Vnde Vrbanus 1. epist. decretali, c. 6. Hortamur, inquit, vt sponsionem, quam Domino in baptismo fecistis, firmiter teneatis, & eodem fere modo loquitur Ambrosius libro 1. de sacramen. c. 2. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris, chirographum tuum tenetur, non in terra, sed in cœlo. Imo Isidorus lib. 2. de officiis Ecclesiasticis, cap. 24. duplicem dicit intercedere pactionem: alteram renunciationis diaboli, & pomparum eius: alteram fidei in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Sed non est intelligendum de proprio voto, seu promissione Deo facta, sed de obligatione, quam ipsamet professio Christianæ religionis, quæ in baptismo fit, inducit ratione diuinæ legis à Christo latæ, & potestatis Ecclesiæ suæ concessæ. Et hæc de Catechismo adultorum.

De abrenunciatione Satanæ. *Cyrill.* *Dion.* *Clemens.* *Tertullian.* *Basilius.* *Origenes.* *Ambr.* *Aug.* *Chrysost.* *Bern.* *De fide professione.* *Dion.* *Con. Carth.* *Cyrill. Alex.* *Ambr.* *Aug.* *Hier.* *Tertull.* *Cypr.* *Priores.* *Ambr.* *Isidorus.*

Altera pars doctrinæ D. Thom. in hoc articulo est de catechismo infantium, quem infideles irrident, vt ex Dionys. & aliis Patribus statim citandis constat: quia infantes, nec possunt in fide instrui, nec diabolo renunciare, & Christum amplecti: neque alij pro eis possunt id affirmare, aut profiteri, cum ignorent, quid ipsi paruuli postea acturi sunt, aut deliberaturi. Nihilominus tamen hic modus catechismi paruulorum: quem nunc eisdem fere cæremoniis Ecclesia seruat, antiquissimus est, vt patet ex Dionysio de Eccles. Hier. cap. vltimo, in fine, & Augustin. epist. 23. & libro 4. de baptis. cap. 24. & serm. 10. & 14. de verbis Apost. & Isidorus lib. 2. de offic. c. de Baptismo, & significat etiam Iustin. quæ. 56. ad Orthodox. Fit autem hic catechismus in paruulis primo, vt in eis perficiantur ea, quorum ipsi sunt capaces, & ita eis tunc nomen imponitur, & signo crucis signantur. Secundo, vt susceptores admoneantur de obligatione, qua tenentur ad instituendos infantes: & ideo

De Catechismo infantis. *Dionys.* *Aug.* *Isidor.* *Iustinus.*

De scrutinio *Rupertus. Rabanus. Alcuinus.* *Leo Papa.* *August.* *De signo crucis* *August.* *Dionys. Cyprian.* *Ambros.*

ideo manus suas imponunt capiti baptizandi, & nomine eius symbolum profitentur, & orationem Dominicam recitant. Tertio, vt quasi solemni professione constet, non minus manere obligatum paruulum baptizatum ad fidem & religionem Christianã, quam si propria voluntate baptismum suscepisset. De qua re satis in superioribus dictum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum exorcismus debeat præcedere baptismum.

Infra 3. ad 3 & 4. & 6. q. 2 ar. 3. 4. 1. per tot & 3. 3. q. 4.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quod exorcismus non debeat præcedere baptismum. Exorcismus enim contra energumenos, id est, arreptitios, ordinatur. Sed non omnes baptizandi sunt tales. Ergo exorcismus non debet præcedere baptismum.*

2. *Præterea, Quamdiu homo subiacet peccato, diabolus in eum habet potestatem, quia, vt dicitur Ioan. 8. qui facit peccatum, seruus est peccati. Sed peccatum tollitur per baptismum. Non ergo ante Baptismum sunt homines exorcizandi.*

3. *Præterea, ad arcendam dæmonum potestatem introducta est aqua benedicta. Non ergo ad hoc oportebat aliud remedium adhiberi per exorcismum.*

Celest. in ep. ad Episc. Gallie. cit. in princip. Concil. sub Ecclie dogm. cap. 3. inter opera.

*Sed contra est, quod Cælestinus Papa dicit: *Siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniant sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus immundus ab eis abiiciatur.*

Respondeo dicendum, quod quicunque sapienter aliquod opus facere proponit, prius remouet impedimenta sui operis, vnde dicitur Hierem. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Diabolus autem hostis est humanæ salutis, qua homini per baptismum acquiritur, & habet potestatem aliquam in hominem, ex hoc ipso, quod subditur originali peccato, vel etiam actuali. Vnde conuenienter ante baptismum expelluntur dæmones per exorcismos, ne salutem hominis impediant: quam quidem expulsionem significat exufflatio. Benedictio autem cum manus impositione, præcludit expulso viam, ne redire possit. Sal autem in os missum, & narium & aurium sputo linitio, significat receptionem doctrinæ fidei, quantum ad aures, & approbationem, quantum ad nares, & confessionem, quantum ad os. Olei vero inunctio significat aptitudinem hominis ad pugnandum contra dæmones.

Ad primum ergo dicendum, quod energumeni dicuntur, quasi interius laborantes ex intrinseca operatione diaboli. Et quamuis non omnes accedentes ad Baptismum corporaliter ab eo vexentur, omnes tamen non baptizati, potestati dæmonum subiiciuntur, saltem propter originalis peccati reatum.

Ad secundum dicendum, quod in baptismo per absolutionem peccati includitur potestas dæmonum ab homine, quantum ad hoc, quod impedit eum à perceptione gloriæ. Sed exorcismi excludunt potestatem dæmonis, in quantum impedit hominem à perceptione sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod aqua benedicta datur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab exteriori: sed exorcismus ordinatur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab interiori. Vnde & energumeni dicuntur, quasi interius laborantes, illi qui exorcizantur. Vel dicendum, quod sicut in remedium contra peccatum, secundo datur pœnitentia, quia Baptismus non iteratur, ita in remedium contra impugnationes dæmonum secundo datur aqua benedicta, quia exorcismi baptismales non iterantur.

COMMENTARIVS.

DE hac materia, & de exorcismi antiquitate multa supra attigimus, de cæremoniis sacramentorum in genere disputando, & in particulari de exorcismo; quatenus ante Baptismum præmittitur, tractant Dionysius capit. 2. de Ecclesiastica Hierarch. & Cælestinus Papa, quem hic D. Thom. citat. in epist. 1. ad Episcopos Galliæ, cap. 12. & Concil. Bracharense, 2. cap. 1. & Chrysostom. homil. de Adam & Eua. Aug. lib. 6. contra Iulianum, c. 2. & lib. 1. de Gratia Christi, c. 40. & lib. 2. de peccato originali, cap. 24. & libr. 2. de nuptiis & concupiscentia, cap. 17. & 18. & lib. 5. Hypognosticon, & lib. 3. contra Cresconium capit. 3. & 4. & ser. 10. de verbis Apostoli, & lib. de Ecclesiast. dogmatibus, cap. 31. in quibus locis ex hac cæremonia exorcizandi catechumenos colligit, dæmonem habere specialem in homine potestatem, & habitationem propter peccatum originale. Quo argumento vtitur etiam Optatus Mileuitanus lib. 4. contra Parmenianum. Eiusdem cæremoniæ meminit Isidor. libr. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 21. vbi ait, exorcismum esse increpationem contra immundum spiritum: qua eius virtus, & violenta incursio arcetur, seu fugatur. De eadem tractat Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 1. & Nazianz. oratione 40. in sanctum Baptismum. Ambros. lib. 1. de sacramentis cap. 5. Leo Pap. epist. 4. cap. 5.

Dionys. Calest. Pap. Conc. Brac. Chrysost. Aug. Opt. Mil. Isidorus. Cyrill. Nazian. Ambr. Leo Pap.

Explicat autem D. Th. in particulari varias cæremonias, quibus hic exorcismus catechumenorum perficitur. Prima est, exsufflatio dæmonis, quam expresse ponunt Dionys. Augustin. & alij. Hæc autem exsufflatio per Ecclesiæ ministros fit, ad significandum effectum exorcismi, qui est, quædam dæmonis expulsio. Vnde videtur de ratione illius esse, vt fiat à ministris exorcismi. Vnde Augustin. de Ecclesiast. dogm. c. 31. dicit: Exufflationibus Clericorum spiritum immundum abigi, tam à paruulis quam ab adultis: & idem significat li. 6. contra Iulianum c. 2. & aliis locis supra citatis, vbi semper docet, hanc exsufflationem fieri ab Ecclesia per ministros suos: at vero Dionys. loco citato significat, ipsummet catechumenum baptizandum, si esset adultus, solitum esse ter exsufflare dæmonem, verba eius sunt: Deinde cum illum Occidentem versus attendentem, manusq; porrigentẽ collocauit, tunc n. iubet tertio satanam insufflare, & præterea, quæ abrenuntiationis sunt, profiteri, &c. Sed si proprie loquamur, exsufflatio proprie pertinet ad ministros: fit enim ad significandam efficaciã: vnde habet increpationem & imperium adiunctum his fere verbis, Maledicte exi foras, vt Optatus supra notat: fortasse vero adulti catechumeni etiam exsufflabant, veluti consentiendo, aut certe ipsamet abrenũciatio dæmonis facta à catechumeno dicitur quædã eius insufflatio. Secunda exorcismi cæremonia est: manus impositio cum benedictione sacerdotis: qua significatur, vel ẽt impetratur, vt dæmoni præcludatur via, ne iterum redeat, sicut D. Th. notauit: huius vero cæremoniæ, quoad manus impositionem, meminit Clemens Papa l. 7. constitutionum Apostolicarum. c. 30. & 40. & Concil. Hispal. 2. c. 7. & Carthaginense 4. c. 85. & Aug. l. 2. de peccatorum meritis, & remiss. c. 26. vbi ait: Catechumenos secundum quendã modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis sanctificari: quibus verbis significat, hanc manus impositionem habuisse coniunctã orationem sacerdotis, & signum crucis: & hanc forte vocauit D. Th. benedictionem sacerdotis, quod sumpsit ex Dionys. loco citato dicente: Rursus cum precatus est, eum benedicit, manusq; imponit. Tertia cæremonia est, sal in os baptizandi missum: qua cæremonia, aut diuinæ sapientiæ infusio, aut fidei confessio significatur, vt colligi potest ex Orig. hom. 6. in Ezech. circa illa verba, cap. 16. Aqua non est lota in salutem, nec sale salita. & Augustin. li. 1. confessionum, cap. 11. dicente: Signabar iam signo eius, & condiebar eius sale. Clarius ex Beda lib. 2. in Esdram, capit. 9. & habetur in cap. Sal cœlestis sapientiæ, de consecrat. dist. 4. & ex Isidoro lib. 2. de officiis, cap. 20. in Conc.

D. Thom. Clemens. Conc. Hisp. Conc. Cart. Aug. De sale in os baptizandi missio. Orig. Aug. Beda. Isidor.

Conc Cart autem Carthag.3.cap.5.indicatur, sal solitum fuisse dari catechumenis loco Eucharistiæ: quod de pane benedicto docuit August.lib.2.de Peccat.merit.cap. Aug. 26.hoc autem sal prius benedicebatur, quam gustandum daretur catechumenis, vt constat ex ordine Romano, & ex more, quem nunc seruat Ecclesia, & Rabanus. ex Rabano lib.1.de institutionibus Clericorum, ca. 27.habetur in cap.Ex hinc,de Consecrat.d.4.Datur, inquit, baptizando sal benedictum in os, vt per sal typicum sapientiæ sale conditus fœtore careat iniquitatis, & ne à vermibus peccatorum, vltra putrenat. Petr Dam. Optime Petrus Damianus epist.15.c.20.in quo sunt illa verba notanda: agens enim de sale, aqua, & chrismate subdit: Hoc quidem per se consideratum, nuda sunt elementa, nullumq; habere noscuntur mysticæ dignitatis arcanum, ad orationem autem Sacerdotis, & inuocationem diuini nominis, virtutis intimę concipiunt sacramentum. Quarta cæremonia est: De sputo. sputo nares, & aures baptizandi linire: in signũ (ait D.Thom. D.Th.) receptionis, & approbationis doctrinæ fidei: Ambr. quam cæremoniam esse antiquissimam, constat ex Ambr.l.1.de sacramen.c.1.Ideo, inquit, tibi Sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem & ad eloquium Sacerdotis: & significat hanc cæremoniam sumptam esse ex Christi exemplo, qui os, & aures hominis surdi & muti tetigit, vt ei sermonem & auditum restitueret, & subdit infra. Quare nares? vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fides, deuotionisq; plena fragrantia. Idem fere docet Ambr.lib.de his, qui initiantur, c.1. Verum est his locis non facere Ambrosium expressam mentionem saliuæ, qua nares, & aures tangebantur, indicat tamen, dum affert Christi exemplum, qui expuens tetigit linguam, & aures alterius: de quo videndus est Beda Homilia 19. in Marcum, & significat etiã Aug. tract.44.in Ioannem, quatenus dicit, cæcum saliua Christi inunctum repræsentare catechumenum. Quinta cæremonia est, inunctio olei sanctificati, quã D Thom. dicit D.Thom. solum esse ad significandum aptitudinem hominis ad pugnandum contra dæmones, Ambr. quod sumpsit ex Ambrosio libro 1. de sacramentis, capite 2. & libro 3. capite 1. vt latius explicuit supra quæstione 66.articulo 10. ad secundum: vbi declarat, duplicem esse hanc vnctionem, alteram in pectore, qua significatur fides recta animo susceptą; alteram inter scapulas, ad significandum exercitium bonæ operationis, quia fides sine operibus mortua est, vel per priorem significatur munditia cogitationum in pectore, per posteriorem vero fortitudo laborum in scapulis: ita ferè Innocentius in capite vnico, §: quia vero, de sacra vnctione. Eandem cæremoniam indicat Basilius, libro de Spiritu Sancto capite 27. vbi inter traditiones non scriptas numerat benedictionem olei, quo catechumeni inunguntur, eiusdem meminit Origenes homil.7.in Ezechiel. Cyrillus Hierosolymit.catechesi 2. Mystagogica, & Chrysostom. homil. 6. ad Colossenses. Augustinus serm. 206.de tempore. Iustinus q.137.ad Gentes. Clemens Romanus lib.3.const.cap.16.vbi optime Turrianus. Atq; hæ sunt cæremoniæ, quas D. Thom. in hoc articulo attigit quæq; Baptismum antecedunt: alias vero, quæ subsequuntur, explicat ar. sequentibus.

Innocen. Basil. Orgen. Cyrill. Hier. Chrys. Aug. Iustinus. Clem. Rom. Turr.an.

ARTICVLVS III.

Vtrum ea, quæ aguntur in exorcismo, aliquid efficiant,

4.d.6.q.2.a. 93

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod ea quæ aguntur in exorcismo non efficiant aliquid, sed solum significent. Si enim puer post exorcismos moriatur ante Baptismum salutem non consequetur. Sed ad hoc ordinatur effectus eorum quæ in sacramentis aguntur, vt homo consequatur salutem, vnde & Marci vltimo dicitur: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ergo ea, quæ aguntur in exorcismo nihil efficiunt, sed solum significant.

2. Præterea. Hoc solum requiritur ad sacramentum noue legis, vt sit signum & causa, vt supra dictum est. Si ergo ea, quæ aguntur in exorcismo, aliquid efficiant, videtur, quod singula sint quædam sacramenta. q.62.a.1.q.3.

3. Præterea. Sicut exorcismus ordinatur ad Baptismum, ita etiam si aliquid in exorcismo efficitur, ordinatur ad effectum Baptismi. Sed dispositio ex necessitate precedit formam perfectam, quia forma non recipitur nisi in materia disposita. Sequeretur ergo, quod nullus posset consequi effectum Baptismi, nisi prius exorcizetur, quod patet esse falsum. Non ergo ea, quæ aguntur in exorcismis, aliquem effectum habent.

4. Præterea, Sicut quædam aguntur in exorcismo ante Baptismum, ita etiam quædam aguntur post Baptismum, sicut quod sacerdos baptizatum chrismate vngat in vertice: Sed ea quæ post Baptismum aguntur, non videntur aliquid efficere, quia secundum hoc effectus Baptismi esset imperfectus. Ergo nec ea, quæ ante baptismum aguntur in exorcismo, aliquid efficiunt.

Sed contra est, quod Augustinus* dicit, in libro de Symbolo: Paruuli exsufflatur & exorcizantur, vt pellatur ab eis diabolipotestas inimica, qui decepit hominem. Nihil autem agitur frustra per Ecclesiam. Ergo per huiusmodi exufflationes hoc agitur, vt dæmonum potestas expellatur. * Lib.1 de symb. c.1. circa fin. & c.6. & lib.2. Hypog. circa fin. & 7. & in Nicep. & con. lib.2.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, ea, quæ in exorcismo aguntur, nihil efficere, sed solum significare. Sed hoc patet esse falsum, per hoc, quod Ecclesia in exorcismis imperatiuis verbis vtitur ad expellendam dæmonis potestatem, puta, cum dicit. Ergo maledicte diabole exi ab eo, &c. Et ideo dicendum est, quod aliquem effectum habent, differenter tamen ab ipso Baptismo. Nam per Baptismum datur hominigratia, ad plenam remissionem culparum. Per ea vero quæ exorcismo aguntur, excluditur duplex impedimentum salutaris gratiæ percipiendæ: Quorum vnum est impedimentum extrinsecum, prout dæmones hominis salutem impedire conantur. Et hoc impedimentum excluditur per exsufflationes, quibus potestas dæmonis pellitur (vt patet ex inducta authoritate Augustini*) quantum scilicet ad hoc, quod non præstet impedimentum sacramento suscipiendo. Manet tamen potestas dæmonis in homine, quantum ad maculam peccati, & reatum pœnæ, quousque peccatum per Baptismum tollatur. Et secundum hoc Cyprianus dicit:* Scias diaboli nequitiam posse remanere vsque ad aquam salutarem. In Baptismo autem omnem nequitiam amittere. Aliud impedimentum est intrinsecum, prout scilicet homo ex infectione originali peccati habet sensus præclusos ad percipienda salutis mysteria. Vnde Rabanus de institutione Clericorum dicit,* quod per Ex. aut. saliuam typicam & sacerdotis tactum, sapientia & virtus post. diuina salutem catechumeni operatur, vt aperiantur ei nares, ad percipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur ei aures, ad audiendum mandata Dei; vt aperiantur illi sensus in intimo corde ad respondendum. In Ary. lib. 2. contra. In lib. de baptismo.

Ad primum ergo dicendũ, quod per ea quæ aguntur in exorcismo non tollitur culpa, propter quam homo punitur post mortem, sed solum tolluntur impedimenta recipiendi remissionem culpæ per sacramentum, vnde post mortem exorcismus non valet sine Baptismo. Præpositiuus tamen dicit, quod pueri exorcizati, si moriantur ante Baptismum, minores tenebras patiuntur. Sed hoc non videtur verum, quia tenebræ illæ sunt carentia diuinæ visionis, quæ non recipit magis & minus.

Ad secundum dicendum, quod de ratione sacramenti est quod perficiat principalem effectum, qui est gratia remittens culpam, vel supplens aliquem hominis defectum. Quod quidem non fit per ea quæ aguntur in exorcismo, sed solum huiusmodi impedimenta tolluntur, & ideo non sunt sacramenta, sed sacramentalia quædam.

Ad ter-

Ad tertium dicendum, quod dispositio sufficiens ad suscipiendam gratiam baptismalem, est fides & intentio, vel propria eius, qui baptizatur, si sit adultus, vel ipsius Ecclesiæ, si sit paruulus. Ea vero, quæ aguntur in exorcismo, ordinantur ad remouendum impedimenta, & ideo sine eis potest aliquis consequi effectum Baptismi. Non tamen sunt huiusmodi prætermittenda, nisi in necessitatis articulo. Et tunc cessante periculo debent suppleri, vt seruetur vniformitas in Baptismo. Nec frustra supplentur post Baptismum, quia sicut impeditur effectus Baptismi, antequam percipiatur, ita potest impediri postquam fuerit perceptus.

Ad quartum dicendum, quod eorum, quæ aguntur post Baptismum circa baptizatum aliquid est, quod non solum significat, sed efficit, puta, inunctio sit in vertice, quæ operatur conseruationem gratiæ baptismalis. Aliquid autem est quod nihil efficit, sed solum significat, sicut quod datur ei vestis candida, ad significandum nouitatem vitæ.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli ex professo à nobis supra disputata est, tractando de sacramentalibus in genere, & in prima sectione huius disputationis eam iterum sufficienter attigimus, quapropter nihil de illa addendum occurrit, nec Diui Thomæ littera indiget aliqua explicatione: solum in solutione ad tertium, aduertendum est, quod Diuus Thomas docet, has cæremonias tempore necessitatis prætermittendas esse, quia neque ad sacramentum, neque ad effectum eius sunt simpliciter necessariæ, nihilominus tamen, etiamsi prius Baptismus sit priuatim datus, transacto postea periculo eas esse adhibendas solenniter in Ecclesia: Vt seruetur (inquit) vniformitas in baptismo. Atq; hoc seruat vsus Ecclesiæ, vnde ad Ecclesiasticum præceptum pertinet, neque tunc carent hæ cæremoniæ debito vsu, quia licet sacramentum non sit iterandum vllo modo, nihilominus ad illius ornatum & reuerentiam, & publicam solemnitatem, etiam tunc hæc omnia ordinantur, & suam retinent significationem, & efficaciam, quam habere possunt.

Circa solut. D Thom. ad 3 D. Thom.

In solutione ad quartum explicat Diuus Thom. duas cæremonias, quæ Baptismum consequuntur. Prima est inunctio Chrismatis, quæ fit in vertice baptizati, quam dicit habere aliquã efficaciam ad conseruationem gratiæ baptismalis, scilicet per modũ impetrationis, vt supra explicatum est. Est autem hæc vnctio, valde diuersa ab illa, quæ fit in Confirmatione, nã illa prior est cæremonialis, & fit in vertice, posterior vero fit in fronte, & est substantialis materia sacramenti Confirmationis. Vnde illa fieri potest à simplici sacerdote: hæc tantum ab Episcopo, & ideo fortasse illa introducta est, quia non semper adest Episcopus, qui possit confirmare. Est autẽ hæc cæremonia antiquissima, vt constat ex Concil. Arausic. cap. 1. Innocent. I. epist. 1. ca. 3. & Tertulliano libro de Baptismo ca. 7. Iustino dicta quæst. 137. Basil. d. ca. 27. de Spiritu sancto Nazian. oratione 40. de Baptismo; Augustino lib. 15. de Trinitate cap. 26. lib. 4. de symbolo ca. 10. Hieronymo Dialogo contra Lucifer. vbi ratione huius vnctionis dicit nõ licere Presbyteris sine Chrismate baptizare, & Cyrillo Hierosolymit. Catechesi tertia mystagogica, ac denique Ambrosio li. 2. de sacramentis c. 7. & li. 3. c. 1. Accipis, inquit, mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus sapientis in capite eius: friget enim sapientia sine gratia, sed vbi sapientia acceperit gratiam, tunc opus eius incipit esse perfectum. Est autem obseruandum ex capite. Si quis de alio, de Consecratione d. 4. hanc vnctionem faciendam esse ex nouo chrismate, & non ex veteri, nisi adsit mortis periculum. Quodsi quis contrarium tẽtauerit (ait textus) propria temeritate, ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

Quomodo differant inunctio Baptismi & Confirmationis.

Cyrill. Ambros.

Orac. Arausic. Innocen. Tertull. Basil. Nazian. Augustin. Hieron.

Quæ verba apertè indicant esse præceptum, eiusq; transgressionem, esse graue peccatum, & ita etiam notauit Nauarrus in sum. c. 22. num. 75. & ca. 25. n. 75. colligitur ex gloss. in c. Quoniam, de sententia excõmun. in 6. verbo (Dubium) vbi ait, depone sacerdotem, qui in hoc delinquit, & citat prædictum decretum. Si quis de illo. Vbi nihil de hac pœna in speciali dicitur.

Nauar.

Secunda cæremonia, cuius Diuus Thomas in eadem solutione meminit, est, quod post Baptismum induebatur vestimentis albis, quam cæremoniam dicit, nihil efficere, sed significare nouitatem vitæ, quæ cæremonia est etiam antiquissima, vt cõstat ex Dion. supra, Ambr. libr. de his, qui initiantur, capi. 7. August. serm. 157. de temp. Greg. Turon. libr. 5. Hist. cap. 11. & Rabano lib. 1. de institut. Clericor. c. 29. & lib. 2. cap. 39. vbi ait, solitos fuisse baptizatos vti vestimentis albis per totã octauam Paschæ, & ideo dies octaua vocatur Dominica in Albis, quia eo die deponebant baptizati alba vestimenta. Et huius cæremoniæ vestigia adhuc manent in baptismis adultorum, qui temporibus Paschæ & Pentecostes fiunt in Romana Ecclesia, in baptismo autem paruulorum sacerdos operit caput infantis candida veste.

Cur induuntur vestimẽtis albis.

Dionys. Ambros. Augustin. Greg. Tur. Raban.

Præterea, has cæremonias à Diuo Thoma tractatas, seruat Ecclesia: aliam, videlicet dandi cereum accensum homini iam baptizato, quæ etiam est antiquissima, vt constat ex Gregorio Nazianzeno orat. 40. in sanctum Baptismum, vbi inquit, hac cæremonia significari fidem viuam, quam baptizatus semper habere debet, vsque ad finem vitæ, & Gregori. Turon. loco citato ad hanc cæremoniam alludens inquit. Flagrabant cerei, lampades refulgebant: & Nicephorus lib. 3. Histor. c. vltimo, & latius Alcuinus de diuinis officiis cap. de Sabbatho sancto. Rursus olim hominibus baptizatis lac & mel prægustanda dabantur ad infantiæ spiritualis significationem, vt ait Hieronymus dialogo contra Luciferian. Vnde Dominica in albis canitur. Quasi modo geniti infantes lac concupiscite. Addit vero idem Hieronym. in 55. caput Isaiæ, vsq; ad sua tempora in Ecclesiis Occidentis obseruatum esse, vt renatis in Christo vinum lacq; tribuatur, sed hæc cæremonia iam non est in vsu. Sicut neque alia de osculo pacis, cuius meminit Cypr. lib. 3. epist. 8. neq; alia de lotione pedum, de qua mentionem facit Ambr. lib. 3. de sacramentis, cap. 1. Quam tamen non fuisse receptam, ne illa lotio existimaretur esse de substantia Baptismi, docet August. epistola. 119. cap. 18. imo prohibita videtur in Concilio Eliber. cap. 48.

Cereus accẽsus cur datur baptizato.

Greg. Naz. Greg. Tur. Niceph. Alcuinus. Hieron. Cypr. Ambr. August Conc. Elibq

ARTICVLVS IV.

Vtrum sit officium sacerdotis, catechizare & exorcizare baptizandum.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod non sit sacerdotis, catechizare & exorcizare baptizandum. *Ad 3. q. 3. c 5.* officium enim ministrorum pertinet habere operationem super immundos, vt Dion.* dicit 5. cap. Eccles. Hierar. Sed Catechumeni, qui instruuntur in catechismo, & energumeni, qui purgantur in exorcismo, computantur inter immundos, vt ib. Dion.* dicit. Ergo catechizare & exorcizare non pertinet ad officium sacerdotis, sed potius ministrorum.

4. d. 6. q. 2. A. In tit. de catechumen. per totum. Referuntur in d. 25. c. per lectionibus, & in contẽp. Loco citato.

2. Præterea, Catechumeni instruuntur de fide per sacram Scripturam, quæ in Ecclesia per ministros recitatur. sicut enim per lectores in Ecclesia legitur vetus Testamentum, ita etiam per Diaconos & subdiaconos legitur nouũ. Et sic ad ministros pertinet catechizare. Similiter etiam & exorcizare, vt videtur, ad ministros pertinet. dicit enim Isid.* in quadam epistola, Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos & catechumenos in exorcismo imponere: non ergo pertinet ad officium sacerdotis, catechizare & exorcizare.

Referuntur in d. 25. c. per lectu, & dicitur esse in ep. ad Ludifred

3. Præ-

3. Præterea, catechizare idem est, quod docere, & hoc idē est, quod persicere, quod ad officium Episcoporum pertinet, vt dicit Dionys. 5. cap. Eccles. hierar. Non ergo pertinet ad officium sacerdotis.

Loco citato in arg. 1. Refertur de consec. d. 4. c. Catechismi.

Sed contra est, quod Nicolaus Papa dicit: Catechismi baptizandorum à sacerdotibus vniuscuiusque Ecclesiæ fieri possunt. Vnde Gregorius etiam super Ezechielem dicit. Sacerdotes, cum per exorcismi gratiam manus credentibus imponunt, quid aliud faciunt, nisi quod dæmonia eiciunt?

Greg. ho. 29. in Euang. ante med.

Respondeo dicendum, quod minister comparatur ad sacerdotem, sicut secundarium & instrumentale agens ad principale, vt indicat ipsum nomen ministri. Agens autem secundarium non agit sine principali agente. sed cooperatur principali agenti in operando. Quanto autem potior est operatio, tanto principale agens potiorib. indiget instrumētis, seu ministris. Potior autem est operatio sacerdotis, in quantum confert ipsum sacramentum, quam in præparatoriis ad sacramētum. Et ideo supremi ministri, qui dicuntur diaconi, cooperantur sacerdoti in ipsa collatione sacramentorum. Dicit enim Isidorus quod ad diaconem pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in sacramentis Christi in Baptismo, scilicet in chrismate, patena & calice. Inferiores autem ministri cooperantur sacerdotibus in his, quæ sunt præparatoria ad sacramentum, sicut lectores in Catechismo, & exorcistæ in exorcismo.

Ad primum ergo dicendum, quod super immundos ministri habent operationem ministerialem, & quasi instrumentalem. sed sacerdos principalem.

Ad secundum dicendum, quod lectores & exorcistæ habēt officium catechizandi & exorcizandi, non quidem principaliter. sed sicut in his sacerdoti ministrantes.

cap. 2 Eccle. hierar. ar. 2: Ad tertium dicendum, quod multiplex est instructio, vna conuersiua ad fidem, quam Dionysius tribuit Episcopo in cap. 2. Ecclesiast. Hierar. & potest competere cuilibet prædicatori, vel etiam cuilibet fideli. Secunda est instructio, qua quis eruditur de fide rudimentu, & qualiter se debeat habere in susceptione sacramentorum. & hæc pertinet secundario quidem ad ministros, principaliter autem ad sacerdotes. Tertia est instructio de conuersatione Christianæ vitæ, & hæc pertinet ad Patrinos. Quarta est instructio de profundis mysteriis fidei, & perfectione Christianæ vitæ, & hæc ex officio pertinet ad Episcopos.

IN hoc articulo nihil addendum occurrit his, quæ de ministris sacramentalium in genere supra tractata sunt, præterea, quæ in sequenti disputatione morali de ministro huius sacramenti dicemus.

DISPVTATIO XXXI.

De morali doctrina ad sacramentum Baptismi pertinente.

HÆc sola disputatio superest de Baptismi sacramento. Hactenus enim institutionem, essentiam, causam, effectus & accidentia, seu proprietates eius explicuimus. Dicendum ergo superest de præceptis, quæ ad hoc sacramentum spectant, & quādo, vel quo modo contra illa peccetur, & quænam Ecclesiasticæ pœnæ propterea imponantur. Ad hæc enim capita tota hæc doctrina moralis reuocatur. Præcepta autem huius sacramenti possunt vel ad dantem, vel ad recipientem pertinere: Nam hæ duæ personę sunt per se necessariæ ad vsum huius sacramenti, nam de susceptore, qui ex vsu Ecclesiæ in solemni Baptismo requiritur, satis dictum est supra q. 67. ar. 8 dicemus ergo prius de suscipiente sacramentum, deinde de ministrante, ac denique de iis, quæ vtriq; sunt cōmunia, ac de mutua eorum obligatione inter sese.

SECTIO I.

Vtrum iure diuino teneantur homines baptizari.

RAtio dubitandi esse potest, quia, licet Matthæi vltimo, præceptum sit Apostolis: Docete omnes gentes, baptizantes eos, tamen aliis nō est præceptū, vt Baptismum reciperent: potest autem optime vnus obligari ex præcepto ad dandum, quamuis alter non obligetur ad recipiendum, vt patet de eleemosyna, & de restitutione. Potest enim subintelligi cōditio in illis verbis, baptizantes eos, scilicet, si ipsi cōsenserint, vel baptizari voluerint. Vnde addēs Christus Dominus Marc. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, solum postea dixit Qui nō crediderit condemnabitur, & non dixit, Qui non baptizatus fuerit, indicans, Baptismum non ita esse simpliciter præceptum, sicut fidem. Vnde potest hoc confirmari, quia per fidem viuam potest quis iustificari ante Baptismum, postea ergo non indigebit Baptismo, cum non indigeat effectu eius, & cęremonia exterior non sit per se præcepta, sed propter effectum.

Matt. vlt.

Dico primo, iure diuino impositum esse hominibus præceptum suscipiendi Baptismum aquæ. Est certa conclusio & communis Theologorum, D. Th. supra. q. 68. artic. 1. & in 4. distinct. 4. quæst. 3. artic. 3. quæstiuncula 2. & idem tenent alij Theologi. Richard. articulo 2. quæstione 3. Gabriel quæstione 2. articulo 3. dub. 1. Bonauentura distinctione 6. articulo 2. quæst. 2. Paludan. quæstio. 1. Soto & alij, & Adrianus in materia de Baptismo, quæstione 5. colligitur ex Concilio Tridentino sessio. 7. cano. 5. de Baptismo, vbi anathematis damnat, dicentes, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem. Vbi licet non aperte declaret, an de necessitate medij, vel præcepti loquatur, tamen etiamsi sit sermo de necessitate medij, in illa omnino continetur necessitas præcepti, respectu adultorum, vt dicemus, & cū Concilium negat Baptismum esse liberum, manifestum est, libertatem ibi opponi præcepti obligationi. Deinde colligitur hæc veritas ex illo Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. Primo quidem quia omnia media necessaria ad salutem, quatenus sunt in potestate & voluntate nostra, cadunt sub præceptum. Nam per obseruationem præceptorum vitam æternam consequimur, iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Nihil ergo est, quod magis sub præceptum cadat, quam medium illud, sine quo vita æterna obtineri non potest, quantum in nostra est positum voluntate & potestate. Ex qua ratione intulerunt aliqui, hoc præceptum præter institutionem Baptismi non esse positiuum, sed naturale, consequens ipsam institutionem ex vi charitatis: qua homo obligatur curam gerere suæ salutis spiritualis, & vti mediis institutis ad consequendam vitam æternam. Sed hoc non recte dictum est, quia ex vi solius institutionis poterat quidem baptismus esse vtilis ad abundantiorem gratiam, & ad maiorem securitatem salutis comparandæ, tamen ex hoc præcepto non esset necessarius simpliciter ex obligatione charitatis, quia non tenetur homo, aut certiora, aut vtiliora media salutis assumere ex vi solius charitatis proprie, nisi aliunde sint præcepta, vel necessaria: Hæc ergo obligatio charitatis supponit aliam necessitatem priorem medij, quæ in præsenti intelligi nō potest ex sola natura rei, nec sine priori aliquo præcepto positiuo. Vnde argumentor secundo in hunc modum, nam adultus, etiamsi per interiorem fidem dilectionem, & pœnitentiam iustificetur, adhuc est illi necessarius baptismus necessitate medij ad vltimam salutem, ita vt si voluntariè illum negligat, saluari non possit, vt constat ex supra dictis de necessitate medij: sed hęc necessitas oriri non potuit, nisi ex speciali præcepto positiuo: ergo. Probatur minor. quia postquam homo iustificatus est, non potest impediri ab vltima salute consequenda, nisi ratione alicuius

Matt. 19.

Ioan. 3.

Est præceptū suscipiendi Baptismum iure diuino. D. Tho. Richard. Gabriel. Bonauent. Palud. Soto. Adrian. Conc. Trid.

licuius peccati, quia, si gratia non amittatur, infallibiliter perducimur ad vitam æternam: amitti autē non potest, nisi per peccatum, omissio ergo voluntaria Baptismi non potest, vel gratiam prius obtentam tollere, vel consecutionem vitæ æternæ impedire, nisi ipsa peccatum sit, nō potest autem ipsa esse peccatum, nisi sit contra præceptum, vt per se constat: ergo de primo ad vltimum, vt Baptismus sit adultis medium necessarium ad salutem, oportet, vt illis sit præceptus. Dices, illam necessitatem non oriri ex præcepto, sed ex voto Baptismi, quod homo per contritionem habuit, vt iustificari posset. Sed hoc friuolum est, quia hoc votum non est intelligendū (vt nomen sonat) per modum promissionis, qua homo se voluntarie obliget ad Baptismum suscipiendum, tum quia ficta est, & inusitata talis promissio, imo (vt supra dictum est) interdum potest haberi hoc votum implicitum sine cogitatione, vel cognitione Baptismi, sine qua esse non potest promissio propria voluntate facta, tum etiam, quia de ipsamet promissione inquiro, an sit præcepta, nec ne, nam si non est præcepta omitti poterit sine peccato, & sine illa poterit homo habere dilectionem veram & contritionem, & ita poterit iustificari sine voto Baptismi, & tolletur necessitas medij: si autem dicatur de illa datum esse præceptum, multo verius & facilius dicetur, datum esse huiusmodi præceptum de ipso Baptismo suscipiendo, quia hoc immediatè & per se pertinet ad necessitatem Baptismi, non aliud. Votū ergo illud nihil aliud est, quam propositum suscipiendi Baptismum, quod propositum ideo necessarium est, quia Baptismus est præceptus, vt medium necessarium: Non ergo oritur illa obligatio ex voto, sed potius votum est de obligatione implenda, & ideo necesse est, illud includi in contritione, quia supponit obligationem, nam, si hæc non supponeretur, posset homo habere contritionem sine tali proposito, imo cum contraria voluntate nō faciendi, quidquid præceptum est, quod enim licet non facere, licet etiam velle non facere, & ideo voluntas illa non esset contraria verę dilectioni ac contritioni, & ideo necessarium est præceptum, vt tale votum ex necessitate in contritione includatur. Ex quo vlterius cōcludi potest hoc præceptum tale esse, vt obliget sub mortali: quandoquidem voluntaria eius omissio talis est, vt excludat hominem à regno cœlorum, iuxta verba Christi Domini superi⁹ citata, & ratio est, quia hoc præceptum est de re ad salutem necessaria, seu tale est, vt cōstituat rem ad salutem necessariam. Quocirca, sicut Christus Dominus dixit: Qui non crediderit, condemnabitur, ita de adultis dicere potuisset, qui sine baptismo voluntarie mortuus fuerit, condemnabitur, quia sine dubio ęquè verum est, & licet Christus Dominus id tacuerit, non tamen negauit: tacuit autem, vel quia ex priori membro id satis colligi poterat, nam cum damnandus dicitur, qui non crediderit, non solum intelligendum est de illo, qui nullo modo credit, sed etiam de omni illo, qui non crediderit fide viua, qui autem voluntariè baptismum omittit, iam non credit fide viua, vel certe id tacuit Christus, vt significaret posse hominem saluari per internam dispositionem absque reali susceptione Baptismi, quando non voluntas, sed necessitas illam excludit, quod optime stare potest cū præcepto, quia tunc impotentia culpam excusat. Quando ergo Christus præcepit Apostolis, vt omnes gentes baptizarent, implicite aliis præcepit, vt baptizarentur, sicut præcipiendo Apostolis, vt alios docerent, præcepit aliis, vt audirent, & crederent. Nec vero hæc obligatio suscipiendi Baptismum sine fructu est, etiam post gratiam & iustitiam per contritionem obtentam. Primo quidem, quia ipsa gratia sacramentalis, & totius pœnæ, & omnis culpæ remissio, & maior securitas ac certitudo, sunt fructus magni momenti, propter quos omnes, poterat meritò præcipi Baptismi susceptio. Deinde character baptismalis non imprimitur per interiorem contritionē absque reali susceptione sacramenti. Est autem hic character in lege noua necessarius, vt homo sit capax aliorum sacramentorum, & fructuum eorum. Denique sacramenti huius susceptio est solemnis professio fidei, per quam fideles configurantur Christo, eiusque corpori Ecclesiæ aggregantur & subijciuntur, quam professionem oportuit fieri certo aliquo sensibili signo, vt fieret humano modo & constanti, & omnibus manifesto.

Præceptum Baptismi suscipiendi omnib. hominibus positiū est

Dico secundo, hoc præceptum Baptismi omnibus hominibus positum est, vnde, quantum est ex se ex quo latum est, omnes obligat, qui sunt capaces præcepti. Est certa conclusio, in quo differt hæc à lege circumcisionis, illa enim vni tantum populo data est: hæc vero vniuerso mundo, quod constat ex generalitate verborum Christi: Nisi quis renatus fuerit: Et baptizate oēs gentes. Et ratio est, quia regnū Christi & Ecclesia eius futura erat Catholica vniuersalis, & per vniuersum mundum diffundenda, & ideo sicut omnibus hominibus præcipitur fides Christi, & coniunctio cum Ecclesia extra quam non est salus, ita etiam omnibus præcipitur professio Christianæ fidei, quæ fit in Baptismo. Atque hinc sequitur, primo, hanc legem, quantum est ex se, obligasse etiam illos homines, qui eo tempore viuebant, quo Christus hanc legem tulit, quantumuis essent iusti & sancti, obligauit itaque Apostolos, & Beatissimam etiam Virginem, quia omnibus necessarium fuit, vt in Ecclesiæ, prout à Christo instituebatur, & subdi iurisdictioni eius, & fieri capaces aliorum sacramentorum eius, & ideo omnibus est impositum hoc præceptum, quamuis iam non esset illis necessarius Baptismus ad peccati remissionem. Sequitur secundo, obligare hoc præceptum infideles omnes, est enim à Christo datum, qui potestatem habuit excellentiæ, ad obligandos omnes, & verba legis ad omnes diriguntur, quomodo autem hæc lex & obligatio illis applicetur, & an inuincibiliter ignorare possit, in materia de fide tractatur, eadem enim ratio, quoad hoc, est de Baptismo, quæ est de ipsa fide, præsertim de fide explicita Christi & Trinitatis, prout nunc est in lege gratiæ necessaria. Hinc vero obiter vlterius sequitur, nullum hominem proprij arbitrij capacem, posse iuste aliqua humana potestate impediri, quo minus baptizetur, si velit. Itaque & filius inuito parente, & seruus inuito domino, & quilibet priuatus homo inuito suo Principe seu republica baptizari potest, & grauiter contra præceptum Christi delinquit, qui eum tentat impedire, ipseque ius habet se defendendi, si possit, imo & Ecclesia habet etiam potestatem defendendi illum ex vi illorum verborum: Docete omnes gentes, baptizantes eos: & illorum: pasce oues meas. sed de hoc latius dixi in materia de fide.

Apostolos ac B. Virginē hoc præceptū obligauit.

Tertio sequitur ex dictis, hoc præceptum per se & directe nō obligare paruulos ante vsum rationis, quia pro ea ætate non sunt capaces præcepti: inquiri vero potest, an obliget parentes, aut alios, qui curam gerunt infantium ad baptizandos illos. Respondetur primum instante necessitate vel periculo mortis ipsius infantis, saltem obligari ad hoc ex lege charitatis, misericordiæ, & pietatis, qua tenetur parens subuenire filio indigenti, & recte illum instituere, seu disponere, etiam ijs, quæ ad salutem animæ spectant. Deinde etiam ex vi legis Baptismi existimo ad hoc teneri parentes, quia materia huius legis cōmunis est infantibus & adultis, & ideo ad omnes extendi debet obligatio eo modo, quo potest: infantes autem, sicut non habent pro tunc vllam voluntatem, nisi paternam, ita per illā obligantur ad baptismum, quatenus ipsi parentes obligātur ad baptizādos illos: sicut olim lex circumcisionis obligabat parentes ad circūcidendos infantes. Præterea, si infātes sint

Hoc præceptū non obligat paruulos ante vsū rationis, neque parentes nisi instante necessitate.

sint filij Christianorum, tenentur pastores Ecclesiæ ex officio, & ex iustitia, ad baptizandos illos, saltem in prædicta necessitate, vt constat sufficienter ex supra tractatis de ministris sacramentorum in genere. At vero extra casum necessitatis, & stando in solo iure diuino non videntur obligari parentes hoc præcepto Baptismi ad baptizandos suos filios tempore infantiæ. Et idem videtur dicendum de tota Ecclesia respectu suorum membrorum, quia hoc nō continetur in substantia ipsius præcepti: Non enim determinat tempus vel ætatem, in qua dandus, vel suscipiendus est Baptismus, sicut determinabat lex circumcisionis. Rursus, cum hoc præceptum sit affirmatiuum, non obligat pro omni tempore, sed solum tempore opportuno, vel moraliter necessario, vt explicabimus sectione sequenti. Tempus autem infantiæ, secluso periculo mortis, non videtur ex se adeo necessarium, vt ex vi solius diuini iuris obligetur Ecclesia ad baptizandos homines, tempore infantiæ, nec possit licite Baptismum differre vsque ad ætatem adultam. Quod videtur olim fuisse in consuetudine in aliquibus locis: nec video rationē, aut authoritatem sufficientem ad asserendum talē consuetudinem esse contrariam iuri diuino, quamuis contraria melior sit, vt supra tradidimus. Vnde ex consuetudine Ecclesiæ, & præcepto eius recte possunt parentes Christiani, ad baptizandos infantes suos ante adultam ætatem, obligari, quia res est iusta, & bono communi satis expediens, & ipsi sunt subditi iurisdictioni Ecclesiæ. Et ita existimo, saltem consuetudine ipsa, introductum esse hoc præceptum, eo vel maxime, quod secluſa grauissima causa non posset sine magno scandalo hæc consuetudo violari: Parentes autem non baptizati, cum non sint Ecclesiæ subditi, non obligantur hoc particulari præcepto.

Quando hoc præceptū obligare cœperit. Bernard. Hugo.

Vltimo occurrebat, hoc loco tractandum, quando cœperit hoc præceptum vniuersum mundum obligare, sed, quia hæc quæstio generalis est de tota lege nua, illam relinquo in materiam de legibus. Mihi tamen semper placuit Diui Bernardi sententia in epistola 77. ad Hugonem, & Hugonis in libro primo de cæremoniis & officiis Ecclesiasticis, capite 13. & in summa sentent. tractatu 5. capite 2. scilicet, hoc præceptum non obligasse vniuersum mundum ante sufficientem Euangelij promulgationem, quæ comprehendit sufficiens tempus, & diligentiam, ac publicationem præcepti de se sufficientem, vt posset notitia eius ad omnes mundi homines peruenire, quia nec obligatio legis aliter prudenter imponeretur, neque esset hominibus accommodata, quia non solum ex accidenti, sed per se, esset impossibilis eius notitia: secluso enim miraculo, per se repugnat, legem vno tantum loco diuulgatam, eadem hora, vel die in notitiam totius orbis deuenire. Non est ergo humanum hoc modo vniuersos homines aliqua lege obligare, neque esset prudens prouidentiæ genus, præsertim in lege introducente nouum remedium necessarium ad salutem, & antiqua remedia irritante, quia non posset non afferre multis necessitatem quandam pereundi absque remedio salutis, præsertim infantibus. Adde nullum aliud tempus conuenienter assignari posse, nam quod quidam dicunt, die resurrectionis, vel ascensionis cœpisse hanc legem obligare omnes, quando Christus dixit Apostolis: Docete omnes gentes, baptizantes eos: nō est verisimile, quia tunc Christus non promulgauit hanc legem, sed solum instruxit Apostolos, eisque præcepit, vt illam promulgarent, & executioni mandarent. Quod vero alij dicunt, hanc vniuersalem obligationem cœpisse in die Pentecostes, nullum etiam habent sufficiens fundamentum, quia, neque eo die legimus factam hanc vniuersalem promulgationem, aut enim hæc intelligitur facta in solo ipso aduentu Spiritus sancti solemni & publiço, aut in prædicatione Petri: nulla enim alia actio eo die facta est, quæ posit vim promulgationis habere, sed in neutra earum actionum facta est talis promulgatio, nam per solum aduentum Spiritus sancti, & omnia signa, quæ in illo facta sunt, nihil potuit mundus percipere aut intelligere de tali lege, vt per se constat: ergo per illud solum mysterium non est facta promulgatio sensibilis & humana. Neque enim facta est per prædicationem Petri, quia neque ipse tunc direxit sermonem suum ad vniuersos homines, sed ad Iudæos, & Israelitas, vt patet ex illis verbis Acto. 2. Viri Israelitæ audite verba hæc: & illis: Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus, qui longe sūt, quoscunq; aduocauerit Deus noster, quæ posteriora verba possunt intelligi, vel de Iudæis vbiq; diffusis, vel certe de quibuscunque hominibus, quos Deus vocare dignaretur, de quibus Petrus nihil tunc satis cognoscebat. Cuius rei argumentum sufficiens sumitur ex capite 10. Actorum, vbi Petro facta est specialis reuelatio de baptizandis gentibus: non est ergo verisimile, ipsum voluisse in prima illa prædicatione promulgare Baptismi legem omnibus gentibus: non ergo fuit illa vniuersalis, & integra promulgatio, sed solum inchoatio quædam promulgationis paulatim perficiendæ. *Act. 2.* *Act. 10.*

SECTIO II.

Quomodo possit determinari certum tempus humanæ vitæ, pro quo obliget hoc præceptum Baptismi.

SVpponimus ex præcedenti sectione sermonem esse de adultis, qui in seipsis hac lege obligantur, nam de paruulis iam satis dictum est. Ratio autem dubitandi est, quia præceptum affirmatiuum, quale est hoc, de quo agimus, licet obliget semper, non tamen pro semper, & ideo difficile est, assignare temporis articulum, pro quo definite obliget, quando ipsa lex illum non determinat, vt in præsenti contingit. Duobus autem modis fieri solet hæc temporis determinatio in obseruatione alicuius præcepti diuini affirmatiui. Primo, priuata authoritate per solā prudentem & sapientem interpretationem diuinæ legis, quomodo interpretamur, præceptum credendi, obligare hominem ad credendum statim, ac illi sufficienter proponuntur res fidei. Secundo per publicam Ecclesiæ authoritatem, & potestatem, quæ præcepto diuino adiungit aliud humanum determinans tempus, in quo diuinū seruandum est, quomodo diuina lex de confessione peccatorum, vel de sumenda Eucharistia determinatur ex præcepto Ecclesiæ, vt semel in anno, vel tempore Paschali seruetur, & de vtroque modo dicendum est. *Duobus modis potest determinari tempus præceptum aliquod obligans.*

Circa priorem tria sunt tempora, de quibus potest esse cōtrouersia. Primum est, ipsum initium, seu status vsus rationis, supposita sufficiente cognitione Baptismi, & iuxta hoc obligabitur vnusquisque ex vi huius legis, vt Baptismum recipiat statim ac commode potest, supposita Baptismi propositione & cognitione. Secūdum tempus erit vltimum vitæ tempus, seu periculum. Tertium erit aliquod tempus intermedium. Ex his autem hoc vltimum videtur maxime indeterminatum, & æque incertum, quia non est maior ratio de vno die, mense, aut anno, quā de alio. Primum autem tempus, quamuis opportunissimum sit, & ideo maxime consulendum: non tamen videtur posse sufficienti ratione probari, statim pro illo tempore obligare hoc præceptum, quia non obligatur homo ad id, quod optimum est, nec cetera affirmatiua præcepta statim obligant, vt constat de præcepto pœnitendi seu confitendi post peccatū commissum. Tunc enim per annū differri potest, & secluſa Ecclesiæ determinatione, longiori tempore potuisset. Quin potius Tertullianus lib. de Bapt. ca. 18. consilium dicit esse differre Baptismum, & nonnulla veterum Sanctorum exempla id suadent, nam *Tertul.*

D. Mar-

Martin. Ambros. D. Martinus octo annis fuit catechumenus, & Baptismum distulit, & Ambrosius, quando in Episcopum electus fuit, nondum erat baptizatus. Videtur ergo solum vltimum tempus, id est, vitæ terminus, seu periculum, esse illud, pro quo per se loquendo, obligat hoc præceptum. Quod potest confirmari: primo, quia præcepta affirmatiua solum obligant pro tempore necessitatis, teste Diuo Thoma in 4. d. 17. quæst. 3. art. 4. quæstiunc. 1. sed nullum aliud tempus potest verè dici tempus necessitatis Baptismi: ergo tantum pro illo obligat. Secundo, quia etiam videtur illud tempus maximæ commoditatis: nam per Baptismum remittuntur omnia peccata, quoad culpam, & omnem pœnam: quod non semper fit per sacramentalem confessionem absq; laborioso pœnitentiæ Baptismo, vt dixit Greg. Naz. orat. 40. ergo magnum commodum est differre baptismum vsque ad finem vitæ, quando iam homo vix post baptismum susceptum peccare possit, vt hoc modo purior & innocentior ex hac vita decedat.

D. Tho.

Nazian.

Cõtrarium communiter docent. Tenetur baptizari. Dicendum nihilominus est, hoc præceptum obligare hominem, vt moraliter loquendo, quam primum digne & commode possit, baptismum recipiat, vel saltem, vt non multo tempore hoc differat. Et ideo dixi moraliter loquendo, quia in huiusmodi reb. non est postulandum, vt temporis articulus indiuisibiliter designetur. Atq; sic intellecta conclusio sumitur ex doctrina Sanctorum, Basilij hom. 13. ex varijs. Nazian. orat. 40. de sancto baptismo, Chrys. hom. 1. in Acta, circa finem, & ho. 13. ad Hebr. & habetur in cap. Quando quis, de consecr. d. 4. vbi grauiter reprehendit eos, qui vsque ad mortem Baptisma differunt, vt liberius peccent, & tunc plenam remissionem consequantur. Ratione potest probari: primo hæc opinio ex fine huius sacramenti. Quamuis enim institutum sit ad remittẽda peccata, tamen per se primũ est ad peccatum originale tollendum, & ad regenerandum hominem in Christo, & ad constituendum eum membrum Ecclesiæ Christi, vt sit capax aliorum sacramentorum, & fructus sacrificij, & obedientiæ seu subiectionis iurisdictioni Ecclesię. Sed hæc omnia talia sunt, vt per se pertineant ad totum tempus & statum huius vitæ, & vt sint moraliter necessaria ad spiritualem vitam hominis: ergo ex fine & institutione Baptismi satis cõstat, præceptum eius statim obligare modo explicato: voluit enim Christus fideles suos in hac vita in vna visibili republica seu Ecclesia congregare, vna fide, sub vno capite, in eorundem sacramentorum vsu & fructu, ad quam voluit ingressum patere per baptismum: ergo consequenter etiã voluit huiusmodi ingressum fieri statim à principio vitæ, moraliter loquẽdo. Et confirmatur, nam si in vltimum vitæ tẽpus reseruetur, magna ex parte frustratur sacramentum fine suo: de tempore autem intermedio, recte procedit argumentum supra factum, nullam esse maiorem rationem de vna parte illius, quam de altera: relinquitur enim solum prædictum tempus posse rationabiliter determinari. Vnde cõfirmatur tertio, quia illud non solum potest dici tempus commoditatis, sed etiam cuiusdam moralis necessitatis, quæ non est in omnibus affirmatiuis præceptis eadem postulanda, sed proportionalis, iuxta vniuscuiusque materiam & finem. In præsenti ergo magna est necessitas ingrediendi Ecclesiam, & vitam spiritualem gerendi in illa, & fruendi sacramentis, & influxu eius, quæ necessitas durat toto tempore vitæ, præsertim in ætate adulta: ergo hæc satis est, vt homo statim obligetur ad hanc spiritualem regenerationem. Quarto, homo statim tenetur credere, & suscipere fidẽ sibi sufficiẽter propositam, quia est vitæ spiritualis fundamentũ: ergo similiter tenetur statim hoc fidei sacramentum suscipere, & in eo suam fidem solemniter profiteri. Probatur consequentia, tum quia non solum obligatur homo, vt interius credat, sed etiam vt exterius fidem profiteatur ritu publico, & solenni, quo ipsa vnitas fidei demonstretur, tũ etiam, quia sicut fides interior est fundamentum interioris iustitiæ, ita Baptismus est fundamentum eiusdem iustitiæ, quatenus per exteriora media comparari potest, & Christianæ religionis, quatenus exterius vniri & videri potest. Vnde, sicut, qui vouet ingredi religionem, quamuis non determinet tempus, tenetur ad statim ingrediendum, moraliter loquendo, quia ex vi talis voti totam vitam suam, totumq; vitæ tempus offert, & consecrat ad illum statum: ita hoc præceptum, quod homines obligat ad assumendam religionem Christianam statim obligat in sensu explicato. Tandem hoc est valde consentaneũ vsui, quem semper seruauit Ecclesia, vbique n. legimus, homines satis in fide instructos statim fuisse receptos & inuitatos ad Baptismũ suscipiendum absq; vlla mora, nisi causa rationabilis intercederet, vt patet Act. 2. 8. & 10. &c. Est etiam hoc consentaneum fragilitati & periculis huius vitæ, nam accidere facile potest vt homo sine hoc remedio decedat, si multum differat. Est denique consentaneum propriæ charitati ne homo priuetur maximis spiritualibus bonis, quæ vel per hoc sacramentum dantur, vel illud necessario supponunt. Dixi in conclusione, quam primum digne & commode possit, quia homo adultus prius est in fide instruendus, & ad Baptismum disponendus, & quamdiu ob hanc causam Baptismum distulerit, non censebitur esse in mora culpabili, tenebitur tantum moralem diligentiam adhibere, vt se ad Baptismum disponat & instruat, ne ob hanc causam plus iusto tempus Baptismi differat, quæ obligatio oritur ex ipsomet præcepto Baptismi, nõ enim obligat hoc præceptum tantum post sufficientem dispositionem ad Baptismum recipiendum, sed absolutè omnes obligat, & ideo adiũcto alio præcepto naturali, sancta sanctè tractandi, consequenter etiam obligat ad non negligendam, nec nimium differendam ipsam Baptismi dispositionem, alioqui vel fingendum esset aliud præceptum, vel huius præcepti obligatio ex hominis arbitrio penderet. Ad rationem dubitandi in principio positam, D. Th. quidem in 4. d. 17. loco supra citato æquiparat hoc præceptũ Baptismi cum præcepto pœnitentiæ: & ideo sicut hoc præceptum confitendi non obligat statim, ac homo peccat: ita idem dicendum sentit de præcepto Baptismi. Caietanus etiam supra q. 68. ar. 3. obscurè loquitur de hac obligatione huius præcepti, & illud videtur cæteris præceptis affirmatiuis æquiparare. Quę, inquit, licet ex parte tẽporis non obligent, nisi in articulo necessitatis, ex parte tamen motiui ad differendum rationem requirunt: nam si sine sufficienti ratione dilatio voluntariè fiat peccatũ incurritur. Vnde concludit, peccare hominẽ, differẽdo Baptismũ ex sola voluntate, non tamẽ si ex rationabili causa illum differat. Quæ cõclusio Caietani simpliciter vera est, & nostræ sententiæ minime cõtraria, si rectè intelligatur: Imo ex illa necessariò sequitur, obligationem suscipiendi Baptismũ vrgere statim, ac homo commode potest illũ accipere, & nullã habet rationabilem causam ad differendum, nam si hanc habeat, iam non censebitur habere moralem oportunitatem ac commoditatem: & ideo nondum censetur adesse tempus, pro quo dicimus statim obligare baptismum. Quod vero Caiet. hanc doctrinam colligit ex communi ratione præcepti affirmatiui, mihi probari non potest: non enim in omnibus illis dilatio, quæ sola voluntate fit, absq; alia rationabili causa, peccatũ est contra tale præceptum: nam, vel præceptũ iam habet tempus determinatum, intra quod implendum est, vt, v. g. quod audienda est Missa die festo ante Meridiem, & tunc dilatio, quæ fit intra totum illud tempus vsq; ad vltimam eius horam, nullũ est peccatum per se loquendo, quia quamdiu præceptum sufficienter impleri potest, neq; aliud agitur cõtra id, quod

Act. 2. 8. & 10.

Ad argumẽta D. Tho.

Caiet.

in ipso decretum est, nihil contra illud peccatur, si autem vltra totum illud tempus differatur, iam illa erit transgressio præcepti, non quia est dilatio voluntaria sine motiuo rationabili, sed quia est absoluta transgressio contra substantiam præcepti, quæ peccatum est, quocunq; motiuo fiat, nisi talem causam contineat, quæ hominem excuset à totius præcepti obligatione: Aut præceptum non habet in se expressam determinationem temporis, sed ex materia & fine talis præcepti colligenda est, & in his præceptis nō est semper iudicandum, an dilatio sit peccaminosa, nec ne, ex motiuo, & ratione differendi: alioqui omnia obligarent ad exequendam actionem præceptā, statim, ac commode fieri potest, neque vlla intercedit causa rationabilis ad differendum: quod tamen constat esse falsum in præcepto confessionis, stando iuri diuino, aut in præcepto amandi proximum, & similibus. Prius ergo determinanda est aliquo modo quantitas temporis, intra quam potest præceptum obligare: nam intra illam differri poterit executio sine peccato, etiam si sola voluntate fiat absq; alia causa: assignandus autem erit aliquis terminus, vltra quem non liceat actionem præceptam differre, neq; ex voluntate, neque ex causa, nisi sit tam grauis, quæ sufficiat excusare à præcepti obseruatione. Censeo igitur in præcepto baptismi esse singularem rationē, propter quam quantitas temporis, pro quo obligat, & intra quod obligat, ita limitanda & coarctanda sit, vt moraliter censeatur statim obligare, quam primū occurrerit opportuna occasio illud suscipiendi: quia supposito fine & materia huius præcepti, illud tempus non solum censetur commodius, sed necessariū, moraliter tamen, & prout res humana postulat, definiendum. Quare non est omnino in hoc eadem ratio de confessione, & de baptismo: quia confessio nō est spiritualis regeneratio, nec fundamentum Christianæ religionis, nec ianua Ecclesiæ, sicut est baptismus. Ad exempla vero Martini, Ambrosij, & huiusmodi: dicendum est, ex particularibus factis, aut euentibus non posse sumi efficax argumentum: nam in rebus humanis multa occurrunt, quæ possent hominem sine peccato impedire, & ita in dictis casibus interuenire potuerunt speciales causæ, quæ ad id cogerent: præsertim quia tunc baptisma tantum conferebatur duobus anni temporibus, in quibus facile occurrere poterant impedimenta, propter quæ necessarium existimaretur abvno in alium annum baptismum differre: fortasse etiam interdum fiebat ex aliqua ignorantia, vel nimia reuerentia, qua ignorantia videtur Tertullianus laborasse, qui etiam errauit, existimans non esse infantes baptizandos, vt supra tractatum est. Ad vltimam rationem ibi factam (cætera enim omnia expedita sunt) respondetur, illam commoditatem consequendi remissionē totius pœnæ in fine vitæ, fere nullius momenti esse, si cum aliis rationibus & vtilitatibus explicatis conferatur: quales sunt ingredi Ecclesiam, frui aliis sacramentis & sacrificio, & communicatione Sanctorum, & cōmunibus suffragiis, & bonis operibus Ecclesiæ. Deinde licet humanū sit post baptismū susceptum peccare, tamen idē periculū est, etiam si baptismus non suscipiatur, & aliunde augeri potest, per defectum gratiæ baptismalis, quæ ad non peccandū iuuat: vel ob spem consequendi facilem & plenam veniam omnium peccatorum in fine vitæ, quod esset abuti valde tanto diuino beneficio, contra finem & intentionem eius: ergo propter hoc periculum peccandi non licet Baptismum differre: ideo enim instituta est pœnitentia, quæ licet laboriosa sit, tamen hoc ipsum diuina prouidentia & iustitia ordinatum est, vt vel timore pœnæ, homines à peccando arceantur.

Ad exempla Martini, & Ambros.

Tertull.

An Ecclesia potuerit tempus baptismi suscipiendi determinare Caiet.

Circa posteriorem partem difficultas est, an potuerit Ecclesia hoc tempus Baptismi determinare, & an id fecerit. Caietanus enim d.q.68.ar.3. concedit posse Ecclesiam hoc tempus determinare: negat tamen se inuenire præceptum, quo id Ecclesia determinauerit. D. Th. autem eo loco vtrumq; affirmare videtur, dū ait: peccare catechumenum, si per tempus inſtitutum ab Ecclesia, differat accipere baptismum, nisi ex causa necessaria, & licentia prælatorum Ecclesiæ: non enim esset necessaria talis licentia, nisi præceptum Ecclesiasticum ad hoc obligaret: neque id esset vllum peccatum, nisi talis institutio Ecclesiæ haberet vim præcepti: atq; ita videtur D. Th. intellexisse. Soto in 4.d.5. q.vnica ar.3. Et quoad potestatem potest hoc probari, quia Christus dispensationem sacramentorum Ecclesiæ commisit: ergo dedit illi potestatem definiendi tempus, pro quo baptismus esset necessario suscipiendus: hanc enim eandem habet Ecclesia in cæteris sacramentis, quæ sub præceptum diuinum cadunt, vt sunt Eucharistia & pœnitentia. Estq; valde necessaria ad conuenientem sacramentorum vsum, & ad tollendas dubitationes, vtq; certo constet hominibus, quo tempore teneantur hæc præcepta seruare. Et cōfirmatur: nam duobus modis potest præcipi hæc temporis determinatio. Primo, præcipiendo aliquam dilationem, seu prohibendo, ne vllus suscipiat baptismum, nisi tali tempore, vel post tot dies catechismi, aut alia simili ratione. Secundo præcipiendo acceleration em, seu prohibendo, ne vltra tale tempus differatur baptismus: sed constat, posse Ecclesiam priori modo præcipere tempus baptismi, vt constat ex antiquo vsu supra tractato in disputatione de cæremoniis, & ex cap. Non ratione, cum seqq. de consecr. d.4. ergo eadem ratione poterit præcipere posteriori modo certam temporis determinationem. Quod vero ad vsum huius potestatis spectat, videmus Ecclesiam iam definiuisse hoc tempus, quoad baptismum infantium, vt supr. etiam diximus, de baptismo aūt adultorum, quamuis de hac re nulla inueniatur lex Ecclesiastica, tamen consuetudo ipsa suadet, & verisimile est, Ecclesiam obligare catechumenos, vt statim post perfectum catechismum ad lauacrum accedant, & hac lege, & quasi pacto implicito eos admittere in catechumenorum numerum, eosq; instituere & ad baptismum præparare, vt ipsi etiam teneantur intra definitum tempus baptismum suscipere, atq; hoc modo explicat hanc sententiam Soto loco supra citato, qui huiusmodi pactum colligit ex eo, quod olim baptizandi in initio catechismi sua nomina dabant. *Soto.*

Nihilominus dicendum sentio, in Ecclesia non esse directam potestatem ad præcipiendum adultis non baptizatis, nec baptizatorum filiis, vt intra tale tempus baptizentur, si proprie loquamur de præcepto positiuo humano. Aliud est enim interpretari diuinū ius, aliud determinare illud speciali præcepto. Primū potest sine dubio facere Ecclesia in hoc præcepto, sicut & in aliis: nam apud illam est clauis scientiæ, & interpretationis diuinarum legum. Vnde, si Ecclesia interpretetur, in tali tempore vel opportunitate obligare baptismum, re vera obligabit, non tamen ex vi præcepti Ecclesiastici, sed ex vi solius diuini iuris, & catechumenus etiam tenebitur fidem adhibere tali interpretationi sufficienter sibi propositæ: non ex vi alicuius legis humanæ, sed ex vi præcepti fidei, seu iuris diuini, quo omnes homines tenentur credere definita ab Ecclesia, vel etiam naturali iure, quotenetur quis legitimam legum interpretationem sequi, eique obedire. Secundum autem, scilicet speciale determinationem adhibere diuino præcepto baptismi per nouum Ecclesiasticum præceptum, hoc negamus posse fieri Ecclesia respectu adultorum. Probatur ex illo Pauli 1. ad Corinth. 5. De his, qui foris sunt, nihil ad nos: ex quo colligunt omnes Doctores Ecclesiam non habere iurisdictionem in eos, qui non sunt membra Ecclesiæ visibilis, qualis à Christo est instituta, cuiusmodi membra sunt solum homines baptizati. Vnde Conc. Trident. sess. 14. ca. 4. Ecclesia, inquit, in neminem iudicium exercet, qui non prius in ipsam per baptismi ianuā fuerit ingressus. Eadem autem

D. Th.

Potestas Ecclesiæ circa tempus baptismi, quoad illud determinandum.

Conc. Trid.

autem est ratio de præcepto, ac de iudicio: quia non minus iurisdictionem vnum requirit, quam aliud: ergo adultus, quantumuis catechumenus, non potest, antequam baptizetur, propter præcepta affirmatiua Ecclesiæ directe obligari: ergo non est in Ecclesia potestas ad huiusmodi determinationem faciendam per speciale præceptum humanum: patet consequentia, quia tale præceptum, vt esset alicuius momenti, deberet obligare ante baptismum. Et confirmatur, quia alias, posito tali præcepto, posset Ecclesia cogere catechumenum ad illud implendum, & punire illum nisi ita faceret, quod esse falsum constat ex Paulo, & Conc. Trid. citatis: sequela vero patet, quia potestas directiua, & coercitiua coniunctæ sunt in Ecclesia: & per se loquendo, ad eosdem subditos extenduntur, quia potestas directiua inefficax esset sine coercitiua.

Paulus. Conc. Trid.

Secundo ex hoc principio infertur: neq; esse, neq; fuisse vnquam in Ecclesia tale præceptum respectu adultorum infidelium, seu non baptizatorum: nam si non est potestas, neque actus esse potest. Et confirmatur vtrumq; : quia non est necessarium tale præceptum, & consequenter nec talis potestas: nam cum præceptum baptismi obliget statim habita opportunitate, secum affert determinationem suam: ergo nulla indiget determinatione per Ecclesiasticũ præceptum, sed sola sufficiente interpretatione & declaratione diuini iuris: & re vera Soto loco citato, quoadhoc nihil differt à nostra sententia, quamuis non satis explicuerit modum determinationis. Quod vero ibi addit de pacto inter catechumenum & Ecclesiam mihi nõ videtur satis fundatum: quia, quod catechumeni sua nomina darent, nullum argumentum est specialis obligationis & pacti, sed solum cuiusdam publici testimonij de voluntate catechumeni, & de tempore, quo incipiebat solemniter ad baptismum præparari. Sicut quando Nouitius religionem ingreditur, nomen suum dat, vt constet de ingressu eius, non tamen ideo se obligat ad profitendam religionem intra tale tempus: neque si retrocedat, transgreditur aliquod pactum cum religione initum. Vnde confirmatur simili argumento supra facto, nam si intercessisset pactum inter catechumenum, & Ecclesiam, posset postea cogi catechumenus ad standum promissis: faceret enim iniuriam Ecclesiæ, vnaquæque autem suprema respublica seu potestas potest iniurias sibi illatas vindicare: posset ergo Ecclesia punire catechumenum à fide retrocedentem, eumque ad baptismum seu fidei professionem cogere. consequens autem est falsum, vt ex testimonijs supra adductis constat: & latius ostenditur in materia de fide. Nullum ergo videtur intercedere tale pactum, sed ad summum, videtur Ecclesia statuisse, vt qui in catechumenorum numerum recipiuntur, tempore ab Ecclesia definito baptizentur, & in hoc iudicio Ecclesiæ pareant: alioqui è catechumenorum numero reijciantur: non per modum pœnæ, ac si essent subditi, vel aliquam Ecclesiasticam legem essent transgressi aut obligationem Ecclesiæ factam rupissent, sed solum per modum cuiusdam conuenientis dispositionis suorum beneficiorum, & suarum actionum, ac ministeriorum, vt conuenienti modo eos inducat ad præceptum diuinum exequendum: hoc enim modo intellectum, hoc factum est rationi consentaneum: alio vero modo intellectum videretur esse contra eam libertatem, qua Christus voluit, homines ad baptismum venire, quod etiam exemplo supra posito explicari potest de Nouitio habitum religionis assumente: nam licet absolute obligari non posit, vt intra certum tempus profiteatur: potest tamen sub conditione seu disiunctione obligari, vt, vel intra illud tempus profiteatur, vel habitu religionis priuetur.

Nunquam fuit præceptum determinatum tempus baptismi respectu adultorum infidelium.

Soto.

Tertio addendum est, posse Ecclesiam proprio & speciali præcepto determinare tempus baptismi pro filijs Christianorum, vel baptizatorum hominum: hoc constat ex supra dictis. Et ratio est, quia ratione parentum acquisiuit ius in filios, vt in superioribus etiam tractatum est. Ad D. Thomam, ergo in principio citatum respondere possumus, ipsum vocasse tempus institutum ab Ecclesia non illud, quod speciali præcepto Ecclesiastico determinatum est, sed illud quod determinatum est ab Ecclesia, tanquam sufficiens, vt in eo incipiat obligare ius diuinum.

Potest Ecclesia determinare tempus baptismi pro filiis Christianorum proprio & speciali præcepto. Ad D. Tho.

Potest item Ecclesia tempus aliquod statuere, tradendo baptismo, & constituere sufficiens tempus & locum, omnemq; opportunitatem ad catechismum subeundum, & baptismum intra illud tempus suscipiendum: & tunc peccabit adultus sine causa differendo baptismum, non tamen contra præceptum Ecclesiasticum, sed contra diuinum tantum.

Ad primam rationem, qua suadetur hęc potestas, iam declaratum est, quomodo in hoc prȩcepto, neq; est necessaria propter intrinsecã determinationem eius: neq; etiã moraliter possibilis: quia ante executionem huius præcepti diuini de baptismo suscipiendo, non est homo subditus Ecclesiæ. Ad confirmationem primo dici potest illa præcepta, non tam obligare homines baptizandos, quam ministros ipsius Ecclesiæ, quib. potest ipsa præcipere, ne baptismum administrent, nisi talibus temporibus, vel cum talibus conditionibus. Secundo, licet concedamus, illa præcepta directe etiam obligasse baptizandos, negatur similitudo: non est n. par ratio, quia, cum ad Ecclesiam pertineat dispensatio sacramentorum, potest præscribere modum, & cæremonias, seu ritus conuenientes ad decentem eorum administrationem, & vsum: quibus ab Ecclesia præscriptis obligantur, etiam infideles & catechumeni, non tam Ecclesiastico quam naturali, & diuino præcepto, quo tenentur res sacras sanctè & reuerenter tractare seruando modum in vsu sacramẽti, quem Ecclesia præscripsit, & consequenter possent transgressores huius legis ab Ecclesia puniri propter iniuriam sibi, & irreuerentiam sacramento factam, sicut posset Ecclesia punire infidelem, qui templum Christianorum violaret, vel sacramentum conculcaret. Maxime, quod catechumenus sic suscipiens baptismum præter ritum ab Ecclesia institutum per ipsum baptismũ fieret Ecclesiæ subditus, & ideo mirum non est, quod puniri possit ab Ecclesia propter indebitũ suscipiendi modũ, præsertim, cũ supra ostẽsum sit, peccatũ in susceptione baptismi commissum ad iurisdictionẽ Ecclesiæ pertinere. Cætera iam expedita sunt.

Ad argum.

Quomodo catechumeni, & infideles subiecti esse possint Ecclesiæ.

SECTIO III.

Quibus ex causis possit homo ab obseruatione huius præcepti excusari.

ALiud est inquirere, quæ causæ sufficiant ad differendam executionem huius præcepti, aliud verò, quę sint satis ad illam prorsus omittendam. Illud enim prius, sæpe potest contingere durante vita, hoc autem posterius tantum in vitæ fine contingit: quia, quãdiu homo viuit, baptizari potest: nondum ergo prorsus omisit, sed tantum distulit: solum ergo dicetur omittere, quando voluntarie sine baptismo moritur, aut probabili periculo mortis se exponit absque baptismo suscepto, quia in moralibus perinde censetur esse, exponere se morali periculo aliquid faciendi, vel omittendi, & illud facere vel omittere. Hic ergo non agimus de causis sufficientibus ad differendum Baptismum, quia hæ possunt esse complures & variæ: quia licet oporteat esse grauem & rationabilem causam, tamen non oportet esse grauissimam, & quasi extremam. Cuius ratio est, quia, licet hoc præceptum, nacta opportunitate & ablatis incommodis, statim incipiat obligare, tamen cum ea necessitas præcepti non statim sit extrema, seclusso mortis periculo, & alioqui præceptum sit affirmatiuum, non obligat statim cum tanto rigore, quanto

Quæ causæ sufficiant ad differendum baptismum.

in extrema necessitate obligaret, & ideo ex causa, moraliter graui, rationaliter differri potest: nec est certior aut specialior regula: causæ enim particulares sub scientiam non cadunt, sed per prudentiam iudicandæ sunt. De absoluta ergo omissione baptismi, dubitari in primis potest, an sine peccato possit interdum permitti, seu omitti: & ratio dubij esse potest, quia nulla videtur esse posse ratio sufficiens ad omittendum medium simpliciter necessarium ad salutem animæ. In contrarium vero est, quia hoc præceptum, quamuis diuinum, est tamen positiuum: huiusmodi autem præcepta non ita obligant, quin ex grauissima causa, qualis est mortis periculum, vel alia huiusmodi, possit homo simpliciter ab eorum obseruatione excusari.

Aliqua necessitate Baptismus omitti possit.

Nũ in mortis periculo omitti possit baptismus.

In hac re fere omnes docent, hoc præceptum non obligare ad sui obseruationem cum manifesto vitæ discrimine: atq; adeo hanc esse sufficientem causam, ad excusandum hominem. Vt tamen hoc melius intelligatur, distinguamus duplex vitæ periculũ, quod possit esse cum baptismo coniunctum. Vnum est naturale, & ab intrinseco: aliud vero violentum, & ab extrinseco. Primum erit, si cõtingat, hominem grauiter ęgrotare, & probabiliter timeat, ipsammet baptismi ablutionem magnum illi detrimentum allaturam, mortemq; acceleraturam, & in hoc casu Soto d. 3. artic. 8. circa fin. absolute iudicat, hanc esse sufficientem causam ad omittendum baptismum: & generalem regulam statuit, in nullo casu esse aliquem cum tali periculo mortis baptizandũ: ita vt baptismus sit ei causa, vel mortis, vel multæ eius accelerationis: præsertim, quamdiu spes eius vitæ durat. Sed ita, inquit, censendũ est de illo, ac si nulla esset aquæ copia. Fundamentũ eius est, quia tunc baptizare hominem, esset illum occidere, interficere autem innocentem, est intrinsece malũ: non ergo est faciendum propter quodcunq; bonum: sicut supra dicebamus, non esse proijciendum paruulum in puteum, vt baptizetur, neque interficiendam matrem, vt infans baptizetur. Quæ doctrina in adultis facile credi potest fere sine distinctione vlla: nam illis exterior baptismus non est simpliciter necessarius ad salutem: possunt enim per baptismum in voto saluari. & ideo facilius excusari posse videntur: in paruulis autẽ videtur esse maior difficultas: quia si non baptizentur, nullum eis supereſt salutis remediũ: & ideo, quamuis respectu illorum locum non habeat obligatio & excusatio præcepti, quia non sunt capaces eius: illi tamen, qui eorum curam gerunt, non videntur in illo casu excusari. Et augetur difficultas, quia vel infans est in eo statu, in quo est moralis spes vitæ eius, quæ tamen minuenda, vel prorsus auferenda timetur per baptismum: vel nulla iam est spes vitæ, etiãsi non baptizetur. In priori casu certum est, durãte eo statu, non esse baptizandum infantem: quia pro tũc baptismum non dare, non est simpliciter negare, sed differre tantum, cum adhuc speretur vita, & consequenter melior baptismi opportunitas: in posteriori autem casu negare baptismum, esset prorsus omittere, & infantem perpetuo damnare: dare autẽ tunc baptismum, non videtur esse, infantẽ occidere: tum quia ille iam supponitur esse sine spe vitę: tum etiam quia per solam ablutionẽ, etiamsi fingatur aliquantulum acceleranda mors, tamen in eo casu illud moraliter, quasi nihil reputatur, præsertim si cum æterna vita conferatur. Atque hoc argumentum in adultis fieri etiam potest, quamuis in eis minus aliquantulum vrgeat, propter minorem eorum necessitatem: & quia propter maius corporis robur rarior potest in eis huiusmodi necessitas accidere.

Soto.

Quæ ratio adhibenda est in puero baptizando cum periculose ægrotat.

Primum igitur omnium, in huiusmodi euentib. obseruãdum est, vt omnis diligentia adhibeatur ad cauendum omne corporis damnum & salutis detrimentum: videlicet, vt baptismus aspersione fiat, & in quantitate modica, quæ ad baptismum sufficiat, & in ea parte corporis, in qua minus nocere possit: & si oportuerit, vt aqua etiam modico calore temperetur, & statim post aspersionem abstergatur, quę omnia, si obseruentur, vt seruari facile possunt, moraliter loquendo vix potest cogitari, aut fingi, quod ex huiusmodi baptismo augeatur mortis periculum, vel vitæ desperatio, quantumuis infans sit debilis, & in vltimis constitutus. Ratio autem huius obligationis est, quia tenemur non inferre damnum proximo, nec cooperari morti eius. Vnde infert Paludd. d. 3. q. 3. circa finem, eum, qui incautè baptizat hominem in tali periculo constitutum, vtendo illa materia, quæ mortem eius acceleret, manere irregularem. Soto verò supra dicit, se nescire, ex quo canone Ecclesiæ hoc colligatur, & subdit. Quamuis graui sacrilegio & homicidio delinqueret. Sed mirum est, quod peccatum homicidij agnoscat, & specialem Canonem requirat, in quo illa irregularitas expressa sit, cum in vniuersum sit cum culpa homicidij coniuncta: præsertim, cum paulo inferius ipse doceat, eum, qui baptizat puerum, ita vt mors inde illi imineat, homicidam esse & irregularem: nam de hoc etiam nullum Canonem ipse citat, sed ex peccato homicidij colligit merito irregularitatem. Addendum vero est, dummodo non tantum periculum mortis puero creetur, sed etiam reipsa mors consequatur, vt in simili notauit Scotus in 4. d. 3. q. 3. quia irregularitas non est imposita propter peccatum homicidij internum, vel externum inchoatum, si reipsa perfectum non sit homicidium.

Paludd.

Soto.

Scotus.

Secundo hinc colligo, moraliter loquendo, accidere non posse, vt propter hoc mortis periculum omittendus sit baptismus. Quod rectè suadet ratio supra facta, addendo, detrimentum salutis, quod ex Baptismo prudenter applicato oriri potest, nullius fere esse momenti, vel considerationis. Non tamen nego, quin in eo casu possit Baptismus differri, quàdiu est spes vitæ, & nullum est morale periculum subitaneæ mortis, quia tunc spiritualis necessitas non vrget: & consequenter, nec diuinum aut Ecclesiasticum præceptum, & ideo quælibet causa, etiam leuis, sufficit, vt sine peccato differatur: at vero, quando iam est morale periculum mortis æternæ, pro nihilo habendum est illud detrimentum corporis, quod ex Baptismo accidere potest: quia reuera nec mors inde causatur, nec mortis acceleratio notabilis, aut consideratione digna. Quod non solum in infantibus sed etiam in adultis verum esse censeo: quia, licet minor videatur eorum necessitas, est tamen non parua, & interdum potest esse æqualis: & saltem vtilitas semper est magna, quæ prætermittenda non est propter paruum detrimenti periculum. Hæc autem omnia per se, ac moraliter, & regulariter intelligenda sunt, nam si fingantur extraordinarij casus, in quib. oporteat, aut immittere puerum in puteum ad baptizandum illum, aut eum intingere aqua venenata, quæ statim illum interficiat, aut alij similes, in eis non est vtendum tali genere Baptismi: quia sunt actiones plane interfectiuæ hominum, & ideo in illis vera est regula à Soto assignata. Hæc tamen quæ sunt valde per accidens, non veniunt in moralem considerationem.

Propter non esse periculi moralem est omittendus baptismus.

Soto.

De alio periculo mortis violentæ, & extrinsecus illatæ, quale esset, si tyrannus minaretur mortem ei, qui vel baptismum susciperet, vel infantem baptizaret, multa dici possent, quæ partim ad materiã de fide, partim ad materiam de charitate spectant: & id eo breuiter illa expediam. Distinguendum ergo est primum de paruulis, & de adultis: deinde de statu & necessitate: scilicet an sit baptizandus in periculo mortis, necne: ac denique, an vis inferatur in odium fidei, vel religionis Christianæ, vel solum in odium personæ. Primo igitur, si baptizandus sit infans, & instet probabile mortis periculum, non est prætermittendus Baptismus propter timorem violentæ

Quibus teneatur suspensus confessus baptismum cum periculo mortis violentæ.

lentæ mortis. Contrarium huius sentit Soto supra, probatur tamen, quia, vel mors violēta timetur infanti baptizato, & hoc nullius est momenti in prædicto casu, quia iam ponitur constitutus in eo statu, in quo absque violenta morte imminet ei probabile periculum mortis (ita enim est casus supponendus, & intelligendus) & quamuis hoc periculum corporalis mortis ex Baptismo augeatur, hoc tamen merito permittendum est propter vitandum instans periculum mortis æternæ. Dico autem tunc permitti illud externum & violentum periculum, quia baptizans tunc parumlum, reuera non est causa eius, sed tyrannus ex praua volūtate inde sumit occasionem inferendi vim, quam occasionem alter, qui baptizat non dat, sed permittit propter maius bonum, ratione cuius non tenetur materiam eius auferre: Aut hoc periculum imminet ipsi baptizanti, quod magis morale est: & tunc etiam (vt opinor) non excusatur ab obligatione baptizādi, vel propter defensionem fidei, & honorem religionis Christianæ. Nam vix potest fidelis prætermittere huiusmodi collationem Baptismi propter huiusmodi timorem sine magno scandalo, & infamia religionis: vel generalius propter ordinem charitatis. Tenetur enim vnusquisque plus diligere vitam spiritualem proximi, quam propriam corporalem: in eo autē casu æterna vita proximi periclitatur. Sed de hoc latius alibi. Quia nunc non agimus de obligatione fidei, vel charitatis, sed præcepti Baptismi: quod in eo casu non habet proprie locum respectu infantium. Secundo igitur, si baptizandus sit adultus, & in mortis articulo per se constitutus, etiam sine extrinseca vi, tenetur non omittere Baptismū, etiamsi tyrannus minetur mortem statim inferendā, seu accelerandam. Probatur, quia hoc præceptum est iuris diuini, & de re grauissima, & maxime necessaria ad salutem: non ergo est prætermittendum absq; grauissima & euidenti causa. Tunc autem nulla est sufficiens: quia licet tyrannus minetur mortem, tamen cum iam supponatur homo in probabili periculo mortis, illud augmentum vel certitudo, seu acceleratio mortis non est tanti momenti, vt propter eam sit res tam necessaria omittenda, præsertim, quia, licet adultus possit per contritionem saluari, ea tamen res est valde difficilis & incerta. At verò, si secluſa extrinseca vi, homo non est in mortis periculo, & alioqui nec debilitatur fides, nec creatur infamia religioni Christianæ, potest sine peccato differri Baptismus, donec vel maior instet necessitas, vel melior sese offerat Baptismi opportunitas, quia iam illa non est absoluta omissio, sed sola dilatio, ad quam satis rationabilis causa tunc occurrit. Secus vero erit, si causa fidei & religionis aliud requirit, vt si iuxta circumstantias occurrentes censeatur esse obligatio confitendi fidem suscipiendo Baptismum, etiam si necesse sit ob eam causam sustinere martyrium.

Alia, quæ hic desiderari possent de obligationib. pertinentibus ad modum suscipiendi Baptismum, supra tractata sunt, cum de dispositione ad Baptismum necessaria ageremus: & in materia de sacramentis in genere nonnulla dicta sunt. De obligatione autem suscipiendi Baptismum ab hoc vel illo ministro, præter ea, quæ de sacramentis in genere dicta sunt, quod addendum occurrerit, in seqq. sectionib. dicetur.

SECTIO IV.

Quis possit licite, vel teneatur sacramentum Baptismi ministrare.

POstquam dictum est de præceptis, & obligationibus, ad baptizandos pertinentibus, dicendum sequitur de ijs, quæ ad ministros spectant: inter quæ primum locum habent præcepta, quæ absolute cadunt in actum baptizandi: postea verò alia, quæ ad modum pertinent. Primum igitur caput duas quæstiones complectitur: vna est, an aliquibus datum sit præceptum baptizandi, & quas personas, & quando obliget hoc præceptum. Sed non est, quod circa huiusmodi quæstionem immoremur. Nam, quod huiusmodi præceptum sit à Christo Domino datum, & pastoribus Ecclesiæ impositum, satis expressum est, Matth. vlt. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti: & comprehenditur sub illis verbis dictis Petro, Ioan. 20. Pasce oues meas, scilicet verbo, & sacramentorum administratione, quam successores Petri curare debent, & prouidere per se, vel per ministros, & coadiutores suos, cum quib. potestatem, & iurisdictionem suam communicant. Itaq; obligat hoc præceptum animarum pastores, per se loquendo, & ex officio: ex charitate verò etiam alij obligari possunt ad hoc beneficium conferendum in necessitatis articulo. De qua re videnda sunt, & ad præsentem materiam applicanda, quæ de sacramentis in genere supra diximus: nihil enim aliud hic addendum occurrit.

Parochi ex præcepto tenentur baptizare.

Matth. vlt.

Ioan. 20.

Altera quæstio est, quis habeat ius baptizandi, seu quis possit licite hoc ministerium exercere. In qua loqui possumus, vel simpliciter de baptismo etiam priuatim collato, vel specialiter de Baptismo solemni ritu cum omnibus Ecclesiasticis cæremonijs perfecto. Dico ergo primo, solos pastores animarum habere ius baptizandi: atque adeo illis solis per se licere hoc ministerium exercere, vel alijs ex commissione eorum. dico autem per se: vt excludam casum necessitatis, de quo postea. Conclusio est certa ex dictis supra de sacramentis in genere: nam eadem est ratio de hoc sacramento, & de cæteris: quia alieni muneris vsurpatio, peccatum est: sed pascere animas est proprium munus pastorum, quod, vt dixi maximè fit verbo & sacramentis: ergo vsurpare hoc munus sine necessitate, est ius alienum inuadere: quod illicitum est: Quæ ratio sumpta est ex Augustino, libro secundo, contra Epist. Parmen. cap. 13. vbi specialiter loquitur de hoc sacramento. Videtur tamen ibi docere, omnibus Sacerdotibus in sua ordinatione datum esse ius baptizandi: sed intelligendum est, non quoad potestatem iurisdictionis, nec simpliciter, sed quoad potestatem ordinis, & comparatione facta, ad laicos, vt statim explicabimus: laici enim per se loquendo, & secluſa necessitate, nūquam possunt habere hoc ius: sed est proprium Sacerdotum, & hoc modo dicitur illis dari, quasi in radice in ordinatione sua: atque ita hæc doctrina est communis Theologorum, cum D. Thom. supra q. 67. art. 2. & 3. & alijs in 4. d. 5. Soto d. 4. art. 3. vbi alios refert. Sed dices, homo antequam Baptismum suscipiat, non est de iurisdictione Ecclesiæ, vt supra dicebamus: ergo nullum habet pastorem: ergo à quolibet, saltem Sacerdote, potest baptizari, quia respectu illius non est maior ratio de vno, quam de alio. Et confirmatur, nam ipse baptizādus potest licite petere Baptismum à quocunque Sacerdote voluerit: ergo etiam Sacerdos potest licite dare: quia si vni non liceret dare, neque alteri liceret petere. Respondetur inprimis, in infantibus filijs Christianorum non procedere argumentum factum, quia medijs parentibus habent proprios designatos pastores. Ad eos enim pertinet ius baptizandi infantes, qui sunt proprij pastores suorum parentum: quapropter in his non solum ex parte baptizantis erit peccatum, alienum ius vsurpare, sed etiam ex parte eorum, qui infantem ad Baptismum offerunt, seu eius curam gerunt, erit peccatum tam ab altero, quam à proprio pastore, vel de eius licentia Baptismum postulare, vel accipere: quia etiam illud esset contra ius proprij pastoris: præter quam quod etiam esset cooperatio vel inductio ad malum. At verò de alijs infidelibus, qui de nouo ad fidem veniunt, videtur esse maior difficultas propter rationem factam: & ideo existimare quis potest

Pastoribus animarum solum per se licet baptizare.

Augustin.

D. Thom.

Soto.

Obiectio.

Solutio.

sufficere voluntatem hominis infidelis offerentis se vel filium suum infantem ad Baptismum, vt à quolibet saltem Sacerdote baptizari licite possit: re tamen vera non ita est. Nam si infidelis baptizandus sit intra terminos Ecclesiæ Catholicæ, in qua sunt Episcopatus, vel parochiæ distributæ, tunc ad Episcopum, vel parochum illius loci spectabit, huiusmodi hominem ad Baptismum admittere, quia ipsi habent ius proprium dispensandi sacramenta in illis locis, & quia ita necessarium est, vt res ordinatè fiant, & sine confusione. Si vero aliqui denuo sint baptizandi in locis infidelium, vbi ad fidem conuertuntur, per se loquendo, & secluſa necessitate, oportet, vt qui eos ad Baptismum admittit, missus sit à pastoribus Ecclesiæ, & habeat hoc ius admittendi ad Ecclesiam cõmissum à supremo pastore illius, Christi Vicario proximè, vel mediatè: quia, sicut excludere, ita & admittere ad Ecclesiam, pertinet ad caput, & gubernatorem eius, sic ergo respectu cuiuscunque est necessarium ius baptizandi, vt licite fiat. Vnde fit, etiam infidelem, qui conuertitur, solũ posse licite Baptismum petere ab eo, qui habet ius dandi propter rationem supra factam: hæc autem obligatio non oritur ex speciali præcepto ecclesiastico infideli imposito: hoc enim nullum esse potest, vt supra dixi, sed oritur ex ipsa natura rei, quia vnusquisque tenetur, vnamquamq; actionem postulare ab eo, qui licite præstare potest.

Quis licite possit baptizare infideles locis ipsorum.

Sed quæres, an illicitè ministrans Baptismum, inuertendo hunc ordinem, & vsurpando alienum ius, aliquam censuram seu ecclesiasticam pœnam propterea incurrat. Respondetur, præcise ex hoc capite nullam incurrere, quia nulla est in iure imposita: imo neque de hac re inuenietur ecclesiastica lex positiua, generaliter hoc prohibens, quamuis nonnulla specialia decreta reperiantur: in ca. enim, Placuit, 2. 16. q. 1. prohibentur monachi Baptismum dare, tamen illa lex non comprehendit omnes Sacerdotes simplices sæculares: solum ergo ipso iure naturæ est hoc illis prohibitum, quia per se malum est, ius alienum vsurpare. Imo, neque illa speciali prohibitione ecclesiastica monachis facta, adhibita est aliqua specialis pœna vel censura: sed solum videtur, eis specialiter expressa illa prohibitio propter aliquem excessum vel specialem necessitatem tunc occurrentem.

Nullam censuram incurrit, qui vsurpat iurisdictionem in conferendo hoc sacramento.

Dices, in Clementina prima de priuilegiis imponi excommunicationis censuram religiosis ministrantibus sacramenta sine licentia pastorum. Respondetur, non esse ibi sermonem generaliter de sacramentis, sed solum de Extrema vnctione, Eucharistia & solemnitate matrimonij, & quibusdam aliis casibus ibi expressis: extra quos non est illa excommunicatio extendenda: tum quia pœnæ & odia potius coarctanda sunt: tum etiam, quia argumentum à simili in pœnarum impositione nullius momenti est: cum ergo ibi nulla fiat mentio de Baptismo, non est ad illum extendenda illa censura. Maximè, quia cum sit sacramentum necessitatis, potuit in eo esse specialis ratio, vt non tãto rigore prohiberetur: sicut neque de sacramento pœnitentiæ quicquam ibi dictum est, forte quia specialem iurisdictionem requirit. Dixi autem præcise ex hoc capite vsurpatę iurisdictionis, non incurri aliquam ecclesiasticam pœnam, quia aliunde, scilicet ex administratione sacramenti absque ordine necessario ad talem administrandi modum, aliud dicendum erit, vt statim notabo.

Dico secundo. In casu necessitatis potest licite Baptismum dare, etiam is, qui non est pastor animarũ, siue sit sacerdos, siue laicus, dummodo seruetur debitus ordo, seu ratio veræ necessitatis habeatur. Prior pars conclusionis est certa, satisque constat ex dictis supra quæst. 67. vbi ostendimus, in casu necessitatis quemlibet posse esse ministrum huius sacramenti: superflue enim esset hæc potestas data, nisi vsus eius aliquando posset esse licitus: quod si aliquando licet, maxime in casu necessitatis. Posterior autem pars posita est, ad explicandum hunc casum necessitatis: potest enim, qui baptizandus est, esse in necessitate Baptismi, nimirum quia est in periculo vitæ: & nihilominus quod possit illum recipere à proprio Sacerdote seu Pastore, qui vel præsens adest, vel facile potest ad illud munus vocari: & tunc non est sufficiens necessitas, vt alius possit sese ingerere ad Baptismum dandum: quia reuera ministerium illius non est necessarium: oportet ergo, vt vtrumq; concurrat, scilicet, & extrema necessitas ex parte baptizandi, & necessitas etiam ex parte eius, qui ministraturus est sacramentum, scilicet, vt non sit alius qui possit illud conferre, & ad quem aliquo titulo magis spectet ministerium tale. Et hoc sensu dixi seruandum esse debitum ordinem: nam si adsit Sacerdos, non erit conueniens minister Diaconus: nec in præsentia Diaconi, inferior clericus: nec in præsentia clerici, laicus, neque in præsentia viri, fœmina, si cætera sint paria. Ratio omnium est, quia hæc licentia solum conceditur ob veram necessitatem: vera autem necessitas non consurgit, nisi ex vtroq; cap. supra posito, scilicet ex penuria ministri, & periculo hominis baptizandi: ergo vbi hæc duo non concurrunt, non est vera necessitas: ergo nec facultas licite baptizandi.

Quia possit esse minister b. pte mi in ca. necessitatis.

Sed quæres primo, an inuerfio huius ordinis sit graue peccatum: videtur enim non esse: quia, cum Baptismus tunc priuatim detur, non oportet accidentalem solemnitatem adiungere: sed quod minister sit Sacerdos, vel laicus solum spectat ad quandam solemnitatem accidentalem: ergo hoc omittere, vel immutare, vel nullum peccatum est, vel certe non graue. Confirmatur, quia non videtur grauis irreuerentia sacramenti: neque etiam alicui in hoc fit grauis iniuria. Respondetur, hic posse fieri multiplicem cõparationem, quia nõ omnes possunt vna & eadem regula definiri. Primò ergo, si comparemus Sacerdotem simplicem ad proprium, seu pastorem eius, qui baptizandus est, cẽseo esse graue peccatum, illo inuito vsurpare munus illius, propter rationes factas in 1. concluſ. Nam extrema necessitas subditi baptizandi non tollit alteri proprium ius: nec dat licentiam inuertẽdi debitum ordinem iustitiæ. Quod euidentius est necessarium, quando baptizandus est adultus, quem oportet cõuenienter esse dispositum ad Baptismum, etiam si in necessitate constitutus sit: eius aũt voluntatem examinare, & probare pertinet ad pastorem: per se etiã loquendo idem est de Baptismo infantiũ. Nam si parochꝰ adsit, & velit illum baptizare, nullus Sacerdos potest, illo inuito vsurpare hoc ministerium: hoc aũt non tam est propter reuerentiam, vel solẽnitatem sacramenti, quam propter seruandũ vnicuiq; ius suum: & ideo, si proprius Sacerdos velit cedere iuri suo, licite poterit Sacerdos simplex id præstare: quia iam nulli facit iniuriam, & quia alius potest hoc ministerium alteri committere, & potestatẽ suam delegare. Et hac fortasse de causa, infantes filij Christianorum, quando in periculo mortis existunt, facile à quolibet simplici Sacerdote baptizantur, neq; est tanta solicitudo vocandi parochum, quia ex vsu videtur haberi quędam interpretatiua voluntas & cõsensus illius, eo quod in eo casu sufficienter exercetur hoc ministerium à quolibet Sacerdote, cũ priuatim fit dandũ sacramentum, & sine solemnitate publica, & alioqui ministerium sit facile, & nullum requirat examẽ vel iudicium, vel dispositionem baptizandi, sed solius necessitatis.

Peccat grauiter sacerdos simplex priuando suo proprio parochũ.

Secundo grauiter peccaret laicus, qui baptizaret in præsentia Sacerdotis. Imo existimo in huiusmodi necessitate, quamuis non adsit Sacerdos, si tamen facile vocari potest sine vllo morali periculo, ita omnino faciendum esse. Ita sumi potest ex Augustin. D. Thom.

Peccat grauiter laicus baptizando in præsentia sacerdotis. Augustin.

D.Thoma, & aliis Theologis nuper citatis: & vsus Ecclesiæ id cõfirmat, nam reuera ita seruatur. Ratio vero est, quia per se, & ex directa intentione institutentis solus Sacerdos est minister huius sacramenti. Quod si laico interdum conceditur, solum est omnino ex accidenti propter necessitatem: ergo sine hac vsurpare hoc ministerium grauis inordinatio est. Vnde non est eadem ratio de hac conditione ministri, & de aliis conditionib. accidentalibus ab Ecclesia institutis: hæc enim magis necessaria est, & ex ipsa institutione manat, & magis spectat ad reuerentiam sacramenti: nam cum sit sacrum ministerium, per se requirit ministerium consecratum. Accedit, quod si hoc ministerium fiat à laico, facilius potest interuenire periculum alicuius erroris, vel iterationis Baptismi.

Sed quæres, an saltem ex licentia Sacerdotis possit laicus in eius præsentia baptizare: videtur enim posse, quia tunc Sacerdos cedit iuri suo. Respondetur, si sacerdos omnino nolit Baptismum dare, posse laicum illum præbere: quia iam est casus necessitatis: quid enim refert, quod adsit Sacerdos, si nõ vult necessitati proximi subuenire? Ergo ita potest tunc laicus illum dare, ac si Sacerdos non esset ibi: peccabit tamen tunc Sacerdos ministerium suum negando contra reuerentiam sacramenti, & contra debitum sui muneris, & officij. At vero, si Sacerdos non omnino neget ministeriũ suũ, sed tantũ cedat iuri suo, cõcedens alteri facultatem dãdi, vel ex indiscreta quadam vrbanitate, vel alia simili causa, tunc non potest laicus: imo nec quilibet alius non Sacerdos, etiamsi Diaconus sit, vsurpare tale munus sine graui causa, quæ necessitati æquiualeat: quia sol⁹ sacerdos est per se institutus minister sacramenti: & non potest ipse sua authoritate hoc ministerium alteri dare, & inuertere institutionem per se intentam à Christo, cõtra reuerentiam sacramento debitam, quę in hoc negocio magis est pensanda, quam ius ipsius Sacerdotis. Dicunt autem quidam, non peccare tunc moraliter laicum baptizando, non solum, si Sacerdos det licẽtiam, sed etiam eo ipso, quod non prohibeat, citarique solent pro hac sententia Soto in 4.d.4.art.3. & Nauar.in sum.c.22.nu.7. Sed, neq; hoc probabile est: quia, cum hoc peccatum non consistat in iniuria Sacerdotis, sed sacramenti, parum illud diminuit, q; fiat contradicente, vel annuente Sacerdote: neque dicti authores id docent, sed potius cõtrarium: nam generaliter & sine limitatione affirmant, hoc esse peccatum mortale: cum Richardo, Palud. & aliis. d. 5. Hæc autem omnia per se intelligenda sunt, secluſa ignorantia: nam hæc facile in hoc negocio interuenire potest tam facti, quam iuris: facti quidem: quia sæpe potest facile & sine culpa timeri periculum, vbi non est, & accelerari Baptismus non expectato conueniente ministro, sine vera necessitate, bona tamen fide existimata, ex zelo charitatis: iuris autem, quia licet hoc ius diuinum sit, non est tamen tam clarum, quin facile possit à communi plebe inuincibiliter ignorari.

Vnde tertio addendum est, inter omnes alios ministros inferiores, Sacerdote, etiam esse seruandum ordinem, ita vt quilibet ordinatus præferatur laico, & inter ordinatos, qui est in superiori ordine constitutus: & inter laicos vir, fœminæ. Ita docent omnes, quia hoc spectat ad quandam decentiam & reuerentiam sacramenti. Non existimatur autem hæc res grauis quæ ad peccatum mortale sufficiat: quia nullus horum est per se minister huius sacramenti: neque absolutum habet ius illud dandi: & ideo absolute non fit illi iniuria: neque etiam irreuerentia sacramenti est grauis, quia neque illud ministratur solemniter, neque conditio ministri, quæ prætermittitur, est admodum necessaria. Dices, quamuis hoc respectu aliorum satis certum videatur, tamen respectu Diaconi videtur dubium, quia aliquo modo ei competit hoc ministerium ex vi ordinationis suæ. Respondetur, quamuis hoc ita sit, nihilominus verisimilius videri, etiam respectu Diaconi non esse peccatum mortale, illi præferre alium inferiorem, & laicum, vt bene docuit Soto d.4. art. 2. quia Diaconus in rigore loquendo, non est minister ex officio, vt supra dictum est: quare cum nulla ratio sufficienter cogat, non est huiusmodi factum culpæ mortalis damnandum.

Quartò similiter dicendum est cæteris paribus, præferendum esse in hoc ministerio iustum peccatori, patet, quia hoc spectat ad reuerentiam sacramenti. Dico autem, cæteris parib. quia simpliciter Sacerdos est præferendus non Sacerdoti, etiam si peccator existimetur: quia, vt sæpe dictum est, per se & ex officio est minister, & ideo non est priuandus iure suo, neque immutandus ordo institutionis propter ea, quæ sunt per accidens. Quapropter, etiam inter inferiores, videtur magis rationi consentaneum, vt seruetur ordo consecrationis personæ, quanquam, si ille inuertatur intuitu maioris sanctitatis, vel vt detur sacramentum ab homine iusto, & nõ à peccatore, existimari certe potest sufficiens causa ad excusandum, etiam à culpa veniali supra dicta. Aduertendum est autem, hic sermonem esse de Baptismo in necessitate collato, absq; solemnitate: quo modo non est peccatum mortale illum in peccato mortali ministrare, vt supra dictum est, & ideo non videtur etiã peccatum mortale, præferre in huiusmodi ministerio peccatorem iusto, etiam cæteris paribus: quia, neq; minister, tunc inducitur ad mortaliter peccandum, neque etiam sacramento fit grauis irreuerentia, cum ipsemet minister in ea re grauiter nõ peccet: secus vero esset in Baptismo solemni propter rationẽ contrariã: nam sic ministrare Baptismũ in peccato mortali, peccatũ mortale est: & ideo pferre in eo ministerio peccatorẽ iusto, si vterq; haberet æquale ius, seu eandem facultatem, non careret culpa graui: quia esset ad malum inducere, & ad grauem irreuerentiam sacramenti. At vero, si non sit æqualitas, vt v.g. quia vnus est Sacerdos, alter Diaconus, vel quia vnus est Sacerdos proprius, alius simplex tantũ, tunc ab eo est petendus Baptismus solemnis, ad quem, ex officio spectat dare, nam quod ab illo petitur, iustum est, & iure petitur: quãdoquidem ille solus habet ius dãdi, quod aũt ille iniquè sit daturus, est per accidens ex mala voluntate eius, quæ alteri non imputatur.

Sed obiicies contra priorem partem: nam sequitur ex dictis, non esse graue peccatum in articulo necessitatis admittere ad baptizandum hominem infidelem prætermisso fideli, aut hæreticum prætermisso catholico: consequens autem, & per se videtur absurdum: quia est valde indecens ad sacramentum Ecclesiæ ministrandum sine causa admittere infidelem hominem extra Ecclesiam existentem, & præterea videtur esse contra S.Tho. supra q.67.art.5. vbi ait, esse graue peccatum sine necessitate accipere baptismum ab homine non baptizato: nec dici potest D.Thom. loqui, quando baptizandus in nulla est necessitate, nam tunc etiam à laico baptizato suscipere Baptismum esset peccatum: aliud autem specialius docet D.Tho. de non baptizato, scil. quod ab illo Baptismum accipere, quando recipi potest ab homine baptizato, grauis inordinatio sit. Respondetur, considerando præcise hanc comparationem vnius ad alterum, solum ob dignitatem personæ, non apparere, etiam in hoc grauem inordinationem, quia in rigore neuter est minister ex officio, & alioqui sacramentũ priuatim ministratur: nihilomin⁹ tamẽ, moraliter rem considerando, vix potest fieri sine graui culpa, vel propter scãdalum, & prauam suspicionem sui, quam merito daret, qui infidelem in sacro ministerio fideli præferret: vel propter sacrilegam communicationẽ cũ homine hęretico, & ab Ecclesia precisо: vel propter aliq; morale periculum erroris, aut

D.Thom.

Quid si Sacerdos det facultatem, vel nolit baptizare.

Imo.

Nauar.

Non peccant graviter ministri inferiores sacerdote presente ordinem seruando.

Iustus peccatori est præferendus in dando Baptismo.

Vtrũ liceat admittere infidelẽ ad dãdu bapt. prætermisso fideli in necessitate.

deceptionis, aut prauæ intentionis: & iuxta hæc posset exponi D. Th. quis ibi reuera loquatur in eo casu, in quo non est necessitas, etiá ex parte baptizádi: nec necesse est, vt aliquid singulare doceat de homine nõ baptizato: sed docet id, quod in illo est verum, quia de illo sermonem instituerat, quamuis illud ipsum verum possit etiam esse in aliis, seruata proportione.

Vltimo dicendũ est, Quando ob necessitatẽ conceditur facultas baptizandi ei, qui non est minister ex officio, solum potest licite Baptismum priuatim & sine solemnitate dare. Vnde grauiter peccabit, si solemniter illum ministret. Dixi, qui non sit minister ex officio, & non solum, qui non est pastor: vt excluderem etiam simplicem Sacerdotem: nam hic, si ob necessitatem baptizet propria authoritate in absentia parochi, nihil peccabit ministrando solemniter: quia ex vi suæ ordinationis est satis idoneus ad hoc ministerium: & necessitas dat illi facultatem baptizandi. Cur ergo peccabit solemniter baptizando? De Diacono autem non est idem, nisi speciali dispensatione hoc illi concessum sit, iuxta supra dicta qu. 67. Vnde constat de cæteris omnibus inferioribus, nunquam eis licere solemniter baptizare, etiam in necessitate, quia non sunt ad hoc idonei ministri.

Sed quæres, an laicus baptizans sine necessitate fiat irregularis, etiam si absque solemnitate baptizet: & ratio dubitandi esse potest, quia in ca. 1. de Clerico non ordinato ministrante, absolute imponitur pœna irregularitatis ei, qui baptizauerit no ordinatus. Quod videtur intelligendum de quocumque non ordinato baptizante, quando ei non licet: atque ita videntur intelligere Palud. in 4. d. 5. q. 2. Syluest. verbo, Baptismus 3. in prin. Ang. verbo, Baptismus 5. nu. 1. Gabr. in 4. d. 6. q. 1. art. 2. concluſ. 2. qui tamen non expresse loquuntur de baptizante non solemniter, sed simpliciter de baptizante sine necessitate. Soto vero d. 4. ar. 3. in hanc sententiam ita expositam valde inclinat, licet non omnino audeat definire. Nihilominus dicendum est, propter Baptismum priuatim ministratũ illicite ab homine non ordinato non incurri irregularitatem. Itaque textus ille intelligendus est de Baptismo solemni. Ita sentit Glos. ibi; dum ait, intelligendum esse, si quis baptizauerit, ac si esset ordinatus, & ei liceret ex officio. Insinuat Nauarr. ca. 22. num. 7. clarius c. 27. nu. 242. vbi tradit generalem doctrinam ex Anton. 3. p. tit. 28. ca. 1. hanc irregularitatem non incurri, nisi exercendo actum ordinis eo modo, & cum ea solemnitate, cum qua à solis ordinatis licite exerceri potest. Quam expositionem amplectitur etiam Syluester, verbo, Irregularitas, q. 12. & 27. cum Palud. d. 5. q. 2. & idem tenet Ledesma in 4. 1. p. q. 8. art. 4. Et ratione confirmari potest, quia, vt ex titulo & intentione Legislatoris constat, ibi imponitur irregularitas ei, qui exercet actum ordinis, cum non sit ordinatus: sed Baptismus priuatim datus in rigore non est actus ordinis, cum possit valide fieri ab homine non ordinato: vnde, qui sic dat Baptismum extra necessitatem, non proprie peccat exercendo actum ordinis, quem non habet, sed vtendo sine necessitate, facultate sibi data solum in casu necessitatis. Vnde etiam Sacerdos sic baptizans sine necessitate peccabit: ergo propter illum actum non incurritur irregularitas.

Atque hinc ht, Sacerdotem simplicem, etiam si solemniter baptizet, iniuste vsurpando munus alterius, non manere irregularem, vt bene docuit supra Syluester, & omnes citati, & citandi: quia non exercet actum, ad quem non sit ordinatus, quamuis indebito modo illum exerceat: nam huic peccato nulla est in iure irregularitas annexa. Vltimo vero dico, quemlibet clericum non Sacerdotem, ministrando solemniter etiam in casu necessitatis, fieri irregularem. Ita sentiunt Soto, Nauarr. & alij locis supra citatis: & patet ex dict. ca. 1. de Clerico non ordinato ministrante. Vbi generaliter pœna irregularitatis imponitur ei, qui, cum non sit ordinatus, baptizat: quod intelligendum diximus de Baptismo solemni, qui non conceditur ex vi ordinationis, nisi tantum Sacerdoti. Vnde pœna hæc, etiam ad Diaconum sua authoritate ne baptizantem, extenditur, vt supra dictum est, q. 67. ex tradit Clem. lib. 3. constitutionum, c. 11. & ita significant Palud. Soto, Nauar. & Syluest. Clemens. Paludan. Soto. Nauar. Syluest.

locis supra citatis: nam absolute id docent de clerico non presbytero: Neque etiam excipiunt casum necessitatis, neque est cur excipiatur: quia nulla est necessitas, quæ cogat ad Baptismum solemnem: nam sufficienter subuenitur cuicunq; necessitati per Baptismum, etiam sine solemnitate: non ergo excusatur à culpa, propter quam incurritur hæc irregularitatis pœna: quia reuera tunc exercet proprium actũ ordinis, sine ordine.

Sed quæres, an idem dicendum sit de laico solẽniter ministrante, q; maneat irregularis. Quidam enim negant, qm non inuenitur in iure hæc irregularitas laicis imposita: nam caput supra citatum intelligendum est iuxta titulum, sub quo cõtinetur: titulus autem solum est de clerico non ordinato ministrante: ergo decisio illius canonis non comprehẽdit laicos, sed tantum clericos: atque ita tenet Ang. in sum. verbo. Irregularitas. §. 38. citans Directorium lib. 3. tit. 8. quem sequitur Armil. verbo. Irregularitas, num. 65. & quidam alij Summistæ, qui falsò citant D. Tho. & quosdam alios Scholasticos, qui contrarium expresse docent, vt iam dicam: videtur autem in hac sentẽtia esse Couar. in Clem. Si furiosus. §. 1. n. 1. ibi tamen non de hac irregularitate tractabat, sed de illa, quæ imposita est exercentibus actum ordinis, in quo suspensi sunt, quam sine dubio laici non incurrunt: hęc vero, de qua disputamus, est diuersa. De qua probabilius videtur, incurri etiam à laico solemniter baptizante: quia textus in d. c. 1. non dicit, Si quis ordinatus baptizauerit, &c. sed absolute, Si quis baptizauerit non ordinatus: quæ verba generalia sunt, & omnem non ordinatum comprehendunt: non est ergo, cur excludatur laicus, qui etiam est non ordinatus. Nec refert, quod de rubrica tituli dicebatur. Primo, quia vt Antonius Aug. & alij eruditi viri adnotarunt, in antiquis codicibus, in illo titulo non legitur, de clerico non ordinato ministrante, sed, de non ordinato ministrante, & nunc in Gregorianis codicibus adnotatur: ita legi in septem manu scriptis. Secũdo, quia decretalis illa, siue Hormisdæ sit, siue Honorij, antiquior est, quam rubrica illius tituli: non est ergo per rubricam tituli restringenda, præsertim, cũ casu quodam, & ex inaduertẽtia potuerit facile verbum illud excidere. Atque hæc sententia communis est inter Scholasticos in 4. vbi Palud. d. 5. q. 2. d. 22. q. 3. a. 2. Maior d. 5. q. vnica, ad argum. contra 2. concl. D. Anton. 3. p. tit. 28. ca. 1. Soto in 4. d. 4. art. 2. & d. 25. q. 1. art. 3. Ledes. 1. p. 4. q. 8. art. 2. Syluest. verbo, Irregularitas, n. 14. & 27. Maiol. lib. 4. de irregul. capit. 13. num. 4. & eodem modo interpretantur communiter prędictam decretalem ibi. Et significat etiam Nauar. cap. 22. num. 7. & ca. 27. nu. 242. Tandem adiungi potest coniectura. Quia magis est (vt ita dicam) alienus ab huiusmodi sacro ministerio, qui omnino caret ordine, quam qui est in inferiori ordine constitutus, & superiori caret: ergo non est verisimile, hunc incurrere irregularitatem propter hoc peccatum, & non illum.

Hormisd. Honor. Anton. Aug. Palud. Maior. D. Anton. Soto. Ledesm. Syluest. Maiol. Nauar.

Scio argumentum à simili, imo à minori, non esse efficax in his, quæ à iure positiuo pendent, præsertim in materia irregularitatis: sed non in eo sensu vtimur hoc argumento, sed supposita decisione illius textus, deseruit plurimum illa ratio ad veram eius intelligentiam. De hac vero irregularitate aduertunt omnes authores, solum Pontificem posse in ea dispensare, quoad nouos ordines suscipiendos: Episcopum vero posse dispensare in vsu susceptorum: quod videtur posse fundari in ca. 2. de Clerico

Quis possit in hac irregularitate dispensare.

Paludan. Syluest. Angelus. Gabriel. Soto.

Glossa.

Nauar.

Anton.

Syluest.

Soto. Nauarrus.

rico non ordinato ministrante, vbi Panorm & alij, cap.1. & 2. Maio.lib.3. de Irregularit. cap.13. Nauar. cap.27.num.242. & alii supra citati. Vltimo ex dictis in hac sectione intelligitur, peccare baptizatum (sub quo comprehendo eos, qui infantem ad Baptismum offerũt) recipiendo Baptismum ab eo, qui non habet ius, seu potestatem ministrandi illum: quia, &, quantum in ipso est, inuertit debitam subordinationem, & hierarchicum ordinem Ecclesiæ, & quia cooperatur peccato alterius. Et ideo necesse est, vt voluntarie id faciat: nam si necessitate compulsus id efficiat, quamuis ex malitia alterius in tali necessitate constituatur, non peccabit recipiendo Baptismum: quia tunc non cooperatur, sed permittit alterum in se operari: vt, si alter minetur mortem, nisi se permittat baptizari, vel si laicus vi detineat Sacerdotem, & homo alias Baptismo indigeat, & in casibus similibus, in quibus semper est adhibenda illa generalis exceptio, dummodo id non cedat in iniuriã fidei: & contemptum religionis Christianæ: nam tunc potius subeundum est martyrium, quod vicem Baptismi supplebit.

Qui recipit Baptismũ à non habente potestatẽ aut non peccat.

SECTIO V.

Quibus modis peccari possit indigne ministrando Baptismum.

Hic titulus adeo generalis est, vt possit etiam comprehendere quæstionem, præcedente sectione, tractatam. Tamen ita illum proponimus, vt multa & varia, quæ breuiter expediri possunt, comprehendamus: & intelligendus est de ministro, qui per se loquendo, potest licite baptizare: & ita excludimus proxime præcedentem quæstionem: nam etiam supposita facultate & iure dandi sacrametum, oportet seruare debitum & conuenientem modum, vt recte & sine peccato fiat.

Quis ex capitibus orti possit defectus in administrando Baptismo.

Tria ergo, vel quatuor sunt principalia capita, ex quibus oriri potest defectus seu culpa in administratione huius sacramenti. Primum ac præcipuum est substantia ipsius sacramenti: erit enim graue peccatum in hoc ministerio aliquid prætermittere, quod sit de illius substantia, vt patet ex generali doctrina supra tradita de sacramentis: hoc autem accidere potest, vel ex parte materiæ nõ adhibendo naturalem aquam: vel non in sufficiente quantitate aut ex parte formæ, non proferendo omnia verba necessaria: aut ex parte ministri, non habendo necessariam intentionem, aut ex parte personæ baptizandæ: quod solum potest contingere, vel ex defectu consensus, & voluntatis eius, cui Baptismus datur, si adultus sit, vel si Baptismus detur ei, qui iam baptizatus est, de quo genere peccati, dicemus sectione sequente. Atque ad hoc caput spectat, vt minister in his præsertim, quæ sunt de substantia, adhibeat ea, quæ sunt certa, quo ad posit, prætermissis dubiis, etiã si probabilia sint, cuius rei plura exempla in superioribus visa sunt, & ratio etiam est clara, quia contra omnem rectam rationem est exponere se periculo nihil faciendi, absque necessitate vel casu vrgente. Quæ ratio in omnibus sacramentis est vrgentissima, in hoc autem maxime propter eius necessitatem. Rursus ex hoc principio inferunt aliqui teneri fœminas, quæ ex officio sunt obstetrices, ad scienda ea, quę sunt substantialia ad Baptismum, scilicet materiam, & formam, saltem vernacula lingua. Ita sentit Nauar.cap.22.num.6. citans Palud.in 4.d.5.q.2.n.7. vbi ait, non omnes teneri ad sciendam formam Baptismi, nisi quibus incumbit ex officio, vt Curatus, inquit, & obstetrix, cui sæpe incumbit, quæ verba transcripsit etiam Anton. 3.p.cap.13.§.4. Quæ opinio est pia & consulenda: tamen in rigore non video, quale sit hoc præceptum: quia non est positiuum Ecclesiasticum, vt constat. Nullibi enim scriptum reperitur. Neque etiam est naturale, quia non pertinet ad iustitiam, quia ex vi

Obstetrix quo obligatione teneatur.

Nauarrus.

Palud.

Antoninus.

sui muneris non obligatur obstetrix ad curandam salutem animæ pueri, sed solum ad recte cooperandum natiuitati corporali eius: neque etiam pertinet ad charitatem: quia, licet supposita necessitate pueri, teneatur quilibet illum baptizare, si potest, vt recte prædicti authores, & omnes docent: non tamen tenetur vnusquisque esse paratus aut instructus ad dandum Baptismum, si forte esse inueniat proximum in necessitate constitutum: ergo neque charitas obligat obstetricem ad huiusmodi præparationem, seu dispositionem quia, licet forte esse spius in eo munere accidat huiusmodi necessitas, tamen rarissime euenit, vel non adesse aliquẽ alium, à quo posit infans ptizari, vel necessitatem esse tantam, vt non posit cito vocari, & expectari: ergo propter rarissimum euentum non obligat charitas ad prædictam scientiam.

Secundum caput præcipuum est, debita dispositio eius, qui ministrat, & eius cui Baptismus datur. Vtrumque enim cadit sub ministri obligationem: quamuis ea obligatio quodammodo reciproca sit: primo enim, qui hoc sacramentum ritu solemni ministrat in peccato mortali, grauiter peccat: secus vero si absque solemnitate id faciat in casu necessitatis: vt latius dictum est supra in materia de sacram. in genere. Secundo, peccat mortaliter, qui ab Ecclesia interdictus per excommunicationem, vel aliam censuram, baptizat sine necessitate vrgente: quia & agit contra Ecclesiasticam censuram, & consequẽter indigne sacramentum tractat: Vnde vtroque titulo peccat, si Baptismum solemniter ministret, imo, si sit Clericus, irregularis manebit, ex c.1. de re iudi. cap. 1. cum aliis, de sen. excom. in 6. Si autem sine solemnitate baptizet, non manebit irregularis: quia proprie non exercet actum, ad quem sit simpliciter necessarius aliquis ordo, vt notauit Couar. cum aliis in Clem. Si furiosus p.1.§.1. numer.1. & à simili confirmari potest ex dictis præcedente sectione: si tamen sine necessitate id faciat, grauiter peccabit, saltem ratione censuræ, ob necessitatem vero excusari potest, si non sit alius qui ministret, quia Ecclesiæ prohibitio, cum sit rationi consentanea, non habet locum in simili casu. De qua re videnda sunt dicta supra de sacramentis in genere, & D. Thom. quæ. 64. art.6. Nauar. cum aliis, quos refert in summa. cap.25. nu.72. Tertio tenetur, qui ministrat Baptismum non dare illum, nisi homini conuenienter disposito: quia debet sancta sancte tractare, & non dare sanctum canibus. Quæ obligatio maxime locum habet, respectu adultorum: in quibus tria, vel quatuor obseruare debet, scilicet, quod voluntarie, absque metu, vel coactione baptizari velint, quod sint sufficienter instructi in rebus, fidei & morum: quod sufficientia signa pœnitentiæ degerint. Et hucspectat, quod non sint in morali periculo, vel proxima occasione recedendi à fide. Et hæc vltima ratio habet suo modo robur in infantibus filiis infidelium sub eorum cura existentibus. Præter aliam obligationem, quæ oritur ex iure paterno, ob quam baptizãdi non sunt, parentibus inuitis: de qua re satis in superioribus tractatum est. Quarto dixi, hanc obligationem quodammodo esse reciprocam: quia, etiam is, qui baptizatur, tenetur per se loquendo non accipere Baptismum ab indigno ministro, si facile habere potest alium, qui digne ministret: quod explicandum est iuxta doctrinam supra traditam, tractando de sacramentis in genere.

Quomodo peccetur in conf. rẽdo bapt. primo ex defectu dispositionis.

Couar.

D. Thom.

Naurr.

Tertium caput est modus administrandi hoc sacramentum, qui etiam cadit sub præceptum: sub modo autem comprehendimus obseruationem omnium rituum, quos Ecclesia peculiari præcepto seruandos statuit, aut quos recepta consuetudine obseruat in solemni huius sacramenti administratione, vt colligi potest ex Concil. Trid. sess. 7. can. 13. de sacramentis in genere, & ex doctrina supra tradita de sacramen-

Quomodo peccetur ex defectu debiti modi.

Conc. Trid.

cramentalib. in commun, & ex his, quæ diximus de ritu huius sacramenti, satis constat fundamentum, & ratio huius obligationis: nam illi ritus sunt grauissimi, & antiquissimi, atq; ad reuerentiam sacramento conciliandam maxime necessarij, & ideo grauiter peccaret, qui illos prætermitteret, sicut qui sine vestib. sacris celebraret: potest autem hoc peccatum esse leue ex paruitate materiæ: quia hæc obligatio, præsertim gratis, non est extendenda ad singulas, etiam leues cæremonias: intelligendum etiam hoc est extra casum necessitatis, in quo omnes cæremoniæ prætermitti possunt & debent, vt per sacramentum necessitati proximi subueniatur.

SECTIO VI.

Vtrum ob peccatum iterandi Baptismum irregularitatis pœna incurratur.

Qui rebaptizat, & adultus, qui consentit se rebaptizari, grauissime peccant.

COnstat, iterationem Baptismi, tam ex parte dantis, quam voluntarie recipientis, esse grauissimũ peccatum, vt ex variis sententiis Pontificum, Conciliorum, & Patrum traditur de Consecrat. dist. 4. cap. Non licet. 2. & sequentibus. Ratio vero à priori tacta est sectione præcedente, quia hoc est contra substantiam sacramenti, quod fieri tentatur in subiecto incapaci. Vnde fit, vt etiam sit contra institutionem Christi, & contra reuerentiam debitam Baptismo prius suscepto: significatur enim fuisse inefficacem & insufficienrem. Ac denique est contra significationem huius sacramenti, per quod Christo commorimur & consepelimur, qui semel tãtum pro nobis mortuus est, & sepultus: & ideo, qui Baptismum iterat, quantum in se est, iterum Christum crucifigit, vt indicatur ad Hebræos 6. Est autem circa hoc aduertendum, tunc proprie hoc præceptum violari, quando constat, hominem esse baptizatum sufficiẽti ritu externo, saltem quoad substantiam sacramenti, & nulla est probabilis ratio dubitandi de intẽtione debita ministri: nam hæc semper præsumitur sufficiens, nisi aliunde sit probabilis suspicionis ratio. Cum autem ita de Baptismo constat, non solum erit peccatum absolute iterum baptizare, sed etiam sub conditione tum quia etiam hoc modo fit magna irreuerentia sacramento: tum etiam, quia illa conditio in tali casu est impertinens, & moraliter haberi potest pro non adiecta. Quid enim interest addere conditionem, quando iam cõstat, quid in re ipsa factum sit? imo videtur fere impossibile, tunc haberi actualem intentionem sub tali conditione, prout explicatur hoc verbo indicatiuo: intendo te baptizare, si non es baptizatus: sed solum de futuro conditionali, prout explicatur per hoc verbum subiunctiuũ, si non esses baptizatus, intẽderem te baptizare: quia stante iudicio, & credulitate, quod aliquis sit baptizatus, vix potest prior modus intentionis mente concipi, sub illa conditione, si non es baptizatus: nisi fortasse, quatenus res illa potest aliqua ratione existimari dubia, quod est etiam contra prudentiam, quando morali modo de re constat. Secundo est aduertendum, in casu dubij, quando sunt aliqua indicia ad suspicandum puerum esse baptizatum, non tamen sufficientia ad ferendum absolutum aut definitum iudicium, tunc licitum esse talem puerum baptizare, vt traditur de consecratione. d. 4. ca pitul. Paruulos, & sequentibus ex Leone Papa Epistol. 3. cap. 1. Epistol. 92. cap. 16. & ex Greg. III. Epistol. 4. & Concil. Carthag. 5. cap. 6. Et ratio est clara, quia non est exponendus homo periculo salutis æternæ: & alioqui nulla fit iniuria sacramento, cum non conferatur animo iterandi Baptismum: & ideo ad tollendum omnia pericula, addenda est tunc conditio, si non est baptizatus: vt præcipitur in cap. 2. extra. de baptismo.

Quãdo licet baptizare sub conditione.

Leo Papa. Conc. Cart. Gregor.

De quo præcepto, & quando Baptismus debeat censeri moraliter dubius, & quid sufficiat ad moralem certitudinem in hac materia, satis dictum est supra disp. 22. sect. 2. solum addendum hic est, antequã in huiusmodi casu iterum detur Baptismus, adhibẽdam esse moralem diligẽtiam ad tollendum dubiũ: nam si statim absque vllo examine detur Baptismus, valde temere fit, & contra reuerentiam sacramento debitam, vt recte annotauit Soto in 4. d. 3. art. 9. reprehẽdens contrariam consuetudinem aliquorum parochorum, qui maiori reprehensione digni sunt, si, quem constat esse priuatim domi baptizatũ, iterũ sub conditione baptizant: sed in eo casu debent cæremonias, & ritus Baptismi supplere: & ea quæ sunt substantialia, omittere. Vltimo est aduertẽdum, hoc præceptum non minus obligare baptizatum, quam baptizantem: peccat enim grauiter, qui, cum sit baptizatus, eiq; hoc sufficienter cõstet, iterum se baptizari consentit, ẽt si metu mortis id faciat: quia. 1. intrinsece malum, multo magis, quam indigne suscipere sacramentũ. Vnde etiam peccabunt parentes, vel quicunq; alij qui puerũ iam baptizatum, iterum ad Baptismum offerunt, eumve baptizari procurant: quia cooperantur actui intrinsece malo: admonere ergo debent de Baptismo iam suscepto, solumque ad supplenda accidentalia, quę desunt, puerum offerre.

Soto.

Hactenus dictum est de culpa, quæ in Baptismo iterando committitur, sequitur, vt dicamus de pœna iure imposita pro huiusmodi culpa. Duabus autem personis impositæ sunt huiusmodi pœnæ, scilicet baptizanti, & baptizato, quando in ea ætate est, vt consentiendo, iterationi Baptismi delinquere possit: de aliis autem personis nulla mentio in iure fit: fortasse quia licet interdum possint cooperari huic delicto, tamen valde per accidens, & remotè concurrunt. Igitur iure ciuili tam rebaptizanti, quam culpa suare baptizato pœna capitis imponitur, in l. 2. C. Ne sanctum Baptisma iteretur: sed hæc pœna nihil ad nos spectat. Dicẽdum ergo tantum est de pœna ecclesiastica, & prius de rebaptizante, postea de rebaptizato.

Circa primum sic legitur in l. 2. C. Ne sanctum Baptisma iteretur: Antistitem, qui sanctitatem baptismatis illicita vsurpatione geminauerit, sacerdotio indignũ esse censemus: tamen neciure ciuili potuit aliqua huiusmodi pœna introduci, neque illis verbis pœne aliqua iniungitur, sed criminis acerbitas exaggeratur. Præterea in can. 47. Apost. quem falso citat ex Conci. Lugdun. Burchardus li. 4. sui decreti, c. 56. deponi iubetur Episcopus, aut presbyter, qui denuo baptizat eum, qui iam erat vere baptizatus. Sed ibi nulla pœna imponitur ipso facto incurrenda, & illa depositionis pœna nunc non videtur esse in vsu. Rursus Fœlix III. Epist. 1. c. 2. & habetur in c. Eos, quos. de consecrat. distin. 4. varias imponit pœnas Episcopis, Presbyteris, & Diaconibus, qui sacri baptismatis iacturam fecerint, scilicet, quod vsque ad finem vitę in pœnitentia iaceant, & orationi fidelium non interfint, & solum in fine vitæ communicentur cõmunione laica, sed etiam hæ pœnæ non sunt in vsu, & præterea illa verba. Vnici salutaris q; lauacri fecisse iacturã, non significant peccatum rebaptizandi, sed consentiendi in iteratam Baptismi receptionem: vt ex vsu illorum verborum, & ex reliqua parte illius textus, magisq; ex ipsa originali Epistola constat: nullam ergo excommunicationis, vel alterius censuræ pœnam inuenio esse iure impositam, quæ ratione huius peccati ipso facto incurratur, solum superest dicendum de pœna irregularitatis.

Conc. Lug. Burchar. Felicis III. Rebaptizãs nullã incurrit pœnã ciuilem.

Et ratio dubitãdi ex vna parte est, quia omnes doctores docent, manere irregularẽ eum, qui rebaptizando peccat, vt late tradunt Theologi in 4. d. 5. & 6. Soto dist. 3. ar. 9. Anto. 3. par. tit. 14. ca. 13. §. 12. & tit. 28. c. 6. §. 3. Nauar. c. 27. nu. 246. alij Summistę, verbo, Irregularitas. & Couarru. Clem. si furiosus. p. 1. in prinu. 8. In contrariũ autem est, quia irregularitas non incurritur: nisi in casibus à iure expressis: sed de hac irregularitate nullũ habemus expressum ius: omnes enim

Soto. Antoni. Cõar.

enim authores fundant illam in cap.2.extra,de Apostatis: reliqua enim iura, quæ afferri solent omnino sunt extra propositum, qualia sunt, quæ ex ciuili, & canonico iure adduximus:sed neq; in cap.illo videtur satis fundata hęc irregularitas:nam in priori parte illius textus ante versiculum:Quia ergo:non est sermo de rebaptizante,sed de rebaptizato:in posteriori autem parte non est sermo de ipso baptizante, sed de Acolyto,qui ei ministrauit:quod patet aperte ex textu originali in Concilio Lateran.sub Alexand. III. p. 26. c.1.vbi sic dicitur. Astitit autem huic sacrilegio adolescens Acolytus,frater illius, in quo Baptismus asseritur iteratus, & ministerium exhibuit in respondendo Presbytero baptizanti, & cooperator extitit rei nefandæ:& de hoc Acolyto postea dicitur:non esse ad superiores ordines promouendum, si publicum sit crimen:si vero occultum est, promoueri posse:de ipso autem baptizante,nihil ibi quæritur,aut respondetur. Nec videtur satisfieri, si quis dicat, à fortiori sumi posse argumentum,nam si is, qui solum cooperatur illi ministerio, ea pœna punitur,multo magis, qui ipsum substantiale ministerium exhibet, quia,vt sæpe diximus in his,quæ pendent ex iure positiuo,argumentum à simili,vel à fortiori non est efficax:nam, licet maius peccatum sit operari rebaptizationem, quam cooperari illi: potuit tamen propter cooperationem imponi hæc pœna,& non propter rebaptizationem:vel quia supponitur grauior pœna imponẽda pro maiori crimine:vel ob alias causas: denique hæc ratio maxime procedit de irregularitate:quia in iure expressum est, non incurri, nisi in casibus à iure expressis.cap.15,qui,de sent.excommun. in 6.

Nihilominus communis sententia certa esse debet, quam ipse vsus & consuetudo, quæ est optima legum interpres,satis confirmat, & textum illum declarat. Quę interpretatio,& per sese est rationi consentanea, & verbis ipsius Pontificis:non enim iudicauit, illum Acolytum dignum illa pœna propter cooperationẽ præcise, vt cooperatio est, nec propter solum ministerium accidentale (vt ita dicam) sed absolute propter nefandum ministerium, quod multo magis conuenit rebaptizanti, quam ministranti. Denique argumentum à fortiori in huiusmodi casu censendum est efficax,quia proprie non est in rebus, vel actionib. distinctis,sed in eadem actione comparando,accessorium ad principale.

Sed ad explicandam hanc pœnam inquiri potest primo, an hæc irregularitas impediat solũ ascensum ad superiores ordines, vel etiam vsum susceptorum: authores enim nihil aperte declarant, sed simpliciter dicunt,propter hoc crimen irregularitatem incurri: irregularitas aũt absolute & simpliciter dicta vtrumque impedimentum afferre videtur. Et Ledesma in 4.1.p.qu.7.artic.9.dub.2.distincte affirmat.quod si est promotus,non potest exercere officium suum, quod non aliter probat,nisi citando prædictum c. 2. de Apostatis. Sed non videtur satis consideresse textum illum:nam ex illo potius videtur sumi argumentum efficax in contrarium, quia in prædicto textu solum prohibetur ne ad superiores ordines promoueatur, neq; alia fit irregularitatis mentio. Adde, aliquas esse irregularitates, quæ impediunt acceptionem ordinum,& non vsum acceptorum, vt notauit Nauar.c. 27.num.191.Accedit, quod pœnæ restringendæ sunt, ad præcisa verba legis limitandæ:sed in verbis huius legis tantum prohibetur ascensus ad superiores ordines:ergo non est hæc talis pœna vlterius extendenda.Certe hæ rationes videntur sufficienter hanc partem persuadere.Vnde,quod attinet ad Acolytum ministrantem rebaptizanti.de quo tantum est expressus sermo in illo textu,non dubito, quin in eo prædicto modo sit intelligenda hæc pœna,vt verba legis præseferunt,præsertim cum ibi addatur, propter illam culpam non multum fuisse plectendum : ex his autem eisdem verbis videtur fieri verisimile,aliter censendum esse de ipso rebaptizante, quia ille maiori dignus est pœna:nihilominus tamen, quia hæc maior pœna, qua dignus est, non est in iure expressa, non censeo impedimentum hoc etiam, respectu illius esse amplificandum, vltra id, quod verba legis requirunt.

Sum ad superiores ordines.

Quin potius de hac ipsa pœna potest vlterius dubitari,an incurratur ipso facto,vel solum post iudicis sententiam,& declarationem:& est ratio dubii: quia in eo textu nullum est verbum, quo significetur hoc impedimentum contrahi ipso facto: nam ante illam Pontificis decisionem non incurrebatur ipsa irregularitas ipso facto per huiusmodi peccatum,quia non erat iure expressa: & ideo in eo textu non interrogatur Pontifex,quam pœnam vel inhabilitatem ille Acolytus incurrisset, sed qua pœna puniendus esset. Respondet autem Alexand.III. quod, quamuis non multum videatur propterea plectendus, ad superiores tamen ordines ascendere non valebit:ergo donec à superiori plectatur rebaptizans hac pœna, non incurrit illam:neq; enim satisfacit, si quis dicat pœnam hanc,cum solum consistat in priuatione, & quadam inhabilitate,ipso facto contrahi:nam,licet verum sit, huiusmodi pœnarum genus facilius & frequentius ipso facto incurri:nihilominus necesse non est,vt semper eo modo contrahatur, nisi id fuerit lege expressum:vbi autem non ita fuerit, potius videtur generalis regula seruanda,quod pœnæ restringendæ sunt, quodq; nemo obligatur ad pœnam,donec iudicetur. His tamen non obstantibus dicendum est, rebaptizantem ipso facto fieri irregularem,saltem quoad impedimentum ascendendi ad superiores ordines. Ita enim authores omnes textum illum interpretantur,& ita est in vsu, quæ res maximi est momenti in huiusmodi materiis: neque maior est huius rei ratio exigenda,quia tota pendet ex lege humana, quæ nullo modo melius, quam recepta consuetudine declaratur.Et verba textus ad hunc sensum possunt facile induci & accommodari : nam absolute respondet Pontifex,quod is,qui sic deliquit,ad superiores ordines promoueri non valebit, vbi non dicit post sententiam latam:neque requirit, quod à superiori priuetur ea potestate,sed ipsemet per illam legem priuat ipsum,& inhabilem seu impeditum reddit: & hoc ipsum est irregularitatem imponere,ipso facto incurrendam.

Dubium 2.

Alexand.3.

Incurritur ipso facto.

Tertium tamen,& difficilius dubium circa hoc est, an hæc irregularitas incurratur propter baptizationem,solum quando delictum est publicum, an vero etiam, quando est occultum. Et ratio dubitandi est, quia Pontifex sub hac distinctione respondet dicens. Ad superiores ordines promoueri, si publicum est,q; proponitur,non valebit:si vero occultum est,promoueri poterit:ergo, quando hoc crimen est occultum, non incurritur irregularitas.In hac re Scotus in 4. d. 6.q.8.dicit,vtroq; modo incurri hanc irregularitatẽ: & textum illum hoc modo exponit: quod, quando crimen est publicum, nullo modo potest quis ad superiores ordines promoueri,sine dispensatione Pontificis:quando vero est occultum, licet irregularitas contrahatur,tamen Episcopus potest delinquentem promouere ad superiores ordines, cum illo dispensando.Sed hæc sententia non habet fundamentum in textu,quia,quando,crimen est occultum, nullam superioris dispensationem requirit, sed absolute dicit: promoueri poterit:quod non est limitandum, addita cõditione,scilicet ex dispensatione Episcopi, præsertim,quia priora verba,quæ pœnã publici criminis continent,scilicet, promoueri non valebit, absolute intelligenda esse diximus, nulla expectata iudicis sẽtentia,vel declaratione,ergo multo magis posteriora verba, quæ continent fauorem,intelligenda sunt absolute nulla requisita dispensatione: præsertim cũ fauores sint ampliandi, & odia restringenda. Vnde Panorm. ibi notabil. 2. expresse dicit, nullam in hoc crimi-

Dubium 1.

Ledesma.

Nauar.

Scotus.

Panorm.

crimine occulto requiri dispensationem: quia per illud reuera non cõtrahitur hæc irregularitas. Et hanc opinionem sequuntur communiter iuris interpretes: & Syluester verbo, Irregularitas, nu. 4. Sunt autẽ, qui dicant, hanc distinctionem de crimine publico & occulto, solum habere locum in Acolyto cooperante: non verò in ministro rebaptizante: quia textus solũ de priori loquitur. Vnde Soto in 4. d. 3. art. 9. in fine significat, siue publicũ, siue occultũ sit hoc delictum, ratione illius contrahi irregularitatem: & contra Scotum addit: in neutro casu posse per Episcopum, sed per solũ Papam dispensari, citans Syluestrum, verbo, Baptismus, 5. §. 3. vbi tantum in communi loquitur. Ad textum aut prædictum Soto nihil respondet. Vnde videtur tacite prædictam distinctionem admittere: quæ mihi probari nullo modo potest: quia hæc irregularitas non est alibi in iure expressa, nisi in illo textu, neque in illo distincte traditur de rebaptizante: sed solum de Acolyto ministrante, & sub illo intelligimus etiam personam rebaptizantem: ergo sub eadem distinctione & limitatione exponenda est: quia nullum est in iure fundamentum ad aliam extensionem in vna persona potius, quam in alia faciendam. Quocirca rationes factæ reuera conuincunt, quantum ex iure colligi potest, non esse impositam hanc irregularitatem rebaptizanti, nisi quando crimen eius est publicum. An verò propter communem & receptam sententiam dicendum sit, etiam incurri per crimen occultum, aliis iudicandum relinquo: quia in re morali nollem à recepta sentẽtia discrepare, præsertim quia fortasse fieri potest, vt communi vsu sit hæc pœna ita introducta, seu lex illa ita declarata. In irregularitate autem, quam contrahit Acolytus, habet locum sine vllo scrupulo distinctio prædicta. Non possumus autem hoc loco immorari in explicando quid requiratur ad crimẽ publicum, vel occultum: quoniam esset à præsente instituto alienum, & de ea re dicturi sumus inferius in parte morali de Eucharistia: videri etiam potest Nauarr. in sum. cap. 27. num. 255. Atque hinc obiter sequitur, in hac irregularitate Acolyti neminem præter Summum Pontificem posse dispensare: quia per delictum occultum non contrahitur: quando verò delictum est publicum, omnes fatentur ad Summum Pontificem pertinere potestatem dispensandi. Et idem est de irregularitate rebaptizantis publice, de occulte vero rebaptizante, supponendo, quod irregularis fiat, ait Scotus, per Episcopum posse dispensari: tamen hoc nullo antiquo iure probari potest, vt ex dictis constat: iure autem nouo Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 6. est res certa.

Soto.

Syluest.

Quando publica est rebaptizatio.

Dubium 4. Quarto inquiri potest, an is, qui exterius rebaptizat, sine interna intentione conficiendi sacramentũ, hanc irregularitatem contrahat. Et ratio dubitandi esse potest, quia præcepta ecclesiastica cadũt in actus externos, & eosdem punit Ecclesia, nam de interioribus nihil iudicat: sed ille exterius rebaptizat: ergo contrahit pœnam rebaptizantibus iniunctam. Nihilominus dicendum est, in foro quidem exteriori illum præsumi irregularem, hocque satis probari ratione facta: tamen reuera coram Deo non contrahere irregularitatem propter tale crimen: & consequenter si aliqua via Ecclesiæ constare posset de tali intentione, etiam in foro exteriori non debere huiusmodi hominem iudicari irregularem, sed posse alia pœna puniri. Hanc opinionem indicat Nauarr. in sum. cap. 27. nu. 246. in fin. in illis verbis. Quia intentio eorum non fuit iterare Baptismum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum, l. Non omnis, ff. de reb. cred. Quæ ratio solum probat illum actum ex defectu intentionis non esse sacramentum, etiam si illud alias esset possibile: hinc tamen vlterius colligimus, actum illum vere in ratione culpæ non esse peccatum consummatum rebaptizandi, sed esse tantum imperfectum in eo ordine: & ideo non esse sufficiens ad contrahendam irregularitatem: quia huiusmodi pœnę ecclesiasticę, quę imponuntur propter aliqua delicta, simpliciter, & absolute intelligendæ sunt de delictis perfectis & consummatis in suis speciebus.

Rebaptizãs sine intentione non fit irregularis.

Nauar.

Exemplum optimum ad rem hanc declarandam & confirmandam est in eo, qui exterius hæresim profitetur, veram fidem animo & mente retinens: nam iuxta communem sententiam ille non incurrit pœnas, & censuras hæreticis impositas: quia reuera non est simpliciter hæreticus, sed solum cum addito, scilicet exterior hæreticus, seu fictus: sic ergo in præsenti, qui sine intentione exterius iterat Baptismum, reuera non est rebaptizator, sed fingit se rebaptizatorem: & ideo, quamuis in hoc etiam grauiter peccet, non tamen proprie illa culpa, propter quã irregularitas est imposita. Quod etiam ex fine huius pœnæ confirmari potest, imposita enim est in odium hæreticorum introducentium rebaptizationes: qui autem sine intentione operatur, non facit animo hæretico, nec proprie conuenit cum hæreticis in actione sua, vt ab eius intentione procedit. Neque contra hoc vrget ratio in principio posita, quia licet Ecclesia per se non præcipiat, vel prohibeat actus interiores, prohibet tamen exteriores, vt ab interioribus manantes: & ita etiam prohibet interiorem, ratione exterioris, seu vt principium eius, & eodem modo punit aliquando aliquem exteriorem, vt à tali interiori manantem, & non alias: quia ergo rebaptizatio simpliciter dicta, significat actum exteriorem procedentem ex intentione dandi sacramentum Baptismi homini iam baptizato, ideo quando actus exterior ab illa intentione nõ procedit, non est sufficiens ad irregularitatem inducendam.

Atque ex hac doctrina, quæ mihi certè satis fundata videtur, definiendum est quintũ dubium, quod hic occurrere solet de rebaptizantibus sub conditione, aut verbis expressa, aut mente concepta: an incurrant hanc irregularitatem. Soto enim in 4. d. 3. artic. 9. sub distinctione respondet: eum, qui temere, & nulla diligentia adhibita sic rebaptizat, manere irregularem: nõ verò qui, morali ac probabili diligentia adhibita, bona fide id facit: & de hac posteriori parte nulla est dubitãdi ratio, vt à fortiori patebit ex his, quæ sequenti dubio dicemus: ratio verò prioris partis esse potest, quia ille grauiter peccat rebaptizando, & illa conditio moraliter habetur pro non adiecta: quam sententiam sumpsit Soto ex Victoria, vt constat ex summa eius in quartum, materia de Baptismo, §. 36. & Corduba in sum. Hispan. q. 2. art. 3. hanc opinionem sequitur dicens, & veram, & communem esse. Nihilominus tamen mihi longe verior videtur sententia Nauarr. loco citato, negantis, in eo casu incurri irregularitatem. Vide Palaci. 6. qu. 6. colum. 3. Maiol. lib. 3. de Irregul. cap. 14. numer. 5. Ratio sumenda est ex resolutione præcedentis dubij: quia illa actio non procedit ex intentione dandi Baptismum homini baptizato: ergo non est rebaptizatio simpliciter, neque peccatum in ea specie consummatum. Item, quia conditio ipsa, siue prudenter, siue inepte addita, suspendit, quantum in se est, actum illum: atque ita impedit formalem rationem rebaptizationis. Tandem, quia ille in eo facto non est imitator hæreticorum, vt à tali intentione conditionata procedit. Neque authores contrariæ sententiæ aliquid in contrarium afferunt, Soto enim solum id probat, quia forma baptizandi sub conditione, soli permittitur in casu dubij: sed hoc probat, id esse peccatum: non tamen propter illud esse irregularitatem impositam: illud enim est expressum in iure, hoc verò minimè, quia illa non est rebaptizatio simpliciter. Vnde, licet illa conditio moraliter censeatur pro non adiecta, quantum ad hoc, quod non excusat à temeritate, & culpa sacrilegij, aliquid vero operatur, &

Dubium.

Soto.

Primum.

Cordub.

Quintum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

tur, & magni momenti est, quantum ad hoc, quod tollit intentionem, & suspendit actum, & consequẽter facit, vt illa nõ sit rebaptizatio simpliciter: ac demũ propterea excusat ab irregularitatis pœna.

Dubium 6. Sextum dubium esse potest: an, qui ob ignorantiã rebaptizat, non sub conditione (de hoc enim iam dictum est) sed absolute, incurrat pœnam irregularitatis. Hoc dubium tractat Scot. in 4. d. 6. q. 8. & imprimis distinguit de ignorãtia facti, vel iuris: deinde, de ignorantia culpabili, vel inculpabili: & primo dicit: si ignorantia sit facti, & talis, vt excuset à culpa, etiam excusare ab irregularitate: & in hoc omnes conueniunt, quia est certissimum: hæc enim irregularitas est pœnalis: & ideo, vbi non est culpa, nõ incurritur talis pœna. Quod aliqui tam stricte & rigorose intelligunt, vt requirãt omnino carentiam culpæ, tam venialis, quam mortalis, ita, vt, si ignorantia talis sit, vt excuset à culpa mortali, non autem à veniali, nõ sufficiat ad impediendam irregularitatem. Ita sentit Corduba supra. Mihi tamen hoc videtur incredibile: tũ quia tã grauis pœna nõ imponitur, nisi propter mortalem culpam: tum etiam, quia ille actus, vt culpabilis est, non est perfecte humanus, sed indeliberatus, ratione ignorantiæ: nam, cum ex parte obiecti & materiæ sit sufficiens grauitas ad peccatum mortale, non potest actus à tali culpa excusari, nisi propter indeliberationem turpitudinis actus, quam ignorantia causat: propter actum autem imperfecte humanum, & indeliberatum non incurritur irregularitas: quacumq; ergo ratione ignorantia excuset à peccato mortali, excusat ab irregularitate, etiamsi aliqua leuis negligentia, vel venialis culpa misceatur. Secundo, quando ignorantia facti nõ excusat à culpa mortali, docet Scotus, non excusare etiam ab irregularitate. In quo etiam omnes illum sequuntur propter contrariam rationem, quia, qui non excusatur à culpa, non excusatur à pœna: illa autem culpa est simpliciter talis in sua specie, & eiusdem rationis cum rebaptizatione scienter facta.

Corduba. Quando ignorantia excusat à peccato mortali non excusat ab irregularitate, contra vero si non excusat.

Scotus.

Obiectio. Solum potest obijci ex principio posito in quarto & quinto dubio, quia ille qui ex huiusmodi ignorãtia rebaptizat: non habet intentionem rebaptizandi, sed baptizandi tantum hominem, quem putat non esse baptizatum: sed qui baptizat sine intentione rebaptizandi absolute, non incurrit irregularitatem, vt dictum est: Et confirmatur, quia hoc ipso, quod propter ignorantiam facti rebaptizat, virtute & implicite habet in animo hanc conditionem baptizandi tantum eum, qui non est baptizatus: ergo hoc satis est, vt ille non incurrat irregularitatem. Tandem confirmatur, quia ille ex intentione sua non rebaptizat animo hæretico, neq; in eo facto hæreticos imitatur: ergo non videtur contra eum lata hæc iuris pœna.

Solutio. Fateor quidem, has rationes esse apparentes, & alicui videri posse probabiles, præsertim in materia odiosa, quæ restringenda est, & maxime, cum hæc irregularitas tam euidenter & formaliter in iure non sit expressa. Nihilominus tamen in re mortali & graui non est à recepta sententia recedendum: & ideo ad argumenta dicendum est, ad incurrendam pœnam non esse necessariam intentionem rebaptizandi formaliter, ita vt sub directo obiecto illius intentionis cadat hoc totum, scilicet Baptismus iteratus. Neque hoc dictum est à nobis in superioribus, sed solum necessariam esse intentionem dandi sacramentum Baptismi homini iam baptizato: hanc autem intentionem habet etiam ille, qui ex ignorantia rebaptizat: quia, licet non cognoscat, illũ esse baptizatum, tamen simpliciter vult baptizare hunc qui est baptizatus, & facile posset, ac deberet scire illum esse baptizatum: & quoad hoc satis conuenit cum hæreticis in facto ipso, licet non omnino conueniat in animo, quod satis est: nam, licet hæc irregularitas posita sit in odium hæreticorum, non tamen est imposita solis hæreticis, sed omnibus imitantibus hæreticos in absoluta rebaptizatione: quapropter consulendum semper est, vt in his casibus addatur conditio, nam illa posita tollit omne periculũ irregularitatis.

Obiectio. Sed quid, si tanta est, tamque probabilis dubitatio prioris Baptismi, vt sine culpa possit iterum sub conditione dari, minister autem non det illum absolute, sed sub conditione contra ordinationem Alexandri III. in cap. 2. de Baptismo, nunquid incurret irregularitatem, si fortasse in re ipsa rebaptizet? Respondetur cum Nauar. supra non incurrere, quia nõ monstratur esse iteratũ, quod nescitur esse factũ, vt dicit Innocentius III. in cap. vnico, de Clerico per saltum promoto. Et Fœlix Papa in cap. Solemnitates. de Consecrat. dist. 1. Tertio, quando rebaptizatio fit per ignorantiam iuris, Scotus absolute sentit, non excusare ab irregularitate: quia aut est ignorantia iuris ecclesiastici, aut diuini: prior, quæcumque illa sit, etiam inuincibilis, nihil refert, quia, cum hoc peccatum sit contra ius diuinum, ignorantia solius iuris humani non potest esse simpliciter de culpa, sed ad summum de pœna irregularitatis, solo iure humano posita: ignorantia autem solius pœnæ non excusat, quo minus, ratione culpæ eadem pœna irregularitatis contrahatur: nam, licet de excommunicatione sit in hoc specialis controuersia & difficultas, quã suo loco tractabimus, de irregularitate vero nulla esse videtur dubitandi ratio: vt patet etiam de irregularitate homicidij, & de alijs similibus. Licet Castro lib. 2. de lege pœnal. c. 14. contrarium sentire videatur, sine fundamento & contra communem sententiam: iuxta quam etiam hæc pars est recepta sine controuersia. Posterior autem ignorantia (ait Scotus) non excusat à peccato: quod sine probatione, vel maiori explicatione assumit. Sed, vt recte Soto notauit dicto art. 9. non videtur impossibile hoc ius diuinum de nõ rebaptizando, esse ab aliquo inuincibiliter ignoratum, quia non est tam per se notum, vt nullus, quantumuis rusticus, vel idiota, possit illud ignorare: maxime quia posset aliquis decipi ab vno vel pluribus viris doctis, & fide dignis, saltem secundum communem existimationem. Posset ergo tunc ille error esse inculpabilis in homine simplici, qui per se ipsum nec debet, nec potest huiusmodi res fidei examinare. Quacunque ergo ratione contingat hanc ignorantiam esse inuincibilem, excusabit à culpa, & consequenter etiam ab irregularitatis pœna, quod Soto dubitanter affirmat: sed non video dubitandi rationem: cum constet, hanc irregularitatem non esse introductam ob significationem aliquam, sed præcise in pœnam, quæ cessat, cessante culpa. Quæret vero aliquis, an idem sit dicendũ de rebaptizante per metum, quia ille etiam videtur inuoluntariè rebaptizare. Respondetur, illud tantum esse inuoluntarium secundum quid, quod non excusat à graui culpa sacrilegæ iterationis Baptismi: & ideo neque etiam excusat ab irregularitatis pœna, nisi fortasse solam exteriorem actionem quis faceret ex tali metu absque intentione faciendi sacramentum, vt dictum est. Vide Maiol. libr. 3. de irregularitate cap. 14. circa finem.

Castro.

Quid qui per vim, & metum rebaptizat.

Dub. 7. Septimo inquiri potest circa formalem casum, & decisionem illius textus, de illo Acolyto, qui presbytero baptizãti ministrauit, cur dicatur irregularitatem incurrisse: & eadem quæstio nunc est de quolibet sic ministrante. Et ratio dubitãdi est, quia huiusmodi minister non potest cooperari ad substantiale ministerium Baptismi: sed ad summum, ad aliquem ritum accidentalem. Vnde in prædicto Concil. Lateran. p. 26. c. 1. sic dicitur. Astitit autem huic sacrilegio adolescens Acolytus, & ministerium exhibuit in respondendo Presbytero baptizanti, & cooperator extitit rei nefandæ. Nihil ergo cooperatus est, aut obliuioni, aut plationi verborũ formæ, neq; ad hæc oportebat aliquid respondere, sed solũ ad cæteras oratio-

nes, quæ in cæremoniis dicuntur: ergo ille proprie nullo modo contraxit culpam rebaptizantis: ergo nec pœnam. Atque hinc oritur simul octaua dubitatio, an propter solam iterationem Baptismi, quoad accidētales ritus incurratur hæc irregularitas, si non iterentur ea, quæ sunt substantialia sacramento. Et ratio dubij sumitur ex dictis: quia si Acolytus manet irregularis solum cooperando iis cæremoniis, multo magis Presbyter illas iterando: vel è contrario, si hic, qui est principalis operans, ex hoc capite præcise non fit irregularis, neque etiam manebit minister cooperans. Respondetur ab vltimo dubio incipiendo, propter solam cæremoniarum iterationem non contrahi irregularitatem hanc, quia solum est propter peccatum rebaptizandi iniuncta. Vnde, si quis puerum semel solemniter baptizatum, vel metu mortis, vel alia de causa fingeret se iterum solemniter baptizare, & omnes cæremonias efficeret, veram autem formam non proferret, non maneret irregularis, quia non est rebaptizator: è contrario autem, si substantialia iteraret, etiam sine cæteris requisitis, irregularis maneret. Quin potius dicunt aliqui, iterationem harum cæremoniarum non esse ita prohibitam, quin, si casu contingeret, in Baptismo solemni committi substantialem & essentialem defectum, dandus sit postea Baptismus essentialiter completus, omnes solemnitates iterando: ita Antonin. sup. Ledesm. 1. par. 4. qu. 7. art. 9. dub. 5. Sed hoc mihi non probatur, censeo enim, in eo casu repetenda esse substantialia, omissis accidentalibus: quia ita cautum est in iure, vt in huiusmodi defectibus solum suppleantur ea, quæ desunt, item quia illa accidentalia in suo ordine fuerunt completa: & licet propter Baptismum instituta sint ab Ecclesia, non tamen necesse est, vt cum illo sint semper tempore coniuncta: vt patet, quando ob necessitatem prius antecedit substantialis Baptismus, & postea cæremonialia supplentur. Et hinc ad septimum dubium respondetur, eum, qui ministrat Presbytero solemniter rebaptizanti, manere irregularem propter decisionem illius textus: hanc autem irregularitatem non contrahi præcise, quia cooperatur cæremoniis, sed quia cooperatur aliquo modo iterationi Baptismi: sic enim in textu dicitur, Cooperator extitit rei nefandæ: hæc autem res nefanda non est in accidentalis, sed in substantialis ritus Baptismi iteratione. Vnde etiam si in illo Baptismo non iterarentur solemnitates, verbi gratia, qui in priori fuerunt prætermissæ, nihilominus Acolytus maneret irregularis: è contrario vero, etiamsi cæremoniæ essent iterandæ: si tamen Baptismus, quoad substantiam non repeteretur, non maneret irregularis. Ratio ergo illius irregularitatis est cooperatio ad iteratum Baptismum: nam, licet Acolytus non concurrat, proxime ministrando aliquid substantiale, tamen quia ministrat illi actioni morali, ad totam illam cooperari censetur, sicut cooperatur sacrificio, qui sacerdoti offerenti ministrat. Et hæc de rebaptizante.

Ledesma.

Quampœnā incurrat rebaptizatus. Fœlix.

Circa rebaptizatum etiam in iure ciuili ei imponitur pœna capitis in legibus supra citatis, & in epist. 1. Fœlicis III. supra etiam citati: variæ etiam pœnæ huiusmodi rebaptizatis imponūtur, vt patet in cap. Eos, quos, de consecratio. d. 4. quas partim supra retulimus, sed illæ iam non sunt in vsu: neque ibi fit vlla irregularitatis mentio: In cap. autem, Qui bis: eadem d. aperte ponitur hæc irregularitas: dicitur enim, qui baptizatus est bis, secundum canones ordinari non posse, nisi magna aliqua necessitas cogat, ille tamen textus per se non habet authoritatem ad hanc irregularitatem inducendam: non enim est alicuius Pontificis, vel generalis Concilij, vt Scotus & post eum alij notarunt, vt infra dicemus, sed desumptum est ex Pœnitentiali Theodori. cap. 14. vt est apud Burchardum, lib. 4. decreti. cap. 51. Apertius colligitur hæc irregularitas ex d. Epist. Fœlicis III. cap. 5. & habetur in c. Qui in qualibet. 1. q. 7. vbi aperte declaratur, hanc irregularitatem non solū à susceptione, sed etiam ab vsu ordinum impedire. Solum potest dubitari, quia ibi solum fit mentio de iis, qui alibi, quam in Ecclesia catholica baptizati, aut rebaptizati sunt: ergo, qui in Ecclesia & à Catholicis rebaptizatus fuerit, non incurret hanc irregularitatem. Respondetur tamen, eam legem generaliter esse intelligendam: ita enim & ab omnibus intellecta est, & communi vsu susceptа: quia, qui rebaptizatur, in eo facto ita se gerit, ac si esset extra Ecclesiam. Vnde in Concil. Carthag. V. capit. 11. & habetur in ca. Confirmandum, ac d. 50. absolute dicitur, Nunquam permittendum est, vt rebaptizati ad Clericatus gradum promoueantur. Item colligitur ex Concil. Toletan. IV. c. 18. & habetur in cap. Qui in aliquo. d. 51. Quod ergo baptizatus fiat irregularis certum est: intelligēdum autem est iuxta supra dicta de rebaptizatione absolute, & sine conditione, & cum intentione iterū suscipiendi Baptismum propter rationes ibi factas, quæ eodem modo hic applicari possunt.

Con. Carth.

Con. Tolet.

Scotus.

Burchard.

Solet autem de hac irregularitate specialiter dubitari, an contrahatur, etiam ab his, qui ignoranter rebaptizantur, nam quidam authores, præsertim Canonistæ ita sentiunt, vt refert Couar. in d. Clement. Si furiosus, in princip. numer. 8. & in eam inclinat Richardus in 4. d. 6. artic. 4. qu. 2. Paludan. d. 6. qu. 4. artic. 1. quem sequitur Antonimus. 3. p. titul. 14. cap. 13. §. 12. Fundatur hæc opinio in d. c. Qui bis: ibi enim dicitur, etiam illos, qui bis ignoranter baptizati sunt, manere irregulares, & plane loquitur de ignorantibus inuincibiliter: nam dicit, eos pro eo facto non indigere pœnitentia: quod non recte à quibusdam exponitur de iis, qui per ignorantiam iuris culpabilem rebaptizari se finunt, qui dicuntur non indigere pœnitentia apud Deum, sed illa Ecclesiastica pœnitentia, quæ imponitur his, qui scienter rebaptizantur: est enim valde violenta hæc expositio, vt ipsa verba satis per se ostendunt: & ex fine eiusdem capitis constat, vbi triennalis pœnitentia imponitur his, qui non pro vitio, sed pro munditia ex ignorantia rebaptizantur. Melior ergo responsio est, textum illum per se non habere authoritatem, vt supra dicebam. Sed augetur difficultas, quia ibidem dicitur, ita esse in canonibus statutum, & videtur sane indicari decretum Fœlicis III. dicto cap. Qui in qualibet. vbi dicitur, rebaptizatos in qualibet ætate manere irregulares: ergo etiam rebaptizatos in infantia, cum tamen illi maxime ignoranter rebaptizentur: ergo eadem ratio erit de omnibus ignoranter rebaptizatis. Nihilominus contraria sententia, & vera, & communis est. Eam tenet Scotus in 4. dist. 6. quæst. 8. Soto in dicto artic. 9. Nauar. cap. 27. numero 246. Couarru. supra, & Syluester verb. Irregularitas, quæst. 4. Turrecremata dicto capit. Qui bis, de Consecrat. distinct. 4. numer. 7. Quæ in hunc modum declaratur, & probatur: nam in primis, si aliquis in infantia rebaptizetur, non manet irregularis, vt à simili colligitur ex capit. Placuit, & cap. Qui apud. de Consecrat. distinct. 4. vbi dicitur, infantes, etiamsi ab hæreticis baptizentur, non ideo manere irregulares: per quæ iura explicandum est citatum caput. Qui in qualibet. vbi sermo est tam de baptizatis, quam de rebaptizatis extra Ecclesiam. Si ergo illa lex non comprehendit infantes baptizatos ab hæreticis, neque etiam comprehendit rebaptizatos: cum ergo dicit, In qualibet ætate, intelligendum est de ætate adulta, in qua iam homo possit ratione vti. Vnde vlterius fit, etiam esse interpretandam hanc legem de iis, qui scienter & voluntarie rebaptizantur, nam, si requiritur adulta ętas, solum est, vt homo sit capax culpæ & proprię voluntatis. Item, si excludūtur infantes, ideo est, quia excusantur à culpa: ergo idem erit etiam de adulto, quacunq; ratione à peccato excusetur.

Quid de rebaptizato ignoranter baptizante.

Fœlicis.

Scotus. Soto. Nauar. Couar. Syluest. Turrem.

Tandem

Tandem hæc irregularitas, etiam respectu rebaptizati, imposita est in pœnam, & non ob aliquam specialem indecentiam, aut significationem: alias ēt infantibus esset imposita: ergo, si ignorantia talis est, quæ excuset à culpa, excusat etiam à pœna. Sed dicūt Richard. Palud. Antonin. Sylvest. & alij, licet hoc sit probabile, tutius tamen esse dispensationem ab Episcopo petere, sed certe, si propter dubium dispensatio petenda est, ab eo est petēda, qui habet potestatē dispensandi in hac irregularitate. Solus autem Papa potest cum rebaptizato dispensare, sicut & cum rebaptizante. Re tamen vera non est necessarium, talē dispensationem petere: nam res tam clara videtur, vt nullum possit practicum dubium generare.

Richardus. Paludanus. Antonin. Sylvest.

Quin potius addo contra eosdem authores vltimo loco citatos, etiamsi rebaptizatus postea sciat, qd circa illum actum sit, & ratum habeat, ac consentiat, non manere irregularem: quia huiusmodi consensus non facit priorem actionem vel potius passionē, voluntariam aut culpabilem, sed est nouum peccatum, vel internum, vel etiam externū: cui nulla est irregularitas in iure imposita. Sicut, si quis casu & omnino sine culpa occideret hominem, nec tunc fieret irregularis, nec postea, etiā si, viso effectu gauderet: quia illud gaudium nō est proprie voluntarium homicidium, cui est irregularitas iniuncta: sic ergo est in præsenti. Sed quæres, an idem dicendum sit de eo, qui per vim & metum rebaptizatur. Sylvester, verbo, Irregularitas, num. 4. ex Innocen. in cap. Eos, quos. de Consecratio. d. 4. respondet: si fuit absoluta coactio, non manere irregularem: secus vero, si fuit tantum conditionata seu per metum: quę fuit etiam opinio Glossæ in dict. cap. Eos, quos. Ego vero dicerem, si ille habeat intētionem, vt rebaptizetur, reuera manere irregularem: quia ad hanc intentionem cogi nullo modo potest, neque ipse debet voluntarie illam adhibere: alias grauiter peccat peccato rebaptizationis, & ideo irregularis manet. Si vero talem intentionem non adhibeat, siue per absolutam vim, siue per solum metum cogatur ad exteriorem receptionem ablutionis, non manebit irregularis. Imo, si metus sit grauis, nihil peccabit non resistendo, dūmodo nec exterius significet se consentire, quia in reliquo nihil operatur, sed patitur potius. Quod recte potest à simili cōfirmari ex cap. Cōstat. 1. q. 1. Sed potest inde sumi argumentum contra priorem partem huius responsionis: ibi enim dicitur, eos, qui inuiti ordinantur ab hæreticis, non manere irregulares, quod est verum, etiam si illi habuerint intentionem recipiendi ordinem. Respondetur esse disparem rationem, nam ille non tenetur nō habere intentionē, supposito, quod minister sit sufficiens & essentialia adhibeat, quia ipse est capax talis sacramenti: sicut, qui inuitus baptizaretur ab hæretico, posset sine culpa habere intentionem, quia est capax: secus est de rebaptizato, quia est incapax. Vltimo dubitari potest, an hæc irregularitas extendenda sit ad iterantem sacramentum Confirmationis, sed de hoc dicemus in disputatione morali de illo sacramento, cuius tractationem aggredimur. Nam de sacramento Baptismi satis disputatum est.

Sylvest. Innocent.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SECVNDA.

De Sacramento Confirmationis, in duodecim articulos diuisa.

Consequenter considerandum est de sacramento Confirmationis.
Et circa hoc quæruntur duodecim.
Primo, vtrum Confirmatio sit sacramentum.
Secundo de materia eius.
Tertio, vtrum sit de necessitate sacramenti, quod Chrisma fuerit prius per Episcopum consecratum.
Quarto, de forma ipsius.
Quinto, vtrum imprimat characterem.
Sexto, vtrum Character confirmationis præsupponat characterem baptismalem.
Septimo, vtrum conferat gratiam.
Octauo, cui competat recipere hoc sacramentum.
Nono, in qua parte.
Decimo, vtrum requiratur aliquis, qui teneat confirmandum.
Vndecimo, vtrum hoc sacramentum per solos Episcopos detur.
Duodecimo, de ritu eius.

D. Thom. Mag. sent.

Quare sacramentum Confirmationis sit ordinis confirmandi.

POst tractationē de sacramento Baptismi. D. Thom. & Magist. cum cæteris Theologis in 4. distin. 7. de Confirmatione disputant, secundum ei locum in ordine sacramentorum tribuentes, non tam dignitatis, aut necessitatis, quam temporis & generationis ordinem considerantes. Sacramentum enim Confirmationis proxime post Baptismum tradendū est, vt antiqua etiam Ecclesiæ cōsuetudine fuit obseruatum: nam licet interdum Patres significent, Eucharistiam solitā esse dari immediate post Baptismū, vt ex Hier. Dialog. contra Luciferianos, & ex Ambr. lib. de his, qui initiantur, cap. & August. Epist. 23. sumitur: id tamen per se loquendo intelligendum est, post sacramentum Confirmationis, quod post Baptismum statim conferebatur, vt esset veluti perfectio & cōsummatio eius, vt ex eodem Ambr. eodem lib. de Mysteriis, c. 7. in fine, & l. 3. de sacram. c. 1. & 2. constat, & ex Dionys. ca. 2. de Eccles. Hierarch. dicente. Hierarcha, cum virum vnguento, quod maxime diuinos efficit, insigniuit Eucharistiæ, quæ vim maximam habet perficiendæ sanctitatis, participem esse pronuntiat. Idem tradit Cyrill. Hierosol. Catechesi. 3. Mystagogica, & alij infra referendi. Vnde Eugenius Papa in decreto fidei. Per Baptismum, inquit, spiritualiter renascimur, per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur diuinæ Eucharistiæ alimonia. præcedit ergo Confirmatio Eucharistiam. Atq; hoc sensu accipiendum est, quod ait Melchiades Papa Epist. ad Episcopos Hispaniæ, ca. 3. Ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta (agit de Baptismo & Confirmatione) vt ab inuicem, nisi morte preueniente, nullatenus possint segregari, & vnū sine altero rite perfici nō potest. Quod enim, ait, (rite) intelligendum est, i. conuenienter, & cum consummata hominis perfectione. Hinc denique Rabanus l. 1. de instit. Cleric. c. 28. dicit, Cæremonialem vnctionem chrismatis, quæ post Baptismum fit in vertice, ideo esse ab Ecclesia introductam, quia non semper poterat adesse Episcopus, qui sacramentum Confirmationis daret. Est itaque hoc sacramentum generatione, seu ordine, & vsu secundum: & ideo, & secundo loco numeratur, & eodem ordine de eo disputatio instituitur, quamuis à nonnullis authoribus propter speciales causas interdum

Hieronym. Ambros. August.

Dionys.

Cyrill. Eugenius.

Melchiad. Papa.

Rabanus.

hic ordo immutetur, vt sequenti quæst. in initio disputationum de Eucharistia notabimus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Confirmatio sit sacramentum.

Sup. q 65. art. 1. & 4. d. 2. q. 1. ar. 2. co. & d 7 q. 1. ar. 1. q. 1. per to & 4 con. c 58. q 64. art. 2.

AD primum sic proceditur. *Videtur quod Confirmatio non sit sacramentum. Sacramenta enim ex diuina institutione efficaciam habent, sicut supra dictum est.* Sed Confirmatio non legitur à Christo instituta. Ergo non est sacramentum.*

2. *Præterea, Sacramenta nouæ legis in veteri lege præfigurata fuerunt, vnde Apostolus dicit 1. Corim. 10. quod omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Sed Confirmatio non fuit præfigurata in veteri testamento. Non ergo est sacramentum.*

3. *Præterea, Sacramenta ordinantur ad hominum salutem. Sed sine confirmatione potest esse salus, nam pueri baptizati sine Confirmatione decedentes, saluantur. Ergo Confirmatio non est sacramentum.*

4. *Præterea, Per omnia sacramenta Ecclesiæ, homo Christo conformatur, qui est sacramentorum author. Sed per Confirmationem non videtur homo Christo conformari, qui non legitur esse confirmatus. Ergo Confirmatio non est sacramentum.*

Habetur de conse d. 5. c. 3 De hic, & ibi parum ante med. illius op 10 1. Concil. Aug. lib 2. con. lit Petil. ca. 104. & 107.

Sed contra est, quod Melchiades Papa scribit Hispaniarum Episcopis. De his super quibus rogastis vos informari, vtrum maius sit sacramentum, manus impositio Episcoporum, an Baptismus, scitote vtrumq; magnum esse sacramentum.*

RESPONDEO dicendum, *quod sacramenta nouæ legis ordinantur ad speciales gratiæ effectus: & ideo vbi occurrit aliquis specialis effectus gratiæ, ibi ordinatur speciale sacramentum. Quia vero sensibilia & corporalia gerunt spiritualium & intelligibilium similitudinem, ex his, quæ in vita corporali agũtur, percipere possumus, quid in spirituali vita gratiæ speciale existat. Manifestum autem est, quod in vita corporali speciale quædam perfectio est, quod homo ad perfectam ætatem perueniat, & perfectas actiones hominis agere possit. Vnde & Apost. dicit 1. Corint. 13. Cum autem factus sum vir, euacuaui, quæ erant paruuli. Et inde est etiam, quod præter motum generationis, quo aliquis accipit vitam corporalem, est motus augmenti, quo aliquis perducitur ad perfectam ætatem. Sic igitur & vitam spiritualem homo accipit per Baptismum, qui est spiritualis regeneratio. In Confirmatione autem homo accipit quasi quandam perfectam ætatem spiritualis vitæ. Vnde Melchiades Papa dicit: * Spiritus S. qui super aquam Baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam, in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur. Et ideo manifestum est, quod Confirmatio est speciale sacramentum.*

In epist. ad Hispaniarũ Episc à med. illius tom 1. Concil.

Ad primum ergo dicendum, quod circa institutionem huius sacramenti est duplex opinio. Quidam enim dixerũt, quod hoc sacramentum non fuit institutum nec à Christo, nec ab Apostolis, sed postea processu temporis in quodam Concilio. Alij vero dixerunt, quod fuit institutum ab Apostolis. Sed hoc non potest esse, quia instituere nouum sacramentum, pertinet ad potestatem excellentiæ, quæ competit soli Christo.

Et ideo dicendum est, quod Christus instituit hoc sacramentum, non exhibendo, sed promittendo. Secundum illud Ioan. 16. Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti, quæ non erat danda ante Christi resurrectionem & ascensionem, secundum illud Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Ad secundum dicendum, quod, quia Confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potuit habere aliquid respondens in veteri testamento, quia nihil ad perfectum adduxit lex, vt dicitur Hebr. 7.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est) omnia sacramenta sunt aliqualiter necessaria ad salutem, sed quædam sunt, sine quibus non est salus, quædam vero sunt, quæ cooperantur ad perfectionem salutis. Et hoc modo Confirmatio est de necessitate salutis, quamuis sine ea possit esse salus: dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti.* *q 65. a. 4. ad 3. arg.*

Ad quartum dicendum, quod illi, qui Confirmationem accipiunt, quæ est sacramentum plenitudinis gratiæ, Christo conformantur, inquantum ipse à primo instanti suæ conceptionis fuit plenus gratiæ & veritatis, vt dicitur Ioan. 1. Qua quidem plenitudo declarata est in Baptismo, quando Spiritus sanctus descendit corporali specie super eum. Vnde & Luc. 4. dicitur, quod Iesus plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane. Non autem conueniebat dignitati Christi (qui est sacramentorum author) vt a sacramento plenitudinem gratiæ acciperet.

COMMENTARIVS.

DVo definit D. Thom. in hoc artic. quæ à nobis in sequente disputatione late sunt tractãda, & confirmanda. Primum est in corpore art. Confirmationem esse speciale sacramentum, quod præter authoritatem Melchiadis Papæ, quam adducit in argumẽto, sed contra, solum declarat quadam congruentia & proportione ad corporis viuentis generationem & augmentum, quibus dicit in spiritualibus comparari Baptismum & Confirmationem: de qua proportione satis dictum est supra, q. 65. art. 1. Secundum est in solut. ad 1. Confirmationem fuisse à Christo Domino institutam, quæ assertio sequitur ex præcedente, suppositis principijs traditis, de institutione sacramentorum nouæ legis in genere. Addit tamen D. Th. Christum instituisse hoc sacramentum non exhibendo, sed promittendo, iuxta illud Ioan. 16. Si non abiero, Paracletus nõ veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et Luc. 24. Ego mittam promissum Patris mei in vos. Et Ioan. 14. & 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, &c. iuxta quam interpretationem significat D. Thom. quamuis hæc promissio ad literam intelligenda sit de celebri illa ac visibili missione, qua Spiritus S. in die Pentecostes in Apostolos missus est, iuxta id, quod statim subdit Lucas. Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto, & Actor. 1. Vos autem baptizabimini Spiritu S. non post multos hos dies: non tamen esse limitandam ad illam missionem, sed extendendam ad omnium fidelium confirmationẽ, & ad specialem Spiritus S. missionem, quæ in ea fit, siue visibiliter, vt olim, siue inuisibiliter, vt modo, fiat: nam illi effectus, propter quos Christus Apostolis Spiritum S. promisit, semper sunt in Ecclesia necessarij, & proportione seruata, in omnibus fidelibus locum habet, vt facile constabit prædicta Ioannis capita considerãti. Vnde Melchiades Papa, Epist. ad Episcopos Hispaniæ cap. 2. promissionem à Deo factam Ioelis 2. Effundã de Spiritu meo super omnem carnem, quam Petrus Acto. 2. de aduentu Spiritus S. in die Pentecostes explicuit, declarat ipse de missione etiam, quæ fit in hoc sacramento, indicans non esse vnam ab altera seiungendam. Vnde inferius ad explicandum fructum huius sacramẽti vtitur illis verbis. Ioan. 16. Cum venerit Spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem, subiungẽs. Vides, quoniam, cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatatur. *Matth. 28. Ioan. 16. Luc. 24. Ioan. 14. Act. 1. Ioel. 2. Ioan. 16.*

Est autem vlterius in hac D. Thom. doctrina considerandum, cum ait Christum Dominum instituisse hoc sacramentum, non exhibendo, sed promittendo, non esse intelligendum, Christum ante ascensum

ascensum in cœlum, nihil præter Spiritus S. promissionem de hoc sacramento Apostolis tradidisse, nam hoc solum sine dubio ad institutionem sacramenti non fuisset sufficiens: nam illa promissio ex se ab omni sacramento abstrahit, nec determinat modum talis aduentus, seu missionis Spiritus S. Igitur Christus Dominus non sola promissione, sed etiam instructione (vt latius infra dicam) hoc sacramentum instituit: ritum illius Apostolos docens, & vsum præcipiens. Neq; D. Tho. hoc excludit, sed solum significare voluit, ita instituisse Christum hoc sacramentum pro tempore futuro, pro quo Spiritum S. promittebat, vt ante aduentum eius noluerit vsum illius exerceri: & hoc declarat ratione, quam subiungit, quia Spiritus S. plenitudo, quæ est effectus huius sacramenti, non erat tanta, antequam Christus esset glorificatus, vt Ioan. 7. dicitur. Atq; ob similem rationem addit D. Tho. in solution. ad 2. in veteri lege non præcessisse propriam figuram huius sacramenti, quia nihil ad perfectum adduxit lex: in hoc autem sacramento plenitudo ac perfectio Spiritus S. datur: idemq; docuerat supra. q. 65. art. 1. ad quartum. Addit vero in 4. d. 7. q. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 3. aliquo modo fuisse hoc sacramentum adumbratum in vnctione Pontificum, qua significabatur vnctio Christi, à qua hæc vnctio deriuatur. Quod significasse videtur Cyprian. serm. de vnctione chrismatis dicens. A facie noui olei deficcatæ sunt vnctiones antiquæ: & inferius oleum Eliæ, & Elisei, & antiquas fere omnes mysticas vnctiones in figuram huius sacrę vnctionis adducit. Sed hæ potius sunt accommodationes quædam, quam propriæ figuræ.

Ioan. 7.

Cyprian.

In solution. ad 3. indicat D. Thom. quæstionem de necessitate huius sacramenti: sed, si sit sermo de necessitate medij, res est extra controuersiam, esse quidem hoc sacramentum valde vtile ad salutem: atq; hoc sensu dici posse necessarium ad melius esse: simpliciter tamen non esse necessarium, quia non est per se institutum ad tollendum peccatum, & sine illo possunt homines saluari. Atq; hoc sensu accipiendum est, quod Melchiades Papa loco citat. dicit. In Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: at si cõtinuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati sęculi recipiendos: Confirmatio aũt armat & instruit ad agones mundi huius, & prælia reseruandos. Ad hunc ergo finẽ dixit esse necessariam Confirmationẽ, non simpliciter, sed ad melius esse: i. maxime vtilẽ. Si aũt sit sermo de necessitate præcepti, habet hoc specialẽ difficultatẽ infra tractandam in disputatione morali. Solutio ad quartum non indiget explicatione.

Melch. Pap.

DISPVTATIO XXXII.

Et prima de Confirmatione.

De institutione sacramenti Confirmationis.

QVãuis doctrina de hoc sacramento breuior fit, quam aliorum, nihilominus in illa tradenda eandem dicendi methodum tenebimus: probando prius dari hoc sacramentum à cæteris distinctum: postea essentiam, causas, effectus, & proprietates eius declarando. In hac ergo disputatione definiemus quæstionem, an sit hoc sacramentum, & consequenter eius institutionem, ex qua illius esse pendet.

SECTIO I.

Vtrum Confirmatio sit verum ac perfectum nouæ legis sacramentum.

RAtio dubitandi esse potest primo: quia in Scriptura nulla fit huius sacramenti mentio. Secundo, quia nulla fit illius necessitas, nã Baptismus sufficit ad spiritualem vitam præstandam: Eucharistia ad augendam, nutriendam, & conseruandam. Propter hæc multi hæretici ausi sunt sacramentum hoc negare, ac contemnere, quorum parens videtur fuisse Nouatus: sic enim de illo scribit Theod. lib. 3. Hæreticarum fabularum, c. pen. Ijs, qui ab ipsis (scil. Nouatianis) tinguntur, sacrum Chrisma non præbent: quocirca eos etiam, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur benedicti Patres vngi iusserunt. Hunc errorem secuti sunt Vvaldenses, vt refert Æneas Syluius de origine Bohemorum, c. 35. Item Flagellantes apud Sãderum lib. 7. de visibili Monarchia Ecclesiæ hæres. 165. Item Pauperes de Lugduno, Rutheni, Lutherus, Caluinus, & reliqui noui sectarij, vt videri licet apud Prateolum sub eorum nominibus, & Lindanum lib. 4. Panopliæ à c. 26. Ruardum ar. 12. Bellarm. lib. de Confirmatione, & alios, qui hoc tempore contra hæreticos scripserunt.

Error Noua. Theodor.

Vvaldenses. Æne. Syl. Flagellantes Sanderus. Pau de Lu. Rutheni. Lutherus. Caluinus. Prateolus. Lindanus. Ruardus. Bellarmin.

Dicendum vero est, in lege gratiæ esse quoddã sacramentum à Baptismo, & cæteris distinctum, ad diuersum finem & effectum, & sub diuerso signo visibili institutum, quod à Patrib. Confirmatio appellatur ab effectu: aut Consignatio frontis, aut sacramentũ chrismatis: ex materia: aut manus impositio Episcoporum. Res in hac conclusione contenta est de fide, quæ in primis ex sacra Scriptura colligenda est, sumendo inprimis id, quod in Commentario articuli probatum est, Christum ita promisisse Apostolis suis speciale Spiritus S. donum, & aduentum ad eorum institutionem, protectionem, & singulare regimen, vt non solum eorum personis, nec tantum fidelibus discipulis, qui cum eis tunc congregati erant, sed in eis vniuersæ Ecclesiæ perpetuo duraturæ omnibusq; fidelib. hoc beneficium promiserit, iuxta illud Io. 14. Ego rogabo Patrem, & aliud Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia nõ videt eum, nec scit eum: vos aũt cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Hæc aũt promissio, quãuis in Apostolis singulari, & extraordinario modo impleta sit, tamen oportuit, vt Christus in Ecclesia relinqueret definitum aliquem ac certum modum & viam, qua donũ hoc, & effectus huius promissionis ad oẽs, & singulos fideles, quadam ordinaria ac certa lege peruenire: quia alioqui nec posset nobis constare, quãdo, vel quomodo in nobis esset implẽda hæc promissio: nec possent fideles vti aliquo certo medio ad hoc donum recipiendũ: & hac ratione fuit ẽt maxime conueniens, vt hæc promissio aliquo certo sacramento, & visibili signo impleretur, quomodo Ecclesia Christi visibilis est, & corporales homines sub visibilibus signis melius spiritualia capiunt. Vnde etiam in ipsis Apostolis non est hæc promissio impleta sine visibili signo, cuius vestigium, seu participatio quædam aliquo tempore in Ecclesia primitiua durauit: tamẽ quia illud extra legem, & quasi miraculosum erat, magisq; ad fundãdam, quam ad cõseruandam, & exercendam fidem expediens: ideo necessarium fuit institui aliud determinatum signum, per quod promissio illa in fidelibus impleretur: sicut ergo promissio illa determinata est, & distincta à cæteris in fine & effectu: ita proprium requirit signum & sacramentum.

Ioan. 14.

At n. dicet aliquis, promissionẽ hanc in Baptismo, & per Baptismũ impleri. De illa n. loquens Petr. Act. 2. cum dixisset, Hoc est quod dictum est per Prophetã Ioel: Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnẽ: subdit inferius. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donũ Spiritus S. vobis n. est repromissio, & filijs vestris, & omnib. qui longe sunt: quoscunq; aduocãrit Dominus Deus noster: docet ergo Petr. promissionem illam in Baptismo impleri. Sed nõ est hæc conueniens huius loci intelligentia: duo enim dona significat Petrus eis verbis nobis esse promissa, scil. remissionem peccatorum per Baptismum, & speciale Spiritus S. donum post

Actor. 2.

Baptismum. Vnde Chrysost.Homil.18.in Acta,Non est idem (inquit) assequi remissionem peccatorum, & accipere virtutem illam,1.Spiritum S. non ergo illa singularis Spiritus S. promissio per solum Baptismum impletur, sed Baptismus præmittendus est, vt in aliquo talis promissio possit impleri. Hanc autem esse veram huius loci intelligẽtiam, ipse rerum vsus, & praxis satis ostendit. Nam inprimis Apostoli iam baptizati erant, quando Christus eis hoc speciale donum promisit, & quando in eis promissionem impleuit die Pentecostes: & tamen per Baptismum receperant proprium donum & effectum Baptismi: ergo etiam nobis aliquid speciale promissum est ea promissione, distinctum à dono Baptismi. Deinde Samaritæ iam baptizati erant, & donum Baptismi acceperant: & nihilominus ad eos mittuntur Petrus & Ioannes, vt Spiritum S. acciperent: est ergo hæc Spiritus S. receptio distincta ab effectu Baptismi: antecedens patet Act.8. vbi non solum habemus Spiritus S. donationem, & promissionem impletam, sed etiam signum visibile, per quod implebatur, Miserunt (inquit) ad eos Petrum & Ioan. qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum S. nõdum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu, tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum S. Quod factum satis ostendit, Apostolos intellexisse, & hoc donum esse distinctum ab effectu baptismi: alias non tanta solicitudine illud procurassent hominibus iam baptizatis: & esse promissum à Christo sub tali cæremonia & signo visibili: alias non ausi essent illa vti, vt daretur Spiritus Sanctus.

Actor.19. Atq; idem colligitur ex facto Pauli Acto.19. vbi inuenit quosdam credentes baptizatos solo Baptismo Ioannis: quos prius fecit baptizari Baptismo Christi: & postea Paulus imposuit manus super eos, & datus est eis Spiritus S. est ergo hæc promissio Spiritus S. distincta à promissione Baptismi, & effectu eius, & in nobis impletur: non absolute & simpliciter ex vi solius Baptismi nec sub conditione alicuius meriti, vel solius interioris dispositionis: nihil enim tale nobis traditum est, aut in Scriptura legitur, sed per visibile ministerium Ecclesiæ: vt ex dictis locis colligitur, & hoc est, quod nos appellamus Confirmationis sacramentum.

Eludunt hæretici hoc argum.1 Hoc autem efficacissimum argumentum ex Scripturis desumptum duobus modis eludunt hæretici, vt referunt authores supra citati, prior est, negando illam manuum impositionem fuisse ad dandum aliquem effectum, vel donum ex opere operato: sed solum fuisse cæremoniam ab illis introductã in signum cuiusdam approbationis: nam post Baptismum, inquiunt, fideles præsentabantur Apostolis, vel Episcopis, & ab eis examinabantur & instruebantur: illi vero, quasi approbantes eorum fidem manus eis imponebant. Sed in primis hoc est hæreticorum inuentum de suo capite absq; fundamento, solum ad enernandam Scripturæ vim. Deinde est per se incredibile, Petrum & Ioann. tanta cura fuisse missos Samariam, solum vt nudam quandam cæremoniam exercerent. Deinde repugnat verbis Scripturæ, vt patet ex illa causali: Orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum S. In hunc ergo finem, & non tantum propter externam cæremoniam, imponebant manus super illos: & ita statim consecutum est, quod subditur, Et accipiebant Spiritum S. Quod paulò inferius expressius declaratur, cum dicitur: Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolor. daretur Spiritus S. obtulit eis pecuniam, dicens: Date mihi hanc potestatem vt cuicũq; imposuero manus, accipiat Spiritum S. vbi particula illa, per, causalitatem significat: & non à Simone, sed ab ipso Luca posita est, Simon autem agnoscens in Apostolis illam potestatem, deceptus non est: sed in eo, quod credidit pecunia posse obtineri. Vnde Petrus posterius hoc reprehendit, non primum, sed potius illud probauit, docens, illam potestatem esse donũ Dei, quod pecunia obtineri non posset, vt ex illis verbis patet, Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia posse obtineri.

Respondetur hæreticis. *Simon Magus.*

Pugnant duo hæretici & virumq; hoc argumentum infer. mare. Alio modo respondent hæretici: illud factum non pertinuisse ad vsum seu ministerium alicuius sacramenti, sed ad potestatem miraculorum, vel similem gratiam gratis datam: tunc specialiter concessam Apostolis ad fidem fundandã, & confirmandam. Vnde consequenter aiunt, per illam impositionẽ manuum non fuisse datam gratiam sanctificantem, sed similia dona, seu gratias gratis datas: vt sunt Prophetiæ, & donum linguarum: vnde Acto.19. dicitur. Postquam *Actor.19.* imposuit Paulus illis manus, venit Spiritus S. super illos, loquebãturq; linguis, & Prophetabãt. Vbi Chrys. *Chrysost.* hom.40. Illi (inquit) quibus manus imponit, Spiritũ accipiebant, verisimile aũt est, illos Spiritum habere, sed non apparere, sed efficacia & linguarũ locutione nunc declarabant. Et eodem modo videtur exponere hanc manuum impositionem Theophyl. ad Heb. *Theophyl.* 6. tractans illa verba, Nõ rursum iacientes fundamẽtum pœnitentiæ ab operib. mortuis, & fidei ad Deũ, baptismatum doctrinę, & impositionis quoq; manum, per quas (ait Theophyl.) Spiritum accipiebant, vt prophetarent, & miracula ederent: imponente. n. ipsis Paulo manus, acceperunt Spiritum S. Alludit ad *Actor.19.* locum Act. 19. ex quo nos sacramentum hoc Confirmationis colligebamus.

Respondetur hæretico. Sed hęc etiam euasio repugnat Scripturis: nam inprimis missio Spiritus S. facta à Christo, non solum ad gratias gratis datas, sed maxime ad gratiã sanctificantem pertinuit, iuxta illud Luc.24. Sedete in ciui- *Luc.24.* tate, donec induamini virtute ex alto: & idem colligitur ex Ioan.14.15. & 16. vbi specialiter dicit Christus, *Ioan.14.* Expedit vobis, vt ego vadam: si. n. non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si aũt abiero, mittam eum *16.* ad vos. Si enim Spiritus S. aduentus non fuisset futurus ad perfectionem spiritualis vitæ, & augmentum gratiæ sanctificantis, sed ad solas gratias gratis datas, quæ ad aliorum vtilitatem, magis quam recipientis ordinantur, non esset tantę æstimationis, vt cõsortio & corporali præsentiæ Christi esset præferendus. Deinde gratiæ gratis datæ non sunt cõmunes omnibus fidelibus, sed Spiritus S. eas distribuit prout vult, & Ecclesiæ expedit, vt patet 1.ad Cor.12. & ad Ephes.4. *Paul.1. Cor.12.* at vero hoc donum Spiritus S. indifferenter dabatur *Ad Ephes.4.* omnibus fidelibus: Apostoli enim omnibus baptizatis manus imponebant, vt patet Actor.8.9. & 19. ergo *Act.8.9.19.* non pertinebat tantum ad gratias gratis datas.

Præterea, quod illa impositio manuum non pertineret ad gratiam miraculorum pro illo tempore specialiter concessam, sed ad sacramentale aliquod ministerium perpetuo in Ecclesia mansurum, probari potest primo, quia per illam implebatur Christi promissio de Spiritu S. fidelibus dando, quam factã esse toti Ecclesiæ, & pro vniuersis fidelibus, ac temporibus, supra ostensum est. Secundo, quia, si illa potestas ad miracula, vel gratias gratis datas pertinuisset, alijs, quam Apostolis, vel Episcopis, interdum cõmunicata fuisset, sicut ad alias miraculosas actiones dabatur: non sine mysterio autem vbique legitur, solos Apostolos hanc manuum impositionem exercuisse eo tempore, quo illi soli erant Episcopi. Tertio est optimum testimonium ad Hebr.6. vbi Paulus inter fidei rudimẽta post Baptismum ponit manus impositionem: nimirum eam, per quam ipse & alij Apostoli gratiam Spiritus sancti dabant, vt Chrysost. *Chrysost.* Theophyl. & alij exponunt: si autem illa manus im- *Theophyl.* positio non pertineret ad ordinaria Ecclesiæ ministeria, & sacramenta, non numeraretur à Paulo inter fidei initia & fundamenta: & ita intellexit eum locum Ambr. ibi dicens, loqui Paulum de impositione *Ambros.* manuum, per quã Spiritus S. accipi posse creditur: & post Baptismum ad Confirmationem vnitatis in Ecclesia

clesia Christi à Pontificibus fieri solet. Et Aug. lib. de fide & operibus ca. 11. tractans illum locum Pauli, ita concludit. Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophytorum satis aperte Scriptura testatur. Deniq; sufficiens huius rei argumentum est, quod illa manus impositio, quæ ab Apostolis fiebat, postea in Ecclesia duravit, & per Episcopos semper facta est: & ideo manus impositio Episcoporum est dicta, vt constat ex Melchiade supra. Cuius rei plures testes inferius adducam, nunc duo sufficiant omni fide digni. Vnus est Cypri. Epist. 73. ad Iubaianum, vbi tractans prædictum locum Acto. 8. dicit Petrum & Ioannem compleuisse. quod Philippus diaconus dare non poterat: & subdit. Quod nunc quoq; apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, ꝓpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur. Alius est Aug. li. 3. de Baptismo contra Donatistas, c. 16. & tract. 6. in primam Canonicam Io. quib. Io cis ait, eundē Spiritum sanctū dari nunc per manus impositionē, qui tunc dabatur, quāuis nō cum eisdem signis visibilibus, nec cum eisdem effectibus, ad gratias gratis datas pertinētibus, q̄ tūc erant necessaria, iam vero eorum necessitas cessauit.

Cyprian. Aug. in Psalm.

Secundo principaliter probatur hæc veritas summorum Pontificum authoritate. Primo Clemēs Papa li. 3. Constitutionum. c. 16. Postea, inqt, Episcopus baptizatos Chrismate vngat: & c. 17. Chrisma, inqt, confirmatio confessionis, seu professionis. In quibus verbis materiam, ministrum, & effectum, & nomen Confirmationis ab illo desumptum, & in Ecclesia retentū indicauit: & Epi. 4. Omnibus, inqt, festinandū est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, i. septiformem gratiam Spiritus sancti percipere: & infra. Nisi regeneratus fuerit ab Episcopo confirmatus, perfectus esse Christianus nequaq̄ potest: nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remāserit, vt à B. Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli, præcipiēte Dño, docuerunt. Secundo Vrbanus Papa in Epi. sua, c. 7. Omnes fideles per manus impositionē Episcoporū Spiritum sanctū post Baptismū accipere debēt, vt pleni Christiani, inueniantur. Tertio Fabianus Ep. 2. c. 1. de Chrismate multa docet, q̄ infra trademus: inter alia vero, ait, Baptismū sancti Chrismatis vnctione perfici atq; confirmari. Quarto: Cornel. Papa Epi. ad Fabiā. Antiochenum. apud Euseb. lib. 6. Histor. c. 33. alias 35. Dni sigillum appellat referens de Nouato. Neq; Domini sigillo ab Episcopo cōsignatus fuit: quo quidem neutiq̄ potitus, quomodo quæso, Spiritum sanctum adeptus est? Quinto: Eusebius Papa Epist. 3. circa fin. Sexto: late Melchiades Papa Epist. supra citata. Septimo: Syluester sacramentum hoc Constantino dedit: sicn. legitur in Edicto Constantini col. 4. Septiformis gratiæ Spiritus sancti adhibuit B. Chrismatis vnctionem, & vexillum sanctæ Crucis liniuit in mea fronte, dicens: signet te Deus sigillo fidei in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Octauo: Damasus Pap. epist. 4. Nono: Innoc. I. epi. 1. c. 3. Decimo: Leo I. ep. 73. alias 75. deplorans statum Ecclesiæ Alexan. Interrupta est, inquit, sacrificij oblatio, defecit Chrismatis sanctificatio: clarius epi. 86. alias 88. de Chorepiscopis agens negat posse Chrisma conficere, aut Chrismate baptizatorum frontes signare: Epi. ēt 37. c. 2. & 79. c. 7. dicit, baptizatos ab hæreticis non esse baptizandos: sed inuocatione Spiritus sancti per Episcopalē manus impositionem confirmandos. Vndecimo: Greg. I. li. 3. epist. 9. Duodecimo: Innoc. III. in ca. vnico, de sacra vnctione, §. Quia vero, ait: Post Baptismum vngi Christianos sancto Chrismate in fronte, vt libere confiteantur, quod creditur: & infra: Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quę alio nomine dicitur Confirmatio: quia per eam Spiritus S. ad augmentum datur & robur.

Tertium argumentum ex Conciliorum authoritate sumendum est: huius enim sacramenti meminit Concil. Elibertinum, ca. 38. dicens, baptizatum perducendum esse ad Episcopum, vt per manus impositionem perficiatur, c. 77. dicit: Episcopus per benedictionem eum perficere debebit. Concil. Laodicen. c. 48. vocat Vnctionē supercelestis chrismatis: Cōc. Hispal. secundum c. 7. vbi idem dicit de Chorepiscopis, quod Leo Papa loco supra citato: Conc. Cabilonense secundum ca. 27. sub nomine Confirmationis, quam dicit, sicut nec Baptismum, iterari minime debere, quod citant ex Conc. Tarracon. can. 6. Gratianus in c. Dictum est, de consecrat. dist. 5. & Iuo. lib. 4. c. 46. Item Concil. Parisiens. sub. Ludouico & Lothario lib. 1. cap. 33. vbi præcipit Episcopis, ne post cibum & potum per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant temporibus Paschæ & Pentecostes, & Concilium Meldonense cap. 45. prohibet pro sacro Chrismate munera accipere: in Concil. Arausica. 1. cano. 1. fit mentio huius sacramenti sub nomine Cōfirmationis: Idem in 6. Synodo, can. 7. Conc. Colonien. par. 7. ca. 8. ex professo tradit doctrinam de hoc sacramento: Sononense in decret. fidei, ca. 10. & in decretis morum. c. 38. Mogunti. ca. 17. expresius tamen hoc definierunt Concil. Flor. in decret. Eugenij, & Concil. Trid. sess. 7. & sess. 23. c. 4. vbi statuit, vt nemo prima tonsura initietur, qui prius confirmatus non fuerit. Plura ex Conciliis afferemus infra de materia & ministro huius sacramenti disputantes.

Authoritate Conciliorū — *Conc Elib.* — *Conc Laod* — *Conc. Hisp.* — *Conc. Cab.* — *Conc. Tarr* — *Conc. Paris.* — *Conc. Mel.* — *Con Arau.* — *Conc. Colo.* — *Conc Seno.* — *Conc Flor.* — *Conc. Trid.*

Quartum argumentum sumitur ex patrum traditione, quæ ad hanc veritatem cōfirmandam sufficeret, quando nullum aliud Scripturæ testimoniū haberemus, vt de hac ipsa re disputans dixit Hier. dial. contra Luciferian. Vnde Basil. lib. de Spiritu sancto, ca. 27. inter non scriptas traditiones ponit consecrationem olei vnctionis: latius & apertius Dionys. c. 4. de Eccles. hier. Hierar. differit de confectione Chrismatis, quod c. 2. Deificū vnguentum vocauerat, quo signantur baptizati, & in 3. par. illius c. hoc sacramentum vocat: Diuinæ generationis sacrosanctam perfectionem: Pulchre de eodem disputat Cyrill. Hieros. catech. 3. Mystagogica, vbi inter alia ait, hoc sacramētum indicatum esse in Iordane: quando, baptizato Christo, Spiritus sanctus in ipsum descendere visus est. Theodoret. in id Cantic. 1. Vnguentum effusum nomen tuum: Si mystice, inquit, magis vis intellige re, sancti baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, spiritualis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili specie inuisibilē Spiritus sancti gratiam suscipiunt. Vbi de Baptismo & Confirmatione, vt de vno sacramento, loqui videtur: quia, vt supra diximus, olim simul dari solebant, tanq̄ necessaria ad perfectionem, & quasi complementū hominis Christiani, non quidem quātum ad substantiam vitæ spiritualis: hæc n. in Baptismo complete datur: sed quātum ad robur, & augmentum, perfectamq; Spiritus sancti protectionem, q̄ ad intelligendos cæteros antiquos Patres obseruandum est, præsertim Nazian. orat. 40. de sancto Baptismo: vbi videtur Confirmationem sub Baptismo comprehendere, cum ait: In eo animum & corpus vnctione & Spiritu cōsignari. Nisi hęc verba ad cęremonialem vnctionem Baptismi referātur: atq; eodem fere modo loquitur Damas. li. 4. de fide, ca. 10. Præterea est optimus locus apud Eusebium, li. 3. Hist. c. 17. alias 23. vbi historiam illā ex Clemente Alexandrino refert de adolescente, quē Ioannes Euangelista singulariter dilexit, & Ephesino Episcopo cōcredidit: Quem ille, inqt, Baptismi sacramēto illuminauit: postea vero sigillo Domini, i. e. sacramēto Confirmationis, tanq̄ perfecta, tutaq; eius animi custodia obsignauit. Iustinus Martyr, quæ. 137. ad Orthodox. vbi distinguit vnctionē olei, & vnguenti: per vnguentum Chrisma intelligens, quo dicit consignari fideles post Baptismum, Ex Latinis Tertull. interdum indicat hoc sacramentum: præsertim lib. de præscriptionibus hæreticor. cap. 36. & 40. dicens:

Probatur traditione Patrum: Hieronym. Basilius. Dionysius. — *Cyr. Hier.* — *Theodor.* — *Nazian.* — *Damascen. Iustin.* — *Iustin.* — *Tertul.*

Cyprian. Post lauacrum signat in frontibus milites suos: idem li. de resurrectio. carnis, c. 8. Cyprianus late Epist. 70. clarius 72. vbi dicit Baptismum & manuum impositionem esse duo sacramenta, & vtrumq; esse fidelibus suscipiendum, & Epist. 73. ad Iubaianum: cuius verba supra retulimus: & in serm. de vnctione Chrismatis late Ambros. lib. 2. de sacrament. c. 2. vocat Spirituale signaculum, quod post fontem superest, vt perfectio fiat. Idem li. 6 c. 20. & lib. de iis, qui initiantur, c. 7. Aug. lib. 2. contra litter. Petil. c. 104. vbi vocat sacramentum Chrismatis: Quod in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut & Baptismus. Idem li. 5. de Baptis. c. 20. & li. 15. de Trinit. c. 26. tract. 118. in Ioannem, & aliis locis supra relatis. Patianus epist. 1. ad Symphorianum circa fin. inter sacramenta numerat Baptisma & Chrisma, de quo latius differit infer. 9 li. de Baptismo: Lauacro, inquit, peccata purgantur, Chrismate sanctus Spiritus superfunditur: vtraq; vero ista, manu & ore antistitis impetramus.

Ambros. Aug. Patianus.

Opta. Mil. Optatus etiam Mileuitanus l. 2. contra Parmenianū. colu. 8. mentionem facit cuiusdam ampullæ Chrismatis q̄ hæreticus per fenestram proiecit, vt eam frangeret: Quæ tamen, inquit, Deo muniente, inter saxa illæsa consedit. In 7. ēt Syn. actione 4. inter miracula Sanctorum Cosmæ, & Damiani, ponitur, quod quędam mulier laborans quadam ægritudine: Chrisma accipiens, in aq̄ effudit, illamq; bibit, & confestim sanitati sanctorum intercessione restituta est. Eusebi⁹ ēt Emissenus homil. in die Pentecostes ex Melchiade Papa multa de hoc sacramento desumpsit: videri ēt potest Isid. de Ecclesiasticis officiis ad hnē. Beda Luc. 22. & Act. 8. Rabanus in li. de institutione Cleric. c. 30. & Bernard. in vita sancti Malachiæ c. 2. in fine refert, B. Malachiam in Episcopatu quodam vsum saluberrimum confessionis, & sacramentum Confirmationis, quæ gens illa, aut ignorabat, aut negligebat, instauraſſe: & cap. seq. refert, Malchū Episcopū, Malachiæ magistrū, puerum mente captū, ex his, quos lunaticos vocāt, inter cōfirmādū sacra vnctioe sanasse.

Synodus. Euſ. Emiſ. Melchiad. Iſidorus. Beda Rabanus. Bernard.

Vltimo afferre possumus congruentias, seu rationes huius veritatis: cum enim non ex rerum naturis, sed ex institutione ad placitum, & ex voluntate instituentis pendeat, nō potest efficaci ratione probari, sed testimoniis, quibus de voluntate instituentis satis constet: possumus tamen eius voluntatis sufficientes & morales rationes afferre. Prima & fundamentalis est, qua D. Thom. hic est vsus, de qua supra satis dictum est. Secunda sumi potest ex Melchiade Papa Epi. supra citata: vbi proponens obiectionem, qua nunc maxime vtuntur hæretici: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis mysterium Confirmationis? aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus? Respondet: rationem reddens: sicut ad Imperatorem spectat, nō solum signare militem, sed etiam armis competentibus eum instruere: ita Christum Dominum per Baptismum nos describere militiæ suæ: per Confirmationem vero dare adiumentū militiæ: Item sicut parens magnam pupillo facultatē relinquens ei statim prouidet tutorem: ita in hoc sacramento dari regeneratis Paracletum, vt sit eis custos, consolator, & tutor: deniq; inquit: In fonte plenitudinem tribuit ad innocentiā: in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: in Baptismo regenerāmur ad vitā: post baptismū confirmamur ad pugnā: in Baptismo abluimur: post baptismum roboramur: & hoc est, q̄ alij sācti Patres dicūt, hoc sacramētum fuisse conueniens, vt sit perfectio Baptismi, & plenitudo hominis Christiani, vt supra explicatū est.

1 Probatur ratione. S. Thom. Melch. Pap.

Dices, totum hoc potuit simul dari vnico Baptismo: quid ergo necesse fuit, quasi per partes, per vniuersa sacramēta dari? Respondetur primum: id fuisse expediens, vt in ipsamet sacramentorum diuersitate effectuum etiam gratiæ Dei & beneficiorum eius varietas & multitudo cognosceretur: nam præter gratiam regenerationis baptismalis, est singulare Christi beneficium, quod ipsis regeneratis Spiritum sanctum tribuat in singulare regimen & protectionē eorum. Deinde, vt homines, & difficultatē spiritualis militiæ, & suæ naturæ imbecillitatem agnoscant: nam etiam post copiosam Baptismi gratiam indigēt speciali robore & protectione Spiritus S. vt Christo possint conuenienter militare. Tandem, vt hac sacramentorum sapientissima, & admirabili varietate magis ab hominibus coleretur Deus, & vt professio fidei in Baptismo facta, veluti iteraretur, & rata fieret in Confirmatione. Atq; ex his obiter satisfactum est, si quid in contrarium obiici poterat.

SECTIO II.

An, & quo tempore fuerit hoc sacramentum à Christo institutum.

Errores quorundam hæreticorum, tam Græcorum, quam Latinorum. Malch. Leg.

IN hac re & hæreticos, & nonnullos catholicos errasse inuenio: hæretici enim qui negant hoc esse verum sacramentum, cōsequenter dicunt, non Christum, sed Melchiadem Papam hanc cæremoniam instituisse. Sed quantum in hoc errent, satis constat ex dictis: ostendimus enim sacramentum hoc longe ante Melchiadem Papam tempore Clementis, Vrbani, Fabiani, Cornelij, Cypriani, Eusebij, & aliorum in vsu fuisse. Secundo fuit sententia quorundam catholicorum, hoc sacramentum non à Christo, neq; ab Apostolis, sed in Concil. Meldensi, speciali Spiritus sancti instinctu, fuisse institutum. Fundamētum est, quia instituere sacramentum non est solum promittere effectum sacramenti, sed designare etiam & præcipere signum visibile, seu materiam & formam, per cuius vsum significetur, & ex promissione detur effectus sacramenti: sed nec Christus Dominus, neq; Apostoli hoc præstiterunt circa hoc sacramentum: ergo non instituerunt illud. Probatur minor, quia, licet Christus promiserit Spiritum sanctū Apostolis, & discipulis suis, nullo tamen sacramento vsus est ad hoc promissum implendum, sed in die Pentecostes per potestatem excellentiæ eos absq; sacramento confirmauit, vt significat Melchiad. Pap. dict. Epist. dicens: Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis: hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis: & idem significauit Concil. Florent. in decret. Eugenij, & D. Thom. late artic. seq. ad 1. & Bonauent. d. 7. art. 1. q. 1. Similiter, licet Apostoli suo ministerio dederint effectū huius sacramēti, non tamen ad hoc vtebantur signo visibili huius sacramenti, sed sola manus impositione & oratione, vt dictum est: nec leguntur de vnctione Chrismatis, vel præscripta verborum forma quicquam docuisse. Hanc opinionem tenet aperte Alex. Alens. 4. par. q. 24. memb. 1. & 2. art. 1. & S. Bonauent. in 4. d. 7. art. 1. q. 1. & 2. vbi ait, institutum esse, Spiritu sancto dictante, ab Ecclesiæ rectoribus, & aliis.

Con. Eu. D. Tho. Bonauen. Alex. Ale. Bonauen.

Dicendum vero est hoc sacramētum fuisse à Christo Domino immediate institutum. Hoc iam est de fide certum ex definitione Concil. Trident. vt supra late explicatum est, tractando de sacramentis in genere, & in speciali de hoc sacramento docuerunt hoc Concil. Mogunt. cap. 17. & Concil. Senonense in decretis morum. cap. 38. vbi dicit, hoc sacramentum fuisse primo à Christo institutum, & ab Apostolis receptum. Et ratio est illa generalis, quia institutio sacramenti pertinet ad potestatem excellentiæ, quam solus Christus habuit. Item quia solus ipse potuit effectum gratiæ infallibiliter promittere per signum sensibile. Oportet autem distinguere institutionem ab vsu: & quidem verissimum est, Christum Dominum nunquam suis manibus dedisse sacramentum hoc, imo neque ante ascensionem eius fuisse ab aliquo ministratum: cuius congruentem rationem adducit

Sacramē. conferuntur per ministros Christi. Con. Eu. Con. Mog. Con. Sen.

D.Thom. dicit D. Thom. quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti, quam dari non expediebat, donec Iesus esset glorificatus, vt dicitur Ioan. 7. sed hinc nullum argumẽtum sumitur ad institutionem Christo negandam: non enim Christus omnia sacramenta per se ministrauit, quæ instituit, imo de nullo hoc expresse legitur in scriptura, nisi de Eucharistia: & idem est de Baptismo, saltem quoad aliquas personas, vt supra dictum est: de pœnitentia vero, cum constet, Christum illam instituisse, cum Apostolis dixit: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur, &c. Ioa. 20. certum tamen est, nunquam sacramentum illud administrasse: sic ergo dicendum est de Confirmatione, sicut suo loco dicetur etiam de extrema vnctione: de Matrimonio vero id notum est: idem vero est de sacramento Ordinis, nam licet Christus per se Apostolos ordinauerit, non tamen sacramentum Ordinis ministrando, sed altiori modo. Atq; eadem ratione nihil obstat, quod Apostoli non fuerint cõfirmati per proprium signum visibile huius sacramenti: quia Christus per potestatẽ excellentiæ potuit eos altiori modo Spiritu sancto replere sub alio signo visibili mirabiliori, & manifestiori, prout eo tempore fuit expediens ad inchoandam nouæ legis promulgationem. An vero Apostoli vti fuerint hoc sacramentali signo ad confirmãdum alios fideles, quo nunc Ecclesia vtitur, vel sola manus impositione, dicemus commodius disputatione sequente.

Quando Christus instituit hoc sacramentum. 1. Sententia. Conc. Seno. Occurrit autem statim inquirendum, quando instituerit Christus hoc sacramentum: aliquibus enim visum est, & significatur in Concil. Senonensi: instituisse illud Matth. 19. Quando oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: & cum discipuli increparẽt eos, dixit eis Iesus: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est n. regnum cœlorum. Sed, quanuis gratis dem⁹, ibi fuisse aliquo modo adumbratum hoc sacramentum: quod tamen ibi fuerit institutum, nullo fundamento affirmari potest: ibi n. nulla promissio, nullũ præceptum, nulla materiæ aut formæ designatio legitur, sine quibus sacramenti institutio esse non potest: item verisimile non est, Christum pueros illos confirmasse, quia, vt D.Thom. diximus cum D. Thom. decuit, hoc sacramentum ante Christi glorificationem non ministrari: & alioqui illi pueri nondum erant baptizati, neq; ad hunc finem Christo offerebantur, sed vt ab eo benedicerẽtur, vt Hieron. dicit: vel vt curarentur, vt significat Hieron. Anselmus. Alij ergo dicunt, Christum instituisse hoc Anselm. sacramentum post resurrectionem, cum Apostolis 2. Sententia. Spiritum sanctum dedit insufflando, eisq; dixit Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ita videtur significare Scot. in 4. dist. 7. q. 1. in 1. obiect. in solutione vero indicat, fortasse non fuisse institutum ante Christi ascensionem, neq; toto illo tempore, quo Apostoli nõ fuerũt vti materia & forma huius sacramenti. Sed hoc posterius, neq; ipsi Scoto placet, neq; est probabile: alioqui vel dicendum esset hoc sacramentum non fuisse immediate à Christo institutum, aut iterum ad terras descendisse ad instituẽdum illud, vel certe in cœlo existentem illud instituisse, & Apostolis per mundũ disperlis reuelasse, quę omnia improbabilia sunt. Primum vero etiam est valde incertum: quia in illo facto Christi nullum est huius sacramenti vestigium: nam per illam insufflationem non est datus Spiritus sanctus Apostolis ad robur, sicut datur in hoc sacramento, sed quoad potestatem remittendi peccata, vnde hic effectus magis ad sacramentum Ordinis, quam ad hoc spectauit. In verbis etiam, quæ Christus protulit, nullum est huius sacramenti indicium: quia 3. Sententia. nõ est institutum ad remittenda peccata, sed ad gratiam augendam. An vero in aliquo sensu hoc verum sit, infra dicemus. Alij vero existimarunt sacramentum hoc fuisse institutum in die Pentecostes: quia tunc primum Apostoli sunt confirmati: sed neq; hoc habet probabilitatis coniecturam, quia, licet tunc Apostoli fuerint confirmati: non tamen per vsum sacramenti, sed altiori modo: tum etiam, quia in toto illo facto nihil eorum intercesserit, quæ diximus esse ad institutionem sacramenti necessaria.

Hoc sacramentum est institutũ à Christo ante eius ascensionem, Con. Trid.

Mihi ergo certum esse videtur, Christum, priusquam in cœlum ascenderet, hoc sacramentum instituisse: tum propter ea, quæ nuper circa Scoti sententiam dicebamus: tum etiam, quia Concil. Trid. hunc sensum videtur intendere, quando sess. 7. can. 1. definit, omnia sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino nostro esse instituta: Deniq;, quia Christus Dominus prius, quàm in cœlos ascenderet, Ecclesiam suam fudauit, quoad potissima, quæ ad substantiam eius, & principalia fundamenta pertinent, qualia sunt omnia septẽ sacramẽta. De tempore autem, quo ante ascensionem hoc instituit sacramentum, licet res sit valde incerta, quia à sacris Historiographis non est memorię prodita, verisimilius tamen videtur, quoad promissionem, & Apostolorum instructionem & præceptum illius datum de administrando hoc sacramento in futuro tempore, & de materia & forma, qua in illo vti debebant, totum, inquam, hoc fuisse à Christo Domino factum in nocte Cœnæ: nullum enim tempus ad hoc aptius excogitari potest, præsertim cum ea nocte toties Spiritum sanctum promiserit Ecclesiæ suæ, & nouum testamẽtum condiderit. Et, quod maxime vrget, hoc aperte docet Fabianus Papa, Epi. 2. c. 1. In illa, inquit, die Dominus Iesus, postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis Prædecessores nostri acceperunt, nobisq; reliquerũt) Chrisma cõficere docuit. Vbi nomine Chrismatis, totum sacramentum intelligere possumus, vel certe inde sufficiens sumitur argumẽtum, quod, sicut Chrisma docuit conficere, ita etiam aliquos ritus, qui sunt de huius sacramenti substantia.

Instituta est confirmatio nocte Cœnæ quoad aliqua. Fab. Papa.

Cyprian. Cle. Papa.

Atque hoc modo idem sumitur ex Cypriano in serm. de Vnction. Chrism. & significat etiam Clem. Papa locis supra citatis, & inde forte manauit Ecclesiæ consuetudo conficiendi Chrisma illo die singulis annis, de quo infra dicemus. Atque hanc sententiam significat hic D. Thom. ad 1. & sequuntur Soto, & Victoria in Summa, in materia de hoc sacramento in principio, quia generalem regulam assignat, omnia sacramenta fuisse instituta ante Resurrectionem, quia sunt instrumenta nostræ redemptionis, quæ in morte Christi consummata est. Quam etiam amplectitur Soto fere, vbicunque in 4. disputat de institutione sacramentorum, vel in genere, vel in particulari. Hæc tamen tam generalis doctrina videri iam potest hoc tempore suspecta, quia Concil. Trid. definit, Christum instituisse sacramentum Pœnitentiæ post resurrectionem suam sessione. 6. cap. 14. sessione. 14. cap. 1. vbi ait, illud sacramentum præcipue fuisse institutum, quando Christus dixit Apostolis: Accipite Spiritum sanctum. Vbi notanda est illa particula (præcipue.) Nam hinc, vt minimũ, certũ esse existimo, tunc fuisse datam Apostolis potestatem ordinis ad absoluendum à peccatis, vt ex eodem etiam Concilio colligitur sessione. 23. cap. 1. & cano. 4. Vnde fit, ex illo tempore, cœpisse sacramentum illud esse, veluti in eo statu, in quo, & ab Apostolis dari, & à fidelibus baptizatis recipi posset: & ideo vere ac proprie dicitur, tunc fuisse institutum. Cum hoc tamen optime potest intelligi absque vlla repugnantia, quod Christus Dominus in nocte Cœnæ instruxerit Apostolos de futuro sacramento Pœnitentiæ, & quod illos constituturus esset illius sacramenti ministros, eosque docuerit modum & formam, quam in iudicandis & remittendis peccatis seruaturi erant. Quod nunc exempli tantum causa dictum sit. Nam exacta eius discussio suo locõ tradetur. Ad hunc ergo modum intelligo Confirmationis

D.Thom. Soto. Victoria.

Con. Trid.

mationis institutionem potius inchoatã, quam perfectam esse in nocte Cœnæ, seu in futurum potius traditam per institutionem, quam de præsenti per facultatem, & efficaciam datam: nam, vt infra dicetur, soli Episcopi habent potestatẽ administrãdi hoc sacramentum: Apostoli autem, licet in nocte Cœnæ fuerint ordinati Sacerdotes, non tamen Episcopi, vt probabilius creditur, vsq; ad Christi resurrectionem: & ideo in nocte Cœnæ non fuit hoc sacramentum in eo statu constitutum, in quo posset & administrari, & recipi: & hac ratione dicimus, non fuisse tunc plene institutum. Quoad hoc ergo dici potest institutũ Ioann. 20. quando Christus dixit Apostolis, Accipite Spiritum sanctum, &c. quatenus tunc Christus fecit Episcopos suos Apostolos: atq; ita dedit illis potestatem conficiendi hoc sacramentum, suppositã institutione præcepti & promissione, quæ prius in nocte Cœnæ eisdem tradiderat.

Quando Apostoli fuerunt instituti sacerdotes, quando Episcopi.

Quando perfecta & absoluta est cõfirmationis institutio.

ARTIC. II.

Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

AD secundum sic proceditur. *Videtur quod chrisma nõ sit conueniens materia huius sacramenti.* Hoc enim sacramentum (vt dictum est*) institutum est à Christo proinittente discipulis Spiritum sanctum. Sed ipse misit eis Spiritum sanctum absq; omni chrismatis iunctione. Ipsi etiam Apostoli hoc sacramentum conferebant per solam manus impositionem absq; chrismate. Dicitur enim Actor. 8. quod Apostoli imponebant manus super baptizatos, & accipiebant Spiritum sanctum. Ergo chrisma non est materia huius sacramenti, quia materia est de necessitate sacramenti.

Inf. q. 84. ar. 1. ad 1. & 4. d. 7. q. 1. ar. 2. q. 1. 2. & 4. cõ. c. 60. Ar. præc. ad 1. arg.

2. Præterea, Confirmatio quodammodo perficit sacramentum Baptismi (sicut supra dictum est*) & ita debet ei cõformari, sicut perfectio perfectibili. Sed in Baptismo est materia simplex elementum scilicet aqua. Ergo huius sacramenti non est conueniens materia chrisma, quod conficitur ex oleo & balsamo.

q. 65. ar. 4

3. Præterea, Oleum assumitur in materiam huius sacramenti ad inungendum. Sed quolibet oleo potest fieri inunctio, puta oleo, quod fit ex nucibus, vel ex quibuscumq; alijs rebus. Non ergo solum oleum oliuarum debet assumi ad huiusmodi sacramentum

4. Præterea. Supra dictum est,* quod aqua assumitur, vt materia ad baptizandum, quia vbiq; de facili inuenitur. Sed oleum oliuarum non vbiq; inuenitur, & multo minus balsamum. Non ergo Chrisma, quod ex his conficitur, est conueniẽs materia huius sacramenti.

q. 66. ar. 3

Lib. 3. c. 9. à med. illim. Sed contra est, quod Gregor.* dicit in Registro, Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate, non præsumant. Ergo chrisma est materia huius sacramenti.

Art. præced. Respondeo dicendum, quod chrisma est conueniens materia huius sacramenti: Sicut enim dictum est,* in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti ad robur spirituale, quod competit perfectæ ætati. Homo autem, cum ad perfectam ætatem peruenerit, incipit iam communicare actiones suas ad alios, ante vero quasi singulariter sibiipsi viuit. Gratia vero Spiritus sancti in oleo designatur, vnde Christus dicitur esse vnctus oleo latitiæ, propter plenitudinem Spiritus sancti, quam habuit Et ideo oleum competit materiæ huius sacramenti. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios, vnde Apostol dicit, 2. Cor. 2. Christi bonus odor sumus Deo, &c. Et licet multa alia sint odorifera, tamen præcipuè accipitur balsamum propter hoc, quod habet præcipuum odorem & quia etiam incorruptionem præstat. Vnde Eccles 24. dicitur, quasi balsamum non mixtum odor meus.

Ad primum ergo dicẽdum, quod Christus ex potestate excellentiæ, quam habet in sacramentis, contulit Apostolis rem huius sacramenti: id est, plenitudinem Spiritus sancti sine sacramento, eo quod ipsi primitias Spiritus sancti acceperunt, sicut dicitur Romanorum 8. Nihilominus tamen aliquod conforme materia huius sacramenti, exhibitum fuit Apostolis sensibiliter in collatione Spiritus sancti. Quod enim sensibiliter Spiritus sanctus super eos descendit in specie ignis ad eandem significationem refertur, ad quam refertur oleũ, nisi quod ignis habet vim actiuam, oleum autem habet vim passiuam, in quantum est materia & fomentum ignis. Et hoc satis competebat: nam per Apostolos gratia Spiritus sancti erat ad alios deriuanda. Super Apostolos etiam Spiritus sanctus descendit in figura linguæ, quod ad idem significandum refertur, quod significat balsamum; nisi quod lingua per locutionem est communicatiua ad alterum, balsamum vero per odorem, quo scil. Apostoli replebantur Spiritu sancto, vt fidei Doctores, alij autẽ fideles, vt operatores eorum, quæ pertinent ad ædificationem fidelium. Similiter etiam ad impositionem manus Apostolorum, & etiam ad eorum prædicationem descendebat plenitudo Spiritus sancti super fideles sub visibilibus signis, sicut & à principio descenderat super Apostolos. Vnde Petrus, Actorum 11. Cum cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos sicut & in nos in initio. Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, vbi sensibilia signa miraculose exhibebantur diuinitus. Vtebantur tamen Apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando huiusmodi visibilia signa non exhibebantur. Dicit enim Dionys.* 4. ca. Ecclesiast. hierarch. Est quædam perfectiua operatio, quam duces nostri (id est Apostoli) chrismatis historiam nominant.

Cap. 4. in prin.

Ad secundum dicendum, quod Baptismus datur ad spiritualem vitam simpliciter consequendam: & ideo competit illi sacramento materia simplex. Sed hoc sacramentum datur ad plenitudinem consequendam Spiritus sancti, cuius est multiformis operatio, secundum illud, Sap. 7. est enim in illa spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus, multiplex, & 1. ad Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt idem autem Spiritus. Et ideo conuenienter huius sacramenti est materia composita.

Ad tertium dicendum, quod proprietates olei quibus significatur Spiritus sanctus, magis inueniuntur in oleo oliuarum, quam in quocumque alio oleo Vnde & ipsa oliua super frondibus virens, virorem & misericordiam Spiritus sancti significat Hoc etiam oleum proprie dicitur oleum, & maxime habetur in vsu, vbi haberi potest. Quilibet autem alius liquor, ex similitudine huius, oleum nominatur: nec est in vsu communi, nisi supplementum apud eos, quibus deest oleum oliuarum. Et ideo hoc oleum solum assumitur in vsu huius, & quorumdam aliorum sacramentorum.

Ad quartum dicendum, q; Baptismus est sacramentum absolutæ necessitatis: & ideo eius materia debet inueniri vbiq; Sufficit autem, quod materia huius sacramenti, quod non est tantæ necessitatis, possit de facili ad omnia loca terrarum deferri.

COMMENTARIVS.

CHrismatis nomine D. Thom. plane intelligit compositum seu mixtum quoddam ex oleo oliuarũ, & balsamo: vt aperte constat ex corpore articuli: vbi optimam congruentiam huius materiæ addúcit. De hoc ergo composito non ratione vnius, vel alterius partis, vel ratione totius, docet sine dubio D. Thom. (quidquid Caietanus dicat) esse necessariam materiã huius sacramenti, non minus, quam sit aqua necessaria ad Baptismum, vt plane colligitur ex solutione ad 4. & ita, quod attinet ad litteram & sensum D. Thom. nulla est difficultas. Quam sit autem certa eius sententia, statim disputabitur.

ARTICVLVS III.

Vtrũ sit de necessitate huius sacramenti, quod Chrisma fuerit prius per Episcopum consecratum.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod non sit de necessitate huius sacramenti, quod chrisma, quod sit ma-*

q. 65. ar. 1. ad 4.

teria

teria huius sacramenti, fuerit prius per Episcopum consecratum. Baptismus enim, in quo fit plena remissio peccatorum, non est minoris efficaciæ, quam hoc sacramentū Sed licet quædam sanctificatio adhibeatur aquæ baptismali ante Baptismum, non tamen est de necessitate sacramenti, quia in articulo necessitatis præteriri potest. Ergo non est de necessitate huius sacramenti, quod chrisma fuerit prius per Episcopum consecratum.

2. Præterea, Idem non debet bis consecrari. Sed materia sacramenti sanctificatur in ipsa collatione sacramenti, per formam verborum, qua confertur sacramentum, vnde & Augustin. * dicit super Ioannem. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Non ergo debet prius chrisma consecrari, quam hoc sacramentum tradatur.

Tract. 80. in Ioan. à med. lit. 5.

3. Præterea, omnis consecratio, quæ fit in sacramentis, ad consecutionem gratiæ ordinatur. Sed materia sensibilis, confecta ex oleo & balsamo non est capax gratiæ. Ergo non debet ei aliqua consecratio adhiberi.

Sed contra est, quod Innocent. Papa * dicit, Presbyteris, cum baptizant, chrismate baptizatos vngere liceat, quod ab Episcopo fuerat consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solum debetur Episcopis, cum tradunt Paracletum. Quod quidem fit in hoc sacramento. Ergo ad hoc sacramentum requiritur chrisma per Episcopum consecratum.

Habetur de consec. d. 4. c. Presbyteris.

Respondeo dicendum, quod tota sacramentorū sanctificatio à Christo deriuatur, vt supra dictum est. * Est autem considerandum, quod quibusdam sacramentis habentibus materiam corpoream, Christus est vsus scilicet Baptismo, & etiam Eucharistia. Et ideo ex ipso vsu Christi, materia horum sacramentorum aptitudinem acceperunt ad perfectionem sacramenti. Vnde Chrysostomus * dicit quod nunquam aquæ Baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatæ fuissent. Et similiter ipse Dominus accipiens panem, benedixit, similiter autem & calicem, vt habetur Matth. 26. & Luc. 22. Et propter hoc non est de necessitate horum sacramentorum, quod materia prius benedicatur, quia sufficit benedictio Christi. Si qua vero benedictio adhibeatur, pertinet ad solemnitatem sacramenti non autem ad necessitatem. Vnctionibus autem visibilibus Christus non est vsus, ne fieret iniuria inuisibili vnctioni, qua est vnctus præ consortibus suis. Et ideo tam chrisma, quam oleum sanctum infirmorum prius benedicuntur, quam adhibeantur ad vsum sacramenti.

Ibid. q. 1. lit. 3.

Refertur de consec. d. 4. c. non nunquam aqua.

Ad primum ergo patet responsio ex dictis.

Ad secundum dicendum, quod vtraque consecratio chrismatis non refertur ad idem. Sicut enim instrumentum virtutem instrumentalem acquirit dupliciter, scil quando accipit formam instrumenti, & quando mouetur à principali agente ad effectum, ita etiam materia sacramenti duplici sanctificatione indiget, per quarum vnam sit propria materia sacramenti, per aliam vero applicatur ad effectum.

Ad tertium dicendum, quod materia corporalis non est capax gratiæ, quasi gratia subiectum: sed solum sicut gratiæ instrumentum, vt supra dictum est. * Et ad hoc materia sacramenti consecratur, vel ab ipso Christo, vel ab Episcopo, qui gerit in Ecclesia personam Christi.

Ad 1. 2. q. 112. art. 2. ad 3.

COMMENTARIVS.

DVo proponuntur in titulo articuli: primum, an sit necessarium, chrisma esse consecratum: secundum, an eodem modo necessarium sit, vt hæc consecratio fiat ab Episcopo. Ad priorem partem distincte respondet Diuus Thomas in artic. de necessitate huius sacramenti esse consecrationem, seu benedictionem chrismatis. Ratio vero, qua id probat, nonnullam habet difficultatem, quæ ad formam argumenti redacta, videtur esse huiusmodi: Omnis materia sacramenti, qua Christus non est vsus, consecranda est, antequam ad vsum sacramenti applicetur: illa vero qua Christus est vsus, non indiget tali consecratione: sed Christus non est vsus vnctione Chrismatis, aut olei: ergo de necessitate huius materiæ est, quod prius consecretur. Maior declaratur, ex differentia inter Baptismum & Eucharistiam respectu aliorum sacramentorum: nam quia Christus baptizatus est, & tactu suæ sanctissimæ carnis aquā sanctificauit, ideo non est de necessitate simpliciter Baptismi benedictio aquæ, sed solum est cæremonialis ex institutione Ecclesiæ: & similiter, quia ipsemet Christus panem accepit, & benedixit, nulla etiam præuia benedictio est de necessitate Eucharistiæ: ergo vbi Christus tactu suo non sanctificauit materiam, erit necessaria præuia benedictio: atque huiusmodi est materia Chrismatis, & olei infirmorum.

Circa quem discursum primo obijci potest de alijs tribus sacramentis, quorum materijs Christus etiam non est vsus, & tamen nulla est in eis necessaria præuia benedictio. Ad hoc autem facilis est responsio: sermonem esse de materijs, quæ sunt res sensibiles & permanentes: nam aliæ, quæ consistunt in solis actionibus humanis, aut verbis, non sunt capaces huiusmodi benedictionis, vt est in Pœnitentia, confessio peccatorum: & in matrimonio expressio consensus, seu mutuæ traditionis corporum: in sacramento Ordinis contactus aliquis: quamquam in eo sacramento eo modo, quo ex parte materiæ concurrunt aliquæ res permanentes, ita in eis reperitur præuia aliqua sanctificatio, nam, si materia est manuum impositio, illæ manus sunt Episcopales & consecratæ: si vero est porrectio alicuius instrumenti, illud instrumentum est aliquo modo sacrum & religiosum, vt est calix, patena, liber Euangeliorum, &c. *Obiectio circa discursum D. Thom.*

De Pœnitentia etiam dicere quis posset, confessionem quodammodo sanctificari ex vi contritionis, seu attritionis, à qua procedat necesse est: de Matrimonio vero externam traditionem sanctificari ratione intentionis, honeste procreandi filios in vitam æternam. Maior difficultas est in prima propositione à D. Thom. assumpta, & in declaratione, & probatione eius: nam quod in Baptismo non requiratur necessario præuia benedictio aquæ, non est, quia Christus est vsus Baptismo, sed quia illud est sacramentum necessitatis: sicut enim ob hanc causam non requirit determinatum, seu sanctificatum ministrum: ita etiam propter eandem communem tantum materiam postulat. Quod autem nō sit propter contactum Christi, probatur, quia cum dicitur Christus fuisse vsus Baptismo, aut est sermo de sacramento Baptismi, & hoc est falsum: aut est sermo de ablutione aquæ: & hoc modo etiam est vsus vnctione, & viuens, quādo à Magdalena vnctus est, & mortuus, à Nicodemo. Similiter in Eucharistia propria ratio, ob quam non est necessaria præuia benedictio, non est, quia Christus illa est vsus: sed quia illud sacramentum tale est, quod per ipsius materiæ consecrationem conficitur: ita vt materia consecrata sit ipsum sacramentum: vsus vero sit quid posterius: ad consecrationem autem materiæ non oportuit exigi aliam priorem benedictionem: alioqui procedi posset in infinitum. Denique ex toto D. Thom. discursu nulla ratio colligitur, ob quam necessarium sit in hoc sacramento materiam esse præconsecratam: nam quod Christus non fuerit ea vsus, non est sufficiens ratio.

Respondetur ab hac vltima parte incipiendo, per se esse decens ac congruum, vt res, quæ exse habet communem & vulgarem vsum, priusquam ad sacrum vsum, & ad sanctificandos homines assumatur, fiat aliquo modo sacra ac religiosa, ita vt prius constituatur in ratione materiæ remotæ, & rei sacræ separatæ à reliquis communibus: postea vero adhibeatur ad vsum, qui est materia proxima, vt Diuus Thomas in solution. ad secundum & *Responsio.*

tertium

Cyrill. Hierosolym.

tertium significauit, quomodo dixit Cyrillus Hierosolymitanus, agens de Chrismate, catechesi 3. mystagogica. Sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neq; (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est. Propter hanc ergo causam non fuit D. Thom. solicitus in corpore articul. in reddenda ratione huius necessitatis, quam in solutionibus argumentorum satis erat explicaturus, sed illud potius existimauit declarãdum, cur in Baptismo & Eucharistia præuia materiæ benedictio non ex necessitate requiratur. Obiectiones autem contra hoc factæ probant quidem præter rationem à Diuo Thoma allatam posse alias probabiles excogitari: non tamen efficiunt, quo minus D. Th. coniectura probabilissima sit. Nam, quod ad Baptismum attinet, cum dicitur Christus vsus Baptismo, neq; intelligitur in rigore de nostro sacramento, neq; de quacunq; communi aquæ ablutione, sed de Baptismo Ioannis, qui, licet fuerit diuersus à nostro, tamẽ conueniebat in materia, & aliquam rationem sacri signi habebat, quatenus erat, veluti præcursor ad Baptismum Christi: eoq; vsus est Christus, vt aquas ad suum Baptismum sanctificaret ac consecraret: hoc autem modo non est Christus vsus vnctione aliqua Chrismatis aut olei, licet alijs de causis vnctũ fuerit aliquando corpus eius: nõ tamẽ constat illas vnctiones ex huiusmodi materia fuisse. Quod vero ad Eucharistiam spectat, noua declaratione non indiget: vtraq; n. ratio adducta cõueniens est: cum n. materia illius sacramenti in persona ipsius Christi consecretur, sufficiens præuia sanctificatio est viua repræsentatio eius: quod ipse gesit, vt, sicut ipse accepit panẽ in sanctas ac venerabiles manus suas, & verbo suo cõsecrauit: ita etiam faciat minister illius sacramenti, eius personam repræsentando.

Ad alteram quæstionem in titulo contentam D. Tho. non videtur respondere in corpore articuli. solum enim concludit. Chrisma prius esse conficiendũ quam ad vsum sacramenti adhibeatur: nihil tamen de Episcopo dicit, tamen, cum in titulo id proposuerit, vt responsio quæstioni adequata sit, in eo sensu intelligenda videtur: præsertim quia testimonium Innocentij, quod adducit in argumento, sed contra, de Episcopali consecratione loquitur, & in solutione ad 3. etiam rationem insinuat dicens, materiam sacramenti, vt sit gratiæ instrumẽtum, debere consecrari, vel ab ipso Christo, vel ab Episcopo, qui gerit in Ecclesia personam Christi. Dices, ẽt Sacerdotem sic gerere personam Christi: Respondetur, specialiter hoc dici de Episcopo, qui ex institutione ipsius Christi est ordinarius Pastor, & sponsus Ecclesiæ, & subit vicem ipsius Christi.

Innocent.

ARTICVLVS IV.

Vtrum hæc sit conueniens forma huius sacramenti Consigno te signo crucis, &c.

Inf. q. 84. a. 3 cor & 4. ad 7. q. 1. ar. 3. q. 2. & op. 22. col 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod hæc non sit conueniens forma huius sacramenti, consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, Amen. Vsus enim sacramentorum à Christo & ab Apostolis deriuatur. Sed neq; Christus hanc formam instituit, nec Apostoli ea vsi leguntur. Ergo non est conueniens forma huius sacramenti.

2. Præterea, Sicut sacramentum est idem apud omnes, ita & forma debet esse eadem: quia qualibet res habet vnitatem, sicut & esse, a sua forma. Sed hac forma non omnes vtentur: quidam enim dicunt: Confirmo te chrismate sanctificationis. Ergo hæc non est conueniens forma huius sacramenti.

q. 65. ar. 4. & ar. 2. huius q. arg. 1

3. Præterea, Sacramentum hoc debet conformari Baptismo sicut perfectio perfectibili, vt supra dictum est.* Sed in forma Baptismi non fit mentio de configuratione characteris, nec etiam de cruce Christi (cum tamen per Baptismum homo Christo commoriatur, vt Apostolus dicit, Rom. 6.) nec etiam fit mentio de effectu salutis: cum tamen Baptismus sit de necessitate salutis. In forma etiam Baptismi ponitur vnus actus tantum, & exprimitur persona baptizantis, cum dicitur: Ego te baptizo. Cuius contrarium apparet in forma prædicta,* non ergo est conueniens forma huius sacramenti. In initio oppositio.

Sed contra est authoritas Ecclesiæ, quæ hac forma communiter vtitur.

Respondeo dicendum, quod prædicta* forma est conueniens huic sacramento. Sicut enim forma rei naturalis dat ei speciem, ita forma sacramenti continere debet, quicquid pertinet ad speciem sacramenti. Sicut autem ex supra dictis patet,* in hoc sacramento datur Spiritus sanctus ad robur spiritualis pugnæ. Post initio corp. art. Art. 1. huius q. 3.

Et ideo in hoc sacramento tria sunt necessaria, quæ continentur in forma prædicta.* Quorum primum est causa conferens plenitudinem roboris spiritualis, quæ est sancta Trinitas, quæ exprimitur cum dicitur, In nomine Patris &c. Secundum est ipsum robur spirituale, quod homini confertur per sacramentum materia visibilis, ad salutem, quod quidem tãgitur, cum dicitur: Confirmo te chrismate salutis. Tertium est signum, quod pugnatori datur, sicut & in pugna corporali milites insignia ducum insigniuntur. Et quantum ad hoc dicitur: Consigno te signo crucis, in quo scilicet Rex noster triumphat, vt dicitur Coloss. 2. Post initio arg.

Ad primum dicendum, quod (sicut supra dictum est) per ministerium Apostolorum quandoque dabatur effectus huius sacramenti, scilicet plenitudo Spiritus sancti quibusdam visibilib. signis mirabiliter a Deo effectis, qui potest effectum sacramenti sine sacramento conferre. Et tunc non erat necessaria nec materia nec forma huius sacramenti. Quandoque autem tanquam ministri sacramentorum hoc sacramentum præbebant: & tunc sicut materia, ita & forma ex mandato Christi vtebantur. Multa enim eruditabant Apostoli in sacramẽtorum collatione, quæ in Scripturis communiter proposita non sunt tradita. Vnde Dionysius* dicit in fine Ecclesiast. hierarch. Consummatiuas inuocationes, id est verba quib. perficiuntur sacramenta non est in sum S. ripturas interpretantibus, neq; mysticum earum aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad commune adducere, sed nostra sacra traditio sine pompa, i. e occulte eas edocet. Vnde & Apostolus dicit, loquens de celebratione Eucharist. 1 Cor. 11. Cætera cum venero disponam. Art. 1. huius q. ad 1. arg. Cap. 7. Eccles. hier. init. med. & fi.

Ad secundum dicendum, quod sanctitas est salutis causa. Et ideo in id m redit, quod dicitur chrismate salutis & sanctificationis.

Ad tertium dicendum, quod Baptismus est regeneratio in spiritualem vitam qua homo viuit in seipso: & ideo non ponitur in forma Baptismi, nisi vnus actus ad ipsum hominem sanctificandum pertinens. Sed hoc sacramentum non solum ordinatur ad hoc, quod homo sanctificetur in seipso, sed exponatur cuidam pugnæ exteriori. Et ideo non solum fit mentio de interiori sanctificatione, cum dicitur: Confirmo te chrismate salutis: sed etiam consignatur homo exterius quasi vexillo crucis ad pugnam spiritualem, quod significatur, cum dicitur, Consigno te signo crucis. In ipso autem verbo baptizandi, quod ablutionem significat, potest intelligi & materia, quæ est aqua abluens & effectus salutis, qua non intelliguntur in verbo confirmandi, & ideo oportuit hæc ponere. Dictum est autem supra,* quod hoc, quod dicitur, Ego, non est de necessitate formæ baptismalis, quia intelligitur in verbo prima persona: apponitur tamen ad exprimendam intentionem, quod non est ita necessarium in Confirmatione, quæ non exhibetur, nisi ab excellenti ministro, vt infra* dicetur. q. 66. a. 6. ad 1. Art. 1. huius q. 3.

Littera D. Thom. perspicua est, rem autem ipsam amplius explicabimus in vltima sectione disputationis sequentis.

DISPV-

DISPVTATIO XXXIII.

Et secunda de Confirmatione.

De essentia sacramenti Confirmationis.

Quæ sit definitio Confirmationis.

COnfirmatio definiri potest, esse sacramentum nouæ legis, quò baptizati in gratia roborantur, & speciali modo Spiritum S. accipiunt: seu esse sacramẽtum nouæ legis speciale robur gratiæ Spiritus S. significans, & conferens. His enim verbis metaphysico modo per proprium genus & differentiam huius sacramenti essentia declaratur: tamẽ hoc modo explicata ratione huius sacramenti pendet ei intelligentia ex cognitione effectuum eiusdem sacramenti. Nam signum non potest sine signato intelligi: nec specialis causalitas instrumenti absq; speciali effectu: & ideo hæc tractatio reseruanda est in disputationem sequentem, quæ erit de effectu. Aliter ergo potest magis physice definiri Confirmatio: quod sit vnctio Chrismatis in fronte signo crucis facto, sub præscripta forma verborum. Et hæc definitio est à nobis in hac disputatione explicanda, in qua prius de materia remota, deinde de proxima, ac postremo de forma dicemus.

SECTIO I.

Vtrum oleum balsamo mistum sit de necessitate materiæ huius sacramenti.

1. Sententia.

PRima sententia esse potest: nullam sensibilem materiam præter Episcopalem manuum impositionem esse de substantia huius sacramẽti. Hæc fuit opinio Canonistarum, vt refert Marsilius in quarto quæstio. 5. art. 1. qui fundabantur in hoc, quod materia hæc fuit ab Ecclesia instituta: & eadem opinio tribui potest Alensi & Bonauenturæ qui idem docẽt locis supra citatis: nam quod ex sola institutione Ecclesiæ non potest esse de substantia sacramenti. Vnde Apostoli nulla materia vtebantur præter manuum impositionem, vt sentit Hugo Victorin. lib. 1. de sacram. p. 7. c. 2.

Marsilius. Alensis. Bonauent. Hugo. Victor. Secunda sententia.

Secunda opinio, admittit Chrisma saltem ex oleo confectum esse de essentia huius sacramenti: balsami autem mistionem non esse de necessitate sacramenti, sed solum de necessitate præcepti, sicut est mistio aquæ in Eucharistia. Ita sentit Caiet. hic, quem secuti sunt Sot. d. 7. ar. 2. Victoria supra, num. 41. Nauar. c. 22 num. 8. Couar. lib. 1. Variar. resolut. cap. 10. num. 4. citantur etiam Hosius, Ledes. & alij moderni, sed falsò. Præcipuum fundamentum huius sententiæ sumitur ex Innoc. 3. in cap. 1. de sacram. non iterandis, vbi consultus Pontifex, an Confirmatio esset iteranda in eo, qui per errorem non Chrismate, sed oleo fuerat delinitus: respondet, nihil esse iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermissum: supponit ergo id, quod fuerat prætermissum non esse de substantia sacramenti. Nam si defectus fuisset substantialis, sacramentum etiam nullum fuisset: ergo iterum dari debuisset. Respondet Palud. Duran. Adrian. & alij infra citandi: Pontificem non negare, in eo casu dandum esse sacramentum Confirmationis, sed negare esse iterandum sacramentum Confirmationis: illa enim non est iteratio, sed effectio eius, quod factum non fuerat. At hoc nimis videtur violentum: tum quia ibi non erat quæstio de iteratione: nec fiebat vis in verbo iterandi, prout significare potest secundam collationem eiusdem sacramenti post primam ratam & validam: sed simplicius agebatur de iteratione, prout cõmuniter loquimur, ad significandam collationẽ sacramẽti, quæ iterũ fit, quomodo prior iudicatur fuisse inualida: tum ẽt, quia verba illa: sed caute supplendum, q̃ incaute fuerat prætermissum, plane indicant, non esse totum sacramentũ iterandum, sed solum aliquem defectum supplendum, quod solum habet locum, quando defectus est accidentalis: nam si sit substantialis, totum repeti oportet. Et confirmatur: nam ibi simul cum illa quæst. alia Pontifici proponitur: sc. an Subdiaconatus sine manus impositione datus, sit iterãdus: & vtriq; quæstioni respondet eisdem verbis supra citatis. Sentit ergo eiusdem rationis esse defectum in vtroq; casu: sed in subdiaconatu ille defectus est accidentalis: ergo etiam alter in Confirmatione.

Palud. Duran. Adrianus.

Secundo principaliter potest hæc sententia testimonis antiquorum Patrum suaderi: sæpe n. nomine olei hanc materiam significant: & quamuis interdũ vtantur nomine Chrismatis, tamẽ illam vocem nomine olei sæpe declarant: nã Chrisma apud Græcos ex vi suæ significationis vnctionem tantum generatim significat, quolibet genere vnguẽti fiat, vt ex vsu illius linguæ constat, & notauit Aug. tract. 33. in Ioan. Et Prosper in lib. sentent. in 342. & S. Eligius hom. 8. in die Cœnæ Domini: vbi ait eo die cõfici Chrisma, quia ante biduum Maria caput Domini ac pedes vnguento perfudisse perhibetur. Item Isidor. lib. 7. orig. c. 2. & ita Christus à Chrismate dictus est, vtpote diuinitate, & gratia Spiritus S. excellẽti modo vnctus: vsu vero accommodata est illa vox ad significandam illam materiam, qua fit vnctio huius sacramẽti: quia illa est præcipua vnctio, quæ in Ecclesia fit, & per illam datur Spiritus S. gratia, quæ in Scriptura per oleum maxime significatur. Hinc Basil. de Spiritu S. c. 27. inter antiquas, & Apostolicas traditiones solum posuit oleum significatum: neq; alterius Chrismatis meminit: & apud Cyprian. ep. 70. est locus egregius. Vngi (inquit) necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, i. vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porro autem Eucharistia, &, vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Vbi quod prius vocauerat Chrisma, postea vocat oleum. Sic etiam Prudent. in Psychomachia scripsit.

Augustin. Prosper. Eligius. Isidor. Basil. Cyprian. Prudent.

Post in scripta oleo frontis signacula: per quæ
Vnguentum regale datum est per Chrisma perenne.

Aug. lib. 5. de Baptismo, c. 20. alludens ad locum Cypriani supra citatum. Cur (inquit) ad verba, quę procedunt ex ore homicidæ posset Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio. Idem significat ser. 46. de verb. Dom. ponderans, quod Ioan. dicit, Christum perrexisse in montẽ Olieti: In montem (inquit) fructuosum, in montem vnguenti, in montem Chrismatis: vbi n. decebat docere Christum, nisi in monte olieti? Christi n. nomẽ à Chrisma dictum est: Chrisma aũt Græce, Latine vnctio nuncupatur, ideo vos vnxit, quia luctatores cõtra diabolum fecit. Vbi idem esse significat vnguentum, Chrisma, & oleum: nã ex monte Olieti nullus alius liquor exoritur. Vnde ser. 206. de tẽpore copulatim dicit baptizatos, Chrisma & oleum benedictionis accipere. Sic etiam Cyrill. Hierosoly. Cateches. 3. mystagogica, vnguentum, Chrisma, & oleum vocat: sentit tñ esse idem: nã illo dicit frõtem & alios sensus corporis, & pectus inungi, cum tamen modo nõ hæc omnia balsamo inungantur. Vnde veritas adducit figuras, & locutiones veteris testamenti, in quib. per oleum hoc vnguentum significatum est: quomodo etiam Innoc. III. in ca. vnico §. Per frontis Chrismationem, de sacra vnctione, ait, per hanc vnctionem Spiritus S. aduentum designari: quia columba quæ super Christum in Baptismo descendit, in diluuio reuertens: ramum attulit virentis oliuæ, &, quia hoc sacramentum Dauid prænoscens exhilarandam faciem in oleo prædicauit. Clarius Innoc. I. in ep. 1. ad Decẽtium c. 3. Presbyteris, inquit, Chrismate baptizatos vngere licet: sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare: significat ergo, Chrisma nihil aliud essentialiter esse, quam oleum consecratum.

Aug. Cyril. Hier. Innoc. III. Innoc. I.

Tertio adhibere possumus rationem seu coniecturam: quia materias sacramentorum tales esse oportet, quæ & certo cognosci, & facile in vsus omnium regionum venire possint: balsamum ergo nō est de essentia huius materiæ: maior constat: quia sacramēta sunt pro vniuerso orbe instituta, ita vt, quoad fieri possit, certum ac determinatum vsum habeant: minor vero patet: quia teste Plinio, lib. 12. c. 25. balsamum Vni terrarum Iudææ concessum est, quondam in duobus tantum hortis vtroque Regio, altero iugerum viginti nō amplius, altero pauciorum: quod tam paruæ erat quantitatis, vt vix posset pro vna regione deseruire, nedum pro vniuersa Ecclesia, maxime cum plures alios habeat vsus. Nunc vero, quamuis ex India deferatur, etiam est in minori abundantia, quam vt pro vniuersa Ecclesia sufficiat, & adhuc incertum est, an sit verum balsamum, vel alius liquor illi similis: aiz etiam Plinius supra, facile balsamum adulterari, & ideo dixi, hanc materiam esse incertam. De qua refertur historia, quæ, si vera est, non parum fauet huic opinioni. Tēpore enim Pauli III. in regione quadam liquor quidam nomine balsami habebatur, de quo Episcopus, an verum balsamum esset, dubitabat, consuluitq; Pontificem: ab eoque specialem facultatem postulauit, vtendi illo balsamo quamuis incerto in confectione Chrismatis, & Confirmatione, cui Pontifex ex speciali fauore gratiam concessit. Ex hoc ergo facto colligimus, verum balsamum non esse de essentia huius sacramenti: nam, si esset, priuilegium Pontificis nihil conferret: ergo si verum balsamum non est necessarium, neque simpliciter balsamum: quia quod verum balsamum non est, neque balsamum est, nisi æquiuoce. Accedit, tam paruam esse balsami mistionem, vt nec misceri possit omnibus partibus olei, nec multo tempore conseruari, quin in oleum conuertatur. Vnde fit, vnctionem, qua perficitur Confirmatio sæpe fieri ex solo oleo: ergo oleum sufficit in materia proxima huius sacramenti: ergo posset etiam sufficere in materia remota ad substantiam sacramenti, quia materia remota non est, nisi propter proximam.

Caiet. An. Est autem quædam diuersitas inter authores huius sententiæ: nam Caietanus existimat præceptum miscendi balsamum in hac materia esse tantum Ecclesiasticum, & non fuisse in vsu tempore Apostolorum, neque in primitiua Ecclesia: quia non est, inquit, credibile, pauperrimos Episcopos habuisse balsamum, quo forte etiam hodie multi carent: *Soto.* Soto vero sentit, permistionem balsami esse ex institutione Christi: non tamen, vt necessariam ad sacramentum, sed vt præceptum, vbi posset commode seruari. Qui probabilius quidem loquitur, si ad antiquitatem respiciamus, minus tamen consequenter, vt videbimus.

Materia huius sacramenti simpliciter necessaria est Chrisma. Conc. Flor. Conc. Trid. Dicendum est ergo primo, Chrisma esse materiam simpliciter necessariam ad essentiam, & substantiam huius sacramenti conficiendam: hæc assertio nunc est absolute de fide, definita in Concil. Floren. in decre. Eugenij, & in Trident. sessio. 7. cano. 2. nam quamuis ex Scriptura hoc non colligatur, tamen antiquissima traditio, & perpetuus Ecclesiæ vsus sufficit ad certam fidem faciendam, vt de hac ipsa re disputans dixit Hieronym. dialog. contra Luciferian. & in simili August. lib. 4. de Baptis. c. 24. Hæc autem traditio partim ex disputatione præcedente constat: ibi enim ostendimus hac de causa sacramentum hoc sæpe ab antiquissimis Patrib. Chrisma, vel sacramētum Chrismatis appellari, idque non ex Ecclesiæ institutione, sed ab ipso Christo manasse. Quid vero de Apostolorum vsu dicendum sit, sequentibus sectionibus dicemus.

Chrisma cōfici debet ex oleo & balsamo. Dico secundo: Chrisma, vt sit huius sacramenti materia, confici debet ex oleo, & balsamo: etiam hæc conclusio nunc est absolute de fide: nam Concilium Florentinum simpliciter docet, materiam huius sacramenti esse Chrisma confectum ex oleo & balsamo, vnde in eadem significatione videtur vsum nomine Chrismatis Concil. Trident. loco citato. Imo ex hac definitione colligimus, iuxta Ecclesiæ declarationem, hanc esse significationem huius vocis apud antiquos patres. Nam, licet ex prima impositione linguæ Græcæ vnctionem significet absolute, tamen ex accommodatione vsus accommodata est ad prædictam materiam significandam: quæ interdum Chrisma principale vocari solet, vt distinguatur ab oleo infirmorum, seu catechumenorum, interdum vero appellatur vnguentum, & ab oleo distinguitur, vel legimus apud Iustinum quæst. 137. ad Orthodox. vt ante lauacrum dicit nos vngi oleo: postea vero vnguento consignari: sic etiam in Concil. Meld. cap. 1. apud Burchard. lib. 4. cap. 75. distinguitur ampulla Chrismatis, ab ampullis olei Catechumenorum, & infirmorum, quo intelligimus, Chrisma, aliquid aliud præter oleum includere. Fundamentum autem huius veritatis sumendum etiam est ex traditione, quam statim afferemus.

Confectio Chrismatis ex oleo & balsamo ex Apostolica traditione & Christi institutione manauit. Dico ergo tertio: Hæc confectio Chrismatis ex oleo & balsamo non ex Ecclesiæ institutione, sed ex Apostolica traditione & Christi institutione manauit. Hæc concl. quoad materiam olei videtur etiam certa de fide. Nam euidenter sequitur ex principijs fidei positis: nam de fide est, Christum immediate instituisse hoc sacramentum, quoad omnia essentialia: item est de fide, Chrisma esse materiam essentialem, ergo de fide est, Chrisma esse ex institutione Christi, ergo, saltem quoad materiam olei: nullus enim hactenus cogitauit, solum balsamum, vel aliquod aliud vnguentum posse sufficere: idque à fortiori ex dicendis constabit. Atque hinc fit, hoc intelligendum esse de oleo oliuarum, quod eadem certitudine tenendum est: hoc enim est, quod illa voce simpliciter ac proprie significatur, atq; ita ab vniuersa Ecclesia intelligitur.

Altera vero pars de mistione balsami non est tam manifeste de fide. Videtur tamen non posse vlla ratione negari. Et primum, quod hæc sit Apostolica traditio, satis ostenditur ex regula Augustini, li. 4. de Baptis. c. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutū, sed semper retentū est, non nisi authoritate Apostol. traditum rectissime creditur: sed huiusmodi est hæc mistio balsami, nam ab vniuersa Ecclesia obseruatur, & non est in aliquo Concil. instituta. Nam quod de Conc. Meldensi dicitur, supra ostēdimus esse falsum: in Concil. aūt Bracharensi. 2. c. 4. fit eius mentio, sed tanquam de re longe antiquiori: imo ex supra adductis apertissime constat, hunc morem esse in Ecclesia antiquiorem, quam sint omnia Concilia, præsertim generalia, post Apostolorum tempora celebrata, ergo traditio hæc ad Apostolos reuocanda est. Quoniam vero Apostoli quędam tradiderunt, non à Christo, sed ab ipsismet instituta, alia vero, vt à Christo instituta, & præcepta: probanda super est vltima pars conclusionis, nimirum hanc institutionem esse posterioris generis, i. ab ipso Christo immediate manasse, quod non possit ratione à priori probari, testibus fide dignis adhibenda est fides: sunt autem in hac causa tot ac tales, vt cuiuis prudenti certam fidem faciant. Primus est Dionysius, qui c. 4. de Ecclesiast. Hier. par. 2. circa finem, mentionem facit Chrismatis sub nomine vnguenti, quod nos maxime diuinos efficit. De quo inferius part. 3. circa finem dicit, Vnguenti, quæ perficiendi vim habet, perfusio eum, qui initiatus est suauitate odoris fragrantem facit: quod de puro oleo dici non posset, vt per se notum est: latius tamen eius vnguenti ritum describens, c. 4. dicit: illud vnguentum refertum esse odoris suauitate: vbi quamuis nunquam expresse vtatur nomine balsami, satis tamen illud indicat sub nomine suauissimi odoris.

Postea

Postea vero dicit, illum ritum traditum esse ab Apostolis, vt diuinum & eiusdem ordinis, & efficacitatis, cuius est Synaxis sacramenti, & in fine satis aperte dicit, eam institutionem à Deo esse traditã. Secundus est Fabianus Papa in dicta epist. 2. vbi expresse dicit, Dominum Iesum Apostolos Chrisma conficere docuisse, sicut à sanctis Apostolis (inquit) Prædecessores nostri acceperunt: supponit aut illam confectionem ex oleo & balsamo constare debere: & hoc modo præcipit, vt singulis annis renouetur. Tertius est Cypria. serm. de vnctione Chrismatis, Hodie (inquit) sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum Regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatib. initiandis diuinitus est vnctio instituta: & inferius dicit, huiusmodi Chrismate sanctificari, confirmari, & quodammodo consecrari Christianos. Ex quib. testimonijs, & ex alijs infra tractandis colligitur, quamuis nomẽ, Chrisma, ex primæua impositione vnguentum & vnctionem significet, tamen ex vsu significare vnguentum, quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione, vt dicit Innoc. III in c. vnico, de sacra vnctione. Vnde apud sanctos Patres perinde est dicere, mistionem balsami esse ex Christi institutione, & dicere, vnctionẽ Chrismatis ex eadem esse institutione: quia nomine Chrismatis intelligũt quoddam mistum, seu compositum ex oleo, & balsamo. Vnde Gregor. in id Canticor. 1. Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. In Engaddi (inquit) balsamum gignitur, quod cum oleo Pontificali benedictione Chrisma efficitur, quo dona S. Spiritus exprimuntur.

Fabian. Papa

Cyprian.

Innoc. III.

Greg.

Mistio balsami est de essentia huius sacram. ita vt sine ea tantum facta sine mistione balsami non solum illicita sit, sed etiam insufficiens, vt sacramentum factum teneat. D. Thom.

Dico ergo quarto, mistionem balsami esse de essentia huius materiæ, ita vt vnctio in fronte oleo tantum facta sine mistione balsami non solum illicita fit, sed etiam insufficiens, vt sacramentum factum teneat. Hæc videtur fuisse sententia Diui Tho. hic, vt in Commentario artic. 2. explicuimus, & sumitur etiam ex 4. contra Gent. 60. Vbi inter alia, quæ sunt de substantia huius sacramenti, ponit confectionem olei, & balsami, quæ Chrisma vocatur. Idem in 4. d. 7 quæstione 1. artic. 2. quæstiun. 2. vbi simpliciter dicit, materiam Confirmationis esse oleum balsamatum: & ad secundum ait, materiam huius sacramenti esse vnam in actu, & multiplicem virtute: sicut & alia mista: & habere virtutem instrumentalẽ proportionatam: & hanc sententiam frequentius sequuntur ibi Theologi, Bonauent. ar. 1. quæstione 2. ad primum, Richard. ar. 1. quæstione 1. Scotus quæst. 1. Durand. q. 2. Alexan. Alens. 4. part. quæst. 24. memb. 2. artic. 2. §. 2 qui citat Rabanum lib. 18. de Naturis rerum. capit. 6. Hugo de sanct. Victo. lib. 2. de sacramen. par. 7. cap. 1. Turrecrem. in capit. Litteris. num. 3. de Consecratione. d. 3. Sed hi authores non explicant distincte. an mistio balsami sit essentialis, sed solum dicunt, Chrisma debere confici ex oleo, & balsamo: quia tamen absolute loquuntur de materia sacramẽti, ideo eis merito hæc sententia tribuitur: & eodem modo eam docet Hosius in confessione fidei, capitu. 38. & Petrus Soto. libro 2. de Confirmatione, & alij moderni. imo & Concilium Colonense in doctrina de hoc sacramento, expressius docet. balsamum esse de essentia, negat̃p, solum oleum posse sufficere. Gabriel in 4. distin. 7. art. 1. Paludan. quæstione 1. artic. 2. Adrian. materia de Confirmatione, artic. 2. in 1. part. illius, ad 5. Sylvest. verb. Confirmatio diuina, citans Innocent. & Hostiensem in cap. 1. de sacramentis non iterandis. Et eandem sententiam, vt probabiliorem, sequitur Ledesma, 1. p. 4. quæstione 13. artic. 2. dub. 3. & Sebastianus Oxomensis Episcopus in Commentario horum articulorum, num. 2. & Bellarmin. libr. 2. de sacramento Confirmationis, capit. 8. & 9. & idem insinuat, licet dicat, neutram opinionem esse de fide & contra fidem.

Bonauent. Richard. Scotus. Durand. Alen. Alens. Rabanus. Hugo. Turrecr.

Ioan. Petrus Soto. Conc. Colon. Gabr. el. Palud. Adrianus Sylvest. Innocent. Hostien. Ledes.

Sebast. Oxo. Bellarmin.

Potest autem hæc sententia ex his, quæ adduximus variis modis fundari. Primo ex Concil. Flor. dicente. Secundum sacramentum est Confirmatio, cuius materia est Chrisma cõfectum ex oleo, q̃ nitorem significat conscientiæ, & balsamo, q̃ odorem, significat bonæ famæ, per Epm benedicto. Vbi, licet nõ expresse dicat, oĩa hæc, quæ numerauit, esse de essentia huius materię, tamẽ in absoluta materię appellatione, & in æquali numeratione id satis indicat: tria n. numerat æqualiter, oleum, balsamũ, & benedictionem Episcopalem: at primum & tertium sunt de essentia: ergo & secundum. Dices, etiam inferius agens de Eucharistiæ sacramẽto dicit, materiam calicis esse vinum aqua mistum, & tamen mistio aquę non est essentialis. Respondetur, negando antecedens: nam potius in diuerso modo loquendi de vtroq; sacramẽto significauit Concilium, longe aliter esse necessariam mistionem in vno, quam in alio: nam de Confirmatione absolute dicit, materiam eius esse Chrisma confectum ex oleo, & balsamo: de Eucharistia vero non dicit, materiam esse vinum mistum aqua, sed simpliciter dicit esse vinum de vite: additq; Cui ante consecrationẽ aqua modicissima adhiberi debet, vt hoc genere dicendi significaret, aquam non esse materiam, nec partem essentialem eius, sed ex præcepto esse miscendam ob significationem. Secundo probatur: quia ostensum est, confectionem Chrismatis ex oleo & balsamo ad vsum huius sacramenti esse ex Christi institutione & mandato: sed in nullo sacramẽto ostendi potest, aliquid esse de essentia, nisi quia est ex institutione, & mandato Christi necessarium in materia, aut forma: & ideo (vt infra videbimus) mistio aquæ in calice non censetur esse ex præcepto Christi, nec proprie ex institutione, sed solum ex institutione & præcepto Ecclesiæ, sumpto tamẽ à Christo, & à causa exemplari: quia illa mistio non est de substantia illius sacramenti: ergo sicut & mistio balsami est de institutione & præcepto Christi: ita etiam est de substantia sacramẽti: nec potest assignari ratio: ob quam in hac materia, potius quam in alijs, aliquid sit de institutione & præcepto Christi, quod non sit de substantia.

2. Probatio.

Solum posset aliquis subterfugere dicendo, satis esse, quod balsamum sit pars integralis huius materiæ, quamuis non sit essentialis: sicut in sacramento Pœnitentiæ satisfactio est ex institutione & præcepto Christi, tamen solum est pars integralis. Respondetur, non esse simulem rationem: nam illud est singulare in satisfactione, quia non est pars, quæ actu concurrat ad componendum sacramentum, quando substantialiter fit, nec ex parte materiæ necessario supponitur ad formam, sed est quippiam postea cõsequens. Vnde licet omittatur, sacramentum manet validum: imo, etiam à principio, potest nulla iniungi satisfactio, & interdum etiam sine culpa, & nihilominus verum fieri sacramentum: at vero in præsenti confectio ex balsamo est ita necessaria ex parte materiæ, vt præsupponatur ipsi formæ, & simul concurrere debeat ad efficiendum sacramentum: neque legimus aliquando confectum esse hoc sacramentum absque vsu talis materiæ, quod esse potest nouum argumentum ad confirmandum hanc materiam esse essentialem. Tertium argumentum sumi potest ex parte formæ. Nam illa materia sacramenti, quæ necessaria est ad veritatem formæ, est de essentia sacramenti, quia veritas formæ est de essentia sacramenti, sed ad veritatem formæ huius sacramenti est necessarium oleum mistum balsamo, vt patet ex illis verbis: Confirmo te Chrismate salutis: quia (vt ostendimus) nomine Chrismatis, ex vsu totius Ecclesiæ, & sanctorum Patrum significatur compositum ex oleo, & balsamo Episcopali benedictione consecratum, & authoritate Fabiani, Cypriani, Gregorij, Innocentij & aliorum ostendimus: ergo huiusmodi Chrisma est de substantia huius materiæ.

Obiectio.

Responsio.

3. Probatio.

Vltimo constabit hæc conclusio, magisque declarabitur

Vltima probatio. Ad argum. ēta opinionis contrariæ.

rabitur ex responsionibus ad fundamenta contrariæ opinionis. Ad capitulum ergo primum de sacramentis non iterandis, in primis dicitur: negari non posse, quin in eo casu, & in quocunque simili, contingat hominem confirmari cum vnctione solius olei catechumenorum, aut infirmorum, absque mistione balsami debeat iterum confirmari quoad substantialia huius sacramenti: quia, etiamsi demus contrariam opinionem esse probabilem, nihilominus sacramentum, iuxta illam confectum in re ipsa est incertum: &, vt minimum, est etiam valde probabile, esse nullum: ergo non est homo relinquendus in periculo carendi hoc sacramento: ergo iterum dandum est illud in materia certa: ergo non est verisimile, hoc voluisse negare Pontificem: nec dubitari potest, quin, non obstante illo textu, nunc sit licitum in eo casu iterum dari sacramentum: ergo necessario est aliter explicandus textus ille. Deinde certum est illa responsione Innocentij supplendam esse in eo casu eam vnctionem ex balsamo, quæ facta non erat. Non potest autem suppleri vngendo cum solo balsamo sine oleo: tum quia talis vnctio nunquam fuit adhibenda, & ideo nec prætermissa dici potest, neque supplenda: tum etiam quia suppleri debet vnctio ex balsamo benedicto: balsamum autem nunquam per se benedicitur separatum ab oleo: erit ergo supplenda vnctio ex toto Chrismate, talisq; qualis prætermissa fuerat: non est autem supplenda sine forma: tum quia illi vnctioni debita erat (vt sic dicam) talis informatio & hæc etiam fuerat prætermissa: tum etiam, quia prior forma caruerat veritate, quia non cecidit in verum Chrisma, vt per illam significatur. Pontifex ergo cum dicit, Caute est supplendum, quod incaute fuerat prætermissum: non negat, sed affirmat potius substantialia huius sacramenti esse in eo casu iteranda. Vel igitur solum negat, illam esse iterationem, vt ab authorib. supra citatis dicitur: vel addendum præterea est, negare Pontificem esse iterandos alios ritus & cæremonias, quæ in solemni administratione huius sacramenti obseruari solent: vnde aliqui colligunt, illud supplementū priuatim & occulte absq; vlla solemnitate esse addendū præsertim ad vitandum scandalum. Et ideo etiam supra diximus agentes de Baptismo, si contigat in solemni Baptismo committi substantialem defectum, priuatim esse iterandum, quoad substantiam, non vero quoad solemnitatem & cæremonias. Quocirca iuxta hanc interpretationem potius ex hoc textu cōfirmatur nostra sententia. Nam iuxta responsum Innocentij vnctio Chrismatis supplenda est, hoc autem nihil aliud est quam supplere id, quod est substantiale in sacramento. Vnde nonnulli colligunt in prædicto casū non solum posse, & debere sacramentū hoc, quoad essentiam conferri, verum etiam id faciendū esse absolute & nulla adhibita conditione: quia res videtur adeo certa, vt non sit necessaria talis conditio. Sed quāuis hoc sine peccato fieri possit, eo quod prædicta sententia probabilior sit & securior, non est tamen necessarium, sed adhiberi potest conditio: si non es confirmatus, &c. siue hæc exterius exprimatur, siue interius tantum in intentione concipiatur: quia, cum opinio contraria sit probabilis in re ipsa, incertum est, an prius fuerit verum sacramentum, & conditio adiuncta nihil obstat posteriori sacramento neq; intentioni conficiendi illud.

Neque contra prædictam interpretationem obstat coniectura supra adducta, quod Pontifex in eo textu vnica responsione duplici quæstioni satisfaciat. Nam inde nō colligitur id, quod defuit in vtroque sacramento eiusdem esse rationis, quoad esse accidentale, vel substantiale sacramento: sed colligitur potius responsionem Pontificis generaliter, & cum proportione esse singulis quæstionib. applicandam, nimirum in vnoquoque sacramento supplendum esse id tantum quod defuerit, siue accidentale illud sit, siue essentiale.

Ad secundum argumentum ex Patribus iam satis ostensum est, Chrisma apud antiquos Patres regulariter significare compositum illud ex oleo & balsamo: quia vero præcipua pars eius compositi erat oleum, eique modicum balsamum miscebatur, ideo mirum non est, quod interdum nomine olei significetur: præsertim, cum ex eisdem Patribus, vel eisdē, vel alijs locis constet, huiusmodi Chrisma semper habuisse balsamum admixtum: in Concil. etiam Brachar. 1. cap. 4. totum Chrisma nomine balsami consecrari appellatur. *Ad. argum.*

Ad tertium respondetur: primo coniecturam illam posse in fauorem nostræ sententiæ adduci: quia hactenus nunquam in Ecclesia defuit balsamum sufficienter certum, ex quo posset Chrisma confici: etiam in priscis illis temporibus, quando Ecclesia, & his temporalibus rebus magis egebat, & grauiores persecutiones sustinebat: cuius sufficiens argumentum est, quod, cum tempore Fabiani Pontificis quidam Episcopi se excusarent à Chrismate quotannis conficiendo, isque per biennium aut triennium differrent, eo quod balsamū per singulos annos reperiri non posse causarentur: eos Pontifex grauiter reprehendit epist. 2. docens, quotannis esse Chrisma nouum conficiendum, & vetus cremandum: sicut à sanctis (inquit) Apostolis, & eorum successoribus accepimus. hoc sancta Romana Ecclesia & Antiochena, à tempore Apostolorum custodit, & Hierosolymorū ac Ephesianorū tenet. Ad excusationem autem illorum eorum, quod scil. balsamum singulis annis nō inuenirent, Fabianus nihil respondet, sed tanquam friuolam, & nullius momenti illam omisit. eaq; non obstante seuerissimis verbis factum reprehendit, significans fuisse conficiam, & balsami copiam facili negotio potuisse reperiri. Vnde & in Concil. Brach. supra citat. præcipitur, vt pro Chrismate seu balsamo benedicto nihil ab Ecclesijs exigatur, sed gratis ab Episcopis detur. Quod est signum, sine magno labore, aut dispendio potuisse semper reperiri: signum ergo est, balsamum esse materiam sufficienter certam, & abundantem nec propter eius penuriam dispensatum aliquando esse in Ecclesia, vt in solo oleo hoc sacramentum conficiatur: aut ea de causa caruisse aliquando fideles hoc sacramēto. Aliunde vero est congruentissima hæc materia ad perfectionem, & effectum huius sacramenti significandum, vt D. Thom. in articulo satis explicuit. Ad probationem vero ex testimonio Plinij respondetur inprimis maiorem esse vim experientiæ, qua à principio nascentis Ecclesiæ vsq; nunc ostensum est, esse sufficientem copiam balsami, semperq; fuisse in Ecclesia ad hoc sacramentum conficiendum, quam fit authoritas Plinij dicentis, solum in duobus hortis Iudææ balsamū reperiri. Deinde non videtur Plinius loqui de suo tempore, sed de antiquo: sic enim ait, Balsamum vni terrarum Iudææ concessum, quondam in duob. tantum hortis: itaque fieri potuit, vt olim rarius inueniret: postea vero in maiorem abundantiam excreuerit: quod ita accidisse vsq; ad sua tempora Plinius in sequentib. significat, & apertius Ioseph. li. 8. Antiquitatum, c. 2. alias 6. Vbi refert, Reginam Saba plantam balsami Salomoni obtulisse, cuius hodie (inquit) ferax est nostra regio, illiusq; Reginæ munificentiæ acceptam ferri oportet, & lib. 15. c. 5. alias quarto de agro Hierichuntino loquens. Is (inquit) & balsamum fert, quod vnguentorum longe pretiosissimū ibi tantum prouenit, & eximiarum palmularū vim maximam. & Hier. exponens verba illa Ezech. 27. Iuda & Israel balsamum, mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis, dicit terram Iudææ seu Palæstinæ copijs harum rerū abundare, & balsamū nasci in vineis Engaddi, quod etiam affirmat Grego. Cantic. 1. *Ad 3. argum.*

tic.1.supra cit. Nunc denique magna copia balsami ex India defertur, quod, siue sit eiusdem speciei physice, siue non (hoc enim nihil ad veritatem sacramenti refert) non est tamen fictitium, neque adulterinum, vt quidam putat: sed verum: licet colore differat: quia in fragantia boni odoris, & in effectibus, aliisque proprietatibus habet sufficientem similitudinem, & conuenientiam cum alio balsamo Syriaco, & ideo simpliciter & vniuoce balsamū existimatur, & nominatur: propter similem enim rationem vinum, siue sit rubrum, siue album, & siue specie differat, siue nō, simpliciter est vinum, & materia sacramenti.

Paulus 3. Tom. 4. Atque in hunc modum intelligenda est illa declaratio Pauli III. & alia concessio Pij IV. quæ ab authoribus refertur, conficiendi Chrisma in India cum balsamo illius regionis: non enim existimandum est, dispensasse Pontificem in materia huius sacramenti, sed declarasse tantum illam esse sufficientem materiam, & dedisse facultatem vtēdi illa, quod in eo casu prudenter fuit existimatum conueniens, ac necessarium: qu a prius solum balsamum Syriacum erat in vsu. In rigore tamen existimo id potuisse fieri etiam sine facultate Pontificis: maxime, si alterius balsami copia non erat: quia illa erat materia sufficienter certa moraliter loquendo. Tandem nihil refert, quod quantitas balsami misti oleo parua sit (quod in fine illius argumenti obiicitur) quia non dicimus esse de essentia huius materiæ, quod singulæ partes eius sint substantialiter mistæ ex oleo, & balsamo, sed solum, quod ipsum vnguentum sit compositum & mistum. Nam hoc satis est, vt tota ipsa materia sit odorifera. Quod maxime ad significationem sacramenti desideratur: singulæ etiam partes erunt mistę, saltem quoad qualitates per mutuam partium alterationem: atq; hoc satis est, vt solum oleum sine mistione balsami non possit sufficere.

Vtrum Chrisma esse debeat illius anni, in cuius principio celebratur benedictio materiæ. Fabianus. Conc. Carth. Conc. Vasen. Conc. Tolet. Concilio so. Palud. Hic vero inquiret aliquis, an sit de necessitate huius materiæ, vt Chrisma sit nouum & recens illius anni. Nam Fabianus supra dicit, hoc esse necessarium ex Apostolica traditione: vnde in Concil. Carthagin. IV. capit. 36. præcipitur parochis, vt à suis Episcopis singulis annis ante Paschæ solemnitatem Chrisma petant.

Idemque statuitur in Concil. Vasensi. capit. 3. & in Concil. Tolet. I. capit. 12. & colligitur ex capit. 51. ex Collectis à Martino Bracharensi Episcopo, & habetur in capit. Omni tempore. de Consecrat. d. 4. & ex capite. Quoniam, de sehtent. excommunic. in 6. Respondetur, hoc non esse de necessitate sacramenti: esse tamen de necessitate præcepti, ita Palud. 4. d. 17. quæstione 1. art. 2. nu. 19. Prior pars certa est, quoniam hæc conditio Chrismatis, quod sit eiusdem vel alterius anni, est valde extrinseca, & accidentalis, vt ad substantiam sacramenti pertinere censeatur: neq; in dictis decretis vel in aliis, est aliquod verbum, vnde id colligi possit. Deniq; Concil. Flor. non dixit, Chrisma eodem anno confectum, sed simpliciter Chrisma esse materiam huius sacramenti: sed quamuis sit vetus, vel alterius anni, est verum Chrisma: ergo est sufficiens materia, quantum ad substantiam sacramēti spectat: quæ ratio probat idem esse iudicium de quouis Chrismate, quamdiu substantialiter incorruptum manet: & fragrantiam seu odorem balsami retinet: nam, si hunc omnino amisisset, aut omnino nulla, aut certe valde dubia materia esset: quia iam videretur omnino corrupta, saltem quantum ad mistionem ex oleo, & balsamo. Posterior pars probatur sufficiēter decretis supra adductis. Hac enim de causa præcipitur, vt singulis annis in die Cœnæ Domini nouum Chrisma conficiatur, & per parochias distribuatur, & vt vetus concremetur, vt omnes vnctiones, quæ Chrismate conficiuntur, nouo, & non veteri Chrismate fiant. Vnde in capit. Si quis de alio, de Consecrat. distin. 4. dicitur. Eum, qui tentauerit ex veteri Chrismate baptizatum vngere, nisi præoccupante morte, pro temeritatis ausu ipsum in se suæ damnationis protulisse sententiam: ergo à fortiori idem dicendum est de vnctione Chrismatis, quæ fit in hoc sacramento, quæ est omnium præcipua: & propterea in dict. cap. Quoniam. de senten. excommun. in 6. dicitur, Chrisma posse confici in die Cœnæ, non obstante interdicto: quoniam Baptismus, & Confirmatio dari possunt tempore interdicti, vt ibi gloss. notat: Quia vetus (inquit) Chrisma non debet esse vsui, neq; de veteri Chrismate debet quis chrismari. Deniq; Fabianus Papa expresse dicit Apostolos iubētes docuisse, non amplius, quam vno ano Chrismate vti: atq; deinceps nouo frui, & non veteri. Hic autem annus computandus est Ecclesiastico more à Paschate in Pascha, seu à feria quinta in Cœna Domini ad aliam similem feriam quintam, vt satis colligitur ex citatis decretis. *Fabia. Papa.*

SECTIO II.

Vtrum de substantia, & de essentia huius materiæ sit, vt Chrisma sit ab Episcopo consecratum, seu benedictum.

Ratio dubitandi 1. RATIO difficultatis potest esse duplex. Prima est, quia hæc benedictio Chrismatis solum est sacramentale quoddam ab Ecclesia institutum, quod eius authoritate mutationem seu variationem recipit, ergo non est essentialis: nam Ecclesia nihil potest instituere, vel mutare in his, quæ ad substantiam sacramentorum pertinent. Et confirmatur, quia nulla certa, seu determinata benedictio est de essentia huius materiæ: ergo absolute nulla est essentialiter requisita ex institutione Christi: quidquid enim ex institutione Christi est necessarium ad substantiam sacramenti, habet determinationem, certamque formam ab ipsomet Christo. Secunda ratio dubitandi est, quia, saltem non videtur essentiale, quod hæc cōsecratio fiat ab Episcopo. Nam principalior est administratio sacramenti, quam consecratio materiæ: sed non est simpliciter de essentia huius sacramēti, quod ab Episcopo conferatur: nam, vt infra videbimus, Papa potest in hoc dispensare, cum tamen non possit dispensare in his, quæ sunt de essentia sacramenti: ergo multo minus Episcopalis benedictio materiæ erit de essentia. *Ratio dubitandi 2.*

Chrisma ex necessitate præcepti, & sacramenti debet esse cōsecratum ab Episcopo. In hac re dicendum est, non solum de necessitate præcepti, sed etiam de necessitate sacramenti ex parte materiæ esse, vt Chrisma sit ab Episcopo consecratum, seu benedictum. Hęc est sententia D. Thom. hic, & omnium Theologorum paucis exceptis. Et colligitur primo ex Concil. Flor. loco supra citato definiente materiam esse, Chrisma ex oleo & balsamo per Episcopum benedictum. Fundatur autem hæc definitio in perpetuo vsu Ecclesiæ, & ex traditione omnium Patrum, quos citauimus. Dionysius enim, cap. 4. de Ecclesiastica Hierarch. late describit Chrismatis consecrationem, q̄ dicit per Pontificem fieri: Cyrillus vero Hierosolymitan. Catech. 3. Mystag. adeo exaggerat hanc cōsecratiouem, vt illam cum consecratione Eucharist. conferre videatur, dicens, Vide, ne illud esse putes vnguentum tātum: quemadmodum n. panis Eucharistiæ post sancti Spiritus inuocationē non amplius est panis communis, sed est corp⁹ Christi, sic sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentū nudum: neq;, si quis ita appellare malit, commune, sed est Chrisma Christi, q̄ aduentus Spiritus sancti per ipsius diuinitatem, energiam habet: q̄ comparatio sano modo est intelligenda, per quandam similitudinem, vel proportionem, non vero æqualitatem. Fabianus item & Cyprianus, quamuis non expresse nomine consecrationis vtantur, tamen nomine confectionis Chrismatis idem intelligunt: qa in Ecclesia nunquam est confectum Chrisma sine aliqua benedictione. Vnde Cyprianus de vnctione Chrismatis, *Con Flor. Dionysius. Cyrill. Hier.* *Fabianus. Cyprian.*

Sanctificatis, inquit, elementis, iam non proprie natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, sed adest veritas signo, & Spiritus sacramẽto.

Innocen. Innocentius epistol. 1. ad Decentium, cap. 3. expresse requirit, vt Chrisma sit ab episcopo consecratum, non solum ad Confirmationem, sed etiam ad cæremonialem vnctionem, quæ fit in vertice baptizati post Baptismum. Denique omnia Concilia, quæ docent, Chrisma non posse confici, nisi ab Episcopo, quæ supra tetigimus, & statim insinuabimus, supponunt, confectionem Chrismatis non esse nudam, & quasi materialem mistionem balsami, & olei (hanc enim quilibet facere posset) sed esse etiã benedictionem aliquam, seu consecrationem, ad quam Episcopalis authoritas, & consecratio necessaria est, & suo modo concurrit. Quocirca vbicunque Patres de Chrismate loquuntur, per Chrisma intelligunt hoc mistum ex oleo & balsamo sic confectum, & consecratum: & ideo sæpe vocãt sacrum, seu sacratissimũ, vel sanctum Chrisma, vt legitur in Concil. Trident. sess. 3. can. 2. & Laodic. cano. 8. vbi vocantur Chrisma cœleste, seu supercœleste. Optatus Mileui. li. 2. cõtra Parmenianum, Sacrosanctum Chrisma vocat. Theoph. Antioch. lib. 1. contra Christianæ religionis calumniatores vocat diuinum oleum. Eligius hom. 8. vocat sanctum Chrisma: In Conc. II. Brach. c. 4. vocatur balsamum benedictum, quod pro salute animarũ per Spiritus sancti inuocationem consecratur: cum ergo Sancti simpliciter dicunt Chrisma esse necessariam materiam huius sacramenti, loquuntur de Chrismate iuxta prędictum vsum: sicut ergo hinc supra colligebamus mistionem balsami esse necessariã: ita nunc idem colligimus ex eadem traditione de benedictione, seu consecratione materiæ.

Concil. Trid. Laodic. Optatus. Mileui. Theoph. Antioch. Eligius. Conc. Brach.

Nec possunt hæc omnia testimonia explicari de sola necessitate præcepti, cum inter essentialia & necessaria simpliciter ex parte materiæ hæc conditio numeretur: & ideo ab initio Ecclesię inuiolabiliter & vniuersaliter obseruata est talis conditio in huius sacramenti administratione. Atq; eisdem testimoniis ostendi potest eadem necessitate, & tanquam de essentia sacramenti requiri, vt hæc benedictio, seu cõsecratio, Episcopalis sit: ideo n. in Synodo Rom. sub Sylvest. capit. 3. & Concil. Tolet. I. capit. 20. & Concil. Carthag. II. capi. 3. & Carthag. III. cap. 36. & Hispalen. II. ca. 7. hoc ipsum expresse & disertis verbis cauetur, ne Chrisma à Presbytero, neque ab alio, quàm ab Episcopo cõficiatur. Ratio autem huius veritatis propria est: quia Christus ita instituit, cuius institutio & volũtas satis est nobis per traditionem Ecclesiæ proposita.

Syno. Rom. Conc Tolet. Carthag. II. & III. Hispal. II.

Congruentia vero sufficiens est, quæ traditur à D. Thom. art. 3. vbi eam declarauimus, defendimus, & confirmauimus, immeritoq; eam reiicit Durand. in 4. d. 7. q. 2. vbi ipse aliam adducit rationem: scilicet, quia materia sacramenti debet congruere ministro, ideo, vbi requiritur minister consecratus certa consecratione, scilicet Episcopali, materia etiam debet esse sacrata certa benedictione: quæ ratio, vt probabilis congruentia acceptari potest: quamquam fundamentum, quod assumit, vniuersale non sit. Nam in Eucharistia sacer minister requiritur certa consecratione, & tamen ex parte materiæ nulla præsanctificatio necessaria est: & è contrario, in Extrema vnctione in ministro tantum requiritur sacerdotalis cõsecratio: in materia vero præexigitur Episcopalis benedictio: cuius rei causam suo loco trademus: nam de speciali ratione Eucharistiæ satis dictum est in Commẽtario articuli tertij.

Durand.

Ad 1. dubitandi rationem. Prima ratio dubitandi in principio posita postulat, vt explicabimus, qualiter hæc Chrismatis consecratio sit iure diuino instituta, ac determinata. Quidam enim Theologi, licet fateantur, nunc esse de necessitate huius sacramenti, vt fiat ex Chrismate consecrato: dicunt tamen posse Ecclesiam in hoc dispensare, seu statuere, vt Confirmatio fiat ex Chrismate non benedicto. Vtrumque affirmat Paludan. in quarto d. 7. quæstione 1. numer. 19. & quæstione 4. numer. 34. qui consequenter docet, Christum solum in communi, seu disiunctim instituisse, vt Confirmatio fieret ex Chrismate consecrato, vel non consecrato: prout Ecclesia id præscriberet: ita tamen, vt illud esset essentiale, & simpliciter necessarium, quod Ecclesia definiret. Fundamentum eius solum est, quia oportuit ita fieri sine vllo incommodo: & quia consecratio, quæ de facto est, non est sacramentum, seu aliquid sacramentale, & est mutabilis per Ecclesiam, & nihil reale addit, sed puram relationem rationis, seu denominationem extrinsecam. Et hanc opinionem fere sequitur Capreolus eadem distinctione septima quæstione 2. ad primum.

Paludan. *Capreolus.*

Mihi tamen nullo modo probanda videtur hæc opinio: nam, si necessitas huius consecrationis omnino penderet ex voluntate Ecclesiæ, nulla ratione ostendi posset, illam esse de necessitate sacramenti, vel è contrario, si ea, quæ adduximus, probant (vt vere probant) eam esse de necessitate sacramenti, consequenter etiam conuincunt, non esse in potestate Ecclesiæ facere, vt materia non consecrata sit sufficiens materia huius sacramenti: nam, quod consecratio requiratur, non ex institutione Ecclesiæ, sed ab ipso Christo manauit: hoc enim sensu dicunt Patres, Christum in nocte Cœnæ docuisse Chrisma conficere. Iam enim ostendimus hanc confectionem Chrismatis, benedictionem aliquam includere. Vnde Patres omnes, & Doctores in conclusione citati non tantum ex suppositione determinationis Ecclesiæ, sed simpliciter & absolute censent esse de essentia huius materiæ, quod sit consecrata. Et confirmatur, nam alioqui non omnia, quæ sunt essentialia in hoc sacramento, essent immediate ex institutione Christi: quod videtur repugnare his, quæ disputatione præcedente tradita sunt. Et est præter communem legem omnium sacramentorum nouæ legis: in nullo enim alio sacramento determinatio materiæ quoad aliquod essentiale, relicta est arbitrio Ecclesiæ. Sequela patet: quia nunc consecratio est essentialis, & tamen eius necessitas dicitur simpliciter pendere ex determinatione Ecclesiæ.

Nec fundamentum Paludani quicquam obstat. Quia licet verum sit, potuisse Christum aliter sacramenta instituere, tamen de facto ipse voluit esse immediatus author sacramentorũ omnium, quoad omnia essentialia: & in hoc sacramento absolute voluit, vt fieret ex materia præconsecrata: per quam consecrationem, quamuis nihil physicum materię addatur, deputatur tamen, & quasi in actu primo constituitur, vt posset virtute diuina assumi in instrumẽtũ ad sanctificandos homines, sicut aqua ex contactu Christi dicitur vim accepisse regenerandi: est ergo hæc consecratio ex Christi voluntate, veluti conditio quædam necessaria, seu præparatio debita materiæ huius sacramenti.

Restat vero vlterius declarandum, qualis consecratio necessaria sit in hac materia, Christi institutione. Videtur enim necessario dicendum, Christum non determinasse modum consecrationis, sed solum in communi statuisse, vt hæc materia esset consecrata: modum autem consecrationis Ecclesiæ ordinatione reliquisse: quia nec est verisimile semper in Ecclesia seruatum esse illum modum consecrandi Chrisma, quem nunc Ecclesia tenet, nec fortasse nunc eundem modum in vniuersa Ecclesia, tam Latina quam Græca, seruari: cum tamen ea, quæ sunt ex institutione Christi, eadem sint apud omnes:

ergo

ergo sola cõsecratio in communi est essentialis: modus autem est solum ex determinatione Ecclesiæ. Et hoc etiam docet Paludan. supra, eiusque opinionem, quod hoc sequitur Soto. d. 7. artic. 3. &, absolute loquendo, ita sentiendum videtur. Potest autem duobus modis hoc explicari. Primus est, vt facta ab Ecclesia determinatione consecrationis, iam non tantum consecratio absolute, sed etiam talis modus cõsecrationis sit essentialis, & simpliciter necessarius. Et hoc etiam affirmat Palud. & consequenter loquitur: videntur tamen incidere in eadem incommoda, quæ contra priorem partem eius sententiæ à nobis illata sunt, nimirum quod al quid nunc de facto sit essentiale, quod Christus immediate non instituit: & quod essentia sacramenti pendeat ex institutione Ecclesiæ. Sed reuera non est, quoad hoc similis ratio, vnde quoad hanc partem posset hæc sententia probabiliter sustineri, dicendo, facta ab Ecclesia determinatione, & definito modo consecrationis: solam illam habere rationem sacræ cæremoniæ, & religiosi cultus, & ideo illam solam vere esse benedictionem sacramentalem, omnemque alium modũ fore superstitiosum, & sacrilegum, magisque maledictionis, quam benedictionis nomen mereri. Atque hoc modo non est inconueniens, materiam sacramenti pendere aliquo modo ex institutione Ecclesiæ, non quia ab illa pendeat designatio materiæ, sed quia ab illa pendere potest existentia (vt sic dicam) ipsius materiæ, seu quod talis reuera sit, qualẽ Christus postulauit. Sicut in sacramento matrimonij ex ordinatione Ecclesiæ pendet, quod hic sit verus contractus, vel non: & in sacramento Confessionis pendet ex iurisdictione Ecclesiæ, quod hæc sit vera confessio, vel non. Secundus tamen modus explicandi hanc rem esse potest, Christum instituisse, vt Chrisma consecraretur per sancti Spiritus inuocationem: vt Sancti patres supra citati loquuntur, ideoque, quomodocunque fiat hæc consecratio & benedictio, dummodo ab Episcopo debita intentione fiat, esse sufficientem ad substantiam sacramẽti quamuis non seruetur modus ab Ecclesia præscriptus. Nam quoad hoc, cæremonialis magis videtur, quam substantialis, & ideo, licet sit necessarius necessitate præcepti: non tamen sacramenti, atque ita videtur opinari Soto supra dicens, variare consecrationem materiæ, non esse substantiam eius mutare: atque adeo nec substantiam sacramenti. Et potest hoc confirmari, quia non est verisimile, omnes deprecationes, benedictiones, & cæremonias: quæ iuxta Romanum ritum fiunt in consecratione Chrismatis, esse de substantia huius materiæ, seu essentiales consecrationi eius. Neque etiam designari possunt aliqua verba vel facta, in quibus consistat essentia talis consecrationis, vt facile patebit attentè legenti, & consideranti totum illum ritum: ergo dicendum est, solum esse de essentia, quod materia consecretur per Episcopalem benedictionem, & sancti Spiritus inuocationem. Nam in hoc satis saluatur Christi institutio & hoc de se semper est sanctum & pertinens ad diuinum cultum, quamuis in omissione aliorum quæ præcepta sunt ab Ecclesia, possit peccatum interuenire: si tamen in diuersis Ecclesiis sunt in hoc diuersi ritus probata consuetudine recepti, illa varietas, & licita est, & non est in re substantiali, sed accidentali sacramenti. Non omittam aduertere Augustinum tract. 118. in Ioann. in fine significare, vt rite fiat hæc consecratio, necessarium esse, adhiberi signum Crucis. Sed cum Augustinus idem ibi dicat de aqua Baptismi, non videtur loqui de ritu essentiali, sed de ritu necessario ex præcepto, & consuetudine Ecclesiæ. Atque ita sufficienter responsum est ad primam difficultatem.

Augustinus.

Ad 2. dubitandi ratio-nem.

In secunda petitur aliud dubium, scilicet, an sit omnino essentiale, & omnino inuariabile quod benedictio sit Episcopalis, quod dubium posset remitti in disputationem de ministro: tamen, vt plena notitia huius materiæ habeatur, hic poterit expediri. Caietanus ergo hic articulo tertio in dubium reuocat, an Confirmatio facta cum Chrismate à simplici Sacerdote consecrato sit verum sacramentum: & putat, affirmantem partem esse magis rationi consentaneam, quia Sacerdos simplex potest efficere maximam consecrationem, scilicet Eucharistiæ: ergo & quamcunque minorem, ita vt facta teneat, quamuis peccet faciendo. Hæc vero Caietani opinio singularis est, & contra omnes Theologos, & plane repugnãs his omnibus, quę in Confirmationem conclusionis adduximus. Ostendimus enim, Chrisma ab Episcopo benedictum esse de essentia, ex primæua institutione huius sacramenti: ergo benedictio facta à simplici Sacerdote est per se insufficiens ad conficiendum Chrisma, quale à Christo institutum est: & hoc magis constabit ex sequentibus. Ratio autem Caietani nullius momenti est: quia in causis & virtutibus limitatis nullum argumentũ sumitur à maiori effectu ad minorem, quando vnus alterum non includit, neque ei subordinatur: quia enim ignis potest generare ignem, non recte inferemus posse etiam generare aerem, licet minus perfectus sit, quia reuera huiusmodi argumentum non est à maiori ad minus, sed vel à disparatis, vel potius à minori ad maius, seu à parte ad totum: quia maius est posse vtrumque, quam alterum tantum. Alioqui etiam posset Caietanus inferre, posse simplicem Sacerdotem templa, & aras consecrare, & omnia alia similia, quæ minora sunt, quam Eucharistiam conficere. Quod tamen sine dubio falsum est. Quia, licet sint minora, tamen propriam & specialem potestatem requirũt distinctam à potestate consecrandi Eucharistiam, quæ limitata est ad actus suos. Sic ergo est in præsenti. Nam etiam confectio Chrismatis est supernaturalis actus à Christo institutus, requirens specialẽ potestatem ab eodem Christo datam: hanc autem, vt ex antiqua traditione colligitur, dedit Christus solis Episcopis, non simplicibus Sacerdotibus: neque etiam Ecclesia eam illis concessit, cum potius omnino illis interdicat tale ministerium.

Caietan.

An Ecclesia possit concedere simplici Sacerdoti munus conficiendi Chrismatis.

1. Opinio. Palud.

2. Opinio.

Maior difficultas est. an saltem possit Ecclesia hoc ministerium conficiendi Chrisma concedere simplici Sacerdoti: tres enim falsas sententias in hoc reperio. Prima est Palud. d. q. 4. num. 34. qui sicut dixit, potuisse Ecclesiam ordinare, vt sufficiat ad hoc sacramentum Chrisma non benedictum, ita etiam dicit, posse ordinare, vt sufficiat Chrisma benedictum à simplici Sacerdote: & consequenter quidem loquitur: quia putat, nihil de hac Chrismatis consecratione Christum in particulari statuisse: sed sicut hoc fundamentum falsum est, ita & ea quæ illud cõsequuntur: ostensum est enim ex definitione Concil. Flor. & aliis, Episcopalem consecrationem esse de essentia huius materiæ, & consequenter esse immediate de institutione Christi: ergo nõ potest Ecclesia absolute & simpliciter ordinare vt minor, benedictio, scilicet à simplici Sacerdote facta, sufficiat. Secunda sententia esse potest, per modum dispensationis, seu delegationis, posse hanc potestatem cõcedi simplici Sacerdoti, non solum à Pontifice, sed etiam ab Episcopo. Ita tenet Ledesma hic ar. 3. Fundatur in Concil. Tolet. I. c. 20. vbi sic dicitur. Quamuis pene vbiq; custodiatur, vt absque Episcopo Chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis, vel prouinciis Presbyteri dicũtur Chrisma cõficere, placuit, ex hac die nullũ alium, nisi Episcopũ, chrisma conficere. Ex quibus verbis non solum in fauorem huius sententiæ sed etiam præcedentis, potest multiplex argumentũ sumi. Primo, quia dicit, Pene vbiq; custodiri, vt solus Episcopus chrisma cõficiat: ergo non est simpliciter necessarium. Secundo, quia non dicit illud chrisma, quod fiebat à Presbyteris, fuisse irritum & inane, sed solum prohibet in posterum fieri: ergo signum est illud prius

illud prius antea factum fuisse saltem ex commissione Episcopi. Tertio, quia illa verba, Placuit ex hac die, &c. valde indicant, hanc solum esse prohibitionem Ecclesiasticam. Quod etiam videtur colligi posse ex Concil. Carth. II. can. d. ex Concil. Bracharen. I. cano. 37. dicente, antiquos canones vetuisse, ne Presbyter audeat chrisma benedicere: alioqui deponi iussisse. Quarto ponderat Ledesma, quod infra dicitur, sine cōscientia Episcopi, nih l Presbyteri agere præsumāt: ergo, eo sciēte & consentiente, poterunt chrisma conficere.

Conc. Cart. Con. Brac.

Ledesma.

Sed nihilominus hæc sententia est sine dubio falsa. Quia cōficere chrisma pertinet ad potestatem ordinis: sed simplex Sacerdos ex vi suæ ordinationis non habet hanc potestatem: ergo neq; Episcopus potest illam dare per dispensationem, seu delegationem. Patet consequentia: quia Episcopi non possunt extēdere (vt sic dicam) potestatem ordinis ad actus, ad quos character est de se insufficiens, sed solum possunt cōcedere potestatē iurisdictionis. Et hoc à fortiori magis constabit ex his, quæ dicemus circa consequētem sententiam.

Nec decretum illud Concil. Toletani quicquam obstat. Nam, quod dicit, pene vbiq; custodiri, & cæt. Non ideo est, quia alicubi aliter rite fieret: sed quia ex ignorantia, vel praua consuetudine, aliter fiebat in aliquibus locis. Et, quamuis Concil. ibi non dicat expresse illud factum fuisse irritum, tamen neq; etiam affirmat fuisse ratum: vnde verba illa prohibentia, iuxta capacitatem materiæ intelligenda sunt, non tanquam de nouo inducentia prohibitionem, sed tanquam declarātia id, quod de se erat prohibitum, atq; irritum. Denique ex illa negatiua, quod Presbyter nihil agere possit sine conscientia Episcopi, non sequitur illa affirmatiua, scilicet posse omnia agere sciente, & cōsentiente Episcopo: solum ergo sequitur, Presbyterum, etiam in his, quæ sibi concessa sunt, dependere aliquo modo ex scientia & facultate sui Episcopi. Addere etiam hic obiter possumus, duplicem inter alios esse vsum chrismatis: vnum cæremonialem respectu Baptismi: alterum substantialem, respectu sacramenti Confirmationis: quamuis ergo Ecclesia non possit concedere simplici Sacerdoti absolutam potestatem conficiēdi chrisma, quod sit sufficiens materia sacramenti Confirmationis, posset tamen concedere potestatē conficiendi Chrisma, quo in vertice vngatur baptizatus: quia, cū hæc cæremonia sit ex sola institutione Ecclesiæ, etiā eius materia potest per Ecclesiā mutari. Quod ergo in illo Concilio insinuatur, fuisse aliquando alicubi abusum, vt simplices Sacerdotes chrisma conficerent, nō est necessarium intelligi de chrismate Cōfirmationis: quia non est verisimile, in aliquibus Ecclesiis Catholicis hoc fuisse aliquando permissum, neq; fuisse tantam ignorantiam in Episcopis, vt tali chrismate ad confirmandum vterentur: verisimilius ergo est, solum ad cæremonialem vsum baptismatis hoc fuisse alicubi ex negligentia introductum vel permissum.

3. Opin. probabilis est.

Tertia sententia est, iure diuino solum Episcopum posse ordinarie verum chrisma conficere: nihilominus tamen posse Summum Pontificem hanc potestatem delegare simplici Sacerdoti. ita opinatur Caietanus hic. & in eandem sententiam inclinat Soto, quem sequitur Victoria in sum. materia de hoc sacram. §. 43. Fundamentum eorum est: quia magis est Confirmare, quam chrisma conficere: sed, quamuis iure diuino solus Episcopus possit confirmare, nihilominus Papa potest hanc potestatem delegare simplici Sacerdoti: ergo multo magis hoc poterit fieri in conficiendo chrismate. Et hæc sententia tribuitur Scoto. d. 7. q. 1. Sed ibi nihil de confectione chrismatis, sed solum de sacramenti Confirmationis ministerio disputat. Est tamē hæc opinio probabilis propter rationem factam: nam ti sacramentum ipsum potest committi Sacerdoti, cur non materiæ præparatio? Item, quia aliæ consecrationes calicis vel altaris possunt per summum Pontificem simplici Sacerdoti committi: ergo & hæc. Patet consequentia, tum quia hæc omnia tantum sunt quædam sacramentalia: tum etiam, quia in Conc. Tolet. VIII. c. 7. equaliter dicitur, diuinam authoritatem Episcopali eminentiæ concessisse, quæ cæteris Sacerdotib. exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismatis benedictionem, sacrorumq; ordinum institutionem, quæ à nullo altero conferri, quam à solis Pontificibus, possunt.

Caietan.

Soto. Victoria.

Con. Tolet.

Nihilominus contraria sententia probabilior, & Conciliorum decretis conformior videtur. Primum, quia ostensum est, de iure diuino solis Episcopis datam esse hanc potestatem conficiendi chrisma: ergo sine sufficiente authoritate extendenda non est hæc potestas ad alios, præter Episcopos: ergo sine eadem authoritate, asserendum non est, Summum Pontificem posse quasi extendere hoc ius diuinum, seu hanc potestatem concedere simplicib. Sacerdotibus. Antecedens colligitur ex Dionysio, Fabiano, & Cypriano, & Concilio Rom. sub Syluestro, & aliis supra citatis, & ex Concil. Tolet. VIII. cap. 7. & ex Con. Vvormatien. can. 2. Chrisma, inquit, conficere nullus præter Episcopum præsumat: nam illi soli hæc dignitas concessa est. Sed maxime hoc confirmat Concilium Florentinum, agens enim de ministro huius sacramenti, dicit esse Episcopum, tamen aliquando ex concessione sedis Apostolicæ simplicē Sacerdotem illud ministrasse ex chrismate per Episcopum consecto. In quibus verbis significat nunquā factum esse, neq; fieri posse, vt hoc sacramentum detur alio chrismate, præterquam chrismate consecrato ab Episcopo. Quod testimonium soluit rationem in contrarium adductam: quia licet simpliciter maius quid videatur conferre sacramentum, quam conficere chrisma: tamen reuera maius est vtrumque concedere simplici Sacerdoti, quam alterum tantum. Vnde enim legimus aliquando concessum, quod rarum est, & singulare, vt infra videbimus, & ideo non est ad vtrumque extendendum, quod nunquam legitur factum. Vnde nostris temporibus Gregor. XIII. dicitur concessisse potestatem confirmandi in India sacerdoti simplici: hac vero lege, vt vteretur chrismate consecrato ab Episcopo. Et potest addi etiam coniectura, quia multo minor est necessitas huius dispensationis, quam alterius: nam sæpe potest accidere, vt Episcopi non possint mitti ad ministrandum hoc sacramentum, semper tamen potest facile fieri, vt simplex sacerdos, cui hoc ministerium committitur, habeat chrisma ab Episcopo cōsecratum. Item, quia cum per se hoc sacramentum ad Episcopum pertineat, si aliquando ex dispensatione alteri committitur, expedit, vt saltem in ipsa materia Episcopalis authoritas interueniat. Denique, quia expedit, vt materia substantialis sacramenti, quoad omnes suas conditiones essentiales, sit inuariabilis, Episcopalis autem benedictio est substantialis cōditio huius materiæ, vt ostensum est: & ideo non fuit conueniens, vt variationem, seu dispensationem aliquā reciperet: maxime cum hoc non sit sacramentum necessitatis, & rarissime euenire possit necessitas, vel iusta occasio talis dispensationis. Sed quærat tādem aliquis, vtrum è contrario possit summus Pontifex priuare inferiores Episcopos potestate conficiendi chrisma. Respondetur, non magis posse summum Pontificem priuare inferiores Episcopos hac potestate, quam potestate confirmandi: de qua infra dicendum est: quia etiam hæc conuenit Episcopo iure diuino ex vi suæ cōsecrationis. Vnde talis actus præcise ad potestatem ordinis pertinet, neque essentialiter requirit potestatem iurisdictionis. Potest ergo Episcopus iusta ex causa prohiberi, ne chrisma conficiat, sicut potest etiam ab aliis actibus sui ordinis suspendi, non tamen potest ita priuari potestate, quin, si id fa-

Probabilior sententia.

Dionys. Fab. anno.

Cyprian. Con. Rom. Tolet. Vvorma.

Florent.

Greg. XIII.

si id faciat, factum teneat, quamuis male faciat, sicut de aliis actibus, præcise sumpta potestate ordinis dici solet, & infra attingetur. Quo fit, vt chrisma confectum ab Episcopo hæretico schismatico, vel excommunicato, verum chrisma sit, & sufficiens materia huius sacramenti: quia reuera illi cõuenit totum id, quod ex Christi institutione est de essentia huius materiæ: quamuis contrarium doceat Cyprian. Epi. 70. sed ipse procedit in sua sententia, supra improbata, vt Aug. etiam notauit, nostram docens sententiam li. 5. de Baptis. c. 19. & 20. & tract. 118. in Ioan.

Cyprian. Augustinus.

SECTIO III.

Quæ vnctio chrismatis sit materia proxima huius sacramenti.

DIximus de materia remota, superest vt de proxima dicamus. De qua primo, certum est, substantiam & essentiam eius consistere in vnctione ex chrismate facta, vt ex Concil. Floren. & ex omnibus, quæ hactenus tractauimus, constat, & ex generali regula sacramentorum, quod in illis, quæ in vsu constitunt, proxima materia est actualis vsus materiæ remotæ, circa eum, qui sacramentum recipit, vt in Baptismo, materia proxima est ablutio, & in extrema vnctione, vnctio ex oleo benedicto: hic ergo est vnctio chrismatis. Confirmatur, nam illa est materia proxima sacramenti, in quam proxime forma cadit: sed forma huius sacramenti proxime applicatur ipsi vnctioni: ergo vnctio est proxima materia. Confirmatur secundo: nam illa est proxima materia, per quam proxime fit, & significatur effectus sacramenti: huiusmodi autem est vnctio: vnde est illud Tertull. Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt anima Spiritu illuminetur. Tandem hac ratione sacramentum hoc sæpe vocatur, Vnctio: & significare dicitur athletam Christi. Legatur Dionys. dict. c. 4. de Ecclesiastica Hierar. & Cyprian. Epistol. 70. & Augustin. dict. tract. 118. in Ioan. Solum ergo superest explicandum, qualis & quanta debeat esse hæc vnctio. Circa primum de qualitate dicendum est, de necessitate huius materiæ esse, vt hæc vnctio fiat in figura, seu signo Crucis, ita sentiunt communiter Theologi, D. Tho. hic. art. 4. ad 3. & alij in 4. d. 7. vbi Scotus qu. 1. in definitione huius sacramenti ponit. quod sit vnctio in figura Crucis: expressius Durand. ibi q. 2. num. 9. Gab. artic. 1. Soto art. 4. & alij. Probari autem solet ex Stephano Papa in capit. Nunquid. de Consecra. d. 5. vbi dicit, Omnia chrismata sacerdotalis ministerij Crucis figura perficiuntur. Sed ex huiusmodi generalib. locutionibus non colligitur essentialis ritus, vt superius circa testimonium Aug. in tra. 118. in Io. dicebamus. Probatur ergo ex veritate formæ huius sacramẽti, nam ille modus, significatus per formam in vsu materiæ, & necessarius ad eius veritatem, est ẽt ex parte materiæ necessarius, & essentialis: sed per formam significatur, vnctionem hanc debere fieri in figura Crucis, vt ex illis verbis patet: Signo te signo Crucis: ergo illa figura vnctionis est essẽtialis materiæ. Dices, hoc argumento rectè conuinci de necessitate huius sacramenti esse, vt Episcopus signet signo Crucis eum, quem confirmat, non tamen probari, ipsammet vnctionem debere fieri sub figura Crucis, posset enim Episcopus prius nudo pollice signare confirmandum, & postea simpliciter contingere seu vngere Chrismate. Imo videtur hic ordo, & hæc duplex actio esse consentanea verbis formæ, quę sic habent: Consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis: nam per priorem partem significatur consignatio, per posteriorem autem chrismatis vnctio, & ita ẽt possent facile interpretari Patres, cũ hoc sacramentum vocant signaculum Dominicum, vt est apud Cypr. epi. 73. & apud Euse. ex Cornel. Pap. li. 6. Historiæ, c. 33. alias 35. vbi vocat, Domini sigillũ, quo baptizatus ab Episcopo obsignatur, nam ad hoc satis est, vt sacramẽtum hoc signo Crucis perficiatur, quãuis ipsa vnctio sub illo signo non fiat. Vnde Ambr. illas duas actiones videtur distinguere libro 6. de sacramen. c. 2. dicens, Vnxit te Deus, signauit te Dominus seu Christus. Nihilominus certum existimo, signum Crucis debere adhiberi in hoc sacramento, non vtcunque, sed in ipsa vnctione atque adeo illam figuram esse essentialem modum huius vnctionis, huncque esse sensum formæ, vt sentit D. Thom. in dicta solutione ad tertium, & colligitur ex antiquis Patribus. Dionys. enim cap. 2. de Eccles. Hierar. part. 2. circa finem dicit, peracto Baptismo perduci baptizatum ad Hierarcham, qui vnguento, quod maxime diuinos efficit, eum signat: alia vero trãslatio habet, insignit: q; generalius verbum, magisq; æquiuocum est: tamen Innocentius I. dicta epist. 1. c. 3. proprie vtitur verbo signandi, seu consignandi, cum ait, Non licere Presbyteris frontem ex eodem oleo, i. Chrismate, signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradũt Spiritum S. Paracletum: & Greg. li. 3. epist. 9. Presbyteri, inquit, baptizatos infantes signare in frõte chrismate non præsumant. Vnde propriissime Constantinus in suo edicto, Septiformis, inquit, gratiæ sancti Spiritus consignationem adhibuit B. Chrismatis vnctione, vexillum sanctæ Crucis in mea fronte liniuit, dicẽs: Signet te Deus, &c. constat ergo ipsam vnctionem faciendam esse in figura Crucis, & huncritum semper esse seruatum, sicut modo seruatur: & huiusmodi signationem significari per illud verbũ form; Signo te signo Crucis, vt ẽt ex Pontificali Romano clare cõstat. Est ergo hæc institutio, quæ per patriam traditionem ad nos peruenit. Eius vero congruentia adhiberi potest, quia per hoc sacramentum designatur & armatur baptizatus miles, ad spiritualem pugnam: & ideo decuit, signo Crucis muniri, illudq; palam ferre, ne illud confiteri timeat, aut erubescat: qa vero sola vnctio est essentialis actio ex parte materiæ huius sacramenti, ideo eandem fieri oportuit sub figura Crucis: quia per illam confirmatur homo, & miles Christi designatur.

Ambros. Resp̃sio. D. Thom. Dionys. Innoc. I. Greg.

Quæ sit materiæ quantitas necessaria.

Circa alteram partem de quantitate vnctionis, sicut supra de Baptismo, ita hic distinguere possumus de quantitate, aut ex parte materiæ seu chrismatis, aut ex parte subiecti, quod vngitur. Ad priorẽ interrogationem facile dicitur, eã quãtitatem chrismatis sufficere, quæ satis sit ad signum Crucis imprimendũ in ea parte corporis, quæ consignanda fuerit. Vnde, cũ hæc cõsignatio successiue fiat, parua sane chrismatis quantitate perfici poterit. In secunda vero interrogatione certum est, de necessitate huius sacramẽti esse, vt hæc vnctio fiat in fronte eius, qui cõfirmatur, quamquam n. hoc non explicetur in forma, tamen traditio & vsus docet, esse necessarium, & quidem de necessitate præcepti res indubitata est, idq; vt minimum docet D. Th. infra ar. 9. quod vero sit etiam essentiale, docuerunt expressius Duran. Scotus, Palud. Gab. Soto, Syluest. & alij supra citati. Et colligit omnibus ex decretis supra citatis: in quibus prohibetur simplicibus sacerdotibus sola illa vnctio chrismatis, quæ fit in fronte baptizati, quæ dicitur propria Episcoporũ: significant ergo Confirmationẽ essentialiter esse vnctionem, seu chrismationẽ in fronte: & ita illã vocat Innoc. III. in c. vnico, de sacra vnctione: rationem; reddit Concilii Florentinum dicens, Ideo in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inũgitur, ne Christi nomẽ cõfiteri erubescat: & præcipue Crucem eius, quæ Iudæis est scandalum, Gentib. aũt stultitia, secundum Apostolum, propter quod Crucis signo signatur, ex Aug. enarratione ad Ps. 141. dicẽte: Vs; adeo de Cruce non obsecro, vt nõ in occulto loco habeam Crucem Christi, sed in fronte portem: & subdit, Quædam sacramenta aliter at; aliter accipimus: quædam ore, quædam per totum corpus: qui a vero in fronte erubescitur ille, qui dixit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum corã Patre

D. Thom. Durand. Scotus. Palud. Gabriel. Soto. Sylues. Innoc. III. Augustinus.

Patre meo, ipsam ignominiam quoc ammodo, & q̃ pagani erubescunt in loco pudoris constituit: significans, esse aliquod sacramentum, quod in fronte est necessario recipiendum, quod tamẽ nullum esse potest, nisi sacramẽtum Confirmationis. Vnde est illud

Tertull. Tertull. lib. de præscriptionibus hæreticor. capit. 40. Signat in frontibus milites suos. Dices: nunquam expresse affirmari hanc cæremoniam esse essentialem.

Ledesma. Propter hoc Ledes. hic. art. 9. dicit, hoc tantum esse de necessitate præcepti Ecclesiæ, non sacramenti: & consequenter, quocunq; loco vel parte corporis fiat vnctio, factum tenere, licet peccet ille administrans. Sed est sententia non solum falsa, sed etiam valde temeraria: vt satis patet ex his, quæ adduximus: & quę adducit

Bellarm. Bellarm. lib. de hoc sacramento, c. 8. Respondetur ergo, non oportere, vt Patres antiqui dicant esse de essentia, in actu signato (vt sic dicam) & scholastico more, hoc n. nõ est apud illos vsitatum: satis ergo est, quod hæc cæremonia inter essentialia numeretur, & quod inuariabili ritu seruata semper sit, ac seruetur, sic n. in Extremæ vnctionis sacramento colligimus: vnctiones quorundam partium esse essentiales, ex perpetuo & inuariabili ritu: & quia ex traditione inter essentialia numerantur. Sed vrgebis: simili argumẽto posse probari, non solam vnctionem in fronte, sed

Cyrill Hier. quasdam etiam alias esse essentiales, nam Cyrillus Hierosol. catech. 3. Mystagogica æquè dicit frontem, & alios sensus corporis chrismate inungi. Et primum quidem, inquit, fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorem, quẽ primus homo transgressor perpetuo circumferebat: simulq; efficiat, vt positis vultu non velato gloriam Dñi intueri, & addit. Deinde vero aures vnguntur, postea nares, &c. Respõdetur: fortasse eam cæremoniam tunc in Ecclesia obseruari solitam fuisse, quæ tamen neq; in aliis, præsertim in Romana, fuisse legitur: neq; nunc seruatur, & hoc est sufficiens signum, illas alias vnctiones non esse, nec fuisse vnquam de essentia, sed accidentarias: neq; ipse Cyrillus eas ponit, vt omnino æquales: sed vnctionẽ in fronte ponit vt primariam, & substantialem: alias

Augustinus. Con Flor. D. Thom. vt accessorias. Atque ex his satis etiam constat congruẽtia huius ritus, præsertim ex verbis Cyrilli, Augustini, & Concilij Florentini, quam latius explicat D. Thom. infra art. 9.

Vtrum sit de necessitate huius sacramenti, vt vnctio manu, & pollice fiat.

Non omittam autem hoc loco inquirere, an sit de essentia huius materiæ, quod vnctio & consignatio proxime fiat manu & pollice Episcopi, nihil enim de hoc inuenio ab authoribus dictum: cum tamen res possit in dubitationem venire, nã posset hæc vnctio fieri ab Episcopo, medio aliquo instrumento: vt penna, aut alio simili: & tunc ex parte materiæ nihil videtur deesse ex his, quæ vt essentialia, ab omnibus ponuntur, quæque sufficerent ad veritatem formæ, & omnium particularum eius, neque etiam aliquid deesset ex parte ministri, nam tunc etiam verè Episcopus inungeret, sicut vere scribit, qui medio calamo scribit: non videtur ergo hoc esse essentiale. In contrarium est, quod Pontificale Romanum dicit, hanc vnctionem debere fieri ipso pollice dextræ manus chrismate intincto: & hoc videtur perpetuo in Ecclesia seruatum: quin potius ait Durand. lib. 6. Rationalis, cap. 84. pollicem Pontificis ad hoc specialiter in eius consecratione consecrari. Respondetur: Nõ videtur dubium, quin hoc sit de necessitate præcepti: quia est res grauis, & ab Ecclesia seruata, & prę scripta in ritu tradendi hoc sacramentum. Deinde probabile mihi est, esse necessarium & essentiale, vt hęc vnctio immediate fiat manu seu digito Episcopi, propter ea, quæ de manus impositione dicemus statim, dubio sequente: est enim probabile, manus impositionem esse aliquo modo de essentia huius sacramenti. Quod hæc vnctio fiat pollice manus dextræ, non videtur ita essentiale, quin si cõtingeret fieri alio digito, etiam manus sinistræ, sacramentum factum teneret, quia tunc esset sufficiens manus impositio, & cætera omnia, quæ ex parte materiæ & formæ, vt essentialia ab omnibus requiruntur, cõcurrerent. Illud vero speciale de pollice dextro, quamuis in Pontificali ponatur, & præcipiatur, quia irregulariter est aptius ac decentius, non tamen potest inde colligi, quod sit essentiale: nec video aliquod sufficiens fundamentum ad id asserendum.

SECTIO IV.

Vtrum sola vnctio chrismatis absque alia manus impositione sit necessaria materia proxima huius sacramenti.

DVO possunt in hoc titulo inquiri, quæ dictio exclusiua indicat: Vnum est, an prædicta vnctio sit ita necessaria, vt sine illa non sufficiat manus impositio: Aliud est, an præter illam requiratur manus impositio. Et primum quidem horum satis videtur ex dictis resolutum: ostensum est enim esse hãc vnctionem essentialem materiam: sed sine parte essentiali non potest confici sacramentum: ergo sine prædicta vnctione, nulla manus impositio potest sufficere. Atq; hinc etiam videtur expedita posterior quæstio: quia etiam videtur satis demõstratum, hanc esse totam materiam proximam huius sacramẽti, in quam solum cadit forma, quam oportet esse efficacem. In contrarium autem est factum Apostolicum, propter quod explicandum hoc dubium propositum est: legimus enim in Actis Apostolorum 8. & 9. capit. Apostolos sæpe tradidisse hoc sacramentum sola manus impositione absq; vlla vnctione, aut chrismate: ergo signum est, vnctionem non esse essentialem, solamq; manus impositionem posse sufficere: aliunde vero nunquam in Scriptura legimus hoc sacramẽtum datum esse sine manus impositione: cur ergo negabimꝰ esse essentialem, præsertim, cum ex antiquis Patribus habeamus, etiam post Apostolorum tempora, seruatam in Ecclesia fuisse? Hinc enim Cyprian. Epist. 72. manum dicit imponi ad accipiendum seu dandum Spiritum sanctum, & Tertullian. li. de resurrect. carnis, c. 8. Caro manus impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur. & li. de Baptis. c. 8. Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum: quibus locis Pamelius multa cogerit. & Aug. li. 3. de Baptismo contra Donatistas. c. 16. In Ecclesia Catholica, inquit, dari Spiritũ sanctum per manꝰ impositionem: & similia testimonia reperientur passim in Patribus citatis, ad quos hac de causa hoc sacramentum frequentius vocatur manus impositio.

In hac re prius explicabimus Apostolorum factũ, seu consuetudinem: & inde facile cõstabit, quid de re ipsa dicendum sit. De vsu ergo Apostolorum variæ sunt opiniones. Prima est, Apostolos semper fuisse vsos sola manus impositione ad confirmandum fideles absq; chrismate vel vnctione. Ita tenent Alensis 4. p. q. 24. memb. 1. & 2. Bonauen. in 4. d. 7. art. 1. q. 1. & 2. qui non solum de Apostolis ita sentiunt, sed etiam de aliis Episcopis primitiuæ Ecclesiæ per aliquot annos, seu vsque ad Concil. Meldense, vt ait Alensis: quia nõ potuerunt (inquiunt) in primitiua Ecclesia statim omnia redigi ad eum ordinem, in quo erant permansura. Hæc vero opinio, quantum ad alios Episcopos præter Apostolos, & maxime post illorum tempora, est prorsus falsa, & improbabilis, & nititur falso fundamento, quod vnctio chrismatis non sit ex Christi institutione, & Apostolorum traditione: cuius contrarium satis ostensum est, neque quoad hanc partem nititur hæc opinio aliquo probabili fundamento, cui satisfacere sit necesse. Quoad ad illam vero partem de personis Apostolorum, est hæc opinio incerta, sed probabilis: incerta quidem, quia licet legamus Apostolos confirmasse imponendo manus, non tamen legimus, chrisma & vnctionem eos non adhibuisse, & multo minus reperimus scriptum, nunquã omnino seruasse Apostolos hunc ritum: quin potius quamuis

quamuis in Actis hoc non legatur, videtur tamẽ colligi ex his, quę Fabianus, Cyprianus, & alij antiqui de confectione chrismatis scribunt : & in superioribus relata sunt. Probabilis vero est hæc pars: primo, quia ex vno & alio facto possumus similia probabiliter coniectari. Secundo, quia ad Apostolicam dignitatem pertinuit, vt faciliori modo per solam manus impositionem darẽt Spiritum sanctum. Tertio, quia fortasse non poterant tam facile vti balsamo. Quarto, quia tunc dabatur Spiritus sanctus visibiliter, vt constat ex Act. 8. in illis verbis, Cum vidisset Simon. quia per impositionem manꝰ Apostolorum daretur Spiritus sanctus: &c. Loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum : & obstupuerunt, qui erant ex circumcisione fideles. Neq; n. ille vidisset: neq; hi obstupuissent: nisi Spiritus sanctus descenderet sub aliquo signo visibili, aut columbæ, aut ignis, vt est probabilius ex Acto. 11. Vltimo ex Conc. Flor. dicente, Loco illius manus impositionis Apostolicæ dari nũc in Ecclesia Confirmationis sacramentum. Vnde iuxta hanc opinionem dicendum cõsequenter esset, Apostolos reuera non administrasse proprium & sensibile sacramentum confirmationis secundum eum ritum sensibilem, quem Christus instituit, vt perpetuo in Ecclesia duraret, sed habuisse specialem dispensationem vtendi, alio signo simplicis manus impositionis, ac propterea illã manus impositionem, neq; nunc sufficere, neq; vnquam fuisse necessariam ad conficiendum hoc sacramentũ, prout institutum fuit, vt lege ordinaria, & absq; dispensatione administraretur: quæ dispensatio, nullis aliis, præterquam Apostolis concessa legitur.

Fabianus, Cyprian.

Act. 8. & 10.

Act. 11. Con. Flor.

Secunda sententia extreme contraria est, neque Apostolos, neque aliquem alium præter Christum seu Deum ipsum dedisse effectum Confirmationis absq; vnctione chrismatis, neq; adhibuisse vnquam, saltem vt necessariam, aliam manus impositionem præter eam, quę in prædicta vnctione includitur. Hanc opinionem tenet Bellar. li. 2. de hoc sacramento, ca. 9. citatque Hugonem de Sancto Vict. lib. 2. de sacrament. part. 7. ca. 2. Sed Hugo nihil aperte dicit, sic enim ait, Manus impositio quæ vsitato nomine Confirmatio vocatur, qua Christianus vnctione chrismatis per impositionem manus in frõte signatur, solis Episcopis debetur, sicut in primitiua Ecclesia soli Apostoli per impositionem manuum Spiritum sanctũ dabãt, non tamen explicat, an illa manus impositio Apostolica includeret omnia, quæ nũc includit nostra chrismatis vnctio: eitat pterea Vvaldensem to. 2. de sacra. c. 113. vbi reuera videtur ita sentire: imo significat, esse certum de fide, his verbis : Nemo igitur dicat, qui vult esse fidelis, q; sacramentum Confirmationis fiebat sine vnctione per solam manus impositionem à Christo & Apostolis, non n. minus manus imponit, q; vngẽdo imponit: vnde prius dixerat: Non recte ergo colligunt dicentes, in Confirmatione non fuisse oleũ vnctionis, vel chrismatis in primitiua Ecclesia, sed ad acceptionẽ Spiritus sancti fuisse tantũ manus impositas. Fundamentũ eius est: quia institutio chrismatis ab ipso Christo facta est, & Apostolis tradita, vt supra ostendimus, & ipse ibi confirmat ex Beda, Cæsario, & aliis. Responderi autem potest: institutionem quidem à Christo esse factam, & Apostolis datam, qui eam ẽt Ecclesiæ tradiderunt: vsum aũt illius institutionis, neq; à Christo, neq; ab Apostolis fuisse exercitum. Et de Christo quidẽ res certa est, nec video, cur Vvaldensis illum cum Apostolis coniunxerit : supra n. ostendimus, Christum nunquam per se ipsum ministrasse Confirmationis sacramentum. Certa etiam res est, Christum interdum dedisse Spiritum sanctũ, & Confirmationis gratiam, nõ solum sine vnctione, verumetiam sine vlla manus impositione, vt Apostolis & discipulis in die Pentecostes Actor. 2. & Cornel. & aliis, in domo eius. Actor. 10. De Apostolis vero, quamuis res ita certa non sit, quia illi non habebant potestatem excellentię, sicut Christus: tamen ex institutione saltem, non probatur, eos habuisse præceptum, seu non habuisse priuilegium non vtendi eo signo instituto, sed alio, & faciliori, & illi tẽpori magis accommodato, & maiorem quandam dignitatẽ & potestatem præferente: qualis erat manus impositio. Sed contra hoc replicatur ex verbis eiusdem Vvaldensis, quia, si institutio à Christo facta est: ergo & regulare præceptum vngendi chrismate ad confirmandum fideles à Christo etiam latum est : ergo nullus est ab hoc præcepto excipiendus, nec priuilegiũ, aut dispensatio asserenda sine fundamento: nullum autem, vt dicamus Apostolos, habuisse hoc priuilegium: Primo, quia ex Scriptura non colligitur: nã Scriptura solum dicit, eos confirmasse per manus impositionem, qui autem à parte totum nominat, non excludit reliquas partes : vnctio autem includit manus impositionem : ergo ex illa appellatione non potest colligi, illam manus impositionem non fuisse vngentem, seu chrismantem, vt sic dicam. Et confirmari potest, nam eodem modo, quo Lucas in Actibus, antiqui Patres dicunt, in Ecclesia dari Spiritum sanctum per manus impositionem, vt patet ex Vrbano Papa Epist. vnica, & Leone Epist. 88. Aug. lib. 3. de Baptismo, ca. 16. Cypriano ser. de ablutione pedum, Tertull. & aliis locis supra citatis, & citandis, & non propterea excludunt vnctionem, neque aliam manus impositionem significant, aut requirunt, quã illam, per quam ipsa vnctio fit : ergo & potest ita exponi Lucas, & ipsi Patres tacite ita illum interpretantur. Secundo, neque est vlla congruentia ad hoc priuilegium asserendum, nam, per se loquendo, potius congruentius erat, vt in initio Ecclesiæ, quando eius fundamenta iaciebantur, non vterentur Apostoli dispensationibus: nec priuilegiis, præsertim in ministerio sacramentorum, quæ perpetuo erant futura quædam certa signa Ecclesiæ visibilis. Aliunde vero non est verisimile, Apostolos omisisse vnctionem propter defectum materiæ : quia materia olei facilis erat : nam etiam viuente Christo solebant ipsi infirmos oleo inungere, Marci 6. materia autem balsami, quamuis rarior esset, & pretiosior, tamen in illa regione, & in parua quantitate facile haberi poterat. Item, si Magdalena libram vnguenti pretiosi effudit super caput Christi, & si Ioseph ab Arimathæa, & Nicodemus emerunt centum libras mistura ad vngendum corpus Christi mortui : qui est credibile defuisse Apostolis exiguam quantitatem balsami ad confirmandos fideles ? Non ergo id omiserunt propter penuriam materiæ : neque etiam propter difficultatem, quia nulla in hoc maior erat, quam in vngendis oleo infirmis. Nec propter dignitatem, quia nihil de Apostolica dignitate diminuit habere potestatem sacramentis à Christo institutis alligatã: nec minus ostenditur diuina virtus dando gratiam Spiritus sancti per vnctionem, quam per nudam manus impositionem. Nec denique omiserunt, quia tũc daretur Spiritus sanctus visibiliter : tum quia si hæc fuisset causa sufficiens, omne aliud signum sensibile, etiam ipsa manus impositio omittenda fuisset: tum etiam quia illud sensibile signum, quod diuinitiꝰ apparebat, & non constat fuisse vniuersale in omnibus, & fortasse non erat semper in signo aliquo, quod simul iungeretur cum infusione Spiritus sancti, sed in aliquo effectu sensibili, qui postea sequebatur: vt verbi gratia, quod loquebantur linguis, & prophetabãt, vt Augustinus significat libro 3. de Baptismo, cap. 16. Ac denique quicquid illud esset, erat quid subsequẽs & posterius ad Actionem, quam Apostoli exercebãt, vt daretur Spiritus sanctus: ergo oportebat, vt ipsi vterentur signo re sufficiente ad confirmandum, siue postea dandus esset Spiritus sanctus sub alio signo visibili, siue non.

2 Opinio.

Bellarm. Hugo de Sancto Vict.

Vvaldens.

Beda Cæsarius.

Act. 8. & 10.

Vrbanus. Leo. Augus. Cypria. Tertul.

Magdalen. Ioseph ab Arim. Nicodem.

Augus.

Tertio principaliter, quia ex antiqua traditione habemus, Apostolos vsos fuisse chrismate & vnctione, & tali

Tertia opinionis ratio.

ne, & tali manus impositione, qualis ex illa, qua nunc vtitur Ecclesia ad confirmandos fideles, quæ solum ea est, quæ in ipsa vnctione intrinsece includitur. Assumptum patet primo ex Fabiano, dicta Epistola dicente, Apostolos, non solum docuisse, sed etiam seruasse consuetudinem singulis annis cõficiendi chrisma, & concremandi vetus, & vtendi nouo. Secundo ex Aug. 15. de Trin. c. 28. dicente, de Apostolis, Orabant, vt Spiritus sanctus veniret in eos, quibus manũ imponebant: & subdit, Quem morem in suis Præpositis etiam nunc seruat Ecclesia: quomodo dixit etiã Cyprianus epist. 72. loquens de suo tempore, imponi manum, vt detur Spiritus sanctus: & clarius Epi. 73. dicit, ritum, quem Petrus & Ioannes Act. 8. seruarũt, orando & imponendo manum, esse eundem cum illo, quem Ecclesia suo tẽpore tenebat: sic n. ait. Quod nũc quoq; apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostrã orationem ac manus impositionem Spiritum sanctũ consequãtur, & signaculo dominico cõsummentur. Et etiam optimum Eusebij Papæ testimonium epi. 3. in fine, vbi sic inquit. Manus quoq; impositionis sacramẽtum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotib⁹, vbi per sacramentum manus impositionis intelligit sine dubio sacramentum chrismatis, quod vnctione perficitur: & tamen subiungit. Nec tempore Apostolorum ab aliis, q̃ ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur, peractum esse: sentit ergo, illud ipsum manus impositionis sacramentum ab Apostolis peractum esse: & hanc esse Apostolicam manus impositionem, quæ in Actis Apostolorum legitur. Hoc tandem confirmant verba Innocentij III. in cap. vnico, §. penultim. de sacra vnctione, scilicet. Per frõtis Chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine Confirmatio dicitur: igitur illa tria, Chrismatio, manus impositio, Confirmatio, in præsenti idem sunt, atq; idem significant: & tamẽ subdit statim, Cum cæteras vnctiones simplex sacerdos possit cõferre, hãc nõ nisi Episcopus confert: quia de solis Apostolis legitur, q̃ per manus impositionem Spiritum sanctum dabãt: sentit ergo illã manus impositionem fuisse eandem, quæ nunc est: quæque nomine etiã chrismationis, seu vnctionis in fronte significatur. Atq; iuxta hanc sentẽtiam, quæ sine dubio satis pia est, & probabilis, cessat omnis præsentis quæstionis difficultas: quia consequenter dicendum est, & aliquam manus impositionem esse de essentia huius sacramẽti, & nihil aliud præter vnctionem manu Episcopi factam: quia illa est quædam manus impositio, quam esse sufficientem probat satis præsens Ecclesiæ vsus, à quo ostendimus, substantialiter non discrepasse Apostolorum ritum. Neque contra hanc sententiam vrgent coniecturæ adductæ in fauorem præcedentis sententiæ: omnibus enim iam satisfactum est, præterquam verbis Conc. Florent. dicentis, Loco manus impositionis Apostolicæ dari in Ecclesia Confirmationem. Ad quę facilis est responsio, illis verbis non significari diuersa esse hęc sacramenta, aut diuersos illorum ritus, sed solum hoc facere Episcopos nunc confirmãdo, quod Apostoli faciebant manus imponendo: & idem nunc significari nomine Confirmationis, quod tũc manus impositionis: ac deniq;, sicut Episcopi dicuntur successisse loco Apostolorum, quamuis Apostoli fuerint veri Episcopi, quoad substantiam, & potestatem ordinis eiusdem rationis cum suis successoribus, superiores tamẽ in iurisdictione, & aliis gratiis, ita nostra Confirmatio esse dicitur loco illius manus impositionis, non quia in ritu substantialiter differat, sed potius quia eandem sacramenti rationem retinet, licet in quibusdam effectibus & gratiis maiorem quandã excellentiam habuerit Apostolorũ manus impositio.

Fabianus. *Augus.* *Cyprian.* *Act 8.* *Euseb. II.* *Innoc. III.*

1. Opinio. Tertia, & media sententia est, Apostolos interdum vsos fuisse nuda manus impositione absq; vnctione vt daretur Spiritus sanctus ad robur, & confirmationem fidelium, interdum vero vsos fuisse vnctione chrismatis. Ita sentit D. Thom. hic. art. 2. ad 1. & art. 4. ad 1. quam, non vt certam (vt quidam temere dicũt) sed vt probabiliorem sequuntur Thomistæ. Palud. d. 7. q. 2. ar. 2. n. 12. & ar. 3. n. 24. & Soto a. 2. ad 1. Ledesma hic art. 2. dub. 5. & idem sentit Durand. q. 2. ad 1. & Gab. q. 1. ar. 5. & Scotus q. 1. Richar. ar. 12. quamquam reuera omnes hi authores dubij sunt, & non parum fauent præcedenti sententię, præsertim Palud. & Durand. atque hanc opinionem secuta sunt duo recentiora prouincialia Concilia, Moguntinum in doctrina fidei cap. 18. & Concil. Colonien. se in doctrina de hoc sacramento. Fundamenta huius sententiæ sumenda sunt ex præcedentibus, nam quod aliquando Apostoli non fuerint vti chrismate, sed nuda manus impositione, significant verba Actor. 8. & 9. simpliciter, & vt iacent intellecta, & similiter verba supra tractata ex Concil. Florent. & coniecturæ adductæ in prima opinione: quod vero aliquando etiam vsi fuerint chrismate, suadent argumenta secundæ opinionis, præsertim secundum & tertium, quatenus ex authoritate aut quorum probant, Apostolos cõfecisse chrisma suo tempore, eoque vsos fuisse: atque adeo sacramentum Confirmationis ministrasse. Nam iuxta hanc opinionem consequenter dicẽdum est, illam priorem simplicem manus impositionem, reuera nõ fuisse sacramentum Confirmationis, quod nunc habemus: quia in ritu sensibili valde differebat: imo nec simpliciter sacramentum fuisse, quia non erat cæremonia firma, & stabili lege instituta, tamen quia per illam fiebat idem effectus quoad substantiam, quisit per sacrameneum Confirmationis, & quia tunc supplebat vicem huius sacramenti, ideo (dicit hæc opinio) & illa manus impositio interdum sacramentum dicitur: & è contrario nostra Confirmatio dicitur manus impositio, & tenquam vnum quid iudicantur: atque in hunc modum respondendum est iuxta hanc opinionem, ad fundamentum secundæ sententiæ, quatenus illi obstare possunt.

D. Thom. Palud. Soto. Ledesma. Durand. Gabriel. Scotus. R. Chard. Con. Mog. Con. Colo. *Act. 8. 9.* *Con. Flor.*

Quod si inquiras, quando Apostoli vno vel alio modo vsi sunt ad confirmandos fideles, regula generalis, quæ ex prædictis authoribus sumi videtur, hæc est, quod quando Spiritus sanctus dabatur missione visibili, seu cum effectu sensibili, donilinguarum, aut similibus, tunc Apostoli confirmabant sine vnctione: quando vero cessarunt illa signa visibilia, tũc cœperunt Apostoli vti chrismate. Hęc autem duo, quidam distinguunt per personas, non per tempora, nã Gentilibus, inquiunt, Spiritus sanctus dabatur modo visibili, vt patet Actor. 10. Iudęis autem dabatur sine effectu sensibili: quia signa, vt Paulus 1. ad Corin. 14. data sunt infidelibus, non fidelibus: & quia oportuit signis ostendi gratiam legis nouæ communem esse gentibus. Hanc opinionem citat Ledesma hic art. 7. dub. 4. ex Beda Act. 10. & Vvaldensi in tom. 1. de sacramentis c. 11. sed eo loco nihil dicit, neque inferius c. 1. & sequentibus, in quibus de hoc sacramento disputat, nec Beda de hac re ibi loquitur, sed de alio speciali miraculo, quod Act. 10. accidisse narratur, quod scilicet Spiritus sanctus descendit in eos, qui nõdum fuerant baptizati, quod specialiter factum est in Gẽtilibus ad eorum vocationem confirmandam.

Act. 10. Paul. 1. Cor. 14. *Ledesma. Beda. Vvalden. Act. 10.*

Vnde hic dicendi modus improbabilis est, nam, vt omittam omnes discipulos, qui in die Pentecostes Spiritum sanctum visibiliter cum Apostolis acceperunt illi, qui in Samaria confirmati sunt, Iudęi erant: & tamen visibiliter eis datus est Spiritus sanctus: imo ex Actor. 10. colligitur, nunquam fuisse Spiritum sanctum visibiliter datum gentibus, ante Cornelium, & socios eius: cum tamen constet sępius fuisse antea visibiliter datum: ergo ad Iudęos etiam illo modo mittebatur. Verius ergo fit illa distinctio per temporum diuersitatem: nam in initio Apostolicę prędicationis dabatur Spiritus sanctus sub signo, vel effectu visibili: & hoc erat regulare, & ordinarium, & conueniẽs ad fidem

Act. 10. *D. Thom. Cyril. Hier. Durand. Aug. &c.*

ad fidem suadendam, & stabiliendam; postea vero viuentibus adhuc Apostolis, cessauit ille extraordinarius modus mittendi Spiritum sanctum: quia iam fides & Ecclesia cœperat sufficienter fundari, & tunc cœperunt etiam Apostoli vti vnctione chrismatis tanquam regulari ac ordinario medio à Christo instituto ad confirmandos fideles; cum prius ex speciali commissione, nuda manus impositione vterētur.

Atque ita etiam iuxta hanc sententiam facile expeditur proposita quæstio: dicendum est enim nullam manus impositionem distinctam ab vnctione chrismatis manu Episcopi facta esse de essentia huius sacramenti, ipsam vero vnctionem esse essentialem; & vtrumque satis constare ex dictis, & ex vsu Ecclesiæ, neque huic veritati obstare Apostolicum factum: quia illud non fuit iuxta legem & institutionē sacramentorum, sed præter illam ex speciali omissione, vel dispensatione: & consequenter, signum illud simplicis impositionis manus non fuisse verum sacramentum Confirmationis, quoad substantiam: fuisse vero, quoad effectum.

Quod si quis tandem inquirat, quænam istarum opinionum probabilior sit. Respondeo breuiter, secundam & tertiam esse longe probabiliores primâ: quia non videtur negandum, Apostolos aliquando chrismate vsos esse ad confirmandos fideles: tum propter authoritatem antiquorum Patrum: tum quia per se decens fuit & conueniens, omnia sacramenta viuentibus Apostolis fuisse in vsu in Ecclesia, & præsertim hoc, quod est proprium Episcopalis muneris: tum denique, quia non est verisimile illa miracula dandi Spiritum sanctum visibiliter & extraordinario modo multo tempore durasse. Inter secundam autem & tertiam opinionem, quantum ad illud, in quo differunt, difficile est ferre iudicium, quia res est valde ambigua, & dubia, placet tamen non discedere à D. Th. sententia, præsertim quia etiam Conc. Florent. in eam inclinasse videtur, de quo pauca addemus in sectio. sequen.

D. Thom. Conc. Flor.

SECTIO V.

Vtrum tota hæc forma sit essentialis, Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.

Difficultas circa hanc formam non minor est, quā circa materiam huius sacramenti, quia nihil omnino de illa legimus in scriptura sacra: si autem ad traditionem confugimus, magnam in antiquis Patribus reperimus varietatem. Primo enim in Edictō Constantini legimus, Syluestrum hac forma confirmasse Constantinum, Signet te Deus sigillo fidei suæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti in consignatione fidei. Secundo Ambros. lib. 2. de sacramen. cap. vltimo, hanc ponit formam. Deus, qui te regenerauit omnipotens, concesitq; tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam. Tertio, Alcuinus libro de diuinis officiis, capite de Sabbatho sancto dicit: Romanum Pontificem confirmaturum baptizatos, solitum esse orationem præmittere, per quam eis inuocat septiformem Spiritus sancti gratiam, eaq; innita facere crucem de chrismate cum pollice in singulorum frontib. ita dicēdo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti pax tibi. Vnde videtur priorem orationem esse tantum præambulam, & cæremonialem: solaq; posteriora verba poni, vt essentialia, huic formæ, atq; eodem modo refert huius sacramenti administrationem Duran. in rationali diuinorum officiorum, li. 6. c. 84. Quarto alij Patres scribentes de hoc sacramento, vel nullam faciunt mentionem formæ, vel solius vnctionis, vt Cyrillus Hierosol. catechesi 4. Mystag. & Dion. c. 2. de Ecclesiastica Hierarchia: vel, ad summum, adiungunt Pontificis, vel Episcopi orationem, vt videtur etiam Dion. c. 4. de Ecclesiastica Hierarchia, & clarius August. 15. de Trinitate, c. 26. qui id colligit ex verbis Actor. 8. Orauerunt pro ipsis, vt acciperēt Spiritum sāctum. Quem morem, inquit, in suis Præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Vnde Amalarius lib. de Ecclesiasticis Offic. c. 27. sentit: formam huius sacramenti esse deprecatiuam: neque aliam ponit præter orationem, per quam Episcopus Spiritum sanctum postulat infantibus, cum eos signat, quia illi non dant Spiritum sanctum: sed dari petunt.

Constitut. Sylueſter. Ambr. Alcuinus. Amalar.

Nihilominus dicendum imprimis est, formam in prædictis verbis contentam, esse sufficientem ad sacramentum Confirmationis conficiendum. Conclusio est de fide: primo ex definitione Conc. Floren. Secundo, quia certum de fide est, esse in Ecclesia Romana legitimum sacramentorum vsum, c. Ad abolendam. de Hæreticis: vsus autem legitimus, vt minimum, requirit applicationem eorum omnium, quæ ad verum sacramentum conficiendum sufficiant: cum ergo Romana & Catholica Ecclesia hac sola forma vtatur, de fide certum est illam esse sufficiētem. Tertio id egregie declarat D. Th. quia per hanc formam significantur omnia, quæ significari oportet, scilicet materia remota, & proxima: finis, & effectus, causa principalis, instrumentalis, ministerialis, & actus eius: nihil ergo aliud desiderari potest, vt sit sufficiens.

1. Conclus. Conc. Flor. D. Thom.

Secundo dicendum est, hæc verba continere formam necessariam, & essentialem constitutiuam huius sacramenti, nullamq; aliā posse esse sufficientem, quæ huic non æquiualeat, saltē in sensu & significatione substantiali. Est eodem modo certa, nam Cōc. Flor. assignans materias, & formas sacramentorum, præsertim quando in particulari eas præscribit, solū determinat eas, quæ necessariæ, & essentiales sunt. Imo hoc videtur esse de ratione formæ: quia cū constituat speciē, debet in indiuisibili consistere. Vnde Theologi omnes dicunt (vt supra visum est) mutationem, quæ variat sensum formæ, illam prorsus destruere. Tertio probatur, quia sacramentū Confirmationis vnū & idem est in vniuersa Ecclesia: quia sacramenta debent esse eadem apud oēs, saltem essentialiter, vt supra visum est: ergo nulla alia forma potest sufficere præter dictā, nisi ei in sensu, & significatione æquiualeat. Vltimo tandē ita declaratur, quia necesse est in hoc sacramento interuenire aliquam præscriptam verborum formam: hoc enim est de ratione sacramentorū nouæ legis, vt supra visū est: ergo necesse est, talē formā esse à Christo Domino immediate instituta, à quo totum sacramentū immediate institutū esse ostendimus: ergo necesse est, illam formam esse vnam, & eandem: quia institutio Christi vnica tantum fuit & mutationem non recipit: ergo, si hæc forma est sufficiens, est etiam necessaria, & vnica: neq; vlla alia potest sufficere, nisi quatenus eadem est cum ista in sensu, & significatione. Quo fit, sicut in omni loco, ita & in omni tēpore esse, semperq; fuisse hanc formā necessariam: & sicut nūquam defuit in Ecclesia vsus huius sacramēti, ita neq; vsum huius formæ defuisse, quod si aliqua varietas inueniatur, mutatio erit accidētalis, nō substātialis.

2. Conclus. Conc. Flor.

Sed, vt hoc amplius declaretur per singulas particulas illius formæ discurrendū est, & quomodo singulæ accidentales, vel essentiales sint, explicandum. Primū ergo certum est, verba illa, Signo, & chrismo, quatenus significant actionem ministri: & pronomen, te, vt significat subiectum: circa quod illa actio versatur, esse de essentia huius formæ, sicut dictum est de illis verbis formæ Baptismi, Baptizo te, est n. eadem ratio, vt omnes Theologi docent: videri ergo possunt, & hic applicari, quæ ibi dicta sunt. Difficultas aūt est, an geminatio illorum verborum, Signo & chrismo, sit de essentia, vel alterum proferre sufficiat: & ratio dubitandi esse potest: quia, quodcunq; illorum per se proferatur, manet integer sensus formæ: ergo manet integra forma, quæ magis ex sensu,

Singulæ particulæ huius formæ expendūtur.

Signo, & Confirmo.

quam ex verborum pluralitate, pensanda est, antecedens patet: nã si dicat, Signo te chrismate salutis. significat minister totum actũ suum, quod est signare & vngere. quia non põt signare chrismate, nisi vngat: addendo autillam particulam salutis satis significat effectum, & finem huius actionis. Rursus, si tantum dicat, Confirmo te chrismate salutis, vtrumq; ẽt satis explicat, maxime secundũ communẽ sensum & vsum illius verbi, Confirmo, qui potissimũ attẽdendus est in verbis sacramentorum: assumptũ patet quia sicut Confirmatio, vt est nomen, non tantũ significat effectum sacramenti Confirmationis, sed ẽt sacramentum ipsum, & in ea significatione hæ voces, Confirmatio, Signaculum, & similes, synonymę sunt, ita verbum, Confirmo, non tantum significat interiorem & spiritualem vnctionẽ, quæ est effectus sacramenti, sed etiam exteriorem & sensibilem, quę est materia sacramenti: ergo in hac significatione perinde est dicere, Confirmo te, & signo, vel vngo. Vnde quidam referunt, in quodam ordine Romano antiquo solum haberi hanc formam, Confirmo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quod, si ita est, reddit probabilem hanc sententiam.

D.Thom. Alex. Alēs. Richard. Bonauen. Scotus. Gabriel. Palud. Soto. Conc Flor. Ambr.

Nihilominus dicendum videtur vtrumq; verbũ esse essentiale, prout D.Th. hic sentit, & Alexand. Alens. 4.p.q.24.memb.2.artic.1.§.2.alij Doctores d.7. clare Richard.ar.1.q.2.Bonau.q.1. Scotus qu. vnica, Gabr.art.1.Palud.qu.1.num.24.Soto.artic.4. Fauet Concil. Floren. ponens in forma vtrumq; verbum, quod significauit etiam Ambr.lib.de iis, qui initiantur, c.7. Accepisti, inquit, signaculum spirituale: & infra, Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus, & lib.1.de spiritu sancto cap.6. Vnxit nos Deus, & signauit nos, & fundamentum habet in verbis Pauli 2.ad Corint.1. dicentis, Qui confirmat nos, & qui vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris, vbi Theodoretus, ipse, inquit, nos vnxit, & sanctissimi Spiritus signaculo dignos duxit: & Anselmus, Signauit, inquit, nos signo Crucis, quod nostris frontibus imposuit, & dedit pignus Spiritus, quando per impositionem manus accepimus Spiritum sanctum. Videtur ergo Paulus eo loco adhoc sacramentũ, & ad verba formę eius alludisse. Ratio vero est, quia illa duo verba non possunt dici synonyma, neq; æquipollentia, nã, quolibet dempto, aliqua significatio substantialis tollitur: ergo, vel vtrumq; est de essentia, vel neutrũ, quia non est maior ratio de vno, quã de alio, & quia neutrum supplet significationem alterius. Assumptum declaratur: quia per verbum, signo, vel consigno, proprie significatur actio Pontificis, & quãuis ex vsu audientium statim illud intelligatur de consignatione Crucis, tamen ex vi verbi non id significat, sed generalior & abstractior est eius significatio, & ideo necesse est, non omittere particulã illã, signo Crucis, & ideo non satis esset dicere, Consigno te chrismate salutis, præsertim, quia expressa Crucis mentio & significatio valde consentanea est fini & effectui huius sacramenti, & ideo proprer se potuit esse necessaria: dici ergo necessario debet, Signo te signo Crucis, & tunc non posset commode adiungi alia particula, & chrismate salutis, nisi interposito alio verbo, Confirmo, vel simili, quod tamen omitti nullo modo põt: quia alias non satis explicaretur materia. Rursus, omittatur verbũ, Confirmo, non satis significatur effectus huius sacramenti, qui per illud verbũ exprimitur. Ac simili modo è conuerso nec verba illa, Cõfirmo te chrismate salutis, sufficere possunt sine aliis: quia per ea non explicatur expresse signum Crucis. Dices, posse addi hoc modo Confirmo te signo Crucis, & chrismate salutis. Respondetur: Hic modus esset etiam insufficiens, quia licet exprimatur signũ Crucis, vt res quædam, non tamen vt actio ministri consignantis, & ideo quodcumq; horum verborum tollatur, non manet integer sensus huius formæ. An

Pau.2. Cor.1. Theodor. Anselm.

vero loco istorũ verborũ possint alia poni, quæstio communis est omnib. formis sacramentorum: Nam si verba non sint æquipollentia & synonyma, non solum non licet vnum pro alio commutare, verum etiam, si id fiat, non fiet sacramentum, si autem verba sint synonyma, etiam si mutatio fiat, valida erit forma, erit tamen peccatũ magis, vel minus graue pro materiæ qualitate & Ecclesiæ consuetudine, à qua non licet in huiusmodi rebus discrepare, quę omnia instituit D.Th.art.4.ad 2.& 3. Neq; oportet exempla adhibere, quia res est communis & facilis: solum aduerto, si verbum Confirmandi mutetur in verbũ vngendi, mutationem videri substantialem, neque manere sufficientem formam: quia verbum, Confirmo, significat sanctificationem interiorem, quæ non satis explicatur verbo vngendi, vt eadem solutione ad 3.D.Thom.indicat. *D.Thom.*

Secundo dubitari potest, an expressa inuocatio Trinitatis illis verbis, In nomine Patris &c. sit de necessitate huius formę. Respondetur, sine illa dubitatione illam particulam esse essentialem: ita enim intelligitur ab omnib. Theologis, & probari potest ex Conc. Flor. & vsu Ecclesiæ, & aliis fundamentis supra adductis. Et ratio seu congruentia est, quia hoc sacramentum est quædã Baptismi perfectio, & ideo in forma vtriusq; sacramenti sit expressa Trinitatis professio, in hoc etiam sacramento armatur homo ad fidem profitendam, in qua præcipuũ est Trinitatis mysterium: Est etiam Trinitas principalis causa perfectionis & roboris spiritualis, quod in hoc sacramento datur, & finis, ad quem hæc Confirmatio ordinatur, vt homo ille inseparabiliter adhæreat, & ideo merito in hac forma sit expressa Trinitatis mẽtio, de qua re possent tractari omnia, quæ in forma Baptismi diximus de huiusmodi inuocatione: nam quoad hanc partem eadem est ratio vtriusq; formæ. *Conc. Flor.*

Ad rationem dubitandi in principio positã, quod attinet ad authoritatem negatiuam Scripturę sacrę, communis est hæreticorum obiectio, & Catholicorum etiam communis ac certa responsio non oportere, vt omnia, quæ ad fidem spectant, in Scriptura expresse contineantur, multa enim sola traditione habentur, ad quam sufficit perpetua Ecclesiæ obseruatio, quæ si talis est, vt à nullo Pontifice, vel Concilio habeat initium, est sufficiens signum Apostolicæ traditionis, iuxta vulgatam & receptam August. reg. lib. 4. de Baptis. ca. 24. huiusmodi autem est traditio huius formę, vt cõstat ex vsu Ecclesię, cuius initium & institutio à nullo Pontifice, vel Concilio incepit. Quod vero attinet ad Patres antiquos, non mirum est, non reperiri in eis vulgatam & expressam huius formę mentionem, quia timebant occulta nostræ fidei mysteria vulgo prodere sine magna causa, & necessitate, quod agens de præsente sacramento, satis significauit Inno. I. d. Epi. 1. c. 3. vbi, cum de vnctione chrismatis nonnulla docuisset, subdit: Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quã ad consultationẽ respõdere: in quo satis significat, aliqua & præscripta verba solere à Põtifice proferri, ministrante hoc sacramentũ, quãuis ea non explicet, propter dictã causam. Et similiter alij Patres cõpendio indicant hanc formã nomine deprecationis Episcopalis, nunquam tamen aliquid docent, quod veritati prædictæ formæ repugnet. Vnde ad 1. de Edicto Constan. respondetur, Constantinum ibi non retulisse omnia, quæ Syluester dixit, aut fecit, sed breuib. ac concisis verbis illa insinuasse. Ad secundũ respondetur, Ambros. eo loco non solum non describere formam huius sacramenti: verum etiam nec de vnctione huius sacramẽti ibi disputare, sed de cæremoniali vnctione, quæ à Presbytero fit in Baptismo. Ad tertium respondetur, vel Alcuinum non retulisse integram formam, vel certe per orationem illam, quam dicit præmittere Pontificem, quando signat & vngit baptizatum, intelligere priora verba huius formæ

Ad rat. dubitandi. Ad primum. Ad secundum. Ad tertium.

formæ, quæ in illis terminantur, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Quod clarius significauit Durand. citato loco, vbi ait, dicere Pontificē, Consigna eum signo S. Crucis, &c. quæ mutatio non esset substantialis, vt supra in simili dictum est, tractando de forma baptismi: quia tamen hi authores nunquam satis exprimunt omnia verba essentialia, fortasse verius est, eos non retulisse ritum essentialem quoad omnia, sed tantum accidentalem solemnitatem. Ad quartum iam responsum est ad Patres supra citatos: idemque ad Amalarium dicendum est. Quod vero ibi tangitur de forma deprecatiua, eodem modo expediendum est, quod dictum est supra de forma baptismi: non enim sufficit proprie forma per modum deprecationis, sed esse debet per modum indicatiui, aut saltem imperatiui, vt significetur efficacia sacramenti, & vt idem sensus formæ retineatur.

Ad quar. ti.

Hinc vero inquiri potest, an Apostoli in confirmandis fidelibus vsi fuerint hac forma, sicut supra quæsitum est de vnctione chrismatis. In quo possunt esse tres modi opinandi similes illis, quos præcedēte sectione tractauimus de vnctione chrismatis: quib. addi potest, quosdam sentire, Apostolos nunquam confirmasse sine hac forma, etiam tunc, cum per simplicem manus impositionem sine chrismate confirmabant. Sed est improbabilis valde & inconstans sententia, primum enim expresse est contra D. Tho. qui hoc ar. 4. ad 1. loquens de illo tempore dicit, Tūc non erat necessaria, nec materia nec forma huius sacramenti. Deinde esset falsa forma, quomodo enim dicere poterāt, cōfirmo te chrismate, si chrismate nō vtebantur: aut vnde cōstat, eos signasse signo Crucis magis, quam vnxisse chrismate? Deniq; sicut in Actis Apostol. solum legimus, Orauerunt pro ipsis. Sicut ergo propter priora verba negatur, eos vsos fuisse chrismate, ita propter posteriora negandum erit, eos vsos fuisse præscripta forma verborum, sed sola deprecatione pro suo arbitrio, & Spiritus sancti instinctu. Quocirca ita sentiendum est in hoc dubio, sicut in præcedente de vnctione, & ideo qui opinatꝰ fuerit, Apostolos semper vsos fuisse integro sacramento, dicere consequenter debet, in illis verbis Actor. 8. Orauerunt pro ipsis, vel non significari verba formæ, sed præambulam orationem, formam autē comprehendi sub manus impositione, vt Actorum etiam 19. vel certe formam ipsam posse orationis nomine significari, non quia deprecatiua tantum sit, sed quia virtualem deprecationem continet, quatenus diuinæ virtuti & promissioni innititur, sicut supra est de sacramentis in genere dictum.

Vtrum Apostoli fuerint hac forma vsi.

Respon. sio.

Actor. 8.

Actor. 19.

ARTICVLVS V.

Vtrum sacramentum Confirmationis imprimat characterem.

4. d. 7. q. 1. ar. 1. q. 2. & q. 1 ar. 2.

AD quintum sic proceditur. *Videtur, quod sacramentum Confirmationis non imprimat characterem. Character enim importat quoddam signum distinctiuum. Sed per sacramentum Confirmationis non distinguitur homo ab infidelibus: hoc enim fit per Baptismum: neque etiam ab aliis fidelibus, quia hoc sacramentum ordinatur ad pugnam spiritualem, quæ omnibus fidelibus indicitur. Non ergo in hoc sacramento imprimitur aliquis character.*

Quæst. 63. ar. 2.

2. *Præterea, Supra dictum est*, quod character est quædam potentia spiritualis. Potentia autem non est nisi actiua vel passiua. Potentia autem actiua in sacramentis, confertur per sacramentum Ordinis: potentia autem passiua siue receptiua per sacramentum Baptismi. Ergo per sacramentum Confirmationis nullus character imprimitur.*

3 *Præterea, In circumcisione, quæ est character corporalis, non imprimitur aliquis spiritualis character. Sed in hoc sacramento imprimitur quidam character corporalis: dum scilicet homo chrismate signatur signo crucis in fronte. Non ergo imprimitur in hoc sacramento character spiritualis.*

Sed contra, In omni sacramento, quod non iteratur, imprimitur character. Sed hoc sacramentum non iteratur, dicit enim Gregor. de homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit denuo, talis iteratio prohibenda est. Ergo in Confirmatione imprimitur character.*

Refertur de cons. d. 5 c. 9. De homine

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) character est quædam spiritualis potestas ad aliquas sacras actiones ordinata. Dictum est autem supra,* quod sicut Baptismus est quædam spiritualis regeneratio in vitam Christianam: ita etiam Confirmatio est quoddam spirituale augmentum, promouens hominem in spiritualem ætatem perfectam. Manifestum est autem ex similitudine corporalis vitæ, quod alia est actio hominis statim nati, & alia actio, quæ competit ei, cum ad perfectam ætatem peruenerit. Et ideo per sacramentum Confirmationis datur homini potestas spiritualis ad quasdam alias actiones sacras, præter illas ad quas datur ei potestas in Baptismo. Nam in Baptismo accipit homo potestatem ad ea agenda, quæ ad propriam pertinent salutem. prout scilicet, secundum seipsum viuit. Sed in confirmatione accipit homo potestatem ad agendum ea, quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei: Sicut patet ex exemplo Apostolorū, qui antequam plenitudinem Spiritus sancti acciperent, erant in cœnaculo perseuerantes in oratione: postmodum vero egressi, non verebantur publice fidem fateri, etiam coram inimicis fidei Christianæ. Et ideo manifestum est, quod in sacramento Confirmationis imprimitur character.*

Quæst. 63. art 2 Ar 1. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quod pugna spiritualis contra hostes inuisibiles, omnibus competit. Sed contra hostes visibiles, id est, contra persecutores fidei pugnare, nomen Christi publice confitendo, est confirmatorum, qui iam sunt perducti spiritualiter ad virilem ætatem, secundum quod dicitur 1. Ioan. 2. Scribo vobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei in vobis manet, & vicistis malignum. Et ideo character Confirmationis est signum distinctiuum, non infidelium a fidelibus, sed spiritualiter prouectorum ab his, quibus dicitur: sicut modo geniti infantes.

Ad secundum dicendum, quod omnia sacramenta sunt quædam fidei protestationes, Sicut igitur baptizatus accipit potestatem spiritualem ad protestandum fidem per susceptionē aliorum sacramentorum: ita confirmatus accipit potestatem publice fidem Christi verbis pro sitendi, quasi ex officio.

Ad tertium dicendum, quod sacramenta veteris legis dicuntur iustitiæ carnis (vt patet Hebr. 9) quia scilicet, interius nihil efficiebant. Et ideo in circumcisione imprimebatur character solum in corpore, non autem in anima. Sed in Confirmatione cum charactere corporali imprimitur simul character spiritualis, eo quod est sacramentum nouæ legis.

HIc articulus explicatus est in his, quæ supra tractauimus de charactere in communi qu. 63. & pauca addemus disputatione sequente, præsertim, quod hoc sacramentum non possit iterari, quod attigit hic D. Thom. in argum. Sed contra.

ARTICVLVS VI.

Vtrum character confirmationis præsupponat characterem Baptismi.

4. d. 7. q. 2. a 1 q 3 & d. 24. q 1. art. 2. q 3. & 4.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod character Confirmationis non præsupponat ex necessitate characterē baptismalem. Sacramentum enim Confirmationis ordinatur ad confitendum publice fidem Christi. Sed multi etiam ante Baptismum sunt fidem Christi publice confessi, sanguinem fundentes pro fide. Ergo character Confirmationis non præsupponit characterem baptismalem.*

2. *Præterea,*

2. Præterea, de Apostolis non legitur, quod fuerint baptizati (præsertim, cum dicatur Ioan. 4. quod ipse Christus non baptizabat sed discipuli eius) & tamen postea fuerunt confirmati per aduentum Spiritus sancti. Ergo similiter alij possunt confirmari, antequam baptizentur.

3. Præterea, Actor 10 dicitur, quod, adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus sanctus super eos, qui audiebant verbum, & audiebant eos loquentes linguis. Et postea Petrus iussit eos baptizari. Ergo pari ratione possunt alij prius confirmari, quam baptizentur.

Lib 1. c. 31. in prin. & habetur de c. nj. d 5 c 5. Sed contra est, quod Rabanus dicit in lib. de Institut. cleri. Nouissime a summo sacerdote, per impositionem manus Paracletus traditur baptizato, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum.

Respondeo dicendum, quod character Confirmationis ex necessitate præsupponit characterem baptismalem, ita scilicet, quod si aliquis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet, sed oporteret iterato ipsum confirmari post Baptismū: cuius ratio est, quia, sicut se habet Confirmatio ad Baptismū: ita augmentum ad generationem, vt ex supra dictis patet.* Manifestum est autem, quod nullus potest promoueri in ætatem perfectam, nisi primo fuerit natus. Et similiter, nisi primo aliquis fuerit baptizatus, non potest sacramentum Confirmationis accipere.

Art. 1 huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus diuina est alligata sacramenti. Vnde potest conferre homini spirituale robur ad confitendum publice fidem Christi absque sacramento Confirmationis, sicut etiam potest conferre remissionem peccatorum sine Baptismo. Sicut tamen nullus consequitur effectum Baptismi sine Baptismi voto: ita nullus consequitur effectum Confirmationis, sine voto ipsius, quod potest haberi etiam ante susceptionem Baptismi.

Epist 108. à med. tom 2 Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus* dicit ad Seleucianum, ex hoc quod Dominus dicit Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, intelligimus, Petrum & alios Christi discipulos fuisse baptizatos, siue Baptismo Ioannis (scilicet nonnulli arbitrantur) siue, quod magis credibile est, Baptismo Christi, neque enim renuit ministerium baptizandi, vt haberet & baptizatos seruos, per quos cæteros baptizaret.

Art. 4 & 2 ad 1 arg. Ad tertium dicendum, quod audientes prædicationem Petri acceperunt effectum Confirmationis miraculose, non tamen Confirmationis sacramenti. Dictum est autem,* quod effectus confirmationis potest aliqui conferri ante Baptismum, non autem sacramentum Confirmationis. Sicut enim effectus Confirmationis, qui est robur spirituale, præsupponit effectum Baptismi, qui est iustificatio: ita sacramentum Confirmationis præsupponit sacramentum Baptismi.

COMMENTARIVS.

Materia huius articuli pertinet ad disputationē intrigesimam quintam de suscipientibus hoc sacramētum: & ideo, solū hic pauca notabimus circa solutionem: ad cætera enim facilia sunt. Nam conclusio eius certa est, scilicet characterem Confirmationis supponere characterē Baptismi, quod intelligendum est secundum legem ordinariam, vel seclusa diuina dispensatione: an vero hæc interdum data seu facta sit, quod attigit hic D. Tho. in solutione ad 3. in dicto loco dicemus. De Apostolis vero, quod tāgitur in solutione ad 2. quod fuerint baptizati Baptismo Christi, antequam confirmati in die Pentecostes, tractatum est supra in materia de Baptismo.

Difficilia D. Thomæ locus explicatur. In solutione ergo ad 1. difficilia sunt illa verba D. Th. Sicut nullus consequitur effectū Baptismi, sine Baptismi voto: ita nullus cōsequitur effectū cōfirmationis sine voto ipsius, quod possit haberi ēt ante susceptionē Baptismi. Hæc enim verba intelligi nō possūt de effectu characteris: quia neque character Confirmationis, nec character Baptismi obtineri pōt sine reali susceptione sacramēti per solum votum eius, vt in superioribus dictum est: & cōstat, quia alias per votum talis sacramenti fieret homo incapax realis susceptionis sacramenti: quia, qui habet characterem, iam non est capax eiusdem sacramenti: hac enim de causa iterari non potest sacramentum illud, quod characterem imprimit: necesse est ergo Diuum Thomam loqui de effectu huius sacramenti, qui est gratia seu gratiæ auxilium sufficiens vel efficax ad publicè confitendum fidem: & in hoc sensu est difficilis assertio D. Thomæ, quia sacramentum Confirmationis non est medium simpliciter necessarium ad prædictum effectum, tum quia oratio ex fide & charitate facta potest esse medium sufficiens ad obtinendum à Deo illud auxilium ex merito operantis, tum etiam, quia sacramentum Confirmationis absolute non est in præcepto: potest ergo homo habere animum nunquam suscipiendi hoc sacramentum absq; peccato, & nihilominus cum diuina gratia publice confiteri fidem: ergo ille consequitur prædictum effectum absque voto huius sacramenti: quia propositum non recipiendi sacramentum, directe pugnat cum voto eius. De hac difficultate expositores Diui Thomæ, Caietanus, Soto, Ledesma, & Sebastianus nihil attigerunt: solus Soto addidit verbis D. Thom. non oportere intelligi de speciali voto: Nam votum, inquit, Baptismi, in quo includitur generaliter, recipere postea sacramenta iuxta ritum Ecclesiæ, sufficit. Sed hoc ipsum falsum videtur, in voto baptismi necessario includi votum recipiendi alia sacramenta, sed solum illa, quæ fuerint necessaria ad salutem: saltem ex præcepto, quod virtuale votum non tam est in voto baptismi, vt sic, quam in actu dilectionis Dei super omnia, vel proposito seruandi omnia præcepta Et præterea loqui possumus de homine iam baptizato, & non confirmato: in quo iam non est votum Baptismi, sed realis Baptismus: in quo procedit argumentum factum, quod nullum potest habere votum Confirmationis, & nihilominus firmus in fide persistere, illam publice confitendo, & martyrium etiam pro Christo subeundo. Dico ergo, aut D. Tho. interpretandum esse de voto quodam metaphorico & improprio, quod in Baptismo vel Baptismi voto includi dicitur, vt latius infra dicam de necessitate Eucharistiæ disputans, quod in hoc solum consistit, quod, qui habet baptismum, consequenter habet ius quoddam ad sacramentum Confirmationis, Eucharistiæ, & alia: & sicut perfectibile appetit suam perfectionē, ita Baptismo initiatus Confirmationem, quasi naturali appetitu potius, quam elicito: vel, si hæc expositio nimis violenta videtur, planè confitendum videtur, per se loquendo, necessarium esse fideli, saltem ex necessitate præcepti, recipere sacramentum Confirmationis, si commode potest, saltem in eo articulo, in quo vrget necessitas publice confitendi fidem coram tyranno, nam sine hoc præcepto non potest intelligi necessitas illius voti, quod D. Th. requirit: illo autem posito, recte sequitur, eum, qui nondum hoc sacramento confirmatus fidem publice confiteri cogitur, non posse consequi effectum huius sacramenti id est, auxilium ad confitendum fidem sine voto huius sacramenti, quia non obtinebit illud auxilium, si non sit in gratia, & habeat animum seruandi omnia præcepta. Et adhuc iuxta hanc expositionem est obseruandum, D. Thomam non dicere, in eo casu consequi hominem talem effectum gratiæ per votū huius sacramenti, seu per ipsum sacramentum in voto: sed solum non consequi talem effectum, sine tali voto: quod valde diuersum est: nam ad hoc posterius sufficit quædam necessaria coniunctio, vel ad summum, quod illa sit quædam dispositio necessaria: illud autē prius significat, talem effectum dari intuitu huius sacramenti, & in ordine ad illud, quod non video, cur sit necessarium, aut quo fundamento affirmari possit: & argumentū supra factum videtur oppositum probare: nam idem genus gratiæ seu auxilij potest variis mediis obtineri: & non est necesse vnum ordina-

Caiet. Soto. Ledesma. Sebastian.

ordinare ad aliud, vel excludere alia. Vnde fit, vt homo Confirmatus præter auxilium debitum, ratione sacramenti posit alia noua, impetrare per sua merita, & orationes sine ordine ad hoc sacramentum: ergo similiter qui non est Confirmatus, potest impetrare aliqua auxilia omnino diuersa à gratia sacramentali Confirmationis sine ordine ad ipsum sacramentum Confirmationis, quamuis non sine aliquo voto illius. Quocirca comparatio ad Baptismum, quã D. Th. facit, non debet secundum æqualitatem intelligi, sed secundum quandam similitudinem & proportionem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum per sacramentum Confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

4.d.7.q.1.a.3. AD *septimum sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum gratia gratum faciens non conferatur. Gratia enim gratum faciens ordinatur contra culpam. Sed* de priuil. *hoc sacramentum (sicut dictum est*) non exhibetur, nisi baptizatis, qui sunt à culpa mundati. Ergo per hoc sacramentum gratia gratum faciens non confertur.*

2. Præterea, Peccatores maxime indigent gratia gratum faciente, per quam solam iustificari possunt, Si ergo per hoc sacramentum gratia gratum faciẽs confertur, videtur, quod deberet dari hominibus in peccato existentibus: quod tamen non est verum.

3. Præterea, Gratia gratum faciens, specie non differt, cum ad vnum effectum ordinetur. Sed duæ formæ eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto. Cum ergo gratia gratum faciens conferatur homini per Baptismum, videtur: quod per sacramentum Confirmationis, quod non exhibetur, nisi baptizato, gratia gratum faciens non conferatur,

In Epist. ad Hispaniarũ Epis. tom. 1. Concil. *Sed contra est, quod Melchiades Papa dicit*: Spiritus sanctus in fonte Baptismi, plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.*

Art. 2. & 3. huius q. *Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento (sicut dictũ est*) datur baptizato Spiritus sanctus ad robur, sicut Apostolis datus est in die Pentecostes (vt legitur Actor. 2.) & sicut dabatur baptizatis per impositionem manus Apostolorum vt dicitur Actum 8. Ostensum est autem in prima parte.* quod missio seu datio Spiritus sancti non est, nisi cum gratia gratum faciente. Vnde manifestum est, quod gratia gratum faciens confertur in hoc sacramento.*

1. p. q. 43. a. 3. *Ad primum ergo dicendum, quod gratiæ gratum facientis primus effectus est remissio culpæ. Habet tamen & alios effectus, quia sufficit ad hoc, quod promoueat hominem per omnes gradus vsque in vitam æternam, secundum illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Vnde & Paulo dictum est 2. Corint. 12. Sufficit tibi gratia mea. Et ipse de se dicit 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id, quod sum. Et ideo gratia gratum faciens, non solum datur ad remissionem culpæ, sed etiam ad augmentum & firmitatem iustitiæ. Et sic confertur in hoc sacramento.*

Ad secundum dicendum, quod sicut ex ipso nomine apparet, hoc sacramentum datur ad confirmandum, quod prius inuenerit: & ideo non debet dari his, qui non habent gratiã. Et propter hoc, sicut non datur non baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, nisi per pœnitentiam reparatis. Vnde dicitur in Aurelianensi Concilio, Vt ieiuni ad Confirmationem veniant, vt moneantur confessionem facere prius, vt* Habetur 4. dist. 24. vt ieiunii. *mundi donum Spiritus sancti valeant accipere. Et tunc per sacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, sicut & Baptismi: quia per gratiam collatam in hoc sacramento, consequitur pœnitens pleniorem remissionem peccati. Et si aliquis adultus in peccato existens, citius conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento consequetur* Quæst. 62. Art. 8. *remissionem peccatorum.*

Ad tertium dicendum, quod (sicut dictum est) gratia sacramentalis addit super gratiam gratum faciente m communiter sumptam, aliquid effectiuum specialis effectus, ad quod ordinatur sacramentum. Si ergo consideretur gratia in hoc sacramento collata, quantum ad id, quod est commune: sic per hoc sacramentum non confertur aliqua alia gratia, quam per Baptismum, sed quæ prius inerat, augetur. Si autem consideretur, quantum ad illud speciale, quod superadditur, sic non est eiusdem speciei cum ipsa.*

LItera D. Tho. satis perspicua est, & doctrina eius fere est exposita in his, quæ de effectibus sacramentorum in genere supra disputata sunt, & pauca addemus disputatione sequente.

DISPVTATIO XXXIV.

& 3. de hoc sacramento.

De effectu sacramenti confirmationis.

EXplicata essentia huius sacramenti, dicendum sequitur de effectibus eius: sic enim eius vtilitas, significatio, & finalis causa magis constabunt, erit autem breuissima hæc disputatio, quia nihil fere difficultatis habet, sed solũ oportet generalem doctrinam supra datam, tam de effectu gratiæ sacramentalis, quam de effectu characteris, ad hoc sacramentum accommodare.

SECTIO I.

Vtrum hoc sacramentum imprimat characterem, ideoque iterari non possit.

DE hoc charactere eædem sunt opiniones, vel errores, qui supra de charactere in communi relati sunt. Quibus non obstantibus dicendum est, per hoc sacramentum infundi characterẽ in anima. Est de fide definita in Conc. Flor. & habetur ex traditione, vt in dicto loco latius ostendimus, ex quo petendæ sunt rationes, vel congruentiæ, quas hoc loco repetere necesse non est, de quibus legi etiam potest D. Th. hic, & in 4. dist. 7. vbi alij Doctores & Turrecremata in cap. Dictum est, de Consecrat. d. 5.

Confirmatio characterem imprimit. Conc. Flor. Conc. Trid. D Thom. Turrecr.

Solum potest hoc loco inquiri, an hic character sit distinctus à charactere baptismali, in quo dubitari non potest, quin ex natura rei aliqualiter distinguãtur, quia si non distinguerentur, non posset intelligi noua efficientia Confirmationis circa characterem præter efficientiam Baptismi: solum ergo dubitari potest, an character Confirmationis sit noua qualitas, omnino in re distincta à charactere baptismali, vel solum sit quidam modus, vel perfectio eius: sicut gratia Confirmationis ad baptismalẽ gratiam comparatur. Videtur enim hoc posterius sufficere, quia hoc satis est, vt vera sint omnia, quæ de hoc charactere docent Concilia, & Theologi: & est consentaneum institutioni huius sacramenti: dicitur enim esse quædam Baptismi perfectio: ergo & character eius solum erit quædam perfectio characteris baptismalis: & hoc sufficit, vt dicatur imprimere characterẽ, sicut dicitur conferre gratiam, solum quia perficit gratiam baptismalem. Hic modus dicendi posset defendi sine errore in fide: veritas autem est, characterem Confirmationis esse qualitatem realiter omnino distinctã à charactere Baptismi, quod inter alios clarius notauit Gabriel dicta d. 7. dub. 4. colligi potest ex Conciliis & Doctoribus, qui æquè distinguũt tres characteres, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis: sicut ergo character Ordinis ab aliis realiter distinguitur, ita & alij inter se. Itẽ, quia, si hic character in re tantum esset vnus magis intensus, vel perfectus, eadem ratione dici posset, baptismum & Cõfirmationem non esse duo sacramenta, sed constituere vnum integrum atq; perfectum, ad eum modum, quo plures Ordines vnum sacramentum Ordinis

Vtrum character Baptismi & Confirmationis distinguantur.

Gabriel.

dinis perficere dicuntur. Tandem, quia non est verisimile, Confirmationem esse tantum intensionem quandam characteris baptismalis: cum ad fines valde diuersos ordinetur, secluſa autem intensione nō satis intelligitur reale augmentum per additionem alicuius modi realis in his qualitatibus, vt aliis in locis, præsertim 1.2. tractatum est. Ex quo vlterius dicendum est, characteres hos esse essentialiter, & in physica specie qualitatis distinctos: tum quia non debent distingui solo numero, cū ipsa sacramenta suo modo specie differant: cumque multiplicatio qualitatum solo numero diuersarum in eodem indiuisibili subiecto, vel ex natura rei repugnet, vel saltē sit valde per accidens & impertinens, multoq; magis ad ornatum animæ spectent perfectiones diuersarum rationū. Item quia per hos characteres consignatur homo ad diuersa munera: per baptismalem, vt sit Ecclesiæ membrum & capax sacramentorum: per aliū vero, vt sit consignatus miles Christi, ad fidem eius publice profitendam. Addi etiam potest ratio: quia character baptismalis habet modum potentiæ passiuæ: alter vero magis assimilatur actiuæ, vt hic D. Tho. significat: quamuis Caietanus hic, art. 5. vtrumque sacramentum partim passiuum, partim actiuū constituere videatur, quod non admodum spectat ad disputationē de re: quia (vt supra dixi) character non est, proprie ac physice potētia, sed dispositio quædam consignans hominem, & deputans illum ad aliquid agendum, vel recipiendum. Vnde cum tam ea, quæ pertinent ad munus & officium hominis tantum baptizati, quam ea, quæ sunt hominis Confirmati, & perfecti, partim in actione, partim in receptione consistant, facile potest vtrique characteri ratio potentiæ actiuæ & passiuæ accommodari: tamen simpliciter loquendo character baptismi magis dicitur potentia passiua, quam actiua, quia per illum fit homo capax aliorum sacramentorum, quæ extra tale subiectum fieri nullo modo possunt, sicut character Ordinis dicitur potentia actiua contraria ratione, character autem Confirmationis, vel non ita accommodate recipit nomen, & metaphorā potentiæ, sed tantum est vnum signaculum, vel magis reuocatur ad potentiam actiuam, quia proxime ad actionem ordinatur, & non ad receptionem, nisi in quantum ex actione, id est, ex constantia fidei, & religionis pendet. Vnde, si quis quærat, quis sit perfectior character, Baptismi vel Confirmationis: Respondetur, rem esse incertam, probabile tamen videri, Confirmationis characterem esse perfectiorem, iuxta ea quæ sectione sequente tradentur.

D Thom. Caietanus

Vter character perfectior.

Confirmatio eodem in homine iterari non potest Con. Flor. Con. Trid. Con. Tolet.

Vltimo ex dicto principio infertur, sacramentum Confirmationis in eodem homine iterari non posse: quod est etiam de fide certum & definitum in eisdem Conciliis, Flor. & Trident. sessio. 7. Canon. 9. de sacramentis in genere, & hoc sensu dixit Concilium Tolet. 8. Sanctum Chrisma collatum euelli nō posse, id est, indelebilem imprimere characterem, propter quod iterari non potest, vt expressius traditur in ca. Dictum est. de Consecratio. dist. 5. ex Concil. Cabilonens. 2. c. 27. idemq; tradit Greg. 3. in epist. 1. ad Bonifacium, habetur in cap. De homine, de Consecra. d. 5. potestq; iuxta probabilem sanctorum expositionem hæc veritas confirmari ex illo ad Hebr. 6. Non rursum iacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei in Deum Baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuum, quo loco sacramentū Confirmationis significari supra ex Chrysostomo & aliis ostendimus. Vnde de eodem intelligunt Anselmus & alij, quod statim subditur. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati per Baptismū, & participes facti sunt Spiritus sancti, iterum reuocari, &c. Vbi significatur, vtrumq; donum tā Baptismi, quam Confirmationis iterari non posse. Ratio vero est, quia per peccatum nō amittitur character, & ideo necessaria sacramenti iteratio, nec propter se, nec propter effectum. Nam si obex peccati tollatur, effectus sacramenti semper præsto est: tollitur autem obex peccati non per iteratum Confirmationis sacramentum, sed per Pœnitentiam. Contra hāc autem veritatem obstat difficilis locus Aug. lib. 3. de Bapt. c. 16. vbi sic ait. Manus a. impositio nō, sicut Baptismus, repeti non potest, quid est n. aliud, nisi oratio super hominem? Quod aūt per manus impositionem sacramentum Confirmationis intelligat, patet ex initio illius c. scil. Sp. S. in sola Catholica Ecclesia per manus impositionem datur: & infra dicit. Nunc non dari sensibilibus miraculis attestantibus S. sanctum per manus impositionem, sicut antea dabatur: Constat autem Spiritum sanctum non dari in Ecclesia, nisi per sacramentum Confirmationis.

Aug. lib. 3. de Bapt. c. 16. obiicitur.

Ad hoc testimonium responderi potest, Augustinum sensisse, Confirmationem datam ab Hæreticis (de his enim ibi loquitur) non esse ratam, nec verum sacramentum, & ideo iterari posse, & debere in huiusmodi homine, cum ad Ecclesiam conuertitur: nō tamen docet Augustinus sacramentum Confirmationis semel ratum & validum posse in eodem homine iterari, cui expositioni fauere videtur Innoc. Papa. I. epist. 18. c. 3. & habetur in c. Arianos 1. q. 1. vbi dicitur. Hæreticos conuersos ad Dominum sub imagine Pœnitentiæ, ad sancti Spiritus sanctificationem per manus impositionem suscipi: & infra subditur rationem. Quoniam quibus solum baptismum ratū esse permittimus, nec Sp. sanctum eos habere arbitramur. Vbi Gratianus paulo inferius in hoc sensu vtrumq; testimonium interpretari videtur, argumentando potius, quam definiendo, vt ex his constat, quæ inferius latius tradit.

1. *expositio.*

Inn. Pap. I.

Hæc vero expositio omnino reiicienda est, primū, quia fundatur in doctrina hæretica, & repugnante aliis testimoniis Aug. quæ infra disput. 37. sect. vlt. afferemus: deinde, quia ratio Augustini non in eo fundatur, sed in hoc, quod talis manus impositio nō est sacramentum, sic enim ait: Quid est enim aliud, nisi oratio super hominem?

1. *expositio.*

Vnde etiam mihi non videtur probabile, quod quidam aiunt, fortasse ita tunc sensisse Augustinum de hoc sacramento: Nam ratio Augustini declarat eum sensisse, solam eam manus impositionē repeti posse, quæ sacramentum non est: nam hic est sensus illorū verborum. Quid est enim aliud, nisi oratio super hominem? Quamuis oppositum sentiat Petrus Soto, lect. 1. de Confirmatione: nā ibidem distinguit Aug. sacramentum ab operatione, seu fructu sacramenti, & dicit sacramenta posse esse in hæreticis valida, nō tamen fructuosa, & ideo cum conuertuntur: nō repeti in eis sacramentum Baptismi, quod valide acceperunt, sed solum imponi eis manus, quod repeti potest, quia hæc tantum est oratio quædam: Ergo per illam dictionem exclusiuā intendit excludere, quod illa manus impositio sit sacramentum: non ergo ibi docere intendit, sacramentum Confirmationis iterari posse.

2. *Repl. Valden.*

Vnde est tertia responsio, ibi non loqui Augustinum de sacramento Confirmationis: ita Valden. tom. 2. de sacram. c. 15. & alij moderni: & probatur, quia Aug. alijs locis euidenter docet, Confirmationem & manus impositionem, prout illam significat, esse verum sacramentū signatim li. 2. c. contra literas Petiliani c. 104. sacramentū Chrismatis in genere visibilium signaculorū sacrosanctū est, sicut ipse baptismus: sed potest esse & in hominibus pessimis, in alio aūt loco negat illā manus impositionem esse sacramentū: nō ergo loquitur de sacramēto Chrismatis. Est ergo aduertendū, multiplicem fuisse manus impositionem, ideoq; vocem hanc esse valde æquiuocā, vt notauit Glossa in ca. Manus impositio. 1. q. 1. quædam n. dicit pōt curatiua, iuxta illud Mar. vlt. Super ægros manus imponent, & bene habebunt, de qua videtur intelligendū, quod Act. 9. dicitur. Abijt Ananias, & introijt

troiuit in domum, & imponēs ei manus dixit. Saule frater, Dominus misit me Iesus, vt videas, & impleāris Spiritu sancto: Constat n. illam manus impositionem nō fuisse Confirmationis sacramentū: nondū n. Paul. fuerat baptizatus: fuit ergo tantū curatiua, sicut ēt illa, de qua dicitur Act. 28. Contigit a. patrem Publij febrib. & dysenteria vexatum iacere, ad quē Paulus intrauit, & cum orasset & imposuisset ei manus, saluauit eum. Secūdo est alia manus impositio, quæ dici pōt, Conseruatiua, seu Ordinatiua, de qua
Pau. Tim 4. dicitur 1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiam, quæ est in te per impositionem manuum Presbyterij, & c. 5. Nemini cito manum imposueris, & 2. ad Tim. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiā, quæ est in te per impositionem manuum mearum, & de hac ēt intelligi pōt
Actor. 6. illud Act. 6. Orantes imponentesq; ei manus, &c. est n. ibi sermo de ordinatione septem Diaconorum, &
Conc Niceu Con Carth. eadem significatio repetitur in Conc. Nicen. can. 9. alias 11. & Conc. Carth. IIII. c. 2. Tertio est manus impositio, Confirmatiua. quæ idem est quod sacramētum Confirmationis: de qua probabile est, sermonē
Con. Agath. Con. Arel. esse ad Hebræ. 6. & in superioribus multa de hac adducta sunt. Quarto est manus impositio cæremonialis ad Baptismum, de qua late supra dictum est, eamq; fieri ad aliquam Catechumeni sanctificationē docet Aug. lib. 2. de peccat. merit. ca. 26. Quinto est manus impositio, quæ dici pōt Reconciliatiua. De qua Cōc. Aure. 1. c. 3. de qua potest etiam intelligi canon citatus ex Conc. Nice. & apertius de illa est sermo in can. 8. eiusdem Con. & in Con. Agathen. c. 15, prout refertur in ca. In capite. d. 50. & Conc. Arel. 2. c. 17. vbi manus impositioni Chrisma coniungitur, vbi videri potest sermonē esse de Confirmatione, q; si ita est, supponitur, illos hæreticos Bonosiacos, de quib ibi sermo est, non fuisse vsos Confirmationis sacramento, sed probabilius est, illam fuisse cæremonialem vnctionem, nam interdum committitur Presbytero in extrema necessitate, vt patet ex Conc. Aurel. 1. can. 2. & c. 3. sit expressa mentio manus impositionis reconciliatorię. Vltimo reperitur interdum quædā manus impositio tantum deprecatiua, qualis videtur illa,
Act. 13. de qua est sermo Act. 13. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserūt illos, nam Paulꝰ & Barnabas tunc neq; fuerunt Confirmati, neq; Ordinati Presbyteri, vel Episcopi: ergo non fuit illa manus impositio aliqua ex prædictis: fuit ergo tantum bona quædam imprecatio. Aug. ergo in prædicto testimonio solū loquitur de manus impositione reconciliatiua, quæ simul erat deprecatiua, quā à sacramēto Confirmationis manifeste distinguit Aug. Idem li. 5. de Baptis. cap. 20. & cap. 13. de eadem manus impositione loquens, dicit, Si non adhiberetur ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur: & statim declarat, hanc manus impositionem solum fieri in signum Ecclesiasticæ vnionis, quæ necessaria est ad charitatem recipiēdam: de qua etiam
Innocen. Aug. loquitur Innocētius citato loco: vterq; n. sermonem habet de modo reconciliandi eos, qui ab hæresi reuertuntur, de quibus est optimum Tharasij testimonium in 7. syn. act. 1. vbi exponens dictum can. 8. Con. Nice. dicit fieri posse, vt manus impositio non ordinationem, sed benedictionem significet, & plura dicturi sumus disp. 36. Ad argumentum autem sumptū ex principio eiusdem capitis August. aliqui dicunt, Augustinum eo capite æquiuoce vti nomine manus impositionis, sed non placet: alioqui ineptus esset & incongruus totus Augustini discursus: dicendū est ergo etiam in principio capitis loqui de manus impositione reconciliatiua, per quam dicit dari Spiritū sanctum, non ad robur, neque eo speciali modo, quo datur in Confirmatione, sed ad viuificandum hominem spiritualiter, qui antea per peccatum vel hæresim mortuus fuerat. Vnde, inquit, Spiritum sanctum dari per hāc manus impositionem, nihil aliud esse, quam quod Apostolus ait, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: quam charitatem non habent, qui ab Ecclesiæ communione præcisi sunt. Subdit vero deinde, Spiritū sanctum non dari sensibiliter in hac manus impositione, sicut olim dabatur. Vbi videtur hanc manus impositionem comparare cum ea *Act. 8 & 19.*
quæ fiebat Act. 8. & 19. Non tamen propterea sentit, esse eandem, aut æquiuocationem committit, sed solum gratia exempli declarat non fieri in vna, quod in altera fiebat. Deniq; cum inferius ait, aliud esse sacramentum, aliud operationem Spiritus, non loquitur de confirmatione, sed de baptismo. Sic enim ait: Cum sit aliud sacramentum, quod habere etiam Si- *Sim Magus.*
mon Magus potuit, &c. Legimus enim Simonē Magum fuisse baptizatum, non autem confirmatum, aut apostolicas manus ei fuisse impositas, & sic est facilis totus Augustini contextus iuxta prædictam interpretationem, an vero iterantes hoc sacramētum incurrant aliquam pœnam, dicemus infra in disputatione morali.

SECTIO II.

Quos effectus gratiæ sanctificantis conferat hoc sacramentū? *1. Error.*

DVo extremi errores possunt hoc loco referri. Prior est, negantium hoc sacramentum dare aliquē gratiæ effectum, quod non sentiunt, nisi, vel qui negant, hoc esse verum sacramētum nouæ legis, vel qui generaliter negant, sacramenta nouæ legis gratiam conferre: contra quos errores nihil nunc disputare oportet, quia id satis in superioribus præstitum est. Posterior hæresis esse potest: Confirmationem per se *2. Error.*
& ex primaria institutione sua tollere peccatum originale, & consequenter primam gratiam dare. Hunc errorem docuisse dicitur Raimundus, & sumitur ex Directorio Inquis. 2. p. quæst. 9. vbi inter centum articulos Raimundi 89. est: quod infanti, qui non vult assentiri sacramento Confirmationis, non valet sacramentum baptismatis: in quo significat sacramentum baptismatis non habere effectum, donec sacramentum Confirmationis recipiatur. Vnde in 90. art. addit: Quod si homo non est confirmatus, & credit se confirmatum, est mundatus à peccato originali, ratione bonæ intentionis, quæ consumit culpam & peccatum: significat itaq;, vt ibi etiam notat Eymericus, peccatum originale, non in baptismo, sed in Cōfirmatione tolli. Sed illos articulos damnauit Greg. *Gregor. 11.*
XI. vt ibi refertur, & latius in quæst. 26. Oriri autem potuit hic error ex eo, quod Patres interdum vocant hoc sacramentum perfectionem baptismi, vt supra visum est, quod ita intelligebatur, baptismum sine Confirmatione nullum habere effectum gratiæ, aut remissionis peccati, & ideo esse imperfectum: perfici autem in Confirmatione, quia tunc datur totus effectus: ex qua interpretatione apertè sequitur, vel baptismum nō esse sacramentū, vel saltem Baptismum & Confirmationem non esse duo sacramenta, sed ex vtroq; confici vnum, habens vnum effectum gratiæ & remissionem peccati originalis. Est ergo intelli- *Quare dicatur Confirmatio Baptis. imperfectio.*
gentia erronea, verus autem illius locutionis sensus ex dictis constat: gratia enim, quę in baptismo datur sufficientissima ad remissionem peccati, & in Cōfirmatione perficitur ac roboratur ad bene operādum, constanterq; credendum & confitendum fidem, & ideo Confirmatio, Baptismi perfectio appellatur.

Dicendum est ergo primo, hoc sacramentum per *Hoc sacramentum posse per se conferre gratiam aliquam sanctificantem, præter eam, quam confert baptismus.*
se & vi sua posse conferre aliquam gratiam sanctificantem, præter eam, quam confert baptismus. Conclus. est de fide, quæ probanda est, primo ex generali principio, quod omnia sacramenta nouæ legis conferunt gratiam sanctificantem, de quo videnda sunt dicta supra circa quæst. 62. Secundo probanda est ex his testimoniis Scripturæ & Patrum, quibus supra probatum est, hoc sacramentum esse institutum, vt in eo detur Spiritus sanctus, & in eo impleri promissionem à Christo factam mittendi Spir. S. datur ergo Spi-

go Spiritus sanctus in hoc sacramento, non datur autem sine effectu gratiæ sanctificantis. Vnde Concil. Triden. sess. 7. cano. 2. de Confirmatione definit, sacrum Chrisma habere virtutem sanctificandi, de qua re videri possunt plura decreta de Consecratione d. 5. à principio. Tertio probanda est ex distinctione inter hæc duo sacramenta, Baptismum & Cõfirmationem: nam, vt Melchiades Papa dixit, vtrumque est verum & magnum sacramentum, & sicut in essentia & significatione distinguũtur, ita & in gratiæ effectu.

Non tamen est institutũ ad dandam primam gratiam, & ad eam augendam & roborandam.

Dico secundo. Hoc sacramentum per se non est institutum ad dandam gratiam primam, neq; ad tollendum peccatum originale, aut mortale, sed ad augendam & roborandam baptismalem gratiam. Conclusio est eodem modo certa, nam illa sola sacramenta sunt per se instituta ad dandam prmam gratiam, quæ sunt per se instituta ad tollendum peccatum originale, aut mortale, quia & huiusmodi peccata tolli non possunt, nisi per primam gratiam, & omnis gratia prima est sufficiens ad excludendum illa: est autem certum, solum Baptismum esse institutum ad tollendum originale peccatum, & reliqua, quæ cum illo cõiuncta fuerunt. Ad tollendum autem alia peccata mortalia, quæ post Baptismum committuntur, solum Pœnitentiæ sacramentum institutum est, vt constat ex doctrina Conc. Florent. & Trident. sess. 7. & 14. & partim in superioribus dictum est, & partim dicetur infra, tractando de Pœnitentiæ sacramento: ergo sacramentum Cõfirmationis, neque ad remissionem peccati, neque ad primam gratiam dandam, est per se institutum, & ideo vnum est ex his, quæ dicuntur sacramenta viuorum, nam duo tantum illa, Baptismus & Pœnitentia, sunt ex institutione sua sacramenta mortuorum. Et hinc probata relinquitur vltima conclusionis pars: nam hoc sacramentum institutum est ad dandam gratiam ex 1. concl. & non primam: ergo secundam, seu (quod idem est) ad augmentum & robur gratiæ. Quomodo autem in hoc differat à cæteris sacramentis viuorum, sæpe iam indicatum est, & statim etiam dicetur.

Effectus huius sacramẽti præsupponit primam gratiam.

Hinc sequitur primo, ad effectum huius sacramẽti per se loquendo necessarium esse, vt, qui illud recipit, primam gratiam habeat: Nam ad gratiæ augmentum per se requiritur & supponitur prima gratia: quomodo enim augebitur, quod nõ est? Vnde sicut in naturalibus augmentum supponit viuẽs genitum, & retinens seu conseruans vitam, quam per generationem acquisiuit: ita hoc sacramẽtum, quod est quoddam spirituale augmẽtum, supponit spirituale generationem & vitam. Quocirca, qui baptizatus est si baptismalem gratiã non amisit, sufficienter dispositus est ad effectum huius sacramenti recipiendum, nec nouam dispositionem ex necessitate requirit, siue paruulus sit, siue adultus, solum in adulto requiritur consensus, non tam per modum dispositionis ad effectum sacramenti, quam per modum intentionis, & voluntatis necessariæ ad valorem sacramenti. Ex decentia etiam & congruitate oportet, vt hoc sacramentum cum debita attentione, & deuotione ab adulto suscipiatur: ex necessitate tamen nulla actualis dispositio absoluta requiritur ad hunc effectum: quia satis est habere habitualem dispositionem & nõ ponere obicem, nam iuxta sanam doctrinam sacramenta dant gratiam non ponentibus obicem. Vnde fit in homine grato, si mortaliter nõ peccet, non posse impediri hunc effectum, si sacramentum validum est: interueniente autem peccato mortali impediri potest, ex obice recipientis, in quo differt hic effectus ab effectu characteris, qui impediri nullo modo potest, si validum est sacramentum, vt in superioribus etiam traditum est. Secundo sequitur ex dictis, eum, qui post Baptismum mortaliter peccauit, per se loquendo, indigere contritione vel attritione cum sacramento Pœnitentiæ, vt digne possit hoc sacramẽtum recipere & effectum eius. Probatur, quia indiget prima gratia, vt possit recipere effectum huius sacramenti: sed hanc emisit peccando: ergo oportet, vt prius illam recuperet, quam ad effectum huius sacramenti recipiendum accedat: non potest autem illam recuperare, nisi per sacramentum Pœnitentiæ digne susceptum, aut per contritionem includentem votum eius. Vnde etiam concluditur, non sufficere solam attritionem per se loquendo. Quapropter, qui solam attritionem habet, suamq; imperfectam dispositionem cognoscit, non potest licite ad hoc sacramẽtum accedere, neq; effectum eius recipere per se loquendo, quia cum careat spirituali vita, non est rectè dispositus ad augmentum eius recipiendum: caret ergo dispositione per se requisita, & hoc ipsum non ignorat, vt supponitur: male ergo agit sic accedendo, & consequenter ponit obicem effectui sacramenti.

Non tamen adultus tenetur semper ponere actum fidei, spei, & charitatis, quando accedit ad hoc sacramentum.

Sed quæret aliquis primo, an sit etiam necessariũ adulto confessionem præmittere, antequam hoc sacramentum suscipiat, quando habet conscientiam peccati mortalis post baptismum commissi. Respondetur, non esse necessarium: quia nullum est præceptum speciale quod ad hoc obliget, neque ex generali ratione sacramentorum colligitur, vt supra visum est: ergo maior patet, quia tale præceptum nec humanum, nec ecclesiasticum, neque diuinum positiuum, nec scriptum aut traditum est, neque etiam ex sola rei natura colligitur: nam quoad hoc, nulla est maior ratio in hoc sacramento, quam in cæteris. Est tamen optimum consilium confessionem præmittere, propter quod dicitur in Concilio Aurelianensi, cap. 3. & habetur in capit. Vt ieiuni, de consecratione, distinct. 5, adultos admonendos esse, confessionem præmittere, non tamen est simpliciter necessarium, neque illud est præceptum sed admonitio quædam: satis ergo erit per contritionem disponi. Quod si quis non valeat, aut, vt verius dicatur, nolit conari ad veram contritionem habendam, tenebitur ad confessionem præmittendam.

Occurrit vero statim secundum dubium. Quid si aliquis existimet se contritum & reuera non sit? Respondetur, si probabilis sit existimatio, & inuincibilis ignorantia, eum excusari à culpa: ideoq; probabile esse, quod hic D. Thomas docet a. 7. ad 2. eum recipere gratiam per hoc sacramentum, quia per attritionem disponitur ad remissionem peccati actualis, & ad gratiam ex opere operato recipiendum, & per bonam fidem tollitur obex peccati actualis, atq; hic applicanda sunt omnia dicta in simili quæst. de sacramentis in genere: nulla enim specialis ratio aut difficultas circa hoc sacramentum occurrit. Significat autem Diuus Thomas in ea solutione, si quis accedat bona fide, solum, quia ex ignorantia non habet conscientiam peccati mortalis, recipere effectum sacramenti, etiam si re ipsa tale peccatum habeat, sed intelligendum est dummodo habeat aliquam sufficientẽ attritionem: nam sola ignorãtia, quantumuis inuincibilis, licet sufficiat ad tollendum obicem actualis peccati: non tamen per se est dispositio ad remissionem peccati prius commissi, cum tamen illud remitti non possit sine aliqua attritione & dispositione peccatoris, vt supra in materia de Bapt. tactum est, & dicetur latius in materia de Pœnit.

Tertio dubitari solet circa hunc effectum, quanta sit gratia quæ per hoc sacramentum datur, & quoniam impossibile omnino est, præcise & absolute à nobis cognosci, aut signari gradus gratiæ, qui per hoc sacramentum dantur, tractari solet quæstio comparatione, an scilicet hoc sacramentum det maiorem gratiam habitualem, quam baptismus: & est ratio dubitandi, quia gratia baptismalis, cum sit regenerativa, & perfecte remissiua omnis culpæ, videtur esse maxima: & ita maximis encomiis exaggeratur, & cõmendatur à sanctis Patribus. Item, quia cum illud sacramentũ sit maioris necessitatis, videtur verisimile ma-

maiorem gratiam in eo esse à Christo promissam, quam Confirmationis, quæ fortasse solum est voluntariũ sacramentũ, & ad melius esse, præsertim, quia in susceptione Baptismi maius quoddam obsequiũ, longeq; difficilius homo offert Deo, quam in Confirmatione: Nam in illa fit prima fidei confessio, & Christianæ religionis susceptio. In contrarium autem est, quia omnes Patres supra citati dicunt, hoc sacramẽtum conferre perfectionem homini Christiano, qui comparatur post Confirmationem ad se ipsum tãtum baptizatum, sicut vir ad puerum: sentiunt ergo maiorem esse perfectionem, quam addit Confirmatio, quam, quæ per Baptismum data erat.

Quid quidam doctores sentiat. Circa hoc aliqui Theologi dicunt, effectum Confirmationis dici perfectionem, qui supponit effectũ Baptismi, & addit aliquid aliud: non tamen quia id quod addit præcise comparatum ad id, quod supponit, sit maius. Ita videntur sentire Bonau. in 4. d. 7. art. 2. q. 3. Marsil. in 4. q. 5. art. 4. in fi. Sed hoc nõ videtur satisfacere dictis sanctorum: tum quia eodem modo dici posset, quodlibet sacramentum dare maiorem gratiam, quam Baptismũ: quia supponit gratiam Baptismalem, & aliquid addit: hinc ergo non posset colligi dignitas, & excellentia huius sacramẽti, quod sancti intendunt: tum etiam quia satis clare loquuntur de perfectione, quam per se confert hoc sacramentum, in quo dari dicũt, Spiritus sancti plenitudinem & robur, vt patet ex Clemente, Vrbano, & Cypriano, epist. 27. & singulariter ex Melchiade dicta epist. Vbi interrogatus, quod sit maius sacramentum, Baptismus, an Confirmatio, absolute videtur Confirmationem præferre dicens, Scitote, vtrũque magnum esse sacramentum: & sicut vnum à maioribus fit, id est, à Summis Pontificibus, quod à maioribus perfici non potest: ita & maiori veneratione venerandum, & tenendum est: & statim multis verbis exaggerat effectum huius sacramẽti: tum deniq; quia iuxta exemplum & proportionem adductam, vir non solum excedit magnitudine puerum, quia eius quantitatem includit, & aliquid aliud addit: sed et quia si præcise comparantur, maior est quantitas, quæ viro additur per augmentum, quam data fuerit per generationẽ. Et Apostolis maior gratia videtur fuisse data in die Pentecostes, quam antea per Baptismũ: ita ergo fieri in hoc sacramento significat D. Th. infra ar. 11. ad 5. dicens, esse potiorem effectum huius sacramenti, in quo datur septiformis gratia S. sancti cum omni plenitudine sanctitatis, scientiæ, & virtutis: ex Rabano lib. 2. de instit. Cleric. c. 30. quem etiã refert, atq; eodem modo exponit, & sequitur Magister in 4. d. 7. Vnde superius q. 65. art. 3. via perfectionis dicit sacramentum Confirmationis superare Baptismum: Idem in 4. d. 7. q. 1. art. 1. quæstiunc. 3. & ibi Soto a. 7. & d. 6. q. 1. ar. 6. estque hæc opinio satis probabilis, quamuis incerta.

Bonau. Marsil. Clemens. Vrbanus. Cyprian. Melchiades. D. Tho. Magister.

Hui⁹ sacramentum confert propriã gratiam sacramentalẽ. Vltimo dicendum est, conferre hoc sacramentum propriam gratiam sacramentalem, id est, specialem Spiritus sancti protectionem & auxilium ad fidem viuam constanter tenendam & profitendam. Ita docent cum D. Thoma, omnes Theologi, & colligitur ex omnibus supra adductis ad explicandam rationem institutionis huius sacramenti: necesse est enim vnumquodque speciale sacramentum ad proprium finem ordinari, & gratiam specialem tali fini accommodatam conferre, quæ in hoc sacramento non posset esse alia, vel excogitari.

Quomodo, & quando hoc sacramentum detur, & quando non detur. Potest autem de hoc effectu quæri, quando detur quamve dispositionem requirat, aut quomodo possit impediri. Ad quod breuiter respondetur: in ipsa susceptione sacramenti dari hunc effectum quasi in radice, vel (vt sic dicam) dari ius ad huiusmodi auxilium: re tamen ipsa dari temporibus opportunis, iuxta diuinæ sapientiæ dispositionem consentaneã fini huius sacramenti. Vt autem tunc infallibiliter detur, necesse est, hominem non apponere obicem peccati: sicut in ipsa susceptione sacramenti necessarium hoc fuit ad gratiam ipsam, quæ est velut fundamentum huius protectionis & auxilij diuini: quia si homo ponat obicem peccati mortalis, fit indignus hoc auxilio, & ineptus, vel indispositus ad finem huius sacramenti: quia, & fides mortua in anima valde est, & homo in eo statu existens caret habitatore Sp. sancto. Statim vero occurrebat quæstio, an. si homo posuit obicem huic effectui per peccatum, & postea tollat obicem, restituatur effectus, siue obex positus fuerit in ipsa susceptione sacramenti, siue postea in vitæ discursu: sed de hac re satis disputatum est supra in materia de baptismo: vbi affirmantem partẽ elegimus: neque hic occurrit aliquid addendum.

Effectus huius sacramenti reuiuiscit reuoluto fictione sicut effectus baptismi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum hoc sacramentum sit omnibus exhibendum?

4. d. 7. q. 3. a. 2. q. 2. & 3. & d. 13. q. 2. & 1. q. 2 cor.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod hoc sacramentum non sit omnibus exhibendum. Hoc enim sacramentum ad quandam excellentiam datur: vt dictum est * Sed id quod ad excellentiam pertinet non competit omnibus dari. Ergo hoc sacramentum debet omnibus dari.

Art. 2. hu. q. ad 2. & a. 4.

2. Præterea, per hoc sacramentum augetur aliquis spiritualiter in perfectam ætatem. Sed perfecta ætas repugnat ætati puerili. Ergo ad minus pueris dari non debet.

In epist. ad Hisp. Episc. ame illius to. 1 Concil.

3. Præterea, Sicut Melchiades Papa dicit, * post baptismum confirmamur ad pugnam. Sed pugnare non competit mulieribus propter fragilitatem sexus. Ergo nec mulieribus hoc sacramentum dari debet.

Loco nunc proxime citato & habetur de cõs. d. 4 c. Spiritus sanctus.

4. Præterea, Melchiades Papa dicit, * quod quamuis continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris proxime citamen Confirmationis auxilia necessaria sunt: quia Confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius, & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenerit ad mortem, confirmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem. Ergo statim morituris non debet hoc sacramentum conferri: & sic non debet omnibus dari.

Sed contra est, quod dicitur Actorum 2. quod Spiritus sanctus aduen ens repleuit totam domum (per quam significatur Ecclesia) & postea subditur: Et repleti sunt omnes Spiritu sancto: Sed ad illam plenitudinem consequendam hoc sacramentum datur. Ergo est omnibus, qui sunt in Ecclesia, exhibendũ.

Art. 1 huius q.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est *) per hoc sacramentum promouetur homo spiritualiter in ætatem perfectam. Hoc autem est de intentione naturæ, vt omnis, qui corporaliter nascitur, ad perfectam ætatem perueniat: sed hoc quandoque impeditur propter corruptibilitatem corporis, quod morte præuenitur. Multo autem magis de intentione Dei omnia ad perfectionem perducere, ex cuius imitatione hoc natura participat: vnde & Deuteronomij 32. dicitur, Dei perfecta sunt opera. Anima autem, ad quam pertinet & spiritualis natiuitas, & spiritualis ætatis perfectio, immortalis est, & potest sicut tempore senectutis spiritualem natiuitatem consequi, ita tempore iuuentutis, vel pueritiæ consequi perfectam ætatem, quia huiusmodi corporales ætates, animæ non præiudicant. Et ideo hoc sacramentum debet omnibus exhiberi.

In corp. art.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc sacramentum datur ad quandam excellentiam, non quidem vnius hominis ad alium (sicut sacramentum Ordinis) sed hominis ad seipsum, sicut idem perfectus vix existens habet excellentiam ad se puerum.

Ad secundum dicendum, quod (sicut dictum est *) ætas corporalis non præiudicat animæ. Vnde etiam in puerili ætate potest quis consequi perfectionem spiritualis ætatis, de qua dicitur Sap. 4. Senectus venerabilis est non diuturna neque numero annorum computata. Et inde est, quod multi in puerili ætate, propter robur Spiritus sancti præceptum, vsque ad sanguinem fortiter certauerint pro Christo.

Inter prim. & mid illius, & habetur hac hom 10 1. fine illius.

Ad tertium dicendum, quod sicut Chrysostom. * dicit in hom. dei

hom. de Machabæis, in mundanis agonibus, ætatis, ac formæ, generisq; dignitas requiritur, & ideo seruis ac mulieribus, & senibus ac pueris ad eos aditus denegatur: In cœlestib. autem, omni persona & ætati, ac sexui, indiscreta facultate stadium patet. Et in homilia de militia spirituali dicit * Apud Deum fœmineus etiam militat sexus. Multæ namque fœminæ animo virili spirituale militiam gesserunt, quadam enim interioris hominis virtute, viros æquauerunt in agonibus martyrū: quadam etiam fortio es viris extiterunt. Et ideo etiam mulieribus hoc sacramentum conferendum est.

Hom. 6. in numero sex de tem hom. & v. ea. 10 5.

1 ad Cor. 12.

Ad quartum dicendum, quod (sicut dictum est *) anima ad quam pertinet spiritualis ætas, immortalis est. Et ideo etiam morituris hoc sacramentum dandum est, vt in resurrectione perfecti appareant, secundum illud Ephes. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Et ideo Hug. de sancto Victor dicit, *Omnino periculum esset si ab hac vita sine confirmatione migrare contingeret, non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum: sed quia detrimentum perfectionis pateretur. Vnde etiam pueri confirmati decedentes maiorem gloriam consequuntur, sicut & hic maiorem obtinent gratiam. Authoritas autem illa* intelligitur quantum ad hoc, quod morituris non est necessarium hoc sacramentum propter periculum pugnæ præsentis.

L. 6. 2. de sac par. 7. c. 3 carta prin

Citata in argum. 4.

DISPVTATIO XXXV.

& 4. huius sacramenti.

De susciptentibus Confirmationis sacramentum.

POstquam dictum est de effectibus, dicendum sequitur de causis huius sacramenti: & quoniam formalis & finalis simul cum essentia & effectu, seu vtilitate huius sacramēti explicatæ sūt, solum superest dicendum de subiectiua seu materiali, & efficiente, de qua dicemus in sequenti disputatione: hic ergo agimus de materiali causa, nō ex qua sacramentum constat: nam hæc pertinet ad essentiā sacramenti, & explicata iam est, sed circa quam sacramentum versatur, & in qua recipitur: est enim sacramenti veluti accidens quoddam indigēs proprio subiecto, quod potest esse vel necessitatis, vel congruitatis, & vtrumque explicandum est.

SECTIO I.

Vtrum quilibet homo sit subiectum capax huius sacramenti.

Omnis homo baptizatus est subiectum capax sacramenti. D. Thom.

DIco primo: Omnis homo baptizatus, est capax huius sacramenti, non tamen is, qui Baptismo caret. Hanc posteriorem partem docuit D. Th. supra art. 6. vbi hoc sensu docuit, characterem Baptismi supponi ex necessitate characteri Confirmationis, quod est certum ex generali regula, quod Baptismus est ianua sacramentorum, & character eius est veluti potentia passiua ad omnia sacramenta. Secundo ex speciali ratione, quia perfectio supponit suū perfectibile, & augmentum supponit generationem: His autem modis comparantur inter se Confirmatio & Baptismus, vt Patres supra citati docent, qui simul tradunt, Confirmationem esse dandam post Baptismum. Tertio à simili, vel potius à fortiori, quia Ordo datus ante Baptismum, non est sacramētum, cap. 1. & vlt. Extra, de Presbytero non baptizato. Sed obiici potest, quod Acto. 10. contingit, S. sanctum visibiliter descendere in eos, qui nondum erāt baptizati: illa enim missio Spiritus sancti visibilis locum Confirmationis habebat. Vnde illi leguntur postea baptizati, non autem Confirmati. Vnde Aug. lib. 2. contra litteras Parmeniani, capit. 15. & li. 2. contra litteras Petiliani, ca. 35. illam descensionem Spiritus sancti cōparat cum ea, quæ facta fuit in die Pentecostes, in qua fuerunt Apostoli confirmati. imo Petrus aperte de illis hominibus dixit, qui acceperūt S. sanctum, sicut & nos. Respondetur primo, licet constet tunc datum esse S. sanctum visibiliter, quantum ad gratiam sanctificantem, & quantum ad aliquas gratias gratis datas, quod tamen illis fuerit impressus character Confirmationis, non constat: & ideo illud non potest adduci in argumentum huius sacramenti: quia ibi reuera non acceperunt hoc sacramentum, nec fortasse fuerunt facti incapaces ad illud recipiendum post Baptismum, ratione illius singularis doni, quia quādiu aliquis non habet characterem confirmationis, est capax huius sacramenti, accedente Baptismo, etiam si maxima dona S. sancti prius acceperit, in quibus semper potest magis crescere. Secundo, quia probabile est eos, ad quos S. sanctus, illo modo mittebatur, non fuisse amplius Confirmatos, & extraordinario modo recepisse etiā huius sacramenti characterem. Respondetur aliter: illud factum fuisse præter legem in testimonium fidei gentium, vt ait Beda in eum locum. Vnde Greg. Nazianzen. orat. 24. dicit, il o facto ostendisse Spiritum sanctum se esse Deum & gratiæ Dominum, qui in quos, & quando, & quantum vult, spirat.

Obiectio.

Augusti.

Solutio 1. Beda Greg Naz.

Priorem autem concl. partem docet D. Thom. in hoc artic. & est omnino certa. Primo ex vsu & traditione Ecclesiæ: nam in actib. Apostolorum legimus absolute & sine limitatione, vel exceptione Apostolos imposuisse manus super baptizatos: & idem cōstat ex tota traditione supra adducta, & ex præsente vsu. Vnde Vrbanus Papa de consec. d. 5. c. 1. Omnes fideles, inquit, per manus impositionem Episcoporu S. sanctum post Baptismum accipere debēt, vt plene Christiani inueniantur. Secundo, quia supra ostensum est, specialem S. S. promissionem à Christo factā ad oēs fideles extendi: ergo & sacramentum, per q specialis hæc gratia S. sancti datur. Tertio, quia oēs indigent proprio effectu huius sacramenti, scil. robore & perfectione gratiæ, & propter se, qui per se est magna perfectio, & ad excellentiorem gloriam perducit: & propter operationem, & fidei constantem confessionem, ad quam semper oportet hominem esse præparatum & armatum: quamuis non semper eius occasio occurrat.

D Thom. Vrbani Papa.

Ex qua conclusione, & eius rationibus colligitur, nullam esse in hoc negotio ætatum, sexuum, aut statuum distinctionē: nam, siue sit adultus, siue infans, capax est huius sacramenti, ille per suæ voluntatis consensum, hic abs q illo per voluntatem Christi & Ecclesiæ: idem dicendum est de viris, & fœminis, de sanis aut ægris, de iis, qui persecutionis aut pacis tēpore viuunt, vt D. Tho. hic explicat in solutionibus argumentorum. Vnde olim omnib. statim post Baptismum dabatur sacramentum confirmationis, seu iusiunq; conditionis vel status essent, vt ex Dionys. Cyrill. Hiecosol. & aliis supra citatis colligitur, & ex Aug. tract. 6. in 1. canonicam Ioannis, dicente, Quando imposuimus manus istis infantib. attendit vnusquisq; vestrum, vtrum linguis loquerentur: & de Eccles. dogm. c. 52. dicit, quando paruuli Confirmātur, eos, qui illos offerunt, pro ipsis respondere, sicut in Baptismo, & plura ad hoc proposita videri possūt in Vualdensi to. 2. de sacramentalib. c. 55. Ratio vero omnium est supra tacta, quia omnes hi sunt capaces effectus huius sacramenti, & perfectionis, quæ per ipsum datur, & illa indigent. Dices: tamen nō omnes sunt apti ad spiritualem pugnam, ad quam per se primo hoc sacramentum ordinatur: Respondetur, oēs esse aptos vt armentur ad pugnam, & vt confingentur per characterem in milites Christi, & perfectionem gratiæ habitualis recipiant, ratione cuius habeant paratum auxiliū pro tempore oportuno: non enim oportet, vt in actu secundo statim detur: neq; enim adultis omnibus semper datur, vt per se constat, & dictum iam est.

Nullus status, aut ætas, aut sexus distinguitur quod ad Confirmationem

Dionys. Cyrill. Hieros. Aug. Vualdens.

SEx

SECTIO. II.

Quibus expediat, seu deceat sacramentum Confirmationis conferri.

DE tribus hominum generibus dubitari potest, de infantibus, de amentibus, & de pericli tantibus, seu de his, qui in fine vitæ baptizãtur; nam de cęteris omnib. nulla est difficultas supposita sufficiente dispositione ad digne sacramentum hoc suscipiẽdum, sine qua non solum non decet, verum etiam non licet, hoc sacramentum conferre.

An in infantili ætate sit conferendum.

1. Opinio. D. Thom.

De infantib. ergo nonnulli Theologi censent, expedire magis, vt statim infantiæ tempore Confirmẽ tur, ita significat D. Thom. hic ad 2. si tamen attente legatur, non loquitur de infantib. ante vsum rationis sed de pueris, qui ratione vti incipiunt. Nã multi inquit, in puerili ætate propter robur Spiritus sancti perceptum fortiter certauerunt pro Christo, vniuersalius a. videtur id affirmare in 4. d. 7. q. 3. art. 2. quæstiunc. 2. adiungens congruentiam: quod infantilis ætas, non est capax fictionis, qua effectus sacramenti impediatur: & ideo certius est, infantem Cõfirmatum recipere effectum, quo pro adulta ætate præparetur. Idem sentit Bonau. ibi. art. 3. q. 1. ad arg. Richard. art. 3. q. 2. Gab. art. 3. dubio 7. Alens. 4. p. q. 28 memb. 2. & 3. Petrus Soto lect. 2. de Confirma. Ledes. hic dub. 3. & huic sententiæ fauet antiquus vsus Ecclesiæ, quem supra retulimus: & addere possumus aliam rationem: quia vtilius est homini statim post Baptismum Confirmari, vt sit perfecte Christianus, & magis Christo coniunctus atq; intrinsece dispositus ad perfectiorem & meliorem gloriam, si forte in ea ætate moriatur, obtinendam, quod valde humanum est, & moraliter contingens. Aliis vero placet magis expedire Confirmationem differri vsq; ad adultam ætatem, saltem vsq; ad initium eius: ita sentit Glossa in cap. Vt ieiuni. de Consecrat. d. 5. ita intelligens textum illum, vbi sic dicitur, Vt ieiuni ad Cõfirmationem veniant perfectæ ætatis, quod glossa intelligit de ætate, saltem duodecim annorum. Sed in primis textus ille, qui à Gratiano citatur ex Concil. Aurelian. c. 3. & à Burchar. li. 4. ca. 6. ex Concil. Aurel. c. 5. non reperitur in quinq; Concilijs Aurelianensib. quæ nunc extant. & præterea posset aliter exponi: non sistendo in prædictis verbis, sed ea coniungẽdo cum sequentib. ita vt non sit sensus: Confirmandos debere esse perfectæ ætatis: sed vt hi, qui in perfecta ætate Confirmantur, ieiuni accedant, & confessionẽ præmittant, vt mundi donum Spiritus sancti accipere valeant. Ac deinde, etiam in priori sensu nõ videretur exigenda ætas duodecim annorũ, vt glossa illa dicit, quam sequitur Marsil. in 4. q. 5. arti. 4. dub. 2. & 3. nam minor, verbi gratia, septennium posset sufficere, quam ætatem ex Theologis requirunt, Palud. q. 4. num. 10. Soto ibi art. 8. Victoria in summa §. 48. & 49. Sylvester verbo Confirmatio diuina: nu. 4. & hanc partem sequitur Catechismus Pij V. & videtur ei fauere præsens Ecclesiæ consuetudo. Iam enim non Confirmantur, nisi, qui in ea sunt ætate, vt intelligere possint, quid erga illos agatur. Vnde (vt infra videbimus) post Confirmationem Confirmatus alapa cæditur, vt meminerit se deinceps pro nomine Iesu contumeliam libenter passurum, vt Cõc. Colonien. dicit in Enchiridio, tractans de hoc sacramento, atq; ita hanc sententiam approbat aliud Concil. Colonien. p. 7. cap. 9. Congruentiæ pro hac parte adduci possunt. quia, vbi non vrget necessitas maior reuerentia sacramenti est, vt cum propria fide, & dispositione hominis suscipiatur: est ẽt maior vtilitas ipsius hominis, quia maiorem gratiam ex opere operato accipiet, si cum propria dispositione accedat. Præterea, cum in hoc sacramento fiat veluti secunda professio fidei per se videtur expediens, cũ prima in Baptismo facta sit per alios, vt secunda in hoc sacramento fiat per ipsummet suscipientẽ. Tandem est conueniens ad vitandum periculum iterationis huius sacramenti: quia (vt Paludanus ait) inter Christianos non tam facile præsumitur aliquis Confirmatus, sicut baptizatus: & ideo expedit, vt ipsemet possit suæ Confirmationis recordari: & propter hanc etiam causam alapa cęditur, vt aliqui existimant. Et hæ quidem coniecturæ suadent expedire ætatem vsus rationis. Quod vero septennij ætas satis sit, patet, quia illa sufficit ad omnes fines prædictos. Item quia puero septem annorum dari potest prima tonsura, vt docet glossa in c. vnico, de temporibus ordinandorum, in sexto, vbi alia iura ad hoc citat.

Paluд.

Vtraque opinio probabilis est.

Vtraq; ex his opinionib. probabilis est. Vnde existimo, per se loquendo, & secluſa speciali Ecclesiæ ordinatione aut consuetudine, rem esse indifferentem: nã pro vtraq; parte sunt honestæ causæ: & nulla est, quæ plurimum in alterutram partem vrgeat. Vnde olim potuit esse pia & illis temporib. accommodata consuetudo confirmandi infantes maxime, quando bis tantum in anno baptizantur simul infantes cũ adultis: & facile poterat Episcopus adesse, qui vtrosq; Confirmaret: quia pauciores erant fideles minorq; Ecclesiarum numerus. Sicut etiam olim dabatur Eucharistia infantibus: iam vero non expedit dari. Sic ergo, regulariter ac per se loquendo considerata Ecclesiæ consuetudine, magis expedit non confirmari infantes ante vsum rationis. Quamquam rationis vsu illucescente etiam expediat non admodum illã differre, sed præuenire infantem innocentem prius quam grauiter peccare incipiat: & hoc modo conciliabuntur facile oẽs congruentiæ adductę. Dico aũt, per se ac regulariter loquendo, quia ob aliquã grauẽ causam conueniens esse posset, interdum præuenire, & infantẽ ante vsum rationis Confirmare, vt si diuturna absentia Episcopi timeretur: aut si infans esset in periculo mortis iuxta ea, quæ in vltimo pũcto dicemus. Quin potius addo, non videri in hoc tantam esse, tamque vrgentem Ecclesiæ consuetudinem, vt præceptum inducat. Vnde, si Episcopus ex sola beneuolentia, vel alia simili causa infantem Confirmaret ante vsum rationis absque scandalo, non admodum peccaret.

Qua conditione amentes confirmari possint, qui aliquando sani fuerunt.

Secundo de amentibus, si aliquando habuerunt rationis vsum, nulla est difficultas: ita n. de illis, sicut de cæteris adultis iudicandum est: si ergo creduntur esse bene dispositi, non solum possunt, sed etiam debent Confirmari: quia nulla est ratio, cur priuentur tanto beneficio: est autem ita de illis existimandum, quamdiu non constiterit, eos incidisse in amentiam in statu peccati mortalis: præsumitur enim bonus, qui malus non probatur: neq; oportet, vt expresse petierint hoc sacramentum: sufficit enim generalis voluntas, quam vnusquisq; fidelis habere censetur circa suæ salutis remedia, ac beneficia: sicut de Extrema vnctione infra suo loco dicemus. Si aũt sit sermo de perpetuo amentibus, videtur esse nonnulla maior difficultas, quam de infantibus, quia cum in illis sit desperatus vsus rationis, iã non sunt capaces militię spiritualis: ad quid ergo dabũtur illis signaculũ & arma huius militię? Propter hoc Soto sequens Marsil. negat hos amentes posse cõfirmari: quãuis, si confirmentur, sacramentũ teneat. vnde, cũ negat posse, videre: intelligere, nõ licet: idq; confirmatur: quia Ecclesia nõ habet consuetudinẽ confirmandi infantes.

Soto Marsil.

Perpetuo amentes confirmandi sunt.

Dicendum nihilominus est, huiusmodi amentes non esse priuandos hoc sacramento: imo non esse in eis differendum, sicut in infantib. quia non expectatur status, in quo possint melius disponi: ratio aũt est, quia isti sunt capaces sacramenti, & effectus eius, & nulla est sacramenti irreuerentia, quod eis conferatur, cum sint bene dispositi: quamuis non habeant meliorem, vel optimam dispositionem: cur ergo priuabuntur tanta gratiæ perfectione? Præsertim, cum sancti dicant, non esse perfecte Christianum, qui non

est Con-

est Confirmatus, nec refert, quod nunquam sint spiritualiter militaturi: tum quia illud est per accidens: tum etiam quia sine pugna possunt ad præmium militantium peruenire, vt iterum dicetur in puncto sequente. Et hæc sententia colligitur plane ex D. Tho. hic, præsertim ad secundum, & quartum. Neque est vlla consuetudo in contrarium, neq; de aliis infantib. est similis ratio, vt ex dictis patet: infantes n. non priuantur hoc sacramento, sed solum eis differtur, vt cõmodius tempus expectetur: hi vero, vel omnino essent priuandi: quod neq; expedit, neq; rationabile esse videtur: vel, si priuandi nõ sunt, nulla est ratio differendi sacramentum. Vnde potius dicerem debere Episcopos huiusmodi amentes confirmare, nisi aliqua grauis & extraordinaria causa impediat.

D. Thom.

Qui sunt in articulo mortis, non sunt priuandi hoc sacramento. Melch. Papa.

Circa tertium, de his, qui sunt in articulo mortis constituti, eadem fere est ratio & causa dubitandi, cũ ea, quam in dubio præcedente assignauimus: nã vt ait Melchiades Papa, Et si victuris necessaria sunt Cõfirmationis auxilia, at continuo transituris sufficiũt regenerationis beneficia, &c. Nihilominus tamen huius presentis dubij resolutio eadem prorsus est, sc. regulariter & per se loquendo, huiusmodi homines iam morituros omnino esse confirmandos: quia nulla ratio est, vt per se constat, cur tanto augmento, tãtaque perfectione gratiæ & gloriæ iamiam morituri priuentur: & quia, licet, ratione mortis imminentis, non sint pugnaturi, id plane est per accidẽs, satisque est, quod, quantum est de se, sint capaces pugnæ: & quod sine pugna possint præmium & mercedem pugnantib. debitam obtinere. Atq; hæc est sententia communis Theologorum, cum D. Th. hic ad quartũ argumentum, & in quarto sententiarum, dist. 7. vbi D. Bonau. & alij omnes, quos in primo puncto citauimus, id ipsum docent. Quod aũt hoc minime sit in vsu, non est, quia non expediat, sed potius quia non potest commode fieri, & cum debita solemnitate: & præsertim, quia (vt in similibus dixit Innocent. in epistola 1. ad Decentium circa finem) Episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire nõ possunt, cæterum si Episcopus, aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere, & tangere Chrismate, sine cunctatione potest: quæ verba dixit Innocent. de Extrema vnctione, habent tamen eandem veritatem ad Confirmationem applicata. Melchiades autem Papa negat hoc sacramentum esse moriturus necessarium, non tamen negat esse valde vtile, atque conueniens.

D. Thom. Bonauen.

Innoc.

ARTICVLVS IX.

Vtrum hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte.

Inf. art. 11. ad 3. & 4. d. 7. q. 3 ar. 3 q. 2. & 4. cont. c. 60. Et quod. 11 ar. 7. cor. Et Ro. 1 lec. 5. fin. & c. 10. lec. 2. cor. 1. q. 65. art. 4. Art. 1 & 2. huius q.

*Ad nonum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit conferendum homini in fronte. Hoc enim sacramentum est perfectiuum Baptismi vt supra dictum est. * Sed sacramentum Baptismi confertur homini in toto corpore. Ergo hoc sacramentum non debet conferri solum in fronte.*

*2. Præterea. Hoc sacramentum datur ad robur spirituale, vt supra dictum est. * Sed spirituale robur maxime consistit in corde. Ergo hoc sacramentum magis debet conferri supra cor, quam in fronte.*

3. Præterea. Hoc sacramentum datur homini ad hoc quod libere fidem Christi confiteatur. Sed ore fit confessio ad salutẽ, vt dicitur Rom. 10. Ergo hoc sacramentum magis debet conferri circa os, quam in fronte.

Lib. 1. c. 30. in prin.

*Sed contra est quod Rabanus dicit * in lib. de institutione clericorum: Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem vero in fronte.*

Art. 1. 2. & 4. huius d.

*Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est *) in hoc sacramento homo accipit Spiritum sanctum ad robur spiritualis pugnæ, vt fortiter etiam inter aduersarios fidei, Christi fidem confiteatur. Vnde conuenienter signatur Chrismate, signo crucis in fronte propter duo: primo quidem quia insignitur signo crucis sicut miles signo ducis, quod quidem debet esse euidens & manifestum. Inter omnia autem loca corporis humani, maxime frons manifesta est, quæ quasi nunquam obtegitur. Et ideo linitur confirmatus Chrismate in fronte, vt in manifesto demonstret se esse Christianum, sicut & Apostoli post acceptum Spiritum sanctum se manifestauerunt, qui prius in cœnaculo latebant. Secundo, quia aliquis impeditur a libera confessione nominis Christi propter duo, scilicet propter timorem, & propter verecundiam. Vtrumque autem horum signum maxime manifestatur in fronte propter duo, scilicet propter propinquitatem imaginationis & propter hoc quod spiritus a corde directe ad frontem ascendunt. Vnde verecundati erubescunt, timentes autem pallescunt, vt dicitur in 4. Ethic. * Et ideo in fronte signatur chrismate, vt neque propter timorem, neq; propter erubescentiam, nomen Christi confiteri pretermittat.*

Li. 4. c. 9. circa fin.

Ad primum ergo dicendum quod per baptismum regeneramur ad vitam spiritualem: quæ ad totum hominem pertinet. Sed in Confirmatione roboramur ad pugnam, cum signum frendum est in fronte, quasi in eminenti loco.

Ad secundum dicendum, quod principium fortitudinis est in corde: sed signum apparet in fronte. Vnde dicitur Ezech. 3. Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum. Et ideo sacramentum Eucharistiæ, quo homo in ipso confirmatur, pertinet ad cor, secundum illud Psalm. 103. Panis cor hominis confirmat. Sed ad sacramentum Confirmationis requiritur signum fortitudinis ad alios. & ideo exhibetur in fronte.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum datur ad libere confitendum, non autem ad confitendum simpliciter, quia hoc fit etiam in Baptismo. Et ideo non debet dari in ore, sed in fronte, vbi apparent signa pudorum, quibus libera confessio impeditur.

Hic articulus iam est in superioribus explicatus.

ARTICVLVS X.

Vtrum ille qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

Ad decimum sic procedit. Videtur, quod ille qui confirmatur, non debeat ab alio teneri ad Confirmationem. Hoc enim sacramentum non solum pueris, sed etiam adultis exhibetur. Adulti autem per se ipsos stare possunt. Ergo ridiculum est, quod ab alio teneantur.

Art. 11. ad 3. & 4. q. 3. ar. 3. q. 2. & 4. cont. c. 60.

*2. Præterea, Ille, qui iam est de Ecclesia, liberum habet accessum ad Ecclesiæ Principem qui est Episcopus. Sed hoc sacramentum (sicut dictum est *) non exhibetur, nisi baptizato, qui iam est membrum Ecclesiæ. Videtur ergo, quod non debeat per alium exhiberi Episcopo, ad hoc sacramentum recipiendum.*

Art. praec. huius q. ad 2.

3. Præterea, Hoc sacramentum datur ad robur spirituale, quod magis viget in viris, quam in mulieribus, secundum illud Prouerbiorum vltimo. Mulierem fortem quis inueniet? Ergo ad minus mulier non debet tenere virum ad confirmationem.

Luc. 10. Ioan. 20. Act. 8. Hebr. 6.

*Sed contra est quod Innocentius Papa * dicit, & habetur in Decret. 30. quæst. 4. Si quis ex coniugio filium aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad Chrisma tenuerit, &c. Ergo sicut requiritur, quod aliquis baptizatum de sacro fonte leuet, ita debet aliquis teneri ad sacramentum Confirmationis accipiendum.*

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) hoc sacramentum exhibetur homini ad robur pugnæ spiritualis. Sunt autem aliquis de nouo natus, indiget instructore in his, quæ pertinent ad conseruationem vitæ (secundum illud Hebræor. 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, & verebamur eos) ita illi, qui assumuntur ad pugnam, indigent eruditoribus, à quibus instruantur, de his, quæ pertinent ad modum certaminis. Et ideo in bellis materialibus constituuntur Duces & Centuriones, per quos alij gubernentur. Et propter hoc etiam ille, qui accipit hoc sacramentum, ab alio tenetur

tenetur, quasi per alium in pugna spiritali erudiendus. Similiter etiam, quia per hoc Sacramentum confertur homini perfectio spiritualis ætatis (sicut dictum est) ideo ille, qui ad hoc Sacramentum accedit, sustentatur, quasi ad hoc spiritualiter imbecillis & puer.*

Ad primum ergo dicendum, quod licet ille, qui confirmatur, sit adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spiritualiter.

Ad secundum dicendum, quod licet baptizatus sit effectus membrum Ecclesiæ, nondum tamen est ascriptus militiæ Christianæ. Et ideo Episcopo tanquam duci exercitus, per alium exhibetur iam militia Christianæ ascriptum. Non enim debet alium ad Confirmationem tenere, qui nondum est confirmatus.

Ad tertium dicendum quod (sicut dicitur Coloss. 3.) in Christo Iesu non est masculus & fœmina. Et ideo non differt vtrum masculus vel fœmina teneat aliquem in Confirmatione.

Art. 2. & 3 huius q.

COMMENTARIVS.

POstquam D. Thom. tractauit de iis, quibus dandum est hoc Sacramentum, acturus iam de iis, à quibus est ministrandum, præmittit sermonem de accidentali ministerio, quod exhibetur ab eo, qui confirmandum tenet, qui patrinus vel sponsor, seu susceptor dici potest, sicut in Baptismo dictum est. De quo susceptore valde antiqua est Ecclesiæ traditio & consuetudo, vt constat ex Ign. Pa. in cap. In catechismo, de conse. d. 4. vbi dicit, non esse Ecclesiæ Romanæ consuetudinem, vt idem sit eiusdem personæ patrinus, seu susceptor in Baptismo & in Confirmatione: quamquam ob necessitatem id fieri possit, & in cap. sequente ex Leo. P. sicut in Baptismo, ita & in Confirmatione dicitur, vnum tantum debere esse susceptorem, vel virum vel fœminam: rursusq; in sequente cap. additur ex Conc. Mogunt. huiusmodi patrinum debere esse confirmatum. Ratio autem huius cæremoniæ reddi potest, vel ex sola significatione, vel etiam ex ministerio: Nam probabile est, solum adhiberi huiusmodi patrinum ad ornatum, & ad significandum (vt recte D. Thomas explicat in art.) confirmandum esse tyronem in spirituali militia: Ideoque indigere, vt alicuius arte & consilio doceatur, ac muniatur, vnde etiam probabile est, huiusmodi patrinum introductum, seu institutum esse ab Ecclesia, vt hoc spirituale ministerium circa confirmatum exerceat.

Ign. Pap.

Quis sit susceptor obligatus

Dubium autem esse potest, an huiusmodi obligatio sit patrino imposita sub præcepto. Hinc enim videtur suo muneri annexa: alias cur spiritualis pater vocatur, & alium in filiolum susscipere dicitur, capit. In Baptismo, de consec. dist. 4. Item in Pontifi. Roman. dicitur, Patrinum obligari ad informandum confirmatum bonis moribus & operibus. Aliunde autem videtur, eum proprie non teneri ad huiusmodi instructionem, tum quia nullum est ius, ex quo id colligatur: omnia enim, quæ hanc obligationem indicant, loquuntur de solo susceptore Baptismatis, vt patet ex supra tractatis, quæst. 67. artic. 7. & 8. tum etiam, quia neque D. Thom. neque alij authores huius obligationis meminerunt, tum denique, quia non est omnino eadem ratio, quæ in Baptismate: nam qui confirmantur regulariter, sunt iam adulti, & habent etiam alium Baptismatis susceptorem & fideiussorem, à quo instrui debent. Vnde regulariter, & moraliter dicendum videtur: in aliquo autem casu necessitatis posset talis obligatio intercedere. Appellatio ergo patrini in hoc sacramento sumpta est ex ipso cæremoniali ministerio tenendi confirmãdum, ex quo etiam oritur spiritualis quædam cognatio iuxta antiqua iura, vt colligitur ex cap. Si quis, & c. De his, 30. quæst. 1. & ex cap. Si qui, 30. quæst. 4. & ex cap. 1. De cognatione spirituali in 6. quam cognationem vna tantum persona contrahit regulariter, quia vna tantum potest esse patrinus huius Sacramenti, vt dictum est: si vero de facto plures teneant confirmatũ, omnes hanc cognationem contrahunt, vt statuitur in c. Quamuis, de cognit. spir. in 6. hoc autem & alia, quæ pertinent ad hanc cognationem, limitanda sunt iuxta statuta in Conc. Trid. sess. 24. c. 2. de reformatione matrimonij, & declarata supra dict. quæst. 67. art. 8. addunt etiam aliqui, eum, qui non est confirmatus, si alium teneat in cõfirmatione, nõ contrahere hanc cognationem. Ita tenet Victoria in Summa, nu. 51. cum Angelo eodem verbo, nu. 11. Tabiena §. 7. Astensi tit. 7. articu. 8. Contrarium tamen tenuit Sylvester verb. Matrimonium 8. quæst. 7. num. 12. qui citat Summam Rosell. & Soto in 4. d. 42. quæst. 1. art. 1. quia sufficit, inquiunt, character baptismalis, vt susceptor sit capax huius cognationis. Nihilominus verior apparet prima sententia, quæ non fundatur in incapacitate, sed in hoc, quod ille reuera non est susceptor, cum non habeat conditiones ab Ecclesia requisitas ad illud munus. Vnde in prædicto cap. In baptismate æquè dicitur, non posse hominem non confirmatum alium tenere in Confirmatione, eumq; in filiolum susscipere: sicut non potest non baptizatus in baptismate. Atq; hinc colligitur, verum esse quod docuit Sylvester verb. Confirmatio diuina, nu. 5. scilic. peccare eum, qui cum non sit confirmatus, alium in Confirmatione tenet, non autem explicat, quale hoc peccatum sit. D. Th. autem hic dicens, non confirmatum non debere esse Cõfirmationis patrinum, significat non esse graue seu mortale peccatum, probabile tamen est ex suo genere esse mortale, quia hæc cæremonia est grauis & recepta ab Ecclesia, vnde sicut illã omnino omittere, ex suo genere est graue peccatum, ita etiam eam irritam facere.

Conc. Trid.

Victoria. Angelus. Tabiena. Sylvester. S. Rosell. Soto.

ARTICVLVS XI.

Vtrum solus Episcopus hoc Sacramentum conferre possit?

AD vndecimum sit proceditur. Videtur, quod non solum Episcopus hoc Sacramentum conferre possit. Gregorius enim *scribens Ianuario* episcopo dicit. Peruenit ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere eos, qui baptizati sunt, prohibuimus, & nos quidẽ secundũ veterem vsum nostræ Ecclesiæ fecimus: sed si omnino hac de re aliqui contristantur, vbi Episcopi desunt, vt Presbyteri etiam in frontibus baptizatos Chrismate tangere debeant, concedimus. Sed illud, quod pertinet ad necessitatem Sacramentorũ non est propter vitandum scandalum immutandum. Ergo videtur, quod non sit de necessitate huius Sacramenti, quod ab Episcopo conferatur.

4. d. 7. q. 3. a. 1. q. 2. & dist. 23. q. 1. a. 1. q. 2. & d. 25. q. 1. a. 1. co. & 4. conc. c. 60 & quod. 10. a. 7. Lib. 3 epistol. 26 in fin.

2. Præterea, Sacramentum Baptismi videtur maioris efficacia, quam Sacramentum Confirmationis, quia per Baptismum fit plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam, quod non fit in hoc Sacramento. Sed simplex Sacerdos ex suo officio potest tradere Sacramentum Baptismi, & in necessitate quilibet etiam non ordinatus potest baptizare. Ergo non est de necessitate huius Sacramenti, quod ab Episcopo conferatur.

3 Præterea, Summitas capitis, vbi secundum medicos est locus rationis, scilicet particularis (quæ dicitur virtus cogitatiua) est nobilior fronte vbi est locus imaginatiuæ virtutis. Sed simplex Sacerdos potest baptizatos vngere chrismate in vertice. Ergo multo magis potest eos chrismate signare in fronte, quod pertinet ad hoc Sacramentum.

Epi 3. ad Episc. Tusciæ & Campaniæ & hab. de consec. dist. 5. ca. 4. Manum quoque, & Iun. to 1. Conc. Epist. ad Eugenium Epis. cap. 3.

Sed contra est quod Eusebius Papæ dicit, * Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis Sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab aliis quam ab ipsis Apostolis legitur aut scitur peractum esse, nec ab aliis, quam qui eorum locum tenent

nent, vnquam perfici potest, aut fieri debet: nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & vacuum, nec inter Ecclesiastica vnquam reputabitur Sacramenta. Est igitur de necessitate huius Sacramenti, quod dicitur Sacramentum manus impositionis, quod ab Episcopo tradatur.

Respondeo dicendum, quod in quolibet opere vltima consummatio supremæ arti aut virtuti reseruatur, sicut præparatio materiæ pertinet ad inferiores artifices, superior autem dat formam, supremus autem est, a quem pertinet vsus, qui est finis artificiatorum, & epistola, quæ à notario scribitur, à domino Papa signatur. Fideles autem Christi sunt quoddam diuinum opus (secundum illud 1. ad Corinth 3. Dei ædificatio estis) sunt etiam quasi quædam epistola Spiritus Dei scripta, sicut dicitur 2. Corinth. 3. Hoc autem Confirmationis Sacramentum, est quasi vltima consummatio Sacramenti Baptismi, ita scil. quod per Baptismum ædificatur homo in domum spiritualem, & conseribitur, quasi quædam spiritualis epistola, sed per Sacramentum Confirmationis, quasi domus ædificata dedicatur in templum Spiritus sancti, & quasi epistola conscripta signatur signo crucis. Et ideo collatio huius Sacramenti episcopis reseruatur, qui obtinent summam potestatem in Ecclesia, sicut & in primitiua Ecclesia per impositionem manus Apostolorum, quorum vicem gerunt Episcopi, plenitudo Spiritus sancti dabatur, vt habetur Actor. 8. Vnde Vrbanus Papa* dicit. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum S. post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur.

Aug lib 4. super nouum Testa. q. 44 & de Trin. lib. 15. ca 26 tom. 3.

Vrbanus I. in epist ad omnes Christianos. habe. de consec. dist 5. c. omnes fideles

Ad primum ergo dicendum, quod Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quædam, quæ sunt superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam Presbyteris concedit conferre minores Ordines, quod pertinet ad potestatem Episcopalem. Ex hac plenitudine potestatis concessit B. Greg. Papa, quod simplices sacerdotes hoc sacramentum conferrent quamdiu scandalum tolleretur.

Lib. 7. Epist. Epist. 20 in fine.

Ad secundum dicendum, quod Sacramentum Baptismi est efficacius, quam hoc Sacramentum, quantum ad remotionem mali, eo quod est spiritualis regeneratio, quæ est mutatio de non esse, in esse. Hoc autem sacramentum est efficacius ad proficiendum in bono, quia est quoddam spirituale augmentum de esse imperfecto ad esse perfectum, & ideo hoc Sacramentum digniori ministro committitur.

Ad tertium dicendum, quod sicut Rabanus dicit in libro de institutione Clericorum, signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem vero in fronte, vt in priori vnctione significetur super ipsum Spiritus S. descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoq; vt eiusdem Spiritus S. septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur. Non ergo propter dignior m partem, sed propter potiorem effectum, hæc vnctio Episcopis reseruatur.

Lib. 1. cap. 31. ei prin refertur. de cons. d 5. c. 5

DISPVTATIO XXXVI. & V. huius Sacramenti.

De ministro Confirmationis.

IN hac disputatione supponenda sunt omnia, quæ de ministris Sacramentorum in genere supra sunt tradita: supponendum deinde est, nullum Presbyterum inferiorem posse esse ministrum huius Sacramenti, vt ex dicendis à fortiori constabit. Tota ergo controuersia versatur inter Presbyterum & Episcopum, de quibus breuiter dicemus, & de conditionibus ad hoc ministerium requisitis.

SECTIO I.

Vtrum solus Episcopus sit ordinarius minister huius Sacramenti?

ADdimus in titulo illum terminum, Ordinarius, quem Concil. Tridentin. in sua definitione addidit, vt abstineamus à quæstione de extraordinario ministro ex summi Pontificis dispensatione, seu delegatione, quam sectione sequenti tractaturi sumus. Supponimus autem id, quod indubitatum est, Episcopum esse sufficientem ministrum huius Sacramenti, vt à fortiori patebit ex omnibus testimonijs afferendis: & ratione constat, quia potestas ad conferendum Sacramentum hoc, non est potestas iurisdictionis, sed ordinis: sed potestas ordinis est suprema in Episcopo, vt ita posit ille, quidquid inferiores possunt ex vi sui ordinis: ergo, si aliquis est sufficiens minister huius Sacramenti: maxime Episcopus. Vnde obiter infero, quemlibet Episcopum, quantum ad necessitatem Sacramenti attinet, esse sufficientem ministrum huius Sacramenti, respectu cuiuslibet hominis baptizati. Nam licet ex præcepto vnusquisque teneatur non confirmare alienas oues, neque vsurpare alienam iurisdictionem: tamen quia illa iurisdictio non est de substantia huius Sacramenti, quod, non per modum iudicij, sed per modum cuiusdam consecrationis exercetur, ideo licet male faciat, & contra ius alterius Episcopus, qui alterius subditos confirmat sine eius licentia, Sacramentum tamen factum tenet, & ita quilibet Episcopus est sufficiens minister: imo addi vlterius potest, certum esse, Episcopum esse necessarium ministrum huius Sacramenti, saltem necessitate præcepti, vt à fortiori constabit ex omnibus dicendis; Difficultas ergo est, an sit etiam necessarius ad substantiam Sacramenti.

Conc. Trid.

Error Vic. clef. Conc. Con. Vualden. Armach. Durand. Scotus. Caiet. Ambros. Augustin. Hieron. Turrian. Conc. Tyr. Conc. Hisp. Conc. Vorm. Conc. Carth. Innoc. I.

De hac re fuit error Vvicleph. asserentis, quemlibet Sacerdotem esse sufficientem ministrum Confirmationis, vt colligitur ex Concilio Constantiensi, sess. 8. vbi hic error damnatur inter alios, & est num. 28. vt refert Vvaldensis, 2. tom. de sacramentis cap. 114. & in eundem errorem incidit Armachanus lib. 11. de quæst. Armenorum, capite 4. & Duran. in 4. distione 7. quæstione 3. post longam disputationem, concludit numero 11. rem esse dubiam, licet probabilius sit contrarium, scilicet solum Episcopum esse ministrum, & fere idem sentit Scotus quæstione 1. & Caietanus hic & Actorum 8. censet Episcopum esse quidem necessarium ministrum, necessitate præcepti, non autem Sacramenti. Refert etiam Ambrosius ad Ephes. 4. Ægyptios olim fuisse in eadem sententia. & Augustin. (vnde Vvaldens. supra refert in libro 9. q. noui & veteris Testamenti, q. 101. hæc verba habet) In Alexandria & per totam Ægyptum, si desit Episcopus, confignat Presbyter: tamen in emendatioribus exemplaribus, non legitur, confignat, sed, consecrat: imo (vt Vvaldens. notat) Ægyptij non proprie in hoc errabant, sed in eo, quod Sacramentum Confirmationis negabat: solamq; cæremonialem vnctionem chrismatis, quæ fit in solemni Baptismo, cognoscebant, & ideo frequenter aiebant, eam non esse propriam Episcopi, sed à Presbytero etiam ministrari posse: imo etiam dicere possent, Diacono posse interdum concedi, vt constat ex supra dictis de ministro Baptismi, & ex Ambrosio 1. de Sacram. cap. 2. Refert etiam Turrianus in lib. 3. Const. Clemen. cap. 16. ex Nicol. I. ep. ad Hincmarum Rhemensem, Græcos olim Latinos reprehendisse, eo quod prohiberent Presbyteris Chrismate baptizatorum frontes vngere. Deniq; Hier. dialogo contra Lucifer. clef. rianos dicit: Non ad legis necessitatem, sed ad sacerdotij honorem pertinere, quod baptizati deferantur ad Episcopos, vt illis manus imponant. Significat ergo, hoc non esse de necessitate Sacramenti, imo nec legis diuinæ, sed solum cuiusdam Ecclesiasticæ consuetudinis. Vnde in nonnullis decretis solum dicitur, non licere Presbyteris, Spiritum sanctum dare per manus impositionem, vt videre licet in Concil. Hispalens. II. cap. 7. Concil. V Vormatiensi, capit. 8. Concil. Carthag. 11. cap. 3. & in Innoc. I. epist. 1. ad Decent. c. 3. Est ergo hæc ad summum necessitas præcepti, non Sacramenti.

Dicen-

Solus Episcopus est ordinarius minister Confirmationis. Conc. Flor. Conc. Trid. Cæt. Flor. D. Thom.

Dicendum est tamen, solum Episcopum esse ordinarium ministrum Confirmationis. Hæc conclusio sub his terminis est iam de fide: Nam sub eisdem est definita in Concil. Trid. sessio. 7. Cano. 3. de Confirmat. & eandem satis significauerat Conci. Floren. in decreto Eugenij, & colligitur ex multis aliis decretis, quæ referuntur de Consec. dist. 5. quæ statim annotabimus. Ratio à priori sumenda est ex Christi voluntate, & institutione, quæ per Ecclesiæ traditionem & definitionem nobis est sufficienter proposita: congruentia vero sufficiens est, quam D. Thom. hic tradit art. 11. Item, quia Episcopus in Ecclesia est, veluti dux in exercitu, ad quem spectat milites recipere & consignare. Item quia ad indicandum perfectum finem huius Sacramenti conueniens fuit, vt à Principibus Ecclesiæ traderetur.

Dico secundo, Episcopum non tantum esse ordinarium ministrum necessarium ex necessitate præcepti, sed etiam necessitate Sacramẽti, ita vt, si sacerdos simplex propria authoritate, illud tentet conficere, nihil efficiat. Conclusio est eodem modo certa, quæ probari solet ex Act. 8. & 19. vbi soli Apostoli leguntur confirmasse fideles, qui ab aliis fuerant baptizati, quod non potuit oriri ex speciali necessitate alicuius præcepti positiui, quia nullum constat tunc latum fuisse ab Apostolis, nec sine fundamento gratis fingendum est. Ergo ortũ fuit ex ipsamet institutione, nam si id non fuisset existimatum necessarium, nõ fuissent specialiter missi Apostoli in Samariam ad confirmandos baptizatos. Nec refert, si quis dicat, illam manus impositionem nõ fuisse verum, aut proprium Sacramentum Confirmationis, tum quia ostensum est, esse probabile, etiam quoad signum externum fuisse verum Confirmationis Sacramentum, tum etiam quia, quicquid sit de signo externo, quoad effectum & vsum, certum est habuisse vicem huius Sacramenti. Vnde potius sumitur à fortiori argumentum, nam licet in vsu chrismatis aliquid fortè tunc sit dispensatum, non tamen in ministro seu cõditione & dignitate requisita in persona illius.

Sed dicet aliquis, ex his locis non posse colligi, solos Apostolos tunc confirmasse fideles, quia illi soli erant Episcopi, quia etiam illi soli erant Sacerdotes, vnde potuit hoc ministeriũ illis specialiter reseruari, non vt Episcopis, sed vt Presbyteris, imo multi probabiliter existimãt, in primitiua Ecclesia nullos fuisse simplices Sacerdotes, præter Episcopos, quod potest colligi ex Act. 20. vbi prius dicitur Paulus mittẽs Ephesum vocasse Presbyteros Ecclesiæ: ad quos postea loquens, inquit: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: de quo testimonio, & de hac sententia videri potest Hieron. dial. contra Luciferia. & super c. 1. ad Titum & in epistola ad Rusticum, & epistola 85. ad Euagrium, & refertur in cap. Legimus, 93. dist. & cap. Olim, cap. Ecce, d. 56. Item Augustinus lib. 9. quæst. noui & veteris testamen. quæst. 101. vbi hanc responsionem significat, dicens, illo facto declaratum esse, quãtum inter Diaconum & Sacerdotem distet, quia quod Philippus Diaconus dare non potuit Spiritum sanctum, missi sunt Apostoli, qui illum darent, significat ergo missos esse vt Sacerdotes, non vt Episcopos.

Hieron. Augustinus. Conc. Trid.

Sed, quidquid sit de hac sententia, nunc vt certum supponimus, dignitatem & potestatem Episcopi & Sacerdotis iure diuino esse distinctas, siue olim fuerint semper coniunctæ, siue non, vt sumitur ex Trid. sessio. 23. cap. 4. Cano. 6. & 7. Concil. Trident. Quod ergo eo tempore, quo soli Apostoli confirmabant, fideles nulli alij fuerint Sacerdotes, nullo firmo fundamento affirmari potest, quamquam etiam sit ignotum, an tunc essent aliqui Sacerdotes ordinati. Deinde traditio & communis sensus & vsus Ecclesiæ declarauit, Apostolos, non vt Presbyteros tantum, sed vt Episcopos fuisse missos ad fideles Confirmandos. Vnde secundo principaliter probanda est concl. authoritate & definitione Ecclesiæ, nam in primis Concilium Florentinum & Tridentinum cũ docent, solum Episcopum esse ordinarium ministrum huius Sacramenti, sane loquuntur de ministro simpliciter necessario ad substantiam Sacramenti, sicut de cæteris Sacramentis loqui solemus, & de hoc loquuntur Scholastici omnes, sed præcipue vrget Concilium Tridentinum sessio. 23. capi. 4. vbi inter alias functiones proprias Episcoporum, Quarum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent, ponit hanc, scilic. Sacramentum Confirmationis conferre. Vnde Can. 7. Anathema dicit in eum, qui dixerit potestatem cõfirmandi esse Episcopis cum Presbyteris communẽ: ergo in solis Episcopis est hæc potestas: ergo sunt ministri necessarij de necessitate Sacramenti, quam cõsecutionem apertis verbis confirmat Eusebius Papa, epi. 3. dicens: Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: & infra: Nã, si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & vãcuum, nec inter Ecclesiastica vnquam reputabitur Sacramenta. Et Melchiades Papa de hoc loquens Sacramento. A maioribus, inquit, fit, i. à Summis Pontificibus, & à minoribus perfici non potest. Vnde infra maiori veneratione celebrandum esse hoc Sacramẽtum, quam Baptismum: & eodem fere modo scribunt Clemens Papa, Damasus, Innocentius, Leo, & alij superius citati ad confirmandã huius Sacramenti veritatem: & idem colligitur ex ca. Quanto. extra, de consuetudine, & ex aliis, quæ referuntur in decretis de consecratione dist. 5.

Conc. Trid. Euseb. Papa. Melchia. Papa. Clement. Papa. Damas. Innocent. Leo.

Et confirmatur, nam si Presbyteri ex vi suæ ordinationis haberent sufficientem potestatem Ordinis ad hoc Sacramentum ministrandum, sine causa in vniuersum prohiberentur illud conferre, diceremurque, si hoc Sacramentum dare tentẽt, excedere modum suum, & quæ Episcopalis fastigij sunt propria, vsurpare, vt loquitur Gelasius Papa epistola 1. cap. 8. Denique hoc sentiunt omnes antiqui Patres, qui solis Episcopis tribuunt munus confignandi baptizatos in fronte, vt colligitur ex Clement. lib. 3. Constit. cap. 16. & epistola 4. & Dionys. capi. 2. de Ecclesiastic. Hier. Augustin. 15. de Trinit. cap. 26. & lib. quæst. noui testamen. quæst. 42. Isidor. lib. 7. Etymolog. capit. 12. & Cyprin. epist. 73. ad Iubaian. Epiph. hæres. 21. in prin. Chrysost. homil. 18. in Acta. Beda in capit. 8. Actor. Rationes & congruentiæ sunt eædem, quæ præcedentis conclusionis: est enim veluti proprium Episcoporum munus inferiores perficere, seu perfectos Christianos constituere, perficiuntur autem hoc Sacramento, quod propterea manus impositio Episcoporũ appellatur à Melch. Papa, & ab Vrba. I. in capit. Omnes fideles, de consecratione. dist. 5. Ex quibus satis constat, decreta supra citata, quæ dicũt, non licere Presbyteris hoc Sacramentum ministrare, intelligenda esse non solum Ecclesiastico iure, sed etiam diuino: quia scilicet carent potestate & consecratione necessaria ad hoc ministerium. Hieron. autem illo dialo. contra Luciferian. (quem imitari videtur Author illius quæst. 101. noui & veteris Testam.) ideo videtur contrarium sentire, quia non satis distinguit inter simplicem Sacerdotem & Episcopum, quoad dignitatem & Ordinis potestatem, vt latius in materia de Sacramento Ordinis tractandum est. Colligitur deinde, conclusionem hanc intelligendam esse vniuersaliter de omni Presbytero cuiuscunq; dignitatis sit, siue sit Abbas, siue alius quilibet. Hoc probant omnia adducta, & de Abbatibus id annotauit Concilium Senonense, & de Chorepiscopis idem notat Leo Papa, & alij Pontifices supra citati, erant enim illi, quoad ordinationem seu consecrationem tantum Presbyteri regulariter loquendo, vt ex dictis Patribus sumitur, & suo loco latius dicetur.

Nullus Presbyter ex vi suæ ordinationis est sufficiens minister Sacramenti. Gelas. Pap. Clemens Dionysius. Augustinus. Isidorus. Cyprian. Epiphan. Chrysostom. Beda. Melchia. Papa Vrbanus. Hieron. Leo Papa.

Obiectiones Pau. ad Ti. 4

Sed adhuc obiici solet illud 1. ad Timotheum 4. Noli contemnere gratiam, quæ est in te per impositionē manus Presbyteri. & Actor. 9. Ananias imposuit manus Paulo, vt impleretur Spiritu sancto, cū tamē non esset Episcopus. Secundo & difficilius ex Cōc. Tolet. I. c. 20. vbi dicitur: Statutū est Diaconum non chrismare, sed Presbyterum, absente Episcopo, præ-

Conc Tole.

Conc Arauſ

sente vero non, nisi ab ipso fuerit præceptū. Vnde in Concil. Arausic. I. Cano. 2. dicitur: Hæreticos in mor-

Innocent. I.

tis discrimine positos, si Catholici esse desiderēt, si desit Episcop⁹ à Presbyteris cū chrismate & benedictione consignari placet. Et Inno. I. ep. 1. c. 6. idem plane docet de Energumenis. sc. si nō possint ad Epm referri, posse Epm authoritatem dare Presbytero ad consignandos illos, seu ad imponendas eis manus. Et in c. Omni tēpore, de consecrat. dist. 4. dicitur: Presbyter præsente Epo nō signet infantes, nisi forte ab Epo fuerit illi præceptū: quod etiam habetur in c. Presbyter, d. 95. quæ Iura supponunt, Presbyterū habere potestatem Ordinis, alias neque absente Episcopo, ne-

Ambroſ.

que eo præsente ex præcepto eius quicquam posset efficere. Tertio potest obiici Ambro. 3. de Sacra. c. 5. dicens, spirituale signaculum & septiformem Spiri-

Ignatius.

tum sanctum dari ad inuocationem Sacerdotis: Vnde Ignatius epist. 13. inter munera Sacerdotis ponit,

Reſpondetur obiectionibus

manus impositionem.

Ad testimonia Scripturæ facilis est responsio, nam in priori nō est legendum Presbyteri, sed Presbiterij, vnde illa particula non designat ministrum, sed modum, seu speciem illius manus impositionis, quę non fuit Sacramentum Confirmationis, sed Ordinis. In posteriori vero testimonio non est etiam sermo de Confirmatione, sed de manus impositione curatiua seu sanatiua, vt patet: primum, quia Scriptura nō dicit, Ananiam imposuisse manus Paulo ad dandum ei Spiritū sanctū, sed ait in hunc modum: Abiit Ananias, & introiuit in domū, & imponens ei manus dixit: Saule frater, Dns misit me Iesus, qui apparuit tibi in via, quo veniebas, vt videas, & implearis Spiritu sancto, & confestī ceciderunt ab oculis eius tanq̄ squamę & visū recepit, & surgens baptizat⁹ est. Nō ergo dicit Scriptura, Paulum fuisse per illā manus impositionē Spiritu sancto impletum, sed visum recuperasse: fuit ergo illa manus impositio pertinens potius ad gratiā gratis datam sanitatis, iuxta illud Marci vltimo. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Deinde huius etiam signum est, quia illa manus impositio facta est ante Baptismum: Confirmatio autē fit post Baptismum, quod si quis dicat, hoc esse verum ex lege ordinaria, tamen iussu diuino potuisse Paulū confirmari, antequam Baptismum reciperet, sicut in aliis factum legimus Actorū 10. in Cēturionis domo. Respondetur primum, dispensationem hanc & inuersionem ordinis Sacramentorum, cum sit præter legem ordinariam, asserendam non esse sine maiori fundamēto, deinde, qua ratione aliquis dixerit, Paulum fuisse ab Anania confirmatum, prius quam baptizatum, speciali iussu Dei, qui ordinariam legem non abstulit, sed in ea dispensauit, eadem ratione dicere poterit, Paulum confirmatum fuisse ab Anania, quamuis non esset Episcopus, singulari etiam iussu Dei dispensantis in hac lege de ordinario ministro huius Sacramenti. Addo tandem, hactenus nō esse probabile, nec probari forte posse. Ananiā illum nondū fuisse in Episcopum consecratum.

Ad Conc. Tolet.

Ad Concilium Toler. dicendum est, ibi non esse sermonem de vnctione Chrismatis in frontibus, sed de cæremoniali vnctione, quæ in vertice fit in Baptismo solemni, nam, vt ibidem dicitur, & confirmat optime Leo Papa, epist. 86. alias 88. & Damasce. Papa in epistola 1. olim nihil Presbytero agere licebat absque licentia Episcopi, & ideo mirum non est, quod etiam hæc cæremonialis vnctio ei fuerit interdicta, nisi ex licentia Episcopi, vel in eius absentia. Vnde etiam Damascen. in vita Syluestri refert, Syluestrum

Leo Papa. Damaſ.

constituisse, vt Presbyter et baptizatum liniat chrisma te propter occasionē transit⁹ mortis. Quod referens Hugo Victorin. lib. 2. de Sacramentis, p. 6. cap. 3. dicit: Primis tēporibus omnis vnctio chrismatis per solos Pōtifices fiebat: sed postquā institutum est, vt baptizatum sacerdos in vertice liniat, consignatio tamen frōtis solis Pontificibus reseruatur. Quod sumpsit ex Innocentio I. epistola 1. cap. 3. vbi dicit, illā actionem cæremonialē licere Presbyteris, siue extra Episcopū: siue præsente Epo baptizent. In quo videtur ampliare decretum Tolet. Concilij, quamquam quod dicit, (præsente Episcopo) intelligi recte potest de licētia eius. Vnde ad Decret. Conc. Arausic. dicendum est, nō posse intelligi de hoc Sacramento: alioquin non fuisset limitandum ad solos hæreticos, sed maiori ratione extendendum ad omnes fideles in mortis discrimine positos, quando non adest Episcopus, qui eos confirmet, ideo ergo Concilium illud de hæreticis specialiter loquitur, quia non agit de Sacramento Confirmationis, sed de reconciliatione solemni, qua olim ad Eccleſiæ gremium recipiebantur hæretici, qui ab hæresi conuertebantur, in qua inter alias cæremonias in aliquibus regionibus, seu prouinciis adhiberi solebat quædam vnctio, seu consignatio chrismatis, vt ex hoc loco colligitur, & ex alijs, quæ infra sectione 3. afferemus, & ad eundem modum posset intelligi decretum Innocentij primi, quamquam in eo nulla fiat mentio chrismatis, neque vnctionis, sed tantum consignationis, & manus impositionis, quæ sine dubio non erat Sacramentum Confirmationis. Hoc enim nunquam applicatum fuit Energumenis, seu correptis à dæmone in remedium, de quo ibi est sermo: indicatur ergo eo loco aliqua cæremonia, quæ olim fuit in vsu, qua soli Episcopi vtebantur ad expellendos dæmones: Presbyteri autem & inferiores Clerici solum ex licētia Episcopi. Denique caput illud, Omni tempore, & caput Presbyter (quæ distincta non sunt, nec sumpta ex Martino primo cū Concilio Romano, vt Soto putauit, sed vnum & idē sumptum ex Canonibus collectis à Martino Brachar. Episcopo Canone 52.) recte eidem Soto respondet, illa non esse intelligenda de Sacramento Cōfirmationis, sed de cęremoniali vnctione in vertice, quæ olim etiam erat prohibita Presbyteris, præsente Antistite, vt ostensum est, præsertim ex Leone Papa epistola octuagesima sexta.

Hugo.

Innoc. cit.

Ad Conc. Arauſ.

Martin. I. Con. Rom. sub Martino. Mart. ep. Dumien. Leo Papa. Ad Amic. & Ign.

Ad Ambrosiū & Ignatium facilis est responsio: Ignatius enim aperte loquitur de Episcopo, sic enim ait: Nihil sine Episcopis facito, Sacerdotes enim sunt. Vnde fortasse loquitur iuxta antiquam cōsuetudinē supra tactam, quam & refert Ambrosius ad Ephes. 4. scilicet, quod omnes Sacerdotes consecrabantur etiam Episcopi, quamuis non omnes Episcopales iurisdictionem haberent. Ambrosius autem, quasi per antonomasiam Episcopum, Sacerdotem vocat: est enim reuera Sacerdos, & Sacerdotum princeps: nec Ambrosius ait, Spiritum sanctum dari ad inuocationem cuiuslibet Sacerdotis, sed simpliciter ac indefinite ad inuocationem Sacerdotis, scilicet principalis ac præcipui, qualis est Episcopus.

SECTIO II.

Vtrum ex commissione, vel dispensatione Pontificis possit simplex Sacerdos hoc Sacramentum ministrare.

RAtio difficultatis colligitur ex dictis præcedente sectione, nam, vt Concil. Florent. dixit, Sacramenta nouæ legis tribus perficiuntur, materia, forma & ministro, quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum: sunt ergo hæc tria de substantia Sacramenti, & immutabilia ex diuina institutione: non ergo potest summus Pontifex aliquid in his immutare: ostensum est autem, solum Episcopum esse ministrum huius Sacramenti ex Christi institutione: ergo non potest alteri hoc ministerium committi ex huma-

Conc. Flor.

humana dispositione. Et confirmatur secundo, nam hac ratione non potest Pontifex in materia vel forma huius Sacramenti dispensare: ergo neque in ministro. Tertio declaratur in hunc modum, quia vel collatio huius Sacramenti est actus essentialiter pendens à charactere Episcopali, vel non: si non, nulla est ratio, cur dicamus, hoc ministerium esse proprium Episcopi ex ordinario iure diuino: si autē id affirmetur, hoc non poterit ille actus committi ei, qui nō habet characterem Episcopalem, quia non potest actio esse absque principio, à quo essentialiter pendet: hac enim ratione consecrare corpus Christi committi non potest ei, qui non habet characterem sacerdotalem, neque ordinatio Presbyteri ei, qui non habet characterem Episcopalem: alias posset etiam hoc ministerium committi non sacerdoti, quia character sacerdotalis nihil ad hoc confert per se & vi sua: alioqui etiam sine concessione vel dispensatione Pontificis conferret.

1. Opinio negat. Adrianus. Durand. Bonauent. Sotus. Castro. Petrus Soto. Cajetan.

Propter hæc argumenta nonnulli graues authores negant, ministerium hoc posse vlla ratione committi sacerdoti simplici, Adrianus in 4. in materia de Confirmatione art. 3. Durandus distinct. 7. quæst. 3. & 4. vbi idem insinuat Bonauent. circa literam Magistri, Scotus vero quæst. 1. dubius est, & obscure loquitur: tenet etiam Castro. lib. de hæresibus, verb. Confirmatio, & inclinat Petrus Soto lect. 2. de Confirmat. Caietanus vero & alij citati sect. præce. fauent huic sententiæ, quatenus putant, rationes factas conuincere, vel Episcopum non esse necessarium ministrum necessitate Sacramenti, sed tantum præcepti, secluſa Pontificis dispensatione, vel, si Episcopus est priori modo necessarius, nō posse alium loco eius substitui, etiam Pontificia authoritate.

2. Sententia affirmat. Glossa. Sylvester. Panorm. Angelus. Innocen.

Secunda sententia extreme contraria esse potest, vel ex parte recipientis, vel ex parte dantis hanc facultatem. Ex parte recipientis, quod nō solum sacerdoti, verum etiam Diacono, vel inferioribus Clerici, possit committi huius Sacramenti collatio. Pro hac sententia citari solet Glossa in ca. Quanto, extra. de consuetudine, sed ibi solum loquitur de simplici Sacerdote. Vnde falso ei hæc opinio tribuitur à Syluestro verb. Confirmatio diuina, q. 1. qui in eandem sententiam refert Panorm. ibi dicentem, hoc munus posse committi cuicunq; Clerico, dummodo confirmatus sit, quod etiam tenet Summa angelica verbo, Consecratio Sacrament. & refert pro hac sententia Innocent. Glossa vero in c. Manus, de Consecrat. dist. 5. videtur hanc opinionem extendere, etiam ad Laicos, dummodo confirmati sint, statuit enim generalem regulam ex facultate Pōtificis, quemlibet eleuari posse ad illud sacramentum ministrandum, quod accepit: Quæ tamen regula plus est, quam falsa, & errorum plena, nullaq; ratione vel authoritate fundatur, nam præter hoc, quod per se satis absurdum est, scilicet, quod Laicus confirmatus possit esse minister Confirmationis, sequitur posse simplici Sacerdoti committi, vt Sacerdotes ordinet, & Diacono, vt ordinet Diaconos, quod tamen est inauditū in Ecclesia. Ratio autem est clara, quia minister non confert Sacramentum, ratione similis Sacramenti susceptī, sed ratione potestatis ad illud ministerium cōcessæ, quæ tamen non conceditur per Sacramentum simile, sed per Sacramentum Ordinis, vel Episcopalem consecrationem, in qua sola datur potestas ad generādum sibi simile, vt hic dicam. Vnde etiam fit, per se non esse necessarium ad hanc potestatem confirmandi, vt minister ipse confirmatus sit, quia ad ministrandum Sacramentum non est necesse simile Sacramentum recepisse, vt patet aperte in Extrema vnctione vel Matrimonio: & quia potestas confirmandi non datur per characterem Confirmationis, sed per characterem Episcopalem, quia per se non pendet à charactere Confirmationis, sed absque illo dari potest, suamq; efficaciam habere. At vero ex parte dantis hanc facultatem posset etiam aliquis opinari, hanc facultatem posse committi Sacerdoti non solum à summo Pontifice, sed etiam ab aliis Episcopis, huius tamen sententiæ nullum inuenio expressum assertorem, videtur tamen posse colligi ex decretis citatis in fine præcedentis sectionis, in quibus absolute & generatim dicitur, Presbyterum posse ex facultate Episcopi chrisma conferre.

Potest Sum. Pont. committere simplici Sacerd. facultatem confirmandi.

Dicendum vero est primo, Summum Pontificem posse committere simplici Sacerdoti, vt Sacramentum Confirmationis rite & valide ministret. Hæc est sententia D. Thomæ hic & in 4. distinct. 7. vbi cæteri Theologi eam communiter amplectuntur. Richard. Maior. Paluda. Capreolus, item Alens. 4. p. quæst. 28. membr. 1. art. 3. §. 2. Marsil. in 4. quæst. 5. art. 3. Antonin. 3. p. tit. 14. cap. 14. §. 6. Ferrar. 4. cont. gent. c. 60. & reliqui recentiores, & Summistæ omnes. Sylvest. & Ang. locis supra citatis. & alij verb. Confirmatio. & Naua. ca. 22. §. 8. Couar. l. 1. Variar. c. 10. qui refert alios Iuris peritos. Fundamentum huius sententiæ sumitur ex quodam facto D. Greg. quod refertur cap. Peruenit. dist. 95. quod sumptum est ex li. 3. epist. 26. cum enim Greg. relatum fuisset in insula Sardiniæ solitos fuisse Presbyteros, baptizatus confirmare, id facere eos prohibuit, vt ipse refert d. epist. & colligitur ex epist. 9. eiusdem libri. ex hac autem prohibitione cum ortum scandalum videretur, sic scribit Gregorius in prædicto textu. Nos quidem secundum vsum veterē Ecclesiæ nostræ fecimus, sed si omnino hac de re aliqui contristantur, vbi Episcopi desunt, vt Presbyteri, etiam in frontibus, baptizandos chrismate tangere debeant, concedimus. Ex quo facto colligunt prædicti authores, posse Pontificem facultatem hanc simplici Sacerdoti concedere. Alij autem Doctores variis modis ad hoc factum respondent. Primo quidem non verentur dicere, Gregorium vt hominem in eo facto errasse, sequendo propriam opinionem, quam probabilem existimauit. In his enim reb⁹, quæ magis ad vsum pertinent, quam ad doctrinam, interdū potest errare Pontifex, non docendo, seu definiendo, sed operando, sic interdum dispensat in voto solemni, vel in Matrimonio rato, sequēdo probabiles opiniones, quæ fortasse in re ipsa falsę sunt: ita ergo accidere potuit in præsenti casu. Et hanc responsionem non iudicant improbabilem Durandus & Paludanus supra, mihi tamen nullo modo probanda videtur. Primo quidem, propter eximiam Gregorij sanctitatē & doctrinam, vnde non est verisimile in re tam graui, se periculo errandi exposuisse, maxime cum dispēsatio illa non vni tantum, vel alteri priuatæ personæ, sed integræ cuidam prouinciæ concederetur, nam error huiusmodi fuisset grauissimus, & valde perniciosus, & in re pertinente ad substantiam sacramenti. Deinde, quia Gregorius non concedit hanc facultatē verbis significantibus aliquod dubium vel probabilitatem, sed tanquam de re certa, & indubitata loquitur. Denique non legimus ante Gregorium quæstionem hanc sub his terminis fuisse in disputationem adductam, & vtrinque ortas esse opiniones probabiles, vt credamus Gregorium altera earum vti voluisse, sicut in exemplis adductis contingit: ergo nullo fundamento dici potest, Gregorium id fecisse sequendo opinionem probabilem, sed quia antiqua traditione & fortasse ex suorum prædecessorum vsu (licet scriptus non sit) intellexit, & pro constante habuit, se habere illam potestatem.

Durandus. Paludan.

Glossa. Scotus. Bonauent.

Est autem secunda responsio, quam afferunt Glossa in prædicto casu, & Scotus ac Bonauentura supra, Gregorium ibi nec dispensasse, nec potestatem aliquam concessisse: sed connixisse tantum, & quod sine scandalo vetare non poterat, permisisse. Hæc vero responsio est contra vim verborum Gregorij, non enim ait, permittimus, sed concedimus, ex quo sumitur efficax argumentū: Nam, si Gregorius illo verbo in sua proprietate vsus est. Ergo non tantum factum

permisit,sed etiam facultatem id faciendi concesit. Si illo autem verbo vsus est ad dissimulandum, grauissime deliquit,quia non solum errorem quendam permisit,sed etiam specie suorum verborum confirmauit & auxit. Adde(quod bene Scotus notat)non potuisse Pontificem in re tam graui errorem & abusum illius gentis dissimulare ac permittere propter tam leuem causam,qualis erat quorundam tristitia, & scandalum acceptum potius, quam datum, nam potius ad officium Pontificis pertinebat, si scandalum illud ex errore nascebatur, veritatem constanter docere,vt error, & consequenter scandalum tolleretur.

Scotus. Tertio responderi potest ex Scoto, eo tempore Presbyteros non fuisse tantum simplices Sacerdotes, sed etiam fuisse Episcopos consecratos,quamuis non omnes haberent iurisdictionem Episcopalem,sed vnus tantum in singulis ciuitatibus, qui per antonomasiam nomen Episcopi retinebat: & ideo ad illum solum spectabat huius Sacramenti collatio, quia vero alij Presbyteri habebant etiã Episcopalem consecrationem, ideo facile potuit Gregorius ad eos extendere facultatem conferendi hoc Sacramentum, quia hæc potius erat ampliatio quædam iurisdictionis,quam Ordinis,seu consecrationis, sicut posset nunc Papa concedere vni Episcopo potestatem confirmandi in alieno Episcopatu. Sed neq; hæc responsio potest satisfacere:quia, licet fortasse in initio Ecclesiæ solitum fuerit, simul cum dignitate sacerdotij conferre Episcopalem consecrationem, tamen illa consuetudo non longo tempore durauit, & saltem tempore Gregorij certum est, simplices Sacerdotes fuisse distinctos ab Episcopis, non solum iurisdictione,sed etiam consecratione, nam ante Gregorium

Euseb. Papa. dixit Eusebius Papa, Confirmationem datam à sacerdote esse irritam,& tamen si sacerdos esset consecratus Episcopus,quamuis iurisdictione careret,nihilominus Sacramentum Confirmationis ab eo datum, factum teneret. Ergo signum est, tum fuisse sacerdotes simplices sine consecratione Episcopali, & hoc est,quod Greg.ait: Et nos quidem secundum veterẽ Ecclesiæ nostræ consuetudinem fecimus. Hæc enim consuetudo de simplici tantum sacerdote intelligẽda est,& hæc est,quæ hactenus durat in Ecclesia Romana. Deniq; Gregorius dicit se concedere hanc facultatem Presbyteris in absentia Episcopi:ergo loqtur de Presbyteris carẽtib.consecratione Episcopali.

Adrianus. Quarto respondet Adrianus, non loqui Gregorium de Sacramento Confirmationis, sed de aliqua alia cæremoniali vnctione,nam fortasse illi Presbyteri bis vngebant infantes,semel in vertice,& iterum in fronte,neutram vero dabant per modum Sacramẽti,sed per modum cæremoniæ: Gregorius autem prius prohibuit alteram ex his vnctionibus, quia nõ erat in Ecclesia vsitata,& quia fortasse non existimauit illam esse conuenientem propter periculum erroris & deceptionis, quæ facile introduci poterat, confundendo illam vnctionem cum Episcopali Cõfirmatione. Postea vero potuit Gregor.illam cæremoniam admittere, quia non erat intrinsece mala, nec contra ius diuinum, cum non esset sacramentalis: sed solum quædam vmbra & significatio illius. Possumus autem hoc coniectura confirmare, nam ante concessionem Gregorij vtebantur illi Presbyteri tali vnctione, non est autem credibile, fideles Presbyteros,& in regno Catholico, nec multum ab Ecclesia Romana distantes propria authoritate ministrasse Sacramentum Confirmationis, aut scandalum passuros fuisse, eo,quod Greg. tale ministerium eis prohiberet: ergo verisimile est, eam vnctionem, de qua ibi agebatur, non fuisse existimatum Sacramentum Confirmationis.

Conc. Flor. Hæc vero expositio in primis est contra Concil. Florent. in decret. Eugenij,vbi cum dixisset,solum Episcopum posse conferre eam vnctionem,quæ est Confirmationis Sacramentum,subdit:Legitur tamẽ aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & vrgente admodum causa simplicem Sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum:vbi fine dubio refert hoc factum Gregorij,nam ante Concilium Florentinum nullibi legimus,Sedem Apostolicam in hoc dispẽsasse,nisi in hoc facto Gregorij, aut si fortasse alibi legitur,inde sumi poterit idem argumentum efficax ad conclusionem confirmãdam. Dico autem ante Concil.Floren.quia postea Gregorius tertius eandem facultatem cõcessisse dicitur quibusdam simplicibus sacerdotibus, qui in remotissimis regionibus infidelium versantur,in quibus non sunt Episcopi,& multi eorum,qui ad fidem conuertũtur, sine hoc Sacramento decederent,si nõ possent à Presbyteris confirmari. quam facultatem alij dicunt cõcessisse Adrianum VI.quibusdam fratribus Minoribus pro Indis, quæ concessio dicitur authentica haberi Hispali in monasterio sancti Francisci.

Vnde potest à simili argumentum sumi ad prædictam expositionem reiiciendam, nam Gregorius I. non absolute,sed cum limitatione concedit hanc facultatem Presbyteris: Vbi Episcopi desunt: ergo signum est non agere de cæremoniali vnctione,sed de sacramentali, nam si tantum esset cæremonialis vnctio,etiam posset facile concedi in præsentia Episcopi.Deniq; illa expositio omnino voluntaria est, & sine fundamento,nam Gregorius loquitur simpliciter de vnctione Chrismatis in fronte,hoc autem nomen proprium est Sacramenti Confirmationis, vt patet ex vsu totius antiquitatis supra relato,neq; vnquam legimus consignationem in fronte adiunctam esse Baptismo solemni inter cæremonias eius: est ergo ibi sermo de Sacramento Confirmationis.

Scotus. Vltimo ergo respondet Scotus, Diuum Gregorium per illam concessionem constituisse illos Presbyteros, eosque quodammodo Episcopos effecisse, quoad istum actum. Sed hoc vel eodem reuoluitur, vel verum esse non potest: nam si intelligat,fecisse illos semiepiscopos, quoad ordinationem,consecrationem,aut characteris impressionem, est plane falsum,vt per se constat, quia solum fuit quædam extrinseca deputatio,quæ ad præsentes & absentes, vel postea etiam futuros,quantum est ex se, extendebatur, quæ non habent locum in ordinatione vlla vel consecratione, si vero intelligat,illos sacerdotes accepisse aliquo modo potestatem exercendi actum Episcopalem,hoc est,quod intendimus, Pontificem posse communicare hanc potestatem sacerdoti simplici sine noua eius ordinatione,vel consecratione.

Rationes ad hanc sententiam confirmandam adducuntur nonnullæ ab authoribus citatis, sed cum res pendeat ex institutione, ad illud semper recurrendum erit. Itaq; recte intelligimus,potuisse Christum Dominum instituere, vt sacerdoti simplici ex vi suę ordinationis non daretur potestas proxime,& in actu primo (vt sic dicam) ad conferendum hoc Sacramentum,sed hæc daretur soli Episcopo per consecrationem ei⁹,& nihilominus simul voluisse Christum, vt sacerdos ex vi suæ ordinationis esset (vt sic dicam) in potentia remota, vt adiuncta commissione,seu delegatione Pontificis posset hoc Sacramẽtum conferre, in hoc enim modo institutionis nulla est repugnantia,imo posset esse magna congruentia, vt in absentia Episcopi non careant fideles aliqua via & potestate obtinendi hoc Sacramentum,& habendi sufficientem ministrum eius. Quod autem huiusmodi fuerit institutio, ostendit primo factum Gregorij supra declaratum: Secũdo, Concilium Florentinum in verbis supra citatis, nam postquam dixit, ordinarium ministrum esse Episcopum,subdit:Legitur tñ,aliquãdo p Apostolicæ sedis dispẽsatione, &c. & significans Christum instituisse huiusmodi ministrum cum hac latitudine & extensione. Tertio idem indi-

Conc. Trid. indicat Trident. sessione 7. Canone 3. de hoc sacramento dicens, eius ordinarium ministrum esse solũ Episcopum, nam cum dicit, ordinarium, duo significat. Primum Episcopum ex vi suæ ordinationis habere hanc indelebilem potestatem, vt ipsummet docuit sessione 23. capit. 4. secũdum, ita habere Episcopum hanc ordinariam potestatem, vt tamen in Sacerdote sit capacitas ad recipiendam illam saltem ex delegatione & commissione. Quarto Concilium Senonense in decretis morũ capi. 38. cum dixisset, Abbates non habere potestatem confirmandi, subdit: Quod si qui sint, qui contendant, sibi cõpetere hanc facultatem ex priuilegio, volumus, quod cũ primum fuerint requisiti à Suffraganeis nostris de priuilegio fidem facere teneantur. Vbi aperte supponit, Abbates, etiãsi non sint Episcopi, sed simplices sacerdotes, ex priuilegio posse hoc sacramentum conferre. At & hoc sensu adduci solent in huius sententiæ confirmationem quædam antiqua decreta, in quibus dicitur, sacerdotem posse vngere in absẽtia Episcopi, sed hæc decreta vel minimum probant vel nihil, & hoc posterius verius est, illa enim non sunt alia, præter ea, quæ sectione præcedente tractauimus, vbi ostendimus in eis non esse sermonem de hoc sacramento, sed de aliis vsibus chrismatis.

Con. Senon.

Solus sacerdos potest delegari à Summo Pontifice ad hoc sacramentum administri. 1. pars probatur.

Dico secundo, nulli inferiori Clerico, neque laico posse hoc ministerium committi præterquam sacerdoti, eique non ab alio, quam à Summo Pontifice ex causa rationabili. Prima pars est D. Thom. in 4. dist. 7. quæst. 3. artic. 1. quæstiuncu. 3. quem alij sequuntur, & videtur res certa, quam vt minimum probant, & conuincunt argumenta supra adducta in fauorem primæ sententiæ, quia in his quę sunt de substantia sacramẽtorum, nihil alterari, aut immutari potest à Christi institutione, sed ex institutione Christi solus Episcopus est ordinarius minister huius sacramenti, vt Concilia definiunt, soluſque Sacerdos est in potentia, vt ei possit cõmitti hoc ministerium per Pontificem Summum, hæc enim sola exceptio constat nobis traditione, quæ non potest firma aut probabili authoritate ad inferiores extendi: ergo non est id temere faciendum. Et confirmatur, nam dispensatio in his, quæ sunt iuris diuini ordinarij, non potest fieri à Summo Pontifice, nisi in his, quæ vel ab humana voluntate aliquo modo pendet, vel in his, in quibus eodem diuino iure constat, datam esse huiusmodi potestatem, & iuxta mensuram & regulam ipso iure diuino constitutam, quæ ex vsu & traditione colligenda est, sed in præsenti ordinarium ius diuinum est, vt Episcopus ministret hoc sacramentum, quod vero alteri delegetur hæc potestas, est dispensatio quædam ipso diuino iure specialiter concessa & tradita, ac vsus Ecclesiæ hactẽ? solum docuit, dispensationem hanc solum esse à Christo concessam, respectu simplicis sacerdotis: ergo non potest probabiliter ad alios extendi. Tamen affert optimam congruentiam Diuus Thomas, nam sicut solus Sacerdos habet directam potestatem in Corpus Christi verum, ita etiam solus habet per se & ex officio directam potestatem in Corpus Christi mysticum ad remittenda peccata, & ad ministranda sacramenta ex officio, & ideo merito simplex Sacerdos censetur capax huius potestatis saltem per delegationem, vt, qui potest Corpus Christi conficere, & per sacramentum illud fidelem populum specialiter nutrire, possit etiam, deficiente Episcopo, illum confirmare, & ad Christianam militiam præparare. Diaconus vero & consequenter quilibet inferior, cum careat prædicta potestate in Corpus Christi verum, merito reputatur ineptus ad huiusmodi ministerium, & incapax talis dispensationis. Nam ob hanc etiam causam non potest committi Diacono, vt ministret extremã vnctionem: ergo multo minus vt ministret Confirmationem.

2. Pars probatur.

Secunda pars eodem modo videtur mihi certa, quamquam nonnulli Scholastici contrarium insinuent, eam vero significat Diuus Thomas hic ad primum, dum ait: hoc conuenire Pontifici supremo ex plenitudine potestatis, quam habet in Ecclesia: sentit ergo nullum alium habere hanc potestatem. Et idem sentit Paludanus distinctione 7. quæstion. 4. numero 20. & idem tenet Soto eadem distinctione articulo 12. ad quintum, quamquam non videatur satis consequenter loqui ad ea, quæ in solutione ad primum dixerat, vt statim annotabo. Ratio autem est supra tacta, quia in his, quæ sunt iuris diuini absolute & simpliciter, non potest dispensari, nisi iuxta modum & mensuram, ipsomet iure diuino statutã & concessam, sed hoc ius ministrandi hoc sacramentum est diuinum, & lege ordinaria concessum Episcopis, & ex traditione solum habemus Summum Pontificem posse in hoc dispensare. Vnde Concilium Florentinum signanter dicit, Legimus autem per sedis Apostolicæ dispensationem, &c. Contra hanc vero partem sentit Ledesma hîc, quamuis enim nobiscum doceat nunc de facto non posse Episcopos committere hoc ministeriũ simplicibus Sacerdotibus in suis Episcopatibus, quia hoc est eis à Summo Pontifice prohibitum, existimat tñ posse id facere stando in colo iure diuino, & secluſa prohibitione Pontificis, quia tantam habet potestatem Episcopus in sua prouincia, sicut Papa in toto orbe, & ad hoc confirmandum adducit Canonem 20. Concil. Toletan. primi supra tractat. Atque idem sentire debet Soto, si talis fuit Christi institutio, qualis ab ipso describitur, dicit enim Christum statuisse, solos sacerdotes, siue ex officio siue ex commissione posse confirmare, cõmisisse autem Ecclesiæ, vt posset, prout expedire censeret, limitare, vt Episcopus vel Sacerdos sub hac vel illa conditione esset necessarius minister huius sacramenti. Ex qua doctrina necessario sequitur, potuisse Ecclesiam non limitare hanc potestatem delegatam Sacerdotis ad Summi Pontificis concessionem, sed eam extendere ad concessionem Episcopi. Vnde fit, stando in iure diuino: posse Episcopum hãc facultatem concedere, solumque ex censura & limitatione Ecclesiæ hoc esse Summo Pontifici reseruatum. Sed vterque istorum authorum grauiter deceptus est, nam in primis Ledesma nititur fundamento nimis falso & improbabili. Multa enim potest Summus Pontifex in Ecclesia ex plenitudine potestatis, quæ non possunt Episcopi in suis diœcesibus, vt alio loco latius tractandum est. Deinde, si hoc possunt Episcopi iure diuino, vbi est illis prohibitum à Summo Pontifice, ne vtantur hac potestate? aut vbi facta est hæc reseruatio, aut iurisdictionis coarctatio? nullum enim extat de hac re Pontificium decretũ. Quod si fortasse dicat, Episcopos amisisse hoc ius per non vsum in primis hoc gratis dicitur, cum hoc nõ fit priuilegium, sed ordinarium ius. Deinde hinc potius debuisset inferri, ideo Episcopos nunquam habuisse hunc vsum, quia nunquam habuerunt hanc potestatem. Denique alias eadem ratione dici posset, posse Episcopos per contrariam consuetudinem acquirere ius concedendi hanc facultatem, quod fortasse Ledesma facile concederet. Imo existimat in Græcia aliquando fuisse hanc consuetudinem, vt simplices Sacerdotes confirmarent ex licentia Episcopi: quod de Ægyptijs refert Ambrosius ad Ephesios quarto, sed loquitur aperte de eo tempore, in quo Presbyteri simul ordinabantur Episcopi, nunquam ergo in Catholica Ecclesia fuit talis consuetudo, quod Episcopi concedant simplicibus sacerdotibus facultatem confirmandi, nec Concilium Tolet. quod citat, loquitur de hoc sacramento, vt supra vidimus: At vero Soto non recte explicat institutionem, primum quia ex doctrina eius sequitur, Episcopum non ex Christi institutione, sed ex Ecclesiæ determinatione, esse nunc ordinarium ministrum huius sacramenti, consequens est falsum, & contra id quod Cõ-

D. Thom.

Paludanus Soto.

Conc. Flor.

Ledesma.

Con. Tolet. Soto.

Ambrosius.

Conc. Flor. Con Trid. cilium Florentinum & Tridentinum indicant, dum definiunt, solum Episcopum esse ordinarium ministrum, nimirum ex institutione Christi. Secundo, quia alias potuisset Ecclesia facere, vt ordinarius minister huius sacramenti esset quilibet Sacerdos, si nullam limitationem institutioni Christi adhibuisset, consequens autem videtur etiam repugnare prædictis definitionibus. Tertio potuisset Ecclesia alijs modis præscribere hoc ministerium, vt verbi gratia, quod simul cum Episcopis aliqui essent necessarij, & ordinarij ministri, non vero alij simplices sacerdotes. Item quod potestas delegandi hanc facultatem simplici Sacerdoti, non tantum esset penes Pontifices, sed etiam penes Parochos, vel Abbates: & alia similia inferri possunt plane absurda. Verus ergo modus institutionis est supra à nobis declaratus, & iuxta illum limitata est ipso iure diuino hæc potestas delegandi hoc ministerium, vt sit propria Summi Pontificis.

3. Pars probatur. Conc. Flor. Tertia pars conclusionis fere habetur in Concil. Florent. in illis verbis: Legitur tamen aliquando per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgente admodum causa. Colligitur etiam ex dictis, nã hæc concessio est per modum cuiusdam dispensationis: omnis autẽ dispensatio in communi lege requirit causam rationabilem. Præterea Christus Dominus, qui voluit ordinarium ministrum esse solum Episcopum, consequenter virtute voluit, alium ministrum sine necessitate non introduci: ergo requiritur rationabilis causa. Imo hinc videtur inferri, si aliter fiat hæc dispensatio ex sola voluntate Pontificis, sine rationabili causa, non solum male fieri, sed etiam irritam esse ac nullam: quia est contra Christi voluntatem, & institutionem, & quia in vniuersum, licet in iure humano dispensatio sine causa facta teneat, quãdo est ab habente æqualem potestatem: tamen dispensatio in his, quæ pertinent ad ius diuinum, vt in voto & similibus, si fiat sine causa, non solum est illicita, sed etiam nulla: hæc autem dispensatio est aliquo modo in iure diuino, vt dictum est: sed hoc vltimum licet appareat probabile, non tamen audeo id simpliciter affirmare, ne videar inicere scrupulũ & dubitationem, an Confirmatio facta à Presbytero ex concessione Pontificis valida sit: esset enim hoc inconueniens: & ideo simpliciter dicendum est, quotiescunque Papa concedit hanc facultatem, licet fortasse quoad praxin & vsum minus prudenter interdum faciat, nihilominus concessionem esse validam, suumque effectum habere, nam hic est conuenientior institutionis modus. Vnde in prædicto Concilio Senonensi significatur, hanc facultatem posse concedi per modum cuiusdam priuilegij, quod, vt validum censeatur, nil aliud exigitur, quam quod constet esse concessum. Quod potest etiam confirmari exemplo minorum Ordinum, quos non possunt conferre simplices sacerdotes ex vi suæ ordinationis, possunt tamen ex delegatione Pontificis, quæ semper valida censetur absq; examinatione causæ. Vnde non requiritur ad valorem actionis, sed vt prudẽter fiat: & ad hoc non semper requiritur causa ex necessitate aliqua vel penuria ministrorum, sed aliis titulis & rationibus fieri potest.

Conc. Seno.

Soleat vero hic inquiri, an Papa electus & habens iam supremam Ecclesiæ iurisdictionem, nondũ tamen Episcopus conseratus possit hoc ministerium committere simplici sacerdoti, & ratio dubij esse potest, quia tunc Pontifex per se ipsum non posset confirmare: ergo nec posset alii committere, atque ita sentit Paludanus supra num. 51. Sed contrarium videtur longe probabilius: nam hæc dispensatio non est actus Ordinis, nam in hoc non superat Summus Pontifex alios Episcopos, sed est actus potestatis iurisdictionis, in qua superat pontifex alios Episcopos: ergo si Papa habet supremam iurisdictionem, quãuis nondum consecratus seu ordinatus sit, potest hanc dispensationem concedere. Nec refert, quod per se ipsum non possit confirmare ex defectu Ordinis, nam sæpe potest hoc modo vnus alteri committere, quod per se non potest facere, vt Episcopus nondum ordinatus sacerdos potest dare ius absoluendi, quamuis ipse per se absoluere non possit, & ratio est, quia huiusmodi concessio supponit in altero Ordinem necessarium ex institutione Christi, vt ei possit hæc potestas delegari, vt ipsa solum est veluti applicatio, ad quam sufficit potestas iurisdictionis. Vnde consequenter infertur, si Pontifex electus sit simplex Sacerdos nondum consecratus Episcopus posse, si velit, & rationabilis causa occurrat, hoc sacramentum ministrare secum ipso dispẽsando: quia non est peioris conditionis, quamuis, moraliter loquendo, vix possit casus occurrere, in quo id fieri oporteat.

Paludanus Papa electus nondum consecratus Episcopus potest dare facultatem Sacerdoti administrãdi hoc sacramentũ.

Rursus inquiri solet, an simplex Sacerdos, qui facultatem habuit à Summo Pontifice, ministrãdi hoc sacramentum, possit mortuo Pontifice, illud ministrare. Videtur enim cessare virtus eius, cum sit veluti instrumentalis, pendens à Pontifice concedente facultatem. Dicendum est tamen hanc facultatem non cessare per mortem concedentis, & ideo in eo casu posse simplicem sacerdotem licite & valide hoc sacramentum ministrare, alioqui Sacerdotes hac facultate vtentes in remotissimis regionibus (pro quibus maxime concedi solet hæc facultas) fere semper essent moraliter dubij de valore sacramenti, si fortasse Pontifex, qui facultatem concessit, mortuus esset, nam hoc periculum morale est, & frequenter accidit. Accedit quod in vniuersum gratia non extinguitur morte concedentis: hæc autem facultas est gratia quædam & fauor, & ideo nõ cessat. Vndeetiam colligitur, quod licet fortasse cesset ratio vel necessitas, quæ mouet Pontificem ad hoc priuilegium concedendum, non statim cessat ipso facto huiusmodi facultas, nisi in ea fit expressum, ita vt sub ea conditione vel limitatione data sit, alioqui si absolute concedatur, semper durat, etiam si fortasse causa non duret, quia non pendet ab illa in fieri, & in conseruari, neque in sua substantia & valore, vt dictum est. Potest autem hæc facultas semel concessa reuocari, ita vt, sicut Confirmatio data à Sacerdote simplice prius quam habeat à Pontifice facultatem, est nulla, & prorsus irrita, ita etiam data post reuocationem facultatis prius concessæ, quia per hanc facultatem non datur aliquis Ordo, neque imprimitur aliquis character indelebilis, & ideo de se reuocari potest, sicut alia priuilegia, facta autem huiusmodi reuocatione, res constituitur in eodem statu, in quo antea erat, & ideo tam impotens manet simplex sacerdos ad ministrandum hoc sacramentum post reuocatam prædictam facultatem, quam erat impotẽs ante illam concessam. De quare legi potest Alexand. Alens. 4. p. quæst. 28. memb. 1. art. 3. §. 3.

Hæc omnia non cessant morte concedentis.

Non cessat in eo casu ratio cessationis cessat.

Potest reuocari.

Alex. Ales.

Ad argumenta primæ sententiæ facilis est responsio ex dictis. Dicimus enim Pontificem in hoc negotio non dispensare, neque immutare ius diuinum, sed constituere talem ministrum huius sacramenti, qualem Christus instituit, voluit autem Christus, ministrum ordinarium & ex officio esse Episcopum, extraordinarie autem posse esse simplicem Sacerdotem, authoritate Summi Pontificis, ad hoc deputatum, hunc enim fuisse institutionis modum, probatum est ex vsu & traditione Ecclesiæ. Neque propterea hoc extendendum est ad quamcunque aliã, aut materiam aut formam sacramentorum, quia non oportet, eundem esse modum institutionis in omnibus, cum non sit in omnibus eadem ratio, vel necessitas, vel traditio, erit autem simile exemplum in minoribus Ordinibus, supponendo, quod sint verum sacramentum, nam ordinarius minister eorum est solus Episcopus, & tamen possunt ex concessione Pontificis per simplicem Sacerdotem ministrari. Atque

Ad argumenta.

que hinc fit, characterem Episcopalem esse sufficiens principium huius sacramenti, & necessarium in ministro ordinario & ex officio, non tamen absolute & simpliciter, quia etiam character Sacerdotalis potest sufficere, non tamen per se, & veluti vi sua, sed quasi extensus vel applicatus per concessionem Pontificis: cum enim character non sit potentia physica, sed signaculum quoddam, induens quandam rationem moralis potentiæ seu facultatis, facile intelligi potest in aliqua actione posse pendere ex concessione seu facultate morali iuxta Christi institutionē. Sed quęres, an illa sententia sit iam hæretica, & nostra sit de fide, nonnulli enim ita simpliciter affirmant, vt Ledesma hic, & insinuat etiam Soto in distinctione 7. artic. 11. dicens: Sententiam Diui Thomæ non solum esse opinionem, verum etiam Ecclesiasticam sanctionem. Fundatur autem in decreto Concilij Florentini ante quod (ait Soto) potuisse Durandum & Scotum aliud opinari: de Adriano autem miratur, quod illud non legerit. Sed non est verisimile, illud non legisse, sed fortasse tempore Adriani decreta illa Concilij Florentini non erant ita recepta, nec plena authoritate confirmata, vel certe (quod verisimilius est) non intellexit Concilium hoc definiuisse, nam solum refert, sedem Apostolicam aliquando in hoc dispensasse, non tamen id expresse approbat, neq; habet aliquod verbum, quod definitionem indicet, sed obiter tantum historiam attingit. Concilium autem Tridentinum (quod Ledesma citat) licet definiat, ordinarium ministrum esse Episcopum, nihil tamen de extraordinario tractat, sed rem indefinitam relinquit. Existimo ergo, nondum esse in hoc aliquid de fide, quamquam non negem, Concilium Florentinū magnam huic nostræ sententiæ tribuisse authoritatem, adeo, vt temerarium censeam, contrarium velle pertinaciter defendere. De fundamentis autem secundæ sententiæ nihil dicendum occurrit. An vero necessarium sit, simplicem sacerdotem ministrātem hoc sacramentum ex concessione Pontificis, vti chrismate ab Episcopo consecrato, vel in hoc possit etiam cadere dispensatio, diximus supra tractando de materia huius sacramenti.

Ledesma. Sotus. Conc. Flor. Contrariam sententiam pertinaciter defendere temerarium est.

SECTIO III.

Vtrum hæreticus Episcopus, vel ab Ecclesia præcisus, seu prohibitus, possit esse minister huius sacramenti.

RATIO dubitandi est, quia nonnulli Pontifices & Patres antiqui interdum significant, sacramētum Confirmationis datum ab Episcopo hæretico esse irritum & inane. Ita significat Innocentius primus epistola 18. capit. 3. de hæreticis enim loquens: Eis solum Baptisma ratum esse permittimus: & infra: Nec dare Spiritus sancti plenitudinem possunt, quam per impietatis suæ perfidiam perdiderunt: Similiter Leo Papa epist. 35. c. 2. baptizatum ab hæreticis dicit, non esse rebaptizandum, sed hoc ei esse conferendum, q; ibi defuit, vt per Episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur. & epist. 77. c. 7. dicit baptizatos ab hæreticis sola inuocatione Spiritus sancti per impositionē manus esse confirmandos, & subdit inferius rationem, Vt, q; ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur. Ergo ex sententia Leonis Confirmationis sacramentum ab hæreticis dari non potest. Et confirmationis, nam ita fuit semper antiqua consuetudine in Ecclesia obseruatum, scilicet, vt ab hæreticis baptizati, cum ad Catholicam Ecclesiam veniunt, per manus impositionem, i. e. sacramentum Confirmationis, recipiantur. Sic Eusebius Papa epist. 3. circa finem: Hæreticos omnes, quicunq; Dei gratia conuertuntur, & in Sanctæ Trinitatis nomine credentes baptizati sunt, Romanæ Ecclesiæ regulam tenentes, per manus impositionem reconciliari præcipimus: & subdit statim: Manus impositionis sacramētum magna veneratione tenendum est, &c. ergo loquitur de hoc sacramento, de quo videntur etiam loq; Concil. Arelatense primum, canone 8. illis verbis: Manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum S. Et Arelatense II. c. 17. ibi. Cum chrismate & manus impositionem in Ecclesia recipi sufficit. Vnde Cypri. supponens hanc Ecclesiæ consuetudinem, & sequēs sententiam suam de rebaptizandis, ab hæreticis baptizatis, scribit in epi. 72. Eis parum esse manum imponere ad accipiēdum Spiritum S. nisi accipiant & Ecclesiæ Baptismum: & epist. 47. videtur supponere, tanquam concessum ab omnibus, Confirmationem non posse dari ab hæreticis: cum sic ad hominem argumentatur: Si maiestati nominis tribuunt, vt, qui in nomine Iesu Christi, vbicunq; & quomodocunq; baptizantur inuocati & sanctificati iudicētur: cur non eiusdem Christi nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendū Spiritum sanctum? Cur eadem eiusdem maiestas nominis non prævalet in manus impositione, q; valuisse contendunt in Baptismi sanctificatione? Hinc etiā in Concilio Carthaginensi tēpore Cypriani celebrato, Nemesianus Episcopus sic inquit. Male ergo sibi quidam interpretantur, vt dicant, q; per manus impositionem Spiritum S. accipiant, & sic recipiantur, cum manifestum sit vtroq; sacramento debere eos renasci in Ecclesia Catholica. significat ergo hunc fuisse eo tēpore sensum Catholicorum Doctorum distinguentiū inter Baptismum & Cōfirmationem, vt illum validū esse dicerent ab hæreticis datum, non vero hāc, quod etiam significauit in libro de Ecclesiasticis dogmatib. c. 52. vbi de baptizatis ab hæreticis cum ad Ecclesiam redeunt, dicitur: Purgati iam fidei virtute confirmētur manus impositione: Sic etiam August. libr. 2. de Baptismo, capit. 7. & lib. 5. de Baptismo cap. 23. dicit, baptizatos ab hæreticis, & ab hæresi redeuntes per manus impositionem fore recipiendos.

Innocent. I. Leo Papa. Eusebius Papa. Conc. Arelatense. Cyprian. Cōc Carth. Nemesianus. Augustinus.

Ratio autem reddi potest, quam Augustinus dictis locis tangit, quia hæretici sunt incapaces Spiritus sancti, & ideo Spiritus sanctus extra Ecclesiam Catholicam dari non potest, hoc autem sacramentum institutum est ad dandam Spiritus sancti abundantiam & perfectionem: Congruum ergo fuit, vt huius sacramenti ministerium solis Episcopis Catholicis committeretur. Nec refert, quod character seu consecratio Episcopalis sit indelebilis: Nam etiam hoc admisso, intelligi recte potest, Christum instituisse, huiusmodi characterem non sufficere, nisi in ministro ab Ecclesia tolerato in sacramentorum administratione: sicut è contrario dicebamus characterem sacerdotalem non sufficere per se sine facultate Pontificis ad huiusmodi ministerium: illa autem adiuncta, posse sufficere, ita è contrario Episcopalem characterem sufficere, dummodo ab Ecclesia prohibitus, seu præcisus Episcopus non sit.

Ratio pro hac sententia.

Propter hanc difficultatem nonnulli Iurisperiti docuerunt, Episcopum hæreticum, seu ab Ecclesia præcisum ita esse prohibitum ab huius sacramenti administratione, vt, si illud tentet conferre, nihil efficiat. Ita refert Castro libro secundo de iusta hæreticorum punitione cap. 21. Couarruuias libr. 1. Variar. resolutionum capite 10. numero 8. ex Glossa in capit. Accedens. 50. distin. & in capit. Degradatio, de pœnis in 6. quæ generatim loquuntur de quocunque actu Ordinis facto à Clerico degradato. Hæc tamen sententia erronea est, ac merito ab omnibus Doctoribus est reiecta.

Castro. Couarr.

Dicendum est ergo, quemcunque verum Episcopum, quoad consecrationem, esse sufficientem ministrum huius sacramenti, etiam si hæreticus sit, excōmunicatus, aut degradatus, ita vt non possit Ecclesia facere, quin sacramētum Confirmationis ab eo datū sub debita forma, materia & intentione, validum sit, licet ipse peccet illud ministrando. Hanc conclusionem non inueniō expresse definitam, & ideo non asfero

sero absolute esse de fide. Nam, licet Concil. Triden. sessione 7. Canone 12. de sacramentis in genere, definiat, sacramentum datum à ministro existēte in peccato mortali esse validum, nihil tamen ab hæretico in genere definit, neque aliquid etiam specialiter de hoc sacramento colligitur, tamen conclusio posita, primo ex doctrina supra tradita de sacramētis in genere: est enim eadem ratio de hoc, & de cæteris sacramentis. Vnde omnia fere ibi adducta possunt facile ad hoc sacramentum applicari. Secūdo ex Concilio Florent. & Tridentino, tum quia absolute dicunt. Episcopum esse ordinarium ministrum huius sacramenti, sed Episcopus, quamuis sit hæreticus, aut quacunque alia ratione ab Ecclesia præcisus, est verus Episcopus: ergo est etiam verus & sufficiens minister, tum etiam, quia Concilium Tridēt. dicit, ministrum sacramenti in peccato mortali existentem esse verum ministrum: ergo etiam si sit in peccato hæresis, nam sicut non licet excipere peccatum adulterii, aut concubinatus, & aliud simile, ita nec peccatū hæresis, nā hæ definitiones Con. doctrinales sunt, & vniuersales.

Conc. Flor. *Con Trid.*

Tertio, quia Ecclesia non potest auferre à Sacerdote, vel Episcopo Ordinem, seu consecrationem semel datam: ergo quamuis possit prohibere vsum eius, non tamen potest facere: quin actus solus Ordinis ab huiusmodi ministro factus, validus sit. Cum ergo Confirmatio tantum sit actus Ordinis Episcopalis, non potest ab Ecclesia impediri, quo minus sit verum sacramentum, etiam si Episcopus sit hæreticus vel præcisus, dummodo cætera necessaria adhibeantur. Primum antecedens certissimum est, quia character sacerdotalis deleri non potest, vt definit Concil. Trid. sessio. 7. Canone. 9. & sessio. 23. capit. 4. Vnde quando Sacerdos deponitur, seu degradatur, reuera non priuatur ipso ordine, quia non priuatur charactere, sed priuatur vsu, vel etiam priuilegiis Sacerdotalibus. Quamuis autem inter Theologos in controuersia positum sit, an Episcopalis consecratio imprimat characterem, vel physice augeat præexistentem, aut tantum moraliter: nihilominus sine cōtrouersia ab omnibus receptum est, consecrationem Episcopalem esse initerabilem, & indelebilem, vt in proprio loco latius dicturi sumus. Vnde Conci. Trident. dicta sessio. 23. cum capit. 4. dixisset, Ordinem imprimere characterem indelebilem, & ideo Sacerdotes habere potestatem Ordinis, quam amittere nō possunt, statim subdit, Episcopos pertinere ad hunc hierarchicum ordinem, & habere in eo gradu propriam quandam potestatem: sentit ergo etiam illam esse inamisibilem. Prima autem consequentia probatur, quia huiusmodi actus solum pendet à potestate Ordinis, ideo enim vocatur actus solius Ordinis, vt distinguatur abillo, qui essētialiter est etiam actus iurisdictionis: vt est sacramentale iudicium, & absolutio, quæ propterea nulla est, si potestas iurisdictionis desit, quia ab illa per se pendet: actus vero solius Ordinis, vt est consecratio, à sola potestate Ordinis per se pendet, & ideo illa potestate durante prohiberi quidem potest talis actus, vt licite fieri non possit, non tamen potest ab homine impediri, quo minus, si fiat cum cæteris conditionibus requisitis, validus sit. Atque hac ratione consecratio Eucharistiæ facta à sacerdote hæretico, vel quacunque ratione prohibito, valida est. Similiter Extrema vnctio, item Ordinatio facta ab Episcopo, hæretico, seu præciso, quæ propterea non iteratur in Ecclesia, vt suis locis videbimus: ergo idem dicendum est de actu confirmandi. Nam constat per se, & intrinsece non esse actum iurisdictionis, cum non sit actus iudicialis, sed solum consecratiuus, vt sic dicam.

Conc. Trid.

August.

Quarto, est hæc sententia Augustini libro. 2. contra litteras Petilian. capite 104. vbi agens de sacramento chrismatis, quod in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, dicit: esse posse in hominibus pessimis, illudque in hoc comparat cum Baptismo & vtrumque dicit esse posse inter hæreticos, & in parte Donati, & ibidem declarat, etiam in hoc sacramento distinguendum esse sacramētum ab effectu, vt intelligamus, quamuis contingat Spiritum sanctum non dari ab hæreticis, non propterea negari debere ab eis dari sacramentum. Vnde ex hoc loco euidenter constat, totam doctrinam supra datam & explicatam de malis ministris sacramentorum in genere, ex sententia Augustini eodem modo procedere de ministro huius sacramenti. Vnde li. 5. de Baptismo, ca. 20. ait, Sicut sanctificatur oleum ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, ita etiam sanctificatur in hæreticorum altari: quia nullis hominum falsitatibus impeditur Deus, quo minus suis sacramentis adesse dignetur. Vnde concludit: Baptismum, Eucharistiam, & manus impositionem, valida esse, etiā per homicidas: constat autem ex omnibus libris August. cont. Donat. eandē esse rationē de hęreticis, quę est de homicidis, & aliis huiusmodi peccatoribus.

Vltimo, si congruentijs vtendum est, omnes supra adductæ de sacramentis in genere hic habent locum ne scilicet dubia & incerta sit Confirmationis veritas, si ab interna hominis sanctitate, aut fide pendeat, & aliæ similes: Si vero ratio à priori petatur, recurrendum est ad institutionē, & ad potestatē Ordinis indelebilē, vt iam tactū est. Vnde sic potest ratio cōcludi, nam iuxta doctrinā Concilij Florentini sacramentū tribus perficitur, materia, forma, & ministro. Vnde fieri nō potest, vt hæc rite adhibeantur, & sacramentum non perficiatur: Ergo si in præsenti sacramēto adhibetur materia & forma à vero Episcopo efficietur sacramentum, quātumuis Episcopus sit prauus, vel hæreticus, aut præcisus.

Conc. Flo.

Ad rationem dubitandi in principio positam cogitare aliquis posset, potuisse aliquos ex prædictis Patribus circa hoc errare, quia olim hæc veritas non erat adeo declarata, & intellecta, sicut nunc est. Verumtamen, licet de Diuo Cypriano & aliis, qui de sacramento Baptismi ita senserunt, id dici posset, tamen de Diuo Augustino id non est verisimile: & multo minus de Pontificibus citatis, præsertim cum ibi doceant Ecclesiam de re grauissima, & ad bonos mores maxime pertinente, & referant Ecclesiæ consuetudinem, in qua nunquam esse potuit grauissimus & intolerabilis error, qualis fuisset, si sacramentum hoc à ministro hæretico rite celebratum, in Catholica Ecclesia iteraretur. Dicēdum ergo est, Patres in illis locis non agere de hoc sacramento, sed de manus impositione reconciliatiua, quam esse distinctā ab hoc sacramento Confirmationis supra ostendimus disputatione 34. sectione. 1. & est satis expressum in Concilio Hispalensi secundo capite 7. vbi dicitur, non licere Chorepiscopis, vel conuersis ex hæresi manus imponere, vt Spiritum sanctum recipiant, vel baptizatorum frontes chrismate signare, quod sumptum est ex Leone Papa epistola 88. atque idem colligi potest ex Fælice Tertio in epistola decretali capite tertio & quarto, & sequentibus: & ex Clemēte libro 2. Constitut. capite 45. & libro 8. capite 12. quibus locis fit mentio manus impositionis purgatiuæ, seu reconciliatiuæ, quæ erat per modum cuiusdam publicæ pœnitentiæ, & absolutionis, de qua etiam loquitur Innocentius primus epistola 22. capite 4. cum dicit, Clericos conuersos ex hæresi solere admitti ad communionem laicam per manus impositionem, & capite quinto declarat id fieri per pœnitentiam, & addit interdum recipi in suo gradu & ordine ad clericalem communionem: quomodo etiam dicitur in Concilio Arelatensi capite 12. Clericos conuersos ex hæresi, si magnum fidei suæ, & perfecte conuersionis testimonium præbuerint, posse ad suum gradum & ordinem recipi per manus impositionem: non erat ergo illa manus impositio, Confirmatio. Quomodo enim verisimile est, aut eos fuisse denuo confirmatos, qui in sacerdotali Ordine recipie-

A diuersa dubitandi.

Con Elib.

Cypri.

Leo Pa. Fælix Clem.

Innocē.

Con Arel.

recipiebantur, aut ordinationem hæreticorum, vt ratam, & validam receptam esse, non autem Confirmationem? Quod si dicas, non ibi esse sermonem de ordinatis ab hæreticis, sed de clericis, qui cum in Ecclesia Catholica fuerint Ordinati, in hæresin labuntur, & postea conuertuntur. Sed in primis hoc gratis dictum est, quia illa decreta absolute & simpliciter loquuntur, deinde eadem ratione dicam in aliis decretis non esse sermonem de his, qui rite confirmati sunt ab hæreticis, vt de Bonifacis loco supra citato dicebamus, & maxime credi posset, quando alicubi dicitur, adiungendam esse huic manus impositioni reconciliatiuæ vnctionem chrismatis, vt est in Concilio Arelatensi secundo, capite 17. & apud Theodoretum libro 3. Hæreticarum fabularum capite de Nouato, vbi refert, Patres ordinasse, vt hi, qui à Nouatiana hæresi conuertebantur per vnctionem chrismatis reciperentur: quia Nouatiani illis, quos baptizabant, sacrum chrisma non præbebant: sic ergo in vniuersum credi potest, quotiescunque hæretici per vnctionem chrismatis recipiebantur, id factum esse solum cum his, qui in hæresi vncti non fuerant, nam alioquin constat, non semper fuisse adhibitam vnctionem chrismatis, cum manus impositione reconciliatiua, vt patet ex aliis decretis supra citatis. Imo neq; quando adiungebatur chrisma, erat semper sacramentum Confirmationis, sed aliqua cæremonialis vnctio, cuius signum apertum est, quia fiebat etiam à simplici Presbytero, vt patet ex Conc. Arausi. 1. cap. 2.

Conc. Arela. Theodoret.

Conc. Arausi.

Denique optimum argumentum est, quod hæc manus impositio, per quam conuersi ex hæresi recipiebantur, non his tantum adhibebatur, qui ab hæreticis baptizati, vel confirmati fuerant, sed in vniuersum omnibus etiam si ante lapsum in hæresin essent à Catholicis baptizati & confirmati: ergo non poterat esse sacramentum Confirmationis, alioqui dicendum esset, non solum non esse validam Confirmationem datam ab hæretico, sed etiam Confirmationem rite acceptam in Ecclesia Catholica per hæresin amitti, & ideo debere postea iterari, quod est plane hæreticum. Antecedens vero constat ex generalibus locutionibus dictorum decretorum, & ex doctrina Augustini dicto lib. 5. de Baptismo. capit. 23. vbi rationem huius cæremoniæ reddens, inquit. Si non adhiberetur venientibus ab hæresi manus impositio, quasi extra omnem culpam esse diiudicarentur, propter charitatis ergo copulationem manus imponuntur correctis ab hæresi. hæc autem ratio generalis est, & ideo idem August. li. 3. de Baptismo c. 16. & 18. significat, hanc manus impositionem pertinere ad potestatem ligandi atq; soluendi. Vnde Cyp. epist. 10. illam coniungit cum exomologesi: & epistol. 71. dicit huiusmodi manum imponi in pœnitentiam, quod etiam dicit Crescens Episcopus Concil. Carthag. sub Cyprian. erat ergo illa manus impositio, vel ipsamet sacramentalis absolutio, si secrete & interiori foro fiebat, vt publica & solemnis pœnitentia, & reconciliatio facta etiam in exteriori foro Ecclesiæ, & de hac frequentius est sermo in prædictis decretis.

Augustinus.

Cyprian.

Crescens Episcopus. Con. Carr.

Ex his ergo satis responsum est in communi ad rationem dubitandi propositam, sigillatim vero ad singula testimonia respondendum est. Ad Innocentium respondetur ibi loqui de Ordine dato ab hæretico, quem dicit non esse ratum, non quoad substantiam, sed quoad vsum, honorem & dignitatem, & priuilegia clericalia, vt latius dicendum est in materia de Ordine, & constat ex multis, quæ tradit Gratianus 1. quæ. 1. & ex verbis ipsiusmet Innocentij, scil. Nō videtur Clericos eorum cum sacerdotij, aut ministerij cuiuspiam suscipi debere dignitate. & postea subdit rationem supra traditam. Vnde si quis contēdat, illam exclusiuam, qua dicitur (solum baptismū esse ratum apud hæreticos) & excludere omnia alia sacramenta, ēt Confirmationem. Responderi in primis potest dictionem exclusiuam, non excludere cōcomitantia. Confirmationem autem comitari Baptismum, vt perfectionem eius. Deinde dicitur, solum Baptismum esse ita concessum hæreticis, vt ab eis & valide, & licite ministrari possit, quia est ad salutem simpliciter necessarius: & hoc modo dici etiam potest, solum Baptismum hæreticis ratum esse permitti, nam ad aliorum sacramentorum vsum simpliciter suspensi sunt, ita vt saltem non possint eis licite vti: quamdiu sunt hæretici. Quod vero ait Innocentius, hæreticos non posse dare Spiritus sancti plenitudinem, intelligendum est, iuxta supra dicta quæstione 64. dictum esse propter effectum sacramenti, quem non recipit is, qui à ministro hæretico sacramentum recipit voluntarie, & sine sufficiente necessitate, & ideo, cum huiusmodi hæretici ab Ecclesiam veniunt per manus impositionem reconciliatiuam suscipiuntur, sub imagine pœnitentiæ, & inuocatione Spiritus sancti, vt ibidem ait Innocen. Et eodem sensu loquitur Leo Papa locis in princip. citatis. Quā quam Lindanus libro quarto Panopliæ, capite 27. contendat, Leonem ibi loqui de sacramento Confirmationis, præsertim in posteriori loco, quod reuera non est necessarium, quia Leo in eodem sensu loquitur, quo August. contra Nouat. Sicut enim per Baptismum, & alia sacramēta datur gratia, ita etiam datur Spiritus sanctus: & hoc modo aiunt Patres pdicti, quamuis hæreticorum Baptisma sit validum, tamen non dare illis Spiritum sanctum, idcirco cum conuertuntur, eis manus imponi, vt Spiritum sanctum recipiant, non eo modo, quo datur per sacramentum Confirmationis, sed eo modo, quo per Baptismum datur. Si vero quis posteriorem locum Leonis velit de propria Confirmatione intelligere, oportet, vt limitationem adhibeat de illis hæreticis, qui non habent veros Episcopos, à quibus rite cōfirmentur. Et eodem modo exponendum est testimonium superius adductum ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus. Ad confirmationem satis iam explicatum est, qualis fuerit illa manus impositio, per quam hæretici in Ecclesia recipiebantur: & quoniam cætera testimonia ibi adducta, ex dictis facillima sunt, ad Eusebium Papam respondetur, in priori parte loqui Eusebium de manus impositione reconciliatiua, in posteriori vero de confirmatiua, neq; hoc est mirum, quia vtraq; significatio est vsitata, & illa sunt diuersa capita, in quibus Pontifex ad diuersa interrogata respondet: atq; ideo fortasse priorem vocauit absolute manus impositionem, posteriorem vero vocat, manus impositionis sacramentum.

Innocent. Leo Papa. Lindanus.

Ad rationem respondetur, in primis solum probare, in hæreticis non habere locum effectum huius sacramenti, deinde dicitur, potuisse quidem Christū Dominum instituere ministrum huius sacramenti, eo modo, qui ibi fingitur, ex vsu tamen & traditione Ecclesiæ constat, non ita instituisse, & ideo non est simile exemplum, quod ibi adducitur, nam simplex sacerdos non habet à Christo ex vi sui characteris potestatem ministrandi hoc sacramentum, sed solum per delegationem Pontificis. Episcopus vero immediate à Christo habet potestatem ministrandi hoc sacramentum ex vi characteris indelebilis, & ideo, quoad substantiam sacramenti, non pendet ab homine.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

4 d. 7 q. 3. a. 3 q. 2. ad 3. & in expositione litteræ. Art 3. huius q ad 3. & q. 65. art. 4.

AD duodecimum sic proceditur, Videtur, quod ritus huius sacramenti sit conueniens. Sacramentū enim Baptismi est maioris necessitatis, quam hoc sacramentum, vt supra dictum est. Sed Baptismo deputantur certa tempora scilicet Pascha & Pentecoste. Ergo etiam huic sacramento aliquod certum tempus debet præfigi.

2. Praterea,

2. *Præterea sicut hoc sacramentum requirit deuotionem dantis & recipientis, ita etiam & sacramentum Baptismi.* Sed in hoc sacramento Baptismi non requiritur, quod à ieiunis sumatur vel conferatur. Ergo videtur inconuenienter statutum in Concil. Aurelianensi, vt ieiuni ad Confirmationem veniant, & in Concil. Melden. vt Episcopi non nisi ieiuni, per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant.

Capit 31. & Conc. Meld c 6. referuntur hæc de cons. d. 5. ca. Vt ieiuni. & vt Epi. Art. 2. huius qua.

3. *Præterea, Chrisma est quoddam signum plenitudinis Spiritus sancti, vt supra dictum est. Sed plenitudo Spiritus sancti data est fidelibus Christi in die Pentecostes, vt habetur Act. 2. Magis ergo debet chrisma confici & benedici in festo Pentecostes, quam in cœna Domini.*

SED *contra est vsus Ecclesiæ, quæ à Spiritu sancto gubernatur.*

RESPONDEO *dicendum quod Dominus Matth. 18. fidelibus suis promisit, dicens, vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et ideo firmiter tenendum est, quod ordinationes Ecclesiæ dirigantur secundum sapientiam Christi & propter hoc certum esse debet, ritus quos Ecclesia obseruat in hoc, & in aliis sacramentis, esse conuenientes.*

In epistol. ad Hispan. Epi. ante med. to. 1. Concil. & habetur de consec. d. ca. Debis.

AD *primum ergo dicendum, quod sicut Melchiades Papa dicit, ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta (scilic. Baptismi & Confirmationis) vt ab inuicem (nisi morte præueniente) nullatenus possint segregari & vnum sine altero rite perficiri possit. Et ideo eadem tempora sunt præfixa Baptismo solemniter celebrando, & huic sacramento. Sed quia hoc sacramentum à solis Episcopis datur, qui non sunt semper præsentes vbi Presbyteri baptizant, oportuit, quantum ad communem vsum, sacramentum Confirmationis etiam in alia tempora differre.*

vt patet de consec d 5 c. Vt Epis.

AD *secundum dicendum, quod ab illa prohibitione excipiuntur infirmi, & morte periclitantes, sicut in statuto Meldensis* * *Concilij legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminentia, sustinetur, vt hoc sacramentum (quod non nisi ab Episcopis dari potest) etiam à non ieiunis detur vel accipiatur, quia vnus Episcopus, præcipue in magna diœcesi, non sufficeret ad tot homines confirmandos si eis tempus arctaretur. Vbi tamen congrue obseruari potest, conuenientius esse, vt à ieiunis detur & accipiatur.*

Habetur de consec d 4. c. Omni tempore.

AD *tertium dicendum, quod sicut ex Concilio Martini Papæ habetur, omni tempore licebat chrisma conficere. Sed quia solemnis Baptismus, ad quem requiritur vsus chrismatis in vigilia Paschæ celebratur, congrue ordinatum est, vt per biduum ante ab Episcopo chrisma benedicatur, vt possit per diœcesin destinari, dies etiam ille satis congruit ad materias sacramentorum benedicendas, in quo fuit Eucharistia sacramentum institutum, ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur, sicut supra dictum est.*

quæst. 65. ar. 2.

DISPVTATIO XXXVII.
& sexta huius sacramenti.

De cæremoniis sacramenti Confirmationis.

DVo possunt in præsenti considerari. Vnum est, confectio chrismatis, aliud est, sacramentalis vsus ipsius chrismatis, in quo sacramentum ipsum consistit: & vtrumq; fit ab Ecclesia speciali solemnitate ac ritu, qui breuiter erit à nobis explicandꝰ.

SECTIO I.

Vtrum confectio chrismatis conueniente ritu fiat ab Ecclesia.

OMissis hæreticis, qui, sicut cæteras, ita & has Ecclesiæ cæremonias damnant, nihil tamen speciale de hoc sacramento afferunt, præter ea, quæ itatim annotabimus ex generali ratione, quam D. Thomas hic attigit, supponimus, Ecclesiam non errare, sed conuenienter agere in huiusmodi cæremoniis, quia à Christi Domini Spiritu, & sapientia gubernatur.

D. Thom.

Vt vero earum rationem reddamus, ad quinque vel sex cæremonias reuocari omnes possunt, ex quibus aliquæ antecedunt, aliæ subsequuntur, aliæ vero comitantur, seu extrinsecus circumstant ipsius chrismatis confectionem. Prima ergo cæremonia est, benedictio balsami, quæ ab Episcopo partim orationibus, & deprecationibus, partim signo, & benedictione Crucis perficitur. De qua nihil dicendum occurrit præter superius dicta: nullam enim potest nouam pati calumniam, quia nullum potest esse aptiꝰ signũ ad cuiusuis rei sanctificationem, quam verbum Dei, oratio, & Crucis signum, vt in superioribus late ostẽsum est.

Sex cæremonias enumerantur.

1. benedictio balsami.

Secunda cæremonia est, benedictio olei chrismalis, quæ eodem verbo & oratione ac signo Crucis perficitur: fit autem per modum exorcismi, quod nullam habet nouam difficultatem, positis his quæ supra de exorcismis in genere dicta sunt, solum dubitari potest de quadam cæremonia, quæ huiusmodi benedictionem antecedit, scilicet, quod Pontifex & duodecim sacerdotes illi assistentes halant in modum Crucis super os ampullæ habentis oleum chrismale, quæ solum ad significationem quandam introducta est, & ideo nullam habet superstitionem, Christus enim Iohannis 20. vt Apostolis Spiritum sanctum daret, in eos insufflauit: quia ergo chrismale oleum ad dandam Spiritus sancti plenitudinem sanctificatur, ideo ad hoc significandum Ecclesia prædictam insufflationem induxit, quæ cæremonia antiquissima est, vt constat ex Isidoro, Ruperto & aliis, qui de officiis Ecclesiasticis scripserunt, & ex ordine Romano, ac libro Pontificali.

2. benedictio olei chrismalis.

Ioannis 20.

Isidorus. Rupertus.

Tertia cæremonia est, mistio balsami & olei, quam facit Episcopus immittendo balsamum in ampullam chrismalis olei, proferẽs illa verba. Hæc commistio liquorũ, fiat omnibus ex ea perunctis propitiatio & custodia salutis in sæcula sæculorum: qua actione & verbis substantialis confectio chrismatis perficitur: nam chrisma vtriusq; liquoris mistionem, & benedictionem essentialiter requirit. Et quamuis inter agendam primam cæremoniam Pontifex parum olei misceat cum balsamo in patena, vel alio vasculo distincto ab ampulla chrismatis, tamen ibi reueranõ perficitur chrisma, quia neq; ea intentione fit, neq; illa est perfecta & completa mistio, sed tantum inchoatio quædam, & adumbratio eius.

Mistio balsami & olei.

Quarta cæremonia, quæ post confectum chrisma subsequitur, est veneratio quædam seu salutatio eiꝰ: nam Pontifex capite inclinato salutat chrisma, dicens: Salue sanctum chrisma, & deinde osculatur labrum ampullæ, quod secundo, & tertio facit, & hæc postea imitantur duodecim sacerdotes, qui ipsum comitantur: hæc autem cæremonia hæreticis videbitur idololatriam sapere, quia in ea, videtur creatura adorari: aliis vero indoctis videri potest ridicula, quia res inanimis non potest salutari, quamuis posset reuerenter tractari, nam salutatio proprie ad personã intelligentem dirigitur. Dicendum vero est, hanc cæremoniam merito esse ab Ecclesia introductam ad commendandam fidelibus sancti chrismatis existimationem ac reuerentiam: est enim chrisma res quædam sacra, suumq; modum sanctificationis habens, & ideo propria quædam reuerentia & veneratio illi debetur, sicut & aliis sacris signis, & rebus diuino cultui dedicatis, vt egregie docuit D. Thomas 2.2. quæst. 99. articulo 3. quæ reuerentia dicta est à nobis in superioribus, adoratio respectiua, quia licet vere ac proprie ad rem ipsam inanimem terminetur, non tamẽ propter ipsam, sed propter id, ad quod refertur, seu quod significat. Ad hoc autem significandum interdum hæc veneratio per modũ salutationis exprimitur, sicut etiam Beatus Andreas Crucẽ salutauit, dicẽs, Salue Crux pretiosa, & Ecclesia canit, O Crux aue spes vnica. Quæ verba quatenus orationem

4. Veneratio seu salutatio chrismatis.

D. Thom.

D. Andr.

tionem vel salutationem continent, per tropum & prosopopœiam explicantur, & ad Christum, seu rem repræsentatam referuntur: vt dixi in 1 tomo disput. 54. sectione 4.

Ceremonia circumstantiam temporis. Quinta cæremonia pertinet ad circumstantiam temporis, quam hic notauit Diuus Thomas in solutione ad 3. vbi primum dicit, olim nullum fuisse anni tempus ab Ecclesia definitum ad chrisma conficiendum, sed quolibet tempore confici potuisse, quod colligit ex Conc. Marti. Papę: videtur autem allegare cap. Omn tempore, de conse. dist. 4. quod sumptum est ex Canonibus collectis à Martino Bracharensi Episcopo, c. 51. vbi dicitur, Omni tempore licere Episcopo chrisma conficere, & similia verba habentur in Concilio Tolet. 1. cap. 20. Sed nihilominus certum est, tempus ab Ecclesia designatum ad chrisma conficiendum, esse Feriam quintam Cœnæ Domini: illo enim die, vt supra vidimus ex Patribus, præsertim Fabiano, & Cypriano, Christus Dominus docuit chrisma conficere: in cuius rei memoriam illo tantum die confici consueuit. Item, quia, vt D. Thomas hic ait, tempus solemnis baptismatis fuit semper vigilia Paschatis: ideo ante duos dies consueuit renouari Chrisma, quod vsui esse posset in solemni Baptismate: hæc autem consuetudo præter Fabianum epist. 2. & Cyprian. serm. de vnctione chrismatis, colligitur ex Isidoro, Alcuino, Ruperto, & aliis antiquis scribentibus de diuinis officiis. Vnde in Concilio Meldensi, c. 46. expresse præcipitur, vt nemo sacrum Crisma, nisi in quinta Feria maioris hebdomadę cõficere præsumat: & ob hanc causam in capit. Quoniã, de sentent. excommun. in 6. dicitur, Chrisma esse cõficiendum in die Cœnæ Domini, etiam si terra interdicta existat. Quapropter verisimile non est, fuisse aliquando vsitatum in Ecclesia, vt quolibet anni tempore chrisma conficeretur: quia Fabianus Papa contrarium præcipit, & indicat fuisse traditionem Apostolicam. Neque ex prioribus decretis id satis colligitur: nam, quod dicitur, Omni tempore, potest optime per distributionem accommodam intelligi: scilicet, omni tempore ad conficiendum chrisma præscripto licitum esse Episcopo illud conficere, id est, hoc per se, & ex officio ad illius munus pertinere: nam illa decreta non intendunt docere, quo tempore liceat chrisma conficere, sed ad quem per se hoc munus & officium pertineat: nam Concil. Toletan. expresse intendit prohibere abusum quorundam Presbyterorum, qui confectionem chrismatis sibi vsurpabant: & tam ibi, quam in dicto c. Omni tempore, statim post illa verba, Omni tempore liceat Episcopo chrisma cõficere, subditur. Et per diœcesim destinare, ita vt ad accipiendum chrisma diaconus aut subdiaconus ante diem Paschæ de singulis Ecclesiis ad Episcopum destinetur, vt possint ad tempus deferre: non ergo loquuntur de omni tempore simpliciter, sed accommodate, id est, de omni tempore annuali, vt Glossa etiam exposuit.

Martinus Episcopus. Conc. Tolet. Fabianus. Cyprianus. D. Thom. Isidorus. Alcuinus. Rupertus. Conc. Meld. Fabianus Papa. Conc. Tolet.

Vltimo adiungere possumus circumstantiam loci, sub qua comprehendi potest, quod chrisma conficiendum est in Ecclesia, & in loco presbyterij, vt notatur in Pontificali Romano, & huc etiam spectat, quod non est conficiendum, nisi solemni ritu, & inter Missarum solemnia, imo ab Episcopo Pontificali ritu celebrante: ita enim ab Ecclesia præscriptum, semperque seruatum est. Vnde, vbi hoc modo confici non potest, vel quia Ecclesia vacat, vel quia Episcopus impeditus est, ne illud possit solemni ritu cõficere, prætermittenda est eius confectio, & aliunde nouum chrisma erit deportandum, vt alia consuetudo Ecclesiæ seruetur, vtendi singulis annis nouo chrismate: de qua infra dicetur. Ad hãc etiam circũstantiam spectat, vt chrisma in proprio ac determinato vasculo conficiatur, quod ad hoc munus sacrũ habeatur: nam, cum chrisma res sacra sit & ad sacrũ ministerium deputata, ad eius reuerentiam spectat, vt non communi vasculo ac vulgari conficiatur & custodiatur: sed specialiter ad hoc mun° deputato: & ita colligitur ex ordine & Pontificali Romano. Quamquam autem apud veteres nonnulla mentio chrismalis vasculi, seu ampullæ inueniatur, vt patet ex Iuone epist. 3. & in decreto part. 1. cap. 268. & ex Burchardo lib. 4. decreti, cap. 75. & ex Concil. Meldensi, cap. 1. & Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianum: non tamen inuenio esse ab Ecclesia institutam specialem aliquam benedictionem, aut consecrationem talis vasculi: sed ipsomet vsu vitetur sacrari: post quem vsum non debet ad vulgarem, seu profanum vsum conuerti. Neque etiam inuenio esse ab Ecclesia definitam specialem materiam, ex qua conficiendum sit: licet communiter sit argentea, vel aurea, & ita maxime deceat, tum propter securitatem, tum propter munditiem, nullum tamen inuenio de hac re esse præceptum: imo ampulla illa, cuius meminit Optatus, vitrea vel alterius similis materiæ fuisse videtur: refert enim, hæreticos per fenestram illam proiecisse, vt eam frangerent: & miraculo ascribit, quod casum non sensit: nec confracta est: sed Deo muniente, illæsa inter saxa confedit. Videtur ergo hoc prudenti pastoris arbitrio relinquendum: semper tamen, quod fieri possit, seruanda est Ecclesiæ consuetudo.

Iuo. Burchard. Conc. Meld. Opta. Mileuit.

SECTIO II.

Vtrum Sacramentum Confirmationis conueniente ritu ab Ecclesia conferatur.

Hic nihil dicendum est de substantiali ritu: ad quẽ spectat, quod vnctio ex Chrismate fiat in fronte, & sub signaculo Crucis, vt superius dictum est: dicendum est ergo solum de accidentali ritu, qui solum in tribus aut quatuor circumstantiis, seu cæremoniis consistit. Primo ergo notari potest circumstantia temporis, quam D. Th. hic attigit in solutione ad primum: vbi dicit, eadem tempora Paschatis, & Pentecostes, quæ olim erant ad Baptismum designata, hoc etiam Sacramentum cõprehendisse: quia olim simul conferebantur, vt supra vidimus: atque ita statuitur in Conc. Paris. sub Ludouico & Lothario, l. 1. c. 33. tamen illud Concilium prouinciale est, in vniuersum autem, nec satis constat, olim fuisse rigoroso præcepto prohibitum, ne Sacramentũ Confirmationis extra illa tempora daretur: & nunc certius est, nullum esse tale præceptum; tum quia contrarium tenet consuetudo, quæ in ipso etiam Baptismo illam limitationem abrogauit: tum etiam quia in hoc Sacramento id commode seruari nõ poterat, vt D. Th. notat: quia eius minister est solus Episcopus, qui non potest quolibet tempore adesse ad confirmandos baptizatos: potest ergo hoc Sacramẽtum conferri quolibet tempore opportuno. An vero matutino tempore conferendum sit, statim dicam.

D. Thom. Conc. Paris.

Secundo notari potest circumstantia loci, de qua Palud. q. 3. art. 3. dicit, licet confectio chrismatis tantum fieri possit in Ecclesia, tamen Sacramentũ posse dari in quolibet decente loco: & censeo, hoc esse probabile: quia nihil inuenio sub præcepto præscriptum: & in Pontificali solum dicitur, quod stat ante medium altaris, aut in alio conuenięte loco: consuetudo autem obtinuit, vt detur tantum in Ecclesia, & ita obseruandum est, quoad fieri possit: nam, si hoc de Baptismo præceptum est in Clementina de Baptismo, maxime decet, in Confirmatione etiam obseruari. Statuitur autem in c. Responso de sentent. excommun. posse hoc Sacramentum conferri in locis interdictis, vt potest Baptismus.

Paludan.

Tertio ad huncritum etiam spectat, quod Episcopus vestibus sacris indui debet ad hoc Sacramentum ministrandum: id enim pertinet ad ornatũ, & decentiam huius Sacramenti: tenetur ergo in hoc obseruare, quod in Romano Pontificali præscribitur. Ex parte vero ipsius confirmandi nulla est in hoc cære-

6 Circumstantia loci.

cæremonia præscripta: olim enim, quia Confirmatio statim post solemnem Baptismum dabatur, & baptizati induebantur vestibus albis, ideo eisdem candidati vestibus ad hoc sacramentum recipiendū accedebant, quod satis erat accommodatum ad innocentiam significandam, quam accedentes ad hoc Sacramentum gestare debent: nunc vero, postquam illa cæremonia cessauit, nulla est circa hoc specialis obseruantia, sed tantum decentiæ, & honestatis ratio habenda est.

D. Thom. Quarto obseruatum est, vt tam confirmans, quā confirmandus ieiuni accedant, vt tetigit D. Tho. hic

Conc. Seno. in solutio. ad 2. & significat hoc fuisse præceptum in

Conc. Meld Concil. Senon. capit. 3. & Concil. Meldensi, c. 6. & ha-

Conc. Paris. betur in cap. Vt ieiuni, & cap. Vt Episcopi, de consecrat. dist. 5. & idem statuitur in Concil. Paris. libr. 1. c. 33. vbi adducitur congruentia: quod Apostoli ieiuni confirmati sunt per Spiritus sancti aduentum: & credibile est, eos non nisi ieiunos aliis Spiritum sanctum tradidisse: quia ita decebat tam excellens ministerium, vt, qui daturus est Spiritum sanctū, prius ieiunando & orando in corde suo illi præparet habitaculum. Iuxta quæ decreta, si hæc cæremonia obseruanda est, consequenter dicendum erit, Sacramentum hoc matutino tempore ante prandium esse ministrandum: quia alias, moraliter loquendo, non posset ieiunis à ieiunis ministrari. Nihilominus tamen dicendum est, hanc cæremoniam non esse ex necessitate præcepti, sed solum ex decentia, vt hic D. Thomas: quem omnes sequuntur, & expresse annotatur in Pontificali Romano: neque in supra citatis

D. Thom. decretis sunt verba, quæ sufficienter indicent præcepti obligationem: &, quamuis essent, tamen illa Concil. Prouincialia sunt: neq; eorum lex communi vsu est recepta, sed potius abrogata: nam fere consuetudo iam obtinuit, vt Sacramentum hoc post prandiū conferatur. Quinta cæremonia est, quod in hoc Sacramento adhibetur susceptor, qui confirmandum teneat.

Sexta, antequam Episcopus conferat Sacramentum, fundit quasdam orationes, deprecationes, ac benedictiones: & peracto Sacramento, alias similiter subiungit, quæ piæ sunt, & iuxta consuetudinem Ecclesiæ obseruandæ.

Septima, post factam vnctionem substantialem in fronte, vitta linea caput confirmati ligatur: quam aliqui vno, alij tribus, alij septem diebus gestare consueuerunt, quod fit propter Chrismatis reuerentiā, vt non abluatur, sed exiccetur. Vnde hæc cæremonia seruanda omnino est, vt colligitur ex D. Thom. in

D Thom. 4. d. 7. qu. vlt. art. vlt. & aliis authoribus ibi, & Summistis, verb. Confirmatio: quamuis in temporis, seu dierum determinatione nulla sit obligatio: sed vbiq; propria consuetudo seruanda est, vt in Pontificali Romano dicitur. Atq; idem iudicium ferendum est

Hugo. Vict. de eo, quod Hugo Victor. lib. 2. de Sacram. par. 7. c. 6. dicit, per septem dies non esse abluendum caput, seu frontem hominis confirmati: quod ipse etiam, non vt necessarium, sed vt conueniens docet: & loquitur de vulgari, & communi ablutione: nam alicubi moris est, vt paulo post abluantur in fonte Baptismatis: vbi autem hoc non obseruatur, satis erit expectare, donec chrisma exsiccatum sit.

Octaua, post peractum Sacramentum Pontifex leuiter dat confirmato alapam super genam, dicens, Pax tecum, quod solū fit ad significationem, vt confirmatus intelligat, se armari ad iniurias pro Christo ferendas: & alij dicunt, fieri etiam ob memoriam, vt suscipiens recordetur Sacramenti susceptī, & militię, ad quam exercendam conscribitur: hæc autem cæremonia non videtur esse tanti momenti, vt, si prætermittatur, sit peccatum mortale, secluso contemptu,

Soto. vt notauit Soto hic a. 12. vbi aliam cæremoniā refert, scilicet quod cæreus offertur: sed hanc non inuenio in Pontificali Romano, neq; in antiquis authoribus.

DISPVTATIO XXXVIII. & vltima de Confirmatione.

De præceptis ad hoc Sacramentum pertinentibus.

DIstinguendæ sunt duæ personæ, quæ in vsu huius Sacramenti, sicut & aliorū, necessario interueniunt, scilicet suscipiens, & minister, & de vtriusque obligationibus, & de modis, quibus contra eas delinquere possunt, & de pœnis, si quas fortasse incurrunt, dicendum est: de susceptore vero præter superius notata, nihil addendum occurrit.

SECTIO I.

Vtrum omnes fideles baptizati teneantur hoc Sacramentum suscipere & illud non iterare.

1. Obligo TRiplex obligatio intelligi potest ex parte recipientis hoc Sacramentum. Prima est negatiua, nō recipiendum indigne, neque sine debita intentione ac dispositione hoc Sacramentum: quæ etiam affirmatiue explicari potest sub conditione, seu quoad specificationem actus, scilicet digne recipiendi hoc Sacramentum, si quis velit illud recipere: & de hac obligatione nihil in particulari hic occurrit addendum, præter dicta supra de Sacramentis in genere: nam hæc obligatio nascitur ex generali, & connaturali lege Sacramentorum: quæ ad hoc Sacramentum determinanda est iuxta dispositionem, quam hoc Sacramentum requirit, de qua supra tractatum est.

2. Obligo Secunda obligatio, quæ in vltima particula tituli quæstionis attingitur, est etiam negatiua, non recipiendi pluries hoc Sacramentum, quæ potest etiam affirmatiue sub conditione & secundum numericam vnitatem explicari, id est, vt, si quis vult hoc Sacramento vti, semel tantum illud recipiat: & hæc obligatio est etiam certissima; quia supra ostensum est, hoc Sacramentum non esse iterabile ex vi suæ institutionis. Vnde, si quis tentet secundo illud recipere, irritum facit, & inane est, quidquid recipit, & ideo grauiter delinquit. Quæri autem hoc potest, an, qui iteratò susciput hoc Sacramentum maneat irregularis: quidam enim ita affirmant, vt Richar. in 4. dist. 7. artic. 6. q. 1. vbi idem iudicium censet esse de Confirmatione, quod de Baptismo. & Maior ibi, in fine totius distinctionis, & D. Anton. 3. par. tit. 28. cap. 6. §. 3. & ex Iurisperitis hoc tenet Glossa in cap. dictum est, de Consecrat. dist. 5. & Archidiaconus, & Albertus Trotius, quos refert Couar. infra citandus. Fundari solet hæc sententia in paritate rationis: nam si ille, qui iteratò susciput Baptismum, fit irregularis, cur non etiam ille, qui secundo confirmatur? præsertim, quia in Concil. Tarraçon. c. 6. & refertur in d. c. Dictum est, eodem modo prohibetur Confirmationis, quo Baptismi iteratio, & eadem pœna pro vtroque delicto imponitur: scilicet, vt, qui ita delinquit, non sæculo, sed solum Deo sub habitu regulari, vel clericali religiosissime famuletur. Vnde ad hoc addu ci solent decreta, quæ rebaptizatis irregularitatem imponunt, c. Confirmādum, d. 50. c. Quod quidam, 1. q. 1. c. Qui bis, de Consecrat. dist. 4. Sed hoc argumētum in materia odiosa & pœnali, & præsertim irregularitatis debilissimum est: primo, quia iure ipso cautum est, irregularitatem non incurri, nisi in casibus à Iure expressis: cap. Is qui, de sententia excommun. in 6. ergo argumentum à simili nullum est ad irregularitatem colligendam. Secundo, quia licet in dicto cap. Dictum est, ita esse malam & prohibitam Confirmationis sicut baptismi iterationem asseratur: ibi tamen nulla pœna irregularitatis imponitur. Vnde, si ex aliis iuribus non constaret, fieri irregularem, qui secundum Baptismum recipit, ex vi huius non fieret irregularis: nam aliud est religiosissimę

An qui iteratò susciput hoc Sacramentum 1. Opinio affirmans Richard. Maior. D. Anton. Glossa. Archidiac. Albertus Trotius. Conc. Tarracon.

fissime famulari Deo sub habitu regulari, vel clericali: aliud vero fieri irregularem: neque hoc posterius ex illo priori sequitur: nam, etiam si quis denuo ordinetur, vel in suscepto Ordine ministret, potest in habitu regulari, vel clericali Deo religiosissime famulari: ex illo ergo textu neutra irregularitas colligitur: in aliis autem iuribus nulla fit mentio Confirmationis, sed solius Baptismatis: hæc ergo irregularitas non est in iure expressa. Et ideo est secunda sententia probabilior, negans propter hoc delictum irregularitatem incurri: quam tenent in 4. d. 7. Scot. q. 5. & Palud. q. 2. Gabr. q. vnica, art. 3. dub. 5. eamque ex parte secutus fuerat Antonin. 3. part. tit. 14. cap. 14. §. 4. vbi tamen solum loquitur de eo, qui ignoranter bis confirmatus est: quia de hoc, inquit, nihil est in iure expressum: sed hæc ratio plus concludit, vt diximus. Et eandem opinionem sequuntur Castro, & Turrecrem. quos refert & sequitur Couarruuias in Clementina, Si furiosus, in principio, nu. 8. vbi nonnullam rationem differentiæ assignat: nam in Baptismo iuncta est illa pœna propter hæresim circa illud Sacramentum peculiariter exortam: quæ ratio neque in hoc Sacramento, neque in Sacramento Ordinis locum habet. Addo præterea pœnam illam in illo c. Dictum est: impositam, in primis nō esse à Summo Pontifice, vel aliquo Concilio generali latam, sed à Concilio Tarraconensi prouinciali, vt Gratianus & Iuo referunt, nam in ipso Concil. non reperitur: deinde non esse vsu receptam, & ideo non incurri: præsertim ante iudicis condemnationem. Posset autem iudex Ecclesiasticus illam imponere pœnam, quamquam non teneatur, vt existimo, propter rationem dictam.

1. Opinio negat. Sotus. Paludan. Gabriel. Antonin.

Castro. Turrecr. Couar.

Conc. Tarr. Gratian. Iuo.

Tertia obligatio affirmatiua esse potest de exercitio ipsius actus: vt si sit fidelibus baptizatis præceptum impositum suscipiendi hoc Sacramentum: & de hoc sunt variæ opiniones. Prima affirmat, esse à Christo Domino latum huiusmodi præceptum: & obligare omnes baptizatos adultos, si commode possunt hoc Sacramentum suscipere. Ita sentit Scot. d. 7. q. 2. vbi primum dicit, quod adultus tenetur suscipere hoc Sacramentum, id est, non contemnere. Vnde infert, teneri illud suscipere pro tempore congruo: quia iudicaretur contemptum, si omnimoda opportunitate oblata, non susciperetur. Idem omnino dicit Richar. art. 5. q. 1. & VValdens. tom. 2. de Sacramentis, capit. 111. Petrus Soto lect. 2. de hoc Sacram. Panel. in scholiis ad Tertul. lib. de baptis. ca. 8. & significat etiam Turrian. in scholiis ad Clementem, libr. 8. Const. cap. 16. vbi ex verbis Clement. colligit, dari mandatum de hoc Sacramento, & Bellar. 1. de Sacram. c. 22. similiter dicit, omnibus Sacramentis esse adiunctum præceptum, vel respectu communitatis, vel respectu singularum personarum: & ex antiquis fauet huic sententiæ Hugo de sancto Victo. lib. 2. de Sacramentis, par. 3. c. 3. cuius verba retulit & explicuit D. Thom. art. 8. ad 4. & Amalar. lib. de diuinis officiis. cap. 27. Fundamentum est, quia, licet hoc præceptum non sit expresse scriptum, vel traditum, vt quid distinctum ab institutione, tamen in ipsa institutione, & in fine eius intrinsece includitur: quia omnes fideles tenentur fieri, & esse plene Christiani: & ideo hoc Sacramentum accipere debent, vt plene Christiani inueniantur, vt dixit Vrbanus Papa epi. 1. ca. 7. & ideo dixit etiam Melchiades Papa, Quamuis continuo morituris sufficiant regenerationis beneficia: victuris tamen necessaria esse Confirmationis auxilia: ideoque ita coniuncta esse hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte interueniente, nullatenus possint segregari: & vnū sine altero rite ptici non possit. Quod autem dicit, rite, non potest intelligi, quoad valorem Sacramenti: necessario ergo intelligendum videtur, quoad obligationem vtrumque suscipiendi: atque eodem sensu intelligendum videtur, quod in Concilio Aurelianensi c. 3. dicitur, Baptizatum nō

3. Obligatio.

1. Opinio affirmat.

Sotus.

Richard. VValdens. Sot. Panel. Turrianus. Bellarm.

Hugo.

D. Thom. Amalar.

Vrbanus. Melchia. Papa.

Conc. Aurel.

censeri Christianum, donec cōfirmatione Episcopali fuerit chrismatus. Et confirmatur: nam licet fortasse ex sola ac præcisa institutione non sequatur hæc obligatio, tamen per se est valde credibile, Christum Dominum illam adiunxisse: neque tantum, tamque necessarium Sacramentum sub consilio solum reliquisse: quia non fuisset hic sufficiens prouidentiæ modus: simili enim de causa, instituendo Sacramentum Eucharistiæ illi præceptum adiunxit, quamuis effectus eius non esset simpliciter necessarius, sed tantum valde vtilis ad salutem. Tandem omnes fatentur, omittere hoc Sacramentum ex contemptu, esse peccatum mortale: sed qui oblata occasione negligit semel, atque iterum, vel certe, qui proponit nunquam illud recipere, etiam si milies offeratur occasio, virtualiter cōtemnit: neque enim expectandus hic est formalis contemptus, qui sine Pelagiano errore, aut Luciferiana superbia vix concipi potest.

Secunda sententia negat, hoc esse simpliciter præceptum iure diuino, sed solum in determinato casu, scilicet, quando infatt occasio publicè confitendi fidem coram tyranno, & prius potest commode recipi hoc Sacramentum: nam tunc, inquiunt, graue esse peccatum adire illud periculum sine præparatione huius Sacramenti. Ita tenet Durand. in 4. d. 7. q. 1. & eum videtur ibi sequi Gabr. dub. 3. Marsil. q. 5. art. 4. & idem Turrecremata cap. 1. de Consecratione, d. 5. VValdensis etiam, & nonnulli ex authoribus citatis possent facile in eodem sensu intelligi. Fundamentum huius sententiæ est, quia temere se exponit periculo cadendi, qui inermis aggreditur maximum periculum fidei, & spiritualis militiæ. Vnde hæc opinio non videtur fundare hoc præceptum in speciali impositione Sacramenti. Potest autem nonnihil adiuuari hæc opinio illis Christi verbis, Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto: nam sicut promissio Spiritus sancti Apostolis facta, communis est omnibus Christianis, vt supra vidimus: & quod in illis impletum est die Pentecostes, in cæteris per hoc Sacramentum impleatur: ita verba illa, quamuis solis Apostolis, & eorum sociis dicta videantur; omnes tamen fideles comprehendere videntur, quibus præcipitur, vt ad publica pericula fidei non exeant, donec per hoc Sacramentum induantur virtute ex alto: nam, vt alias dixit Cypr. epi 54. contra rationem est, sine armis ad pugnam accedere. Atque hanc sententiam maxime videntur probare, quæ in priori adducta sunt: quia in eo casu maxime apparet necessitas: & tunc voluntaria omissio maiorem cōtemptum indicat, & irrationabilem quandam prodigalitatem bonorum spiritualium, propriæ & inordinatæ charitati valde repugnantem. Nihilominus tamen hæc sententia non videtur tam consequenter loqui, sicut præcedens: nam, vt supra videbimus, hoc Sacramentum, non solum adiuuat ad constantiam fidei, quando propria infirmitas, & interior tentatio hominem premit & obruit: nec solum confert auxilium ad credendum, sed etiam ad viuendum secundum fidem, ita vt non solum in fide, vt sic, sed etiam in fide viua hominem confirmet: vnde recte dixerūt Alens. & Bonauent. infra citandi, quod non solum ex externo periculo, sed etiam ex interna infirmitate, & continua huius vitæ necessitate potest oriri necessitas sacramentalis gratiæ Confirmationis: ergo, si specialis necessitas illius casus est sufficiens ad inducendam præcepti obligationem in illo statim articulo recipiendi hoc Sacramentum, necessitas totius vitæ inducet obligationem, non negligendi hoc Sacramētum toto tempore vitæ, sed aliquando illud suscipiēdi, & ideo Melchiades Papa non dixit, statim præliaturis, sed simpliciter, Victuris necessaria esse Confirmationis auxilia.

2. Opinio negat. ex parte.

Durand. Gabriel. Marsil. Turrecr. VValdens.

Cyprian.

Alens. Bonauent.

Melchi. Pap.

Tertia opinio est, hoc Sacramentum esse simpliciter in præcepto: non tamen diuino, sed Ecclesiastico. Hanc tenent Alex. Alens. 4. par. q. 25. memb. 2. Bonauent.

3. Opinio esse præceptū non diuinum, sed Ecclesiasticum.

uent.d.7.art.3.q.2.Paludan.q.1.& Antonin.3.par.tit. 14.cap.14.§.5. Syluester verb. Confirmatio diuina, nu.2.& idem sequitur Turrecrem. supra. Fundatur hæc sententia in dictis Pontificum supra citatis: quæ etiam referuntur de Consec.d.5.à princip. fauet etiã Conc.Laodi.c.8.dicens,oportere hoc Sacramentum recipere.Hæc vero opinio minus etiam consequẽter loquitur,quam prima:quia reuera Pontifices in illis locis non condunt nouum ius,sed referunt antiquũ, ab ipso Christo institutum,& traditum: nec nouam necessitatem imponunt,sed eam tantum declarant, quam Confirmatio ex se,ratione sui finis & effectus habet.

4 Opinio absolute negat datum esse aliquod præceptum. D.Thom.

Quarta itaque opinio absolute negat, datum esse aliquod præceptum suscipiendi hoc Sacramentum, Hæc cenetur esse sententia D.Tho.in 4.d.7.q.1. art. 1. quæstiun. 2. & hic art.8.ad 4. quia secluso contemptu,dicit non esse peccatum mortale omittere hoc Sacramentũ toto tempore vitæ:at vero, si esset præceptum,voluntaria omissio esset peccatum mortale, etiam sine contemptu: constat enim, contemptum aliquid addere præter voluntariam omissionem: potest enim quis voluntarie omittere susceptionem ordinis,vel religionis sine contemptu: sicut etiam potest voluntatie omittere Matrimonium sine contemptu: nam ex contemptu, esset peccatum mortale,cum tamen ex se & libera tantum voluntate factum,nec veniale sit: item quod fit, vel omittitur ex ignorantia culpabili, vel passione, non est ex contemptu: & tamen erit peccatum mortale, si in re graui sit contra præceptum: sed in re præsenti iuxta sententiam D.Tho.hæc omissio non erit peccatum mortale,etiam si ex negligentia,aut verecundia contingat,secluso contemptu: ergo signum est nullum interuenire præceptum. Et hoc sensu defendunt hanc sententiam hic Soto,& Ledesma,art.8. Adrian. in 4.materia de Confirmat.ar.1.Angelus verb. Confirmationis Sacramentum,num.1.Ruard.ar.12.contra Lutherum. Victoria in Sum.num.47. Nauarr.in Sum.cap.22.num.9. qui tamen dicit esse peccatum veniale, negligere hoc Sacramentum secluso contemptu,secutus Caietan.in Summa,verbo, Confirmatio:idem tenet Couar.h.o. Variar.resolut. cap.10. num.5.quamuis de veniali peccato nihil dicat. Fundamentum huius sententiæ est, quia præceptum obligans sub mortali non est asserendum sine cogente fundamento: hic autem nullum est, non solum cogens, verum neque admodum vrgens: quia neque in scriptura habemus hoc præceptum, neque ex traditione:nam omnes Sancti, & Pontifices, qui de hoc Sacramento loquuntur,explicant quidem vim, efficaciam & vtilitatem maximam(quam quodammodo necessitatem appellant) huius Sacramenti: nihil tamen dicunt, quod sufficienter indicet præceptum. Nam, quod aiunt, requiri hoc Sacramentum ad plenitudinem vel perfectionem hominis Christiani, vel etiam, vt simpliciter Christianus dici possit,non potest intelligi de his, quæ sunt de substantia(vt sic dicam) hominis Christiani: hæc enim per Baptismum dantur:nec de plenitudine sufficientiæ: (vt recte dixit Alensis) sed de plenitudine abundantiæ, & de Christiano milite consignato: quæ non oportet esse simpliciter necessaria, vel præcepta. Atque hoc modo dixit Clemens epistola 1. qui ob incuriam omittit hoc Sacramentum, non fore perfectum Christianum, non tamen negat posse esse verum, & iustum Christianum. Neque etiam colligitur hoc præceptum ex ipso vsu, vel traditione: tum quia fideles communiter non inducuntur ad recipiendum hoc Sacramentum tamquam ex necessitate obligati, sed tanquam inuitati ad id, quod per se bonum & vtile est: vnde nullis censuris astringi solent,neque aliis mediis, quæ necessitatem indicent:tum etiam, quia si hoc Sacramentum esset iure diuino præceptum,daretur omnibus adultis in articulo mortis: quod tamen vsus Ecclesiæ non habet.

Soto. Ledesma. Adrianus. Angelus. Ruardus. Victoria. Nauar.

Alensis.

Clemens.

Tandem non colligitur ex sola ratione,etiam supposita institutione,& fine,ac effectu huius Sacramẽti:quia ex his omnibus solum colligitur hoc Sacramentum esse valde vtile ad perseuerandum in fide, non tamen necessarium: atq; adeo neq; præceptum propter hanc causam:quia sunt alia media sufficientia ad eum finem consequẽdum:qualia sunt, oratio, meritum,virtutis exercitium, & similia. Et confirmatur:nam certum videtur,potuisse Christum Dominum instituere hoc Sacramentũ,ita vt exillo nullum sumeretur præceptum:ergo ex sola institutione non colligitur: ergo nullo modo constat dari tale præceptum iure naturali,aut diuino. De iure autem pure Ecclesiastico manifestius hoc constare videtur: tum ex dictis,tum etiam quia Ecclesia non solet imponere affirmatiua præcepta,nisi determinãdo tempus,in quo implenda sint: imo in materia Sacramẽtorum non solet præcipere vsum,quoad substãtiam eius(vt sic dicam)sed solum determinare tempus, in quo talis vsus exercendus sit:in vsu autem huius Sacramenti,nullum tempus determinauit.

Hæc ultima sententia commendatur.

Quocirca hæc postrema sententia vera est per se loquendo de præcepto proprio, & intrinseca obligatione huius Sacramenti. Ex quo fit, per se etiam loquendo, non esse peccatum mortale hoc Sacramentum voluntarie omittere: an vero sit peccatum veniale, vt Caietan.& alij volunt, ex fine & modo voluntatis iudicandum est: nam ex vi obiecti, & intrinsecæ obligationis consequenter dicendum est, nullum esse peccatum:quia talis actus non est in præcepto,sed in consilio:alioqui,si esset præceptum, materia eius esset satis grauis, & ideo per se loquendo, obligatio, aut esse debet sub mortali, vel omnino nulla:neq; est dare medium. Ex accidente vero potest esse veniale peccatum, si censeatur irrationabilis quædam prodigalitas spiritualis,vel non nulla temeritas in modo aggrediendi periculum fidei. Sed his etiam modis potest interdum esse peccatum mortale,etiam per accidens. Primo ratione contemptus, si quis pro nihilo ducat hoc Sacramentum aut effectum eius: aut vile vel puerile existimet se illi subiicere. Secundo,ratione scandali,si ita se publice gerat, vt speciem contemptus aliis præbeat. Tertio,ratione conscientiæ, & charitatis proptiæ, vt si practice sibi quis persuadeat, sine hoc medio non posse tentationes contra fidem vincere: aut esse in morali periculo,vt in tormẽtis superetur & vincatur.Quarto ratione extrinsecæ necessitatis ad remissionem peccati:vt,si quis habens conscientiam peccati mortalis, & in periculo mortis existens non posset aliud Sacramentum accipere:& timeret de suæ contritionis perfectione,posset obligari ad hoc Sacramentum accipiendum,vt si forte tantum esset attritus,virtute illius fieret contritus: sed hic casus non est moralis,tum quia Episcopus,qui posset confirmare, posset etiam absoluere, nisi fingamus nolle confessionem audire ex aliquo timore,aut prauo errore: tum etiã quia ad recipiendum digne hoc Sacrementum, requiritur moralis existimatio contritionis,quæ videri etiam potest sufficiens ad sustinẽdam mortem: quamuis reuera charitas strictius obligare videatur ad vitandum periculum mortis æternæ. Vltimus casus excogitari potest propter recipiendum aliud Sacramentum, ad eum modum, quo obligatur interdum quis ad confessionem,ratione Eucharistiæ suscipiendæ: sed hæc obligatio in præsenti non habet locum respectu quinque Sacramentorum: nam Baptismus necessario antecedere debet, & licet respectu Eucharistiæ regulariter sit melius, vt Confirmatio antecedat: tamen hic ordo non est in præcepto, vt ex vsu Ecclesiæ supra tractato constat:& quia nullibi extat tale præceptum: & idem à fortiori dicendum est de Matrimonio,& de Extrema Vnctione: de

Quidam addunt tertium. Confirmatio non posse sine peccato mortali.

Con-

Confessione vero non solum non est præceptum, verum potius consultius est, vt confessio præcedat, si homo habeat materiam eius, vt supra dictum est, & habetur in cap. Vt ieiuni, de Consecr. d. 5. de Ordine vero dubitari nonnihil potest: nam in Concilio Trident. sessio. 23. cap. 4. prohibetur prima tonsura initiari, qui Sacramentum Confirmationis non suscepit: sed ibi non imponitur censura, neq; verbum, quod rigorosum præceptum indicet: & ideo huiusmodi omissio non erit peccatum, saltem mortale, vt docent Soto in 4. d. 7. art. 8. concluf. 3. & d. 24. q. 1. art. 4. Victoria in Summa num. 48. Nauar. cap. 22. num. 9. qui idem censent de conferente Ordinem, vel ipsummet Sacramentum Confirmationis, cum ipse confirmatus non sit.

Conc. Trid.

Soto. Victoria Nauar.

SECTIO II.

Ad quid obligetur minister huius Sacramenti.

Triplex ministri obligatio 1.

EAdem fere triplex obligatio, seu præceptorum ratio, quam circa suscipientem consideraumus, potest, seruata proportione, in ministro reperiri. Primum ergo præceptum est affirmatiuum de exercendo hoc ministerio, & hoc modo obligantur Episcopi in suis diœcesibus aliquoties opportunis temporibus ministrare hoc Sacramentum, ratione sui muneris & officij. Vnde grauiter peccare possunt contra hoc præceptum, si multo tempore hoc negligenter omittant, vt notarunt Angelus, verbo, Confirmationis Sacramentum, num. 1. & Syluester, verbo, Confirmatio diuina, num. 2. quia, cum si pastor tenetur pascere oues, non solum in his, quæ sunt simpliciter necessaria ad salutem, sed etiam in his, quæ ad Ecclesiæ, & membrorum eius singularem vtilitatem à Christo sunt instituta; quæ proinde ab ipsis ouibus iuste possunt desiderari, & exigi; vt supra diximus agentes de Sacramentis in genere, & infra etiam dicemus de Sacramento Eucharistiæ, & Confessionis: est enim in hoc Sacramento eadem, vel maior ratio: quia, & magnam perfectionem gratiæ confert, & semel tantum in vita recipi potest. Si autem Episcopus per seipsum huic obligationi satisfacere non potest commode, satis erit, si ministerio alterius Episcopi adiuuetur; quia ad ouium vtilitatem parum refert, quod per seipsum, vel per alium hoc Sacramentum administret.

Angelus. Syluester.

2 Obligatio.

Secundum præceptum est, aut negatiuum, aut affirmatiuum conditionatum, seu quoad specificationem actus, scilicet valide & rite conferendi hoc Sacramentum, quando illud administrat: quæ obligatio communis est in omnibus Sacramentis; & ideo nihil fere addendum occurrit, nisi quod hinc nascitur specialis obligatio non iterandi hoc Sacramentum: quia, cum iteratur, nullum est, vt supra ostendimus. Occurrit tamen statim quæstio supra tractata, an Episcopus voluntarie iterans hoc Sacramentum, maneat irregularis. Cui negatiue respondendum est, sicut de suscipiente Sacramentum respondimus, quod docet ijdem authores ibi citati, & propter idem fundamentum: quia huiusmodi irregularitas non est in iure expressa: imo (quod ego legerim) nulla censura, vel pœna est in iure data ratione huius delicti: nam in cap. Dictum est, de Consecrat. dist. 5. non est sermo de conferentibus, sed de suscipientibus iteratam Confirmationem; & nullus est alius textus, in quo pœna aliqua propter hanc obligationem imponatur.

Non sit irregularis Episcopus, qui iterat hoc Sacramentum.

Tertium præceptum, quod negatiue etiam potest explicari, vel affirmatiue conditionaliter, seu quoad specificationem actus, est, non solum valide, sed etiam digne administrandi hoc Sacramentū, & vitandi omnem irreuerentiam eius. Et huc in primis spectat debita dispositio, & sanctitas ministrantis iuxta generalem doctrinam de sacramentis: hic enim nihil speciale occurrit. Ad hanc etiam obligationem pertinet vsus conuenientis materiæ & formæ, in quo solum illud specialiter aduertendum occurrit; cadere, scilicet ab huius præcepti obligatione, vt Confirmatio non conficiatur ex veteri chrismate, sed ex nouo illius anni: esset enim graue peccatum sine vrgente necessitate illa materia vti: vt constat ex epist. 1. Fabiani Papæ, & ex cap. Si quis de alio, de Consecrat. distinct. 4. vbi est sermo de vnctione chrismatis, quæ fit in baptismate: est autem maior ratio de vnctione Confirmationis: atque idem colligitur ex cap. Quoniam, de sentent. excommun. in 6. vt ibi Glossa notauit. Præterea ad hoc præceptum reducitur obligatio ministrandi hoc Sacramentum cum debita solemnitate, cæremoniis ac circumstantiis requisitis, ita vt detur tempore opportuno, loco decente, & cum aliis tribus supra numeratis præcedente disput. sect. 2. quæ obligatio grauior, aut leuior esse poterit pro materiæ qualitate. Tandem ad hoc præceptum reducitur obligatio confirmandi tantum in propria diœcesi, & personas sibi subditas; nam confirmare eos, qui sunt alieni iuris, aut in aliena diœcesi sine facultate debita, esset illegitima administratio in hoc Sacramento, & graue peccatum, vt ex superius dictis constat; & docet Paludan. in 4. distin. 7. q. 4. Syluest. verb. Confirmatio diuina, q. 5. qui merito aduertit, nullam censuram esse ipso iure impositam propter hanc culpam, neq; etiam propter illam irregularitatem incurri; quia non est in iure expressa.

3. Obligatio.

Vti chrismate veteri sine vrgente necessitate, esset graue peccatum. Fabianus.

Paludan. Syluester.

):(

DIVI THOMAE AQVINATIS

QVÆSTIO SEPTVAGESIMATERTIA, De Sacramento Eucharistiæ secundum se.

Procœmium materiæ de Eucharistia.

S Dionys. Eucharistia consummatio & perfectio aliorum Sacramentorum.

HÆc est quarta ac præcipua huius libri pars, in qua differendum nobis est de Eucharistiæ Sacramento: quod vt Dionysius dixit cap. 3. de Ecclesiastica Hierarchia; *Consummatio ac perfectio est Sacramentorum omnium*, quoniam non solum signum est & causa gratiæ hominibus conferendæ, sed ipsum etiam fontem & authorem gratiæ in se continet, sub speciebus panis & vini latentem: vt ineffabili quodam modo nobiscum vniatur, *& vsque ad societatem germanissimam nos sibi coniungat*, vt Cyprianus dixit de Cœna Domini: idem enim vnigenitus Dei, qui humanam naturam ineffabiliter sibi coniunxit, vt per seipsum, salutem hominum operaretur: vt tanti mysterij eosdem, quoad fieri posset, participes faceret, seipsum in animæ ac corporis mirificam escam, ac refectionem donare non est dedignatus: opus enim gratiæ, vt significauit Damascenus lib. 4. c. 14. quod per regenerationis lauacrum in nobis inchoat, & per Confirmationis Sacramentum perficit, per seipsum conseruat, fouet, nutrit, & vsque ad vltimam perfectionem hoc admirabili cibo perducit. *Ob hanc enim causam*, ait Gregorius Nyssenus in cap 3. Ecclesiast. *in escam se nobis proponit is, qui semper est, vt accipientes illum in nobis, id efficiamur, quod ipse est, caro siquidem Verbi, quæ in hoc cibo inest, non vnam aliquam gratiam habet, quin potius dulcis efficitur gustantibus appetenda capientibus, & diligentibus amabilis.* Igitur, siue maiestatem Christi in hoc Sacramento existentis, siue admirabilem modum, & infinita miracula, quæ in perficiendo hoc mysterio interueniunt, siue fructus & vtilitates eius consideres, tantum inter cætera Sacramenta præstat, vt in illud solum intuens Zacharias dixerit, *Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* tantum enim hoc bonum inter cætera eminet, vt comparatione eius pæne nihil esse videantur. At vero, quamuis Sacramentum hoc dignitate, & excellentia primum omnium sit, in disputatione tamen de Sacramentis tertium locum obtinet; quia in vsu Sacramentorum eundem gradum, seu ordinem tenet. Vt enim supra, inter disputandum de Sacramentis in genere; & de Sacramento Confirmationis, dixi, tria sunt sacramẽta, quibus per se initiantur, & sanctificantur fideles, Baptismus, Confirmatio. Eucharistia; quæ, vt antiqua Ecclesiæ consuetudine obseruatũ est, eo, quo numerata sunt, ordine, à fidelibus suscipiebantur; spiritualis enim regeneratio, quæ per Baptismum fit, absque vlla controuersia, reliqua Sacramenta debet antecedere, post quam Confirmatio succedit, quæ hominem in statu quasi virili, & perfecto constituit, vt tandem capax sit Eucharistiæ, quæ cibus perfectorum est, & spiritualẽ vitam nutrit, & consummat. Vnde in Sacramentis enumerandis hunc ordinem seruarunt Concilia, Florentinum in instructione Armenorum: & Tridentinum à sessione 7. vsque ad 13 & eundem in eorum disputatione tenuerunt Cyrill. Hierosolym. in Catechesibus, præsertim in mystagogicis, & Ambrosius in libro de Sacramentis, vt ex libro 3 cap. 2. colligitur, & libro de ijs, qui initiantur mysterijs c. 7. & 8. & alij, quos supra citatis locis recensui. Solus inter recentiores Walden tom. 2. de Sacramentis, ab hoc Sacramento initium suæ disputationis sumpsit, vel ordinem dignitatis attendens: vel, quod verius est, necessitate coactus, vt Wiclefo hæretico iuxta stultitiam suam responderet; vt ex eodem colligitur, cap. 96. eiusdem libri. Ex antiquis vero Dionysius in lib. de Ecclesiastica Hierarchia, prius de Eucharistia, quam de Confirmatione disseruit: nam cum cap. 3. agat de Eucharistia, 4. cap. de Confirmatione tractat. Et, licet in 1. & 2. parte quarti capitis de confectione chrismatis, & de eius vsu in ordine ad alios effectus disputet, in vltima tamen parte capitis de Sacramento Confirmationis expresse tractat, vt constat ex illis verbis, *Idcirco & sacræ regenerationis perficiens donum, & gratia vnguenti sacratissima consummatione perficitur*, sed expressius paulo infra in illis verbis, *Sed & ipsi, qui sacratiss mo regenerationis mysterio consecratur, aduentum Sancti Spiritus consummans immutatio largitur vnguenti, sub significante (quantum arbitror) sacra descriptione signorum ab ipso, qui propter nos in assumpta carne diuino Spiritu sanctificatus est, immutabili substantialis Dei habitu sanctissimum Spiritum dari.* Dionysium secutum est Concilium Senonense, Decreto 10. sed Dionysius non consi-

S. Ioan Damascenus.

S Gregor. Nyssenus.

Eucharistia in disputat. sicut in vsu Sacramentor. tertium locũ habet.

Conc. Flor. Conc Trid. Cyrill Hie solym. Ambros.

VValdens.

Dionys. Quidam, alias ob causas, diuersũ locum huic Sacramento in disputat. tribuunt

Conc Seno.

considerauit Sacramenta secundum se, nec in ordine ad vsum, sed quatenus ad Hierarchicum ordinem pertinere possunt: & ideo prius de Sacramentis, quæ à presbyteris, deinde de ijs, quæ à solis Episcopis ministrantur, disseruit; vt Diuus Thomas, Albert. Mag. Dionysius Carthus. & alij Dionysij expositores adnotarunt. Et ob similem fortasse causam, prædictum Senonense Concilium doctrinam de Sacramento Ordinis, prius quam de Eucharistia, vel Confirmatione tradit, vt nimirum consecrationem ministrorum, eorumque potestatem, prius quam cætera Sacramenta, quæ ab illa procedunt, explicaret. Aliter vero ad Dionysium respondet Diuus Thomas supra quæst 65. artic. 2 ad 3. & in 4. distinct 2. quæst. 1. artic. 3. ad 6. cibum posse perfectum augmentum, & antecedere, & subsequi; & ideo tractationem de Eucharistia posse commode ante, vel post materiam de Cõfirmatione tradi. Concilium vero Colonienſe prius de Pœnitentia, quam de Eucharistia disputat, quia in frequentiori vsu Ecclesiæ Pœnitentia solet præcedere. Nihilominus tamen quia hoc est per accidens, prior vero ordo est per se, ideo Hugo Victor. lib. 2. de Sacramentis, Magister in 4. distinct. 8. Alexand. Alens. 4. part. quæst. 10. aliàs 13. Diuus Thomas & cæteri Theologi priores Patres imitati sunt, tertio loco de Eucharistiæ Sacramento post Baptismum & Confirmationem disputantes: quod omnes etiam recentiores obseruant, qui de Sacramentis contra Lutheranos scribunt, Richard. artic. 13. & 14. Lindanus lib. 4. Panopliæ à cap. 17. Hosius in Confess. à cap. 39. Ioannes Arboreus lib. 5. Theosophiæ, Driedo lib. 4. de dogmatibus, cap 5. par. 2. & 5. Bellarminus tom. 2. Disputarunt etiam latissime de hoc Sacramento Guilelmus Alanus, Turrianus, Claudius de Sainctes, Garetius & plures alij proprijs libris seu opusculis de Eucharistiæ Sacramẽto, vt omittam Paschasium, Lanfrancum, Algerum, & alios antiquos scriptores, quorum opera in tomo 4. Bibliothecæ Sanctorum continentur. Prosequitur vero Diuus Thomas disputationem hanc ab hac quæst. 73. vsque ad 82. cuius methodum & ordinem prosequemur, simul obseruando nostrarum disputationum ordinem & connexionem, quam in cæteris Sacramentis tenuimus. Quoniam vero mysterium hoc simul Sacramentum est sacrificium, vniuersam hanc materiam in duas præcipuas partes distribuendam duximus, in priori de Eucharistia, prout Sacramentum est, disputabimus, prius eius institutionem, necessitatem, naturam, & essentiam, partes, proprietates & effectus; deinde præcepta, quæ ad illud pertinent, explicando, in posteriori autem parte de sacrificio Missæ eodem fere ordine tractabimus. Alia, quæ de nominibus, figuris aut prædictionibus Sacramenti, in hoc proœmio desiderari possunt, à D. Thom. in articulis attinguntur, superest igitur vt ad eorum explicationem veniamus.

Hugo Vict. Magist. sen. Alex. Alens.

Richard. Lindanus. Hosius. Ioan. Arb. Driedo. Bellarmin.

QVÆSTIO LXXIII.

De sacramento Eucharistiæ secundum se, in tex articulos diuisa.

COsequenter considerandum est de sacramento Eucharistiæ. Et primo, de ipso sacramento. Secundo, de materia. Tertio, de forma. Quarto, de effectibus. Quinto, de recipientibus hoc sacramentum. Sexto, de ministro. Septimo, de ritu.

Circa primum quæruntur sex.

Primo, vtrum Eucharistia sit sacramentum.
Secundo, vtrum sit vnum, vel plura.
Tertio, vtrum sit de necessitate salutis.
Quarto, de nominibus eius.
Quinto, de institutione ipsius.
Sexto, de figuris eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum Eucharistia sit sacramentum.

4 num. 8. q 1 art. 1. q. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta. Quia vnumquodq; sacramentum efficax est ad suum effectum producendum. Cum ergo ad perfectionem ordinetur & Confirmatio, & Eucharistia (vt dicit Dionys.* 4. Eccles. Hier.) videtur Eucharistia non esse sacramentum, cum Confirmatio sit sacramentum, vt prius habitum est.*

Cap. 2. Eccl. Hier. ante med. & c. 4. in prin.

q. 65 art. 4. & q. praced. art. 1.

2. Præterea, in quolibet sacramento nouæ legis id quod visibiliter subijcitur sensui, efficit inuisibilem effectum sacramẽti: sicut ablutio aquæ causat & characterem baptismalem, & ablutionem spiritualem, sicut supra dictum est.* Sed species panis & vini, quæ subijciuntur sensui in hoc sacramento, non efficiunt, neq; ipsum corpus Christi verum, quod est res & sacramentum, neq; corpus mysticum, quod est res tantum in Eucharistia. Ergo videtur, quod Eucharistia non sit sacramentum nouæ legis.

q 62. & 65. art. 1.

3. Præterea, Sacramenta nouæ legis habentia materiam, in vsu materiæ perficiuntur, sicut Baptismus in ablutione, & Confirmatio in chrismatis consignatione. Si ergo Eucharistiæ sit sacramentum, perficeretur in vsu materiæ, non in consecratione ipsius materiæ: quod patet esse falsũ, quia forma huius sacramenti sunt verba, quæ in consecratione materiæ dicuntur, vt infra patebit.* Ergo Eucharistia non est sacramentum.

q 78 art. 1.

Sed contra est, quod in Collecta dicitur, Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam.

Respondeo dicendum, quod sacramenta Ecclesiæ ordinantur ad subueniendum homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis vitæ corporali conformatur, eo quod corporalia spiritualium similitudinem gerũt. Manifestum est autem, quod, sicut ad vitam corporalem requiritur generatio, per quam homo vitam accipit, & augmentum, quo homo perducitur ad perfectionem vitæ, ita etiam requiritur alimentum, quo homo conseruatur in vita. Et ideo sicut ad vitam spiritualem oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio: & Confirmationem, quæ est spirituale augmentum: ita oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est perfectio. Vna, quæ est in ipso homine, ad quam perducitur per augmentum: & talis perfectio competit Confirmationi. Alia autem est perfectio, quam homo consequitur ex adiunctione alicuius extrinseci, hominem conseruantis, puta, ex adiunctione cibi, vel indumenti, vel alicuius huiusmodi, & talis perfectio competit Eucharistiæ, quæ est spiritualis refectio.

Ad secundum dicendum, quod aqua Baptismi non causat aliquem spiritualem effectum propter ipsam aquam, sed propter virtutem Spiritus S. in aqua existentem. Vnde Chrysost.* dicit super illud Ioan. 5. Angelus Domini secundum tempus, &c. In baptizatis non simpliciter aqua operatur: sed cum Spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Sicut autem se habet virtus Spiritus sancti ad aquam baptismi: ita se habet corpus Christi verum ad species panis & vini. Vnde species panis & vini non efficiunt aliquid, nisi virtute corporis Christi veri.

Homil. 35. in Ioan inter prin. & med. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum dicitur ex eo quod continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter, scil. absolute & in ordine ad aliud.

Hæc autem est differentia inter Eucharistiam & alia sacramenta habentia materiam sensibilem, quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute, scilicet, ipsum CHRISTVM: aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud, scil virtutem ad sanctificandum, & eadem ratio est de chrismate & similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materiæ, alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum.

Et ex hoc etiam consequitur alia differentia: nam in sacramento Eucharistiæ id, quod est res, & sacramentum, est in ipsa materia: id vero quod est res tantum, est in suscipiente, scil. gratia, quæ confertur: in baptismo autem vtrumq; est in suscipiente scil. & character, qui est res & sacramentum: & gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum, & eadem ratio est de aliis sacramentis.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. & rationem seu necessitatem, vel vtilitatem huius sacramenti sumit ex quadã proportione inter spiritualem & corporalem vitam, quam supra etiam tetigit quæst. 65. art. 1. & q. 72. ar. 1. quibus in locis breuiter explicata est: habet enim nonnullam difficultatem illa proportio: eo quod vita corporalis eodem cibo, & eadem facultate quibus augetur, nutritur etiam, & conseruatur. Vnde videtur etiam in spirituali vita ad vtrumq; effectũ idem sufficere sacramentum. Non oportet autem in huiusmodi coniecturis, ac proportionib. exactam obseruare rationem; sed solum illam, quæ ad congruentem institutionem explicãdam sufficit. Igitur proportio in hoc solum consistit, quod in vita corporali duo inueniuntur; alterum est, vt viuens perducatur ad virilem statum, & robur membrorum acquirat, quod est veluti quoddam complementum imperfectæ generationis. Alterum est, vt viuens seipsum nutriat & conseruet, instaurando, & acquirendo quicquid per actionem contrariorum deperditum est, sic igitur in spirituali vita hæc duo necessaria sunt. Intercedit autem differentia quædam; quia in vita corporea idem alimentũ est materia nutritionis & augmentationis, & interdum etiam nos à contrariis defendit, vel temperando, vel augendo naturalem calorem, vel nos aliis modis iuuando: non efficit tamẽ alimentum augmentationem nostram vel nutritionem, sed ab intrinseca facultate viuentis hæc proueniunt; quæ pro ratione, & diuersitate status seu dispositionis viuentis, vtrumq; modum perficere valet. At vero in vita spirituali illa perfectio, quæ per modum augmenti vel nutritionis datur, ab ipsis sacramentis efficitur & distinctum donum Dei est, & ad finem valde diuersum ordinatur: & ideo alterum est sacramentum, quod per se instituitur ad dandum augmẽtum, & quasi virilem statum in vita spirituali, complementumque spiritualis regenerationis, & arma ac tesseram spiritualis militiæ: aliud vero est per se institutum, ad fouendam, & nutriendam hanc spiritualem vitam, qui proprius finis est sacramenti Eucharistiæ. Quæ differentia ex alia manifestatur: nam in corporali vita sicut necessarium est ad nutritionem sæpe vti materiali cibo, ita & ad accretionẽ: At vero in vita spirituali Confirmatio, quæ datur per modum augmenti, vno actu perficitur; vnde iterari

iterari non potest: hic autem spiritualis cibus sæpius sumendus est, non ergo necesse est in omnibus seruari proportionem ad corporalia. Et hinc intelligitur facile solutio ad 1. D. Thom. quæ alias obscura videri posset. Argumentatur enim fere dicto modo, Cõfirmatio & Eucharistia ad perfectionem spiritualis vitæ ordinantur: non ergo oportuit distingui. Respondet autem duplicem esse vitæ perfectionem: aliam formalem, quæ fit per proprium & intrinsecum augmentum, & ad Confirmationem pertinet: aliam veluti extrinsecus aduenientem, quæ fit per adiunctionem alicuius extrinseci, vt cibi aut vestimenti, & huiusmodi esse dicit perfectionem, quam Eucharistia tribuit: quæ doctrina est obscura, sensus vero est: in vita corporali esse quandam perfectionem intrinsecam, vt est robur vel augmentum corporis: aliam vero esse extrinsecam, quæ nobis adiungitur ex eo solum, quod res aliqua nobis admouetur, vt nos foueat seu tueatur, cuiusmodi est vestimentum, &c. Comparat autem D. Tho. sacramentum Confirmationis, priori perfectioni; quia confert virilem statum fidei & gratiæ, & spirituale robur ad resistendum contrarijs: Eucharistiam vero posteriori perfectioni, quia per se ordinatur, vt nos Christo coniungat, vt ab eo protegamur & foueamur, quamquam ipse Christus, qui nobis coniungitur, propter eximiam virtutem suam non solum extrinsece nos defendat, sed etiam intrinsece nos perficiat & nutriat: quæ nutritio, quia sine contraria diminutione fit, in augmentum transit, & magnum etiam robur confert. Et ad hunc modum intelligendũ est, quod idem D. Th. supra, q. 65. ar. 1. ad 2. & ar. 3. dixerat, Confirmationẽ per se ordinari ad formalem perfectionem virtutis: Eucharistiam vero ad perfectionem, seu consecutionem finis, & eodem sensu dixit in 4. d. 8. q. 1. ar. 1. quæstiun. 1. ad 1. sacramentum Confirmationis perficere hominem in ordine ad operationem spiritualis vitę, quæ est fidei & virtutis professio; Eucharistiam vero in ordine ad coniunctionem cum Christo, qui est fons omnis boni.

In solutione ad 2. attingit D. Thom. grauem quæstionem, quomodo species consecratæ efficiant sacramentalem effectum: quam infra suo loco commodius disputabimus. In solutione vero ad 3. explicat nonnullas differentias inter hoc sacramentum, &c. quas in sequentib. disput. latius tractaturi sumus.

SECTIO II.

Vtrum hoc sacramentum sit vnum, vel plura.

3p. q. 73. a. 6. ad 2. Et 4. d. 8. q. 1. ar. 1. q. 1.

AD secundum sic proceditur. *Videtur quod in Eucharistia non sit vnum sacramentum, sed plura. Dicitur enim in Collecta, Purificent nos Domine sacramẽta, quæ sumpsimus, Quod quidem dicitur propter Eucharistiæ susceptionem. Ergo Eucharistia non est vnum sacramentum, sed plura.*

2. *Præterea, impossibile est multiplicato genere, non multiplicari speciem, sicut quod vnus homo sit plura animalia. Sed signum est genus sacramenti, vt supra dictum est.* * *Cum igitur in Eucharistia sint plura signa, scil. panis & vinum, videtur consequens esse, quod sint plura sacramenta.*

3. *Præterea. Hoc sacramentum conficitur in consecratione materiæ: sicut dictum est.* * *Sed in hoc sacramento est duplex materiæ consecratio: ergo est duplex sacramentum.*

Sed contra est, quod Apost. dicit 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus: ex quo patet, quod Eucharistia est sacramentum Ecclesiasticæ vnitatis. Sed sacramentum similitudinem gerit rei, cuius est sacramentum. Ergo Eucharistia est vnum sacramentum.*

3. Metaph. text. 9. vsque ad 12. com. 2.

Respondeo dicendum, quod sicut dicitur 3. Metaphys. * *vnum dicitur, non solum, quod est indiuisibile, vel quod est continuum, sed etiam quod est perfectum: sicut dicitur vna domus, & vnus homo. Est autem vnum in perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia, quæ requiruntur ad finem eiusdem: sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animæ: & domus integratur ex omnibus partibus, quæ sunt necessariæ ad inhabitandum: & sic hoc sacramentum dicitur vnum: ordinatur enim ad spiritualem refectionem, quæ corporali conformatur. Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, scil. cibus, qui est alimentum siccum: & potus, qui est alimentum humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt, scil. spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Ioann. 6. Caro mea vere est cib. & sanguis meus vere est potus. Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed vnum formaliter, & perfectiue.*

Ad primum ergo dicendum, quod in eadem Collecta & pluraliter dicitur primo: Purificent nos sacramenta, quæ sumpsimus: & postea singulariter subditur. Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam: ad ostẽdendum, quod hoc sacramentum quodammodo est multa: simpliciter autem vnum.

Ad secundum dicendum, quod panis & vinum materialiter quidem sunt plura signa: formaliter vero & perfectiue vnum, in quantum ex eis perficitur vna refectio.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc, quod est duplex consecratio materiæ huius sacramenti, non potest plus haberi, nisi, quod hoc sacramentum materialiter est multa, vt dictũ est. * *In corp. art.*

RESpondet, hoc sacramentum esse multa materialiter, vnum vero formaliter ac perfectiue. Sensus D. Th. est, simpliciter esse vnũ sacramẽtum, ex varijs reb. compositum ac perfectũ, vt iam latius dicemus.

DISPVTATIO XXXIX.

Prima de Eucharistia.

De *institutione sacramenti Eucharistiæ.*

HAEc disputatio continet, an sit hoc sacramentum. nam quia esse sacramenti ab institutione manat, idem est sacramenti institutionem, ac existentiam, inuestigare: simul vero de vnitate huius sacramenti dicemus: nam quia vnum consequitur Ens, & vix ab illo distinguitur, ideo quæstionem de vnitate & multitudine ad quęstionem, an est, semper reuocamus.

SECTIO I.

Vtrum Eucharistia sit sacramentum à Christo Domino institutum.

EVcharistiæ nomine intelligimus sacramentum quoddam sub speciebus panis & vini institutum, in quo secundum veram fidem Christus continetur, & à fidelibus sumitur, quæ vocis significatio necessario supponenda est, vt possit disputatio procedere, & res ipsa inuestigari, & ostendi. Huius autem sacramenti præcipuum mysterium in reali præsentia corporis & sanguinis Christi, & mirabili transmutatione vnius substantiæ in aliam, cõsistit. Vnde primum omnium inquirendum videbatur, an hoc mysterium verum sit, & quale, & quomodo fiat, sed hæc tractantur à D. Thom. inferius commodiori loco, quęst. 75. pertinent enim hæc ad propriam essentiam, materialem partem huius sacramenti explicandam: hic vero solum generatim agimus de institutione sacramenti sensibilis, quod per modum cibi & potus in noua lege institutum est ad spiritualem vitam nutriendam, & hoc vocamus Eucharistiam. *Eucharistia est sacramẽtum sub speciebus panis & vini institutum.*

Ex antiquis ergo hæreticis quidam Archontici altaris mysterium omnino negarunt, vt Epipha. refert hæresi 40. idemque fere de Messalianis refert Theodor. lib. 4. histor. c. 10. illi enim Eucharistiam nullius vtilita- *Archontici & Messaliani hæretici. S. Epiphan. Theodoret.*

Petrobrusiani hæretici.

Petr. Cluniac. Bogomili hæretici.

Euthym.

vtilitatis esse dicebant. Petrobrusiani vero dixerunt licet Christus hæc mysteria celebrauerit, non vero dedisse aliis eam potestatem: atque adeo nec sacramentum perpetuo in Ecclesia duraturum instituisse. Ita refert Petrus Cluniac. in epist. quadam contra hanc hæresim. Denique Bogomili aiebant, Euchatistiam nihil esse, præter orationem dominicam & Euangelium, vnde sacramentum euertebant, vt constat ex Euthym. in Panoplia 2. p. tit. 27. c. 17. hæ autē hæreses & Euangelio aperte repugnant, & nullum apparens habuere fundamentū, vnde antiquatæ prorius sunt.

1. Conclus.

Dicendum ergo est primo, conueniens fuisse in noua lege institui sacramentum aliquod sensibile, vt esset spiritualis cibus animarum. Conclusio est de fide vt ex facto ipso constat Ioan. 6. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & ex Trid. sess. 7. c. 5. vbi numerat omnia sacramenta à Christo Domino conuenientissima ratione instituta, & in specie de hoc sacramento, sess. 13. c. 1. & 2. Ratiō, seu congruentia à D. Tho. hoc loco satis explicata est, vt vidimus. Est enim lex Euangelica perfectissima, & plenitudinem gratiæ in se continēs: & ideo conueniens fuit, vt huius legis sacramenta à Christo eius authore iustituta, augmentum & conseruationem gratiæ possent conferre modis omnibus, vel necessariis, vel humanæ fragilitati accommodatis: ex quibus vnus, ac præcipuus est, vt per modum cibi & potus spirituales homines nutriri possent, & ab innumeris periculis, quibus in hac mortali vita subditi sunt, defendi. Possunt præterea hic addi omnes congruentiæ, quas ad persuadendam realem Christi præsentiam infra suo loco afferemus. Nunc illa sufficiat, Christum Dominum esse animarum cibum, & ideo maxime decuisse, vt sicut cibus reficit corpus media quadam reali vnione cum ipso viuente, ita Christus in quodam sacramento præsens adesset, vt per modum cibi & potus nobis realiter coniunctus, nos spiritualiter reficeret.

Joan. 6. Matt. 26. Marci 14. Luc. 22. Con. Trid.

2. Conclusio.

Dico secundo, huiusmodi sacramentum esse Euchatistiam, quæ propterea verum, ac proprium sacramentum est à Christo institutum. Conclusio est de fide, quam non solum Catholici, sed etiam noui hæretici amplectuntur: nam etiam Lutherani & Caluinistę, qui vnum, vel ad summum, duo sacramenta, admittunt, primum ac præcipuum locum Euchatistiæ tribuunt. Probatur ergo conclusio, primo ex Scriptura, quæ, licet non eisdem verbis, rem tamen ipsam satis aperte docet. Matth. 26. Luc. 22. continetur visibilis cæremonia, & significatio, & præceptū Christi, Hoc facite in meam commemorationem: & Ioan. 6. continetur gratiæ promissio, Qui manducat hunc panem, viuet in æternū. Et confirmari hoc posset ex veteri testamento, in quo variis figuris, & metaphoris sacramentum hoc indicatū, ac promissū est vt circa art. 6. D. Thom. videbimus.

Conc. Flor. Trident. Lateranen. Carthag.

Secundo definita est hæc conclusio in Conc. Florent. in litteris vnionis: Trident. sess. 7. 13. & 21. Lateranensi, quod habetur in cap. Firmiter. Carthag. III. cap. 28. & 29. cap. Cum Marthæ, de Celebr. missar. ca. In sacramentorum, cap. In sacramento, de Consecr. d. 2. Tertio tradunt Patres omnes, qui late citantur dicta dist. 2. de Consecratione, & referemus plures in disputationibus sequētibus, nunc sufficiant Dionys. capite 3. de Eccles. hast. Hierarch. Augustin. epist. 23. & 18. Ambros. lib. 5. de sacrament. Damasc. lib. 4. ca. 14. Quarto ratio sumenda est ex definitione sacramenti nouæ legis: est enim sacræ rei signum, ad sanctificandum hominem institutum, quæ tota definitio apertissime in Euchatistiam conuenit, vt per se facile est, & ex dicendis etiam euidentius patebit. Et ex his patet vltima conclusionis pars: scilicet solum Christum fuisse huius institutionis authorem, tum generali ratione omnium sacramentorum nouæ legis, tum etiam ratione propria, quia nullus potuit habere potestatem supra corpus & sanguinem Christi, nisi ab ipsomet Christo deriuatam: nec potuit vllus nisi Christus nouum testamentum fundare, & proprio sanguine confirmare ac consecrare: & quamuis de absoluta Dei potentia aliud genus institutionis excogitari posset, nullum tamen aliud adeo decens, aut expediens fuit.

S. Dionys. S. August. S. Ambros. S. Damasc.

SECTIO II.

Vtrum hoc sacramentum sit de sanctum à reliquis, eisque perfectius.

HAEc quæstio facilis etiam est, & breuiter ex præcedenti expediri potest. Dico ergo primo, Euchatistiam esse sacramentum, essentialiter distinctū ab aliis sacramentis nouæ legis. Conclusio est certissima ex omnium consensu: & ex Conciliis, definientibus septem esse sacramenta. Vt autem explicetur, oportebit breuiter proponere omnia, in quibus hoc sacramentum cum aliis conuenit, & in quibus differt. Nam licet multa probanda sint in sequentibus, expediet tamen nunc ea præ oculis ponere. Primum igitur, si metaphylice loquamur, conuenit hoc sacramentum cum aliis in genere sacramenti nouæ legis, habet tamen propriam differentiam, per quam describi potest, esse sacramentum corporis & sanguinis Domini, per modum conuiuij ad nutritionem animæ institutum. Vnde etiam constat alia similitudo & differentia. Conuenit enim in virtute conferendi gratiam: differt tamen in proprio fine ad quem est institutum: nam per se primo datum est ad charitatem, & deuotionem augendam, vt latius infra q. 79. Deinde per principia quasi physica rem explicando: commune est huic sacramento cum aliis, quod certam materiam & formam requirit, vt conficiatur: differt tamen, quia illius materia & forma distincta est à reliquis: est enim panis & vinū, & verba specialia à Christo definita. Hinc secundo, sicut in aliis sacramentis datur materia remota & proxima, ita & in hoc: sed diuerso modo: quia in aliis materia proxima est aliqua actio: remota vero est aliquid aliud, ex quo, vel circa quod, talis actio exercetur. At vero in hoc sacramento, materia non est actio, sed res permanens, quæ quatenus in confectione sacramenti transit, secundum substantiam, est materia remota: quatenus vero manet secundum accidentia, est materia proxima. Vnde est tertia differentia, quod in aliis sacramentis, tam materia quam forma sunt res successiuę: & ideo moraliter simul sunt & simul pereūt: hic vero forma est successiua & transit, materia vero proxima consecrata permanet. Vnde fit quarto vt alia sacramenta tantum sint vsu: quia tunc fiunt, quando ad vsum applicantur, tunc autē sunt, quādo fiunt, ad modum rerum successiuarū: hoc vero sacramentum ante vsum in ipsa consecratione perficitur: & ideo post suum fieri, factum permanet, quamdiu species consecratæ durant, vt ex Trident. colligitur sess. 13. cap. 3. Ex quo fit quinto, vt in aliis sacramentis tam materia, quam forma ordinentur ad vnum & eundem effectum in suscipiente efficiendū: hic vero diuersos habent effectus: forma enim nihil efficit in suscipiente, sed in materia, quam transmutat & conficit: materia vero consecrata habet in suscipiente gratiæ effectum. Vltima vero & potissima differētia, & radix aliarum est, quod in aliis sacramentis præter materiam sensibilem, & formā nihil in eis ineat, nisi quod assumuntur, vt instrumenta ad gratiam efficiendam: & ideo dicitur eis conferri instrumentaria virtus gratiæ effectrix: in hoc vero sacramento præter formam, & materiam per se sensibilem, adest vere & realiter ipsemet Christus, qui est præcipua res huius sacramenti, & proprius author gratiæ, quę per illud cōfertur. Ex his ergo satis patet cōclusio posita.

Trident.

Dico secundo, hoc sacramentum esse longe perfectius & excellentius reliquis. Hæc etiam est de fide, & sumi potest ex Trid. sess. 13. vbi propter hanc causam sæpe vocat hoc sacramentū, diuinū ac mirabile sacrosanctum atq; sanctissimū: qui est cōmunis modus

dus loquendi potius Ecclesiæ & Sanctorum omniũ & c.2. dicit, Christum Dominum diuitias amoris sui in hoc sacramento veluti effudisse, & c.3. dicit, Virtutem sanctificandi communem esse huic sacramento cum reliquis: huic vero proprium esse, quod ipsum sanctitatis authorem in se continet. Propter hanc deniq; causam præcipue existimo idē Con. Iess. 7. Cā. 3. anathematis damnare eos: qui docent omnia sacramenta esse æqualia dignitate. Ratio vero potissima est, quia hoc sacramentum continet corpus & sanguinem Domini: vt autem dicit Alex. Papa epist. 1. Decret. & habetur in c. Nihil, de Consec. d. 2. In sacramentis seu sacrificiis, nihil est maius corpore & sanguine Domini. Quæ ratio variis modis explicatur à Theologis. Primo, quia dignitas sacramentorum potissimum in sanctitate consistit: illud ergo est dignius, quod sanctius. Reliqua vero sacramenta solum sunt sancta, habitudine: quia significant & conferunt sanctitatem: hoc vero, tum hoc modo, tum etiam formaliter, quia ipsam sanctitatem in se continet. Secũdo, quia sacramentum est signum sacrum, eoque dignius, quo magis sacrum: sed hoc sacramentum est omnium sanctissimum, propter eandem rationem, scil. quia rem maxime sacram continet & significat. Ita fere D. Th. supra, q. 65. art. 3. Marsil. in 4. q. 6. art. 3. Scot. Durand. Gab. & alij d. 8. Tertio addit S. Tho. (& habet fundamentum in Dion. c. 3. de Eccles. Hierar.) hoc sacramentum esse excellentius, quia est finis, & consummatio cæterorum, ad quod omnia aliquo modo referuntur: quod potissimum ratione rei contentę intelligendum est. Nam si proprie & in rigore loquamur de sacramẽto vt sic, & vsu sacramẽtali, nõ omnia sacramenta proprie ordinantur ad vsum huius, nisi valde remote & per accidens, vt constat de Matrimonio, & Extrema vnctione: quia vero omnia sacramenta ordinata sunt, vt perfectius Christo vniamur, & ipse Christus in hoc sacramento continetur, & per illud mirabili modo hæc vnio perficitur, & consummatur, ideo dicitur hoc sacramentum consummatio cæterorum. Ita fere D. Th. in 4. d. 7. q. 1. a. 1 q. 3. Quarto confert ad hanc perfectionem, quod hoc sacramentum est permanens: cętera transeuntia. Addit deniq; Scotus formam huius sacramenti habere certiorem significationem, quam formas reliquorũ: quia eius effectus non pendet ex dispositione recipientis, cum sit sola materiæ consecratio. Quod sano modo intelligendum est: omnes enim formæ sacramentorum habent infallibilem significationem in eo sensu quo significant: quia illis non potest subesse falsum, vt supra ostensum est. Differentia ergo est in effectu, quia in aliis interdum impeditur, in hoc vero non, quantum est ex parte materiæ.

D. Thom. Marsil. Scotus. Durandus Gabriel S. Dionys.

Thom.

Scotus.

SECTIO III.

Vtrum hoc sacramentum sit vnum tantum.

QVæstio intelligitur de specifica vnitate, sub propria & formali ratione perfecti sacramenti: nam materialiter constat, res multas in hoc sacramento inueniri. Hinc vero sumitur ratio dubitandi: quia in hoc sacramento sunt duæ materiæ, scilicet panis & vinum, & duæ formæ verborum, quæ res diuersas significant & efficiunt per se & propria virtute, scilicet carnem & sanguinem Christi: vnde etiam species panis per se significant corpus, quod continent, species autem vini, sanguinem: sunt ergo hæc diuersa signa sacra, atque adeo diuersa sacramenta. Neque enim dici potest, esse partialia sacramenta, seu partes vnius integri sacramenti, quod componunt: quia illa signa per se distincta sunt, & nullam inter se habent vnionem vel coniunctionem, qua vnum sacramentum componant. Et confirmatur, primo, ex communi vsu & locutione: nam qui suscipit speciem panis, non dicitur suscipere partem sacramenti, sed simpliciter totum sacramentum. Confirmatur secundo: nam qui vnam speciem sumit, totum effectum gratiæ sacramentalis recipit: est ergo quælibet species per se integrum sacramentum, atq; adeo duo sacramenta. Confirmatur vltimo, quia Ecclesia in orationibus Missæ, sæpe de Eucharistia, vt de multis sacramentis, loquitur, vt cum ait, Sacramenta, quæ sumpsimus, &c. & Con. & Patres eodem modo interdum loquũtur, vt patet ex Conc. Africano, c. 4. Cartha. III. c. 24. & 29. Cypr. serm. de Cœna Domini. Ambro. lib. 5. de sacram. c. 1. & aliis, quæ habentur c. Sacramenta altaris, de Consec. d. 1. & c. In sacramentis, c. Comperimus, c. Trib. gradib. c. Species, c. Iteratur, de Consecr. d. 2.

Conc. Afric. Con Cart. S. Ambr. S. Cypr.

Propter hæc nonnulli Theologi simpliciter affirmant, esse plura Eucharistiæ sacramenta, vt ex Aureolo refert Capreol. distin. 8. q. 1. arg. contra 2. conclus. vbi etiam Maior dicit esse plura sacramenta specie distincta: licet fateatur posse etiam vnum appellari, Gabr. etiam quæstione 2. artic. 2. & lectio. 53. in Canon. dicit esse plura simpliciter, vnum vero secundum quid, scilicet, vel genere proximo, vel aggregatione quadam.

Quorundã opinio Aureoli.

Gabriel.

Dicendum vero est Eucharistiam absolute & simpliciter esse vnum sacramentum, vnitate videlicet specifica in specie atoma, integra, & perfecta. Hæc est mens D. Tho. hîc, & grauiorum Theologorum, d. 8. Bonauent. q. vltima, Albert. art. 13. Richard. art. 1. q. 2 Durand. q. 1. ad 2. Capr. Palud. Scoti, &c. Marsil. q. 6. art. 2. in fine, Alens. q. 33. memb. 1. Soti item, d. 24. q. 1. artic. 3. ad 2. Ledes. 1. part. q. 54. artic. 2. Turrecrem. de Consecrat. dist. 2. capit. 5. dub. 3. & in eandem sententiam tandem descendit Gabr. lectione 53. attente legatur, eamq; grauiter docet Catechismus Pij V. dicens, Non plura, sed vnum tantum sacramentum Ecclesiæ authoritate docti confitemur. Rationem huius vnitatis quidam sumunt ab institutione: quia nimirum moraliter vna fuit institutio huius sacramenti. Alij à re contenta sub vtraque specie, quæ est vnus & idem Christus. Alij ab effectu, quia per vtrãque speciem vnus & idem efficitur. Propria vero ratio est, quam D. Thomas tetigit. Quia, licet ad constitutionem huius sacramenti concurrant res variæ & materialiter distinctæ, propriaque habentes significationes, omnes tamen componunt vnum integrum signum rei & effectus spiritualis, componunt ergo vnum sacramentum. Antecedens declaratur primo, quia hoc sacramentum potuit intelligi institutum ad rem præteritam significandam, scilicet cruentum Christi sacrificium, quod effusione sui sanguinis, & morte sua consummauit, iuxta illud, Hoc facite in meam commemorationem: illud autem sacrificium, quod vnicum fuit, non significatur expresse per vnam, vel alteram speciem, sed per vtramque simul, quæ, dum separatim consecrantur, & offeruntur effusionem sanguinis, & separationem animæ à corpore repræsentant, quæ ratio infra, in materia de communione sub vtraque specie, & de sacrificio, latius explicanda est. Secundo intelligitur significare hoc sacramentum rem, quam continet: & hinc etiam vnitatem habet, non solum, quia sub vtraque specie, idem Christus continetur, sed etiam, quia ex vtraq; specie vnum integrum signum Christi completur: qui, vnus cum sit, carne & sanguine constat, quare, licet caro & sanguis distincta videantur, tamẽ quatenus natura sua vnum corpus Christi componunt, per passionem vero diuuncta fuerunt, vno integro sacramento duplici specie constante, repræsentãtur. Tertio significat hoc sacramentum gratiam, quam efficit: & ex hac etiam parte habet vnitatem, quia vel per vtramq; speciem fit vnus tantum effectus, vt infra dicetur, vel certe qualiscunq; ille effectus significatur, ita explicite per vnam speciẽ, sicut per vtrãq; significatur enim per modum continuij, & spiritualis refectionis per analogiam ad corporalem. Vnde sicut hæc nõ consistit in solo cibo, vel potu, sed vtrumque requirit, ita illa per cibum & potum complete significatur. Nec refert, quod spiritualis refectio eiſdem

Conclusio.

D. Thom. D Bonau. Albertus. Richard. Durandus. Capreolus. Paludan. Soto Marsilius. Ledesma. Turrecrem. Gabriel. Catechis.

dem omnino donis in re ipsa perficiatur, scil. gratia & charitate, quæ tam famem, quam sitim animæ extinguunt: quia nihilominus hæc eadem spiritualis res, seu effectus, non nisi per corporale conuiuium perfectum expresse & omnino complete significatur. Quarto significat hoc sacramentum vnitatem, & animorum coniunctionem, quam efficit, quod in se est, inter fideles, qui illud participant, vt dicitur in c. Firmiter, de sum. Trin. & fid. Cathol. & in c. Cum Marthæ, de celebra. missar. indicant Concilia, Flor. & Trid. Hæc vero fidelium vnio licet per singulas species aliquo modo significetur, quatenus ex multis granis tritici, aut vuæ, vnus panis, vel vnum vinum conficitur, vt Cypr. Aug. Ansel. & alij Patres docuerunt, quos infra, agentes de materia huius sacramenti, referemus, & colligitur ex cap. Firmiter, de sum. Trinit. & cap. Cum Marthæ, de celebra. missar. proprie tamen significatur hæc vnitas per vtramq; speciem, quatenus ad vnius corporis refectionē ordinantur, iuxta illud 1. ad Cor. 10. Omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Neq; satis conuenienter significaretur hæc vnitas per Eucharistiam, nisi ipsa esset vnum sacramentum. Quinto denique significare potest hoc sacramentum futuram gloriam, cuius est pignus. Et hæc etiam significatio completa ineſt in vtraq; specie simul sumpta, & non ita expresse in alterutra tantum: quia per vtramq; indicatur plena satietas, & sufficientia, quæ futura est in æterna beatitudine: igitur sub omni ratione conflatur vnum perfectum signū ex vtraque specie, atque adeo vnum sacramentum.

Conc. Flor. Trident.

S. Cypr. S. Augusti. S. Anselm.

Secundo principaliter declaratur conclusio, quia vt agentes de sacramentis in genere diximus, vnitas sacramentorum non est omni parte perfecta, resultans ex indiuisibili entitate, aut ex vnitate physica partium componentium: sed talis est, qualis in reb. vel signis artificialib. inueniri solet: sic enim domus, exercitus, oratio, conuiuium & aliæ res vel actiones similes habent suam vnitatem, ad quam non exigitur physica vnio partium, sed talis, qualis ad perfectionem & finem talis rei sufficere censetur, vt in exercitu sufficit quidam ordo, & compositio partiū. In domo maior coniunctio, seu copulatio partium necessaria est, propter maiorem domus integritatē. In oratione vero, vel alio signo sufficit ordo partiū in certa mensura, vel proportione significandū accommodata: neque huic vnitati obstare solet distinctio seu diuersitas partium inter se: nam etiam solet res artificiata ex partibus heterogeneis componi, quod etiam in alus sacramentis videre licet: constāt enim materia & forma, quæ res diuersę sunt, & vnaquæque significat modo sibi accommodato, & tamē vnum sacramentum componunt: licet non physica vnione, sed morali, & proportionata ad rationem signi complendam, copulentur: sic etiam in sacramēto Pœnitentiæ est magna varietas partium in ipsa materia: in sacramento vero Extremæ vnctionis & Ordinis tam in materia, quam in forma: & nihilominus sacramentum est vnum: cur ergo non idem dicemus in hoc nostro sacramento?

Tertio probatur, quia alias plura essent, quam septem sacramenta contra Concil. Flor. & Trident. & vniuersum Ecclesiæ consensum. Dices: esse plura in specie vltima: à Conciliis vero numerari septem, sub aliqua ratione generica: sic enim multi censent sacramentum Ordinis non esse vnum specie, sed plura. Sed huic responsioni obstat, quia iuxta illam nihil certum statui potest de numero sacramentorum, tum quia non obstante definitione Conciliorum, posset aliquis dicere, sub Baptismo contineri plura sacramenta Baptismi specie distincta, & similiter de aliis: tum etiam, quia sub ratione aliqua generica possent tantum duo, vel tria sacramenta numerari. Non ergo numerantur sacramenta sub generica ratione, in qua, vt ex Aristotele sumitur, latere potest æquiuocatio: sed numerantur à Conciliis sub ratione specifica. Addo, opinionem illam de multitudine simpliciter sacramentorum Ordinis falsam omnino esse: & retorquendum potius esse argumentum: nā omne aliud sacramentum est vnum vnitate specifica, & si quæ reperitur varietas, tota illa est veluti partium heterogenearum componentium vnum, ergo idem est in præsenti dicendum.

Tandem Concilia & Sancti frequentius loquuntur de Eucharistia, tamquam de vno sacramento, vt patet ex Conc. Flor. & Trid. sess. 7. & 13. & ex multis, quæ de Consecr. d. 2. referuntur, & in Collectis Missæ hic est frequentior vsus, vt D. Thom. hic adnotauit, quod si interdum in plurali loquuntur de sacramentis, id fit lata & vulgari locutione: vel propter plura signa partialia, vel propter plura mysteria, quę in eis continentur, & repræsentantur: vel certe, quia frequentius erat in vsu, vt in fine sacrificij fideles communicarent, & sacramenta reciperent, vnde hic modus locutionis frequentius reperitur in illa oratione Missæ, quæ post communionem dicitur, vt, Purificēt nos Domine sacramēta, quæ sumpsimus, &c.

Ex his facile respondetur ad rationem dubitandi in principio positam: negatur enim inter partiales formas & materias huius sacramenti, non esse sufficientem vnionem ad componendum vnum sacramentum, quia, vt dixi, non oportet hanc vnionem esse quasi physicam, vel pertinentem ad quantitatē continuam: sed moralem, seu cuiusdam ordinis & proportionis, prout ad componendam vnam integram vel expressam significationem sufficit.

Ad primam confirmationem, respondetur in primis, quod ad modum loquendi attinet, sæpe partem recipere denominationem, quando per se, & quasi separata consideratur, vt patet in partibus homogeneis, & in quantitatibus discretis: vna enim propositio per se sumpta, oratio est: licet alias pars etiam sit vnius longioris orationis: & pars domus, si sufficiens sit ad vsum, & finem domus, seiuncta ab aliis partibus, & per se constituta, dicitur absolute domus, quamuis ex illa componi possit perfectior, & integrior domus: sic ergo species panis per se sumpta, potest dici sacramentum, quamuis cum alia specie vini vnum componat sacramentum, cuius est pars. Secundo dicitur homo susc̄ipere totum sacramentum sub vna specie, qui recipit totum Christum, qui est res præcipua in hoc sacramento, & sacramentum simul, vt indicat Trident. sessio. 21. cap. 3. Item, quia veluti eminenter recipit totam virtutem huius sacramenti, & quidquid ad perfectam refectionem spiritualem necessarium est. Quo modo dici potest tota ratio seu virtus huius sacramenti esse in toto, & in qualibet parte eius: formaliter tamen & in ratione signi, non recipiunt fideles in vna specie totum id, quod est sacramentum tantum: & hoc modo dixit Bonau. d. 11. art. 2. quæst. 2. fideles accipere in vna specie totum sacramentum, quoad efficaciam, non quoad significationem. Vnde patet solutio ad secundam confirmationem, nam licet nō sit certum, per singulas species dari totum effectum huius sacramenti, tamen hoc admisso, potius confert ad illius vnitatem, quia ad eundem effectum ordinatur totum, vt ex duabus speciebus constat, licet per quamlibet partem possit illum efficere. Sive ro singulæ species conferunt diuersos effectus, illi erunt partiales, sicut de distinctis Ordinibus dictum est. Ad vltimam confirmationem in superioribus responsum est.

Trident.

Bonau.

Dubitant tamen hic nonnulli Theologi, an in distinctis speciebus huius sacramenti sint distinctæ relationes signi, ex quibus componatur relatio totius, vel sit vna indiuisibilis relatio in toto composito. Scotus enim distinct. 8. quæstio. 1. priorem partem amplectitur. Capreolus vero ibi ad 5. contra 2. concluſ. & ad 5. contra 5. licet fateatur supponi singularum

Scotus Capreol.

gularum partium significationes, contendit tamen relationem totius sacramenti, esse vnam & indiuisibilem. Sed hæc quæstio est de nomine, & magis Dialectica, quam Theologica: quia non solum de hoc sacramento, sed etiam de aliis, & de omnibus signis complexis ad placitum tractari potest. Dico igitur negari non posse, quin significatio integra huius sacramenti componatur ex significationibus partium: componitur n. ex illis, quatenus significatiuæ sunt: & hoc voluit Scotus & D. Th. hic, cum dixit, hoc sacramentum esse vnum, non vt indiuisibile, sed vt perfectum, includens plura signa partialia. Nihilominus verum etiam est, in toto sacramento esse vnam totalem significationem, quæ à significationibus singularum partium distinguitur. Hoc etiam constat ex dictis de vnitate huius sacramenti, non enim potest sacramentum esse vnum, nisi sit vnum signum: neque vero potest esse vnum signum, nisi etiam aliquo modo sit significatio vna, vt videre est in propositione & terminis, ex quibus componitur: habet enim suum proprium significatum distinctum à significatis terminorum, ex quibus componitur. Hæc autem significatio totius sacramenti dici potest composita, quatenus diuersis partibus constat, & in re composita inest, quodammodo tamen solet dici indiuisibilis, quatenus indiuisibiliter inest in toto complexo, ita vt nec in partibus manere possit eo modo, quo est in toto, neque etiam ablato debito ordine, & connexione ipsarum partium: & hoc ad summum, probant fundamenta Capreoli, quæ solum sunt quædam testimonia Diui Thomæ.

SECTIO IV.

Quomodo vnitas numerica huius sacramenti sumenda sit.

QVoniam de vnitate specifica diximus, vt materiam hanc de vnitate absoluamus, oportet, vt modum loquendi de illius vnitate numerica explicemus. Dico autem modum loquendi, quia quod in re ipsa subsistit, facile perspici potest: constat enim formas huius sacramenti multiplicari numero: quando verba consecrationis hostiæ, vel calicis multiplicantur, constat etiam species panis seu vini, quamdiu cõtinuæ sunt, habere quandam physicam vnitatem, quam per discontinuationem amittunt, & physice multiplicantur: constat denique sub omnibus specieb. consecratis eundem numero Christum contineri. Ex quibus etiam constat tunc propriissime esse vnũ numero hoc sacramentum, quando species consecratæ habent physicam vnitatem per partium continuationem, siue vna forma, siue pluribus simul prolatis consecratæ sint: hoc enim non obstat vnitati sacramenti, præsertim in hoc, in quo forma magis ad effectionẽ quam ad constitutionẽ ipsius sacramenti requiritur. Difficultas ergo, quę mihi videtur ad modũ loquendi pertinere, superest, an species hoc ipso, q; discontinuæ sunt, dici debeat plura sacramenta, vel non: & est sermo de speciebus eiusdem rationis: nam de speciebus panis & vini inter se collatis iam dictũ est: possunt autem in hoc esse tres modi dicendi.

Primus, tot esse sacramẽta numero distincta, quot sunt species seu hostiæ consecratæ, diuisę & discontinuæ. Probatur, quia species sunt sacramenti: ergo species numero distinctæ sunt sacramenta numero distincta. Secundo, quia quælibet illarum in sua specie habet totam significationem sacramenti, & non est pars alterius, ergo est integrum sacramentum, distinctũ ab alio. Tertio, quia nõ apparet aptior modus distinguendi numero hæc sacramenta. Sed huic sententiæ videtur obstare communis modus sentiendi & loquendi: nam sacerdos, qui accipit hostiam diuisam in tres partes, non censetur accipere tria sacramenta, neque illa hostia censetur magis esse plura sacramenta post diuisionem, quam antea. Vnde Concil. Flor. & Trident. sess. 13. Can. 3. dicunt, in hoc sacramento contineri totum Christum sub vnaquaq; specie, & sub singulis speciei partibus, separatione facta: sentiunt ergo etiam post separationem, esse vnum sacramentum: & partes diuisas esse partes vnius sacramenti. Confirmatur primo, nam qui duas formas accipit, cum communicat, vnum, & non duo sacramenta censetur accipere alias duos etiam effectus gratiæ susciperet: nam si sacramenta essent duo, etiã sumptiones essent duæ: ergo & effectus essent duo: quia, quod simul concurrant, non impedit effectum; vel certe, si illa censetur vna moralis sumptio, etiam sacramentum censebitur vnum, non obstante discontinuatione specierum. Confirmatur secundo, quia, vt supra dicebam, in huiusmodi rebus artificialibus, vnitas non pendet ex physica vnione, vel continuatione, vt in baptismo: licet contingat ablutionẽ per partes discontinue fieri, tamen in ratione sacramenti vna tantum materia censetur.

Secundus modus dicendi est: vnitatem huius sacramenti non pendere ex physica continuatione: sed ex morali coniunctione specierum, ita vt omnia illa, quæ per modum vnius proponũtur, vel tribuuntur, vnum sacramentum censeantur: etiam si nõ sint continua physice, ita loquuntur Soto & Ledesma supra, & videtur fieri probabile argumentis factis, & potest explicari ex metaphora conuiuij. Sicut enim est vnũ conuiuium, licet rebus diuersis constet, ita etiam est vnum ferculum seu vna portio, licet partes illius discontinuas esse contingat. Vnde iuxta hanc sentẽtiam partes hostiæ diuisæ sunt vnum sacramentum: & similiter omnes formæ in eadem pyxide existentes appellari possunt vnum sacramentum, donec distributio fiat: vnde plura sacramenta erunt, quæ moraliter sunt disiuncta, vt cum distinctæ hostiæ distinctis personis tribuuntur, vel omnino alias separatæ sunt, vel disiunctæ. Contra quem modum dicendi solum video posse obstare, quod iuxta illum nulla certa regula huius vnitatis, vel multitudinis præscribitur, sed vnius cuiusque fere arbitrio relinquitur.

Tertius modus dicendi esse potest, totum hoc sacramentum esse vnũ numero, & omnes species consecratas, vbicunq; & quomodocunq; sint, esse vnum numero sacramentum, quod ita declarari põt: quia, vt infra dicemus, quod præcipuum est in hoc sacramento, est Christus, quatenus coniunctus speciebus vnum sacramẽtum cum illis componit, quod est panis vitæ: quia ergo vnum & idem corpus Christi est sub omnibus speciebus quantumuis discontinuis & disiunctis, ideo cum illis censetur componere vnum numero sacramẽtum. Quod declaratur primo, quia si verbum diuinum assumeret plures humanitates, esset vnus homo: ergo Christi corpus veluti assumẽs, seu sacramentaliter sibi coniungens plures species panis cum eis constituit vnum sacramentum. Item, si in eodem, vel propinquo loco sub illis existat, constituit cum eis vnum sacramentum, ergo & in diuersis: sicut in exemplo posito, quod illę humanitates essent in vno, vel diuersis locis, nihil referret: vel etiam sicut vnum corpus si esset in diuersis locis, quãuis in eis haberet diuersas albedines, nihilominus cum eis constitueret vnum album. Et videtur hoc posse confirmari ex Paul. 1. ad Cor. dicente, Omnes vnum corpus sumus, qui de eodem pane participamus: sicut n. Paulus intelligit omnes fideles vnum numero corpꝰ Ecclesiæ constituere, ita significat omnes vnum numero panem seu sacramentum participare. Fauet etiam Ambr. super 10. c. epist. ad Hebr. & habetur c. In Christo, de Consecrat. d. 2. dicens, vnam esse hostiam, & non multas, quam Christus obtulit, & omnes sacerdotes offerunt: sicut ergo est idem numero sacrificium, quoad rem oblatam, ita est idem sacramentum: nam in Ecclesia id, quod offertur in sacrificium, sumitur vt sacramentum.

Sed obiici potest, nam hinc fit, omnes fideles idem numero sacramentum Eucharistiæ recipere, quod videtur esse contra communem sensum omnium & contra Clementem Papam in cap. Tribus gradib. de

Status quæstionis.

1. Dicendi modus.

Flor. et Trident.

2. Dicendi modus. Soto. Ledesma.

3. Dicendi modus.

1. ad Cor. 12.

S. Ambros.

Obiectio.

Solutio. Consecr.d. 2. dicentem, Tot holocausta offerenda esse in altari, quot populo possint sufficere. Respondetur, concedendo omnes fideles participare idem numero sacramentum, vt Paulus loquitur, quamuis diuersas numero partes, formulas, aut hostias, seu species sacramentales recipiãt de quibus, seu potius de numero hostiarum, quæ consecrandæ sunt, loquitur Clemens in d.c. quæ simpliciter plures sunt, præsertim ante consecrationem: at vero post illam recipiunt quandam vnitatem sacramentalem, eo quod in eodem corpore Christi vniuntur: maior enim videtur esse hæc vnio, quod spectat ad vnitatem sacramenti, quam vnio per continuationem. Inter hos modos, vt dixi, tantum videtur esse dissensio de modo loquendi: & vltimus quidem probabilis valde est, & Theologicus, ac dignitati huius sacramenti consentaneus, & satis aptus ad explicandum hoc mysterium: fouet enim pietatem, dum optime explicat & commendat vnitatem, quæ in hoc sacramento significatur. Secundus tamen videtur esse magis vsitatus & vulgaris. Primus vero nimium retinere vult Philosophicum rigorem, & ideo ad loquendum in hac materia minus est accommodatus. Dicamus igitur hoc sacramentum de se posse dici vnum, præsertim si Christum attendamus: nihilominus tamen sicut species consecratæ sunt sacramentum, ita species separatas & multiplicatas esse plura sacramenta, vel physice, si physica tantum sit disiunctio, vel etiam moraliter, si separatio moralis etiam sit.

ARTICVLVS III.

Vtrum Eucharistia sit de necessitate salutis.

Inf q 80.a. 11.& 4.dis. 9.art. 1.q.2. & d.12 q.3. art.2.q.1. & Ioan.6. lect. 7. col.1. AD tertium sic proceditur. Videtur, quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis. Dicit enim Dominus Ioa. 6. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in hoc sacramento manducatur caro Christi, & bibitur sanguis eius. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spiritualis vitæ.*

2. *Præterea, Hoc sacramentum est quoddam spirituale alimentum: Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.*

3. *Præterea, Sicut baptismus est sacramentum Dominicæ passionis, sine qua non est salus vitæ & Eucharistia: dicit enim Apost. 1. Cor. 11. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum.*

Sed contra est, quod Augustinus scribit Bonifacio contra Pelagianos: *Nec illud cogitetis, paruulos vitam habere non posse, qui sunt expertes corporis & sanguinis Christi.*

Lib.4 cõtra duas epist. Pelagianas. c.22 in med. tom.7. *Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento duo est considerare: scilicet ipsum sacramentum & rem sacramenti: dictum est autem, quod res huius sacramenti est vnitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam sicut nec in diluuio absque arca Noe, quæ significat Ecclesiam vt habetur 1. Pet. 3. dictum est* autem supra, quod res alicuius sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti, ex ipso voto sacramenti percipiendi. Vnde ante perceptionem huius sacramenti, potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum: sicut & ante baptismum ex voto baptismi, vt supra dictum est. * Est tamen differentia, quantum ad duo. Primo quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitæ, & ianua sacramentorum: Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vitæ, & omnium sacramentorum finis (vt supra dictum est*): per sanctificationes enim omnium sacramentorum, fit præparatio ad suscipiendam, vel consecrandam Eucharistiam. Et ideo præceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam: perceptio autem Eucharistiæ est necessaria ad consummandam ipsam: non ad hoc, quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio & intentione: alia differentia est, quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam: & ideo ex hoc ipso, quod pueri baptizantur, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiam: & sic sicut ex fide Ecclesiæ credunt, sic ex intentione Ecclesiæ desiderant Eucharistiam, & per consequens recipiunt rem ipsius. Sed ad baptismum non ordinantur per aliud præcedens sacramentum. Et ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto, sed soli adulti: vnde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo de necessitate salutis, sicut baptismus.

q.68.art.2. q.68 art. 2. q 65 art 3.

Tractat. 26. in Ioan. circa fin. *Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus* dicit, exponens illud verbum Ioan. Hunc cibum & potum, scilicet carnis suæ & sanguinis, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinatis & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius. Vnde sicut ipse dicit in epistola* ad Bonifacium, nulli est aliquatenus ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis & sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio etiamsi antequam panem illum comedat & calicem bibat, & de hoc sæculo in vnitate corporis Christi constitutus decedat.

Refutatur error Nouã. c. Nouã.

Ad secundum dicendum, quod hæc est differentia inter alimentum corporale & spirituale, quod alimentum corporale conuertitur in substantiam eius qui nutritur: & ideo non potest homini valere ad vitæ conseruationem alimentum corporale, nisi realiter sumatur. Sed alimentum spirituale conuertit hominem in seipsum: secundum illud, quod Augustinus dicit in lib. Confess. quod quasi audiuit vocem Christi, dicentis sibi: Nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Potest autem aliquis in Christum mutari, & incorporari voto mentis, etiam sine huius sacramenti perceptione, Et ideo non est simile.

Li.7. confes. c.10. ante med.

Ad tertium dicendum, quod baptismus est sacramentum mortis & passionis Christi, prout homo regeneratur in Christo, virtute passionis eius: sed Eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in vnione ad Christum passum. Vnde sicut baptismus dicitur sacramentum fidei, quæ est fundamentum spiritualis vitæ, ita Eucharistia dicitur sacramentum charitatis, quæ est vinculum perfectionis, vt dicitur Colos 3.

COMMENTARIVS.

TRactat D. Tho. de necessitate medij, non de necessitate præcepti, quod satis constat ex discursu articuli, & infra q. 80. de necessitate præcepti disputat. Vt autem Diuus Th. quæstioni respondeat, distinctione vtitur inter sacramentum & rem sacramenti: rem sacramenti vocat gratiam seu vnionem charitatis cum Christo & corpore eius, quod est Ecclesia, extra cuius vnitatem non est salus: sacramentum autẽ vocat species consecratas, seu corpus Christi verum sub illis contentum. Dicit ergo primo Diuus Thom. rem sacramenti esse ad salutem necessariam, quia sine Ecclesiæ vnitate nõ est salus. Vbi obseruare oportet vnitatem Ecclesiæ seu charitatis dupliciter considerari posse: vno modo secundũ se: alio modo prout esse potest effectus Eucharistiæ, & per illam perfici seu consummari. Hoc modo posteriori est proprie & formaliter hæc vnitas res huius sacramenti: nam sicut per illud speciali modo significatur, ita & efficitur, vt infra latius dicemus agentes de effectibus huius sacramenti. Priori autem modo hæc vnitas secundum se, & generatim sumpta, non necessario est res huius sacramenti proprie & formaliter loquendo: nam fieri potest, & augeri per alia sacramenta, aut per actus virtutum & merita: tamen per quandam appropriationem dicitur hæc vnio res huius sacramenti, quia

li, quia est vnio cum Christo, qui in hoc sacramento continetur: quomodo etiam, qui per fidem & charitatem vnitur Christo, dicitur spiritualiter manducasse Christum, & hoc sacramẽtum, sicut Paul. Cor. 10. ait, Israelitas eandem escam & potum spiritualem manducasse & bibisse. Hoc ergo posteriori modo dicitur res huius sacramenti necessaria ad salutem, vt latius infra exponemus.

Secundo de ipso sacramento dicit D. Tho. non esse tam necessarium ad salutem sicut baptismũ, quod in arg. sed contra, probat testimonio. Aug. l. 1. cont. duas ep. Pelag. ● 22. sed D. Th. vel non retulit hæc verba ex originali, sed ex Gratiano: vel forte incidit in mẽdosum Cod. sic n. refert verba Aug. Nec illud cogitetis paruulos vitã habere non posse, qui sunt expertes corporis & sanguinis Christi; quomodo refert eadem verba Gratian. in ca. in Ecclesia de conf. d. 4. re tamẽ vera non ita legendũ est, sed vt habent veri & emẽdati Cod. Nec illud cogitatis, eos vitã habere nõ posse, qui fuerint expertes corporis & sanguinis Christi, dicente ipso: Nisi manducaueritis carnẽ meam & biberitis sanguinem meũ, non habebitis vitã in vobis. Vnde ex hoc loco potius videtur probari huius sacramẽti necessitas, & plane ex contextu & intentione Aug. cõstat hanc esse mentẽ illius, quo a. sensu fuerasit, infra dicetur. Ratione probat D. Th. assertionẽ suam: primò, quia perceptio baptismi est simpliciter necessaria ad vitã spiritualem, perceptio a. Eucharistiæ ad consummationẽ eius: magis a. necessaria est vita, quam perfectio eius. Secundò quia aliquibus, sc. paruulis, necessarius est baptismus reipsa suscept⁹, non tamẽ Eucharistia; quia per baptismi sacramentum ordinãtur ad Eucharistiam, & veluti desiderant illam: & hoc satis est, vt accipiant rem sacramenti ad salutẽ necessariam: ad baptismũ a. non ordinantur per aliud sacramentũ, nec per proprium actum illũ desiderare possunt, & ideo sine ipso sacramento non possunt recipere rem sacramenti. Ex quibus ration. videtur colligi, mentẽ D. Th. esse, asserere hoc sacramentũ esse necessarium in re vel in voto, nunquã tamen esse necessariam realẽ susceptionẽ eius, necessitate sc. medij seu finis, sicut interdum est susceptio baptismi: quo a. sensu hæc doctrina suscipienda sit, in sequenti Disp. tractabitur, vbi etiam solutionem argumentorum explicabimus.

DISPVTATIO XL.

De necessitate sacramenti Eucharistiæ.

Second. dis. pun. de Eucharistia.

Disputatio hæc coniuncta est cum quæstione, an sit hoc sacramentum, & cum institutione eius: quia sacramenta ab institutione habent necesitatẽ, & propter necesitatem institui solent: vnde considerare oportet, necesitatem hanc comparari posse ad institutionem vel antecedentem vel consequentem. Vnde quæri potest, an institutio huius sacramenti fuerit necessaria: &, an, posita institutione, vsus talis sacramenti sit necessarius. De priori quæst. nihil est quod dicamus: nam in illa constant duo. Primum: est, non fuisse hanc institutionem simpliciter & absolutè necessariam ad salutẽ nostram: potuisset enim Deus absq; hoc sacramento, multis aliis modis illam consummare & perficere, vt per se constat. Secundum est, hanc institutionem fuisse vtilissimam, atq; adeo necessariam, vt dicitur, ad melius esse: fuit enim post incarnationis mysterium hoc sacramentum accommodatissimum medium ad fructum ipsius incarnationis, passionis, & mortis Christi percipiendum, quod in præc. Disp. satis indicatum est, & inf. latius tractabitur, cum de reali præsentia corporis Christi, & de huius sacramenti effectibus seu vtilitatibus disputabimus.

Secunda igitur quæstio proprie ad hanc disputationem pertinet; in qua non agimus de necesitatẽ præcepti, quæ solum est necesitas ad vitandum hõrum peccatum: de qua supponimus latum esse præceptum diuinum de vsu huius sacramenti, & hoc sensu necessarium esse ad salutem seruare hoc præceptũ tempore & ætate, quia obligat. Agimus ergo de necessitate medii, quæ est necesitas proprie & per se, ad obtinẽdam salutem: & consistit in hoc, vt constat ex materia de baptismo, & aliis locis, quod sacramentum sit per se institutum ad dandum aliquem effectum gratiæ simpliciter necessarium ad salutem: nam si hoc non habeat, non potest vlla ratione in eo assignari aliqua necesitas medii, distincta à necesitate præcepti. Vnde considerandum vlterius est, omnes effectus gratiæ necessarios ad salutem posse reuocari ad duo capita, sc. ad primam gratiam & remissionẽ peccati mortalis vel originalis: & ad perseuerantiam in gratia vsq; ad mortem. De his ergo duobus videndum est, an Eucharistia sit necessarium medium ad aliquod horum obtinendum: quia, si ad neutrum necessaria est, euidenter concluditur, non esse medium simpliciter necessarium ad salutem, nam præter illa duo, & quæ ad illa obtinenda simpliciter necessaria sunt, nihil aliud ad salutem requiritur, quia secundum fidem, qui fuerit iustus, & in iustitia perseuerauerit, vsq; ad finem, saluabitur.

SECTIO I.

An hoc sacramentum sit necessarium ad primam iustificationem obtinendam.

NOn inuenio ab vllo, etiam hæretico, expresse affirmatum, realem sumptionem Eucharistiæ necessariam esse aliquibus ad primam iustificationem obtinendam, quia necessarium omnino est, vt baptismus præcedat tempore aliquo; etiamsi breuissimũ illud esse fingatur. Certum autem est, baptismum rite & sine obice susceptum, statim habere suum effectum, absq; vlla dilatione, vel dependentia à futuro sacramento. Dixerunt autem nonnulli ex Catholicis sacramentum Eucharistiæ esse necessarium ad primam iustificationem vel in re vel in voto susceptum: nec desunt, qui putent, hanc esse mentem D. Th. hic, & inf. q. 79. a. 1. ad 1. vbi dicit, ante susceptionẽ huius sacramenti neminem habere gratiam nisi ex aliquo voto ipsius, vel per seipsum, sicut adulti, vel voto ecclesiæ, sicut paruuli: & ar. 3. eiusdem quæst. similem habet doctrinam. Quorũ fundamẽtum præcipuum sumitur ex verbis illis Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: quanquam enim nonnulli contendant, ea tantum de adultis esse intelligenda, ad quos Christi sermo tunc dirigebatur: tamen sancti Patres sæpe hoc testimonio probant, necessarium esse paruulis aliquo modo manducare corpus, & bibere sanguinem Christi. Ita sentit aperte Cypr. l. 3. ad Quir. c. 25. Innoc. Papa ep. 26. & Aug. ep. 105. & d. li. 1. contra duas epist. Pelag. c. 22. & lib. 1. de peccator. merit. c. 20. vbi id confirmat, quia verba generalia sunt: & quia alias posset etiam dici, non intelligi illa verba de omnibus adultis, sed de illis tantũ, qui præsentes aderant Christo. Item, quia ibidem Christus ait, Panis, quem ego dabo vobis, caro mea est pro mundi vita: iuxta quam expositionem constat, illis verbis non esse explicatam solam necesitatẽ præcepti, sed medij: quia in paruulis sola hæc posterior necessitas locũ habet, sicut constat in similibus verbis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Sp. S. Ex quorum verborum similitudine confirmari potest hæc sententia, quia si in vno loco illa forma verborum explicat medium omnibus necessarium, cur non in alio, cum vis & forma verborum sit eadem? Et huic sententiæ videtur fauere Cyril. l. 4. in Ioan. cap. 14. vbi exponens de hoc sacramento citata verba, dicit: Non possunt cum sanctificatione vitæ fieri partici-

Quorundã opinio.

pes, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Confirmatur tandem: nam Concil. Floren. *Con. Flor.* dicit effectum huius sacramenti esse vnionem populi Christiani ad Christum, seu adunationem hominis ad Christum: sed hæc vnio fit per gratiã primã, per quam vnimur, & incorporamur Christo: ergo prima gratia est effectus huius sacramenti per se, & ex institutione illius: ergo ad illam obtinendam est aliquo modo necessarium hoc sacramentum, saltẽ in voto.

Vt autem rei veritas eluceſcat, dicendum est primo: hoc sacramentum non esse per se institutum ad remissionem peccati originalis, vel mortalis: atque adeo neque ad primam gratiam conferendam. Hæc *2. Conclusio* conclusio pertinet ad doctrinam de effectibus huius sacramenti infra q. 79. tradendam: sed, quia fundamentum est præsentis quæstionis, & ab aliquibus Catholicis reuocatur in dubium, breuiter hic confirmanda est. Existimo enim rem esse omnino certam: *Trident.* Primo ex Conc. Trid. sess. 13. Can. 5. vbi anathematis damnat eos, qui dicunt præcipuum fructum huius sacramenti esse remissionem peccatorum: at vero si per se esset institutum ad remittendum originale vel mortale peccatum, & primam gratiam conferendã, certe hic esset vel præcipuus vel vnus ex præcipuis effectibus eius, & cap. 2. dixerat idem Concil. Hoc sacramentum esse institutum tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me, & antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Vbi aperte distinguit inter mortalia & venialia peccata, & venialia sentit tolli per hoc sacramentum, etiam post quam commissa sunt: de mortalibus autẽ non item: sed dari auxilium, vt non committantur: aperte etiam hoc sacramentum ex vi suæ institutionis supponere videtur vitam, quam alit: per se autem non esse institutum ad dandam illam, quod clarius *Con Flor.* constat ex Con. Flor. dicente: effectum huius sacramẽti esse augmentum gratiæ, & omnem illum spiritualem effectum, quem materialis cibus in corpore efficit: & infra subdit Eugenius, Huius sacramenti effectus, quem in anima efficit digne sumentis, est aduna tio hominis ad Christum: & quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentib. digne gratia augeatur. Ex quibus verbis aperte con- *Euchariſtia vnionem eũ Chriſto alias effecti à perfect mirifice.* stat non primã gratiã, sed gratiæ augmentũ esse effectum huius sacramenti. Et cum dicitur, vnionem ad Christũ, seu vnitatem corporis Christi esse effectum huius sacramenti, non intelligitur de ipsamet effectione, vel, vt ita dicam, prima constitutione huius vnionis, seu prima coniunctione membrorum huius corporis: hic enim est proprius effectus baptismi: qui, si amittatur, per pœnitentiam reparatur. Intelligitur ergo de perfecta vnione istius corporis iam constituti: cum suo capite Christo & membrorum eius inter se: institutum enim est hoc sacramentum, vt conseruet & perficiat huius corporis vnitatem. Quo etiam sensu Innoc. III. c. Cum Marthæ de celebr. Miss. dixit, *Innoc. III.* rem huius sacramenti esse vnitatem, id est, perfectionem vnitatis & charitatis: & clarius Concil. Lateran. *Con. Later.* in c. Firmiter, inquit, hoc sacramentum institutũ esse ad perficiendum mysterium vnitatis. Ac denique omnes Patres, & Conc. vbicunq; de effectibus sacramẽti disputant, datum esse dicunt in spirituale nutrimẽtum & augmentum charitatis. Et valde pium, ac probabile est, datum esse, vt nos excitet ad amorem Christi non solum secundum diuinitatem, sed specialiter secundum humanitatem, & similiter ad mutuam inter nos dilectionem: hoc enim speciali modo vnitas cum Christo & membrorum eius inter se est proprius & sacramentalis effectus huius sacramenti, non vero *2. Probatur rationibus* prima gratia, nec remissio peccati mortalis.

Prima ratio Secundo argumentor ratione, primo & à priori, quia ad vnum effectum seu finem principalem, vnum sacramentum per se & proxime instituitur, alioqui certus numerus sacramentorum non posset præscribi ex propriis finibus & effectibus eorum: sed ad remissionem originalis peccati per se primo institutus est Baptismus: ad remissionem vero mortalium post baptismum commissorum datum est pœnitentię sacramentum: ergo Eucharistia ad neutrum istorum effectuum est per se primo instituta: ergo neq; ad primam gratiam conferendam: nam prima gratia & remissio peccati, quod per illam formaliter expellitur, ad vnum, & eundem effectum sacramentalem pertinet. Nec vero dici potest sacramentum baptismi aut pœnitentiæ non remittere peccata propria virtute, quam ex propria institutione habent: id n. aperte repugnat cum sana doctrina fidei, vt in propriis disputationibus de iis sacramentis ostenditur. Secunda ratio sumi potest ex ipsa cibi metaphora. Quis n. dicat cibum creatum esse ad vitam dandam, prout per primam generationem, seu per resurrectionem datur? cibus enim per se & ad suum finem vitam supponit: datur autem ad illam conseruandam & nutriendam. Cum ergo hoc sacramentum institutum si tanquam spiritualis cibus, non est ordinatum ad conferendã spiritualem vitam seu primam gratiã. Vnde formari *Tertia* potest tertia ratio: quia nullum sacramentum per se, ac necessario supponit effectum, propter quem per se primo instituitur: esset enim præpostera & inordinata institutio: sed vsus huius sacramẽti per se supponit primam gratiam & remissionem peccati, multo magis quam reliqua, quæ dicuntur sacramenta virorũ, vt satis aperte docuit Con. Trid. sess. 13. c. 7. his verbis: *Trident.* Si non decet ad sacras vllas functiones quẽquam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & diuinitas huius cælestis sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absq; magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendũ accedat. Et infra docet præmittendã esse confessionem, quando conscientia peccati mortalis intercedit, & si quis contritum se esse existimet: nimirum, vt propter maiorem reuerentiam debitã huic sacramento, maior ẽt diligentia adhibeatur ad accedendum sine graui peccato: signum ergo est, non esse recipiendum hoc sacramentum propter talem remissionem obtinendam, & consequenter neq; ipsum sacramentum esse propter hunc finem, seu effectum per se institutum.

Quarto argumentor (ad confirmandas rationes factas, & excludendas euasiones, quæ saltem verbis confingi possunt) quia, si prima gratia vel remissio peccati mortalis est per se effectus huius sacramenti, vel id est ex speciali sue illius effectus, propter quem est institutum, vel ex generali, quia nimirum hoc sacramentum est fons, & veluti causa vniuersalis concurrens ad effectus omnium sacramentorum. Primũ dici non pot aliquo probabili fundamento, quia nullo Scripturæ testimonio nullaue promissione magis tribuitur huic sacramento effectus baptismi aut Pœnitentiæ, quam Confirmationis vel alterius sacramẽti. Nec ille effectus primæ gratiæ habet maiorem proportionem cum fine, vel proprio effectu huius sacramenti, quod per modum cibi institutum est, & ad nutriendam vitam spiritualem ordinatur, quam ex sua institutione per se supponit: vnde hanc partem satis confirmant omnia quæ adduximus, & multa ex his, quæ de alia parte dicemus ad hanc poterũt applicari, quæ in sequenti ẽt conclusione fiet euidentior. Altera vero pars de generali concursu huius sacramenti, quę à quibusdam specie falsæ pietatis asseritur, nec probabilis est, nec ad dignitatem huius sacramenti, vel deuotionem, atq; adeo neq; ad pietatem quicquam confert. Probatur primo, quia vel hæc causalitas vniuersalis sequitur ex sola ac præcisa institutione huius sacramenti aut ex promissione speciali. Primum dici non potest: cur enim non posset Christus instituere hoc sacramentum, non conferendo illi hunc generalem effectum: aliud est n. loqui de Christo secundum

cundum se, aliud prour est in hoc sacramento: quanuis ergo secundum se sit causa vniuersalis effectuum omnium sacramentorum, non necessario exercet illã causalitatem, prout est in hoc sacramento, nisi fortasse ratione existentiæ in rerum natura, si fingeretur alibi non existere independenter à modo sacramentali, & à susceptione sacramẽti, vel voto eius, vt iam explicabo. Neq; etiam dici potest, secundum, scilic. hoc prouenire ex speciali promissione Christi: oportet enim illam ostendere: nam in Script. non habetur, & Concilia, quæ sufficienter docent effectum & vtilitatem huius sacramẽti, non faciunt mentionem huius vniuersalis causalitatis, quæ tamen maxime expli canda esset. Et Floren. dixit, conferre omnes effectus quos confert cibus, non v. quos confert generatio, auctio, consecratio seu Ordinatio, &c. non ergo licet ex proprio capite hoc confingere. Dices, Concilia dicere hoc sacramentum efficere vnionem cum Christo: & quia hæc vnio intrinsece includitur in effectibus omnium sacramentorum. ideo hoc sacramẽtum habere vniuersalem causalitatem in omnes illos: hac enim ratione appellari videtur Eucharistia à Diony. c. 3. de Ecc. hier. sacramentorũ consummatio & perfectio. Sed hæc nullius momenti sunt: iam n. explicatum est, quomodo vnio ad Christum sit effectus huius sacramenti, sc. quoad perfectionem & conseruationem suam, nõ quoad cętera omnia. Quod satis ex plicuit eo loco Dion. non enim confundit effectus sacramentorum, nec Eucharistiæ tribuit aliorum effectus, sed dicit omnia cõparari ad eucharistiam, sicut imperfectum ad perfectum. & ideo post cætera omnia adiungi Eucharistiam tanquam finem & complementum omnium.

Con. Flor.

Dionysius.

Secundo principaliter refellitur hæc vniuersalis causalitas, quia vel effectus aliorum sacramentorum pendent à Christo vt existente in hoc sacramẽto absolute ac præcise ratione præsentiæ sacramẽtalis, vel cum ordine ad vsum & manducationem sacramentalem futuram in eo, qui recepturus est talem effectum. Vtrumque autem est aperte falsum. Primum quidem, quia sequitur, si Christus non existeret alicubi sacramentaliter (vt si in tota Ecclesia nulla esset hostia consecrata) alia sacramenta non posse conferre suos effectus: quia dicuntur pendere essentialiter à Christo sic existente. Quod si dicatur non esse dependentiam adeo essentialem ac necessariam, sed solum quod si Christus sic existit in hoc sacramento, ab illo pendebunt cæteri effectus. Contra hoc etiam est, quia saltem sequitur, quandocunque nunc ministratur baptismus, vel pœnitentia aut aliud sacramentum, Christum vt in pyxide existentem concurrere physice ac realiter ad effectus talium sacramentorum: quod est contra omnes Theologos, & sine fundamento dictum aut necessitate. Nec facile dici poterit, ex quo loco vel sacramento concurrat, nisi fortasse quis dicat ex propinquiori, aut qd simile: quod eadem facilitate contemnetur, qua sine fundamento assertum fuerit. Quod si physice Christus non cõcurrit, non habet hic locum concursus moralis: quia secluso ordine ad manducationem vel vsum, quæ causalitas moralis fingi potest in hostia consecrata in altari existente, in ordine ad effectum baptismi vel pœnitentiæ? Alterum autem membrum refellitur, quia hoc sacramentum concurrere ad effectus aliorum sacramentorum in ordine ad suum vsum nihil aliud esse potest, nisi quod hoc sacramentum, vt manducatum in re vel in voto effectus singulos cum singulis sacramentis efficiat; non enim potest hoc alio modo probabili explicari: neque hactenus aliter explicatum est. Ex qua explicatione sequitur Confirmationem dare suum effectum in voto huius sacramenti, & similiter extremam Vnctionem, Matrimonium, &c. Ad hoc inprimis est nouum & inauditũ: deinde sequitur, vt hæc sacramenta conferant suos effectus, necessarium esse habere votum suscipiendi Eucharistiam: taque si quis dum cõfirmatur, habeat propositum non communicandi amplius, non consequetur effectum Confirmationis, quia ille non habet votum explicitum Eucharistiæ, vt per se constat: nec implicitum, cum expresse proponat contrarium: consequens autem esse falsum, facile potest exemplis ostendi. Nam si quis morti proximus baptizetur, & statim Eucharistiam suscipiat, licet postea confirmetur, potest habere propositum non communicandi iterum: recipiet ergo effectum Confirmationis sine voto Eucharistiæ: idem nunc quotidie accidit in extrema vnctione, quoties aliquis sumit illam non amplius communicaturus. & de Matrimonio potest facile similis casus excogitari. Et ratio omniũ est, quia nullum est præceptum suscipiẽdi eucharistiam post quodlibet sacramentum, quod sane necessarium esset, si Eucharistia esset vniuersalis causa omnium effectuum sacramentorum, aut cum omnib. concurreret in re vel in voto. Quod si quis fortasse respondeat, in prædictis casibus Eucharistiam prius susceptam concurrere ad effectum alterius sacramenti postea susceptum, non erit difficile, huiusmodi fugã in verbis potius, quam in re aliqua consistentem reijcere. Tum quia ille concursus nec est physicus, vt per se notum est: nec moralis, quia fieri potuit, vt Eucharistia prius susceptа nullum habuerit ordinem ad sacramentum postea suscipiendum: imo quod recepta fuerit sine animo, vel etiam cum proposito non suscipiẽdi aliud sacramentũ: tum etiam, quia prior eucharistiæ susceptio mere per accidens se habet ad effectum sacramenti postea susceptи: nec est dispositio ad illum, neq; ex institutione, aut aliunde potest verisimilis fieri huiusmodi concursus assertio, vt statim iterum dicam. Vnde tandem argumentor, ostendendo alteram partem supra positam: sc. hoc nihil pertinere ad pietatẽ, vel ad conciliãdam deuotionẽ huic sacramento. Quia per hoc genus causalitatis vniuersalis in re ipsa nulla maior efficacia aut virtus tribuitur huic sacramento: nec in re datur maior obligatio susciпiendi illud, sed tota illa ponitur in quibusdam extrinsecis respectibus vel denominationibus, quæ nihil ad mores pertinent, neq; ad dignitatem huius sacramenti, nec fundamentũ aliquod habent in institutione. Quocirca si vera esset hæc causalitas, vt esset alicuius momẽti, oportеret in primis, vt quotiescunque sacramentum aliud esset operaturum, susciпienda necessario esset Eucharistia. Deinde, vt deficiente alio sacramento, v.g. Confirmationis, vel extremæ vnctionis, Eucharistia, vt causa vniuersalis posset supplere proprium effectum eius. Denique, vt ex hac virtute manaret ad nos vel semper, vel aliquã do aliqua maior vtilitas, aut aliquis fructus. Nihil ahorum conceditur huic sacramento propter hanc causalitatem vniuersalem, quam habere dicitur. Est ergo solum in verbis, quæ si vacua sint fructu, nihil possunt ad pietatem vel dignitatem sacramenti pertinere.

Quapropter, si in aliquo authore graui interdum legatur eucharistiam esse veluti primarium fontem, efficaciam omnium sacramentorum virtute continentem, id non est intelligendum per illam causalitatem vniuersalem, sed per eminentiam quandam, quã in proprio & specifico effectu hoc diuinũ sacramentũ habet in perficiendis quodãmodo effectib. sacramentorũ omnium. Baptismus enim nos in Christo regenerat, eiq; facit similes: hoc vero sacramentum nutrit & consummat illam vnionem, & speciali modo nos affigit Christo vt capiti nostro, & parenti optimo. Pœnitẽtia delet peccate post baptismũ commissa: hoc vero sacramentum & interdũ id facit, saltem per accidens, & illum effectum perficit eodẽ modo, quo effectũ baptismi, & amplius purificat animã, tollendo venialia, minuẽdo fomitem, & præseruãdo à mortalib. Confirmatio præbet robur fidei: hoc sacramẽtum etiam in hoc præbet auxiliũ & munit hominem

Eucharistia in suo effectu propria velut eminenter habet effectus aliorum sacramentorum.

minem, vt hostibus fidei, & omnibus tentationibus resistat, vt frequenter Cypr. Chrys. aliique Sancti docent, quos infra suo loco signabimus. Extrema vnctio tollit reliquias peccatorum, & in difficili mortis trāsitu homini confert auxilium, hoc sacramentū, quatenus viaticum est, suum proprium subsidium in eo transitu præstat. Item dum generat virgines, & reuerentiam ad Deum & amorem ad proximum cōciliat, quodammodo confert & ad effectum & finem sacramenti Ordinis, quo ministri Dei præparantur, vt digne illi inseruiant: & ad Matrimonij perfectionē, quæ in castitate coniugali & mutua beneuolentia consistit. Hæc ergo est generalis vtilitas huius diuini mysterij, propter quam merito dicitur consummatio sacramentorū omnium: non vero alia, quæ verbis asseritur, re tamen, neq; explicatur, nec fundari potest.

1. *Conclusio.* Dico secundo, hoc sacramentum, nec paruulis nec adultis esse necessarium medium ad primam gratiā obtinendam. Hæc est sententia D. Thom. 1ect. 7. super 6. caput Ioan. & infra hac 3. par. q. 80. vbi Caiet. ar. 11. eam recte docet, & Scotus d. 8. q. 1. ar. 3. & colligitur 1. ex Conc. Floren. & Trident. tribuentibus effectum remissionis peccati, & primæ gratiæ solis sacramentis Baptismi & Pœnitentiæ: sentiunt ergo nullum aliud sacramentum nec in re, neq; in vōto proprio, esse ad hunc effectum necessarium: alias non conferrent hęc sacramenta primam gratiam propria virtute: sed in virtute illius sacramenti, in cuius voto illam tribuerent: sicut Conc. Trid. sess. 14. cap. 3. & 4. negat, contritionem sua virtute remittere peccatum, sed virtute sacramenti Pœnitentiæ, cuius votum includit. Secūdo probatur conclusio ex præcedenti, quia sacramētum tantum potest esse medium necessarium ad obtinendum proprium effectum, propter quem tale sacramentum est institutum: quia causæ non sunt necessariæ propter effectum per accidens, sed per se: ostensum est autem, sacramentum Eucharistiæ nō esse institutum ad dandam primam gratiam, aut remissionem peccati originalis, vel mortalis, nec per modū causæ propriæ vt euidenter probant prædicta Concilia, nec per modum causæ vniuersalis, vt satis probatum est: ergo nullo modo. Tertio, quia in sacramentis nunquam reperitur necessitas medij ad aliquem effectum ad salutem necessarium, nisi simul concurrat necessitas præcepti iuxta capacitatem eius, cui talis necessitas imminet: nam si ille sit adultus præceptum cadit in illum: si vero sit paruulus, cadit in Ecclesiam, vel eos, qui illius curā habent. Quod facile potest exemplis probari in Baptismo & Pœnitentia. Et ratio est, quia hæc media non sunt ex natura sua necessaria: ergo non possunt fieri necessaria, nisi adiuncta lege: nam si nulla sit lex, poterunt sine peccato omitti, & consequenter non erunt necessaria. Quæ ratio maxime procedit, in adultis: suam tamen vim habet in paruulis, quia sicut per alios reguntur, ita expedit vt de reb. ad salutem necessarijs, saltem per alios, diuina lege ac præcepto regantur. Iam vero de susceptione Eucharistię, nullum est datum præceptum à Christo hoc speciali titulo, sc. propter gratiam primam obtinendam: ergo ad hunc finem non est medium necessariū. Minor explicatur primo in paruulis: nam certum de fide est, non habere Ecclesiam præceptum à Christo dandi illis Eucharistiam, antequam moriantur: quod mihi sane est signum euidens illis non esse Eucharistiam medium necessarium ad primam gratiam, vel primam gloriam obtinendam. Dices, argumentum probat Eucharistiam in re susceptam non esse mediū necessarium, non vero Eucharistiam in voto, de quo iam datum est præceptum, cum datum est præceptū baptizandi hos paruulos, antequam moriantur. Sed hoc nihil est: nam præceptum de medio necessario, per se loquendo, non est de voto, sed de reali vsu si adhiberi possit: neque vnquam medium necessarium potest omnino & per totum tempus vitæ in re omitti, si accipi potest, alias nulla est necessitas rei, sed voti tantum. Et ita reuera in præsenti solus baptismus dicitur necessarius, & de illo solo paruulis dando, est præceptum. Reliqua omnia dicuntur per metaphoram, neq; aliqua additur necessitas huius sacramenti, quæ re ipsa aliquid addat.

D. Thom. Caietan. Scotus.

Tridentini.

Obiectio.

Diluitur.

Deinde euidentius id probatur de adultis: nam licet verum sit, esse præceptum diuinum communicandi: aliquando tamen quod hoc præceptum non sit datum propter primam gratiam obtinendam, illud argumentum aperte conuincit, quod si adultus tempore dubio impleuit illud præceptum ante mortem, licet postea indigeat prima gratia, & mediis ad illam recuperandam, non propterea tenetur communicare, vt si verbi gratia, post viaticum acceptum mortaliter peccauit: tenetur quidem iterum confiteri, etiā si eodem die accidat, illum peccare, & eodem censearur moriturus, non tamen tenetur communicare iterum, vnde potest habere expressam voluntatem non communicandi amplius: ergo signum est, Eucharistiā non esse medium necessarium ad illam gratiam primam, nec in re, nec in voto, quia neutro modo accipitur, cum talis homo expressam habeat contrariam voluntatem. Dices dari eā primam gratiam intuitu prioris communionis. Sed hoc non est probabile: quia iam prior communio habuit effectum suū, nec sacramenta habent effectum circa peccata postea cōmissa, alioqui damus causam hæreticis asserentibus peccata post baptismum commissa remitti per baptismum prius susceptum. Dici potest, saltem debere habere conditionatam voluntatem iterum communicandi, si superuixerit, vel si periculum illud euaserit: & hoc satis esse ad votum. Sed hoc nullius momenti est, quia medium necessarium debet re ipsa susci pi si potest commode: vnde illa conditionalis est impertinens, quia illud propositum conditionatum non est propter præsentem effectum, sed propter implendū præceptum, quod postea obligabit. Quare aliqui cōsequenter loquendo dicunt, per se loquendo teneri peccatorem in casu iterum communicare, si possit sine vllo inconuenienti vel scandalo: regulariter tamen excusari, propter moralia incommoda, scilicet scandalum, nimiam frequentiam viatici præter Ecclesiæ consuetudinem, & cum probabili suspicione manifestandi suum delictum. Sed hoc ipsum satis ostendit, quam parum sit probabilis contraria sententia, cum cogatur ponere præceptum, quod nec seruari potest, nec ab vllo graui Doctore, vno vel altero Summista excepto, admittitur, vt latius infra in proprio loco dicam. Vnde, qua facilitate asseritur, contemnitur, quia præcepta, nisi probentur, admittenda non sunt, nedum si absque ratione vel authoritate asserantur. Addo deinde, si verum esset hoc præceptum, ac vera hæc necessitas medij, non debuisse moraliter & secundum rectam rationem reputari incommoda illa, quæ proponuntur: potius enim debuisset in Ecclesia introduci consuetudo dandi semper Eucharistiam simul cum sacramento confessionis, præsertim in periculo mortis: &, quoties vnum sacramentum repetitur, deberet repeti alterum sine admiratione vel scandalo, propter summam illius articuli necessitatem. Quin potius addo iuxta hanc sententiam, si consequenter loquatur, sequi dari hoc præceptum in eo casu, non solum si peccatum mortale intercedat, sed etiam sine illo, hoc solum, quod ægrotus vult iterum consequi gratiam Pœnitentiæ. Quod ita declaro: si prima gratia sacramenti Pœnitentiæ datur per votum Eucharistiæ, ergo quoties datur sacramentalis gratia Pœnitentiæ datur ex eodem voto Eucharistiæ: patet consequentia, tum quia dicitur Eucharistia esse causa vniuersalis omnium effectuum sacramentum, tum etiam quia omnis gratia, quæ per sacramentum pœnitentiæ confertur, de se est remissiua mortalis culpæ: si enim saluatur veritas formæ & per accidens est, q; in hoc subiecto reperiatur peccatū mortale, & ideo illa gratia non fit prima, neque,

Obiectio. Solutio.

Instantia.

Alia media euitata.

Resolutio.

neque actu tollat maculam peccati: ergo semper illa gratia includit ordinem ad Eucharistiam & votum eius: ergo quotiescumque quis confitetur, tenetur habere votum Eucharistiæ saltem implicite: ergo & tenetur tunc non habere expressum propositum cõtrarium, & postea implere in re ipsa susceptionẽ Eucharistiæ, si potest. Est ergo ficta & gratis asserta tota hæc necessitas.

Responsio ad argumenta contraria.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ, quod attinet ad locum Ioan. 6. etsi concedamus omnia, quę ibi assumuntur, nihil efficitur: quia verbum illud, Non habebitis vitam in vobis, non significat necessitatem huius sacramenti ad obtinendam primam gratiam: sed ad summum, ad retinẽdam & conseruandã: recte n. exponitur, non habebitis vitam, id est, non retinebitis, nec conseruabitis vitam, vt 1. Ioan. 3. dicitur, Omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem, i. perdet illam. Quomodo vero sit necessaria Eucharistia ad conseruandam gratiam, & quid veritatis habeant reliqua, quę in illo fundamento dicuntur, dicemus sectione sequenti, D. Th. testimonia etiam explicabimus. Ad confirmationem iam ostensum est, male ibi citari & exponi Concilium Florentinum, cuius verum sensum iam aperuimus.

Cibellin. Solutio.

SECTIO II.

An hoc sacramentum necessarium medium sit ad perseuerandum in gratia, vsque ad gloriæ consecutionem.

Guido. Valdent. Praepulus.

HÆretici quidam dixerunt, realem susceptionem Eucharistiæ esse omnibus hominibus necessariũ medium ad salutem: In quo errore versati sunt Armeni, qui propterea simul cum baptismo Eucharistiam paruulis dabant, vt ex Guid. Carmel. refert Valdẽs. tom. 2. de sacr. cap. 91. Eundem errorem tribuit Græcis Iacobitis & Nestorianis. Prateol. lib. 8. cap. 15. lib. 9. cap. 2. lib. 12. cap. 4. & ex hoc errore videtur profectus abusus eorum, qui vel post mortem dabant Eucharistiam hominibus iam defunctis, vt colligitur ex VI. Synodo, Can. 83. Trullana, & in Conc. Altisiod. c. 12. & Conc. Carth. III. c. 6. quibus locis hic abusus damnatur. Ex Catholicis vero quidam dixerunt, Eucharistiam esse medium necessarium ad perseuerandum in gratia vsque ad mortem, non quidem in re susceptam, sed in re vel in voto, & putarunt esse sententia D. Tho. hic, & infra q. 79. art. 1. ad 1. & q. 80. art. 11. ad 1, quibus locis generatim de paruulis & adultis loquitur. Et in hanc sententiam videtur inclinare Pet. Soto, lect. 9. de Eucharistia, dicens, non secus esse necessariam Eucharistiam ad vitam spiritualem, quam cibum ad corporalem: idem significant: Claudius reper. 6. cap. 7. Spencæus lib. 2. de adorat. Eucharist. c. 12. Roffensis lib. 5. contra Oecolampadium in procemio. Iacobus Nachan. tra. de commu. theorem. 1. Sed hi authores, si attente legantur, fere omnes loquuntur de necessitate præcepti: & votum susciendi Eucharistiam non aliter requirunt, quam propositum seruandi omnia præcepta: Citantur etiam Hosius, Soto, Ledesma, & alij, non tamen fideliter.

Synod. VI. Con. Antr. Carthag.

D. Thom.

Pet. Soto.

Claud. Sa- inille.

Spencæus. Roffensis. Iac. Nach.

Fundamentum harum sententiarum sumitur ex citatis verbis Ioan. 6. quæ, vt ostendimus, necessitatem medij indicant ad spiritualem vitam, non inchoandam, vt diximus, ergo saltem conseruandam. Hic enim effectus ibi huic sacramento tribuitur, tanquã propriæ & vnicæ causæ illius, vt ex illis etiam verbis patet, Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, ipse viuet propter me. Vbi significatur, sicut Pater est vnicum & necessarium principium Filij, ita vnicum principium seu medium ad spiritualem vitam conseruandam, esse hoc sacramentum. Vnde Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 13. de hoc sacramento loquens, inquit, Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilẽ vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur: vbi significat hoc sacramentum esse necessarium ad vitam æternam comparandam, quod aperte docet etiam Basilius in moralib. reg. 21. ita intelligens locum Ioan. 6. & Aug. epist. 121. ad Probam. c. 11. & alij, quos referemus latius infra agentes de effectu huius sacramenti.

Ioan. 6.

Cyrillus.

Basilius. S. Augustin.

Secundo argumentor ratione, quia sicut remissio peccati & prima gratia est res necessaria ad salutem, ita etiam perseuerantia in gratia, seu gratia finalis, ergo sicut ad dandam vel reparandam primam gratiã instituta sunt sacramenta baptismi & pœnitentiæ, ita ad dandam perseuerantiam, seu gratiam finalem institui debuit aliud sacramentum, quod non potest esse aliud, nisi Eucharistia: quæ sicut nobilissimũ est sacramentum, ita propter effectum perfectissimum institui debuit: est ergo ad hunc effectum necessaria. Tertio argumentor ex metaphora cibi, vt enim dixit Concil. Flor. hoc sacramentum proportione seruata præstat animæ omnia illa, quæ cibus corporalis tribuit corpori: ideo enim sub forma cibi institutũ est, sicut ergo corporalis cibus ad corporis conseruationem, & præseruationem à morbo necessarius est, ita hoc sacramentum est simpliciter necessarium ad perseuerandum in gratia vsque ad finem.

1. Argum.

Conc. Flor.

In hac re dicendum est primo, realem susceptionẽ huius sacramenti non esse medium simpliciter necessarium ad perseuerandum in gratia, vel obtinendam beatitudinem. Hæc conclusio est de fide, vt colligitur aperte ex Trident. sess. 21. c. & Can. 4. & ex August. epi. 23. circa finem, & lib. 1. de peccatorum meritis, c. 20. & lib. 3. c. 4. & 11. contra Iulianum, & ser. 11. de verbis Domini, Fulgentio de fide ad Petrum, c. 30. Beda super 1. ad Cor. 10. vbi citat Aug. Hom. ad infantes. Qui docent, si paruulus moriatur cum solo baptismo, consequi æternam beatitudinem, & est per se euidens, suppositis his principiis fidei: primum est, Baptismũ conferre paruulis veram iustitiam: secundum, infantes non esse capaces peccati in ea ætate: tertium gratiam non posse amitti, nisi per mortale peccatum: quartũ, quod ex his sequitur, eũ, qui semel gratiam obtinet, si vsque ad mortem non peccet, consequi gloriam. Ex his enim euidenter fit, si baptizatus infans in ea ætate moriatur absque reali manducatione huius sacramenti, vt experientia docet sæpe accidere, illũ consequi æternam beatitudinem: & cõsequenter hoc sacramentum re ipsa susceptum, non esse illi medium necessarium ad salutem. Quæ ratio eandem efficaciam habet in adulto, qui post Baptismum mortaliter nõ peccat: & absque sua culpa fine hoc sacramento decedit: nam sine vlla dubitationẽ saluus erit, iuxta illud Matth. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Quinimo constat ex doctrina fidei, adultũ sine vllo prorsus sacramento re ipsa susceptο, per solam contritionem posse saluari, vt tractando de Baptismo & Pœnitentia latius ostenditur.

1. Conclus.

Trident. S. August.

Beda,

Matt. vlt.

Dico secundo, sacramentum Eucharistiæ non esse paruulis medium necessarium ad perseuerandum in gratia vsque ad finem, neque in re, neque proprie in voto susceptum. Hoc bene docuit Caieta. infra, q. 80. art. 12. & alij authores infra citandi. Et primo non obscure colligitur ex Triden. sess. 21. cap. & Can. 4. dicẽte, Si quis dixerit, paruulis antequã ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ cõmunionem, anathema sit. Quamquam enim de reali communione loquatur, tamen si Eucharistia esset illis medium necessarium, non esset simpliciter neganda eius necessitas: imo nec Ecclesia debuisset negare paruulis hoc sacramentum, saltem instante eorum morte, quod tamen facit, & merito, vt q. 80. ostendemus. Secundo probatur ratione, quia sacramentum non est medium necessarium ad salutem, nisi sit institutum ad dandum aliquem effectum necessarium ad salutem, cuius per se loquendo debeat esse causa vnica, quia si non sit causa per se, non erit magis necessarius vsus talis sacramenti, quam alij actus religionis, qui sunt in præcepto: Et si nõ sit causa vnica, non erit necessaria, quia per aliam obtineri poterit talis effectus,

2. Conclus. Caiet. Trident. Ratio

ctus, sic enim dici non potest Eucharistia medium necessarium ad remissionem venialium peccatorũ, quia sunt etiam aliæ causæ, quæ per se possunt hoc præstare. Sed nullus effectus gratiæ necessarius ad salutem, sit in paruulo, cuius per se & adæquata causa sit Eucharistia: ergo non est illi medium necessariũ. Probatur minor: quia in paruulis solum est prima gratia remittens originale peccatum, & cum hac saluantur, si ante vsum rationis decedant. Dices, hanc gratiam conseruari in illis vsque ad mortem, & hunc esse effectum gratiæ, quem non confert Baptismus propria virtute, sed in virtute Eucharistiæ cuius est votum. Vnde ad hunc effectum dandum potest dici per se instituta Eucharistia, tanquam vnica causa illius. Sed hoc non satis considerate dictum est: duo enim possunt in gratiæ conseruatione intelligi. Primum est physicus influxus Dei, quo gratiam conseruat, & hic effectus præcise sumptus non confertur ratione alterius sacramenti, quam illius, quo ipsamet prima gratia collata est: tum quia quasi ex natura rei debetur ipsi gratiæ, non solum ex parte Dei, cuius dona sunt sine pœnitentia, sed etiam ex parte ipsius gratiæ, quæ conseruari potest, quam diu à contrario non expellitur: destrui enim per solam sustẽsionem influxus diuini non est naturis rerum consentaneum: tum etiam, quia gratia data per Baptismum, non est de se minus stabilis, quam alia gratia per meritum, vel aliam dispositionem comparata, cum per Baptismum perfecte applicetur meritum Christi ad salutem: sed omnis alia gratia, quæ vel olim per circumcisionem, vel per aliam dispositionẽ dabatur, vel quæ nunc comparatur per meritum est de se perpetua, & ex vi primæ infusionis semper conseruatur, si homo non ponat impedimentum peccati: ergo multo magis idem dicendum est de prima gratia baptismali: hæc ergo conseruatio vt sic, non est effectus alterius sacramenti. Et idem dicendum est sine vllo dubio de augmento gratiæ, quod per alia sacramento confertur. Qui vero dicunt, omnes effectus sacramentorum esse ab hoc sacramento, vt ab vniuersali fonte, respondere poterunt, gratiam baptismalem per votum huius sacramenti conseruari, sicut à principio data est. Tamen hæc responsio tam falsa est, quam est improbabile fundamentum illud, quo nititur de vniuersali causalitate, vt ostensum est. Alterum, quod in gratiæ conseruatione potest intelligi, est speciale auxilium gratiæ, quo remouentur peccata, quæ possent gratiam corrumpere, & hic quidem specialis effectus est, & magnum gratiæ donum, sed infantes neque illo indigent, neque pro illo statu sunt capaces illius: & ideo propter conseruationem gratiæ in hoc sensu explicatam non potest paruulis esse necessaria Eucharistia, ergo nullo modo est necessaria.

Euasio. At vero dicet aliquis, gratiam paruulorum considerari posse, vel tantũ vt primam & remissiuam originalis peccati, & vt sic esse effectum solius baptismi, vel vt gratiam finalem, & vt sic, esse effectum Eucharistiæ in voto contentæ in ipso baptismo. Sed hęc fuga eodem fere modo explodi*tur*: nam gratia finalis supra gratiam ipsam solum addit conseruationem gratiæ vsq; ad finem vitæ. Dices, hoc ipsum, scil. mori in gratia, est donum Dei ex æterna sua prędestinatione proueniens, distinctum sine dubio à conseruatione gratiæ vt sic, posset enim conseruari gratia toto illo tempore, quamuis in eo non finiretur vita infantis. Ergo mori eo tempore speciale donum est, iuxta illud Sap. 4. Raptus est, ne malitia immutaret intellectũ eius. Et hoc donũ non est effectus Baptismi: nã Baptismus eosdem effectus habet in omnibus paruulis. Erit ergo effectus sacramenti Eucharistiæ. Respondetur, verum quidem esse, posse hunc effectum reuocari ad donum perseuerantiæ, ex speciali Dei electione proueniens: verum etiam esse, hunc non esse effectum Baptismi, vt ratio facta concludit. Dico tamen, eadem ratione, euidentius concludi hunc nõ esse effectum Eucharistiæ: quia non datur omnibus paruulis: nam si paruuli per Baptismum recipiunt Eucharistiam in voto, & per hoc votum recipiunt aliquem effectum gratiæ, qui Eucharistiæ specialiter tribuendus sit, omnes æquales, & eosdem effectus recipient, quia omnes sunt æque dispositi, & habent æquale votum & sacramentum: ergo æqualem effectum: constat enim ex communi & certa doctrina, sacramentum habere æqualem effectum in subiecto æquæ disposito, præsertim loquendo de effectu gratiæ necessario ad salutem: qualis est mori in gratia. Quod argumentum concludit saltem de illis paruulis, qui, si non decedant in infantia, extra gratiam sint morituri. Sunt, qui dicant posse hunc effectum esse sacramentalem, & tamen non omnibus dari, etiam si æque dispositi sint, & nõ magis ponant impedimentum hi, quam illi: sed quam sit hoc falsum, & principiis fidei repugnans, ostendam sequenti assertione. Et confirmatur, nam præterquam quod gratis & sine fundamento tribuitur hic effectus Eucharistiæ: respectu paruulorum, inuoluit quandam repugnantiam. Quomodo enim intelligi potest, vt ex voto alicuius sacramenti detur aliquis effectus directe pugnans cũ reali susceptione talis sacramenti? Vt si quis diceret per Matrimonium in voto dari auxilium ad seruandã virginitatem, vel profitendam religionem: tale enim est dicere per Eucharistiam in voto dari alicui vt moriatur, antequam sit capax susciendi Eucharistiam, loquor enim de paruulo baptizato, qui moritur antequam naturaliter possit comedere.

Impugnat.o.

Tertio argumentor ex metaphora cibi. Quis enim dicat cibum esse necessarium illi, qui nec nutriri potest, nec augeri, nec minui, nec contrariam aliquam actionem pati: talis enim est paruulus in eo statu: quoad spiritualem vitam: quia in ea nec nutriri potest, nec augeri, neque ab vllo contrario aliquid pati: aut quis etiam dicat cibum seu desiderium cibi esse alicui necessarium, antequam tali cibo indigeat, vel illius sit capax? perinde enim est dicere dari paruulis, qui moriuntur in sola gratia baptismali, ratione Eucharistiæ, vt moriantur antequam manducatione Eucharistiæ indigeant, vel etiam antequam illius capaces existant. *2. Ratio.*

Dico ergo tertio, Eucharistiam in re aut voto proprio non esse medium necessarium adultis, ad perseuerandum in gratia, & cõsequendam gloriam. Hanc conclusionem necessario docent illi Theologi, qui negant esse impositum diuinum præceptum, de sumenda Eucharistia. Nam ablata necessitate præcepti in præsenti materia, necessitatẽ etiam medij tolli necesse est. Sed hæc sententia falsa est, vt latius q. 80. dicam: suppositа ergo necessitate præcepti, docuit hãc sententiam expresse D. Tho q. 65. a. 4. vbi inquit, tantum tria sacramenta esse simpliciter necessaria necessitate finis: duo quidem singulis personis, scilicet baptismum absolute, & pœnitentiam ex suppositione peccati mortalis post baptismum: Tertium vero respectu corporis Ecclesiæ. De reliquis autem omnibus negat esse necessaria necessitate finis. Dicunt aliqui D. Thom. de reali sumptione sacramenti loquutum esse: sed non recte: nam hoc modo etiam baptismus, & pœnitentia non sunt necessaria simpliciter. Aliter dici potest D. Thom. loqui de necessitate ad obtinendam primam gratiam, sed hoc etiam est contra mentem eius: nam generatim loquitur de necessitate sacramentorum. Vnde de aliis dicit esse necessaria ad melius, & conuenientius consequendum finem: cum tamen ad primam gratiam obtinendam, neque isto modo possint dici necessaria, si proprie loquamur. Idem docet 4. d. 9. q. 1. ar. 1. quæst. 2. Durand. ibi. q. 2. Palud. q. 1. num. 6. Caiet. hic, qui hoc sensu exponit D. Tho. Soto d. 8. art. 3. clarius d. 12. q. 1. art. 11. Ledesm. q. 14. ar. 3. Hosius lib. 3. contra Brentium aliquantulum à principio. *3. Concil.* *Durand. Palud. Caiet. Ledesm. Hosius.*

Et probatur

Quomodo colligat aliquando auctoritas negatiua.

Et probatur primo authoritate negatiua Conciliorum & Patrum: quæ argumentandi ratio, licet alias infirma esse videatur, tamen in doctrina tradenda de rebus multis, in qua de singulis docentur, quæ illis conueniunt, & aliquid affirmatur de quibusdam, quod tacetur de aliis, satis probabile argumentum sumitur, quia illud silentium est implicita quædam negatio, & particularis affirmatio, & quasi exceptio, quæ firmare solet regulam: vt quod vni singulariter conceditur, aliis negari intelligatur. Patres ergo & Concilia, licet de præsenti quæstione, nihil in terminis asserere videantur, vbicumq; tamen de necessitate sacramentorum differunt, baptismum & pœnitentiam dicunt esse necessaria, non tamen Eucharistia. Quod præsertim notari potest in Con. Trid. disputas enim sessio. 2. de Baptismo, Can. 5. definit esse necessarium ad salutem: & eodem modo loquitur de pœnitentia, sess. 14. Can. 6. in sess. vero 13. agens de sacramento Eucharistiæ, nullam necessitatem illi tribuit, præter necessitatem præcepti, quam Can. 9. explicat.

Melch. Pap. Huc facit etiam quod Melchiades Papa epist. ad Episcopos Hispaniæ. c. 2. & habetur in c. Sp. S. de Consec. d. 5. inquit, statim morituris regenerationis beneficia sufficere ad salutem, quia regeneratio per se saluat mox in pace beati sæculi recipiendos: vbi ponderandum est verbum, illud (per se) ex illo enim colligi potest, nullum effectum conferri in voto alterius sacramenti, qui ad salutem necessarius sit.

1. Ratio. Vnde argumentor secundo ratione, quia Eucharistia non est per se, & vnica causa alicuius effectus gratiæ, necessarij simpliciter, vt adultus consequatur salutem: ergo non est illi medium necessarium ad salutem: consequentia patet ex dictis in præcedenti conclusione: antecedens vero probatur: nam, vt ex dictis ibidem constat: si aliquis esset talis effectus, maxime esset perseuerantiæ donum, & auxilium, quo à peccatis mortalibus præseruamur, quod maxime necessarium est adulto post primam gratiam obtentam, ad consequendam gloriam. Et hunc effectum videtur tribuere huic sacramento Concil. Trid. sess. 13. c. 2. sed vel hic effectus necessarius non est, vel prout est necessarius, ad illum non est necessaria Eucharistia. Quod ita declaro: Et in primis, necessarium non est ad consequendam gloriam, tale perseuerantiæ donũ, quod datur homini, ne vnquam peccet mortaliter post Baptismum, vel pœnitentiam semel susceptam: quia potest sæpius cadere & resurgere, ac tandem saluari. Solum ergo est ad vitam æternam necessarium, vt homo perueniat ad finem vitæ in aliqua gratia: atque adeo vt aliquam primam gratiam in hac vita receptam, vsque ad exitum ex hac vita retineat & conseruet: quod si fit per longum tempus, necessarium est singulare donum gratiæ excitantis, & adiuuantis, vt homo ita perseueret: si ergo tempus sit breue, includens tamen terminum vitæ, sufficit tale genus auxilij, quod datur homini, vt conuertatur & moriatur in gratia: vt ex materiis de gratia, & de prædestinatione suppono. Quando ergo dicitur, perseuerantiam esse effectum huius sacramenti, duo possunt intelligi: Primum est, abundantius auxilium excitans & adiuuãs, quo præuenitur homo, & à Deo protegitur, ne cadat. Et hic sensus est verus: nam hoc auxilium datur per hoc sacramentum: tamen ratione illius non potest dici medium necessarium. Primo, quia per hoc sacramentum non datur, vt illud auxilium ita elargiatur, vt infallibiliter habeat effectum, quod statim probabo, & hoc esset potissime necessarium ad salutem: &, hoc secluso, illud auxilium non est simpliciter necessarium: quia si homo in gratia moriatur, id satis est ad salutem: potest autem in gratia mori sine iis auxiliis, cadendo & resurgendo, ac tandem in fine vitæ breui tẽpore gratiam cõseruando. Secundo, quia hoc sacramentum non est simpliciter necessarium ad hunc effectum: nam licet Concil. Trident. dicat, per hoc sacramentum dari auxilium, quo à mortalibus peccatis præseruemur: non tamen dicit hunc effectum dari per solam Eucharistiam, neque id potest alia authoritate, vel probabili ratione ostendi: nam simul, & eodem tenore verborum dixit ibi Concilium: hoc sacramentum esse antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, id est, venialibus, & tamen non inde fit, per solum hoc sacramentum venialia remitti. Est etiam aliud exemplum: nam per Confirmationem datur auxilium gratiæ ad continendam fidem, & resistẽdum contrariis: & tamen non propterea est medium necessarium ad hunc effectum: nam qui non est confirmatus, si, quod in se est, faciat, obtinebit auxilium sufficiens ad talem actum: non in voto Confirmationis, quod potest fortasse non habere, (maxime si verum est, illud sacramentum non cadere sub diuino præcepto) sed per orationem, vel aliam bonam dispositionem tuam: ergo similiter, licet illud auxilium detur per Eucharistiam, poterit sine illa per alia media obtineri.

Euasio. Dicent fortasse, posse quidem hæc auxilia obtineri per alia opera, & merita operantis, sed non sine voto Eucharistiæ. Sed hoc facile potest refutari eisdem fere rationibus, quibus hactenus vsi sumus. Prima, quia nulla authoritate fundatur hic modus conferendi hunc effectum. Secunda, quia hæc merita habent locum etiam eo tempore, quo iam nulla est necessitas, nec voluntas suscipiendi amplius Eucharistiam, & tunc iam non possunt dici includere votum Eucharistiæ: nec vero habere effectum, ratione præcedentis communionis, quia iam illa habuit suum integrum effectum, vt supponitur. Tertia, quia effectus sacramentorum proprie habent locum in iis donis, quæ gratis dantur: saltem sine merito de iustitia: & quę nõ sunt omnino debita, veluti ex natura rei, & ideo in prima iustificatione peccatoris, habuit optime locũ collatio gratiæ in voto sacramenti. At vero hæc auxilia possunt obtineri per propria merita de congruo, & de iustitia, & sunt debita ex intrinseca natura gratiæ, & iustitiæ ob charitatẽ operantis. Et ideo non oportuit, nec decuit ad hunc effectum requirere votũ sacramenti. Quarta, quia alias omne gratiæ augmentum, quod per merita consequimur, ac denique omnia gratiæ beneficia, quæ in hac vita hominibus conferuntur, possent eadem facilitate tribui voto huius sacramenti: quod satis est per se absurdum.

Refutatur.

Euasio altera. Alio modo potest explicari hic effectus: de illo speciali auxilio, seu prouidentia gratiæ, per quam datur homini, vt pro aliquo tempore vitæ perseueret in gratia, vitando omnia peccata mortalia vsque ad mortem. Et hic sensus esset necessarius ad saluandam necessitatem medij in Eucharistia, est tamen falsus. Primo, quia si hic esset effectus per se huius sacramenti, esset infallibilis, saltem in eo, qui digne vel cum certa aliqua dispositione susciperet hoc sacramentum, hoc autem est plane falsum: nullus enim, quacunque deuotione aut dispositione Eucharistiam suscipiat, potest ideo esse certus de sua æterna salute, seu de perseuerantia in gratia vsque ad finem vitæ, etiam si esset certus de sua dispositione, neque vllus vnquam Catholicus Doctor talem effectum tribuit huic sacramento: neque habet aliquod fundamentum in Conciliis, vel Scripturis: nam licet Ioan. 6. dicatur, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum, semper in his promissionibus subintelligitur conditio, scilicet, quod est ex parte sacramenti, & si homo impedimentum non ponat, vel alia via amittat vitam, quam sacramentum confert. Alioquin si promissio esset absoluta, quicunq; semel susciperet hoc sacramentum, haberet infallibilem consecutionem vitæ æternæ: q tamen dicere plane est hæreticum. Neque oportet distinguere inter ordinarium vsum huius sacramenti, ad illum specialem vsum, quod in fine vitæ per modũ viatici sumitur: quia facta ratio æque de omnibus procedit: præsertim quia ipsum sacramentum de se non habet plures effectus in illo articulo, si suscipien-

Impugnatio.

Ioan. 6.

tis dis-

tis dispositio æqualis sit. Ac denique plus esset, quam temerarium & erroneum dicere, eum, qui in graui morbo viaticum digne suscipit, hoc ipso manere cõfirmatum in gratia, aut cum tali perseuerantiæ dono vt infallibile sit, illum fore saluandum.

Euasio. Respondeti potest, hunc effectum non esse infallibilem, etiamsi sacramentum dignissime suscipiatur: quia semper potest homo postea ponere impedimentum, quia in iis effectibus, qui nõ statim dantur, cum suscipitur sacramentum, sed postea opportuno tempore, fieri potest, vt digne suscipiatur sacramentum, & postea non detur effectus propter superueniẽs impedimẽtum. Sed licet hoc in aliis effectibus posit habere locum, non tamen in hoc, de quo agimus, quia in ratione intrinseca huius effectus includitur, vt per ipsum tollatur omne impedimentum: nam hoc est esse infallibile perseuerantiæ donũ, ita præueniri hominem vt infallibile sit, ipsum non adhibiturum impedimẽtum, quo minus certissime perseueret: ergo hoc ipso, quod homo permittitur ponere impedimẽtum, non datur illi hic effectus. Confirmatur hoc, & declaratur, quia dupliciter possumus intelligere esse ctum sacramenti esse infallibilem, seu promissum. Primo, absolute & sine conditione aliqua: & hoc modo secundũ fidem nullus effectus gratiæ sanctificãtis est promissus sacramentis, neque hic, de quo agimus est promissus omnibus digne suscipientibus, vt ostẽsum est. Secundo, sub conditione aliqua, quæ dupliciter intelligi potest. Primo, si digne susceperis: & hæc non sufficit in præsenti, vt à me probatum est, & in prædicta responsione supponitur. Secundo, si post dignam susceptionem obex seu impedimentum non ponatur: seu si homo, quod in se est, fecerit, ad illud donum consequendum. Et hanc conditionem repugnat requiri ad illud donum obtinendum, quia tale est, vt ad illud nulla humana dispositio sufficiat, quę ab ipsa actuali perseuerantia distinguatur, eamq; antecedat. Et quod in ipsa actuali perseuerantia non impediatur, non est quid præuium, aut requisitum ad hoc donum, sed est effectus ipsius doni, tale enim est, vt eo tempore ac opportunitate detur, quo scit Deus hominem non impediturum, sed vocationi respon surum. Repugnat ergo cũ propria ac singulari ratione talis doni, quod quibusdam detur ratione sacramenti, aliis verò in ipsa susceptione sacramenti æque dispositis negetur, quia impedimentum ponunt: non enim ponerent, si Deus illo dono eos præueniret: & alii ponerent, nisi eos præueniret. Vnde valde diuersum est loqui, aut de actuali perseuerantia, aut de speciali illo dono, quod ad perseuerandũ datur: nam de actuali perseuerantia verissime dicitur, non dari homini, quia homo ponit impedimẽtum: nam in hoc non est sermo de auxilio antecedente, sed de concomitante, & actualiter efficaci: at verò de illo dono antecedente, dato ex proposito, & efficaci electione Dei, cui datur, ex electione datur: & cui non datur, ex electione seu libero arbitrio Dei negatur, non ex aliquo impedimento speciali.

Impugnatio. in ratione intrinseca huius effectus includitur, vt per

Alia euasio Dicet fortasse aliquis, hunc esse effectum huius sacramenti, non qa infallibiliter detur omnibus digne vel cum certa aliqua dispositione suscipientibus hoc sacramentum, sed quia, licet ex altitudine diuini cõsilii & arbitrii quibusdam detur, & non aliis: quibus tamen datur, propter hoc sacramentum datur. Sed

Refellitur. hęc responsio apertam inuoluit repugnantiam, & destruit propriam rationem effectus sacramentalis, fundatur enim huiusmodi effectus in diuina promissione, qua posita, non intelligitur effectus sacramenti pendere ex solo arbitrio diuino, sed potius intelligendum est sacramentum tanquam causa per se efficax & naturaliter agens, in subiecto dispositio. Repugnat ergo, sacramentalem effectum non esse infallibilem, ablato obice: aut dari vni, & non alteri, habenti æqualem dispositionem. Vnde Con. Trid. sess.

Con. Trid 7. can. 7. sic absolute definit: Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta, semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, &c. vbi, licet in genere de sacramentis & de gratia loquatur, re tamen verâ sermo Concilij est doctrinalis & vniuersalis: vn de de omni sacramento & de quacunq; gratia sacramentali vnicuiq; sacramento respondente accõmodate intelligitur: præsertim quia Concilũ in eo sensu loquitur, quo solẽt Theologi loqui in hac materia, quorum hæc est communis sententia & iensus. Et ratio etiam insinuata est euidens: quia si effectus penderet ex solo arbitrio Dei, etiam supposita institutione & promissione, nulla potest intelligi promissio talis effectus, neq; absoluta, neq; conditionata: quia per promissionem fit infallibilis effectus, vel simpliciter vel posita conditione: & consequenter non pendet ex solo arbitrio in sensu composito: si verò nulla intercedit promissio, non potest sacramentũ esse causa talis effectus: quia sacramentũ non est causa, nisi supposito pacto & promissione. Nisi fortasse quis dicat, promissionẽ esse huiusmodi conferendi talem effectum, per tale sacramentum, nõ semper, sed quando Deus voluerit illum efficere. Sed hæc responsio gratis cõficta est, contra sensum Doctorum omnium: & præterea tollit omnem certitudinem in effectibus sacramentorum, etiamsi homo faceret, quantum in se esset ad illos suscipiendos: quod est aperte contra definitionem Con. Trid. & contra totius Ecclesiæ sensum, & contra vim verborum sacræ Scripturæ, in quibus hæ promissiones continentur: videtur etiam cõtra veram rationem promissionis, qualis enim est promissio sub cõditione, si promittẽti libuerit eam implere? Deniq; in omnibus aliis sacramentis effectus gratiæ semper sunt hoc modo infallibiles, qui pertinent ad bonitatem simpliciter: quod ideo dico: quia in extrema vnctione sanitas corporis non est effectus ita infallibilis, quia non pertinet ad bonũ simpliciter, nec semper homini conueniẽs est in ordine ad bonum animæ: sub hac tamen conditione, id est, si ita expediat suscipiẽti, etiam est infallibilis effectus. Addo, falso & sine fundamento dici, quibuscunque datur hic effectus dari ratione Eucharistiæ in re, vel in voto: interdum enim dari potest, vel ex merito de cõgruo, vel ex Dei arbitrio, propter solum meritum Christi, sine ordine ad vllum sacramentum, vt ostẽdi potest argumẽtis supra factis, & exemplo illo de homine, quia post viaticũ receptum, peccet mortaliter, & deinde conteratur vel confiteatur, & sic moriatur in gratia: ille enim recipit hoc donum & beneficium finalis gratiæ: non propter Eucharistiam prius susceptam, quia post illam peccauit mortaliter, & fortasse ipsammet eucharistiam indigne suscepit: neque in voto Eucharistiæ sumendæ, quia reuera iterum sumenda non est, neq; ille homo tenetur amplius communicare: vnde non habet votum Eucharistiæ, sed potius potest habere propositum contrarium, ergo. Deniq; hoc donum gratiæ, quod cõfertur adulto iustificato, vt in gratia decedat, supra remissionem peccati, & primam gratiam, nihil addit, præter specialem Dei prouisionem seu prouidẽtiam, qua fit, vt ille moriatur, antequam malitia mutet mentem eius: vt quando post vltimam conuersionem ad Deum, breuissimum vitæ tempus supereſt, nec tentationes instant: neque specialis Dei motio, & excitatio est necessaria: ostendimus autem hoc ipsum, scilicet, mori in statu gratię, non esse effectum huius sacramenti: ergo.

Et ex his omnibus infero, non esse etiam Eucha- *Eucharistiam esse* ristiam medium necessarium ad gloriam corporis cõsequendam: hæc enim respondet gratiæ consummatæ, seu gloriæ animæ: & ideo sacramentum, quod ad gloriam est sufficiens causa gratiæ, est suo modo causa gloriæ, tam animæ, quam corporis: & ideo Paulus Rom. 6. resurrectionem tribuit baptismo, quia resuscitando animam, dat ius ad resurrectionem corporis, & c. 8. gene-

non necessariam ad gloriam consummatæ animæ, & corporis.

Eucharistia est causa gloriæ animæ, & corporis.

generalius dicit, resurrectionem corporis glorioſi futuram esse, propter inhabitantem Spiritum Dei in nobis, vtique per gratiam.

4. Conclus. Dico quarto, posse hoc sacramentum quodammodo, seu moraliter dici necessarium ad perseuerandū in gratia, id est, valde vtile & efficax: adeo, vt dicere possimus, eum, qui voluntarie diu abstinet ab huius sacramenti perceptione, vix posse moraliter dici perseuerare in gratia sine nouo peccato morali. Ita insinuat D. Thom. supra q. 65. art. 4. clarius in 4. d. 12. q. 3. art. 2. quæstiunc. 1. ad 1. & 4. cont. Gen. c. 61. & multa ex Patribus ad hoc propositum congerit Claudius repetit. 6. c. 7. solum est notandus locus Cypriani, exponentis orationem Dominicam, & circa verbum illud, Panem nostrum, &c. dicentis, Vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communionis accipiunt, ita timendum est, & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi manducaueritis, &c. Et ad eundem modum loquitur Con. Cabilonense II. c. 46. & ponderandum est illud verbum, timendum est, & orandum, quo satis significat, hoc non esse infallibile, nec simpliciter necessarium, sed valde periculosum, atq; adeo moraliter quodammodo necessarium: de qua necessitate, prouenient ex fragilitate hominis, & periculis huius vitæ, videtur exponere locum Ioa. quæ expositio ita est sumenda, vt nō excludatur alia propria, de qua infra. Ratio vero non est alia, nisi quia hoc sacramentum, per se, est institutum, vt conferat homini singulare auxilium ad cauenda peccata, & perseuerandum in gratia: ergo cum hæc res sit adeo difficilis, & homo nimium fragilis, non est incredibile, si contemnat, vel voluntarie omittat hoc mediū: facile casurum: præsertim, quia cum Deus iam instituerit hanc veluti ordinariam viam, facile fortasse deseret eum, qui voluntarie illam deserit: secus vero est, quando inuoluntarie omittitur, quia tunc & votum sacramenti & alia media poterunt supplere hūc effectum.

Dubium. Sententia. Cauant. Sed quæret aliquis, cum hoc sacramentum sit nobilius cæteris, cur non est impositum sub maiori, vel æquali necessitate, ac cætera, cum potuerit Christus sub hac lege illud instituere? Respondet Caietano hic, rationem sumi ex natura sacramentorum: nam regeneratio, quæ est per baptismum (& idem suo modo, est de Pœnitentia) est initium vitæ spiritualis: & ideo per se requirit, vt tanquam mediū, in re ipsa, exhibeatur, & per se accidens est, quod interdum in voto sufficiat. At Eucharistia se habet per modum finis: cuius natura est, vt habeatur in intentione: & ideo hoc sacramentū per se saluat, vt in voto existens, ac propterea non ex natura sua medium necessarium. Quæ ratio primum videri potest obscura: quia vix intelligitur, quid, & quomodo concludat. Deinde videri potest falso dicere, si proprie de sacramento, & sacramentali eius vsu loquamur: quod per se saluat Eucharistia in voto susceptа: quia si sermo sit de salute simpliciter, prout conferri potest per baptismum, & alia media, illam non confert Eucharistia, etiam in voto susceptа, vt dixi: si vero sit sermo de salute prout per Eucharistiam conferri potest, ad hoc per se requiritur, vt non tantum in voto, sed etiam in re Eucharistia suscipiatur: vnde etiam falsum est, hoc sacramentū, per se & natura sua, in voto esse sumendū: quia reuera non est institutū, per se loquendo, nisi vt in re, & sacramentaliter suscipiatur: & hoc modo est necessarium ea necessitate, quæ in illud conuenire potest, scil. præcepti, vt iam dicam. Dico aūt semper, si proprie loquamur. Primo quidem, quia si loquamur de voto huius sacramenti, sicut de proposito seruandi alia præcepta, sicut dici potest obseruatio præceptorum, & propositum eius saluare hominem: ita etiam dici potest votum huius sacramenti conferre ad salutem, & iterum statim dicam. Deinde (quod valde obseruare oportet ad intelligenda aliqua loca tam D. Th. quam Sanctorum PP.) quia cum in hoc sacramento sit realiter ipse Christus, imo cum reuera Christus sit ipsum sacramentum, facile fit transitus ab hoc sacramento ad Christum: & è contrario: vnde, quia tota nostra salus à Christo manat, & coniunctio cum illo est simpliciter necessaria ad salutem, ideo dū loquuntur Sancti de hoc sacramento, ratione rei in illo contentæ, dicunt ab illo esse efficaciam omnis gratiæ, & ex voto aut desiderio eius, seu in ordine ad illud, omnem perfectionem gratiæ conferri. Et ad hūc modum posset accommodari dictum Caiet. vt magis patebit ex dicendis. Ratio ergo propria, ob quam sacramentum hoc, quamuis sit perfectissimum, nō est medium simpliciter necessarium non aliunde, quam ex ipsamet perfectione, & excellentia eius, petenda est: nam quo est nobilius, eo magis accedit ad rationem finis, & deficit à ratione medij necessarij: sicut perfecta charitas melior est, quam inchoata: non tamen ita est ad salutem necessaria, vel certe gloria ipsa melior est, quam gratia, non tamen est in ratione medij, ita necessaria sicut gratia: quamuis intentio & desiderium consequendi gloriam sit necessarium: & ita hoc sacramentum cum sit finis omnium, non oportuit esse necessarium medium: quamuis desiderium eius dici possit necessarium, vel ratione rei contentæ, i. desiderium Christi: vel, si proprie sit sermo de sacramento, solum ratione præcepti, erit necessariū propositum sumptionis eius, sicut propositum seruandi alia præcepta. Et hoc fortasse voluit Caietanus.

Explicatur mens Caiet. Soluto Dubio.

Declaratur doctrina resolutionis.

Secundo explicatur hoc amplius, soluendo simul secundam rationem contrariæ opinionis: nam quia hoc sacramentum nobilissimum est, decuit vt per se & ex natura sua primam gratiam supponeret, & non esset sacramentum mortuorum, sed viuorum: quia sanctissimum omnium sacramentorū sanctius quam cætera, tractandum est: & ideo non potuit esse mediū necessarium ad primam gratiam: supposita aūt prima gratia, illa de se est sufficiens causa gloriæ, & per opera bona & meritoria, potens est ad crescendum & resistendum contrariis, & auxilium ad hoc necessarium ex natura sua illi debitum est, quia virtute & efficacia priuari non debuit per alicuius sacramenti institutionem: & ideo non potuit hoc sacramentum esse necessarium ad salutē. Addo tertio, illud donum perseuerantiæ, quod datur alicui, vt infallibiliter in gratia moriatur, non potuisse, vel saltem non oportuisse conferri ex opere operato per aliquod sacramentum: vel quia semper pēdet ex futuro vsu liberi arbitrij, vt quidam dicunt, vel (quod verius existimo) quia pendet ex diuina electione, quæ non est eiusdem modi in omnibus, neque habet eosdem effectus perducentes ad gloriam, etiamsi effectus sacramenti & dispositio recipientis æqualis sit: & aliunde etiam expediens fuit hoc donum non esse infallibiliter annexum huic sacramento, vt homines semper timerent occulta Dei iudicia, & liberalis Dei gratia magis ostenderetur. Ex quo discursu intelligitur, stante ordinario modo prouidentiæ, & electionis diuinę, non potuisse aliquod sacramentum esse singulis hominibus necessarium medium ad salutem, nisi ad dandam primam gratiam, & tollendum peccatum illi contrarium, institutum sit.

Corollarium ex præcedente deductum.

Responsio ad argumenta contraria ad 1.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ, vt respondeamus illi testimonio Ioan. 6. & Patribus, qui circa illud citantur, nonnulla dicenda sunt. Primum est, D. Augustin. sæpissime locum illum exponere, non de sacramentali manducatione, sed de spirituali, quæ est per fidem: quo sensu sæpe ait, paruulos manducare, quia per fidem in habitu credunt: seu quia pertinent ad vnitatem Corporis Christi. Quem sensum videntur sequi Cyprianus, & Innocen. præcedenti sectione citati, quando indicant Eucharistiam esse necessariam paruulis, & expresse D. Thom. supra q. 65. artic. 4. ad 2. & infra qu. 80. artic. 9. ad vltimum, & colligi

S. Cyprian. S. Innocen.

D. Thom.

S. Augustin. colligi potest ex August. lib. 1. contra Iulianum, cap. 2. & libr. 2. cap. 1. & l. 4. contra duas Epistolas Pelagian. cap. 4. & lib. 3. de doctri. Christ. c. 18. & aliis locis, quos infra quæ. 75. art. 1. tractabimus, ostendendo non esse hunc solum literalem sensum illius loci, sed potissimum esse de sacramentali manducatione Christi in hoc sacramento. Vnde August. qui priori sensu vtitur, nunquam hunc excludit, sed potius aliis locis illum docet, vt infra dicemus: notat etiam Pet. Soto lect. 8. de Eucharistia, Patres, cum prædictum sensum sequuntur, nunquam dicere homines non posse saluari sine hoc sacramento, sed sine participatione corporis & sanguinis Domini.

Pet. Soto.

Secundo igitur dicitur, sermonem ibi esse de hoc sacramento: sed oportet aduertere, quædam ex illis verbis esse tantum affirmatiua, seu promissiua, vt: Qui manducat me, viuet propter me, &, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum: & hæc nullam indicant necessitatem, sed efficacitatem huius cibi: habet autem illa promissio subintellectam conditionē, vt supra diximus. Et ita ex hac parte facile expeditur difficultas: neque enim oportet, sicut Filius est à Patre, vt ab vnico principio, ita spiritualem vitam in nobis esse ab hoc sacramento: non enim necesse est exemplum esse simile in omnibus: neque comparatio in eo fit: sed solum in communicatione & dimanatione. Alia sunt autem verba comminatoria, vt sunt illa: Nisi manducaueritis: & hæc continent quidem necessitatem, non tamen medij, sed præcepti: huiusmodi enim forma verborum, de se indifferens est, & interdum significat necessitatem medij, vt in illo: Nisi pœnitentiam egeritis: interdum vero præcepti, vt in illo: Nisi efficiamini sicut paruuli, &c. Vnde ex materia: in quam cadunt, discernendus est sensus: si enim est sermo de re necessaria ad tollendum peccatum mortale, vel acquirendam gratiam, præter necessitatem præcepti continent necessitatem medij: & huiusmodi sunt locutiones ille de Baptismo & Pœnitentia. Si vero sermo sit de actione aliqua, quæ supponit peccatum remissum, & gratiam acquisitam, solum significant necessitatem præcepti: vt si dicamus, nisi quis seruauerit mandata, nō saluabitur, vel, nisi quis restituerit, &c. nam, quia obseruatio mandatorum est suo modo necessarium medium ad salutem æternam, ideo his etiam verbis hæc necessitas significari potest. Et de hac necessitate loquitur Cyrillus supra, & sæpe August. & D. Tho. infra q. 80. artic. 11. ad 1. & optime Laurentius Iustin. libro de perfectionis gradibus, c. 14. & alij, qui interdum agunt contra eos, qui mysterium hoc non credunt & contemnunt. De quibus merito dicunt, non posse saluari sine hoc sacramento, saltem credito, & desiderato, eo modo quo creduntur & desiderantur alia præcepta, ad quem modum dicunt etiam sacrificium Missæ esse necessarium ad salutem.

S. Cyrillus. S. August. D. Thom. Laur. Iusti.

Et iuxta hanc expositionem, consequenter dicendū est tertio, verba illa: Nisi manducaueritis, &c. dirigi ad adultos tantum, & non ad infantes, vt bene D. Thom. exponit lect. 7. in Ioan. & Laurentius Iustin. libro de obedient. c. 54. Iansen. cap. 59. concordiæ: vbi dicit Augustinum interdum extendisse illa verba in aliquo sentu ad paruulos, ad abundantiam doctrinę: non vero, quia ille sensus necessarius esset, nec prius illorum verborum. Primo quidem, quia soli adulti sunt capaces præcepti, verba autem illa præceptum continent, vt dixi: nec potest dici extendi ad infantes, hoc sensu, quia scilicet adulti tenentur illis Eucharistiam præbere: erroneum est enim hoc: nam nullum extat tale præceptum, vt q. 80. ostendemus. Secundo, quia Eucharistia per se non est instituta pro paruulis, sed pro adultis, vt vsus Ecclesiæ probat: & quia non omnes infantes sunt capaces proprij cibi & potus corporalis, nec etiam spiritualis: quia non sunt capaces deuotionis: ergo verba, quibus hoc sacramentum præcipitur, non diriguntur ad paruulos.

D Thom. Laur. Iusti. Iansenius

Paruuli non habent præceptum de Eucharistiæ sumenda.

Christus enim de propria & perfecta manducatione loquitur: de sacramentali, scilicet, quæ habet adiunctam spiritualem, vt fructuosa sit, & qualis decet tantum sacramentum. De qua etiam loquitur Paulus, 1. Cor. 11. cum inquit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: indicans nemi nem esse satis aptū ad edendum, nisi qui probare seipsum potest, quod est proprium adultorum: totus ergo sermo de hoc sacramento proprie ad adultos dirigitur. Et confirmatur, quia valde consentaneum est huic sacramento, vt conuenienti modo suscipiatur, cum actu aliquo deuotione suscipientis: ergo non fuit conueniens necessitatem eius imponi alicui, qui non est capax huius deuotionis, & reuerentiæ. Tertio hoc colligitur ex ipsa verborum forma: in baptismo enim pars siue dictum est, Nisi quis renatus fuerit, quod proprissime conuenit paruulis: hic vero actiue dicitur, Nisi manducaueritis: quod, vt dixi, non potest proprie conuenire omnibus paruulis, sicut alibi etiam dictum est: Nisi pœnitentiam egeritis: quia illa etiam verba ad solos adultos dirigebantur. Noe vero hinc sequitur, quod supra inferebatur: posse illa verba de solis illis hominibus exponi, qui Christum audiebant: quia, cum præceptum generale fertur, licet solum coram iis, qui adsunt, promulgetur, non tamen ad solos illos pertinet, sed ad omnes, qui sunt capaces illius, & non ad alios, ad quos materia talis præcepti non spectat, quia non sunt illius capaces, sicut dicendum necessario est in illis verbis: Nisi pœnitentiam egeritis: quæ ad solos adultos referuntur: non tamen ad illos solos, qui præsentes aderant, quando Christus illa protulit: & simile seu proportionale est de illis, Hoc facite in meam commemorationem, quæ nec etiam omnibus adultis dicta fuere, sed solis sacerdotibus: non tamen solis præsentibus, sed omnibus, qui in Ecclesia futuri erant.

Hinc quarto, propter D. Thom. authoritatem, qui tam hic, quam aliis locis sic loquitur, admitti potest in aliquo sensu omnes iustificatos habere votum huius sacramenti. Primo, secundum quandam accommodationem, seu proportionem: quatenus videlicet, omnis res inclinatur ad suam consummationem & perfectionem: nam quia per gratiam vnimur Christo: & hæc vnio specialiter perficitur per hoc sacramentum: ideo qui iustificatur, quasi ipso ponderе gratiæ, dicitur appetere perfectam vnionem cum Christo, qualis per hoc sacramentum fit: & specialiter, quia baptismus est ianua sacramentorum: Eucharistia autem est veluti finis eorum, ideo quodammodo baptismus dicitur includere votum Eucharistiæ, sicut medium dicitur appetere finem, vel inchoatio perfectionem: vt insinuauit Caietan. infra q. 80. art. 12. Vel secundo dici potest, paruulum per baptismum quodammodo accipere ius ad communicandum Christi corpori, sicut sponsa per Matrimonium ratum accipit ius in corpus sponsi: quia ergo, necessarium est acquirere hoc ius, & qui habet ius ad aliquam rem, quasi moraliter censetur appetere consummationem seu vsum illius iuris, ideo sacramentum ipsum baptismi, conferendo hoc ius, censetur conferre votum huius sacramenti, de quo legi potest Augustin. libr. 3. de peccat. merit. cap. 4. Vel tertio, & fortasse melius: quia ad iustificationem medium necessarium est propositum, seu votum implendi omnia præcepta, vel per actum proprium, vt in adultis, in quibus hæc est necessaria dispositio ad iustitiam: vel per habitum, seu per alios, in paruulis: quia, sicut dicuntur habitu credere, vel per Ecclesiam, ita dicuntur habitu, vel per alios proponere seruare omnia præcepta: & quia vnum præceptum est de sumenda Eucharistia, ideo dici possunt habere votum & propositum huius sacramenti. Ad quem modum exponi potest, quod Augustinus dicit epistol. 107. ad Vitalem, paruulos credere, & comedere carnem Christi per corda & ora gestantium. Hinc vero non fit, hoc

Quæ hoc votum contineat. Dico

Aug.

Aug.

fit, hoc sacramentum esse medium necessarium magis, quam alia præcepta, quia nullus effectus necessarius specialiter datur propter hoc sacramentum, neque ab illo pendet: sicut etiam intentio consequendi beatitudinem, quæ per virtutem spei concipitur, est necessarium medium ad salutem: ipsa vero beatitudo non est medium: sic igitur, licet dicamus, aliquo modo votum aut desiderium Eucharistiæ esse necessarium tanquam intentionem & desiderium finis, non inde fit ipsam Eucharistiam esse medium necessarium ad iustitiam, sed solum ad quandam iustitiæ perfectionem pertinere.

Vltimo, iam obseruaui, Patres loquentes de hoc sacramento, sæpe facere transitum à Christo ad hoc sacramentum, & ab vnione cum Christo ad Eucharistiam, & è conuerso: quia Christus in hoc sacramẽto vere, & realiter continetur. Vnde, quia coniunctio cum Christo est simpliciter necessaria ad salutẽ, & similiter, quia omnis gratia à Christo necessario manere debet, ideo dicunt, hoc sacramentum esse necessarium, quoad rem, quam efficit, quamquam, vt ex Petro Soto notauimus, Augustinus & alij nunquam dicant, homines, præsertim paruulos, saluari nõ posse sine hoc sacramẽto, sed sine participatione corporis & sanguinis Domini. Secundum argumentum solutum iam est.

Petrus Soto.

Ad tertium argumentũ principale.

Ad tertium, ex metaphora cibi desumptum: primum iam ostendimus non procedere in paruulis, in quibus differentia est inter vitam corporalem & spiritualem, quod in illa semper, & in omni ætate agit naturalis color, & corpus patitur à contrarijs, & ideo à principio indigent alimento aliquo: at vero spiritualis vita, pro tempore infantiæ, nulli actioni contrariæ subiecta est, & ideo non indiget cibo. Secundo, in adultis notari potest alia differentia: quia corporalis vita ex necessitate patitur actionem contrarij agentis, quod damnum non potest, nisi per nutrimentum repararí: at vero spiritualis vita non potest damnum pati, nisi per actionem liberam: & ideo nõ est illis simpliciter necessarius cibus, extrinsecus adueniens (vt ita dicam) sed per actiones liberas, vt per amorem Dei & Christi, qui est cibus spiritualis animæ, augeri, & defendi potest. Vnde dicitur tertio, quando plura sunt ciborum genera, licet cibus sit simpliciter necessarius, non tamen hic, vel ille definite: sic igitur spiritualis vita habet quidem vtilissimũ cibum sacramentalem (vt ita dicam) tamen habet etiam alium, quasi internum, in actibus virtutum cõsistentẽ, quo etiam potest nutriri, & à contrarijs defendi: quia igitur ille cibus, qui est sacramentum, nõ destruxit alium, neq; abstulit illi efficaciam, idcirco quãuis vtilissimus sit, non tamen est necessarius simpliciter. Quarto addit D. Tho. hic ad 2. (& fere inidẽ redit) cibum corporeum esse necessarium, quia mutari debet in alitum: cibus vero animæ Christus potius mutat alitum in seipsum: quod potest præstare, non solum perceptus in sacramentuo, sed etiam spiritualiter cõceptus, per ipsius animæ, & mentis propositum: id est, per fidem, & amorem ipsius Christi.

ARTICVLVS IV.

Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

Infra q. 79 ar. 1. ad 1. Et 4. ad 3. q. 1 ar. 1. q. 3. Arist. 2. de ortus quæst.

AD quartum sic proceditur. *Videtur, quod inconuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur. Nomina enim debent respondere rebus: sed hoc sacramentum est vnum, vt dictum est.* * *Ergo non debet pluribus nominibus nominari.*

2. *Præterea, Species non notificatur conuenienter per id quod est commune toti generi. Sed Eucharistia est sacramentum noui legis. Omnibus autem sacramentis commune est, quod in eis confertur gratia, quod significat nomen Eucharistiæ, quod est idem, quod bona gratia. Omnia etiam sacramẽta remedium nobis afferunt in via præsentis vitæ, quod pertinet ad rationem viatici. In omnibus etiam sacramentis fit aliquid sacrum, quod pertinet ad rationem sacrificij. Et per omnia sacramenta sibi inuicem communicant fideles, quod significat hoc nomen Synaxis, in Græco, vel Communio in Latino. Ergo hæc nomina non conuenienter adaptantur huic sacramento.*

3. *Præterea, Hostia videtur esse idem, quod sacrificium. Sicut ergo non proprie dicitur sacrificium, ita nec proprie dicitur hostia.*

Sed contra est, quod vsus fidelium habet.

Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum habet triplicem significationem. Vnam quidem respectu præteriti, in quantum scilicet est commemoratiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, vt supra dictum est, * *& secundum hoc nominatur sacrificium. Aliam autem significationem habet respectu rei præsentis, scilicet, Ecclesiasticæ vnitatis, cui homines aggregantur per hoc sacramentum. Et secundum hoc nominatur Communio vel Synaxis. Dicit enim Damascenus* * *4. lib. quod dicitur Communio, quia communicamus per ipsam Christo: & quia participamus eius carne & Deitate, & quia communicamus, & vnimur ad inuicem per ipsam. Tertiam significationem habet respectu futuri, in quantum, scilicet, hoc sacramentum est præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria. Et secundum hoc dicitur viaticum, quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi. Et secundum hoc etiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quia gratia Dei vita æterna (vt dicitur Rom. 6.) vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Græco metalepsis, id est, assumptio, quia, vt Damasc.* * *dicit, per hoc filij deitatem assumimus.*

q. 48 art. 3.

Lib. 4 ortho. fid cap 15. à med.

Lib. 4. ortho. fid c. 14.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet idem pluribus nominibus nominari secundum diuersas proprietates vel effectus.

Ad secundum dicendum, quod id, quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice ei propter eius excellentiam.

Ad tertium dicendum, quod hoc sacramentum dicitur sacrificium, in quantum repræsentat ipsam passionem Christi. Dicitur autem hostia in quantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris: vt dicitur Ephes. 5.

COMMENTARIVS.

QVinq; tantum nomina huius sacramenti explicat D. Tho. eaq; distinguit ex diuersis eius proprietatibus & significationibus: nam quia hoc sacramẽtum significat præteritam Christi passionẽ, præsentem gratiam, & vnitatem corporis Christi in se & cum suo capite coniuncti, & futuram gloriam: & hæc omnia non poterant conuenienter vno nomine explicari, ideo plura sunt illi imposita: & quatenus significat passionem, dicitur (sacrificium:) vt vero significat vnitatem Ecclesiæ, dicitur (cõmunio:) quatenus vero præparat ad gloriam, dicitur, (viaticum:) & sub eadem ratione, vel quatenus realiter continet Christũ, qui est plenus gratia, dicitur (Eucharistia:) id est, bona gratia, ac deniq; (metalepsis:) id est, assũptio etiam dicitur, quia per hoc sacramentum filij deitatem assumimus: hæc D. Thomas.

Sed vt horum nominum ratio copiosior habeatur (multum enim conferet, ad veritatem & maiestatem huius sacramenti explicandam) distinguamus inprimis duplicem huius mysterij rationem, sacramenti scilicet, & sacrificij: & quoniam de hac posteriori in secunda principali parte huius materiæ dicendum est, illic etiam de nominibus, quæ ad illam pertinent, tractabimus: hic vero de illis, quæ rationem huius sacramenti explicant: sunt autem in hoc sacramento multa, à quibus varia nomina, partim propria, partim metaphorica, sumpta sunt. Primum est, materia sensibilis ex qua hoc sacramentum

conficitur: secundum est vsus: tertium effectus: quartum est res, quæ in hoc sacramento continetur, scilicet Christus Dominus: quintum deniq; significatio sacramenti.

Primo igitur à materia vocatur: panis vitæ, panis qui de cœlo descendit, verus cibus, esca spiritualis: quæ nomina & similia sumi possunt ex Ioan. 6. & 1. ad
S. Ignatius. Cor. 10. & 11. Ignatius epist. 14. Panem Dei vocat, & epist. 15. vocat etiam panem cœlestem: quæ nomina sunt aliquo modo metaphorica quia, vt infra dicemus, post consecrationem, reuera non est panis: tamen quia ex pane confectus est, & quia specie, & vsu externo figuram retinet panis, vel quia spiritualis animæ panis est, ideo panis, vel vinum appellatur: & ideo fere sæpe in Scriptura additur aliquid, quo hæc panis significatio indicetur, aut quasi eleuetur, vt cũ dicitur: panis, qui de cœlo descendit, vel, panis, q dat vitam mundo: vel cum articulo, & quasi per antonomasiam, ille panis: atq; ad hoc caput reducuntur alia
Tertullia nomina cibi, vel conuiuij, vt est illud apud Tertu. l. 2. ad vxorem, conuiuium Dominicum, quod indicatur Matt. 22. vbi sub quadam parabola conuiuij hoc mysterium adumbratur: & illud, quod sumitur ex 1. ad Cor. 11. cœna Dominica. De quo vocabulo his temporibus orta est quæstio: nam hæretici solo illo vti volunt, imitantes, vt dicunt, Paulum prædicto loco, cõtra, quos late disputat Claudius disp. 6. c. 1. & contendit tria. Primum, cum Paulus nominat cœnam Dominicam, non agere de hoc sacramento, sed de quodam genere prandij, seu conuiuij, quod in primitiua Ecclesia fieri solebat inter fideles ad refectionẽ pauperum: fiebat enim ex communibus bonis, vel ad ostensionem mutuæ charitatis: vnde Agape vocabatur, vt colligitur ex Tertulliano in apologet. cap. 39. & dicebatur Cœna, vel quia hoc nomine vocari potest omne conuiuium, vel quia fiebat hora noctis, vt
Tertullia. Tertullia. indicat: Dominica autem dicebatur, quia fiebat ex charitate, vel ad imitationem Domini, quã expositionem aliquantulum immutatam habet ibi Caietan. dicit enim sermonem esse de prandio, vel cœna, quam singulis annis faciebant fideles in memoriam cœnæ Dominicæ. Secundo dicit Claudius Patres antiquos non fuisse vsos hac voce ad signandum hoc sacramentum: vnde concludit tertio, nec à nobis vsurpandum esse quod noua fit, & ab hæreticis introducta. Ego vero, quod ad secundum punctum attinet, video, antiquos Patres sæpe hoc nomi-
S. Basilius. ne appellasse sacramentum hoc, vt constat ex Basilio
S. Nazian. in regulis breuioribus in 310. Nazianz. orat. 2. vocat
Nicetas. Cœnam Euangelicam, & Nicetas super Nazianz. oratione 42. §. Et illi quidem, vocat Cœnam mysticam,
S. August. August. libr. 2. de serm. Domini in monte, cap. 12. vocat Cœnam Dominicam, idem epi. 188. & habetur in capit. Liquido, de Consecrat. d. 2. & serm. 33. de verbis Domini, ita exponit parabolam Lucæ 14. de homine, qui fecit cœnam magnam. Potuit autem hoc sacramentum ita vocari: vel ab institutione, quia in cœna institutum est, vel certe, vt dicebam, quia idem est cœna, & conuiuium, vt patet ex dicto loco Lucæ, & Apocal. 19. Beati, qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt: Vnde, quod attinet ad locum Pauli, quamuis præcedens expositio probabilis sit, & Græcorum, Chrysost. Oecumen. & Theophylacti ibi, & eiusdem Chrysost. in Hom. Oportet hæreses esse, tom. 3. tamen citati Patres intelligere videntur locum illum de hoc sacramẽto: & est expositio satis ac-
D. Thomas. commodata textui, quam sequuntur D. Tho.
Theodoret. doret. D. Hieron. Anselm. Glossa, & Lyra in Paulum.
S. Hieron Deniq;, quod pertinet ad vsum huius vocis, quamS. Anselm. uis in illa, per se nullum sit periculum, tamen hoc
Glossa. tempore, quo hæretici illa abutuntur ad insinuan-
Lyra. dos suos errores, scilicet, vt nec ieiuni, nec seruando Ecclesiasticum ritum, conficiant sacramentum hoc,
Conc. Colo. ideo vel abstinendum est omnino, vel parce & prudenter illa vtendum, vt notauit Concil. Coloniense, tractatu de Eucharistia, Petrus Soto lect. 1. & alij moderni. Petr. Sot.

Secundo, sunt varia nomina sumpta ex vsu huius sacramenti: & hinc primum, vocatur hoc sacramentum communio, Græce Κοινωνία Actuum 2. 1. Cor. 10. Circa quam vocem aduertendum est, varios esse illius vsus: interdum enim significat participationem, seu communicationem fidelium in spiritualibus bonis: quomodo in symbolo confitemur Sanctorum communionem: aliquando communio significat obiectum, seu quasi formam illam, qua per excommunicationem priuantur fideles: vt constat ex decretis, 11. q. 3. & aliis iuribus: in quibus priuari communione non significat, tantum priuari vsu huius sacramenti, sed interna & externa communicatione fidelium. Tertio, quasi per antonomasiam significat hæc vox vsum huius sacramenti, vt patet ex Cypria. S. Cyprian epi. 10. & in expositione orationis Dominicæ. Quarto tandem ipsum sacramentum hoc nomine interdum appellatur, quia est communis vnio, seu coniunctio fidelium, qui edendo idem corpus Christi verum, vnum corpus eius mysticum efficiuntur, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 10. Panis, quem frangimus, nonne communicatio Christi est? vnus panis, vnum corpus, multi sumus: omnes, qui de vno pane participamus. Ita Damasc. lib. 4. c. 14. circa fin. Aug. vt S. Damasc. Beda refert 1. ad Cor. 10. & habetur in c. Quia passus, S. August. de Conse. d. 2. & eodem fere sensu dicit Concil. Trid. Beda. sessio. 13. c. 8. sacramentum hoc esse, signum vnitatis, Conc. Trid. vinculum charitatis, pacis & concordiæ symbolum, quia singulari modo perficit, & significat vnitatem corporis Christi mystici. Hinc etiam Synaxis appellatur à Dionys. c. 3. Eccles. Hier. illa enim vox congre- S. Dionys. gationem fidelium significat, vt patet ex Chrysost. Homil. 9. ad populum: & propterea accommodatur S. Chrysost. ad hoc sacramentum significandum, quia illo potissimum fideles, in vnum congregãtur: imo semper in Ecclesia ad vsum huius sacramenti potissimum congregari solebant in templo, vt constat ex 1. Cor. 11. & S. Ignatius. ex Iustino apolog. 2. pro Christianis in fine. & Tertul. li. de orat. c. vlt. vbi dicit, soluendam esse orationem, S. Cyprian corpori Domini accepto. Propter hanc etiam mutuã vnionem Ignatius epist. 14. ad Ephes. illud vocat, gloriam Dei, & pacem Christi, & exhortatur fideles, vt crebrius ad Eucharistiam congregẽtur propter vinculum pacis & vnitatis, Cypri. vero sæpe vocat pacẽ, hoc sacramentum, vnde apud illum dare pacem lapsis, idem est, quod ad communionem eos admittere, vt constat ex epist. 10. & 29. ad Clerum Romanum, & 30. quæ est Cleri Romani ad ipsum. Hinc deniq; olim mos fuit Romanis Pontificibus in signum pacis & charitatis mittere Eucharistiam ad Episcopos Ro- Nicephor. Euseb. mam venientes, vt refert Nicephor. lib. 4. histor. c. 30. Euseb. lib. 5. c. 24.

Est autem hoc loco obiter ad notandum, circa hoc nomẽ communionis, in iure Canonico solere interdum distingui cõmunionem laicam à clericali, vt in Conc. Eliber. c. 76. Sardicensi, c. 2. Agathensi, c. Conc. Eliber. Sardicens. 50. distinguit etiam Syricius Papa epist. 1. c. 11. Cœlix Agathens. Syric. Papa III. epist. 1. c. 2. in quibus locis Clerici propter aliqua Cœlix III. crimina excluduntur à clericali communione, & ad laicam tantum admittuntur: quæ autem fuerit hæc diuersitas, quæue harum vocum significatio, obscurum est. Quidam dicunt: communionem sacerdotalem esse illam, q̃ fit à sacerdote, ad complementum sacrificij: & consequenter omnem aliam, quæ extra sacrificium fit vocari laicam communionem. Sed hoc nullo modo potest consistere: nam in d. Concil. Elibertino diaconus priuatur communione clericali, & laica tantum illi permittitur: at vero diaconus non est capax sacerdotalis communionis in priori sensu: ergo. Item in prædictis decretis non solum sacerdotes, sed omnes clerici in vniuersum arcentur à clericali communione, eisq; permittitur sola communio laica. Secundo, alij per communionẽ laicam intelli-

intelligunt communionem in vna specie panis : clericalem vero in duabus : hæc interpretatio difficilis creditu est, quia olim, quando citata decreta condita fuêre, communio sub vtraque specie etiam laicis licebat, & erat in vsu : ergo non erat, cur communio sub vna specie, laica diceretur : nam clericis, quibus permittebatur communio laica, pmittebatur quidquid laicis licebat: at laicis licebat cõmunio sub vtraque specie : ergo hoc etiam permittebatur clericis: ergo tota illa erat communio laica. Adde, non constare ex aliqua historia, aliquo tempore, cõcessam esse communionem sub vtraque specie omnibus Clericis non sacrificantibus, negatam vero fuisse laicis: ergo non videtur commode illa distinctio explicari ratione vnius, vel duplicis speciei. Tertio, alij per cõmunionem laicam intelligunt eam, quæ fiebat inter laicos, & in loco laicorum: vt enim legitur in Concil. Tol. IV. c. 17. Sacerdos & diaconus ante altare communicent: clerus in choro: extra chorum populus: & in Bracharẽs. I. c. 31. sic scribitur : Placuit, vt intra sanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, nisi tantum Clericis, sicut & Antiquis Canonibus institutum est. Clerici ergo aliquando in pœnam solum cum laicis, & in loco laicorum admittebantur ad communionem: & tunc dicebatur illis permitti laica communio. Sed huic expositioni obstat, quod Fœlix III. supra dicit de quibusdam : Eis communio laica tantum in morte reddenda est. At vero communio in morte, cum non fiat in Ecclesia, nec cum aliis, non potest ex sola locorum distinctione, vel ex consortio laicorum, laica appellari. Et in d. Conc. Sardicensi, communio laica etiam in fine quibusdam negatur. Sed dici potest, communionem, quæ communiter omnib. fidelibus concedebatur, dictam esse communionem laicam, sumpsisseq; denominationem ex loco & conditione laicorum: postea vero retinuisse illud nomen vbicunq; daretur: itaq; communionem laicam aliquibus permitti, nihil aliud erat, q̃ vt communicaret communi more laicorum : & quando aliquibus hoc concedebatur, solum in fine vitę, tunc dicebatur illis permitti communio laica pro illo articulo : vel addi potest, clericos non solum in speciali loco, sed etiam proprio aliquo ritu, vel indutos aliquibus vestibus sacris, vel cum propriis insignibus solitos fuisse communicare, qui ritus ex parte obseruari poterat, etiam in mortis articulo: ita vt tunc etiam distinctio aliqua fieret inter clericos in prędicto ritu, & ita cum conceditur solum laica communio pro eodem tempore, idem est, quod concedi solum vulgari ritu laicis communi. Obscurius sane est, q̃ in Conc. Agath. c. 2. & 5. de communione peregrina dicitur, quæ solum conceditur quibusdam Clericis in pœnam, & videtur esse distincta à laica communione, vt patet ex Can. 50. eiusdem Concilij : vnde videtur eadem proportione explicãda: nam fortasse peregrinis speciali aliquo ritu dabatur cõmunio, vel separatim à propriis incolis, vel aliquo alio signo, quo denotaretur, eum, cui dabatur, extraneum esse ab illa Ecclesia : qua nota afficiebãtur interdum clerici aliqui ob delicta sua.

Tertio etiam ex effectu, quia perfectissimus & copiosissimus est, alia plura nomina accipit. Chrysost. Hom. 45. in Ioan. vocat, fontem bonorum omnium, Damasc. supra vocat, carbonem ignitum purificantem animam, ex Esa. 6. & August. li. 1. de pecca. merit. c. 24. vitam vocat, & dicit hanc fuisse vsitatam in Africa appellationem, Ignatius epi. 14. etiam ab effectu vocat, pharmacum immortalitatis, mortis antidotum: & epi. 15. vocat charitatem, ac vitam æternam. Ex quo etiam cap. sumi potuit Græcum nomen metalepsis, q̃ D. Th. hic interpretatur, i. assumptio, quia per hoc sacramentum Deitatem filij sumimus : proprie vero significat participationem, vt vertit Billius apud Dama. l. 4. c. 14. per hoc n. sacramentum singulari modo Christi diuitias & incarnationem participamus: potest etiam verti transmutatio : & optime conuenit in hoc sacramentum, vel ab effectu formæ: quę substantiam panis in corpus Christi transmutat, vel ab effectu ipsius sacramenti, quia eos, qui illud recipiunt, in Christum spiritualiter mutat.

Quarto ex re contenta, dicitur in primis, corpus & sanguis Domini, aut sacramẽtum corporis & sanguinis Domini, vt constat ex c. Multi, 1. q. 1. c. Omnia, de Consecra. d. 2. & Ignatio apud Theodor. dialog. 3. vbi Eucharistiam vocat, carnem Dñi nostri Iesu Christi. *Theodoret.* Aug. lib. 1. de peccat. merit. c. 24. & li. 21. de Ciuit. Dei, *S. August.* c. 20. & Tertul. l. de orat. c. vlt. dicit. Soluendam esse orationem corpore Domini accepto. idem lib. de resurrect. carn. c. 8. & sæpe alias. multa alia infra referemus agentes de vera præsentia corporis Christi. Ex hac vero eadem radice, per antonomosiam, absolute & simpliciter dicitur sacramentũ, vel, sacramentum sacramentorum, vel, sanctissimum & augustissimũ sacramentum: vnde Dionys. c. 1. de Cœlest. Hierarch. *S. Dionys.* sacrosanctum mysterium vocat, & c. 3. eiusdem libr. vocat sacramentorum consummationem, dicitur ẽt interdum, mysteria, quia pene infinita in se continet: legatur Ambros. li. 4. de sacram. c. 3. & lib. 5. c. 2. & *S. Ambros.* 3. & de Conse. d. 2. c. 1. c. Non oportet. c. Panem, c. Peruenit, & alia.

Quinto, ex significatione sumpta etiam sunt multa ex dictis nominibus, vt nomen, sacramenti, mysterij, &c. à Tertul. li. de corona milit. Ambr. lib. 4. de *Tertullia.* sacramen. c. 4. August. 1. de peccat. merit. c. 24. specia- *S. Ambros.* liter tamen ex significatione gloriæ futuræ ad quam *S. August.* viam parat, dictum est, viaticum, vt D. Th. hic docet: est enim pignus gloriæ, & ad illam consequendam præparat, atq; ad difficilimum iter peragendum vires præbet, & ideo Concil. Nice. c. 12. vetat, ne exeuntes è corpore, vltimo & maxime necessario viatico *Con. Nice.* priuentur. idẽ Con. Carth. IV. c. 77. & 78. Tolet. I. Cã. *Carthag.* 14. vide Trid. sess. 13. ca. 6. addit etiam Turrianus non *T. Iotan.* tantum viaticum, sed viam etiam appellari: legatur *Triden.* tract. de Eucharist. c. 10. *Turrian.*

Sexto tandem vsitatissimo nomine vocatum est hoc sacramentum, Eucharistia, i. bona gratia, quod nomen, ait D. Tho. sumptum esse vel ex significatione futuræ gloriæ, quia gratia Dei vita æterna, vel ex re contenta, sc. Christo, qui est summa gratia, Irenæ⁹ *S. Irenæus.* vero lib. 4. c. 34. significat ita appellari, quia in gratiarum actionem consecratur, & offertur Deo. Eucharisteo enim, verbum Græcum, Latine gratias agere significat. Eucharistia ergo idem erit, quod gratiarum actio. Et idem sentit Iustin. apolog. 2. pro Chri- *S. Iustin.* stianis, circa fin. & colligitur ex Hieron. exponente *S. Hieron.* verba illa Amos 4. sacrificate de fermento laudem, q̃ tunc optime facimus, quando ex pane, Christi corpus conficiendo, illud Deo sanctificamus : vel etiam quando illud in gratiarum actionem sumimus, iuxta illud: Quid retribuam Domino? Calicem salutis accipiam. Quod confirmari potest ex Luc. 22. & 1. ad Cor. 11. vbi dicitur, Christũ confeciſſe hoc sacramentum Eucharistizans, id est, gratias agens : quo loco Matthæus & Marcus legunt, Eulogizans, id est, benedicens: quam benedictionem fuisse ipsammet cõsecrationem testatur D. Thom. infra q. 78. artic. 1. vbi *D. Thomas.* de hac re latius dicturi sumus: sic etiam Cyrillus epi. *S. Cyrillus.* 10. contra Nestorium in Conci. Ephesin. recepta, mystică benedictionẽ, seu Eulogiam, hoc sacramẽtum seu eius cõsecrationem appellat, iuxta illud 1. ad Cor. 10. Calix benedictionis, cui benedicim⁹, nonne communicatio sanguinis Christi est? Vbi S. Remigius idẽ aduertit. Potest deniq; hoc sacramentum Eucharistia *S. Remig.* appellari ab effectu, quia magnum gratiæ cumulum confert, vel certe, quia ipsummet magnum donum Dei est, magnaq; gratia, de qua nonnulli exponunt illud ad Hebræos 12. Habemus gratiam, per q̃ seruiamus, placentes Deo: vt videre licet in Turriano, q tract. 2. de Eucharistia, cap. 13. & c. 19. varia Scripturæ *Turrian.* testimonia congerit, quibus probat hoc sacramen-

tum in Scriptura sacra, gratiam appellari, ac denique Cyprian. in lib. de lapsis, salutarem gratiam, illud appellat.

ARTICVLVS V.

Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

Inf. q. 74. ar. 4. co. & ad 1. & q. 80 ar. 8. ad 2. & 4. disp. 8. q. 1 ar 3. & 1 Cor. 11 l. 4 col. 4 & l. 5 co. fin. Li. 2 le. 50 to. 2 Ca 2. Eccles. Hier. par. 1. medio.

Quæst. 8.

AD quintum sic proceditur. *Videtur, quod non fuerit conueniens institutio istius sacramenti. Vt enim Philosophus* dicit in 2. de generatione, ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus. Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale, vt Dionys.* dicit 2. cap. Eccles. Hierar. Ergo per baptismum etiam nutrimur. Non ergo fuit necessarium instituere hoc sacramentum quasi spirituale nutrimentum.

2. Præterea, Per hoc sacramentum homines Christo vniuntur, sicut membra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi, vt supra dictum est* Ergo non debuit institutio huius sacramenti differri vsq; ad cœnam Domini.

3. Præterea, Hoc sacramentum dicitur esse memoriale Dominicæ passionis, secundum illud Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

4. Præterea per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem & resurrectionem, vt patet Matth. vlt. Ergo inconuenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

Sed contra est, quod hoc sacramentum est institutum à Christo, de quo dicitur Mar. 7. Bene omnia fecit.

Respondeo dicendum, quod conuenienter hoc sacramentum institutum fuit in Cœna, in qua sc. Christus, vltimo cum suis fuit conuersatus. Primo quidem, ratione continentiæ huius sacramenti. Continetur enim ipse Christus in Eucharistia, sicut in sacramento. Et ideo, quando ipse Christus propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramentali specie seipsum eis reliquit, sicut in absentia Imperatoris exhibetur veneranda eius imago. Vnde Euseb. Emis. dicit: Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus sideribus, necesse erat, vt die Cœnæ sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret nobis, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Secundo, quia sine fide passionis Christi nunquam potuit esse salus, secundum illud Rom. 3. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquod repræsentatiuum Dominicæ passionis. Cuius in veteri quidem testamento præcipuum sacramentum erat agnus Paschalis, vnde & Apost. dicit 1. Cor 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Successit autem & in nouo Testamento Eucharistiæ sacramentum, quod est rememoratiuum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfiguratiuum futuræ. Et ideo conueniens fuit, vt imminente passione celebrato priori sacramento, nouum sacramentum institueret. Vnde Leo* Papa dicit, quod, vt vmbræ cederent corpori, antiqua obseruantia nouo excluditur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguine sanguis aufertur, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur. Tertio, quia ea quæ vltimo dicuntur, maxime ab amicis recedentib. magis memoriæ commendantur, præsertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos. Ea vero, ad quæ magis afficiuntur profundius animo imprimuntur. Quia igitur vt B. Alexan.* Papa dicit) nihil in sacrificiis maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est: ideo, vt in maiori veneratione haberetur, Dominus in vltimo discessu suo à discipulis, hoc sacramentum instituit. Et hoc est, quod Augustinus* dicit in lib. Respon. ad Ianuarium. Saluator, quo vehementius commendaret mysterij huius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.

Hebetur de Consec. d. 4. c. quia corpus assumptum, Ho. 4. in Pascha Domini, non longe à prin.

In serm. 7. de Pasch. Dom. inter prin. & med.

Alex. 1 in ep. ad omnes orthodoxos à med. illius tom. 1. conc.

in ep. 118 c. 6 à med. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus, non tamen eodem modo nobis aduenientibus. Nam ea, ex quibus sumus, nobis aduenunt per generationem: eadem autem, in quantum ex eis nutrimur, nobis aduenunt per manducationem. Vnde sicut per baptismum regeneramur in Christo, ita per eucharistiam manducamus Christum.

Ad secundum dicendum, quod Eucharistia est sacramentum perfectum Dominicæ passionis, tanquam continens ipsum Christum passum. Et ideo non potuit institui ante incarnationem: sed tunc habebant locum sacramenta, quæ erant tantum præfiguratiua Dominicæ passionis.

Ad tertium dicendum, quod sacramentum istud fuit institutum in cœna, vt in futurum esset memoriale Dominicæ passionis, ea perfecta. Vnde signanter dicit: hæc quotiescunq; feceritis, de futuro loquens.

Ad quartum dicendum, quod institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum autem Eucharistiæ, quamuis sit posterius baptismo in perceptione, est tamen prius in intentione. Et ideo debuit prius institui. Vel potest dici, quod baptismus iam erat aliqualiter institutus in ipso Christi baptismo, vnde & tam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati, vt legitur Ioan. 3.

COMMENTARIVS.

QVamquam videatur D. Th. proponere absolutam quæstionem de conuenientia huius institutionis, re tamen vera solum agit de circumstantia temporis, in quo illa institutio facta est: & merito: tum quia hoc proprie pertinet ad quæstionem, An est, quam in hac quæstione versat: tum quia de conuenientia ipsius institutionis in communi iam supra dixerat: in particulari vero de conuenientia materiæ & formæ, & præcipui mysterij huius sacramenti: scil. realis præsentiæ corporis Christi, infra proprius locis dicturus est.

Respondet igitur cõuenientissime institutisse Christum hoc sacramentum in vltima cœna, cum iam sua passioni, & morti esset vicinus, quod tribus rationibus ex sanctis Patribus depromptis elegantissime, & clarissime confirmat: nec ea eius litera maiori indiget expositione: vt res autem magis intelligatur, propriam de ea instituemus disputationem.

Solutiones argumentorum faciles sunt, præsertim solutio ad 1. in solutio. vero ad 2. sunt illa verba difficilia, Eucharistia est sacramentum perfectum, tanq; continens Christum passum: & ideo non potuit institui ante incarnationem. Sed quia de hac re infra sum ex professo disputaturus, hic solum, quoad mẽtem D. Thom. existimandum non est illum loqui de potentia absoluta, propter solam realem Christi præsentiam: id enim esset improbabile, vt prædicto loco q. 75. ostendam. Et non est necessarium ad intentionem D. Tho. hic, vbi non de possibili absolute, sed de eo, quod fuit conueniens, tractat: mens ergo D. Th. fuit docere, primo sacramentũ hoc, vt est signum rei præteritę scil. passionis Christi, non potuisse institui, vt esset in vsu ante ipsam passionem: quia fuisset falsa significatio. Secundo, si consideretur forma huius sacramenti, quatenus designat personam Christi subsistentem in natura humana, & per eam loquentem, vt in rigore significant illa verba: Hoc est corpus meum: Sic impossibile esse intelligere institutionem talis sacramenti, cum eadem forma, & significatione, antequam Christus in suo corpore existeret: quia nõ potuisset, illud relatiuum (meum) referre eodem modo corpus Christi: potuisset tamen hoc sacramentum, quatenus est quodãmodo mysterium realiter continens corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini, ex Dei potentia, & voluntate institui, ante naturalem existẽtiam humanitatis Christi, absque illa præcisa verborum forma, vel significatione rei præteritæ: in hoc enim nulla contradictio inuoluitur.

uitur. De solutione ad 3. inferius dicemus. In solutione ad quartum breuiter aduertatur, secundam solutionem esse veram & propriam: certum est enim sacramentum Baptismi prius tempore institutum esse, quam sacramentum Eucharistiæ, quamuis præceptū Baptismi post Christi mortem datum fuerit: vt supra in proprio loco tractatum est.

DISPVTATIO XLI.

De tempore institutionis huius sacramenti.

Tert a disputatio de Eucharistia.

MVltà possunt sub hoc titulo comprehendi, quorum resolutio ex materia de Incarnatione facile cõstat, supposito vno principio fidei, s. Christu instituisse hoc sacramentum in nocte cœnæ, pridie quam pateretur, prout definitum est à Clemente V. cum Concil. Viennensi, in Clement. vni. de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & à Concil. Trid. sess. 13. ca. 1. & 2. vbi dicit, hanc esse antiquorum Patrum traditionem: nam Matt. 26. Mar. 14. Lucæ 22. dicitur, tunc Christum consecrasse panem & vinum, suisq; discipulis tradidisse: & præterea addidisse illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Per quæ dedit Apostolis, & eorum in sacerdotio successoribus potestatem & mandatum illud conficiendi, & distribuendi fidelibus. Vnde aperte colligitur non effeciſſe illud opus, tanquam vnum ex aliis miraculis, quod ipse solus in sua persona effecit: sed instituisse illud in sacramentum perpetuo in Ecclesia mansurū: constat etiam non instituisse illud antea, & tunc illo fuisse vsum: sed illam fuisse primam institutionem, primumq; vsum huius sacramenti: non solum, quia nulla mentio talis institutionis ex Euangelio, vel ex alia traditione habetur: nam licet Ioan. 6. hoc sacramentum fuerit promissum, nunquam tamen ante cœnam legitur exhibitum: sed etiam, quia ex modo narrationis, & verbis Euangelistarum satis constat factum illud fuisse nouum, & nũquam antea à Christo vsitatum: constat ergo tunc primum factam esse institutionem: nam ibi fuit designata materia & forma huius sacramenti, & data potestas illud conficiendi verbis illis: Hoc facite in meam cõmemorationem, vt explicuit Conc. Trid. sess. 22. c. 2. vnde ex tunc etiam cœpit habere vim promissio facta à Christo lo. 6. de effectu, & gratia per hoc sacramentum conferēda: illa enim ad tempus futuræ institutionis referebatur: qua facta, cœpit quasi obligare, imo in institutione quodammodo includi: institutum enim est hoc sacramentum, vt memoriale passionis Christi, & signum efficax gratiæ, verusq; animarum cibus.

Ioan. 6.

Conc. Trid.

Ex hoc principio facile definiri potest, quo anno, mense, & die institutum fuerit hoc sacramentum: constat enim institutum esse inchoato vltimo anno vitæ Christi, qui (vt ego opinor) fuit trigesimus quartus, licet aliquorum probabilis opinio sit, fuisse trigesimum tertium: aliæ enim opiniones nõ sunt probabiles. Deinde etiam constat factam esse institutionem, primo mense lunari, qui iuxta computationem Iudæorum incipiebat in prima luna post æquinoctium vernale, qui est apud nos mensis, qui dicitur Martius, quamuis interdum partem aliquam etiam mensis Aprilis sub se complectatur. Denique constat etiam (vt existimo) sacramentum hoc institutum esse 14. Luna illius mensis: nam in illa, iuxta legem Moysis, cœnandus erat agnus Paschalis: in qua cœna, vt dixi, hæc institutio facta est: quod enim Christus ritum illius legis obseruauerit, & eadem nocte, qua alij Iudæi, cœnauerit, latissime in proprio loco ostendi supra q. 46. Tria igitur solum possunt hoc loco desiderari. Primum, in qua parte temporis illi⁹ decimæquartæ Lunæ Christus cum Apostolis cœnauerit, & hoc sacramentum instituerit. Secundum est, quo tẽpore cœnæ, seu quo ordine, respectu aliarum rerum, quæ in cœna gestæ sunt, atq; adeo qua hora noctis institutum fuerit hoc sacramentum. Tertium est, quæ fuerit ratio huius institutionis, id est, cur fuerit in illam noctem vltimæ cœnæ reseruata.

SECTIO I.

Vtrum Christus instituerit hoc sacramentum decimaquarta Luna ad exitum tendente, & decimaquinta inchoante.

QVÆstio hæc definita etiam est ex principio posito, quod Christus instituit hoc sacramentum eadem nocte, qua vltimam legalem cœnam perfecit, adiuncto alio principio à nobis etiam posito supra citata q. 46. disp. 40. sect. 2. & 3. vbi ostendimus iuxta præscriptum legis veteris, Phase fuisse comedendum in fine decimæquartæ Lunæ, & initio decimæquintę: atq; eodem tempore fuisse à Christo Domino vltimam cœnam peractam. Nihilominus tamen, quia post editionem præcedentis tomi noua quædã controuersia inter doctos viros exorta est, quorum scripta, vel tunc euulgata non fuerant, vel ad manus nostras non peruenerant: ideo ea diligentius hoc loco inquirere & examinare decreui.

Consistit autem pũctus difficultatis in expositione illorum verborum Exod. 12. Et seruabitis eum, (id est, agnum) vsq; ad quartamdecimam diem mensis huius: immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam: & difficultas est in illa particula, ad vesperam: an de priori, quæ erat principium diei decimæquartæ, vel de posteriori, quæ finis erat eiusdem, sit intelligenda. Hebræi enim dies suos (præsertim in ordine ad suas festiuitates, vel solẽnitates) à vespera vsq; ad vesperam computabant, iuxta illud Leui. 23. A vespera vsq; ad vesperam celebrabitis sabbatha vestra: dies autem ille decimus usquartus, quamuis festiuus non esset, tamen obsolemnem ritũ Phase erat celebris, ac venerabilis: ideoq; eodem modo à vespera incipiebat, & in alia vespera finiebatur: complectebatur ergo duas vesperas: priorem, & posteriorem: & ideo ambiguum relinquitur, de qua earum intelligendum sit supra positum præceptum. De hac ergo quæstione breue opusculum edidit sapiẽtissim⁹ Magister meus Luysius Legionensis, quod de vtrisq; agnitypici, atq; veri immolationis legitimo tempore inscripsit: in quo demonstrasse se existimauit de priori, & non de posteriori vespera esse intelligendũ: sententiamq; tam constanter defendit, vt contrariam, quamquam communem & antiquam esse fateatur, ex vulgari errore ortam esse, initiumq; & occasionem plurium aliorum errorum fuisse, affirmet. Hanc opinionem secutus est ex parte Petr. Lopez de Montoya, lib. annot. in sacrum Cano. Missæ. Fundamenta sunt. Primum, quia error prædictus (vt ipsa ait) inde ortus est, quod vulgo diei vesperam, postremam diei partẽ esse omnes intelligunt: eo quod nostri dies noctu terminantur: est autem magnus error, inquit, de nostra consuetudine dies Hebræorum computare: cum illi à vespera orirentur, & subsequente mane claudere ntur ante vesperam subsequentem: ab illa enim iã dies insequens incipiebat: ergo, cum agnus in vespera decimæquartæ diei immolari præciperetur, ea ineũte immolandus erat: quia vespera non finem, sed initium diei significabat.

Luysi. Legionensis.

Secundum ac præcipuum argumentum conficit in hunc modum: quia eo tempore immolabatur ab Hebræis paschalis agnus, quo primum in Ægypto fuit ab eisdem immolatus, sed tunc immolarunt illum ineunte decimaquarta die: ergo illud fuit semper legitimum tempus illius celebritatis: consequẽtia est euidens, & maior certissima ex cap. 12. Exod. & ex fine illius præcepti, & sacrificij introducti, in memoriam beneficij ea nocte suscepti, quando Angelus transiens percutiebat primogenitos Ægyptiorum: filios autem domus Hebræorum transiliebat

propter signum sanguinis agni, quo domus Hebræorum erant intinctæ. Minor vero probatur primo ex Iosepho lib. 2. Antiquitatum, cap. 5. in verbo illo, appetente autem (vt ipse vertit, Græce enim ἐνιαύσιος legitur) decimaquarta dies omnes ad iter accincti sacrificabant, & sanguine domos lustrarunt. Secundo ex Scriptura: nam Hebræi dicuntur egressi de Ægypto, quando egressi sunt de Rameſſe Ægypti, iuxta illud Exod. 12. Profectiq; sunt filij Israel de Rameſſe in Exod. 12. Socoth: sed de Rameſſe egressi sunt noctu, sole occidēte, in fine decimæ quartæ Lunæ, inchoante iam decimaquinta: ergo non potuerunt eadem nocte Phasē celebrare: ergo celebrauerant illud antecedente nocte, initio Lunæ decimæquartæ. Minor probatur quoad singulas partes: nam quod Hebræi noctu egressi fuerint de Ægypto, expresse legitur Exod. 12. Nox ista est obseruabilis Domino, quando eduxit eos de terra Ægypti. Quod vero id fuerit in initio noctis, occidente sole, additur Deut. 16. Immolabis Phasē vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. Quod Phasē (vt hic author existimat) non erat agnus paschalis, sed aliud sacrificium ex ouibus, & de bobus, vt ibidem dicitur, & ex Nu. 28. colligitur. Quod vero illa nox egressionis de Ægypto fuerit finis decimæquartæ Lunæ, & initium decimæquintæ, Num. 33. constat aperte ex Num. 33. Profectiq; sunt de Rameſſe mense primo, quintadecima die mensis primi. Vnde dici non potest, Hebræos fuisse egressos post occasum solis finito iam die decimoquinto: alias non essent egressi die decimoquinto, sed decimosexto: ergo necesse est dicere fuisse egressos occidente sole, in initio diei decimæquintæ. Atq; hinc necessario concluditur prior consequentia, scilicet non celebrasse eadē nocte Phasē: quia Phasē comederunt noctu, post occasum solis, in propriis domibus, ex quibus iussi sunt non egredi tota illa nocte, in cuius medio Angelus pertransiuit, interficiens primogenitos Ægyptiorum, vt refertur Exod. 12. Vnde tandem patet vltima consequentia, necessarium scilicet fuisse, vt nocte proxime antecedente, quæ fuit initium decimæ quartæ diei, agnum cœnauerint: atq; ita vnum fere naturalem diem, inter noctem cœnæ agni, & egressionis ex Ægypto, intercessisse. Quod etiam videtur aperte scripsisse Moyses Num. 33. Profecti de Rameſſe in mense Num. 33. primo in quintadecima die mensis primi, altera die à Phasē, filij Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus: nam & in diis eorum exercuerat vltionem. Et quanquam Scriptura non tam aperte id diceret, res ipsa, quæ gestæ legūtur ab esu agni, vsq; ad egressionem de Ægypto, illud temp⁹, vt minimū, requirunt. Nam post cænatum agnum tota illa nocte vsq; ad ortum diei intra domos suas perstiterūt, iuxta illud Exo. 12. Nullus vestrū egrediatur ostium domus suæ vsq; mane. Postea vero (hortantibus Ægyptiis) post lucis ortum cœperunt omnes Hebræi ex omnibus vicis, in quibus habitabant, congregari in Rameſſe, vt inde simul exirent. Nam, vt dicitur Exo. 12. Profecti sunt de Rameſſe sexcenta fere millia peditum virorū absq; paruulis, & mulieribus: sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: oues, & armenta, & animantia diuersi generis multa nimis. Tanta aūt multitudo non poterat prius simul ibi habitare: ergo necesse fuit ibi denuo congregari: ergo, vt minimū, necessarius fuit dies integer, vt possent in eum locum conuenire. Addere etiam possum⁹ (quod Exo. 12. legitur) filios Israel petiisse ab Ægyptiis vasa argentea, & aurea, vestemq; plurimā, &c. Quod non potuit nocturno tempore, & post mediam noctem fieri: factum est ergo diurno tempore inter duas noctes immolationis & egressionis.

Tertium argumentum sumit ex facto Christi Domini, cuius occasione quæstionem hanc in præsente tractamus: nam Christus celebrauit vltimam cœnam legalem legitimo tempore à lege præscripto, quando totus populus agnum comedebat: sed Christus cœnauit cum discipulis in priori vespera decimæquartæ inchoantis Lunæ: ergo illud erat legitimum tempus celebrandi Phasē. Maiorem nunc supponimus, quia certissimam esse existimamus, vt superiori tomo diximus: minorem vero probat, quia Christus crucifixus est proximo die artificiali, seu proxima luce, post noctem Cœnæ, vt ex Euangelio constat: nō fuit autem crucifixus decimaquinta die: quia erat festiua, & solemnis, in qua Hebræis non licebat iudicia exercere: ergo fuit crucifixus decimaquarta currente, quæ erat Paraſceue Paschæ, vt dicitur Ioann. 19. cœnauerat ergo eadem decimaquarta Ioann. 19. Luna inchoante. Atq; hoc modo melius respondet figuratum figuræ: quia nimirum eadem die decimaquarta, quamuis non eadem hora, qua immolabatur agnus, crucifixus est Christus. Vnde tandem iuxta hanc sententiam conficitur, typicum Eucharistiæ sacrificium eadem decimaquarta Luna inchoante ad vesperam institutum, atq; oblatum esse: quia eadem nocte, paulo post Cœnam legalem, sacrosanctum Eucharistiæ mysterium peractum est.

Hæc sententia, quamuis ingenioſe quidem, & magna probabilitatis specie confirmata, non minus nūc mihi displicet, & falsa esse videtur, quam in præcedente tomo visa fuit: atque idem iudicium fuit Patris Francisci Riberæ in opere de Templo, & his, quæ Fran. Ribe. ad ipsum pertinent, li. 5. ca. 3. Sebastianus etiam Episcopus Oxomensis explicans hanc eandem D. Thom. Oxomens. quæstionem, art. 5. & seq. q. de Azymo, num. 20. contrariam sententiam, tamquam certam sine disputatione, quamuis non sine sufficiente probatione, affirmat. Dicendum est ergo, Christum Dominum vltimam Cœnam legalem peregisse in posteriori vespera decimæquartæ diei, quæ erat illius finis, & initium decimæquintæ: tempore nimirum à lege præscripto, & tunc etiam Eucharistiæ mysterium institutum esse. Hanc sententiam probaui in citato loco, sacræ Scripturæ, & veterum authoritate: & in summa fere nihil addendum occurrit: sed oportet illa eadem amplius explicare, roborare, & defendere. Prima ergo probatio, quæ ex Scriptura sumitur, &, mea sententia euidens est: fundatur in hoc, quod lex Exod. 12. Leuit. 2. Num. 28. solum septem dies azymorum obseruare præcipiebat, qui ab eadem vespera, in qua agnus comedebatur, incipiebant, & in vltima vespera vigesimæ primæ diei eiusdem mensis finiebantur. Vnde necessario concluditur, vesperam, in qua incipiebant dies azymorum, fuisse finem decimæ quartæ Lunæ, & initium decimæquintæ: quia ab illo die vsque ad vigesimum primum inclusiue septem numerantur dies: sed esus agni & azymi dies simul incipiebant: ergo agnus comedebatur eadem vespera, quæ erat initium decimæquintæ Lunæ, & finis decimæquartæ.

Ad hanc rationem respondet latè Aloysius: & in Summa negat, dies azymorum propriè dictos incepisse simul cum esu agni, sed postridie in prima vespera sequentis diei: nam initio decimæquartæ Lunæ, quando comedebatur agnus, prohibebatur fermentum solum in ipsa cœna legali agni: non tamen in reliquo tempore illius diei decimiquarti, in quo non erat prohibitum adhibere fermentatum panem ad alias communes epulas: & ideo dies illa decimaquarta non erat simpliciter dies azymorum, sed tantum secundum quid, scilic. quoad sacramentalem actum Cœnæ legalis: septem autem dies azymorum, qui in scriptura numerantur, intelliguntur de azymis simpliciter: in quibus, quoad omnem cibum, fermentum erat prohibitum. Vnde, si in communi loquamur de diebus azymorum, siue simpliciter, siue secundum quid, non veretur hic author concedere fuisse octo: putatq; esse sententiam Iosephi libro 2. Antiquit. cap. 5. Hanc vero azymorum distinctionem, & sacræ Scripturæ interpretandæ rationem merito

merito improbat Petrus Montoya: dicitq; se scriptas misisse rationes suas ad prædictum Aloysium, illisq; adeo ipsum permouisse, vt ei rescripserit, illam expositionem dierum azymorum sibi iam displicere: aliaq; fuisse traditurum in secunda eiusdem libri editione, quam morte præuentus perficere non potuit. Prima ratio est: quia dies ille, in quo immolabatur agnus, simpliciter vocatur in Scriptura primus dies azymorum: ergo simpliciter erat dies azymus: ita vt in eo esset omnino prohibitum fermentum: antecedens est expressum Marci 14. Erat autē Pascha & azyma post biduū: incipiebant ergo simul Pascha & azyma simpliciter dictum: & expresius infra. Primo die azymorum, quando Pascha immolabant. Idē fere Matth. 26. & Lucæ 22.

Videri autem possunt hæc Euangeliorum testimonia non conuincere, quia in eis primus dies azymorum vocatur ipsamet decimaquarta Luna: nam eo die venerunt discipuli ad Christum interrogantes, Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha? ergo nōdum inceperant dies simpliciter azymi: ergo necesse est, vt ibi dies azymorum latius sumantur. Sed in primis hoc argumentum fortius vrgeri potest in contrariam sententiam: nam si agn⁹ immolaretur in initio Lunę decimæquartæ, necesse est, illa verba, Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha: dicta esse ab Apostolis decimatertia ante meridiem, vel circum circa: nam saltem illud tempus necessarium erat ad parandum omnia necessaria ad cœnam agni sequente vespera futuram, & ita iuxta hanc opinionem dies decimætertiæ Lunæ vocaretur prima dies azymorum: & ita etiam in aliquo sensu essent nouem dies azymorum: vtrumque autem inauditum est. Deinde omissa quorundam Græcorum expositione, dicentium: primum diem azymorum ibi significare decimamquintam Lunam, nondum præsentem, sed proximè imminentem: concedo, decimamquartam Lunam ibi appellari primum diem azymorum: hoc autem nihil obstat argumento facto: quia omnino certum est, illam diem, de qua Euangelistæ loquuntur iuxta hanc expositionem non vocari diem azymorum propter aliquem vsum panis azymi, qui vel in priori vespera eiusdem diei præcessisset, vel in toto illo die obseruandus esset: sed solum, quia in fine illius diei naturalis inchoandus erat azymorum vsus: quia tūc eo die, quo accesserunt discipuli ad Christum, nondum erat esus paschalis agnus, ante cuius esum non incipiebant panes azymi, nec simpliciter, nec secundum quid. Quomodocunq; ergo exponatur ille primus dies azymorum, talis appellatur per respectum ad azyma simpliciter, quod in initio decimæquintæ Lunæ incipiebat: & ita iuxta legalem, seu cæremonialem dierum computationem, decimaquinta Luna vocatur semper primus dies azymorum in veteri testamento Exod. 12. Leuit. 23. Num. 28. iuxta naturalem vero dierum cursum, totum à parte denominando, decimaquarta Luna dicitur interdum prima dies azymorum in Euāgelio, vt etiā annotaui præcedente tomo, disput. 40. sect. 2. vbi in eodem sensu explicui supra citatum locum Iosephi de octo diebus azymorum, vt scilicet de naturalibus, non de legalibus intelligatur: ita tamen vt omnes dicantur azymi simpliciter per respectum ad eandem obseruantiam & prohibitionem fermenti: nam reuera hæc appellatio dierum azymorū magis in priuatione, & prohibitione fermenti, quam in positiuo vsu panis azymi consistebat, vt ex Deut. 16. in loco citato præcedentis tomi annotaui. Et confirmari hoc potest ex illis verbis Lucæ 22. Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Vbi certum est sermonē esse de die decimoquinto, & ideo de illo non dicit Euangelista, erat aūt, sed, appropinquabat aūt: neque eum tantum vocat diem azymorū, sed diem festum azymorum: quia non omnes dies azymorum erant festiui, sed solum primus & septimus ex his dieb. qui erant azymi simpliciter, vt est euidens in Scriptura: certum est autem, Lucam non loqui de die septimo: loquitur ergo de primo simpliciter azymo, & tamen illum dicit, appellatum esse Pascha, quia nimirum in initio eius occidebatur pascha, id est, agnus: sic enim ea voce vtuntur Euangelistæ, & ipsemet Lucas paulo inferius.

Atq; hinc satis probata resinquitur consequentia primi argumenti: tum quia ille dies non solum dicitur in Scriptura dies azymorū, sed etiam dies festus azymorum: quod non conuenit, nisi primo dierum inter azymos simpliciter: nam ille author, qui finxit, fuisse alium priorem diem azymum sētūdum quid, fatetur illum non fuisse diem festum: tum etiā quia in Scriptura nullum est vestigium illius distinctionis azymorum, secundum quid, & simpliciter: sed vbicunque de diebus azymorum loquitur, intelligit illos dies, in quibus erat prohibitum fermentatum: tum denique quia Exod. 12. satis aperte dicitur, à primo die fuisse prohibitum fermētum. Septem, inquit diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentum in domibus vestris, vsque ad diem septimum, &c.

Secundum argumentum sumitur ex traditione, ex qua constat, ab ea vespera, in qua præcipiebatur comedi agnus, fuisse simpliciter prohibitū fermentum, etiam in communi prandio & vsu. Propterea enim Ecclesia latina verius & certius existimat, Christum Dominū consecrasse in pane azymo: quia consecrauit in eo tempore, quo erat prohibitus fermentatus: hoc aūt non aliunde colligit, nisi quia consecrauit decimaquarta Luna ad vesperā, post inchoatam, vel etiam consummatam cœnā agni: ergo ab illa vespera erat simpliciter prohibitū fermentū, vsq; ad vigesimamprimam diem. Et declaratur vis argumenti, nam, iuxta priorem sententiam, post cœnā agni finitam, licebat vti fermentato in cœna vsuali, sicut in quolibet alio communi prandio illius diei: Christus autem (vt infra ostendimus) consecrauit Eucharistiā post finitam cœnam legalem in vsuali cœna, vel proxime ante illam: ergo, si iam tunc licebat vti fermentato, verisimilius est, Christum in fermentato pane consecrasse, vel saltem nullo sufficiente fundamento, sed ad summū probabili cōiectura, potuit Latina Ecclesia credere confecisse in azymo. Addo vlterius non solum hunc fuisse semper sensum Ecclesiæ Latinæ, sed etiā Græcæ: nam propterea Græci existimarunt, Christū in fermentato consecrasse: quia crediderunt Christum vno die anticipasse legitimū tempus legalis cœnæ, in quo nondum erat prohibitū fermentum. Neq; enim ipsi negarunt Christum & Apostolos in cœna legali vsos fuisse pane azymo: illa enim cæremonia erat lege præscripta, & necessaria ad illud sacrificiū peragendū: nec vlla fuit Christo occasio, illam prætermittendi. tamē, quia Græci putant post illam cœnam licuisse ad fermentum redire, ideo existimant, Christum in fermentato consecrasse: atq; ita contraria opinio dat Græcis quidquid ipsi defiderant ad suam opinionem: & discedit ab eis in eo, in quo ipsi cum Latina Ecclesia conueniunt: scil. iuxta præscriptum legis non licuisse post cœnam agni redire ad fermentum, Christo autem id licuisse (addunt Græci) quia anticipauit tempus à lege præscriptum, in quo nondū obligabat prohibitio fermenti. Denique addo, non solum ex Latinorum, & Græcorum, sed etiam ex traditione Hebræorum constare: simul cum azymis agni Paschalis incepisse prohibitionem totius fermenti in domibus Iudęorum: atque ideo nullum esse diem azymum secundum quid absque azymo simpliciter: antecedens patet ex traditione Hebræorum, quam ex ptincipio libri Thalmudici, qui Pesachim, id est, Pascharum, inscribitur, refert Iansenius ca. 144. Concordiæ: aiunt enim Hebræos ea nocte, qua agnum cœnabant, solitos fuisse inquirere fermentum ad lumen lucernæ: eo quod

existimarent, è domibus suis esse eiiciendum tanquam sibi prohibitum ab eo tempore: & eadem traditio potest sumi ex Iosepho, loco statim citando. Tertio tandem in huius veritatis confirmationem expendere, ac ponderare possumus verba Exod.12. vbi primum præcipitur sacrificiū agni cum omnibus cæremoniis ad illud pertinentibus, deinde præcipitur obseruatio festi azymorum per septem dies integros, à quartadecima die ad vesperam, vsque ad vigesimam primam ad vesperam. In quo considero, eodem modo dici agnum fuisse immolandum decimaquarta die ad vespera, & azyma fuisse inchoandū decimaquarta die ad vesperā: vbi cuidēter est sermo de azyma simpliciter: quia est sermo de azyma septem diebus integris seruando: ergo verba illa, quartadecima die ad vesperam, eodē modo sunt in vtroque loco intelligenda: gratis n. & sine vllo fundamento in vno loco de priori, in altero de posteriori vespera intelligeretur: ergo simul in eadem vespera comedebatur agnus, & incipiebat prohibitio fermenti, & azyma simpliciter.

Atq; ex hoc eodem testimonio euidenter, vt existimo, refelluntur duæ aliæ euasiones rationis factæ, quæ ex illo opusculo Petri Montoya sumi possunt. Primo enim respondet, concedi posse, obseruatos esse à Iudæis octo dies azymorum integros & legales: tamen diuersis rationibus & præceptis. Primus eorum erat decimaquarta Luna, à prima vespera vsque ad finem diei, in quo comedebantur azymi panes propter esum agni in memoriam transitus Angeli percutientis: alij vero septem propter specialem solemnitatem azymorum, quæ incipiebat proxime post decimamquartam Lunam, in principio decimæquintæ: in memoriam egressionis de Ægypto, & azymorum panum, quos eodem die in Sochot comederunt. Et de hac tantum posteriori solemnitate loqui Scripturam veterem, vbicunq; numerat tantum septem dies azymorum, & eorum primum vocat celeberrimum, atq; sanctissimum: quem semper dicit incipere decimaquinta die, quæ fuit dies egressionis de Aegypto, vt constat Exo.12. & 13. Leui.13. Deu.16. Nu.28. quib. etiā locis fit mention decimiquartidiei, tanquam diuersæ solemnitatis, & obseruationis azymorum, vt patet ex illis verbis Num. Mense primo, 14. die ad vesperam Phase Domini est, & quintadecima die, solemnitas azymorum: & exillis Exod 12. Primo mense, decimaquarta die mensis ad vesperam comedetis azyma, vsq; ad diem vigesimā primā eiusdem mensis, ad vesperam. Sed hæc responsio, vt ipsemet eius author videre visus est, magnam vim infert Scripturis, vt patet: primo ex eisdē verbis proxime ab eodem adductis, Primo mense, &c. post quæ statim subdit Scriptura, Septē diebus fermentū non inuenietur in domibus vestris: ergo aperte declarat Scriptura ab illa vespera decimæquartæ Lunæ, vsque ad illam vesperam vigesimæ primę, quo tēpore immediate ante præceperat comedi azyma, tantū numerari septem dies: & tamen in illa numeratione etiā concluditur, azyma comedendū cum agno Paschali: nā illud erat edendum decimaquarta Luna ad vesperam. Atque hinc conficitur secundum argumentum supra indicatum: nam sicut agnus, ita & panis azymus, præcipitur manducari decimaquarta Luna, ad vesperam: ergo vtrobique eadem vespera accipienda est, propter argumentum supra factum: ergo vel illa est secunda vespera (quod intendimus) & sic impossibile est numerari octo dies azymorū, vt per se constat: vel est prima vespera, & tūc sequitur, verba etiam illa, vsque ad vigesimamprimam eiusdē mē sis ad vesperam, intelligenda esse de prima vespera vigesimiprimi diei: quia est idem locutionis modus, & eadem ratio significandi per vesperā initium diei: & quia alias erit voluntaria interpretatio, & æquiuocatio. Atque hoc etiam modo, tantum numerabūtur septem dies azymorum: quamquā ille modus Scripturis etiam repugnet, vt statim ostendam. Tertio obstat huic euasioni, quod sine fundamēto Scripturæ affirmat, toto die decimæquartæ Lunę fuisse prohibitum fermentum, supponendo agnum fuisse immolatum in initio illius diei: & adhuc superesse septem integros dies azymorum, à principio decimæquintæ Lunæ inchoandos: quod acute & considerate perspexit Aloysius: & ideo illam suam distinctionem confinxit. Antecedens patet: nam Exod.12. vbi latius describitur, & præcipitur sacrificium agni decimaquarta Luna ad vesperam, præcipitur quidem vsus azymorum in illa cœna: de reliquo vero tempore illius diei nulla fit mentio, nullaque prohibitio fermenti, donec inferius septem dies azymorum præcipiuntur: vbi statim subditur: In die primo non erit fermentum in domibus vestris, vsq; ad septimum: & inferius additur, Septem diebus fermentatum non inuenietur in domib⁹ vestris: & similiter dicitur Leuit.23. & Num.28. octaui autem diei nullibi fit mentio. Quarto tandē, nunquā in Scriptura sacra decima quarta Luna vocatur primus dies azymorum, ea ratione & modo, quo hæc sententia loquitur: nam, in testamēto veteri, primus dies azymorum semper significat diem decimæquintæ Lunæ festiuam, atq; solemnem, vt manifeste patet ex citatis locis. At vero in Euangelio, quamuis interdum dies decimæquartæ Lunæ dicatur dies azymorum: non tamen, quia ab initio eius diei comederetur azyma: sed quia in fine illius erat comedendum, vt patet aperte ex supra dictis: nam quando discipuli dicuntur accessisse ad Christum primo die azymorum interrogantes, Vbi vis, paremus tibi comedere Pascha? nondum inceperat vllum azyma, quia nondum aduenerat tempus comedendi agnum. Vnde iuxta hanc etiam sententiā dicendum esset: illam fuisse decimamtertiam Lunam currentem: eamq; vocari ab Euangelistis primam azymorum: ficq; aliquo sensu numerari posse nouem dies azymorum: quę plane sunt absurda in scriptura. Neq; illa, quæ hic author in huius responsionis persuasionem ex sacra Scriptura adducit, difficultatem habent: fatemur enim celebritatem Phase, & solemnitatem azymorum esse diuersas, in præceptis, in actionibus, in finibus seu rationibus earum & aliquo modo in temporibus, nō ita vt inter vnam, & alteram tempus aliquod interponeretur, sed quod tempus Phase, quoad immolationem agni inciperet ad vesperam diei, vergente iam sole ad occasum, & statim post solis occasum, oriente iam Luna decimaquinta, & agnus ederetur, & simul inciperet azymorum solemnitas, quæ omnia in præcedente loco superioris tomi late tractata & demonstrata sunt.

Altera responsio prædicti authoris est, dies azymorum omnino esse tantum septem, eosq; numerari incipere à prima vespera Lunæ decimæquartæ: finiri vero in prima vespera Lunæ vigesimæprimæ: & consequenter quod Scriptura dicit, septem dies azymorum obseruandos fuisse vsque ad vigesimamprimam diem ad vesperam, intelligendum esse excluſiue, & de prima vespera vigesimiprimi diei, vtidem sit, inquit, vsque ad vesperam diei vigesimiprimi, & vsque ad initium vigesimiprimi diei, iuxta Hæbreorum computationem. Sed hæc interpretatio, & diuinæ Scripturæ, & toti antiquitati repugnat.

Primo enim constat ex diuina Scriptura primum diem azymorum non fuisse decimamquartam Lunam, sed decimamquintam, primum (inquam) diem azymorum intrinsece ac legaliter (vt sic dicam) quod ideo affero, quia, vt iam dixi, decimaquarta Luna vocatur in Euangelio primus dies azymorum magis secundum naturalem ordinem dierum, quam legalem, & solum quasi extrinsece: eo quod in fine illius diei inciperet azyma, non vero quasi intrinsece, quia in toto illo die, secundum computationem legalem, obseruatio azymorum, & abstinentia à fermentato obligaret. Hoc autem, ex nouo testamento, iam supra

prà ostensum est : ex veteri autem testamento patet primo ex Leuit. 23. Mense primo quarta decima die ad vesperã Phase Dñi est, & quinta decima die mensis huius solẽnitas azymorũ Domini est: incipiebat ergo solemnitas azymorum in die decimoquinto : ille ergo erat primus azymorum : atq; idem dicitur Nu. 28.

Secundo, dies primus azymorũ dicitur solemnis & festiuus, in quo nullum seruile opus agere licebat : eisdem locis, & Exo. 12. sed dies decimusquartus non erat festiuus, neque in eo necessario vacandum erat à seruilibus operibus , vt omnes Doctores antiqui, & moderni docent, exponentes verba illa Ioan. 13. Ante diem festũ Paschæ : nam ille dies festus erat decimusquintus, in quo mortuus est Christus : & dies qui illum præcessit, sine dubio nõ erat festiuus, quia in tota illa celebritate Paschali tantum duo erant dies festiui : quorum vnus erat dies decimusquintus, & alter vltimus azymorum, vt patet aperte Leui. 23. verbis paulo ante citatis, & aliis etiam locis sæpe notatis. Vnde nullibi legitur prohibitio operum seruilium in die Lunæ decimæquartæ: & ideo Mar. 14. legimus eo die dixisse Christum discipulis, Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulãs, sequimini eum, &c. vsq; ad illud : Illic parate nobis: non ergo erant illo die prohibita opera seruilia : ergo non erat ille dies festus, quia sine vacatione ab opere seruili nõ est dies festus , vt per se constat : & in specie notauit Iosephus 3. Antiquitatum, cap. 10. atq; in hoc conueniunt omnes authores infra citãdi : ergo sub hac voce, primus dies azymorum, nunquam intelligitur in testamento veteri Luna decimaquarta : ergo initium azymorum nullo modo sumi potest à prima vespera Lunæ decimæquartæ.

Tertio hinc plane sequitur : diem vigesimamprimam non posse excludi à numero septem dierum azymorum , sed illam fuisse vltimam æque festiuam & celebrem ac primam: quia si dies decimaquinta est prima, non possunt ab ea numerari septem dies , nisi includatur tota dies vigesimaprima , vsque ad vltimam eius vesperam.

Ad has vero obiectiones respondent , diem decimumquintum non vocari in lege veteri primum azymorum, sed primum solemnitatis azymorum: atque ita esse primum , non simpliciter in ordine azymorum dierum , sed solum quoad solemnitatem & festiuitatem: diem vero septimum vtraq; ratione vltimum esse : vocari autem septimum non in ordine ad priorem diem festum , sed in ordine ad primum diem azymorum simpliciter. Sed in his omnibus (quæ reuera omnibus expositoribus contraria sunt) magna vis infertur Scripturæ : nam Exod. 12. sic scribitur, Septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentum in domib. vestris: vbi sine dubio dies primus absolute dicitur in ordine dierũ azymorum : quia eorum tantum facta erat mentio , & non alicuius festiuitatis : & tamen de hac festiuitate proxime subiungitur, Dies prima erit sancta atq; solẽnis: in quibus verbis nõ aliter sumitur dies prima, quam in præcedentibus : tum quia est quædam velut repetitio eiusdem diei , & sanctificatio illius : tum etiam quia eodem modo dicitur statim dies septima , eadem , quæ in priori dierum numero septima erat : tum præterea, quia magna fuisset æquiuocatio: tum deniq;, quia in illis verbis non potest vocari dies prima, ratione solemnitatis & festiuitatis : quia nondũ hoc statutum fuerat, sed illis eisdem verbis præcipiebatur: esset enim ineptissimus sensus, si ita diceretur: prima dies festiua erit vobis sancta & solemnis : est ergo sensus: prima dies azymorum erit vobis sancta, atq; solemnis : & dies septima similiter azymorũ eadem festiuitate venerabilis. Id quod euidentius constat ex verbis Num. 28. Septem diebus vescentur azymis : quarum [vtiq; prædictarum septem dierum] prima venerabilis & sancta erit : omne opus seruile non facietis in ea: ergo eadem , quæ erat prima inter septem dies, erat festiua & solemnis. Idem colligitur ex Leuit. 23. Ex quibus locis aliud conficio argumentũ : nam ex prædicta interpretatione sequitur à primo die festo azymorum , vsque ad secundum diem festiuum , qui erat vltimus azymorum , tantum sex dies numerari : consequeus est omnino falsum , tum quia generaliter , quandocunq; Iudæi solemnitatem aliquam septem diebus celebrabant , primus & vltimus totius solẽnitatis erant festiui , vt patet de Scenopegia Leuit. 23. & Nu. 28. Eodem autem modo loquitur Scriptura de azymorum solemnitate : tum etiam quia Leuit. 23. & latius Num. 28. præcipiuntur varia sacrificia diebus azymorum perficienda : & postea subiungitur, Ita facietis per singulos dies septem dierum: at vero certissimum est in die decimęquartæ Lunæ, quando offerebatur agnus, nullum aliud sacrificium fuisse offerendum ad solemnitatem azymorum pertinens, vt constat Exod. 12. & aliis supra citatis locis : ergo illa sacrificia incipiebant offerri in decimoquinto die , quæ propterea nondum comederant Iudæi , quando mortem Christi procurabant : & ideo de illis dixit Ioan. c. 19. Non introierunt prætorium, vt non contra minarentur, sed vt mãducarent Pascha. Igitur si illa sacrificia septem diebus erant offerenda, oportet, vt à decimoquinto die festiuo vsq; ad vltimum, septem dies integri numerẽtur : atq; adeo , vt totus vigesimusprimus includatur.

Aliud præterea argumentum ex eisdem locis desumi potest : nam ex prædicta interpretatione sequitur, manipulum primitiarum fuisse offerendum tertia die azymorum : qui Leuit. 23. & Deut. 16. præcipitur offerri altero die à primo festo azymorum : si ergo ille primus dies festus nõ erat primus azymorum simpliciter, sed secundus, sequitur, diem oblationis manipuli primitiarum fuisse tertium : consequens est plane falsum, vt constat tum ex omnium sententia, tum ex celebratione festi Pentecostes, quod post quinquaginta dies numerandos à die , in quo offerebatur manipulus, celebrabatur : cõstat aũt ex die aduentus Spiritus S. necessarium esse eos dies numerare à secundo die azymorũ, vt latius tractaui superiori tom. disp. 45. sect. 1. tum deniq;, quia id expresse affirmat Ioseph. li. 3. Antiqui. c. 10. Ex quo loco tota doctrina à nobis tradita manifeste cõfirmari potest. Secunda (inquit) azymorum die , quæ est mensis huius decimasexta, frugibus demessis, & hactenus intactis incipiunt frui : æquumq; rati, Deum huius vbertatis authorem pergratitudinẽ honorari, hordei primitias offerunt in hunc modum, spicarũ manipulum igni torrent, &c. Ecce vbi manipulũ dicit offerri secunda die azymorũ, item eam diem fuisse dicit, decimãsextam mensis , q̃ non potuit vocare secundam azymorum in ordine festiuitatũ : quia non erat festiua : ergo in ordine azymorũ simpliciter : atq; ita in eodem sensu paulo antea quintamdecimã diem vocauerat , azymorum festiuitatis primam , vbi festiuitatem azymorum, vocat , non tantum dies prohibitos à seruilibus operibus , sed absolute totum ritum azymorum : de quo subdit , Nam hoc festum priori (i. sacrificio agni Paschalis) cõtinenter succedit, duratq; dies septem, per quos panib. non fermentatis vescuntur , & per singulos dies tauri iugulãtur duo, &c. Ex quib. verbis etiam confirmatur secunda ratio contra hanc expositionem facta: nam ex illis constat, septem dies azymorum per se numerari : in quibus omnib. propria sacrificia offerebãtur , distincta ab agno Paschali. Satis ergo ex his omnibus constant omnia, quæ in hoc primo ec præcipuo fundamento nostræ sententiæ assumpsimus: scil. solum esse septem dies azymorum, numerariq; à prima vespera Lunę decimæquintæ, & simul cum esu agni Paschalis incipisse : vnde sit consequens, tempus immolandi agnum fuisse posteriorem vesperam decimæquintæ Lunæ, quæ proxime coniungebatur cum initio decimæquintæ.

Secundo principaliter probatur nostra sententia

ex

ex verbis ipsiusmet legis, adiunctis his, quæ antecedunt, & sequuntur in 12. cap. Exo. Non enim (vt contraria opinio obiiciebat) antiqua hæc, & recepta doctrina fundatur in aliquo vulgari errore, aut circa significationem huius vocis (vespera) aut circa modũ computandi dies Hebræorũ. Admittimus enim dies Hebræorum, saltem cæremoniales (quod præsenti instituto satis est) incipere à vespera vsque ad vesperam: & consequenter in quolibet die duas vesperas, priorem & posteriorem numerari posse, quamquam non omnino eiusdem rationis: Hebræi enim (vt citato loco præcedentis tomi dixi) duas vesperas diei naturalis numerant. Vna, quæ est pomeridiana, maxime à tertia vel quarta hora post meridiem vsq; ad occasum solis: & hæc erat proprie posterior vespera, & finis diei cæremonialis: Alia vespera dici potest nocturna, ab occasu solis vsq; ad perfectas tenebras, in crepusculo scilicet noctis: & hæc erat proprie initium sequentis feriæ, seu festiuitatis: & proprie non pertinebat ad præcedentem, nisi ratione cursus naturalis eiusdem diei. Quamuis igitur hæc omnia vera sint, nihil obstat, quo minus verba illa huius legis, (Immolabitq; hœdum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam) intelligẽda sint de posteriori vespera decimæquartæ Lunæ. Primo quidem, quia ibi iuxta veriorem interpretationem sermo est de vespera pomeridiana ante occasum solis, aut saltem illa præcipue includitur: nam est sermo de immolatione agni, quæ cœnam antecedebat: & fiebat ante solis occasum, vt ex Iosepho & aliis ostendi citato loco: ergo illa vespera necessario esse debet finis decimæquartæ diei: nam alia similis vespera, quæ immediate antecesserat, erat pars decimętertię diei, non autem decimæquartæ: quia nondum omnino inceperat: incipiebant enim festiuitates seu sabbatha ab occasu solis, vt ex Euangelio & sepultura Christi satis colligitur.

Dices, hinc sequitur, cœnam agni non solitam fieri decimaquarta Lunæ sed decimaquinta: quia fiebat post occasum solis, iuxta illud, Et edent carnes nocte illa assas igne. Respondetur, secundum computationem cæremonialem dierum ita esse: imo hoc satis aperte in ipsa lege cõtinetur; nã de immolatione dicitur, debere fieri decimaquartã die ad vesperã: de cœna vero solum dicitur debere fieri nocte proxime sequente, nulla facta mentione decimæquartæ diei: quia vero, de toto illo ritu, vt comprehendit immolationem & cœnam, tanquam de vna morali actione loquitur, quæ durante Luna decimaquarta inchoabatur: ideo, tam loquentes de immolatione, quam de cœna, solemus dicere: fieri solitam in vespera decimæquartæ Lunæ, maxime, cum secundum naturalem cursum vtraq; illa vespera intra eundem diem cõtinetur, & hac ratione dicitur inferius in eodẽ capite, Quartadecima die ad vesperam comedetis azyma, cum tamen esset comedendum post occasum solis, & est optimum testimonium Leuit. 23. vbi pri⁹ dicitur, Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit: affligetisq; animas vestras in eo: & tamẽ infra subditur, Affligetis animas vestras die nono: & ad declarandum hanc diuersitatem additur, A vespera vsq; ad vesperam celebrabitis sabbatha vestra, ac si diceretur, ab illis duabus partibus, seu vesperis duos naturales dies fuisse numeratos.

Secundo argumentor, quia in toto illo capite illa particula, ad vesperam, adiuncta alicui diei significat postremam illius partem: ergo & in prædicta lege consequentiæ vis est in superioribus probata, & antecedens etiam ex dictis probari potest: nam ostensum est, in illis verbis, Decimaquarta Luna ad vesperam comedetis azyma, necessario esse sermonem de posteriori vespera: quia est sermo de azymo simpliciter, quod nõ incipiebat ante initium decimæquintæ Lunæ. Item ostendimus, in illis verbis, vsq; ad diem vigesimãprimam eiusdem mensis ad vesperam, etiã intelligi posteriorem vesperam: quia in diebus azymorum necessario debet includi totus vigesim⁹ primus dies: imo ad hoc significandum addita videtur illa particula, ad vesperam: nam si dictum tantum fuisset vsq; ad vigesimamprimam diem in sensu exclusiuo, non oportuisset quicquam addere: quia ad attingendum vigesimumprimum diem, necessariũ erat attingere exclusiue saltem primam vesperam eius, vt per se constat: addita est ergo illa particula, vsque ad vesperam, vt significetur percurrendum fuisse totum vigesimumprimum diem vsq; ad finem ei⁹: quod etiã ipsa particula, ad, denotare videtur, vt patet etiam ex aliis locis Leui. 23. A vespera vsq; ad vesperam celebrabitis sabbatha vestra: & Gen. 30. Rediuntiq; ad vesperã Iacob de agro, (id est, in fine diei) Iosu. 7. Cecidit in terram coram Arca Domini vsque ad vesperam, & hæc est perpetua phrasis Scripturæ, vt vespera diei significet absolute finem diei, & fieri aliquid ad vesperã significat fieri in fine diei. Atq; hinc sumo tertium argumentum: nam illa particula, ad vesperam, nõ sine causa addita est prædictæ legi: in aliis n. solemnitatibus, cum dies aliquis celebrari præcipitur, absolute id fit nulla determinatione facta: solũ, quando fit mentio Phasę, determinatur hora, scil. decimaquarta dies ad vesperam, vt patet in prædicta lege Exo. 12. & Leu. 23. Mense primo, quartadecima die mensis, ad vesperam, Phasę Dñi est: & quintadecima die mensis hui⁹ solemnitas azymorum Dñi est: & sic de cæteris diebus, qui ibi numerãtur. Ratio autem huius nulla est alia, nisi quia in cæteris diebus integri dies ad talem celebritatem, vel festiuitatẽ pertinebant: aliquidq; præcipiebatur totis illis diebus obseruandum, vt cessatio ab operibus seruilibus, vel abstinẽtia à fermentato, vel aliquid simile: in die vero decimæquartæ Lunæ nihil præcipiebatur, præter immolationem Phasę, in vespera illi⁹ diei efficiendã. Vnde, vt supra dicebam, tota reliqua pars illius diei nec festiua erat, quia in ea non erant opera seruilia prohibita: neque ad dies specialium solemnitatum pertinens, quia nulla specialis cæremonia in ea præcipiebatur, sed erat communis, sicut cæteri dies: ergo solum vespertinum tempus, & pars illius diei postrema sacra erat, & ad immolationem agni destinata.

Hoc argumentum late proponit Ribera supra 4. loco, quod dicit esse tam illustre ac validum, vt alia frustra requirantur: multaq; erudite congerit in probando antecedente: in quo nullam rationem dubitandi inuenio: quia neq; author præcipuus contrariæ sententiæ illud negat, neq; vllus vnquam dixit (quod ego viderim) totum diem decimæquartæ Lunæ esse festiuum: aut in eo fuisse opera seruilia prohibita: imo neque totum fuisse feriatum aut sacrum, ob aliquam cæremoniam ad totum diem pertinentem: nisi fortasse qui existimant, illum fuisse primũ diem azymorum simpliciter, quorum sentẽtiam ostendimus esse improbabilem. Itaq; certum est, tantum vnam vesperam illius diei esse sacram. Quod autẽ illa vespera fuerit secunda, & non prima (quæ est argumenti consequentia) Ribera nõ probat, cum tamen, nec per se notum sit, nec necessariam connexionem habeat cum antecedente: vnde ad illam ostendendã necessario vtendũ est argumento facto, quod Ribera in tota illa disputatione omittit, & mihi videtur esse capitale in hac materia, scil. quod si illa vespera decimæquartæ Lunæ, quæ erat sacra, fuisset prima illius diei, cum tota reliqua pars illius diei non esset sacra nec ferialis, licitum fuisset post illam vesperam, atq; adeo post esum agni Paschalis redire ad fermentatum: quia nulla cæremonialis obseruantia erat præscripta: consequens autem falsum esse iam demonstratum est. Atq; hoc modo potest eadẽ consequentia probari ex Inno. III. lib. 4. de altaris mysterio, c. 4. & Abul. in 2. par. Defensorij, ca. 8. quos ibi Ribera citat, sed apertius ex Iosepho l. 3. Antiquit. ca. 10. in illis verbis, Nam hoc festum (sc. azymorum) priori (id est, sacri-

sacrificio agni) continenter succedit, duratq; dies septem &c. nullum ergo tempus commune, seu non feriatum, intercedebat inter vesperam ad sacrificium agni destinatam, & festum azymorum: erat ergo secunda, & non prima. Quarto, ad hoc ipsum confirmandum expendenda sunt illa verba Exo. 12. Nec remanebit quicquam ex eo, i. agno, vsq; mane, &c. vbi sine controuersia illud, mane, significat matutinum tempus diei artificialis proxime sequentis post noctem, in qua comedebatur agnus. Addit autē Ioseph citato loco illum fuisse diem decimum quintum, Sacrificium (inquit) q̄ tunc exeuntes fecisse diximus, Pascha nominatum quotannis instaurare lege iubemur, celebramusq; illud per sodalitia, nihil è victimis insequentem diem relinquentes, quæ est quintadecima, & azymorum festiuitatis prima. Ergo nox immolationis agni immediate antecedebat lucē 15. diei. Atque ita intelligunt, mane, pro quo nihil de agno Paschali reseruandum erat. Abul. supra Deu. 16. q. 1. & in eundem locum Exodi, q. 10. & 19. vbi Hug. Vict. & communiter reliqui expositores.

Tertium argumentum directe opponitur tertio argumento contrariæ opinionis: nam de fide certum est, Christum mortuum esse in artificiali die proximè sequente post noctem, in qua cœnauit cum discipulis suis, & sacramentum Eucharistiæ instituit, vt constat ex narratione Euangelica, & ex illis verbis Canonis Missæ, Qui pridie, quam pateretur, accepit panem, &c. Sed Christus Dominus mortuus est Luna decimaquinta circa vesperā: mortuus est enim iuxta veram doctrinam in die festo: ergo cœnauit agnum nocte decimumquintum diem inchoante: cœnauit autem legitimo tempore à lege præscripto, & ab omnibus Iudæis obseruato, vt dicta disput. 40. præced tom. sectio. 3. ostendimus. Vbi sect. 4. minorem propositionem hic assumptam probauim⁹, scilicet Christum mortuum esse in die festo, idque authoritate Sanctorum Patrum Græcorum, ac Latinorum confirmauimus, quos hic repetere non est necesse: quibus Ribera addit Epiphan. lib. 3. contra hæreses, hæresi 70. & Chryf. Homil. 86. in Matth. Hesychium Leuit. 23. & Beda libro de ratione temporum, ca. 45. & Innoc. li. 4. de sacro altaris mysterio, cap. 4. affert etiam Eugubinum in duodecimum cap. Exo. referentē traditionem Hebræorum fuisse, decimaquinta die mensis Nisan redimendum Israel in diebus Messiæ. Quomodo autem hoc ostendi possit ex Euangelio: quomodo item omnia, quæ à Iudæis facta sunt in morte Christi, rite in die festo fieri potuerint, eodem loco fuse satis prosecuti sumus, & alia Euangeliorum loca late explicuimus, & ideo in hoc argumento confirmando, & expediendo tertio argumento contrariæ sententiæ hic amplius immorari non oportet. Quod enim de concordia inter figuram & figuratum in eo argumento addebatur, nullius momenti est: quia nō oportet, vt figura in omnibus circumstantiis conueniat cum figurato: satis ergo est, quod intta eundem naturalem diem immolatio agni naturalis & typici peracta est. Eo vel maxime, quod illud sacrificium agni, non tantum fuit figura sacrificij cruenti Christi, sed etiam incruenti Eucharistici. Vnde, cum hæc duo non fuerint in eadē diei hora oblata, non potuit per eandem figuram vtriusque sacrificij tempus exacte & quoad ipsam horam repræsentari. Quod etiam in contraria sententia necessario fatendum est: nam, q̄ nos dicimus de die quinto decimo, comparato ad vesperam vltimam diei decimi quarti, ipsi necessario dicturi sunt de die decimo quarto, cōparato ad præcedentem vesperam diem decimum tertium terminante. Ex his quæ hactenus tractauimus, & confirmata sufficienter est nostræ assertionis veritas simulque expeditæ sunt prima, & tertia ratio contrariæ opinionis, quæ minoris momenti videbantur. Solum superest, vt tertiæ rationi, quæ principale fundamētum illius sententię continet, & non facilem difficultatem habet, satisfaciamus: & nonnulla Scripturæ testimonia, quæ in ea attinguntur, exponamus. Duabus autem viis in hac re procedere possumus, primo contraria principia assumendo, totamq; rationem in nostræ sententiæ confirmationem retorquendo. Secundo ostendendo eam rationē non recte colligere: etiamsi, quod assumit, concedatur. Priorem viam late persequitur Franciscus Ribera citato loco. Sic igitur argumentamur. Eodem ritu, eodemq; tempore immolabant agnum omnes Iudæi vsq; ad Christum: quo patres eorum illum immolarunt primo mense, ac die, quo de Ægypto exierunt: sed hi in prima institutione illius sacrificij obtulerūt illud in fine decimæquartæ Lunæ, & nocte sequente agnum comederūt initio 15. Lunæ: ergo eodem modo postea actū est vsq; ad Christum. Minorē probo ex 12. Exodi: vbi prius dicit, Immolabit eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam: & paulo post subditur: Et comedent carnes nocte illa assas igni, quod necesse est intelligi de nocte, quę immediate sequebatur, & cōiuncta erat cum vespera immolationis agni: tū quia nulla alia certa nox potest designari: tum etiam quia illud relatiuum, illa, demonstrat noctem iam præsentem & inchoatam in illa vespera. Vnde de eadem nocte plane intelligitur, quod inferius additur: Et transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamq; omne primogenitum in terra Ægypt. Item quod infra dicitur. Factum est autē in noctis medio, percussit Dñs omne primogenitum in terra Ægypti: & infra: Surrexitq; Pharao nocte, & infra, Vocatisq; Pharaō Moyse, & Aaron nocte, ait. Surgite & egredimini, &c. & infra, Vrgebantq; Ægyptii populū de terra exire velociter: & infra, Et fecerunt subcinericios panes azymos: neq; n. poterant fermentari cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram. Quibus omnib. verbis, si recte ponderentur, per se satis verisimile fit, non potuisse Iudæorum egressionē per diem integrū differri vsq; ad sequentem noctem, præsertim cum Ægyptij eos vrgerent dicentes Exite, alias omnes moriemur. Sed apertius hoc inferius declaratur, cum dicitur, Nox ista est obseruabilis Dñi, certe non alia, nisi ea, quæ toties in eodē capite fuerat repetita, de qua subditur. Quando eduxit eos de terra Ægypti, hanc obseruare debēt omnes filij Israel in generationib. suis. Atq; hoc etiā est, q̄ Deut. 16. dicitur. Obserua mensem nouarū frugum, & verni ptimum temporis, vt facias Phase Dño Deo tuo: quoniam in isto mēse eduxit te Dñs Deus tuus de Ægypto nocte. Quo loco negat contraria sententia sermonem esse de illa nocte, in qua Hebræi cœnarunt agnum, sed de proxime sequente: hoc aūt esse falsum tribus modis ostendo. Primo, quia Moyses in hoc loco alludit sine dubio ad historiam, quam in Exodo retulerat, sed ibi tantū fecerat mentionē noctis cœnæ agni, & non proxime sequentis, neq; vnquam dixerat, Hebræos fuisse eductos in sequente nocte, sed in Paschali: ergo de eadē loquitur in hoc loco. Secūdo, quia supra manifeste ostensū est, noctem illam Paschalem proxime subsecutam esse lucem 15. diei, ex verbis illis Exo. Nec remanebit quicquam ex eo vsq; mane, addito testimonio Iosephi explicantis illa de mane 15. diei: si ergo citata verba Deu. intelligenda sunt de nocte subsecuta post illū diē, sequitur Hebræos non fuisse eductos de Ægypto vsq; ad 16. diem, ad quem nox subsequēs pertinebat, maxime iuxta fundamentum contrariæ sententiæ, quod omnes dies Hebræorum à principio noctis computandi sunt, hoc aūt repugnat illis verbis Exo. In eadē enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti, id est, prima die azymorū, seu (quod idē est) decima quinta illi⁹ mensis. Vnde apertissime dicitur Num. 33. Profecti de Rameſſe mense 1. quintadecima die mensis primi, &c. non ergo potest ille locus intelligi de nocte, quæ paschalem noctē subsecuta est, sed de ipsamet nocte paschali. Tertio, quia ibi est sermo te Phase celebrando: ergo etiam est sermo

mo de nocte, in qua comedendum erat: ergo, cum redditur ratio, quia populus nocte de Ægypto egressus est, de eadem nocte est intelligenda. Ad hoc vero respondeti potest ex Aloysio supra, illud Phase, de quo ibi loquitur Moyses, non esse agnum Paschalem, sed sacrificium aliud, quod singulis diebus azymorũ offerri præcipiebatur ad vesperam in gratiarũ actionem, & memoriam beneficij susceptiliberationis de Ægypto, quod sane videtur valde verisimile ex ipso textu, nam statim dicitur, Immolabisq; Phase Domino Deo tuo de ouibus & de bobus in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi, nam agnus Paschalis non erat offerendus de bobus, & tamen illud Phase dicitur immolãdum de bobus. Item agnus Paschalis non necessario erat in templo immolandus, sed in priuatis domib. hoc vero Phase tantum in templo. Item agnus non coctus, sed assus comedebatur, de hoc aũt dicitur: Coques & comedes in loco quem elegerit Dominus. Tandẽ agnus præceptus est offerri in memoriam transitus angeli percutientis, & nõ egressionis de Ægypto, hoc vero Phase immolari præcipitur in memoriam egressus de Ægypto. Vnde multi ex hoc loco Deut. 16. colligũt, nomẽ, Phase, nõ tm agnum, sed etiam alia sacrificia paschalia significare, & iuxta illum interpretãtur: alium locum Io. c. 18. Vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Tolet. Io. 13. annotat. 3. & 5. Idemq; secuti sumus dicto priori tomo disp. 40. sect. 2. cũ Aug. q. 24. in Deuter. Respondetur, negari non posse, quin hoc loco aliquid aliud præter Paschalẽ agnum significatum sit, vt argumenta probant, Augustetiam teste citato loco: tm non propterea negandum est, ibi etiam esse sermonẽ de agno Paschali, quod significauit Aug. dicens, boues ibi commemoratos esse propter alia sacrificia illorum dierũ, significans oues esse positas propter agnum Paschalem. Et coniectura esse potest, quia, cum ibi fiat quædam commemoratio totius solemnitatis paschalis, nõ est probabile, prætermissum fuisse solemne illorum dierũ sacrificium, recte ergo intelligi potest in prioribus verbis (Obserua mẽsem nouarum frugum, vt facias Phase) sermonem esse de agno Paschali: in seqq. autem verbis, Immolabisq; Phase, adiungi aliud Phase illorũ paschalium sacrificiorum, vel certe in toto capite in communi sumi, vt comprehendit vtrumq;. Quod potest satis confirmari ex verbis illis: Et nõ remanebit de carnib. eius, quod immolatum est vespere in die primo vsq; mane: quod singulariter dictum est de agno. Exodi 12. de aliis autem sacrificiis hoc non legitur. Nu. 28. aut Leuit. 23. & ideo addita videntur illa verba, vt non de quocunq; Phase, sed de illo, quod immolabatur vespere primi diei azymorum, intelligãtur, illud aũt erat agnus Paschalis. Præterea subditur ibidem: Nõ poteris immolare Phase in qualibet vrbium tuarum, sed in loco quem elegerit Dominus, &c. Ex quo loco omnes colligunt, sacrificium agnus Paschalis nõ potuisse extra Hierusalem offerri: id n. & in Euangelio indicatur, & ex traditione & consuetudine Hebræorum constat, & docent Ribera, & Tolet. supra & Iansc. 129. Concordiæ, & omnes: nullus est autem locus in Testamento veteri, vbi hoc præcipiatur, nisi in præsente: ergo illud præceptum Deut. 16. comprehendit Paschalem agnum. Et ideo etiam vtitur Scriptura illo verbo (Coques) quod generale est ex vi suæ significationis, siue res solo igne assa fit, siue aqua cocta. Ac deniq; propter eandem causam generalis ratio redditur ex beneficio recepto liberationis ab Ægypto: quomodo dixit D. Tho. 1. 2. q. 100. art. 5. ad 2. celebrationem Phase fuisse propter beneficium præteritæ liberationis ex Ægypto. Idem q. 102. art. 4. ad 10. & ar. 5. ad 2. Quocirca licet rationes prius factæ ostendant, illud Phase alia sacrificia præter agnum Paschalem comprehendere, non tamen probant non esse etiam ibi sermonẽ de agno Paschali. Et hoc satis est ad vim argumẽti facti, nam priora verba sine dubio intelligntur potissimum de agno Paschali, & consequenter de ipsamet nocte, in qua, & primum immolatus est, & populus ex Ægypto liberat⁹. Quarto hoc ipsum confirmatur ex illis verbis eiusdẽ Exod. 12. Nec remanebit quicquam ex eo vsq; mane, adiuncta obseruatione Abulens. Leu. 23. q. 6. & Deut. 16. q. 1. ideo hoc illis fuisse præceptum, vt significaretur, eos magna festinatione mane fore exituros. Quod significauit Ioseph. li. 2. antiquit. c. 5. dicens: Peracta cœna reliquias carnium exusserunt tãquam exituri. Quinto addere possumus illud Nu. 33. Profecti de Rameste in mẽse primo, in quinta decima die, altera die à Phase. Vbi dies significat mane illud insequẽs noctẽ Phase, ad eum modum, quo Io. dixit c. 13. Ante diem festũ Paschæ. Sexto tandem ita historiam hanc intellexerunt Hieron. Ose. 3. Beda lib. de temporum ratione, c. 61. & Abulens. supra, & omnes expositores in Exodum: & significat D. Tho. 1. 2. q. 102. ar. 5. ad 2.

Ex quibus authoribus & ex testimoniis adductis, colligimus, filios Israel egressos fuisse de Ægypto, noctu quidem, vt apertè dicit Scriptura, non tamen in initio noctis, sed potius prope tempus matutinũ, ita vt hac ratione dici etiam possint egressi matutino tempore, seu mane diei decimæ quintæ, vt loquuntur etiam prædicti Patres. Et ideo nihil etiam contra hoc obstat præceptum illud: Nullus vestrũ egrediatur ostium domus suæ vsq; mane, Exod. 12. tum quia proprie dici possũt mane exijsse, quia prope diem exierunt, tum etiam, quia recte exponitur, eis fuisse præceptum, vt non exirent, donec trãsacta media nocte, prope mane, Deo ita disponente, vocarentur, & exire compellerentur: vt significat Rupert. lib. 2. de Trin. c. 18. Caiet. & alij expositores in Exod. Maiorem difficultatem habent illa verba Deut. Immolabis Phase ad solis occasũ, quãdo egressus es de Ægypto. Sed hęc per priora sunt interpretanda, nam quod prius dictũ fuerat (nocte) postea comprehenditur sub solis occasu, nox enim ex occasu solis pficitur, eo vel maxime, quod aduerbium illud (quando) non oportet, vt determinate designet eandem horam, sed eandem noctem, quæ à vespertino tempore recoli & honorari incipiebat, ac si nunc diceremus venerari nos vesperam resurrectionis, quando Christus resurrexit: atq; ita satisfactum est ad omnia testimonia Scripturæ, quæ in illo fundamento adducuntur: Testimonium autem Iosephi iam est à nobis expositum in cit. loco præcedentis tomi: nam verba Græca non habent, illucescente, seu, appetente decima quarta die, q̃ verba inchoationem diei significant, sed, adstante, aut potius cum venisset decima quarta dies, quę verba nihil veritati obstant, quia, quod fit in fine cuiuscunq; diei, recte dicitur factum esse, post quam dies ille aduenit, seu existente tali die. Atq; eodem modo corrigẽdum est, quod ex Zonara in Chronicon, idem author adducit, quod dicat filios Israel egressos esse de Ægypto, decima quinta die, oriente Luna, quæ eo tempore, scilicet in plenilunio in principio noctis oritur. Non enim ita vertendum esset, se decimo quinto Lunari, sic enim ait: πέμπτη δὲ καὶ δεκάτη κατὰ σελήνην, i. quinta decima secundum Lunam, id est, secundum Lunarẽ dierum computationem, vel, si quis interpretetur secundum Lunam, id est, illuminante Luna, non est necesse intelligi de ortu Lunæ: sed de toto tempore noctis, quo Luna lucet, præsertim in plenilunio. Ad coniecturam vero vltimam respondetur, non fuisse necessarium integrum diem, vt post esum agni, & Ægyptiorum clamorem, & vehementem commotionẽ ob primogenitorum interfectionẽ congregarentur in Rameste, quia, admonitione & prouidentia Moysis, ante finem decimæ quartæ Lunæ omnes iam erãt congregati in Rameste, ibiq; per sodalitia distributi: quod significauit Ioseph. lib. 2. Antiq. c. 5. dicens: Ille vero (id est, Moyses) instructos prius ad profectionẽ & per sodalitia distributos in vno loco continebat. Loquitur autem de proximis diebus ante decimam quartam

quartam Lunam. Si ergo hoc verum est, facile intelligitur, statim sine vlla mora potuisse omnes egredi eadem nocte, summo mane, ex eodem loco. Imo significat ibidem Ioseph, tunc etiam Ægyptios dona dedisse Hebræis, Donis, inquit, Hebræos honorabãt, alij quo celerius discederent, alij propter vicinitatis consuetudinem. Vnde etiam tunc impleri potuit, q̃ de vasis aureis, & argenteis Scriptura dicit, quanquã facilius videtur, quod Aug. dicit. qu. 45. in Exodum, ante decimam quartam diem petiisse Hebræos ab Ægyptiis vasa aurea & argentea.

Alicui tamen fortasse hoc vltimum difficile creditu videbitur, scilicet, ante decimum quartum diem congregasse Moysen omnes filios Israel in vnum oppidum Rameses: primo, quia licet Iosephus significet id, tamen in hac re non cogimur illi credere, sicut in multis aliis, quæ hactenus adduximus, quæ suo tẽpore seruabantur, quorum ipse poterat esse testis oculatus, hæc autem erat historia, quæ longe ante eius tempora præcesserat, quam non potuit, nisi ex Scriptura elicere, in Scriptura autem nulla huius rei mẽtio fit, imo, si attente legatur. 12. c. Exo. videtur significari oppositum in illis verbis, Nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ vsq; mane: quibus significatur vsq; ad esum agni omnes in propriis domibus permansisse, quod in sequentibus etiam sæpius significatur. Et saltem certum est, eos tunc non habitasse in tabernaculis, vel tentoriis, sed in domibus. Vnde Hier. Epi. 127. ad Fabiolam dicit, filios Israel in Socoth primum tetendisse tabernacula: non est autem verisimile, domos, quæ erant in Rameste, tantam hominum & familiarum multitudinem capere potuisse. Ac deniq; difficile creditu est, Pharaonem, & Ægyptios, qui egrediendi facultatem dare Hebræis nolebant, imo neq; à laboribus & operibus eos vacare sinebant, permisisse, illos homines in locum vnum cõgregari, vt vel discederent, vel arma sumere tentarẽt, alterutrum enim facile timere poterant.

Propter has coniecturas (quãuis alius fortasse modis expediri possint) probabile fit ante cænam agni filios Israel non mutasse habitacula, neq; aliquod publicum signum profectionis dedisse. Vnde consequẽter dicendum est (persistendo in responsione, quam prosequimur) non fuisse prius vniuersum populum Israel in vnum locum congregatum, vt inde iter inchoaret, sed statim decima quinta die illucescente, summo mane, cogentibus Ægyptiis, omnes è domibus suis fuisse egressos, & iter Socoth versus arripuisse, quia ita fuerant à Moyse præmoniti, & præparati. Quod autem Num. 33. dicuntur profecti de Rameste, altero è duobus modis exponendum est, scilicet, vel ibi Rameses non significare ciuitatem aliquam, sed regionem, quæ eadem erat cum terra Iessen, vt colligi potest ex Gen. 47. vbi prius dicitur, dixisse Pharaonem Ioseph. Terra Ægypti in conspectu tuo est, in optimo loco fac eos habitare, & tribue eis terrã Iessen: & tamen infra subditur, Ioseph vero patri, & fratribus suis dedit possessionẽ in Ægypto in optimo terræ loco Ramasses, vt præceperat Pharao: & postea subditur. Habitauitq; Israel in Ægypto in terra Iessen, & possedit eam: in quib. locis terra Iessen & Ramasses pro eadem regione accipi videntur, & in Exo. c. 1. additur, filios Israel ædificasse vrbes tabernaculorũ Pharaoni Phiton, & Rameses: prius ergo videtur regio vocata Rameses, & ab illa ciuitas postea ædificata nomẽ accepisse, non est ergo necesse in dicto loco Num. accipi pro ciuitate, sed pro regione. Vel certe, ẽt si dicamus, Rameses solum significare ciuitatem vel oppidum, quod ante aduentum Hebræorum paruum erat in ea regione, & ab eis postea in ciuitatem ædificatum est, dici potest, Israeliticum populũ fuisse profectum ex Rameste, quia ciuitas illa: vt author est Hieron. in extremis Ægypti finib. erat, & ita omnes statim illuc confluere cœperunt, vt ex Ægypto egrederentur, quod magis in sequente responsione declarabitur.

Vltimus ergo modus satisfaciendi omnibus difficultatib. esse potest, vt simpliciter concedamus priori sententiæ, populum Israel fuisse congregatum in Rameste, vt inde simul exiret: id enim significat Scriptura, & aperte confirmat Hieron. dicta Epist. mansione prima, his verbis. Ad hanc vrbem populus congregatus est, qui in desertum exire cupiebat. Concedo etiam hanc populi congregationem factam esse post esum agni propter coniecturas adductas. Vnde dicendum est, cœptam esse nocte propè horam matutinam, perfectam vero post aliquot horas diei, vt prima etiam sententia concedit. Nihilominus tamẽ dicendum est, illum diem, in quo hæc cõgregatio facta est, non fuisse decimam quartam Lunam, sed decimam quintam: nam in initio lucis illius diei cœperunt exire de domibus suis, & tendere in Rameste, illuc autem congregati sunt ad meridiem, vel paulo post, vbi aliquantulum requieuerũt, & primam mãsionem fecerunt, vt Hieronymus numerat, & postea ad occasum solis, priusquam decima quinta dies omnino absolueretur, egressus est populus de Rameste, & hoc modo omnia sunt facilia, nec quicquam reperio, quod huic modo dicendi & describendi rẽ hanc, repugnet. Vnde fit liberationem, seu egressionem populi de Ægypto computari posse, vel ab eo tempore, quo perturbatim Iudæi exire cœperunt è domibus suis, compellentibus Ægyptiis: vel ab eo tempore, quo ordinate iter agere cœperunt, priori modo terminus à quo illius egressionis dicẽda est terra Iessen, seu Ægypti: posteriori autem modo dicitur fuisse Rameses. Item priori modo propriissime dicuntur, nocte egressi, posteriori vero propriissime ad occasũ solis: vtrumq; autem factum est decima quinta die, quia nox illa, & vespera, eiusdem diei decimæ quintæ fuerunt. Ac tandem, quando liberatio populi ab Ægypto narratur in Scriptura, vt maximum beneficiũ illi populo facto, propriissime dicitur noctu accidisse, quia tunc reuera fieri cœpit, quando filij Israel cœperunt egredi è domibus suis, & iter inchoare, non furtim, & occulte, sed publice, & libere: ipsis etiam Ægyptiis consentientibus, imo & cogentibus, quando vero narratur historia illius itineris, & mansiones filiorum Israel, & mod⁹, quo egressi sunt de Ægypto p turmas suas, dicũtur egressi de Rameste, & ad occasum solis: & sic etiam propriissime intelligi potest illud Nu. 33. Altera die à Phase: id est, ab immolatione agni paschalis: quia reuera ante vnum naturalem diẽ in fine decimæ quartæ Lunæ ad occasum Solis fuerat immolatus. Atq; hoc modo expediuntur facilime omnia testimonia, quæ in fundamento contrariæ sententiæ adducta sunt. Relinquitur ergo, Christum Dominum Eucharistiæ sacramẽtum instituisse hora noctis, inchoata iam decima quinta Luna: superest, vt de hora, in qua institutum est, magis in particulari dicamus.

SECTIO II.

An hoc sacramentum sit institutum, ante, vel post lotionem pedum.

VT hæc res explicetur, supponendum est, Christum in illa nocte duplicem vel triplicem cœnam egisse cum discipulis suis. Prima fuit cœna agni, quæ potest dici legalis, vetus, seu figuratiua. Secunda fuit communio huius sacramẽti, quæ potest dici cœna mystica & noua. Tertia cœna dici potest communis seu vsualis, quas statim ex Euangeliis comprobabo. Prius ergo, quam præsenti quæstioni respõdeam, explicare oportet ordinem temporis, qui fuit inter lotionem pedum, & duas alias cœnas, legalem, & vsualem.

In qua re inuenio, quinq; posse esse dicendi modos. Primus est, Christum lauisse pedes discipulorum, ante inchoatam omnem cœnam, etiam legalem, & consequenter ante institutum hoc sacramentum,

quia, vt infra probabim⁹, institutum fuit, peracta legali cœna, & videtur posse hoc colligi ex Ioan. 13. vbi post lotionem pedum dicitur Christus recubuisse ad cœnandum, & dixisse postea illa verba. Qui manducat mecum panem, & postea dedisse Iudæ panem intinctum, quod est signum, tunc durasse cœnam, deinde, quia Ioannes ibidem dicit se recubuisse inter cœnandum super pectus Iesu: constat autem ex eodē loco, hoc factum fuisse post lotionem pedū. Hæc vero sententia mihi non probatur, quia idem Ioannes eodem 13. capit. expresse dicit, Et cœna facta, &c. ac postea describit lotionem pedum. Verum est, D. Augustinum ibi, quem Beda, & D. Tho. ibidem sequuntur, exponere, cœna facta, id est, iam parata, & mensa strucra, cibis appositis, & iam sedentibus omnibus, qui cœnaturi erant. Sed reuera expositio est contra proprietatem & vim illis verbi, vnde, cum nihil sit, quod nos cogat ad sic exponendum, persistendum est in proprietate literę, iuxta communem regulam Augustini, quem non existimo nobis esse contrarium in hoc loco, sed vel non fuisse locutum de cœna legali, vel non intellexisse, cœnam nullo modo fuisse inchoatam, sed non fuisse omnino absolutam, quod cōstat ex eodem, tract. 55. in Ioan. de quo etiam, quomodo sit intelligendum, statim dicam.

Reiiciunt. *S. August.* *Beda* *D. Thom.*

2 Opinio. Secund⁹ modus dicendi est, lotionem pedum factam esse, inchoata iam cœna legali, nondum vero finita, cui videtur fauere illud verbum Io. Surgit à cœna. Sed neq; hoc mihi placet, tum quia non est mihi verisimile, esum agni, q erat sacramētum & sacrificium quoddam, interruptum esse per quādam actionem nihil ad illud pertinentem, tum præterea, quia Exod. 12. præceptum erat, Et comeditis festinantes, quod non seruasset Christus, si in lauandis pedibus immoratus esset.

Improbatur. *Exod. 12.*

3. Opinio. Tertius modus dicendi esse potest, Christum lauisse pedes discipulorū post finitam omnem cœnam. Quę sententia sumitur ex Cypriano (si ipse est author libri de Cardinalibus Christi operibus) sermone de ablutione pedum, quatenus ibi dicit, Christum post institutum hoc sacramētum lauisse pedes discipulorum: imo etiam postquam Iudas inde discesserat, discesisse autem, finita iam cœna, vel in fine illius, vt ex cap. 13. Ioan. colligitur: & hanc etiam sententiam necesse est asserere eos, qui nihil distinguunt inter cœnam legalem, & vsualem, suppositis his, quæ contra primam, & secundam sententiam dicta sunt. Sed hęc sententia nullo modo stare potest, quia non solū non habet fundamentum in Euangelio, nam illud verbū, cœna facta, satis intelligitur de cœna legali, sed etiam pugnat cum Euangelio, ex quo euidenter constant duo, primum est, ad fuisse Iudam, quando Christus lauit pedes discipulorum, vt constat ex illo verbo, q⁹ Christus dixit, cum accederet ad lauandum Petrum, Vos mundi estis, sed non omnes, & addit Ioā. Sciebat enim, quis traderet eum, propterea dixit, non estis mundi omnes, aderat ergo Iudas, nam ad præsentes loquitur, & ita omnes Patres in hoc consentiunt. Secundum est, post lotionem pedum iterum Christum recubuisse, & cœnasse cum discipulis suis, quod conuincunt verba, quæ ex Ioan. 13. ponderauimus in fauorē primæ sententię. Vnde hoc argumento conuincimus, præter cœnam legalem, quæ anteceserit lotionem pedum, egisse Dominum cœnam vsualem post dictam lotionem. Neq; enim dici potest, ea, quæ de cœna narrantur post lotionem pedum, pertinere tātum ad cœnam mysticam, seu institutionem huius sacramenti: Primo quidem: quia, vt ex Luc. 22. colligitur, in illa posteriori cœna dixit Christus, Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, quæ verba non possunt intelligi de sacramentali cœna, sed de vsuali. Secundo, quia signum illud proditoris, quod Christus dedit, Ioan. c. 13. Cui intinctum panem porrexero: datum est in posteriori illa cœna post lotionem pedum, cuius argumentum est, quia continuo exiuit Iudas, vt Ioannes narrat: vnde nō potuisset adesse lotioni, nisi esset iam facta, ille autem panis intinctus non erat Eucharistiæ sacramentum, vt sequenti dubio ostendam, sed panis communis: ergo durabat tunc cœna vulgaris, & adhuc erat in cœna panis, & ius, vel aliquid simile, quo posset intingi: ergo necessario concluditur, lotionem pedum factam esse, antequam esset omnino finita cœna vsualis.

Refutatur. *Luc. 22.*

Qui negant vsualem cœnam, respondent, Christum dedisse Iudæ buccellam intinctam, non quia tunc cœnarent, sed quia ex præterita legali cœna adhuc super mensam erat panis & vinum, vel condimentum aliquod, in quo posset panis intingi, incredibile enim videtur, toties eadem nocte Christum cum discipulis cœnasse, præsertim, cum ea nocte grauissima essent illi negotia peragenda, ac pertractanda, cumq; discipuli omnes mœsti essent, eo quod scirent, Christum ea nocte morti esse tradendum. Deniq;, quia esus agni ad eius noctis refectionem sufficiens videbatur. Sed nihilominus, si attente legātur, & ad improprios & incongruos sensus non traducātur, quæ Ioannes scribit, capit. 13. negari non potest quin Christus cum discipulis post lotionem pedum adhuc cœnauerit. Vnde, cum ostensum sit, cœnam legalem fuisse finitam ante lotionem pedum, sit, cœnam vsualem postea peractam esse, nam de mystica cœna Ioannes nihil scribit, neq; ad illam accommodari possunt, quæ dicit. Assumptum patet primo ex illo verbo, Cum recubuisset iterum, scilicet, post finitam lotionem pedum, quod proprie significat, iterū ad mensam sedere vel accumbere. Deinde, quod id fuerit ad comedendum: iterum, patet ex verbis illis. Sed vt adimpleretur Scriptura, qui manducat mecum panem, leuabit cōtra me calcaneum suum. Quæ verba non sunt dicta à Christo, vt relata ex Scriptura, quia nullibi habentur illa verba in veteri testamēto, sed dicta sunt ad significandum id, quod tunc fiebat, tunc ergo manducabat cum illo panem is, qui statim erat illum traditurus, & illo facto implebatur, quod Psal. 40. scriptum erat, Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Tertio, quia infra dicitur, tunc recubuisse Ioannem in sinu Iesu, dicit autem idem Ioannes infra, c. 21. se recubuisse in cœna super pectus Iesu. Quarto, ex signo illo, quod postea dedit Christus, panis intincti, quia nisi actu comederent, non erat illud signum satis aptum & vrbanum, neq; verisimile est, mansisse ibi tanto tempore post cœnam, panē, & ius aliquod: & ita omnes Patres, qui exponunt hæc verba, pro comperto habent tunc durasse cœnam. Deniq;, nisi ita dicatur, non possunt exponi commode alij Euangelistæ, qui dicunt, Christum inter cœnandum instituisse sacramentum hoc: quia, si prius omnino absoluit cœnam, & postea interposuit lotionem pedum, quomodo dici potest fieri inter cœnādum, quod post lotionem pedum factum est, si post illam nihil cœnatum est? Nec mirum est, tunc Christum cœnasse cum discipulis vsu communi, tum quia vnus agnus non erat tredecim hominibus sufficiens: tum etiam, quia nihil sine causa omittere voluit, ex iis, quæ agere solebat: nulla vero tunc occurrebat causa, quia inter cœnandū instruebat discipulos, & non impediebatur, sed potius occasionem & opportunum tempus expectabat patiēdi. Ac deniq; fieri potuit, vt tam ipse, quam discipuli ea refectione corporali indigerent, ad sustinendos eius noctis, ac sequentis diei labores.

Obiectio. *Ex Ignatio.* *4. Opinio.*

Quartus modus est, lotionem factam esse post inchoatam cœnam vsualem, & antequam esset finita. Hanc sententiam tenent aliqui graues expositores Ioannis ex recentioribus, & fundatur solum in illo verbo Ioannis, Surgit à cœna, inde enim colligitur, Christum non stando, sed discumbendo cœnasse, quando surrexit ad lauandos pedes, ergo signum est, illam non fuisse cœnam legalem, sed vsualem, nam vsitatus modus prandendi seu cœnandi eo tempore, erat,

erat discumbendo, vt colligitur ex Esther 1. & Tob. 2. at vero in cœna legali, oportebat stare, tanquam paratos ad agendum iter, vt colligitur ex Exod. 12. & docet Gregor. Nissen. lib. de vita Moysis circa medium, & significat Philo Iudæus, libr. de Sacrificio Cain & Abel, circa medium. Est hæc sententia probabilis, mihi tamen suaderi non potest, quia difficile creditu est, Christum interrupisse aliquam cœnam ad lauandos pedes: est enim hoc præter omnium hominum consuetudinē, & nescio, quid habet inurbanitatis, cuius nulla ratio moralis vel figuralis afferri potest, quæ probabilis sit. Vnde Chryso. hom. 82. in Matth. expresse dicit, Christum ante cœnam lauisse pedes discipulorum, & Iudæ: quod necesse est intelligi de cœna vsuali, nam de legali non potest, vt dixi. Quod si quis velit intelligere de cœna mystica, à fortiori sequitur, quod intendimus, nam hæc fuit post lotionem pedum, vt statim dicam. Deinde coniectura illa non est sufficiens, quia valde probabile est, Christum discubuisse in cœna legali. Primo, quia hoc significant Matthæus, Marcus, & Lucas, dicendo, recumbentibus illis, accepisse Iesum panem. Secundo, quia in Exodo non erat præceptum stādi ad comedē dum agnum, cæremonia autem non præcepta non cadit sub obligationē, imo nec verisimile est fuisse ad ditam, sed communi more solitos fuisse cœnare. Tertio, quia Amb. super 15. capu. Lucæ, dicit, in cœna legali Ioannem discubuisse in sinu Iesu ceruice reflexa, quod non potuisset fieri, si starent. Et Chrysost. hom. 69. in Ioan. dicit, Christum non prius lauisse pedes discipulorum, quā cum eis discubuerit, quod necesse est intelligi de cœna legali: ne contradicat ijs, quæ dixerat Hom. 82. in Matth. vt vidimus, & ita hanc sententiam tenēt Iansenius & Cæsar Baronius in annalibus in 34. anno, & alij, quamuis, etiam si admittamus stantes cœnasse agnum, dici posset, postea discubuisse ad cœnam vsualem: prius vero, quam illam inchoassent, admonuisse fortasse Christum discipulos de mysterijs, quæ perficere antea volebat, & tunc surrexisse ad lauandos pedes eorum, cœna quidem instructa, & parata, nondum tamen inchoata, accomodando expositionem Augustini supra relatam, & ita etiam intelligi potest Chrysostomus vltimo loco citatus.

Reliqua sententia.

Restat igitur, vt verus sit quintus modus: iuxta quā breuiter dicendum est primo, Christum inter vtrāque cœnam lauisse pedes, finita, scilicet, legali, & nōdum inchoata vsuali. Hoc concluditur necessario ex dictis, & illius forte literalis occasio, fuit consuetudo illius temporis, & regionis, in qua ante cōmune conuiuium hospitibus pedes lauabantur, quod non fiebat in cœna legali. Moralis autem ratio fuit, vt nobis Christus daret exemplum, sicut ipse dixit: figuralem statim reddemus.

2. sententia.

Secundo enim dicendum est, lotionem pedum factam esse ante cœnam mysticam seu institutionem huius sacramenti. Ita docent super Ioannem D. Tho. super Matth. Euthymius & Lyra, & alij expositores, expresse Damasc. libr. 4. cap. 14. & idem sentit Augustin. locis supra citatis, Ambros. & Bernard. statim citandi, quod non potest ex Euangelio aperte conuinci, ostendemus autem statim, institutionem huius sacramenti factam esse, vel inchoata cœna vsuali vel certe proxime ante illam, ex quo potest hæc assertio concludi. Ratio mystica seu figuralis est, quia illa lotione pedum voluit Christus Dominus significare mundationem animæ, quæ ante sumptionem huius sacramenti præmittenda est, vt docuit Ambros. lib. de ijs, qui initiantur. cap. 6. & lib. 5. de sacram. ca. 5. Bernard. in serm. de cœna Domini, Cyprianus etiam in serm. de lotione pedum dicit, per illam significatū fuisse pœnitentiæ sacramentum, debuit ergo illa lotio præcedere, sicut pœnitentia, vel animi emundatio antecedere debet vsum huius sacramenti.

SECTIO III.

Vtrum hoc sacramentum institutum sit, postquam Iudas à cœna discesserit, vel illo præsente.

D. Thomas.

QVæritionem hanc attigit D. Tho. infra q. 81. art. 2. sub alio titulo, An Christus Communicauerit Iudam: quam tractat etiam in 4. d. 11. q. 3. ar. 2. & ibi alij Scholastici, sensus vero in idem redit, supponimus nisi Iudas adfuit institutioni, & communioni aliorum Apostolorum, etiam illi communicatum fuisse hoc sacramentum: quia peccator occultus non excluditur à publica communione huius sacramenti, vt docet Eugenius Papa statim citandus, & omnes Scholastici, & dicemus q. 80. Quod ergo nunc quæritur, est, an Christus sapienter expectauerit Iudæ discessum ad tanti mysterij institutionem & communicationem, quam quæstionem hoc loco præmitto, quia est ad intelligendam sequentem, & totum ordinem cœnæ necessaria.

Status quæstionis.

Prima ergo sententia est, fuisse Iudam absentem quando Christus instituit hoc sacramentū, ita Hilarius can. 30. in Matth. & Ruper. lib. 10. in Matth. in fine, & Theophyl. Matt. 26. Innoc. lib. 4. de hoc mysterio cap. 13. Tacianus in harmonia Euangel. & habetur hæc sententia, apud Clementem lib. 5. Constitut. ca. 16. vbi aperte negat Christum communicasse Iudam, citatur etiam pro hac sententia Hieron. li. 2. cōtra Iouinian. & Epist. 256. q. 2. & Dionys. c. 3. de Eccles. hier. in principio, cuius verba è Græco reddita hæc sunt. Et ipse author symbolorum iustissime separat eum, qui non sicut ipse, nec pari morum similitudine sacra concœnauerat, docens bene, sancte, & prout Deum decebat, quod verus & cū virtute accessus ad sacra donet accedenti commutationē ad eum, qui est sibi similis. Quæ verba sic interpretatur Turrian. (qui in scholio ad dictū locum Clementis hanc sententiā constanter defendit) quod Christus separauerit Iudam, ne communionis corporis sui fieret particeps, q. eo non sancte, sed simulate, & ficte adfuerat cum illo ad comedendū sacra: i. e. paschalem agnum, qui sacramentum, & sacrificium antiquæ legis erat. Et cōfirmat Turrianus hanc sententiā, quia Christus duplici signo manifestauit peccatū Iudę: Primo, quādo illi interroganti, Nunquid ego sum? Respōdit. Tu dixisti. Secundo, quando dixit Ioanni. Cui intinctū panem porrexero, &c. ergo nō est verisimile illo præsente institutum fuisse hoc sacramentum, alias oportuisset illum à communione excludere, quia iam erat agnitus peccator. Hilarius aliam adducit confirmationem, quia CHRISTVS dixit discipulis. Bibite ex hoc omnes: non bibam à modo de hoc genimine vitis, donec illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei, sed nunquā postea cum Iuda bibit: ergo nec tunc illi ad libandum dedit.

1. Sententia. S. Hilarius. Rupertus. Theophy. Innocent. Tacianus. S. Clemens. Hieron. Dionys. Turrianus.

Aliter explicat hanc sententiam Origen. Ioan. 13. putat enim panem intinctum, quem Christus Iudæ dedit, fuisse Eucharistiam, tamen Iudam, illum non comedisse, sed accepisse tantum in manus, ibique reliquisse, ac subito discessisse. Secunda sententia dicit, Christum communicasse Iudam, quando illi dedit buccellam intinctam, Ioa. 13. quam videtur indicasse Cyril. li. 9. in Ioan. c. 19. & Augu. lib. 5. de baptism. c. 8.

Origenes. 2. Sententia. Cyril. August.

Dicendum vero primo est: Christum Dominum instituisse hoc sacramentum præsente Iuda, illumq; cum aliis communicasse. Hæc est sententia D. Thom. & cōmunis Scholasticorū dicta d. 11. & probari potest primo ex ordine narrationis Matth. & Marc. Dicunt enim discubuisse Christum cum duodecim: & cœnantibus illis, nimirum duodecim, accepisse panem & instituisse hoc sacramentum. Apertius tamen vel (vt Augustinus dicit) euidentissime hoc videtur dicere Lucas, cum enim dixisset, discubuisse Christū cum duodecim & consecrasse ac dedisse illius mysteria, subdit, inter præbendum sacramentum addidisse: Veruntamē ecce manus tradētis me, mecum est in mēsa, erat ergo præsēs Iudas: & illa particula. Verūta

men, aperte indicat hoc esse dictum in ipsa communicatione sacramenti, nam sensus perspicuus est: trado vobis corpus & sanguinem, quamuis non ignoro inter vos esse, qui me tradit. Vnde Sancti aduertunt, illa verba dicta esse à Christo, tum ad commendandam charitatem suam, tum vt emolliret cor Iudæ, vt respiscceret, & non indigne communicaret. Confirmari hoc potest, quia Iudas adfuit, cum Christus dixit Apostolis, Hoc facite in meam commemorationē: nā ordinatus fuit Sacerdos, & Episcopus, iuxta illud, Episcopatū eius accipiat alter, quod de Iuda exponit Petrus Act. 1. ergo adfuit institutioni huius sacramēti.

Actor. 1.

Probatur ex traditione.

Eugenius.

Leo Papa,

August.

Secundo probatur hæc sentētia ex communi traditione & interpretatione Patrum: illam supponit Eugenius Papa dicens, Christum non remouisse Iudam à communione: idem docet Leo Papa ser. 3. & 7. de passione Domini, Augu. tract. 6. 50. & 62. in Ioan. & lib. 2. contra literas Petiliani. c. 22. & lib. 1. de adulterinis coniugiis. c. 27. & lib. 5. de bapt. c. 8. item in id Psalm. 10. Iustus autē quid fecit? & habetur in c. Christus. 1. q. 1. idem etiam expresse Epist. 163. Ambr. libr. de Apologia Dauid prope finem, Iustinianus Imperator in edicto fidei suæ ad Ioannem II. Pontificem circa finē: Iudas, inquit, cū putasset latere eum, qui occulta hominū cognoscit, sacramentis cōmunicauit cum Apostolis. Hugo 2. de sacramentis par. 8. c. 4. Rabanus lib. 1. de instit. cleric. cap. 32. lib. 2. ca. 36. Cypr. in ser. de Cœna Dom. Beda, D. Thom. & alij Ioan. 13. Laurent. Iust. li. de triumphali Christi agone c. 5. Niceph. lib. 1. hist. c. 30. Algerus lib. 1. cap. 21. vbi conatur Hilarium interpretari, sed frustra. Ecclesia etiam canit in hymno, Turbæ fratrum duodenæ datum non ambigitur: & eadem est sententia Hieronymi, qui falso in contrariū citatur, nam Marc. 14. circa illa verba, biberunt ex eo omnes: & Iudas, inquit, bibit, sed nō saturatur, nec sitim extinguit ignis æterni, qui indigne sumit mysteria Christi. idem Ps. 54. (si illius sunt cōmentarij) circa illa verba, Qui dulces mecū capiebas cibos, illa exponens de Iuda ait, Cibus dulcis est corpꝰ Christi, quod ipse accepit indignus, idē docuit ex Græcis Orig. tract. 35. in Matt. & Chrys. hom. 83. in Matt. & eleganter hom. 2. de proditione Iudæ & Cyril. l. 9. in Ioan. c. 26. Eadem est sententia Dionys. cū enim dicit, Qui secū sacra cōcœnauerat, non agnum figuratiuum, sed verum Christum intelligit, vt omnes Dionysij commentatores interpretantur, tum quia licet legalis cœna possit dici aliquo modo, sacra, tamen quod præcipue & quasi per antonomasiam fuit sacrum in illa nocte, fuit Eucharistia: tum etiam quia postea non dicit separasse Iudam à communione, sed à suo & suorum consortio, quando dixit, Quod facis fac citius, vt nimirum ostēderet dignam Eucharistiæ sumptionem perficere vnitatem, & coniunctionem cum Christo, è contrario vero qui indigne sumit, dignum esse, qui à Christi consortio & communione separetur.

Hugo.

Rabanus.

S. Cyprian.

Beda.

D. Thom.

Laur. Iust.

Nicephor.

Algerus.

Hierony.

Origenes.

Chrysost.

Cyrill.

Probatur ratione.

Tertio probat D. Thomas ratione hanc sententiā: quia non expediebat, vt Christus Iudam peccatorē occultum sine accusatore & euidente probatione, ab aliorum communione separaret. Sed respondeti potest, Christum vere non separasse à communione, sed prudenter expectasse, vt ipse discederet antequā sacramentum distribueretur, quod fieri potest, quia tunc nō publicatur delictum occultum. Quæ respōsio recte ostendit potuisse ita fieri, tamē ratio D. Tho. etiam ostendit hoc non fuisse necessarium, imo fuisse expediens in hac re grauissima dare exemplū Prælatis Ecclesiæ: quomodo circa peccatores occultos se gerere debeant, potuit etiam expedire, ad significandum amorem suum erga peccatores, & singulariter erga Iudam, quem beneficiis lucrari cupiebat.

2. Conclusio.

Iulius Papa.

Dico secundo, Christum non communicasse Iudam, quando buccellam panis intinctam dedit, ita docuit Iulius Papa I. in suis decretis, cap. 7. & habetur in ca. Cū omne crimē de Consec. d. 2. & apud Iuonem 2. par. decreti, cap. 12. Burchardum lib. 5. decreti, cap. 1. idem docuit Concilium Brachar. III. cap. 1. Beda, D. Thom. & Laurent. Iustini. locis citatis, & expresse August. tract. 62. in Ioan. & constat. Primo, ex illa simplici appellatione panis, Cui intinctum panē porrexero, quem Christus tunc non consecrauit. Secundo, quia nō decebat Christum intingere Eucharistiā, fuit ergo simplex buccella panis. Quocirca Cyrillus & Augustinus supra citati, qui contrarium interdum indicant, explicandi sunt, vt intelligant, vel paulo ante, Christum communicasse Iudam, vel certe, quod per illum intinctum panem significata fuerit nō ta eius cōmunio, vt Augustinus magis indicat, de cuius sententia satis ex aliis locis constat, vt vidimus: Origenes vero Ioan. 13. licet contrarium proponat vt probabile, non tamen affirmare audet.

Cont. Brac. Beda. D. Thom. Laurent. Iust. August.

1. Corinth.

Dico tertio (& concluditur ex dictis) Christum instituisse hoc sacramentum prius, quam illum panem intinctum Iudæ tribuisset, quod est contra Cæsarem Baronium, in illo anno 34. annalium, vbi contrarij, sentit, & probat ex quodam rituali libro Hebræorū, vbi dicitur, illam consuetudinem dandi panem intinctum fuisse cæremoniam pertinentem ad ritum cœnæ legalis, sed, vt vidimus hoc sacramentum fuit institutum post finitam cœnam legalem, ergo. Sed hæc opinio, vt dixi, mihi displicet, quia est parum consentanea verbis Euangelij: dicit enim Ioan. post buccellam illam acceptam, continuo Iudam exiisse: non potuisset ergo adesse institutioni huius sacramē ti, si facta esset post buccellam illam traditam. Respōderi potest, particulā, continuo, solum significare Iudam non expectasse prolixam Christi concionem. Sed inprimis hoc est contra verbi proprietatem sine fundamento. Deinde est contra expositionem Sanctorum, Cyrilli, Chrysostomi, & Augustini, locis citatis, qui dicunt vsq; ad illam horā Christū instituisse Iudam, & verbis ac factis procurasse, vt respiscceret, ex tunc vero, quia iam indigne communicaret. & semper magis obdurabatur, permissum esse à dæmone vehementius instigari, & ideo statim ad Christū tradendum exiuisse. De qua re legi potest Chrysost. hom. 1. & 2. de proditione Iudæ, Cyrillus Hierosoly. Cateches. 13. August. in Psal. 10. & Epist. 163. illeautem ritualis liber, quo fundatur Cæsar, apud me non est tantæ authoritatis, vt illi fidem adhibeam, quamuis fieri potest, vt illa consuetudo, non solum in cœna legali, sed etiam in alijs obseruata fuerit.

Chrysost. Cyrillus. August.

Respondet ad argumenta in contrarium.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ, ad Patres ibi citatos respondetur, plures esse in contrariū, solum ille locus Clementis est difficilis, tamen vel ille locutus est ex propria opinione, & non ex antiqua aliqua traditione, vel certe ille locus non est omnino correctus, sicut de multis aliis illarum Constitutionum dicere necesse est. Ad coniecturam vero respondetur falsum esse assumptum, vt docet D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 2. & constat: primo quidem, quia verum quidem illud signum proditoris datum est à Christo post institutam Eucharistiam, vt partim ex dictis patet, partim ex dicendis dubio sequenti. Deinde, quia neutrum signum fuit publicum, neque ab omnibus discipulis intellectum. Nam verbum illud, qui intingit mecum manum in paropside, commune fuit, multi enim intingebant, sicut paulo ante dixerat, qui manducat mecum panem, &c. & signum est, quia post illud verbum alij hæsitabant, & inquirebant, Numquid ego sum? & Petrus, ac Ioannes hoc ignorantes curiose inquirebant, & ipsemet Iudas, aut volens infatuare se ipsum, aut motus conscientia interrogauit, Numquid ego sum? Cui Christus respondit Tu dixisti: quod verbum vel solus ille audiuit, quia post illud, adhuc Petrus, & Ioannes ignorabant, vel certe solus intellexit. Nam illa dictio iuxta phrasim Hebraicam non est affirmantis, sed suspendentis assensum, & intercidentis sermonem, ac si diceret, satis est, tu videris: quod docuit Augustinus libr. 3. de

Aug. ep.

3. de consensu Euangelistarum, ca. 1. & Euthy. in Mat. suo ca. 64. & habetur etiam apud Clementem, lib. 5. constitut. ca. 15. Denique aliud verbum, Cui intinctũ panem porrexero, soli Ioanni supra pectus Christi recumbenti secreto dictum est, vt omnes exponũt. Potuit autem Christus vni, vel alteri manifestare peccatum Iudæ, quamuis esset occultum: tum quia erat dominus famæ eius, vt Deus: tum etiam, quia poterat id esse vtile ad fidei confirmationem, & suæ diuinitatis, ac charitatis manifestationẽ. Noluit vero manifestare omnibus, sed in hoc famæ Iudæ prospicere, licet eius peccatum paulo post esset omnibus manifestandum: quia quoad hoc voluit Christus se gerere tantum, vt homo, & suo facto exemplum nobis præberet: homines autem non debent operari iuxta futuros euentus, sed iuxta præsentem rerum statum. Ad confirmationem Hilarij facilis est solutio. Respondetur enim, ad veritatem & proprietatem illius locutionis (Donec vobiscum illud bibam nouum in regno Patris mei) sufficere, vt de omnib. quibus cum Christus cœnauerat, & ad quos Christus loquebatur vno solum excepto Iuda, verificetur.

Euthym. Clement.

SECTIO IV.

An hoc sacramentum sit institutum ante, vel post cœnam, ac denique, qua hora institutum fuerit.

1 Sententia auctor. cæt.

IN hac quæstione possunt esse sex modi dicendi: primus quod fuerit institutum ante inchoatã cœnam legalem: sed, vt existimo, hic modus à nemine asseritur: & est omnino improbabilis, vt late probat Iansenius, cap. 130. & ex dicendis à fortiori patebit.

Iansenius 2. sententia.

Secundus modo esse potest, vt institutio hæc facta fuerit, inchoata cœna legali, nondum autem finita. Quam sententiam videtur sequi Iansenius supra, & videtur fundatus in hoc, quod non distinguit cœnã vsualem à legali, & necessarium existimauit asserere, ante finitam aliquam cœnam, institutum fuisse hoc sacramentũ, in quo recte asseruit, vt videbimus. Tamen eius fundamentũ falsum est. Vnde eius opinio etiã mihi non videtur probabilis. Certum enim existimo, iam fuisse legalẽ cœnam finitã, quando sacramenti huius institutio facta est. Quod primo sequitur necessario ex dictis, diximus enim lotionẽ pedum fuisse post finitam cœnam illam, & institutionem sacramenti post lotionem pedum fuisse effectam: ergo. Secundo argumentum supra assumptum ex illo verbo (& comedetis, festinãtes) etiam probat cœnam legalem non debuisse interrumpi ob institutionem huius sacramenti. Tertio videtur hæc esse sententia Conc. Triden. sess. 22. cap. 1. dicentis, Celebrato vetere paschate, nouum instituit. Et Vrbani Papæ, Clem. I. de reliquiis & vene. Sanct. Sũpta, inquit, cœna, &c. est etiam expressa sententia Aug. Epistola 118. & habetur in cap. Liquido. de Consecratione d. 2. Denique vniuersa Ecclesia canit. Post agnum typicũ, expletis epulis, corpus Dominicũ datũ discipulis. Et sequenti dubio referam plures Patres asserẽtes decuisse, celebrata vmbra, transire ad veritatem.

Conc. Trid. Pisanus. Aug.

Tertius modus dicendi est, Christum non eodem tempore vtramq; speciem instituisse, sed speciem panis inter cœnandum legali cœna, speciem autem vini post finitam omnino cœnam, multis interpositis aliis rebus, vel actionibus. Hanc dicendi rationem tenet Ioannes à Louanio lib. de communione sub vtraque specie, & illum secutus est Bellarminus libr. 4. de Eucharistia, cap. 27. ad 2. & potest fundari, quia de consecratione panis dicunt Matth. & Marcus, Cœnantib. autem illis accepit Iesus panem, &c. de cõsecratione aũt calicis ait Lucas, c. 22. & Paul. 1. Cor. 11. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens. Sed neq; hic dicendi modus mihi probatur. Primũ enim illa verba Ecclesiæ, Post agnum typicũ, expletis epulis, corpꝰ Dominicũ datum discipulis, Aperte loquũtur de sacramento, quoad speciem panis: alia vero testimonia citata absolute de toto sacramento loquũtur: & similiter, quæ referemus sectione sequenti. Præterea rationes factæ contra præcedentem sententiam contra hanc non minus vrgent. Itẽ sine sufficienti fundamento fingit hoc mysterium nõ fuisse institutum per modum vnius integri sacrificij & signi: nam si prius cõsecratum est corpus, & consumptum, postea vero actiones aliæ interpositæ sunt, & finita cœna, consecuta est calicis consecratio, certe non fuit per modum vnius factum totum mysteriũ, nec modo apto ad componendum vnum signum. Denique fundamentum ex Scriptura sacra nullum est. Nam Matth. & Marcus, tam de consecratione calicis, quam corporis dicunt, Cœnantibus autẽ illis: & Lucas post consecrationem calicis ait, dixisse Christum, Verumtamen manus tradentis me, mecum est in mẽsa, & omnes referunt vtramque consecrationẽ per modum vnius actionis continuæ. Igitur, quod Paul. ait (similiter & calicem, postquam cœnauit) de toto mysterio intelligẽdum est, ita vt illud aduerbium, similiter, ad totũ hoc referatur. Quod sicut panẽ post cœnam, scilicet legalem, consecrauerat, ita fecit & calicem. Quomodo autem illa duo concilientur, cœnantibus illis, &, postquã cœnauit, facilè ex dictis patere potest. Nam hoc posterius dictum est, propter legalem cœnam: prius vero propter vsualẽ: vel quia vtraque per modum vnius considerantur, vt in fine sectionis dicam.

Quartus modus est, hoc sacramentum fuisse institutum finita omni cœna materiali, seu corporali. Ita sentit Claudius de Saiectes repetit. 1. c. 7. & repetit. 8. c. 1. & Cæsar Baronius supra, & fundari etiam videntur, quia non distinguunt cœnam legalem ab vsuali. Quod si obiicias verbum illud, cœnantibus aũt illis: Respondere poterunt, illud verbum esse exponendum: id est, statim finita cœna, & recumbentib. adhuc, ita vt per modum vnius cœnæ id totum factum fuerit. Sed hæc sententia mihi non probatur. Nam primo falso nititur fundamento, vt visum est, deinde ex dictis conuinci potest, ostendimus enim, Christum instituisse hoc sacramentum antequam Iudas discederet: & antequam illi intinctum panem daret: ergo post institutionem adhuc durabat cœna: quandoquidem potuit Christus illud signum præbere. Ergo non est facta institutio post finitam omnẽ cœnam.

4. Sententia. Claudius. Baronius. Refutatur.

Quintus modus dicẽdi est: hoc sacramentũ fuisse institutum inter cœnandum, vsuali cœna illa videlicet inchoata & nondum finita. Quæ sententia in primis habet fundamentum in verbo, Cœnantibus autem illis: quod si potest cum omni proprietate intelligi, non est eneruandum. Quib. verbis addi possunt illa, quæ scribit Lucas, Verũtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, quæ verba indicãt Christũ actu fuisse in cœna, quando hoc sacramẽtum dabat discipulis. Videtur etiam fauere D. Aug. l. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 1. vbi dicit verba illa. Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me: & illa, Qui intingit mecũ manum in paropside, dicta esse post lotionem pedum: vnde fit, dicta esse inter cœnandum cœna vsuali: & tamen subdit dicta esse ante institutionem Eucharistiæ: ergo hæc facta est, inchoata iam cœna vsuali. Et hæc sententia est valde probabilis, nihilque video, quod ex Scriptura sacra, vel Patribus contra illam obiici possit. Nihilominus mihi difficile creditu est, Christũ Dominũ instituisse tantum sacramentum inter vulgares & cõmunes epulas. Videtur enim hoc esse præter reuerentiam debitam tanto sacramento: neque apparet vlla ratio litteralis, aut moralis, propter quam ita fieri debuerit.

Aug.

Eucharistia fuit a legali, & nondum incepta cœna vsuali fuit instituta.

Sextus ergo dicendi modus est: Christum Dominum, finita cœna legali, lauisse, vt diximus, pedes discipulorum: & ea actione absoluta, iterum recubu-

isse cum discipuli: & dixisse illa grauissima verba. Scitis, quid fecerim vobis, &c. vsque ad illa, Exemplum dedi vobis, vel, vt Augustinus supra vult vsque ad illud, vnus ex vobis tradet me, & fortasse tunc interposuit alia verba, quæ sunt apud Lucam, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. Potest enim illud, pascha, non solum agnum paschalem, sed etiam paschale tempus, vel certe ipsam Eucharistiam, quæ per illum agnum adumbrabatur, significare: vt exponunt Chrysostom. homil. 83. in Matth. Hierony. Matth. 26. Eusebius in Catena D. Thomæ ibi, & Tertullianus lib. 4. contra Marcionem c. 40. Denique non est incredibile in eodem temporis articulo, Christum discipulos de futuris mysteriis instruxisse: eosque ad eorum communionem præparasse, & statim instituisse hoc sacramẽtum, & discipulis dedisse. Quæ sententia non aliter confirmatur, nisi quia & cum his, quæ Euangelistæ narrãt, accomodari potest, & aliunde conuenientissimo ordine omnia connectit. Nam primum omnium à legali cœna inchoatum est, vt legis præceptum ante alia seruaretur, & figura veritatem præcederet, quæ proxime statim sequi debuit. Interposito vero fuit lotio pedum, vt, quanta reuerentia futurum sacramentum recipiendum esset, significaretur, & vt sacramentorum dignitas magis innotesceret, postea vero expletis mysteriis, ad communem cœnam ventum est. Quã sententiam indicat Damasc. lib. 4. de fide, cap. 14. & iuxta illam recte intelligitur illud, cœnantibus autẽ illis, vel quia inter vnam, & alteram cœnam, quam totam Euangelistæ per modum vnius recensent, hoc mysterium peractum est, vel certe, quia recumbentibus iam illis ad cœnandum, & mensa iam instructa, & parata, ab hoc mysterio inchoatũ est. Propter quod rectè potuit dicere Christus, Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Fateor tamen, Augustinum citato loco non satis distinguere inter cœnam vsualem & legẽ: suppositis tamen, quæ diximus, non est necesse verba illa, quibus Christus suum proditorẽ prædicebat, dicta esse ante, vel post lotionẽ pedum, aut institutionem Eucharistiæ, quia partim dicti potuerunt in cœnn legali, partim in vsuali, & partim in initio, partim in fine illius noctis, vt facile est ex Euangelistis colligere, & ex his, quæ tractat Iansenius. cap. 130. & 131.

S Chrysost. S. Hieron. Eusebius Tertullian. Damasc. Iansenius.

Ex quibus omnibus tandem colligitur, quo tempore & hora institutum sit hoc sacramentum. Claudius enim supra opinatur post multam noctem, seu in profundo, aut medio illius institutum esse. Ego vero existimo in principio noctis post transactam vnam, vel, ad summum, duas horas post solis occasum esse institutum. Dicitur enim Deut. 26. Immolabis phase vespere ad solis occasum: Euangelistæ autẽ dicunt, Christum accessisse ad immolandum pascha cum facta esset hora, vtique à lege præscripta. Decebat enim Dominum in lege exequenda se diligentissimum ostendere. Cœna autem legalis, & lotio pedum, ad summum, per duas horas durare potuerunt & statim secuta est institutio Eucharistiæ, ergo. Et addi potest coniectura ex Euangelio. Primo, quia Ioannes notat, quando Iudas exiuit, fuisse iam noctem, quod notari solet in principio noctis, non in medio. Deinde post illius exitum, Christus habuit longam concionem, & postea iuit in hortum, & prolixe orauit, deinde vero comprehensus est: & ab vno ad alium Pontificem ductus & examinatus, & nihilominus postea superfuit magna pars noctis, in qua cõtumeliis affectus est à ministris diem expectantibus, vt illum ante Pilatum sisterent. Ergo signum est, instituisse Eucharistiam in initio noctis, vt diximus.

Eucharistia ost instituta 1. vel 2. hora noctis.

SECTIO V.

Vtrum conuenienti tempore institutum sit hoc sacramentum.

QVamuis ex instituentis authoritate satis constet, opportunissimo tempore feciſſe omnia mysteria, quæ operatus est, vt tamen eius rei rationẽ aliquam explicemus, declarandum est, quam ob causam non ante incarnationem, neq; ante tempus passioni proximum, sicut Baptismus, neque post passionem & resurrectionem, sicut Pœnitentia, fuerit hoc sacramentum institutũ. Principio igitur non oportuit ante incarnationem institui. Primo, quia antequa sacramenta significare debuerunt Christum, vt futurum, non vt præsentem: hoc autem sacramentum, non solum significat præsentem Christum, sed etiam continet. Secundo, hoc sacramentum est efficacissima causa, & veluti vberrimus fons gratiæ, & charitatis: abundantia autem gratiæ legi gratiæ referuari debuit. Tertio, est certissimum pignus gloriæ, cuius ianua nondum erat hominibus patefactã. Quarto, quia non fuit conueniens, vt Christi corpus, prius quam modo connaturali existeret, sub hoc sacramento constitueretur. Ac denique mysterium, hoc incarnationis mysterium supponit: imo, vt Chrysostomus sæpe indicat, est veluti quoddam illius complementum, quia cum incarnationis beneficium in sola vna humanitate perfectum sit, per hoc sacramentum ineffabili quodam modo alis hominibus communicatur. Quocirca rationes omnes, quæ afferri solent, supra q. 1. art. 4. & 5. propter quas conueniens fuit, mysterium incarnationis post longa tempora fieri in vltima mundi ætate eadem præsenti mysterio applicari possunt, scilicet, quia onerant homines antea dispositi ad suscipiendum tantum beneficium, & quia oportuit mysterium adeo difficile per multa tempora prius prædici, & variis figuris adumbrari, quas articulo sequenti videbimꝰ. Sed quæri solet hoc loco, an potuerit hoc sacramentum ante incarnationem institui. Sed circa hoc, quæ necessaria hoc loco visa sunt, notauimus in Commẽtario art. 5. cætera adiiciemus.

Dico secundo, oportuisse hoc sacramentum instituì ante passionem. Primo, quia decuit, vt Christus Dominus maximum amoris signum, adhuc in morali corpore existens, nobis exhiberet, iuxta illud, Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finẽ dilexit eos, sicut etiam eodem tempore præbuit maximum humilitatis exemplum, discipulorum pedes lauando. Secundo, vt ipsamet institutio & oblatio sacrificij incruenti esset meritoria, & satisfactoria, & prætium nostræ redemptionis: hoc enim non habuisset, si post resurrectionem, quando iam non erat Christus in statu merendi, vel satisfaciendi, instituereturꝰ. Tertio, quia decuit, vt memoriale mortis suæ ante eandem mortem, nobis relinqueret. Dices, imo, cum sit memoriale passionis iam peractæ, non videtur potuisse institui ante passionem, aliàs falsum significasset. Respondetur, significationem huius sacramenti ab initio institutionis eius relatam esse ad illud tempus, in quo passio futura erat, & ideo non fuisse falsam, sicut etiam Baptismus, licet ante passionem fuerit institutus, passionem tamẽ Christi repræsentat.

Dico tertio, Opportunissime fuisse hoc sacramentum institutum in ipso passionis ingressu, & nõ antea. Huius conclusionis varias rationes affert hic D. Thom. & alij Theologi in 4. d. 8. & breuiter declaratur. Primo, quia decuit, vt in ipso discessu præcipuum signum traderet, ac memoriale suæ dilectionis, & imminente passione, memoriale illius nobis relinqueret, vt eo tempore altius cordibus inigeretur. Secundo, vt more amantissimi Patris in fine vitæ pretiosiorem hæ ditatem filiis relinqueret, eamque

eamque maxime commendaret, tanquam rem sibi charissimam. Tertio decuit inuisibiliter hominibus dari tunc, quando visibiliter ab eis recedebat. Quarto decuit fieri post vltimam legalem cœnam, vt ex sacramentorum collatione, noui sacramenti excellentia magis innotesceret: & vt tunc inciperet maximè noui sacramenti virtus, quando legalia cessabāt. Hæ rationes desumptæ sunt ex Chrysost. hom. 83. in Matth. & 28. in 1. ad Cor. Hieron. Matth. 26. August. Epist. 118. ad Ianuarium, Cyprian. serm. de cœna Domini. Vltimo accedit litteralis ratio, quia, licet Christus instituerit hoc sacramētum ante passionem, tamen reuera noluit; Ecclesiam vti illo, donec ipse esset glorificatus, quia ita decebat maiestatem tanti sacramenti, & ideo oportuit, institutionem illius proxime fieri ante passionem.

Chrysost. Hieron. August. Cyprian.

Posset hoc loco curiosè inquiri, an, si Adam non peccasset, instituturus esset Christus hoc sacramentum. Supponendum mysterium Incarnationis fuisse futurum, etiamsi homines in statu innocentiæ perseuerassent. Nam si cōtraria sententia defendatur, nullus locus relinquitur præsenti quæstioni, vt constat. Sed in re incerta, & non admodum vtili, & ab aliis non disputata, immorari nolo. Vnus enim quisq; poterit facile ex dictis supra de mysterio Incarnationis, in proposito dubio proportionaliter ratiocinari. Certum est enim, non fuisse tunc futurum hoc sacramentum, vel sacrificium in signum seu memoriale passionis Christi: quia tunc Christus non esset passibilis. Deinde ex ijs, quæ in simili quæstione de Incarnatione diximus, costare potest, iuxta modum prædestinationis, quem de facto Deus habuit, nullum habuisse decretum circa hoc mysterium, ex quo sequatur, illud fuisse futurum, si homo non peccasset, neque ad hoc afferendum potest ex Scriptura sacra, & Patribus fundamentum sumi. An vero, non existente peccato, habiturus esset Deus tale decretum, res est incerta, quæ adductis coniecturis in vtrāque partem posset disputari. Non est autem improbabile, Deum non fuisse prætermissurum tantum, tamque admirabile mysterium, in quo post Incarnationis opus, eius omnipotentia, & reliqua attributa maximè relucent, etiam si homines non indigerent remedio contra peccatum: præsertim cum hoc sacramentum per se primo non ordinetur ad tollendum peccatum, sed ad contrahendum maius charitatis vinculum, & quasi ad communicandum cum cæteris hominibus altissimum Incarnationis beneficium per summam quandam participationem, vt Chrysost. inquit, & probari hoc posset. Primo, quia per hoc sacramentum ipsa humanitas Verbo coniuncta, realiter comungitur suo modo cæteris hominibus: hoc autem est quoddam bonum, per se se maximè hominibus expetibile, & quod valde charitatem fouet, & excitat. Secundo, quia post factum Incarnationis mysterium, ipsi etiam Angeli discunt à sensibili humanitate Verbo vnita. Ergo multo magis expediret hominibus perfici & sanctificari ab ipso Christo, sub sensibili sacramento inter eos manēte. Tertio conferret hoc, vt homines perfectissimum sacrificium laudis, & gratiarum actionis Deo offerrent, Christum offerendo realiter præsentem. Quarto denique, quia hoc ipsum Eucharistiæ mysterium, est quoddam ex maximis operibus diuinæ omnipotentiæ, quod q; valde declarat diuina attributa, sapientiam, charitatem, &c. propter quæ ostendenda, Deus operatur. Sed de re incerta hæc sint satis. Poterat etiam hic de alia circumstantia huius institutionis tractari, de loco, scil. vel cœnaculo, in quo hoc sacramentum institutum est. Sed de hac re nihil reperio, quod ad scholasticam disputationem pertineat. De his vero quæ ad historiam pertinent, legi potest Nicephorus lib. 1. cap. 28. & Cæsar Baronius in annalibus anni trigesimi quarti.

Chrysost. Baronius.

ARTICVLVS VI.

Vtrum agnus Paschalis fuerit præcipua figura huius sacramenti.

Inf. q. 80 ar. 2o ad 2. & 4 & 8 q. 2 a. 2 & ar. 12 q. 3 ar. 1. q. 2. ad 1

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod agnus Paschalis non fuerit præcipua figura huius sacramenti: Christus enim dicitur Sacerdos secundum ordinem Melchisedech propter hoc, quod Melchisedech gessit figuram sacrificij Christi, offerens panem & vinum. Sed expressio similitudinis facit, quod vnum ab alio denominetur. Ergo videtur, quod oblatio Melchisedech fuerit potissima figura huius sacramenti.

2. Præterea, transitus maris rubri fuit figura Baptismi, secundum illud 1. Cor. 10. Omnes baptizati sunt in nube & in mari. Sed immolatio agni Paschalis præcessit transitum maris rubri, quem subsecutum est Manna, sicut Eucharistia sequitur Baptismum. Ergo Manna est expressior figura huius sacramenti, quam agnus Paschalis.

3. Præterea, Potissima virtus huius sacramenti est, quod introducit nos in regnum cœlorum sicut quoddam viaticum. Sed hoc maximè præfiguratum fuit in sacramento expiationis, quando Pontifex intrabat semel in anno cum sanguine in Sancta Sanctorum: sicut Apost. probat, Hebr. 9. Ergo videtur, quod illud sacrificium fuerit expressior figura huius sacramenti, quam agnus Paschalis.

Sed contra est, quod Apost. dicit 1. Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento tria considerare possumus scil. id, quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum, & id, quod est res & sacramentum, scil. corpus Christi verum, & quod est res tantum, scil. effectus huius sacramenti. Quantum igitur ad id, quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit huius sacramenti, oblatio Melchisedech, qui obtulit panem, & vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figuræ eius fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti, præcipue sacrificium expiationis, quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum fuit præcipua eius figura Manna, quod habebat in se omnis saporis suauitatem (vt dicitur Sap. 16.) sicut & gratia huius sacramenti, quantum ad omnia reficit mentem. Sed agnus Paschalis, quantum ad hæc tria præfigurabat hoc sacramentum. Quantum enim ad primum: quia manducabatur cum panibus azymis, secundum illud, Exod. 12. Ed. nt carnes & azymos panes. Quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel XIV. Luna, quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni Paschalis protecti sunt filij Israel à deuastante Angelo, & educti de Aegyptiaca seruitute. Et quantum ad hoc ponitur præcipua figura huius sacramenti agnus Paschalis, quia secundum omnia ipsum repræsentat.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli annexa est disputationi præcedenti. Cum enim ostensum sit, non fuisse conueniens, vt hoc sacramentum re ipsa præcesserit Incarnationem, dubitari non immerito potest, an expedierit, vt præcesserit saltem in figura, eo modo, quo Christus dicitur agnus occisus ab origine mundi. In qua re impius Lutherus irridet piam diligentiam, quam D. Thom. adhibuit in explicandis huius mysterij figuris. Sed ille potius irridendus est, cum Paulū contemnat, 1. ad Cor. 10. dicentem: Omnia in figura contingebant illis: qui etiam singulariter propter huius mysterij repræsentationem dixisse videtur: Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, scilicet, manna, quod figura fuit huius sacramenti. 1. Cor. 10

Certum ergo est, fuisse conueniens, sacramentum hoc præfigurari, prius quam fieret. Hoc enim ad maiestatem eius commendandam pertinuit. Et præterea, quia cum esset difficillimum, paulatim tradi & prædici oportuit. Et ideo Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 1. vt certum tradit, præcessisse varias figuras huius sacramenti, quas Magister & Theologi in 4. d. 8. diligenter explicant, præsertim Bonauent. art. 1. per tres quæstiones, Richar. art. 1. q. 3. Durand. q. 1. alter Duran. in rationali diuinorum officio. lib. 6. c. 69. Gab. lect. 55. & 81. in Cano. Vt autem paucis rem hanc complectamur, ad quatuor capita reducuntur figuræ: nam vel sumptæ sunt ex sensibili sacramento, vel ex eo, quod in hoc sacramento est res & sacramentum simul, vel ex effectu, vel ex omnibus simul.

Primo igitur, quædam figuræ datæ sunt ad significandum id, quod in Eucharistia est sacramentum tantum, id est, species panis & vini: huiusmodi fuit oblatio Melchisedech Gen. 14. licet Paulus ad Hebr. 7. illam pertractans, hoc mysterium præterniserit: cuius rationem in 2. to. reddidimus, cu de Sacerdotio Christi ageremus qu. 22. Idem significarunt panes propositionis, Exod. 40. Leuit. 23. de quibus soli mundi edere poterant, 1. Reg. 21. ita Damasc. lib. 4. cap. 14. Cyrill. Hierosolym. Cateches. 4. Mystag. Hieron. ad Tit. 1. Item panis primitiarum, Exod. 23. ex Irenæo lib. 4. contra hæreses, cap. 32. Item panis subcinericius Heliæ, 3. Reg. 19. Eodem sensu per figuram prædixit hoc mysterium Dauid, Psalm. 115. dicēs Quid retribuam Domino pro omnib., quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & Psal. 22. Calix tuus inebrians, quam præclarus est? vt exponit Hier. Epist. 150. ad Edibiam, qu. 2. de hoc etiam mysterio interpretatur Cyprian. Epist. 63. illud Prouerbior. 9. Sapientia ædificauit sibi domum, exscidit columnas septem, miscuit vinum, & proposuit mensam suā. & infra: Venite & comedite panem meū, & bibite vinū quod miscui vobis. Deniq; docet ibidem Cypr. panē huius sacramenti indicatū esse in Euangelio in quinque panibus, ex quibus Christus multitudinem, quæ ipsum sequebatur, satiauit, Matthæi 14. Vinum autem, in vino ex aqua miraculose procreato, Ioannis 2.

Secundo fuerunt aliæ figuræ significantes præcipue effectum, seu rem tantum huius sacramenti, inter quas præcipua fuit manna, vt late interpretantur Augustin. Chrysost. Cyrill. & Theophyl. Ioann. 6. Idem Chrysost. homil. 23. in 1. ad Cor. qui in verbo illo: Omnes eandem escam spiritualē manducauerūt intelligit significatum manna, quatenus figura erat huius sacramenti, vt Theophyl. etiam exponit. Et eandem figuram recte tractat Ambr. lib. 5. de sacram. cap. 1. & lib. de iis, qui initiantur, cap. 8. & 9. Origen. homil. 7. in Numeros, Greg. Nyssen. lib. de vita Moysis circa medium. Nam primo manna datum est hominibus peregrinantibus in deserto, vt possent ad terram promissam pergere. Secundo, habebat omnem saporis suauitatem, Exodi 16. Tertio, licet varij varias mensuras colligerent, eandem postea inueniebant, eodem cap. 16. Exod. Quarto, fuit cibus de cœlo missus, & qui optime nutriebat, quæ omnia aptissime significant effectum, & excellentiam, huius sacramenti. Ac denique sicut manna expositum fuit dubitationi, Psal. 77. Numquid poterit parare mensam in deserto? nunquid panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? Et contradictioni, Nu. 21. Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo: ita hoc sacramentū à principio, dubitationib. & contradictionib. fuit expositū, Ioan. 6. Quomodo potest hic carnē suā dare ad manducandum? Deinde huius sacramenti figura dicitur fuisse, etiam ratione effectus, lignum vitæ, quod erat in Paradiso ad conseruandā vitam. Sic etiam interpretantur Sancti effectū mellis quo oculi Ionathæ aperti sunt, 1. Reg. 14.

Tertio, aliæ figuræ datæ sunt ad significandā rem contentam, id est, Christum, qui est res, & sacramentum simul, & hoc modo censentur fuisse figuræ huius sacramenti omnia sacrificia legis naturæ, & veteris, vt docent Leo Papa, sermone 8. de passione. Augustin. lib. 1. contra aduersar. legis & Prophet. cap. 18. & lib. 17. de Ciuit. cap. 20. omnia enim illa Christum significabant, præsertim sacrificium expiationis, vt hic dicit D. Thom. Vbi oportet aduertere, plura ex illis sacrificijs immediate significasse sacrificiū Christi cruentum, vt indicauit Paul. ad Heb. 9. quia vero cum hoc sacramentum conficitur, simul offertur sacrificium. Quod memoriale est illius sacrificij, & in vtroque idem est principale offerens, & eadem res oblata, licet modus sit diuersus: ideo dicitur in illis sacrificiis, præfiguratum esse hoc sacramentum, quoad rem in illo contentam, quæ est res & sacramentum simul. Propter hanc etiam causam in veteri Testamento Corpus Christi per panem, & Sanguis per vinum significata sunt, vt Hierem. 11. Mittam lignū in panem eius, id est, crucem in corpus eius, vt Tertull. exposuit libr. 4. contra Marcionem, cap. 40. & Lactantius lib. 4. institutionum, cap. 18. Hieronym. & Origenes super Hieremiam. Idem Hieronym. dicta epist. 150. significari dicit verbis illis Iacob Gen. 28. Si fuerit Dñs meus mecum, & dederit mihi panē ad edendum, & vestimentum ad operiendum, id est, Christum, qui est panis vitæ, Ioann. 6. & indumentū fidelium, qui in ipso baptizati sunt, ad Gal. 3. licet etiā dicitur Gen. 49. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum: vt enim inquit Cypr. ep. 63. Quando sanguis vuæ dicitur, quid aliud, quam vinum calicis Dominici, & sanguis ostenditur? Deniq; significatus est sanguis calicis Christi in sanguine veteris Testamenti, quo Moyses post legem latam asperit populum, dicens: Hic est sanguis Testamenti, quē misit ad vos Deus. Exo. 24. & ad Hebr. 9. Vnde Christus, vt in se veritatem impleri ostenderet, eisdē verbis dicit, Matthæi 26. Hic est Sanguis meus noui Testamenti: & Lucæ 22. Hic calix nouum Testamentum est in Sanguine meo.

Vltimo est insignis figura agni Paschalis, in quo omnia dicta repræsentata sunt. Agnus enim significabat Christum, non solum vt hostiam, sed etiam vt cibum, quia agnus ille non tantum immolari, sed etiam comedi præcipiebatur, sanguis vero eius effectū redemptionis Christi, per quem à deuastante Angelo protecti, & à seruitute Ægyptiaca erepti sumus: panis azymus materiam huius sacramenti: vna domus Ecclesiam, quæ hoc sacramento perficitur, & in se, & cum Christo magis, ac magis vnitur: & ideo in illa sola hæc hostia offerenda est, & distribuendus hic cibus, ne sanctum canibus tribuatur, vt elegan-ter dixit Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ, Augustin. serm. 150 & 181. de tempore, cap. 12. & lib. 2. contra litteras Petiliani, cap. 37. & Gregor. lib. 35. moral. cap. 7. alias 5. qui eandem figuram optime explicat hom. 22. in Euangelia, Tertull. lib. 4. contra Marcionem, cap. 40. Leo Papa serm. 7. de passione Hieron. Matth. 26. Hesychius in 23. caput Leuit. D. Thom. 1. 2. q. 102. art. 5. ad 2.

QVÆSTIO LXXIV.

De materia Eucharistiæ, quantum ad speciem, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de materia huius sacramenti. Et primo, de specie materiæ: secundo, de conuersione panis & vini in corpus Christi: tertio, de modo existendi corporis Christi in hoc sacramento: quarto, de accidentibus panis & vini, quæ in hoc sacramento remanent.

Circa

Circa primum quæruntur octo.

Primo, vtrum panis & vinum sint materia huius sacramenti.

Secundo, vtrum ad materiam huius sacramenti requiratur determinata quantitas.

Tertio, vtrum materia huius sacramenti sit panis triticeus.

Quarto, vtrum sit panis azymus, vel fermentatus.

Quinto, vtrum materia huius sacramenti sit vinum de vite.

Sexto, vtrum sit admiscenda aqua.

Septimo, vtrum aqua sit de necessitate huius sacramenti.

Octauo, de quantitate aquæ, quæ apponitur.

POst explicatam quæstionem, an sit hoc sacramẽtum, incipit inquirere D. Tho. quid sit, & essentiã eius explanare; agẽs prius de materia, postea vero de forma huius sacramẽti. Prius vero, quam ad has partes specialiter descendamus, expediens visum est, disputationem præmittere, in qua generatim inquiramus, in quo huius sacramenti ratio, & essentia consistat, ita enim facilior erit postea disputatio de singulis partibus sacramenti.

DISPVTATIO XLII.

De essentia, & partibus huius sacramenti in communi.

SVpponimus ad hoc sacramentum cõficiendum multa concurrere: scilicet, aliquam verborum formam, materiã panis & vini: quæ, dum conficitur sacramentũ, partim transit, scilicet, quoad substantiam panis & vini, & vt sic, materia remota dicitur, partim permanet, scilicet, quoad accidentia, & vt sic, materia proxima appellatur. Præterea, Corpus & Sanguinem Christi, quæ sub specieb. consecratis continentur: ac deniq; post hæc reperitur vsus huius sacramenti, quæ omnia in sequẽtibus probanda sunt. Hic solum explicandum est, quomodo hæc componant hoc sacramẽtum: seu quid illorum ad essentiam eius componendam intrinsece pertineat. Nam de omnibus dictis est dubium, præterquam de materia remota: de qua, cum non maneat, non est inter Catholicos controuersia. Supponendę sunt etiam hoc loco differentiæ huius sacramenti à reliquis, quas supra disp. 39. sect. 2. late tradidimus.

SECTIO I.

An species consecratæ sint sacramentum Eucharistiæ, vel de intrinseca ratione eius.

1. Opinio. Valdens.

DVobus modis videtur esse ab aliquibus negatum, species consecratas intrinsece constituere, & esse de essentia sacramẽti Eucharistiæ. Primus fuit VValdensis tom. 2. de sacramentis, cap. 21. vbi dicit, in aliis sacramentis solum visibile signum, inuisibilem gratiam significans, esse ipsum sacramentum: hic vero sacramentum esse inuisibilem gratiam, per visibile signum proxime significatam, id est, Christum Dominum, quem verba significant, & sub speciebus constituunt, species autem & continent, & significãt. Vnde concludit, species nec ad essentialem constitutionem huius sacramenti pertinere, nec esse sacramentum, nisi per quandam analogiam: quia sunt signum sacramenti, sicut color dicitur sanus, quia est signum sanitatis. Fundatur hic author solum in quibusdam Sanctorum testimoniis, qui hoc sacramentum Corpus, & Sanguinem Christi appellant, quos partim citauimus q. præced. art. 4. partim allegabimus infra sect. 3. vbi verum illorum sensum expendemus. Et confirmari potest hæc opinio, quia species sicut non significant, ita nec efficiunt gratiam sanctificantem, sed solum significant Christum, quem continent. Christus vero ipse est, qui gratiam confert, iuxta illud, Io. 6. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Cum n. humanitas sit instrumentum coniunctũ, & præsens, ac proxime adsit, non indiget alio instrumento: species ergo nihil efficiunt, ergo non sunt sacramentum, nec pars sacramenti. *Ioan. 6.*

Secundus modus, seu secunda opinio est, species non esse partem sacramenti huius, quia solum forma verborum est, totum sacramentum. Hæc sententia tribui solet Caietan. qui supra qu. 63. art. 6. ità loquitur: circa Eucharistiæ sacramentum duo possunt considerari, scilicet ipsum sacramentum, quod nihil aliud est, quam actio sacramentalis consistens in cõsecratione materiæ, cum ergo consecratio verbis fiat, significat, sola verba esse Eucharistiæ sacramentum. Quæ sententia tribuitur etiam Marsil. in 4. q. 1. art. 1. & q. 6. ar. 2. & videtur illi fauere D. Thom. in 4. d. 8. quæst. 1. artic. 1. quæstiunc. 1. cum dicit, in sacramẽto Eucharistiæ sanctificationẽ materiæ esse ipsum sacramentum. Et suaderi potest hæc opinio: quia in hoc sacramento sola verba sunt sensibile signum, efficax summæ gratiæ, id est, Christi, quem significant, & quodammodo efficiunt: species autem, vt dictum est, nihil efficiunt. Et confirmatur, quia negari non potest, quin verba habeant significationem sacramentalem: ergo vel sunt sacramentum, vel pars sacramenti: non sunt autem pars, quia non habent cõpartem, cum qua vnum totum constituãt, quia successiuum cum permanente non potest coniungi ad vnum totum constituendum: ergo sunt integrum sacramentum, & non aliud, quam Eucharistia: ergo. 2. Opinio. *Caiet.* *Marsil.* *D. Thom.*

Dicendum vero primo est, solum Christi Domini Corpus, ac Sanguinem non esse integrum Eucharistiæ sacramentum. Hæc est communis sententia Doctorum, quos statim referam, & colligitur ex Innocent. III. & ex Concil. Trid. & ex aliis multis Patribus & decretis, quę statim ad probandam tertiam conclusionem afferam. Ratio vero clara est, quia de ratione sacramenti est, vt sit per se signum sensibile: Christus autem, vt in hoc sacramento, non est modo sensibili: ergo per se sumptus non potest esse totum sacramentum, necesse est enim, vt in intrinseca essentia sacramenti, aliquod signum, quod sensibus obiici possit, includatur. Vnde, si res aliqua per se insensibilis interdum est pars sacramenti, necesse est, vt cum alia per se sensibili coniungatur, & aliquo modo, saltem per accidens, sentiatur, vt in contritione & confessione videre licet. Sic igitur, Corpus Christi, prout est in hoc sacramento, non potest per se constituere sacramentum, cum seclusis speciebus nullum signum per se sensibile maneat, quod ad constituendum sacramentum sufficiens sit. Vnde aperte repugnat, species habere rationem sacramenti per analogiam ad Christi Corpus, cum potius, ipsum Corpus per ipsas tantum species aliquo modo, scilicet sacramentaliter, sentiatur: species autem per se sensibiles sint. Propter quod sancti Patres docent, ipsas species esse sacramentum tantum: Corpus autem Christi esse rem, & sacramentum simul. 1. Conclusio. *Innoc. III.* *Conc. Trid.*

Dico secundo, verba consecrationis non sunt Eucharistiæ sacramentum. Communis est conclusio Theologorum, & existimo esse certam, colligiq; ex communi loquendi modo Sanctorum, & Conciliorum, appellantium species ipsas, sacramentum, vt iam videbimus. Præterea dicunt Patres, consecratione perfici sacramentum Eucharistiæ, non autem consecrationem esse ipsum sacramentum. Aug. li. 20. contra Faustum, c. 13. Noster panis & calix, certa consecratione mystic⁹ fit nobis, nõ nascitur. & in c. Quia passus, de Consec. d. 2. Mysterium, dicitur, pacis: & vnitatis nostræ in sua mensa consecrauit. Greg. Nyss. in cap. 2. Conclusio. *Augustinus.* *Greg. Nyss.*

in cap. Quia corpus, eadem dist. Necessarium erat, vt in die cœnæ sacramẽtum nobis Corporis & Sanguinis sui consecraret: & similia habet Ambrosi. li. de iis, qui initiantur, c. 9. & lib. 4. de sacr. c. 4. Ac denique in c. Ego Berengarius; In suæ hæresis abiuratione, iurat ille, se credere, post consecrationem, non solum sacramentum, sed verum Corpus & Sanguinem Christi Domini nostri in altari manere. Ergo, cum verba transeant, & sacramentum maneat, necesse est sacramentum esse aliquid, præter verba. Nec potest accommodari eorum fuga, qui exponunt manere sacramentum, quia manet Christus, qui est res, & sacramentum simul: quia ibi expresse dicitur, manere sacramentum, præter Corpus & Sanguinem Christi, quæ sunt res & sacramentum simul. Deniq; Concil. Floren. expresse dixit, per hæc verba hoc confici sacramentum, Conc. Trident. sess. 13. cap. 1. dicit, post partis & vini consecrationem, Christum Dominum in hoc sacramento contineri, ergo præter rem & sacramentum, scilicet Christum, manet sacramentum continens ipsum. Non enim ipsum seipsum cõtinet: vnde id dictum esse ratione specierum, certum est, vt clarius explicatur in c. Firmiter, de sum. Trinit. & fid. Cath. vbi dicitur: Christum contineri in altari, sub speciebus: si ergo verba conficiunt Eucharistiæ sacramentum, & post verba, præter Corpus & Sanguinem Christi, manet sacramentum, in quo Christus continetur, non sunt verba ipsum sacramẽtum. Et confirmatur, quia Eucharistia est sacramentum permanens, quod à fidelibus sumitur, vt animarum cibus & adoratur, & circumfertur, & pro infirmis seruatur, vt Concil. Trident. tradit sess. 13. per multa capita. Verba autem nec permanent, nec sumuntur à fidelibus, nec adorantur, circumferuntur, aut seruantur: ergo illa, per se sola, non possunt esse Eucharistiæ sacramentum, quia non conueniunt illis proprietates rei permanentis, quæ sacramento Eucharistiæ attribuuntur. Et hæc conclusio euidentius constabit ex sequenti. Nec existimo Diu. Thomam, aut aliquem authorem grauem sensisse contrarium: quamquam interdum aliqui minus proprie loqui videantur. Quia in re perspicua non existimarunt de vero ipsorum sensu potuisse dubitari. Proprie ergo, & in rigore falsum est asserere, sacramentum Eucharistiæ esse actionem consecrandi: & si alicubi hoc reperitur, interpretandum est, vel de actione, ratione sui termini, vel in sensu causali, scilicet Eucharistiam confici consecratione. Et ita sese exponit aperte D. Thom. illo loco, & infra hac 3. par. quæstione 78. articulo 8. & sæpe alias: & idem est sensus Caietani, qui illo loco non tractabat de essentia huius sacramenti, sed de actionibus, quæ in illo interueniunt, scilicet consecratione, & sumptione, vt ostenderet, per neutram illarum characterem imprimi, de quo ibi disputabat. Marsil. etiam eodem modo interpretandus est. Nam, licet in priori loco obscurius loquatur: in posteriori satis aperte veritatem docet.

Ambros. Conc. Flor. Conc. Trid. Conc. Trid. Marsil.

Species consecratæ pertinent ad essentiam Eucharistiæ.

Dico tertio, species consecratas esse Eucharistiæ sacramentum, seu ad illius constitutionem intrinsece & essentialiter pertinere. Propono conclusionem hanc sub disiunctione, quia perfecta illius intelligentia pendet ex iis, quæ dicemus duabus sequentibus quæstionibus. Vbi ostendemus, sensum vtriusq; partis recte intellectũ eodem reuolui. Conclusio ergo est communis Theologorum, D. Thom. hic art. 1. ad 2. & 3. & aliorum in 4. dist. 8. vbi Magist. etiam hoc sacramentum dicit esse, inuisibilis gratiæ visibilem formam. Vnde concludit, ipsas species esse sacramentum tantum, quod prius docuerat Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramentis p. 8. cap. 7. tenet Altisiod. libr. 4. Summæ. tractatu 5. capit. 1. Alens. 4. p. q. 31. membr. 3. Caietan. quæst. 57. art. 1. in fine, Richard. artic. 1. Viguerius in Summa cap. 16. §. 3. quam Theologorum doctrinam amplexus est Innoc. III. in capit. Cum Marthæ, de celebrat. Missarum, docens, species visibiles esse sacramentum tantum. Et indicatur etiam in cap. Hoc est, de Consecratione dist. 2. quod ex Augustino desumptum est, partim epist. 23. ad Bonifacium, partim aliis locis, & Concil. Trid. sessio. 13. c. 3. eadem vtitur doctrina, cum docet, commune esse huic sacramento cum cæteris, esse inuisibilis gratiæ visibilem formam. Et confirmatur, nam ratione specierum, dicitur Corpus Christi contineri in sanctissimo Eucharistiæ sacramento, eadem sessio. cap. 1. & in cap. Species, de Consecrat. dist. 8. & sæpe alias. Nec enim corpus Christi ratione sui ipsius potest dici cõtineri in sacramento magis, quam in se ipso: sunt ergo ipsæ species sacramentum: vel certe sacramentum ipsum componunt, vel intrinsece constituunt. Et alia similia argumenta confici possunt ex multis aliis locutionib. de hoc sacramento, quæ in Conc. Trid. & in variis decretis, de Consecrat. d. 2. facile reperientur. Ratio vero clara est, quia species visibiles sunt signũ sacrum. Significant enim Christum, quem continẽt, significant autem illum, vt animarum cibum, atq; adeo, vt sanctificãtem homines, per modum spiritualis nutrimenti: quæ significatio ad rationem sacramenti posset sufficere: tamẽ præterea significant gratiam, & charitatem: quia significant vnionem in vno corpore Christi mystico: quæ vnio charitate ficitur. Ac denique realiter in se continent Christum, quod genus quoddam causalitatis est, & fortasse ad efficientiam pertinet, vt infra dicam. Tandem probabile est, efficere etiam gratiam, vt instrumentum physicũ Christi, nihil ergo deest speciebus cõsecratis, quominus possint Eucharistiæ sacramentum componere, seu constituere.

S. Augustin. Conc. Trid.

Fundamenta contrariarum opinionum ex dictis fere soluta sunt: VValdensis enim in æquiuoco laborasse videtur, nam ex eo, quod Corpus & sanguis Christi sunt res præcipuæ, ex quibus maxima dignitas hujus sacramenti consurgit, existimauit, accidentia, comparatione illarum, quasi nihil esse, & ideo analogice esse sacramentum, cum tamen valde diuersum sit agere de rei nobilitate, ac agere de ratione sacramenti, quia cum de ratione sacramenti sit esse signum sensibile, fieri potest, vt in re minus nobili prius & exactius inueniatur ratio sacramenti, si illa per se sensibilis, quam in re nobiliori, si non sit per se sensibilis, sed tantum per aliam, vt in præsenti accidit, sicut explicatum est. Patres vero, quos VValdensis allegat, licet dicant, Corpus Christi esse sacramentum, non tamen excludunt species. Quomodo autem intelligendi sint, in sectione 3. dicemus. Ratio vero in fauorem illius sententiæ facta falsum sumit, vt visum est, & idem dicendum est ad rationem factam pro secunda sententia, de qua plura in sequenti sectione dicemus.

Fundamenta contrariorum defruncta.

SECTIO II.

An forma verborum consecrationis sit de essentia huius sacramenti, intrinsece illud constituens.

CONsecratio duobus modis accipi potest. Primo pro forma verborum, qua hoc sacramentum in eis conficitur. Secundo, pro actione illa mirabili, qua panis in Corpus Christi conuertitur. De hac posteriori non est quæstio, quia constat, illam esse viam ad constituendum hoc sacramentum, non tamen pertinere intrinsece ad ipsam rationem sacramẽti, quia non est forma sensibilis, sed potius inuisibilis actio eius, sicut spiritualis actio, qua per formam, v. g. Baptismi, efficitur gratia in anima, non est sacramentum, sed potius res sacramenti, seu via ad illam. Intelligitur ergo quæstio de ipsa forma verborum, de qua non est controuersia inter Catholicos, quin illo modo sit forma huius sacramenti, vt Concilium Florent. tradit, & infra quæstione 78. latius dicetur.

Quæstio.

Conc. Flor.

Disti-

Difficultas vero est, quomodo intelligendum sit, esse formam : scilicet, an tanquam formam informantem & constituentem ipsum sacramentum, an vero solum, vt formam extrinsece illud efficientem.

Probatur conclusio contraria non posse aliquo modo integrum sacramentum. Gabriel.

Supponendum secundo est, illa verba non esse integrum aliquod sacramentum, quia nec; est Eucharistia, vt ostendimus, neque aliud aliquod ab illa distinctum, quamquam Gabriel. d. 6. art. 3. dub. 2. contrarium alterere voluerit, licet formidando. Sed est noua & absurda sententia, qua posita plura essent sacramenta, quam septem : quod Gabriel consequenter concedit. Quamuis per reductionem, dicat ad septem omnia reuocari, quod ego supra satis improbaui in disputatione 39. & 1. huius materiæ. Ratio etiam à priori adiungi potest : quia id, quod est integrum sacramentum nouæ legis, est proximum signũ efficax gratiæ sanctificantis, quam continet & confert, vt patet ex generali doctrina de sacramentis nouæ legis. Hæc autem verba non sunt instituta ad conferendam gratiam. Vnde non possunt immediate applicari ad sanctificationem hominis, sed solum ad sanctificationem materiæ. Et ideo sola illa : ac per se sumpta, non possunt esse integrum sacramentum nouæ legis, sicut sanctificatio Chrismatis, aut benedictio olei, non potest habere integram rationem sacramenti. Et ita melius docuerat idem Gabr. lect. 35. in Canonem, & omnes Doctores, d. ist. 8. Et ex his intelligitur facile ratio dubitandi in proposita quæstione.

Conclusio. non. nec esse Eucharistia totius partium quæ est. Scotus. Soncinas. Gabriel. Victoria. Ledesma. Catherinus. Claudius. Alanus.

Prima igitur sententia dicit hanc formam, nec esse sacramentum, nec partem sacramenti Eucharistiæ. Potest pro hac sententia referri Sotus in 4. dist. 1. arti. 1. sed ille generaliter in omnibus sacramentis negat formas esse partes intrinsecas, sed in hoc deceptus est, vt suo loco ostendimus. Nec in aliis est eadem ratio dubitandi, quæ in illo. Tenet igitur proprie hanc sententiam Scot. dist. 8. quæst. 1. ad tertium quem sequitur Gabriel ibi quæstione vnica in principio. & lect. 38. in Can. Victoria in Sum. numero 52. Ledesma quæst. 14. artic. 1. dub. 2. Catherinus Opus. 2. de verbis, quibus Christus consecrauit. Claudius repetit. 4. cap. 12. & optime omnium Alanus, libro primo de Eucharistia, cap. 3. 4. & 5. Hi dicunt non esse de ratione sacramenti, vt essentialiter atque intrinsece consteret rebus vt materia, & verbis, vt forma, sed solum, vt ex rebus & verbis conficiatur, quacunque ratione : quod in hoc sacramento seruatur solum, quia verba sunt necessaria ad conficiendum hoc sacramentum, per modum formæ extrinsece efficientis. Et primo suadetur ex Concilio Florentino, quod primum in genere loquens, non dicit omnia sacramenta constare ex materia & forma, sed omnia tribus perfici, materia, forma, & ministro. Ex quo solum habetur, illa tria esse necessaria, non vero essentialia, vt de ministro dicere necesse est. Statim vero loquens in specie de hoc sacramento, dicit : materiam esse panem & vinum : formam autem verba : constat autem illam materiam non esse intrinsecam, & essentialem sacramento in facto esse : sed solum esse materiam remotam, & quasi terminum à quo, necessarium in fieri. Ergo eodem modo dici poterit forma sacramenti in fieri : non vero constituens illud intrinsece in facto esse. Vnde inferius idem Concilium dicit, hanc esse formam, qua hoc conficitur sacramentum, & eodem modo loquuntur Patres supra citati. Est ergo hæc forma efficiens, non informans hoc sacramentum. Vnde arguitur secundo ex differentia inter hoc sacramentum, & reliqua : quia in aliis forma non efficit sacramentum, sed effectum sacramenti, & ideo potest per se constituere sacramentum : at vero hîc forma efficit sacramentum : ergo non formaliter constituit : quia, teste Aristotele, forma informans, & efficiens non coincidunt in eandem numero. Tertio, quia in aliis sacramentis non est aliud esse, quam fieri : & ideo eisdem formis sunt, quibus fiunt : ad hoc sacramentum præter fieri, habet esse permanens : res autem permanens constituitur in suo esse per formam permanentem distinctam ab actione, qua fit : quia in tali re aliud est esse, aliud fieri. Vnde confirmatur, quia transacta forma, manet in altari integrum sacramẽtum, & non manet compositum ex rebus & verbis : ergo non est hoc compositum, sacramentum : sed illa tantum res, quæ in altari permanet : & consequenter verba non sunt pars extrinseca sacramenti, antecedens constat ex decretis supra citatis, quæ in hoc fauent huic sententiæ, & in eo etiam, quod simpliciter vocant species sacramentum tantum, nulla facta mentione formæ. Vltima ratio, & tertia differentia est, quia in aliis sacramentis proximè applicatur forma ad sanctificationem fidelium, quod est intrinsecum sacramento nouæ legis. Vt enim supra vidimus, debet esse cæremonia ad vsum & sanctificationem fidelium instituta : in hoc autem sacramento forma non est proximè ad sanctificandos fideles, sed ad sanctificandam materiam, quæ in vsum fidelium postea futura est : non est ergo pars sacramenti, sicut in Confirmatione, vel Extrema vnctione sanctificatio seu benedictio materiæ, quamuis simpliciter necessaria sit, non est tamen pars, vel forma sacramenti, quia remote tantum ordinatur ad vsum, & sanctificationem fidelium.

Quod si quis interroget, cum hæc forma sit signum sacrum, si non est sacramentum, vel pars sacramenti, quid sit? Respondet Soto dist. 8. quæst. 1. art. 1. esse sacramentale quoddam. Quod non mihi placet : quia habet effectum maxime supernaturalem, & ex institutione diuina est instrumentum efficax, & altioris rationis, quam sint ea, quæ sacramentalia vocantur. Scotus dicit : esse viam ad sacramentum, sed hoc magis conuenit actioni ipsi, quam formæ verborum. Melius ergo dicetur forma extrinseca, & efficiens. Vel certe probabiliter dici potest, quod sit actio sacrificandi incruente. Nam, vt infra dicam, dum hoc sacramentum conficitur, sacrificiũ Deo offertur. Et ex hoc dicendi modo accommodatissime explicatur hæc opinio. Dixi enim supra, agens de sacramentis in genere, hoc differre inter sacramentum & sacrificium, quod licet vtrumque sit signum sacrum, tamen sacramentum ordinatur ad vsum, & sanctificationem fidelium, sacrificium vero ad offerendum Deo aliquid sacrum, in singularẽ cultum eius. Verba ergo consecrationis proxime ordinata sunt, ad conficiendum Corpus Christi, & Sanguinem separatim ex vi verborum : & hoc modo ad immolandum & offerendum Deo incruente ipsum Christum, in singularem cultum ipsius Dei. Et ideo proxime pertinent illa verba ad constituendum sacrificium, & sunt signum sacrum per modum sacrificij, non per modum sacramenti. Quia vero id, quod Deo in sacrificium offertur, postea cedit in vsum fidelium, inde fit, vt per hæc verba, & per hanc sacrificationem conficiatur spiritualis cibus, qui sit perfectissimum sacramentum, quo reficiuntur fideles. Ex quo etiam colligitur, posse hæc verba dici formam huius mysterij, quatenus sacrificium est. Sacrificium enim consistit in fieri, & in actione : & ideo forma eius merito dici potest actio sacrificandi, nam materia, seu quasi materia est res oblata, seu in cultum Dei confecta, seu sacrificata : eadem vero forma, quæ informat sacrificium, efficit sacramentum. Quia, vt dictum est, res sacrificata manet in cibum, vsum & sanctificationem fidelium. Et hoc modo explicata hæc sententia non solum probabilis est, sed etiam valde accommodate explicat hoc mysterium & admirabilem sapientiam, quam in eo constituendo Christus ostendit.

Florent.

Secunda nihilominus sententia est, verba esse formam 2. *Opinio.*

mam intrinsece constituentem hoc sacramentum. Hanc videtur tenere Marsil. q.6.ar.2.& videtur fauere D.Thom.tum in 4.d.8.q.1.ar.1.quæstiun.1.tum etiam in tota hac materia, quatenus eodem modo loquitur de forma huius sacramenti, sicut de aliis. Fundamentum autem est illud generale axioma Theologorum, sacramenta nouæ legis constant rebus & verbis: quod intelligendum videtur de constitutione intrinseca, & essentiali, vt sit in omnibus alijs: nam si in aliquo hoc negatur, poterit facile negari in reliquis: & ita tota hæc doctrina de constitutione sacramentorum reddetur incerta. Sed, vt verũ fatear, hoc argumentum non admodum cogit, vt prima ratio præcedentis sententiæ demonstrat, nam est specialis ratio, & quasi singularis natura sacramenti, nihil mirum est, si in illo fiat singularis exceptio, & propria constitutio. Alia ratio adiungi potest quia hæc verba sunt signum sacrum, & efficax summæ gratiæ, quia vim habent conficiendi Christum in hoc sacramento, & significandi illum, vt est cibus animarum sanctificans, ergo hæc verba sunt sacramentum, vel pars sacramenti. Non primum, vt ostensum est, ergo secundum. Sed hæc ratio ex dictis facile solui potest, dicẽdo, hæc verba significare per modum sacrificij, quæ significatio est veluti extrinseca & efficiens in ordine ad sacramentum. Denique ratio esse potest, quia hæc forma habet circa species illum effectum sacramentalem, quem habere potest forma sacramentalis, quia definit, & determinat materiam ad sacramentalem significationem. Dici tamen potest determinare effectiue consecrando materiam. Sed ratio est probabilis, vt statim explicabo.

Non verba, sed quod ex verbis relinquitur esse formam huius sacramenti, quidam volunt.

Tertia opinio esse potest, quæ est veluti explicatio præcedentis, non verba, sed quod ex verbis relinquitur, esse formam huius sacramenti, ad modum, quo nonnulli dicunt, Vbi, non esse superficiem continentem, sed quod ex circumscriptione eius resultat in locato. Sed hæc sententia addit aliquid obscurius, & non saluat modum loquendi Conciliorum, & vix potest non incidere in alterutram ex dictis. Interrogo enim, quid sit illud, quod verba relinquunt circa species: & an relinquant effectiue vel formaliter: si effectiue, illud non potest esse, nisi consecratio physica, quæ consistit in separatione specierum à substantia, & conuersione substantiæ in Corpus Christi. Et hoc modo iam verba non sunt forma informans, sed efficiens, vt prima opinio dicebat. Id autem, quod efficiunt, magis se tenet ex parte materiæ proximæ, quam formæ: at vero formaliter nihil relinquunt verba circa species, nisi fortasse denominationem extrinsecam, neque enim, materiam manere determinatam ad talem significationem, potest esse aliud, quam habitudo rationis, & denominatio extrinseca, & hoc ipsum dicebat secunda opinio: & melius loquebatur, quia Conc. Florent. non dicit: habitudinem rationis esse formam, sed verba ipsa. Item, quia illa habitudo non est quid sensibile, sicut verba. Item, quia in aliis sacramentis, licet possit confiderari illa habitudo, non tamen dicitur forma, sed verba. Denique si habitudo illa consideretur ex parte verborum denominantium materiam, non est forma, sed quasi informatio extrinseca verborum. Si autem quasi passiue consideretur, ex parte specierum, est veluti vnio materiæ ad formam, qualis hic esse potest.

Iudicium authoris de prædictis sententiis, & secundæ opinionis explicatio.

In hac re dicendum est, primam sententiam recte explicare, quidquid in re ipsa efficitur per hanc formam, & modus loquendi illius certe est expeditus & facilis, & potest optime sustineri. Secunda vero opinio non negat, quod in re affirmat prima, sed addit aliquid spectans ad modum loquendi, quod non displicet. Potest vero sic breuiter explicari: quia per hæc verba aliquid physicum, & reale fit in materia consecrata, scilicet, vt sub illis speciebus realiter Christus contineatur: & quoad hoc, verba solum sunt forma extrinseca & efficiens: quia vero hic effectus insensibilis est, ideo ex solo illo non intelligitur relinqui materia satis definita ad sensibilem & sacramentalem significationem. Et ideo alia ratione intelligi possunt illa verba sacramentaliter informare illam materiam: quia ex consecratione resultat quædam sacramentalis coniunctio inter talem materiam & formam, ratione cuius, species determinantur per verba, ad significandum, quod cõtinent, & quoad hoc dici possunt sacramentaliter informari per illa: sicut in Baptismo ablutio determinatur per verba ad significandum spiritualem ablutionem: & ideo in esse sacramenti talia verba sunt forma talis materiæ. Simili ergo ratione in præsẽti verba possunt dici informare materiam, & cum illa constituere vnum sacramentum, quia vero hæc vnio & informatio non est physica, ideo non oportet, vt sit intrinseca & propria, sed per quandam denominationem extrinsecam. Et eadem ratione potest intelligi, illa materia manere informata & determinata per illam formam, etiamsi verba transierint. Nam sicut dicitur aliquid formaliter cognitum à cognitione, quæ præterijt: sic etiam species manent determinatæ ad hanc significationem, quamdiu moraliter substant illi formæ: substant autem non solum pro tempore, quo verba proferuntur, sed quamdiu retinent eandem habitudinem ad illam formam, quæ habitudo non est forma, vt alia opinio dicebat: sed est veluti vnio materiæ cum forma, vnde nos non intelligimus species esse consecratas, & significare, vel contire Christum, nisi quatenus intelligimus circa eas fuisse prolata verba formæ. Vnde relatio signi, quæ rationis est, intelligi potest fundata in speciebus, vt denominatis à tali forma. Et hoc etiam satis est, vt licet verba transierint, dicatur tamen simpliciter manere sacramentum Eucharistiæ, vt Concil. Tridentin. sess. 13. & tota Ecclesia docent. Primo, quia permanet totus Christus, quod est præcipuum in hoc sacramento. Secundo quia sicut res successiua dicitur esse, quia aliquid illius est, licet aliquid iam trãsierit: ita hoc sacramentum, quod ex permanente & successiuo consurgit, dicitur simpliciter esse, quia aliquid illius est, & id, quod in eo præcipuum est, durat. Præsertim tertio, quia in speciebus permanentibus manet tota significatio: verba enim tantum significant, contentum sub illis speciebus esse Christum, & hoc idem permanenter significant species iam consecratæ. Vnde fit vltimo, quod, licet verba physice transierint, semper tamen quodammodo informent, vt diximus, illas species, quia illæ non significant, nisi vt consecratæ sunt, atq; adeo, quatenus substant verbis consecrationis, quæ præcesserunt. Neque in ijs rebus requirenda est maior propinquitas, vel præsentia.

Can. Tri.

SECTIO III.

Vtrum Corpus & Sanguis Christi intrinsece & essentialiter pertineant ad huius sacramenti institutionem.

SVpponimus de essentia huius sacramenti esse, vt in se contineat Corpus Christi realiter præsens. Hoc enim requirit veritas formæ, & hoc significant species tali forma consecratæ, vt latius infra quæst. 75. ostendimus. Vnde fit, non esse dubium inter Catholicos, quin Corpus Christi aliquo modo sit de intrinseca ratione huius sacramenti, saltem in obliquo, vt aiunt, id est, vt terminus illius habitudinis, seu vnionis, quam species continentes dicunt ad rem contentam. Difficultas vero est, an Christus directe & in recto ingrediatur essentiam huius sacramenti, ita vt non tantum species sint sacramentum,

tum, sed totum veluti compositum ex corpore & speciebus. Quidam enim Doctores negant, corpus Christi pertinere ad constitutionē huius Sacramenti hoc posteriori modo, sed species solas esse Sacramentum, ita sentit Marsilius in 4. quæst. 6. artic. 2. Vnde quæst. 1. artic. 1. dicit, corpus Christi non esse Sacramentum, sed annexum Sacramento consecrationis. Tenet etiam Soto distinct. 1. quæst. 1. art. 4. & distinct. 8. quæst. 1. art. 1. Et potest primo fundari in Patribus, & Conciliis, quæ in primis, distinguendo, vt vidimus, illa tria, rem tantum, &c. dicunt species esse Sacramentum tantum, corpus autem Christi esse rem & Sacramentum simul: omnino ergo distinguunt corpus à Sacramento, & dicunt, Sacramentum esse signum corporis. Corpus ergo non constituit intrinsece id, quod est Sacramentum tantum: sicut nec significat seipsum. Et simile argumentum sumitur ex alia locutione, qua frequenter dicunt, corpus Christi contineri sub hoc Sacramento. Item etiam ex alia, quæ habetur in dicto cap. Ego Berengarius, vbi dicitur: post consecrationem non solum manere in altari Sacramentum, sed etiam corpus Christi. Secundo argumentor ratione: quia inter corpus & species nulla est vera vnio realis & physica, vt infra dicam, nec etiam sacramentalis: ergo ex illis duobus non componitur vnum Sacramentum: ergo corpus Christi non est de intrinseca ratione huius Sacramenti. Antecedens probatur: quia vt fieret sacramentalis vnio, oporteret alterum componentium esse, vt materiam, alterum, vt formam: sed corpus Christi nō potest habere rationem formæ, tum quia est alia forma, tum etiam, quia non est per se sensibilis, neque habet expressam significationem, nec determinat materiam, quæ sunt de ratione formæ: neque etiam potest habere rationē materiæ: tum quia species sunt materia, tum etiā, quia materia est quid imperfectum. Tertio, quia si totum illud compositum esset Sacramentum, totum illud esset causa gratiæ propria & immediata, ita vt corpus & species simul & proxime attingant effectionem gratiæ: quod & superfluum videtur, & non posse satis intelligi. Nam, licet Christus operetur, non tamen, vt causa propria, sed vt vniuersalis, quomodo cum aliis Sacramentis concurrit, & maiorem hic efficaciam fingere, & superuacaneum est, & sine fundamento.

Dicendum vero est, Eucharistiam non esse solas species sacramentales, sed compositum ex corpore & speciebus, seu corpus Domini sub speciebus contentum: atq; adeo corpus & sanguinem Christi intrinsece, & in recto pertinere ad constitutionem huius Sacramenti. Sententia hæc satis communis est: tenet illam D. Thom. in 4. distinctio. 8. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula ad 2. vbi aperte dicit, ex speciebus & corpore Domini fieri vnum Sacramentum. Idem aperte Bonauent. in expositione litteræ, Caiet. infra q. 75. artic. 1. in fine. Significat Capreolus dist. 8. art. 3. ad primum, tenet Victoria in Summa, num. 152. Ledesma 1. par. quarti. quæst. 14. art. 1. in fin. Alanus libr. 1. de Eucharistia, cap. 3. 4. & 5. Claudius repetit. 2. cap. 4. & repetit. 4. ca. 3. vbi dicit, Eucharistiæ Sacramentum constare duabus rebus, signo scilicet, & carne Christi Domini: & cap. 12. multa in hanc sententiam affert.

Et probatur primo hæc sententia testimoniis antiquorum Patrum, & Doctorum: & primo in capit. Hoc est, de Consecratione, distinctione 2. dicitur: sacrificium Ecclesiæ duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Iesu Domini carne: quæ verba Gratianus & Algerus citant ex Diuo. Augustino: sed in eo huiusmodi verba minime reperiuntur, quamuis epistol. 23. ad Bonifacium aliquid indicet. Reperiuntur autem in Lanfranco, ex quo illa refert Iuo 2. part. decreti, cap. 9. Damasc. etiam lib. 4. c. 14. Quia compositi sumus, inquit, ex duplici natura, da-

tus est nobis cibus, qui est Dominus noster, & sub specie panis nobis proponitur. Irenæus lib. 4. c. 34. dicit, Eucharistiam duabus rebus constare, terrena & cœlesti. Quod non proprie intelligitur, propter compositionem Christi, ex duplici natura, quamuis ita exponat Claudius repetit. 2. cap. 4. quia illa compositio conuenit Christo secundum se. Irenæus autem tractat de compositione Eucharistiæ: per rem ergo terrenam intelligit species, per cœlestem autem ipsum Christum, qui dicitur, panis vitæ, qui de cœlo descendit. Docuit etiam hanc assertionem Hesychius, lib. 6. in Leuiticum, Lanfrancus contra Berengarium à columna 11. & Algerus libro 1. de hoc Sacramento, cap. 5.

Secundo probatur ex aliis sanctorum Patrum locutionibus. Prima sit: nam affirmant, hoc Sacramentum conflci verbis Christi, vt supra vidimus: non conficiuntur autem species, sed corpus Christi, vel saltem compositum ex Christo & speciebus. Vnde simul etiam dicunt id, quod conficitur, esse corpus Christi, vt videre licet in Ambrosio 4. de sacram. ca. 5. vbi dicit, Antequam consecretur, panis est, vbi verba Christi accesserint, corpus est Christi: Et lib. de iis, qui initiantur, ca. 9. Sacramentum (inquit) ꝙ accipis, Christi sermone conficitur, & in illo Sacramēto Christus est, quia corpus est Christi, non ergo corporalis esca est, sed spiritualis. Secunda locutio est, quia dicunt, hoc Sacramētum esse cibum animarum, & panem cœlestem, 1. ad Cor. 11. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. Panis autem cœlestis non sunt solæ species, sed præcipue corpus Christi, iuxta illud Io. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est: & ideo subdit Paulus supra: qui hunc panem indigne manducat, iudicium sibi manducat, quia non diiudicat corpus Domini. Vnde Iustin. Apolog. 2. in fine, Hoc alimentum apud nos (inquit) vocatur Eucharistia: quam infra dicit esse carnē & sanguinē Christi. Et Tertul. lib. de resurrectione carnis. Caro (inquit) corpore & sanguine Christi vescitur, & anima saginatur: & Greg. in c. Multi. 1. qu. 1. Polluimus (inquit) panem; hoc est, corpus Christi, quando sordidi accedimus ad altare. Ac demū; Tridentin. sessio. 13. cap. 2. sentit, hoc Sacramētum esse cibum illum, & potum, qui à Christo institutus est, vt nos spiritualiter reficiat. Tertia locutio est, quia hoc Sacramentū dicitur adorādum esse latria. Trident. sess. 13. cap. 5. & can. 6. sed hoc potissimum est verum propter corpus Christi. Nam species, licet coadorentur cum Christo, tamen tota ratio adorationis, & id, quod per se primo adoratur, est Christus. Quarta sit, quia id, quod est Sacramentum, dicitur offerri Deo in sacrificium, & è contrario, quod oblatum est in sacrificio, manere in Sacramento: sed totum hoc est verum propter Christum, qui propterea dicitur esse sacrificium à Tridentino sessione 22. cap. 1. ergo. Ac denique tota Ecclesia eodem modo loquitur, de Eucharistia ac de corpore Christi, vt contento sub speciebus, vtrumq; enim dicimur sumere & colere, &c. Vnde Paulus 1. ad Cor. 11. de hoc Sacramento loquens, Probet autem (inquit) seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Vbi eandem Eucharistiam corpus Domini appellat, sicut Ioan. 6. dixit Christus, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quia panis ille (vt Augustinus ait, li. annotationum in Iob. c. 6.) Sacramentum est corporis, & sanguinis Domini. Ex quibus omnibus talis potest ratio concludi: Eucharistia est id, quod à Christo est institutum, vt per modum cibi & potus reficiat nos, vt dixit Tridentin. supra cap. 2. sed cibus hîc non sunt species, sed caro Christi sub speciebus, vt ostensum est: ergo.

Tertio principaliter argumentor ratione, quia ex corpore & speciebus fit aliquo modo vnum: ergo fit vnum Sacramentum. Antecedens probatur, tum quia

quia infra ostendemus, esse aliquam vnionem inter corpus & species, si non physicam & formalem, saltem effectiuam & sacramentalem: quæ ita explicatur: quia corpus Christi substituitur loco substantiæ panis: vnde, sicut substantia illa cum suis accidentibus faciebat aliquo modo vnum, media aliqua vnione, ita corpus Christi, licet altiori modo & ratione. Quod etiam colligi potest ex illo verbo formæ, Hoc est, nam illud, hoc, significat hoc sensibile, tanquam quid vnum. Consequentia vero prima probatur, tum quia non potest signari aliud, quod ex corpore & speciebus componatur, nisi Sacramentum Eucharistiæ, tum etiam, quia illud vnum est vnum signum efficax gratiæ: ergo vnum Sacramentum. Antecedens pates, quia illud vnum proponitur, tanquã vnus cibus significans refectionem animæ. Quod re-

Lanfrancus. cte explicuit Lanfrancus supra, col. 6. dicens. Ecclesia Christi sic panem in carnem, & vinum credit cõuerti in sanguinem, vt tamen salubriter credat Sacramentum esse Dominicæ passionis, diuinæ propitiationis, concordiæ, & vnitatis. & infra col. 13. explicans quẽdam locum Augustini, inquit, Sacramẽtum corporis Christi, quantum ad id spectat, q̃ in Cruce immolat⁹ est ipse Dominus Christus, caro eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus. Itaq; ipsümet corpus Christi, speciebus panis opertum, signum est sui ipsius, in forma visibili, vt latius infra quæ. 75. dicturi sumus, & eadem ratione signum est refectionis spiritualis, quam in nobis efficit, de qua efficacia dicam statim, soluendo argumenta.

Ad fundamenta contraria sententiare-spondetur.

Ad fundamenta contrarię sententiæ, vt varię Sanctorum locutiones intelligantur, aduertendum est, licet hoc Sacramentum, vt diximus, sit compositum ex corpore Christi & speciebus, tamen aliquid præcipue ei conuenire ratione corporis, aliquid ratione specierum. Vnde quædam sunt nomina huius Sacramenti, quæ præcipue significant corpus, & veluti pro illo supponunt: vt est, panis vitæ, sacrificium, cibus animæ, & nomen etiam Eucharistiæ, videtur esse huiusmodi, & ideo simpliciter vocatur caro Christi, vel sanguis. Alia vero sunt nomina præcipue sumpta à speciebus, vt est nomen Sacramenti, quamuis hoc proprie totum compositũ significare possit, & pro illo supponere, vt cum dicimus, sanctissimum

Ad primam Sanctorum locutionem. Sacramentum. Iam ergo ad primam locutionem, in qua species dicuntur Sacramentum tantum, respondetur: ita vocari, qa ab illis sumitur significatio sensibilis, quæ quodammodo Christi corpori communicatur: quia ergo hæc significatio in solis speciebus per se primo fundatur, ideo dicuntur Sacramentum tantum: nunquam tamen excluditur corpus Christi à compositione huius Sacramenti. Sicut etiam in Sacramento Pœnitentiæ confessio dici solet Sacramentum tantum: quia ratio signi per se sensibilis ex illa sumitur, respectu contritionis: & nihilominus non excluditur contritio ab intrinseca compositione illius Sacramenti: quo exemplo etiam intelligitur, quomodo eadem res, quæ vt præcisa à signo exteriori, & significata per illud, dicitur res & Sacramentum simul: vt coniuncta signo externo, & quasi informans vel sanctificans illud, possit cum illo componere integrum Sacramentum. Secunda locutio

Ad secundã. est, quia corpus Christi dicitur cõtineri in hoc Sacramento. quæ vera esse potest, tum ratione specierum, tum ratione totius, sicut anima dicitur, esse in corpore & homine. Non tamen dicetur ita proprie corpus Christi esse sub hoc Sacramento, sicut sub speciebus. Vnde Tridentin. propriissime locutum est, dicens, corpus Christi esse in hoc Sacramento sub speciebus

Ad tertiam. sensibilibus. Tertia erat ex cap. Ego Berengarius, vbi sermo est contra hæreticum, negãtem realem Christi præsentiam, & ideo dicentem, post consecrationem in altari manere solum Sacramentum, id est, signum Christi, non Christum. Contra hunc ergo dicitur, manere non tantum Sacramentum, sed etiam Christum, id est, non solum signum, sed etiam rem signatam. Vide circa hoc, quæ refert Claudius repetit. 9. cap. 6. fol. 339. in fine, & 340.

Ad primam rationem respondetur: iam ostensum esse ex corpore & speciebus, fieri vnum vnione saltem sacramentali. Quomodo autem inter se comparentur corpus & species, & ad illud totum, quod cõponunt, explicare restat. Quidam dicunt, se habere, vt partes integrantes. Sed non placet, quia illa compositio nullam habet proportionem cum hac. Alij comparant cum accidente & subiecto, habitu & vestito, loco & locato continente & contento, in quibus omnibus est aliqua similitudo, & proportio, non tamen proprietas, seu identitas, & in illis omnibus etiam est quædam similitudo materiæ & formæ. Primo igitur in forma dici potest ad argumentum, corpus comparari, vt formam ad species, tum quia est illis nobilius, tum etiam, quia est veluti virtus illarum, sanctificans illas, vt Diuus Thomas supra quæstio. 63. artic. 1. ad 2. Ex qua, iuxta solut. ad 3. colligi potest, sicut humanitas sanctificatur per Verbum illi vnitum, quod hac ratione se habet, vt forma eius, ita species sanctificari per realem præsentiam, & vnionem corporis Christi: & hac ratione comparari, vt formam earum: ac si in Sacramento Pœnitentiæ diceremus, contritionem esse formam confessionis dantem illi vitam & sanctitatem, quamuis tota confessio dolorosa comparetur, vt materia ad absolutionem. Secundo dici potest corpus Christi se habere, vt materiam, tum, quia in compositione ex accidenti & subiecto, id quod est nobilius, se habet, vt materia: in hoc autem cibo substantia eius est corpus Christi: tum etiam, quia in artificialibus sæpe materia est id, quod est nobilius, & quod præcipuam vim confert ad agendum: Sacramenti autem compositio est veluti rei artificialis. Et vtrumque horum est probabile, nam cum hæc ratio materiæ & formæ solum ponatur in proportione quadam, sub diuersis considerationibus potest ad diuersa accommodari. Si vero tandem vrgeat aliquis inquirendo, quid principalius constituat hoc Sacramentum. Respondetur in ratione signi visibilis principalius constitui per species, vt per se constat, & ita ad rationem Sacramenti, quæ in ratione signi consistit, magis pertinere species, quamuis ad rei nobilitatem, efficacitatem, & significationem, ac pignus diuini amoris, multo magis corpus Christi conferat.

Ad secundam rationem primo certum est, carnem Christi habere in hoc Sacramento præcipuam efficientiam sacramentalem, vt Diuus Thom. quæst. *D. Thom.* præcedenti docuit, art. 1. ad 1. & quæst. 27. de verit. articul. 4. circa finem, & communiter Theologi distinctione 8. quamuis enim in contrarium citentur Maior, Gabr. & Marsil. ego tamen non inue- *Marsil.* nio loca, vbi hoc negauerit, sed potius hoc aperte sentit Marsilius, quæstione 6. artic. 2. & colligi potest ex Ioan. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Ratio est, quia caro Christi est instrumentum coniunctum diuinitati, & in hoc Sacramento adest præcipue ad sanctificandos fideles, & per modum cibi hanc sanctificationem significat, cur ergo non efficiet? Itaq; ex hac parte non procedit argumentum.

De speciebus vero non est res adeo certa. Nam *Caietan. Ledesma.* Caietan. quæst. 80. art. 12. dub. 2. negat speciebus hanc efficientiam: quem sequitur Ledesma 1. parte quarti, quæst. 14. art. 1. dub. 3. quamuis non satis clare. Iuxta quam sententiam respondendum est, inde non sequi, Sacramentum hoc non constitui ex speciebus sensibilibus, quia de ratione Sacramenti non est, vt per omnem suam partem gratiam efficiat, sed per vnam aliquam magis præcipuam: & ideo quamquam hoc Sacramentum ex corpore Christi, & speciebus componatur, fieri potest, vt tota vis agendi sit

dis fit in corpore: seu potius, vt ipsum corpus comparetur ad species, sicut virtus actiua illarū, vt insinuauit D. Thom. quæst. præcedenti, art. 1. ad primum, vnde sicut aliqui dicunt, verba aliorum Sacramentorū, & materiam agere denominatiuè tantum per virtutem impressam, ita dici poterunt species hic agere solum per Christum, qui est veluti earum virtus. Hactenus tamen non inuenio rationem mihi satis probabilem, qua ostendi possit, species non habere proprium influxum & efficaciam gratiæ in hoc Sacramento: certum est enim posse à Deo assumi, vt instrumētum non minus, quam ablutionem in baptismo, vel alias materias in cæteris Sacramentis. Si autem hoc est possibile, vnde probari potest non factū esse, cum hoc Sacramentum sit dignius cæteris, & species sint vera materia, ex qua ipsum componitur? nam q̄ Christi corpus adsit, & efficiat, non obstat: quia possunt simul cōcurrere, quin potius iuuare poterit: nam ex coniunctione cum ipso Christo perfectius recipient species hanc virtutem: vnde Cyprianus ait sermone de Cœna Domini. Cibus hic verus & syncerus per speciem & Sacramentum nos tactu sanctificat, quo etiam sensu paulo ante dixerat, visibilib⁹ Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum. Cōfirmatur primo, quia Sacramēta nouæ legis efficiunt, quod significant: sed species significant vnionem cum Christo: ergo illam efficiunt, vel perficiunt. Confirmatur secundo, quia species sunt signa sacramentalia, seu Sacramentum tantum præsens, & commode applicatum: sed Sacramentum tantum, efficit rem Sacramēti: ergo. Dicentur autem agere species in virtute carnis Christi: quia hanc virtutem accipiunt, propterea quod Christum continent, non quod hæc virtus sit aliqua res, fluens à carne Christi ad species: hoc enim superuacaneum est, & vix intelligi potest, vt latius diximus agendo de Sacramentis in genere: sed quod species, eo quod continent Christum, eleuentur, vt simul cum ipso gratiam efficiant, in qua actione tam Christi corpus, quam species concurrunt, vt instrumentum, illud vt coniunctum substantialiter principali agenti: hæ vero, vt separatum, seu accidentaliter vnitum. Virtus autem principalis proprie tātum est in Deo, quodammodo tamen dicitur caro Christi principale agens, respectu specierum: quia est coniuncta principali agenti, & quia ratione illius eleuantur species, & non è contrario. Et hoc solum voluit docere D. Tho. in illa solut. ad primum. Et hanc sententiam docuit Richard. distinct. 8. artic. 1. quæst. 1. & eam insinuat Bonauent. in 2. part. illius distinct. art. 2. quæst. 1. & hanc censeo esse mentem D. Thomæ infra. quæst. 79. art. 1. ad 2.

S. Cyprian.

Confirmatur.

Richard. S. Bonauent. D. Thom.

Obiectio.

Solutio.

Dices, ergo non aliter caro Christi in hoc Sacramento efficit gratiam, quam cum cæteris, quia etiam cum Baptismo concurrit ad effectum eius, &c. Respondetur primum, non esse tam certum ad effectus aliorum Sacramentorum concurrere proxime, & immediate humanitatem Christi, sicut est certum, concurrere ad effectum huius Sacramenti: quia hic est specialis ratio, cum hic ipse Christus sit vere Sacramentum, & non in aliis. Vnde in cæteris, ad summum influit per modum causæ vniuersalis in suo genere, hic vero vt particularis, & propria causa. Rursus in reliquis influxus eius pendet ab ipso, vt existente in cœlo, in hoc vero pendet ab ipso, vt realiter hic præsente, & quatenus mediis speciebus contingit ipsum suscipientem. Præterea etiam probabile est cū aliis Sacramentis tantum concurrere per suam voluntatem: hic vero etiam per contactum suæ carnis, & pretiosissimi sanguinis, ita vt species sacramentales subordinentur ipsi in agendo, & vt authori Sacramentorum per voluntatem suam influenti, & vt proprie causæ, seu potius concausæ effectiuæ specialis gratiæ sacramentalis huius Sacramenti.

SECTIO IV.

Vtrum sumptio Eucharistiæ sit Sacramentum, vel pars eius?

HÆretici, qui dicunt, Christum non esse præsentem in hoc sacramento, nisi quando accipitur, & est in vsu, consequenter dicunt, hoc Sacramentum in vsu consistere, sicut cætera, atque adeo præcipuam partem eius esse vsum ipsum. Nos vero supponimus id, quod de fide est, & infra probandum, Christum permanenter esse in hoc Sacramento statim post cōsecrationem. Ex quo consequenter certum existimo: ante huiusmodi sumptionem seu vsum, esse verum Eucharistiæ Sacramentum constitutum, vt supra ex Concilio Tridentino docuimus, & docuit aperte D. Thom. quæst. præcedenti, art. 1. ad 3. constituens differentiam inter hoc Sacramentum, & reliqua, quod hoc perficitur in consecratione materiæ, alia vero in vsu. Iā vero difficultas est, quomodo vsus se habeat ad rationem Sacramenti.

Hæreticorū quorundā error.

Conc. Trid. D. Thom.

Prima sententia est, esse partem huius Sacramēti, atq; adeo ante vsum, vel Sacramentum non esse, vel certe non esse integrum. Sicut Sacramentum Pœnitentiæ conficitur ante satisfactionem, & nihilominus satisfactio est pars ad illius integritatem pertinens. Cuius sententiæ fuisse videtur Aureolus apud Capreol. in 4. d. art. 2. in argumentis contra primam cōclusionem. Quz muis hic author sensisse videatur esse partem essentialem. Ratio eius est, quia sumptio Eucharistiæ complet significationem, & effectum eius, quia ante sumptionem, nec gratia confertur, nec perfecte significatur vnio fidelium cum Christo: sed quod significat, & confert gratiam, vel est Sacramentum, vel pars essentialis Sacramenti: cum ergo hæc sumptio non sit Sacramentum integrum, erit pars huius Sacramenti.

1. Catholicorum sententia.

Aureolus.

Secunda sententia negat, sumptionē Eucharistiæ esse Sacramentū, vel partem Sacramenti Eucharistiæ: affirmat vero per se esse Sacramētum ab Eucharistia distinctum, quamuis per reductionē sub illo numeretur. Ita Gab. d. 8. & probatur: quia in hoc vsu concurrunt omnia, quæ sunt de ratione Sacramēti: nam, est cæremonia sacra, & sensibilis: & fit ex institutione & præcepto Christi, vt patet ex illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, & ex illis, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Ac deniq; non deest significatio: quia si ad fundamentum seu proportionem respiciamus, nihil est aptius ad spiritualem refectionem significandam, quam ipsa sensibilis manducatio: si vero ad institutionem, etiam hic inuenimus institutionem Christi, quia non aliter imponitur Sacramentum ad significandum, q̄ instituēdo cæremoniam sacram, quæ ad sanctificationem fidelium ordinetur. In Sacramentis autem nouæ legis, vt hæc significatio sit efficax, requirit promissionem gratiæ, quam etiam in hoc vsu inuenim⁹, iuxta illud, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Qui ergo obstare potest, quo minus hic vsus Sacramentum sit? Et confirmo: Quia in aliis Sacramentis vsus ipse est Sacramentū: solum, quia concurrunt dictæ conditiones: cur ergo non erit idem in præsenti? Dices, quia ipsa res, quę ad vsum applicatur, est Sacramentum. Sed hoc non videtur obstare: quia illa duo non repugnant inter se: sicut, si Chrisma esset Sacramentum, vel in eo Christus realiter adesset, nihilominus vnctio Chrismatis, si in ea daretur sanctificatio, sicut nunc datur, esset Sacramentum: imo videretur esse perfectius, quia esset vsus sacer, & signum sacrum, sicut nunc est, & tanto perfectius, quanto res, qua fieret vnctio, sanctior esset, ergo similiter, &c.

2. Sententia.

Gabriel.

Dicendum vero primo est, sumptionem seu vsum neque esse Sacramentum Eucharistiæ, nec partem illius. Hæc est aperta sententia D. Thomæ loco su-

Sumptio Eucharistiæ non est Sacramētum Eucharistiæ, nec pars eius. D. Thom.

Pra citato, & infra quæst.78. artic. 1. ad 2. vbi dicit, sumptionem esse veluti actum secundum huius Sacramenti, & hoc modo pertinere ad extrinsecam perfectionem eius, sicut agere ad perfectionem agentis. Idem sentiunt alij Theologi, distinct. 8. præsertim Capreolus & Soto, & Ledesma, & hoc tempore omnino ita sentiendum videtur, tum quia Concilium Tridentinum, sessio. 13. cap. 3. plurimum huic sententiæ fauet: tum etiam propter cauendam hæresim, quæ realem Christi præsentiam solum in vsu ponit. Probatur autem primo, quia per consecrationem conficitur Sacramentum Eucharistiæ, sed consecratio perfecta est ante vsum, & independens ab illo: ergo. Secundo, ex communibus locutionibus de hoc Sacramento: dicitur enim esse cibus animæ, sumi à fidelibus, continere corpus Christi, & alia huiusmodi, quæ nullo modo possunt ipsi sumptioni accommodari. Tertio, Eucharistiæ Sacramentum à solo Presbytero integre conficitur, at vero ad vsum applicari potest etiam à Diacono: signum ergo est, vsum huius Sacramenti nullo modo ad illius constitutionem pertinere. Quarto, hic vsus non potest esse pars essentialis, alias ante illum non esset confectum, Eucharistiæ Sacramentum, quia absq; essentiali parte non potest res consistere. Nec vero est pars integralis, quia neq; est pars formę, vt per se constat, nec materiæ, quia Concilia non vsum panis aut vini, sed ipsum panem & vinum dicunt esse materiam remotam, ratione substantiæ, seu quatenus sint materialia elementa: proximam vero, ratione specierum continentium Christum.

Capreolus. Soto. Ledesma. Conc. Trid.

1. Ratio.

2 Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

Sumptio Eucharistiæ nõ est per se Sacramentum.

Dico secundo, Hic vsus seu sumptio Eucharistiæ non est per se Sacramentum ab aliis distinctum. Est communis conclusio, sicut præcedens, quam Maior distinct. 8. quæstione vnica, more Nominalium probat, quia sumptio Eucharistiæ non distinguitur ab Eucharistia, ergo non potest esse distinctum Sacramentum. At vero pari modo posset inferre, hunc vsum esse Sacramentum, falsum ergo assumit, quia vsus aliquid addit pręter rem, qua vtimur, scilicet, aliquem motum, contactum, vel operationem ex natura rei distinctam ab ipsa re, quæ distinctio in aliis Sacramentis sufficit, vt ablutio, aut vnctio sit Sacramentum, verbi gratia, & non aqua, aut chrisma. Aliter ergo probatur, primo illa generali ratione, quia alias sequeretur in rigore esse plura Sacramenta, quam septem. Secundo, quia Sacramentum nouæ legis, quod in vsu consistit, habet propriam formam, propriumque effectum ab aliis distinctum, imo & proprium ministrum necessarium de necessitate Sacramenti, Baptismo solum excepto, propter singularem illius necessitatem, hic vero vsus, nec formam habet, nec effectum ab effectu Eucharistiæ distinctum, vt per se constat: nec requirit certum ministrum de necessitate Sacramenti, aut ad effectum præstandum omnino necessarium: ergo. Maior patet tum inductione, tum etiam, quia Sacramenta per proprias formas, & sacramentales effectus præcipue distinguuntur. Tertio explicatur hęc ratio, quia promissio gratiæ huius Sacramenti per se non est facta sumptioni, vt causæ per se eius, sed Eucharistiæ, id est, corpori Christi sub speciebus, sicut ipse dixit, Qui manducat me, & ipse viuet propter me: ipse ergo est, qui per se efficit gratiam, sumptio vero solum est cõditio necessaria, seu, sine qua non: non est ergo sumptio Sacramentum, sed id, quod sumitur. Vnde etiã fit, hunc vsum non esse cæremoniã sacram, per se impositam ad significandum, sicut nec ad efficiendum gratiam, quia sicut promissio gratiæ non est per se illi facta, sed Eucharistiæ, consequẽter vero redundat, & communicatur sumptioni, vt conditioni sine qua non, ita nec per se primo est instituta ad significandũ, sed consequenter etiam participat significationem magis ex necessaria connexione, quam ex directa impositione.

1. & 2. ratio.

3 Ratio.

Dico ergo tertio, Sumptio Eucharistiæ solum est applicatio Sacramenti, seu conditio necessaria, vt Sacramentum operetur. Hæc conclusio sequitur ex dictis, quia suppositis, quæ diximus, nihil aliud esse potest: propria enim, per se actio Sacramenti est internum ac spirituale charitatis augmentum, ad hanc vero actionem necesse est, vt homini applicetur, eũque sacramentaliter contingat, hoc autẽ fit per manducationem, & hoc sensu dixit D. Thomas, loco supra citato, vsum pertinere ad extrinsecam perfectionem huius Sacramenti, sicut agere spectat ad perfectionem agentis, sub illa enim voce, agere, includit etiam applicationem agentis ad agẽdum necessariam. Fundamenta vero aliarum opinionum soluta sunt edictis, præterquam vltima confirmatio, in qua fit cõparatio inter vsum huius Sacramẽti & aliorum. Circa quam Ledesma supra existimat, eandem esse rationem de hoc, & de iis Sacramentis, quia sicut applicatio Eucharistiæ (inquit) non est Eucharistia, nec per se efficit gratiam, ita nec applicatio Baptismi est Baptismus, nec per se gratiam cõfert. Sed in hoc valde deceptus est, quia constat, in Baptismo & aliis Sacramentis, quæ consistunt in vsu, applicationem Sacramenti non distingui ab vsu Sacramenti. Et ratio est, quia vsus rei non potest per alium vsum applicari, sicut nec potest actio alia actione fieri, alias oporteret in infinitum procedi. Sic igitur, sicut ablutio est Baptismus, ita etiam est applicatio Baptismi, i. instrumentalis causa gratiæ. Vnde D. Thom. q. præcedenti, art. 1. ad 3. constituens differentiam inter hoc, & alia Sacramenta, dicit, alia perfici in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum: & Con. Trid. sess. 13. cap. 3. eandem differentiam tractans, inquit, hoc Sacramentũ perfici ante vsum, reliqua vero tunc accipere vim sanctificandi, cum illis vtimur. In ipso ergo vsu cõsistit vis, & ratio aliorum Sacramentorũ. Vnde ad confirmationem respondetur, negando similitudinem, nam in aliis Sacramentis, vsus est per se primo institutus ad significandum & sanctificandum, ablutio enim sanctificat, quia per se est ad hoc impositа, non quia ipsa aqua secundum se virtutem aliquam habeat. In vsu vero huius Sacramenti sanctificantur fideles, propter virtutem & efficaciam ipsius cibi: vnde alia Sacramenta per se instituta sunt, vt fiant, hoc vero vt fit, & sumatur in cibum, seruetur in viaticũ, & vt pignus hæreditatis æternæ habeatur: ac deniq; vt in sacrificium offeratur. Ex quibus concludi potest primo, quid sit Eucharistia, si physice ea describere velimus: est enim vel species consecratæ, corpus & sanguinem Christi continentes, vel è contrario est corpus & sanguis Christi, vt contenta sub speciebus consecratis. Vel deniq; est sacramentalis cibus, ex corpore & sanguine Christi & speciebus constans, quolibet enim horum modorum satis explicatur tota essentia huius Sacramenti, præsertim quoad materiam, indicatur vero forma, quatenus per illam species consecrantur.

Dicunt Eucharistiæ Sacramentum.

Secundo colligitur ex dictis, pro quo supponat Eucharistia, vel Sacramentum Eucharistiæ absolute dictum: quibusdam enim placet, vt supponat pro speciebus, connotando corpus contẽtum. Aliis è contra vt supponat pro corpore, connotando species continentes: aliis, quibus ego magis assentior, pro toto cõposito, seu cibo sacramentali & sensibili. Primo, quia vt dixi, hoc est proprie Sacramentum Eucharistiæ. Secundo, quia in materia de Sacramentis in genere ostendi, quodlibet Sacramẽtum, verbi gratia, Baptismum, supponere pro toto composito, ad quod significandum est impositũ, quamquam in ordine ad formam videatur esse specialis ratio in hoc Sacramẽto, quoad suppositionem: nam, quia illius forma est quodammodo extrinseca, & realiter ac physice trãsit, & non manet: videtur proprie impositum nomen huius Sacramenti, ita, vt iuxta communẽ vsum, supponat pro re permanente, connotãdo formam. Tertio,

Eucharistia sumpta supponit pro toto.

tio, quia in aliis rebus artificialibus similis modus suppositionis inuenitur: domus enim supponit pro toto composito ex fundamentis, parietibus, & tecto, vt ibidem expositum reliquimus. Addendum vero est, licet hæc sit propria & rigorosa suppositio, interdum Eucharistiæ nomen accipi pro speciebus ipsis, & sæpius pro corpore Christi, quia hæc omnia participant rationem sacramenti; & sunt ita inter se connexa, vt sub vno facile aliud intelligatur.

Quid sit in Eucharistia res tantum, Sacramentum tantum, res & Sacramentum simul. Tertio constat facile ex dictis, quid in Eucharistia sit res tantum, Sacramentum tantum, res & Sacramentum simul. Res enim tantum est effectus, qui in suscipiente efficitur, qui est gratia & charitas, seu vnitas corporis Christi mystici: hæc enim omnia idem sunt, vt recte Caietanus notauit, q. præcedenti, art. 1. & prius Bonauentura distinctione 8. 2. par. ar. 2. quæstio. 1. ad vltimum, est enim proprius effectus huius Sacramenti, quod per modum cibi & conuiuij institutum est, plures inter se coniungere, eosq; vnire tam cum ipso cibo, quam cum authore cibi, & conuiuij, vt latius in sequentibus, & præsertim q. 7. dicturi sumus. Res & Sacramentum simul, est corpus Christi, quod est in ipsa materia, in quo differt ab aliis Sacramentis, in quibus res & Sacramentum semper est in suscipiente, nam licet in sacramento pœnitentiæ, contritio, quæ est res & sacramētum simul, sit in materia, tamen etiam est in suscipiente. Vnde intelligitur, quod sicut contritio per se sumpta non est sacramentum, sed vt sit aliquo modo sensibilis per confessionem, ita corpus Christi per se non est sacramentū, sed vt aliquo modo sentiri potest per species: res autem dicitur, quatenus sub illis sacramentaliter continetur, & significatur. Sacramētum autem tantum, si præcise sumatur, ita vt rem Sacramenti nullo modo includat, sunt solæ species sensibiles, sed hic præcisus conceptus non est de ratione Sacramenti, vt in Sacramento pœnitētiæ videre licet: id enim quod est Sacramentum tantum, essentialiter includit contritionem perfectam vel imperfectam, quæ est res & sacramentum simul: quia non includit illam vt rem, seu vt significatam, seu solum vt significantem, seu vt partem integri signi sensibilis: sic igitur in præsenti, Sacramentum tantum completum & integrum dici potest Eucharistia, quatenus est panis cælestis, & perfectum ad completum gratiæ spiritualis signum.

ARTICVLVS I.

Vtrum materia huius sacramenti sit panis & vinum?

4. dist. 11. q. 2. art. 1. & 2. & cont. 1. Cor. 11. & 1. 3. ad 2. & 3. Ad primum sic proceditur. *Videtur, quod materia huius Sacramenti non sit panis & vinum. Hoc enim Sacramentum perfectius debet repræsentare passionem Christi, quam Sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quæ erant materiæ Sacramentorum veteris legis, expressius repræsentant passionem Christi quam panis & vinum. Ergo materia huius Sacramenti magis debet esse carnes animalium, quam panis & vinum.*

2. *Præterea, Hoc Sacramentum est vbiq; celebrandum. Sed in multis terris non inuenitur panis triticeus, & in aliquibus non inuenitur vinum: ergo panis & vinum non sunt conuenientes materia huius Sacramenti.*

3. *Præterea, hoc Sacramentum competit sanis & infirmis: Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur, quod vinum non debeat esse materia huius Sacramenti.*

Alex. 3. in ep. ad omnes orientales tom. 2. Conc. *Sed contra est, quod Alexand.* Papa dicit: In Sacramentorum oblationibus panis tantum & vinum aqua permixtum, in sacrificium offerantur.*

Respondeo dicendum, quod circa materiam huius Sacramenti aliqui multipliciter errauerunt. Quidam enim, qui dicuntur Artotyritæ (vt Augustin. dicit in lib. de hæresib.) offerunt panem & caseum in hoc Sacramento: dicentes, a primis hominibus oblationes de fructibus terræ & ouium fuisse celebratas. Alij vero scil. Cataphrygæ, & Pepuziani, de infantis sanguine, quem de toto eius corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes enim farinæ panemq; inde facientes. Quidam vero, qui dicuntur Aquarij, aquam solam sub specie sobrietatis in hoc Sacramento offerunt. Omnes autem hi errores & similes excluduntur per hoc, quod Christus hoc Sacramentum sub specie panis & vini instituit, vt patet Matth. 26. Vnde panis & vinum sunt materia conueniens huiusmodi Sacramenti. Et hoc rationabiliter. Primo quidem, quantum ad vsum huius Sacramenti, qui est manducatio. Sicut enim aqua assumitur in Sacramento Baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua, ita panis & vinum, quibus communius homines reficiuntur, assumuntur in hoc Sacramento ad vsum spiritualis māducationis. Secundo, quātum ad passionem Christi, in qua sanguis est a corpore separatus. Et ideo in hoc Sacramento, quod est memoriale Dominicæ passionis, seorsum sumitur panis, vt Sacramentum corporis: & vinum, vt Sacramentum sanguinis. Tertio, quātum ad effectum considerādum in vnoquoq; sumentium, quia vt Ambr. dicit super Epistol. ad Corinth. hoc Sacramentum valet ad tuitionem animæ & corporis. Et ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini pro salute animæ offertur, sicut dicitur Leuit. 17. quod anima carnis in sanguine est. Quarto quantum ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ coalescit ex diuersis fidelibus, sicut panis conficitur ex diuersis granis, & vinum fluit ex diuersis vuis, vt dicit* gloss. super illud 1. Corinth 10. Multi vnum corpus sumus, &c.*

1. ad Cor. 11. super illud, hoc poculum nouum testamentum est. tom. 3. Id habet Beda in hunc locum ex August. ex serm. 2 Paschæ 30. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod licet carnes animalium occisorum expressius repræsentent Christi passionem: tamen minus competunt ad communem vsum huius Sacramenti, & ad Ecclesiasticam vnitatem significandam.

Ad secundum dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum vel vinum, tamen de facili ad omnes terras deferri potest, quantum sufficit ad vsum huius Sacramenti. Nec propter defectum alterius est vnum tantum sine altero consecrandum quia non esset perfectum Sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod vinum in modica quantitate sumptum, non potest multum agrotanti nocere. Et tamen, si nocumentum timeatur, non est necesse, quod omnes accipientes corpus Christi, etiam accipiant sanguinem, vt infra dicetur. q. 80. ar. 12.

COMMENTARIVS.

REfutatis erroribus affirmat D. Thom. materiam huius sacramenti esse panem & vinum, quod primo probat ex facto & institutione Christi. Deinde affert optimas coniecturas: nulla tamen expositione indigentes: nam licet fortasse per se singulæ nō concludant, omnes tamen simul sumptæ satisfaciunt. Nam prima, quæ assumit materiam communi vsui accommodatam fuisse conuenientem, quamuis in vtraque specie locum habeat, multo magis de pane satisfacit, quam de vino, & ideo adduntur tertia & quarta ratio, quæ optime ostendunt congruentiam vini potius, quam aquæ, quia est aptius ad significandum sanguinem, & animæ sanctificationem, ac fidelium vnitatem. Secunda vero ratio solum probat oportuisse duas species distinctas consecrari, quibus mors Christi in qua anima à corpore separata est, distinctius significaretur.

In solutione ad primum, redditur optima ratio, ob quam non decuit sacramentum hoc sub specie alicuius animalis institui, quia non erat materia apta ad vsum, neque ad Ecclesiæ vnitatem significandam: adde, nec fuisse decentem ad munditiam huius Sacramenti, in quo etiam ostendi oportebat legalia sacrificia cessasse. In solutione ad 2. & 3. grauis indicatur difficultas: An liceat interdum vnam speciem sine alia consecrare, de qua statim dicetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.

4 d 12. art 1. q 3.

Lib 2 de anima texi. 41. tom 2.

AD secundum sic proceditur. *Videtur quod requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius Sacramenti. Effectus enim gratiæ non sunt minus ordinati, quam effectus naturæ. Sed sicut dicitur * in secundo de anima, omnium naturæ constantium, positus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti. Ergo multo magis in hoc Sacramento (quod dicitur Eucharistia, id est bona gratia) requiritur determinata quantitas panis & vini.*

2 *Præterea, Ministris Ecclesiæ non est a Christo data potestas ad ea, quæ pertinent ad irrisionem fidei & Sacramentorum eius, secundum illud 2. Cor. 10. Secundum potestatem, quam dedit nobis Deus in ædificationem, & non in destructionem. Sed hoc esset ad irrisionem Sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem, qui venditur in foro, & totum vinum, quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.*

3. *Præterea, Si aliquis baptizatur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formam Baptismi: sed solum aqua illa, qua corpus baptizati abluitur. Ergo nec in Sacramento superflua quantitas panis, & vini consecrari potest.*

Sed contra est, quod multum opponitur pauco, & magnum paruo. Sed nulla est ita parua quantitas panis aut vini, quæ non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, quæ consecrari non possit.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos non posset consecrare immensam quantitatem panis aut vini puta totum panem, qui venditur in foro, aut totum vinum, quod est in dolio. Sed hoc non videtur esse verum, quia in omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materiæ sumitur ex ordine ad finem, sicut materia serræ est ferrum, vt sit apta sectioni. Finis autem huius Sacramenti est vsus fidelium. Vnde oportet, quod quantitas materiæ huius Sacramenti determinetur per comparationem ad vsum fidelium. Non autem potest esse, quod determinetur per comparationem ad vsum fidelium, qui nunc occurrit: alioquin sacerdos pauci parochianos habens, non posset consecrare multas hostias. Vnde relinquitur, quod materia huius Sacramenti determinetur per comparationem ad vsum fidelium absolute. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Vnde non potest dici, quod quantitas materiæ huius Sacramenti sit determinata.

Ad primum ergo dicendum, quod cuiuslibet rei naturalis materia accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formam determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum vsum ordinatur hoc Sacramentum, non est determinatus. Vnde non est simile.

Ad secundum dicendum, quod potestas ministrorum Ecclesiæ ad duo ordinatur. Primo quidem ad effectum proprium. Secundo, ad finem effectus, secundum autem non tollit primum. Vnde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem (puta vt irrideat, vel veneficia faciat) propter intentionem mali finis peccat, nihilominus tamen propter potestatem sibi datam perficit Sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod Baptismi Sacramentum perficitur in vsu materiæ, & ideo per formam Baptismi non plus de aqua sanctificatur quam quantum venit in vsum. Sed hoc Sacramentum perficitur in consecratione materiæ. Et ideo non simile.

COMMENTARIVS.

VIdetur D. Thom. supponere, non requiri certam quantitatem minimam, seu non habere hanc materiam terminum paruitatis. Vnde in argumento sed contra, hoc sumit vt certum, & in corpore potissimum agit de magnitudine, seu multitudine materiæ, docēs nullum habere terminum magnitudinis, sed in quantacunq; quantitate, simpliciter loquendo, posse confici hoc Sacramentum, quod probat ex fine institutionis, quia hęc materia est propter vsum, & hic vsus non est determinatus, sed potest maiorem & minorem quantitatem requirere, ergo nec materia esse debuit determinata. Sed posset aliquis respōdere, negando vltimam consequentiam, tum, quia per certam aliquam quātitatem materiæ posset maiori & minori multitudini fidelium satisfieri, singulis maiorem vel minorem partē specierum præbendo, tū etiam, quia in singulis locis posset certa quantitas limitari, quæ multitudini fidelium, quæ in tali loco inueniri possit, sufficiat. Respondetur, sacramētum hoc non debere considerari comparatione facta ad numerum fidelium, qui in vno, vel alio loco existunt, seu existere possunt, hoc enim est accidentarium & extrinsecum, aliàs si alicubi conficeretur maior quantitas, quam ibi posset esse necessaria, non esset valida consecratio: quod erroneum est, debet ergo absolute referri ad fideles, quorum numerus simpliciter indefinitus est, est etiam indifferens portio specierum, quæ singulis fidelibus dari potest, deniq; iure diuino non est determinatum, quoties possint fideles hoc Sacramento vti, & ideo oportuit quantitatem huius materiæ ex institutione indefinitam esse, quoad magnitudinem.

In solutione ad primum, non oportet D. Tho. ita exponere, vt asserat omnes res naturales, etiam inanimatas, ex intrinseca sua natura terminari ad maximum, id enim non affirmat, quāquam, quia ad rem non pertinebat, principium illud generale non explicuerit, sed optime respōderit, quidquid de illo sit, non esse tamen eandem rationem de Sacramento, quod cum res artificialis sit, non ex aliqua naturali forma, sed ex institutione habet proprietates fini suo consentaneas. Adde, in vniuersum verū esse materiam, cuiuslibet rei naturalis accipere quantitatē determinatam, per comparationem ad determinatam formam, quod solum D. Thomas affirmat, siue hæc determinatio oriatur ex communi ratione specifica formæ, siue aliunde, de quo D. Thom. hic nihil dixit, quia ad disputationem philosophicam pertinet, ex qua constat principium illud Aristotelicum, omnium natura constantium datus est certus terminus magnitudinis, & augmenti, de viuentibus proprie intelligendum esse.

In solutione ad secundum docet D. Thom. consecrationem huius materię factam esse malo fine aditrisionem, vel aliquod huiusmodi, esse validam, quia hæc intentio non tollit intentionem vere consecrandi, quæ doctrina est certissima, sicut certum est malitiam ministri non impedire effectum huius sacramēti, prędicta n. intentio ad malitiam tantum pertinet, non ad potestatem, vel efficaciam, quæ oia constant ex doctrina tradita, de Sacramentis in genere. Errat ergo vehementer Angelus verbo Eucharistia, 1. n. 21. Argelus qui prædictam D. Tho. assertionem negare audet.

DISPVTATIO XLIII.

De materia remota Eucharistiæ in communi.

D. Thom. de Sacram. Euch.

QVoniam duplex est materia remota huius sacramenti, tripartita erit de illa disputatio. Primo enim ea, quæ vtrique materiæ cōmunia sunt, disputabimus, postea de singulis dicemus, quod D. Th. in ordine articulorum huius quæstionis obseruauit: nam his duobus articulis docet, quæ vtriq; materiæ communia sunt, in 3. & 4. de materia panis, in aliis quatuor articulis de materia vini tractat.

SECTIO I.

Vtrum Panis, & Vinum, sint propria materia huius Sacramenti?

IN hac re variis modis erratum est. D. Thomas tres Errores refert errores. Primum eorum, qui conficiebant panem in pa-

in pane & caseo, ex Epiphan. hæresi. 49. & ex Aug. lib. de hæresi. c. 23. Secundum Cathaphrygarum in pane ex farina & sanguine infantis, subacto conficientium, Epiphan. supra, & hæresi. 48. in fi. Aug. c. 26. & 27. Damas. hæresi. 48. & 49. His coniungi possunt Gnostici, & Manichæi, quorum errores propter modestiam D. Thomæ hic prætermisisse videtur, hi enim in semine humano corpus Christi conficiebant, vt ex Gnosticis refert Epiphan. hæresi. 26. vel in pane humano semine conspersо, vt de Manichæis refert August. c. 46. Numerari etiam hic possunt Ophitæ, qui, vt idem Aug. refert c. 17. colubrum alebant iuxta altare, qui per incantationē sacerdotis, sacrificij tempore egrediebatur, & panem lambebat, in quo Eucharistia consecrari posset, quod etiam refert Tertul. de præscript. hæreticorum. c. 74. Tertia hæresis à D. Thom. relata est Aquariorum, qui non in panis, sed in materia vini errabāt, solam aquam ad sacrificium apponendo, vt refert Isidorus lib. 4. Etymolog. ca. 5. & Cypr. Epist. 63. Clemens Alexand. lib. 2. pædagog. ca. 2. circa fin. & lib. 1. stromatum, vbi hos hæreticos, appellat, quia ab Ecclesiæ regula declinat Chrys. homil. 93. in Matth. exponens illa verba, non bibam amodo de hoc genimine vitis, vbi dicit Christum vino vtendo post resurrectionem, eorum pernicioſam hæresim destruere voluisse, qui aqua in mysteriis vtuntur. Et hanc hæresim tribuit Ebionitis Epiphan. hæres. 30. Marcionistis in 42. Taciano & Encratitis in 47. idem Theodoret. lib. 1. hæreticarum fabularum, Manichæos etiam necesse est in eodem errore fuisse versatos, vinum. n. abominabantur, teste Aug. lib. 20. contra Faustum c. 13. & Leone Papa sermone 4. quadragesimæ cap. 4. & 5. His adiungi possunt, qui lac loco vini offerebant, vt refertur in Concil. Bracharensi, III. cap. 1. vel lac, & mel, vt indicatur in Con. Carthagin. III. ca. 24. & damnatur can. 57. Trullano post sextam synodum. Ac deniq; qui in sanguine menstruo mulieris conficiebant, vt de Gnosticis refert Epiphanius hæresi. 26. sed hi omnes errores nullum habent vel apparens fundamentum, quod dissoluere oporteat.

Epiphan. Aug. Damasc. Hieron. Cyprian. Clemens Alexand. Chrysost. Epiphan. Theodor. Aug. & Leo. Carthag.

Veritas ergo Catholica est, materiam simpliciter necessariam ad cōficiendum corpus Domini esse panem, vinum vero ad sanguinem. Est de fide, quæ fides colligitur primo ex facto Christi. Matth. 26. accipiens enim panem cōsecrauit in illo, & similiter postea accipiens calicem, quod vero in calice illo fuerit vinum, videtur colligi ex verbis, non bibam amodo ex hoc genimine vitis, quæ Matth. & Mar. statim post consecrationem calicis referunt, & ita esse dicta de illo calice consecrato, indicat Chrys. supra, & exponit Aug. l. 3. de consensu Euangelistarū c. 1. Lucas aūt c. 22. aperte distinguit duos calices, alium cōmunem, qui præcesserit in cœna legali, & alium consecrationis, & refert illa verba ante consecrationē, vnde indicat dicta esse de priori calice, vt exponit Hier. in Matth. Theophyl. & alij in Lucā. Quidquid vero de hoc sit, Ecclesia tamen semper intellexit vtrumq; calicē fuisse vini, quod præter contextum Euangelicum, ex ipsa voce calicis colligi potest, significare enim solet in Scriptura sacra vas continens, vel aptum ad cōtinendum vinum, vel è contrario potum vini in vase contentum. Vnde Ps. 22. calix tuus inebrians, quam præclarus est? Ex hoc autem facto Christi colligitur necessitas huius materiæ, quia, vt supra ostendimus, in illo facto instituit hoc sacramentum, vnde subdidit, Hoc facite. Et confirmari potest illis locis veteris testamenti, in quib. sub pane & vino hoc sacramentum præfiguratum est, quæ supra retuli. Secundo probatur hæc veritas ex definitione Conciliorum, præter tria enim supra citata habetur in Florentino in decret. Eugenij, & in Lateranensi in c. Firmiter colligitur ex Tridentino, sess. 13. 21. & 22. & ex cap. 23. Trullano post sextam synodum, & ex Concilio VVormatiensi c. 4. Altisiodorensi. c. 8. Matisconensi. II. c. 4. & ex c. Cum Marthæ, de celebratione Missarum, & aliis, quæ habentur de consecratione d. 2. Tertio probari hoc potest ex traditione Ecclesiæ, quæ ex Patribus supra citatis colligi potest, quibus addi potest Hier. in c. vltim. Amos circa finem. Theophyl. Mar. 14. Amb. 4. de sacrament. cap. 3. vbi figuram Melchisedech accōdat. Augustin. lib. 20. contra Faustum, cap. 3. vbi refert, propter hanc consuetudinem sacrificandi ex pane & vino Gentiles imposuisse Christianis, quod Cererem & Liberum colerent, & huc etiam spectat, quod refert Iustinus martyr Apolog. 2. circa finem, & Tertull. de præscriptionibus hæreticorum. ca. 40. dæmonem in inuidiam huius mysterij, panem & poculum cum quibusdam incantationibus miscuisse in quibusdam superstitionibus gentilium, quas vocabant Mitræ mysteria. Hanc deniq; veritatem docent omnes Patres factum Christi, tam super Euangelia, quam super 1. ad Cor. 11.

Hieron. Theophyl. S. Ambros. Augustin. Iustin.

Quarto, quoniam præcipua ratio huius est Christi instituentis voluntas, adducunt Theologi congruentias, vt videre est in D. Thom. hic, & in aliis Doctoribus. d. 9. & consequentibus, Alex. Alens. 4. part. q. 23. memb. 1. art. 1. Gabr. lectio. 35. in can. Summa omnium ad tria capita reuocatur. Primo enim suppono, corpus, & sanguinem Christi tradi nobis sub specie sensibili, quia hoc est de ratione sacramenti, & est modus accōmodatus homini sensibili, oportuit autem, vt esset sub specie aliena, & non propria, tū propter exercitum fidei, tum etiam, quia edi & bibi in propria specie, nec esset decens, nec fere possibile. Secundum caput est, has species accommodatissimas fuisse panis & vini. Primo, quia sunt facilimæ ad cōmunem vsum fidelium. Secudo, quia sunt aptissimę, vt cum reuerentia, & decentia tractētur. Tertio, quia sunt accōmodatæ ad significandū tam corpus Christi verum, quam mysticum, tum quia corpus hominis præcipue nutritur pane & vino, tum etiam sicut panis ex multis granis conficitur, ita corpus Christi verum ex purissimis membris, mysticum vero ex multis fidelibus coadunatur, vt notarunt Cyprian. ep. 63. & Aug. tractat. 26. in Ioan. species autem vini constat esse aptissimas ad significandum sanguinem, quia vinum est calidum, & humidum, & ideo maxime auget sanguinem, de quo videri potest Isid. lib. 20. Etymol. cap. 3. habet etiam proportionem ad significandum corpus mysticum, quatenus ex multis vuæ granis efficitur. Quarto deniq; fuit apta hæc materia, vt ex illa incruentum sacrificium conficeretur, & offerretur Deo, tanquam supremo Domino, quoniam panis & vini sunt veluti primitiæ creaturarum, sub quibus in Scriptura sacra omnia bona comprehendi solent. Quam rationem indicauit Irenæus lib. 4. contra hæreses. capit. 32. circa finem. Tertium caput est, quia oportuit vtramq; speciem assumi, & nō alteram tantum. Primo, vt dum sub altera corpus, sub altera vero sanguis Christi cōficitur, expressius illius mors, & disiunctio corporis ab anima significaretur. Secundo, vt esset integrum conuiuium ex cibo & potu, quo perfecta animæ refectio repræsentatur. Tertio, vt indicaretur. Christum perfecte redemisse corpus, & animam, quæ per panem & vinum repræsentantur. Vnde Ambros. 1. ad Corint. 11. dicit, carnem saluatoris pro salute corporis, & sanguinē pro anima nostra oblatum esse, hoc sacramento significari. Quarto etiam ad completam rationem sacrificij indicari oportuit per has species, Deum esse corporis & animæ supremum Dominum, & vtrumque esse in laudem & gloriam ipsius referendum.

Alensis. Gabr. Cyprian. Augustin. Isidorus. Irenæus. S. Ambros.

Contra hanc veritatem nihil video obijci posse, quod difficile sit, solum ex can. 3. 4. & 5. Apostolorum posset nonnullum argumentum sumi, ibi enim permittuntur offerri in altari, vuæ, oleum, & incensum, alia vero prohibentur. Sed oportet ibi duo distinguere: Vinū, quod offertur in ipso sacrificio à Domino institutо, in quo nihil offerri debet præter id, quod

Obiectio. Soluitur.

quod à Domino præceptum est, vt ibidem dicitur: aliud vero, quod per modum cæremoniæ seu cuiusdam sacramentalis offerri dicitur ad altare, & hoc pendet ex institutione Ecclesiæ, & non pertinet ad materiam huius sacramenti, vt per se constat: & de hoc est sermo in posteriori parte illius canonis: agit enim de ijs, quæ in gratiarum actionem, vel pro aliqua benedictione suscipienda, vel ad ornatum & venerationem sacrificij ad altare accẽduntur, cremantur, & ad sacerdotes asseruntur.

ARTICVLVS II.

An vtrag, ſpecies panis & vini, ſit de neceſſitate huius ſacramenti, vel tantum præcepti.

QVæstionem hanc attigit D. Tho. hic, art. 1. ad 2. & quamuis ad doctrinam de forma huius sacramẽti, & de sacrificio Missæ, pertinere posset, tamẽ necessaria etiam hoc loco est, vt connexionem vtriusque partis materiæ explicemus. Item, quia vtilis admodum erit ad multa intelligenda, quæ in sequentibus tractanda sunt. Potest autem in illa attingi aliquid pertinens ad necessitatem huius sacramenti, aliquid vero ad necessitatem præcepti, ne tamen materiam diuidamus, omnia breuiter hoc loco expediemus.

Primum igitur omnium sumimus ex dictis præcedenti quæstione, hanc duplicem partem materiæ esse necessariam ad integram perfectionem, & significationem huius sacramenti; quod ergo nunc inquiritur, est, an hæc integritas ita necessaria sit, vt non possit vna ex his materijs sine alia consecrari, & potest esse quæstio, vel de necessitate sacramenti, & potestate simpliciter; vel de necessitate præcepti, & potestate licite faciendi.

1 Concluſ. Dico ergo primo, vnam ex ijs materijs, prius tempore cõsecrari, quam aliam, statim enim, ac sacerdos absoluit verba consecrationis panis, adest ibi corpus Christi, antequam sanguis conficiatur. Quod recte docuit Bernard. epist. 69. ad Guidonem, & Innocent. li. 4. de Officio Missæ, c. 23. & D. Tho. infra q. 78. art. 6. & in 4. d. 8. q. 2. art. 2. quæst. 2. vbi fere aliqui Theologi. Durand. q. 3. Palud. q. 3. ar. 3. idem D. Th. dist. 11. q. 2. art. 1. quæstiun. 1. ad 4. & ibi Soto. q. 1. art. 6. Alens. 4. part. q. 34. memb. 4. art. 1. & colligitur aperte ex consuetudine Ecclesiæ: statim enim ac perficitur corporis consecratio, proponitur populo adorandum, vt habetur in capit. Sane. de Celebrat. Missar. Et ratio colligitur ex Concilio Trident. sessione 13. capit. 3. & can. 4. dicente, statim post consecrationem esse corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini, quod respectiue intelligendum est, scil. peracta consecratione panis, statim adesse ibi corpus Christi, &c. Et hoc probat ratio, quam subdit, quæ est primaria & propria huius veritatis, scil. quia, antequam Christus calicem cõsecraret, dixit, Hoc est corpus meum, & verum dixit, ergo iam illud erat corpus Christi: ergo consecratur altera materia ex vi veritatis formæ prius tempore, quam altera conficiatur, sicut enim significatio vnius formæ nõ pendet ab altera forma, neq; veritas & effectus eius, seu cõsecratio vnius materiæ pendet essentialiter ab alia, & ita hæc pars est certa de fide.

Bernard. Innocent. D. Thom. Durand. Palud. Soto. Alenſis. Trident.

Obiectio. Obijci vero potest, quia in Extrema vnctione, quãuis sint plures partiales formæ, & materiæ, nihil tamen conficitur, neq; vllus effectus datur, donec omnes partes absoluantur, ergo idem dici potest in proposito, neq; erit contra veritatem formæ, quia ex intentione proferentis potest oĩum significatio referri ad vltimum instans, in quo oĩa consummata sint sicut in Extrema vnctione fieri necessario dicẽdum est.

Solutio. Respondetur (quidquid sit de antecedenti quod in quæstionem verti potest, non est tamen huius loci) negando consequentiam. Primo ac præcipue, quia hoc pendet ex institutione Christi: Christus autem ita instituit vnum sacramentũ, & non aliud, vt cõstat ex traditione Ecclesiæ. Et instari potest argumentum in sacramento Ordinis, nam in singulis Ordinib. aliquis effectus confertur, & per partialem formam, & materiam, quasi partiale sacramentũ conficitur. Secundo redditur ratio ex ipsis formis, nã in Extrema vnctione est tantum forma deprecatiua, & ideo ex vi suæ significationis & veritatis non postulat, vt statim operetur, sed pro eo tempore, pro quo fit deprecatio, secus vero est de forma huius sacramenti, q̃ est indicatiua, cuius veritas reqrit, vt ita sit, sicut per illam significatur. Tertio est etiam differentia in effectu, nã in Extrema vnctione effectus est in suscipiente, & est vnus habens quodãmodo connexionẽ cum omnib. partibus: nam est gratia perfecte remittens oĩa peccata per omnes sensus cõmissa, & auxilium adiuuans ad omnes difficultates ęgritudinis superandas, quod per modum vnius confertur. Ac denique quia licet interdum aliquæ reliquiæ peccatorũ, aut venialia peccata remitti possent sine aliis, sæpe tamen vnum & idem peccatum potest committi, cooperantibus pluribus sensibus, & ideo, absolute loquendo, hic effectus postulat, vt hat per modum vnius, & indiuisibilis, absoluto iam & perfecto sacramẽto. At vero in præsenti, effectus formæ est in ipsa materia, & per se ac necessario non est vnius effectus connexus cum effectu alterius, quia corpus de se potest esse separatum à sanguine, & è contrario, licet de facto non fit. Ac denique cibus potest tempore antecedere potum.

Obiectio. Dico secundo non esse de necessitate sacramenti, 2 Concl. seu consecrationis vnius partis materiæ, cõsecrationem alterius, sed posse vnam sine altera consecrari, ita vt factum teneat: sequitur aperte ex præcedenti conclusione, & ita non docent omnes authores citati. Et probat D. Bernar. supra, quia panis consecratur prius tempore, quam vinum: ergo quacunq; ratione, siue per ignorantiam, siue per obliuionem, & incuriam, siue per malitiam, vna materia sine alia consecretur, manebit materia consecrata: ergo non est necessaria connexio inter has duas materias, quæad necessitatem simpliciter sacramenti conficiendi pertineat. Patet prima consequentia, quia confectio sacramenti non pendet ex futuro effectu, nec præsentia corporis Christi sub speciebus panis, ex futura præsentia sanguinis sub speciebus vini, præsertim, cum de fide sit, vt infra dicemus, conseruari species panis consecratas, etiam si consumptæ sint species vini.

Bernard.

Dici tamen posset, verum esse, vnum effectum non pendere ab alio re ipsa, cum per accidens, ex variis causis impediri possit, pendere tamen ex intentione operantis, ita vt si minister à principio intendat, vnã solam speciem, & non aliam conficere, nihil efficiat. Sed hoc vanum est, & præter sensum Ecclesiæ, nam in omni sacramento, si minister intendat efficere, quod verba significant, quod q̃ de se efficere possunt circa materiam subiectam, illa intentio sufficit ad effectum, sed hoc intendit sacerdos, etiam si non intendat aliam partem conficere, ergo sine vlla dubitatione conficit illam partem, quam intendit. Sicut Episcopus vere confert vnum Ordinem, etiam si intendat nunquam alium conferre.

Obiectio. At vero posset aliquis instare, esto, hoc verum sit de pane respectu vini, non tamen ita esse è contrario: quia fieri potest, vt consecratio vini essentialiter supponat consecrationem panis, Christus enim hoc ordine consecrauit. Respondetur, ex hoc Christi exemplo, & ex vsu Ecclesiæ, recte colligi hunc ordinem esse præceptum, vt notauit Sotus d. 11. q. 1. art. 6. quod est etiam rebus ipsis consentaneum, quia cibus recto ordine antecedit potum, tamẽ quod hic ordo sit essentialis, omnino falsum est. Quocirca, si sacerdos ex malitia prius consecret vinum, quam panem, vel solum vinum, sine dubio factũ tenebit: quia, vt ostensum est, vna consecratio non pendet ab alia, ergo multo minus pendebunt ex ordine. Item ob illam rationem, quod debita forma prolata super debitam materi-

Soto. Alens. Sotus.

materiam, à ministro necessario, cum sufficienti intentione, infallibiliter habet effectum. Denique, quia species vini consecratæ conseruari possunt, etiam si species panis omnino non maneat, ergo etiam in fieri non necessario supponunt illas, de necessitate sacramenti loquendo.

2. Concilio. Dico tertio, de necessitate præcepti esse, vt vna materia conficiatur sine alia. Ita docet D. Thom. hic Innocentius. ad secundum, & omnes Theologi infra citandi, Innocent. lib. 4. de mysterio altaris. c. 23. & habetur in c. Comperimus. de Consec. d. 2. vbi dicitur, non posse absq; grandi sacrilegio diuidi mysterium: & vsus Ecclesiæ hoc satis probat. Et ratio est, quia licet vna materia non sit de necessitate alterius, tamen vtraq; est de integritate sacrificij: est autem contra rationem, diuinum sacrificiū mutilare. Vnde facile soluitur obiectio, quæ fieri potest, scilicet, quia non est de necessitate præcepti sumere vtramque speciem, ergo nec conficere. Primo enim negatur consequentia, quia sumptio non est sacrificium, sed vsus sacramenti: qui quoad rem præcipuam, & fortasse etiam, quoad totū effectum integer est in qualibet specie: at vero consecratione perficitur sacrificium, cuius significatio non esset integra, nisi in vtraque materia fieret. Vnde dicitur secundo, sumptionem illam, quæ aliquo modo pertinet ad sacrificium: scilicet, quæ ab ipso presbytero offerente fit, etiam requirere integritatē, & vtriusque speciei communionem, vt infra suo loco dicetur, & constat ex eodem vsu Ecclesiæ, & ex c. Relatum de Consecrat. d. 2.

SECTIO III.

An ex præcepto diuino vel humano necessarium sit in duplici materia conficere hoc sacramentum.

QVoniam diximus, concursum vtriusque materiæ, licet non sit de necessitate ipsius consecrationis, esse tamen de necessitate præcepti, explicare oportet, quale sit hoc præceptum. Prima sententia dicit, hoc tantum esse præceptum Ecclesiasticum. Indicat D. Thom. in 4. d. 11. q. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad quartum, vbi negat, consecrandam esse alteram speciem solam, tantum, quia est contra morem Ecclesiæ. Tenet etiam Adria. q. 6. de Eucharistia, vbi ex sententia Alex. Alensis dicit, potius esse relinquendū hoc sacramentum mutilum, & in vna tantum specie confectum, quam sumendum à non ieiuno, vt frequenter accidit, quando sacerdos post sumptionem calicis intelligit fuisse aquam, & non vinum in calice, tunc enim solus panis consecratus fuit, hoc autem non esset verum, nisi supponeretur, solum ex præcepto Ecclesiæ teneri sacerdotem ad perficiendam consecrationem in vtraque specie, nam si esset diuinum præceptum, præferendum esset alteri præcepto de non communicando, nisi ante cibum & potum, quod Ecclesiasticum est, & minoris momenti. Maior etiam in 4. d. 9. q. 3. ad tertium, hanc tenet sententiam, quamuis melius contra Alensem dicat, in præd. casu magis obligare hoc præceptum, quam aliud de ieiuno, quia licet vtrumque Ecclesiasticum sit, illud tantum est grauius. Item Summa Tabiena, verbo, Eucharistia. 1. nu. 20. & Pisana, verbo, Eucharistia. 2. §. 12. In eandem sententiam inclinare videtur Nauarrus. c. 25. nu. 91. vocans hoc præceptum Ecclesiæ, late Claudius de Sainctes, repet. 10. c. 3. & alii, qui existimant, per Ecclesiam posse in hoc præcepto dispensari, quos infra referam.

Adriaan. dict. Alvar. Tabiena, Pisana, Sum. Nauarrus Claudius.

Fundamenta prima opin. Primum. Fundamentum est, nam si hoc præceptum esset diuinum, vel esset extrinsecū institutionis huius sacramenti, & post illam specialiter positum, vel intrinsece in illa contentum. Primum horū non videtur dici posse probabiliter, quia nec tale præceptum scriptum est, nec traditione aliqua probabili constare potest. Secundum vero refellitur, primo, quia de institutione huius sacramenti solum habemus factum Christi, qui in vtraque materia confecit, & postea subdidit illa verba, Hoc facite: sed in neutro horum continetur intrinsece tale præceptum. Et primo de facto Christi patet, quia etiam ibi, non solum confecit vtramq; materiam, sed etiam ex vtraq; omnes circumstantes communicauit, ex quo facto non colligitur esse præceptum, vel dandi communionē sub vtraq; specie, vel communicādi circumstātes, quando conficitur hoc sacramentum. Secundo, quia multi probabiliter existimant, Christum Lucæ 24. confecisse hoc sacramentum, post resurrectionem, quando cognitus est à discipulis euntibus in Emaus in fractione panis, & tamen constat, ibi vnam tantum speciem confecisse, nulla enim fit mentio vini. Illud vero sentit Aug. 3. de consen. Euangelist. 25. & epist. 59. q. 8. in fine, Hesychius li. 2. in Leuit. c. 9. Theophyl. in Lucam, & significat Chrysostomus homil. 27. Imperfecti, in fine, ibi de hoc etiam mysterio interpretari videtur locum Actorum. 27. vbi Paulus sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium, & cum fregisset, cœpit manducare, & distribuere. Sed neque etiam ex verbo Christi, Hoc facite, potest efficax argumentum sumi, quia non potest illud verbum cōprehendere omnia, quæ Christus operatus est, & maxime, quia Lucæ 22. & 1. ad Corinth. 11. habemus, Christum, post singulas species consecratas, semel & iterum dixisse verbum illud. Vnde potius sumi videtur argumentum Christum dedisse facultatem singulas species consecrandi, vel simul, vel separatim.

Luca 24. S. Augustin. Hesychius. Theophyl. S. Chrysost. Act. 27. Luca. 22. 1. Corinth. 11

Secundo principaliter argumentor, quia, neque ex integritate sacramenti, nec sacrificii, colligi potest tale diuinum præceptum. Primum patet, quia sacramentum potest conseruari, & sumi in vna tantum specie, & in his non fit contra integritatem sacramenti: ergo idem erit de confectione sacramenti, non est enim maior ratio de fieri, quam de ipso esse, vel sumptione. Et ratio communis est, quia Christus integer est sub singulis speciebus, & ita est sacramentum integrum, quoad rem præcipuam, & quoad effectum, & fere quoad significationem, quia singulæ species significant totum Christum & vnionem fidelium, solum videtur deesse quædam expressior significatio, quæ non videtur sufficiens ad inducendum illud præceptum, magis in consecratione, quā in conseruatione, vel sumptione. Et hæc ratio videtur probare etiam alteram partem de sacrificio, quia in vna specie offertur Deo totus Christus, & significatur passio eius, nam hoc ipso, quod ex vi verborū consecratur corpus sine sanguine, satis indicatur aliquando fudisse suum sanguinem, per passionem. Adde, non satis constare, hoc sacramētum necessario conficiendum esse sacrificando, posset enim, vt videtur, interdum confici extra sacrificium præcise, & propter vsum sacramenti, quomodo distinguunt aliqui iure diuino prohibitum esse sacrificium hoc conficere in vna tantum specie, nō tamen conficere ipsum sacramentum præcise propter vsum eius.

Secundum.

Secunda sententia affirmat, hoc esse necessarium ex præcepto diuino. Ita tenet Marsil. citans Thomam de Argent. in 4. q. 6 ar. 1. Palud. d. 11. q. 1. art. 2. conclu. 3. Caiet. infra q. 80. artic. 12. Gabr. lect. 10. cap. Littera. D. Hosius in confessione Polon. c. 40. vbi non solum dicit à Christo præceptum sacerdotibus, vt simul vtramq; speciem conficiant, sed etiā sumant, quando sacrificant, quamuis laicis hoc non præceperit. Idem supponit Sylues. Eucharistia, 1. q. 5. dum negat, Papam in hoc posse dispensare, in quod etiam inclinat Soto, d. 9. q. 1. in fine, & fauet hic Diu. Thom. art. 1. & 2. & infra q. 80. art. 12. ad 3. vbi sic inquit: Repræsentatio Dominicæ passionis agitur in ipsa cōsecratione huius sacramenti, & ideo non debet corp⁹ sine sanguine cōsecrari: in quib. verbis attingit fundamētale rationē huius sentētię, q̄ oritur ex ipsa rei natura, suppositā tali institutione & significatione, quæ videtur sine

Marsil. Th. Argen. Palud Caietanus. Gabriel. Hosius. Sylvester. Soto. D. Thom.

tur sine dubio probabilior: ad quam explicandam & fundandam.

1. Conclus. Dico primo, de iure diuino institutum esse, vt hoc sacramentum non conficiatur, nisi offerendo Deo sacrificium incruentum à Christo institutum. Hoc videtur certum ex facto Christi cum verbis adiunctis. Hoc facite in meam cõmemorationem. Per quæ vt Trid. exposuit sess. 22. c. 1. præcepit sacerdotibus, vt hoc offerrent in sui memoriam, propter quod Ecclesia in canone Missæ, post consecrationem corporis, & sanguinis, subiungit illa verba: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Est igitur hęc diuina institutio, vt consecratio huius sacramenti fiat offerendo Deo sacrificium incruentũ, quod euidentius sequitur, si verum est, ipsam rationem sacrificij in consecratione consistere. In omni tamen sententia existimo, hoc esse certum, consecrationem non esse separandam à sacrificio, siue dicamus ipsam esse sacrificium, siue in illa inchoari, vel per illam proxime operari sacrificium, quod satis etiam docet traditio Ecclesiæ, quæ colligi potest, tum ex multis, quæ congeruntur de Consecr. d. 2. tum etiam ex vsu, inauditum enim est, aliter confectum esse hoc sacramentum, quam offerendo sacrificium Deo, nisi fortasse inter hæreticos, seu Caluinistas. Ratio vero à priori est voluntas Christi instituentis explicata, & intellecta ab Ecclesia in illis verbis: Hoc facite, vt latius tractabitur infra in materia de sacrificio, vbi rationes & congruentias huius institutionis afferemus. Errant igitur, qui in præsenti quæstione distinguũt, dicentes, sacrificando non posse confici vnam materiam sine alia, ne mutilum sit sacrificium in vna tantum specie: tamen simpliciter conficiendo sacramẽtum extra sacrificium propter alium vsum ipsius sacramenti non esse iure diuino prohibitum consecrare vnam materiam sine alia: supponit enim hæc distinctio dari alium modum conficiendi hoc sacramentum, quam sacrificando, quod erroneum est.

2. Conclus. Secundo censeo, ex diuina institutione vtramque speciem seu partem materiæ esse de integritate huius sacrificij substantiali. Ita censent Theologi omnes, & videtur traditione haberi, quæ partim ex vsu colligitur, partim ex decretis Conciliorum, Toletani, 7. c. 2. Tolet. 11. c. 14. in c. illud, & ca. Nihil. 7. q. 1. quibus prouidetur, vt in omni euentu consecratio integre perficiatur, etiam si necessarium sit vt vnus minister perficiat, quod alter inchoauit. Et de consec. dist. 2. per duodecim prima capita hoc aperte traditur, tanquam à Christo institutum. Idem colligitur ex Concil. Trid. sess. 22. in princip. cuius verba statim referam. Ratio vero seu congruẽtia est, quia hoc sacrificium est vnica quædam, & expressa repræsentatio sacrificij cruenti: hæc autem non fit in vna vel altera specie, sed in vtraq; simul, vt rectè D. Tho. dixit, illa enim repræsentatio, quæ dicitur fieri per vnam tantum speciem, solum est implicita, & quasi ex discursu intelligentis: integra vero & expressa repræsentatio, non fit, nisi per consecrationem vtriusque speciei, quia sicut illud sacrificium perfectũ non fuit sine effusione sanguinis, ita neque hoc erit integrum & perfectum, nisi sacramentaliter in eo sanguis effundatur, id est, separatim à corpore consecretur: & è contrario sicut ibi nõ fuit sanguis effusus, nisi à corpore, nec sacrificium perfectum fuit, nisi per mortẽ corporis, ita neque hoc perfici potest sine corporis consecratione, & oblatione. Denique in sacrificio visibili integro, & perfecto nec solum corpus, nec solus sanguis Christi, sed vtrumq; offerendum est, hoc autem non fit, per se loquendo, nisi per vtriusq; speciei consecrationem, nam quod totus Christus sub singulis speciebus contineatur, quasi accidentarium est: Institutio autem respicit, quod est per se. Tandem à posteriori hoc explicatur, quia effectus respondens sacrificio, vt sic, ex opere operato, non confertur, donec vtraque species consecrata sit, quia sicut nostra redemptio non fuit cõsummata, nisi in morte Christi, ita verisimile est, non applicari effectum eius per hoc sacrificium, donec in esse repræsentatiuo in eo perfecta sit passio, in quo differt effectus sacrificij ab effectu sacramenti, nam effectus sacramenti datur, quam primum sumitur quælibet species: signum ergo est: sacrificium non esse integrum sine vtriusque speciei consecratione. Est ergo ex institutione diuina vtraque species necessaria ad sacrificii integritatem.

Concil. Tolet. Trident.

3. Conclus. Tertio ex his concludo & assero de iure diuino præceptum esse, vt hoc sacramentum non conficiatur in vna materia sine alia. Hæc conclusio sequitur aperte ex præcedenti, & confirmari potest ex Conc. Trid. sess. 21. c. 1. dicente, laicos & clericos non conficientes non obligari ad vtramq; speciem sumẽdam, indicans, clericos conficientes ad hoc teneri ex diuino iure. Clarius sess. 23. in princi. dicit, Christum Dominum in nocte cœnæ corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Patri suo obtulisse: & Apostolis, eorumq; in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepisse, & can. 2. dicit, Christum illis verbis: Hoc facite, instituisse Apostolos sacerdotes, & ordinasse, vt ipsi, aliique sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum: & hoc ibidem indicatur in omnibus decretis supra citatis, docent enim necessarium esse, sub vtraq; specie conficere, nõ denuo præcipiendo, sed potius explicãdo id, quod per se & ex iure diuino necessarium erat. Cuius etiam signum est, nam semper hæc obligatio præfertur omnibus aliis, quæ sunt de iure humano, vt obligationi communicandi ante cibum & potum, aut non conficiendi, vel communicandi bis eodem die, &c. A posteriori etiam est apud me efficax argumentum, quia alias, stando in solo iure diuino, voluntarium esset, vnam vel alteram, vel vtramque speciem conficere: vnde non esset malum, etiam sine vrgente causa, vnam tantum speciem consecrare: consequens autem à nullo Doctore Catholico conceditur: sequela vero patet, quia si de hac re non est præceptum diuinum, per se non erit malum, vno vel alio modo cõficere. Vnde confirmatur secundo, quia, secluso hoc præcepto, nõ posset ostẽdi obligatio, stando in solo iure diuino, consecrandi vnquam sanguinem sub specieb. vini, sed posset Ecclesia facere, vt vel nunquam, vel rarissime conficerent sacerdotes, nisi in solo pane, quod etiam est euidenter falsum, & absurdum. Ratio vero à priori est supra tacta, quia de iure diuino & naturali est, vt sacrificium operetur Deo, integrum, & perfectum: sed hæc integritas posita est ex institutione diuina in vtriusque speciei consecratione: ergo, cum hoc sacramentum confici non possit, nisi in hoc sacrificio, ex iure diuino necessarium est, vt sine vtraq; specie non conficiatur.

Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ respondetur, hoc præceptum intrinsece contentũ esse in institutione huius sacrificij & sacramenti, hæc autem institutio ex factis, & verbis Christi colligenda est, non vtcunq; illa considerando, sed contemplando etiam materiam subiectam, & adiuncta præcipue traditione & intelligentia Ecclesię. Vnde ad priorem partem circa Christi facta respondetur, verum esse, non omnes circumstantias accidentarias, quæ in ea cœna contigerunt, esse præceptas: nihilominus tamen substantiam, & integritatem sacrificii præceptã esse: hæc autem, vt dixi, partim ex ipsis rebus, partim ex traditione discernenda sunt. Ad aliud autem factum Christi in castello Emaus, si tunc vere consecrauit panem, dicendum est, vel etiam consecrasse vinum, quamuis illius mentio non fiat, vel vsum esse potestate excellentiæ. Probabilius autem est non cõsecrasse, vt Carthusian. Iansenius, & alii docent, non est enim verisimile communicasse discipulos, non satis dispositos, nec in fide constantes. Item, quia ibi nulla fit mentio consecrationis, nec q; est signum eius.

Solutio fundamenti contrarij. Primum. Carthusian. Iansenius.

Vnde

Vnde Euseb. Emiss. homil. in feriam secundam Paschæ dicit, tunc Christum fecisse solum id, quod facere solebat, cum inter discipulos suos versabatur. Addit vero D. Tho. in 3. dist. 21. quæst. 2. art. 4. quæstiū. 1. ad 3. & Alens. 3. par. quæst. 22. memb. 2. art. 1. in fine, & Lyra in Lucam, Christum fregisse panem manibus, aci cultello incidisset, quod non tam affirmant, quã ab aliis dici testantur: est enim res incerta. Augustin. vero in citatis locis non agit aperte de consecratione sed de quadam significatione, dicit enim illo facto significatum esse à Christo, eos illuminari à Deo, qui in vnitate Ecclesię permanent. Et idem potest dici ad Chrysostomū, quamuis illud opus Chrysostomi nõ est. Ad aliam partem de illis: (Hoc facite) respõdetur, iam ex dictis constare, vnde colligendum sit, quid per illa sit præceptum, & fortasse semel tãtum sunt à Christo dicta, licet à Luca per anticipationem posita sint, ante narratam consecrationem vini. Quia tamẽ Paulus bis illa refert, dici potest nihilominus, vnicũ latum esse præceptum conficiendi vtramq; speciem, quod paulatim, & quasi per partes explicatum est.

Ad vltimam rationem negatur esse eandem rationem de sumptione in vna specie, quia hoc sacramentum non consistit in vsu, & ideo necesse non est, vt vtraque species sumatur, præsertim cum sub singulis totus Christus accipiatur: at vero sacrificium consistit in ipsa consecratione, & ideo eius integritas requirit, vt vtraque species conficiatur, & eadem ratione non potest vna species sine alia confici, licet possit vna sine alia conseruari, quod etiam ad reuerentiam, & dignitatem huius sacramenti pertinet, vt saltem cũ fit, integram, & expressam repræsentationem habeat.

SECTIO IV.

Vtrum sit ita necessaria vtraq; materia, vt propter nullam causam liceat in altera sola conficere, etiam ex dispensatione Pontificis.

QVatuor inuenio esse posse sententias de hac re: Prima affirmat posse, & interdum licere absque dispensatione vel authoritate superioris, interpretando præceptum supra dictum in aliquo euentu nõ obligare. Ita Adrianus præcedenti dubio citatus, qui refert Alensem: idem Maior, dist. 9. quæst. 3 ad 5. nec multum dissentit Palud. dist. 11. quæst. 1. num. 8. Quæ sententia duobus modis potest explicari, & fundari. Primo, quia interdum hoc præceptum conficiendi in duplici specie potest concurrere cum alio, vel diuino, vel humano, ita vt vtrumq; simul seruari non possit, verbi gratia, cum præcepto communicandi in articulo mortis: ergo in eo casu, vel erit liberum vnũ potius, quam alterum obseruare, vel certe, pro materiæ qualitate, poterit aliquis prudenter interpretari, aliud potius, quam hoc esse seruandum, id est, potius esse consecrandum in vna specie, quam communionem in articulo mortis omittendam. Secũdo potest hoc contingere si interpretemur præceptum hoc, quod affirmatiuum est, si in aliquo casu seruari non possit sine periculo mortis, vel alio graui pro tunc non obligare: hoc enim, non solum in humanis, sed etiam in diuinis præceptis interdum contingit: Sit exemplum in præcepto de integritate confessionis, quod sine dubio diuinum est, & tamen interdum licet interpretari prudenter, in aliquo euentu non obligare, propter grauem causam: similiter satisfactio est pars requisita ad integritatem sacramenti pœnitentiæ. & nihilominus potest interdum omitti propter grauem causam.

Secunda sententia est, authoritate priuata nunquam hoc licere, quia est res grauissima, tamen authoritate Ecclesiæ, & ex dispensatione Pontificis, hoc posse interdum fieri ex publica, & grauissima causa. Refertur pro hac sententia Albertus Mag. li. de corpore Domini. Tenet Gabriel, lectio. 53. in can. dub. 3. Alanus libro secundo de Eucharistia, capitul. 20. qui tribuit Alensi, tenet etiam Claudius repet. 10. capit. 3. Angel. Eucharistia 1. numero 20. Denique omnes, qui dicunt hoc esse præceptum humanum, consequenter hoc sunt opinaturi, sequitur enim euidenter, imo etiam sequitur, quamuis dispensatio fine sufficienti causa concedatur, nihilominus validam esse. At vero, si supponamus, præceptum esse diuinum, vt dispensatio facta teneat, vt minimum necessaria erit in hac sententia causa grauis, & sufficiens. Quod autem, illa existente sit in Ecclesia potestas ad dispensandum, fundari potest, nam quamuis ea, quæ pertinent ad substantiam sacramentorum, immutabilia sint, tamen quæ pertinent ad vsum, Ecclesiæ dispensationi sunt commissa, vt ea dispenset, prout ad Ecclesiæ bonum expedire iudicauerit: hoc enim necessarium fuit, quia pro diuersitate temporum, & rerũ varietate non eadem semper expediunt. Et ita videtur colligi ex Concilio Constantiensi, sessione decima terria, & ex Tridentino sessione vigesima prima, capit. secundo: sed hæc dispensatio non esset circa substantiam materiæ, sed circa vsum, ergo, &c. Et confirmatur primo, nam sæpe hoc modo dispensat Ecclesia in iure diuino, primo, in voto, secundo, in matrimonio rato, tertio, in præsenti materia, quamuis de iure diuino sit, vt sacerdos conficiens sumat vtramque speciem, tamen Ecclesia hoc interdum immutat, vt patet in ordinatione sacerdotum: tunc enim consecrant, & non sumunt, nisi vnam speciem. Quarto etiam est de iure diuino communicare in articulo mortis, & tamen interdum Ecclesia negat communionem propter iustam causam. Quinto addere possumus in sacramento Confirmationis, de iure diuino esse, vt conferatur ab Episcopo, & tamen Pontifex interdum dispensat, vt simplex sacerdos sit minister. Confirmatur secundo, quia Volaterran. libro septimo Geographiæ, capite de Saxonibus, refert Innocẽtium Octauum hanc dispensationem illi genti concessisse, & Onuphrius in Chronico anni 1490. idem refert: sunt etiam qui asserant Innocentium Quartum dispensasse cum Norwegis, quia in ea regione, propter nimiam frigiditatem, vinum non conseruatur, sed statim acescit, vt in solo pane possent consecrare. Existimo tamen lapsos esse, qui hoc referunt, quia de Innocẽtio Quarto nihil huiusmodi in historiis habetur, decepti ergo sunt in numero & nomine Pontificis.

Tertia sententia esse potest, quæ cum præcedenti consentiat, hoc non posse fieri authoritate priuata sed Pontificia, non tamen dispensante: quia Papa nõ potest dispensare in iure diuino, sed interpretante tale ius diuinum, occurrentibus talibus circumstantiis non obligare, habet enim Pontifex in Ecclesia summam authoritatem ad interpretandum diuinũ ius, & fuit hæc potestas necessaria, propter humanarum rerum varietatem. Dices, hanc interpretationem nõ esse actum iurisdictionis, sed iuris prudentiæ, vel doctrinæ: ergo sicut licet Pontifici, licebit etiam hominibus doctis, obligationem diuini præcepti ita interpretari, præsertim si secludamus humanam prohibitionem, fatemur enim posse Pontificem interpretationem hanc sibi reseruare. Respondeti potest ex D. Thom. 2. 2. q. 120. ar. 1. ad 3. interpretationem legis in casu dubio ad Principem pertinere, præsertim si causa sit grauis & publica, hæc autem omnia concurrunt in præsenti causa.

Quarta sententia est, quæ absolute & simpliciter negat, hoc esse vnquam licitum, tam priuata, quam publica authoritate, tam per modum dispensationis quam interpretationis, & hæc existimatur esse opinio D. Tho. & antiquorum: quamquam illi expresse hoc non dicant, sed solum simpliciter negent licere, nulla facta exceptione. Tenet expresse Sylvest. supra, & inclinat Sotus dist. 9. quæst. 1. ar. 1. in fine, & fere alij qui sentiunt hanc esse institutionem diuinam: Summa etiam Armillæ verbo, Eucharistia, num. 10. dicit,

Alexan-

Pasch. Emiss. *D. Thom. Alens. Lyra.* *Aug.* *Claudius.* *Angelus.* *Con. Const.* *Trident.* *Volater.* *Onuphrius.* *Prima opinio per positiua quæstionis.* *Adrian. Alens. Maior. Palud.* *2 Opinio.* *Albertus. Gabriel. Alanus.* *Obiectio.* *Solutio.* *4 Opinio.* *Sylvest.* *Soto.* *Armilla.*

Alexandrum VI. voluisse dispensare & fuisse declaratum non posse, tamen hic author solum dicit, Papam non posse dispensare, vt sine vino conficiatur, quod intelligit de calice ita vt cõficiatur in aqua, vel in aliquo liquore, quia in essentialibus sacramentorum, vt recte dicit, non potest Papa dispensare: statim vero refert opinionem asserentem, posse Papam dispensare, vt corpus tantum conficiatur, vbi non reperitur vinum, quam solum dicit esse dubiam.

Vt ergo, quid in hac quæst. probabile videatur, explicemus, suppono, aliud esse formaliter & quasi per se & ex directa intentione conficere in vna tantum specie: aliud vero quasi materialiter, & per accidens de facto consecrare vnam speciẽ sine alia. Primum enim requirit, vt sacerdos iciens & videns & ex directa intentione velit conficere in vna tantum specie. Secundum autem proprie accidit, quando sacerdos bona intentione cogitat in vtraque specie conficere, & ex accidenti euenit, vt post consecratam speciem panis, vel non possit, vel de facto aliam speciem non conficiat.

2. Conclusio. Dico ergo primo, interdum accidere posse, vt sine vllo peccato in vna tantum specie cõficiatur hoc sacramentum, non propter dispensationem, vel interpretationem præcepti, sed propter impotentiam

Probatio. physicam, vel moralem implendi illud. Hoc per se constat, quia ex ignorantia inprimis, vel inaduertentia inculpabili accidere interdum potest, vt aliquis non ponat vinum in calice, sed aquam, atque ita consecret solam materiam panis, & quamuis, quam primum aduertit defectum, debeat illam supplere, fieri tamen interdum potest, vt hoc nõ aduertat, nisi post transactam tanti temporis moram, vt iam non possit moraliter prius sacrificium perfici. Deinde accidere potest casus, in quo, postquam sacerdos deprehendit non esse vinum in calice, nõ reperiatur aliud vinum, vel certe vt non possit quæri sine magno scãdalo, aut sine euidenti periculo vitæ: tunc enim non obligabitur cum tanto detrimento ad quærendum illud: quia non est verisimile, præceptum hoc obligare cum tanto discrimine, præsertim quia in illo casu, formaliter & humano modo loquendo, ille sacerdos non consecrat in vna specie, sed permittit, vnam

Confirmatur. speciem solam manere consecratam, & omittit aliã, quia moraliter non potest illam habere. Et confirmatur à simili, nam sicut tenetur vtramque speciem conficere, ita & sumere in sacrificio: sed ex sententia omnium, si post consecrationem calicis intelligit in eo esse vinum mortiferum, non tenetur illud sumere, etiam si fortasse non possit aliud vinum cõsecrare: ergo pari ratione, si in dicto casu non potest quærere vinum, sine periculo vitæ, vel sine graui scandalo (quod non est minoris momenti) non tenebitur

Obiectio. quærere. Dices, ergo si post consecratam hostiam immineret sacerdoti euidens periculum mortis, si detineretur consecrando calicem, posset sine culpa omittere, & consumere hostiam, ac fugere. Respondetur concedendo id fieri posse, atque hunc esse secundum casum, in quo verum habet conclusio propter rationes factas, scilicet quia non est verisimile,

Solutio. obligare hoc præceptum cum tanto discrimine: & quia illa potius est permissio, quam commissio. Hoc autem intelligendum est per se, & ex vi huius præcepti, id est, si aliunde non sequatur scãdalum, vel contemptus nostræ religionis, quia tunc posset quidem teneri sacerdos ad consummandum sacrificium, nõ tam ex præcepto integritatis Sacramenti, quam ex

Obiectio. præcepto cõfitendi fidem, & vitandi scandalum. Sed vrgebis: ergo si aliquis comminetur mortem Sacerdoti, nisi consecret speciem panis ad communicandum infirmum, absque specie vini, quia vel non reperitur, vel necessitas instat, poterit sacerdos hoc fa-

Solutio. cere sine peccato ad euitandam mortem. Respondetur, negando consequentiam, quia in hoc casu iam directe committeret contra præceptum diuinum, & quamuis metu mortis, tamen formaliter intenderet mutilum sacrificium facere, quod intrinsece malum est, & contra præceptum negatiuum, tamen in aliis casibus solũ est vel omissio cuiusdam præcepti, quod pro eo articulo, censetur non obligare, vel etiam permissio, quod sacrificium inchoatũ relinquatur, quæ non est intrinsece mala. Alio denique modo accidere posset, vnam materiam tantum consecrari, si minister statim post consecrationem panis, vel loquelam amitteret, vel iudicium, sensum, aut vitam. Et in his casibus iure statutum est, vt per alium Sacerdotem sacrificium perficiatur, quod ius non constat esse diuinum, sed humanum, & sæpe accidere potest, vt hoc ipsum seruari non possit. 2. Concil.

Dico secundo, formaliter,, & directe nunquam licere sacerdoti conficere vnam speciem sine alia, absque dispensatione Pontificis, etiam si quæuis causa grauissima interueniat. In hac conclusione conueniunt fere omnes authores citati, paucis exceptis. quorum opinio, quod ad hunc punctum attinet, non est practice probabilis, non solum tenendo hoc esse præceptum diuinum, sed etiam si existimetur esse Ecclesiasticum. Et primo, quod hoc non liceat propter priuatam aliquam causam, vt v.g. ne aliquis sine viatico moriatur, constat: quia hæc res est grauissima, & ad debitum Dei cultum, & sacramenti reuerẽtiam spectans, & ideo non est tam facile immutanda, propria authoritate. Et confirmatur primo, quia in illo casu non vrget spiritualis necessitas proximi, qa per confessionem, vel alia sacramenta potest illi subueniri, & ipse sua deuotione, & desiderio poterit vtcunq; Eucharistiæ defectum compensare. Neq etiam vrget, necessitas præcepti diuini, quia hoc est affirmatiuum, quod non obligat, nisi habita copia sacramenti, in eo autem casu, moraliter loquendo, non est huiusmodi copia, præsertim quia hoc præceptum per se obligat eum, qui susceperus est sacramẽtum, non vero obligat ministrum ad conficiendum, nisi hæc obligatio aliunde oriatur ex iustitia, vel charitate: non obligatur autẽ minister ex vi harum virtutũ ad immutandum debitum consecrandi modum, solum vt subueniat priuatæ personæ indigenti, imo neque id licite facere potest: quia maioris momenti est integritas sacrificij, & reuerentia Sacramenti, & cõformitas cum vniuersali Ecclesiæ consuetudine, quã illa priuata necessitas vnius personæ. Quod si fingamus, eundem, qui consecraturus est, communicaturum esse in articulo necessitatis: in eo distinguenda est duplex illa ratio præcepti, & eodem modo excusabitur. Et confirmatur secundo, quia in aliis præceptis Ecclesiasticis, quæ non videntur tanti ponderis, est communis sententia Theologorum, vt infra videbimus, non posse prætermitti propter priuatas necessitates, vt, v.g. propter communicandum ægrotum extreme indigentem, non licere conficere sine vestibus sacris, neque post sumptum cibum, aut potum: ergo multo minus hoc licebit facere, omittendo consecrationem alterius speciei, quæ est res multo grauior. Vnde euidentius fit, hoc multo minus licere, si hoc est præceptum iuris diuini, vt reuera est. Deniq; multum refert ad cultum Dei, & reuerẽtiam huius Sacramenti, vt non detur licentia hæc priuatis hominibus, eorumque arbitrio ac prudentiæ relinquatur, quia erit euidens moralis occasio sæpius mutilandi hoc sacrificium cum maxima irreuerentia & iniuria tanti mysterij.

Secundo, quod nec propter causam communem & publicam hoc liceat, probatur, quia non licet in Ecclesia introducere nouum, & inusitatum ritum conficiendi aliquod Sacramentum sine publica Ecclesiæ, aut summi Pontificis authoritate, aut vniuersalis Concilij, quod firmum esse non potest sine Pontificis authoritate. Sed, si propter aliquam communem causam alicuius regionis, vel prouinciæ, liceret consecrare vnam tantum speciem, oporteret id fieri frequẽ-

frequenti, publico, ac stabili ritu: ergo non potest hoc licere sine authoritate Pontificis. Minor per se constat, quia nisi ita fieret, non subueniretur illi communi causæ & necessitati. Vnde, si priuatim, vel raro fieret, iam non publica causa, sed priuata inspiceretur. Et idem esset, si non semper nec frequenter, sed aliquando & raro, in tota ciuitate vel prouincia deesset vinum, nam illa non esset censenda publica causa, sed potius priuata occasio. Maior vero constat, tum ex iuribus supra citatis, & aliis omnib. quæ de hac materia loquuntur: tum etiam, quia alioqui sequi posset magna confusio in Ecclesia, & schismata introduci: & hæc conclusio euidentior fiet ex sequenti.

3 Conclus. cum prima pars probatur. Dico ergo tertio, licet probabile sit, posse Pontificem in hoc negotio ex publica & communi causa dispensare, tutius tamen, & verius existimo, non posse. Priorem partem probat authoritas plurium Doctorum, quæ satis est, vt rem faciat probabilem, præsertim cum probabilibus rationibus, & coniecturis vtantur. Dico autem propter communem causam, quia propter priuatam non existimo id esse probabile, quia nullus grauis author hoc dicit, neque vnquam in Ecclesia factum est, nec potest vlla ratione probabili ostendi id fieri posse, vt ex dictis facile colligi potest, & magis ex dicendis constabit, quare si aliter fieret, non solum esset illicita dispensatio, sed etiam non teneret, quia esset contra diuinum ius, & sine sufficienti causa.

2. Pars probatur. Primo. Posterior pars probatur: primo de ipsa re: fundamentum contrariæ sententiæ. Primo quidem, quia, etiam si necessitatem alicuius regionis admittamus, tamen hoc sacramentum non est necessitatis, sed vtilitatis, & ideo simpliciter maius bonum Ecclesiæ est, vt ritus sacrificandi Deo in tota Ecclesia sit vnus, & idem, perfectus, & integer, quam vt immutari possit, propter vnius, vel alterius prouinciæ vtilitatem.

Secundo. Deinde, sicut non est moraliter admittendum, regionem aliquam ita carere oleo, vt in illa non possit sacramentum Extremæ vnctionis ministrari, & propter hanc inopiam, necessariam esse aliquam dispensationem: ita non est, quod admittamus tantam vini penuriam in aliqua regione, vt non possit in ea integrum sacrificium confici, quia potest aliunde facile asportari, & licet non conseruetur diu, potest sæpius, ac frequentius portari. Ac deniq; quamuis gratis demus, fieri posse, vt propter hanc causam sacrificium hoc minus frequenter alicubi conficiatur, minus inconueniens hoc esset, quam ritum sacrificandi immutare: ergo mortaliter nunquam est necessaria, nec conueniens hæc dispensatio. Vnde, cum potestas dispensandi moralis sit, & casus morales respiciat, non est cur propter casum speculatiuum potius, & conjectum, quam moralem & verum, talem dispensandi facultatem admittamus.

Tertio. Tertio hoc confirmat Ecclesiæ vsus, per tot enim annos nunquam talis dispensatio necessaria, aut vtilis existimata est, & nunc experimur in omnibus prouinciis, in quibus est fides, etiam si frigidissimæ sint, integre confici hoc sacramentum absq; tali dispensatione. Illud vero, quod de Innocent. VIII. dicitur, mihi valde suspectum est, primum, quia si re vera esset, cum non sit admodum antiqua, extarent aliqua eius vestigia, vel aliquis huiusmodi vsus. Secundo, quia, cum eadem necessitas nunc esse possit in illis regionibus, si propter eam cum illis dispensatum fuisset, durante necessitate, duraret vsus talis dispensationis: certum autem est, nullibi nunc esse talem vsum. Tertio est simile argumentum, quia, sicut per mille & quadringentos annos, in regionibus illis perfectum est hoc sacramentum sine tali dispensatione, cum tempore Innocentij VIII. nulla causa occurrerit, non est cur noua dispensatio in re tam graui concessa existimetur. Quarto denique, verba Volaterrani præsefernt falsitatem, vel deceptionem: ait enim, Innocentium permisisse, sine vino calicem sacrificare, quæ est aperta repugnantia. Et quamuis Onuphrius abstulerit illam particulam, calicem, & simpliciter dixerit, permisisse sine vino sacrificare, non tamen propterea maiorem facit fidem, quia ipse ex nullo alio, quam ex Volaterrano hoc refert. Vnde licet referendi modum emendauerit, fidem tamen historiæ non auxit. Adde, hos authores non dicere Pontificem dispensasse, sed permisisse, fieri itaq; potuit, vt aliqui ausi fuerint hanc consuetudinem inchoare, & Pontifex dissimulauerit & permiserit, quia temporum occasio hoc postulabat.

Quarto. Quarto principalis ratio conclusionis est, quia Ecclesia non potest facere, vt vel hoc sacramentum conficiatur non offerendo sacrificium Deo, vel vt sacrificium non offeratur integrum, & perfectum ex omnibus, quæ ad illius substantiam & essentiam pertinent, cuiusmodi est in hoc sacrificio, quod in pane & vino perficiatur. Prima pars ex dictis in præcedenti sectione patet, quia ex institutione diuina hæc consecratio, est sacrificatio, non potest autem Ecclesia diuinam institutionem mutare, præsertim in modo conficiendi sacramenta, & offerendi Deo sacrificium. Secunda vero pars, partim ratione naturali constat, quia ad reuerentiam Dei spectat, vt ei non offeratur sacrificium mutilum & imperfectum, partim ex principiis fidei, quia non min⁹ immutabilis, & cõformis diuinæ institutioni esse debet sacrificij cofectio, quam sacramenti, cum vtraque sit ex institutione diuina, sicut in lege veteri non posset vlla ratione dispensari, vt immolatio agni fieret in vitulo, vel ex dimidia parte agni, vel sine aliis substantialibus conditionibus à Deo præscriptis: & in lege noua intrinsece malum esset inchoare sacramentum, vt imperfectum relinqueretur, & sine suo effectu.

Quinto. Quinto potest hoc generali ratione probari, quia Ecclesia non potest dispensare in iis, quę proprie sunt de iure diuino, vt sentiunt Vrban. & Sozimus Pontifices, in cap. Sunt quidam, & in capit. Contra statuta, 25. quæst. 1. & latius traditur in materia de legibus, quia inferior non potest dispensare in lege lata à superiori. Et à posteriori siue ab inconuenienti confirmari potest, quia, si semel admittamus hâc dispensationem propriam in diuino iure, nihil erit firmum & immutabile, nec erit maior ratio, cur possit dispẽsari in vno magis, quam in alio, si æqualis causa intercedere videatur, vt, verbi gratia, in præsenti materia sacramentorum, fingi etiam posset in aliqua prouincia non reperiri oleum, vel balsamum (quod supono de iure diuino necessarium ad Confirmationẽ) posset ergo Ecclesia dispensare, vt Confirmatio, aut Extrema vnctio daretur sine oleo & balsamo. Nec sufficit distinctio de iis, quæ pertinent ad vsum, vel substantiam sacramenti, qua si vsus esset institutus tali modo iure diuino, tam immutabilis esset, sicut substantia, quia substantia non aliam necessitatẽ, vel immutabilitatem habet, nisi quam secum affert ius diuinum. Et ideo Ecclesia semper declarauit, non esse de iure diuino, vt laici communicent sub vtraque specie, quod ad vsum pertinet, vt defenderet, potuisse ipsammet Ecclesiam facere, vt communicarent sub vna tantum specie. Eo vel maxime, quod hæc institutio, de qua agimus, non pertinet tantum ad vsũ, sed ad ritum conficiendi sacramentum, & offerendi Deo sacrificium: atq; adeo ad substantiam ipsius sacrificij, quæ non minus immutabilis est, quam substantia sacramentorum.

4. Concl. Dico quarto, Etiam per modum interpretationis, non potest Pontifex declarare, licitum esse aliquando per se conficere vnam speciem, sine alia. Hæc conclusio ex præcedenti declarari potest. Primo, quia nulla potest occurrere necessitas sufficiens ad talem interpretationem, sicut neque hactenus occurrit. Secundo, quia non esset bona interpretatio, quæ ipsam

institutionem diuinam mutaret, & euerteret, alias melius diceretur, in eo casu posse interpretari Pontificem, vt, si deficeret vinum vitis, conficeretur sanguis in vino pomorum, vel in aliquo simili liquore, quo homines talis prouinciæ vterentur loco vini, hic enim nunquam deest. Hæc namq; interpretatio videri posset accommodatior, qua sic esset integra repræsentatio sacrificij. Sicut ergo hoc dici non potest, quia est præter ritum à Christo institutum, ita etiam neq; aliud. Quocirca maxime animaduertendum est, hoc præceptum non qualecunq; esse, sed continens institutionem, & modum sacrificandi præscribens, cui intrinsece annexum est, vt si fieri non potest, sicut est præscriptum, potius omittatur, quam alio modo fiat: vt videre est in omnibus similibus præceptis tam nouæ legis, quam veteris, & ideo non habet solam vim præcepti affirmatiui taliter sacrificandi, sed in hoc includitur negatiuum, non faciendi aliter: sicut in præcepto orandi attente, includitur negatiuum non orandi, si attentio adhibenda non est. Et confirmatur, quia, si hoc præceptum solum esset interpretandum per modum affirmatiui præcepti, quod potest in vno tempore obligare & non in alio iuxta occasiones occurrentes, sequeretur non solum publica potestate, sed etiam sola doctrina, vel scientia posse fieri interdum talem interpretationem, præsertim si nulla in hoc facta esset prohibitio, vt quædam ex argumentis in contrarium factis, consequenter loquëdo probabiliter contendebant. Et posse facile aliis exemplis, & rationibus ostendi. Intelligendum est ergo hoc ius diuinum, tanquam instituens modum, & ritum sacrificandi Deo; sicut ius diuinum de consecrandis, verbi gratia, sacerdotibus legis nouæ, non solum continet præceptum, sed etiam instituit modum, & ritum consecrandi illos, qui vel seruandus est, vel si in casu aliquo seruari nõ potest, nõ propterea ritus alius introducendus est, sed potius ab huiusmodi actione est cessandum, & idem est in cæteris sacramentis: ergo & in ritu sacrificandi. Melius ergo explicatur hoc ius, vt habeat vim præcepti negatiui, in quo nõ tam facile locum habet dicta interpretatio, præsertim in his rebus, quæ ex institutione pendent, cum enim aliquid, quod ex se non habet aliud esse, nisi quod ab institutione accipit, diuino iure instituitur, vt tali modo fiat, hoc ipso prohibetur aliter fieri: quod si modo præscripto fieri non possit, potius interpretandum est, cessandum esse ab huiusmodi actione, quam licere aliter facere, quam institutum est. Sicut, quia ritus Confirmandi, vel vngendi infirmos, iure diuino institutus est, vt fiat ex oleo consecrato seu benedicto, si casus occurrat, quo non possit fieri vnctio oleo benedicto, seu communi, non possumus interpretari posse tunc illo modo fieri, cum nulla sit talis institutio, sed potius verisimile interpretamur in huiusmodi euentu omittendam esse vnctionem, sic ergo in præsenti materia dicendum est.

Solutio rationũ secundæ opinionis. Et ex his responsum fere est ad fundamenta contrariarum opinionum, exempla enim quædam, quæ afferebantur in secunda opinione ad probandum, posse Papam dispensare in iure diuino, partim incerta sunt, vt est illud de matrimonio rato, partim non sunt similia, vel non sunt proprie dispensationes in iure diuino, tollendo obligationem eius, sed versantur circa materiam eius, illam mutando, sicut in voto ius diuinum tantum est, vt, qui votum habet, illud impleat, & hoc semper manet integrum, tamẽ, quod ego habeam votum, non est ius diuinum, sed voluntate mea factum est, & in hoc proprie dispensat Pontifex, auferendo vel mutando votum. Et idem proportionaliter in matrimonio rato, quod quatenus humana voluntate contrahitur, dispensari vel dissolui potest. In aliis vero exemplis nulla omnino intercedit dispensatio, quia quando plures Ordinati sacerdotes cum Episcopo consecrant, cum illo veluti componunt vnum integrum ministrum vnius tantum sacrificij, quod ab omnibus conficitur, ad cuius perfectionem satis est, quod sub vtraq; specie sumatur à ministro eius in vna tantum persona, quia ita omnes ministrant, vt quilibet eorum per se sufficiat, & sit veluti integer minister. Et multo minus intercedit dispensatio, quando in aliquo casu negatur alicui communio in articulo mortis: sed tunc ægrotus excusatur ab obligatione suscipiendi, & minister Ecclesiæ ab obligatione dandi propter occurrentes circũstantias, vtraq; enim illa obligatio nascitur ex præcepto pure affirmatiuo, quod non pro semper obligat.

Addo deniq; quamuis Papa possit dispensare aliquando in præcepto aliquo diuino, præcipiente solum, & obligante ad aliquem actum, non tamen posse immutare ius diuinum instituens ritum sacrificãdi, vel conficiendi sacramentum, præsertim, substantialem & intrinsecum. Vnde nec in hoc potest dispẽsare, nisi vbi alias constet, de ipso iure diuino factam esse aliquam exceptionem, vt de ministro Confirmationis suo loco dicitur. Institutio enim diuina, circa ministrum sacramenti Confirmationis, totum hoc continet, scilicet, vt ordinarius minister sit Episcopus: cuius loco possit substitui presbyter, quando Pontifex iudicauerit expedire, cui signum est, quod id non fit per modum dispẽsationis: quia, si Papa vellet subrogare diaconum, non posset. Ad exempla vero, quibus prima opinio vtebatur, ex sacramento confessionis desumpta respondetur, non esse similia. Primum quidem, quia sacramentum Pœnitentiæ est maioris necessitatis, quam Eucharistiæ. Deinde, quia iure diuino solũ formalis integritas est de necessitate sacramenti Pœnitentiæ, materialis vero solum, quatenus ad formalem necessaria est, similiter etiam satisfactio tunc solum necessaria est, quando æquitas iudicij illam postulat. neq; alia ratione est de illius sacramenti integritate, tunc vero omitti non potest sine aliqua culpa.

Solutum argumenta 1. Opinionis.

SECTIO V.

Vtrum de necessitate huius sacramenti sit, vt materia consecrandi sit præsens ministro.

QVÆstionem hanc prætermisit hoc loco Diuus Thomas, fortasse quia ex cognitione formæ pendet, tamen, quia conditionem ex parte materiæ necessariam inquirit, & eius cognitio ad sequentes quæstiones necessaria est, ideo breuiter est expedienda.

Primum igitur omnium certum est, in genere loquendo necessariam esse sensibilem præsentiam huius materiæ, ita docet Diuus Thomas in 4. dist. 11. qu. 2. art. 1. Durand. q. 6. nu. 6. Maior q. 2. Palud. q. 1. art. 3. Soto d. 9. q. 1. art. 2. Gabr. d. 35. in can. Ledesm. 1. part. 4. q. 15. art. 2. Victoria in Sum. n. 58. & omnes Summistæ. Ratio à priori est Christi institutio, quæ, præter traditionem Ecclesiæ, fundatur in verbis formæ, scilicet, quia illa pronomina, hoc, vel, hic, posita in forma, ex vi suæ significationis, designant rem præsentem aliquo modo sensibus, quæ ratio supponit verba huius formæ proferri à Sacerdote formaliter, & significatiue, & non tantum materialiter acrecitando, quod infra q. 78. probãdum est. Dices, interdum per illas voces designari rem præsentem intellectui, vel imaginationi tantum. Respondetur, quia Sacramenta sunt signa sensibilia, ideo non tantum intellectui, sed etiam aliquo modo sensibus significant, ac propterea huiusmodi termini, in formis Sacramentorum positi, indicant rem aliquo modo sensibiliter præsentem, vt patet in omnibus, quæ habent similes vel æquiualẽtes terminos, vt baptizo te, Signo te, Per hanc sacram vnctionem. Ac deniq; in solo matrimonio fit exceptio, quia nõ habet determinatam formã verborum, sed per modum cuiusdam cõtractus perficitur,

1. Cand. 2. Diuus Thom. Durand. Maior. Palud. Soto. Gabriel. Ledes. Victoria. Probatur. Obiectio. Soluitur.

Confirmatio. ficitur, vt alias dicemus. Et confirmatur assertio posita ex vsu & traditione Ecclesiæ, in facto Christi fundata, ille enim circa materiam sibi præsentem verba protulit, & hoc semper Ecclesia obseruauit. Et à posteriori tandem confirmatur, quia alias posset sacerdos consecrare totũ panem, qui Romæ existit, quod est absurdissimum. Congruentia deniq; addi potest, quia oportet, vt consecratio sit humano modo certa, & ideo opus est, vt feratur in materiam certam, de terminatam, ac præsentem.

Ratio dubitandi. Difficultas vero est, quæ, & qualis esse debeat hæc præsentia. Et ratio dubitandi est, quia præsentia, vt nunc loquimur, dicit ordinem ad cognitionem, vel actiue, vel passiue, sicut Deus dicitur esse præsens omnibus rebus, quia omnes intuetur, vt dicit D. Tho. *D. Thom.* 1. part. q. 8. ar. 3. & è contrario, res dicuntur esse præsentes nobis, quia in conspectu nostro sunt, præsentia ergo sensibilis dicit ordinẽ ad cognitionẽ per sensum externum: at vero materia huius sacramenti nõ requirit huiusmodi præsentiam, ergo non requirit præsentiam sensibilem. Explicatur minor, quia potest consecrari materia, quæ nullo sensu percipiatur, vt cæcus potest consecrare panem, etiam si non tangat vel olfaciat illum. Et similiter hostia aut vinum consecrãtur, vase cooperto, vbi nullo sensu percipiuntur, & idem est de vna formula, quæ sub aliis existit. Aliunde vero non videtur aliqua sensibilis præ- *Soto.* sentia sufficiens, nam licet panis visu percipiatur, si tamen nimis distet, non poterit consecrari, & Soto censet distantiam ducentorum passuum nimiam esse: quia res ita distans non potest in rigore demonstrari pronomine primæ personæ, Hoc, sed tertiæ, illud. Et eadem ratione nõ satis est olfactus perceptio, quæ à longa distantia prouenire potest, & idem est de auditu, quamuis hic sensus vix possit præsenti materiæ accomodari, de tactu vero, & gustu, non est quod dicamus, quia perceptio istorum sensuum non est simpliciter necessaria, qua ergo regula vtendum erit ad definiẽdam hanc præsentiam. Et augetur difficultas, quia ex verbis formę non potest certa regula præscribi, nam interdum rem satis distantem his vocibus designamus, vt, videntes à longe ciuitatem, dicimus, hæc ciuitas est nobilissima, similiter de re in arca clausa, dici solet, hoc est argentum: quod si hoc satis est, possemus totum panem, in aliquo cubiculo clausum, illo pronomine designare, atq; adeo consecrare. Idem est de re à tergo existente, imo de re seu persona, quæ proxime antea hic aderat, iamque discessit, de qua per hos terminos in rigore loqui licet, hic est insignis medicus, vel aliquid huiusmodi. Sufficientne ergo omnes istiusmodi præsentiæ ad consecrationem, quibusue terminis claudenda est hæc præsentia? Hinc enim oriuntur illæ curiosæ quæstiones: an possit panis à tergo existens consecrari, an in clusus in arca vel cubiculo, an visus à longe, & similes, quæ non facile possunt vna regula comprehendi, quia res est moralis & incerta. Vt autem aliquo modo comprehendatur.

Aduertendum primo est, pronomen, hoc, simpliciter & substantiue dictum ex vi suæ significationis maiorem præsentiam requirere, quam cum alteri rei adiungitur, hoc constat ex vsu, & communi modo concipiendi, & in adductis exemplis id facile videre licet: & ratio adiungi potest, quia cum hoc pronomẽ adiectiue ponitur, per substantiuum definitur ad illam rem indicandam, & hoc ipso non requirit aliam præsentiam, quam illa res habeat. At vero quando simpliciter, & substantiue dicitur, hoc, vel hic, est valde indifferens, & suspensa significatio, & ideo oportet, vt per ipsam rei præsentiam definiatur, & vt quasi nutibus, vel signis ostendatur res, ad quam locutio dirigitur. & ideo in hoc genere loquendo, maior præsenria requiritur, quã in alio, & ita fit in hoc sacramento, in cuius forma pronomen, hoc, simpliciter, & substantiue prolatum materiam designat. Secundo oportet aduertere, interdum per huiusmodi pronomina designari rem absentem, aut distantem, potius ex discursu intelligentis, & antecedentibus & consequentibus, quam ex vi verborum, quæ designatio dici potest fieri potius ad intellectum, quam ad sensum, vt patet in exemplis supra positis, & signum huius rei esse potest, quod de huiusmodi rebus proprius & exactius loqueremur, per pronomina, quæ non indicant præsentiam, vt in exemplo posito de ciuitate à longe visa, proprie dicitur, illa est ciuitas, ad quam tendimus, vel quid simile. Interdum vero designatio fit per quandam metaphoram: vt quando, demonstrando domum, loquimur de habitatore, dicendo, verbi gratia, hunc hominem esse nobilissimum, vbi propria designatio facienda esset, per terminos absentiæ potius, quam præsentiæ. In hac ergo materia obseruandum est, vt proprietas formæ seruari possit in omni rigore: & quoniam materia est valde moralis & mutabilis, & ideo sæpe incerta, & ambigua, plurimum est obseruandus Ecclesiæ vsus, seruata verborum proprietate, quam signum hoc requirit, præsertim in formã practica, & operatiua, quæ maiorem præsentiam materiæ postulat.

Prima ergo conditio huius præsentiæ esse videtur *2. Conditio.* vt materia sit aliquo modo coram homine, & non omnino à tergo, ita sentit D. Thom. supra, & sequuntur Palud. Soto, Victoria, & Ledesma, ac fere alij, vno excepto Maiore. Et primo hæc sententia est consentanea vsui Ecclesiæ. Secũdo facit proprietas verbi: quia res, quæ nullo modo est coram homine, non potest commode, & proprie designari pronomine, hoc, præsertim simpliciter & substantiue prolato, vt constat ex communi modo concipiendi omnium: nam, si quis interdum aliter loquitur, vel improprie loqui censetur, vel non ex vi solius vocis: sed ex antecedentibus & consequentib. ad rem talem sermonem dirigit. Dixi autem, vt aliquo modo sit coram homine, quia, licet non sit coram facie, si tamen digito, vel alio simili signo indicetur, videtur per illud fieri sufficienter præsens, & satis proprie designari pronomine, hoc, quia aliquo modo iam res illa est coram homine, quia homo ad illam ex parte se conuertit, quãquam res hæc, vt minimum, sit valde dubia, quia designatio tunc non videtur fieri ex vi solius vocis, sed ratione alterius signi coniuncti, vnde grauiter peccaret, qui contra vsum Ecclesiæ hoc modo consecrare auderet, & se exponeret periculo nihil faciendi. *D. Thom. Palud. Soto. Victoria. Ledesma.*

Secunda conditio est, vt nõ sit nimis distans, etiã si oculis videri possit. Hanc ponunt fere omnes au- *2. Conditio.* thores, & præsertim explicat Durandus. Primo, quia res valde distans proprius designatur pronomine, illud, quàm, hoc. Secundo, quia illa præsentia magis est speculatiua, in ordine ad cognitionem, quam practica & in ordine ad operationem, qualis hic requiritur. *Durandus.*

Sed quæres primo, quantam oporteat esse hanc propinquitatem. Quidam aiunt necessarium esse, vt manibus teneatur, quia ita videtur Christus fecisse. Alii, quibus Paludanus consentire videtur, licet actualem tactum non exigant, dicunt tamen debere materiam esse ita propinquam, vt tangi possit. Alii, vt Viguerius, dicunt necesse esse, vt verba formæ possint reuera peruenire vsque ad materiam, & illã contingere. Sed hæc friuola sunt. Et inprimis certum est ex vsu Ecclesiæ, non esse necessarium, vt materia actu tangatur, seu in manibus habeatur. Consecramus enim formulas super altare existentes, quamuis in manibus non habeamus. Item verba formæ hoc non requirunt, nec refert, quod Christus ad consecrandum accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, vt dicitur in Canone missæ, & colligitur ex Euangeliis: quia non oportet, vt omnes circumstantiæ, quæ in facto Christi acciderunt, sint essen- *Dubium.* *Palud.* *Viguerius.* *Soluitur.*

tiales, vel simpliciter necessarię, vt per se constat: imo nec satis certum est, eo tempore, quo Christus protulit verba consecrationis, habuisse panem in manibus. Potuit enim prius accipere, & frangere, & postea in mensa coram discipulis ponere, dicens, Accipite & comedite, ac postea verba consecrationis proferre. Itaque, licet contrarium forte probabilius sit, non tamen propterea esset ad consecrandum necessarium, cum veritas materiæ, aut formæ id non requirat. Et eadem ratione non est necessarium materiam esse ita propinquam, vt à ministro tangi possit, cum neque ex significatione formæ, neq; ex alia probabili ratione id colligi valeat. Deniq; necesse non est, vt sonus perueniat, aut peruenire possit ad materiam. Primo, quia neq; ex vi significationis verborum hoc est necessarium, vt constat: neque ob sacramentalem efficientiam, vt ex doctrina de sacramẽtis in genere suppono. Secundo, quia ex vsu Ecclesiæ constat contrarium: alias si calix coopertus, vel forma sub aliis existens consecrarentur, vel si Sacerdos submisse loqueretur, & materia aliquãtulum, verbi gratia, per duos passus distaret, nihil fieret, quæ plane sunt absurda. Quo circa nulla certa regula præscribi potest, qua hęc propinquitas necessaria definiatur, vnde Durandus, Paludanus, & alij dicunt, solum Christum, qui hoc sacramentum instituit, posse huius præsentiæ certum terminum designare: à nobis vero moraliter diiudicandum esse. Et ideo in praxi obseruãdum est, vt pars secura & certa semper eligatur, ita vt dubitari non possit, quin veritas, & proprietas formæ retineatur, quod maxime fiet, vsum Ecclesiæ seruando.

Dubium 2. Secundo quæret aliquis, vtrum oporteat totã distantiam, quæ inter materiam & ministrum esse potest, esse oculis peruiam, ita vt nullum corpus opacũ interiectum sit. Et ratio dubitandi pro vtraq; parte supra tacta est. Vnde vix potest etiam in hoc certa regula assignari, sed relinquendum est prudentis arbitrio, & diligenter cauendum, vt proprietas & veritas formæ seruetur. Nam reuera non est simpliciter necessarium, vt tota distantia oculis pateat: quia nõ videtur dubium, quin panis vel vinum, velo lineo coopertum consecrari possit: quia hoc non tollit humanam præsentiam, & propriissime potest per illam vocem, hoc, designari. seruata eius proprietate & significatione. Nihilominus tamen existimo, consecrari non posse panem post parietem existentem, vt omnes authores docent, quia reuera est humano modo absens: quapropter considerandum videtur, an corpus illud, quod interponitur, solum sit, veluti proximum continens, seu cooperiens materiam, quia tunc non videtur tollere sufficientem præsentiam, quia totum illud per modum vnius designatur: secus vero est, si absque vlla huiusmodi habitudine interponatur: tunc enim propriam sententiam excludit.

Euodatur.

Dubium 3 Tertio quæri potest, an sufficiat, rem esse præsentem per aliquam partem sui, vt tota possit consecrari. Videtur enim hoc sufficere, cum talis res possit proprie pronomine, hoc, designari. In cõtrarium vero est, quia, hoc admisso, potest aliquis simul consecrare infinitam (vt ita dicam) panis vel vini multitudinem, dummodo per superficiem, vel partem aliquam haberet illam præsentẽ, eo modo, quo est præsens mare, quando ex littore videtur. Respondetur, in vniuersum, seu physice loquẽdo, hoc non satis esse quia proprie, & in rigore non est mihi præsens totus aer, qui est vsq; ad cœlum: nec tota aqua maris, etiãsi aliquam eius partem videam, quia licet in se corpus illud continuum sit, tamen in ordine ad humanam præsentiam id nihil refert. Vnde tota illa pars, quæ eminus distat, ita est absens, ac si esset res per se separata. Oportet ergo, vt tota materia, secundum omnes partes consecrabiles, sit aliquo modo practice & moraliter præsens. Vnde fit, esse valde probabile hanc distantiam vel præsentiam non esse æqualem in omni materia, sed debere esse iuxta proportionẽ & quãtitatem magnitudinis eius. Et ideo difficile semper est certos terminos illius designare, sed ad rẽ moralẽ non multum refert, quia nunquam res ad has angustias redigitur, sed maior est semper præsentia, quam in rigore necessaria sit.

Satis sit dubio.

SECTIO VI.

Vtrum oporteat materiam consecrandam esse certam & definitam.

QVæstio intelligitur de materia certa in individuo & particulari: hæc autem certitudo seu definitio materiæ ex intentione consecrantis sumenda est, cũ enim materia sit panis & vinum, absolute explicare oportet, an necesse sit, consecrationem ex intentione ministri definiri ad hunc panem, & hoc vinũ, in quo refertur opinio Maioris, dist. 11. quæst. 2. negantis, necessariam esse definitam materiam. Sed neq; est opinio eius, neq; alicuius potest esse. *Maior.*

Dicendum est ergo, vt consecratio fiat, necesse est materiam in particulari definiri per intentionem consecrantis. Ita docent Doctores omnes citati, & citandi. Ratio est, quia actiones circa particularia versantur. Vnde, nisi in particulari definiatur materia, nihil est, quod consecrari possit. Confirmatur, quia intentio operantis debet esse practica, & operatiua; non erit autem huiusmodi, nisi versetur circa determinatam materiam. Confirmatur secundo, quia alias forma non significabit effectum, quia non demonstrabit materiam, quæ consecratur. Tandem in aliis sacramentis quæ cõsistunt in vsu, quia circa subiectum sanctificandum versantur, necesse est subiectum esse certum, & definitum. Nam si quis intendat baptizare hominem, & non hũc hominem, nihil facit, ergo similiter, &c. *Conclusio.*

Et hinc sequitur primo, si quis habeat præsentes octo hostias, & intendat consecrare sex tantum, non determinando illas, sed in confuso, nihil efficere probatur, quia materia illa non est definita. Item, ille non consecrauit omnes, quia hoc non intendit: neque has potius, quam illas, quia non est maior ratio: ergo. Et ita docuit Maior supra, & Durand. dist. 11. qu. 7. Richard. dist. 10. artic. 7. q. 2. & omnes. Dices, posset minister remittere suam intentionem in intentionem Dei, vnde ex voluntate diuina, consecraret potius tunc has, quam illas: sic enim possum offerre sacrificium pro vna anima purgatorii, nõ determinando illam, sed voluntatem remittendo in electionem diuinam. Et confirmatur primo, quia hoc modo potest minister remittere suam intentionem in intentionem alterius hominis: vt si intendat cõsecrare, ex illis octo, sex, quas Petrus definierit, ergo similiter. Confirmatur secundo, quia, si in sacramento Pœnitentiæ Sacerdos intendat absoluere, non ab omnibus peccatis, præsertim venialibus, sed à duobus tantum, quamuis illa in particulari non determinet, sacramentum tenebit. Respondetur ad argumentum, illum modum intentionis non esse accommodatum hominibus. Oporteret enim expectare diuinam reuelationem, vt constaret, quæ materia esset consecrata: & ideo illa intentio est impertinens & insufficiens. Neque est simile illud de sacrificio: tum, quia in eo opere Deus est, qui immediate operatur, & remittit pœnas: & ideo optime in eius voluntatem remittitur, vt id faciat, prout voluerit: at vero in præsenti, minister est, qui proxime operatur suis verbis, & ideo oportet, vt ipse sua intentione definiat materiam: tum etiam, quia ille effectus est mere spiritualis, quem non oportet esse notum hominibus, hic autem est constitutio sensibilis sacramenti ordinati ad vsum hominum. Vnde ad primam confirmationem respondetur: si intentio referatur in futuram determinationem *Durand. Richard. Obiectio. Solutio.*

alterius, nihil fieri, quia effectus sacramenti non potest esse pendens: si vero referatur in voluntatem, seu determinationem alterius factam, vel faciendam, prius quam verba proferantur, si ad huc illa sit ignota ministro, præter graue peccatum, existimo nihil fieri: quia, si determinatio alterius sit occulta, nō potest intētio ministri, nec significatio verborum, prout ab illo proferuntur, ad certum aliquid referri: & ita nihil poterit designari pronomine, hoc: si autem illi nota est alterius voluntas, & illi conformatur, iam habet intentionem satis definitam. Ad aliam confirmationem respondetur, illam intentionem absoluētis non versari circa sacramentum, sed circa effectū. Vnde si intendit conferre huic sacramentum Pœnitentiæ, illud necessarium est, & sufficit, vt sacramentum teneat. Et hoc posito, quamuis ipse velit remittere tantum duo peccata venialia, sacramentum remittet omnia, si subiectum sit dispositū, quia, vt alias dixi, intentio ministri non potest impedire effectum, si alias habeat intentionem efficiendi sacramentum. At vero in præsenti deficit intentio necessaria circa sacramentum ipsum, quod per consecrationem materiæ efficitur.

Obiectio. Sed obiiciet rursus aliquis. Ergo si Sacerdos consecraret, cogitans tantum se habere vnam hostiam, & post consecrationem inueniat duas, nihil efficit, quia nec ambæ erunt consecratæ, quia hoc non intendebat: neque vna, quia non est maior ratio de vna, quam de alia. Respondetur, vtramque esse consecratam: quia, vt dixi in materia de sacramentis in genere illa est priuata deceptio, quę non tollit intentionem debitam, quæ esse debet, & moraliter est circa hanc materiam præsentem, prout in re proponitur, secus esset, si præcise vellet minister consecrare hostiam, quam oculis videt: sed hoc nec fit, nec fieri debet. Ita docent authores paulo antea citati, & Sylueſter, Euchar. 2. quæstion. sexta, qui etiam addunt, si è contrario minister deferat ad altare plures hostias consecrandas, & postea in actuali Consecratione tātum recordetur eius, quā habet in manibus, omnes nihilominus manere consecratas, quia sufficit intentio virtualis, quod etiam docuit Angelus, verbo, Eucharistia, numer. 27. & Nauar. cap. 25. num. 91. Quod moraliter, & regulariter intelligendum existimo, dummodo omnes illæ hostiæ habeant illam præsentiam, quam iuxtn morem Ecclesiæ & debitam intentionem ministri habere debent. Hæc autem esse videtur, vt sint super altare sacrificij: id est, super aram: vnde si iuxta illam relinquantur, & prorsus obliuioni tradantur, regulariter non existimarem esse consecratas, &, vt minimū, esset res valde dubia. Et hinc iudiciū ferri debet de intentione habenda circa materiam calicis. Nam Sacerdos intendere debet consecrare illud, quod per modum vnius continui intra calicem existit, vnde si aliquæ sint guttæ, vel extra calicem, vel etiam intra, separatæ tamē à toto vino, verisimilius est non manere consecratas, iuxta vsitatā ac debitam intentionem ministrorum. Quod tamen multo certius est de tota materia, quæ extra calicem reperta fuerit.

Sylueſt. *Angelus. Nauarr.* *Quid ſit dicendum de præſente materia calicis.*

Secundo colligunt authores omnes, si Sacerdos confuse intendat, consecrare dimidiam partem hostiæ, non signando quam earum, nihil efficere. Et idē est, si intendat cōsecrare omnes partes pares, aut impares, quia in his omnibus casibus non determinat materiam: secus vero erit, si determinate velit consecrare hanc partem hostiæ, & non illam. Nam, licet grauiter peccet, hoc modo consecrando, est enim ilia grauis irreuerentia, quia vix poterit postea separari pars consecrata à non consecrata: nihilominus tamen consecratio valida est: quia illa materia certa est & definita, & reuera est panis, & continuatio cum aliis partibus non impedit essentialiter: sicut etiam post consecrationem potest vinum non consecratum consecrato misceri, & non propterea tolletur consecratio. Et in hoc conueniunt omnes authores supra citati, Durand. Palud. Maior. Richard. dist. 11. Ang. Euchard. 1. num. 26. Sylueſt. verbo, Euchar. 2. & alij Summistæ. Solum posset hic dubitari de superficie continuante partem consecratam cum reliquis non consecratis, an maneat sub illa Christus, & ad partem consecratam proprie reducenda sit. Sed de hoc dicemus infra suo loco, pendet enim ex modo, quo Christus est sub indiuisibili termino quātitatis, & ex aliis, quæ de speciebus consecratis infra dicenda sunt.

Durandus. Palud. Maior. Richard. Angelus. Sylueſt.

Ex dictis vero infert vlterius Maior, si Sacerdos intendat consecrare primam partem signatam proportionalem hostiæ: verbi gratia, primam quartam partem, non vero secundam, & in reliqua medietate similiter, & sic in infinitum, consecrationem esse validam, quia semper signatur materia certa, & determinata. Vnde infert, posse per consecrationem fieri, vt infinitæ partes proportionales substantiæ maneant inter se subſtātialiter disiunctæ, & alia similia absurda inde cōcludit. Sed errat manifeste, quia illa intentio secum ipsa pugnat, & contra dictionem inuoluit, & tātum abest, vt sit definita, quod potius est, cōfusissima, cum feratur in infinitam multitudinem, quam nulla mēs, præsertim humana, potest definite demonstrare, imo qui dicit infinitum, dicit quid indeterminatū. Vnde cum consecrationem quarūdam partium faciat dependentem à consecratione aliarū seu à tota intentione, quæ versatur circa totam multitudinem, nihil prorsus efficit, quia illa intentio est, vt dixi, insufficiens, & repugnans.

Maioris illatio. *Refutatur.*

SECTIO VII.

Vtrum materia quæ consecrari potest, certum terminum paruitatis habeat.

Sicut Philosophi, agentes de proprietatibus rei naturalis, distinguunt duos terminos quātitatis, scilicet, magnitudinis, & paruitatis, ita Theologi in præsenti materia: eosdem inquirunt, vt explicent, quanta sit materia, quæ simul consecrari potest. Hic ergo inquirimus, an detur certa quantitas minima panis, aut vini, qua minor consecrari non possit.

Supponendum est autem, dupliciter considerari posse hanc quātitatem panis, scilicet, vel per se separatam, vel vt coniūctam aliis partibus totius, in quo dupliciter potest intelligi consecrari pars: primo, sola ipsa: secundo, simul cum toto. Hoc ergo posteriori modo, si pars existens in toto, simul cum toto consecretur, nulla erit adeo modica, vt minor consecrari non possit, quia, sicut ex Philosophia constat in toto nō dari partem minimam, ita certum est in Theologia, consecrata tota hostia, consecrari omnes, & singulas partes, nec signari posse quantitatem minimā consecratam, quin sub quacunq; minori totus Christus existat, vt infra dicetur. Duplex ergo superest dubitatio. Prima, an panis per se separat⁹ possit in quacunque minima quantitate consecrari. Secunda, an pars existens in toto possit in illo consecrari, in quacunq; minima quantitate non consecrato toto pane. Loquimur autem, exempli gratia, de pane. Nam in omnibus eadem est ratio de vino, de quo pari ratione omnia sunt intelligenda.

Dico primo, Panis consecrari potest in quacunq; quantitate minima, quæ humanis sensibus obijci possit: ita sentit D. Thom. hic, & in 4. d. 11. quæ. 2. art. 1. quæstiunc. 3. & ibi Durand. qu. 6. Gabriel quæst. 2. artic. 3. & reliqui fere omnes, Alensis 4. part. quæ. 34. mēb. 1. ar. 3. ad secundū, & ratio est, quia licet quantitas sit minima, tamē panis est verus, & si potest obiici sensibus, pōt per formam signari, & potest esse signum sensibile. Paruitas deinde quantitatis non obstat, quo minus sub illa totus Christus existere possit, vt de facto constat in partibus coniunctis in toto,

1. Conclusio. *D. Thom. Durand. Gabriel. Alensis.*

vel etiam in separatis post consecrationem totius: ergo nihil hic deest ad materiæ veritatem. Vnde confirmatur, nam si post consecratam totam hostiam, separetur quælibet particula minima, sub qua possit conseruari substantia panis, illa manebit consecrata, totum Christum in se continens: ergo eadem quantitas erit sufficiens ad consecrationem, si per verba formæ designari possit. Vnde hęc veritas non pendet ex quæstione physica, an in his rebꝰ homogeneis detur minimum. Nam si non datur, procedunt rationes factæ: si vero datur minimus panis sensibilis, sufficiet ad consecrationem: minor vero minimo non sufficiet, nō ex defectu quantitatis, sed quia iam non est panis. Et hoc non est contra conclusionem, quæ procedit, quasi in sensu composito, suppositō, quod sit panis.

Dubium. Sed dicet aliquis, quid, si detur panis in tam parua quantitate, vt, licet conseruari possit, non tamē possit obiici sensibus humanis? Dicunt aliqui, illum per accidens non posse consecrari, quia non potest videri, tamen per se loquendo posse, ita, vt si diuina virtute fieret, vt Sacerdos certo sciret, aut crederet talem particulam panis esse in patena, posset in illo consecratio fieri: quæ opinio solet tribui D. Thom. quoniam dicit, paruam aut magnam quantitatem nō referre ad consecrationem. Et confirmari hoc potest argumento facto, quia talis quantitas posset in toto consecrari, & separata maneret cōsecrata: ergo eadē ratione posset consecrari per se separata. Aliis magis placet illam materiam non esse aptam ad consecrationem, nec in ea posse perfici, etiam in supra dicto casu, quod tenet Maior dicta d. 11. qu. 3. Et ratio

Maior. est, quia supponimus, obiectum esse tam paruum, vt sit extra naturale obiectum visus humani, etiamsi perfectissimus & acutissimus in sua specie sit, est ergo res illa humano modo insensibilis, ergo ex hac parte non est sufficiens materia sacramenti, & præterea non potest pronomine, hoc, sensibiliter demonstrari, ergo ēt ex parte formæ non potest in ea confici. Et hæc sententia videtur magis rationi cōsentanea, nec

Solutio. D. Th. aut alij contrarium sentiunt: sed per se loquūtur de quātitate, suppositō, quod materia manet sensibilis. Nam eodem modo loquuntur de magnitudine, de qua idem dicendum est, vt infra videbimus. De confirmatione autem, quæ difficilis est, dicam in sequenti sectione.

1. Concl. Dico ergo secundo, Pars panis in toto existens, si per se sola consecretur, confici potest in quacunque minima quantitate, quæ sensibiliter designari possit. Hæc conclusio sequitur ex præcedenti. Tractamus enim quid sit de necessitate sacramenti, non quid liceat. Iam enim diximus non licere, partem in toto consecrare: tamen, si fiat, factum tenet: quia illa pars vere est panis, cum quælibet pars, quantumuis minima, sit vere panis: ergo, si illa consecretur, factum tenebit. Oportet tamen, vt sensibiliter designari possit: quia & ratio sacramenti, & propria ratio huius formæ hoc requirit. Sed est hic aduertendum, si philosophicam opinionem teneamus, scilicet non dari minimū in huiusmodi rebus homogeneis, in cōclusione hac nullam esse difficultatem: neq; oportere limitationem aliquam adhibere. At vero, si teneamus in parte per se existente, & separata à toto, dari minimum, nonnulli censent limitandam esse conclusionem: quia non putant etiam in toto posse consecrari partem existentem, minorem illa, quæ per se & separata posset conseruari: quia existimant per consecrationem discontinuari, partem consecratā à non consecrata. Quod tamen fundamentum mihi non probatur, quia est contra sensum, & nulla est sufficiens ratio cur asseratur: tum etiam, quia per consecrationem, non fit alia immutatio in accidentib. nisi quod separentur à subiecto & per se existant. Ex qua non sequitur necessario discontinuatio, nec corpus Christi de se magis illam continuationem impedit, quam si substantia panis adesset. Confirmatur, quia si illæ duæ partes manerent contiguæ, & non continuæ: ex natura rei, trahendo vnam partem, non necessario traheretur alia, quia cum materia illa sit siccā, & arida, partes non conglutinantur, nec sibi cohærent, nisi ratione continuationis, vt experientia docet. Ōportebit ergo hic ponere nouum aliud miraculum.

Obiectio. Dices, substantia, quæ manet sub illis accidentibꝰ, non est in se continua: nam sub vna parte est substantia panis, sub alia vero est substantia corporis Christi, quæ inter se non continuantur: at vero iuxta principia philosophiæ, quando substantiæ sunt diuersæ species, & discontinuæ, etiam quantitas est discreta. Respondetur, quidquid sit de illo principio physico, in præsenti non habere locum, quia illa pars accidentium, quę separata manet, supplet vicem subiecti, & est sufficienter applicata & disposita, vt cum altera parte continuetur. Dico igitur in dubitatione proposita, *Responsio obiectionis.* etiam si verum esset dari in toto partem aliquam panis, quæ separata ab illo conseruari non posset, nihilominus posse illam solam in toto consecrari, quia reuera panis est, & ibi habet, quidquid necessarium est, vt sub illis accidentibus conseruetur substātia panis: sicut si vinum consecratum misceatur non consecrato, etiam si diuidatur in partes, quātumuis minimas, quæ per se separatæ conseruari nō possent, quamdiu tamen vnitæ cum aliis possent sub se retinere substātiam vini, consecrationem etiam retinet, & sanguinē Christi: per diuisionem autem totalem amitteret consecrationem, seu desineret sub eis esse Christus, quia etiam desineret substantia panis, vel vini, quod obseruandum est, vt infra dicemus.

SECTIO VIII.

Vtrum hæc materia apta sit ad consecrationem, in quauis magna quantitate absq; termino.

NON agimus de materia apta ad conuenientem modum. Supponimꝰ enim in hac re, vt sine peccato fiat, seruandum esse vsum Ecclesiæ, & non esse per magnam aliquam quantitatem consecrandam, quia esset præter finem, & contra reuerentiam debitam huic sacramento. Agimus ergo de iis, quæ necessaria sunt, vt consecratio teneat. Et multo minus pendet hæc quæstio ex physica controuersia, an istæ res inanimatæ terminētur ad maximum, quam quęstio præcedēs, tum propter rationem ibi datam, tum etiam, quia indubitatum est, multitudinē panis congregatam ex multis discontinuis non habere terminum, cum tamen illa tota vna consecratione confici possit.

Est ergo prima sententia, dari certum terminum *1 Opin.* in quantitate maxima, quæ consecrari potest, it: tenuit Maior. dist. 11. qu. 1. concluſ. 1. quia sphæra actiuitatis verborum habet certum terminum, cum verba sint agens finitum. Sed hæc ratio in diuinis instrumentis nullius est momenti, vt alias dixi. Eādem vero sententiam tenuit Alenſ. q. 34. memb. 1. Bonauent. d. 10. art. 2. qu. 4. Ang. Eucharist. 1. §. 25. ex alio fundamento, quia cum hoc sacramentum ordinetur ad vsum, non videtur data potestas, nisi ad consecrādam quātitatem, vsui fidelium accommodatam. quia hic videtur esse prudens modus institutionis huius sacramenti: nam dare Sacerdotibus absolutam potestatem conficiendi, quantamcunque materiam velint, & inutile est, & in grauem iniuriam huius sacramenti cedere posset, & hanc sententiam referens D. Thom. opusc. 59. c. 5. eam probabilem existimat. Secunda sentētia absolute & sine limitatione negat terminum, etiam si in infinitum procedatur. Ita videtur opinari Sylueſt. Eucharist. 2. num. 4. Ledesma, qu. 11. art. 2. & tribui solet D. Thom. hic, & in 4. d. 11. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 3.

Maior. *Alenſ.* *S. Bonau.* *Angel.* *D. Thom.* *2 Opus.* *Sylueſt.* *Ledē.*

Sed distinctione vtendum est: aliud enim est loqui

qui de quantitate panis, per se, & ex parte magnitudinis tantum aliud vero ratione præsentiæ necessariæ ad veritatē formæ. Nam aliud est quærere, quanta materia per se, id est, ex vi formæ, & potestatis sacerdotalis consecrari possit; aliud vero est inquirere, an omnis conditio necessaria ad consecrationem applicari possit ad quantamcunque materiæ quantitatem, seu magnitudinem.

2. Con. Dicendum est ergo primo, per se, & ex vi formæ, ac potestatis, quæ est in ministro, posse consecrari quamcunq; materiam absq; vllo termino magnitudinis. Probatur primo, quia ex fide habemus, dedisse Christum Sacerdotibus potestatem consecrandi panē, & nulla authoritate, vel traditione, aut alio principio constat, limitasse hanc potestatem ad certum terminum, sed potius simpliciter & indefinite illam tradidisse, ergo. Et confirmatur, quia panis in tanta quantitate est verus panis, ergo est sufficiens materia subiecta huic potestati, quia fides nihil aliud docet, quam panem esse materiam. Secundo argumentor, quia hæc determinatio quantitatis non potest sumi ex vsu, vt bene probat hic D. Thom. quia ipse vsus indefinitus est: neque ex forma, quia illa optime potest in quantamcunq; materiam cadere: nec ex intentione ministri, quia hęc etiam extendi potest ad omnem magnitudinem: neq; ex eo, quod consecratio tantæ materiæ esset inutilis, vel iniuriosa sacramento: quia hoc pertinet ad bonum, vel prauum vsum, qui non impedit substantiam sacramenti, si cætera necessaria concurrant, vt recte hic D. Thom. ad 2. docet, & cum eo cæteri Theologi, & Patres, Gratianus. quos Gratianus congerit de consecr. d. 4. de qua re late tractauimus supra, agentes de sacramentis in genere: vbi ostendimus, prauam intentionem ministri non impedire veritatem sacramenti, dummodo vere intendat facere sacramentum: etiam si id faciat per irrisionem. Nam hæc intentio in parua, & in magna materia locum habet. Tertio, si coniectura Alensis aliquid valeret, etiam probaret, per multas consecrationes non posse confici, nisi certam quantitatem panis, vsu fidelium sufficientem, quod est euidenter falsum: tum, quia de fide certum est, Sacerdotem vere conficere, etiam si post primam, aut secundam consecrationem, vel post quemcunque numerum consecrationum conficiat, quia valor præsentis sacramenti non pendet ex præterito: nisi quis fortasse dicat, præsentem consecrationem non esse validam, nisi vel materia prius consecrata, iam consumpta sit, vel præsens, sit ad vsum necessaria: quod est absurdissimum contra vim verborum, & totius Ecclesiæ sensum. Quia valor sacramenti non pendet ex circumstantiis extrinsecis, & futuro euentu, sed ex propriis principiis, & causis: si ergo adsit vera materia & forma, & minister cum debita intentione, conficietur sacramentum, etiamsi ab eodem, vel à diuersis Sacerdotibus consecrationes in infinitum multiplicentur, seu repetantur. Constat autem per se loquendo, omnem materiam, quæ pluribus consecrationibus cōfici potest, si tota simul præsens fiat, vnica verborum prolatione posse etiam consecrari, quia tota potest signari pronomine, hoc: & aliunde eadem est efficacia in vna verborū prolatione, quæ in infinitis. Non igitur potest signari terminus huic materiæ per se, neque ex necessitate vsus: præsertim cum hæc necessitas, & multitudo, vel paucitas communicantium, in infinitum variabilis sit, & ideo ex illa nihil possit certum definiri.

1 Conclus. Dico secundo, Si magnitudo materiæ tanta esse fingatur, vt non possit tota simul fieri moraliter præsens, neq; etiam poterit vnica forma consecrari. D. Thom. Durand. Gabriel. Victoria. Iatus. ita docet D. Thomas, opusc. 59. c. 5. Durandus d. 11. q. 6. Gabriel. lect. 35. in can. dub. 2. Victoria in Summan. 57. Sotus d. 9. art. 2. Viguerius, c. 16. §. 3. Indicant Caietanus hic, & Paludanus, ac Richard. d. 10. art. 7. q. 1. & ita exponendus D. Thom. hic, vt Caietan. docet. Constat vero conclusio ex supra dictis, quia hæc præsentia est conditio necessaria, vt forma consecrationis locum habere possit. Verum est tamen, casum hunc imaginatione quidem fingi posse, re tamen vera non posse, humano modo loquendo, inueniri. Quis enim fingat tam magnum aceruum panis, aut tantam vini copiam simul congregatam, vt non possit homini præsens fieri? Et ideo D. Thom. merito simpliciter negauit dari terminum magnitudinis in hac materia.

Viguerius. Caietan. Palud. Richard.

Solum superest difficultas ex superioribus huc remissa, quia per multas consecrationes posset confici magna materia vini, quæ postea simul sumpta & vnita maneret consecrata, quamuis non posset tota simul præsens fieri sensibus: ergo eadem ratione posset tota simul consecrari. Et idem argumentum erat de termino paruitatis: quia pars minima etiam insensibilis, si separetur, consecrata manet, posset ergo etiam hoc modo consecrari: quia cum hoc sacramentum consistat in facto esse, non est maior materia necessaria ad fieri, quam ad factum esse. Propter hanc difficultatem Maior distinctio. 11. qu. 1. (prout habetur in aliquibus codicibus, in aliis etenim deest hæc pars) negat assumptum: affirmans, tā paruas posse esse particulas separatas, vt desinat sub eis esse corpus Christi, quamuis possit adesse substantia panis. Et potest hoc suaderi, quia si pars separata est insensibilis, ergo non est visibile signum: ergo non est sacramentum: ergo non manet in ea Christus. Confirmatur primo: quia non est apta ad vsum, & finem huius sacramenti. Confirmatur secundo, quia alias sæpe necesse esset corpus Domini conculcari, & irreuerenter tractari. Vnde consequenter infert, per diuisionem hostiæ consecratæ in minimas particulas, posse omnino desinere ibi adesse corpus Christi. Addit vero quod si illæ particulæ iterum continuarentur, iterum sub illis speciebus esset corpus Christi, sine noua Consecratione: quia non possunt esse eædem numero species & continuæ, quæ antea continebant corpus Christi, & quod nunc non contineant. Sed inprimis in hoc vltimo non loquitur consequenter, quia, si corpus Christi definit esse sub illis accidentibus per diuisionem: ergo incipit sub illis esse alia substantia, eis proportionata, scilicet, substantia panis: ergo, etiam si postea vniantur illæ particulæ, non poterit sub illo toto esse corpus Christi, nisi per nouam transubstantiationem: ergo & per nouam consecrationem. Nisi fortasse dicat per solam vnionem cuiuscunque laici ministerio factam in virtute primæ consecrationis fieri nouam transubstantiationem, quod inauditum est & absurdissimum. Præterea ipsa sententia Maioris falsa ēt est. Nā ex communi sententia omnium Doctorum, quam infra, quæst. 75. latius probabimus, species consecratæ, siue continuæ maneant, siue diuisæ, tamdiu sub se continent corpus Curisti, quamdiu substantia panis sub eis conseruaretur. Vnde Concil. Florentin. in decreto Eugenij, & Tridentin. sessione 13. canon. 3. absolute definit manere totum Christum sub singulis partibus specierum, separatione facta: cum ergo absolute loquantur, non licet nobis restringere ad partem maiusculam, vel minimam, dummodo in ea veræ sint species panis. Vnde idem Tridentin. can. 4. absolute definit. Si quis dixerit, in particulis consecratis, quæ post communionem manent vel supersunt, non remanere verum Christi corpus, anathema sit.

Quorūdam sententia. Maior. Conc. Flor. Conc. Trid.

Respondetur ergo ad vtramque partem difficultatis, hic esse differentiam inter fieri, & factum esse huius sacramenti: nam, vt fiat, necesse est, totam materiam esse sensibiliter præsentem ministro, & posse sensibus demonstrari, pronomine, hoc: accidere autem potest, vt, vel propter nimiam extensionem, vel propter nimiam & insensibilem paruitatem, non possit fieri materia hoc modo præsens, nec capax sit,

vt in eam cadat forma: at vero postquam materia consecrata est, vel per partes, quæ postea coniungũtur & componunt nimis grandem magnitudinem: vel in toto, & postea separatur in quantitate nimis parua, iam non est necessaria prolatio formæ, nec præsentia, vt ibi Christus conseruetur: & ideo, quãdiu ibi conseruaretur substantia panis, tamdiu conseruatur præsentia corporis Christi. Exemplum esse potest de anima rationali, quæ per se separata consecrari non posset, seu charactere signari, coniuncta autem corpori, & quodammodo sensibilis effecta, consecrari potest, & postea separata consecrationem retinet.

Solutio rationis contrariæ. Ad rationem autem in contrarium respondetur, ad priorem partem de termino magnitudinis, satis esse, quod singulæ partes potuerint consecrari, vt postea vnitæ possint conseruari. Ad aliam vero partem de termino paruitatis, similiter dicitur partem illam minimam, per se quidem non esse sensibilem, esse tamen in toto: & hoc satis esse, vt consecrari in illo possit, & postea consecrata conseruari. Et idem dicitur ad primam confirmationem. Nam satis est, vt illa pars in toto posit ad vsum huius sacramenti applicari. Ad secundam confirmationem respondetur, per se loquendo, magis pertinuisse ad stabilitatem & reuerentiam huius sacramenti, vt species cõsecratæ, dum manet, indelebilem retineant consecrationem, & infallibiliter contineant corpus Christi: alia vero, q̃ sunt per accidens, adhibita mediocri diligẽtia morali caueri possunt: præsertim, quia vix possunt naturaliter particulæ tam minimæ quantitatis separari, vt sint insensibiles, quin statim corrumpantur, vel ex vi ipsius diuisionis, vel certe ex actione corporis ambientis.

Dubium. Hic vero inquiri potest, an si per Dei potentiam eleuaretur oculus ad videndum particulam illam minimam, quæ naturaliter videri nõ potest, vel maximam illam quantitatem, ad quam oculus pertingere non potest, an (inquam) tunc posset consecrari?

Solutio. Probabile certè est non posse, quia illa materia per se est insensibilis, & absens sensibus. In contrarium vero est, quia hic, & nunc iam sentitur, & potest tunc signo sensibili designari, nihil ergo deest ad veritatem sacramenti.

ARTICVLVS III.

Vtrum requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triticeus.

4. d. 11. p. 2. a. 2 q. 1. & d. 19. q. 1 ar. 2 q 3. ad 1. & 4 contra c. 68 & 1 Cor 11. lec. 2 in pr.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod non requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triticeus. Hoc enim sacramentum est rememoratiuum Dominicæ Paßionis, sed magis videtur esse consonum Dominicæ Paßionis panis hordeaceus, qui est asperior, & de quo etiam Christus, pauit turbas in monte (vt dicitur Ioan. 6.) quam panis triticeus. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.*

2. *Præterea, Figura est signum speciei in naturalib. rebus. Sed quædam frumenta sunt, quæ habent similem figuram grano tritici, sicut far, & spelta; de qua etiam in quibusdam locis panis conficitur ad vsum huius sacramenti. ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.*

3. *Præterea, Permixtio speciem soluit: sed vix inuenitur farina triticea, quæ alterius frumenti permixtionẽ nõ habet, nisi fortè de electis granis studiosè fiat. Non ergo videtur, quod panis triticeus sit propria materia huius sacramenti.*

4. *Præterea, Illud, quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiunt ex pane corrupto, qui iam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur, quod talis panis non sit propria materia huius sacramenti.*

SED contra est, quod in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparat, Ioann. 12. dicens: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Ergo panis frumenti, siue triticeus est materia huius sacramenti.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est. Ad vsum sacramentorum assumitur talis materia, quæ communis apud homines in talem vsum venit: inter alios autem panes communius homines vtuntur pane triticeo: nam alij panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie hoc sacramẽtum instituisse, qui etiam panis magis confort.at hominem: & ita conuenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus. *Art. 1 huius q. 74. art. 3.*

Ad primum ergo dicendum, quod panis hordeaceus competit ad significandam, tum duritiem veteris legis propter duritiem panis: tum etiam, quia, vt Augustin. dicit in lib. 83 quæstionum, hordei medulla, qua tenacissima palea tegitur, vel ipsam legem significat, quæ ita data erat, vt in ea vitæ animæ alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur, vel ipsum populum nondum expoliatum carnali desiderio, quod tanquam palea cordi eius inhærebat. Hoc autem sacramẽtum pertinet ad suauitatem Christi, & ad veritatem tam manifestatam, & ad populum spiritualem. Vnde non esset materia conueniens huius sacramenti panis hordeaceus. *Quæst. 73. art. 5.*

Ad secundum dicendum, quod generans generat sibi simile in specie: fit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitũ, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generatiuæ. Et ideo, si quæ frumenta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur siligo) ex tali frumento panis confectus, potest esse materia huius sacramenti. Quod tamẽ non videtur habere locum, neq; in hordeo, neq; in spelta, neq; etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similius. Similitudo autem figuræ in talibus, magis videtur significare propinquitatem, quam identitatem speciei: sicut ex similitudine figuræ manifestatur, quod canis & lupus sunt propinquæ species, non autem eiusdem. Vnde ex talibus frumentis, quæ nullo modo possunt ex semine grani generari, non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod modica permixtio non soluit speciem, quia id quod est modicum, quodammodo absumitur à plurimo, & ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo maiorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis, qui est materia huius sacramenti. Si verò sit magna permixtio (putà ex æquo, vel quasi) talis permixtio speciem mutat. Vnde panis exinde confectus, non erit debita materia huius sacramenti.

Ad quartum dicendum, quod aliquando est tanta corruptio panis, quod soluitur species panis, sicut cum continuitas soluitur, & sapor, & color, & alia accidentia mutantur: vnde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando verò non est tanta corruptio, quæ speciem soluat, sed est aliqua dispositio ad corruptionem, quod declarat aliqualis immutatio saporis. Et ex tali pane potest confici corpus Christi: sed peccat conficiens propter irreuerentiã sacramenti.

Et quia amidum est ex tritico corrupto, non videtur, quod panis ex eo confectus, possit fieri corpus Christi: quamuis quidam contrarium dicant.

AFfirmat Diuus Thomas panem triticeum necessarium esse huic sacramento conficiendo, non videtur autem rem hanc vt certam definire, sed quia ita (inquit) creditur Christus in hui⁹ panis specie sacramentum hoc instituisse. Quod duplici coniectura confirmat: vnam sumit ex communi huius panis vsu, quia scilicet, frequentius homines illo vtuntur: alteram ex maiori proportione ad huius sacramenti significationem: quia scilicet, hic panis melior est ad vitam hominis roborandam & conseruandam. In singulis vero argumẽtis, & solutionibus eorum, singulas difficultates attingit statim disputandas.

ARTI-

ARTICVLVS IV.

Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod hoc sacramẽtum non debeat confici ex pane azymo. Debemus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramentũ instituisse in pane fermentato: quia, sicut legitur Exod. 12. Iudæi secundum legem incipiebant vti azymis in die Paschæ (quod celebratur decima quarta luna) Christus autem instituit hoc sacramentum in cœna, quam celebrauit ante diem festum Paschæ, vt habetur Ioan 13. Ergo & nos debemus hoc sacramentũ celebrare in pane fermẽtato.

2. Præterea, Legalia non sunt obseruanda tempore gratiæ. Sed vti azymis fuit quædam legalis cæremonia, vt patet Exod. 12. Ergo in hoc sacramento gratiæ non debemus azymis vti.

3. Præterea, Sicut supra dictum est, * Eucharistia est sacramentum charitatis, sicut Baptismus fidei, vt supra dictum est. Sed fermentum charitatis significatur per fermentum, vt patet in glossa * super illud Matth. 13. Simile est regnum cœlorum fermento, &c. Ergo hoc sacramentum debet confici de pane fermentato.

4. Præterea, Azymum & fermentatum sunt accidentia panis, non variantia eius speciem. Sed in materia Baptismi nulla discretio adhibetur circa differentiam accidentium aquæ, puta si sit salsa vel dulcis, calida vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, vtrum panis sit azymus, vel fermentatus.

Sed contra est, quod extra, de celebratione * Missarum capite Literas, punitur sacerdos, quod in pane fermentato & scypho ligneo Missarum solemnia celebrare præsumpsit.

Respondeo dicendum, quod circa materiam huius sacramenti duo possunt considerari, scilicet, quid sit necessarium, & quid conueniens. Necessarium quidem est, vt sit panis triticeus (sicut dictum est *) sine quo non perficitur sacramentum. Non est autem de necessitate sacramenti, quod sit azymus, vel fermentatus, quia in vtroq; confici potest. Conueniens autem est, vt vnusquisq; seruet ritum suæ Ecclesiæ in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diuersæ Ecclesiarum consuetudines. Dicit enim B. Gregorius in registro Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine vlla commistione suscepit carnem, sed Græcæ Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo, quod verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Vnde, sicut peccaret Presbyter in Ecclesia Latinorũ, celebrans de pane fermentato, ita peccaret Presbyter Græcus in Ecclesia Græcorum celebrans de pane azymo, quasi peruertens Ecclesiæ suæ ritum. Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi, rationabilior est. Primo quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit primo die azymorum (vt habetur Matth. 26 & Mar. 14. & Luc. 22.) qua die nihil fermentatum in domibus Iudæorum esse debebat, vt habetur Exod. 12. Secundò, quia panis est proprie sacramentum corporis Christi (quod sine corruptione conceptum est) magis, quam diuinitatis ipsius, vt infra patebit. * Tertiò, quia hoc magis competit sinceritati fidelium, qua requiritur ad vsum huius, secundum illud 1. Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Habet tamen hæc consuetudo Græcorum aliquam rationem, & propter significationem, quam tangit Gregorius, * & in detestationem hæresis Nazarenorum, qui legalia Euangelio miscebant.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut legitur Exod 12. solennitas Paschalis incipiebat in vespera quartæ decimæ lunæ, & tunc Christus post immolationem agni Paschalis hoc sacramentum instituit. Vnde hic dies à Ioanne dicitur præcedere diem Paschæ, & à tribus aliis Euangelistis dicitur prima dies azymorum, quando fermentatum in domibus Iudæorum non inueniebatur, vt dictum est. * Et de hoc supra notatum est plenius in tractatu Dominicæ Passionis.

Ad secundum dicendum, conficientes ex azymo, non intendunt cæremonias legis seruare, sed conformare se institutioni Christi. Et ideo non iudaizant, alioquin & celebrantes in pane iudaizarent, quia Iudæi panes primitiarum fermentatos offerebant.

Ad tertium dicendum, quod fermentum significat charitatem propter aliquem effectum, quia scilicet panem facit sapidiorem & maiorem, sed corruptionem significat ex ipsa ratione speciei.

Ad quartum dicendum, quod, quia fermentum habet aliquid corruptionis, & ex pane corrupto non potest confici hoc sacramentum (vt dictum est *) ideo magis attenditur circa panem differentia azymi & fermentati, quam circa aquam Baptismi, differentia calidi & frigidi. Posset enim tanta esse corruptio fermenti, quod ex eo non posset confici sacramentũ.

COMMENTARIVS.

QVid panis azymus, quidue fermẽtatus sit, ex linguis Græca & Latina, & ex vsu conficiendi panem supponendum est, solet enim quædam massæ portio fieri ex materia decocta, &, donec acescat, cõseruari, & hæc Græca vocatur zyme, Latinæ, fermẽtum: ex qua portione, admixta farinæ subactæ panis conficitur, qui Latine fermentatur dicitur, Græcè Ζύμιτος: quando ergo panis fit ex sola farina, & aqua naturali absq; admixtione fermenti, dicitur azymus id est, infermentatus, seu sine fermento, quo interdum vtebantur Hebræi iuxta suæ legis ritus, de hoc ergo mouetur præsens quæstio, ad quam Diu. Thomas multa respondet. Primum non esse de necessitate sacramenti, vt paris sit, hoc vel illo modo confectus, quia vtroq; modo panis est, & id sufficit. Secundum in vnaquaq; Ecclesia seruandum esse præsentium ritum, atq; ita in Ecclesia Græca fermentatum panem, in Latina vero azymum esse de necessitate præcepti. Tertium est, in vtraq; consuetudine, posse rationes conuenientiæ inueniri, plures tamen & maiores in vsu panis azymi, præsertim cum in illo Christus consecrauit. Cætera, quæ Diu. Thomas habet in solutionibus argumentorum, clara sunt, solum notandum est, quod in solutione ad 4. dicit, tantam esse posse fermenti corruptionem, vt ex eo non possit confici sacramẽtum, indiget enim declaratione, quã trademus disputatione sequenti.

DISPVTATIO XLIV.

De materia panis seu remota, ex qua conficitur Corpus Christi.

IN superiori disputatione diximus necessarium esse panem ad conficiendum Corpus Christi Domini, nunc superest, vt dicamus cuius naturæ & qualitatis oporteat esse hũc panem, quæ res Theologis est difficilis, quia pendet ex physica cognitione seminum seu granorum, ex quibus panis confici potest, de qua re frumentaria breuiter attingemus solum, quæ necessaria fuerint, deinde legi possunt Plinius, li. 18. historiæ, c. 6. & seq. & Varro. lib. 1. de re rustica c. 18. & seqq. & Galenus libr. de Elementorũ facultatibus, c. de tritico, & alii multi, qui de re rustica, vel de re cibaria scripserunt. Nonnihil vero attigit D. Isidor. lib. 17. Etymo. c. 3.

SECTIO I.

Ex quo grano oporteat esse confectum panem, vt sit sufficiens materia huius sacramenti.

VT veniamus ad punctum difficultatis, suppo-nendum est, panem ex triplici genere rerũ confici solere. Primo ex fructibus arborum, vt ex castaneis,

Disp. 6 de Euchar.

Loco citato in stomet. ar siculo.

In corp. art. Quæst 46. art. 9. ad arg

Art. 3 huius q. an 4 arg.

Quibus ex rebus panis cõficiatur.

Plinius. Varro. Galenus.

S. Isidorus.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

neis, ficubus, & amygdalis, &c. & apud Indos dicitur confici ex radicibus. Secundo ex leguminibus, vt ex fabis, &c. Quæ in siliquis aut teguminibus, vel folliculis crassioribus nascuntur. Tertio ex granis, quæ generali appellatione frumenta dicūtur, quamquam enim frumenti vox per antonomasiam triticum significet, tamen generaliter comprehendit omnia semina, quæ falce metuntur, seu quæ habent culmum, & aristas, & grana sine siliquis.

Secundo supponendum est, panem factum ex fructibus, vel leguminibus non esse materiam consecrationis, in quo conueniunt omnes Theologi, quia hic non est panis simpliciter, sed secundum quid, nomine enim panis intelligūt homines cōmuniter quoddam genus cibi, quod adhibetur, tanquam comes aliorum ciborum, & ideo dictum creditur vel à voce Græce πᾶν, quod est, omne, quia illo maxime pascuntur homines. Vnde in scriptura sacra solet hac voce omne alimentum hominis significari, at vero panes cōfecti ex leguminibus, vel fructibus non habent hunc vsum, vt aliis cibis comites adhibeantur, sed potius ipsi pane comeduntur, & ideo non sunt simpliciter panes, nec materia huius sacramēti, eo vel maximè, quod ij non sunt in communi vsu hominem, sed interdum fiunt, vel ex accidenti propter defectum, vel sola causa voluptatis & deliciarum.

In quo sit difficultas.

Tota ergo quæstio reuocatur ad panem frumentaceum, an quælibet species eius sufficiat, vel tantum aliqua vltima vel subalterna. Prima enim sententia

1. Opinio.

affirmat totum hoc genus sufficere, siue panis triticeus sit, vel hordeaceus, vel similes. Ita docet Gabriel

Gabriel.

lect. 35. in Can. vbi refert Thomam de Argētina d. 11.

Argentina.

q. 1. qui simpliciter affirmare non audet, negat tamen posse contrarium satis probari, idem Gabriel ibidē, art. 7. idem tenuit Caietanus hic, quamquam in Romana impressione, pars illa Commentarij expuncta sit. Fundamentum est, quia si ad institutionem huius sacramenti recurramus, solum legimus, Christum accepisse panem, & in illo confecisse, si ad Ecclesiæ traditionem, solum docet panem esse materiam, ca. Firmiter, de sum. Trin. cap. Cum Marthæ. de celebra. miss. c. 1. & seq. de consecratione dist. 2. ergo non licet nobis hanc materiam restringere, sed panis vt sic, abstrahit & indifferens est ad omnem panem frumentaceum, & quilibet panis ex frumento confectus dicitur simpliciter panis, siue triticeus sit, siue hordeaceus, &c. Vnde vtroq; legimus Christum esse vsum, & præsertim de hordeaceo constat. Iohannis 6. & a-

Conc. Carthag.

liis locis: ergo. Et confirmatur, nam in Concil. Carthag. tertio. cap. 24. & habetur cap. in sacramento, de Consecratione, dist. 2. dicitur: In sacramentis nihil aliud esse offerendum quam de vuis, & de frumentis, quodlibet ergo frumentum sufficit. Secundo est vehemens coniectura seu congruentia, quia materia sacramenti debet esse certa, si autem dicamus genus frumenti sufficere, erit certissima: si vero requiramus aliquam speciem, verbi gratia, tritici, erit nimis incerta, tum, quia vix potest distingui triticum à non tritico, vt à milio, spelta & similibus, tum etiam, quia in granis tritici videtur esse diuersitas specifica, & nō erit maior ratio admittendi vnam speciem, quam aliam, si autem omnes admittantur, eadem ratione poterunt omnes species frumenti admitti. Et confirmatur, quia materia huius sacramenti debuit esse cōmunissima, vt in omnibus regionibus facile posset reperiri, huiusmodi autem est frumentum in genere: at vero triticum multis in regionibus non reperitur,

Plinius.

vt de Æthiopia refert Plinius lib. 18. c. 10. & de nouo orbe idem refertur. Tertiam rationem adhibet Caietanus, quia omnis panis ex quocunq; grano cōfectus sit, est eiusdem speciei, sicut sanguis idem ex diuersis cibis generatur, materia autem huius sacramenti nō est granum, sed panis: ergo erit sufficiens ex quocunq; frumento fiat.

Dicendum vero est, solum panem triticeum esse sufficientem materiam, ita vt in alio non perficiatur consecratio. Hęc conclusio est iam hoc tempore tam certa, vt sine temeritate, & erroris periculo negari non possit. Est communis Theologorum sententia. D. Thom. hic, & in 4. cont. gent. cap. 69. & in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. ibi Bonauent. 2. p. q. 4. Pal. q. 1. art. 4. Scoti quæst. 6. Richar. art. 3. quæst. 2. Durand. quæst. 4. Innocent. libr. 4. de mysterio missæ, c. 3. tenentq; reliqui omnes recentiores Theologi, & omnes Summistæ. Et in Catechismo Pij V. dicitur, esse hanc Apostolicam traditionem. Et probatur vrgentissime ex Concilio Florentino in decreto Eugenij, vbi dicitur, materiam huius sacramenti esse panem triticeū, & vinum de vite. Respondet Caietanus, illis verbis solum significari, panem triticeum esse de necessitate præcepti, non vero de necessitate sacramenti, &

Alanus.

Alanus lib. de Euchar. cap. 11. incertum esse dicit, neq; audere, se temere asserere, quo horum modorum intelligendum sit. Ego vero censeo non solum sine temeritate, sed etiam sine dubitatione intelligendum esse, ibi esse sermonem de necessitate sacramēti, quia alias nihil certum relinquitur in materiis sacramentorum. Eadem enim ratione posset aliquis dicere, aquam naturalem esse de necessitate præcepti, non tamen sacramenti, atque nihil ibi esse certum, si ergo aliæ materiæ intelliguntur esse de necessitate sacramenti, etiam hæc, eo vel maxime, quod alia particula, scilicet, Vinum de vite, explicat materiam necessariam, necessitate sacramenti, ergo eodem modo est altera particula intelligenda. Deniq; vbi Concilium illud voluit docere, aliquid esse necessarium ex præcepto, non vero simpliciter, non dixit esse materiam, sed adhibendum esse, vt cum docere voluit mistionem aquæ esse necessariam, quia hæc non est de necessitate sacramenti, sed præcepti, mutauit dicendi modum, inquiens, materiam esse vinum de vite, cui aqua miscenda est. Secundo probatur, hanc esse institutionem Christi, quæ licet non sit expressis verbis in Euangelio declarata, colligi tamen potest ex facto Christi, adiuncta Ecclesiæ declaratione, per traditionem, atque obseruationem perpetuam, nam Christus Dominus in pane triticeo confecit, vt omnes admittunt, quia non est verisimile panem azymum, qui ad Paschale festum, & ad esum agni conficiebatur, ex alia materia, quam triticea fuisse. Dicit autem Concilium Carthaginense dicto c. In sacramento nihil aliud offerendum esse, q̄ quod Christus Dominus tradidit, sicut n. tangendo in baptismo suo naturalē aquam, illam ad sacramentum baptismi destinauit: ita accipiendo panē triticeum in manus suas, & illam consecrando, ipsū in materiā huius sacramenti instituit. Sicut n. dicendo talia verba, instituit illa, vt esset forma, ex vi consequētium verborum, Hoc facite in meam commemorationem. Tertio licet sub nomine frumenti, seu frumentorū, varia grana interdū comprehendātur, vt suprà dictū est, frequenter tamē nomen frumenti absolute dictum, solum triticū significat, vt colligitur Gen. 44. clarius Deut. 8. Dominus

Gen. 41.

Deus tuus introducet te in terram bonā, terram riuorum, aquarum, & fontiū, terram frumēti, hordei, ac vinearū: & subdit infra: vbi absq; vlla penuria comedes panem tuum. Similia loca sunt Hieremiæ 4. & Ioel. 1. Vnde, cum in veteri Testamento, nomine frumenti adūbratur hoc sacramentum, vt patet Ps. 80. Cibauit eos ex adipe frumēti, & de petra melle saturauit eos, & Ps. 147. Qui posuit fines tuos pacē & adipe frumēti satiat te: nomine frumenti triticū intelligitur. Vel certe si frumētū generatim sumatur, adeps frumenti dicitur ipsum triticum, q̄ in idem redit, & sic etiam intelligit Hieron. loco Hiere. 31. Confluens ad bona Domini super frumento, vino, & oleo. Super frumento, inquit, de quo conficitur panis Domini, & Zach. 9. Quid enim bonum eius, aut quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum? vbi Hieron. Frumentum

mentum, inquit, electorum nos intelligimus Dominum Saluatorem, qui in Euangelio dicit, nisi granum tritici cadens in terram mortuũ fuerit, &c. Sic enim ipse legit, & subdit, De hoc tritico efficitur ille panis, qui de cœlo descendit. Vnde tacite interpretatur illa Christi verba Io. 12. Nisi granum frumenti: de grano tritici intelligenda. Et ita ex eodem argumẽtatur hic Diuus Tho. quia Christus grano tritici seipsum coparauit. Deniq; idem Hieron. circa illa verba, Isa. 62. Si dedero triticum tuum vltra cibum inimicis tuis. Triticum inquit, ex quo panis cœlestis efficitur, illud est, de quo Dominus loquitur, caro mea vere est cib⁹. De hoc etiam Sacramento multi intelligunt illud, Oseæ 14. Viuent tritico, & germinabunt, quasi vinea memoriale, quasi vinum Libani. De quo testimonio videri potest Turrianus lib. 2. de Euchar. ca. 33. solet etiam induci illud Psal. 71. Erit firmamentum in terra, nam Hebræa habent, erit pugillum frumenti, seu placenta frumenti. Vnde antiqui Hebræi illi intellexerunt, prædici sacrificium panis, vt ibi notat Iansen. Galat. lib. 10. de Arcanis, ca. 4. Quarta coniectura sit, quia solus panis triticeus est panis simpliciter hominibus accomodatus, nam ex hordeo & simili b. non tam humanus panis sit, quam belluinus, quamuis nõ nunquam ob necessitatem cogantur homines illum comedere. Et ita in Scriptura, quando panis non est triticeus, additur aliquid, vt hordeaceus, Ioan. 6. & Num. 5. cum vero dicitur panis simpliciter, intelligitur triticeus, præsertim si de sacro vsu sermo sit. Est optimum exemplum ad rem præsentem pertinens Gen. 14. vbi Melchisedech obtulit panem & vinum, omnes enim intelligunt, panem illum triticeum fuisse, vnde Damas. lib. 4. c. 14. dicit, hoc Sacramentum institutum fuisse in eo pane, quo communiter & frequenter homines vescuntur, hic enim est panis simpliciter humanus. Vnde ad hoc confirmandum valet omnia, quibus supra probauimus, panem esse materiam huius Sacramẽti, & testimonia Sanctorum ibi citata, & figuræ adductæ, qualis est illa, quia panes propositionis, qui fuerunt figura huius Sacramenti, ex similia, id est, ex farina tritici conficiebantur, Leui. 24. Exod. 29. ergo. Vltimo congruentiæ D. Thom. sit optimæ, quia solus panis triticeus est satis accomodatus ad effectum huius Sacramenti significandum: adde, solum illum decuisse excellentiam, & dignitatem huius Sacramenti.

Ex hoc ergo principio sequitur primo: panẽ confectum ex grano, de quo certum est nõ esse triticum, certum etiam esse, non esse sufficientem materiam huius Sacramenti. Exempla sunt, hordeum, milium, quod a tritico distinguitur. Ezech. 4. panicum, oriza, maizium, & si quæ sunt alia grana similia, quæ certissime non sunt triticum. Primo ex communi modo loquendi sapientum in hac materia. Secundo ex cõmuni vsu & appellatione hominum: nunquam enim hæc grana vocant triticum, neque illis vtuntur ad cõficiendum panem hominum & vsualem, nisi ob defectum tritici. Tertio ex colore, figura, & aliis, proprietatibus & effectibus, & aliquod indicium est, quod ex his granis nunquam generatur triticum, neque ille ex tritico.

Secundo sequitur, omnem panem confectum ex grano, quod reuera constat esse triticum, quamuis aliter nominetur, esse certam materiam huius Sacramenti. Exempla sunt primum, filigo, ita D. Thomas hic, quem Caietanus, Soto, Sylvester, & alij sequuntur, & Plinius libro 18. capite 8. vocat filiginem delitias tritici, vnde censetur esse, quod nos, Candeal, vocamus, & multi existimant esse, quod Græce dicitur Σαρδη quamquam hæc vox interdum far, interdum aliquam significare dicatur. Vnde Columella vitium tritici: & eadem ambiguitas fortasse est in voce filigo, quod in his nominibus frumentorum obseruandum est, habent enim sæpe multiplicem significationem, ex qua oritur inter Theologos in hac materia diuersa opinio, cum in re fortasse non sit diuersitas. Et ita existimo accidisse in proposito exemplo. Nam Alensis, quæst. 3. membro 4. & Paludanus supra numero 33. negant, posse confici ex filigine, existimo tamen illa voce significasse auenam, quæ interdum ex tritico per corruptionem generatur, & interdum filigo à Latinis nominatur. Circa mentem autem Diui Thomæ superest hic nonnulla difficultas, propter rationem eius, dicit enim filiginem generari interdum ex tritico propter malitiam terræ, quod non videtur conuenire filigini, prout à nobis explicata est, quia diximus esse perfectissimum triticum, sed de hoc dicam inferius. Secundum exemplum est, alica, seu alicastrum, quod Columel. lib. 2. de re rust. cap. 6. dicit esse semen trimestre, pondere & bonitate præcipuum, vnde Hispanice dicitur, Trimesino, de quo nulla potest esse controuersia, cauenda tamen est æquiuocatio vocis, nam alica, aliam etiam significationem habere potest. Vnde Galenus lib. 1. de aliment. facult. dicit esse triticum, vel farris genus, tritico simile, de quo farre statim dicemus, interdum vero hæc vox non granum, sed confectionem quandam significat, vt constat ex Calepino & Plinio lib. 18. cap. 11.

Tertio sequitur, quandocunque granum aliquod tale est, vt sit dubium, an sit triticum, nec ne, panem ex illo confectum esse materiam dubiam, quod satis est, vt practice & moraliter nunquam in illo conficiendũ sit, quod sine vlla exceptione docuit Alanus lib. 1. de Euchar. cap. 11. neque ego audeo illam adhibere, quia est res grauissima, & huic Sacramẽto summa reuerentia debetur, vnde cũ alias non sit Sacramentum necessitatis simpliciter, nulla videtur posse occurrere causa moraliter sufficiens ad conficiendũ illud, nisi in materia certa. Exẽpla huius rei sunt tria potissima. Primum est spelta, quam Alens. Palud. & Soto indicant esse materiam sufficientem: quod tamẽ negat D. Tho. hic, & in 4. d. 11. q. 2. art. 2. quæstiun. 1. ad 3. & ibi Richar. & Carthus. Sylvest. Angel. & alij Summistæ. Ego, vt verum fatear, non satis definite concepi, quid rei subsit huic voci, vt possim iudicare sit triticum, nec ne, quia vox illa, quantum assequi possum, neq; est Latina, neq; Hispana. Est autẽ quoddam genus frumenti, quod latine, Zea, dicitur, græce zia: quam vocem exponens Calepinus dicit Hispane vocari, Spelta, ego tamen non agnoui hanc vocem in nostra lingua. Zeam autem dicit esse speciem hordei. D. autem Hieron. Ezech. 4. circa illa verba, sume tibi frumentum & hordeum & milium & vitium, notat loco, vitij, Hisp. aruejas, septuaginta vertisse, olyrã, quod ipse interpretatur, auenã, vel, Secale. Et addit Symmachum, & Aquilam vertisse Zeam, quod ipse exponit, id est, far: addens, gentili Italiæ, Pannoniæque sermone vocari, Speltam, itaq; insinuat Speltam & Zeam, idem esse, & non esse tritici genus. Plinius enim libro 18. capite 8. Zeam, à tritico distinguit Galenus item lib. 1. de alimentorum facultatibus, varie loquitur, Dioscorides etiam libro 2. cap. 80. alias 114. distinguit duplicem Zeam, aliam simplicem, aliã quæ geminis putaminibus, grana bina iuncta tenet, & Hispane vocatur Ladilla, & hæc sine dubio non est triticum, sed genus hordei, & iumentorum pabulũ. Vnde si hæc sit spelta, non dubito, quin non sit materia, de illa vero prima non possum ferre iudiciũ, quia res est mihi ignota.

Secundum exemplum est, far, quod Paludanus & Soto putant sufficere, quia credunt esse speciem tritici optimã, quæ Hispane dicitur, Scandia, seu, Scãda apud Astures, & aliquid credunt esse, quod vulgo dicitur Candeal, & idem fortasse est, quod Alensis vocauit Candit, nam hæc vox non est Latina, neq; scio, quid aliud significet. At vero Diuus Thomas, quem Marsil. Sylvest. Angel. & alii sequuntur, negant far esse materiam, quia nõ existimant esse triticum. Vnde certum est, hac voce non significasse idem, quod præce-

Alenses Paludan. Galenus. Calepinus. Plinius. 3. Corollaria Alanus. Alenses. Paludan. Soto. D. Thom. Richard. Carthusia. Sylvest. Angelus. S. Hieron. Plinius. Galenus. Dioscorid.

præcedentes authores, nam de re illa dubitari non potest, quin sit verum triticum, fortasse ergo significarunt aliquam aliam speciem grani nobis ignotam, nam & apud nos in Boetia dicitur esse granū, quod dicitur Scandia, & non reputatur triticum, sed pabulum iumentorum, in aliis vero locis dicitur esse aliud genus grani distinctum ab hordeo, & à tritico, nullū habens putamen, seu tunicam, & vulgo appellatur farro, quamuis hæc vox interdum apud nos significet etiam farinam hordeaceam, itaque varietas nominum efficit ambiguitatem in rebus, & cum ipsę alias non satis notæ sint, tota res sit incerta, si tamen loquamur de farre, quod à Latinis dicitur semē adoreum, far illud sine dubio ponitur inter species tritici, vt patet ex Plinio, libro 18. capite 8. vbi dicit esse granum durissimum, & firmissimum: indicans esse perfectum valde, & magni ponderis, & Columella libro secundo, capite sexto, dicit Alicastrum esse speciem farris.

Victoria. Tertium exemplum est typha, Hispanè Centeno, de quo aliqui putant esse sufficientem materiam. Ita Victoria numero 55. qui dicit, de hoc fuisse locutum Diuum Thomam nomine siliginis, nam dicit ex grano tritici seminato in malis terris nasci siliginem, quod est verum de typha, non de perfecto tritico, &

Ledesma. ita etiam intellexit Diuum Thomam Ledesma, licet hanc opinionem deserat. Ratio vero huius sententiæ est, quia existimat typham essentialiter esse triticum imperfectum tamē accidentaliter. Contrariam sententiam tenet Ledesma, & nonnulli Summistæ, qui existimant typham reuera non esse triticum, quia licet interdum vitio terræ ex illo generetur, illud tamen est per modum corruptionis, sicut interdum etiam ex tritico oritur auena, aut lolium, & posset exponi Diuus Thomas, ne huic sententiæ sit cōtrarius, vt loquatur de siligine in significatione supra posita, nam etiam à Latinis dicitur vitium tritici quia licet candore & sapore præstet, tamen virtute & potestate ad nutriendum à tritici perfectione degenerat, quod potest interdū ex imperfectione terræ, vel frequenti satione prouenire. Loquendo ergo proprie de typha, seu, Centeno, mihi est materia dubia, quia neque ex figura, colore, aut proprietate mihi satis constat, qualis sit differentia inter illam & triticum, neque ex eo, quod generetur ex tritico, potest alterutrum inferri, quia illa generatio esse potest, cum substantiali & cum accidētali diuersitate, qualis autem illa sit, aliis signis inuestigandum est. Vnde licet negatiue recte inferatur, illud granum, quod nunquam generatur ex tritico, non esse triticum, tamen affirmatiue nō sequitur illud, quod generatur ex tritico, esse triticum. Relinquitur ergo dubia hæc materia, & ideo in praxi illa non est vtendum, vt dixi.

4. Corollariū Quarto sequitur, quid dicendum sit de pane confecto ex diuersis granis, farinis aut massis, distinctione enim opus est: nam si omnia ista sint triticea, licet sint diuersæ speciei, non refert, cùm tota illa materia & singulæ illius partes sufficiant, si autem mixtio fiat ex aliis frumentis, & maior pars cum notabili excessu sit triticea, censeri potest sufficiens materia, quia in vsu omnium hominum ille panis iudicatur triticeus, aliàs panis confectus ex tritico male purgato, non esset sufficiens, quod est plane falsum. Ratio vero est, quia illa maior pars, adiuncta contusione, seu coctione, censetur alias particulas trahere ad suam speciem, & ita confici mixtum eiusdem rationis cum pane triticeo. Si vero pars triticea sit minor, vel etiā æqualis, non erit tota illa materia sufficiens, vt sen-

S. Bonauent. tit hic Diuus Thomas ad 3. & Bonauentura distinct. 11. artic. 4. quæst. 4. ad 3. & ratio, quia vel fit perfecta mistio, & sic maior pars trahit minorem in suam speciem, vel si sit æqualis, vtraque corrumpetur, & fiet vnum tertium distinctum, vel solum fit mistio imperfecta, per iuxtapositionem, & tunc pars illa, quæ fuerit triticea, erit materia, & non alia, tamen propter confusionem, tota illa materia non erit in vsu consecrando, legatur Alens. quæst. 32. mem. 4. Maior dist. 11. quæst. 3.

Ad argumenta contrariæ sententiæ solutio patet ex dictis. Ad primum enim iam ostensum est nomine frumenti & panis simpliciter dicti, intelligi panē triticeum, & ita esse explicatum in Conciliis, & communi consensu, & traditione Ecclesiæ. Ad secundum respōdetur, panem triticeum esse satis certam, satisque communem materiam, cuius signum est, quia hactenus practice & moraliter nunquam fere dubitatum est in particulari, & in individuo de tali materia, neque alicui deficit, quia quamuis fortasse in aliqua regione non generetur triticum, facile asportari potest. Nec refert ad materiam Sacramenti, quod grana tritici specie differant, necne, quia Sacramenti veritas non pendet ex specifica vnitate materiæ, tantū ergo de illius necessitate est, quod sit panis triticeus. Verisimile tamen est, quod Diuus Thomas hic ad secundum, & Bonauentura & Durandus, ac fere alij Theologi sentiunt, omne triticum esse eiusdem speciei substantialis, quia inter ea non apparet tanta diuersitas accidentium aut effectuum, quæ substantialem diuersitatem indicet. Ad tertium Cajetani respondetur, falsum esse & incredibile quod assumit, tantam enim diuersitatem experimur, inter farinam hordei, verbi gratia: & tritici, & inter panē hordeaceum & triticeum, quanta est inter ipsa grana, vt constat ex qualitatibus & effectibus, quos experimur, nec est vlla probabilis ratio ad credendum oppositum, nam cum proxima materia sit specie diuersa, sola contusio non satis est, vt farinæ sint eiusdem speciei cum illa non sit causa per se, sed per accidens, alias quidquid per talem contusionem generaretur, siue ex frumentis, siue ex petra, aut ex lateribus, aut ex alia quacunque simili referet, esset eiusdem speciei. Item sequitur, panem ex granis, vel ex leguminibus confectum esse eiusdem speciei, quia sanguis inde genitus etiā esset eiusdem rationis. Vnde non est simile exemplum sanguinis, quo Cajetan. vtitur, quia sanguis habet principium per se & proximum, ac eiusdem rationis in viuente, à quo generatur, & ab eodem materia cibi, quæcunq; illa sit, disponitur ac præparatur ad talem formam, mediis aliis transmutationibus: at vero farina resultat ex granis contusis, per modum cuiusdam mistionis, & ibi contusio solum se habet, vt conditio sine qua non, & ideo non satis est, vt, quod resultat, sit eiusdem speciei, sed potius est diuersū iuxta qualitatē miscibilium & idem proportionaliter est de pane, qui media concoctione ex farina & aqua conficitur.

Solutio primi argumenti in contrarium sententia.

Caiet.

Bonau. Durand.

1. Conclu.

SECTIO II.

Vtrum materia huius sacramenti sit solus panis vsualis ex farina triticea & naturali aqua confectus.

EXplicuimus veluti remotissimam materiam, & substantialem: nunc declarare oportet qualitatem eius, seu modum quo confici debeat.

1. Conclu. Dico ergo primo, de necessitate huius materiæ esse, vt sit panis ex farina triticea, & sola naturali aqua coagmentatus, ita Diuus Thomas hic articulo 7. ad 3. Paludanus distinctione 11. quæstione 1. numero 33. Richardus artic. 2. quæst. 2. Sotus distinctione 9. q. 1. arti. 6. ad 3. Angel. verbo, Eucharistia. 1. nu. 7. Sylvest. quæstione 2. Alan. libro 1. capite 11. Ratio est, quia panis communis & vsualis, quo vtuntur homines, vt fit veluti comes aliorum ciborum, solum fit ex materia triticea, & aqua naturali: & vtraque est æque necessaria, vt huiusmodi panis coalescat: sed materia huius sacramenti est panis triticeus & vsualis: ergo, confirmatur, nam propter hanc causam panis confectus ex farina, lacte, oleo aut simili liquore nō est materia huius sacramenti: quia re vera non est panis, sed

Paludan. Richard. Soto. Angel. Sylvest. Alan.

sed aliud genus massa, seu placentæ: idem ergo erit, si farina subacta sit cum aqua rosacea, aut alia simili; intelligi autem debet, sicut paulo antea de farina dicebamus, scilicet vt tota aqua vel maior pars naturalis sit, nã si parua aliqua quantitas misceatur, alterius aquæ non mutabit substantiam, quia verisimile est conuerti ab illa maiori parte, præsertim adiuncta coctione, vnde id non impedit, quominus ille panis censeatur vsualis: & ideo id non erit contra sacramẽti veritatem, esset tamen illicitum id facere, quia est præter Christi institutionem, & huius materiæ puritatem. Cum autem dicimus, requiri solam farinam & aquam, non excludimus nonnullam salis admistionem, nam licet hæc in Ecclesia Latina fieri non debeat, propter ea, quæ infra dicemus de pane azymo, tamen si fieret, non esset contra substantiam sacramenti, quia vsualis panis fermentatus ita confici solet: secus vero est de butyro, pipere, caseo, aut aliis rebus similibus, quæ nullo modo misceri debent, & si in minima quantitate adiungantur, erit illicitum contra puritatem, & institutionem talis materiæ, si vero in maiori, aut in notabili quantitate miscerẽtur, esset contra substantiam sacramenti, quia non fieret panis vsualis, sed placenta quædam, quæ potius cum pane comedatur, quam ipsa possit per modum panis ad alios cibos deseruire, & ideo in huiusmodi mistionibus, non sola quantitas, sed etiam qualitas attendenda est, nam si fiat per modum condimenti, & mutet saporem, ac vsum panis, tollet veram rationem huius materiæ.

Cai. Contra hanc vero conclusionem sentit Caietanus hic articulo 7. putat enim ex farina, & aqua rosacea fieri panem eiusdem speciei cum alio communi, quia sola illa diuersitas aquæ non videtur obstare, quo minus panis confectus sit eiusdem speciei, tum quia, per concoctionem exhalatur & consumitur, tum etiam, quia, licet aliquid maneat, tamen potissima substantia illius misti est farina, quæ eiusdem rationis manet, & in suam naturam trahit humorem illum. Hæc opinio aliquibus recentioribus non displicet; mihi vero maxime, propter antiquorum authoritatem, & Ecclesiæ vsum, qui est in hac re maioris momenti. Respondetur ergo primum, non esse improbabile, mista illa, specie substantiali & physica differre, quia alterũ miscibilium diuersum est, & æque concurrit cum alio ad mistum conficiendum, nam in magna quantitate ponitur, & est valde actiuum, quidquid vero sit de specie physica satis est, illum panem non esse vsualem, vt non possit esse materia huius sacramenti, vt iterum iam dicemus.

2. Conclusio. Dico secundo, necesse est, vt hic panis sit calore ignis concoctus, itaque cruda massa non est sufficiens materia. In hoc conueniunt omnes Theologi. Et ratio est, quia massa non est panis, nec cibus, aut alimẽtum hominum, per se loquendo. Dubitant autem Theologi, an hæc massa differat specie à pane concocto. Et quidam negant, vt Scotus distinct. 11. quæstio. 6. & Gabriel. lectione 35. in Cano. sicut caro cruda, & cocta videntur specie differre. Alij vero affirmant, vt Diuus Thomas quæstione sequenti, articulo 6. ad primum, & in 4. distinctione 11. quæstione 1. articulo 1. quæstione 3. & ad tertium, vbi & farinam à tritico, & panem à massa & farina, specie distinguit, quem sequuntur Caietanus & alij Thomistæ. Et est verisimile, quia cum massa & farina sint materiæ facile transmutabiles, credibile est, nimio calore ignis substantialiter mutari, sicut cum panis, per actionem naturalis caloris in chylum conuertitur, quod etiam indicat diuersitas accidentium, & operationum, nam licet vnum & aliud signũ non sufficiat, tamen multa simul sumpta multum indicant. Addit Caietanus rationem Theologicam, scilicet, quia, si forma panis esset accidentalis, maneret post consecrationẽ, quod est omnino falsum, vt infra dicetur. Sed hæc ratio nõ cogit, quia, licet panis non differat à massa substantialiter, nihilominus non esset dicendum, formam panis esse solum accidens, sed esse formam substantialem massæ, & substantiam massæ esse substantiam panis, quamuis illa substantia non habeat rationem panis, nisi coniuncta sit talibus accidentibus, vt in aliis exemplis infra tractandis necessario dicendum est. Itaque hæc res Theologica non pendet ex hac quæstione physica, vt bene dixit Scotus, & fatentur vterque Soto & alij Thomistæ. Ex hac vero conclusione sequitur amylum crudum (vt ita dicam) non esse materiam huius sacramenti, quia vt sic, nec est panis, nec est cibus humanus: An vero ex illo confici possit panis, iam dicam.

Scotus. Gabriel. D. Thom. Cai.

3 Conclusio. Dico tertio, de necessitate materiæ huius sacramenti est, vt panis sit solo igni assus, seu coctus, ita vt si sit oleo aut butyro frixus, aut aqua elixus, non sufficiat. In hac omnes conueniunt. Et ratio est, quia alioqui non erit verus & vsualis panis, sed erit placenta, laganum, pultes, aut quid simile: Vnde Plinius lib. 18. c. 8. dicit, Romanos multo tempore vsos esse pultes, & non pane, distinguit ergo vnum ab altero. Neque oportet differentiam esse specificam, & substantialẽ, sed satis est, vt ita dicam, quod sit vsualis & artificialis. Non refert autem, quod panis in furno torreatur, aut sub cineribus, aut intra aliquod vas ferreum, aut fictile assetur dummodo purõ igne coquatur, quia illis modis non fit mistio alicuius liquoris, neque impeditur vera concoctio, sed solum est varietas in proximo continente, seu in modo applicandi ignem, & ideo non impediunt, quin fiat verus panis. Vnde intelligitur, amylum confectum per modum pultis, seu pulmentarij, prout fit in communi vsu illius, non esse materiam consecrationis, quia non est panis.

4 Conclusio Dico quarto, Necesse est vt panis dicto modo confectus in sua substantia, & natura perseueret, & in eo consecrari possit, & eadem ratione necessarium est, vt farina ex qua conficiendus est panis, non sit corrupta, sed vt conseruetur in sua natura. Ita D. Thom. hic & omnes, quia si fiat corruptio, iam non est panis, sicut acetum non est vinum, & ideo non est materia, vt dicemus. Sæpe vero difficile est iudicare, an panis sit substantialiter corruptus, necne. Et ideo D. Thom. hic ad quartum recte docet diligenter considerandam esse mutationem accidentium, coloris, saporis, & an facile fiat dissolutio seu resolutio, quasi in cineres, nam illud est maximum corruptionis signum. In praxi vero seruandum est, vt quandocunque sunt signa corruptionis, nõ fiat consecratio, propter reuerentiam tanti sacramenti, quod maxime verum est, quando tot sunt signa, vt saltem reddant materiam dubiam. Dubitari vero solet de pane prius male cocto, qui postea per compressionem digitorum, quasi in massam redigitur. Respondetur, quod ad vsum pertinet propter reuerentiam, non esse tenendum huiusmodi, vel alia simili materia, non existimo tamen in rigore illam esse corruptionem substantialem, quia nulla interuenit actio, quæ ad illam sufficiens esse videatur. Et per hæc iudicandum esse de similibus casibus.

Dubium. *Responsio.*

Dubium aliud. Vnum vero superest controuersum dubiolum de pane confecto ex amylo, an sit sufficiens materia, multi enim affirmant, quia amylum est materia tritica, & potest in massam aqua subactam redigi, & igne assari, ita Paludan. dist. 11. quæst. 1. art. 4. concl. 5. At vero Diuus Thomas hic ad quartum, absolute negat, quem est secutus Scotus, dist. 11. quæ. Carthus. quæst. 3. dubio vltimo. Victoria num. 55. Ledes. Alan. Syluester, Angelus locis supra citatis. Ratio est, quia existimant omnino corrumpi triticum, quando ex illo conficitur amylum, transmutatur enim longe alio diuerso modo, quam cũ ex tritico fit farina, quia & diuerso modo contunditur, & illi miscetur aqua, & postea lacteus humor colatur, & exsiccatur: deinde vehementi calore solis, hæc autem multiplex actio, & transmutatio, ad finem valde diuersum ordinata,

Paludi. Scotus. Carthus. Victoria. Ledesma. Alanus. Sylueft. Angelus.

magnam facit coniecturam, materiam illam, seu massam, quæ dicitur amylum, esse valde diuersæ rationis à farina triticea, & consequenter, quamuis ex illa postea fiat pasta, seu massa & coquatur, illam non esse panem verum, & vsualem, sed corruptum: & aliud placentæ genus: non ergo erit materia sufficiēs, Et hæc sententia est valde verisimilis, & vt minimū, certum est, hanc materiam esse valde dubiam, vt dixit D. Thomas distinctione 11. quæstione 2. articulo 2. quæstione secunda ad 3. Et Soto distinctione 9. quæstione 1. art. 3. & ideo non esset consultum, neque securum in illa conficere.

D. Thom Scotus.

SECTIO III.

Vtrum panis azymus vel fermentatus sit de necessitate sacramenti.

1 Sententia. Græcorum erronea:

DIcam simul de necessitate sacramenti, & præcepti, quia hæc duo D. Th. cōiungit, & vix potest vnum absque alio tractari. Prima sententia est Græcorum, asserentium fermentatum panem esse de necessitate huius sacramenti, ita vt in solo illo, tam licitè, quam valide confici possit. Qui error incepisse creditur post mille & viginti annos à Christi aduentu, vt colligitur ex Leone IX. epistola ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum c. 5. & ex Ansel. lib. de fermentato & azymo. Guidone Carmelita, & Castro, verbo Eucharistia hæresi 2. Niceph. libr. 1 historiæ c. 28. & in eodem errore nunc Græcos perlistere, colligitur ex Hiere. Patriar. Constantinopolitano, in libro responsionum ad Lutheranos capite 10. vbi negat in azymo fieri sacramentum. Fundamentum horum est, quia putant, Christum in fermentato pane consecrasse, dicunt enim non cœnasse agnum decimaquarta Luna, quando azyma incipiebat, sed Luna decimatertia, quando fermentum durabat, Confirmatur hæc sententia, quia panis azymus non est panis simpliciter, sed secundum quid, cuius signum est, quia non est in communi vsu hominum.

Leo IX. S. Anselm. Guido. Castro. Euthym. Niceph. Hierem.

Secunda sententia referri potest, dicens, panem azymum esse necessarium Latinis de necessitate sacramenti, fermentatum vero Græcis, ita, vt si in altero tentent conficere, nihil facient. Ita docuit quidam Hugo, quem refert & sequi videtur Glossa in capit. Litteras, de celebratione missarum, sed est ineptissima sententia & sine fundamento.

Tertia ergo sententia est, neutrum quidem panem esse Latinis aut Græcis de necessitate sacramenti, cōuentiosem tamen, magisque congruentem materiam esse panem fermentatum, quam azymum. Hanc sequuntur Lutherani & Caluinistæ, qui dicūt vsque ad Alexandrum tertium Ecclesiam fuisse vsam fermentato, illum vero Pontificem, vt aliquid inusitatum faceret, azymum introduxisse: quam consuetudinem ipsi despicientes, fermentato in suis cœnis dominicis (vt vocant) vtuntur. Primo, quia est magis vsualis, & aptior ad cibandum hominem, & consequenter ad significationem spiritualem huius sacramenti. Secundo, quia non licet nobis vti cæremonia Iudaica. Panis autem azymus est Iudaica cæremonia, vnde in sexta Synodo Canone 11. Trullano prohibētur fideles Iudæorum azyma comedere. Ex quo infertur, iuxta hunc errorem, non debuisse, nec potuisse Ecclesiam Latinam præcipere consecrationem in azymo, aut prohibere illam in fermentato. Cur enim prohibeat id, quod magis decet? præsertim, quia celebrando in azymo semper magis videmur imitari Iudæorum ritum. Vnde eademmet Ecclesia Latina non curauit celebrare Pascha semper in Luna decimaquarta, ne Iudaicum ritum retinere videretur. Confirmatur, quia panis fermentatus est perfectus panis: ergo non magis debuit prohiberi, quam vinum album vel nigrum.

6. Synodus.

Quarta sententia esse potest, in contrario extremo; panem, scilicet, azymum esse de necessitate sacramenti, ita, vt fermentatus non sufficiat. Hanc tribuunt aliqui Armenis. Tamen, quamuis Nicephorus libr. 18. histor. cap. 53. referat eos consecrare, in azymo, non tamen dicit, eos hoc facere ea fide vel opinione, quia putent, hoc esse simpliciter necessarium, sed eo modo, quo facit Ecclesia Latina, vnde nullum inuenio huius erroris assertorem. Fundamentum autem eius esse potest, quia Christus consecrauit in azymo, sed est parui momenti, quia inde non fit, illam substantiam esse essentialem, quia fortasse consecrauit in vino albo, vnde non sequitur, illud esse ita necessarium, vt nigrum non sufficiat.

4. Sentt. Niceph.

Quinta sententia est, panem azymū, quamuis non sit de necessitate sacramenti, omnibus tamen esse de necessitate præcepti, ita, vt peccent Græci consecrādo in fermentato. Ita sentit Scotus. d. 11. q. 6. in fine. Gabr. lect. 34. in can. Castro supra circa finem. Hisolum videntur fundari in traditione Ecclesiæ Romanæ, cui etiam Græci tenentur conformari. Alij vero videntur hoc fundare in iure diuino, fundato in facto Christi, qui in azymo consecrauit. Indicat Angel. Eucharist. 1. num. 6.

5 Sentent. Scotus. Gabr. Castro. Angel.

Sexta sententia est, Latinis esse panem azymum necessarium necessitate præcepti, Græcis vero liberū esse hoc vel illo vti, ita Pal. d. 11. q. 1. a. 4. conclus. 6. licet non satis clare. Fundamentum esse potest, quia Ecclesia Latina imposuit hoc præceptum: ergo Græci possunt, si volunt illi conformari, esto, non teneantur, quia Ecclesia Romana noluit illos obligare. Et confirmatur, nam cur tenebuntur sequi suæ Ecclesiæ ritum, cum schismaticus sit?

6. Senten. Pal.

Dico primo, tam panis azymus, quam fermentatus, sufficit ad substantiam huius sacramenti. Est de fide, vt constat ex Concil. Florentino in decreto Eugenij, & ex doctrina Tridentin. sessione 13. & ex capite. Ad abolendam, de hæreticis, vbi damnantur, qui dicunt, Ecclesiam Romanam errare in ritu sacramentorum. Vnde Leo IX. in dicta epistola sententiam Græcorum hæreticam vocat. Item Innocent. libro quarto de myst. capite 4. & Anselm. dicta epistola de fermentato & azymo, & D. Thom. hic & omnes Scholastici, dist. 11. Alens. 4. p. quæstione 32. & Gabriel. dicta lect. 34. Et quidem, quod panis fermentatus sufficiat, omnes Catholici consentur, & traditione constat, & ratione probabitur statim. De pane autem azymo probatur primo de facto Christi, celebrauit enim Pascha primo die azymorum, quando cæteri Iudæi immolabant, vt constat ex Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. illo autem die iam non licebat vti fermentato, vt constat Exod. 12. Quinimo, quamuis Christus cœnasset 13. Luna, vt Græci volunt verisimilius esset in azymo confecisse, vt Innocent. supra notat, & Diuus Thomas 4. distinct. 11. quæst. 2. art. 2. quæstione 3. quia licet Christus anticipasset tempus, tamen seruaturus erat omnes cæremonias illius Paschæ: ergo sicut credendum est, vsum esse lactucis agrestibus in illa cœna, ita est credendum vsum esse pane azymo, sicut lege erat præscriptum, quod etiam notauit Petrus Comestor in historia Euangelica, cap. 149. Dicere autem possunt Græci, in cœna quidem legali vsum esse Christum pane azymo, illa tamen finita, statim redisse ad panem fermentatum, quod nondum erat prohibitum. Sed in primis tam incertum est hoc, quam est incertum consecrasse in vino albo aut nigro, ergo sicut esset erroneum alterutrum ex illis vinis præscribere, propter factum Christi, ita & præscribere panem fermentatum. Ac deinde cum supra diximus Christum consecrasse ante inchoatam cœnam vsualem paulo post finitam legalem, verisimile satis est consecrasse in pane & vino, quæ superfuerant ex cœna legali: denique, si ipsi dicunt anticipasse Christum legalem cœnam, cur non etiam dicent anticipasse totam cæremoniam illorum dierum, in quibus,

1. Concil. Con. Flor. Tridem. 5. Augus. Alens. Gabr. Innoc. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Exodus. D. Thom. Pet. Comest.

quibus post inchoatum azyma, non licebat ad fermentatum redire?

Vltimo probatur ratione, vtraque pars conclusionis, quia vterque panis est simpliciter panis, & ita in Scriptura vocatur: de fermentato nos fatemur, de azymo probatur primo ex eisdem locis cœnæ, Accepit panem, &c. & ex Luc. 24. vbi duo discipuli dicuntur agnouisse Christum in fractione panis, quem necesse est fuisse azymum, quia illud accidit in secundo vel tertio paschæ die, & tamen in illis septem diebus non poterat iuxta legem inueniri fermentum in domibus Iudæorum. Exo. 12. & 23. vbi Caietanus hoc notat. Marci etiam 2. dicitur, Dauid comedisse panes propositionis, qui etiam 1. Reg. 21. & 22. panes simpliciter vocantur, quos tamen constat azymos fuisse, vt scribit Philo, in lib. de vita contemplatiua, & Ioseph. l. 3. antiq. c. 10. alias 9. colligitur ex Leui. 2. vbi dicitur, Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento fiat. Vnde Theodor. orat. 10. in Dani. circa illa verba, c. 10. Die autem vigesima, &c. expresse dicit: panis & fermentatus, & non fermentatus vocatur, & idem notarunt: ex Scriptura sacra, D. Thomas 4. dist. 11. qu. 2. art. 2. quæstiunc. 3. ad 6. & Alensis, 4. part. quæst. 32. memb. 3. Ratione item probatur, quia vterque panis conficitur ex farina triticea, & naturali aqua subacta & pura igne coquitur, hæc autem tantum sunt de ratione panis, vterque etiam habet proprium vsum panis: nam licet vnius vsus sit frequentior, quam alterius, quia est defectabilior & aptior, tamen vtriusque vsus, est proprie vsus panis, scilicet, vt cum aliis cibis, tanquam illorum comes adhibeatur. Dices, panis fermentatus est corruptus: iuxta illud, modicum fermentum totam massam corrumpit. Respondetur, sensus est, totam massam fermentat, vt habet Græca lectio, non enim substantialiter corrumpit, sed alterat & disponit, vt tali modo fiat. Vnde potius, quando debito modo fit ista mistio, massa trahit fermentum (si fortasse substantialiter differunt) in suam naturam, & ita ex toto illo cõposito fit verus panis, qui totus est aptus secundum se, ad consecrationẽ. Quare merito aduertit D. Th. ne sit nimia mistio fermenti, qua, si massam ita corrumperet, vt non esset accommodata vsui hominum, posset id esse contra substantiam sacramenti, & multo magis erit, si solum ipsum fermentum coctum assumatur, nam illud neque est panis, neque homines illo vti possunt.

Ex quo intelligitur, erroneum etiam esse, dicere alterutrum panem esse simpliciter de necessitate sacramenti in hac vel in illa Ecclesia, Græca aut Latina; nam & ratio facta, & testimonia adducta æque probant de omni Ecclesia, præterquam quod erroneũ est dicere sacramẽta habere alias essentias, in vna parte Ecclesiæ, ac in alia: aut consuetudinem aut præceptũ Ecclesiæ posse immutare, aut essentialiter limitare materias sacramentorum. Deniq; erroneũ est dicere, Christum Dominum aliam materiam pro Græcis, aliam pro Latinis instituisse. Quæ omnia supra in materia de sacramentis in genere probata sunt.

Dico secundo, conuenientissime Latinam Ecclesiampane azymo vsam esse, habet enim hoc maiores congruentiæ rationes. Est certa, & probatur primo authoritate Ecclesiæ Romanæ, quæ summa est, & à Beato Petro accepisse creditur hanc consuetudinem & continua traditione tenuisse. Quod enim noui hæretici dicunt hanc esse rem nouam & introductam ab Alexandro tertio impudentissimum est, & contra omnem historiæ veritatem, vt constat ex citata epist. Leon. IX. & ex Innocent. lib. 4. cap. 4. Secundo probatur ex facto Christi, quem ostendimus in azymis cõsecrasse, eo, quod Luna decimaquarta consecrauerit. Tertia ratio congruentiæ sumitur ex significatione, nam panis azymus significat puritatem, & sanctitatem Corporis Christi, vel puritatem, quam habere debet, qui ad hoc sacramentum accedunt, iuxta illud 1. ad Corinthios 5. Itaque epulemur non in fermento veteri, sed in azymis synceritatis & veritatis. Quarta ratio veluti litteralis sumitur ex Anselmo, quia panis azymus facilius, purius ac decentius conficitur. Adde etiam ex Diuo Thoma hic ad quartum, panem azymum magis esse immunem ab omni corruptione.

Dico tertio, tam Græcis, quam Latinis licere Ecclesiæ suæ consuetudinem obseruare. Hæc conclusio est communis & certa. Docet eam Leo nonus dicta epistola capite 29. vbi & Latinorum consuetudinem defendit & subdit, eam esse Romanæ Ecclesiæ moderationem & prudentiam, vt, cum tam extra, quam intra illam multæ sint Græcorum Ecclesiæ, nullam à paterna sua traditione perturbet, sed potius eam seruare moneat, & suadeat, quod etiam nunc in Rom. Ecclesia obseruari conspicimus. Vnde constat iure diuino neutrum horum esse præceptum, quia solum Christi factum non satis est ad inducendũ præceptũ, nam licet consecrauerit in vino albo, verbi gratia, aut hora noctis, non ideo præcepit nos ita consecrare, neque ex alio testimonio scripto aut tradito potest huiusmodi præceptum colligi, & supra dicta Romanæ Ecclesiæ consuetudo satis docet, nullum tale esse vniuersale præceptum, non modo diuinum, verum etiam neque humanum.

Quarto dicitur, tam Græcos, quã Latinos teneri ad seruandum suæ Ecclesiæ ritum. Hæc est cõmunis sententia, quæ ita explicanda est, in primis enim sacerdos Latinus in Ecclesia Latina conficiens tenetur sine dubio in azymo consecrare, non solum propter scandalum, sed etiam, quia Ecclesiæ consuetudo obligationem inducit: vnde in Capite, Litteras, de Celebr. missa. punitur quidam sacerdos, ꝙ in fermentato consecrasset. Deinde sacerdotes Græci similiter in sua Ecclesia conficientes, debent suæ Ecclesiæ consuetudinem obseruare: vt censet D. Th. & docent. Caiet. Soto, & alij: Et colligitur ex Con. Florent. Et ratio est, quia Ecclesia Græca in hoc præcise facto non est schismatica, aliud est enim improbare Ecclesiæ Latinæ cõsuetudinem, asserendo illam esse contra veritatem, & reuerentiam sacramenti: aliud vero seruare suam consuetudinem, quam Ecclesia Romana non improbat, nec reprehendit, vt patet ex Conc. Florent. supra: & ex Leo. Papa in dicta epistola, & ex Innoc. libr. 4. de hoc mysterio capite 33. illud enim prius pertinet ad schisma & ad hæresim, & ideo tenentur omnino Græci illud vitare: hoc vero posterius, non pertinet ad schisma, sed ad quandam consuetudinem honestam, quam ipsa etiam Ecclesia Latina seruari vult, vt ex dictis patet: ergo tenentur sacerdotes Græci suæ Ecclesiæ consuetudini conformari.

Illud vero in hac conclusione explicandum superest, an Latinus sacerdos in Ecclesia Græca, vel Græcus in Latina respectiue in fermentato vel azymo cõsecrare teneatur. Respondetur, solere in Ecclesia Latina inueniri aliqua monasteria vel Ecclesias Græcorum, in quibus Græcorum ritus seruantur: & similiter possunt inter Græcos inueniri Ecclesiæ Latinæ in his ergò templis vnusquisque seruare debet suæ Ecclesiæ consuetudinem, quia perinde se habet, ac si in propria Ecclesia, Græca vel Latina versaretur, & hoc aperte docet Leo P. IX. dict. ep. ad Michael. c. 29. & ita etiam habet vsus. Existimo tamen non licere sacerdoti Latino in huiusmodi templo Græcorum, quod in Ecclesia Latina existit, quamuis in eo Græci ritus seruentur à Græcis in fermentato consecrare, quia illud est quasi speciale priuilegium Græcis concessum, At vero si Latinus sacerdos versetur in Ecclesia Græca, & in propriis eorum Ecclesiis conficiat, optime faciet, eorum mori ac consuetudini se conformando, iuxta doctrinam Ambrosij ab Augustino recitatam, & probatam epistola 118. capite 1. epistola 119. capite 18. & habetur in capite, Ille, distinctione duodecima. Intelligo autem hoc verum esse siue aliquis diu, & tanquam incola inter Græcos habitet, siue vt hospes, ac peregrinus illac pertranseat, de quo posteriori modo

modo potissimum loquuntur Ambros. & Augustin. qui in omnibus his humanis consuetudinibus, vt ieiunandi, seruandi festa, & similibus, censent vnumquemq; peregrinum debere se ad illius Ecclesiæ consuetudinem conformare, in quo actu versatur. Ex quo videtur vlterius sequi non solum posse licite, sed etiam teneri sacerdotem Græcum transeuntem per Ecclesias latinas in azymo consecrare, peccareq; si aliter faciat. Atq; ita sentit Ledesm. in 4. 1. p. q. 15. ar. 4. dub. 2. Sed rigorosa est hæc sententia pro peregrinis, & iter agentibus, tum quia Eugen Pap. in litteris vnionis post sess. vlt. Con. Flor. simpliciter & sine limitatione dicit, vnumquemq; sacerdotem debere cõficere in fermentato, vel azymo iuxta Ecclesiæ suæ consuetudinem, tum etiam, quia Leo IX. dict. ca. 29. multum fauet, imò etiam monet, vt vnusquisq; iuxta suæ Ecclesiæ ritum celebrare sinatur, etiamsi in alieno solo versetur: tum præterea, quia licet non sit certa, est tamen probabilis opinio eum, qui per locũ aliquem transit, quamuis bene faciat propriam aliquam illius loci consuetudinem seruando, non tamẽ ad id teneri, per se loquendo, & secluso scandalo, vt notauit Glossa in cap. Quæ contra, dist. 8. Ergo & sacerdos Græcus non tenetur mutare suam consuetudinem loci, per quem transit: secluso autem hoc titulo nullus alius inueniri potest, quo obligetur. Adde quidquid sit de aliis consuetudinibus, hanc, de qua agimus, videri hoc sensu & modo introductam, & ab Ecclesia acceptatam, vt vnicuique liceat suæ Ecclesiæ ritum seruare, vbicunque celebrare permittatur, vt ex adductis decretis constat & ex praxi: nam Romæ ita sæpe fieri vidimus: & certo scimus nostros Latinos sacerdotes peregrinantes inter Græcos non schismaticos, sed Romanæ Ecclesiæ vnitos, in azymo solitos esse celebrare: & merito sane ita hæc consuetudo est approbata, quia difficilimum esset, sacerdotem in re tam graui obligari ad mutandam antiquam, & patriam consuetudinem, solum propter transitum per aliam Ecclesiam. Vnde etiam confirmatur, nam sacerdos Latinus transiens per Ecclesiam Græcam non obligatur mutare Latinam consuetudinem, vt omnes fatentur: ergo neque è contrario Græcus obligandus est, &c. quia titulus consuetudinis par est in vtroque. Nam licet Romana Ecclesia, quæ caput est, magis approbet suam consuetudinem, quandoquidem illam amplectitur, tamen simpliciter, & quoad obligationem & respectiue (vt sic dicam) æquè approbat vtramque pro Latinis & Græcis, distributione accommodata. Denique, quoad totum alium missæ ritum non tenetur Græcus transiens per Latinos, nec Latinus transiens per Græcos mutare illum, vt seruet cæremonias eius quod fiin quo celebrat, quia hoc est pene impossibile moraliter loquendo: ergo idem est de hoc ritu. Dico ergo, sine scrupulo posse sacerdotem Græcum peregrinantem per Ecclesiam Latinam, & Latinum per Græcam suæ Ecclesiæ ritum seruare cum consensu & facultate pastorum eius Ecclesiæ in qua versatur, quam ipsi, si nullum timeant scandalũ præstare possunt, & debent si nulla rationabilis causa obstat. Secus vero esset, si sacerdos omnino mutasset domicilium, quia tunc iam non esset reputandus Sacerdos Græcus, etiam si antea esset sed Latinus, quia iam factus esset membrum Ecclesiæ Latinæ, & ideo, secluso speciali priuilegio debet illi se conformare.

S Ambr. August.

Responsio ad fundamenta aliarum opinionum

Et ex his satis responsum est ad aliarum opinionũ fundamenta. Et ad primã quidem, & secundam opinionem nihil denuo dicendum occurrit. Ad tertiam vero dicitur, celebrare in azymo non esse Iudaicum ritum, quia non est vti azymo, eo modo, & fine, quo Iudæi vtebantur, neque ex veteris legis obligatione, quod esset proprie seruare Iudaicas cæremonias: alias etiam esset cæremonia Iudaica consecrare in fermentato, quia interdũ præcipiebatur Iudæis vti fermentato & non azymo, vt constat Exodi 7. & 23. & Leuitic. 7. & vti aqua in baptismo, dici posset cæremonia iudaica, quia Iudæi lauacri variisque baptismatibus vtebantur. Idem Græci celebrant semper Pascha luna decima quarta, in quacunque die hebdomadæ occurrat, nulla habita ratione diei dominicæ, in quo magis videntur accedere ad Iudaicos ritus: & tamen simpliciter non iudaizant: quia non faciunt ex præcepto legis veteris: ergo nihil est, quod nobis obiiciant. Cur autem Ecclesia Latina hanc consuetudinem elegerit tam dictum est: & fortasse ad vitandum errorem Græcorum, quando nulla alia causa superesset, oportuisset præcipere Latinis sacerdotibus, vt prædictam consuetudinem obseruarent: sicut refert Diuus Thomas, distinctione vndecima, quæstione secunda, articulo secundo, quæstione tertia, Leonem Papam ordinasse aliquando, vt Latina Ecclesia in fermentato consecraret ad euitandum errorem Ebionitarum, qui legalia seruanda esse dicebant, & idem dicunt alij Scholastici, non tamen designant, quis Leo hic fuerit, neque ego in Historiis inuenio: indicant tamen fuisse post Innocentium tertium, post quem solum fuerit Leo IX. qui in sua epistola defendit consuetudinem conficiendi in azymo, quam dicit per 120. annos in Ecclesia durasse, & Leo X. cuius memoria recens est, & satis constat hoc non fecisse. De aliis opinionibus nihil est, quod dicamus; nam, probando veritatem, earum fundamenta dissoluimus.

Exod. 7. 23 Leuit 7.

Vnum verò superest dubium, an licet liceat Latino sacerdoti in Ecclesia Latina consecrare in fermentato, propter aliquam occurrentem necessitatem, verbi gratia, ne proximus sine viatico decedat, vel ne totus populus diu sacrificio priuetur. Respondetur, nulla ratione esse talem licentiam concedendam, quia licet præceptum, verbi gratia, communicandi in articulo mortis, sit de iure diuino, & præceptum conficiendi in azymo sit humanum, tamen illud primum præceptum affirmatiuum est, & ideo non obligat pro semper, sed quando commodè, & cum debitis circumstantiis fieri potest, & ideo posito alio præcepto humano præscribente debitum cõficiẽdi modum, cessare potest obligatio alterius præcepti, pro aliquo tẽporis articulo, pro quo modus ille non potest obseruari, quia expedit, vt in hoc sacramento cõficiendo summa reuerentia seruetur, & ideo oportet vt vniuersalis Ecclesiæ consuetudo non facile violetur, ne aperiatur via ad tractandum indigne hoc sacramentum, & contemnendi ecclesiasticas cæremonias & ritus, sicut censent fere omnes de cõsecratione de vestibus sacris, & similibus, quæ non continent graviores ritus, quàm sit hic, de quo agimus, quæ omnia eo vertora sunt, quo certum est, hoc sacramentum non esse de necessitate salutis, sicut Baptismus vel Pœnitentia. Hic verò casus non potest moraliter accidere inter Græcos, quia panis fermentatus facilius vbique inuenitur, quam azymus: si tamen fingatur occurrere, securius esset eandem regulam sequi, quanquam non esset tam certa obligatio, tum quia maius periculum est irreuerentiæ, superstitionis & scandali, in discedendo propter priuatas necessitates, vel rationes à consuetudine Ecclesiæ capitalis, quam in discedendo à consuetudine alterius partis, & præsertim sequendo consuetudinem capitis, tum etiam, quia illa obligatio Græcorũ non est tam certa, neque tanta ac tam solida authoritate firmata.

Dubium

Responsio

ARTICVLVS V.

Vtrùm vinum vitis sit propria materia huius Sacramenti.

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod non sit propria materia huius sacramenti vinũ vitis. Sicut enim aqua est ma-

a Arist. mate-

materia Baptismi, ita vinum est materia huius sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri Baptismus: ergo in quolibet vino (puta malorum granatorum, vel mororum, aut huiusmodi) potest confici hoc sacramentum; præsertim cum in quibusdam terris vites non crescant.

2. Præterea acetum est quadam species vini quod de vite sumitur, vt Isidorus* dicit. Sed de aceto non potest confici hoc sacramentum. Ergo videtur, quod vinum vitis non sit propria materia huius sacramenti.

3. Præterea, Sicut de vite sumitur vinum depuratum, ita etiam agresta, & mustum. Sed de his non videtur confici hoc sacramentum secundum illud* quod in sexta Synodo legitur: c. Didicimus, quod in quibusdam Ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis coniugant vuas, & sic simul vtraque populo dispensent. Præcipimus igitur, vt nullus sacerdos hoc vlterius faciat. Et Iulius Papa* reprehendit quosdam, qui expressum vinum in sacramento Dominici calicis offerunt. Ergo videtur, quod vinum vitis non sit propria materia huius sacramenti.

Sed contra est, quod Sicut Dominus se comparauit grano frumenti, ita etiam comparauit se viti, dicens, Ioan. 15. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento est materia huius sacramenti, vt dictum est* Ergo solum vinum de vite est propria materia huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum. Primo quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramentum instituit, vt patet ex eo, quod ipse dicit Matthæi 26. circa institutionem huius sacramenti. Non bibam amodo de hoc genimine vitis. Secundo, quia sicut dictum est,* ad materiam sacramentorum assumitur id, quod proprie & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicitur, quod de vite sumitur, alij vero liquores vinum dicuntur, secundum quandam similitudinem ad vinum vitis.

Tertio, quia vinum vitis magis competit ad effectum huius sacramenti, qui est spiritualis lætitia, quia scriptum est, quod vinum lætificat cor hominis.

Ad primum ergo dicendum, quod illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum quandam similitudinem. Potest autem verum vinum ad terras illas deferri, in quibus vites non crescunt, quantum sufficit ad hoc sacramentum.

Ad secundum dicendum, quod vinum fit acetum per corruptionem, vnde non fit reditus de aceto in vinum, vt dicitur 8. Meta.* Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentum, ita de aceto. Potest tamen confici de vno acescenti, sicut & de pane, qui est in via ad corruptionem, licet peccet conficiens, vt prius dictum est.*

Ad tertium dicendum, quod agresta est in via generationis, & ideo nondum habet speciem vini & propter hoc de ea non potest confici hoc sacramentum. Mustum autem iam habet speciem vini. nam eius dulcedo attestatur digestioni, quæ est completio a naturali calore, vt dicitur in 4. Meteor.* & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent vuæ integræ huic sacramento misceri, quia iam esset ibi aliquid præter vinum.

Prohibetur etiam, ne mustum statim expressum de vua, in calice offeratur, quia hoc est indecens propter impuritatem mixti, potest tamen in necessitate fieri, dicitur enim ab eodem Iulio Papa: Si necesse fuerit, botrus in calice comprimatur.

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli affirmat D. Thom. & optimis, & clarissimis rationibus ostendit, vinum vitis esse materiam necessariam huius sacramenti. In solutionibus vero argumentorum, discernit ac separat aliquos liquores, qui materia esse non possunt, quia vel non sunt ex vuis expressis, sed sunt aliarum rerum succi, certe si sunt ex vuis, sunt iam corrupti, vt acetum, vel nondum sunt maturi, vt agresta. De musto vero non satis aperte loquitur D. Thom. Dicit enim, si expressum sit ex vuis, esse sufficientem materiam, quamdiu autem intra vuam est, solum dicit non deberecõsecrari, quia iã ibi esset aliquid præter vinum. In quã ratione & modo dicendi videtur indicare D. Thom. illam materiam non esse omnino ineptam, atq; adeõ consecrationem in ea factam, quoad eam partem, esse validam, quãmuis debito modo non fiat, & ita videtur intellexisse Richar. dist. 11. art. 4. q. 2. ad 3. Sed non est hæc vera expositio, vt bene hic Caietanus sentit, sensus ergo est, non debere, id est, non posse in vuis confici, quia nondum est vinum, vt in disputatione latius dicetur. Richard. Caiet.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aqua sit vino permiscenda.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedech, qui Gen. 14 non legitur obtulisse, nisi panem & vinum. Ergo videtur, quod in hoc sacramento non debeat adiungi aqua. 4. d. 11. q. 1. a 4 q. 1. Et 1. Cor. 11 lect. 6. c. 5.

2. Præterea. Diuersorum sacramentorum diuersæ sunt materiæ. Sed aqua est materia Baptismi. Ergo non debet assumi ad materiam huius sacramenti.

3. Præterea, Panis & vinum sunt materia huius sacramenti. Sed pani nihil adiungitur. Ergo nec vino debet aliquid adiungi.

Sed contra est, quod Alexander* Papa scribit. In sacramentorum oblationibus quæ inter missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum & vinum aqua permistum in sacrificium offerantur. Ale. 1. in ep. ad omnes fideles a me illust. 1. Con.

Respondeo dicendum, quod vino, quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri. Primo quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur, quod Dominus hoc sacramẽtum instituerit in vino aqua permisto secundum morem illius terræ. Vnde & Prouerbiorum 9. dicitur, bibite vinum quod miscui vobis. Secundo, quia hoc conuenit repræsentationi Dominicæ passionis. Vnde dicit Alexander* Papa. Non debet in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permistum: quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Tertio, quia hoc conuenit ad significandum effectum huius sacramenti, qui est vnio populi Christiani ad Christũ, quia vt Iulius Papa dicit,* videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quarto, quia hoc competit ad vltimum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam. Vnde Ambrosius* dicit in libro de sacramentis. Redundat aqua in calicem, & salit in vitam æternam. Ale. 1. ad epi. ad omnes ortho à med illius tom. 1. Con. Habetur de cons. d. 2. c. cum omne crimen circa medium. lib. 5 de sac. c. 1. à medtom. 4. Eod lib. 5. c. 11. tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Ambros.* dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedech, ita etiam significatum est per aquam, quæ in ermo fluxit de petra, secundum illud, 1. Corinth. 10. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra.

Ad secundum dicendum, quod aqua assumitur in Baptismo ad vsum ablutionis. In hoc autem sacramento assumitur ad vsum refectionis, secundum illud Psal. 22. Super aquam refectionis educãuit me.

Ad tertium dicendum, quod panis ex aqua & farina conficitur. Et ideõ cum vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit.

ARTICVLVS VII.

Vtrum permistio aquæ sit de necessitate huius sacramenti.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod permistio aquæ sit de necessitate huius sacramenti. Dicit enim Cyprianus* ad Cæcilium. Sic calix Domini non est aqua sola & vinum solum, nisi vtrumque misceatur, quomodo nec Corpus Domini potest esse farina sola nisi vtrumque, scilicet, Inf q. 33 ar. 6. ad 4 & 6. & 4 d. 11. q 2. art 4 q. 2. & 3. & 1. Cor. 11. lib. 6. c. 5.

farina & aqua, fuerit adunatum. Sed admistio aquæ ad farinam est de necessitate huius sacramenti. Ergo pari ratione admistio aquæ ad vinum.

2. Præterea, in passione Domini, cuius sacramentum est memoriale, sicut de latere eius exiuit sanguis, ita & aqua. Sed vinum, quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate huius sacramenti. Ergo pari ratione & aqua.

3. Præterea, si aqua non esset de necessitate huius sacramenti non referret, quæcunque aqua huic sacramento apponeretur, & ita posset apponi aqua rosacea, vel quæcunq; alia huiusmodi aqua, quod non habet vsus Ecclesiæ. Aqua ergo est de necessitate huius sacramenti.

Libro 2. c 1. inter finem & medium. Innuitur de consecr. d. 2. c. 7.

Sed contra est, quod Cyprianus dicit. Si aliquis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauit, vt scilicet, aqua vino misceretur in sacramento, potest simplicitati eius venia concedi. Quod non esset, si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum, vel panis. Non ergo aquæ admistio est de necessitate sacramenti.

Respondeo dicendum, quod iudicium de signo sumendum est ex eo, quod significatur. Appositio autem aquæ ad vinum refertur ad significandam participationem huius sacramenti a fidelibus, quantum ad hoc, quod per aquam mistam vino significatur populus adunatus Christo, vt dictum est.* Sed & hoc ipsum, quod de latere Christi pendentis in cruce aqua profluxit, ad idem refertur, quia per aquam significatur ablutio peccatorum, quæ fiebat per passionem Christi. Dictum est autem supra, quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, vsus autem fidelium non est de necessitate sacramenti. Sed aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est, quod appositio aquæ non sit de necessitate sacramenti.

Art. præc.

q. 73. art. 1. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quod dicitur illud esse non posse, quod conuenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id, quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem, nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem, est enim naturale corpori humano vulnerato, quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquæ non fuit de necessitate passionis, sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio a peccatis, & refrigerium contra ardorem concupiscentiæ. Et ideo aqua non seorsum offertur à vino in sacramento, sicut vinum offertur seorsum à pane. Sed aqua offertur, vino permista, vt ostendatur, quod vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tanquam de eius necessitate existens, aqua autem secundum quod adiungitur vino.

Ad tertium dicendum, quod, quia admistio aquæ ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert, quantum ad sacramenti necessitatem, quæcunque aqua misceatur vino siue naturalis, siue artificialis vt rosacea. Quamuis, quantum ad conuenientiam sacramenti, peccet, qui aliam aquam miscet, nisi naturalem & veram, quia de latere Christi pendentis in cruce aqua vera profluxit, non humor phlegmaticus, vt quidam dixerunt, ad ostendendum, quod Corpus Christi, vt quidam dixerunt, ad ostendendum, quod Corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis, sicut per sanguinem fluentem ostendebatur, quod erat compositum ex quatuor humoribus, vt Innocentius tertius dicit in quadam decretal. Quia vero admistio aquæ ad farinam, est de necessitate huius sacramenti, vtpote constituens substantiam panis, si farinæ admisceretur aqua rosacea, vel quicunque alius liquor, quam vera aqua, non posset ex eo consistere sacramentum, quia non esset verus panis.

In decr. lib. 3 tit. 41. c 8.

(∴)

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

4. dist. 9. q. 2. ar. 4. & 1. contra. c. 6. co. 19.

Ad octauum sic proceditur. Videtur, quod oporteat aquã in magna quantitate apponi. Sicut enim sanguis de latere Christi sensibiliter fluxit, ita & aqua: vnde dicitur Ioa. 19. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibiliter esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur: ergo videtur, quod aqua debet apponi in magna quantitate.

2. Præterea, Parua aqua multo vino admista corrumpitur. Quod autem corruptum est, iam non est. Ergo idem est apponere parum de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere, Ergo non licet parum apponere.

3. Præterea, Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens, quod gutta aquæ in totum dolium proiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit, quod parua quantitas apponatur.

In decr. Lib. tit. 41. cap. Nonnulli.

Sed contra est, quod extra de celebratione Missarum dicitur*. Perniciosius in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quod in maiori quantitate de aqua in sacrificio ponitur, quam de vino, cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso de vino, quam de aqua ponendum.

Respondeo dicendum, quod circa aquam adunctam vino, sicut Innocentius tertius * dicit in quadam decretal. triplex fuit opinio. Quidam enim dicunt, quod aqua adiuncta vino per se manet, vino conuerso in sanguinem. Sed hæc opinio stare non potest, quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est, nisi corpus & sanguis Christi (sicut enim Ambrosius* dicit in libro de Officiis. Ante benedictionem alia species nominatur, post benedictionem Corpus Christi significatur) alioquin non totum adoraretur veneratione latriæ. Et ideo alij dixerunt, quod, sicut vinum conuertitur in sanguinem, ita aqua conuertitur in aquam, quæ de latere Christi fluxit: Sed nec hæc rationabiliter dici potest, quia secundum hoc, aqua seorsum consecraretur à vino, sicut vinum à pane. Et ideo sicut ipse dicit, aliorum opinio probabilior est, qui dicunt, aquam conuerti in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autem fieri non posset, nisi modicum apponeretur de aqua, quod conuerteretur in vinum. Et ideo semper tutius est parum de aqua apponere & præcipue si vinum sit debile, quia si tanta fieret appositio aquæ, vt solueretur species vini, non posset perfici sacramentum. Vnde Iulius Papa* reprehendit quosdam, qui pannum lineum mustio intinctum per totum annum seruant, & in tempore sacrificii, aquam partem eius lauant & sic offerunt.

De dist. quæ mysteria. Iulius dicit. Item Hieronymus & habetur de cons. dist. 2. cap. 12.

Ad primum ergo dicendum, quod sufficit ad sacramenti huius significationem, quod sentiatur aqua cum apponitur vino, non autem oportet, quod sit sensibilis post missionem.

Ad secundum dicendum, quod si aqua omnino apponeretur, totaliter excluderetur significatio. Sed cum aqua in vinum conuertitur, significatur, quod populus Christo incorporatur.

Ad tertium dicendum, quod, si aqua apponeretur debite, non sufficeret ad significationem huius sacramenti. Sed oportet aquam vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

DE materia istorum articulorum disputabimus statim, textus enim Diui Thomæ non indiget alio Commentario.

DISPV-

DISPVTATIO XLV.

De materia calicis, seu remota, ex qua conficitur sanguis Christi.

Vinum vitis ex se necessaria materia huius sacramenti.

VInum esse alteram partem materiæ, ex qua hoc sacramentum confici debet, in superioribus ostensum est, nũc solum superest, vt de qualitate, seu specie eius, & de puritate seu mistione necessaria dicamus. Quoniam vero necessitas præcepti, quæ ad hunc vsum materiæ pertinet, valde est coniuncta cum necessitate sacramenti, ideo de vtraque dicemus: sicut in præcedentibus fecimus.

SECTIO I.

Vtrum vinum vitis, seu ex vuis expressum, sit necessaria materia huius sacramenti.

OMissis erroribus, quos in superioribus satis tetigimus, primum omnium certum est, materiam huius sacramenti, sine qua sanguis confici non potest, esse vinum vitis. In hac conclusione nulla est controuersia, & colligitur ex facto Christi, adiuncta Ecclesiæ traditione. Quod enim Christus in hoc vino consecrauerit, communis sensus & traditio est, & indicatur in illo verbo, Non bibam amodo ex hoc genimine vitis, quamuis enim diuersas habeat expositiones, tamen ex illo satis colligitur, vinum illius cœnæ fuisse vitis, addidit aũt Christus, hoc facite. Vnde in Con. Aurelian. 1. V. cap. 4. dicitur non esse in calice offerendum aliud, quam quod in mandatis sacratissimis Christus tradidit, quod explicãs, dicit esse illud quod ex fructu vineæ nascitur. Vnde in Conc. Flor. expresse definitur, materiam esse vinum vitis, & in Canone 3. Apostolorum, prohibetur offerri ficera, vel aliquid huiusmodi loco vini, & in Concilio Altisiod. capit. 9. non mustum, neque vllum aliud poculum, extra vinum. Et ratio reddi potest: quia solum hoc est simpliciter vinum, vt patet ex communi vsu omnium, præsertim scripturæ, Gen. c. 9. Noe bibit vinum, &c. Lucę septimo, Venit filius hominis, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini. Ponderat enim Cyprianus epist. sexagesima tertia, specialiter ea loca, in quibus adumbratur hoc sacramentum, vt de oblatione panis & vini Melchisedech; Genesis 14. vbi nomine vini, sine dubio, intelligitur vinum vitis. Vltimo sunt congruentiæ. Prima quia hoc vinum, eo quod sit calidum & humidum & aptum ad nutriendum, & augendum sanguinem, est etiam aptum ad significandum sanguinem Christi, qui propterea nomine vini interdum significatur in Scriptura, Genesis 49. Lauabit in vino stolã suam & in sanguine vuæ pallium suum, & Esaiæ 63. Quare ergo rubrum est vestimentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torcular? Secunda, quia vt inquit Alexand. 2. Pædagog. cap. hoc vinum est simul nutrimentum, & medicamentum, & lætificat cor hominis, & ideo aptissimum est ad effectum huius sacramenti significandum.

Con. Aurel.

Con. Flor.

Con. Altis.

S. Cyprian.

Genes. 14.

Genes. 49. Ryech. 63.

Clem. Alex.

Dices: hoc vinum potest esse multiplex, & specie diuersum, vt significat Aristot. 4. Meteor. c. 10. & patet in vino albo & nigro. Respondetur, Aristotelem exponi posse de diuersitate accidentali, vt volunt Richard. dist. 11. ar. 3. quæst. 5. ad 1. & Soto, dist. 9. qu. 1. articulo 5 & est verisimile, quia sola illa differentia coloris nõ satis indicat substantialem diuersitatem: cum alias sit maxima in effectibus, aliis proprietatibus similitudo, vt inter homines etiam videre licet. Secundo, etiam si sit substantialis & essentialis diuersitas, ad rem Theologicam non refert, satis est, si absolute & simpliciter vinum sit, secus vero est de aliis vinis pomorum, malorum granatorum, & similibus, quæ non solum specie differunt à vino vitis, sed quodammodo etiam genere, & non sunt vina simpliciter, sed secundum quid, & idem iudicium est de omnibus aliis liquoribus, qui ex herbis aut aliis fructibus conficiuntur.

Ribanifes. Arriaga. Richardus. Soto.

Succus vuarum sit materia Eucharistiæ esse debet maturus.

Secundo dicendum est, vt succus, seu liquor vuarum sit sufficiens materia, necessarium esse, vt sit maturus, & ex vuis expressus, atque in sua substantia permanens. Ratio est, quia hæc sunt necessaria, vt illud sit vinum simpliciter.

Vnde fit primo, agrestam non esse materiam, vt D. Thom. & omnes docent, & habetur in missali Romano, in defectibus missæ, & ratio est, quia non est vinum, imo etiander differt ab eo specie physica, quantum ex effectibus & qualitatibus licet colligere: quidquid vero de hoc sit, satis est, non esse materiam potabilem, per modum vini, sicut supra proportionaliter de missa dicebamus.

1. Corollarium

Vnde fit secundo, succum vuarum prius, quam exprimatur, non esse materiam, nec posse in ipsis vuis consecrari: ita Caiet. & Soto, qui hoc modo exponut D. Thomam, & idem tenet Richardus dist. 11. artic. 2. q. 4. & 3. ratio esse potest, quia ille succus, quamdiu est in vua, est continuus aliis partibus, vnde videtur specie differre à musto iam expresso. Sed hoc satis incertum est, tum, quia, quidquid sit de continuatione, tamen sicut sanguis est in venis, ita idem ille liquor, qui postea est extra vuam, videtur prius formaliter contineri intra illam, cuius signum est, quia licet non exprimatur, nec comprimatur vua, sed tantum pungatur seu diuidatur folliculus vuę, statim distillat illum liquorem, qui iam tunc erit sufficiens materia consecrationis. Alia ergo ratio reddi potest, quia quamdiu liquor est contentus in vua, non est per se præsens: vnde si dicatur, hoc est, vel, hic est sanguis, in rigore per pronomen illud, non significabitur liquor, sed vua, sed hæc etiam est difficilis ratio, quia si mustum includatur invase vndique clauso, nihilominus est materia consecrabilis, & mediante continente est sufficienter præsens, & potest per pronomen (hoc) designari. Responderi tamen posset, illud iam esse per se sensibile: & per accidens esse occultum, & similiter iã esse totum separatum, quod proprissime signari potest per modum totius, licet in alio contineatur. At vero liquor clausus in vua semper est per modum partis & per se latens, & quasi insensibilis. Tertia ratio est, quia ille liquor pro illo statu non est in forma potabili, & ideo nec est vinum, nec materia potus, quod est necessarium in materia calicis, seu sanguinis, iuxta illud, Bibite ex hoc omnes. Et confirmatur, quia licet mistio aquæ non sit de necessitate huius sacramenti, tamen de necessitate materiæ calicis est vt sit apta ad hanc mistionem, seu vt illi possit aqua misceri: at vero liquor inclusus in vuis non est huiusmodi. Quę ratio traditur in cap. Cum omne, de Consecratione, distinct. 2. ex Iulio Papa & Concil. Brachar. & VVormacien. vbi talis consecratio prohibetur, sicut prohibita fuerat in sexta Synodo, Canone 28. Trullano, & habetur in capite. Didicimus, eadem distinctione. Non desunt tamen, qui ex prædicta ratione vltima, & ex dictis iuribus colligant, hanc materiam esse quidem prohibitam, non tamen omnino inualidam. Hęc vero sententia nullo modo est probanda, quia reuera ille humor in vuis non est materia potabilis, sed pars cibi cuiusdam, & licet prædicta iura expresse non dicant, hanc materiam esse inualidam, id tamen supponunt, & ideo reprehendunt nonnullos, qui illa vti volebant ad communicandum populum. Imo in dicto Canone Trullano, non solum vera consecratio in vuis facta, sed etiam cæremonialis quædam benedictio vuarum fieri prohibetur, aut distribui simul cum Corpore Domini, quamuis permittatur, vt vuarum primitiæ in gratiarum actione offerantur, & seorsum benedicantur, & conuenienti tempore distribuantur.

2. Corollarium Succus vuarum non potest extra vuas consecrari. Caietanus solus Richard.

Con. Brac. VVormac. 6. Synodus.

Mustum expressum ex vuis est sufficiens materia nō tamen conuenient.

Tertio sequitur, mustum ex vuis maturis expressum esse quidem in rigore sufficientem materiam, non tamen conuenientem, donec sit purum & satis concoctum. Ita Diuus Thomas hic & omnes, vnde in capite, Cum omne crimen, de Consecratione, distinctione secunda dicitur, si necesse fuerit, posse botrum in calice exprimi, & aqua misceri & ita confici. Ratio vero est, quia illud in substantia est vinum, licet accidentaliter non omnino perfectum, nec purum, quia nondum separatus est aqueus humor, flos, & fæx, quę per decoctionem vini secerni solent, vt late Plinus libro 25. à principio. Vnde Aristoteles 4. Meteor. capite 10. mustum vocat vinum recens, & Isidorus libro 20. Ethymol. capite 3. dicit, esse vinum è lacu statim sublatum. Vnde in Scriptura sacra vinum solet appellari mustum Act. 2. musto pleni sunt isti. Isa. 49. Quasi musto sanguine suo inebriabuntur. Item ex effectu constat, quia mustum est calidum, inebriat, & ab intrinseca ac propria vi purificatur, & concoquitur, seque ad perfectum statum reducit. Ergo signum est substantialiter esse vinum, quo ad vsum vero reuera est materia potabilis, & interdum bibitur. Ergo nihil illi deest, quod sit de substātia sacramenti, nam illa permistio vel imperfectio, quam habet ante plenam decoctionem, sufficit quidem, vt peccatum sit in illo conficere, & quidem ex suo genere graue, tum propter Ecclesiæ consuetudinem, tum propter indecentiam, & irreuerentiam: non tamen est simpliciter contra substantiam sacramenti, quandoquidem præcipua substantia illius potus est vinum, sicut si perfectum vinum aliis rebus misceatur, seu condiatur, dummodo substantia vini maneat, sufficiens materia erit, quamuis in illo consecrare non liceat. Referunt vero aliqui, in nonnullis Ecclesiis esse consuetudinem celebrandi aliquo die anni musto ex vuis in calice expresso. Sed mihi de tali consuetudine non constat: & si alicubi esset, corrigenda esset & tollenda, existimo tamen nullibi esse, præsertim si intelligatur solum illud mustum assumi pro materia, sed fortasse per modum cæremoniæ in calice habente perfectum vinum aliquæ vuæ exprimuntur, quod minus habet indecentiæ, quamquam vitandum etiam sit.

Plinius. Aristoteles. S. Isidorus.

Obiectio.

Sed obiicies, quia mustum non videtur esse materia potabilis, vnde inter homines regulariter ad hunc vsum non deseruit. Respondetur, frequentius non bibi propter nimiam fortitudinem & impuritatem, per se tamen aptum esse ad potum.

Dubium.

Hic vero dubitari potest de illo vino, quod dicitur Lora, Hispane aguapis, quia illud non exprimitur ex vuis, sed postquam iam vuæ sunt expressæ illis miscetur alia quantitas aquæ, ex qua mistione fit huiusmodi vinum, vnde non videtur habere substantiam vini, sed aliquam eius similitudinem, vel qualitatē. Atque ideo Plinius libro 4. capite 10. dicit non appellari iure vinum: & ita est reuera frequentius loquendo, hanc non esse materiam, non potest autem hoc generaliter definiri, quia variis modis fit huiusmodi Lora, vt ibidem Plinius refert, sed iudicandum de illa erit iuxta maiorem, vel minorem expressionem vuarum, & quantitatem aquæ, ex quarum rerum mistione hic liquor fit, vt dixi, semper tamen erit graue sacrilegium in hac materia conficere, propter dubium & irreuerentiam.

Plinius.

Solutio.

Quarto ex dictis concluditur, acetum non esse materiam huius sacramenti, quia fit ex corruptione substantiali vini, vt ex effectibus colligi potest: & quia non potest iterum in speciem vini redire: & ideo Aristoles 8. metaphy. capite 5. tex. 14. acetum comparat cadaueri, & hæc est sententia Sancti Thomæ & Scholasticorum fere omnium, & habetur in Missali Romano. Contrarium tamen sentit glossa de consecratione, distinctione 2. capite 2. & indicat Innocentius libro quarto, capite 32. & fauet Isidorus, libro vigesimo, Etymol. capite 3. vbi acetum numerat inter species vini. Sed si hæc sententia intelligatur proprie de aceto, omnino est falsa, & improbabilis: si vero exponatur cum D. Thoma de vino acido seu acescente, quod nondum formam substantialem amisit, illud sufficiens esset materia. Quamuis graue peccatum interdum possit esse in eo conficere, pro ratione dubij vel irreuerentiæ, vt recte dicit Diuus Thomas & Alensis. quæstione 32. memb. 8. Et per hæc iudicandum est de sapa, quæ non est vinum reuera, cuius signum, inquit Arist. 4. meteor. cap. 9. & 10. est, quia non inebriat, vbi illam vocat vinum passum seu coctum. Adde proprie non esse materiam potabilem, sed potius per modum cibi comestibilem. Denique ex his iudicandum etiam est de quocunque alio vino corrupto seu cocto, semper enim erit iniquum in huiusmodi materia consecrare. An vero sit nulla consecratio, ex signis corruptionis iudicandum est. Et idem iudicium est de omni alio vino, de cuius corruptione dubitari possit, propter nimiam aquæ, vel alterius rei mistionem.

Acetum non est materia Eucharistiæ Aristoteles S. Thomas

Solum dicendum superest de vino congelato, an sufficiens materia sit. Aliqui enim negant, vt Armilla verbo, Euchar. numer. 19. Ledesma quæstione 15. artic. 5. dub. 1. & Alanus libro primo de Euchar. capite vndecimo, Quam sententiam nonnulli moderni sequuntur: & duobus modis fundari potest. Primo, quia per huiusmodi congelationem vinum substantialiter corrumpitur, cuius signum est, quia perdit calorem, saporem, & similes qualitates: & iuxta hoc fundamentum dicendum consequenter est, si vinum consecratum congelatur, desinere ibi esse sanguinem Christi, & si vinum congelatum postea liquefiat, non esse sufficientem materiam: quia cum corruptum fuerit, non poterit per solam liquefactionem redire. In quo certe non loquitur consequenter Alanus dicens: esse quidem sacrilegium in illo consecrare, quāuis sit verum vinum. Alio modo potest defendi hæc sententia dicendo, in vino congelato manere quidem vini substantiam, & ideo si liquefiat, esse sufficientem materiam: tamen dum congelatum est, non esse aptum consecrationi: quia non habet formam, & rationem potus, sicut gelu aquæ, licet substantialiter aqua sit, non tamen potest esse materia Baptismi, quia non est aptum ad leuandum. Quid vero iuxta hoc fundamentum dicendum esset, de speciebus post consecrationem congelatis, satis incertum est. Difficile enim est negare permanere ibi Christum: tum, quia tamdiu manet Christus sub speciebus, quāmpiu posset conseruari substantia panis, & vini: tum etiam, quia, si postea liquefiat, ibi aderit Christus. In contrarium vero est, quia si sub illis speciebus potest CHRISTVS manere, cur non poterit etiam consecrari?

Vinum congelatum manifesta ratione non est materia sacramenti. Armilla. Ledesma. Alanus.

Secunda sententia affirmat, esse materiam: tenet Sylvest. Eucharistia. 2. quæst. 10. Angel. verbo, Missa, num. 23. Soto dist. d. 9. quæst. 1. art. 5. Et hæc sententia mihi magis probatur: vt vero illam explicem, aduerto, aliud esse loqui de vino iam consecrato, & postea congelato: vel de vino congelato ante consecrationem; & rursus illud considerari potest, vel in illo statu, vel si iterum liquefiat.

Sylvest. Angel. Soto.

Primo ergo fere certum existimo, vinum consecratum, etiam si congeletur, retinere consecrationē & sanguinem Christi. Hoc videtur supponi in Missali Romano, in defectibus missæ: vbi dicitur, si contingat in calice vinum consecratum congelari, debere liquefieri, & consumi tanquam verum sacramentum. Ratio vero est: quia reuera nō est substantialiter corruptum, cuius signum est, quia si postea liquefiat, habet qualitates & effectus vini: est ergo vinum. Si autem fuisset corruptum, non posset per solam liquefactionem, ad vini naturam redire. Et confirmatur à simili, nam oleum, quod non videtur esse minus calidum, quam vinum, non corrumpitur per solam congelationem, vt eodem argumento

Primum. Secundum. Tertium.

conuinci videtur. Denique nullum est maius argumentum, quo ostendatur, aquam non corrumpi congelatione. Addo, vinum, quamuis virtute sit calidum, tamen formaliter non requirere tantum calorem, præsertim, quia congelatio, non tam ex frigiditate, quam ex siccitate prouenit: si ergo aqua cum non sit minus humida, quam vinum, non corrumpitur propter illam siccitatem, cur dicetur corrumpi vinum?

Vinum congelatum, si liquefiat, potest consecrari.

Et ex hoc infertur secundo, si vinum congelatum ante consecrationem postea liquefiat, illud posse esse materiam consecrationis. Hoc censeo fere certum vt patet ex dictis. Vnde addunt authores secundæ sententiæ nullum esse peccatum, in huiusmodi vino consecrare, quod est valde probabile, quia reuera nullum est dubium. Consultius tamen existimo non consecrare in illo, si fieri potest, vnde si contingat in missa inuenire congelatum vinum, ante consecrationem, etiam post oblationem, optimum consilium erit mutare, & iterum offerre, ac postea consecrare.

Vinum congelatum esse sufficientem materiam consecrationis.

Vnde tertio concludo, huiusmodi vinum congelatum esse sufficientem materiam. Probatur (præter rationem factam inter referendam primam opinionem) quia illud est vinum vitis, & consequenter per se est materia potabilis: accidentarium enim est, quod sub illa dispositione potari non possit: satis vero est, quod ex se, & ab intrinseco, habet naturam & formam potabilem, ad quam facile & ab intrinseco redigi possit, in quo multum differt à massa, quæ ex se reuera non est panis: proprie autem exemplum simile esset in pane iam cocto, qui præ duritie comedi non posset, nisi mollesieret aliquo modo, quia nihilominus esset materia sufficiens consecrationis: quia retinet panis substantiam & per se manducabilis est. Et confirmatur, ex differentia inter hoc sacramentũ, & Baptismum: nam hoc non consistit actuali vsu, sed in materia consecrata, & ideo satis est, quod illa materia sit vinum, licet pro tunc non possit applicari, donec liquefiat: at vero Baptismus consistit in actuali vsu, & eius materia proxima est ablutio, ad quam non potest applicari gelu, nisi aliquo modo liquefiat. & ideo donec in eam formam redigatur, in qua possit lauare, non potest ad conficiendum Baptismum deseruire. Adde, vinum congelatum, quamuis non omnino liquefiat, si in minutiores partes redigatur, posse aliquo modo potari, & reuera habere effectum potus, & vini. Nihilominus tamen non credo libere huiusmodi materiam consecrare, propter dubium. Est enim contraria sententia vtcunque probabilis.

SECTIO II.

Vtrum necesse sit aquam vino consecrando miscere.

1 Opinio.

QVæstio intelligi potest de necessitate sacramenti & præcepti. Prima ergo sententia asseruit, mistionem aquæ esse de necessitate sacramenti, ita vt si merum vinum quis tentet consecrare, nihil efficiat, ita refert Bernard. epist. 69. & opinatur Armachanus

1 Bernard. Armachan.

libr. 9. de quæstionibus Armenorum, capit. 9. Fundamentum esse potest, quia illa materia, quam Christus instituit, est de necessitate sacramenti, sed vinum aqua mistum, est necessarium ex Christi institutione: ergo est de necessitate sacramenti. Minor probatur primo, quia institutionem colligimus ex facto Christi. Inde enim supra intulimus panis & vini necessitatem ac institutionem, sed Christus confecit in vino aqua misto, vt habet antiqua Ecclesiæ traditio. Iacobus in liturgia similiter (inquit) postquam cœnauit accipiens calicem & permiscens ex vino & aqua, &c. similia verba habet Basil. in liturg. Clemens lib. 8.

1 Basil. 2 Clemens. 3 Irenæus.

Constitut. c. 12. alias 17. Irenæus lib. 4. c. 57. vbi temperamentum calicis vocat, & libr. 5. c. 2. vocat calicem mistum. Theodoretus dialog. 1. circa medium. In mysteriorum (inquit) traditione corpus panem appellauit & sanguinem id quod in calice infusum & commistum erat, idem Damascen. lib. 4. c. 14. Hier. Marci. 14. Aug. de Trinit. c. 21, referens Cyprian. lib. 2. epist. 3. alias epist. 63. cuius sane verba difficilia sunt: dicit enim, contra diuinum mandatum & institutionem fieri: si aqua vino non misceatur, & infra subdit, ita non posse consecrari vinum solum, sicut neque aquã solam, sed vtrumque mistum. Deniq; in can. 32. Trullan. & Concil. Aurel. 4. c. 4. & Conc. African. cap. 4. & Con. Carthag. III. c. 24. præcipitur, vt in sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mistum.

S. Theodor. Damasc. Hieron. Cypr. 6. Synodus. Conc. Aurel Africanum. Carthag.

2 Sententia.

Secunda sententia extreme contraria negat, aquã esse miscendam vino, atque adeo non solum non esse necessarium, verum etiam neque conueniens, neque fortasse licitum. Hunc errorem tribuunt Græcis graties authores, Glossa ordin. 1. Corinth. 11. Innocent. libr. 4. de hoc mysterio, capit. 22. Gabr. lect. 35. in canon. Durand. distinct. 11. quæst. 5. Guid. Carmel. libr. de hæreb. Castro eodem libr. hæres. 7. Prateol. verbo, Græci. Soto dist. 9. quæst. 1. art. 6. & Alanus libr. 1. de Euchar. c. 13. vbi refert ex Nicol. Gauasil. in expos. Liturg aliquos Græcos solitos esse non ante, sed post consecrationem aquam calidam vino miscere. Ego vero apud illum in eo libr. capit. 8. lego, consuetudinem Græcorum esse, ante verba consecrationis infundere in sacrum calicem vinum, & aquam, dicendo illa verba, Et statim exiuit sanguis & aqua: prout habentur in Liturgia Chrysostomi. Aliam autem consuetudinem de mistione aquæ calidæ refert in cap. 37. tanquam cæremoniam quandam, quæ fieri solebat in vsu seu communicatione Eucharistiæ, ad significandum Spiritus sancti effectum, qui per illam datur: non ergo videntur Græci hanc mistionem omisisse. Vnde Theoph. Græcus, Ioann. 19. circa finem hunc errorem tribuit Armenis. Idem Niceph. libr. 1. cap. 53. dicit, Armenos non miscere aquam, vt significent, Christum vnius tantum esse naturæ. At vero Græcos illam miscere, propter duarum naturarum significationem. Itaque non videtur dubium, quin Græci aquam vino misceant, vt etiam ex dicta can. 32. Trullano, & Græcis Patribus allegatis, & statim citandis: ac deniq; ex Concil. Florent. in decreto Eugenij certissimum est: corrigendi ergo sunt dicti authores: proprium enim errorem Armenorum Græcis simpliciter tribuerunt, vt bene hic Caietan. notauit. Ad hunc vero errorem accessit Caluinum. solum quia non est in Euangelio expressum, aquam vino esse miscendam. Lutherus vero in formula missæ. Nondum (inquit) mecum constitui miscenda ne sit aqua vino vt refert Sander. libr. 7. Visib. Monarch. anno 1549. Fundamentum esse potest. quia aqua non est de necessitate sacramenti, cum materia autem sacramenti nihil miscendum est, quod materia non fit, & præsertim in hoc sacramento, vbi materia conuertidebet in sanguinem Christi.

Innocent. Gabriel. Durand. Guido. Castro. Prateol. Soto. Alanus. Nic. Cauasil. Theoph. Niceph. Conc. Flor. Sander.

Dicendum vero est primo, hanc mistionem non esse ita de necessitate sacramenti, quin si aliquis tentet consecrare in solo vino, vere conficiat, & conuertat illud in sanguinem Christi. Est certa & communis conclusio D. Thomæ hic, & omnium Theologorum cum Mag. distinctio. 11. Alens. quæstione 32. membr. 5. artic. 2. & membr. 6. Innocent. libr. 4. capit. 32. & in eam inclinat. Bernard. supra. Et colligitur primo ex Concil. Tridentin. tota sessio. 13. vbi agens de hoc sacramento nihil prorsus de aquæ mistione dixit: postea vero sessio. 22. agens de sacrificio solum dixit Ecclesiam, hanc mistionem præcepisse: indicans eam non esse de necessitate sacramenti, sed esse ritum quendam ad cæremoniam sacrificij Missæ. Fauet etiam Concilium Florentinum, in quo primum simpliciter dicitur, materiam esse panem, & vinum

Sine a. li. potest a facto quid, de consecrat.

Magister. Alensis. Innocen. S. Bernar. Conc. Trid. Florent.

de vite:

de vite: postea vero subiungitur, Cui, scilicet, vino, aqua ante consecrationem misceri debet. In quo dicendi modo, satis significat, hanc cæremoniam non pertinere ad ipsam substantiam materiæ sacramenti: & ideo postea præcepit, vt Armeni sese cum vniuerso orbe conforment: vnde non eos reprehendit, ac si nihil conficiant, sed solum, quia ab vniuersali consuetudine discordent: & hoc modo interpretatur etiam D. Th. hic quoddam dictum Cypriani, in citata epist. vbi dicit, eis qui sine mistione aquæ interdum consecerunt, posse veniam concedi, quia ex ignorantia fecerunt. Quibus verbis indicat, eos quidem confecisse, & vere sacrificasse, & ex ignorantia à culpa excusari. Vnde ibidem subdit, si vinum sine aqua consecretur incipere sanguinem Christi esse sine nobis, id est, sine significatione nostræ sanctificationis: incipit ergo ibi esse sanguis Christi. Ratio vero à priori est: quia Christus Dominus non instituit hanc cæremoniam, vt essentialem: hoc autem ex Ecclesiæ traditione, & authoritate habemus, quæ simpliciter docet, vinum esse materiam sufficientem. Vnde in Euangelio, vini tantum fit mentio in illis verbis, Non bibam amodo de hoc genimine vitis: sed vinum purum est simpliciter vinum: ergo in rigore est sufficiens materia ergo mistio aquæ absolute non est de necessitate sacramenti: & hoc magis ex 3. conclusione constabit. Præterea congruentia D. Th. est optima: quia mistio aquę non significat Christum vel sanguinem eius, qui est potissima res huius sacramenti, quæ ex materia fit virtute formæ: sed significat effectum, qui fit in suscipiente per vsum huius sacramenti: scilicet sanctificationem fidelium, vt Cyprian. dixit: sicut ergo vsus, & effectus consequens illum, est quid posterius hoc sacramento, quod in facto esse constitit, ita mistio aquæ, quæ illum significat, essentialis non est.

Obiectio. Dices, etiam significat hæc mistio aquam, quæ de latere Christi exiuit, quod videtur pertinere ad primariam significationem huius sacramenti. Et confirmatur: nam Cyprianus inquit, si vinū sine aqua consecretur, significari Christū esse sine nobis, aut nos sine Christo: efficitur ergo falsa significatio sacramenti, quod est contra substantiam eius. Respondetur illam significationem non esse essentialem: quia neque illa aqua naturalis, quæ exiuit de latere Christi, erat simpliciter necessaria in corpore, vel in sanguine eius: neq; nunc in calice efficitur ex vi verborum illa aqua, quæ exiuit de latere Christi, sed solum sanguis, vt patet ex verbis formæ. Hic est calix sanguinis mei. Ad Cyprianum vero respondetur, aliud esse significare vnum esse sine alio, aliud vero significare vnum, non significando aliud: illud prius potest significationem efficere falsam: hoc vero posterius per se non reddit significationem falsam, sed aliquam omittit. & ita est in præsenti: nam, qui consecraret vinum sine aqua, non significaret, posse nos saluari sine Christo, aut Christum non effudisse sanguinem suum pro nobis: sed significaret, ibi esse sanguinem Christi, aliam significationem omittendo. Secus vero esset, si quis tentaret conficere in sola aqua: nam ille significaret, vt Cyprianus ait, nos incipere esse sine Christo, id est, significari sine sanguine Christi. Aliter autem dicitur in sacramento esse sanguis Christi, & aliter dicimur nos ibi esse: ille realiter per conuersionem vini in ipsum: nos tantum significatione per mistionē aquæ. Et ideo contra substantiam sacramenti est, significare nos ibi esse sine sanguine Christi: non vero significare sanguinem, non significando nos.

S. Cyprian.

Solutio.

2. Conclusio. Conc. Trull. Florent Trident. Carthag. Aurelian. African. VVormat. Triburien. Bracharen. Dico secundo, quamuis aqua non sit de necessitate sacramenti, nihilominus conueniens fuisse eam vino misceri ante consecrationem. Conclusio est de fide, vt constat ex Concil. Trullano, Florentino, Trident. & Carthag. Aurelian. & Africano supra citatis, & ex VVormacien. c. 4. Tribur. c. 19. Bracharan. III. cap. 1. & ex capit. In quadam, & cap. Cum Marthæ, de Celebratione missarum, & ex Iulio. I. capite. Cum omne crimen, de consecrat. distin. 2. vbi alia decreta referuntur, & ex Alexandro I. epist. 1. decret. Ac denique hoc ipsum ex vniuersali totius Ecclesiæ consuetudine & traditione habetur, quæ Ecclesiæ consuetudo & traditio potissimum est huius veritatis fundamentum eamque, præter dicta omnia, ostendunt Iustinus martyr apologia 2. pro Christianis, circa finem, vbi proponit antiquum Christianorum sacrificandi ritum. Ambrosius libro quarto, de sacramēt. cap. 4. circa finem Isidor. lib. 1. de offic. Ecclesiast. cap. 18. Augustinus tract. 120. in Ioannem, vbi agens de aqua, quæ de latere Christi Domini exiuit, inquit, Aqua illa salutare temperat poculum, & aqua illa & lauacrum præstat & potum. Optime Paschas. libro de mysterio sanguinis & corporis Christi, capit. 4. & 11. Beda Marci 14. & Luc. 22. Anselmus Matthæi 26. Bernardus epistol. 69. German. Constantinopolit. in Theoria rerum Ecclesiasticarum, non longe à principio. Samonas Gazensis Episcop. in dialogo cum Achmet. Saraceno, citatur denique Gregor. Nissen. oratione magna catechetica. cap. 27. cuius pars est apud Euthymium. 2. part. Panopliæ, titul. 21. Rationes seu congruentiæ sunt huiusmodi. Prima, quia Christus Dominus ita fecisse creditur: vt patet ex D. Cypriano supra, de qua congruentia plura statim dicemus. Secunda, ad repræsentandum aquam, & sanguinem, quæ de latere Christi exiuerunt, & Alexander Papa, & Augustinus supra, & habetur in cap. 1. de Consecr. d. 2. Tertia, ad significandum effectum huius sacramenti, qui est vnio Ecclesiæ cum Christo, quia per aquas solent populi significari. Apocalyp. 17. Quæ ratio est etiam Cypriani supra, & has omnes attigit Concilium Trident. sessione 22. capit. 7. Quartam addit hic Diuus Thom. ex Ambrosio libro 5. de sacramen. cap. 1. ad significandam gratiam, quæ est aqua saliens in vitam æternam. Quinta esse potest, quia per aquam & vinum duplex natura Christi significatur, quam tetigit. Nicephorus supra, & ea vtitur Guilel. Durand. libro 4. Rationalis, cap. 30. Neque est omnino reiicienda, eo quod vinum sanguinem significet. Nihil enim obstat, quin simul possit ad diuinitatem significandam adaptari: quod vt retulimus, factum est à Græcis, ad errorem Armenorum confutandum. Sexta, quia hoc sacramentum dari debuit sub specie cibi & potus, prout sunt in communi vsu: potus autem communis ac temperatus non est tantum vinum, sed etiam aqua: sumitur ex Gregor. Nissen. supra, Clemente Alexand. libro secundo Pædagog. cap. 2. & est accommodate intelligenda: ne nimium probet. Nam etiam vinum purum potest esse potus communis, & ideo aqua non est simpliciter necessaria: habet tamen congruitatem aliquam. Notat denique Cyprianus supra, propter hanc mistionem præfiguratum esse hoc mysterium, tum in vino, quod Melchisedech obtulit, tum in aqua, quæ ex petra fluxit.

Dico tertio, hanc mistionem non solum esse conuenientem & licitam, sed etiam necessariam necessitate præcepti, licet non sacramenti. Est conclusio certa de fide ex Concilio Florentino, & Trident. supra, & ex aliis omnibus supra allegatis. Vt autem hæc conclusio à priori & radicitus explicetur, tria dubia circa illam breuiter explicanda sunt.

Dub. 1. Primum est, an hoc præceptum sit iuris diuini, an humani: graues n. authores censent esse de iure diuino. Alens. supra. Holsius in confess. c. 14. in initio. & Castro verbo, Eucharistia hæres. 7. cui sententiæ multū fauet Cypr. supra, qui absolute vocat hoc, diuinum mandatum, Con. Afric. & Aurel. quæ vocant sacratissimum mandatum, & Saluatoris institutionem. Con. Carth. & Trullan. quæ vocant, diuinam Christi traditionē. Et adiungi pōt coniectura: quia, nisi Christus præcepisset, nō esset ausa Ecclesia miscere aliquid materiæ sacramenti, quod ad perfectionem sacramenti non spectat. In nullo enim sacramento hoc fecisse legimus.

Nihil-

Nihilominus contraria sententia, scilicet, hoc præceptum esse humanum, est communis Doctorum in 4.d.11.Scot.q.7.in fine, Durand.q.5.Soto d. 9. q.1.art. 6.paulo ante solutionem argumentorum. Ledesma quæst.15.art.7.Gabr.lect.35.in can.Guilel. sup. & fauet multum Tridentinum dicens, hoc esse ab Ecclesia præceptum. Nam, licet responderi posset, esse simul ab Ecclesia, & à Christo præceptum, & Concilium dixisse, quod certius est, non tamen negasse aliud, aut excluisse: nihilominus tamen ille modus loquendi non solet vsurpari in rebus, quæ sunt iure diuino præceptæ. Adiungi etiam potest Florentin. quod non reprehendit Armenos omittentes mistionem hanc, eo quod agerent contra diuinum præceptum, sed quod à communi Ecclesiæ consuetudine dissentirent. Vnde tota ratio huius præcepti videtur in hac consuetudine poni. Denique Alex. Papa, & Con. Tribur.c.19.solum dicunt, hoc esse traditum à Patribus. Vltimo adiungi potest coniectura, quia si hoc esset diuinum præceptum, vix posset reddi ratio, cur hoc non sit de necessitate sacramenti: quia hæc necessitas solum oritur ex institutione & præcepto Christi. Vnde in omnibus aliis materiis sacramentorum quidquid ex institutione & præcepto Christi necessarium est, est etiam de necessitate sacramenti. Et hæc posterior sententia sequenda videtur. Ex qua consequenter sequitur, hoc præceptum esse per Ecclesiam dispensabile. Imò addit Ledesma supra, vrgente necessitate, posse etiam sine dispensatione hanc mistionem omitti. Quod mihi non probatur, quia res est grauior multo, quam consecrare cum vestibus sacris, vt supra sæpe in similibus dixi. Quod autem summus Pontifex dispensare possit, simpliciter probabilius est: practice vero existimo, vix posse occurrere occasionem, & causam rationabilem, vt talis dispensatio licite concedatur. Quia hæc mistio est res facilima, & quæ vbique ac semper sine inconuenienti fieri potest. Quod vero dicendum sit ad fundamenta prioris sententiæ, ex sequentibus dubiis patebit.

Secundum dubium est, à quo fuerit hoc præceptũ traditum, quidam enim existimant, Alexandrum I. hunc ritum instituisse & præcepisse: vnde in vita eius, quam etiam legit breuiarium Romanum, dicitur iussisse aquam vino misceri, propter aquam & sanguinem, quæ de latere Christi fluxerunt. Et ita tenet Guilelm. Durand. supra & Sotus citat in eandem sententiam Armachan. Sed non recte, vt existimo. Nam cum ille docuerit, hoc esse de necessitate sacramenti, necessario dicere debuit esse Christi institutionem. Verior tamen sententia est, non fuisse Alexandrum huius præcepti authorem, sed à temporibus Apostolorum hoc præceptum manasse. Verisimile quidem est Alexandrum fuisse primum, qui tradidit scriptũ hoc præceptum ante ipsum tamen traditione & vsu habebatur in Ecclesia, vt ex liturgia Iacobi, & ex dicto canone trigesimo secundo. Trullan. ex Tridentino, ex ipso denique Alexandro aperte colligitur: dicit enim se tradere, quod à Patribus acceperat, & in aliis locis dicitur, Romanam Ecclesiam hoc ab Apostolis didicisse, ac perpetuo obseruasse.

Tertium dubium est, an Christus Dominus consecrauerit in puro vino, vel aqua misto. Duran. enim q.5.rem existimat incertam esse: VValdensis autem, lib.de sacramentalibus tom.3.c.32. defendit Christũ in puro vino absque mistione aquæ consecrasse, & citat Chrysostomum hom. 83. in Matth. non tamen fidelitter. ibi enim Chrysostom. disputat contra Aquarios & vt probet vinum esse necessarium, contendit, Christum in vino consecrasse. An vero illud fuerit mistum vel purum, nihil dicit. Et ita exposuerunt Patres Concilij Trullam in cano. supra citato, hunc locum Chrysostomi: citat deinde VValdensis Ambrosium Luc.9.in quo nihil inuenio. Affert præterea Hieronymum Marci 14. qui potius dicit contrarium. Refert denique Augustinum seu authorem libri de Eccl.dog.c.75. qui non negat, Christum adhibuisse aquam, sed tacito illo facto Christi, refert hanc consuetudinem miscendi aquam vino ad Christi passionem, scilicet, quia aqua ex latere eius cum sanguine manauit. Vnde ab authoritate negatiua videtur insinuare, Christum non adhibuisse aquam: quia si hoc exemplum agnosceret, & illo potius consuetudinem Ecclesiæ probaret, & hoc modo citari possunt pro hac sententia Alexander Papa in citata epi. & Innoc. III. in cap. In quadam, de Celebratione missarum, & propter hanc rationem tenuit hanc sententiam Pascha. lib. de corpore & sang. Christi, c.11. & Raba. lib. eiusdem tituli. c.28.

Paschas. Rabanus.

Verior tamen, & ferè certa sententia est, Christum consecrasse in vino aqua misto: ita enim docent antiquissimi Patres, quibus in hac re fides adhibenda est. Iacobus in Liturg. Clemens libr. 8. constit. capite 12. alias 17. Irenæus, Cypr. & alij supra allegati, & consentiunt fere omnes Scholastici, & multum inclinauit in hanc sententiam Concil. Tridentin. & ad illam accommodari solent in sensu saltem spirituali verba illa, Prouerb. 9. Sapientia ædificauit sibi domum, miscuit vinum. Quæ etiam intellexit ita Hebræus Rabi Samuel, opusc. de aduentu Messiæ, cap. 29. in tom. 5. Bibliothec. & Hieronym. de quæstionibus Hebraic. circa libr. 1. Paralipomen. capite 11. dicit, figuram huius misterij fuisse, quod vinum aqua mistum in sacrificium Domino offerebatur. Ratio reddi potest, quia decebat Christum, vti potu temperatissimo, atque adeo vino misto. Hanc rationem reddit Hugo Ætherianus, libro secundo, contra Græcos, capit. 16. Sed Scholasticis non est probata. Alias posset etiam inferri: æqualem vel maiorem partem miscuisse aquæ: tum etiam, quia nihil ad rationem temperantiæ pertinebat, vt in tam modico potu, qui non propter corporis refectionem, sed propter mysterium sumebatur, aqua adiungeretur. Igitur præter voluntatem Christi, si humanam rationem reddere velimus, non est alia, nisi quia fortasse voluit vti vino, prout erat in communi vsu, seu prout erat in mensa. Verior tamen est ratio mystica sumpta ex significatione. Nam omnes rationes, quæ nunc mouent Ecclesiam, multo magis potuerunt Christum mouere. Nec tamen inde fit, hoc esse de necessitate sacramenti, quia non omnia, quæ Christus in cœna fecit, hanc necessitatem habent: imo nec necessitatem præcepti diuini, vt constat de pane azymo & aliis similibus. Hinc vero recte intelligitur, optima ratione potuisse Ecclesiam imitari Christum in hoc facto, etiam si ad necessitatem sacramenti non pertineat: & iuxta hanc sententiam explicari possunt Patres, qui hanc vocant Christi traditionem & institutionem: quia scilicet ab illius facto, & exemplo, duxit originem, tanquam à causa (vt ita dicam) exemplari, & ab aqua, quæ ex latere eius manauit, tanquam à causa (vt ita dicam) finali. Quia illud mysterium per hanc mistionem repræsentatur, & hoc modo omnia commode expediuntur & conciliantur: nam Patres, qui vnam reddunt causam, aliam non excludunt.

Responsio. Christus consecrauit in vino aquæ mixto. Iacobus. Clemens. Irenæus. Cypr.

Prouer. 9. Rabi Samu. Hieron.

SECTIO III.

Quæ circumstantia seruanda sint in aquâ vino miscendâ.

QVatuor inquiri hoc loco possunt. Primũ de qualitate seu natura aquæ miscendæ. Secundum, de quantitate. Tertium de tempore. Quartum denique addi potest persona, à qua miscenda est.

Naturalis esse debet aqua quæ miscetur in sacramento Eucharistiæ. Alensis. Gabriel.

Primo igitur certum est, illam aquam debere esse naturalem seu elementarem: ita D. Thom. hic, artic. 6. ad 3. Alens. 3. part. quæst. 32. in 5. art. 1. Gabr. lect. 35. in Canon. cæteri Theologi distinctione vndecima. Rationes sunt. Prima, Ecclesiæ traditio & consuetudo: se-

do: secunda, quia Christus hanc aquam miscuit vino, quod consecrauit: tertia, quia hæc sola est accommodata ad significationem: tum quia, cum Scriptura dicit aquarum nomine significari populos, plane intelligit de naturalibus aquis: tum maxime, quia aqua, quæ de latere Christi exiuit, fuit vera & naturalis, & vox ipsa, qua Euangelista vsus est, in proprietate significat, & definitur in cap. In quadam, de Celebrat. miss. Vnde fit, eo modo esse necessariam aquã naturalem, quo mistio necessaria est, scilicet necessitate præcepti, non sacramenti. Qui vero opinaretur mistionem aquæ esse de necessitate sacramenti, consequenter dicere teneretur, naturalem aquam esse eodem modo necessariam, quia rationes sunt eædem. Addendum vero est, si quis simul cum naturali aqua adiungeret rosaceam, vel aliquam similem, in parua quantitate, imprimis in omni sententia, illum nihilominus confecturum sacramentum, quia habet veram ac necessariam materiam. Deinde non peccaturũ contra affirmatiuum præceptum de aqua miscenda, quia hoc non omittit. Tandem peccaturum grauiter contra negatiuum præceptum, non miscendi aliquid in materiis sacramentorum, præter Christi institutionem, & consuetudinem Ecclesiæ. Et ex his iudicandum est de qualitate accidentali aquæ, vt quod sit calida aut frigida, pura, &cæt. in his enim seruanda est reuerentia sacramenti, & ordinaria consuetudo Ecclesiæ, & nullus nouus ritus introducendus.

Parua quãtitas quæ debet misceri.

Secundo quoad quantitatem, docent omnes Theologi debere misceri in parua quantitate, seruata proportione ad quantitatem vini: quæ vero debeat esse hæc proportio, non eodem modo, nec facile explicatur. Vnum vero est certissimum, aquam non debere esse tantam, vt possit corrumpere vinum, alias deficere posset materia necessaria. Vnde etiam fit, non debere apponi in maiori quantitate, quam vinum, vt habetur in c. Perniciosus, de Celebrat. miss. Et similiter est certum, non debere esse æqualem: quia licet in huiusmodi mistionibus, si aliquid vini conseruetur, probabile sit, consecrationem esse validam, tamen ille modus miscendi aquam, & consecrandi materiam, est indebitus, & præter vsum Ecclesiæ, & interdum potest reddere materiam vel nullam vel dubiam: oportet ergo, vt aqua sit in maiori quantitate, quam vinum: in quãta vero proportione debeat esse minor quantitas, vix potest definiri: nam licet in Concilio Triburiensi, cap. 19. dicatur. Duæ partes sint vini, tertia aquæ, quia maior est maiestas sanguinis Christi. tamen Concilium Florentinum dicit, miscendum esse paululum aquæ, & aquam modicissimam: quibus verbis multo minorem quantitatem indicat. Et hoc etiam videtur Ecclesiæ vsus docere: nec potest certior regula præscribi, quam vt sit aqua in modicissima quantitate. Et ratio adiungi potest, quia certum est, quamlibet guttulam aquæ, dummodo satis sensibilis sit, esse sufficientem, quia illa est vera aqua sensibilis, & ad significationem sufficit. Aliunde vero, quo fuerit minor quantitas, eo certius erit, non posse corrumpere vinum, sed potius è conuerso ipsam facile posse conuerti in vinum, quod fortasse necessarium est, vt debito, & conuenienti modo fiat hæc mistio. Propter quod Guilelmus Durandus, libro quarto sui Rationalis, cap. 30. arbitrio prudentis Sacerdotis hoc relinquit, dummodo aqua à vino absorberi possit: sed hoc pendet ex dicendis sectione sequente, vbi de illo decreto Concilij Triburiensis plura dicemus.

Cone. Trib.

Florent.

Guilel Dur.

Obiectio.

Sed dicet aliquis, non esse verisimile, Christum hoc modo miscuisse aquam, sed prout ad temperandum potum vsualem communiter adhiberi solet. Respondetur, hoc recte solui ex his, quæ supra dixi, Christũ non instituisse hoc sacramentum inter cœnandum cœna vsuali, ac si rem communem & vulgarem ageret, sed ante inchoatam illam singulari attentione, & reuerentia, prout mysterium postulabat. Vnde fit

Solutio.

non oportuisse, vt vteretur in mysterio vino misto modo vsuali, sed modo mystico, prout nunc in sacrificio fit. Et hoc modo intelligendi sunt Patres, quando vocant hunc calicem mistum, seu dilutum & temperatum aqua: loquuntur enim de mystica & significatiua mistione.

Mistio aquæ debet fieri tempore consecrationis.

Tertio, quod ad tempus attinet, certum est primo, faciendam esse hanc mistionem tempore sacrificij, & in ipso sacro calice: ita non sat erit, quod domi, vel in dolio fiat: quia illa non esset sacra cæremonia, nec sacram haberet significationem. Ita D. Thomas hic ad 3. dicens, debere fieri mistionem in ipsa celebratione sacramenti, idem fere Alensis 4. part. quæstione 32. membr. 5. articul. 2. in fine, vbi inquit, graui-

Alens.

ter peccare eum, qui miscet aquam, antequam mysteria vel præparatio ad ea inchoentur. Gabriel eriam distinctione 11. quæstione 2. dub. 4. Richard. articul. 3. quæstione sexta, qui aduertit aquam debere infundi in calice iam habente vinum: ad consecrationem deputatum ex intentione ministri: idem Syl-

Gabriel. Richard.

uest. verbo Eucharist. primo. Rursus, vt minimum, necesse est fieri mistionem hanc ante calicis oblationem: ita enim habet vniuersalis Ecclesiæ vsus, & grã-

Sylues. Et omnis Ecclesia obseruat.

uiter peccaret, qui voluntarie hoc omitteret. Si tamen ex negligentia accidat, & ante consecrationem aduertatur, si tatim adhiberi debet. Si vero facta iam sit consecratio, omittenda est mistio. Quia iã cessauit ratio, & tempus præcepti, & significationis. Necest iam aqua sanguini Domini miscenda. De toto autem tempore à principio missæ, vsq; ad oblationem nulla est præcepti necessitas. Soto & Syluester magis probare videntur, quod in initio missæ fiat, quia est maior mora temporis, vt aqua in vinum conuertatur. Alensis vero dicit in missis solennibus fieri post Euangelium: in priuatis vero solere antea fieri. Contrarium autem à multis seruatur, scilicet, vt in priuatis missis fiat post Euangelium, in solennibus autem antea. In missali tamen Romano dicitur fieri debere post Euangelium, facta hostiæ oblatione: & hic modus est satis tutus, & sufficiens. Denique in hoc, qui secutus fuerit suæ Ecclesiæ consuetudinem, non errabit.

Quis sit minister mistionis.

Circa quartum quis debeat aquam infundere. Guilel. Durand. dicit capit. 30. solum Presbyterum debere hoc facere: quia solus ipse Christum repræsentat, qui suo sanguine populum redemit. Addit Ledes. quæstione 15. articul. 7. dub. 3. debere esse eundem Sacerdotem, qui missæ sacrificium offert, quia alias non significaretur, quod Ecclesia intendit: sed neutrum puto simpliciter esse necessarium, seu præceptum, quia in missali Romano præscribitur, vt in missis solennibus Subdiaconus infundat aquam à Sacerdote benedictam in calicem: & in hoc sunt diuersæ consuetudines, præsertim in missis solennioribus. Vnde in priuatis missis tutum est seruare, quod Ledesma dicit, in solennioribus vero, quod in missali Romano habetur, vel quod tenuerit consuetudo, fieri sine culpa potest.

Guilel. Dur. Ledesm.

SECTIO IV.

Vtrum aqua vino mista conuertatur in sanguinem Domini & sub hac intentione misceri debeat.

PRima sententia dicit, aquam conuerti non in sanguinem, sed in quendam humorem aqueum seu phlegma, quod secundum hanc sententiam de latere CHRISTI Domini exiuit. Fundamentum eius sententiæ est, quia per mistionem aquæ & vini significantur aqua & sanguis, quæ à latere Christi fluxerunt in sacramentis autem nouæ legis id, quod significatur, vi & virtute sacramentorum efficitur. Hanc sententiam refert Innocentius in capite. Cum

Martha,

1. Sententia. Reijcitur.

Marthæ, & in capite. In quadam, de Celebrat. missar. & illam damnat, vt absurdam, erroneam, & Catholicæ veritati contrariam. Primò, quia hæreticum est negare, aquam, quæ de latere Christi exiuit, fuisse veram & natutalem aquam. Est enim contra vim verborum Euangelij, & contra communem Sanctorum intelligentiam. Deinde illa aqua, quæ exiuit de corpore Christi, non pertinebat ad veritatem & substantiam illius: aqua enim elementaris non est de ratione corporis humani. Vnde omnes Sancti docent, supernaturaliter ac miraculosè manasse aquam illam de corpore Christi iam defuncti: ergo illa aqua non manet nunc in glorioso corpore Christi: ergo non est, quod hæc aqua in illam cõuertatur. Præterea verba formæ non significant talem cõuersionem: sed id totum, quod designatur pronomine, Hic, dicitur esse sanguis: ergo non fit alia conuersio per illam formam. Deniq; licet sacramenta efficiant, quod significant, non tamen omnes cæremoniæ sacræ, quæ illis adiungũtur, similiter efficiunt. Hæc autem solum est cæremonia quædam sacramentalis, vt dictum est.

Negare, aquamquam de latere Christi in cruce manauit, fuisse veram aquam, hæreticum est.

2. Sententia.

Secunda sententia est, aquam vino mistam non conuerti, sed manere in propria specie & natura admistam speciebus vini post consecrationem, ita refert Innocentius III. in dicto capite. Cum Marthæ. Fundamentum est: quia solum vinum immediatè conuertitur in sanguinem. Solum enim illud est materia & solæ species eius significant sanguinem Christi: ergo aqua non conuertitur immediate in sanguinem, cum non sit materia. Dices, conuerti mediatè, scilicet, prius in vinum, & postea in sanguinem. Sed contra: quia prior conuersio non est ponenda supernaturalis & miraculosa: nullum enim est fundamentum, neque in forma, neq; in institutione: naturalis autem esse non potest, quia naturaliter non conuertitur, nec vinum censetur habere tantam naturalem efficaciam, vt tam subito aquam in se conuertat: præsertim si tertia pars aquæ misceatur, vt Tribuiense. Concilium permittit: est ergo hæc mistio solum imperfecta per iuxtapositionem. Et confirmatur, quia fieri à multis dicitur, vt aqua sic vino mista filo lineo aut medulla iunci, vel alio simili artificio à vino separetur. Quod si obiicias: nam inconueniens est aquam misceri vino, si non est in sanguinem conuertenda: Respondent, non misceri, vt conuertatur, sed solum cuiusdam cęremoniæ gratia, & propter quandam significationem; cum enim hæc mistio non fit ex Christi, sed ex Ecclesiæ institutione, non pertinet ad materiam, neque ad effectum sacramenti: atque adeo neq; ad consecrationem, & conuersionem materiæ, sed solum est quædam sacramentalis cæremonia. Neq; ex hoc sequitur aliqua indecentia, vel aliquod incommodum: quia illa aqua reuera non contingit sanguinem Christi, sed solas species.

Refutatur

Hanc sententiam relinquit Innocentius, vt minus probabilem, & ita est ab omnibus Scholasticis reiecta: à Diuo Thoma hic & aliis, cum Magistro distinctio. 11. Alensi, quæstione 32. membr. 5. Gabriel. lect. 35. in can. Soto d. 9. q. 1. art. 5. Alan. lib. 1. de Eucharist. cap. 13. qui omnes docent, aquam infundi calici, vt conuertatur in sanguinem, atq; ita fieri sæpe, ac frequentissimè: & idem docuit Innocent. lib. 4. c. 32. Raban. suprà cap. 4. Et potest hæc sententia authoritate Patrum refutari, dicunt enim aquam vino mistam consecrari, sanctificari, benedici, quibus verbis significare solent conuersionem. Vnde in Canonibus à Martino Bracharen. Episcopo collectis. cã. 55. & habetur in cap. Non oportet. de consecrat d. 2. dicitur. Hæc tria panem, vinum, & aquam, in typum Christi benedici: & infra dicitur. Hæc tria vnum sunt in Christo Iesu. Cyprianus dicta epist. 63. dicit, Calicem Domini, non esse vinum solum, neque aquam solam, sed vtrumq; mistum, & hoc esse, quod sanctificatur.

Magister. Gabriel. Alenſ. lect. Alanus.

Innocent. Raban.

Cyprian.

Clarius Damascen. lib. 4. cap. 14. dicens, Qui fecit omnia, posse ex vino & aqua sanguinem suum confícere. Ambros. libr. 4. de sacramentis. cap. 4. in fine. Vinum & aqua (inquit) in calicem Domini mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis, & cap. 5. Ante verba Christi calix est vino & aqua plenus, vbi verba Christi operata fuerint, sanguis efficitur. Paschas. dicto libr. cap. 11. expresse dicit, non manere aquam, sed verti in sanguinem, idem sentit Alger. lib. 1. cap. 16. circa finem. Cum (inquit) vinum pro Christo, & aqua sacrificetur pro populo, & vtrumq; vnus sanguis fiat, quid nisi vnio capitis, & membrorum significatur? Ratione præterea argumentor primo: ex veritate formæ; qua absolute dicitur. Hic est calix sãguinis. Per illud autem pronomen, Hic, designatur totus ille potus, & liquor, qui in calice cõtinetur: si ergo non totus ille est sanguis, forma non est simpliciter vera. Nam ad veritatem illius locutionis necesse est, vt id totum, quod designatur, non sit alia substantia, nisi sanguis Christi: simili enim argumento infra probabimus, non manere ibi substantiam vini. Secundo totus calix statim post cõsecrationem proponitur populo adorandus: ergo supponitur, sub omnibus speciebus illius vini misti, non esse aliam substantiam, nisi Christum & sanguinem eius. Tertio, nam, post consumptionem calicis, Sacerdos censetur manere ieiunus: vnde permittitur interdum iterum, atq; iterum consecrare, ac sumere, dummodo post species consecratas nihil sumat: ergo signum euidens est, credi ab Ecclesia, totum id, quod est in calice consecrato, manere consecratum: alias, sumendo species vini, necessario sumeret Sacerdos veram & naturalem aquam, & ita non maneret ieiunus. Quarto denique, quia plane indecens fuisset, & non minus absurdum miscere aliquid vino consecrando, vt simul cum vero sanguine Christi Domini in sua substantia & natura permaneret: ergo ex intentione Ecclesiæ miscetur aqua, vt in verum Christi sanguinem conuertenda. Hoc enim non repugnat significationi, sed illam potius maxime iuuat: quia melius & perfectius significatur vnio Ecclesiæ cum Christo: ergo per consecrationem reuera perficitur hæc cõuersio, alias valde eluderetur ac deciperetur Ecclesia in huiusmodi cæremonia.

Damasc. Ambros. Paschas. Algerus.

Difficultas vero supereſt, vtrum, vt aqua conuertatur in sanguinem Christi Domini, necesse sit prius conuerti in vinum, vel possit immediate in sanguinem transire. Et tria in primis sunt, in quibus fere omnes Theologi consentiunt. Primum, si aqua cõuertatur in vinum, quando profertur forma, certissimum esse in sanguinem conuerti: tum quia iam est vinum, & consequenter est materia: tum quia omnia allegata hoc maxime probant. Secundum est, si aqua in debita proportione misceatur & debito tempore, frequentius accidere, vt conuertatur in vinum ante consecrationem. Hoc pendet ex principiis philosophiæ: & explicari potest, tum quia vinum propter caliditatem suam videtur esse maxime actiuũ, tum, quia per mistionem illa aqua in minutissimas partes distribuitur, & à contrario agente vndique circumdatur, & ideo verisimile est, facile conuerti, vt sentit etiam Arist. 1. de generat. cap. vlt. Tertium, & ad vsum pertinens est, Sacerdotem debere aquam miscere ea intentione, & modo, vt verisimile sit posse facile in vinum conuerti ante consecrationem. Ratio est, quia in sacramentis conficiendis, id est eligendum, quod certius: si autem aqua in vinum transeat, certum est verti in sanguinem: si autem in sua substantia maneat, vt minimum, est res valde dubia: ergo curare Sacerdos debet, vt posit in vinum conuerti, & hoc docent Ecclesiæ consuetudo, & Concil. Florent. dum inquit, modicissimam aquam esse miscendam: hæc enim videtur esse illius quantitatis ratio potissima.

Dubium.

Dubium.

Conc. Flor.

Controuersia ergo supereſt, si interdum contin-

Dubium.

gat tempore consecrationis aquam non esse in vinũ conuersam, vtrum maneat, an immediate conuertatur in sanguinem.

In qua re est, tertia sententia: tunc aquam conuerti in sanguinem. Quæ opinio solet tribui Paschasio, & Algero suprà: Sed illi nihil dicunt de immediata conuersione, sed simpliciter loquuntur, sicut alij Patres: qui eadem ratione videntur huic sententiæ fauere.

Ambros. Damascen. Altisiodor. Præsertim Ambros. & Damasce. indicant n. aquam manere vsq; ad consecrationem, & conuerti, & eodẽ modo referri potest Altisiod. libr. 4. Sum. tract. 5. c. 2. dicit enim, panem transubstãtiari in corpus, vinum & aquam in sanguinem, citari etiam potest Petrus

Petrus Soto. Soto, qui lect. 14. de Euchar. sic loquitur. Neq; opus est scrupulose inquirere, vbi aqua appolita maneat. Totum enim, quod in calice est, vinũ est, & illud conuertitur in sanguinem Christi. Sed hæc omnia facile explicari possunt. Ex omnibus Scriptoribus Catholicis, solum inuenio Alanum lib. 1. de hoc sacramento,

Alanus. c. 13. loquentem hæc verba: Probabilius est, quod omnium pene Ecclesiasticorum scriptorũ iudicio defenditur, aquam modice infusam in vini substãtiam prorsus desinere; & tamen si id non fieret, sed existeret aqua in varias & abditas vini partes diffusa, facerent nihilominus vnum non specie, sed permistione, & totum illud modo vinum prædominantem partẽ obtineret, conuerteretur in sanguinem Dominicum, idq; certa fide tenendum est, vt cunq; illud aliud cum in naturæ obscuritate positum sit, ignoretur. Sed excesit hic author, præsertim in illo vltimo verbo, quia neq; est certa fides, nec admodum probabilis opinio, vt dicam.

Fundamenta vero potissima huius sententiæ sunt eadem, quæ contra secundam sententiam posuimus: quia si necessaria est conuersio aquæ in vinum, vt fiat transitus in sanguinem, & semper incerta erit talis conuersio, & sæpe erit certum non fieri: vtrumque autem videtur eodem modo impugnari, prædictis rationibus, quibus secunda opinio impugnata est. Sequela, quoad priorem partem, per se nota est, quia illa naturalis conuersio est valde incerta, præsertim si iuxta Concilium Triburiense tertia pars aquæ misceatur, vel certe si vinum sit natura sua valde debile, vel nimis densum, ita vt non possit per aquam tam facile diuidi, ac distribui: vel, si ex accidẽti, sit nimis frigidum. Altera pars sequelæ constat, si, verbi gratia, contingat, in calice non fuisse positum vinũ, & postea instante iam consecratione necessarium sit ponere aquam & vinum, & statim consecrare, nã tunc euidens est, aquam nõ esse conuersam in vinum, & certe in facto Christi videtur ita accidisse, nã vt ex Euangeliis colligi potest, statim, ac posuit vinũ in calice, consecrauit, & dedit discipulis: non ergo expectauit illud tempus conuersionis aquæ in vinũ. Adde, totam illam moram, quæ est à tempore, quo miscentur vinum & aqua vsq; ad consecrationem, esse accidentariam, & præter institutionem huius sacramenti ob cæremonias Ecclesiæ, ergo & conuersio aquæ in vinum, quæ in illa mora fit, est accidentaria, & absq; illa fieri potest consecratio totius vini aqua misti. Quod vero eadem incommoda sequantur in contraria sententia, quę contra secundam obiecta sunt, facile patebit discurrendo per singula. Nã in primis non posset adorari totum illud, quod est in calice. Deinde etiam sacerdos non esset iciunus. Item pronomen hic, vel non designaret totam illam materiam, vel certe forma redderetur falsa, & inefficax. Demum, quia Sancti eodem modo, & eadem certitudine loquuntur de conuersione aquæ ac vini.

Secundo, principaliter argumẽtor ratione, quam indicat Alanus, quia postquam facta est mistio aquę, quamuis substãtialiter minime sit conuersa in vinũ, totum illud censetur vinum per modum vnius potus, vt est in vsu, ergo totum illud est materia apta vt conuertatur: patet consequentia, tum quia Sancti solum requirunt vinum aqua mistum, & tamen communi vsu & appellatione illud est proprie vinum aqua mistum: nam facta conuersione aquæ in vinum, potius videtur esse vinum simplex, tum etiam secũdo, quia ad consecrationem corporis tantum requiritur panis triticeus vsualis, & non alius: vnde etiam si habeat particulam aliquam confectam ex farina hordeacea, nihilominus tamẽ totum illud simpliciter consecratur: cuius ratio hæc reddi potest, quia est per modum vnius cibi vsualis, ergo similiter. Tum deniq; tertio sic argumentor, quia, si Christus dedit nobis vinum aqua mistum, vt sufficientem huius sacramenti materiam, sine causa vel vtilitate voluisset, vt omnino aqua prius conuerteretur in vinũ, quam in sanguinem, ergo verisimilius est, his non obstantibus, esse contentum vsuali mistione.

Nihilominus dicendum censeo, aquam non conuerti in sanguinem, nisi prius in vinum transmutetur. Primo, quia, vt dicitur in Catechismo Pij Quinti, hæc est sententia omnium Ecclesiasticorum scriptorum, docuit illam D. Thomas hic, & Innocent. libro 4. de hoc mysterio. cap. 32. Rabanus libro de Corpore Domini, capit. 4. Alexand. Alensis quarta parte q. trigesima secunda, membro. 5. ar. 2. & 3. & reliqui Theologi in 4. d. vndecima, vbi Scotus. q. septima. Richardus ar. 2. q. 5. Maior. quæstio. 2. Paludanus quæstio. prima. art. septimo, Bonauent. secunda par. distinctio. art. 1. quæst. tertia, qui aduertit etiam, Christum Dominum non consecrasse calicem, donec aqua in vinum fuisset conuersa, Gabriel ibi quæstio. 2. & lectio. 35. in canon. qui dicit esse indubitatam sententiam, quam omnes moderni scriptores amplectuntur, & Soto distinctio. 9. quæst. 1. articul. 6. dicit, Innocentium III. in capit. Cum Marthæ, de Celebrat. missarum, illam vt certissimam docuisse, tamen reuera Innocentius solum illam amplectitur vt probabiliorem sententiam, quod non parum mouere debet vt illam amplectamur, sed illud etiam me maxime mouet, quod, cum Innocentius ibi tres referat sententias de hac conuersione aquæ, nullam mentionem fecit eius, quæ asserit conuerti immediate in sanguinem, & idem videre licet in omnibus antiquis Scholasticis, quod est manifestum indicium, antiquorum omnium sensum, & quasi indubitatam sententiam fuisse, aquam vel manere in sua substantia, vel conuerti in vinum, & hoc argumentum in materia sacramentorum est valde efficax.

Catechism. D. Thom. Innocent. Rabanus. Alensis. Richard. Maior. Paluda. Bonauent. Gabriel. Soto.

Secundum huius communis sententiæ fundamẽtum esse videtur, quia materia consecrationis solum est vinum, cui aqua miscetur, non vt materia, sed solum per modum cæremoniæ ad significationem quandam, sola autem materia est, quæ conuertitur, vt per se constat. Antecedens, præter communem sensum & traditionem Scholasticorum, habet nonnullum fundamentum in Scriptura, quæ solius vini meminit. Deinde multum indicatur in Cõcilio Florentino, vt supra aduertebam: nam prius simpliciter dicitur: vinum esse materiam, postea additur, illi esse modicissimam aquam miscendam, insinuatur etiam in c. Firmiter, vbi solum panis & vinum dicuntur conuerti in corpus & sanguinem Christi, & similiter Trident. sess. 13. can. 2. dicit, panem in corpus, & vinũ tranfire in sanguinem, & duntaxat manere species vini, nec mentionem facit aquæ & speciem eius: sicut ergo solus panis est materia proxime conuertibilis in corpus Christi, & licet fiat ex farina, & aqua, tamen aqua manens in sua substantia, non est capax illius conuersionis, nisi prius transeat in substantiam panis: ita solum vinum, quod ex æquo ponitur cum pane vt materia huius sacramenti, est proxime conuertibile in sanguinem, & non aqua, nisi in substantiã vini transeat. Et hoc est, q. Cypr. supra citatus ait: Quando vtrumq; miscetur & adunatione confusa sibi inui-

Cone. Flo. Trident. Cypria.

bi inuicem compulantur, tunc sacramentum spirituale, & cœleste perficitur, sic vero calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumq; sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse sub farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumq; fuerit adunatũ, vbi significat non magis aquam posse cõuerti immediate in sanguinem, quam in corpus. sed oportere, vt cum vino coalescat in vinum, quod mistum dicitur, non quia substantialiter sit diuersum à vino, sed quia postquam partem aquæ in se conuertit, temperatum manet, & qualitatibus aquæ affectum.

1. Fundam. Tertio hoc declaratur à posteriori, quia, si aqua ex æquo est materia, ac vinum, reddi non potest ratio, cur, vel non sit æque necessaria, ac vinum, vel non possit ipsa sola ac pura immediate conuerti in sanguinem, sicut potest purum vinum. Quod præterea ita declaro, nam si sufficit vinum mistum per iuxtapositionem: ergo etiam si misceatur æqualis, vel maior pars aquæ, nihilominus totum illud mistum conuertetur in sanguinem, quia reuera est vinum mistum vsuale, nec reddi potest ratio, cur minor quantitas possit conuerti, & non maior. Dici potest, aquam non posse conuerti, nisi saltem accidentaliter sit alterata à vino, & receperit accidentia eius. Obiectio. Sed contra, nam saltem sequitur, solam aquam, dummodo habeat accidentia vini, etiam si non habeat admistam substantiam eius posse cõuerti, quod est omnino falsum. Sequitur deinde, si contingeret vinum & aquam ita misceri, vt veriusq; substantia periret, & fieret vnum aliquid distinctum habens accidentia vini, quod in ordine ad communem potum vel vsum existimaretur vinum lymphatum, nihilominus illud esse materiam, quod est alienum à sana doctrina, & definitione Conciliorum. Imo præterea sequi videtur, si paululum aquæ rosaceæ misceatur vino, & recipiat accidentia eius, licet in vinum non transeat, posse conuerti in sanguinem Christi, quia etiam totum illud mistum est per modum vnius potus, & substantia aquæ naturalis, per se sumptæ, non est magis materia, quam substantia aquæ rosaceæ. Et ita nonnulli concedunt hanc sequelã, sed reuera consequens est valde absurdum, & contra omnem antiquitatem. Et confirmatur, nam hac de causa introductum est in Ecclesia, vt modicissima aqua misceatur, quia reuera existimatum est, aquam in sua substantia non esse materiam. Tandem confirmo, quia si aqua durans in substantia sua, conuerteretur in sanguinem Christi, eadem ratione sanguis Christi contineretur, & conseruaretur sub accidentibus aquæ: ergo si contingeret species vini acescere, ita vt nõ possent conseruare substantiam vini, species autem aquę integras manere, conseruaretur sanguis Christi sub specieb. aquæ, etiam si desineret esse sub specieb⁹ vini. Et eadem ratione, si illa aqua posset in se conuertere vinum, & proportionalis actio inter ipsas species intercederet, posset in illis conseruari sanguis Christi: ac denique, si quacunq; ratione illæ species aquæ consecratæ separarentur à speciebus vini, retinerent sub se sanguinem Christi, quod est reuera inconueniens & absurdum: cum tamen non possit satis consequenter dici, propter solam separationem desinere ibi adesse corpus Christi, & substantiam aquæ redire. Signum ergo est, solum vinum immediate conuerti in sanguinem Christi.

Argumenta vero contrariæ sententiæ non sunt magni momenti. Argumenta non soluuntur. Ad primum ergo in primis dicitur, vt in plurimum, satis certum ac verisimile esse, præcedere conuersionem aquæ in vinum, vt supra probatum est. Et ad illam experientiam, qua dicitur aquam iterum separari posse à vino, responderi potest, vel id solum contingere, si fiat, antequam conuersio perficiatur, vel certe, vt respondet D. Th. in 4. d. 11. in expositione litteræ, id, quod separatur non est aqua, sed quidam aqueus humor, cuius signum est, quod etiam ex puro vino potest extrahi. Deinde D. Thom. dicitur, si interdum contingat consecrationem fieri ante conuersionem aquæ in vinum, non sequi aliquod incommodum, magis quidem decet, vt, si cõmode fieri potest, aqua prius in vinum conuertatur. Et hoc sensu intelligenda sunt & acceptanda, quæ contra secundam opinionem dicta sunt: si tamen aliud accidat interdum, non refert. Ad illud vero de adoratione respondetur, non adorare fideles quidquid est in calice, possunt enim interdum esse in calice aliæ res, vt paleæ, &c. adorant ergo id, quod consecratum est, seu quod sub speciebus vini continetur. Ad aliud de ieiunio respondetur, satis esse, vt probabiliter credatur, aquam esse conuersam in vinum, si tamen interdum accideret, certum esse, talem conuersionem non esse factam, vt in casu illo, quando instante iam consecratione cognoscitur, tunc (inquam) consultius esset, vt sacerdos se existimaret non ieiunum, neq; iterum conficeret, quamquam, si vellet alteri opinioni adhærere, quia totum illud recipitur per modum vnius sacramenti, & quia contraria opinio non est omnino improbabilis, non damnarem illum. Ad illud de forma seu pronomine, hic, respondeo, idem argumentum fieri posse, si vino sit admista gutta mellis, vel alterius liquoris, vel si intra panem lateat particula casei. Respondetur ergo, ex intentione sacerdotis, seu Ecclesiæ, & Christi, ad quam sacerdos se conformat, solum designari, quod sub speciebus vini continetur. Vel certe, sicut hoc dicitur absolute vinum, licet particulam aquæ admistam habeat, ita illud idẽ dicitur sanguis Christi post conuersionem, licet eandem particulam aquę habeat admistam.

Ad secundum argumentum respondetur, non quemlibet potum, sed vini tantum, esse materiam huius sacramenti, vt ostensum est, alias fit argumentum illud esset efficax, quicunq; alius liquor esset admistus vino, si tamen constitueret vnum potum vsualem, tota illa esset materia consecrabilis: quod est aperte falsum. Et argumentum de pane potius probat contrarium, quando enim aliqua farina hordeacea ita miscetur triticeæ, vt tandem totum, quod conficitur, sit panis triticeus, & eiusdem rationis, ac substantiæ, tunc totum consecratur, si vero contingeret, particulam panis hordeacei manere interpositam pani triticeo, substantialiter tamen ab illo distinctam, reuera non consecraretur. Nec⁹ Sancti dicunt vinum vtcunq; mistum esse materiam, sed vinum simpliciter, cui dicunt miscendam esse aquam, hanc vero dicunt conuerti in sanguinem, quia, saltẽ mediate, ita communiter fit: & interdum ẽt dicunt, vinum mistum aqua conuerti, quia, licet aqua conuersa sit in vinum, tamen simpliciter vocatur illud vinum mistum, quia manet affectum, ac temperatum qualitatibus aquæ. Solutio 2.

Et idem tandem dicitur ad institutionem Christi. Vnde illud argumentum retorqueri potest, quia Christus nõ instituit aquam, vt partem materiæ, cuius signum est, quia non præcepit illam misceri: nec⁹ est verisimile, dedisse potestatem ad conuertendam materiam, quam non præcipit apponi. Quod si fortasse alia sententia dicat, potuisse hanc materiam instituit, vt sufficientem, & non vt necessariam, & vt sufficientem tali modo, & non alio: Respondeo, potuisse quidem id facere Christum, sed nõ constare id fecisse: quin potius cõtrariũ. Et distinctionem illam, de materia sufficienti, & necessaria, inauditam esse in aliis sacramentis, præterquã pœnitentiæ, in quo fuit specialis ratio, in natura rei fundata, vt ibi dicetur. Solutio 3.

Et ex his sequitur primo, si post consecrationem contingat, species consecratas corrũpere aquam, illã conuerti in solum vinum, & non in sanguinem Christi, quia hæc conuersio non fit, nisi per formam, quæ iam habuit totum suum effectum: species autem consecratæ virtutem retinent ad generandum vinum, ac si substantia adesset, vt ex infra dicendis constabit. *Si post consecrationẽ calicis aqua in vinum trãseat, non fit sanguis Christi.*

Aqua non conuertitur in sanguinem.

Secundo sequitur, si contingat aquam conuerti in vinum, in eodem momẽto, in quo perficitur forma consecrationis, & conuertitur vinum in sanguinem, in eo casu aquam conuerti in vinum & non in sanguinem. Probatur, quia dictum est aquam non posse immediate transire in sanguinem, in eo autem casu nec immediate posset, quia nec in eodem momento potest fieri duplex conuersio, alias in eodem instanti aqua inciperet esse vinum per primum sui esse, & desineret esse vinum per primum non esse, quæ est aperta implicatio contradictionis, nec post illud instans potest aqua transire in sanguinem, quia iam actio formæ cessauit.

Aqua cõuertitur in sanguinem, si quando proffertur pronomen, hic, no est conuersa in vinum.

Tertio difficilius est, quid sit dicendum, si contingat, conuersionem aquæ in vinum fieri, ante finitam formam; tamen post illam inchoatam, & post dictũ pronomen, hic, videtur enim probabile tunc cõuerti in sanguinem, quia in instanti consecrationis aqua iam est vinum, & tota significatio formæ refertur ad illud instans, vt videbimus. In contrarium autem est, quia vt consecratio fiat, oportet materiam esse præsentem, quando illo pronomine designatur: ergo multo magis necesse est, vt iam existat. Sicut in consecratione panis, si quis inciperet proferre formam, antequam panis esset præsens, vel propinquus, nihil conficeret, quamuis fingamus panem fieri præsentem, antequam absoluatur forma: quia, licet significatio formæ referatur ad vltimum instans, tamen tota est in ordine ad species, quæ præsentes adesse debent, quando tota forma profertur, & hæc ratio videtur mihi vrgentior. Et hactenus de materia remota.

QVÆSTIO LXXV.

De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de conuersione panis & vini in corpus & sanguinem CHRISTI.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum in hoc sacramento sit corpus CHRISTI secundum veritatem, an solum secundum figuram, vel sicut in signo.

Secundo, vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.

Tertio, vtrum substantia panis, vel vini, post consecrationem huius sacramenti annihletur, aut in pristinam materiam resoluatur.

Quarto, vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.

Quinto, vtrum in hoc sacramento post conuersionem remaneant accidentia panis & vini.

Sexto, vtrum facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Septimo, vtrum ista conuersio fiat in instanti.

Octauo, vtrum hæc sit falsa, ex pane fit corpus Christi.

ARTICVLVS I.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

Sup. q 65. ar. 3. cor. prin. & infr. q. 76. per totũ. & 4. d. 10. ar 1 & d. 11 prin & 4. cont. c. 71 & 1. Cor. 11 l. 5. col. 2 & 4

AD primum sic proceditur. Videtur, quod in hoc sacramento, non sit corpus Christi secundum veritatem, sed solum secundum figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Ioan 6. quod cum Dominus dixisset, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. multi ex discipulis eius audientes, dixerunt: Durus est hic sermo, quibus ipse dixit. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, quasi diceret, secundum expositionem August.* super Psalm. 98. Spiritualiter intelligite, quod locutus sum, non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent, sacramentum aliquod vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos, caro autem non prodest quicquam. *In Psal. 98 non primũ modio expositionis, sed refertur hic de corp. de c. 25*

2. Præterea, Dominus dicit Matthæi vltimo. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Quod exponens August.* dicit. Donec saeculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen & hic nobiscum est veritas Domini: corpus enim in quo resurrexit, in vno loco oportet esse, veritas autem eius vbique diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramento, sed solum sicut in signo.

3. Præterea, Nullum corpus potest esse simul in pluribus locis, cum nec angelo hoc conueniat, eadem enim ratione posset esse vbiq;. Sed corpus Christi est verum corpus, & est in cœlo, Ergo videtur quod non sit secundum veritatem in sacramento altaris, sed solum sicut in signo.

4. Præterea, Sacramenta ecclesiæ ad vtilitatem fidelium ordinantur. Sed secundum Greg.* in quadam homil regulus reprehenditur, quod quærebat corporalem Christi præsentiam. Apostoli etiam impediebantur recipere Spiritum S. propter hoc, quod affecti erant ad eius præsentiam corporalem, vt August.* dicit super illud Ioan. 16. Si non abiero, paracletus non veniet ad vos. Non ergo Christus secundum præsentiam corporalem est in sacramento altaris. *Decreto. dist. 2 Greg. hom. 22 in Euang.*

Sed contra est, quod Hilar.* dicit in 8 de Trinit. de veritate carnis & sanguinis Christi, non est relictus ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra caro eius vere est cibus, & sanguis eius vere est potus. Et Ambr.* dicit 6. de sacramentis Sicut verus Dei filius est Dominus Iesus Christus, ita vera Christi caro est, quam accipimus, & prin. 14 verus sanguis eius est potus. *Tract. 30 Ioan. a med. tom. 3. dist. ante prin. med. lib Lib 6. c. 1*

Respondeo dicendum, quod verum corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, neq; sensu neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide, quæ authoritati diuinæ innititur. Vnde super illud Luc 22. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, dicit Cyrill. Non dubites, an hoc verum sit, sed potius suscipe verba Saluatoris in fide, cum enim sit veritas, non mentitur. Hoc autem conueniens est. Primo quidem perfectioni nouæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum non ipsam rerum imaginem. Et ideo oportuit, vt aliquid plus haberet sacrificium nouæ legis à Christo institutum, vt scil. contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione, vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum, quod ipsum Christum realiter continet (vt Dionys. dicit 3 cap. Eccles. Hierar.) est perfectiuum omnium aliorum sacramentorum, in quibus virtus Christi participatur. Secundo hoc competit charitati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verum nostræ naturæ assumpsit. Et quia maximæ proprium amicitiæ est conuiuere amicis, (vt Philos. dicit 9. Ethic.) sui præsentiam corporalem nobis repromittit in præmium dicens Matthæi vigesimo quarto. Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Interim tamen nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit, sed per veritatem corporis & sanguinis sui, nos sibi coniungit in hoc sacramento, vnde ipse dicit Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Vnde hoc sacramentum est maximæ charitatis signum, & nostræ spei subleuamentum, ex tam familiari coniunctione Christi ad nos. Tertio, hoc competit perfectioni fidei, quæ, sicut est de diuinitate CHRISTI, ita est de eius humanitate, secundum illud Ioan 14. Creditis in Deum, & in me credite. Et quia fides est inuisibilium, sicut diuinitatem suam nobis exhibet *Lib 3. c. 8 & 11. 11*

Christus

Christus inuisibiliter: ita & in hoc sacramento carnem suam nobis exhibet inuisibili modo. Quæ quidam non attendentes, posuerunt corpus & sanguinem Christi non esse in hoc sacramento, nisi sicut in signo quod est tanquam hæreticum abijciendum, vtpote verbis Christi contrarium. Vnde & Berengarius, qui primus huius erroris author fuerat, *postea coactus est suum errorem reuocare, & veritatem fidei confiteri.*

Habetur de consec. d. 2 c. Ego Berengarius.

Ad primũ ergo dicendum, quod ex hac authoritate prædicti hæretici occasionem errandi sumpserunt, *male verba Augustin. intelligentes. Cum enim August.* dicit: *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, non intendit excludere veritatem corporis Christi,* sed quod non erat manducandum *in hac specie, in qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subdit. Sacramentum quod vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos, non intendit, quod corpus Christi sit in hoc sacramento solum secundum mysticam significationem, sed spiritualiter dici, id est, inuisibiliter, &* per virtutem Spiritus S. *Vnde super Ioan.* exponens id, quod dicitur: *Caro non prodest quicquam, dicit. Sed quo modo illi intellexerunt, carnem quippe sic intellexerunt manducandam, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur, accedat spiritus, ad carnem, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, vt habitaret in nobis.*

De expositione D. 2. c. 8. Vt patet ex verbis præcedentibus Iacobi, Tract. 27. in Euang. Ioan. inter princip. & medium, tom. 3.

Ad secundum dicendum, quod verbum illud August & omnia similia sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie (secundum quod etiam ipse Dominus dicit Matth. 26. Me autem non semper habebitis) inuisibiliter tamen sub speciebus huius sacramenti, est, vbicunq; hoc sacramentum perficitur.*

Certum in omni.

Ad tertium dicendum, quod corpus Christi non est eo modo in hoc sacramento, sicut corpus in loco, quod suis dimensionibus loco commensuratur, sed quodam speciali modo, qui est proprius huic sacramento. Vnde dicimus, quod corpus Christi est in diuersis altaribus, non sicut in diuersis locis, sed sicut in sacramento. Per quod non intelligimus, quod Christus sit ibi solum sicut in signo, licet sacramentum sit in genere signi: sed intelligimus corpus Christi hic esse (sicut dictum est) secundum modum proprium.*

In corp. art.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit de præsentia corporis Christi prout est præsens per motum corporis, id est, prout est in specie visibili, non autem prout est spiritualiter, id est, inuisibili modo & virtute spiritus. Vnde August dicit super Ioan. Si intellexisti spiritualiter verba Christi de carne sua, spiritus & vita tibi sunt, si intellexisti carnaliter, etiam spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.*

Tract 27. in Ioan. parum ante med. to. 9.

COMMENTARIVS.

VEritatem distinguit Diu. Thomas à solis signis, vmbris & figuris. Vnde sensus huius tituli est, an hoc sacramentum non tantum sit signum, & figura, sed reuera corpus ipsum Christi, quod in ipso realiter contineatur. Et hoc sensu affirmat, corpus Christi esse in hoc sacramento secundum veritatem. Quod primum probat verbis Christi Domini, quæ statim diligentius expendenda sunt. Deinde adiungit coniecturas. Prima est comparatione nouæ & antiquæ legis, comparantur enim vt vmbra, & veritas, & ideo decuit, vt Christus, qui in veteribus sacramentis in figura continebatur, in lege noua, & in aliquo eius sacramento vere, ac realiter adesset. Quã rationem tetigit Ambros. super ad Hebr. 10. & egregie August. Epist. 76. ad Casul. & propterea Chrysost. homil. 83. in Matth. dicit, post figuram, Christum adiunxisse veritatem, & optime Tertull. de resurrectione carnis, c. 20. Nec omnia (inquit) imagines sunt, sed & veritas, non omnia vmbræ, sed & corpora; nam si omnia figura, quid erit illud, cuius est figura? Ex quibus potest ratio facta confirmari, conferendo hoc Eucharistiæ sacramentum, cum figuris, quibus in veteri lege præsignificatum est: oportet enim, vt illas antecellat, sicut res imaginem, & corpus vmbram, iuxta doctrinam Pauli 1. ad Corinth. 10. ad Galat. 3. & 4. ad Hebr. 10. & ad Colos. 2. Quam exponit Hieronym. ad Titum 1. circa illa verba, Non attendentes Iudaicis fabulis, &c. at vero parua esset excellentia huius sacramenti, comparatione illorum signorum, si tantum in figura Christum contineret. Quia, si res ad significandum impositæ considerentur, sæpe in lege veteri erant perfectiores, vt agnus, manna, &c. Si significatio, etiam illæ significabant Christum, & quamuis dici possit hoc sacramentum excellere, tum, quia significat Christum vt præsentem, tum etiam, quia expressius significat, quam vetera, & fortasse, quia gratiam confert, tamen hæc omnia non adæquant perfectionem, & excellentiam nouæ legis, vt ex modo loquendi Scripturæ & Sanctorum colligitur, nam propter hanc causam Christus comparando hoc sacramentum cum manna, Ioan. 6. dicit, hunc solum esse verum cibum, quia est caro eius, vt ibi Chrysost. & Aug. notarunt, & optime Cyrill. lib. 3. in Ioan. c. 34. & Ambr. lib. de myster. ca. 9. & eodem modo Cypr. ser. de Passio. comparans hoc sacramentum cum agno paschali, dicit, illum agnum fuisse consumptibilem cibum, hoc vero sacramentum esse inconsumptibile. Quam comparationem prosequitur etiam Leo Papa sermon. 7. de Pass. Chrysost. hom. 45. in Ioan. Si tantum (inquit) fuit figura, quid ipsa veritas? idem hom. 61. ad pop. & hom. ad Neoph. vbi tantum inquit differre hoc sacramentum à veteri, quantum sanguis Christi, à sanguine agni paschalis. Et hoc modo, explicata hæc ratio D. Thom. satis probabilis est, & adiuncta Patrum authoritate, est valde efficax. Aliæ præterea duæ rationes, fundatæ in ostensione diuinæ charitatis erga nos, & in perfectione nostræ fidei, spei, & charitatis erga Deum, sunt egregiæ, non indigent tamen expositione.

1. Cor. 10. Gal. 3. Hebr. 10. Col. 2. Hieron.

Ioan. 6 Chrysost. Augustin. Cyrill. Ambros. Cyprian.

Leo. Chrysost.

DISPVTATIO XLVI.

An sit realis præsentia corporis Christi in hoc sacramento.

HActenus de materia remota huius sacramenti dictum est, nunc sequitur vt de ipso sacramento, ac proxima materia eius, dicamus: quia vero corpus, & sanguis Christi non solum sunt res, & sacramentum, sed etiam intrinsece continentur in materia eius proxima, & illud componunt, ac sunt veluti substantia eius, ideo optimo ordine sequitur, vt de hac Christi præsentia dicamus, ex hac enim cætera pendent, quæ in hac, & duabus sequentib. quæstionibus D. Thom. tractat. De hac vero præsentia, tam multa his temporibus scripta sunt, vt fere nihil addi possit, præsertim in his, quæ ad eruditionem, & Patrum lectionem pertinent, attingemus igitur solum illa, quæ ad Scholasticum institutum satis esse videbuntur. Ac primum de hac præsentia dicemus, an sit, deinde quid sit, ac tandem, quomodo fiat.

Disputat. 8 de Eucharistia.

SECTIO I.

Vtrum sit de fide certum, Christum realiter esse præsentem in hoc sacramento.

PRimum hæresis illa, quæ hanc veritatem negauit, inter Græcos illos pullulare cœpit, qui veritatem carnis in Christo negarunt, vt colligi potest ex Theodor. dial. 3. vbi de illis inquit, Eucharistiã & oblationes nõ admittunt, quod non cõfiteantur Eucharistiam esse carnẽ Saluatoris nostri Iesu Christi. Quę verba refert ex Ignatio, Ep. ad Smyrnenses, in qua nunc non inueniuntur. Deinde, qui negarunt veram vnionem

Theodor.

Ignat.

nionem carnis Christi ad Deum, scilicet Nestoriani, consequenter dixerunt, in hoc sacramento non esse carnem diuinam, & viuificatricem. Vnde VValdens. tom. 2. c. 19. illis tribuit, quod in hoc sacramento negauerint esse carnem Christi, licet faterentur adesse carnem alterius sancti hominis, nescio cuius. Verisimilius tamē mihi est, negasse quidem carnem Dei, & Verbi, non tamen carnem Christi, quem ipsi dicebant esse sanctum hominem purum, vt colligitur ex Anselmo, quē VValdensis refert lib. de corp. & sang. Domini, c. vltimo. Et hunc fuisse errorem Nestorij constat ex fragmento errorum eius, quod habetur 4. tom. operum Cyrilli in fine. Vnde licet Lanfrancus libr. de Eucharist. post medium, referat fuisse quosdam hæreticos, qui dixerunt, in hoc sacramento esse quidē carnem hominis, non tamen Christi: sed alterius, vel sancti, vel peccatoris: ego nullum eius erroris authorem, aut vllam mentionē in historiis inuenio. Postea in eadem Ecclesia Græca Iconomachi videntur hanc præsentiam negasse, vt colligitur ex VII. Synodo, actio. 6. tom. 3. in fine, vnde forte sumpsit occasionem Guid. Carmel. vt Armenos faceret huius erroris duces, quod ego verum non existimo, neq; vllo sufficienti fundamento dictum, quin potius nec in tota Ecclesia Græca hæc hæresis præualuit, aut nimium percrebuit: nam, cum in aliis rebus ab Ecclesia Latina sæpe dissenserit, in hoc tamen dogmate de reali præsentia corporis Christi, Græci, & Armeni, tam inter se, quam cum Ecclesia Latina consentiunt, vt ex liturgiis, & ex antiquis Patribus, ac tandem ex Concilio Florentino aperte constat.

Secundo in Ecclesia Latina, primus, qui aperte hanc hæresim prædicauit, & defendit, fuit Berengarius, vt hic ait Diuus Thomas, & Prateol, & Castro, & Lindan. qui in suo dubitat, dialog. 2. eum sacramentariorum omnium parentem vocat, & idem significat Guitmund. qui eo tempore contra Berengarium scripsit lib. de hac veritate. Lanfranc. autem li. contra Berengarium indicat, quendam Ioannem Scot. antea librum scripsisse, hunc errorem continētem. Vnde Sander. li. 7. hæresi 136. sub annum 1548. dicit Berengarium ab illo libro suum errorem hausisse, imo fertur Bertramus vtroq; antiquior librum in huius erroris comprobationem scripsisse, qui nūc extat & prohibitus est in indice Romano. Aduertit autem Sanderus, multos suspicari hunc librum ab aliquo sacramētario post Berengarium fuisse scriptū, quia de illo antiquiori tempore nulla in historiis fit mentio talis doctrinæ, aut libri, aut authoris eius. Alanus autem lib. 1. de Euchar. cap. 20. & 21. verum esse putat, hunc Bertramum fuisse ante Berengarium, & huius erroris semina in illo libro iecisse, & Paschasium ac Rabanum contra illum pugnasse, cæteroscq; Catholicos Doctores clarius, & accuratius ex illo tempore de hoc sacramento scripsisse. Postea Henriciani, & Petrobrusiani secuti sunt hunc errorem, vt Prateolus refert, & hi quidem dicebāt, Christum in cœna vere dedisse corpus suum, & sanguinem discipulis: reliquos vero sacerdotes non habere tam efficacem potestatem, ita refert Sander. lib. 7. hæresi 142. ex Petro Cluniacens. Epistola contra hos hæreticos. Albigenses præterea seu Albanenses eandem Christi præsentiā negarunt, vt Antonin. refert 4. par. Theologali. titul. 11. cap. 7. §. 5. & 3. par. hist. tit. 19. cap. 1. Deinde hæretici dicti Flagellantes, teste Gersone, opusculo cōtra illos: postea VValdenses & VViclef, vt late Thomas VValdens. tom. 2. de sacrament. Deinde Lutherus, quamquam præsentiam hāc negare ausus non est, se tamen in eum errorem valde propensum ostendit, & veritatem Catholicam tot erroribus immiscuit, vt sectatoribus suis realem etiam præsentiā negandi occasionem præbuerit, quod postea præstitit OEcolampadius, quem secuti sunt Zuinglius, Bulinger. Petrus Martyr, ac deniq; Caluinus, qui occultando errorem, mirum in modum illum auxit, cum enim negaret, corpus Christi esse realiter, ac substantialiter præsens in hoc sacramento, sed solum in cœlo, nihilominus absolute concedebat, substantiam, & corpus Christi sumi & manducari à fidelibus, ineffabili quodam modo, hunc autem modum, solum per fidem & apprehensionem postea explicabat, & ita eius error in re nihil à superioribus differt, non enim intelligit corpus, & sanguinem Christi realiter adesse, & coniungi accidentibus panis, & vini, sed fide, & apprehensione priorum fidelium, dicit, hæc tria ita copulari, vt dum corporaliter sumuntur symbola, spiritualiter per fidem manducetur Christi caro. Vnde etiam dicit ab impiis accipi tantum symbola, à piis vero etiā ipsum corpus Christi & sanguinem. Fundamentum huius erroris præcipuum est, quia, vt putant, & falso interpretantur, verba Scripturæ non cogunt, vt hanc Christi præsentiam credamus, addunt etiam quædam Patrum testimonia & rationes nonnullas, quæ omnia in sequentibus paulatim examinabimus.

Veritas ergo Catholica est Christi corpus & sanguinem vere, realiter & substantialiter, sub speciebus panis, & vini consecratis, in hoc sacramento cōtineri. Hæc veritas in sequentibus sectionibus, & conclusionibus late confirmanda est, nunc solum probatur ex vniuersali Ecclesiæ consensu, & definitione. Primum enim omnes scriptores Catholici hanc veritatem constanter defendunt, & contrariam doctrinam statim ac pullulare cæpit, notarūt & oppugnarunt, vt Catholicæ veritati contrariam, quod est signum euidens ad discernendam hæresim à Catholica veritate: doctrina enim hæretica nouitatem præ se fert, & initium eius notari potest. Vnde statim ac oritur, sua nouitate Catholicos offendit, & ideo ab eis statim, vt hæretica refutatur: Catholica vero doctrina suam semper antiquitatem retinens, absque contradictione Catholicorum susciptur, ita tradūt Irenæus libr. 3. contra hæres. c. 3. Tertull. de præscrip. hæreticorum, & libr. 1. contra Marcio. Epiphan. in Enazepha. & Vincen. Lyrin. in suo libro contra prophanas nouitates. Ita vero circa hanc veritatem accidit. Doctrina enim, de reali Christi præsentia in hoc sacramento, semper in Ecclesia susceptа est, nec aliquod eius initium, post Christi, & Apostolorum tē[illegible]ra, inuenietur, nam omnes antiquissimi Patres illam docent, vt videbimus: at vero contrarius error statim ac pullulare cæpit, notatus est ac impugnatus à Patribus, vt de antiquis Græcis ex Theodoreto citauimus. De Nestorio constare potest ex Cyrillo, & Concilio Ephesino; de Iconomachis ex VII. Synodo, & aliis Conciliis, quæ statim referam, & Damasceno, qui tempore Iconomachorum scripsit libro 4. de fide, cap. 14. & Theophylacto illi æquali Matth. 26. & 1. Corin. 10. de Berengario, & sociis ex Paschasio, qui, vt diximus, contra Bertramum scripsit, Lanfranco, Guitmundo, Algero, & aliis, qui contra Ioannem Scot. & Berengarium scripserunt. Petro Cluniac. epistola seu lib. de hoc mysterio, contra sui temporis hæreticos, Anselmo, Bernardo, qui eūdem errorem suis temporibus oppugnarunt, quos Hugo Victor. Magist. sententiarum, & omnes Scholastici imitati sunt, idemq; vsq; ad nostra tempora obseruatum videmus. Antiquiores autem Patres cum suo tempore contraria hæresis non esset exorta, illam ex professo non impugnarunt. Quid vero ipsi de hac veritate senserint, infra videbimus.

Secundo ostenditur hic cōsensus Ecclesiæ ex Conciliis, &, vt omittam, passim ab eis hoc sacramentum appellari corpus Christi, vt videre licet in Concilio Niceno cano. 14. alias 18. & aliis, quæ frequenter occurrunt, & notantur à Garetio libro de vera præsentia corporis Christi, clas. 5. afferam solum ea, in quibus hoc definitum est. Primo in Concilio Alexandrino cum Cyrillo in Epistola ad Nestor. quæ recipitur,

VValdens. Anselm. Lanfran. VII Synod. Guido, Prateolus. Castro. Lindanus. Guitmund. Sanderus. Alanus. S. Antonin. Gerson. Irenæus. Tertull. Epiphan. Vincen. Lyr. Theodor. Cyrill. Conc. Eph. Damas. Anselm. Bernard. Hugo Vict. Conc. Nic. Garetius. Conc. Alex.

pitur,& probatur in Concilio Ephesino tom.1. cap. 14.cum dictum esset, per mysticam oblationem,nos fieri participes sacræ carnis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi:subditur, Neque n. illam vt carnem communem suscipimus:absit hoc,neq; item vt carnē alicuius hominis sanctificati,sed tanquam vere viuificam,ipsiusq; Verbi propriam.Secundo,VII.Synodus,action.6.tom.3.in fine,damnat sententiam Iconomachorum,qui Eucharistiam dicebant tantū esse imaginē seu figuram Christi,quam sententiam abominandam , & extremam dementiam esse dicit , & traditioni Apostolorum,& omnium Patrum ac veritati & proprietati verborum Christi contrariam. Tertio Concilium Verselense (alii Romanum appellant)præsidente Leone IX.Berengarij,& Ioan. Scoti sententiā & scripta damnauit , vt historiæ referunt: hoc enim Concilium non extat. Quarto idem præstitit Concilium Turonense sub Victore II.præsidente Ildebrando Cardinale eius legato , qui postea fuit Pontifex Gregorius VII. & eandem veritatem definiuit. Quinto Concilium Rhemens. tempore Nicolai II. contra eandem hæresim congregatum est,in quo Berengarius suā hæresim abiurauit, vt habetur in secundo tomo Conciliorum,& in capite. Ego Berengarius.de consecratione , distinctione 2. Sexto cum Berengarius in sua abiuratione inconstās fuisset,coactum est Concilium Romanum tempore Gregorii VII. in quo veritas Catholica iterum definita est,& Berengarius etiam iterum resipuit,& cōfessionem suæ fidei dedit,in qua fertur vsq; ad mortem perseuerasse. Legatur Gerson serm.1.de Cœna Domini.& Sabellicus Æneade.9.li.3. Septimo Cōcilium Constantiense,sect.8.& 15. damnauit contrarium errorē in Ioanne Hus,& Ioanne Vuiclef. quod postea Martinus V.confirmauit.Octauo Concilium Lateranense sub Innocent. III.& habetur in c. Firmiter.de summa Trinitate. Nono Concilium Viennense sub Clemente V. Clementina vnica. de reliquiis& venerat. sanct. Decimo Concilium Florentinum in decreto Eugenii. Vndecimo copiosius & distinctius,quam cætera,Tridentinum sess.13. Duodecimo tandem sunt plura alia Concilia Prouincialia,& Pontificum decreta , quæ referuntur de Consecratione d.2. & in decretalibus , toto titulo de custodienda Eucharistia , & titulo de celebrat. missar. vbi est insigne capitulum , Cum Marthæ,facit etiam generalis regula , quæ in c.Ad abolendam, de hæreticis,traditur,vbi damnantur,qui de sacramēto corporis & sanguinis Domini,aliter, quā Catholica Ecclesia,sentiunt.Quæ omnia ita sufficiunt ad veritatē Catholicam confirmandam , vt licet hæreticis daremus,quod falso assumunt,in Scriptura sacra expresse non contineri,nullum inde præiudicium,nullumque periculum veritati fidei crearetur:ad veritatem enim fidei confirmandam,non solum Scripturæ sacræ authoritas , sed etiam Ecclesiastica definitio,& traditio sufficit.

Sed quæri hic obiter solet, an sit hæc veritas inter articulos fidei numerāda,multi enim negant , quod hæc veritas in symbolo fidei non contineatur. Aliis vero affirmandum videtur , vt Duran.in 4.d.10.q.1. nu.27. Scot. q.1. Gabr.lect.83.in Canon. Ledesma.1. par.quarti,q.16.ar.1.dubio 2.Soto d.9.q.2.ar.2. quia habetur(inquit) expresse in Scriptura sacra.Quæ ratio non sufficit,vt constat,non enim omnia, quæ in Scriptura habentur,inter articulos fidei annumerātur. Neigitur quæstio de nomine esse videatur,primum statuamus,quod ad rem pertinet,videlicet, omnes fideles teneri ad hanc veritatem explicite credendam,oportet enim,vt possint seipsos probare,& corpus Domini diiudicare,vt 1.ad Corinth.11. dicitur,quod tamen,sine hac fide,præstare non possent, quia sine illa fieri non potest,vt debitus honor,acreuerentia huic sacramento tribuatur. Deinde dubiū non est,quin hoc mysterium specialem difficultatem habeat,à reliquis distinctam.Vnde propter hanc duplicem causam potest hæc veritas articulus fidei vocari.Addo tamen:quia eius cognitio non exigitur,vt ita dicam,propter solā fidem , seu cognitionem, sed propter vsum, & operationem, & huic sacramento conueniens adoratio,& reuerentia exhibeatur,ideo non esse expresse positam in symbolo, ibi enim posita sunt , quæ per se sunt necessaria propter fidei perfectionem,non propter vsum, potest tamen ad illud reuocari,scilicet,ad articulum de omnipotentia Dei, vel de sancta Ecclesia,vt D.Thom. tradit 2.2.q.1.art. 8.ad 6. *D.Thom.*

SECTIO II.

Vtrum realis Christi præsentia in hoc sacramento , ex verbis, quibus Christus illud promisit,satis colligatur.

STabilita fide huius præsentiæ ex vniuersali consensu & definitione Ecclesiæ, ad maiorem eiusdē fidei confirmationem , & hæreticorum confutationem , oportet huius fidei fundamenta sigillatim ostendere , simulque hæreticorum obiectionibus satisfacere. Vnum autem , ex præcipuis fundamentis, est Scriptura Sacra,ex qua,quicquid præsēti instituto deseruire potest,ad duo capita reducitur,alterum est,institutio seu exhibitio huius sacramenti, de qua in sequenti sectione: alterum est promissio,sub qua omnis prædictio seu adumbratio huius sacramenti comprehendi potest.

Dicendum est ergo , probabilius esse ex promissionibus huius sacramenti sufficienter probari posse realem Christi præsentiam,non tamen hoc argumētum esse adeo certum, vt per se solum ad fidem confirmandam sufficiat. Hæc assertio declaratur,& probatur breuiter, discurrendo per loca Scripturæ , in quibus hæ promissiones continentur.Et primum omnium sumi potest argumentum probabile ex figuris,quibus in veteri testamento excellentia huius sacramenti indicata est,quas supra.q.73.in Commētario,art.6.explicuimus,& probabilitatem huius argumenti,circa textum D.Th.declarauimus. Quibus addi possunt,nonnulla verba Prophetarum,in quibus tanta indicatur excellentia huius sacramenti,& sacrificij,vt ad merum panem, & vinum accommodari non possint,huiusmodi sunt verba illa,Malach. 1. Ab ortu Solis vsq; ad occāsum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incēsum offertur nomini meo, & sacrificium purum,quoniā magnum est nomen meum in gētibus,dicit Dñs omnipotens. Quē locum ponderauit Iren.l.4.con.hæres. c.32.& plures alij Patres , quos ibi notat Feuar.& aferemus eos infra, agentes de sacrificio : Simile argumentū sumi potest ex verbis Zach.8. Bibēt & inebriabuntur,quasi vino:& inf. Quid n. bonū eius est,qd pulchrum eius,nisi frumentū electorum , & vinum germinans virgines ? Quod testimonium de lege Euangelica,& hoc sacramēto Hier.& alij Patres intelligunt,& habet sine dubio magnā energiam,nā si esset nudus panis,& vinum,vix afferri posset probabilis ratio,ob quam præterēdum esset,non solū omnibus sacramentis veteribus,sed etiam nouis,neq; esset cur in hoc sacrificio , tam magnificus ostenderetur Deus,neque cur tota bonitas & pulchritudo Ecclesiæ,in eo quoddammodo sita esse diceretur.Vnde de hoc etiam sacramento exponuntur mystice verba illa Psa.110.Memoriam fecit mirabilium suorum misericors,& miseratorDñs:escam dedit timentibus se. Quamuis enim ad literam dicta sint de manna,tamē sicut illud fuit præcipua figura huius sacramenti, ita in illis verbis indicata sunt mirabilia opera , quæ in hoc mysterio Deus operatur. Vnde Amb.super Psal. 38.dicit,mysteria huius sacramenti fuisse à Prophetis adumbrata. *Malach.1.* *Irenæus.* *Feuardent.* *Zach.8.* *Hieronym.* *Psal 110.* *Ambros.*

Deinde afferre possumus promissiones noui testamēti,in quo duæ sunt præcipuæ. Altera est Matt.28. *Matth.28.*

Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad cõsummationem sæculi. Quæ verba probabiliter intelligi possunt de præsentia, quam semper se habiturum in Ecclesia sua, per hoc sacramentum, Christus promisit, vt exponit Clemens V. cum Conc. Viennens. in Clementina vnica, de reliq. & venerat. Sanct. Innocent. lib. 4. de hoc mysterio c. 44. Laurent. Iustin. ser. de Eucharist. Sed licet probabilis sit, & propria expositio, vt notauit etiam Iansen. c. 149. Concordię, tamẽ non est efficax, quia sancti Patres ad litterã exponunt hunc locum de præsentia diuinitatis, aut de singulari Christi prouidentia erga Ecclesiam. Vnde hæretici huic loco nobis alium opponunt, Matt. 26. vbi Christus dixit, Me autem non semper habebitis, quod intelligendum (inquiunt) est de præsentia corporali. Respondemus autem, intelligi quidem de præsentia corporali, sed visibili, & per modum quantitatis, vt patet ex verbis antecedentibus. Pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper, &c.

Conc. Vien. *Innocen.* *Laur Iustin.* *Iansen.* *Matth 26.*

Præcipua ergo promissio, qua maxime probari potest hæc veritas, facta est à Christo Ioann. 6. quam vt explicemus, supponendum est, certum esse, in principio illius capitis egisse Christum de pane materiali, quo turbas prius saturauerat, propter quam causam turbæ illum sequebantur, inde vero, sumpta occasione, transtulisse sermonem ad spiritualem cibũ, dicens, Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: per quẽ cibum intellexisse Christum generatim omne bonum animę exponunt Chrys. & alij, Augu. vero tract. 25. intelligit de Christo, & de manducatione eius per fidem, & ibi subiũgit illa celeberrima verba, Quid paras dentem & ventrem, crede & manducasti: quæ recte potuit eo loco ponere, quia nondum de hoc sacramento sermonem instituerat. Hinc ergo dissensio orta est, etiam inter Catholicos, an reliqua pars capitis, vbi Christus agit de manducando & bibendo corpore & sanguine suo, intelligenda sit per metaphoram de Christo secundum se, & de spirituali manducatione per fidem, an vero de Christo, prout est in hoc sacramento, & de sacramentali manducatione. Quod vero hic posterior sensus verior sit, probatur primo, quia antiqua Concilia in hoc sensu vsa sunt, illo loco 5 vt videre licet in Concil. Ephes. & VII. Synodo præcedente sectione citatis, & ex Concil. Cabilonens. II. cap. 46. & Trid. sess. 13. cap. 1. Vnde quando idem Concil. sess. 21. c. 1. indicat, liberum esse varie hunc locum interpretari, iuxta varias Sãctorum expositiones, intelligendum videtur, vel ita, vt vnus sensus alium non excludat, vẽl certe, vt iuxta omnes verum sit non esse illo loco præceptam communionem sub vtraque specie omnibus & singulis fidelibus. Denique in hoc sensu vtitur Ecclesia illo Euangelio in festo Corporis Christi.

Ioan 6. *Chrysost* *Augustinus.* *Conc. Ephes.* *Cabilonens.* *Trident.*

Secundo omnes antiqui Patres ita exposuerunt, Ex Latinis sit primus Cypria. li. 1. ad Quirin. c. 22. lib. 3. c. 25. iuncto 26. clarius sermone de Cœna Domini, declarans quomodo Christus in illa cœna impleuit, quod hoc loco promiserat, & in expositione Orationis Dominicæ. Secundus, Hilarius 8. de Trinit. colu. 6. vbi ex illis verbis: Caro mea vere est cibus, concludit, tam verum esse, nos sumere carnem Christi, quam Verbum assumpsisse carnem. Tertius Ambr. l. de mysster. c. 8. in fin. l. 4. de fide, c. 5. clarissime 6. lib. de sacramen. c. 1. Quartus, Hierony. Matth. 6. circa illa verba, Panem nostrum quotidianum, & optime Ezech. 18. circa illa, Panem suum esurienti dederit, & Epist. 150. ad Edibiam, q. 62. & ita est intelligendus difficilis locus eiusdem Hieronym. super ad Eph. 1. circa illa verba, In quo habemus redemptionem, sic n. ait. Dupliciter sanguis Christi & caro intelligitur, vel spiritualis illa, atq; diuina, de qua ipse dixit, caro mea vere est cibus, & nisi mãducaueritis carnem filij hominis, vel caro quæ crucifixa est, & qui lãcea effusus est sanguis. Quæ verba exponẽs Magist. d. 8. duplex (inqt) est caro Christi, altera contenta in hoc sacramento, & hæc est caro crucifixa, altera non contenta, sed significata, & hæc est corpus mysticũ. Sed hæc expositio nec quadrat verbis Hieronym. nec præsenti testimonio Ioannis, quod tractamus. Distinguit ex Hieronym. duplicem carnem Christi non re, sed statu, & conditione, vt patet ex subsequentibus verbis, sic enim ait, Iuxta hanc diuisionem, & in sanctis eius diuersitas carnis, & sanguinis accipitur, vt alia sit caro, quæ visura est salutare Dei: alia quæ regnum Dei non possidebit, sicut ergo eadem caro, propter duplicem statũ mortalem, & immortalem, dicitur duplex, & altera, scilicet immortalis, visura dicitur salutare Dei, altera nempe mortalis regnum Dei possidere non posse, ita eadem caro Christi gloriosa, vel quæ sub speciebus panis in cibum datur, dicitur spiritualis, & diuina, & à se ipsa distinguitur, quatenus in statu passibili crucifixa est. Quintus sit Greg. li. 7. moral. c. 4. Sext⁹, Leo Papa, ser. 6. de ieiunio septimi mensis, Dicente (inqt) Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis Domini ambigatis, hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: quæ vltima verba sunt valde notanda contra Caluin. Septimus Isid. lib. de officiis Ecclesiast. c. de sacrificio. Octauus, Tertull. lib. de Oratione, cap. 6. vbi hunc locum explicat per verba Institutionis. Nonus, Prosper lib. de Promiss. & Prædic. Dei, par. 1. cap. 39. & part. 3. c. etiam 39. Decimus, Bernard. serm. 1. de Pasch. & ser. 1. de Vigil. Natiuit. in fine. Vndecimus, Lauren. Iustinian. lib. de Obedientia, cap. 14. Duodecimus, Hesychius lib. 6. in Leuit. c. 22. Decimus tertius, Euseb. Emiss. hom. 5. de Pasch. Decimus quartus Cassio. in illa verba, Ps. 109. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Decimus quintus, Augustin. quem latius referam, quoniam authores contrariæ sententiæ, eius potissimum authoritate nituntur. Igitur li. 3. de consensu Euangelistarum, c. 1. dicit, ideo Ioannem in cœna non fecisse mentionẽ Eucharistiæ, quia alio loco prolixum de illa Christi sermonem retulerat, expresse etiam ser. 46. de verbis Domini, & serm. 2. de verb. Apost. & in li. quæstionum in Leuit. q. 57. in fine, vbi recte ponderat, in veteri testamento fuisse prohibitum edere sanguinem, in nouo vero, Ioan. 6. præceptum esse bibere sanguinem Christi, in hoc sacrificio. Quod prius notauerat Cypr. serm. de Cœna Domini: est autem ponderandum, in antiqua lege, non fuisse prohibitum bibere sanguinem in figno, aut in figura, seu per fidem, nam potius hoc modo, bibebant omnes de spirituali consequẽte eos petra, vt 1. Cor. 10. dicitur, prohibebantur igitur bibere realiter, & corporaliter, hoc ergo modo intelligit Aug. mandatum esse in lege noua sumere sanguinem Christi: insignis vero locus Aug. est, Epist. 98. sed difficilis, & ab hæreticis praue intellect⁹, In ipsa (inquit) carne hic ambulauit: & ipsam carnem manducãdam nobis ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. & infra interpretãs de promissione huius cibi locum Ioannis, subdit, Carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt, quod præscissur⁹ esset Dñs particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo, ipli aũt erant duri, non sermo, ille autem instruxit eos, dicens, Spiritus est, qui viuificat, caro nõ prodest, spiritualiter intelligite q⁹ locutus sum: & subdit difficilia verba. non hoc corpus, q⁹ videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt: sacramentum aliq⁹ commẽdaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos. Sed mens Augustini ex prioribus verbis constat, clare enim dixit, nos manducare eandem carnem, q̃ de Maria sumpsit, & reiecit falsam intelligentiam de particulis corporis visibilis edendis, ex quo conclusit, necesse esse hoc sacramentum visibiliter celebrari, & inuisibiliter intelligi: hoc ergo idẽ intendit in citatis verbis, q̃ eodem modo, quo supra citata ver-

Cyprian. *Hilarius.* *Ambros.* *Hieron.* *Magister.* *Greg. S. Leo.* *Isidor.* *Tertull.* *Prosper.* *Bernard.* *Laur. Iustin.* *Hesy chius.* *Eusseb Emis.* *Cassiodor.* *Augus.* *Cypria.*

tata verba Hieronymi, exponenda sunt, scilicet, Non hoc corpus, quod videturis id est, non in propria specie illud manducaturi estis, sed sub aliquo sacramento, quoad hoc spiritualiter intelligendum & credendũ, sic enim idem Aug. lib. 11. contra Faust. cap. 7. dixerat, in Scriptura sacra nominari rem à qualitate seu modo, non à substantia, vt 1. Cor. 15. Resurget corpus spirituale: sic ergo caro Christi existens in hoc sacramento dicitur spiritualis caro seu spiritualiter intelligenda. Quod præterea confirmari potest ex alio eleganti loco eiusdem Aug. lib. 2. contra aduersar. legis & prophet. cap. 9. vbi hunc locum interpretando, inquit, Mediatorem Dei & hominum, hominẽ Christum Iesum, carnẽ suam manducãdam, bibendumq; sanguinem dantem fideli corde, atq; ore susc ipimus, licet, horribilius videatur humanam carnem manducare, quam perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere. Vbi notãdum est verbum illud, corde & ore, necesse est n. non solum de spirituali, sed etiam de corporali & sacramentali sumptione intelligi, & nihilominus statim subdit locutionem illam, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, esse figuratam, quia videlicet non est intelligenda de manducatione carnis humanæ, ferino more, & in propria specie, sed modo sacramentali, & sub specie aliena, & eodem modo libr. 3. de Doctrina Christiana, cap. 16. dicit, in his verbis contineri tropum, id est, mysterium, ne scelus appareat manducare carnem humanam. Præterea lib. 1. de peccat. merit. c. 20. Audiamus (inquit) Dominum, non quidem de sacramento lauacri, sed de sacramento mensæ suæ, quo nemo rite nisi baptizatus accedit, dicentem, Nisi manducaueritis carnem, &c. Vltimo tandem tract. 26. in Ioan. exponens hunc locum, inquit. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti, q̃ multi de altari accipiunt, & moriũtur: videte ergo fratres, panẽ cælestẽ spiritualiter mãducate, innocentiã ad altare portate: agit ergo de sacramentali manducatione, propter hãc enim ad altare acceditur, non tamen digne sine spirituali, quia vera fide, & puro corde accedendum est. Vnde infra subdit, Qui non manet in Christo, & in quo non manet: Christus, proculdubio non mãducat spiritualiter carnem eius, nec bibit illius sanguinem, licet premat dẽtibus sacramẽta corporis & sanguinis Christi.

Tertio, Patribus Latinis consentiunt Græci. Primo enim ita exponit Athanas. libr. de human. nat. suscept. vbi ait, nos habere primitias gloriæ, quia in cõmunionem corporis Domini admissi sumus, sicut ipse dixit, Panis quem ego dabo, caro mea est, spiritus n. viuificans, est caro Domini, quia de Spiritu viuificante cõcepta est, quibus vltimis verbis indicat egregiam expositionem illorum verborum Christi, Caro nõ prodest quicq̃, verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: quam optime ẽt prosequitur oratione circa illa verba. Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, &c. versus finem. Deniq; in synopsi Scripturarum l. 4. dicit expresse, Christum hoc loco de mysteriis disseruisse. Secundus sit Basil. li. 1. de Bapt. parte vltima. & ser. 2. de Bap. c. 3. & in regul. moral. reg. 21. c. 1. & 2. Tertius Chrys. hom. 45. in Ioann. & hom. 83. in Matt. vbi aduertit, Apostolos non fuisse miratos, quãdo illis tradebantur mysteria, quia iam de illis instructi fuerant hoc loco, idem hom. 21. ad populum. Quartus Epiph. hæresi 55. Quintus elegantissime Cyril. Alex. toto libr. 4. in Ioan. & lib. 10. c. 13. & lib. 2. de fide ab Regin. circa finem, sub titulo, de eo, q̃ Christus per paternam virtutẽ resurrexisse dicitur. Idem de fide ad Theodos. circa finem. Sextus Cyrill. Hierosol. catechesi. 4. Septimus Damasc. libr. 4. c. 14. Octauus Theodo. libr. 4. histor. c. 10. Nonus Clemens Alexand. l. 1. de Pædag. c. 6. vbi hanc ponit expositionem, licet aliam non reiiciat, & ex illo loco exponendus est alius obscurus lib. 2. Pædag. c. 2. vbi sic inquit, Duplex est sanguis Christi, alter carnalis, quo redẽpti sumus, alter spiritualis quo vncti sumus, & hoc est bibere Iesu sanguinem, esse participem incorruptionis Domini, illa enim distinctio duplicis sanguinis iam supra in Hier. & August. explicata est. Quod vero sumptionem huius sanguinis per effectum describit, non excludit sacramentalem vsum, sed indicat hunc sine spirituali non prodesse, quod verba sequentia declarant. Temperatum enim vinum, ad fidem conuiuio excipit, spiritus autem deducit ad incorruptionem, amborum autem temperatura, potus scilicet, & verbi dicitur Eucharistia, q̃ & laudatur, & bona est gratia, & qui per fidem eius sunt participes, sanctificãtur, & corpore & animo. Decimus Iustin. martyr, qui expresse ita exponit apolog. 2. pro Christian. In fine. Vndecimus Greg. Niss. hom. 8. in Eccles iast. & lib. de perfecta Christia. hominis form. Duodecimus Orig. hom. 7. in Num. vbi eleganter exponit hunc locum simul cum illo Pauli ad Cor. 10. Omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Omnes eandem escam spiritualem manducarunt. Antea, inquit, in ænigmate fuit Baptismus in nube, & in mari, nunc autem in specie, regeneratio est in aqua, & Spiritu sancto, tunc in ænigmate erat manna cibus: nunc aũt in specie, caro Verbi Dei est verus cibus, sicut ipse dixit, Caro mea vere est cibus. Decimus tertius Theoph. Alex. in 2. ep. paschali, circa finem in to. 1. Bibliot. Decimus quartus Theoph. Ioan. 6. Decimus quintus, Euthym. suo c. 9. in Ioan. vbi à verbis illis, Panis, quem ego dabo, caro mea est, dicit esse sermonem de hoc sacramento, & ponderat non dixisse, quem do, sed, quem dabo, daturus enim erat in vltima cœna.

Iustinus. Greg. Nyss. Orig. Theoph. Alex. Theophyl. Euthym.

Quarto, omnes fere Scholastici cum Magist. sentent. in 4. d. 40. hunc sensum amplectuntur, & plures antiqui, & recentiores scriptores, & expositores Euangelij Ioan. Innocent. libr. 4. de hoc myster. c. 2. 7. 9. 19. & 28. Paschasius libr. de hoc sacramento c. 9. 10. & 19. & in alio opusculo, seu expositione Dominicæ cœnæ. Lanfrancus contra Berengarium, Guitmund. li. 3. de hoc mysterio, Adelman. in epist. ad Berengarium tom. 1. Bibliothecę. Alger. lib. 1. de hoc sacra. c. 10. 11. & 16. qui bene examinat mentem August. Stephan. Eduensis. li. de sacrament. altar. cap. 17. VValdens. tom. 2. de sacram. c. 94. Gerson. li. de commun. laic. Roffens. lib. 5. de verit. corp. & sang. Dom. Rupert. D. Th. Lyran. & alij super Ioan.

Innocent. Paschasius. Lanfrancus. Guitmund. Adelman. Algerus. Stephan. VValdens. Gerson. Roffens. Rupert. D. Thomas. Lyra. August Chrysost.

Quinto argumentari possumus illo principio generali, quia verba Scripturę proprie intelligẽda sunt, si commode possint, ex August. lib. 3. de doctr. Christ. c. 10. at vero quidquid in hoc capite dicitur de manducando, & bibendo corpore, & sanguine Christi, sine inconuenienti, & absurditate potest proprie intelligi, & est hic sensus consentaneus Ecclesiæ traditioni, & consonat optime cum aliis factis, & mysteriis Christi, ergo. Et cõfirmatur ex Augustino supra, quia sit præceptiua est locutio, & vtilitatem aut beneficentiam iubet, non est figurata, sed illa verba, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, præceptiua sunt: ergo.

Vnde sexto argumentari possumus ex circumstãtiis literæ. Primo, quia vt Euthymius & Adelman. supra ponderarunt, de futuro dicit, Panis, quem ego dabo, quæ verba indicant non loqui de se tantum, vt obiecto fidei, vel amoris: quia si erat datus, loquitur ergo promittendo aliquid futurum. Dices, promisit, seu prædixit, se fore dandum ad passionem, & mortem pro nobis: Sed hoc non satisfacit, nam dixit, se daturum ad manducãdum carnem, quam oblaturus erat, pro mundi vita, loquitur ergo de alia promissione. Secundo, quia aperte loquitur de manducatione corporali, & sensibili, dum comparat mãducationem sui corporis cum manducatione mannæ, quæ sensibilis fuit & propria figura huius sacramenti. Tertio, tam aperta fuerunt verba Christi, vt illi, qui eum audiebant, de corporali manducatione illa intelligentes, non autem intelligentes modum, scan-

scandalizati fuerint dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Christus autem non solum non sedauit eorum turbationem, negando se loqui de manducatione corporali, sed potius hoc magis confirmauit, tum addendo præceptum, Nisi manducaueritis: tum promittendo effectum huius sacramenti, Qui manducat meam carnem: tum denique concludendo, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Quæ non videtur esse posse clariora. Vnde confirmatur quarto, quia si Christus solum ageret de fide in ipsum, non esset, cur verbis tam obscuris vteretur, toties verba, manducandi & bibendi cibi & potus, repetendo, sine maiori explicatione, præsertim cum omnes, etiam discipulos suos, turbatos videret. Vnde multiplex illa repetitio, maxime cum tanta asseueratione firmata: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis, &c. faciunt vehementem coniecturam, Christum proprie, & non tantum per metaphoram fuisse locutum. Quinto est optima coniectura, quam indicauit Augustin. libro 3. de consen. Euang. capit. 1. quia non est verisimile, Ioannem in toto suo Euangelio omisisse sermonem de hoc sacramento, ideo ergo in nocte cœnæ prætermisit institutionem, quia hoc loco satis narrauerat promissionem. Alij autem Euangelistæ ostendunt Christum impleuisse in nocte cœnæ, quod hoc loco promiserat. Vnde ipsa consonantia Scripturarum, & concordia facti cum promissione, indicant, verum esse hunc sensum. Tandem vltimo, si hic locus non intelligitur de hoc sacramento, nullus est alius in Scriptura, in quo datum sit præceptum de vsu huius sacramenti, nec in quo facta sit promissio gratiæ, tali sacramento, non est autem verisimile, hæc fuisse ab omnibus Euangelistis prætermissa.

Hac ergo formata expositione ex hoc loco conuinci potest euidenter realis præsentia Christi in hoc sacramento. Primo, quia hic panis dicitur à Christo esse is, qui de cœlo descendit & dicitur esse, sua caro, quæ pro mundi vita datur. Quæ verba esse proprie intelligenda, suprà factis argumentis probari potest, & aliis, quæ in sequenti sectione conficiemus. Secundo, quia præfert hunc panem mannæ, tum in miraculo, quo vterque datus est præter naturæ ordinem, tum etiam in vsu, & fructu dicens, Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt, at illi manducabant Christum in signo, & figura: Tertio, quia ostensum est, Christum hic præcepisse manducationem realem & corporalem, quod ex eo etiam patet, quia ad hanc manducationem, vt conuenienter fiat, requirit fidem, non agit ergo de manducatione per fidem, agit autem de manducatione corporis, & sanguinis sui: quæ non possent vere & realiter mãducari, nisi vere & realiter in hoc sacramento continerentur. Quarto, quia discipuli, qui Christum audiebant, ita intellexerunt, & tamen, si Christus non esset manducandus, nisi in signo, & figura, facilime poterat Christus eorum errorem, & scandalum auferre: Christus autem nihil huiusmodi significauit, sed indicauit potius, altius quoddam mysterium ibi latere in illis verbis, Verba, quæ ego loquor vobis, Spiritus & vita sunt: & magis in illis, Hoc vos scandalizat? si ergo videritis filium hominis ascẽdentem, vbi prius erat. Quod dupliciter potest exponi. Primo, vt dicatur, nunc contur bamini, cum ergo me videritis ascendentem in cœlum, tunc intelligetis non esse incredibile, quod dico. Secundo, si hoc nunc vobis videtur difficile, quanto apparebit difficilius, posse vos mãducare carnem meam, postquam illam in cœlum ascendentem videritis? Itaque aperte visus est confirmare eorum intelligẽtiam, quoad hoc saltem, quod vere & realiter manducaturi essent carnem eius. Denique omnes Patres citati in hoc sensu hoc testimonium intelligunt, præsertim Hilarius, Leo Papa, August. Ambrosius, vterq; Cyrillus, & Chrysostom. apertius loquuntur.

Obiectio. Sed obiici potest, quia multi viri Catholici negant, hoc loco habuisse Christum sermonem de hoc sacramento. Caietan. infra quæstione 80. articul. vlt. & Ioann. 6. Gabriel. lect. 84. in capit. Richard. articulo 15. Ioann. à Louanio libro de communione sub vtraque specie, Nicol. Cusan. Epistol. 7. ad Bohem. Ianssen. capit. 59. Concord. Respondetur, horum sententiam non esse hæreticam, & propterea in assertione in principio posita asserui, ex hoc testimonio, per se sumpto, non sumi argumentum omnino efficax ad conuincendos hæreticos, est vero hæc sententia parum certe probabilis, solumque excusari possunt, quia bona fide illam viam amplexi sunt, vt facilius soluerent argumentum, quod ex hoc capite sumi solet, contra communionem sub vna specie, quod tamen alia ratione facile expeditur, vt suo loco dicemus.

Caietan. Gabr. Richard. Ioan Louan. Nicol. Cus. Ianssen. Respond.

Obiectio. Sed obiiciunt primo, quia Christus, in principio illius concionis, de spirituali manducatione, & de fide in se ipsum aperte loqui videtur. Sed hoc nihil obstat, si Christi consuetudinem attendam⁹, quæ in viris spiritualibus, & præsertim in concionatoribus frequens esse solet, scilicet, vt ãre aliqua sensibili, arrepta occasione, ad spiritualia conuertant sermonem & ab vno mysterio in aliud: sic Ioan. 4. in colloquio, cum Samaritana, ex sensibili aqua, transitum fecit ad aquam viuam, & Lucæ 13. cum Christo nuntiatum esset, quosdam Galilæos esse à Pilato interfectos, ipse respondit, Putatis, quia illi præ omnibus peccatores fuerunt? & inde occasionem sumpsit, pœnitentiã prædicandi: simili ergo modo in præsenti ex materiali cibo, transitum fecit ad spiritualem, & prius in communi differens de spirituali cibo, vel de se ipso, vt per fidem manducando, tandem sermonem suum ad hoc sacramentum deriuauit, & merito cum sacramentali, manducatione spiritualem coniunxit, vt significaret, illam sine hac prodesse non posse, ex quo facile soluuntur aliæ obiectiones.

Solutio. Ioan. 4. Luca 13.

Obiectio. Secunda ergo est, quia ipsemet Christus dixit, Caro non prodest quicquã, verba, quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt. Vnde patres supra citati dicunt necessario in his verbis admittendam esse metaphoram, & figuratam locutionem: ergo ipsa ẽt mãducatio, & potus spiritualiter possunt intelligi, præsertim cum in Scriptura sacra frequenter habeant hanc significationem, vt Eccles. 15. Cibabit illũ pane vitæ & intellectus, & cap. 24. Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Respõdetur Christum dixisse illa verba, vt falsam imaginationem, ac sensum audientium tolleret, existimabant enim, Christi carnem in propria specie manducandam fuisse, & in hoc sensu dicit, carnem non prodesse, & alij quidquam, nam, licet Augustin. Cyrillus, & alij exponant carnem puram, & à diuinitate seiunctam, non prodesse, magis tamen litteræ consentaneum videtur, quod Cyprianus, & alij dicunt, carnem carnaliter intellectam, id est, vt dilaniandam, & animali modo manducandam, non prodesse, & in idem recidit quod Chrysostom. dixit, carnalem intelligentiam infructuosam esse, & in eodem sensu asserit Christus Dominus, verba illa spiritum & vitam inse continere, quia magna mysteria habebant reconditа, duo præcipue, scilicet, carnem suam vere esse cibum, ac vere esse manducandum, non tamen in propria specie, sed altiori & impassibili modo, non ad corporum, sed ad animarum nutritionem, quia caro illa, propter vnionem ad Verbum viuificatrix est animarum. Nec refert, nomen manducationis in aliis locis metaphoricè tantum sumi, quia non propterea est vbique eodem modo interpretandum, imo potius proprie exponendum est, quando aliud non constat ex materia subiecta, præsertim quando communis Patrum expositio, & Ecclesiæ sensus concordant. Adde præterea, in illis eisdem locis Ecclesiast. supra citatis, saltem in mystico sensu adumbratum

Solutio. Cyprian. Ambr. Aug.

bratum fuisse hoc mysterium, vt ibidem Iansenius aduertit.

Obiectio. Tertio obiiciũt, quia sæpe sancti Patres metaphorice hunc locum interpretantur, vt videre licet in Bernardo tract. de dilig. Deo, non longe à principio, & serm. 3. in Psalm. Qui habitat. Hierony. super Psal. 146. vbi de scriptura sacra hunc locum exponit, Basil. epist. 141. Orig. homil. 7. in Leuit. & tractat. 26. in Matt. sed præsertim in Augustino, qui sæpe figurate, & in sensu spirituali totum hoc caput exponit, cuius varia loca iam citauimus, & obiter exposuimus, & alia tractauimus supra, disput. 2. & videri etiam potest tract. 25. & 26. in Ioann. vbi sæpe dicit, Christum mãducari per fidem, & in his verbis esse figuram præcipientem passioni Domini communicari, vel vniri corpori eius, quod est Ecclesia: habet etiam illa verba, Quid paras dentem, & ventrem? crede & manducasti: sic etiã tract. 55. dicit, si mãducare est refici, quid est bibere nisi viuere? Respondetur primo, metaphoricum sensum nunquam excludere literalem, & ideo licet sancti interdum accõmodent hunc sermonem, vt cibus sit verbum Dei, aut Scriptura, & mãducare sit credere, & intelligere, non intendunt proprietatẽ literæ excludere: vnde recte Origen. hom. 16. in Numeros circa finem, de hac eadem re agens dicit, Bibimus sanguinem Christi, & ritu sacramentorum, & cum sermonẽ eius recipimus. Secundo quãuis ad literam explicaretur hic locus de Christo, secũdum se, & de mãducatione eius per fidem, & amorem, nõ esset, à sensu literæ, & intentione Christi excludendum hoc sacramentum, probabile est enim interdũ Christum Dominum eodem sermonis contextu, de rebus diuersis disseruisse vt Matth. 24. multi Sancti exponunt, Christum eisdem verbis de Hierosolymitano excidio, & orbis consummatione tractasse, & Ioan. 4 in illo verbo, Aqua quã ego dabo, fiet in eo, &c. Cyp. l. 3. Epistola 3. intelligit, Baptismi promissionem, alij vero de gratia simpliciter intelligunt: itaq; propter analogiam, vel connexionem rerum, potuit facile fieri, vt Christus vtriusq; intuitu locutus fuerit. Tertio, interdum vocant Patres hunc sensum spiritualẽ, non vt excludant proprietatem, quam nos exposuimus, sed vt significent continere mysterium & sacramentum, sicut sæpe diximus: & similiter vocant mãducationem spiritualẽ, non vt excludant sacramentalem, sed, vel vt excludant sensum mere carnalem, & manducationem carnis in propria specie, non vero vt excludant sacramentalem, vel, vt significent hanc sine spirituali non prodesse, spiritualem vero posse prodesse sine sacramentali, quando hæc adhiberi non potest: vel denique vt indicent fructum huius sacramenti spiritualem esse, non corporalem. Et hinc orti potuit illud Aug. Quid paras dentem & vẽtrem? quamuis aliter etiam supra expositum sit. Item illud Cypriani, de cœna Dom. Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendũ acuimus, sed fide syncera, panem sanctum frangimus, & partimur. Hinc etiam sæpe hunc cibum spiritualem vocant Sancti, vt videre licet in Ambrosio li. de myst. c. 9. Theophyl. Ioan. 6. Hinc denique sæpe ipsum effectum, seu spiritualem fructum, manducationem vocant, præsertim Augustinus ergo hæc perpendantur, & diuersis locis applicentur, nulla supererit difficultas.

Bernard. Hier. Basil. Origenes. Aug.

Rupertus.

Matth. 24.

Ioan. 4. Cyp.

Ambr. et Theophyl.

SECTIO III.

Vtrum ex verbis, quibus Christus instituit & exhibuit hoc sacramentum, contineri possit veritas præsentiæ Christi in illo.

TOta difficultas huius sectionis est de illis verbis. Hoc est corpus meum: Quæ duobus modis considerari possunt. Primo, vt sunt forma huius sacramẽti. Secundo, vt continent assertionem quandam, authoritate Christi confirmatam: hæc enim ratio separari posset à priori, si Christus neq; illis verbis consecrasset, neq; vt nos illis consecraremus, instituisset: sub priori ratione agemus infra de illis, q. 78. vbi disputandæ erunt scholasticæ quæstiones de vero sensu illius formæ: hic vero de posteriori ratione. Quærimus enim verum sensum illius assertionis Christi, quoniam præcipuum fundamentum est, quo nixa Ecclesia, præsentiam Christi in hoc sacramento credit, ac docet. Hæretici ergo negant ex his verbis posse colligi hanc Christi præsentiam, & ideo varias metaphoras aut figuratas expositiones confingunt. Ex catholicis vero solus Caietanus in Cõmentario huius articuli, qui iussu Pij V. in Romana editione expunctus est, docuit, seclusa Ecclesiæ authoritate verba illa ad veritatem hanc confirmandam non sufficere.

Ex verbis quæ sunt formã consecrationis cõtinetur Christi realis præsentia.

Dicendum vero est, in illis verbis, satis aperte docuisse Christum, id, quod in suis manibus habebat, discipulisq; dabat, esse suum corpus: vnde ad illorum verborum veritatem necessarium fuit, vere ac realiter corpus illud sub speciebus panis contineri, & hoc modo ex illis verbis conuincitur hæc præsentia: sine qua illorum veritas consistere non potest. Tota hæc assertio de fide est, quæ probatur primo ex Conciliis, nam in VII. Synod. act. 6. tom. 3. expresse refellitur expositio hæreticorum, de signo corporis hæc verba interpretantium: & ponderatur, non dixisse Dominũ, Accipite figuram corporis, sed, corpus meum. Vnde Trident. sess. 13. c. 1. diserte ac grauissimis verbis docet, illa verba proprie, & non per tropum esse intelligenda. Dices, ergo est hæretica Caietani sentẽtia? Respondetur, hæreticum esse, negare, in illis verbis contineri hanc veritatem, & hunc fuisse sensum à Christo intentum, & similiter hæreticum esse, negare, illa verba sufficientia esse secundum se, ad faciendam certam fidem huius mysterij, quia nullum Scripturæ testimonium potest clarius & certius veritatem aliquam confirmare. Nihilominus tamen non esset hæreticum, dicere, quoad nos, non sufficere illa verba, nisi accedat Ecclesiæ traditio & definitio: nam, si quis seclusa Ecclesiæ authoritate, sine pertinacia aliter explicasset illum locum, non esset hæreticus, & ideo Concilium Tridentinum semper adiunxit Ecclesiæ sensum, & Patrum traditionem. Hæc tamen doctrina non solum in hoc testimonio, sed in tota Scriptura locum habet, ideo enim est necessaria in Ecclesia viua regula, quæ spiritum habeat, & authoritatem interpretandi Scripturam. Vnde Caietanus, cum aliquid peculiare indicat esse in his verbis, male loquitur, & ideo eius sententia omnino reiicienda est.

VII. Synod.

Secundo principaliter probatur hic sensus ex Patribus. Ambros. Hilar. Ansel. Beda. & aliis exponentibus loca Euangeliorum, & Pauli. 1. ad Cor. 11. Præsertim Chrysost. homil. 51. & 83. in Matth. & homi. 60 ad popul. præterea Epiph. Qui non credit (inquit) esse verũ sicut ipse dixit, is excidit à gratia & salute. Prosper de prædict. & promiss. Dei p. 2. c. 25. vbi ait Christus corpus suum portasse in manibus suis, cum dixit, Hoc est corpus meum. Origen. tract. 35. in Matt. vbi dicit, hũc panem esse ipsum Verbum, & corpꝰ verbi, apertius homil. 9. in Leuit. circa finem. Optime etiam Hieronymus tom. 3. Epist. 150. ad Edibiam q. 2 Gaudent. Brixien. tractat. 2. in Exo. Ambros. 4. de sacramen. c. 3. 4. & 5. Gregor. Nissen. in Orat. magna catechet. apud Euthym. 2. part. Panopl. titul. 21. Cyrill. Hierosoly. catechesi. 4. mystagog. Damasc. li. 4. c. 14. Qui, quoniam in ea tempora incidit, in quibus hic contrarius error pullulare incipiebat, non solum ex positionem veram amplectitur, sed contrariam diserte reiicit, quod etiam in Theophyl. obseruare licet, Matth. 26. & Marci. 14. & eodem modo loquitur Euthym. c. 64. in Matt. vnde recte Nicephor. li. 1. histor. c. 8. Cum vere inquit corpus & sanguinẽ suum esse, quasi fide interposita confirmasset, &c. Est denique egregius locus apud Aug. con. 1. in Psal. 33. vbi tractat

Ambros. Hilar. Ansel. Beda. Chrys. Prosp. Orig. Hie. Gaudent. Ambros. Greg. Niss. Cyrill. Hier. Damasc. Theophyl. Euthym. Nicepb. August.

verba

verba illa, quæ 1. Reg. 21. Dauid dicta sunt, & vbi nos legimus, Collabebatur inter manus eorũ, ipse legit, Et ferebatur in manibus suis: & subdit, Quomodo aũt hoc in Dauid inuentum sit, secundum litteram, non inuenimus, in Christo aũt inuenimus, ferebatur n. Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meũ, ferebat n. corpus suum in manibus suis. Vbi ponderandũ est verbum illud (secundum litteram) id est, sine metaphora, nam per metaphorã non dubitaret Aug. quin possent verba illa de Dauid exponi.

Augus. Tertio probatur hæc veritas, ex illa regula generali tradita ab Augustino 3. de Doct. Christ. capit. 7. quod verba Scripturæ proprie intelligenda sunt, & non per tropum, nisi, vbi vel euidens necessitas, vel Ecclesiæ authoritas aliud docet, quod maxime verũ est, quando & materia, de qua est sermo, per se nõ est apta ad metaphoram, quia nimirũ sunt dogmata aut præcepta, in quibus tradendis maxime est proprietas verborum necessaria, vt aliquid certum ac firmũ in Scriptura esse possit, & alioqui neq; ex circumstantiis neque ex aliis locis Scripturæ, neque ex ipsis verbis, & frequentiori vsu eorum talis tropus vel metaphora colligi potest, vt in proposito accidit: Quod probatur discurrendo per singula.

Vnde argumentor quarto, ex materia subiecta, quia, quando Christus hæc verba protulit, instituebat sacramẽtum, & sacrificium perpetuo in Ecclesia duraturum, cuius vsum statim præcepit dicens. Hoc facite, &c. ergo oportebat verbis propriis hoc explicare, nam sacramenta sunt Ecclesiæ fundamenta, & si per metaphoram traderentur, omnia redderentur incerta, & ideo hoc seruatum reperimus, tam in lege veteri, quam in noua. In illa enim, licet plena sit figuris, & mataphoris, tamẽ vbi traduntur cæremoniæ legales, propriis & clarissimis verbis præcipiuntur: In hac vero quãdo Christus agens de Baptismo aquã nominauit, propriam aquam intelligimus, & similiter, cum dixit, Quorum remiseritis peccata, & sic de aliis, & in vniuersum, quando Scriptura tradit dogmata fidei, vel præcepta morum, propriis verbis loquitur, & sic alicubi fortasse vtitur metaphora, vel est tam clara, & patens, vt sensui proprio æquiualeat, vel adiungit aliquid, quo metaphoram explicet, vel quod in vno loco figurate dicit, in alio diserte explicat, vt recte docuit Tertull. li. de resurrectione carnis cap. 10. 18. & sequentibus, & August. li. 2. de Doctrina Christiana ca. 6. & 9. & colligitur ex Irenæo lib. 2. contra hæres. ca. 46. Confirmatur, quia Christus Dominus, instituendo hoc sacramentum, vltimam suam volũtatem declarauit, iuxta illud. Hic calix nouũ testamentum est in meo sanguine: at vero in significatione verborum alicuius testamenti non licet à proprietate, verborum recedere, nisi vbi manifestũ est aliter sensisse testatorem, vt dicitur in l. Non aliter. ff. de legat. 3. Et naturali ratione per se notũ videtur, quis enim, si testator sibi domum legasset, imagine vel figura domus contentus esset?

Tertull. August. Irenæus

Quinta probatio sumi potest ex circumstantiis, quæ iuuant Scripturæ sensum explicare, vt dixit Aug. lib. 83. quæstionum in 69. nam sermo metaphoricus vsurpari consueuit, vel gratia occultandi sermonem vel, quando aliquis pro cõcione loquitur, gratia amplificandi, seu delectandi: nõ autem in communi seu familiari sermone, vbi simpliciter inter amicos de rebus agitur, vel inter magistrum & discipulos, vel quãdo aliquis vult alios instruere, & intelligi cupit. In hoc autem Christi sermone hæ circumstantiæ seruatæ sunt: agebat enim familiariter cum discipulis suis, & eos instruebat, vt Ecclesiæ essent magistri, & cum iamiam ab eis discessurus esset, testamentũ cõdebat, loquebatur ergo simpliciter ac proprie, ita vt facile posset intelligi: vnde paulo post dixit illis, Vos dixi amicos quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis: & postea dixerunt Apostoli illi, Ecce palã loqueris, & prouerbium nullum dicis: ad Apostolos n. Christus dixerat Luc. 8. Vobis datum est nosse mysterium Dei, aliis aũt in parabolis. Præsertim, quia, cum Apostoli essent statim communicaturi, oportebat vt bene perciperent verba Christi, vt cum debita fide, ac reuerentia sacramentum susciperent. Vnde per illa verba etiam proposuit illis mysterium, vt illud crederent, sed ad hæc omnia nõ erant apta verba metaphorica, sed propria & simplicia, ergo sine dubio ita locutus est Christus, præsertim cum non potuerit in illo verbo esse tropus, nisi valde obscurus, & inusitatus, & Christus nullam eius expositionem vel significationẽ addiderit: si enim addidisset, non prætermisissent illam omnes Euangelistæ, & Paulus: fuisset enim valde necessaria Ecclesiæ, multumq; ad substantiam huius sacramenti pertineret. Adde, vehementem esse coniecturam, Apostolos ita intellexisse verba Christi, quia nihil omnino interrogarunt, solebant enim, quando nõ intelligebant figuratum sermonem, magistro dicere, Edissere nobis parabolam istam: hic autem nihil interrogant, sed statim eidem adhibent, & communicant: ergo.

Sexto ex aliis locis Scripturæ non potest colligi aliquam figurã vel tropum in his verbis contineri, sed potius contrarium: quin imo vbi fit mentio huius sacramenti in aliis locis semper verborum proprietas magis ac magis indicatur, quod perspicere licet in illo loco. 1. Cor. 11. vbi post narratam institutionẽ subdit Paulus. Probet aũt se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, qui n. mãducat, & bibit, indigne, iudicium sibi mandducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini: vbi plane significat esse verum corpus Dñi, & non tantum signum eius. Propter hanc n. causam, tantam requirit probationem & dispositionem, tantumq; exaggerat peccatum indigne sumenti hoc sacramentum: quia, vt Cyp. ait li. de lapsis, Vis infertur corpori Christi, & ore ac manibus in Dñm delinquitur: & elegãter idẽ prosequitur, tum ibi, tum ep. 11. & 75. & optime Basil. ser. 2. de Bapt. 3. & l. de B. in fine Chrys. hom. 83. in Mat. 45. in Ioan. 3 in ep. ad Eph. Amb. ad Hebr. 10. vbi dicit, hoc peccato conculcari corpus Dñi. Sumitur etiam ex hoc loco nonnullũ argumentum, quia Paulus ait, corpus Christi etiam ab indignis sumi: quod verum est non tantum de peccatoribus, sed etiam de hæreticis: sumitur ergo in ipso sacramento realiter, & non tantum per fidem vel spiritualem fructum: ergo sermo Pauli & consequenter Christi, est proprius de ipsomet corpore Christi. Vnde eodem sensu dixerat Paul. ca. 10. fractionem huius panis, esse communicationem seu participationem & distributionem corporis Domini, & calicem esse communicationem sanguinis eius. Quapropter Iren. l. 5. contra hæres. c. 2. dicit. Qui negat, nos communicare proprio sanguine Christi, & posse negare esse redemptos vero sanguine Christi. Quia sicut Apostolus dicit: In quo habemus redẽptionem per sanguinem eius: ita dicit, calicem Eucharistiæ esse communicationẽ sanguinis eius, &, qui per metaphoram vnum sermonem euerterit, poterit etiam alium destruere. Vnde ex his verbis concludit, per hanc communicationem fieri arctissimam coniunctionem inter Christum & nos, accommodans etiam illa verba ad Ephes. 5. Membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Quam cõiunctionem late declarant, & ex hoc loco confirmãt, Chrysostomus supra, & homil. 24. in 1. ad Corinthios. Cyrill. libr. 10. in Ioan. cap. 13. Greg. Niss. tract. circa illa verba, Exiuit sanguis & aqua. In quo notãda sunt illa verba, Paucæ guttæ sanguinis, totum mũdum restaurantes, fiunt hominibus quasi coagulum lactis, illos cogentes & comungentes in vinum.

Septimo ex ipsis verbis declaratur hæc veritas. Et primum suppono, illo pronomine, Hoc, designasse Christum id, quod habebat in manibus, seu coram se, quodq; discipulis dabat, vt sumerent, vt euidenter pa-

ter patet ex præcedentibus verbis, Accipite & comedite: ineptissimum enim est, quod quidam hæretici dixerunt; Christum de se ipso fuisse locutum, suum visibile corpus designando, Christus enim tunc non de hoc agebat, sed de re, quam ad manducandum dabat. Deinde, vt quid tunc asseruisset discipulis, quod ipsi videbant? Deniq; in forma sanguinis nullo modo potest hoc accommodari. Alij vero interpretantur, Hoc, id est, Hîc, ita vt non sit pronomẽ, sed aduerbium locale. Sed præterquam quod hic est voluntarius abusus vocis, quæro, quem locum Christus designauerit: an illum, in quo ipse sedebat? Et hoc eisdem argumentis refellitur, quæ nuper facta sunt, erat enim res prorsus impertinens. An illum, in quo erat panis? Et ita, quod ad præsens attinet, eadẽ vis manet in verbis, quia etiam hoc modo veritas illius locutionis requirit Christi præsentiam. Alij confingunt, non designasse Christum aliquam rem permanentem, sed actionem illam, quæ tunc agebatur. Sed hoc & per se est incredibile: quomodo enim tota illa actio diceretur corpus Christi? & in sectione vltima huius disputationis ex professo refelletur, pertinet enim hæc expositio ad hæresim ibi impugnandam. Alij denique fraudulentius dixerunt, vt refert Ianſen. ca. 59. concordiæ, pronomine, Hoc, designasse Christum ipsos Apostolos, seu collegium Apostolicum, quod appellat corpus suum mysticum, vt sensus sit, Accipite & comedite, vos enim estis corpus meum. Sed hæc expositio, præterquam quod est mere voluntaria, & contra omnes Sanctos, & sensum Ecclesiæ, facile refellitur, tum ex verbo illo, quod Christus subdidit, Quod pro vobis tradetur, quod non potest corpori mystico adaptari, tum ex forma sanguinis, quę nullo modo potest ad Apostolos referri: tum etiam quia Paul. primæ ad Cor. 11. aperte exposuit panem cœlestem, quem Christus tradidit, esse corpus eius: tum denique, quia iuxta hanc expositionem, non solum Christi præsentia in hoc sacramento, sed totum ipsum sacramentum prorsus euertitur.

Secundo suppono, vltimam particulam, meum, non possessiue sumi, sed naturæ proprietatem significare: dixerunt enim quidam hæretici, sensum Christi in illis verbis fuisse, Accipite & comedite, hoc n. id est, hic panis, est corpus meum, i. res à me creata, & cuius ego sum Dominus. Sed est inepta expositio, nã si Christus nudum panem dabat, quæ magnificentia aut excellentia in illo dono apparebat, vt oporteret tanto verborum apparatu dicere, illud esse suum? Deinde Christus non dixit. Hoc corpus est meum, sed, Hoc est corpus meum, & vt euidentius sensus cõstaret, addidit, Quod pro vobis tradetur: loquitur ergo de suo naturali corpore. Item, in forma sanguinis nullo modo potest pronomen, meus, ita torqueri. Alij exponunt verbum illud, meum, per communicationem idiomatum, dicunt enim Verbum assumpsisse naturam panis, & ratione illius vnionis vere appellasse panem corpus suum. Sed contra hunc falsum sensum late dicturi sumus articulo sequenti, nũc breuiter reiicitur, quia vel illa vnio est hypostatica, vel non: si hoc posterius dicatur, nulla alia vnio potest sufficere ad veritatem, & proprietatem illius locutionis, substantię enim naturis & suppositis distinctæ, ac disparatæ non possunt inuicem vere prædicari, propter coniunctionem accidẽtalem, vt in dialectica per se cõstat, & in hoc principio fundat Theologia veritatem Incarnationis. Si prius autem dicatur, & absurdissimum ac hæreticum est, talem vnionem hypostaticam fingere, & non sufficit ad veritatem locutionis Christi, dixit n. Hoc est corpus meum, quod, p vobis tradetur; at vero corpus panis, etiam si fingatur vnitum hypostatice Verbo, non est pro nobis traditum, seu crucifixum: neque etiam per communicationem idiomatum, potest substantia panis dici corpus Christi crucifixum pro nobis: & multo minus poterit vinum appellari sanguis, quia cõmunicatio idiomatum non est inter partes & abstracta. Igitur (corpus meum) in illa propositione necessario significat ipsum corpus naturale Christi. Tertio tandem addendum est, verbum (est) quod coniungit illa duo extrema, secundum propriam significationem requirere, vt id, quod designatur per pronomẽ, hoc, sit id, quod per prædicatum significatur: sic igitur ex proprietate verborum illorum necessario concluditur, illum cibum, quem Christus dedit Apostolis, fuisse verum corpus eius.

Sed occurrunt multi hæretici, qui licet inter se differant in modo explicandi, omnes tamen in eo conueniunt, vt transferant hæc verba ad metonymiam & figuratam locutionem, qua iuxta August. q. 57. in Leuit. res repræsentata solet de signo vel imagine efferri, vt cum visa imagine Regis, dicimus, hic est rex. Vnde quidam exponunt, hoc est, i. hoc significat corpus meum, sicut Genes. 42. dixit Ioseph. Septẽ spicæ septem anni sunt, & Matt. 11. dixit Christus, Ioannes ipse est Elias. Alij vero ponunt metaphoram in prædicato. Hoc est corpus meum, id est, hoc est signum corporis mei. Sed hæc, & similia omnia in idẽ recidunt, vt ex doctrina Augustini supra cõstat: quia etiam si figura ponatur in verbo, in prædicatũ transfundi necesse est. Nam idem est, Hoc est, id est, hoc significat, vel, hoc est significans, seu, hoc est signum, igitur vno & eodem principio refellentur: quia cum hæ metaphoræ sint contra proprietatem verborum, non sunt ad libitum fingendæ, nisi vbi vel res est euidentissima, vel necessitas, aut authoritas cogit, alias fides nostra nullum firmum fundamentum habere potest in Scriptura sacra. Vnde Nestoriani hæretici, etiam corrumpebant locutiones Scripturæ, in quib⁹ & Deus homo, & homo dicitur Deus, per metaphoram illas explicantes: quia absurdę & difficillimæ illis videbãtur, si proprie intelligerentur: & tamen ex sola proprietate illorum verborum Ecclesia illos conuicit, & condemnauit. Quod argumentum generatim contra hæreticos recte tractat Tertull. libr. de resurrect. carnis. Et hîc est vrgentissimum, propter omnia, quæ adducta sunt. Quibus addi potest primo, quod si Christus Dominus voluisset affirmare id quod discipulis dabat, esse corpus suum, nõ potuisset, clarioribus verbis id facere. Non enim adiungere debebat. Hoc est proprie, seu, in veritate, seu quid simile; non est enim hic vsitatus loquẽdi modus, satis enim fuit in singulis verbis, quantum fieri potuit explicare proprietatem. Nam insubiecto abstinuit à nominando pane, vel alia re, sed simpliciter dixit, hoc, vt absolute designari posset, quod sub illis speciebus continebatur. Deinde vsus est verbo simplicissimo, & substantiali, est, quod inter omnia minus est aptum ad metaphoras, & figuras. Ac denique in prædicato, non contentus proprietate verbi, adiunxit explicationem, Quod pro vobis tradetur, quę nõ conuenit in signum corporis, sed in verũ corpus. Secundo addo, quod si in illis verbis nullus esset tropus, ille esset obscurissimus, nullum in his verbis, nec in aliis Scripturæ locis habens fundamentum, nec in communi more loquendi. Non enim solemus appellare imaginem, aut signum nomine rei significatæ, nisi quando manifestum ac per se notum supponimus, id, de quo loquimur, esse imaginem, aut aliquid aliud significare, quod autem panis significaret corpus Christi, nondum erat Apostolis notũ, sed illa futura erat prima institutio talis signi. In prima vero institutione nunquam solet talis metaphora vsurpari: esset enim obscurissima, & magna erroris occasio. Vnde maiori ratione potuisset Christus de agno paschali dicere, Hoc est corpus meum, & de Baptismo, Hic est sanguis meus, vel, mors, seu, sepultura mea, & de hoc sacramẽto, hoc est Ecclesia mea, vel, corpus mysticũ meum, quia illud ẽt aptissime significat, ac repręsentat. Tertio addo, nullum ibi esse verbum

Alia explicationes per metaphoram. S. August.

Genes. 42. Matth. 11.

Tertull. Confutatio eorum.

bum talem metaphoram indicans; imo (quod obseruatione dignissimum est) tam tres Euãgelistæ, Matt. Marcus, & Lucas, quam Paulus 1. ad Cor. 11. cum hanc institutionem narrãt, licet in aliis diuerso modo loquantur, cum veniunt ad hæc verba, diligentissime illa referunt, cum omni proprietate, & sine vlla fere varietate, & nihil addũt, quod ad eorum explicationem pertineat, supponentes simpliciter esse intelligenda: alioquin in re grauissima, & maximi momenti, occalionem erroris & deceptionis Ecclesiæ tribuissent.

Aliorũ hæreticorũ interpretat o.

Quod vero alij tandem excogitarunt, vt propositionem inuerterent, & subiectum facerent prædicatum, & prædicatum subiectum, ac si Christus diceret, corpus meum est hoc, id est, panis, non materialis, sed spiritualis, sicut Ioannes dicitur Elias, nõ persona, sed spiritu; hoc (inquam) nihil eorum causam iuuat. Primo, quia id, quod assumitur, est plane falsum: quia, vt ostendi, Christus non de se, sed de illa re, quam Apostolis dabat, loquebatur, & ita Paulus aperte exposuit, cibum ipsum, qui fidelibus datur, esse corpus Christi, quod expressius ostendunt verba Græca, quæ, aliquantulum mutato ordine verborum, ita habent, Hoc meum est corpus, & illæ etiam determinationes, quod, p vobis tradetur, & qui pro vobis effundetur, nisi magna vis literæ inferatur, satis ostendunt, corpus meum, &, calix sanguinis mei, esse illarum propositionum prædicata. Deinde, quia hoc nihil ad præsens institutum refert, nam cum particularis propositio affirmatiua simpliciter conuerti possit, siue dicas, hoc est corpus meum, siue, corpus meum est hoc, si proprietatem verborum retineas, eodem modo veritas confirmabitur: si vero per solã figuram, & metaphoram interpreteris, eadem argumenta redibunt. Necesse est enim, vt isti hæretici ita exponant, corpus meum est, id est, repræsentatur per hoc, vel nutrit sicut hoc, aut alio simili modo: qui sensus eisdem argumentis falsus esse conuinci potest.

Refellitur.

Sanderus. Bellarmin.

Plures hæreticorum insanias & absurdas interpretationes refert Sander. lib. 7. de visibil. Monarch. hæresi 204. sub anno 1549. & impugnat latissime Robert. Bellar. loco citato.

Vltimo confirmatur hæc expositio, soluendo, quæ contra eam obiici possunt. Primo ergo obstare videtur Paul. 1. ad Cor. 10. vbi dicit, antiquos Patres eandem escam manducasse, & eũdem potum nobiscum bibisse: ex illo ergo loco, explicandus est hic, de quo agimus, scilicet illam escam, quam Christus dedit, tãtum fuisse figuram: quia sicut antiqui Patres tantum in figura manducarunt, ita & nos. Hanc obiectionem refert Rupert. Abb. lib. 5. in Ioan. tractans illa verba. Patres vestri manducauerunt Manna in deserto. Et recte respondet: Paulum non dicere, antiquos Patres eandem escam, vel eundem potum nobiscum manducasse, sed solum Hebræos ipsos omnes eam escam manducasse, & eundem potum bibisse. Nulla enim est in textu Apostoli particula, qua illa esca, & potus antiquorum referatur ad nostram, seu dicatur esse eadem cum illa, de qua Dominus dixit, Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus. Nec enim Apostolus potuit esse contrarius Christo dicenti, Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Vnde statim subdit Apostolus, Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, ac si diceret, licet omnes eandem escam manducauerint, non tamen omnibus æque profuit. Cõfert ergo illos inter se, non nobiscum: nam respectu nostri postea dicit, omnia in figura cõtingebant illis. Et hic sine dubio est literalis sensus, vt ex ipso textu, & ex Chrysostomo, Theodoreto, & aliis expositoribus constat. Addi vero potest, licet Paulus diceret, antiquos eandem escam spiritualem nobiscum manducasse, id est, Christum, non tamen dicere eodẽ modo manducasse: illi ergo tantum per fidem: nos vero & per fidem, & realiter in sacramento.

1. Corint. 10.

Rupert.

Secundo obiici possunt Patres: Dionys. epist. 9. ad Titum habet obscura verba: loquens enim de sacris signis, & tropicis locutionibus ait, Nec sanctos Angelos ab illis abstinuisse: & subdit: Ipsum q̃ Iesum in parabolis, per typicæ mensę apparatum, Deifica mysteria tradere. Secundo, Hieronymus Matth. 26. inquit, Postquam typicum Pascha fuerat impletum, assumit panem, & ad verum Pascha transgreditur sacramẽtum, vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech panem & vinum offerens fecerat, ipse quoq; veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret. Tertio idem Hieron. Marci 14. Accipit, inquit, Iesus panem, & benedicens fregit, transfigurans corpus suum in panem, quod est Ecclesia præsens quæ accipitur in fide, benedicitur in numero, frãgitur in passionib. datur in exẽplis, sumitur in doctrinis, formãs sanguinem suum in calicem vino & aqua mistum, vt alio purgemur à vitiis, alio redimamur ab eis. Quarto, sunt obscura verba Tertul. lib. de anima. ca. 17. dicẽtis, non mutasse vinum saporem, quod in memoriam sanguinis sui Dominus consecrauit: & difficilius li. 4. contra Marcio. c. 40. Panem (inquit) corp⁹ suum fecit, dicens. Hoc est corpus meum, id est, hoc est figura corporis.

Dionys.

Hieron.

Tertul.

Ad primum respondetur. primo: ex alio loco Dionys. de Eccles. Hierar. c. 5. non obscure colligi ipsum sensisse, hoc sacramentum esse ipsum Christum. Nam ad ipsum sacramentum loquens dicit, Tu dixisti, Hoc facite: & deinde ipsum sacramentum inuocat, sicut ipsum Christum. In illo ergo alio loco, cum Deifica mysteria appellat, ipsum Christum sub signis sensibilibus latentem intelligit, & ideo vocat, typicæ mensæ apparatum, quia sub signis sensibilibus res diuinæ continentur. Quod vero ibi ait Iesum in parabolis diuina tradidisse, non est necesse, vt ad verba consecrationis referatur, sed ad Christi prædicationem: sunt enim illa duo diuersa, in parabolis diuina, & per typicæ mensæ apparatum Deifica mysteria tradere.

Ad primum locum Hieron. respondetur, verbum illud, repræsentare, esse æquiuocum. Interdum enim idem est, quod rem significare: interdum vero idem, quod rem præsentem facere: Hieronym. ergo hoc posteriori modo illo verbo vtitur, vt clarius constat ex eodem Hieronymo, circa illa verba, Psalm. 109. Tu es sacerdos in æternum, vbi comparans. Sicut hic, Melchisedech & Christum, dicit: illum obtulisse panem: hunc vero corpus & sanguinem suum. Responderi potest secundo, etiam si verbum repræsentandi in alio sensu sumatur, non propterea excludi veritatem. Nam Christus dando corpus, dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Vnde consecrando corpus & sanguinem, illius passionem repræsentamus. Quam solutionem sæpe repetemus sectione sequent. Tertio deniq; dicitur, Hieron. in eo loco non explicare hæc verba formæ metaphorice, sed potius dicere Christum repræsentasse veritatem sui corporis: potius ergo indicat locutum fuisse Christum de vero suo corpore, quod in pane repræsentauit, sub specieb. panis illud discipulis tribuens. Vnde idem Hieron. in d. epi. 150. q. 2. ad Hedib. hæc eadem verba tractans. Ipse (inquit) Iesus cõuiua & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur. Vnde ad aliud eiusdem testimonium responderi posset, illos Commentarios in Marcum non esse Hieronymi, vt Marian. Victor. & alij adnotarunt. Deniq; cuiuscunque sint, sensus mysticos, & non literales explicant. Dici ergo potest, cum in hoc sacramento sint plura mysteria, Patres in vno loco explicare quædam, in alio alia. Et licet alicubi aliqua omittant, non tamen negant. In Commentariis igitur in Marcum Hierony. non tam ex professo omnia exponit, quam breues quasdam annotatiunculas adhibet. Et ideo in illo loco explicuit breuissime, quomodo in hoc sacramento vnitas corporis mystici repræsen-

præsentaretur: non tamen declarauit literalem sensum verborum Christi: neq; etiã illum excluſit, quãquam, cum dicit, Transfigurans corpus suum in panem, & formans sanguinem suum in calicem. Nõ obscure indicet conuersionem panis in corpus & vini in sanguinem: licet ẽt explicuerit diuerso modo, quam exponi soleat. Proprie enim dicitur panis conuerti in corpus, vel etiam transfigurari, vt loquitur Ambros. lib. 4. de fide, c. 5. dicens, Nos autem quotiescunq; sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium, in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus. Hieronymus vero econtrario asserit, corpus transfigurari in panem, quia sub forma, & specie panis cibus Ecclesiæ efficitur. Et eodem modo dicit, Formãs sanguinem suum in calicẽ, i. accommodans & adaptans illum sub speciebus vini, vt, tanquam verus potus, possit in calice sumi. Ad primum locum Tertulliani respõdetur, cum inquit, non mutasse vinum saporem, satis indicasse, mutasse substantiam, non accidentia. Quod vero addit, hoc feciſſe Christum in memoriam sanguinis sui, i. passionis suæ, omnino verum est, nam hic calix, & est sanguis Christi, inuisibiliter ibi contentus, & est memoriale sanguinis visibiliter effusi, sicut Lucas dixit: Hic calix nouum testamenrum est in meo sanguine, quia scilicet sanguis contentus in calice sub speciebus potus, est sacramentum continens diuinam promissionem, sancitam & fundatam in sanguine effuso in passione. In alio vero difficiliori loco, primum cum dicit: panem corpus suum fecit: satis aperte veritatẽ transsubstantiationis explicuit, quam aliis etiam locis, quæ sectione sequenti referemus, non obscure docuit. Cum ergo subdit. Corpus suum fecit, hoc est, corpus meum dicẽdo, id est, figura corporis mei, dupliciter explicari potest: primo, vt hoc ipsum sacramentum, quod vere est corpus Christi, speciebus panis velatum, vocet figuram, id est, repræsentationem eiusdem corporis visibilis, in propria specie existentis. Hoc enim modo interdum loqui patres ostendemus sectione sequenti. Optime vero intelligitur ex loco Ambros. lib. de sacram. c. 5. vbi prius inquit, Dicit Sacerdos, Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: statim vero vim & proprietatem verborum explicans, inquit: Antequam consecretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. & infra. Ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qo rbem redemit. Ergo videte, quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, q̃ corpus suũ accipiamus & sanguinem. Numquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Quæ verba non solum ad explicãdum Tertullianum, sed ẽt ad veritatem confirmandam aptissima sunt. Secundo respondeti potest, Tertulliani non sacramentum, sed panem vocasse figuram corporis Christi: ita vt particula illa, (i. figura corporis mei) non cadat super prædicatum, corpus meum, sed supra subiectum, scilicet panem, quẽ vocat figuram corporis Christi: & hanc figurã dicit effeciſſe Christũ corpus suũ, dicẽdo, Hoc est corpus meũ. Docet. n. ibi, in veteri testamẽto, carnẽ Christi, panis nomine metaphorice significatã fuisse, & panẽ fuisse figuram corporis Christi. Hanc ergo figuram adimpletam dicit esse in nouo, quando Christus panem, i. figuram corporis sui, corpus suum fecit. Vnde paulo inferius inter alia dicit, Nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc (id est, in lege veteri) eum in vino figurauit. Et ita hic locus potius confirmat veritatem. Et eodem modo loquitur l. 3. contra Marcio, c. 19. quibus locis Pamel. hunc sensum erudite expendit. Eodem modo exponunt Richard. ar. 13. & alij moderni. Et potest etiam accommodari ad verba Ambrosij, paulo ante citata, cum enim figuram corporis & sanguinis appellat, de pane & vino ante consecrationem plane loqui videtur, de qua re plura in sequenti sectione dicemus.

Ambros. Ambros. Richard.

Tertia obiectio sumitur ex materia & coniecturis, materia enim erat sacramentum quoddam, cuius ratio est, vt sit signum & figura: ergo forma, seu verba Christi fuerunt verba sacramentalia: ergo sacramentaliter tantum & metaphorice significare intelligenda sunt: ergo non veritatem, sed signum tantum significare debent. Confirmatur primo, quia non possunt multæ metaphoricæ locutiones in illis verbis vitari. Nam in verbis illis: Hic est calix sanguinis mei, omnes figuram metonymiæ admittũt: dum continens pro contento accipitur. Item dicitur, Hic calix est nouum testamentum: cum tamen non sit, nisi signum, & confirmatio testamenti. Præterea verbum, manducandi, non potest intelligi proprie, si illud quod manducatur proprie, & non metaphorice dicatur esse corpus Christi: quia corpus Christi non atteritur dentibus, vt proprie manducari dicatur: ergo necesse est, metaphoram inesse in aliquo illorum verborum, scilicet, aut in verbo, manducandi, aut in voce corpus, aut enim id quod Christus dabat, proprie manducandum erat, & sic non poterat esse verũ Christi corpus: aut si hoc erat, non poterat proprie manducari: ergo conuenientius dicitur, metaphorã esse in voce, corporis, quam in voce, manducandi, vt res sit facilior, & expeditior. Confirmatur secundo, quia Apostoli ita videntur intellexisse verba illa de signo corporis, & non de vero corpore: alias turbati essent, & aliquod signum admirationis, in tanta rei nouitate præstitissent.

3. Obiectio ex materia & cõiecturis.

Confirmatio prima

Confirmatio secunda.

Ad præcipuum argumentum respondetur, variè intelligi posse verba Christi fuisse sacramentalia. Primo, vt sacramentalia verba dicantur, id est, figurata quæq; solum metaphoricum sensum habent: & hoc modo negatur assumptum: hoc enim est, de quo est controuersia. Secundo, vt sacramentalia verba dicantur, quæ mysterium aliquod habent recõditum: & hoc modo fateor verba Christi fuisse sacramentalia. Non est autem necesse, vt propterea caruerint sensu proprio: nam hoc familiare est verbis diuinis, vt sub sensu proprio altiorem, mysticum, ac reconditum contineant. Tertio dici possunt propriissime sacramentalia verba, quibus instituitur, & efficitur sacramentum. Et hoc modo fuerunt etiam illa verba sacramentalia, & habentia sacram & mysticam significationem. Tamen hoc etiam sensu necesse non est, vt propria caruerint, nam in hac potius illa fundata est. Nam ad veritatem sacramenti potius necesse est, vt huiusmodi verba in propria significatione vera sint, vt tandem per eam spiritualem effectum significent: & hoc maxime verum est in verbis, quibus sacramentum simul instituitur, & conficitur, qualia sunt ea, de quibus disputamus, vt constat à simili. Nam cum Christus dixit, Baptizantes eos, tamen illa verba fuerunt sacramentalia: & nihilominus certum est proprie esse intelligenda, alioqui enim nihil de sacramẽtorum institutione certum haberemus. Adde, propriissimam significationem dictorum verborũ. Hoc est corpus meum, esse maximè sacramentalem: quia significando hoc contentum sub speciebus esse corpus Christi, significant mysterium valde recõditum, & ad significationem nostram ordinatum, & ita hæc verba eminentissima quadam ratione & sacramentalia sunt, & propria.

Respon. ad argumentũ.

Ad primam significationem respondetur: vel in illis verbis nullam esse metaphoram, vel esse adeo perspicuam, vt propriæ locutioni æquiualeat: primũ enim de voce, calicis Titelmanus & alij contendunt sumi pro ipso vase, quod proprie dicitur calix sanguinis, quia sanguinem continet. Deinde quamuis illa vox significet potum ibi contentum, tamen illa valde vsitata significatio, licet sit translata: ex adiunctis verbis, bibendi, & effundẽdi, sit magis perspicua.

Ad 1 confir.

Titelman.

Denique Matth. & Marcus proprie explicarunt dicendo. Hic est sanguis. De altera autem voce, testamenti: breuiter dicitur, propriissime significare signum seu instrumentum continens seu significans voluntatem testatoris: & ita, quamuis in præsentia significet sacramentum continens, ac confirmans diuinam promissionem, nulla est metaphora, sed proprietas verbi. Deniq; verbum, manducandi, proprie etiam intelligendum est: quia corpus Christi per modum cibi vere traiicitur in stomachum, per organa oris, & gutturis: & hoc tantum est de ratione veræ manducationis. Neq; enim est necesse, vt ipsum corpus dentibus atteratur: quāuis, sicut dicitur frangi ratione specierum, ita ratione earundem potest dici dentibus atteri. Vel certe, cum non solum corpus, sed totum hoc sacramentum manducari dicatur, satis superq; est, vt in speciebus possit dentibus atteri, cum totum per modum cibi in stomachum traiiciatur.

Ad 2 confir. Ad secundam confirmationem, supra responsum est ex Chrysostomo, Apostolos non fuisse turbatos in hoc mysterio, quia iā de illo fuerant edocti: Christi enim promissionem intellexerāt: & eius complementum auide expectabant. Credendum etiam est, Christum illorum mentes illuminasse, vt summa reuerentia tantum sacramentum susciperent.

4. Obiectio. Quarta obiectio esse potest, quia, esto, dem Christum Dominum proprie esse locutum, ipsumq; effecisse magnum miraculum, conuertendo panem in corpus suum, non inde concluditur, nunc esse præsentem in nostro sacramento. Nam licet Sacerdotes ea verba repetant in memoriam Christi, non tamen habent eam efficaciam, quam Christus habuit. Re-

Responsio spondetur ex Patribus supra citatis, præsertim Chrysostomo, Cypriano, & Ambrosio, eundem Christum esse, qui nunc conficit, & tunc confecit hoc sacramentum: minister enim non in sua, sed in Christi persona illa profert verba. Vnde non minus vera, nec minus efficacia nunc sunt, quam in nocte cœnæ fuerunt: nam, sicut ex quo tempore dixit Christus: Baptizantes eos, habent ministri eius vim sanctificandi, quia ipse est, qui principaliter baptizat, ita ex quo dixit: Hoc facite in meam commemorationem: habet vim efficiendi, quod ipse fecit. Vnde supra ostendimus, Christum Dominum in eo facto non solum miraculose fuisse operatum, sicut quando conuertit aquam in vinum: sed sacramentum instituisse, quod perpetuo in Ecclesia esset duraturum, vt iterum dicemus infra, agentes de forma huius sacramēti, vbi difficultates alias, ad veritatem huius formæ spectantes enodabimus.

SECTIO IV.

Quid antiqui Patres de veræ præsentiæ Christi in hoc sacramento senserint.

HÆretici huius temporis summo conatu, vel potius summis fraudibus laborarunt, vt errorem suum in antiquorum Patrum scriptis reperiri suaderent. Et ideo prætermissis locis apertissimis, in quib. veritatem docēt, quidquid ab eis minus explicite dictum est, corradunt, ac congerunt: cum enim antiqs temporib. hi hæretici nondum orti essent, sancti Patres syncere, & confidenter de hoc mysterio loquebātur: nihil de istorum malitia, ac peruersitate soliciti, qui nunc eorum scriptis malitiose abutuntur. Hinc vero in magnam Ecclesiæ vtilitatem factum est, vt Scriptores Catholici diligentissime sententias Patrū collegerint, eorumq; de hoc mysterio veram ac synceram fidē euidenter ostēderint. Quapropter ne actū agamus, breuiter caput hoc expediemus. Omnino n. prætermittere non fuisset expediens, ne totam hanc disputationem mutilam ac trūcam relinqueremus.

Duo ergo breuiter docebimus. Primum, quomodo ex sententiis Patrum confirmanda sit hæc veritas: alterum quomodo exponendum sit, si quid in eis reperiatur, quod illi videatur aduersum, & quædam documenta trademus ad sacrum Sanctorum sensum assequendum.

Circa primum, placet valde distinctio Guilelmi Alani, libro 1. de Eucharist. capit. 23. quædam esse Patrum testimonia, quæ simplicia dici possunt: alia, quæ ipse argumentosa vocat: priora sunt illa, quæ simpliciter sacramentum hoc, veritatem corporis & sanguinis Christi appellant, aut in quibus affirmant, nos manducare Christum, aut corpus vel sanguinem eius, & ab horum enumeratione abstinebimus: tum, quod ea sufficere censemus, quæ inter explicanda Scripturæ testimonia indicata sunt, tum etiam quod pæne infinita sunt, & ab hæreticis eodem fere modo, quo testimonia Scripturæ, eludantur: in hic vero testimoniis colligendis dil gentissime insudarunt multi, sed præsertim Garetius quatuor prioribus classib. lib. de vera præsentia corporis Christi, & Claud. fere totis sex primis reperitionib. & vtilissime Robert. Bellarm. toto libr. 2. de hoc sacramento. Posteriora, seu argumentosa testimonia sunt, quæ, præter simplicem assertionem veritatis, argumentū continent, quo falsam interpretationem excludant: & hæc persequitur optime Alanus supra, & eorum capita breuiter indicabo.

Primum sit eorum Patrum, qui expresse excludunt solam figuram. Huiusmodi sunt Damascenus lib. 4. cap. 14. Non est figura (inquit) panis & vinum. Abst enim hoc: sed est ipsummet corpus. Ambros. li. de sacram. cap. 1. Sicut verus est Dei Filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris, ita vera caro est, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus sanguis est, quem potamus. Et inferius: Forte dices, quomodo vera? quia similitudinem video, non video sanguinis veritatem: primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, vt possit mutare, & conuertere genera institutæ naturæ. Expresse etiam ita loquitur Theoph. Matt. 26. Mar. 14. Ioan. 6. & Euthym. his locis, & Epiph. ille, qui loquitur in VII. Synodo, Action. 6. tom. 3. in fine.

Secundum caput continet testimonia his propinqua: quibus Sancti docent, Christum in hoc sacramento non solum fide, sed ipsa re nobis coniungi: & non solum per voluntatum concordiam, sed etiam per corporum contactum, seu coniunctionem nobis copulari: quo nihil potuit expressius dici, aderrorem Caluini confutandum. Chrys. homil. 60. ad populum, Semetipsum nobis commiscet, non fide tantum, sed & ipsa re: & similia habet Hilarius nuper citatus, lib. 8. de Trinit. & eleganter Cyril. lib. 4. in Io. c. 13. & 14. & lib. 11. c. 27. inter alia, inquit: Per mysticam benedictionem corporaliter nobis filius vnitur, vt homo, spiritualiter, vt Deus, & ita exponit illud ad Ephes. 3. Concorporeos, & comparticipes: Alter etiā Cyrill. catech. 4. dicit, hac ratione nos efficiChristifē ros. Vnde est illud Chrys. hom. de sancto Philogonio, præclarius nobiscum agi, quàm cum Magis. Illi enim (inquit) viderunt Christum, non tamen secum tulerunt: nos aūt nobiscum ferimus. Certe, si de sola fide sermo est, ēt illi secum tulerunt. Vnde etiam est præclarum testimonium Theodoti Ancirani Orat. de Natiu. Saluat. habita in Conc. Eph. to. 6. Appendice c. 2. vbi sic inquit, Ipse q tunc Magos ineffabili pietate traxit, claram nunc festiuitatem constituit: non iā in præsepe positus, sed in altari, illud namq; præsepe mater factum est huius mensæ. Propterea in illo est positus, vt in isto comedatur, & fidelibus fiat saluris cib?.

Tertio his sunt consentanea testimonia illa, in quibus sancti exaggerant charitatem Christi, quia nec pastores oues suas, nec matres filios suis carnibus alunt, sicut Christus nos pascit: neque amantes ita se

ita se tradunt, & coniungũt amicis, sicut Christus voluit nobis tradi, & copulari: at vero si Christus tãtum signum nobis tradidisset, commune hoc esset omnib⁹ amantibus. Legatur Chrys. hom. 83. in Matth. 45. in Ioan. 24. in 1. ad Cor. 2. 60. & 61. ad populum, huc facit illud Augu. epi. 120. cap. cap. 27. Quidam manducantes in sacramento Christum pauperem, dedignantur esse pauperes, & illud in Psalm. 33. Iudæi de Crucifixo obtenebrati sunt, Christiani vero comedendo crucifixum, illuminantur.

Chrysost. August.

Quartum caput continere potest ea testimonia in quibus Patres, rationes reddũt, ob quas voluit Christus sub speciebus panis & vini, & non in propria specie nobiscum manere, & ad manducandum & bibendum dari; scilicet, vt fides probaretur & exerceretur: & vt sine horrore, caro & sanguis eius, manducaretur ac biberetur, manifeste enim, & absq; vlla tergiuersatione his locis supponũt, ipsam veram carnem, & sanguinem, nobiscum præsentem adesse in hoc sacramento, vereq; ac realiter à nobis sumi. Ita vere loquuntur Ambros. Damasc. Theophyl. locis citatis, item Ambros. li. 4. de sacram. c. 4. Aug. in c. Vtrum sub figura. de Consecra. d. 2. Cyril. apud D. Tho. in catena. Lucæ 22.

Ambros. Damasc. Theophyl. Aug. Cyril.

Quintum caput sit, Sanctorum dicentium, in hoc sacramento perficiendo interuenire magnum quoddam miraculum, & diuinæ omnipotentiæ opus: nam si nulla est realis præsentia Christi, sed sola significatio panis, nullum miraculosum opus ibi interuenit, sed sola extrinseca denominatio, seu impositio ad significandum. Optima sunt ad hunc locum confirmandum verba Chrysostomi libr. 3. de sacerdotio. O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur. Nullum autem miraculum, aut speciale omnipotentiæ opus, in hoc sacramento interueniret, si totum in figura & signo esset positum. Quod argumentum mirifice amplificat Ambr. lib. 4. de sacramentis, cap. 4. & lib. de his, qui initiantur, c. 9. & amplius vrgeri potest ex his, quæ dicemus sectione quinta.

Chrysost.

Ambros.

Admirabilis tamen est impudentia Caluini, qui (vt refert Claud. repet. 4. c. 4.) hoc eludit argumentum, confitens hoc vere esse admirabile opus omnipotentiæ Dei; postea vero, rẽ explicando, diuertens ab existentia Christi in hoc sacramento, & à consecratione ipsius sacramenti ad participationem Christi per fidem & spiritualem effectum, qui in suscipientib. efficitur: cum tamen omnes Patres miraculum ponãt, & opus diuinæ omnipotentiæ in ipsius materiæ consecratione, & in existentia corporis Christi in cælo, & in terra: & similib. vt euidenter patet ex omnibus adductis, & est optimus locus Aug. libr. 3. de Trinit. cap. 4. vbi primum differentiam constituit inter alia, quæ Christum significant & hoc sacramentum. Quia cætera (inquit) non dicuntur esse sanguis & corpus Christi, sicut hoc sacramentum: & subdit, Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non efficitur tam magnum sacramentũ, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei. At vero, si hoc sacramentum sola significatione perficeretur, nulla inuisibilis operatio diuini Spiritus in eo conficiẽdo interueniret. Sunt etiam optima verba Iustini Apologia 2. dicentis, Ea omnipotentia, qua Verbum factum est caro, fieri Eucharistiam carnem Verbi.

Augustinus.

Iustinus.

Vnde sextum caput & euidentissimum sumi potest ex his locis, in quibus Patres dicunt, hoc sacramentum perfici, per veram conuersionem panis in corpus: vel, panem fieri corpus: vel, ex pane fieri, vel creari corpus: & ad persuadendam hanc diuinam operationem, & conuersionem, vtuntur exemplis creationis, & conuersionis aquæ in vinum, & simil. ib. à quorum recitatione hic abstinemus, quia disput. 11. de hac re latissime acturi sumus. Et his affinia sunt testimonia in quibus docent substantiam panis nõ manere post consecrationem, nam ex hoc euidenter infertur præsentia: nullus enim etiam ex hæreticis dubitat, quin panis non recedat, nisi propter Christi præsentiam. Sed illa testimonia referemus disputatione 10.

Septimum caput confici potest ex illis locis, in quibus Patres laborant, vt fidelibus persuadeant, in hoc mysterio non esse credendum sensibus, sed Christi verbis. Et hunc articulum proponunt tanquam creditu difficilimum, & ideo Christi authoritatem & omnipotentiam exaggerant, & magnam fidem requirunt. At vero si hic esset Christus tantum vt in signo, non esset maior difficultas in hoc sacramento, quam in Baptismo & aliis: ita loquuntur Hilarius, Cyrillus, Damascenus, & Augustinus locis sæpe citatis, & iterum August. serm. 2. de verbis Apostoli, & lib. 3. de Trinit. cap. 10. optimè Chrysost. homil. 51. & 53. in Matthæum, & 60. ad populum: & Sanct. Ephrem. lib. de non scrutanda Dei natura, c. 5. vbi sic inquit. Noli scrutari inscrutabilia, nam si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus: esto fidelis & innocens: participa immaculato corpore Domini, fide plenissima, certus, quod agnum ipsum integrum comedis.

Augustinus. Chrysostom.

Ephrem.

Octauum caput præcedenti addi potest ex illis locis, in quibus Sancti Patres ex veritate huius mysterij alia mysteria nostræ religionis cõfirmant. Sic Irenæ. lib. 4. c. 34. probat, Christum esse verum Deum, quia potuit conuertere panem in corpus suum: & c. 35. ex eodem mysterio disputat contra negantes resurrectionem. Chrys. hom. 83. in Matt. ex veritate huius sacramenti confutat eos, qui veram Christi carnẽ negant. Eodem modo colligit Leo Papa, epist. 23. vbi grauissime docet veritatem corporis & sanguinis Christi, inter communis sacramenti fidei, tam vnanimi Ecclesiæ consensu teneri, vt etiam in linguis infantium versetur. Hilarius denique li. 8. de Trinit. ex illo modo, quo Christus, medio hoc sacramẽto, in nobis est, & nos in ipso, reali quadam, & (vt ipse loqtur) naturali conjunctione, explicat, & cõfirmat, circumincessionem diuinarum personarum inter se.

Irenæus.

Chrysost.

Leo.

Hilarius.

Nonum caput addere possumus ex illis locis, in quibus Patres disputant de sacrificio incruento noui testamenti: in quo non solum panem & vinum, significantia passionem Christi, sed ipsummet corpus & sanguinem Christi offerri, & incruente immolari dicunt. De qua re, quemadmodum inferius suo loco ex professo tractaturi sumus, pauca Sanctorum loca assignabimus: docet ergo expresse hanc veritatẽ Cyrill. Alex. in declaratione anathematis. 11. Au. concio. 1. in Ps. 33. & Ps. 38. Christus offertur in terris, quando corpus eius offertur. Chrys. supra & hom. 17. ad Hebr. in fine, ante partem moralem, & hom. 2. in secundum ad Tim. vbi dicit eandem esse rem oblatam in cruce, & in altari. Greg. Mag. 4. dialog. c. 58. Greg. Niss. orat. 1. in tertium diem Paschę: Arcano (inquit) sacrificij modo idem est Sacerdos, & agnus: & infra: peracto sacrificio corpus suum, & sanguinem familiaribus dedit. Chrys. & Euthym. dum exponunt illa verba Ioan. 17. Pro eis sanctifico me ipsum) de hoc incruento sacrificio, i. pro eis iam sacrifico me ipsum. Duo vero sunt notanda præcipua testimonia: alterum est D. Andreę Apostoli, qui, vt in eius vita, ab Ecclesia recepta legimus, cum tyranno ad sacrificandum idolis inducerẽtur, respondit. Ego quotidie sacrifico Deo agnũ immaculatum: & cum carnes illius agni à populo vere fuerint manducatę, agnus integer perseuerat. & infra dixit: mysterium hoc non, nisi fide comparari posse. Alterum est Martialis Apostolorum discipuli, epi. ad Burdegal. c. 3. vbi lõga disputatione ostendit eandem rem in hoc sacrificio offerri, quæ in cruce oblata fuit. Quibus addi potest Optatus Mileuit. l. 6. contra Parmen. dicẽs, Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi? & infra. Illi iniecerunt manus, i. Christo, in cruce, à vobis percussus est in altari, & infra.

Cyril Augustin. Chrysost.

Gregor. Greg. Nyss.

Euthym.

Andreas.

Optatus.

Hoc immane facinus geminatum est, dum fregistis calices, Christi sanguinis portatores. Testimonium etiam Theodoti Ancirani supra citatum, egregium est ad hanc rem confirmandam. *Theodotus.*

Decimum ac postremũ caput instituisset ex modo, quo Sancti de hoc sacramento loquuntur: & ex epithetis, quib. hoc sacramẽtum ornant; quæ non nisi propter præsentiã Christi illi adaptari possut, ex quibus multa retulimus cũ de nominib. huius sacramẽti ageremus: & adiungi pót modus loquendi Concilij Chal. act. 3. in damnatione Dioscorid. vbi priuari dicitur cõmunione Terribilis mysterij. Eodẽ modo loquitur Dionys. c. 3. de Eccl. Hier. & Chrys. lib. 3. de sacerdotio, vbi vocat hoc, horrẽdum mysterium. Addi potest Cypr. ser. de cœna Domini, vbi hunc vocat, inconsumptibilem cibum & Martial. supra, qui vocat panem viuum, & Orig. hom. 5. in diuersos, qui vocat Sanctum & incorruptum cibum, quem cum homo sumit Dominus ad ipsum ingreditur. *Conc. Chal.* *Dionys.* *Chrysost.* *Cyprian.* *Origenes.*

Obiectio. 1. Contra hanc autem veritatem multa congerunt hæretici, tã ex Patrib. Latinis, quam ex Græcis. Primo tamen ac præcipue de D. Augusti. authoritate gloriantur, in quo hæc potissimũ loca videntur difficilia. Primus supra explicatus est. Continetur enim in illis verbis tract. 25. in Ioan. Quid paras dentem & ventrẽ? vbi explicuimus illa verba, no hoc corpus, q̃ videtis, manducaturi estis. Secundus est ex l. 3. de doct. Christ. c. 16. vbi inter figuratas locutiones ponit illam, Nisi manducaueritis; ne flagitium continere videatur, quia etiam supra sect. 2. explicatus est. Tertius fit ex enarratione Ps. 3. in principio, vbi dicit, Dominũ adhibuisse Iudam ad cõuiuium, in quo corporis & sanguinis sui figurã commendauit, & tradidit discipulis. Quartus in li. contra Adimant. Manich. c. 12. vbi tractans verba Deut. 12. Non comedes sanguinem animalium: sanguis n. eorum pro anima est. Dicit; ibi signum nomine signati appellari, & subdit. Non n. dubitauit Dñs dicere, Hoc est corpus meum: cum signũ daret corporis sui. Quintus ex epi. 23. vbi cũ dixisset, sæpe signa nominib. rerum, quas significant, appellari, subdit. Sicut ergo secundum quẽdam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, & sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentũ fidei, fides est, sicut ergo Baptismꝰ reuera nõ est fides, sed signum fidei, ita indicat hoc sacramẽtum vere non esse corpus Christi, sed secundum quẽdam modum, i. signum eius. Sextus sumi potest ex li. de Cataclismo, c. 4. vbi sic inquit, Cũ mane illud venerit, q̃ vesperum non habebit, non iam offeretur sacrificium imaginis agni, sed ipse agnus, &c. Sentit ergo nunc tantum offerri sacrificium imaginis agni. Vltimus denique est ex 11. de Ciuit. c. 20. & 25. vbi sentit, hæreticos & schismaticos non manducare vere corpus Christi, sed tantum sacramentum eius, quia non manducat corpus Christi, qui nõ est in corpore Christi; quia vere manducare est in Christo manere, & Christum in ipso.

2. ex Cypria. Secundus ex Cypr. ser. de Cœna Dñi in fine dicens. Hæc quoties agimus non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem Sanctum frangimus, & partimur, & in ser. de Vnctio. Chrismat. Dedit (inquit) Dñs noster in mensa, in qua vltimũ cum Apostolis participauit conuiuiũ, propriis manib. panẽ, & vinum; in cruce vero manib. militum, corpꝰ tradidit vulnerandũ, vt in Apostolis secretius impressa syncera veritas, acvera syncritas, exponeret gẽtibus, quomodo vinum, & panis caro esset & sanguis, quib. rationibus causæ effectibus conuenirent, & diuersa nomina vel species ad vnã reducerẽtur essentiã, & significantia, & significata eisdem vocabulis censerentur.

3. ex Hieron. Tertius obiicitur, Hieron. lib. 2. contra Iouinian. dicens, in typo sanguinis sui non aquam obtulit, sed vinum.

4. ex Ambr. Quartus, Ambros. lib. 1. officio. c. 48. vbi dicit: hic offerri Christum in imagine; in cælo in veritate, & li. de his, qui initiantur, c. 8. & 11. vbi dicit, Eucharistiam esse verum panem, & corpus Christi significare.

Quintus, Tertul. lib. 1. contra Marcio. c. 14. Panem (inquit) quo ipsum corpus suum repræsentat. Alia eius loca supra tractata sunt circa verba institutionis. *1. ex Tertul.*

Sextus, Clem. libr. 5. constit. cap. 13. Cum dedisset nobis antitypa mysteria pretiosi corporis, & sanguinis sui. *6. ex Clem.*

Septimus, Gelas. lib. contra Eutyc. in fine, imago (inquit) & similitudo corporis, & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebrantur. *7. Gelasius.*

Octauus, ex Græcis Greg. Naz. Orat. 11. ad funus sororis Gorg. sacramentum, quod in altari reseruatur, vocat, antitypon pretiosi corporis & sanguinis Domini. *8. Greg. Naz.*

Nonus, Chrys. Psal. 22. Mensam (inquit) istam præparauit seruis suis, vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis sui, panem & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in sacramento, & alia similia loca difficilia sunt in opere imperfecto hom. 11. 17. & 19. *9. S. Chrys.*

Decimus, Orig. Dialog. 3. contra Megethium Marcionistam in fine 2. parte sub titulo de Christo homine vero ex Maria, sic inquit, Si, vt loquuntur isti, carne destitutus erat, & exanguis, cuiusmodi carnis, cuius corporis, & qualis tandem sanguinis, signa & imagines, & panem, & poculum ministrauit, iussitq̃ per illa discipulos sui memoriam renouare? Et super 15. c. Matth. vocat hunc panem, Corpus symbolicum, & typicum, & negat malos manducare corpus Christi. *10. Origenes.*

Vndecimus, Theodor. Dialog. 2. post medium, sic inquit, Neq̃ enim signa mystica post sanctificationẽ recedunt à sua natura, manent enim in propria substantia, & figura & forma, & intelliguntur esse, quæ facta sunt. *11. Theodor.*

Duodecimus, Euseb. lib. 5. de demonstr. c. 3. Sacerdotes (inquit) spirituale, secundum Ecclesiasticas sanctiones, sacerdotij munus obeũtes, vino ac pane corporis illius, ac salutaris sanguinis mysteria repræsentant. Quę sane mysteria tanto ante Melchisedech Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat. Et lib. 8. demonst. in fine, sic inquit, Rursus enim ipse dispensationis diuinæ notas suis discipulis tradidit, dum hortatur, vt sui ipsius corporis imaginem repræsentent: & infra: vt pane sui corporis nota vterentur, instituit. *12. Euseb.*

Vt hæc & similia loca intelligantur, obseruandum primo est, nullum istorum Patrum negasse vnquam præsentiam corporis Christi in hoc sacramento, neque addidisse vnquam dictionem exclusiuam; videlicet esse tantum figuram, signum, seu panem, aut sola fide, solumque spiritualiter manducari, aut quippiam simile, quod veritati corporis, & sanguinis Domini repugnet: quin potius aliis locis fere omnes illi apertissime eam testati sunt, vt vidimus, solum ergo esse potest difficultas, vel, quia interdum explicant figurate, vel spiritualiter, quæ dicuntur de vsu huius sacramenti, quo diximus supra tractantes locum Io. 6. Vel, quia interdum vocant hoc sacramentum, panem & vinum, de quo dicemus circa art. 2. D. Thom. in disput. 2. quia hoc non spectat ad quæstionem de præsentia corporis Christi, sed ad quæstionem de absentia panis, quæ diuersa est & ibi tractanda. Vel denique, quia interdum vocant hoc sacramentum signũ, figuram, antitypum, in quibus vocibus tota difficultas eorum testimoniorum, quæ adducta sunt, præcipue versatur. *1. Fundamẽtum obiectionum & solutionum.*

Secundo notandum est, hoc sacramentum ita continere Christum inuisibiliter sub specie visibili, vt simul sit signum eius, & repræsentet ipsum, vel pro nobis crucifixum, vel prout in cœlo existit, quatenus hoc sacramentum pignus est gloriæ, vel prout vnitur corpori suo mystico: sicut ergo priori ratione hoc sacramentum vere dicitur corpus Christi, *2. Punctum.*

Christi, & veritas, ita posteriori ratione dici potest figurum, & figura: nam hoc ipso, quod sacramentum est, sacrum signũ esse necesse est, ita notauit Damasc. Damasc. l. 4. de fide, c. 14. in vltimis verbis, dicens, Figuræ porro rerum futurarum idcirco dicuntur, non quod nõ vere corpus, & sanguis Christi sint, sed quod nunc quidem diuinitatis Christi per ea, participes efficiamur, tunc aũt intellectuali modo, ac per solum aspectum. Ansc. & l. de diu. offic. apud Claud. rep. 3. c. 4. his verbis Christi benedictione panis fit corpus eius: non significatiue tantum, sed etiam substantiue: neq; n. ab hoc sacramento figuram omnino excludimus, neque eam solã admittimus: veritas est, quia Christi corpus est: figura est, quia immolatur, q̃ incorruptibile habetur. Hoc ipsum notarunt etiam Lanfr. contra Berengarium. Paschas. in ep. de corpore, & sanguine Dñi, Guitmun. l. 2. & Alger. l. 1. de hoc sacramẽto, vt eisdem obiectionibus hæreticorum satisfacerent. Addo ex Ans. & ex dictis supra disput. 2. licet in hoc sacramento vere, & substantialiter contineatur corpus Christi, tamen in modo existendi differre à modo connaturali corporibus, quo ipsemet Christus in propria specie existit. Et ideo, quoad hunc modum, posset dici Christus existere in hoc sacramento, vel incorporaliter, aut inuisibiliter, aut minus proprie, seu figurate. Et sic etiam voces, quæ significant Christum esse hic quodammodo dicuntur interdum continere figurã: quia, quoad hunc modum, alium sensum habent, quã secluso hoc mysterio, haberent. Et hac solã obseruatione facilime respondetur omnibus dictis locutionibus applicando illam, prout locus aut contextus postularit, vt tamen res fit facilior, oportet tertiam obseruationem præmittere.

Tertio obseruandum est, Patres non posse in vno loco omnia dicere, & explicare. Si ergo in omnibus locis explicuissent solam rationem signi, vel figuræ, & veritatem vbiq; tacuissent, posset ex illis nonnullum sumi argumentum, tamen, cum in hoc sacramento vtrumq; reperiatur, veritas, & figura, quamuis alicubi vsi fuerint voce, vel appellatione figuræ, nullum argumentum est, negasse veritatem, quam frequentissime & euidentissime aliis locis docuerunt. Præsertim, quia cum nondum esset nata, hæc hæresis simpliciter, & sine suspicione calumniæ loquebantur, quod in omni materia est diligentissime obseruandum, in lectione Sanctorum, vt in simili de Chrysostomo loquens, notauit Augustinus libro 1. contra Iulianum, cap. 2. his verbis: Disputans in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullus pulsabatur, vobis nondum litigantibus securius loquebatur. Quæ verba tum ad alios Patres, tum maxime ad Augustinum ipsum in præsenti quæst. accommodare possumus. Addo etiã Patres in primitiua Ecclesia, consulto quãdo agebãt de sactamento, obscure fuisse locutos, tegendo mysterium propter infideles, & gentiles, & ideo libenter vsos fuisse nominibus symbolicis, vnde Theodor. dialog. 2. post medium, non oportet inquit, aperte dicere, est n. verisimile adesse aliquos non initiatos, & Auguſt. ser. 2. de verbis Apost. & alii cum loquuntur de hoc sacramento, sæpe interponunt hæc verba: Norunt fideles, vel similia, quibus satis indicant maius latere mysterium in hoc sacramento, quam nudam significationem.

Ex his ergo facile possunt omnia citata testimonia intelligi, maioris tamen claritatis gratia, breuiter per singula discurremus. Primus igitur Augustini locus supra tractatus est, similiter & secundus. Quibus addendum est, regulam illam, quam loco illo de doctrina Christiana tradit, scilicet, Quando Scripturæ præceptũ videtur flagitium continere, figurate esse intelligendum, nec esse ita sumendũ, vt pro non vniuscuiusq; arbitrio ita liceat interpretari, quando n. Abrahæ præceptũ fuit, vt filium occideret, vel Oseæ, vt mulierem fornicariam acciperet, possent quidem hæc homini videri flagitia, & tamen non propterea metaphorice, sed proprie intelligenda sunt. vnde idẽ Aug. lib 2. contra aduersar. leg. & Proph. c. 9. Secundum fidei regulam (inquit) proprietas verborum seruanda est. Metaphora vero, vel figura solum ex ipsamet Scriptura, vel ex sano Ecclesiæ sensu, quantum ad vitandum apparens flagitium fuerit necessaria, adhibenda est, & ita in præsenti mysterio rei proprietas retinenda est, figura vero dicitur esse quoad modum, quia Christus non in propria specie, sed sub aliena sumendus est, & ita posset eadem Augustini regula contra hæreticos retorqueri, quia vbi sine flagitio, vel absurditate seruari potest proprietas verborum, retinenda est, sed Christum esse præsentem in hoc sacramento, nullum est flagitium, nihilque absurditatis continet, sed magnum Dei mysterium ac beneficium: ergo proprie intelligendum est. Addo etiam interdum dici, Scripturam figurate loqui, non quoad verba, sed quoad rem, quia nimirum in re ipsa latet mysterium, non quia sit figura, seu metaphora in verbis, sicut cum ait Paulus ad Galat. 4. per allegoriam dictum esse, quod Abraham duos filios habuit, non excludit fidem historiæ, sed dicit in illa contineri mysterium: Sic ergo præsentia Christi in hoc sacramento, licet vera sit & realis, tamen, quia simul est sacramentalis & significatiua ac occulta, ideo etiam figuralis dici potest. Ad tertium ex Psalmo tertio respondetur primum, Christum dando hoc sacramentum, dedisse signum corporis sui, non tamen vacuum, sed plenum eodem corpore, dedit enim sacramẽtum sensibile, quod reuera signum est corporis in eo contenti, quod etiam est signum vel figura sui ipsius in propria specie existentis, vox enim figura, vt dixi, non semper excludit veritatem, sicut ad Hebr. 1. dicitur Filius figura substantiæ Patris, non quia veritate substantiæ careat, sed quia per illam Patrem repræsentat. Sic igitur hoc mysterium dicitur figura Christi, non quia veritate illius careat, sed, quia illum in propria specie, & passionem eius repræsentat. Quarum testimonium eundem omnino habet sensum. Atq; idem iudicium est de quinto, illa enim particula (secundum quendam modum) non excludit veritatem præsentiæ, sed excludit naturalem modum existendi, quam solent habere res, cũ absolute & simpliciter existere dicuntur, sicut ibidẽ dicit, quotidie immolari in sacramento secundum quendam modum, quia reuera licet quotidie sacrificetur, non tamen illo modo cruento, quem immolatio præ se ferre videtur, qui modus in hoc sacrificio quotidiano repræsentatur, & ita hoc mysterium, & est verum sacrificiũ & est sacrificium passionis Christi, secundum quendam modum, scilicet repræsentatiuum: sic ergo hoc sacramentum, licet sit verũ Corpus Christi, dicitur tamen esse illud, secũdum quendam modum, per comparationem ad idem Corpus, in propria specie existens, vel quia est illud repræsentatiuè, repræsentat enim Corpus in cruce pendens, vel quia non illo modo hic existit. Aliter inquit Alg. dict. lib. 1. c. 5. Augustinum loqui de ipsis speciebus sacramentalibus, quæ quodãmodo dici possunt Christi Corpus, quia illud continent ac repræsentant, sicut ibidem ait, Baptismum dici fidem, quia illam significat. Vnde Paschasius epistola, de Corpore & Sãguine Domini, hoc eodem testimonio veritatem cõfirmari dicit, quia sicut Baptismus, quamuis dicatur esse fides, secundum quendam modum, non excludit existentiam fidei in paruulis, sed potius significat habere illam aliter, quam soleant adulti, scilicet per sacramentum & non per proprium actum, ita cum dicitur hoc sacramẽtum visibile esse quodammodo corpus, quia illud significat, non excluditur corporis veritas. Ad sextum eadem est responsio, quæ ad præcedentia, ibi enim verbis satis perspicuis Auguſt. dicit, nos comedere agnum per noctẽ huius sæculi, & quotidie illum immolare, eiusq; sanguinem bibere, cum

Damasc.
Aug. lib. 2. contra aduersar. leg. & Proph. c. 9.
Galat. 4.
Hebræo 1.
Algerus
Paschas.

re, cum ergo vocat sacrificium imaginis agni, aperte cõparat cũ Christo existente in cœlo sub propria specie, cuius hoc sacramentum pignus & imago est, quãuis etiam sit veritas, agnum in se continens. Vltimum testimonium nullam habet difficultatem, loquitur enim de manducatione Corporis Christi, quo ad effectum eius, seu quoad vnionem, cum corpore mystico, vt latius infra dicturi sumus, agentes de vsu huius sacramenti, quæ omnia esse ad mentem Aug. nulli potest esse dubium, qui attente & ipsa loca, & plura alia, in quibus veritatem Catholicam expresse docet, considerauerit. Adduximus multa supra tractantes locum Iohan. 6. & verba institutionis, & in hac sectione, quibus addi possunt testimonia ex tract. 84. in Io. Quæ mensa est potentis, nisi vnde sumitur Corpus & sanguis eius, qui animam suam posuit pro nobis? & 12. con. Faust. c. 10. Habet magnam vocem Christi sãguis in terra cum eo accepto, ab omnibus gentibus respondetur, Amen. Hæc est clara vox Sanguinis, quã Sanguis ipse exprimit ex ore fidelium, eodem sanguine redemptorum, & c. 20. Nunc bibitur, quod de latere Christi manauit & l. 2. de peccato. meritis. & remissione, c. 26. vbi panem Catechumenorum negat esse Corpus Christi, quamuis sit sanctificatus, & aliquo modo sacramentum, atq; adeo signum corporis. Tandem ex enarratione in Psal. 93. fuderunt pretium suum, vt biberent precium suum, loquitur autem de Sanguine Christi fuso ab hominibus, & huiusmodi similia passim in Augustino reperientur.

Augustin.

Respondetur ad loca Cyp. Ad Cyprianum respondetur, in priori loco solum agere de dispositione necessaria ad fructum huius sacramenti suscipiendum, quem ait, non ad corpus, sed ad animam præcipue pertinere. In posteriori autem loco nihil est, quod huic veritati obstet, nisi fortasse, quod sacramẽtum hoc panem appellet, distinguens illud à corpore in passione tradita. Sed hoc nihil obstat, distinguit enim modum tradẽdi in cruce corpus suum in specie visibili, & in hoc sacramento per modum cibi & panis, quẽ infra dicit esse carnem Christi, & sic inquit diuersa nomina ad eandem reduci essentiam, seu eandem rem indicare, & significantia ac significata eisdem vocabulis censeri, quia & caro panis dicitur, eo, quod per species panis significatur, & Eucharistia caro dicitur, quia carnem in se continet & significat.

Ad Hieron: & Ambros. Ad Hieronymum & Ambrosium responsio constat ex dictis, & ex his quæ statim dicemus, de voce, antitypa, nam de vero sensu horum Patrum euidenter ex aliis locis constat, vt sæpius visum est in superioribus.

Respondetur ad Tertull. Ad Tertullianum, quod in eo difficile poterat videri supra tractando verba institutionis, explicatum est. Locus autem citatus ex primo contra Marcionem in vno sensu non est nobis contrarius, in alio vero etiam nobis fauet, nam licet fateamur, Christũ repræsentasse, id est, significasse corpus suum, vt erat in propria specie dando hoc sacramentum, non sequitur dedisse nudum signum, absque re, id est, sine corpore suo in illo contento. Alio vero modo, vt supra diximus (repræsentare) idem est, quod rem præsentem facere, ita dicitur Christum repræsentasse corpus suum in pane, quia illud sub speciebus panis, præsens efficit, & hanc esse Tertullianam phrasin, late ostendit Pamelius eo loco, sunt autem quam plurima alia Tertulliani testimonia, in quibus veram & antiquam huius sacramenti fidem ostendit, quæ Pamelius congerit lib. 4. contra Marcionem, capite 40. indicabo autem vnum vel alterum ex apertioribus; libro igitur de idololatria, capite septimo inuehitur in eum Christianum, qui audet eas manus admouere corpori Dñi, quæ dæmoniis corpora conferunt, agit contra illos, qui post idololatriæ lapsum, ad communionem accedere audebant, corpus Dñi, prout tunc moris erat, in manibus sumentes. Vnde subdit. Proh scelus semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius lacessunt? Deinde de resurrectione carnis c. 9. Caro, inquit, corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur. Deinde l. 2. ad vxorem, c. 5. negat Eucharistiam esse eum panem, qui est in communi vsu hominũm.

Tertul.

Ad Clementem partim ex supra dictis patet, partim ex dicendis. Et Gelasij testimonium (quanquam vt infra dicam, ille liber nec Gelasij Papæ censeatur, nec; inauthoritate habeatur) recte exponi potest in actione mysteriorum celebrari imaginem, & similitudinem corporis & sanguinis Christi pro nobis in passione effusi, quia hoc sacrificium vere est repræsentatio illius, hinc autem non excluditur veritas huius sacramenti, vt sæpe dictum est. *Ad Clem. Ad Gel.*

Ad Gregorium Nazianzenum de illa voce antitypa, non est vna omnium sententia, quidam existimãt antiquos Patres, præsertim Græcos vocasse panem, & vinum, antitypa, ante consecrationem; quia tunc significant corpus & sanguinem Domini in eis consecranda, non vero post consecrationem: Ita exponitur Basil. in citato loco septimæ Synodi, quam expositionem approbat Damasce. lib. 4. c. 24. & Euthy. super Matthæum 26. &, vt supra vidimus, ita videtur loqui Amb. lib. 4. de sacra. c. 5. cum panem & vinum figuram vocat. At vero recentiores Scriptores recte considerarunt, expositionem hanc non posse omnib⁹ locis sanctorum Patrum accommodari. Nazian. enim in citato loco reliquias sacramenti in altari cõsecratas, antitypa vocat, & Basil. in Liturgia post cõsecrationem ea voce vtitur. Respondet ergo Turrianus circa dictum Clementis locum antitypa nonidem esse, quod signa, seu typi, sed potius significare id, quod signis, seu typis veteribus succedit, quia illã vim habet præpositio illa Græca, anti, id est, pro, iuxta quam expositionem, quæ ingeniosa est, hæc vox potius exprimit veritatem huius sacramenti, qua significat, loco antiquarum vmbrarum nobis datum esse. Negari vero non potest, quin nonnunquam nomen typi, inueniatur in Patribus, vt ex Hieronymo paulo ante citaui & idem reperitur apud Chrysostomum hom. 16. in ad Hebræos, & Nazian. Orat. 17. in fine: vox autem typus, illam expositionem non admittit, quare probabile valde existimo vocem, antitypa, in eadem significatione vsurpari. loco, scilicet, vocis, typi, seu figuræ. Vnde dicendum est, sicut de aliis vocibus supra diximus, hoc sacramentum esse imul veritatem & imaginem Christi, in propria specie existentis, ac pro nobis passi, vel etiam species dici antitypa, quia repræsentant corpus, quod continent, & quod hic fit sensus Nazianzeni, aperte cõstat ex eadem oratione, vbi dicit, Christum Dominum super altare contineri, & ibi adorari, & Oratione 2. de Paschas. quæ est 42. Sine pudore (inquit) ac dubitatione corpus ede, & sanguinem bibe, si modo vitæ desiderio teneris, nec; sermonibus, qui sunt de carne, fidem abrogans, nec; ad eos, qui de passione habentur, impingens. *Turrian. Damas. Euthym. Ambros. Chrysost. Nazian.*

Ad loca Chrysostomi vno verbo respondere possumus, omnia illa aliena esse, & suspectæ fidei, de cõmentariis enim super Psalmos omnes eruditi sentiũt non esse Chrysostomi, quamuis verba ibi citata supra dictam expositionẽ admittant: similiter Imperfectum opus Matthæi non est Chrysostomi, & variis est erroribus refertũ, vnde creditur ab hæreticis corruptũ, legatur Sixt. Sen. l. 4. Bibli. & lib. 5. annot. 164. *Ad Chrys. Sixtus.*

Ad Origenem idem fere dicendum est, nam in libris indubitatis Origenis habemus firma testimonia veritatis, quæ in superioribus tractata sunt: illa vero, quæ ab aduersariis adducuntur, ex lib. incertis sunt, Deinde priora verba exponi possunt facile, sicut superiora, ex hoc enim sacramento probat, in Christo, esse veram carnem, cuius hoc sacramẽtum est sacrũ signum, non tamen vacuum, sed ipsam carnem inuisibili modo continens. In posteriori autem loco non videtur esse sermo Origenis de Eucharistia, sed de pane *Ad Orig.*

panebenedicto Catechumenorum, de quo Augusti. supra citatus meminit, vel certe quamuis de Eucharistia loquatur, intelligit tñ esse corpus symbolicum seu typicum, vel ratione specierū, vel quia corpus illud mirabili aut inuisibili modo ibi cōtinetur. Quod vero de impijs dicit, intelligitur quoad fructum, & spiritualem manducationem, lege Sixtum Senen. li. 6. annot. 66.

Ad Theodo. Ad Theodoretum respondetur, de vera eius sententia ex aliis locis satis constare. præsertim q. 27. in Exod. & in hoc eodem loco, quem tractamus paulo superius confitetur credere, in mysteriis se participare corpus & sanguinem Domini. Quod vero postea subdit de signis manentibus de sensibilibus accidentibus intelligit, quæ manent in propria entitate seu natura, quam substantiā vocat, & in priori figura, & forma, vt videri & tangi possint: Intelliguntur autē (inquit) ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorātur, vt quæ illa sint, quæ creduntur. Quibus verbis euidēter docet veritatem præsentiæ: Si quid vero est obscuritatis in his verbis, solum est, quia indicare videtur manere substantiā panis: Sed de hoc dicemus infra in propria disputatio. de hac re: vbi tum ex hoc loco, tum ex Dialogo 1. ostendemus, eum non sensisse manere panem, quoad substantiam, sed tantum, quo ad accidentia.

Ad Eusebii. Ad loca Eusebii respondendum est, sicut ad superiora, scilicet in hoc sacramento repræsentari mysterium Passionis Christi, quam ibi, dispensationem diuinā, vocat. Eodem modo appellat actionem huius sacramenti imaginem, seu notam corporis Christi, crucifixi, scilicet, & passi pro nobis.

SECTIO V.

Vtrum ex diuinis miraculis satis possit hæc Christi præsentia comprobari.

Duplex est miraculorū genus. DOcet Diuus Thomas supra, quæst. 29. art. 1. ad 2. duplex esse miraculorum genus, quædam miracula fiunt, vt credantur, alia, vt ad credēdum iuuent, & sint testimonia credibilitatis. Priora solent esse occulta, quia sunt ad exercendam fidem, & ad meritum eius. Posteriora oportet, vt sint publica & nota, vt ad credendum inducant. Vtrumq; autem miraculorum genus in hoc sacramento inuentum est, & vtroq; potest realis præsentia confirmari, sed diuersomodo, vt patebit. Nomine autem miraculi, ne sit in voce æquiuocatio, intelligimus omnem effectum diuinæ omnipotentiæ, supra omnes leges naturæ factum, siue extraordinarie fiat, siue ex aliqua ordinaria potestate supernaturali hominibus data, cōprehendimus etiam singularia aliqua beneficia, specialiter à Deo concessa ob fidem, & reuerentiam huius sacramenti.

Primo igitur, quædam miracula interueniunt in hoc sacramento, quasi per se, vt ipsum videlicet fiat, & hæc proprie instituta sunt, vt credantur. Vnde ex illis non potest probari præsentia, nam potius illorum fides in fide realis præsentiæ Christi in sacramēto continetur, & è conuerso, & ideo, qui vnum crediderit, necesse est, vt aliud credat. Potest tamen valere hic argumentandi locus, si ex sanctis Patribus ostenderimus, huiusmodi miracula, in hoc sacramēto cōficiendo interuenire. Solent autem numerari à quibusdam decem, ab aliis vndecim, vel duodecim, vel etiam plura miracula, omnia tamen ad quatuor capita reducuntur. Primum est, quod vnico verbo tanta rerum transmutatio fiat, vt notauit Ambros. *Ambros.* 1. de myst. cap. 9. & sæpe alias, de quo infra disputat. 11. Secundum est, quod accidentia maneant sine substantia panis vel vini, & aliud sit, quod visus, gustus, & tactus referunt, aliud, quod reuera existit, vt dixit *Cyril. Hieros. Chrysost.* Cyril. Hieros. l. Cateches. 4. Chrysost. hom ilia 85 in Matthæum, de quo plura infra, disputat. 10. Tertium quod Corpus Christi integrum & perfectum cum tota sua quantitate sub minima quantitate panis cōtineatur, sic enim dixit Epiphanius in Anch. Christus vere est in hoc sacramento, cum non sit illi æquale in quantitate, nec simile est figura. Sed de hoc latius infra q. seq. disp. 12. Quartum deniq; quod idem corpus in diuersis locis existat. Quod miraculum variis modis explicant Patres, Chrys. Hom. 17. in ad Hebr. & in multis locis offeratur Christus, hic plenus existens, & illic plenus, & hom. 83. in Mat. quod idem seipsum comedat, suumq; sanguinem bibat, hom. vero 2. ad Pop. & hom. 3. ad Eph. in hoc ponit miraculum, q. idē Christus, qui cœlum ascendit, nobiscum manserit in terra, Elias, inquit, ascendēs, pallium discipulo dimisit: filius aūt Dei ascendens nobis suam carnem dimisit; sed Elias quidem exutus, Christus autem nobis suam carnem reliquit, & ipsam habens ascendit. Hier. ep. 150. quæst. 2. quod idem sit conuiua, & conuiuium, comedens, & quod comeditur. Augu. Psal. 33. quod idem portet seipsum in manibus suis. Item sermone 2. de verbis Apostoli: & in Hom. cita. à Beda 1. ad Cor. 10. & Cypr. ser. de Cœna Domini, quod idem cibus totus sumatur à multis, & totus à singulis, & semper integer perseueret, quod ex Addrea Apostola supra etiam retulimus. Bernardus sermone vltimo de Cœna Domini, quod idem corpus simul in cœlo & in terris existat. In his autem omnibus nullum esset miraculum, si totum negotium fieret, in solo signo, quod enim miraculum est, alicubi esse realiter, & alibi in signo, aut manducare seipsum in imagine, & sic de aliis.

Epiphan. *Chrys.* *Hieron.* *Augus.* *Cyprian.* *Bernard.*

Secundo, ad comprobandam hanc fidem, facta sunt à Deo magna miracula & concessa insignia, & singularia beneficia, quæ recenset Guidmund. lib. 3. de hoc sacramento ad finem, & Paschas. libr. de corpore & sanguine Domini, cap. 12. Garetius 4. & 5. Classe sui lib. Breuiter etiam indicabo grauiora Patrum testimonia, in quibus huiusmodi beneficia diuina, vel miracula continentur. Ambrosius, oratione de fratre suo Satyro, & Nazian. orat. de sua sorore Gorgor. diuina beneficia referunt fide & deuotione huius sacramenti collata. Prosper in dimidio temporis, capite 6. refert puellam à potestate dæmonis liberatam. Gregorius 2. dialogo, cap. 24. refert Sanctum Benedictum applicuisse corpus Domini cuidā corpori defuncto, quod semel ac iterum ab ipso sepulchro, diuina permissione fuerat expulsum, vt amplius non expelleretur, quod & factum est, & lib. 3. cap. 3. refert, Sanctum Agapytum loquendi facultatem cuidam restituisse, dato illi corpore Domini. Ioannes Diaconus in vita eiusdem Gregorii refert, mutatam esse Eucharistiam in lapidem in ore cuiusdam, qui de illius veritate cum illam acciperet, dubitauit: Et idem refert Nicepho. lib. 13. histor. cap. 17. accidisse mulieri, quæ hæresi Macedonii infecta ad hoc sacramentum accessit. Idem Sozom. lib. 8. c. 5. alia legi possunt in citatis authoribus, solum sunt notanda verba Bernardi, quæ in vita eius libr. 2. cap. 7. leguntur. Cum enim ad expellendum dæmonē corpus Domini patenæ superpositum, capiti cuiusdam mulieris admouisset, dixit: Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas, adest ille, qui pro nostra salute passurus dixit. Nunc princeps huius mundi eicietur foras, & in hac fide præcipiens illi exire, coactus est obedire. Huc etiam spectant variæ visiones & apparitiones, quæ de hoc sacramento legūtur, in quibus Christus sub aliqua specie visibili apparuisse dicitur, alterutra ex causa, vt inquit Alg. l. 1. de hoc sacramento, c. 3. scilicet, vel ad confirmandos in fide, & proteruos deterrendos, vt in vita S. Malachiæ refert Bernard. & in vita S. Gregorii, Ioann. Diaconus l. 2. c. 41. vel vt ipsum amantes, & desiderantes consolaretur, vt Paschasius refert l. de corpore & sanguine Domini, c. 4. & plura refert Garet. supra.

Guidmun. *Paschas.* *Abbas* *Caretius.* *Ambros.* *Nazian.* *Prosper.* *Gregor.* *Ioan. Diac.* *Sozom.* *Paschasius.*

Obiectio. Dices, potuisse Christum præstare hæc beneficia per hoc sacramentum, etiam si in illo præsens non adesset,

Solutio.

adesset. Respondetur, non colligi eius præsentiam ex solis operibus, quatenus miraculosa sunt, sed quatenus sunt ex fide huius præsentiæ, & veritatis, aut directe in eiusdem veritatis testimonium, & confirmationem, talia enim fuisse prædicta miracula constat ex prædictis authoribus tam aperte, vt, nisi impudentissime, in dubium reuocari non possint. Postremo in confirmationem huius veritatis afferre possumus prodigia, quæ in vltionem eorum, qui indigne ad hoc sacramentum accedunt, vel alias irreuerenter eo vsi sunt, Deus est operatus. Inprimis enim
1. Corint. 10. Paul. 1. ad Cor. 10. propter abusum huius sacramẽti dicit multos obiisse, variasq; ægritudines passos esse.
Cypr. Deinde Cyp. in l. de lapsi. varia huiusmodi exempla refert, & signa diuinitus facta: & inter alia notãda sunt illa verba. Sanctificatum in Dñi sanguine potum de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Dñi, tãta maiestas. & illa; Documento vnius ostensum est recedere Dñm, cum negatur, quia,
S. Optatus. dum quidam indigne accederet, cinerem loco Eucharistiæ inuenit. Optatus vero l. 2. con. Parmen. refert, quosdam hæreticos Eucharistiam suis canibus proiecisse, canes aũt in dominos suos insurrexisse, eosq; dilaniasse, veluti vindicantes iniuriam corpori Domini factam.

Obiectio. Atque hinc obiter soluitur obiectio, quam magni faciunt Gentiles contra hoc sacramentum, quia constat ex historiis, & experientia, tyrannos ac persecutores Ecclesiæ, sæpe Ecclesias prophanasse, & altaria euertisse, & Eucharistiam etiam conculcasse & combussisse, & tamẽ Christum ibi existentem, nunquam se ipsum defendisse, atque aliquod mirum opus in hostium vindictam effecisse: ergo vel est impotens ad hoc faciendum, quod nos non dicemus, aut sine causa credimus illum ibi adesse. Olim enim Deus in eos, qui in arcam testamẽti iniurios fuerunt, grauissime animaduertit, vt legimus 1. Reg. cap. 5. Quid
1. Reg. 5. Responsio. ergo facturus esset in hoc sacramento, si vere ac realiter in eo contineretur? Respondetur tamen facile ex dictis, quod licet interdum Deus, iusto iudicio, vel ad probationem, & exercitium fidei suorum seruorum permiserit, vel templa, vel etiam ipsa sacramenta ab infidelibus indigne tractari, non propterea existimandum est, Christum ab hoc diuino sacramento abesse, quia, quamuis sacramentum conculcetur, aut comburatur, ipse impassibilis manet, & ob meritum nostræ fidei non expedit semp vti miraculis, & signis ad hostes fidei coercendos, sed permittere potius, vt iuxta rerum, ac bellorũ veritatem res humano modo succedant, eo vel maxime, quod hoc sacramentum est maximum miraculũ, quod in eo fit, non est ordinatũ ad confirmandã vel persuadendam fidem, sed potius, vt sit materia in qua fides exerceatur, interdum vero, vt diximus, vel ad confirmandos infirmos, vel ad terrendos iniquos vtitur Christus
Augustin. potentia sua, simul ostendendo suam præsentiam in hoc sacramento. Ex quo et ortum est, quod Augustinus refert, l. 1. de Ciuit. c. 4. aliquando hostes debellatores & victores Christianorum, tantam exhibuisse reuerentiam eorum templis, vt fuerint asylum omnium, ad illa confugientium, ne vel ipsi, vel eorum bona in hostium potestatem venirent.

SECTIO VI.

Quid ex antiqua historia & praxi Ecclesiæ, de reali præsentia Christi in hoc sacramento possit colligi.

RAtio difficultatis esse potest, quia in historiis Ecclesiasticis multa legimus facta esse à fidelibus, & pastoribus Ecclesiæ, circa vsum huius sacramenti, quæ non videntur profecta ex fide realis præsentiæ Christi in ipso, alias nec conuenientia, nec decentia viderentur. Primum sit, quod olim Eucharistia in manibus communicantium etiam laicorum dabatur, vt constat ex Concil. Tolet. I. cap. 14. & habetur
Con. Tolet. 11. q. 1. c. Si quis laicus: vbi excommunicatur, qui accipit Eucharistiam, & in Ecclesia non consumit: & ex sexta Synodo cano. 10. 1. in Trullo: vbi prohibentur fideles afferre vascula aurea, vel argentea, in quibus recipiant Eucharistiam, & per ea communicent, sed manibus propriis. Idem colligitur ex epi. Cornelij Papæ, quam refert Euseb. lib. 6. histor. ca. 35. in fine & Nicepho. lib. 6. cap. 3. & ex epi. Dionys. Alex. quam refert idem Nicephor. eodem lib. cap. 9. & ex verbis Euseb. Ambrosij, quia refert idem Niceph. lib. 12. c. 41. illum Nicep. ad Theodosium dixisse: Quomodo manus extollis, quæ cæde iniqua diffluunt? Quomodo ẽt diuinum Dñi corpus eis excipies? Quomodo sanguinem pretio sum ad os afferes? Idem refert Theo. l. 5. Hist. cap. 17. & lib. 9. Tripart. c. 30. idem aperte constat ex Cyrill. Theodor. Hieroso. orat. 5. mystag. & Cypriano, lib. de lapsis, & Cyrill. Ero. Aug. lib. 50. hom. in 26. Quanta, inquit, solicitudine Cyprian. obseruamus, vt nihil ex ipso, è nostris manibus in terAug. ram cadat? & sermone 252. de tẽpore, cum inquit, Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus suas: nec sine causa viros nominat: Nam hæc consuetudo non videtur in fœminis viguisse, vt iam dicam.

Secundo ex coniectura, ex eo, quod interdum per laicos ad infirmos Eucharistia mittebatur, in quo illud factum memoria dignum est, quod Dio- Dionys. Alex. nysi. Alexan. refert, in ep. ad Fabian. Antiochen. apud Euseb. lib. 6. cap. 36. & Niceph. lib. 6. cap. 6. de Serapione sene, qui, cum propter negatam in tormentis fidem à participatione sacramentorum arceretur, & morti esset vicinus, puerum ad vocandum Presbyterum misit, qui cum etiam ægrotaret, Puero, inquit, exiguam partem Eucharistiæ dedit præcipiens, vt eam made factam in os eius infunderet, quod puer impleuit. Quod sane factum non videtur ex eafide ortum, qua Eucharistia Christi caro creditur. Huc Greg. pertinet, quod Grego. narrat, hom. 40. in Euangelia, de S. Romula, quæ in mortis articulo constituta Eucharistiam petiit à Redempta magistra sua, quam illi Redempta ministrauit.

Tertio simile est, quod olim in priuatis domibus Eucharistia seruabatur, vt eam vnusquisque acciperet, vt aperte constat ex Cypriano, sermone de lapsis non longe à fine, & clarius de spectaculis, num. 4. Di- Cyprian. missus, inquit, & gerẽs secũ, vt assolet, Eucharistiam. indicat etiam Tertull. l. 2. ad vxorem, in illis verbis, Tertul. Non sciet maritus, quid secreto ante omnium cibum gustes, & si sciuerit, panem non illum credet esse, qui dicitur: idem aperte. li. de orat. sub finem, Basil. in ep. Basil. ad Cæsarem Patrit. In Alexandria, inquit, & Ægypto vnusquisq; de populo habet communionem in domo sua, acceptam à Sacerdote sacrificante & distribuente. Quod maxime seruatũ esse refert, ab his, qui in eremis solitariam vitam agebant. Huc et spectat, quod refert Hier. ep. 50. ad Pam. de Rom. con- Hieron. suetudine quotidie cõmunicandi in propriis, ac priuatis domibus, vt indicat. Et quod dicit Au. ser. 252. de tem. Omnes mulieres nitida exhibẽt linteamina, Augus. vbi corpus Christi excipiant. & fortasse huiusmodi linteamen, dominicale, dicebatur. atque de eo loquitur Conc. Altisio. cap. 42. vbi præcipit, vt vnaquæq; Con. Alti. mulier cum cõmunicat, dominicale suum habeat, nã c. 36. dixerat. Non licere fœminis propria manu accipere Eucharistiam.

Quarto hoc confirmant, quia priuatim iter agentes, vel in via, vel in mari secum Eucharistiam defe- Beda rebant, vt constat ex Beda in Martyro. 18. Kalendas Septemb. vbi de Tharsicio acolytho refert, interfectum esse à Paganis in via, eo quod noluisset ostendere Eucharistiam, quam secum portabat: & Am- Ambros. brosius, oratione funeb. de fratre suo refert, illum, antequam esset Presbyter, secum in naui Eucharistiam portasse.

Quinto non parum facere videtur, quod Hieron. Hieron. epist. 4. ad Rust. refert in fine, Corpus Domini in vimineo

mineo caniſtro, ſanguinem vero in vitro ſolere ab Epiſcopo confici & ſeruari.

Sexto, hanc etiam partem adiuuat, quod Euſeb. refert lib. 5. hiſt. c. 24. fuiſſe antiquam conſuetudinem, vt Epiſcopus, quando ad ſuam ciuitatem alius Epiſcopus veniebat, ſalutandi gratia, Euchariſtiam ad illum mitteret. Hæc enim & ſimilia non eſt veriſimile fuiſſe in Eccleſia facienda, ſi Euchariſtia verum Chriſti corpus non crederetur.

Quod ſeptimo confirmat illa priſca conſuetudo dandi Euchariſtiam infantibus, vt dicam latius infra q. 79. & conſtat ex Cypriano, lib. de lapſis, Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 10. & epi. 23. in quo illud potiſſimum notandum eſt, quod refert Euagrius, lib. 4. Hiſtor. c. 35. de Conſtantinopolitana conſuetudine, vt, ſi aliquæ particulæ Corporis Domini ſupereſſent, pueri impuberes, qui Eccleſiam frequentabant, acciperentur, vt eas conſumerent.

Dicendum vero eſt ex antiqua praxi Eccleſiæ, id eſt, ex ſumma veneratione ac religione, qua ſemper hoc ſacramentum in Eccleſia tractatum eſt, non obſcure colligi, hanc fidem de reali præſentia Chriſti in Euchariſtiam perpetuam, ac conſtantem in Eccleſia fuiſſe. Quod variis modis oſtendi ac declarari poteſt. Prima, ex adoratione, quam accedentes ad hoc ſacramentũ illi ſemper exhibuerunt, cum timore & tremore tanquam ad Regis corpus accedentes, vt inquit Clemens l. 2. Conſtitutio. c. 61. ad quod accommodat Aug. ep. 120. ca. 27. illud Pſ. 21. Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ. In quẽ ẽt ſenſum tractat hæc verba Concione 1. ſuper eundẽ Pſalm. Pſal. vero 58. loquens idem Augu. de Carne à Verbo aſſumpta, in qua in hoc mundo ambulauit, inquit: Et quia ipſam Carnem ad manducandum, ad ſalutem dedit, nemo illam manducat, niſi prius adorauerit. Sic ẽt Chryſoſtomus Hom. 3. in ad Epheſ. Adora, inquit, & manduca. idem Hom. 3. & 4. de incomprehẽſ. Dei natura, & in aliis ſupra citatis. Et huc ſpectat, quod aliis multis in locis grauiſſime docet, ſanctos, ſcilicet, Angelos aſſtare his myſteriis, illaque admirari ac venerari, vt videre licet, li. 6. de ſacerdotio, & Homil. de Euchari. in Enceniis 31. in acta 60. ad pop. Vnde Gregor. 4. dialog. capite 58. Quis fidelium, inquit, habere dubium poſſit in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Ieſu Chriſti myſterio, Angelorũ choros adeſſe? &c. Theodoretus præterea dialogo ſecundo de his myſteriis loquens, inquit, Et creduntur & adorantur, quod ea ſint, quæ creduntur. Ad eundem modum loquitur Amb. l. 3. de Spiritu S. c. 12. & alij, quos infra in propria diſputatione de cultu huius ſacramenti referemus. Nec dici poteſt adorari Euchariſtia ſolum vt ſignum vel imago Chriſti, tum quia citati Patres aperte loquuntur de adoratione Chriſti ſecundum ſe: vn de comparant hanc adorationem cũ adoratione Magorum, vt patet ex Chryſoſtomo, Hom. 7. in Matth. & cum adoratione Centurionis, ex Origene Hom. 5. in diuerſos, tum ẽt, quia alias non magis adorari poſſet Chriſtus in hoc ſacramento, quam in Baptiſmo, & Sancti longe aliter de hoc ſacramento, quam de aliis ſentiunt. Quare Theodoret. diſerte dixit, hęc myſteria adorari, non quia ſignificant, ſed quia ea ſunt quæ creduntur, tum deniq; quia non ſolum adorandam, ſed etiam inuocandam dicunt Euchariſtiam, Baſil. n. libro de Spiritu S. cap. 27. inuocationem Euchariſtiæ ponit inter Apoſtolicas traditiones, & ita in Canone miſſæ oramus, ad ipſum ſacramentũ dicentes, Agnus Dei qui tollis peccata mundi miſerere nobis, & idem fit in omnibus antiquis Liturgiis, Iacobi, Baſilij & Chryſ. in quibus illa etiam deprecatio habetur poſt conſecrationem, Deus propitius eſto mihi peccatori, & illa, Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Sic etiam Dionyſ. ca. 3. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ parte tertia. O diuiniſſimum (inquit) ſacramentum intelligentiæ noſtræ oculos tuo lumine comple. Similia colligũtur ex Greg. Naz. dicta orat. de obitu ſororis Gorgoniæ, & aliis Patrib. ſupra citatis, inuocatio autem & oratio fit ad ipſum Chriſtum, non ad panem, etiam ſi illum ſignificaret.

Secundo hoc colligitur ex ſumma diligentia, quæ ſemper in Eccleſia adhibita eſt, vt cum maxima puritate ſuſcipiatur hoc ſacramentum, quo pertinet conſcientiæ examen & præcedens confeſsio, iuxta illud Paul. Probet aũt ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. Item, quod ſolum à ieiunis ſumatur: & alia de quibus infra quæſt. 80. Quod vero interdum hoc ſacramentum, ſeu eius reliquiæ infantibus darentur, non fuit profectum ex minori hui⁹ ſacramenti fide, ſed quia fortaſſe exiſtente tunc minori numero & maiori deuotione, fidelium, id poterat fieri cõmodi⁹. Vnde, vt ex Auguſt. 3. de Trini. c. 10. colligitur, magna cura adhibebatur, vt vnuſquiſq; pro captu ſuo fideliter, reuerenterq; accederet, poſtmodum vero creſcentibus Chriſtianis populis & deuotione, ac charitate refrigeſcente illa conſuetudo abolita fuit, ob maiorem huius ſacramenti reuerentiam, vt quæſt. 80. copioſius dicemus. Illud vero obſeruatione dignum eſt hoc loco, quanta cura ſemper fuerit adhibita, ne aliqua Euchariſtię particula in terram decidat, vt videre licet in capite, Si per negligentiam, de Conſecrat. diſt. 2. vbi grauis imponitur pœna ei, ob cuius negligẽtiam aliquid in terram decidit. De qua etiam re eleganter loquitur Chryſoſtomus epi. 1. ad Innocentium, exaggerans facinus cuiuſdam militis, qui altare vsq; ad pauimentum ſanguine Domini aſperſerat. Vnde Tertullianus libro de Coron. mili. c. 3. Calicis aut panis noſtri (inquit) aliquid decuti in terram anxie patimur: & Orig. Hom. 13. in Exod. Noſtis, qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cum ſuſcipitis Corpus Dñi, cum omni cautela & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat ne conſecrati muneris aliquid dilabatur, reos n. vos creditis, & rectè creditis, ſi aliquid inde per negligẽtiam decidat. Sed præcipue notandus eſt locus Cyr. Hier. Catech. 5. dicentis: Caue, ne quid inde excidat tibi quod n. amittes, hæc tanq; ex proprio membro amiſeris: & poſtea deſcribit modum, quo olim Euchariſtia dabatur in manibus, dicens: Nõ expanſis manibus neq; diſiunctis digitis, ſed finiſtrã veluti ſedẽ aliq; ſubiicias dextræ, quæ tm̃ Regem ſuſceptura eſt & concaua manu ſuſcipe Corpus Chriſti. Ex quo intelligitur conſuetudinem illam ex magna reuerentia introductam eſſe; quia videbatur opportunus modus, ne aliquid in terram decideret: Poſtea vero propter maiorem decentiam illa conſuetudo eſt immutata, vt conſtat ex Conc. Rotom. c. 2. vbi prohibitum eſt, ne Euchariſtia detur in manibus communicantium, ſed quod ab ipſo ſacerdote ori infundatur, & in Conc. Altiſi. Can. 36. omnibus laicis vniuerſaliter prohibetur contactus huius ſacramenti.

Tertio hoc conſtat ex eo, quod propter reuerentiam Corporis Chriſti exiſtentis in hoc ſacramento vt res ſanctiſſima ſumma religione tractetur, conſecrati ſemper fuerint in Eccleſia ſacerdotes, vt infra ſuo loco videbimus: illud ſolum ad præſens ſpectat, hoc titulo in ſuma reuerẽtia habitos eſſe, quod Chriſti Corpus ſuo ore conficiunt, vt Hier. loquitur ep. ad Heliodor. Vnde eleganter Greg. Naz. orat. 17. ad ciues timore 17. ad ciues timore perculſos, inquit: Nũ tibi præterea ſupplicis cuiuſdam libelli loco canicies hæc offerenda erit, atq; annorum numerus, diuturnumq; & labiis expers., hoc ſacerdotium, q̃ ipſi quoq; Angeli puri puriſsimi Dei cultores, tanq; ipſorum cultui minime impar fortaſſe veneratione proſequũtur? & infra, Mensã hanc tibi offero ad q̃ communiter accedimus, ſalutiſq; meæ typos, quos eodẽ ore perago, q̃ hanc ad te deprecationem obeo: & de eadẽ re optime loquitur Chryſ. l. 6. de ſacerdotio. Et hunc locũ cõfirmat templorũ & altariũ cõſecratio, veſtiũ ac ſacrorũ vaſor. benedictio, vniuerſus deniq; cult⁹ religioſus, q̃ in Eccle-

Naziah.

Chryſoſt.

Origen.

Con. Hiero.

Conc. Rota.

Conc Altiſ.

Hieron. Nazian.

Chryſ.

in Ecclesia semper seruatus est. Hæc enim omnia ad Christum, in hoc sacramento contentum referuntur, vt Hierouymus ait, epist. ad Theopb. Alexan. vbi
Hieronym. inquit, propter consortium Corporis & Sanguinis Domini, hæc omnia magna veneratione coli, & ea contaminare magnum est sacrilegium, vt ait Optatus, lib. 6. cont. Parmen. Quocirca, licet fortasse initio nascentis Ecclesiæ propter inopiam fidelium, aut
S. Optatus. paucitatem ministrorum, & templorum, aut certe propter persecutiones tyrannorum, permitterentur aliqua in huiusmodi sacramẽti administratione, quę maiestati huius sacramẽri minus congruere viderẽtur, fiebant tamen, vt dixi, & ob necessitatem, & ex magna fide, ac pietate Christianorum, qua exterioris ornatus defectus resarciebatur: postea vero Ecclesia satis fundata & pace ac facultatibus aucta, incredibile est, quanta diligentia in externo cultu, &
Con. Cæsar. reuerentia circa vsum, & ministerium huius sacramenti adhibita sit. Vnde in Concilio Cæsaraug. can. 3. anathema fertur in eos, qui secum Eucharistiam
Con. Tolet. Rhemens. deferunt, & in Ecclesia non consumunt: idem significatur in Concil. Toletan. I. cap. 14. In Concil. autem Rhemens. Cano. 2. prout habetur in c. Peruenit, de consecra. dist. 2. prohibetur ne laici deferant Eucharistiam ad infirmos, sed soli sacerdotes, in necessitate vero id conceditur Diacono, ex licentia Presbyteri, in Concil. Carthag. 4. cap. 38. Imo in Concil. Roma. 2. sub Syluestro, Cano. 9. prohibentur sacra vasa contingere, etiam lectores & ostiarij. Atque idem prohibetur sacris virginibus in c. Sacratas. 23. d. & in c. In sancta. de Conse. 1. ex Pio. I. epi. 2. & Sothero Papa: de qua re latius infra.

August. Quarto hoc confirmat cæremonia illa de pane benedicto, seu Catechumenorum, de quo Augustinus li. 2. de peccat. merit. c. 26. Quod accipiunt, quamuis non sit Corpus Christi, sanctum tamen est, quoniam sacramentũ, id est, sacrum signum, est. Certe si Eucharistia tantũ esset signum Corporis Christi, etiam ille panis posset dici Corpus Christi, quia etiam Christũ repræsentabat. Alius ergo fuit semper Ecclesiæ sensus: Nam, quia Catechumeni capaces non erant veri Christi Corporis, dabatur illis veluti quoddam signum, & memoriale Eucharistiæ, vt rem ipsam amplius desiderarent & expeterent. Quæ cæremonia ad reliquos fideles baptizatos postea extensa est, quando consuetudo communicandi remitti cœpit. Vnde Pius primus præcepit, vt Presbyter particulas panis habeat in vase nitido, easque benedicat, vt qui communicare nollent dominicis ac festis dieb⁹, eulogiã inde acciperent. Quod decretum habetur in codice quinque librorum, libro 2. capite 117. vt refertur in actis Pij I. tom. 1. Concil. idem habetur in Concilio
Con. Nann. Nannanensi. c. 9.

Quinto optimum iudiciũ hui⁹ veritatis est, quod de Missa Catechumenorum seruatum esse legimus, permittebantur enim Catechumeni adesse vsque ad oblationem, prius vero, quam ad consecrationem peruenireturexire iubebantur, vt ex omnibus Liturgiis constat. Existimabat enim Ecclesia, eos, qui Baptismo non essent initiati, ad conspiciendum hoc mysterium non esse satis dispositos, vt notauit D.
D Thom. Dionys. Thomas, infra quæstione 80. artic. 4. ad 4. ex Diony. capite 7. Ecclesiast. Hierar. par. 3. Vnde Augustinus tracta. 10. in Ioannem. Corpus Christi est manna absconditũ à Catechumenis, quia Iesus adhuc non se
Beda. credit illis: & Beda loco supra citato Martyrologii refert, miraculo confirmasse Deum fidẽ illius Tharsicij qui, ne infidelibus Eucharistiam ostenderet, mortẽ sustinuit: Ita n. disparuit postea sacramentum, vt nec inueniri, nec videri ab eis potuerit. Simile factũ alterius Episcopi Laurentii refert idem Beda lib. 2. historiæ Anglicanæ, cap. 5. Et huc pertinet supra annotata consuetudo Patrum antiquorum, qui propter infideles ænigmatice & obscure de hoc mysterio loqui solebant, ne Sanctum canibus præbere viderentur.

Sexto ad declarandum hanc veritatem facit, quod licet, vt dictum est, initio nascentis Ecclesiæ mysterium hoc infidelibus occultaretur, cum tamen inter Christianos frequentissimus esset illius vsus, nõ potuit omnino latere & celari, quare eam opinionem de nostris conceperunt, quod ad carnes humanas, & infantem quendam manducandum, congregarentur. Vnde Tertull. in Apol. c. 7. Dicimur, inquit, *Tertul.* sceleratissimi, de sacramento infanticidij & pabulo crudæ. Eiusdem calumniæ meminit Euseb. li. 4. hist. *Euseb. Iustin.* c. 8. & lib. 5. ca. 1. & Iustin. Apolog. 2. ad Antonium in fine, ibi, vt Christianos ab hac calumnia defenderet apertis verbis veritatem huius mysterij Gentib⁹ exposuit. Huc etiam spectat, quod Auerroes Machumetanus, vt Prateolus refert, verbo, Machumetus *Cap. vl.* num. 16. impios nos appellabat, quod Christum Deũ nostrum edere diceremus: erat ergo hæc communis vox totius Ecclesiæ. Et per hæc satis responsum est rationibus dubitandi in principio positis.

SECTIO VII.

Quid possit ratione naturali de hoc mysterio ostendi.

QVatuor inquiri possunt. Primum an possit probari, hoc mysterium esse possibile. Secundum, an esse conueniens. Tertium an esse credibile. Quartum, an ita esse factum. De duobus vltimis punctis nihil dicendum occurrit, nisi quatenus ex duobus prioribus pendent.

Primo itaq; certum est, non posse sola ratione probari, hoc mysterium esse factum, est enim supernaturale, & pendet ex libera Dei voluntate, quæ non potest sola ratione, sed testimonio fidei cognosci, & ideo in omnibus præcedentibus quæstionibus, omnibus mediis & regulis fidei, probauimus hoc esse credendum, vt supposita illa fide, aliquid possumus ratiocinari. Secundo certum est, esse euidens, hoc mysterium esse credibile, quod euidenter probant omnia, quæ in superioribus quæstionibus adducta sunt, & iuuabunt etiam ea, quæ de possibilitate & cõuenientia huius mysterij statim dicem⁹, quamquam in hoc puncto nihil fere sit speciale in hoc mysterio magis, quam in aliis Christianæ religionis, de qua in materia de fide generatim ostenditur, esse euidenter credibilem, & ideo probando, mysterium hoc contineri inter ea, quæ fides Christiana proponit, concluditur, esse euidenter credibile, sicut & cætera: De primo ergo, & secundo puncto breuiter agendum est.

Tertio igitur de possibilitate huius mysterij, multi ex hæreticis huius temporis cum authoritate & testimonio Scripturæ sacræ, & sanctorum Patrum destituerentur, eo peruenerunt, vt dicerent, nõ potuisse Deum facere, vt Christus sit realiter præsens in hoc sacramento. Et tria potissimum dicunt esse impossibilia, quæ non possunt hoc loco fuse tractari, quia in sequentibus, magis explicato mysterio, commodiorem locum habent. Primum est, accidentia manere sine subiecto, mutata tota aliqua substantia, in totam aliam substantiam, de quo puncto instituemus duas, post sequentem, disputationes. Secundum est, corpus magnæ quantitatis, contineri sub minima quantitate, & non occupare locum, & esse modo indiuisibili, de quo tota q. 76. disputandum est. Tertium est, quod Christus manens in cœlo, simul sit in multis & distantibus locis, & de hoc dicam fuse disputatione, sequenti, oportet enim prius intelligere, quid sit hæc præsentia, quam Christus hic habet.

Nunc igitur circa hunc punctum solum est dicendum, non posse sola ratione naturali euidenter demonstrari hoc mysterium esse possibile, posse tamen euidenter ostẽdi, non demonstrari impossibile. Supposita præterea fide aliorum mysteriorum, potest satis manuduci intellectus, vt videat, hoc non esse impossibile. Probatur primum, quia nullum est natu-

rale

rale principium, ex quo euidenter colligi possit, illa tria miracula supra posita esse possibilia, & licet admittamus esse euidens, Deum esse omnipotentem, non tamen potest ex parte obiecti esse euidens, in illo non esse contradictionem: vt non esse contra essentiam & naturam accidentis esse per se, seu contra naturam quantitatis, esse inextrinsecam in eo loco, aut esse in pluribus locis, sicut etiam non est euidens, seclusa fide, duo corpora quanta esse posse penetratiue in eodem loco: itaq; hæc & huiusmodi absolute loquendo credita sunt, non demonstrata. Probatur autem altera pars, primum ex principio generali Theologiæ, quod euidenter soluit argumenta contra mysteria fidei, non tantum, vt aiunt, respondendo negatiue argumentis, sed etiam positiue, ostendendo non posse rationem naturalem demonstrare huiusmodi opera esse impossibilia Deo, quia nulla est ratio, quæ probet esse contra essentiam accidentis, verbi gratia, separari à subiecto, & per se cõseruari: imò ratio naturalis optime intelligit, posse naturam accidentis consistere in aptitudine, & non in actuali dependentia, & idem proportionaliter est de quantitate, quod euidentius fiet inferius soluendo argumenta. Et hinc concluditur tertia pars propolita. Primò, ratione generali, quia credimus Deum esse omnipotentem, & aliunde non videmus in his operibus apertam contradictionem, imo nec rationem illius admodum probabilem, sed solum esse intelligimus supra naturas rerum: ergo fit valde verisimile, hæc omnia esse possibilia Deo. Vnde Patres omnes supra citati sola Dei omnipotentia contenti sunt, ad persuadendum, hoc mysterium esse possibile, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Deinde admirabilius est, substantialem naturam integram separari à propria subsistentia, quam accidens à subiecto, & naturam creatam existere in Verbo increato, quam corpus existens in cœlo, existere simul in terra, & Verbum diuinum constitui sub humanitate, & cum illa componere vnam personam, quam Corpus Christi sub accidentibus claudi: & ad hunc modum argumentari possumus ex aliis mysteriis fidei, vt tractando in dictis locis singula puncta indicabimus.

Quartò, circa conuenientiam delirant magis hæretici: contendunt enim, Esto, sit possibilis hæc præsentia: esse tamen hominibus inutilem & potius pernitiosam, & Christo Domino iniuriosam. Primum quia quicquid vtilitatis potest ex hoc sacramento ad homines manare cum hac præsentia, potest sine illa operante Deo, per signa ab ipso instituta, & concurrente homine per suam fidem, quæ ratio operandi est sacramentis magis consentanea. Secundum patet quia oportet, quæ sursum sunt quærere, non quę super terram, ad Colosſ. 3. ergo oportuit Christum tãtum esse in cælo, quò nostræ cogitationes ascenderẽt: pernitiosum ergo esset nobis cum illo realiter præsente in terra versari, nam propterea ipse dixit: Expedit vobis, vt ego vadam. Ioan. 16. Deniq; indignũ existimant Christum iam immortalem & impassibilem dentibus atteri, os & stomachũ mortalis hominis ingredi, moueri, cõculcari & similia pati, quæ non de illo in sacramento dicimus. Simila tamen obiiciebant Pagani contra Incarnationis mysterium: videbatur enim illis indignum, quod Deus Caro fieret, & passionibus & morti subderetur, & hominib. videbatur inutile, quia poterat Deus alio modo conferre eis omnia bona, quæ nos dicimus ex Incarnatione prouenire. Quibus SS. Patres respondent, nihil esse in illo mysterio, quod non maxime Deum decẽat, quia illis passionibus nihil læditur, vel immutatur diuina maiestas, & aliunde bonitatem suam, potentiam &c. maxime manifestat, & nobis illo modo & maiora bona, & excellentiora, atq; altiori modo confert: ficergo in præsenti prædictis hæreticis respondemus.

Dicendum ergo est, posse ratione naturali ostendi, hoc mysterium fuisse valde conueniens, & diuinæ bonitati, ac hominum vtilitati maximè consentaneum. Ad hanc veritatem probandam afferri possunt rationes omnes, quibus hoc ipsum de mysterio Incarnationis ostendi solet: Est enim hoc sacramentũ, quasi complementum quoddam illius mysterij, vt Chrysostomus dixit. Breuiter tamen declaratur primo, quia ad diuinam bonitatem pertinet, vt omnib. modis sese communicet: Ergò, sicut fuit per se conueniens, vt totam diuinitatem suam humanæ naturæ communicaret, ita fuit conueniens, humanitatẽ illam, & totum illud beneficium ac mysterium alio admirabili modo reliquis hominibus communicari: vt, sicut humana Christi natura ineffabili modo in Verbo existit, & Verbum in ipsa: ita qui suscipit hoc sacramentum, singulari etiam modo in Christo maneat, & Christus in illo, sicut ipse dixit Ioannis capit. sexto.

Secundò fuit opus diuina sapientia dignum, in vno sacramento, veluti Summam & compendium facere omnium suorum mirabilium, omniumque donorum suorum ac beneficiorum, præsertim illorum quæ per Verbi Incarnationem nobis contulit. Nam in primis sicut in mysterio Incarnationis humana natura proprio suppolito caruit, ita hic accidentia priuantur subiecto suo, & sicut ibi Verbum sub humanitate latuit factum homo, vt nos redimeret, ita Verbum Incarnatum sub accidentibus panis cõtinetur, factum cibus & panis cœlestis animarum, vt eas reficiat. Vnde, sicut per incarnationem factum est, vt Verbum in humanitate assumpta fit in tempore genitum, & iniuriis temporis ac hominum expositum ipso Verbo in se impassibili, & immutabili permanẽte, ita Verbum incarnatum, quatenus sub hoc sacramento continetur, quotidie conficitur, & in loco humili interdum iacet, & à prauis hominibus iniuriis afficitur, ipso nihilominus Verbo, eiusq; humanitate gloriosa, impassibili ac immutabili manente. Denique sicut per incarnationis mysterium Christus in vtero Beatæ Virginis spiritualis cibus animarum effectus est, & per omnes actiones & passiones suas vitam eis comparauit, ita per hoc sacramentum nobis re ipsa donatur in cibum, vt verè ac propriè illum intra nos sumẽtes, suæ redemptionis fructum, hoc est, immortalem vitam animæ, & corporis ab ipso participare possimus: nam, qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

Tertia ratio sumenda est ex arbitrio omnipotentiæ diuinæ, nam si omnia miracula, quæ in hoc sacramento interueniunt, consideremus, illud fuisse conuenientissimum reperiemus, vt esset veluti cõsummatio & perfectio omnium diuinorum operum, & ideo Iohannes Euangelista initio narrationis Dominicæ cœnæ præmittit illa verba, Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus: in illa enim rerum immutatione, quam Christus in hoc mysterio fecit, hãc suam omnipotentiam & dominium in omnem creaturam satis ostendit, nam & substantias trænsmutat, & accidentibus alium existendi modum tribuit, & corporis molem ad similitudinem spiritualis substantiæ præsentem efficit, idemq; corpus in variis locis constituit, & alia similia operatur, quibus se vniuersæ naturæ dominum declarat. Quæ quidem omnia mira Dei opera neque infecta relinqui decuit, neque opportunius quàm in hoc mysterio, (quod vt dicebam, summa est diuinorum mirabilium) fieri potuerunt. Addit Innocentius libr. 3. de hoc mysterio cap. 44. sicut diuina creatura tribus modis in creaturis existit, scilicet, per naturam, per gratiam, & vnionem hypostaticam: ita decuisse, vt humana Christi natura triplicẽm modum existendi participauerit: scilicet, personaliter in Verbo, visibiliter in cœlo, sacramentaliter in altari: vel aliter, naturaliter in corpore mortali & passibili per gratiam & glo-

tiam in cœlo, & sacramentaliter in hoc mysterio illud denique mirum in modum, hoc diuinæ potentiæ opus exaggerat, quod non semel aut iterum, sed quotidie hæc omnia operatur, quodve hominibus dederit potestatem verbo suo hæc omnia efficiendi.

Quarta ratio facile sumi potest ex aliis diuinis attributis, liberalitatis, misericordiæ, & quodammodo etiam iustitiæ: non quia talis cibus nobis ex iustitia, vllo modo deberetur, sed quia nos debemus Deo, vt fidem & obedientiam in credulitate, & digno vsu huius cibi ostendamus. Vel certe, vt dixit Innocentius supra, maxime decuit, vt sicut per cibum homo victus fuerat ac mortalis effectus, ita per cibum ad vitam immortalem restitueretur: nullus autem cibus aptior ac potentior ad hunc effectum tribuendum esse poterat, quam ille, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Quapropter sicut de illo cibo dictum est: In quacunque die comederis ex eo, morte morieris: ita è contrario, de hoc est scriptum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Vnde etiam apparet infinita Dei erga homines liberalitas, cum nisi immortalis vita non nisi per Christum possit nobis communicari, modum excogitauit, quo illi realiter & ineffabiliter coniungamur, vt ab ipso fonte vitam haurire possimus, vt vel hac ratione fide paratissimum ad eam nobis præstandam ostenderet, in quo etiam singulare specimen sui amoris erga homines dedit, quod solo pane significante suum corpus non præstitisset, vt statim declarabimus.

Quintam rationem addere possumus, quia mysterium hoc ad omnium virtutu incrementum & perfectionem obtinendam variis modis, ac rationibus fuit conuenientissimum. Primo propter excellentem gratiam, quæ in illo confertur, quam propter Christi præsentiam, abundantiorem & copiosiorem esse decuisse, dubitari non potest. Deinde propter illam rationem generalem, quam Chrysostomus citatis locis attigit. cuius sunt illa verba: Tanquam leones igitur ignem spirantes à mensa illa recedamus, facti diabolo terribiles. Decet enim eos, qui tali cibo nutriuntur, insigni vitæ sanctitate & puritate esse conspicuos. Denique si per singulas virtutes discurramus innumeras occasiones, & rationes, eas perfecte exercendi in hoc mysterio inueniemus, sed præcipue in illis quæ Deum ipsum attingunt, vt sunt Theologicæ, & inter morales, religio.

Augetur fides.

Sextam igitur sumamus rationem ex virtute fidei, principio enim in hoc perdifficili mysterio nostra fides mirabiliter exercetur & crescit, inter opera enim diuinæ omnipotentiæ, quæ præter ordinem naturæ sunt (Incarnationis opere excepto) creditu difficilimum censetur. Primo, quia non vnum, sed plura miracula complectitur. Secundo, quia non semel, sed iterum, atque iterum, & quasi ordinaria lege conficitur. Tertio, quia non solum immediate ab ipso Deo, sed ab homine eius ministro, per supernaturalem potestatem ei communicatam, fit. Denique (quod ad fidei exercitium multum refert) quia quotidie sensibus obiicitur, & repugnantibus sensibus frequentissime captiuamus intellectum in obsequium Christi. Deinde præter illum vsum fidei, qui in hoc mysterio credendo consistit, fuit hoc etiam aptissimum ad exercendam fidem, circa alia fidei mysteria, ad nostram præsertim redemptionem pertinentia, dicente Christo: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Nam, licet hæretici contendant, solum signum & figuram ad huiusmodi commemorationem satis fuisse, nullus tamen, qui rem attente ac prudenter considerauerit, negare potest, longe altiori consideratione, & maiori affectu inuocari in nobis Christi & passionis eius memoriam, si ex fide realis præsentiæ eius, quam si ex solis figuris, & nudis signis moueamur. Præsertim, quia, vt supra dicebamus, quodammodo in hoc mysterio videmus fieri circa Christum inuisibiliter hic contentum, quæ circa eundem in propria specie facta esse credimus, quia sicut Caro factus ingressus est vterum Beatissimæ Virginis, ita per hoc mysterium vere ac realiter intrat corpora nostra: & sicut vere credimus iacuisse in præsepio, ita vere illum in altari existentem conspicimus, & ad hunc modum cætera Christi mysteria ad viuum hic repræsentantur, præter eam significationem passionis & mortis eius, quæ fit, cum sanguis separatim à corpore consecratur. Igitur ad fidei exercitium fuit valde conueniens hoc mysterium, atque adeo etiam in ratione signi & memorialis, est longe excellentius hoc sacramentum, habens Christum realiter præsentem, quam in vmbra tãtum. De hac ratione legi possunt, quæ scribit eleganter Alger. lib. 2. de hoc sacram. c. 3. & quæ attingunt Cyprian. in sermon. de Cæna Dom. Euseb. hom. 1. de Paschat. Aug. Tract. 47. in Ioan. & alia, quæ supra citauimus in Commentario articuli, explicantes rationem D. Thomæ. *Algerus. Cyprian. Euseb. Aug.*

Septima ratio sumitur ex virtute spei: nullum enim potuit esse, post diuinam Incarnationem, Dei donum ac beneficium, ad spem roborandam & augendam accommodatius, tum quia in pignus futuræ gloriæ res infiniti voloris nobis datur, tum etiam, quia dum in hac vita mortali tam liberalem erga nos Deum experimur, tamq; propensum, vt nos secũ intime coniungat, maxime excitamur ad sperandum perfectiorem vnionem in vita beata futuram, vt enim recte dixit Algerus, lib. 2. c. 3. Quam vere Christus seipsum daturus est Sanctis ad gloriam, tam vero modo ad omnem gratiam dat seipsum Ecclesiæ suæ. Et hinc etiã augetur spes, quia hoc cibo roboramur, & contra hostes armamur, & facilius possumus omnem seruilem timorẽ abiicere, & fiduciam de victoria reportanda concipere: Nam sicut dæmonum præsentiam horremus, quamuis illos non videamus, & e contrario bonorum Angelorum præsentia & custodia, quam nobis adesse credimus (licet illam non videamus) vires assumimꝰ: Ita multò magis hac Christi præsentia, licet inuisibili, firmiter tamen credita, mirum in modum fiducia nostra augetur, & animus ad beatitudinem obtinendam erigitur, præsertim, quia dum Christum, secũdum humanitatem etiam præsentem esse credimus, maiori quadam familiaritate eum alloquimur, ac frequentius & maiori cum fiducia oramus. Nec verò ex hac præsentia impeditur animus, ne sursum ascendat ad Christum in cælis existentem, sed potius maxime accenditur, vt eum videre desideret, quem sub panis specie nunc habet præsentem & latentem. *Angetur spes.*

Octaua ratio petitur ex virtute charitatis, quatenus erga Deum & Christum versatur, quoniam nihil magis ad amandum excitat, quam amoris significatio, quam in hoc mysterio maximam nobis Christus exhibuit, vt enim Ioann. ait c. 13. Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos: tunc enim summum amoris signum illis præbuit, tum seipsum in cibum illis præbendo, tum etiam, summo amore & desiderio illum præstando, iuxta illud, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, quod non tam de legali, quã de hoc vero Pascha multi intelligendum existimant cum Tertull. l. 4. contra Marcionem capite quadragesimo. Ac præterea, quia vt Chrysost. sæpe perpendit, plus, quam maternum amorem erga homines indicauit. Matres enim interdum filios suos alijs tradunt nutriendos, Christus autem suis carnibus filios suos alit, & quos suo sanguine redemit, ac spiritualiter genuit, eosdem suo cruore nutrit ac pascit. Deinde maximum amicitiæ signum in hoc ostendit, quod amor non solum præsentiam, sed etiam summam, quoad potest, coniunctionem exoptat & efficit: Christus autem per hoc mysterium, & nobiscum manere voluit, & nobis intime coniungi, non solum affectu, sed etiam reipsa, vt nimi- *Cresc. charit. erga Deum.* *Ioan. 13.*

nimirum hæc posterior vnio priorem, quæ per spiritualem affectum est, accenderet ac inflammaret. Vnde eadem nocte, qua hoc mysterium Christus instituit, orabat ad Patrem. Vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Ioa. 17. Vnde eleganter Chrysost. hom. 24. in 1. ad Cor. dicit Christum Dominum ob nimium erga nos amorem, non solum à nobis videri, sed etiam tangi, & desiderio sui omnes implere voluisse. Et hanc rationem confirmant omnia; quod de supernaturali vnione, quæ per hoc mysterium fit inter nos & Christum, Sancti scripserunt, quæ superius attigimus, & infra, q. 79. latius afferemus.

Nona ratio sumenda est ex eadem virtute charitatis, vt inter proximos intercedit, ideo enim voluit Christus vt omnes eodem numero cibo aleremur, vt in ipso tanquam in centro omnes coniungeremur, & sicut ipse dilexit nos, ita nos inuicem diligeremus, tanquam membra eiusdem corporis, quæ eodem pane vescuntur, vt Paul. dicit, 1. ad Cor. 10. Et ad hanc vnitatem significandam, seipsum dedit in cibum sub speciebus earum rerum, quæ ex multis granis in vnū confluentibus coalescunt, vt Cyp. & Aug. & alij Patres in superiorib. citati notarunt. Hinc etiam Paul. citato loco ad Cor. & ad Eph. 5. hoc maxime argumēto inducit fideles ad animorum concordiam & vnitatem, quia scilicet eodem Christi corpore omnes aluntur, & ideo etiam in Ecclesia communio huius sacramenti fuit semper signum Ecclesiasticæ vnitatis & concordiæ, ac propterea, symbolum pacis & vnitatis, vocatur ab Aug. tra. 26. in Ioan. Accedit ad hanc & præcedentem rationem confirmandam, quod hoc sacramentum per se institutum est, ad charitatem nutriendam, ac perficiendam.

Decima ratio ex virtute religionis petenda est, nam inprimis hac singulari Christi præsentia maxime extollitur & commendatur Christiana religio. Nulla enim natio est, quæ habeat Deos appropinquātes sibi, sicut Deus noster adest nobis. Fuit etiam hoc valde accommodatum humanæ fragilitati ac conditioni. Cum enim homo sit sensibilis, maxime excitatur sensibilibus rebus. Propter quod dixit Aug. contra Faustum. Omnium hominum religionem aliquibus signis & cæremoniis sensibilibus congregari, quod in Christiana etiam religione seruatum est, eius tamen excellentia, tum in eo posita est, quod illa signa, quibus vtitur, non sint falsa, sed vera: nec vacua, sed plena gratia & virtute: tum maxime in eo quod ipsemet author sacramentorum in hoc perfectissimo mysterio vere ac realiter continetur, cui latriæ cultus absq; vllo periculo, aut superstitione potest & debet exhiberi. Hinc Cyprianus, de cœna Domini. Sacramento visibili diuina se infudit essentia, vt esset religioni circa sacramenta deuotio. Vnde etiam factum est, vt perfectissimus actus religionis, qui in sacrificādi cultu consistit, in religione Christiana infinitā quandam perfectionem & excellentiam habeat. Nam offerimus Deo in sacrificium & gratiarum actionem, rem infiniti valoris & dignitatis. Est enim hæc infinita Dei bonitas & liberalitas, vt suis in nos collatis donis velit à nobis vicissim honorari. Ex quo vlterius effectum est, vt perfectissimus Dei cultus cum summa nostra vtilitate coniunctus fuerit. Nam, dum Christum in hoc sacramento accipimus, & summum cultum exhibemus Deo, & maxima dona percipimus, ipsumque sumere, est pro beneficiis acceptis maximas gratias eidem refert, iuxta illud: Quid retribuā Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam.

Vndecima ratio colligi potest ex D. Thom. 4. cont. Gent. capit. 61. & nititur in eadem perfectione Christianæ religionis & status Ecclesiæ in lege gratiæ: oportuit enim præter illud sacramentum quod ad spiritualem regenerationem fuerat institutum esse in Ecclesia aliud sacramentum sensibile, quo fideles spiritualiter nutrirentur, vt enim Chryso. ait, Hom. 83. in Matt. & 60. ad Popu. & Damas. libr. 4. cap. 14. si incorporei essemus, incorporalia dona nobis sufficerent, tamen, quia anima corpori coniuncta est, oportuit, vt sensibili modo nutriretur. Est autem hæc differentia inter generationem & nutritionem, quod in generatione non est necesse, generantem substantialiter coniungi genito, sed tantum virtute. At vero in nutritione necesse est cibum intime realiter & corporaliter coniungi viuenti, & ideo licet Christus sit, qui per Baptismum principaliter non regenerat, non oportuit ipsum realiter adesse præsentem Baptismo: at vero in hoc sacramento, quod per modum nutrimenti datur, oportuit ipsum adesse, ac realiter nobis coniungi, & intra nos sumi, tanquam perfectissimum animarum cibum, & hanc rationem illustrant egregie quæ Chrysost. citatis locis disputat de bono pastore, qui gregem suum sua carne & sanguine alit.

Chryso, Damasc.

Duodecima ratio adiungi posset ex simili discursu circa virtutes alias morales, quarum insignia exempla & motiua in hoc sacramento relucent, vt, v. g. humilitatis, quam in hoc mysterio Christus ad nos descendens, ac sese nobis accommodans, satis commendat, vt late & eleganter notauit Aug. Ps. 33. dicens, Nisi humilis esset, seq; humiliasset Dominus Iesus, eū nec manducare, nec bibere potuissemus, & D. Th. Opusc. 63. c. 2. par. 3. diuinam humilitatem exaggerans, dicit: Eadem humilitas incomprehensibilem Dominum maiestatis coegit frequenter venire sub specie panis ad consolationem fidelium in sacramento. Et eodem modo possumus in hoc mysterio diuinam patientiā contemplari. Nam in hoc sacramento sæpe ab inimicis suis se contrectari, & suscipi permittit, apparet ēt diuina munincentia, vt D. Th. citato loco dicit: Deus Pater corpus & sanguinem vnigeniti dilecti filij sui Domini nostri Iesu Christi, sub specie panis & vini ad delectabilem refectionem animarum, tam continue ministrauit, in quo totum, quod ipse est, & habet cum Spiritu sancto, in summo dedit, vt ipse fusius explicat. Et ad hunc modum poterit quiuis facile de aliis virtutibus ratiocinari.

Aug. S. Thom.

Ex his igitur omnibus satis responsum est hæreticis dicentibus mysterium hoc esse, aut nobis inutile, aut Deo indignum: errant enim vehementer, non intelligentes, quid Deo dignum, nobis vero vtile sit. Et similia obiici solent à Paganis, contra mysterium Incarnationis, Passionis & mortis Christi, quia hæc indigna Deo iudicant. Quibus respondemus illis passionibus nihil diuinam maiestatem lædi, sed amorem suum, sapientiam, bonitatem, & omnipotentiam manifestare, & ideo nihil in illis esse, quod non maxime Deum deceat. Sic ergo in præsenti dicimus, quidquid in hoc sacramento circa species sacramentales contingat, illæsum & impassibilem manere Christi corpus, & aliunde omnia prædicta attributa eius in hoc opere egregie manifestari, & ideo nihil in hoc mysterio esse, quod ipsum non maxime deceat. Quod ad nostram vero vtilitatem spectat, iam satis ostensum est, quot vtilitates ex hoc sacramento nobis proueniant, quas licet Deus possit aliis modis in nobis efficere, nullus tamen excogitari potuit aptior, aut Deo dignior.

SECTIO VIII.

Vtrum Christus sit permanenter in hoc sacramento post consecrationem, vel tantum in vsu.

QVi admittunt realem præsentiam in hoc sacramento, dupliciter circa quæstionem hanc errarunt: quidam enim dicunt, humanitatem Christi vbique esse ratione Incarnationis, & hi consequenter aiunt, non habere hic specialem præsentiam ratione huius sacramenti, sed eodem modo adesse ante & post consecrationem, licet post consecrationem

aliter significetur, quam antea. Sed hic error non est hoc loco impugnandus: pertinet enim ad materiam de Incarnatione, vbi fundamentum illud de Vbiquitate, hæreticum esse ostendi, & huic etiam mysterio contrarium. Nam inde fit, per verba consecrationis nihil fieri nec magis hoc, quod sub speciebus latet, esse corpus Christi, quam lignum, & quamlibet rem aliam, nisi forte, quoad significationem, & ideo Cõcil. Trid. sess. 13. cap. 1. attente dixit, corpus Christi hic esse post cõsecrationem, & omnes Patres supra citati ante consecrationem dicunt esse panem, postea vero incipere esse corpus Christi.

Omisso ergo hoc errore, alia hæresis horum temporum est, Christum non esse in hoc sacramento permanenter, neque ante, neque statim post consecrationem, sed solum in ipso vsu, quando ad communicandum sumitur, vnde colligunt Eucharistiam, nec̃ consecrandam esse nisi statim sit consumenda, neque seruandam esse in altari, neque circum gestandam, neque adorandam, saltem ante vsum. Huius hæresis author dicitur esse Bucerus, cui Lutheranos omnes, imo & Lutherum ipsum fidem adhibuisse referunt, Roard. artic. 12. Hosius libr. 1. contra Brent. Castro, verbo, Eucharistia hæres. 11. Cocæus libro 3. miscellanearum, tracta. 8. & 9. vbi late refert huius erroris originem. Sanderus etiam libro 7. de visibili monar. hæres. 205. anno. 1555. refert in conuentu VVittembergensi anno 1537. subscripsisse in hunc errorem omnia capita Lutheranæ & Zuinghanæ doctrinæ. Lindanus in 4. indice hæres. tribuit etiam hunc errorem Nestorio, citans epistolam Cyril. Alex. ad Colosyrũ, alios plures huius hæresis fautores refert Bellarmin. libr. 4. à principio, vbi per sex capita late hunc refellit errorem.

Roard. *Hosius.* *Castro.* *Cocæus.* *Sanderus.* *Lindanus.* *Bellarmin.*

Fundamentum huius hæresis solum esse potest, quia sacramentum hoc est institutum propter vsum, vt patet ex illis verbis, Accipite & comedite: ergo tãtum consistit in vsu, sicut cætera sacramenta: sed Christus tantum est præsens, quando est sacramentum: Ergo. Et confirmatur, quia cætera sacramenta sunt quædam actiones sacræ, extra quas elementa non sunt, nisi elementa: ergo idem dicendum est de hoc sacramento, si autem hoc sacramentum solum est in vsu & actione, Christus erit in illo tãtum in vsu, quia tantum est in illo, dum est sacramentum.

Dicendum vero est primo, corpus Christi fieri præsens in hoc sacramento, finita consecratione ante vsum. Hæc conclusio est de fide, quam infra, quæst. 78. iterum necessario tractaturi sumus, agentes de forma: nunc breuiter probatur, primo, ex verbis institutionis, nam, vt recte Concilium Tridentinum ponderauit, priusquam Apostoli Eucharistiam de manu Domini suscepissent, ipse dixit, Hoc est corpus meũ: ergo veritas illorum verborum requirit præsentiam Christi ante vsum, Christus enim non dixit, Hoc erit Corpus meum, nec apposuit conditionem, si sumatur, sed absolute, & de præsenti dixit, Hoc est corpus meum: est autem verbum eius verum & efficax. Vnde Bucerus ad tuendum suum errorem verba formæ peruertit, & ita explicat. Hoc est corpus meum, id est, hæc actio exhibet corpus meum: sed hæc non est expositio, sed voluntaria corruptio verborum, contra eorum proprietatem & significationem, & contra totius Ecclesiæ sensum, & omnium Patrum expositionem: sic igitur argumentum concluditur. Aut veritas & proprietas verborum retinenda est, aut non: si non, omnino tollenda est præsentia, quia nullum relinquitur fundamentum, ad rem difficillimam credendam, si vero primum, secundum fidem Catholicam faciendum est: ergo statim consummatis verbis præsentia credenda est, quia hoc requirit veritas, & proprietas verborum. Hinc Irenæus lib. 5. capite 2. Quando mistus calix, inquit, & fractus panis suscipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi. Idem Chrysostomus Homil. de proditione Iudæ Ambros. libr. de myst. cap. 9. Adelm. epi. ad Bering. & multi alij comparant efficaciam dictorum verborũ cũ efficacia illorum, Fiat lux &c. Confirmari potest ex Paulo, 1 ad Corint. 10. dicente, Calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Sentit ergo calicem benedictum, seu consecratum sanguinem Christi continere: & infra, Panis quẽ frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? Ille ergo panis diuinus, qui distribuitur, & datur fidelib. corpus Christi est, non igitur fit in ipso vsu sed potius esse supponitur. Secundo, hæc est sententia omnium sanctorum Patrum dicentium. Sacerdotes Domini, ore suo, & verbo Christi, conficere hoc sacramentum, & panem in corpus mutare, quos infra, d. 12 & iterum, q. 78. fuse sum allaturus, & ideo nunc solum præter citatos referam Eusebium Emiss. Hom. 5. de Pascha te dicentem. Sacerdos verbo suo secreta potestate conuertit, & Greg. Niss. lib. de S. Baptismate, circa principium dicentem. Panis est in initio communis, sed vbi mysterium sacrificauerit, corpus Christi dicitur, & est, & eodem modo vinum, cum sit res exigui pretij ante benedictionem, post sanctificationem aut quæ à Spiritu sancto procedit, sanguis est Christi. Idem orat. Cateches. Hic panis per verbũ Dei sanctificatur, & in corpus mutatur statim vt dictum est à verbo, Hoc est corpus meum. Tertio probatur rationib. Prima & præcipua sumitur ex institutione, quia Christus non dedit hanc virtutem vsui, sed verbis, vt ex eorũ veritate, & doctrina Ecclesiæ constat. Secundo, quia ex vi potest explicari probabili ratione, quando & quomodo incipiat esse præsens in vsu. Quæro n. an sit in tempore, vel in aliquo instanti tãtum. Item an quamdiu est in ore vel in gutture, vel quamdiu applicatur à sacerdote? quidquid n. dicas, nulla rõe aut fundamento fulciri pot. Vnde argumẽtor tertio, quia natura cibi est, vt sit res permanens, & vt prius sit, quam comedatur: vnde in cõuiuio prius præparantur & apponuntur cibi, quã sumantur, & ita Patres, vbi de sacramento hoc disputant, aliud dicunt esse, conficere hoc sacramentum, aliud distribuere. Vnde Dionys. de Eccles. Hierar. c. 3. p. 3. circa finem de mysteriis huius sacramenti loquens, dicit: Postulare vt tanto mysterio dignus fiat, & vt sacramenta sancte cõficiat, & caste distribuat. Quarto hoc sacramentum licet fit propter vsum, non tamen est ipse vsus, sed est materia, qua vtendũ est: & ideo supponitur vsui, ac deinde licet ad vsum, non tñ solũ est institutum ad vsum sumendi, sed ĕt, vt offeratur in sacrificium, & ideo prius quã sumatur adest Christus, quando immolatur. Quinto à posteriori est ratio ex vsu Ecclesiæ, quæ prius, quã hoc sacramentũ distribuatur, adorandũ proponit fideli. b. quã esse Apostolicã traditionẽ cõstat ex Liturgijs, Iacobi Basilij & Chrys. & ex Clemente & alijs, quos referemus infra agentes de forma, nunc satis sint verba Dionysij, de Eccles. Hierar. c. 3. p. 2. Pontifex sacrosancta, & augustissima mysteria conficit, & quæ antea laudauerat venerãdis operta atq; abdita signis, in conspectu agit diuinaque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum cõmunionem, & ipse conuertitur, & reliquos vt cõmunicent, hortatur. In quib. verbis illud ĕt obseruare licet, aliud esse cõficere mysteria, aliud sumere, vel distribuere, & illud præcedere, hoc vero subsequi: Statim vero post confectum sacramentũ coli prius, quã sumatur. Vltimo fundamentũ hæreticorũ ex dictis expeditũ est, quia vt dixi, licet hoc sacramentum sit propter vsum, non tamen est ipse vsus: in quo differt ab aliis sacramentis. Quæ differẽtia ex traditione Ecclesiæ & ex propriis naturis sacramentorũ & ex formis eorũ intelligenda est: forma n. baptismi v. g. actionẽ & vsum indicat, Ego te baptizo: forma aũt huius sacramenti non indicat vsum, sed præsentiam Christi sub speciebus consecratis. Hoc est corpus meum.

Conc. Trid. *Irenæus.* *Dionys.* *Greg. Nyss.* *1. Conclus.*

Dico secundo, corpus Christi sub speciebus permanet, & durat post absolutum sacrificium etiam si

à fid. li-

à fidelibus non consumatur. Est de fide, sequitur enim euidenter ex præcedenti, & ex veritate verborum, vt infra exponam, & ita est definita in Trident. Can. Trid. Cano. 4. & 6. Probatur præterea ex praxi & traditione Ecclesiæ. Primo enim fuit perpetua consuetudo seruandi hostiam consecratam in Ecclesia, tum ob fidelium consolationem, & ad cultum & adorationem tum maxime, vt subueniatur infirmis, ne in extremo periculo priuentur viatico, vt significatur in Conc. Nicæ. Vormatiēs. Arelatens. Lateranens. Concil. Niceno, c. 12. & 13. clarius in cap. Presbyter. & cap. Qui bene, de consecr. d. 2. & in Conciliis Vvormacien. & Arelatens. & Concilio Lateranensi, sub Innocentio tertio, cap. 19. & 20. & in decretalibus extat titulus, & diligentia adhibenda in custodia Eucharistiæ, & ad hoc confirmandum multa sumi possunt ex his, quæ de praxi Ecclesiæ circa hoc sacramentum diximus supra, sectione 5. præsertim, quæ ex Ambros. oratio. de fratre suo Saty. 0, & ex Gregor. Nazian. orat. de sorore sua Gorgonia adduximus. Quibus addi potest Clemens Papa ep. 1. ad Iacobum fratrem Domini, vbi dicit, vnum ex præcipuis Clericorum muneribus esse, vt corporis Domini particulas, quæ communicantibus supersunt, obseruent, & in li. Clemens. 8. constitut. cap. 20. Postquam omnes sumpserunt, inquit, accipiunt Diaconi reliquias, & portant in Pastophoria, id est, in thalamum, ita enim vocat Sacrarium, in quo sponsus animarum collocatur. Optima sunt etiam verba Cyrilli, epistol. ad Colosyr. quæ referam statim conclusione sequenti. Præterea Amphy Cyrill. Amphyloch. lochius in vita Basilij refert, illum fuisse solitum seruare Eucharistiam in aurea columba, quæ ante altare pendebat, & in fine vitæ obtulisse sacrificium, & quandam partem Eucharistiæ reseruasse, vt eam in viatcum sumeret. Sunt etiam in Ecclesiasticis historiis multa exempla & miracula, quibus hæc veritas Corp. Turo. euidenter confirmatur: quale est illud apud Gregorium Turonens. lib. 1. de gloria mart. capite 86. de Diacono, qui cum portaret pyxidem Corporis Domini continentem, hostia consecrata exire visa est, & ab altari volare, quoniam Diaconus ille impurus erat, & libidini deditus. Similia videri possunt in Beda libr. Beda. Bonard. Claudius. 4. Histor. Anglic. capit. 24. & in vita Bernardi, libr. 1. capite 11. & alia plura ad hanc veritatem confirmandam afferunt citati authores, & Claudius repet. 4. capite 12. Vltimo probatur ratione, quia hoc sacramentum non consistit in vsu, sed habet esse permanens: ergo licet non sumatur, permanebit sacramentum: ergo etiam in eo durabit Christi præsentia, quæ tamdiu durat, quamdiu ipsum sacramentum. Confirmatur congruentiis adductis sectione præcedenti, quæ hic fere accommodari possunt omnes: decuit enim vt Ecclesia Christi posset habere sponsum suum secum præsentem, non tantum in figura, vt olim Synagoga nec aperte & clare, vt beati, sed occulte ac tecte, vere tamen & realiter.

Dicendum est tertio, tamdiu conseruari Christum præsentem sub speciebus, quamdiu species illæ ita permanent, vt sub eis posset substantia panis vel vini conseruari. Hæc conclusio colligitur fere ex omnibus Theologis, & Catholicis scriptoribus, Diuo Thoma, in 4. d. 9. qu. 4. artic. 2. quæstiunc. 1. & infra, quæstione 76. artic. 6. q. 77. artic. 4. q. 80. art. 3. Alens. 4. p. quæ. 45. membr. 1. ar. 2. Durando, d. 9. q. 3. ad 1. & d. 12. quæst. 3. & ibi Richardo, artic. 2. q. 2. & d. 9. art. 1. quæst. 1. & ibi Paludano, quæst. 1. & dist. 12. qu. 5. & ibi Scoto, quæst. 6. Maior. q. 4. Gabr. quæ. 1. artic. 3. dubio tertio, & lect. 84. in canon. Capreolo, d. 13. quæst. 1. artic. 3. & recentioribus omnibus. Et in primis, quod corruptis speciebus desinat sub eis esse Christus, nullus dubitat, licet nonnulli id male explicent, vt infra q. 76. videbimus. Et ratio est, quia nec consecrantur, nec habent rationem sacramenti, nisi species panis & vini. Quod vero Christus sit ibi, quamdiu illæ durant, probatur primo ex verbo Christi: Hoc est corpus meum, habet enim firmam & stabilem veritatem: ergo quamdiu sensibile, seu contentum sub his speciebus sensibilibus, signari potest, tamdiu vere dicitur esse corpus Christi ex vi & efficacia eiusdem verbi. Vnde Cyrill. Alex. ep. ad Colosyr. apud Turria. lib. 4. pro epistolis Pontificiis, cap. 19. Insaniunt (inquit) qui dicunt, mysticam benedictionem non ita valere ad consecrationem, vt remaneant reliquiæ eius benedictionis in alterum diem: non enim alteratur Christus ne q; sanctũ eius corpus mutatur, quin potius virtus benedictionis, & viuifica gratia perpetua est in eo. Ex quibus verbis plures huius veritatis confirmationes colligi possunt. Prima est tacta supra q. 63. art. 5. quia species consecratæ, quamdiu durant, consecratæ permanẽt: ergo continent corpus Christi. Secunda, quia illæ species manent, quasi informatæ, & ad significandum determinatæ à præcedenti forma: ergo quamdiu durant, significationem retinent efficaciam & veritatem. ergo retinent Corpus Christi. Tertia, quia hæc præsentia, & quasi coniunctio Christi cum speciebus, est veluti quoddam donum gratuitũ Dei, quod ex parte Christi, aut Dei non aufertur, si in altero Extremo non sit mutatio, sicut hac ratione vnio hypostatica, vel vnio per gratiam, aut gloriam, immutabiles sunt, si ex parte alterius extremi seu hominis non ponatur impedimentum. Quarta, quia Christus peracta consecratione permanenter manet sub speciebus: ergo quamdiu manent species, durat præsentia Christi: Patet consequẽtia, quia nulla alia lege vel ratione potest definiri tempus, quo illa præsentia duret: si enim durantibus speciebus recedit Christus, vel hoc facit pro arbitratu, absq; vlla certa lege, seu promissione, & hoc esset magnum Ecclesiæ incommodum, alias nunquam possemus esse certi, an duret Christus in hostia consecrata, vel iam recesserit: Si autem in hoc est aliqua certa lex & promissio, nulla certe alia excogitari potest certior, & Ecclesiæ sensui magis consentanea. Ex quibus sequitur primo, errasse hæreticos, asserentes, quando aliquis indigne accedit ad hoc sacramentum, statim Christum recedere, & substantiam panis redire, antequam comedatur, est enim hæc aperta hæresis, & contra Paul. 1. ad Cor. 11. dicentem, Qui indigne manducat & bibit, &c. & in ipsa prima institutione damnata est hæc hæresis, nam 1. Cor. 11. in illa manducauit Iudas Corpus Christi, vt supra diximus ex sanctis Patribus, & plura de hac re dicemus infra q. 80. agentes de vsu, legite contra hunc errorem Guid. lib. 1. de hoc sacramento.

S. Cyrill. Turrian.

Sequitur secundo, falsam esse sententiam eorum, qui dixerunt recedere Corpus Christi, si in lutum cadant species, vel si pollutis manibus attingantur, de quibus in sequentibus dicturi sumus latius. Guitmund.

Sequitur tertio, errare eos, qui dixerunt, durare Christum sub speciebus, donec sumantur, statim vero, ac sumuntur recedere, antequam alterentur seu corrumpantur, ita docuit gloss. in capite, Tribus gradibus, de consecratione. d. 1. & in cap. Non iste, ibi. & indicant. Hugo Victo. l. 2. de sacrament, p. 8. c. 13. & Innoc. lib. 4. de hoc myst. capite 15. sed hi duo authores explicari quodammodo possunt, vt infra in fin. quæstion. 76. dicam: illius vero glossæ sententia nimis falsa est, & pias aures offendit. Primum est contra mentem omnium Catholicorum, qui suscipientes Christum, tamdiu existimant illum intra se retinere, quãdiu conuersio vel immutatio panis durare potuisset, & ideo diligentius studeant eo tempore se colligere & orationi vacare. Vnde Clem. Papa epi. 2. Qui residua corporis, quę in altari relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, ne sanctæ portioni commisceant communem cibum. Confirmantur ex cap. Si quis, de consecr. d. 2. vbi imponitur pœna ei, qui propter ebrietatem euomuerit Eucharistiam, vnde ex vsu Ecclesiæ, si contingat euomi ab infirmo, adoratur & habetur, vt verum sacramentũ. Præterea, quia, si corp⁹ Christi in pyxide existens, durantib. speciebus, non recedit, cur discedet ex-

Falsum est, Christũ recedere ab hoc sacramento, antequam alterentur, seu corrumpantur species. Hugo Victo.

S. Clemens.

det existens intra hominem, cum hæc præcipue de causa ibi permaneat, vt quodammodo cum homine corporaliter & familiariter coniungatur, vt Cyrill. Hilar. & alij Patres loquuntur? Confirmatur, quia alias aperitur via, vt aliquis dicat, Christum reuera non ingredi corpora nostra, sed recedere, cum primum species ad os peruenient, quod si hoc est hæreticum, quia Christus dixit: carnem suam manducari: ita illud est omnino falsum, quia sicut cibus, qui manducatur intrat corpus manducantis, ita in eo manet, donec conuertatur: Vnde Christus etiam dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ, manet in me, & ego in illo. Denique ante alterationem specierum, non succedit ibi alia substantia: ergo nec recedit substantia Christi: Antecedens patet, quia nec panis redit ex omnium sententia, vt infra videbimus, nec ad aliam substantiam sunt dispositiones sufficientes: Consequentia vero probatur, quia species non manent vacuæ: prædicta ergo regula certa & inuiolabilis retinenda est, alioquin non possunt similes errores facile vitari.

DISPVTATIO XLVII.

De eadem præsentia Christi in hoc sacramento, Quid sit.

DE hac re pauca dicunt Theologi, eam enim ex professo non disputant, sed attingunt tantum, dum de transubstantiatione differunt: existimo tamen, non parum lucis posse huic materiæ afferri, si exacte, quid hæc præsentia sit, intelligitur, & quomodo ad præsentiam Corporis Christi in propria specie comparetur: illud ergo prius in hac disputatione diligenter explicare curabo, & inquirere, tam rẽ, quam modum loquendi, qui ex illa consequitur, declarando, de altera vero comparatione sequentem disputationem instituam.

SECTIO I.

An hæc præsentia sit aliquid reale & intrinsecum Corpori Christi, & ab eo aliquo modo distinctum.

Præsentia Christi in Eucharistia est vera res, seu modus realis. Scotus. Conc. Trid.

OMissis opinionibus, quoniam eas in sequentibus attingemus breuius & commodius, dicendum est primo, præsentiam hanc esse rem aliquam veram, seu modum realem in rerum natura existentem. Hanc conclusionem existimo esse certissimam, & communem Theologorum, dist. 10. & 11. vbi Scot. distinctius eam attigit, d. 10. q. 1. d. 11. q. 3. artic. 2. & vt probetur, suppono verba Concilij Tridentini, sessio. 13. cano. 1. dennientis, Christum esse sub speciebus, vere, realiter, ac substantialiter. Quibus verbis intendit docere totam rem, totamque substantiam vere ac proprie existere (vt sic dicam) intra species, & esse intime propinquam, seu indistantem ab illis. Et hoc esse debet fundamentum totius huius disputationis, & hoc ipsum confirmant omnia, quæ in præcedenti disputatione tractata sunt. Ex hoc ergo concludo primo, Christum esse sic realiter præsentem speciebus, est effectus realis in rerum natura: ergo præsentia ipsa est aliquid reale. Patet consequentia, quia per præsentiam fit formaliter præsens realiter: antecedens patet, tum ex sententiis Patrum asserentium, esse insigne opus diuinæ omnipotentiæ Christum fieri hic præsentem, tum etiam, quia si non est realis effectus, nihil erit, nisi fortasse aliqua significatio, vel metaphora. Et confirmatur primo, quia ratione huius præsentiæ vere ac realiter Christus à nobis sumitur, & intra nos existit, sed hæc & similia aliquid reale sunt, alioquin incidemus in hæresim Caluini dicentis, sola fide apprehendi. Confirmatur secundo, quia hæc præsentia est fundamentum veræ relationis realis, propinquitatis & distantiæ: Christus enim existens in altari, realiter est nobis propinquior, quam ante consecrationem: ergo necesse est, hanc præsentiam aliquid rei esse.

Hæc præsentia dicit aliquid præter substantiam Christi.

Dico secundo. Hæc præsentia realis, præter ipsam substantiam Corporis Christi, dicit aliquid intrinsece illam afficiens, explicatur & probatur, quia corpus Christi esse præsens in hoc sacramento, inprimis requirit, vt substantia corpus Christi ibi adsit, & contineatur, quod per se notum est in fide: hoc enim sensu probauimus hactenus Christi præsentiam. Deinde, illum adesse ibi, aliquid est, quod ante consecrationem non erat, & non est denominatio extrinseca in ipso corpore Christi: quia, cum ante consecrationem non esset Christus, nisi tantum in cœlo, intelligi non potest, vt denuo fiat realiter præsens terræ, & propinquus rebus, à quibus antea distabat, illis non mutatis, per solam extrinsecam denominationem, absque aliquo nouo modo reali in ipso corpore Christi. Confirmatur, quia nulla est forma realis extrinseca, à qua possit hæc denominatio prouenire. Dices, posse sumi à speciebus, absque alio modo inhærente corpori Christi, sicut Verbum diuinum denominatur, Homo, ab humanitate illi vnita, sine nouo modo in ipso Verbo existente. Respondeo, posse quidem Christi corpus denominari ab speciebus contentum, vel aliquo modo vnitum illis, & quodammodo etiam panem sacramentalem, tamen hæ denominationes supponunt Christum realiter præsentem sub speciebus, quæ præsentia, non potest esse tantum denominatio extrinseca ab illis, sed requirit nouum modum existendi in ipso corpore: nam ante consecrationem, Christus non erat præsens loco, vel spacio, in quo sunt species, vel speciebus ipsis: & ideo non possunt species tribuere formaliter corpori Christi, vt sit præsens, nisi ipsum corpus in se aliter se habeat, alioquin manens in solo cœlo posset denominari extrinsece præsens à speciebus: vt in exemplo adducto, si Verbum diuinum ante incarnationem non esset vbique, impossibile fuisset realiter coniungi humanitati in vtero B. Virginis, nisi prius intelligeremus, acquirere ibi modum præsentiæ, quo fieret ab humanitate indistans, licet modus vnionis nihil illi postea superadderet: nunc autem non indiguit noua præsentia, quia per suam immensitatem est vbique præsens. Aliter etiam explicatur, nam si vera esset fictio hæreticorum dicentium, Christi humanitatem esse vbique, tunc verissimum esset, non oportere, vt per consecrationem adderetur corpori Christi aliqua præsentia, vel modus intrinsecus, sed sola denominatio, vel vnio specierum: ipsa tamen vbiquitas esset realis & intrinsecus modus in ipsa Christi humanitate, nam ratione illius esset veluti diffusa realiter per omnes res, & intime in illis: supposita ergo fidei veritate, quod ante consecrationem humanitas non est vbique, nec realiter intra species, aut indistans ab illis, necesse est, vt hæc præsentia, quam per consecrationem acquirit, sit aliquid intrinsece afficiens, aut denominans ipsum Corpus Christi.

Est enim res realis distincta à re præsente.

Dico tertio, Hæc præsentia est aliquid ex natura rei distinctum à substantia corporis Christi, & ab omnibus accidentibus, quæ in cœlo habet. Probatur, quia neque ex vi substantiæ, neque ex vi omnium illorum accidentium sit realiter præsens, aut indistans à speciebus, illis immutatis manentibus, secundum præsentiam realem seu localem: quod tamen habet ex vi huius præsentiæ. Secundo hæc præsentia acquiritur corpori Christi, per nouam actionem realem: ergo necesse est, vt aliquid addat ex natura rei distinctum. Simile argumentum est, quia hæc præsentia potest amitti, integra manente substantia corporis Christi & omnibus accidentibus, quæ habet in cœlo: & tunc aliquid reale amittitur inhærens corpori Christi: ergo necesse est, esse aliquid ex natura rei distinctũ ab iis, quæ manent in illo. Qui enim intelligi potest, vnum realiter separari ab alio, & per actionẽ realẽ posse illi addi, absq; aliqua distinctione, quæ in

quæ in reipsa sit? Vnde simili argumento concludimus, subsistentiam distingui ex natura rei à natura, & vnionem humanitatis ab ipsa humanitate & motum localem à mobili, & figuram à quantitate, & sic de aliis modis. Vna sola superest difficultas: quia hinc sequitur, corpus Christi mutari, cum consecratur, quod D. Thom. & Theologi negare videtur. Sed de hac re propria quæstio est inf. instituenda: Nunc breuiter dico, non mutari mutatione, qua aliquid deperdat, sed qua aliquid tantum acquirat.

Hæc præsentia solum est modus corporis Christi.

Dico quarto, hæc præsentia non est res omnino realiter distincta à corpore Christi, sed solum modus eius. Probatur primò, quia nō est necessaria alia distinctio, imo neque intelligi potest, rem fieri præsentem præsentia entitatiua, per aliam rem à se distinctam, vt, inductione facta in rebus omnibus, facile videri potest. Et ratio non est alia, nisi quia hæc præsentia est tam intima, & propria cuiusq; rei, vt maiorem distinctionem non patiatur: sicut ergo figura propter eandem causam non potest intelligi realiter distincta à quantitate: ita neque hæc præsentia à re præsenti, quia non aliter fit præsens, quam exhibendo seipsam. Deinde ita declaro: quia, vt ex metaphysica constat, nullum prædicamentum affert per se entitatem suam, distinctam ab omnibus reliquis, nisi substantia, quantitas aut qualitas: reliqua autem omnia sunt modi istorū: hæc autem præsentia non est substantia quatenus à substantia corporis distinguitur, vt per se manifestum est, an vero sit modus substantialis, infra dicam: hic enim non refert, quia, licet esse huiusmodi, non esset res omnino distincta à substantia, sed modus: quod autem non sit etiam quantitas, per se notum est, nam potius est intellectu difficillimum, quomodo quantitas secum admittat hanc præsentiam, vt ex sequentibus constabit. Denique hanc præsentiam non esse qualitatem aliquam constat, & ex effectu formali eius, quia solum facit, corpus esse hic, vel alibi, hic autem non est effectus qualitatis: tum præterea, quia omnis qualitas, quæcunq; illa esse fingatur, est indifferens ad hanc præsentiam, & potest illam mutare, & nunc esse hic & postea alibi, quod repugnat formali præsentiæ, vt sic. Tandē hæc præsentia acquiri potest, sine alteratione corporis per solam quasi localem mutationem, nō est ergo qualitas, atq; adeo neq; entitas omnino realiter à corpore distincta, sed tantum modus eius.

SECTIO II.

Quid proprie in specie sua, & cuius prædicamenti sit hæc præsentia.

Primum quid dicendum hac de re modum esse substantiæ.

PRima opinio esse potest, hanc præsentiam reuocari ad prædicamentum substantiæ, non vt substantiam integram, neque vt partem, sed vt modum substantialem. Quam opinionem aliqui tribuunt D. Thomæ, eo quod quæstione seq. arti. 3. & 4. dixerit, corpus Christi esse hic per modum substantiæ, & eodem modo citari potest Conc. Trid. quia dixit, corpus Christi esse hic substātialiter. Et deinde explicari potest, quia corpus Christi sit hic per transsubstantiationem: ergo acquirit aliquid substantiale: & non acquirit, nisi hunc modum, ergo. Denique corpus Christi succedit hic, loco substantiæ panis, & supplet vicem eius, substando accidētibus sine imperfectione: sed hoc totum est munus substantiæ: substare enim accidentibus, proprius modus substantiæ esse videtur: erit ergo modus substantialis.

D. Thom.

Conc. Trid.

Alii esse relationem. Scotus.

Secunda sententia esse potest, hanc præsentiam esse relationem, ita significat Scotus, d. 10. q. 1. ar. 1. & d. 11. q. 1. art. 1. 2. & 3. Vbi hanc præsentiam vocat respectum extrinsecus aduenientem, quem solum dicit fieri in corpore per actionem cōsecrandi. Sed, vt videbimus, Scotus solum differt in modo loquendi. Alia via tenet hanc sententiam Durand. d. 11. q. 1. vbi dicit, hanc solum esse præsentiam ordinis, & ita illam ponit solum in quadam relatione ordinis corporis Christi ad species, ratione cuius ita se illis exhibet, vt fine sui mutatione, possit in illis & per illas, aut vbicunq; illæ fuerint, operari: sicut alias dixit, Angelum esse in loco, vel vbiq; per præsentiā ordinis, aut Christi animam descendisse ad inferos solum per eandem præsentiam. Præterea Caietan. q. 79. art. 6. sentit esse sacramentale corporis Christi, relatiuum esse: tribui etiam solet hæc opinio Capreol. d. 10. q. 1. art. 3. ad 3. Durand. contr. 2. conclus. sed immeritò, vt videbimus.

Durand.

Tertia sententia esse potest, hanc præsentiam esse actionem corporis Christi circa species, quas effectiue sustinet, vt per se sint: sicut spiritualis substantia dicitur esse præsens corpori per actionem, vel operationem, quam circa illud exhibet, & eius præsentia nihil aliud esse videtur, quàm eius actio vel operatio: sic ergo existimari potest in præsenti, quia Christus est præsens speciebus modo indiuisibili, & quasi spirituali & angelico, cum non sit modo quantitatiuo, sed totus in toto, & totus in qualibet parte.

Alii esse actionem qua Christus sustinet species vt per se sint.

Dicendum est primo, hanc præsentiam non addere corpori Christi modum aliquem substantialem, qui ad prædicamentum substantiæ reuocari possit. Hęc conclusio est communis Scholasticorum, vt existimo: omnes enim fatentur, quicquid est in hoc sacramento, præter substantiam Christi, quod pertinet ad modum existendi hic, esse accidens in corpore Christi. Dicunt verò quidam, esse accidens prædicabile seu in modo prædicationis, non verò prædicamentale, seu in essentia sua. Hoc autem est contra sensum Theologorum, vt constabit facile legenti eorū scripta, & ex his, quæ tam hic, quam infra disputantes de transsubstantiatione, afferemus. Et ratione patet, quæ primo sumi potest ex ratione modi substantialis: est enim de ratione huius modi, vt ad compositionem, seu ad complementum substantiæ intrinsece pertineat: quia si substantia est in suo genere omnino integre completa, & constituta, omnis modus illi aduenies est prorsus extra rationem substantiæ, quod potest inductione facta facile suaderi. Vnio enim, verbi gratia, formæ cum materia, modus substantialis est: quia intrinsece concurrit ad compositionem naturæ: subsistentia similiter est modus substantialis, quia intrinsece pertinet ad cōstitutionem personæ. Vnde in humanitate Christi, vt vnio esset substantialis modus, necessarium fuit, vt illa mediante fieret alius modus compositionis personæ: è contrario verò extensio, verbi gratia, localis, & omnis alius modus similis, non est substantialis, quia iam nō pertinet ad constitutionem substantiæ in suo genere est ergo illud de necessitate, & essentia talis modi. Et ratio est per se nota, quia, nisi modus sit huiusmodi, non est, cur magis pertineat ad substantiam, quam omnes modi aliorum prædicamentorum: loquor enim de modo pertinente ad substantiam in facto esse vt abstineam ab ipso fieri, vel productione substantiali, quam etiam multi vocant substantialem modum. Quod, si verum est, etiam id habet, quatenus aliquo modo constituit substantiam, seu ad illam terminatur. Sed hæc disputatio nunc nostra non refert, quia hic modus præsentiæ non est fieri substantiæ, sed afficit substantiam in facto esse. Quod autem modus sic afficiens substantiam non pertineat aliquo modo ad complementum, vt substantialis esse: probatur, quia corpus Christi tam plene constitutum, & integrum substantialiter est in cœlo, sine hac præsentia, sicut in sacramento.

Prima cōclusio. Præsentia hæc non est modus substantialis.

Item, in nulla alia re sola præsentia pertinet ad cōplementum substantiæ eius (de rebus creatis loquor) vt patet in præsentia angeli, & in præsentia, quam corpus Christi habet in cælo. Deniq; ipsum nomen præsentiæ hoc denotat, quod non constituit rem existētem, sed rem, quæ iam existit, facit præsentem localiter, vel quasi localiter, vt ita dicam. Secundò proba-

tur conclusio, quia tria possunt intelligi in corpore sub speciebus. Primum est, quod est intime in illis, & realiter indistans ab illis. Et de hoc manifestum est, non posse esse substantialem modum, id est, pertinentem ad prædicamentum substantiæ, sicut patet à simili, in Angelo, & in quantitate: cuius præsentia non pertinet ad quantitatem, sed ad Vbi. Item, quia hæc præsentia, quoad hoc per mutationem quasi localem mutatur, sine substantiali mutatione, vt statim explicabitur, etiam in Corpore Christi, quando in hoc sacramento eleuatur, aut circumfertur. Secundum, quod in hoc sacramento intelligitur, est quidam indiuisibilis modus existendi corporis Christi, quia est totum in totis, & totum in qualibet parte specierum. Et hoc non magis potest esse modus substantialis, quam præcedens: quia hæc in re non sunt duo, sed tantum conceptu, per modum genericæ, & specificæ rationis: illa enim ratio præsentiæ, communis est ad indiuisibilem & diuisibilem præsentiam: & in corpore Christi, prout hic existit, illa præsentia constituta est in specie præsentiæ indiuisibilis, quam specificationem infra sum latius explicaturus: si ergo præsentia illius corporis non est substantialis modus neque talis præsentia substantialis modus erit: sicut in Angelo præsentia indiuisibilis, quam habet in loco, non est modus substantialis, tum, quia nullo modo constituit substantiam Angeli, tum etiam, quia hic modus facile transmutatur, cum tamen Angelus substantialiter immutabilis sit. Vnde, ad hoc magis explicandum, aduertendum est, duo posse in Angelo considerari. Vnum est, esse substantialiter indiuisibilem. Et hic modus est substantialis, & essentialis in Angelo. Alterum est, esse in loco, seu præsentem modo indiuisibili. Et hoc est accidentale, & amitti potest, vel mutari per modum localem: sicut è contrario in substantia corporea esse substantialiter extensam in se, est modus substantialis & immutabilis: esse autem extensam in loco, seu in præsentia ad locum, est accidentale: corpus autem Christi in hoc sacramento, non participat indiuisibilitatem substantialem Angeli: nec caret substantiali extensione: hoc enim contradictionem implicat, quia substantialis extensio, est de intrinseco conceptu substantiæ materialis, vt infrà dicam: participat ergo solum modum indiuisibilis præsentiæ, qui accidentalis est in proprio subiecto, scilicet, in substantia spirituali: ergo multo magis in inferiori, à quo participatur: proprietates enim connaturales superiori naturæ, non participantur ab inferiori, nisi medio accidente præsertim si talis proprietas accidentalis sit. Confirmatur, quia etiam quantitas Christi participat hunc modum præsentiæ & tamen non participat modum substantialem. Denique hic modus opponitur directe modo existendi in loco diuisibiliter, seu accidentaliter: ergo est accidentalis, sicut ille, sunt enim eiusdem ordinis. Tertio considerari potest in corpore Christi modus vnionis ad species sacramentales. Et hic videri posset substantialis, sicut in anima rationali informante corpus, quamuis præsentia ipsa quasi localis, non sit modus substantialis, tamen modus vnionis ad corpus est substantialis. Sed neque hoc dici potest in præsenti: tum, quia in corpore Christi reuera nullus est talis modus vnionis, qui sit aliquid in ipso, præter præsentiam & actionem, per quam talis præsentia fit, quæ non potest magis esse substantialis, quam ipsa præsentia: tum præterea, quia, etiam si admitteremus talem modum vnionis, ille non posset esse substantialis, vtrumque vero ostendam sectione sequenti. Nec D. Tho. in 1. sent. citatus huic contradicit assertioni: aliud est enim, Christum esse hic per modum substantiæ, aliud est, esse per substantialem modum: hoc enim posterius est falsum, vt ostensum est: prius tamen est verum: tantum enim significat, modum illum, quamuis accidentalis sit, esse tamen proportionatum substantiæ, secundum rationem suam, seu afficere illam modo accommodato substantiæ vt sic, non prout natura quantitatis requirit, sicut Angelus est præsens per modum substantiæ, non autem per substantialem modum. Et idem dici potest de illo termino, substantialiter, quo vsum est Con. Trid. quamuis propria mens Concilij solum fuerit dicere: totam substantiam Christi vere esse hic præsentem. Cætera, quæ in illa prima opinione dicebantur, nullius sunt momenti, vt ex dicendis patebit. 2. Concil. Hæc Prop. transmut. non propria operatio. Capreol.

Dico secundo: Hæc præsentia non est propriere-latio prædicamentalis, seu secundum esse, ita docuit Capreol. in 4. d. 10. q. 1. ad argumenta Aureoli, contra 1. concl. & Caiet. fortasse non contradicit sed intendit: quod in vltima conclusione dicam: Scotus etiam in re non dissentit, sed solum in modo loquendi: ille enim omnes modos absolutos, qui per aliquam habitudinem à nobis explicantur, extrinsecos respectus vocat, vt modum vnionis humanitatis cum Verbo: & Vbi quantitatis: quibus exemplis hic vtitur. Probatur autem conclusio, quia hæc inprimis non potest esse relatio rationis, quia ostensum est, hanc præsentiam esse aliquid reale: Deinde nec potest esse relatio realis: primo, quia est fundamentum relationū realium propinquitatis & distantiæ, quæ sine mutatione terminorum resultant in corpore Christi, facta in eo hac præsentia: illa autem nullum habet fundamentum, ex quo resultet, sed potius per se fieri potest propria actione seu mutatione, vt etiam Scotus concedit, & ex sequentibus constabit. Rursus non habet terminum realem, à quo essentialiter pendeat: nam maxime à speciebus: at vero licet de facto destructis his speciebus, Corpus Christi amittat hanc præsentiam, tamen non est id essentiale: posset enim Deus, destructis speciebus, immutatum conseruare Corpus Christi, vel sub aliis speciebus, vel sub nullis: nulla enim repugnantia vel contradictio in hoc intelligitur, sicut videre licet in duobus corporibus, si diuina potentia intime sibi inuicem præsentia per penetrationem constituantur. Item, in præsentia quam Angelus habet in cœlo, & in omni alia simili: licet enim, quoad relationem mutuam, quam ego, ad tollendam æquiuocationem, voco relationem intimæ propinquitatis) manere non possit vnum sine alio, tamen, quoad intrinsecum modum præsentiæ, quem res habet, quamdiu non mutatur, seu quem intrinsece requirit, quando mutatur localiter, nunquam vna res pendet ab alia, cui est propinqua: ergo hæc præsentia nullam habet proprietatem veræ relationis realis. Et confirmari potest exemplo præsentiæ quantitatis, & præsentiæ Angelicæ, quæ sine dubio relationes verè dici neutiquam possunt. Neque contrà hanc conclusionem aliquid in secunda sententia asserebatur, quod respōsionem postulet. Quod autem Durandus dicebat de præsentia ordinis, non solum falsum, sed erroneum est, sicut exempla, quæ adduxit de descensu ad inferos, per solam præsentiam ordinis, & de vbiquitate Angelorum, error ea sunt, vt ex propriis locis cōstat. In præsenti vero destruit Durand. veritatem realis præsentiæ & realis sumptionis Corporis Christi in hoc sacramēto: quia illa præsentia ordinis, tantum requirit præsentiam secundum virtutem, & efficaciam, non secundum rei entitatem & substantiam. Vnde, si Corpus Christi, existens tantum in cœlo per essentiā & substantiam suam, haberet sufficienter virtutem applicatam ad operandum in terra, vel in quolibet corpore distāte, sine sui mutatione, diceretur illo modo, esse præsens omnibus rebus præsentia ordinis: ergo, si tantum hoc modo existit in hoc sacramento, non est verum, esse in eo substantialiter, & reuera indistans à speciebus, per entitatem suam, sed satis erit, quod habeat applicatam virtutem: quomodo probabile valde est, esse etiam in baptismo, & in aliis sacramentis, quia, vt supra dixi, probabile est, in omnibus, & cum omnibus immediate operari, illa ergo sententia Durandi in hoc sensu Sententia Durandi errans.

sensu hæretica esset: si autem quolibet alio modo eam interpretetur procedent rationes factæ.

Hæc præsentia non est actio Christi circa species.

Dico tertio: Hæc præsentia non est actio aliqua corporis Christi circa species. Probatur, nam interrogo, quænam actio sit: dicunt aliqui, esse actionē, qua Christus elevat species veluti in actu primo, vt sint proximum instrumentum gratiæ. Sed hæc tantum sunt voces, quia illa nulla actio est circa species: quia si est actio, aliquid operatur: Christus autem nihil operatur in speciebus, quo in actu primo eleuentur; quia, vt suprà de sacramentis in genere dixi, hæc instrumenta nullam virtutem inhærentem recipiunt, quæ sit per modum actus primi: dicuntur ergo species esse eleuatæ solum, quia præsentem continent Christum, ratione cuius habent paratum concursum proportionatum ad efficiendam gratiam. Alij dicunt, hanc actionem esse, qua corpus Christi effectiue sustentat accidentia vt per se sint, & hæc actio est possibilis & probabilis, vt dicam dubio sequenti: tamen est incerta, cum tamen præsentia certissima sit: quod est aliquod indicium, actionem non esse præsentiam ipsam. Deinde certum mihi est, talem actionem non esse necessariam ad præsentiam, quia licet Deus conseruet species separatas, medio corpore Christi, tamen posset seipso, immediate conseruare, corpore Christi immutato manente: hoc enim nō repugnat, cum intellectus optime concipiat duas res sibi inuicem præsentes, seu intimè propinquas, sine mutua actione: ergo signum est, præsentiam non esse actionem. Præterea illa actio, si est, non est subiectiuè in corpore Christi, sed in speciebus: est enim per modū actionis transeuntis, quæ identificatur cum termino: ostendimus autem suprà, præsentiam hanc esse in ipso corpore Christi: non igitur est actio ab illo fluens. Deniq; hæc præsentia fit virtute, & efficacia verborum: actio autem corporis Christi circa species non fit per actionem verborum: tum, quia ad actionem non est alia actio, tum etiam, quia prius intelligitur verba habere suum effectum, & terminum suæ actionis, & postea subsequi, si quæ est actio inter corpus & species: actio ergo non est præsentia.

Obiicitur.

Obiicies, quia corpus Christi est hic præsens, ratione conuersionis panis in ipsum, vt D. Thom. art. sequenti, & sæpe alias loquitur: ergo conuersio est ratio huius præsentiæ: at vero conuersio est actio, ergo. Confirmatur, quia substantia non est præsens alicubi, nisi aut per quantitatem, aut per actionem, sed corpus Christi, non est hic præsens, ratione quantitatis, quia non est quantitatiuè, ergo: Respondetur ad argumentum, cum Scoto d. 10. q. 2. conuersionem esse veluti viam ad hanc præsentiam, siue per se primo, siue secundario ad illam terminetur, de quo postea: nō est tamen ipsa formalis præsentia in facto esse: & argumentum clarum est, quia conuersio in instanti transit, præsentia aūt permanet. Et hoc argumentum obiter ēt declarat, hanc præsentiam non esse passionem aliquam, in corpore Christi receptam, sed terminum illius actionis, quæ fit circa corpus Christi in hoc sacramento, siue illi actioni proprie respondeat passio, siue non: & siue sit terminus primarius siue consequens: præsentia enim vt ex ipsis terminis clarum est, non dicit aliquid consistens in fieri, sed id, quod permanet & factum est. Ad confirmationē absolutè respondeo, negando assumptionem: tamen ob maiorem claritatem, quando aliqua substantia dicitur esse alicubi, duplex respectus potest importari. Primus, qui solet dici transcendentalis, qui consistit in dicto modo præsentiæ, & hoc sensu negaui illud antecedens: quia substantia non per actionem, sed per seipsam & modum sibi intrinsecum est, vbicunque est: sicut quantitas per seipsam & modum suum, est, vbi est præsens, quamuis extrinseco corpore non circumscribatur, vt in vltima sphæra videre licet. Alio tamen modo dicitur res esse alicubi, id est, in alio quo corpore extrinseco, quod contingit, vel à quo circumdatur. Et in hoc modo dicitur vna res esse in alia, media quantitate: & quando deest quantitas, dicitur metaphoricè esse in alia, vel contingere aliam, media actione, & hoc sensu dici posset corpus Christi esse aliquo modo in speciebus per actionem, qua illas sustentat: de qua inferius dicemus: nunc enim solum agimus de propria & intrinseca præsentia.

Præsentia hæc reducitur ad prædicamentū Vbi. D. Thom. Capreol. Ferrar.

Dico quarto: Hæc præsentia est modus realis corporis Christi, qui ad prædicamentum Vbi reducitur, quia maximam proportionem habet cum illo modo quo res est alicubi: ita D. Thom. in 4. d. 10. q. 1. art. 3. q. 1. ad 1. Capreol. ibid. 10. q. 1. artic. 3. ad argumenta contra primam conclusionem. Ferrar. 4. cōtra Gent. c. 63. & idem supponunt omnes authores, qui ratione huius modi, simpliciter dicunt, Christum esse in pluribus locis. Hugo Vict. lib. 2. de sacramen. p. 8. c. 11. Bonau. d. 11. ar. 1. q. 1. 2. & 3. Durand. q. 1. Scot. d. 1. q. 1. & 2. Palud. q. 1. Maior q. 4. Gabr. qu. 3. & lect. 43. & 46. in Cano. Alanus lib. 1. de Eucha. c. 38. nec solum Scholastici, sed etiam sancti Patres ita loquuntur, vt videre licet in Chrysost. Homil. 24. in 1. ad Corinth. Hom. 16. ad Hebræos, & aliis, quos disput. præcedenti sect. 4. citaui. Quin etiam fauet Concilium Trid sess. 13. ca. 1. dicens: Neque hæc inter se repugnant, vt Christus in cœlo assideat, iuxta modum existendi naturalem, & vt multis aliis in locis sacramentaliter præsens, sua substantia nobis adsit. Ratione probatur, primo ex dictis, quia cum hic modus realis sit, oportet ad prædicamentum aliquod reuocari, sed ad nullum aliud pertinere potest, vt de sex primis aperte ostendimus, & de tribus aliis, Situ, Quando & Habitu est per se clarum: quia Situs supponit Vbi quantitatiuum, & est modus eius. Quando vero, quia vel est tempus extrinsecum, vel est intrinseca duratio, quæ supponit rem, quæ durat, & ita etiam hic duratio præsentiæ suppomit præsentiam. Habitus vero est res extrinseca, quamquam respectu specierum sit cum eo aliqua proportio, vt statim dicam. Tantum ergo superest prædicamentum Vbi. Quod vero cum eo habeat cōuenientiam, ita declaro: quia in corpore existente in loco, præter superficiem ambientem, est modus præsentiæ corporis, vt replentis hoc spatium, qui modus manet mutatis seu fluentibus superficiebus ambientibus, si corpus non mutetur, & corrumpitur, mutato corpore, ēt si superficies ambiens eadem sit: & in vltima sphæra, quæ non circumscribitur corpore, optime intelligitur hic præsentiæ modus: ita ergo in Christi corpore intelligimus, intime adesse præsens speciebus, & spatio earum, quod ipse replent: hic ergo modus similitudinem habet cum modo locali: quāquam differat à modo proprio quantitatis, quod illa est tota in toto, & pars in parte spatij: Christus autem est totus in toto, & in singulis partibus, vt infra dicemus. Explicari præterea potest, quia in substantia panis duo considerari possunt, alterum est substantia ipsa alterum est modus præsentiæ localis, quem sub speciebus habet: nam, licet per quantitatem dicatur esse in loco, ita, vt repleat & corporaliter occupet illum, tamen propriam præsentiam per seipsam habet, eamque retinere posset per diuinam potentiam destructa quantitate, ipsa substantia in cæteris omnibus immutata manente, & cum eadem propinquitate, vel distantia ad centrum, vel polos: sic ergo in substantia corporis Christi, quæ substantiæ panis succedit, præter rationem substantiæ, similis modus cōsiderandus est: & eodem modo explicari potest hæc præsentia, per similitudinem, seu proportionem cū præsentia Angeli, ad corpus vel spatium in quo existit. Et confirmatur, quia hic modus est fundamentum rationis distantiæ, & propinquitatis: hoc autem in corporibus fundamentum pertinet ad prædicamentum Vbi. Deindè hic modus amitti, & acquiri potest per mutationem, salua rei substantia, & omni qualitate & quantitate, quod etiam accidit corporibus in mutatione loci, ergo.

Hugo Vict. Bonau. Durand. Scotus. Paludan. Maior. Gabriel. Alanus S. Chry. Conc. Trid.

Sect

Sed occurrebant hoc loco variæ difficultates. Prima, an, ratione huius præsentiæ, possit Christus dici esse in loco. Secunda, an circumscriptiuè, vel definitiue. Tertia, quomodo hæc præsentia possit simul esse in corpore Christi, cum præsentia, quam habet in cœlo. Sed priores duas difficultates tractat Diuus Thomas quæst. sequenti. Tertia vero coniuncta est cum illis: & ideo commodius agemus de omnibus post sectio. 1. disputationis sequentis, intellecta prius specifica ratione huius præsentiæ, quam ibi explicabo: lege interim Capreolum d. 10. qu. 1. artic. 2. & 3. in argum. Durand. & Aureol. contra primam conclusionem.

Capreol.

Esse sacramentale Christi præter præsentiam commorat habitudinẽ ad species.

Dico tandem vltimo in hac quæstione, esse sacramentale corporis Christi in hoc sacramento, præter hanc præsentiam, connotare habitudinem aliquam ad species, sub quibus continetur. Hanc conclusionem sumo ex D. Thoma q. sequenti artic. 7. Et potest explicari: quia, quando sub speciebus mutat locum vel circumfertur, reuera, mutat illum intrinsecum modum præsentię, quem hactenus explicuimus: quia alibi est, quam antea, & substantialiter replet diuersum spatium, & mutat relationes propinquitatis & distantiæ sine mutatione terminorum, & tamen non censetur mutare simpliciter esse sacramentale, quia retinet habitudinem ad easdem species: sicut enim manet idem sacramentum & ex vi eiusdem consecrationis: ita & idem esse sacramentale: ergo signum est, hoc esse sacramentale, non consistere in solo illo modo intrinseco, sed quasi formaliter connotare talem habitudinem ad has species. Quæ etiam habitudo variari potest, immutato manente modo intrinseco præsentiæ: posset enim Deus mutare has species, & alias loco illarum substituere, corpore Christi eodem modo manente: & tunc mutaretur habitudo ad species vel denominatio ab illis prouenies, & non per absolutam mutationem Christi, sed per mutationem alterius, s. specierum, atque adeo sine variatione modi intrinseci præsentiæ. Quæ autem sit hæc habitudo ad species, potest diuersis modis explicari. Primo ex Aug. 5. de Trin. c. 10. vt sit habitudo signati ad signũ: quia ratio sacramenti in significatione consistit, & Christus semper per easdem species significatur, quãdiu sub illis, & cum illis dicit habitudinem ad eundem effectum sacramentalem, sed hæc significatio solum addit relationem fundatam in prædicto reali modo præsentiæ corporis, & continentia specierum: Secundo Capreol. & Ferrar. supra explicant per comparationem, ad prædicamentum Habitus, ad quod dicunt reuocari hoc esse sacramentale, quantum ad hanc habitudinem, quia sicut Habitus est quid extrinsecum, & quodammodo continet hominem vestitum, ita species respectu corporis Christi, quasi extrinsece continent & denominant illud. Tertio explicari potest per relationem intimæ propinquitatis: nam licet præsentia non sit relatio, tamen ex illa consequitur, si adsit terminus cum proportionata præsentia, hoc igitur esse sacramentale corporis Christi, præter intrinsecam præsentiam, requirit relationem ad species sibi etiam præsentes. Quarto etiam explicari potest hæc habitudo consistere in vera & reali vnione inter corpus Christi, & species: de quo modo, quia hongam habet controuersiam, sectio. seq. instituemus. Ex his obiter colligitur, hoc esse sacramentale, prout includit hæc omnia, non fieri per se primo per aliquam actionem, sed fieri fundamentum præsentiæ, inde vero resultare alias relationes, vel denominationes.

Capreol. Ferrar.

Differentia quæ est inter præsentiam & propinquitatem ad species explicatur.

Solum posset aliquis quærere, quare modus præsentiæ, qui consideratur in ordine ad locum, vel spatium specierum dicitur esse absolutus, & intrinsecus corpori Christi, modus autem præsentiæ, & propinquitatis intimæ ad species dicitur tantum esse relatio vel denominatio extrinseca. Respondetur, interrogationem hanc communem esse, tam corporibus, quam Angelis, & rebus omnibus, quę sibi inuicem sunt præsentes. Ratio ergo breuiter est, quia præsentia rerum inter se supponit modum existendi reiecundum se, & in illo fundatur, & ex illo resultat, & ideo, nisi res, quæ sibi sunt præsentes, aliud genus vnionis inter se habeant, ex vi solius præsentiæ, solum dicunt talem modum relationis. Et, signum à posteriori est, quia mutari potest per solam mutationem alterius extremi, & similiter acquiri: at vero alius modus præsentiæ qui consideratur in ordine ad spacium, non habet alium, in quo fundetur, vel ex quo resultet, nec terminum realem, à quo pendeat, & ideo est modus absolutus, & intrinsecus illius rei, quam afficit, & ex genere suo per solam propriam mutationem sui subiecti acquiri & amitti potest.

SECTIO III.

Vtrum hæc præsentia includat realem ac veram vnionem Corporis Christi ad species sacramentales.

PRæsentia vnius rei ad aliam ex vi, ac præcisa ratione sua, solum requirit indistantiam, ac perfectam propinquitatem talium rerum inter se, & hanc præsentiam hactenus explicuimus, quid sit: quoniam certum est, hanc saltem conuenire Corpori Christi, respectu specierum sacramentalium: Nunc ergo inquirendum superest an præter hanc præsentiam intercedat vnio quanquam non omnis vnio præsentiam requirat vnibilium inter se, non tamen è conuerso, omnia, quæ sunt sibi præsentia, sunt inter se vnita.

1. Sententia est dari veram vnionem sacramentalem inter Christum & species.

In qua re prima sententia referri potest, affirmans in hoc sacramento esse veram vnionem inter Christum & species, ineffabilem tamen, & incomprehensibilem. Ita videtur sentire D. Th. in 4. d. 11. q. 1. artic. 1. quæstiun. 1. ad 1. vbi exponit Damas. lib. 4. de fide c. 14. dicentem: Deum coniunxisse diuinitatem suam pane & vino, & fecisse ea Corpus & Sanguinem suum: intelligendum esse, quantum ad species, quibus Christi Corpus diuinitati vnitum modo ineffabili coniungitur. Vnde Cáiet. hic dicit hunc modum vnionis esse ineffabilem. & à Concil. Lateran. vocari: Continentis & cõtenti, & q. 76. a. 6. dicit, inter corpus & species intercedere nexum à solo Deo factum, quod non potest intelligi, nisi de vnione formali, quia vnio effectiua, de qua postea dicam, non potest à solo Deo immediate fieri, implicat enim repugnantiam: Vtitur autẽ Cáiet. ibi quibusdam rationibus parum efficacibus, quas propterea omitto. In eadem sententia videtur esse Aureol. apud Capreol. d. 10. q. 1. in argumentis cõt. 1. concl. & idem Capreol. ibi. q. 2. ad 1. Scoti contra 2. concl. Palud. q. 3. & vterque dicit corpus Christi, licet non sit vnitum speciebus, sicut potentia actui, vniri tamen tanquam id, quod subiecto accidentium succedit, & inseparabiliter illis coniungitur vera vnione, quæ imperfectionem excludit, sic etiam Sotus ibi q. 1. a. 6. dicit, corpus Christi aliquo nexu sub speciebus contineri, idem sentit d. 9. q. 2. a. 1. ad 2. & 4. Scot. & latissimè a. 4. post recitatam 3. & 4. opinio. vbi præter præsentiam localem, requirit vnionem vt corpus Christi contineatur sub speciebus, eo modo, quo continebatur substantia, secluſa inhærentia idem sentit Ledes. 1. par. 4. q. 6. a. 4. dub. 5. qui præter præsentiam, requirit alium modum. Richard. a. 13. pag. 260. §. Intelligitur autem, dicit, Ex corpore & speciebus constituit vnum sacramentum, non solum vt ex signo & signato, sed modo nobis ineffabili, & incomprehensibili. & infra dicit: Intimius coniungi Corpus Christi speciebus quam prius vniretur substantia panis, non solum ex Dei voluntate, sed ex ipso modo, quo ibi existit: idem a. 14. pag. 301. In eadem sententia est Alanus, libr. 1. c. 34. 35. 36. & 37. vbi licet affirmare non audeat, se tamen valde propensum ostendit, vt hypostaticam vnionem inter species & Christi Corpus concedat. Bellarminus libro 3. de Eucharistia capite 18. & seq. Ioan. Hessel. libro de Corpore Christi fol. 181. dicit:

Corpus

Corpus Christi arctius coniungi accidentibus, quam Angelus corpori assumpto coniungatur, idem sentit Claudius repetitione quinta, capite tertio, quatenus dicit corpus Christi supplere vicem Subiecti, & repetitione nona, capite 6. fol. 139. pag. 2. dicit, esse vnionem arctissimam non inhærentiæ, nec hypostaticam sed sacramentalem. Fundamenta huius sententiæ varia afferuntur, vt; verbi gratia, quia ex corpore Christi & speciebus fit vnum sacramentum: ergo oportet, vt intercedat vera vnio. Sed hoc & similia non habent difficultatem, quia, vt constat, ad compositionem sacramenti non requiritur vnio physica inter componentia, sed satis est propinquitas seu præsentia cum mutua relatione: quia sacramentum non est vnum per se, nec physicum, sed artificiale. Duo igitur sunt, quæ nonnullam difficultatem habent, primum est, quia nisi intercedat vnio inter corpus & species, fieri non potest, vt corpus Christi inde excludat formaliter substantiam panis, per intrinsecam incompossibilitatem: Sola enim præsentia realis non est formaliter incompossibilis cum substantia, nec cum existentia eius, nec cum vnione, quam cum suis accidentibus habet: Est enim ibi substantia corporis Christi indiuisibiliter, & per modum substantiæ: hoc autem modo non repugnat, quod sit intime præsens quantitati panis: Consequens autem est falsum, quia alias non posset esse vera conuersio substantiæ panis in corpus Christi, quia duo termini, nisi formaliter inter se repugnent, non possunt, ex vi eiusdem actionis, seu conuersionis, vnus in alium conuerti. Secundum fundamentum sumitur ex quadam veluti communicatione idiomatum inter species, & corpus Christi, nam visis, tactis, fractis, aut motis speciebus, dicitur corpus Christi, videri, tangi, frangi, moueri: ergo nascitur hoc ex aliqua vnione, sicut ex simili communicatione inter humanitatem, & Verbum colligunt sancti Patres vnionem inter illa, vnde comparant sæpe hanc compositionem ex carne Christi & accidentibus panis, cum illa vnione ex carne & Verbo, vt refert late Claudius repetitione 8. capite 4. & hoc maxime conuincit communicatio in motu, nam, motis speciebus mouetur per accidens corpus Christi, quod non posset ex natura rei consequi nisi vera & realis coniunctio inter ea intercederet: simile argumentum sumi potest ex ea, quod corruptis speciebus, statim desinit esse ibi corpus Christi, quia amittit vnionem, sicut desineret substantia panis, cui corpus succesit, vt significauit D. Thom. q. 77. art. 4. dicens: Corpus Christi desinere esse hic, corruptis speciebus, quia succedit substantia panis. Item, ex vi huius vnionis, accidentia separata habent vim efficiendi, quidquid possent facere coniuncta suæ substantiæ, vt ait Bonauentura d. 11. artic. 1. q. 3. Denique, ratione huius vnionis, vere ac proprie designatur corpus Christi, dicendo. Hoc est corpus, quia illud pronomen proprie non designat, nisi quod realiter continetur & coniungitur cum his accidentibus sensibilibus.

Claudius.

Bonau.

Secunda sententia negat omnem vnionem realem inter Christum & species, præter inseparabilem præsentiam ex pacto diuino, ita sentit Scotus dist. 10. q. 1. Gabriel ibi. art 2. concl. 10. & lect. 47. in can. vbi dicit: At Okam, idem Maior. d. 10. q. 6. & Thom. de Argen. q. 2. art. vltimo, Petrus de Aliac. q. 5. artic. 2. quatenus dicunt, corpus Christi moueri motis speciebus, ex voluntate, & ex pacto Dei, & eadem est sententia Nominalium, vt videbimus infra, quæst. 76. qui consequenter aiunt, Christum contineri sub speciebus, tanquam sub signo infallibiliter repræsentante Christum ibi præsentem: Hæc autem significatio fundatur in impositione Christi, non autem in vnione physica & reali. Fundamentum huius sententiæ fuisse videtur, quia hoc satis est ad omnia, quæ de hoc mysterio fides docet, intelligenda, quia sicut vnitas & esse sacramenti non oportet, vt dicat necessario aliquid physicum, præter res, quæ ad significandum imponuntur, ita nec vnio sacramentalis requirit propriam & physicam vnionem, sed solum eam propinquitatem, quæ ad significationem & effectum sacramenti sufficiens fuerit: ergo alia vnio superflua est, & non satis intelligi potest.

1. tenent. Nego omnem vnionem realem.

Mihi videtur distinctione vtendum, alia est enim vnio intrinseca, quam vocamus formalem, & est illa, in qua duo extrema ita coniunguntur physice, vt proprie ac realiter componant vnum, quæ compositio semper requirit in vtroque, vel altero extremo intrinsecum, & realem modum vnionis, essentialiter dependentem ab altero extremo, cum quo est compositio: seu à toto composito, quatenus, ipso destructo, non potest ille modus conseruari, sicut è conuerso, posito illo modo vnionis, necesse est, vt compositum resultet, quæ omnia ex metaphysica suppono, & ex his, quæ traduntur in materia de Incarnatione. Præter hanc vero vnionem, potest intelligi alia, quâ voco effectiuam, & erit, quando duo ita sunt sibi intime præsentia, vt ex efficientia, quam habet vnum circa alterum, non possint separari, ac si dicamus, ferrum esse realiter coniunctum magneti, non solum propinquitate locali, sed vnione effectiua, quia magnes effectiue illud trahit & continet ne à se separetur.

Inter Christum & species non est vnio formalis physica.

Dico ergo primo, inter corpus Christi & species non intercedit formalis vnio seu compositio physica, ex qua resultet vnum physicum compositum, tam quam ex duabus partibus, seu extremis vere componentibus. Hæc conclusio, quamuis ab authoribus distincte & expresse non ponatur, tamen sub eisdem terminis contrarium doceri non video, imo nec fere tractari, indicatur vero à Capreol. d. 10. q. 3. Ferra. 4. cont. Gen. c. 63. quatenus dicunt, accidentia comparari ad corpus Christi per modum habitus, & rei extrinsece adiacentis seu continentis, idem indicant authores, qui hanc vnionem per solam efficientiam explicant, vt infra referam. Potest in eandem sententiam afferri Algerus lib. 1. de hoc sacramento dicens: In sacramento, ne dicamus panis formam Christo im personatam, quia mansura in Christi corpore non est. Vbi nomine formæ, panis accidentia intelligit, & ideo dicit inferius, illam formam esse mysticam, respectu Christi, non impersonatam, id est, non ipsius personę vnitam. Hoc etiam videtur asseruisse Gloss. ordin. 1. ad Cor. 11. his verbis: Quæ remanent de priori substantia accidentia, scilicet color & sapor, &c. nec corpus Christi afficiunt, nec in eo fundatur. Et probatur primo, quia talis vnio nec accidentalis esse potest, nec substantialis: ergo nulla: sicut n. non est medium inter substantiam & accidens, ita nec inter vnionem accidentalem & substantialem. Nisi fortasse quis dicat, esse quasi mistam & substantialem ex parte vnius extremi, accidentalem vero ex parte alterius, quod facile refelli potest, quia, vt vnio sit substantialis, non satis est id, quod vnitur, esse substantiam, sed oportet, modum ipsum vnionis esse substantialem, & consequenter necesse est, terminum integrum actionis vnitiuæ esse substantiam, quia de rõe modi vnionis substantialis est, vt ad constitutionem, seu complementũ substantiæ pertineat: at vero si ex parte vnius extremi vnio est accidentalis, non potest in alio extremo modus vnionis esse substantialis, nec potest tota coniunctio ad substantialem terminum referri. Et hæc eadem ratio concludit, non posse totam hanc vnionem esse substantialem, tum quia, cum aliud extremũ sit accidens, non ordinatur tota vnio ad componendam vnam substantiam, neque vnum ens per se, tum etiã, quia modus vnionis in altero extremorum est accidentalis, tum denique, quia vnio illa non est in natura, neque in hypostasi, vel subsistentia, aut existentia substantiali, vt ex dicendis constabit: præter hæc autem non datur aliud genus substantialis vnionis, vt constat ex doctrina de Incarnatione, & metaphysica, quia

Capreol. Ferrar.

Algerus.

1. Cor. 11.

Non est vnio sacramentalis.

quia non est aliud genus realis compositionis in substantia.

Nec accidentalis physica

Superest, vt alteram partem probemus, nempe hanc vnionem non posse esse accidentalem, quod sic ostendo, quia in omni vnione reali accidentis & subiecti, seu quasi subiecti, necesse est, vt componentia sese aliquo modo afficiant, & vnum sit aliquo modo actus alterius, saltem ad imitationem formalis & materialis causæ, tam intrinsecum enim est hoc omni vnioni; saltem ex parte alterius extremi, vt etiam inter Verbum diuinum & humanitatem non intelligamus veram & realem vnionem, nisi hoc modo illam explicando, sed inter corpus Christi & species non intercedit huiusmodi habitudo, seu coniunctio, vt cõstat: Primo ex parte specierum, quia illæ nihil in se habent, in quo pendeant à corpore Christi tanquã ab intrinseco actu, seu termino, quia vel illud esset ipsa accidentis essentia, & hoc non, vt est per se notũ, quia conceptus essentiæ est primus in re maximeque immutabilis, vel esset existentia, & hoc etiam dici nõ potest, quia, vt alias late probaui, nulla res potest per alienam existentiam, quin potius nec per entitatem à se distinctam existere. vt omittam certissimum esse, accidentia panis non existere formaliter per existentiam corporis Christi, alias quædam hypostatica vnio ibi interueniet, quod non est probabile, nullus enim Catholicorum id ausus est asserere. Et eadem ratione probatur, accidentia hæc non habere subsistentiam à corpore Christi, quia in corpore Christi non est alia subsistentia, nisi diuina, vt ergo illa accidentia subsisterent, formaliter per subsistentiam corporis Christi, oporteret illa hypostatice vniri subsistentiæ. Verbi diuini, quod asserere plus, quam temerarium esset, quia esset nouum & inauditum mysterium sine fundamento, aut authoritate assertum, præterquam, quod agens de mysterio Incarnationis ostendi, accidens non esse capax vnionis hypostaticæ, quia non est aptum, vt per se subsistat: in accidentibus ergo nullus realis effectus intelligi potest, qui ex tali vnione ad corpus Christi in eis resultet. Et eodem discursu excludi potest eadem vnio ex parte corporis Christi, quod rationes sequentes clarius demonstrabunt.

Secunda ratio sit, quia, vbi est vera vnio, est etiam in vtroque vel altero extremorum realis modus vnionis, vt dictum est, sed neque in speciebus neque in corpore Christi fingi potest hic modus vnionis. Quod in primis de speciebus probatur, quia facta cõsecratione, species per se existunt, vel per solam negationem actualis inhærentiæ, vt Scotus & alij volunt, vel per modum absolutum & positiuum per se existendi subsistentiæ similem, & cum actuali inhærentia incompossibilem. Sed neuter modus existendi ex his, est modus vnionis accidentium ad corpus Christi, vt de negatione inhærendi est per se notum, & de modo per se existẽdi est euidens, quia est modus omnino absolutus, vt subsistentia & independens ab altero vt ab intrinseco termino. Cuius euidens signum est, quia possunt conseruari species consecratæ, per se existentes, absque corpore Christi. Denique ipsa vox per se existendi indicat rem, quæ sic existit, non inniti alteri, atque adeo illum. modum sic existendi per se, non requirere vnionem ad alterum: at vero in accidentibus separatis nullus alius positiuus modus hactenus excogitatus est, præter illum, qui requiritur, vt per se existant, imo talis modus oppositus esset modo existendi per se, oporteret enim, vt per illum accidentia essent aliquo modo in corpore Christi, seu niterentur illi, ad similitudinem illius modi, quo humanitas existere dicitur in Verbo, & niti illi, vnde, sicut ille modus excludit ab humanitate modum per se existendi, ita hic ab accidentibus. Quod ita confirmo, quia modus vnionis vnius rei ad alteram, oportet, vt ad illam terminetur vel vt ad formam, vel vt ad materiam, vel vt ad terminum, seu sustent aculum alterius, nam sine aliqua huiusmodi habitudine nec concipi potest modus vnionis, nec præter illas aliæ possunt excogitari, cum omnia rerum genera sub illis membris comprehendantur, sed in accidentibus non potest esse modus vnionis, qui ad corpus Christi, vt ad formam terminetur, vt est per se notum: neque vt ad materiam, seu subiectum, alias inhærerent illi, quod est absurdissimum, & contra principia fidei, quia alias neque ipsa essent per se, sed afficerent corpus Christi, ipsumque quantum, rotundum, &c. denominarent. Tandem, quod non terminetur hæc vnio ad corpus Christi, vt ad sustentans, vel terminans accidentia, ita ostendi potest, quia si hic modus vnionis in aliquo accidenti intelligi potest maxime in quantitate panis, quia illa est, quæ proprie separatur à substantia, & per se existit, sed in ea non potest intelligi hæc habitudo: quod ita ostendo. Nam tria possunt intelligi in quantitate, primum essentia eius, & ratione eius non potest dicere hanc habitudinem ad corpus Christi, quia illa essentia est immutabilis. Item, quia essentialis habitudo quantitatis est habitudo cuiusdam formæ, ostensum est autem, quantitatem non respicere corpus Christi, nec vniri illi, per modum formæ. Secundum est, extensio ipsius quantitatis. Et de hac euidentius est, non posse terminari à corpore Christi, nam sit sit extensio secundum se, essentialiter postulat proprios, & intrinsecos terminos sui generis, si sit extensio in ordine ad locum, nullum alium intrinsecum terminum requirit, præter talem modum existendi in loco. Tertium est, existentia quantitatis. Et de hac etiam probatur primo, quia iam existentia quantitatis inniteretur alteri, & consequenter non proprie & vere per se existeret, sicut humanitas, quia vnitur Verbo, vt termino sustentanti, non per se existit. Secundo, quia nihil potest esse terminus existentiæ alterius, & non per modum subiecti, nisi ratione subsistentiæ: ergo illa vnio quantitatis esset immediate ad subsistentiam corporis Christi, quæ est diuinæ ergo esset quædam vnio hypostatica, quod nullus Catholicus admittit. Tertio, quia omnis res, quæ hoc modo vnitur alteri, dat illi aliquam denominationem tali formæ vel naturæ proportionatam, & ita Verbum vere dicitur homo ab humanitate vnita, & in vniuersum in omni alia vnione idem inuenitur, quod ex partibus seu extremis componentibus oritur denominatio, vel eorum inter se, vel saltem respectu compositi: in præsenti autem nihil huiusmodi fingi potest, quia corpus Christi nullam physicam, ac propriam denominationem accipit à quantitate panis. Nisi fortasse quis dicat, denominari Christum contentum, vel compositum ex Christo & speciebus denominari sacramentum, vel aliquid huiusmodi. Sed hæc leuia sunt, quia huiusmodi denominationes, ex genere suo, realem vnionem non requirunt: vnitas enim sacramenti, ex quacunque morali, seu artificiali compositione resultat, si adiungatur impositio ad significandum. Ratio etiam continentis & contenti per se sola non sufficit, nec huiusmodi vnionem requirit.

Secundo ex dictis facile concluditur, nec in corpore Christi posse talem modum excogitari. Primo, quia, si non est in accidentibus, cur erit in corpore Christi, cum accidentia non minus, imo magis mutabilia sint, quam Corpus Christi? non est ergo ratio, cur vnio fiat magis per mutationem corporis Christi, quam accidentium. Secundo, quia corpus Christi non vnitur accidentibus, vt per se ipsum, quasi formaliter aut materialiter, seu terminatiue conferat aliquem effectum realem, vt ostensum est. Et eisdem rationibus conuincitur, non vniri, vt ab illis aliquid accipiat aliquo ex prædictis modis. Vnde neque illa afficit, neque ab eis afficitur, nec cum illis componit aliquod compositum physicum vere vnum. Tertio, quia res, quæ habet modum vnionis ad alterum, vel

vel communicat illi suum esse, vel in illo habet suum esse, sicut humanitas in Verbo, vel denique ab illo incipit esse, quasi formaliter, sed corpus Christi nec communicat suum esse, accidentibus, neque habet suum esse in illis, vel ab illis: ergo. Vltimo ille modus in corpore Christi non potest esse substantialis, vt, quæ adduximus in prima ratione conuincunt. Et præterea, quia cum Christus sit substantia, ex omni parte completa, non est capax noui modi substantialis. Deinde quis dicet, modum vnionis substantiæ cum accidente esse substantialem, cum accidens ad complementum substantiæ pertinere non possit: Tum deniq; quia alias differret Christus in sacramento à se ipso in cælo substantialiter saltem in modo existendi, quod nullus dicet. Nec vero potest esse hic modus accidentalis in corpore Christi: interrogo. n. ad quod Prædicamentum pertineat, vel reducatur? nam iuppono ex communi ratione vnionis, non esse relationem secundum esse: ad aliud autē prædicamentum reuocari non potest, quam maxime ad quantitatem: Omnis enim modus vnionis cum accidente reducitur ad illud prædicamentum accidentis, cum quo fit vnio: hic autem, si quæ est vnio cū corpore Christi, proxime cum quantitate fit: ergo ad illam maxime reuocabitur. Sed hoc etiam minime posse dici videtur: quia corpus Christi non vnitur quantitati, vt danti esse quantum: ergo nec vt habēti propriam prædicamentalē rationem: ergo non pōt hic intercedere modus vnionis ad quantitatē pertinens. Est ergo intelligibilis talis vnio, & compositum ex ea resultans. Tertio ratio confici potest ex parte termini integri, qui resultare debet ex omni vnione huiusmodi, quia neq; illud, est vna substantia neq; aliquod compositum accidentale, quia neq; est vnum quale, neq; vnum quantum, aut quid simile, neq; omnino habet vnum esse reale: dicere autem, esse vnū sacramentum, non satis est, vt supra ostendi.

Ad hæc vero omnia dici potest, concludere quidem, illam vnionem à nobis non posse intelligi, neque explicari, neque esse similem alicui earum, quas cognoscimus, non tamen directe & positiue concludere, esse impossibilem: Potest enim Deus facere vnionem alterius ordinis, licet à nobis non concipiatur. Respondetur primo, si res esset de fide, & ab hominibus doctis aliud dici non posset, admittendum esse huiusmodi responsionis genus: at vero nec fides docet talem vnionem, neq; est admodum consentanea principiis fidei, vt existentia per se accidētium declaratum est, & ex alio capite iam declarabo: cur ergo reuocabimur ad has anguſtias, & difficiliora reddemus mysteria fidei? Secundo, sancti Patres agentes de vnione Incarnationis, quæ difficilior, & omnium altissima est, non ita respondebant infidelibus, sed curabant explicare, quæ sit illa vnio, primo dicentes esse substantialem, quia ad substantiam terminatur. Deinde distinxerunt vnionem, in natura & in subsistentia, & dicentes, illam non esse vnionem in natura, concluserunt, esse in subsistentia indicantes, vnionem illam, quæ in nullo genere rerum inuenitur, discurrendo per omnia, commentitiam esse, & impossibilem. Ex quo vlterius intulerunt Theologi impossibile esse inueniri vnionem substātialem inter duas naturas substantiales, & completas, vt sic, id est, nisi vniantur in vna persona, & è contrario, nō posse personam personæ substantialiter vniri, quia nō potest ex duab. naturis completis vna natura, neque ex duabus personis vna persona resultare, ac deniq; quia non potest esse vnio substantialis, ex qua non resultet vna substantia. Sic ergo nos concludimus, non posse esse veram vnionem realem, ex qua non resultet vna aliqua res, nam veram vnionem intrinsecam ac formalem ex substantia & accidenti, ex qua non resultet vnum in aliquo genere accidentis. Et ita tandem concludimus, non solum negatiue, non intelligi talem vnionem, sed & positiue intelligi implicare & ideo non esse posibilem, quia dicitur esse vera vnio realis, in quam nec ratio nec modus, nec terminus talis vnionis conuenire potest. Loquor autē semper de intrinseca ac formali vnione, vt terminorum æquiuocationem excludam. Solet enim interdum vocari vnio accidentalis, quę solum est per contactum, vel extrinsecam habitudinem, vt est inter vestem, & rem vestitam, locum & locatum, calamum & manum, & similes, quæ reuera non sunt proprie vniones, & compositiones, de quibus agimus, sed solum propinquitates quædam, seu habitudines aliquæ vel extrinsecæ denominationes.

Vnde excluditur aliorum euasio, qui dicunt hic intercedere vnionem, qualis esse solet inter causam principalem & instrumentum coniunctum: nam ratio instrumenti, per se sumpta solum requirit contactum, habitudinem, vel concomitantiam quandam, non autem propriam vnionem physicam, nisi id, quod est instrumentum, secundum suum esse, prius vniatur ad componendum vnum ens cum altero, quod esse dicitur principalis causa, sicut manus dicitur instrumentum cōiunctum hominis, vnitum tamen illi ad componendum vnum corpus, & corpus dicitur coniunctum instrumentum animæ, cum quasi tamen vnitur ad componendam vnam naturā & humanitas est organum coniunctum Verbi, cum quo prius vnitur ad componendam vnam personam, ac deniq; calor dicitur esse instrumentum coniunctum ignis, cui prius vnitur ad existendum in ipso, & componendum vnum calidum: Itaque ratio instrumenti non facit vnionem propriam, sed interdum consequitur ex vnione, vnde quando non supponitur vnio in esse, ex qua cōsequatur, solum intercedere potest inter instrumentum & causam extrinseca vel effectiua aliqua coniunctio, vt est inter baculum & manum, & inter Angelum, & corpus assumptum, quæ tamen instrumenta interdum dicuntur separata, quia sunt suppositа distincta à principalib⁹ causis, quamuis alio modo dicantur coniuncta, quatenꝰ indigent actuali vsu, seu influxu principalis causæ; & vteriq; modus potest accommodari speciebus, respectu corporis Christi, quia licet non sint suppositum: tamen quatenus per se existunt, habent se ad modum suppositi distincti, indigent tamē actuali vsu, & influxu corporis Christi præsentis intime, vt efficiant gratiam.

Euasio. Impugnatur

Dico secundo: Probabile est inter Christum & species intercedere reale vinculū per efficientiam & qua fi attractionem vnius ad alterū. Hæc assertio est consentanea omnibus Theologis in prima sententia citatis, cum enim specialem vnionem hic esse affirmēt; & illa non posit esse formalis. videntur saltem intelligendi de effectiua, quæ satis etiam est ad eorū dicta interpretanda, imo nonnulli eorū ita diserte exposuerunt, vt Claud. de Sainct. rep. 9. c. 6. fol. 114. pag. 2. vbi ita Aug. exponit. Palac. in 4. d. 11. disp. 1. post secūdam conclusionem, Guil. etiam Paris. tract. de Euch. §. 11. fol. 14. dicit, corpus Christi sustentare accidētia sine inhærentia, q̄ non videtur posse, nisi de efficientia intelligi, cū hic non intercedat hypostatica vnio. Secūdo, vt ratione hoc ostendamus duo declaranda sunt. Primum est hoc genus vinculi esse posibile, alterum ita esse de facto.

Probabile est inter Christū & species intercedere vinculū reale per efficientiam.

Claud. Palacius. Guil. Paris.

Primum ita declaro, nam species consecratæ effectiue conseruantur, sine subiecto, singulari & supernaturali actione Dei, qua supplet subiecti defectum: ergo potest Deus hunc effectum seu actionem efficere per Christi corpus, tanquam per instrumentum constat enim ex doctrina tradita supra in materia de sacramentis in genere, & de Incarnatione, Deum posse vti creatura, vt instrumento ad actionem supernaturalem. Eadem autem ratio est de hac, quæ de cæteris. Nisi fortasse quis dicat, actionem hanc, qua species separatæ conseruantur, esse creationi similem, quatenus est actio absque subiecto, sicut conseruatio

Probatur vnionem effectiuam inter corpus Christi, species sacramentales esse possibilē.

seruatio animæ separatæ est veluti quædam continuata creatio, & si Deus produceret actū separatum, esset vera creatio. Respondetur, etiamsi hoc verum sit, non repugnare, creaturam esse huius actionis instrumentum, vt prædictis locis ostendi. Deinde præter hanc actionem, quæ ad existēt etiam accidentis terminatur, potest in accidenti separato intelligi modus per se subsistendi, quia propria actione fit, quæ non est creationi similis, sed versatur circa entitatem ipsius accidentis, vt in subiecto: huius ergo actionis poterit esse instrumentum corpus Christi. Denique præter existentiam, & modum existendi, est in accidenti localis præsentia, quæ fieri, & conseruari potest per actionem ad localem mutationem pertinentem: & hanc etiam actionem potest efficere corpus Christi, veluti trahendo ad se accidentia: ita vt secundum præsentiam realem ab ipso separari non possit, sicut magnes ad se trahit ferrum, & tractum, quasi cōtinet sibi præsens & coniunctum: hæc ergo actio potest sine dubio communicari corpori Christi. Eodem autem genere argumentandi seu ratiocinandi, ostendi pōt, species pōsse effectiuè quasi attrahere ad se corpus Christi & conseruare realem præsentiam, & indistātiam cum ipsis, quod exemplo magnetis supra explicui: & eisdem rationibus facile ostendi potest, & ex dicendis etiam constabit.

Probatur illam esse de facto. Secundo ergo probatur ita esse de facto, argumētis factis in principio huius sectionis: nam ad veritatem omnium fere locutionum, quæ sunt de hoc sacramento, hæc vnio, & sufficiens, & necessaria videtur. Primo enim dicitur corpus Christi supplere vicem substātiæ panis: secluſa inhærentia, quod verissimum erit, si corpus Christi affectiue sustineat accidentia, quæ panis materialiter sustinebat. Secundo recte dicentur species instrumētum cōiunctum corporis Christi, quia ab illo sustinentur, & quasi omnipotenti manu tenentur: vnde supernaturalem vim, seu concursum ad operādum accipiunt. Tertio dicūtur species continere corpus Christi in cap. Firmiter, de Sum. Trinit. quod hac etiam ratione proprissime intelligitur, quia nō solum, respectu nostri illud quasi circumdant, sed etiam efficacia sua intra se continent ita vt ab illis separari non possit: in quo etiam magis saluatur similitudo accidentium, respectu propriæ substantiæ. Quarto, corruptis accidentibus amittit corpus Christi sacramētalē præsentiā: cuius rei optima & intrinseca ratio redditur, si verū est illā ab efficacia accidentiū pendere, quod magis cōsentaneum est, quam totam huius rei causam in extrinsecum Dei pactum & volūtatem reuocare: in quo etiam magis seruatur proportio accidentis cum substantia. Vnde etiam fit, vt hæc accidentia aptissime significent corpus Christi, quod continent, eiusq; præsentiam quam efficiunt: vt in hoc etiam seruetur vniuersalis lex sacramentorum nouæ legis, efficere, nimirum, q̄ significant. Quinto constat motis accidentibus, moueri corpus Christi, quod vel reuocandum etiam est in solū pactum diuinū: & ita non tam mouebitur, vel trahetur corpus Christi, tractis speciebus, q̄ ipse seipsum mouebit, vt comitetur species: vel certe necessaria est hæc vis in specieb. qua ad se trahant corpus Christi, nihil huic motioni resistens, sicut si magnes habeat ferrum sibi cōiunctum, qui magnetem attraxerit, ferrum etiam secum feret. Conuenientius autem est, vt dixi, omnes huiusmodi effectus in proximas causas reuocare, quam in solam Dei ordinationem. Nec vero ad hunc postremum effectum satis est, q̄ corpus Christi habeat efficientiam circa species: conseruando illas: quia ex hac præcisa efficientia, non sequitur, quod propter intrinsecam connexionem Christus moueatur, motis speciebus, sicut in exemplo magnetis & ferri constat. Nam licet quis moueat ferrum, non propterea secum attrahet magnetem: & idem esse existimo in corpore assumpto ab Angelo: quia, licet illo corpore moto, videatur, nostro modo concipiendi & loquendi more, per accidens moueri Angelus: tamen, reuera non mouetur ex vi motus corporis, sed potius ipse se mouet, vt corpus comitetur: quia nihil ipse patitur à corpore, nec proprie ab illo continetur, sed ipse potius illud continet, ac mouet: ita ergo esset in præsenti, si accidentia in corpus Christi prædictam efficaciam non haberent. Et ratio est, quia causa vt sic, non pendet à subiecto, circa quod operatur: & ideo, licet illud remoueatur, ipsa non necessario trahetur ex vi talis motus, si non habet cum illo coniunctionem aliam: necessarium ergo est hanc ponere. Sexto tandem hoc declaratur: quia, vt supra ostendimus, esse sacramentale corporis Christi, præter intrinsecum modum præsentiæ, includit inseparabilem quandam habitudinem & coniunctionem ad species: ita vt, inseparabilis præsentia mutua corporis & specierum sit de ratione huius sacramenti: ergo oportuit, hanc coniunctionem fieri per intrinsecum vinculum, quo ad fieri posset: nam licet consistere possit, loquendo de absoluta Dei potentia ex solo pacto extrinseco, & efficacia diuinæ voluntatis, tamen melius dicitur fieri per causas secundas, quando commode fieri potest: hoc enim & diuinæ prouidentiæ magis est consentaneum, & ad maiorem huius sacramenti perfectionem, & efficaciam pertinet. Et per hæc satis responsum est rationibus in principio factis: nam de aliis locutionibus, quæ ibi attinguntur, dicemus plura in sectione sequenti.

Sed supersunt nonnullæ difficultates, circa posteriorem assertionem. Prima est, quia, vel hæc coniunctio effectiua, est de intrinseca ratione, & vnitate huius sacramenti, vel non: si non, superflue & sine causa ponitur: quia sola illa vnio hic asserenda est, quæ ad ipsius sacramenti constitutionem pertinet. Si autem dicatur primum, sequitur primo, hoc sacramentum non confici per actionem verborum, quia vnio effectiua nō potest fieri per actionem quasi extrinsecam alterius, sed per mutuam actionem extremorum, quæ inter se vniuntur, vt in præsenti vniantur corpus & species per actionem corporis in species, & specierum in corpus: illæ autem actiones non possunt fieri per actionem verborum: repugnat enim vnam actionem per aliam fieri: tum quia hoc ipso quod actio est fieri termini, intrinsece & essentialiter est fieri sui ipsius, tum etiam, quia alias procederetur in infinitum. Ex quo sequitur secundo, hoc sacramentum confici, & constitui in primo instanti, in quo terminatur prolatio verborum: patet sequela: quia in eo instanti fit actio verborum, per quam efficitur tota consecratio: ergo tunc verba efficiunt præsentiam corporis Christi sub speciebus, separando illas à proprio subiecto, & per se constituendo: ergo in eo instanti non est vnio effectiua: ergo non est integre sacramentum constitutum. *Prima difficultas circa vnitatem huius sacramenti.*

Responderi potest primo, non esse inconueniens in eodem instanti, in quo verba efficiunt consecrationem, efficere simul corpus, & species inter se: vel eundem terminum efficiendo per actiones diuersas, vel certe, quod verba prius natura attingant substantiam corporis Christi quam præsentiam: illa vero substantia, quasi producta vi verborum, statim efficiat separationem specierum à substantia panis: è contrario vero species efficiant præsentiam corporis Christi secum. Hæc responsio est probabilis: sed mihi non omnino placet. Primo quia non videtur negandum, quin virtute verborum fiat præsentia corporis Christi sub speciebus: tum quia hoc significant verba, Hoc est, &c. tum ét quia actio verborum in corpus Christi, vel formaliter terminatur ad solā præsentiam vel certe taliter fit, vt necessario cōtingat ipsam præsentiam, vt disput. 11. latius dicam. Et similiter negandum non est, quin verba effectiue expellant substantiam panis, & consequenter separent accidentia: alias non fieret conuersio virtute verborum, *Solutio prima probabilis.*

rum. Deinde non recte dicitur, corpus & species simul cum verbis efficere eosdem terminos: quia vel efficerent, vt causæ, seu instrumenta totalia: & hoc superfluum est, & sine fundamento dictum: quia corpus & species non possunt inter se habere actionem, nisi vt actio verborum iam ad illa intelligitur terminata, ad quid ergo ipsa efficient illud idem, quod virtute verborum factum inueniunt? hoc enim est ingens miraculum, quod multis videbitur impossibile, &, vt minimum, est valde superfluum: Vel intelligentur corpus & species efficere cum verbis vt instrumenta partialia. Et hoc etiam dici non potest: tū quia tota consecratio fit virtute verborum, vt infra videbimus, tum etiam, quia cum corpus, & species non possunt efficere, nisi vt consecrata, seu consecta per verba, non possunt coefficere ipsi actioni, vt sit: terminus enim non potest esse actionis principium.

Solutio vera prima difficultatis. Dicendum ergo videtur, in eo primo instanti non esse mutuam effectionem inter corpus & species: est enim hæc notanda differentia inter vnionem formalem & effectiuam, quod vnio formalis cōsistit in aliquo modo intrinseco vtrique, vel alteri extremorum, qui, quantum est ex modo existendi, quem habet, potest esse terminus actionis vnitiuæ. At verò vnio effectiua solum consistit in actione, cuius terminus non est aliquis modus vnionis, præter existentiam, & præsentiam mutuam extremorum inter se. Vnde hæc vnio, quatenus est actio extremorum inter se, non potest esse terminus alterius actionis, vt argumentum supra factum recte concludit: quia ergo in instanti, quo finiuntur verba, non est nisi actio verborum, & terminus eius, ideo nō intercedit tunc mutua actio inter corpus, & species. Quapropter cōsequenter negandum est, huiusmodi actionem esse de intrinseca cōstitutione huius sacramenti: sed solum id, quod per illam fieri seu cōseruari potest, quod in eo instanti perfectum est ex efficacia verborum: postea vero, id est, immediate, post illud instans incipit conseruari per efficaciam extremorum inter se: quod non pertinet quidem ad rationem sacramenti, quia non in fieri, sed in facto esse consistit: pertinet tamen ad perfectionem eius, vt per intrinsecam efficaciam suam intercedat intima quædam, & indissolubilis coniunctio inter ea, ex quibus coalescit: & hanc habet in primo instanti, ex virtute formæ, sub qua pro illo instanti totum sacramentum existit: post illud vero instans perseuerat illa coniunctio, per mutuam actionem extremorum inter se, quam efficiunt, veluti per virtutem relictam à forma ex vi consecrationis.

Aliter explicari posset, quamuis res eodem reuoluatur, esse de ratione huius sacramenti, vt hoc vinculum inter Christum, & species sit per actionē propriam & intrinsecam ipsius sacramenti, seu alicuius partis eius, & ideo in primo instanti consecrationis immediate fieri virtute formæ: postea vero conseruari mutuo ab ipsis rebus, quæ sacramentum componunt, quasi ex virtute in eis relicta, ratione formæ & consecrationis.

Secunda difficultas circa propositum. Secunda difficultas est, quomodo species & corpus Christi possint inter se inuicem agere, & in eodem genere causæ efficientis, alterum ab altero mutuo pendere: quia causa efficiens supponitur ad actionem tam secundum existentiam, quā secundum omnes conditiones ad agendum requisitas: ergo, vt corpus Christi agat in species, supponitur existens, & præsens hic: quia in hoc sacramento Christus non agit, nisi vt existens hic, & è conuerso, vt species agāt in corpus Christi, supponuntur esse, & tali modo esse, scil. non inhærentes, sed subsistentes: tum, quia, vt alibi latius probaui, prius natura res existit, & subsistit, quam operetur: tum etiam, quia species nihil agunt, nisi vt consecratæ, & à substantia separatæ: loquendo de actione sacramentali & supernaturali: ergo vel species non possunt in hoc modo existendi dependere à corpore Christi, sibi præsente: vel, si pendent, non possunt ipsæ aliquid efficere circa corpus Christi, quia iam in illo supponitur, quidquid per illas effici posset. Dices fortasse, supponi ibi Christum constitutum, & species separatas in illo instanti verborum. Sed hoc non satisfacit, quia illa actio, qua Christus conseruat species, supponit ipsum sub speciebus: ergo vt sic, non potest pendere à speciebus. Vnde D. Thom. infra q. 76. art. 6. ad 3. diserte negat, Christum pendere ab speciebus: est enim eadem ratio de conseruatione, & de prima effectione: quia conseruatio supponit principium agendi, nō vt præexistit in tempore, vel instanti immediate præcedēti, sed vt prius natura, pro eodem instanti, in quo agit, conseruando. Aliter dici posset, ad hāc vnionem effectiuam non oportere, vt sit ista efficientia reciproca, sed satis esse ex parte alterius extremi, vt, verbi gratia, quod Christi corpus effectiue sustentet species, quamuis nihil efficiant circa corpus Christi, vel è contrario. Sed hoc etiam mihi non placet: quia, vt videbimus, si quæ sunt coniecturæ, quæ probāt hanc vnionem effectiuam, non minus procedunt ex parte vnius, quam alterius extremi: fortasse magis vrgent ex parte specierum, cum tamen non videatur corpori Christi neganda hæc efficientia, quæ ad perfectionem pertinet. Adhuc dici posset aliter, non repugnare, de potentia absoluta aliqua duo à se mutuo pendere in genere causæ effectiuæ. Sed hoc, vel reuera est falsum, vt argumentum factum probat: vel, si aliquo modo est possibile, supponit multa miracula non necessaria, de quibus modo agendum non est. Respondetur ergo, in ordine ad diuersa, non esse inconueniens, esse mutuam efficientiam inter aliqua duo: nam & habitus efficit actum, & actus habitum intendit: sic igitur declarari potest in præsenti hæc mutua efficientia: nam, in primis, vt verisimilius suppono, species non attingere, seu conseruare effectiuè ipsam substantiam corporis Christi, vt infra dicemus: non est tamen necesse, vt species eandem efficientiam habeant, quia magis expediens fuit, vt ipsæ, quatenus consecratæ, & separatæ sunt, pendeant & sustententur à corpore Christi: & ideo ordine naturæ supponunt corpus Christi subsistens independenter ab ipsis: sic igitur corpus Christi potest per suam substantiam, & entitatem, quæ ab accidentibus panis non pendet, efficere in eadem accidentia, & conseruare illa, tum in existentia, tum in modo existendi, tum etiam in præsentia: at vero species possunt efficere circa corpus Christi præsentiam, seu coniunctionem, aut attractionem ad se, quia non est necesse, quod illa actio corporis Christi circa species supponat hanc præsentiam, vt conditionem necessariam ad agendum: hæc enim conditio, vt supra ostendimus, in diuinis instrumentis non necessario supponitur: imo interdum fit actio sine tali præsentia: in præsenti vero, quamuis actio non fiat, nisi à corpore Christi præsente, illa tamen præsentia concomitanter, seu consequenter se habet, non vero vt principium, seu conditio simpliciter necessaria, quæ ad actionem supponatur: sic enim ille modus præsentiæ corporis Christi potest immediate pendere à substantia eius: ergo & mediantibus speciebus, quia est eadem ratio, quoad hoc: quoniam efficientia illius præsentiæ supponit substantiam, non tamen præsentiam ipsam.

Obiectio. Sed dices tandem, quomodo possunt species ad se trahere corpus Christi? oportebit enim, vt illæ qualitatem aliquam imprimant. Solutio. Respondetur primum si ea qualitas solum est, veluti impetus motioni accommodatus, non est magnum inconueniens illam admittere, quia non est qualitas corruptiua, nec maiorem imperfectionem affert, quam ipse motus, vel præsentia localis. Secundo tamen dicitur, non esse hanc qualitatem necessariam: potest enim effectio

proxime ad ipsam præsentiam terminari, sicut Deus solus potest illam efficere, sine impressione qualitatis: & sicut fortasse Angelus mouet cœlum sine impressione alicuius impetus: hic enim necessarius est, quando vis agentis non potest proxime attingere effectum: alioquin sicut potest impetus immediate efficere motum, ita & vis agentis, si sit satis propinqua & proportionata.

Ad fundamenta secundæ sententiæ ex dictis patet responsio. Ad fundamenta vero primę opinionis nūc breuiter dicitur, neq; ad veram rationem conuersionis, neq; ad aliquid aliud, esse necessariam maiorem vnionem inter Christum, & species, quam à nobis explicata est. Reliqua vero, quæ ibi attinguntur, partim in sequenti sectione, partim in sua disputatione de transsubstantiatione tractabuntur.

SECTIO IV.

Quæ denominationes, & quasi idiomatum communicationes consequantur corpus Christi ex hac præsentia.

Proponūtur varia rationes, quæ in Eucharistia reperiuntur, sub quibus varia prædicata illi tribuuntur.

HÆc quæstio proponitur, ad explicandum modum loquendi in hac materia, qui in huiusmodi mysteriis est cognitu necessarius: tum ad exactius intelligendam rem ipsam, tum ad vitandos errores. Aduertendum ergo est, cum Christus sit in hoc sacramento vere realiter, & substantialiter, quædam posse de illo hic existente absolute, & simpliciter dici, ratione suæ substantię: quædam vero ratione modi existēdi hic: quædam propter coniunctionem ad species, & propter relationes, quę inde cōsequuntur: quædam denique ratione ipsarum specierum: quæ duplicia esse possunt: alia, quæ reuera conueniunt corpori, quamuis mediis speciebus: alia, quæ reuera solum speciebus insunt: denominant tamen corpus, veluti per quandam idiomatum communicationem, quorum omnium exempla in sequentibus proponam. Similis fere distinctio intelligi potest in ipsis speciebus: manent enim in hoc sacramento accidentia panis, alio tamen modo: vnde quædam de illis possunt dici propter id, quod sunt: quædam propter modum existendi, quem habent, quædam propter id quod continent, vel repræsentant: quædam denique propter eam substantiam, quam antea continebant, & ex natura sua postulabant. Hic præsertim agimus de locutionibus, pertinentibus ad corpus Christi, de quibus nonnullas regulas trademus: nam quæ ad species pertinent, pendent ex his, quæ de absentia substantiæ panis in sequenti disputatione dicturi sumus: indicabimus tamen modum applicandi dictas regulas, quia fere est eadem proportio, supposita fidei veritate. Primo ergo dicemus de Christo, postea de speciebus. Circa Christum autem ea, quæ ad absolutas prædicationes pertinent, faciliora sunt.

Omnia prædicata absoluta, quæ Christo secundum se conueniunt, de illo dicūtur vt est in Eucharistia.

Vnde dico primo: Omnia prædicata essentialia, seu substantialia, & accidentalia omnino absoluta, quæ Christo secundum se conueniunt, dicuntur de eo, prout est in hoc sacramento. Aduertendum est: aliud esse, aliquod prædicatum dici de Christo hic existente, aliud vero conuenire illi, prout hic existit. Primum est verum de omni prædicato conueniente Christo quacumq; ratione: quia solum denotat, eam formam conuenire subiecto hic existenti, non vero conuenire hic, seu formam ipsam esse in illo, prout est hic: & hoc modo de Christo in sacramento existente vere dicitur esse in cœlo, & esse in loco naturali modo, &c. quia est idē omnino Christus: at vero in posteriori modo prædicationis denotatur prædicatum quod dicitur de Christo prout est hic, seu formam, quæ per tale prædicatum significatur, esse hic præsentem: & hoc sensu, intelligitur conclusio, quæ tam est certa, quam certum est totam Christi substantiam, & omnia accidentia absoluta, & connaturalia illi, esse in hoc sacramento: de quo dicendum est infra qu. 76. & ita Christus, prout est hic, vere, ac proprie dicitur homo, Deus, sapiens, pulcher, & similia.

Prædicata quæ significant modum existendi, non dicuntur de Christo hic existente.

Dico secundo: Prædicata, quæ significant modum existendi, si respiciant localem modum, non possunt dici de Christo, prout est in hoc sacramento: si vero significent modum sacramentalem, vere de illo affirmantur. Itaq; poterit dici Christus esse hic substantialiter, & realiter, quia hæc solum denotant præsentiam realem: & poterit item dici esse hic inuisibiliter totus in toto & in singulis partibus: quia hæc & similia indicant verum modum sacramentalis præsentiæ: non poterit autem dici esse hic extensus, aut circumscriptus, quia non habet hic realem modum existendi: & eodem sensu, non poterit dici esse localiter hic, an vero in alio sensu dici possit, infra q. 76. dicemus, vbi de hoc, & de aliis modis inquirendum est. Hæc vero prædicatio, est hic corporaliter: æquiuoca est: nam si solum significet veram præsentiam corporis, vera est: sicut propter essentiam substantiæ, dicitur, esse substātialiter: si vero illud corporaliter dicat modum proprium existendi corporis in loco, neganda est: & hoc modo dicunt interdum Sancti, nō sumi hic Christum carnaliter, sed altiori modo, vt disput. præced. sect. 2. & 9. tractatum est: & idem iudicium est de hac voce, Naturaliter: absolute enim est hic Christus supernaturali modo, atque ita supernaturaliter: Interdum vero dicunt Sancti, vere, ac naturaliter hic esse, & à nobis sumi: vt explicēt realem eius naturam hic adesse: vt idem sit naturaliter, quod vere, ac realiter.

Prædicata quædam, quę indicāt vnionem aliquam Christi ad species, per modum continentiæ, seu mutuæ realis præsentiæ, vere ac proprie dicuntur de Christo vt hic existente.

Dico tertio, Prædicata quędam, quę indicāt vnionem aliquam Christi ad species, per modum continentiæ, seu mutuæ realis præsentiæ, vere ac proprie dicuntur de Christo vt hic existente. Sic dicitur Christus contineri sub speciebus, & similia: & ratio est, quia vere intercedit aliqua vnio, saltem per effectionem & inseparabilem, ac intimam præsentiam: ergo ab hac potest redūdare aliqua denominatio ad Christum ex speciebus: si, enim ex loco circumscribēte denominatur corpus locatum, seu contentum, & ex habitu vestitum, quid mirum, quod Christus sub speciebus existens aliquam proportionatam denominationem ab eis sumat?

In qua specie dicatur Christus.

His positis, quæ clariora sunt, difficultas est, de quibusdam prædicatis, quæ significant mutationem, vel aliquid simile in accidentibus: quomodo dici possint de corpore Christi, quasi per communicationem idiomatum: huiusmodi sunt, frangi, moueri, tangi, videri, & similia, de quibus duplex potest esse opinio.

1. Secunda opinio.

Prima, quæ sine vlla distinctione affirmat, has locutiones vere ac proprie dici de corpore Christi: ita docere visus est V Valdens. tom. 2. de sacram. c. 53. & 57. & sequentibus: & tom. 3. de sacramentalibus. cap. 41. & 42. eum secutus est Cano libr. 5. de locis, c. vlt. ad vltimum, & in eandem sententiam inclinant Ruard. art. 14. pagina 301. & Soto d. 10. q. 2. art. 7. idem etiam sentit Alan. libr. 1. de Euchar. c. 37. qui nimius videtur in ea opinione tuenda. Fundamentum eorum esse potuit, quia Sancti Patres hæc omnia indifferenter prędicāt de corpore Christi, sc. videri, contrectari, frangi, ac dentibus atteri, vt videre licet in Chrys. Hom. 45. in Ioan. & 24. & 46. in primam ad Cor. 83. in Matt. & 61. ad Populum, Cyril. 12. in Ioan. ca. 58. Greg. hom. 22. in Euangel. Theophyl. & aliis expositoribus, 1. ad Cor. 11. circa illud verum, Quod pro vobis frangitur, Alger. lib. 1. de hoc sacramento, cap. 18. vbi in eandem sententiam August. refert, & fauet verbum Clementis in epist. 1. habetur in c. Tribus, de Consecrat. d. 2. vbi appellat, fragmenta corporis Domini, deniq; Act. 2. Lucæ 22. primæ ad Cor. 10. videtur vsurpari illa locutio, Panis, quem frangimus. Tandem (quod difficilius est) Berengarius in sua professione fidei coactus est

Canus. Ruard. Arriz. Alanus. Cyrillus. Gregor. Theophyl. Algerus. Clemens. Aug. 2. Luc. 22. 1. ad Cor. 10.

ctus est confiteri, corpus Christi vere esse in altari, frangi, & sensibilibus manibus sacerdotum contrectari, ac dentib. atteri: fidei autem professio & hæresis abiuratio propriis sermonibus fieri debet.

2 sententia. Secunda sententia est, quæ è contrario, sine distinctione dicit, has omnes locutiones esse improprias, metaphoricas, & solum per quandam extrinsecam denominationem dici de corpore Christi. Quæ sententia merito tribui potest Durand. in 4. dist. 10. qu. 3. quatenus negat, eas etiam voces, quæ mutationem localem significant, proprie ac vere dici de Christo in hoc sacramento, quia reuera (inquit) in se non mutatur, etiam per accidens, sed solum denominatione extrinseca. Et fundatur in eo errore, quem supra ex eodem retulimus, scilicet Christum nō esse hic præsentem, nisi sola præsentia ordinis: vnde citato loco negat, hic vere, & realiter contineri: vnde consequēter etiam negat, vere, & realiter moueri, in quo cum illo sentit Caietanus infra q. 76. artic. 6. non quidem ex illo erroneo fundamento: sed ex alio falso metaphysico principio: existimat enim, Angelos, & quamlibet substantiam non existentem in loco quantitatiue, non mutare locum per mutationem intrinsecā sibi inhærentem, sed per denominationem extrinsecam.

Durand.

Caiet.

Distinctione tamen opus est: in hoc enim sacramento quædam ita fiunt circa species, vt ex eis consequenter fiat, seu transeat aliqua mutatio ad corpus Christi in seipso: quædam vero ita fiunt circa species, vt in eis tantum versentur, & non transeant ad corpus Christi in se, exempla postea subiiciam.

Ea quæ circa species sua ris generis, quaten⁹ significare possunt mutationem aliquam vere ac proprie factam in corpore Christi, cum omni proprietate de illo dicuntur.

Dico ergo quarto in hac sectione, prædicata prio- aliquam vere ac proprie factam in corpore Christi, cum omni proprietate de illo dicuntur. Ratio est clara, quia vnaquæque res proprie denominatur à mutatione in ipsa facta seu recepta, etiam si contingat ex mutatione alterius redundare. Exempla sunt, primum in terminis significantibus mutationem localem: verissime enim, ac propriissime dicitur corpus Christi eleuari, circumferri: & propterea etiam dicitur proprie manducari: quia hæc vox mutationem localem indicat: solum est obseruandum, quod sicut præsentia realis corporis Christi, licet non sit proprium Vbi quantitatiuum, significatur tamēterminis localibus, vt esse hic, & ibi, quia non habemus alias voces, quibus veritatem illius præsentiæ significemus: ita hanc mutationem, licet non sit proprius motus physicus, quantitatiuus, significamus vocib. indicantibus motum localem, quia non habemus alias, quibus declaremus, hanc veram, realem & successiuam mutationem, quæ fit in corpore Christi: & hoc modo dicimus huiusmodi locutiones esse proprias, vt rectè notauit Petrus Soto, lect. 6. de Eucharistia, & est communis Theologorum sententia in 4. d. 10. vbi Scot. q. 5. & 6. Richard. art. 4. q. 1. Paluda. & Capr. q. 3. Maior q. 6. Argent. q. 2. art. vlt. Marsil. qu. 7. artic. 3. concl. 4. Gabr. lect. 46. in Canon. & alij, quos statim referam: & sine dubio est aperta sententia D. Thomæ, q. sequenti, art. 6. vbi dicit Christum moueri per accidens, motis speciebus ad eum modū, quo mouetur anima, moto homine, & in vniuersum, motis nobis, mouentur ea, quę sunt in nobis. Et contra Durandum sufficiens argumentum est, quod ex falso, & erroneo fundamento procedit: definitum est enim cap. Firmiter, & in Trid. sess. 13. quod autem in aliquo continetur, vel mouetur moto illo, vel definit sub illo contineri. Contra Caietanum vero fieri possunt argumenta omnia, quæ de Angelis fiunt, & in vniuersum fieri possunt de omni eo, quod mutat præsentiam realem, & consequenter propinquitatē, vel distantiam: ostendimus enim, hanc præsentiam esse aliquid reale in re præsenti: ergo non potest mutari, sine vera mutatione ipsius rei. Deinde mutata præsentia, mutantur relationes, & non propter mutationes terminorum, vt suppono, ergo propter mutationem ipsius subiecti, seu fundamenti, quod in illo est. Tandem in ipsa voce est repugnantia: cum dicitur, aliquid mutari, per solam extrinsecam denominationem, alias Deus mutaretur, cū creat: & Verbum cum est vnitum humanitati. Et ratio est, quia mutatio proprie est actus mobilis, seu subiecti, & ideo nihil proprie, ac vere dicitur mutari, nisi quod est subiectum motus, vel secundum se totum, vel secundum partem. Neq; Durand. & Caietan. contra hoc obiiciunt aliquid, quod difficultatem faciat, vt ex infra probandis seu tractandis constabit. Solum est aduertendum: hoc exemplum debere intelligi, quando species mutant locum, itavt nouum aliquem locū acquirant: quia si motu circulari intra omnino idem spatium moueantur probabile est, tūc corpus Christi Domini non mutari, vt multi ex citatis authorib. docent, præsertim Maior q. 6. quia ibi tantum fit mutatio loci specierum, secundum partes, in quibus totus Christus existit, & ideo necesse non est, in ipso fieri motum. Quæ ratio recte probat, talem motum nō esse necessarium: & ideo verisimile est, non fieri: non esset tamen difficile defendere, etiam in illo modo posse Christi corpus moueri, quia posset mutare partiales modos præsentiæ, sed non est, quod in hoc immoremur. Secundum exemplum est, in definitione huius præsentiæ corporis Christi, corruptis speciebus, hoc enim proprie & verè dicitur: quia vere fit in Christo aliqua mutatio amissiua illius præsentiæ: cū enim illa aliquid reale sit in corpore Christi, illa amissa aliter se habet corpus Christi, quam antea: ergo mutatum est. Propter hæreticos vero, qui hoc sacramentum blasphemant, caute loquēdum est, quāuis n. proprie dicatur corpus Christi amittere præsentiam, seu definere esse hic, non tamen absolutè dicendum est definire esse, nec corrumpi, nec digeri, seu mutari in substantiam aliti, quia hæc significāt corruptionem substātialem. Vnde etiam fit, eas trāsmutationes, quæ fieri solent circa materiā panis, post corruptionem panis, & accidentium eius, nullo modo posse denominare Christi corpus, cum post corruptionem specierum, iam præsens non adsit, & omnis hæc denominatio supponat hanc præsentiam, de qua re legite V Valdensem to. 2. c. 65. & Claudium repetit. 5. c. 3.

Petrus Soto. Scotus. Richard. Paludan. Capreol. Major. Argentina. Marsilius. Gabriel. D. Thom.

Conc. Trid.

VValdens. Claudius.

Aduerbia localia simpliciter possunt de Christo dici.

Atq; hinc sequitur primo, quid dicendum sit de aduerbiis localibus, vt esse hic, vel alibi, vel in pluribus locis, simpliciter enim ita loqui possumus, quia non habemus alia verba, quibus hanc præsentiam significemus: & quia illæ voces non necessario significant modum existendi alicubi circumscriptiue, seu cum locali extensione quantitatis, sic enim etiam dicimus, esse hic, vel alibi. Deniq; ita loquuntur Sancti, & Theologi, quos supra retuli: & eodem modo dicimus etiam, Christum contineri sub speciebus, includi in tabernaculo, habitare in Ecclesia, & similia.

Similiter & nomina significantia propinquitatem vel distantiam.

Secundo colligitur, nomina significantia relationem propinquitatis, vel distantię proprie ac vere dici de corpore Christi per intrinsecam denominationem. Hoc per se clarum est, quia, cum realis præsentia sit verus modus corporis Christi, est sufficiens fundamentum huius relationis, imo ex intrinseca ratione harum denominationum necesse est, illas proprias esse, & intrinsecas, saltem ratione fundamenti: vnde si alias sit res capax relationis realis, non est cur illa non consurgat. Solum est in relationibus, quæ significant distantiam, cauenda æquiuocatio quædam, in verbo enim distandi, includitur negatio præsentiæ ad rem alteram, seu ad alium locum: cum autem Christus propter hanc præsentiam in vno loco, non priuetur præsentia in aliis locis, ideo licet sit propinquus terræ, non distare dicetur à cælo, & eadem ratione nō dicitur proprie distare à se ipso, quia non potest à seipso separari, quamuis modus existendi, quem

di, quem habet in cœlo, potest distare à modo, quem habet in sacramento, & è contrario.

Tertio colligitur, propter has denominationes, non esse necessariam vnionem formalem, quia quod vnum mutetur ad motum alterius, non semper prouenit ex vnione formali: sed ex quacunq; connexione etiam effectiua oriri potest, vt ex se constat: & similiter, quod aliquid amittatur, deficiente altero, indicat quidem necessariam dependentiam, non tamen necessario formalem vnionem. Vnde quod ex illo exemplo colligit Henricus, quodlib. 1. q. 5. species esse corpori Christi rationem formalem existendi hic, si proprie, & in rigore sumatur, non est verum, vt ex dictis constat. *Henricus.*

Quæ fiunt circa species, & nō ponunt mutationem in Christo, non proprie dicuntur de illo.

Dico quinto, Quæ sunt circa species, & non ponunt aliquam mutationem in ipso corpore Christi, neq; attingunt ipsum in se, non proprie illud denominant, sed interdum nullo modo, interdum vero solum per aliquam metaphoram, vel extrinsecam denominationem. Ratio primæ partis est, quia cum corpus nō sit proprie vnitum speciebus, vnione formali, si ad ipsum non pertingit forma denominans, non est cur ipsum proprie denominet propter solas species, quod aperte confirmabunt exempla secundæ, & tertiæ patris. Probatur ergo secunda pars, quia licet species caleſiant, vel alterentur, non dicitur corpus Christi alterari, sicut in cap. In quadam, de Celebrat. miss. dicitur non madefieri, etiam si madefiant species panis, cum mittuntur in calicem. Et confirmatur, quia corpus Christi non denominatur quantum, rotundum, aut album, ab ipsis speciebus panis, sub quib. ipsum manet, ergo nec denominabitur calidū à calore in eis existente, siue antiquo, siue de nouo facto, ergo nec denominabitur calefieri. Et confirmatur secundo, quia actiones procedentes ab speciebus non tribuuntur corpori, aut sanguini Christi, vt non dicitur sanguis frigefacere, etiam, si species frigidissimæ sint, & hæc exempla ostendunt, non intercedere formalem vnionem, nec denominationes alias in illa fundari: alias istæ etiam denominationes ex illa orirentur: esset enim æqualis ratio, sicut etiam videmus fieri in mysterio Incarnationis, dicitur enim, Verbum, ratione humanitatis vnitum, & ambulare, & mori, & calefieri, &c.

Exempla tertiæ partis conclusionis sunt, primum de fractione, quod enim corpus Christi frangi, aliquo modo dicatur, probant adducta in prima sententia, quod vero illa locutio metaphorica sit, & non propria, colligitur ex D. Th. infra q. 77. art. 7. in corp. & ad 3. vbi dicit, Christum proprie dici manducari, non sic autem frangi, sed tantum ratione specierum, in qua doctrina, & differentia confirmat vtramq; cōclusionem nostram, idem optime docet in 4. dist. 12. q. 1. artic. 3. quæstiunc. 1. ad 1. & ibi Bonau. ar. 3. q. 1. Alens. qu. 420. memb. 1. Gabr. lect. 80. in can. Victo. in sum. nu. 69. & Petr. Soto dicta lect. 6. & bene Innoc. lib. 4. c. 9. & 10. vbi aduertit, Berengarium hæreticum coactum esse vt in sua confessione nomine contrectationis, fractionis, quia ipse antea dolose fatebatur, hæc fieri circa corpus Christi, sed postea explicabat, i. in signo corporis Christi, & ideo compulsus est fateri fieri non circa nudum signum, etenim hoc sensu dictum est, fieri circa corpus, id est, circa sacramētum, quod verè, & realiter continet corpus. Ratione patet: quia fractio proprie & in rigore significat diuisionem, & discontinuationem partium: quam cōstat non fieri in partibus corporis Christi. Ratio autem metaphoræ esse potuit, vel, vt per illam locutionem magis declaretur realis præsentia: vel quia fractio nunquam fit, sine motu locali: & ita cum fit fractio, corpus Christi vere mouetur, & ita aliquid participat de fractione: vel quia fractio ad distributionem ordinatur, præsertim quando est ad vsum, vt est illa, de qua fit mentio in Scriptura: corpus autem Christi proprie distribuitur, & ita sumi potuit fractio pro distributione, vel certe, quia cum franguntur species ipsa præsentia corporis Christi, quæ antea tantum erat vna in actu, & plures in potentia, per fractionem fit plures in actu, & ita quodammodo diuiditur, & Soto supra notauit. Deniq; quia hæc locutio metaphorica est, interdū simpliciter negatur, ne ad ipsum Christi corpus referri videatur, & ita dicit Ecclesia: Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura, Et: non cōfractus, non diuisus, integer accipitur. de quo legatur Guitmund. l. 1. de hoc sacramento: parum à principio, VValdens. tom. 2. c. 39. & Rossens. lib. 2. contra OEcolampad. c. 34. *D. Thomas. Bonauent. Alensis. Gabr. Victoria. Petrus Soto. Innoc.* *Guitmund. VValdens. Rossensis.*

Secundum exemplum huic simile est de contactu, seu contrectatione sensibili corporis Christi, nam, prius contactus solum est inter res extensas in ordine ad locum, quarum extrema sunt simul, & hoc modo non potest in hoc sacramento esse verus ac proprius contactus circa corpus Christi, quin potius neq; ipsæ species ipsum proprie tangunt, vt recte dixit Henric. quolib. 1. q. 5. & Richard. dist. 10. a. 4. q. 2. & Capreol. q. 1. ad 3. contra primam conclusionem, & insinuauit Altiliod. lib. 4. tract. 5. c. 4. dicens, quod species tantū assistunt corpori Christi, & velant ipsum, quia tamē, vt supra diximus, quodammodo comparantur species ad corpus, sicut habitus ad rem vestitam, quem admodum dicimur tangere hominem, tangēdo eius vestem, ita dicimur quodammodo tangere Christū tangendo species, & præsertim vsurpatur hæc locutio ad explicandam magis realem præsentiam, vt late Claud. repet. 5. c. 3. *Henricus. Richard. Capreol. Altisiod.*

Tertium exemplum est simile de mistione, dicitur enim corpus Christi misceri sanguini, vt in canone dicimus: Fiat commistio corporis & sanguinis. Proprie autem mistio per iuxtapositionem videtur includere duo, & diuisionem miscibilium in partes, & contactum partium inter se. Quæ duo possunt interuenire inter species vini, & panis: non autem inter ipsum corpus, & sanguinem: hæc autem dicuntur inter se misceri, quatenus ex vi verborum consecrationis, sub partibus specierum panis, est corpus: & sub partibus specierum vini, est sanguis: & illæ miscentur inter se: & ita quodammodo fit mistio inter corpus & sanguinem, secundum præsentiam sacramentalem. Vltimo dicitur corpus Christi videri per species, non quidem proprie, & in se, hoc enim modo Christi corpus est hic inuisibile, propter quod interdum inuisibile vocatur ab Aug. in c. Nos autem, &c. Hoc corpus, de Consec. d. 2. Et sic etiam dicunt Sancti in hoc sacramento, aliud videri, aliud credi. Amb. lib. de myst. c. 9. & Cyri. Hierosol. cateches. 4. dicitur ergo videri, sicut de contactu dixi, ad explicandam magis realem præsentiam, dicuntur enim interdum videri, quæ solum in proximo continente, vel per accidens sub aliquo signo, in quo realiter continentur, percipuntur visu: quomodo interdum in Scriptura dicuntur videri Angeli, in corporibus assumptis, ad hunc ergo modum dicitur videri corpus Christi sub speciebus, & sic etiam interdum dicitur visibiliter sumi, vt est apud Aug. ser. 2. de verbis Apostoli, legatur D. Th. infra q. 76. art. 7. Hugo de sancto Vict. libr. 2. de sacramen. par. 8. c. 7. Raban. libr. de corp. & sanguin. Dom. c. 26. Claud. repet. 4. c. 6. *Claud. Ambros. Cyrill. Aug. Augustin. D. Thom. Hugo. Raban.*

Atq; hinc facile patet responsio ad fundamenta vtriusq; opinionis, & præsertim ad illam interrogationem: si hæc locutiones sint metaphoricæ, cur Berengarius in sui erroris abiuratione, illis vti coactus sit, cum fidei professio verbis maxime propriis fieri debeat. Respondetur enim primo, id factum esse, quia metaphora illorum verborum est satis perspicua, & aliunde est aptissima ad explicandam veram Christi præsentiam. Deinde ex Innoc. supra, c. 10. quia ille hæreticus fatebatur hæc fieri circa corpus Christi in sacramento, dolose tamen: intelligebat enim fieri solū in signo, sub quo negabat, vere Christum contineri, & ideo *Claud. Solutio argumentorum.*

& ideo cōpulsus est confiteri realiter fieri circa Christum, id est, circa sacramentum, in quo Christus realiter continetur, nam, quia sacramentum hoc cōstat ex corpore Christi, & speciebus: ideo, quæ fiunt in illo, ratione specierum, dicuntur quodammodo fieri circa corpus Christi.

Ex his vero sequitur, has locutiones, cum metaphoricæ sint, non esse admodum extendendas, nec præter vsum Sanctorum, ne alicui fortasse erroris occasio detur, propter quod vitamus eas, vel locutiones, vel denominationes ab accidētibus sumptas, quæ indicare possunt, talia accidentia Christo inhærere, ideo non dicimus, corpus Christi esse rotūdum, aut album, calefieri, aut frigefieri, alteratis speciebus, & eadem ratione nō dicitur obdurari Corpus Christi, aut acescere sanguis, licet hæc fiant circa species. Et hæc etiam exempla confirmant, priores denominationes non esse proprias, nec fundatas in vera, ac formali vnione inter Christum & species, alioquin eadem ratio esset de omnibus prædictis. Et hinc obiter etiā intelligitur, an hæ locutiones sint admittendæ, hoc album, vel, hoc rotundum est corpus Christi, de quibus late agit Vvaldens. to. 2. de sacr. c. 52. vbi simpliciter & in rigore falsas esse existimat, quia illud subiectum, albū, vel rotundū, in rigore supponit pro subiecto eorum accidentium, & illud non est corpus Christi, sicut ēt, hæc est in rigore falsa, hoc quantum est corpus Christi, quia hoc quantum supponit pro hac re extensa, & hæc quidem est dialectica proprietas locutionis, si sola proprietas illorum terminorū connotatiuorū attendatur: tamē, si illud pronomē hoc, extrahat subiectū ad illam rigorosam significationē, & significet contentū sub hoc albo, vel quato, verus erit sermo, & idem iudicium est de his, hoc sensibile est corpus Christi. E contrario vero, an corpus Christi, prout est hic posit dici sensibile, vel tāgibile proprie, & nō metaphorice, distinctione opp̄ est: nam, si illa verba significent proprietatē corporis secundū se, veræ sunt propositiones, si autē modum existendi, erunt falsæ, quo sensu dixit Aug. in c. Nos autem, de Consec. dist. 2. Sumere nos in sacramento res insensibiles, carnem & sanguinem Dñi. Corpus ergo Christi, quod hic est visibile, est & tangibile: nō est tamen proprie visibile, vt est hic, quamuis metaphorice dicatur ratione specierum visibiliter sumi, vt Aug. ser. 2. de verbis Apostoli loquitur.

Dico sexto, Quæ conueniunt corpori Christi secundum se, non possunt dici de speciebus, nisi valde metaphorice & improprie, eo modo, quo nomen rei significatę tribuitur signo. Ratio est clara, quia corpus Christi est res omnino distincta ab specieb. neque ita illis vnitur, vt sua attributa illis cōmunicet. Iuxta hanc conclusionem interpretantur multi, quod alibi dixit Aug. Sacramentum corporis Christi, quodammodo dici corpus Christi.

Dico septimo, Quæ conueniunt pani præcise, ratione suæ substantiæ, non dicuntur proprie de hoc sacramento, sed vel nullo modo, vel per metaphorā. Ratio est, quia hic non adest substantia. Vnde fit, vt hoc sacramentum non possit dici absolute, & simpliciter panis, sed vel metaphorice, quia ex pane cōfectum est: vel, quia sub accidētibus panis datur, vel cum addito, significationem eleuāte, vt cum dicitur, panis vitæ, qui de cœlo descendit.

Dico vltimo, Denominationes, quæ consequuntur actionem mutuam inter Christum & species, proprie de ipsis dicuntur seruata proportione. Ratio est, quia, vt diximus, vera actio inter ipsa intercedit: vnde proprie dicitur Christus sustentare species, si effectionem significet, & eodem sensu dicuntur species continere Christum, & eadem ratio est, de relationibus consequentibus actionem, seu mutuam realem præsentiam.

DISPVTATIO XLVIII.

De comparatione vtriusque præsentiæ, sacramentalis, & naturalis corporis Christi.

DOcet Catholica fides, Christum Dominum simul existere in hoc sacramento, & in cœlo, & in nocte cœnæ simul extitisse in cœnaculo, modo sibi cōnaturali & visibili cum discipulis suis, & post consecrationem sub speciebus panis, modo sacramentali.

Ad explicandam ergo propriam rationem, & differentiam sacramētalis præsentiæ, de qua nobis sermo est, oportet illam cum naturali, seu quantitatiua præsentia conferre, vt ex vtriusque collatione, essentia & propria definitio prædictæ sacramentalis præsentiæ magis constet, & multa principia explicentur, quæ ad soluendas plures difficultates in hoc mysterio occurrentes plurimum conferent. Possunt autem hę præsentię comparari, aut in vnitate, & distinctione, aut independentia vnius ab alia, aut in oppositione, & repugnantia, aut demum in concomitantia quadam, de quibus figillatim dicemus.

SECTIO I.

Vtrum sacramentalis præsentia corporis Christi specie differat a naturali seu quantitatiua.

SEnsus huius quæstionis satis constat ex præmissa terminorum expositione. Vt autem ratio difficultatis aperiatur, nonnullæ conuenientiæ, & differentiæ harum præsentiarum præ oculis ponendæ sunt. Primo itaque conueniunt, quia vtraque est intrinsecus, & realis modus corporis Christi: sicut de sacramentali præsentia, disput. præced. probatū est: de quantitatiua vero constat ex philosophicis principiis, quæ in 4. Physic. traduntur. Secundo conueniunt, nam vtraque harum præsentiarum potest esse formalis ac per se terminus alicuius mutationis: nam præsentia naturalis est terminus motus localis intrinsecus, & maxime proprius, vt cōstat ex phylicis: præsentia vero sacramentalis, cum sit modus corpori adueniens, & non necessario consequens existentiā eius: constat eam fieri posse per aliquam mutationē: vel propriam, vel improprie dictam: prout comprehendit omnem actionem nouam, vt latius infra sumus disputaturi, de transsubstantiatione tractantes. Tertio conueniunt, quia vtraq; harum præsentiarum est fundamentum propinquitatis, & distantiæ vt per se manifestum est in quantitatiua præsentia: de sacramētali vero, & in superiorib. declaratum est & videtur res certa ex principiis fidei: non enim nunc contendimus, an hæc propinquitas, vel distantia sit vera relatio realis prædicamentalis: nihil enim ad mysterium fidei explicandum spectat: sed agimus de reali propinquitate, quæ per modum relationis facilius intelligitur, & explicatur, vel per negationem quandam indistantiæ: atq; hoc modo constat ex doctrina fidei, Christi corpus per sacramentalem præsentiam fieri indistans ab speciebus panis: & cōsequēter fieri propinquum aliis corporib. quibus ipsæ species panis propinquæ sunt. *Conuenientia inter præsentias naturalem & sacramentalē Christi.*

Differunt autem hæ præsentiæ primo: quia corpus quantum, naturali modo existens in loco, ita occupat spatium, quod replet, vt ab illo necessario excludat omnem aliam quantitatem, naturali modo extensam & existentem in loco: hac enim ratione, quādo vnum corpus ingreditur aliquem locum, inde expellit corpus ibi præexistēs: neq; naturaliter fieri potest, vt sibi penetrētur: at vero in sacramētali præsētia nō ita contingit: nā per illam ita fit Christus præsens vbi fuerat substantia panis, & vini, vt ab illo loco non excludat totā panis, & vini quantitatē, sed relin- *Differentiæ plures inter easdem propo nuntur.*

quat eam cum eadem extensione, & loci occupatione, quam antea habebat. Hoc enim modo docet fides: peracta consecratione, esse Christum præsentem intime quantitati panis, & vini, secundum omnes eorum dimensiones, sicut antea erat eorum substantia. Præsentia ergo sacramentalis Christi non est incompossibilis in eodem loco vel spacio cum naturali præsentia alterius corporis quanti.

Secundo differt, quia per naturalem præsentiam corpus extenditur in ordine ad locum, ita vt totū sit in toto, & pars in parte: quia, sicut totum corpus excludit totum aliud corpus ab eodem loco, quia cum illo penetrari non potest: ita pars corporis excludit à suo partiali loco aliam eiusdem corporis partem: quia etiam earum quantitates partiales penetrari nō possūt, supposita quod nulla fiat mutatio in raritate, aut densitate, at vero per sacramētalem præsentiam ita sit præsens Christi corpus, vt nullam recipiat extensionem, aut commensurationem in ordine ad quantitatem panis, vel alterius corporis, cui sit præsens. Supponimus enim ex fide, Christum esse totum sub speciebus panis, & vini, & sub singulis partibus earum, vt infra, q. 76. latius probandum est. Vnde fit partes corporis Christi, sic præsentes, non se excludere mutuo ab eodem spatio: nam, vbi vna est, ibi sunt omnes aliæ: & consequenter fit: non habere eas extensionem in ordine ad spatium seu locum, cui sunt præsentes. Et hæc differentia sequitur ex priori, nam, si tota quantitas corporis Christi non excludit ab eodem spatio quantitatem panis, multo minus necesse est, vt quantitas vnius partis corporis Christi excludat reliquarum partium quantitatem.

Atque hinc oritur tertia differentia: nam præsentia quantitatiua duplicem habet extensionem: vnam ex parte subiecti, quia partialiter vna est præsentia manus, alia pedis, alia capitis, &c. aliam in ordine ad spatium, seu per commensurationem partium corporis præsentis ad partes spatij, veri, vel imaginarij, cui est præsens: quia singulæ partes sunt in diuersis partibus spatii: at vero sacramentalis præsentia corporis Christi, quamuis ex parte subiecti diuisibilitatem quandam, & extensionem habeat, quia est tali subiecto proportionata: alia enim est partialis præsentia in manu, alia in pede, alia in capite, &c. quia in rigore, & de potentia absoluta loquendo, posset manere vna sine alia, in quo differt hæc præsentia à præsentia substantiæ angelicæ, quæ ex parte subiecti omnino est indiuisibilis, eo quod subiectum non habeat partes: nihilominus tamen per comparationem ad spatium, hæc sacramētalis præsentia nō est intrinsece diuisibilis: quia præsentia totius corporis, & omnium partium eius nō habet necessariam habitudinem ad diuersas partes spatij, neque ad spatium diuisibile: quia, vt diximus, vbi per hanc præsentiam constituitur vna pars corporis, ibi ponitur totum corpus: quia in ordine ad spatium pars non est extra partem, sed omnes esse possunt etiā in indiuisibili: est ergo hæc præsentia, sub hac ratione, suo modo indiuisibilis.

Solutio. Dices, Etiam in ordine ad spatium est hæc præsentia diuisibilis: alia enim est partialis præsentia, quam habet corpus Christi in vna parte specierum sacramentalium, ac ea, quam habet in alia parte specierū: cuius signum manifestum est, quia potest vna pars ab alia separari, consumpta, vel separata parte speciei. Respondetur: ideo dixi, per se, & intrinsece, quia huiusmodi latitudo talis præsentiæ non est simpliciter necessaria, cum præsentia totius corporis saluari possit in ordine ad indiuisibile spatium: & quia ex vi talis præsentiæ, partes rei præsentis non dicunt habitudinem ad diuersas partes spatij, & in hoc consistit propria differentia, quam constituimus inter sacramentalem, & naturalem præsentiam corporis quanti: huic autem differentiæ, seu proprietati non repugnat, quod eadem præsentia possit habere diuisibilitatem aliquam in ordine ad spatium, non per commēsurationem partium corporis, ad partes spatii, sed quasi per reduplicationem eiusdem corporis in pluribus partibus spatii, vt probat argumentū factum: quæ diuisibilitas etiam in præsentia substantię angelicæ reperiri potest, vt per se constat.

Ex his ergo oritur ratio dubitandi in proposita quæstione: an scilicet, prædictæ differentiæ sint sufficientia signa essentialis diuersitatis inter has præsentias, vel tantum accidentalis. Videntur enim omnia, quæ dicta sunt, saluari posse de potentia Dei absoluta per solam accidentalem variationem, vel repetitionem naturalis, & quantitatiuæ præsentiæ: non est ergo, quod fingamus nouum quendam modum præsentiæ differentis in specie, qui vix poterit mente cōcipi, aut intelligi. Antecedens declaratur, nam omnes differentiæ assignatæ solū in hoc fundātur, quod Christi corpus est totum in toto, & in qualibet parte spatij: sed hoc fieri potest per naturalem præsentiam quantitatis partium omnium eiusdem corporis se se inuicem penetrantium in eodem spatio: ergo nihil aliud necessarium est: nam, quando Deus ponit duo corpora penetratiue in eodem loco, non dat illis nouum modum præsentiæ localis; sed conseruando potius naturales præsentias, quæ naturaliter simul esse non possent, facit, vt actu nō se excludant ab eodē loco: sicut, si conservaret duas qualitates contrarias in eodem subiecto, non tolleret, nec mutaret positiuos effectus formales earum, sed impediret tantum repugnantiam: atque ad eundem modum, vt Deus constituat quadrupedale corpus in bipedali spatio, non est necesse, vt mutet naturalem modum præsentiæ, sed solum, vt faciat, dimidiam partē illius corporis cum altera parte æquali penetrari, & eodem modo poterit totū illud corpus in spatio pedali cōstitui: & in dimidia parte illius, & in qualibet minori parte etiam si in infinitum minuatur: ergo per solam penetrationem partium, & per quantitatiuam præsentiā quasi repetitam, & multiplicatam in toto corpore, & in omnibus partibus eius in ordine ad omnes partes spatij potest optime fieri prædictus effectus existētiæ totius corporis in toto, & in singulis partibus spatij. Atq; ita videntur nonnulli Scholastici hoc mysterij explicare: præsertim Soto in 4. di. 10. q. 1. a. 4. post argumenta Ochami, & Gabr. lect. 43. in Canonem. *Soto. Gabr.*

Obiect. 1. Nihilominus dicendum est, sacramentalem præsentiam corporis Christi in Eucharistia esse modum quendam supernaturalem, essentialiter, & specifice diuersum, à modo præsentiæ, quem quantitas habet in loco, quādo illud replet, & occupat, modo sibi cōnaturali. Hanc conclusionem sumo ex communi doctrina Theologorum in 4. dist. 10. docentium (vt infra videbimus) quātitatem corporis Christi ptiuari in hoc sacramento extensione in ordine ad locum: quæ extensio nihil aliud est, quam præsentia naturalis illius propria, & quātitatiua: at vero, si præsentia corporis Christi in hoc sacramento non esset diuersę rationis à præsentia naturali quantitatis, esset vera extensio in ordine ad locū: non ergo careret corpus Christi in sacramento tali extensione, sed potius haberet illam sæpius repetitam, & multiplicatā, & sic posset esse totum in toto, & in qualibet parte spatij, seu sacramentalium specierum. Deinde significat hāc sententiam Diuus Thom. tota q. sequente, dum docet, hanc præsentiam non esse per modū quantitatis, sed per modū substātiæ: essecp adeo supernaturalem, vt non possit etiam ab intellectu angelico naturaliter videri: quomodo dicunt alii authores, hanc præsentiam, non solum esse supra naturam, sed etiam supra intellectum. Altisiod. lib. 4. sum. tract. 5. c. 4. Alensis 4. par. q. 40. memb. 3. ar. 4. Bonau. in 4. dist. 10. ar. 1. q. 1. At vero, si modus huius præsentiæ non esset diuersæ rationis, & speciei, à modo naturalis præsentiæ quantitatis: reuera non esset supernaturalis, sed solū *Præsentia sacramentalis Christi in Eucharistia differt specie à præsentia naturali quantitatis.* *D. Thom. Altisiod. Alensis Bonau.*

multi-

multiplicatio,& penetratio talium præsentiarum in eodem corpore,& in omnib.partib.eius esset supernaturalis,in fieri potius(vt sic dicam)quam in aliqua refacta. Vnde neque per se esset angelo inuisibilis, quia quælibet præsentia naturalis, & consequenter quælibet multitudo earum, potest ab angelo naturaliter cognosci, sicut quando duo corpora penetratiue sunt in eodem loco,potest vtrumque eorum præsentia mutua, & intima ab angelo naturaliter cognosci.Præterea ratione sic argumẽtor ex principiis positis: quia naturalis præsentia quãtitatis,essentialiter includit extensionem partium in ordine ad locũ,sed præsentia sacramentalis corporis Christi non includit hanc extẽsionem:ergo essentialiter differũt Maior constat ex Philosophia,& ex ipsis terminis:nã licet extensio in ordine ad locum, non sit de essentia quantitatis,tamen est de essentia illius præsentiæ localis,quæ naturaliter debetur quantitati : & est etiã passio eius:imo formaliter & essentialiter sunt vna & eadem passio.Minor autem,& est commune axioma Theologorum, vt dixi, & declaratur variis modis. Primo,quia, si illa præsentia includeret in ratione sua extensionem in ordine ad locum:partes etiã corporis Christi,ex vi & natura talis præsentiæ sese mutuo excluderent ab eodem loco, & præsentia totius corporis Christi naturaliter pugnaret cũ quantitate panis,eamq; à suo loco expelleret, nisi speciali miraculo diuinitus impediretur:hæc aũt omnia sunt absurda,& præter finẽ,& rationem huius mysterii. Secundo,quia si illa præsentia haberet extensionem in ordine ad locum:ex vi vnius tantum præsentiæ esset Corpus Christi totum in vno integro loco, & pars in parte eius.Vnde, vt omnes partes corporis essent in singulis partibus spatii,necessarium esset,vt per iteratã seu repetitam præsentiam, & extensionem, vna pars constituatur,vbi est alia:ita vt,si per vnam præsentiam localẽ intelligitur,caput corporis Christi esse in suprema parte specierum sacram entaliũ, & pes in infima,per aliam præsentiam intelligantur è contrario pedes esse in superiori parte , & caput in inferiori;atque in hũc modũ in infinitũ variari, & multiplicari,& penetrari præsentias,donec partes omnes corporis in omnibus partibus loci coincidant : hoc enim totum necessario sequitur ex alio dicendi modo,vel potius præsupponitur ad eam partium penetrationem , quam illa sententia fingit : consequens autem videtur valde absurdum,tum quia iuxta hãc rationem explicandi præsentiam Christi in sacramento , necesse esset intelligere in corpore Christi varios situs & positiones valde indecentes: nam secundum vnam præsentiam esset rectus , secundum aliam vero inuersus omnino,& similia quæ incredibilia sunt : tum etiam,quia oporteret,has præsentias esse multitudine infinitas, vt possent singulæ partes corporis in singulas partes spatij cadere:nam hæ partes in infinitum diuidi possunt:vnde fit, vt situs corporis intra idem spatium possint in infinitum variari,vt per se constat : vt ergo omnes partes corpotis per huiusmodi iteratam præsentiam adsint omnib. spatii partibus.necessarium esset,tales præsentias simul esse actu infinitas , quod est reuera inconueniens:nam illæ præsentiæ essent in re ipsa distinctæ, & possent à Deo separari,atque vna sine aliis conseruari, quia per accidens,& ex sola Dei voluntate multiplicantur. Tertio hic modus præsentiæ , & omnis hæc præsentiarum multiplicatio non esset satis , vt totum Christi corpus & omnes eius partes constituerentur in quolibet puncto indiuisibili hostiæ : cum tamẽ hoc necessarium sit ad huius mysterii veritatem,vt infra ostendemus.Sequela patet, quia pręquantitatiuam præsentiam, includentem extensionem in ordine ad locum,non cadit,seu respondet in puncto spatij,nisi punctum indiuisibile corporis existentis in spatio:ergo etiam si illæ præsentiæ varientur & multiplicentur,cum eadem extensione , nunquã partes corporis erunt in indiuisibili puncto spatii : sed ad summum, varia indiuisibilia corporis Christi puncta erunt , & quasi se penetrabunt in eodem puncto hostiæ consecratæ , atque ita non, vbicunque est aliquid corporis Christi , ibi est totum Christi corpus,quod est valde absurdum.

Vltimo vix potest intelligi, corpus grãdioris quãtitatis,retinens extensionem aliquã in ordine ad locum,absq; vlla condensatione constitui in minori loco : sine imperfectione magna,& quasi confusione, seu complicatione totius corporis, & partium eius; quod abhorret mens cogitare in corpore Christi: nõ est ergo hæc præsentia hoc infimo modo cogitanda, sed altiori,magisq; abstracto ab huiusmodi materialib.imperfectionib.nam,quod hoc magis deceat tale mysterium,per se notum est , quod vero nullam inuoluat repugnantiam,ex dicendis constabit.

Ex hoc autem infero primo , cum D.Thom.in 4. dist.10.q.1.art.4.quæstiunc.3.ad 2.& 3.hanc præsentiam sacramentalem esse participationem quandam præsentiæ localis, quam habent spirituales substantiæ in locis suis : non quod omnino sint eiusdem rationis : differunt enim ex parte subiectorum,quibus accomodantur , nam præsentia angelica realiter spiritualis est,& indiuisibilis ex parte subiecti : hæc vero præsentia corporis Christi est materialis, & diuisibilis ex subiecto, sed quod hæc præsentia imitetur illam in hoc,quod ex natura sua sit absque extensione sui subiecti in ordine ad locum , totumque illud indiuisibiliter constituit in loco,seu spatio secũdum comparationem corporis ad spatium,& in hoc consistit propria ratio huius præsentiæ, & essentialis differentiæ eius à quantitatiua præsentia naturali,vt declaratum est. *1 Illatio. D.Thom.*

Secundo infero ex dictis, hanc præsentiam nõ solum differre à naturali præsentia quantitatiua , sed etiam ab illa naturali præsentia , quã materialis substantia habet,sub quantitate sua. Supponendo enim substantiam materialem , & quantitatem esse res omnino distinctas, consequenter etiam statuendum est,quamquam simul sint , & se se comitentur , habere tamen præsentias,re ipsa,distinctas:quia vniuscuiusq; rei præsentia est intrinsecus modus eius : vnde,& separari,reipsa,possunt:sicut nunc, quãdo substantia panis definit esse,manente quantitate,nõ solũ perit substantia panis , sed etiam præsentia eius , seruatur autem quantitas cum sua præsentia:& è cõtrario posset Deus destruere quantitatem panis , & præsentiam eius,conseruata substantia,in eadẽ præsentia & reali propinquitate,& distantia ad res alias: nulla enim in hoc inuoluitur repugnantia, vt latius Philosophi docent, & in sequentibus etiam attingemus:habet ergo substantia materialis,sub quantitate,suam propriam realem præsentiam localem. Inferimus ergo ex dictis , sacramentalem præsentiam corporis Christi , etiam esse diuersæ rationis ab hac præsentia substantiæ materialis: quia hæc præsentia connaturalis materiali substantiæ per se non habet indiuisibilitatẽ aliquam, etiam in ordine ad spatiũ : nam,licet,separata quantitate à substantia per potẽtiam Dei,possent omnes partes substantiæ in eodem indiuisiblii puncto collocari:quia,ablata quantitate non necessario se expellerent ab eodem spatio , cum hic effectus à quantitate naturaliter prouenìat:tamẽ hoc accidentarium esset,& non simpliciter necessarium : quia etiam posset talis substantia constans ex partibus substantialibus entitatiue distinctis habere illas præsentes spatio diuisibili,ita vt tota substantia esset in toto,& pars in parte spatii:quia hoc ipso,quod plures entitatiuæ sunt,non est necessarium,vt,vbi vna est,sit & alia:sicut duo angeli,licet quantitatẽ non habeant , tamen, quia distincti sunt, possunt etiam diuersis locis esse præsentes : sic igitur præsentia hæc naturalis substantiæ materiali, ex natura sua constituit subiectum suum præsens , cum extensione quadam,ita *2 Illatio.*

dam,ita,vt sit totum in toto,& pars in parte:at vero sacramentalis præsentia,natura sua potius postulat, vt totum subiectum suum faciat indiuisibiliter præsens,ita,vt ibi sit totum,vbi fuerit pars eius, & consequenter totum sit præsens in toto:& totum in singulis partibus spatii ad modum præsentiæ spiritualis,cuius hæc est participatio,vt dictum est.

Deinde potest hæc differentia aliter exponi, nam substantia materialis,ex vi præsentiæ, sibi connaturalis,& adæquatæ,nunquam potest esse tota in toto spatio,& tota in qualibet parte eius;nam,si sit coniuncta quantitati,coextenditur illi, & commensuratur, vt per se constat:si vero fingatur talis substantia,sine quantitate,aut omnes eius partes entitatiuæ cõfluerent ad eundem punctũ (vt quidam putant esse necessarium , & nos solum credimus esse possibile) & tunc toto quidem substantia & omnes eius partes essent præsentes in eodem loco, non tamen esset tota in qualibet parte,quia spatium,seu locus non haberet partes,cum indiuisibilis esse supponatur:si autem talis substantia maneret præsens spatio diuisibili, & extenso (prout etiam credimus esse possibile) tunc tota substantia esset præsens toti,& pars parti : quia hæc substantia non est nata,natura sua,ad existẽdum veluti replicata in pluribus locis integris, vel partialibus:& ideo,si habet præstantiam ad spatium diuisibile & extensum,per diuersas partes suas est præsens diuersis partibus spatii:&,si habet compositionem partium in ordine ad spatium, necessario habet etiã compositionem ex parte subiecti , & secundum diuersas partes eius ad diuersas partes spatii comparatas:at vero sacramentalis præsentia ex natura sua apta est cõstituere subiectum totum in toto spatio, & totum in qualibet parte eius. Vnde,quando respicit, spatium indiuisibile, habet quidem compositionẽ, & diuisibilitatem quandam ex parte eius, non tamẽ iuxta extensionem partium subiecti,sed altiori modo scilicet, per quandam repetitam præsentiam totius subiecti in omnib.partib.spatii. Vnde etiam fit, vt hæc naturalis præsentia materialis substantiæ nõ pugnet cum naturali præsentia quantitatis, sed potiꝰ ex natura rei coniuncta sit cum illa,vt diximus, præsentia autem sacramentalis,ex natura sua, excludit quantitatiuam,seu naturalem præsentiam quantitatis:quia impedit extensionem eius in ordine ad locum. Sunt ergo hæ præsentiæ ex natura sua valde diuersæ:atq; ita constat,sacramentalem præsentiam esse prorsus supernaturalẽ,nec posse esse connaturalẽ alicui corpori,seu quantitati:sicut non possunt spirituales proprietates esse connaturales materialibus substantiis,vt tales sunt.

Tertio ex dictis infertur resolutio dubii supra tacti:an hæc præsentia sacramentalis dicenda sit localis,nec ne. Quod potest magis ad quæstionem de nomine quam de re spectare : nam,si per localem præsentiam intelligamus proprium locũ,seu Vbi,physicum,constat, hanc præsentiam non esse localem : quia huiusmodi Vbi,si sit intrinsecum, nihil aliud est quam præsentia quantitatiua , connaturals corpori quanto , quam diximus esse diuersæ rationis à præsentia sacramentali : atq; hoc modo dicisolet,Christum non esse in hoc sacramẽto localiter præsentem: & eodem sensu dicit interdum Augustꝰ. Christum tantum habere vnam præsentiam localem , 20.contra Faustum,cap.11.Sic etiam D.Thomas,infra q.sequente ar:5.negat Christum esse in hoc sacramento, tanquam in loco : quia neq; habet intrinsecum Vbi physicum,vt declaratum est : neq; etiam habet proprium locum extrinsecum ambientem: nam,vel ille esset ipsa quantitas,seu species panis,& hoc non,quia Christus non est in illis speciebus, per modum locati extrinsecus circumdati, sed per modum substantiæ, intime sub eis existentis : vel esset extrinseca superficies,ambiens species panis, & hæc non cõparatur ad corpus Christi per propriam eius quantitatem , sed per alienã,sibi non inhærentem , & ideo non est proprie locus eius : sic igitur in hac proprietate & rigore stando,neq; hæc præsentia localis est, neq; ratione illius dicitur Christus hic esse localiter. At vero,si per localem præsentiam intelligamus quamlibet realẽ , & sustantialem præsentiam , ratione cuius res hic adest,potius,quam alibi:sic huiusmodi præsentia,localis est,ad eum modum , quo præsentia angeli, existentis in suo loco,localis est : nam huiusmodi denominatio non connotat aliquem modum physicum, seu quantitatiuum occupandi spatium , sed modum substantialem, aut entitatiuum , ratione cuius sit,vt spatium illud, cui res dicitur esse præsens , non sit omnino vacuum,sed tali re, vel substantia plenum:& hoc modo loquuntur sæpe Patres quos præcedentibus disputationibus retulimus, de hac sacramentali Christi præsentia dicentes , ratione illius Christum esse hic,& esse potius in hoc loco,quam in alio. Atque hoc sensu dici etiam potest,Christum esse hic,aliquo modo,localiter,vt recte notauit Alensis 4.par.q.40. memb.3.ar.7.& explicatur facile per proportionem ad locum angelorum:nam,si consideremus id, quod est quasi intrinsecum Vbi, habet hic Christus suam realem præsentiam , quæ est intrinsecus modus corporis eius : si autem (iuxta multorum sententiam) cõsideremus extrinsecum locum , qui,respectu Angeli,est aliquod corpus,cui virtutem suam, seu operationem applicat,sic species ipsæ sacramentales dici poterunt quasi angelicus locus corporis Christi: quis & in eis mirabiliter operatur,vt inferius dicemus,& ibi habet speciali modo applicatam virtutem suam, vt per eas species nostram salutem operetur.

Atq; hinc etiam obiter expeditur aliud dubium, scilicet,an corpus Christi , ratione huius præsentiæ, sit capax relationis realis propinquitatis, vel ad ipsas species,vel ad locum specierum, vel ad alia corpora: Capreolus enim in 4.dist.10.q.3.ad 4.Durandi , dubius est.Palud.vero,ibidem,q.3.in partem affirmantem magis inclinat : ego vero nullam rationem dubitandi inuenio,si supponamus,relationem propinquitatis fundatam in præsentia quantitatiua, aut in qualibet alia creata,esse realem, quod hic disputandum non est,sed solum dicendum , eandem esse rationem,de hac præsentia,& de reliquis creatis: nam etiam hæc sacramẽtalis præsentia,est finita, & potest esse terminus alicuius mutationis ; & ratione illius potest res magis vel minus ab aliis realiter distare, vt in principio huius disputationis diximus.

Supereſt,vt quibusdam obiectionibus & difficultatibus satisfaciamus. quæ,licet inferius quæ.76.tractari possent,hic vero sunt necessariæ,vbi rei essentiã & possibilitatem huius præsentiæ consideramus. Videtur ergo impossibile , vt corpus quantum recipiat talem modum præsentiæ , qualem nos descripsimus, quia huiusmodi corpus essentialiter est diuisibile,& extensum: ergo non potest indiuisibiliter constitui in rerum natura:sicut è contrario,quia spiritus est intrinsece indiuisibilis,non potest diuisibiliter,& extense in loco constitui.

Secundo non potest quantitas concipi in rerum natura sine figura:quia est intrinsecus terminus eius: rursus neq; figura intelligi potest sine extensione, in ordine ad locum,quia ex illa cosurgit : vnde per mutationem eius mutatur,& consequẽter,omnino ablata extensione locali,omnino ẽt auferetur figura:sicut ergo hoc est impossibile manente quantitate,ita etiam illud: ergo impossibile est intelligere in corpore quanto præsentiam omnino excludentem localẽ extensionem : ergo differentia à nobis assignata est etiam impossibilis.

Tertio,si corpus diuisibile esset indiuisibiliter in loco,posset diuidi in omnem suam partem, quod tamen est impossibile. Sequela patet,nam , cum inse maneat intrinsece diuisibile poterit à Deo diuidi: cũ vero indiuisibilitet existat,non est maior ratio, cur ex vna

ex vna parte potius, quam ex alia diuidatur: diuidetur ergo in omnem partem.

Quarto, quia si humanum corpus esset indiuisibiliter in loco, modo à nobis explicato, non magis distaret vna pars ab alia, quam reliquæ, id est, manus à capite, verbi gratia, quam humerus: consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia omnes partes æque essent præsentes, etiam in diuisibili puncto seu spatio: ergo & inter se æque distabunt: falsitas aũt consequẽtis probatur: quia hoc esset contra naturalem compositionem talis corporis: destrueretur enim debita organizatio eius, quæ intrinsece requirit talẽ ordinẽ scilicet, vt talis pars mediet inter alias, & consequenter vt extremæ partes magis inter se distent, quam ab ea, quæ interiacet.

Quinto, quia ex modo, quo explicuimus hãc Christi præsentiam, sequitur, illam esse compositam ex infinitis præsentiis perfectis, & diuisibilibus ac æqualibus ex parte subiecti: hoc autem compositionis genus vix potest mẽte concipi. Sequela declaratur, nam Corpus Christi totum est præsens, quasi cõtinue, speciebus, seu quantitati vnius hostiæ, & omnibus partibus, lineis, ac punctis eius: ergo & ex parte corporis Christi necesse est, intelligere vnam præsentiam quasi continuam, & diffusam per totam hostiæ quantitatem & ex parte ipsius hostiæ in singulis partibus, & punctis eius, necesse est intelligere integram præsentiam totius Corporis Christi diuisibilẽ ex parte eius, quam, necesse etiam est, in infinitum multiplicari, sicut partes proportionales specierum quantitatis, vel puncta eas continuãtia infinita sunt: constabit ergo illa integra præsentia Corporis Christi ex illis præsentiis infinitis æqualibus, & diuisibilibus ex parte subiecti, adeoque integris, & perfectis, vt posit vnaquæq; illarum per se esse ab aliis separata: posset enim Corpus Christi totum cõseruari præsens in qualibet parte minima specierum per se sola, imo & in quolibet puncto. Vltimo obiici potest Augustin. Epist. 57. ad Dardan. dicens, Spatia tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquam erunt, neque erunt: sentit ergo, non posse intelligi corpus existens, & nullum spatium occupans.

His & similibus argumentis conuincuntur hæretici, qui negant esse possibilem hanc Christi præsentiam, nonnulli vero è Catholicis negant, hanc præsentiam conuenire quantitati Corporis Christi, de qua procedunt argumenta facta, sed soli substantiæ, quam dicunt esse in hoc sacramento sine quantitate, vt opinatur Durandus: & idem ex parte sentiũt Nominales: quamuis diuerso modo, & ex diuersis principiis, cum quibus disputandum est infra, q. 76. est enim hæc Durandi sententia plusquam falsa, vt ibi videbimus. Alij vero ex Catholicis, quamuis negare non audeant, quantitatem Corporis Christi esse in Eucharistia, & præsentem fieri per sacramentalẽ præsentiam: tamen, vt effugiant argumenta facta, dicũt, quantitatem illam non tribuere corpori Christi effectum suum formalem, sed solum esse illi intime præsentem. Quia non repugnat (inquiũt) accidẽs esse intime conjunctum subiecto, quasi in actu primo, & non exercere in illa causalitatem formalẽ, quæ est veluti actus secundus, qui suspendi potest, saltem per suspensionem diuini concursus. Ita refert Ledesma in 1. part. 4. quæst. 17. art. 3. Hæc tamen sententia intelecta de proprio & primo effectu formali quãtitatis, de quo recta loquitur, & omnino falsa est, & inutilis ad difficultates positas expediẽdas. Prior pars probatur, quia, non solum certum est, quantitatem corporis Christi in hoc sacramento esse, sed etiam est æque certum, Corpus Christi in sacramento esse quantum: atque adeo quantitate affectum, & informatũ: imo ideo certum est, quantitatem in sacramento esse: quia necesse est dicere, Corpus Christi ibi esse quãtum, vt posit esse figuratum, organicum, & pulchrũ. Quod ita declaratur: nam, vel quantitas corporis Christi inhæret illi existenti in sacramento: vel non: si ineſt: ergo necesse est, vt in illo habeat suum effectum formalem, quia non ineſt, nisi vt forma. Vnde talis inhæsio includit in suo intrinseco, & essentiali conceptu vnionem per modum formæ cum dependentia à subiecto, in genere causæ materialis: vnde ex vtroque resultat vnum compositum ex subiecto seu potentia, & actu formali. Vnde in hoc sensu implicat contradictionem, accidens actu inhærens subiecto priuari omni effectu formali suo, conseruata actuali inhæsione: nec maior Dei concursus requiritur ad effectum formalem, quam ad actualẽ inhæsionem in subiecto. Si autem quantitas illa non inhæret corpori Christi, erit tantum concomitanter præsens: quod licet non sit impossibile, est tamen impertinens, & ex nullis principiis fidei colligi potest: quia quantitas hic non adest, nisi, vt afficit corpus, & illud necessario comitatur ratione naturalis vnionis, quam cum illo habet, quæ est per inhærentiam & informationem: ablata ergo hac vnione, nullum est principium ad asserendum, adesse hic quantitatem corporis Christi. Denique probatur posterior pars, scilicet, hanc sententiam esse inutilem ad argumenta soluenda: quia, licet dem⁹ quantitatem posse priuari suo effectu formali, respectu substantiæ: tamen cum ipsa quantitas intrinsece, & per se ipsam quanta sit, non potest priuari intrinseca partium compositione, & extensione: quia in ea consistit propria entitas eius: & in ea procedere possunt omnia fere argumenta facta: imo aliqua eorum, præsertim quintum, accommodari possunt ad substantiam ipsam materialem, etiam quantitate priuatam.

Responsio ad extensionem conuenire corpori, ratione quantitatis: vnam, ratione ipsarum partium in se, seu inter se: alteram in loco, seu in ordine ad locum: & priorem esse proprium effectum formalem quantitatis inseparabilem ab illa: posteriorem vero esse veluti proprietatem, vel passionem consequentem, quæ impediri potest. Vnde existimant, solui posse facile argumenta facta, quia solum procedunt in corpore quanto habente extensionem in ordine ad locum. Sed vt omittam, nonnulla ex argumentis factis, præsertim quintum, procedere de corpore, quocunque modo extenso etiam in ordine ad se, prædicta distinctio, quamuis recte explicata fortasse vera sit, tamen difficultate non caret. Interrogo enim quid sit, quantitatem extendere partes substantiæ in ordine ad se: aut enim est facere, vnam partem substantiæ non esse aliam entitatiue, & formaliter: & hoc non potest pertinere ad effectum formalem quantitatis, sed potius ordine naturæ præsupponitur, vt quantitas materiali substantiæ posit inhærere. Primo quidem: quia vniuersim nulla entitas siue sit tota, siue pars, potest ab alia entitatiue seu realiter distingui per aliam entitatem, tanquam per causam formalem distinctionis, sed per se ipsam: nam vnaquæq; res per id, quod est, ab alia distinguitur: nã distinctio supra entitates eorum, quæ distinguuntur solã addit negationem. Secundo, quia entitas subiecti substantialis ordine naturæ prior est, quam accidens illi inhærens: ergo est etiam prior, quam quantitas: ergo vel illa entitas, prout sic præsupposita, est indiuisibilis, entitatiue: & hoc non: quia alias non posset extendi entitatiue per quantitatem superuenientem, quomodo enim posset quantitas multiplicare partes entitatis in re secundum se indiuisibili entitatiue? Vel illa entitas secundum se, & prout supponitur quantitati, est entitatiue diuisibilis in partes substantialiter distinctas: & ita non poterit talis extensio partium secundum se & in entitate sua esse effectus formalis quantitatis: quia quantitas in nullo genere causæ, etiam materialis, vel efficientis potest supponere secundum ordinem naturæ effectu in

Responsio examinatur.

ctum suum formalem, nec subiectum ipsum quantitatis quoad entitatem suam, est effectus formalis quantitatis, sed quantum ad aliquid additum suæ entitati: distinctio autem entitatiua partium nihil addit supra entitatem earum, præter negationem, vt dictum est. Tertio à posteriori declaratur: quia, si Deus, destructa quantitate, conseruaret materialem substantiam corporis humani, entitas materiæ, quæ nunc est in manu, maneret entitatiue distincta ab entitate materiæ, quæ est in pede, vel in capite: implicat enim, entitates prius distinctas, & realiter manentes, coalescere in vnam indiuisibilem entitatem: nam, quamuis possint poni simul in vno puncto, vel indiuisibili spatio, tamen vna non potest esse alia, cum sint entitates distinctæ. In hoc ergo sensu non potest esse effectus formalis quantitatis, facere partem substantiæ extra partem esse in ordine ad se. Vnde vlterius colligi videtur, si extensio partium, vel quod vna sit extra aliam, est effectus formalis quantitatis, solum posse id esse in ordine ad locum, vel spatium. Probatur: quia hoc non potest intelligi absolute, & in se, vt demonstratum est, neque etiam in ordine ad aliquod subiectum: quia partes materiæ, quæ per quantitatem extenduntur, non sunt in subiecto, sed potius ipsæ sunt primum subiectum: ergo erit in ordine ad spatium, vel locum, quia nihil aliud excogitari potest, erit ergo primarius effectus formalis quantitatis facere, vt vna pars substantiæ sit extra locum, seu spatium alterius, & ita destruitur communis illa distinctio & obiectiones factæ suam vim retinent. Nec refert, quod quidam dicunt, quantitatem extendere partes substantię non entitatiue, sed quantitatiue. Nam hoc vel eodem reuoluitur, vel in solis verbis consistit, & idem per idem explicat: interrogabo n. quid sit extendere quantitatiue, & quicquid respondeatur, procedent, sine dubio, argumenta facta.

Communis sententia explicatur & assignatur vera solutio difficultatum.

Igitur, non impugnando, sed explicando potius communem sententiam, dicendum existimo, materialem substantiam, non habere à quantitate intrinsece, ac formaliter entitatiuam extensionem, seu distinctionem, & cõiunctionem suarum partium substantialium, sed eam habere per intrinsecam suã entitatem, vt argumenta facta concludunt. Habet autẽ substantia à quantitate hanc corpoream molem, quã nos per effect⁹ explicamus, & per ordinem ad locum, & ad sensus nostros. Primum itaque habet hæc substantia à quantitate ita occupare locum, vt vna pars excludat aliam ab eodem spatio: & consequenter, vt inter le localiter distent: & similiter inde habet substantia corporea, vt aliam similem ab eodem loco excludat, & impenetrabilis sit, & alteri corpori resistat, quamdiu non diuiditur & loco pellitur. Possunt autem hæc omnia dupliciter intelligi in substantia quanta: primo aptitudine tantum, seu potentia proxima, Secundo, in actu exercito, vt sic dicam. Priori modo pertinet ad primarium effectum quantitatis, inseparabilem ab illa, etiam per diuinam potentiam: nam hoc ipso, quod corpus est quantum, aptum est, natura sua, sic occupare spatium: vnde consequuntur cætera, quæ numerauimus, nec potest priuari hac naturali aptitudine, retenta quantitate neque è contrario potest intelligi substantia habere hanc aptitudinem, nisi prout est affect a quantitate, & ratione illius. Posteriori autem modo non pertinent hæc ad primarium effectum formalem quantitatis, sed sunt veluti proprietates naturales consequentes, quæ proinde impediri possunt, conseruata quantitate. Et iuxta hæc duo membra explicari potest communis distinctio de extensione in ordine ad se, vel in ordine ad locum: nam prior illa aptitudinalis dispositio dici potest extensio quædam corporis, secundum se: quia ratione illius aptum est occupare spatium extensum, & semper in se retinet illam extensionem, seu dispositionem; quamdiu retinet quantitatem, siue actu ita occuper locum, siue non: posterior vero dici potest extensio in ordine ad locum: quia consideratur secundum actualem modum, quo corpus occupat spatium extensum per commensurationem, seu extensionem partium respectu illius.

Argumenta ergo facta procedunt de corpore quanto actu occupante locum, modo extenso, proprio, & connaturali quantitati: corpus autem Christi in hoc sacramento, quamuis reuera quantum sit, & in se ita dispositum, vt, suæ naturæ relictum, loci esset prædicto modo occupaturum, ac repleturum, diuina tamen virtute recipit altiorem modum præsentiæ, impeditur que, ne modo sibi connaturali & extenso spatium repleat. Hoc autem esse possibile, quamquam directe demonstrari non possit, quia est valde supernaturale mysterium: satis tamẽ est, quod non demonstretur impossibile, neque possit vlla ratio ad impossibile probandum afferri, quæ non possit sufficienter dissolui: vt ex dicendis constabit: neque enim amplius in mysteriis fidei exigendum est. Deinde ratione sola naturali vtendo, afferre possumus coniecturas, quibus hoc fit aliquo modo credibile. Prima, quia actu occupare locum, est quid distinctum ab esse quantum: vnde & ab Aristotele in diuersis prædicamentis constituuntur, & illud prius mutari potest, altero immutato manente, quoad intrinsecum esse quantitatis. Vnde hoc esse quantum comparatur ad localem præsentiam, vt principium, & vt prius ad posterius: quid ergo mirum, q̃ possit Deus id, quod est prius, sine posteriori conseruare? Secundo addit Scotus, quod corpus quantum, conseruata eadem quantitate, potest priuari hoc, & illo loco, seu spatio & quocunque figillatim, seu determinate sumpto, quamuis confuse necessario sit in aliquo loco: ergo non est, quod per potentiam Dei absolutam aliquid amplius non possit fieri: atque adeo quod possit corpus quãtum priuari extensa, seu quantitatiua loci repletione. Quam rationem aliqui Theologi impugnant, & posset facile fieri, si, vt ratio efficax, adduceretur: sed non ita fumenda est, sed vt suadens, & manu ducens intellectum ad ita iudicandum, quamdiu demonstratanõ fuerit implicatio contradictionis. Atque eodem sensu potest afferri tertia coniectura: quia experimur, media condensatione naturaliter fieri, vt corpus, quod prius erat extensum per grande spatium, & totum illud quantitatiue replebat, postea contineatur in breuissimo spatio, nulla deperdita quantitate, vt est opinio probabilior: quid ergo mirum, quod possit Deus, absque condensatione media constituere corpus grandioris quantitatis sub minori, vel etiam in spatio non extenso, & sine vlla actuali extensione locali?

Præter has coniecturas possumus alias sumere ex aliis principiis fidei pro his, quæ illa recipiunt. Prima est: quia Deus constituit duo corpora quanta intra eundem locum penetrando illa: vt constat ex mysteriis natiuitatis, & resurrectionis Christi: & superiori tomo late tractatum est contra Durandum: ergo è contrario poterit etiam Deus conseruare corpus quantum in rerum natura, absque actuali modo connaturali occupandi locum. Probatur consequentia, quia, sicut est proprietas corporis quanti occupare locum: ita etiam non admittere aliud corpus in eodem loco. Secunda similis est: quia tam intrinsecum est substantiali naturæ proprium subsistere: & accidentali formæ proprium inhærere, sicut corpori quanto occupare locum: sed potest Deus conseruare naturam substantialem sine propria subsistentia, & formam accidentalem sine propria inhærentia: ergo & quantitatem sine propria & connaturali præsentia. Tertiam coniecturam addere possumus ex illis verbis Christi, Matt. 19. Facilius est Matt. camelum per foramen acus transire, quam diuitẽ introire in

trare in regnum cœlorum: & infra, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. Quæ verba ita exponunt, Hilar. Hieron. Chrys. Orig. & alij in illum locum: & Aug. epi. 89. q. 4. vt ex eis colligant, posse Deum constituere corpus cuiusuis magnitudinis in quouis minimo loco, tota corporis mole conseruata: vtrumque enim membrum illorum verborum in sensu composito (vt sic dicam) intelligendum est: nimirum, diuitem, retinendo diuitias, difficile saluari, id tamen esse possibile per diuinam gratiam: sicut fieri naturaliter non potest, vt camelus habens tantam corporis molem per foramen acus pertranseat, id tamen esse possibile per potentiam Dei. Vnde idem Augu. lib. de spiritu & litera, c. 1. & 5. hoc exemplo vtitur, vt probet multa Deo esse possibilia, quæ naturam superant, & Greg. Naz. orat. 36. Illud, inquit, impossibile dicitur, quod naturę quidem est impossibile, Deo autem volenti possibile, quo in genere illud est, eundem hominem bis nasci non posse, & acu camelum admitti: qd enim prohibet, quo minus hæc fiant, si Dei voluntas ita tulerit? Ex his ergo ita concluditur ratio: naturalis proprietas quantitatis, non solum est occupare locum, sed etiam occupare locum sibi æqualem & coextensum: & nihilominus facere potest Deus, vt magnum corpus non occupet locum æqualem, sed multo minorem, vt ex adducto testimonio constat: ergo eadem ratione, potest facere, vt simpliciter nõ occupet locum, sed altiori modo præsens fiat.

Hilarius. Hieron. Chrysost. Origenes. Aug.

Nicen.

Supereſt ſigillatim reſpondere ad obiectiones factas. Ad primam reſpondent aliqui Theologi, quamuis corpus pure creatum ſit incapax modi exiſtendi in loco indiuiſibiliter, tamen corpus Chriſti factum eſſe capax illius modi propter vnionem ad Verbum. Ita ſignificant Alenſ. 4. parte q. 40. memb. 3. art. 3. Sed merito impugnatur à D. Thom. in 4. diſt. 10. q. 1. art. 1. ſi de propria capacitate intelligatur: quia hypoſtatica vnio nihil ad hoc confert per ſe, ac formaliter: nec naturam corporis quanti immutat: poſſet ergo Deus hunc exiſtendi modum corpori non vnito ſibi hypoſtatice communicare: quia nulla eſſet maior repugnantia. Poteſt autem intelligi in corpore Chriſti maior quædam congruentia, vt in eo potius, quam in alio hoc myſterium perfectum ſit ratione vnionis, ſicut alia ſupernaturalia dona illi ſunt communicata propter eandem vnionem: & fortaſſe de hac congruentia locutus eſt Alenſis. Alij reſpondent, quantitatem corporis Chriſti eſſe capacem huius modi: quia non eſt hic per ſe primo, ſed concomitanter ad ſubſtantiam: & ita eſt ad modum eius. Quæ ratio exiſtimatur eſſe D. Thom. infra qu. 72. Sed non eſt hæc mens eius, vt ibi exponam: neq; etiam eſt ratio neceſſaria aut ſufficiens: tum, quia etiam in prima creatione materialis ſubſtantiæ quãtitas conſequitur ſubſtantiam, & tamen ſecum affert naturalem modum, quem ſubſtantiæ communicat: tum etiam, quia, licet per ſe primo faceret hic Deus præſentem quantitatem aliquam, vel ſimul cum ſubſtantia, vel per ſe ſeparatam, poſſet Deus illi tribuere modum exiſtendi in loco indiuiſibiliter: quia non eſſet maior repugnantia, quam nunc ſit in corpore Chriſti. Ex parte igitur quantitatis ratio ſumẽda eſt ex dictis: ſcilicet, quia eſſentia quantitatis ſolum eſt eſſe natura ſua diuiſibilem, & ex ſe poſtulare extenſionem in loco, & hoc inſeparabile eſt ab illa: at vero actu occupare locum diuiſibiliter, non eſt illi eſſentiale, ſed eſt veluti effectus quidam, quem non repugnat ab illa ſeparari per diuinam virtutem & omnipotentiam, quæ eſt prima radix & cauſa huius myſterij: de quo tractans Concilium Tridentinum, ſeſſio. 13. cap. 1. inquit, Corpus Chriſti eſſe ſacramentaliter præſens, ea exiſtendi ratione, quam, etſi verbis exprimere vix poſſumus, poſsibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtrata, aſſequi poſſumus. & Chryſ. homil. 83. in Matth. Credamus, inquit,

Ad ſingulas obiectiones. Reſponſio ad primam.

Alenſ. D. Thom.

Tridentinum.

Chryſoſt.

Deo, neq; repugnemus, etiam ſi ſenſui vel cognitioni videatur abſurdum, & Damaſc. lib. 4. cap. 14. Hoc inquit, Deus operatur ſupra omnem ſermonem, & intelligentiam. Hoc etiam modo dixit Cyrill. lib. 4. in Ioan. c. 3. Verba illa Capharnaitarum, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? eſſe verba infidelium, diuinæ omnipotẽtiæ detrahẽtium. Vnde recte dixit Hugo de Sanct. Vict. li. 2. de ſacram. par. 8. c. 9. Quæris, quomodo? Cogita faciẽtem: quia omnipotens eſt, & non eſt mirabile. Ac denique, eodem ſenſu, dixit, Innocent. lib. 4. de hoc myſt. ca. 9. Credere iubemur, diſcutere prohibemur: ſcilic. diſcuſsione impugnante veritatem, & diuinam omnipotentiam in dubium reuocante. Negatur ergo hoc eſſe impoſsibile, aut eſſe contra intrinſecam naturã, & eſſentiam quantitatis. Neq; eſt ſimilis aut par ratio in exemplo ibi adducto de re indiuiſibili reſpectu modi exiſtendi in loco extenſo extensè, & diuiſibiliter. Et ratio differentiæ eſt, quia extenſio rei in ordine ad locum, ſupponit neceſſario extenſionem rei in ſe, quoad diſtinctionem partium: & ideo repugnat, eſſe diuiſibiliter in loco, quod in ſe eſt indiuiſibile: quomodo enim habebit partes in loco, ita vt vna ſit in vna parte loci, & alia in alia, quod in ſe non habet partes? Itaq; ſicut eſſe in loco, ſupponit eſſe, ita eſſe diuiſibiliter extenſum in loco, ſupponit eſſe in ſe diuiſibile, & conſtans partibus, & ideo ſine hoc, quod prius eſt, repugnat eſſe illud, quod eſt poſterius, & ab illo eſſentialiter pendet: ſicut in vniuerſum non poteſt eſſe modus ſine re, cuius eſt modus, à qua pendet eſſentialiter. At vero è contrario, rem extenſam in ſe, eſſe etiam extenſam in loco, eſt quid poſterius, à quo illud prius eſſentialiter non pendet: & ideo facile intelligi poteſt, quod, licet res habeat in ſe partes, non habeat illas loco diſtantes, ſed omnino ſimul. Non eſt ergo ſimilis ratio, quin potius ex illo exemplo poſſet ſumi alia coniectura ad veritatem fidei confirmandam: nam ſubſtantia indiuiſibilis poteſt naturaliter eſſe præſens ſpatio, & loco diuiſibili, modo ſpirituali, & indiuiſibili: ergo mirum non eſt, quod per diuinam potentiam poſsit corpus diuiſibile totum conſtitui & fieri præſens loco indiuiſibili, modo etiam indiuiſibili ac ſupernaturali.

Damaſc. Cyrill. Innocent.

Ad ſecundam de figura, varia reſpondent Theologi, præſertim Nominales, quæ hic referre & impugnare ſuperuacaneum duco, præſertim cum attingenda inferius ſint, q. 76. Dico igitur iuxta diſtinctionem datam: in ſe, vel in ordine ad locum: duplicem etiam figuram intelligi poſſe in corpore, verbi gratia, humano. Vna dici poteſt organica, quæ prouenit ex intrinſeca compoſitione quantitatis: alia dici poteſt ſitualis aut localis: nã ſicut quãtitatiue præſentia corporis in ſpatio, eſt quidam modus habens ſuam propriam extenſionem: ita in ea intelligi poteſt propria figura. Vnde hæc extrinſece pendet ab extenſione in loco, & ſolum mediante illa conuenit quantitati: prior vero intrinſece pendet ex quantitate ſecundum ſe & ratione extenſionis ac compoſitionis, quam in ſe habet, prius quam intelligatur locum occupare. Chriſtus ergo in hoc ſacramento habet hanc intrinſecam figuram: non vero alteram extrinſecam ſeu ſitualem. Quæ doctrina declaratur in primis exemplo, nam manus extenſa vel plicata diuerſam figuram habet in ordine ad locum, quamuis ſemper eandem figuram organicam retineat: atque idem fere videre licet in corpore hominis ſtantis, vel ſedentis. Ratione deinde declaratur, quia figura circularis, verbi gratia, eſt illa, cuius extrema æque diſtant à centro: pupilla ergo oculi, quamuis in loco non ſit, adhuc intelligitur eſſe circularis: quia partes quãtitatis eius ita ſunt in ſe compoſitæ, vt tanta quãtitas ſit in vna parte, ſicut in alia, à centro vſque ad vltimam lineam earum: atq; idem eſt proportione ſeruata de cæteris partibus: recte ergo mente conci-

Ad ſecundum.

pitur, posse corpus retinere suam intrinsecam, & organicam figuram, quamuis nullam habeat situalem: Hinc etiam facile intelligitur, argumentum factum procedere de figura situali, nõ de organica: illa enim est, quæ ratione solius motus localis mutari potest: hæc autem minime, per se loquendo, quod ideo addo, quia per accidens contingere potest ex motu locali sequi alterationem, & ex alteratione cõdensationem, vel rarefactionem aliquam, & cõsequenter mutationem intrinsecæ & organicæ figuræ. Deniq; intelligitur ex dictis, etiam si Christus in cœlo stet, aut sedeat: in hoc sacramento non habere eas figuras: seu positiones, quę intrinsece dependent ab Vbi physico & quantitatiuo. Addunt vero Bonauent. in 4. dist. 10. *S. Bonauen. Victoria.* & Vict. in Summ. nu. 64. quamuis Christus in hoc sacramento non habeat positionem, seu figuram partium in ordine ad locum: pie tamen posse à fidelibus cogitari seu apprehendi sub figura Crucifixi, vel alia simili: quia quælibet pars corporis Christi est in qualibet parte hostiæ. Quod intelligendum est de simplici, & veluti de apprehensione præcisiua, non de compositiua, affirmante huiusmodi figuram de corpore Christi sub sacramento existente.

Ad tertiam. Maior. Ad tertiam de diuisione, Maior in 4. dist. 10. concedit vtramque Sequelam, scilicet, & Christi corpus posse diuidi in hoc sacramento, & consequenter fieri, vt in omnem suam partem diuidatur. *Soto.* Soto vero ibid. art. 4. vt euitet hoc posterius consequens, quod reuera, absurdum est & impossibile, negat etiã prius: nimirum posse diuidi corpus Christi, prout in hoc sacramento existit, quia non est corpus diuisibile, etiam de potentia Dei absoluta, nisi sit actu extensum in ordine ad locum. Sed quamquam hoc verum sit, loquendo de materiali illa diuisione, quæ fit, verbi gratia, cultello, vel alio simili corpore interposito inter partes alterius continui: nam ad huiusmodi diuisionem necessarium est, vt corpus, quo fit diuisio, expellat aliquam partem alterius corporis à suo loco, quod fieri non posset, nisi vtrumq; corpus esset quantitatiue in loco: nihilominus tamen, generalius ac formalius loquendo de diuisione, vt dicit solum separationem vnius partis ab alia, seu discontinuationem partium inter se, nulla est repugnantia, quod Deus diuidat corpus sacramentaliter existẽs, vel annihilando quasdã partes corporis eius, & conseruando alias, vel destruendo tantum terminos, quib. continuantur, & cõseruando illas terminis propriis terminatas, & simul in eodem spatio existentes. In hoc enim nulla est repugnantia: & alioqui illa partium compositio, vel vnio conuenit corpori quãto secundum se, & non ratione localis extentionis, ergo ratione illius poterit etiam diuidi, quamuis non sit localiter extensum. Deniq; ad omnem extensionem sequitur propria diuisibilitas: sicut ergo corpus manet in se extensum, quamuis non sit extensum in loco: ita manet aliquo modo diuisibile, neq; inde sequitur diuisio in omnem partẽ: quia posset facile destrui terminus continuans quasdam partes, & non terminus continuans alias: neq; ad hoc oportet aliam rationem quærere, præter voluntatem, & potentiam diuinam.

Ad quartã. Ad quartam de distantia partium, Nominales cõcedunt, in corpore Christi existente in Eucharistia, non magis distare pedem à capite, quam collum. *Ocham. Aliaco. Soto. Ledesma. Maior.* Ita Ocham & Aliaco in 4. q. 4. Soto vero, Ledesma, & alij hoc grauiter reprehendunt: quia putant, sequi confusionem magnam in corpore Christi, & destrui organizationem eius. Vnde Maior in 4. q. 3. hanc sententiam sequens, recte distinguit duplicem distantiam: vna dici potest quantitatiua: altera localis seu situalis: prior sequitur ex intrinseca extensione: quã quantitas habet in se, & consistit in hoc, quod inter partes tanta quantitas intercedat, & cum tanta densitate, vel raritate, quanta sufficit ex natura rei ad occupandum tantum spatium: posterior vero consistit in hoc, quod partes actu occupẽt partes spatij ita inter se distantes. Loquendo ergo de priori distantia, sic partes corporis Christi non æque inter se distant. Magis enim distat pes à capite, quam collum: nam collum illi immediate copulatur: pes vero minime, sed inter ipsum, & caput intercedit tota quantitas corporis: at vero tractando de posteriori distantia, sic verum est, partes corporis Christi æque inter se distare: quia omnes sunt indiuisibiliter præsentes eidem spatio, propter quod recte dixit Hilarius, Vbi est totum, ibi est pars, ibi est totum: c. Vbi pars. de Consecrat. dist. 2. *Hilarius.*

Ad quintam de compositione vnius præsentiæ ex infinitis partibus, seu componentib. concedendum est totum id, quod infertur, & sufficienter in obiectione probatur: hac enim de causa dixit D. Thomas, in 4. d. 10. q. 1. artic. 3. quæstiunc. 3. ad 1. esse Christum in hostia semel in actu, & infinities in potentia: nam si primum est verum, propter vnam præsentiam, quasi continue diffusam per totum spatium, quod species sacramentales occupant: secũdum autem est verum, propter integram præsentiam totius corporis Christi in qualibet parte, & quouis punctο specierum sacramentalium: neq; ex huiusmodi compositione sequitur aliquod absurdum, aut aliquod infinitum in actu, propterea quod in singulis punctis hostiæ intelligimus esse integras præsentias totius corporis Christi in se diuisibiles, & inter se æquales, ex quibus altera præsentia adæquata componitur: quia oportet ibi distinguere duas extensiones seu diuisibilitates talis præsentiæ, quę sunt diuersarum rationum: Vna est ex parte subiecti: altera ex parte spatij, vt supra dictum est: præsentia ergo, quam corpus Christi habet in singulis partib. hostiæ, licet ex parte subiecti sit indiuisibilis, tamẽ in ordine ad spatium, seu punctum, comparatur indiuisibiliter: & sub hac ratione componit, & continuat alteram præsentiam totalem, & integrã, quasi continue diffusam, & extensam per totam hostiam: & ideo non consurgit ex illis præsentia actu infinita in aliqua extensione: quia non componuntillam, prout diuisibiles sunt, sed prout sunt indiuisibiles. Vnde secundum eam extensionem, quam hæc præsentia habet per totum spatium hostiæ, non inuenientur in ea infinitæ partes æquales, & non communicantes. Potest huius rei aliquale exemplum in naturalibus reperiri: in extensione scilicet caloris per subiectum, adiuncta intensione eiusdem in singulis partibus & punctis subiecti: nam in singulis partibus, & punctis est aliquid caloris diuisibile secundum intensionem, quod potest etiam esse æquale, si calor sit æque intensus in omnibus partibus subiecti: & nihilominus ex illis omnibus nullum infinitum resultat: quia quantitates illæ intensionis & extensionis sunt diuersarum rationum: & illi gradus caloris, qui intelliguntur esse in singulis punctis subiecti, non concurrunt ad componendam quantitatem extensiuam caloris, nisi prout in eo genere sunt indiuisibiles. *Ad sext.*

Ad sextam ex authoritate Aug. Respondetur locutum esse secundum naturalem cursum rerum, non in ordine ad diuinam potentiam.

SECTIO II.

Vtrum sacramentalis præsentia essentialiter pendeat à naturali, vel illam necessario supponat.

VT intelligatur quæstionis titulus, & tollatur æquiuocatio, in qua videtur laborasse Caietanus *Simile fit.* infra citandus, supponendum est: aliud esse loqui de esse naturali corporis Christi, aliud de naturali præsentia, seu existentia in loco: sunt enim hæc duo ex natura rei distincta, & separabilia. Quando enim corpus localiter mouetur, mutatur naturalis præsentia: non tamen mutatur ipsum esse naturale

turale corporis: quod non est aliud, quam ipsamet substantia corporis quantitate affecta: vltra quam addit naturalis præsentia talem modum occupandi locum, corpori quanto connaturalem. Hic ergo non mouemus quæstionem de esse naturali corporis CHRISTI: nam extra controuersiam est, omnem præsentiam, tam naturalem, quam sacramentalem essentialiter pendere à corpore, quod fit præsens, & ab existentia seu actuali entitate illius, tanquam à subiecto, quod modificat: est enim præsentia modus rei præsentis: id autem quod tantum est modus alicuius rei, non potest esse sine re quam modificat: quia non est res per se distincta, secum ferens propriam entitatem: hac enim ratione non potest intelligi figura, sine re figurata: nec sessio, sine sedente, nec vnio, sine re vnita, & similiter, nec; præsentia, sine re præsente, hoc ergo sensu certum est, præsentiam sacramentalem corporis Christi necessario supponere naturale esse, seu existere corporis Christi, & ab illo, vt à subiecto, essentialiter pendere: nec; oppositum vnquam docuit Scot. quicquid illi falso Caietanus imponat. Comparamus ergo in hac quæstione vnam præsentiam ad aliam, & inquirimus: an corpus Christi: vt recipere possit sacramentalem præsentiam, necessario alicubi habere debeat naturalem præsentiam, seu modum existendi in loco, ita vt præsentia ab hac necessario pendeat.

1. Sententia dicit, ad præsentiam sacramentalem requiri præsentiam naturalem alibi. Cont. diuisos.

Prima sententia affirmat, quam defendit Caiet. infra q. 76. art. 2. quamquam in discursu quæstionis & probationibus ad alium sensum à nobis indicatum diuertat. Idem sentire visus ad Altisiodorens. libr. 4. sum. tract. 5. c. 5. q. 6. dum ait, existentiam Christi extra sacramentum comparari ad existentiam in sacramento, sicut primam & secundam: & ideo illa ablata hanc etiam auferri. Ex quibus verbis sic potest formari ratio: nam, si destrueretur existentia corporis Christi extra sacramentum, destrueretur etiam in sacramento: ergo signum est, hanc præsentiam pendere ab illa: nam, si non penderet, manere posset illa destructa: antecedens est communis sententia Theologorum, & sequitur ex alio principio, quod, si corpus Christi extra sacramentum exanimaretur, intra sacramentum etiam fieret exanime: propterea quod anima tantum est in hoc sacramento per concomitantiam, ratione naturalis vnionis: quam extra sacramentum habet cum corpore. Vnde potest hoc confirmari ex alio principio fidei, quod corpus Christi tale ponitur in hoc sacramento, quale est extra sacramentum, scilicet, passibile, vel impassibile: viuum, &c. Ergo signum est, sacramentalem præsentiam habere originem, & dependentiam à præsentia naturali.

2. Sententia hic negat. Scotus. Maior. Soto. Ledesma. Gabr.

Secunda sententia negat, esse huiusmodi dependentiam, vel naturalem connexionem inter has præsentias. Ita tenent in 4. dist. 10. Scotus q. 4. Maior. qu. 7. Soto qu. 1. artic. 2. & d. 8. artic. 5. Ledesma quæst. 14. artic. 5. & q. 16. artic. 4. dub. 6. Gabriel. lect. 47. in Canon. Et fundari potest primo à contrario, quia naturalis præsentia non pendet à sacramentali: quia nullam habet connexionem cum illa, vt in omnibus nobis patet, & in corpore Christi ante institutionem huius sacramenti, & post diem iudicij: & nunc etiam contingere posset, manere corpus Christi cum præsentia naturali, sine sacramentali, si omnes hostiæ cõsecratæ eodem tempore consumerentur: ergo & è conuerso, sacramentalis præsentia non pendet à naturali, nec; illam necessario supponit. Probatur consequentia: nam intercedit eadem ratio: ideo enim naturalis præsentia non pendet à sacramentali: quia nullam habet habitudinem ad illam: neque in vllo genere causæ est effectus illius: sed idem est de præsentia sacramentali respectu naturalis: quia hæc non est causa illius nec conditio necessaria in aliquo genere causæ vt illa sit: sunt enim diuersorum ordinum, & vna non respicit aliam, vt subiectum: sed vtra; immediate respicit ipsum corpus: sunt ergo disparatæ, nullamq; inter se habet connexionem: sed, ad summum possunt cõcomitanter se habere in eodem subiecto per diuinam potentiam, sicut duæ præsentiæ sacramentales, vel duæ naturales, de qua re paulo inferius disputaturi sumus. Et hanc sententiam simpliciter veram esse existimo, vt tamen rem totam accuratius explicemus, aduertendum est, dupliciter intelligi posse, sacramentalem præsentiam pendere à naturali: primo essentialiter & intrinsece, ad eũ modum, quo relatio pendet à termino, vel modus à re, cuius est modus, &c. Alio modo extrinsece tanquam ab efficiente principio, vel à conditione necessaria, quæ ad aliquam extrinsecam causalitatem reuocetur.

Præsentia sacramentalis non pendet essentialiter à naturali.

Dico primo, Sacramentalis præsentia non pendet à naturali, dependentia intrinseca, seu formali, & essentiali. Probatur sufficienter fundamento secundæ opinionis. Quod vltra declaratur primo, quia hæc præsentia nullam habet habitudinem intrinsecam ad illã, sed est respectu illius omnino absoluta: non est ergo vnde ab illa intrinsece, & essentialiter pendeat. Secundo, quia comparando has duas præsentias inter se, potius in modo suo dicunt repugnantiam. Nam vna dicit extensionem in ordine ad locum, alia indiuisibilitatem. Dices, quãuis hæc argumenta probent, hanc præsentiam non pendere ab illa ex immediata habitudine sui, posse tamen pendere ratione subiecti: vel, quia corpus Christi, quod est subiectum præsentiæ sacramentalis, essentialiter pendet à seipso alibi existente naturali modo: vel certe, quia pendet, non à se, sed à naturali præsentia, quam alibi habet: vnde fit, vt sacramentalis præsentia, quæ à suo subiecto pẽdet, necessario etiam pendeat ab alia præsentia naturali, sine qua tale subiectum esse non potest. Sed neutrum horum dici potest probabiliter: primum enim corpus Christi, vt in sacramento existens, non potest intrinsece & essentialiter pendere à se ipso, vt existente in cœlo: nam est vnum & idem, habens eandem essentiam aquæ absolutam in vno loco, at; in alio. Vnde corpus Christi, vt existens in Eucharistia, non magis dicit habitudinem ad se, vt existens in cœlo, quam è contrario: sicut existens in vna hostia consecrata non dicit habitudinem ad se; vt existens in alia: & idem esset si vnum corpus modo quantitatiuo existeret simul in duobus locis. Deinde non potest corpus Christi secundum suam substantiam & existentiam pendere ab vlla præsentia locali, siue sacramentali, siue naturali, nam illa extrinsecus tantum illi potest aduenire per diuinam potentiam & efficaciam: hæc vero licet ex natura rei intrinsecus illi conueniat, non tamen vt intrinseca causa eius: neque vt terminus alicuius habitudinis essentialis & intrinsecæ: sed vt proprietas vel effectus manans ab ipsa, media quantitate. Vnde, ad summum fit, aptitudinem quandam radicalem, ad sic existẽdum in loco, esse essentialem tali corpori quanto, non vero dependentiã aliquam ab ipsamet præsentia naturali. Vnde superi⁹ ex hoc fere principio probabamus, posse Deum alicubi conseruare corpus, abs; actuali extẽsione in ordine ad locum. Et eadem ratione concluditur, posse illud conseruare realiter existens, etiam si nullibi habeat actualem extensionem in loco, quia, non magis est necessarium, vt alicubi eam habeat, quam vbicunque existit: nulla enim ratio huius maioris necessitatis fingi, aut excogitari potest: ergo potest existere corpus quantum in rerum natura, sine vlla præsentia naturali: non solum ergo non habet ab illa essentialem dependentiam, verum nec connexionem simpliciter necessariam, in ordine ad potentiam Dei absolutam: multo ergo minus sacramentalis, & supernaturalis præsentia habet huiusmodi dependentiam vel connexionem cum naturali,

Euasio.

Impugnatur.

turali, vel immediate, vel mediante subiecto suo. Neque vero fingi etiam potest, sacramentalem præsentiam intrinsece, & essentialiter pendere à suo subiecto, vt existente alibi naturali modo. Hoc enim gratis, & sine vllo fundamento esset confictum, quia hic modus sacramentalis præsentiæ sufficienter terminatur in ipso corpore Christi, prout hic sub speciebus sacramentalibus existente: nam illud vt sic, afficit, & in illo vt sic, excipitur, & conseruatur, quod ergo alibi alio modo existat accidentarium est huic præsentiæ, quæ reuera non dicit habitudinem ad illud sub tali ratione.

Atque hinc satis concluditur, quod in superioribus iterum tactum est: potuisse hoc mysterium Eucharistiæ perfici à Deo, priusquam Christi corpus in propria specie existens conciperetur, aut incarnaretur, licet oppositum significent Palud. in 4. dist. 8. quæst. 1. artic. 3. & Caietanus supra. Probatur ex dictis, quia potest corpus Christi existere sacramentaliter, etiam si nullibi existat naturaliter: ergo potuit etiam primo produci, & vniri Verbo sub speciebus sacramentalibus, etiam si antea nullo modo existeret, quia eadem est ratio de prima productione, & de quacunque existentia, siue conseruatione. Item, quia corpus Christi cum præsentia sacramentali non pendent ex præsentia naturali eiusdem corporis, neque ab ipso corpore, vt alibi naturaliter existente: ergo posset Deus, infinita sua efficacia, efficere corpus Christi sub speciebus panis, etiam si alibi non præextitisset. Sed obicit Caietanus: nam tunc esset præsentia, sine re præsente: & relatio, sine fundamento: seu modus, sine subiecto: quæ sunt impossibilia. Probatur sequela: quia præsentia sacramentalis non addit supra existentiam corporis Christi in propria specie, nisi relationem, seu modum præsentiæ: ergo, si potest esse in hic modus sine illa existentia in propria specie, erit tunc præsentia sine re præsente, &cæt. Semper tamen verfatur Caietanus in eadem æquiuocatione: quia non distinguit inter corpus Christi existens, & corpus Christi existens in propria specie: cum tamen hæc distincta sint aliquo modo: illud enim prius, abstractius est: corpus enim Christi existens in rerum natura præscindit à modo existendi in propria specie, vel sub aliena. Vnde, sicut corpus Christi, prout in cœlo, est vere existens, ita prout in sacramento, est vere existens, etiam si ibi tantum esse supponatur, & non alibi. Quocirca falsum est præsentiam sacramẽtalem addere modum supra corpus Christi existens in propria specie: hoc enim significat, supponere illum modum existendi in propria specie, & addere alium, quod esse falsum ostendimus. Nam illi duo modi existendi non habent inter se intrinsecum ordinem: & quoad hoc dici possunt disparati. Proprie ergo dicendum est præsentiam sacramentalem addere modum supra corpus Christi existens vt sic, sicut etiam præsentia naturalis addit modum supra corpus Christi existens, solumque differunt, quod hic modus est naturalis, ille vero supra naturam. Ac propterea non sequitur in prædicto casu: dari præsentiam, sine re præsente, aut relationem seu modũ, sine fundamento: quia nunquam est præsentia sacramentalis, sine corpore Christi existente, non alibi, sed ibi sub speciebus sacramentalibus: & ipsummet ibi est res præsens, & fundamentum, seu potius subiectum talis modi seu relationis. Quocirca licet hæc præsentia sacramentalis non addat supra substantiam, & quantitatem corporis Christi, nisi modum, tamen sub speciebus sacramentalibus non est tantum ipse modus, sed corpus ipsum Christi realiter existens, tali modo affectum: & hoc ipsum esset sub speciebus, etiam si alibi non existeret: tunc autem necessarium esset substantialiter produci corpus Christi sub sacramento: hoc autem nullum est inconueniens, vt per se constat, & à fortiori patebit ex his, quæ infra de transsubstantiatione dicemus.

Palud. Caietan.

Obiectio.

Solutio.

Secundo infertur consequenter ex dictis, posse conseruari corpus Christi in sacramento, etiam si extra illud omnino esse desinat: quod supra Scotus docuit, & sequitur manifeste ex principiis positis, quia non est maior connexio vel dependentia in conseruatione, quã in prima effectione: si ergo potuit in principio fieri corpus Christi in sacramento, & non extra, poterit etiam postea conseruari. Patet etiam à contrario, prout supra in simili argumentabamur: nam Christus nunc existens in sacramento, & in cælo, definit esse in sacramento, quin definat in cælo, & existens in multis hostiis definit in vna, quin definat in alia: & si vnum corpus posset existere in pluribus locis quantitatiue, posset desinere in vno loco, & non in alio: & è conuerso, quia, nec necessarium esset inchoatum miraculum perpetuo conseruari, nec esset maior ratio de vno loco, quam de alio, ergo similiter simul existens in cælo, & in sacramento, licet ibi, & omnino extra sacramẽtum esse desineret, posset in sacramento conseruari: quia, non est inter hæc maior dependentia aut connexio per se, & intrinsece, vt ostensum est.

Corpus Christi potest conseruari in sacramento, etiam si extra illud omnino desinat esse.

Secundo infertur consequenter ex dictis, posse conseruari corpus Christi in sacramento, etiam si extra illud omnino esse desinat: quod supra Scotus docuit, & sequitur manifeste ex principiis positis, quia non est maior connexio vel dependentia in conseruatione, quã in prima effectione: si ergo potuit in principio fieri corpus Christi in sacramento, & non extra, poterit etiam postea conseruari.

Si alibi non esset, non esset in sacramento.

Contra hanc autem illationem maxime procedit fundamentum primæ sententiæ: ad quod consequenter concedendum est assumptum in sano sensu intellectum, scilicet non necessario destrui corpus Christi in sacramento, si extra destruatur. Sed, quod ad modum loquendi attinet, aduertendum est, in eo casu, quo Christi corpus conseruaretur in sacramento, & non extra, non posse proprie dici destrui simpliciter seu annihilari corpus Christi, quia supponitur absolute conseruari substantialiter, & in existentia reali: solũ ergo amitteret vnam præsentiam localẽ, q fieri posset per localem mutationem priuatiuam, sicut, quando abscissa manu, ibi desinit esse anima, non annihilatur ibi, nec proprie destruitur, sed amittit partialem modum præsentię, seu informationis: & idem est de angelo, qui prius bipedali spatio præsens aderat, & postea dimidiam partem relinquit, & in alia sola manet, non enim in altera destruitur, seu annihilatur, sed localiter tantum mutatur priuatiua mutatione. Quod si quis contendat, conseruari corpus Christi extra sacramentum per actionem substantialem, distinctum ab ea, qua in sacramento conseruatur & consequenter non posse extra sacramentum desinere, nisi per suspensionem illius substantialis actionis, quæ ad annihilandum sufficeret: dicendum est (hoc gratis concesso) illam suspensionem actionis conseruatiuæ per se sufficere ad annihilationem, si terminus eius alibi non conseruetur, tamen, quia iam supponitur alibi conseruari, ideo non potest dici annihilari, quia terminus eius non transit simpliciter in nihilum, vt multi etiam nunc dicunt, quando corpus Christi sub speciebus sacramentalibus conseruari desinit, de qua re sæpius redibit sermo in disputationibus sequentibus de transsubstantiatione.

Responsio ad fundamentum primæ sententiæ.

Obiectio.

Solutio.

Ad argumentum autem, quod vlterius vrgebatur in fundamento illius primæ sententiæ, scilicet, quia sequitur pari ratione posse separari animam à corpore Christi extra sacramentum, & non in sacramento, atque adeo posse idem corpus esse mortuum in propria specie, & viuum sub speciebus sacramentalibus, quod videtur inuoluere contradictionem. Ad hoc, inquam, Scotus negat supra Sequelam, nam ex hoc, quod Christi corpus simpliciter esse desinat extra sacramentum, & non intra: nulla contradictio, vel repugnantia sequitur: sed solum, quod corpus Christi sit in vno loco & non in duobus, seu quod habeat vnum modum tantum existendi & non duos, quod nullum est inconueniens: ex hoc vero, quod extra sacramentum animam amittat, &

tat, & intra sacramentum retineat, sequitur prædicta contradictio, quod simul viuat, & non viuat. Sed quamquam fortasse ex natura rei, seu iuxta modum prouidentiæ magis rebus naturalem, ita sit dicendū, atque id etiam suadeat naturalis concomitantia, quam in hoc sacramento esse confitemur, vt infra dicemus: nihilominus tamen respectu diuinæ potentiæ, non arbitror implicare contradictionem, quod, separata anima à corpore extra sacramentum, in illo non separetur, vt sentit Palacius, qui alios refert in 4. distinct. 8. disputat. 4. & infra latius dicturi sumus. Et breuiter declaratur, quia eadem materia in diuersis locis existens potest diuersis formis informari, sicut eadem quantitas in diuersis locis existens potest affici diuersis modis, & in vno esse extensa in ordine ad locum, & non in alio. Item quia cum materia & forma sint res distinctæ, potest materia poni in diuersis locis, & non forma: sicut Durand. dixit, materiam corporis Christi in sacramento esse, non vero quantitatem: quod licet sit falsum, nemo tamen dicet implicare contradictionem. Tandem, quæ est contradictio, quæ sequitur? Dices, hoc corpus esse viuum, & non esse viuum. Sed respondetur, has contradictorias non esse simul veras: nam negatiua falsa est, quia, vt corpus dicatur non viuere, oportet, vt nullibi viuat: vt autem dicatur viuere, satis est, quod alibi viuat: quia affirmatio solum facit sensum particularem: negatio vero simpliciter omne destruit: & facit sensum vniuersalem: solum ergo potest inferri, quod idem corpus hic non viuat, quamuis alibi viuat: & hæc non magis est contradictio quam, quod hic currat, & alibi quiescat: vel hic stet, & alibi sedeat, sed de hoc, vt dixi infra latius. Atque hæc sint satis de intrinseca dependentia.

Palacius.

Probabile est, ex facto præsentiā Christi sacramentalem pendere à naturali aliquo modo.

Dico secundo, quamuis præsentia sacramentalis corporis Christi in Eucharistia ex natura rei non pēdeat à naturali modo existendi alibi, tamen nunc de facto probabile est, aliquo modo pendere ab illo in genere causæ efficientis. Prior pars constat, tū ex dictis, tum quia, cum hæc præsentia sit supernaturalis, ex natura sua non habet aliam causam à qua pēdeat, præter solum Deum, cui omnis creatura subiicitur secundum obedientialem potētiam: igitur nec substantia creata, nec quantitas, nec naturalis præsentia eius possunt ex natura rei aliquid efficere ad præsentiam sacramentalem. At vero sicut potest Deus res alias efficere per instrumenta creata, ita etiam potest efficere hanc præsentiam per huiusmodi instrumentum, quia nulla est hic specialis repugnātia: sic igitur potest diuinum Verbum vti suo corpore assumpto, & alibi naturaliter existente, vt organo vel instrumento coniuncto ad efficiendum eiusdem corporis præsentiam in Eucharistia, quia etiam in hoc nulla est specialis repugnantia: nam etiam naturaliter potest Angelus in vno partiali loco existens efficere præsentiam suæ substantiæ in alia parte loci, retenta priori. Et idem contingit in anima, quando per augmentationem, cuius ipse est, principium efficiens, ad nouas partes informandas quodammodo extenditur. Quid ergo mirum, quod de potentia absoluta possit Deus efficere per corpus Christi iam existens in eo loco præsentiam eiusdem corporis in sacramēto? Ratio autem est clara, quia illud corpus, quantum est de se, potest esse aptum instrumentum ad quemcunq; supernaturalem effectum: & aliunde supponitur iam præexistens: & hic effectus huius præsentiæ non habet aliunde repugnātiam cum existentia eiusdem corporis, neq; cum præsentia eius in alio loco, vt nunc supponimus: ergo ex nullo capite est repugnantia.

Atq; hinc probata manet posterior conclusionis pars, suppositio alio principio probabili, supra posito in materia de sacramentis in genere: Christum Dominum ita esse authorem sacramentorum omnium per humanitatem suam, vt non modo ea instituerit, sed etiam cum omnib. illis actu concurrat per eandem humanitatem ad effectus eorum: ita vt ipsa humanitas sit quasi principale, & vniuersale instrumentum coniunctum: sacramenta vero sint instrumenta separata, & particularia, nam ex his principiis recte cōcluditur, Christum per humanitatem in cælo existentem actu concurrere in omni consecratione Eucharistiæ cum verbis formæ ad efficiendam sui corporis sacramentalem præsentiam in Eucharistia, quod clarius patuit in nocte cœnæ: vbi ipsemet Christus visibiliter mensæ accumbēs se ipsum præsentem fecit sub speciebus panis & vini, quæ consecrauit. Hoc ergo modo intelligitur facile præsentia sacramentalis pendere à naturali, non ex necessitate intrinseca, sed ex Dei arbitrio volentis vti hoc instrumento ad talem præsentiam efficiendam. Vnde dupliciter hoc fieri potuit: primo, secundum emanationē per se vnius præsentiæ ab alia, ita vt ipsamet præsentia naturalis intelligatur per se influere, vt instrumentum in sacramentalem: quod fieri quidem potuit: nihil tamen est, quod nos cogat ad credendum, ita factum esse: nec per se est admodum verisimile. Secundo ergo modo fieri potuit: quod vna præsentia pendeat ab alia, tanquam à conditione necessaria, ita vt sacramētalis præsentia per se proprie fiat è corpore Christi præexistente: conditio autem necessaria sit, vt modo naturali in propria specie præexistat, atq; hoc satis est ad discursum factum, & ad intentam cōclusionem. Neq; enim dici potest, quod, licet supponatur existens alibi, non tamen modo naturali, sed sacramentali: hoc enim falsum est, tum quia præsentia sacramentalis in alio loco est mere accidentalis, & contingens, tum etiam, quia Christus non concurrit cum omnibus sacramentis, vt sacramentum est, seu prout in hoc sacramento continetur, sed vt naturali modo existit: hæc ergo præsentia supponitur vt conditio necessaria ad effectionem huius sacramenti. Aliqui vero addunt, etiam posse hic intercedere dependentiam quodammodo in genere causæ exemplaris: quia nimirum, corpus Christi tale constitui debet in sacramento, quoad conditiones intrinsecas & independentes à loco, quale extra sacramentum in propria specie existit, quod mihi non omnino displicet, quamuis hoc causalitatis genus metaphoricum potius seu morale, quā proprium & physicum esse videatur: vnde intercedere non potest ex sola natura rei, sed solum ex diuino pacto ac institutione, ac denique magis pertinet ad concomitantiam, quam ad dependentiam, vt latius dicemus sect. 5. & 6. Et ita omnino satisfactum est fundamento primæ sententiæ, quoad vltimam partem eius. Fundamentum autem secundæ sententiæ nihil vrget contra hanc conclusionem: quia solum procedit de dependentia intrinseca, & in ordine ad potentiam absolutam: conclusio vero loquitur de dependentia extrinseca secundum institutionem factam.

Ex dictis expeditur obiter vulgare dubium, an, si nunc Christus non existeret homo in rerum natura, per verba consecrationis posset vere confici hoc sacramentum ex vi præsentis institutionis, & corpus Christi fieri præsens sacramentaliter in Eucharistia. Palacius enim supra refert Scotum in 4. d. 10. quæst. 4. affirmantem. Tamen Scotus ibi præcipue loquitur non de extrinseca dependentia, nec de institutione, quæ facta est, sed de intrinseca dependentia & essentiali, & de connexione necessaria vtriusque præsentiæ, quamquam interdum videatur sermonem extendere etiam in prædicto sensu, si tamen in suis principiis consequenter loquatur, non potest ita sentire, nam ipse tenet, verba consecrationis nullam habere vim productiuam corporis Christi etiam de se, sed tantum adductiuam, si autem corpus Christi alibi non esset, non posset adduci, nec etiam

Palacius. Scotus.

etiam posset produci virtute verborum iuxta dictam sententiam: ergo non posset fieri sacramentaliter præsens, quia, vt supra dictum est, hæc præsentia esse non potest sine reali & substantiali, existentia corporis Christi, aut præexistente, aut denuo producta: & ita esset, reuera, consequenter dicendum, quamquam fundamentum illud solidum non sit, vt dicemus de transsubstantiatione disputantes. Palacius ergo supra negat in prædicto casu posse fieri sacramentalem præsentiam ex vi præsentis institutionis, & virtutis, quam verba de facto habent: & reddit rationem, quia verba nunc tantum habent virtutem conuertendi panem in corpore Christi: & ideo virtus eorum necessario supponit, vt corp⁹, in quod fit conuersio, præexistat: alioquin non essent verba tantum conuersiua, sed etiam productiua. Sed hæc ratio per se sumpta non cogit: quia virtutem aliquam esse conuersiuam, non excludit, quod sit etiam productiua, quantum est de se, sed potius id videtur includere, & præterea addere habitudinem ad positiuum terminum, ex quo fiat actio: posset autem recte intelligi conuersio panis in corpus Christi, etiam si corpus antea non præexisteret: ergo ex hoc capite nihil obstaret, quo minus hæc conuersio fieret per

Responsio. hæc verba ex vi præsentis institutionis. Aliunde ergo videtur mihi, verba de facto non habere hanc virtutem: quia nimirum habent illam dependentem in agendo ab humanitate Christi præexistente, vt ab instrumento coniuncto & principali, respectu omnium actionum; & effectuum sacramentalium. Vnde, sicut causa particularis nihil ageret, non existente vniuersali, à qua pendet in agendo, nec calamus sine manu: ita nec verba sacramentalia sine Christi humanitate. Quod cum generaliter, & consequenter ita dicendum sit in omnibus formis sacramentorum, prout de facto sunt institutæ multo specialiori ratione verum habet in verbis consecrationis: tum quia maxime proferuntur & verificantur in persona Christi loquentis, vt infra q. 78. ar. 1. dicam, tum etiam, quia relatiuum illud, meum, manifeste refert corpus Christi præexistens: quamquam hæc postrema ratio non omnino conuincat, vt ex materia de transsubstantiatione constabit.

Licet Christus non esset viuus, recipere præsentiam sacramentalem ex forma de facto instituta. Ledesma.

Ex hac vero resolutione intulerunt aliqui, si corpus Christi extra sacramẽtum non existeret viuum, non posse virtute verborum, vt de facto instituta sunt, recipere sacramentalem præsentiam. Quod tenuit Glos. in cap. Timorem. de Conf. dist. 2. & probabile existimat Ledesm. qu. 17. artic. 1. dub. 5. qui tamen non vtuntur fundamento à nobis insinuato, sed aliis, scilicet, vel quia verba videntur designare corpus viuum, quale erat cum primo prolata sunt: vel quia, cum corpus Christi in Eucharistia sit viuificans, non potest esse nisi viuum, vel quia Christus nõ cõtulit potestatem ministris ad consecrandum, nisi pro eo tempore, quo suum corpus iam esset suscitatum, & viuificatum, vel denique addere possumus, quia concursus, quem corpus Christi conferre debet ad efficiendam suammet sacramentalem præsentiam, pendet ex vita eius. Sed hæc sententia falsa est, & communi doctrinæ Theologorum contraria. Primumque fundamentum eius repugnat communi

Trident. doctrinæ probatæ in Concilio Tridentino, quod in hoc sacramento non est viuum corpus Christi ex vi verborum, sed per concomitantiam: ergo verba vi sua non significant corpus viuum. Secundum etiam fundamentum futile est, quia corpus Christi, etiam exanime, erat viuificatiuum animarum: quia hoc non habet ex vnione ad animam, sed ex vnione ad verbum, quam semper retinuit. Adde, illud esse quid posterius, ideoque ex illo non pendere efficaciam verborum. Tertium item fundamentum temere assertum est. Nam Christus in nocte cœnæ simpliciter dixit, Hoc facite: & illis verbis dedit ministris hanc potestatem: ergo temere limitatur ad tempus, post resurrectionem Christi, contra communem doctrinam, vt patet ex Trident. sess. 21. Quartum item fundamentum, licet minus improbabile sit (quia sacramentorum efficacia videtur pendere ab humanitate Christi: humanitas autem includit vnionem animæ & corporis) tamen hoc est valde debile: quia etiam anima vel corpus inter se separata, & verbo vnita possunt ad huiusmodi efficaciam sufficere. Quocirca verissima est sententia communis in prædicto casu, verbi gratia, in triduo, fuisse corpus Christi capax sacramentalis præsentiæ: & tam in ipso Christo, quam in verbis fuisse sufficientem virtutem, ad illam efficiendam, ex vi præsentis institutionis, vt D. Tho. infra q. 76. ar. 1. & 2. & q. 81. ar. 4. & reliqui omnes docent: quia nihil deest ad hunc effectum, nam, & in ministro esset character sacerdotalis, sicut fuit in Apostolis, ex quo Christus dixit, Hoc facite, & verba sufficienter significabant, & verificari poterant de corpore Christi prout tũc erat, & erant efficacia ex vi institutionis: si aliunde non erat impedimẽtum: nullum autem erat, quia ex parte Christi, vt dictum est, erat sufficiens instrumentum coniunctum ad huiusmodi efficientiam. An vero Christus tunc concurreret per corpus exanime, vel per animam, Problema est se poterit: nam vtrumque fuit possibile: magis tamen videtur hoc animæ tribuendum: nam, illa maxime videtur retinere virtutem efficiendi miracula, illuminandi angelos, efficiendi gratiam, &cæt. sicut, si in triduo daretur Baptismus, sine dubio esset verum sacramentum, & gratiam daret, ad quam, si necessarius est specialis humanitatis Christi concursus, tunc certe per animam dandus videretur. Idem ergo in præsenti dicendum est. Propter quod Petrus Soto lect. 5. de Eucharist. sententiam hanc ex principijs fidei colligi affirmat.

Sed quæret tandem aliquis, an nunc de facto idem dicendum sit de conseruatione corporis Christi sub speciebus sacramentalibus: quod scilicet, si Christus sub propria specie esse desineret, etiam in sacramento amitteret sacramentalem præsentiam. Videtur enim, non esse eandem rationem de conseruatione, & de prima effectione, vt patet discurrendo per omnes rationes supra adductas. Primum enim, etiam si demus fieri Christum præsentem sub speciebus per actionem adductiuam: & ideo necessario alibi supponi, vt adduci possit: tamen postquam semel adductus est, non est necesse, vt alibi præsens duret, ad hoc, vt altera præsentia sacramentalis conseruetur: similiter, licet demus, hanc actionem ita esse conuersiuam, vt nullo modo, etiam de se sit productiua, & ideo dicatur necessario supponere in alio loco corpus, quod determinare debet conuersionem, tamen, postquam semel est facta conuersio, iam non est, cur duret illa dependentia. Tandem, quamuis hæc præsentia in fieri pendeat ex Christi humanitate alibi existente in propria specie, tamen, postquam facta est, non pendet in conseruari: sicut neque pendet à verbis sacramentalibus, per quæ facta est: nam Christus Dominus in his effectibus nihil iam operatur, nisi mediis sacramentis. Sicut etiam gratia baptismalis in fieri pendet à Baptismo: & consequenter à Christi humanitate: tamen, finito Baptismo postea in conseruari tantum pendet à Deo: sic ergo in præsenti dicendum est de effectu verborum consecrationis, qui est præsentia sacramentalis Christi. Et hic discursus, ac dicendi modus, est, reuera, valde probabilis, iuxta quem dicendum est, ex vi dependentiæ, seu causalitatis effectiuæ non esse amissurum Christum præsentiam sacramentalem, etiam si naturalem, vel quantitatiuam prorsus amitteret. Nihilominus tamen ex alio capite id affirmari posset, scilicet ratione causalitatis exemplaris supra explicatæ, quam, probabile est, hic intercedere ex institutione diuina, vel certe (quod idem est) ratione concomitantiæ, de quo fusius dicendum est in fine

huius

huius disputationis, vbi quæstiunculas alias huc spectantes expediemus: quia licet non sint omnino necessariæ, non tamen possunt prorsas omitti, tum propter materiæ complementum: tum etiam quia non sunt omnino inutiles ad mysterium declarandum. Addo denique facile etiam posse defendi, præsentiã sacramentalem corporis Christi perpetuo pendere in conseruari ab actuali influxu humanitatis Christi existentis in cœlo: quod si ita est: facile consequitur ablato illo principio influente, auferẽdum esse hunc effectum sacramentalis præsentiæ, & eadem ratione explicari posset: quomodo, ablata vita à corpore Xpi extra sacramentum, consequẽter auferenda esset in sacramento: scilicet, quia vt in sacramento existens, pendet ab influxu sui ipsius, naturali modo existentis & sic de aliis proprietatib. Et hanc quidem viam nõ existimo impossibilem, sed incertam, & nouam: nam Theologi nunquam rem hanc declarant per rationẽ dependentiæ, sed concomitantiæ tantum, de qua statim dicturi sumus.

SECTIO III.

Vtrum sacramentalis præsentia & naturalis simul possint eidem corpori conuenire ex natura rei: & consequenter. an per hanc præsentiam res definiatur loco.

Sensus quæstionis.

DIximus non esse necessarium, has duas præsentias simul inesse eidem corpori: etiam si altera insit, sequitur explicandum, an possint in eodem corpore coniungi, vel iuxta naturam rei, quod hic expediendum est, vel per potentiam Dei absolutam, quod dicetur sectione sequente. Posset autem præsens quæstio, seu comparatio extendi, & ad naturales præsentias seu quantitatiuas inter se, & ad sacramentales inter se: an scilicet plures earum ex natura rei, possint eidem corpori inesse: & (quod propositum est) ad præsentiam sacramentalem cum locali.

Vtrum corpus vnum locum vna præsentia naturali & vnica connaturali occupet.

Prima autem comparatio nihil difficultatis habet. Nam per se clarũ est, nullum corpus posse ex natura rei simul occupare, nisi vnum locum sibi adæquatũ, & vnica præsentia connaturali: quia per finitã quantitatem ad vnum finitur ac terminatur locum, eiq; commensuratur: hæc enim est naturalis proprietas quantitatis.

Possibile est, tum corpus Christi sacramentaliter esse in pluribus locis.

In secunda comparatione est satis verisimile, supposito principiis fidei, huiusmodi sacramentalem præsentiam ex natura sua posse simul multiplicari in eodem corpore in ordine ad diuersa spatia: non tamen est omnino certum, sed dubium. Prior pars declaratur. Nam licet hic modus præsentiæ, supernaturalis sit corpori, habet tamen ipsæ suam propriam essentialem rationem, quæ potest dici propria eius natura: ratione cuius habere etiam potest proprietates naturales, non quidem corpori secundum se, sed ipsi modo præsentiæ, seu corpori vt affecto tali modo. Sicut lumen gloriæ, quamuis supernaturale sit intellectui humano, habet tamen suam propriam essentiam & naturam: ratione cuius visio illi est connaturalis, vel etiam intellectui, vt informato tali lumine. Hoc igitur modo connaturale est huic præsentiæ sacramentali facere corpus, cui inest, esse præsens totum in toto, & totum in qualibet parte: quia ex vi suæ speciei, & essentiæ, habet hanc indiuisibilitatem, & inextensionem secundum comparationem subiecti sui ad spatium, cui sit præsens: nam hac ratione dicebamus supra, præsentiam hanc sacramentalem specie differre à quantitatiua seu naturali. Atque hinc vlterius probabile fit, huic præsentiæ ex natura eius non repugnare quo minus in eodem corpore multiplicetur in ordine ad diuersa & separata spatia: primo quidem, quia, sicut nunc de facto corpus Christi in vna hostia est totum in toto, & totum in qualibet spatii parte: ita etiam de facto, totum est simul præsens in multis & distantissimis spatiis: ergo, sicut dicimus, illud primum esse connaturale huic præsentiæ: ita dicendum est de hoc secundo: quia nulla est repugnantia, quin sit aliquis modus, cui possit hoc esse connaturale: & alioqui per se expedit, vt mysterium hoc, quod lege ordinaria ac stabili ita duraturum erat, iuxta rerum naturas, quoad fieri posset, & paucioribus miraculis perficiendũ institueretur. Secundo, quia si est connaturale huic præsentiæ, vt in vno spatio continuo tota præsentia subiecti sit in toto spatio, & tota in qualibet parte: ergo iam ibi est tota in duobus locis partialibus, componentibus vnum: ergo eadem ratione esse poterit in duobus totalib. & discontinuis: patet consequentia, quia hoc fere nihil addit difficultatis, nec continuitas spatii videtur quicquam conferre ad rationem indiuisibilis præsentiæ. Tertia ratio huic non dissimilis esse potest, quia hæc præsentia, neque ex ratione formali sua, neque ex subiecto terminatur ad aliquod spatium determinatæ magnitudinis: sed potest subiectum suum facere præsens in maiori, & in minori spatio in infinitum: ita vt consideratà vi, & natura huius præsentiæ, posset illo modo corpus Christi fieri præsens vniuerso orbi: ergo multo magis poterit fieri simul præsens in duabus partibus distantibus: nam certe videtur hoc minus miraculosum, minusque difficile. Antecedens, quoad primam partem declaratur: nam per hanc præsentiam non coextenditur corpus spatio, sed iterum atque iterum quasi replicatur corpus in qualibet parte, vel termino spatii: & ideo ex vi talis modi præsentiæ nulla est ratio, cur ad hunc potius, quam ad alium terminum spatii limitetur. Altera vero pars antecedentis declaratur. Nam Angelus, qui habet proportionalem modum præsentiæ, quia est totus in toto, & totus in qualibet parte, licet ex parte modi non sibi determinet certam loci magnitudinem, tamen ex parte subiecti illam determinat: quia ille modus præsentiæ est connaturalis tali subiecto, & commensuratur perfectioni eius: & ideo perfectior Angelus ex natura sua potest maiori spatio fieri præsens, quam minus perfectus: non est autem ita in præsenti: quia corpus, quod fit sacramentaliter præsens natura sua non est aptum ad hanc præsentiam: & ita neque ex natura sua postulat terminum illius, sed est capax illius solum secundum potentiam obedientialem, secundum quam nullum habet terminum, sed tantum potest recipere, quantum Deus potest in ipso facere, seu quantum non implicat fieri: & ideo neq; ex hac parte potest terminus huius præsentiæ assignari: & eadem ratione concludi potest, hanc præsentiam, neque ex se, neque ex subiecto ad vnum spatium terminari.

Oppositum etiam esse probabile ostenditur.

Ex his ergo satis declarata est prior pars assertionis, nihilominus explicatur altera: quia hoc ipsum, scilicet præsentias multiplicari in eodem subiecto discrete, & absque vlla continuatione ex parte spatii addit per se nouam difficultatem, ratione cuius potest hoc non esse connaturale huic præsentiæ, etiam si alioqui possit esse tota in toto, & tota in qualibet parte, quasi continue: ergo ex hoc principio non satis concluditur, alterũ esse connaturale. Antecedens patet primo, in anima, vel angelo: nam anima potest informare vnum integrum corpus, ita vt sit tota in toto, & tota in qualibet parte: non tamen simul potest informare duo corpora discreta, etiam si simul sumpta non sint grandioris quantitatis, quam illud vnũ. Angelus idem simul esse potest naturaliter præsens in grandi spatio continuo, totus in toto, & totus in qualibet parte eius: & tamen iuxta sententiam magis receptam non potest simul naturaliter esse præsens in pluribus spatiis multo minoribus omnino distantibus ac discretis. Quod si ad fontem perfectionum omnium recurramus, Deus ipse naturali sua immẽ-

sitate est præsens rebus omnib. quasi continuè, & omnibus imaginariis spatiis, nec potest habere hanc præsentiam, quasi discretam, ita vt sit in rebus inter se distantibus, & non in locis, seu spatiis interiectis: cũ ergo omnis præsentia participatio sit diuinæ præsentiæ & immensitatis: verisimile est, non posse, saltem ex natura rei non crescere in eodem subiecto, nisi per modum vnius continuæ præsentiæ. Tandem nonnulla ratio addi potest, quia, quando eadem res sit præsens in locis distantibus quocunque modo, & qualicunque præsentia, quodammodo eadem manens multiplicatur, & quasi à se ipsa seiungitur, quod specialem habet difficultatem: quanquam ergo ex illa proprietate existendi totum in toto, & totum in qualibet parte, quam admittimus esse connaturalem huic præsentiæ, probabiliter colligatur altera existendi in pluribus locis, non tamen euidẽter, & certo: & ideo res est satis dubia, an hoc sit connaturale huic præsentiæ: Sicut etiam è contrario, ex eo, quod Christus in hoc sacramẽto sit præsens multis hostiis, non potest ex vi solius rationis efficaciter concludi, posse in vna hostia esse totum in tota, & totum in qualibet parte, modo sacramentali, à nobis explicato: quia, cum sumitur, Christum esse in multis hostiis, vel intelligitur esse in eis prædicto sacramentali modo: & supponitur probandum: vel intelligitur præcise de reali præsentia, quæcunque illa sit: & sic est quidem probabilis illatio, vnum miraculum ex altero colligendo: non tamen est simpliciter necessaria: nam, quod corpus quantum indiuisibiliter in loco constituatur, maiorem quandam difficultatem habere videtur, saltem ex hoc capite, quod hoc maxime videtur repugnare cum natura, vel intima proprietate quantitatis. De his ergo rebus vix potest à nobis iudicium ferri secundum naturas earum: sed ratio eorum, quæ circa illas facta esse credimus, sumenda est ex potentia facientis, de qua dicemus sectione sequente.

Præsentia naturalis & sacramentalis vnio eorpori simul cõuenire, naturaliter repugnat.

Atque hinc fere constat, quid dicendum sit de tertia comparatione sacramentalis præsentiæ cum naturali, de qua est quæstio proposita: quamquam enim hæ præsentiæ sint diuersorum ordinum, & aliter earum omnino sit supra corporis naturam, & ideo vix possint prædicto modo comparari: nihilominus dicendum simpliciter videtur, ex natura rei non posse has præsentias in eodem subiecto coniungi. Probatur, quia in primis non potest hoc esse connaturale ex parte subiecti: tum quia illud natura sua non est capax præsentiæ sacramentalis solius: ergo neque illius simul cum locali: tum etiam quia hoc ipso, quod corpus finitum est, præter naturam eius est vt sit realiter præsens extra locum sibi adæquatum. Deinde non potest hoc esse connaturale ex parte præsentiæ quantitatiuæ: tum propter rationem indicatam, scilicet, quia ratione illius sit vt corpus circumscribatur loco, & consequenter naturaliter non sit extra illum: tum etiam, quia actualis extensio in loco ex natura rei pugnat cum indiuisibilitate. Vnde tandem concluditur, hoc non posse esse connaturale ex parte præsentiæ sacramentalis: tum propter rationem factam: quia cum hic modus includat dat extensionem in ordine ad locum, natura sua videtur pugnare cum alio modo: tum etiam, quia cum faciat subiectum præsens in spatio distincto, videtur etiam hoc ipso pugnare cum alia adæquata præsentia, etiamsi distinctæ rationis sit: quia reuera cõstituit subiectum in distincto seu maiori spatio, quam naturaliter esse possit: & hoc etiam confirmant ea, quæ in secunda comparatione adduximus.

Dubium.

Vltimo ex dictis definiri potest dubium supra tactum de hac præsentia corporis Christi in Eucharistia, an ratione illius dicendum sit, corpus Christi, esse ibi definitiue, nec ne: nam Theologi varie loquuntur. Quidam affirmant esse Christum in qualibet hostia definitiue. Ita significat Gabriel. 4. d. 10. quæst. vnica, artic. 2. concluſ. 7. & idem videtur sentire Paludan. ibi. q. 3. artic. 2. licet prima facie videatur docere contrarium: ait enim, proprie non esse definitiue Corpus Christi in vna hostia, quia simul est in aliis: subiungit tamen, quod si vna tantum esset hostia consecrata, in alia esset definitiue. Probari autem potest hæc opinio, si iuxta dicta in secunda comparatione teneamus, ex natura rei vnam præsentiam sacramentalem non admittere alias omninò distinctas in eodem subiecto: nam hinc sequitur, ex vi vnius præsentiæ definiri, & determinari corpus Christi, vt sit hic & non alibi, quantum est ex natura talis præsentię: hoc autem sufficit, vt dicatur esse ibi definitiue, etiam si de facto sit in aliis locis per diuinam potentiam: nam hoc non immutat propriam rationem vniuscuiusque præsentiæ. Sicut corpus Christi nunc est in cœlo definitiue, quia ex vi illius præsentiæ non potest naturaliter esse alibi: quamuis de facto etiam sit alibi per diuinam potentiam & altiori modo: imo quamuis simul esset alibi etiam modo quantitatiuo. Nihilominus ibi esset definitiue, & circumscriptiue: quia ex natura rei illo tantum loco circumscribi poterat & contineri. Dicet fortasse aliquis, quamuis ex vi talis præsentiæ non posit a Christus esse alibi, id est, in alio loco omnino distincto, posse tamen esse in maiori spatio: & ideo non esse definitiue, vbi nunc est. Sed contra primo quia ex modo, quo incipit esse in hac hostia, scilicet per conuersionem panis in ipsum, non potest esse in maiori spatio, quam occupet quantitas panis. Secũdo quia inde, ad summum, potest concludi, non esse Christũ ibi definitiue adæquate, sicut quando angelus est in loco inadæquato tantum, reuera, est ibi definitiue quamuis inadæquate. Tertio, quia ex vi huius præsentiæ potest Christus moueri localiter: non mouetur autem, nisi quod definitur loco. Quarto, quia illa præsentia est aliquis modus existendi in loco, vt supra dictum est, & non circumscriptiue: ergo saltem definitiue. Alii vero Theologi negant Christum, ex vi huius præsentiæ esse definitiue in sacramẽto, quod sentit Diu. Thom. quæst. seq. art. 5. Alens. 4. par. quæst. 40. membr. 3. artic. 6. §. Aegidius tract. de Euch. prop. 3. 4. & 5. Soto & alij distinctione 10: Et probari potest quia CHRISTI corpus, ex vi huius præsentiæ, non est in loco definitiue. Item, ita est in vna hostia vt sit etiam in aliis: ergo in nulla est definitiue. Sed tota hæc dissensio videtur esse magis de modo loquẽdi, quam de re, vt hæ rationes ostendunt: mihi tamen simpliciter videtur proprius ac verius dici, Christum, ex vi huius præsentiæ, non esse definitiue in loco: non tamen censeo faciendam esse vim in illa particula (esse in loco): quia, vt supra dixi, si stricte sumatur pro loco physico, sic nulla est quæstio: quia hoc modo etiam Angelus non est in loco definitiue, neque vllo modo: latius ergo sumenda est, prout dicit esse realiter præsens alicubi: quomodo vere CHRISTVS ibi est, ratione huius præsentiæ, vbi species consecratæ existunt, & adhuc hoc modo negamus ibi esse definitiue, ad quod explicandum vis facienda est in propria significatione huius, definitiue. Duobus enim modis sumi potest, primo, vt includit negationem actualis præsentiæ in alio loco: in quo sensu vti videntur hac voce Paludanus & alii: sicut multi etiam authores vtuntur hac voce (circumscriptiue) vt dicam quæstione sequente, sed non est proprius, vt patet ex his, quæ circa primam opinionem dicta sunt: & tamen constat, etiam in hoc sensu, CHRISTVM in nulla hostia consecrata esse definitiue: quia simul est, & in aliis, & in cœlo. Secundo accipi potest illa vox, vt includit negationem aptitudinis, seu potestatis, existendi simul in alio seu in maiori loco potestatis, inquam, inerinsecæ & connaturalis, per quam intrinseca rei natura mensu-

Gab. Palud.

Refertur aliqui Cõmentatores quibus ista opinio placet.

Alii negant.

D. Thom. Alens. Aegidius.

Author opinionis primæ.

mensuranda, & denominanda est, non per extrinsecam Dei potentiam. Et hoc reuera, est necessarium, vt res proprie dicatur esse definitiue in loco, & ideo Christus ex vi huius præsentiæ non potest proprie dici esse definitiue in loco, vel quia ex vi vnius præsentiæ sacramentalis non potest simul habere alias discretas, etiam eiusdem ordinis ex natura rei, vt supra probabiliter dicebamus : vel certe, quia huiusmodi præsentia, neque ex ratione formali sua, neque ex parte subiecti habet terminum magnitudinis, vt supra etiam est ostensum: nam, quod loco definitur, ita clauditur terminis illius loci, vt iuxta rei naturã extra illos esse non possit, vt ex vi illius constat. Et ideo Deus non definitur loco : quia eius immensitas nullis terminis clauditur. Sic ergo præsentia hæc, quia natura sua, nullo certo termino finitur, non potest ratione illius res proprie loco definiri : neque adæquate: quia nunquam habet adæquatum terminum, neque inadæquate : quia nunquam talis præsentia est pars, vt dicit habitudinem ad præsentiam adæquatam, & definitam in illo ordine. Vnde facile patet responsio ad argumenta primæ opinionis. Ad primum respondetur, solum probare, hanc præsentiam de facto esse finitam ad quantitatem panis, vel vini : non vero quod ex natura sua sit præsentia definitiua : quia posset fieri per conuersionem ex maiori & maiori quantitate panis, in maiori, & maiori spatio infinitum. Ad secundum respondetur, non esse simile de Angelo : quia, licet interdum non sit in loco adæquato, tamen est in parte eius, & ideo potest aliquo modo dici esse tunc definitiue inadæquate, non sic autem Christus, vt dictum est : quia nunquam hæc præsentia est pars adæquatæ præsentiæ in illo genere. Ad tertium respondetur, solum probare, quod actu semper sit CHRISTVS in loco finito, ratione huius præsentiæ. Nam hoc satis est, vt secundum illam possit mutationem recipere. Ad quartum respondetur, hunc modum essendi in loco, nec definitiue, nec circumscriptiue dici posse : neque enim necesse est, vt sub his membris omnes modi essendi in loco contineantur : vt patet in Deo, qui neutro illorum modorũ in loco est, sed immense : ad quam perfectionem non attingit etiam hæc præsentia: quia néque est, neque esse potest actu infinita: est autem quædam singularis participatio eius: quia, quantum in se est, potest in infinitum augeri, vt eleganter tractat Algerus libr. 1. de Eucharistia capit. 14. Est ergo hæc præsentia altioris ordinis, & non mensuratur ex incapacitate naturali creaturæ, sed ex obedientiali sub omnipotentia Dei, & ideo non habet speciale nomen impositum: dicatur ergo hic modus essendi in loco sacramentaliter.

Solum arguit existentiam definitam.

SECTIO IV.

Vtrum de potentia absoluta plures & distinctæ præsentiæ reales in spatiis distantibus possint eidem corpori conuenire.

Solus modus possibilis.

IN hac quæstione possunt illæ tres comparationes tractari, quæ in præcedente : potest enim esse quæstio prima de pluribus præsentiis sacramentalibus : secunda, de pluribus, vna naturali, & alia vel aliis sacramentalibus : tertia, de pluribus naturalibus, seu quantitatiuis. Prima, & secunda sunt proprie Theologicæ, & solum cum hæreticis est nobis controuersia. Tertia eadem à Philosophis tractari solet : sed imperfecte, & ex principiis alienis : & ideo hic prætermitti non potest, præsertim quia hæretici magnam vim in ea faciunt, & ex opinione Catholicorum veritatem Catholicam impugnant. Hæretici ergo absolute negant esse possibile, idem corpus simul esse in duobus locis quocumque genere præsentiæ : & ideo negant realem præsentiam Christi in sacramento Eucharistiæ: quia, cum de fide certum sit Christi corpus esse realiter præsens in cœlo impossibile putant, quod simul sit in aliqua hostia consecrate, nedum in multis ac pene infinitis. Probant autem suam sententiam ex verbis Angeli, Matthæi 28. Iesum qui crucifixus est quæritis, non est hic, surrexit enim: quæ causalis collectio non esset bona, si potuisset Christus simul esse in alio loco, & in sepulchro. Secundo afferunt Patres negantes, idem corpus posse esse simul in duobus locis, quod videtur præcipue docere Augustinus epistola. 3. & 57. & 20. capite 11. & magis ex professo Anselmus in Monologia capite vigesimo. Tertio argumentantur ad hominem : quia Catholici docent, non posse idem corpus esse modo naturali & quantitatiuo in multis locis : ergo multo minus esse potest modo quantitatiuo, seu naturali, & sacramentali: nã in hoc posteriori miraculo includuntur omnes difficultates & repugnãtiæ, quæ in priori excogitari possunt: & præterea additur specialis difficultas in hoc, quod corpus sit in vno loco extensum, & in alio inextensum antecedens probant ex his, quæ adducemus in sequenti opinione.

Augustin. Anselm.

Est ergo altera Catholicorum sententia negantium, duas præsentias quantitatiuas adæquatas & discontinuas posse simul eidem corpori conuenire etiam de potentia Dei absoluta : quamuis de aliis præsentiis sacramentalibus vel solis, vel cum vna naturali id negare non possint, propter Catholicam fidem oppositum docentem. Hanc sententiam indicat D. Thomas hic ad 3. & expresse quodlib. 3. articul. 2. & in 4. d. 10. q. 1. articul. 1. & dist. 44. quæst. 2. artic. 2. quæstiunc. 3. ad 4. vbi etiam Bonauent. artic. de dote subtilitatis. q. 1. Capreol. d. 10. q. 1. artic. 3. Palud. q. 1. Durand. q. 1. num. 30. & 31. & q. 4. num. 8. & d. 44. q. 6. ad 1. Sed hic author in hac materia grauiter fallitur, quia, dum ait, præsentiam sacramentalem solum esse præsentiam ordinis, vere negat, esse veram præsentiam realem. Et eandem sententiam tenet Henricus quodl. 9. q. 32. Godof. quodlib. 13. q. 4. Aegid. quodl. 1. q. 1. quodlib. 2. q. 17. & Theorem. 3. de Eucharistia. Heruæ. quodl. 11. q. 13. Ferrar. 4. cont. gen. ca. 68. Carthus. in 4. d. 13. dub. 1. ac denique Soto, qui in 4. phys. contrarium docuerat, hic subdubitat, magisque in hanc partem propendet. d. 9. q. 1. art. 1. ad 3. & dist. 10. q. 1. art. 5. & eodem modo sentit Ledesma, quæst. 16. art. 1. Fundamenta huius sententiæ commodius postea proponentur, ostendendo eadem adduci posse contra Catholicam fidem, & vix posse differentiam probabilem assignari.

Excatholici quidam negant duas præsentias quantitatiuas eidem corpori posse simul conuenire de potentia absoluta Dei.
D. Thom.
D. Bonau.
Capreol.
Palud.
Durand.
Heruæus.
Carth.
Soto.
Ledesma.

Dico primo, Idem corpus potest simul esse præsens locis distantibus præsentia sacramentali in diuisibili. Conclusio est in fide, quæ sufficienter probatur ex mysterio Eucharistiæ : & ex his, quæ in superioribus adducta sunt ad probandam realem præsentiam Christi in hoc sacramento : nam inde credimus, Christum esse realiter præsentem in omnibus hostiis, quæ in variis & distantibus Ecclesiæ locis consecrantur : non est ergo hæc præsentia ad vnum locum coarctanda, vt sensus & traditio Ecclesiæ satis probant, & illa verba Christi : & factum ipsum primæ institutionis. Nam Christus eodẽ tempore cõmunicauit Apostolos : vnde simul erat præsens in omnibus particulis panis, quas singulis tribuit : quod autem hoc non implicet contradictionem, ex sola ratione naturali non potest euidenter probari : possunt tamen facile solui argumenta, quæ afferri possunt ad probandum hoc esse impossibile, vt infra videbimus : possunt etiam adduci nonnullę coniecturę, quas in tertia conclusione afferemus de præsentia quantitatiua, quę eandem vel maiorem vim habent in hac sacramentali. Tandem probare possumus ex alio mysterio huius sacramenti, quod supra ostendimus, non implicare con-

Idem corpus simul potest esse in duplici loco distanti per diuersas præsentias sacramentales.

Dicunt hæc argumenta probare, præsentiam indefinitam esse finitam.

re contradictionem, scilicet, Christum ex vi huius præsentiæ esse totum in toto, & totum in qualibet parte specierum sacramentalium, ante diuisionem earum: ergo etiam post diuisionem potest manere totus in quauis parte diuisa. Quia nulla fere maior est difficultas: ergo etiam si illæ partes diuisæ loco separentur, manebit Christus sub qualibet earum: & ita erit simul in locis distantibus. Patet consequentia eadem ratione, quia etiam in hoc nihil fere est maioris difficultatis: &, si quid est, facile vinci potest per diuinam potentiam: quia nullam nouam contradictionem inducit: imo videtur quid consequens ad prius miraculum. Atque ex hac conclusione sequitur, coniungi simul in eodem corpore Christi distinctas præsentias sacramentales in ordine ad diuersa spatia, quæ occupant variæ sacramentales species, quod licet non sit tam aperte de fide, mihi tamen est indubitata veritas, quæ necessario consequitur ex principiis fidei, quod recte vidit Paludanus in 4. distinctio. 10. quæstio. 3. num. 22. quia hæ præsentiæ sunt modi ita distincti in Corpore Christi, vt vnus corrumpi possit, alio manente: & è contrario: &, vt secundu vnum possit Christus moueri, & secundum alterum non moueri: ergo necesse est, illos esse modos re ipsa numero saltem distinctos, sicut sunt duę præsentiæ, quæ successiue fiunt in corpore Christi.

Idem corpus etiam duplici loco distanti potest adesse, vni sacramentaliter, alteri naturaliter.

Dico secundo, Non est impossibile, idem corpus esse simul in diuersis locis distantibus, in vno, naturali & quantitatiuo modo: & in alio vel aliis sacramentaliter. Hæc conclusio est etiam de fide, eodemque modo probatur ex hoc mysterio: quia de fide est, Christum in nocte cœnæ propter sacramentalē præsentiam, quam sub speciebus panis habere cœpit, no amisisse visibilem: nec naturalem modum existendi in loco per quem erat præsens in propria specie, discipulis suis. Et eodem modo de fide certum est, nunc existere in cœlo in propria specie, quamuis simul sit in terra in sacramento: habet ergo simul vtramque præsentiam: quas à fortiori constat ex supra dictis esse in re ipsa distinctas: cum non solum numero, sed etiam specie differant: & multo magis in vna fiat mutatio: altera immutata manente. Potest etiam conclusio hæc probari ex præcedente: quia reuera nullam maiorem repugnantiam intellectus in hoc concipit, quod CHRISTVS sit hic sacramentalirer & in cœlo quantitatiue, quam in hoc, quod sit hic, & Romæ sacramentaliter: nam tam vere & realiter adest præsens per sacramentalem præsentiam, sicut per quantitatiuam: quod autem vna præsentia pateat sensibus, & non alia, aut quod vna coextendatur spatio, & repleat illud materiali modo, alia vero, modo altiori, non auget difficultatem vel repugnantiam in hoc miraculo, sed potius in altero: quia tunc priuatur Corpus in vtroque loco naturali modo existendi in loco: iuxta hanc vero conclusionem solum caret illo in altero loco. Quocirca omnes rationes & congruentiæ, ac argumentorum solutiones, quæ afferri possunt pro conclusione præcedente, & fient in sequente, eodem modo valent ad hanc conclusionem confirmandam: denique illa est sufficiens ratio: quia ex hoc, quod corpus quantum, & alicubi extensum in ordine ad locum alibi ponatur sine tali extensione cum sacramentali præsentia, nihil fit directe repugnans essentiæ quantitatis, aut modo proprio occupandi spatium, quem alicubi addit: nam horum ratio solum in hoc consistit, quod tale Corpus constet partibus quantitatiue distinctis, & per eas occupet aliquod spatium cum commensuratione ad illud, diuersas illius partes suis etiam distinctis partibus occupando: sed nihil horum destruitur ex hoc, quod tale corpus simul ponatur alibi, sine huiusmodi locali extensione: ergo ex hoc capite istud non repugnat, neque ex vllo alio ostendi potest, vt facile constabit respondendo obiectionibus: non est ergo hoc impossibile: neque extra diuinæ omnipotentiæ obiectum.

Idem corpus potest per Dei potentiam in duobus locis quantitatiue distantibus.

Dico tertio. Non est impossibile, idem corpus simul constitui in duobus locis distantibus, & in vtroque, modo naturali & quantitatiuo. Hanc sententiam tenet Hugo de Sanct. Victor. libr. 2. de sacramen. part. 8. capite 11. vbi tamen non tam accurate, & scholastice distinguit de modo existenti in loco, sed simpliciter docet, idem corpus per diuinam potentiam posse esse in multis locis: quomodo loquuntur etiam plures Sancti, tractantes de præsentia reali in hoc sacramento, quos supra retulimus. Distinctius, & formalius docuerunt hanc sententiam Alexand. Alensis 4. par. quæstione 11. articulo 1. §. vltimo alias quæst. quadragesimaquarta membr. 7. in 4. distinct. 10. per multas quæstiones, præsertim in 2. Richardus art. 2. quæst. 2. Maior. quæst. 2. Gabriel. q. 1. art. 2. & lect. 46. in Cano. Marsil. in 4. q. 7. art. 3. d. 2. Ocham. q. 4. Aliacus. q. 5. art. 2. Adam q. 5. art. 3. Aureol. apud Capreol. d. 10. quæst. 1. Palacius. d. 11. dispu. Ruard. quamuis subdubitans. artic. 15. contra Luth. Alan. li. 1. de hoc sacr. ca. 38. Claudius de Sainctes repet. 4. de Euchar. ca. 4. & 7. Bellar. lib. 3. de Euchar. c. 3. & 4. & fere communiter reliqui moderni Scriptores Theologi, qui hoc tempore scripserunt, præsertim contra hæreticos. Est enim hæc opinio non solum aptior ad respondendum hæreticis, & veritatem Catholicam tuendam: sed etiam iudicio meo, tam necessario, tamque euidenter consequens illam, vt mirabile semper mihi visum fuerit, contrariam sententiam grauissimis Theologis persuaderi potuisse. Probatur ergo conclusio, primo, ratione nuper facta: quia, quod idem corpus alicubi existens quantitatiuo modo, alibi simul eodem modo ponatur, non est contra intrinsecam rationem quantitatis, neque est contra rationem intrinsecam illius naturalis modi existendi in loco, quem corpus quantum in vno loco habere supponitur: ergo simpliciter non repugnat: consequentia probatur, quia à priori nullum aliud principium, seu caput repugnantiæ excogitari potest inconuenientia vero, quæ à posteriori inferri posse videntur, facile inferius dissoluentur. Maior autem per se videtur nota ex supra dictis: quia ratio integra quantitatis prior est, quam extensio eius in ordine ad locum. ergo, sicut hac ratione dicimus priuari huiusmodi extensione, non esse contra rationem quantitatis: ita dicendum est, recipere vnicam vel plures extensiones huiusmodi, non esse contra rationē quātitatis: quia hoc etiam est quid posterius, sicut illud, & certe minus dissonans naturæ quantitatis, quatenus minus videtur à natura vniuscuiusq; rei alienum recipere duplicatas (vt sic dicam) proprietates naturales, quam omnibus priuari: sicut magis violentum est terræ priuari motu deorsum, quā duplo intensius moueri, q̄ naturaliter posset: ac deniq;, si solum res ipsa attente consideretur facile intellectus concipit quantitatē ex hoc, quod in multis locis ponatur, nihil eorū amittere, quæ ad rationem suam, suumq; effectum formalem intrinsece pertinent. Dices: quantitatem ex se reddere corpus aptum, vt in vno tantū loco extendatur: vnde, si in multis simul extensiue ponatur, vel mutabitur, vel augebitur effectus formalis quātitatis non mutata forma, vel recipiet corpus plures actus, sine capacitate ad illos, sed ad vnum tantum: vtrumque autem horū impossibile est. Sed hoc nullius momenti est: laboratur enim in æquiuoco, non distinguendo capacitatem naturalem, ab obedientiali: nec capacitatem ad plures actus diuisim, aut copulatim sumptos, per quantitatem enim redditur corpus naturaliter capax vnius tantum extensionis in loco, non quidem determinate, sed confuse: quia potest hanc vel illam extensionem recipere in

re in hoc, vel illo ; aut quouis alio spatio , atque ita disiunctim, seu diuisiue capax naturaliter est pluriũ extensionum, & quamuis simul tantum possit naturaliter vnum recipere, tamen successiue potest habere plures. Vnde fit, vt cum hac capacitate naturali coniuncta esse possit capacitas obedientialis, vt supernaturaliter possit recipere simul & coniunctim ea , quæ naturaliter tantum poterat successiue aut disiunctim habere: & ita in hoc non fit contra capacitatem simpliciter quantitatis, sed supra naturalem capacitatem eius: nec̃ augetur aut immutatur formalis effectus eius: quia cum illo intrinsece coniuncta est hæc obedientialis capacitas. Quæ doctrina non est hic specialiter inuenta, sed necessario est generaliter ab omnibus admittẽda in rebus omnibus, quæ habent potentiam obedientialem ad aliquos actus vel effectus, vt in superficie recipiente simul per potentiam Dei albedinem & nigredinem intensas , quas solum poterat naturaliter recipere successiue , & in intellectu accipiente visionem Dei, & in præsente materia, in corpore quanto recipiente simul cum præsentia quantitatiua vnius loci , præsentiam sacramentalem in alio , cuius non erat naturaliter capax.

Superest probanda altera pars antecedentis , seu minor propositio in principali argumento assumpta, scilicet, hoc etiam non repugnare cum intrinseca ratione modi existendi quantitatiue in vno loco, quod facile etiam patet ratione supra indicata: nam ratio huius modi solum in hoc consistit, vt Corpus quantum ita sit præsens spatio, vt ex vi modi, quo illud replet , habeat extensionem partium in illo, ità vt vna aliam excludat à suo partiali loco: sed hoc totum integrum manet , etiam si corpus sic existens in hoc loco , alibi in alio spatio simili modo constituatur: quia per hoc non amittit extẽsionem in alio loco, nec aliquid aliud, quod intrinsece illi adueniat : imo hoc ipsum est , quod hæc sententia affirmat, esse possibile: scilicet, multiplicari huiusmodi præsentiæ modum, alia simili præsentia integra , & immutatà manente. Sed obiiciunt, intrinsecam rationem huiusmodi præsentiæ non satis explicari per totum illud positiuum, quod nos proposuimus, sed includere etiam negatiuum , scilicet, quod corpus ita claudatur terminis illius loci, quem occupat, vt extra illos nõ sit: vnde hoc ipso , quod alibi esse ponitur, dicitur aliquid repugnans priori modo existendi in loco, & rationi eius: quod sic etiam patet: nam esse in loco quantitatiue , idem est , quod esse in loco circumscriptiue, sed de ratione eius, quod circumscribitur, est , vt non sit extra terminos circumscribentis, vt ex ipsa voce patet, & ideo etiam id , quod circũscribitur, dicitur definiri loco. Sed hæc obiectio, aut facit vim in solis verbis, aut petit principium, & ipsum sumit, quod probãdum est. Si enim affirmat, & sumit, de ratione modi existendi in vno loco quãtitatiue esse, vt illudmet corpus non sit extra illum locum, vel actu nõ habeat aliam rationem similem, petit principium, vnde enim hoc probatur, aut probari potest? nam, considerata tota intrinseca natura, & ratione positiua illius modi , ex illa non sequitur intrinsece hæc negatio, præsertim in ordine ad absolutam Dei potentiam : vnde enim constat hæc connexio, aut quo modo colligi potest ? cum totum illud positiuum satis intelligatur sine tali negatione , vt declaratum est, si vero solum affirmat & sumit, de ratione illius modi tantum esse, facere rem præsentẽ prædicto modo in vno spatio , hoc quidem verisimilium est, tamen ex eo solum sequitur, vnam rem vel vnum modum præsentiæ tantũ esse in vno loco : & ad summum, etiam sequitur, naturaliter vni⁹ modi talis præsentiæ esse capacẽ: non vero inde inferri potest, non posse eãdem rem per plures modos similes esse in pluribus locis, aut per potentiam Dei nõ posse illos modos recipere. Quod si tandem fiat vis in illa

Obiectio.

Solutio.

vocẽ, circumscriptiue, dico illam vocẽ rectè explicatam solum dicere naturalem terminationem & adæquationem locati ad locum , quo circumscribitur. Vnde ex vi illius vocis solum significatur , rem, quæ circumscribitur loco , naturaliter solum esse, ac posse esse in illo , cui significato non repugnat, quod supernaturaliter sit extra illum. Quod si quis tandem pertinaciter contendat, illa voce significari, id, quod est circũscriptiue in loco, de facto non esse , nec posse esse alibi, etiam per diuinam potẽtiam: primum hoc dato, nego idem esse, esse quantitatiue in loco, & circumscriptiue: quia in hoc posteriori additur quædã negatio , quæ non est de ratione prioris. Vnde, illa suppositione facta , rectè sequitur, Deum non posse vnum corpus ponere circumscriptiue in multis locis: quia hoc nihil aliud est, quam dicere, Deum non posse facere, vt idem corpus simul sit intra vnum tãtum locum, & in multis: q̃ friuolum valde est, & impertinens ad nostram assertionem. Deinde vero dicitur, illã vocis significationem falso esse, & gratis cõfictam ad implicãdam & confundendam quæstionẽ. Alioqui eodẽ modo dicere posset aliquis, de ratione essendi in loco circumscriptiue esse, vt corpus, quod ità est in aliquo loco, in alio esse non possit, etiam definitiue seu sacramentaliter. Secundo principaliter suaderi potest conclusio naturalibus exemplis: nam angelus (idem est de anima) potest virtute naturali esse totus in toto aliquo loco , & totus in qualibet parte: quid ergo mirum, quod Deus virtute supernaturali aliquid simile possit operari in corpore, cõstituendo totum illud in diuersis locis? Quod si dicas angelum solum posse esse illo modo in spatio continuo, non vero in discretis. Respondetur , illud esse incertum, & sub opinione : nam multi opinantur, posse angelum virtute sua esse in locis distinctis, qui adæquatam virtutem angeli non excedant: extra cõtrouersiam autem esse debet, aliquid maius dãdum esse diuinæ potentiæ, præsertim cum ex sola locorum discontinuatione nulla appareat specialis implicatio contradictionis, vt sæpe in superioribus dictum est : quia, vt rectè August. ait li. de cura pro mortuis agẽda c. 16. & 17. Alij sunt humanarũ limites rerum, alia diuinarum signa virtutũ : alia sunt, quæ naturaliter, alia, quæ mirabiliter fiunt. Ex quo principio pro cõperto ibidem habet, posse animas Sanctorum simul esse in cœlo, & in terra, quando hic aliquid mirabiliter operantur: quamuis dubitat, an de facto ita fiat. Vnde etiã concluditur, posse Deum constituere angelum in locis distantibus, ẽt si singula eorum adæquata sint : quia, licet hoc excedat naturalem virtutem angelicam, non tamen est, cur superet diuinam potentiam. Et hoc etiam satis persuadet mysteriũ Eucharistiæ, in quo præsentia, quæ multiplicatur, est indiuisibilis, & similis angelicæ, & per tot spatia extenditur , vt immense excedant spatium, quod naturaliter potest Christi corpus occupare: ergo idem posse facere Deus circa angelicam substantiam, dãdo ei plures præsentias distinctas & distantes, ita vt singulæ earum essent connaturales : collectio autem, vel multitudo esset præternaturalis: ergo eodem modo posset dare corpori plures præsentias connaturales in modo & ratione earum, quamuis collectio earum supernaturali modo fiat. Probatur hæc vltima consequentia: nam, quod res sit spiritualis vel materialis, & præsentia naturalis sit indiuisibilis vel diuisibilis, videtur valde materiale, & impertinens ad inferendam implicationem contradictionis: quia etiam res spiritualis suo definitur loco, & extra spatium adæquatum naturaliter esse non potest, &, quando ita constituitur, quodammodo à se diuidi videtur, & simul habet relationem distantiæ, & propinquitatis ad eadem res, & potest hic moueri, & alibi quiescere. Denique habet plures adæquatas præsentias, quam naturaliter posit: ergo, formaliter rem considerando, eadem est difficultas, & quod corpus suum locũ occupet

Exemplis naturalibus cõfirmatur conclusio.

occupet modo materiali & sensibili, nullam inducit specialem contradictionem.

Item exemplia supernaturalibus.

Tertio argumentari possumus ex aliis supernaturalibus exemplis, & omissis Trinitatis & Incarnationis mysteriis, quia illud factum non est neque sub operibus Dei cadit, hoc vero licet sit factum & excellentius, tamen videtur esse alterius ordinis: & ideo non posse ab illo proprium argumentum proportionale, seu à simili sumi, possumus tamen hinc aliquo modo argumentari, iuxta opinionem D. Thom. asserentis, posse Deum eandem humanam naturam hypostatice ponere in multis personis: quod multo sane videtur difficilius, quam idem corpus poni in duobus locis. Vnde aliud etiam potest confici argumentum, nam potest Deus facere, vt eadem accidentalis forma inhæreat multis subiectis: non est enim hoc difficilius, quam eandem substantialem naturã vniri multis personis. Idem potest facere, vt idem effectus simul pendeat à pluribus causis totalibus, vt probabilior est opinio, & è contrario, vt eadem causa simul producat plures effectus adæquatos virtuti suæ: quia non est hoc difficilius, quam supernaturalem effectum producere: ergo poterit etiam vnum corpus in diuersis locis ponere: tenet autem proportio argumenti in hoc, quod in omnibus illis exemplis, aut res affingitur simul pluribus modis, cũ ex natura sua tãtum vnius sit capax, aut aliquid amplius agit, vel patitur supernaturaliter, quam possit naturaliter. In hoc autem opere, de quo disputamus, nullum aliud mirabile reperitur, nisi alterutrum ex his. Fortius tamen argumẽtum sumemus ex aliquo supernaturali effectu, quem constat, Deum effecisse, huiusmodi autem est penetratio duorum corporum: nam Deus facit, duo corpora in vno loco adæquato esse: ergo potest idem corpus constituere in diuersis locis adæquatis: probatur consequentia, quia sicut naturaliter vnum corpus tantum est in vno loco, ita etiam naturaliter in vno loco tãtum est vnum corpus. Respondet D. Thomas negando consequentiam, quia de ratione vnius, duo (inquit) sunt, primum, esse indiuisum in se: secundum, esse diuisum à quolibet alio: & primum est magis intrinsecum, quam secundum, quando autem duo corpora ponuntur in vno loco, solum fit, vt inter se non sint diuisa, si autem idem poneretur in duobus locis, diuideretur à se ipso, & ita in hoc magis fit contra rationem vnius, quam in illo. Sed hæc responsio probari certe non potest: primo, quia si esset solida, reuera idem probaret de qualibet præsentia reali, etiam sacramentali: nam licet corpus per hanc præsentiam non repleat spatium quantitatiuo modo, tamen vere & proprie per illam est in terra eadem res, quæ est in cœlo: & hic caret modo, quem ibi habet: ergo etiá dicetur distare, seu diuidi à se ipsa. Deinde, inquiro, in quo sit vis illius rationis, nam si sit sermo de propria diuisione, vel indiuisione entitatiua, sicut repugnat vnam entitatem manẽtem vnam, esse diuisam in duas, ita æque repugnat duas entitates manentes duas, esse vnam indiuisam: quia, licet fieri possit, vt ex duabus entitatibus fiat vna composita, tamẽ duę, vt sic, non possunt esse vna simplex entitas: est ergo, quoad hoc, æqualis repugnantia. Si autem solum sit sermo de diuisione & indiuisione quoad locũ, prout reuera esse debet, quia nunc tantum de loco tractamus, sic rem esse vel non esse diuisam quoad locum, nihil refert ad rationẽ vnius, quæ ex ipsa rei vnitate vel quantitate cõsurgit, non ex mõ existendi in loco. Vnde, sicut duo corpora existentia in eodem loco, non propterea fiunt vnum corpus, imo, neq; habent vnum & eundem locum intrinsecum præsentiæ localis, ita neque vnum corpus existens in duobus locis, esset diuisum in multa corpora, sed haberet tantum diuersos modos præsentiæ localis: nihil ergo in hoc fieret contra rationem vnius, atque ita in sua vi manet consequentia facta: quia, sicut quantitatis natura sua terminatur vno loco, ita expellit aliud corpus ab eodem loco: ergo, sicut Deus vnam difficultatem superat, ita potest vincere aliam. Aliter respõdet Bonauentura, negando etiam consequentiam, & rationem differentiæ addit: nam, quod vnum corpus quantum, in vno tantum loco existere possit, ex eo prouenit, quod finitum est: Deus autem non potest facere, quin sit finitum: imo (vt supponimus) Deus non aufert quantitatem eius, & ideo non potest illud nisi in vno loco constituere, quod autem duo corpora in vno loco naturaliter esse non possint ex eo prouenit, quod habent molem, quam Deus potest quantitati auferre: & ideo facere etiam potest vt duo corpora sint in eodem loco. Sed hæc respõsio non est magis solutio, quam præcedens: & à ratione posteriori incipiendo, interrogo: quid nomine molis intelligat? nam, si per molem intelligamus ipsam quantitatis extensionem in se, ratione cuius natura sua postulat diuersum spatium quod repleat, aut vna pars respectu aliarum, aut vnum corpus respectu alterius, hoc modo verum est, ideo duo corpora, natura sua apta esse se expellere ab vno loco, quia habent molem: quamquam in actu non faciant hanc actuali extensione in loco: falsum autem est, quantitatem posse priuari mole in hoc sensu: quia sic habere molem est intrinseca ratio quantitatis, & ad eius primarium effectum formalem pertinet, vt supra ostensum est, & multo magis falsum est, corpora se penetrantia priuari huiusmodi mole, vt à fortiori patebit ex dicendis. Si autem per molem intelligamus actualem in loco extensionem (nam præter hæc duo nihil aliud excogitari potest) sic verũ est, posse quantitatem priuari huiusmodi mole: falsum autẽ, hinc prouenire, quod penetratio corporum sit possibilis: nam corpora, quæ Deus ponit penetratiue in eodem loco, non priuantur propriis extensionibus in ordine ad locum, vt conitat de corpore Christi & Virgineo, quando in partu sese penetrarunt: & de eodem Christi corpore & de lapide sepulchri in Resurrectione. Imo, vt sit propria penetratio, necessario supponitur, vtrumq; corpus esse extensiue in loco, & nihilominus diuinitus heri, vt nõ se impediant: & ideo corpus Christi non proprie se penetrat cum speciebus panis: quia non est ibi extensiue, sed altiori modo. Vnde retorqueri potest argumentũ hoc modo: nam, licet impenetratio corporũ ex mole quantitatis prouenirent naturaliter, nihilominus, nõ ablata mole. Deus facit corpora penetrari: ergo, licet naturalis limitatio ad vnũ locum ex eo proueniat, quod quantitas finita est, poterit Deus, nõ ablato: neq; mutato quantitatis termino, idẽ corpus in pluribus locis cõstituere. Vnde, si altera pars rationis Bonau. efficax esset, eadem probaretur, non posse Deum eleuare creaturã ad aliquid agendum præter virtutem suam finitam: quia eam limitationẽ in agendo habet ex eo, quod finita est, quod Deus non tollit: probaretur etiam, angelum vel animam non posse cõstitui à Deo extra sphæram finitæ perfectionis eius adæquatam; imo etiam sequeretur, non posse Deum ponere corpus Christi sacramentaliter extra locum, quem habet in cœlo; quia etiam ille locus est adæquatus quantitati finitæ corporis Christi, ex qua prouenit, vt naturaliter limitetur ad illam præsentiam. Quocirca, vt res finita, quæ natura sua limitatur ad certam præsentiam, vel spatium, supernaturaliter possit recipere simul aliã præsentiam eiusdẽ rationis, vel alterius; non oportet, vt infinita fiat; vel, vt quantitas eius augeatur; sed solum vt eadem res cum tota sua quantitate finita, iterum, atque iterum quasi explicetur, & plures modos existendi recipiat.

Euasio.

Improbatur.

Solutio.

Responsio alia.

Quarto principaliter argumentari possumus ex veritate huius mysterij, & ex præcedentibus conclusionibus, nam potuit Deus corpori habenti quantitatiuam & naturalem præsentiam, dare alibi præsentiam realem & supernaturalem & alterius ordinis:

ergo

ergo potuisset etiam dare aliam naturalem & eiusdem ordinis: probatur consequentia, quia nulla potest maior repugnatia assignari, vt euidentius statim patebit in solutionibus argumentorũ, & nunc breuiter declaratur. Primo, quia præsentia hæc supernaturalis, tam vera & realis præsentia est, sicut naturalis. Vnde æque potest esse fundamentum propinquitatis, & distantiæ realis: hoc autem est, quod per se videtur pertinere ad repugnantiam, quæ inter duas præsentias reales intercedere videtur: non enim tantum repugnant, quia duæ similes, & eiusdem rationis sunt: sed ex hoc præcise & maxime, quod duæ distincte, & reales sunt in vna omnino, eademque re: quæ tota difficultas versatur inter naturalem, & sacramentalem præsentiam. Et præterea augetur ex eo, quod sacramentalis præsentia pugnare videtur cum naturali conditione quantitatis. Item ex eo, quod illæ duæ præsentiæ videntur habere conditiones repugnantes: extensionem, & inextensionem in loco. Vnde non solum videntur hæc esse æque possibilia, verum etiam hoc, de quo agimus, esse multo facilius ac possibilius. Secundo ostendi potest illa consequentia, excludendo omnes rationes differentiæ, quæ inter hæc duo miracula possunt assignari: sed hoc melius etiam fiet in solutionibus argumentorum. Tertio tandem per se se videtur incredibile, potuisse Christum realiter adesse in sacramento visibili inuisibiliter, & tamen non posse ibi se ostendere visibiliter, si velit, nisi cœlum deserat. Atq; hic afferri etiam possent variæ Christi apparitiones in terra, quæ post ascensionem eius factæ sunt per veram, ac realem sensibilem præsentiam, vt multi existimãt: cum tamẽ probabile etiam sit, tunc cælestem locum non deseruisse, propter quod plures ex citatis authoribus, non solum existimant, hoc esse possibile, sed etiam de facto Christum sæpius fuisse in pluribus locis in propria & visibili specie, de qua re videri possunt, quæ superiori tomo dixi disp. 51. sect. 4.

Reliquum est, vt argumentis in oppositum satisfaciamus. Et primum expediamus ea, quæ ex hæreticis adduximus. Ad primum ex verbis Angeli, (Non est hic: surrexit enim) respondetur primo, verba non continere propriam argumentationem, seu simplicem narrationem eorum, quæ gesta erant præsertim quia Angelus loquebatur mulieribus, iuxta mentem earum, quæ Christum mortuum in sepulchro quærebant, cum tamen iam omnino viueret. Vnde secundo dicitur, etiam ex vi consequentiæ illam esse optimam, loquendo familiari sermone humano, in quo, non quid Deus possit facere, sed quid sit consequens ex ipsis rebus consideramus. Tertio, Angelus non ita intulit, est alibi, ergo non est hic: sed ita: surrexit, ergo non est hic, quæ illatio est formalior: quia resurgere non solum significat incipere alibi viuere, sed quod illud idem corpus, quod hic mortuum iacebat, hinc viuum egressum fuerit, & ita ex vi illius verbi non solum significatur esse alibi, sed etiam non manere ibi. Ad secundum ex testimoniis patrum, iã supra dictum est, Augustinum loqui iuxta naturas rerum, non autem explicare, quid Deus possit, vel non possit. Anselmus vero in citato loco non definiendo, sed argumentando procedit. Vnde c. 21. fatetur, discursum prius à se factum nihil concludere, addit vero ibi, in creaturis, quæ loci spatium non excedunt, verum esse, non posse vnam simul esse in pluribus locis: quod recte intelligitur, considerata naturali virtute earum: nam secundum hanc, loci spatium non excedunt. Ad tertium, primùm dicimus, non esse, quod hæretici Catholicorum authoritate abutantur: nam hi solum negant, corpus esse posse in pluribus locis quantitatiue, quia circa hoc nihil est expresse reuelatum, & ex principiis philosophicis, & nonnullis differentiis inter huiusmodi opus, & aliud mysterium nobis reuelatum: ita eis probabiliter seu apparenter visum est, nunquam tamen ipsi ausi fuissent, propter physicas apparentes rationes veritatem reuelatam negare, quod hæretici faciunt. Deinde dicimus, Catholicos authores eam opinionem sequentes deceptos in ea re fuisse, & infirmis rationibus, quib. suam sententiam probare conati sunt, præter intentionem suam, veritatem fidei impugnasse, quib. ante omnia obiicimus verba illa Aug. 22. de Ciuit. c. 11. Ecce qualibus argumẽtis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam possidet vanitas. Deinde figillatim est huiusmodi rationibus satisfaciendum, in quo duo præstanda sunt, primum est, fere omnes eodem modo procedere de præsentia sacramentali, & de quantitatiua: secundum, contra neutram earum quicquam concludere.

Prima ergo ratio Catholicorum apud D. Thomã est: quia, si vnum corpus posset esse in duobus locis, eadem ratione posset esse in multis, & in toto vniuerso, & vbiq; quod affirmare, ait D. Thom. hæreticum est: quia esse vbiq; est ita proprium Dei, vt ex hac proprietate sufficienter probent Sancti, Filij, & Spiritus sancti diuinitatem, vt patet ex August. lib. 6. contra Maximin. cap. 21. & Fulgentio lib. 2. ad Trasimund. cap. 17. Ambr. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Basil. lib. de Spiritu sancto. cap. 22. Sed hæc ratio apparentius conuerti potest contra mysterium Eucharistiæ: nam, si corpus Christi sacramentaliter potest esse præsens multis locis: ergo omnibus: ergo vbique, si autem de fide est, creaturam non posse esse vbique, non solum est secundum præsentiam quantitatiuam, sed etiam secundum quamcunq; præsentiam realem, etiam indiuisibilem, & angelicam: nam etiam de re spirituali creata erit de fide non posse esse vbique: alioqui ex illa proprietate non colligeretur diuinitas Filij, & Spiritus sancti. Addo deinde, multo apparentius sequi hanc vbiquitatem in præsentia sacramentali, quam in locali, quia quod proprie est vbique debet esse totum in omni loco, quod non necessario haberet corpus extensum in loco, quamuis esset replicatum per omni loca: quia in singulis eorum non esset totum in omnibus partibus loci, & maxime in indiuisibilibus punctis, at vero si per sacramentalem præsentiam corpus esset in omnibus spatiis, magis proprie corpus esset vbique: quia totum esset in omnibus partibus, & in omnibus indiuisibilibus. Respondeo igitur, recte posse facere Deũ, vt idem corpus sit præsens extenso vel inextenso modo omnibus rebus & spatiis creatis, & cuicunq; loco maiori, & maiori, etiam si in infinitum assignetur: nego tamen inde sequi, creaturam esse immensam: tum, quia ad immensitatem nõ satis est rem esse actu præsentem omnib. rebus creatis, seu spatiis realibus, sed necessarium est, esse actu præsentem omnibus spatiis imaginariis, quod à nobis melius ita explicatur, oportere scilicet, rem ita esse in se dispositam per suam præsentiam, vt sine sui mutatione possit esse præsens omnibus rebus seu spatiis creabilibus, etiam si in infinitũ crescant, seu multiplicentur, ad quod necesse est, vt talis præsentia sit in se actu infinita, & hæc est, quæ nomine immensitatis significatur, & est propria Dei, & non potest communicari creaturæ. Neque oppositum sequitur ex prædictis mysteriis: quia, licet sequatur, posse Deum ponere idem corpus in pluribus, & in pluribus locis in infinitum, aut ponere illud realiter præsens in maiori & maiori spatio in infinitum, nõ sequitur, posse illi conferre præsentiam actu infinitam, vel præsentias multitudine infinitas: quia ab infinito in potentia, seu syncategorematice, ad infinitum in actu, seu categorematice nulla est consecutio, vt per se constat. Tandem addo, licet hoc, quod dixi, probabilius sit, scilicet non posse Deum facere huiusmodi infinitum in actu in præsentia seu præsentiis eiusdem corporis propter generelia principia seu inconuenientia de infinito, non tamen esse de fide: sicut non est de fide, non posse Deum facere alia infinita creata in actu, neque

Ad 1. argu. Catholicorũ pro eadem.

Augustinus. Fulgent. Ambros. Basil.

Solutio 3ij. argum. in illis pro præsentia. ad hæreticos.

Ad secundũ.

Ad tertium.

tunc illa præsentia creata esset proprie immensitas, vel quia non esset proprietas connaturalis talis rei, seu corporis, sed extrinsecus participata, vel quia non esset omnino necessario, & immutabiliter ei conueniens, quæ sunt de ratione propriæ immensitatis, & huiusmodi est immensitas Filij, & Spiritus sancti, ex qua recte colligitur, ipsos esse Deum. Simile quid dici solet de æternitate per essentiam, & participata.

Ad secundū. Secunda ratio etiam D. Tho. est: quia si idem corpus esset in duobus locis, vnum corpus esset in se diuisum, quod est contra rationem vnius. Sed iam supra ostendimus, & rationē hanc eodem modo posse obiici contra sacramentalem præsentiam, & nihil contra alterutrum concludere: quia ex duplici locali præsentia eiusdem rei non sequitur eandem rem in se esse diuisam, sed præsentias inter se diuisas & distinctas, ineſse eidem rei, hoc autem nullo modo est contra rationem vnius ex parte subiecti, sed ex parte modi: nos autem non dicimus modum esse vnum, sed duos in vno subiecto. Et eodem modo soluendum est, quod alij obijciunt, quod idem à se ipso distaret: hoc enim non sequitur de eodem secundum idem, sed secundum distincta Vbi, seu distinctas præsentias, & ita nullum est inconueniens: imo distantia proprie non est secundum entitatem, sed secundum locū, & ita, vbi sunt loca diuersa, ratione illorū intelligi potest distantia, quamuis res locata eadem sit.

Ad tertium. Tertia ratio est, quia sequitur hæc implicatio: nimirum, quod res sit extra aliquod spatium, quia est in alio loco: & quod non sit extra illud, quia in illo est circumscriptiue. Sed de hac etiam ratione supra ostensum est, eodem modo applicari posse contra præsentiam sacramentalem corporis Christi, ratione cuius est extra locum, quem in cœlo occupat, in quo tamen est circumscriptiue & consequenter definitiue. Responsum etiam est, illam negationem simpliciter sumptam non esse de ratione circumscriptionis, nec; ex illa necessario sequi in ordine ad omnipotentiam Dei, sed solum secundum naturalem capacitatem corporis, seu creaturæ.

Ad quartū. Quarta ratio supra est ex Bonauentura tacta, quia quantitas occupat locum quasi formaliter, & est finita: ergo omnino limitata ad vnum locum replendum: ergo manente quantitate eodem modo finita non potest plura replere. Et confirmatur, quia non potest quantitas esse extensa in ordine ad locum, nisi sit extensa in ordine ad se: ergo nec potest esse bis extensa in ordine ad locum, nisi sit bis extensa in se: sed hoc posterius non potest conuenire vni, & eidem quantitati: ergo neque prius. Ad hanc vero rationem in superioribus etiam demonstratum est, quomodo etiam deficiat in Eucharistiæ mysterio, & in aliis operibus omnipotentiæ Dei, & pro omnibus responsum est, finitam quidem quantitatem, natura sua esse limitatam, tamen supra naturam suam iterari posse in diuersis spatiis, & in eis recipere plures modos extensionis in ordine ad locum, atque hoc satis esse, vt plura spatia simul repleat, quam naturaliter possit. Vnde ad confirmationem negatur consequentia, quia extensio in se est proprium fundamentum, & radicalis ratio formalis extensionis in ordine ad locum, & quasi adæquatum subiectum illius modi existendi in loco, & ideo nullus talis modus esse potest sine tali fundamento: quia non potest res habere partes in loco, nisi prius ipsa constans ex partib. intelligatur: illo autem fundamento simul supposito iam res est capax extensionis in ordine ad locum vni? aut plurium secundum capacitatem naturalem, vel obedientialem, vt supra declaratum est: quia postquam res habet partes in se, nihil repugnat, quod eas habeat in diuersis partib. diuersorum locorum, sicut substantia Angeli non potest intelligi existens tota alicubi, nisi præintelligatur habens suam substantiam: quā supposita per eam fit capax, vt non tantum semel fit tota alicubi, sed etiam, vt naturaliter sit tota in toto, & tota in qualibet parte, supernaturaliter vero etiam in pluribus locis adæquatis.

Quinta ratio, quia alioqui posset idem corpus bis poni in eodem loco, quod vix potest mente concipi: *Ad quint.* Sequela patet: quia, si potest simul habere duas præsentias inter se distantes, cur non etiam indistantes? Respondetur in primis, fieri posse idem argumentum de præsentia sacramentali: &, quod in ea fuerit responsum, dicetur in alia. Deinde, Maior, supra negat sequelam: fortasse, quia præsentia sumit vnitatem, & distinctionem ex ordine ad spatium, quod occupat, & ideo in ordine ad diuersa spatia facile intelligi possunt diuersæ præsentiæ, etiam si subiectum idem sit: si autem subiectum sit idem & respectu eiusdem spatij, non videtur esse posse nisi vna, & eadem præsentia. Sed hæc ratio in primis non procedit in *Relatio* præsentiis diuersarum rationum: quia illæ secūdum se distinguuntur, poterit ergo in eodem spatio idem corpus esse semel quantitatiue, & iterum sacramentaliter, vt si Christus appareret intra hostiam extensus & in propria specie, conseruata sacramentali præsentia, quam antea habebat: deinde non procedit illa ratio in præsentiis totalibus quantitatiuis, si secundum diuersas partes respiciant diuersa spatia partialia, vt si idem homo semel sit rectus in vno spatio, & iterum contrario modo, seu inuersis partibus, quia iam est habitudo aliquo modo diuersa ad spatium, vt patet in motu circulari, in quo fere hoc tantum modo fit loci mutatio. Deniq; absolute verum non est, in eodem subiecto non posse esse præsentias numero diuersas in ordine ad idem omnino spatium: nam successiuè constat naturaliter id accidere: suppono enim, corpus, quod recuperat omnino eundem locum, seu spatium, quod prius amiserat, non recuperare eundem numero modum præsentiæ: nam idem numero nunquam redit per naturam: quod autem causæ naturales successiuè facere possunt, Deus qui in agendo à tempore non pendet, potest facere simul, & ideo probabilius existimo, posse Deum, bis, & pluries constituere idem corpus in eodem loco circumdante, seu in eodem spatio, multiplicando in illo modos præsentiæ numero distinctos, non aliunde, quam ex se ipsis, seu ex suis modalibus entitatibus.

Sexta ratio esse solet, quia non potest idem cor- *Ad sext.* pus esse in diuersis temporibus: ergo nec; in diuersis locis. Hanc rationem non inuenio apud Catholicos authores, sed eam aliqui referunt ex hæreticis, & reuera æque procedit contra mysterium Eucharistiæ, vt per se constat. Est autem frigidissima ratio: autenim est sermo de tempore extrinseco, aut de intrinseca vniuscuiusque rei duratione. Rursus, tempus extrinsecum multiplicari potest vno modo, iuxta probabilem opinionem, in diuersis subiectis, seu motibus: & hoc modo, sicut duo tempora possunt simul esse seu currere: ita potest vna res esse simul in multis temporibus, seu illis commensurari: alio modo multiplicari potest hoc tempus secundum diuersas partes eiusdem subiecti, seu motus: quomodo multiplicantur dies, & anni: & hoc modo non potest eadem res simul esse in diuersis temporibus: quia talia tempora ipsa inter se non possunt esse simul: eo quod in suo proprio conceptu includunt successionem, in quo est aperta differentia inter tempus, & locum: eo tamen modo, quod illa tempora habent esse, scilicet, vnum post aliud, potest eadem res permanēs secundum eandem omnino durationem in eis esse, seu illis coexistere. At, si loquamur de duratione intrinseca illi (vt opinor) non potest in eadem re secundum idem esse multiplicari: quia non est modus extrinsecus rei superadditus, sicut præsentia localis, sed ipsamet rei entitas seu existentia, solumque ratione ab ea distinguitur.

Septima ratio, quia sequitur idem corpus quātum *Ad sept.* esse

esse æquale corpori maiori, & minori, & consequenter æquale, & inæquale eidem, quod manifestam repugnantiam inuoluit: sequela probatur: quia corpus quantitatiue existens in loco, est æquale loco, teste Aristotele: ergo, si est in duobus locis, est æquale vtrique loco simul: ergo est etiam maius quolibet illorum locorum per se, vel è contrario vterque locus simul erit maior, quam locatum. Atque hæc ratio inter omnes nonnullis philosophis maxime placet: quia hæc non potest ita apparenter accommodari mysterio Eucharistiæ: quia secundum illũ modum præsentiæ non est commensuratio inter locum, & locatum. Sed reuera, etiam hæc ratio est valde friuola, & omisso mysterio Eucharistiæ, manifeste retorqueri potest ex alio miraculo penetrationis duorum corporum in eodem loco: nam, sicut locatum est æquale loco, ita locus locato: est enim relatio mutua: ergo, quando duo corpora sunt penetratiue in loco, locus est æqualis vtique illorum, & vtrumque illorum simul æquatur loco: quia simul commensuratur illi: & tamen vtrumque simul est maius, quam quodlibet illorum per se: ergo idem locus est æqualis maiori & minori locato, scilicet vnicuique illorum corporum per se, & vtriq; simul. Constat autem, hanc argumentandi rationem esse sophisticam. Quod aliter in hunc modum declaratur, fingamus enim duo corpora se penetrantia in eodem loco, vnum & idem corpus intra se continere, vt v. g. duo vasa omnino æqualia & eiusdem figuræ penetratiue existentia in eodem loco eandem aquam continere, seu circumdare: quo posito necesse est, fateri, vnum corpus esse in duobus locis materialibus, id est, sumendo locum tantum pro superficie extrinseca continente: & tunc redit idem argumentum: nam illud locatum æquale est illud duobus locis: nam hæc æqualitas potissimũ intercedit secundum superficies continentem & cõtentam: ergo erit idem locatum æquale singulis locis, atq; vtriq; simul. Quod si dicatur, facta tali penetratione, vnum corpus esse æquale duobus, quia sunt per modum vnius, & non occupant maiorem locum quam vnum locum tantum, vel (quod idem est) esse æquale vtriq;, quoad extẽsionem in loco: hoc ipsum declarat prioris argumenti fallaciam, nam eodem modo vnum corpus existens in duobus locis est æquale illis, quoad extensionem in loco, seu quia est in illis per modum plurium, seu per plures extensiones in loco, & ideo tantum spatium occupat, quantum duo corpora æqualia. Ratio autem à priori huius deceptionis est, quia non distinguitur duplex extensio quantitatis, altera in se, altera in ordine ad locum, neq; duplex æqualitas, quæ in eis potest fundari. Nã secundum eam extensionẽ seu dimensionem, quam habet quantitas secundum se, non potest eadem quantitas eodem modo in se deposita secundum condensationem vel raritatem, esse æqualis maiori & minori quantitati; & duabus quantitatib. æqualibus simul sumptis: quia, sicut hæc extensio consistit in hoc, quod inter talia extrema tanta quãtitas mediet in vno corpore, sicut in alio: & à posteriori à nobis explicatur per naturalem aptitudinem ad occupandum locum quantitatiuum: ita æqualitas secundum hanc eandem extensionem consistit in aptitudine ad occupandum æqualem locum, seu spatium, & quia hæc aptitudo tantũ est vnica, ideo non potest, nisi vnam relationẽ æqualitatis, vel inæqualitatis respectu eiusdem fundare. Atq; ita etiamsi vnum corpus sit in duobus locis, non erit secundum hanc extensionem æquale vtriq; simul sumpto: quia nunquam est aptum ex natura sua occupare tantum locum, quantum duo corpora simul sumpta, qua ratione non potest vere dici, quantitatem hostiæ esse æqualem quantitati corporis Christi: quia hæc de se potens est occupare maiorem locum, quamuis actu non occupet in Eucharistia, & eadem ratione duo corpora penetratiue existentia in eodem loco, simul sumpta nõ sunt æqualia illi, sed maiora: quia natura sua apta sunt ad occupandum maiorem locum. Alia vero æqualitas, vel inæqualitas considerari potest secundum extensionem in ordine ad locum: & hoc modo potest corpus idem, existens in duobus locis, esse æquale singulis, per singulas extensiones, quas in illis habet, & vtriq; simul per ambas etiã simul: quia hæc æqualitas nihil aliud est, quam relatio fundata in hoc, quod idem corpus tantum spatij occupet, quantum duo: sicut è contrario, si duo corpora penetratiue ponantur in eodem loco, est similis æqualitas: quia non plus spatij occupant, quam vnum: hęc autem nulla inducunt inconuenientia, sed explicant tantum ipsa mysteria, & supernaturalia opera, quæ dicimus esse possibilia. Sicut etiam ex natura rei satis magnum inconueniens videri potest, quod duo corpora quanta, nõ sint inter se æqualia neq; inæqualia, quod tamen factum est in mysterio Eucharistiæ, secundum extensionem ad locum, quia, sicut corpus Christi ibi est, sine tali extensione, ita etiam sine relationibus, quæ in ea fundantur: si igitur è conuerso corpus recipiens plures extensiones locales in diuersis spatijs, potest in hoc æquari pluribus locis, & tunc non secundum idem est æquale vni, & multis, aut maiori, vel minori quantitati, sed secundum vnam, vel plures extẽsiones locales. Atq; hinc facile soluuntur alia incommoda, quæ hinc inferri solent, scilicet, quod sequatur, idem corpus posse esse æquale sibi ipsi: & consequenter posse circumdare & continere se ipsum: & vlterius posse esse sibi continuum, vel contiguum. Sed hæc omnia nullam habent difficultatem: quia æqualitas in eodem secundum diuersas extensiones nihil habet incommodi: similiter si corpus idem potest esse in diuersis locis distantibus, etiam in propinquis, & ideo nullum est inconueniens, quod extrema eius sint simul, & consequenter, quod secundum diuersas, vel etiam secundum eandem superficiem, bis existentem in eodem indiuisibili spatio se ipsum circumdet, vel contingat: aut, si Deus etiam velit, nihil repugnat, quod secundum diuersas partes eadem quantitas sibi ipsi continuetur, ablatis superficiebus terminantibus, & data vna communi, vt, si Deus poneret eundem hominem supra se ipsum, posset Deus facere, vt non solum pedes super caput, sed etiam, vt continuarentur illi.

Vltima ratio sumi solet ab inconuenientibus, quæ ex actionibus & passionibus oriuntur: quam late prosequitur, & in ea magnam facit vim Ledesma hic: quia sequitur, inquit, quod idem homo simul possit viuere, & mori, calefieri, & frigefieri, & (quod obscurius est) peccare in vno loco, & mereri in alio: & in vno amare Deum, & in alio odisse: fidelis in vno, & in alio hæreticus. Quod si obijcias, quia eadem incommoda inferri possunt in mysterio Eucharistiæ: respondetur, non esse eandem rationem: quia corpus in loco extensum, est expositum his mutationibus, & passionibus: corpus autem sacramentaliter existens, est incapax illarum. Sed hoc non satis considerate dictum est, primo quidem, quia res existens modo sacramentali est capax saltem spiritualium actionum animæ, ergo in illa poterunt saltem illa incommoda sequi: quod in vno loco amet, in alio odio habeat: in vno credat, in alio discredat. Deinde, quamuis res existens modo sacramentali, vt sic, sit incapax materialium alterationũ & passionum: tamen, si alibi existit quantitatiue, ibi poteris pati, aut interfici, sicut potuit Christus in nocte cœnæ etiam si alias præsens conseruaretur: tunc ergo eodem modo possunt inferri illa incommoda, quod in propria specie pateretur, & non in sacramento: & hic viueret, ibi interficeret. Hæc ergo & similia æque procedunt contra fidei mysterium: quæ non tam illud impugnant, quam postulant, vt declaremus, quomodo in his omnibus sentiendum, & loquendum sit, seu quid in his omnibus consequatur, sup-

Act. 8, Ledesma.

posito mysterio, quod in duabus sequentibus sectionibus præstabimus.

SECTIO V.

Vtrum res habens duas præsentias, easdem proprietates vtrobiq; necessario habeat.

HAE proprietates quædam sunt, quæ intrinsecam habitudinem dicunt ad præsentiam realem, seu localem, vt stare, sedere, localiter moueri, aut quiescere, & similes: quædem vero sunt, quæ per se non pendent à loco, vel præsentia reali, quas omnino absolutas à loco vocabimus, vt sunt omnia Prædicata essentialia & substantialia, vel Qualitates, vt esse album, vel nigrum, vel aliquid simile. De prioribus nulla est controuersia: quia hoc ipso, quod corpus in diuersis locis constituitur, habet aliquam varietatem in ipsis proprietatibus. Nam in primis necesse est, vt modus ille præsentiæ, qui est in vno loco, non sit in alio, neque è conuerso: quia vnaquæque præsentia ita respicit in spatiũ illud, quod replet, vel cui adest, vt extra illud esse non possit, sed statim corrũpatur, vel mutetur, vt satis ostenditur in motu locali, per quem amittitur, vel acquiritur Vbi, & modus præsentiæ, solum quia eadem res mutat spatium quod replet: hoc enim est magis per se, & intrinsecum, quam mutare circumdantem superficiem, vt patet in vltima sphæra mobili, si nulla alia supra illã existeret: atque in hoc fundatur immutabilitas loci physici, de qua Philosophi cum Aristotele tractant in 4. Physicorum: cuius primaria ratio sumenda est ex natura talis modi, quæ intrinsece & ex se postulat hanc immutabilitatem, & inuariabilem habitudinem ad talem locum seu spatium: hinc ergo fit, vt ea, quæ intrinsece fundatur in his modis præsentiæ, variari possint in diuersis locis, vt sunt quiescere, moueri, &c. quod est per se notum, vt euidenter conuincitur in mysterio Eucharistiæ.

Difficultas est de alijs proprietatibus absolutis: de quibus vlterius distinguimus, interdum præcedere, & adhærere corpori, vt in loco existenti, prius quam alibi cõstituatur, vt nunc contingit in corpore Christi: interdum vero accidere potest, vt postquam res est in plurib. locis, in altero eorum nouam proprietatem seu formam acquirat, de hoc posteriori modo dicam sectione sequente: hic solum disputamus de prioribus formis, ex quibus quædam esse possunt intrinsecæ & connexæ cum natura talis rei, seu corporis: quædam vero possunt esse intrinsecus seu per accidens adiunctæ, rursus corpus ipsum potest, aut simul poni in duobus locis, aut prius in vno & postea in alio: idq; aut per actionem adductiuam, aut per aliam actionem substantialem, de se productiuam, vt postea dicam.

His positis, tres videtur esse opiniones: prima simpliciter & sine vlla distinctione affirmat, esse necessarium, vt res existens in duobus locis, in vtroque habeat omnes proprietates absolutas, quas habet in quolibet eorum. Quod videtur sentire Scotus in 4. dist. 10. quæst. 4. quia repugnat, prædicata priuatiuè opposita, seu contradictorie eidem rei simul conuenire: si autem idem corpas in vno loco haberet proprietatem seu formam, quam nõ habet in alio, idem esset, verbi gratia, simul cæcus & videns, aut videns & non videns. Hæc enim satis videntur dicere, loci diuersitatem impedire oppositionẽ priuatiuam seu contradictoriam: quia hæ proprietates conueniunt rei absolute & secundum se, abstrahendo à loco: ergo de illa vt sic prædicantur, vel negantur: ergo nihil ad contradictionem refert, quod in vno vel alio loco prædicentur, aut negentur. Præsertim (ait Scotus) quia respectus extrinsecus aduenies non potest variare absolutas prædicationes: Præsentiæ autem diuersæ solum sunt quidam respectus extrinsecus aduenientes: ergo non variant huiusmodi prædicationes. Secunda opinio est extreme contraria, non solum de potentia absoluta, sed etiam ex natura rei posse idem corpus existens in duobus locis habere in vno aliqua accidentia huiusmodi, quæ non habet in alio. Ita indicat Alens. 4. par. quæst. 44. memb. 7. Latius Maior in 4. dist. 10. quæst. 4. Ocham quæst. 4. Fauet Innocentius lib. 4. de hoc mysterio cap. 12. & Hugo Vict. lib. 2. de sacramentis par. 8. cap. 3. quatenus sentit corpus Christi in nocte Cœnæ, non fuisse sub speciebus panis mortale, sicut erat in propria specie: sed gloriosum & impassibile. Ratio autem solum est, quam supra indicabimus, quia ex hoc non sequitur contradictio, quæ secluſa, nulla est talis repugnantia specialis.

Aug. Alens. Maior Ocham. Innoc. Hugo Vict.

Tertia opinio media est, de potentia absoluta recte posse fieri, vt idem corpus habeat quasdam proprietates in vno loco, & non in alio propter rationem dictam: tamen ex natura rei omnes proprietates huiusmodi comitari idem corpus vbicunque sit. Ita tenet Marsil. in 4. q. 7. art. 3. Soto dist. 10. q. 1. art. 5. Gab. q. 1. a. 2. & lect. 46. in Can. qui opinionem Scoti ita interpretantur, ex quæst. 2. illius in prædicta dist. 10. tamen quęstionibus sequentibus aliquid amplius sentit, vt dixi: & hoc etiam vt minimum sentit D. Thom. quæst. 81. art. 4. Fauet etiam Conc. Trident. sess. 13. approbans communẽ doctrinam, quod quædam existunt in hoc sacramento per concomitantiam tantum, de qua dicturi sumus, q. 76. ex ea enim sequi videtur, habiturum Christũ in hoc sacramento omnes proprietates, quas habet extra sacramentum, quæ non pendent ex hac, vel illa præsentia, idq; per naturalẽ concomitantiam, quæ in prædicta connexione fundari videtur. Et hæc opinio simpliciter mihi placet: ad eam vero exactius explicandam,

3. Sententia. Marsil. Soto. Gabriel. D. Thom. Trident.

Dico primo, simpliciter non repugnat, de potentia absoluta, idem corpus habere aliquam proprietatem vel formã in vno loco, quam non habet in alio, dummodo talis forma vel proprietas à parte rei distinguatur à tali corpore, & alioqui sit ab ipso separabilis. Hæc posterior pars per se nota est, quia nisi huiusmodi sit proprietas, neq; in vno tantum loco existens corpus poterit esse sine tali proprietate: quia supponitur inseparabilis, seu indistincta ab illo: oportet ergo supponere, absolute loquendo, separabilem esse, quod habere non poterit, nisi aliquo etiam modo sit à parte rei ab illo distincta. Hoc igitur posito, probatur prior pars: primo argumento sumpto ex ipsamet locali præsentia, quæ est modus quidam ipsius corporis ex natura rei ab ipso distinctus & separabilis. Vnde fit, vt corpus Christi, verbigratia, quamuis in sacramento habeat totam substantiam & quantitatem, quam habet in cœlo, nihilominus possit non habere ibi illum modum præsentiæ, quem habet in cœlo, & è contrario non habere in cœlo modum, quem in Eucharistia habet: ergo non implicat contradictionem, idem fieri in quacunq; alia proprietate absoluta æque distincta ac separabili. Probatur consequentia, quia, quoad possibilitatem, eadem est ratio, quamuis non sit eadem, quoad necessitatem, id est, in illis modis localibus, non solum possibile, sed etiam necessarium est, vt nõ simul constituantur in omnib. locis propter rationem specialem supra dictam, quia ab intrinseco habent talem determinationem & immutabilitatem, quæ necessitas non est in alijs proprietatibus sic absolutis à loco: tamen ex necessitate illarum colligitur possibilitas in alijs: tum, quia eadem cõtradictio esse videtur in his & in alijs, vel si in his non est, neq; in alijs erit: tum etiam, quia neq; ex identitate subiecti, neque ex distinctione vel indistinctione proprietatum potest colligi maior repugnantia. Confirmatur alio exemplo: nam anima rationalis vnita capiti, vel manui, non habet in hoc loco, vbi est manus, illum modum vnionis, quem habet in capite, quia hic modus pendet intrinsece ab illo subiecto, cum quo fit vnum, & ideo esse non potest, nisi vbi est illud, & tamen isti modi

modi vnionis per se non pendent à præsentia locali, vt constat, quia quamuis totus locus mutetur, semper seruatur idem modus vnionis, seu informationis: ergo etiam in his modis, qui per se à loco non pendent: potest eadem omnino res habere vnum modum in vno loco, quem non habet in alio. Quod si hoc naturaliter possibile est, vt contingit in re spirituali & in ordine ad modos & loca partialia, mirum non est, quod de potentia Dei absoluta hoc non repugnet in re corporea in ordine ad integra loca omnino diuersa. Secundo sumi potest argumentum ex diuersis temporibus ad loca diuersa: nam idem corpus existens in temporibus diuersis potest in vno habere proprietatem huiusmodi, quam non habet in alio: ergo idem erit in pluribus locis. Patet consequentia quia, sicut potest separari in vno tempore, & non in alio, ita in vno loco, & non in alio. Fateor esse differentiam, quia quando separatur in vno tempore, omnino separatur à tali subiecto actu existente; quando vero separatur in vno loco tantum, non omnino separatur à subiecto, vt actu existente, sed tantum vt existente hic. Veruntamen hæc differentia non obstat rationi factæ, quia similitudo seu proportio, non in hoc ponitur, sed in hoc solum, quod sicut subiectum potest in vno tempore durare, in quo non durat proprietas, quia est distincta, & separabilis: ita etiam subiectum potest poni in vno loco, in quo non ponatur proprietas, quia est distincta, & separabilis. Tertio est optima ratio supra facta, quia hoc non involuit contradictionem, vt exempla supra adducta declarant, & supra etiam sectione 3. dictum est, quia, si contradictio proprie, & simpliciter fiat (& idem est de priuata oppositione) semper altera pars est falsa, scilicet, quæ absolute negat proprietatem conueniētem rei in aliquo loco: si vero fiat cum loci determinatione, sic non est contradictio, quæ esse debet eiusdem de eodem secundum idem. Neq; contra hoc obstat replica Scoti, scilicet, quod hæc prædicata abstrahunt à loco: duobus enim modis hoc potest intelligi: primo, quod hæ proprietates per se non pendent à loco, & hoc est verum, secundo, quod non requirant præsentiam localem proportionatam præsentiæ subiecti, vt illi inhæreant: & hoc est falsum, quia ante omnia oportet, vt sint simul loco, & indistantia: ex hoc capite prouenit, vt non fit contradictio, rem esse hic albam, & non Romæ, quia licet subiectum sit vtrobiq; præsens, potest albedo non habere vtramq; præsentiam, sed vnam tantum, quia, cum sit res absoluta, & ex natura rei distincta, potest multiplicari in subiecto, & nō in forma, & per hoc satis responsum est ad totum fundamentum primæ opinionis.

2. Conclusio. De potentia ordinaria virtutis positiuæ aliquid corpori præsentiæ naturales & intrinsecæ.

Dico secundo, proprietates intrinsecæ & connaturales tali rei seu corpori, de potentia ordinaria, seu iuxta naturam suam, necessario insunt rei, vbicunq; existat. Hoc probat argumentum tertiæ opinionis sumptis ex concomitantia, quæ in hoc sacramento reperitur. Et ratio est primo, quia istæ proprietates consequuntur rem necessaria quadam connexione, seu dimanatione: Ergo sine nouo miraculo non potest res alicubi esse sine illis. Secundo, quia non potest res naturaliter existere sine his proprietatibus: neque ex natura rei satis est, quod in loco distante illas habeat, quia vnaquæque forma sibi solum habet suum formalem effectum, vbi præsens existit, sicut etiam, vt accidens alicubi naturaliter existat, non satis est, quod alibi inhæreat subiecto, sed necesse est, vt, vbicunq; existit, ibi sit in subiecto: idem ergo erit in alia quacunq; proprietate, seu naturali existendi modo.

Si totalis corpus per actionem adductiuam ponatur in a loco ab eo in quo præ-

Dico tertio, Si corpus prius existens alibi postea ponatur simul in alio loco solum per actionem adductiuam, ex natura rei affert secum omnes suas proprietates, quas in priori loco habebat, atq; ita secundum potentiam ordinariam necessario habebit easdem proprietates in vtroq; loco. Probatur, quia hæ proprietates etiamsi accidentariæ sint, tamē supponuntur realiter inhærentes, & vnitæ: & alioqui sunt independentes in suo esse à tali loco: ergo sicut Aristoteles dixit, motis nobis moueri ea, quæ sunt in nobis, ita nos dicere possumus, adducto illo corpore in alium locum, adduci ea, quæ sunt in ipso propter realem vnionem, quæ non dissoluitur propter talem mutationem. Et confirmatur, nam, quando motio adductiua talis est, vt auferat rē ab vno loco, & transferat in alium, tunc necessario transfert illam cum huiusmodi proprietatibus omnibus, vt per se constat: ergo idem erit, etiamsi per adductionem non priuetur res priori loco, quia ratio concomitantiæ, quæ est connexio, eadem est, cuius nonnullum naturale vestigium esse potest, in substantia angeli, quando ex inadæquata parte sui loci, se extendit suo modo ad vlteriores partes, nam secum defert suas potētias, & actus, & quicquid in se habet præter partialem modum præsentiæ.

existebat, necessario transfert illam cum huiusmodi proprietatibus omnibus, vt per se constat: ergo idem erit, etiamsi per adductionem non priuetur res priori loco, quia ratio concomitantiæ, quæ est connexio. eadem est, cuius nonnullum naturale vestigium esse potest, in substantia angeli, quando ex inadæquata parte sui loci, se extendit suo modo ad vlteriores partes, nam secum defert suas potētias, & actus, & quicquid in se habet præter partialem modum præsentiæ.

hus omnes ipsas proprietates de potentia ordinaria.

Dico quarto, Si idem corpus simul ponatur in pluribus locis, aut, si per actiones substantiales diuersas in eis cōstituatur, etiamsi altera earum prius existat, quam alia, fere ex voluntate Dei pendet, quod in vtroque loco habeat, vel non habeat easdem qualitates seu proprietates extrinsecas, seu accidentales, magis tamen congruum, & naturis rerum magis cōsentaneum esse videtur, vt easdem vtrobiq; recipiat. Probatur primo, quia hæ proprietates neq; ex re ipsa intrinsece sequuntur, neq; ei sunt debitæ ex natura rei, vt supponitur: ergo, quando res fit, vt aliquam habeat ex his proprietatibus, necessaria est noua actio, quæ non solum est distincta ab actione, qua fit subiectum, sed etiam nullam habet connexionem cū illa: ergo quod de facto coniungantur, ex voluntate & concursu & extrinseci agentis pendet: ergo similiter, quod coniungantur in vno loco, & non in aliis, vel quod actio accidentalis coniungatur cum vna actione substantiali, & non cum alia, pendet ex volūtate Dei, quia hæc supernaturaliter operatur. Dices, quamuis hæc proprietas absolute non sit debita, tamen ex suppositione, quod ineat, seu datur in vno loco, debetur in alio. Respondetur hoc declarare vtcūque alteram partem conclusionis: nam hoc debitum non potest esse omnino intrinsecum & connaturale, quia ista proprietas intrinseca & connaturalis nō est, & ideo non tollit, quin pendeat ex Dei voluntate: videtur autem esse debitum quoddam congruitatis: est enim magis consentaneum naturis rerum, vt cum identitate subiecti, identitas proprietatum seruetur, quantum fieri possit. Item quia non est naturæ rei consentaneum, vt idem subiectum habeat contrarias formas, etiam in diuersis locis: ergo neq; vt habeat simul formam & priuationem eius. Tandem hoc etiam persuadet communis doctrina supra data de concomitantia, quæ in hoc sacramento intercedit, vt latius, qu. 76. dicturi sumus.

Si tamen simul in duplici loco ponatur, nō habet cum illis istā quasi necessariam connexionem.

SECTIO VI.

Vtrum mutatio facta in aliquo corpore necessario fiat in omnibus locis, in quibus illud existit.

COnstat ex dictis quæstionem hanc non tractari de mutatione locali: quia cum hæc nihil aliud quam effectio præsentiæ, seu ipsamet præsentia, aut Vbi in fieri, sicut vna præsentia est in vno loco, & non in alio: ita potest fieri vel mutari in vno loco, & non in alio, & ita Christus mutat præsentiam in sacramento, & non in cœlo, & suo modo anima in manu, & non in capite: imo, licet contingat simul moueri in duobus locis, vt mouetur Christus in duabus hostiis, non est idem motus vtrobiq;, sed diuersus, quia ad distinctam præsentiam terminatur. Est ergo quæstio de aliis mutationib⁹, in qua suppositis, quæ præced. sect. dicta sunt, nulla videtur esse difficultas in

ordine ad diuinam potentiam: quia huiusmodi mutatio superueniens rei existenti in loco, semper terminatur ad aliquid ex natura rei distinctum & separabile à subiecto: diximus autem terminum ipsum posse esse in subiecto in vno loco, & non in alio, quia quoad hoc, non est minor repugnantia in mutatione, quam in ipso termino. Solum ergo superest inquirendum, quod ex natura rei consequatur, & hoc ipsum est, quod de Eucharistia inquiri solet, an si Christus extra sacramentum calefieret, vel doleret,

1. Sententia D. Thomas. easdem mutationes in sacramento pateretur. In qua re D. Thom. quæst. 76. art. 1. & quæst. 81. art. 4. simpliciter affirmat, considerando præcise in his mutationibus id, quod est absolutum à motu locali: idemque sentit Scot. d. 10. qu. 2. & 4. & frequentius ibi Theologi, & Altisiodor. lib. 4. sum. tract. 5. cap. 5. quæst. 6. Ægid. Theorem. 46. de Euchar. Petrus Soto lect. 6. de Euchar. & fauet Innocen. lib. 4. de hoc myst. cap. 6. Fundamentum esse potest, quia subiectum mutationis idem est, & mutatio, quæ in eo fit, non pendet à loco.

Scotus. Altisiod. Ægidius. Petrus Soto. Innocent.

2. Sententia. Hugo Victor. Alensis. Maior. Palæ. Ledesma. Ruard. Secunda vero sententia negat, hoc sequi ex natura rei, indicat Hugo Vict. & Alex. Alens. citati sect. præced. Tenet Maior. d. 10. q. 5. Palac. d. 11. q. 1. Led. qu. 16. art. 1. dub. 3. Ruard. art. 15. Fundamenta afferemus postea.

Agens naturale mutans corpus in vno loco, non mutat in alio, ex vi suæ virtutis. Dico ergo primo, Ex sola virtute agentis naturalis mutatio facta in vno loco non fit in aliis locis distantibus, in quibus idem corpus existit. Hæc conclusio probabitur melius, descendendo ad specificas mutationes, & per eas sigillatim discurrendo. Hæc ergo mutatio potest esse, aut per actionem transeuntem, aut per immanentem: & prior potest ad tria capita reuocari, quæ sunt alteratio, augmentatio propria, vel impropria, & generatio: sub posteriori vero membro continentur omnes actus sensuum externorum & internorum, intellectus, appetitus, & voluntatis: Probatur ergo primo de alteratione, quia si corpus existat hic & Romæ, & hic calefiat ab igne, ex virtute illius agentis non potest illa calefactio Romæ fieri, quia ignis non habet virtutem naturalem ad agendum, nisi intra suam sphæram: non ergo potest calefactionem seu calorem Romam transmittere.

Euasio. Dices, quamuis agens per se consideratum non habeat hanc virtutem: nihilominus hunc effectum sequi ex necessitate materiæ, quia, quod actioni huius agentis hic subiicitur, idem omnino est Romæ. Sed contra: primo quia hic effectus, quod hic calor adsit,

Impugnatur. Romæ est nouus effectus realis: ergo necessario esse debet ab aliqua causa efficiente, quæ habeat vim effectricem illius, sed hanc non habet ignis ex se, neque identitas subiecti, eam illi confert: ergo. Secundo ex illa actione sequetur, quod ille calor habeat duas præsentias reales, vnam hic, alteram Romæ: sed hic est effectus valde supernaturalis: ergo non potest illum efficere ignis virtute sua, etiam si subiectum sit idem in vtroque loco. Quin potius, si ad agendum illum calorem in illo subiecto in vno loco, omnino necessarium esset, illum efficere in vtroque loco, potius dicendum esset, ignem non posse omnino efficere illum calorem, sola virtute naturali etiam in vno loco, quam posse in vtroque: quia facilius est, virtutem naturalem impediri ab agendo, quam eleuari ex sola conditione materialis subiecti ad agendum aliquid supra totam naturæ virtutem. Quod autem nec hoc fit necessarium dicere, probatur tertio ex motu locali: nam supposita existentia eiusdem corporis in duobus locis, potest agens virtute naturali illud mouere localiter in vno loco, quamuis non posit illum, & eundem motum transferre in alterum locum: ergo similiter poterit calefacere illud in vno loco, quamuis non posit calefactionem illam mittere in alium locum: signum est enim, solam idētitatem subiecti non sufficere, vt mutatio in eo facta in vno loco transeat in alium, si aliunde obstet aliquod impedimentum: hoc autem impedimentum in mutatione locali prouenit non solum ex defectu virtutis actiuæ, sed etiam ex ratione ipsius mutationis, & termini eius: in alteratione autem sufficienter prouenit ex defectu virtutis agentis. Quarto & vltimo est specialis ratio in hoc mysterio, vt calefactio facta in corpore Christi existentis, verbi gratia, in cænaculo, non posset virtute agentis naturalis transire in idem corpus sub speciebus panis existens: quia oporteret, calorem illum recipere modum sacramētalem existendi sub speciebus, totumq; existere in toto, & totum in qualibet parte: & punctō: hoc autem neq; ab agente, naturali virtute, neq; ex vi materialis alterationis fieri potest: quia ille modus sacramentalis, supernaturalis est & altioris ordinis. Et confirmatur: nam propter hanc maxime causam non potest corpus Christi, vt in hoc sacramento existit, immediate pati ab agente naturali: ergo nec mediate, id est, media alteratione facta in eodem corpore, in eodem loco: nam effectus idem futurus est sub sacramento, siue immediate, siue mediate fieri dicatur: præsertim: quia semper requirit propriam & immediatam actionem, per quam fiat.

Secundo probatur conclusio in motib. ad quantitatem, quos sub nomine augmentationis proprie vel improprie dictæ, ad quam diminutio reducitur, complexi sumus: potest enim hic motus triplex intelligi. Primus est, per modum continuationis, vel diuisionis, vt, cū aqua aquæ infunditur, vel ab aqua separatur, & de hoc constat, non necessario consequi ex vno loco ad alium, quia fit per motum localem vel ipsius corporis, vel alterius, quod interponitur inter partes eius: ostensum est autem, mutationem localem non transferri ex vno loco in alium. Vnde, si eadem aqua esset hic & Romæ in duplici vase, posset hic affundi, & in vase hic existente diminui, & non Romæ. Et eadem ratione, quamuis perforarentur manus Christi in cruce, ex vi talis agentis naturalis non perforarentur in Eucharistia: quia per se aut formaliter solum est quædam diuisio continui, motu locali facta: ac simili modo, quamuis in propria specie effunderet sanguinem, non egrederetur hic sanguis ex corpore, prout in Eucharistia existeret, quia illa effusio solum erat mutatio localis, quæ non necessario transit in alium locum, præsertim facta modo extenso, & quantitatiuo, cuius non est capax corpus sacramentaliter existens: manet ergo sanguis in sacramento intra corpus & cōtinuus reliquo sanguini, sicut erat antea: quia nulla esset facta in eo mutatio, & quia cum sit res liquida, manens intra venas cum alio sanguine, non potest, vt videtur, non manere continua. Aliud genus huius mutationis esse potest condensatio & rarefactio, sed de hoc est eadem ratio, quæ de alteratione & mutatione locali, quia in se ac formaliter reuera est alteratio quædam: habet autem adiunctam mutationem localem, interdum antecedentem, interdum consequentem. Tertius modus ad quantitatem est propria augmentatio & diminutio: & de hoc est mihi res euidentior, quod factus in corpore in vno loco non necessario fiat in alio, aut factus in corpore Christi extra sacramentum, non necessario fiat in sacramento, quamuis contradicat Scotus, dist. 10. quæst. 6. Probatur autem, quia hoc augmentum non fit sine coniunctione extrinseci corporis, scilicet, nutrimenti, seu materiæ eius: sed potest esse corpus in duobus locis, & nutrimentum tantum in vno: ergo applicabitur nutrimentum viuenti in vno loco & non in alio: ergo continuabitur illi in vno loco, & non in alio: Respondet Scotus, tunc necessario fieri, vt materia & quantitas cibi in alterum etiam locum transferantur. Sed hoc, vt Maior notauit, incredibile est, præsertim ex virtute sola agentium naturalium, primo, quia ibi nullum est agens, quod habeat tantam virtutem. Secundo, quia illa mutatio materiæ, seu corporis

quanti

quanti in alium locum distantem, subita & instantanea, siue transitu per medium est, vt multis videtur, impossibilis, vel saltem, vt verius, est difficilima, & valde supernaturalis: à quo ergo agente naturali, vt sic fieri potest? Tertio, quia si ignis existens hic & Romæ, hic generet ignem ex stupa, non ibi illum continuando, nemo dicet ignem illum denuo genitum, statim incipere esse hic & Romæ: quia stupa, ex qua genitus est, vt supponitur, non erat Romæ, neq; est alia causa vel ratio, à qua illuc sit translatus: ergo eadem ratione, quamuis ignis ille genitus continuaretur generanti, non propterea inciperet esse Romæ, quia vt ostendimus, continuatio, quæ in vno loco fit non necessario fit in alio: sic igitur posset ignis ille per iuxtapositionem augeri in vno loco & non in alio: ergo eadem ratione posset viuens per intus sumptionem, quia reuera est fere eadem ratio. Quarto accedit specialis difficultas in hoc mysterio, si corpus Christi augeretur extra sacramentum, quia oporteret, illam partem materiæ & quantitatis additam, modum sacramentalem accipere, sicut dictum est de alteratione: nam eodem modo hic applicari potest ratio ibi posita.

Tertio probatur conclusio in integra substantiali mutatione, qualis est, verbi gratia, corruptio: de generatione enim nihil est, quod dicamus, quia, si supponitur corpus iam existens in multis locis, clarum est, virtute naturali, de qua nunc agimus, non posse alibi generari: nam de virtute supernaturali infra dicemus agentes de trãssubstantiatione. Quod ergo corruptio vel mors posset euenire eidẽ corpori in vno loco, & non in alio, probatur primo ex dictis: quia eadem fere ratio est de corruptione, ac de diminutione, in qua intercedit partialis corruptio. Secundo, quia sæpe corruptio fit ex diuisione continui, semperque per actionem præuiam: veraq; autem harum mutationum potest fieri in vno loco, & non in alio. Tertio naturali exemplo animæ, quæ in vno loco est vnita vni parti materiæ, & non alteri, cui est tãtum vnita in alio loco. Vnde fit, vt possit separari, & amittere vnionem in vno loco, & non in alio: ergo eadem ratione posset diuina virtute esse in vno loco vnita vni corpori, & in alio alteri: & tunc, licet separaretur ab vno per actionem alicuius agentis naturalis, non propterea necessario separaretur ab alio: ergo pari ratione è conuerso potest materia in vno loco esse vnita, & non in alio, & tunc, quamuis ab vna forma separaretur in vno loco, non separaretur ab alia in alio. Ac tandem fere eadem ratione concluditur, quod si in duobus locis sit vnita eidem formæ, possit in vno ab ea separari, virtute agentis naturalis, & alteri vniri, & non in alio: nam est fere eadem ratio, suppositis præsertim, quæ dicta sunt de alteratione: nulla est enim hic specialis repugnantia: nam quod eadem materia in diuersis locis sit sub diuersis formis simpliciter non repugnat, vt recte notauit Gabriel, lectione 47. in Canonem, contra Scotum, carpens illum, quod non consequenter fuerit locutus: nam in quarto, distinctione decima, quæstione 2. concedit, quod licet corpus Christi viuum & animatum fuerit ante Incarnationem, in Eucharistia, potuisset in propria specie ex puris sanguinibus Virginis substantialiter concipi, ad hoc autem necessarium fuisset, vt prius eadem materia esset informata anima Christi in Eucharistia, & forma sanguinis in vtero Virginis, vt ex illa posset Christus concipi & generari, neque in hoc, reuera, est vlla implicatio contradictionis. Quo fit, vt, si causæ naturales applicentur corpori in vno loco, & non in alio, possint illud corrumpere, & aliud ex illo generare in vno loco, & non in alio. Dices, esto, non implicet contradictionem, eandem materiam esse simul sub diuersis formis, tamen naturaliter saltem hoc repugnat, siue materia sit in vno loco, siue in multis. Vbique enim eandem capacitatem habet, & eandem numero potentiam, quæ vnica forma repletur. Ergo si idem numero corpus existit in duobus locis, ex eadem numero forma & materia compositum, non potest virtute alicuius agentis naturalis corrumpi in vno loco, & non in alio. Probatur consequentia, quia non potest expellere formam in vno loco, nisi introducendo aliam: non potest autem introducere aliam quamdiu in alio loco manet prior forma in eadem materia, alias naturaliter maneret materia sub duabus formis. Atque idem argumentum fieri potest de alteratione, quia idem subiectum non est capax contrariarum formarum: ergo etiam in diuersis locis positum, non potest eas recipere, quia capacitas subiecti non augetur propter locorum multitudinem: Ergo non potest in vno loco calefieri, quin expellatur frigiditas ab illo subiecto, non in vno loco tantum, sed in quolibet: ergo necesse est, vt calor etiam ex vitalis calefactionis incipiat esse in omnibus locis, in quibus est subiectum. Ad priorem partem aliqui, pro *Resp.* pter illud argumentum concedunt, non posse agens naturale in vno loco tantum existens corrumpere aliud compositum existens in pluribus locis, quia non potest omnino expellere formam ab illa materia, vbicunque est, eo, quod non possit actionem suam extendere ad distantem locum, & ideo etiam non posse expellere illam formam in loco propinquo, propter rationem factam, quia non potest illa forma expelli hic, nisi vbique & omnino expellatur, quia alioqui agens naturale introduceret aliam formam. Sed hæc opinio creditu difficilis est, scilicet, stupam in *Impugnatur* medio ignis positam non esse comburendam, solum ex eo, quod sit in alio loco distante, vel separato ab igne, aut Christum Dominum non potuisse in Cruce interfici, si in triduo esset in sacramento viuus.

Ratione item argumentor, quia sicut non potest naturale agens actionem suam transmittere in corpus illud, prout in loco distante existit, ita idem corpus alibi existens, non potest resistere virtuti talis agentis: ergo si agens habet virtutem ad superandum, & corrumpendum illud corpus in loco propinquo tantum existens, potuit corrumpere illud, etiam si alibi existat. Aliter ergo dici potest in eo casu agens naturale posse corrumpere immediate tale corpus, prout est ibi propinquum, consequenter tamen & ex necessitate materiæ expelli formam ab illa etiam in loco distante, ne materia maneat sub diuersis formis. Quod si obiicias, quia non potest agens introducere suam formam in loco distante, responderi poterit, vel propter hanc causam materiam desinere esse simpliciter, & annihilari in loco distante, quia nec potest retinere propriam formam priorem, cum alibi aliam recipiat, nec potest ibi recipere aliam formam, per quam conseruetur: vel certe magis philosophice dicendum esse, Deum tunc suppleturum defectum agentis naturalis, & introducturum ibi formam in materia, per quam ibi possit conseruari. Aliter dici posset è contrario: in *Secunda.* eo casu agens naturale posse disponere corpus sibi propinquum vsque ad corruptionem, ita vt forma substantialis expellatur ex defectu dispositionis conseruantis, non posse tamen ex virtute naturali introducere suam formam, solum quia in eodem subiecto est alia forma incompossibilis, quam non potest simpliciter expellere, ideoque oportere, vt aut Deus suppleat defectum agentis ad introducendam talem formam, aut quod materia simpliciter desinat esse ob defectum formæ. Sed neuter ho- *Improbatur.* rum modorum mihi probatur, nam in primis quod in eis dicitur, Deum supplere defectum agentis, non pertinet ad hanc conclusionem, sed ad sequentem, nec saluat, quod naturale agens sola naturali virtute possit corrumpere corpus existens in duobus locis, vel sibi simile ex illo generare. Deinde

ratio supra facta, quod illud passum propter solam existentiam in loco distante non possit magis resistere agenti sibi propinquo in alio loco, quam si ibi tantum esset: hæc (inquam) ratio communis, non solum posse expellere formam repugnantem, sed etiam posse introducere sibi similem in illa materia. Quod etiam confirmatur: nam, si potest expellere aliam formam, necesse est, vt possit introducere dispositiones repugnantes, de quibus tamen eadem ratio est, ac de ipsa forma, vt probat argumentum factum de alteratione. Quod autem è contrario possit huiusmodi agens de naturali virtute expellere cõtrariam formam in loco distante, & ibi non introducere suam, non videtur consequenter dici, tum, quia eadem est difficultas, quomodo virtus naturali agit in distans, siue ad corrumpendum, siue ad generandum, tum maxime, quia vna forma non expellitur, nisi ratione alterius, quæ introducitur: ergo si ex sola identitate materiæ necessario sequitur expulsio in vtroque loco, sequetur etiam introductio, & si recurramus ad dispositiones præuias, de eisdem fiet proportionale argumentum, quod etiam in eis non fit immutatio, seu remissio in aliquo loco, nisi quatenus in eodem fit alteratio ad contrariam formam. Vltimo, tandem hæc omnia videntur satis impugnari exemplo supra adducto de aliis contrariis, seu oppositis, quæ immediate consequuntur motum localem, vel etiam alterationem aliquam: vt sunt, esse densum & rarum, sedere & stare, quæ nec se impediunt in diuersis locis, nec vnum eorum, prout in loco distante existit, impedit virtutem agentis in alio. Quocirca dici potest vltimo, quod licet absolute & simpliciter, nulla que facta suppositione, materia eadem non possit recipere varias formas virtute agentis naturalis, tamen facta suppositione, quod sit in multis locis, & quod Deus relinquat naturalia agentia operari præcisa virtute sua, consequenter sequi, vt eadem materia possit à variis agentibus naturalibus varias formas recipere, quia eadem materia in tantum non potest plures formas simul recipere, in quantum ipsæ formæ inter se formaliter pugnant: potentia enim passiua Subiecti de se indifferens est ad recipiendam quamcumque formam alteri non repugnantem: formæ autem, vt actu sibi repugnent, & vt vna expellat aliam, vendicant, vt non solum circa idem Subiectum versentur, sed etiam in eodem loco. Nam vel hæc repugnantia est effectiua, vel formalis. Si effectiua, conitat requirere loci approximationem, quia agens & patiens debent esse simul, vel saltem intra certam, Sphæram. Si formalis, vt verius est, multo magis requirit intimam præsentiam localem: Nam hic effectus priuatiuus expellendi aliam formam, sed secundarius, vt supponit positiuum effectum informandi, hic autem effectus fieri non potest, nisi forma intime præsens sit in loco, vbi est materia: ergo repugnantia formalis inter formas solum est respectu eiusdem Subiecti & loci, vbi altera forma præsens adest: quod ergo vna materia existens in diuersis locis habeat varias formas, non est cõtra naturalem repugnantiam harũ formarum, & ideo mirum non est, quod talis effectus sequi possit ex actione plurium agentium naturalium, supposito priori miraculo, per quod ablata fuit prima radix repugnantiæ. Neq; hoc est admirabilius, quam quod idem corpus possit naturaliter moueri & quiescere, sedere & stare, pensari & rarefieri, supposito priori miraculo. Atq; hæc omnia applicari possunt ad quamcunque alterationem & ad qualitates contrarias (actus vitales excipio, de quibus statim) quæ inter se non pugnant actu, nisi sint sufficienter propinquæ, vt vna alteri formaliter resistat, quod non habent, nisi sint in eodem, ideo & circa Subiectum idem versentur.

Vera solutio.

Quarto loco explicanda est conclusio posita in actibus vitalibus, inter quos & alias mutationes, hæc est differentia, quod intrinsece manant ab eadem potentia in qua recipiuntur, & ideo de eis est specialis difficultas; nam hoc ipso, quod idem homo, verbi gratia, est in diuersis locis, est in vtroque loco agens & patiens huiusmodi actus, & æque sibi propinquum: quia est omnino idem, & ideo quicquid in hoc genere agit & recipit in vno loco, videtur necessario agere & recipere in alio, hic enim cessat difficultas posita in aliis generibus, scilicet, quod nõ possint transmittere actiones suas ad loca distantia. Sicut si idem ignis, & idem lignum essent simul hic, & Romæ, & æque sibi propinqua, tunc necessario sequeretur calefactio in vtroque loco. Quæ quidem ratio communis videtur in aliquibus actibus, sed non in omnibus. Distinctione ergo opus est, nam quidam sunt actus immanentes, qui pendent non tantum à potẽtia, sed etiam ab obiectis loco propinquis & actu immutantibus ipsas potentias, vt sunt actus sensuum externorum, & in his habet etiam conclusio posita locum, quod actus, verbi gratia, visionis hoc loco factus, non necessario sit in alio realiter præsens, quia pendet ab obiecto præsente: obiectum autem, quod hic est præsens, non est alibi: item species causata ab obiecto hic non est alibi, propter rationem supra factam, quia non potest transmitterese suã actionem in distans: ergo virtus actiua visionis non est in alio loco, quia ipsa species est partialis virtus: ergo neque actus erit necessario in vtroque loco ex vi naturalis virtutis actiuæ. Alii vero sunt actus, qui non pendent ab aliquo obiecto, vel agente extrinseco localiter applicato: vt sunt actus interiores memoriæ, intellectus, voluntatis & appetitus, & in his verisimile est necessario fieri in vtroque loco, vbi idem homo existit, propter rationem factam, ad quã tamen supponendum est, totam virtutem actiuam talium actuum per se necessariam ad eos efficiendos esse in vtroque loco. Quod in voluntate & appetitu semper accidit, quia iuxta probabilem sententiam tota actiua virtus est in ipsis potentiis: obiectum autem non effectiue, sed finaliter & metaphorice monet, non localiter applicatum, sed per cognitionem ex sympathia potentiarum quæ in eadem anima radicatur. In intellectu autem & phantasia necessarium esset, vt species impressa in vtroque loco fieret, quod quidem fortasse naturaliter non fieret, speciebus comparatis per sensus externos, maxime, si verum est effectiue causari ab ipsis, vel ab exteriori sensatione in interiori sensu, & à phantasmate in intellectu. Nam si fortasse species intelligibilis solum sit ab intellectu agente, phantasma autem solum requiritur per modum exemplaris, per sympathiam etiam potentiarum, sic probabile est, speciem intelligibilem resultare in vtroque loco, quamuis obiectum sensibile in vno tantum loco applicetur: quia virtus per se actiua & receptiua, ipsius speciei est eadem in vtroque loco, & in vtroque sufficienter excitatur seu mouetur à phantasmate per modum exemplaris, & per sympathiam potentiarum, quæ à distantia loci non pendet, vt iam dicam.

Atque hinc probabile sit, in huiusmodi actibus vitalibus non posse esse duos actus contrarios, odii & amoris, assensus & dissensus, in eadem potentia, tum quia talis actus naturaliter semper est in vtroq; loco, tum etiam, quia huiusmodi actus non solum pendet à potentia, vt à subiecto recipiente, sed etiam vt à principio agente: eadem autem potentia nõ habet vim naturalem ad efficiendum simul actus contrarios, in quo multum differt virtus actiua à passiua: nam hæc indifferens est, vt ab agente recipiat, iuxta virtutem eius dummodo formæ inter se non pugnent. Illa vero est ab intrinseco limitata in sua virtute, quæ non crescit propter existentiam in pluribus locis. Dices, has rationes ad summum procedere, secundum potentiam naturalem: supernaturalem autẽ videtur sequi, posse esse simul in diuersis lo-

fis locis, quia supernaturaliter potest virtus actiua confortari, & quilibet actus in vno loco tantum cõstitui. Quod videtur concedere Gabriel. in 4. dist. decima, articulo tertio, dubio tertio, non tantum in homine existẽte in diuersis locis, sed etiam in eodem, quod frequens est apud Nominales. Ego autem suppono, inter actus vitales contrarios esse tantam repugnantiam, vt etiam per potentiam Dei absolutam non possint esse in eodem Subiecto & loco simul, qa sese omnino destruunt ex parte obiecti, vnus enim destruit obiectum alterius. Vnde fit, vt cum aliq; qualitates cotrariæ simul esse possint in gradibus remissis, hoc repugnet naturaliter actibus vitalibus contrarijs. Vnde probabilius etiam censeo, nõ posse huiusmodi actus contrarios esse simul, in eodem Subiecto etiam in diuersis locis, quia licet concedam, posse Deum ponere vnum ex his actibus in vno loco, & non in alio, vbi esset idem Subiectum, tamen inde impediret actum sibi cõtrarium in eodem Subiecto etiam in alio loco, non per meram informationem & incompossibilitatem formarũ, ad quam esset necessaria præsentia localis, sicut in alijs contrarijs, sed ex parte obiecti, destruendo illud per sympathiam eiusdem animæ, seu potentiæ existentis in vno loco ad se ipsam, vt existentem in alio loco, nam, sicut eadem anima apprehendens aliquid, per imaginationem excitatur ad amãdum per appetitum, quamuis illi actus imaginandi, & appetendi non sint in eodem loco corporis, solum quia radicantur in eadem anima, & intimè ab illa fluunt, ita opinor, quod si idem homo hic & Romæ esse intelligatur, quamuis hic tãtum haberet actum imaginationis, vel intellectus, quod aliquod apprehenderetur bonum, per illum sufficienter excitaretur, vt posset illud Romæ appetere: quia illa sympathia potẽtiarum non pendet ex loco, sed ex identitate animæ, in qua illæ potentiæ & actus radicantur: est enim eadem ratio & proportio. Vnde vlterius, sicut mutata apprehẽsione intellectus vel imaginationis: necesse est mutari actum appetitus, quia mutatur obiectum: ita in prædicto casu, hoc ipso, quod homo alicubi iudicet, hoc esse falsum, destruitur in eodem intellectu veritas, respectu illius obiecti, & ita destruitur obiectum, respectu assensus contrarij: & idem est de omnibus similibus contrarijs. Quæ tandem sympathia, & correspondentia actionum vitalium, sic potest explicari, quia si ego nunc Romæ simul existerem, quamuis non haberem hic realiter præsentem sensibilem visionem, quam haberem Romæ, nihilominus hic possem narrare, quæ Romæ geruntur: vnde quodammodo dici possem hinc videre, quod satis est, vt hîc possem narrare, quia ad hoc non est necessaria propinquitas seu identitas loci, quia nunc etiam lingua loquitur, quæ oculus videt, quia ab eadem mouetur anima, quamuis loco distent, quod idem esset, etiamsi fingatur homo tantæ magnitudinis, vt longe amplius inter se distarent: huiusmodi ergo consonantia est ex parte obiectorum in reliquis actibus vitalibus.

Vltimò addendum est in hac materia, quamuis agentia naturalia per se non sufficiant ad immutandum eodem modo corpus in diuersis locis existens: magis tamen congruum & consentaneum naturis rerum videri, vt supposito priori miraculo Deus suppleat defectum causarum naturalium, præbeatq; concursum sufficientem, vt talis immutatio eodem modo in omnibus locis fiat. Hæc est consentanea D. Thomæ, & alijs authoribus citatis in prima sententia, & idem sentit Alensis, qui rationibus indicat, quia alias magna confusio & perturbatio rerum sequeretur, quæ non decet ordinem diuinæ sapientiæ. Item, quia alioqui multa sequerentur, præter naturalem ordinem rerum, vt quod eadem materia sit sub diuersis formis, &c. quæ omnia euitantur posito huiusmodi concursu, consentaneo priori miraculo. Præterea in hoc mysterio necessarium est hoc dicere, supposita communi doctrina, quod corpus Christi in hoc sacramento, eadem per concomitantiam habeat, quæ extra sacramentum recipit: quod hic speciali ratione necesse est fieri singulari concursu Dei, propter sacramentalem modum supernaturalem, vt sæpe supra indicatum est. Ad quod ita instituendum, fuit etiam hic specialis ratio, tum propter excellentiam & maiestatem corporis Christi: tum etiam, quia hoc sacramentum est memoriale & signum eiusdem corporis in propria specie existentis, & ideo decuit, vt eodem modo esset in hoc sacramento, quo extra, quoad omnia absoluta, quæ à loco non pendent.

Dubium. Atque hinc expeditur dubium, supra huc remissum, si corpus Christi extra sacramentum corrumperetur, vsque ad resolutionem in elementa, ita vt iam nullo modo maneret corpus humanum, an nunc desineret esse omnino in sacramento. *Solutio. Scotus.* Scotus enim in 4. distinctione decima, quæstione sexta, affirmat, vt recte in vno sensu. Dico autem hypothesim esse impossibilem, supposita institutione facta in hoc sacramento, & statu illius corporis, quem ipsa supponit. Vnde ex illa hypothesi impossibili videntur sequi contradictoria: Nam ex vi præsentis institutionis absolutè, & sine vlla conditione verum est, tamdiu corpus Christi conseruari sub speciebus, quamdiu illę possunt substantiam panis conseruare, & ex hoc principio Christus semper ibi manebit quicquid extra sacramentum circa corpus eius fieri fingatur: Aliunde vero, quia iuxta eandem institutionem corpus in sacramento debet esse substantialiter conforme sibi ipsi extra sacramentum, & quia in sacramento esse non potest, nisi corpus humanum, quod significant verba formæ: ideo etiam sequitur in eo casu corpus Christi non mansurum sub sacramento, & hoc simpliciter verum est: alia autem promissio, quod Christi corpus tamdiu durat sub speciebus, quamdiu species ipsæ durant, inuoluit contradictionem, quod Christi corpus in propria specie perseueret, & duret in ratione corporis humani: quod quia perpetuo ita futurũ est ex absoluta lege, & promissione diuina, ideo alia etiam promissio transit in absolutam simpliciter, & alia conditionalis procedit ex hypothesi impossibili, supposita institione, prout facta est.

ARTICVLVS II.

Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem. Dicit enim Damasc. in 4. lib. Quia consuetudo est hominibus comedere panem, & vinum bibere, coniugauit eis Deus diuinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem suum, & ita panis communicationis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Sed coniugatio est rerum actu existentium. Ergo panis & vinum simul sunt in hoc sacramento cum corpore & sanguine Christi.

Inf. ar 6. cor. & q. 77. ar 2. & 5 & 4. d. 12 q. 1 art. 1. q. 2 & d. 12 p. 1. ar. 1. q. 3 & 4 cont c 63. in prin & quod lib. 7. a 9. & quodl. 9 a 5. ad 3 & 1 co. 11 le. 4. col. 6 & lect 9. col. 5. lib. 4. c. 14. in me. tract. 26. in Ioann. inter med. & fin. com. 9 colligitur ex li. 4 c. 4 & l. 6. c. 1. 4 refertur de cõs. d 2 c omnia

2. *Præterea, inter Ecclesiæ sacramenta debet esse conformitas. Sed in alijs sacramentis, substantia materiæ manet, sicut in Baptismo substantia aquæ, & in Confirmatione substantia chrismatis. Ergo & in hoc sacramento est substantia panis & vini.*

3. *Præterea, panis & vinum assumuntur in hoc sacramento, in quantum significant Ecclesiasticam vnitatem, prout vnus panis fit ex multis granis, & vnum vinum ex multis racemis, vt Augustinus dicit in lib. de Symb. Sed hoc pertinet ad ipsam substantiam panis & vini. Ergo substantia panis & vini remanet in hoc sacramento.*

Sed contra est, quod Ambros. dicit in lib. de sacram. Licet figura panis & vini videatur, tamen nihil aliud quam caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt.

Respon-

Respondeo dicendum, quod quidam posuerunt post consecrationem, substantiam panis & vini in hoc sacramento remanere. Sed hæc positio stare non potest. Primò quidem, quia per hanc positionem tollitur veritas huius sacramenti, ad quã pertinet, vt verum corpus Christi in hoc sacramento existat, quod quidem ibi non est ante consecrationem. Non autem aliquid potest esse alicubi vbi prius non erat, nisi vel per loci mutationem, vel per alterius conuersionem in ipsum, sicut in domo aliqua de nouo incipit esse ignis, aut quia illuc defertur, aut ibi generatur. Manifestum est autem, quod corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per motum localem. Primò quidem, quia sequeretur, quod desineret esse in cœlo, non enim quod localiter mouetur, peruenit de nouo ad aliquem locum, nisi deserat priorem. Secundo, quia omne corpus localiter motum, pertransit omnia media, quod hic dici non potest. Tertio, quia impossibile est, quod vnus motus eiusdem corporis localiter moti terminetur simul ad diuersa loca: cum tamen in pluribus locis corpus Christi sub hoc sacramento, simul esse incipiat, & ideo relinquitur, quod non possit aliter corpus Christi in hoc sacramento esse de nouo, nisi per conuersionem substantiæ panis in ipsum. Quod autem conuertitur in aliquid, facta conuersione non manet. Vnde relinquitur, quod salua veritate huius sacramenti, substantia panis post consecrationem remanere non possit. Secundò, quia hæc positio contrariatur formæ huius sacramenti, in qua dicitur, hoc est corpus meum, quod non esset verum, si substantia panis ibi remaneret: nunquam enim substantia panis est corpus Christi, sed potius esset dicendum, hic est corpus meum. Tertiò, quia contrariatur veneration huius sacramenti, si aliqua substantia creata esset ibi, quæ non posset adoratione latriæ adorari. Quartò, quia contrariatur ritui Ecclesiæ, secundum quem post corporalem cibum non licet sumere corpus Christi: cum tamen post vnam hostiam consecratam: licet sumere aliam. Vnde hæc positio vitanda est tanquam hæretica.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus coniugauit diuinitatem suam, i. diuinam virtutem pani & vino, non vt remaneant in hoc sacramento, sed vt faciat inde corpus & sanguinem suum.

Ad secundum dicendum, quod in alijs sacramentis non est ipse Christus realiter, sicut in hoc sacramento manet substantia materiæ, non autem in isto.

q 87. art. 3. & 4. *Ad tertium dicendum, quod species, quæ remanent in hoc sacramento (*vt infra dicetur) sufficiunt ad significationem huius sacramenti, nam per accidentia congnoscitur ratio substantiæ.*

SECTIO I.

Vtrum de potentia absoluta potuerit Christus fieri hic realiter præsens manente substantia panis.

PRæmittimus hanc quæstionem, quoniam valde confert ad explicandam rationem, propter quã negamus manere in hoc sacramẽto substantiam panis: Agimus autem de possibili absolute & simpliciter, ac sine respectu ad determinata verba, per quæ fiat consecratio, salua eorum veritate: De hoc enim sectione sequente dicturi sumus: hic vero generaliter inquirimus de quocumq; modo actionis diuinæ, & de quocunq; instrumento, quo Deus vti velit, aut si malit sine illo operari. Deniq; suppono, sermonem esse præcise de præsentia, non de vnione corporis Christi cum accidentibus panis: quæ & est incerta, & per se non pertinet ad doctrinam fidei, quãquam de illa etiam nonnihil obiter attingemus. Ratio itaque dubitandi est, quia D. Thom. hic ex sola præsentia corporis Christi colligit absentiam substantiæ panis, quæ collectio nulla esset, si cum præsentia Christi simul esse posset substantia panis. Et eodem modo procedit in quarto distinctione 11. quæstione 1. articulo 1. quæstiunc. 1. in corpore, & ad 3. & 4. contra Gent. cap. 63. Quibus locis hac ratione vtitur. Non potest aliquid incipere esse alicubi, nisi aut per motum localem, aut per conuersionem alterius in ipsum: ergo nec corpus Christi incipere potest esse in hoc sacramento, nisi alterutro ex his modis, sed non potest incipere per motum localem. Primò, quia necessario desineret esse in cœlo. Secundò, quia necessariò transiret per omnia media loca. Tertiò, quia non potest simul incipere esse in diuersis locis, cum vnus motus ad vnum locum terminetur. Ergo necessario incipit in hoc sacramento per conuersionem panis in ipsum: quod autem in aliud conuertitur, desinit esse: ergo.

Propter hæc antiqui discipuli Diui Thomæ asseruerunt, fieri non potuisse de potentia absoluta, vt corpus Christi haberet sub accidentibus realem præsentiam sacramentalem, quam nunc habet, manente sub eisdem substantia panis: & quidam eorum omnem præsentiam negant fuisse possibilem. Alij, licet fateantur, potuisse Deum facere aliquam, non tamen eiusdem rationis cum illa, quæ nunc est. Ita sentit Heruæus in 4. distinctione 10. quæstione 1. articulo 1. Paludanus distinct. 11. quæst. 2. artic. 1. & 2. Capreol. quæst. 1. artic. 3. ad 3. Scotus cont. 1. concluſ. qui secundam adhibet rationem, quia, si corpus Christi (inquit) fieret hic præsens, sine conuersione panis in ipsum, vel haberet præsentiam per suam quantitatem, vel per suam substantiam, vel per vtramque: non primum, nec tertium, aliàs esset corpus Christi hic quantitatiuè, & consequenter non posset esse in pluribus locis, neque etiam secundum, quia substantia materialis, vt abstrahit à quantitate, non potest fundare genus aliquod præsentiæ: quia abstrahit à quantitate, abstrahit ab actione: ergo ab omni contractu quantitatiuo & virtuali: ergo ab omni præsentia. Idem videtur sentire Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 63. qui tertiam indicat rationem, quia impossibile est, relationem esse sine fundamento: Sed relatio præsentiæ, quam Christus nunc habet, fundatur in conuersione panis in ipsum. Ergo eiusdem opinionis videtur fuisse Marsilius, in 4. quæst. 8. artic. 1. concluſ. 4. Bonauentura d. 11. artic. 1. q. 1. & clarius quæst. 3. Ex quibus sumitur quarta ratio, quia impossibile est aliquid incipere esse, vbi antea non erat, sine sui mutatione, vel mutatione alterius in ipsum: sed Christus non incipit esse hic per sui mutationem: ergo necessaria omnino fuit mutatio in substantia panis. Tandem in hanc sententiam inclinare videtur Alan. lib. 1. cap. 35.

Dico tamen primo, potuisse Deum facere verè & realiter præsentem Christum intra panem, conser-

Sensus quæstionis explicatur.

D. Thom.

Quorundam opinio.

Heruæus. Paludan. Capreol.

Ferrar.

Marsil. S. Bonau.

Alan.

Conclusio.

uata,

COMMENTARIVS.

Conclusio D Thomæ est negatiua.

NEgat D. Thom. manere in hoc sacramento substantiam panis & vini. Quæ assertio, certa & facilis est. Rationes tamen, quibus D. Thom. illam probat, magnam habent difficultatem, quia vero singulæ fere singulas quæstiones requirunt, in sequenti disputat. commodius disputabuntur. Solutiones autem argumentorum sunt faciles. De testimonio vero Damasc. quod in solutione ad 1. explicatur, dicemus in sequentibus.

DISPVTATIO XLIX.

De absentia panis & vini ab hoc sacramento.

Disputat. de Eucharistia.

POstquam diximus de præsentia corporis Christi, quæ est velut terminus ad quem consecrationis huius sacramenti, antequam modum, quo hæc præsentia fit, & rationem transubstantiationis explicemus, oportet dicere de absentia panis, quæ est veluti terminus à quo eiusdem consecrationis, intellecto enim vtroque termino, facilius erit transitum vnius ad alium contemplari: loquar autem semper, breuitatis gratia, de substantia panis, quia in omnibus eadem ratio est de substantia vini.

Durand. Richard. Gabr. Maior. Cæt. Soto. Ledel. Ferrar.

nata ; imo & immutata manente substantia panis. Hæc est communior sententia Theologorum in 4.d. 10. Scoti.q.1.§.Quantum ad istud.& latius,d.11.q.3. Durand. quæst.1.Richardus articulo 1.quæst.1. Gab. Maio.& aliorum,& ex Thomistis eam tenet Caie.hic Soto dist.9.q.2.art.2.Ledesi.quæst.16.art.2.& tandem idem dicit Ferrar.supra ad 4.Scoti, contra 2.dictum D.Thom. Antequam vero hanc conclusionem probem.

3 Conclus.

Dico secundo, potuisse Deum dare hanc præsentiam corpori Christi omnino eiusdem rationis cum illa,quam nunc habet , & cum omnibus intrinsecis conditionibus eius,id est, vt nullam haberet,non amittendo eam,quam habet in cœlo , vt per eam esset totum in toto, & totum in qualibet parte panis , & cum intima & inseparabili distantia ab ipso, ablata solum ea actione,qua accidentia separantur à subiecto , vel etiam cum illa , si Deus vellet simul conseruare præsentem substantiam panis, non vnitam accidentibus. Ita sentiunt prædicti Doctores, licet non tam distincte mentem suam declarent, videtur tamen res adeo clara , vt nulla appareat dubitandi ratio. Primo , quia nulla intercedit contradictio. Quod ita ostendo,quia nec ratione ipsarum rerum, seu terminorum , id est,corporis Christi & substantiæ panis,nec ratione modi,seu actionis vel mutationis, per quam debet hic constitui Corpus Christi, intercedit hæc repugnantia : ergo reuera nulla est. Prior pars videtur per se euidens : Primo,quia etiam quantitatiuo modo non repugnat vnum corpus fieri intime præsens alteri,conseruata illius substantia. Secundo,quia hic de facto quantitas corporis Christi sit intime præsens quantitati panis , illa manente & conseruata , neque est ex parte ipsarum rerum repugnantia:ergo multo minus est inter substantias,si solas ipsas , & earum præsentias intimas consideremus. Tertio , quia hic est substantia corporis Christi per modum substantiæ indiuisibiliter præsens: Huiusmodi autem præsentia indiuisibilis substantiæ non repugnat , nec excludit formaliter præsentiam alterius substantiæ ab eodem loco seu spatio : hac enim ratione substantia Angeli potest esse præsens intime in quauis alia substantia,& materialis substantia si priuaretur quantitate, non excluderet aliam substantiam ex hoc loco , vbi ipsa est, quia hoc est, quod potissime facit quantitas naturæ suæ relicta : quibus rationibus conuincor ad dicendum, non solum de potentia Dei absoluta,sed etiam ex natura rei, si solum consideremus vim præsentiæ & formalem incompatibilitatem abstrahendo ab efficacia & veritate verborum , præsentiam corporis Christi non expellere formaliter substantiam panis physica expulsione , de quo latius dicam disputatione sequenti. Aliud membrum , scilicet,hoc non repugnare ex parte viæ,seu mutationis: probatur primo in genere , quia vt recte notauit Scotus , duæ partiales mutationes possunt hic intelligi , alia priuatiua , qua substantia panis transit ab esse ad nō esse,alia positiua, qua corpus Christi ex non præsente fit præsens:sed istæ non sunt essentialiter connexæ, nec termini vnius,cum terminis alterius : ergo possunt separari : ergo corpus Christi non necessario fit hic ex substantia panis,quia solum hic terminus à quo,est simpliciter necessarius in tali mutatione. Deinde magis in particulari , quia repugnantia constituebatur in hoc, quod si substantia panis nō desinit, nulla est actio,vel mutatio,per quam hic fiat corpus Christi:ostendam duos modos esse possibiles,& quo ad disputationem de trāssubstantiatione multum conferrent,eos diligenter explicabo.

Nomen substantiæ panis ponit Christus, vt indicet per secundū substantialem.

Dico ergo tertio,potuisse Christum fieri substantialiter præsentem intra panem per actionem substantialem per se primo terminatam ad substantiam corporis Christi per modum creationis, vel conservationis,ad quam talis præsentia consequatur.Probatur,nam si Christi corpus alibi non existeret , posset creari à Deo cum noua præsentia locali absque alterius rei desitione:ergo etiam posset creari hic,intra substantiam panis , cum hac præsentia sacramentali, absque desitione substantiæ panis , quia , neque ex parte termini à quo,neque ex parte termini ad quem neque ex formali repugnantia substantiarum esset contradictio, vt ostensum est : ergo etiamsi corpus CHRISTI alibi existat,poterit per simile genus actionis fieri præsens intra substantiam panis. Probo consequentiam,quia eadem res potest duplici actione produci , aut conseruari. vnde, licet supponatur existens alicubi vna actione,potest alibi idē esse recipere per aliam actionē,quæ de se esset sufficiens rei,productio, si non supponeretur existens, tunc autē non denominabitur productio, quia hæc vox, connotat ordinem ad terminum à quo,qui fit priuatio, seu negatio simpliciter existentiæ termini ad quem , quia produci significat adduci de non esse simpliciter ad esse,sed denominatur quasi conseruatio,quia conseruatio est influxus eiusdē esse,quod antea erat, & hoc conuenit illi actioni. Nec refert, quod conseruatio proprissime est eadem actio cum productione,quatenus permanet & durat, influendo idem esse, quod in primo instanti produxit,vt constat ex Diuo Thoma prima parte , quæstione 104.articulo primo ad quartum , quia etiam potest per nouam actionem conseruari id , quod per alteram actionem fuerat productum , vt, si lumen productum ab vna lucerna conseruaretur ab alia , & in hoc mysterio conseruaret Deus quantitatem separatam, alia actione ab illa,quæ antea fuerat producta:at vero sicut fieri potest,etiam naturaliter,vt res conseruetur per distinctam actionem à productione, cessante priori actione , ita , vt saltem supernaturaliter fieri potest , vt conseruetur per nouam actionem absque cessatione prioris.

D.Thom.

Idem effectus à duab.causis totalibus simul potest produci supernaturaliter.

Quoniam vero ex hoc principio pendent, non solum ratio facta , sed multa etiam dicenda de trāssubstantiatione,oportet illud fundare ac declarare. Primo igitur ponendum est ex Philosophia , fieri posse diuina virtute, vt idem effectus simul à duabus causis totalibus producatur: dicuntur autem causæ totales,quando vnaquæq; actu efficit actione sufficiente ab totum producendum,quas non repugnat fieri simul, quia vna non destruit aliam , neq; aliunde est specialis repugnantia , aut implicatio contradictionis,vt suo loco ostendimus.

Hoc autem fieri debet duabus actionibus diuersis ac sufficientibus singillatim.

Hinc fit secundo , vt si effectus fiat à duabus causis totalibus , necessarium esse , vt fiat duabus actionibus diuersis, quia si causa est totalis,necesse est , vt dixi,actionem esse per se sufficientem ad effectum ita, vt quamuis alia & melior tolleretur , ex vi talis agentis & actionis , fieret effectus tam perfectus,& integer,sicut ab vtraque producebatur: nam si causa non sit huiusmodi,non erit totalis , sed partialis, cum indigeat consortio, & adiutorio alterius : ergo necesse est , talem causam agere actione ppria & integra,distincta ab actione totali alterius causæ.Patet consequentia,tum quia actio dicit habitudinem intrinsecam ad agens, & ita ab illo pendet,vt in variato agente non possit variari actio , vt supra agentes de instrumentis declarauimus,tum etiam, quia vna destructa potest manere alia, & è contrario,quia potest vnum agens cessare ab agendo,alio perseuerante in actione, & idem omnino esse in effectum influente:hoc autem ipso , quod agens cessat ab agendo,perit eius actio, quia si antea agebat, & nunc non agit, necesse est , aliquam mutationem esse factam, vel in causa,vel in effectu , vel in actione : sed non in causa, quæ per trāseuntem actionem non mutatur, & præsertim quia suppono cessare ab actione per suspensionem diuini concursus , neque in effectu,vt est res facta , quia suppono , integre conseruari ab

alia

alia causa totali: ergo in actione : Ergo potest vna actio desinere, manente alia, & è conuerso : sunt ergo distinctæ.

Vnus effectus potest duplici actione totali conseruari

Ex quo vlterius concludo, sicut potest vna res ab initio productionis suæ fieri à duobus agentibus duplici actione totali, ita, licet in principio producta sit vna actione, posse deinceps duplici actione conseruari : nam, si duæ illæ actiones possunt simul fieri & durare, cur non poterit vna post aliam incipere, & postea simul durare ? Præterea naturaliter fieri potest, vt res producta per vnam actionem, per aliam conseruetur, cessante priori: cur ergo fieri non poterit per potentiam absolutã Dei, vt res producta per vnam actionem similiter conseruetur per aliam actionem, non cessante priori ? Nam, si quæ esset repugnantia, maxime quia illæ duæ actiones simul durarent: sed in hoc non est, quia possent simul à principio durare, vt ostensum est. Dices, quomodo potest intelligi noua actio, si nihil nouum facit in termino? actio enim non est sine termino: ergo neque noua actio sine nouo termino. Respondetur, idem quæri posse quando eadem omnino res incipit conseruari per nouam actionem, desinente priori: vt ergo actio fit noua, satis est, quod eadem res incipiat habere nouam dependentiam, quam antea non habebat, etiãsi nouum esse non recipiat, sed illud ipsum per influxum alterius causæ. & hoc sensu falsum est, nihil fieri in termino per illam actionem, si fieri late sumatur, vt extendatur ad conseruationem, & alium quemcunque influxum.

Obiectio.

Solutio.

Res in vno loco producta potest in alio simul poni per actionem terminatam ad eius substantiam.

Quarto hinc colligo, posse rem factam & existentem in vno loco, de nouo in alio constitui per actionem nouam terminatam ad substantiale esse ipsius rei conseruatæ in tali loco. Probatur, quia eadem res potest conseruari duplici actione, vt dictum est : ergo cum possit simul poni in diuersis locis (vt suppono) poterit in vno conseruari per vnam actionem, & in alio per aliam. Probatur consequentia, quia, cum duæ actiones, & inter se, & à termino ex natura rei distinguantur, poterit per vnam earum res fieri, & conseruari in vno loco, & per aliam in alio.

Obiectio.

Dices, talis actio per se primo terminatur ad substantiam, vt sic abstrahendo ab hoc vel illo loco : ergo necessario terminatur ad illam, vbicunque est : ergo etiam si res sit in duobus locis, vel in vtroq; fiet aut conseruabitur substantialiter per eandem actionem, vel si non ponatur duplex actio, vtraq; terminabitur ad rem secundum se. Et confirmatur non posse esse, nisi vnam; alias posset Deus, etiam in eodem loco conseruare vnam rem duabus actionibus distinctis & totalibus. Respondetur ad argumentum primo, distinguendo antecedẽs, nam actio substantialis potest dici abstrahere ab hoc, vel illo loco, quia de se non postulat potius hunc, quam alium, & hoc sensu transeat antecedens, quia non est ad rem alio modo potest dici abstrahere, quia cum sit actio, non magis est præsens in hoc loco, quam in alio, & hoc sensu est falsum, quia actio seu passio, aut dimanatio seu dependentia habet etiam suam præsentiam & necessario alicubi sit, & tantum ponit effectum, vbi ipsa fit, non est autem necesse, vt dixi, actionem esse in pluribus locis, etiamsi in illis sit res facta, quia potest esse in illis, non vt est per illam actionem solam, sed vt est, vel conseruatur per plures: igitur in hoc modo productionis nulla est repugnantia. Secundo admisso antecedenti in priori sensu, nulla est consequentia : nam licet actio terminetur ad substantiam, & ideo necessarium sit, ibi esse substantiam, vbi substantialiter est actio, per quam conseruatur, quia, vt suppono, actio identice est in ipso termino, & in illa entitate ratio essentialis, & prorsus inseparabilis est illa, quæ constituit terminum in suo esse reali seu substantiali : ac deniq; quia non potest actio influere in terminum, nisi vbi ipsa

Solutio.

Secunda.

est, non tamen è contrario necesse est, vt, vbicunque est res facta per aliquam actionem, ibi sit omnis actio per quam fit, vel conseruatur. Cum enim actio sit veluti modus rei, ad quam terminatur, & ex natura rei ab ea distinctus, nihil obstat, quo minus alicubi sit talis res, vbi non est illa actio, sed alia, per quam eadem res fit & conseruatur, vt enim supra ostendimus, potest res in vno loco carere aliquo modo existendi, quo non caret in alio, quando modus ex natura rei ab ea distinguitur. Quæ omnia aperte confirmantur in ordine ad tempus seu durationem, quia, licet, quando durat actio, duret terminus per illam factus, tamen è contrario fieri potest, vt, cessante actione conseruante, res nihilominus duret, & conseruetur per aliam actionem, vt patet in lumine producto ab vna lucerna, & conseruato ab alia: ergo sicut hæc possunt tempore separari, ita & loco.

Ad confirmationem respondetur, concedendo sequelam : nam sicut Deus potest efficere eundem effectum per duas causas secundas totales : ita posset se solo eundem effectum facere per duas actiones totales, quia, quod potest facere per causas secundas efficientes, potest le solo præstare. Dices, quando concurrunt duæ causæ secundæ, habent actiones, vnde distinguãtur: at vero respectu ipsius solius Dei minime. Respondeo, ad hoc sufficere eminentiam diuinæ virtutis, quæ efficaciam habet ad agendum pluribus actionibus inter se distinctis : sicut potest Deus creare rem vnam vna actione & annihilare illam, ac postea eam reproducere alia actione distincta, quia ad agendum hac vel illa actione, non determinatur à loco, tempore, vel circumstantiis, sed à sua libera voluntate. Addo, ad præsentem difficultatem non refert hoc, sed satis esse, quod in vno loco possit res immediate conseruari à solo Deo, in alio vero fieri seu conseruari medio instrumento creato : nam hoc satis est, vt oporteat actiones esse distinctas, vt tractando de actione sacramentorum in genere latius diximus.

Obiectio.

Solutio.

Vltimo ex his colligitur primus modus, quo fieri potuit præsens hæc substantia corporis Christi absq; definitione substantiæ panis, scilicet, per modum productionis, seu conseruationis substantialis hic factæ de nouo: ex qua non sequitur desitio panis, nam cum istæ sint duæ veluti mutationes partiales, altera priuatiua, altera positiua, circa res omnino distinctas: potest per diuinam potentiam vna ab alia separari. Nec existimo Diuum Thomam hoc negasse, sed sub conuersione, hanc actionem comprehendisse, quia reuera, propria ac substantialis conuersio non est sine huiusmodi actione, vt infra ostendam: imo hæc actio est potissima, quæ in conuersione intercedit : sicut, si Deus introduceret formam ignis in ligno, efficiendo, vt forma ligni non recederet, illa actio quamuis tunc non conuerteret lignum in ignem, tamen, de se esset conuersiua, & ita nomine conuersionis comprehenderetur : sic igitur in præsenti intelligi potest D. Thom. quomodo autem cum hac expositione consonent cætera, quæ docet, dicam in sequentibus.

Obiectio.

Solutio.

Dico quarto, de potentia Dei absoluta potuisse fieri præsens corpus Christi in hoc sacramento, conseruata substantia panis per actionem seu mutationem accidentalem, scilicet, per actionem adductiuam, seu mutatiuam quasi localem, id est, per quam tantum acquiratur illa præsentia realis, per quam Christus dicitur esse hic. Quod ostendo primo, quia hæc præsentia realis, quã habet corpus Christi in hoc sacramento, & modus realis & accidentalis ipsius corporis, habens similitudinem, seu proportionem cum Vbi : sed hic modus est per se primo producibilis per actionem per se, & formaliter ad ipsum terminatam, sicut supra etiam dixi, & constat à simili de motu locali, & eius termino : imo etiam patet in

tet in mutatione locali, quæ quotidie fit in corpore Christiam existente sub speciebus : ergo potuisset à principio hic constitui per similem mutationem, non excludendo substantiam panis, quia cum illa non habet necessariam aut formalem repugnantiam, vt patet ex dictis in prima conclusione. Secundo specialius id probatur excludendo difficultates, quæ hic sequi videbantur, quia, si aliquid obstaret, maxime quod Christus acquirit hanc præsentiam non amittendo illam, quam habet in cœlo, sed hoc non obstat, vt patet euidentibus exemplis naturalibus: Angelus enim existens in loco inadæquato acquirit de nouo præsentiam in alia parte loci, non amittendo priorem, vnde intelligitur, dari posse mutationem localem acquirendi locum absque mutatione amittendi locum, similiter anima hominis per nutritionem acquirit nouam præsentiam & vnionem partialem nō amittendo priorem. Ratio à priori est, quia quod mobile deserat vnum locum, quando alium acquirit, ex eo tantum prouenit, quod non potest esse simul in diuersis locis: Nam, si ponatur, non erunt termini inter se repugnantes, & ideo ad vnum acquirendum, non erit necessarium alium deserere, vt patet in dictis exemplis de Angelo & anima, sed in nostro proposito, hæc præsentia sacramentalis nō repugnat cum locali, quæ est in cœlo, nec cum alia sacramentali, quæ est in alio loco, in ordine ad diuinam potentiam : ergo potest fieri per mutationem localem per se terminatam ad illam præsentiam in corpore Christi, absque amissione alterius præsentiæ, vel Vbi : Nam cum hi termini non habeant inter se repugnantiam, acquisitio vnius non repugnabit cum conseruatione alterius. Et confirmatur: nam supposito, quod possit Deus ponere vnum corpus in duobus locis quantitatiue, poterit etiam corpus, quod iam est in vno loco, constituere in alio, solum de nouo faciendo in illo illud nouum Vbi, quo alibi acquirit absque alia actione productiua substantiæ: Potest enim per eandem vtrobique conseruari, ponendo illam in vtroque loco, vbi ponitur terminus, sicut necessario dicendum est in angelo, & in anima existente in toto, & in qualibet parte, & in eodem angelo, & in quouis corpore, quando localiter mouetur : eadem enim actione substantiali conseruatur à Deo, quæ prout est in termino, sequitur illum quocumque ierit, & similiter desinit esse in alio loco, quia corpus illum amittit. Si autem res ipsa posset in vtroque loco manere, etiam actio substantialis in vtroque constitueretur : Sola ergo mutatio localis per diuinam potentiam facta, sufficeret ad acquirendum locum illum, non perdendo priorem, quia illi duo termini in ordine ad diuinam potentiam non repugnant : vnde illa mutatio non esset proprie inter terminos positiuos, scilicet, ex vno loco ad alium : sed inter priuatiuos, scilicet, ex non esse ibi, ad esse ibi : ergo similiter in præsenti mysterio fieri poterat, quia specifica præsentiæ diuersitas nihil refert, cum eadem sit ratio & proportio inter mutationes & terminos.

Dices, potest assignari differentia, quia fortasse non potest corpus Christi eadem actione substantiali hic conseruari, qua conseruatur in cœlo, sicut potest corpus in duobus locis quantitatiue existens. Respondeo, hoc esse per accidens ad præsentem quæstionem, & ideo non esse hic examinādum, quod tamen præstabimus infra, tractantes de transsubstantiatione, nam ad præsentem difficultatem sufficit, quod præcedat, etiam si fingamus Christum esse in cœlo eo modo, quo est in sacramento, vel per eandem substantialem actionem. Neq; obstat huic mutationi, quod per eandem acquiratur locus distans, sine transitu per medium: Nam hoc totum potest cadere sub diuinam potentiam : imo multi cēsent, Angelum id posse facere naturaliter: Quid ergo mirum, quod possit Deus idem facere in corporibus ? Præsertim, quia, cum in hac mutatione non deseratur vnus locus ad acquirendum alium, non est proprie transitus à loco in locū, in quo videatur requiri trānsitus per medium, sed est quasi simplex productio noui loci, siue nouæ præsentiæ in subiecto præexistente, ad quam non est necessarius transitus per medium, cum non comparetur ad priorem terminum tanquam ad terminum à quo. Dices : Comparatur tanquam ad subiectū, quod inde adducitur, & ideo videtur debere adduci per medium. Respondetur, diuinam virtutem non esse ad hoc alligatam, cū in illo modo non sit repugnantia, vel implicatio, quia non fieret tunc mutatio successiua, sed simplex, ac momentanea acquisitio vnius præsentiæ sine amissione alterius.

Altera obiectio cum sua solutione.

Denique non obstat, quod corpus Christi simul acquirat multas ex his præsentijs, hinc enim solum fit, debere etiā ibi intercedere mutationes distinctas pro diuersitate terminorum, cum quibus identificātur: omnes tamē esse poterunt eiusdem rationis, scilicet, per modum mutationis localis acquisitiuæ : sicut enim non repugnat, idem corpus habere simul multas præsentias huiusmodi, ita non repugnabit illas simul acquirere.

Vnde tandem concludo, per hoc genus mutationis potuisse hic poni corpus Christi, sine desitione substantiæ panis, quia neque ex formali ratione talis mutationis essentialiter requiritur illa desitio, cum mutatio localis per se nō transmutet substantias, neque ex ipsarum rerum incompossibilitate necessario sequitur : ostēsum est enim non esse inter eas formalem repugnantiam, præsertim in ordine ad diuinam potentiam.

Responsio ad rationem & authoritatem Diui Thomæ.

Ad rationem D. Thom. quatenus contra nostram sentētiam fieri potest : iam responsum est. Ad authoritatem eius fateor difficile responderi posse, non negando illam, quia, si dicamus, locutum esse proprio ac naturali motu locali, ac de propria conuersione, non video quomodo sufficienter numeret omnes modos possibiles, quibus præsentia corporis Christi fieri poterat, & consequenter quomodo recte concludat, si vero cum Caietano, & Soto dicamus, locutum esse de absoluta potentia, & non de ordinaria, non videtur vitari difficultas : nam, cum hoc mysterium per absolutam Dei potentiam factum sit, si non ostenditur omnis alius modus impossibilis de potētia absoluta, quomodo potest concludi, alium modum esse necessarium? Item cur dicemus, vnum modum magis, quam alium esse de potentia ordinaria, vel absoluta, nisi quia Christus voluit hoc modo potius facere, quam illo? nam secundum se omnes sunt supernaturales, & miraculosi, & si Christus elegisset alium ex positis à nobis, ille nec certe diceretur possibilis secundum legē ordinariam. Nihilominus tamen hæc expositio D. Thom. necessario est admittēda : nam fere in omnibus articulis & quæst. sequentibus similibus rationibus vtitur, quæ necessario ita explicandæ sunt, vt videbimus : sensus ergo illius in tota hac materia fuit, primum, vt in tota hac materia nullum miraculum admittamus, quod in verbis, quibus conficitur, non necessario contineatur & inferatur ex illis, ac deinde, quoad fieri possit, pauciora multiplicentur miracula. In præsenti ergo supponit ipse, Deum non facere nouas rerum creationes, & ideo recte sumit rem, quæ alicubi non est, solum posse ibi constitui per actionem localem, vel cōuersionem, quia in rebus non inueniuntur alij modi, & cum alter illorum hic sufficiat, non oportet addere noua miracula : comparando autem illos duos modos inter se, iudicauit D. Thomas plura multiplicari miracula, si ponatur, hoc fieri per mutationem localem, quod est probabile : examinabitur autem amplius disputatione sequente.

Ad argumentum Capreoli.

Ad secundam rationem Capreoli respondeo, esse nullius momenti : quia corpus Christi nunc de facto

est hic præsens per suam substantiam, & per suam quantitatem, non quantitatiue, sed concomitantem substantiam, & imitantem illam in modo præsentiæ: ipsa tamen præsentia reuera inest in ipsa substantia, & quantitate: in vtraque tamen immediate, & hoc sensu dico, esse præsentem per suam substantiam & consequenter quantitas. Ratio autem formalis existendi hic, est ille intrinsecus modus præsentiæ, qui licet insit quantitati, non tamen est quantitatiuus, quia non est connaturalis quantitati, sed supernaturalis. Hoc autem totum dici posset, etiam si cum præsentia Christi maneret substantia panis. Cum autem dicit, substantiam secundum se abstrahere à quantitate, & consequenter ab actione, & consequenter à præsentia, male infert in vtraq; consequentia: Tum, quia substantia spiritualis per se est capax præsentiæ, etiam si nihil agat: Substantia autē materialis, quamuis naturaliter illam non habeat, nisi per quantitatē: tamen supernaturaliter potest illam recipere per se, & immediate, vel cum quātitate, vel sine illa, pro Dei arbitrio. Tum etiam, quia licet substantia materialis abstrahens à quantitate, naturaliter non sit capax actionis, tamen supernaturaliter potest illa m habere, vt nunc de facto habet corpus Christi sub speciebus, & posset habere, etiam si ibi maneret substantia, si aliunde ex parte actionis, vel terminī non ponatur aliquid repugnans.

Ad argumē-tum Ferrar. Ad tertium Ferrarienſis, quod est infirmius, respondetur, relationem præsentiæ non fundari in cōuersione, quæ in instanti fit, & transit, quæq; nō tantum includit præsentię acquisitionem, sed etiam positionem alterius rei: quæ desitio per accidens se habet ad hanc relationem, quæ per se, & immediate solum fundatur in modo existendi corporis Christi, qui nunc fit, vel resultat per conuersionem. Vnde, si ille idem modus per aliud genus actionis, vel mutationis fieret, eandem relationem fundaret: ostensum autem est, eundem modum præsentiæ posse fieri sine conuersione: sicut corporibus, fundamentum elationis propinquitatis est ipsum Vbi: quod vero tale Vbi per se acquisitū fit per motum localem, vel consecutum per creationem, vel generationem, nihil refert ad relationem illam.

Ad argumē-tum Bonau. Ad quartum Bonauenturæ & aliorum respondetur, corpus Christi incipere esse hic sine mutatione, qua perdat aliquid eorum, quæ habet in cœlo, nō tamē sine mutatione, qua acquirat aliquid in sacramēto, & hanc mutationem posset separare Deus à mutatione substantiæ panis, vt dictum est.

SECTIO II.

Vtrum de facto desinat substantia panis sub speciebus, post consecrationem.

In Eucharistia manere substantiam panis simul & corpus Christi asserunt hæretici Guidmundus. OMnes hæretici, qui negarunt præsentiam corporis Christi, affirmarunt, substantiam panis manere: sed & Berengarius, postquam realem Christi præsentiam confiteri coactus est, in alium incidit errorem, vt Christum simul cum substantia panis esse diceret: ita colligitur ex Guidmundo libro primo de hoc mysterio in principio, & fortasse, cum in prioribus Concilijs coactus esset præsentiam Christi fateri, postea in Concilio Romano sub Gregorio septimo etiam conuersionem substantialem confiteri compulsus est, vt notat VValdensis tomo tertio capitulo 43. & Laurentius Surius 3. tom. Conciliorum, in fine Concilij Romani, sub Nicol. II. In quo errore aduertendum est, dupliciter affirmari potuisse. Primo, vt sit sensus, corpus Christi esse simul cum substantia panis solum secundum intimā præsentiam & aliquam accidentalem habitudinem. Secundo, vt non solum sint simul, sed etiam substantia panis sit ibi hypostatice vnita Christo: non constat autem, quo sensu Berengarius eum asseruerit: magis tamen videtur priorem sensum tenuisse, quem ferunt, secutum esse Valerianum illum, ad quem Anselmus scripsit epistolas de fermentato & azymo, & de differentia sacramentorum, vt refert VValdensis supra capitulo 65. Et eundem errorem tenuit Ioan. Hus. Vt colligi potest ex Concilio Constantiensi sessione decima quinta. Lutherus etiam, quem multi ex suis sunt secuti, hanc hæresim excitauit. Fundamentum horum esse potuit, quia ad veritatem verborum Christi, Hoc est corpus meum, &, Caro mea vere est cibus, & similium satis est, Christum esse præsentem, quamuis substantia panis adsit. Ergo non est cur hoc negetur. Patet consequentia, quia non sunt miracula sine necessitate multiplicanda. Hic autem nulla est necessitas, cum ostensum sit, potuisse vtrāque substantiam simul manere: nec ad mysterium, neq; etiam ad finem mysterij, vel vtilitatis eius: nam sola præsentia Christi ad omnia sufficit. Et confirmatur, primum, quia in Scriptura sæpe hoc sacramentum vocatur panis. Ioann. 6. Panis, quem ego dabo, caro mea est: manet ergo panis, qui dicitur caro propter intimam coniunctionem & penetrationem, & sicut ferrum ignitum solet vocari ignis. Quo exemplo vtitur Damasc. lib. 4. de Fide. cap. 14. sic Actor. 2. 1. ad Corinth. 10. Matth. 6. dicitur Panis quotidianus, vt exponunt Cypr. de oratione Dominica: & August. lib. 2. de sermone Domini, cap. 12. & Damasc. supra. Confirmatur secundo testimonijs Patrum, in quibus tria sunt, quæ videntur difficultatem habere. Primū est Gelas. lib. 2. cont. Eutyche. in fine, Sacramenti (inquit) corpus & sanguinis Christi diuina res est, & tamen esse non desinit substantia vel natura panis & vini. Alterum est Chrysost. epist. ad Cæsar. monach. vbi inquit. Post consecrationem liberari panem ab appellatione panis, & dignum fieri appellatione Dominici corporis etiā si natura panis in ipso permaneat. Tertium est Theod. dial. 1. nō longe à principio. Symbola & signa quæ videntur, nomine corporis & sanguinis honorauit, non naturam mutans, sed naturæ gratiam adijciens. Et alia verba similia ex dial. 2. tractauimus supra, disput. 8. sect. 4.

Damasc. Actor. 2. 1. Corinth. Matth. 6. Cypria. August. Gelas. Chrysost. Theod.

Secundus error affirmat, manere naturam substantialem panis, non autem eius suppositum, sed illam naturam hypostatice vniri Christo. Huius authorem fuisse Iohann. quendam Parisiensem refert VValdens. suprà, & sunt, qui existiment. Rupertum Abbatem fuisse huius sententiæ authorem, quia in libro de diuinis officijs, qui illi tribuuntur, lib. 2. c. 9. inuenitur hic error: author autem illius operis, licet prius ignoratus fuerit, & postea existimatus fuerit fuisse Valeran. vt patet ex VValdens. supra cap. 47. & 93. tamen reuera fuit Rupertus, vt constat ex Trithemio, & ex communi omnium consensu: in prædicto autem capite habentur eadem, quæ VValdens. Valerano tribuit: & licet ipse Valeranum referat in sensu primi erroris: tamen verba Rupertipotius videntur hunc posteriorem indicare. Adde, quod eodem lib. 2. cap. 2. sic inquit. Nec duo corpora dicuntur, aut sunt, hoc, quod de altari, & hoc, quod acceptum est de vtero Virginis, quia videl. vnum idemque Verbum sursum est in carne & hic in pane: Circa quæ verba aduertendum est, hunc errorem tribus modis, potuisse affirmari. Primo, quod hic sit caro Christi, & illi immediate vniatur hypostatice panis substantia; Verbo autem media carne, & hoc modo videtur asseruisse hunc errorem. Ioan. Parisiens. Secundo, quod hic sit caro Christi; panis vero natura nō vniatur illi immediate, sed Verbo, & ita maneant inter se vniæ hypostatice, & hunc sensum à nemine explicatum inuenio, licet insinuetur à Ruperto in aliquibus locis citandis. Tertio, quod caro Christi humana, reuera, non sit hic, sed sola natura panis assumpta

Aliorum dicentium Christum Eucharistiæ panis.

VValdens. Sur.

sumpta hypostatice à Verbo, ratione cuius vnionis dicatur corpus Christi, & hunc sensum videtur indicare Rupert. in citatis verbis, & in aliis, quæ subiũgit, Vnitas Verbi vnitatem efficit sacrificij: similiter n. vnum verbum, & olim carnem de Maria Virgine sumpsit, & nunc de altari salutarem hostiam accipit, & in dicto c. 9. Verbum, q̃ humanam acceperat naturam, idem in carne manens panis & vini accipiebat substãtiam, vita media panem cum sua carne, & vini cum suo iungebat sanguine. Vbi sentit, panem & carnem Christi vniri inter se, medio Verbo. Idem l. 5. in Ioan. circa illa verba. Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Sicut Verbum caro factum est, non mutatum in carnem: ita Verbum caro factum, panis visibilis fit, non mutatũ in panem, sed assumendo, & in vnitatem personæ suæ transferendo panem, & lib. 2. in Exo. c. 10. Totum attribuatis operationi Spiritus S. cuius effectus nõ est destruere, vel corrumpere substantiam, q̃ in suos vsus assumit substantiæ bono permanenti, q̃ erat, inuisibiliter adiicere, quod non erat, sicut naturam humanam non destruxit, quãdo eam assumplit, sic substantia panis & vini, secundum exteriorem speciem, quinque sensibus subiectam non mutat aut destruit, cum eidem Verbo in vnitatẽ corporis eiusdem, q̃ in cruce pepẽdit, & sanguinis, quem de latere suo fudit, ista coniungit. Picus etiam Mirãdul. in Apol. q. 6. quamuis absolute hunc errorem nõ defendat, existimat tamẽ, non repugnare Scripturis, & abstrahendo à Conciliis, & Patribus, esse sufficientem ad omnia, quæ Scriptura dicit de hoc mysterio, & hoc videtur esse fundamentum potissimum huius sententiæ, quia veritas illorum verborum, Hoc est corpus meum, propriissime saluatur hoc modo. Et confirmatur, quia Sancti Patres in hunc modũ videtur explicare interdum hoc mysterium. Euseb. Emis. Hom. 5. de Pasch. Ambros. lib. 4. de sacramentis, c. 4. Iustin. Apolog. 2. Sicut per Verbum Dei caro factum, Iesus Christus carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam per verbum precationis, sacratam ab ipso alimoniam illius Incarnati Iesu carnẽ, & sanguinẽm esse didicimus. Difficilius Damasc. li. 4. c. 14. Quoniam ita fert hominum vsus atq; consuetudo, vt panem edant, vinumq; & aquam bibant, idcirco diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eaque corpus & sanguinem suum fecit. Alia refert Claudius repetitione octaua, capitulo quarto. Rursus confirmatur, quia inter Christum & panem est idiomatum communicatio: ipse enim Christus dicitur panis, & panis dicitur caro Christi: Ex hac autem communicatione hypostaticam vnionem in mysterio Incarnationis colligimus.

Vtus Mirãdulanus. *Ambros. Iustinus.* *Damasc.*

Substãtia panis & vini nõ manet in Eucharistia vnita Verbo diuino. *Durand. Paludan.*

Dicendum est ergo primo: panis substantiam non manere in hoc sacramento vnitam hypostatice verbo Dei. Hæc conclusio est de fide, quam testimoniis statim confirmabimus. Rationibus vero late illam confirmat Durandus distinctione 10. quæst. 1. Paludanus distinctione 11. quæstione 2. Probatur tamen breuiter, quia, vel illa vnio facta esset immediate inter substantialem naturam panis, & Verbum, aut inter corpus Christi, & naturam panis: At neutrum dici potest. Probatur prior pars, primo, quia alias ita esset Verbum impanatum, sicut fuit incarnatum; quod est absurdissimum, & inauditum in Scripturis & Patribus. Quis enim dicat, Verbum tam vere ac proprie esse panem, sicut est homo? & cum in natura humana semel tãtum incarnatum fuerit, in natura panis quotidie impanari? Secundo, interrogo, ad quid ponatur hæc hypostatica vnio, inter panem & Verbum? Dices, vt sit vera illa locutio: Hoc est corpus meum: nam ibi designatur panis, vnde necesse est, vt adsit: vt autem illi cõuenire possit tale prædicatum, necessarium est esse vnitum Verbo. Sed contra, quia, si propter hanc solum vnionem esset vera locutio: Hoc est corpus meum, ergo ex vi illorum verborum non esset hic realiter præsens corpus humanũ Christi: nam, si illud, Hoc, designat panem, qui dicitur corpus Christi, propter hanc vnionem, eodem modo dici posset, etiam si corpus humanum Christi hic nõ adesset: consequens autem est hæreticum, vt supra ostẽsum est, & repugnat verbis à Christo subiũctis, Quod pro vobis tradetur: quia etiam si panis fuisset assumptus, non posset dici corpus, quod pro nobis traditũ est in cruce. Nisi fortasse aliquis dicat, illud verbum, tradetur, nõ esse referendum ad passionem, sed ad ipsam sacramentalem distributionem. Quod posset quidem accommodari Luc. dicenti: Quod pro vobis datur. Sed nihilominus prior sensus est verior, magisq; à Christo intentus, vt ex ipso mysterio, & ex omnibus Patribus constat, atq; ex verbis illis Ioan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: nam propter solam vnionem in eodem supposito nõ posset panis appellari caro: sicut non potest corpus Christi appellari anima. Ac præterea ex verbis calicis, Hic est sanguis meus, euidentius hoc constat: nam, licet vinum esset hypostatice vnitum Verbo, non posset dici sanguis Christi propter solam vnionem, sicut caput Christi non potest dici pes, vel manus eius, licet omnia sint immediate vnita Verbo: quia hæ voces, quæ significant partes, nõ supponunt pro supposito, in quo fit idiomatum communicatio. Et eadem ratione, licet Verbum assumeret duas naturas, Angelicam, verbi gratia, & humanam, non posset vna de alia prædicari, licet inter concreta esset communicatio idiomatum: ergo ad veritatem illorum verborũ necessaria est realis præsentia sanguinis, & corporis. Quod si dicas, esse quidem hæc realiter præsentia simul tamen vnita pani in eadem persona: hoc facile excluditur, tum ratione facta de vnione hypostatica: tũ quia tollitur hoc modo omnis ratio transubstantiationis, & conuersionis, contra doctrinã Ecclesiæ: tum etiam, quia ex illo errore sequitur, ad veritatem horum verborum præcise, Hoc est corpus meum, nõ esse necessariam realem præsentiam corporis Christi, quod est contra fidem. Quocirca ille sensus explicatus iuxta dictum errorẽ omnino est falsus atq; confictus: imo in rigore non est verus propter solam vnionem hypostaticam vtriusq; naturæ in Verbo Dei, vt partim ex dictis constat, & ex dicendis circa secundam conclusionem magis declarabitur.

Posterior pars, scilicet, non potuisse substantiam panis vniri hypostatice Verbo diuino, medio corpore Christi, probatur primo rationibus illis generalibus, quia alia vnio hypostatica præter Incarnationem, inaudita est, tum, quia hoc modo tollitur conuersio, & transsubstantiatio: tum etiam, quia nec̃ illa vnio satis esset, vt panis diceretur corpus Christi, aut vinum sanguis. Secundo, speciali ac propria ratione: quia vnio hypostatica non fit in natura, sed in persona, seu subsistentia: in Christo autem homine abstracta seu præcisa substantia Verbi, nulla manet subsistentia in humana natura, sed sola natura: ergo non potest fieri vnio hypostatica immediate in tali natura, seu in corpore, aut in partibus eius: sed, si aliqua fit, necesse est, vt immediate fiat in subsistentia Verbi, tanquam in termino vnionis, vt prior dicendi mod⁹ asserebat, qui improbatus est.

Dico secundo, substantia panis, vel suppositum eius nullo modo manet in hoc sacramento. Hanc conclusionem docuerunt omnes Scholastici cum D. Thom. hic, & Magist. in 4. d. 10. & 11. quæ etiam est ab Ecclesia definita de fide, primum in Conciliis congregatis contra Berẽgarium, de quibus supra dictum est. Solum est in eis considerandũ, in prioribus Conciliis non fuisse hoc tam aperte declaratum: quia Berengarius nondum mentem suam, & errorem hunc satis prodiderat: postea vero ad retractandum hunc errorem coactus est in Concil. Romano sub Gregor. VII. conuersionem substantialem expresse confiteri, vt notarunt VValdens. tom. 2. de sacram. c. 43. Surius 3. tom. Concil. in Scholio ad Concil. Rom. sub Nicol. II. Aper-

2. *Conclusio de fide Substãtia panis & vini nullo modo manet in hoc sacramento. Magister.*

Conc. Rom. *VValdens.* *Surius.*

Conc. Later. II. Apertius hanc tradidit veritatem Conc. Lateran. sub Innoc. III. & habetur in cap. Firmiter, de Summ. Trinit & fide Cathol. Deinde in Constantiensi, sess. 8. vbi damnantur errores VVilcef. dicentis manere in Eucharistia substantiam panis & vini, & accidentia panis non esse sine subiecto. Refert etiam Ioann. *Cochlæus.* Cochlæus in historia Husitarum, libr. 1. anno 1413. fuisse congregatum Concil. Romanum contra Ioan. Hus: & eosdem errores in eo fuisse damnatos. Idem tradit Concil. Florent. in Literis vnionis, & Trident. sess. 13. cap. 4. & Can. 2. Secundo probatur hæc veritas ex Sanctis Patribus: omnes enim qui nomine conuersionis, transmutationis, vel transsubstantiationis, vsi sunt, hanc veritatem supponunt: citabimus autē illos disputatione sequente. Expressiora vero testimonia sunt sequentia. Primum, *Irenæus.* Irenæi libr. 4. cap. 34. Qui est antea panis, percipiens inuocationem Dei, iā non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena, & cælesti: i. ex corpore Christi: & accidentibus panis. Secundo, *Iustinus.* Iustin. Apol. 2. in fine, Non vt vulgarem panem, & communem poculum hæc sumimus: & infra dicit hæc mutari per verbum precationis. Tertio, *Cyril. Hier.* Cyril. Hierof. Catech. 3. mystag. Hoc sciens, ac pro certissimo habens, panem hunc, q̄ videtur, non esse panem, et̄ si gustus panē esse sentiat. Quarto, *Chrysost.* Chrys. Hom. de Euchar. in encœniis, Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadit? absit: ne sic cogites, &c. Quibus euidenter hanc veritatem confirmat. Quinto, *Greg. Nyss.* Greg. Nis. lib. de Sancto baptismo, non longe ab initio. Panis iste panis est in initio communis: sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi dicitur & est. Eus. *Euseb Emis.* Emiss. Hom. 1. de Paschate, Antequam consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autē Christi, corpus & sanguis eius est: nec dubitet quisquam nutu potentiæ, & præsentiæ maiestatis, in Dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominē videat artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Septimo, *Ambros.* Ambros. de sacram. cap. 4. Panis hic, panis est ante verba sacramentorum: sed vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi, & lib. de myster. cap. 19. Probemus igitur, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis, q̄ naturæ: quia benedictione ipsa natura mutatur. Et in c. Omnia, de Consecrat. d. 2. ex Ambr. hæc verba referuntur, Licet figura panis & vini hic sit, nihil tamen aliud, q̄ corpus Christi & sanguis post consecrationem credendū est. *Augus.* Quæ licet non ad verbum, in sententia sumpta sunt ex lib. 4. de sacr. c. 4. & 5. & l. 6. c. 1. Octauo, Aug. in c. Vtrum sub figura, de Consecr. dist. 2. Fideliter fatemur ante consecrationem panem esse, & vinum, q̄ natura formauit: post consecrationem vero carnem Christi, & sanguinem esse, quod benedictio consecrauit. Et ser. 28. de verbis Domini. Ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur: & ibid. ait vocari hunc panem, non communem, sed supersubstantialem. Sunt et̄ optima verba Augustini, *VValdens.* quæ refert, & se vidisse testatur VValdens. to. 1. de sac. c. 83. ex tractatu Aug. de corpore & sanguine Domini. Nec dubitare debet aliquis, quod panis & vinū mutantur in veram substantiam Christi, ita vt nō remaneat substantia panis vel vini. Nono, *S. Remig.* Remig. Psal. 21. Panis, inquit, & vinum à Christiana veritate dicuntur, non q̄ naturam panis, & vini post consecrationē retineant, sed q̄ nutriant. Decimo *Beda.* Beda li. de myster. Missæ, Ibi forma panis videtur, vbi substantia panis nō est. Vndecimo, *Bernard.* Bernard. de Cœna Domini, Hostia, q̄ vides, iam non est panis, sed caro mea: similiter liquor iste, quem vides iam non est vinum, sed sanguis meus: quemadmodum illic species cernuntur, quarū res vel substantiæ ibi non esse creduntur: sic res veraciter, & substantialiter creditur, cuius species nō cernitur. Denique *Petrus Cluniacen.* Petrus Cluniacen. contra Petrobrusianos, dicit: reseruari species panis, & vini, Vt appareat in ipso sacramento panis, & vinum quod non est & lateat oculos carnis caro & sanguis, quod est. Vnde Claud. repetit. 9. Ruard. artic. 4. Alan. libr. 2. capit. 34. Bellarm. lib. 3. cap. 18. & seq. *Claudius Ruard. Alanus. Bellarm.*

Tertio, fundamentum huius fidei sumitur à grauioribus Theologis ex verbis Christi: Hoc est corpus meum, vt videre licet in D. Thoma hic, & in 5. contra Gentes capite 63. & in 4. distinctio 11. quæst. 1. & aliis Theologis ibi, vno vel alio exceptis, & in aliis recentioribus, & ab omnibus ita explicatur: Quia, si maneret panis, finita consecratione, non posset vere dici, Hoc, quod in manibus habent, esse corpus Christi, sed solum dicere potuisset Christus: Hic est corpus meum: illud enim pronomen hoc, quod substantiale est, præsertim substantiue sumptum, non potest per aduerbium locale explicari, quia non esset expositio sed corruptio propriæ significationis vocis: Non ergo designat locum, sed substantiam præsentem, & sub accidentibus contentam: ergo, si ibi maneret substantia panis, ex vi huæ significationis designaret illam: Ergo reddetur tota propositio falsa, quia falsum est dicere, panem esse corpus Christi, sola enim intima præsentia non satis est, vt vnum possit de alio vere prædicari. Quando enim Christus exiuit de vtero, vel de sepulchro, intime erat præsens cum lapide, quando in illo erat penetratiue, & tamen non poterat vere dici, signato lapide, Hoc est corpus Christi: Ergo etiam si intercederet aliqua vnio, si illa non esset hypostatica, non satis esset ad veritatem, & proprietatem illius sermonis, vt anima non dicitur corpus, nec signato corpore vere dici potest, hoc est anima, etiam si intime sit illi præsens & vnita, quia si nō sit identitas inter Prædicatum, & Subiectum saltem in supposito, pro quo vtrumq; supponit, non potest vere vnum prędicari de alio, vt in Dialectica est, principium per se notum, & in Theologia fides mysterij Incarnationis hoc principio potissimum nititur, & multa etiam, quæ ad mysterium Trinitatis spectant, & de hoc mysterio idem ostensum est supra disput. 8. vbi exclusimus metaphoras, ac improprias interpretationes, ad quas etiam hoc loco hæretici recurrunt, in quibus refellendis, quia eiusdem rationis sunt, amplius immorari non expedit. *D. Thom.*

Sed hæc ratio non conuincit Scotum in quarto distinctio. 11. quæst. 3. nec Durandum quæst. prima, nu. 14. nec Paludan. quæst. num. 24. dicunt enim, quamuis sub speciebus maneret substantia panis, dummodo cum illa simul adesset substantia corporis Christi vere ac proprie potuisse à Christo dici: Hoc est corpus meum: quia potuisset per illud, pronomen designari id, quod species. continetur, & illud reuera esset corpus Christi, quamuis etiam esset substantia panis. Quod si dicas facta illa hypothesi non solum corpus esset contentum sub speciebus, sed etiam aggregatum ex corpore & substantia panis: hoc autem totum aggregatum non posse vere dici corpus Christi: respondebunt: non oportere, vt hoc pronomine demonstretur totum id, quod sub sensibilibus accidentibus continetur, sed ex intentione loquentis posse, salua omni proprietate, & veritate verborum, quando res plures sub eisdem accidentibus continentur, definiri, ac determinari pronomen illud ad designandam vnam: & non aliam rem: præsertim quando ea res, quæ signatur, est præcipua, & maioris æstimationis, sicut, signato marsupio, vere dicimus, hoc est aurum, quamuis aliquid argenti ibi etiam inclusum sit. Adde, quando substantia vna intra aliam continetur, recte designari pronomine, hoc, etiam si sola substantia continens per sua accidentia sensibus obiiciatur, vt prædictis exemplis constat. Posset autem hic manere substantia panis, & intra illam contineri corpus Christi, atque ita in ea, seu per eam designari. Sed horum authorum sententia & multum fauet huius temporis hæreticis, & nullo modo defen- *Scotus. Durand. Paludan.*

defendi potest: Nam Concilium Tridentinum sessio. 13. cap. 4. expresse probauit, prædictum fundamentū & verborum Christi expositionem dicens: Quoniam Christus redemptor noster, corpus id, quod sub speciebus panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, conuersionem fieri totius substantiæ panis, &c. Quibus verbis aperte docet, ex veritate verborum Christi collegisse Ecclesiam definitionem substātiæ panis: ergo ex veritate verborum, prout ab Ecclesia intellecta sunt, colligitur absentia panis. Et cōfirmatur, quia si nec sola præsentia sacramenti corporis Christi, nec veritatis verborum eius absentiam panis postularent, gratis & fine fundamēto videretur hoc assertum ac persuasum Ecclesiæ. Dici tamen potest, Ecclesiam non fundari in veritate verborum secundum omnem sensum, quem habere possunt per se, & nude sumpta, sed secundum illum sensum, quem Ecclesia intellexit. Sed licet hoc sit probabile, nihilominus verissimum etiam est, Ecclesiam interpretatam esse illa verba in sensu maxime proprio, quem verba præ se ferunt. Vt autem intelligatur vis huius rationis, & satisfiat obiectionibus, supponendum in primis est, illud pronomen hoc, applicari posse, vel ad rem, quæ natura sua, aut ex arte & vsu aliam continet, & tunc in propria significatione designare posse substantiam contentam sub alia substantia, vt patet in exemplo adducto de marsupio, & idem est de dolio, cum dicimus, hoc est vinum, vel oleum, interdum vero applicatur rei seu substantiæ, quæ non est apta continere aliam, vt est, verbi gratia, triticum, & res similis, & tunc ex vi & proprietate sua, designat illam substantiam, quæ proxime sub illis accidentibus continetur, neq; potest aliam designare, sermonis proprietate, ac veritate retenta: quia vt supra diximus, pronomen hoc, prout in hac forma vsurpatur, est signum sensibile demonstrans rem ad sensum, & non indicat directe & proprie ipsa accidentia (nisi fortasse Prædicatum interdum hoc requirat) sed demonstrat substantiam materialem, sub accidentibus latentem, ac proxime sub illis contentam. Vnde, quando talis substantia de se non est apta ad continendam aliam, nec accidentia nata sunt continere talem substantiam, ex vi illius vocis designatur illa substantia, quæ sub talibus accidentibus continetur: Cum ergo panis de se non sit res apta nata ad continendam aliam, neque in hunc vsum assumi soleat, si sub accidentibus illius adest substantia panis, illa demonstratur ex vi & proprietate talis pronominis. Et declaratur: nam si quis in pomo, aurum includeret, & deinde diceret, hoc est aurum, in proprio & simplici sermone non censeretur verum dicere, quia, cum pomum non sit de se res apta, nec vsurpata ad continendam aliam, absolute censeretur demonstrare id, quod proxime sub accidentibus pomi continetur, simile autem est in præsente.

Dices, hoc argumento probaretur, non posse vllo modo designari in proprietate sermonis, corpus Christi sub ratione substantiæ contentæ sub his accidentibus, quia illud pronomen natura & vi sua designat substantiam, quæ sit proprium subiectum illorum accidentium: hæc enim est vsitata significatio, & intelligentia illius vocis. Respondetur, hinc potius confirmari, quod intendimus, quamdiu enim sub illis accidentibus substantia panis continetur, non potest excludi à propria & vsitata significatione, ac demonstratione illius pronominis, postquam vero illa in aliam conuertitur, quæ vice illius sub eisdem accidentibus subest, iam non substantia panis, sed illa, quæ loco illius substituitur illo signo proprissime demonstratur: quia nihil aliud est, quod ibi iā demonstrari possit. Denique confirmatur, quia cum pronomen, hoc, substantiam ipsam sub accidentibus præsentem ostendat, & non locum, vel partem eius (nisi admittatur magna improprietas, & æquiuocatio) de se cadit in totam substantiam sub accidentibus contentam, ac totam illam demonstrat, & ideo, qui, demonstrato ligno, diceret, hoc est materia prima, falsum est in rigore dicere, quia, licet ibi sit materia, tamen illud totum, quod ibi continetur, non est materia: si autem Deus, ablata forma, sub illis accidētibus conseruaret solam materiam, iam vere diceretur, hoc est materia, quia, licet illa accidentia de se nō sint nata illam solam continere, tamen hic, & nunc, iam de facto nihil aliud continent: ita ergo dicēdum est in præsenti. Deniq; licet demus hæc omnia per se non sufficere ad conuincendum intellectum, tamen vt supra dicebam, nemo negare potest, quin hic sensus sit proprior, & simplicior: Ecclesia autem à Spiritu sancto edocta intellexit, Christum Dominum in hoc syncero ac proprio sensu fuisse locutum, & nō sine mysterio fuisse vsum illis pronominibus ad suam substantiam sub accidentibus designandam accommodatis. Huic rationi addi possunt cōgruentiæ. Prima, quia nō expediebat ad significationem huius sacramenti ibi manere substantiam panis cum corpore Christi. necessarium enim erat, vt substantia ibi manens per sua accidentia primario significaretur: decuit autem solum Christum significari, ita, vt quærenti, quid hoc sit, simpliciter respondeatur esse corpus Christi, non panem. Secundo, hoc decuit propter adorationem, vt simpliciter & absolute exhiberi posset, sine vlla occasione & periculo erroris, & idololatriæ, vt recte D. Th. exposuit. Tertio, vt hoc modo mysterium hoc esset mirabilius, magisque declarans diuinam potentiam, ac deniq;, vt Christi caro, quasi substituta loco substantiæ panis, quodam modo magis proprio fieret panis, ac cibus noster iuxta illud. Panis, quem ego dabo, caro mea est. Et ex his omnibus intelligitur, doctrinam datam procedere, tā de tota substantia panis, quam de singulis partib⁹ integrantibus illius, quia, quando consecratur tota hostia, singulæ partes cōsecrantur, & transmutantur in corpus Christi, quod totum sub singulis partib. specierum existit.

Ad fundamē tū primi erro is respon sio.

Ad fundamentum igitur primi erroris, negatur, veritatem verborum Christi proprie ac simpliciter posse subsistere, si substantia panis sub speciebus manere dicatur, vt declaratum est. Ad primam confirmationem primo iam responsum est, materialem panem non posse vere ac proprie dici corpus Christi, neq; ad hoc sufficere intimam præsentiam, neque Damascenus ad hoc vtitur exemplo carbonis igniti, sed ad declarandum, hunc cœlestem panem esse corpus Christi diuinitati vnitum. Vnde dicitur secundo, hoc sacramentum interdum vocari panem, vt supra etiam, (cum de nominibus eius ageremus) notauimus primo, quia expane confectus est, & speciem & figuram sensibilem panis refert, & panis vsum retinet: cibat enim hominem & nutrit. Ita Remig. supra. Et in Scriptura sæpe res, quæ fit per conuersionem, ac mutationem alterius in ipsam, appellatur nomine rei conuersæ, vt Ioan. 2. Cum vidisset Architriclinus aquam vinum factam, vbi ipsum vinum adhuc aqua appellatur: Sic etiam Exod. 7. Viga Aaron in serpentem conuersa, virga appellatur: & Genes. 2. Dixit Adam. Hoc nunc os ex ossibus meis. Secūdo vocatur panis, quia in Scriptura sacra omnis cibus, præsertim si sit solidus, ac perfectus hoc nomine solet appellari, quomodo manna, quod fuit potissima figura huius mysterij, panis vocatur Psalmo septuagesimo septimo, Sapientiæ 16. quanquam non absolute panis, sed cum addito, panis angelorum dicatur, quod etiam in hoc sacramento obseruandum esse supra annotauimus. Quandocunque enim vocatur panis, aliquid additur, quod excellentiam huius panis indicet. Vnde dicitur tertio, ipsum Christum, qui sub specie panis datur, vocari panem vitæ, cœlestem, & supersubstantialem, vt notarunt Cyprianus, Augustinus & Damascenus supra relati.

Ioan 2. *Exod. 7.* *Genes. 2.* *S. Damasc.*

Vnde Damasc. Cibus, inquit, panis ipse vitæ, hoc est, Dominus noster Iesus Christus, & similia habet Ambros. 9. de sacram. cap. 4. & in cap. Omnia; de Consecrat. distinct. 2. dicens: Panem ipsum, quem sumimus in mysterio, illum vtiq; intelligo, qui manu Spiritus sancti formatus est in vtero Virginis, & igne passionis coctus in ara crucis. Vnde eleganter Hieronymus, super ad Titum 2. declarans verbum Græcum ἐπιούσιον interpretatur: id est, præcipuum, egregium, peculiarem, videlicet, qui descendens, ait: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi, & similia habet Ezech. 18. circa illa verba: Panem suum esurienti dedet. Deniq; Christus ipse, Ioan. 6. videtur satis aperte ita exposuisse, tum citatis verbis, quæ ponderauit Hieronym. tum in illis: Panis, quem ego dabo, caro mea est. Vnde Paulus, 1. ad Corint. Panis, quem frangimus, id est, quem sacrificamus & distribuimus, nonne communicatio corporis Christi est?

S. Ambros. *S. Hierony.* *Ioan. 6.*

Replica. Sed vrgent Hæretici, quia Euangelistæ dicunt: Cœnantibus eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, dedit q; discipulis suis. Vbi quatuor ponunt verba: accepit, benedixit, fregit, dedit: sed tria priora referunt ad verum materialem panem: ergo & vltimum. Respondetur primum, si verbum, benedixit, consecrationem significet, falsum esse assumptū, sed sensum esse, accepit panem, consecrauit: id est, in corpus suum mutauit, & tunc fregit ac dedit. Deinde, si concedamus, benedictionem illam non esse consecrationem, sed aliquid præuium, & similiter fractionem illam factam esse circa materialem panem, dicendum est, verbum illud, dedit, positum esse per anticipationem: prius enim dixit: Accipite, hoc est corp⁹ meum. Vnde idem, sensus redit, scil. dedit panem, non qualis antea erat, sed consecratum & ad sacramentalem vsum, paratum, sicut Genes. 18. dicitur de Abraham. Tulit vitulum dedit q; puero, & coxit illum, & posuit coram eis: Vbi constat, nō fuisse omnino eundem vitulum, quem tulerat, & quem posuit coram eis, sed substantialiter mutatum: tum, quia per modū vnius, & vna veluti continuata actione illa omnia fiebant, & circa eandem rem secundum externam speciem: ideo etiam eadem continuata serie verborum narrantur.

Solutio. *Genes. 18.*

Ad secundam confirmationem, ex testimoniis Patrum. Primum erat ex Gelasio, ad quod primum dicitur, verisimilius esse, istum librum non esse Gelasij Papæ, quod aliqui inde coniectant, quia in Concilio Calcedonensi, cum multa alia ex Partibus contra Eutychetem referantur, nulla in eo fit mentio eius libri Gelasij. Sed melius sumerent coniecturam ex eo, quod author illius libri scribens contra Eutychetem, nullam facit mentionem Concilij Calcedonensis: Fuit enim Gelasius post illius Concilij tempora: vnde non ponderat opus eius à Concilio allegari: Si autem Gelasius Papa esset author illius libri, non est verisimile prætermissurum authoritatem Concilij Ephesini & Calcedonensis, ac Leonis Papæ, à quibus ille error potissime damnatus est. Accedit, in eo libro multum laudari Eusebium Cæsarienssem, cuius opera Gelasij Papæ inter apocrypha recensuit. Deniq; Theodoretus, qui antiquior est Gelasio Papa in dialogo contra Euthychetem, multa ex illo libello sumpsisse videtur, & ideo verisimile est, authorem illius libri fuisse Gelasium Cæsarienss. Græcum Scriptorem, cuius meminit Hieronymus, lib. de Scriptoribus Eccles. Ita opinatur Cano. libro 6. de locis, capite vltimo ad 9. & Claudius repetitio. 8. cap. 4. Secundo tamen hic exponi possunt illa verba, vt author Biblioth. Sanct. annotauit, non definere naturam panis, quo ad proprietates & effectus panis, quia eodem modo nutruit sicut antea, quæ expositio eo facilius admitti potest, quod in aliis verbis ibi indicat transmutationem panis in corpus Christi, dum dicit, Panem & vinum in diuina transire. Ad verba secundo loco ibi citata ex Chryso eadem expositio accommodari potest, præsertim cum constet, Chrysostomum aliis locis veram de transsubstantiatione doctrinam docuisse, vt Hom. 83. in Matth. & sæpe alibi: vera tamen responsio est, illum Iohannem Constātinopolitanum, cui illa epistola tribuitur, nō fuisse Chrysostomum, sed quendam alium, vt late ostendit Claudius supra, & latius Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 18. Ad tertium ex Theodoreto optime quadrat expositio data, cum inquit, Nō naturam mutans, scil. quoad externam speciem & sensibilem: vere enim illa, quæ manent, sunt accidentia panis, quamuis non in pane maneant, sed sub illis positum sit corpus Christi: vnde ibidem ait. Non esse attendēdum ad naturam eorum, quæ videntur, sed credendum mutationi, quæ hic fit ex gratia.

S. Hieron. *Cano.* *Claud.* *Turrianus.*

Ad fundamentum secundi erroris, primum, quod ad Rupertum attinet, Robertus Bellarminus Sotum reprehendit, quod Rupertum excusare voluerit ab errore: non solum enim putat, non posse excusari ab errore, sed etiam fuisse primum authorem erroris de impanatione per hypostaticam vnionem. Ego vero nec inuenio, vbi Soto eum excusauerit, nam potius in eo loco, quem ipse citat, scilicet in 4. dist. 9. quæst. 2. art. 2. illi tribuit hunc errorem. Deinde censeo, non fore reprehensione dignum eum, qui varia huius authoris dicta obseruando, eum pie interpretari studuerit: sunt enim in prædictis eius locis multa, quæ indicare possunt, illum non habuisse erroneum sensum. Primo & præcipue, quia sæpe vtitur nomine conuersionis, maxime Iohannis 6. vbi sæpius & verissime & elegantissime explicat hoc mysterium & tractans illa verba: Pater meus dat vobis panem de cœlo verum, dicit: Panem in veram substantiam corporis Christi diuina virtute conuerti. Quod vero nō loquatur de pane, quod fiat corpus Christi ratione vnionis patet: tum, quia idem dicit de vino, scil. verti in sanguinem, quod per solam vnionem nō posset esse verum, tum etiā quia dicit, illud corpus esse ipsum, & quod de cœlo descēdit, & sumptum est ex Virgine, quia Christus dixit, Hoc est corpus, quod pro vobis tradetur: quod etiam non potest verificari de corpore panis ratione vnionis, vt nos etiam supra argumētabamur. Præterea, ibidem dicit, hæreticos decipi, eo, quod panis & vinum nihil de externa specie mutarint, propter quod putant non esse vere facta corpus & sanguinem Domini: & subdit, Crede, quia panis iste sensibilis, & vinū, quamuis nihil de exteriori specie mutatum sit, in alium transierint, & in illum cibū potumq; conuersa sint, qui Angelorum victus est. Deniq; tractans eadem verba, panis, quem ego dabo caro mea est, inquit, Panem, vt vitam det æternam, in carnem suam transmutari: Nomina autem conuersionis, & transmutationis non videntur cum hypostatica vnione quadrare: nūquam enim ille dixit, humanitatem esse conuersam in diuinitatem propter hypostaticam vnionem: Videtur ergo posse pie explicari suppositis prædictis eiusdem authoris verbis, & coniecturis, si distinguamus in pane, substantiam & speciem sensibilem, & intelligamus, Christum esse factum panem, non materialem, sed panem vitæ, assumendo panem, non quoad substantiam, sed quoad speciem sensibilem, quam sibi aliquo modo vniuit. Vnde in citato loco Exod. aperte dicit, Panem secundum exteriorē speciem, q̄ sensibus subiicitur, nō mutari: quod inferius explicans dicit, panē non esse mutatum in carnis saporem, nec vinū in sanguinis horrorem. Deniq; non minus expressa videntur verba Theodoreti, & tamen pie exponimus propter alias eiusdem sententias. Cur ergo non poterit idem fieri in Ruperto? Postremo, si alicui videntur tam expressa verba Ruperti, vt expositionem non patiantur, non immoror: Potuit enim errare, si tamen errauit, à culpa & pertinacia excusatur, quia nondum erat res tā aperte explicata & definita, quoad hanc partem de absentia substantiæ panis. Nam præsentiam corporis

ris Christi ille nunquam negauit, & hoc ipsum aliqui de Theodoreto respondent: Vnius enim, vel alterius Doctoris lapsus non potest Catholicæ veritati præiudicare.

Prætermissa ergo authoritate Ruperti, ad rationem factam negatur, proprietatem ac veritatem verborum Christi requirere hypostaticam vnionem panis, vel cum ea sola saluari posse, vt probatum est. Ad sanctos vero Patres, comparantes hoc sacramentum cum mysterio Incarnationis, respondeo, eos vti illa comparatione, vel, vt vnum opus admirabile, ac diuinum credibile faciat per aliud mirabilius, & diuinius, vel, vt per quandam proportionem, & analogiá vnum per alium explicent: intercedit enim quædam analogia: quia Christus aliquo modo coniungitur accidentibus panis, & ratione illorum denominatur panis. Quod vero non intendant docere vnionem esse similem, & eiusdem rationis, constat, quia docent Christum non esse materialem panem, quo corpus reficitur, sed cœlestem ac diuinam reficientem animas, tenet ergo illa similitudo solum in hoc, quod, sicut in Christo sunt duæ naturæ, ex quibus constat, ita in Eucharistia sunt duæ res, scilicet, corpus Christi, & species panis, ex quibus aliquo modo inter se coniunctis hic diuinus panis & Eucharistiæ sacramentum coalescit, vt supra disputatione 4. ex Irenæo, Augustino, & aliis Patribus comprobauimus, essentiam huius sacramenti declarando, & nonnulla etiam adduximus disputatione 10. sect. 3. explicando vnionē, quæ inter Christi corpus & species sacramentales intercedit.

Sed quæret aliquis (esto, ita sit, substantiam panis non manere sub speciebus cum corpore Christi) an sit de fide certum, non manere in rerum natura: Posset enim alibi manere cum accidentibus aliis, vel, si non tota substantia, saltem materia eius sub forma aeris, vel alia simili, & hoc satis esset ad veritatē verborum Christi: Non est ergo, vnde sit de fide certum, substantiam illam omnino ac substantialiter definere: præsertim, quia, vt infra videbimus, Scotus & alii censent, hoc satis esse ad conuersionem & transsubstantiationem, scilicet, vt substantia expellatur, ne sub his accidentibus maneat, & alia loco illius inducatur, siue substantialiter vna fiat, & alia desinat, siue non. Respondeo, nihilominus certum omnino esse, substantiam panis & vini substantialiter definere esse, in qua sententia omnes Theologi conueniunt, ita explicantes hoc mysterium. Patres etiam, & Concilia in hoc sensu docent, fieri conuersionem substantialē, & ipsa ratio conuersionis substantialis hoc requirit, vt infra videbimus. Ratio vero est fere eadem, scilicet, quia veritas verborum Christi hoc requirit, si nō fingantur noua miracula, quæ sine ratione & authoritate temere fingenda non sunt: non potest enim tota substantia materialis priuari quantitate & omnibus accidentibus suis, quin naturaliter desinat esse substantialiter: quia ergo hic substantia panis expellitur, ne sub suis accidentibus maneat, pro comperto habuit Ecclesia ab Spiritu S. edocta, simpliciter non manere in rerum natura, quod præsertim certissimū est de tota substantia: quid vero de materia sentiendum sit, in sequenti sectione dicam.

SECTIO III.

Vtrum aliqua pars physica substantiæ panis & vini maneat sub speciebus consecratis.

IN superiori sectione ostensum est, non manere suppositum, neque integram naturam panis & vini. Nunc videndum superest, de partibus naturæ, materia, scilicet, & forma, postea vero dicemus de existentia & subsistentia, & de gradibus communibus & genericis: nam de his omnibus, etiam inter Catholicos nonnulla sententiarum diuersitas reperta est. De partibus vero integrantibus non oportet mouere quæstionem: nam eadem est de illis ratio, quæ de tota substantia: quia singulæ earum in totum Christum conuertuntur: vnde de singulis verificantur verba: Hoc est corpus meum: in singulis ergo substantia panis & vini conuertitur. Igitur circa partes essentiales est prima opinio post consecrationem manere formam panis, vt D. Thom. infra refert, ar. 2. & sunt, qui hanc opinionem tribuant Scot. d. 12. q. 6. Maior, q. 1. Gabr. q. 2. & lect. 25. in Canon. eo quod sentiant formam, qua panis constituitur in esse panis esse accidentalem. Ex quo sequi videtur illam formam manere post consecrationem, sicut manent cætera accidentia: sed hi authores non dicunt manere formam substantialem illius rei seu substantiæ, quæ est panis: quocirca, nec authorem aliquem inuenio, qui hanc sententiam defenderit, nec rationem, qua niti potuerit. *Sententia asserentiū manere formam panis & non materiā, in Eucharistia. D. Thom. Scotus. Maior, Gabr.*

Secundus error est, manere materiam panis, quæ sit subiectum accidentium & totius conuersionis. Hæc fuit antiqua sententia, vt refert Bonauent. d. 11. art. 1. q. 2. & Scot. q. 3. art. 2. & tribuitur Aegid. Theorema. 1. & 2. Sed præcipuus eius defensor fuit Duran. dist. 11. quæst. 3. qui potissimum motus est, vt mysterium conuersionis panis in corpus Christi faceret intelligibile: est enim propria conuersio, quando subiectum manet idem sub vtroque termino, & confirmat, quia Patres explicant, hanc conuersionem per illam, quæ fiebat in alimento, quando Christus conuertebat illud in corpus suum, vt constat ex Damasc. lib. 4. capite. 14. & Theoph. Ioann. 6. Vbi propterea conuersionem hanc transformationem appellant: & similiter comparant hanc conuersionem cum aliis conuersionibus formalibus: aquæ in vinum, virgæ in serpentem, &c. vt patet in Ambros. libro de myst. cap. 9. Cyrillus. Hierosolym. Catechis. 4. mysta. Gregorius Nissenus in Orat. Catechis. & aliis infra citandis. *Altera est opposita, manere materiam & nō formā, Bonau. Scotus. Ægid. Durand.*

Principio statuendum est fidei fundamentum, ex quo cætera omnia definienda sunt: scilicet post consecrationem tantum manere accidentia panis, sub quibus Christus continetur: Hæc propositio sub his terminis iam est de fide: priora enim Concilia præsertim Romanum contra Bereng. coactum, & Lateranense sub Innocent. III. in cap. Firmiter, de Sum. Trinit. & fid. Catholi. & Constant. sessione 8. & 15. & Florentin. in decreto Eugenii solum definierant, substantiam conuerti: postea vero additum est, totam substantiam conuerti, sic enim Trid. sessio. 13. c. 4. docet, totam substantiam panis conuerti in corpus, & totam substantiam vini in sanguinem Christi: non enim sine mysterio addit Concil. particulam, totam, vt nimirum significaret, quidquid substantiæ est in pane, totum id conuerti: quod magis explicans Cano. 2. dixit, mysterium hoc perfici per conuersionem totius substantiæ panis & vini: & addit: manentibus duntaxat speciebus panis, vbi accidentia species vocat, iuxta vsitatum Theologor. morem. Vnde Conc. Colonienſe parte septima, capite. 15. rectissime dixit, Quid enim panis, vini, q; species post consecrationem sunt, nisi species sacramētales & accidentia sine subiecto? & similiter in c. Omnia, de Consecrat. distin. 2. ex Ambrosio dicitur, post consecrationem nihil aliud manere, nisi accidentia panis, & corpus Dñi. Ratio autem huius veritatis petenda est ex institutione, vo Iuntate & verbis Christi, vt in sequentibus magis explicabimus asserendo congruentias huius institutionis. *De fide est fracta consecratione solū accidentia manere in Eucharistia accidentia panis. Con. Rom. Later. Const. Flor. Trident. Colon.*

1. Concluſ. *Post consecrationē non manent forma panis & vini & esse de fide S. Thom. Hugo. Innocent.*

Et hoc supposito, dico primo: post consecrationem non manere formam substantialem panis, & vini. Est certa secundum fidem: & ita in ea conueniunt omnes Theologi cum Diu. Thom. hic art. 6. & in 4. distinct. 11. vbi Bonauent. art. 1. quæst. 2. Richard. artic. 1. q. 2. & reliqui. Hugo Vict. libr. 2. p. 8. cap. 9. Innocent. libr. 4. de hoc myst. capit. 8. & 19. & probatur

ex principio posito, quia forma substantialis non est accidens: sed, secundum fidem, post consecrationem non manent, nisi accidentia: ergo. Et confirmatur primo, quia alias non esset transsubstantiatio integra: quia non esset conuersio totius substantiæ, sed alterius tantum partis. Confirmatur secundo, quia vel illa forma maneret in materia: & ita non maneret illa forma, sed totus panis: vel separata: & hoc fieret, vel quia esset naturale tali formæ: & hoc dici non potest, alias illa forma esset immaterialis: vel ex speciali miraculo, & hoc etiam dici non potest: quia nullum habet fundamentum, neque in forma huius sacramenti, neq; in alia ratione, vel authoritate: neq; vtile aut conueniens est huic mysterio: accidentia enim conseruantur: quia sensibus percipiuntur: & ita deseruiunt, ad occultandum mysterium, & conseruandum fidem Christi. At vero substantialis forma, cum omnino insensibilis sit, non potest ad rationem sacramenti deseruire: & cum ipsa ex natura sua indigeat materia sustentante, non magis potest per se esse, vel rationem subiecti subire, quam quantitas: ergo, nulla ratione manet, & iuxta hunc discursum interpretandæ sunt rationes, quas D. Thom. affert infra art. 6.

Dubium. Sed quæres, quid si aliquis negaret, formam panis esse substantialem: ideo affirmaret, manere formam panis: nunquid in fide erraret? Thomistæ enim videntur eam sententiam, vt erroneam damnare, vt videre licet in Caietan. hic artic. 6. Soto dist. 9. quæst. 2. art. 6. Ledesma quæst. 6. art. 6. & eodem fere modo loquitur Bellarm. libr. 3. c. 11. & 14. Respondeo, dupliciter posse intelligi illam assertionem, primo, si, iuxta antiquum Philosophorum errorem, quis arbitretur, panem, & vinum, & huiusmodi res alias non constitui, & distingui per formas substantiales, sed solum per accidentia, quibus substat vnum & idem subiectum, siue illud appelletur materia prima, siue simplex quædam substantia completa: & hoc sensu inuenio Greg. de Valentia lib. 2. de transsubst. c. 7. explicantem in hunc modum sententiam Ruperti locis in superiori sectione citatis, vt dicat asseruisse Rupertum, non mutari in consecratione naturam & essentiam panis: quia non mutantur accidentia, quibus formaliter constituitur in esse panis. Sed non video, quid eum mouerit ad hoc tribuendum Ruperto: quia in locis ibi citatis nullum habet fundamentum: & ipse non citat locum alium: neque ego inuenire potui, vbi Rupertus neget, formas substantiales, aut veram transmutationem substantialium rerum naturalium. Itaq; hæc sententia non est Ruperti: & illam asserere plus esset, quam temerarium: nam præter apertum errorem in Philosophia, pugnat cum multis principiis fidei. Quapropter certum est, aliquam formam substantialem hic transmutari. Alio ergo sensu negare quis posset: illam esse formam substantialem propriam panis, sed communem massæ ac pultibus, & aliis id genus: proprium vero constitutiuum panis, vt sic, esse accidens aliquod: quia panis vt sic, non dicit solum rem naturalem, seu substantialem, sed artificialem, quæ forma accidentali completur atq; hoc sensu, etiam si sola accidentia maneant, posset quis dicere, formam panis manere: sicut posset dici manere formam domus, conseruata quantitate cum eadem figura, etiam si tota substantia lignorum, ac lapidum periret, & hoc sensu in re nihil est periculi: pendet enim ex re philosophica valde dubia: nam fides solum docet, totam substantiam panis, quæ est sub illis accidentibus, conuerti & desinere esse: an vero illa substantia vt sic, sit panis, vel tantum vt affecta aliquo accidente, nihil de hoc docet fides: qui tamen sic opinaretur, dicere deberet, manere formam artificialem panis, non tamen formam absolute. Nam per formam panis iam omnes intelligunt formam illius substantiæ, quæ est panis: & simpliciter probabilius est, panem substantialiter differre à massa, vt supra diximus.

Caiet. Soto. Ledesm. Bellarm.

Valentia.

Responsio.

Dico secundo: Post consecrationem non manere materiam panis, Conclusio est de fide, & sententia Durandi error in fide reputatur à grauissimis Theologis Palud. Caietan. Soto, & aliis, & vtrego existimo, etiam tempore Durandi erat hæresis: quia tunc etiam erat de fide transsubstantiari panem in corpus Christi ex definitione Concil. Lateran. sub Innocentio III. & ex traditione Sanctorum: quamquam ipse Palud. hæreticus non fuerit, quia sine contumacia id asseruit; & cum subiectione ad Ecclesiam: addunt vero aliqui, etiam hoc non fuisse de fide, quia adhuc in Philosophia non est certum, materiam esse partem quidditatis substantiæ materialis: sed hoc nihil iuuat: quia quicquid sit de quidditate sub hac voce, tamen omnino indubitatum est, materiam esse partem substantiæ; & substantialiter componere panem qui ergo dicit totam substantiam, materiam etiam: includit. Sed Concil. Trident. apertius hoc declarauit addendo particulam exclusiuam, & dicendo, (duntaxat manere accidentia:) cuidens autem est materiam non esse accidens. Præterea argumentor ratione, quia, si materia panis manet, vel manet informata aliqua forma, vel non: posterius nec Durand. dicit, nec in alicuius mentem venire potuit. Quæram enim rursus, an in illa materia maneant subiectiue accidentia panis: & hoc dici non potest sine hæresi, quia de fide est, accidentia manere sine subiecto, & præterea est contra veritatem formæ: quia proxime contentum sub his accidentibus non esset corpus Christi, sed materia panis: vel maneret illa materia sine accidentibus panis, & sine vlla forma substantiali: & hoc esset nouum inusitatum miraculum, impertinens omnino ad hoc sacramentum, & sine vllo fundamento: vel manet illa materia informata aliqua forma substantiali: & hoc dici non potest: quia, neque illa esse potest forma panis, alioqui maneret panis; neque aliæ quæcunque, præter animam Christi; quia, præterquam quod esset impertinens, & sine vllo fundamento, non minus certum est, non manere sub illis accidentibus substantiam cuiuscunque alterius rei, quam panis, vt patet; tum ex necessitate formæ, cum ex separatione accidentium ab omni subiecto. Denique non potest illa forma esse anima Christi (quæ est sententia Durandi) primo, quia iam non esset transsubstantiatio, sed transformatio per veram corruptionem panis, & generationem noui corporis, vel saltem nouæ partis Corporis Christi, quod est contra Ecclesiæ traditionem & definitionem, & est per se absurdissimum; quid enim indignius est & absurdius, quam existimare gloriosam animam, & impassibile Corpus Christi esse nunc in continua resolutione partium materialium? Quotiescunque enim consecratur sacramentum; anima Christi incipiet informare nouâ materiam; & quoties species sacramentales corrumpuntur, corrumpetur pars corporis, anima Christi informati: alioqui oporteret nunc Christi animam informare pene infinitam materiæ molem: vnde rursus fit, ex vero Corpore Christi generari vermes per veram corruptionem eius, vel partis illius, quæ omnia Durandus non ducit incommoda, cum sint absurdissima. Quin potius ait, etiam post Christi resurrectionem, accidisse, vt cum Christus comederet, alimentum conuerteretur in substantiam corporis glorioſi, non necessitate, sed potestate, & voluntate: sed in hoc etiam valde errat. Nam licet Christus vere comederit post resurrectionem, ad veritatem corporis resuentis demonstrandam, non tamen in substantiam Christi cibus ille conuersus est, de quo superiori to. dictum est.

2. Concil. Post. conf. panis mat. manet, & oppositum error est.

Palud. Caiet.

Secundo quæro à Durando: Vtrum anima Christi in Eucharistia simul informet corpus, quod habet in cœlo & materiâ panis: vel solam panis materiam; ita vt

ita, vt sub illis speciebus corpus ipsum Christi, quod est in cœlo, non contineatur, si hoc posterius dicat: est plane hæreticum, vt patet ex verbis Christi, Quod pro vobis tradetur, &, Qui pro vobis effundetur: quę supra, contra Impanatores adduximus: omnia, quæ ibi dicta sunt, ad hoc improbandum sufficiunt: ostendunt enim, illud idem corpus, quod in cœlo est, quod que in Cruce pependit, esse sub speciebus sacramentalibus: si vero primum dicat, ponit quoddam miraculum, quod nec in verbis Christi habet fundamentum (nam ipse solum dixit, hoc esse corpus suum, quod crucifigendum erat pro nobis) neque in aliqua authoritate vel ratione: & sine vlla prorsus necessitate: quia vel negare debet conuersionem in ipsum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, quod etiam est hæreticum: vel ad illam explicandam nihil confert hoc aliud corpus ex materia panis de nouo productum: & præterea ponit quid monstrosum, & non minus absurdum, quam sit impanatio, quod recte notauit Alanus libr. 1. capite 35. oportebit enim, vt Christus in sacramento, vel habeat duo corpora; vel vnum maius, quam habeat in cœlo. Neque fundamentum Durandi alicuius est momenti, vt ex dictis patet, & latius disputat. sequent. Exempla vero, quibus Sancti vtuntur, non afferuntur, vt in omnibus sint similia: imo, quia nullum huiusmodi inueniri potest, varia vsurpant, vel hanc esse veram & realem conuersionem, vel posse Deum supernaturales conuersiones efficere, vel vt declarent, hic esse per conuersionem verum ac proprium corpus Christi. Quod vero hæc conuersio alterius rationis sit ab omnibus conuersionibus naturalibus, variis nominibus, ac rationibus declarant, vt sequente disputatione videbimus.

Sed dicet aliquis, non esse de fide, esse, vel non esse materiam in rebus: quomodo ergo potest esse de fide hic non manere materiam? Respondetur, per se & directe esse de fide, hic non manere particulam aliquâ panis, quicquid illa substantia sit: vnde posita materia in rebus, vt necessario in lumine naturæ ponenda est, sequitur iuxta principia fidei, non posse manere materiam.

Dices tandem, quid si aliquis confiteretur, materiam panis non manere sub accidentibus panis: negaret tamen substantialiter definere esse, sed manere verbi gratia, in aere circumstante sub forma eius, contra hoc enim non procedunt rationes factæ, neque ex verbis formæ potest aliud colligi. Respondetur, hunc non esse tam clarum errorem in fide, esse tamen valde temerarium id asserere contra omnium Scholasticorum doctrinam, & contra id, quod videntur docere Patres, & Concilia, & præterea, quia eadem ratione posset quis dicere, conseruari in rerum natura totam substantiam panis, tamen alio in loco, & sub aliis accidentibus, quod est contra veritatem conuersionis & transsubstantiationis, vt infra ostendam, ac præterea est nouum genus miraculi, sine fundamento: substantia enim panis separata à suis accidentibus naturaliter esse definit. Rursus materia illius, cũ non disponatur ad aliam formam, non potest naturaliter illam recipere: ergo ex hoc mysterio necessario sequitur substantialis desitio totius substantiæ, & materię eius, si non fingantur temere noua miracula.

SECTIO IV.

Vtrum post consecrationem maneat aliquis realis modus, seu gradus, vel entitas metaphysica substantiæ panis.

DVas, seu tres falsas sententias circa hãc quæstionem reperio. Prima est, manere post consecrationem substantiam panis, destructa natura integra eius. Ita sensit Godofr. quodl. 8. q. 16. vt refert Paludan. distinct. 12. quæstio. 3. & Picus Mirand. in Apolog. quæst. 9. defendit, hanc sententiam esse possibilem, nihil affirmando. Fundamentum est, quia substantia est distincta à natura: ergo potest conseruari sine illa. Rursus tantum illud definit in pane, quod conuertitur in Corpus Christi: sed in Corpus Christi non potest conuerti substantia, sed sola natura: quia in Christo sola natura humana est creata, substantia vero est increata, in quam non potest fieri conuersio: ergo conuertitur natura, & manet substantia, quæ deseruiet, vt per illam substant accidentia.

Alii manere existentiam.

Secunda opinio esse potest, manere existentiam substantialem panis, quam hoc tempore moderni aliqui Thomistæ defendunt. Et fundari potest, supponendo duo principia metaphysica, primum est, existentiam esse realitatem omnino distinctam: ex quo colligunt, posse conseruari sine essentia, sicut è contrario in humanitate Christi existimant conseruatam esse essentiam sine existentia propria. Vnde applicari potest fundamentum factum pro prima sententia: quia in Christo Domino solum est essentia creata & non existentia, quia conuersio solum fieri potest in id, quod creatum est: quod autem non conuertitur ex pane, manet post consecrationem, ergo manet existentia panis. Secundum principium est, accidentia non habere proprias existentias, sed existere eodem esse, quo existit substantia, in qua sũt: ex quo fit, necessariam hic esse existentiam panis, vt per illam existant accidentia, quæ manent: quia, vt D. Tho. docet infra, q. 77. existunt per idem esse. quod antea habebant.

Tertia opinio negat, manere aliquid substantiæ panis sub eadem differentia specifica, sub qua antea erat: Affirmat tamen, hanc indiuiduam entitatem, vel substantiam, quæ antea erat panis, per conuersionem fieri corpus Christi, & ita manere.

Alii manere eandem substãtiam quæ antea erat panis factã per conuersionẽ corporis.

Hanc sententiam insinuat Henric. quodl. 9. qu. 9. & quodl. 11. quæst. 4. præcipue tamen tribui solet Caiet. qui multum illam insinuat infra, art. 3. circa solutionem ad 3. vbi sæpe repetit, manere, quod erat panis, & explicat illud relatiuum (quod) referre substãtiam, & veram realitatem, quæ manet, & est corpus Christi, & infra concludit, pronomen (hoc) in verbis consecrationis designare hanc substantiam, quæ est panis, non sub esse panis, sed absolute: & illam dicit esse corpus Christi in fine prolationis verborum: similia vere habet in art. 4. Vbi in primo dubio dicit, id, quod erat panis, per conuersionem fieri id, quod est Corpus Christi, & in fine dicit, illud relatiuum, (quod) referre eandem substantiam, & hanc sententiam Caietan. & modum loquendi eius, approbat Richard. art. 4. circa principium, VValdens. etiam interdum videtur ita loqui, tom. 2. de sacr. c. 48. 68. 69. imo & D. Thom. in 4. dist. 11. qu. 1. arti. 2. ad 1. dicit, in hac conuersione terminum, à quo, scilicet, substantiam panis, conuerti in terminum, ad quem, scil. corpus Christi: nõ vt sit subipso, sed vt sit ipsummet. Adducit etiam Caietan. locutiones Ambros. 4. de sacra. c. 4. & 5. vbi sic inquit, Si tanta vis fuit in sermone Dñi Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant, quanto magis operatorius erit, vt sint, quæ erant, & in aliud cõmutentur. Sæpe ẽt Patres, vt disput. sequente videbimus, dicunt: panem fieri corpus Xpi: & in capit. Berengarius, dicitur, panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post cõsecrationem esse corpus & sanguinem Christi. Quæ verba non possunt in alio sensu vera esse. Fundamentum vero huius sententiæ esse potest, quia, nisi saltem hoc modo substantia, seu entitas panis maneret in corpore Christi, nulla esset cõuersio, sed annihilatio potius panis. Et confirmari potest ex D. Thom. infra q. 77. art. 5. & in 4. d. 12. qu. 1. artic. 3. quæstiuncula. 4. vbi dicit, non posse reproduci panem conuersum in Corpus Christi, nisi per conuersionem corporis Christi in ipsum: quod non potest esse verum, nisi quia entitas, & substantia

Richard. VValdens. S. Thom.

panis

panis manet aliquo modo in corpore Christi: in quo absorbetur & imbibitur: quia, si substantia panis omnino desijsset, quid impediret, quomin⁹ Deus posset illam iterum producere, absque mutatione corporis Christi?

1. Conclus. Non manet substantia. Trident.

Dico primo, in hoc sacramento non manere substantiam, seu suppositalitatem panis. Probatur primo ex verbis Concil. Trident. nam hæc substantia non est accidens: dixit autem Concilium, manere duntaxat accidentia. Deinde, quia si substantia dicitur manere, vt aiebat Godofr. vt sit verum, ac proprium subiectum accidentium, illud est contra fidē traditam in Concilio Constant. sessione 8. Si vero dicitur manere, vt terminet, & substistere faciat accidentia, illud inprimis non est necessarium: quia non oportet, vt accidentia illa substistant propria substistentia substantiali. Deinde non est possibile, tam ex parte accidentium, quam ex parte substistentiæ creatæ. Primum patet, quia, si accidentia terminarent, & substisterent tali substistentia, oporteret fieri nouum miraculum vnionis cuiusdā hypostaticæ inter quantitatem panis, & substistentiam panis, nam sine hac vnione noua, non potest intelligi quantitas illa substistens tali substistentia magis post consecrationem, quam antea: prius enim non erat quantitas vnita substistentiæ immediate, sed rei substistenti ratione naturæ, & propterea non substistebat, sed inhærebat: ergo, si postea substisit, & terminatur noua substistentia, oportet, vt noua vnio, quasi hypostatica facta sit: at vero accidens non est capax talis vnionis, vt in materia de Incarnatione diximus: ostendendo, hac de causa accidens non esse immediate assumptibile à Verbo: & licet non esset omnino impossibile, esset vanum, & superfluum, tantum & tam nouum miraculum sine fundamento affirmare. Secundum patet, quia iuxta veriorem sententiam, substistentia est modus naturæ, & non res, omnino realiter ab illa distincta: quando autem duo se habent tanquam res & modus, licet, res possit manere sine modo non tamen modus, sine re: quia non affert secum entitatem propriam, sed ex intrinseca ratione sua identificatur rei, cuius est modus, vt agendo de substistentia, latius in materia de Incarnatione declarauimus.

Constant.

Ad fundamēta prima opinionis respon sio.

Neque contra hanc conclusionem obstat fundamentum primæ opinionis: iam enim ostensum est, non obstante distinctione substistentiæ à natura, non posse substistentiam manere, destructa natura, &, quamuis posset, in præsenti mysterio non esset necessarium. Ad aliam vero confirmationem, scilicet, substistentiam panis, non posse conuerti in substistentiam corporis Christi, quæ increata est, & ideo manere, negatur consequentia: primo, quia facere potest Deus, vt suppositum integrum conuertatur in naturam alterius corporis. Deinde, quia, sicut substistentia Corporis Christi est in hoc sacramento, non ex vi conuersionis, sed per concomitantiam, ita intelligi potest, substistentiam panis desinere esse, non ex vi conuersionis, formaliter loquendo, sed per concomitantiam, scilicet, quia ipsa natura panis desinit esse, sine qua non potest manere substistentia panis.

2. Conclus. Non manere existentiam panis.

Dico secundo, post consecrationem non manere existentiam substantialem panis. Hæc conclusio est omnium Theologorum, præter eos, quos supra commemorauimus. Probatur primo ex principijs fidei: vnum est, quod tota substantia panis conuertatur, nomine vero totius substantiæ non intelligitur essentia abstracta, & præcisa ab existentia, sed intelligitur substantia completa, prout erat in rerum natura; quæ maxime existentiam includit, tanquam proprium & intrinsecum actum constituentem hanc entitatem in esse actualis entitatis: imo sicut productio, ita & conuersio potissimum fit ratione existentiæ, vt alibi latius tractatum est. Alterum est, post consecratiooem duntaxat manere accidentia, vt Concil. Trident. dixit: existentia autem substantiæ panis non est accidens, vt omnes quotquot sunt Philosophi, docent, & est per se euidens: quia, vel est ipsamet entitas substantiæ, vt substantia actualis est, vel intrinsecus actus sub ea ratione illam constituēs. Respondet tamen quidam author ad hanc Concilij definitionem, quod qui ad pauca respiciunt, facile hallucinantur: si enim (inquit) Sophisticus argumentator attenderet, eo ipso, quod Concilium definit, accidentia manere, definire etiam, manere cum existentia, videret, consequentiam sui argumenti nullam esse: quia dictio exclusiua non excludit à concomitantibus: vnde non excludit existentiam: ad fidei autem mysterium nihil refert, quod illa existentia sit res distincta à substantia, nec ne. Sed, si quis attente consideret, facile, vt existimo, intelliget, hanc fugam non eneruare vim testimonij Concilij Trid. verum est enim, illud non excludere existentiam accidentium: quod tamen non excludat existentiam substantiæ, falsum est. Quod si licet alicui dicere, existentiam substantiæ non excludi: quia est connexa cum existentia accidentis, pari ratione posset alius assumere licentiam dicendi, manere illam rem, quæ est forma panis: quia posset in metaphysica opinari, formam esse ipsam existentiam rei, vel omnium proprietatum eius: & Durandus posset confingere, materiam esse existentiam quantitatis, & ideo manere. Deinde consequenter posset quis opinari, manere substantiam panis, quod prorsus falsum est: & tamen necessarium sequitur, loquendo magis probabiliter, & consequenter in illa sententia, quæ necessario supponit, existentiam esse rem distinctam à substantia, & separabilem ab illa: qui autem hoc sentiunt, probabilius & consequentius dicunt, existentiam substantialem esse ipsam substistentiam. Vnde vlterius ex illo principio posset quis opinari in materia de Incarnatione, manere in humanitate Christi substistentiam creatam, non vt per illa substistat humanitas, sed vt per eam existant accidentia: cum Concilia negant, manere substistentiam in humanitate Christi, posset esse licentia explicandi, non manere vt sic, id est, vt respicit humanitatem, & terminat illam: manere autem, vt respicit accidentia. Denique non deberent hi authores negare, manere in humanitate Christi existentiam substantialem creatam, saltem vt per eam existant accidentia, nisi velint dicere, etiam accidentia humanitatis existere per existentiam increatam Verbi: atq; adeo tam immediate esse vnita Verbo, sicut animam & corpus: quod inauditum est, & improbabile: Concilium ergo Tridentinum, absolute excludendo quicquid substantiale est, satis significauit, nullum substantialem actum esse necessarium, vt accidentia existant, & conseruentur.

Euasio.

Impugnat.

Secundo principaliter probatur conclusio ex metaphysicis principijs. Primum enim, quod substantia pereat, & maneat existentia eius, impossibile est: cum nihil aliud sit perire, quam amittere esse existentiæ: nam esse essentiæ immutabile est, nisi ratione existentiæ. Dicent, substantiam amittere esse, nō quia ipsum esse in se destruatur, sed quia desinat actuare hanc naturam, vel substantiam. Sed hæc responsio fingit substantiam esse velut subiectum existentiæ, hanc vero esse actum realiter distinctum ab illa: quod in prima philosophia, & in materia de Incarnatione probaui esse impossibile: quia actualitas existentiæ est ita intima rei, prout est vera, realis, & actualis entitas, vt nullo modo discerni possint tanquam actus, & potentia receptiua: quia separata existentia, etiam per intellectum, solum intelligitur manere potentia obiectiua: nam si intelligitur manere aliquid actu ens, illud est existens: sed de hoc latius dictis locis: vnde ex hoc principio, falsum est fundamentum, quo nitebatur illa sententia: scilicet, accidentia

Euasio.

Impugnat.

dentia realiter distincta à substantia, realiter existere per ipsam existentiam substantiæ: quia in vniuersum impossibile est, quod aliqua entitas existat per entitatem à se realiter distinctam. Sed, non solum posito hoc principio, sed etiam admisso, quod existentia sit res distincta ab essentia, est falsum illud fundamentum, quia supposita illa distinctione, existentia comparatur ad essentiam, vt actus ad potentiam: sicut ergo essentiæ substantiæ, & accidentis sunt diuersarum rationum, & ordinum, ita requirunt actus, re ipsa distinctos: loquor enim de accidentibus, quæ realiter à substantia distinguuntur. Vel aliter comparatur essentia ad existentiam, sicut principium vel radix ad actum, vel terminum ab illa manãtem, aut sicut principium formale ad effectũ formalem, quasi secundarium: ergo si principia sunt omnino diuersa, erunt etiam diuersæ existentię. Deniq; existentia substantiæ est existentia simpliciter, & natura sua postulat intrinsecum terminum subsistentiæ: existentia autem accidentis natura sua est imperfecta, & postulat per modum termini vnionem ad alterum, à quo sustentetur: sunt ergo distinctæ, vt aperte docuit Diuus Thomas in his articulis, & in tota hac quæstione, & supra quæst. 17. artic. 2. & 4. contra Gent. cap. 14. & sæpe alias, & Caietan. de ente & essent. c. 7. & Palud. Socin. 7. metaph. quæst. 5. & Scotus in 2. distinct. 12. quæst. 1.

Sed quæres, qua certitudine tenenda sit hæc conclusio; nam Dominicus Bannes, cum in priori editione primæ partis simpliciter docuisset, existentiam substantialem panis manere, vt per eam existant accidentia panis, in posteriori ita illã retractauit, vt tamen probabiliter posse sustineri dicat, solum, quia probabile est, accidentia non habere existentiam præter existentiam substantiæ, & dicit, se consuluisse Theologos doctissimos, qui ita censuerint. Ego vero, cum multum de hac re cogitauerim, nunquam in eam sententiam adduci potui, vt crederem eam opinionem esse probabilem: imo nec tolerabilem in Theologia, & cum plures etiam, eosque doctissimos de hac re consuluerim, neminem aliter sentientem inueni: quin potius legi apud Picum Mirand. in citato loco, cum ipse de hac re Romæ quæstionem mouisset, à pluribus Theologis iudicatum esse, non posse sine errore defendi, manere in hoc sacramento existentiam substantialem, quibus ipse contradicere non est ausus, loquendo de mysterio, prout factum est, licet contenderit potuisse aliter fieri. Deinde etiam in metaphysica, illa opinio, quod accidẽtia realiter à substantia distincta, non habeant propriam existentiam, reuera, non est probabilis, quia nec ratione firma vtitur, neque habet authorem grauem. Nam licet fortasse Sotus in philosophia id interdum insinuauerit, non tamen rem ex professo disputans & examinans, postea in 4. disputatione 10. tota quæstione secunda contrarium aperte supponit. Ac denique, quamuis illa opinio esset probabilis, non tamen omne id, quod ex metaphysica opinione probabile colligitur, est in Theologia probabile, alioqui etiam dici posset, esse probabile, manere materiam in hoc sacramento, quia manet quantitas, & probabile est, materiam esse eandem rem cum quantitate, vel formam panis manere, quia opinio est, formam illam esse accidentalem, quod tamen simpliciter damnatur à Thomistis, vt alienum à doctrina fidei, & facile esset similia exempla afferre, quæ docent, quãdo ex opinione metaphysica sequi videtur aliquid in Theologia, quod doctrinæ fidei non est consentaneum, sed videtur aduersum, aut quærendam esse probabilem viam ad vitandum tale consequens, & negandam consecutionem, vel si hæc inueniri non potest, illud esse sufficiens argumentum ad iudicandum, illam opinionem metaphysicam esse improbabilem potius, quam è conuerso. Theologia enim, quæ suprema sapientia est, iudicat de inferioribus doctrinis, & illas corrigit, non è contrario. Quocirca idem iudicium ferendum est in præsenti controuersia, si ex illo principio metaphysico vitari nullo modo potest, quin sequatur, existentiam substantialem manere in hoc sacramento, hoc est, sufficiens argumentum, vt illud iudicetur improbabile, si tamen quis mordicus vellet illud defendere, potius debet negare consequentiam, & dicere, naturaliter quidem accidentia existere illo modo, tamen ablata substantia, DEVM illis conferre nouam existentiam, qua existant, & licet prædictus author dicat, eum delirare, qui ita sentit, & mihi quidem absolutè loquendo idem videatur, supposito tamen illo alio errore, existimo fore, vt hoc modo minus desipiat.

Dico tertio, Post consecrationem non manet eadem numero entitas, vel substantia, quæ fuit panis sub esse corporis Christi. Hæc est aperta sententia Diui Thomæ hic, & artic. 3. ad 3. & art. 4. & 8. vbi negat in transmutatione, quæ fit in hoc sacramento, manere aliquid commune vtrique termino, præter accidentia panis & vini, & idem in 4. dist. 11. quæst. 1. articulo 4. & eam late defendit Soto. dist. 9. quæst. 2. artic. 4. Ledesma, quæst. 16. artic. 4. qui contrariam sententiam Caietano tribuunt, & eam impugnant: sed fortasse Caietanus, licet in modo loquendi minus proprie & cautè loquatur, tamen in re non sentit contra hanc conclusionem, vt apertius explicabo in commentario ar. 4. D. Thom. vbi Caietanus nonnulla dicit, quæ non possunt vera esse, nisi supposita hac sententia, præsertim illud, scilicet, quod possit à Deo reproduci idem numero panis, absque conuersione corporis Christi, in ipsum, quod etiam docent Capreol. in 4. dist. 11. quæst. 1. art. 3. ad 1. Scoti contra 2. conclusionem, & Ferrar. 4. contra Gent. capite 63. qui proinde possunt pro hac sententia afferri: Nam aperte supponunt totalem distinctionem numericam inter corpus Christi & panem, etiam vt sunt hæ, substantiæ, seu entitates: non ergo manet hæc entitas panis in corpore Christi. Probatur autem primo ex principijs fidei: sequitur enim ex illa sententia, primo, non totam substantiam panis conuerti, quia, quod manet, non conuertitur: Dicitur autem manere illa substantia, prout hæc substãtia vel entitas est. Sequitur secundo, non manere duntaxat accidentia panis, quia hæc entitas vel substantia panis non est accidens, & manere dicitur. Sequitur tertio non esse omnino idem corpus Christi, quod est in cœlo, & quod est in sacramento quoad entitatem, vel substantiam suam, quod est contra fidem, patet sequela, quia corpus, quod est in sacramento, est illa entitas, vel substantia, quę fuit panis: corpus autem, quod est in cœlo, non est illa substantia, neq; illa entitas, quia non est creatum ex illa. Quin potius sequitur quarto, hæc corpora saltem numero distingui, quod ita declaro, quia ante consecrationem hæc entitas panis distinguebatur numero à corpore Christi, quod est in cœlo, & tamen post consecrationem dicitur manere eadem numero entitas, vel substantia sub esse corporis Christi in sacramento: ergo corpus Christi, prout est in sacramento, & res, & substantia numero distincta ab eodem corpore, prout est in cœlo, non enim potest manere eadem numero entitas, & non distingui numero suo realiter ab eo, à quo per se ipsam distinguebatur. Quin potius cum per conuersionem dicatur hæc entitas, vel substantia mutare specificationem suam, & ita ex pane transire ad esse corporis Christi, necesse est, vt illud esse corporis Christi, quasi indiuiduetur per hanc substantiam, quam contrahit. Vlteriusq; sequitur quinto sub diuersis speciebus sacramentalibus multo magis esse corpora Christi numero distincta, quia sub illis erant panes numero distincti, non solum in esse panis, sed etiam in esse huius entitatis & substantiæ: vnde posita fide, quod in omnibus his sacramentis est idem

corpus

1. Conclusio.

D Thom.

Soto. Ledesma.

Capreol. Ferrar.

corpus Christi, sequitur vlterius non solum idem corpus Christi, esse in pluribus locis, sed etiam esse plures entitates realiter inter se distinctas, quod est mysterium quodammodo maius mysterio Trinitatis: quia vna res vnita, erit idem realiter cum innumeris rebus absolutis & infinitis, quæ antea inter se tam essentia, quam suppositò distinguebantur.

Secundo principaliter probatur coclusio ex principijs metaphysicis. Primo, quia non potest mutata essentia rei, manere eadem numero entitas: quia per illam constituitur in esse huius entitatis, sed hæc entitas vel substantia, quæ est panis, essentialiter est panis: Non enim constituitur hæc entitas per sola prædicata transcendentalia, seu generica, sed per propria & specifica: Ergo. Secundum principium, quod ex hoc colligitur, est, non posse fieri transmutationem realem inter differentias specificas, manente eodem individuo generis sub illis, tãquam subiecto manente sub vtroq; termino, vt, quod ex leone fiat equus, manente eodem individuo animalis: quia hæc compositio est metaphysica, & extrema non realiter, sed ratione formali tantum distinguuntur: Ergo fieri non potest, vt maneat hæc entitas, vel eadem numero substantia, quæ fuit panis, sub esse corporis Christi, quod si non manet eadem numero entitas vel substantia, vt sic, nihil omnino manet de substantia & entitate panis, neque vt erat panis, neq; vt erat hæc substantia, aut hoc ens. Nam individuum substantiæ, vel entis, quod sub illis accidentibus incipit, omnino est numero distinctum. Tandem confirmatur, quia, si hic fieret transmutatio solum in his, quæ sunt propria panis, & non in his, quæ sunt communia, etiam si substantialia sint, consequenter dicendum esset manere materiam, vt materia prima est, & eandem formam sub communi ratione formæ.

Responsio ad fundamentum 3 sententiæ.

Ad fundamentum tertiæ sententiæ non potest exactè responderi vsque ad sequentem disputationem, vbi explicabimus, quomodo panis non annihilatur, sed verè conuertitur in corpus Christi, & explicabimus locutiones inter terminos huius conuersionis, docendo cum D. Thom. hic artic. 4. & q. 78. art. 5. panem non proprie fieri corpus, sed ex pane corpus. Confirmatio vero ibi adducta potius contrarium persuadet, nam certum est, posse Deum, conseruato corpore Christi in sacramento, iterum producere, seu creare eandem substantiam panis, quæ transubstantiata fuerat, vt docent Caiet. Capreolus & Ferrar. locis citatis: signum est ergo, illam entitatem panis non manere proprie in corpore CHRISTI, nec realiter, nec formaliter, sed solum esse conuersam in illud, & ideo dicitur id, quod erat panis, esse nunc corpus Christi, sumendo vagè illud relatiuum, (quod) quantum ad rationem contenti sub speciebus, sub quibus corpus Christi, quasi loco panis constituitur, & quodammodo illius officium subit, ac propter eandem causam dici potest secundum naturæ ordinem, non posse eandem numero substantiam panis redire, nisi per conuersionem corporis Christi in ipsam, quia deberet redire sub eisdem numero accidentibus, & ita explicant Diuum Thom. prædicti authores, & de eadem re iterum dicemus in sequentibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum substantia panis, vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur.

4 d. 11 q. 1. art 2 & 4. contr. c 63. & quod 5. art 11. & quod 9. ar. 5. ad 3. & 1.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod substantia panis post consecrationem huius sacramenti, annihiletur ac in pristinam materiam resoluatur. Quod enim est aliquid corporale, oportet alicubi esse. Sed substantia panis, quæ est quiddam corporale, non manet in hoc sacramento, (vt dictum est) nec etiam est dare aliquem locum, vbi sit. Ergo non est aliquid post consecrationem. Igitur aut est annihilata aut in præacentem materiam resoluta.* Ca. 15.

2. *Præterea, Illud quod est terminus, a quo, in qua silet mutatione non remanet, nisi forte impotentia materia, sicut cum ex aere fit ignis forma aeris non manet, nisi in potentia materiæ & similiter, quando ex albo fit nigrum. Sed in hoc sacramento substantia panis & vini se habet, sicut terminus, a quo, corpus autem vel sanguis Christi, sicut terminus ad quem: dicit enim* * *Ambrosius in libro de officijs. Ante benedictionem alia species nominatur: Post benedictionem corpus* CHRISTI *significatur. Ergo facta consecratione substantia panis vel vini non manet, nisi forte resoluta in suam materiam.* In libris de his qui mysterijs initiantur. Art. præced. Significatur a medio, & refertur in corpus de cons. dist. 2. cap.

3. *Præterea. Oportet alterum contradictorium esse verum. Sed hæc est falsa, facta consecratione, substantia panis vel vini est aliquid, Ergo hæc est vera, substantia panis vel vini est nihil.*

Sed contra est, quod Augustinus * *dicit in lib. 83. quæstionum. Deus non est causa tendendi in non esse. Sed hoc sacramentum diuina virtute perficitur. Ergo in sacramento non annihilatur substantia panis aut vini.* Lib. 83. q. 21. circa fin.

Respondeo dicendum, quod quia substantia panis vel vini non manet in hoc sacramento, quidam impossibile reputantes, quod substantia panis vel vini in corpus, vel sanguinem CHRISTI *conuertatur, posuerunt quod per consecrationem substantia panis vel vini, vel resoluitur in præacentem materiam, vel quod annihilatur. Præacens autem materia, in quam corpora mixta resolui possunt, sunt quatuor elementa. Non enim potest resolutio fieri in materiam primam, ita quod sine forma existat, quia materia sine forma esse non potest. Cum autem post consecrationem, nihil sub speciebus sacramenti remaneat, nisi corpus & sanguis Christi, oportebit dicere, quod elementa, in quæ resoluta est substantia panis vel vini, inde discedant per motum localem, quod sensu perciperetur. Similiter etiam substantia panis vel vini manet vsque ad vltimum instans consecrationis. In vltimo autem instanti consecrationis iam est ibi substantia corporis vel sanguinis Christi, sicut in vltimo instanti, generationis iam inest forma. Vnde non erit dare aliquod instans, in quo sit ibi præacens materia. Non enim potest dici, quod paulatim substantia panis, vel vini resoluatur in præacentem materiam, vel successiue egrediatur de loco specierum, quia si hoc inciperet fieri in vltimo instanti sua consecrationis, simul sub aliqua parte hostiæ esset corpus* CHRISTI *cum substantia panis, quod est contra dicta.* * *Si vero hoc incipiat fieri ante consecrationem, erit dare aliquod tempus, in quo sub aliqua parte hostiæ, neque erit corpus Christi, neque substantia panis, neque erit corpus* CHRISTI, *quod est inconueniens, & hoc ipsimet perpendisse videntur. Vnde posuerunt aliud sub disiunctione, scilicet, quod vel annihilatur, vel in præacentem materiam resoluatur. Sed nec hoc potest esse, quia non est dare aliquem modum, quo corpus* CHRISTI *verum esse incipiat in hoc sacramento, nisi per conuersionem substantiæ panis in ipsum, quæ quidem conuersio tollitur, posita vel annihilatione substantiæ panis, vel resolutione in præacentem materiam. Similiter etiam non est dare, vnde talis resolutio, vel annihilatio in hoc Sacramento causetur, cum effectus Sacramenti significetur per formam. Neutrum autem horum significetur per hæc verba forma; Hoc est corpus meum. Vnde patet, prædictam positionem esse falsam.* Iustinus. Ephrem. Cyrillus. Ambrosius. Basilius.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia panis vel vini, facta consecratione, neque sub speciebus Sacramenti manet neque alibi. Non tamen sequitur, quod annihiletur. Conuertitur enim in corpus Christi. Sicut non sequitur. Si aer, ex quo generatus est ignis, non sit ibi vel alibi, quod sit annihilatus.

Ad secundum dicendum, quod forma, quæ est terminus a quo, non conuertitur in aliam formam, sed vna forma accidit

cedit alteri in subiecto, & ideo prima forma non remanet, nisi in potentia materiæ. Sed hic substantia panis conuertitur in Corpus Christi, vt supra dictum est. † Vnde ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod licet post consecrationem hæc sit falsa, substantia panis est aliquid, id tamen, in quod substantia panis est conuersa, est aliquid. Et ideo substantia panis non est annihilata.

COMMENTARIVS.

REspondet D. Thomas duabus assertionibus. Prima est, panem non annihilari: quia verba formæ tantum efficiunt, quod significant: non significant autem annihilationem, sed conuersionem panis in corpus Christi, cui annihilatio repugnat: quia terminus annihilationis est, non esse simpliciter, terminus autem conuersionis est aliud esse. Altera est, panem non resolui in præiacentem materiam: quam eadem fere ratione confirmat: quia videlicet verba formæ, neque significant hanc resolutionem in præiacentem materiam, sed solum conuersionem in corpus Christi: ex qua non modo non sequitur illa resolutio, sed etiam cum illa stare nō potest, quod longo discursu D. Thomas declarat, cuius littera satis est perspicua. Solum est tam in hoc, quam in aliis articulis huius materiæ obseruandum, quod & Caiet. infra notauit, qu. 77. art. 5. non esse mentem D. Thom. docere, esse simpliciter impossibilia, vel contradictionem implicantia, quæ assumit, sensum illius esse, in hoc mysterio non esse sine fundamento fingenda, vel multiplicanda miracula, sed ea solum asserenda, quæ ex verbis seu significatione formæ, supposita fide & interpretatione Ecclesiæ, necessario cōsequuntur, & ideo omniu, quæ huiusmodi non sunt, & naturali virtute fieri non possunt, dicuntur in hac materia impossibilia, quamuis absolutam contradictionem non implicent: & ita facile exponi possunt multa, quæ tam in hoc articulo, quam in aliis huius materiæ dicuntur.

ARTICVLVS IV.

Vtrum panis possit conuerti in Corpus Christi.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod panis non possit conuerti in corpus Christi. Conuersio enim quædam mutatio est. Sed in omni mutatione oportet esse aliquod subiectū, quod prius est in potentia, & postea est in actu, vt enim dicitur 3. Physic.* Motus est actus existentis in potentia. Non est autem dare aliquod subiectum substantiæ panis & corporis Christi, quia de ratione substantiæ est, quod sit non in subiecto, vt dicitur in Prædicamentis. Non ergo potest esse, quod tota substantia panis conuertatur in corpus Christi.

2. Præterea, Forma illius, in quod aliquid conuertitur, de nouo incipit esse in materia eius, quod in ipsum conuertitur, sicut cum aer conuertitur in ignem, prius non existentem, forma ignis incipit de nouo esse in materia aeris, & similiter cum cibus conuertitur in hominem, prius non existentem, forma hominis incipit esse de nouo in materia cibi. Si ergo panis conuertitur in corpus Christi, necesse est, quod forma corporis Christi de nouo incipiat esse in materia panis, quod est falsum. Non ergo panis conuertitur in substantiam corporis Christi.

3. Præterea, Ea quæ sunt secundum se diuersa, nunquam vnum eorum fit alterum, sicut albedo nunquam fit nigredo. Sed Subiectum albedinis fit subiectum nigredinis, vt dicitur in 1. Physic. Sed sicut duæ formæ contrariæ sunt secundum se diuersæ (vtpote principia formalis differentiæ existentes) ita duæ materiæ signatæ sunt secundum se diuersæ, vtpote existentes principia materialis distinctionis. Ergo non potest esse, quod hac materia panis fiat hac materia, qua indiuiduatur corpus Christi, & ita non potest esse, quod substantia huius panis conuertatur in substantiam corporis Christi.

Sed contra est, quod* Eusebius, Emiss. dicit. Nouum tibi, & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur. *Ex hom. 10. Refertur de cons. d. 2. c. 35. Quia corpus assumptum.*

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est,* cum in hoc sacramento sit verum corpus Christi, nec incipiat ibi esse de nouo per motum localem, cum etiam nec corpus Christi sit ibi sicut in loco (vt ex dictis patet*) necesse est dicere, quod incipiat ibi esse per conuersionem substantiæ panis in ipsum. Hæc tamen conuersio non est similis conuersionibus naturalibus, sed est omnino supernaturalis, sola Dei virtute effecta. Vnde Ambrosius* dicit in libro de Sacramentis. Liquet, quod præter naturæ ordinem, Virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex Virgine est, quid ergo quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine? Et super illud Ioan. 6. Verba quæ ego locutus sum vobis (scilicet, de hoc sacramento) spiritus & vita sunt, dicit Chrysostomus, id est, spiritualia sunt, nihil habentia carnale, neque consequentiam naturalem, sed erutæ sunt ab omni tali necessitate, quæ in terra & à legibus, quæ hic positæ sunt. Manifestum est enim quod omne agens agit in quantum est actu. Quodlibet autem agens creatum, est determinatum in suo actu, cum sit determinati generis, & speciei, & ideo cuiuslibet agentis creati actio fertur super aliquem determinatum actum: determinatio autem cuiuslibet rei in esse actuali, est per eius formam. Vnde nullum agens naturale, seu creatum, potest agere, nisi ad immutationem formæ, & propter hoc omnis conuersio, quæ fit secundum leges naturæ est formalis. Sed Deus est actus infinitus (vt in prima parte habitum est) vnde eius actio se extendit ad totam naturam entis. Non igitur solum potest perficere conuersionem formalem, vt scilicet diuersæ formæ sibi in eodem subiecto succedant, sed conuersionem totius entis, vt, scilicet tota substantia huius conuertatur in totam substantiam illius. Et hoc agitur diuina virtute in hoc sacramento. Nam tota substantia panis conuertitur in totam substantiam corporis Christi, & tota substantia vini, in totam substantiam sanguinis Christi. Vnde hæc conuersio non est formalis, sed substantialis, nec continetur inter species motus naturalis, sed proprio nomine potest dici transsubstantiatio. *In med. a. 1. huius q. Art. 2. huius q. In lib. de hi, qui mysteriis initiantur c. 9. parū à med. to. 4. Hom. 46. in Ioan. non multum ante med. to 3. Quæst. 7. a. 1 & 25. ar. 2.*

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio procedit de mutatione formali, quia formæ proprium est, in materia vel subiecto esse. Non autem habet locum in conuersione totius substantiæ. Vnde cum hæc conuersio substantialis importet quendam ordinem substantiarum, quarum vna conuertitur in alteram, est, sicut in subiecto, in vtraque substantia. sicut ordo & numerus.

Ad secundum dicendum, quod illa obiectio procedit de conuersione formali seu mutatione, quia oportet sicut dictum est, formam esse in materia, vel subiecto. Non autem habet locum in conuersione totius substantiæ, cuius non est accipere aliquod subiectum. *In cor. & a. 3.*

Ad tertium dicendum, quod virtute agentis finiti non potest forma in formam mutari, nec materia in materiam. Sed virtute agentis infiniti, (quod habet actionem in totum ens) potest talis conuersio fieri, quia vtriq; formæ & vtriq; materiæ est communis natura entis, & id, quod est entitatis in vna, potest actor entis conuertere in id, quod est entitatis in altera, sublato eo, per quod ab illa distinguebatur.

COMMENTARIVS.

QVamuis de potestate sit quæstio, mens tamen D. Thomæ est, inquirere, an reuera in hoc sacramento talis conuersio fiat: Vnde respondet, non solum possibilem, sed etiam necessariam esse hanc cōuersionem, vt Christus hic esse incipiat, sine mutatione locali, quam conclusionem colligit ex principiis positis in art. 2. Deinde vero declarat hanc cōuersio- *Conclusio D. Tho. est panem conuerti in corpus Christi.*

uersionem esse supra omnem naturæ ordinem: quia virtute agentis naturalis solum potest fieri conuersio formalis; quæ fit per successionem formarum in eodem subiecto: quia naturale agens (inquit) cum sit finitum, & habeat determinatum esse per formam suam, solum agit ad immutationem formæ, id est, solum potest agere ex præsupposito subiecto: & ideo tantum potest conuertere & immutare, aliquid inducendo, & expellendo formam à subiecto: in hac autem conuersione fit transmutatio totius substantiæ in totam substantiam, nullo manente communi subiecto: & ideo supernaturalis est, & singularem rationem habet, & speciali nomine transsubstantiatio dicitur, ac denique à solo agente virtutis infinitæ fieri potest.

Obiect contra D. Tho. In solutione ad 1. & 2. videri potest D. Thom. docere contraria: nam in priori dicit, conuersionem hanc fieri in vtraque substantia, panis scilicet & corporis Christi tanquam in subiecto: in posteriori vero simpliciter negat, hanc conuersionem habere subiectum. *Solutio.* Dicendum vero est, mentem D. Thom. esse: hanc conuersionem, prout est effectio quædam vel transitus vnius substantiæ in aliam, non habere proprium subiectum, ex quo fiat, vel quod maneat sub vtroque termino, vt eleganter explicat infra artic. 8. Cum ergo in hac solutione ad primum dicit, conuersionem esse in terminis tanquam in subiecto, non loquitur de ipsa conuersione proprie, & ratione sui, sed ratione ordinis & successionis substantiarum, quam connotat, vel includit: verba enim illius sunt. Cum hæc conuersio substantialis importet quendam ordinem substantiarum, quarum vna conuertitur in alteram, est in vtraque substantia, sicut in subiecto, sicut ordo & numerus. Non ergo formaliter ipsa conuersio, sed ordo illam consequens dicitur esse in vtraque substantia. *Replicatio.* Dices, substantia panis non manet in instanti conuersionis: quomodo ergo potest esse subiectum ordinis? *Solutio.* Respondetur, hic ordo, & successio, cum sit inter ens & non ens: solum est relatio rationis: fundata in quadam denominatione extrinseca: cuius relationis & denominationis recte intelligitur esse, quasi subiectum id, quod præteriit, vt constat in omnibus rebus, quæ inter se habent ordinem prioris & posterioris: in successione temporis: & in terminis à quo, & ad quem, omnis mutationis, seu conuersionis. Circa solutionem ad 3. habet Caiet. longum commentarium: breuiter tamen duo in ea solutione explicat Diu. Thom. primum est, cur possit Deus totum ens omnino in aliud commutare, & conuertere, quod non possent agentia creata: & rationem, inquit, esse, quia ratio entis vtriq; termino est communis, & Deus est author totius entis: sicut ergo omne ens obedit Deo, tam ad agendum, quam ad patiendum omne id, quod non inuoluit contradictionem: quia subditur Deo, vt author, ita (inquit Diu. Thomas) potest Deus omnino conuertere vnum ens in aliud, quia est vtriusq; author: vnde constat, Diuũ. Thom. loqui de ente creato: constat etiam, rationem eis communem esse omni supernaturali transmutationi, & non solius transsubstantiationis propriam: quia reuera non poterat aliam magis propriam afferre. Secundo indicat Diu. Thomas modum huius conuersionis, dicens: posse authorem entis conuertere id, quod est in vna re, in id, quod est in altera, sublato eo, per quod distinguuntur, in quo verbo fundare videtur Caietanus sententiam supra tractatam: sensus tamen Diui Thomæ non est obscurus: solum enim dicit, totam entitatem vnius rei posse conuerti in aliam, sublatis propriis prædicatis rei conuersæ & manentibus in re, ad quam fit conuersio, prædicatis communibus vtriq; termino: non quidem eisdem numero (nunquam enim id D. Thom. excogitauit) sed gradu, aut genere: quod eodem fere modo accidit in conuersione formali: solumque est differentia, quia in ea manet idem numero subiectum commune, quod non manet in hac conclusione: & Caiet. etiam certe non videtur ab hac expositione alienus, dicit enim, hanc conuersionem non esse intelligendam per abstractionem, vel separationem vnius gradus, vel rationis formalis ab alia, scilicet, superioris ab inferiori, ita vt intelligatur manere gradus superior, & fieri conuersio in inferiorem: sic enim (inquit) non conuerteretur tota substantia: non ergo intelligit manere eandem rem numero secundum gradum superiorem: alias non non posset fieri conuersio, nisi prædicto modo. Vnde inferius subdit, panem secundum specificam rationem ita conuerti, vt neque in se, neque in suo simili maneat: secundum rationem autem, in qua communicat cum alia re, manere non in seipso, sic enim, inquit, non conuerteretur) sed in sibi simili: sed propterea dicitur saluari formalis ratio eius: non ergo videtur Caiet. malè sensisse de re ipsa, nonnullas vero locutiones habet, quæ omnino vitandæ videntur: dicit enim (post conuersionem panis entitas cõuersa, entitas quædam est) quod D. Th. nusquam dixit: sed potius substantiam, vel entitatem panis post conuersionem non esse aliquid, quia iam transit in aliam entitatem. Alia propositio Caietan. est, Res conuersa ita saluatur secundum commune, vt eorum prædicationem suscipiat. Quod non video, quomodo possit esse verum: quia sicut panis non est panis, ita neq; substantia, neque ergo ita seruantur prædicata communia, vt de re conuersa dici possit: sed vt dici possint de re, in quam fit conuersio: & fortasse hoc dicere voluit Caietanus.

ARTICVLVS V.

Vtrum in hoc sacramento maneant accidentia panis & vini, post conuersionem.

*Sup. a. 3. q. 1. a. 1. q. 2. a. 2. q. 1. a. 1. q. 2. a. 2. q. 1. a. 1. q. 2. a. 2

infidelibus irrideretur, si sub specie propria Dominum nostrum manducaremus. Tertio, vt dum indiuisibiliter corpus & sanguinem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei.

In proposit. habetur his libr. inter opera Arist. 2.3.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicitur in lib. * de causis: effectus plus dependet à causa prima, quam à causa secunda. Et ideo virtute Dei, qui est causa prima omnium, fieri potest, vt remaneant posteriora, prioribus sublatis.

Ad secundum dicendum, quod in hoc sacramento nulla est deceptio, sunt enim ibi secundum rei veritatem accidentia, quæ sensibus diudicantur. Intellectus autem, cuius est proprium obiectum substantia (vt dicitur in 3. de anima *) per fidem à deceptione præseruatur.

3.3.text.26 tom.2.

Et sic patet responsio ad tertium: Nam fides non est contra sensum: sed est de eo, quod sensus non attingit.

Ad quartum dicendum, quod hæc conuersio non proprie habet subiectum, vt dictum est, * sed tamen accidentia, quæ remanent, habent aliquam similitudinem subiecti.

4.dist.12.q. 1.ar.1.q. 1.ad 2.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo nihil circa corpus eius occurrit notandum: quia tam assertio, quam congruentiæ Diui Thomæ satis perspicuæ. In solutione autem ad primum, rationem indicat, ob quam potest accidens à substantia separari, quam infra, q. 77. ar. 1. ex professo disputat. In solutione vero ad 2. & 3. agit de cognitione substantiæ, quæ ex sensibilibus speciebus consecratis acquiri potest: de quare dicemus commodius infra q. 77. disp. 16. sect. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum facta consecratione remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

Inf. q. 77. ar. 1. & 2. 4.d. 11. q. 2. ar. 1. q. 3. & 4. ar. 2. q. 1. ar. 1. & quod. 9. a. 5. adfi. 1. corp. & ad 2. Durand. Dic. 2. quæst. 4. & 5.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis. Dictum est * enim, quod facta cõsecratione, remanent accidentia. Sed cum panis sit quoddam artificiale, etiam forma eius est accidens. Ergo remanet, facta consecratione.

2. Præterea, Forma corporis Christi est anima, dicitur enim 2. de anima, * quod anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Sed non potest dici: quod forma substantialis panis conuertatur in animam. Ergo videtur, quod remaneat, facta consecratione.

3. Præterea, Propria operatio rei sequitur formam substantialem eius. Sed illud, quod remanet in hoc sacramento, nutrit, & omnem operationem facit, quam faceret panis existens, Ergo forma substantialis panis remanet in hoc sacramento, facta consecratione.

Sed contra, Forma substantialis panis est de substantia panis. Sed substantia panis conuertitur in corpus CHRISTI, sicut dictum est. † Ergo forma substantialis panis non manet.

Art. 1. & 4. huius q.

Respondeo dicendum, quod quidam posuerunt, quod facta consecratione, non solum remanent accidentia panis, sed etiam forma substantialis eius. Sed hoc esse non potest. Primo, quia si forma substantialis panis remaneret, nihil de pane conuerteretur in corpus Christi, nisi sola materia. Et it a sequeretur, quod non conuerteretur in corpus Christi totum, sed in eius materiam, quod repugnat formæ sacramenti, quia dicitur, hoc est corpus meum. Secundo, quia si forma substantialis panis remaneret, aut remaneret in materia, aut à materia separata. Primum autem esse non potest, quia si remaneret in materia panis, tunc tota substantia panis remaneret, quod est contra prædicta. * In alia autẽ materia remanere non posset, quia propria forma non est, nisi in propria materia. Si autem remaneret à materia separata, iam esset forma intelligibilis actu, & etiam intelligens: Nam omnes formæ à materia separatæ sunt tales. Tertio esset inconueniens huic sacramento.

4.dist.12.q. 1.ar.1.q. 2.

Nam accidentia panis in hoc sacramento remanent, vt sub eis videatur corpus Christi, non autem sub propria specie, sicut supra dictum est. * Et ideo dicendum est, quod forma substantialis panis non remanet.

Ar. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet artificiata aliquid, cuius forma non est accidens, sed forma substantialis, sicut arte possunt produci ranæ, & serpentes, talem enim formam non producit ars virtute propria, sed virtute naturalium principiorum. Et hoc modo producit formam substantialem panis virtute ignis decoquentis materiam ex farina & aqua confecta.

Ad secundum dicendum, quod anima est forma corporis, dans ei totum ordinem esse perfecti, scilicet, esse, & esse corporeum, & esse animatum, & sic de aliis. Conuertitur igitur forma panis in formam corporis Christi, secundum quod dat esse corporeum, non autem secundum, quod dat esse animatum tali anima.

Ad tertium dicendum, quod operationum panis, quædam consequuntur ipsum ratione accidentium, sicut immutare sensum. Et tales operationes, inueniuntur in speciebus panis post consecrationem, propter illa accidentia, quæ remanent. Quædam autem operationes consequuntur panem, vel ratione materiæ, sicut, quod conuertatur in aliquid, vel ratione formæ substantialis sicut est operatio consequens speciem eius, puta, quod confirmat cor hominis. Et tales operationes inueniuntur in hoc sacramento, non propter formam, vel materiam quæ remanet, sed quia miraculose conferuntur ipsis accidentibus, vt infra dicetur.

COMMENTARIVS.

HIc articulus ex secundo expeditus erat, tamen, D. Thom. illum mouit propter specialem errorẽ impugnandum, quem in illo refert: negat ergo manere formam substantialem panis, & tres rationes affert, quarum prima solum in probabili proportione fundatur, quia cum tota substantia in totam substantiam conuertatur, necesse est materiam & formam in formam conuerti, de qua proportione infra dicemus.

Secunda ratio est difficilis: infert Diuus Thomas, si maneret forma panis à materia separata, illam fore intelligibilem actu, & intelligentem: quod tamen non sequitur, si illa forma non ex natura sua, sed per diuinam omnipotentiam separata maneat, sed vt supra dixi, Diuus Thomas his rationibus contentus est, probando hoc non esse, fieri iuxta rerum naturas: nam supponit, non esse asserenda miracula, quæ nec in verbis formæ fundamentum habent, neque mysterio deseruiunt & ad hoc inducit tertiam rationem quæ optime probat, inutilem esse futuram huiusmodi formæ separationem, & miraculosam conseruationem. In solutione ad 2. & 3. aliqua dicit, quæ pertinent ad explicandum terminum conuersionis, & operationis accidentium, quæ separata manent, quæ non possunt vsque ad quæstionem 76. & 77. recte explicari.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ista conuersio fiat in instanti.

Sup. a 3. c. 5 & inf. q. 78. a. 2. & 5 cor. 4.d. 11. q. 1. a. 2. cor. & a. 1. q. 2. per tot. Et 4. cont. 71.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quod ista conuersio non fiat in instanti, sed sit successiua. In hac enim conuersione prius est substantia panis, & postea substantia corporis Christi. Non ergo vtrumque est in eodem instanti, sed in duobus instantibus. Sed inter qualibet duo instantia est tempus medium. Ergo oportet, quod hæc conuersio fiat secundum successionem temporis, quod est inter vltimum instans, quo ibi est panis, & primum instans, quo ibi est corpus CHRISTI.

2. Præterea. In omni conuersione est fieri, & factum esse.

Sed hæc duo non sunt simul; quia, quod fit, non est, quod autem factum est, iam est. Ergo in hac conuersione est prius & posterius, & ita oportet, quod non fit instantanea, sed successiua.

Lib. 4. cap. 5 parum à pr. tom. 4

3. Præterea,* Ambrosius, dicit in lib. de sacrament. quòd istud Sacramentum Christi sermone conficitur. Sed sermo Christi successiuè profertur. Ergo hæc conuersio fit successiuè.

Sed contra est, quod hæc conuersio perficitur virtute infinita, cuius est subito operari.

RESPONDEO dicendum, quod aliqua mutatio est instantanea triplici ratione. Vno quidem modo ex parte formæ, quæ est terminus mutationis. Si enim sit aliqua forma, quæ recipiat magis & minus, successiuè acquiritur subiecto, sicut sanitas. Et ideo, quia forma substantialis non recipit magis & minus, inde est, quod subito sit eius introductio in materia. Alio modo ex parte subiecti, quod quandoq; successiuè præparatur ad susceptionem formæ, & ideo aqua successiuè calefit. Quando verò ipsum subiectum est in vltima dispositione ad formam, subito recipit ipsam sicut Diaphanum subito illuminatur. Tertio modo ex parte agentis, quod est infinitæ virtutis. Vnde statim potest materiam ad formam disponere, sicut dicitur Marci 7. quod cùm Christus dixisset Ephata, quod est, adaperire, statim apertæ sint aures hominis, & solutum est vinculum linguæ eius. Ex his tribus rationibus hæc conuersio est instantanea. Primò quidem, quia substatia corporis Christi, ad quam terminatur ista conuersio, non suscipit magis neque minus. Secundo, quia in hac conuersione non est aliquod subiectum, quod successiuè præparetur. Tertiò, quia agitur Dei virtute infinita.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam non simpliciter concedunt, quod inter quælibet duo instantia sit tempus medium. Dicunt enim, quod hoc habet locum in duobus instantibus, quæ referuntur ad eundem motum, non autem in duobus instantibus, quæ referuntur ad diuersa: vnde inter instans, quod mensurat finem quietis, & aliud instans, quod mensurat principium motus, non est tempus medium. Sed in hoc decipiuntur, quia vnitas temporis & instantis, vel etiam pluralitas eorum, non accipitur secundum quoscunque motus, sed secundum primum motum cœli, qui est mensura omnis motus & quietis. Et ideo alij hoc concedunt in tempore, quod mensurat motum dependentem ex motu cœli. Sunt autem quidam motus ex motu cœli non dependentes, nec ad eos

1.p.q.53.ar 3 mensurati, sicut in prima parte dictum est* de motibus Angelorum: Vnde inter duo instantia, illis motibus respondentia non est tempus medium. Sed hoc non habet locum in proposito, quia quamuis ista conuersio secundum se non habeat ordinem ad motum cœli, consequitur tamen prolationem verborum, quam necesse est motu cœli mensurari. Et ideo necesse est inter qualibet duo instantia, circa istam conuersionem signata, esse tempus medium. Quidam ergo dicunt, quod instans, in quo vltimo est panis, & instans, in quo primò est corpus Christi, sunt quidem duo per comparationem ad mensurata, sed sunt vnum per comparationem ad tempus mensurans, sicut cum duæ lineæ se contingunt, sunt duo puncta ex parte duarum linearum. Vnum autem punctum ex parte loci continentis. Sed hoc non est simile, quia instans & tempus particularibus motibus non est mensura intrinseca, sicut linea & punctus corporibus, sed solum extrinseca, sicut corporibus locus. Vnde alij dicunt, quod est idem instans re, sed aliud ratione. Sed secundum hoc sequeretur, quod realiter oppositæ essent simul, nam diuersitas rationis non variat aliquid ex parte rei. Et ideo dicendum est, quod hæc conuersio (sicut dictum est*) perficitur per verba CHRISTI, quæ a sacerdote proferuntur, ita, quod vltimum instans prolationis verborum est primum instans, in quo est in Sacramento corpus Christi, in toto autem tempore præcedente est ibi substantia panis, cuius temporis non est accipere aliquod instans proxime præcedens vltimum, quia tempus non componitur ex instantibus

In cor. art.

Lib 6. Phys. consequenter se habentibus, vt probatur 6. Physic. * Et ideo est quidem dare primum instans, in quo est corpus CHRISTI. Non est autem dare vltimum instans in quo sit substantia panis, sed est dare vltimum tempus. Et idem est in mutationibus naturalibus, vt patet per Philos. in 8 Phys.*

Lib 8 text. 72. tom. 2.

Ad secundum dicendum, quod in mutationibus instantaneis simul est fieri, & factum esse. Sicut simul est illuminari & illuminatum esse. Dicitur enim in talibus factum esse secundum quod iam est, fieri autem, secundum quod ante non fuit.

In solut. ad 1 in isto art.

Ad tertium dicendum, quod ista conuersio (sicut dictum est*) fit in vltimo instanti prolationis verborum, tunc enim completur verborum significatio, quæ est efficax in sacramentorum formis. Et ideo non sequitur, quod ista conuersio sit successiua.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum hæc sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

4. ad 1. 3 art. 4.

Ad octauum sic proceditur. Videtur, quod hæc sit falsa, Ex pane fit corpus Christi. Omne enim id, ex quo fit aliquid, est id, quod fit illud, sed non conuertitur: Dicimus enim, quod ex albo fit nigrum & quod album fit nigrum, & licet dicamus, quod homo fiat niger, non tamen dicimus, quod ex homine fiat nigrum, vt patet in 1. Phys.* Sed ergo verum est, quod ex pane fiat corpus Christi, verum erit dicere, quod panis fiat corpus Christi. Quod videtur esse falsum, quia panis non est subiectum factionis, sed magis est terminus. Ergo non verè dicitur, quod ex pane fiat corpus Christi.

Lib. 1. text. 3

2. Præterea. Fuit terminatur ad esse, vel ad factum esse, Sed hæc nunquam est vera panis est corpus CHRISTI, vel panis factus est corpus CHRISTI, vel etiam panis erit corpus Christi. Ergo videtur, quod nec etiam hæc sit vera, ex pane fit corpus Christi.

3. Præterea. Omne id, ex quo fit aliquid, conuertitur in id, quod fit ex eo. Sed hæc videtur esse falsa, panis conuertitur in corpus Christi, quia hæc conuersio videtur esse miraculosior, quam creatio mundi, in qua tamen non dicitur, quod non ens conuertitur in ens. Ergo videtur, quod etiam hæc sit falsa, ex pane fit corpus Christi.

4. Præterea, illud, ex quo fit aliquid, potest esse illud. Sed hæc est falsa, panis potest esse corpus Christi. Ergo & hæc est falsa, ex pane fit corpus Christi.

Lib 4. cap 4 circa princ.

Sed contra est, quod Ambros.* dicit in lib. de sacramentis. Vbi accedit consecratio, de pane fit corpus Christi.

tom 4.

RESPONDEO dicendum, quod hæc conuersio panis in corpus CHRISTI, quantum ad aliquid, conuenit cum creatione & cum transmutatione naturali, & quantum ad aliquid differt ab vtroque. Est enim commune his tribus, ordo terminorum, scilicet, vt post hoc sit hoc (in creatione enim est esse post non esse, in hoc Sacramento, corpus CHRISTI post substantiam panis, in transmutatione naturali album post nigrum vel ignis post aerem) & quod prædicti termini non sint simul. Conuenit autem conuersio, de qua nunc loquimur, cum creatione, quia in neutra earum est aliquod commune subiectum vtrique extremorum, cuius contrarium apparet in omni transmutatione naturali. Conuenit vero hæc conuersio cum transmutatione naturali in duobus, licet non similiter. Primò quidem, quia in vtraque vnum extremorum transit in aliud (sicut panis in corpus CHRISTI, & aer in ignem) non autem non ens conuertitur in ens. Aliter tamen hoc accidit vtrobique. Nam in hoc Sacramento tota substantia panis transit in totum corpus CHRISTI, sed in transmutatione naturali materia vnius suscipit formam alterius, priori forma deposita. Secundo conueniunt in hoc, quod vtrobique remanet aliquid idem, quod non accidit in creatione. Differenter tamen, nam in transmutatione naturali remanet eadem materia, vel subiectum, in hoc alit sacramento remanent eadē accidentia. Et ex his pōt accipi, qualiter

differen-

differenter in talibus loqui debeamus. Quia enim in nullo prædictorum trium extrema sunt simul, ideo in nullo eorum potest vnum extremum de alio prædicari per verbum substantiuum præsentis temporis non enim dicimus, non ens est ens: vel panis est corpus Christi: vel aer est ignis, vel album est nigrum. Propter ordinem vero extremorum possumus vti in omnibus, hac præpositione, ex: quæ ordinem designat, possumus enim verè & propriè dicere, quod ex non ente fit ens, & ex pane corpus Christi, & ex aere ignis, vel ex albo nigrum. Quia vero in creatione vnum extremorum non transit in alterum, non possumus in creatione vti verbo conuersionis, vt dicamus, quod non ens conuertitur in ens. Quo tamen verbo vti possumus in hoc sacramento, sicut in transmutatione naturali. Sed quia in hoc sacramento, tota substantia in totam substantiam mutatur, propter hoc hæc conuersio propriè transsubstantiatio vocatur. Rursus, quia huius conuersionis non est accipere aliquod subiectum, ea, quæ verificantur in conuersione naturali ratione subiecti, non sunt concedenda in hac conuersione. Et primo quidem manifestum est, quod potentia ad oppositum consequitur subiectum, ratione cuius dicimus, quod album potest esse nigrum, & aer potest esse ignis, licet hæc non sit ita propria, sicut prima. Nam subiectum albi (in quo est potentia ad nigredinem) est tota substantia albi: non enim albedo est pars eius, subiectum autem formæ aeris, est pars eius: vnde cum dicitur, aer potest esse ignis, verificatur ratione partis per Synecdochen. Sed in hac conuersione, & similiter in creatione, quia nullum est subiectum, non dicitur, quod vnum extremum possit esse aliud sicut, quod non ens possit esse ens, vel, quod panis possit esse corpus Christi. Et eadem ratione non potest propriè dici, quod de non ente fiat ens, vel quod de pane fiat corpus Christi, quia hæc præpositio, de, designat causam consubstantialem, quæ quidem consubstantialitas extremorum in transmutationibus naturalibus attenditur penes conuenientiam in subiecto. Et simili ratione non conceditur, quod panis erit corpus Christi, vel quod fiat corpus Christi, sicut neque conceditur in creatione, quod non ens erit ens, vel quod non ens fiat ens, quia hic modus loquendi verificatur in transmutationibus naturalibus ratione subiecti, puta, cum dicimus, quod album sit nigrum, vel album erit nigrum. Quia tamen in hoc sacramento, facta conuersione, aliquid idem manet, scilicet accidentia panis (vt supra dictum est*) secundum quandam similitudinem, aliquæ harum locutionum possunt concedi, scilicet quod panis sit corpus Christi, vel panis erit corpus Christi, vel de pane fit corpus Christi, vt nomine panis non intelligatur substantia panis, sed in vniuersali, hoc quod sub speciebus panis continetur, sub quibus prius continetur substantia panis, & postea corpus Christi.

*Ad primum ergo dicendum, quod illud, ex quo aliquid fit, quandoque quidem importat, simul subiectum cum vno extremorum transmutationis, sicut cum dicitur, ex albo fit nigrum, & sic etiam dici potest hoc fit illud, id est, album fit nigrum, quandoque vero importat solum oppositum vel extremum, sicut cum dicitur, ex mane fit dies, & sic non conceditur, quod hoc fiat illud, id est, quod mane fiat dies. Et ita etiam in proposito, licet proprie dicatur, quod ex pane fiat corpus Christi, non tamen proprie dicitur, quod panis fiat corpus Christi, nisi secundum quandam similitudinem, vt dictum est.†

*Ad secundum dicendum, quod illud, ex quo fit aliquid, quandoq; erit illud propter subiectum, quod importatur. Et ideo cum huius conuersionis non sit aliquod subiectum, non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod in hac conuersione sunt plura difficiliora, quam in creatione, in qua hoc solum difficile est, quod aliquid fit ex nihilo, quod tamen pertinet ad proprium modum productionis primæ causæ, quæ nihil aliud præsupponit. Sed in hac conuersione non solum est difficile, quod hoc totum conuertitur in illud totum, ita quod nihil prioris remaneat (quod non pertinet ad communem modum productionis alicuius causæ) sed etiam habet hoc difficile, quod accidentia remaneant corrupta substantia, & multa alia, de quibus in sequentibus agetur.† Tamen verbum conuersionis recipitur in hoc sacramento, non autem in creatione, sicut dictum est. Quæst. 77.

*Ad quartum dicendum, quod sicut dictum est potentia pertinet ad subiectum, quod non est accidere in hac conuersione. Et ideo non conceditur, quod panis possit esse corpus Christi: non enim hac conuersio fit per potentiam passiuam creaturæ, sed per solam potentiam actiuam creationis. In corp.

HIc explicat Diu. Thom. modum loquendi de hac conuersione, de quo dicemus sectione penultima sequentis disputationis, explicata prius ipsa re:

DISPVTATIO L.

De transitu seu conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi: quæ transsubstantiatio dicitur.

IN superioribus disputationibus explicatum est, quid in consecratione huius sacramenti fiat. Nunc exponendum est, quomodo & per quam actionem seu mutationem fiat: diximus enim, in hac consecratione esse successionem quandam duarum substantiarum, quarum altera desinit esse, & habet rationem termini à quo: altera verò incipit esse sub speciebus, & habet rationem termini, ad quem principaliter tendit consecratio: videndum ergo superest, qualis sit hæc successio, seu transitus, quæ res Theologis omnib. difficillima visa est, quia & omnino supernaturalis est, & nullam similem habet in natura. Quoniam vero tota pendet ex doctrina fidei, primum statuemus, quid de hac conuersione fides doceat: deinde, vt fidei doctrinam declaremus, proponemus ea, quæ sunt de ratione veræ conuersionis, ac postea singula in hoc mysterio inuestigabimus, ac tandem, quomodo de hac conuersione loquendum sit, docebimus.

SECTIO I.

An sacramentum Eucharistiæ perficiatur per veram conuersionem, & transsubstantiationem.

PRimo hæretici: qui, vel negant præsentiam Christi, vel affirmant præsentiam substantiæ panis cõuersionem tollunt, & in hoc inter se conuenunt Lutherani & Caluinistæ, & alij supra relati, qui omnes in transsubstantiationis nomen inuehuntur, illud appellantes nouum, barbarum, & portentosum. Secundo, qui negant, manere substantiam panis, concedunt tamen aliquid illius manere, admittunt quidem conuersionem, transsubstantiationem tamen euertunt, licet fortasse nomen transsubstantiationis retineant, sed de his erroribus, & de eorum fundamentis nihil noui dicendum occurrit, quia non habent noua fundamenta, sed ex falsis principiis consequenter pullulant. *Lutheranorum & Caluinistarum hæresis circa transsubstantiationem*

* Dico ergo primo: Sacramentum Eucharistiæ conficitur per veram conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi. Hæc assertio est de fide: nam licet sub his verbis non habeatur in scriptura, ea tamen docet Ecclesia ab Apostolis edocta, docēs simul, ita esse intelligenda verba formæ, & in vero sensu eorum, hanc veritatem contineri. Hinc Concilium Florentinum dixit: Substantia panis in corpus, substantia vini in sanguinem conuertitur, fusius Tridentinum sessione 13. capit. 4. dicens. Quoniam Christus corpus suum id, quod sub speciebus panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit: idque nunc denuo sancta Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiã corporis Christi Domini *1. Conclus. Eucharistia conficitur per veram conuersionẽ panis & vini in corpus Christi, & est de fide.*

Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius. Hanc vero esse Ecclesiasticã traditionem, vt Conciliũ dixit, constat ex antiquissimis Patribus: nominen. (conuersionis) vtitur Ambr. l. 4. de sacramentis c. 5. & l. 6. c. 1. & libro de Mysteriis, c. 9. vtitur nomine (transmutationis) quod perinde est. Idem Cypr. ser. de Cœna Domini, in illo verbo, Non effigie, sed natura mutatus. Idem Damasc. lib. 4. c. 14. Chrysost. Homil. de proditione Iudæ & Homil. 83. in Matth. Cyrill. Hierosol. Catech. 4. mystag. & Cyrillus Alexand. in epist. ad Colosirium, aqud D. Th. in Catena Luc. 22. Greg. Niss. orat. Catech. c. 37. Hesych. l. 6. in Leuit. c. 22. Orig. 8. contra Celsum, dicit, Panem fieri corpus sanctum per precationem. Quod etiam dixit Tertul. l. 4. contra Marcionem c. 40. quod magis proprie dixit August. in c. Vtrum sub figura. de consecr. dist. 2. Corpus & Sanguinem Christi virtute Spiritus sancti ex panis & vini substantia effici. & Gaudentius Brixiens. tract. 2. in Exod. De pane effici corpus, & de vino sanguinem, & infra. Ne terrenum putes, quod cœleste effectum est per eum, qui transit in illum, efficit illud corpus suum, & sanguinem. Sic Euseb. Emiss. Hom. 5. de Paschate dixit. Sacerdotem visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis Christi secreta potestate conuertere. Et ibidem ait. Panem trãsire in naturam Domini corporis. & eadem voce trãsitus vsus est Remig. 1. ad Cor. 10. Anselm. vero epist. de corpore & sanguine Domini, Migrare, dicit panem in corpus. Fulbertus vero epistola ad Bereng. dixit, transfundi, Alger. dixit, trahi & transferri, in lib. de hoc sacramento Theoph. Matth. 23. & Marc. 24. & cõuerti dixit, & transelementari, & Ioan. 6. dixit, transformari, & similia verba sæpe habet Rupertus l. 5. in Ioannẽ, & plures loquendi formulas antiquissimas, quæ hanc coruersionem aperte indicant, referam in progressu huius disputationis, quæ adduximus etiã disput præced. sect. 2. hanc veritatem confirmant, & ex veritate ibi tradita, petenda est ratio huius conclusionis. Nam ad veritatem verborum Christi necesse est, vt in fine illorum, contentum sub speciebus iam non sit panis, sed corpus Christi: ergo necesse est, vt panis desierit, & vice illius corpus Christi successerit: ergo facta est conuersio vnius in aliud. Probatio huius vltimæ consequentiæ pendet ex omnibus dicendis in hac disputatione nam ex hac ratione nascitur aliud dubium, scilicet an possint verba Christi esse vera, absque vera conuersione.

S. Ambros *S. Cyprian.* *S Damasc.* *S. Chrys.* *S. Cyrill. Hierosol.* *S. Cyrill Alexand* *S. Gregor. Nissen.* *Hesych.* *Origen.* *Tertull* *S Augus.* *Gaudent.* *Euseb. Emiss.* *Remigius.* *Anselm.* *Fulbert.* *Theoph.* *Rupert.*

2 Conclusio. Prædicta conuersio est vera transubstantiatio.

Dico secundo: sacramentum Eucharistiæ confici per veram transsubstantiationem panis in corpus, & vini in sanguinem Christi. Hæc conclusio non continet rem distinctam à præcedente, sed solum ponitur ad explicandam vocem, qua vsum est Concilium Lateranense sub Innocentio 3. c. 1. vbi sub hac voce fidem huius sacramenti credendam proponit, & ca. 3. anathematizat eos, qui aliter sentiunt: & eandem rem probauit Conc. Flor. in decreto Eugenij, quamuis non omnino sub eadem voce, sed illis verbis, Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertitur. Clarius Tridentinum supra dixit. Quæ conuersio conuenienter & proprie à sancta Catholica Ecclesia transubstantiatio est appellata: & Canone quarto. quam conuersionem Catholica Ecclesia aptissime transubstantiationem appellat. Ratio vero huius conclusionis est eadem, quæ præcedentis, quod ad rem attinet, quin hic commutatur tota substantia in totam, quod singulare est huic conuersioni: habet ergo propriam & specificam rationem, distinctam ab aliis conuersionibus ex presuppositio subiecto: hanc ergo rationem illa voce significamus. Quod vero attinet ad nomen, ratio est, quia cum hic transeat tota substantia in totam substantiam, quod in nulla alia conuersione accidit, nullum erat nomen conuersiones alias significãs, quod propriam rationem huius conuersionis indicaret: quapropter necessariũ fuit, nouum excogitare nomẽ, quod illã explicaret, tũ, vt simpliciter possem⁹ de hoc mysterio loqui, tum ad notandos & cauendos nouos errores circa hoc mysterium insurgentes. Quocirca, licet antiqui Patres vsi fuerint variis nominibus, vt vidimus inter explicandum hoc mysterium, omnia tamen illa, vel generalia sunt, vt nomen, conuersionis, mutationis, transitus & migrationis: vel accidentariæ mutationi magis sunt accommodata, vt nomẽ transfigurationis, & si quæ sunt similia: solum illud nomen transelementatio, quo vsus est Theophylactus, magis accedere videtur ad proprietatem mysterij explicandam: quia significat mutationem vsq; ad prima elementa, etiam vsque ad materiam primam, tamen illa vox & durior est, & non satis accommodata, significare enim potest conuersionem vnius elementi in aliud, vel resolutionem misti in elementa: at vero transsubstantiatio propriissime & accommodatissime significat transitum, seu conuersionem totius substantiæ in totam substantiam. Neque est nouum in Ecclesia ad confutandas Hæreses & explicanda mysteria noua inuenire nomina, quæ res antiquas proprie significent, & veritatem Catholicam satis exprimant, & sic olim inuentum est Ὁμοούσιος, seu cõsubstantialis, & nomen Θεοτόκος, Deipara: sic etiam Euangelista mutationem Christi in externo splendore & specie transfigurationem vocauit: eodem ergo Spiritu ducta Ecclesia mutationem substantiarum transsubstantiationem appellat.

Ex hac fidei doctrina colligitur primò, corrigendos esse Scholasticos, qui hanc doctrinam de conuersione hac, seu de transsubstantiatione non admodum antiquam esse dixerunt, inter quos sunt Scotus d. 10. q. 1. §. Quantum ergo ad istud argumentum. & dist. 11. qu. 3. Gabriel lectione 41. in Canone. Constat enim ex dictis, & ex definitione Concilij Tridentini, & ex Concilio Romano sub Gregorio septimo supra relato, rem ipsam antiquissimam esse, ac perpetuo in Ecclesia creditam, quamuis fortasse superioribus temporibus non fuerit tam aperte explicata, sicut modò est.

Scotus. *Gabriel.*

Secundò infero, si quis confiteatur præsentiam corporis Christi, & absentiam panis, neget tamen veram conuersionem vnius in aliud, in hæresim labi, quia Ecclesia Catholica non solum duo priora, sed etiam hoc tertium definit ac docet, sicut in miraculo facto à Christo, Ioannis 2. non solum de fide est, illis hydrijs prius fuisse aquam impositam, & postea inuentum illic fuisse vinum, sed etiam est de fide, aquam conuersam esse in vinum, si quis tamen contendo rem totam: vocem transsubstantiationis abijceret, vt ineptam & barbaram, in re ipsa non existimo esse hæreticum, quia vsus vocis per se non pertinet ad obiectum fidei, esset tamen valde temerarius, scandalosus, ac pias aures offenderet, accenique in extern⁄ foro habendus esset vehementer de hæresi suspectus.

SECTIO II.

Quæ sint ad veram conuersionem & transsubstantiationem necessaria.

HÆc quæstio magna ex parte Philosophica est, absq; illius tamen cognitione non potest explicari hoc mysterium, nec reddi ratio veritatis traditæ. Supponendum vero in primis est, quid nomine conuersionis significetur, significat enim hæc vox transitum vnius rei in aliam, vt constat ex communi conceptione hominum: Ex hac autem communi conceptione intulerunt aliqui, conuersionem tantum esse relationem talium rerum, seu terminorum inter se, & adducunt Diuum Thomam hic, articulo quarto ad primum, dicentem, conuersionem substantialem importare ordinem substantiarum. Sed hoc, si

Concord. non est mutatio.

hoc ; si de propria relatione intelligitur, verum esse non potest, vt ostendemus: potius igitur ex prædicta vocis significatione sumendum primo est, ad conuersionem necessarium esse, vt sit inter duas res positiuas, quarum altera habeat rationem termini à quo, & altera, ad quem, quia ab vna fit transitus in aliam, quod videre licet in omni conuersione, si Inductio fiat. Et confirmatur, quia in hoc distinguitur conuersio à simplici productione, in qua non sequitur alterius desitio, vel corruptio, & à simplici desitione & corruptione, quæ nõ terminatur ad alterius rei productionem; creatio enim non est conuersio, neq; etiã annihilatio, neque illuminatio, vel obtenebratio: Est autem propria conuersio, quando ex calido fit frigidum, &c.

Obiectio. Dices, motus localis fit inter terminos positiuos, & tamen non est conuersio, quia vnum ibi non conuertitur in aliud. Respondetur primo, non diximus omnem transitum inter terminos positiuos esse conuersionem, sed è contrario, omnem conuersionem esse inter terminos positiuos. Deinde illa etiã mutatio potest dici conuersio non loci in locum, aut Vbi in Vbi, quia vt D. Thom. docet, conuersio non est inter formas, sed inter composita aut concreta: Non enim conuertitur albedo in nigredinem, sed album in nigrum, & similiter in præsenti ex sedente fit stans, & ex existente in loco superiori, fit existens in loco inferiori.

Scotus. Gabriel. Sed potest rursus obiici, quia generatio ignis est propria conuersio, & tamen, si res attente consideretur, non fit ex termino positiuo, sed priuatiuo, quia prius natura expellitur forma ligni, per dispositiones præcedentes, & ita, cum fit ipsa generatio substantialis, iam non fit proprie ex ligno, sed ex non igne. Propter hoc dicunt aliqui, naturalem conuersionem, præsertim substantialem, non esse propriam conuersionem, & in hoc superari à supernaturali conuersione, quæ subito fit, & sine alteratione præuia, vt quando Christus conuertit, aquam in vinum, vel Deus fœminam in statuam salis: nam ibi proprie fit transitus à subst antia in subst antiam. Sed inprimis in hoc nulla est differentia, quæ ad rem spectet: nam istæ supernaturales conuersiones in exemplum adductæ, vere sunt conuersiones formales, & non differunt à naturali conuersione in substantia, sed in modo, vt Diuus Thomas docuit, in 2. distinctione 18. quæstione 1. articulo 3. ad 4. & in 4. distinctione 17. quæstione 1. articulo 5. quæstiuncula 1. Modus autem ille solum est, quod subito & immediate fit, quod ab agente naturali, non nisi paulatim, & interdum fortasse per multas transmutationes fieri posset: tamen sicut in naturali conuersione præcedunt dispositiones, quæ prius incipiunt, & in instante generationis consummantur, ita in hac supernaturali conuersione formali, in ipsomet instante conuersionis subito fiunt integræ dispositiones, quæ natura etiam antecedunt formam substantialem, & eodem modo dici possunt expellere contrariam: ergo reuera nulla est differentia. Nam quod illæ dispositiones prius fuerint inchoatæ, nec ne, nihil refert ad veritatem, & proprietatẽ conuersionis substantialis, quæ in momento fit. Et confirmatur, quia propriissime dicitur, viuens conuertere alimentum in substantiam suam. Respondetur ergo, etiam si dispositiones aliquo modo dicantur in suo genere expellere formam, proprie tamen vnam formam substantialem expellere aliam, formaliter, & ex vi generationis vnius sequi corruptionem alterius, & hoc satis esse ad veram conuersionem.

Et addo vlterius, etiam si lignum corrumperetur per solam alterationem, quæ extrinsece tantum ad generationem terminaretur, illud fore sufficiens ad veram conuersionem, quia simpliciter illa res fieret ex termino positiuo, aliquo modo sibi repugnante, & talis terminus non desineret esse, nisi ex illo alius fieret, quod satis est ad conuersionem, vt magis ex dicendis constabit.

Secunda conditio necessaria, ad conuersionem, est, vt vnus terminus, ex quo fit conuersio, aliquo modo desinat esse, & alius, ad quem fit conuersio, aliquo modo fiat, seu incipiat esse. Hæc etiam assertio communis est, & fere per se nota ex significatione vocis: patet enim prior pars, quia, quod conuertitur, transit in aliud: ergo necesse est, vt aliquo modo desinat esse. Item in omni mutatione terminus à quo desinit, sed res, quæ conuertitur, habet in hoc transitu rationẽ termini à quo: ergo necesse est, vt aliquo modo esse desinat. Denique si nullo modo esse desineret, nullo modo mutaretur, nec proprie, nec improprie, sed maneret, sicut antea: ergo nulla esset ratio, ob quã ex tali re diceretur fieri alia, magis, quam ex aliis rebus, quæ immutatæ etiam manent. Altera pars, de termino ad quem, fere eisdem modis probari potest, quia conuerso, vt dixi, non est pura corruptio, vel desitio, sed includit positiuum transitum, vel effectionem aliquam positiuam: ergo necesse est, vt per eam aliquid fiat in re, ad quam conuersio tendit: nam impossibile est, intelligere positiuum influxum causæ efficientis, quin illi respondeat aliquo modo fieri, & factum esse in aliqua re. Secundo, quia hoc inuenitur in omni termino ad quem, cuiuscunque alterius mutationis: ergo & in hoc. Tertio quia, si ille terminus eodem modo, se haberet, sicut antea, non esset ratio, propter quam alia res diceretur in eum conuersa, magis, quam in res alias, quia talis denominatio nullum habet in re fundamentum, sed gratis est conficta. Quod ita ostendo & declaro, quia, cum res aliqua dicitur esse terminus, in quem alia est conuersa, vt hæc denominatio est intrinseca tali termino, & sic necesse est sumi ab aliqua re in ipso existente, quæ in illo fiat, noua vel nouo modo, cum denominatio sit noua, & quæ antea non erat, sed ex conuersione prouenerit, ergo, quoad hoc, necesse est, talem terminum esse aliquo modo de nouo factum, vel illa denominatio est per se extrinseca, & tunc vlterius interrogo, an sumatur à forma reali positiua, licet extrinseca: de qua forma vlterius inquiram, vbi sit, & quæ sit, & an facta sit de nouo, & nihil poterit in his omnibus responderi probabiliter, &, quicquid dicatur, talis forma, vel compositum, in quo illa fuerit, erit potius terminus conuersionis, quam res illa, quæ dicitur extrinsece denominari, quia realis effectio non tendit per se ad extrinsecam denominationem, vel sumitur extrinseca hæc denominatio solum à desitione alterius termini, & hoc etiam non potest, quia illa desitio est quid priuatiuum, à quo non potest sumi denominatio positiua, esse autem termini ad quem conuersionis, est aliquid positiuum, neque etiam intelligi potest, quæ alia denominatio, etiam priuatiua, redundet in terminum ad quem, ex sola desitione termini à quo, quandoquidem ille nulla re priuatur propter desitionem alterius.

Euasio. Dicunt aliqui posse vnam rem conuerti in aliam, solum, quia desinit in illam: ita vt desitio vnius non terminetur simpliciter ad nõ esse, sed ad aliam rem: potest autem hoc modo terminari (inquiunt) ad aliam rem, quæ antea existebat, etiam si in illa nihil de nouo ponatur, nec nouum esse, nec nouus modus, nec noua dependentia. Cuius sententiæ videtur esse Caietan. supra, quæstione secunda, articulo primo, & Scotus in 4. distinctione 10. quæstione 1. articulo 2. & in quodlibet. 10. Caietan. Scotus. Ille enim, etiam in hoc sacramento, videtur distinguere actionem conuersiuam ab adductiua, & priorem explicare videtur dicto modo, & ita eum intelligunt discipuli eius, vnde inferunt, posse fieri actionem conuersiuam panis in corpus Christi, manente corpore in cœlo, & eodem modo, quo antea, si actioni conuersiuæ non coniungatur adductiua, & consequenter Caietanus

Impugnatur concedere videtur posse aliquid conuerti in Deum. Sed hæc ratio, & prædicta ratione facta, & suismet illationibus satis confutatur: Interrogo enim, quid sit, desitionem vnius rei terminari ad aliam, si in illa, nec rem, nec dependentiam nouam ponit. Illud enim terminari non poterit esse aliquid intrinsecum in illo termino ad quem, quia in illo nihil ponit de nouo: Si autem est aliquid extrinsecum, illud esse non potest, nisi sola priuatio, quæ non potest denominare talem terminum, cum non priuet illum, neque extrinseco aliquo, neque intrinseco. Deinde, illud, quod in termino ad quem supponitur actioni, quatenus supponitur, nõ est terminus, quia, vt sic, nullo modo fit, sed potius, vt sic, se habet ad modum subiecti: Ergo, si actio conuersiua terminatur ad præexistentem, illa quatenus præexistens, non poterit esse terminus. Ergo oportet, vt sit terminus, quatenus aliquid de nouo, vel nouo modo in illa fit: nõ potest enim esse terminus actionis realis, solum quatenus de nouo extrinsece denominatur, quia necesse est, vt actio realis positiua, habeat realem, & intrinsecum terminum, qui per illam fiat, à quo poterit resultare denominatio extrinseca, patet antecedens argumento facto, quia actio est realis influxus causæ efficientis, cui respondet realis effectus. Nam, si datur facere, illi respondet fieri, & fieri respondet factum esse. Nec valet distinctio aliorum de actione conuersiua, vel nõ conuersiua: quia actio conuersiua, si est vera actio, vt reuera est, & statim eam probabimus, necesse est, vt illi conueniat id, quod est de essentia actionis realis vt sic. Præterea, si corpus Christi verbi gratia, in cœlo post desitionem panis, eodem modo prorsus se habet, quo corpus Virginis, quare panis magis conuersus est in illud, quam in corpus Virginis? Certe, neq; ex parte corporis, neque ex parte panis, reddi potest ratio. Sed dicere possunt, quia ex intentione agentis, hæc desitio panis terminatur ad corpus Christi, & nõ ad corpus Virginis. Sed quid refert intentio agentis? aut qualis illa esse potest, si in re nihil operatur? Hic vero nihil operatur, quia non ponit maiorem habitudinem in hac desitione, respectu vnius corporis, quam respectu alterius, quia neque ipsa desitio in se aliter se habet, cum sit mera negatio, vel priuatio, neque ipsum corpus aliter etiam se habet, vt prædicta sententia supponit. Denique, quod aliqua creatura possit conuerti in Deum, est satis falsum & absurdũ, & contra Diuum Thomam in illa quæstione, articulo secundo, & fere contra omnes Doctores, vt postea videbimus.

Alia euasio etiã refutatur.

Euasio.

Impugnatur

D. Thom.

Tertio ex prædictis colligitur, in omni reali conuersione necessariam esse, vt minimum, vnam realem actionem, & duas partiales mutationes, vel quasi mutationes. Hoc totum manifestum est in omni conuersione formali, tam naturali, quam supernaturali. Quod autem hoc sit simpliciter de necessitate conuersionis realis vt sic, facile potest ex dictis probari. Et primo patet prior pars de actione: quia, vt dicebam, conuersio differt à mera desitione, vel corruptione: ergo conuersio non fit per solam suspensionem influxus causæ agentis: quia ex hac desitione præcise non sequitur, nisi pura desitio vel corruptio: ergo requirit conuersio positiuum influxum causæ agentis: ergo requirit actionem. Quod præterea tam notũ videtur ex terminis, vt superfluum sit illud probare: quia conuersio passiua sine conuersione actiua, mente concipi potest, & minus intelligi potest conuersio actiua sine reali actione. Dixi autem, vt minimum, quia in dubium verti potest, an necessarium sit actionem hanc esse vnam tantum, vel possint interdũ esse plures, quasi partiales, & inter se connexæ: in conuersionibus enim formalibus vna actio sufficit, per quam fit terminus ad quem, & consequenter expellitur etiam formaliter terminus à quo, & hoc fortasse inuenitur in omni alia actione tam naturali, quam supernaturali extra hoc mysterium, hic vero habet specialem difficultatem, quam infra tractabimus, quia pendet ex dicendis.

Altera pars conclusionis de duplici mutatione satis patet ex dictis, quia in conuersione sunt duo termini, & vnus transit aliquo modo de esse ad non esse: fit ergo in illo mutatio priuatiua, de hoc nullus dubitat, quia, quod conuertitur, quatenus conuertitur, non manet, vt supra dixit Diuus Thomas, artic. 2. & ex ipsa voce est per se notum, alter vero terminus, scilicet, ad quem, aliquo modo fit, seu transit de non esse ad esse, vt probaui: ergo ex parte illius est mutatio positiua, dixi autem, vel quasi mutationes: quia iuxta phylicam proprietatem mutatio præsupponit Subiectum, & hoc modo est quidem necessaria mutatio in omni conuersione formali, quia in ea fit solum mutatio ratione formæ, manente eodem Subiecto sub vtroque termino: Non potest autem hoc esse de ratione conuersionis vt sic, quia potest dari conuersio, quæ non sit ex subiecto: latius ergo potest dici mutatio, omnis inceptio, vel desitio rei, quia, quod incipit, aut definit, aliter se habet, quam antea, & hoc sensu diximus, necessariam esse in omni conuersione duplicem mutationem, vel quasi mutationem. Atq; hinc constat, conuersionem non posse dici relationẽ si proprie loquamur, quia conuersio actiua, est actio, vt ostensum est: cõuersio autem passiua, prout se tenet ex parte termini, non potest esse sola relatio prædicamentalis, vt iam etiam ostendimus: sed necessario esse debet dependentia, vel fieri vnius termini cũ desitione alterius: & confirmatur, quia, si est relatio, vel est inter terminos conuersionis inter se, vel inter terminum ad quem, seu suppositiuum terminum conuersionis, & ipsum agens, primum dici non potest, quia illa relatio tantum potest esse relatio relationis, quæ est inter ens & non ens, quis autem dicat, realem conuersionem esse tantum relationem rationis? Præterea, quamuis fingatur esse relatio realis, necessarium esset antecedere fundamẽtum eius, ex quo consequeretur. Non est autem aliud, nisi ipsa conuersio. Idem argumentum fieri potest in alio membro, si dicatur hæc relatio esse inter terminum conuersionis, & causam agentem, quia etiam oportet, talem relationem fundari in ipsa emanatione talis termini ab agente, siue illa emanatio dicat aliquam dependẽtiam ex natura rei distinctam ab ipso termino, siue essentialiter in formali ratione eius inclusam, hoc enim ad præsentem quæstionem non pertinet, dummodo intelligamus, hanc conuersionem passiuam non consistere proprie in illa relatione, sed in fundamento eius, concurrentibus aliis conditionibus, statim declarandis.

Sed occurrit in hac conditione grauis difficultas, *Dubium* an oporteat in conuersione substantiali hanc duplicem mutationem esse substantialem ex parte vtriusque termini, vel alterius: Sunt enim in hoc variæ sententiæ. Quidam enim existimant, requiri mutationem substantialem ex parte rei conuersæ, non vero ex parte eius, in quam fit conuersio. Ita videtur sentire Okam in 4. quæstio. 6. dub. 3. quem aliqui recentiores sequuntur, fundati solum in nomine conuersionis, quod potissime significare videtur habitudinem termini à quo, qui, dum conuertitur, non manet, sed præsertim videtur inuentus hic dicendi modus ad explicandum hoc mysterium, in quo nulla substãtialis mutatio fieri videtur in termino ad quẽ, cum tamen hic fiat conuersio substantialis. Sed nihilominus hæc sententia mihi non probatur. Primo quidem, quia neq; ad hoc mysterium explicandum est necessaria, vt infra ostendam, neque in aliqua alia conuersione naturali, aut supernaturali habet fundamentum: semper enim conuersio substantialis ad aliquam substantiam terminatur, vel ad aliquod esse substantiale, quod de nouo acquiratur, saltem respectu

Okam

spectu totius compositi, quod dico propter generationem hominis, vel propter conuersionem alimenti in hominis substantiam, in qua, licet non fiant de nouo essentiales partes, ex quibus cõstat terminus ad quem talis conuersionis, vniuntur tamẽ substantialiter, & ita de nouo fit aliqua substantia. Et declaratur, nam, si fingeremus per alterationem fieri corruptionem substantiarum, & tamen formę substantiali non succedere aliam substantialem formam, sed solum qualitatem aliquam cõseruantem materiam, nullus diceret esse conuersionem substantialem, sed solam corruptionem, sicut opinati sunt multi, ponẽtes formam corporeitatis, & asserentes, interdũ manere materiam cum sola illa, ablata specifica forma. Secundo, quia in conuersione considerari potest, vel actio, quæ dici potest conuersio actiua, vel passio, siue passiua conuersio, si de actione sit sermo, illa necessario est accidentaria, quãdo teminus ad quem, est accidens, quia actio totam suam rationem & entitatem habet ex termino ad quem. Si vero loquamur de cõuersione passiua, illa, vt dicebam, constat ex duplici mutatione, quæ partim fit in termino à quo, partim in termino ad quem: Si ergo illa, quæ fit in termino ad quem, est accidentalis, licet illa, quæ fit in termino à quo, sit aliquo modo substantialis, cur tota conuersio dicetur substantialis, cum acquisitio termini ad quem, sit per se intenta. Desitio vero termini à quo, fit per accidens cõsecuta, cumq; illa mutatio, quæ est ad terminum ad quem, sit positiua, altera sit tantum priuatiua, ac denique cum omnis alia mutatio suam rationem præcipue sumat ex termino ad quem: Et confirmatur: nam, quis dicat fore conuersionem substantialem, si substantia panis conuerteretur in solam quantitatem corporis Christi, fore vero accidentalem, si quantitas conuerteretur in materiam, seu substantiam? Ratio autem fundata solum in nomine conuersionis, non videtur esse vllius momenti, quia conuersio vtramque habitudinem significat, nec magis importat destructionem vnius termini, quam alterius effectionem, & contrarium gratis & sine fundamento assumitur.

Propter has ergo rationes, potest esse secundus dicendi modus, ad conuersionem substantialem per se requiri, vt in termino ad quem, fiat mutatio, seu inceptio substantialis, siue in termino à quo, fiat, siue non: & hoc videri potest verisimilius, quia terminus ad quem, est præcipuus, & per se intentus. Sed nihilominus etiam hoc non placet, quia neque hoc deseruit ad præsens mysterium, in quo clarior est mutatio substantialis in termino à quo, quam in termino ad quem, neque afferri poterit aliud genus conuersionis substantialis, in quo hoc reperiatur. Deinde quia cõuersio, licet respiciat terminum ad quem, per se & directe, inuoluit tamen terminum à quo, & vtriusq; mutatione quodammodo componitur, & sicut substantia ex substantijs componitur, ita hæc conuersio si substantialis sit, ex mutationibus substantialibus componi debet, & nomen ipsum conuersionis substantialis, significare videtur, substantiam esse, quę conuertitur, vnde si ex accidentali termino fieret res substantialis, esset quidem illa substantialis productio, non tamen proprie substantialis conuersio.

Tertia ergo sententia esse potest, de ratione conuersionis substantialis esse, vt substantia succedat substantiæ, non per inceptionem, vel desitionem, aut mutationem substantialem earũ, sed per hoc solum quod inter eas fiat talis transmutatio, vt altera vice alterius substituatur. Ita sentit Scotus in 4. distinct. 11. quæstione 3. articulo 2. §. Quantum ergo ad istum articulum, & indicat etiam Ocham supra dubio sexto, & Ferrar. 4. contra Gent. cap. 63. cum enim Diuus Thomas dixisset, conuersionem substantialem esse substantialem successionem, ipse exponit esse successionem vnius substantiæ post aliam. Iuxtã quam sententiam, vt magis intelligatur, si Deus ita transmutaret duos panes inter se, vt substãtiam huius sub accidentibus illius, & è conuerso substantiam illius sub accidentibus huius poneret, esset mutua conuersio substantialis vnius in alterum. Quod si obijcias, quia ibi nihil substantiale fit, nec deperditur. Respondent, hanc non dici conuersionem substantialem à termino acquisito, vel prædito, sed à rebus vel substãtijs, inter quas fit transmutatio, quia nimirum sunt substantiæ. Et aliqui addunt, mutari tunc substantiam in officio substantiæ, quod est sustentare accidentia, & hoc satis esse, vt cõuersio sit substantialis. Hic modus dicendi præsertim inuentus est propter hoc mysterium, in quo non videtur posse inueniri terminus substantialis, vt ex dubio quarto cõstabit, ex quo infert consequenter Scotus, ad conuersionem substantialem, quæ hic fit, per se non requiri, vt substantia panis simpliciter desinat esse, sed solum, vt fiat extra hæc accidentia, an vero inde sequatur desitio simpliciter aliunde petendum esse. Potest autem hæc Scoti sententia apparenter confirmari ex Concil. Tridentino, sessione decima tertia, capite quarto, dicente. Quoniam Christus corpus suum, id, quod sub specieb⁹ panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri, &c. Ex quibus verbis sic argumentor. Ex sola veritate verborum Christi colligitur vera conuersio, vt aperte docet Cõcilium. Sed ad veritatem verborum Christi satis est, quod substãtia corporis Christi in fine prolationis verborum sit sub accidentibus, & substantia panis, iam ibi non sit: ergo hoc præcise sufficit ad veram conuersionem: possunt autem illa duo fieri per solam successionem substantiarum sub illis accidentibus, quacunq; ratione facta sit: id est, siue substantia panis in nihilum redacta sit, siue alibi conseruata, & similiter, siue Christi corpus ibi fuerit productum, siue aliunde adductum.

Hæc tamen sententia mihi etiam displicet, quia, nisi abutamur vocibus, illa non est conuersio substãtialis, sed commutatio substantiarum, quod non satis est ad conuersionem substantialem, alias quãdocunq; vna substãtia alteri succedit solum in loco, aut situ aut alio accidentali munere, cõuersio fieret substantialis: quod est contra communem sensum omnium, & contra rationem: quia cum dicitur conuersio substantialis, illa differẽtia substantialis dicit speciem, non subiectum conuersionis, sicut & dicitur mutatio localis: at vero quãdo commutatio est inter substantias in re accidẽtali, licet subiectũ conuersionis sit substantia, tamen species conuersionis non est substantialis: vt si Christus mutaret aquã in vinũ, inuisibiliter trãsferẽdo in alium locũ substãtiam aquę, & inde adducendo vinum, & illud constituendo in locum aquæ: nullus diceret, esse conuersionem substantialem: Vnde Aug. lib. 18. de ciuit. ca. 18. hanc assignat differentiam inter conuersiones miraculosas ac veras, quas Deus facit: & apparentes, quæ fiunt à dæmone: quod illæ fiunt per veram, & substantialẽ rerum conuersionẽ: hæ vero per solam inuisibilẽ translationem, quam merito negat esse veram conuersionem. Tota autem transmutatio, quę in hac opinione asseritur, reuera non est nisi trãslatio quædam. Illud autem quod addebatur de officio substantiæ, nihil iuuat: quia totum illud officium accidentale est, vt constat ex Dialectica: & infra etiam dicam. Vnde in illo casu de transmutatione inter duos panes, cõmutatio non fit, nisi ex vno composito accidentali in aliud: quæ tota fieri posset per mutationem accidentium: vt, si Deus priuaret aliquam substantiam omnibus suis accidentibus, mutaretur compositũ accidentale, & substantia ipsa mutaret modũ substandi accidentibus: & tamẽ ibi sine dubio nulla fieret mutatio

Refutatur prædicta sententia.

S. Augustin.

Falsum est quod dicitur quod terminus ad quem.

Dubius.

Ocham.

Sententia tertia est, quæ fit de ratione conuersionis substantialis esse successionem substantialis substantialis. Scotus. Ocham. Ferrar.

tatio substantialis: in prædicta autem transmutatione duarum substantiarum sub accidentibus, reuera, nihil aliud fit: Nam, quod hæc transmutatio fiat mutando substantias, secundum præsentiam, vel mutãdo accidentia, non excedit rationem accidẽtalis mutationis: vnde non propterea erit mutatio substantialis. Addo, hoc etiam non posse applicari ad præsens mysterium, quia corpus Christi, ex vi conuersionis præcise: non participat illum modum substandi accidentibus, vt in præcedentibus tactum est, & dicemus iterum statim dubio 4.

Responsio ad obiectionem Scoti.

Ad obiectionem in fauorem Scoti factam, respondetur, duobus modis colligi posse ex veritate verborum formæ huius sacramenti, fieri hanc conuersionem substantialem. Primo, quia nulla alia ratione etiam per potentiam Dei absolutam, possunt verba illa fieri vera, nisi intercedente vera, propriaque substantiali conuersione, & hic sensus non est intentus à Concilio. Quis enim dicat, Concilium Triden. docuisse aut ad suam doctrinam tradendam supposuisse, quamcunq; substantiarum commutationem esse veram conuersionem substantialem? aut fieri non posse à Deo, nisi per eiusmodi conuersionem? hoc enim totum pendet ex principiis metaphysicis, & philosophicis, & ad fidei doctrinam non est simpliciter necessarium. Secundo modo intelligendum est, ex veritate verborum collegisse Ecclesiam, hic fieri conuersionem vnius substantiæ in aliam, quia à Spiritu sancto & ab Apostolis, Patrumque traditione edocta intellexit Deum fecisse hoc mysterium (sicut cætera aliquo modo similia perficere solet) modo sibi maxime proprio, & conuenienti, ipsisque rebus, ac verborum significationi maxime accommodato: hic autem modus est, vt fiat per conuersionem propriam ac substantialem, vt in sequentib. latius exponemus. Dices ergo: illatio, quam Concilium facit, ex veritate verborum non procedit simpliciter, sed ex aliqua suppositione, scilicet, quod hic Deus operetur modo maxime connaturali, & cõuenienti, & quod hic modus, scilicet, per conuersionem talis sit. Respondeo, nullo modo posse illationem illam tenere, nisi aliquod principium supponatur, in quo illa fundetur, vt in priori sensu supponebatur illud principium, vbicunque fit commutatio substantiarum sub eisdem accidentibus, est vera conuersio substantialis, vel illud: verba formæ non poterant de absoluta potentia Dei verificari, nisi per veram conuersionem: quia ergo non est verisimile, docuisse Concilium Ecclesiam fundasse doctrinam suam de conuersione in solis his principiis metaphysicis, quæ valde infirma sunt, & dubia, ideo nos dicimus, non fundari illam illationem in sola ratione physica, sed in traditione Ecclesiæ: quæ non solum naturali discursu, sed diuinitus illustrata, intellexit, quia Christus in sensu proprio, & vero dixit, hoc esse corpus suum: ideo illud dicendo, effecisse simul conuersionem vnius substantiæ in aliam. An vero ita illud effecerit, quia erat simpliciter necessarium, & quia erat conuenientius, vel connaturalius, de hoc Ecclesia nihil dixit: quia nihil ad fidem pertinebat, sed Theologorum disputationi reliquit. Aliter ergo dici posset: Ecclesiam solum docuisse, hic fieri commutationem substantiarum, quæ omnino necessario sequitur ex veritate verborum: hancque vocasse conuersionem: quia hæc vox in propria significatione quamcunq; rerum commutationem significare potest. An vero ibi intercedat substantialis actio, vel mutatio physica, & propria, de hoc non oportet Concilium aliquid definiuisse, quia ad fidem nihil referebat: & ita licet hanc commutationem vocauerit conuersionem, & transsubstantiationem, nunquam tamen appellauit subst antialem conuersionem, & posset aliquis dicere, esse conuersionem substantiarum, non substantialem: Quia illa vox significat subiectum, hæc vero intrinsecam differentiam, & proprium ac formalem terminum cõuersionis, & hoc modo non loquimur de conuersione substantiali. An vero cum hoc rigore & proprietate in hoc mysterio interueniat, hactenus dictũ non est, dicetur autem inferius.

In substantialis conuersione termini vtriusque ad quem & ad quem aliquam debent fieri mutationes substantiales.

Dicendum est ergo, ad veram conuersionem substantialem requiri, vt ex parte vtriusque termini fiat aliqua mutatio vel desitio, aut inceptio, aut denique noua aliqua dependentia substantialis: id est, ad ipsum esse substantiale aliquo modo terminata. Hanc conclusionem colligo ex Diuo Thoma, tota hac quæstio. 3. part. ab art. 2. & Bonauentura in 4. d. 10. art. 1. q. 1. & ex aliis multis, quos referam statim dub. 4. & huius rei probatio satis constat ex dictis contra alias sententias, nec; est in hoc alia difficultas, nisi illa, quæ est in explicando, quomodo hæc conditio possit habere locum in hoc mysterio.

Horum terminorum mutationes inter se quales sint, & quibus rationibus connectantur.

Quarta principalis conditio necessaria ad conuersionem est, vt terminus à quo, & ad quem, seu mutatio vnius & alterius habeant inter se aliquam connexionem seu ordinem, ita vt vna ex altera aliquo modo sequatur. In hoc etiam videntur omnes conuenire. Et ratio est clara, quia, nisi sit habitudo inter res illas, inter quas dicitur esse conuersio, non habebunt rationem termini à quo, & ad quem. Illa autem habitudo debet in aliqua connexione fundari, alias solũ quasi ex accidente contingeret, vt, quando vnum desinit, alterum incipiat, quod non satis est ad rationem conuersionis. Præterea conuersio dicit aliquid quodammodo compositum, ex mutatione vtriusq; extremi, vt dictum est: ergo oportet, vt illæ mutationes sint aliquo modo vnitæ, quæ vnio non potest intelligi, nisi ratione alicuius connexionis, aut habitudinis per se inter illas, alioquin solum essent, veluti aggregatum quoddam per accidens, duarum simplicium mutationum, vt si in eodem instante, in quo aer, verbi gratia, fit calidus amittat lucem, non est conuersio, licet sit aggregatio duarum mutationum vnius productiuæ alicuius rei, & alterius destructiuæ. Tandem tertio patet Inductione, in omnibus conuersionibus naturalibus: agens enim naturale non conuertit vnum in aliud, nisi ex præsuppositio subiecto, in quod inducit formam, & expellit aliam, quæ expulsio, atque adeo conuersio non est, nisi quia ex natura rei sequitur ex tali actione. Et idem videre licet in conuersionibus supernaturalibus, vt aquæ in vinum, & mulieris in statuam salis, & similibus, quæ formales sunt, & licet quoad modum sint supernaturales, tamen quoad substantiam terminorum sunt naturales, & ideo facile intelliguntur imitari conuersiones naturales, quoad hanc conditionem, quæ sequitur ex repugnantia terminorum. Habet tamen hæc conditio in hoc mysterio singularem difficultatem, qui erit secundus punctus in hac disputatione explicandus.

Quinta conditio quæ sit.

Quinta conditio est, vt præter terminos à quo, & ad quem, sit aliquod tertium commune vtrique termino, circa quod & termini formales sibi succedant, & aliquo modo repugnent, ac denique fiat tota conuersio. Ita colligitur ex Diuo Thoma hic præsertim articulo 5. & 4. contra Gen. capite 63. & idem sentit Soto. distinctione 9. quæstione 2. articulo 2. ad tertium. Ledesma, quæstion. 16. articulo 2. ad 11. Scoti, & artic. 4. dubio 3. & 4. Durandus distinct. 11. quæst. 2. & probatur primo Inductione, nam in conuersione formali manet materia, sed Subiectum commune sue conuersio naturaliter fiat, siue supernaturaliter. & in conuersione locali, si intelligatur conuersio fieri inter duo locata, quatenus vnum excluditur, & aliud introducitur, manet locus aliquo modo communis: si vero fiat inter diuersa loca, necesse est, vt fiat in eodem Subiecto. Deniq; etiam in hoc mysterio sunt accidentia panis aliquo modo cõmunia vtriq; termino, sub quibus fit conuersio. Ratio vero

reddi

reddi potest, quia connexio, repugnantia, aut ordo per se inter terminos conuersionis non potest conuenienter intelligi, nisi ratione alicuius rei communis, vtrique in qua, vel sub qua vnus introducitur, & expellitur alius. Et quoniam in hac conuersione fere nulla est difficultas, quæ ad hoc mysterium pertineat, & ad præcedentes non reuocetur, idcirco solum est notanda differentia inter conuersionem formalem, & hanc sacramentalem, quod in formali, id quod est commune vtrique termino, est subiectum seu receptaculum formæ, & pars integri termini, quem cum forma componit: at verò in hac conuersione, id, quod est commune, sc. accidentia, nec sunt subiectum talis conuersionis, nec pars integri termini, quia conuersio propria non fit ex composito accidentali, ad compositum accidentale, sed ex substantia ad substantiam, vt Conc. Trid. cum antiquis Patribus loquitur: accidentia v. non componunt substantiam, nec sunt partes eius. Vnde fit, quod ad modum loquendi spectat, vt in conuersione formali minime dicatur forma conuerti in formam, vt D. Tho. hic annotauit, licet, forma succedat formæ in materia, sed dicitur compositum conuerti in compositum, quia terminus integer, qui propriè fit, vel definit, est compositum: At verò hic propriè substantia ipsa condistincta ab illo tertio, quod manet: id est, ab accidentibus, est, quæ conuertitur, & similiter substatia est, quæ per se intenditur, & quæ suo modo fit per se per hanc conuersionem.

Quidquid sit dicendum in conuersione, ast ita dicendum in transubstantiationis mysterio.

Vltimò constat ex dictis, ea omnia, quæ sunt necessaria ad veram conuersionem, requiri etiam ad veram transubstantiationem, & præterea necessarium esse, vt in tota substantia fiat commutatio, & conuersio in aliam substantiam. Primum constat, quoniam transubstantiatio sub conuersione continetur, tanquam sub genere. Omnia autem, quę sunt de ratione generis, sunt de ratione speciei. Secundò verò patet, quia hæc conuersio differt ab omnibus aliis in eo, quod est conuersio totius substantiæ, vt nomen ipsum præfert, & Concilia explicarunt.

SECTIO III.

An in hac conuersione intercedat vera & realis actio, quæ circa Corpus Christi versetur.

EXplicatis omnibus, quæ sunt de ratione veræ conuersionis, oportet, vt figillatim inquiramus, quo modo illa omnia in hac conuersione reperiatur. Quoniam vero diximus in omni conuersione in primis necessariam esse actionem agentis, à quo omnis transmutatio quodammodo incipit. Ideo primũ omniũ de hac re quæstionem instituimus. Non defuerunt n. qui negarent, in hac conuersione intercedere actionẽ aliquam, sed solã relationem Ordinis Christi ad species, qui occasionem sumere poterunt ex verbis Diui Thomæ, artic. 4. ad 1. dicentis, hanc conuersionem substantialem importare ordinem substantiarum, quarum vna conuertitur in aliam. Item in artic. 4. ad 2. & art. 8. vbi dicit, transubstantiationem similem esse creationi in hoc, quod non fit ex Subiecto: at vero creatio iuxta doctrinam Diui Thom. quia non fit ex Subiecto, nihil ponit in creatura, præter relationem. Præterea in 4. dis. 11. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 1. ponit differentiam inter hanc, & transmutationem naturalem, quod in naturali intercedit actus imperfectus inter Subiectum, & vltimum ac perfectum terminum: transmutatio autem huius conuersionis, inquit, non ponit aliquem actum imperfectum, sed solum, successionem quandam perfectorum, non solum actuũ, sed rerum subsistentiũ: ac postea explicat hanc successionẽ esse relationem Ordinis, quam dicit secundum rem esse in pane, qui mutatur: in corpore autem Christi tantum secũdum rationem, quia immutatum manet. Et hæc potest esse ratio fundamentalis huius sententiæ, quia corpus Christi non mutatur: non enim incipit hic esse per sui mutationẽ, sed per mutationem panis in ipsum. Ergo non est necessaria aliqua actio, quæ ad illud aliquo modo tendat. Confirmatur: quia vel talis actio esset in corpore Christi: & hoc non, quia non mutatur: vel in pane, & hoc non, quia in instante conuersionis iam nõ est panis, neq; verò in accidentibus esse potest, quia neque illa sunt subiectum conuersionis, neq; posset actio in illis recepta circa corpus Christi versari: ergo nulla est talis actio.

Nunc qui docent in rei substantia nullam actionem veram, sed relativam esse.

In hac quæstione possunt multa includi, quæ oportet distinguere, ne in æquiuoco laboremus. Primum est, an in hoc mysterio necessariò interueniat, aliqua actio, quæ versetur circa corpus Christi, aut illud aliquo modo attingat. Secundum, an hæc actio sit in corpore Christi, vel in alia aliqua re creata, vel tantum in ipso Deo, certum est enim, creationem esse solius Dei, cum sit actus vltimus potentiæ actiuæ, cumq; per illam aliquid fiat, tamen in quæstione versatur, an hęc actio sit in Deo vel in creatura. Tertium quod in quæstionem vocari potest, est, supponendo, interuenire hic aliquam actionem, an illa sit transubstãtiatio, vel intrinseca illi, an verò solum sit pręuia, & antecedens ipsam transubstantiationem, atq; illam inducens: & hæc quæstio videtur mihi de nomine suppositis his, quæ de conuersione in genere dicta sunt, vt statim explicabo. Exhis ergo qq. prima est hoc loco præcipue intenta, quia ad explicandum mysterium maxime pertinet, breuiter tamen reliquas attingemus.

Varii huius quæstio. sen- tur. ius explanã-

Dico ergo primò, in hac conuersione necessariam esse aliquam actionẽ realem, qua corpus Christi sub speciebus panis constituatur, & hoc sensu dicimus, actionem hanc versari circa corpus Christi. Hanc cõclusionem existimo prorsus certam, iisdem termini intelligantur, supposita ipsius mysterij veritate: & ita in eo consentiunt omnes Theologi, vt sect. sequente referam. Probatur primò ex Patribus, loquentibus de hoc mysterio: dicunt enim, Christum, quãdo cõsecrauit, effecisse, quod dixit, & panẽ effecisse corpus suum, & Christum constituisse sub speciebus, esse opus diuinæ omnipotentiæ, & similia multa, quæ videbimus sectione sequente: & necessariò includunt actionem realem: quid enim est actio, nisi effectio? aut quomodo potest diuina omnipotentia operari, sine actione seu operatione? Confirmatur exemplo Creationis, Incarnationis, aut alterius miraculosæ conuersionis: quibus exemplis vtuntur Patres, ad hanc rem illustrandam, & in aliis omnibus, quatenus sunt à Deo, vt à causa efficiente necessariò interuenit aliqua actio, quæ fit, veluti actus vltimus omnipotentiæ diuinæ. Ergò similiter in proposito. Vltimò est ratio à priori, quia Christum Dominum esse sub accidentibus panis & vini, est aliquis effectus realis, qui antea non erat, & in ipso corpore Christi existens: ergò necesse est, vt fit per aliquam actionem factus: antecedens satis probatum & declaratũ fuit supr. disput. 9. consequentia verò constat, primò inductione in omnibus aliis effectibus, tam naturalibus, quam supernaturalibus, vbicunq; enim est nouus effectus, noua actio necessaria est. Deinde quia si res nunc est, antea nõ erat: ergò est effecta: ergò per influxum causæ agentis, ergò per actionem, quia nomine actionis nihil aliud intelligimus, quam actualem influxum causæ agentis.

In hac conuersione datur aliqua vera actio, qua corpus Christi sub panis specie- bus consti- tuatur.

Posset tamen respondere aliquis, verum quidem esse, poni Christi corpus sub speciebus per aliquam actionem, non tamen per actionem, quæ circa ipsum corpus Christi versetur, sed circa panem, conuertendo ipsum in Corpus Christi, seu expellendo ipsum. Sed hoc nullo modo potest consistere: quia panem expelli, seu desinere esse, est terminus à quo, & priuatiuus: ergò circa illum per se non versatur actio positiua, quæ essentialiter respicit terminum positiuum

Eualio.

Impugnatio

tium, quem efficit, seu ad quē tendit. Deinde quamuis intelligi possit positiua actio circa accidentia panis, separans illa à substantia, & ita consequenter expellens substantiam, tamen per totam illam actionē vt sic, non fit, vt Corpus Christi sit sub speciebus, posset enim tota illa actio fieri sine hoc termino, vel certe cum alio termino, si Deus vellet, expulsa substantia panis ponere sub illis accidentibus aliam substantiā: & non corpus Christi. Vnde confirmatur ratio facta, nam Christum constitui sub speciebus, est nouus effectus in rerum natura, & non sequitur ex alio effectu: nullus enim talis fingi potest: cum ex desitione panis non consequatur: quinimo si aliqua est consecutio, potius desitio panis sequitur ex introductione corporis Christi, quam è contrario: ergo necessaria est actio, quæ versetur circa ipsum corpus Christi.

Actio illa non est prolatio verborum consecrationis.

Et hinc tandem infertur, hanc actionem non esse prolationem verborum consecrationis, vt colligitur ex Diuo Thoma infra quæstione 78. articulo 4. & est per se notum, quia prolatio illorum verborum, est actio per se sensibilis, & naturalis, hæc autem actio conuersiua est supernaturalis & insensibilis: vnde illa actio antecedit istam: quia actio, qua proferuntur verba ad verba ipsa terminatur, vt sunt sonus quidam, habens aliquod esse factum: at vero verba ipsa prolata per hanc actionem sunt instrumentum ad efficiendam transsubstantiationem: cum tamen non sint instrumentum ad productionem sui ipsius: sunt ergo hæ actiones distinctæ, quod recte explicatur in formis aliorum sacramentorum, quatenus gratiam efficiunt: actio enim productiua gratiæ, distincta est à prolatione formæ, cum sit actio supernaturalis, pēdens ab ipsa forma prolata tanquam ab instrumento diuino: huic enim actioni correspondet in forma huius sacramenti actio conuersiua panis in corpus Christi. Tandem tota actio, quæ est prolatio verborū, reperitur in non sacerdote, vel in sacerdote proferente verba, absque intentione consecrandi: & non est actio illa consecratiua, quæ terminatur seu versatur circa corpus Christi: ergo sunt valde distinctæ, Neque in tota hac doctrina rationem dubitandi inuenio, aut nouam difficultatem, cui respondere necessarium sit.

Talis actio non est in Deo proprie sed in effectu.

Dico secundo: Hæc actio non est in ipso Deo proprie, sed est aliquid creatum in ipso effectū, per quod pendet à sua causa. Hæc conclusio communis est creationi, & aliis actionibus Dei ad extra: & ideo non est hoc loco latius probanda: sufficit illa ratio, quod actio nihil aliud est, quam emanatio effectus ab agente, vt sic: sed hæc emanatio est in effectu: confirmatur in præsenti, quia hæc actio est à verbis, vt ab instrumento: ergo necesse est, vt sit creatum quid. De qua re iterum occurret sermo sectione 5. & infra quæstione 76.

Transsubstantiatio, vt & reliquæ actiones, vt passiua, & vt actiua potest considerari.

Dico tertio: Sicut in omni effectu distinguitur productio actiua & passiua, & in omni conuersione conuersio actiua, & passiua, ita in transsubstantiatione distinguenda est transsubstantiatio actiua, & passiua, quia in ea reperitur agens efficiens illam, cuius effectio dicetur transsubstantiatio actiua, ex parte vero effectus reperitur conuersio vnius rei in aliam, & hæc optime dicitur transsubstantiatio passiua, illa igitur actio intrinseca est transsubstantiationi actiuæ, vt ex terminis constat, & inducit transsubstantiationem passiuam, sicut actio inducit passionē. An vero illa actio sit tota transsubstantiatio actiua, vel cum illa requiratur alia actio, dicam postea sectione 6. & sequentibus. Addendum vero est, etiam transsubstantiationem passiue intellectam non consistere proprie in sola relatione prædicamentali, sed in dependentia effectus à causa, quæ est per modum cuiusdam fieri, quia si est actio positiua, aliquid per eam fit, & ideo necesse est, vt illi respondeat fieri, quasi passiuū: ergo transsubstantiatio quasi passiua primario cōsistit in hac dependentia, seu fieri vnius termini, cū desitione aut ex desitione alterius. Et confirmatur: qā in hoc effectu intelligi pōt relatio inter ipsos terminos, & hæc non habet rationem conuersionis realis, tum, quia est tantum relatio rationis, tum, quia ipsius relationis oportet esse aliquod fundamentum, & illud non est, nisi ipsa conuersio potest etiam intelligi relatio ipsius termini facti ad causam agentem, & hæc etiam supponit, vt fundamentum, emanationem & dependentiam talis termini à tali causa, siue illa dependentia sit ex natura rei distincta ab ipso termino, siue non, de hoc enim nunc non agimus, nec ad rem præsentem attinet: illa ergo emanatio, & dependentia est prior relatione: in illa ergo per se primo cōsistit conuersio passiua: nam intellecta, præcise tali emanatione cum desitione alterius termini, intelligitur facta conuersio ante intellectam omnem aliam relationem, & in hoc etiam nullam inuenio difficultatem, quam soluam: nisi fortasse sit quæstio de nomine, dependentiam ipsam appellando relationem. Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur, falso niti fundamento: nam reuera in corpore Christi fit aliqua mutatio per hoc mysterium, vt postea latius dicturi sumus.

SECTIO IV.

Qualis sit hæc actio, & quis terminus formalis eius.

Ratio dubij proponitur.

RAtio dubij est, qui formalis terminus actionis, videtur esse id, quod de nouo fit in effectu in corpore autem Christi nihil fit de nouo, nisi præsentia realis sub speciebus: illa ergo erit formalis terminus actionis huius: ergo tota actio erit accidentalis quædam mutatio. In contrarium vero est, quia actio accidentalis, & quæ solum est, quasi totalis quædam motio, seu noui loci acquisitio, non satis est, ad conuersionem realem, & transsubstantiationem.

Tertium huius actionis esse præsentiam Christi ad quam Scotus.

Propter hanc difficultatem Theologi in explicanda hac actione & termino eius, valde diuisi sunt. Prima sententia est huius actionis terminum esse præsentiam corporis Christi, & actionem ipsam esse adductiuam huius corporis ad hunc locum. Hæc opinio tribuitur Soto in 4.d. 10. quæst. 1. §. Quantum ergo ad istud argumentum, & dist. 11. q. 3. §. Quantum ergo ad istum articulum, & q. 4. & in quodlib. quæst. 10. Verum est, sententiam Scoti esse obscuriorem: distinguit enim ille duplicem actionem, alteram conuersiuam, quam dicit terminari ad substantiam corporis Christi secundum se, nulla facta in illo mutatione, neque in aliquo modo, seu dependentia eius: alteram adductiuam, terminatam ad præsentiam, non tamen satis explicat: an hæ duæ actiones modo de facto concurrant ad conuersionem, an vero sint duo modi distincti conuersionis seu transsubstantiationis possibilis, vnus, quo incipiat esse substantia, quæ antea simpliciter non erat, ad quem dicat esse necessariam actionem substantialem, quæ ad substantiam ipsam terminetur, alius, quo substantia, alibi existens, hic fiat præsens, & huiusmodi esse dicat, qui de facto est institutus, & in eo ponat solam actionem adductiuam, cuius formalis terminus est præsentia: adæquatus vero est substantia præsens sub speciebus. Sed omissa nunc priori actione conuersiua, non est dubium, quin iuxta hanc sententiam posterior sufficiat ad consecrationē efficiendam, prout de facto fit, & ita sequuntur omnes Scotistæ in 4.d. 10.11. Tartaret. ibi. quæst. 4. & quodlib. 10. quæst. 1. §. Et si dicas. Leuchet. in 4. dist. 11. quæst. 4. art. 2. §. Vterius, quantum ad istum articulum. & §. Contra ista Guiliel. de Rubio. quæst. 1. artic. 3. & multi ex Nominalibus, vt Maior. quæ. 1. Franciscus Mayron. quæst. penultima. Ocham. quæ. 6. Petrus de Aliaco. quæst. 6. Eandem sententiam indicat Palud. d. 11. q. 3. a. 2. num. 24. vbi

Tartaret. Leuchet. Rubio. Maior. Mayron. Ocham. Aliac. Palud.

24. vbi dicit, terminum huius actionis esse modum corporis Christi in altari, & infra dicit, panem non conuerti in corpus Christi secundum esse intrinsecũ additum, sed in modum essendi eius in sacramento. Quæ verba refert, & approbat Capreol. ibi. ad secundum. Durand. cont. 2. concl. Item Ledes. q. 16. art. 2. ad 9. Scoti, & a. 4. dub 3. ad 5. dicit enim, ad conuersionẽ solum requiri successionem substantiarum, & nouũ modum essendi in substantia, quæ alteri succedit. Ex aliis vero Theologis fauent huic sententiæ Alens. 34. mem. 3. a. 1. & 2. Bonauen. d. 10. a. 2. qu. 1. Marsil. quæst. 8. artic. 2. concl. 7. & 8. dicunt enim per hanc actionem non fieri, quod non erat, sed, quod alicubi erat, poni alibi. Item per consecrationem corpus Christi non accipere esse, sed accipere esse hic. Nec multum discordat D. Thom. q. 78. art. 5. dicens, per consecrationem non fieri, vt corpus Christi sit corpus Christi, iam enim hoc antea erat, sed fieri, vt contentum sub his speciebus sit corpus Christi. Denique Moderni scribentes contra hæreticos, libenter hanc sententiam amplectuntur, quia facilitatem quandam præ se fert, vt videre licet in Ioan. Hessels. lib. de corpore Christi fol. 77. & 213. Claud. rep. 7. cap. 6. Guiliel. Paris. tractatu de Euchar. §. 1. paulo ante finem, Bellar. lib. 2. de Eucharist. capit. 18. Fundamentum est, quod in principio quæstionis est indicatum. præterea, quia hoc satis est ad veritatem verborum, quia, si Christus vere fiat præsens sub speciebus, nihil amplius ex hac parte requiritur: ergo nihil aliud est ponendum, patet consequentia, quia, vt Tridentinum docuit, tota hæc actio & conuersio solum excogitata est, quatenus in verbis Christi fundamentum habet, & ad eorum veritatem est necessaria, ad quod fine dubio satis esse videtur, quod corpus Christi adducatur sub speciebus, & inde expellatur substantia panis. Ad rationem vero dubitandi in contrarium positam respondebit hæc opinio, ad essentiam transsubstantiationis satis esse cõuersionem, seu successionem substantiarum sub eisdem accidentibus, siue hæc vocetur conuersio substantialis, siue tantum conuersio substantiarum: Neutrum enim potest ex Conciliis definite colligi: Solum enim dicunt, substantiam conuerti in substantiam, quod potest esse verum, non ratione termini formalis de nouo producti, sed ratione termini adæquati, qui necessario debet includere substantiam, quæ loco alterius substituatur, quod etiam ipsum nomen trãssubstantiationis præ se ferre videtur, quia in illa particula (trans) de se transitum significat, vt patet in his verbis, transferre, transmutare, transuadere. Vnde applicata substantiis, vt fit per eam vocem [transsubstantiatio] significat transitum vnius substantiæ in aliam, qui veram rationem substantiæ obtinebit, siue substantia producatur de nouo, siue adducatur. Ex quo tandem fit, vt iuxta hanc opinionem (transsubstantiatio) denominata sit, non à termino formali, sed à materiali, seu subiecto, circa quod fit terminus formalis, sicut lapidare: quemadmodum enim, si intelligeremus accidentia panis esse vacua omni substantia & postea sub illis introduci substantiam aliquam, dici posset hoc sensibile substantiari illa actione, ita quando fit sub illis mutatio substantiarum, potest dici transsubstantiatio, quę sententia sic explicata non est omnino improbabilis.

Secunda sententia dicit, formalem terminum huius actionis esse vnionem corporis Christi ad species sacramentales, quam vnionem dicit esse substantialem modum in ipso corpore Christi, quo supplet vicem substantiæ panis, & sustentat accidentia, eodem modo, quo substantia panis seclusa inhærentia. Ita sentit Soto. d. 9. quæ. 2. artic. 2. ad 2. Scoti. vbi dicit. per consecrationem fieri corpus Christi præsens, sed taliter contentum sub speciebus, qualiter panis continebatur, seclusa inhærentia, & hoc existimat satis esse ad transsubstantiationem. idem latius, artic. 4. §. Igitur conuertendo. Idem Palacius in 4. d. 11. disput. 1. Indicat Ledesma. quæst. 16. articu. 1. dubio vltimo. & Capreol. distinctione 11. ad 1. & 3. Scoti contra prim. conclusionem & ad 1. Durandi, cont. 2. & ad argum. Scoti, Durandi, & Aureoli, contra 3. conclusionem & Claud. rep. 4. capit. 4. & rep. 5. & 7. capite 6. Sed clarissime omnium docuit hoc Alanus libro 1. capite 34. 35. 36. & 37. Fauet D. Thom. infra quæstione 78. art. 5. in verbis supra citatis per verba consecrationis non fieri, vt corpus Christi sit corpus Christi: iam enim hoc antea erat: sed fieri, vt contentum sub speciebus sit corpus Christi: Ergo sentit terminum huius actionis solum esse, contineri, vel vniri corpus Christi speciebus. Et quidem, si supponamus, dari hanc vnionẽ corpori Christi ad species, videtur satis consequenter loqui hæc opinio: quia necesse est vnionem hanc fieri per aliquam actionem. ergo fit per illam actionem, qua conficitur hoc sacramentum: quia, cum hoc sacramentum componatur ex corpore Christi, & speciebus, intrinsece includit hanc vnionem: ergo necesse est, illam fieri per actionem, qua conficitur hoc sacramentum: ergo fit per transsubstantiationem: quia per transsubstantiationem intelligimus confici sacramentum Eucharistiæ: ergo formalis terminus actionis transsubstantiantis est hic modus vnionis. Quod explicatur exemplo Incarnationis: ibi enim distinguimus actionem, quã fit Incarnatio, & terminum formalem eius, qui est modus vnionis humanitatis ad Verbum, ex qua resultat, hic Deus homo, qui est integer terminus illius actionis, quę substantialis est, quia modus ille est substantialis: & in generatione hominis, actio, qua ex embrione fit homo, est substantialis conuersio, & tamen per eam formaliter non fit de nouo, nisi modus vnionis animæ ad corp⁹, vnde resultat homo: sic igitur hic fiet modus vnionis corporis Christi ad species, vnde resultat hoc sacramentum: Quamquam enim suppositа hac sentẽtia, intelligi possit modus vnionis, tam ex parte specierum, quam ex parte corporis Christi: & ideo necessaria sit actio, qua vterque fiat, vel resultet, tamẽ, consequenter in ea loquendo, dicendum est, actionẽ hanc, vt est transsubstantiatio actiua, directe versari circa corpus vniendo illud speciebus, vt etiam verba ipsa formæ præ se ferunt: Hoc est corpus meum: & ideo talem actionem proprie formaliter terminari ad hunc modum vnionis, vt est in corpore Christi.

Vt vero necesse non sit iterum ad hanc opinionem redire, quæ, vt à præcedente distinguitur, mihi non videtur fere probabilis, primum necesse est, vt præter hanc actionem vnitiuam, quam fingit, ponat actionem adductiuam, & terminum eius, prout præcedens sententia asserebat, quia, quandocunque res aliqua alteri vnitur, vbi antea non erat, necesse est, vt vel ibi fiat denuo & producatur, vel vt aliunde illuc adducatur. Exemplis res constat, nam, quando anima rationalis vnitur materiæ, quia non eadem actione, qua vnitur, fit, necesse est, vt alia actione, pri⁹ natura ibi fiat, & creetur, & in resurrectione, quia de nono non creatur, necesse est, vt ad eum locum, in quo vnienda est, corpori afferatur. Ratio est, quia vnio requirit præsentiam vniendorum, & actio vnitiua vt sic, non facit illam: prærequirit ergo illam, vt etiam exemplo Incarnationis constat: Nam Incarnationis actio solum facit vnionem inter humanitatem & Verbum, & ideo supponit actionem, qua fit ipsa humanitas, seu anima & corpus, per quam consequenter fit, vt sit præsens Verbo, quod propter immensitatem vbique est præsens, & hoc modo intelliguntur illa Extrema apta, & satis applicata ad vnionem: cum ergo iuxta hanc sententiam corpus Christi nullo modo fiat, aut producatur per consecrationem, & ante illam non sit præsens, vbi sunt species panis, non potest illis vniri, nisi prius illuc adducatur: ergo necessario hæc sententia supponere debet

Palac. Ledesm. Capreol. Claud. Alan. S Thom.

Impugnatur præcedens opinio.

debet totam actionem & terminum, quem prima sententia probat. Secundo, id, quod addit hæc opinio, vel procedit ex falso fundamento, vel non potest consistere, nec ad mysterium explicandum conferre. Probatur, quia, si supponat vnionem formalem inter corpus & species (vt videtur) falsum supponit, vt supra probatum est, & præterea, licet hanc admittamus vnionem, & illam concedamus esse terminum transsubstantiationis: non assequitur, quod intendit, scilicet, assignare terminum substantialem huius actionis, quia hæc vnio non potest esse substantialis modus, sed accidentalis, vt supra probauimus, sicut substantiam actu substare accidentibus, non potest in ea esse modus substantialis, quâdoquidem ad accidens, terminatur, & ad componendum ens per accidens, & non substantiale, ordinatur. Adde, quod illa opinio asserit, vniri corpus Christi accidentibus eodem modo, quo substantia panis, secluſa inhærentia, apertam implicare contradictionem, quia ille modus consistebat in hoc, quod substantia vniatur accidentibus per modum subiecti, & in genere causæ materialis, repugnat ergo auferri hoc genus causalitatis, & remanere eundem modum vnionis: excluso autem hoc modo vnionis, qui fit per modum causæ materialis, nullus alius intelligi potest superesse, nisi per efficientiam, vt supra ostensum est.

Quorundã aliorũ pinciũ improbatur.

Non desunt autem, qui, licet, solam vnionem effectiuam in hoc sacramento admittant, nihilominus illam dicant terminum formalem huius actionis, quia per illam datur corpori Christi, vt suppleat officium substantiæ panis, quod non facit, niti sustentando accidentia, sub quibus continetur, etiam si effectiue solum illa sustineat. Sed hic dicendi modus defendi non potest, quia vnio effectiua non fit nisi per actionem, vt supra declaratum est: actio vero non potest esse formalis terminus alterius actionis, quia essentialiter includit, vt se ipsa fiat, dum per illam terminus fit, alioquin procederetur in infinitum. Nec dici potest, illam actionem vnitiuam vocari terminum alterius actionis, non quia per se primo ad illam terminetur, sed quia consequatur terminum alterius actionis, sicut dici solet generatio terminus alterationis, vel illuminatio terminus motus solis. Hoc (inquam) dici non potest, primo, quia interrogo, quis sit ille alius terminus, ex quo sequitur hæc actio, & ille potius erit terminus formalis huius actionis. Secundo, quia nulla est hic necessaria consecutio. Nam illa vnio effectiua, si est, non ideo est, quia sit necessaria simpliciter, sed ex ordinatione diuina propter maiorem perfectionem: ergo absque tali vnione, manebit integra actio, & formalis terminus eius. Quidam dicunt, hanc actionem esse debitam corpori Christi, ex vi modi, quo hic existit. Sed hoc infra erit latius examinandum. Nunc enim ad præsentem quæstionem non multum refert, quia etiam, si id demus non est satis, vt illa actio dicatur formalis terminus actionis transsubstantiatiuæ, & multo minus sufficiet, vt dicatur terminus substantialis. Tertio, quia supra ostendi, hãc vnionem effectiuam, prout est actio corporis Christi & specierum, non inchoari intrinsece in instante consecrationis & transsubstantiationis, sed immediate post illud: & tamen in illo instante intrinsece est terminus illius actionis transsubstantiatiuæ. ergo. Quarto, quia vnio effectiua includit actionem corporis Christi circa species, & è contrario: ergo, vel dicitur esse terminus huius actionis, prout est actio corporis Christi circa species, & hoc dici non potest, quia illa actio non est in corpore Christi, nec in eo ponit aliquid, sed in speciebus: & præterea tota est accidentalis, vel est actio specierum circa corpus Christi: & hoc etiam dici non potest, quia illa actio non est, nisi conseruatio præsentiæ localis, quæ etiam est accidentalis: imo solum est conseruatio termini facti per adductionem. Quinto, hæc vnio effectiua proxime est à corpore Christi, & ab speciebus: at vero actio transsubstantiatiua, & terminus eius, immediate fit virtute verborum: ergo illa vnio non est terminus illius actionis.

Tertia ergo principalis sententia est, proprium ac formalem terminum huius actionis esse ipsam substantiam corporis Christi. Quia vero tota illa substantia præexistit ante consecrationem, ideo difficile visum fuit explicare, quomodo possit esse terminus nouæ actionis: vnde orti sunt varij modi explicandi hanc sentẽtiam, quos oportet referre, antequam authores afferamus. Primus est: substantiam corporis Christi secundum se præexistere, per hãc vero actionem fieri, quatenus supplet officium substantiæ panis. Sed hic modus non differt à secundo modo explicandi primam sententiam, nuper improbato, in quo enim post dici, corpus Christi supplere munus substantiæ panis, nisi quia fortasse sustentat accidentia, & continetur sub illis? ostensum est autem, totum hoc non pertinere ad terminum formalem huius actionis.

A terminum actionis Christi non esse præexistere. quod multiplex explicatio: Prima explicatio confutatur.

Alter modus est, substantiam corporis Christi cõsiderari posse, vel secundum se, & hoc modo præexistere, & non esse terminum huius actionis, vel prout id, quod erat panis, nunc incipit esse corpus Christi, & hoc modo non præexistere, sed fieri per actionem hanc conuersiuam, & hunc modum indicat Henric. Caiet. & Richar. disput. superiori, sect. 4. citati. Vnde Caiet. hic art. 4. dicit, substantiam panis, vt conuersam, seu id, quod erat panis, aliquo modo pertinere ad terminum ad quem huius actionis. Sed hic modus, vel incidit in errorem supra improbatũ disput. præced. sect. 3. vel in opinionem Scoti: nam, si ille terminus: id quod erat panis: designet aliquam rem indiuiduam, & substantialem, quæ prius fuerit panis, & postea fiat corpus Christi, deuoluitur in priorẽ errorem, & destruit hanc transsubstantiationem in verũ corpus Christi: quia ponit terminum à quo, manere aliquo modo in substantia sua, ex quo fit, non posse conuerti in verum corpus Christi, vt supra satis probatum est: si vero: id quod erat panis: non designet aliquam rem indiuiduam, & substantialem, quæ maneat sub vtroque termino, sed quasi singulare vagum in ordine ad species, scilicet, sub ratione contenti sub illis, quomodo explicandas esse similes locutiones, vt veræ sint, docuit Diuus Thomas hic, artic. 4. & 5. d. 11. quæstione 1. artic. 5. quæstiunc. 1. ad 1. Si, inquam, hoc modo exponatur, hæc opinio, non differt ab opinione Scoti: quia in re solum dixit, substantiam corporis Christi, vt contentam sub speciebus esse adæquatum terminum huius actionis, & consequenter formalem terminum eius, solum esse, Christum contineri sub speciebus loco panis: hoc autem totum est accidentale, & in re nihil addit, nisi præsentiam realem sub speciebus: sed hoc ipsum confusius explicatur coniungendo terminum ad quem, cum termino à quo, cum enim dicitur, per hanc actionem fieri, vt id, quod erat panis, sit substantia corporis CHRISTI, nihil aliud dicitur, quam fieri, vt cõtentum sub speciebus, sit corpus Christi, cum antea esset substantia panis, non autem explicatur, quid per hoc fiat in corpore Christi, præter rationem contenti sub speciebus, quæ in illo non ponit, nisi præsentiam realem.

Henr. Caiet. Richard.

2. Relatio

Tertia explicatio est, substantiam corporis Christi esse terminum huius actionis, quatenus in eam est conuersus panis: dicitur autem panis conuersus in illud corpus, non quia illud de nouo fiat, vel conseruetur: neque quia aliquid etiam additum fit, sed solum quia desitio panis terminatur in ipsum absque illius mutatione. Quod si inquiras, quid sit, desitionem panis terminari in ipsum corpus, quidam respondent, substantiam panis imbibi, & quasi absorberi in substantiam corporis Christi: hanc enim

3. Melior explicatio.

4. Rupis.

vim

vim habet actio conuersiua. Alij verò dicunt; hoc mysterium esse inuestigabile; & non esse amplius inquirendum. Et hanc sententiam videntur supponere Theologi, qui putant conuersionem hanc fieri sine vlla mutatione in corpore Christi, vt videtur loqui D. Thom. in tota hac quæstione, & alij, quos referam sectione sequente, & multi existimant, Scotum non dissentire ab hac sententia: quia licet ponat actionem adductiuam, videtur simul ponere aliam priorem conuersiuam, quæ terminetur ad corpus Christi, solum priori modo. Et ita illum exponunt Tartaret. d. 10. art. 1. & Angles in 4. par. 1. q. 5. Euchar. Sed hæc explicatio videtur mente concipi non posse, propter ea, quæ sect. 1. tractaui: quia, si ex vi huius actionis substantia corporis nullo modo aliter se habet, quam antea, impossibile est, conuersionem panis terminari ad ipsam, vt ibi late probaui, & patet breuiter: quia, si in Christi corpore nihil reale denuo positum est, totum id, quod de illo denuo dicitur, est denominatio extrinseca, de qua nec explicari potest, in quo fundetur, vel à qua forma oriatur, vel quomodo terminet actionem. Secundum, esto admittamus hanc denominationem, & Christum, vt sic denominatum, esse terminum huius actionis, necessario fit formalem terminum non esse substantiam, sed aliquid accidentarium. Probatur, quia substantia corporis Christi secundum se negatur esse terminus huius actionis: quia hoc modo supponitur actioni: sed hæc ratio procedit de omni modo seu actione reali, ac substantiali: quia secundum omnem illum supponitur actioni iuxta hanc sententiam: ergo sub nulla ratione substantiali est terminus huius actionis. Rursus dicitur substantia Christi esse terminus, solum quatenus in eam est conuersus panis, seu in quantum desitio panis terminatur ad ipsam: ergo terminus formalis huius actionis non est vllo modo substantia Christi, sed solum illa denominatio, qua substantia corporis Christi dicitur esse id, in quod conuersus est panis, seu forma, à qua prouenit illa denominatio, cui substantia corporis Christi supponitur, vt subiectum, cui accidit, & omnino extrinseca est talis denominatio: ergo iuxta hanc sententiam formalis terminus est aliquid accidentarium, eo modo, quo extrinseca denominatio potest dici accidentalis: vt, si quis diceret terminum visionis Dei esse ipsum Deũ vt visum, non assignaret pro termino formali aliquam substantiam, & si quis fingeret terminum calefactionis esse corpus, vt ad illud terminatur calefactio, ita tamen vt calefactio nihil in ipso corpore poneret, præterquam quod repugnantia diceret, vt sect. 2. probaui, tamen non assignaret pro termino formali calefactionis ipsum corpus, sed denominationem aliam. Tertio, quia, si ex vi talis modi conuersionis, substantia corporis Christi nullo modo se habet aliter, quam prius: ergo ex vi illius non constituetur substantia corporis Christi sub speciebus panis: quia talis conuersio eodem modo potest fieri iuxta hanc sententiam in corpus Christi in solo cœlo manens, & ideo Scotus, ponens talem conuersionem, addit actionem adductiuam: ergo illa conuersio prorsus est inutilis ad hoc mysterium, & ad veritatem verborum Christi, nam illa sola facta non satis erit ad verborum veritatem, & quamuis illa fiat, ex illa, vt sic, non sequitur necessario additio, sed per se, & quasi noua omnino causalitate facienda est: quod si hæc fiat, illa sufficiet ad veritatem verborum sine tali conuersione: ergo impertinens est talis modus conuersionis, etiam si esset possibilis.

Quartus modus explicandi hanc sententiam est, formalem terminum huius actionis esse substantiam corporis Christi, non quia nunc de facto hæc actio influat esse substantiale in illud corpus, sed quia de se efficax est ad illud influendum, si alibi non existeret, & hoc satis est, vt hæc actio dicatur nunc trãsubstantiatio, sicut absolutio sacramentalis simplicite est absolutio, etiam quandò actu non confert gratiam, & remissionem peccati. Hanc opinionem indicat Soto, distinctione 9. quæstione 2. articulo 4. in solutio. argum. quamquam illi non omnino acquiescat. In hoc autem dicendi modo magna esse potest æquiuocatio: potest enim explicari iuxta ea, quæ dicemus in vltima sententia: vel si aliter intelligatur, nihil in eo dicitur, quod ad rem pertineat: aliud enim est loqui de virtute verborum, quæ significat actum primum: aliud de actione, quæ significat actum secundum: hic non agimus de virtute, sed de actione: quia actualis consecratio, & transsubstantiatio non solum requirit virtutem, sed actionem, & de hac actione inquirimus, quem terminum habeat. Quod autem hæc opinio dicit, ad summum accommodari potest virtuti, non actioni. Quod patet primo exemplo quo vtitur: nam si interdum absolutio sacramentalis est informis, & non habet effectum gratiæ, & remissionis peccati, licet de se virtutem habeat ad efficiendam gratiam, tamen hic & nunc, quando est informis, sicut non habet effectum gratiæ, ita neque actionem. Secundo, ex ipsa re, quia, loquendo de actione, implicat dicere, esse aptam ad influendum in aliquẽ terminum, & non actu influere: quia actio non dicit actum primum, sed secundum: nec posse agere, sed agere: ergo si actio est non solum in potentia, sed etiã in actu, necesse est, vt actu influat in terminum: quia in hoc actuali influxu consistit essentia eius. Confirmatur, & explicatur: quia aut verba consecrationis nunc actu influunt in substantiam corporis Christi, aut non. Si primum: male ergo negatur ab hac opinione, & hoc inquirimus, quomodo fiat. Si secundum: ergo nunc de facto verba non habent actionem, quæ ad substantiam corporis Christi terminetur: ergo, si hæc actio est necessaria ad transsubstantiationem, nunc de facto non fit transsubstantiatio per verba: esto, concedamus, in illis esse virtutem ad faciendam illam, si esset necessarium: vel, si hæc actio non est necessaria ad transsubstantiationem, sine causa fingitur illa virtus in verbis, cum talis actio, neque ad transsubstantiationem necessaria sit, neque per verba sit vnquam efficienda. Vnde oritur tertia ratio, quod falso fingatur talis virtus sine actione, nam hæc virtus, si est, non est naturalis, sed obedientialis, & instrumentalis, vt per se constat: virtus autem obedientialis in instrumento diuino præter naturalem entitatem ipsius instrumenti non addit, nisi diuinam eleuationem, seu auxilium proportionatum illi actioni. Verba igitur consecrationis non eleuantur, vt instrumentum, nisi ad actionem quam actu efficiunt, & sine causa finguntur habere paratum diuinum auxilium ad actionem, quam nunquam effectura sunt, neque secundum ordinariam legem possunt efficere, præsertim cum supra ostenderimus, hæc verba, sicut, & omnia alia sacramenta, pendere, in sua actione ab existentia humanitatis Christi, & influxu eius. Quarto ita rem totam declaro & confirmo, nam, posita illa hypothesi, quod Christi humanitas alibi non existeret. vel hæc verba efficerent substantiam corporis Christi per actionem, quam nunc habent, vel per nouam aliam: si primum, ergo non tantum sunt factiua, sed actu faciunt illam substantiam: si secundum, rursus interrogo, an illa actio sit necessaria ad transsubstantiationem, vel non: si est necessaria: ergo sine illa non fit transsubstantiatio: ergo nunc de facto non fit, si non est necessaria: ergo falso dicuntur verba habere virtutem ad hanc actionem, cum verba tantum habeant virtutem ad transsubstantiandum. Ex his facile patet, quid sit dicendum ad exemplum prædictæ sententiæ: actio enim effectiua gratiæ non est necessaria ad constituendum sacramentum pœnitentiæ: sed potius manat ab illo iam constituto, & ideo, quando impeditur effectus

fectus propter obicem, cessat actio, manente sacramento, quod de se dicitur habere virtutem ad illam actionem, quia ad illam est institutum, & de facto illam habet, si non ponatur obex: at vero in præsenti, actio de qua agimus, est simpliciter necessaria ad constituendum hoc sacramentum: & ex parte materiæ impediri non potest, si sit verus panis, & ex parte ministri, ac verborum concurrant omnia necessaria.

Modus quintus explicandi hanc sententiam exponitur.

Quintus ergo modus explicandi hanc sententiam est, substantiam corporis Christi esse terminum huius actionis: quia verba consecrationis reuera influunt de facto ipsum esse substantiale in corpus Christi, & consequenter habent veram actionem substantialem, quæ nunc dicitur esse per modum conseruationis, quia aliunde supponitur eadem res, alibi antea existens, & in hunc modum posset illa actio dici esse sufficiens productio termini, si alibi non esset: nunc vero de facto solum habere rationem conseruationis, iuxta dicta supra disput. præced. sect. 1. vbi late ostendi, hunc modum actionis esse possibilem. Quod vero de facto ita sit, docuit in terminis Gab. d. 11. quæst. 1. art. 3. dub. 2. & lect. 40. in Can. Deinde necesse est, vt Diuus Thomas hoc senserit, quamuis aperte non explicuerit, nam supra artic. 2. & fere in tota hac q. & sequente negat, Christi corpus incipere esse in hoc sacramento per mutationem localem: negat ergo, fieri præsens per actionem adductiuam: quia illa reuera non est, nisi quædam mutatio localis, cum per se primo tantum terminetur ad præsentiam, quæ, vt diximus ad prædicamentum, Vbi, pertinet, exclusa autem actione adductiua, non supereſt, nisi prædicta substantialis actio, vt declaratum est, & hoc modo citari etiam possunt pro hac sententia Altisiodorensis lib. 3. sum. tractatu 5. cap. 3. Richard. in 4. dist. 11. artic. 1. quæstio. 11. Palud. qu. 2. art. 1. & alij, qui negant, actionem hanc esse similem acquisitioni noui loci. Deinde alia etiam ratione necesse est, vt D. Thom. in hac sit opinione, quia negat actionem hanc esse ex præsupposito subiecto, & in hoc dicit esse similem creationi: at vero, si actio hæc esset adductiua, esset ex præsupposito subiecto, ergo non est adductiua, sed potius de se productiua, seu conseruatiua corporis Christi, quod hic sit præsens: quia vt ex dictis patet, non potest fingi aliud probabile medium. Illud vero, quod hic assumitur, docuit D. Thom. hic artic. 3. in corpore & ad 2. & in 4. distinct. 11. artic. 2. quæstio. 1. Idem Bonauen. distinction. 16. articul. 2. quæstion. 1. Alens. 4. part. quæstio. 43. membr. 3. articul. 1. Henric. quodli. 11. 9. quæstion. 8. Referri etiam possunt, qui dicunt, panem conuerti in corpus Christi, quod antea existebat, vt Bonauent. in 4. d. 11. art. 1. q. 1. in fine, & q. 3. vbi expresse dicit, terminum finalem huius cõuersionis non esse aliquid de nouo factum, sed prius existens: quod etiam sentit Marsil. q. 8. art. 1. concluſ. 2 cuiusdam incidentis dubij, & in fine quæstionis insolut. ad secundum, & 4. In quibus authoribus, & in aliis etiam aduertendum est, dicere quidem eos, nihil denuo fieri in corpore Christi præter modum præsentiæ sub speciebus, non tamen dicere, hunc modum esse formalem terminum conuersionis, sed ipsummet corpus seu substantiam Christi. Quin potius Capr. d. 11. ad 2. Durandi, cont. 2. concl. approbat sententiam quandam Paludani, dummodo intelligatur, inquit, terminum huius conuersionis non esse solum respectum, aut modum, sed substantiam sub modo essendi, quod clarius explicat in solutione ad 1. Scoti, cont. 1. concl. dicens: sicut generatio per se primo terminatur ad substantiam, consequenter vero ad proprietates, & locũ substantiæ genitæ: ita actionem hãc per se primo terminari ad substantiam corporis Christi, consequenter vero ad præsentiam illius sub speciebus. Idem dicit Ferrar. 4. contra gent. c. 63. circa 2. dictum D. Th. & ad 3. Scoti. Deniq; omnes, qui absolutè dicunt, hanc actionem esse substantialem, & terminum eius esse substantiam, possunt pro hac sententia referri, quia illud non potest aliter probabiliter explicari docuit vero hoc aperte D. Tho. hic art. 3. in corpore, & ad 3. & ar. 4. vbi in hoc docet, conuersionem hanc conuenire cum conuersione formali, differre tamen, quia ibi formalis terminus est forma: hic vero tota substantia. Idem docet Altisiodor. supra Alensis. q. 38. membr. 4. Albert. d. 11. & ibi Richard. d. ar. 1. q. 1. Paludan. q. 2. num. 1.

Altisiod. Alensis. Albertus. Richard. Palud. Probacur.

Secundo principaliter ostendo, hunc dicendi modum esse valde consentaneum antiquis Patribus. Primo, quia vbiq; explicant hoc mysterium per verba, quæ effectionem substantialem, & actionem ad substantiam terminatam indicant. Cyprian. ser. de Cœna Domini, dixit, Panem in carnem, & vinum in sanguinem mutari: & infra. Panis iste non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Dei factus est caro: & clarius inferius. Qui vsque hodie (de Christo loquitur) verissimum, & sanctissimum corpus suum creat & sanctissimum, & benedicit, & pie sumentib. diuidit. Vbi alludit ad illa verba Canonis Missæ. Hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis, &c. Ambros. lib. 3. de sacram. c. 4. Panis iste panis communis est ante verba sacramentorum, vbi aduenerit consecratio, de pane fit corpus Christi: & infra. Ergo didicisti, quod ex pane fiat corpus Christi. Augustin. c. Vtrum sub figura. de consec. d. 2. dicit: Per Sp. S. potentialiter creari, & ex substantia panis effici. Damas. lib. 4. c. 14. Panem & vinum carnem, & sanguinem suum fecit: Gauden. tract. 2. in Exod. De pane effici corpus. Adelman. Epist. ad Berengar. Christus per hos sacerdotes, corpus, & sanguinem suum creat. Nota sunt ẽt illa verba Hieronymi, quæ infra agentes de forma latius tractabimus: Sacerdotes ore suo corpus Christi cõficiunt. Vnde Bessar. lib. de verb. consecration. Tota (inquit) Trinitas, hoc corpus altaris creat. Quæ sane verba omnia, non loci acquisitionem, sed substantialem actionem & mutationẽ indicant. Secundo, aliquando ex parte termini ad quem, hoc distinctius explicant, Euseb. Emissen. homil. 5. de Pasche dixit, Creaturas in Dominici corporis transire naturam, non dixit, in præsentiam, sed in naturã: & simile est, quod infra subdit: Visibiles creaturas cõuerti in substantiam corporis Christi. Quo loco etiã notanda sunt verba Concilij Trid. dicentis. Substantiam mutari in substantiam. Tertio, semper vtuntur Sanctiexẽplis conuersionũ substantialiu ad hoc mysterium explicandum: Ambr. supra vtitur exemplo virgę conuersæ in colubrum. Cyrill. Hierosol. catech. 4. & Cypr. Epist. 63. vtuntur exemplo conuersionis aquæ in vinum. August. apud Vvaldens. tom. 2. cap. 83. Conuersione vxoris Loth in statuam salis: Irenæus li. 4. c. 34. alias affert transmutationes naturales: Num per verbum (inquit) Dei lignum fert fructum, & semẽ emortuum transit prius in herbam, deinde in spicã, tandem in plenum fructum. Deniq; Damasc. & Ansel. supra explicant per conuersionem alimenti in substantiam viuentis, & specialiter Gregor. Nissen. orat. Catech. c. 37. & Theoph. Ioan. 6. exemplum ponit in illa conuersione panis in corpus Christi, quæ fiebat in ejus nutritione vel augmento. Quæ fere omnia congerit Innocent. lib. 4. de hoc myst. c. 7.

Ambr. Augus. Damas. Gaudentius. Adelman. Hieron. Bessarion. Euseb. Emis. Cyp. Hier. Cypr. Irenæus. Damas. Anselm. Greg. Nyss. Theoph.

Tertio principaliter persuadetur hæc sententia rationibus. Prima & præcipua est, quia per solam actionem adductiuam reuera non explicatur vera conuersio substantialis & transsubstantiatio, sed solum translocatio quædam, vt supra, sectio 2. explicatum reliquimus: est autem de fide, hanc esse veram conuersionem, & valde consentaneum fidei est asserere, esse substantiarum conuersionem, nam reuera nomen (transsubstantiationis) hoc præse fert & idem significat satis conuersio substantiæ in substantiam, vt loquuntur Concilia: quando enim vna substantia solum succedit loco alterius, non potest proprie dici vna conuerti in aliam: ergo hoc mysterium non satis

Caietan. non tantum

satis explicatur per solam adductionem, sed non potest præter adductionem excogitari alia actio substantialis, nisi prout in hac vltima sententia explicatur, vt constat: quia euidenter refutauimus omnes alios modos, qui vel dici, vel fingi possunt. Quod vero hic modus possibilis sit, supra disput. præcedente, sect. 1. satis probatum est. Tandem, quod hic sufficiat ad veram actionem transsubstantiationis, probatur, quia hoc modo interuenit hic actio influens verum esse substantiale in terminum ad quem, quæ ex ratione & specie sua sufficiens esset ad rem producendam, etiam si alibi non esset: ergo hoc satis superque est ad transmutationem substantialem: nam ea, quæ sunt per accidens, non mutant specificam naturam rei.

Secundo potest probabiliter suaderi, hanc actionem esse necessariam: quia sola actio substantialis, qua Christi corpus conseruatur in cœlo, non videtur sufficiens ad conseruandum illud, prout est in sacramento: quia hic existit modo præternaturali corpori: vnaquæque autem res, vt conseruetur sine modo naturali, maiorem influxum requirit à causa agente: quia necesse est, vt causa efficiens suppleat efficacia sua defectum naturalis modi, si autem mutatur influxus causæ agentis, mutatur actio. Exemplo res declaratur, nam, quando accidens existit extra subiectum, necesse est, vt distincta actione conseruetur, ab illa, qua conseruabatur in subiecto: quia ex diuerso modo existendi, necessario sequitur diuersitas actionis, quæ suppleat defectum subiecti, vt latius quæstione 77. dicemus. Deinde, si Deus conseruat materiam sine forma, vel substantiam materialem sine quantitate, vel aliis dispositionibus accidentariis, necesse est, vt mutet actionem conseruatiuam: quia per efficientiam oportet, vt suppleat defectum formæ, vel dispositionum, sine quibus non posset materia vel substantia naturaliter conseruari. Vnde, si vno loco conseruaret eandem materiam, vel substantiam naturali modo, in alio vero sine forma, vel dispositionibus naturalibus, necessarium esset, vt diuersis actionibus in illis diuersis locis illas conseruaret: cum ergo substantia corporis Christi, tali modo supernaturali sit in sacramento, vt cum illo naturaliter esse non possit, videtur verisimile, actionem, qua hic cõseruatur ipsa substantia, esse diuersæ rationis, ab ea, qua conseruatur in cœlo. Quod præterea hoc modo explicari, & confirmari potest: nam illamet actio seu dependentia substantialis corporis Christi in cœlo ex natura sua postulat extensionem in ordine ad locum, ita vt, sicut terminus eius ex natura sua postulat esse totius in toto, & pars in parte: ita illa actio seu dependentia natura sua, postulet similem extensionem partium, proportionatam suo termino: at vero actio substantialis, qua hic constituitur seu conseruatur substantia corporis Christi ex se est quodammodo indiuisibilis, constituens totum suum terminum, vbicunque est aliquid eius. Vnde fit, vt etiam ipsa quantitas, consequens talem terminum, sic substantialiter effectum, amittat suum naturalem existendi modum, & accommodetur suo subiecto sic effecto: ergo talis actio est diuersæ rationis ab alia, quæ est in cœlo. Sed, quamuis hic discursus sit probabilis, quia reuera non satis percipitur actio mere accidentalis, & localis, per quam substantia materialis præexistens sub quantitate præcisæ, ac secundum se adducatur ad alium locũ, vt in eo existat, modo substantiali & indiuisibili, & ratione illius adducatur quantitas, ac similem essendi modum recipiat, & facilius intelligitur hoc fieri per modum nouæ cuiusdam actionis substantialis, & quasi productionis illius nouæ substantiæ, sub altiori ratione existendi, ad quam consequantur cæteræ proprietates, tali modo existendi accommodatæ, quamuis (inquam) hic discursus nonnullam apparentiam habeat, non tamen satis ostendit necessitatem huius actionis: actio enim, per quam agens influit in effectum, tunc necessario variatur, variato modo existendi talis effectus, quando modus est de intrinseca ratione illius actionis seu dependentiæ effectus à causa, vt contingit in exemplo accidentis in subiecto, vel extra subiectum conseruati. Nam actio illa, qua accidens sit ex subiecto, essentialiter pẽdet ab illo, & ideo, vt fiat extra subiectum, longe diuersam actionem, & altiorem vim agendi requirit: at vero quando modus existendi ipsius rei factæ non est de intrinseca ratione actionis, seu dependentiæ illius rei à sua causa efficiente, sed aliquid omnino posterius, quamquam ille modus exigendi varietur: &, ablato modo naturali, tribuatur rei modus supernaturalis, non propterea erit necessaria diuersa actio terminata ad existentiam rei, sed satis erit, adiungere actionem, qua supernaturalis modus fiat, & impediatur naturalis, vt videtur fieri in mysterio Incarnationis, & eadem ratio videtur esse in præsenti, & modus præsentiæ non est de intrinseca ratione actionis magis, quã termini, sed est proprietas accidentario consequens, & ideo, vt mutetur hic modus, non videtur simpliciter necessarium, mutari actionem terminatam ad substantiam rei, sed adiungere aliam, qua fiat modus supernaturalis, & naturalis impediatur.

Tertio igitur argumentor, retorquendo argumẽtum Scoti, quod erat, quia verba sufficienter verificantur per actionem adductiuam, contra quod est, quia sufficienter melius ac proprius verificantur per actionem productiuam, vel quasi productiuam: ergo, licet concedamus, vtrumque modum esse possibilem, non recte ipse infert fieri priori modo. Quod autem potius inferendum sit, fieri posteriori modo, declaratur in primis, quia omnes mutationes miraculosæ, quas à Deo factas legimus, possent, quoad omnia quæ sensibiliter fiunt, saluari per transmutationem localem, vt, verbi gratia, in conuersione aquæ in vinum, si aqua præexistens alibi, esset translata, & vinum aliunde inuisibiliter adductum, id satis esset, vt Christus suppleret defectum vini, & nihilominus fatemur, & verissimum ac certissimum est, illud factum esse per conuersionem substantiæ: & idem est de omnibus similibus conuersionibus vt supra annotaui ex Aug. 18. de Ciuitate, c. 18. distinguente in hoc, veras Dei conuersiones ab apparentibus dæmonis: ergo idem dicendum est de hac conuersione, quam perfectissimo modo fieri oportet. Quod si quis dicat, de illo miraculo nuptiarum, dictum esse ab Euãgelista: Vt vidit Architriclinus aquã vinum factam, & inde sumptam esse conuersionem, hoc ipsum confirmat intentionem nostram: quia, si præcise consideremus verba Christi, scilicet, Haurite nunc, &c. & effectum sensibilem, scilicet, vbi erat aqua inuentum esse vinum, ex hoc præcise non poterat euidenter constare, an esset factum per adductionem, vel per conuersionem, & nihilominus Euangelista in illis verbis (aquam vinum factam) intelligitur explicasse, factum esse miraculum per conuersionẽ. Sed eodem modo explicat Ecclesia, panem fieri corpus, seu ex pane fieri corpus per veram conuersionem substantiæ in substantiam, ergo. Et ratio vtriusque reddi potest, vel propria, & intrinseca transmutatio, facta in rei substantia, veluti ex natura sua postulat, vt substantiali modo fiat, & non per localem adductionem: vel quia hic modus operandi, præterquam, quod est ipsis verbis magis accommodatus, est etiam magis consentaneus diuinæ omnipotentiæ. Quod item à simili confirmatur: quia etiam desitio panis, quæ in hoc mysterio fit, si diuinam omnipotentiam attendamus, non fuit necessario substantialis: poterat enim Deus, salua veritate illorum verborum: Hoc est corpus meum: illam substantiam extra locum suorum accidentium conseruare,

Augustin.

Obiectio.

Responsio.

vel nudam, vel sub aliis accidentibus, vel certe, saltem quoad materiam, constituendo illam sub alia forma: & nihilominus de facto interuenit in hoc mysterio desitio totius substantiæ panis, quia hoc magis est consentaneum ipsis rebus, supposito mysterio, cur ergo non eodem modo philosophabimur de termino ad quem?

Vnde sumitur secunda coniectura, quia hic modus ex suo genere est nobilior, & perfectior, &, si aliunde consideretur rei difficultas, non est minus difficile intellectu, quod in substantia materiali præexistente modo quantitatiuo, & naturali, per actionem mere localem adducatur per se primo ipsa substantia, vt conditincta à quantitate, vt in alio loco existat modo indiuisibili, & ratione illius adductionis adducatur quantitas ad similem modum præsentiæ: ergo facilius intelligitur fieri ex vi alicuius actionis substantialis, qua substantia secundum se fiat, & consequenter recipiat talem modum existendi, & inde cõsequenter aliæ proprietates cum simili existendi modo. Deinde difficile est ad intelligendum, quomodo verba operentur independenter a existentia corporis Christi in cœlo, illud inde adducendo, & tamen nihil imprimendo in illo, vt ibi est: neq; respiciendo illud, vt sic, tanquam subiectum actionis suæ, si tamẽ actio est productiua ipsius substantiæ, facile intelligitur non pendere ab ipsa, vt alibi existente, formaliter loquendo, sed terminari ad illam, vt ad propriũ terminum, non quatenus ibi existit, sed secũdum se, seu quatenus existit in sacramento. Tertio, est magis accommodatum verbis consecrationis: Hoc est corpus meum: quæ non localiter (vt ita dicam) sed substantialiter significant: vnde nõ indicant aliquid huc adduci sed per modum substantiæ, hoc, quod significatur, esse corpus Christi: nec significant aliquod efficere circa corpus Christi, vt est in Cœlo, sed circa hunc panem, transmutando illum in corpus Christi: ergo hic modus actionis, magis est accommodatus modo significandi horum verborum, quam adductio sola. Et hoc videntur indicare Sancti Patres, quando negant, Christum venire de cœlo, vt sub specieb. panis constituatur, sed hoc fieri per conuersionem panis in ipsum: in quo genere obseruatione, digna sunt verba Ecclesiæ Orientalis in censura doctrinæ Lutheranorum nuper ad eos missæ. c. 10. Ecclesiæ sanctæ iudiciũ est, panem & vinum in corpus & sanguinem Christi virtute Sp. S. transire ac immutari, non quod Christus descendat de cœlo, vt in Eucharistia præsens adsit, sed quod per transmutationem, & transitionem panis in ipsum corpus fiat præsens. Quæ verba fere sunt ex Damasc. lib. 4. de fide. c. 14.

Obiectio. Damasc.

Sed, vt hoc amplius explicetur, instare possumus in fauorem Scoti: nam hæc actio substantialis sic explicata, sola non sufficit ad conficiendum hoc mysterium, sine alia adductiua, illa vero sufficit sine hac: ergo illa tantum est ponenda. Antecedens explicatur, quia substantia corporis Christi secundum se non constituit hoc sacramentum, sed vt præsens sub speciebus, illa vero actio substantialis attingit substantiam secundum se, non vero præsentia: est ergo necessaria alia actio, per quam fiat præsentia: si autem hæc sola fiat, substantia Christi erit præsens in sacramento, quod satis erit, vt illud sit constitutum. Respondetur, posita illa actione substantiali, nullam esse necessariam actionem adductiuam, imo, neque proprie actionem aliam: sicut quando creatum fuit cœlum, ex vi talis actionis consequenter positum est in tali loco, vel spatio, absque adductione, vt per se constat: nam adductio connotat rem adductam alibi præexistere: illa ergo præsentia localis intelligi potest, vel resultare ex substantia, prout nunc producta: vel certe (quod clarius est (sicut in re facta intelligitur esse realis præsentia, ita & in actione, seu dependentia, quæ hic nunc fit, & non alibi. Vnde sicut per illam actionem, secundum se consideratam, resultat esse substantiale: ita ex præsentia eius consequitur, vt terminus eius hic potius, quam alibi fiat, ita vt præsentia actionis sit quasi fieri præsentia termini, & ita nulla multiplicatur actio, sed illud solum asseritur, quod in omni actione necessarium est, scilicet, vt alicubi fiat. Addo præterea, sacramentum Eucharistiæ non constare ex sola præsentia, sed ex substantia corporis Christi præsente, & ideo verba non solum habere vim ad efficiendam præsentiam, sed etiam ad efficiendam substantiam præsentem debito modo, & ordine: scilicet, primario substantiam, & consequenter præsentiam. Quod ita vlterius declaro contra Scotum, quia negari non potest, quin, si hic est substantia corporis Christi, hic etiam sit actio, vel dependentia, per quam conseruatur substantialiter existens in rerum natura, præsertim cum Scotus fateatur, existentiam corporis in hoc sacramento non pendere intrinsece, ac formaliter ab existentia eiusdem corporis in alio loco: ergo prout est hic, sufficiẽter conseruatur actione propria, conseruante substantiam: hæc a. actio intelligi potest, hic adesse, vel concomitanter adducta cum termino, hic facto præsente per solam actionem adductiuam, & è cõtrario, quod ipsa actio conseruatiua per se primo hic fiat, & præsentia sit modus eius, qui consequenter resultet in termino. Sed hic posterior modus est magis propri⁹ ad saluandam conuersionem substantialem: ergo ille potius est asserendus: & posset defendi, etiam si illa actio substantialis, qua hic conseruatur corpus Christi, sit omnino eadem, qua conseruatur in cœlo, hic repetita, & quasi de nouo facta. Sed magis hoc necessarium est, si supponamus, quod qu. 78. probandum est, verba consecrationis efficere physice & actiue, quicquid est in hoc sacramento: nam ex hoc necessario sequitur, actionem illam esse diuersam, quia, vt diximus, agentes de sacramentis in genere, actio, quæ fit ab agente principali solo, vel mediante aliquo instrumento, necessario est distincta.

Responsio.

Difficultates aliquot circa dicta enodantur.

Supersunt tamen circa doctrinam traditam nonnullæ difficultates; nam si Christus hic constituitur per actionem terminatam ad substantiam, & desq productiuam, sequitur, verba habere vim ad ponendum hic corpus CHRISTI, etiamsi alibi non existeret: consequens est falsum: ergo. Sequela patet, quia actio de se productiua ponit suum terminum, etiamsi alibi non sit. Item, quia si hæc actio necessario supponit corpus alibi, & tale illud ponit sub speciebus, quale est in propria specie: id est, viuens hic, si alibi viuat, vel exanime, si alibi sit mortuum, signum est, non hic illud producere, sed aliunde adducere: minor vero patet, tum ex dictis supra disp. 10. tum etiam ex verbis formæ: Hoc est corpus meum: quæ manifeste supponunt præexistentiam illius corporis, tum denique quia si per verba fieret corpus in sacramento, alibi non præexistens, vel fieret mortuum, vel viuum? neutrum dici potest, quia de se ad neutrum terminum sunt determinata: sed nunc possunt efficere aut mortuum, aut viuum prout in re extiterit: in eo autem casu non esset, à quo determinarentur. Ex quo etiam sumitur coniectura: quia, cum hæc verba ad constituendum Christum in sacramento, supponant illum extra sacramentum: vt etiam sumitur ex pronomine illo: Hoc est corpus meum, cumq; tale cõstituant corpus in sacramento, quale est extra sacramentum, argumento est, non efficere corpus in sacramento, sed afferre tantum: Respondetur breuiter, negando sequelam: potest enim dupliciter intelligi, hanc actionem pendere à corpore Christi extra sacramentum, vno modo intrinsece, & quasi à subiecto propter imperfectionem ipsius actionis, si formaliter tendat ad efficiendum accidens, & ideo supponat corpus, circa quod versetur: Alio modo potest intelligi pendere extrinsece, vel propter in-

stitutionem diuinam, vel certe propter dependentiam in genere causæ efficientis : quamuis ergo actio substantialis non pendeat, nec supponat corpus Christi priori ratione, potest tamen pendere & supponere illud posteriori modo, quia eadem actio secundum speciem, seu rationem formalem potest fieri per hoc vel illud instrumentum: ita vt diuersitas instrumentorum materialis sit, & non causet essentialem diuersitatem in actione : hoc igitur modo pendet, vt supra dixi, actio, qua fit hoc sacramentum, à corpore Christi, in propria specie existente, & ideo illa actio esse non potest, secundum præsentem institutionem, si corpus illud in propria specie non existat. Ad argumentum ergo negatur sequela, propter rationem dictam. Et similiter ad confirmationem, negatur illa coniectura : potest enim illa necessitas oriri ex alio capite : quod non deroget perfectioni huius actionis, & rationi transsubstantiationis.

Alia difficultas.

Sed ex hac solutione oritur alia difficultas : nam sequitur idem corpus substantialiter efficere, seu conseruare seipsum, & substantialiter actionem pendere effectiue à suo termino: hoc autem videtur valde absurdum, & contra prima philosophiæ principia : quia si idem posset efficere se ipsum, esset antequam fieret, nec possent ex effectibus inferri existentiæ causarum efficientiũ : Respondetur, impossibile esse, idem efficere seu conseruare seipsum secundum primam rationem existendi : vel secundum primam dependentiam vel primum influxum causæ efficientis, per quam sufficienter constituitur vel conseruatur in rerum natura, & hoc est, quod demonstrant principia philosophiæ : quia causa efficiens supponitur existens & independens à suo effectu, quomodo dixit Diuus Thomas infra quæst. 78. articul. 4. ad 2. non potuisse corpus Christi, vel aliquid ab illo procedens, esse instrumentum ad suam primam formationem ex matre : & eodem modo est efficax ratio argumentandi ab effectibus ad causas efficientes : at vero, si postquam res semel sufficienter existit per actionem & influxum totalem vnius causæ, per aliam actionem distinctam, quasi iterum fiat, seu conseruetur, nullum est inconueniens, quod eadem res, vt iam facta, possit esse instrumentum ad hanc actionem: quia iam cessat tota ratio, quæ obstare videbatur, cum res illa supponatur existens ante talem actionem, & aliunde possit Deus vti quacunque re, vt instrumento, ad omnem subsequentem actionem: quia ad hoc est potentia obedientialis in creatura, & aliunde nulla est contradictio, & ita fit in præsenti mysterio : propter quod dixerunt alij Patres supra citati, Christum Dominum quotidie corpus suum creare.

Aliæ difficultates hic erant de hac actione, an sit creatio nunc. Item, an per illam fiat materia sola corporis Christi, vel forma, vel sola vnio compositi. Item, an per illam fiat etiam vnio hypostatica. Ex quibus prima difficultas tractabitur commode dubio sequenti, aliæ vero pertinent ad quæst. 76.

SECTIO V.

Vtrum hæc actio sit vera mutatio in corpore Christi.

Quidam vocant actionem transsubstantiationis non formam in Christi corpore, sed in pane, alii vero formam.

RAtio dubitandi est, quia Christus Dominus cum sit in statu gloriæ & impassibili, non mutatur vllo modo ab eo statu : ergo incipit esse in hoc sacramento, sine sui mutatione : ergo actio per quam hic constituitur, non est vera mutatio eius. Atque ita videntur loqui, & sentire antiqui Theologi, qui etiam hinc colligunt necessariam mutationem panis: quia oportet, nouum mysterium fieri per mutationem in aliquo factam, & non per mutationem factã in corpore Christi : ergo saltem per mutationem panis in ipsum: ita sentit D. Thomas, hic præsertim articulo 4. ad 1, in 4. distinction. 11. quæstion. 1. artic. 3. quæstiuncula 1. in corpore, & ad 3. Vbi Capreolus idem docet ex doctrina Diui Thom. quæstion. 1. articul. 2. conclus. 3. & in eius defensione, Bonauent. distinct. 10, artic. 1. quæstio. 1. ad 2. & Richard. distinction. 11. artic. 1. quæst. 5. & 6. Alens. 4. part. quæstion. 34. membr. 3. Marsil. quæst. 8. art. 1. Soto distinction. 9. quæst. 2. artic. 4. paulo ante solutiones argumentorum. Alij vero absolute affirmant, actionem hanc fieri per mutationem corporis Christi. Ita loquitur Scotus, distinct. 10. quæstion. 1. §. Quantum ergo ad istud argumentum, & infra solut. ad 1. Palud. quæstio. 3. num. 14. 15. & 16. Capreolus quæstio. 3. ad 4. & 5. Durand. contr. 2. conclus. Gabr. artic. 2. conclus. 8. & lect. 40. in Canon. Ocham in 4. quæst. 6. & quodlib. 6. quæst. 4. qui absolute vocat hanc mutationem localem, quomodo etiam loquitur Gabr. lect. 46. in Canon. & fere eodem modo loquuntur Nominales omnes.

D Thom. Capreol. Bonauent. Richard. Alens. Marsil. Soto. Scotus.

Palud. Capreol. Durand. Gabriel. Ocham.

Hæc quæstio, suppositis his, quæ in superiori dicta sunt, facile expediri potest : oportet enim distinguere, quid per se primo fiat per hanc actionem, quod vero secundario consequatur. Item oportet recolere, quod supra dictum est, mutationem posse sumi proprie, & in rigore, vt dicit passionem denuo factam circa præsuppositum subiectum, vel generaliter, vt dicit quamcunq; rei inceptionem, vel desitionem, vel nouum modum se habendi. Deniq; in superioribus etiam notauimus, mutationem posse fieri, amittendo, vel solum acquirendo.

Primo ergo certum est, hic non posse esse quæstionem de mutatione, qua corpus Christi, prout est in cœlo, aliquid amittat eorum, quæ ibi habet: certum deinde est, in hoc sensu non fieri mutationem corporis Christi, quia, vt in hoc sacramento constituatur, nec deserit illum locum, neque aliquid aliud, quod ibi habeat. Et hic potest esse vnus sensus authorum, quos in principio citaui, & hoc etiam solum probat ratio dubitandi ibi posita.

Certum est per transsubstantiationem fieri aliquam mutationem late sumptam in Christi corpore.

Secundo etiam est certum, per hanc actionem fieri aliquam mutationem late sumptam in corpore Christi : quia ex vi illius aliter se habet, quam prius: primo quidem, & per se, quia in suo esse substantiali habet aliquam dependentiam, quam antea non habebat: quia per nouum influxum causæ agentis recipit idem esse substantiale: secundario vero, & consequenter, quia acquirit nouam præsentiam realem, quam antea non habebat, vt in superioribus explicatum est. Nec vero ad hanc mutationem sufficit mutatio in pane: primo quidẽ : quia, si fit sermo de substantia panis, mutatio, vel quasi mutatio, quæ in illa fit, est priuatiua, seu negatiua, & terminatur ad non esse: ergo ab illa vt sic, non potest Christus denominari mutatus, & positiue aliter se habens, quam antea: si verò fit sermo de accidentibus panis, licet admitteremus, in illis factam esse mutationem posituam, tamen neque ab illa corpus potest denominari mutatum, cum longe sit diuersus terminus mutationis, resultans in corpore Christi, ac in accidentibus panis, vt ex supra dictis constat : nam illa præsentia, quæ est in corpore Christi, est quid distinctum ab omni modo accidentium: non potest ergo totum hoc mysterium perfici per solam mutationem accidentium. Secundo, quia ostensum est, de nouo non solum esse in corpore Christi denominationem aliquam extrinsecam, aut propriam relationem: ergo non potest fieri per solam mutationem alterius in ipsam. Quinimo, si præcise loquamur de eo, quod fit in corpore Christi, vt id fieret, non esset necessaria mutatio alterius in Christum : quia posset hic fieri, vel conseruari substantia corporis Christi, & præsentia eius, absque mutatione vlla facta in substantia, vel accidentibus panis, vt ex supra dictis satis patet.

Non est mutatio propriè dicta illa actio substantialis transsubstantiationis

Tertio ergo addendum est, actionem hanc substantialem, per quam hic fit, seu conseruatur corpus Christi, non esse mutationem proprie dictam, sed solum

solum actionem seu dependentiam quandam. Hunc etiam sensum fortasse intendunt primi authores supra citati, & sequitur ex dictis, quia propria mutatio fit ex præsuppolito subiecto: hæc autem actio non fit ex subiecto: nam licet fiat ex pane, non tamen tanquam ex subiecto, sed tanquam ex termino, à quo: vnde substantia panis nullo modo est subiectum huius actionis: ergo. Et confirmatur ex Diuo Thoma. 1. par. q. 45. dicente, creationem non esse mutationem: quia non fit ex præsuppolito subiecto: hic vero articulo 8. dicit, hanc actionem in hoc esse similem creationi, quod non fit ex præsuppolito subiecto, ergo est in hoc etiam illi similis: quia non est proprie mutatio.

Imo nec altera illa quæst. ac quisitio præsentia localis.

Quarto denique hinc concluditur, acquisitionem præsentiæ: quæ consequenter hic fit, non esse proprie mutationem localem, sed acquisitionem simplicem, concomitantem alteram actionem. Et explicatur exemplo: nam quando res creatur, consequenter acquirit aliquem locum, vel præsentiam: quæ acquisitio non dicitur proprie mutatio localis: quia non per se fit, sed concomitanter: & quia non proprie facit, vt res aliter existat in loco, quam antea, sed simpliciter constituit rem in loco: sed ad eundem modum se habet hæc actio ex vi sua: quia, vt dictum est, per se primo facit substantiam, reliqua consequenter: & ita de se facit hanc præsentiam, ac si corpus Christi alibi non præexisteret: ergo. Et confirmatur: nam propter hanc causam antiquiores & grauiores Theologi negant Christum constitui in hoc sacramento per mutationem localem, vt videre est in Diu. Thom. quæstione sequent. artic. 6. Alexand. Alens. 4. part. quæst. 38. membr. 4. artic. 4. Capreol. & Palud. dist. 10. quæst. 3. & aliis authoribus ibi: qui negare non possunt, hic fieri acquisitionem localis præsentiæ, negant tamen esse proprie mutationem localem, quæ non per se fit, sed concomitanter ad actionem substantialem.

S. Thom. Alens. Capreol. Palud.

Dubium vtrum actio transsubstantiationis sit creatio.

Vna tantum circa hæc superest difficultas, præsertim circa tertiam conclusionem: nam ex illa sequi videtur, actionem illam, per quam hic fit corpus Christi, esse creationem: quia est actio ex vi solius causæ efficientis sine concursu causæ materialis, in quo consistit essentia actionis creatiuæ, quę propterea dicit esse ex nihilo, quia fit ab agente ex nullo subiecto. Nec satis est, si quis dicat, non esse creationem, quia terminus eius non fit omnino de nouo: sed quasi conseruatur: tum quia actio conseruatiua, quæ terminatur ad totum ens, reuera in substantia sua est creatio, & solum denominatur conseruatio, vt denotetur, non incipere de nouo, sed permanere & durare, quæ antea inceperat: tum etiam, quia huic actioni per se, & formaliter consideratæ accidentarium est, quod terminus eius alibi præexistat, vt ex dictis constat: ergo illa de se, & in substantia sua erit vera creatio, quamuis nunc denominetur potius conseruatio, propter terminorum præexistentiam. Neque etiam satisfacit, si quis respondeat, non esse creationem: quia fit ex pane, aut vino: quæ sunt aliquid, cum tamen creatio debeat esse ex nihilo: tum quia illa particula (ex) quando creatio dicitur ex nihilo, solum dicit habitudinem causæ materialis, id est, ex nullo subiecto, hic autem significat habitudinem tantum termini à quo: ergo illud non repugnat creationi: tum etiam, quia, vt supra dixi, tota hæc actio de potentia absoluta potuisset fieri conseruata substantia panis: tunc ergo non fieret ex pane: ergo illud nunc non est essentiale huic actioni: alias non esset separabile, etiam de potentia Dei absoluta. Solum ergo dicitur fieri ex pane nunc: quia ex ordinatione diuina non fit hæc actio, sine desitione panis: ordinatio autem diuina non mutat naturam rei: ergo eiusdem rationis est hæc actio, cuius est, si non desineret substantia panis. Tunc autem esset creatio: quia fieret ex nihilo, & tanquam ex subiecto, & tanquam ex termino, à quo: ergo & nunc est vera creatio. Consequens autem videtur falsum in primis, quia Diu. Thom. hic articul. 8. dicit actionem hanc esse similem creationi, distinctam tamen ab illa. Vnde Sancti Patres, arguentes tanquam à maiori ad minus, ex creatione colligunt, hanc actionem esse possibilem: sentiunt ergo esse distinctam, & minoris virtutis, quam fit creatio. Assumptum patet ex Ambrosio libr. 4. de sacrament. cap. 4. & Innoc. lib. 4. de hoc myster. cap. 7. & eodem modo loquuntur Scholastici. Alens. 3. 4. membr. 3. Bonauent. Richard. Capreol. & Palud. Marsil. & Soto locis paulo ante citatis. Et confirmatur, quia desitio panis non est annihilatio: ergo nec confectio corporis Christi erit creatio.

Ambr. Innocent. Alens. Bonauent.

Respondetur non esse ita eorum.

Ad hanc difficultatem primo responderi solet, actionem hanc non esse creationem, quia non attingit corpus Christi, in quantum ens, seu secundum totam rationem entis, quam in se habet: sed solum in quantum corpus, quia per hanc actionem, nec fit materia, nec forma, sed solum vnio earum inter se, hoc enim satis est, vt illa actio sit substantialis, & consequenter sufficit ad saluandam rationem transsubstantiationis. Sed hæc responsio mihi non probatur: *Improbatur* & inprimis repugnat illi Diuus Thomas, tum quia dicit, actionem transsubstantiatiuam non præsupponere subiectum, illa autem actio explicata isto modo supponit materiam, & subiectum, circa quod versatur: tum etiam, quia dicit, in hac conuersione materiam transire in materiam, & formam in formam, & totum in totum: aperte ergo sentit tam materiam, quam formam fieri, seu attingi per hanc actionem. Secundo ratio transsubstantiationis hoc postulat, quia illa actio explicata dicto modo, vt non sit creatio, erit generatio quædam substantialis, ergo non est transitus in totam substantiam simpliciter, sicut è contrario, si ex parte termini, à quo esset desitio panis per separationem formæ à materia, manente tamen in rerum natura ipsa materia, esset corruptio quædam totius compositi, non tamen sufficiens desitio ad transsubstantiationem. Tertio, quia ad intelligendum illum modum actionis, sunt multiplicandæ multæ actiones valde miraculosæ: non potest enim illa vnio inter materiam & formam corporis Christi fieri virtute verborum, nisi sub speciebus: quia, extra illas nihil operantur illa verba, ergo necesse est, illam materiam, & formam præsupponi sub speciebus ad illam vnionem: quia, vt supra dixi, non possunt aliqua vniri intime, nisi vbi sunt præsentia, ergo, vel fiunt ibi substantialiter eadem virtute verborum, & habetur intentum: vel adducuntur alia priori actione distincta: & ita iam multiplicantur actiones, & additur nouum miraculum: quia partes alibi vnitæ, inde adducuntur, sine vnione, vt sola vnio substantialiter alibi fiat. Et præterea inquiro, an illa adductio fiat virtute verborum, vel non, si non: ergo verba non efficiunt totum id, quod necessarium est ad suam veritatem, quod est contra eorum officium: si vero fit eorum virtute, procedunt argumenta suprafacta contra actionem adductiuã: nam illa probant, verba hic operari quicquid operantur sine dependentia intrinseca, & formali à corpore Christi alibi existente, tanquam à subiecto vel termino, à quo.

Alia ergo responsio esse potest: concedendo illam actionem esse creationem: Patres enim supra citati sic illam vocant: & nullum ex hoc videtur sequi inconueniens: sed in hoc oportet non discedere à communi modo loquendi omnium, licet fortasse in re non sit diuersitas: quia reuera hic influxus substantialis habet in substantia sua, quicquid habet influxus creatiuus, vt argumenta in principio facta probant: tamen in hoc mysterio non fit per modum creationis, non solum, quia non fit res omnino de nouo, sed per modum conseruationis: sed præcipue, quia

quia fit per modum conuersionis vnius in aliud: ita, vt ex vi illius modi, quo fit hic corpus Christi à tali agente, requiratur res aliqua positiua, ex qua fiat, & sub qua fiat, ita vt verba non habeant virtutem ad efficiendum alio modo illud corpus. Et ex hac parte virtus eorum deficit à ratione virtutis creatiuæ, estque inferior, quia est magis limitata. Et eadem ratione actio ipsa non appellatur creatio, sed conseruatio, vel transubstantiatio: quia de ratione creationis est, vt nullo modo supponat rem positiuam, ex qua, vel circa quam, aut sub qua fiat: sed solum, ac præcise causam agentem. An vero hoc causet diuersitatem essentialem in ipsis actionibus positiuis præcise consideratis, authores nihil dicunt: & fortasse non est talis diuersitas. Oportet tamen caute loqui & explicare propriam vniuscuiusq; rationem modo prædicto.

Sed hic tandem vrgebit aliquis: quia si hæc actio est sine subiecto vllo modo, cum sit prior natura suo termino, non poterit esse in illo, neque extra ipsam causam agentem fieri: Respondeo, eandem difficultatem esse de creatione, propter quam multi putant, actionem creatiuam non esse extra Deum: sed iuxta nostram sententiam non potest hoc in præsenti accommodari. Existimamus enim illam actionem esse à verbis, & non à solo Deo: non potest autem esse subiectiue in verbis, vt per se constat: quia, vt supra ostendi, est actio distincta à prolatione verborum: & est omnino transiens respectu illorum: neque etiam potest esse in Deo: quia actio existens in Deo, non potest essentialiter pendere à verbis: & præterea in vniuersum non satisfacit hæc responsio: quia eadem difficultas est de dependentia, veluti passiua creaturæ à Deo, quam dubium non est esse in ipsa creatura. Propter quod alij dicunt, hanc dependentiam ita esse in creatura, vt nullo modo, etiam ex natura rei, ab ea distinguatur, sed sit formaliter & essentialiter ipsa creatura, quod tamen præsenti difficultati accommodari non potest: quin cõstat, hanc dependentiam non esse essentialem corpori Christi: quia sine illa existebat antea: & hoc quidem argumentum conuincit aliam etiam dependentiam, quam habet in cœlo, non esse essentialem, quia sine illa posset conseruari per solam dependentiam, quam habet in sacramento hoc, mediis verbis. Et idem argumentum fieri potest in accidentibus: quæ vna actione, & dependentia conseruantur in subiecto, alia vero distincta extra subiectum: hinc enim euidenter apparet, neutrã illarum dependentiarum esse essentialem illi formæ, verbi gratia Quantitati. Et idem argumentum fieri potest in creatura, quæ diuersis modis, & actionibus fieri potest: vel conseruari. Respondetur ergo, hanc actionem, dependentiam, seu fieri, esse extra causam agentem: non proprie tanquam in subiecto, sed identice, vt in re, cum qua identificatur: est enim quasi modus seu via ad terminum, in quo manet: vnde hæc via, quatenus præintelligitur termino, non præintelligitur in subiecto, sed veluti in se, quasi via quædam substantialis, & quodammodo fieri per se, seu in se: & hoc nullum habet incommodum: quia satis est, quod in eodem instanti illud met fieri identificetur cum re facta: imò in hoc differt hæc actio à propria & rigorosa mutatione.

Dices, si illa actio est prior natura, quam terminus, & vt sic, est accidens, quia non est substantia, & videtur esse proprie de prædicamento Actionis: ergo vt sic, oportet, vt sit in aliquo subiecto: quomodo ergo intelligi potest prior natura, & absque subiecto? Respondetur primum, non oportere actionem seu dependentiam illam intelligi per modum accidentis, sed per modum cuiusdam substantialis viæ ad substantiam, quæ reducitur ad prædicamentum Substantiæ, sicut de motu dicit Aristoteles in Post-prædic. quatenus via quædam est, reduci ad prædicamentum sui termini. Secundo, si quis velit illam constituere in prædicamento Actionis: dicat, non oportere in illo priori illam concipere, vt in aliquo subiecto, sed vt ab aliquo agente, & q̃ habet esse ita diminutum, vt in eodem instante requirat substantialem terminum, cui per identitatem coniungatur. Quæ responsio est probabilis, sed altera est verior. An vero de actione generatiua eodem modo loquendum sit, non est hoc loco differendum.

SECTIO VI.

Vtrum panis esse desinat ex vi actionis, qua corpus Christi ponitur sub speciebus, vel ex vi alterius.

EXplicato termino, ad quem, huius actionis, & modo effectionis eius, sequitur, vt explicemus terminum, à quo, & modum desitionis illius, & in hoc vltimo est tota difficultas: nam de re ipsa, quæ desinit, iam supra dictum est, esse totam substantiam panis, & vini, quæ omnino substantialiter esse desinit in rerum natura. De modo ergo est prima sententia, eadem omnino actione, qua corpus Christi Domini sub speciebus constituitur, expelli atque desinere esse substantiam panis. Ita sentit Caietan. hic ar. 4. & Soto d. 9. q. 2. art. 4. Ledesma 1. part. 4. quæstione 16. art. 4. Fundamentum esse potest: quia de ratione veræ conuersionis est, vt ex vi effectionis termini, ad quem, expellatur aut destruatur terminus, à quo, & consequenter, vt eadem actione, qua vnus fit, alius destruatur: vt videre licet inductiue in omnibus conuersionibus extra hanc: ergo. Et confirmatur: primo, quia, si per hanc actionem non destruitur panis: ergo per nullam aliam, ergo per solam suspensionem influxus causæ agentis conseruantis: ergo annihilatur, quia annihilatio nihil aliud est, quam desitio totalis per suspensionem influxus. Confirmatur secundo, quia Concilia & Sancti ex præsentia corporis Christi colligunt absentiam panis: intelligunt ergo, introductionem vnius esse formalem expulsionem alterius, & consequenter eadem actione fieri.

1. Sententia. *Caietan.* *Soto.* *Ledesm.*

Secunda sententia extreme contraria est, panis substantiam non desinere esse per illam actionem, qua efficitur corpus Christi, neque per vllam aliam positiuam: sed solum ex pacto, & voluntate Dei, qui statuit, non conseruare panis substantiam, statim ac corpus Christi sub accidentibus panis constituetur. Ita sentit Scotus in 4. dist. 11. quæ. 4. quem ibi sequuntur Scotistæ. Maior. quæst. 1. Gabriel. q. vnica, & lect. 40. & 41. in Canon. Ocham in 4. qu. 6. dub. 6. Angel. Euch. 1. n. 31. Fundamentum est, quia nulla res desinit esse primo per actionem positiuam: omnis enim positiua actio per se tendit ad dandum aliquod esse: ad destruendum autem, seu ad tollendum esse, non, nisi ex accidente, & consequenter, quatenus vnum esse alteri repugnat: quod docuit etiam D. Thomas 1. part. q. 104. art. 3. ad 1. sed in præsenti esse corporis Christi non repugnat cum substantia panis: nec fingi potest aliqua alia res, quæ possit esse terminus actionis positiuæ, quæ cum illa substantia repugnet: ergo nulla est actio positiua, per quam illa substantia expelli possit: ergo solum potest desinere, quia non conseruatur à causa agente: Inter has tamen sententias media via tenenda est.

2. Sententia. *Scotus.* *Maior.* *Gabriel.* *Ocham.* *Angelus.*

Dico ergo primo: Probabilius est, panis substantiam definere esse ex vi alicuius actionis positiuæ. Ita sentit Diuus Thomas in his articulis, & clarius in 4. d. 11. quæst. 1. articul. 4. quæstiuncul. 1. ad 6. distinctione 8. quæstione 2. articul. 3. ad 5. Capreol. distinctione 1. ad 1. argumenta Scoti contra 3. concluſ. Et hæc conclusio probabitur à priori statim, declarando, qualis esse possit hæc actio: nunc solum probatur, quia ad

Probabilius est panem definere ex vi actionis posit uæ D Thom. Capreol.

quia ad veritatem verborum necesse est, vt substantia panis excludatur, vt in superioribus probatum est: sed hæc verba habent efficaciam ad veritatem efficiendam, quam significant: ergo possunt effectiue expellere substantiam panis: ergo possunt expellere ex vi alicuius actionis realis: patet consequentia, quia si illa substantia non expellitur per actionem quicquid verba efficiant, non destruetur, sed, ad summũ intelligi poterit, desinere esse illam substantiam, quia Deus suspendit influxum ad præsentiam talis actionis: non quia actio hoc requirat ex natura sua, sed quia ex institutione diuina ita ordinatum est. Ex quo etiam sequitur, non posse ita proprie saluari rationem conuersionis, nec satis explicari, cur illa substantia non annihiletur.

Non tamen destruitur per eandem actionem, qua introducitur corpus Christi

Dico secundo, Substantia panis non destruitur per eandem omnino actionem, qua introducitur corpus Christi sub speciebus, sed per aliam distinctam. Hæc conclusio sumitur ex D. Thom. & Capreol. citatis locis, quatenus dicunt: verba consecrationis non attingere effectiue introductionem corporis Christi sub speciebus in se, ac per se, sed solum quasi dispositiue, quatenus effectiuè expellunt substantiam panis: quicquid enim sit de veritate huius dicti, quod infra, quæstione 88. examinandum est, in illo tamen euidenter supponitur conclusio posita: quia non solum censetur actio distincta, qua introducitur corpus Christi, & qua expellitur substantia panis, sed etiam hæc posterior censetur esse talis, vt possit per se, ac immediate fieri per instrumentum, scilicet, per verba: prior vero minime. Ratio vero conclusionis sumenda est, partim ex dictis supra disputation. 9. sectio. 3. partim ex dictis disputatione præcedenti sectione 1. substantia enim panis, & substantia corporis Christi inter se non repugnant formaliter & intrinsecè, propria physica repugnantia: ergo actio effectiua vnius, non est physicè & intrinsecè destructiua alterius. Patet consequentia & fundamento posito in opinione secunda, quod actio non tendit ad destruendum, sed id facit tantum consequenter, quatenus termini inter se pugnant: antecedens vero declaratur: quia, si illæ duæ substantiæ absolute considerentur, sine ordine ad aliquod tertium, nullam repugnantiam habent in suo esse: quia hoc modo nulla substantia alteri substantiæ repugnat: vt ergo intelligantur repugnare, necesse est, vt sumantur in ordine ad aliquod tertium, quod in præsenti esse non potest, nisi, vel spatium, seu locus, in quo sunt species sacramentales, nam ibi introducitur corpus Christi, & expellitur substantia panis: vel sunt ipsæmet species sacramentales: neutrum autem dici potest. Primum de loco seu spatio constat ex dictis: quia præsentia localis corporis Christi in hoc sacramento talis est, vt sit modo indiuisibili, & consequenter, vt non expellat inde aliam substantiam ex natura sua: imo neque aliam quantitatem, vt de facto sit. Quod si quis fingat, potuisse à Deo fieri talem modum præsentiæ, qui ex natura sua repugnet cum præsentia substantiæ materialis, non vero cum præsentia quantitatis, neque cum præsentia alterius substantiæ spiritualis: mihi quidem & voluntariè dictum videtur, & nulla ratione concipi, aut explicari posse. Nam, si ille modus est indiuisibilis ex se, cur excludet aliam substantiam? Item vna pars substantiæ corporis Christi non excludit aliam ab eodem omnino spatio, licet vtraque materialis sit. Item substantia materialis solum, ratione quantitatis habet repugnantiam localem cum quacunque alia re: ergo si corpus Christi sic præsens non repugnat quantitati panis, non repugnabit substantiæ. Alterum membrum de speciebus sacramentalibus probaur: quia secluſa præsentia, non possunt duæ substantiæ repugnare in ordine ad accidentia, nisi propter aliquam vnionem cum illis, quia, videlicet vnio vnius, expellit vnionem alterius: sed hoc dici non potest in præsente: tum quia ostensum est in superioribus, corpus Christi non habere vnionem formalem cum accidentibus panis: vtiò autem effectiua non satis est, quia etiam demonstratum est, illam non esse formalem terminum transsubstantiationis: tum etiam, quia licet daremus esse aliquam vnionem formalem inter corpus Christi & species panis, illa non esset talis, quæ formaliter dissolueret vnionem inter illa accidentia, & substantiã panis: quia per talem vnionem accidentia illa non constituerentur per se: ergo neque ex vi illius separarentur à subiecto: ergo ex vi illius non expelleretur substantia panis ab illis accidentibus: quia non expellitur, nisi quando accidentia separantur ab illa, & per se constituuntur. Dici tamen potest, repugnare his accidentibus, habere simul duas vniones, quamuis diuersarum rationum, alteram cum corpore Christi, alteram cum substantia panis: & ideo facta vna ex natura rei dissolui aliam. Quæ responsio, vt verum fatear, non potest satis impugnari, quamuis nec admitti etiam debeat: quia, cum illa vnio, quæ superaddi dicitur, supernaturalis sit, solum conuenit subiecto secundum capacitatem obedientialem: ergo, si ex modo suo & effectu formali non habet directam repugnantiam, & oppositionem cum alia vnione naturali, propter solam multitudinem non repugnabunt. Quod vero ad rem pertinet, est, quia nulla singi potest talis vnio.

Sed adhuc possunt duo alij modi excogitari, quibus substantia corporis Christi per se ipsam, & ratione suæ præsentiæ dicatur formaliter expellere substantiam panis. Prior est, si dicamus, substantiæ corporis Christi sic præsenti, sub accidentibus ex natura & conditione illius præsentiæ debitum esse, vt alia substantia sub illis accidentibus non conseruetur. Quod si ita est, satis erit ad expulsionem formalem: quia non alia ratione calor expellit formaliter frigus, nisi quia posito calore in subiecto illi debetur, vt frigus ibi non conseruetur: illud autem ita verisimile fit ex communi ratione subiecti & accidentis: nam vni accidenti vnum tantum subiectum debetur, vnde hoc ipso, quod vnum loco alterius constituitur, debitum est, vt aliud excludatur. Hic modus potest quidem facile sustineri, quia, cum non omnino nobis constet, qualis sit, cuiusue naturæ hæc præsentia corporis CHRISTI in hoc sacramento; non est etiam euidens, quid illi ex natura eius debitum sit. Mihi tamen, quantum ex his, quæ cognoscimus, philosophari licet, videtur ille modus voluntarius: quia nullum habemus fundamentum ad asserendum, hoc esse debitum illi præsentiæ: quia ratio præsentiæ substantialis hoc non postulat, vt ostensum est. Quod vero dicitur, hanc substantiam substitui loco alterius subiecti, si formaliter, & proprie de ratione subiecti intelligatur, falsum est: quia corpus Christi non est subiectum accidentium panis: si latè, & impropriè de supplente vicem subiecti in quocunque genere causæ, iam non erit sermo de exclusione formali, sed de effectiua: quia corpus Christi non supplet vicem subiecti formaliter, sed effectiuè, & per illam effectionem non potest formaliter excludere substantiam panis, vt per se constat, & in sequente conclusione commodius dicetur. Denique, licèt verum sit, quando vnum expellit aliud formaliter intercedere illud naturale debitum non conseruandi vnum simul cum alio, tamen hoc ipsum debitum supponit naturalem repugnantiam, vel contrarietatem inter ea, quæ sese mutuò excludunt. Ostensum est autem, hic non reperiri hanc repugnantiam, vel saltem nullum esse fundamentum ad affirmandam illam: illud ergo, quod de hoc debito dicitur, gratis & voluntarie dictum videtur.

Alter modus posset excogitari: scilicet, quãmuis [illegible] illa

illa duo ex natura rei formaliter non repugnent, tamen diuina virtute fieri, vt sese formaliter excludat: nam, sicut è contrario facere potest Deus, vt quæ ex natura rei formaliter repugnant, & se excludunt, actu non se excludant: ita è contrario videtur fieri posse, vt, quæ non se excludunt formaliter ex natura rei, se excludant formaliter ex obedientia Dei. Cur enim potest Deus eleuare aliquid ad destruendum aliud effectiue per potentiam obedientialem, & non poterit idem facere formaliter? Respondetur, hoc inuoluere contradictionem, si sermo sit de vera expulsione formali. Potest quidem Deus facere, vt posito hoc, infallibili lege aliud tollatur, etiam sine alia actione, vel causalitate positiua ex parte alterius: sed hoc non satis est ad intrinsecam formalem expulsionem, de qua loquimur: nam de alia, quæ est ex lege, vel pacto Dei, nulla potest esse quæstio. Tamen, quod ea, quæ ex natura sua non repugnant, nouam repugnantiam formalem & intrinsecam habeant per solam potentiam obedientialem, id intelligi non potest, quia hæc repugnantia solum oriri potest ex posito effectu formali: hic autem crescere non potest, nec mutari per potentiam obedientialem, non mutata, neque aucta forma: & ideo non est simile de efficientia. Nam potest eleuari res ad efficiendum aliquid, quod ex natura sua facere non poterat: & ex illa actione potest naturaliter & intrinsece sequi destructio alterius: at vero forma non potest eleuari ad dandum nouum effectum formalem per potentiã obedientialem, & ideo neque ad nouam expulsionem alterius: maxime quia hic loquimur, supposito eodem effectu, vel quasi effectu formali præsentiæ corporis Christi. Stante autem eadem actione positiua, vel productiua vnius, potest ex illa sequi destructio alicuius, quæ ex natura sua & intrinsece non sequatur, alias erit solum ex pacto Dei. Denique non est simile aliud, quod adducebatur: quia nulla est repugnantia, quod Deus alicui non conferat actu, quod ex natura sua illi debitum est: quia per hoc non mutatur rei natura, sed solum non expletur, seu satiatur in omnibus: tamen quod alicui intrinsecè, & ex vi suæ entitatis fiat de nouo debitum id, quod ex natura rei debitum non erat, non mutata rei entitate seu natura, id concipi non potest: quia hoc debitum nihil aliud est, quam intrinseca conditio, vel proportio talis rei, vel naturæ cum tali actu: non est ergo possibilis ille modus formalis repugnantiæ.

Dico tertio, substantia panis expellitur per realem actionem, qua accidentia ab illa separantur, & per se constituuntur. Hæc conclusio sumitur ex Diu. Thoma & Capreolo locis citatis, & à sufficiente enumeratione. Duo vero sunt in illa explicanda. Primum est, qualis sit hæc actio, & quis terminus eius per se: nam separatio vnius ab alio, videtur tantum consistere in carentia vnionis: quæ non potest esse terminus actionis positiuæ. Duobus tamen modis potest explicari hæc actio: Primo, quia accidentia panis, quando à subiecto separantur non solum priuantur inhærentia, sed etiam accipiunt positiuum modum per se existendi: hæc igitur actio per se primo efficit in his accidentibus huiusmodi modum: qui formaliter repugnat cum actuali inhærentia, & vnione accidentium in subiecto: quia vnus modus includit negationem alterius: & ideo ex vi huius actionis separantur hæc accidentia à suo subiecto: & hic modus est facilis. Solum habet difficultatem, quia supponit sententiam de illo modo positiuo, quæ non est certa: Satis vero est, quod sit probabilis, & fortasse est probabilior, vt videbimus infra qu. 77. Secundus modus explicandi hanc sententiam, est, quod terminetur solum ad conseruandum entitatem ipsorum accidentium absolute, & sine dependentia à subiecto per modum creationis: etiam si illis nullum positiuum modum superaddat. Et in hoc modo explicandi non est dubium, quin talis actio interueniat de facto, vt infra etiam quæst. 77. demonstrabimus. Difficile vero est, quomodo hæc actio præcisè sumpta repugnet formaliter actuali inhærentiæ & vnioni accidentium cum subiecto, & excludat illam: quia solum terminatur ad entitatem formæ conseruandam illa alia actione, & alio modo, quam antea conseruaretur: recte autem intelligi potest, quod maneat sub priori modo, & conseruetur priori actione, qua in subiecto conseruabatur, & simul etiam conseruetur actione superaddita, quia, vt supra diximus, non repugnat, eandem rem simul conseruari duplici actione totali, præsertim quando naturalis est, & alias naturaliter additur. Maxime, quia non desunt, qui existiment, nunc de facto accidentia conseruari seu fieri à Deo per actionem creatiuam, & ab agente naturali simul per actionem eductiuam. Sed hoc vltimum mihi improbabile est: illud vero prius est probabile supernaturaliter loquendo, dici tamen potest, satis esse, ex natura rei eandem rem non esse capacem illius duplicis actionis, vt vna posita ex natura rei, esset alia. Sed neque hoc plane satisfacit. Primo quidem, quia illa actio conseruatiua accidentium per se, & sine dependentia à subiecto, cum non sit connaturalis accidenti, sed tantum per diuinam potentiam, non potest dici, illa posita, deberi accidenti, vt priuetur naturali modo conseruationis suæ, sicut, licet infundatur homini scientia infusa, non ideo debitum est, vt priuetur naturali: & idem est de omni perfectione naturali, & supernaturali, quando inter eas non est formalis repugnantia: quæ inter prædictas minime videtur esse, si in terminis earum non inueniantur modi repugnantes. Adde, modum vnionis inhærentiæ esse quid distinctum ab entitate accidentis, qui non conseruatur per aliam actionem, qua conseruatur accidens independenter à subiecto. Nec vero est, cur per illam destruatur, si per illam nihil fit repugnans illi vnioni, etiamsi per illam fiat ipsa entitas accidentis alio modo non pendente ab vnione. Denique, esto: verum sit, videri superfluam actionem conseruatiuam accidentis, sine dependentia à subiecto, si accidens adhuc manet vnitum subiecto, tamen inde non tam fit, vnam actionem excludi per aliam formaliter, quam supponere destructum subiectum: & ideo adiungi talem actionem, ne accidentia simul pereant. Prior ergo modus videtur solidior: quamuis, cui posterior placuerit, poterit illum sustinere.

Quomodo remotis accidentibus substantia naturaliter definat esse, exponitur.

Alterum explicandum in hac tertia conclusione erat, quomodo, separatis accidentibus à substantia, statim illa ex natura rei naturaliter definat esse. Quod per principia philosophiæ declarandum est: vel quia remotis accidentibus, tolluntur dispositiones necessariæ ad conseruandam vnionem formæ substantialis cum materia: & ideo statim soluitur illa vnio, & consequenter definit esse forma substantialis, quæ à materia pendebat: &, quia hæc actio non est talis, vt per eam introducatur alia dispositio, vel forma in materiam, consequenter etiam fit desitio ipsius materiæ, quæ, sine forma naturaliter esse non potest: vel certè, quia etiam est naturale materiæ, vt, sine quantitate conseruari non possit: per hanc autem actionem priuatur omni quantitate. Potest autem hoc explicari, vel per modum dependentiæ: quia, scilicet materia pendet aliquo modo, vel in aliquo genere causæ, à forma, vel quantitate sua: vel per naturalem quandam connexionem, & connaturale debitum: quia videlicet, ita postulat materia naturalem modum existendi cum quantitate, & forma, vt si omnino illo priuetur, non debeatur illi conseruatio naturalis sub alio existendi modo: quomodo dici potest, animam naturaliter esse non posse sine intellectu & voluntate, ita vt, si illis priuetur, naturaliter etiam postulet priuari esse suo, & con-

& conseruatione in rerum natura. Ex his ergo satis constat, quomodo posit tota substantia panis desinere per actionem positiuam: & solutum est fundamentum secundæ sententiæ. Ad fundamentum ergo primæ cum prima confirmatione, dicemus sub duabus sectionibus sequentibus. Ad secundam vero confirmationem dicitur, nunquam Concilia aut Patres, ex sola præsentia corporis Christi per se sumpta colligere desitionem panis: sed ex veritate verborum: vt aperte constat ex Tridentino. Vnde recte colligitur vtrumque fieri ex efficacia verborum, non vero fieri eadem indiuisibili actione.

Ad fundamentum contrarium respondetur.

Obiectio.

Sed dicunt aliqui, etiam si verum sit, necessariam esse specialem actionem ad expellendum substantiâ panis, distinctam ab ea, qua fit hic corpus Christi, tamen illam actionem ex natura rei sequi, posita altera actione, seu termino eius, id est, ex corpore Christi hic præsente: & ideo dici posset, ex vi prioris actionis, per quam constituitur hic corpus Christi, destrui substantiam panis, non primario, sed effectiue. Sed hoc, licet videatur pie excogitatum ad inueniendum aliquem modum, quo omnia, quæ sunt necessaria ad transsubstantiationem, dicantur esse connexa in vna actione: tamen reuera, non est fundatum, nec potest illius sufficiens ratio reddi. Quo enim fundamento dicitur, ex corpore Christi hic præsente naturaliter sequi hanc actionem destructiuam panis? nam illa actio neque est naturalis corpori secundum se, vt est per se notum, quia est mirabilis actio & supernaturalis; neque etiam est naturalis præsentiæ sacramentali: quia illa præsentia per se non est magis actiua, quam alia præsentia localis. Præterea illa actio conseruatiua accidentium sine subiecto, est per modum cuiusdam creationis: quomodo ergo dici potest, manare naturaliter ex corpore Christi, aut illi esse naturaliter debita, ex eo solum, quod ita sacramentaliter existit? Denique: nulla virtus excogitari potest in illo corpore, cui sit connaturalis illa actio: sed est solū instrumētalis, per potentiam obedientialem eleuata iuxta diuinum beneplacitum, & institutionem. Vnde verius fortasse est, in primo instante consecrationis non esse illam actionem à corpore Christi, sed à solis verbis: non est ergo necessaria naturalis cōnexio physica inter has actiones, sed tota est ex diuina institutione & lege, quam ex veritate verborum, prout ab Ecclesia intellecta sunt, colligimus.

Solutio.

SECTIO VII.

Vtrum substantia panis annihiletur.

Qui dicant in Eucharistia panem annihilari.
Gabriel.
Maior.
Ocham.
Angelus.

HÆc quæstio ex præcedente expedienda est, qui enim negant, panem definere per actionem positiuam, consequenter non verentur concedere, substantiam panis annihilari: Ita Gabriel d. 11. qu. 1. & in Canon. lect. 40. & 41. Maior etiam. dist. 11. quæstion. 1. Ocham in 4. quæst. 6. dub. 7. Angel. verb. Eucharist. 1. num. 31. quos etiam quęstion. præcedente citauimus. Tribuitur etiam Scoto, dist. 11. quæst. 4. sed ille, licet in re non differat, tamen modum loquendi vitare conatur, & fortasse tota quæstio est de modo loquendi. Durandus item idem sentit; supponendo materiam panis definere: nam in eius sententia non fit annihilatio, sed corruptio panis. Hanc vero opinionem probabiliorem existimat Albertus, distinct. 10. art. 6. Fundamentum huius opinionis esse potest, primo, quia substantia panis omnino definit esse, nihilo illius manente, & non definit ex vi alicuius actionis positiuæ, per quam destruatur, sed per solam suspensionem diuini concursus, quo conseruabatur: ergo annihilatur, maior de fide est: minor supponitur ab his authoribus ex rationibus factis in præcedente sectione: consequentia vero patet, quia neq; ex parte

Durand.

Albertus.

termini, neque ex parte modi, aliquid ibi deest ad rationem annihilationis. Respondet Ledesma quæstio. 16. articul. 4. ex parte termini deficere aliquid ad annihilationem: quia manent accidentia: sicut è contrario, si Deus destruat omnia accidentia per suspensionem influxus, conseruando substantiam, non annihilabuntur, solum quia manet substantia. Sed hæc responsio non satisfacit, quia accidentia extrinseca substantiæ: vnde non mutant modum productionis vel desitionis eius. Quocirca, si Deus nunc produceret integram substantiam panis sub accidentib. præexistentibus, illa nihilominus esset creatio, quia esset productio substantiæ ex nihilo: ergo è contrario desitio substantiæ, quamuis maneant accidentia, erit annihilatio. Quapropter nō est eadem ratio in exemplo adducto, quia accidens pendet à substantia tanquam à subiecto, de cuius potentia educitur: & ideo, quando destruitur, non est annihilatio, sed corruptio accidentalis compositi, manente subiecto tanquam materia, ex qua educitur accidens: at vero substantia per se est, & non in accidentibus: vnde, quando tota definit esse per suspensionem influxus, quo ab efficiente causa conseruabatur tale esse, illa per se primo est desitio totius substantię, nullo manente subiecto: & ideo est propriissime annihilatio, cuius signum etiam est, quia ex vi talis desitionis ex natura rei omnia accidentia definerent: quod autem miraculosè conseruentur, non mutant prioris desitionis modum. Confirmatur, & explicatur: quia annihilatio proprie opponitur creationi: sed omnis productio rei absque præsuppositō subiecto, est creatio: quamuis contingat, accidens vel formam supponi, vt patet, si post creatam animam Deus crearet materiam, vniendo illam animæ præexistenti, vel (sicut infra dicemus) nunc de facto in hoc sacramento, quando in illo definit esse corpus Christi, Deus creat materiam, & ponit illam sub quantitate præexistente: ergo desitio rei vsque ad primum subiectum, seu quæ nullum subiectum, vel potentiam passiuam relinquit in re, quæ definit esse, est annihilatio. Vnde confirmatur secundo, quia substantia conseruatur à Deo per actionem creatiuam: ergo definit per suspensionem illius actionis: ergo per annihilationem: nam, sicut corruptio opponitur generationi, seu conseruationi formæ in subiecto: ita annihilatio creationi: nihil enim aliud esse videtur, quam suspensio influxus de se creatiui.

Ledesma.

Hanc sententiam sic explicatam non existimo dignam censura aliqua, vel nota: imo neque esse omnino improbabilem, & valde miror, quam ob causam Dominicus Soto d. 9. q. 2. art. 4. ante solutionem argumentorum dixerit, annihilationis opinionem minime citra errorem sustineri posse: cum enim hæc sit opinio grauium, & Catholicorum Doctorum, & habeat probabilia fundamenta, & probabiliter saluet omnia, quæ docet fides, non video, quo fundamento, aut ratione posit ita notari. Præsertim cum Innocent. libr. 4. de hoc myst. cap. 20. hanc attingens opinionem, etiam probabilem censeat. Dicet fortasse, annihilationis nomen & rationem pugnare cum ratione, & nomine conuersionis: at prædicti authores facile hoc negabunt: quia, licet totus transitus panis in corpus Christi, vt includit duas mutationes, & plures terminos, non posit dici annihilatio: quia altera illarum mutationum tendit ad tēminum positiuum: tamen altera mutatio præcisè sumpta, quæ fit in substantia panis, seu termino, à quo, potest iuxta hanc sententiam dici annihilatio, quia est transitus in nihilum: non enim repugnat, eandem substantiam omnino definere esse, & vt sic annihilari: & illi succedere aliam substantiam, & vt sic, conuerti: sicut in transmutatione rerum naturalium, eadem res simul corrumpitur, & conuertitur in aliam: quia & definit esse substantialiter per separationem formæ à materia, & illi formæ succedit alia

Prælibata sententia non est improbabilis.
Soto.

alia forma in eadem materia. Vnde, licet totus ille transitus vnius rei in aliam, non fit corruptio, sed cõuersio, tamen altera mutatio præcise sumpta, quæ fit in termino à quo, est corruptio. Sic ergo existimat hæc opinio dici posse in præsente conuersione.

Verior tamen sententia dicit panem non annihilari. Magister. Alber. Bonauent. Richard. Capreol. Palud. Scotus Innocent. Aimpi. Abulod. Hugo Bonetus. Rubius.

Nihilominus tamen verior sententia est, panem non annihilari. Ita docet D.Thom. hic & grauiores Theologi cum Magist. in 4.d.11. Alberto, Bonauent. Richard. Capreol. Palud. & inclinat etiam Scotus, quæst.4. Innocent. paulò ante citatus. Tenet Alens. 4.part. quæst.38.memb.3. Altisiodor. lib. 4. Sum. tract.5. cap. 2. Hugo Victor. lib.2.de sacram. part.8. cap.9. Henric.quodlib.9.q.9.quodlib.11.q.4. AEgid. Theorem.1.& 34.de Eucharist. Rationes autem variæ redduntur, propter quas hæc desitio non est dicenda annihilatio: & quidem, qui dicunt, substantiam panis, vel aliquid eius aliquo modo manere, facile se expediunt, dicentes, non annihilari, quia non omnino definit esse. Sed hæc ratio supponit fundamentum erroneum: & ideo ad reddendam rationem, statuendum in primis est, illam substantiam ita definere, vt nihil omnino illius maneat. Quocirca post conuersionem ita iam non est, ac si esset annihilata, vel ac si nulla substantia sub accidentibus panis illi succesisset. Denique post conuersionem vere posset à Deo iterum creari, & consequenter ex nihilo produci, ita ergo desijt esse, ac si esset annihilata, quantum attinet ad negationem existendi. Quod autem hoc non satis sit ad propriam annihilationem in genere ostendi potest: quia ad annihilationem non tantum attendendum est, ad quid tandem terminetur rei desitio, sed etiam qualis fuerit modus mutationis seu desitionis rei: sicut in corruptione naturali, etiam forma ita transit in non esse, vt post corruptionem vere sit nihil: cuius signum etiam esse potest, quia posset à Deo iterum creari ex nihilo: & tamen non dicitur annihilari propter modum desitionis, quia ad corruptionem compositi definit esse, manente subiecto, de cuius potentia est educta: sic ergo in præsente, quamuis post trãsubstantiationem iam substantia panis vere sit nihil, non sequitur necessario esse annihilatam: si aliunde ex modo desitionis potest sufficiens ratio reddi, in quo difficultas.

Ratio tenens illationem improbatur.

Similiter & Iuenin.

Secundo dicunt aliqui panem non annihilari, quia ita transit in substantiam corporis Christi, vt in illa veluti imbibatur, & absorbeatur. Sed, vt supra dixi, hæc tantum sunt verba, quibus nihil rei subest: quia in corpore Christi nihil manet substantiæ panis, sed solum quædam habitudo rationis ad illam, quatenus ille succedit sub eisdem accidentibus: qui respectus rationis non refert ad tollendam annihilationem, nisi aliquid aliud addatur. Tertio, alij affirmant, panem non annihilari, quia non omni modo desinit esse, quia manet in potentia obedientiali corporis Christi sub speciebus. Ita Palud. in 4. distinct. 11. quæst.3. articulo 2. num.23. & ibi Capreol. ad 1. Scoti contra 2. conclus. Sed hanc sententiam improbat Ferrar. 4. cont. gent. cap. 63. & merito. Quia, vel intelligitur manere panis in potentia obedientiali actiua corporis Christi: & hoc non est ad rem: quia virtus actiua est omnino extrinseca rei, quæ definit esse: vnde non impedit, quo minus annihiletur, vel non fit, vt, licet Deus annihilaret cœlum, nihilominus maneret in potentia actiua Dei, & in potentia obedientiali actiua, cuiuscunque instrumenti diuini: Vel intelligitur de potentia obedientiali passiua: & hoc modo est falsum: quia totus panis, qui desijt esse etiam secundum materiam, non potest educi de potentia passiua corporis Christi: quia repugnat, materiam primam recipi in potentia passiua: Vel vocatur potentia obedientialis quælibet ratio termini à quo, positiui: ita vt dicatur panis manere in potentia obedientiali corporis Christi, solum quia ex illo produci potest, tanquam ex termino positiuo

Tertia. Palud. Capreol.

conuersionis. Et hæc in primis improprijssime dicitur potentia obedientialis: deinde, etiamsi Deus annihilet cœlum, manet illo modo in potentia obedientiali terræ, quia per conuersionem terræ in ipsum, potest reproduci. Deinde, quamuis admittamus cum D. Thom. quæst.77. artic.5. & in 4.distinct.12. quæst.1. artic.2. quæstiuncul.4. illam numero substantiam panis, cui succesisit corpus Christi sub speciebus, non posse modo accommodato naturis rerũ reproduci, nisi per conuersionem corporis Christi in ipsam: quia debet produci sub eisdem dimensionibus, & propter hanc rationem dicatur specialiter manere in potentia obedientiali corporis Christi: adhuc in hoc sensu per illum obscurum & improprium loquendi modum non explicatur alia ratio, propter quam panis non annihiletur: nisi quia illi succedit substantia corporis Christi sub illis eisdem speciebus. Quam rationem ipsi improbant in Scoto. Quod autem eorum verba nihil aliud in re contineant, probatur, quia Christus non continet panem, in potentia obedientiali propria, vt probatum est, sed solum est terminus, qui loco alterius introducitur, & excludendus dicitur, vt iterum ibi fiat substantia, quæ desierat.

Quarta etiam reijcitur

Quarto ergo alij dicunt, panem non annihilari, solum, quia ex intentione agentis tota illa mutatio ordinatur ad esse termini positiui sub illis speciebus: omnis enim mutatio sumit suam rationem, & denominationem à termino ad quem. Ita Ferrar. supra, & Scoto non displicet hæc ratio: neq; est omnino contemnenda: habet tamen nonnullam difficultatem: quia, licet illa ratione recte explicetur, totam conuersionem non esse annihilationem, tamẽ quod illa pars huius mutationis, quæ est desitio panis, non sit annihilatio, solum quia ordinatur ad introductionem alterius rei, non videtur satis persuaderi illa ratione: sicut in generatione hominis antecedit ordine naturæ creatio animæ, quæ ad illam generationem ordinatur, & nihilominus vera creatio est, quia est productio ex nihilo: ergo similiter, si hæc desitio panis sit in nihilum, quamuis ad præsentiam corporis Christi ordinetur, erit annihilatio. Et hoc maxime vrget, si illa desitio solum per suspensionem diuini concursus & introductio corporis Christi est per actionem omnino distinctam, non habens vllam connexionem realem & physicam cum illa desitione: vt, si Deus statueret in instante, quo homo moritur, & generatur cadauer, suspendere illum concursum, quo rationalem animam in esse conseruat, illa esset vera annihilatio animæ, quamuis in re simul fieret cum productione alterius rei. Nihilominus tamen respondeti potest, hæc exempla non esse similia: quia in illis creatio vel desitio animæ non componit vnam integram conuersionem cum alijs mutationibus, sed est quid antecedens, vel consequens conuersionem, & ad illam quodammodo vltimate terminatur: & ideo non habet rationem annihilationis: annihilatio enim dicit mutationem quasi integram & totalem, quæ omnino definit non esse. Vnde hoc ipso, quod ordinatur ad conuersionem positiuam, & illam quodammodo componit, deficit à ratione annihilationis.

Vltima probatur.

Quinta ratio, quæ mihi videtur præcipua, reddi potest: quia panis non definit per meram suspensionem concursus Dei, sed ex via actionis positiuæ & physicæ, quam supra explicauimus. Est enim contra rationem annihilationis: vt per positiuam actionem fiat, seu consequatur, vt sentit D.Thom. 1.par. quæst.104.artic.3.ad tertium, & Scotus in 4.distinct. 11.q.4.in vltimis verbis. Ratio vero est, quia actio positiua necessario terminatur ad positiuum terminum, &, si ex illa sequitur desitio alicuius rei, non potest omnino destrui totum id, quod per se supponitur ad talem actionem: & ideo non potest habere rationem annihilationis. Et explicatur hæc

D.Thom. Scotus.

ratio: quia omnis actio realis, vel est in subiecto, vel sine subiecto: si est in subiecto, non destruit illud, præsertim si loquamur de actione substantiali, cuius subiectum sit materia, & eadem ratio est de omni actione, cuius subiectum est res simplex, quæ destrui non potest per actionem in se receptam: quia actio, præsertim momentanea, non destruit aliquid nisi in instante, quo existit: ergo, si in illo instante est in subiecto, necesse est: vt in eodem instante existat subiectum: ergo impossibile est, per illam actionem destrui subiectum: ergo illa actio non potest esse destructio totalis illius rei, quam per se supponit: vnde non erit vera annihilatio: talis ergo actio non potest esse annihilatio: si vero actio sit sine subiecto, illa terminatur ad rem non receptam in subiecto: & consequenter ex sola sua vi & efficacia non infert totalem desitionem alicuius rei: quia per actionem non destruitur alia res, nisi in quantum est incompossibilis cum termino talis actionis. Si autem actio & terminus eius non respiciunt aliquod subiectum, non habebunt repugnantiam in existentia cum alia re: quia duæ res vt sic absolute consideratæ non repugnant simpliciter, nisi in ordine ad aliquod tertium, quod sit subiectum, vel quasi subiectum: & ideo inter substantias vt sic, id est, quatenus subsistentes sunt, non est contrarietas nec oppositio: qua vna, hoc ipso quod est, destruat aliam, ne fit in rerum natura: imo neque contrariæ qualitates hoc modo inter se pugnant, nisi in ordine ad idem subiectum: ergo ex actione, quæ nullo modo respicit subiectum, non potest intrinsece sequi vllo modo destructio alterius rei.

Et confirmatur hæc ratio, applicando illam præsenti mysterio: definit enim substantia panis per actionem, qua separantur accidentia ab illa: ergo ex vi actionis per se primo non destruitur substantia, vt totum quoddam est, sed destruitur compositum ex illa substantia & accidentibus, & consequenter illa substantia definit omnino esse, non tamen proprie annihilatur: quia non definit, vt totum quoddam per se, sed vt quædam pars illius compositi, manente alio extremo in rerum natura, quod est veluti subiectum illius actionis, præsertim, si actio illa efficit in quantitate modum per se existendi, formaliter repugnantem actuali inhærentiæ. Nam explicata hoc modo illa actio, optime dicitur versari in quantitate, tanquam in subiecto. At vero si sequamur alium dicendi modum, quod quantitas solum conseruatur per actionem independentem à subiecto, & ex vi illius separatur ab illo, non poterit dici proprie quantitas subiectum talis actionis, sed solum terminus: quia illa actio solum fit per modum creationis, quod videtur obstare discursui facto, & ideo supra existimaui hunc modum dicendi dubium & difficilem. Dici tamen potest, huiusmodi agendi modum solum posse esse causam desitionis alterius rei, quando ex illo sequitur dissolutio alicuius compositi, cuius alterum extremum componens ex vi illius dissolutionis definit esse: & tunc eandem vim retinet ratio: quia necesse est, alterum extremum manere conseruatum per talem actionem: vnde fit, vt illa non sit annihilatio. Et iuxta hanc rationem potest explicari, & accommodari alia ratio, quæ dari solet: scilicet, panem ea ratione non annihilari, quia aliquid eius manet, nimirum accidentia. Hæc enim ratio si solum ex parte termini, qui definit esse, consideretur, apparebit insufficiens: quia accidentia sunt valde extrinseca substantiæ, & ideo substantia potest per se creari sine accidentibus, vel sub accidentibus præexistentibus: & ideo videtur etiam posse annihilari, si per se primo definat esse, etiam posse accidentia eius, alias conseruentur in esse. At vero explicata ratio hæc ex parte modi actionis, seu desitionis, est probabilis, & coincidit cum præcedente: scilicet, hanc non esse annihilationem, quia fit ex vi cuiusdam actionis conseruantis accidentia per se existentia, & consequenter destruentis substantiam, non per se primo, vt totum quoddam est, sed vt componebat vnum cum accidentibus, quæ manent.

Cõfirmatur

Sed instabit aliquis: quia, licet verum sit, ex hac actione immediate sequi dissolutionem illius compositi, tandem vero fit totalis destructio substantiæ panis, ita vt nihil illius maneat. Respondetur, iam hoc pertinere ad quæstionem de nomine: in omni enim vera, vel etiam probabili sententia, supponi debet, substantiam panis ita definere, vt nihil illius maneat: vnde post conuersionem illa substantia omnino non est, ac si esset annihilata, vel ac si nihil sub accidentibus illi succesisset: quia, reuera, post conuersionem illa substantia est omnino nihil, cuius signum euidens est, quia posset iterum à Deo creari ex nihilo: si ergo propter hanc causam dicatur annihilatio, erit quæstio de nomine: impropria tamen erit locutio: quia ad rationem annihilationis non tantum est attendendum, ad quid tandem terminetur rei desitio, sed etiam qualis fuerit modus mutationis vel desitionis, sicut in corruptione rei naturalis, forma tandem ad hoc terminatur, vt omnino fit nihil: cuius etiam signum est, quia potest ex nihilo creari, & nihilominus non annihilatur: quia solum definit ad dissolutionem compositi: ergo idem etiam erit in præsenti dicendum. Et hinc colligitur differentia inter corruptionem & annihilationem: nam, quia illa opponitur generationi, quæ fit per vnionem formæ cum materia, quæ est subiectum illius actionis, ideo potest proxime ac necessario sequi corruptio ex generatione: at vero annihilatio proprie opponitur creationi, & dicit destructionem entis, in quantum ens, seu quatenus habet esse per creationem: creatio autem non versatur circa subiectum, & ideo esse rei, quatenus ab illa pendet, non potest destrui per actionem illi esse repugnantem, ac propterea non potest sequi annihilatio ex actione positiua, sicut sequitur corruptio. Et ex his satisfactum est rationi dubitandi initio huius sectionis positæ.

Obiectio. Respondet.

Sed obijcit aliquis, quia sequitur, panem non fore annihilandum, etiam si corpus CHRISTI illi non succederet: patet sequela, quia etiam tunc desineret substantia, non per suspensionem influxus, sed per actionem positiuam, ex qua per accidẽs sequitur destructio illius: consequens autem videtur falsum: tum quia fere omnes contrarium sentiunt, dum dicunt, illam non esse annihilationem, quia est conuersio in substantiam corporis CHRISTI: tum etiam, quia si illa non est conuersio, neque est annihilatio, neque corruptio quid: tandem erit, vel quomodo appellabitur illa desitio? Tandem: quia, si intelligeremus, per alterationem expelli formam substantialem à materia, & illi non succedere aliam, propter hanc causam materiam omnino definere esse, fateremur illam annihilari, licet illa desitio per accidens consecuta sit. Respondetur, concedendo, etiam in eo casu, illam non esse proprie, & in rigore annihilationem: quia vt dixi, annihilatio est desitio totius entis secundum se: per hanc autem actionem non definit substantia, quasi per se, vt est quoddam totum, sed quatenus componit vnum cum accidentibus: ex quo tandem sequitur, vt omnino non sit. Neque est inconueniens, quod illa desitio sit innominata: nam etiam actio, qua separantur accidentia à subiecto, & per se constituuntur, innominata est, & nunc etiam non habet proprium nomen: quia nomen conuersionis non significat illam partialem mutationem priuatiuam, sed transitum vnius rei in aliam: illa autem

Obiectio 2. Respondet.

tem mutatio generali nomine vocatur desitio substantiæ: sicut in motu locali descensus, verbi gratia, significat trâsitum à superiori ad inferiorem locum: in quo includitur amissio vnius loci, & acquisitio alterius, quæ sunt partiales mutationes, propriis nominibus carentes. Addi præterea potest etiam in eo casu deficere ex alio capite rationem annihilationis: quia illa actio separatiua accidentium à subiecto quodammodo ad hoc terminatur natura sua, vt sub illis alia substantia introducatur: nam, cum accidentia sint propter substantiam, connaturale illis est, vt non sint vacua omni substantia: atq; adeo, vt, si aliquando separentur, non propter se tantum separentur, sed vt altiori modo alteram substantiam contineant: illiq; deseruiant: hoc igitur modo illa actio ordinatur ad conuersionem: & ideo desitio, quæ per illam fit, non est annihilatio, etiam si per accidens non consummetur conuersio. Neq; est simile illud aliud de materia: tum, quia ibi totalis fieret desitio, ita vt nihil omnino maneret: tum, quia ex ipso hoc sequitur, illud non posse fieri ex vi alicuius actionis, quę fit in instante desitionis materiæ: quia oporteret talem actionem recipi in subiecto, quod esset impossibile, si iam in illo instante materia non esset: neque esset aliquod accidens separatum, vt supponitur: deberet ergo fieri per solam suspensionem diuini influxus.

SECTIO VIII.

An prædicta actio & desitio substantiæ panis ad rationem conuersionis & transsubstantiationis sufficiant.

Ratio dubij.

RAtio dubitandi potest esse duplex. Prima est, quia hæc actio non est substantialis, sed accidentalis, cum solum versetur circa accidentia, quibus præbet modum per se essendi. Altera & maior dubitatio est: quia hæc actio non est ex natura rei connexa cum actione effectiua præsentiæ corporis Christi: quia vna non sequitur necessario ex alia: nec terminus vnius ex termino alterius: supra enim ostendimus, posse hic constitui substantiam corporis Christi, manente substantia panis: & eadem ratione posse Deum conseruare per se accidentia, excludendo substantiã panis, non introducendo corpus Christi, neq; aliquod aliud: vnde tandem videtur hic non fieri vnum ex alio, sed vnum post aliud: quod non satis est ad rationem conuersionis.

Propter hanc difficultatem dixerunt aliqui Theologi, ad rationem conuersionis non esse necessariam connexionem inter amissionem vnius termini, & effectionem alterius, ita vt ex sola rei natura vnum ex alio sequatur, sed satis esse, quod ex lege & pacto Dei connectantur. Ita sentit Scotus in quodlib. 10. Gabr. lect. 40. in cano. Maior, in 4. d. 11. quæ. Guil. de Rub. quæst. 1. articul. 3. Palac. disput. 2. in fine. & idem sentit Capreol. ibi, citans varia loca D. Thomas, quæst. 1. artic. 1. conclus. 3. Ferrar. 4. contra gen. capit. 63: Ledesma 1. p. 4. q. 16. dub. 3. in fin. Quod si obiicias: quod diuina lex, seu ordinatio non mutat rerum naturas: & ideo, si vnius inceptio, & alterius desitio non habeant ex se connexionem sufficientem ad conuersionem, etiam si Deus statuat, non facere vnam absque alia, non propterea fore meram conuersionem. Respondere poterunt: primo, in naturalibus rebus, quæ naturis rerum coaptantur, id verum esse: tamen supernaturales, & miraculosas mutationes, quæ solum ex omnipotentia agentis mensurantur, non habere aliam naturam neque aliam legem, nisi quam Deus statuit: & ideo, quia hoc opus est omnino supernaturale, & Deus statuit, vt non fieret, nisi transmutando vnam rem in aliam: id satis esse, vt hæc actio censeatur vera conuersio, etsi ex pluribus actionibus non habentibus inter se naturalem connexionem componatur. Vel secundo dicere poterunt hanc conuersionem non esse omnino physicam & naturalem, sed sacramentalem & artificialem: & ideo mirum non esse, quod actio, per quam fit, non sit simpliciter vna, sed ex multis partialibus constans per artificialem compositionem, sicut est ædificatio domus, & similes. Et ad hanc satis est connexio illarum duarum mutationum ex pacto, seu institutione diuina. Quod ita potest explicari. Quia, quod sacramenta physice causent, non est vndequaque certum: & quamuis supponatur, causare physice aliquos effectus: nihilominus necessario fatemur, aliqua etiam causare tantum moraliter: quando, vel effectus ipse talis est, vt physice causari non possit, vel quando alia ratio sufficiens occurrit ad impediendam causalitatem physicam: sic igitur in præsente mysterio actiones, & mutationes, quibus fit præsens Corpus Christi, & accidentia panis per se constituuntur, & à substantia separantur, & ipsa substantia excluditur, ac desinit esse, efficiuntur physice: quia in rebus ipsis nulla est repugnantia: at vero connexio per internas actiones non est physica: quia inter terminos earum nulla est repugnantia intrinseca, & formalis: nam cum non sit conuersio formalis & totalis, termini non respiciunt subiectum aliquod, nec tertium aliquod, sub quo formaliter repugnent: solum ergo est connexio sacramentalis, & quasi artificialis ex iustitutione diuina: quæ sufficit, & consentanea est termino huius conuersionis, qui non est vnum simpliciter, sed artificiale, includens corpus Christi & species, quod etiam sufficit ad proprissimam veritatem verborum formæ, & rerum omnium, quæ Concilia & Patres de hac conuersione docent. Et hic modus dicendi sic explicatus, non est certe improbabilis. Ad maiorem tamen magisque propriam huius rei explicationem duo addenda videntur.

Explicatur & probatur relata sententia.

Primo igitur addi potest, non esse de ratione conuersionis simpliciter dictæ, vt illæ mutationes inter se necessario connexæ sint propter formalem terminorum repugnantiam, sed satis esse, vt vna ad alteram ordinetur, & propter illam fiat ex intensione agentis naturis rerum magis consentanea: quia nulla est ratio, quæ probet, aliud esse de ratione conuersionis. Nam, licet in omnibus conuersionibus formalibus id fortasse reperiatur propter specialem rationem talis conuersionis, quæ sit circa idem subiectum, non est tamen, cur hoc attribuamus omni conuersioni vt sic: quia vbi est singularis modus conuersionis, ibi etiam potest esse alia ratio vinculi, seu ordinis inter mutationes, ex quibus constat conuersio: vt in translocatione, quæ non fit circa idem subiectum proprie, sed inter diuersa corpora, respectu eiusdem spatii, seu continentis, inuenitur quodammodo alius modus transmutationis: nam vnum corpus expellit aliud, non tantum formaliter, sed etiam effectiue: & fortasse prius effectiue, quam formaliter: vnde alia actione, & mutatione recedit vnum, & alia introducitur aliud: interdum enim Angelus, verbi gratia, omittit vnum partialem locum, vt alterum acquirat: quæ potest dici vera cõuersio, seu commutatio locorum: quamuis fortasse illa loca non repugnent simul eidem Angelo: suppono enim, esse inadæquata. Denique ratio est, quia tota hæc connexio harum mutationum solum existimatur necessaria, ne illæ videantur concurrere quasi per accidens, sed habeant inter se aliquod vinculum, & vnionem: sed ad hoc satis est, vt sint per se ordinatæ, & vna ad aliam tendat. Quod autem in hac conuersione hoc reperiatur, ita explicari potest. Nam in primis actio, qua excluditur substantia panis, ad introductionem Corporis Christi ordinatur: propter quod non male dixit Soto. dist. 9. q. 2. art. 4. post recitatam quartam opinionem, expulsionem illius substantiæ esse, quasi modum ad introductionem alterius: & in idem fere redit, quod dicit

Soto.

Ferrar. cit Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 63. circa tertium dictum Diui Thomæ, illam expulsionem esse dispositionem ad aliam introductionem. Et supra declaraui, hoc habere aliquod fundamentum in ipsis naturis rerum, ne accidentia maneant vacua omni substantia: & aliunde consentaneum etiam est, vt sub eisdem accidentibus nõ contineantur duæ substantiæ corporales, & integræ: Vnde, cum huc introducitur substantia corporis Christi, vt sub illis accidentibus contineatur, & per illa ita significetur, vt simpliciter & absolute hoc sensibile possit dici esse corpus Christi, & non aliud quid: valde consentaneum, & quasi debitum huic mysterio est, vt ad introductionem corporis Christi expellatur alia substantia: vel vt hæc expulsio ad illam introductionem ordinetur.

Secundo adiungi potest, ad rationem conuersionis nõ oportere, vt effectio vnius termini, & destructio alterius coniũgantur, propter formalem repugnantiam terminorum secundum se, sed satis esse, vt ratione agentis sint necessario coniuncta, v.g. si ignis non posset producere ignem ex ligno, nisi corrumpendo illud, non propter formalem repugnantiam formarum substantialium, sed propter solas dispositiones præcise sumptas: quia videlicet non potest introducere formam ignis, nisi medijs dispositionibus destruentibus dispositionem ligni, & consequenter expellentibus formam ligni: hoc præcise consideratum sufficiet, vt ignis dicatur conuertere vnum in aliud: quia simpliciter vnum expellit, & introducit aliud, & eius virtus determinata est ad agendum hoc ordine, & modo: siue hoc oriatur ex causalitate formali, siue ex dipositiua, vel effectiua: & siue id fiat vna simplici actione, siue duabus subordinatis: cur enim, sicut conuersio est composita ex duplici mutatione, non poterit interdum componi ex duplici actione subordinata, & connexa, saltem in ordine ad talem causam, quæ non potest aliter producere talem effectum? Ad hunc ergo modum intelligi potest in præsenti, verba non habere vim ad agendum vnum terminum, nisi expellendo alium: & quia non potest expelli, nisi per aliam actionem, ideo non posse vnam efficere, nisi veluti præmittendo aliam: seu in ordine ad aliam: & ideo merito dici, virtutem verborum esse conuersiuam, & non agere, nisi conuertendo: quod totum fundatur quidem in significatione verborum, & consequenter in diuina lege, tanquam in prima radice, proxime tamen fundatur in virtute verborum: quia sicut posita institutione, verba reuera habent virtutem ad agendum, quod significant, ita in illa virtute connectuntur necessario illæ duæ actiones, vel mutationes, quod satis est ad rationem conuersionis: nam, sicut illa est virtus actiua physica, ita etiam est virtus conuersiua non naturalis sed obedientialis: cuius ratio non ex pura rerum natura, sed ex modo, quo ad agendum assumitur, & ex auxilio, seu modo concursus, quem habere potest secundum legem ordinariam, sumenda est.

Et hinc obiter colligitur: primo, qua ratione existimata fuerit necessaria conuersio ad conficiendum hoc mysterium, prout nunc à CHRISTO institutum est: tota enim hæc necessitas fundata est in necessitate verborum, cui eorum efficacia est accommodata: sunt enim verba practica, quæ virtutem habent, vt sese vera efficiant in simplicissima significatione sua: & ad hoc fuit necessaria conuersio substantialis, vel simpliciter, vel iuxta modum agendi perfectiorem, & magis accommodatum, vt explicatum est.

Secundo colligitur responsio ad primam difficultatem positam: nam ad rationem conuersionis substantialis ex parte termini à quo, satis est, quod desitio eius sit substantialis, siue sequatur proxime ex actione substantiali, siue ex accidentali: hoc enim non refert: quia illa actio formaliter, & intrinsece non est de conceptu substantialis conuersionis, sed sola desitio: potest autem substantia desinere esse per actionem accidentalem, quatenus ab accidentibus pendere, vel cum eis necessario connexionem habere potest: quia vt res desinat esse, non est necessaria specialis actio præter eam, qua destruitur aliud, à quo ipsa pendet: quia desitio, vt sic, non fit per actionem, sed potius per carentiam actionis: secus vero est de productione & effectione substantiæ, quia illa fieri non potest per actionem accidentalem: quia requirit actionem, quæ directe tendat, dandum esse substantiale.

Tertio infertur, si Deus de potentia absoluta efficeret corpus Christi præsens sub accidentibus panis, conseruando simul substantiam panis, illam actionem tunc non fore conuersionem, vt per se constat: quia non fieret ex termino positiuo destructo: nihilominus tamen illa actio, quoad totam positiuam rationem suam, eiusdem esset rationis cum actione, quæ nunc fit circa corpus CHRISTI: quia ad eundem terminũ, eodem modo & ex eodem termino à quo priuatiuo tenderet: actio autem vt sic ex his principijs sumit rationem suam. Quod etiam in naturalibus actionibus & conuersionibus videre licet: conuersio enim vltra rationem productionis solum addit respectum & ordinem ad terminum à quo, positiuum: qui non est de necessitate actionis vt sic: sed interdum necessario coniungitur ex parte materiæ circa quam versatur actio, vt calefactio, si fiat in subiecto carente omni frigore, est simplex actio, non conuersio, si vero fiat ex subiecto frigido, erit conuersio frigidi in calidum: & tamen illa actio positiua, tendens ad calorem, eiusdem rationis est, cum inter eosdem intrinsecos terminos, & eodem modo versetur. Idem ergo, & maiori ratione esset in præsenti mysterio in prædicto casu: quia solum deesset mutatio termini à quo, & etiam illa actio, per quam terminus ille nunc excluditur. Quocirca cum authores interdum ex præsentia corporis Christi in hoc sacramento colligunt conuersionem, intelligendi sunt, vel, supposita veritate verborum, & efficientia illis accommodata: vel iuxta modum actionis, vel mutationis magis accommodatum naturis rerum, vt sæpe explicatum est.

Quarto sequitur, totam hanc conuersionem vno instante ac momento perfici, ita vt primum esse corporis Christi sub speciebus, sit primum non esse substantiæ panis: & primum esse per se existentiæ accidentium & separationis eorum à subiecto: in his enim omnibus non potest esse successio: quia non prius consecratur vna pars materiæ, quam alia: nec prius, etiam per instans, introducitur corpus Christi, quam expellatur panis, vel è contrario. Quia in nullo momento, aut accidentia sunt vacua vtraque substantia, aut vtramque simul sub se continent: Vnde vehementer errant, qui corpus CHRISTI incipere ibi per primum sui esse, substantiam autem panis desinere per vltimum sui esse dicunt: nam, si loquuntur proprie, & in ordine ad eandem mensuram, & ad idem indiuisibile instans nostri temporis, sequitur in aliqua duratione reali simul esse sub accidentibus substantiam panis, & corpus CHRISTI, quod est erroneum. Quod si inquiras, quod sit illud instans, respondet Diuus Thomas artic. 7. & cum illo cæteri Theologi d. 11. esse illud, in quo sensus verborum consumatur, sicut in genere dictum, supra est de formis sacramentorum: est enim eadem ratio. Solet vero hic referri Altisiod. lib. 4. Sum. tract. 5. cap. 2. quod dicat, hanc conuersionem non in instante, sed successiue perfici: si tamen attente legatur hoc, non affirmat, nec ab aliquo probabiliter affirmari potest. Altisiod.

Quinto sequitur ex dictis hanc conuersionem omni ex parte esse supernaturalem, scilicet, ex parte actionum

ctionum, quæ in ea interueniunt, & ex parte terminorum, qui per illas fiunt. Deniq; ex parte agentis, quia per materialia verba fit à Deo tam admirabilis transmutatio. Et propter has causas Sancti supra citati hoc opus valde exaggerant, tanquam vnum ex maximis omnipotentiæ Dei.

D. Thom. Gabriel. Bonauen. Alens. Innocent.

Solet vero à Theologis quæri, quod sit maius op⁹, creationis, aut incarnationis, aut transsubstantiationis, quod ex parte attigit hic D.Th.art.8.ad 3. & latius in 4.d.11.q.1.Gab.ibi.art.3.Bonauen.d.10. art. 1. q.1.ad 2.Alens.q.34.membr.3. & Innoc.libr. 4. de hoc myst.c.7. Sed quod ad Incarnationem attinet, non est dubium, quin sit maius opus: nisi fortasse quatenus in hoc mysterio ipsa Incarnatio quodammodo iterũ fit, de quo dicemus q. sequente: nam, licet demus, ita esse, tamen illud est solum concomitanter, & præter rationem transsubstantiationis, vt sic. De creatione autem iam in superioribus dictum est, & D.Th. supra fatetur, in hoc mysterio esse plura mirabiliora, magisq; naturas rerum superantia, quam in creatione.

Del. alter. Alberm. Corn.

Deniq; solet quæri, an hoc opus dicendum sit proprie miraculum: aliqui enim Theologi negare videtur, vt videre licet in Alber. dist. 11. art. 3. & Carth. ibi qu. 1. & ratio est, quia, quod consuetum est, & quasi ordinaria lege statutum, non est miraculum, vt docuit etiam Caietan. quæst. 105. art. 8. quia miraculum dicitur, quasi admirationem inducens, quod autem ordinaria lege, & consuetudine fit, non efficit admirationem: & ideo iustificatio impij non est miraculũ. Alij vero existimant, hanc conuersionem dicendam esse miraculosam: quibus fauet D.Th. 2.2.q.1.ar.8.ad 6. Et ratio est, quia hoc opus non solum est admirabile, sed etiam est compendium quoddam admirabiliũ operum Dei: vnde de se natum est causare maximam admirationem, licet per accidens fortasse in fidelib⁹, vel propter consuetudinem, vel quod non satis attente rem considerant, hunc effectum non habeat. Sed hęc controuersia est de modo loquendi: res enim de se satis constat.

Caietan.

Tolet.

SECTIO IX.

Quomodo loquendum sit de hac conuersione, siue transitu vnius rei in aliam.

HÆc quæstio mouetur à Theologis propter varios modos loquendi Sanctorum Patrum, eamque optime expediuit D.Thom. in artic. 8. cuius doctrina ad tres breues regulas reducitur. Prima est: Propositiones significantes successionem terminorum, seu transitum vnius in alium, esse veras, & proprias: huiusmodi sunt: ex pane fit corp⁹: quia illa particula, ex, latissime patet, & non necessario dicit habitudinem causæ, vel principij, sed successionis, vel termini à quo: vnde dicimus, cœlum fieri ex nihilo, & ex nocte diem. Similes sunt illæ locutiones: panis conuertitur in corpus, seu, transit in corpus: & hæ locutiones sunt valde vsitatæ inter Sanctos Patres, vt constat ex adductis sect. 1. huius disputationis. Et ratio etiam est ex dictis manifesta: quia illis verbis nihil aliud significatur, quam habitudo & successio terminorum inter se: sed hæc habitudo & successio reuera interuenit inter substantiam panis, & corpus Christi: ergo locutiones illæ, quæ hoc significant, vere ac propriæ sunt.

Secunda regula est, Propositiones, quæ denotant subiectum substantiale, seu materialem causam cõmunem vtriq; termino, impropriæ sunt, & in rigore falsæ. Vnde, si alicubi inuentæ fuerint in probatis authoribus, pie explicandæ sunt. Ratio regulæ clara est, quia in hac conuersione nullum est subiectum, commune vtriq; termino: ergo propositiones, quæ illud supponunt, nituntur falso fundamento: sunt ergo falsæ. Primum exemplum sit in hac propositione, De pane fit caro Christi: nam illa particula (de) in rigore significat consubstantialitatem, atq; ita in illa locutione significatur, aliquam materiam, vel substantiam panis transire in corpus Christi, vel communicari corpori Christi. Ita sumitur ex cõmuni doctrina Theologorum, in 1. dist. 16. & in 3. d. 4. & D.Th. in 1.p.q.41.art.3. & hac 3.p.q.32.art. 2. Nihilominus tamen reperitur illa locutio apud Ambr. de sacram. cap. 4. dicentem: Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi: & eodem modo loquuntur nõnulli ex supra citatis, qui non vtuntur illa particula in tanto rigore, sed in sensu primę regulę: ita vt idem sit dicere (de pane) quod, ex pane. Secundum exemplum est: Panis fit caro, & vinum fit sanguis: quæ quidem in formali conuersione verificantur ratione subiecti communis: & quidem in conuersione accidentali sunt propriissimæ: quia manet idem suppositum sub vtroq; termino: & sic dicimus, calidum fieri frigidum: tamen in conuersione substantiali, etiam formali, videntur minus proprię: quia non manet idem suppositum commune. Nihilominus tamen habet aliquod veritatis fundamentum, quia manet eadem materia communis: atq; hoc modo dicitur, Ioann. 2. Cum vidisset, aquam vinum factam: ergo in conuersione totali, vbi non est commune subiectum in rigore non est propria, nec vera illa locutio. Potest autem altero è duobus modis explicari. Prior est, vt nõ tam panis dicatur fieri corpus, quam corpus fieri panis: non quidem sumendo panem specifice pro tali cibo materiali, sed pro cibo reficiente hominem, & præsertim pro illo cibo, qui sub forma panis datur. Quomodo 1. ad Cor. 11. Quotiescunq; manducabitis panem hunc, &c. Et multæ locutiones, quæ sunt Ioã. 6. possunt in hunc modum explicari: & in VII. Synodo, act. 6. to. 3. circa finem dicitur: vere nos confiteri, diuinum corpus panem fieri. Sic etiam Ambr. libr. 5. de sacram. c. 3. Non iste panis est (inquit) qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Sic Cypr. serm. de Cœna Domini. Ipse enim & panis, & caro, & sanguis, idem cibus, & substantia, & vita factus est Ecclesiæ suæ. Secunda explicatio est iuxta sensum primæ regulæ, vt scilicet, verbum illud explicetur transitiue, scilicet, Panis fit corpus, id est, transit in corpus. Sicut Damasc. libr. 4. de fide, cap. 14. dicit. Panis ipse ac vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur: nam verbum faciendi valde commune est & ad significandam quamcunq; similem habitudinem inter terminos conuersionis extendi potest: sic exponendus est Augustt. citatus à Beda, 1. ad Corinth. 11. & habetur in cap. Non omnis: de consecrat. d. 2. cum ait, Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi. Sic etiam exponi potest Cyril. Catech. 4. & alij statim citandi.

1. Cor. 11. Ioan 6. VII. Synod. Ambros. Cyprian. Damasc. Beda. Cyrill.

Tertia regula fit fere præcedenti similis: Propositiones, in quibus id, quod erat ante consecrationem, affirmatur de corpore Christi, & generatim, quæ significant aliquid commune vtrique termino manere, vt veræ sint, non debent sumi pro re aliqua, vel substantia individua, sed abstractiuè pro re contenta sub accidentibus panis, aut vini. Sic exponenda est hæc locutio. Panis & vinum post consecrationem sunt verum corpus, & sanguis Christi, quæ habetur in cap. Ego Bereng. de consecrat. d. 2. & apud Damasc. lib. 4. de fide, c. 14. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Et illa, Panis fit corpus, & vinum sanguis, consecratione: & similes reperiuntur apud Innocentium libr. 4. de hoc mysterio, cap. 6. & apud alios Patres supra citatos. Ratio ergo prioris partis huius regulæ est: quia præter accidentia nulla res individua manet communis vtrique termino: ipsa autem accidentia in recto, & proprie de nullo terminorum prædicantur: non enim quantitas dici potest esse id, quod erat panis: ergo illæ locutiones non possunt esse veræ, si subie-

Damasc.

ctum earum supponat pro re aliqua singulari communi vtrique termino. Et hinc facile patet altera pars regulæ: quia termini huius conuersionis inter se conueniunt in ratione contenti sub his speciebus: ergo, vt locutio illa sit vera, oportet, vt subiectum præcise supponat pro contento: & hoc modo sunt veræ, quamuis non admodum proprie; quia illud subiectū in rigore priorem modum supponendi indicat: vsurpatur tamen ad indicandam proprietatem veræ cōuersionis, scilicet, quod in ea maneat aliquid cōmune vtriq; termino, quæ prædicto modo in hac cōuersione saluatur, vt in superioribus explicatum est, & tota hæc doctrina in his regulis contenta, facilis est, & communis Theologorum in 4. d. 11. vbi etiam videri potest D. Thom. q. 1. art. 4. & Bonauent. art. 1. q. 6. Scotus, q. 3. Albert. ar. 6. Alens. 4. p. q. 39. memb. 2. & 3. Gabr. lect. 49. Soto, d. 9. q. 2. art. 8.

D. Thomas. Bonauent. Scotus. Albertus. Alens. Gabriel. Soto.

SECTIO X.

Vtrum quodlibet possit conuerti in quodlibet.

HActenus explicuimus mysterium Eucharistiæ, nunc ad complementum doctrinæ, generaliter dicendum est, an possit hæc conuersio alio modo fieri: & in vniuersum, an possit quælibet res in aliam conuerti. Theologi enim absolute, & sine distinctione affirmant: indicat D. Thomas, hic artic. 4. ad tertium, dicens, Deum propter infinitam virtutem, quam habet supra omne ens, posse totum ens in aliud totum conuertere hoc ipso, quod in ratione entis conueniunt. Quæ ratio inter quælibet entia procedit. Sentit ergo D. Thom. diuina virtute posse quodlibet conuerti in quodlibet, & ita exponit, & late defendit Caietan. ibi, & Soto, dist. 9. q. 2. artic. 4. in fine: tenet Scotus, dist. 11. q. 1. articul. 2. quæst. 2. in principio. & quodlib. qu. 10. Idem sentit Richard. distinct. 10. articul. 3. quæst. 1. Paludan. d. 11. quæst. 3. num. 3. Capreol. articul. 3. ad 1. Durand. cont. 2. concluf. Maior quæst. 1. artic. 3. Guil. Rub. q. 1. artic. 3. Gab. q. 2. & lect. 40. in Cano. Quam sententiam debere esse fidelibus indubitatam lib. 3. de Euch. c. 13. dicit Bellar. Sed non existimo posse quæstionem hanc ita generatim sumptam commode definiri, & explicari.

Caietan. Soto. Scotus Richard. Palud. Capreol. Maior Gabriel. Bellarm.

Vt ergo res tota intelligatur, distinguenda sunt varia genera rerum, & conuersionum: sunt enim in rebus substantiæ, & accidentia: & inter substantias quædam sunt compositæ ex materia & forma, aliæ simplices, & integræ, vt Angeli: & partiales, vt materia, & forma. Accidentia vero considerari possunt, vel per se, vt sunt quædam entia simplicia, & completa, vel vt cum subiecto vnum aliquid componunt. Rursus conuersio vna est formalis, quæ fit per successionem diuersarum formarum in eodem subiecto: altera intelligi potest materialis, vt si vnum compositum conuertatur aliud ex parte materiæ, seu subiecti, manente eadem forma: altera esse potest totalis ex parte vtriusq; extremi, quæ intelligi potest, vel inter simplicia entia integra inter se, vel inter ens simplex, & compositum substantiale: vel etiam accidentale. Altera demiq; conuersio esse potest totalis ex parte tantum alterius extremi, vt si tota aliqua substantia conuertatur in materiam, vel formam alterius: & in his omnibus potest esse magna varietas, materialis potius, quam formalis.

Dico ergo primo: Conuersio formalis, vel materialis proprie esse non potest inter res simplices, neq; inter rem simplicem & compositam. Probatur ex definitione conuersionis formalis: est enim illa, quæ fit inter duas res: ratione formarum, manente eodem subiecto, vel materia communi vtrique: ergo hæc conuersio essentialiter postulat in vtroque extremo compositionem ex materia seu subiecto, & forma, proportionatam conuersioni. Confirmatur, quia si vterque terminus sit simplex, per modum integræ substantiæ, aut per modum materiæ non poterit informare subiectum, & ita non poterit esse terminus huius conuersionis: si autem intelligatur esse res simplex per modum formæ separatæ à materia, vel naturaliter, vt est anima rationalis, vel diuina virtute, vt si Deus conseruaret aliam formam per se existentem: & tunc, si illa forma iterum vniatur materiæ, excludendo ab illa aliam formam, fit quidem conuersio, non inter res simplices, sed inter composita, ad quæ per se primo terminatur actio, vel corruptio: ergo nunquam huiusmodi corruptio fieri potest, si alter terminus est omnino simplex. Et hic discursus eadem proportione procedit in conuersione, quam materialem vocabimus.

Sed contra, fingamus materiam sine forma, & Angelum illi præsentem seu vnitum illi, vt motorem: hoc posito Deus posset conuertere illum Angelum in animam rationalem vniendo illam materiæ, vel in animam equi: ergo illa esset conuersio formalis, & tamen fit ex re simplici in compositam. Respondetur si talem modum conuersionis admittamus, illam non esse proprie conuersionem formalem, sed potius esse transsubstantiationem Angeli in animam, cum qua coniungitur simplex productio alterius compositi. Quod quidem recte dicitur, si anima illa fit rationalis, quæ prius natura fit, quam vniatur, & distincta actione: at verò in aliis formis materialibus, quæ nec prius, nec alia actione fiunt, quam vniantur, non videtur hoc habere locum, cum ex parte termini, ad quem terminatur conuersio, tantum sit vna actio, quæ non ad formam, sed ad cōpositum per se primo terminatur: & ideo videtur tunc illa conuersio, quasi mista ex transsubstantiatione & conuersione formali. Et fortasse verius est, illam non fore veram & proprie conuersionem, vt amplius ex dicendis constabit.

Obiectio.

Solutio.

Dico secundo: Vt fieri possit conuersio formalis inter res aliquas compositas, etiam de potentia Dei absoluta, duas conditiones concurrere necesse est. Prima, vt vna forma ita cum alia pugnet aliquo modo, vt ad introductionem vnius altera excludatur. Secunda est, vt subiectum sit capax vtriusq; formæ, saltem capacitate obedientiali. Probatur primo exemplis: nam, licet cœlum constet materia & forma, si tamen illa materia non est capax formæ ignis: aut è contrario: si forma ignis nullo modo potest conferre in illa materia suum effectum formalem, non posset cœlum conuerti in ignem, & idem est de compositis accidentalibus: nam album vt sic, non potest conuerti in iustum aut sapiens, quia subiectum albedinis proprium non est capax sapientiæ, aut iustitiæ. Et eisdem exemplis declaratur altera conditio. Nam quia albedo nullum ordinem habet cum sapientia aut iustitia, nō pōt compositum ex vna talium formarum in compositum ex alia conuerti. Et similiter, si fingamus, nullam esse formam, aut modum positiuum, ex quo sequatur desitio luminis, non poterit lucidum vt sic, per conuersionem in aliud destrui, sed tantum per simplicem corruptionem: ratio vero vtriusque partis est, quia huiusmodi conuersio per se fit inter compositā, quorum vnum definit, & aliud per conuersionem fit: ergo, vt locum habeat talis conuersio, necesse est, vt posit fieri compositio ex subiecto seu materia, & forma, ad quam introducendam alia expellitur: ergo ad hanc conuersionem necessario supponendum est subiectum, quod vnam formam amittat, & sit capax alterius: concurrentibus autem his duabus conditionibus, fieri potest hæc conuersio inter quascunque res, cum neque in subiecto, neque in terminis sit repugnantia.

Dico tertio: Vt conuersio materialis seu ex parte subiecti

subiecti fieri possit, duæ etiam conditiones necessariæ sunt. Prima est, vt fiat inter compolita ex subiecto & forma realiter distincta. Altera est, vt forma, sub qua fit conuersio, apta sit afficere subiectum vtrumque & consequenter, vt vtrumq; subiectum sit capax talis formæ. Ratio vero primæ conditionis est, quia, si forma non sit res distincta, sed tantum modus, non poterit conseruato tali modo, seu forma, destrui subiectum, quia essentialis ratio illius entitatis est ipsa ratio subiecti, & ideo non potest conseruari illa entitas, destructa ratione subiecti: non conseruata autem illa entitate, non potest conseruari modus eius: quia per se non habet propriam entitatem, in qua conseruetur: & hac ratione non potest istud subiectum conuerti in aliud sub eadem numero substantia, vna natura alteri succedente: quia destructa natura non potest conseruari substistentia, quæ tantum est modus eius: & eadem ratione non potest hic globus conuerti in alium, succedentibus sibi quantitatibus sub eadem numero figura. Ratio vero alterius conditionis est eadem, quæ præcedentis conclusionis, quia etiam terminus istius conuersionis est compositum ex forma manente, & subiecto illi succedente: ergo necesse est, vt forma possit vnire vtrique subiecto, & consequenter, vt vtrumque subiectum sit capax formæ: quia si filius vnione inter ipsa non fiet compositum: si autem forma non sit apta ad informandum subiectum, vel hoc non sit capax eius, non poterit inter ea formalis vnio intercedere: suppono enim ex tractatis disput. 47. non posse interuenire aliud genus vnionis: & ex dictis hac disput. sect. 4. sumo, solam vnionem effectiuam nihil referre ad terminum huius conuersionis: tum quia non facit veram conuersionem, tum etiam, quia consistit in actione, quæ non potest esse terminus actionis: requiritur ergo illa duplex conditio ad hoc genus conuersionis, illis vero concurrentibus, poterit fieri à Deo hæc conuersio inter quascunque res: quia nulla est repugnantia ex parte alicuius termini, nec aliunde, vt patebit facile applicando conditiones omnes conuersionis supra expositas.

Dubium. Sed quæres, an hæc conuersio sit transsubstantiatio. Respondeo primo, si fit conuersio ex parte solius materiæ, quia, v.g. sub eadem forma vna materia alteri succedit, & ita ex vno composito fit aliud: illa non erit transsubstantiatio: quia non erit cõuersio totius substantiæ: si vero fit commutatio totius substantiæ in totam substantiam sub eisdem accidẽtibus, distinctione opus est: quia variis modis potest hoc accidere: Primo, per solam adductionem totius substantiæ, & quasi localem expulsionem alterius. Secundo, per vnius adductionem, & desitionem alterius substantialem: Tertio è contrario per productionẽ vnius, & solam localẽ expulsionem alterius: & hos tres modos existimo nõ sufficere ad transsubstãtiationem, vt supra dixi: Quarto intelligi potest, hoc fieri per transsubstãtialem, totamq; desitionem vnius substantiæ & effectionem alterius, & hæc erit vera transubstãtiatio, siue cum illa actione coniũgatur actio vniens ipsam substantiam cum accidentibus, siue non: vtroque enim modo fieri potest, & neuter transsubstantiationi repugnat.

Solum est aduertendum, huiusmodi conuersionẽ totius substantiæ non esse proprie conuersionẽ materialem, de qua nunc loquimur, quia conuersio materialis proprie dicta, est, quæ per se primo fit in compositum ex parte tantum materiæ, quatenus est pars illius compositi: in supradicta vero conuersione totali per se primo fit tota substantia: vnio vero, vel cõpositio illius cum accidentibus, est accidentalis, & extrinseca, siue consequatur, siue non.

4. Conclus. Dico ergo quarto, Quælibet res existens sub accidentibus realiter à se distinctis, si ab illis in suo esse penderet, potest conuerti in aliam, quæ loco illius sub eisdem accidentibus constituatur ac fiat. Hæc conclusio inprimis probatur exemplo præsentis mysterii, quia nulla maior repugnantia in qualibet alia re ostendi potest, siue substantias materiales inter se comparemus, siue spirituales inter se, siue materialem & spiritualem, siue spiritualem & materialem, quod omnium difficilimum est. Explico breuiter singula: primum enim membrum de substantiis materialibus facile est: quia est prorsus eadem ratio in omnibus aliis, quæ in pane & vino, & corpore ac sanguine Christi. Vnde obiter colligo eadem proportione posse vnam quantitatem conuerti in aliã diuinæ virtute, v.g. sub eadem albedine, vt ex eisdem principiis constat.

Secundum membrum est difficilius, quia substantiæ spirituales vix habent accidentia, quæ ab illis possint separari: nihilominus tamen, ponendo, intellectũ & voluntatem distinguere ipsa à substantia angeli, probabile fit, posse ab illa separari, & consequenter posse aliam substantiam spiritualem sub illis accidẽtibus constitui, vel per modum subiecti, vel per intimam præsentiam cum vnione aliqua effectiua, simili sacramentali.

Tertium membrum facilius est, supposito mysterio Eucharistiæ: quia, sicut loco substantiæ panis fit sub accidentibus, substantia corporis Christi per veram actionem conuersiuam: ita fieri potest quælibet substantia angelica, quæ realem præsentiam, & similem vnionem habeat cum illis accidentibus: nulla est enim maior repugnantia: nam, licet corpus Christi materiale fit, tamen hic fit, & constituitur ad modum rei spiritualis.

Quartum membrum propterea difficilimum est, quia non solum pendet ex separatione accidentium spiritualium à substantia spirituali, sed etiam ex eo, quod non apparet, quomodo sub accidentibus spiritualibus substantia materialis constitui possit. Nihilominus tamen multi existimant, hanc conuersionem spiritus in corpus non implicare apertam contradictionem, quia sub accidentibus angelicis potest etiam cõstitui substantia materialis, vel per modum subiecti, vt quidam volunt, vel saltem per intimam præsentiam, & aliquem modum vnionis effectiuæ, quamquam hæc non sit essentialis conuersioni, sed eam consequatur. Ex quibus facile patet, idem iudicium esse (sicut in primo membro dixi) de accidentibus, quæ sub aliis à se realiter distinctis existunt. Nam sua illis commutari seu conuerti possunt. Quæ omnia eodem modo intelligi & applicari possunt ad conuersionem, vel accidentium inter se, vel accidentis in substantiam, vel substantiæ in accidentia, dummodo transitus fieri possit sub aliqua re vtrique termino communi: est enim eadem ratio vt facile consideranti patebit.

Dico quinto, si aliqua res omnino destruatur, ita vt nihil illius maneat, id est, nec substantia, nec accidens aliquod, non potest proprie in aliam conuerti. Declaratur, ne forte disputemus de modo loquendi: potest n. Deus aliquam substantiam cum omnibus accidentibus eius destruere, & loco illius aliam constituere: de quo nullus potest dubitare: quod vero hoc non sufficiat ad propriam rationem conuersionis, sed solum sit ibi annihilatio vnius substantiæ, & creatio alterius, sintque substantiæ sibi succedentes ex volũtate diuina, patet ex supradictis, quia nulla alia connexio vel ordo inuenitur inter duas illas mutationes, vel quasi mutationes, neque desitio illa sequitur ex vi alterius actionis, ac denique non sibi succedunt illæ duæ res in aliquo tertio, in quo aliquo modo sibi repugnent.

Obiectio. Dices, si in eodem corpore continente Deus omnino mutaret corpus contentum in aliud, illud posset sufficere ad rationem conuersionis, etiam si nulla alia res maneret communis vtrique termino, vt verbi gratia, si Deus in loco vnius cœli, verbi gratia, o-

tia, octauæ sphæræ produceret aliud corpus cœleste, ex natura rei necessaria esset expulsio corporis cœlestis, quod nunc ibi est, & consequenter sequeretur desitio subſtantialis illius: quia non posset per solam motionem localem discedere, quia non posset penetrare alios cœlos, neque illos diuidere, vt transiret: ergo hoc satis esset ad conuersionem, quandoquidem ex vi productionis vnius, sequitur desitio alterius. Respondetur, introductionem vnius corporis in aliquem locum per se & ratione formali nō sufficere ad conuersionem, sed ad translocationem: quia ex vi illius solum sequitur localis mutatio in alio corpore. Quod si forte ob alia corpora interiacentia, & impedientia, non possit corpus extra locum suum moueri, non poterit subſtantialiter destrui ab alio corpore introducto, præsertim, si illud, quod antea erat, sit incorruptibile, ita vt neque diuidi, neq; comminui possit, sed potius impedire, ne aliud illud introducatur. Vnde, si Deus velit aliud corpus ibi creare absq; penetratione, oportebit, vt prius saltem natura, suspendat influxum, quo conseruabat aliud corpus, vt desinat esse, vt cedat alteri corpori ibi creando. Sed contra, quia esto, hæc omnia vera sint, vt reuera esse videntur, illud satis erit ad rationē conuersionis, quia non est de ratione conuersionis, vt ex vi productionis vnius termini desinat alius, vt agens, prout potuerit, destruat vnū, & faciat alium, præsertim si ad talem actionem, prout hic & nunc fit, necessaria sit talis desitio.

Solutio. *Replica.* *Soluitur.*

Respondetur, explicando hoc modo has mutationes, & earum conuersionem, saluari aliqualiter rationem conuersionis, tamen eo modo, quo ibi est conuersio, manere sub vtroq; termino aliquid commune vtrique, quod licet non sit proprie accidens illis inhærens, est tamen per modum accidentis, quatenus circumdat, & continet vtrumque: nam ex hac circumscriptione oritur repugnantia, & consequenter connexio inter inceptionem vnius, & desitionem alterius. Sed vrgebis: fingamus, illam conuersionem non fieri circa aliquod corpus continens, vel circumdans, sed solum in eodem spatio, vt si Deus totum hunc mundum subito transmutaret, in alium constantem alia materia, & aliis corporibus, ac subſtantiis. Respondetur, illam non fore propriam conuersionem, sed annihilationem vnius, & creationem alterius, quia solo Dei arbitrio simul coniungerentur: & si viderentur habere aliquod vestigium conuersionis, solum est, quatenus aliquo modo concipiuntur illi termini cum habitudine ad idem spatiū.

Altera replica. *Responsio.*

Et hinc obiter colligo non posse vnam rem in alteram conuerti, quin res, in quam fit conuersio, succedat in præsentiam rei conuersæ, ita vt ibi fiat præsens, vbi alia erat, quamquam Scotus 10. qu. 1. & Durand. distin. 11. contrarium sentiant, dicentes, quando conuersio fit in rem præexistentem, potius trahi rem conuersam ad locum & conditionem eius, in quam conuertitur. Exemplum ponit Durand. in alimento, quod, vt conuertatur in subſtantiam alti, trahitur, vbi alitum est. Sed non satis perpenderunt, & cōsiderarunt: nam Patres omnes, vt magis explicarent præsentiam Christi, vsi sunt nomine conuersionis: supponentes, si panis conuertitur in subſtantiam Christi, necessarium fore, vt Christus fiat præsens, vbi erat panis: Quod recte etiam docuerunt Scholastici distinct. 11. Richardus art. 1. qu. 12. ad 2. Capreolus ad 3. Scot. contra 5. concl. Gabr. qu. 1. art. 2. Maior. quæst. 1. Palacius disput. 1. concl. 2. Ferrar. 4. cont. gent. cap. 63. & eodem sensu dixit D. Thom. & docent omnes discipuli eius, conuersionem esse rationem huius præsentiæ: quia est quasi via, ex qua necessario sequitur talis præsentia, vt in superioribus explicatum est. Præterea quod Scotus dicit, posse fieri conuersionē panis existentis in terra, in Corpus Christi existens in cœlo, prout ibi est, nulla mutatione in eo facta, nec mente concipi potest, cum nihil omnino resultet in illo termino, nec fit aliqua successio, aut vera habitudo realis inter illas res.

Scotus. Durand. *Rich. Capreol Gabriel. Maior. Palacius. Ferrar. S. Thom.*

Deinde exemplum, quo vtitur Durandus, non est ad rem, vel potius confirmat, quod intēdimus: quia viuens conuertit alimentum in se, non vt præexistens est, sed prout nouam partem acquirit, secundū quam reuera acquiri partialem præsentiam ibi, vbi erat materia alimenti, in instante, in quo fit illa partialis conuersio. Ratio denique est, quia conuersio proprie, vt supra dictum est, non fit in rem, vt præexistit, sed vt terminat conuersionem, & consequenter vt recipiat aliquo modo esse per illam, & quoniā conuersio debet fieri circa aliquod commune vtrique termino, in quo sibi repugnant, ideo necesse est, vt respectu illius sibi succedant in reali præsentia. Dices, fieri posse, vt in instante conuersionis res illa, circa quam fit conuersio, in alium locum transferatur, v. g. si species panis, quæ dum proferuntur verba, hic sunt, in instante, quo perficitur consecratio diuina virtute ponantur alibi, tunc nihilominus erit vera conuersio, & tamen corpus Christi non succedet ibi, vbi fuit panis. Respondetur primo, illud fieri nō posse naturaliter: deinde in eo casu, quasi materialiter variari præsentiam: nam formaliter Christus succedit sub eisdem speciebus, sub quibus erat panis, & ita ibi fit præsens, vbi adesset subſtantia panis, si tūc maneret, & hoc per se pertinet ad rationem conuersionis, & ita est intelligendum, quod diximus.

Obiect. *Solutio*

Ex his dico sexto, quamlibet creaturam posse in aliam conuerti, non quidem omni genere conuersionis, sed vno aut altero, vnicuique rei accommodato pro earum diuersitate. Hæc assertio constat ex dictis. Solum potest obiici Aug. l. 6. super Gen. ad lite ram c. 9. & 12. & l. de immortalitate anim. c. 15. & Boet. l. de duabus naturis, qui negant corpus posse conuerti in animam, vel in spiritu. Sed hi Patres loquūtur de conuersione naturali cuicunque rei, vel certe disputant de eo genere conuersionis, in quo ex vna subſtantia fit altera: non solum vt ex termino à quo, sed vt ex subiecto vel parte, quæ maneat in termino conuersionis.

S. Aug. Boet.

Vltimo addo omnia hæc, quæ de rerum conuersionibus diximus intelligenda esse inter res creatas: nam inter Deum & creaturam nulla potest esse conuersio: quia, nec Deus potest conuerti in creaturam, vt est per se euidens, quia non potest mutari, nec desinere esse, vt recte docuit S. Thom. supra, qu. 2. artic. 1. & 4. contra Gent. c. 31. & VValdensis. tomo. 2. de sacramē. c. 20. nec creatura potest conuerti in Deum, vt communior Theologorum sententia docet in 4. d. 11. Paludan. q. 3. nu. 16. Cap. ad 4. Scoti cont. 3. concl. Scotus, qu. 2. & quodlib. 8. art. 1. & 2. Gab. q. 2. art. 1. & lect. 40. in Canon. Henric. quodl. 11. qu. 4. Sotus d. 8. q. 2. ar. 4. Ledes. q. 16. art. 4. dub. 5. Ratio vero est clara ex supra dictis, quia in termino ad quem conuersionis, necessario fit aliquis modus mutationis, inceptionis, aut nouæ dependentiæ: quia sola denominatio extrinseca non sufficit: illa vero omnia Deo repugnant, vt recte etiam docuit D. Tho. sup. quæ. 2. art. 1. Vbi hoc explicuimus. Confirmatur primo, quia Deus non potest succedere subſtantiæ desinenti esse ratione nouæ præsentiæ: quia ante omnem creaturæ mutationem est vbique præsens: nec ratione noui modi existendi ipsius Dei: quia repugnat immutabilitati eius, nec ratione nouæ vnionis alterius ad ipsum, quia illa vnio non potest esse nisi hypostatica, & tunc non fieret conuersio secundum se, sed in assumpta natura: hic autem loquimur de conuersione in Deum, secundum propriam entitatem increatam, vt si Deus assumeret naturam, quæ pri° existebat in propria persona posset, quo dammodo dici per sona creata conuerti in diuinam: proprie tamen formalis terminus illius conuersionis esset vnio illius naturæ ad personam diuinā: nam ex subſistente in se fieret vnita, & illa esset quasi conuersio formalis:

S. Thom. VValdens. Palud. Cajet. Scot. Gabriel Henricus Soto Ledesm.

quia

quia in eadem humanitate succederet modus vnionis modo substantiæ : & ita conuersio proprie non esset in personam diuinam secundum se : posset tamen Deus succedere quodammodo substantiæ creatæ in officio sustentandi accidentia per efficientiam, vt si, destructa substantia panis, conseruaret Deus se solo accidentia eius : sed hoc non satis est, vt dicatur panis conuerti in Deum : quia nullo modo se habet, vt terminus actionis seu conuersionis, sed solum vt principium efficiens illam mutationem : alias etiam nunc panis trãssubstantiaretur in diuinitatem : quia illa est principalis causa effectiue sustentans accidentia, sine subiecto. Contra hanc vero partem opinatus est Caiet. supra q. 2. art. 1. & Maior. d. 11. q. 1. quia sicut potest Deus assumere corpus, teste Augustino 3. de Trinit. c. 12. vel fieri homo sine sui mutatione, ita existimant, posse esse terminum conuersionis sine sui mutatione : Sed non est simile : quia Deus dicitur assumere corpus vel per solam efficientiam, vel quia terminat vnionem corporis ad ipsum, quod facere potest, sine sui mutatione, per mutationem alterius : at vero non potest esse terminus actionis realis, quia includit intrinsecam dependentiam talis termini ab agente per actionem illam, quæ dependentia repugnat Deo.

Nonnulli contrarium tenuerunt.

Caiet. Maior.

QVÆSTIO LXXVI.

De modo, quo Christus est in hoc sacramento, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de modo, quo corpus Christi existit in hoc sacramento. Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum totus Christus sit sub hoc sacramento.

Secundo, vtrum totus Christus sit sub vtraque specie sacramenti.

Tertio, vtrum totus Christus sit sub qualibet parte speciei.

Quarto, An dimensiones totæ corporis Christi sint in Eucharistia.

Quinto, An corpus Christi sit localiter in Eucharistia.

Sexto, vtrum corpus Christi moueatur ad motum hostiæ, vel calicis post consecrationem.

Septimo, vtrum corpus Christi prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato.

Octauo, vtrum verum corpus Christi remaneat in hoc sacramento, quando miraculose apparet sub specie pueri, vel carnis.

ARTICVLVS I.

Vtrum totus Christus contineatur sub hoc sacramento.

Dist. 37. a. 1. q. 1. & 4. d. 12. q. 1. a. 2. & 3. Quodl. 7. a. 1. Quod. 6. loc. 6. fin. quæst. 75. a. 6. Quæst. 2.

AD primum sic proceditur. *Videtur*, quod non totus Christus contineatur sub hoc sacramento, Christus enim incipit esse in hoc sacramento per conuersionem panis & vini, sicut dictum est. * Sed manifestum est, quod panis & vinum, non possunt conuerti, neq; in diuinitatem Christi, neq; in eius animam. Cum ergo Christus existat ex tribus substantijs, scil. diuinitate, anima, & corpore (vt supra habitum est) * videtur quod totus Christus non sit sub hoc sacramento.

Quæst. 74. a. 2.

2. Præterea, Christus est in hoc sacramento, secundum quod competit refectioni fidelium, quæ in cibo & potu consistit sicut supra dictum est. * Sed Dominus dicit Ioan. 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Ergo solum caro & sanguis Christi continentur in hoc sacramento. Sunt autem multæ aliæ partes corporis Christi, puta, nerui, ossa & alia huiusmodi. Non ergo totus Christus continetur sub hoc sacramento.

3. Præterea, Corpus maioris quantitatis, non potest totum contineri sub minoris quantitatis mensura. Sed mensura panis & vini consecrata est multo minor, quam propria mensura corporis Christi. Non potest ergo esse quod totus Christus sub hoc sacramento contineatur.

Sed contra est, quod Ambros. dicit in lib. de offic. in illo sacramento Christus est *Refertur &c.*

Respondeo dicendum, quod omnino necesse est confiteri secundum fidem Catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento. Sciendum tamen, quod aliquid Christi est in hoc sacramento dupliciter. Vno modo, quasi ex vi sacramenti, alio modo ex naturali concomitantia. Ex vi quidem sacramenti est sub speciebus huius sacramenti id in quod directe conuertitur substantia panis & vini præexistens, prout significatur per verba forma, quæ sunt effectiua in hoc sacramento, sicut & in cæteris mutationibus, puta cum dicitur, hoc est corpus meum, vel hic est sanguis meus. Ex naturali autem concomitantia est in hoc sacramento illud, quod realiter est coniunctum ei, in quod prædicta conuersio terminatur. Si enim aliqua duo sunt realiter coniuncta, vbicunq; est vnum realiter, oportet & aliud esse. Sola enim operatione animæ discernuntur, quæ realiter sunt coniuncta.

Refertur de consec. d. 2. c. Ante benedictionẽ &c. in sacramẽto. Et habetur de his qui mysteriis initiantur c. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod quia conuersio panis & vini non terminatur ad diuinitatem, vel animam Christi, consequens est, quod diuinitas, vel anima Christi non sit in sacramento ex vi sacramenti, sed ex tali concomitantia. Quia enim diuinitas corpus assumptum nunquam deposuit vbicunque est corpus Christi, necesse est, & eius diuinitatem esse, & ideo in hoc sacramento necesse est esse diuinitatem Christi concomitantem eius corpus. Vnde in symbolo Ephesino * legitur. Participes efficimur corporis & sanguinis Christi, non vt cõmunem carnem percipientes, nec viri sanctificati & Verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, sed vere vnificatricem & ipsius verbi proprium factam. Anima vero realiter separata fuit à corpore, vt supra dictum est. * Et ideo, si in illo triduo mortis fuisset hoc sacramentum celebratum non fuisset ibi anima Christi, nec ex vi sacramenti, nec ex reali concomitantia. Sed quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur (vt dicitur ad Rom. 6.) anima eius semper est realiter corpori eius vnita. Et ideo in hoc sacramento corpus quidem Christi est ex vi sacramenti : anima autem Christi ex reali concomitantia.

Habetur in concil. Ephe. 1. in Epist. ad Nestorii à me d. 1. illius. Et refertur de cons. d. 2. c. Necessarie. Quæst. 50. ar. 1. 3. & 4.

Ad secundum dicendum, quod ex vi sacramenti sub hoc sacramento continetur, quantum ad species panis, non solum caro sed totũ corpus, scil. Christi ossa, nerui, & alia huiusmodi. Et hoc apparet ex forma huius sacramenti, in qua non dicitur, hæc est caro mea, sed, hoc est corpus meum. Et ideo cum Dominus dixit Ioan. 6. Caro mea vere est cibus : caro ponitur ibi pro toto corpore, quia secundum consuetudinem humanam videtur esse magis manducationi accommodata, prout, scilicet homines carnibus animalium vescuntur communiter, non autem ossibus, vel alijs huiusmodi.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum * est) facta conuersione panis in corpus Christi, vel vini in sanguinem accidentia vtriusq; manent. Ex quo patet, quod dimensiones panis vel vini non cõuertuntur in dimensiones corporis Christi, sed substantia in substantiam. Et sic substantia corporis Christi, vel sanguinis, est sub sacramento ex vi sacramenti. Vnde patet, quod corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiæ, & non per modum quantitatis. Propria autem totalitas substantiæ continetur indifferenter in parua vel magna quantitate sicut tota natura aeris in magno, vel paruo aere : & tota natura hominis, in magno vel paruo homine. Vnde & tota substantia corporis & sanguinis Christi continetur in hoc sacramento post consecrationem, sicut ante consecrationem continebatur ibi tota substantia panis & vini.

Quæst. 75. art. 5.

COMMENTARIVS.

SEnsus tituli huius articuli [vt à sequente distinguatur] est, an sub toto sacramento, siue sub singulis speciebus, siue sub vtraque simul sumpta contineatur totus Christus, id est, persona eius, & integra

Sensus articuli.

gra humanitas, quæ corpus, animam, & quidquid est de veritate humanæ naturæ complectitur. Hoc ergo sensu affirmat D. Thom. totum Christum esse in hoc sacramento: Quod hac ratione ostendit, nam in hoc sacramento est corpus, & sanguis CHRISTI, nam hoc saltem necessarium est, ad verborum formæ veritatem: ergo etiam in hoc sacramento sunt cætera omnia, quæ corpori, & sanguini Christi in re ipsa coniuncta sunt, vt sunt anima & diuinitas, & alia ex quibus totus Deus homo constat: vnde obiter colligit D. Thom. quamquam in hoc sacramento sit totus Christus, non tamen eodem modo fieri, seu poni in ipso: sed quædam ex vi verborum, alia per concomitantiam: quæ omnia in sequente disputatione copiosius sunt explicanda.

Vis rationis D Thom exponitur. Nunc vero propositio illa, in qua illatio, & totus fere discursus D. Thomæ nititur, declaranda est, scilicet, si aliqua duo sunt realiter coniuncta, vbicumque est vnum realiter, oportet & aliud esse. Videtur enim hoc principium repugnare his, quæ à nobis fuse tractata sunt, disput. 48. Et adhuc difficilior est alia propositio, qua præcedentem probat D. Thom. scilicet, quia sola operatione animæ distinguuntur, quæ realiter coniuncta sunt. Contra hanc ergo rationem obijcit Durand. in 4. dist. 10. quæst. 2. Quia, licet illud principium verum sit in his rebus, quæ localiter sunt alicubi: non tamen in his, quæ tantum sunt per habitudinem ordinis, sicut est angelus in corpore: nam inde fit, vt possit habere præsentiam ad vnum & aliud corpus, quamuis ipsa corpora inter se similem præsentiæ habitudinem non habeant.

Durandus. Sed hæc obiectio Durandi nullius est momenti, procedit enim ex falso errore: existimat enim, præsentiam hanc sacramentalem corporis Christi solum esse per habitudinem, nescio quam, extrinsecam, & operatiuam, & non esse tam veram, propriam & realem, ac est præsentia sensibilis seu quātitatiua, quod vt supra dixi, est contra fidei veritatem, quam D. Thomas supponit: & ideo colligit concomitantiam præsentiæ ex coniunctione seu vnione rerum inter se. Nam, si huiusmodi res inter se vnitæ habent concomitantiam in loco sensibili, & quantitatiuo, non id prouenit eo modo præsentiæ, sed simpliciter ex veritate præsentię realis, quæ includit intimam propinquitatem, & indistantiam rerum inter se vnitarum.

Difficultas contra illā. Maior difficultas est, quam nuper insinuabamus, quia, vt propositio à D. Thoma assumpta aliquam vim habeat, videtur intelligenda etiam de potentia Dei absoluta, per quam hoc mysterium factū est, & ita ad hoc tendere videtur probatio eius: at vero supra ostendimus, illud principium non esse verum in ordine ad potentiam Dei absolutam. Deinde falsum est, quæ realiter sunt coniuncta, sola operatione animæ discerni, aliud n. est esse idem, aliud esse realiter vnita, materia enim & forma, quamuis realiter vnita sint, non sunt idem, sed re ipsa distinguuntur, & non sola animæ operatione, ex quo in superioribus concludebamus, conseruata vnione earum in vno loco, posse vnam earum in altero loco poni, sine alia. Tandem inductione etiam hoc ostendi potest, nam anima & caput realiter sunt vnita, & tamen in re ipsa ita discernuntur, vt alicubi sit anima vbi non est caput, similiter humanitas Christi realiter est vnita Verbo, & tamen non vbicunque est Verbum, ibi est humanitas, nam Verbum est vbique, non humanitas: & in triduo anima & corpus erant realiter vnita Verbo, & tamen Verbum erat in inferno, & non corpus: & similiter Verbum erat in sepulchro & non anima. Respondet Caietan. propositionem D. Thom. intelligendam esse, non de quacunque habitudine coniunctorum, sed de habitudine continentis, & contenti: si enim ex duobus realiter coniunctis vnum alicubi continetur, necesse est contineri & reliquum. Sed hæc distinctio & responsio Caietani data est ab ipso ad obiectionem Durandi, vnde per habitudinem continentis nihil aliud significare videtur, quam habitudinem seu modum veræ & propriæ præsentiæ realis. Vel, si aliud significat, nec ipse explicuit, quid illud sit, nec à nobis intelligitur, quid addat continentia supra realē præsentiam, nisi denominationem extrinsecam aut efficientiam aliquam, quæ non potest maiorem concomitantiam requirere inter res vnitas, quam præsentia: neque D. Thomas illud posuit in propositione sua, sed voluntarie additum est. Nec denique deseruit propositio: quia Christus non aliter continetur sub speciebus, quam ratione præsentiæ realis, vt in superioribus ostensum est: quod si per illam continentiam, nihil aliud, quam realis præsentia significetur, non soluuntur argumenta facta, quæ de quacunque reali præsentia procedunt, vt patet ex eisdem exemplis: quia anima continetur in pede & in manu, & tamen ibi non continetur caput. Quod si dicas, continentiam non dicere quamcunque præsentiam, sed adæquatam, sicque non contineri animam in pede, quia non est in illo adæquate: cōtra hoc est, quia hoc modo eneruatur totus discursus & petitur principium: nam pari ratione dicam corpus Christi non contineri sub speciebus, quia non est adæquate sub illis, cum sit etiam in cœlo: & ideo non oporteret, vt ibi sit anima, licet ibi sit corpus.

Solutio Caietani. *Improbatur.*

Aliter ergo responderi potest, in primis D. Thom. loqui non simpliciter de potentia absoluta, sed de ordinaria: quia, licet hoc sacramentum per omnipotentiam Dei factum sit, supponit tamen, Deum in eo non facere plura miracula, quam necessaria sint ad perfectionem sacramenti. Rursus propter exempla adducta addendum necessario est, priorem propositionem intelligi de his, quæ adæquata vnione realiter vniuntur: neque in hoc petitur principium, sicut paulo ante obijciebam: quia hic non est sermo de adæquata præsentia, sicut in priori responsione, sed de adæquata vnione, quæ à præsentia distincta est, & adæquata vnione dicimus inferri necessariam concomitantiam in mutua præsentia rerum vnitarum, quando vero vnio non est adæquata concomitantia non est mutua, sed solum ex parte inferioris extremi, vt in dictis exemplis, vbicumque est humanitas, ibi est Verbum, quamuis non è contrario, & vbi est caput, ibi est anima, licet non è conuerso. Vnio autem adæquata dicetur, quando vnum respicit aliud, vt adæquatum terminum suæ habitudinis, & è conuerso, vel quia aliquo modo habent inter se mutuam dependentiam, & hoc modo corpus organicum adæquate vnitur animæ, non vero anima capiti, vel alicui parti eius, nec humanitas Verbo quia, licet pendeat ab ipso, non tamen è contrario. Atque hæc responsio est satis probabilis, tamen vlterius addi potest (& colligitur etiam ex dictis) propositionem Diui Thomæ intelligendam esse de his, quæ realiter coniuncta sunt, & coniuncta permanent, nec priuantur vnione vel coniunctione, vt alicubi constituantur: sic enim impossibile est, quæ realiter coniuncta sunt, loco separari, nisi priuentur vnione, saltem alicubi: supponit autem Diuus Thom. ex fide, corpus Christi ita nunc esse coniunctum animæ, vt nunquam & nullibi priuari possit hac vnione, quia semper & vbique est viuum & immortale: & similiter supponit, illud corpus ita esse vnitum diuinitati, vt nullibi priuari possit illa vnione: quia vbicunque est, & corpus diuinum, ac deificum, quod patet ex solutione ad 1. ex qua hæc interpretatio facile sumi potest. Atque in hoc sensu prior propositio vera erit, etiam de potentia absoluta. quia fieri non potest, vt res realiter alteri coniuncta vt sic, id est, retinens & secum deferens hunc modum vnionis, sit, vbi non est alia, cui vnitur: quia talis coniunctio intrinsece requirit intimam præsentiam alterius rei, cui fit coniunctio, & ab illa omnino pendet, &

Solutio ex

det, & sic non procedunt instantiæ adductæ, vt per se constat, quia Verbum non habet modum vnionis ad humanitatem, quo priuari possit, sed tota vnio est ex parte humanitatis: & ideo vbicunq; est humanitas, ibi est Verbum, quia ibi est vnio, non tamen, vbicunq; est Verbum, ibi est humanitas, quia non necessario ibi est vnio, anima vero, licet habeat vnionem ad corpus & ad singulas partes eius, tamen, quia illa vnio, respectu singularum partium non est totalis, ideo, non vbicunq; est anima, ibi est vnio ad singulas partes. Vnde fit, vt possit esse anima alicubi sine vnione ad hanc vel illam partē corporis, & consequenter quod alicubi sit anima, vbi non sit caput, vel pes, &c. Tandem hinc facile intelligitur sensus posterioris propositionis D. Thomæ: non enim est sensus, quæ realiter coiunguntur, sola ratione distingui, hoc enim tam aperte falsum est, vt non potuerit in Diui Thomæ mentem cadere: sed est sensus, quæ realiter coniuncta sunt, sola operatione animæ separari, præscindi, aut cogitari vnum eorum alicubi, ac si ibi aliud non existeret.

De solutione ad primum satis dictum est: quid verò sit in hoc sacramēto ex vi verborum: quid autem per concomitantiam, quod in illa, & in solutione ad 2. tangitur, in sequente disputatione tractādum est: quod vero tangitur in solutione ad 3. de modo existendi Christi in hoc sacramento per modum substantiæ, partim in superioribus est dictum, partim dicetur in disputatione 52.

ARTICVLVS II.

Vtrum totus Christus contineatur sub vtraq; specie huius sacramenti.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod nō sub vtraq; specie huius sacramenti totus Christus contineatur. Hoc enim sacramentum ad salutem fidelium ordinatur, non virtute specierum, sed virtute eius, quod sub speciebus continetur, quia species etiam erant ante consecrationem, ex qua est virtus huius sacramenti. Si ergo nihil continetur sub vna specie, quod non contineatur sub alia. Sed totus Christus continetur sub vtraq;, videtur quod altera illarum superfluat in hoc sacramento.

2. Præterea dictum est,* quod sub nomine carnis omnes aliæ partes corporis continentur, sicut ossa, nerui, & alia huiusmodi. Sed sanguis est vna partium humani corporis: sicut patet per Aristotelem * in lib. de generat. animal. Si ergo sanguis Christi continetur sub specie panis, sicut continentur ibi aliæ partes corporis, non deberet seorsum sanguis consecrari, sicut neq; seorsum consecratur aliqua alia pars corporis.

3. Præterea. Quod iam factum est, iterum fieri non potest. Sed corpus Christi iam incepit in hoc sacramento per consecrationem panis. Ergo non potest esse, quod de nouo incipiat esse per consecrationem vini. Et ita sub specie vini non continebitur corpus Christi, & per consequens, nec totus Christus. Non ergo sub vtraq; specie totus Christus continetur.

Sed contra est, quod 1. Cor. 11. Super illud, Et calicem, dicit glos.* quod sub vtraq; specie, scil. panis & vini, idem sumitur. Et ita videtur sub vtraq; specie totus Christus esse.

Respondeo dicendum, certissime tenendum esse quod sub vtraq; specie sacramenti totus est Christus, aliter tamen & aliter. Nam sub speciebus panis, est quidem corpus Christi ex vi sacramenti, sanguis autem ex reali concomitantia, sicut supra dictum est de anima & de diuinitate Christi. * Sub speciebus vero vini, est quidem sanguis Christi ex vi sacramenti, corpus autem Christi ex reali concomitantia, sicut anima & diuinitas, eo quod nunc sanguis Christi non est ab eius corpore separatus, sicut fuit tempore passionis, & mortis. Vnde si tunc fuisset hoc sacramentum celebratum sub speciebus panis, fuisset corpus Christi sine sanguine, & sub speciebus vini sanguis sine corpore, sicut erat in rei veritate.

Ad primum ergo dicendum, quod quamuis totus Christus sit sub vtraq; specie, non tamen frustra. Nam primo quidem hoc valet ad representandam passionem Christi, in qua seorsum fuit sanguis a corpore separatus. Vnde & in forma consecrationis sanguinis, fit mentio de eius effusione. Secundo, hoc est conueniens vsui huius sacramenti, vt seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Tertiò, quantum ad effectū, secundum quod supra dictum est, quod corpus exhibetur pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ.* Quæst. 74. art. 1.

Ad secundum dicendum, quod in passione Christi (cuius hoc sacramentum est memoriale) non fuerunt aliæ partes corporis ab inuicem separatæ, sicut sanguis. sed corpus indissolutum permansit secundum quod legitur Exod. 12. Nec os illius confringetis. Et ideo in hoc sacramento seorsum consecratur sanguis a corpore, non autem aliqua alia pars ab alia.

Ad tertium dicendum, quod sicut dictum est, corpus Christi non est sub specie vini ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia. Et ideo per consecrationem vini, non sit ibi corpus Christi per se, sed concomitanter.* In corp. art.

COMMENTARIVS.

IVxta dicta in præcedente articulo hic titulus intelligendus est de vtraq; specie, non collectiue, sed distributiue, ita vt resolutio fit, totum Christum esse sub singulis speciebus panis, & vini: & ita est facilis tota doctrina corporis articuli, quæ fundatur in eodem principio posito in præcedente articulo: vnde nihil circa hanc literam occurrit notandum præter ea, quæ de re ipsa disputanda sunt.

Ex argumentis D. Thomæ solum secundum nonnullam habet difficultatem: hic enim colligit, sanguis est pars integralis corporis humani: sed aliæ partes humani corporis non consecrantur separatim à toto corpore: ergo nec sanguis debet ità consecrari: patet consequentia, quia ita continetur sanguis sub speciebus panis, sicut aliæ partes. Respondet autem negando consequentiam, eo quod in sanguine specialis ratio intercedat: quoniam sanguis separatus fuit, & à corpore effusus: aliæ vero partes non fuerunt à corpore Christi separatæ: ad repræsentandum autem hanc separationem, prout conueniens fuit ad expressiorem passionis Christi significationem, sanguis seorsum à corpore consecratur. Quæ responsio optima est ad satisfaciendum priori parti argumenti, & præcipue intentioni eius: adhuc tamen soluenda supereſt altera pars difficultatis, quæ in vltima probatione insinuatur, scilicet, quod sanguis eodem modo sit sub speciebus panis, quo aliæ partes, scilicet, ex vi verborum, nam ex vi illorum est totum corpus cum suis partibus constans. Responderi tamen potest negando consequentiam: quia, non est eodem modo pars: aliæ enim sunt partes in actu, sanguis vero tantum in potentia. Sed non placet mihi hæc responsio: nam, si partes actu dicantur, quæ anima informātur, nihil ad præsens refert: quia ipsamet anima non est hic ex vi verborum: si vero dicantur, quæ actu componunt, & constituunt corpus, etiam sanguis potest dici actu pars. Et confirmatur: nam hac ratione Verbum diuinum assumendo corpus humanum, assumpsit etiam sanguinem: quia assumpsit totum, & quidquid est de veritate, & integritate eius: aliter ergo respondet D. Thom. hic, quamuis implicite & subobscure: sicut sanguis seorsim à corpore consecratur, quia ab illo fuit effusus & separatus, ità etiam è cōtrario corpus ex vi verborum non consecrari, vt constans ex sanguine, sed præcise, vt est quid separabile ab ipso: & vt sic, non includit sanguinem, vt partem sui, est enim sanguis pars non corporis humani vtcunque, sed viui: corpus autem humanum, vt sic & vt consecratur ex vi verborum: præscindit, seu abstrahit à mortuo & viuo, & ideo

sanguis

sanguis non est sub speciebus panis ex vi verborum: & idem est de alijs humoribus, qui cum sanguine fluunt, & miscentur, secus vero de alijs partibus solidis, quæ sunt de integritate corporis humani, in quocunque statu existat.

DISPVTATIO LI.

De his, quæ sunt sub singulis speciebus Eucharistiæ.

Disput. 51. de Eucharistia.

CVm dictum sit, Christum sub speciebus panis & vini realiter cõtineri, Christusq; plura includat, diuinitatem scil. & humanitatem, quæ anima & corpore, eiusq; partibus constat, & accidentibus etiam ornata est, videndum superest, an hæc omnia sint realiter præsentia in hoc sacramento, & quo titulo, ac ratione. Duplex enim distingui solet, scil. vis verborum, & concomitantia rerum, ita vt duobus modis possit aliquid esse præsens in hoc sacramento, scilic. aut ex vi verborum, aut per concomitantiam. Dicemus ergo primum absolute, quid hic sit præsens, deinde quid ex vi verborum, ac tandem quid per concomitantiam.

SECTIO I.

Vtrum tota Christi substantia sit sub singulis speciebus Eucharistiæ.

SOlet hoc loco adduci error Nestorij, negantis hic adesse totum Christum: sed ille quidem, cũ Christum à Deo personaliter separaret, consequenter cẽsere debuit in hoc sacramẽto nullo modo esse veram diuinitatem: circa humanitatem vero nihil inuenio in hoc specialiter errasse, carnem à sanguine, aut corpus ab anima in hoc sacramento separando. Fuerunt vero alij hæretici, dicti Intinctores, *vt refert VValdens.* to. 2. c. 87. qui panis species tinctas specieb. vini ad complementum communionis dabant, vnde existimasse creduntur, sanguinem nõ esse sub speciebus panis, illa vero consuetudo damnata est à Iulio I. in c. Cum omne crimen. de consecr. d. 2. Hinc etiam Alan. lib. 1. de Euchar. c. 41. hunc errorem tribuit hæreticis existimantibus necessariam esse communionem sub vtraq; specie: videntur enim in hunc errorem incidere, quia nõ credunt, sub singulis speciebus esse totũ Christũ. Sed hæc collectio incerta est, nã ex alijs causis moueri potuerunt. Deniq; Lutherum fuisse huius erroris magistrum, refert Eccius hom. 32. de sacram. eumq; aliquos Lutheranos nunc sequi refert Bellar. lib. 4. de Eucharist. c. 21. Caluinum etiam & alios, qui negant realem Christi præsentiam, eodem modo loqui necesse est, quia si Christus hic tantum est vt in signo, id tantum erit sub singulis speciebus, quod per illas significatur.

Vvaldens. *Alanus.* *Eccius.* *Bellarm.*

Dicendum vero est, totum Christum, totamque substantiam eius esse in hoc sacramento, & sub singulis speciebus eius. Est de fide, & primo colligi potest ex verbis Christi. Io. 6. Ego sum panis viuus, &c. & inf. Qui manducat me, viuet propter me, ergo sub speciebus panis totus Christus cõtinetur, & manducatur, & eodem modo loquuntur Sancti Patres, agentes de hoc sacramento, prout manducatur in pane, vel prout permanet in altari, absq; speciebus vini: sic loquitur Aug. ser. 2. de verbis Apostoli, vbi ait, eũdem Christum, qui in cœlo sedet, esse in altari: & Ambros. lib. de Myster. cap. 9. In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi, & lib. 5. de sacram. c. 3. Venisti ad altare, accepisti corpus Christi: audi dicẽtem sanctum Dauid: & ille in spiritu hæc mysteria præuidebat, & lætabatur, & nihil sibi abesse dicebat. Similiaq; sumi possunt ex Dionys. c. 3. de Eccles. Hierar. & Nazian. orat. de sancta Gorgonia, & Cyril. Hierosol. Cateches. 4. vbi hac de causa dicit, Christianos, manducando corpus Christi fieri Christiferos. Hoc etiam confirmant illa verba, quibus ex vsu Ecclesiæ vtuntur fideles ante communionem: Domine non sum dignus, &c. vt obseruauit etiam Origen. homil. 6. in diuersos. Dices, etiam Christus dicitur iacuisse in sepulchro, quamuis ibi non esset sanguis, neq; anima. Respondetur, non esse locutiones nude & abstracte considerandas, sed iuxta intentionem loquentium, & omnibus circumstantijs pensatis: sic autem constat, Christum locutum fuisse de se ipso viuente, & perfecto Deo ac homine, cum dixit. Qui manducat me, &c. vnde ibid. ait, Panis Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo: & iterũ, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Dici enim potest panis viuus, quia in eo datur caro eius non mortua, sed viua: & de cœlo descendisse dicitur, propter diuinum suppositum. Atque idem est sensus Sanctorum Patrum: dicunt enim, CHRISTVM ita esse hic, sicut in cœlo, itaque illum sub speciebus panis existentem alloquuntur, & ad eum orationes fundunt, ac si in propria specie videretur. Accedit, quod ex illa locutione, etiam in sensu minus proprie sumpto, saltem concluditur, diuinum CHRISTI suppositum esse sub speciebus panis simul cum corpore: quod ex eo est, quod in propria specie ei vnitur, numquamque ab eo separatur: pari ergo ratione conclude, non esse hic corpus sine anima & sanguine, aut è conuerso, propter realem coniunctionem, quam in re ipsa habent. Vnde hic optime accommodari potest illud primæ Iohannis quarto. Omnis spiritus qui soluit IESVM, ex DEO non est: soluit enim qui cunq; alicubi separat, aut humanitatem à diuinitate, aut corpus à sanguine. Secundò principaliter probatur, cõclusio ex definitione & traditione Ecclesiæ, nam in Concil. Constantin. sess. 13. & Basil. sess. 30. dicitur veritas hæc firmissime & sine dubitatione tenẽda, quæ traditur etiam in Florent. in decreto Eugenij, & definitur in Tridentin. sess. 13. cap. 3. & cãnone 1. & 3. & sess. 21. c. & habetur ẽt in c. Qui manducat c. singuli c. vbi pars. c. 3. Inuitat, & alijs, de Consecrat. d. 1. eamq; explicuit Aug. in homil. quam refert Beda 1. ad Cor. 10. & Eusebius Emissenus homilia 5. de Paschate, & alios infra referemus, qui non solum sub singulis speciebus, sed etiam sub singularum partibus dicunt Christum totum contineri. Tractãdo etiam de communione sub vna specie, afferemus alios dicentes: ideo vnam speciem sufficere laicis, quia sub ea totus Christus continetur. Tertio probatur ratione Diui Thomæ, quæ iam satis explicata est: nullo enim modo decuit, glorioſum & diuinum Christi corpus alicubi esse exanime, aut sine vnione ad Verbum: præsertim cum in hoc sacramento sit ad homines spiritualiter viuificandos: quam vim habet caro illa ex vnione ad Verbum, vt Concil. Ephes. dixit. Adde denique non esse consentaneum naturis rerum, vt corpus alicubi viuum, alibi sit ab anima separatum, neq; quod corpus animatum sit exangue. Sunt ergo sub qualibet specie essentiales partes humanitatis Christi, sunt etiam inter se vnitæ, quia ad hoc etiam necessarium est, vt sit ibi totus Christus: sunt præterea partes omnes substantialiter integrantes corpus Christi eo modo coniunctæ, qui ad perficiendum corpus humanum necessarius est: quia corpus Christi non est mutilum, nec monstroſum, sed pulchrum & ornatum, & ideo capillos etiam habet, & barbam, quia hæc etiam pertinent ad integritatem, & intrinsecum ornamentum humani corporis: sunt deniq; cum sanguine reliqui humores, quia omnes sunt de veritate corporis humani, ideoque in glorioso corpore existunt. De aere vero, qui intra corpus humanum, etiam glorioſum includitur, & aliquas partes porosas, vel concauas replet, vt locutioni deseruiat, dubitari potest, an sit etiam in hoc sacramento, cum per se non pertineat ad corporis compositionem, & alio-

Totus Christus est sub singulis speciebus Eucharistiæ. 1. Probatio ex Patribus.

Nazian. Cyrill. *Origenes.* *Aug. Ambros.* *Dionys.* *Liban. 4.* *a Priuilegio ex circula & Ecclesiæ traditum.* *Concilium Constanti. Basilien. Florent. Trident. Augustin. Emissen.* *Conc. Ephes.*

alioqui hic non sit necessarius, vel ad replendum aliquod vacuum, vel ad loquendum: quia Christi corpus, prout est hic, nec loqui potest, nec per spatium quantitatiue extenditur. Nihilominus contrarium videtur probabilius, & in vniuersum omnem substantiam: quæ est intra corp⁹ Christi gloriosum, præsentem, fieri in hoc sacramento, quia aliquo modo est de necessitate & perfectione humani corporis: Christi autem corpus hic est omni ex parte perfectum & sufficiens ad omnes actiones, quamuis ratione modi existendi illas non exequatur. Secus vero dicendū est de aliis rebus mere extrinsece & accidentaliter adiūctis quales fuerunt in nocte cænæ vestes, quæ nullo modo componunt humanū corpus, sed adiacent extrinsecus: item saliua, cibus indigestus, & excrementa, quæ tunc fortasse erant in corpore Christi omnino per accidēs: nam ad compositionem, & perfectionem corporis Christi non pertinebant, quod notarunt Soto in 4. d. 10. q. 1. art. 2. Ledesm. q. 17. art. 2.

Soto. Ledesm.

SECTIO II.

Vtrum in Eucharistia sit quantitas corporis Christi cum reliquis accidentibus.

IN præcedente sectione diximus de tota substantia, & omnibus partibus eius: hic dicendum est de omnibus accidentibus, quam rem attigit D. Thomas, infra art. 4. sed eam anteponimus, vt institutum ordinem obseruemus, & plures quæstiones inter se fere connexas facilius expediamus. Punctus autem controuersiæ versatur circa quantitatem, & alia accidentia, quæ ratione illius, vel per ipsam, substantiæ corporeæ insunt: nam de accidentibus spiritualibus nulla est difficultas, quin sint in hoc sacramento: quia nec locum occupant, neque ab illo pendent, neque ab extrinseco agente, sed ipsa Christi anima, ad cuius perfectionem pertinent ac proinde illam comitantur, vbicunque existit. De quantitate vero est prima opinio, negans esse præsentem in Eucharistia quantitatem corporis Christi, sed solam ac nudam substantiam materiæ animam informatam. Ita docet Durand. in 4. d. 10. q. 2. & probabile censent Maior. qu. 2. Gabr. art. 2. concl. 2. & lec. 43. in Cano. Ocham. in 4. q. 4. & tract. de Eucha. cap. 29. Est autem magnum discrimen inter hos authores, nam Duran. distinguit realiter quantitatem à substantia, & putat in sacramento poni realitatem substantiæ, sine re & forma quantitatis: quia putat primarium effectum formalē quantitatis esse ipsam extensionem in loco, seu quantitatiuam occupationem, & impenetrabilitatē propter quod existimat implicare contradictionem substantiam quantitate affectam, vel non occupare locum, vel in eodem loco cum alia quantitate penetrari. Vnde vlterius infert, nullam qualitatem, seu proprium accidens absolutum, à materiali substantia realiter distinctum, illiq; media quantitate inhærens esse in hoc sacramento, qualia sunt, color, calor & similia. At vero Ocham, & Nominales, non censent, quantitatem esse vnam rem à substantia, & aliis accidentibus distinctam: sed esse vel ipsam substantiam, vel modum eius, ita vt substantiam esse quantam, nihil aliud sit, quam habere nunc extensionem localem, ratione cuius corpus habet molem sensibilem, & naturaliter impenetrabilem, ex quo principio colligunt, substantiam carentem hac extensione non esse actu quantam, sed potentia tantum: quia caret illo modo actuali, quo fit quanta, & ita consequēter loquuntur de corpore Christi, quod in sacramento extensione caret: quamquam interdum dicant, identice habere hic rem illam, quæ est quantitas: non tamen formaliter quantitatem: cuius rationem in illo modo & extensione ponunt. de qualitatibus vero aliter sentiunt: quia putant, eas habere proprias quantitates distinctas à substantia & quantitate eius:

1. Opinio negans in Eucharistia esse Christi quantitatem: Durand. Maior. Gabriel. Ocham.

vnde dicunt, esse in hoc sacramento sine propriis quātitatibus: sic enim sunt modo accommodato, vt inhærere possint substantiæ, tamquam immediato subiecto suo. Et hic modus Nominalium, licet in eo, quod supponit, magis falsus sit, tamen opinio Durandi, quod ad præsens attinet, multo est periculosior, grauioremque errorem continet: Nominales enim solum dicunt, carere corpus Christi aliquo modo quem habet in cælo: quod in aliquo sensu omnes dicunt, vt videbimus: vnde solum in modo loquendi videntur differre à communi sententia, vocando illū modum, quantitatem. Durandus vero dicit, carere corpus Christi in sacramento aliqua forma reali, propria & accidentia: & quod difficilius est, dicit carere omnibus qualitatibus propriis, & connaturalibus. Solet autem hoc loco referri alia opinio, & tribui Ægidio, & Carthusiano, scilicet, esse in Eucharistia quātitatem corporis Christi, nō tamen constituere illud quantum. Verum, neq; illi authores hanc sententiam docent, vt constat ex Carthus. in 4. d. 10. q. 1. & 3. vbi Ægid. etiam refert, neq; in re ipsa potest habere aliquā probabilitatis speciem, nisi fortasse sit abusus terminorum, ipsum esse extensum in loco vocando esse quantum, seu effectum formalem quantitatis, vt facile patere potest ex dictis supra, disp. 48.

Carthus. Ægidius.

Dicendum ergo est, corpus Christi in Eucharistia habere ibi præsentem suam quantitatem, qua afficitur, & vere quantum ibi cōstituitur. Est communis sententia: tenet D. Thom. hic artic. 4. & in 4. d. 10. q. 1. art. 2. quæstiunc. 3. Bonauen. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 2. Palud. q. 2. Scot. q. 1. §. De secundo. Maior, q. 3. Heruæus, q. 1. artic. 3. Soto, q. 2. artic. 4. Alens. 4. p. q. 40. membr. 3. art. 4. Altisiodor. lib. 4. summæ, tract. 5. cap. 4. Marsi. in 4. q. 7. art. 1. Ledesm. q. 17. ar. 4. Henric. quodl. 1. q. 5. Ægid. quodl. 2. q. 4. quodl. 2. qu. 17. & Theorem. 10. & 33. de Eucharist. Ferrar. 4. cont. gent. c. 64. atq; idem docuit Innoc. libr. 4. de Myster. Euchar. cap. 8. Probatur autem in hunc modum, quia, vel procedimus in opinione negante quantitatem distingui realiter à re quanta: vel in alia, quæ affirmat, esse rem prorsus distinctam à substantia, & materia prima: in vtraque autem sententia, necessario dicendum est, Christi corpus habere hic suam quantitatem: ergo. Probatur prior pars contra Nominales qui reuera non loquuntur consequenter: confundunt enim ipsum Vbi intrinsecum cum quantitate: quia nihil aliud dicunt esse quātitatem, quam ipsam in loco extensionem, seu actualem loci occupationem, quæ non distinguitur ab ipso Vbi: hoc autem esse per se falsum, cōstat, quia per omnem loci mutationem, mutatur Vbi intrinsecum, & extensio in loco, saltem hæc numero in individuo: & tamen non mutatur quantitas in individuo: ergo non sunt omnino idem, sed quantitas & esse quantum, est aliquid prius, quam actualis repletio loci, quod naturaliter subest successiuè variis vbicationibus, seu extensionibus in loco: & ad illas comparatur, vt potentia ad actum, seu vt actus primus ad secūdum: Quod si fortasse hoc totum concedant, inquiram vlterius, an illud esse quantum, quod supponitur & permanet sub variis vbicationibus, fit ex natura rei distinctum à substantia, necne. Si non est distinctum, est inseparabile ab illa: & consequenter necesse est, vt corpus Christi in sacramento habeat illud esse quantum. Si vero distinguitur, aut tanquam res à re, & hoc ipsi negant, aut tanquam modus, & tunc non habent Nominales aliquod fundamentum, quo talem modum magis distinguant ex natura rei modaliter à substantia, quam proprie & in rigore realiter, vt rem à re, & ita reuera solum ipsi explicant modum aliqualiter distinctum & separabilem secūdum extensionem localem: Deinde esto, admittamus hūc modum ex natura rei distinctum, nullum est fundamentum ad negandum, corpus Christi in sacramento secum afferre talem modum: quia non est modus

Corpus Christi habet in Eucharistia suam quantitatem.
S. Thomas. Bonauen. Richard. Paludan. Scotus. Maior. Heruæus. Soto. Alens. Altisiod. Marsil. Ledesm. Henric. Ægid. Ferrar.

Impugnatur. Nominales.

pendens à loco, sed prior omni loco, idemque permanens variatis locis: & alioqui est magis intrinsece coniunctus corpori Christi quam alia accidentia vel qualitates eius, quas ipsi Nominales concedunt comitari in sacramento corpus Christi: Quod si fortasse dicant, hunc modum posse quidem manere sine hac vel illa extensione ad locum, non vero simpliciter sine vlla extensione, hoc iam reuocatur, ad quæstionem de possibili, quæ cum Durando communis est, & fuse est à nobis in superioribus tractata, disputat. quadragesima octaua, vbi ostendimus, posse quantitatem per potentiam Dei absolutam priuari omni actuali extensione in ordine ad locum. Nec Nominales in prædicto sensu hoc negant, sed quia non admittunt rem aliquam, vel realem modum inter substantiam, & actualem extensionem in loco. Vnde necesse est, vt vel fateantur, substantiam per se ipsam formaliter esse quantam, & consequenter corpus etiam Christi in sacramento esse quantum, vel certe formaliter fieri quantam per ipsam actualem extensionem in loco, & consequenter quantitatem nihil aliud esse, quam actualem ipsam extensionem, &, hac mutata, mutari etiam quantitatem, quo nihil absurdus dici potest.

Impugnatur. Durand. Procedendo autem in alia sententia, ponente quantitatem realiter distinctam à materia, fit argumentum contra Durandum ex D. Thoma supra, articulo 1. Quia substantia corporis Christi ita est realiter coniuncta suæ quantitati, vt ab ea nullatenus vsquam separetur: ergo vbicunque est substantia, ibi est quantitas: ergo etiam in sacramento. Respondet Durandus, negando secundam consequentiam, quia Christus non est in sacramento localiter, sed tantum secundum præsentiam ordinis, & ideo quauis substantia eius, & quantitas nusquam localiter separetur, separari possunt secundum præsentiam sacramentalem, quia potest substantia habere quandam habitudinem & ordinem ad hoc sacramentum, quem non habet quantitas. Sed hæc responsio Durandi, & ex alio errore procedit, & sane in ea non consequenter loquitur. Primum patet, quia talem ponit præsentiam ordinis, vt videatur destruere veritatem realis præsentiæ, qua substantia corporis Christi intime sit contenta sub speciebus panis, & ab illis realiter indistans. Secundum patet, quia, si hæc præsentia sacramentalis solum esset eiusdem ordinis, & habitudinis extrinsecæ, facilimum intellectu esset, Christi corpus non solum habere illam habitudinem ratione substantiæ, sed etiam ratione quantitatis. Suppositа autem sana doctrina de veritate, ac proprietate huius præsentiæ realis sacramentalis, consequenter iuxta contrariam sententiam concedendum esset, substantiam corporis Christi, licet in cœlo sit realiter vnita quantitati, tamen, prout est in sacramento, esse separatam ab illa: quia ibi caret illa, & vnione ad illam: hoc autem, quamuis secundum potentiam Dei absolutam non sit impossibile, tamen concedere, ita factum esse, est valde absurdum. Primo, quia in superioribus ostensum est, non esse impossibile, esse hic corpus quantum, quamuis non sit in loco extensum, & alioqui magis est decens, magisque connaturale, vt materia secum deferat suam quantitatem, suamque vnionem cum illa vbique retineat: non est ergo, cur negetur ita factum esse. Secundo, quia alias eadem ratione dicetur, esse in sacramento corpus sine anima, quia etiam hoc non est impossibile, neque est maius inconueniens, materiam corporis Christi carere alicubi anima, quam quantitate, quæ est passio magis intrinseca, & ex natura rei inseparabilem vnionem habens cum illa. Atque idem fere argumentum fieri potest de subsistentia diuina, quia non est illa maior ratio concomitantiæ. Fortiusque fiet argumentum de sanguine, quod nimirum sequatur, non esse sub speciebus panis, quia multo minus vinculum habet cum corpore, quam intrinseca eius quantitas. Quod si Durandus semel fatetur animam Christi sub speciebus panis informate materiam, etiam sibi nec quantitate, neque qualitate in temperamento fit dispositа, multo facilius concedere posset, & deberet, informare materiam corporis, etiam si non habeat coniunctam materiam sanguinis, quia sanguinis coniunctio in corpore viuo solum requiritur ad debitam & connaturalem talis corporis dispositionem. Ac denique, fide sua præsentia ordinis Durandus consequenter loqueretur, dicere etiam facile posset, sanguinem ad species vini habere habitudinem ordinis, quam non habet corpus, & è contrario corpus ad species panis, atque ita in sententia Durandi fere omnis concomitantia destruitur. Tertio (& hoc argumentum ēt procedit contra Nominales) sequitur ex dicta sententia, in corpore Christi, prout est in sacramento, nullam esse organicarum partium distinctionem, & illud compositum ex anima & materia nuda quantitate, vel nullas habere partes, vt multi putant, vel, quamuis habeat entitatiuas, vt verius est, omnes illas esse quasi homogeneas & omnino similes, quia, secluſa quantitate, & proprietatibus, quæ necessario illam supponunt, non potest intelligi in corpore diuersitas partium organicarum. Quod quidem in opinione, Durandi negantis etiam qualitatem temperamentorū, est per se euidens: ponendo autem cum Nominalibus in illo corpore qualitates, posset intelligi in partibus aliqua diuersitas ex vario temperamento qualitatum, non tamē sufficiens, quia inprimis non posset intelligi diuersa figura, vt ipsi fatentur, est autem hæc vna ex dispositionibus necessariis ad organizationem, & ad functiones vitales. Deinde non posset intelligi densitas, & raritas, neque durities, cum tamen sine his, non possit satis intelligi organizatio vitalis: neque distinctio propria inter os & carnem, &cæt. Ponere autem corpus Christi in sacramento ita confusum & homogeneum absurdissimum est, tum, quia anima non est apta ad informandum huiusmodi corpus, neque ipsum est capax vitæ, sicut nec vitalium actionum, tum etiam, quia tale corpus careret omni pulchritudine, & esset valde monstrosum, tum maxime, quia hoc pugnat cum proprietate illorum verborum Christi: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: quia vera caro non est sine tali temperamento & tali densitate, & dispositione, neq; aliter potest distingui ab osse & aliis membris, vt diximus.

Atq; ex his probationibus intelligi potest, conclusionem positam non solum procedere de quantitate, sed etiam de modis quantitatis absolutis & independentibus à loco & intrinsecis ac connaturalibus corporis humani, & membris eius, vt sunt talis densitas vel raritas, aut figura, &cæt. Item de qualitatibus similiter connaturalibus humano corpori in specie, & in tali individuo, vt ex rationibus factis satis patet. Item de his omnibus, non in abstracto tantum (vt sic dicam) sed in concreto, seu quoad realem vnionem & informationem corporis Christi, ita vt ei, prout existenti in Eucharistia, suos effectus formales conferant: nam ad hoc ponuntur hæc omnia in sacramento, vt rationes factæ ostendunt, & alioqui impertinenter & sine causa ibi esse dicerentur.

Sed inquires, qua certitudine tenenda sit hæc doctrina, prout à nobis explicata est, & qua censura reiicienda sit contraria. Aliqui enim sententiam Durandi hæresis damnant. Sed non inuenio expressam contra illam definitionem, nec testimonium Scripturæ irrefragabile: imo nec quod omnino euidenter ex principiis reuelatis conuinci possit: nam fere omnes rationes factæ ex aliquib. philosophicis principiis

Diuina.

Solutio.

cipiis pendent, veris quidem ac fere certis, non tamē omnino euidentibus : & ideo nimia mihi videtur hæchæresis censura : non tamen omnino displicet censura Alexandri Alensis, qui erroneam illam vocat: & saltem videtur mihi temeraria: quia & est contra mentem Doctorum, & sine vlla necessitate, vel vrgente fundamento admittit in hoc sacramento multa indecentia, & absurda, parumq; consentanea modo loquendi Scripturæ, Conciliorum & Sanctorum Patrum, qui vbiq; docent, esse hic corpus Christi, quale est in cœlo, aut quale erat in nocte cœnæ: iuxta verba Christi, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur : quia nec tradi potest corpus non affectū quantitate, nec effunditur sanguis, nisi liquidus, & consequenter tali modo quantitatis, & talibus dispositionibus temperatur. Est ergo hæc doctrina Theologice certa, quamuis non de fide.

Quæritur. Sed quæret aliquis vltimo, an hæc doctrina ad reliqua etiam extrinseca accidentia extendenda sit : Respondetur, non vniuersaliter, neque cum æquali certitudine : itaq; inter hæc accidentia & est præsentia localis, & accidentia, quæ ab ea intrinsece pendēt, vt sunt motus localis, relationes propinquitatis & distantiæ, &c. & hæc non cōcomitanter corpus Christi in hoc sacramento : non enim habet hic præsentiā quam habet in cœlo : tum, quia præsentia non transfertur de loco ad locū, vt supra dictum est, tum, quia hoc specialiter repugnat illi psentiæ extensæ & diuisibili, respectu indiuisibilis præsentiæ huius sacramēti, & hoc docuit D. Thom. infra art. 5. ad 3. Alia vero sunt accidentia independentia quidem à loco, tamen mere cōtingenter euenientia: vt est nunc in cœlo species visibilis ad actus videndi hoc vel illud obiectum, vel in terra aliquis calor, vel frigus, & de his Maior. d. 10. q. 5. negat esse in hoc sacramento : quia pendent ab extrinseca causa, quæ alibi est propinqua, & non hic, quæ opinio non est ita improbabilis, sicut opinio Durandi, vel Nominalium : quia hoc non est contra connaturalem dispositionem, & perfectionem corporis Christi: neq; contra communes locutiones Scripturæ & Sanctorum. Nihilominus probabilior est contraria sententia, quam D. Thom. insinuat dict. ar. 5. ad 3. quam cæteri authores communiter sequi videntur, quia etiam hic habet locum, realis concomitantia: & nihil est quod illam impediat, præsertim cū in superioribus ostensum sit, magis connaturale esse corpori in duobus locis existenti, vt in vtroq; loco habeat, quicquid in altero eorum denuo recipit, de qua re videnda sunt : & ad hunc locum applicanda, quæ supra disp. 48. de hac re tractata sunt.

SECTIO III.

Vtrum caro & sanguis Christi sint sub speciebus sacramentalibus ex vi verborum, vel per concomitantiam.

LVtherus, vt referunt Ruardus articul. 13. & Cochlæus libr. 2. Miscellanearum, cap. 9. irrisit hanc distinctionem de iis, quæ existunt in hoc sacramento ex vi verborum, & de iis, quæ existunt per concomitantiam, quam omnes Scholastici recipiunt: eam vero approbauit Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. non quod modum illum loquendi tanquam de fide certum definite intendat, sed rem solam : hæc enim est, quæ directe ad doctrinam fidei pertinet, scilicet totum CHRISTVM sub singulis speciebus contineri, & ita hoc solum tradit sub anathemate, canon. 1. & 3. Quia vero hæc fides optime explicatur per illū duplicem modum constituendi aliquid in hoc sacramento, ideo Concilium, ad declarandum mysterium, ea distinctione vsum est. Quocirca licet non sit aperta hæresis illam negare, est tamen ingens temeritas, & magnus error : præsertim cum ex principiis fidei non obscure colligatur, vt ex dicendis constabit. Id ergo dicitur poni ex vi verborum in Eucharistia, cuius præsentia ad verborum veritatem necessaria est, seu (quod perinde est) quod præcise per verba significatur : nam tam veritas, quam efficacia significationi respondet : verba enim efficiunt conuersionem, quam vere significant : vnde etiam dici potest esse ex vi verborum id, quod per se terminat conuersionem, quod quomodo intelligendum sit, postea trademus. Vnde è contrario per concomitantiam dicitur esse, quidquid in hoc sacramēto ponit, non quia sit simpliciter necessarium ad veritatem verborum, sed quia habet realem vnionem cum eo, quod necessarium est ad verborum veritatē: an vero id, quod tantum est per concomitantiam, nihilominus etiam fiat per verborum efficaciam, dicemus postea.

Hac explicata distinctione, dicendum est primo, sub speciebus panis esse corpus Christi Domini ex vi verborum. Conclusio est de fide, definita in Concilio Tridentino supra, & ab omnibus Catholicis Doctoribus recepta, & satis per se clara, suppositā veritate huius mysterij, quia verba formæ, qua consecratur panis, nihil aliud immediatius significant, vel ad suam veritatem requirunt. Difficultas autem est in explicando, quid complectatur ea vox, Corpus Christi : includere enim potest materiam, formam, & accidentia, & de forma quidem, & accidentibus dicemus duabus sectionibus sequentibus. Hic igitur circa materiam certum inprimis videtur, totam illam materiam, quæ in nocte cœnæ, quando Christus instituit hoc sacramentum, constituebat seu integrabat corpus eius cœpisse esse ex vi verborum sub speciebus panis, & hoc conuincit illa particula, meum: nam illa determinat significationem ad illam materiam, quæ tunc erat Christi, dicitur autem fuisse Christi, quia corpus eius tunc componebat. Vnde obiter primo colligitur, corpus, quod hic est ex vi verborum non dicere materiam in communi, vt abstrahit ab hac vel illa indiuidua materia, nec dicere solum communem illum gradum corporis, quod est subalternum genus prædicamenti substantiæ, vt sentire visus est Picus Mirandulanus in Apologia, quæstio. 6. quia non quælibet materia, sed hæc tantum indiuidua Christi corpus composuit, & similiter corpus in illa generalitate sumptum non petit hāc determinatam & indiuiduam materiam, quam petit corpus Christi, quod hic est ex vi verborum. Et ratio adhiberi potest, quia hæc sunt verba practica, & operatiua, & ideo oportet, vt, tam ex sua significatione, quam ex intentione operantis, indiuiduum corpus significent, saltem ex parte materiæ, quia omnis actio circa singulare versatur : Vnde vlterius colligitur, non tantum partem aliquam, sed materiam omnium partium organicarum, quæ tunc erant in corpore Christi, cœpisse esse sub speciebus panis ex vi verborum: ita docet D. Tho. hic art. 1. q. 1. ad 2. & reliqui Doctores in 4. distinctione 10. & Alexander Alensis. 4. part. quæst. 38. membr. 5. Gab. lect. 42. in Canon. & Ægidius Theorem. 30. de Eucharist. qui non solum docet, materiam harum partium, sed etiam ipsasmet partes organicas fuisse in sacramēto ex vi verborum, quod nos supra insinuauimus contra Durand. & Nominales : tum, quia illa particula (meum) determinat corpus humanum : corpus autem humanum intrinsece requirit, vt sit organicum, tum etiam, quia propria caro non intelligitur, sine organizatione : est autem sub speciebus panis ex vi verborum propria, & vera caro, iuxta illud: Caro mea vere est cibus, &c. Et ideo Sancti indifferenter dicunt, conuerti panem virtute verborum in corpus, vel carnem Christi. Vnde illud Ambros. 4. de sacrament. capitul. 4. De pane fit caro Christi. Et Cyprian. sermon. de Cœna Domini dicit, Christum consecrasse his verbis, Hæc est caro mea, intelli-

S. Thom. Alensis. Gabriel. Ægidius.

Mirandul.

Ambros. Cyprian.

gens, carnem (à parte totum significando) interdum totũ corpus homini indicare iuxta illud : Caro mea requieſcat in ſpe: atq; adeo, tam propriam carnis partem quam cæteras, quæ totum corpus componunt, ex vi talium verborum ſub ſpeciebus panis conſtitui.

Obiectio. Dices, aliquæ ſunt partes, quarum licet vna vel altera à corpore ſeparetur, nihilominus permanebit verum corpus humanum, vt digitus, aut brachium, &c. Ergo ſine illis vera eſſent illa verba, Hoc eſt corp⁹ meum : ergo illæ non erunt hic ex vi verbornm, iuxta definitionem ſupra datam. Reſpondetur, negando conſequentiam : quia corpus Chriſti proferentis illa verba non erat mutilum, ſed perfecte integrum, & ideo tale corpus ſignificatur, & determinatur per illa verba (Corpus meum:) hæ autem partes omnes neceſſariæ ſunt in corpore humano integro & perfecto: omnes ergo conferunt ad perfectam & integram veritatem illorum verborum : ſunt igitur omnes ex vi verborum, & ad omnes per ſe terminatur cõuerſio, non ſigillatim, ſed vt omnes componunt vnum totum perfectum.

Inſtantia. Dices vlterius, licet hæ partes requirantur in corpore viuo, non tamen in mortuo: hic autem non eſt corpus viuum ex vi verborum: ergo neque illæ partes.

Reſpondetur. Reſpondetur negando ſimpliciter maiorem: quia corpus, etiam mortuum, pro ut ſuo modo humanum eſt, ſuam requirit partium integritatem ne truncum ſit, vel mutilum : illæ ergo partes, quæ ſunt de integritate huius corporis perfecti in vtroque ſtatu vitæ, aut mortis, dicuntur hic eſſe ex vi verborum, nam vt ſupponimus, corpus hic præſcindit à mortuo & viuo, & huiuſmodi videntur eſſe partes ſolidæ: aliæ vero quæ dici poſſunt partes fluidæ, vt ſunt humores, non pertinent ad corpus exanime, ſed tantum ad corpus viuum, ad cuius naturalem conſiſtentiam requiruntur, & ideo neceſſe non eſt huiuſmodi partes eſſe ſub ſpeciebus panis ex vi verborum, vt infra dicetur. Sed quid tandem dicendum eſt de præputio corporis Chriſti, quod in ipſo non erat, quando primum dixit : Hoc eſt corpus meum : ergo tunc non fuit re ipſa poſitum in ſacramento ſub ſpeciebus panis : ergo nec nunc ponetur ex vi verborum, ſed ad ſummum, per concomitantiam: quia tunc exercuerunt verba Chriſti totã vim ſuam. Nihilominus contrarium videtur probabili⁹, ſcilicet præputium Chriſti, ſeu materiam eius nunc poni ſub ſacramento ex vi verborum : quia reuera pertinent ad integritatem illius corporis, & de ſubſtantia eius, & ita etiã in prima cõſecratione futurum fuiſſe, ſi tunc corpori non deeſſet: quia reuera claditur ſub perfecta corporis ſignificatione. Quocirca, ſicut interdum ponitur aliquid in hoc ſacramento per concomitantiã, quãuis veritas verborum id non requirat, quia in re ipſa eſt coniunctũ corpori Chriſti, ita è contrario, interdum aliquid q̃ fieri poteſt ex vi verborũ, non fit, quia in re ipſa deeſt corpori Chriſti in propria ſpecie exiſtenti, quia iuxta inſtitutionẽ, tale corpus ponitur in ſacramento, quale in ſe eſt.

Dubium.

Reſponſio.

Sanguis Chriſti ex vi verborũ eſt ſub ſpeciebus vini. Dico ſecundo, Sanguis Chriſti Domini eſt ſub ſpeciebus vini ex vi verborum. Hæc concluſio eodem modo tractanda eſt, quo præcedens : eſt enim eadem definitio Concilij & eadem communis doctrina, eademque ratio, vt per ſe conſtat. Quid vero nomine ſanguinis ſignificetur, quoad formam & accidentia, dicetur poſtea, quoad materiam vero dicendum eſt, ſanguinem, qui fit ex vi verborum in calice, conſtare debere ex illa ſingulari materia, ex qua fuit totus ſanguis, quem Chriſtus in corpore ſuo habuit in nocte cœnæ, vt ſatis declarant illa verba: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur. Sed ex his eiſdem verbis ſumpſerunt aliqui occaſionem dicendi nõ totum ſanguinem corporis Chriſti cœnantis cum diſcipulis eſſe hic ex vi verborum, ſed ſolum illum quem in paſſione effudit, credunt enim, aliam ſanguinis copiam remanſiſſe in venis, vel in iecore, qui non conſecraretur in triduo : quia non fuerat in paſſione effuſus, verba enim Chriſti limitata fuerunt ad illũ ſanguinem: ergo nec nunc conſecratur ex vi verborum. Imo fortaſſe neq; vllo modo nunc conſecratur: nam in corpore Chriſti glorioſo minor copia ſanguinis eſſe videtur, quã fuit in nocte cœnæ in corpore paſsibili: quia non requiritur nunc in alimentũ, ſicut tunc : ille aũt ſanguis præcipue creditur reaſſumptus in reſurrectione, quia in paſsione fuit effuſus. Vnde iuxta hanc opinionem ſatis erit dicere, nunc eſſe ex vi verborum in calice totum ſanguinem in paſſione effuſum, & totum etiam, q̃ nunc eſt in corpore Chriſti glorioſo : nam creditur eſſe omnino idem. Sed quamquam hæc vera ſint, etiam exiſtimo verũ, in nocte cœnæ fuiſſe ex vi verborum ſub ſpeciebus vini totum ſanguinem, qui tũc erat in corpore Chriſti: quia eſſentialia verba formæ ſunt hæc: Hic eſt ſanguis meus, & Cõcilium Triden. abſolute docuit, ſanguinem Chriſti fuiſſe in calice ex vi verborum : hæc autem indefinita ſignificatio æquiualet vniuerſali : neque eſt veriſimile, CHRISTVM intentione ſua potius vnam partem ſanguinis aſsignaſſe, quam aliã, cum verba totũ ſignificent. Neq; obſtant verba illa, Qui pro vobis effundetur: tum quia pium eſt, & valde probabile, Chriſtum totum ſuum ſanguinem in paſsione effudiſſe : cuius teſtes ſunt aqua & ſanguis, quæ de latere eius fluxerunt, tum etiam, quia (quicquid de hoc ſit) illa particula non eſt de eſſentia formæ, vt infra dicam, neq; addita eſt ad limitandã quãtitatem ſanguinis conſecrandi, ſed ad commendandum valorem & efficaciam huius ſanguinis, & indicandum finem, propter quem illa conſecratio fit, ſcilicet in memoriam noſtræ redemptionis, quæ effuſione illius ſanguinis peracta eſt. Exemplo res declaratur : nam, cum conſecratur oleum ad infirmos vngendos, quamuis in ipſa benedictione ſæpe fiat mentio huius finis, non ideo tantum illa pars olei benedicta creditur, qua poſtea perficitur vnctio, ſed ſimiliter totum oleum: ſic igitur Chriſtus totum ſanguinem ſuum ſimpliciter conſecrauit : quia illo nos erat redempturus, ſiue illum poſtea totum effuderit, ſiue non. Quapropter, ſi in triduo vinum conſeceretur, totus ſanguis, tam qui effuſus eſt, etiam ſi eſſet per varia loca diſperſus, quam ſi quis in corpore manſit, in calice eſſet ſub ſpeciebus vini : nunc vero conſecratur totus, qui eſt in corpore glorioſo, qui nõ eſt, cur cenſeatur minoris quantitatis, quam fuit in nocte cœnæ, quia licet non requiratur per modum alimenti, tamen corpus glorioſum eſt purius ab omnibus excrementis, & loca illa, quæ excrementa occupabant, plena ſunt ſanguine, & puriſsimis humoribus.

Dubium. Sed quæres obiter, an hic ſanguis ſit ex vi verborum, per modum vnius continui ſub ſpeciebus vini: & eſt ratio dubij, quia contingit extra ſacramentum illum ſanguinem eſſe diſcontinuum, & per varia loca diſperſum : ita autem eſt in ſacramento, ſicut extra, vt ſæpe dictum eſt : eſſet ergo tunc ſanguis in ſacramẽto diſcontinuus & diuiſus: ergo vis verborum non requirit illam vnitatem & continuitatem. *Reſpondetur* eſſe hoc probabile, neq; aliquod inconueniens ex illo ſequi, nihilominus tamen poſſe contrarium facile defendi, nam hic ſanguis ſine dubio per modum vnius per formam ſignificatur, atque ita etiam conficitur. Vnde ſi vlterius addamus ex vi verborum fieri, vt totus ille ſanguis ſub ſpeciebus ſit ſibi coniunctus, & loco indiſtans, probabile etiam ſit debere eſſe continuum, quia res liquidæ, & eiuſdem rationis, & loco indiſtantes, ſtatim continuantur: diuiſio autem illa, quæ interdum reperiri poteſt inter partes ſanguinis, præciſe oritur ex diſtantia locali, & ideo neceſſe non eſt, vt ſanguis, qui eſt in ſacramento, in hoc imitetur modum exiſtendi, quem idem ſanguis habet extra ſacramentum, vt patet ex doctrina ſupra tradita de proprietatibus rei pluribus locis exiſtentis.

Solutio.

Dico

2. Conclus. non est corpus sub speciebus continetur quia sub speciebus est ex vi verborum, est tamen per concomitantiam. Magister. Alens. Bonavent. Marsilius. Gabriel.

Dico tertio: Corpus nō est sub specie vini, nec sanguis sub specie panis ex vi verborum: sunt tamen per concomitantiam. Prior pars negatiua non ponitur expresse à Conc. Trident. nisi quatenus ex altera affirmatiua inferri potest, eam tamen docent communiter Theologi cum Magistro in 4. d. 10. D. Thom. hic, Alens. 3. par. quæst. 38. memb. 5. Bonau. distinct. 11. art. 1. quæst. 4. Marsil. quæst. 8. art. 2. & Gab. lect. 42. in Canonem. Et patet ex terminorum expositione supra data: quia, neque verba consecrationis panis quicquam de sanguine dicunt, neq; verba calicis aliquid de corpore. Vnde in triduo illorum veritas integra, & efficax esset sine præsentia sanguinis sub specie panis; &c. ergo. Et confirmatur ex fine talis institutionis, quia est expressa repræsentatio mortis Christi: vt enim effusio sanguinis, & separatio animæ à corpore expressius repræsentaretur, voluit Christus, corpus & sanguinem ex vi verborū seorsim consecrari: nam quia re ipsa separari iam non poterant: quoniam Christus resurgens à mortuis iam non moritur, saltē in modo, & vi consecrationis decuit separationem repræsentari. Quapropter non videtur mihi probabile, quod Scoto visum est in 4. d. 10. q. 4. ad secundū, scil. esse sanguinem in hostia ex vi verborum: nō quidem, vt terminum integrum cōsecrationis, sicut est in calice, sed vt partem integri termini: nam sanguis est pars corporis. Sed ad hoc iā responsum est in Cōmen. art. 2. & in hac ipsa sectione, circa conclusionem primam, sanguinem non esse partem corporis, prout est in hostia ex vi verborum: quia sanguis solius corporis viui pars est: hic autem non est viuum ex viverborum. Vnde facile etiam constat, idem dicendum esse de aliis humoribus, & de spiritibus vitalibus: hæc n. sub neutra specie sunt ex vi verborum, quia non sunt partes corporis aut sanguinis vt sic: vnde nec sint per se necessaria ad veritatem vtriusq; formæ.

Non dictum nostrum.

Altera pars conclusionis, quoad rem ipsam, de fide certa est: vt constat ex Concilio Trid. & ex hactenus tractatis, ostendimus enim totum Christum esse sub singulis speciebus: est ergo corpus in calice, & sanguis in hostia. Vnde ad hoc probandum interdum sanguis miraculose ab hostia manauit, vt referunt Vincentius in Speculo histor. li. 30. c. 24. & Alens. 4. par. quæst. 10. 53. membr. 1. & propter eandem causam dicuntur fideles sumere sanguinem sub speciebus panis, iuxta illud Oseæ 14. vt legunt 70. Interpretes. Bibent, & inebriabuntur frumento, & florebunt quasi vinea, & memoriale eius, quasi vinum Libani. Modus autem loquendi seu explicandi hanc rē concluditur ex dictis, nam sanguis est in hostia, & corpus in calice, & non ex vi verborum, vt ostensum est: ergo per concomitantiam. Rogabis qualis sit hæc concomitātia, vel in qua reali cōnexione fundetur, nulla n. realis vnio inter corpus & sanguinem intercedere videtur, sed tantum localis continentia, est n. sanguis in corpore, tanquam in vase, hæc autem coniunctio sola non satis esse videtur ad concomitantiam sacramentalem. Respondetur, si vera esset opinio dicens sanguinem informari anima, facilis esset responsio, oporteret enim sanguinem aliqua ex parte esse continuum cæteris partibus, & ita esset facilis concomitantia, tamen quia illa opinio falsa est, dicendum aliter est, concomitantiam consistere in naturali dependentia, quam corpus viuum & sanguis habeant inter se, ratione cuius postulent, vt sint inter se connexa & commista, quia neque corpus in naturali statu suo potest conseruari sine sanguine, neque sanguis extra corpus conseruari potest incorrupeus, neque in proprio & connaturali statu: vnde mutuo se fouent, & iuuant, vel per effectionem, vel aliis modis. Vnde fatemur, localem continentiam per se solam non sufficere: nam, si in triduo pars aliqua sanguinis intra corpus remansisset & fieret consecratio, nulla esset concomitantia, vt sentit D. Tho. hic art. 2. quia tunc non esset inter illa prædicta naturalis connexio: sicut supra etiam de corpore & vestibus dicebamus.

Vincent. Alens.

Ose. 14.

Bibituri.

SECTIO IV.

Vtrum ex vi verborum sit in sacramento aliqua forma substantialis.

QVÆstio hæc tractari solet specialiter de corpore Christi, prout sub speciebus panis continetur, fortasse quia illa species, & prior & notior, ac vsu frequentior, & ita etiam à nobis prius differetur, & deinde ad sanguinem facile applicabitur resolutio, quia quæstio, reuera, communis est vtriq; speciei, vt à nobis proposita est.

Prima opinio negat in Eucharistia esse aliquam formam substantialem ex vi verborum. Gabriel. Marsil. Ægidius. Maior.

Prima itaq; opinio negat, aliquam formam substantialem esse hic ex vi verborum, sed solam materiam primam. tenet Gabr. lect. 42. in Canon. & in 4. distinction. 11. quæst. 1. artic. 1. Marsil. quæst. 8. artic. 2. in fine. Ægidius Theorem. 28. 29. & 30. Maior distinct. 10. quæst. 5. in principio citatur etiam Palud. quæst. 3. art. 3. nu. 32. sed immerito. Fundamentum, quia corpus cum forma panis, non significat compositum, sed alteram partem physicam compositi, illo modo, quo dicitur homo constare ex corpore, & anima, vel quo Aristoteles dixit, animam esse actum corporis physici, organici: ergo ex vi illius formæ solum illud corpus fit in sacramēto, quod est pars physica, & essentialis humanitatis: hoc autem nullam includit formam, sed solam materiam. Assumptum declaratur primo, quia hoc satis est ad propriissimā significationem illius formæ. Secundo colligi potest ex illa particula [meum] quæ non proprie indicat totum compositum sub aliquo præciso gradu metaphysico, sed proprie partem aut rem physicam, vt si quis dicat, hoc est animal meum, proprie designabit aliquod animal, quod possidet, non tamen proprie seipsum sub præciso gradu animalis, sed potius diceret, ego sum hoc animal. Christus ergo dicendo: Hoc est corpus meum: designauit partem physicam humanitatis, quæ est materia. Tertio, quia in triduo fuit materia corporis Christi sine vlla forma substātiali, vt prædicti authores putant: ergo, si tūc fieret consecratio, sola materia esset sub speciebus panis, & in illa saluaretur tota veritas, & efficacia formæ, ergo sola illa est ex vi verborum. Quod si quis dicat, assumptum esse falsum, respondetur, vim argumenti non hinc dependere: quia saltem conditionalis est vera, quod si materia corporis Christi ita permansisset, consecratio etiam prædicto modo fieret, quod satis est ad vim verborum explicādum. Quarto, quia nulla forma substantialis potest hic esse ex vi verborum, quia neque anima, quia non est hic corpus viuum ex vi verborum, nec forma cadaueris: quia etiā non est mortuum ex vi verborum, nec aliqua forma physica, communis vtriq; quia nulla est: nec forma communis abstracte seu logice secundum aliquem gradum metaphysicum: quia (vt supra dicebamus contra Mirandulanum) communis gradus non potest esse terminus actionis realis, qualis significari debet per verba huius formæ, quæ practica sunt, & intendi ab operante seu consecrante. Quod tandē confirmatur, quia alias ex vi horum verborum non esset semper idem numero corpus sub his speciēb. contra vim illius vocis [meum:] quæ designat singulare, & indiuiduum corpus.

Secunda opinio ex vi verborum potentiae formam corporeitatis, vt loquuntur Scotus. Richard. Ocham. Henricus.

Secunda opinio est, esse hic ex vi verborum formam corporeitatis, vt loquuntur Scotus, d. 10. qu. 4. dist. 11. qu. 3. art. 2. Richard. articul. 2. q. 2. Ocham in 4. quæst. 6. vel formam mixti, vt loquitur Henricus quodl. 3. qu. 6. & 8. quodl. 9. qu. 8. & 9. qui eis fundamentis niti debent, quib. præcedens opinio, addendo (corpus) in prædicta forma panis, non significare tātum corpus quantitatiuum, sed substātiale, quod nō solam materiam includit, sed etiam formam constituentem illud sub ratione corporis: huiusmodi

autem forma iuxta hanc opinionem est specialis forma physica, distincta ab anima, quæ sola (secundum Scotum) mansit in corpore Christi in triduo. Quocirca, qui opinaretur, partes organicas distingui partialibus formis substantialibus, distinctis ab anima, & prioribus, independentibus ab illa, consequenter diceret, etiam illas esse hic ex vi verborum: atque idem censerent de formis elementorum, qui existimant eas esse formaliter in misto. Ego vero suppono has omnes opiniones philosophicas esse falsas, quib⁹ sublatis, nullus in Theologia relinquitur locus huic secundæ sententiæ, & ideo nihil amplius de illa dicã, quia non est hic locus latius examinandi & improbandi, illa philosophica fundamenta: procedemus ergo supponendo, tantum esse in humano corpore vnam formam substantialem, quæ est anima.

Reiicitur.

Tertia docet ex vi verborum esse ibi animam vt anima est. Heruæus.

Hinc ergo orta est tertia opinio affirmans, esse hic ex vi verborum animam, vt anima est. Quæ tribuitur Heruæo opusculo de pluralitate formarum ad argum. 143. qui dicit quidem, hic esse animam propter vnionem ad Verbum, non tamen esse hic viuificantem & informantem corpus. In quo sensu, est opinio falsa & impertinens, primo, quia, si non informat corpus, adhuc supereſt quæstio, an ex vi verborum sit aliqua forma informans, vel sola materia. Secundo, quia, si non informat, est impertinens ad veritatem verborum: non ergo erit hic ex vi verborum: vnio enim ad Verbum, ad hoc non satis est: quia ipsamet vnio ad Verbum, non est ex vi verborũ, sed per concomitantiam, vt infra dicetur: imo talis vnio neque ad concomitantiam sufficeret: quia non vbicunq; est Verbum, ibi est anima, & ideo in triduo, licet anima esset vnita Verbo, non propterea fuit per concomitantiam in sepulchro, vbi erat corpus, etiã vnitum verbo. Vt ergo hæc opinio aliquid ad rem afferret, dicere deberet, hic esse ex vi verborum corpus Christi viuum, & ideo eodem etiam modo esse animam. Potest autem assumptum suaderi, primo, quia, cum Christus dixit: Hoc est corpus meum: suũ corpus designauit, prout tunc erat: ergo, sicut tunc erat viuum, ita significatur, & conficitur ex vi illorum verborum. Secundo, quia significatio illorum verborum debet esse vniuoca & particularis, vt possit esse efficax, & practica: ergo debet determinate significare corpus viuũ: nam si disiunctim significaret corpus viuum, vel mortuũ, haberet significationem æquiuocam, nam, teste Aristotele, caro, os, & similia æquiuoce dicuntur de corpore viuo, & mortuo. Tertio, quia in cap. In quadam. de Celebrat. Missar. dicitur corpus Christi esse humanum: quia informatur anima (corpus) autem illa forma significat corpus humanum, & in hac significatione prolatum fuit hoc verbum à Christo: non ergo potest in alia proferri. Quod si obiiciatur, quia iuxta hæc nõ posset hæc forma in triduo fere proferri, nec quicquam efficere. Respondendum consequenter est, vel concedendo totum, vt supra ex quadam Glossa retulimus, vel certe dicendum esset, quod etiam tunc verba efficerent corpus Christi viuum, sicut illud significant: quia cũ non sint tantum adductiua, sed etiam effectiua non semper illud efficiunt, quale in propria specie existit, sed quale illa significant.

Quarta dicit esse ibi animam, vt dat esse corporeũ præcisè.

Quarta sententia est, hic esse ex vi verborum formam substantialem, vt præcisè dantem esse corporeum, non quod talis forma in re ipsa sit physice distincta à forma specifica, sed quod sit ipsamet forma specifica, quæ à parte rei fuerit in tali corpore, non secundum propriam rationem suam, sed secundum præcisam rationem, qua constituit corpus. Quocirca, si in corpore Christi in propria specie existente, fuerit anima rationalis, illa erit in hoc sacramento ex vi verborum, non tamen vt anima est, sed vt est forma corporis. Hæc est opinio D. Thomæ, præcedenti quæstio, articul. 6. ad 2. sed non eodem modo illam Thomistæ interpretantur: quidam enim dicunt (corpus) in forma consecrationis supponere tãtum pro materia, connotare autem animam, vt dat esse corporeum. Ita Soto distinctione 10. quæst. 1. articul. 1. Ledesma, quæstion. 17. articulo 1. dub. 4. Palacius distinctione 8. disputatione 4. conclusione 4. qui refert Auerroem in paraphrasi Metaphys. Sed hic modus loquendi mihi non videtur necessarius, nec D. Thom. consentaneus: hic enim 1. part. quæst. 76. articul. 4. ad 1. simpliciter dicit, corpus per animam constitui in esse corporis, sicut in esse viuentis: nemo autem dicet, viuens supponere pro materia connotando animam, ratio autem est, quia compositum ex materia & forma substantiali vt sic, est per se vnum, quod per modum absolutum significatur per vocem corporis, sicut per vocem viuentis, aut animalis: sicut ergo hæ voces non supponunt pro materia prima connotando formam, sed pro subsistente in tali natura composita ex materia & forma sub tali gradu, ita corpus non supponit pro materia, connotando animam, vt dantem esse corporeum, sed pro natura corporea, id est, composita ex materia, & forma, dante esse corporeum. Quocirca sine causa æquiparant prædicti authores in hac suppositione corpus cum albo: alioqui, sicut hæc est vera locutio, album est homo, vel nix, ita etiam hæc esset vera, corpus est materia, & pura potentia, quod est præter communem loquendi modum: dicitur enim corpus materiale, non materia ipsa. Ratio autem differentiæ est, quia compositio ex subiecto & albedine est accidentalis, & illa forma aduenit suppositio constituto, quodin illa subsistit, & ideo pro illo tantum supponit vox (album) corpus vero dicit compositum per se vnum & substantiale, cuius forma non aduenit suppositio constituto, sed ex illa cum materia resultat: quod proinde non in sola forma, vel materia subsistit, sed in tota natura ipsius compositi, & propterea etiam, (album) est terminus connotatiuus, de formali significans albedinem & connotans subiectum, (corpus) vero est terminus absolutus, adæquate significans naturam corpoream. Vnde si corpus non sumatur per modum partis, sed in vi concreti, & per modum totius, illique tribuendum sit aliquod formale significatum, illud certe non erit forma physica substantialis, dans esse corporeum, sed integra natura metaphysica, constans ex materia & forma substantiali vt sic: sicut (homo) de formali significat, non animam rationalem, sed humanitatem. Tandem hoc plane constat in forma calicis: quis enim dicat sanguinem ibi supponere pro materia prima, & non pro subsistente in tali natura composita ex materia & forma sanguinis? ergo idem æquali vel maiori ratione dicendum est de corpore in forma consecrationis panis. Aliter ergo explicatur hæc sententia, scilicet, directe, & ex vi verborum esse hic corpus substantiale, quatenus dicit compositum ex materia & forma substantiali dante esse corporeum: & ita illam defendunt Caiet. circa dictam solution. ad 3. D. Thom. Palud. in 4. d. 10. q. 3. circa finem, Capreol. d. 10. qu. 2. articul. 3. ad argumenta Scoti contra primam concl. & mihi videtur vera sententia, quam vt sigillatim probem, sequentes conclusiones subiicio.

Prima sit, in hoc sacramento est forma substantialis, & non sola materia, ex vi verborum. Probatur ex propria significatione verborum, corpus enim substantiale, vt dictum est, non est sola materia, sed compositum aliquo modo ex materia & forma. Quod aptius declaratur ex forma sanguinis: nullus enim dicet sanguinem esse solam materiam, aut posse intelligi sine propria forma substantiali: ergo eadem ratione corpus includit suam formam: est enim par ratio: quia corpus illud est humanum, & includit carnem & ossa, &c. Et ideo ex vi verborum est hic caro, vt supra dicebamus: non magis autem

potest

potest intelligi caro, quam sanguis sine forma substantiali. Denique sola materia non sufficit ad veritatem verborum: ergo non sola est ex vi verborum: antecedens patet: tum, quia materia non est corpus, vt ostensum est: tum etiam, quia hic esse non potest corpus Christi, nisi aut mortuum, aut viuum: in neutro autem statu includit solam materiam: vt de corpore viuo est per se notum: & de mortuo ostensum late est in superiori tomo: corpus enim Christi mortuum naturali modo extitit, excepta vnione hypostatica: materia autem non potest naturaliter existere sine omni forma: ergo id etiam, quod commune est corpori humano, viuo ac mortuo, scilicet, quod sit constans ex materia & forma substantiali aliquo modo organica, est hic ex vi verborum. Vnde oritur duplex confirmatio: quia in hoc sacramento fit propria trãssubstantiatio: ergo ex vi verborum non terminatur ad solam materiam, sed ad compositum substantiale: ergo non solum materia: sed tale compositum est hic ex vi verborum. Secunda confirmatio est, quia terminus actionis, quam verba ex vi sua efficiunt, esse debet aliquid, quod naturaliter possit existere ex vi suæ substantiæ, sed non est huiusmodi sola materia: ergo non sola illa fit ex vi verborum.

Anima vt anima est, nõ est hic definite ac determinate ex vi verborum. Trident.

Secunda conclusio, Anima, vt anima est, non est hic definite ac determinate ex vi verborum. Hæc conclusio videtur certior, quam præcedens: nam Concilium Tridentinum sessio. 13. capit. 3. diserte docet, animam esse sub vtraque specie per concomitantiam. Et satis concluditur illa ratione, quia corpus Christi non est hic viuum ex vi verborum: tum, quia alias etiam sanguis esset in hostia ex vi verborum: quia corpus viuum includit sanguinem, vt partem sui: consequens autem est contra Concilium Trident. tum etiam, quia in forma nulla fit mentio viui, aut mortui, sed corporis, quod vt sic, ab vtroque statu præscindit. Nec ipsa illa particula (meum) aut tota forma prolata à Christo viuente, determinat significationem ad corpus viuum: sed solum ad corpus proprium, de quo tanquam de vno & eodem ipsemet homo viuens loqui potest, præscindendo ab illius vita aut morte. Nam, sicut Christus dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, potuisse addere, sepelietur & resurget sicut Ps. 19. dicitur in persona Christi. Caro mea requiescet in spe. Et ita SS. loquuntur de hoc sacramento, dicentes, illud corpus esse in Eucharistia, quod natum est ex Virgine, pepẽdit in Cruce, iacuit in sepulchro, & gloriosum resurrexit: Amb. 4. de sacrament. capit. 4. & 6. Augustinus citatus à Beda, 1. ad Corinth. Paschasius, & alii: corpus ergo illud, quod Christus appellauit suum, indifferens est ad mortuum, & viuum: solumque dicit proprium corpus humanum. Tandem hoc conuincit illa ratio de consecratione facta in triduo virtute horum verborum. Euasiones enim supra datæ probabiles non sunt. Prima namque in superioribus reiecta est: ostendimus etenim tunc reuera potuisse corpus consecrari: & hic addi potest, quod de illo corpore iacente in sepulchro verissime dicitur, hoc est corpus Christi, & anima Christi spiritualiter, vel sensibiliter per aliquod corpus loquens, vere dicere posset: Hoc est corpus meũ, signando idẽ corpus, quod iacebat in sepulchro: ergo eadem ratione potuisset tunc Sacerdos vere dicere in persona Christi super panẽ, hoc est corpus meum: intendendo illũ cõuertere in illud corpus, quod vere dici poterat corpus Christi. Et idem etiam est manifestum in sanguine: nam sanguis effusus vere proprie dicitur, sanguis Christi, & ab ipso vere vocaretur sanguis meus. Quod si de sanguine admittitur, tunc potuisse consecrari separatum à corpore, non potest vlla verisimilitudine negari de corpore à sanguine separato. Altera vero responsio, quod tunc fieret corpus Christi viuum, & non tale quale erat in propria specie, præter quam, quod repugnat torrenti Doctorum, in multas incidit difficultates, quas non poterit explicare: quale enim esset illud corpus, gloriosum ne, an mortale? neutrum dici potest, cum fundamento: sanguis item vel consecraretur tunc corruptus, qualis statim est extra corpus, vel in ea naturali dispositione, quam habet in corpore? si enim primum dicatur, non consequenter proceditur, si autem dicatur secundum, dicendum consequenter esset, tũc etiam futurum fuisse corpus sub speciebus vini, atque ita euertitur tota concomitantiæ ratio. Ac tandem, si corpus Christi in propria specie existens non sit, quasi mensura & exemplar eiusdem existẽtis in sacramẽto, nihil certum dici potest de proprietatibus & conditionibus, quas huiusmodi corpus in sacramento habet: nam, vt dixi, ratio concomitantiæ tollitur, & alioqui vis verborum indifferens manet ad multa huiusmodi: ergo necessario dicendum est, tale fuisse consecrandum corpus in triduo, quale tunc erat in propria specie, & consequenter vim & veritatem verborum non requirere corpus viuum.

Ex vi verborum est Eucharistia formalis substantialis quatenus sufficit constituere corpus organicum humanum.

Tertia igitur conclusio sit, ex vi verborum esse hic formam substantialem, quatenus sufficiens est ad constituendum corpus organicum humanum, quæ, licet secundum hanc rationem præscindat à propria ratione animæ vel formæ cadaueris, tamen in re semper est anima, vel forma cadaueris. Tota hæc conclusio consequitur ex duabus præcedentibus, & probationibus earum, & ex aliis rationibus contra alias sententias adductis, & iuxta illam existimo declarandum esse Diui Thomæ mentem: cum enim dicit formam panis conuerti in formam corporis Christi, secundum quod dat esse corporeum, non oportet intelligi de esse corporeo communissimo: quia reuera non tantum est hic ex vi verborum corpus vt sic (quod alii nobis obiiciunt, ac si id dicere mus) sed est corpus vt tale aliquo modo, scilicet, vt organicum, & præterea non vt organicum in communi, sed tali organizatione, scilicet, humana: quia hic est ex vi verborum corpus humanum: ergo etiam est hic ex vi verborum forma substantialis: non vt est forma corporeitatis præcise: quia vt sic, abstrahit ab organica vel non organica, neque vt est forma organica præcise: quia vt sic, abstrahit ab humana, vel non humana: erit ergo forma corporis organici humani vt sic, quæ ex vi sui conceptus præscindit ab anima & forma cadaueris humani, vtraque enim requirit aliquem organizationem propriam & accõmodatam corpori humano. Duplex enim in hoc corpore intelligitur organizatio. Vna perfecta & connaturalis: altera imperfecta, & in via corruptionis: vt constat ex Aristot. 1. de Gener. text. 37. & inter vtramque concipi potest propria conuenientia, non tantum ratione accidentium, sed etiam ratione formæ substãtialis, quæ, si indiuisibilis sit, vt est anima, est (vt ita dicam) eminenter heterogenea: si autem est diuisibilis, vt forma cadaueris, erit formaliter heterogenea, constans ex partibus aliquo modo diuersis, iuxta diuersum temperamentum, quod in diuersis partibus materiæ requirit: sic igitur corpus humanum, propriis membris constans, potest concipi vt abstrahens quidem à viuo & mortuo, non tamen vt commune cuicunque corpori, sed solum vt humano: ergo, vt sic, includit formam corporis, non quamcunque, sed talem, quæ habeat formaliter vel eminenter humanam organizationem, seu illam in membris corporis requirat. Et ideo, vt in superioribus dicebamus: forma cinerum, etiam in eadem numero materia recepta non sufficeret ad verificandã formam huius sacramenti: si enim Corpus Christi per impossibile in cineres fuisset redactum, non cõstitueretur in sacramento sub illa dispositione, nec illius præsentia ad verborum veritatem satis fuisset. Quamquam illa forma etiam esset forma dans esse corporeum. Et idem argumentum fieri potest de

formis elementorum, & aliis similibus ; necessario ergo illud esse corporeum determinandum est ad esse humanum, iuxta modum explicatum. Atque hinc satis patet vltima conclusionis pars : formam scilicet, quæ hic est ex vi verborum, secundum propriam quidem rationem præscindere à ratione animæ: quia potest saluari in forma cadaueris : & è conuerso: tamen in re semper esse, aut animam, aut formam cadaueris: quia corpus proprie humanum tantum potest altera ex his formis constare: quod magis declarabitur, soluendo argumenta aliarum opinionum, vbi expediemus difficultatẽ hinc emergentem, scilicet quomodo verba attingant effectionem huiusmodi formæ.

Ad argumẽta primæ opinionis respõsio.

Ad primum igitur argumentum pro prima opinione, negatur, solam materiam sufficere ad propriam significationem, & veritatem verborum consecrationis : quia, vt dictum est, sola materia non est corpus, nisi includat formam, saltem sub aliquo gradu seu consideratione : itaque ita etiam à multis explicatur definitio animæ, quod ad hunc locum non spectat. Ad secundum respondetur, concedendo, corpus suum designasse Christum sub ratione partis, non tamen inde fit, designasse solam materiam : sed vt includit formam, præscindendo à ratione animæ, vt anima est. Dico autem significari hoc modo Corpus Christi per modum partis : quia in re, sola materia est vna pars physica, & tota forma est altera; quæ vnamet realiter & indiuisibiliter, & constituit corpus, & tale corpus : à nobis tamen præscinditur, & significatur, ac si essent in re formæ distinctæ : & ideo ita nunc significamus corpus per modum partis, ac si vere forma corporeitatis esset distincta ab anima, vt Scotus putauit ; hic autem modus significandi sufficit ad proprietatem illius locutionis, Hoc est corpus meum. Ad tertium iam dictum est, in triduo non fuisse materiam corpus Christi sine forma, & ex hypothesi constat etiam ex dictis, illam conditionalem esse falsam: videlicet, si ita tunc existeret materia Christi sine forma, de illa sufficienter verificari verba formæ. Quocirca, posita illa hypothesi, idẽ dicendum esset, quod supra dicebamus de eo casu, in quo corpus Christi in cineres esset redactum : quod scilicet, talis suppositio repugnat institutioni, quæ simpliciter facta est ex certa præsuppositione : quod verum ac primum Christi Corpus non erat defuturum in rerum nutura, & sub propria specie existens: vnde, cum illa suppositio sit impossibilis in sensu cõposito, in eodem possunt ex ea contradictoria inferri, scilicet, & quod fieret consecratio propter institutionem, & quod non fieret, quia non est in rerum natura verum Christi corpus. Vel, si quis velit simpliciter admittere, quod tunc fieret cõsecratio ex sola materia, consequenter diceret, futurã nunc fuisse imperfectam & mutilam, qualis esset, si fingeretur corpus Christi carens brachio, aut simili parte.

Dubium primum circa quartum argumentum primæ opinionis.

Quartum argumentum petit nonnulla dubia. Primum est, an efficientia verborũ attingat formam substantialem, quæ de facto ponitur in hoc sacramẽto ; duplex enim excogitari potest modus dicendi. Primus est, verba attingere, & efficere solam materiam : Deum autem supplere inefficaciam verborum, introducendo formam. Probatur, quia verba non possunt efficere formam secundum propriam specificam rationem eius : alioqui anima, vt anima, esset ex vi, & efficacia verborum : ergo nullo modo possunt illam efficere. Dices ex Diuo Thoma supra, formam panis conuerti in animam, vt forma corporis est, non vt anima est : & ita etiam verba per suam virtutem & actionem attingere animam sub vna ratione, & non sub alia. Sed hoc non videtur posse intelligi: tum quia forma in se & physice sumpta indiuisibiliter est eadem, nec gradus ille genericus distinguitur in re ab specifico : ergo non potest intelligi, actionem realem & physicam, qualis est actio verborum, attingere vnum & non aliud: tum etiam propter rationem in argumento factam, quia actiones terminantur ad res singulares, prout in re ipsa existunt : in re autem non existit ratio generica, nisi media specifica. Confirmatur primo hic modus dicendi, quia alia, quæ hic sunt per concomitantiam, vel non fiunt speciali actione, vt diuinitas, vel si indigent speciali actione, fit à Deo, & non à verbis, vt infra dicitur : ergo idem dicendum est in præsente de anima, vt anima. Confirmatur secundo : nam, si in triduo consecratus esset panis, ibi fuisset corpus sine anima : si autem ille panis consecratus vsque ad diem resurrectionis conseruaretur, inciperet esse anima sub illis speciebus, vt est communis doctrina D. Thom. infra quæst. 81. & Doctorum in 4. distinctione 10. vbi Scotus quæstione quarta. Capreolus quæstione 2. articul. 3. Gabr. lect. 42. in Can. tunc autem non inciperet esse anima per actionem verborum, quæ iam non essent : ergo per actionem Dei: ergo idem nunc dici potest. Nihilominus alter dicendi modus verior mihi videtur: scilicet eam formam Corporis Christi, quæ in sacramento ponitur, ibi fieri, seu adduci ex efficacia verborum, à quibus fit vna completa actio conuersiua, quæ complete terminatur ad Corpus Christi constans ex materia & tali forma: ita tenet Capreolus supra ad argumenta Aureoli, & Scoti contra primam conclu. & idem videntur sentire reliqui Thomistæ, Caietanus præcedente quæstione, articulo quinto & sexto, Hispalensis in quarto distinctione decima, quæstione 1. articulo 5. ad secundum Aureoli & Scoti, & Soto quæst. 1. articulo 1. ad 1. Et probatur conuentẽ dorationem prioris sententiæ: nam hic est forma substantialis ex vi verborum, vt ostensum est: ergo fit in sacramento per efficaciã & actionẽ verborum: quia verba sacramentorũ efficiunt, quod significẽt; quod autem est in sacramento ex vi verborum, est ex propria significatione verborum : ergo ex efficacia, & actione eorum : sed non potest actio terminari ad formam sub ratione communi, & non sub specifica: ergo terminatur ad totam formam physicam, prout in re est. Secundo, quia verba perficiunt totam transsubstantiationem actione sua: sed transsubstantiatio non terminatur ad materiam solam: neque ad compositum sub gradu generico tantum, sed ad corpus Christi, prout in re ipsa constituitur sub speciebus panis: quia actiones physicæ terminãtur ad res ipsas singulares, & physicas, prout in se existunt: præsertim actio transsubstantiatiua, quæ postulat, vt fit à tota substantia in totam substantiam. Quocirca ad rem intelligendam, & soluendum contrarium fundamentum, oportet distinguere, ex D. Thoma infra, quæstion. 81. articul. 2. ad tertium, aliud esse poni in sacramento aliquid ex vi verborum, aliud vero poni per efficientiam verborum : hoc enim latius patet, quam illud : nam ex vi verborum solum dicitur esse illud, quod præcise necessarium est ad veritatem verborum : per efficientiam autem est omne illud, quod à parte rei identice coniunctum est cum veritate verborum, seu cum eo, quod ad illa est necessarium : Christus enim dedit virtutem verbis ad perficiendam veritatem, quam significant, & consequenter ad efficiendum omne id, sine quo res significata fieri non potest : quia ergo verba solum significant corpus ratione quadam de se indifferente, ideo sub ea ratione tantum dicitur esse in sacramento ex vi verborum ; tamen quia in re fieri non potest, nisi secundum rationem specificam, ideo virtus actiua verborum ad illam etiam extenditur, prout in re fuerit necessarium non ex parte significationis verborum, sed ex parte ipsius termini. Ad fundamentum ergo prioris modi negatur assumptum : & ad probationem negatur sequela : quia, vt dictum est, aliquid est ex actione verborum, quod non est ex vi verborum ; quia non est absolute necessarium ad ver-

Scotus. Capreol. Gabriel.

Solutio dubii.

ad veritatem eorum, sed solum ex suppositione, quod Christi corpus in propria specie taliter existit. Et ad hunc modum exponendum censeo D. Thomam: cum dicit, conuerti formam panis in animam, vt non animam, sed vt formam corporis: scilicet, quantum est ex necessitate verborum secundum se, non secundum id, quod ex parte rei est necessarium. Vnde ad primam confirmationem respondetur, non oportere omnia, quæ sunt hic per concomitantiam, heri eodem modo: & quicquid de aliis fit, tamen, quando id, quod dicitur esse per concomitantiam, in re non distinguitur ab eo, quod ex vi verborum, necesse est etiam fieri per actionem verborum. Ad secundam confirmationem respondetur, in eo casu, animam poni sub speciebus panis diuina virtute, tamen ratione verborum præcedentium quæ tunc non effecerunt animam: quia, quoad hoc, fuerunt quasi impedita, quia anima non erat in Corpore Christi in propria specie: virtꝰ autem verborum ex institutione limitata est ad agendum talem formam, qualem Corpus Christi habuerit in propria specie: inde autē non recte infertur, nunc verba non habere virtutem ad efficiendam animam: sed potius contrarium potest inde inferri. Sicut dici solet de effectu sacramenti, qui datur, recedente fictione: quod non fit tunc ab ipso sacramento, quia iam non existit: datur tamen ratione illius, quia ipsum per se erat causaturum talem effectum, si subiectum non esset impeditum.

Dub. 2. Secundo petitur in dicto argumento, quomodo forma secundum gradum abstractum & communem possit esse hic ex vi verborum: aut quomodo actio verborum determinetur ad talem formam in specie & individuo efficiendam, cum significatio practica & actio physica debeant versari circa singularia. Respondetur, virtutem verborum consideratam veluti in actu primo, & potentialiter (vt sic dicam) habere quasi pro adæquato subiecto corpus humanum: id est, constans ex materia & forma sufficiente ad constituendum corpus humanum: & secundum hanc adæquatam habitudinem considerandam esse formam, quæ hic dicitur esse ex vi verborum: & hoc modo nullum est inconueniens, virtutem verborum terminari ad aliquid abstractum & commune: nam hoc in omnibus fere potentiis & virtutibus reperitur: præsertim in his, quæ sunt indifferentes ad plures effectus, vel obiecta inadæquata, quæ comprehenduntur sub aliqua ratione communi & abstracta, quæ dicitur esse adæquata tali virtuti vel præsentiæ. At vero in actu secundo semper actio verborum determinatur ad agendam hāc vel illam formam in particulari, sicut aliæ virtutes vniuersales in particulari semper efficiunt hunc actum aut effectum: Hæc autem determinatio in præsente sumenda est ex statu, seu forma, quam in propria specie habet Corpus Christi: & radicaliter eruitur ex institutione, per quam data est virtus verbis ad tale corpus efficiendum, quale in re ipsa extiterit: proxime vero sumi poterit ex intentione operantis, quæ debet esse institutioni conformis, & semper talis est sub aliqua saltem ratione vniuersali, quamuis interdum ex errore priuato alia esse videatur.

Dub. 3. Tertio petitur in eodem argumento, an corpus, quod per hæc verba sub sacramento constitui potest, semper sit idem numero, vel etiam specie: nam ex his, quæ diximus, consequi videtur, non semper esse idem numero, neque specie: quia non semper eadem specifica forma constituitur: vnde vlterius fit consequens, transsubstantiationem, quæ per hæc verba fieri potest, non esse semper eiusdem rationis ex parte termini ad quem: nam in triduo haberet terminum specie distinctum ab eo, quem nunc habet: erit ergo transsubstantiatio diuersa, sicut esset transsubstantiatio facta in lignum, vel aurum: & sicut est diuersa creatio equi, & leonis ex parte terminorum, quamuis in modo conueniant. Respondetur ex prædictis authoribus præsertim Capreolo, & Hispalensi, esse quidem idem numero corpus, quod sub speciebus panis per actionem verborum constitui potest in quocunque statu eo modo, quo est idem numero Corpus Christi mortuum & viuum: est autem huiusmodi corpus idem ex parte suppositi, materiæ & quantitatis: non autem ex parte formæ, vt latius dixi in superiori tomo: hoc autem sufficit, vt humano modo de illo loquamur, tanquam de eodē numero: quamuis in rigore physico reuera non sit idem numero compositum ex parte formæ. Atque eodem modo concedendum est, Corpus CHRISTI in triduo, & viuum, & specie differre ex parte formæ, & consequenter transsubstantiationem in vtroque statu factam ex parte termini, ad quem conuersio terminatur, esse diuersam: neque ex hoc sequitur vllum inconueniens, quia cum hac distinctione saluatur veritas verborum in vtroque statu, vt declaratum est. *Solutio. Capreol. Hispal.*

Ad argumenta tertiæ opinionis respondetur.

Et ex his patet etiam responsio ad argumenta tertiæ opinionis. Ad primum enim iam declarauimus, quomodo, licet Christus viuens illa verba protulerit: Hoc est corpus meum: non propterea in particulari locutus fuerit de suo corpore viuo, vt sic: quia verba quæ protulit, ex præcisa sua significatione indifferentia sunt ad corpus viuum & mortuum indicandū, & vtrumque potuit Christus appellare suum vt explicuimus. Vnde patet etiam responsio ad secundum: non est enim necesse, propriam æquiuocationem in hac forma admittere: quia, licet oculus, caro, &c. secundum proprias & specificas rationes æquiuoce talia dicantur in corpore viuo & mortuo, quo sensu locutus est Arist. 2. de anima, & Diu. Tho. 1. p. qu. 76. artic. 8. nihilominus tamen in vtroque corpore, vt constat ex tali materia, & forma, quæ sufficit ad rationē corporis humani vt sic, potest intelligi aliqua ratio communis, sub qua fit vniuoca significatio huius vocis. Ad tertium vero, ex c. In quadam, de Cel. Miss. respondetur, ibi non dici, animam vt sic esse de veritate, aut necessitate corporis humani vt sic neque corpus Christi esse humanum, quia anima informatur: sed potius è contrario, animam non fuisse viuificaturam illud corpus, nisi esset humanum: Christumque esse verum hominem, quia anima & humano corpore constat. *Arist. D. Thomas.*

Secundo, ex prædictis facile est definire, quid dicendum sit de forma substantiali sanguinis, quæ per verba consecrationis constituitur sub speciebus vini: nam eodem modo & proportione explicanda res est. Si enim verum est, sanguinem informari anima, distingui suo modo potest sanguis veluti viuens à mortuo, qui dici potest veluti cadauer sanguinis: quos necesse est secundum proprias rationes specifice differre: conueniunt tamen sub communi ratione sanguinis humani: vterque enim absolute, & simpliciter sanguis humanus dicitur. Sic igitur ex vi verborum erit hic substantialis forma constitutiua sanguinis humani vt sic: tamen in particulari semper erit, aut anima, aut forma sanguinis effusi iuxta statum, quem sanguis ipse in propria specie habuerit, situt dictū est de corpore. Supponendo autē, sanguinē non informari anima, duobus modis procedi potest: Primo, sustinendo, sanguinem, quādiu verus sanguis est, semper retinere eandē speciem formā, siue in corpore, siue extra corpus sit. Vnde fit consequens, illā formā poni in hoc sacramento ex vi verborū: quia illa determinate est iuxta hanc opinionē de ratione sanguinis, quē verba significant. Alter modus, & fortasse probabilior, est, sanguinē, quā. uis non informetur anima, nihilominus distinctam formam habere, quando est intra corpus viuentis

in sua

in sua naturali dispositione, & postquam est effusus: præsertim post aliquam moram, & post immutatã naturalem dispositionem, quam in corpore viuentis habet: & iuxta hanc sententiam eodem modo philosophandum est, ac si sanguis informaretur anima: quia est omnino eadem proportio. Atque hinc facile soluitur obiectio, quæ hic fieri posset: scilicet, quod si ex vi verborum tantum est forma substantialis, vt dat esse corporeum, non esset alia forma ex vi verborum sub speciebus vini, quam sub speciebus panis: quia sub vtrisque est forma, vt dat esse corporeum. Respondetur autem negando sequelam: quia, vt diximus, non est hoc intelligendum de forma, vt dante esse corporeum in communi, sed in ratione corporis humani, vel sanguinis humani: hæc autem forma, etiam sub hac præcisa ratione non est eiusdem rationis in corpore & in sanguine: & ideo non sequitur, eandem formam ex vi vtro rumq; verborum sub vtraq; specie.

Tertio iuxta principia posita expediri facile potest dubitatio facta in superioribus, scilicet, per quã actionem ponatur sanguis sub speciebus panis: & corpus sub speciebus vini: an scilicet, per actionem conuersiuam, quæ ipsis verbis fit, vel per aliam, quã Deus coniungat cum actione verborum. Dicendum est enim: sicut sanguis est in re ipsa substantia distincta à corpore, quamuis habeat rationem partis respectu totius viuentis, ita necessariam esse distinctam actionem, saltem partialem, per quem sanguis fiat sub specieb. panis, & corpus sub speciebus vini: præsertim, cũ non tantum materia, sed etiam forma hæc duo distinguantur. Simpliciter tamen & absolute, sicut corpus viuum hominis vna dicitur substantia constans corpore & sanguine, ita vna est actio totalis & integra, qua totum hoc sub speciebus panis, aut vini constituitur: atque ita probabilius existimo, totum hoc fieri per efficientiam ipsorum verborũ, & per actionem transsubstantiatiuam. Nam, licet ex vi verborũ quibus consecratur corpus, absolute loquendo, non fit necessarius sanguis: tamen, quando in re ipsa necessarium est, corpus, quod fit per verba, esse animatum, & viuẽs, iuxta Christi institutionem, ex eadem habent verba efficaciam ad efficiendum quicquid est de necessitate corporis animati, & viui, iuxta modũ explicatum de forma substantiali: qui similiter applicandus est ad efficientiam corporis sub speciebus vini: nam in his omnibus est eadem proportionalis ratio. Legatur Innocent. libr. 4. de Myst. cap. 19. Alensis & Scotus, locis supra citatis, qui videntur alium sequi dicendi modum. Sed quod diximus, videtur probabilius, quamuis non sit tam certum, sicut quod de anima diximus: quia non est inter corpus & sanguinem illa identitas, quæ est inter formam secundum communem vel specificam rationem conceptam: & ita in præsente concomitantia non est tanta necessitas, sicut in illa. Est autem magna congruentia; quia non repugnat, institutionem factam fuisse illo modo: & alioqui expediebat verba habere illam virtutẽ & efficaciam, vt simpliciter possent terminum suum, prout in re ipsa necessarium esset, sub speciebus sacramentalibus constituere: & ita potest hoc dici necessarium ad necessitatem verborum, non simpliciter, sed ex suppositione.

Innocent. Alensis. Scotus.

Dub. alterũ Vltimo expeditur obiter ex dictis aliud dubium quando scilicet panis conuertitur in corpus Christi, & vinum in sanguinem, an materia conuertatur in materiam, & forma in formam, vel simpliciter totũ in totum: nam D. Thom. quodlib. 3. articul. 11. ad primum, negat partem essentialem conuerti in partem, sed simpliciter totum in totum: idem Alens. 4. part. quæstione decima, membr. 5. articul. 3. §. 6. late Soto, distinctione nona quæstione 2. articul. 5. circa finem Ledesma, quæstione 16. articulo 4. dubi. 2. & videtur fuisse sententia Innocent. libr. 4. de hoc Myster. cap. 8. ratio esse potest: quia vnica actione introducitur corpus Christi sub speciebus, & expellitur substantia panis: ergo simpliciter totum conuertitur in totum: neque est vlla specialis ratio, propter quam materia potius dicatur conuerti in materiam, quam in formam, vel è contrario. Nihilominus idem D. Thom. quæstione præcedent. articul. 4. ad tertium, & artic. 6. ad secundum sentit, ita totum conuerti in totum, vt materia conuertatur in materiam, & forma in formam, idem in 4. distinctione 11. quæsti. 1. articul. 1. & Scotus quæstione 3. circa finem, Paludanus quæstione 1. articul. 1. quæstione 3. artic. 2. Capreol. quæsti. vnica. articul. 3. ad 1. Durandi, contra primam concluf. Richardus articul. 1. quæst. 2. Marsil. qu. 8. articul. 2. & Henric. quodlib. 9. quæstione 9. Et videntur fundari solum in quadam debita proportione: quia totum non conuertitur in partem, nec pars in totum: ergo totum in totum, & pars in partem: ergo materia in materiam, & forma in formam. Sed hæc dissensio videtur esse de modo loquendi: nam actio, qua introducitur corpus Christi sub speciebus, cum sit accommodata suo termino adæquato, non potest esse omnino simplex, cum terminus ipsæ simplex non sit: prout ergo illa actio vna est, qua per se primo fit totum, recte dicitur totum conuerti in totum: quia vero ad integram transsubstantiationem non satis est integram substantiam introduci, nisi etiam integra substantia expellatur, & consequenter materia ei⁹ & forma, si ex eis constat, vt alterius materia & forma introducatur, & ideo satis etiam accommodate dicitur, materiam conuerti in materiam, & formam in formam: neque in hoc modo locutionis aliquod inconueniens inuenio.

Resolut. D. Thom. Scotus. Paludan. Capreol. Durand. Rich. Marsil. Henric.

SECTIO V.

Vtrum quantitas & accidentia humanitatis Christi sint in hoc sacramento ex vi verborum, vel per concomitantiam.

RAtio dubitandi est, quia ex vi verborum est in hoc sacramento corpus organicum, vt ex Diuo Thoma, & aliis supra docuimus: sed corpus organicũ in suo intrinseco conceptu & ratione includit quantitatem, & alia accidentia: ergo hæc sunt ex vi verborum. Minor probatur, quia corpus organicum in suo conceptu includit membrorum distinctionem in figura, densitate, & raritate, atque adeo in quantitate & magnitudine: quo argumento supra concludebamus contra Durandum, hæc omnia fieri præsentia in hoc sacramento: eadem igitur, seruata proportione, concluditur debere esse ex vi verborum. Confirmatur & explicatur, nam, si Christus dixisset (hoc est corpus quantum meum) sine dubio quantitas hic esset ex vi verborum: quia in ipsis verbis expresse continueretur: sed quamuis non ita explicite, implicite saltem idẽ continetur in illis verbis: quia, quia dicit corpus humanum, & heterogeneum, dicit corpus quantum: imo loquendo familiariter, & iuxta communem vsum, prout Christus locutus est, nomine corporis non intelligunt homines nudam substantiã sed habentẽ molem, & quantitatẽ: præsertim, cum addiderit Christus illa verba, Quod pro vobis tradetur: non enim tradi aut pati poterat corpus, nisi quantum.

Dubitatur expeditur.

Gabr. Nominales dicunt vt videntur.

In hac re Gabr. & Nominales locis citatis in præcedenti sectione, propter difficultatẽ tactam sentire videntur, hæc accidentia esse ex vi verborum in hoc sacramento. Qui non de omnibus accidentibus, sed de his tantũ, quæ videntur esse de ratione corporis, aut sanguinis humani, vt sic, loquuntur. Aliter vero Æg. Theo. 28. & sequentibus: licet neget, quantitatem esse hic ex vi verborum: affirmat tamen, modum quantitatis esse ex vi verborum: quia saltem ille modus est de

Ægidius.

est de ratione corporis heterogenei, licet non sit quãtitas ipsa. Sed difficile est intelligere, quid appellet modum quantitatis: nullus enim modus quantitatis intelligitur, nisi per modum extensionis, aut secundum se, aut in ordine ad locum: sed in præsente non potest esse sermo de extensione in ordine ad locum quia hæc, nec ex vi verborum, neque per concomitantiam conuenit corpori, vt in hoc sacramento existenti: neque ex vllo modo de ratione corporis humani seu organici: extensio autem in ordine ad se, est effectus formalis quantitatis, modo in superioribus explicato: ergo repugnat, hunc modum conuenire corpori in sacramento existenti ex vi verborum, & non quantitatem ipsam: quia effectus formalis conuenire non potest, nisi mediante forma. Quod si forte sit sermo de extensione entitatiua ipsius materiæ, illa non est modus quantitatis: neque est accidens aliquod, sed est modus substantialis, seu ipsamet naturalis entitas materialis substantiæ: nisi forte vocetur modus quantitatis, quia à nobis concipitur per habitudinem quandam, seu analogiam, & proportionem ad quantitatem: quæ erit impropria locutio. Non est tamen contendendum de vocibus, quando res constant.

Quantitas, & quæ illã consequũtur sunt in hoc sacramento per concomitantiam. Caiet. Soto. Ledesma.

Dicendum est igitur, quantitatem: & reliqua accidentia, quæ quantitatem consequuntur, vel disponunt materiam ad hanc formam, esse in hoc sacramento per concomitantiam, & non ex vi verborum. Ita docet S. Thom. hic articul. 4. quem sequuntur ibi omnes Thomistæ, Caietanus, Soto, Ledesma, & communiter Doctores in 4. distin. 10. Et ratio D. Thom. est optima, quia transsubstantiatio, quæ fit virtute verborum, non terminatur ad quantitatem vel alia accidentia, sed ad solam substantiam: ergo non sunt hic accidentia ex vi verborum, sed sola substantia, sunt ergo per concomitantiam: hæc vltima consequentia est per se nota: quia supra ostensum est, hic esse quantitatem & accidentia, & præterea etiam ostensum est, quicquid hic adest, alteroex dictis duobus modis fieri. Primum autem antecedens probatur à Diuo Thoma, ex termino à quo: quia, scilicet, qui conuertitur, est sola substantia panis, & non quãtitas: ergo transit per se in substantiam, & non in quãtitatem. Deinde optime confirmatur verbis Concilii Trident. sessione 13. capite 4. vbi Sancta Synodus declarat, per consecrationem panis & vini conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio proprie transsubstantiatio appellatur. Ex quibus verbis alia etiam ratio desumitur ex natura talis actionis, quæ cum substantialis sit, solum ad substantialem terminum per se terminatur. Prima denique consequentia declaratur, & probatur in hunc modum: diximus enim in superioribus, aliud esse fieri aliquid in sacramento per efficaciam verborum, aliud ex vi significationis verborum: licet autem non omne id, quod in sacramento fit per efficientiam verborum, sit etiam ex vi significationis eorum, tamen è contrario, quicquid est ex vi verborum, necesse est, vt per se fiat ex efficientia verborum: quia potissima & primaria virtus verborũ, est ad efficiendum id, q̃ per se primo significant: ergo quicquid est ex vi verborum, est etiam ex primaria efficientia verborum: ergo è contrario accidentia, quæ hic non sunt ex primaria efficientia verborum, non possunt esse ex vi verborum. Quæ ratio vniuersaliter concludit de omnibus accidentibus: quia transsubstantiatio ad nullum accidens per se terminatur, sed ad solam substantiam.

Trident.

Sed quæres, quisnam sit hic concomitantiæ modus, & per quam actionem ponatur hic quantitas, vel quodlibet accidens: Respondetur, non esse in omnibus eandem radicem: & consequenter, neque eundem concomitantiæ modum: quantitas enim, & alia accidentia, quæ sunt intrinsece connaturalia huic substantiæ, ponuntur in hoc sacramento, non solum, quia insunt in tali substantia, quatenus in propria specie existit, sed etiam quia quodammodo per se conueniunt huic substantiæ, & intrinsece illam comitantur. Quo fit, vt talia accidentia, quamuis non per se fiant per actionem transsubstantiatiuam, concomitanter tamen & secundario fieri censeantur: quia naturaliter resultant ex primario termino illius actionis, sicut per creationem animæ, dicuntur concreari intellectus, voluntas: vel quantitas per materiæ creationem. Alia vero sunt accidentia, quæ solum ponuntur per concomitantiam in hoc sacramento, quia realiter inhærent in eodem corpore, vel anima extra sacramentum, quamuis non sint intrinseca, sed mere contingentia seu accidentia: hæc autem esse possunt duplicia: quædam per efficientiam intrinsecam ipsius animæ Christi, vt sunt actu vitales eius, visio, amor, & cæt. & hæc fiunt in hoc sacramento per eandem actionem ab anima Christi, per quam fiunt in cœlo, alia vero sunt omnino ab extrinseco agente, vt sunt habitus infusi, dotes gloriæ, species intentionales sensuum externorum, & hæc non videntur fieri in hoc sacramento, nisi per specialem Dei actionem: quia hæc concomitantia est magis extrinseca, vt in superioribus declaratum est, præsertim in hac disputatione, sectione secundo & supra disputatione 48. An vero ad hanc ipsam actionem verba instrumentaliter concurrant, incerta res est: nam licet id fit possibile, tamen ex sola institutione non satis colligitur, an ita fiat, de quo iterum redibit sermo sectione sequente.

Responsio ad rationem dubitandi.

Ad rationem dubitandi in principio positam, duo dici possunt. Vnum est, duplicem distingui posse organizationem: vnam substantialem, & alteram mere quantitatiuam, & priorem esse hic ex vi verborum, non autem quantitatiuam. Substantialis autem organizatio, quæ obscurior est, explicari potest ex parte formæ & ex parte materiæ: & quidem ex parte formæ, si illa sit diuisibilis & extensa per partes in partibus materiæ, consistit in hoc, quod non omnes partes talis formæ sunt omnino eiusdem rationis, sed partialiter diuersæ: nam inde prouenit, quod in diuersis partibus materiæ diuersas dispositiones requirat: si autem forma sit indiuisibilis, vt anima rationalis, solum virtute & eminenter continet huiusmodi organizationem, quæ per ordinem etiam ad dispositiones à nobis explicatur, quatenus diuersas illas requirit in diuersis materiæ partibus. Ex parte autem materiæ intelligi aliquo modo potest hæc organizatio, quia maior multitudo materiæ intelligitur esse in vna parte, quam in alia: quæ diuersitas potest in illa substantia intelligi, etiam præcisa quantitate. Quamuis enim hæc varietas ex natura rei comitetur quantitatem, & quodammodo per illam fiat, nihilominus, si intelligeremus corpus animalis priuari quantitate, & substantiam in reliquis manere immutatam, manerent plures materiæ in osse, quam in carne: maiorque vnio inter manum & digitum, quam inter digitos inter se: & sic de aliis partibus. Potest etiam hoc explicari iuxta opinionem asserentem, non manere eandem quantitatem in genito & corrupto: sed fieri resolutionem vsque ad materiam primam: tũc enim in instanti generationis materia secundum se, & præcisa omni quantitate, præintelligitur forma, & absolute loquendo, prius natura forma ingreditur materiam, quam quantitas, quæ iuxta hanc opinionem ex forma resultat: materia autem sic præintellecta non est vniformis secundum omnes partes, sed necesse est, vt alium modum præintelligatur habere in vna parte, quam in alia: inde est, vt

aliter

aliter informetur in vna parte, quam in alia: vel si forma est diuisibilis, vt aliam partem recipiat vna pars materiæ, & aliam alia, & inde etiam si vt variæ dispositiones in materiæ partibus cõsequantur, proportionatæ his, quæ immediate præcesserunt. Hic modus dicendi est probabilis, sed inprimis est valde obscurus: quia illa diuersitas in sola substantia non satis concipitur, in quo consistat, secluſa quantitate, nisi fortasse in modo præsentiæ, quæ est valde extrinseca & per accidens. Deinde non videtur omnino satisfacere: quia organizatio debita corpori humano non tantum est illa substantialis, sed etiam accidentalis, vt supra dicebamus contra Durand. Et ideo vlterius addendum est secundo, concedendo quantitatem & accidentia esse de ratione corporis organici, vt organicum est, non tamen esse de substantia illius corporis simpliciter, sed esse proprietatem vel dispositionem debitam tali substantiæ, & ideo non oportere, vt hic sint ex vi verborum: quia verba per se ac formaliter solam substantiam significant: sicut illam tantum per se primo efficiunt: quasi concomitanter vero possunt dici significare etiam accidentia quatenus illa sunt necessaria tali corpori, vt esse possit in rerum natura, cum tali esse substantiali. Quapropter, quamuis hæc accidentia intrinseca proprie non dicantur hic adesse ex vi verborum, dici tamen possunt necessitate quadam consequi ex veritate & proprietate talium verborum. Vnde hæc concomitantia quodammodo maior est, quam concomitantia animæ, vt anima est: quamuis aliunde videatur esse minor: nimirũ, quia est minor identitas inter quãtitatẽ & substantiam, quam sit inter animã, vt anima, & vt dat esse corporeum. Dico autem, ex alio capite concomitantiam quantitatis videri maiorem, quia non ex suppositione aliqua, sed simpliciter ex intrinseca natura, & necessitate corporis humani, vt sic, &, vt quantitas consequitur ad actionẽ verborum: anima vero, vt anima, non cõcomitanter ex necessitate simpliciter, sed solum ex suppositione, quod in propria specie tale corpus animatum existat.

SECTIO VI.

Vtrum Verbum, Diuinitas, aut aliæ personæ sint in Eucharistia ex vi verborum, vel per concomitantiam.

Verbum diuinum esse speciali modo in Eucharistia, multis probatur.

HÆc quæstio præcipue tractanda est de Verbo diuino. Nam ex illius decisione facile reliqua constabunt. Est ergo inprimis certum de fide, esse diuinum Verbum in Eucharistia speciali modo, quod colligitur ex Concilio Tridentino, sessione 13. Canone primo definiente, esse hic corpus esse sanguinem Christi, vna cum anima & diuinitate, non enim potest hic esse diuinitas speciali modo, nisi ratione ipsius Verbi: sicut non est vnita diuinitas humanitati nisi ratione Verbi; tandem de fide est, in Eucharistia esse totum Christum, vt supra ostensum est: sed totus Christus dicit Verbum subsistens in natura diuina & humana: ergo totum hoc præsens est in hoc sacramento. Vnde eodem modo certum est Corpus Christi esse in hoc sacramento vnitum Verbo, seu (quod idem est) esse hic, non tantum substantiam corporis & sanguinis, sed etiam vnionem ipsam hypostaticam quam ad Verbum habet, quod colligit hic Diuus Thomas ex Concilio Ephesino, quadam epistola ad Nestorianos dicente: Nos accipere in Eucharistia carnem Christi non vt communem, neque vt alicuius viri sancti, carnem, sed vt vere viuificatricem, ipsius verbi propriam factam. Est ergo in Eucharistia caro Christi, vt propria Verbi effecta est: sed est facta propria Verbi per vnionem; est ergo in hoc sacramento vt vnita Verbo: ergo est etiam hic ipsa vnio. Item est hic caro CHRISTI, vt viuificatrix: sed est viuificatrix ratione vnionis; ergo est hic vt vnita.

Trident.

Tandem ratio declarata in articulo primo hoc conuincit: quia caro Christi est realiter, & inseparabiliter vnita Verbo; ergo, sicut nunquam est; nisi vnita: ita etiam nusquam est, nisi vnita: ergo vbicunque est habet vnionem ad Verbum: fuisset enim non solum indecens & indecorum, verum etiam magnum miraculum & minime necessarium (vt omittam, an sit possibile) vt idem corpus in vno loco esset vnitũ Verbo, & in alio careret vnione: & consequenter in proprio suppposito existeret: ergo dicendum est, habere hoc corpus in sacramento eandem vnionem ad Verbum, quam habet in cœlo. Et propter hanc causam dicitur esse hic verbum speciali modo: quia ad illud terminatur hæc vnio: Verbum enim diuinum, cum sit immensum, non potest in se nouam realem præsentiam alicubi acquirere: & ideo non dicitur esse specialiter in sacramento, quia in eo nouum modum existendi sibi intrinsecum, acquirat: ergo solã propter rationem extrinsecam, seu propter nouum titulum, scilicet, quia in hoc sacramento est, vt terminus humanitatis seu corporis, quod in ipso sacramento existit ipsi vnitum: ergo tam Verbum, quam vnio ad Verbum, sunt in hoc sacramento.

Argumenta quibus probatur esse ibi eandem vnionem.

Supereſt explicemus, quomodo hic esse incipiant, & primum de vnione: nam inde facile cõstabit, quid dicendum sit de Verbo. Primo ergo videri potest, vnionem illam debere hic esse ex vi verborum: quia hoc requirit vis illius verbi: (corpus meum): nam Verbum diuinum est, quod loquitur & dicit: hoc esse corpus suum: non est autem suum, nisi propter vnionem: ergo perinde est ac si dicat, hoc esse corpus sibi vnitum: ergo ex vi talium verborum, necesse est, vt hic sit corpus vnitum: ergo vt sit vnio ipsa. Secundo, corpus proprie significat naturam corpoream subsistentem, supponit autem pro subsistente in natura corporea: ergo ex vi verborum est hic corpus subsistens, & non subsistentia propria: ergo subsistentia Verbi, nisi mediante vnione: ergo oportet, vt etiam vnio sit hic ex vi verborum. Tertio, ex parte termini à quo, non solum conuertitur ex vi verborum natura substantialis panis, sed etiam subsistentia panis: ergo etiam ex parte termini ad quem, non solum est hic aliqua natura, sed etiam aliquid subsistens: nam terminus ad quem, proportionaliter respondet termino à quo, & ipsamet ratio totalis transsubstantiationis, & perfectæ substantialis actionis, requirit in completo termino ad quem, subsistentem vt sic. Ac denique, vis etiam fieri potest in illa particula (hoc) nam, & infra dicetur, designat id, quod sub his accidentibus continetur: vnde ex vi sua substantiæ sumitur, & aliquid sub his accidentibus subsistẽs designat: ergo ex vi illius necesse est, vt sit hic corpus Christi subsistens: ergo vnitum ad subsistendum in verbo diuino, quia non est subsistens propria subsistentia. Et ad hoc confirmandum etiam possent induci verba Concilij Ephesini supra citata, & rationes ex illis desumptæ.

Rationes huiusmodi fundantur.

In contrarium autem videtur, non posse hic vnionem esse ex vi verborum, sed tantum per concomitantiam; Primo quidem quia, si vnio esset ex vi verborum, etiam Verbum esset ex vi verborum: consequens est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur. Sequela videtur euidens: tum quia vnio non potest esse sine termino vnionis: vbi ergo vnio est ex vi verborum, etiam terminus eius, qui est Verbum: tum etiam, quia si vnio hic est, solum est, quia est nexus inter corpus & Verbum: ex quibus resultat hoc mirabiliter compositum ex hac natura corporea & Verbo: ergo hoc compositum erit hic per se primo, ex vi verborum. Nam hic est terminus adæquatus illius actionis, per quam fit vnio: ergo vtrumque componentium erit hic ex vi verborum: ergo Verbum erit ex vi verborum. Falsitas autem consequentis ostendi potest: primo ex Con-

Trident. ex Concilio Tridentino, sessione decima tertia, cap. tertio. vbi inter ea, quæ sunt per concomitantiam in hoc sacramento, videtur ponere diuinitatem: neque est, quod aliquis vim faciat in diuinitatis voce, quæ naturam, non suppositum, significat, ac si Concilium sentiat, naturam diuinam esse hic per concomitantiam, non tamen Verbum ipsum: nam hoc videtur esse præter mentem Concilij; sed sub diuinitate comprehendit Verbum, quod idem est cum illa; tum, quia nullam aliam mentionem Verbi facit, cum tamen ibi numeret omnia substantialia, quæ sunt in CHRISTO, & inde concludat, totum CHRISTVM esse in hoc Sacramento: ergo necesse est, vt suppositum diuinum sub diuinitate includat: alioqui non sufficienter omnia numerasset, nec integram doctrinam tradidisset: tum, quia aliàs dicturum erat, diuinitatem esse hic concomitanter, ratione Verbi: non autem reddit hanc rationem, sed, propter admirabilem (inquit) illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem: quæ ratio propria est Verbi, ad quod per se terminatur illa vnio: quin potius in prædictis verbis indicat Concilium, ipsammet vnionem esse hic per concomitantiam. Secundò constat falsitas eiusdem consequentis ex communi sententia Doctorum, asserentium Verbum esse hic tantum per concomitantiam, vt patet ex Diuo Thoma hic articulo primo, ad primum, & Innocentio libro quarto, de hoc Mysterio, cap. 19. Marsilio in 4. quæstione octaua, articulo secundo. Durando distinct. decima, quæstione secunda, & alijs Doctoribus communiter ibi, & distinctione vndecima. Tertiò, quia Verbum diuinum non potest esse terminus per se actionis verborum sacramentalium, seu conuersionis: ergo non potest hic poni ex vi verborum. Antecedens patet, quia nihil potest in diuinitatem conuerti: & consequenter neq; in Verbum diuinum, quod est ipsa diuinitas, & æquè immutabile: consequentia verò probatur: quia, vt supra ostensum est, quicquid est ex vi verborum, est etiam ex actione verborum. Dicet aliquis, satis esse conuersionem terminari formaliter ad naturam corporis, vt vnitam Verbo: ita vt sicut intelligimus materiam panis conuerti in materiam corporis, & formam in animam, vt dantem esse corporeum, ita intelligamus, substantiam panis cõuerti in vnionem corporis ad Verbum, non verò est necesse, ipsum Verbum fieri per talem actionem: sicut per actionem, qua generatur homo, fit vnio formæ ad materiam, cum tamen per illam actionem non fiat materia. Hoc autem videtur satis, vt dicatur, Verbum hic esse ex vi verborum: quia Verbum esse hic, vt dixi, non est acquirere nouam præsentiam, vel aliquid intrinsecum sibi: sed est acquirere nouam rationem existendi hic, quæ in ipso, vt est hic, solum addit relationem rationis & denominationem extrinsecam terminantis humanitatem: hanc autem denominationem acquirit ex vi verborum, si verba vi sua ponunt hic corpus vnitum: hoc ergo erit satis, vt Verbum dicatur hic esse ex vi verborum. Sed contra, quia, licet Verbum non acquirat de nouo præsentiam realem in hoc Sacramento, illa tamen præsentia simpliciter necessaria est, vt Verbum verè sit in hoc Sacramento; verba autem non possunt ex vi sua hanc præsentiam efficere: ergo non possunt, simpliciter loquendo, virtute sua ponere hic diuinum Verbum.

S. Ildef. Innocent. Marsil. Durand.

Vnio corporis Christi ad Verbum, in hoc sacramento tantum est per concomitantiam.

In hac re, quamuis rationes in vtramque partem factæ non conuincant, simpliciter dicendum censeo primo, vnionem corporis CHRISTI ad Verbum non poni in hoc Sacramento ex vi verborum, sed per concomitantiam. Ratio est, non quia sit impossibile, illam vnionem fieri ex vi verborum, seu per actionem verborum, vt multi existimant; nam, si Christus per hæc verba voluisset consecrare: Hoc est corpus Verbo Dei vnitum, aut per hæc: Hoc est Christus, aut per alia similia, ex vi talium verborum esset in Sacramento, non solum corpus, vel humanitas, sed etiam vnio corporis vel humanitatis ad Verbum, seu totus CHRISTVS, hoc enim formaliter verba significarent, & consequenter idem efficerent per actionem suam: neque enim repugnat actionem diuini instrumenti attingere hanc vnionem, vt latius dixi in primo tomo huius tertiæ partis. Ratio ergo solum est, quia verba, quibus de facto CHRISTVS consecrauit, formaliter non significant vnionem ad Verbum: nam, licet fingamus, corpus in sacramento non habere vnionem ad Verbum, verè posset CHRISTVS de illo dicere: Hoc est corpus meum: quia illud relatiuum (meum) in rigore solum denotat identitatem illius corporis cum corpore, quod ratione vnius est corpus Verbi: non vero denotat, corpus illud habere talem vnionem, vbicumque existit: neque hoc requiritur in rigore ad veritatem talium verborum: ergo, si ita fit, vt verè fit, est solum propter concomitantiam supra explicatam.

Verbum diuinũ est speciáliter in hoc sacramento tantum per concomitãtiam.

Secundo consequenter dicendum est cum Theologis supra citatis, Verbum diuinum esse hic per concomitantiam, non ex vi verborum. Hæc conclusio non est etiam ita probãda, ac si oppositum repugnaret, vt ratio superius facta in contrarium procedere videtur, quæ propterea mihi non placet: nam in prædictis casibus, si Christus consecrasset his verbis: Ego sum hoc, vel, Hoc est Christ⁹: ex vi talium verborũ id, quod demonstraretur sub speciebus, esset Deus homo, ergo ex vi talium verborum esset Verbum sub speciebus sacramentalibus. Neq; ad hoc esset necesrium, vt realis præsentia de nouo fieret in verbo, sed solum, quod Verbum nouo modo ibi esse inciperet per præsentiam corporis, seu humanitatis sibi vnitę, sicut in instanti Incarnationis cœpit Verbum nouo modo esse in vtero Virginis, & nunc etiam dicitur Verbum per concomitantiam existere sub speciebus sacramentalibus: non quia nouam præsentiam accipiat, ẽt per concomitantiam: sed solum per nouam rationem existendi, quæ in illo solum addit denominationem quandam, vt rectè supra dicebatur: posset autem hoc ipsum, quod nunc est per concomitantiam, esse ex vi aliquorum verborum, vt ostensum est: ergo ad hoc non est necessarium, vt ipsa realis præsentia Verbi de nouo fiat. Et ratio à priori est; quia, licet hæc præsentia reuera sit necessaria, tamen ex se supponitur ex naturali immensitate Verbi: & ideo non oportet, quod verba vi sua illam efficiant, sed solum quod addant quicquid ex parte corporis, vel humanitatis deest. Aliter ergo probanda est hæc conclusio ex præcedente: nam verba non possunt ex vi sua efficere, vt Verbum incipiat nouo modo esse sub speciebus ex parte ipsius Verbi: debent ergo id efficere ex parte humanitatis: constat autem, ex parte humanitatis, id non efficere, quia non efficiunt vnionem, vt ostensum est: quia proxima ratio, ob quam Verbum dici potest hic esse nouo modo, est ipsa vnio: ergo nullo modo verba hoc efficiunt ex vi sua: ergo solum per concomitantiam. Et confirmatur, quia ex vi formalis & præcisæ significationis verborum, non est necesse, vt id, quod est sub accidentibus panis, sit Deus: quia verba hoc non significant: ergo non est ibi diuina persona ex vi verborum.

Responsio ad argumenta prioris opinionis.

Ad primam autem rationem pro priori opinione iam satis dictum est. Ad secundam autem, & tertiam duobus modis responderi potest. Prior est, corpus, quod sub speciebus panis ponitur ex vi verborum, non esse subsistens, vt ea voce significatur, sed tantum esse partem quandam substantialem naturæ subsistentis: corpus enim pars est humanitatis: verè enim dicitur humanitas ex corpore & anima componi: & tamen humanitas, vt sic, non includit

subsistentiam: & anima etiam, licet in re subsistat, tamen vt significatur hac voce (anima) non significatur vt subsistens, sed tantum vt pars. Vnde, si per possibile vel impossibile, corpus & anima Christi dimitterentur à Verbo, & sine noua subsistentia conseruarentur, nihilominus essent verum Corpus, & anima: ergo in significato corporis, vt sic, non includitur subsistentia: ergo ex vi verborum formæ nulla subsistentia, nec propria, neque aliena, ponitur in hoc sacramento. Et quamuis concedamus, in re ipsa nunquam esse posse naturam corporis sine aliqua subsistentia, non inde fit, subsistentiam formaliter significari, aut fieri ex vi verborum, sed solum necessario comitari veritatem & efficientiam eorum. Et confirmatur, quia corpus CHRISTI vere & proprie dicitur conceptum ex Virgine, quamuis non habuerit subsistentiam ex vi illius actionis, per quam conceptum est, sed per aliam, qua vnitum est Verbo, quę in eodem instanti simul fuit cum altera: & similiter anima Verbi creata dicitur in primo instanti per actionem creatiuam, & tamen per illam non fuit subsistens, nec vnita Verbo: sic ergo, quamuis per actionem transsubstantiatiuam, quæ fit virtute verborum, fiat hic corpus Christi, non est necesse, vt ex vi illius fiat, subsistens, sed per aliam actionem concomitantem. Hæc responsio est probabilis, præsertim in forma cõsecrationis panis: quia vox (corpus) admittit illam significationem partis essentialis, præscindendo à subsistentia. Sed nihilominus adhuc ingerit difficultatem aliud argumentum sumptum ex particula (hoc) quæ licet possit dici demonstrare hoc ens, vel hoc contentum, tamen reuera demonstrat illud per modum subsistentis: indicat enim hunc cibum, seu hoc edulium, quod subsistens est, & vt tale demonstratur. Deinde in forma calicis sanguis reuera videtur significare rem subsistentem: sicut vinum, aqua, & alia huiusmodi. Quocirca, persistendo in hac responsione, non esset negandum per has formas significari res subsistentes, sed dicendum esset, non significari formaliter subsistentiam earum sed substantiam, seu substantialem naturam, sicut homo, licet significet rem subsistentem, non tamen significat de formali subsistentiam, seu humanitatem subsistentẽ. Et hoc satis est, vt actio verborum non terminetur formaliter, & per se ad subsistentiam, sed solum ad substantiam corporis, ex qua consequitur subsistentia naturalis, vel eam comitatur vnio ad diuinam subsistentiam. Alter dicendi modus esse posset: concedendo, ex vi verborum fieri hic corpus subsistens, non tamen subsistentia Verbi aut connaturali corpori: sed præcise: quia licet in re semper debeat esse subsistens, altero ex prædictis modis, tamen neuter eorum est determinate necessarius ex vi verborum; nam idem numero corpus potest subsistere, & subsistentia creata, & increata, sicut supra dicebamus de forma corporis vt sic: quod licet sub hac præcisione fit hic ex vi verborum, nihilominus, vt anima est, est tantum per concomitantiam: sic ergo dici poterit de subsistentia: scilicet, quod licet sub hac præcisa ratione ex vi verborum requiratur, nihilominus subsistentia diuina, vt talis est, solum sit hic per comitantiam: sicut Beata Virgo, concipiendo hunc hominem, necessario concepit rem subsistentẽ: quod vero hac subsistentia subsistat, scilicet, diuina, fuit quasi concomitans & non ex vi Virgineæ conceptionis. Atque hæc responsio est etiam probabilis, & facile defendi potest, quamuis non inuenio aliquem Theologorum hoc asserentem in subsistentia, sicut in anima.

Declaratur per quam actionem ponatur Verbi & vnio hypostatica.

Ex his autem duobus respondendi modis colligere licet, per quam actionem ponatur sub speciebus sacramentalibus vnio corporis, vel sanguinis ad Verbum, & consequenter Verbum ipsum: hæc enim duo in præsente idem sunt: nam Verbum solum ratione vnionis dicitur hic nouo modo existere. Necesse est igitur, vnionem hic fieri per actionem diuersam ab illa actione, qua hic fit substantia Corporis vel sanguinis: quia, sicut actio creatiua animæ, seu humanitatis, secundum substantiam supponitur actioni vnitiuæ: quia substantia ipsa supponitur vnioni, ita actio conuersiua, quæ est ad substantiam corporis & sanguinis, distincta est ab actione, qua fit vnio eorum in sacramento: nam etiam hic substantia supponitur vnioni: & non necessario ex illa resultat; & ideo necessaria est actio specialis, qua hæc fiat, seu ponatur: siue talis actio sit eadem cum actione, qua Deus conseruat hanc vnionem humanitatis in cœlo iterum posita in sacramento, siue sit alia distincta, quod ad præsentem quæstionem nihil refert, & incertum est. Atque eodem modo est incertum, an hæc actio, qua fit vnio in sacramento, sit hic per efficientiam verborum, an non: vtrumque enim est possibile, & neutrum colligi potest ex principiis certis. Quamuis iuxta priorem modum respondendi supra positum probabile sit, fieri à solo Deo: quia est per meram concomitantiam valde extrinsecam: iuxta posteriorem autem modum videtur probabile satis, debere fieri per verba: quia est magis intrinseca concomitantia, & saltem secundum communem rationem necessaria ad perfectam verborum veritatem, quod explicandum est ad modum supra dictum de forma substantiali.

Secundo, potest obiter ex dictis expediri dubium, quod attigit Innocentius dicto libro de hoc myster. cap. 19. an per communicationem idiomatum possit dici panis transsubstantiari in Verbum: vel CHRISTVS consecrari, sicut dicitur manducari, vel in altari offerri: non enim offertur Christus, nisi quatenus consecratur: per consecrationem enim offertur, si autem Christus offertur, & consecratur, etiam Verbum: nam, quod de Christo dicitur, per communicationem idiomatum, dici potest etiam de Deo. Vnde in oblatione cruenta, quæ facta est in cruce, sicut oblatus est Christus, ita & Deus, & Verbum, ergo similiter in hac incruenta: nam ex parte rei oblatæ non est minus digna & infinita, quam illa; sicut ergo ibi Deus mortuus est, ita hic est consecratus, & manducatus: sic Cyrillus libro quarto in Ioann. capite 18. & libro 11. capite 23. dicit, in Eucharistia nos suscipere filium Dei, & Theodoretus dialogo 2. citans Ignatium: & explicans Canonem vndecimum Concilij Ephesini, dicit nos suscipere carnem Verbi, seu potius carnem Verbum. Et eodem fere modo loquitur Theophylactus, Ioannis sexto, & Hilarius libro octauo, de Trinitate. Et hinc vlterius sequi videtur, concedendum esse, panem transsubstantiari in Verbum: quia consecrari dicitur aliquid, aut tanquam terminus à quo: & hoc modo non dicitur de Christo, nec de Verbo, sed de pane, aut vino: aut tanquam terminus ad quem: ergo non potest, nisi hoc modo dici de Verbo, ergo si Verbum consecratur, est terminus, in quem transit panis. In contrarium vero est, quia per hanc actionem transsubstantiatiuam reuera non fit Verbum, nec talis actio vllo modo terminatur in ipsum: non ergo potest proprie panis dici conuerti in Verbum. Item panis solum dicitur conuerti in id, quod hic fit ex vi verborum: sed Verbum non fit hic ex vi Verborum: ergo. Præterea, ratione partis proprie & in rigore non est communicatio idiomatum: & ideo non dicitur Verbum esse caput, aut sanguis; sed hic corpus significatur per modum partis, vt dictum est: ergo. Tandem licet anima Christi fuerit creata, & in eodem instanti assumpta, non tamen dicitur Verbum creari, vel quia anima est pars, vel quia illa crea-

Cyrill. Tiber. Theod. Hilar.

creatio non attingit vnionem, sed ad illam præsupponitur: ergo similiter in præsente. In hoc dubio Marsilius in quarto quæstione octaua, articulo secundo, censet illas locutiones non esse admittendas: ego tamen nullum inconueniens in eis reperio: sed videntur à Patribus vsitatæ, & consentaneæ principijs positis in materia de Incarnatione: sicut enim Deus dicitur conceptus ex Virgine, quia corpus, seu humanitas, eodem instanti, quo ex Virgine procreata fuerant, assumpta sunt à Verbo diuino, quamquam actione distincta: ita dici potest Verbum in hoc Sacramento consecrari: quia caro CHRISTI, quæ hic conficitur, non terminat actionem verborum, vt in se subsistens, sed in Verbo: nam in eodem instanti, in quo incipit esse sub speciebus, incipit esse vnita Verbo. Patet consequentia à paritate rationis, quia vtraque est actio substantialis, quæ per se tendit ad rem subsistentem; & ideo illam proprie denominat: præsertim, quia nihil includit repugnans Verbo diuino secundum se, sicut creatio, eo vel maxime, quod licet ex vi verborum non significetur totus CHRISTVS, tamen de facto semper totus CHRISTVS constituitur sub speciebus per actionem verborum: & ideo recte dicitur consecrari: quia hoc nihil aliud est, quam per actiones verborum in sacramento constitui: quod autem de Christo simpliciter dicitur, potest etiam dici de Verbo. Atque hoc, certius & notius est de illis denominationibus, quæ supponunt consecrationem iam factam, vt sunt manducari, moueri, &c.

Marsil.

Solutio dubij.

Tertio ex dictis constat, quid sit dicendum de diuinitate, prout significat proprie naturam diuinam ratione distinctam à Verbo. Dicendum est enim, esse speciali modo in hoc Sacramento; vt est certum ex definitione Concilij Tridentini dicentis, diuinitatem hic esse, ratione admirabilis vnionis inter ipsam, & humanitatem. Nam, licet dixerimus, sub diuinitate Verbum comprehendi, non excludenda est, neque excludi potest ipsa natura, quæ proprijssime diuinitatis voce significatur. Et ex re ipsa sumitur clara ratio: quia Verbum diuinum intime, & essentialiter includit diuinitatem. Item, quia Christus dicit subsistēs in duplici natura, diuina, & humana. Item, quia licet per vnionem hypostaticam proxime diuina natura vnita fit substantiæ diuinæ: hinc tamen simul ac necessario effectum est, vt duæ naturæ vnitæ sint in vna subsistentia verbi: non ergo potest hic esse totus CHRITVS, & Verbum, ratione vnionis, quin sit etiam ipsa diuinitas. Vnde etiam concluditur, non esse hic ex vi verborum, sed per concomitantiam mediatam secundum rationem; ad eum modū, quo vnio hypostatica dicitur terminata immediate ad subsistentiam relatiuam, & consequenter ad naturam absolutam: sic enim concomitantia, quæ in hac vnione fundatur, proxime & immediate est respectu Verbi, consequenter vero, respectu diuinæ naturæ.

Tridet.

Quarto & vltimo constat ex dictis, quid dicendum sit de Patre & Spiritu sancto; an, scilicet, speciali titulo & ratione definat in hoc Sacramento: hoc enim dubium expediendum est ex alio principio posito in primo tomo, tractatu de Incarnatione, videlicet, quamuis vnio hypostatica nullo modo terminata sit ad Patrem, vel Spiritum sanctum, nihilominus, ratione illius effectum esse, vt Pater, & Spiritus sanctus speciali modo ac titulo sint in Christi humanitate, vel quia in ea singulariter operantur, vel quia necessario ibi adsunt, vbi adest diuinitas: cum ergo præsens concomitantia tota fundetur in hypostatica vnione, prædicto modo & ratione extendi potest ad has personas, & nulla alia via. Vnde nec verba habent vllam vim, vt speciali modo hic eas constituant, nec per sacramentales species significantur, nec ab actionibus sacramentalibus denominantur: non enim Pater offertur, aut Spiritus sanctus manducatur, quia hæ personæ non sunt vnitæ humanitati per modum suppositi, licet propter naturalem connexionem, quam habent cum persona Verbi, mediante diuina natura, necessario sint vbi est illa, non tamen terminando eandem vnionem, in qua prædictæ denominationes fundantur. Quocirca, licet Pater, & Spiritus sanctus ob rationem superius factum dici possint esse hic per concomitantiam, aliter tamen, quam Verbum & Diuinitas, nam Verbum est immediate tanquam proprium suppositum humanitatis; Diuinitas vero secundum rationem quidem mediate, secundum rem autem immediate; quia est idem cum verbo, & in illo vere est humanitati vnita, Pater autem & Spiritus sanctus omnino mediate, etiam secundum rem, realiter enim distinguuntur à Verbo, & ideo cum humanitate non habent vnionem realem, sed solum intimam præsentiam, ratione iam dicta.

Pater & Spiritus sanctus quo speciali titulo concomitantur in Eucharistia, sed non sicut Verbum.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit totus CHRISTVS *sub qualibet parte specierum panis vel vini. Species enim illæ diuidi possunt in infinitum. Si ergo Christus totus est sub qualibet parte specierum prædictarum, sequeretur quod infinities esset in hoc sacramento, quod est inconueniens; nam infinitum repugnat non solum naturæ, sed etiam gratiæ.* 4. d 10. art. 3 q. 3. & d. 12. q. 1 ar. 3. q 2. ad 3. & 4. tex. c. 07. Et quo 1. art. 8. corp fin.

2. Præterea, Corpus CHRISTI *cum sit organicum, habet partes determinate distantes: est enim de ratione organici corporis determinata distantia singularum partium ab inuicem, sicut oculi ab oculo, & oculi ab aure. Sed hoc non posset esse, si sub qualibet parte specierum esset totus Christus: oporteret enim, quod sub qualibet parte esset qualibet pars, & ita vbi esset vna pars, esset & alia. Non ergo potest esse, quod totus Christus sit sub qualibet parte hostiæ, vel vini contenti in calice*

*3. Præterea, Corpus Christi semper veram retinet corporis naturam, nec vnquam mutatur in spiritum. Sed de ratione corporis est, vt sit quantitas positionem habens, vt patet in * Prædicamentis. Sed ad rationem huius quantitatis pertinet quod diuersæ partes in diuersis partibus loci existant. Non ergo potest esse (vt videtur) quod totus Christus sit sub qualibet parte specierum.* In c. de quantitate tom. 1.

*Sed contra est, quod * Augustl. dicit in quodam sermone; Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet in singulis.* Refertur de consec. d. 2. c. Singuli.

*Respondeo dicendum, quod, sicut ex supra dictis patet, * quia in hoc sacramento non substantia corporis* CHRISTI *est ex vi sacramenti, quantitas autem dimensiua ex vi realis concomitantiæ, ideo corpus* CHRISTI *est in hoc sacramento per modum substantiæ, id est, per modum, quo substantia est sub dimensionibus; non autem per modum dimensionum, id est, non per modum illum, quo quantitas dimensiua alicuius corporis est sub quantitate dimensiua loci. Manifestum est autem, quod natura substantiæ tota est sub qualibet parte dimensionum, sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aeris est tota natura aeris, & sub qualibet parte panis est tota natura panis. Et hoc indifferenter, siue sint dimensiones actu diuisæ (sicut cum aer diuiditur, vel panis secatur) vel etiam si sint actu indiuisæ, diuisibiles vero potentia. Et ideo manifestum est, quod totus* CHRISTVS *est sub qualibet parte specierum panis, etiam hostia integra manente; & non solum cum frangitur, sicut quidam dicunt, ponentes exemplum de imagine, quæ apparet in speculo, quæ apparet vna in speculo integro, in speculo autem fracto, apparent singulæ in singulis*

* Art. 1. huius q & art. praced.

singulis partibus. Quod quidem non est omnino simile, quia multiplicatio huiusmodi imaginum accidit in speculo fracto propter diuersas reflexiones ad diuersas partes speculi, hic autem non est nisi vna consecratio, propter quam corpus Christi est in hoc sacramento.

Ad primum ergo dicendum, quod numerus sequitur diuisionem. Et ideo, quamdiu quantitas manet indiuisa actu, neq; substantia alicuius rei est plures sub dimensionibus proprijs, neq; corpus Christi sub dimensionibus panis, & per consequens, neq; infinities, sed toties, in quot partes diuiditur.

*Ad secundum dicendum, quod illa determinata distantia partium in corpore organico, fundatur super quantitate dimensiua ipsius: ipsa autem natura substantiæ præcedit etiam quantitatem dimensiuam. Et ideo, quia conuersio substantiæ panis directè terminatur ad substantiam corporis Christi, secundum cuius modum proprie & directe est in hoc sacramento corpus Christi, talis distantia partium est quidem in ipso corpore Christi vero, sed non secundum hanc distantiam comparatur ad hoc sacramentum, sed secundum modum suæ substantiæ, si. ut dictum est.**

In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de natura corporis, quam habet secundum quantitatem dimensiuam. Dictum est autem, quod corpus Christi comparatur ad hoc sacramentum non ratione quantitatis dimensiuæ, sed ratione suæ substantiæ, sicut dictum est.**

In corp. & ar. 1 huius q.

In corp. art.

DE materia huius articuli multa dicta sunt in superioribus disput. 48. vbi præcipue tractauimus omnia, quæ in solutionib. argumentorum tangit D. Thom. cætera exponemus disputat. sequente.

DISPVTATIO LII.

De his, quæ sunt sub singulis partibus specierum panis, & vini.

Disputat. 14 de Eucharistia.

DIximus, totum Christum esse sub singulis speciebus panis & vini: quia vero ipsæ species extensæ sunt, partes habent; ideo necesse est, vt de ipsis etiam dicamus: quia vero hæ partes specierum esse possunt, vel diuisæ, vt sunt partes hostiæ post fractionem, vel continuæ, vel ante fractionem, quando aliquo indiuisibili termino copulantur, ideo dicemus prius de partibus diuisis, quia in eis res est clara: deinde de continuis: ac tandem de ipsis indiuisibilibus terminis quantitatis.

SECTIO I.

An totus Christus sit sub singulis partibus specierum; post earum diuisionem.

HÆC quæstio videri potest superflua suppositis his, quæ in præcedente disputatione dicta sunt: ostendimus enim, totum Christum esse sub singulis speciebus sacramentalibus panis, & vini: quod de singulis indiuiduis harum specierum necessario intelligendum est: quia nec Christus esse potest sub speciebus in communi seu abstracte sumptis; neque est maior ratio de vno earum indiuiduo, quam de alio: est ergo sub omnibus: sed hoc ipso, quod partes specierum sunt actu diuisæ, iam non sunt partes; sed tot sunt indiuidua, quot per diuisionem resultant: ergo nullus est locus quæstioni propositæ: constat enim ex superiori resolutione ita debere esse Christum sub his partibus diuisis: quemadmodum est sub singulis indiuiduis specierum sacramentalium.

Vt ergo quæstionis ratio & difficultas aperiatur, aduertēdum est, tribus modis accidere posse, species sacramentales panis & vini esse actu diuisas: primo ante consecrationem & in consecratione ipsa, ita vt distinctis etiam consecrationibus, seu verborum prolationibus consecratæ fuerint, quomodo sunt distinctæ duæ hostiæ in distinctis sacrificijs consecratæ, & de his potissimum intelligitur doctrina tradita in præcedente disputatione, & de eis maxime procedit ratio dubitandi hic facta. Et accedit alia, quod per quamlibet formam totum Christi corpus, vel sanguis indicatur.

Secundo modo contingit, species esse actu diuisas ante consecrationem, atque etiam, dum consecrantur, in ipsa tamen consecratione vnica forma consecrari, vt, quando Sacerdos vnica verborum prolatione plures hostias, vel plures calices consecrat; & de his potest iam esse nonnulla maior dubitandi ratio: quia in hoc casu magis videntur hæ species partes vnius sacramenti, quam in priori, nam licet, ea consideratione, qua in superioribus dicebamus, totum Eucharistiæ sacramentum esse vnum tantum, possunt quælibet hostiæ actu diuisæ, & seorsim consecratæ dici partes vnius sacramenti, tamen secundum se singulæ species illarum sunt integræ & totales, quantum in præsenti materia esse possunt: at vero in hoc posteriori casu magis videntur partes vnius sacramenti, quia vnica forma informantur. Vnde etiam fit, vt per eam formam semel tantum indicetur, seu significetur totus CHRISTVS, vt sub illis omnibus speciebus contentus: & ideo maior esse potest dubitandi ratio, an sub omnibus illis speciebus simul sumptis totus CHRISTVS simul actu contineatur, vel toties, quot sunt species actu diuisæ. Nihilominus in hoc etiam casu certissima est resolutio superius tradita: totum scilicet, CHRISTVM esse sub huiusmodi speciebus singulis, vt à fortiori constabit ex his, quæ in tertio puncto dicemus. Et declaratur breuiter: quia sub singulis speciebus actu diuisis est aliquid corporis CHRISTI: ergo est totus CHRISTVS: antecedens constat, quia illæ omnes species manent consecratæ, vt de fide constat ex vsu Ecclesiæ, & ex facto Christi, quia vnica verborum prolatione totum consecrauit panem, quem discipulis distribuit, & vt supra diximus, prius panem ipsum in frusta diuisit, vel si prius consecrauit, & postea diuisit, à fortiori idem inferri potest, vt iam dicam: ergo sub omnibus illis speciebus sic consecratis non manet substantia panis, sed corpus CHRISTI. Consequentia vero probatur: tum ex dictis de præsentia sacramentali corporis Christi: quæ, natura sua, ita est indiuisibilis, vt ibi totum constituat, vbi partem; tum ex dictis de concomitantia, quia non potest corpus Christi esse in frusta diuisum, saltem propter incorruptibilitatem suam, & realem partium vnionem; tum deniq; quia non est maior ratio, cur vna pars corporis sit sub his speciebus, quam alia: est ergo totum corpus sub singulis. Neq; contra hoc obstat ratio dubitandi posita, tum quia, licet huiusmodi hostiæ, seu species distinctæ per eandem formam consecrentur, tamen quatenus discontinuæ sunt & panis sub eis existens erat quoddam totum, dici possunt integra quædam indiuidua specierum sacramentalium, saltem physice, & ideo necesse est, sub illis totum Christum contineri; tum etiam quia, licet verum sit, illas esse partes vnius sacramenti, hoc ipsum est, quod cōtendimus, adesse totum Christum in partibus actu diuisis. Neq; etiam refert, quod per vnicam formam semel tantum in tota materia totus Christus designari videatur: quia ex vitalis formæ manent singulæ hostiæ consecratæ, & ideo de singulis tota forma verificatur, quia per totam illā, & per efficientiam eius cōsecrantur. Vnde fit, vt pronomē, (hoc) quāuis totam illā materiam demonstret p modum vnius cibi, tamen ex Christi institutione & debita ministri intentione non solum designet totam collectionem, sed etiam quālibet partem eius, ita vt illa fit, veluti indiuisibilis forma, tota in toto, & tota in sin-

in singulis partibus suo modo existens, & veritatem habens, vt magis ex sequentibus patebit.

Diuisa hostia post consecrationem, in singulis partibus manet Christus.

Tertiò modo contingit, species esse actu diuisas solum post consecrationem, vt quando vna hostia continua, vel vnus calix prius consecratur, & postea frangitur seu distribuitur in plures; & tunc adhuc videtur esse maior dubitandi ratio; quia illæ species ex vi prioris consecrationis non fuerunt species totales & integræ, & ideo ex principiis positis disputatione præcedente non satis videtur colligi in singulis earum esse totum Christum. Nihilominus de fide etiam certum est, sub singulis partib⁹ huiusmodi totum Christum contineri. *Trident.* Hoc enim sensu definit hanc veritatẽ Concil. Trid. sess. 13. can. 3. dicens, sub vnaquaq; specie, & sub singulis cuiusq; speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri: quod prius docuerat Conc. Flor. in decreto Eugenij, & habetur etiã in c. Singuli, quod hic citat D. Thom. in argumento: *Euseb.* Sed contra ex Augustino, est autem Ambrosij, vel Hieronymi, vel incerti authoris, vt in decreto Gregoriano notatur. Vbi alia decreta referuntur. cap. Qui manducat. cap. Vbi pars. vbi Hilarius Papa dicit, figuram huius mysterij præcessisse in Manna, de quo dicitur. Qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed *Basilius.* virtus sacramenti spiritualis. Vnde Basilius in epistola ad Cæsaream Patritiam, Idem est, inquit, virtute, *Euseb. Emis.* siue vnam partem quis accipiat, siue plures. & Eusebius Emissenus, hom. 5. de Paschate. Eucharistiæ sancta perceptio non in quantitate, sed in virtute consistit: nam corpus, Sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. & alia congerit *Canisius.* Canisius in Catechismo, tit. de Eucharist. §. 8. Ratio vero est, quia post huiusmodi diuisionem & separationem factam, aut Christus desinit omnino esse sub illis partibus diuisis, aut pars corporis eius sub vna specie, & pars sub alia, aut totus Christus sub singulis: primum & secundum dici non possunt: ergo necessario dicendum est tertium. Probatur prima pars minoris, primo ex facto Christi iuxta probabilem opinionem asserentem, prius consecrasse, postea fregisse; quod saltem in speciebus calicis, videtur omnino certum: non enim duodecim calices cõsecrauit: nec in eodem calice toties consecrationem repetiuit, sed vnica consecratione eam quantitatem vini in vno calice consecrauit, quæ omnibus sufficeret, quibus propterea dixit, Accipite & diuidite inter vos: singuli ergo sumendo partem specierum à reliquis partibus diuidebant; & tamen verum Christi sanguinem sumebant: ergo per diuisionem non amittunt species consecrationem, sed sub eis diuisis corpus & sanguis Christi manent. Hoc etiam confirmat vsus Ecclesiæ, nam in primis in Missa frangitur hostia, & nihilominus post fractionem quælibet pars consecrata manet: alioqui Sacerdos postea non acciperet corpus Christi, similiter solet frangi hostia ad communicandos fideles: reliquiæ etiam, seu minimæ particulæ, quæ interdum ab hostia consecrata cadunt & separantur, magna veneratione seruantur, aut sumuntur, tanquam Christi corpus continentes. De qua re multa in superioribus ex antiqua traditione adduximus. Ratio denique est, quia, dum consecratur hostia integra, omnes eius partes etiam consecrantur: neque enim posset consecrari totum, non consecratis partibus integrantibus ipsum, vt per se constat: sed per solam diuisionem non amittunt partes consecrationem: tum, quia, si in initio ipsius consecrationis diuisio iam facta fuisset, nõ impediret, quo minus fieret omnium illarum consecratio: ergo nec postea impedire potest, quo minus conseruetur: tum etiam, si sub illis accidentibus esset substantia panis, licet fieret diuisio, sub singulis partibus diuisis conseruaretur panis substantia: ergo etiam conseruatur corpus Christi. Patet consequentia ex quodam principio supra posito, & probato, disp. 46. tãdiu corpus Christi sub speciebus consecratis manere, quam diu sub eisdem naturaliter posset substantia panis conseruari. Altera autem pars minoris facile probari potest ex dictis in secundo pũcto: quia, nec corpus Christi potest esse in partes diuisum, neq; etiam posset reddi ratio, ob quam magis vna pars esset sub vna parte speciei, quam alia, quod euidentius constabit ex sectione sequente: hoc enim pendet ex his, quæ ibi dicemus: ita enim manet Christus in partibus diuisis specierum: sicut antea erat in eisdem coniunctis.

Solum potest hic oriri dubium, si pars aliqua specierum tam minima separaretur, vt sub ea non posset naturaliter substantia panis & vini conseruari. Quæ res pendet ex alia philosophica quæstione, an huiusmodi Entia naturalia homogenea terminentur ad minimum: nam, supposita opinione hoc affirmante, recte dicitur consequenter, sub tali particula non manere Christi corpus: neq; hoc repugnat superius dictis: quia illa particula proprie non esset pars specierum panis: supponendo autem, vt fortasse verius est, non dari terminum minimum in huiusmodi rebus, Maior in 4. d. 11. q. 3. adhuc docet posse separari tam minimam particulam specierum, vt sub ea non possit conseruari corpus Christi, quamuis posset cõseruari substantia panis; vt verbi gratia, si tam sit minima, vt nullo sensu percipi possit. Sed hæc sententia est falsa, & præter generalem doctrinã fidei, seu quædam exceptio eius sine fundamento: nam illud de perceptione sensus, est valde per accidens: nam satis est, quod illa res sit per se, & natura sua sensibilis, vt dictum est supra disp. 43. sect. 7.

Dubium.

Maior.

SECTIO II.

Vtrum sit totus Christus sub singulis partib. inter se continuis.

PRima opinio est, in vna hostia integra semel tantum esse totum Christum, & partibus hostiæ non totum corpus, sed partes eius respondere. Tribuitur Altisiodorensi libr. 4. Summæ tract. 5. c. 4. sed excusari posset, quia solum dicit, ante fractionem per se esse Christum in toto, & non in partibus: post fractionem vero per se etiam esse sub singulis partibus diuisis. Hanc vero opinionem plane supponit Albertus in 4. d. 13. art. 11. non enim probat, ante diuisionem, non esse totum Christum sub singulis partibus specierum, sed id potius supponit; & rationem inquirit, cur post diuisionem sit totus in singulis partibus; & non affert aliam rationem, nisi quia ante diuisionem solum significatur CHRISTVS per species continuas per modum vnius cibi; & ideo semel tantum est sub illis, post diuisionem vero significatur vt plures cibi; & ideo oportet, vt pluries etiam sit sub talibus speciebus. Confirmari hoc potest, quia hoc satis est ad veritatem formæ, & ad omnem doctrinam fidei: non enim sine causa Concilia supra citata addunt illam particulam, (separatione facta) & alioqui hoc modo fit hoc mysterium facilius, & intelligibilius: quia non cogimur dicere corpus quantum esse totum in toto, & totum in qualibet parte absque vlla extensione in ordine ad locum: quod in hoc mysterio est difficilimum intellectu.

1. *Sententia.*

Altisiod.

Albertus.

Secunda sententia est, ante diuisionem esse Christum in toto, & totum in singulis partibus, quæ tantam habent quantitatem, vt si separarentur à toto, posset in eis conseruari substantia panis, in illis vero partibus minimis semel tantum esse CHRISTVM totum in toto, & partem in parte minore minima separabili. Tribuitur Alex. Alens. 4. p. q. 40. membr. 3. art. 5. & Bonauen. in 4. d. 10. artic. 1. q. 1. Gabr. lect. 80. in Can. dub. 4. in fine: qui dicunt, totum Christi corpus non esse infinities in hoc sacramento, sed in aliquo numero finito: quia minima, ex quibus constat

2. *Sententia.*

Alens. Bonauent. Gabriel.

tota hostia, sunt in aliquo numero finito. Et ita hæc opinio in eo, in quo cum præcedente conuenit, habet idem fundamentum, nam excusat prædictum inconueniens, & non admittit corpus absolute esse totum in toto, & in qualibet parte: neque quod sit omnino inextensum in loco. Quoad id vero, in quo hæc sententia differt à præcedente, fundari potest, quia in ea parte, sub qua totus Christus potest post separationem conseruari, est etiam totus ante separationem: quia separatio non mutat consecrationẽ, vt dicemus; sed potest totus conseruari in parte minima separata: ergo. Et hinc etiam potest altera pars probari, quia sub ea parte, sed qua non potest totus Christus conseruari post separationem, neque etiam est totus ante separationem, propter eandem rationem. Et præterea, quia ibi non potest esse substantia panis per modum totius: ergo neq; etiam est, cur ibi sit totus Christus. Sed hæc sententia in eo, in quo à præcedenti differt, supponit falsam philosophicam sententiam de minimo naturali in homogeneis: & adhuc illa suppositа, non est verisimilis; tum quia illa minima possunt infinitis motis designari, præsertim in pane & vino, quæ homogenea sunt: quia illa minima inter se communicant in partibus, quæ omnes sunt eiusdem rationis. Vnde non potest assignari ratio, cur totus Christus sit potius in hoc minimo, quam in illo, seu in tot minimis designatis hoc modo, potius quam in alio; tũ maxime, quia, quando diuiditur hostia, possunt diuidi illa minima, quia pars minimi conseruari potest aliis vnita: imo semper necesse est: vt aliquod minimum diuidatur secũdum aliquam designationem. Finge etiam hostiam constare tribus aut quinq; minimis, & diuidi postea in partes æquales: conseruatur ergo postea corpus Christi in tota illa quantitate ex minimo & dimidio constante: quia in tota illa substantia panis conseruaretur; si ergo in vno minimo est semel totum Christi corpus, quomodo erit sub alia dimidia parte minimum? Itaq; hæc posterior opinio incidit in omnes difficultates prioris opinionis, & auget præterea multas, quibus satisfacere non potest: nam contingere sæpe potest vt fractio hostiæ fiat, diuidendo illa minima, in quibus iuxta hanc opinionem corpus Christi est totum in toto, & pars in parte: quare necesse erit, aut post diuisionem Christi corpus secundum aliquam partem esse sub aliqua parte specierum absq; integritate & coniunctione aliarum partium suarũ, vel certe ratione diuisionis mutare totum modum existendi, quem in illis minimis habebat: & adhuc hoc non satis erit, quotiescunque hostia, quæ manet integra, non constat præcise ex tot minimis, sed præterea includit aliquam quantitatem minorem minima: quia dici non poterit, quomodo in illa sit corpus Christi. Suppolita ergo aliqua extensione corporis Christi sub speciebus consecratis, minus verisimiliter loquitur hæc sententia, quam præcedens.

Impugnatur hæc sententia quatenus à prima differt.

Christus in quibuslibet partibus hostiæ consecratæ quantumuis exiguis, totus existit. S. Thom. Scotus Richard. Paludan: Maior Marsil. Henric. Ægidius. Herueus. Gabriel. Hugo. Victo. Trident.

Dicendum vero est, ante diuisionem specierum sacramentalium totum Christum esse in tota quantitate, & totum sub singulis partibus quantumuis minimis, & eiusdem quantitatis. Hæc est sententia communis Theologorum; tenet D. Thom. hic Scotus, Richard. Palud. Maior, & alij in 4. d. 10. Marsil q. 7. art. 1. Henric. quodlib. 1. q. 5. Ægid. quodlib. 1. q. 4. Heruæus quodlib. 1. ar. 3. Gab. lect. 43. in Can. & idem sentit Hugo Victor. li. 2. de sacram. part. 8. c. 11. Innocent. libr. 4. de hoc myster. cap. 8. Fauet Concil. Trid. nam licet Can. 3. addat particulam illam (separatione facta) tamen cap. 3. vbi eandem tradit doctrinam, illam omittit, simpliciterq; dicit: Totus & integer Christus sub panis specie, & sub qualibet ipsius speciei parte: totus item sub vini speciei, & sub eius partibus existit. Fauent deniq; varia decreta citata ex d. 2. de Consecrat. in quibus hæc veritas absolute, & sine prædicta limitatione docetur: & præsertim prædictum c. Vbi pars, ibi enim generatim dicitur, totum Christi corpus adesse, vbi est pars eius: sed ante diuisionem sub qualibet parte specierum est aliqua pars corporis Christi: ergo ibid. est totum Christi corpus.

Rationes autem huius veritatis variæ traduntur. Prima potest sumi ex dictis supra traditione 48. quia Christum existere hoc modo in sacramento, non est impossibile, vt ibi ostensum est: quia extensio in ordine ad locum est omnino extra rationem quantitatis, & posterior illa, atque adeo separabilis ab illa: de quo late Scotus, distinct. 10. quæst. 1. vbi varias rationes congerit, quæ hoc, ad summum, suadent; non tamen hoc sufficit ad inferendum, quod intendimus: quia etiam fuit possibilis alius modus, quem prima sententia docet, vt ex dictis in eadem disputatione constare potest. Et ideo addendum vlterius est, hoc nõ solum esse possibile, sed etiam decentius, magisq; consentaneum principiis fidei. Hoc autem probatur, quia alias Christus esset extensus in ordine ad locum sub minori, & homogenea quantitate: hoc autem fieri non potuit conueniente ac decente modo: ergo. Sequela per se constat ex declaratione aliarum opinionum, quia nihil aliud est esse extensum in ordine ad locum, quam habere totam quantitatem in tota quantitate loci, & partem in parte: minor vero probatur; quia, si magna quantitas corporis est sub minima quantitate specierum, necesse est, quod aliquæ partes corporis Christi sint per condensationem aut penetrationem ad eundem locum redactæ, licet aliæ inter se loco distent: quia alias impossibile esset, maiorem quantitatem in minimo spatio collocari, sed solum in adæquato, quod natura sua data est occupare: non enim alia de causa illud naturaliter occupat, nisi quia tot partibus æqualibus constat, & quælibet earum nata est occupare tantum locum distinctum à loco alterius: si ergo totum hoc integre seruatur, impossibile est, grande corpus ad minus spatium reduci: necesse est ergo, vt partes aliquæ illius corporis, vel condensentur, vel in eodem spatio penetrẽtur. Primum autem horum, scilicet, condensatio, repugnat incorruptibilitati corporis Christi, & naturali dispositioni eius: secundum autem etiam includit imperfectionem. nam cogitur contraria opinio admittere id, quod vitare intendebat, nimirum, quod partes corporis quanti inter se loco nõ distent: & alioqui hoc ipsum fieri dicit modo maxime materiali, & imperfecto. Atque idem argumentum fieri potest, si ponamus, fieri consecrationem vnius panis maioris quantitatis, quam sit corpus Christi: vt enim corpus Christi totam illam quantitatem occupet per vnam tantum præsentiam extensam, necesse est, aut corpus ipsum Christi rarefieri in se, aut aliquas partes eius constitui in pluribus locis partialibus, & sibi adæquatis: aliter enim concipi non potest. Accedit, quod, cum species panis sint homogeneæ, & nullam habeant determinatam figuram, sed possint esse, vel circulares, vel angulares, &c. Corpus autem Christi sit heterogeneum, & determinatæ figuræ, fieri non potest, secundum commensurationem & extensionem localem adæquatè sibi respondeant, nisi corpus Christi, seu aliquæ partes eius in se mutentur, & indecente modo constituantur; vt possit totum ad figuram circularem adæquate redigi, aut, vt possit plures angulos panis implere, & alia huiusmodi. Possunt etiam hic afferri incommoda supra illata de variis positionibus corporis physici in ordine ad locum, & de situbus indecentibus, &c. Deniq;, si hoc dicatur, nulla potest reddi ratio, cur vna pars corporis Christi sit potius in hac parte specierum, quam in alia, aut cur partes quædam corporis inter se penetrentur, & non aliæ, sed totum reuocandum erit ad Christi beneplacitum.

Secunda ratio principalis sumi potest ex dictis sectione præcedente, nam post diuisionem Christus totus est in singulis partibus: ergo ita erat ante diuisionem:

sionem: sed, licet diuisio procedat in infinitum, semper totus Christus erit in quibuscunque partibus diuisis: ergo etiam ante diuisionem totus Christus est in singulis partibus, quæ in infinitum diuidi possunt: probatur vtraque consequentia, sola separatio non mutat consecrationem, nec constituit corpus Christi, vel aliquam partem eius, vbi antea non erat. Atque idem argumentum è contrario fieri potest de continuitate: nam contingit, duas species cõsecratas in duplici calice, in vno coniungi & copulari, prius autem erat totus Christus in singulis illis speciebus: ergo & postea. nam propter solam continuationem non amittit Christus præsentiam, quam antea habebat, nec mutat illam. Respondere quis potest, separationem esse cõditionem, sine qua non, vt Christus habeat repetitam præsentiam speciebus. Sed hoc est mere gratis & voluntariè dictum: nulla enim ratio huius necessitatis afferri potest. Quod præterea in hunc modum declaratur: nam, sumpta hostia integra, potest Sacerdos solam dimidiam eius partem consecrare, vt supra dictum est: tunc ergo esset totus Christus sub illa dimidia parte: ergo, vt sit totus Christus in aliqua parte hostiæ, non oportet, vt sit actu diuisa. Rursus posset ibidem idem Sacerdos alteram partem denuo consecrare: ergo etiam in illa esset totum corpus Christi: quia hoc etiam exigit veritas formæ: esset ergo totus Christus in singulis illarum partium, quamuis continuis. Idemque argumentum de quibuscumque aliis partibus heri potest: quia, quod per plures consecrationes intelligitur fieri posse circa eandem materiam continuam, intelligendum est fieri posse per vnam: quia tam efficax est vna forma cadens in totam aliquam materiam, sicut plures, in pluribus hostiis diuisis, quæ tam efficaciter & integre vna forma consecrantur, sicut multis, vt ex dictis in præcedente sectione constat.

Vnde adiungi potest tertia ratio, fundata in vero sensu verborum formæ, vt ex modo conuersionis, quæ ex efficacia eorum fit ex pane & vino, quæ est materia remota in se homogenea, & eiusdem rationis in omnibus suis partibus. Verba enim æque cadunt in totam hanc materiam, & in quamlibet partem eius, & vi sua conuertunt illam in corpus Christi: ergo æque conuertunt illam totam, & quamlibet partem eius in totum corpus Christi: ergo est totum corpus Christi in tota illa materia, & in qualibet parte eius. Maior declaratur, nam, quando profero, Hoc est corpus: &c. per illud pronomen æque designo totam hanc quantitatem panis, vt continẽtem corpus Christi, nec magis designo vnam partem, vt continentem caput, quam pedes: & sic de cæteris partibus: hoc ergo appello, indifferenter designare totũ & partes. Hinc autem probatur, prima consequentia (cætera enim omnia clara sunt) primò, quia non est maior ratio, cur vna pars substantiæ panis conuertatur in hanc partem corporis Christi potius, quam in aliam: verbi gratia, in caput potius, quam in pedes, &c. Neque hoc potest ex intentione ministri determinari, vt per se manifestum est: absurdum est autem expectare semper, vt à Deo determinetur, cum effectus sacramentorum ex institutione certi debeãt esse & definiti. Secundo, quia sacramentorum effectus significationi respondent, ac proportionati sunt: species autem sacramentales significant Christum, quem continent: & quælibet pars speciei indifferenter significat quamlibet partem corporis Christi, seu Christum ipsum, qui est panis vitæ: ergo indifferenter continent quamlibet partem, vel potius totum corpus Christi. Atque idem argumẽtum fieri potest ex parte formæ, vt dicebam: nam illud pronomen (Hoc) indifferenter indicat totam hostiã & partẽ eius: sicut, qui profert eandem formam super plures hostias, indifferenter indicat singulas, & earum aggregatum: sicut ergo quoad hoc, eadem est ratio de partibus hostiæ continuis, vel disiunctis, ita etiam quoad hoc, vt Christus sit in toto, & in qualibet parte, tam continua, quam disiuncta.

Quarto loco addi potest ratio, qua hic D. Thomas vsus est, eamque Scotus, Gabriel, Ocham, & Aureol. impugnant, defendunt autem Capreolus. d. 10. qu. 2. & ibi Sotus, & Caiet. & Ferrar. 4. contra gen. cap. 67. eiusque expositionem ex commentario huc remisi, quæ ex ratione proxime præcedente pendet. Capreol. Soto. Caiet. Ferrar.

Est autem hæc summa rationis D. Thom. In Eucharistia est per se, & ex vi verborum substantia corporis Christi, quantitas vero solum ex reali concomitantia: ergo totũ Christi corpus in hoc sacramento ad eu modũ est, quo substantia est sub dimensionib. quãtitatis, & non ad eum modum, quo dimensiones quantitatis sunt in loco: sed natura substantiæ, tota est sub tota quãtitate, & tota sub qualibet parte suarũ dimensionũ: tota enim natura panis est sub qualibet parte speciei panis: ergo totũ Christi corpus est ad eũdem modum sub dimensionibus panis tam cotinuis, quã diuisis: est ergo totum sub qualibet parte earum. In quo discursu duplex præcipua difficultas occurrit. Prima est circa illam consequentiam: substantia est hic ex vi verborum, quantitas, per concomitantiam: ergo Christi corpus est hic per modum substantiæ: & non per modum quantitatis: hæc enim consequẽtia, nec à D. Thoma probatur, nec per se nota est ex parte materiæ, & si ad syllogisticam formam reuocetur, fundata est in hoc principio: quod, quicquid est in hoc sacramento per concomitantiam, no est ibi eũdem proprium modum, sed ad modum alterius, quod ex vi verborum est: quod tamen videtur falsum, vt patet inductione, nam Verbum hic est per concomitantiam, & tamen non propterea est ad modum substantiæ corporeæ: & è contrario, substantia corporis est ex vi verborum, & tamen non est naturali modo, sed in Verbo. Item anima est per cõcomitantiam, & nihilominus est secundum modum suũ, scilicet, spirituali modo. Itẽ ratione patet, quia quãtitatem esse per concomitantiam, nihil aliud est, quã naturaliter resultare seu comitari substantiam corporis Christi, ad quam per se terminatur conuersio, quæ fit virtute verborum: sed hinc non sequitur, debere quãtitatem priuari suo effectu formali, aut proprietate cõnaturali, vt patet in simili forma: nam etiã in creatione substantia corporis, vel materia per se terminat creationem, quantitas autem etiam hic ibi per concomitantiam: concreatur enim, & resultat ex materia: seu tota substantia corporea: Ac tandem quamuis hic esset quantitas ex vi verborum, vt si consecratio fieret his verbis: Hoc est corpus meum sua quantitate affectum; nihilominus posset corpus Christi esse totum in toto, & totum in qualibet parte per conuersionem factam virtute talium verborũ non est enim dubiũ, quin posset esse hæc Christi institutio: imo hæc esset magis accommodata mysterio, & significationi specierum, & ipsius formæ: è cõtrario vero, quamuis quantitas sit per concomitantiam, & transubstantiatio fiat per eadem verba, per quæ nunc fit, potuisset corpus Christi non esse hic totum in toto, & in qualibet parte, sed cũ aliqua extensione, prout altera opinio affirmat: illud enim, quamuis de facto ita non sit, tamen nõ implicat contradictionem, sed ex institutione pendet: ergo principium illud, quod quantitas hic sit per concomitãtiam, insufficiens est, & impertinens ad inferendum totum Christi corpus esse in qualibet parte.

Secunda difficultas est circa posteriorem partem rationis D. Thom. de modo existendi substantiæ sub dimensionibus: fit enim transitus æquiuocus à natura substantiæ ad substantiæ entitatem: quæ valde diuersa sunt; sub quantitate enim substantiæ materialis, & sub qualibet parte eius, dici potest esse tota natura, seu essentia talis substantiæ: & adhuc hoc non videtur vniuersaliter verum, sed tantum in substan-

tiis homogeneis: sic enim quælibet pars panis est panis, & pars vini est vinum: & ideo dicitur tota natura talis substantiæ esse sub qualibet parte dimensionũ: in heterogeneis autẽ non ita est: non enim pars quælibet hominis est homo: loquendo autem de entitate substantiæ, etiam in homogeniis, non ita contingit, quod tota entitas substantiæ sit sub qualibet parte dimensionum, vel plane constat in pane, nam, licet pars dimensionum eius corrumpatur, non corrumpitur tota substantia panis, quoad entitatem ei⁹, quamuis corrumpatur aliquid eius: non ergo tota entitas eius erat sub qualibet parte dimensionum: neque hic modus existendi est connaturalis aut debitus substantiæ, hoc solo quod substantia est, sed substantia spiritualis hoc habet ex se, quia spiritualis est, & partibus caret: materialis autem, quatenus materialis est, non postulat talem modum existendi, sed potius postulat natura sua, vt non sit tota entitas eius, vbi est pars eius: quamuis ad hunc effectum obtinendum postulet etiam quantitatem, in præsente autem Corpus Christi, in quod fit conuersio, non succedit substantiæ spirituali, sed materiali substantiæ panis, cuius entitas non tota erat in qualibet parte dimensionum, neque hunc modum existendi natura sua postulabat: ergo, licet corpus Christi illi succedat, non erit tota entitas eius sub qualibet parte dimensionum panis.

Omitto alia argumenta, quæ prædicti discipuli D. Thom. referunt, & solutiones eorum. Et respondeo breuiter, rationem D. Thom. non esse sumendam, vt absolute & per se demonstratiuam: in his enim mysteriis, quæ ex voluntate, & omnipotentia Dei pendent huiusmodi rationes petendæ non sunt: est ergo conuenientissima ratio ad explicandam institutionem, quæ facta est, & rationem eius. Ad hoc ergo sumitur illud principium: quantitatem esse hic per concomitantiam, & non ex vi verborum, non quia hoc sit simpliciter necessarium, vt totum Christi corpus sub qualibet parte specierum constituatur, nec quia hoc ex illo necessario consequatur, sed quia, illo supposito, facilius intelligitur, quantitatẽ accommodari substantiæ & non è conuerso, & ita facile patet responsio ad priorem difficultatem. Circa posteriorem vero explicare oportet, quid sit, esse per modum substantiæ: argumenta enim supponunt, hunc modum esse modum præsentiæ localis, quem substantia ex natura sua postulat: sed non est hic sensus D iui Thomæ, & ideo difficultas procedit ex falso fundamẽto. Corpus igitur CHRISTI esse hic per modum substantiæ, nihil aliud est, quam recipere modum præsentiæ, proportionatum naturæ substantiali panis, nam, quia Corpus Christi succedit substantiæ panis, & natura panis talis est, vt æquè sit tota in toto, & tota in qualicet parte suarum dimensionum, ideo recte D. Thom. colligit, totam substantiam corporis Christi debere esse sub qualibet parte dimensionum panis, quia substantia Christi incipit esse hic ex vi conuersionis panis in ipsam, quam verba ita efficiunt, vt absolute indicent totum corpus, & nihil aliud requirant, quam panem, vt ex illo Christi corpus efficiant. Nulla est ergo æquiuocatio in discursu D. Tho. non enim est necesse, vt tota entitas panis sit sub qualibet parte suarum dimensionum: sed solum vt tota natura panis sub illa sit, quia conuersio in totum corpus Christi per se non requirit tantam entitatem panis, sed simpliciter, panem, quem cum verba reperiant sub qualibet parte dimensionum, ibi totum Christi Corpus constituunt, quod absolute & indifferenter indicant. Igitur (vnico verbo) corpus Christi esse per modum substantiæ, est, esse per illum modum, quo natura substantialis præexistens sub illis dimensionibus erat. Quod autem Christi corpus hunc modũ habeat, colligendum est ex modo conuersionis, quem ipsa verba indicant: est enim magis consentaneus significationi eorum & ipsius materiæ, vt in superioribus declaratum est. Quod vero quantitas ipsius corporis Christi non impediat talem modum existendi ipsius corporis sub speciebus panis, sed potius induat & participet illum, optime declarat Diu. Thomas ex eo, quod verba per se primo, & ex institutione sua ad hoc tendunt, vt substantiam corporis Christi loco substantiæ panis, & modo accommodato naturæ illius, sub eius speciebus constituant: quantitatem autem solum concomitanter ponunt: & ideo, si naturalis, ac proprius modus quantitatis repugnat modo sacramentali, quem verba requirunt in substantia corporis Christi, non debet substantia propter quantitatem hoc modo priuari, sed potius è contrario, naturalis modus quantitatis impediri debet propter substãtiam. Quocirca, licet necessarium non sit, vt id, quod est in hoc sacramento per concomitantiam, suo naturali modo priuetur, erit tamẽ hoc necessarium, quãdo modus connaturalis talis rei pugnat cum sacramentali modo, quem verborum forma, seu actio transsubstãtiandi in suo primario termino requirit: atque hinc explicatur melius fundamentum rationis D. Thomæ, magisque declaratur, & expeditur prior difficultas.

Sed quæres, quam sit certa sententia & assertio à nobis confirmata. Bonauentura supra, solum dicit esse probabiliorem, & vtiliorem ad fidem defendendam. Alensis autem dicit, esse veram & sanam doctrinam: sed hi duo authores non loquuntur de existentia totius corporis Christi in omnibus partibus hostiæ simpliciter, sed in qualibet parte minima: quo sensu, vt dixi, eorum opinio, non solum non est vera & sana doctrina, sed inter omnes opiniones est minus probabilis, alii ergo existimant sententiam à nobis confirmatam esse de fide, vt Ledesma hic, quę. 17, ar. 3. dub. 4. & Palacius, in 4. d. 10. dispu. 1. concl. 1. Sed argumenta, quæ proferunt, vel solum probant de partibus actu diuisis, vel ad summum conuincunt esse conclusionem valde conformem principiis fidei. Itaque non existimo, rem esse tam certam, vt cõtraria sit hæresis: non enim sine causa Concilia Florent. & Tridẽt. in propria & expressa fidei definitione addiderunt illam particulam: (separatione facta:) sed illã plane addidisse videntur, vt à definitione fidei abstinerent, seu, vt definitionem suam limitarent. Vnde non placet etiam, quod Soto dicit, tam certum esse, totum Christum esse sub qualibet parte specierum ante diuisionem, sicut post: nam oppositum colligitur ex prædictis Conciliis, & ex antiquis Theologis, qui non censuerunt contrariam sententiam hæreticam, post quorum tempora non est expresse damnata, vt hæretica, neque contraria de fide definita: est ergo conclusio nostra Theologice tam certa: vt contraria sit, vel erronea, vel errori proxima, vt hoc probant omnia, quæ adduximus, & Concil. Triden. doctrina.

Ledesma. Palacius. Flor. Triden. Soto.

Ad fundamenta ergo primæ sententiæ respondetur: & in primis ad rationem Alberti, quod, licet per species cõtinuas repræsentetur Christus per modum vnius cibi, non tamen repræsentatur, vt extensus, sed potius vt indifferenter existens in toto, & in partibus: neque enim vnitas cibi repugnat huic modo præsentiæ: sicut etiam corporis humani vnitas seu continuitas indicat vnam animam, non tamen propterea indicat illam, vt extensam: potest enim esse vna, & tota in toto, & tota in qualibet parte. Ad confirmationem negatur, alium modum sufficere, aut aptiorem esse ad doctrinam fidei declarandam, vt satis à nobis demonstratum est. Ad fundamenta secundæ opinionis fere eadem est responsio, præterquam ad illud inconueniens, quod Corpus Christi esset infinities repetitum in eadẽ hostia, ad quod responsum iam est in superioribus, cum D. Thoma, in 4. d. 10. q. 1. art. 3. quæstiunc. 3. ad 1. Christum semel esse in actu, sub tota quantitate specierum: in potentia ve-

Richard. art. 3. q. 1. Scotus. Albert. Gabriel. Rubiod. Aspil.

tia vero esse infinities in singulis partibus, quod nullum est inconueniens: quia sicut partes continui sunt infinitæ, ita possunt esse & partiales præsentiæ, vt patet etiam in anima, quatenus tota in qualibet parte corporis existit. Vocatur autem hæc infinitas in potentia, non quia Christus totus non sit reuera actu præsens singulis partibus, sed quia partiales illæ præsentiæ, licet sint totales ex parte subiecti, sunt partiales ex parte spatij, seu quantitatis panis, & actu sunt inter se vnitæ, vnamque integram præsentiam, componunt. Et fortasse Alexander, Bonauent. & Gabriel, in re non dissentiunt, sed in modo loquendi: Gabriel concedit esse Christum in hostia infinities syncategorematice, & alij dicunt præsentias Christi in hostia tantum esse finitas in potentia, quia per diuisionem specierum solum possunt fieri præsentiæ in actu plures, vsque ad certum numerum finitum, scilicet vsque ad tot minima, quot sunt in hostia: quia, si vlterius procedat diuisio, non conseruabitur ibi præsentia corporis CHRISTI in minoribus partibus aut in maiori numero præsentiarum: non tamen negant hi authores, quamdiu illæ minores partes sunt in toto, in eis esse totum Christum, & consequenter saltem per designationem, negare non possunt, quin in illis sit tot⁹ Christus infinities in potentia; & hoc satis est ad mysterij veritatem: & in hoc sensu illa opinio Alensis in Theologia non continet errorem, sed solum pēdet ex falso philosophico principio de termino quantitatis, quoad minimum in rebus homogeneis, quod nos non admittimus. Ex quo etiam facile respondetur ad vltimam rationem illius secundæ opinionis, negatur enim esse in pane aliquam partem, sub qua ab alijs diuisa nō posit substantia panis, & consequenter præsentia etiam Christi, conseruari: tamen, hoc etiam dato, negatur consequentia; quia, licet illæ partes per se non sufficiant, vt in eis separatis sit totus Christus, vel tota entitas panis, tamen quando sunt in toto, sicut sufficiunt, vt in eis sit tota natura seu essentia panis; ita etiam, vt sit in eis totus Christus: quia propter modum conuersionis, & propter altiorem modum præsentiæ: quem habet, non potest esse præsens secundum partem, sed secundum se totum, sicut in corpore humano est aliqua pars minima, in qua separata non potest anima conseruari, tamen, quamdiu illa est in toto, necesse est, vt tota anima in illa sit propter modum entitatis, seu præsentiæ, quem habet: sic ergo de corpore Christi philosophandum est.

SECTIO III.

Vtrum totum Christi corpus sit in terminis, seu punctis indiuisibilibus specierum panis.

Opinio negat. Albert. Scotus, Richard. Aegid.

PRima sententia negat, quam consequenter tenet Albertus in 4. d. 13. artic. 10. ex authoribus vero, quitenent, Christum esse in singulis partibus continuis, tenent hoc Scotus, d. 10. q. 9. d. 11. q. 4. paulo ante solutiones argumentorum, Richard. d. 10. artic. 6. q. 2. Ægidius Theorem. 11. & 20. de Euchar. Duobus autem modis potest hæc opinio fundari, & defendi. Primo, si negentur hæc puncta indiuisibilia esse aliquid positiuum in rerum natura existens, affirmando præter partium quantitatem solum addere negationem quandam, hoc enim supposito, manifestum est, nec totum Christi corpus, neq; aliquid eius, esse sub huiusmodi punctis: nam Christus solum est, vbi aliquid substantiæ panis fuit, vel saltem vbi manet aliquid quantitatis panis: si ergo punctum nihil est quantitatis panis, sed potius dicit negationem partium eius, non erit ibi Christus, sed potius erit etiam negatio corporis Christi. Sed, quamuis in hoc discursu, quoad illationem recte procedatur; tamen fundamentum, vt existimo, est in philosophia valde falsum: nam, licet hæc puncta dicantur esse in potentia, & non in actu, ad eum modum, quo partes vnitæ dicuntur esse in potentia in continuo, & non in actu, in quibus locutionibus termini illi, in potentia, & in actu, sumuntur in ordine ad actualem diuisionem, non in ordine ad actualem existentiam, ita vt esse in potentia, non excludat esse in actu in rerum natura, sed excludat esse in actu diuisum, & separatum à toto; licet ergo puncta hoc modo dicantur esse entia in potentia: quia nec separata sunt à toto, nec naturaliter separari possunt; tamen negari non potest, quin in ipso toto aliquid entitatis habeant, qua totum ipsum aliquo modo componunt, partes eius terminando, aut copulando. Hoc ergo principio supposito, potest aliter citata opinio fundari. Primo, quia videtur impossibile, corpus in se extensum, & magnæ molis cum tota sua organizatione: quantitate, & figura in puncto collocari. Secundo, quia substantia panis non erat in puncto, cum naturaliter extensa sit: corpus autem Christi solum succedit, vbi substantia panis erat. Tertio, quia alias posset Sacerdos solum indiuisibile consecrare, vt v. g. si intendat consecrare solam vltimam superficiem, quæ sensibus immediate obijcitur, aut punctum, in quo hostia perfecte sphærica tangit planum, & similia, quæ videntur absurda. Quarto, quia alias, quoties frāgitur hostia, sicut corrumpitur vna linea, vel superficies continuans, & resultant duæ terminātes: ita Christi corpus amitteret præsentiam, quam habebat in priori superficie, & acquireret duplicem similem in duabus superficiebus; quod repugnare videtur superius dictis: quia propter solam separationem, nec præsentia mutatur, nec noua fieri potest, nisi per consecrationis verba. Et argumentum simile fieri potest, quādo è contrario species consecratæ, prius diuisæ continuari incipiunt.

Totū Christi corpus est in indiuisibus, quātitatem terminant bus, & continuantibus. Capreol. Soto.

Dicendum nihilominus est, totum Christi corpus & sanguinem intrinsece, ac realiter esse in omnibus terminis & punctis specierum sacramentalium, non quidem per se primo, & adæquate, sed necessaria quadam consecutione. Ita docuit Capreol. in 4. d. 10. q. 4. ar. 3. ad 2. Scoti, contra 1. concl. & Soto in 4. d. 49. q. 4. art. 6. ad argumentum Durandi, vbi dicit non licere Theologo hoc negare. Et declaratur primo exemplo angeli, vel animæ; quo D. Thomas & alij authores in hac materia vtuntur; qui proinde videntur idem sentire, quamuis distincte non explicent. Angelus itaq; cum præsens adest loco, totus in toto, & in qualibet parte, continua quadam præsentia, necesse est, vt sit etiam totus intrinsece præsens in singulis punctis illius spatij, seu loci continui: quia intelligi non potest, præsentiam angeli esse in se continuam, & vnitam, nisi simili modo respondeat omnibus partibus, & terminis alterius extremi: sic ergo in præsenti non potest corpus Christi esse continue præsens toti quantitati panis, nisi aliquid etiam corporis Christi sit intrinsece & realiter præsens omnib. terminis, punctis & illius quantitatis: vbi aūt est aliquid corporis Christi, ibi est totum corpus, vt sæpe dictum est. Respondeti potest ex Richardo supra, dupliciter posse aliquid esse presens puncto: vno modo intrinsece, quia est sub illo, vt ita dicam, quasi penetratiue, & hoc modo non est necesse, id, quod est totum in singulis partibus esse etiam totum in punctis, quia nec partes ipsæ hoc modo contingunt puncta. Alio modo potest id contingere extrinsece, quia immediate ante adest, seu contingit punctum, sicut partes lineæ, quæ immediate continuantur puncto, possunt dici esse præsentes illi: & eodem modo corpus Christi potest dici esse præsens omnibus punctis: quia, sicut indiuisibile additum non facit maius, ita non causat distantiam; & ideo, quod est presens parti immediatæ, potest dici esse præsens puncto. Sed hoc non satisfacit; tū quia in adducto exemplo de angelo, non satis est, angelum esse illo extrinseco modo in singulis punctis, sed etiam intrinsece per intimam præsentiam; tum etiam, quia hoc est omnino

necessa-

necessarium, vt ipsa præsentia totius corporis Christi sub speciebus panis sit in se continua, & vnita: habet enim illa extensionem quandam, & compositionem partium ex parte spatij, vt supra dictum est, oportet ergo, vt partes illæ aliquo communi termino copulentur, qui terminus ex parte spatij necessario futurus est indiuisibilis: alioqui non esset terminus, sed partibus constaret: ergo illo necessario respondet, & est intime præsens alicui termino seu puncto specierum sacramentalium: habet ergo ibi Christus intimam & indiuisibilem præsentiam; & consequenter totus ipse ibi adest. Confirmatur ac declaratur: quia, nisi partes ipsius præsentiæ intelligantur sic vnitæ, necesse est, illam præsentiam esse diuisam in omnem suam partem: quod omnino repugnat: & ideo æque repugnat, esse totum Christi corpus præsens in omnibus partibus specierum, & non esse intime in omnibus punctis earum.

Secundo declaratur exemplo durationis: nam si duratio angeli sine vlla interruptione coexistit tempori nostro cõtinuo, necesse est, vt tota sit non solum in omnibus partibus nostri temporis, sed etiam in instantibus eius; nec potest mente concipi, quod duratio angeli coexistat omnibus partibus eius, & non etiam instantibus; aut, si alicui non coexistit, necesse est, vt saltem in illo interrumpatur duratio, ita vt in illo verum sit dicere, angelum non esse: idem ergo est in præsentia locali: est enim omnino eadem proportio quoad hoc, quod, sicut duratio angeli sine interruptione perseuerat, quamdiu tempus continue discurrit, ita corpus Christi, seu prpsentia eius continue diffunditur per totam quantitatem continuam specierum panis. Atq; hoc ipsum ex solutionibus argumentorum magis constabit.

Respondetur ad argum. 1. Opinionis. Ad primam ergo rationem alterius opinionis negatur, esse impossibile, corpus quantum in indiuisibili puncto collocari; quin potius impossibile est, Christi corpus esse totum in toto, & in qualibet parte absque propria penetratione & extensione in ordine ad locum, quin sit etiam in punctis, seu terminis, quibus partes specierum sacramentalium continuantur: quomodo autem hoc possibile sit, superius in disput. 48. fuse tractatum est. Ad secundum argumentum respondetur; potius illo concludi contrarium, nam, si quantitas corporis, vt sit continua, indiget his terminis indiuisibilibus, necesse est, vt in ipsa substantia seu materia, aliqua indiuisibilia substantialia illis proportionata respondeant; vt declarari potest applicando rationem factam; quia substantia materiæ existens sub quantitate, adæquate est illi coextensa, & altera alteri ad inuicem est intime, & continue præsens: ergo necesse est, vt vbicunque est aliquid quantitatis, qualecunque illud sit, aliquid etiam materiæ proportionate respondeat. Et confirmatur primo: quia præcisa quantitate, posset intelligi & conseruari substantia materiæ, in qua, vt supra dixi, necessario manerent omnes partes entitatiuæ, quæ antea præfuissent: quia illæ, cum sint distinctæ, non possunt in eandem coalescere indiuisibilem entitatem: manerent ergo partes entitatiue distinctæ, & non iuter se omnino diuisæ [quia non est possibile, manere continuum diuisum in omnem suam partem] ergo vnitæ proprijs substantialibus terminis, quia illa vnio non esset per modum actus & potentiæ, sed per modum integritatis entitatiue, proportionatæ integritati quantitatis. Confirmatur secundo, quia cum quantitas secundum se totam sit accidens substantiæ, necesse est, vt ex parte substantiæ correspondeat aliquid substantialiter & entitatiue indiuisibile, quod sit proportionatum subiectũ indiuisibilium quantitatis: sicut è contrario, quia albedo continue extenditur, & subiectatur, in superficie, necesse est, vt indiuisibilibus quãtitatiuis ipsius superficiei respondeant in albedine aliqua indiuisibilia talis qualitatis, quæ in illis recipi possint. Hoc ergo principio suppositio, sequitur, aliquod indiuisibile materiæ panis præfuisse sub indiuisibilibus terminis quantitatis eius, & cõsequenter aliquod etiam indiuisibile formæ substantiali panis: quia talis forma extensa est, & continue diffusa per totam materiam: quia nihil in materia intelligi potest, quod in pura potentia maneat sine substantiali actu proportionato: præfuit ergo aliquid substantiale panis sub indiuisibilib⁹ terminis quantitatis, quod post factam transsubstantiationem non manet, sed illi termini quantitatis sine proprio subiecto relinquuntur: ergo succedit sub illis corpus Christi, in quod conuertitur illud indiuisibile substantiæ panis, quod sub eis erat, quidquid illud sit: siue illud vocetur substantia, siue initium aut terminus substantiæ: hoc enim spectat ad modum loquendi, & ad præsens institutum parum refert, hoc vel illo modo loqui: nam, si panis vocetur, aperte sequitur conuertendum fuisse in corpus Christi; si autem solum appelletur terminus substantialis panis, dicendum est, consecutione quadam, & quasi per concomitantiam, conuertiin corpus Christi: quia nec possunt partes omnes substantiæ panis conuerti sine suis terminis substantialibus, nec potest huiusmodi terminus, conuerti in aliquid corporis Christi, quin ibi adsit totum. Ad tertium posset aliquis concedere sequelam, quia nihil contradictionis in eo casu inuoluitur. Quod si fortasse videtur inconueniens, etiam casus ibi excogitatus, est moraliter impossibilis, & satis indecens. Melius vero negatur simpliciter, sequela, quia, vt dixi, Christus non est per se in his indiuisibilibus, sed quasi per concomitantiam, & ideo ablato eo, quod est per se, necesse est, quod concomitatur, auferri: sicut enim substantia materialis intrinsece postulat suam extensionem, & non habet indiuisibilia, nisi propter integritatem, & continuitatem in ipsa extensione: ita hæc Christi præsentia intrinsece & per se postulat extensionem in speciebus panis; in indiuisibilibus autem tantum est propter integritatem ipsius [præsentiæ: quapropter in solis illis esse non potest, saltem secundum præsentem institutionem. Ad quartum respondetur, nullum esse inconueniens, mutata separatione seu continuatione specierum sicut mutantur termini ipsarum specierum, ita etiam mutari, aliquo modo, præsentiã Christi, quoad terminos suos: quia hoc intrinsece, & ex natura rei sequitur ex illa separatione, vel continuatione: neque hoc est proprie mutari præsentiam, sed præsentiæ terminum: & ita hoc non repugnat superius dictis; vbi agebamus de præsentia simpliciter, vel per se, quæ absolute non pendet à continuitate, vel diuisione specierum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc sacramento.

*AD quartum sic proceditur. Videtur, quod non tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc sacramento. Dictum enim, * quod totum corpus Christi continetur sub qualibet parte hostiæ consecratæ. Sed nulla quantitas dimensiua tota continetur in aliquo toto, & in qualibet parte eius. Ergo est impossibile, quod tota quantitas dimensiua corporis Christi contineatur in hoc sacramento.*

*2. Præterea, Impossibile est, duas quantitates dimensiuas esse simul, etiã si vna sit separata, & alia in corpore naturali, vt patet per * Philos. in 3. Metaph. Sed in hoc sacramento remanet quantitas dimensiua panis, vt sensu apparet. Non ergo est ibi quantitas dimensiua corporis Christi.*

3. Præterea, si duæ quantitates dimensiue inæquales iuxta se ponantur, maior extenditur vltra minorem. Sed quantitas dimensiua corporis Christi, est multo maior, quam quantitas dimensiua hostiæ consecratæ, secundum omnem dimensionem.

stionem. Si ergo in hoc Sacramento sit quantitas dimensiua corporis Christi cum quantitate dimensiua hostiæ, quantitas dimensiua corporis Christi extendetur vltra quantitatem hostiæ, quæ tamen non est sine substantia corporis CHRISTI. Ergo substantia corporis Christi erit in hoc sacramento, etiam præter species panis: quod est inconueniens: cum substantia corporis Christi non sit in hoc sacramento, nisi per conse- Art. 1. huius quæst. crationem panis, vt dictum est. * Impossibile ergo videtur, quod tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc Sacramento.

Sed contra est, quod quantitas dimensiua corporis alicuius non separatur secundum esse à substantia eius: Sed in hoc Sacramento est tota substantia corporis Christi, vt supra habitum est.* Ergo tota quantitas dimensiua corporis Christi est in hoc Sacramento. An præced.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est*) dupliciter aliquid CHRISTI est in hoc Sacramento. Art. 1. huius quæst. Vno modo ex vi Sacramenti, alio modo ex reali concomitantia. Ex vi quidem Sacramenti quantitas dimensiua corporis Christi non est in hoc Sacramento. Ex vi enim Sacramenti est in hoc Sacramento illud, in quod directe conuersio terminatur. Conuersio autem, quæ fit in hoc Sacramento, directe terminatur ad substantiam corporis Christi, non autem ad dimensiones eius. Quod patet ex hoc, quod quantitas dimensiua panis remanet facta consecratione: sola substantia panis trãseunte. Quia tamen substantia corporis Christi realiter non diuiditur à sua quantitate dimensiua, & ab alijs accidentibus, inde est, quod ex vi realis concomitantiæ, est in hoc Sacramento tota quantitas dimensiua corporis Christi, & omnia accidentia eius.

Ad primum ergo dicendum, quod modus essendi cuiuslibet rei determinatur secundum id, quod est ei per se, non autem secundum id, quod est ei per accidens: sicut corpus est in visu, secundum quod est album, non autem secundum quod est dulce licet idem corpus sit album, & dulce. Vnde & dulcedo est in visu secundum modum albedinis, non secundum modum dulcedinis. Quia igitur ex vi huius Sacramenti est in altari substantia corporis Christi, quantitas autem dimensiua eius est ibi concomitanter, & quasi per accidens: ideo quantitas dimensiua corporis Christi est in hoc sacramento, non secundum proprium modum (vt scil. sit tota in toto, & singulæ partes in singulis partibus) sed per modum substantiæ, cuius natura est tota in toto, & tota in qualibet parte.

Ad secundum dicendum, quod duæ quantitates dimensiuæ non possunt naturaliter simul esse in eodem: ita quod vtraq; sit ibi secundum proprium modum quantitatis dimensiuæ. In hoc autem Sacramento quantitas dimensiua panis est secundum proprium modum: scil. secundum commensurationem quandam, non autem quantitas dimensiua corporis Christi, sed est ibi per modum substantiæ, vt dictum est.* 3. hoc art. part. 1.

Ad tertium dicendum, quod quantitas dimensiua corporis Christi non est in hoc Sacramento secundum modum tommensurationis, qui est proprius quantitati, ad quem pertinet, quod maior quantitas extendatur vltra minorem: sed est ibi per modum iam dictum.* 3. hoc art.

HIC articulus explicatus est disputatione præcedente, sect. 2. & 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpus Christi sit in hoc Sacramento, sicut in loco.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi sit in hoc Sacramento, sicut in loco. Esse enim in aliquo definitiue vel circumscriptiue, est pars eius quod est esse in loco. Sed corpus Christi videtur esse definitiue in hoc Sacramento (quia ita est vbi sunt species panis vel vini, quod non est in alio loco altaris) videtur etiam ibi esse circumscriptiue, quia ita continetur superficie hostiæ consecratæ, quod nec excedit nec exceditur. Ergo corpus Christi est in hoc Sacramento, sicut in loco. 3. dist. 6. qu. 1. ad 1. & 2. 3. dist. 22. qu. 2. art. 4. qu. 1. & 4. con. c. 64. fid. Et quo. art. 22. ad 2.

2. Præterea, Locus specierum panis non est vacuus (natura enim non patitur vacuum) nec est ibi substantia panis, vt supra habitum est,* sed est ibi solum corpus Christi. Ergo corpus Christi replet locum illum. Sed omne quod replet locum aliquem, est in eo localiter. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter. Quæst. præc. art. 1. 2. & 3.

3. Præterea, Sicut dictum est,* in hoc sacramento est corpus Christi cum sua quantitate dimensiua, & cum omnibus suis accidentibus. Sed esse in loco, est accidens corporis, vnde & ibi connumeratur inter nouem genera accidentium. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter. Art. præc. & 3. huius q.

Sed contra est, quod oportet locum & locatum esse æqualia, vt patet per* Philos. in 4. Phys. Sed locus, vbi est hoc Sacramentum, est multo minor, quam corpus Christi. Ergo corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco. Li. 4. Physic. tex. 30. to. 2.

Respondeo dicendum, quod (sicut iam dictum est*) corpus Christi non est in hoc Sacramento secundum proprium modum quantitatis dimensiuæ, sed magis secundum modum substantiæ. Omne autem corpus locatum est in hoc loco secundum modum quantitatis dimensiuæ: in quantum scil. commensuratur loco secundum suam quantitatem dimensiuam. Vnde relinquitur quod corpus Christi non est in hoc Sacramento, sicut in loco, sed per modum substantiæ, eo scilic. modo, quo substantia continetur à dimensionibus. Succedit enim substantia corporis Christi in hoc Sacramento substantiæ panis, vnde sicut substantia panis non erat sub suis dimensionibus localiter, sed per modum substantiæ, ita nec substantia corporis Christi, non tamen substantia corporis Christi est subiectum illarum dimensionum, sicut erat substantia panis. Et ideo substantia panis ratione suarum dimensionum localiter erat ibi, quia comparabatur ad locum illum, mediantibus proprijs dimensionibus. Substantia autem corporis Christi comparatur ad locum illum, mediantibus dimensionibus alienis, ita quod è conuerso dimensiones propriæ corporis Christi comparantur ad locum illum, mediante substantia, quod est contra rationem corporis locati. Vnde nullo modo corpus Christi est in hoc Sacramento localiter. Art. 3 huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus Christi non est in hoc Sacramento definitiue, quia sic non est alibi, quam in hoc altari, vbi conficitur hoc Sacramentum, cum tamen sit & in cælo in propria specie, & in multis alijs altaribus sub specie sacramenti. Similiter etiam patet, quod non est in hoc Sacramento circumscriptiue, quia non est ibi secundum commensurationem propriæ quantitatis vt dictum est. * Quod autem non est extra superficiem sacramenti, nec est in alia parte altaris, non pertinet ad hoc, quod sit ibi definitiue, vel circumscriptiue, sed ad hoc, quod incepit ibi esse per consecrationem & conuersionem panis, & vini, vt supra dictum est.* Art. 3 & 4. quæst. Quæst præc. art. 3 & 4.

Ad secundum dicendum, quod locus ille in quo est corpus Christi, non est vacuus, neq; tamen proprie est repletus substantia corporis Christi, qui non est ibi localiter sicut dictum est.* Sed est repletus speciebus sacramentorum, quæ habent replere locum, vel propter naturam dimensionum, vel saltem miraculose subsistunt per modum substantiæ. In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod accidentia corporis Christi sunt in hoc Sacramento (sicut supra dictum est*) secundum realem concomitantiam. Et ideo illa accidentia corporis sunt in hoc Sacramento, quæ sunt ei intrinseca. Esse autem in loco, est accidens per comparationem ad extrinsecum continens. Et ideo non oportet, quod Christus sit in hoc Sacramento sicut in loco. Art. præced.

COMMENTARIVS.

MAteria huius fuse tractata est supra disput. 47. & 48. vbi declarauimus, hic non posse esse quæstionem

ſtionem de re, ſed de modo loquendi. Sumit itaque D. Thom. hic, eſſe in loco in rigore phyſico, prout dicit commenſurationem inter locum & locatum in ratione continentis, & contenti; & hoc ſenſu negat in primis, corpus Chriſti eſſe ſub quantitate panis tanquam in loco: quod eſt veriſsimum, quia corpus Chriſti non eſt ſub illis ſpeciebus modo quantitatiuo; neque ab eis continetur ſecundum extrinſecum contactum vltimæ ſuperficiei, quo modo ſolet locus continere locatum: ſed eſt intime in omnibus illis, & omnibus earum partibus per mirabilem quandam ſubſtantialem præſentiam, quod Diuus Thomas appellat eſſe in eis per modum ſubſtantiæ: quia (vt ſupra declaratum eſt) corpus Chriſti ſuccedit ſub ſpeciebus ſubſtantiæ panis, quæ non erat ſub eis, vt in loco, ſed per modum ſubſtantiæ: quamuis enim quantitas ſit ſuæ ſubſtantię fundamentalis ratio exiſtendi in loco, non tamen eſt locus eius, vt per ſe conſtat, ſed eſt prior: vnde ſubſtantia cum mouetur, ſecum defert ſuam quantitatem, non autem ſuum locum. Hinc vero addit ſecundo D. Thomas, Chriſtum non eſſe in loco ipſarum ſuperficierum, mediantibus ipſis: ne videatur in omnibus eſſe ſimilitudo inter ſubſtantiam panis, & corpus Chriſti, quod illi ſuccedit: intercedit enim differentia: quia ſubſtantia panis, quamuis non ſit ſub quantitate, vt in loco, tamen, illa mediante, dicitur eſſe in loco ambiente, vel continente quãtitatem ſuam: quia eſt proprium ſubiectum illius quantitatis, & per illam habet propriam extenſionem & dimenſionem: corpus autem Chriſti non eſt ſub quantitate panis, vt ſubiectum eius, nec per illam extenditur, & ideo nec ratione illius dici poteſt eſſe in loco eiuſdem quantitatis. Atque hinc vlterius in ſolutione ad 1. negat, corpus Chriſti eſſe hic circumſcriptiue aut definitiue: quod etiam veriſsimum eſt, vt prædicto loco declarauimus: non ſolum ſumendo exiſtentiam in loco in rigore prædicto, ſed etiam latius ea voce vtendo, pro quacunque vera, & reali præſentia, quo modo loquimur, cum dicimus, Chriſtum eſſe hic: hoc enim modo negari non poteſt, quin poſsit Chriſtus eſſe hic localiter alio excellentiori, & quodammodo ſpirituali modo, qui non eſt proprie definitiuus, aut circumſcriptiuus, ſed ſacramentalis, vt ibidem declaratum eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum corpus Chriſti ſit mobiliter in hoc ſacramento.

4. d. 10. art 1. q. 4. Et opuſc. 11. ar. 34. Li. 2. c 3 in declaratione 24 loci, to. 1. Art. 1 huius quæſt.

AD ſextum ſic proceditur. *Videtur, quod corpus Chriſti ſit mobiliter in hoc ſacramento. Dicit enim* * Phil. 2. Top. *quod motis nobis mouentur ea quæ in nobis ſunt. Quod quidem eſt verum, etiam de ſpirituali ſubſtantia animæ. Sed Chriſtus eſt in hoc ſacramento, vt ſupra habitum eſt.* * *Ergo mouetur ad motum ipſius.*

2. *Præterea, Veritas debet reſpondere figuræ. Sed de agno Paſchali, qui erat figura huius ſacramenti, non remanebat quicquam vsq; mane, ſicut præcipitur Exod. 12. Ergo neq; etiam, ſi hoc ſacramentum reſeruetur in craſtinum, erit ibi corpus Chriſti. Et ita non eſt immobiliter in hoc ſacramento.*

3. *Præterea; ſi corpus Chriſti remaneat ſub hoc ſacramento etiam in craſtino, pari ratione remanebit & per totum ſequens tempus: non enim poteſt dici, quod deſinat ibi eſſe, ceſſantibus ſpeciebus: quia eſſe corporis Chriſti non dependet à ſpeciebus illis. Non autem remanet ſub hoc ſacramento Chriſtus per totum tempus futurum. Videtur ergo quod ſtatim in craſtino, vel poſt modicum tempus deſinat eſſe ſub hoc ſacramento. Et ita videtur, quod* CHRISTVS *mobiliter ſit in hoc ſacramento.*

SED *contra. Impoſsibile eſt idem eſſe motum, & quietum: quia ſic contradictoria verificarentur de eodem. Sed corpus Chriſti in cœlo quietum reſidet. Non ergo eſt mobiliter in hoc ſacramento.*

RESPONDEO *dicendum, quod cum aliquid eſt vnum ſubiecto, & multiplex ſecundum eſſe, nihil prohibet ſecundum aliquid moueri, & ſecundum aliquid immobile permanere, ſicut corpori eſt aliud eſſe album, & aliud eſſe magnum: vnde poteſt moueri ſecundum albedinem, & permanere immobile ſecundum magnitudinem. Chriſto autem non eſt idem eſſe ſecundum ſe, & eſſe ſub hoc ſacramento: quia per hoc quod dicimus, ipſum eſſe ſub hoc ſacramento ſignificatur quædam habitudo eius ad hoc ſacramentum. Secundum igitur hoc eſſe non mouetur Chriſtus per ſe ſecundum locum, ſed ſolum per accidens: quia Chriſtus non eſt in hoc ſacramento ſicut in loco, ſicut prædictum eſt.* * *Quod autem non eſt in loco, non mouetur per ſe in loco, ſed ſolum ad motum eius, in quo eſt. Similiter autem neq; per ſe mouetur ſecundum eſſe, quod habet in hoc ſacramento, quacunque alia mutatione: puta, quantum ad hoc, quod deſinat eſſe ſub hoc ſacramento: quia illud, quod de ſe habet eſſe indeficiens non poteſt eſſe deficiendi principium: ſed alio deficiente, hoc deſinit eſſe in eo: ſicut Deus cuius eſſe eſt indeficiens & immortale, deſinit eſſe in aliqua creatura corruptibili per hoc, quod creatura corruptibilis deſinit eſſe. Et hoc modo cum Chriſtus habeat de ſe eſſe indeficiens & incorruptibile, non deſinit eſſe ſub ſacramento neque per hoc, quod ipſum deſinat eſſe, neq; etiam per motum localem ſui (vt ex dictis patet*) ſed ſolum per hoc, quod ſpecies ſacramenti deſinunt eſſe. Vnde patet, quod Chriſtus, per ſe loquendo, immobiliter eſt in hoc ſacramento.* Art. præcid. Art. præcid.

AD *primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de motu per accidens: quo, ad motum noſtri, mouentur ea, quæ in nobis ſunt. Aliter tamen ea, quæ per ſe poſſunt eſſe in loco, ſicut corpus: & aliter ea, quæ per ſe non poſſunt eſſe in loco, ſicut forma, & ſpirituales ſubſtantiæ. Ad quem modum poteſt reduci, quo dicimus* CHRISTVM *moueri per accidens ſecundum eſſe, quod habet in ſacramento, in quo non eſt, ſicut in loco.*

AD *ſecundum dicendum, quod hac ratione moti videntur fuiſſe quidã, ponentes, quod corpus Chriſti non remaneat ſub hoc ſacramento ſi in craſtinum reſeruetur. Contra quos Cyrillus dicit. Inſaniunt quidam dicentes; myſticam benedictionem ceſſare à ſanctificatione, ſi quæ eius reliquæ remanſerint in diem ſubſequentem: non enim mutatur ſacratum corpus Chriſti, ſed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia, ingis in eo eſt. Sicut etiam omnes aliæ conſecrationes immobiliter manent, permanentibus rebus conſecratis, propter quod non iterantur. Veritas autem licet figuræ reſpondeat, tamen figura non poteſt eam adæquare.*

AD *tertium dicendum, quod corpus Chriſti remanet in hoc ſacramento, non ſolum in craſtino, ſed etiam in futuro, quouſque ſpecies ſacramentales manent. Quibus ceſſantibus definit eſſe corpus* CHRISTI *ſub eis: non quia ab eis dependeat, ſed quia tollitur habitudo corporis Chriſti ad illas ſpecies per quem modum Deus deſinit eſſe Dominus creaturæ deſinentis.*

COMMENTARIVS.

DE duplici genere mutationis mentionem facit D. Thom. in articulo, ſcilicet, de mutatione locali, & de mutatione, qua deſinit eſſe corpus Chriſti præſens in hoc ſacramento: & de vtraque dicit duo. Primum eſt, non poſſe corpus Chriſti per ſe mutari huiuſmodi mutationibus, de locali probat: quia Chriſti corpus, vt eſt in ſacramento, non eſt per ſe in loco: ergo nec per ſe poteſt mutare locum. Quæ ratio probat quidem de motu phyſico proprie ſumpto, non tamen de mutatione proportionata præſentiæ, quam hic habet, quæ eſt etiam mutatio localis ad eum modum, quo motus localis in angelo reperitur: cur ergo non poterit corpus Chriſti ſecundum hanc mutationem per ſe moueri, ſicut angelus per ſe

Cajetan. Ioan. Capreol. Scotus. Durand. Aureol. Ockam. Gabriel. Rich. Sylu.

per se mouetur localiter? Respondetur, hanc mutationem non esse simpliciter impossibilem, vt argumentum probat, D.Tho. autem loqui iuxta præsentem institutionem: ita enim corpus Christi nunc habet hanc præsentiam in se, vt illam habeat quasi alligatam speciebus, à quibus in hac præsentia suo modo pendet & ab iis continetur: & cum eis vnum quodammodo componit, & ideo quoad hunc modum, nõ est de illo corpore iudicandũ, sicut de re spirituali per se separata à corpore, sed vt de re coniuncta quantitati, sicut erat substantia panis, quæ conuersa fuit in corpus Christi, & ideo recte dicitur corpus Christi, vt est in sacramento, non posse per se localiter mutari. Atq; hinc probat D. Thom. eandem conclusionem de altera mutatione: quia Christus nõ potest desinere esse sub speciebus per motum localẽ, qui per se fiat in ipso, vt dictum est: nec per desitionẽ simpliciter, quæ in ipso immediate contingat: quia corpus Christi est de se indeficiens & incorruptibile: ergo nullo modo potest per se desinere esse sub speciebus, ita vt hæc desitio ab ipso corpore Christi incipiat (vt sic dicam) & non ab speciebus: quod est certissimum de lege ordinaria & iuxta præsentem institutionem: nam de potentia absoluta recte posset fieri, vt facile ex dictis patet, & constabit amplius ex sequentibus disputationibus.

Secundo ait D.Thomas, posse corpus Christi per accidens mutari vtroque genere mutationis, quia mutatis localiter speciebus mutatur etiam corpus Christi, & corruptis etiam speciebus, desinit ibi esse corpus Christi. Est autem aduertendum, dupliciter posse explicari hanc mutationem per accidens. Primo, vt tota mutatio inhæreat in solis speciebus, corpus autem Christi solum extrinsece ab ea denominetur. Secundo vt mutatio primo quidem fiat in speciebus, inde autem resultet in corpus Christi, & ideo dicatur per accidens illi conuenire, quamuis in ipso reuera fiat, & suo modo ei inhæreat. Caietanus ergo priori modo explicat D.Thom. quia existimat, res, quæ non sunt quantitatiue in loco, solum illo modo mutari. Sed, vt omittam, hanc sententiam esse in se falsam & impossibilem, sine vllo fundamento eam tribuit D. Thomæ. Primo, quia D.Thom. absolute dicit, Christi corpus per accidens mutari, quod non posset dici propter solam extrinsecam denominationem: quia mutari, non est aliter denominari, sed aliter se habere, seu esse, quam prius, & ideo Deus, quãuis desinat esse in creatura illa corrupta, non mutatur, nec per se, nec per accidens, quia totum illud est sola extrinseca denominatio in Deo. Secundo, quia alias posset corpus Christi per accidens mutari, non solum mutatione locali, sed alteratione, & alia simili, quia calefactis speciebus sacramentalibus, per denominationem extrinsecam posset etiam dici corpus Christi calefieri, esset enim eadem ratio, quod tamen est falsum, vt constat ex supra tractatis, disputat. 47. & ideo non immerito D.Tho. aliarum mutationum hic mentionem non fecit: quia nec per se, nec per accidens possunt vere conuenire corpori Christi, vt ibidem tactum est, & disputatione sequẽti dicetur: cum ergo has mutationes affirmat illi conuenire, non loquitur secundum solam denominationem extrinsecam, sed alio modo dicto. Tertio, quia alias idem corpus Christi, secundum idem esse, quod habet in cœlo, posset dici per accidens mutari, quia non repugnat, idem secundum idem esse intrinsecũ, manere immutatum, & extrinsecus aliter denominari: consequens autem est contra mentem D.Thom. non enim sine causa in principio corporis articuli præmisit illam distinctionem, quod, quando in eodem subiecto est duplex esse, non repugnat secundum vnum mutari, & non secundum aliud, & loquitur de esse proprio & inhærente, vt sunt esse album & nigrũ, in quibus ponit exemplum, & nõ de extrinseca denominatione tantum. Sub quo principio sumit, corpus Christi habere aliud esse in cœlo, & aliud in sacramento, quod non de esse substantiali, sed de locali, seu de præsentiali (vt sic dicam) intelligendum est, vt per se constat. Atque ita concludit, quamuis non mutetur secundum esse, quod habet in cœlo, posse mutari, quamuis per accidens, secundum esse, quod habet in sacramẽto: agit ergo de mutatione intrinseca & propria, quamuis ex alio resultante. Tandem in solutione ad primum id manifeste declarat, nam dicit: hunc modum per accidens esse similem illi, quo mouetur anima, moto corpore, vel, quo motis nobis, mouentur ea, quæ sunt in nobis: constat autem, mutationem in his non esse solam extrinsecam denominationem. Atque ita intelligi videntur Diuum Thomam Capreol. & Palud. in 4. distinct. 10. quæst. 3. Sed obiici potest pro Caietani sententia argumentum, Sed contra, D.Thom enim argumentatur, Impossibile est idem moueri & quiescere, sed corpus Christi quiescit in cœlo, ergo non potest moueri in sacramento: hæc enim ratio absolute concludit de motu proprie afficienti ipsum corpus, siue per se in illo fiat, siue per accidens resultet. Secundo, quia D.Thom. circa finem corporis articuli, ad explicandam mutationem, quæ fit in corpore Christi, cum desinit esse in hoc sacramento, vtitur exemplo Dei desinentis esse in creatura per mutationem eius: constat autem desitionem hanc in Deo solum esse denominationem extrinsecam. Ad primum respondetur, inprimis argumentum, Sed contra apud D. Thom. non esse semper efficax & præsertim hic constat, D.Thom. in principio artic. tacite soluisse, aut explicasse argumentum illud dicẽtem, secundum idem esse non posse idem simul quiescere & moueri, posse tamen secundum diuersa esse: igitur argumento illo solum concluditur, corpus Christi, vt est in sacramento, nõ esse mobile proprio locali motu opposito illi quieti, seu locali esse, quod habet in cœlo, & hoc verum esse tali motu tam per se, quam per accidens: non autem procedit argumentum de mutatione oppositа quieti sacramentali (vt sic dicam) nam secundum hanc rationem non quiescit corpus Christi, quando mutari dicitur per accidens, modo superius declarato. Ad secundum respondetur, exempla non esse applicanda nisi secundum id, in quo afferuntur, quia non semper sunt in omnibus similia. D. Thom. autem solum affert illud exemplum, quoad hoc, quod, sicut desitio Dei in creatura non potest incipere à desitione Dei, cuius esse est indeficiens, ita nec desitio corporis Christi sub speciebus incipit ab ipso, & in hoc est aliqualis similitudo, in aliis vero neq; est, neq; esse potest.

Capreol. Palud.

In solutione ad secundum & tertium tangit D.Th. quæstionem, quamdiu præsentia corporis Christi sub speciebus duret, quæ in superioribus tractata est, disp. 48. sect. 8.

ARTICVLVS VII.

Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato.

Inf. ar. 8. & 4. d. 10 ar. 2. q. 2 ad 3 & ar. 4. q. 1. per to. & q. 4 ar. 2. & in expo. l. ad 1. 2 & 4.

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo saltem glorificato. Oculus enim nostер impeditur à visione corporis in hoc sacramento existentis, propter species sacramentales ipsum circumuelantes. Sed oculus glorificatus nõ potest ab aliquo impediri, quin corpora qualibet videat, prout sunt. Ergo oculus glorificatus potest videre corpus Christi, prout est in hoc sacramento.

2. *Præterea, Corpora gloriosa Sanctorum erunt configurata corpori claritatis Christi, vt dicitur Phil. 3. Sed oculus Christi videt se ipsum, prout est in hoc sacramento. Ergo pari ratione quilibet alius oculus glorificatus potest ipsum videre.*

3. *Præterea, Sancti in resurrectione erunt æquales angelis:*

vt dicitur Luc. 20. *Sed angeli vident corpus Christi, prout est in sacramento: quia etiam dæmones inueniuntur huic sacramento reuerentiam exhibere & ipsum timere. Ergo pari ratione oculus glorificatus potest Christum videre, prout est hoc sacramento.*

Sed contra, Nihil idem existens, potest simul ab eodem videri in diuersis speciebus. Sed oculus glorificatus semper videt Christum prout est in sua specie, secundum illud Isai. 33. Regẽ in decore suo videbunt. Ergo videtur, quod non videant Christum prout est sub speciebus huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod duplex est oculus, scilicet, corporalis proprie dictus & intellectualis, qui per similitudinem dicitur: à nullo autem oculo corporali corpus Christi potest videri prout est in sacramento. Primo quidem quia corpus visibile per sua accidentia immutat medium. Accidentia autem corporis Christi sunt in hoc sacramento mediante substantia, ita, scilicet, quod accidentia corporis Christi non habent immediatam habitudinem, neq; ad hoc sacramentum neque ad corpora quæ ipsum circumstant. Et ideo non possunt immutare medium vt sic ab aliquo corporali oculo videri possint. Secundo, quia sicut supra dictum est, * *corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantia. Substantia autem in quantum huiusmodi, non est visibilis oculo corporali, neque subiacet alicui sensui. Sed nec etiam imaginationi sed soli intellectui, cuius obiectum est quod quid est, vt dicitur in 3. de anima.* * *Et ideo proprie loquendo corpus Christi secundum modum essendi, quem habet in hoc sacramento, neq; sensu, neque imaginatione perceptibile est sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis. Percipitur autem diuersimode à diuersis intellectibus. Quia enim modus essendi, quo Christus est in hoc sacramento, est penitus supernaturalis, à supernaturali intellectu, scilicet diuino, secundum se visibilis est, & per consequens ab intellectu beato, vel angeli, vel hominis, qui secundum participatam claritatem diuini intellectus videt ea, quæ supernaturalia sunt, per visionem diuinæ essentiæ. ab intellectu autem hominis viatoris non potest conspici, nisi per fidem sicut & cætera supernaturalia. Sed nec etiam intellectus angelicus secundum sua naturalia sufficit ad hoc intuendum. Vnde dæmones non possunt videre per intellectum Christum in hoc sacramento nisi per fidem, cui non voluntariè assentiunt, sed ad eam euidentia signorum conuincuntur: prout dicitur Iac. 2. Quod dæmones credunt, & contremiscunt.*

AD primum ergo dicendum, quod oculus noster corporeus per species sacramentales impeditur à visione corporis Christi sub eis existentis, non solum per modum tegumenti, sicut impedimur videre id, quod est velatum quocunq; corporali velamine, sed quia corpus Christi non habet habitudinem ad medium, quod circumstat hoc sacramentum mediantibus propriis accidentibus, sed mediantibus speciebus sacramentalibus.

AD secundum dicendum, quod oculus corporalis Christi videt seipsum sub sacramento existentem, non tamen potest videre ipsum modum essendi, quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum. Nec tamen est simile de alio oculo glorioso, quia etiam ipse oculus Christi est sub hoc sacramento, in quo non conformatur ei alius oculus glorioſus.

*AD tertium dicendum, quod angelus bonus, vel malus non potest aliquid videre oculo corporeo, sed solum oculo intellectuali. Vnde non est similis ratio, vt ex dicto patet.**

Art 1. huius q. ad 3.

Lib. 3. de anima tract. 26. tom. 2.

In corp. art.

COMMENTARIVS.

Christũ non posse videri oculo corporeo, prout est in Eucharistia probat D. Thom.

QVamuis in titulo articuli secundum verborum proprietatem solũ videatur proponi quæstio de visu corporeo, tamen D. Thom. in corpore articuli extendit sermonem ad visum intellectualem. Vnde duplici assertione respondet. Prima est, non posse corpus Christi, prout est in hoc sacramento, videri aliquo oculo corporeo. Quam duabus rationibus probat. Prima est, quia corpus CHRISTI, prout est in hoc sacramento, non potest multiplicare species per medium: ergo non potest imprimere speciem in oculo: ergo non potest videri: consequentiæ notæ sunt: Antecedens probatur, quia corpus non multiplicat species, nisi per accidentia sua: sed corpus Christi, prout est in sacramento, non potest per accidentia immutare medium: ergo. Probatur minor: quia accidentia corporis CHRISTI non habent immediatam habitudinem ad hoc sacramentum, neque ad corpora, quæ ipsum circumstant: quia non sunt in sacramento, nisi mediante substantia. Et in solutione ad primũ, magis hoc explicat, dicẽs, ipsum corpus Christi nõ habere habitudinem ad medium quod circumstat hoc sacramentum, mediantibus propriis accidentibus, sed mediantibus speciebus sacramentalibus. Secunda ratio est, quia Christus est in sacramento per modũ substantiæ: substantia autẽ non est visibilis oculo corporeo, scilicet per se, ita vt aut per propriam speciem illum immutet, aut fit prius ac per se terminus, in quem visio tendat: ergo nec modus, quo Christus est in hoc sacramento, videri potest oculo corporeo, ergo nec ipsum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, videri potest. Tertia ratio videtur insinuari in solutione ad primum, quod corpus Christi hic videri non potest, quia tegitur speciebus panis, sicut imago, quamdiu latet sub aliquo velo, videri non potest. Omnes tamen hæ rationes patiuntur difficultatem, & (contrario ordine incipiendo) tertia quidem ratio non approbatur à D. Thoma, sed potius reiicitur: ita enim accipiẽda sunt illa verba solutionis ad primum. (Non solum per modum tegumenti, sed quia &c.) id est, non q; sola illa ratio tegumenti sufficiat ad impediendam visionem, sed quia ipsum corpus, prout est hic visibile non est, quod enim sola quantitas panis non sufficiat tegere corpus Christi, cõstat, quia corp⁹ Christi non est tantum in profundo panis (vt sic dicam) sed in ipsa etiam superficie, quomodo ergo potest tegi ab illa, cum illa non interponatur inter oculum & corpus Christi, sicut, si imago esset penetratiue in eodem loco, in quo est velum, non posset ab illo occultari, sed, ad summum posset perturbari visio, & quodammodo oculus confundi, quia vtrumque corpus simul, species sui simul multiplicaret.

In Secunda vero ratione est nonnulla difficultas, primo quidem, quia Diuus Thomas videtur transgredi à metaphorica locutione ad propriam: nam, quod CHRISTI corpus dicatur hic esse per modum substantiæ, solum, videtur esse quædam metaphorica locutio, & accommodata proportio: nam, reuera, modus, quem hic habet corpus Christi, non est substantia, sed accidens, neque est proprius alicuius substantiæ: quomodo ergo ex eo, quod substantia non est visibilis, infert D. Thom. neque hunc modum esse visibilem? Secundo, quamuis demus probasse D. Thomam, illum modum non esse visibilem, non recte infert, corpus ipsum non esse visibile: posset enim videri, non viso modo, cum ex natura rei distinguantur: sicut in solutione ad secundum, dicit idem Diuus Thomas, oculum Christi in sacramento videre se ipsum, quamuis non videat modum, quo est in hoc sacramento. Ad primum respondetur, D. Thomam non intellexisse modum hunc corporis Christi in sacramento esse substantiam, sed esse talem, qui per se conuenire potest substantiæ secundum se, & vt præscindit ab accidentibus corporalibus, & ideo dicit esse per modum substantiæ: & hinc recte infert, quod si substantia ipsa, vt abstracta ab accidentibus corporalibus, non est visibilis, neque etiam per accidentia corporalia est in seipsa visibilis, ergo etiam hic modus non erit in se, & proprie visibilis, est argumẽtum quasi proportionale, & satis efficax, quod ad hoc principium reuocandum est, quo talis modus est supra naturam omnis

nnis accidentis visibilis & alterius rationis ac ordinis. Ad secundum respondeti potest, D. Thomam semper posuisse conclusionem cum illa reduplicatiua, corpus Christi, prout est hic, videri non potest: de corpore autem ipso absolute nihil dicit in litera articuli, tamen in solutione ad secundum plane explicat conclusionem, etiam de ipso corpore absolute & simpliciter, & ideo dicendum est, respectu visionis corporalis non posse separari corpus à modo, & ideo, si modus est inuisibilis, etiam ipsum corpus in sacramento est inuisibile, cuius rationem postea in disputatione tractabimus. Vbi etiam examinabimus, quomodo intelligendum sit id, quod ex solutione ad secundum afferebatur, oculum scilicet, Christi in sacramento videre seipsum, proprie enim ac per se loquendo fortasse verum non est: sed ad summum per concomitantiam: sensus autem D. Thomæ: quoad hoc melius cum reipsa explicabitur. Maior difficultas esse videtur in prima ratione, quid enim refert, quod accidentia corporis Christi sint hic mediante substantia, vt non possint medium immutare? nam illa mediatio solum esse potest in causalitate, seu in fieri, quatenus accidentia hic fiunt per concomitantiam cum substantia corporis CHRISTI, tamen ita fiunt, vt ipsa reuera hic sint tam proprie sicut ipsa substantia. Vnde in facto esse dici possunt immediate hic esse per propriam præsentiam: ergo illa mediatio nihil obstare potest, quominus talia accidentia possint medium immutare, sicut etiam anima, vt anima est, mediante corpore, & omnia accidentia existunt mediante substantia, vel quantitate, quod non impedit actiones eorum. Deinde obscurum est, quid sit, accidentia corpori Christi, aut corpus Christi mediis suis accidentibus non habere habitudinem immediatam ad medium, quod species sacramentales circumstat: quæ est enim hæc habitudo? aut enim est habitudo agentis ad passum, & sic petitur principium, aut est habitudo propinquitatis & indistantiæ, & sic falsum est, quod assumitur, nam accidentia corporis Christi reuera habent immediatam habitudinem præsentiæ ad circumstantia corpora. Respondetur propriam causam & radicem, ob quam hæc accidentia non sint actiua propriarum specierum visibilium esse, quia non sunt hic modo naturali, & quantitatiuo, vt infra dicemus, & hoc ipsum circumscripsit D. Thom. illis verbis declarando causam, ob quam illa accidentia habent talem existendi modum, scilicet, quia sunt mediante substantia corporis, quod ex vi conuersionis, per quã hic ponitur, est hic per modum substantiæ: itaque sola mediatio causalitatis non sufficeret ad impediendam actionem, vt probat argumentum, sed illa mediatio, qua trahuntur accidentia ad supernaturalem modum existendi ipsius substantiæ. Et hoc ipsum significare voluit D. Thom. addens: Ita quod accidentia corporis Christi non habent immediatam habitudinem ad corpus circumstans: quæ verba non intelliguntur de habitudine agentis & passi, nec de communi habitudine præsentiæ, vt ratio ēt facta probat, sed de habitudine coextensionis, seu commensurationis, aut continentiæ, seu contactus quantitatiui, quæ est conditio necessaria ad physicam actionem.

Assertio tamen esse visibile ab intellectu.

Secunda assertio D. Thomæ est, corpus Christi, vt est in hoc sacramento, esse visibile ab intellectu diuino, & ab intellectu creato supernaturaliter eleuato per visionem beatam, non tamen ab intellectu creato virtute naturali. Prima pars relinquitur à D. Thom. vt per se nota. Secunda etiam clara est, solum est aduertendum, licet D. Tho. addat illam particulam (per diuisionem diuinæ essentię) non tamen esse restringendam conclusionem ad solam illam formaliter: ac si præsentia corporis Christi in hoc sacramento solum possit videri in Verbo per ipsam formalem visionem Verbi: est enim hoc falsum, & sine fundamento: nam etiam potest videri in proprio genere per species & lumen infusa, sicut alia supernaturalia entia: non enim hic modus præsentiæ magis supernaturalis est, aut infinitus. Item, quia virtus diuini intellectus ad videndam hanc præsentiam sufficienter participari potest per claritatem & speciem supernaturalem, proportionatam, & accomodatam tali rei. D. Thom. ergo, vel, gratiã illustrioris exempli, visionis beatæ meminit, vel cum dicit, [per visionem] intelligit, vel formaliter, vel causaliter: omnis enim scientia per se infusa supernaturalium rerum censetur, saltem secundum legem ordinariam esse propria beatorum, & causari aliquo modo ex visione Dei. Tertia pars conclusionis, vt probata relinquitur à D. Thom. ex eo, quod modus existendi Christi in sacramento, est penitus supernaturalis: quod a huiusmodi est, cognosci nõ potest ab intellectu creato virtute naturali: de qua re fusius statim est disputandum.

DISPVTATIO LIII.

De his, quæ Christus agere potest, aut pati, prout hic est in sacramento.

Disputatio decima quinta de Eucharistia.

POstquam tractauimus, An sit, quid sit præsentia sacramentalis Christi, & quibus rebus & quomodo conueniat, sequebatur dicendum de proprietatibus quæ illam consequuntur: hæ autem nullæ sunt præter relationes quasdam propinquitatis vel distantiæ, aut similes: de quibus in superioribus actum est, nihilq; addendum occurrit: solum igitur superest dicendum de actionibus & passionibus, quę possunt Christo Domino conuenire ratione huius præsentiæ, seu mediante illa; complectimur autem non solum transeuntes actiones, sed etiam immanẽtes, nec solum propriam mutationem seu receptionem, sed etiam denominationes illis similes ex extrinseca actione immanente prouenientes, vt esse visum, cognitum, &cæt. vt hoc modo disputemus omnia, quæ D. Thomas in his duobus vltimis articulis attigit.

SECTIO I.

Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento possit localiter moueri.

VT à quæstione de modo loquendi abstineamus, supponendum inprimis est, hic non esse sermonem de motu propriè physico, qui requirit extensionem secundum partes subiecti in ordine ad spatium & terminatur ad Vbi quantitatiuum, seu circumscriptiuum: constat enim, corpus Christi non esse hic mobile hoc genere motus, cum hic non habeat illum extensionis seu locationis modum: agimus ergo de motu proportionato sacramentali præsentiæ, quem possumus etiam sacramentalem, & quasi immaterialem appellare. De quo omnes conueniunt, posse corpus Christi aliquo modo hic mutari, quomodo autẽ vel à quo, id à nobis explicandum est. Nam de modo Caieta. hic ait, solum dici mutari per denominationem extrinsecam propter mutationẽ, quæ fit in speciebus: de motore autem Scot. d. 10. & Gab. lect. 47. in Can. existimant, à nemine moueri, nisi à Deo, vel à seipso, neque per se, neque mediis speciebus, quia tractis seu motis speciebus, non necessario trahitur, vel mouetur Christi corpus virtute naturali. Quo fit vt iuxta hanc opinionem, non possit Christi corpus per accidens moueri etiam ab ipso Deo, quia nulla est inter species & Christum colligatio sufficiens ad hoc genus motus, poterit ergo tantum per se moueri ab habente superiorem virtutem.

Caietan. Scotus. Gabriel.

Aliorum verò sententia, & communior est, corpus

pus Christi, vt est hic, à nemine posse per se moueri, nisi fortasse à Deo miraculose, per accidens autem posse moueri à quocunq; agente, qui virtutem habeat ad mouendas localiter sacramentales species. Hæc videtur esse sententia Diui Thomæ hic, quem sequuntur Paludanus & Capreolus distinctione decima, quæst. tertia, Richardus articulo quarto, quæstione prima. Gabriel quæsti one vnica, articulo tertio, dubio quarto, Marsilius quæst. 7.

Palud. Capreol. Richard Gabriel.

1. Conclus. Dico primò, Corpus Christi existens in hoc sacramento mutari potest secundum localem præsentiam mutatione propria & in ipsomet corpore Christi recepta. Hæc conclusio, quoad mentem Diui Thom. probata est in commentario articuli sexti: quoad rem verò ipsam probata est supra disputatione quadragesima septima, sectione quarta, quod hic repetere non est necesse.

2. Conclus. Dico secùdò, corpus Christi, prout est in hoc sacramento, potest per se moueri localiter à Deo. Loquor de potentia absoluta, nam iuxta legem statutam suppono, corpus Christi nunquam separari ab specieb⁹, nec moueri, nisi motis illis: si autem Deus vellet in hac lege dispensare, posset transferre corpus Christi in alium locum, relinquendo ibi species, vel constituendo Christi corpus sub aliis accidentibus, vel sub nullis, quia in his omnibus nulla est contradictio neque repugnantia. Posset etiam simul quidem mouere totum sacramentum, vt ex Christi corpore & speciebus sacramentalibus constat, imprimendo tamen primò ac per se motum in corpus Christi, & efficiendo, vt ipsum corpus concomitanter, & per accidens secum traheret species: nam in hoc etiam nulla est difficultas, supposita vnione, quam supra diximus, esse inter corpus Christi & species: neq; in hac conclusione inuenio difficultatem vllam, nec Theologum aperte contradicentem.

3. Conclus. Dico tertiò, Corpus Christi, vt est in hoc sacramẽto non potest naturaliter moueri localiter ab intrinseco à propria anima, & interna virtute motiua naturali, neq; per se, neq; per accidens: Loquor de naturali virtute, quia, si anima Christi consideretur, vt instrumentum Verbi, & operetur per virtutem miraculorum effectricem, potest suum corpus in hoc sacramẽto existens primaria mouere, vel deferendo species, vel secum illas deferendo: quia sicut non repugnat, hoc fieri à Deo, vt principali operante, ita neq; in creatura, vt in instrumento eius: quia non est in hoc maior repugnantia, quam in aliis supernaturalibus effectibus, in quo genere communicata est Christi humanitati omnipotentia quædam instrumentalis, vt in primo tomo huius tertiæ partis dictum est. Quocirca licet nunquam fuerit Christus vsus hac potestate priori modo, id est, deferendo species, & non corrumpendo, nec transmutando illas: quia hoc neq; ab hominibus videri poterat, neq; sciri, nisi per reuelationem, neq; ad fidei confirmationem vtile esse poterat, cum non posset sensibus percipi, nec fortasse expediens, quia magis necessarium est, statutam legem de reali præsentia Christi, durantibus speciebus, esse omnino infallibilem, & immutabilem, nihilominus tamen existimo alio posteriori modo, scilicet deferendo secum species interdum fuisse Christũ vsum hac potestate. Legimus enim interdum hostiam consecratam nullo deferẽte sua sponte fuisse motam, vel ad aliquem iustum & Dei amicum, vt communicare posset, vt de Sancta Catharina Senensi, & de aliis refertur, & legi potest Sozomenus libr. sexto Histor. capit. vigesimonono, vel vt infidelium iniuriam euitaret, & pertinaciam confunderet. Quanquam enim dicere quis posset, in his casibus moueri species consecratas ab Angelis, tamen etiam potuit Christi corpus interno impetu ferri, secumq; species deferre. Quod autem hoc fieri non possit naturali animæ virtute, probatur, quia non potest anima mouere corpus suum, nisi per membra organica, quibus non potest vti, vt in hoc sacramento sunt: quia naturalis motus horum membrorum requirit extensionem eorum in loco, ita vt in diuersis locis partialib. existant, & vnum impellat aliud: membra autem corporis Christi non existunt hoc modo in hoc sacramento.

Dices, hanc rationem solum procederede motu progressiuo, aut ei simili, in quo necesse est, vnã partẽ prius moueri, quam aliam, & aliquam quiescere, vt aliæ moueantur, non autem in motu simplici aut impulsiuo, vt ita dicam, qui vno impetu fit, ad quem non est necessaria extensio organorum in loco, sed sola vis imprimens impulsum seu motum.

Respondetur, non posse animam mouere corpus suum hoc genere motus: duobus enim tantum modis potest à nobis hic motus intelligi, scilicet, aut per aliquem vehementem contactum physicum, aut per imperium efficax alicuius voluntatis habentis huiusmodi virtutem motiuam sibi subordinatam. Primus autem modus non habet locum in toto corpore humano, respectu sui ipsius: quia non potest idem corpus secundum se totum, seipsum contingere, vt per se constat: quia contactus supponit distinctionem vel saltem existẽtiam quantitatiuam in loco, & multiplicationem illius: & ideo, quamuis secundum diuersas partes possit aliquo modo ad ima impellere corpus suum, vt per saltum, tamen ad hocipsum necessaria est extensio partium in loco & aliquod genus contactus physici vel partium inter se, vel cum corpore circumstante, & ideo huiusmodi motus nõ potest habere locum in corpore sacramentaliter tantũ existente. Secundus etiam modus mouendi est præter virtutem naturalem animæ informantis corpus: non enim potest anima solo imperio voluntatis, vel appetitus totum suum corp⁹ transferre ab vno loco in alium, ita vt nec moueat vnam partem, mediante alia, sed totum per se primò; nec corpus ad illum motum concurrat, sed tantum passiuè recipiẽdo illum, tota verò efficientia sit in anima, quamuis enim huiusmodi genus motus repugnantiam non inuoluat, vt aliqui putant & supernaturaliter communicetur corporibus gloriosis, vt præcedente tomo dixi, tamẽ ipsa experientia docet, excedere naturalem animæ virtutem.

Constat igitur, non posse corp⁹ Christi, vt est in sacramento, seipsum per se moueri virtute naturali, & inde à fortiori fit, neque per accidens posse, quia multò minus potest mouere ipsas species sacramentales, quas, nec physicè contingere potest, vt ex supra dictis patet, neque ad nutum voluntatis mouere, loquendo de virtute naturali: vtrumq; enim per se satis clarum est.

Dico quartò, Corpus Christi, vt est in hoc sacramento, non potest naturaliter per se moueri ab aliqua virtute naturali seu agente extrinseco, id est, primariò illi imprimendo motum, & non per species. Hæc conclusio de agentibus corporalibus est per se manifesta, quia hæc non possunt mouere alia corpora, nisi aut trahendo quod faciunt [vt creditur] propter quia aliqua alteratione, impressione alicuius qualitatis, aut impellendo, quod faciunt per contactum physicum: neutro autem modo possunt mouere corpus Christi immediatè & per se, quia, neq; illud possunt tangere, vt sæpe dictum est, neque alterare, vt sectione sequente dicam. De virtute autem motiua angelorum potest esse nonnulla dubitatio: quia illi possunt mouere corpus, sine physico contactu, per virtualem, medio voluntatis imperio, nec solum corpora, sed etiam spiritus sic mouere possunt: cur ergo non poterunt mouere etiam Corpus Christi hic, si supernaturali virtute non resistat? Nihilominus etiam de angelica virtute videtur probabilior conclusio posita, quia dupliciter intelligi potest Christum hinc mutari: primò, purè priuatiuè, auferendo

tendo præsentiam, quam hic habet, & nullam aliam acquirendo, & hoc non potest fieri ab angelo : quia huiusmodi mutationis genus non potest fieri per actionem positiuam : quia necesse est, vt omnis positiua actio tendat ad aliquem terminum positiuum, quod est contra rationem mutationis pure priuatiuæ : solum ergo potest fieri per ablationem concursus, vel alicuius causæ conseruantis : angelus autem nullum influxum habet in hanc præsentiam corporis Christi, quem auferre possit : nec aliquam causam afferre potest, è qua illa præsentia pendeat, nisi fortasse species sacramentales : à quibus si mutatio incipiat, iam non per se fiet in corpore Christi, vt nunc loquimur. Alio modo potest fieri hæc mutatio, scilicet, efficiendo in corpore Christi, aliam præsentiam incompossibilem huic, & sic mutando illud : sed neque ad hoc habet angelus naturalem virtutem : quia illa præsentia est supernaturalis huic corpori : ergo non potest fieri ab angelo naturali virtute. Obiectio. Dices, quamuis hic modus præsentiæ sit supernaturalis corpori Christi, & ideo non possit angelus illum efficere in corpore Christi, nisi in eo præsupponatur, tamen postquam Christi corpus supponitur ita existens, non videtur adeo supernaturale, vel difficile, illud corpus transferre ab vno loco in alium, mutando habitudinem ad spatium, & propinquitatem, vel distantiam ad alia corpora. Responsio. Respondetur : Si huiusmodi præsentia, secundum speciem suam, superat naturalem virtutem angelicam, in quolibet indiuiduo superabit : quia, & tota species clauditur in quolibet indiuiduo, & actio per se primo circa indiuiduum versatur : sicut ergo angelus nõ potest virtute naturali conferre corpori primam sacramentalem præsentiam, ita neque corpori iam habenti vnam præsentiam sacramentalem, potest dare alteram, vt priorem auferat : quia non est minus supernaturalis secunda, quam prima, & quod prima præcesserit, nihil refert : quia nec dedit corpori naturalem aptitudinem ad similem præsentiæ modum, neq; auxit virtutem causæ agentis, nec minuit perfectionem, aut difficultatem effect⁹ : nam ipsamet præsentia prior appetit suam cõseruationem, & suo modo resistit formaliter alteri præsentiæ sibi incompossibili : excedit ergo hic effectus naturalem virtutem etiam angelorum.

Transfer ac nunquam vt Christus ab vno loco potest mutare species sacramentales. Dico vltimò, Supposita institutione huius sacramenti, prout facta est, potest corpus Christi per accidens moueri ab eo, qui potest species consecratas secundum locum mutare. Hoc sæpe est in superioribus tactum, quia alias, nec Sacerdos posset eleuare corpus Christi, nec nos manducaremus illud. Ratio autem conclusionis reddenda est ex vnione supra posita inter corpus Christi, & species sacramentales : communicatur enim diuinitus his speciebus virtus trahendi, & coniungendi sibi corpus Christi, & consequenter conseruandi sacramentalem præsentiam eius, & efficiendi aliam similem, quod in superioribus probatum est. Hinc autem fit, vt motis speciebus, prout naturaliter moueri possunt ab agente naturali, illæ secum deferant corpus Christi, quod propterea dicitur per accidens moueri ab eo, qui mouet species, quia licet reuera fiat mutatio in ipso corpore Christi, illa per se & immediate fit ab instrumentaria virtute specierum, ab alio autem non nisi remote, & per accidens. Sclusa autem hac virtute, & connexione inter species, & corpus Christi impossibile esset, agens aliquod creatum mouere corpus Christi, etiam per accidens : tum quia nulla esset ratio, cur Christi corpus comitaretur motum specierum, si cum eis non esset dicto modo coniunctum, tum etiam, quia, quomodocunque Christus dicatur moueri, per se, aut per accidens, necesse est, vt mutet præsentiam, & quod vnam amittat, & alteram acquirat : ergo necesse est, vt aliqua virtute fiat talis præsentia : non potest autem fieri naturaliter virtute per se, vt probatum est, nec per accidens, nisi fit aliqua ex causa, quæ per se illam efficiat : cuius actio resultet ex naturali mutatione alterius agentis naturalis : hæc autem causa non potest esse, nisi species sacramentales, vt per se notum est. Ex quo discursu vlterius concludo, ad huiusmodi mutationem per accidens corporis CHRISTI, vt fieri possit ab agente naturali, non sufficere formalem vnionem inter ipsum & species, non solum, quia illa fortasse est impossibilis, vt supra dixi : sed etiam, quia licet admitteretur, illa sola esset insufficiens ad hunc effectum sine vnione effectiua. Quia quantumuis corpus Christi, & species dicantur esse formaliter vnita, semper tamen manent distincta, habentque præsentias omnino diuersarum rationum : nam in speciebus est quantitatiua, & naturalis : ergo, vt hoc compositum ex corpore, & speciebus possit moueri, necesse est, vt in mouente sit virtus actiua vtriusque præsentiæ, quam non habet agens creatum naturali virtute : ergo, si in ipsis speciebus non esset virtus actiua in corpus ad trahendum illud, non posset extrinsecum agens mouere totum hoc compositum ex corpore & speciebus : quare consequenter potius dicendum esset, non posse mouere ipsas species, quia nec posset dissoluere vnionem, nec cum speciebus trahere corpus Christi : est ergo necessaria hæc effectiua vnio. Et ideo dixi in conclusione, supponendam esse institutionem, & vnionem inter corpus & species, qualem factam esse censemus. Obiectio. Dices, etiam supposita hac vnione effectiua, non sequi ex illa corpus Christi posse naturaliter moueri, sed potius sequi, ipsas species non posse naturaliter moueri ab agente naturali, quia illamet vnio & coniunctio est sufficiens ad resistendum illi, & quia ex motione naturali non potest necessario sequi supernaturalis mutatio, & quasi attractio corporis Christi. Vel certe alia ratione videri hoc potest supra virtutem naturalis motoris, quia quantitas est hic separata à substantia, & ideo non videtur naturaliter capax mutationis localis ab agente physico naturali, magis quam esset sola substantia sine quantitate existens. Responsio. Respondetur ad priorem partem, negando assumptum : quia nec ex parte corporis Christi, nec ex parte specierum, est in hoc aliqua resistẽtia, suppositanamque prædicta institutione, species necessitate quadã simili agentibus naturalibus semper trahunt ad se corpus Christi, & agunt seu conseruant præsentiam eius : cui actioni corpus Christi non resistit, sed per obedientialem potentiam eam cum indifferentia recipit : consequenter, quando mouentur species, neque ipsæ resistunt illi motui ratione prædictæ actionis, quia non priuantur illa, & virtus earum indifferens est ad hanc numero præsentiam, vel aliam similem efficiendam, nec corpus etiam Christi resistit speciebus, vt dictum etiam est, nec motori earum : quia, cum hic non existat modo quantitatiuo, nec ratione ponderis aut grauitatis, neque alio titulo potest resistere. Neque mirum est, quod ex naturali motione per accidens sequatur aliqua naturalis actio, tanquam à causa applicante : sic enim species sacramentales applicatæ ad hanc, vel illam animam, diuersam numero gratiam in illis efficiunt : atque ita in præsente applicatæ per motum localem ad hunc vel illum locum, sed ad hoc vel illud spatium, consequenter efficiunt hanc vel illam numero præsentiam in corpore CHRISTI. Ad posteriorem partem respondet Diuus Thomas hoc articul. 5. ad 2. quantitatem separatam à substantia, hoc ipso, quod miraculose subsistit, naturaliter replere locum, in quo est, & ideo naturaliter etiam posse impelli & moueri : quia naturaliter resistit alteri corpori in eodem loco, & naturaliter etiam posse trahi, sicut potest etiam tangi & alterari. Et ideo non est simile de substantia carente quantitate, quia illa non ita repleret locum, vt posset tangi, aut alterari.

SECTIO II.

Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, aliquam aliam actionem physicam efficere possit, vel recipere.

NON agimus de Christi corpore glorioso, quod propter dotes gloriæ inalterabile est, & impassibile propria passione corruptiua : sed agimus de CHRISTI corpore solum secundum suam præcisam naturam considerato, & sub speciebus sacramẽtalibus constituto, prout in nocte cœnæ fuit. De quo potest tractari hæc quæstio in ordine ad absolutam Dei potentiam: & sic etiam non habet difficultatem : quia DEVS in actione sua non pendet à loco, tempore, aut modo existendi. Vnde sine difficultate posset qualitatem quamcunque imprimere in corpus CHRISTI, simul illam efficiendo, & modum sacramentaliter existendi illi præbendo. Eadem ratione posset Christi corpus corrumpere, & in illa materia aliam formam introducere, vel etiam posset illo corpore vti vt instrumento ad quamcunque actionem efficiendam circa alia corpora : sicut nunc illo vtitur ad sanctificandas animas eorum, qui illo vescuntur: & iuxta aliquorum sententiam, etiam in eorum corpora aliquam actionem habet, vt, vel ad statum gloriæ, vel ad virtutem operandam, melius illa disponat, in quo saltem certum est nullam esse repugnantiam : quia Deus non requirit in instrumento suo extensionem in loco. Omissa ergo quæstione de diuina potentia, præsens disputatio solum est de naturali virtute, de qua est prima sententia generatim affirmans posse naturalia agentia, alterare & immutare Christi corpus in hoc sacramento existens, ipsumque similiter posse extrinseca corpora propinqua alterare per calorem suum, frigiditatem & similes qualitates. Ita sentiunt Nominales. Ocham in 4. qu. 4. Alico. q. 5. articul. 2. Maior, dist. 10. q. 5. Gabr. lect. 45. in Canonem. Ratione : quia Christi corpus non fit incapax harum actionum vel passionum propter modum existendi in sacramento, sed nihil est aliud, quod possit hanc actionem & passionem impedire : ergo probatur maior, quia localis præsentia, respectu actionum & passionum solum requiritur, vt conditio necessaria, vt agens & passum sint propinqua : sed quod huiusmodi præsentia sit sacramentalis, non impedit hanc propinquitatem: sed illam quodammodo auget : nam, dum tota res constituitur in qualibet parte, & in quolibet puncto loci, tota secundum omnem suam partem est propinquior agenti, vel passo : ergo non est cur hic modus præsentiæ actionem vel passionem impediat: sicut, si duo corpora essent in eodem loco penetratiuè, ille existendi modus mutuam inter ea actionem non impediret, sed augeret potius : ignis enim velocius combureret lignum sic intime penetratũ, quam in superficie tantum applicatum. Atque eadem ratione possent illa duo corpora simul agere in aliud sibi propinquum, & ab eodem pati, si sufficiens virtus agendi in illo esset : idem ergo dicunt hi authores de corpore Christi, præsertim cum existiment, sacramentalem eius existendi modum solum in quadam omnium suarum partium penetratione consistere. Dices, accidentia panis posse impedire huiusmodi actionem vel passionem naturalem. Sed hoc nullius momenti est, tum, quia ipsamet accidentia sunt capacia huius actionis & passionis, vt q. 77. dicetur, tũ etiam quia corpus Christi æque est præsens seu propinquum circumstantibus corporibus, ac ipsæ sacramentales species.

1. *Sententia affirmat.*

Ocham. Alico Maior Gabriel.

Secunda sententia extreme contraria, negat Christi corpus sacramentali modo existens, esse naturaliter capax huiusmodi actionum, & passionum. Ita sentit D. Thom. hic, & infra, q. 91. artic. 4. Scotus in 4. d. 10. q. 9. Richard. art. 5. q. 2. Palud. q. 4. Capreol. qu. 4. art. 3. ad arg. Scoti contra 1. concl. vbi plura D. Thom. testimonia congerit. Carth. quæst. 4. Marsil. q. 8. artic. 3. Ægid. Theorem. 46. de Eucharist. & omnes moderni: qui non afferunt aliud fundamẽtum, nisi quia modus existendi in loco quantitatiuus & connaturalis corporibus, est necessaria conditio ad huiusmodi actiones & passiones : quia hæc naturalia agentia agunt per contactum. Et hæc sententia mihi probatur, non videtur tamen æque certa de actionibus, sicut de passionibus.

D. Thom. Scotus. Richard. Palud. Capreol. Carthag. Ægid.

2. *Sententia negat.*

Dico ergo primò, corpus Christi, vt in Eucharistia existit, nihil pati posse ab extrinsecus agentibus sola naturali virtute operantibus. Probatur primo ex fundamento adducto, quod est probabile. Secunda ratio etiam probabilis adiungi solet, quia corpora non patiuntur naturaliter, nisi per quantitatem, sicut è contrario, agentia naturalia non agunt immediate in substantiam, sed in quantitatem : sed corpus, prout in hoc sacramento existit, supplet vicem substantiæ panis, & ideo quantitas eius est etiam hic per modum substantiæ : vnde tamen media quantitate panis actionibus externorum agentium subiicitur : ergo illa solum possunt agere in hoc sacramentum, ratione quantitatis panis, non vero in corpus Christi, & in quantitatem eius immediatè & secundum se. Tertia vero ratio est, quæ mihi videtur potissima, & maxime rem declarans : nam huiusmodi actio naturalis agentis, cum sit transiens, recipitur in passo, sicut & terminus eius : omne autem quod recipitur, ad modum recipientis accommodatur, vt ergo talis actio posset recipi in corpore Christi, deberet recipi per modum eius, ita vt sicut ipsum est indiuisibiliter præsens & totum in qualibet parte, ita actio, vel qualitas, quæ in eo fieret, acciperet similem indiuisibilem præsentiæ modum, & tota esset præsens in qualibet parte spatij seu specierum sacramentalium: sed nullum agens naturale potest efficere actionem suam vel terminum eius cum tali modo existendi : nam, sicut corpus natura sua postulat modum existendi in loco extensa, ita etiam qualitates & passiones eius, & sicut hic modus sacramentalis est supernaturalis corpori, ita & qualitatibus & actionibus eius: agentia autem naturalia, nihil supernaturale efficere possunt virtute naturali : ergo non possunt efficere actionem, passionem, aut qualitatem, cum tali modo : ergo absolute non possunt hæc efficere in corpore Christi in Eucharistia existente. Patet consequentia, quia non possunt hæc fieri in corpore Christi sine tali modo. Quæ ratio eadem fere est cum illa, quam probauimus sect. præceden. non posse agens naturale mouere localiter corpus Christi, vt est in hoc sacramento : & propter eandem dicebamus in superioribus, qualitatem factam in corpore Christi in propria specie existente, non posse per concomitantiam poni in hoc sacramento ex sola virtute agentium naturalium. Atq; hinc vlterius sequitur, inter heterogeneas partes corporis Christi, prout in hoc sacramento existunt, non posse esse mutuam actionem & passionem : quia omnes hic sunt indiuisibili modo, sicut totum: vnde & qualitates earum eodem modo existunt, & si de nouo recipiantur, ad eundem modum recipi debent : & ideo, sicut non possunt recipi in toto per virtutem naturalis agentis, ita neque in parte : igitur neque vna pars potest pati ab alia : est enim eadem ratio, cum partes ipsæ etiam operaturæ sint per solam naturalem virtutem. Atque hinc vlterius fit, corpus Christi, vt est hic, non posse nutriri, augeri, aut minui : tum, quia hæc non fiunt naturaliter sine alteratione partium corporis Christi, ostensum est autem non posse alterari: tum etiam quia non potest illi applicari nutrimentũ per intussumptionẽ, prout ad vitalem nutritionẽ necessariũ est, & quãuis fingamus

mus, nutrimentum diuinitus applicari, oporteret existere modo indiuisibili, sicut existit Corpus Christi: alioqui non posset esse intra illud: sic autem applicatum non magis pati posset, quam ipsummet corpus Christi: non posset ergo alterari, distribui, aut in Corpus Christi conuerti: non potest ergo Corpus Christi, vt est hic, naturaliter nutriri, & consequenter neque augeri: quia auctio intrinsece requirit nutritionem, nec minui, quia diminutio requirit propriarum partium alterationem. Vnde tandem fit: nō posse Christi Corpus, prout est hic, corrumpi, seu interhci: quia, neque ab intrinseco corrumpi potest, cū inter partes eius nulla possit esse actio: neque ab intrinseco per alterationem, quæ est illius incapax: nec per diuisionem seu partium sectionem: quia hæc non fit naturaliter, nisi per motum localem vel interpositionem alterius corporis, quæ necessario supponit extensionem in loco, præter hos autem modos nullus est alius, quo humanum corpus corrumpi possit. Et fortasse hoc sensit dixit Hugo de Sancto Victore quem in superioribus citaui, in nocte cœnæ fuisse Corpus Christi in sacramento impassibile: nam potuit hoc dici non propter dotem gloriæ, quam Christi corpus tunc non habuit, sed propter modum existendi, vt declaratum est.

Hugo.

Probabile est Christum nō posse habere actionē transeuntē in extrinsecum vt est in Eucharistia.

Dico secundo, probabile est Christi corpus, vt est in hoc sacramento, non posse naturaliter habere actionem transeuntem in extrinsecum corpus: quāuis oritur ex differentia inter agens & patiens: actio enim transiens & passio recipitur in passo, non vero in agente: vnde fit, vt necessario recipiatur ad modum patientis, & consequenter, vt participet modum existendi eius: non est autem necesse, vt induat modum existendi agentis, quia non est in illo, sed ab illo: ab eo autem, qui existit modo spirituali, potest manare actio corporali extensoque modo recepta in passo: quia, quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur. Quamuis ergo Corpus Christi sit supernaturali modo in Eucharistia, posset ab illo prodire actio, non recipiens illum modum: ergo ex hac parte non repugnat, huiusmodi actionem fluere à corpore Christi: hæc autem erat potissima repugnantia in ipsa passione: nam altera ratio de receptione passionis, media quantitate, non habet hic locum: quia immediata ratio agendi non est quantitas, sed qualitas aliqua: alia vero ratio de contactu quantitatiuo non videtur admodum vrgens: nam hic contactus non est per se simpliciter necessarius, sed solum, supposita imperfectione modi existendi in loco, quem habent corpora: absolute tamen sufficit virtualis contactus cum sufficiente propinquitate per realem præsentiā, vt patet in agente spirituali. Igitur, quod agens naturale nunc debeat esse extensum, quamquam ex natura rei necessarium sit, non tamen ex necesitate ipsius actionis, seu virtutis actiuæ, vt sic, sed ex necessitate materiæ, ratione cuius non potest corpus naturale alio modo naturaliter existere. Hæc igitur est dubitandi ratio, quæ certe ostendit & prædictas rationes in præsente non conuincere, & rationem Nominalium, quoad hanc partem, esse probabilem. Nihilominus probatur conclusio, primo, quia in re incerta non est recedendum à communi sententia, quā grauiores Theologi sequuntur. Secundo, quia de facto constat experientia, corpus Christi non alterare species sacramentales sub quibus est, nec corpus tangentis, aut recipientis ipsum: non est autem hoc tribuendum soli Christi voluntati, aut speciali miraculo, si, supposito priori mysterio, potest huius effectus probabilis & naturalis ratio reddi: non enim facile sunt multiplicanda miracula. Tertio, quia probabile est, sicut corpus, & qualitas naturalis, natura sua postulant extensum modum occupandi locum, vt existere possint: ita eundem modum postulare, vt naturaliter agere possint, quia modus agendi consequitur modum essendi: & quia materiale agens & patiens debent esse proportionata, & quia actio ipsa, cum sit materialis & extensa, videtur eam conditionem postulare in agente proportionato, & eiusdem ordinis.

SECTIO III.

Vtrum Christus, prout est in hoc sacramento, possit virtute naturali actus immanentes exercere.

Varie opiniones circa quæstionem hanc

Distinguamus tres ordines horum actuum: scilicet, sensuum externorum: internorum cum appetitu sensitiuo intellectus cum voluntate: & supponamus, non esse hic sermonem per concomitantiam, sed per directum & primarium vsum harum potentiarum in hoc sacramento. De sensibus ergo exterioribus Nominales citati sectione præcedente consequenter concedunt, posse hic Christum videre, audire, &c. quia, si ab aliis agentibus pati potest, multo facilius poterit recipere ab obiectis sensibilibus intentionales species: & si in alia agere potest, etiam actione materiali, multo magis poterit agere in se ipsum actione quodammodo immateriali, qualis est sensatio. Alii vero consequenter etiam negant, posse Christum in hoc sacramento exercere huiusmodi actus: & sunt nonnulli, qui etiam de potentia Dei absoluta, negant id fieri posse: quia fieri non potest, vt Corpus inextensum in loco videatur ac alias: ergo etiam fieri non potest, vt ipsum alia videat.

Naturaliter non potest Christus exercere actus sensuum externorum vt est in sacramento Eucharistiæ. Ægidius. Henricus. Antonin.

Dico tamen primo, Christus, vt est in hoc sacramento, non potest naturaliter exercere actus sensuum externorum. Ita tenet Diuus Thomas, & alii authores, & præterea Ægidius Theorem. decimo sexto, Henricus quodli. 5. quæstione 6. Antonin. 3. par. titulo 13. capite 6. §. 13. Et probatur duplici via iuxta principia posita. Prima via est ex parte specierum, quia non possunt sensus Christi hic existentis recipere has species ab obiectis externis: sine illis autem nō possunt actus elicere, vt supponitur ex libris de Anima. Assumptum patet, quia pati non potest ab extrinsecis agentibus, vt ostensum est: eadem autem ratio est de his speciebus, quia etiam illæ natura sua petunt extensionem in ordine ad locum, vnde etiam modus existendi in hoc sacramento est illis supernaturalis: vnde fieri non potest naturaliter ab obiectis. Secunda ratio sumitur ex parte ipsorum actuum, idque duplici titulo: scilicet, quia etiam hic actus est materialis & extensus natura sua: hic autem recipitur in corpore Christi modo indiuisibili, & supernaturali: & præterea, quia hic actus est effectiue ab ipsomet sensu, qui etiam est potentia materialis & extensa. Vnde natura sua requirit modum extensum & diuisibilem, vt operari possit, de qua ratione, plura statim. Atque ex his rationibus fit, CHRISTI oculum in hoc sacramento, sicut non potest alia videre, ita nec posse seipsum, nec suum corpus videre: & idem est de tactu, & de quolibet alio sensu; nam rationes factæ eodem modo hic procedunt: quia etiam respectu proprii corporis non est aptus oculus hic existens, vt immutetur per speciem: atque efficiat actum, neque etiam, vt tribuat illi modum supernaturalem existendi. Addi etiam posset alia ratio ex parte obiecti: de qua dicam sectione sequente. Alias vero addunt Henricus & Scotus sumptas ex principiis Perspectiuæ, quæ in eis videri possunt.

Supernaturaliter potest Christus in Eucharistia externorum sensuum actum elicere.

Dico secundo: de potentia absoluta nihil repugnat, quominus sensus Christi externi hic exerceant suas operationes: neque est improbabile, id facere nunc circa obiecta propinqua. Nam primo supra diximus, verisimilius esse habere hic Christum per concomitantiam species, & actus sensuum exter-

norum, quos habet in cœlo: sicut ergo hic recipit species distantium obiectorum, eorum scilicet, quæ in cœlo quantitatiuo modo existens videt; ita posset recipere species propinquorum obiectorum, vel Deo per se illas conferente, vel eleuante obiecta ad efficiendas illas: in neutro enim horum est maior repugnantia: & vterque modus sufficeret ad sentiendum per tales species, quantum est ex parte earum, etiam si Christus alibi non esset quantitatiuo modo, vel si ibi non reciperet tales species: id enim impertinens est ad operandum hic per species hic receptas. Rursus eadem ratione posset Deus eleuare virtutem actiuã oculi, vel ad agendum, sine extensione connaturali, vel ad efficiendum actum, dando illi modum indiuisibilem, & supernaturalem existendi. Nam in hoc nulla est etiam repugnantia maior in actu hic directe facto, quam in actu, qui ponitur hic per concomitantiam: quia etiam ille fit à potentia, vt est hic, & similiter in ea recipitur, & in ea habet suum effectum formalem: nam in hoc etiam nulla potest esse difficultas cum talis potentia, & actus ex natura sua sint ad hoc proportionata, & alioquin supponatur etiam hic habere diuina virtute proportionatum modum existendi indiuisibilem & sacramentalem: nulla ergo est repugnantia, aut difficultas, propter quam hoc fieri non possit: si alioqui obiectu ipsum per se sit sensibile, vt supponimus: nã interdum, ppter conditionem aliquam poterit esse insensibile: & tunc aliud erit iudicium ferendum, vt dicemus sectione sequenti.

Eodem modo loquendum est de sensibus internis, ac externis dictum est.

Atque ex his constat, quid dicendum sit de sensibus interioribus, & appetitu sentiente: nam de potẽtia absoluta idem dicendum est, vt facile constat ex dictis: de naturali autem potentia aliqui existimant, non esse eandem rationem de his sensibus quæ de externis, saltem quoad eos actus exercendos, ad quos iam habet sufficientes species seu phantasmata: quia in eis non pendent ab extrinsecis agentibus. Dico tamen, etiamsi interior sensus Christi in hoc sacramẽto sit phantasmatibus, seu speciebus in actu primo constitutus, non posse naturaliter illis vti: neque actũ secundum elicere: quia, licet in sensu interiori non procedat prior ratio facta de sensibus exterioribus, tamen posterior eandem vim habet: quia etiam actꝰ secundus sensus interioris (& quoad hoc idem est de appetitu) est materialis, & naturaliter fieri non potest, nisi à principio materiali & extenso, & cum modo etiam existẽdi quantitatiuo & extenso, & consequenter etiam in subiecto, eodem modo existente: quæ omnia deficiunt suppositis sacramentali existẽtia corporis Christi in sacramento. Respondent aliqui, hoc ipso, quod interior sensus cum suis speciebus existit sacramentali modo, habere virtutem ad efficiendum actum sibi proportionatum, & eodem modo existentem: quia ratione suæ naturæ, & entitatis potest actus entitatẽ elicere: rationi autem modi existendi potest actio similem modum communicare. Sed hoc non recte dictum est: primo quidem, quia supra dictum est, materialem potentiam requirere extensionem in loco, vt possit suammet virtutẽ naturalem exercere: & per modum indiuisibiliter existendi in sacramento impediri, ne hoc etiam possit, ergo similiter sensus interior, ratione modi existendi impeditur, ne possit vti naturali virtute actiua: ergo hac ratione neque actum quoad entitatem potest efficere. Secundo, quia hic modus præsentiæ non est actiuus sui similis, sicut, Vbi, non est ratio agendi aliud Vbi: sed, ad summum, est conditio, sine qua non: ergo modus præsentiæ sacramentalis, quem habet potentia, non dat ei virtutem ad efficiendum similem modum in actu. Eo vel maxime, quod hic modus, cum sit supernaturalis, solum ineat rei materiali per potentiam obedientialem: & ideo à solo Deo, vel à creatura, vt instrumento Dei, fieri potest. Confirmatur tandem, quia alias corpus Christi hic existens posset calefacere naturaliter aliud corpus simili modo existens, & sibi propinquum: vel ab illo calefieri quod satis absurdum est, vt à fortiori constat ex dictis. Sequela patet: quia eadem proportione dici posset, calorem vnius corporis ratione suæ entitatis posse efficere similem calorem in alio corpore, quoad entitatem illius: ratione vero modi supernaturalis, quẽ ipse habet, posse efficere alium calorem simili modo existentem: sicut ergo hoc falsum est & impossibile, ita id, de quo nunc agimus.

Euasio aliquorum.

Impugnatur

Vltimo constat ex dictis, quid dicendum sit de intellectu, nam in primis intellectus humanus coniunctus corpori, sacramentali modo existendi, vt sic non posset naturaliter nouas species acquirere: quia naturaliter solum potest illas acquirere per sensus, corpus autem illud non posset vti sensibus, vt dictũ est. Deinde præcise vt sic existens, & secluso omni alio miraculo, seu supernaturali priuilegio: non potest vti speciebus prius acquisitis, quia intellectus non potest naturaliter intelligere, neque vti speciebus, quas in memoria retinet, nisi cum conuersione ad phantasmata, id est, nisi simul phantasia cooperetur cum intellectu, vt experientia docet, & scientia de anima: ostensum est autem, in eo statu non posse esse vsum phantasmatum: ergo neque intelligibilia recipi: loquor de speciebus acquisitis: quia, si intellectus habet species aliquas per se infusas, cum lumine seu auxilio proportionato, recte potest illis vti sine conuersione ad phantasmata: & ideo bene posset illis vti Christus Dominus in hoc sacramento, sine nouo miraculo: quia ex parte ipsius intellectus, vel actus eius, nulla est repugnantia: nam, cum sint supernaturales, naturale illis est, esse modo indiuisibili totum in toto, & totum in qualibet parte: vnde neque intellectus caret ex hac parte modo connaturali ad operandum, nec actus indiget aliquo modo supernaturali, vt de nouo fiat, etiam in sacramento. Atque idem dicendum est, quoad naturales actus, & vsum specierum acquisitarum, si supponatur, animam informantem corpus aliunde habere supernaturalem vim ad intelligendas quascunque res, & quocunque modo, sine conuersione ad phantasmata, vt censentur habere omnes animæ gloriosa corpora informantes, & ideo dixi in principio, secluso omni alio miraculo, vel priuilegio supernaturali. Locutus sum etiam de intellectu, vt præcise existente in sacramento: nam, si simul alibi existat naturali modo, vt nunc existit Christus, & extitit in nocte cœnæ, tunc, quia in propria specie potest conuerti ad phantasmata, id satis erit, vt in sacramento possit exercere actus intellectus cum conuersione ad phantasmata in propria specie: idque non solum: quia illa conuersio ad phantasmata erit etiam per concomitantiam in sacramento, sed etiam si non esset vel prius natura quam sit, propter radicationem harum potentiarum in eadem anima, & sympathiam earum, quæ sufficit ad prædictam conuersionem ad phantasmata sufficientem ad intellectionem: nam distantia vel propinquitas localis ipsorum actuum videtur nimis accidentaria ad hunc effectum: sicut variis exemplis ostendi potest, quæ superius disputatione 48. tractauimus.

Idem iudicium est de actu ad hoc assumpto

SECTIO IV.

Vtrum corpus Christi, prout est in Eucharistia, possit naturaliter videri oculo corporeo.

Dictum est de omni genere actionis, & passionis, seu receptionis propriæ: superest dicendum de passiuis denominationibus, quæ ad Corpus Christi pertinent, ratione actuum immanentium, quæ circa illud versantur. In qua re non est difficultas de actibus ap-

bus appetitus: quia hi, neque immediate pendent ab aliqua efficientia, seu impressione obiecti, neque repræsentát obiecta ipsa, sed solum sunt veluti quidam motus in obiecta, supposita eorum cognitione & ideo non est dubium, quin possit Christus amari & diligi, prout est in hoc sacramento, si eius cognitio supponatur: tota ergo difficultas versatur circa cognitionem: quæ hic tractabitur de sensitiua: in sequen. vero sectio. de intellectiua, quoad sensus exteriores, cum ex supra dictis constet, Christum, vt hic est, non posse loqui, certum etiam est, non posse audiri: in aliis vero tribus sensibus multiplicatio specierum nō fit sine materiali contactu & actione, quam corpus Christi hic exercere non potest. Et, si aliquando possunt species huiusmodi tantum intentionaliter multiplicari, vt in odoratu: eadem fere ratio erit de illo, quæ de visu: & ideo de hoc sensu fere omnes Theologi tractant præsentem quæstionem: ex cuius resolutione facile etiam constabit, quid sit de interiori sensu dicendum.

Prima itaque sententia affirmat, Christi corpus, vt hic existens, & cum suo modo sacramentali, posse naturaliter videri oculo corporeo: diuinitus tamen nunc impediri propter fidem. Ita tenent Nominales citati sectione 3. eisdem locis. Fundantur, quia, vel ad videndum non requiruntur species, vel Christi corpus potest illas efficere, sicut de quacumque alia actione transeunte ipsi opinantur: ergo in oculo sufficienter propinquo Eucharistiæ sufficiens erit virtus naturalis ad videndum corpus Christi: ergo poterit videri: quia nihil est, quod possit exercitium illius virtutis impedire: quia neque ex parte ipsius oculi, neque ex parte medij potest aliquid huiusmodi assignari, vt per se constat: neque ex parte sacramentalium specierum, vt supra in commentario articuli septimi ostensum est: nec denique ex parte ipsius corporis Christi: nam, si quid esset, esset maxime modus ipse existendi: nihil enim aliud fingi potest: modus autem ille, licet fortasse possit esse in causa, vt visio minus sit clara & distincta: non vero potest omnino illam impedire: quia solum efficit, vt omnes partes corporis sint æque propinquæ visui, & per eandē lineam, & non per vnam tantum, sed per infinitas, prout Christus infinities in potentia existit totus in infinitis partibus: ex quo fit, vt æqualiter, & variis modis multiplicentur species ab omnibus partibus corporis, quod non potest non parere aliquam confusionem in visione, ita vt non videatur Christus distincte secundum suam figuram, & organizationem: non tamen omnino impeditur specierum multiplicatio: & ideo saltem videri poterit per modum cuiusdam obiecti lucidi. Sicut, si duo homines essent penetratiue in eodem loco non impediretur eorum visio, sed solum, ne tam distincte, & clare vnusquisq; videretur.

Secunda sententia est, naturaliter non posse videri corpus Christi in hoc sacramento, miraculosè tamen posse: ita sentit D. Thom. in 4. d. 10. q. 1. art. 4. q. 1. vbi loquitur de oculo glorificato, & negat ordinarie videri corpus Christi in sacramento per miraculum autem posse: idem d. 11. quæ. 3. artic. 1. ad 4. atque idem potest sumi ex hoc art. 7. ad 2. vbi D. Thom. ait, oculum Christi videre se ipsum sub sacramento existentem: & idem dicit in priori loco citato ex 4. ad 2. non est autem maior ratio de Christi oculo, quam de quocunque alio miraculosè eleuato. Vnde etiam Alens. 4. p. q. 40. memb. 3. art. 8. §. 2. dicit, B. Virginem speciali priuilegio videre hic corpus Christi: & de oculo Christi tenet idem Marsil. in 4. q. 7. artic. q. ad 4. & generaliter tenet eandem opinionem Bonauent. d. 10. q. vlt. Scotus, q. 9. Valdens. tom. 2. de sacramen. c. 65. Vict. in Sum. num. 70. Soto, & omnes recentiores Thomistæ. Fundamentum huius opinionis, quoad priorem partem de potentia naturali sumendum est ex duabus sectionibus proxime præcedentibus, quoad posteriorem vero de potentia supernaturali, solum est, quia nulla est implicatio contradictionis, cum Deus possit speciem & sufficientem vim actiuā dare oculo, & alioqui Christi corpus sit obiectum visibile cum sit coloratum, & lucidum.

Tertia opinio negat hoc posse fieri, etiam de potentia absoluta. Tenent Palud. & Capreol. dist. 10. qu. vlt. Hispalens. ibi. quæstion. 1. articul. 3. ad 6. contra 5. concluf. Richard. artic. 5. qu. 2. fundamentum esse debet, quia corpus Christi, vt est hic, non est obiectum visibile. Hi tamen authores omnes non distinguunt inter corpus Christi, & modum existendi in sacramento, quod nobis videtur in primis distinguendū, vt distinctius quæstioni respondeamus: aliud enim est quærere, an corpus Christi cum modo sacramentali videri possit oculo corporali, aliud est, an, quamuis modus ipse sit inuisibilis, corpus tamen ipsum præcise & secundum se videri possit, non viso modo.

3. Sententia. Palud. Capreol. Dez. a. Richard.

Modus existendi sacramentaliter, videri non potest oculo corporeo, etiam de potentia Dei absoluta.

Dico ergo primo, modus, quo hic existit corpus Christi, omnino inuisibilis est oculo corporali, non solum ex natura rei, sed etiam de potentia Dei absoluta. Explicatur & probatur conclusio. Quia tribus modis potest aliqua res dici visibilis: vno modo, per accidens, sicut dicitur visibilis substantia materialis: & de hoc non est hic sermo: tum, quia esse aliquid isto modo visibile, est valde improprium: nam visus reuera non attingit, nec in se concipit, aut sibi repræsentat rem, quam solum per accidens videre dicitur, sed videt formam, quæ cum tali re coniuncta est, seu quæ in tali re subiectatur: quia tamen videt per modum vnius, dicitur per accidens videre subiectum ipsum, aut aliam formam in illo inhærentem, vt hic attigit Diu. Thom. articulo quarto ad 1. hic autem modus sacramentalis non comparatur ad formalem visibilem, vt subiectum eius: vnde hac ratione non potest per accidens videri: an vero videri per accidens possit, vt forma simul coniuncta in eodem subiecto, coincidit cum alio membro quæstionis positæ: an possit videri corpus habens talem modum existendi, viso eius colore, & non viso ipso modo in se ipso. Secundo modo dicitur res propriissime visibilis per se primo, tanquam proprium obiectum visus, vt lux, vel color: & hoc modo certum est, hunc modum non esse natura sua visibilem: quia neque est color, neque lux: præter lucem autem, aut colorem, nihil potest per se visum immutare. Quo fit, vt nec de potentia absoluta fieri possit, vt visus per se primo ac proprie in hunc modum feratur, vel ab eo immutetur, tanquam à proprio obiecto: quia omnino repugnat, vt huiusmodi vitales potentiæ extra sua subiecta adæquata ferantur: hic autem modus præsentiæ non continetur sub obiecto adæquato visus: quia, vt dictum est, & per se constat, neque ex lux, nec per se lucidum, aut coloratum: sed est quidam modus per se conueniens substantiæ, vt sic, & concomitanter potens conuenire tam quantitati, quam cuilibet qualitati. Tertio modo quasi medio potest aliquid esse visibile, nec omnino per accidens, nec per se primo, sed per se secundo, tanquam sensibile commune, quo modo videntur motus, aut quies, aut magnitudo rei, &c. & ad hunc ordinem reuocanda est quantitatiua præsentia corporis visibilis, siue sub quantitate rei comprehendatur, siue (quod verisimilius videtur) ad motum, & quietem reuocetur. Nam hæc præsentia nihil aliud est, quam ipsum Vbi, à quo fere non distinguitur motus localis, nisi vt fieri & factum esse, seu tanquam quædam successio diuersorum Vbi: quies autem secundum id positiuum, quod in ea esse potest per se visibile, nihil aliud est, quam idem Vbi perseuerans, quod nec videri potest, nisi mediante colore, vel luce, nec omnino per accidens videtur, sed per se visu percipitur, vt experientia ipsa docet. Videmus enim, hominem esse hic præsentem, & sedere, aut stare, moueri

moueri aut quiescere: quæ in se videri non possent, nisi videretur etiã per se ipsa præsentiã. De hoc igitur genere visionis seu visibilitatis maxime apparere posset, esse visibilem modum præsentiæ sacramentalis, saltem quatenus modificat ipsum colorem, vel lucem corporis Christi, quod autem neque hoc modo sit naturaliter visibilis, per se notum videtur: quia hic modus, neque est connaturalis colori, neque color sic affectus aptus est ad suas naturales actiones præstandas: & hoc à fortiori ex dicendis constabit. Quod autem nec de potentia absoluta possit hic modus sic videri, probatur ratione proportionali supra facta: quia sicut non potest visus ferri ad per se primo videndum aliquid, quod omnino sit extra latitudinem proprij obiecti adæquati, ita non potest eleuari ad videndum per se secundo aliquid, quod omnino est extra latitudinem communis sensibilis: sed huiusmodi est modus præsentiæ sacramentalis, quæ sub nullo sensibili communi continetur: cum sit alterius ordinis à quantitate, & ab omni Vbi quantitatiuo: imo hoc ipso, quod hic modus est per se indiuisibilis, est etiam per se insensibilis, & extra ordinem rerum sensibilium: vnde per se potest conuenire substantiæ, vt substantia est: imo secundum genus suum soli spirituali substantiæ, natura sua, conuenit, diuinitusq; communicatur substantiæ materiali, & consequenter accidentibus eius. Atq; hæc ratio apud me etiam concludit, hunc modum existendi corporis Christi, seu, corpus ipsum, vt tali modo affectum, non posse cadere secundum propriũ conceptum, vel secundum propriam imaginem, aut repræsentationem in sensum internum, seu phantasiam, non solum naturaliter, verum nec supernaturaliter. Primum est per se euidens: quia non magis potest formare imaginatio, qualis sit hic modus, quam qualis sit substantia in se, vel qualis sit angelus, vel præsentia eius. Secundũ autem patet proportionali ratione supra facta, quia hic modus est extrà latitudinem obiecti adæquati imaginationis, vel sensus interioris. Item propter hanc causam non potest eleuari imaginatio ad formandum proprium idolum substantiæ vel angeli, prout in se est: hic autem modus est quadam ratione eiusdem ordinis, cum ex sua essentia solum possit esse connaturalis substantiæ spirituali: ergo, &cæt.

Non potest Christus naturaliter videri vt in Eucharistia est.

Dico secundo, Naturaliter non potest videri corpus Christi in Eucharistia existens, præciso modo: imo probabile est, etiam de potentia absoluta id repugnare: prima pars est mihi certa, & satis clara. Primo, quia dictum est supra, corpus Christi sic existens, nullam posse naturaliter habere transeuntem actionem: non igitur poterit sui speciem visibilem in medio, vel in oculo imprimere: non est ergo sic naturaliter visibile. Secundo euidentius, quia hoc ipsum, scilicet, videri obiectum non visa eius præsentia seu modo præsentiæ, est omnino præter naturas rerum, iuxta quas non potest oculus videre suum sensibile proprium, nisi prout in re est affectum suis sensibilibus communibus, vt non potest videre colorem, nisi prout in re est affectus tali extensione vel præsentia. Maxime, quia non potest sensibilis oculus videre, nisi per modum intuitionis: intuitiua autem cognitio, præsertim sensitiua, tendit in rem prout existentem, & secundum omnes conditiones existentiæ: intelligi ergo non potest, quod talis intuitio ita naturaliter tendat in rem, vt præscindat ab intrinseco modo realis præsentiæ. Atque hinc declaratur posterior pars conclusionis: nam, si oculus à Deo eleuatus videt corpus Christi, vel videt illud sub speciebus, vel abstrahendo ab omni loco & præsentia: neutrum autem horum dici potest: ergo. Probatur prima pars minoris, quia, si videtur corpus Christi sub speciebus, ergo formaliter & per se videtur, vt sub eis præsens; ergo videtur præsentia, quam sub illis habet: quia hæc est formalis ratio existendi ibi: non potest autem per se videri aliquod quasi concretum, quin simul per se videatur forma, qua formaliter constituitur. Item, quia Christus sub speciebus non videtur, vt extensus: ergo non videtur pars eius sub parte specierũ, & totus in totis: ergo videtur totus sub singulis partibus: ergo necesse est, vt modus præsentiæ videatur. Dices, diuinitus posse fieri, vt videatur ibi, quasi extensus. Respondetur, aliud esse loqui de apparente visione, aliud de propria & vera visione, quæ repræsentat rem, prout reuera est in se: hoc enim loco de hac posteriori visione disputamus, hoc autem modo impossibile est, videri corpus Christi in sacramento: & videri quasi extensum: quia, cum in se non habeat talem extensionis modum, iam non videretur, prout est in se, priori autem modo nihil repugnaret Deum imprimere in oculo speciem corporis Christi, per quam videretur, ac si esset præsens & extensum in tali distantia, vt notauit D. Thom. in 4. dist. 10. q. 1. artic. 4. quæstiunc. 2. nam species visibilis non ita pendet ab obiecto, quin possit Deus per se solum illam efficere, & conseruare in oculo, nequeactus visionis ita pendet ex vera præsentia & existentia obiecti, quin fieri possit ab oculo informato specie, etiam si obiectum in re ipsa non existat: cuius vestigium habemus etiam in naturalibus, in visione colorum apparentium in nubibus, ex refractione lucis, & in speculo, in quo videtur apparere obiectum per species in eo reflexas, ac si ibi esset, vel ipsummet vel imago eius depicta, de quo genere visionis multa scribunt Scotus hic, distin. 10. & q. 5. & 9. & Duran. in Prolog. sententiarum, quæstio. 3. Gabriel quæstio. 1. artic. 3. dub. vltimo: sed nihil referunt ad præsentem quæstionem: quia, vt dixi, non agimus de apparente visione, sed de vera, & quæ in obiecto, prout in re existit, vere fundetur. Dices, cum totum Christi corpus sit in singulis partibus specierum, fieri poterit, vt totum illud corpus, non prout in singulis partibus existit, sed tantum prout est in toto, efficiat speciem sui, ita vt prout est in vna parte specierum, efficiat per vnam partem: verbi gratia, per caput, & vt est in alia parte, per aliam, verbi gratia, manum, & sic de aliis: atque ita fiet, vt totum videatur quasi extensum. Respondetur, argumentum procedere, ac si Christus existeret in sacramento per partium penetrationem cum extensione aliqua: non autem ita est, sed existit altiori modo, & indiuisibili, vt supra dixi, & ideo fieri nullo modo potest, vt videatur cum extensione, si videtur, prout est in re, quare, etiam si fingatur, tantum partes corporis videri in partibus specierum, semper videbuntur, vt indiuisibili modo existentes: nunquam ergo videbitur totum, vt extensum ex vi talis visionis.

Scotus. Durand. Gabriel.

Supereſt probanda alia pars propositionis assumptæ, scilicet, per hanc visionem non posse videri corpus Christi abstrahendo à speciebus, seu à loco specierum, quia videtur repugnare materiali sensui hoc modo abstrahere in actione & cognitione sua: primo, quia alias posset etiam eleuari ad videndum colorem in communi, abstrahendo ab hoc & illo individuo coloris. Secundo, quia actus videndi intrinsece est visio intuitiua, aut per modum intuitionis: de ratione autem huiusmodi cognitionis est, vt tendat in rem, vt actualiter existentem, & sub conditionibus existendi. Tertio, quia videtur impossibilis ille modus abstractionis. Necesse est enim, vt videatur corpus Christi, aut extensum, aut inextensum, neque inter hæc videtur posse dari medium, cum immediatam contradictionem includere videantur, nam licet dici possit, respectu ipsius rei includere huiusmodi immediatam contradictionem, & nihilominus, respectu mentis posse considerationem vtrumque præscindi, & rem solam considerari: nihilominus in potentia visiua, quæ valde materialis est, non videtur

detur posse reperiri hoc medium : quia ille modus præscindendi est valde spiritualis, & excedens capacitatem & obiectum oculi materialis. Dices, extensio in loco seu præsentia realis, non est ratio, sed tantum conditio necessaria obiecti visibilis : ergo poterit Deus facere, vt obiectum sine tali conditione videatur. Aut è contrario, quia calor Corporis Christi de facto est affectus tali modo præsentiæ sacramentalis, & ad hoc eleuatur per diuinam potentiam : eadem ratione poterit eleuari oculus ad videndum colorem sic affectum : nam hocipso, quod ille est modus coloris, etiam si supernaturalis sit, videtur comprehendi sub latitudine communis sensibilis, seu visibilis : quia est aliquid ipsius coloris, nec refert, quod sit quid supernaturale, quia diuina virtute potest potentia eleuari ad obiectum supernaturale, quando illud comprehenditur aliquo modo sub naturali obiecto talis potentiæ, vt de intellectu constat. Propter has coniecturas & similes, quæ facile excogitari possunt, dixi tantum, hanc partem esse probabilem, quia implicatio contradictionis non est tam aperta, quin possit aliquis contrarium opinari. Nihilominus, quod diximus, verisimilius videtur, & ad priorem partem respondeo, præsentiam obiecti non esse tantum conditionem per accidens requisitam in obiecto visus, sed esse obiectum in per se visibile, tanquam sensibile commune quod separabile non est sensibili proprio in actuali visione intuitiua, præsertim materiali & sensitiua. Ad aliam partem respondetur, præsentiam sacramentalem nullo modo contineri sub obiecto sensibili, proprio vel communi : non enim præsentia, vt sic, sed talis, id est, extensa & quātitatiua est vnum ex sensibilibus communibus obiecti visibilis : & ideo sacramentalis præsentia, quæ indiuisibilis est, nullo modo sub hoc subiecto continetur. Nec refert, quod possit esse supernaturalis modus coloris : quia non omnis modus coloris est per se visibilis, vt patet de intensione & similibus. Atque hinc tandem constat, quid sit, quoad hoc, dicendum de sensu interiori, seu imaginatione : quia in illa facile intelligi potest, formari idolum Corporis Christi, præscindendo à modo sacramentali : sed tunc non cognoscetur Christus in sacramento, nec prout est in sacramento, sed tantum cognitione quadam abstractiua : ad quam, impertinens est existentia Christi in sacramento : & ideo simpliciter dicendum est, Christum in sacramento nullo sensu, etiam interiori, apprehendi posse, sed solum fingi aliquo modo quantitatiuo.

Christus non videtur in sacramento per cognitionem abstractiuam.

Respondetur ad fundamentum primæ opinionis.

Ad fundamentum primæ opinionis responsio patet ex supra dictis : supponit enim falsum, quoad omnes partes, scilicet, vel quoad species intentionales non requirantur ad videndum, vel quod illæ naturaliter fieri possint à corpore inextenso in ordine ad locum, aut quod repræsentare possint talem modum existendi, aut Corpus ipsum, præscindendo ab omni præsentia, & situ. Ad fundamentum secundæ sententiæ negatur, Corpus Christi tali modo existens esse obiectum visibile : neque enim satis est, quod sit coloratum, nisi existat modo accommodato visioni. Ad Diuum Thomam autem ibi citatū solum respondeo, in hac tertia parte nunquam illam sententiam docuisse. Solum indiget explicatione, quod hic dicit, oculum Christi videre se ipsum sub sacramento : Capreolus enim distinctione 10. quæst. 4. ad 7. contra primam conclusionem, & Caietanus hic, exponunt, oculum Christi videre se, non per se, sed per accidens, quod diuerso modo explicant : Caietanus enim ait, oculum Christi ita videre se, vt statim intellectus videat modum : sed hoc est gratis dictum : quia hoc non est videri per oculum, Christum in sacramento, sed per intellectum. Et præterea, quia ostensum est, non posse oculum videre se in sacramento, non videndo modum : quia quoad hoc non est alia ratio de oculo ipsius Christi, quam de quolibet alio. Capreolus vero ait, videre Christum in hoc sacramento quædam corporalia signa, quæ sunt testimonia præsentiæ eius : & sumpsit occasionem ex Diuo Thoma, tum à simili ex prima parte quæstione duodecima, articulo tertio, ad 2. vbi hac ratione dicit, oculum beati quodammodo videre Deum : tum ex alia antiqua lectione huius loci, quæ sic habet : Oculus Christi videt se ipsum in sacramento, quantum pertinet ad intellectum. Sed hæc etiam expositio est gratis conficta : nihil enim fingi potest, quod ibi videat oculus corporalis Christi, quod sit signum præsentiæ sacramentalis eius : neque enim videt absentiam substantiæ panis, nec substitentiam accidentium, neque aliquem alium sensibilem effectum supernaturalem : quia reuera nullus est, & si esset, posset æque videri ab alio oculo glorificato : & tamen D. Thom. plane constituit differentiam inter Christum & alios beatos. Adde, veram lectionem nō habere particulam illam, quantum pertinet ad intellectum, nec congrue posse coniungi cum cætero contextu, nec cum intentione D. Thom. qui aperte solū loquitur de corporali visione, vera responsio est, cum D. Thomas dicit, Christum in sacramento videre se ipsum, illud (in sacramento) non esse coniungendum cum obiecto visionis, quod significatur illa particula (se ipsum) sed cum oculo videnti : qui etiam sub sacramento habet visionem sui ipsius, non prout in sacramento est, sed prout in propria specie existit. Habet autem hic visionem, non per se primo hic elicitā, sed per concomitantiam : nam quia in cœlo habet visionem sui, illa visio in sacramento per concomitantiam ponitur. Et ideo merito dixit D. Thomas, per hanc visionem videre oculum Christi se ipsum, non tamen modum quo in sacramento existit : quod non ideo dictum est, quia oculus Christi videat se, seu corpus suum præcise, & abstrahendo ab omni modo præsentiæ localis : hoc enim diximus fieri non posse in corporali oculo : intelligendum ergo est, ideo oculum Christi videre se, non tamen modum sacramentalem, quia videt se præsentem in cœlo, & extensum in loco, prout ibi ibi existit. Atq; hinc etiam optime intelligitur ratio differentiæ, inter oculum Christi, & aliorum beatorum : nam, Christi oculis (inquit) videt se in sacramento, quia ibi est : oculi vero aliorum beatorum non vident Christum in sacramento, quia ibi non sunt : quæ ratio aperte declarat, illam particulam (in sacramento) referendā esse ad oculum videntem, non ad obiectum visum : sic enim ratio est efficax, & alio sensu esset impertinēs : nam si obiectum esset in sacramento videndum, & esset visibile ab aliquo oculo corporali, quid referret quod oculi beatorum non essent in sacramento, vt illud videre non possent? cum necesse non sit, oculū videntem esse in eodem loco, vbi est obiectum visum igitur non est sermo de obiecto viso in sacramento, sed de oculo vidente in sacramento, seu (ad tollendū æquiuocationem) ex sacramento. Ratio autem huius necessario sumenda est ex concomitantia, vt dixi : nam, quia oculus Christi simul est extra & in sacramento, ideo per concomitantiam habet in sacramēto actum visionis, quem habet extra : oculi autem aliorum beatorum, licet sint extra sacramentum, non tamen intra illud : & ideo non habet in eis locum concomitantiæ ratio : & hanc expositionem significauit etiam D. Tho. in 4. dist. 10. q. 2. ar. 2. q. 1. & 2. ad 3. Ægid. Theor. 16. & 17.

SECTIO V.

Vtrum Christus, prout est in hoc sacramento, possit cognosci ab intellectu creato.

PRincipio supponendum est, non esse sermonem de cognitione fidei, quæ obscura est, & alterius

terius testimonio nititur, nam per se constat, posse hoc mysterium cognosci per fidem, non solum diuinam, & supernaturalem, sed etiam humanam, & naturalem, si quis velit ex humano tantum testimonio id credere. Imo non tantum fide voluntaria, sed etiam fide coacta, seu necessitante intellectum, potest interdum naturaliter credi hoc mysterium, præsertim ab angelo, secundum illud Iacobi, Dæmones credunt, & contremiscunt: sicut enim in aliis mysteriis fidei, euidentibus signis & miraculis, ac testimoniis coguntur dæmones credere vera esse, quæ fides docet, ita etiam in hoc mysterio, vt in articulo 7. expresse docuit D. Thomas: imo addit Bonauentu. d. 10. quæstio. vltim. ad 1. quem imitatur V Valdens. tom. 2. de sacrament. capite 62. aliquando etiam intellectum humanum, & sensibus coniunctum certis indiciis cognoscere, esse ibi Corpus Christi. Quod quidem, si solum intelligatur iuxta generalem doctrinam, qua probabile est, aliquos Sanctos, visis miraculis, Christi habuisse euidentiam in testificante mysteriorum fidei, non habet hic aliquid speciale: si vero intelligatur, aliquos consequi huiusmodi cognitionem per indicia aliqua, aut effectus, quos in ipsius sacramenti vsu experiuntur, in hoc sensu suspecta est illa doctrina, & plena periculi, nisi caute intelligatur, quæ enim sunt huiusmodi indicia præsentiæ Christi? sensibilia enim nulla sunt, & si quæ interdum sunt, possent à dæmone causari: spiritualis vero in ipsomet sacramento nulla etiam excogitari possunt: in suscipiente vero interdum sunt aliqui boni motus, quos posset Christus causare, etiam si in sacramento realiter præsens non adesset, simpliciter ergo ex his effectibus nulla haberi potest rei euidentia, supposita tamen certa fide realis præsentiæ Christi, ex huiusmodi effectibus, adiunctis etiam Spiritus sancti donis, sapientiæ & intellectus, fit hæc veritas ita euidenter credibilis, vt intellectus fere non indigeat motione voluntatis ad illam credendam, quia ipsa experientia & affectu ita inducitur intellectus, vt necessitari quodammodo videatur ad assentiendum, quamuis reuera, non sit necessitas simpliciter, sed magna quædam promptitudo & facilitas.

Bonauent. V Valdens.

Christus in Eucharistia existens cognitione supernaturali videri potest & actu à beatis omnibus videtur. Gabr.

Secundo supponendum est, non esse difficultatem vllam de cognitione supernaturali euidente ac per se infusa: nam, vt in commentario diximus, duobus modis potest Deus infundere scientiam huius mysterii. Primo, per visionem beatam, quo modo non solum potest, sed etiam credibile est, omnes beatos videre in Verbo hoc mysterium, quamquam Gabr. lectio. 47. in Canonem. in fine hoc limitet ad eos tantum, quia in via huius mysterii fidem habuerunt, sed mihi verisimilius est, hunc esse vnum ex effectibus diuinæ prouidentiæ, qui ex generali perfectione status beatifici omnibus beatis patet in Verbo, magis enim hoc pertinet ad perfectionem illius status, quam videre genera & species rerum naturalium, quod omnibus beatis commune est: neque est credibile, omnes fere qui in lege gratiæ saluantur, etiam si infimi ordinis sint, videre hoc mysterium in Verbo, angelus vero, & omnes antiquos Patres, etiam si sanctissimi fuerint, non videre illud: solum quia in via expressam eius reuelationem non habuerunt: sed de hoc latius alibi. Secundo modo potest supernaturaliter infundi scientia huius mysterii, infundendo speciem propriam, repræsentantem Christum in sacramento, & modum existendi, quem ibi habet, & modum, quo accidentia existunt: & vinculum, si quod est, inter Christum & accidentia panis, & dando lumen & auxilium vsui talis speciei accommodatum: & in hoc etiam genere scientiæ nulla est repugnantia: imo in primo tomo ostendi, Christi animam habere illam: idemque pie credendum est de Beata Virgine in statu gloriæ: de aliis autem beatis res est incerta: & hæc vocari potest scientia perfecta in proprio genere.

Tertius tamen modus excogitari posset huius scientiæ infusæ, imperfectæ tamen illo ordine, & per effectus, quæ appellatur à dialecticis scientia, Quia. Et quidem, si sunt aliqui supernaturales effectus, qui necessariam habeant connexionem cum hac reali præsentia Christi in sacramento, non est dubium, quin illa scientia sit possibilis: ego tamen non satis capio qui sint, vel esse possint tales effectus, & ideo existimo, saltem de facto, nullos fieri à corpore Christi vt est in sacramento, qui non possent fieri ab eodem, sine tali præsentia sacramentali, nisi forte quis dicat, ipsummet dependentiæ modum, quo nunc fluit sacramentalis gratia à corpore Christi, ita pendere essentialiter ab hac præsentia, vt, quamuis ipsa gratia possit aliter fieri, nō tamen ille modus, dependentiæ: & ideo, cognito illo modo dependentiæ, prout in se est, ex illo posse à posteriori cognosci præsentiam Christi.

Sed hoc, licet acutum videatur, non tamen solidum: quia, licet fortasse ille modus dependentiæ essentialiter pendeat à corpore Christi, non tamen à præsentia sacramentali: illa enim non est ratio agendi, etiam instrumentalis: sed solum est conditio requisita, non tam ex natura rei, quam ex institutione diuina. Vnde, licet illa dependentia dicat habitudinem ad corpus Christi, essentialiter tamen forte non respicit illud, vt propinquum vel distans, & multo minus, vt existens in hoc vel illo spatio. Ac denique, licet dicat habitudinem ad instrumentum creatum, fortasse ex vi rationis specificæ talis dependentiæ, non magis respicit hoc instrumentum, quam aliud. Itaque nullum effectum inuenio, ex quo possit hæc scientia à posteriori infundi. Vnde, secluſa euidentia in testificante, nullam existimo esse posse de hoc mysterio mere abstractiuam, & per extrinseca signa, secluso proprio lumine, & specie ipsius mysterii, at hæc de supernaturali cognitione.

Christus in Eucharistia existens potest à quolibet videri lumine naturali.

Tertio, de naturali cognitione supponendum est, id, quod à fortiori sequitur ex dictis, non posse Christi corpus in sacramento existens euidenter cognosci lumine naturali, cognitione abstractiua per signa vel effectus: quod quidem in intellectu humano corpori coniuncto per se notum est: accipit enim cognitionem per sensus: nullus est autē sensibilis affectus, qui ex præsentia Corporis Christi in sacramento oriatur, ex quo, vel ipsamet præsentia, vel existentia ipsius corporis, vel absentia panis, vel subsistentia accidentium, probabiliter colligi possit, ne dum euidēter. Quæ ratio, eadem proportione, potest ad intellectum separatum, seu angelicum applicari: quia similiter nullus est insensibilis, seu spiritualis effectus, ex quo in huiusmodi cognitionem deueniri possit.

Dubium

Solum posset aliquis dubitare: quia angelus videt euidentia naturali, nō esse substantiam panis sub accidentibus eius: ergo & videt accidentia esse sine subiecto, quod inde necessario sequitur, & ex eodem effectu potest satis manifeste elicere, ibi adesse Corpus Christi, primum antecedens patet ex Aristotele secundo de anima, dicente, visum, qui naturaliter cognoscit præsentiam lucis, percipere etiam tenebras, quod eadem proportione applicari potest ad omnem potentiam & obiectum, præsertim ad intellectum, qui per actum positiuum potest aliquo modo cognoscere priuationem: intellectus ergo angelicus, qui naturaliter videt præsentiā substantiæ, quādo adest, videt etiam absentiam eius, quando non adest, non solum per priuationem actus, id est, quia caret institutione eius (sicut contingit in corporali visu) sed etiam, quia per positiuum actum cognoscit, ideo à se non videri, quia ibi non est: nam ibi est euidens, quod si adesset, potest illam videre: neque

que aliter cognoscit angelus absentiam aliarum substantiarum, quando corrumpuntur, nisi quia non videt illas in rerum natura existentes. Respondetur primum: Licet hoc concederemus de absentia panis, non esset magnum inconueniens: quia, licet illa carentia supernaturali modo fiat in hoc sacramento, tamen in se, & in facto esse (vt sic dicam) non est aliquid supernaturale, sed aliquid mere naturale: quia solum est negatio cuiusdam entis naturalis: sicut è contrario, licet Deus supernaturali modo produceret angelum per transsubstantiationem, vel hominem per resurrectionem, postea naturaliter posset videri, vt actu existens: idem ergo est proportionaliter de desitione. Vnde consequenter etiam nullum erit inconueniens, angelum cognoscere accidentia panis existere, & carere actuali inhærentia ad substantiam: nam vtrumque hoc naturalis ordinis est: illud positiuum, scilicet, ipsa actualis entitas accidentium: hoc priuatiuum cuiusdam formæ seu modi naturalis, qualis est actualis inhærentia accidentis. Quod, si hæc accidentia separata habent modum positiuum subsistendi, illum non oportet cognosci ab angelo: quia neq; habet naturalem speciem eius, neque ex aliis effectibus sufficienter manifestatur: quia potest Deus variis modis conseruare hæc accidentia sine actuali inhærentia in substantia panis. Vnde etiam fit, multo minus hinc consequi, cognoscere angelum ex his effectibus præsentiam corporis Christi sub illis speciebus, secluſa alia fide: quia hoc non sequitur immediate ex absentia panis: cum possit Deus alia accidentia conseruare omni substantia carentia.

Solutio 1.

Solutio 2.

Secundò dicitur, etiam ipsam absentiam substantiæ panis, vel vini non esse satis euidentem Angelo euidentia naturali: quia, quamuis sit euidens non videri ab ipso, tamen non est euidens, non videri, quia non est, posset enim illa nou videre, quia diuinitus impediretur, potest ergo merito dubitare, vnde sibi proueniat, quod substantiam panis ibi non videat? an, quia non est, vel quia Deus secum non concurrat? neutrum ergo horum potest definite ac euidenter iudicare. Vnde quoad hoc, magna est differentia inter positiuam productionem substantiæ naturalis modo supernaturali, & desitionem: nam productio habet terminum positiuum, qui per propriam speciem & imaginem potest euidenter, & directe in se videri: carentia vero non videtur in se directe positiuè, sed per formalem vel virtualem discursum, inferendo rem non esse, quia non videtur: quæ illatio non semper est euidens, quando illa carentia cognitionis potest habere aliam causam eiusdem rationis & ordinis. Vnde non est eadem ratio de omni alia absentia substantiæ, quæ fit per naturalem desitionem, seu corruptionem: quia ibi videri possunt causæ & principia corruptionis: & alioqui nulla videntur principia, seu naturales causæ, quæ ad existentiam talis substantiæ sufficiant: & ideo euidens est, talem substantiam non esse: quia, licet posset contingere, vt aliter res se haberet, Deo supernaturali virtute impediente, vel immutante ordinem rerum naturalium; tamen hoc non tollit naturalem euidentiam, quando nullum est principium, vel fundamentum in natura ad suspicandum, vel iudicandum, ibi interuenire aliquem supernaturalem effectum: at vero in præsente nullum apparere potest principium desitionis huius substantiæ: imo aliunde videntur euidenter adesse sufficientes dispositiones, & causæ ad conseruandam illam substantiam, nullumque adesse principium sufficiens naturale desitionis eius. Vnde fit euidens, illam non desiuisse naturaliter, & consequenter etiam est euidens, carentiam intuitionis eius, non esse sine aliqua supernaturali causa vel mysterio: & ideo non potest definite sciri naturaliter, quo modo supernaturalis causa id effecerit, cum possit variis modis illud præstare. Et hæc de cognitione per extrinsecos effectus.

Supereſt præcipua quæstio de cognitione rei directa per propriam speciem & naturale lumen: quodcunque illud sit. Potest autem de duobus dubitari, quæ sectione præcedente distinximus, scilicet, vel de præsentia corporis Christi sub sacramento, vel tantum de existentia eius in rerum natura: sunt enim hæ duæ quæstiones valde diuersæ. Prima est an angelus, verbi gratia, per species suas naturales possit naturaliter videre corpus CHRISTI esse sub speciebus panis, intuendo illud ibi, circa quam multi affirmant, posse angelum virtute naturali cognoscere euidenter, & in se hoc mysterium, intuendo corpus Christi sub speciebus, & modum existendi, quem ibi habet. Ita tenet Scotus in 4. distinct. 10. quæstio. 8. Maior, quæst. 5. Palacius disputat. 3. concl. 7. Ocham. in 4. q. 5. Gab. lect. 45. in Can. Ægidius Theorem. 16. Fundamentum huius sententiæ est: quia nihil est in corpore Christi, prout est in Eucharistia, quod latere possit naturalem virtutem angeli, præter modum existendi: sed hic non: ergo. Probatur minor primo, quia ille modus est res quædam finita: ergo non est cur necessario excedat in ratione intelligibilis naturalem virtutem intellectiuam angeli. Secundo, quia si quid obstaret, maxime, quia supernaturaliter fit: sed hoc non refert: quia etiam duo corpora se penetrantia in eodē loco supernaturaliter ita constituuntur, & tamen postquam ita sunt, possunt ab angelo virtute naturali videri: ita vero se habent omnes partes corporis Christi hic, vt supra vidimus ex horum authorum sententia. Tertio, addunt hi authores, nihil creatum esse simpliciter supernaturale, sed tantum respectiuè, scilicet, respectu huius vel illius naturæ, vt in præsente: modus hic existendi, quamuis sit supra naturam corporis, tamen absolute non est quid supernaturale: quia non est supra naturam angeli, non ergo repugnabit ab angelo naturaliter cognosci. Præsertim, quia secundum Scotum, angelus accipit species à rebus: poterit ergo accipere etiam à corpore Christi sic existente. Tandem maxime videtur vrgere argumentum de Christi anima: modus enim existendi, quem in sacramento habet, non est illi supernaturalis: quia naturale illi est, esse totam in toto, & in qualibet parte: ergo poterit angelus intueri animam Christi hic: ergo & vnionem eius ad corpus: ergo & corpus ipsum, quasi per concomitantiam, vt sic dicam.

Quorūdam opinio.

Scotus. Maior. Palac. Ocham. Gabr. Ægid.

Nihilominus dicendum est, non posse intellectum creatum virtute naturali videre modum existendi, quem corpus Christi habet in sacramento, & consequenter neque intueri corpus Christi, vt est sub speciebus, seu cognoscere clare, quod ibi sit: hæc enim omnia sunt inter se connexa: quia ille modus essentialiter nihil aliud est, quam præsentia, quam hic habet: quæ præsentia est ratio existendi hic, & ideo nisi modus ipse in se videatur, non potest clare videri corpus sub speciebus existere. Hanc ergo conclusionem tenet D. Thom. hic, & Bonauent. in 4. dist. 10. quæst. vltim. Richar. artic. 5. q. 1. Durand. q. 4. & Thomistę omnes, Paludanus, Capreolus, Heruæus, Soto, Caietanus, & Henric. quodlib. 11 qu. 12. Antonin. 3. part. titul. 13. capit. 6. §. 13. Et probatur primo, suppo-nendo, intellectum corpori coniunctum non posse accipere species à corpore Christi, vt hic existit, vt ex supra dictis patet, quia non potest recipere species nisi per sensus: sensus autem non possunt immutari à corpore Christi vt est hic: intellectum autem separatum, non accipere species à rebus, sed habere illas congenitas: & consequenter solum posse naturaliter cognoscere ea, quorum habet naturales species congenitas, seu quorum species ei debentur ex natura rei, quod suppono ex prima parte. Tunc sic: intellectus angelicus (& idem est de quodlibet creato) non habet ex natura sua speciē illius modi, quo Christus existit

Creatus intellectus naturali virtute nec modū quem in Eucharistia habet Christi corpꝰ nec corpus ipsum ibi esse cognoscere potest. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. Heruæus. Soto. Caiet. Henric. Antonin.

existit in sacramento : quia talis species non debetur ei ex natura rei : ergo non potest illum naturaliter cognoscere : antecedens patet primo, quia ille modus est supernaturalis simpliciter, vt supra ostensum est : non enim pertinet ad naturalem ordinem : angelo autem solum debentur species rerum pertinentium ad ordinem naturæ. Secundò, quia angelus, aut cognoscit accidentia per species ipsius substantiæ, seu subiecti, aut per distinctas & proprias species : priori modo non cognoscit hanc præsentiam sacramentalem per speciem corporis CHRISTI naturalem: quia talis modus non habet coniunctionem naturalem cum corpore Christi, sed potius ex natura rei videtur ille repugnare, maxime comparando hunc modum ad quantitatem ipsam. Posterior autem modus cognoscendi accidens per propriam speciem distinctam ab specie subiecti, vel non est connaturalis angelo, vt multi putant, vel, ad summum, pertinet ad naturalem ordinem intelligendi, quando accidens reale est, vt conueniat subiecto secundum naturalem capacitatem eius, ita vt ex illo, & accidente resultet vnum compositum naturale, pertinens ad naturæ ordinem. Tertiò, quia ea, quæ potest angelus naturaliter intueri, quando existunt, potest etiam, naturaliter cognoscere esse possibilia, antequam existant, cognoscendo eorum essentiam & naturam per proprias earum species : sed non potest angelus cognoscere hoc mysterium esse possibile, nec scire rationem & essentiam huius præsentiæ sacramentalis, priusquam fiat : quod Deus decreuisset, nunquam hoc mysterium facere, fortasse nunquam ascendisset in cogitationem angeli illud esse possibile: vnde Sancti Patres illud vocant ineffabile, & supra omnem intellectum.

Euasio. Dici autem posset, dupliciter posse angelum cognoscere hunc modum : primo per speciem quantitatis, quia per illam videtur quantitas corporis Christi existens, & non cum proprio modo : ergo cum alio illi repugnante : sunt enim hi duo modi immediate oppositi, nec potest vnus, nisi per alium excludi. *Reiicitur.* Sed inprimis adhuc incertum est, an per illam speciem videatur quantitas existens ex vi solius existentiæ, quam habet in sacramento. Deinde illo dato, non recte infertur ex negatione positiuum, id est, ex eo, quod angelus non videat modum extensum, videre modum indiuisibilem, vt patere potest ex dictis sectione præcedente : & constat etiam in humanitate CHRISTI, quæ naturaliter videbatur existens ab angelo, & in ea non videbatur modus propriæ subsistentiæ : & non propterea videbatur modus vnionis ad aliam subsistentiam, cum tamen duo illi modi, etiam sint immediate oppositi, & vnus non nisi per alium excludatur. Et ratio est, quia, licet respectu ipsius rei ita sit, tamen respectu cognitionis potest per solam abstractionem, seu præcisionem: vnum cognosci sine alio, sicut paulo antea dicebamus, interdum posse modum seu proprietatem alicuius rei latere, seu non cognosci : non quia in re non sit, sed quia cognitio ad illam non extendatur, vel *Alia euasio.* ex defectu virtutis, vel ex alio impedimento. Quocirca, cum hic modus sit aliquid impositiuum, & alterius ordinis à quantitate corporea, non est verisimile, posse videri per solam speciem naturalem quantitatis absque alio principio. Secundo ergo, modo dici posset, hunc modum præsentiæ conuenire in communi ratione sua cum modo substantiæ spiritualis, quæ tota est in toto, & tota in qualibet parte, cuius angelus habet propriam speciem : & hoc satis esse, vt angelus vtendo simul illa specie, & specie corporis possit cognoscere illum modum, vt existentem in corpore. Sicut, si Deus poneret formam cœli in materia ignis, vel formam ignis in materia cœli : quamuis angelus non habeat vnam speciem naturalem, repræsentatem illud compositum : coniungendo tamen species partium, & simul illis vtendo, posset illud cognoscere. Sed inprimis valde *Reiicitur.* dubito de veritate exempli : quia, sicut totum non dicit tantum partes, sed præterea vnionem earum: ita ad cognoscendum totum, non satis est habere species partium, nisi adsit species, qua vnio earum repræsentetur : vnio autem inter materiam cœli, & formam ignis per nullam speciem naturalem repræsentatur. Præterea in præsente est specialis ratio: nam hic modus præsentiæ in corpore Christi, licet secundum quandam communem rationem videatur conuenire cum spirituali modo angelorum, tamen re ipsa, in specifica ratione est valde diuersus, quia reuera est materialis, & habet extensionem quandam ex parte subiecti, quamuis habeat inextensionem in habitudine omnium partium ad idem spatium, ac tandem illud compositum ex corpore, & tali modo est omnino præter ordinem naturæ : vnde nec per vnam, nec per plures species naturales repræsentatur.

Ad fundamenta ergo respondetur. Ad primum *Responsio ad argumenta proposita.* negando consequentiam : quia, licet res sit finita, hoc ipso, quod ad ordinem naturæ non pertinet, satis est, vt excedat naturalem virtutem intellectiuam angeli. Dices, hactenus probatum non esse, hunc modum non posse cognosci ab angelo ex defectu virtutis intellectiuæ, sed ex defectu specierum: quod videtur valde diuersum : nam, licet demus huiusmodi speciem non esse angelo naturaliter debitam, tamen, si illi detur, naturali virtute poterit illa vti ad cognoscendum talem modum : non ergo deest illi virtus intellectualis proprie loquendo. Respondetur, hunc esse alium modum dicendi, & respondendi, alias fortasse probabilem : mihi tamen non probatur, nec videtur consequenter dictum : quia, vt Philosophus ait, omni potentiæ passiuæ naturali respondet potentia actiua naturalis : vnde si angelus haberet naturalem virtutem ad cognoscendum hunc effectum, deberet respondere illi aliquod principium naturale, quo posset capacitas eius naturalis in actum reduci : & consequenter illi esset debita species, tanquam actus primus, & proprium principium, quo posset comparare actum secundum : dico ergo, sicut species est supernaturalis angelo, ita etiam requireret lumen intellectuale superioris ordinis, quo posset tali specie vti, vt latius in genere tractaui in primo tomo disputando de scientia beata, & infusa animæ CHRISTI. Ad secundum respondetur, hunc modum, nō solum esse supernaturalem in modo, quo fit, sed in se, & in facto esse : neque est simile de penetratione corporum, vt sæpe dixi. Ad tertium respōdetur, illud dogma esse falsum : sunt enim multæ res simpliciter supernaturales, & hic modus secundum propriam speciem suam nulli rei potest esse connaturalis: quia, neq; corporibus, vt per se constat, neque spiritibus: quia vt dixi, est longe diuersæ rationis à naturali modo illorum. Ad vltimum de anima, probabile valde est posse angelum vel animam separatam, videre animam Christi existentem sub speciebus sacramentalibus, quoad substantiam eius, existentiam, & localem præsentiam: non tamen inde fit, posse videre corpus : quia sunt res distinctæ, & nihil repugnat videri vnam non visa alia, si in vna est impedimentum, & non in alia : de vnione vero ad corpus probabilius est non posse videri naturaliter, vel quia non potest videri non viso corpore, vel certe, quia illa vnio ex natura sua coextenditur corpori, vnde etiam respectu illius, modus ille existēdi totam in toto, & in qualibet parte, est supernaturalis: & ideo ratione talis modi videri non potest, prout est in sacramēto, nec repugnat videri animam cum sua præsentia locali, non visa vnione: quia sunt ex natura rei distinctæ, sicut humanitas Christi, videtur existens, & præsens, non visa vnione eius ad Verbum, vt paulo antea dicebamus.

Hinc

Dubium

Hinc vero oritur secunda quæstio supra proposita, videlicet, si fingeremus Christi corpus non existere alibi in rerum natura, nisi in sacramento, vtrum angelus per naturalem speciem, quam habet corpus Christi, possit naturaliter cognoscere illud corpus existere in rerum natura, esto: non possit cognoscere vbi, vel quomodo existat: authores enim non tam distincte hoc disputant, multi tamen ex citatis, p nostra sententia absolute videntur negare omnem cognitionem corporis Christi ex vi talis existentiæ: & 1. Sententia. potest suaderi: quia visio rei existentis per propriam speciem non potest esse nisi intuitiua: visio autem intuitiua non satis concipitur, nisi res alicubi præsens videatur: quia hæc est conditio maxime intrinseca & inseparabilis à productione, & existentia rei: nō enim potest res produci, nisi alicubi producatur, & vt supra dicebam, cum cognitio intuitiua tendat ad naturalem existentiam, vt sic, non videtur posse naturaliter separari à conditionibus necessariis ad existendum.

2. Sententia. Caietan.

Nihilominus Caietan. hic articul. 7. ad primum Scoti, sentit, posse angelum per species & lumen naturale cognoscere existentiam corporis Christi, quāuis non videat modum, quem in sacramento habet, idem significat Ægid. Theorem. 29. & potest declarari exemplo Incarnationis, quo sæpe vti sumus, nam dæmon videt Christi humanitatem existentem, prę-

Ægid.

scindendo à modo subsistentiæ, vel vnionis: ergo eadem tatione posset videre corpus Christi existēs, prę-scindendo à modo præsentiæ: probatur consequentia: quia naturæ substantiali actu existēdi tam intrinsecus est ex natura rei modus subsistentiæ, sicut modus præsentiæ ipsimet substantię, vel quantitati: imo quodammodo videtur magis intrinsecus, quia est substantialis, & ad complementum substantiæ pertinens: & aliunde etiam, tam necessarium est, vt natura substantialis habeat alterum ex his duobus modis, subsistentiæ vel vnionis, sicut est necessarium, corpus quantum habere hanc vel illam præsentiam: est ergo eadem ratio. Neq; enim refert, si dicatur, præsentiam esse modum absolutum, & independentem ab alio, vt subiecto, & termino, præterquam ab ipso corpore quanto: & ideo necessarium esse simul cum illo cognosci: modum autem vnionis esse quodammodo respectiuum, & dependere à Verbo, sine quo videre non potest: hæc enim differentia, quamuis, quoad aliquid vera sit, parum referre videtur ad præsentem causam. Tum quia, licet modus vnionis terminetur ad Verbum, potest fortasse videri, non viso Verbo intuitiue, sed tantum abstractiue, sub ratione personæ terminantis illum modum vnionis: tum etiam quia, licet concedamus, hoc titulo esse minus cognoscibilem modum vnionis virtute naturali, nobis satis est, quod etiam ratione supernaturalitatis, vt sic, cognosci non potest: & hæc ratio sufficit, vt possit videri natura existens. Non viso vnionis modo: sed eadem ratio locum habet in modo præsentiæ sacramentalis, quia supernaturalis etiam est: ergo eadem ratio: Tum deniq;, quia argumentum illud ostendit, ex parte obiecti non esse repugnantiā, quo minus naturaliter videatur existentia alicuius rei, non viso modo eius, sive absolutus sit, vt est subsistentia, sive respectiuus, vt vnio: ergo si ex parte potentiæ est sufficiens principium ad videndum existētiam, & non modum, non repugnabit, videri vnum, non viso alio, sive ille modus sit absolutus, sive respectiuus: imo sive naturalis sit, sive supernaturalis, vel etiam si in re ipsa desit, sive non, nam etiam in natura habente propriam subsistētiam posset Deus facere, vt angelus videret existentiam talis naturæ, & non subsistentiam, vel non dando speciem magis repræsentantem, vel non magis concurrendo. Atque hinc sumitur ratio à priori huius sententiæ, quia existentia, & modus præsentiæ sunt ex natura rei distincta, & existentia est secundum se prior, & alioqui ex parte angeli est sufficiens principium naturale ad cognoscendam existentiam: scilicet, species propria illius corporis, & naturale lumen: & non habet principium ad cognoscendum modum præsentiæ: ergo potest naturaliter cognoscere substantiam, & existentiam talis corporis, & quantitatem eius indepēdenter à modo præsentiæ. Et confirmatur, quia intellectui, cum sit spiritualis potentia, non repugnat præscindere rem à modo, & existentiam à præsentia locali, sive illa cognitio vocetur simpliciter intuitiua, sive secundum quid, quia terminatur ad existentiam, vt actu exercitam, & secundum quid abstractiua, quia præscindit ab aliqua conditione existentiæ.

Approbatur & explicatur secunda sententia.

Atque hæc posterior opinio videtur efficacioribus niti fundamentis, & difficultatibus omnibus satisfacere. Solum addo, quando corpus Christi existit, non solum in sacramento, sed etiam extra, modo naturali, & quantitatiuo, angelum per speciem eius naturaliter videre illud in propria specie existens, quia totum illud obiectum cadit sub illam speciem & proprium actum eius: vnde non posset tunc angelus lumine naturali per illam speciem cognoscere, corpus Christi alibi existere, quasi iteratum seu repetitum, quia in hac multiplicatione præsentię, non multiplicatur existentia substantiæ, vel quantitatis, sed est prorsus eadem: ergo angelus per naturalem speciem illius corporis, quatenus repræsentat existentiam eius, non potest cognoscere illam existentiam, vt replicatam: seu per modum plurium, sed præcise vt vnam. Rursus per illam speciem, quatenus repræsentare potest præsentiam localem, non repræsentatur, nisi vna præsentia, scilicet, naturalis, non autem sacramentalis, nec per illam, nec per aliam speciem, vt supponimus: ergo nullo modo potest angelus naturaliter cognoscere corpus Christi esse in rerum natura, quasi bis existens quod proprius dicitur bis præsens: & consequenter, si alicubi videt illud præsens, scilicet, vbi ex modo naturali, non potest naturaliter percipere, an alibi existat. Et hac ratione, loquendo de facto, nullus angelus potest lumine naturæ cognoscere existentiam corporis CHRISTI, ratione sacramentalis præsentiæ, quia semper potest videre illud in propria specie existens: si autem fingeremus, corpus CHRISTI omnino amittere naturalem, seu quantitatiuam præsentiam, conseruata sacramentali: tunc posset angelus per alium actum percipere, corpus Christi adhuc manere existens in rerum natura, quamuis ipse non videat, vbi sit.

DISPVTATIO LIV.

De modo, quo Christus desinit esse sub speciebus sacramentalibus.

Disputatio 16. de Eucharistia.

DIsputationem hanc breuissime attigit D. Thom. in hoc artic. 6. cæteriq; Theologi perpauca de illa disputant: habet tamen non parum difficultatis: & ideo diligentius examinanda est, optimeque in hunc locum cadit: est enim hoc fere postremum, quod de hac Christi præsentia desiderari potest.

SECTIO I.

An corpus Christi, cum in Eucharistia esse desinit, mutetur, acquirendo aliquid, vel amittendo.

1. Opinio.

PRima sententia esse potest, corpus Christi in huiusmodi desitione nullo modo mutari, sed mutationem totam fieri circa species, & ab ea denominari corpus Christi, desinens esse sub speciebus.

Hæc opinio tribuitur D. Thomæ hic, sed iam ostendimus, non esse hanc eius mentem, indicant eam Alens. 1.p.q.45.memb.1.ar.2. Marsil. in 4.q.7.art.1.ad 6. Ledesma q.17.ar.6.dub.5.& 6.& clarius Caietanus hic artic. 6. Fundamentum esse potest, quia ad illam denominationem sufficit mutatio facta in speciebus, sicut sufficit in Deo, vt dicatur desinere esse in creatura, & alioqui est hoc magis consentaneum perfectioni corporis Christi, quod impassibile est, & immutabile. Et confirmatur: quia non potest explicari, quale sit hoc mutationis genus.

Alensis. Marsil. Ledesma. Caietan.

2. Opinio.

Secunda sententia est extreme contraria, scilicet corpus Christi ex vi huius desitionis mutari quadam mutatione substantiali ex genere suo: quia ex vi huius desitionis amittit non solum præsentiam localem: sed esse simpliciter, si alibi non existeret, quod est per accidens ad intrinsecam rationem talis mutationis, ratio autem huius est, quia corpus Christi ex vi huius desitionis non transfertur in alium locum: ergo ita desinit esse hic, quod, si alibi non esset, simpliciter desineret esse: ergo talis desitio ex se, est desitio existentiæ substantialis: quia repugnat substantiam manere & non alicubi existere. Et confirmatur ex supra dictis de conuersione & effectione huius Sacramenti: diximus enim, hic poni corpus Christi per substantialem actionem, quæ reuera, dat substantiale esse, & denuo daret, si alibi non esset, quod ei accidentarium est: ergo eodem proportionali modo philosophandum est de desitione: quia resolutio compositioni opponitur cum proportione debita: & ita illud esse amittit corpus Christi per desitionem in hoc Sacramento, quod per effectionem eius acquisierat, quantum erat ex vi actionis.

3. Opinio.

Tertia sententia est, Christum desinere esse sub speciebus per mutationem localem, qua ex hoc Sacramento in alium locum transfertur, scilicet, in cœlum. Quo fit, vt hæc mutatio non sit tantum priuatiua, sed acquisitiua alicuius loci: Tribuitur Marsil. d.q.7.ar.1. sed falso, Ledesma etiam tribuit Canonistis, quia interdum dicunt, Christum auolare in cœlum, vt pat et ex Glossa in c. Tribus gradibus, de Consec. d.2. sed illa locutio recte potest per metaphoram intelligi, vt auolare dicatur in cœlum, qui ibi tantum manet: sicut è cõtrario dicit interdum Gregorius aperiri cœlos, & Christum descendere, quando Eucharistia consecratur. Non defuere tamen moderni Theologi, qui hanc sententiam publice defenderint, ac docuerint, qui consequẽter aiebant, Christum ex Sacramento ascendere in cœlum notu continuo, habereque præsentiam in cœlo toties repetitam, quoties Eucharistia consumpta est post institutionem eius. Fundamentum est fere idem, quod secundæ sententiæ, licet diuerso modo: quia, nisi corpus Christi hoc modo mutetur, necesse est fateri, illud substantialiter mutari, quantum est ex vi huius mutationis, & consequenter, vel annihilari, vel conuerti in corpus humanum, aut aliam substantiam: vtrumq; autẽ est valde absurdum: Sequela probatur argumẽtis secundæ opinionis. Et declaratur præterea in hunc modum, quia in Eucharistia nõ solum est præsentia, sed est substantia corporis, vt subiectum præsentiæ, ergo, si per hanc desitionem perditur præsentia, & corpus non alio transfertur, non solum destruitur præsentia, sed ipsa etiam substantia.

Marsil.

Aliqua mutatio est in Christi corpore desinente esse sacramentaliter.

Dico primo, corpus Christi non desinere esse sub speciebus sine aliqua mutatione facta in ipso. Probatur primo, quia præsentia realis est aliquid in corpore Christi, vt in proprio subiecto, quod intrinsece afficit: sed amittit hanc præsentiam: ergo amittit aliquem realem modum se intrinsece afficientem: ergo aliter se habet, quam prius: ergo mutatur. Secundo, hac seu proportionali ratione supra ostendimus Christi corpus non poni in Sacramento sine aliqua mutatione in ipso facta, qua aliquid acquirit, quod antea non habebat: sed similiter amittit hic aliquid, quod antea habebat: ergo mutatur. Tertiò, Christi corpus de potentia absoluta posset desinere esse præsens sub speciebus sacramentalibus, nulla facta mutatione in ipsis speciebus, neq; succedente ibi aliqua alia substantia, nulla enim in hoc potest excogitari implicatio contradictionis: sed tunc desineret esse per sui mutationem: quia non esset facta mutatio in alio, à quo posset denominari: ergo & nunc mutatur. Probatur consequentia, quia reuera, idem nunc amittit, quod tũc amitteret, & nihil minus: & in hoc consistit ratio mutationis. Quod autẽ cum hac coniungatur, vel non coniungatur mutatio specierum, accidentarium est, pendẽs ex institutione diuina, vnde non variat rationem mutationis in ipso corpore Christi. Quarto, à priori patet, quia in corpore Christi mutatur relatio propinquitatis vel distantiæ ad alia corpora, nulla facta mutatione in terminis, ergo oportet, vt mutatio fiat in ipso fundamento, & corpore Christi, quia mutatio in solis speciebus non satis est: tum, quia per se formaliter non est necessaria, vt ostendi, tum etiam, quia sola non sufficit, vt patet, si corruptis, vel mutatis speciebus, adhuc vellet Deus conseruare præsentiam corporis CHRISTI, vt sine controuersia facere posset. Quinto declaratur exemplo animæ rationalis, quando abscinditur pars corporis, & ibi esse desinit: nam illa desitio non fit sine aliqua mutatione facta in anima, per quam amittit partialem vnionem, & præsentiam: ergo simili modo philosophandum est de corpore Christi. Vltimo declaratur ex differentia, quæ est inter Deum desinentem esse in creatura, illa destructa, & corpus Christi desinens esse sub speciebus: nam, licet Deus desinat esse in creatura, non tamen desinit esse ibi, vbi erat creatura: hoc enim conuenit Deo ratione immensitatis, quæ est immutabilis in ipso, quod ex relationibus distantiæ, vel propinquitatis à posteriori intelligitur: nam omnes creaturæ eandem retinent habitudinem propinquitatis ad Deum, præter illam quæ desinit esse: cuius aliqua successit, tam intime est coniuncta Deo, vel Deus in ipsa, sicut quæ antecessit: si autem nulla illi successit, (vt pote quæ annihilata fingitur) ita manet Deus in se dispositus, vt sine sui mutatione, possit esse in creatura, quotiescunqueibi fiat: qua ratione dicitur Deus manere in illo spatio imaginario, quod creatura replebat. Atque hinc etiã est, vt non possit Deus desinere esse in creatura, nisi illa mutetur, etiam præcisa per intellectum, ratione causalitatis, & præcise considerata immensitate, ratione cuius impossibile est, quin Deus maneat, vbicunq; manet creatura, hæc autem omnia lõge diuerso modo contingunt in corpore Christi: quia non solum desinit esse in speciebus, sed etiam desinit esse ibi vbi erant species, seu (quod idem est) desinit esse intra genita ex speciebus: &, si illæ iterum ibi reproducerentur, non inciperet esse in illis ex vi prioris præsentiæ, sed necessaria esset noua consecratio, & ideo mutantur relationes in ipso corpore Christi, & vt ibi esse desinat, non sufficit (ex natura rei loquendo, & secluso instituto) nec simpliciter necessaria est specierum mutatio, vt ostendi, est ergo necessaria mutatio in ipso corpore Christi, & ita obiter satisfactum est fundamento primæ sententiæ.

Christus per hanc mutationem nihil omnino acquirit per hanc mutationem.

Dico secundo, Christus per hanc mutationem nihil omnino acquirit, sed amittit tantum præsentiam sacramentalem, est itaque hæc mutatio priuatiua tantum, non acquisitiua, hoc videntur supponere Theologi omnes, distincte vero id attigit Paludd. distinctione 9. quæstione 1. Maior. distinctione 10. quæstione 6. dubitat. vltim. Marsil. quæstione 7. articul. 1. in fine. Gabr. lectio. 84. in Canon. Ledesma dicto dubio 5. & patet rationibus factis sectione præcedenti, omnes enim probant, Christum amittere aliquid per hanc mutationem, non autem acquirere. Deinde nihil probabiliter cogitari, aut affirmari potest, quod reuera acquirat: & quoniam de re-

Palud. Marsil. Gabriel. Ledesma.

bus

bus omnium prædicamentorum, præter Vbi, id est perse notum, & à nemine contrarium est affirmatum, ideo de solo Vbi, probatur primo. Quia si Christus cum definit esse sub speciebus sacramentalibus, acquirit aliud Vbi, vel illud est proprium, & quantitatiuum, vel est eiusdem rationis cum præsentia sacramentali, ita vt in illo sit totus in toto, & totus in qualibet parte modo indiuisibili. Hoc posterius est omnino alienum à doctrina fidei, quæ sicut rãtum docet, Christum esse hoc modo sub speciebus panis, & vini, ita simpliciter & virtute negat, alibi habere huiusmodi genus præsentiæ: alias etiam posset quis fingere, Christum manere cum eodem modo existendi, vbi erant species panis, simul cum alia re ibi genita: quia non est maior ratio ad fingendum, manere alibi cum illo modo existendi, quam ibi: & similia deliramenta facile fingi possent. Quapropter in huiusmodi rebus doctrina fidei, quæ aliquid singulare affirmat, habet vim exclusiuam. Si autem dicatur primum, scilicet, Christum hinc trãsferri in alium locum, vbi connaturali seu quantitatiuo modo existat, inquiram rursus, quisnam sit ille locus: an cœlestis, quem nunc habet, vel aliquis alius? Ad quod in primis nihil potest cum fundamento responderi: quia, quicquid dicatur, nec ratione probari, nec testimonio vllo confirmari poterit: Deinde potest facile impugnari, nam si quis gratis affirmet, illum locum esse distinctum ab illo loco cœlesti, quẽ Christus occupauit per ascensionem suam, sequitur, nunc esse actu Christum circumscriptiue seu quantitatiue in pluribus locis: imo in tot locis, quot fuerunt consecrationes Eucharistiæ factæ post ascensionem eius in cœlum: nam qua ratione dicitur semel fuisse translatus in locum diuersum, eadem ratione dicendum erit, semper ita fieri. Si vero alia pars eligatur, eodem modo inquiri poterit, an in illo loco existat modo diuerso, seu sitibus diuersis: & hoc habet fere idem inconueniens: & præterea non poterunt non sequi indecentissimi situs in corpore CHRISTI, vt cuilibet rectè cogitanti facile patebit. An vero existat prorsus eodem modo & situ? & adhuc inquiram, an in illo habeat plura vbi, seu plures præsentias omnino similes in specie, & in habitudine ad spatium, numero tamen diuersas: Et hoc est quodammodo maius miraculum, quam simul esse circumscriptiue in pluribus locis, & spatiis distinctis, vt patet ex supra tractatis disputatione 48. Et præterea est miraculum prorsus inutile, & sine fundamento. Aut tandem dicitur, cum ad cœlum peruenit, ibi postea manere in eodem situ, & cũ eodem vbi, quod antea habebat: & hoc nihil prorsus est: sed videtur contradictio: nam inde concluditur, per hanc desitionem nihil denuo acquirere, quod intendimus: solum enim retinet idem vbi, quod ante consecrationem habeat: quomodo ergo dicitur illuc translatus ex sacramento? Item, quia in illo vbi cœlesti nulla est facta mutatio iuxta hanc responsionem: ergo non est terminus ad quem alicuius mutationis: nisi forte quis dicat, in illo vbi cœlesti additas esse plures dependentias: quod est prorsus impertinens: quia neque aliquid confert ad amittendam sacramentalem præsentiam, quod ibi cœleste fiat per vnam, vel plures actiones, neque ad aliquid aliud id vtile est, neque talis miraculi est aliquod fundamentum, aut vestigium, sicut de aliis dictum est. Adde præterea, similem discursum fieri posse ex parte ipsius motus, seu transitus ab vno loco in alium: nam vel est discretus sine transitu per mediũ: & hoc modo, reuera nullus est trãsitus: quia in instanti, in quo primum definit esse CHRISTVS sub speciebus sacramentalibus, Christus non est in medio, vt nunc responsum est: neq; etiam in vltimo termino habet nouum vbi, vt præcedente discursu concluſum est: ergo nullus est transitus: vel est motus continuus per medium, & tunc inquiro, quomodo Christus est in medio, postquam desinit esse sub speciebus? quia nec potest esse modo sacramentali, nec quantitatiuo, vt patebit applicando priorem discursum factum. Præterea ex termino ad quem, posset discursus fieri non admodum diuersus: nam, cum in termino ad quem sit Christus totus in toto, & totus in qualibet parte, & aliquando sit in vna hostia continua, aliquando in diuersis, vel propinquis, vel loco distantibus, inquiri poterit, an amittendo has omnes præsentias habeat semper eandem mutationem acquisitiuam, vel diuersam. Quod sit semper eadem, non videtur dici posse propter rationes factas in primo discursu, & quia termini à quibus sunt valde distincti, & interdum distantes, & nullam habent connexionem necessariam cum aliquo termino positiuo: si vero dicantur esse diuersæ, non poterit dici, an ex singulis hostiis, siue distantibus, siue propinquis discedat per distinctas mutationes positiuas, nec ne, vel si ex singulis hostiis, cur non ex singulis partibus eiusdem hostiæ? aut si ex diuisis partibus, cur non ex coniunctis, cum in vtrisque æque sit totus CHRISTVS, aut si ex singulis etiam coniunctis, quomodo non procedetur in infinitum? ita q; nihil solidum, nihil firmum affirmari potest. Ac denique de nocte cœnæ, quando Christus nondum erat in cœlo, inquiram, quo transiuit, quando consumptis speciebus panis per calorem naturalem, desiit esse sub illis: nihil enim video, quod responderi possit, quod non male sonet in fide: nã quis audeat cogitare, nedum dicere, Christum, quando à Iudæis tenebatur, & cruci tradebatur, alibi simul fuisse?

Dico ergo tertiò, hanc mutationem tantum esse priuatiuam loci mutationem, seu quasi localem. Hęc conclusio sequitur ex dictis, & partim etiam suadetur argumentis secundæ sententiæ: nam præter Sanctorum omnium, & Theologorum mentem est, dicere fieri in corpore Christi mutationem aliquam substantialem: neque id videtur decens, & consentaneum dignitati illius corporis: etiam si non dicatur re ipsa amittere aliquid substantiale, sed solum, quantum est ex parte desitionis: relinquitur ergo, tantum esse mutationem localem: nam de aliis mutationum generibus nulla est dubitandi ratio: ostensum est autẽ non esse mutationem positiuã: erit ergo tantum mutatio localis priuatiua. Deinde (vt simul soluamus fundamenta secundæ & tertiæ opinionis) constat, hanc mutationem non esse impossibilem, & esse sufficiẽtem ad hoc mysterium. Primum patet exemplis naturalibus: nam angelus existẽs in loco adæquato potest relinquere partem eius, & in alia parte manere, nihil de nouo acquirendo, & tunc fit in eo aliqua mutatio, nam aliter se habet, q̃ prius: & tamen illa nõ potest esse, nisi mutatio localis, qua amittitur, & non acquiritur aliquid loci: idemque erit, si fortasse angelus simul esse potest in partialib. locis distãtib. nam potest vnum amittere, & in alio solo manere. Idem etiam est de anima, quæ vnam partem corporis amittit, nam, reuera aliquo modo mutatur, cum aliter se habeat, quam prius: & tamen nihil acquirit, sed perdit, quamquam (quia anima non amittit tantum præsentiam localem, sed etiam partialem vnionem, quæ modus substantialis est) ex hac parte dici illa potest substantialis mutatio, tamen pure priuatiua. Alterum membrum assumptum patet, quia omnes rationes, quibus supra probauimus, mutationem hic fieri in corpore Christi, non probant de alia mutatione, ergo hæc sufficit. Item quia Christus, vt existit in hoc sacramento, non pendet ab speciebus, nisi quoad præsentiam, non vero quoad substantiæ cõseruationem, vt supra dictum est, neq; in eo aliquid aliud permanet quod fuerit de nouo per consecrationẽ ei additum: ergo nihil aliud admittitur per desitionẽ: sed amissio præsentiæ est quædam localis mutatio pure priuatiua, vel quasi localis (ne sit quæstio de nomine iuxta superius explicata) ergo.

Hæc mutatio est priuatiua loci.

Dubium. Solum supereſt reſpõdere, quid fieret in eo caſu, ſi Chriſtus non eſſet in propria ſpecie, ſed tantum ſub vna hoſtia, & ibi eſſe deſineret. Ledeſma non male

Reſponſio. reſpondet, hypotheſim eſſe impoſsibilem iuxta præſentem inſtitutionem: & ideo, caſu poſito, petenda eſſet alia inſtitutio, quæ talis eſſet, qualẽ Deus vellet. Addit vero Marſil. ex vi talis definitionis non deſiturũ Chriſtum in rerum natura, ſed in aliquo loco futurum: in quo tamen, vel quomodo fortaſſe penderet ex ipſius Chriſti arbitrio, qui fortaſſe tunc neceſſario eligeret alium locum, quod eſt etiam rebus ipſis naturalibus & exemplis ſupra adductis conſentaneum: nam, quando angelus exiſtit in duobus locis partialibus, facile poteſt vnum dimittere per mutationem pure priuatiuam: ſi tamen ſit in vno tantum non poteſt totum illum dimittere, quin acquirat aliũ, quia non poteſt ſeipſum in nihilum redigere: ſic ergo in præſenti philoſophandum eſt.

SECTIO II.

Vtrum Chriſto deſinente eſſe ſub ſpeciebus ſacramentalibus, ſemper aliqua ſubſtantia ſuccedat.

Quorũdam placitum. NOnnulli authores docuerunt, recedere corpus Chriſti ab ſpeciebus ſacramentalibus, etiam ſi in eis nulla mutatio facta ſit, quæ ad introductionem nouæ ſubſtantiæ poſsit eſſe ſufficiens: quod duobus modis aſſertum eſt: primo, ſemper ita fieri quotieſcunq; homo accedit ad ſumendum hoc ſacramentum: quia ſtatim ac ſpecies ore ſumentis attinguntur, vel ſaltem ſtatim atque in ſtomachum traiiciuntur prius quam alterentur, Chriſtus recedit. Ita ſen-

Gloſſa. Bonauent. tit Gloſſ. cap. Tribus gradibus. de Conſecrat. d. 2. nec cenſet improbabile Bonau. in 4. d. 13. art. 2. q. 2. ſaltem finita manducatione, ante ſpecierum alterationem,

Hugo. Innocent. Ambroſ. Auguſtinus. & fauet Hugo de Sanct. Vict. lib. 2. de ſacram. p. 8. cap. 13. Innocen. lib. 4. de hoc myſterio, cap. 15. citantur etiam Ambroſ. libr. 1. de ſacram. c. 4. & Auguſt. ſerm. 28. de Verbis Domini, quia dicunt: Panis iſte non eſt ille, qui vadit in corpus, ſed ille, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Secundus modus aſſerendi hanc ſententiam eſt, hoc non eſſe regulare, ſed in aliquibus caſibus ita fieri, quando videretur indecens, corpus Chriſti manere ſub ſpeciebus, ẽt ſi non ſit in eis facta alteratio ſufficiens ad panis vel vini corruptionem: vel quando hoſtia conſecrata in locum immundum proiicitur: aut quando à mure comeditur, & in hunc modum magis inclinat Bonau. ſupra. & Gloſſa. 1. ad

VValenſ. Corinth. 11. & VValenſis tomo 2. de ſacramentis ca. 60. qui ſolum videntur in quadam pietate fundari. Iuxta hos ergo dicendi modus videtur plane ſequi, deſerere Chriſtum interdum ſacramentales ſpecies, etiam ſi nulla ſubſtantia in eis ſuccedat, quamquam non defuerunt, qui dicerent, Deum tunc ſub eis creare ſubſtantiam panis & vini, vel eandem numero quę antea fuerat, reproducere: quod probabile iudicat

Magiſter. Innocent. Magiſt. d. 13. Innocent. lib. 4. c. 12.

Nunquã ſpecies deſeruntur à Chriſto niſi ſuccedẽte aliqua ſubſtantia. *D Thom. Albertus. Alenſ. Palud. Durand. Richard. Scotus. Gabriel. Capreol.* Dico primo, nũquam corpus Chriſtus deſerere ſacramentales ſpecies, niſi, quãdo ibi ſuccedit alia ſubſtantia, in qua ſubiectetur quantitas, quæ manet, ſiue ſit eadem omnino, ſiue alia ſimilis. Hæc eſt certa & communis ſententia Theologorum, quam ſignificat D. Th. hic. art. 7. infra: quæſt. 80. artic. 4. clarius in 4. diſtinction. 9. quæſt. 1. articul. 2. quæſtiuncula 1. & ibi Albertus articul. 5. Alenſ. 4. part. quæſt. 45. mem. b. 1. articul. 2. Palud. diſtinct. 12. quæſt. 1. Durand. quæſt. 3. Richard. articul. 2. quæſt. 2. Scot. quæſt. 6. Capreol. diſtinction. 13. quæſt. 1. articul. 3. Gabr. diſtinction. 12. quæſt. 1. artic. 3. dub. 2. & 3. & lect. 84. in Canon. dub. 1. Probatur, quia ſupra diſputatione 46. ſect. vlt. oſtendimus, tamdiu Chriſtum manere ſub ſpeciebus conſecratis, quamdiu ibi maneret ſubſtantia panis: ſed ſubſtantia panis ibi maneret, quamdiu alia forma ſubſtantialis ibi non introduceretur, ſeu alia ſubſtantia generaretur: quia ſubſtãtia panis aut vini naturaliter non definit, niſi per corruptionẽ: nulla autẽ ſubſtantia corrũpitur, niſi eius corruptio ſit alterius generatio: ergo non recedit ſubſtantia Chriſti, niſi ibi ſuccedat alia ſubſtantia. Secundo, quia, vel in accidentibus conſecratis ſit alteratio ſufficiens ad corruptionẽ panis, vel non ſit ſufficiens, ex vi illius aliqua alia ſubſtantia generabitur, non minus, qnã ſi ibi adeſſet ſubſtantia panis, vt quæſtione ſequente oſtendemus, experientiaq; ipſa docet: quia neceſſariũ hoc fuit ad fidei noſtræ confirmationem: ſi autem non ſit prædicta alteratio, non deſineret ibi ſubſtãtia panis: ergo nec recedit ſubſtantia Chriſti. Tertio, quamdiu accidentia ſunt ſine ſubiecto, ſub illis eſt Chriſtus: ergo, quando recedit, oportet, vel accidentia annihilari, q; nunquam fit, vel ſuccedere ſubſtantiam, in qua ſubiectentur: antecedens probatur, quia ſupra dictũ eſt, accidẽtia conſeruari, ſine ſubiecto, a ipſo corpore Chriſti: Item, quia, quamdiu accidentia ſeparata durant, manent etiam conſecrata: quamdiu autem conſecrationem retinent, ſignificant Chriſtum præſentem, & ſub ſe contentum ex vi ſignificationis formæ, qua conſecrata fuerunt, quæ ſignificatio ſemper eſt vera, & ideo iuxta communem ſenſum Eccleſiæ perinde eſt dicere, accidentia eſſe ſine ſubiecto, & Chriſtum ſub illis eſſe: quia hæc duo cenſentur ſemper eſſe connexa.

Chriſtus deſinit eſſe ſub ſpeciebus ſacramentalibus, priusquam ſuccedat alia ſubſtantia. *Probatur primo.* Dico ſecundo, Chriſto recedenti ab hoc ſacramento nunquam ſuccedit ſubſtantia panis & vini, ſed ſemper aliqua alia. Ita D. Thom. quæſtion. 77. articul. 5. Et colligitur ex dictis authoribus, & eiſdem principiis: primo, quia Chriſtus non hinc recedit, donec talis ſit alteratio in accidentibus, quæ ad corrumpendum panem, vel vinum ſufficeret, ergo non poteſt ibi ſuccedere alia ſubſtantia panis, aut vini, patet conſequentia, quia alteratio corrumpens ſubſtantiam panis, non diſponit ad alterius panis generationem: ſunt enim hæc oppoſita: ſed ad aliam ſubſtantiam generandam, cui ſunt connaturalia talia accidentia, illa ergo ſuccedet corpori Chriſti: nunquam enim introducitur hic ſubſtantia, niſi quæ ex natura rei eſt accommodata accidentibus. Secundo, ſi ſubſtantia panis interdum ſuccedit, vel eſſet eadem numero, vel diuerſa, non eadem, vt D. Tho. ſupra ait, quia non poſſet eadem numero ſubſtantia panis redire, niſi per conuerſionem corporis Chriſti in ipſam, quæ eſt impoſsibilis: Quæ ratio eſt difficilima, quia illa conuerſio neceſſaria, nec impoſsibilis videtur, de qua re dicam in commentario illius articuli: nunc ſufficiens ratio ſit, quod reproductio eiuſdem numero ſubſtantiæ eſt ſpeciale miraculum.: quod in hoc ſacramento fingendum non eſt, niſi vbi neceſsitas cogat, quæ hic nulla eſt, nam, vt infra oſtendemus, productio ſubſtantiæ, quę ſuccedit corpori Chriſti, à naturali agente aliquo modo fieri poteſt. Denique, facta alteratione neceſſaria, non manent eadem numero accidentia, quæ ad priorem ſubſtantiam conſeruandam erant requiſita, non ergo redibit eadem numero: neque etiam alia numero diſtincta, quia ſubſtãtiæ ſolo numero diſtinctæ non ita inuicem alterantur, vt vna aliam corrumpat. Vnde per corruptionem vnius nunquam diſponitur materia ad generationem alterius, intra eandem ſpeciem. Solum poſſunt duo caſus excogitari. Vnus eſt, in quo videtur ſuccedere eadem numero ſubſtantia: ſcilicet, ſi panis conſecratus in pultes redigeretur: tunc enim non maneret ibi Chriſtus: quia ſub tali materia conſecrari non poteſt: ergo nec conſeruari, nequa illa immutatio ſufficeret ad corrumpendum ſubſtantiam panis, quæ antea erat: quia ibi ſolum mutatur forma & vſus panis, non ſubſtantia: quod ſatis eſt, vt ibi non poſsit fieri conſecratio, vt ſupra diximus, redibit ergo tunc eadem numero ſubſtantia panis. Alter caſus eſt, in quo redire videtur ſubſtãtia vini, numero, aut ſpecie diuerſa,

Dubium.

uersa, vt si species vini albi consecratæ corrumpantur à vino rubro non consecrato, generabitur sub eis substantia vini aut numero, aut specie distincta. Ad primum respondetur, si supponamus, immutationē talem esse, quæ non sufficeret ad corrumpendā substantiam panis præexistentem, non desinere sub eis esse corpus Christi: quia illa immutatio solum esset per mistionem quandam accidentalem factam per iuxtapositionem, & diuisionem in minimas particulas: diximus autem supra, manere Christum in speciebus panis, etiam diuisis in particulas adeo paruas, vt sentiri non possint. Quocirca, sicut minima & insensibilis particula in principio nō posset sufficere ad consecrationem faciendam, quia non posset sensibiliter demonstrari per formam, & tamen postquam consecrata est, retinet corpus Christi, donec sufficiēter immutetur vsque ad corruptionem panis: ita in proposito casu dicendum erit, illam materiā in pultes redactam non sufficere in principio ad consecrationem; quia non proponitur ibi forma cibi apti vt comedatur: postquam vero consecrata semel fuit, permanere ibi corpus Christi, donec alteretur sufficienter, vsq; ad corruptionem panis. Ad alterum casum dicendum est, diuersas esse philosophorum opiniones de differentia inter vinum album & rubrum: si ergo non differunt specie substantiali, sed in accidentibus tantum, dicendum est, nunquam vinū album à rubro substantialiter transmutari, sed tātum in accidentibus assimilari: & tunc, licet species vini albi consecrati ita alterentur à vino rubro, nō desinit sub eis esse Corpus Christi: quia nec desineret substantia vini: & ita non oportebit, vt aliqua substantia succedat numero distincta. Si vero hęc vina specie differunt, poterit rubrum corrumpere substantialiter album, & generare sibi simile, & tunc concedendum est, in prædicto casu succedere Corpori Christi substantiam vini specie distinctam: conclusio autem posita intelligenda erit de substantia panis & vini eiusdem omnino rationis specificæ cum illa, ex qua facta est consecratio.

Tertio proba tur conclusio ex refutatione fundamenti primæ sententiæ.

Tertio principaliter probatur vtraque conclusio, excludendo illos casus, quos fingebat prior sententia: nam in primis dicere, statim ac species consecratæ sunt intra os sumentis; recedere Christum, hæreticū est, contra veritatem illorum verborum, Accipite & manducate, hoc est, &c. & illorum, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinē, &c. nam comedere & bibere non significant, intra os sumere, sed intra corpus traiicere, si ergo Christus statim recederet, nec comedi posset, nec bibi: de qua re latius dicetur infra quæstion. 80. vbi ostendemus, etiam in quibusdam hæreticis fuisse damnatā, quod de solis peccatorib. asserēt, nō sumeret corpus Christi: sed recedere statim ac ore suo species attingerent. Rursus, quod Christus recedat statim ac species deglutiuntur, antequā alterentur, nullo fundamento assertū est, & est cōtra generale principium supra demonstratum: & est contra propriā rationem cibi, qui non trāsmutatur, nisi per actionem ipsius sumentis. Alii vero speciales casus ficti sunt ex falsa quadam pietate: quia quāuis in eis permaneat corp⁹ Christi sub speciebus, nihil indignū patitur, cū sit hoc modo impassibile, nec magis lædatur ex his, quæ circa species fiunt, q̄ Verbum diuinum ex his, quæ humanitas eius passa est. Vnde quidam ex Catholicis, non tā videntur negare rem, quam modum loquendi: vt, v.g. quādo hostia consecrata comeditur à mure, negat comedi corpus Christi, non quia ibi non sit, sed quia illa, vt aiunt, non est sacramentalis sumptio, sed in hoc etiam sine causa timuerunt, quia denominationes, quę tantum indicant modum localem vel terminum ei⁹, proprie tribuuntur corpori Christi, à quocunque fiant, huiusmodi autem est illa, quæ reuera est sacramenti comestio, quicquid sit de nomine sacramentalis sumptionis, de quo postea suo loco dicemus.

SECTIO III.

An hæc substantiarum successio sit conuersio, vel transsubstantiatio.

RAtio dubitandi est, quia est transitus totius substantiæ in totam substantiam sub eodem sensibili, nihil ergo deest, quia nec deest terminus ad quem, cum fiat productio totius substantiæ, nec terminus à quo cum tota aliqua substantia recedat, neque aliquid commune vtriq; termino, quia species accidentales sunt communes: nec connexio inter vnius termini introductionem, & expulsionem alterius, quia hæc etiam reperitur, saltem ex pacto DEI, quia non potest aliter mutari Corpus Christi, vt ostensum est, quod est aliquo modo in ipsis rebus fūdatum, tum ex parte accidentium, ne vacua maneāt: sicut aduęniente Christo, recedit substantia panis, ne dupliçem substantiam contineant: tum ex parte agentis quod, expellendo accidentia disponit ad alterius substantiæ introductionem, hæc autem connexionis ratio sufficit ad rationem cōuersionis, quia necesse non est, vt semper sit per formalem incompossibilitatem terminorum. Propter hæc aliqui moderni ausi sunt concedere, Corpus Christi conuerti, & transsubstantiari in nostram substantiam, quando illud communicamus. Quæ sententia confirmari potest ex alia, à multis Theologis recepta: posse, scilicet Corpus Christi, vt est in sacramento conuerti in aliquam substantiam, etiam si in cœlo maneat, quod alii dicunt posse conuerti secundum esse sacramentale, quod hic habet, etiam si non conuertatur secundum esse simpliciter, quod habet in rerum natura. Ita Paludanus in 4. dist. 11. q. 3. num. 23. Capreol. q. 1. ar. 3. ad 1. Scoti: & ad 1. & 7. Durandi, contra secundam concluſ. Caietanus hic. q. 75. art. 4. ad 3. Durandi, & infra. q. 77. ar. Non apparet autem, quo alio modo possit conuerti corpus Christi in aliā substantiam sibi succedentem, quam nunc fiat. Nihilominus dicendum est, in huiusmodi substantiarum successione nō fieri transsubstantiationem, neque vllam propriam conuersionem. Hæc concl. probari inprimis potest authoritate negatiua omnium Theologorum, nullus enim eorum, vel antiquorum Patrum, talem cōuersionem agnouit, in re autem adeo graui non est tutum, nouum aliquid introducere, præsertim, quia concedendum consequenter esset, Christi Corpus conuerti in corpus sumentis, seu in carnem aut vermem, quæ pias aures offendunt, & aliena sunt à modo loquendi sanctorum Patrum, qui potius dicunt, Christum nos in se conuertere, quam ipsum in nos conuerti. Imo addit D. Tho. q. sequente artic. 5. & in 4. d. 12. q. 1. art. 2; quæstiuncula 4. & ibi Richard. art. 2. q. 2. impossibile esse, Corpus Christi in aliud conuerti: quod saltem est verum de potentia ordinaria, & secundum virtutem agentium naturalium, supposita Christi impassibilitate, & modo, quo in hoc sacramento existit. Ratio autem huius veritatis reddi potest, primo ex parte accidentium, suppositā opinione, quæ negat, eandem numero quantitatem & cætera accidentia manere in genito, quæ fuerāt in corrupto: nam, si hoc verum est, nihil manet commune, sub quo fiat conuersio: quæ tamen ratio nititur fundamento minus probabili, vt ego existimo. Addi vero potest, quamuis maneat quantitas eisdem qualitatibus affecta, id tamen esse modo quodam accidentario ad rationem conuersionis: non enim ideo manet, vt sub illa fiat conuersio, neque quia actio, quæ ibi interuenit, per se hoc requirat, sed quia hoc est consentaneum naturæ eius: quia supponitur in materia prima subiectari, & ideo quod eadem quantitas maneat, ad modum accidentarium videtur ad rationem conuersionis.

Qui dicant Christi corpus transsubstantiari in nostram substantiam, eā licet desinit esse in sacramento.

Opposita sententia tenenda est.

D Tho. Richard.

Secunda ratio sumi potest ex parte termini à quo, quia ex vi modi, quo Christus hic desinit, non mutatur substantialiter sed localiter tantum: ergo hic non interuenit conuersio totius substantiæ. Hæc vero ratio duobus modis solui posse videtur: primus est, dicendo, ad conuersionem sufficere, terminum ad quem, esse substantialem: nam ab hoc termino omnis actio & conuersio speciem sumit. Etenim, si iuxta opinionem Scoti ad transsubstãtiationem sufficit accidentalis & localis mutatio seu actio adductiua ex parte termini ad quem, multo magis sufficiet in termino à quo, mutatio amissiua præsentiæ sacramentalis, quia magis necessarius est terminus ad quem, aut certe, si hoc non sufficit ad propriam trãssubstãtiationem, saltem sufficere poterit ad aliquod genus propriæ conuersionis, siue illa substantialis dicatur, siue mista ex accidentali, & substantiali. Sed hæc responsio non satisfacit, primo quidem: quia conuersio, vt conuersio, intrinsecam dicit habitudinem ad terminum à quo, & ad quem, vt supra dictum est: & ideo, si substantia aliqua non transit in aliam secundum esse substantiale, non potest conuersio substantialis intelligi. Deinde, quia illa mutatio amissiua loci seu præsentiæ per se clauditur intra suos terminos, qui sunt præsentia, quæ amittitur, & carentia eius, vel alia ei incomposibilis: nullo modo ordinatur ad productionem alicuius substantiæ, neque est pars alicuius conuersionis. Vnde, quod ibi succedat alia substantia, accidentarium est: posset que fieri, aut per meram creationem, aut per aliam mutationem localem adductiuam: & hic fit per physicã quandam generationem suppositæ materiæ creatione, vt infra dicetur.

Responsio.

Impugnatur

Secunda responsio esse potest: ex parte termini à quo, aliquid substantiale deperdi, scilicet, vel specialem dependentiam substantialem corporis Christi, iuxta opinionem asserentem necessariam esse specialem actionem substantialem, ad cõseruandum Christi corpus in sacramento propter specialem modum existendi, quem ibi habet: vel certe amitti modum aliquem substantialem, quem (iuxta aliquorum opinionem) acquirit corpus Christi per transsubstantiationem quod satis erit ad conuersionem substantialem: sicut, quando homo moritur, fit vera conuersio formalis in cadauer, quamuis partes essentiales hominis solum substantialem modum vnionis amittant. Sed hæc responsio supponit etiam falsas opiniones, quæ à nobis in superioribus reiectæ sunt: & præterea, vt vera fiat conuersio substantialis, necesse est, vt ex vi alicuius actionis tendentis aliquo modo ad substãtialem terminum, destruatur in termino à quo, illud esse, cui aliud succedit: hic autem non ita fit: quia actio, quæ hic interuenit, solum est alteratio quædam naturalis, tendens ad generationem alicuius rei: & ad hoc expellens dispositiones panis conseruatiuas. Vnde natura sua nõ ordinatur, nisi ad formalem conuersionem, quæ esse potest inter panem, & aliam substantiam: non autem ad conuersionem corporis CHRISTI in aliquid aliud: quia neque ex natura sua id habet, neque ex institutione diuina, neque per illam aliquid fit, quod per se sufficiat ad astruendum illud esse: quod Christus habet in sacramento, qualecunque illud sit: nec per illam dissoluitur aliquod cõpositum physicum, ad cuius dissolutionem corpus Christi necessario desineret esse: non ergo fit mutatio hic per modum conuersionis, sed ad præsentiam rei, quę generatur, Christus voluntarie discedit, iuxta legem & institutionem ab eo statutam.

Altera responsio.

Impugnatur

Vnde potest tertia ratio formari ex parte termini ad quem: qui, si materialiter (vt sic dicam) consideretur, non est determinatæ rationis, seu speciei, sed pro diuersitate agentium, & alterationum potest esse quælibet res ex pane & vino generabilis, si autem consideretur formaliter vt producibilis, sic proprie terminat generationem substantialem, quæ solum pertinet ad conuersionem formalem, qua non potest hic corpus Christi conuerti, vt per se notum est: si aũt consideretur productio materiæ primæ, quæ prius natura ad hanc generationem subintroducitur, per nullam cõuersionem fit, sed per creationem, vt infra dicetur: nullus est ergo hic terminus ad quem, qui fiat per conuersionem corporis Christi in ipsum.

Quartò inter mutationes, & actiones, quæ hic interueniunt, nulla est connexio, nec subordinatio ad conuersionem necessaria, sed sunt omnino diuersarum rationum & ordinum: & vnaquæque est in suo genere completa, solumque ex Christi arbitrio, & institutione ita coniunguntur, vt quotiescunque ab agente naturali talis mutatio fiat, ipse suam sacramentalem præsentiam deserat, vt declarari breuiter potest: hæc enim omnia hoc ordine hic interueniunt, scilicet alteratio specierum vsque ad talem gradum, quæ naturaliter fit virtute agentis naturalis, creatio materiæ: vnio eius cum præexistente quantitate & accidentibus: eductio formæ seu generatio compositi & amissio præsentiæ corporis Christi, in quibus facile perspici potest, quasdam esse supernaturales, alias naturales: quasdam accidẽtales, alias substantiales: & inter eas nullum esse per se ordinem, nec̃ intercedere ibi aliquam virtutem actiuam, cui illæ omnes subordinentur, sed solum ex voluntate diuina coniungi, partim ad occultandum fidei mysterium, partim ad supplendum naturæ defectum: non est igitur in hoc tranfitu seu successione substantiarum vera conuersio, sed solum plurium mutationum & actionum aggregatio.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum, quando in hoc sacramento apparet miraculose caro vel puer, sit ibi vere corpus Christi.

Ad octauum sic proceditur. Videtur, quod quando in hoc sacramento miraculose apparet caro vel puer, non sit ibi vere corpus CHRISTI. *Corpus enim Christi desinit esse sub hoc sacramento, quando desinunt esse species sacramentales: vt dictum est.* * *Sed quando apparet caro vel puer, desinunt esse species sacramentales. Ergo non est ibi vere corpus Christi.*

4. d. 10. a. 1. q. 2. ad 3. & 4. q. 3. & Extra. de cons. dist. 2. cap. 12. Ar. 3. phys. 20. text. 21.

2. *Præterea, Vbicunque est corpus Christi, vel est ibi sub specie propria, vel specie sacramenti. Sed quando tales apparitiones fiunt, manifestum est, quod non est ibi Christus sub specie propria (quia in hoc sacramento totus Christus continetur, qui permanet integer in forma qua ascendit in cælum: cum tamen id, quod miraculose apparet in hoc sacramento, quandoq; videatur vt quædam parua caro, quãdoq; autem, vt paruus puer) manifestum est etiam, quod non est ibi sub specie sacramenti, quæ est species panis vel vini. Ergo videtur, quod corpus Christi nullo modo sit ibi.*

3. *Præterea, Corpus Christi incipit esse in hoc sacramento per consecrationem & conuersionem, vt supra dictum est.* * *Sed caro & sanguis miraculose apparens, non sunt consecrata, nec conuersa in verum corpus & sanguinem Christi. Non ergo sub his speciebus est corpus & sanguis Christi.*

Quæst. 75. ar. 2.

Sed contra est quod tali apparitione facta eadem reuerentia exhibetur ei quod apparet, quæ primo exhibebatur. Quod quidem non fieret, si vere non esset ibi Christus, cui reuerentiam latriæ exhibemus. Ergo etiam tali apparitione facta, Christus est sub hoc sacramento.

Respondeo dicendum, quod dupliciter contingit talis apparitio, qua quandocunque in hoc sacramento miraculose videtur caro, aut sanguis, aut etiam aliquis puer. Quandoquidem enim hoc contingit ex parte videntium, quorum oculi immutantur tali immutatione, ac si expresse viderent exterius carnem, vel sanguinem, vel puerum, nulla tamen immutatione facta

facta ex parte Sacramenti. Et hoc quidem videtur contingere, quando vni videtur sub specie carnis vel pueri, alij tamen videtur sicut & prius sub specie panis, vel quando eidem ad horam videtur sub specie carnis, vel pueri, & postmodum sub specie panis. Nec hoc tamen pertinet ad aliquam deceptionem, sicut accidit in Magorum præstigijs, quia talis species diuinitus formatur in oculo, ad aliquam veritatem figurandam, ad hoc scilic. quod manifestetur vere corpus Christi esse sub hoc Sacramento, sicut etiam Christus absque deceptione, apparuit discipulis euntibus in Emaus. Dicit enim Aug. in lib. de quæst. Euangelist. quod cum ficticia nostra referuntur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Et quia per hunc modum nulla immutatio fit ex parte Sacramenti, manifestum est quod non desinit Christus esse sub hoc Sacramento, tali apparitione facta. Quandoque vero contingit talis apparitio, non per solam immutationem videntium, sed specie, quæ videtur realiter exterius existente. Et hoc quidem videtur esse, quando sub tali specie ab omnibus videtur, & non ad horam: sed per longum tempus ita permanet. Et in hoc casu quidam dicunt: quod est propria species corporis Christi: nec obstat, quod quandoque non videtur ibi totus Christus, sed aliqua pars carnis, vel etiam videtur, non in specie iuuenili, sed in effigie puerili: quia in potestate corporis glorioſi est, quod videatur ab oculo non glorificato, vel secundum totum, vel secundum partem, & in effigie vel propria, vel aliena: vt infra* dicetur. Sed hoc videtur esse inconueniens, primo quidem, quia corpus Christi non potest in propria specie videri, nisi in vno loco, in quo definitiue continetur. Vnde cum videatur in propria specie & adoretur in cœlis, sub propria specie non videtur in hoc Sacramento.*

*Secundo, quia corpus glorioſum, quod apparet, vt vult post apparitionem cum voluerit disparet, sicut dicitur Lucæ vltimo, quod Dominus ex oculis discipulorum euanuit. Hoc autem quod sub specie carnis in hoc Sacramento apparet, dum permanet: quinimo legitur quandoq; esse inclusum; & multorum Episcoporum consilio in pyxide reseruatum, quod nefas esset de Christo sentire secundum propriam speciem. Et dicendum est, quod, manentibus dimensionibus, quæ prius fuerant, fiat miraculose quædam immutatio circa alia accidentia (puta figuram & colorem, & alia huiusmodi) vt videatur caro, vel sanguis, aut etiam puer. Et, sicut prius dictum est, * hoc non est deceptio, quia fit in figuram cuiusdam veritatis, scilicet, ad ostendendum, per hanc miraculosam apparitionem, quod in hoc Sacramento est vere corpus & sanguis Christi. Et sic patet, quod remanentibus dimensionibus, quæ sunt fundamenta aliorum accidentium, vt infra* dicetur, remanet vere corpus CHRISTI in hoc Sacramento.*

*Ad primum ergo dicendum, quod facta tali apparitione species sacramentales, quandoq; quidem totaliter remanent in se ipsis, quandoq; autem secundum id, quod est principale in eis: vt dictum est.**

Ad secundum dicendum, quod in huiusmodi apparitionibus (sicut dictum est) non videtur propria species Christi, sed species miraculose formata, vel in oculis intuentium, vel etiam in ipsis sacramentalibus dimensionibus, vt dictum est.**

*Ad tertium dicendum, quod dimensiones panis & vini consecrati manent, immutatione circa eas miraculose facta, quantum ad alia accidentia, vt dictum est.**

Lib. 2. cap. 1. non procul à princ. tom. 4.

Vt absoluit mortis grauedinem, vide in 3. part. lib. 2. q. 44. q. 2. ar. 2.

Dubitatur arti.

Quæst. seq. ar. 2.

In corp. art.

In corp. art.

Quæst. 75. art. 6.

COMMENTARIVS.

DVplicem sensum facere possunt verba huius tituli. Vnus est, an in his apparitionibus id, quod exterius videtur, sit verum Christi corpus. Alius est, an facta huiusmodi apparitione sub speciebus sic immutatis, maneat adhuc Christi corpus. Et hunc posteriorem sensum videtur maxime intendere D. Tho. quamquam illi respondendo alteri etiam obiter satisfacere videatur. Vt igitur quæstioni respondeat, distinguit duplicem modum harum apparitionum: nam interdum fiunt sine immutatione specierum sacramentalium per solam immutationem vel impressionem sensibilium specierum factam in sensu videntis, aliquando vero fiunt per veram mutationem specierum sacramentalium. Qua distinctione supposita, tria respondet. Primum est, quando apparitiones fiunt primo modo, corpus Christi manere sub speciebus, & reuera, non videri in propria specie, quod est clarissimum, nec noua indiget probatione. Secundo ait, in secundo modo apparitionum, id, quod videtur, non esse verum corpus Christi: quia non potest esse in propria specie simul in cœlo & in hoc sacramento: maxime quia id, quod sic apparet sæpe, diu permanet eodem modo, clausum in pyxide: quod nefas, inquit, esset de corpore Christi sentire. Tertio ait, tunc nihilominus manere corpus Christi sub speciebus: quia illa immutatio fit solum in qualitatibus, manente eadem quantitate, circa quam fiunt, seu in qua fundantur: manentibus autem dimensionibus permanet etiam corpus Christi in hoc Sacramento. Hæc est summa doctrinæ D. Thomæ, quæ magna indiget examinatione: & expositione, quam commodius trademus disputat. sequente.

DISPVTATIO LV.

De apparentibus mutationibus, quæ in Eucharistia contingunt.

DIximus de veris mutationibus, quæ communi & ordinaria lege in hoc sacramento, & Christi corpore fieri solent: optimo ergo ordine sequitur, vt dicamus de his, quæ sensibus apparēt & extraordinarie fiunt, & primum videbimus, quot modis accidant, deinde quomodo corpus Christi attingant, ac denique quid in huiusmodi euentibus agendum sit. *Disp. 47. de Eucharist.*

SECTIO I.

Quot modis fieri soleant huiusmodi mutationes, quæ in Eucharistia apparent.

PRimum omnium statuendum est, negari nō posse, quin sæpius huiusmodi mutationes contigerint, quia non solum eas referunt graues authores, Paschasius lib. de Eucharist. cap. 14. Guitmundus lib. 3. de eodem sacramento, Garetius Classe 6. verum etiam adhuc extant, & oculis conspiciuntur vestigia harum mutationum, quæ ante multos annos miraculose factæ sunt, vt in Hispania, Darocæ, & Abulæ, & alijs locis. Secundo obseruat Paschasius supra, huiusmodi apparitiones, quando à Deo procedunt, frequentius ordinari ad confirmandam fidem de reali præsentia Christi in hoc sacramento, quod non semper eodem modo fit, vt statim dicam, nam interdum fiunt ad confundendum infideles, & præsertim huius veritatis impugnatores, aliquando ad terrendos peccatores, qui indigne accedunt: nonnunquam ad confirmandos debiles, ac infirmos in fide, sæpe vero ad amicos consolandos, ac recreandos. Quocirca ad discernendum, an visio, quæ apparet, diuina sit, vel illusio dæmonis, aut tantum propriæ imaginationis debilitas, prudenter considerandus est, & fructus visionis, & dispositio videntis, & alij effectus, seu circumstantiæ occurrentes. *Paschas. Guitmund. Garetius.*

Tertio, cum dictum sit has immutationes fieri ad con-

Sententia.

confirmandam fidem de præsentia Christi, oportet obseruare, interdum apparitionē fieri in testimonium præsentiæ, non quæ tunc duret, sed quæ præcessit, huiusmodi autem sunt illæ, quas ex Cypriano, Nizephoro, & aliis supra retulimus, disp. 46. videlicet, Eucharistiam interdum versam esse in lapidem in ore indigne sumentis, interdum in cineres, & similia, & tunc dubitari non potest, quin desinat Christi corpus esse sub speciebus sacramentalibus, subitoque virtute diuina vere generari ibi rem illam, quæ apparet, & tam veram ac realem, tantamque mutationem fieri in accidentibus panis, vt iam sub eis esse non possit substantia panis sed lapidis, aut alterius similis, quæ apparet. Hoc enim Deo facile est, estque magis consentaneum fini talium mutationum, scilicet, ad confundendum peccatorem, & significandum Christum ab eo fugere propter infidelitatem, vel impuritatem eius. Idem etiam indicat modus harum mutationum: sunt enim permanentes, neque amplius species sacramentales apparent, vt antea erant, neque sub aliarum rerum specie: atque ita sentit Cypr. in l. de lapsis, nec D. Th. contrarium hic sentit, quia in his mutationibus nūquam apparet Christus, vel caro Christi, sed potius res adeo diuersæ, & à natura carnis & omnis cibi alienæ, vt vel hac ipsa tantum mutatione, satis significetur, Christum discessisse. Aliæ igitur mutationes fiunt ad significandā actualem Christi præsentiam, de aliis vero incertum esse potest, cuiusmodi sunt eæ, de quibus D. Th. proprie loquitur, & à nobis dicetur. *Cypr.*

Est igitur circa hoc obseruandum quarto, multiplex posse esse visibile signum, quo inuisibilis præsentia corporis Christi cōfirmatur, possunt vero ad duo capita reuocari. Vnum est quando hoc fit cum visibili præsentia Christi, aut carnis vel sanguinis eius, vt quando circa species sacramentales apparet splēdor, vel audiūtur angeli laudantes, vel adorantes Dominum: vt legimus apud Cyprianum l. de lapsis, & apud Chrysostomum l. 6. de Sacerdotio: huc etiā pertinet, quod ipsæmet species consecratæ aliquando visæ sūt suo impulsu moueri, vt quando ab infidelibus proiectæ sunt in ignem, & ipsæ absque vlla læsione sursum motæ sunt. Item huc spectat, quod interdū conculcatæ, & lapidibus contusæ integræ, & quasi intactæ permanserunt: item quod aliquando ita patenæ adhæserunt, vt, nec frangi, nec diuelli potuerint, propter indispositionem indigne accedentis. Atq; in hoc toto priori genere mutationum nulla potest esse dubitandi ratio, quin sub illis speciebus Christus permaneat: quia nulla in eis facta est alteratio nec mutatio, quæ ad corruptionem panis sufficeret, estque hoc magis consentaneum fini talium miraculorum, in quorum confirmationem sæpe contingit, species sic immutatas, v. g. patenæ adhærentes longotempore conseruari. Quo etiā fit, vt temporis successione possit tanta corruptio fieri, vt ibi iā non maneat corpus Christi, & nihilominus conseruari semper potest cum reuerentia id, quod exterius permanet, quasi in monumentum & testimonium prioris miraculi, & ob reuerentiam sacramenti, quod ibi præcessit. Solū igitur supersunt immutationes, quæ fiunt cum apparente ostensione Christi, aut corporis vel sanguinis eius: De quibus solis non fine causa D. Tho. quæstionem proposuit, & illius varia exempla referunt authores citati, & Amphylochius in vita Basilii refert, quendam Hebræum solitum fuisse videre, quendam infantem ad comedendum dari iis, quibus hoc sacramentum dabatur. *Cypr. Chryf. Amphyl.*

Quinto obseruanda est distinctio à D. Thom. data, quod huiusmodi visio interdum fit per immutationem obiecti, interdum per immutationem solius potentiæ, aut organi, seu medii. Adhibet autem D. Tho. duplex signum ad hoc discernendum, primum est, si eodem tempore vni vel alteri apparet talis immutatio, alii vero solum vident speciem panis, sicut antea, tunc enim signum est, immutationem illam non esse factam in obiecto, nam si esset, omnibus eodē modo ostēderetur, nisi nouum adderetur miraculū, quod non est sine causa fingēdum, aut dicendū. Secundum signum est: si immutatio breui tempore duret, & species consecratæ iterum statim videantur absq; vlla mutatione, sicut in principio erant, quod signum minus certum aliquibus videtur: quia facile fieri potest, vt reuera sit immutatio facta in obiecto, quod postea iterum ad propriam formam redeat, & ita aliquando accidisse referunt Gab. lect. 41. in Can. & Palac. d. 10. disp. vlt. circa finem. Sed nihilominus signum à D. Th. datum est moraliter satis verisimile; quia facilius est ita fieri, & quādo ex aliis coniecturis aliud nō constiterit, ita certe existimandum est: quia in omnibus his rebus, quæ miraculose apparent, id semper iudicandū est fieri, quod facilius est, magisq; consentaneum apparentibus signis & ad finem ipsius apparitionis est sufficiens. Dices ergo, omnes apparitiones, quæ hoc modo fiunt, virtute dæmonis efficientur: quia sunt deceptoriæ, solum enim sunt quædam sensuum illusiones. Respondetur ex D. Thoma hic, & Aug. libr. 2. Quæstionum Euangelicarum, & li. contra mendacium, cap. 9. negando sequelam, quia in huiusmodi apparitionibus nullum miscetur mendacium: quia, licet in obiecto non fiat id, quod sensui apparet, tamen ea immutatio, quæ in sensu fit ad aliquam veritatem significandam ordinatur: nam, quādo simulatio (inquit Augustinus) ad aliquid verum significandum refertur, non est mendacium. Adde, posse huiusmodi apparitionem fieri per aliquam immutationem obiectiuam factam in medio, ad eum modum, quo fiunt in nubibus apparentes colores & tūc nulla est deceptio ex parte agentis, secluſa intentione decipienti, vt non decipit pictor, qui tam perfectē depingit imaginem, aut florem, vt alteri veram rem esse appareat. Deinde vero dicitur, verum esse huiusmodi apparitiones posse sæpe fieri virtute dæmonis: & ideo necessariam esse spirituum discretionem, ad quam, vt dixi, multa considerare necesse est, & quod est præcipuum, orationibus ad Deum, & prudentiū consilio vti: quin potius interdum possunt accidere ex vehemente imaginatione, aut læsione, vel debilitate phantasiæ: de quo recte videri potest Alex. 4. p. q. 53. mem. 4. ar. 3. de hoc igitur toto genere apparitionum nihil dicendum relinquitur, quod ad præsentē materiam pertineat: quia manifestum est, non obstātibus his visionibus Christum Dūm manere eodem modo præsentē sub speciebus sacramentalibus, quia vt supponitur, nulla est in eis facta mutatio, & similiter certū est, non videri veram carnem aut sanguinē Christi: cum id, quod apparet, non sit in obiecto, sed solum appareat esse propter immutationem factam in sensu. Solum igitur supereſt dicendum de alio genere harum apparitionum quæ sunt, veram & realem mutationē factam in speciebus sacramentalibus namquod aliquando ita fiant, nemo dubitat, præsertim, quando duæ illæ conditiones concurrunt, scilicet & ꝙ omnibus videntibus eodem modo apparent species sacramentales, & quod diu ita permanent; quid ergo tunc appareat, quæue mutatio in talibus speciebus, explicandum est. *Obiect. Solut. Aug. Alex.*

SECTIO II.

Vtrum vera Christi caro, aut sanguis aliquando in Eucharistia videatur.

PRima sententia affirmat, quoties per realem immutationem specierum apparet videri Christus sub speciebus pueri, aut carnis vel sanguinis, reuera videri Christum: ita opinatur Alens. 4. p. q. 53. memb. 4. ar. 3. Gabr. lect. 51. in Canon. Palacius di. 10. disput. vlt. circa finem, qui præcipue hoc affirmat, quando *Alens. Gabr. Palac.*

species

species apparens breui tempore durat: omnes tamen modeste, & magna cum dubitatione loquuntur. Fundari potuerunt, quia inprimis hoc non est impossibile: quia vt diximus, potest idem corpus simul esse, & consequenter videri simul in duobus locis: itē potest corpus gloriosum sese, prout voluerit, humanis sensibus manifestare in maiori, vel minori quantitate, & secundum vnam partem, & non secundum aliam, quod maxime verum est in Corpore Christi, qui quandam omnipotentiam participat circa corpus suum: potest ergo, vel retinens sacramentalem præsentiam, vel illam mutans, si voluerit, incipere esse in Eucharistia modo quantitatiuo, ostendendo humano visui partem, & non totum, aut sub hac vel illa figura, sicut ostendit Magdalenæ aut discipulis euntibus in Emaus. Deinde, si modus hic est possibilis videtur etiam conuenientior: quia hæc ostensio fit in veritatis testimonium, aut in singularem fauorem, & solatium alicuius iusti: veritas autem confirmanda est veris, & non tantum apparentibus iustis: iusto etiam non erit vera consolatio rem tantum apparentem, & non veram Christi carnem videre: imo videtur ei creari quoddam idololatriæ periculum, nam adorabit, vt carnem Christi, quæ vere non est.

Miracula sæpe apparitionibus carnis & sanguinis, vt Eucharistiæ, fuisse visa, nec ea propter Christum aliter in Eucharistia esse. D. Thom. Richard. Durand. Paludan. Cath. Mayst. Asensius. Eiusd.

Dicendum est tamen primo, in huiusmodi apparitionibus non videri Christum Dominum in se, nec carnem eius, & sanguinem. Ita D. Thom. hic. & communiter Theologi in 4. d. 10. Richard. ar. 5. qu. 2. Durand. Palud. & Carthus. qu. 4. Marsil. qu. 7. ar. 3. dub. 5. Antonin. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 14. Ægidius. Theor. 33. & omnes Thomistæ. Et colligitur ex Patchasio & Guitmundo supra, Lanfranco libr. de hoc sacram. circa medium. Et probatur, quia, vel hæc immutatio diu permanet ita vt caro, aut sanguis Christi semper ibi videri, diuque in pyxide conseruari videatur, aut cito transit, & sacramentales species eodem modo, sicut antea, apparent, quando priori modo fit, nefas est credere, dixit D. Tho. illud, quod apparet, & pyxide clauditur, esse carnem Christi in propria specie existentem, & reuera non est verisimile, quia, & est valde indecens, & nō necessarium; primū patet, quia tangi facile potest, & contrectari ab hominibus: imo experientia docet, diuturnitate temporis mutari, & tabescere id, quod caro aut sanguis esse videbatur, quod non potest vlla ratione carni Christi attribui. Vnde Alensis, & Gabriel concedunt, non esse veram carnem Christi, quando in ea talis mutatio fit: aiunt tamen, tunc esse signum, priorem apparitionem non esse factam virtute Dei, sed dæmonis: sed hoc gratis est dictum, & contra plures antiquas traditiones: nā multis in locis referuntur aliqua miracula huiusmodi, quæ, & ex ratione ob quam facta sunt, & ex effectibus eorum, vera esse non dubitantur: & tamen in eis prædictus effectus aperte conspicitur. Deinde, quæ est ratio, ob quam hoc semper dæmoni tribuatur, cum in hoc nulla sit intrinseca malitia, nullaue deceptio? Vnde facile probatur altera pars supra assumpta, scilicet, hoc non esse necessarium, quia neque ad vitandam deceptionem, vt à simili patet ex dictis in fine sectionis præcedentis, neque ad commouendos animos aut mentes fidelium, quia, si id tantum, quod in sensibus fit, consideretur, eundem effectum parit in anima, siue obiectum sensibile talis sit in se, quale apparet, siue non, si autem consideretur fides animæ, quæ his signis excitatur, hæc non indiget illa sensibili præsentia carnis Christi. Quod si sit sermo de his apparitionibus, quæ breui tempore durant, habent etiam in eis locum rationes factæ & præterea probabilissimum est, non fieri tunc illam immutationem in obiecto. Deinde, quis facile credat, quando visus est sanguis ab hostia fluere, illum, esse sanguinem Christi, & in terram, vel linteum cadere, & similiter, quando calix visus est repleri Christi sanguine, ibi esse verum sanguinem Christi extra venas corporis, ita vt, & tangi & bibi possit? Et simile est, quando apparet, quasi frustum carnis, quod illa sit vera caro Christi? nam per sese apparēt indecentia, siue multo, siue breui tempore durent, & nulla est necessitas tot multiplicandi.

Secundo dicendum est, in huiusmodi apparitionibus id, quod videtur, non solum non esse carnem & sanguinem Christi in propria specie, verum etiam non esse veram carnem aut verum sanguinem, sed colore tantum & figura eum referre. Probatur fere eodem discursu, nam hoc satis est ad ea omnia saluanda, quæ apparent, & ad omne id, quod per hæc intenditur, & non multiplicantur miracula sine causa. Deinde, quia nec probabiliter cogitari potest, quod illa fit caro humana, alterius autem animalis non est decens. Tandem, quia, si res tota cito transit, nō est in obiecto necessaria mutatio, vt sæpe dictum est: si autem diu permanet, non est ad hoc apta vera caro, quæ cito corrumperetur, nisi speciali miraculo conseruaretur: satis ergo est, vt ibi obiiciatur, aliquid affectum colore & figura carnis. Rogabis, vbi inhæreant illa accidentia carnis, quæ ibi apparent? Ægidius respondet species sacramentales conuerti in dimensiones carnis. Sed hoc est imperti nens, quia, si fit sermo de quantitate eiusdem rationis est in pane & carne: non est ergo necessaria talis conuersio, vt omittam, an proprie loquendo, sit possibilis. Richar. dicit illa accidentia inhærere in quodam corpore circumdante species sacramentales, sed hoc est negare, quod supponimus, scilicet, immutationem fieri in speciebus & deinde hoc non est verisimile, quando id, quod apparet, est eiusdem figuræ & quantitatis cum speciebus sacramentalibus. D. Thom. ergo ait, illum colorem adhærere ipsimet speciebus sacramentalibus, quod est facilimum, & sufficiens: quando, vt dicebam, quod apparet, est eiusdem figuræ & magnitudinis, cuius erant sacramētales species, aut, si est in maiori magnitudine, non est tanta, quin per rarefactionem specierum fieri potuerit, quando vero multo maius est augmentum, necessario dicendum est, aut immutationem simul factam esse in corpore circumstante, aut certe sacramentales species fuisse corruptas iuxta ea, quæ sectione sequente dicemus.

Nec vera caro, vel sanguis in talibus apparitionibus conspicitur.

Dubium.

Solutio.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ respondeo iam est, hic nullam interuenire deceptionem: negari enim non potest, in omni opinione, quin res aliter appareat quam sit: apparet enim caro separata à cæteris partibus corporis & sanguinis, si esset in vase extra venas, & tamen neutrum in re ita est: fit ergo hic aliquid, quasi in externa imagine sine deceptione, imo ad veritatis confirmationem, ad quod sufficit, quod ibi interuenit aliquod opus diuinitus factum, quamuis non fiat ibi vera caro aut sanguis, & idem sufficit ad quemlibet alium effectum, vt iam dixi: adoratio vero, quæ ibi fit, non sistit in eo, quod sensibiliter apparet, sed per illud transit ad verum Christi corpus, aut in sacramento latens, aut in propria specie existens.

Ad fundamēt. cū oppositione.

SECTIO III.

Vtrum Christi caro & sanguis maneant sacramentaliter sub speciebus, in quibus sensibiliter apparent.

1. Sententia Christi carnem & sanguinem non manere quādo sub speciebus illa visibiliter apparent. Durand. Palac.

DVæ sunt sententiæ extremæ contrariæ, prima absolute negat, manere in sacramento corpus Christi post prædictam immutationem. Ita tenet Durand. dicta q. 4. num. 10. Fundamentum eius est, quia sub speciebus sic immutatis non potest substantia panis conseruari: nam sub accidentibus carnis non potest manere substantia panis, & idem ferè sentit Palacius supra, quamuis addat, si talis mutatio non sit facta in tota hostia, sed in parte simpliciter dicendum esse, manere ibi corpus Christi saltem ratione alterius partis, quæ immutata permansit.

Secun-

Secunda ex extreme oppo sita. S. Thom.

Secunda opinio est, Christum manere sub speciebus sacramentalibus, quamuis facta sit mutatio in qualitatibus, dummodo eadem quantitas perseueret. Hæc videtur esse opinio Diui Thomæ hic, & in quarto, distinctione 10. quæstione prima, articulo 4. quæstiuncula 2. quem ita interpretantur & defendũt

Palud. Capreol.

Paludanus distinctione 12. quæstione 5. & Capreolus quæstione prima, ad argumenta contra secundam conclusionem, & ex parte consentit Caietanus hic: addit vero, tunc manere species in eadem quantitate quando manent eiusdem magnitudinis, quando vero multum augentur, vt quando calix, in quo erat modicum vinum, sanguine plenus apparet, tunc inquit, immutatam esse quantitatem, & ideo non manere ibi Christum. De qua posteriori parte postea dicetur. Fundamentum huius præsentiæ est, quia quãtitas est primum fundamentum specierum panis: & ideo quamdiu illa manet, Christi etiam præsentia conseruatur.

1. Concluſ. Si mutatio eſt tanta, vt non patiatur formam panis, non patitur etiam Chriſti præſentiam. S. Thom.

Dicendum vero est primo, Quotiescunque fit tanta immutatio in qualitatibus harum specierum, vt sub eis non possit conseruari substantia panis & vini, non manet sub eis Christus, siue maneat eadem quantitas, siue non. Hoc principium positum est à nobis in superioribus, & est expresse D. Thom. quæstione 77. art. 4. & illud probat Palacius supra, & alii authores in superioribus citati, hic autem solum proponitur ad refellendam sententiam Paludan. & Capreoli, prout ab eis intelligi videtur: aut enim procedimus in opinione asserente, quantitatem esse in toto compositio, & destrui ac mutari illo corrupto, aut in opinione contraria: neutro autem modo potest opinio hæc constanter defendi. Probatur prior pars: nam, si quantitas est in toto compositio & cum illo destruitur: ergo facta alteratione sufficiente ad corrumpendum substantiale compositum panis & vini, destruetur quantitas: ergo supposita institutione huius sacramenti, implicat in adiecto, dicere, facta mutatione in qualitatibus necessariis ad conseruandam substantiam panis, manere quantitatem panis: quia iam non maneret substantia panis: vnde absolute concluditur, non posse manere corpus Christi, quia solum tamdiu manet, quamdiu maneret substantia panis, vt supra probatum est, & facile patet, quia hæc alteratio est sufficiens dispositio ad alterius substantiæ generationem: ergo reuera generatur, quia ex speciebus sacramentalibus fit alterius rei generatio, sicut fieret ex vero pane: ergo non potest iam manere substantia Corporis Christi, & consequenter concludi potest iuxta opinionem, in qua procedimus, non manere quantitatem panis: quia cum noua substantia congenita fuit noua quantitas & antiqua ex consequenti destructa est. Posterior pars assumptæ propositionis patet, nam, si quantitas est in materia prima, & manet in genito eadem, quæ erat in corrupto, non potest esse necessaria transmutatio seu desitio quantitatis panis, vt desinat hic esse corpus Christi, alias numquam esse desineret: quia iuxta hanc opinionem quantitas non corrumpitur, sed manet semper coæua materiæ: quia nec per se corrumpi potest à contrario, quia illud non habet, nec per accidens ad corruptionem subiecti, cum non sit in compositio corruptibili, sed in materia incorruptibili, & eadem ratione in hoc mysterio, postquam generatur aliquid ex speciebus panis, manebit eadem quantitas, quæ fuerat in pane, in re genita, vt infra latius dicetur: ergo iuxta hanc etiam opinionem dici nullo modo potest mutatis qualitatib. propter solam quantitatem conseruari Christi præsentiam. Nec refert, quod quantitas sit fundamentum accidentium panis, solum enim dicitur fundamentum, quia est subiectum eorum, non quia per se sufficiat ad panis substantiam conseruandam, & consequenter, neque ad conseruandam præsentiam Corporis Christi, nam sola quantitas non est signum sensibile panis, & vini: sed vt est talibus qualitatibus affecta, & consequenter neque est sufficiens signum sub se continens corpus & sanguinem Christi. Atque ita concluditur generalis ratio conclusionis, quia facta prædicta immutatione qualitatum, non maneret substantia panis, sed generaretur alia, ergo nec manet Corpus Christi, sed generatur alia substantia, siue maneat eadem quantitas, siue non: sicut eadem ratione, siue duæ qualitates in cali gradu, simul essent necessariæ ad conseruandam substantiam panis, & vna corrumperetur infra illum gradum, quamuis alia maneret, desineret ibi esse Corpus Christi, quia per similem alterationem corrumperetur substantia panis, sicut ergo non sufficit, quod maneat vna qualitas sine alia necessaria, ita non satis est, quod maneat eadem quantitas sine necessariis qualitatibus. Respondet Ægidius Theorem. 23. hoc quidem esse regulare, & secundum legem ordinariam ita fieri, tamen in his apparitionibus dispensari, vt Christus conseruetur sub quantitate, sine qualitatibus necessariis ad conseruandam substantiam panis. Sed, qui affirmat dispensationem in diuina lege, oportet, vt illam ostendat aut probet, alias temere loquitur: deinde ex hoc sequeretur, Christum manere sacramentaliter sub quodam signo ab ipso non instituto. Item alia accidentia, præterquam panis & vini, manere sine subiecto, & alia, quæ inaudita sunt. Quomodo autem exponendus sit Diuus Thomas hic, statim dicam,

Hoc itaque posito principio solum superest examinare, an ad prædictas apparitiones necessaria sit tanta qualitatum immutatio, vt sub eis non possit substantia panis conseruari: quod à nobis certe difficile diiudicari potest: nam, licet nos per accidentia cognoscamus substantiam, & per accidentium mutationem substantialem transmutationem factam esse coniectemus, difficile tamen est, præsertim in his rebus inanimatis, discernere, quando accidentalis transmutatio sit tanta, vt substantialem etiam secum habeat coniunctam: vtendo tamen coniectura, verisimilius videtur, regulariter non fieri in his apparitionibus tantam mutationem accidentium panis, quæ ad substantiam corrumpendam sufficiat: vnde consequenter fit, manere hic Corpus Christi sacramentaliter post prædictam apparitionem, vt Diuus Thomas hic sentit. Probatur, quia mutatio in accidentibus communibus non sufficit ad corrumpendam substantiam, nisi fiat in propriis: sed hic præcipua immutatio fit in accidentibus communibus, vt sunt color, quia potest esse diuersus in individuis eiusdem speciei, & in eodem facilius mutari potest, quamuis non omnino dissoluatur temperamentum primarum qualitatum, ad conseruandam substantiam necessarium, vt tractat Soto. dist. 10. quæstione prima, articulo octauo, vbi refert, etiam per artem id sæpe fieri, & idem facile est in figuræ mutatione, & hæc duo fere sufficiunt, vt appareat caro, sanguis, & similia: accidentia autem magis intrinseca & propria sunt odor & sapor, quæ non necessario mutantur propter has apparitiones, & multo minus è conuerso sentiuntur ibi similes proprietates carnis aut sanguinis, huiusmodi etiam est tanta condensatio: nam reuera ob nimiam rarefactionem corrumperetur substantia: sed hæc regulariter non intercedit præcipue, quando apparent species in eadem magnitudine, quod fortasse intellexit Diuus Thomas hic, cum dixit, manere easdem dimensiones, scilicet cum eadem densitate, & consequenter, cum temperamento ad illam necessario: ita enim exponendus est, ne sibi contrarius videatur, quam expositionem Caietanus etiam sua distinctione, & exceptione indicat: cuius sententia, quoad casum illum, seu exceptionem, scilicet, quando immutatio apparet facta in multo maiori magnitudine, quam erant species, proba-

Both

probabilis est; & ideo dixi, regulariter, seu frequenter: quia non repugnat aliquando aliter accidere, vt in eo casu: quia videtur nimia rarefactio in speciebus fieri: quamuis (vt supra dicebam) etiam posset dici, in eo casu non rarefieri species, quæ, si tangantur, videntur sentiri æquè densæ; sed ex corpore circumstante adiungi partem aliquam eisdem coloribus affectam, vt illa magnitudo appareat: & consequenter manere CHRISTVM sub speciebus, non vero in reliqua parte corporis circumstantis. Præterea hoc modo sunt hę apparitiones proportionatæ fini earum: nam, vel fiunt ad confirmandam fidem præsentiæ corporis CHRISTI, & ita conueniens est, vt illa duret; vel ad solatium alicuius iusti, quod non esset solidum, si Christus discederet, quoad veram præsentiam sacramentalem: solumque appareret secundum sensibilem repræsentationem. Tandem huic sententiæ sic expositæ videtur consentanea Ecclesiæ consuetudo, quæ hostias consecratas immutatas in colore carneo, aut sanguineo diu conseruat, & veneratur, vt verum Eucharistiæ Sacramentum.

Dices, hoc nimium probare: quia interdum tam diuturno tempore conseruatur, vt in eis non possit substantia panis conseruari sine corruptione. Respondetur, fortasse interdum diuinitus conseruantur, sicut aliæ Sanctorum reliquiæ, maxime quando eodem modo, & eiusdem omnino coloris semper apparent: fortasse etiam substantia panis, si ab extrinsecis corrumpentibus multum actiuis reseruetur, longo tempore durare potest: non est deniq; negandum, aliquando posse diuturnitate temporis apparere sufficientia signa corruptionis: quod obseruandum est, vt iam tunc non adhibeatur veneratio, quæ corpori Christi ibi existenti dari solebat, sed quæ dari potest signo, seu vestigio corporis Christi, quod ibi fuit.

SECTIO IV.

Quid agendum sit, quando apparent huiusmodi mutationes in Eucharistia.

PRimo inquiri potest, quid sit agendum, quoad adorationem talium specierum, & hoc iam est sufficienter explicatum, & fere eandem doctrinam habet Caietanus hic.

Species circa quas sunt putat mutationes esse non audiendas D. Thom.

Secundo inquiri potest, quid sit agendum, quoad vsum: & dicendum est, non esse consumendas, sed conseruandas in loco decente & sacro, quamdiu sunt sub tali forma. Ita D. Thom. hic, & in 4. distinct. 10. quæstione 1. artic. 4. quæstiuncula 3. & cæteri Theologi. Et vsus Ecclesiæ id confirmat, & ratio, quia sub illa forma non possunt sine horrore sumi; & quia tunc non proponuntur sub specie cibi humani; nempe sub specie panis & vini, sub quibus tantum Christus sumi voluit, vt argumentatur Diuus Thomas ex capit. De hac, de consecratione, distinctione secunda. Fateor tamen, rationes has non concludere, hoc esse proprie & rigorose præceptum, seu prohibitum, quia posset esse minister, qui nullum haberet horrorem, nec desunt ibi omnino species panis & vini, vt probatum est, sub quibus Christus sumatur: Christus autem nunquā prohibuit sumere corpus suum propter solam huiusmodi mutationem, neq; etiam est vllum expressum Ecclesiasticum præceptum, nihilominus tamen seruanda est Ecclesiæ consuetudo, à quo non licet facile discedere, præsertim quia hoc conferre potest ad maiorem Sacramenti reuerentiam, & ad vitandum omne periculum horroris & vomitus, &c. Dixi autem, quamdiu sunt sub tali forma, quia si ad priorem redeant, tunc consumi possunt, quia cessant rationes factæ, & est probabile, non esse factam mutationem in speciebus, sed in oculis, qua ratione colligit D. Thom. si immutatio appareat vni, & non alteri, posse species consumi, quia non est facta in illis, idem autem est, etiam si sit facta, & postea cesset, & nudæ species panis ac vini appareant, sicq; refert Paschalius supra accidisse cuidam viro sancto, qui, cum similem visionem vidisset, rogauit Deum, vt ad formam sacramenti rediret, quod posset consumere, atque ita factum est, & similia legi possunt apud Guitmundum & Garecium supra, & Petrum Diaconum in vita Gregorij. *Guitmun. Garecius. Petr. Diac.*

Vltimo quæri potest, quid aget sacerdos, si post perfectam consecrationem vtriusq; speciei, talis accedat immutatio? Respondetur, si in aliqua parte nihil est immutatum, illud consumi potest, & satis erit ad perfectionem illius sacrificij: si autem nihil consumi potest corporis & sanguinis, dicunt quidam esse necessarium ex præcepto consecrare iterum & consumere alias species. Ita Antoninus ex Alberto 3. par. tit. 16. c. 6. §. 14. quia est præceptum diuinum, vt sacerdos consumat sacrificium, & videtur fauere D. Thom. supra. Nihilominus verius est, hoc non esse præceptum, sed consilium, & ita esse exponendum D. Thomam censent Paludan. & Caietan. Soto dist. 13. q. 1. art. 4. Sylvester, verbo Eucharistia 3. in fine. Victoria in Summa, num. 70. & ratio est, quia in eo casu non potest impleri illud præceptum in inchoato sacrificio, seu in speciebus consecratis: denuo vero consecrare alias, non esset prius sacrificium cōsummare, sed aliud inchoare, quod ex vi prioris consecrationis præceptum non est, prout nunc loquimur: nam aliunde, & per accidens posset tunc occurrere aliud præceptum, vt, verbi gratia, audiendi Missam, vel quid simile: de quo hic non agimus, & fortasse probabilius est, etiam ex illis præceptis non oriri talem obligationem, maxime si verum est, consumptionem specierum non esse de substantia sacrificij, vt infrà dicemus. *Antonin. Alberius. Soto. Sylvest. Victoria.*

QVÆSTIO LXXVII.

De remanentibus in Sacramento accidentibus, in octo articulos diuisa.

DEinde considerandum est de accidentibus in hoc Sacramento.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum accidentia, quæ remanent, sint sine subiecto.

Secundo, vtrum quantitas dimensiua sit subiectum aliorum accidentium.

Tertio, vtrum huiusmodi accidentia possint immutare aliquod corpus intrinsecum.

Quarto, vtrum possint corrumpi.

Quinto, vtrum ex eis possit aliquid generari.

Sexto, vtrum possint nutrire.

Septimo, de fractione panis consecrati.

Octauo, vtrum vino consecrato possit aliquid permisceri.

ARTICVLVS I.

Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod accidentia non remaneant in hoc Sacramento sine subiecto. Nihil enim inordinatum, aut fallax debet esse in hoc Sacramento veritatis. Sed accidentia esse sine subiecto, est contra rerum ordinem, quem Deus naturæ indidit: videtur etiam ad quandam fallaciam pertinere, cum accidentia naturaliter sint signa naturæ subiecti. Ergo in hoc Sacramento non sunt accidentia sine subiecto. *Supra q. 75. art. 5 & 1. d. 47 art. 4. cor. Et 4 d. 12 q. 1. ar. 1. & 4 contr. c. 63 & 66. & quodl 3. artic. 1 Et quodl 4 ar. 5 Et opusc. 2 c. 8 & 1 Cor 2. lec. 3. col. 5.*

2. Præterea, Fieri non potest etiam miraculose, quod definitio rei ab ea separetur, vel quod vni rei conuenient definitio alterius rei (puta, quod homo manens homo, sit animal irrationale) ad hoc enim sequeretur, contradictoria esse

Lib. 4. Metaph. text. 28. et 3.

simul vera: hoc enim, quod significat nomen rei, est definitio, vt dicitur in 4. Metaph. * *Sed ad definitionem accidentis pertinet, quod sit in subiecto: ad definitionem verò substantiæ, quod per se subsistat, non in subiecto. Non ergo potest miraculosè fieri, quod in hoc Sacramento sint accidentia sine subiecto.*

3. Præterea, Accidens indiuiduatur ex subiecto. Si ergo accidentia remanent in hoc Sacramento sine subiecto, non erunt indiuidua, sed vniuersalia: quod patet esse falsum, quia sic non essent sensibilia, sed intelligibilia tantum.

4 Præterea, Accidentia per consecrationem huius Sacramenti, non adipiscuntur aliquam compositionem. Sed ante consecrationem non erant composita, neq; ex materia & forma; neq; ex quo est, & quod est. Ergo etiam post consecrationem non sunt composita altero horum modorum quod est inconueniens: quia sic essent simpliciora, quam angeli: cum tamen hæc accidentia sint sensibilia. Non ergo accidentia remanent in hoc Sacramento sine subiecto.

Refertur de consec. d 2. c. Species.

Sed contra est, quod Gregor. * *dicit in homilia Paschali, quod species sacramentales sunt illarum rerum vocabula, quæ ante fuerunt, scil. panis & vini. Et ita, cum non remaneat substantia panis & vini, videtur, quod huiusmodi species remaneant sine subiecto.*

RESPONDEO dicendum, quod accidentia panis & vini (quæ sensu deprehenduntur in hoc sacramẽto remanere post consecrationem) non sunt sicut in subiecto, in substantia panis & vini, quæ non manet (vt supra * *habitum est) neque etiam in forma substantiali, quæ non manet, & si remaneret, subiectum esse non posset, vt patet per Boetium in lib. de Trinitate. Manifestum est etiam, quod huiusmodi accidentia non sunt in substantia corporis & sanguinis CHRISTI, sicut in subiecto, quia substantia humani corporis nullo modo potest his accidentibus affici, neque etiam est possibile, quod corpus CHRISTI gloriosum, & impassibile existens, alteretur ad susciendas huiusmod. qualitates.*

Quæst. 75. art 3. & 6

In libro de Trinit. ante med.

Dicunt autem quidam, quod sunt sicut in subiecto, in aere circumstante. Sed nec hoc esse potest. Primo quidem, quia aer non est huiusmodi accidentium susceptiuus. Secundò, quia huiusmodi accidentia non sunt, vbi est aer, quin imo ad motum harum specierum aer depellitur. Tertio, quia accidentia non transeunt de subiecto in subiectum, vt, scil. idem accidens numero, quod primo fuit in vno subiecto, postmodum fiat in alio. accidens enim numerum accipit à subiecto; vnde non potest esse, quod idem numero manens, sit quandoq; in hoc, quandoque in illo subiecto. Quarto, quia cum aer non spolietur accidentibus propriis, simul haberet accidentia propria, & aliena. Nec potest dici, quod hoc fiat miraculose virtute consecrationis, quia verba consecrationis hoc non significant, quæ tamen non efficiunt, nisi suum significatum Et ideo relinquitur, quod accidentia in hoc Sacramẽto manent sine subiecto. Quod quidem virtute diuina fieri potest. Cum enim effectus magis dependeat à causa prima, quàm à causa secunda, Deus, qui est prima causa substantiæ & accidentis, per suam infinitam virtutem conseruare potest in esse accidens, subtracta substantia, per quam conseruabatur in esse, sicut per propriam causam, sicut etiam alios effectus naturalium causarum potest producere sine naturalibus causis, sicut humanum corpus formauit in vtero Virginis, sine virili semine.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse ordinatum secundum communem legem naturæ, cuius tamen contrarium est ordinatum secundum speciale priuilegium gratiæ, vt patet in resuscitatione mortuorum, & in illuminatione cæcorum, prout etiam in rebus humanis quædam aliquibus conceduntur ex speciali priuilegio, præter legem communem. Et ita etiam, licet sit secundum communem naturæ ordinem, quod accidens sit in subiecto, ex speciali tamen ratione, secundum ordinem gratiæ accidentia sunt in hoc Sacramento sine subiecto propter rationes supra inductas. *

Ad secundum dicendum, quod cum ens non sit genus, hoc ipsum, quod est esse non potest esse essentia substantiæ, vel accidentis. Non est ergo definitio substantiæ ens per se sine subiecto: nec definitio accidentis, ens in subiecto: sed quidditati seu essentiæ substantiæ competit habere esse, non in subiecto: quidditati autem, siue essentiæ accidentis competit habere esse in subiecto. In hoc autem Sacramento non datur accidentibus, quod ex vi suæ essentiæ non sint in subiecto, sed ex diuina virtute sustentantur. Et ideo non desinunt esse accidentia, quia nec separatur ab eis definitio accidentis, quæ est aptitudo ad subiectum, quæ semper manet in ijs, non actualis inhærentia: nec competit eis definitio substantiæ.

Ad tertium dicendum, quod huiusmodi accidentia acquisierunt esse induiduum in substantia panis & vini, qua conuersa in corpus & sanguinem Christi, remanent virtute diuina accidentia illo esse indiuiduato, quod prius habebant. Vnde sunt singularia & sensibilia.

Ad quartum dicendum, quod accidentia huiusmodi, manente substantia panis & vini, non habebant ipsa esse, nec alia accidentia, sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea. sicut nix est alba per albedinem. Sed post consecrationem ipsa accidentia, quæ remanent, habent esse; vnde sunt composita ex esse, & quod est (sicut in prima parte de angelis dictum est) & cum hoc habent compositionem partium quantitatiuarum.*

1 part q. 50. art. 2. ad 3.

COMMENTARIVS.

CIrca titulum articuli aduertendum est, non esse sermonem de singulis accidentibus, sed de tota collectione, seu aggregato, aut composito accidentium panis, & vini, quæ post consecrationem manent: atq; hoc sensu facilis est responsio articuli, manere, scilicet, hæc accidentia sine subiecto: quia manent sine propria substantia, quamuis non singula eorum careant proprio inhæsionis modo, vt in sequente articulo D. Thom. docet. Nisi quis velit potius de subiecto distinguere: aliud est enim subiectum proximum, cui accidens immediate inhæret, de quo procedunt, quæ diximus: aliud verò est subiectum remotum, id est, suppositum, quod ex natura rei omnia accidentia sustentat, siue illi immediate inhæreant, siue quædam mediis aliis, & hoc modo omnia, & singula accidentia carent huiusmodi subiecto. Vtrumque autem horum sufficienter ostensum est ex illo principio fidei: substantiam, scilicet, panis & vini sub eis non manere: D. Thom. autem ad magis confirmandum veritatem, discurrit per alia subiecta, quæ fingi possent, & singula excludit. Vnum est, forma substantialis panis, de qua eadem est ratio, quæ de tota substantia: quia similiter non manet, & quoad hoc idem est de materia panis. Addit vero Diuus Thomas, quod licet forma maneret, non posset esse subiectum accidentium, quod satis est, si ex natura rei intelligatur, & sine nouo miraculo, quod fingere non est necesse, quamquam etiam de potentia absoluta facile posset defendi, hoc non esse possibile: quia, & forma materiali deest intrinseca capacitas passiua, & receptiua accidentium, & in ipsis accidentibus deest intrinseca habitudo ad tale subiectum, & formalis aptitudo ad illud informandum: sed non libet in hac disputatione, quæ præsenti mysterio nihil deseruit, amplius immorari. Aliud subiectum, quod fingi posset, est corpus ipsum Christi, quod etiam Diuus Thomas excludit, tum ex generali ratione humani corporis, quod huiusmodi accidentibus affici non potest: tum ex speciali ratione corporis glorioſi, quod impassibile est, & alterari non potest: vtrumque autem horum intelligendum est iuxta connaturalem conditionem, seu statum talis corporis: quia reuera, illud non implicat contradictionem: esset tamen valde præternaturale, & iuxta

indecens, ac monstrosum corpori humano, præsertim glorioso; & ideo nullo modo est tribuendum corpori Christi. Addo tamen, specialem repugnantiam inuoluere, vt Christi corpus hic existat modo indiuisibili, & inuisibili, & tamen, quod illi inhæreat quantitas panis, occupans locum modo extenso & diuisibili. Tertium subiectum excogitari posset, corpus, quod species sacramentales circumstant (de aliis enim, quæ remotius distant, non potest hoc fingi, vel à fortiori illa excluduntur, illo excluso) hoc ergo excludit Diuus Thomas quatuor facillimis rationib⁹, quæ in eo legi possunt: nam ipsemet explicat, eiš non probari, hoc est simpliciter impossibile in ordine ad diuinam potentiam: sed fieri non posse sine alio extraordinario miraculo; quod neque ex forma talis sacramẽti colligi potest, nec gratis ingẽdum est: cum sacramẽti forma solum efficiat, quod significat, quod est valde notandum ad explicandas similes rationes D. Thomæ in tota hac materia. Obseruandum vero existimo circa secundam ex his rationibus; omnino repugnare, etiam de potentia absoluta, quantitatem panis inhærere aëri circumstanti, suppositis his, quæ credimus, & visu experimur de his accidentibus: credimus enim, neq; substantiam aeris, neq; vllam aliam, præter corpus CHRISTI esse intime intra quantitatem panis penetratiue, seu realiter ibi præsens secundum totam profunditatem suam: nam, sicut ex veritate formæ sacramenti huius excluditur substantia panis, aut vini, ita & quælibet alia peregrina substantia, præter corpus Christi, quantitas autem inhærere nulli potest substantiæ, nisi intime illi sit præsens, sicut nec forma materiæ; quia hoc intrinsece includitur in huiusmodi compositione. Rursus experimur, quantitatem hostiæ consecratæ solum esse contiguam aeri circumstanti illam, & ideo facile experimur moueri, eumque diuidere, & à suo loco pellere, quod facere non potest forma in subiecto, in quo inhæret; relinquitur ergo, nullum esse subiectum, in quo talia accidentia possint subiectari.

Vltimo vero probat D. Thom. diuina virtute posse ita conseruari, quia potest Deus causalitatem subiecti supplere. Sed obiici potest, quia quantitas maxime pendet à subiecto, vt à causa materiali, quicquid sit de dependentia in genere causæ efficientis: Deus aũt, licet supplere possit efficientiam causarum secundarum, non tamen causalitatem materialem, sicut nec formalem, quæ intrinsecæ sunt. Respondetur, Deum non posse supplere causalitatem materialem, vel formalem, quæ consistit in intrinseca compositione ex subiecto & forma, quia hoc, & imperfectionem includit, & repugnantiam inuoluit, potest autem Deus supplere causalitatem quandam, quæ consistit in extrinseco influxu, seu adhæsione vnius ad aliud: prioris generis est causalitas materiæ & formæ, respectu compositi, quod sine illis neq; intelligi potest, quia alias esset compositum, quia supponitur esse, & non esset, quia deessent componentia, posterioris autem generis est mutua causalitas, quam ad inuicem habẽt inter se materia & forma, nam neutri alteram componit, & vtraq; aliquo modo pendet ex consortio alteri⁹, quod Deus supplere potest per vim actiuam, & creatiuam, quia neq; in Deo hoc ponit imperfectionem, sed supponit potius perfectionem, neque in rebus ipsis est repugnantia, quod de accidentibus respectu subiecti, de quibus nunc est sermo, probat D. Thom. soluendo argumenta, quibus apparens repugnantia ostendi posset.

Solutio ad primum est facilis, indicatur vero in ea esse contra naturam accidentis, quod sit sine subiecto, intelligendum est autem esse supra naturam, aut præter ordinariam legem naturæ, aut esse quendam modum existendi, contrarium illi, quem natura sua postulat; aut denique esse contra naturam, quod talis modus sit ei connaturalis, nisi naturale vocetur creaturæ, quidquid Deus circa illam operatur, vt Augustinus loquitur, 26. contra Faustum, capit. 3. vbi etiam addit, posse Deum dici agere contra naturam, quando agit contra vsitatum cursum naturæ; proprie vero dicitur agere præter, vel supra naturam. *August.*

Secundum argumentum Diui Thomæ est proprium & vulgare in hac materia: quia est contra essentiam accidentis esse sine subiecto: quia eius esse est inesse, propter quod dixit Aristoteles 1. Physicorum, text. 30. Affectus esse inseparabiles, & absurdam esse mentem, quæ ea quærit, quæ fieri nequeunt: scilicet, accidentium separationem. At communis facilis responsio est, aptitudine inesse, pertinere ad essentiam accidentis, nõ tamen actu inesse: sed hunc esse modum comitantem talem essentiam: sicut in substantia non est de essentia eius subsistentia, sed modus substantiæ: de qua solutione videri potest Scotus in 4. d. 12. vbi late conatur ostendere, non esse de essentia accidentis actu inhærere, cum habeat entitatem absolutam, distinctam ab entitate substantiæ, quarum vna non est de essentia alterius, saltem intrinsecè: sed ad summum, vt terminus alicuius transscendentalis habitudinis: est ergo hoc satis probabile, etiam in ratione naturali, præter fidei certitudinem, & quamuis non sit omnino euidens, tamen manifestissimum est, non posse contrarium demonstrari. Aristot. vero locutus est ex natura rei: sic enim accidentia sunt inseparabilia: indigent enim naturaliter concursu subiecti, vt conseruentur: & in idem recidit, quod D. Thom. in solutione dicit, scilicet, esse in subiecto, non esse de essentia accidentis, sed esse talem naturam, cui competat esse in subiecto, quãtum ex se, seu, quod ex vi sua non possit sine subiecto conseruari. *Aristot.* *Scotus.*

In solutione ad tertiam explicat Diuus Thomas quomodo possint accidentia indiuiduata conseruari sine subiecto, cum ab illo indiuiduentur; & dicit, rationem esse, quia iam acquisierunt indiuiduationem in tali subiecto: in qua postea conseruantur: non est autem dubium, quin à principio potuerint creari eadem indiuidua accidentia, sine tali subiecto: dicuntur autem habere tunc aptitudinalem habitudinem ad tale subiectum, & inde indiuiduari. Veritas autem est, intrinsecè vnumquodque accidens esse tale indiuiduum ex vi suæ entitatis, & per illam distingui ab alio simili in specie, etiam si contingat habere habitudinem ad idem numero subiectum, eiq; inhærere, saltem successiuè: respectu vero naturalium agentium dicitur accidens indiuiduari à subiecto, non solo, sed talibus circumstantiis applicato; neque intrinsecè, & in facto esse, sed extrinsecè, & in fieri; quia, scilicet, à tali subiecto, & circumstantiis determinatur hoc agens naturale, ad efficiendum hoc: Deus vero non indiget extrinseco determinante; & ideo potest, quando, & quomodo voluerit, quodlibet indiuiduum producere; & ita potest creare indiuidua accidentia extra subiectum, & similiter conseruare: non nego tamen, esse probabile hoc accidens numero tantum dicere habitudinem ad hoc numero subiectum, quamuis è contrario non omne accidens, quod dicit habitudinem ad idem subiectum, sit idem numero; nec dubitari posse videtur, quin possit Deus simul & eodem loco creare duo accidentia numero distincta, habentia ordinem ad idem numero subiectum; sed de hoc alias.

Solutio ad quartum caute legenda est, & intelligenda; cum enim ait D. Thom. accidentia in subiecto non habere esse, non intendit negare propriam & accidentalem existentiam accidentium: id enim esset improbabile; sed solum docet, huiusmodi existentiam non conuenire accidenti, vt ei, quod habet esse, sed esse talem, quæ indiget sustentante, quod proprie dicitur (ait Diuus Thom.) habere tale esse

per talem formam, vbi clare concedit, formam accidentalem afferre esse secum, & cõferre illud tali subiecto. Vnde, cum subdit, accidentia post consecrationem habere esse, non intelligit acquirere nouam existentiam, vt aperte constat ex eodem ar. insequente, sed solum bonum modum habendi illam, ratione cuius dicuntur aliqualiter subsistere & esse composita ex esse, & quod est: quod magis in disputatione explicabimus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in hoc sacramento quantitas dimensiua panis, vel vini, sit aliorum accidentium subiectum.

4.d.12.q.1.a. 1.q.3.& 4: co.ca.62. col. 2.& c.64.& 1.Cor.11.lc. 4.co.5.in fin.

AD secundum sic proceditur. *Videtur quod in hoc sacramento quantitas dimensiua panis vel vini non sit aliorum accidentium subiectum. Subiectum enim accidentis non est accidens: nulla enim forma potest esse subiectum, cum subijci pertineat ad proprietatem materiæ. Sed quantitas dimensiua non potest esse subiectum aliorum accidentium.*

2. *Præterea. Sicut quantitas indiuiduatur ex substantia; ita etiam & alia accidentia. Si ergo quantitas dimensiua panis aut vini remanet indiuiduata secundum esse prius habitum, in quo conseruatur pari ratione & alia accidentia remanent indiuiduata secundum esse, quod prius habebant in substantia. Non ergo sunt in quantitate dimensiua, sicut in subiecto, cum omne accidens indiuiduetur per suum subiectum.*

3. *Præterea. Inter alia accidentia panis & vini, quæ remanent: deprehendentur etiam sensu rarum & densum, quæ non possunt esse in quantitate dimensiua propter materiam existentem; quia rarum est, quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus, densum autem, quod habet multum de materia sub paruis dimensionibus, vt dicitur 4. Physicorum.† Non ergo videtur, quod quantitas dimensiua possit esse subiectum accidentium, quæ remanent in hoc sacramento.*

Libr.4 text. 34.10.2.

4. *Præterea, Quantitas à subiecto separata, videtur esse quantitas mathematica, quæ non est subiectum qualitatum sensibilium. Cum ergo accidentia, quæ remanent in hoc sacramento sint sensibilia, videtur, quod non possint esse in hoc sacramento, sicut in subiecto, in quantitate dimensiua panis & vini remanente post consecrationem.*

Sed contra est, quod qualitates non sunt diuisibiles, nisi per accidens, scilicet, ratione subiecti. Diuiduntur autem qualitates, remanentes in hoc sacramento, per diuisionem quantitatis dimensiuæ sicut patet ad sensum. Ergo quantitas dimensiua est subiectum accidentium, quæ remanent in hoc sacramento.

Respondeo dicendum quod necesse est dicere, accidentia alia, quæ remanent in hoc sacramento, esse, sicut in subiecto, in quantitate dimensiua panis, vel vini remanente. Primo quidem per hoc, quod ad sensum apparet aliquid quantum ibi esse coloratum. & alijs accidentibus affectum, nec in talibus sensus decipitur. Secundò, quia prima dispositio materiæ est quantitas dimensiua; vnde & Plato posuit primas differentias materiæ, magnum & paruum. Et quia primum subiectum est materia, consequens est, quod omnia alia accidentia referuntur ad subiectum, mediante quantitate dimensiua (sicut & primum subiectum coloris dicitur esse superficies) ratione cuius quidam posuerunt, dimensiones esse substantiæ corporum, vt dicitur in primo Metaphys.* Et quia subtracto subiecto, remanent accidentia secundum esse, quod prius habebant, consequens est, quod omnia accidentia remaneant fundata super quantitatem dimensiuam. Tertio, quia cum subiectum sit principium indiuiduationis accidentium, oportet id, quod ponitur aliquorum accidentium subiectum esse aliquo modo indiuiduationis principium. Quantitas autem dimensiua est quoddam indiuiduationis principium: est enim de ratione indiuidui quod non possit in pluribus esse: Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo, quia non est natum esse in aliquo, & hoc modo formæ immateriales separatæ, per se subsistentes, sunt etiam per se ipsas indiuiduæ: Alio modo ex eo, quod forma substantialis vel accidentalis est quidem nata in aliquo esse, non tamen in pluribus, sicut hæc albedo, quæ est in hoc corpore.

Apud Arist. lib.1 Meta. tex 6.& 7.

Lib.1. tex 1. 9.& seq. 10 mo 3

Quantum igitur ad primum, materia est indiuiduationis principium omnibus formis inhærentibus; quia cum huiusmodi formæ, quantum est de se, sint natæ in aliquo esse, sicut in subiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia, quæ non est in alio, ideo nec forma ipsa sic existens, potest in alio esse.

Quantum autem ad secundum, dicendum est, quod indiuiduationis principium est quantitas dimensiua. Ex hoc enim aliquid est natum esse in vno solo, quod illud est in se indiuisum, & diuisum ab omnibus alijs. Diuisio autem accidit substantiæ, ratione quantitatis, vt dicitur in 1. Physic. Et ideo Lib.1.Phy. tex.ult. *ipsa quantitas dimensiua est quoddam indiuiduationis principium huiusmodi formis, in quantum scilicet, diuersæ formæ numero sunt in diuersis partibus materiæ. Vnde & ipsa quantitas dimensiua secundum se habet quandam indiuiduationem: ita quod possumus imaginari plures lineas separatas eiusdem speciei, differentes positione, quæ cadit in ratione huius quantitatis: conuenit enim dimensioni, quod sit quantitas positionem habens. Et ideo potius quantitas dimensiua potest esse subiectum aliorum accidentium, quàm è conuerso.*

Ad primum ergo dicendum, quod accidens per se non potest esse subiectum alterius accidentis, quia per se non est. Secundum vero quod est in alio, vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, in quantum vnum accidens recipitur in subiecto, alio mediante, sicut superficies dicitur esse subiectum coloris. Vnde, quãdo accidenti datur diuinitus vt per se sit, potest etiam per se alterius accidentis subiectum esse.

Ad secundum dicendum, quod alia accidentia et, iam secũdum quod erant in substantia panis, indiuiduabantur, mediante quantitate dimensiua. sicut dictum est. Et ideo potius In corp. art. *quantitas dimensiua est subiectum aliorum accidentium remanentium in hoc sacramento; quam è conuerso.*

Ad tertium dicendum, quod rarum & densum sunt quædam qualitates consequentes corpora ex hoc, quod habent multum vel parum de materia sub dimensionibus: sicut etiam omnia alia accidentia consequuntur ex principijs substantiæ. Et ideo, sicut subtracta substantia diuina virtute cõseruantur alia accidentia, ita subtracta materia, diuina virtute conseruantur qualitates materiam consequentes, sicut rarum, & densum.

Ad quartum dicendum, quod quantitas mathematica non abstrahit à materia intelligibili, sed à materia sensibili, vt dicitur 7. Metaphys. Dicitur autem materia sensibilis ex hoc, quod subijcitur sensibilibus qualitatibus. Et ideo manifestum est, quod quantitas dimensiua, quæ remanet in hoc sacramento sine subiecto, non est quantitas mathematica.* Tãquã

COMMENTARIVS.

RESpondet Diuus Thomas quantitatem panis vel vini esse subiectum aliorum accidentium, quæ remanent. Quæ assertio supponit duo principia; vnum est, quantitatem substantiæ esse specialem formam realiter ab illa distinctam, quæ separari & conseruari possit sine illa: de quo hic Diuus Thomas nihil dicit, sed tacite illud supponit, quod & nobis faciendum est, ne rebus philosophicis implicemur. Secundum principium est, quantitatem esse primam materiæ dispositionem; qua mediante recipit alias formas accidentales, ita vt proxime illi inhæreant, sicut

Quantitas in Eucharistia non est subiectum accidentium remanentium. D.Thom.

sicut color in superficie, vt ipsa experientia videtur ostendere: & potest etiam declarari, quia per eandem substantiæ quantitatem extenduntur aliæ qualitates, & omnes, quantitatiuas dimensiones recipiũt, & hoc non fit, quia informentur quantitate: ergo erit è contrario, quia illæ immediate inhæreant quãtitati. Ex his ergo optime concludit D. Thom. in ratione secunda, ablato subiecto primario, seu fundamentali accidentium, quod est substantia, solũ mutari quantitatem, quoad existendi modum, reliqua vero eodẽ modo manere in quantitate fundata: quia nullam aliam mutationem necesse est fieri ad veritatem huius mysterij. Et hoc confirmat in prima ratione satis probabili, & sensibili experientia, qua videmus manere ibi quoddam, quantum coloratum, &cæt. Tertiam vero rationem adhibet valde metaphysicã, quam pertractare non est necesse: inuoluit enim longam disputationem de principio indiuiduationis ab hoc loco satis alienam. Neq; in solutionibus argumentorum aliquid declarandum occurrit.

DISPVTATIO LVI.

De modo existendi accidentium panis & vini post consecrationem.

Disput 10 de Eucharistia.

DIximus in superioribus, hoc Eucharistiæ sacramentum ex parte materiæ duobus constare; corpore, scilicet & sanguine Christi realiter præsente; de quo hactenus dictum est; & accidentibus panis & vini; de quibus subinde dicendum sequitur. Duo autem in illis consideranda occurrunt. vnum est eorum esse, aliud, quo modo agant, & patiantur: illud prius declarabimus in hac disputatione; posterius vero in sequente.

SECTIO I.

Quæ accidentia panis & vini post consecrationem maneant sine substantia.

SVpponimus vt certum, manere aliqua accidentia panis & vini consecratione peracta, quod non solum fide certum est, vt patet ex Conc. Trident. sessio. 13. cano. 2. sed etiam sensibus est manifestum. Quamquam non defuerit vnus Petrus de Aliaco, qui dixerit, sensibus non satis iudicari, an illa sint vera, vel apparentia: possẽq; probabiliter negari: quod si verum est, nullum plane iudicium ob sensuum experimentum, potest esse certum, etiam in obiectis propriis ac per se ipsorum sensuum. Quo nihil potest dici absurdius: ad hanc ergo certitudinem satis est, vt naturaliter sit euidens ibi non posse esse deceptionem, & alioqui nullum sit fundamentum ad fingendum miraculum: præsertim, cum illud fingere contra fidem sit, & contra veritatem sensibilis sacramenti. Atq; hinc vlterius colligitur, hæc accidentia, quæ in hoc sacramento videntur, esse eadem numero, quæ in pane & vino præfuerunt: de quo minus certum existimari potest sensuum iudicium: quia non minori sensuum apparentia seu experimento videntur manere eadem numero accidentia in corpore mortuo, quæ immediate antea fuerant in viuo: & tamen multis Philosophis visum est, non esse eadem: nihilominus in præsenti res est euidentior: quia neq; in ipsis, neque in subiecto eorũ facta est aliqua naturalis mutatio, quæ sensibus, aut ratione naturali discerni possit: & est etiam res certa in doctrina fidei, vt patet ex Conc. Tridentino loco nuper citato, Florentin. in decreto Eugenij, Constantiensi sessione 8. Lateranens. in cap. Firmiter, de Summ. Trinitat. & ex communi traditione Sanctorum, quos supra retuli tractando de reali præsentia Christi in Eucharistia, & aliorum, qui referuntur de consecrat. distinct. 2. capit. Quia corpus, cap. Quia passus, cap. Forte, cap. Sanguis, cap. Hoc est, cap. Vtrum sub figura. Omnes enim docent, sub eisdem accidentibus corpus & sanguinem Christi contineri, sub quibus prius substantia panis & vini continebatur. Idemque docet Hugo de Sanct. Vict. 2. de sacrament. part. 8. capit. 7. Diuus Thomas hic, & supra quæstion. 75. articul. 5. & optimè 4. contra Gent. c. 36. Alens. 4. part. quæst. 40. Gabriel lection. 44. in Canon. & reliqui Theologi in 4. distinction. 12. Ratio vero seu congruentia huius est, quia in primis, ad rationem sacramenti necessarium fuit, vt sub signo sensibili Christus sumeretur. Secundò, quia oportuit CHRISTVM manere sub aliena specie, vt fides conseruaretur & exerceretur, propriis sensibus diuinam authoritatem præferendo: propter quod sacramentum hoc, quasi per Antonomasiam, dictum est mysterium fidei, quia in eo aliud videtur, & aliud traditur: vt dicitur in cap. Cum Marthæ, de Celebratione Missarum. Vnde, & vtile fuit, vt hoc mysterium infidelibus esset occultum: item fuit ratione sacramenti, vt posset manducari, & bibi: tum in ratione sacrificij, vt posset in altari offerri, & necessarium ad conuenientem vsum fidelium tum incruente immolari. Ad hæc autem omnia sufficiunt, & aptiora sunt eadem numero accidentia, quæ in pane & vino exiterunt, & facilius fuit, illa eadem conseruari, quam illis destructis, alia omnino similia sine subiecto creari: fuit etiam hoc magis expediens ad veritatem conuersionis, vt aliquid vtrique termino commune maneret: ac denique ipsa verba formæ hoc indicant, & ad suam veritatem requirunt, vt pronomen (Hoc) possit aliquod indiuiduum sensibile designare, quod in principio & termino prolationis idem sit, saltem per habitudinem ad eadem numero accidentia. Atque hinc vlterius concludo, & sumo vt certum, manere post consecrationem eadem numero accidentia, non solum quoad essentiam, sed etiam quoad existentiam, vel quia existentia (iuxta veram sententiam) nihil est, nisi actualis entitas rei: vnde fieri non potest, vt maneat eadem numero entitas essentiæ realis & actualis sub diuersis existentiis, vt in primo tomo de Incarnatione late tractaui: vel, etiam si demus, distingui in re ipsa existentiam ab essentia actuali, possẽque variari existentiam in eadem numero essentia, nihilominus hic nulla est necessitas, nec ratio probabilis ad hoc asserendum, & multiplicanda miracula, quia non magis pendet à subiecto existentia connaturalis accidenti, quàm essentia: vnde nulla est ratio, cur vna maneat, & non alia: & alioqui, saltem ex natura rei, vt essentia accidentis & cuiuscunq; formæ conseruentur eadem in indiuiduo, & in entitate sua, necesse est, vt eandem existentiam retineat: manent ergo eadẽ numero accidentia, quoad essentiam, & existentiam. Ex his autem, quæ diximus, non probatur, omnia accidentia panis & vini post consecrationem manere, sed solum aliqua, præsertim ea, quæ externis sensibus per se percipi possunt: & ideo explicandum superest, quod in hoc certo tenendum sit. Soto enim in 4. d. 9. q. 1. art. 5. censet esse errorem negare, quod maneant omnia accidentia panis & vini, etiam propriæ passiones: nam, licet Concilia indefinitè dicant, manere accidentia, seu (vt ipsa loquuntur) species panis & vini, tamen in huiusmodi locutionibus, quæ doctrinales sunt: indefinita æquiualet vniuersali. In contrarium vero est ratio nuper facta: item, quia multi existimãt, esse aliquas proprias passiones ita intrinsecas, vt non possint à subiecto separari: & quædam esse accidentia, quæ à substantia non distinguuntur, vt res omnino distinctæ, sed tantum, vt modi, qui etiam manere non possunt, destructo subiecto.

Trident. Alian. Concil. Flor. Constantien. Lateran. S. Thom. Alen. Gabriel. Hugo.

Dicendum est ergo primo, certum esse, ablata substantia panis & vini post consecrationem manere 1. Conclus.

omnia accidentia, quæ per se possunt sensibus percipi, hoc probant, vt dixi, omnia, quæ ex Conciliis & Patribus adduximus, & experientia ipsa, quæ necessaria fuit, vt mysterium fidei esset occultum: quia, si aliquod accidens per se sensibile non maneret; ergo posset hoc naturaliter cognosci quadam naturali, seu morali euidentia: nam, si ante consecrationem sentiretur, verbi gratia, odor vini, & statim post verba consecrationis prolata non sentiretur, esset humano modo euidens fuisse ablatum: ergo eodem modo esset euidens, ad præsentiam illorum verborum aliquam realem mutationem ibi esse factam: ergo mysterium consecrationis aliquo modo experimento cognosceretur. Quæ ratio potest eodem modo fieri in obiecto cuiuscunque sensus, imo & in communibus sensibilibus, vt figura, &c. Nam de iis etiam satis euidenter iudicat sensus, præcipue quando sunt satis applicata, & nullum intercedit impedimentum. Sed an sit eadem certitudo & euidentia de quantitate. Respondeo, loquendo in communi, esse eandem: quia hoc modo quantitas est vnum ex sensibilibus communibus: vnde euidenter percipimus manere aliquid extensum, habens molem, loco impenetrabile, & hoc vocamus quantum, & consequenter habens quantitatem: an vero illa quantitas sit aliqua res distincta à qualitatibus ipsis, & cõsequenter, an sit quantitas substantiæ, vel accidentium tantum, quæ manet, non potest sensibus percipi, neque in hoc est aliquid de fide certum, sed in opinione Theologorum versatur: est autem, vt in Commentario dixi, probabilius, vnam esse quantitatem substantiæ, & qualitatum omnium in ea existentium, quę est res ab omnibus illis distincta, quam necesse fuit in hoc sacramento manere: tum, vt omnes qualitates haberent corpoream molem, qua possent occupare locum, tangi, videri, &c. tum, vt retinerent in se coniunctionem aliquam, naturalemq; vnionem. Deniq;, vt essent loco impenetrabiles: nam hoc, reuera, habent ab huiusmodi, quantitate: nam, si hoc per se haberent, nulla posset naturalis ratio reddi, ob quam duæ albedines in duabus hostiis consecratis existentes essent inter se loco impenetrabiles, & tamen calor, & color, sapor, & odor, in eadem hostia possent in eodem loco penetrari: cũ sint tamen corporeæ & extensæ quatuor qualitates, sicut duæ albedines: quæ ratio applicari facile potest ad ostendendum, non habere accidentia quantitatẽ suam distinctam à quantitate substantiæ: & consequenter illam esse vnum accidens realiter ab omnib. illis distinctum.

2. Concluſ. Dico secundò; Non est certum manere post consecrationem alia accidentia panis & vini, præter prędicta per se sensibilia: probabilius tamen videtur, manere omnia, quæ habent entitatem propriam distinctam ab entitate substantię. Probatur prior pars: quia Concilia aut Patres non potuerunt habere aliquod certum fundamentum, præsertim Theologicum, ad id definiendum in eo sensu: ergo non sunt in eo sensu intelligẽdi: Antecedens patet, quia ad occultandum mysterium fidei nihil aliud est necessarium: neq; vllo experimento aliud constare potest: neq; etiam sunt alia principia, ex quibus colligi possit. Vnde ipsi modo loquendi hoc insinuarunt Concilia: nam hac ratione videntur appellasse hæc accidentia panis & vini, species sacramentales: scilicet, vel quia per species sensibiles percipi possunt, vel quia in externa specie eo modo substantiam referunt, quo sensibus percipi potest. Dices: fides docet in hoc mysterio fieri solam transsubstantiationem, per quam sola substantia desinit: ergo ex principio satis certo colligi potest, nullum accidens desinere.

Obiectio.

Solutio. Respondetur, negando consequentiam: nam, licet ex vi transsubstantiationis per se nõ desinat nisi substantia, quod tamen cum illa concomitanter desinat aliquod accidens, non repugnat transsubstantiationi: nam, quoad hoc, non videtur maior ratio de termino, à quo, quam de termino ad quem: nam transsubstantiatio, ita est ad substantiam, sicut ex substantia: & tamen huic rationi non repugnat, quod cum illo termino ad quem, concomitanter veniant accidentia: ergo similiter non repugnabit, quod concomitanter recedant, seu esse desinant cum termino à quo, saltem aliqua, si in eis est specialis ratio aut difficultas.

Obiectio. Aliter obijci potest, quia sunt in pane & vino quædam proprietates occultæ, quæ, licet non sint per se sensibiles, sunt tamen principia sensibilium dispositionum, quibus corruptio & generatio fit: ergo necesse est has manere: alioqui non essent æquè actiua sensibiliter accidentia, quæ manent: atque ita posset mysterium hoc sensibili experimento aliquo modo cognosci.

Solutio. Respondetur, hanc esse probabilem rationem, quæ iuuat ad posteriorem partem conclusionis probandam: non esse tamen certam: quia certum non est dari huiusmodi proprietates occultas: id enim præter alios Philosophos negat Claudius de Sainctes, repetition. 6. capite 2. quia temperamentum primarium qualitatum sufficit ad huiusmodi actiones: fortasse tamen probabilius est, huiusmodi proprietates esse admittendas. Vinum enim vehementius calefacit, quam solus formalis calor ipsius vini posse videatur calefacere: eis vero admissis, necessario fatendum est, manere in hoc sacramento: & prima conclusio intelligenda erit de accidentibus per se sensibilibus formaliter vel eminenter: nam, quod ad præsens attinet, eadem est vtrorumq; ratio, eademque necessitas, vt ratio facta probat.

Claudius.

Error. Nihilominus posterior pars conclusionis est conformis doctrinæ Conciliorum, Sanctorum, & Theologorum, eamque late probat Ferrariens. 4. contr. gent. cap. 65. Et probatur in hunc modum: quia omnia hæc accidentia, aut sunt quantitas, aut qualitates materiales, aut modi aliqui accidẽtales, qui cum quantitate, aut qualitate realiter identificantur, vt sunt Vbi quantitatiuum, figura, relationes aliquæ, & alia huiusmodi: sed ostensum est, quantitatem manere, & de quibusdam qualitatibus id est certum, vt dixi: est autem fere eadem ratio de omnibus: tum quia omnes inhærent proxime quantitati: vnde illa conseruata, conseruant eandem inhærentiam, qua possunt in esse conseruari: tum etiam quia ostensum est, manere omnes qualitates formaliter per se sensibiles, & omnes etiam proprietates occultas, quæ possunt esse principia similium qualitatum: at vero præter has qualitates, nullæ aliæ videntur posse excogitari in pane aut vino. Denique, quamuis aliæ esse fingantur, non erit difficilius, illas conseruari, quam cæteras: neque erit vlla specialis ratio, cur potius destruantur. Dices fortasse esse proprias quasdam passiones magis intimè pendentes à substantia. Sed hoc gratis dictum est: quia tam intrinseca proprietas materiæ, seu corporis est quantitas, quam esse potest vlla qualitas, respectu panis & vini: & similiter connaturales & intrinsecæ proprietates habent eandem naturalem vnionem & dimanationem, quam possunt aliæ qualitates habere: ergo eadem est omnium ratio. Tandem relationes, aut alij modi accidentales cum fundentur in quantitate, vel qualitate, eisque solis proxime adhæreant, non solum manere possunt, sed etiam necessario manent, manentibus quantitate & qualitatibus, nisi speciali actione corrumpantur: quod est extrinsecum, & per accidens ad transsubstantiationem, quam solam hic considerabamus. Loquimur autem de modis accidentalibus propriis, qui ad aliquod ex Prædicamentis pertinent: nam loquendo de modo inhærentiæ, hic manere non potest, vt infra dicam, saltem in quantitate, quia essentialiter est modus vnionis: de cuius intrinseca ratione est, vt

Obiectio.

Dubitat.

pendeat

pendeat à termino talis vnionis, qui in præsenti est substantia: & ideo, illa abiata, nō potest manere quātitatis inhærentia.

3. Concluſ. Dico tertio: Si qui sunt in substantia modi accidētales, qui non sunt re omnino ab illa diuersi, sed tantum modi ex natura rei distincti, hi non manent post consecrationem in hoc sacramento, huiusmodi esse possunt modus præsentiæ: modus vnionis materiæ ad quantitatem, & aliquæ relationes: de quibus omnibus ita sentiunt Scot. Duran. Gabr. & alij, dicta distinct. 12. nam, licet diuersis vtantur vocibus, scilicet, relationum transcendentalium, aut prædicamentalium, aut respectuum extrinsecus aduenientium, vel modorum: illis tamen omnibus eandem rem significant: ratio autem omnium esse debet, quia huiusmodi accidentia conseruari non possunt, destructa substantia. Sed in huius rei reddenda ratione laborant prædicti authores: quia etiam de his accidentibus dici potest, essentiam eorum non esse actu in esse, sed aptitudine, & consequenter posse conseruari sine subiecto. Dico tamen non esse eandem rationem de his, & de reliquis. Nam cætera accidentia, aut ex propria ratione sua secum afferunt propriam entitatem, & realitatem, in qua possunt cōseruari: vt sunt quantitas & qualitas: aut sunt modi huius entitatis, quæ est quantitas vel qualitas, in qua sufficienter cōseruari possunt: hi autem modi, de quibus agimus, ex proprio conceptu non afferunt propriam entitatem: & ideo essentialiter requirunt entitatem, quam immediate afficiant, vt conseruari possint: illa autē entitas est substantia, quę cum includat in sua essentiali ratione, quod sit substantia, nullo modo conseruari potest, ratione substātiæ destructa. Fit enim hoc metaphysicum principium obseruandum: In omni re, quæ variis modis affici potest ex natura rei ab illa distinctis, dari vnam rationem essentialem, & inuariabilem, sine qua talis res conseruari nō potest, quamuis in cæteris rationibus, & modis possit esse varietas. Ex quo fit, vt res illa manere possit in rerum natura cum sua ratione formali essentiali sine aliis rationib. modificantibus ipsam, non possit autem manere sub ratione alicui⁹ modi, sine primaria ratione essentiali tali entitati: & consequenter fit, vt nec modus possit manere sine tali re, quā modificat: quia cū per se non constituat propriam entitatem, essentialiter pendet ab entitate sui subiecti, & cum sit tantum modus, non inhæret per aliū modū, sed per se ipsum vnitur: vnde fit, vt in suo cōceptu includat actualem vnionem, & non tantum aptitudinalem.

Scotus. Durand. Gabriel.

Difficultas quæ circa quantitatem separatam à substantia.

SECTIO II.

Quænam mutatio fiat in quantitate, vt possit sine subiecto cōseruari.

AD explicandum modum, quo sacramentales species sine substantia existunt, à quantitate incipimus, quæ est cæterorum fundamentum: nam de illa certius est, sine subiecto manere: quia in nulla substantia esse potest, vt in art. 1. D. Thomæ satis probatum est, neque est aliud accidens quantitate prius, in quo ipsa subiectari possit, vt per se constat ex Philosophia: nec deniq; inter substantiam & accidens aliquod medium excogitari potest, quod sit quantitatis subiectum. Quocirca, cum de fide sit, accidentia in hoc sacramento manere sine subiecto, vt vniuersa Ecclesia sentit, & Concilia citata definiunt, quod saltem de tota collectione accidentium verum esse, necesse est, vt supra diximus: maxime verificandum est de illo accidēte, quod est quantitas. Cum ergo certū sit, quantitatem sine subiecto manere in eadem entitate numero quoad essentiam, & existentiam, vt dictum est supra, explicandum superest, quæ mutatio in ea sit necessaria, vt ita conseruetur: id est, quare priuetur, aut quid ei addatur, aut in fieri, quoad actionem, & dependentiam, per quam sic constituitur, & conseruatur, aut in facto esse, quoad modum per se existendi.

1. opinio circa illam. Prima sententia esse potest, nullam prorsus in ea muratione intrinsecam fieri, neque priuatiuam, neque positiuam, neq; in fieri, neq; in facto esse: sed solum destrui subiectum, & inde quasi per extrinsecam denominationem dici manere per se sine subiecto: qui modus dicendi plures partes includit, quas omnes simul non inuenio apud aliquem authorem, & ideo oportet singillatim de eis dicere. Primo itaq; negat hæc opinio, priuari quantitatem aliquo reali modo, quem in subiecto suo habet: quia in subiecto nihil habet, nisi entitatem suam: id est, essentiā, & existentiam, quā Deus conseruat, non cōseruando subiectum, sicut posset conseruare tectū domus immutatum, destruendo fundamenta, & parietes: & tunc nihil positiuum auferret à tecto, sed solū per destructionem aliorum diceretur conseruare tectum, quasi per se sine fundamentis, quibus nitatur. Dices, priuari quantitatem inhærentia: Sed contra: nam etiā in prædicto exemplo posset dici tectum priuari contactu, & sustentatione: sicut autem his verbis non significatur aliqua res intrinseca, qua tectum priuetur, sed denominatio, &, ad summum, quædam extrinseca causalitas: ita per illud verbum (inhærentia) nulla res denotatur intrinseca quantitati, sed cum existētia eius connotatur subiectum, illam sustentans & coseruans: dicitur ergo auferri inhærentia, ablato subiecto, non quia à quātitate tollatur aliquid præter subiectum, sed quia illa denominatio, seu cōnotatio tollitur: id est, quia illa existētia iam non conseruatur ab eodem subiecto, in quo prius nitebatur.

Secundo negat hæc opinio addi quantitati à subiecto separatæ modum aliquem positiuum, quo per se existat, sed à sola negatione subiecti sic denominari. Hoc opinatur Scot. d. 12. qu. 1. & 6. inclinant Richard. art. 1. q. 1. Palud. q. 1. & tertia. Marsil. qu. 9. ar. 4. ad 4. indicat etiam Soto, d. 10. q. 2. art. 2. impugnat enim Caiet. contrarium sentientem. Et D. Tho. hic, cū solum dicat accidentia conseruari sine subiecto, diuina virtute sustentante: nullum alium positiuū modum ponere videtur. Et probatur, quia hic modus positiuus, nec facile intelligi potest, neque est necessarius: nam ex præciso conceptu negationis subiecti, & inhærentiæ satis denominatur accidens esse per se: non est ergo superflue multiplicandus hic modus: sicut anima rationalis, cū separatur à corpore per solam negationem vnionis, seu informationis, dicitur per se esse, seu separata: nam, licet aliqui censeant illi addi positiuum modum subsistendi, tamen Scotus illum negat, & saltem probabilius est illum non accipere ratione separationis, sed eundem habere etiam in corpore: quia natura sua est res subsistens: ac denique, licet antea illo modo careret, & postea ex separatione resultaret, illud esset ex speciali ratione: quia anima natura sua conseruatur separata: & ideo positiue subsistit, & quasi se ipsam sustinet; quātitas autem non est nata ex se sic existere, sed tantum virtute agentis extrinseci separata durat: & ideo nullum intrinsecum modum requirit, sed solum extrinsecum influxum causæ agentis. Possumus autem in fauorem huius sententiæ argumentari: nam hic positiuus modus in quantitate videtur impossibilis: quia, si talis modus adderetur quantitati, necessario futurus esset accidentalis: sed huiusmodi esse non potest: ergo. Maior patet, tum ex principio fidei: quia in accidentibus Eucharistiæ nihil substantiale manet, nec denuo ponitur præter Christū: tum etiam, quia cum quantitas sit accidens, non est capax modi substantialis: neque è contrario substantialis modus separabilis est à substantia, quam adæquate respicit, non vt res distincta, sed vt modus tantum, vt à fortiori patet ex dictis in fine sectionis

Scotus. Richard. Palud. Marsil. Soto.

præcedentis. Minor autem patet, quia nullum potest esse accidens, cui ex natura sua repugnet inesse subiecto. Est enim hoc contra essentiam accidentis: huic autem modo intrinsece repugnat inhærere: quia, cũ sit modus per se existendi, habet quasi formalem effectum directe & immediate actuali inhærentiæ cõtrarium: sicut è conuerso actuali inhærentiæ repugnat vt per se sit.

Tertio negat hæc opinio mutari in quantitate actionem seu dependentiam, per quam in esse conseruabatur, quod duobus modis defendi potest: primo coniungendo hanc partem simul cum præcedentibus, vt, si concludatur, nullam in quantitate fieri mutationem: & in hoc sensu fundari debet, quia Deus eadem omnino actione, qua conseruat quantitatem in subiecto, potest illam conseruare sine subiecto, solum continuando eandem actionem seu influxum, ergo nihil aliud est necessarium. Antecedens declaratur, altero è duobus modis: prior est, quia quantitas, præsertim si est in materia prima, non conseruatur ab illa effectiue, sed tantum materialiter: ergo solus diuinus influxus sufficiens est in genere causæ efficientis ad conseruandum quantitatem. Suppono enim, nullam aliam causam secundam efficientem per se interuenire in hac actione: ergo, si Deus illummet influxum conseruat, sufficiet ad quantitatem sine Subiecto conseruandam, miraculum solum in hoc consistet, quod ille fluxus non est quantitati debitus, nisi in Subiecto: Deus autem vult illum, etiam extra Subiectum dare, & iuxta hunc modum nulla mutatio actionis, seu dependentiæ huic interuenit, nec positiua nec negatiua. Alio modo declaratur ab aliquib. illud antecedens: Nam in omni re creata est intrinseca & essentialis dependentia à Deo, per quam solam potest sufficienter è nihilo educi, quia est vera creatio, & per eandem solam potest similiter in esse conseruari: quantitas ergo cum sit forma creata, habet hanc dependentiam essentialem à Deo, etiam cũ inhæret Subiecto, quamuis præter eam habeat aliam dependentiam non essentialem, per quam educitur de potentia Subiecti, seu conseruatur dependenter ab illo: ergo cum separatur à Subiecto, sufficienter conseruari potest per priorem dependentiam essentialem, absque vlla noua actione: Vnde iuxta hunc modum hic quidem non interuenit positiua mutatio, sed additio noui influxus, sed intercedit priuatiua mutatio, seu ablatio illius actionis, qua conseruabatur quantitas dependenter à materia, quasi per cõtinuatam eductionem ex illa, repugnat enim esse actionem eductiuam, vbi non est Subiectum. Vnde tandẽ fit (quod mirabile est) minori influxu, seu paucioribus actionibus conseruari quantitatem sine Subiecto, quam in illo.

Aliter vero principalis modus negandi specialem actionem nouam, qua conseruetur quantitas separata, insinuatur à Caiet. hic: supponit tamen principiũ contrarium, quoad secundam partem supra tractatam, scilicet quantitati separatę addi positiuum modũ, quo per se existat, quo addito, dici naturali modo posse quantitatem conseruari, sicut antea conseruabatur in subiecto per idem genus actionis, & dependentiæ, quia modus ille supplet vicem Subiecti, & dat quandam substantialem vim quãtitati: & ideo quãuis supernaturaliter accipiat illum existendi modum, tamẽ illo supposito (ait Caiet.) naturaliter conseruatur.

Quantitas à subiecto separata priuatur modo positiuo reali & intrinseco.

Dico primo, quantitatem separatam priuari positiuo, reali & intrinseco modo, quẽ in Subiecto habebat, qui appellatur actualis inhærentia, seu modus vnionis. In hac conclusione videntur consentire auctores citati in secunda parte præcedentis opinionis & alii statim citandi, quia hæc inhærentia, vel vnio non est in quantitate sola denominatio à Subiecto, sed internus modus eius, quod sic patet, quia in omni composito ex partibus seu actu & potẽtia, realiter distinctis, præter entitates partium seu componentium, vnio est aliquid reale distinctum ab illis, & in vtroque, vel altero eorum intrinsece existens: ergo idem dicendum est in hoc composito ex materia & quantitate: ergo talis modus vnionis, vt minimum, esse debet intrinsecus quantitati, siue alius correspõdeat in materia, siue non: ergo necesse est, quantitatẽ, cũ separatur à Subiecto, priuari hoc intrinseco modo. Primum antecedens cum prima consequentia probatur, quia est omniũ eadem ratio, positis enim rerum natura, materia & anima, Verbo & humanitate, quantitate & substantia non resultat compositũ nisi aliquid aliud addatur, nimirum quod illa sint vnita: ergo hoc addit aliquid præter vnibilia, quod nõ potest esse, nisi in illis, vel aliquo illorum. Nec potest dici, solum addi intimam præsentiam & indistantiã eorum inter se, nam existente huiusmodi præsentia potest non esse vnio, vt euidenter patet in Verbo & humanitate, & in Angelo intime existente in corpore, & eodem modo posset Deus ponere animam intime præsentem corpori & non informantem illud: & hoc discursu in materia de Incarnatione probatum est, vnionem hypostaticam esse aliquid ex natura rei distinctum à Verbo, & humanitate, & necessario esse in humanitate, cum non possit esse in Verbo.

Iam ergo probatur secunda consequentia: quia, si modus vnionis inter materiam & quantitatem non est in materia prima, seu substantia, necesse est, vt sit in quãtitate: suppono enim hanc vnionem non posse esse aliquam rem, seu formam habentem propriã entitatem omnino realiter distinctam ab vtroq; cõponente, seu vnibili, sed tantum posse modum quẽdam illorum, vel alterius eorum, tum, quia est superuacaneum addere nouã entitatem, cum modus hic sufficiat ad discursum factum, tum etiam, quia ad vniendam illam formam requireretur alia vnio, cum enim esset entitas distincta, esset separabilis ab vtroq; extremorum, tum denique quia alias non immediate vnirentur talia vnibilia inter se, sed in illo tertio quod in præsente dici non potest, quia quantitas & substantia immediate vniuntur, sicut actus & potentia: de qua re legi possunt, quæ de vnione humanitatis ad Verbum diximus in primo tomo: nam, quoad hoc, habent præsentem proportionem. Si vero quis contendat, vnionem hanc esse intrinsecum modum in subiecto ipso seu materia: esto, hoc ita sit, non propterea negari potest consequenter, etiam ex parte quantitatis esse modum ipsi intrinsecum, tum, quia, non repugnat, vniones quasi partiales esse in vtroq; componente, quando vtrumque mutabile est: hæc enim sola ratione in Verbo diuino negatur partialis vnio: quia immutabile est, & noui modi incapax: hic autem vtrumque componentium est mutabile, neque est maior ratio, cur in materia hic modus sit intrinsecus, quam in quantitate, tum etiam, quia quãtitas magis pendet à substantia, quam è conuerso, ergo hæc vnio, quæ est cum dependentia, & ideo inhærentia dicitur, magis esse debet in forma, quæ pẽdet, quam in subiecto, à quo pendet. Denique, quia vnio formæ ad subiectum fit per actionem magis intrinsecam ipsi formæ, quam subiecto: hic autem quantitas est forma accidentalis substantiæ: est ergo illi intrinsecus modus vnionis, seu inhærentia ad substantiam.

Atq; hinc euidens relinquitur vltima illatio: quia implicat contradictionem, destructo altero, vnibilium manere vnionem: destructa ergo substantia nõ manet in quantitate vnio, quam cum illa habebat: quid autem hic modus sit, non spectat ad hũc locum explicare, nam commune est omnibus accidentibus, imo & omnib. vnionibus, & ideo, vt supra dixi, quæ de vnione ad Verbum tractaui, applicari possunt ad reliquas, proportione seruata: ostendi autem, hunc modum non esse relationem secũdum esse, sed modum

dum absolutum; quamuis per modum relationis explicari soleat, propter dependentiam, quam habet non solum à subiecto, sed etiam ab altero extremo, cum quo fit vnio, propter quod fortasse ab Scoto vocatur relatio extrinsecus aduenies. Qui tamen sine causa dicit, hanc inhærentiam quantitatis pertinere ad prædicamentum passionis: passio enim consistit in fieri, seu in actuali mutatione subiecti; hæc autem inhærentia habet esse permanens & in facto esse, & ad illud potius terminatur actio, seu passio vnitiua, quamuis in accidentibus, quæ connaturali modo fiunt, hæc actio non sit distincta ab illa, quæ fit ipsamet entitas formæ, quæ vnitur, hic ergo inhærentiæ modus, prout est in quantitate, ad prædicamentum quãtitatis reuocatur, quia spectat ad formalem causalitatem: & idem est, proportione seruata, in cæteris accidentibus: in communi vero ad nullum prædicamentum spectat, sed est veluti transcendens, quod pluribus prædicamentis commune est. Ad fundamentum autem contrariæ partis præcedẽtis opinionis iam responsum est: falsum esse, quod sine probatione assumit. exemplum autem illud de parietib. & tecto non est simile: tum, quia ibi non est formalis & intrinseca vnio, sed localis tantum propinquitas, & contactus: tum etiam, quia ibi non est propria causalitas intrinseca, sed solum resistentia quædam, qua vnũ impedit aliud ne à suo loco illud depellat: quod si est aliqua causalitas effectiua, tantum erit respectu illius Vbi, in quo tectum detinetur, & hanc necesse est mutari, mutato sustentante, & per alterius efficientiam suppleri.

Probabile est quantitatem separatã recipere modo posse quo perficitur. D. Thomas

Dico secundo: Probabile est, quantitatem, quæ separata conseruatur, positiue mutari recipiẽdo modum per se essendi, actnali inhærentiæ repugnantem. Hanc conclusionem dico tantum esse probabilem, quia demonstrari non potest: & opinio Scoti non difficile posset defendi: hæc tamen mihi magis probatur: quia videtur esse opinio D. Thomæ, artic. 1. ad 4. dicit enim, in quantitate separata esse nouam cõpositionem ex esse, & quod est, vbi non loquitur de compositione de esse & essentia, quia hæc etiam erat in quantitate inhærente: item quia indicat, hanc cõpositionem aduenire ipsi existentiæ; non potest autem intelligi compositio, nisi addatur aliquid, quod cum præexistente compositionem faciat. Vnde articulo 2. ad primum, dicit, diuinitus, dari accidentibus, vt per se sint, & in 4. d. 12. quæst. 1. artic. 1. quæst. tertia, dicit dari quantitati, vt per se subsistat, & ita *Cæt. Ferr. Richard.* explicant & defendunt Caietan. hic, Ferrar. 4. contra gent. capite 66. Richard. artic. 14. pag. 295. Rationes, quas Caietanus adducit, sunt ad explicandam necessitatem: & vtilitatem huius positiui modi ex effectibus eius: & omnes huc tendũt, quod posito hoc modo, quantitas naturaliter conseruabitur separata; sine hoc autem modo erit violẽter. Rursus, posito hoc modo, absque nouo miraculo poterit sustentare reliqua accidentia, & noua recipere, & vicem materiæ subire, vt pati possit & transmutari, præsertim in raritate & densitate, quæ intrinsecam habitudinem dicunt ad materiam. Denique, posito hoc modo, potest quantitas esse principium non tantum vt quo, sed vt quod: quia iam non tantum erit quo aliquid est, sed etiam id, quod est: secluso autem hoc modo non possent hæc fieri sine multis miraculis. Deinde adhibet Caietanus varia exempla, quibus hoc explicet & suadeat, quæ vel magis obscura, vel minus certa sunt, quam id, de quo agimus; & ideo illa omitto.

Vt autem huius conclusionis sensus, & vis rationis intelligatur, aduertendum est, duob. modis posse intelligi addi aliquid quantitati separatæ, vt per se sit: primo, vt id, quod additur, sit res aliqua ex se habens propriam entitatem realiter à quantitate distinctam: secundo, vt solũ sit quidam modus ex natura rei, seu formaliter distinctus à quantitate: nõ tamen addens propriam entitatem omnino realiter distinctam: prior sensus tribuitur Henric. quodl. 4. q. 7. 16. & 36. & quodl. 8. quæstione 37. sed reuera, id non docet. Caietanus vero, quamuis non distincte sic explicet suam sententiam, tamen indicat illam, tum in discursu & rationibus suis: dicit enim, hanc entitatem supplere vicem materiæ, & esse quasi instrumentum eius, sicut semen, aut calor est instrumentũ substantiæ, licet in alio genere: tum etiam, quia supra dixit, subsistentiam naturæ substantialis esse entitatem omnino realiter distinctam ab illa: videtur autem hic cum eadem proportione loqui. Ego vero non loquor in hoc sensu in conclusione posita, nec mihi videtur verisimilis: quia nulla est necessitas talis entitatis: omnia enim, quæ Caietanus accumulat, in quocunque sensu non admodum vrgent, in hoc vero nihil omnino suadent: nam quantitas proprie non est principium agendi, nisi quatenus sustentat qualitates, quæ sunt principia agendi: non ergo magis indiget hac entitate ad hoc munus agendi quam ad illud substentandi: ad sustentandum autem solum necesse est, vt ipsa quantitas in sua entitate & existentia conseruetur: nam, quacunque ratione id fiat, naturaliter, & sine nouo miraculo sequitur, vt sustentet reliqua accidentia: quia quantitas per suam entitatem recipit, & in se habet inhærentia reliqua accidentia: ergo hoc ipso, quod entitas quantitatis conseruatur, conseruabit in se reliqua accidentia sibi inhærentia, quod est sustentare illa, & per eandem entitatem suam similiter conseruatam poterit alterari, seu transmutari secundum hæc accidentia: quia idem potest esse principium recipiendi in fieri, quod est principium retinendi, seu sustentandi formam in facto esse, ad quam terminatur illud fieri: omnes autem transmutationes, quæ in quantitate separata fiunt, terminantur ad qualitates, quæ in illa recipiuntur: nam ad formam substantialem ipsa proprie non transmutatur, vt inferius dicam.

Henricus.

Igitur ad hæc omnia non magis indiget quantitas illa entitate, quam ad existendum separata: ergo ex illis omnibus non potest probari necessitas talis entitatis; neque etiam probatur ex sola conseruatione quantitatis separatæ in existentia sua; nam sine tali entitate facile concipitur quantitas existens per influxum Dei sine subiecto; Imo non facile intelligitur, quomodo entitas illa deseruire possit ad sustentandam quantitatem: inquiro enim, an illa sit substantia, vel accidens. Primum dici non potest secundum fidem: quia in speciebus consecratis nulla est substantia præter Christum: hæc autem entitas, cum per se dicatur afferre propriam realitatem distinctam à cæteris, si substantialis est, erit vera substantia, & cum materialis sit, erit, aut materia, aut forma, aut compositum; si autem dicatur esse accidens, erit vera ac propria accidentalis forma, cum dicatur habere propriam entitatem: potius ergo indigebit ipsa alio sustentante, quam sustentare possit quantitatem; redibitque de illa quæstio, quomodo per se sit, atque ita poterit in infinitum procedi: item orietur quæstio, in quo genere causæ sustentet illa entitas quantitatem, nam, si id faciat in ratione subiecti, seu materialis causæ, erit quantitas inhærens, & non per se: si in ratione efficiẽtis, est impertinens, nam ad hoc sufficit virtus diuina, vt principalis, & virtus verborum, seu Corporis Christi, vt instrumentalis: si vero solum est in ratione termini, impertinens etiam est res sic distincta, sed sufficit intrinsecus modus, sicut alias dictum est de subsistentia substantiali.

Tandem illa entitas, cum materialis sit, debet esse extensa, & corpoream molem habere; ergo necesse est, vt per quantitatem illam habeat: ergo oportet, vt, vel quantitas illi inhæreat, quod omnino falsum est: vel illa inhæreat quantitati, quod

huic

huic positioni repugnat, cum dicatur ipsa sustentare quantitatem. Conclusio ergo posita à nobis est in posteriori sensu; & quamuis etiã in illo non satis probetur illis coniecturis Caietani, vt ostendi potest applicando discursum factum, est tamen per se facilis, & valde credibilis: primo ex proportione ad subsistentiam substantiæ: est enim illa realis modus positiuus, quo natura substantialis terminatur, vt per se sit: cum ergo hic quantitas separetur, vt per se sit, verisimile est, illi dari realem modum proportionatũ; nam, per se esse, non dicit tantum priuationem: alias vix posset probari, subsistentiam esse plus, quam priuationem. Secundo, quia hi modi non distincti realiter à rebus, sed tantum ex natura rei, facile in eis resultant, quando priuãtur aliis contrariis modis: imo sæpe experimur, non auferri vnum ex his modis, præsertim connaturalem, nisi addito alio oppositio; nec facile intelligimus posse aliter fieri: sic enim aufertur ab humanitate Christi modus subsistentiæ, posito in illa modo vnionis ad Verbum: & à quantitate Corporis Christi aufertur modus extentionis in ordine ad locum, posito modo indiuisibiliter existẽdi in loco: sicut etiam in naturalibus non aufertur à corpore quanto vnum Vbi, nisi detur aliud: neque à corpore sedente, vel stante aufertur talis situs, nisi detur alius: & è linea recta non aufertur rectitudo, nisi detur obliquitas, vel similis modus: sic ergo, cum à quantitate auferatur inhærentia, quæ est modus politiuus connaturalis illi, verisimile est, dari illi in alium modum immediate oppositum, quo per se sit.

Tertio, hoc maximè declaratur in his modis, qui sunt veluti vltimi termini illius rei, quam afficiunt: nam ablato vno, statim resultat alius, ne res sine termino maneat: sic diuisa linea, & ablato puncto continuante, resultant alij terminales; & hac ratione non potest quantitas priuari vna figura, quin aliam recipiat: quia figura est, quasi terminus quantitatis: sic etiam subsistentia est terminus existentiæ substantialis & ideo non aufertur, nisi addito alio termino, media vnione; è contrario vero inhærentia suo modo est connaturalis terminus existentiæ accidẽtalis: & ideo non aufertur, nisi addito alio termino oppositio, quẽ vocamus modum per se essendi. Tandem, quicquid sit, an hoc sit simpliciter necessarium in ordine ad potentiam Dei absolutam, negari non potest, quin sit possibilis; quæ est enim repugnantia. Nam quæ supra insinuabatur in fauorem Scoti, scilicet, quod repugnet, modum accidentalem carere naturali ordine ad subiectum, reuera nulla est, tum quia statim ostẽdemus necessario esse concedendum in quantitate separata alium modum habentem huiusmodi naturam: tum etiam, quia, licet hic modus non possit esse connaturalis formæ accidentali, supernaturaliter tamen potest ei aduenire: quia Deus potest facere, vt accidens aliquliter participet modum existendi substantiæ per quẽdam modum, qui formaliter, (vt sic dicam) similitudinem habeat cum substantiali modo: materialiter autem & entitatiue sit accidẽtalis, ad quod satis est, quod afficiat & terminet entitatem accidentalẽ, quamuis aliud subiectum non respiciat. Quod si hic modus est possibilis, negari non potest, quin perfectiori ratione separetur quantitas affecta illo modo, quam per solam negationem inhærentiæ, quia ille modus aliquid perfectionis affert, imo maioris perfectionis videtur, quam inhærentia propter maiorem cum substantia similitudinem. Atque hoc sensu fient probabiles coniecturæ Caietani; præsertim illa, quod quantitas sic terminata, minus violenter erit, magisque connaturali modo, meliusque dispositia ad actiones & passiones, nec solum erit actu nõ inhærens subiecto, sed etiam erit incapax inhæsionis ex vi talis modi existendi, quem habet, in quo intelligitur differre ab anima separata, nam hæc licet careat actuali informatione, non tamen habet positiuum modum repugnantem informationi: vnde quoad id completa manet; & quasi interminata, & violenter: quantitas vera separata recipit modum incompossibilem inhærentiæ, vt secundum eum statum terminata maneat, & in statu, quasi connaturali suppositio miraculo. Denique hic modus necessarius est, vt possit quantitas per positiuam actionem separari à substantia, quod supra diximus conuenientius dici, ad vitandam in hoc mysterio substantię annihilationem, meliusq; rationẽ conuersionis, & transsubstantiationis explicandam. Argumenta vero facta in fauorem opinionis Scoti in his, quæ diximus, soluta sunt.

Quantitas à subiecto separata manet.

Dico tertio: Cum quantitas à substantia separatur, necesse est actionem mutari, qua conseruatur à Deo, ita vt cesset actio, qua prius in substantia conseruabatur, & per nouam aliam in se conseruetur. Ad hanc conclusionem probandam suppono primo: eo conquantitatem, & omnem formam, quæ in subiecto, & dependenter à subiecto à Deo conseruatur, vnica tantum actione conseruari; vanum est enim plures actiones conseruatiuas totales fingere, cum vna sufficiat. Inauditum etiam est, formam, quæ educitur de potentia subiecti, simul per aliam actionem vere ac proprie creari: hoc enim modo fieri ex natura sua proprium est animæ rationalis: alioqui, sicuthæc conseruatur separata, ita aliæ naturaliter conseruarentur, quia, licet cessaret actio conseruatiua ex subiecto, non tamen conseruatiua per modum creationis: quæ per se sufficere dicitur, & non est cur pẽdeat ab alia actione, cum tantum concomitanter se habeant. Quod autem dicebatur de depẽdentia essentiali, intellectum de vnica & determinata dependentia actuali per modum creationis, falsum omnino est, vt supra etiamattigi tractando de sacramentis in genere. Secundo suppono, actionem qua cõseruatur quãtitas dependenter à subiecto, vel extra subiectum, tãtum inter se differre, quantum differunt generatio seu eductio formæ de potentia materiæ, & creatio eius: ita enim inter se comparantur actiones conseruatiuæ, sicut productiuæ inter se; nam conseruatio per se & in eodem ordine, nihil aliud est, quam actio productiua durans: sed productio quantitatis extra subiectum esset creatio, quia esset productio ex nihilo: productio vero quantitatis in & ex subiecto, non est creatio, sed eductio talis formæ de potentia subiecti, alterationi seu potius augmentationi similis. sunt ergo illæ actiones inter se omnino diuersæ: ergo eadem diuersitas est inter actionem, qua quantitas conseruatur separata, vel dependenter à subiecto: nã illa est ad modum creationis, hæc ad modum eductionis, cum quantitas ex natura sua à materia pendeat. Ex his ergo manifeste concluditur assertio posita, nam, ablata materia, necesse est, tolli actionem, qua in ea quantitas conseruabatur: tum, quia per illã solum conseruabatur quantitas dependenter à materia: tum etiam, quia illamet actio essentialiter pendebat à concursu materiæ, in hoc enim differt ab actione creatiua: nec̃q; ad hanc actionem potest quicquam conferre modus per se essendi datus quantitati: tum, quia ille nullo modo habet vicem causæ materialis, respectu talis actionis: tum etiam, quia ille modus ordine naturæ supponit existentiam quantitatis, vt possit illam terminare, & consequenter, et iam supponit actionem, per quam conseruatur: non est ergo illa actio eadem, quæ antea erat cum cõcursu materiæ: oportet ergo, vt sit alia per modum creationis, quæ, nec sit ex subiecto, nec sit quantitati connaturalis. Atque ita facile intelligitur, quomodo Deus suppleat causalitatem subiecti per nouam actionem altioris ordinis: intelligitur, etiam hanc actionem esse aliquid ex natura rei distinctum à quãtitate ipsa, cum possit illi aduenire, & ab illa separari: est ergo modus eius, de quo negari non potest, quin nullam dicat habitudinem ad subiectum, sed solum

ad

ad terminum, qui est quantitas ipsa: quia actio creatiua intrinsece & essentialiter postulat independentiam à materiali causa.

SECTIO III.

Vtrum alia accidentia panis & vini, quæ cum quantitate manent post consecrationem, mutent existendi modum.

QVæstio intelligitur de qualitatibus, quæ proprias entitates habent. Nam de relationibus & alijs modis nulla est difficultas, quin in suis fundamentis maneant. De qualitatibus ergo Nominales consequenter dicunt, omnes mutare existendi modum, & manere per se separatas: quia negant esse vnam aliquam quantitatem substantiæ, quæ maneat, in qua reliqua accidentia possint inhærere, & non est vlla ratio, ob quam vna qualitas magis in alia sit, quam è contrario. Ita Ocham tract. de Euchar. c. 28. & in 4. q. 7. Aliaco q. 5. Maior, d. 12. q. 2. Gab. lect. 44. in Canon. At vero Marsil. in 4. q. 9. artic. 2. admittens, propriam quantitatem à substantia distinctam, negat, qualitates manentes in ea inhærere; fortasse, quia existimauit, cum hæ omnes sunt in subiecto, neutram alteri inhærere: quia nihil potest substare, nisi quod subsistit, vt Arist. indicat 4. metaph. text. 14. & patet, quia nullum afferri potest signum huius inhæsionis: nam, sicut quantitas est alba, ita albedo est quãta: ergo vel mutuo sibi inhærẽt, quod est impossibile, vel neutra alteri, cum sit æqua ratio: solum ergo, quia in eodem subiecto vniuntur, mutuo se denominant. Atq; hinc necessario sequitur qualitates omnes mutare existẽdi modum: quia amittunt inhærentiam, quã in substantia habebant. Vnde concludit Marsil. acquirere modum per se essendi. Posset autem alius fingere, quod, licet ex natura rei non inhæreant quantitati, postea vero diuinitus fit, vt inhæreant: ita vt nõ mutent inhærentiam in per se existentiam, sed vnam inhærentiam in aliam, vt maneant magis vnita & colligata quantitati, & vt hæc subeat vicem materiæ, possitq; alterationibus subesse.

Dico primo, qualitates panis & vini post consecrationem inhærere quantitati. Ita D. Thom. hic & in 4. d. 12. vbi Bonauent. art. 1. q. 3. art. 2. q. 3. Richard. art. 1. q. 2. Scotus, q. 2. & 5. Durand. q. 1. Paludan. qu. 3. Capr. Soto, & alij moderni. Alens. 4. par. qu. 40. memb. 1. & 2. Henric. quodlib. 8. quæst. 17. Ægid. Theorem. 45. Ferrar. 4. contra gentes, capit. 65. Probatur primo, quia necesse est, sacramentales species manere inter se vnitas: alias solum haberent inter se intimam præsentiam, & quasi penetrationem: vnde ex natura rei non moueretur vel traheretur calor, verbi gratia, mota albedine, aut è contrario: quia non habent inter se colligationem; sed qualitates non vniuntur inter se immediate, quia nec possunt vniri per modum actus & potentiæ propter rationem Nominalium: quia non est maior ratio de vna, quam de alia; & quia neutra, respectu alterius habet rationem subiecti, aut formæ, neque inter eas fingi potest aliud genus immediatæ vnionis, vt ex his, quæ dicemus è fortiori constabit: ergo oportet, vt in aliquo tertio vniantur: ergo in quantitate: quia nullum potest cogitari aliquid aptius, magisq; proportionatum: nam non potest esse substantia, vt ex principiis fidei constat: nec qualitas, cum sit eadem omnium ratio: ergo quantitas: nam de cæteris prædicamentis nulla potest esse suspicio: ergo vniuntur in illa tanquam formæ in subiecto, quia scilicet, omnes inhærent illi: probatur hæc vltima consequentia: quia, si omnes qualitates in quantitate vniuntur, necesse est, vt singulæ qualitates immediate vniantur cum quantitate ipsa: non potest autem inter eas aliud genus vnionis excogitari, nisi formæ & subiecti: nam effectiua vnio nulla est, nisi miraculose sine fundamento fingatur: neque etiam alia vnio formalis, quia nullum aliud compositionis genus inter se habere possunt, vt facile etiam patebit, accommodando hic discursum supra factum de vnione inter corpus Christi & species. Secundo probatur, quia necesse est, qualitates esse in aliquo subiecto: alias non possent species cõsecratę naturaliter alterari, nec calor & frigus inter se pugnarent, nec quantacunq; vnius intensio, alterius remissionem causaret, quia formaliter solum inter se pugnant in ordine ad idem subiectum, sed non possunt esse in alio, nisi in quantitate: ergo.

Obiectio. Dices eodem argumento probaretur quãtitatem esse in subiecto, quia alias non posset naturaliter rarefieri, aut condensari, quod consequenter concedit Scotus, distin. 12. quæst. 4. quia putat per rarefactionem acquiri nouam quantitatem: Caietan. vero hic admittens idem fundamentum conatur nihilominus defendere, quantitatem separatam posse naturaliter rarefieri; sed mihi non sunt intelligibilia, quæ dicit: negatur ergo consequentia ex D. Thoma hic artic. 2. ad tertium, sed potius sequitur, raritatem & densitatem esse in quantitate, vt in subiecto: nam quantitatem rarefieri, non est acquirere quantitatem, sed modum quendam, qui est qualitas, seu dispositio illius, vt ex Philosophia suppono.

Scotus.

Solutio.

Tertio argmentor, retorquendo rationẽ factam pro Marsilio; quia experimur, albedinem existentem in speciebus consecratis, esse ita extensam in loco, vt penetrari non possit ab alio corpore: ergo hoc habet ratione quantitatis: ergo, vel quia quantitas est in ipsa, vt in subiecto, quod nullus dicet, quia quantitas est propinquior materiæ, magisq; participat rationem potentiæ receptiuæ, quam qualitas, quæ formam consequitur; vel quia ipsa est in quãtitate, vt in subiecto, quod intendimus, quia non potest excogitari alius modus, quo id fiat, quia sola concomitantia in præsentia locali, non sufficeret ad illum effectum, nam posset pelli quantitas, & penetrari qualitas, si tantum concomitanter ibi esset: imo nec qualitas posset habere extensionem in ordine ad locum, nisi quia inhæret subiecto habenti talem extensionem; simileq; argumentum sumitur eo, quod superficies, est & videtur alba: nisi enim afficeretur albedine, non posset in ea talis effectus esse, aut apparere, quia sola concomitantia non sufficit, alioqui etiam aliæ qualitates inter se afficerentur aliquo modo propter solam concomitantiam.

Inhærentia qualitatum in quantitate post consecrationem eadem, quæ ante perseuerat.

Dico secundo: Hæc inhærentia qualitatũ in quantitate in speciebus consecratis, non est ex speciali miraculo, sed quia ante consecrationem erat, & per illam non tollitur, sed manet. Ita docent consequenter prædicti authores, potestq; à posteriori probari, argumento in præcedente conclusione facto: nam experientia ibi adducta, præsertim vltima, æque procedit de his accidentibus in subiecto existentibus: & potest ita declarari, quia aliter vniuntur in eodem subiecto superficies, & albedo, quam albedo & calor: sed albedo & calor, licet non vniantur immediate inter se, vniuntur tamen in vno tertio, scil. subiecto: ergo albedo & superficies magis debent inter se vniri, quam in illo tertio: ergo immediate: & consequenter vt potentia & actus. Maior probatur illa experientia, quod calor propter solam vnionem, quam habet in subiecto cum albedine, non fit per se visibilis, sed tantum per accidens: superficies vero fit aliquo modo per se visibilis, vt sensibile commune, saltem secundum extensionem, quam causat in ipsa albedine: ergo est inter hæc maior vnio, ratione cuius proprietates suas aliquo modo sibi inuicem communicant.

Secundo solet ratio à priori reddi: quia hæ qualitates non recipiuntur, nisi in materia, seu subiecto extenso: ergo recipiuntur media quantitate: ergo recipiun-

cipiuntur proxime in ipsa : hæc vero secunda consequentia, vt existimo, non est formalis : nam ex vi antecedentis solum sequitur, quantitatem esse dispositionem præuiam, seu medium quo ; prout fortasse est respectu substantialis formæ ; non vero sequitur esse medium quod ; sicut non est respectu formæ substantialis. Addendum ergo est, quantitatem in materia esse præuiam cæteris accidentibus ; & alioqui esse proportionatam illis, vt in ea recipiantur : accidens enim potest esse proportionatum subiectum proximum respectu alterius accidentis ; sic enim potentiæ animales & rationales sunt subiectum proximum suorum actuum, & habituum : quia sunt ex suo genere potentiæ passiuæ & proportionatæ talibus formis : sic ergo quantitas est tanquam potentia passiua respectu qualitatum corporalium : est enim in hoc similis materiæ primæ, cuius est proprietas, esse aptam, vt afficiatur his accidentibus : sicut experientia etiam monstratum est : & ipsæ etiam qualitates, cum sint materiales, aptissime recipiuntur in quantitate, vt ab illa recipiant corpoream molem & extẽsionem. Tandem hoc ẽt confirmatur ex mysterio Eucharistiæ ; quod hoc modo facilius intelligitur : nam, si qualitas ex natura sua non esset forma quantitatis, fortasse nec supernaturaliter posset eleuari ad informandam illam, quia forma non habet effectum formalem extrà adæquatum subiectum suum : qua ratione non potest vna qualitas informare aliam, ad quam non dicit naturalem habitudinem, vt albedo colorem, aut intentio voluntatem. Dices, nulla substantia potest alteri inhærere : ergo nullum accidens potest alteri substare. Respondetur, vt primum subiectum aptum de se ad sustentandum accidens tanquam primum fundamentum, sic conceditur consequentia : & hoc modo est proprium substantię substare accidentibus : & de eodem dixit Aristoteles : accidens non accidere accidenti : scilicet, nisi in ordine ad aliquod subiectum vtrique commune, & eodem sensu dici solet sola substantia subiectum quod, accidens vero subiectum quo ; quamuis in quantum accidens vere inhæret accidenti, dici potest vnum esse subiectum quod alterius, vt intellectus suorum actuum, & quantitas qualitatum : & hoc modo substare, nec̃ est proprium substantiæ, nec excedit naturam accidentis.

Nulla fit mutatio per consecrationem in qualitatibus panis & vini.

Dico tertio, per consecrationem nulla fit mutatio in qualitatibus ex pane & vino remanentibus. Probatur : quia non mutant inhærentiam, & consequenter non acquirunt modum per se : ergo nulla in eis fit mutatio. Dices, amittere vnionem, quã cum substantia habebant. Respondeo, immediate nullam habebant, sed media quantitate : & ideo in se nõ mutantur, sed in quantitate : sicut, si humanitas desineret esse vnita Verbo, accidentia eius non mutarent modum existendi : quamuis dicerentur desinere esse vnita Verbo media humanitate, quia solum per illã vniebantur Verbo : hoc autem intelligendum est, quantum ad modum vnionis : nam quantum ad modum dependentiæ effectiuæ, si aliquæ proprietates panis & vini effectiue pendent in conseruari à forma substantiali, ablata illa, necesse est, dependentiam illam ab alio agente suppleri, & consequenter dependentiam mutari, & eadem ratione, destructa substãtia, & conseruata quantitate, naturaliter & sine nouo miraculo conseruantur accidentia, quæ effectiue à substantia non pendebant : quia non habebant immediatam vnionem cum illa : sicut etiam postea similia accidentia naturaliter recipiuntur in quantitate, vt, verbi gratia, cum species cãlefiunt : at vero accidentia, quę pendebant effectiue à substantia, non conseruantur naturaliter, nisi Deus efficientiam suppleat.

Dubium.

Obiter vero hic inquiri solet, an supernaturaliter possint qualitates per se conseruari, separatæ non solum à substantia, sed etiam à quantitate : aliqui enim negant hoc esse possibile, vt Ægid. Theorem. 36. & sequentibus, Heruæus quodlib. 11. quæst. 29. & videtur esse opinio D. Thom. quodlib. 7. articulo 10. quia qualitas (inquiunt) separata, neque esset indiuidua, neque haberet, quo distingueretur ab alijs, sicut habet quantitas, quæ ex se, & natura sua est principium distinctionis, vt hic ait D. Thom. artic. 2. Vnde 1. par. quæstione 50. artic. 4. dicit, si albedo esset separata, non posset secundum numerum multiplicari. Mihi tamen hæc opinio est incredibilis, præsertim suppositis mysterijs fidei, & contrarium docent reliqui Theologi citati conclus. 1. & specialiter Capreol. d. 12. q. 1. Marsil. q. 9. Ferrar. 4. contra gentes ca. 65. Soto d. 10. q. 2. artic. 2. Ledesma, quæst. 18. art. 2. & ratio est, quia, si quantitas conseruatur à Deo, cur non potest qualitas ? neque enim magis est de essentia qualitatis actu inhærere quantitati, quam sit de essentia quantitatis actu inhærere materiæ. Illud vero quod de indiuiduatione dicebatur, valde friuolũ est : quia melius potest vna qualitas per suam entitatem numero & realiter distingui ab alia, quam vna quantitas ab alia : quia qualitas magis habet de actualitate, actus autem est, qui distinguit : vnde impossibile est, quod Capreolus & Ferrar. significant, posse quidem albedinem sic separatam conseruari, illam tamen non fore indiuiduam, & quia impossibile est, aliquid realiter existere, & non esse singulare & indiuiduum, & specialiter repugnat, eandem qualitatem, quæ prius inhærebat, postea separatam conseruari, & tamen non esse indiuiduam, sicut antea erat, cum eandem entitatem retineat, eo vel maxime, quod, licet non sit in subiecto, retinet habitudinem ad subiectum, per quam potest intelligi indiuidua, sicut de anima rationali ipsi docent. D. Thom. autem in prima parte (quicquid sit de illo quodlibeto) non loquitur solum de separatione actualis existẽtiæ formæ à materia, sed de omnimoda abstractione, quæ abstrahat formam etiam ab habitudine ad materiã, qualis esse non potest in albedine, neque in indiuiduo, neque in specie, sed reperitur in angelis, de quibus alia quæstio est. *Ægidius. Heruæus.*

ARTICVLVS III.

Vtrum species, quæ remanent in hoc Sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.

*Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod species, quæ remanent in hoc Sacramento, non possint immutare aliquid extrinsecum. Probatur enim 7. Physic. quod forma, quæ sunt in materia, fiunt à formis, quæ sunt in materia, non autem à formis, quæ sunt sine materia, eo quod simile agit in sibi simile. Sed species sacramentales sunt species sine materia, quia remanent sine subiecto, vt ex dictis patet. * Non ergo possunt immutare materiam exteriorem, inducendo aliquam formam. *4. Phys. text. 17. 7. Phys. text. 17.*

2. *Præterea, Cessante actione principalis agentis, necesse est, quod cesset actio instrumenti, sicut quiescente fabro, non mouetur martellus. Sed omnes formæ accidentales agunt instrumentaliter in virtute formæ substantialis, tanquam principalis agentis. Cum ergo in hoc Sacramento non remaneat forma substantialis panis & vini (sicut supra habitum est *) videtur, quod formæ accidentales remanentes, agere non possint ad immutationem exteriorum materiæ.*

3. *Præterea, Nihil agit vltra suam speciem, quia effectus non potest esse potior causa. Sed species sacramentales omnes sunt accidentia. Non ergo possunt exteriorem materiam immutare ad minus ad formam substantialem.*

*Sed contra est, quod, si non possent immutare exteriora corpora, non possent sentiri. Sentitur enim aliquid per hoc, quod immutatur sensus à sensibili, vt dicitur secundo de anima. **

Respon-

Respondeo dicendum, quod quia vnumquodque agit, in quantum est ens actu, consequens est quod vnumquodq; sicut se habet ad esse, ita se habeat ad agere. Quia igitur secundum praedicta.* speciebus sacramentalibus datum est diuina virtute, vt remaneant in suo esse, quod habebant substantia panis & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere, & ideo omnem actionem, quam poterant agere substantia panis & vini existente, possunt etiam agere substantia panis & vini transeunte in corpus & sanguinem CHRISTI. Vnde non est dubium, quod possint immutare exteriora corpora.

Art. 1. huius q. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod species sacramentales, licet sint formæ sine materia existentes, retinent tamen idem esse, quod habebant prius in materia. Et ideo secundum suum esse assimilantur formis, quæ sunt in materia.

Ad secundum dicendum, quod ita actio formæ accidentalis dependet ab actione formæ substantialis, sicut esse accidentis dependet ab esse substantiæ. Et ideo sicut diuina virtute datur speciebus sacramentalibus, vt possint esse sine substantia, ita datur eis vt possint agere sine forma substantiali, virtute Dei, à quo sicut à primo agente, dependet omnis actio formæ, & substantialis & accidentalis.

Ad tertium dicendum, quod immutatio, quæ est ad formã substantialem, non fit à forma substantiali immediate, sed mediantibus qualitatibus actiuis, & passiuis, quæ agunt in virtute formæ substantialis. Hæc autem virtus instrumentalis conseruatur in speciebus sacramentalibus diuina virtute, sicut & prius erat. Et ideo possunt agere ad formam substantialem instrumentaliter. Per quem modum aliquid potest agere vltra suam speciem, non quasi virtute propria, sed virtute principalis agentis.

COMMENTARIVS.

Conclusio D. Tho. est species separatas posse habere omnes actiones, quas habent rem substantiæ.

RESPONDET Diuus Thomas, species separatas posse habere omnem actionem, quam in substantiis panis & vini habere possent, & ratio eius est, quia retinent idem esse; subintelligendum vero est, retinere illud cum modo suo naturali ad actionem physicam accommodato, nam etiam corpus Christi habet suũ esse, & tamen non potest naturaliter habere omnem actionem suam: quia non habet illud modo accommodato ad augendum: hoc autem nunc distincte explicuit Diuus Thomas, quia per se facile erat ex præcedentibus articulis, quantitas enim non est principium agendi, sed sustentat qualites, quæ sunt actionum principia: qualitates autẽ, vt diximus, non mutant existendi modum: & quamuis mutarent, quoad inhærentiam, ita, vt per se essent, hoc non posset impedire actionem: tum quia modus per se existendi est satis accommodatus ad agendum: tum quia in humanitate Christi nihil impedit eius actiones, quod non in se subsistat, sed in Verbo vltimo, conclusio intelligẽda est de illis actionibus, quarum principia adæquata sunt accidẽtia: Nam, si quæ est actio, ad quã præter concursum accidentis requiratur immediatus concursus formæ substantialis, aliter erit de illa philosophandum, vt in sequente disputatione dicemus, vbi explicabimus solutiones ad secundum & tertium, in quibus hoc D. Thom. tetigit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum species sacramentales possint corrumpi.

Infr. art. 5. eo. Et 4. d. 12. q. 1. a. 2. q. 3. Et 4. cont. 66. 67. a. 2. & 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod species sacramentales corrumpi non possint. Corruptio enim accidit per separationem formæ à materia. Sed materia panis non remanet in hoc sacramento, sicut ex supra dictis patet* Ergo huiusmodi species non possunt corrumpi.

2. Præterea, Nulla forma corrumpitur, nisi per accidens, corrupto subiecto: vnde formæ per se subsistentes incorruptibiles

sunt, sicut patet in substantijs spiritualibus. Sed species sacramentales sunt formæ sine subiecto, ergo corrumpi non possunt.

3. Præterea, Si corrumpuntur, aut hoc erit naturaliter aut miraculose. Sed non naturaliter, quia non est ibi assignare aliquod corruptionis Subiectum, quod maneat corruptione terminata: similiter etiam nec miraculose, quia miracula, quæ sunt in hoc sacramento, fiunt virtute consecrationis, per quam species sacramentales conseruantur: non est autem idem causa conseruationis & corruptionis. Ergo nullo modo species sacramentales corrumpi possunt.

Sed contra est, quod sensu deprehendieur, hostias consecratas putrefieri & corrumpi.

Respondeo dicendum, quod corruptio est motus ex esse in nõ esse Dictum est autem supra,† quod species sacramentales retinent idem esse, quod prius habebant, substantia panis & vini existente. Et ideo, sicut esse horum accidentium poterat corrũpi, substantia panis & vini existente: ita ẽt potest corrumpi, illa substantia abeunte. Poterant autem huiusmodi accidentia primo corrumpi dupliciter: Vno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem, sicut per alterationem qualitatum, & augmentum, vel diminutionem quantitatis. Non quidem per modum augmenti, vel diminutionis, qui inuenitur in solis corporibus animatis (qualia non sunt substantia panis & vini) sed per additionem, vel diuisionem. Nam sicut dicitur tertio Met. per diuisionem vna dimensio corrumpitur, & fiunt duæ: per additionem autem è conuerso, ex duabus fit vna. Et per hunc modum manifeste possunt corrumpi huiusmodi accidentia post consecrationem, quia & ipsa quantitas dimensiua remanens potest diuisionem & additionem suscipere, & cum sit subiectum qualitatum sensibilium (sicut dictum est*) potest etiam esse subiectum alterationis earum, puta, si alteretur color aut sapor panis aut vini. Alio modo poterant corrumpi per accidens per corruptionem subiecti; & hoc modo possunt corrumpi etiam post consecrationem. Quamuis enim subiectũ non remaneat, remanet tamen esse, quod habebant huiusmodi accidentia in subiecto, quod quidem est proprium, & conforme subiecto. Et ideo huiusmodi esse, potest corrumpi à contrario agente, sicut corrumpebatur substantia panis vel vini, quæ etiam non corrumpebatur, nisi precedente alteratione circa accidentia.

Art. praec.

Art. 2. huius q.

Distinguendum tamen est inter vtrumque modum harum prædictarum corruptionum. Quia cum corpus CHRISTI & sanguis succedant in hoc sacramento substantia panis & vini, si fiat talis immutatio ex parte accidentium, quæ non sufficisset ad corruptionem panis & vini, propter talem immutationem non desinit corpus & sanguis Christi esse sub hoc sacramento, siue fiat immutatio ex parte qualitatis (puta cum modicum immutatur color aut sapor panis vel vini) siue ex parte quantitatis, sicut cum diuiditur panis, aut vinum in tales partes, quod adhuc in eis posit saluari natura panis aut vini.

Si vero fiat tanta immutatio, quod fuisset corrupta substantia panis & vini, non remanent corpus & sanguis Christi sub hoc sacramento, & hoc siue ex parte qualitatum, sicut cum ita immutatur color & sapor, & alia qualitates panis & vini, quod nullo modo possent compati naturam panis aut vini, siue etiam ex parte quantitatis, puta, si pulueri zetur panis, vel vinum in tam minutas partes diuidatur, vt iam non remaneat species panis vel vini.

Ad primum ergo dicendum, quod ad corruptionem per se pertinet, quod auferat esse rei, vnde in quantum esse alicuius formæ est in materia, consequens est, quod per corruptionem separetur forma à materia. Si vero huiusmodi esse non esset in materia; simile tamen ei, quod est in materia, posset per corruptionem auferri, etiam materia non existente, sicut accidit in hoc sacramento, vt ex dictis patet.*

In cor. art.

Ad secundum dicendum, quod species sacramentales, licet sint formæ non in materia, habent tamen esse, quod prius in materia habebant.

Ad tertium dicendum, quod corruptio illarum specierum non est miraculosa, sed naturalis. Præsupponit tamen miraculum, quod est factum in consecratione, scilicet, quod illæ species sacramentales retineant esse sine subiecto, quod prius habebat in subiecto sicut & cæcus miraculose illuminatus, naturaliter videt.

COMMENTARIVS.

TItulus art. duobus modis intelligi potest, primo indefinite, vtrum aliquæ species sacramentales, & sic est facilis, nam sufficienter intelligitur, quoad qualitates, & hic sensus videtur cõsentaneus his, quæ D. Thom. docet in art. 5. & 8. in quibus significat, quãtitatem non corrumpi. Secundo potest intelligi titulus vniuersaliter de omnibus speciebus, & hunc sensum videtur indicare D. Thom. in progressu articuli: est autem difficilior propter quantitatem: abstrahamus ergo ab vtroque sensu, & intelligamus, hanc quæstionem ad eum modum, quo quæstio præcedẽtis art. definita est, an scilicet, ita possint corrumpi accidentia separata, sicut poterant coniũcta, & hoc sensu intelligetur quæstio vniuersaliter de omnibus accidentibus. Huic autem sensui cõsentanea est respõsio D. Thomæ, scilicet, ità posse esse horum accidentium destrui sine substantia, sicut in substantia poterat, quam explicat D. Thom. distinguendo duplicem modum corruptionis, per se, & per accidens, & vtrũque conclusioni applicando. De corruptione autem per se nulla est difficultas, neque in qualitatibus, quæ per alterationem fiunt, & corrumpuntur, quę alteratio hic fieri potest media quantitate, vt subiecto: neq; in quantitate ipsa, eo sensu, quem D. Thom. explicat, scilicet, non de propria corruptione, sed de diuisione solum, per quam cõtinuum, vt sic, potest dici corrumpi: sic enim quantitas separata diuisibilis per se est, non minus, quam dum erat coniuncta. At vero de corruptione per accidens, quæ est ad corruptionem subiecti, difficilius intelligitur conclusio, tam in qualitatibus quam in quantitate: in illis quidem, quia non habent aliud subiectum, nisi quantitatem: ergo non possunt per accidens corrumpi, nisi corrupta quantitate; hæc autem corrumpi non potest: vt supra significatum est: vnde in quantitate separata, est difficilior hic modus corruptionis, quia illa non habet subiectum: non ergo potest corrumpi ad destructionem subiecti. Vnde vlterius est specialis difficultas circa rationem Diui Thomæ, scilicet, hæc accidentia posse per accidens corrumpi, quia licet nõ maneat subiectum: manet tamen idem esse accidentium: hoc enim non satis esse videtur, quia hoc genus corruptionis non oritur tantum ex ipso esse, vt sic, sed ex dependentia illius à subiecto: ergo ablata hac dependentia, non poterit illud esse corrumpi illo genere corruptionis.

Conc. D. Th. est eodem modo posse corrũpi accidentia omnia separata, sicut & coniuncta subiecto.

Respondetur discursum Diui Thomæ, partim in philosophico principio, partim in Theologico fundari: supponit itaq; ex philosophia, accidentia per accidẽs corrumpi ad corruptionẽ substantiæ, quod absolute verum est, non descendendo ad omnia & singula accidentia, de quo hic Diuus Thomas nihil dicit. Deinde ex Theologia, quamuis in Eucharistia non sit substantia panis: Christi tamen corpus ita substitui loco illius, vt tam diu conseruetur sub accidentibus, quãdiu substantia panis conseruaretur, & è contrario ita desinant accidentia, ablata præsentia corporis Christi, sicut desinerent ablata substantia: atq; hinc recte concludit non minus corrumpi posse hic accidentia per accidẽs, quam corrumperentur, præsente substantia; quia retinent idem esse, & quodammodo eandem dependentiam: quia licet non sit omnino eiusdem rationis, est tamẽ eiusdem proportionis quoad hoc, quod ablato corpore Christi, illa accidentia destruuntur, quæ destruerentur, ablata substantia panis. Vnde hanc corruptionem per accidens non est necesse intelligi de ea, quæ est ad corruptionem subiecti proprie & in rigore sumptam, sed, aut de tali subiecto, aut de eo, quod aliquo modo supplet vicem illius; & ita est sufficienter respõsum ad omnes difficultates tactas. Quæ vero accidentia hoc modo corrumpantur, an omnia, vel aliqua, hic Diuus Thomas disserte non explicat: Dicemus tamen disputatione sequente, post sequẽtium articulorum explicationem, in quibus aliud Diuus Thomas insinuat. Et hæc sufficiant etiam de solutionibus argumentorum.

ARTICVLVS V.

Vtrum ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari. Quod enim generatur, ex aliqua materia generatur. Ex nihilo enim nihil generatur, quamuis ex nihilo fiat aliquid per creationem. Sed speciebus sacramentalibus non subest aliqua materia, nisi corpus CHRISTI, quod est incorruptibile. Ergo videtur, quod ex speciebus sacramentalibus non possit generari. *Infra q. 81. art. 1. ad 3. 4. Dist. 12. q. 2. art. 1. q. 1. ad 3. Ethic. lect. 4. fin.*

2. Præterea, Ea, quæ non sunt vnius generis, non possunt ex se inuicem fieri; non enim ex albedine fit linea. Sed accidens & substantia differunt genere. Cum ergo species sacramentales sint accidentia, videtur, quod ex eis non possit aliqua substantia generari.

3. Præterea, Si ex eis generetur aliqua substantia corporea, illa substantia non erit sine accidente. Si ergo ex speciebus sacramentalibus generetur aliqua substantia corporea, oportet quod ex accidente generetur substantia & accidens, duo ex vno, quod est impossibile. Ergo impossibile est, quod ex speciebus sacramentalibus aliqua substantia corporea generetur.

Sed contra est, quod ad sensum videri potest, ex speciebus sacramentalibus aliquid generari, vel cineres, si comburantur, vel vermes, si putrefiant, vel pulueres, si conterantur.

Respondeo dicendum, quod cum corrupto vnius sit generatio alterius, vt dicitur in primo de generatione, * non esset, quod ex speciebus sacramentalibus, aliquid generetur, cum corrumpantur, vt dictum est. * Non enim sic corrumpuntur, vt omnino dispereant, quasi in nihilum redigantur, sed manifeste aliquid sensibile eis succedit. Quomodo autem ex eis aliquid generari possit, difficile est videre. Manifestum est enim, quod ex corpore & sanguine Christi, qua ibi veraciter sunt, non generatur aliquid, cum sint incorruptibilia. Sunt autem substantia panis, aut vini remanentes in hoc sacramento, vel eorum materia facile esset assignare, quod ex eis generatur illud sensibile, quod succedit vt quidam posuerunt. Sed hoc est falsum, vt supra habitum est. * Et ideo quidam dixerunt, quod ea, quæ generantur, non fiũt ex speciebus sacramentalium, sed ex aere circumstante. Quod quidem multipliciter apparet esse impossibile. Primo, quia ex eo generatur aliquid, quod prius alteratum & corruptum apparet. Nulla autem alteratio vel corruptio prius apparuit in aere circũstante, vnde ex eo vermes, vel cineres non generantur. Secundo, quia natura aeris non est talis, quod ex eo per tales alterationes talia generentur. Tertio quia potest contingere in magna quantitate hostiæ consecratas comburi, vel putrefieri; nec esset possibile tantum de corpore terreno ex aere generari, nisi magna & valde sensibilis inspissatione aeris facta. Quarto, quia idem potest accidere corporibus solidis circumstantibus (puta, ferro aut lapidibus) quia integra remanent post prædictorum generationem. Vnde hæc positio stare non potest, quia contrariatur ei, quod ad sensum apparet; Et ideo alij dixerunt, quod redit substantia panis, & vini in ipsa corruptione specierum: & sic ex substantia panis

Lib. 1. tex. 17. com. 2.

Aristo. 1. de gener. text. 49.

& vi-

& vini redeunte generantur cineres, aut vermes, aut aliquid huiusmodi. Sed hæc positio videtur esse impossibilis. Primo quidem, quia si substantia panis & vini conuersa est in corpus & sanguinem Christi (vt supra habitum est) non potest substantia panis & vini redire, nisi corpore & sanguine Christi iterum conuerso in substantiam panis vel vini, quod est impossibile: sicut si aer sit conuersus in ignem, non potest aer redire, nisi iterum ignis conuertatur in aerem. Si vero substantia panis aut vini sit annihilata, non potest iterum redire, quia quod in nihilum decidit, non redit idem numero, nisi forte dicatur redire predicta substantia, quia Deus de nouo creat aliam nouam substantiam loco primæ. Secundo videtur hoc esse impossibile, quia non est dare, quando substantia panis redeat. Manifestum est enim ex supra dictis, * quod manentibus speciebus panis & vini, manent corpus & sanguis Christi, quæ non sunt simul cum substantia panis & vini in hoc sacramento, secundum prahabita. * Vnde substantia panis & vini non potest redire, speciebus sacramentalibus manentibus. Similiter etiam nec eis cessantibus, quia iam substantia panis & vini esset sine propriis accidentibus, quod est impossibile. Nisi forte dicatur, quod ipso vltimo instanti corruptionis specierum, redit, non quidem substantia panis & vini (quia illud idem instans est, in quo primo habent esse substantiæ generatæ ex speciebus) sed materia panis & vini, quæ magis de nouo creata diceretur, quam rediens, proprie loquendo. Et secundum hoc posset sustineri prædicta positio. Verum quia nõ rationabiliter videtur dici, q̃ miraculose aliquid accidat in hoc sacramento, nisi ex ipsa consecratione, ex qua non est, quod materia creetur, vel redeat: melius videtur dicendum, quod in ipsa consecratione miraculose datur quantitati dimensiuæ panis & vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum. Hoc autem est proprium materiæ, & ideo ex consequenti datur prædictæ quantitati dimensiuæ omne illud, quod ad materiam pertinet. Et ideo quicquid posset generari ex materia panis vel vini si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate dimensiua panis, vel vini, non quidem nouo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti.*

Ad primum ergo dicendum, quod quamuis non sit ibi materia, ex qua aliquid generetur: quantitas tamen dimensiua supplet vicem materiæ, vt dictum est.

*Ad secundum dicendum, quod illæ species sacramentales sunt quidem accidentia, habent tamen actum & vim substantiæ, vt dictum est.**

Ad tertium dicendum, quod quantitas dimensiua panis & vini retinet naturam propriam, & accipit miraculose vim & proprietatem substantiæ. Et ideo potest transire in vtrumq; : id est, in substantiam, & dimensionem.

Quæst 75. ar. 4. ad 2.

Art. 4. huius 3. p. q. 76. ar. 6. ad 3. huius q.

Vtilem.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thomas proponat quæstionem, an hæc generatio fiat, præcipue tamen intendit explicari, quomodo fiat, nam, quod fiat, dubium non est, cum experimentis constet: difficultas ergo circa modũ est: quia generatio substantialis, de qua est sermo, non fit, nisi ex materia: hic autem nulla est materia, ex qua fiat, cum cõstet ex corpore Christi fieri nõ posse. Refert ergo primo opinionem asserentem id, quod ex specieb. consecratis generari videtur, ex aere circumstante, seu materia eius fieri, quam opinionem dicit esse contrariã ei, quod ad sensum apparet, quod reuera ita est, satisq; ab ipso quatuor rationib. explicatur. Secundo refert opinionem asserentem, redire substantiam panis, vt ex illa aliquid aliud generetur, quam duabus rationibus impugnat, quarũ prima est valde difficilis, quia in ea sumit D. Th. substantiam panis, si annihilata est, non posse eandẽ numero redire per creationem, si autem in Christi corpus conuersa est, non posse redire, nisi per conuersionẽ corporis Christi in ipsam, quæ omnia dici esse impossibilia: hoc aũt videtur esse plane falsum, quia certum est posse Deum reproducere per creationẽ idem indiuiduum, etiam si in nihilum redactũ sit, vt idem D. Thom. docet. quodl. 4. artic. 5. & aliis locis, vt fuse tractaui præcedente tomo in materia de resurrectione. Deinde constat, quamuis lignum, verbi gratia, sit conuersum in ignem, posse Deum idem numero lignum producere, non per conuersionem ignis in ipsum, sed per creationem, quia nihil est, quod limitet potentiam Dei ad vnum agendi modum. Tandem certum mihi est, non esse impossibile Deo, conuertere corpus Christi in priorem substãtiam panis, vt etiam in superioribus dixi. Cum ergo D. Thom. dicit, hæc esse impossibilia, non est intelligendus de potentia absoluta: sic enim esset improbabilis eius sententia, sed intelligendus est, non posse fieri sine nouis miraculis, quæ cum consecratione non habent necessariam connexionem, & ita exponit Caietan. & in superioribus præsertim in commentario art. 1. notauimus, hanc esse D. Thom. mentem in hac materia. Fateor tamen, stante hac expositione, rationem non esse admodum efficacem, quoad illationem: satis vero est, esse probabilem. Secunda vero ratio est optima & efficax, quia substantia panis non potest redire ante instans, in quo fit generatio alterius ex speciebus sacramentalibus, quia toto illo tempore non recedit corpus Christi, quia toto illo tempore non est facta alteratio, quæ sufficeret ad corrumpendam substantiam panis: nam, si facta fuisset, prius etiam fuisset generatio, cum corruptio vnius sit generatio alterius. Rursus nec redit substantia panis in eo instanti, quo fit generatio: quia tunc iam est facta alteratio sufficiens ad corrumpendum panem: vnde nec iam sunt propriæ dispositiones ad substantiam panis requisitæ, nec materia prima est in eo instanti capax formæ panis, cum habeat formam alterius rei: quæ ex illa in eodem instanti generatur.

Tertio refert D. Thom. opinionem asserentem in instanti corruptionis ac generationis redire, seu creari materiam panis & vini, vt ex illa fiat generatio, quam etiam reijcit D. Thom. solum, quia non est asserendum in hoc mysterio miraculum, quod non accidat ex ipsa consecratione, ex qua (inquit) non est, quod materia creetur, vel redeat.

Quarto itaq; concludit, hanc generationem fieri ex ipsa quantitate, quæ per consecrationem miraculose accepit, quod sit primum subiectum subsequentium formarum. Quæ sententia difficillima est, & ideo in ea expl canda varij sunt discipuli D. Thomæ. Duplicem enim potest habere sensum, primus est planus & simplex, quem verba præ se ferunt, scilicet, solam quantitatem esse subiectum huius generationis; ita vt res gemta non constet ex forma, & propria materia, sed ex forma & quantitate, loco materiæ, & ita intellexerunt D. Thomam omnes, qui illum impugnant, & ex sectatoribus, Ferrariensis 4. contra Gentes, capite 66. & verba D. Thomæ hic aperte hoc sonant: primo, quia dicit, quantitati dari, vt sit primum subiectum, quod est proprium materiæ, ideoque dari illi omne illud, quod ad materiam pertinet. Secundo, quia dicit fieri generationem ex quantitate, sine nouo miraculo; at vero quacunque ratione aliqua materia, præter quantitatem necessaria sit, non poterit fieri, sine nouo miraculo. Nam si dicas, necessariam quidem esse nouam actionem, non tamẽ esse necessarium nouum miraculum, quia sequitur ex vi prioris consecrationis: contra hoc est, quia si hic esset sensus D. Thomæ, male impugnasset tertiam sententiam: nam similiter in ea dicendum esset, creationem seu reditum materiæ, esse ex vi prioris consecrationis; quid est enim esse ex vi prioris consecrationis, nisi quod ex vi institutionis hæc actio est cum illa connexa, vt mysterium sit omnino sensibus occultum? Hoc autem dici potest de quacunque actione, siue hæc actio vocetur reditus, siue creatio, siue conuersio: parum enim hoc refert, magisque

Cõ. D Thõ. *generationẽ factam ex accidentibus Eucharistiæ fieri ex quantitate vt ex subiecto.*

Ferrar.

gisque admodum loquendi, quam ad rem pertinet. Vnde sumitur tertium argumentum: Nam D. Thomas impugnando tertiam opinionem, absolute negat redire materiam, quod generale est, siue dicatur redire per creationem, siue per conuersionem, siue quocunq; alio modo, vt expresse declarat quodlib. 9. art. 5. ad tertium. Vbi etiam exponit, nō loqui solum de eadē numero materia, quæ prius fuit, neq; in hoc cōstitui vim rationis, sed simpliciter de materia, quia non potest redire, nisi per nouam actionem miraculosam. Secundo in solutione ad primum expresse negat, ibi esse materiam ex qua fiat generatio: affirmat vero quantitatem supplere vicem eius, & in solutione ad secundum addit, licet quātitas sit accidens, habere vim, & actum substantiæ, & in solutione ad tertium, clarissime subdit; quantitati, retenta propria natura, accidere miraculose vim & proprietatē substantiæ, & in 4. distinct. 12. quæst. 1. articulo 2. quæstiuncula 4. dicit, sicut datur quantitati, vt subsistat, ita etiam dari, vt subijciatur alteri formæ. Præterea idē D. Thom. 4. contra Gentes, cap. 66. expresse reprobat opinionem dicentem, accidentia miraculose cōuerti in substantiam: vnde concludit sola accidentia ad generationem substantialem sufficere. Nihilominus alij Thomistæ alium sensum adhibent, nimirum, quantitatem panis in instanti generationis, reuera, non manere, neque per se ipsam subijci formæ substantiali, aut substantialiter componere substantiam genitam, sed in illo instanti conuerti in materiam quantam, ex qua proxime fit generatio, & ideo dici, quantitatem accipere vim substantiæ, quia accipit vim transeundi in substantiam, non quod ipsa accipiat vim actiuam huiusmodi cōuersionis: hoc enim est impossibile, cum ipsa sit terminus à quo eiusdem conuersionis, & definat esse per illam, sed quod ex vi institutionis sequatur hæc conuersio, & quātitati datum sit, vt media conuersione, suppleat absentiā materiæ: ita exposuit D. Thom. Capreol. in 4. q. 12. ad argumenta cont. 3. conclus. quem secuti sunt Caiet. Soto, & alij, qui potissimum moti sunt hac ratione, quia hæc opinio in priori sensu est incredibilis: nam si litera D. Tho. syncere inspiciatur, aliquantulum violenta videtur: fauent tamen vltima verba art. in solutione ad 3. cum enim D. Th. dixisset manere quantitatem in propria natura, & accipere proprietatem substātiæ, subdit. Et ideo potest transire in vtrumq; i. in substantiam & dimensionem: nam verbū transire, cōuersionem significat, & ita ponderauit Capreol. quanquam, si consideretur argumentum, & cum illo coniūgatur solutio magis videtur significare productionem, seu eductionem formæ substantialis & accidentalis ex vna quantitate: de hac enim re argumētum procedebat, & in solutione explicatur, quomodo hoc fiat, suppositio priori miraculo. Et similē æquiuocationem habent verba sequentis articuli in corpore, & ad 2. vbi D. Tho. ait, species sacramentales conuerti in substantiam & species rerum, quæ ex eis generantur, tamen in 4. loco supra citato, præsertim in solutionib⁹ argumentorum videtur apertius huic sensui fauere. Quapropter satis obscura est in hac re mens D. Thomæ, nec video, quomodo possit satisfieri omnibus difficultatib. in expositis: vnde in 4. sententiarum, præsertim solutione ad 4. hunc posteriorem sensum indicat: in hac vero tertia par. magis in priorem inclinat: de re vero ipsa in disputatione sequente dicemus.

Capreol. Caietan. Soto.

ARTICVLVS VI.

4. d. 12 q. 1. a. 2. q. 3. & 4 cōtra c. 60. Et 1 Cor. 11 lect. 4 fin. Li. 5 de sacram. c. 4 in med. tom. 4.

Vtrum species sacramentales possint nutrire.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod species sacramentales non possint nutrire. Dicit enim Ambros.* in libro de sacramentis. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam sulcit: sed omne quod nutrit, vadit in corpus. Ergo panis iste non nutrit. Et eadem ratio est de vino.*

2. *Præterea, Sicut dicitur 2. de Generatione ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus. Species autem sacramentales sunt accidentia, ex quibus homo non constat: non enim accidens est pars substantiæ. Ergo videtur, quod species sacramentales nutrire non possint.* Lib. 2. tex. 17. tom. 2.

3. *Præterea, Philosophus 2.* de anima dicit, quod alimentum nutrit, prout est substantia quædam auget autem, prout est aliquid quantum. Sed species sacramentales sunt substantia. Ergo non possunt nutrire.* Lib. 2. tex. 17. tom. 2.

Sed contra est, quod Apost 1. Cor. 11 loquens de hoc sacramento, dicit. Alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Vbi dicit Gloss. quod notat illos qui post celebrationem sacri mysterij & consecrationem panis & vini, suas oblationes vendicabant, & alijs non communicantes soli sumebant, ita vt inde etiam inebriarentur. Quod quidem non posset contingere, si sacramentales species non nutrirent. Ergo species sacramentales nutriunt.* Glo. ord. in 1. Cor. 11.

Respondeo dicendum, quod hæc quæstio difficultatem non habet, præcedenti quæstione soluta. Ex hoc enim (vt dicitur 2. de Anima) cibus nutrit, quod conuertitur in substantiam nutriti. Dictum autem est, quod species sacramentales possunt conuerti in substantiam aliquam, quæ ex eis generatur. Per eandem autem rationem possunt conuerti in corpus humanum, per quam possunt conuerti in cineres, vel in vermes, & ideo manifestum est, quod nutriunt. Quod autem quidam dicunt, quod non vere nutriunt, quasi in corpus humanum conuertantur, sed reficiunt & confortant quadam sensuum immutatione (sicut homo confortatur ex odore cibi, & inebriatur ex odore vini) ad sensum patet esse falsum. Talis enim refectio, non diu sufficit homini, cuius corpus propter continuam deperditionem restauratione indiget. & tamen homo diu sustentari posset, si hostias & vinum consecratum sumeret in magna quantitate. Similiter etiam non potest dici, quod quidam dicunt, quod species sacramentales nutriunt propter formam substantialem panis & vini, quæ remanet: tum, quia non remanet, vt supra* habitum est: tum quia non est actus formæ nutritæ, sed magis materiæ, quæ accipit formam nutriti, recedente forma nutrimenti. Vnde dicitur* in 2. de Anima, quod nutrimētum in principio est dissimile, in fine autem simile.* 3. dist. 11. q. 1. a. 1. q. 1. ad 3. 2. de Anima tex. 72. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod facta consecratione dupliciter potest dici panis in hoc Sacramento esse. Vno modo ipsa species panis, quæ retinet nomen prioris substantiæ, vt Gregor. dicit in homil. Paschali. Alio modo potest dici panis mysticus de cœlo descendens. Ambros.* ergo cum dicit, quod iste panis non transit in corpus, accipit panem secundo modo quia scilicet, corpus CHRISTI non conuertitur in corpus hominis, sed reficit mentem eius, non autem loquitur de pane primo modo dicto.* Remig. ad Ludd. Species

*Ad secundum dicendum, quod species sacramentales, etsi non sint ea, ex quibus corpus hominis constat, tamen in ea conuertuntur, sicut dictum est.** In arti.

*Ad tertium dicendum, quod species sacramentales quamuis non sint substantia, habent tamen virtutem substantiæ, sicut dictum est.** Illam

ARTICVLVS VII.

Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento.

AD septimum sic proceditur. *Videtur, quod species sacramentales non frangantur in hoc sacramento. Dicit enim Phil.* 4. Meteor. quod corpora dicuntur frangibilia propter determinatam dispositionem pororum; quod non potest attribui sacramentalibus speciebus. Ergo sacramentales species non possunt frangi.* 4. Meteor. tex. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

2. Præ-

2. Præterea, Fractionem sequitur sonus. Sed species sacramentales non sunt sonabiles. Dicit enim Philos.* 2. de anima, quod sonabile est corpus durum, habens superficiem lenem. Ergo species sacramentales non franguntur.

Lib. Naturalium 3. cap. 2. ante med. Lib. ex ex. 77. & 81. 2

3. Præterea, Eiusdem videtur esse manducari, frangi, & masticari. Sed verum corpus CHRISTI est quod manducatur, secundum illud Ioann. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: ergo corpus Christi est, quod frangitur & masticatur. Vnde in confessione Berengarij* dicitur, Consentio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & corde & ore profiteor, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem, verum corpus & sanguinem Christi esse, & in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Non ergo fractio debet attribui sacramentalibus speciebus.

De consecr. d. 2. cap. Ego Berengarius

Sed contra est, quod fractio sit per diuisionem quanti. Sed nullum quantum ibi diuiditur, nisi species sacramentales; quia neq; corpus Christi, q. est incorruptibile; neq; substantia panis, quæ non manet, neq; substantia vini. Ergo species sacramentales franguntur.

RESPONDEO dicendum, quod apud antiquos circa hoc multiplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quod non erat in hoc Sacramento fractio secundum rei veritatem, sed solum secundum aspectum intuentium. Sed hoc non potest stare, quia in hoc Sacramento veritatis sensus non decipitur circa ea, quorum iudicium ad ipsum pertinet, inter quæ est fractio, per quam ex vno fiunt multa, quæ quidem sunt sensibilia communia, vt patet in lib.* de anima. Vnde alij dixerunt, quod erat quidem ibi vera fractio, sine subiecto,* existente. Sed hoc etiam sensui contradicit. Apparet enim in hoc Sacramento aliquid quantum, prius vnum existens, postea in multa partitum, quod quidem oportet esse subiectum fractionis. Non autem potest dici, quod ipsum corpus Christi verum frangatur, primo quidem, quia est incorruptibile & impassibile. Secundo, quia est totum sub qualibet parte (vt supra habitū est*) quod quidem est contra rationem eius, quod frangitur. Vnde relinquitur, quod fracto sit, sicut in subiecto, in quantitate dimensiua panis, sicut & alia accidentia. Et sicut species sacramentales sunt Sacramentum corporis Christi veri, ita fractio huiusmodi specierum est Sacramentum Dominicæ passionis, quæ fuit in corpore Christi vero.

Lib. 1. tex. 64. & 33. tom. 2. Alia non habitur, ly, existente.

q. 76. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut in speciebus sacramentalibus remanet rarum & densum (vt supra dictum est*) ita etiam remanet ibi porositas, & per consequens fragilitas.

art. 1. huius q. 4. adj.

Ad secundum dicendum, quod densitatem sequitur duritia. Et ideo, ex quo in speciebus sacramentalibus remanet densitas, consequens est, quod remaneat ibi duritia, & per consequens sonabilitas.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod manducatur in propria specie, ipsum & frangitur & masticatur in sua specie. Corpus autem Christi non manducatur in sua specie, sed in specie sacramentali. Vnde & super illud Ioann. 6. Caro non prodest quicquam, dicit Augustl. * Hoc est intelligendum secundum illos, qui carnaliter intelligebant: carnem quippe sic intellexerunt, quo modo in cadauere dilaniatur, aut in macello vendutur. Et ideo ipsum corpus Christi non frangitur, nisi secundum speciem sacramentalem. Et hoc modo intelligenda est confessio* Berengarij, vt fractio & attritio dentium referatur ad speciem sacramentalem, sub qua vere est corpus CHRISTI.

Tract. 27. in Ioan. inter princ. & med. tom. 9

Positum in argum. 2.

COMMENTARIVS.

QVæstio huius articuli, quantum ad rem spectat, non habet difficultatē, nam res est sensibus nota: nam cum species sacramentales continuæ sint, & extensæ in se, & in ordine ad locum, facile possunt discontinuari, & hoc est frangi: dicuntur autem esse subiectum fractionis, quia sunt subiectū motus, quo fractio fit, & terminātur terminis, qui inde resultant. Quod vero spectat ad denominationem, respectu corporis Christi, tractatum est supra disputatione 10. de Eucharistia, seu 48. sect. 4. vbi solutionem ad 3. huius articuli explicatam reliquimus.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato commisceri.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod vino consecrato non possit aliquis liquor misceri. Omne enim, quod permiscetur alicui, recipit qualitatem ipsius. Sed nullus liquor potest recipere qualitatem sacramentalium specierum, quia accidentia illa sunt sine subiecto, vt dictum est. * Ergo videtur, quod nullus liquor possit permisceri speciebus sacramentalibus vini.

4. dist. 12. q. 2. ar. 2. p. 6. & quo. 10. ar. 3.

art. 2. huius quæst.

2. Præterea, Si aliquis liquor permisceatur illis speciebus, oportet, quod ex his fiat aliquid vnum. Sed non potest fieri aliquid vnum, neq; ex liquore (qui est substantia) & speciebus sacramentalibus, quæ sunt accidentia, neque ex liquore & sanguine Christi, qui ratione suæ incorruptibilitatis neq; additionem recipit, neq; diminutionem. Ergo nullus liquor potest admisceri vino consecrato.

3. Præterea, Si aliquis liquor admisceatur vino consecrato, videtur quod etiam ipsum efficiatur consecratum, sicut aqua, quæ admiscetur aquæ benedictæ, efficitur benedicta. Sed vinum consecratum est vere sanguis Christi. Ergo etiam liquor permistus esset sanguis Christi. Et ita aliquid fieret sanguis Christi aliter, quam per consecrationem, quod est inconueniens. Non ergo vino consecrato potest aliquis liquor permisceri.

4. Præterea, Si duorum vnum totaliter corrumpatur, non erit mistio, vt dicitur in 1.* de generatione. Sed ad permistionem cuiuscunq; liquoris, videtur corrumpi totalis species sacramentalis vini, ita quod sub ea desinat esse sanguis Christi, tum quia magnum & paruum sunt differentiæ quantitatis, & diuersificant ipsam sicut album, & nigrum, colorem; tum etiam, quia liquor permistus, cum non habeat obstaculum, videtur vndiq; diffundi per totum, & ita desinit ibi esse sanguis Christi, qui non est ibi simul cum alia substantia. Non ergo aliquis liquor potest permisceri vino consecrato.

Li 1 à tex. 28. vsq; ad 90. tom. 2.

Sed contra est, quod ad sensum patet, alium liquorem vino permisceri posse post consecrationem, sicut & ante.

RESPONDEO dicendum, quod istius quæstionis veritas manifesta est ex præmissis. * Dictum est enim supra, quod species in hoc Sacramento remanentes, sicut adipiscuntur virtute consecrationis modum essendi substantiæ, ita etiam consequuntur modum agendi & patiendi, vt scilicet, agere & pati possint, quicquid ageret, vel pateretur substantia, si ibi præsens existeret. Manifestum est autem, quod si esset ibi substantia vini, liquor aliquis posset ei permisceri. Huius tamen permistionis diuersus esset effectus, & secundum formam liquoris, & secundum quantitatem. Si enim permisceretur aliquis liquor in tanta quantitate, quod posset diffundi per totum vinum, totum fieret permistum. Quod autem est commistum ex duobus, neutrum miscibilium est, sed vtrumque transit in quoddam tertium ex his compositum. Vnde sequeretur, quod vinum prius existens, non remaneret, sed liquor permistus esset alterius speciei (puta, si permisceretur aqua) solueretur species vini, & esset liquor alterius speciei: si autem esset eiusdem speciei liquor adiunctus (puta, si vinum permisceretur vino) remaneret quidem eadem species, sed non remaneret idem numero vinum, quod declarat diuersitas accidentium, puta si vnum vinum esset album, & aliud rubeum. Si vero liquor adiunctus esset tam paruæ quantitatis, quod nō posset perfundi per totum, non fieret totum vinum permistum, sed aliqua pars eius. Quæ quidem non remaneret eadem numero propter permistionem extraneæ materiæ; remaneret tamen eadem specie, non solum, si parum liquor permistus esset,

art. 1. & 2. huius q.

set eiusdem speciei, sed etiam si esset alterius speciei, quia gutta aquæ multo vino permista, transit in speciem vini, vt dicitur 1.* de generatione. Manifestum est autem ex prædictis*, quod corpus & sanguis Christi remanent in hoc Sacramento, quamdiu illæ species manent eædem numero: consecratur enim hic panis, & hoc vinum. Vnde si fiat tanta permistio liquoris cuiuscunq; quod pertingat ad totum vinum consecratum, & fiat permistum, erit aliud numero, & non remanebit ibi sanguis Christi. Si vero fiat tam parua alicuius liquoris adiunctio, quod non possit diffundi per totum, sed vsq; ad aliquam partem specierum, desinet esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, remanebit tamen sub alia.

Lib.1.tex 34 39.& 88.to. 2.
Art 4 huius q.& q 76 art.6.ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod Innocent. III.* dicit in quadam Decret. quod ipsa accidentia vinum appositum videntur afficere, quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit: contingit igitur, accidentia mutare subiectum: sicut & subiectum contingit accidentia permutare: cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Hoc tamen non est sic intelligendum, quasi idem numero accidens, quod prius fuit in vino ante consecrationem, postmodum fiat in vino appositio, sed talis permutatio fit per actionem: Nam accidentia vini remanentia, retinent actionem substantiæ secundum prædicta, & ita immutando, afficiunt liquorem appositum.

In decret.li. 3 ti 41.c Cũ Martha § Quæsiuisti.
In cor.art.

Ad secundum dicendum, quod liquor appositus vino consecrato, nullo modo miscetur substantiæ sanguinis Christi, miscetur tamen speciebus sacramentalibus. Ita tamen quod permistione facta, corrumpuntur prædictæ species, vel in toto, vel in parte, secundum modum, quo supra dictum est,* quod speciebus illis potest aliquid generari. Et si quidem corrumpantur in toto, nulla iam remanet quæstio, quia iam totum erit vniforme. Si autem corrumpantur in parte, erit quidem vna dimensio secundum continuitatem quantitatis, non tamen vna secundum modum essendi, quia vna pars eius erit sine subiecto, alia erit in subiecto, si ut si aliquod corpus constituatur ex duobus metallis, erit vnum corpus secundum rationem quantitatis, non tamen vnum secundum speciem materia.

Ibid.

Ad tertium dicendum, quod sicut Innocent. III. dicit in Decretali prædicta,* si post consecrationem calicis aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, neq; sanguini commiscetur; sed accidentibus prioris vini commistum, corpori, quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum. Quod quidem intelligendum est, quãdo non fit tanta permistio liquoris extranei, quod sanguis Christi desinat esse sub toto, tunc enim dicitur vndiq; circumfundi, non quia tangat sanguinem Christi secundum eius proprias dimensiones, sed secundum dimensiones sacramentales, sub quibus continetur. Nec est simile de aqua benedicta, quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ, sicut facit consecratio vini.

Loco citat. in sol.1.ar.

Ad quartum dicendum, quod quidam posuerunt: quod quantumcunq; parua fiat extranei liquoris permistio, substantia sanguinis Christi desinit esse sub toto, & hoc ratione inducta*. Quæ tamen non cogit, quia magnum & paruum diuersificant quantitatem dimensiuam, non quantum ad eius essentiam, sed quantum ad determinationem mensuræ. Similiter etiam liquor appositus adeo potest esse paruus, quod sua paruitate impediatur, ne diffundatur per totum, & non solus dimensionibus, quæ licet sint sine subiecto, tamen obstant alteri liquori, sicut & substantia, si ibi adesset, secundum ea, quæ præmissa sunt.

In argum.

DISPVTATIO LVII.

De his, quæ possunt species sacramentales agere & pati.

Disputat.19. de Euchar.

QVoniam materia huius disputationis philosophica valde est, eam breuiter expedire curabimus, primoque dicemus de actione tam intentionali, quam materiali: postea de passione tam accidentali, quam substantiali.

SECTIO I.

Vtrum species sacramentales possint consecratæ efficere, quicquid poterant non consecratæ.

Species consecratæ aliquam actionem habent, quam non habebant non consecratæ.

DIco primo; Possunt species consecratæ efficere omnem actionem intentionalem, quam antea poterant. Ita D. Thom. hic, & supra, q.75.art.5.& omnes Theologi. Et patet experientia, quæ necessaria fuit ad occultandum mysterium, & fidem conseruãdam. Ratio vero iam est facta in commentariis, quia tota ratio agendi huiusmodi actionum est accidentalis forma, quæ eadem, eodemq; modo perseuerat: quod autem quantitas per se sit, vel in subiecto, nihil refert ad hanc actionem, præsertim quia ipsa non imprimit speciem sui, sed modificat qualitates per se primo sensibiles eodem modo, quo antea. Atq; hinc expeditur prolixa disputatio, quã Soto persequitur d.9.q.2.a.5. de notitiis sensitiuis & intellectiuis, quas species sacramentales possunt in nobis efficere: vbi contendit, posse tam in sensu, quã in intellectu, causare nõ solum notitiam accidentis, sed ẽt substantiæ. Dicẽdum aũt est, idem omnino posse efficere in quacunq; potentia post consecrationem, quod antea poterant: quia per se nihil aliud possunt, quam efficere species in seniib. externis, in quo eandem vim semper habent, vt dixi. Vnde fit, has species non posse per se causare notitiam substantiæ, sed accidentis per modum cuiusdam cõcreti, vt huius albi, aut rubei: quia etiam ante consecrationem non habebant maiorem vim, vt recte docet D. Thom. supra, quæst.75.art.5.& 1.part. quæst.57. articul.1.ad 2.& 1.2. quæst.31.& ideo omnes Philosophi docent, substantiam non sentiri per se, sed tantum per accidens: vnde euidẽs est, sensum non posse discernere clare & in se, præsentiam vel absentiam substantiæ sub eisdem accidentibus: quia eadem notitia de hoc obiecto sensibili formatur in sensu externo, quæ idem, & eodem modo repræsentat, siue adsit substantia, siue non. Quo tãdem fit, idem proportionaliter esse dicendum de simplici notitia apprehẽsiua, quæ per exteriores sensus in interioribus, vel in intellectu causatur: quia etiam illa præcise sumpta non repræsentat substantiam in se ipsa, sed tantum hoc quantum, vel hoc album: inde vero intellectus per discursum colligit, sub his accidentibus esse aliquod subiectum, quod illa sustentat: & ad hunc modum peruenit ad aliqualem substantiæ notitiam, saltem connotatiuam, quam aliqui intuitiuam vocant propter præsentiam accidentium: alij abstractiuam, quia non est propria rei, vt in se est. Quomodocunq; autem vocetur, species sacramentales ita ad illam cõcurrunt, & ministrant, quantum est ex se, ac si non essent consecratæ, vt in homine infideli videre licet; nam in fideli fides corrigit discursum, vt non iudicet, ibi esse substantiam, seu (quod idem est) non concipiat substantiam tanquam ibi existentem. Et hinc etiam explicatur facile, quo modo in hoc sacramento nulla sit deceptio, etiam si maneant species, sine substantia, quam significare, & referre videntur: dicendum est enim illas de se eandem offerre sensibus notitiam, in quo neminem decipiunt (vt sic dicam) quod homo autem inde discurrens decipiatur: per accidens est, & fide potest eam deceptionem præuenire.

S. Thom. Caietan. Capreol. Iabal. Richard. Torrar. Iata.

Species consecratæ aliquam actionem habent, quam non habebant non consecratæ.

Dico secundo; Species consecratæ possunt efficere omnem accidentalem alterationem, quam antea poterant. Est etiam communis, & habet idem fundamentum; quia tota ratio agendi in huiusmodi alteratione est aliqua qualitas: quantitas vero per se non concurrit, sed solum vt sustentans qualitatem.

litatem. Quod si interdum ad actionem aliquam videtur per se concurrere, vt ad imprimendum impetum, ad diuidendum aliquid, vel suo loco pellendũ, id non facit absq; qualitatibus, quibus est affecta, vt sunt siccitas, durities, grauitas, & si quid ipsa per se iuuat, etiam separata potest idem conferre: quia non id facit per inhærentiam, sed per entiatem suam, quæ manet. Nec refert, quod hæ actiones tribuantur quantitati: nam, vt significauit D. Thom. in 4. d. 12. q. 1. art. 1. quæstiun. 3. & Caiet. hic, & alij, illud solum est secundum quandam denominationem, qua actiones dicuntur esse subsistentium: quantitas enim hic suo modo subsistit in his accidentibus, & ideo ita dicitur calefacere, sicut aqua calida in qua tota ratio calefaciendi est calor.

Species consecratæ, possunt substantiã corrumpere & generare.

Dico tertio: Species consecratæ possunt substantiam corrumpere & generare. est etiam communis, & sequitur ex præcedentibus, nam hæc accidentia possunt alterare substantiam: ergo possunt in ea alteratione eousq; procedere, vt illam corrumpant. Patet consequentia, quia eadem est ratio de initio, & progressu alterationis: imò, cæteris paribus, ac per se loquẽdo, quo in eadem parte alteratio magis ac magis intensiue procedit, eo facilius agens in ea progreditur: quia semper est minor resistentia in passo, & plura sunt, quę iuuant ipsum agens, ergo possunt hęc accidentia alterando disponere substantiam ad corruptionem vnius, & generationem alterius. Et confirmatur, quia hoc etiam fuit necessarium, vt hoc mysterium magis esset occultum, verum est, minorẽ hic esse necessitatem, quia sensus minus percipit ipsius substantię transmutationem, præsertim quod panis non videtur ad eo actiuus, vt possit generare sibi similem, & quamuis vinum hoc possit, tamen sensus nunquam satis percipit, an perueniat alteratio ad corruptionem substantialem, maximè, cum semper antecedat imperfecta mistio, qua confunduntur partes vtriusq; miscibilis vt sensu non discernantur. Denique, esto, sit necessarium, hanc generationem consequi ex alteratione sensibili, quadam naturali consecutione, eo quod non possit assignari gradus, in quo cesset alteratio, veluti sponte sua, & sine impedimento, & priusquam agens agat, quantum potest, nihilominus tamen non est necessarium, vt sequatur ex virtute superierum, sed ex virtute alicuius agentis superioris supplentis earum defectum, sæpe enim ita contigit in physicis alterationibus & generationibus.

Quæstion.

Vnde hoc loco quæri solet, qua virtute efficiant accidentia consecrata formam substantialem, nam non videntur habere sufficientem vim naturalem, cum sint imperfectiora. Quæ dubitatio pendet ex celebri quæstione physica, quomodo accidentia attingant ad productionem substantiæ, qui enim opinantur, eductionem formæ substantialis immediate fieri à forma accidentali, vt est virtus substantiæ, ita tamen, vt quamuis substantia præsens sit, immediate nihil influat per substantialem formam, facile & consequenter dicunt, eodem modo operari nunc species consecratas, quia qualitas manens est eadem virtus substantiæ & absentia substantiæ non minuit actionem, quia, cum est præsens, non auget illam, sed tantum conseruat, & sustentat qualitates, quod supplet Deus in hoc sacramento, & hæc videtur esse

D. Thom. Caietan. Caprol. Palud. Richard. Ferrar. Soto.

Diu. Thomæ sententia hic, articul. 3. ad 3. quam Caietan. sequitur, & Capreolus in 4. distinctione 12. quæstione vnica, Paludanus quæstion. 4. Richardus articulo 3. quæstione 2. Ferrar. contra gent. capit. 66. Soto, & recentiores. Alij existimant, accidentia, vel solum attingere dispositionem vltimam, eductionem autem formæ substantialis solum fieri, vel à forma substantiali simili, vel à superiori principio: vel certe, si accidentia aliquid immediate influunt in substantialem formam, sola tamen non sufficere, quacunque ratione considerentur, nisi forma substantialis actu iuuet, & immediate etiam influat. Et hi consequenter dicunt, accidentia quidem consecrata conferre ad generationem substantialem, totum influxum, quem darent substantiæ coniuncta: tamen quia ille non sufficit, necessarium esse, vt Deus suppleat illam efficacitatem, quam substantia præsens conferret. Ita procedit Scotus, distinct. 12. quæstion. 1. Durand. quæst. 2. Bonauent. art. 2. quæstion. 3. Ocham. quæst. 7. Alens. 4. p. quęst. 40. membr. 2. artic. 3. Gabriel. lection. 45. in Canonem, qui dicit, accidentia concurrere partialiter, & Deum supplere reliquum. Et hoc tenet etiam Richard. art. 14. pag. 295. nec censetur ab hac sententia alienus D. Thomas hic ar. 3. ad 2. dum ait, accidentia consecrata efficere formam substantialem virtute Dei, quod imitatus etiã est Palud. dicta q. 4. Neq; in hoc ponitur aliquod nouum miraculum: sed est naturalis modus concurrendi primæ causæ, qui debetur ex suppositione priori, miraculi: nam, vt supra dicebam, sæpe in naturalibus corruptionibus, & generationibus id accidit, quod agens proximum possit alterare & corrumpere, non vero per se solum substantialem formam efficere, & tunc naturalis ordo postulat, vt id suppleatur per influxum causarum vniuersalium, præsertim primæ.

Scotus. Durand. Bonauent. Ocham. Alens. Gabriel. Richard. Palud.

Et iuxta hæc expedienda est specialis difficultas hic occurrens, quando contingit species vini frigefieri, verbi gratia, præter naturalem vim & dispositionem, postea vero remoto agente, & suæ naturæ relictas se reducere ad pristinum calorem connaturalem substantiæ vini, à quo principio fiat illa alteratio: quia naturaliter est ab extrinseca forma substantiali per naturalem resultãtiam. Nam quod quidam respondent fieri à generante, non satisfacit, quia oportet assignare immediatum principium agendi, siue actio tribuatur generãti, siue nõ, quod magis pertinet ad verborum denominationem, quam ad rem. Non potest dici, principium illud esse qualitatem ipsam, quæ intenditur; quia in proprio subiecto nunquam qualitas remissa est vis actiua suæ intensionis. Neq; etiam satis est dicere, hanc reductionem fieri ab alia qualitate virtuali seu proprietate occulta: nam hæc etiam remitti potest, vt experimento constat in vino, qnando ad corruptionem tendit; vnde de illa redibit quæstio. Dicendum ergo est, in eo casu, quando omnes qualitates remissæ sunt, & reducenda est ad pristinum statum illa, quæ immediatam habet dimanationem à forma, necessarium esse, vt Deus suppleat efficientiam formæ: quia connaturale principium illius actionis ibi deest, deficiente forma.

Difficultas specialis soluitur.

SECTIO II.

Vtrum species consecratæ possint mutari, aut corrumpi.

Species consecratæ ab agente naturali alterari possunt.

DE motu locali nulla potest esse quęstio: quia species hæ ita sunt in loco, & illum occupant, ac si ibi esset substantia; & ideo ita etiam moueri possunt, vt re ipsa experimur. Secundo certum est, huiusmodi species posse alterari virtute naturalis agentis: quamuis Nominales, qui negant qualitates, quæ in his speciebus manent, inhærere quantitati, sed per se esse, consequenter negare debeant posse naturaliter intendi & remitti; & ideo necessarium illis sit multiplicare miracula: nam experientia constat, has species calefieri, &c. Si ergo id non potest fieri virtute agentis naturalis, oportet, vt supernaturaliter à Deo fiat ad mysterium occultandum: At vero, suppositis quæ diximus, has scilicet qualitates eodem modo inhærere quantitati, quo ante consecrationem inhærebant, facilè intelligitur, posse ab agente naturali in eadem quantitate intendi, vel denuo produci: quia ex parte quantitatis, est sufficiens potentia passiua, ex qua educantur: quia immediate in illa recipiuntur, & ab illa pendent, & in suo esse

conseruantur: ergo fieri etiam possunt ex illa, quia nihil aliud est educi de potentia subiecti, quam in illo fieri cum dependentia in fieri & in esse ab illo. Tertio de motu augmẽtationis, vel diminutionis ipsius quantitatis res est etiam facillima, si augmentum & diminutionem à productione & corruptione separemus: tribus enim modis intelligi potest, quantitatem panis & vini augeri, aut diminui: primo per rarefactionem, vel condensationem, & de hoc iam in superioribus diximus, hoc nõ esse proprium augmẽtum, vel diminutionẽ quantiatis, quia per hunc modum nulla pars quantitatis additur, vel demitur, sed solum mutatur qualitas, seu quidam modus ipsius quantitatis: vnde fit, vt nouis etiam terminis terminetur, & maiorem vel minorem locum occupet, vt disputatione præcedenti sect. 3. attigimus. Secundò, per diuisionem vel additionem, seu nouam continuationem, & hoc modo etiam est per se notum, species sacramentales posse diuidi, atq; ita diminui; proprie vero continuatio, seu additio non tam facile fit, præsertim in speciebus panis, propter earum duritiem & siccitatem: nam ea, quæ liquida sunt, vt vinum, facilius continuantur: quia tamẽ hoc naturaliter non fit sine mistione, de qua est specialis difficultas, tractabimus illam in vltima sectione huius disputationis. Tertio modo fit diminutio per corruptionem alicuius partis, de qua eadem est ratio, quæ de corruptione totius: augmentum autem huic corruptioni contrarium, non fit nisi per mistionem, de qua infra, vt dixi.

Ité augmentari vel diminui.

Solum ergo superest hic dicendum de corruptione, an locum habeat in quantitate consecrata: in qua quæstione existimo, diuerso modo esse procedendum, iuxta diuersa principia philosophica de subiecto, & natura quantitatis. Est enim opinio satis communis, quantitatem inesse toti composito, & ita esse per accidens corruptibilem ad corruptionem eius, & nouam aliam cum re genita comproduci: & iuxta hanc opinionem consequenter hic dicendum est, facta in his speciebus alteratione sufficiente ad corruptionem panis, quantitatem corrumpi per accidens: non quia de facto pereat ad corruptionem subiecti, quod non habet, sed quia ex natura rei ita desineret, si subiectum adesset: hic autem supposito mysterio, seruatur naturalis ordo in reliquis omnibus, quoad fieri potest. Item quia corrumpitur ad desitionem præsentiæ corporis Christi, quod loco propriæ substantię quantitatem conseruabat. Deniq; quia in termino illius alterationis substantia noua succedit, secum afferens quantitatem nouam, quæ aliam secum non admittit, & ideo necesse est, præexistentem perire: & hæc censetur esse sententia D. Thom. hic art. 4. quam sequuntur Caiet. hic, & Capreol. d. 12. q. 1. & Palud. q. 4. Carth. q. 3. Richar. art. 2. q. 2. art. 4. q. 2. Scot⁹, q. 5. Durand. q. 2. Ægid. Theorem. 43. & 44. Soto, & omnes Thomistæ. Est autem differentia inter hos authores; primum in causa huius corruptionis: Scotus enim & Durandus dicunt, corrumpi solum ex pacto Dei, qui statuit illam non conseruare, nisi sub talibus accidentibus: & ideo suspendit influxum facta illa alteratione, quia aliunde nulla potest reddi causa huius corruptionis: quia cum hæc quãtitas sit primum subiectum alterationum, quæ hic fiunt, non magis potest per illas destrui ex natura rei, quam materia prima per generationem seu corruptionem substãtialem: præsertim quia quantitas de se independens est à qualitatibus: & est æque indifferens, & quasi in potentia neutra ad quascunq; qualitates, & hoc sane est satis consequenter dictum, si supponatur corpus Christi, vt est sub hac quantitate, nullo modo concurrere ad conseruandam illam per se existentem. At vero supponendo Christi corpus non subiectiuè, sed effectiue supplere vicem substantiæ, & conseruare quantitatem, facile videtur, sicut remoto sole, destruitur lumen aeris, quod in suo esse à præsentia solis pendebat, ita ablata sacramentali præsentia corporis Christi, perire quantitatem: quæ ab illo, vt à principio conseruante pendebat: hoc tamen totum necessario reuocandum est ad institutionem & pactum diuinum: quo statuit Deus, non conseruare ibi præsentiam Christi, nisi sub dispositionibus panis & vini. Secundo est differentia circa modum seu qualitatem huius desitionis: nam, quidã dicunt annihilari quantitatem, vt Ocham in 4. q. 7. quia definit solum ex defectu causæ effectiuæ conseruantis: sed illa conseruatio erat per actionem per se creatiuam, vt supra dictum est: ergo illa suspensio seu carentio actionis, est annihilatio. Item, quia illa desitio omnino sistit in non esse, & in nihilo: neque est ibi vlla actio positiua tendens ad aliquod esse, ex quo sequatur huiusmodi non esse: hoc autem solum est de ratione annihilationis. Multi vero ex Thomistis dicunt, desinere quantitatem per cõuersionem in materiam, quæ ibi succedit. Sed, quicquid sit de hoc modo loquendi, de quo dicam sectione sequente, certum est talem conuersionem non posse fieri virtute agentis naturalis, prout ipsa affirmare videntur: quia in illa conuersione nullum est subiectum, circa quod versari possit naturalis actio: neq; etiam terminus, ad quem illius conuersionis potest à naturali agente fieri: melius tamen potest hæc desitio vocari corruptio per accidens, prout D. Thom. loqui videtur, si ad quantitatem eius sententia extendatur, propter rationes factas.

S Thom. Caietan. Capreol. Palud. Carthus. Richard. Scotus. Ægid. Soto.

Multo vero aliter philosophandum est iuxta opinionem aliam, quæ affirmat, quantitatẽ in sola materia recipi, & ab ea sola pendere in genere causę materialis; ideoq; manere eandem numero ingenito & corrupto, esseq; ingenerabilem & incorruptibilem, sicut est materia, & cum ea sola concreari posse, & coannihilari, si materia annihiletur: nam iuxta hanc opinionem dicendum est, quantitatem specierum sacramentalium non corrumpi, etiamsi alteratio fiat vsque ad corrnptionem panis, primo quidem, quia si substantia adesset, quantitas non corrumperetur per illam alterationem: ergo nec nunc destruitur, patet consequentia, quia, vt dixi, in hoc mysterio, suppositis his, quæ per se ad ipsum pertinent; in reliquis, quoad fieri potest, naturalis ordo seruatur. Secundo, quia, sicut substantiæ panis succesit corpus Christi conseruans quantitatem, ita præsentiæ corporis Christi succedit aliqua materia, cui potest illa quantitas vniri, & naturaliter conseruari: ergo non destruitur, sed in ea conseruatur: quia hoc est magis consentaneum naturis rerum. Tertiò, quia iuxta illam philosophicam opinionem de quantitate, reliquæ etiam qualitates, quibus disponitur materia ad introductionem nouæ formæ, non pereunt, sed manent in re genita: ergo etiam hic, quando generatur aliquid ex species consecratis, manent dispositiones in re de nouo genita: ergo multo magis quantitas, quæ est subiectum earo: & hanc sententiam tenet Alens. 4. part. quæst. 49. membr. 2. artic. 4. §. 1. & Henric. quodlib. 8. quæst. 36. Ferrar. 4. contra gent. cap. 66. tenet quidem manere quantitatem, quamuis non ex prædicto fundamento, sed quia supernaturaliter subit vicem materiæ, de quo statim, & videtur fauere huic opinioni Diuus Thomas hic, artic. 5. & in 4. distinct. 12. q. 1. art. 3. quæstiunc. 3. ad 2. Et fundamentum illud philosophicum mihi semper probabilius visum est, ex quo in Theologia etiam hæc opinio est magis cõsequens, & facilius omnes difficultates expedit.

Alens. Henric. Ferrar.

SECTIO III.

Vtrum ex speciebus consecratis possit aliqua substantia generari, vel nutriri.

PRima sententia negat, ex his speciebus fieri generationem, vel nutritionem: quia deest materia ex qua

ex qua fiant, vnde ad experientias apparentes dicit hæc opinio, id, quod penetrari videtur, reuera non esse id, quod apparet, vel si est, miraculose creari à Deo, dicit etiam, hominem posse confortari odore, vel alteratione earum specierum, non vero propriè nutriri. Ita sentit Algerus lib.2.de hoc sacram.cap.1. Guitmundus lib.2.de hoc myster. & VValdensis tomo 2.de sacram.cap.26.qui addunt, non decere, hominem his speciebus nutriri: quia oportet aliquid etiam earum in secessum mitti. Hæc vero opinio antiquata iam est, & vt improbabilis omnino ab scholis reiecta: quia omnino præter rationem est, experientias negare: constat enim, ex hostiis consecratis vermes generari, & non minus comburi, quam non consecratas: in quibus effectibus non est tantum externa species, seu apparentia: quia sunt permanētes, & eodem semper modo fiunt. Item, si Deus est author eorum, tam facile potest illos vere efficere, sicut fingere: & alioqui est magis consentaneum ad veritatem mysterij occultandam: si vero naturale agens eos efficit, non potest eos fingere, aut simulare, & hoc posterius est magis rationi consentaneum, quia non sunt hic plura miracula fingenda, quam sint necessaria: non est autem necessarium, vt solus Deus totum effectum operetur, vt videbimus. Atque eadem experientia sumi potest ex nutritione, nam si homo integrum panem consecratum comedat, non solum confortabitur, sed etiam nutrietur, & saturabitur eodem modo, quo id assequeretur pane non consecrato.

Algerus: Guitmun. VValdens.

Secundo, hac relicta sententia, circa difficultatem quæ authores eius mouit, scilicet ex qua materia fiat hæc mutatio, est alia opinio docens, nullam esse necessariam materiam, sed solam quantitatem sufficere, vt substet formæ substantiali aduenienti, siue de potentia eius educatur, siue per nutritionem vniatur. Hæc, vt dixi, videtur esse opinio D.Th.hic, quam ita exponit & sequitur Ferrar. dict.c.66. & eam tenet Henric. quodl.8.q.36. & Viguerius in Summa v.9.de Euchar.& Ruar.art.14.Soto etiam & Ledesm.citant Aegidium Theore.44.& 45.Dionys.autem Carthus. d.12.q.2. oppositum illi tribuit. Fundamentum non est aliud, nisi quia hoc sufficit, & est magis consentaneum, vt ex vi prioris consecrationis reliqua fiant naturali modo, sine nouis miraculis.

Ferrar. Henric. Viguer. Ruard. Soto. Ledesm. Aegid. Carthus.

Hæc vero opinio mihi videtur omnino falsa & incredibilis: dicendum est ergo solam quantitatem non sufficere, sed necessariam esse aliquā materiam, ex qua hæc generatio fiat: ita docent omnes authores statim citādi. Et probatur prior pars, primo, quia forma substantialis nō potest habere suum effectum formalem circa aliquod accidens, cum quo non habet proportionem, neque habitudinem: alias posset etiam vna forma informare aliam, vel qualitatem aliquam. Secundo, quia inter quantitatem & formam non potest esse substantialis vnio: tum, quia, cum quantitas sit accidens, vnio etiam illius, vel cum illa necessario est accidentalis: & compositum ex illa non potest esse substantiale, nec potest esse ignis, aut carbo vel quid simile, quia de ratione essentiali huius compositi est substantialis materia, propter quod dixit Aristot.1.Physicorum, impossibile esse substantiam componi ex non substantiis. Et confirmatur, nam impossibile est, qualitatē eleuari, vt formaliter suppleat vicem formæ substantialis, & substantialiter aliquid componat: ergo similiter est impossibile, vt quantitas eleuetur ad proprium munus materiæ, & substantialem causalitatem eius: Tertio, etiam si daremus, hoc esse possibile, tamen illo posito, sequuntur multo plura miracula, quod tamen vitari intenditur. Probatur, quia inprimis eductio formæ substantialis & potentia quantitatis, non posset fieri ab agente naturali, propria virtute: quia quantitas non est in potentia naturali ad huiusmodi formam, quicquid sit de obedientiali, sicut non potest agens naturale virtute sua educere formam ignis de materia cœli, quia non est in potentia naturali ad illam supposita opinione, quod sit alterius rationis à materia generabilium. Item, quia alias etiam nunc ignis educeret formam ignis ex quantitate ligni, eamq; ipsi vniret: quia eandem capacitatem habet hæc quantitas & est propinquior igni.

Oppositum plures autores.

Aristot.

Fortasse dicetur, in quantitate ex sola natura rei, seu secundum se sumpta, non esse capacitatem naturalem ad huiusmodi formam & actionem seu passionem: at vero in quantitate eleuata, quæ per consecrationem accepit vim substantiæ, esse huiusmodi capacitatem, & ideo supposito illo miraculo agens naturale posset naturaliter ex illa educere formam. Sed hoc inprimis intelligi non potest: quia quantitati per consecrationem nihil additum est, neq; immutatum, præter existendi modum, tamen in entitate sua eadem omnino est: at vero capacitas passiua non est in quantitate, ratione modi essendi, sed ratione suæ entitatis: ergo, si antea non habebat capacitatem naturalem, nec postea habebit: quæ est enim illa eleuatio aut quæ vis materiæ: Si enim diceretur, esse in potentia obedientiali, & ratione consecrationis manere, quasi in potentia proxima, fortasse non esset tam euidens contradictio, quamuis reuera, etiam hoc sit falsum, propter argumenta priora: tamen quod res, quæ non habet capacitatem naturalem ex se incipiat habere illam, non mutando entitatem vel naturam, intelligi non potest, sicut in causis agentibus repugnat, quod non habet naturalem virtutem agendi, inciperet habere iam per solam suam entitatem, sine sui mutatione: imo nec posset agere per potentiam obedientialem, nisi hæc intimè innata in ipsa re præsupponeretur. Adde, etiam, hoc posito, non vitari inconueniens illatum, scilic. quod maiora miracula multiplicentur: nam reuera, maius est hoc, quam quod creatur materia, vel quodcunq; simile, & præterea durabit quantitas per se existens, & sine subiecto: non solum quamdiu durat hoc Sacramentum, sed etiam in omnibus rebus, quæ ex illa generantur, &, quamuis plurimæ transmutationes in illa fierent, semper ita maneret, quia non est maior ratio de vna generatione, quam de reliquis: ac deinde tota materia prima, quæ ab institutione huius sacramenti vsq; nunc transsubstantiata est, deficiet in orbe, & loco illius sola quantitas erit substituta: vnde fiet, vt magna pars naturalium rerum iam non constet materia & forma, sed quantitate & forma: quæ nec substantialia entia erunt, neq; accidentalia, sed monstra quædam naturæ.

Euasio.

Impugnatur.

Vnde etiam contingere posset, vt illa quātitas per varias transmutationes informaretur alia forma panis & consecraretur: quomodo ergo tunc fieret trās- substantiatio? quia, si totum compositum transmutaretur, non maneret quantitas: si sola forma, nō esset transsubstantiatio. Dicendum ergo esset ex tali pane non posse fieri consecrationem, quod reuera non male diceretur: quia ille non esset panis, cum nō constaret ex principiis essentialibus panis, sed tunc idem consequenter dicendum esset de quacunque re genita ex huiusmodi speciebus, quod reuera non sit substantia illa, quæ apparet, sed semisubstantiata, vt sic dicam. Vnde, si contingeret, hominem longo tempore solis speciebus consecratis nutriri, successu temporis, aut totum, aut fere totum substantiale corpus amittere, maneretque anima solam quantitatem informans, & similia monstra possunt facile excogitari, & maximum omnium est dicere, hæc omnia naturaliter sequi ex priori miraculo solius consecrationis. Necessario ergo dicendum est, in instanti, quo huiusmodi generationes fiunt ex speciebus consecratis, aliquam veram, & substantialem materiam ibi existere, ex qua fiant.

Dubium quoddam dissoluitur.

Sed quænam est hæc materia? Circa hoc fuit tertia opinio antiqua, esse aliquam antea præexistentem in ali-

in aliquo corpore, & tunc denuo poni sub speciebus sacramentalibus in illo instanti generationis. Et quidam dixerunt, esse quandam partem materiæ ipsius corporis Christi, vt refert Algerus supra, quod maxime videbatur dici posse, si vera esset sententia Durandi, quod materia panis manet in Corpore Christi: sed hic est error in fide, quia Christi Corpus nunc est incorruptibile, & impassibile. Vnde non potest partem materiæ acquirere, & multo minus perdere. Vnde Durandus, qui primum temere dixit, non est ausus dicere secundum. Alii vero dixerunt, illam materiam esse corporis circumstantis, vel alterius similis, quam optime impugnat Diu. Thom. hic, vt in commentario articuli quinti vidimus, quibus addere possumus, quando hostia consecrata in ignem iecta comburitur, ibi totum corpus circumstans habere rationem agentis, & non patientis, non potest ergo aliquid generare ex suamet materia. Solum posset quis fingere, Deum aliunde sumere materiam ex aliquo corpore, & in eodem instanti illam sub speciebus sacramentalibus constituere, at vero, licet hic modus non sit impossibilis Deo, non est tamen aptus neque conueniens præsenti mysterio, primum, quia oporteret alteram rem in alio loco diuinitus corrũpi: nõ enim constituenda est eadem materia in duobus locis sub duabus formis. Secundo necesse esset, materiam illam in instanti, & miraculoso modo transferri ab alio loco in locum specierum. Tertio consequenter etiam dicendum esset, deesse in his generabilibus rebus totam materiam, quæ hactenus per consecrationem transsubstantiata est, quod magnum videtur inconueniens. Quarto denique oporteret, aut duplicem quantitatem destrui, vt vna fieret in re genita ex speciebus consecratis, iuxta opinionem asserentem, quantitatem corrumpi ad corruptionem substantiæ, aut iuxta contrariam sententiam oporteret, vel duas quantitates manere in eadẽ materia, quod est satis absurdum, vel alteram sine causa naturali à solo Deo corrumpi. Vnde etiam fieret, tantam quantitatem deesse nunc in hoc orbe generabilium rerum, quanta fuit in toto pane & vino simul sumptis, quæ hactenus consecrata sunt, nulla æqualis magnitudinis alteri succedente, quæ sine dubio esset magna diminutio huius inferioris vniuersi corporei. Dicendum est igitur (quod omnes Theologi citandi sentiunt) in instanti generationis, quæ fit ex speciebus consecratis, prius natura, quam talis generatio fiat, poni sub illis speciebus quandam materiam primam, quæ immediate ante illud instans in rerum natura non existebat: hoc enim necessario ex dictis concluditur: ostensum est enim, aliquam materiam primam esse necessariam sub illis speciebus: seu in loco earũ, quia ibi fit generatio. Rursus ostensum est, illam non fuisse præexistentem, neq; ibi, neq; alibi, in illo proximo tempore, quo fiebat alteratio quoue Christi præsentia durabat: ergo necesse est ibi de nouo fieri.

Rursus deinde inquirendum supereſt, an hæc materia sit eadem numero, quæ prius fuit sub talibus speciebus, & transsubstantiata est, vel alia. Diuus Thomas enim hic significat, non esse eandem numero, quia idem numero reproduci, est vnum miraculum, quod non est ponendum sine necessitate. Mihi tamen (quamuis res sit incerta) verisimilimum est esse eandem numero, & in hoc sensu intelligendam existimo quorundam veterum sententiam dicentiũ redire substantiam panis, vt ex ea fiat generatio, q̃ tenuit Alexand. Alensis 4. part. quæstione 40. memb. 2. articulo 4. & Bonauent. distin. 12. artic. 2. qu. 1. & Innocent. libr. 4. de hoc mysterio. c. 11. non est enim verisimile, eos locutos esse de tota substantia panis, tum quia hoc sensu est res valde improbabilis, vt D. Thomas conuincit in articulo, tum etiam quia ad talem generationem impertinens est, quod redeat forma panis, cum potius illam corrumpi necesse sit. At vero, quod eadem materia redeat, coniectura esse potest: primo respectu naturæ vniuersalis, quia sic nulla fiet propter hoc mysterium mutatio in materia rerum generabilium, & corruptibilium, sed eadem semper durabit. Secundo respectu naturæ particularis, quia manet eadem quantitas numero: cui connaturale est esse in hac materia, eique imiti. Tandem respectu Dei æque facile est, eandem materiam facere, sicut diuersam, vnde non est maius miraculum, nec proprie est nouum, quia congruente quadam necessitate connexum est cum ipso mysterio.

Vlterius autem interrogandum supereſt, per quã actionem fiat hæc materia, Thomistæ enim, vt aliquo modo Diuum Thomam interpretentur, contẽdunt fieri per conuersionem, vt in commentario art. 5. citaui, quod tenet etiam Palud. d. 12. q. 1. Heruæus quæst. 1. art. 3. & Hispal. qu. 1. notab. 4. qui addit, non solum materiam, sed totum compositum fieri, et conuersionem quãtitatis in ipsum, quod est improbabile, & sine fundamento, vt à fortiori patebit ex dicendis, & refutatur etiam à D. Thoma ex professo 4. contra gent. c. 66. Alii dicunt illam materiam congenerari, ita loquitur Soto supra. Reliqui vero authores citati dicunt, iterum creari, seu per creationẽ reproduci. Scotus d, 12. q 5. Durandus, quæ. 2. Maior. q. 4. Marsil. q. 8. art. 4. Gabr. lect. 45. in Canon. Ægidi. Maior. Theorem. 44. & 45. & alii communiter. Et hoc sine dubio verius est, primo quidem quia existimo, quantitatem panis non definere esse per hanc generationem, sed manere in re genita, non ergo conuertitur. Secundo, quia, etsi non maneat, negari non potest, quin sit ibi necessaria noua actio, generatione prior ordine naturæ, per quam hæc materia fiat, quia educitur de non esse ad esse, prius quam ex illa hat generatio, hæc autem actio non est ex præsuppositio subiecto, quia quantitas non est subiectum prius, vt per se constat, est ergo creatio. Neque est vlla ratio, ob quam appelletur conuersio, etiam si desinat esse quantitas, quia, neque ibi relinquitur aliud commune, circa quod fiat conuersio, & quia rationes omnes quibus supra probatum est, corpus Christi non conuerti in talem materiam, idem probant de quantitate, quia non est maior connexio inter actionem, qua producitur materia, & desitionem quantitatis, quã sit inter illam actionem, & desitionem, vel absentiam corporis Christi. Tandem, si ratio conuersionis aliquid in re ipsa addit creationi, illud est magis miraculosum, quam sola creatio, nec potest probabiliter dici, naturaliter sequi ex priori miraculo, Quod autem post alterationem sub illis accidentibus fiat creatio materiæ, est maxime connaturale, suppositio priori mysterio, & indigentia, quæ ex illo nascitur in rebus ipsis naturalibus ad suas generationes & corruptiones: sicut in generatione hominis naturale est, vt Deus creat animam post sufficientem alterationem in materia dispositia. Atque hic etiam constat, quam sit falsum dicere, materiam congenerari, quoad entitatem suam, de qua agimus, nam quoad vnionem id dici posset, sicut anima rationalis, quoad vnionem dici potest congenerari, non vero secundum se, quod magis patebit ex sequente puncto.

Adhuc enim inquirendum supereſt, à quo agente fiat hæc materia: Richar. enim, d. 12. art. 2. q. 2. dicit fieri ab agente naturali ex possibilitate materiæ, quæ ibi manet. Quod frustum valde est, quia illa possibilitas nihil est, nisi potentia obiectiua, vnde non excludit creationem, quæ non potest fieri ab agente naturali: nam potentia subiectiua repugnat materiæ primæ, cum ipsa sit primum subiectum, statimq; inquiremus, an hæc possibilitas sit substantia, vel accidens: primum esse non potest, tum, quia repugnat mysterio, quod aliqua substantia manserit: tum quia necesse est, vt sit materia, aut forma, aut compositũ: si vero

Alenſ. Bonau. Innoc.

Palud. Soto. Scot. Durand. Maior. Marſil. Gabr. Ægid. Richard.

si vero est accidens, quomodo potest esse subiectum ex quo fiat materia? Soto d.10.q.2.ar.6. (& significat etiam Hispalensis supra) dicit, materiam illam comproduci ab agente naturali, idq; naturaliter, supposito primo miraculo. Sed, si loquuntur proprie de virtute naturali, dicunt rem plane impossibilem: quia prius miraculum nō dedit virtutem naturalem igni, aut simili agenti ad producendum aliquid ex nullo subiecto, cum potius tota necessitas huius materiæ sit vt possit naturale agens ex subiecto aliquo formā substantialem educere: si autem non loquantur de virtute connaturali ipsi agenti secundum se, sed potius ipsi mysterio, ita vt ratione illius debitus sit naturali agenti concursus, quo possit materiā producere, hoc gratis & sine fundamento dicitur; nam, licet hic modus agendi non sit impossibilis, tamen necesse est, vt in eo cōcurrat naturalis causa solum, vt instrumentum Dei, & non qualecunq; sed creationis, quod omnium difficilimum esse censetur, hoc autem est magnum miraculum, quod non est fundatum in cōsecratione; quia nō oportet, vt agens creet materiam etiam si à Deo creanda sit: non est ergo asserendū hoc miraculum sine maiori fundamento, vt etiam Sotus fatetur: fit ergo hæc actio à solo Deo absque vllo instrumento separato: probabile tamen est, humanitatem Christi ad illam concurrere, vt instrumentum coniunctum: de qua re nonnulla dixi in primo tomo ad q.13. D. Thom.

Vltimo inquiri potest, quomodo ex hac materia possit naturale agens educere formam, & aliquid generare. Et ratio dubitandi est, quia illa materia de nouo creatur à Deo in eodem instante, in quo fit generatio: agens autem naturale non potest tam subito illam disponere, nec sine dispositione præuia potest naturaliter formam ex illa educere. Propter hanc enim rationem Scotus q.6. & alii ex citatis authoribus existimant, agens naturale non concurrere ibi ad generationem substantialem, nec solā materiam primam creari tunc à Deo, sed totam substantiam compositam, cui debita sunt illa accidentia. Sed immerito ita opinantur. Iuxta nostram ergo sententiam qua credimus, manere eandem quantitatem in genito & corrupto, dicendum est, præter actionem creatiuam materiæ, de qua iam diximus, duas alias hic esse considerandas actiones: Vna est, qua species sacramentales, siue quantitas panis præexistens vnitur materiæ, hic enim est nouus effectus realis, qui specialem causalitatem requirit: potest autem intelligi fieri altero è duobus modis, prior est per naturalem resultantiam ex intrinseca natura ipsius materiæ & quantitatis, nam cum in illo instanti desinat ibi esse corpus Christi, consequenter desinit esse in quantitate modus ille per se existendi, quem habebat separata, & aliunde materia prima in eodem instanti fit per creationē intime præsens tali quantitati, & ideo ablato iam omni impedimento, ex naturali propensione & inclinatione, quam ad inuicem habent, propria virtute copulantur & vniuntur, & hic modus subtilis est & probabilis. Alter vero modus facilior est, vtà Deo speciali actione vniantur, nam actio pure vnitiua, & non eductiua quantitatis de potentia materiæ, non est naturalis, vnde non potest resultare ex sola natura materiæ & quantitatis: neque ab aliquo agēte naturali fieri: si vero (vt probabile est) actio vnitiua, quæ ibi interuenit, est eiusdem rationis cum eductiua, seu cum illa, qua naturaliter conseruatur quātitas in materia, illa non potest esse à quantitate: quia respectu illius non supponitur prius natura existens: neque etiam esse potest ab aliquo extrinseco agente naturali: quia præsupponitur alteratioui eius, & quia iuxta hanc opinionem, quam prosequimur, quantitas naturaliter solum fit per concreationem cū materia, & similiter conseruatur: fit ergo prædicta vnio per actionem Dei, quæ, supposito mysterio, dici potest naturalis: quia debetur materiæ sic creatæ sub illa quantitate: sicut deberetur illi concreatio quantitatis, si non supponeretur quantitas existens. Altera actio, quæ hic interuenit, est eductio formæ substantialis rei genitæ, v.g. vermis, aut vnio animæ rationalis in nutritione hominis, & hæc naturali virtute fit ab agente naturali, quod est facillimum, suppositis, quæ diximus: nam, facta vnione quantitatis ad illam materiam, manet etiam disposita per qualitates, quæ in illa inhærebant, & media quantitate, illi coniuncta manent, & ab eodem agente introductæ fuerant, & ideo nullum est impedimentum, quo minus idem agens suam formam introducat. Atq; idem facile defendi potest, iuxta opinionem asserentem, fieri resolutionem vsque ad materiam primam, iuxta quam consequenter dicendum est, in omni naturali corruptione & generatione manere materiam primam spoliatam quantitate & qualitatibus omnibus quæ immediate ante illud instans in illa præcesserūt; & nihilominus dicitur manere disposita, vt agens hanc formam in illa introducat, vel potius per habitudinem nescio quam ad totam alterationem precedentem, & dispositiones, quæ immediate antea antecesserunt, vel negatiue, quia per hoc, quod manet non repugnans, neq; indisposita, agens potens est ad agendum in illa, quantum potest, in vno instanti, & consequenter ad introducendam formam substantialem cum vltima dispositione eius. Ad eundem autem modum loquendum est in hoc mysterio iuxta hanc sententiam, vel quod Deus introducit materiam, vbi præfuit quantitas cum eadem figillatione & habitudine, ac si illa quantitas toto tempore antecedente inhæsisset materiæ, vel certe creari tunc materiam nudam & non repugnantem, in quam proinde operatur agens tota virtute formam substantialem introducendo.

SECTIO IV.

Vtrum species sacramentales possint misceri, & an tunc dosinat ibi sanguis Christi.

HÆc quæstio proponitur propter difficilem doctrinam D. Thomæ in artic. 5. & melius faciliusq; explicabitur in speciebus vini: nam regulariter solū illæ possunt proprie misceri, eo q; liquidæ sint. Dupliciter autem solent liquores misceri, primo imperfecte per diuisionem in minutissimas partes, earumque localem interpositionem & nonnullam alterationem mutuam, quæ ad substantialem corruptionē non perueniat. Secundo fieri potest cum transmutatione substantiali, vel vnius miscibilium in alterū, quod prædominatur, quæ potius est corruptio vnius & generatio, vel adgeneratio, seu accretio alterius, quam mistio, vel cum transmutatione vtriusq; in vnum tertium, si debita proportione misceantur, & hanc vocauit propriam mistionem Arist. 1. de gener. text. 88. & lib. 2. text. 48. *Arist.*

Secundo suppono, inter liquores eiusdem speciei solum posse fieri imperfectam mistionem, quia vnus non potest corrumpere alium substantialiter, nec per diuisionem in minimas particulas, nec per nimiam alterationem. Prior pars probatur, vel quia in his rebus homogeneis non datur minimum, vel certe, quia licet detur minimum existens, non autem inexistens, in præsente autem, quamuis diuisio fiat in minutissimas partes, illæ non manent per se separatæ, sed statim vniuntur aliis partibus eiusdē speciei, cum quibus miscentur, vt patet, cum vna aqua alteri infunditur: nam quomodocunque partes sese diuidant, & interponant, nulla fit corruptio: nam eadem facilitate, qua diuiduntur, vniuntur: Posterior autem pars de alteratione patet, quia nulla res corrumpit alteram suæ speciei, vt in alia specie aliam producat, cum omne agens tendat ad producendum sibi si-

sibi simile, neq; etiam corrumpit illam, vt in eadem specie producat aliud indiuiduum, quia agens non intendit indiuidualem similitudinem, quam consequi non potest, sed specificam, quæ iam præsupponebatur. Dices, hoc solum procedere, quando res sunt similes in substantia & accidentibus, vt sunt duo vina alba, non vero quando, licet sint similia in substãtia, sunt dissimilia in accidentibus, vt sunt vinum album & rubrum, tunc enim videtur posse vinum, aliud corrumpere, vt producat aliud sibi simile, non tantum in substantia, sed etiam in accidentibus. Sed hoc non videtur recte dici, nam cum tota dissimilitudo tunc sit in accidẽtibus, satis erit, quod possit vnum accidentaliter aliud immutare, vt illud sibi reddat omnino simile, quæ immutatio ad alterius substantialem corruptionem non erit sufficiens, quia, cum substantiæ sint omnino similes & homogeneæ, accidentia vnius sufficiunt ad conseruandam formam substantialem alterius, & è conuerso, de quo latius in philosophia, ex cuius principiis ãdiunctis Theologicis supra positis, præsens quæstio definienda est.

Species vini consecrati possunt misceri vinoeiusdem speciei, & tunc non desinit sanguis esse sub eis.

Omissis ergo opinionibus, dico primo; Species vini cosecrati possunt misceri cum alio liquore eiusdem vel alterius speciei tantum imperfecte, & tunc non desinit sub eis esse sanguis Christi. Probatur prima pars experientia, & ratione, quia hæ species sunt facile diuinibiles, & penetrabiles, & quia eis fieri potest, quicquid ex vino fiebat, quia ita se gerit quantitas affecta illis accidentibus, ac si esset substantia, & ideo nihil obstat, quod secundum Aristotelem accidens non possit misceri substantiæ, quia tunc non miscetur quantitas per modum accidentis, sed per modum substantiæ, tanquam per se existens; & hinc patet secunda pars, quia semper hæc mistio in principio pro aliquo tempore est imperfecta, quando alteratio non potuit vsque ad corruptionem substantialem producere. Et inde etiam concluditur pars vltima. nam quamdiu alteratio non est tanta, quæ ad corruptionem vini sufficiat, manet ibi sanguis Christi: vt supra probatum est: sed quamdiu mistio est imperfecta, alteratio est huiusmodi: ergo manet ibi sangnis Christi. Dices, ergo miscetur sanguis Christi alteri liquori. Respondetur, proprie loquendo non misceri, vt hic dicit D. Thomas art. 8. ad 2. quia mistio nõ tantum dicit mutationem localem, sed etiam diuisionem, interpositionem, & alterationem partium quæ non fiunt in corpore Christi: vnde, si alicubi reperiatur illa locutio, est metaphorica, & per extrinsecam quandam denominationem: sicut dicitur frangi Corpus Christi, iuxta supradicta disputat. 48. sect. 4.

Si species vini consecratæ perfecte misceantur cum liquore specie distincto non manet ibi sanguis Christi D. Thom. Durand. Palud. Richard. Capre.

Dico secundo: Species consecratæ perfecte misceri possunt cum liquore specie distincto, & tunc non manet sub eis sanguis Christi. Ita D. Thom. dicto art. 8. & in 4. dist. 12. vbi Durand. quæst. 3. Paludanus q. 5. Richard. art. 4. q. 1. Capreol. dist. 13. q. 1. ad argumenta contra secundam conclusionem: & prior pars constat ex dictis, quia facta mistione imperfecta cum liquore specie distincto, potest tanta alteratio fieri in speciebus consecratis, quanta sufficeret ad vinum corrumpendum, & aliam rem generandam, iuxta dicta, sectione præcedente: ergo tunc fiet generatio seu mistio perfecta. Et inde etiam concluditur vltima pars, quia iam tunc non manisset ibi substantia vini: ergo nec manet sanguis Christi. Rogabis, quid fiet, si in huiusmodi mistione cum liquore specie distincto (verbi gratia, cum aqua) virtus actiua specierum sacramentalium prædominetur, & aquam corrumpat? Dicunt aliqui totam illam manere consecratam & conuersam in species vini: quia si in principio ante consecrationem facta fuisset illa alteratio, postea per verba tota illa materia consecraretur: ergo idem postea fiet virtute prioris consecrationis, sicut, si pars aquæ non benedictæ cum alia benedicta misceatur, tota manet benedicta, cap. Quod in dubiis. de Consecrat. Eccles. vel altaris: nihilominus dicendum est, tunc quidem ex illa particula extranea, quæ miscetur, generari vinum, iuxta dicta in prima sectione huius disputationis: sub illius tamen accidentibus non esse sanguinem Christi: quia præcedentia verba consecrationis tantum potuerunt consecrare materiam sibi præsentem: hæc autem materia, nec tunc erat præsens, imo neq; erit materia, quia non erat vinum: species autem consecratæ non possunt postea alias species consecrare: quia non est eis data hæc vis, sed tantum verbis consecrationis. Neque est simile de aqua benedicta: quia eius consecratio solum est per quandam extrinsecam denominationem ab Ecclesia institutam, quæ voluit, eam extendi, & ad partes postea admistas, seu voluit eam fieri solum per contactum seu admistionem cum alia aqua benedicta: hæc autem consecratio fit per realem transmutationem, & supernaturalem actionem, ad quam efficiendam solis verbis virtus & efficacia data est.

Sub specie vini consecrata non manet sanguis Christi. Scot. Bonau. Alens. Ino. Soto Ledes. Victor.

Dico tertio: Quando species consecratæ miscentur vino non consecrato, sub eis semper manet sanguis Christi. Est communis sententia, quam tenent Durand. Richard. & Palud. paulo antea citati. Scot. distin. 12. q. 4. Bonauent. artic. 1. quæst. 2. & significat Alens. 4. part. 40. membr. 2. art. 3. & Innocent. libr. 4. de hoc myster. c. 32. & idem in re sentiunt recentiores Thomistæ, Soto, Ledesma hic, & Victor. in Sum. num. 64. & colligitur ex c. Cum Marthæ, de celebrat. Missar. vbi in §. Quæsiuisti, dicitur. Si post calicis cõsecrationem aliud vinum mittatur in calicem, non transire in sanguinem, sed commistum manere cum speciebus consecratis. Supponit vero hæc conclusio, omnia vina eiusdem speciei, & ea, quæ sunt eiusdem speciei, non substantialiter, sed accidentaliter tantum transmutari, & consequenter tantum posse inter se imperfecte misceri: vnde concluditur ratio, nam species consecratæ, tantum imperfecte miscentur vino non consecrato: quia non magis alterantur, quam si ibi esset substantia vini: sed quamdiu mistio est imperfecta, ibi manet sanguis Christi, vt dictum est in prima conclusione, quia ibi etiam maneret substantia vini: ergo, quandocunque fit mistio inter species consecratas, & aliud vinum, non amittitur consecratio, etiamsi minima qualitas maiori misceatur, & longo tempore duret. Sed obstat authoritas Diui Thomæ, qui contrarium docere videtur hic: & in 4. distinction. 12. articul. 2. quæstiuncula prima, & quodlib. 10. artic. 3. Exponi tamen potest, primo, quod tantum loquatur de vinis distinctæ qualitatis, inter quæ est alteratio. Sed reuera D. Thomas absolute loquitur, & non fundatur in ratione alterationis, sed solum quia per diuisionem fit distinctum indiuiduum, & ideo dicit definere ibi esse Christum. Quæ ratio æque procedit in vinis eiusdem qualitatis, imo etiam procedit in diuisione hostiæ, vel calicis: quia etiam tunc fiunt duo indiuidua, & ita non manebit Christus sub partibus diuisis, quod est contra fidem. Sicut ergo hic dicuntur fieri plura indiuidua, quoad terminos quantitatis, non tamen, quoad substantiam, quæ eadem manet sub eis diuisis, quæ erat sub coniunctis, & ideo sub vtrisque manet Christus, ita dicendum est de mistione specierum. Adde etiam, in vinis distinctæ qualitatis non esse veram illam sententiam: quia, vt dixi, non fit inter ea alteratio, vsque ad corruptionem substantialem. Aliter ergo Victoria & Soto dicunt, sententiam D. Thomæ intelligi, quando species consecratæ per mistionem diuiduntur in partes minores minimis. Sed hoc etiam reiectum est, quia illæ partes minores non manerent per se separatæ, sed vnitę alteri vino, cum quo miscentur, ergo sub eis conseruaretur vinum: ergo sanguis Christi. Respondent alii, posse vinum, cui miscentur species, esse adeo crassum, vt non possint

Dubium.

Solut.

species diuisæ statim illi continuari, & in hoc casu loqui Diuum Thom. Sed hoc est plane voluntarium, & præterea recte Soto notauit in eo casu, si non potest fieri continuatio, multo minus posse fieri tantam diuisionem specierum, quæ ad corruptionem sufficiat, præsertim quia hæc omnia supponunt opinionem valde incertam, quod vinum terminetur ad minimum. Quocirca nullam expositionem, quæ mihi satisfaciat, inuenio, nec ratio eius quicquam conuincit, vt probatum est, ratio autem conclusionis videtur conuincens, & ideo hæc opinio magis probatur.

Sed quæres, quid fiet de illo vino non consecrato? finge enim in magno dolio vini non consecrati apponi paucam quantitatem specierum consecratarum. Aliqui affirmant, illud existimandum & habendum, vt vinum commune. Ita sentiunt Paludan. Soto. Sed mihi certe non probatur, quia est contra reuerentiam debitam speciebus consecratis; & ideo existimo, separandum, & ad sacros vsus reseruandum, quia, vt Richardus dixit, totum manet quodammodo benedictum, ratione contactus: & licet non fiat contactus in omnibus & singulis partibus, tamen propter periculum & dubium prædicta diligentia adhibenda est.

QVÆSTIO LXXVIII.

De forma Sacramenti Eucharistiæ, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de forma huius Sacramenti.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primo, qua sit forma huius Sacramenti.

Secundo, vtrum sit conueniens forma consecrationis panis.

Tertio, vtrum sit conueniens forma consecrationis sanguinis;

Quarto, de virtute vtriusq; formæ.

Quinto, de virtute locutionis.

Sexto, de comparatione vnius formæ ad aliam.

ARTICVLVS I.

Vtrum hæc sit forma huius Sacramenti, hoc est corpus meum, &, hic est calix sanguinis mei.

4.d.8.q.2. art.2.§.3. AD primum sic proceditur. *Videtur, quod hæc non sit forma huius Sacramenti, hoc est corpus meum; &, hic est calix sanguinis mei. Illa enim verba videntur pertinere ad formam huius Sacramenti, quibus Christus corpus suum & sanguinem consecrauit. Sed Christus antea benedixit panem acceptum, & postea dixit: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum* (vt habetur Matth. 26.) *& similiter fecit de calice. Ergo prædicta verba non sunt forma huius Sacramenti.*

Refertur de cons. d. 2. Quia corpus est mutatum. 2. *Præterea, Etsi Eb Emissen. dicit,* quod imusibilis sacerdos creaturas in suum corpus conuertit, dicens: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Ergo totum hoc videtur pertinere ad formam huius Sacramenti. Et eadem ratio est de verbis pertinentibus ad sanguinem.*

3. *Præterea, in forma Baptismi exprimitur persona ministri, & actus eius, cum dicitur: Ego te baptizo. Sed in præmissis verbis nulla fit mentio de persona ministri, nec de actu eius. Ergo non est conueniens forma Sacramenti.*

In arg. 1. pos. 4. *Præterea, Forma Sacramenti sufficit ad perfectionem Sacramenti, vnde Sacramentum Baptismi quandoq; perfici potest solis verbis formæ prolatis, omnibus aliis prætermissis. Si ergo prædicta verba* sunt forma huius Sacramenti, videtur, quod aliquando possit hoc Sacramentum perfici his solis verbis prolatis, & omnibus aliis prætermissis, quæ immissa dicuntur. Quod tamen videtur esse falsum: quia vbi verba alia præ-*

termitterentur, prædicta verba acciperentur ex persona sacerdotis proferentis, in cuius corpus & sanguinem panis & vinum non conuertuntur. Non ergo prædicta verba sunt forma huius sacramenti.* Ibidem.

Sed contra est, quod Ambros. dicit in lib. de sacramentis: Consecratio fit verbis, & sermonibus Domini Iesu: nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Vbi autem venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos vtitur, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum.* Lib. 4. cap. 4. paulo à pr. tom. 4.

Respondeo dicendum, quod hoc Sacramentum ab aliis sacramentis differt in duobus, primo quidem, quantum ad hoc, quod hoc Sacramentum perficitur in consecratione materiæ: alia vero sacramenta perficiuntur in vsu materiæ consecratæ. Secundo, quia in aliis sacramentis consecratio materiæ consistit solum in quadam benedictione, ex qua materia consecrata accipit instrumentaliter quandam spiritualem virtutem, quæ per ministrum, qui est instrumentum animatum, potest ad instrumenta inanimata procedere. Sed in hoc Sacramento consecratio materiæ consistit in quadam miraculosa conuersione substantiæ, quæ a solo Deo perfici potest. Vnde minister in hoc Sacramento perficiendo non habet alium actum, nisi prolationem verborum. Et quia forma debet esse conueniens rei, ideo forma huius Sacramenti differt à formis aliorum sacramentorum in duobus; primo quidem, quia formæ aliorum sacramentorum important vsum materiæ, puta baptizationem, vel consignationem: sed forma huius Sacramenti importat solam consecrationem materiæ, quæ in transsubstantiatione consistit, puta, cum dicitur, hoc est corpus meum, vel, hic est calix sanguinis mei. Secundo, quia formæ aliorum sacramentorum proferuntur ex persona ministri, siue per modum exercentis actum: sicut cum dicitur: Ego te baptizo, vel, Ego te confirmo: siue modum imperantis, sicut in Sacramento Ordinis dicitur: Accipe potestatem, &c. siue per modum deprecantis, sicut cum in Sacramento Extremæ vnctionis dicitur: Per istam vnctionem, & nostram interces sionem, &c. Sed forma huius Sacramenti profertur, quasi ex persona ipsius CHRISTI loquentis, vt detur intelligi, quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba CHRISTI.

Ad primum ergo dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod CHRISTVS, qui habebat potestatem excellentiæ in Sacramentis, absque omni forma verborum hoc Sacramentum perfecit, & postea verba protulit. sub quibus alij postmodum consecrarent. Quod videntur sonare verba Innocentij Tertij dicentis. Sane dicipotest, quod CHRISTVS virtute diuina confecit, & postea formam expressit, sub qua posteriori benedicerent. Sed contra hoc expresse sunt verba Euangelij, in quibus dicitur, quod CHRISTVS benedixit, quæ quidem benedictio aliquibus verbis facta est. Vnde prædicta verba Innocentij sunt opinatiue magis dicta, quam determinatiue. Quidam autem dixerunt, quod benedictio illa facta est quibusdam alijs verbis, nobis ignotis. Sed nec hoc stare potest, quia benedictio consecrationis nunc perficitur per recitationem eorum, quæ facta sunt. Vnde si tunc per hæc verba non est facta consecratio, nec modo fieret. Et ideo alij dixerunt, quod illa benedictio eisdem etiam verbis facta est, quibus modo fit, sed CHRISTVS ea bis protulit: Primo quidem secrete ad consecrandum, secundo manifeste ad instruendum. Sed nec hoc stare potest, quia Sacerdos consecrat, proferens hæc verba non vt à CHRISTO in occulta benedictione dicta, sed vt publice prolata. Vnde, cum non habeant vim huiusmodi verba, nisi ex CHRISTI prolatione, videtur, quod etiam Christus manifeste ea proferens consecrauerit. Et ideo alij dixerunt, quod Euangelista non semper eundem ordinem in recitando seruauerunt, quo res sunt gestæ, vt patet per Augustin. in* libro de consensu Euangelistarum. Vnde intelligendum* Habetur in verb. de sacro altaris mysterio c. 6 circa fin. Lib. 2 colligitur ex c 10. & 11 & 44.

est, ordinem rei gestæ sic exprimi posse: Accipiens panem benedixit, dicens: hoc est corpus meum, & deinde fregit & dedit discipulis suis. Sed idem sensus haberi potest, etiam verbis Euangelij non mutatis, nam hoc participium, dicens, concomitantiam quandam importat verborum prolatorum ad ea, quæ præcedunt. Non autem oportet, quod hæc concomitantia intelligatur solum respectu vltimi verbi prolati, quasi Christus tunc ista verba protulerit, quando dedit discipulis suis. Sed potest intelligi concomitantia respectu totius præcedentis, vt sit sensus, dum benediceret frangeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit: Accipite, &c.

Quæst. 74. art. 7.

Ad secundum dicendum, quod in his verbis. Accipite & comedite, intelligitur vsus materiæ consecratæ, qui non est de necessitate huius sacramenti (vt supra habitum est) & ideo nec verba sunt de substantia formæ. Quia tamen ad quandam perfectionem sacramenti pertinet materiæ consectatæ vsus (sicut operatio non est prima, sed secunda perfectio rei) ideo per omnia ista verba exprimitur tota perfectio huius sacramenti. Et hoc modo Eusebius intellexit* his verbis confici sacramentum, quantum ad primam, & secundam perfectionem ipsius.*

Loco citato in arg.

Ad tertium dicendum, quod in sacramento Baptismi minister aliquem actum exercet circa vsum materiæ, qui est de essentia sacramenti, quod non est in hoc sacramento. Et ideo non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod quidam dixerunt, hoc sacramentum perfici non posse prædictis verbis prolatis, & alijs prætermissis: præcipuè quæ sunt in Canon. Missæ. Sed patet esse falsum, tum ex verbis Ambros. supra inductis; tum etiam, quia Canon Missæ non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora sed diuersa sunt à diuersis apposita. Vnde dicendum est, quod si Sacerdos sola verba prædicta proferret cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum, quia intentio faceret vt hæc verba intelligerentur, quasi ex persona CHRISTI prolata, etiam si verbis præcedentibus hoc non recitaretur. Grauiter tamen peccaret Sacerdos sic conficiens hoc sacramentum, vtpote ritum Ecclesiæ non seruans. Nec est simile de Baptismo, quod est sacramentum necessitatis, defectum autem huius sacramenti potest supplere spiritualis manducatio sicut Augustinus dicit.*

In arg. Sed contra.

Tract. 26 in loc. tom. 9. Colligitur ex eo quod ex August. refertur de cõsecrat. d. 4. Nulli.

COMMENTARIVS.

Conclusio D. Tho. formam Eucharistiæ materiæ consecrationem significare.

DIsputaturus Diuus Thomas de forma Eucharistiæ, ex generica conuenientia sacramentorum supponit hoc sacramentum habere formam: ex differentia vero inter hoc sacramentum & reliqua, propriam eius formæ rationem colligit. Dicit ergo primo, formam huius sacramenti debuisse materiæ consecrationem significare. Probatur, quia forma ordinatur ad complendum & constituendum sacramentum: sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ: ergo debuit forma hanc consecrationem significare. Vnaquæque enim forma debet significare, quod facit; in quo differt hæc forma à formis reliquorum sacramentorum: nam alia in vsu consistunt: vnde illorum formæ non consecrationem materiæ significant, sed vsum nec confectionem materię, sed effectum aliquē, quæ fit in susciente vt in Pœnitentia (Ego te absoluo) in Ordine (Accipe potestatem, &c.) in Matrimonio: Accipio te in meum: vel (in meam) in aliis enim tribus apertum est formam significare vsum materiæ. Respōdetur, hoc ipsum in prædictis ēt materiis quodāmodo reperiri, nam, cum in Pœnitentia, materia remota sunt peccata, proxima vero, confessio peccatorum, quæ est veluti quędam iudicialis confessio, proprius illius vsus esse videtur, vt iuxta ipsius qualitatem & merita, condemnetur reus, vel absoluatur; & hoc illa forma significat. Et in hoc sacramento Ordinis interior potestas datur per aliquod signum, seu instrumentum potestatis exterius exhibitum; & hoc totum significant verba formæ: vnde vsum materiæ significant, qui in illo sacramento est traditio, seu contactus talis instrumenti. Deniq; in Matrimonio, cum materia sit mutua traditio corporum, & forma significet acceptionem illius traditionis, significat vsum materiæ, qualis in talem materiam cadere potest.

Forma in quo sit.

Addit deinde Diuus Thomas in aliis sacramentis formam proferri in persona ministri exercentis aliquem actum: in hoc vero, formam proferri in persona Christi: vt significetur, in hoc sacramento ministrum nihil agere, nisi verba Christi proferre. Quæ differentia explicatu difficilis est: primo, quia in aliis etiã sacramentis minister profert formam in persona Christi: vt enim inquit Augustin. super Ioannem: Cum Petrus baptizat, Christus est, qui baptizat: & similiter, quando Sacerdos absoluit, in persona Christi absoluit. Secunda ratio difficultatis est; nam sicut in aliis sacramentis minister profert verba à Christo instituta, & prolata, & per illa efficit effectū verborum, ita in hoc sacramento: ergo nulla est differentia, nam, quod in aliis sacramentis minister non solum proferat formam, sed etiam applicet materiam, & impertinens est ad hanc differentiam, & non vniuersale. Cum hoc in Pœnitentia non seruetur.

Obiectio.

Solutio.

Respondetur ad priorem partem; dupliciter posse aliquem loqui in persona alterius; primo, vt ministrū eius, ad operandum potestate ab ipso data; ita vt ratione huius potestatis, verba de ipsa persona ministri veritatem habeant: & hoc modo loquitur minister aliorum sacramentorum in persona Christi, non excludendo propriam, vt cum dicit: Ego te baptizo. Ego te absoluo. Secundo, loquitur aliquis in persona alterius præcise, vt repræsentans illum: ita vt tota veritas verborum non ad personam ministri, sed eius in cuius persona loquitur, referenda sit: sic enim aiebat Angelus in persona Dei (Ego sum Deus) & hoc modo loquitur minister huius sacramēti in persona Christi, cum dicit: Hoc est corpus meum. Quæ doctrina supponit, ministrum non tantum materialiter: sed formaliter etiam proferre illa verba: quod infra disputandum est. Hinc ad alteram partem difficultatis respondetur: verum est enim, in modo instrumentaliter operandi non esse differentiam inter ministrum huius sacramenti, & aliorum, & vt probat obiectio. Differentia ergo intenta à Diuo Thoma est, quod in sacramento minister ita profert verba, quæ Christus protulit, vt illud ipsum tantum significet, quod Christus significauit: in aliis vero profert verba tanquam propria, significans actionem propriam, quam ipse exercet. Quæ differentia supponit aliam, nam hic interuenit specialis actio circa materiam, quæ licet fit à ministro, vt instrumento, principaliter tamen est à Deo, iuxta doctrinam Diui Thomæ, infra, art. 4. ad primum, in aliis vero sacramentis, si quę est actio ministri circa materiam, ab illo est, vt à principali agente, quia solum est actio quædam exterior, & quia verba ministri significant hanc actionem, ideo non tantum loquitur minister, vt proferens verba Christi, sed etiam in propria persona, vt significans actionem propriam.

Ex tota hac doctrina conclusio à D. Thom. intenta esse videtur, formam huius sacramenti, ita debuisse significare consecrationem materiæ: vt in persona Christi proferatur, & verificetur, vtrumque autem fit illis verbis: Hoc est corpus meum &c. Et ideo est hæc conuenientissima forma.

DISPV-

DISPVTATIO LVIII.

De forma sacramenti Eucharistiæ in communi.

Disp. 50 de Eucharist.

IN hoc sacramento sicut est duplex materia, ita & est duplex forma partialis; & ideo sicut disputantes de materia, prius quæ communia sunt vtriq; parti postea vnicuiq; propria, tractauimus, ita nunc agentes de forma, eandem methodum obseruabimus. Dicemus ergo primo de hac forma in communi, deinde de forma panis, postea de forma calicis.

SECTIO I.

Quibus verbis Christus Dominus consecrarit.

QVoniam veritas huius formæ ex facto CHRISTI Domini potissimum sumenda est, ideo à quæstione disputationem istam exordimur: quam attigit Diuus Thomas hic in solutione ad 1. vbi tres de illa sententias refert. Prima negat, Christum cõsecrasse aliquibus verbis, sed sola voluntate, & tactu, vel alio signo externo, prout voluit, vtens sua excellentiæ potestate. Ita Innocent. lib. 4. de hoc mysterio, c. 6. Idem Innocent. & Archidiacon. in c. Qui scelerate, de Consecrat. d. 2. Guil. Duran. in Rationali, lib. 4. c. 44. n. 15. citantur etiam Gotfred. Mayronius: & alij. Erasm. annot. in c. 14. Marci, & 1. ad Corin. 11. Catherin. opusc. de hac re in Concil. Trident. edito. Quam sententiam censent probabilem Gabr. lect. 36. & 48. in Cano. Armach. libr. 9. de quæst. Armen. c. 5. Petrus Aliac. in 4. qu. 5. qui falso illam tribuit Scoto. Fundamentum huius sententiæ fuisse videtur, quia quando Christus protulit illa verba, iam consecrauerat, vt patet ex contextu Euangelistarum. Accepit Iesus panem, benedixit, fregit, dedit q; discipulis suis dicens; Accipite & manducate, hoc est corpus meum; ergo prius benedixit, quam consecrauerit, sed illa benedictio ex communi sententia fuit consecratio: ergo. Quod argumentum maxime vrget in contextu Marci, vt prius dicitur, Apostolos bibisse sanguinem, quã Christus dixerit illa verba: Hic est sanguis meus. Et cõfirmari solet, quia hæc verba: Hoc est corpus meũ, vt vera sint: supponunt cõsecrationem factam; tum, quia Christus præmisit (Accipite & commidite) quæ verba supponunt iam habuisse in manibus cibum, quem ad comedendum dabat; tum, quia si iam non fuisset factum ex pane corpus, sed efficiendum esset per verba, non dixisset Christus: hoc est, sed, hoc fit corpus meum. Maxime cum alias pronomen illud (hoc) nihil posset significare, de quo vere diceretur, esse corpus Christi. Quod si dicas, idem argumentum fieri posse in consecratione, quæ nunc fit à Sacerdote: Respondet Innocentius, non esse eandem rationem, quia nunc profertur recitatiue tantũ, & materialiter.

1. Sententia. Innocent. Archid. Durand. Ecclm. Cather. Gabriel. Armach. aliqui.

2. Sententia. Iustin. Secunda opinio conuenit cum præcedente, dum negat, Christum prædictis verbis consecrasse; differt tamen, quia affirmat consecrasse aliis. Fundamẽtum esse potest, quia prima opinio non probauit, CHRISTVM sine vllis verbis consecrasse; sed tantum non consecrasse illis, Hoc est, &c. Aliunde vero, vt argumentatur D. Thom. verbum illud (benedixit) ex propria significatione requirit, vt benedictio aliquibus verbis fiat; fuit autem illa benedictio consecratio, vt dictum est. Confirmatur ex Iustino, Apol. 2. in fine, vbi prius dicit consecrationem fieri per verbum precationis, & gratiarum actionis; postea vero subdit Christum Dominum, sumpto pane actisq; gratiis, dixisse, Hoc est corpus meum: sentit ergo prius aliis verbis consecrasse.

3. Sententia. Tertia sententia est, Christum cõsecrasse illis verbis: Hoc est corpus meum: ita tamen, vt bis ea protulerit, semel secreto, antequam panem acciperet, daretq; discipulis, iterum publice, vt Euangelista refert. Vnde fit iuxta hanc sententiam, non cõsecrasse Christum illis verbis, prout ab ipso prolata sunt, quando ab Euangelistis referuntur. Et in hoc conuenit hæc sententia cum præcedentibus propter primum fundamentum primæ sententiæ, differt tamen à prima, & conuenit cum secunda, dum dicit, Christum aliquibus verbis consecrasse; propter ipsius secundæ sententiæ fundamentum, sed differt ab hac secunda, quia affirmat Christum non aliis verbis, sed eisdem consecrasse. Et quidem, quod ad hoc attinet, fundamentum huius sententiæ esse potest, vel quia nulla alia verba possunt esse, commodiora; vel quia alia fine vllo, aut Scripturæ, aut rationis fundamento, fingerentur; vel denique, quia oportuit, vt ea forma Christus vteretur, quam erat Ecclesiæ traditurus. Vnde, quando dixit Apostolis: Hoc est corpus meum: ac postea: Hoc facite in meam commemorationem: illis manifestauit, & quod ipse fecerat, & quod illos facturos statuerat.

Christum cõsecrauit semel proferendo verba.

Dicendum est tamen, Christum consecrasse, prædictis verbis semel prolatis, prout ab Euangelistis referuntur. Hæc ita certa est meo iudicio, vt contraria non possit absque temeritate defendi, est communis Theologorum cum D. Thom. hic, & Magistro dist. 8. quos latius referam sectione sequente. Eandem docent omnes expositores Euangeliorum, quique hoc tempore contra Lutheranos scribunt. Probatur primo authoritate Ecclesiæ, quæ in Canone Missæ, in verbis illis: Qui pridie, quam pateretur, accepit panẽ in sanctas venerabiles manus suas, fregit dedit q; discipulis suis, dicens, Accipite & manducate, Hoc est corpus meum: plane significat, Christum illis verbis prædicto modo prolatis consecrasse: simul n. Sacerdos, factum Christi & refert, ac repræsentat, & imitatur: Concilium item Florẽtinum dicit, formam huius sacramenti esse verba: quibus Christus confecit: vel (vt alia exemplaria habent) quibus saluator confecit hoc sacramentũ: & in c. Cum Marthæ. de Celebr. Miss. dicitur Christus formam huius sacramenti expressisse, cum panem & vinum in suum corpus & sanguinem transubstantiauit. Deniq; Trid. sess. 13. c. 1. Christus (inquit) in cœna hoc sacramẽtum instituit, cum post panis viniq; benedictionem, se, suum corp⁹ illis præbere ac suum sanguinẽ, distertis ac perspicuis verbis testatus est. Si ergo tunc instituit, tunc ẽt consecrauit: quia non aliter instituit, quã efficiendo consecrationem, ritu, & verbis, quib. nos postea vti voluit, vt illis verbis declarauit: Hoc facite in meam cõmemorationem, quod statim indicauit idem Concil. c. 3. & 4. sentiens, illorum verborum prolationem fuisse panis & vini consecrationem.

Hoc est corpus meum.

D. Thom.

Magister.

Conc. Flor.

Cons. Trid.

Secundo, principaliter probatur antiquorum patrum traditione. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, c. 4. Acceptum panem, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo: & libr. de oratione c. 6. Corpus eius in pane censetur, Hoc est corpus meũ. Cyprian. sermon. de Cœna Domini: Ante verba illa, cibus communis erat, sed ex quo à Domino dictũ est, hoc est corpus meum, &c. Ambros. lib. 4. de sacramẽtis, cap. 4. & 5. & lib. de his, qui initiantur, cap. 9. Eusebius Emissen. homilia 5. de Paschate, & habetur in cap. Quia corpus, de consecratione, distinct. 2. Augustin. apud Bedam. 1. ad Corinth. 10. & in capit. Vtrum sub figura, de consecratione, distinct. 2. Author homil. de corpore & sanguine Christi, quæ habetur inter opera Hieronymi to. 9. Christus (inquit) verbo suo panẽ sua potestate conuertit, dicẽs, Accipite, &c. Omnium aptissimè, & elegantissime Chrysostomus homilia 2. de prodit. Iudæ, & homilia secunda in Epistol. 2. ad Timoth. & homil. 83. in Matthæum, & homilia 60. ad Pop. quibus locis inter alia dicit, Sacerdotes nunc eisdem verbis conficere, quibus Christus, proferendo illa in persona illius, factoque suo factum illius repræsentando: quare, vt imago respondeat prototypo, necesse est dicere, Christum ita

Tertull.

Cyprian.

Ambros.

Emissen.

Chrysostom.

consecrasse, sicut nunc repræsentatur, & in Canone Missæ refertur.

Tertio probatur, nam omnes aliæ opiniones loquuntur sine fundamento Scripturæ, traditionis aut Ecclesiæ: nam ex Euangelio non potest colligi alius modus consecrationis, quam per illa verba, &, qui alium modum fingit, omnino diuinat. Nec minus voluntariè, & sine fundamento dicitur, Christum dixisse bis illa verba, præsertim cum non fuerit necessariũ. Nam semel dicta, erant satis efficacia, & ad nostram instructionem sufficientia; vt ex sequentibus sectionibus euidentius constabit: in quibus satisfiet etiam fundamentis aliarum opinionum. Quarto accedit congruentia: quia decuit, vt verba illa ex Christi facto, solemnem ritum huius sacramenti continente, vim transsubstantiandi acciperent. Item, oportuit, vt verba prius ab ipso Christo prolata haberent efficaciam, quam postea habitura erant, cum in eius persona dicerentur. Deniq; decuit vt sacramentum hoc, quod omnium diuinissimum est atq; sanctissimum, primum omnium ab ipso Christo proprio ac sacramentali ritu conficeretur: & hoc etiam sumi potest ex ratione sacrificij: decuit enim, vt Christus primus omnium illud incruẽte offerret, ac conficeret ea modo, quo in Ecclesia, & conficiendum, & offerendum erat.

SECTIO II.

Vtrum Benedictio Christi, & gratiarum actio, fuerit ipsa consecratio.

QVoniam opinionum diuersitas, quæ in præcedẽte sectione tractata est, ex ordine verborum, quibus Euangelistæ Christi factum referunt, & ex varia intelligentia benedictionis Christi, & gratiarum actionis, orta est: ideo, quo cuncta enucleatius intelligantur, res hæc diligenter explicanda est.

1. Opinio. D Thom. Durand. Marsil. Gabriel. Bessarion. Hugo Car. Remig. Brunus: Lyran. Cyrill.

Prima igitur opinio asserit, gratiarum actionem & consecrationem idem esse Diuus Thom. hic ad primum. Durand. dist. 88. q. 2. & ad 3. Marsil. qu. 6. artic. 1. Gab. lect. 36. in Canon. Bessarion. tit. de verbis consecrationis. Et probatur primo hæc sententia ex Catechismo Pij Quinti tit. de Eucharist. post medium, & ex sacræ Scripturæ expositoribus illam sequuntur, Hugo Cardin. Marci 14. Remigius 1. ad Cor. 10. Brunus, & Lyran. c. 11. Ac primum consecrationem appellari nomine benedictionis suaderi potest ex Paul. ibi, c. 10. vbi calicis consecrationem, benedictionem appellat, dicens: Calix, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Quare Cyril. epi. 10. ad Nestorium consecrationem vocat (mysticam benedictionem) & lib. 4. in Ioan. c. 17. & l. 10. c. 13. ipsummet sacramentum (benedictionem mysticam) appellat: lib. 9. c. 17. & 19. eodem sensu dicit, Iudam benedictionem spreuisse, quam dæmon timuit. Sic etiam

Chrysostom. Ambros.

Chrysost. hom. 25. in 1. ad Cor. Cum benedictionem: inquit: dico, Eucharistiam dico: & Ambros. lib. de iis, qui initiantur, c. 9. Hic est panis quem benedictio cõsecrauit: maior est vis benedictionis, quam naturæ: quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Et adiungi potest coniectura, quia in sacra Scriptura benedictio non solam deprecationem significat, sed etiam sanctificationem, vel effectionem, vel collationem alicui⁹ boni: vnde dicitur Deus benedixisse creaturas, quando eis vim ad suam propagationem dedit: dicitur etiam benedixisse Abraham, quando illum ditauit, vel sanctificauit: ergo, si illa benedictio Christi ad panem referatur, recte intelligitur facta per sanctificationem panis. Et confirmatur, nam Euangelistæ illius benedictionis meminerunt, non autem benedictionis, qua vel agnus Paschalis, vel alij communes cibi benedici solebant: ergo signum est, annotasse illam benedictionem, vt singularem: atq; adeo vt sacramentalem & consecratiuam: & non tantum esse locutos de communi, & cæremoniali seu deprecatiua benedictione. Denique, quod hæc eadem benedictio seu consecratio, sit etiam gratiarum actio, colligi potest ex Iustin. Mart. apolog. 2. in fine, Irenæo lib. 4. capit. 57. qui dicunt, hoc sacramentum confici gratiarum actione. Vnde Cyprian. epistol. 63. dicit: Christum accepto calice benedixisse (cum tamen Euangelistæ dicant: gratias egisse) significans vtrumq; idem esse, & similiter Hieronym. 1. ad Cor. 11. exponit (Gratias egit) id est (benedixit.) Et potest hoc confirmari ex vsu Scripturæ sacræ: primo his locis Euangeliorum, quia Euangelistæ indifferenter loquuntur, & vtuntur verbo benedicendi, & gratias agendi: Marcus enim & Matthæus in consecratione corporis, vtuntur verbo eulogéo, in consecratione autem calicis verbo, eucharistéo. Vnde Chrysostomus homilia 83. in Matthæum, verbum, eulogéo, per gratiarum actionem explicat. Idem Euthym. capite 64. in Matth. Theophyl. Matth. 36. Origenes tractat. 35. in Matth. Præterea ex aliis etiam locis hoc idem colligitur. Matth. enim c. 25. dicit, Christum gratias egisse super septem panes & duos pisces, & tamen Marcus, c. 8. circa panes vtitur verbo, eucharistéo, circa pisces vero verbo, eulogéo. Paul. item 1. ad Cor. 14. sic inquit: Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, amen, super tuam benedictionem? quoniam, quid dicas, nescit: quoniã tu quidem bene gratias agis, sed alter non bene ædificatur. Vbi aperte, quod in priori versu dictum erat, benedicere in posteriori vocatur, gratias agere: vnde in priori est verbum, eulogéo, in posteriori eucharistéo, &, vbi vulgata habet (super tuam benedictionem) Græca habet: super tuam Eucharistiam: sunt ergo idem benedictio, & gratiarum actio: Et, si benedictio est consecratio, etiam erit gratiarum actio. Confirmari potest, quia hæc consecratio, est quædam sacrificatio: sed hoc sacrificium est laudis, & gratiarum actionis: ergo recte ipsa consecratio dici potest quædam gratiarum actio.

Chrysostom. Euthym. Theophyl. Origen. Hieron.

Quod si contra hanc sententiam obiiciatur, quia Euangelistæ dicunt, Christum prius benedixisse panem, postea vero protulisse illa verba: Hoc est corpus meum: respondetur primum, Euangelistas in ea narratione seruasse ordinem, non quo res factæ sunt, sed quo melius & commodius poterant explicari: nam, cum in aliquo contextu multa verba coniungantur, ad rem breuiter & concise explicandam, si aliquid addendum est vni verbo, quod aliis non conuenit, ne rumpatur filum orationis, non fit additio in medio, sed in fine, quia facilè intelligi potest, cui verbo debeat accommodari, quod sæpe in Euangeliis fieri docet Augustinus libr. de consensu Euangelistarum, capite 30. 31. & 44. Sic ergo in præsente, cum coniungantur illa quatuor verba: Accepit Iesus panem, benedixit, fregit, deditq; discipulis suis: in fine facta est illa additio. Dicens, Hoc est corpus meum: quæ cum verbo (benedixit) quod per anticipationem prius positum fuerat, construenda est: vt sensus sit: benedixit: dicens, Hoc est corpus meum. Ex quo sensu potius colligitur, benedictionem illã fuisse consecrationem. Et potest hic sensus confirmari, quia apertum est, in illa narratione Euangelistarum aliqua per anticipationẽ dicta esse. Est enim prius, consecrasse, quam sacramentum Apostolis porrexit: cum tamen prius Euangelistæ dicant, porrexisse: postea referant verba consecrationis. Deinde Marcus prius dicit, Apostolos bibisse calicem, postea verò refert verba consecrationis: cum tamen hæc præcessisse dubium non sit, tum ex aliis Euangelistis, tum ex re ipsa: quia saltem per institutionem oportuit Apostolos prius audire, quid illud esset, quam sumerent.

Augustin.

Secunda opinio est, benedictionem illam, & gratiarum actionem fuisse distincta à consecratione: nõ vero inter se. Ita Bonauent. distinct. 8. articulo secundo, quæstion. tertia, ad primum. Soto distinct. 13. quæst.

2. Opinio. Bonau. Soto.

quæstione prima, artic. 2. ad primum. Armach. lib. 9. de quæst. Armen. cap. 5. & inter expositores Euangel. Beda, Marc. 14. Gloss. ordin. Caietan. & Titelmann. Matth. 26. Iansen. capit. 131. Concordiæ. Cuius sententiæ posterior pars, scilicet, gratiarum actionem & benedictionem inter se non esse distinctas, satis sumitur ex præcedentibus rationibus, atque testimoniis: quod vero illæ à consecratione distinguantur, in sequentibus opinionibus melius confirmabitur.

Armach. Beda Caiet. Titelm. Iansen.

3. Opinio.

Tertia igitur opinio esse potest, benedictionem & consecrationem non esse distinctas, vt asserebat prima sententia cum suis fundamentis, sed gratiarum actionem à consecratione distingui. Indicat Alan. lib. 1. de Euchar. c. 23. concludit enim in fine: benedictionem nihil aliud fuisse, quam consecrationem, cum in principio dixisset, gratiarum actionem, præparatorium quid fuisse ad operationem tãti mysterij; neque fuisse nudam laudem: sed simul aut inuocationem aliquam, aut orationem, complexam esse. Explicatur ex aliis Christi factis: solebat enim operaturus aliquid magnum, præmittere gratiarum actionem, vt Ioan. 6. Matth. 15. multiplicaturus panes, & Ioann. 11. Lazarum suscitaturus. Potest etiam hæc sententia suaderi ex proprietate verbi, agendi gratias, & benedicendi, vel consecrandi: consecratio enim proprie refertur ad panem, vt per se constat, benedictio autem, licet interdum sit idem quod gratiarum actio, tamen ex propria significatione latius patet; &, prout ab Euangelistis hæ voces vsurpantur, videtur ab illa esse diuersa. Quod ita declaro. Nam, benedicere, idem esse videtur, quod imprecari, vel impertiri aliquod bonum alicui. Vnde, relatum ad diuersas res vel personas, varia significat: nam, si Deus est, qui benedicit, significat efficacem benedictionem, qua bonum aliquod impertitur: si vero homo benedicit rei inferiori, significat deprecationem alicuius boni, & hic vsus est frequentissimus in Scriptura, vt patet Gen. 27. & 47. & sæpe alias. Vnde quia Christus simul Deus est & homo, cum dicitur benedictionem impertiri rei inferiori, potest vtrumque sensum reddere; verbi gratia, Lucæ 9. & Marci dicitur, benedixisse panibus: quod potest intelligi, vel præcatione præuia, vel potestate, qua illos multiplicauit. Si vero homo est, qui benedicit, & benedictio ad Deum refertur, proprie significat laudem Dei, vel gratiarum actionem, vel quamcunque gratiarum significationem, vt patet, tum ex frequente vsu Scripturæ sacræ, Gen. 24. Exod. 13. Deu. 8. Vt, cum comederis & saturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi: tũ etiam, quia homo non potest alia ratione Deum benedicere, quam, aut bona eius prædicando, aut beneficia eius recognoscendo, aut gloriam & honorem eius putando. Sic igitur benedictio relata tamen ad creaturam, præsertim irrationalem, non potest esse gratiarum actio, vt per se constat. Iam vero in præsenti mysterio benedictio illa Christi, non in Deum, sed in panem cecidit, vt patet, tum ex illis verbis: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis: quæ omnia ad panem referuntur: tum etiam ex Paulo 1. ad Cor. 10. dicente: Calix cui benedicimus, &c. Ergo illa benedictio non fuit gratiarum actio: ergo, si benedictio fuit consecratio, vt dictum est, necessario concluditur, gratiarum actionem ab illa distingui.

Ioan. 6. Matth. 15. Ioan. 11.

Gen. 27. & 47.

Luc. 9. Marci 8.

Gen. 24. Exod. 13. Deu. 8.

1. Cor. 10.

4. Opinio.

Quarta opinio est, tria ista esse inter se distincta, quæ mihi valde probabilis, ac verisimilis esse videtur.

1. Conclus.

Sed, vt explicem; Dico primò, benedictionem fuisse aliquid distinctum à consecratione, & velut præparationem quandam ad illam. Hanc partem eligo cum authoribus supra citatis, præsertim propter Concil. Tridentinum, sessione 13. capit. 1. dicens: Redemptorem nostrum hoc sacramentum in cœna instituisse, cum post panis, vinique benedictionem, se suum corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est, Ergo, teste Concilio, protulit Christus verba consecrationis post benedictionem: ergo fuit illa benedictio aliquid diuersum à consecratione. Secundo hoc confirmo ex Canone Missæ, & ex omnibus liturgiis: ante consecrationem enim semper benedictio aliqua cæremonialis præmittitur, quæ est veluti præparatio ad consecrationem: & fieri solet simul, cum profertur verbum, (benedixit.) Tertiò, hæc interpretatio consentanea est narrationi Euangelistarum, & propriæ significationi illius verbi; & facillimè, ac sine vlla figura explicat contextum: & nullum habet incommodum, neq; vllam difficultatem: cur ergo retinenda non est? Deniq; per se verisimile est, Christum Dominum ante operationem tanti mysterij præparasse animos discipulorum, illosq; eleuasse præmittendo insignem aliquam orationem, & inuocationem, sicut aliis locis supra adductis fecisse legimus, & ex dicendis amplius constabit.

Tridem.

2. Conclus.

Dico secundo; Probabilius videtur gratiarum actionem fuisse distinctam à consecratione. Hoc recte probant, quæ in tertia sententia adducta sunt, & videtur communior Patrum sententia. Anselm. Matth. 16. & 1. Cor. 10. aperte dicit, gratiarum actionem præmissam fuisse ante consecrationem. Idem Theophyl. & Euthym. cap. 64. in Matth. Beda, Lucæ 22. & Iustinus dicta Apolog. 2. in fine, diserte inquit: Christum, actis gratiis dixisse; Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Chrysostomus etiam hom. 83. in Matth. & 28. in 1. ad Corinth. dicit, illam gratiarum actionem fuisse actum gratitudinis ad Deum pro beneficiis suæ humanitati collatis; vel etiam pro laboribus, seu doloribus pro ipso susceptis. Vnde etiam formatur ratio. Nam illa gratiarum actio proprie refertur ad Deum: consecratio vero ad panem, sunt ergo actiones distinctæ.

Anselm. Theophyl. Euthym. Beda. Iustinus. Chrysost.

3. Conclus.

Dico tertio; Benedictio panis, & gratiarum actio secundum proprias rationes & significationes distinctæ fuerunt, quamuis simul, & ferè vna & eadem actione perfectæ fuerint. Ratio prioris partis supra tacta est in tertia opinione: quia gratiarum actio secundum propriam rationem refertur ad Deum, benedictio autem (de qua Euangelistæ loquuntur) ad panem. Vltima vero pars, & simul tota conclusio explicatur, quia vno orationis contextu, simul gratiæ Deo agi possunt, & bonum aliquod creaturæ postulari: quæ oratio sub priori ratione erit gratiarum actio: sub posteriori vero benedictio illius rei, cui bonum deprecamur, exemplum est Gen. 24. vbi Melchisedech benedicens Abrahæ dixit: Benedictus Abraham Deo excelso, qui creauit cœlum & terram, & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manib. tuis sunt. Alterum exemplũ est apud Paulum, 1. ad Tim. 4. vbi agẽs de cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione, inquit: Nihil reiiciendum, q̃ cum gratiarum actione recipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationẽ. Deniq; Ioan. 11. vnico verbo videtur Christus coniũxisse gratiarum actionem & imprecationem, dicens: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me: Sic igitur in præsente mysterio, vt Anselmus supra notat, videtur benedixisse, gratias agendo Patri: & gratias egisse benedicendo panem: quia simul & vni ea oratione, & gratias egit, & perfectionem tanti mysterij deprecatus est. Quod videtur significasse Ecclesia in Canon. Missę, cum dicit: Qui pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cœlum, ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit: & postea ante calicis consecrationem: Item, tibi gratias agens, benedixit: quibus verbis non obscure significatur, & gratiarum actionem antecessisse consecrationẽ, & cum illa coniunctam fuisse panis benedictionẽ:

1. Tim. 4.

Ioan. 11.

quia illa gratiarum actio, non nudam laudem, sed etiam orationem seu inuocationem aliquam continebat. Quod etiam confirmari potest ex vsu Græcorum, qui in sua Anaphora, id est, diuiniori Missæ parte, dicunt; Christum, cum gratias egit, & in cœlum aspexit, simul sumpsisse panem, eleuasse ac ostendisse Deo Patri, vt nomen Domini, ac Spiritus sancti virtutem super eum inuocaret, & ita benedictionem adhibuisse ad propositorum donorum commutationem postulandam, & ita Nicephorus libro primo historiæ capite 28. dicit. Christum benedixisse panem per gratiarum actionem, & sanctificationem. *Niceph.*

Sed obseruandum hoc loco est; cauendos esse hæreticos huius temporis, qui hac sententia abutuntur. Ita enim distinguunt hanc benedictionem, & gratiarum actionem à consecratione, vt dicant, nihil aliud fuisse, quam communem benedictionem: quæ ad vsualem cœnam & cibos communes adhiberi solet, quod ideo confingunt, vt dicant, Christum per verba consecrationis nullum admirabile opus effecisse, propter quod illam benedictionem & gratiarum actionem præmiserit, in quo manifeste errant, & contra omnium Patrum, & Ecclesiæ interpretationem: & contra vim verborum Euangelij: ideo enim fit specialis mentio huius benedictionis, & gratiarum actionis, quia etiam ipsa fuit singularis: continens singularem inuocationem, & præparationem ad diuinum & mirabile mysterium; & ideo singulari ritu, & modo facta dicitur: scilicet, figillatim circa panem & vinum, & assumendo prius illa in manibus, & eleuando oculos in cœlum: quæ omnia indicant, illam non fuisse vulgarem benedictionem: quia illa in principio tantum cœnæ fieri solet, & non circa singulos cibos, neq; ritu ita solemni, ac tanto verborum apparatu.

Ex his etiam facile intelligi potest, quare consecratio interdum à Patribus vocetur benedictio, vel gratiarum actio. Potest enim ita vocari, nō quia nulla gratiarum actio, vel benedictio dictincta illā antecedat: contrarium enim obseruari videmus in communi ritu Ecclesiæ, de quo Sancti supra citati potissimum loquuntur: sed quia interdum actio sacramentalis à circumstantiis nomen accipit, sicut Confirmatio appellatur interdum (manus impositio) & præterea, quia tota illa præcedens inuocatio ad sanctificationem panis ordinatur, quæ suo etiam modo est benedictio efficax & operatiua.

De ordine verborū accepit, benedixit, fregit dedit.

Vltimo ex dictis recte intelligitur, illa quatuor verba, quæ ab Euangelistis ponuntur circa panem: Videlicet: Accepit, benedixit, fregit, dedit: eundē ordinem in re tenuisse, quem habent in ipsa narratione, quamquam non omnia antecedere potuerint prolationem verborum consecrationis: nam prius consecrauit, quam daret panem: licet enim, vt recte dixit D. Thomas, simul potuerit dare, & verba consecrationis proferre, id tamen verum est, morali, non metaphysica concomitantia: quia, scilicet, simul cœpit porrigere, & quasi offerre panem, ac verba proferre, secundum physicam autem durationem, verius est, prius absoluisse verba consecrationis, quam panem vel vinum discipulis dederit, vt expresse docet Tridentin. sess. 13. cap. 3. Nec vero timendum est, quod obiicit Soto, nec videlicet multitudine actionum Christus impediretur: nam perfectissima attentio poterat simul has actiones omnes exercere. Hoc ergo sensu, plane facileque exponitur, quod dictum est: Accepit, benedixit, fregit, dedit: dicens: accipite, &c. *D. Thom.* *Trident. Soto.*

Quamquam de illo verbo (fregit) controuersia sit, num fuerit positum per anticipationem. Volunt enim aliqui fractionem factam esse post consecrationem: & consequenter ibi esse anticipationem: quia Ecclesiæ vsus ita habet: & illa fractio, mystica videtur & significatiua, sicut nunc est: & ideo videtur facta circa corpus Christi. Contra quod obiicit Soto, quia esset periculum, ne in fractione aliquæ particulæ dilaberentur. Sed hoc leue est: id enim Christus facile vitare posset, vel ita frangendo, vt nec minutæ partes laberentur, vel frangendo super patinam, & postea reliquias consumendo: idem enim periculum excogitari posset, etiam si fractio antecessisset, quia totus panis, qui erat in patina, consecratus fuit, & verisimile est, ibi fuisse micas, vel ex quocunq; contactu facile capere potuisse.

Nihilominus Bonauent. & alij supra citati existimant, fractionem antecessisse, quia illa figuralis non fuit, sed vsualis, & licet hoc sit etiam incertum, est tamen valde probabile, & indicatur à Clemente Papa libr. 8. Constitut. c. 12. & ordo contextus valde fauet: vbi autem nulla ratio cogit, non oportet illum immutare, præsertim cum ab Euangelistis, & Paulo tāta consensione obseruatus sit. Itaq; postquam Christus accepit & benedixit panem, illum in partes sufficientes distribuit, & in patina accommodate posuit, ac porrexit discipulis suis, dicens verba consecrationis, quibus finitis, singuli partem suam acceperunt, & communicarunt. *Bonauent.* *Clemens.*

SECTIO III.

An illa verba, quibus Christus consecrauit, sint forma, qua hoc sacramentum in Ecclesia perficitur.

NOmine (formæ) intelligimus verba illa, quib. fit præsens corpus Christi in hoc sacramento in omni consecratione, quæ à ministris Christi fit, iuxta eius institutionem. Primum igitur quidam hæretici negarunt, ad conficiendum hoc sacramentum requiri determinata verba, in quem errorem referri possunt Ophitæ, qui non vtebantur vllis verbis, sed incantationibus quibusdam, vt videre est apud August. hæresi. 17. Hæretici etiam huius temporis, vel non vtuntur verbis: vel, si quæ recitant, id quidem faciunt propter institutionem, non vero propter consecrationem, qui non solum de hoc, sed etiam de reliquis sacramentis ita sentiunt. Legatur Ruard. articul. 14. Hosius lib. 1. contra Brentium, & in confession. cap. 39. Clictouæus lib. 2. Antiluther. capit. 19. Claud. repetit. 7. cap. 5. Secundo alij hæretici, Christi verbis prætermissis alias formas consecrandi confinxerunt. Pauperes de Lugduno species recitata oratione dominica, & quibusdam aliis orationibus, panem & vinum benedicebant, vt testes sunt Guido Carmelita de hæresib. c. 9. & Prateolus verb. Paupares de Lugduno, n. 12. Quamquam Castro verb. Eucharist. hæres. 3. & Claud. repetit. 7. c. 5. eos liberent ab hac nota, quia nec Æneas Syluius in histor. Bohemor. c. 25. nec D. Antonin. 4. p. histor. titul. 11. capit. 7. nec Directorium Inquisitorum. 2. part. q. 14. qui accurate referunt horum hominum errores, huius mentionem fecerunt. Refert item Claudius, Anabaptistas solitos esse cōsecrare his verbis: Accipe, cede, memento Domini: Hosius vero li. 1. cont. Brentium, & idem Claud. referunt, quosdam nouatores mutasse verba consecrationis in hæc. Hic est panis meus. Alios vero prætermissis essentialibus verbis solū dicere: Accipite, comedite, hoc facite in meam commemorationem. Alios legere caput sextum Ioannis. Alios ca. 11. 1. ad Cor. 11. Alios hoc relinquere ministrorum arbitrio, prout magis ad ædificationem fidelium expedire censuerint. Quibus non parum fauet Erasmus, qui 1. ad Corinth. exoptat, vt in sacra Scriptura nobis esset expressum, quibus verbis Christus consecrauit, quibusque nos consecrare oporteat. Antiquorum vero hæreticorum deliramenta videri possunt in Irenæo libro 1. contra hæreses, capit. 9. Epiph. hæres. 34. *Patrij loci.* *Ruard.* *Hosius.* *Clictou.* *Claud.* *Guido.* *Prateo.* *Castro.* *Syluius.* *Antonin.*

Tertiq

Aliorum error circa efficaciam verborū.

Tertia sententia esse potest, illa verba quib. Christus consecrauit, esse necessaria, non tamen sufficere, nisi quædam alia addantur. Quod variis modis affirmari potest; primo, de quibusdam verbis Euangelistarum, quæ à Christo dicta non sunt, & ab Ecclesia in sacrificio referuntur. Qui pridie quam pateretur, &c. Secūdo de quibusdam verbis, quæ ab ipso Christo dicta sunt, etiā illis non consecrauerit: vt sunt illa: Accipite & comedite, vel, bibite: & illa, Hoc facite in meam commemorationem. Et de hoc duplici capite sequentib. disputationib. dicendum est. Tertio intelligitur hæc sententia de quibusdam precationibus, quæ post illa verba adduntur ab Ecclesia. Ita sentiunt quidam Græci Nicol. Cabas. in expositione liturgiæ, c. 29. & 30. Marcus Episcopus Ephes. li. de verbis consecrationis. Hieremias Patriarcha Constantin. in cēsura Lutheranæ doctrinæ, ca. 10. Hi dicunt, non confici hoc sacramentum statim ac verba Christi proferuntur, sed post quasdam orationes Ecclesię. Fundātur, quia in Liturgia Iacobi post prædicta verba precatur Deum Sacerdos, vt mittat Spiritū sanctum super dona sancta proposita, vt superueniens sancta & gloriosa sua præsentia sanctificet, & efficiat hunc panem Corpus sanctum Christi, & calicem hūc pretiosum sanguinem Christi, & postea gratias agit Deo, quod hæc dona perficere, sanctificare, & in odorem suauitatis acceptare dignat⁹ est. Ergo hæc oratio supponit, ante hanc Spiritus S. inuocationem, consecrationem non esse factam, etiam si verba Christi recitata sint. Idem argumentum sumi potest ex Clemēt. lib. 8. Constitut. cap. 12. alias 17. Et præsertim videtur hoc confirmari ex Basilio; nam post illa verba. Hoc est corpus meum: vocat panem & vinū, antitypa corporis & sanguinis Christi. Dixit autem Damas. li. 4. ca. 14. & Epiphan. in 7. Synod. act. 8. tomo 3. hæc dicta esse (antitypa) à Basilio, ante consecrationem, non post. Tandem hinc ortum videtur, quod antiqui Patres dicunt, consecrationem perfici inuocatione Spiritus sancti, precatione, vel oratione. Vnde nunc etiam orat Ecclesia in Canone Missæ, vt hoc sacramento fiat Corpus & sanguis Christi, & in abiuratione Berengarij sub Gregorio VII. hæc verba leguntur. Ego Berengarius corde credo, & ore profiteor panem & vinum quæ ponuntur in altari per mysterium sacræ orationis, & verba Redemptoris, substantialiter cōuerti. Sic etiam Cyril. Hierosol. Catech. 3. ad hoc alludere visus est, cum dixit: Post Spiritus S. inuocationē panem illum non esse panem communem. Et Ambr. 4. deinde Grat. c. 5. per sacræ orationis mysterium dicit transfigurari panem in corpus. Iust. Apol. 2. in fine Mystica (inquit) prece. Iren. libr. 4. ca. 32. Inuocatione Dei. Hier. epist. 85. ad Euagrium. Ad quorum preces Christi corpus conficitur. Similia habet Augustl. lib. 3. de Trinit. cap. 4. & ep. 59. ad 5. quæstio. Difficilia sunt verba Procli Episcopi Constant. opusc. de traditione Missæ: Per has preces Spiritus sancti aduentū expectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificio panem, & vinum aqua permistum, ipsum illud corpus & sanguinē Saluatoris nostri Iesu Christi efficiat. Nec dissimilia sunt verba Samonæ Gazēsis Episcopi, in disceptatione de corpore & sanguine Christi. Sacerdos panē super mensam sanctam deponit, & comprecando inuocatione sancta, Spiritus S. descendit panem in corpus Dñi commutat. Cumque sibi obiecisset, quod Christus non indiguit precatione, respondet, Christum, vtpote Deum, statim ac dixit: Hoc est corpus meū; conuertisse panem in suum corpus, Sacerdotes autem, qui tantum ministri sunt eius, indigere precatione.

Cabas. Marcus. Hieremias. Clem. Basil. Damas. Cyril. Ambr. Iustin. Iren. Hier. Augustl. Procl. Samonas.

Dicendum vero est primo: hoc sacramentum solis verbis à Sacerdote prolatis conficī, ita vt verba in omni proprietate & rigore sumpta sint ad hunc effectum necessaria. Est certa conclusio ex definitione Concilij Florentin. vbi dicit, verba esse formam, qua conficitur hoc sacramentum: vtitur autem propriè nomine verborum, sicut in Baptismo, Confirmatione, & aliis similibus sacramentis: & ita vniuersa Ecclesia intelligit; & est antiqua traditio Sanct. Patrum. Vnde Iren. li. 5. c. 2. Quando mistus calix, & fractus panis percipit verbū Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi. Et Greg. Nis. in ser. Catech. c. 37. dicit: panem in corpus mutari per verbum Dei. Hier. ep. 1. ad Heliod. Sacerdotes (inquit) proprio ore corpus Dñi conficiunt: quæ verba habentur etiam in ep. 1. Pont. Pp. & apud Damas. ep. 3. ad Steph. cap. 9. & Fœlicem II. epist. 1. in principio. Ratio à priori sumenda est ex Christi institutione, quæ ex illius facto, quo verbis consecrauit, & verbis, quæ adiunxit; Hoc facite: & Ecclesiæ declaratione satis constat. Cōgruentia vero sumi potest, primo ex generali ratione sacramentorum nouæ legis, quæ habere oportuit expressam significationem: verba aūt expressius significant, quam res. Secundo, quia verba sunt aptum instrumentum sensibile, vt, sicut ipse dixit, & factum est, ita minister in persona eius loquendo operetur, sicut Ambrosius dixit.

Eucharistia dicitur obiectiua sacramentum. Ambr. Florent. Trident. Hieron. Damas. Nissen.

Dico secundo: Verba, quibus hoc sacramentū conficitur, sunt certa, & præscripta. Est de fide ex eodem Conc. Flor. Indicatur etiam in Triden. sess. 13. Probatur ex doctrina sacramentorum in genere: requiruntur n. in omnib. sacramentis formæ certæ & determinatæ, non tantum propter institutionē, sed etiā propter consecrationem & institutionem sacramenti. Optimum est testimonium Aug. 2 contra Faust. Panis noster & calix non quilibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis: proinde quod nō ita fit, quamuis sit panis & calix, non sacramentū est religionis, sed alimentum refectionis, nisi quod benedicimus & gratias agimus Dño in omni munere suo. Orig. Mat. 15. Non materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest, est. Et hoc sensu sæpe inquiūt Patres, hoc sacramentum confici, verbis cœlestibus, verbis Dei, verbis Xpi, quorum statim testimonia referam. Rationes sunt eædem, quæ præcedentis cōclusionis. Prima, quia Xps ita fecit, faciendumq; præcepit & instituit. Secunda, quia oportuit, verba sacramentorū esse certa & præscripta: tum, propter certiorem, & expressiorem significationē: tum, propter maiorem effectus certitudinem. Quæ ratio in hoc sacramento maxime locum habet, nam, cum præsentia Christi per verba fiat, vt de illa certi esse possimus, oportuit, verba esse definita, ac certa, vt, illis prolatis certū esse possit, Christi corpus adesse. Intelligenda est autē hęc conclusio de certis verbis, non quo ad materialē sonum, sed quoad sensum & significationem, iuxta doctrinam de sacramentis in genere: quæ in sequentib. magis explicabitur, magisq; ad præsentem formam accommodabitur. Hinc constat delirium esse hæreticorum, hoc sacramentum confici legēdo epistolam aliquam, aut partem Euangelii: Tum, quia antiquior est ritus consecrationis, quam, vel Epistolæ Pauli, vel Ioannis Euangelium: Tum quia sæpe hæc non legūtur, vel certe à Diacono, vel subdiacono: Demum, quia in Euangelio Ioannis, nec habetur institutio huius sacramenti, nec forma, sed promissio dumtaxat: In Epistola autem ad Corint. narratur institutio huius sacramenti, quæ ex tali narratione non pendet sed eadem esset, quamuis Paulus illam Epistolā nunquam scripsisset.

Consecrationis verba certa sunt, & præscripta. Trident. Augustl. Origen.

Dico tertio, Verba sufficientia, & necessaria ad hoc sacramentum conficiendum sunt illa, quib⁹ Christus illud confecit. Est de fide ex eisdem Conciliis, Florent. dicente. Forma huius sacramenti sunt verba Saluatoris, quib. hoc confecit, vel (vt alia exempla ria habent) confecit sacramentum. Trid. sess. 13. c. 3. & colligitur ex cap. Cum Marthæ, de celebr. Missarum, vbi dicitur. Christum conficiendo hoc sacramentum expressisse formam, qua hoc sacramentum conficitur. Vnde in capite, Vtrum sub figura, de Consecratione distinct. 2. Credendum est (inquit Augustinus,

Verba consecrationis eadē sunt, quib Christus confecit. Florent. Trident. Augustin.

vel Paschasius) quod verbis Christi sacramenta cõficiantur, cuius n. potentia creantur prius, eius vtiq; verbo ad melius procreantur. Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit aut Cleri chorus cantat, nihil aliud q̃ laudes, & gratiarum actiones sunt aut certe obsecrationes, & ndeliũ petitiones: vnde Sacerdos dicit ptius Euangelistarum verba, assumens; Qui pridie, quã pateretur, &c. porro deinceps sunt verba Dei potestate, & omni efficientia plena. Accipite & manducate, Hoc est corpus meum; in hoc ergo corpus illud creatur. Sic ẽt Aug. ser. 28. de verbis Dni, Ante verba *Ambros.* Christi panis dicitur, vbi Xp̃i verba deprompta fuerint, iã non panis, sed corpus appellatur. Clarius Amb. 4. de sacr. c. 4. Quomodo potest quod panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur cuius verbis est & cuius sermonibus? Dñi Iesu. Nam reliqua quæ dicuntur, laus Deo defertur, &c. Vbi venitur, vt conficiatur venerabile sacramentũ, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Xp̃i. Christi ergo sermo hoc conficit sacramentũ. Idem repetit *Chrys.* c. 5. & l. de iis, qui initiantur, c. 9. & l. de Bened. Patria. c. 9 Chrys. homil. 2. in 2. ad Tim. in fine, inquit. Sicut verba, quæ locutus est Christus, eadẽ sunt, quę Sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita, & oblatio eadem est. Et hom. de prod. Iudæ. Hoc est, inquit, corpus meũ, hoc verbo proposita consecrantur. Et Cypr. serm. de *Cypr.* Cœna Dñi. Ex quo à Domino dictum est. Hoc facite in meam commemorationẽ: hæc est caro mea, & hic est sanguis meus quotiescunq; his verbis, & hac fide actũ est, panis ipse substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam salutemq; profecit. Sic ẽt Hesy. l. 6. in Leu. c. 22. Per virtutẽ Chri *Hesych.* sti, & verborum à Deo prolatorum, dicit, sacrificari ea, quæ in altari proferuntur. Similia sumi possunt ex *Iustin. Cyril.* Iust. Apol. 2. & Cyr. Hier. Catech. 4. & aliis supra citatis. Ratio est eadem, quæ præcedentium conclusionum. Prima, quia Christus, postq̃ suis verbis confecit, dixit: Hoc facite. Respondent hæretici, non dixisse, Hoc dicite: sed: Hoc facite: id est, consecrate. Sed cõtra: quia ipsum loqui, est quoddam operari; ergo etiã illud potest comprehendi sub illo verbo: Hoc facite. Deinde licet verum sit, illis verbis præcepisse, vt cõsecrarent, tamen ẽt præcepit modum: quia alias non posset illis constare, quomodo consecraturi essent: nõ præcepit aũt alium modum, nisi quem ipse exercuit. *Damasc.* Vnde egregie Damasc. lib. 4. c. 14. Dixit Deus, Hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus: &, hoc facite in meam commemorationem; atq; omnipotenti eius præcepto, donec ipse veniat hoc efficitur (his n. verbis vsus est, donec veniat (ac pluuia huic nouæ fegeti per consecrationem existit S. Spiritus vi inundãs. Deniq; cum præcepit ritum baptizandi, non dixit, Dicite, Ego te baptizo in nomine Patris; sed solum; Baptizantes eos in nomine Patris, &c. ergo, sicut ex materia subiecta, & apostolica traditione intellexit Ecclesia, illis verbis præscriptam fuisse formam & ritum baptizandi; ita maiori ratione in præsente, ex facto Christi, & subiunctis eius verbis: Hoc facite, intelligimus, præscriptũ esse ritum consecrandi. Et cõfirmatur, quia alioqui incertum reliquisset Christus, quomodo facienda esset consecratio. Vnde inutile esset præceptum consecrandi, si modum non docuisset ergo necessario dicendum est, vtrumq; verbis illis intendisse. Secundo est congruentia, quia Sacerdos cõficit in persona Christi, vt dicit Concilium Florentin. & explicabimus sect. sequen. ergo nulla verba aptiora sunt ad conficiendum, quam illa, quibus Christus confecit. Præterea, quia, cum hoc sacramentum sit admirabilius, & maxime declarans Christi omn: potentiam, maxime etiam decuit, vt verbis eiusdem Christi conficeretur: & ideo de nullo sacramento legimus, quod illud simul instituerit & fecerit: seu quo conficiendo, illud instituerit, nisi de hoc. Vnde neque alia verba instituit, nisi illa, per quæ confecit. Quod si, cum baptizatus est, vt Patres dicunt, vim regenerativam, contulit aquis, multo magis, cum consecravit verbis, quæ tunc protulit, largitus est consecrandi vim.

Ex his sequitur primo: ad consecrandum non esse necessarium totum canonem Missæ, loquendo de necessitate sacramenti: nam de Ecclesiastico præcepto postea dicemus. Patet, quia nec Christus totum canonem dixit, cum consecravit: nec in Ecclesia semper fuit in vsu totus canon, neque eodem modo. Nã licet ab initio nascentis Ecclesiæ aliquid eius inchoatum fuerit, tamẽ non semper integre ac perfecte fuit præscriptus, sed temporis successu auctus est, partimque mutatus, vt constat ex antiquis liturgius, & ex Dionysio c. 3. Eccl. Hier. & Iustin. Apolog. 2. & Clem. lib. 8. constit. ca. 12. & 17. Quinimo addit Greg. lib. 7. Registri. epist. 63. tempore Apostolorum, solam orationem Dominicam adiungi solitam verbis consecrationis. De qua re videri potest Gabr. lect. 5. in Canon. & Guil. Durand. li. 4. Ration. c. 34.

Secundo sequitur, non omnia verba & orationes quæ in Missa proferuntur, ante verba, quibus Christus consecravit, esse simpliciter necessaria ad conficiendũ hoc sacramentum, siue sint verba Ecclesiæ, vt illa Communicantes, & memoriam venerantes, &c. siue Euangelistarum: vt illa, Simili modo, postq̃ cœnatũ est, &c. Patet iisdem rationibus; quia verba Ecclesiæ nec semper adhibita sunt, nec Ecclesia potest instituere aliquid necessarium. Vnde Dionys. Clem. Amb. & alii Patres supra citati aperte docent, orationes omnes, quæ antecedunt verba Christi, esse, vt ita dicam, cæremoniales, & præuias, non vero simpliciter necessarias. Et ex eisdem Patribus & rationibus constat altera pars de verbis Euangelistarũ & Pauli: quia Christus ad consecrandũ non dixit illa, sed fecit id, quod per ea refertur; ost ẽ sum est aũt, sola verba Christi esse sufficientia ad consecrandũ. Et confirmatur, nam anteq̃ Euangelistæ, & Paulus scriberent similia verba, hebat in Ecclesia consecratio, & tamen non recitabantur ea verba. Tandem, quod significatur per illa verba, non est essentiale, nec necessariũ ad conficiendũ hoc sacramentum; non n. est necesse, vt Sacerdos accipiat panem in manus: neq; vt præmittat aliam benedictionem, nec gratiarum actionẽ: ergo nec verba ipsa erunt simpliciter necessaria. Cõtra hanc partem referri solet opinio Scoti, quam tractabimus disputatione sequente, in principio.

Tertio sequitur, nec verba nec orationes, quæ adiunguntur post verba Christi, esse necessaria simpliciter ad consecrandum. Hoc est iam omnino certum de fide, & primum constat ex principio posito, quod hoc sacramentum conficitur verbis Christi: vt Cõcil. Flor. dixit, & Sancti supra citati: ergo tãtum verba Saluatoris sunt necessaria. Confirmatur primo, quia statim, ac Christus dixit, hoc esse suum corpus, vel sanguinem, cœpit esse verum, quod dixit, & consecratio perfecta fuit, vt docuit Trident. sessio. 13. ca. 4. & statim subiunxit: Hoc facite in meã commemorationem, quæ verba sine dubio non sunt necessaria ad consecrationem, cum supponant factã: ergo multo minus quælibet alia necessaria erunt. Patet consequentia, quia implẽdo verbum illud Christi: Hoc facite: sufficienter fit consecratio. Sed fortasse pro Græcis aliquis dicet, Christum ante illa verba panem benedixisse, quam benedictionem probabile est, vt supra vidimus, fuisse orationem siue deprecationem aliquam præuiam, qua tanti mysterii sanctificationẽ à Patre postulauit: hic igitur dicet, ex facto Xp̃i colligi aliquã orationem vel deprecationẽ esse necessariam, quamuis fortasse necessarium non sit, vt fiat his verbis, aut illis: nam idem est substantialis sensus, vt in variis liturgiis videre licet. Vnde etiam Catherin. op. de verbis consecrationis circa finem existimat, deprecationem esse necessariam, quamuis interdum post-

Prima Conclusio ex dictis.

Dionys. Iustin. Clem. Greg. Gabr. Durand. Sacrafg.

Catha.

Tertia.

postponi aliis verbis Christi. Et consequenter sentit, quãdo deprecatio anteponitur, vt nunc fit in Ecclesia Latina, statim post verba Christi, incipere ipsum esse in sacramento: si vero postponatur, non incipere donec fiat deprecatio, in quo grauissime errat, vt dicam statim.

Cæterum hæc Græcorum fuga facile refellitur: tũ, quia valde incertum est, fuerit ne CHRISTI benedictio oratio præuia, à consecratione distincta, & qualis fuerit: verba autem ad consecrationem necessaria, certa esse oportet: tũ etiam, quia esto, admittamus illam orationem, nullo fundamento dicitur, necessariam esse, cum adhiberi potuerit solũ propter exemplũ, vt miraculi magnitudinem commendaret, vt Ioan. 11. & alias sæpe facere solebat. Præsertim, quia non omnia, quæ tunc fecit Christus, de necessitate consecrationis sunt: alias omnino necessarium erat sumere panem in manus, leuare oculos, gratias agere, & similia: ergo ex traditione Ecclesiæ, & præcisa verborum significatione ac veritate est discernendum, quid sit simpliciter necessarium: Ecclesia autẽ nunquam iudicauit, aliam deprecationem esse necessariam, cum nec semper illam adhibuerit, nec semper eodem modo illa vsa fuerit; neque eodem tempore. Vnde secundo confirmatur: quia, sicut in facto Christi, ita etiam nunc in consecratione, quæ fit per ministros Christi, statim post illa verba: Hoc est corpus meum, nullo superaddito, est Christ⁹ præsens sub speciebus panis: ergo alia verba necessaria non sunt. Antecedens de fide est, & satis constat ex vsu Ecclesiæ, nam statim, illis verbis finitis, Christi corpus adorandum populo proponitur: Respondet Catherinus: in Ecclesia Latina ita fieri, quia iam præcesserat deprecatio, quod temere & sine fundamento dictum est: tum, quia Ecclesia & Patres non tribuunt efficaciam deprecationi præcedenti, sed verbis Christi: tum etiam, quia nullus Catholicorum censet, aliquam orationem ex his, quæ præcedunt in Canone Missæ ante verba Christi, esse ita necessariam, vt si fortasse, vel obliuione, vel malitia mutetur, cõsecratio non teneat: quia non est defectus essentialis, sed cæremonialis dumtaxat. Præterea, quia etiam in Ecclesia Græca creditum est, adesse Christum post ipsius verba, etiam si deprecatio postea subiiceretur: quod recte probat Bessarion. libro. de verbis consecrationis: quia etiam ex vsu antiquorum Græcorum statim ac verba Christi super oblata proferebãtur, populo adoranda proponebantur: quod ex antiquis liturgiis colligere licet, præsertim Basilii, & Chrysost. in quib. statim post illa verba: Hoc est corpus meum, ostenditur populo corpus Christi, & populus respondet (Amẽ) quasi huic veritati cõsentiẽs: nam, vt recte dicit Leo Papa serm. 6. de ieiunio septimi mensis: Frustra ab illis respondetur, Amen, qui nõ credunt adesse vere corpus & sanguinem Dñi. Vnde in Missa Æthiopũ post verba consecrationis dicit populus, Amen, amen, amen, credimus & confidimus, te laudamus Deus noster, hoc vere corpus tuũ est: & similia repetunt post verba calicis. Deniq; Græci in Flor. sess. 25. hanc veritatem confessi sunt: nam ex eorum antiquis Patrib. Chrys. Damasc. & Cyrill. euidẽter colligitur. Vltimo confirmatur hæc veritas: quia in omni sacramento verba formæ sufficiunt ad effectum ipsius formæ, neque indigent alio precatione adiuncta, vt constat ex Doctrina de sacramentis in genere: & de Baptismo specialiter docuit August. lib. 6. de Baptism. capite. 25. & est eadem ratio de reliquis, nam, licet in extrema vnctione requiratur oratio deprecatiua, tamen illa non est adiuncta formæ, sed est ipsa forma sic à Christo instituta propter specialem rationem illius sacramenti: deprecatio autem ab Ecclesia adiuncta nunquam requiritur ad efficaciam formæ; ergo multo minus requiritur in hoc sacramento. Probatur consequentia, non solum à paritate rationis, sed etiam ex maiori nobilitate huius sacramenti: & quia in eo speciali modo operatur minister in persona Christi, & vtitur verbis eius, repræsentans illum. Item, quia alias valde ambigua, & indeterminata esset hæc forma, & efficacia eius. Vnde enim constaret, quando esset facta oratio, vel deprecatio necessaria? Denique veritas illorum verborum valde esset incerta: neque ex illa satis posset conuinci infallibilis Christi præsentia: quia sæpe non fieret si non esset facta sufficiens deprecatio: & tunc esset falsa forma. Vel, si dicatur esse, quasi suspensa, donec fiat precatio, eadem ratione poterit dicere alius hæreticus, esse suspensam vsq; ad vsum, vel ad aliud tempus pro vniuscuiusque placito. Vnde (vt hoc obiter dicamus) propter hanc rationem inter alias non oportet, forma huius sacramenti esse deprecatiuã: quia cum talis forma non significet, ita esse, vel futurum esse, q⁹ postulatur, ex modo suo nõ indicat infallibilem effectum quamuis aliunde posit esse infallibilis ex pacto diuino. Oportuit autem, formam huius sacramenti, ita significare Christi præsentiam, vt ex veritate eius infallibilis esset talis præsentia.

Ad fundamentum sententiæ opinionis solutiones variæ.

Ad fundamentum tertiæ sententiæ (reliquæ enim nullum habent) sunt qui existiment, vt refert supra Bessarion, orationes positas esse olim ante verba cõsecrationis: nũc autem ordinem liturgiarum inuersum esse. Quæ responsio inuenta est ad vitandam argumenti vim: sed nulla cõiectura nititur, quin potius Græci in Concilio Florentino concesserunt, se illum ritum seruare, quem à Patribus acceperant, & Germ. Constantinop. coætaneus Damasceno, in Theoria rerum Eccles. illas preces ponit post consecrationem. Denique apud Clementem eodem ordine collocantur. Quopropter variæ adhibentur à Bessarione & ab aliis responsiones. Prima, vt illa deprecatio non tam intelligatur in sensu deprecatorio, quam gratulatorio, quemadmodum cum oram⁹, vt Deus ab angelis laudetur, & vt sit infinite beatus ac glorioſus. Cui responsioni addi potest, voluisse Patres hac oratione explicare simul, & Spiritum S. esse authorem huius doni, & affectũ suum, quo vehementer exoptãt illud; & ideo per modum deprecationis illam orationem protulisse.

Prima.

Damas.

Clem.

Secundo additur, eos non petere, vt denuo consiciatur sacramentum, sed vt permaneat, & conseruetur Christus in illo: non quia necessaria existimetur oratio, vel quia dubitetur, an illa præsentia Christi sub speciebus duratura sit, sed solum ad explicandum affectum, quasi per exaggerationem quandam, sicut etiam nunc ante consecrationem petit Ecclesia, vt fiat Corpus Christi, & vt illa oblatio benedicta, adscripta, & rata habeatur; non quia formidet de effectu verborum, neq; quia existimet, illam orationem esse necessariam, sed vt fateatur, authorem illius operis esse Spiritum S. simulq; affectum suum explicet, ad hunc ergo modũ potest explicari oratio post consecrationem facta. Sicut Marci 15. mulieri, cui sanitatem contulerat, dixit Christus. Vade in pace & esto sana à plaga tua, vbi nõ concedit nouũ beneficium, sed ostendit beneplacitum suum, vt sanitate sibi cõcessa fruatur: ita ergo potuit Ecclesia, illa oratione diuinum hoc beneplacitum postulare. Quæ responsio placuit Gentiano Herueto in præfatione ad libr. Nicolai Cabasilæ.

Secunda.

Tertio, intelligẽdo orationem illam deprecatorie & per illam postulari consecrationem, dicunt aliqui, quãuis posterius tẽpore fiat, tamen referri ad ipsummet tempus consecrationis, nam, licet hæc successiue fiant, quia non potest homo simul omnia explicare, tamen ita geruntur, vt ad idem instans consecrationis referantur: quomodo Gabr. lect. 54. in Can. exponit illam orationem canonis Missæ: Fiat cõmistio & consecratio: sed illa oratio alium habet sensum, vt statim dicemus, &, vt verum fatear, hæc tertia expositio captu est difficilis.

Tertia.

Gabr.

Quarto ergo, & præcipue exponitur illa deprecatio,

Quarta.

tio, vt per illam non postuletur consecratio corporis Christi veri, sed mystici: id est, non petitur, vt fiat sacramentum, sed vt ita fiat, vt illis proficiat, qui ad illud adorandum, vel suscipiendum accedunt. Et hãc responsionem: dederunt Patres Græci in Concil. Flo. & patet ex ipsis verbis: apud Clem. enim dicitur, Vt ostendat panem hunc corpus Christi, non dicit, vt faciat, sed vt ostendat, scilicet in effectu; & ideo concludit, vt qui eum participauerint, in pietate firmentur. *Basil. Clemens.* Sic etiam Basilius. Orat venire Spiritum S. super nos & super proposita munera, & benedicere ea & sanctificare, & ostendere corpus Christi, nos autem de vno pane & calice participantes coadunet inuicem; & c. Chrys. sic inquit. Fac panẽ istũ pretiosum corpus Filii tui, & q̃ est in calice isto, pretiosum sanguinem, vt fiat communicantibus in emundationem animæ. *Iacobus.* Hic est ergo scopus illarum omnium orationum. Vnde Iacobus sic inquit: Ne, ꝓpter me, & peccata mea repudies populum tuum, benigne Domine, miserere Domine, & mitte super nos & super hæc dona Spiritum S. tuum: & concludit, Vt sint nobis ex iis sumẽtibus in remissionem peccatorum. Et in eundẽ sensum dicebatur antea in Can. Missæ illa oratio. Fiat commistio & consecratio corporis & sanguinis tui accipientibus nobis in vitam æternam: quæ ad tollẽdã ambiguitatem mutata est in hunc modũ. Hæc cõmistio, & consecratio corporis & sanguinis Domini fiat accipientibus nobis in vitam æternam.

Ad Patres, qui dicunt, consecrationem perfici precatione, vel gratiarum actione, primum dicitur: sæpe significari per has voces totum Missæ officium: in quo fit corporis & sanguinis Domini consecratio: solent enim sæpe Sancti appellare sacramentum, vel effectionem sacramenti à cæremoniis, quæ in illo peraguntur: quando vero oportet distinguere Ecclesiasticas preces à verbis consecrationis: satis distincte & expresse id faciunt, vt vidimus. Deinde ipsamet consecratio in actu exercito (vt sic dicam) est quædam inuocatio Spiritus sancti, & deprecatio: nam, quia expromissione & institutione Christi, Spiritus sanctus assistit his verbis ad perficiendum consecrationem, ideo minister huius sacramenti profert illa verba, nixus in virtute Spiritus sancti: & ideo implicite inuocat illum, quod quia commune est omnibus formis sacramentorum, ideo hoc eodẽ modo de omnibus sancti loquuntur. Quod autem consecratio sit etiam gratiarum actio, iam in superioribus dictum est, nam hoc est sacrificium laudis, & gratiarum actionis, quod ipsa consecratione perficitur, & offertur. Alii denique Patres intra doctrinam traditã exponendi sunt. Quod si interdum videntur requirere preces Ecclesiæ, exponendum est ex quadam congruitate & decentia: tum, vt minister sacramenti fateatur indignitatem & infirmitatem suam, tum ẽt vt populus ad deuotionem excitetur: de loco autem Damasceni ibi citato: in superioribus dictum est, ẽt post consecrationem vocatam esse à Patribus (antitypon) quando aũt Damasc. ibi citat Basil. fortasse nõ meminit huius loci liturgiæ: vel in oratione, qua ipse vtebatur, non erat verbum (antitypon). Nam q̃ ipsa non dubitauerit, quin statim post verba Christi perficiatur consecratio, ex aliis eius verbis manifeste ostensum est.

SECTIO IV.

Vtrum forma huius sacramenti proferatur à ministro, recitando, vel etiam significando.

1 Sententia. Innoc. Durand. PRima sententia est, ministrũ recitare, quid Christus dixerit, atque adeo in verbis ministri non oportere aliam veritatem quærere, nisi solum, quod Christus talia verba protulerit. Ita Innocent. libr. 4. de hoc myst. c. 17. Durand. in 4. d. 8. quæst. 2. ad 1. Maior ibi ad 2. Glos. in cap. Timor. de consecrat. dist. 2. Ocham quodlib. 2. quæ. 1. Cath. opusc. quibus verbis Christus consecrauerit, & Picus Mirand. in Apolog. q. 10. Et hanc opinionem satis probabilem esse existimant Gab. lect. 48. in Canon. Ledesm. q. 19. artic. 5. Fundamentum est, quia Sacerdos non potest significatiue vere dicere: Hoc est corpus meum: quia illud nullo modo est corpus Sacerdotis. Dices, illud (meũ) referri ad Christũ, in cuius persona Sacerdos loquitur, sicut cum angelus in persona Dei dicebat: Ego sum Deus. Sed contra: quia ex ipso modo, quo Sacerdos loquitur, ostendit se non agere personam alterius, sed referre quæ alter locutus est: sic enim inquit: Qui pridie, quam pateretur, accepit panem, fregit, dedit q̃ discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum; ergo aperte refert, quod alter dixit. Et deinde (vt Dur. ponderauit) subiungit verbum de futuro, Qui pro vobis effundetur, vel, quod pro vobis tradetur, vt Græci addunt: quæ verba nunc formaliter prolata falsa essent: quia iã nunc non est effundendus sanguis Christi: est ergo tota illa materialis tãtum recitatio. *Maior. Glosa. Ocham. Mirand. Gab. Ledes.*

Secunda sententia extreme contraria est, Sacerdotem, etiam si priora verba Canonis, vsque ad illud verbum (dicens) tantum recitando proferat, tamen quando verba consecrationis profert, iam nullo modo recitando, sed significando loqui. Ita Marsil. qu. 6. art. 1. 2. p. dub. 6. in fine. Gab. dicta. lect. 48. Fundamẽtum est, quia repugnat, eadem verba simul materialiter, & formaliter proferri: tum quia non potest idẽ homo simul in propria, & in aliena persona eisdem verbis loqui: tum etiam, quia illi duo modi proferẽdi requirunt diuersam, & æquiuocam significationem in verbis: vt in præsente: si Sacerdos refert, quid Christus dixerit, verba Christi designabunt illas numero species panis, quæ fuerunt in manibus Christi: si vero formaliter & significatiue loquitur, designabunt species, quæ sunt in manibus ipsius Sacerdotis repugnat ergo simul coniungi illos duos modos in eodem sermone. *2 Sententia. Marsil. Gab.*

Tertia opinio est, Sacerdotem materialiter & formaliter dicere verba consecrationis: indicat D. Tho. hic art. 5. expressius tenet Bonauent. d. 8. 2. p. art. 1. q. 1. Ægidius Theorem. 42. clarius Soto, d. 11. q. 1. art. 5. qui tamen videtur distinguere inter proferre materialiter, & proferre recitatiue: ait enim Sacerdotem proferre hæc verba, & significatiue, & recitatiue, non tamen materialiter, & subdit, D. Thomam nõ reprobare dictum Innocentii, quatenus dicit accipi hæc verba recitatiue, sed quatenus dicit accipi materialiter. Quæ verba alicui videri poterunt inuoluere repugnantiam: sed non ita est si termini intelligantur; quia Soto accipit illud, materialiter, quasi priuatiue, ita vt idem sit quod recitatiue, absque vlla præsente significatione. Omissis autem verbis, vt rem exponamus, considerandũ est, aliud esse loqui de his verbis, prout nunc dicuntur à Sacerdotibus in Canone Missæ, & aliud prout necessarium est ea proferri ad sacramentum conficiendum. *3 Sententia. Bonau. Aeg. Sot. Trid. Clergy. Amor.*

Dico ergo primo, nunc de facto Sacerdos ita profert verba consecrationis, vt referat ac recitet, quid Christus dixerit. Hæc est euidens ex ipso contextu Canonis Missæ, Benedixit, fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Vbi in tribus primis verbis refert Sacerdos, quid Christus fecerit, in verbo autem illo (dicens) refert, quid dixerit: vnde illa duo verba: Accipite & comedite, recitatiue proferuntur: ergo idẽ est de immediate sequentibus: Hoc est corpus meum: Cur n. contra omnium conceptionem dicemus subito præscindi, ac prætermitti historiæ recitationem? Et confirmatur 1. ex illa particula (enim:) nam si illa non sumitur recitatiue, incongrue, & absque vllo sensu adiungitur: quia prout hic & nunc profertur, nihil formaliter significare potest, cum reddat causam præcedentium verborũ, q̃ solum recitando fuerunt prolata. Confirmatur *Vide quæ Conclusio nona sequitur. Confirmatio.*

matur secundo, quia vt verus sit totus ille sermo Sacerdotis; necesse est, vt Christus protulerit illa verba, Hoc est enim corpus meum: quia reuera, & Sacerdos hoc affirmare intendit, & qui audiunt, ita intelligunt ergo reuera est recitatio.

Consecratio nis verba nō recitando tantum sed significatiue formal is ac determinate proferuntur. Alex. Richard. Scot. Paluel. Gabriel. Ocham.

Dico secundo, verba consecrationis non tantum recitando, sed formaliter etiam significando proferuntur à Sacerdote. Hanc conclusionem, præter authores supra citatos, in secunda & tertia opinione, tenet Alexan. Alens. 4. p. quæstio. 33. membr. 3. articulo. 2. §. 1. Richard. dist. 8. ar. 3. q. 1. vbi idem sentit Scotus, quæstio. 2. Paludan. Capreol. & alii, Ocham quodlib. 2. qnæst. vlt. Ratio Diui Thomę est, quia, si verba non proferrentur formaliter, non applicarentur ad materiam præsentem, & ita non perficeretur sacramentum. Quam rationem impugnant Richa. & alii, quia potuisset Christus instituere, vt verba solum materialiter prolata haberent vim sacramentalem, & ita possent applicari ad materiam per intentionem ministri, suppolita institutione. Tamen D. Thomas non loquitur de potentia Dei absoluta, sed suppolita ordinaria lege gratiæ: & hoc modo est ratio solida: quia sacramenta efficiunt, quod significant: ergo, vt verba efficiant cōsecrationem præsentis materiæ, oportet, vt illam significent: vel è contrario, si illam non significant, nec etiam efficiunt, & hic est sensus rationis D. Thom. Et amplius explicatur: quia, si illa verba solum materialiter proferrentur, ex veritate illorum non posset colligi, hoc, quod nunc est in manib. Sacerdotis, esse verum Corpus Christi, quia illa hoc non significant. Dices, colligi hoc ex veritate verborum Christi: nam ipse formaliter illa protulit. Contra, quia ex illis solum colligitur id, quod fuit in manibus Christi, fuisse Corpus eius, quia verba Christi formaliter sumpta solum illud significabant. Dices, ex facto Christi colligi, idem fieri in manibus Sacerdotis: quia ipse Christus dixit: Hoc facite in meam commemorationem, sed certe, si Sacerdos tantū recitat verba Christi, & veritas verborum, vt à Sacerdote proferuntur, non requirit præsentiam realem, valde eneruantur huius fidei fundamenta, dum ad solam facti Christi similitudinem reuocantur: nam posset aliquis dicere, similitudinem tātum esse in externa cæremonia & recitatione verborum, non in efficacia, & potentia: multo ergo congruentius dicitur accipi verba formaliter. Vnde Conc. Trid. cum ex veritate verborum colligit præsentiam; & cum dicit, quædam esse hic ex vi verborum, non loquitur tantum de verbis, vt à Christo prolata sunt, sed etiam vt à Sacerdote proferuntur. Sancti prærerea propter hanc causam dicunt, Sacerdotem loqui in persona Christi, vt virtute verborum conficiat. Sic Chrysost. hom. 83. in Matth. & homil. 2. in 2. ad Timoth. eundem esse dicit, qui nunc consecrat, quippe per os Sacerdotis eadem verba pronuntiat: sic etiam Ambros. 4. de sacram. cap. 4. Quando peruenit (inquit) Sacerdos ad conficiendum sacramentū, iam non suis, sed vtitur sermonibus Christi. Et confirmatur primo à posteriori: quia alias ex vi talis formæ non esset necessaria præsentia materiæ: quia Sacerdos nō profert significatione: ergo per pronomē (hoc) non designat aliquid, sed solū refert, quid Christus dixerit, & designauerit. Confirmatur secundo: quia alias formaliter ac proprie non vteremur nūc ea forma, qua Christus vsus est, sed solum in materiali sono verborum: quia Christus vsus est illis verbis, vt sunt propositio significans verum, vel falsum: nos vero materialiter tantū illa sumimus, vt extremum cuiusdam propositionis, in qua affirmamus, Christum illa dixisse. Confirmatur tertio, quia in omnibus aliis sacramentis nouæ legis verba formaliter proferuntur: ergo maiori ratione, & altiori modo, id debuit seruari in hoc sacramento, quod excellentius est. Hoc vero ex sequente conclusione amplius constabit.

Trid. Chrys. Ambr.

De necessitate consecrationis est quod verba significatiue proferantur, non vero quod recitentur.

Dico tertio, de necessitate consecrationis est, quod hæc verba formaliter proferantur, non vero quod recitentur, Christum ea protulisse. Hæc posterior pars probari facile potest, quia, si sacerdos nulla alia proferat verba, nisi sola illa, quibus corpus conficitur, sufficient ad consecrationem: sed, si sola illa proferat, non referet, Christum illa dixisse: quia non cōficit propositionem, qua id affirmet: ergo recitatio illa, seu materialis prolatio, non est de necessitate sacramenti. Dicet aliquis fortasse, ex intentione ministri possunt tunc materialiter tantum proferri: vt, si non intendat aliquid affirmare, sed solum proferre verba similia ijs, quæ Christus protulit. Respondetur & hanc intentionem vix esse posibilem, si minister, reuera intendit præsentem panem consecrare: & esto, sit posibilis, constat nulla ratione esse necessariā. Quod præterea explicatur, probando simul formalem significationem esse necessariam; quia necesse est, vt sacerdos intendat conficere præsentē panem: ergo necesse est, vt hoc ipsum intendat, cū dicit: Hoc est &c. quod est, formaliter verba illa proferre. Patet consequentia, quia non potest aliter hunc panē conficere, & transmutare in Corpus Christi, nisi hoc significando per verba, quæ profert: quia in sacramētis nouæ legis non sunt leparabilia illa duo: scilicet, proferre ad efficiendum, & ad significandum: imo hoc secundum est quasi fundamentū alterius: & magis essentiale sacramento, vt sic. Dices: ergo qui priorem opinionem sequitur, cū intendat verba illa materialiter tantum proferre, non conficiet. Respondetur, aliud esse opinari, aliud intēdere: licet ergo quis opinetur, illa verba materialiter proferre, tamen re ipsa intēdit, ea proferre, prout Christus instituit: vnde, licet quis ex priuato errore intenderet materialiter proferre, tamen quia semper habet intentionem faciēdi, prout Christus instituit, necessario habet implicitam intentionem proferendi verba formaliter, & significatiuè; nec prior intentio hanc posteriorem excludit, sed hæc potius illam corrigit. Dices: quid si expressa intentione excluderet formalem significationem verborum, ita vt omnino nolit aliquid verbis illis affirmare. Respondetur, dummodo semper retineat generalem intentionem, existimans, ob priuatum errorem, vnam non esse cōtrariam alteri vere conficiet quia semper submittet particularem intentionem, quæ materialis est, alteri vniuersali, quæ est veluti formalis, & non procedens ab aliquo errore, sed ex absoluta voluntate conficiendi sacramentum; & ideo est omnino efficax: male autem faceret minister habendo illam intentionem, & abutendo sua priuata opinione, præsertim, cum, vt nihil, vel parum probabilis sit: quod si adeo esset temerarius, vt directe excluderet generalem intentionem, si suæ priuatæ repugnaret: id est, si intenderet non proferre verba formaliter, etiam si ex Christi institutione ita proferenda sint, tunc nihil conficeret, quia non habet debitam intentionem scilicet, formaliter loquēdi, & proferendi verba, quæ aliqua ratione necessaria est: sed hic modus intentionis non potest moraliter accidere: quin potius existimo, quidquid speculatiue opinentur ministri huius sacramenti, practice tamen nullum esse, qui cum incipit proferre formā, Hoc est corpus meum, non intendat demonstrare id, quod in manib. vel coram oculis: atque ita formaliter, & significatiue loqui.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio alia.

Solutio.

Ad fundamenta primæ opinionis iam respōsum est, illud pronomen (meum) non referre Sacerdotem sed Christum, in cuius persona minister loquitur. Ad primam vero confirmationem in contrarium respondetur, illam probare, Sacerdotem etiam loqui recitatiue: non vero, non loqui significatiue. Ad secundam Durandi, prima expositio est, verba hæc, qui pro vobis effundetur, non significare effusionem cruentam, quæ facta est in passione: sed incruentam, quæ

Ad fundamenta primæ opinionis respōsio.

quæ fit in sacramento, vt sensus sit: Qui pro vobis effundetur: id est, ad bibendum dabitur separatim à corpore ex vi verborum: vel certe, vt referatur ad effectum: quia cum sanguine Christi abluamur, quãdo illũ suscipimus, merito pro nobis effundi dici potest: quæ expositio indicatur de consec. d. 2. c. Si quotiescunque. ex Ambros. libr. 4. de sacra. vlt. & eam videtur probare Cano. 12. de locis, c. 12. Melius Iansen. ca. 121. concord. dicit, effundi in sacramento, non esse dari ad bibendum, seu in nobis infundi: hoc enim modo non effunditur, sed de se supponit potius peccata remissa. Igitur effundi in sacramento, est, offerri & libari Deo in sacrificium. Cui expositioni fauet, quod in Græcis codicibus de præsente legitur (effunditur) & præsertim apud Lucam: non solum dicitur sanguis effundi, sed calix, quod proprie indicat effusionem sacramentalem. Et ita etiam in præsenti legitur in VII. Synodo, act. 6. tomo 3. in fine, legisse etiam ita videntur Theoph. Euthym. & alij Græci. Secunda expositio, quæ communior, sine dubio, magisque literalis est, Christum fuisse locutum de cruenta effusione, quæ, quia iam proxime instabat, de præsente etiam significari potuit: quamquam recte Vulgatus interpres ad exprimendum sensum magis literalem, de futuro verterit: & ita legunt & exponunt, non modo Latini Patres, sed etiam Græci, Basil. Damasc. Chrys. superius citati, & Scholastici, præsertim D. Thom. ar. 3. sequente. Hac ergo expositione suppositа, ad Durandi argumentum responderi potest, primo, sicut loquitur Sacerdos in persona Christi, ita sua intẽtione fieri præsentẽ illi tempori, in quo Christus illa verba protulit; atque ita illa verba de futuro referri ad tempus, pro quo dicta fuerunt; sicut nunc interdum orat Ecclesia. Veni Domine, & noli tardare. Sed hoc non placet, quia est sensus valde metaphoricus: & solum est verus per quandam repræsentationem, & multum potest derogare veritati huius sacramenti: nam similiter posset quis dicere, illa verba: Hoc est corpus meũ: non referri ad præsens tempus, sed ad illud, pro quo Christus illa protulit. Verius ergo dicitur, illa verba de futuro nõ esse de essentia formæ, & ideo non proferri formaliter, sed materialiter tantum, sicut enim verba, quæ proxime præcedunt (Accipite & comedite) quia nõ sunt de essentia proferuntur tantum materialiter & immediate, post illa Sacerdos induit personam Christi, & iam non tantum recitatiue, sed formaliter loquitur, ita finitis essentialibus verbis formæ deponit personam Christi. quia iam expleuit munus, quod sub ea ratione exercebat, & materialiter tantum sensum, recitationemq; prosequitur. Neq; est inconueniens, in eodẽ contextu orationis, quædam verba intermedia significatiue proferri, cum antecedentia & subsequentia solum proferantur materialiter: quia tota illa oratio continua vnum integrum sensum reddit: quia omnia verba recitatiue proferuntur; quædam tamẽ ex illis sumi possunt vltra hunc sensum significatiue propter mysterium, quod operantur, & hoc nullam parit confusionem, vel æquiuocationem: quia ratio ipsius mysterij, & intentio sacerdotis exterioribus signis indicata vtrumq; sensum facile admittit.

Ambrosius. Cano. Iansen.

7. Synod. Theophyl. Euthym.

D. Thom:

Vnde ad fundamentum secundæ opinionis negatur, esse impossibile idem verbum proferri recitatiue & significatiue, quando vtrumq; potest cadere sub intentionem loquentis, & accommodari verbis, vt, si quis dicat, Christus docuit orare, dicẽs (Pater noster, &c.) potest simul recitare factum Christi & orare; & ita secundum diuersos respectus potest loqui in persona aliena, & in propria; in propria quatenus verba alterius refert; in aliena quatenus personam alterius induit, & repræsentat; vt, si Regium consilium hoc modo sententiam proferat his vel similibus verbis. Nobis iniunctum est, vt sententiam feramus: dicentes, Ego Rex in hac causa dico, &c. Aliud exemplum est, si quis ita loquatur: Aristot. dixit, quod ego etiam dico, Mundus fuit ab æterno: ille simul recitatiuè proferret illa verba, mundus fuit ab æterno, & significatiue: nam sic loquendo hæreticus esset. Hoc ergo non est impossibile: & ita in proposito fit ex intentione Sacerdotis, qui intendit, & verba Christi referre, & circa materiam sibi præsentem significare & facere effectum similem illi, quem Christus effecit & significauit. Dices, illum duplicem sensum recte coniungi, quando in vtroq; verba habent eandem omnino significationem, vt seruatur in omnib. allatis exẽplis: hic vero habet specialem difficultatem, propter pronomen illud (Hoc) quod aliud demonstrat in ore Christi, aliud in ore Sacerdotis: Respondetur, satis esse, verba esse eadem & eiusdem formalis significationis, & demonstrare idem proportionaliter, sc. corpus Christi, vt contentum sub specieb. præsentib. respectiue. Vnde non repugnat, Sacerdotem simul, & eodem verbo referre, Christum dixisse: Hoc, quod sibi erat præsens, esse corpꝰ suum: & simul affirmare, hoc, quod sibi est præsens, esse corpus Christi: præsertim, quia illa verba: Hoc est corpus meum: considerari possunt, vel continuata cum præcedentib. vel præcise, & absolute, ac si sola dicerentur: & priori modo tenent materialiter, posteriori vero formaliter.

SECTIO V.

Quomodo sint vera verba formæ, si quidem non supponunt consecrationem factam.

HAnc quæstionem attigit Diuus Thomas, artic. 5. sed quia communis est vtriq; formæ, & ad earũ intelligentiam necessaria, necesse est illam hoc loco expedire. Ratio igitur difficultatis est, quia verbum, (est) indicatiui modi, coniungit extrema pro tempore, in quo profertur: ergo si in illo instanti non est facta consecratio, non erit vera illa propositio: ergo, vt sit vera, oportet, vt, cum incipit proferri, supponatur cõsecratio facta. Maior patet, quia copula de præsente non indicat tempus præteritum, vel futurum, sed illud, pro quo profertur. Vnde non videtur satisfacere communis responsio, scilicet, ad veritatem illius propositionis satis esse, quod in primo non esse verborum, ita fit, sicut per illam significatur; quia illud instãs non est præsens, sed futurum, respectu talis locutionis. Et patet exẽplo, nam, si quis diceret (Hoc est album) de re, quę erat alba, quãdo copula prolata est, verum diceret, etiam si contingeret in fine verborum rem illam iam non esse albam: è contrario vero, si tempore, quo propositio proferebatur, nõ erat alba, licet in fine fit alba, propositio esset falsa: quia iam tuc propositio, nec est, nec significat. Propter hanc difficultatem dixerunt quidam Theologi, propositionẽ illam nude & ex vi verborum consideratam esse falsam: ex intentione tamen proferentis habuisse veritatem, quia retulit significationem illius verbi (est) ad illud instans, in quo iam propositio non erat. Ita sentire videtur Scot. in 4. d. 9. qu. 2. art. 3. §. Aliter ergo, & Gabr. lectio. 48. in Cano. litera R. Marsil. in 4. q. 6. ar. 1. Maior. distinct. 8. quæst. vnica.

1 Summa.

Scot. Gab. Marsil.

Hæc vero sententia, vt proposita est, nullo modo probari potest: nam verba illa Christi in omni rigore, & proprietate, vera esse oportet: quia, si locutionẽ sit vera in propria verborum significatione, quã habent ex institutione sua, & communi vsu, nõ fiet vera propter solam intentionem loquentis: quid enim refert intẽtio, nisi verbis ipsis verus sensus exprimatur? & fortasse Scotus & Gab. non aliter censuerunt, vt explicabimus.

Alens. Bonau.

Secunda opinio dicit, illam locutionem esse veram: quia sensus illius est: hoc est, vel, proxime futurũ est corpus meum. Ita Richardus distinct. 8. articulo 3. quæstio 1. ad 5. Sed etiam displicet; tum quia verbum (est) in rigore non significat illam disiunctionem, sed tantum de præsente: tum maxime, quia iuxta illam

2 Summa.

Richard.

inter-

interpretationem non potest ex veritate verborum colligi, Christum esse præsentem in hoc sacramento in fine prolationis verborum: quod est contra Concilium Tridentin. Sequela patet, quia illud membrũ disiunctionis, vel proxime futurum est, satius potest ampliare.

3. Sententia. Tertia sententia est, illam locutionem esse veram, quia in primo non esse illius, ita est, sicut per illam significatur, licet antea non fuerit: & hoc satis esse in omni rigore & proprietate ad veritatem cuiuscunque propositionis de præsente, quia tota significatio huiusmodi propositionis refertur ad instans, quod est terminus prolationis eius: quia ante illud non est completa, cum pendeat ex prolatione omnium dictionum sic coniunctarum: vnde ante illud instans, significatio est quasi inchoata & incompleta, & suspensa, vt exemplis facile declarari potest, vt, si quis dicat: Adam est mortuus, verum dicit: & tamen illa propositio non potest esse vera, cum profertur copula: nam potius, si ibi sistatur, erit falsa, quia significabit Adam esse: est ergo significatio, & veritas suspensa, donec absoluatur prædicatum: & idem est in præsente, nam cum dixit Christus. Hoc est corpus. ad huc erat suspensa significatio: quia posset adiungere aliam determinationem, scilicet, Petri, vel, Pauli, erdo, donec absoluit (meum) suspensa erat significatio: completur ergo in primo non esse verborum. Ita Ocham quodlib. 2. q. vlt. & quodl. 30. qu. 11. Quæ opinio, quo ad rem Theologicam pertinet, veritatem continet, sed modus explicandi displicet. Primum, quia aliud est, significationem propositionis cõpleri in fine prolationis eius, & tunc incipere esse veram & falsam: aliud vero est totam significationem propositionis, & copulæ referendam esse ad illud initãs: primum enim est verissimum & recte explicatum: quia vt Aristotel. dicit, primo de Interpret. copula significat compositionem, quam sine extremis non est intelligere; secundum vero non est vniuersaliter verum, quia non semper vniuntur extrema pro illo instanti, sed pro alio tempore, vt in propositionibus de præterito, aut de futuro plane constat, & in propositionibus de præsente patebit ex dicendis. Deinde nõ placet, quod illud instans vocetur, primum non esse propositionis: quia cum propositio in illo instanti incipiat esse vera, oportet, vt in eo aliquo modo sit.

Refellitur etiam Ocham.

Initãs cõsiãmatiuum seu propositionem formam & ipsi propositioni. D. Thom. Caiet.

Quocirca, vt rem breuiter explicemus, suppono primo, instans in quo consummatur sensus propositionis, esse aliquo modo intrinsecum ipsi propositioni, ita vt in illo vere sit, imo potius primum in quo incipit esse absoluta propositio. Ita D. Thomas hic. articul. 5. ad 3. & in 4. distinct. 8. quæst. 2. articul. 3. ad 6. & 7. & Caietan. hic. Et probatur argumento facto: quia propositio in eo instanti incipit esse vera, vel falsa; quia veritas indiuisibiliter consurgit ex tota significatione & vnione extremorum: ergo in illo instante est, seu incipit esse propositio. Patet consequentia: tum, quia non est propositio donec verum vel falsum significet: tum etiam quia veritas inest propositioni, vt subiecto: præterea magis physice hoc declaratur, quia propositio vocalis, de qua loquimur, est sonus articulatus, qui licet successiue causetur ex motu labiorum, & linguæ, tamen in instante terminatur, ita vt tantus sonus, vt sic, incipiat esse in instante, sicut tantus calor, vel tantus ignis, & in vniuersum terminus tantæ quantitatis, qui in instante perficitur, propositio autem tunc primo existit, cum tantus sonus articulatus est, in quo instante ad huc ille sonus durat, & habet esse, ergo etiam propositio in illo instante realiter existit. Quod tandem confirmatur ex effectibus, quia in eo instante mouet intellectum, illique obiicitur, vt proprium eius conceptum formet, quia tunc primo complete significat, sed hæc sunt proprietates rei existentis, ergo in illo instanti realiter existit propositio. Denique supra agentes de sacramentis in genere ostendimus, formas sacramentorũ, quæ sunt propositiones quædam, habere esse in instanti, quo cõsummantur. Vnde facile soluitur obiectio, si quis dicat, res successiuas incipere per vltimum non esse, & desinere per primũ non esse. Dicendum est n. illud esse verum in rebus, quæ consistunt in continua quadam successione: esse aũt propositionis non esse huiusmodi, sed potius incipere, quando successio terminatur, præsertim quia sonus, licet successiue fiat, cito transeat, non tamen omnino in successione consistit, sed potest interdum habere plures partes simul durantes.

Verbum, est indicat tẽpus præsens & ad eius veritatẽ satis est vnũ instans.

Secundo suppono, verbum (est) indicare tempus præsens: quia tum tempus non est præsens secũdum aliquam partem diuisibilem, nisi ratione instantis, ideo ad illius verbi significationem, & ad veritatem propositionis ex tali verbo compositæ, satis est vnum instans, quia quod in instante est, vere ac proprie esse dicitur. Quapropter ad veritatem huiusmodi propositionis de Indicatiuo, non est necesse, vt significatum eius pro aliquo tempore successiuo existat, nisi interdum specialis significatio verbi, aut prædicati hoc requirat, generatim tamen loquendo satis est, quod in aliquo instante sit: nam licet huiusmodi propositio successiue & in tempore à nobis proferatur, quia non possumus, nisi per motum loqui, tamen per hanc successiuam locutionem explicare possumus id, quod in instante fit, aut existit. Quod autem oporteat esse hoc instans, pro quo veritas propositionis de præsente metienda est, non facile explicatur, nec videtur posse in omnibus verbis seu propositionibus, eodem modo, declarari: quia, licet omnium propositionum veritas in instante terminante propositionem esse incipiat, non tamen semper ab illo instante mensuratur. Nam inprimis verba significantia motum, qui successiue fit, non possunt nisi tempore mensurari. Deinde quædã sunt verba, quæ, dum proferũtur, proprie verificantur, vt in hac propositione (ego loquor) quæ dum profertur quasi per se ipsamet vera est; alia aũt sunt verba, quorum veritas mensurari non potest pro tempore vel instante, quo proferuntur, sed pro immediate antecedente, vt sequente, iuxta intentionem loquentis vt in hac propositione (ego taceo) nam, cum quis illam profert, tacere non potest. Vnde sensum eius esse oportet: hactenus tacui (vel) iam tacere incipio: & idẽ iudicium est de: ego dormio, ego bibo: & similibus, quæ significant actum, vel priuationem locutioni repugnantem, imo ex accommodatione vsus solet hic sermo ad alia verba extendi, vt si dicas: ego venio: id est, statim veniã: ego eo: (id est) statim ibo. Alia deniq; sunt verba quorũ veritas pro vno instanti existit, vel existere potest, vt sunt illa, quæ non significant motũ sed vel actionem instantaneã vel existentiam rei permanentis, & ad id existimo in omni proprietate & rigore sermonis sufficere quodlibet instans eorũ quæ coexistunt prolationi propositionis, vt ex illo possit veritas propositionis mensurari: quia nullum tẽpus potest ad hominem magis præsens designari, & ad illam præsentiam sufficit vnum instans, siue illud continuatiuũ sit, siue terminatiuum propositionis & fortasse etiam initiatiuũ sufficit: quia, si res existit, cum homo incipit loqui, vel dum loquitur, satis proprie affirmare potest, rem illam esse. Quocirca, sicut in propositione indefinita, & termino cõmuni constante, vt vera sit, satis est, vt verificetur pro vno singulari, quodcunq; illud sit, ita vt hæc propositio indicantis modi, de præsente sit vera, sufficit vnũ instans prolationis, quodcunq; illud sit: & intra hanc latitudinem potest valere intentio proferẽtis, vt ad vnum, vel ad aliud instans dirigat sui sermonis significationem, præsertim, quia vltimũ instans propositionis aliquo modo pendet ex intentione proferentis, quatenus potest addere prædicato vnam vel alterã determi-

De variis modis, quibus verificatur verbum, est.

uationem,à quib. pendeat sermonis veritas,quæ nulla est,donec extrema propositionis sint integre prolata,quia(vt rectè Caietanus dixit)sunt veluti suspẽsa,quatenus sunt partes talis compositionis : statim vero,ac prædicatum omnino absoluitur,incipit propositio suam veritatem,vel falsitatem habere. Quæ doctrina generalis esse mihi videtur, tam ad propositiones speculatiuas,quam ad practicas,seu operatiuas: quamquam multi Theologi inter eas diuersitatem constituant,quod propositiones practicæ verificentur pro vltimo instante , speculatiuæ vero pro instante,in quo incipiunt proferri, quia,cum tãtum explicent mentis conceptionem, supponũt iam rem conceptam esse.Ita videre licet in Palud.d.8.q.3.art. 1.concluſ.3.Capreol.ibi ad primum contra 1.conclu. Ferrar.4.contra gent,c.63.in fine : sed,quod dixi,est magis consentaneum D.Thomæ citatis locis , & ita sentiunt Caietan.Soto,& alii;& ex discursu facto satis patet,& in præsente mysterio declarari potest:nã, si eodem tempore,quo Sacerdos dicit : Hoc est corpus meũ:dicat laicus: Hoc est corpus Christi,quamuis sermo vnius sit operatiuus , alterius verò solum speculatiuus,seu ostensiuus,vterq; tamen verus est : quia in instante, in quo vtraque propositio absoluitur,habet conformitatem cũ re, quam significat:solum est differentia,quod quando locutio est operatiua,ipsa facit suam veritatem , non vero quando est tantũ ostensiua.Vnde etiam fit,vt, quãdo locutio est operatiua seu cõuersiua,necessario referat suam veritatem totam ad vltimum instans,quia in eo operatur,& non antea: quando vero locutio est speculatiua,de se non determinatur ad illud instans,sed est indifferens vt pro ratione rei significatæ in vno,vel alio instante verificetur,& hoc sensu accipienda sunt,quę Caiet.hic docet,& eadem fere sentit Gab.& Scot.nõ contradicit,& eandem doctrinam videtur amplecti Carth.d.10.q.5.Ledesm.q.19.ar.5.dub.vlt.

Palud. Capr. Ferrar.

Gabr. Soto. Carth. Ledesm.

Ex his ergo facilime explicari potest , quo sensu locutio illa Christi vera esse potuerit : nam in primis ad eius veritatem necessarium fuit,vt saltem in vltimo instante prolationis ita esset , sicut per illam significabatur. Deinde constat etiam ex dictis, hoc satis fuisse ad illius propositionis veritatẽ, imo nõ potuisse aliter propositionem illam verificari,quia erat locutio practica & conuersiua. Dices,quid , si Deus in illo instante impediret conuersionem? Dicunt aliqui , etiam tunc futuram propositionem veram, quia sensus est.Hoc est corpus Christi ex vi verborũ, si aliunde non impediatur : sicut est etiam vera propositio:Ego te absoluo:Et si propter impedimentum non maneat pœnitens absolutus. Sed illa hypothesis cõtradictionem inuoluit,supposita Christi locutione,& institutione:quia sicut impossibile est,Christũ mentiri,ita impossibile est,ipso dicente;Hoc est corpus meum:Deum impedire conuersionem, vel ad illã non concurrere. Vnde ego existimo,posita illa hypothesi,propositionem tunc esse falsam, quia sensus illius nõ est vllo modo cõditionatus,sed omnino absolutus,simpliciter significãs,hoc ita esse,& similiter institutio,& efficacia horum verborũ est simpliciter absoluta,& infallibilis, si à debito ministro , debita intentione,& super debitam materiam proferantur.

SECTIO VI.

An prædicta Christi verba ratione suæ veritatis hoc mysterium perficiant.

Ex dictis sectione præcedente dubium inter Theologos controuersum oritur,an illa verba efficiãt conuersionem,vt vera.Et est ratio dubii,quia si efficiunt conuersionem,prius natura sunt,quam corpus Christi sit sub speciebus, cum prius natura efficiant, ergo efficiunt prius natura,quam sint vera,quia non sunt vera , donec Christus intelligatur sub speciebus , quia veritas consistit in conformitate ad rem significatam : vnde non potest esse prior natura , quam illa , sicut non potest esse relatio prior natura, quam terminus.In cotrarium verò est,quia,si verba non efficiunt vt vera,efficiunt vt falsa:patet sequela, quia efficiunt,quatenus significant:ergo prius natura significãt,quam efficiant : ergo in illo priori naturæ significant vere vel falsò , quia necesse est significationem terminari ad rem significatam : ergo, vel terminatur ad illã, vt est in re,& sic erit vera,vel non & ita erit falsa.

Ad hanc difficultatem aliqui dicunt , verba non prius natura significare,aut esse vera,vel falsa, quam efficiant , quia significatio,cum sit tantum extrinseca denominatio in verbis.non potest esse ratio agendi,& ideo,quamuis verba,quæ significant, efficiant, non tamem efficiunt , quatenus significant,ac prõpterea,quamuis verba, quantum ad realem entitatẽ suam , prius natura sint,quam efficiant,non tamen prius natura significant; quia significatio concomitanter se habet ad efficientiam, non causaliter. Sed hæc responsio fugit potius , quam declaret difficultatem : quia,licet verba non efficiant physice per significationem , sed per suam entitatem, significatio tamen est aliquo modo conditio ex parte diuinæ institutionis præuia , & necessaria ad illam causalitatem : est enim conditio ,sine qua Deus non vteretur verbis, vt instrumento. Hoc ergo modo dicendum est,verba prius natura significare, quam efficere. Et confirmatur primo,quia sacramentum prius natura est sacramentum, quam efficiat : ergo prius natura est signum: ergo,cum hæc verba sint sacramentalia, prius natura significant,quàm efficiant. Confirmatur etiam ex distinctione communi Theologorum, & Concil.Trident. quædam in hoc sacramento fieri ex vi verborum,quædam per concomitantiam,quæ distinctionis membra ex significatione verborum distinguuntur,ergo ordine naturæ supponitur significatio ad efficientiam , & est velut ratio & mensura eius.Dicunt aliqui,has rationes procedere de significatione in actu primo,non vero in actu secundo.Sed non video, quomodo possit hæc distinctio præsenti instituto, accommodari,quia suppositа institutione verborum,& debita eorum prolatione; nõ apparet quomodo in eis possit distingui significatio in actu primo & secundo,nisi actus secundus vocetur actualis motio alicuius intellectus ad cognoscendam rem significatam.Sed hæc est impertinens, quia neque est necessaria ad rationem sacramenti, neq; ad efficientiam:significatio ergo, de qua loquimur, tantum cõsistit in aptitudine,quam res habet ex impositione ad repræsentandum aliquid : non est ergo in ea distinctio actus primi & secundi.

Primus modus dicendi.

refellitur.

Secundo ergo Soto supra respondet , conuersionem panis & veritatem verborum ad inuicem esse priorem & posteriorem in diuersis generibus causarum,nam conuersio,inquit , est prior in genere causæ materialis,veritas autẽ est prior in genere causæ efficientis , & exẽplum ponit in apertione feneſtræ, & ingressu aeris.Sed hæc doctrina,& generaliter obscura est , & illo exemplo non bene explicatur, nam licet impulsus aeris sit prior in genere causæ efficientis,quam apertio feneſtræ,tamen ingressus aeris non est proprie prior in illo genere. Ac denique quicquid sit de aliis materiis , in præsente non bene accõmodatur,neque expedit difficultatem ponere : quia cum veritas consistat in adæquatione ad rem , non potest esse causa efficiens sui termini,nec prior natura illo in aliquo genere causæ:quia relatio nullo modo potest esse prior natura suo termino. Dicunt aliqui , cum veritas sit relatio rationis , nihil obstare, quominus intelligatur prius natura , quam terminus eius. Sed hoc dici non potest de propositione

Secundus modus dicendi distinguitur.

refellitur.

signifi-

significante existentiam rei actualem, & præsentem; quia veritas eius consistit in adæquatione ad illam, vt existentem, & ad hoc nihil refert, quod veritas sit relatio rationis, vel realis. Et his rationibus confutatur opinio, quam indicat Capreolus supra, ad 1. cont. 5. concl. scilicet, verba illa, vt vera, esse causam existentiæ Christi in sacramento, & ita etiam vt vera, esse prius natura; & in nullo genere esse posteriora, etiã vt vera, quia res significata nullo modo est causa veritatis propositionis: & hoc vltimum docuit etiam Ledesma supra. Sed non videtur esse consentaneum Aristoteli dicenti, ex eo, quod res est, vel non est, propositionem esse veram, vel falsam: sicut enim posito fundamento & termino, resultat relatio, ita, posita propositione, & re significata, resultat veritas per illam: ergo, &c.

Capreol.

Ledesma.

Tertiò, Caietanus distinguit veritatem speculatiuam, & practicam, & dicit, verba illa vtramque habere veritatem, tamẽ, vt sunt vera practice, esse causam præsentiæ Christi, & hanc veritatem antecedere natura suum obiectum, quia est causa illius, tamẽ vt sic, seu in illo priori naturæ non esse vera speculatiue, sed hanc veritatem resultare posterius natura, posito effectu. Sed in hac opinione non est facile ad explicandum, quid sit veritas illa practica in huiusmodi verbis: quia illa verba, licet significent aliquid, quod non erit sine operatione eorum, non tamen significant modo practico, neque aliter, quam significarent ante institutionem, à qua nunc habent efficaciam: veritas autem fundatur in significatione, & modo significationis, ergo in illis verbis nulla est veritas practica, nisi fortasse ipsa efficacia verborum dicatur veritas practica, quæ magis erit veritas in causando quam in significando. Et confirmatur: quia si est veritas, debet consistere in conformitate ad rem significatam; sed illa verba, vt priora natura, nullam conformitatem habent: ergo neque veritatem. Minor patet, quia in illo priori non intelligitur esse terminus, quem respicit ipsa conformitas. Confirmatur denique, quia (quidquid sit de veritate practica) interrogo, an verba efficiant, prout vera speculatiue, necne? & redit difficultas in principio tacta: quia illa verba efficiunt, quatenus significant, non tãtum practice, sed etiam speculatiue: ergo quatenus vere, vel falso significant.

Tertius modus dicendi refertur.

Quartò, Scotus loco supra citato dicit, verba non efficere, vt vera, quia ex efficientia eorum resultat eorum veritas: imo indicat, totam significationem propositionis prius duratione esse, quam illius veritatem, eo modo, quo instans est duratione posterius tẽpore, quod ipsum immediate antecedit: quia ipse existimat, significationem propositionis perfici in tẽpore, veritatem autem eius incipere esse in primo nõ esse propositionis. Hoc tamen vltimum ipse solum dubitando proponit, tamen iuxta ea, quæ supra diximus, stare non potest, tum, quia supra ostendimus, illud instans, in quo propositio incipit esse vera, non esse extrinsecum, sed in illo propositionem intrinsece durare, & consummari significationem eius, tum etiam, quia, si admittamus, totam propositionem, & significationem eius consummatam esse in tempore antecedente, necesse est, vt dicamus, in eodem fuisse veram vel falsam: quia, vel significatum eius referebatur ad tempus, pro quo ipsamet propositio proferebatur, & sic necesse est, vt pro eodem tempore habuerit conformitatem, vel difformitatem ad rem significatam, & consequenter, vt fuerit vera, vel falsa: vel referebatur ad instans, quo terminatur ipsa propositio, & redit fere idem argumentum: quia si in eo instante ita res est, sicut per propositionem significatur, propositio fuit vera, si vero res ita non est, fuit falsa. Vnde nunquam fuit veritas vel falsitas suspensa, sed determinata ad alterutram partem, sicut in propositionibus de futuro, licet earum significatio referatur ad futurum tempus, nihilominus earum veritas & falsitas non est suspensa, seu indifferens, sed determinata iuxta exigentiam obiecti.

Sententia Scoti propositur.

Prior vero pars huius sententiæ, probabilis est, quam videtur etiam sequi Durand. d. 8. qu. 2. & Cart. q. 5. & fauere videtur D. Tho. hic, art. 5. ad 3. & potest ita explicari, nam significatio propositionis significantis existentiam rei, non pendet ab existentia rei significatæ, veritas autem pendet ab existentia rei significatæ. Vtrumque facile patet ex Dialectica, quia propositio ex vi suæ impositionis significat siue ita sit, siue non sit, quod per illam significatur, indeq; oritur, quod Dialectici dicunt, eandem propositionem posse esse veram & falsam, successiuè, veritas autem non conuenit propositioni ex vi solius impositionis, sed requirit præterea conformitatem cum re significata.

Ex parte probatur. *Durand.* *Carthus.* *S. Thom.*

Ex quo principio sequitur primo, posse propositionem vt significantem intelligi prius natura, q̃ existat res significata, quia tam impositio, quam significatio eius est independens ab illa re, & fieri potest, vt res ipsa dependeat, in aliquo genere causæ à propositione significante.

Sequitur secundo, posse propositionem prius natura significare, quam vera, vel falsa esse intelligatur: quia est magis independens in significando, & quia comparatur ad veritatem, vt subiectum ad proprietatem, vel sicut vniuersale, seu indifferens, ad particulare, sed determinatum. Neq; contra hoc procedit ratio in principio facta, tum quia significatio, vt sic, terminatur ad rem secundum se, abstrahendo à conformitate vel difformitate rei significatę, tum etiam, quia prioritas naturæ solum est prioritas dependentiæ: vnde non recte colligitur, in aliquo instante vel signo propositionem significare, in quo non sit vera vel falsa: sed solum potest inferri, aliquid pendere à significatione propositionis, quod non pendeat à veritate, & ab aliquo pendere veritatem, à quo non pẽdeat significatio; ac denique veritatem resultare à significatione & effectu eius, quæ omnia vera sunt, & absque difficultate.

Sequitur tertio, illam Christi propositionem: Hoc est corpus meum: efficere præsentiam Christi, non qa vera est, sed vt vera sit, & consequenter, licet pri⁹ natura significet, quam efficiat, non tamen prius natura est vera, efficit enim rem, quã significat, & ex illo effectu resultat conformitas in ipsa ad rem significatam: & quia hoc totum est in illo eodem instante, hoc sufficit ad illius veritatem: quod aperte docuit D. Tho. supra, & Scotus, Durand. Carth. locis citatis, & explicatur exemplo, nam, si calor in instanti faciat calorẽ, consequenter facit vt resultet similitudo inter calores, non tamen facit calorem, quatenus similis est, licet ex efficientia resultet similitudo.

Addo denique vltimo, hæc omnia recte procedere de propria veritate speculatiua, seu enunciatiua. Quod vero Caietanus addit de veritate practica, non omnino reiiciendum est, sed dici potest, hæc forma efficere, quia vera practice est: quia illa propositio efficaciam habet infallibilem, vt suam veritatem efficiat: ratione cuius potest aliquo modo dici vera practice, quia veritas consistere videtur in conformitate ad intentionem & potestatem loquentis: vnde potest esse prior, quam conformitas ad rem significatam, vt cum quis dicit, hoc à me fiet, intentione faciendi, practice verum dicit, licet fortasse cum re significata non sit conformitas speculatiua: quia de facto futura non est, & quamuis de facto contingat habere vtramque conformitatem, tamen potest vna præintelligi natura prior, & independentior altera. Sic igitur illa verba Christi possunt dici vera practice etiam prius natura, quam efficiant, quia erant cõformia intentioni loquentis, à qua prius natura prodeunt, quam efficiant, & vt sic sunt vera, quia prodeunt ab intentione efficaci, & cum sufficiente virtute ad suam veritatem efficiendam, & ita possunt

dici efficere, quia vera practice sunt. In his igitur formarum verbis primo intelligitur materialis verborũ sonus, deinde significatio, postea conformitas cum intentione & potestate loquentis, quæ est veritas practica, ex hac subinde subsequitur efficientia, & consequenter præsentia corporis Christi, ac tandem speculatiua veritas, quę consurgit, posito illo effectu, qui est terminus conformitatis.

SECTIO VII.

Quid designetur in forma per pronomen, hoc, *vel*, hic.

DE sensu harum formarum diximus multa supra disputatione 46. agentes de reali præsentia corporis Christi in hoc sacramento : vbi concluſimus, illo pronomine (hoc) designasse Christum id, quod habebat in manibus, & discipulis tradebat, in quo Catholici omnes conueniunt, dissentiunt tamen in explicando in particulari, quid illud sit, an substantia panis, an accidentia, an Corpus Christi, an aliquid commune.

Prima sententia.

Primus modus explicandi hanc sententiam.

Bonau. Ocham. VValdens.

Prima sententia est, pronomen (hoc) designare panem. Quod variis modis exponitur, primo, vt reuera designet panem, quatenus in sua substantia adhuc permanet: totam autem propositionem non esse substantiue, sed transitiue interpretandam, scilicet (hoc est corpus) id est transit in corpus, seu ex hoc fit corpus. Ita Bonau. d. 8. parte. 2. & idem fere docet Ocham, in 4. d. 8. & Holcot. qu. 3. insinuat etiam VValdens. to. 2. capit. 50. in fine. Sed hæc opinio nullo modo à Catholicis sustinenda est : corrumpit enim propriam significationem verbi (est) quod si semel permittatur, nulla est vis in huiusmodi verbis ad probandam realem præsentiam Corporis Christi, vt ex supradictis patet. Item probari non poterit, substantiam panis hic non manere, quia, sicut ipsi exponunt (hoc) id est, panis, transit in corpus, ita hæreticus poterit exponere (hoc) id est, panis, retinet, vel repræsentat corpus. Præterea illud pronomen (hoc) positũ in recto, & substantiue sumptum, non recte accommodatur ad rem præsentem, prout est nota sensibus, & per se patet, vt signato Petro, non recte dicitur (hoc) est doctor: vel quid simile, sed, hic, quia illud pronomen (hoc) sic vsurpatum designat rem sub conceptu valde confuso & vniuersali, sub quo non recte designatur res, quæ sensibus clare & distincte nota est : ergo non designauit Christus illo pronomine panem quia est res masculini generis, & per se nota sensibus.

Secundus modus explicandi superiorem

Secundus modus explicandi est, illud pronomen designare substantiam panis, non vt est in se, sed vt est conuersa in Corpus Christi, in termino prolationis verborum: Ita referunt antiqui Theologi. Sed hoc nihil est dictum: quia in instanti conuersionis non est panis, sed Corpus Christi, & panis vt conuersus, nihil est, nisi Corpus Christi. Tertius modus est, pronomẽ (hoc) designare substantiam panis, non vt panis est, sed vt hæc substantia, vel hoc ens. Sed hæc explicatio supponit falsam sententiam supra improbatam, quod eadem res vel substantia, quæ prius erat panis, fit postea Corpus Christi: nullo ergo modo illud pronomẽ potest designare panis substantiam, cum illa nõ possit vere dici, esse Corpus Christi, nisi metaphorice explicando significationem verbi (est) quod secundum rectam fidem fieri non potest.

Tertius modus explicandi prædictam sententiam impugnatur.

2. Sententia.

Secunda principalis opinio est, pronomen (hoc) designare accidentia, seu species panis : quia illud pronomen designat rem sensibilem, quæ est eo tempore, quo fit designatio, & manet, quando perficitur significatio verborum : in hoc autem mysterio nihil est in principio prolationis verborum, & permanet in fine præter accidentia. Hæc opinio tribuitur D. Tho. hic art. 2 & Ruard. attic. 13. Sed longe alia est D. Thomæ sententia, vt videbimus. Hæc vero opinio, si intelligat, sola accidentia proprie & in recto designari, eadem ratione reiicitur, qua præcedens, oportet enim, vt corrumpat, propriam significationẽ verbi (est) quia accidentia panis nõ sunt corpus Christi: exponetur ergo, hoc est, id est, hoc continet Corpus Christi, quod est dare ansam sacramentariis, vt explicent (hoc est) id est, hoc significat corpus Xpi. Si vero hæc opinio intelligat, designari accidentia nõ in recto, sed in obliquo, verum quidem dicit, sed non explicat difficultatem, scilicet quidsit illud, quod sub accidentibus in recto designetur.

3 Sententia. Ocham.

Tertia sententia dicit, pronomen (hoc) designare Corpus Christi : quæ variis modis intelligitur. Primo, vt intelligatur corpus Christi, prout est in se, & in propria specie, quem sensum indicat Ochã, quodl. 2. quæstione. vlt. clarius Maior dist. 8. qu. vnica. in solutione 2. argumenti, dub. quarto. qui dicit, posse demonstrari corpus Christi prout est in cœlo, intendẽdo, quod prolatis verbis incipiat esse sub hostia hac. Sed hic sensus nullo modo potest adaptari verbis, quia verba non dicunt, hoc esse, vel incipere esse sub his accidentibus, sed, hoc esse corpus meum. Vnde supra, contra hæreticos argumentabamur, si pronomen (hoc) demonstraret corpus, vt est in propria specie, locutionem hanc fore valde friuolam, quia solũ indicaret rem per se notam & claram, scilicet corpus Christi esse corpus Christi, & nihil pertinentem ad rem, de qua Christus agebat, cum sacramentum panis & vini discipulis distribuebat : vnde iuxta illam expositionem, nec præsentia corporis Christi, nec transmutatio panis ex vi verborum significaretur. Addo denique, cum corpus Christi, prout nunc est in propria specie, sit absens, non posse proprie designari pronomine (hoc).

4. Sententia. Alenſ. Maior. Marſil. Gab. Rich. Angel.

Quarta ergo opinio sit, demonstrari illo pronomine (hoc) corpus Christi prout est sub accidentibus panis in termino prolationis verborum. Ita sentiunt Alens. q. 43. membr. 3. art. 2. §. 1. Maior supra, Marsil. in 4. q. 6. ar. 1. dub. 7. Gab. lect. 48. & 52. in Canonem. Richard. d. 8. art. 3. q. 1. Angel. verb. Eucharist. 1. Exquibus authoribus Alenſis & Maior dicunt, designari corpus Christi, vt significatum per accidentia panis, vt sensus sit : hoc, quod significatur his accidentibus est corpus meum. Sed accurate hoc interpretandum est, quia absolute dictum continere potest sensum hæreticum: quia posset corpus Christi significari per accidentia panis, etiam si non esset præsens, & verũ esset dicere, quod significatur per hæc accidentia, est Corpus Christi: sed hi authores catholicè explicant, demonstrari corpus, vt significatum per accidentia, tanquam realiter præsens, & contentum sub illis, & in idem fere redit, quod Marsilius & alii exponunt, sensum verborum esse: hoc, in quod panis conuertitur, est corpus Christi : non formaliter sub ratione termini conuersionis. hoc n. gratis & sine fundamento diceretur, sed materialiter, quia, scilicet, demonstratur, corpus Christi. Fundamentum autem huius opinionis sic explicatæ, est, quia in propositionibus practicis & effectiuis, subiectum, si sit aliquod pronomen demonstratiuum, demonstrare solet ipsum prædicatum, sed talia sunt verba consecrationis: ergo in eis subiectum (hoc) demonstrat prædicatũ, quod est corpus Christi. Maior patet, primum exemplis, si quis describendo circulum dicat: hoc est circulus: vel si Christus ad conuertendam aquam in vinum diceret: hoc est vinum: vel si Deus daret virtutem his verbis: hic est angelus: ad producendum angelum: in his enim intelligitur subiectum demonstrare prædicatum. Ratio est, quia in hoc genere locutionis est veluti suspensa significatio, & demonstratio subiecti, donec absoluta sit propositio: includit enim quãdam necessariam habitudinem ad prædicatum ipsum. Optimum exemplum esset, si Christus consecrasset his verbis: hoc corpus meum vobis trado, nõ conficiẽdo conuersionem vsq; ad vltimum instans verborum, quod non fuit impossibile, & tunc recte intelligitur, subie-

5 Sententia. S. Thom. Ruard.

subiectum demonstratũ fuisse corpus Christi, quamuis non adsit, donec absoluantur verba, vel, si transmutãdo propositionem diceret: corpus meũ est hoc, vel sicut in Græcis exemplaribus legimus, 1. ad Cor. 11. Hoc meum est corpus: vbi particula (meum) licet prius proferatur, ad corpus refertur: ergo necesse est totam significationem extremorum esse suspensam, donec absoluatur propositio, & ita nihil obstat, quominus demonstratio subiecti ad prædicatum ipsum referatur: sicut in hac propositione, Pater respicit filium: subiectum perfecte percipi nequit sine prædicato. Contra hanc vero sententiam obiici solet, tum quod iuxta illam interpretationem propositio esset identica; tum etiam, quia per hanc formam non fit, vt corpus Christi sit corpus Christi, ergo neque hoc forma significat quod facit: ergo in illo subiecto non demonstratur corpus Christi, tum denique, quia in propositionibus, in quibus subiectum demonstrat prædicatum, si res significata non supponatur toti propositioni, poterit quidem demonstrari ad intellectum, non tamen ad sensum: quia sensui non ostenditur, nisi, quod iam est præsens, & existit: hic autem fit demonstratio ad sensum: ergo, cum corpus Christi non adsit, quando pronomen (hoc) profertur, non poterit per illud demonstrari. Sed hæc satis probabiliter dissolui possunt. Primo enim non magis sequitur, hanc propositionem esse identicam, quam omnem aliam, in qua subiectum demonstrat prædicatum, vt in hac: Hic est filius meus delictus: quia, vt propositio non sit identica, satis est, rem eandem magis confuse demonstrari per subiectum, q̃ per prædicatum. Ad secundum respondetur, per actionẽ substantialem, præsertim quæ non sit ex præsuppositio subiecto, non fieri proprie, vt vnum sit aliud, sed fieri vt aliquid sit, & ita in præsente non sit, vt corpus Christi sit corpus Christi. sed vt corpus Christi sit sub speciebus. Quocirca, licet per verba significetur id, quod fit, non tamen eo modo, quo fit: significatur enim complexe, & attribuendo vnum alteri: fit autem actione simplici, qua corpus Christi sub speciebus constituitur: ac propterea, licet subiectum demonstret prædicatũ, non ideo in illa propositione significatur, corpus Christi fieri corpus Christi, sed significatur, corpus Christi esse, quod per actionem conuersiuam fit, sicut in illo exemplo, si per hæc verba (hic est angelus) fieret angelus, non propterea significaretur, angelum fieri angelum, sed angelum esse, qui fit. Ex quo obiter optima reddi potest ratio, ob quã in hac forma melius dictum est (hoc est) quam: hoc sit corpus meum: quia, cum dicitur aliquid fieri tale, significatur tendentia vnius rei ad aliam, & distinctio aliqua inter rem & terminum, ad quem tendit: at vero cum dicitur, hoc esse tale, non significatur talis habitudo, seu distinctio. Ad tertium responderi potest, vt fiat demonstratio ad sensum, satis esse, rem, quæ demonstratur, fieri sensibiliter præsentem in fine, prolationis verborum, vt, cũ Christus dixit: hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem: non videtur tãtum facta demonstratio ad intellectum, sed ẽt ad sensum: quia demonstratum est præceptum, quod auditui statim obiectum est. Et potest etiã addi, inchoari quidem significationem per demonstrationem factam intellectui: terminari vero ad demonstrationẽ factam sensui, quod in omni sententia videtur necessario dicendum, saltem secundum ordinem naturæ, vt scilicet hęc verba prius natura demonstrent ad intellectum, quam ad sensum: quia verba hoc faciunt, quod significant, id autẽ significant, quod designant: illud ergo designant, quod faciunt, prius ergo natura designant, quam efficiant, quia prius natura, significant, quam efficiant, vt supra dictum est: ergo illa designatio vt ordine naturæ antecedit, fit ad intellectũ, cum nondum sit res facta præsens sensibus. Et hæc sententia sic explicata & defensa, est valde probabilis, & absq; vllo inconueniente.

Quinta tamen sententia est, illo pronomine formaliter ac per se primo designari aliquid commune substantiæ panis ac corpori Christi, commune (inquam) non secundum rem: illud enim nullum esse potest, vt supra contra Caietanum disputatum est, sed secundum rationem, seu denominationem, nimirum sub ratione contenti sub his accidentibus, ita vt sensus sit, hoc, quod sub his accidentibus, continetur, est corpus meum. Ita sentit Guitmund. libr. 2. de hoc mysterio in fine, & videtur esse sententia D. Tho. hic art. 5. & in 4. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. quæst. 4. ad 1. Scoti, q. 2. art. 3. Durand. q. 2. ad 1. Capreol. arti. 3. ad 1. Scoti, contra primam concl. & ad argumenta cont. 5. con clus. Palud. q. 3. & aliorum ibi, Antonin. 3. part. tit. 13. c. 5. §. 4. & Ferrar. 4. contra gent. c. 63. Caietan. tom. 2. opusc. tractatu 2. c. 7. Iansenij, c. 131. Concord. Soto d. 11. q. 1. art. 5. Altisiodor. libr. 4. tractat. 5. capit. 2. Ægid. Theore. 42. Victor. in Sum. num. 75. Ledesma. qu. 19. art. 5. & eandem sequitur Bellarm. lib. 1. de Eucharist. cap. 11. & Richar. & multi alij ex authoribus citatis in præcedente sententia non multũ ab hac discrepant. Fundamentum huius sententiæ est, quia iuxta hanc explicationem, & veritas illius propositionis est facilima, & accommodatissima propriæ significationi verborum, & valde apta ad explicandam conuersionem, quæ per hæc verba significatur, & efficitur. Explico singula, quia pronomen (hoc) substantiuè sumptum, demonstrat substantiam, quæ mediis accidentibus sensibus obiicitur, vt constat ex vsu vocis in illis autem verbis Christi, pronomen (hoc) substantiue sumitur, cum locum habeat integri subiecti in propositione illa: ergo designat, seu demonstrat in confuso ens siue substantiam contentam sub illis speciebus. Dices, rationem hanc non posse accommodari formæ calicis, vbi pronomen, non substantiue, sed adiectiue sumitur, cum dicitur: Hic calix nouum testamentum est. Respondetur, apud Matthæũ, & Marcum in textu Græco non legi (hic est) sed: Hoc est sanguis meus noui testamenti, & ita fuisse vertendum censet Iansen. c. 131. Concordiæ, & refert Cypr. Epist. 63. ita legentem. Refertur etiam Iustinus Mart. Apol. 2. in fine: Latinus tamen interpres vulgatus in masculino vertit (Hic est) & ita legunt antiqui Partes omnes, & vniuersa Ecclesia, vt videre licet in omnibus liturgiis, quæ in libr. 4. Biblioth. referuntur, & apud Cyprian. & Iust. citatis locis, ita etiam habent emendatiores codices. Et potest reddere eũdem sensum: nam etiam pronomen masculini generis potest substantiue accipi, vt apud Matth. c. 17. Hic est filius meus delictus: & Exodi 16. vbi interrogantibus Hebræis (Quid est hoc) Respondit Moyses: Hic est panis, qui de cœlo descendit. Quod si hæc adiectiue interpretemur subintelligẽdo aliquid, verbi gratia, hic homo, vel hic cibus, eodem modo interpretabitur terminus huius formę, vt cũ dicitur (Hic est sanguis) subintelligi poterit, hic potus, vel hic calix, sicut expressius habent Lucas & Paulus. Et eadem ratione in forma panis subintelligi potest, cum dicitur (hoc est corpus) hoc edulium, vel hoc ens contentum sub his speciebus, & ita redit idem sensus, quem hæc opinio & ratio facta intendunt, quia semper subintelligitur demonstrari aliquid sub ratione communi ipsi pani & corpori Christi, vino ac sanguini, nimirum, sub ratione cibi, vel potꝰ, edulij aut calicis, vel entis sub his speciebus contenti.

Quinta sententia.

Scotus. Durand. Capreol. Palud. Antonin. Ferrar. Caietan. Iansen. Soto Altisiod. Ægid Victoria. Bellarm. Ledesma. Richard.

Deinde hinc patet, hanc interpretationem esse accommodatam propriæ significationi verborũ: quia & pronomen (hoc) statim ac profertur, demonstrat id, quod præsens est sensibus: ergo demonstrat contentum sub his accidentibus, quæ præsupponuntur, & subiiciuntur sensibus, & demonstrat illud sub ratione confusa, scilicet, cõtenti sub speciebus, quæ ratio tunc etiã præsupponitur existi ens, licet non in eadem re individua, & materiali, in qua permanet in termino prolationis verborum: propositio tamẽ est

vera ac propria, quia non designatur hæc res materialis sub propria ratione, sed simpliciter aut formaliter sub ratione contenti sub speciebus, quod in fine prolationis est corpus Christi. *Obiectio.* Dices, imo videtur pronomen (hoc) designare substantiam illam, quæ tunc est sub accidentibus, quando ipsum profertur: quia illa est tunc præsens, & pronomen (hoc) demonstrat rem præsentem, imo proprie videtur demonstrare hoc sensibile, in quo includitur substantia, quatenus vnum concretum cum accidentibus componit. Et augetur difficultas, quia pronomen (hoc) ex propria impositione tantum designat substantiam, cui hæc accidentia inhærent, quæ solum est substantia panis. Respondetur ex doctrina tradita, præcedente sectione, pronomen (hoc) posse considerari: primo, per se, vt est simplex quidam terminus habens significationem incomplexam, & hoc modo significatio eius est vaga & multiplex, & quasi æquiuoca: cum enim signo (hoc) ibi sistendo, ex vi talis vocis possum designare, vel solum accidẽs, vel solum substantiam, vel compositum ex vtroq;. Quapropter dum profertur talis propositio, suspensa est significatio illius termini, donec absoluta propositione determinatur. Secundo ergo potest considerari significatio huius vocis, quatenus est extremum alicuius propositionis, & componit vnum integrum significatum eius, quod nõ est, donec absoluatur propositio, quia, vt Aristotel. dixit, propositio significat aliquid, quod sine extremis non est intelligere, & hoc modo significatio talis termini non est integra, donec absoluatur propositio. *Solutio.* Ad difficultatem ergo propositam respondetur, illud pronomen (hoc) non designare substantiam panis, cum primum profertur, cum tunc habeat, quasi suspensam, & indefinitam significationem suam; tantum ergo designat hoc sensibile seu contentum sub speciebus, quacunq; ratione sub illis existat, in fine tamen prolationis determinatur ratione prædicati ad significandum, vel supponendum pro re contenta sub accidentibus, cui tale prædicatum possit conuenire.

Et hinc denique ostenditur, hanc interpretationem esse aptam ad significandam conuersionem quæ per hæc verba fit. Primum, quia per hæc verba hoc efficitur, scil. vt contentum sub speciebus sit corpus Christi. Deinde, quia, cum in omni conuersione requiratur aliquid vtrique termino commune, hoc apte significatum est per subiectum huius propositionis. *Difficultas.* Vna tantum videtur superesse difficultas in hac sententia, quia iuxta prædictam interpretationem, hæc propositio, Hoc est corpus meum, non est singularis, sed indefinita, æquiualens huic, contentum sub his speciebus: est corpus meum: consequens est contra proprietatem pronominis demonstratiui (hoc) quod, sicut significat singularem rem, ita & singularem propositionem constituit, præsertim, cum sit demonstratio ad sensum. *Soluitur.* Soto respondet, interdũ per hæc pronomina non demonstrari rem individuam, sed communem, vt cum quis dicit: hæc herba nascitur in horto meo: illud pronomen, non significat hanc numero herbam, sed herbam huic similem. Quod exemplum videtur accommodatum, saltem ad probandum, huiusmodi pronomen demonstratiuum non semper demonstrare directe, & quasi in recto rem singularem & præsentem, sed satis esse, quod demonstret aliquid cum habitudine ad rem singularem præsentem, vt in prædicto exemplo demonstratur herba, quatenus est similis huic, quæ sensibus obijcitur. Et ita in præsente ex parte contenti, vt sic, est quasi indefinita propositio: tamen ex parte specierum, in ordine ad quas fit demonstratio sensibilis, est singularis: quia demonstratur contentum sub his numero speciebus, vnde formali ratione contenti potest quodam modo dici idem numero designari, quia est eadem numero forma, sub qua continetur.

Hæ duæ vltimæ sententiæ sunt probabiles, & magis in modo loquendi, quam re ipsa differũt: vltima vero simpliciter probanda est, quia constat, pronomen (hoc) non significare corpus Christi secundum propriam rationem eius, licet in prolationis verborum termino supponat pro illo tantum, & de illo verificetur prædicatum. Constat insuper, in principio prolationis pronomen [hoc] neq; demonstrare definite ac determinate corpus Christi, neq; omnino carere significatione, seu demonstratione aliqua: quia statim demonstrat aliquo modo accidentia, seu aliquid habens connexionem seu habitudinem ad illa, quod optime explicatur sub ratione contenti sub illis: ergo distincte nunquam designat corpus Christi, materialiter autem demonstrat illud in eo instanti, in quo absoluitur significatio verborum.

ARTICVLVS II.

Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod hæc non sit conueniens forma consecrationis panis, hoc est corpus meum. Per formam enim Sacramenti debet exprimi Sacramenti effectus. Sed effectus, qui fit in consecratione panis, est conuersio substantiæ panis in corpus Christi, quæ magis exprimitur per hoc verbum Fit, quam per hoc verbum, Est. Ergo in forma consecrationis debuit dici, hoc fit corpus meum.

2. Præterea, Ambros. dicit in libro de sacramen. Sermo Christi hoc conficit Sacramentum, quis sermo Christi? hic, quo facta sunt omnia, iussit Dominus, & facta sunt cœli & terra. Ergo & forma huius Sacramenti conuenienter efficit per verbum imperatiuum, vt diceretur, hoc fit corpus meum.*

3. Præterea, Per subiectum huius locutionis importatur illud, quod conuertitur, sicut per prædicatum importatur conuersionis terminus. Sed sicut est determinatum id, in quod fit conuersio (non enim fit conuersio, nisi in corpus Christi), ita est determinatum id, quod conuertitur, non enim conuertitur in corpus Christi, nisi panis. Ergo sicut ex parte prædicati ponitur nomen, ita ex parte subiecti debet poni nomen, vt dicatur, hic panis est corpus meum.

4. Præterea, Sicut id, in quod terminatur conuersio, est determinatum a natura (quia est corpus) ita etiam est determinata personæ. Ergo sicut ad determinandam naturam, dicitur corpus, ita ad determinandam personam, deberet dici, hoc est corpus Christi.

5. Præterea, In verbis formæ non debet poni aliquid quod non sit de substantia eius. Inconuenienter ergo additur in quibusdam libris hæc coniunctio, enim, quæ non est de substantia formæ.

Sed contra est, quod Dominus hac forma in consecrando est vsus, vt patet Matth. 26.

Respondeo dicendum, quod hæc est conueniens forma consecrationis panis. Dictum est enim, quod hæc consecratio consistit in conuersione substantiæ panis in corpus CHRISTI. Oportet autem formam Sacramenti significare id, quod in Sacramento efficitur. Vnde & forma consecrationis panis debet significare ipsam conuersionem panis in corpus CHRISTI. In qua tria considerantur, scilicet ipsa conuersio, & terminus à quo, & terminus ad quem. Conuersio autem potest considerari dupliciter. Vno modo, vt in fieri, alio modo, vt in facto esse. Non autem debuit significari conuersio in hac forma, vt in fieri, sed vt in facto esse. Primo quidem quia hæc conuersio non est successiua (vt supra dictum est*) sed instantanea. In huiusmodi autem mutationibus fieri, non est nisi factum esse. Secundo, quia ita se habent formæ sacramentales ad significandum effectum Sacramenti, sicut se habent formæ artificiales ad representandum effectum artis. Forma autem artificialis, est similitudo vltimi effectus in quem fertur intentio artificis, sicut forma artis in mente adificatoris,*

rorũ est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autem per consequens. Vnde & in hac forma debet exprimi conuersio, vt in facto esse, ad quod fertur intentio. Et quia ipsa cõuersio exprimitur in hac forma, vt in facto esse necesse est, quod extrema conuersionis significentur, vt se habent in facto esse conuersionis. Tunc autem terminus, ad quem, habet propriam naturam suæ substantiæ sed terminus à quo, non manet secũdum suam substantiam, sed solum secundum accidentia, quibus sensui subiacet, & ad sensum determinari potest. Vnde conuenienter terminus cõuersionis, à quo, exprimitur per pronomen demonstratiuum relatum ad accidentia sensibilia, quæ manent: terminus autem, ad quem, exprimitur per nomen significans naturam eius, in quod fit conuersio. Quod quidem est totum corpus Christi, & non sola caro eius, vt dictum est. Vnde hæc forma est conuenientissima. Hoc est corpus meum.

3 Tert. 2. *Ad primum ergo dicendum, quod, fieri non est vltimus effectus huius consecrationis. Sed factum esse, vt dictum est.* Et ideo hoc potius exprimi debet in forma.

In var. art. *Ad secundum dicendum, quod sermo Dei operatus est in creatione rerum qui etiam operatur in hac consecratione, aliter tamen & aliter. Nam hic operatur effectiue & sacramentaliter, id est, secundum vim significationis. Et ideo oportet in hoc sermone significari vltimum effectum consecrationis per verbum substantiuum indicatiui modi & præsentis temporis. Sed in creatione rerum operatus est solum effectiue, quæ quidẽ efficientia est per imperium suæ sapientiæ. Et ideo in creatione rerum exprimitur sermo diuinus per verbum imperatiui modi secundum illud Gen. 1. Fiat lux, & facta est lux.*

Ad tertium dicendum, quod terminus, à quo, in ipso facto esse conuersionis, non retinet naturam suæ substantiæ, sicut terminus ad quem, & ideo non est simile.

Art. praced. Q. art. 1. *Ad quartum dicendum, quod per hoc pronomen, meum, quod includit demonstrationem primæ personæ (quæ est personæ loquentis) sufficienter exprimitur persona Christi, ex cuius persona hæc proferuntur, vt dictum est.**

Ad quintum dicendum, quod hæc coniunctio, enim, apponitur in hac forma secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, à B. Petro Apostolo deriuatam, & hoc propter continuationem ad verba præcedentia. Et ideo non est de forma, sicut nec verba præcedentia formam.

COMMENTARIVS.

Sententia D. Thomæ, eorum consecrationum efficacissima ad significandam conuersionem panis in corpus Christi. DEclarat D. Thomas, hæc verba esse aptissima ad significandam conuersionem panis in corpus CHRISTI. Primo, quia non debuit significari, vt in fieri, sed vt iam facta, quoniam fit in instanti, & non prius fit, quam sit facta. Quod intelligendum est, ordine temporis, non naturæ, & ideo addit secundam causam, scilicet, quia forma artis, vt sit perfecta, repræsentat opus, quale esse debet in termino actionis, non quale est in fieri: quod, seruata proportione, expediens fuit, seruari in forma huius sacramenti. Dices, cur ergo non seruatur in formis aliorum sacramentorum, quæ etiam in instante operantur, & etiam significant suos effectus, vt in fieri: Ego te absoluo: Ego te baptizo? Respondeo ex D. Th. art. 1. ad 3. & in 5. d. 8. q. 2. art. 1. quæstiuncula 3. & Gabr. lect. 83. in Can. in aliis sacramentis materiam consistere inv-su, & in fieri: quia ergo forma accommodatur materiæ, necesse est, vt significet per modum actionis, vel passionis, at vero hæc forma cadit in rem permanentem, & eam consecrat consecratione durabili & permanente, & ideo accommodatissimè significat per modum rei iam existentis. Ex quo vlterius D. Thom. infert, debuisse per hanc formam significari extrema conuersionis, prout sunt in termino, ad quem cõuersionis, quod optimè explicatur per vocem significãtem naturam eius, quia in eo instante vere & realiter adest corpus Christi sub accidentibus: terminus autem à quo, scilicet, panis, quia non manet secundum substantiam, sed secundum accidentia: ideo non debuit significari per nomen significans naturam eius, sed per pronomen demonstratiuum, referens (inquit D. Tho.) accidentia sensibilia, quæ manent. Quo vltimo verbo non intendit docere pronomen (hoc) demonstrare sola accidentia, sed cum ordine ad hæc accidentia, designari quasi in confuso, id, quod sub eis latet & continetur, & per ea sensibus obiicitur, atq; ita est perspicuus textus Diui Thomæ, solutiones autem argumentorum non indigent expositione.

DISPVTATIO LIX.

De forma consecrationis panis.

Disputatio de Eucharistia. SVppositis, quæ in superiori disputatione dicta sunt, duo solum declaranda supersunt: Primum est, quæ verba sint præcise de essentia huius formæ: Alterum, quæ sit eius propria ratio & significatio.

SECTIO I.

An solum hæ quatuor voces, Hoc est corpus meum, sint de necessitate & essentia huius formæ.

Quatuor hæc verba hoc est corpus meum, sunt de essentia consecrationis panis. QVod hæc quatuor sint de essentia est certum, & extra controuersiam ex dictis in disputatione præcedente, quia hæc potissimum significant effectũ huius formæ, & Christus Dominus his præsertim consecrauit, & ideo ab omnibus Euangelistis, qui describunt institutionem huius sacramenti, & à Paul. 1. Cor. 11. hæc summa diligentia obseruata sunt absque variatione vlla, quod etiam fit in omnibus liturgiis, & in Canone Missæ: quæstio ergo superest, an præter hæc sit aliquid aliud essentiale, & potest esse controuersia de antecedentibus, vel de consequentibus, vel deniq; de interpositis.

2 Sententia. Prima igitur sententia est, aliqua verba antecedẽtia esse de necessitate huius sacramenti, & quidam dicunt omnia illa: Qui pridie, quam pateretur, &c. esse necessaria. Scot. d. 8. q. 2. art. 2. Angel. verb. Euchar. n. 14. Scotus tamen non dicit, hæc omnia esse de essentia formæ, sed existimat esse necessaria, vt forma possit significatiuè proferri in persona Christi, qa nisi minister illa verba præmittat, non poterit constare, an in propria vel aliena persona loquatur. Sed hæc sententia, hoc modo explicata, est certe improbabilis. Primo, quia supra ostensum est, omnia illa, quæ non sunt verba Christi nõ esse de necessitate huius sacramenti: omnia autem illa verba: Qui pridie quam pateretur, &c. non sunt verba Christi: ergo. Deinde quia per illa verba non indicat Sacerdos, se inducere personam Christi, cum tunc non vtatur verbis eius, sed potiùs referat, quid ipse fecit, vtens verbis Euangelistarũ. Ac deniq;, quia, quod minister loquatur in persona Christi, non pender ex antecedentibus verbis, sed ex intentione, quam postulat veritas verborum, quæ profert. Vnde hoc ipso, quod illa verba profert vt vera, necesse est, vt in persona Christi loquatur: quia alias non possent esse vera. Sicut Angelus repræsentans Deum simpliciter loquitur (Ego sum Deus) & Concilium regium loquitur maiestate regia, induẽs personam Regis in actu exercito (vt ita dicam) quãuis nõ præmiserit alia verba, quib. in actu signato declarauerit, se loqui in persona Regis. Quod euidenter patet in sacramento pœnitentiæ, vbi minister absolute dicit (Ego te absoluo) vbi vt minister Dei loquitur, & necessarium nõ est, vt verba aliqua præmittat, quibus hoc significet, & idem fere est de aliis sacramentis. De illis ergo verbis, quæ non sunt Christi, nulla potest esse contentio. De illis autem duobus (Accipite & comedite) quæ sunt Christi, nonnihil põt esse dubitationis: quia nonnulli ex Sanctis citatis, omnibus his dicunt confici sacramentum, Ambros. 4. de sacrament. cap. 5. Ante consecrationem panis est,

Scotus. Angelus.

1 probatur.

Ambros.

vbi aũt verba Christi accesserint; est corpus Christi, explicãs autem hæc verba, subdit: Audi dicẽtem. Accipite & edite, hoc est corpus meum. Et eodem modo videtur loqui Euseb. Emiss. supra, & alii; & in Cõc. Flor. sess. 25. sub finem legimus. Ex panis autem trãsmutatione Latinis quærẽtib. cur Græci post hæc Dominica verba: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quibus profecto verbis sacramentum conficiunt, creditur hac ẽt vtantur oratione. Et fac panem hunc, &c. & infra respondent Græci, se firmiter credere, verbis illis dominicis sacramentum confici.

Emissen. Florent.

2. Sentent. Secunda sententia est Græcorum dicentium, esse de essentia illud verbum: quod pro vobis tradetur; seu traditur (vel frangitur; In omnibus enim liturgiis additur hoc verbum aliquo ex his modis, Iacob. Quod pro vobis frangitur, & datur in remissionem peccatorum. Basil. Quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Idem Clem. libr. 8. con. c. 17. Damas. l. 3. de fide c. 14. Chry. Quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum. Et Amb. 4. de sacra. dicit. Quod pro vobis confringetur. Et habent Græci fundamentum in Luca & Paulo: Lucas n. de præsente; addit: Quod pro vobis datur, vel, vt Amb. & alii legunt; Quod pro vobis frangitur. Paul. vero 1. ad Cor. 11. ẽt addit eandem particulam, quæ in Græco legitur per participium præsentis. Chry. vero & Theodor. de futuro legunt. Quod pro vobis tradetur: sicut Vulgata legit, & Dur. d. 8. q. 2. refert, se vidisse eadem verba in lithurgia Basilii: ergo hæc particula vno vel altero modo necessaria est, quandoquidem illa Christus est vsus, & videtur esse determinatio prædicati, & pars eiusdem propositionis, illa autem varietas non refert, quia non est essentialis: facile n. potest eundem sensum reddere, sicut in præcedenti disputatione dicebamus de verbis, q̃ addũtur in forma sanguinis. Vnde Alex. Papa Epist. 1. c. 4. ait. Christum nos docuisse conficere hoc sacramentum, cum accepto pane, dixit, Accipite & manducate, hoc est n. corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et confirmatur secundo, nam saltem videtur necessarium, propter rectam rationem, hanc particulam addere: quia, illa posita, nullum sequitur incõmodum, & tollitur periculum: illa vero ablata, est periculum nihil faciendi si fortasse est necessaria: cur ergo Latina Ecclesia non elegit tutiorem partem?

Clem. Damas. Chrys. Ambr.

Durand.

Alex. Pap.

3 Sententia. Tertia sententia esse potest, præter illas quatuor voces, esse necessariam particulam (enim) quæ illis interponitur: quæ sententia necessario sequitur ex alia, quæ asserit, accidentia verba esse necessaria: quia cõiungit propositionem hanc cum præcedentibus verbis, & illa addita, vel mutata, multum variatur locutionis sensus: posita enim hac particula, sens⁹ fit causalis, qui in rigore plura requirit ad veritatẽ propositionis, quam si fiat simplex assertio. Vnde absolute, & in omni opinione concludi potest, hanc particulam esse necessariam: non n. addidisset Ecclesia vocem variantem sensum propositionis, nisi existimasset esse necessariam. Et confirmatur: nam Ecclesia in Canone Missæ refert, illam dixisse Christum: ergo cẽsenda est necessaria. Tandem, quia, cum interponatur verbis formæ, componit illam, & cum illa concurrit ad effectum eius: ergo.

Verba antecedentia pronomen, hoc, non sunt de necessitate Eucharistiæ. Durand. Rich. Alens. Gabr. Bessar.

Dicendum tamen est primo: Verba antecedentia illud pronomen (hoc) etiam si sint à Christo prolata, non sunt de necessitate huius sacramenti. Est communis sententia Theologorum cum D. Thoma hic, & in 4. dist. 8. Durand. quæst. 2. Richard. art. 3. quæst. 1 Alens. quæst. 33. membr. 3. art. 1. Gab. lect. 38. in Card. Bessar. opusc. de verbis Consecrat. sub finem, & reliqui omnes, & Patres statim citandi. Ratio vero est: quia illa duo verba: Accipite & comedite: de quibus est controuersia, nec sunt per se necessaria tanquã de essentia formæ, neq; per accidens, vt necessaria conditio ex parte ministri. Hoc posterius satis probatum est contra Scotum. Et præterea patet, quia illa verba solum recitantur nunc materialiter à Sacerdote, & ideo solum cadunt in illam numero actionem, quam Christus exercuit, & de illa tantum verificantur: ergo nulla est ratio, cur sint conditio necessaria ad præsentem actionem ministri. Illud vero prius probatur, quia qualis sit essentia formæ, ex institutione Christi petendum est, qualis autem fuerit Christi institutio, ex Scriptura sacra, aut ex Ecclesiæ traditione, præcipue est sumendum, aut aliqua ratione coniectandum, ex nullo autem capite istorum potest ostendi, illa verba esse de essentia, sed potius contrarium, ergo. Declaratur minor propositio, quia, licet Matthæus, & Paulus referant, Christum dixisse illa verba: Accipite & comedite, tamen Marc⁹ alterum omittit, & solum ponit verbum (Sumite) Lucas vero vtrumque omittit, sic n. ait. Et accepto pane, gratias egit, & fregit & dedit eis, dicens. Hoc est corpus meum: ergo signum est hæc verba non esse essentialia, quia credibile est, singulos Euangelistas integre narrasse institutionem, quo ad ea, quæ essentialia sunt. Adde, Ecclesiam in Canone Missæ addere verbum, quod omnes Euangelistæ omiserunt, scilicẽt: Accipite & comedite ex hoc omnes. Secundo idẽ probatur ex traditione & authoritate Ecclesiæ, quã quia latius referam statim, nunc sufficiat Concilium Florentinum, quod sic loquitur. Forma huius sacramenti sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur sacramentum: sacerdos n. in persona Christi loquẽs hoc conficit sacramentum. Sentit ergo Concilium solum illa verba esse formam, quæ proferuntur à sacerdote in persona Christi, sed illa verba: Accipite & comedite, non proferuntur in persona Christi, sed tantũ materialiter, & recitatiue, alias non essent vera, ergo. Tertio, est optima ratio Diu. Thomæ, quia hæc verba non significant aliquid intrinsecum vel essentiale huic sacramẽto, sed aliquid posterius, & extrinsecum, id est, non significant consecrationem, & præsentiam Christi, sed vsum & distributionem, quæ non est de necessitate huius sacramenti, vt supra dictum est, ergo illa duo verba non sunt de essentia formæ. Vnde contraria sententia occasionem præbet hæreticis qui dicunt, hoc sacramentum non confici, nisi in vsu.

Verba ipsa pronomen, meum, non sunt de necessitate huius sacramenti.

Dico secundo: Verba, quæ consequuntur positum illud pronomen, meum, non sunt de necessitate huius sacramenti. Est de fide, probatur ex vsu Ecclesiæ Romanæ, quæ sine illis verbis confecrat Corpus Christi, si autem illa verba essent de necessitate, intolerabilem errorem Ecclesia committeret, careret enim vera consecratione, veroq; Eucharistiæ sacramento, quod asserere hæreticum est. Cap. Ad abolendam, de hæret. Secundo, Matthæus & Marcus illa verba omittunt, & tamen credendum est, vnumquemq; Euangelistarum sufficienter narrasse institutionem. Ponamus enim, quod verum est, Matthæum ante Lucam scripsisse, & Ecclesiam cõsecrasse iuxta formam à Matthæo traditam, sine dubio sufficienter consecrasset: imo ex hoc principio existimo ortum esse, vt Ecclesia Latina, illa verba inter consecrandum omiserit. Nam vsus consecrationis prior fuit in consuetudine Ecclesiæ, quam Euangelium esset scriptum. Quocirca, sicut Matthæus & Marcus illa verba sola referunt, ita D. Petrus Ecclesiæ Romanæ solum tradidit ad cõsecrandũ, verba illa: Hoc est corpus meũ: & ideo illa sola semper habita sunt, vt essentialia, & sufficientia ad consecrandum. Tertio, accedit ratio, quia illa verba: Hoc est corpus meum: sine sequentib. sufficienter significant realem præsentiam corporis Christi, & conuersionem panis in ipsum: ergo sufficienter illam efficiunt. ergo illa sola sunt de necessitate formæ. Et hinc concluditur, non solum non esse de necessitate sacramenti, sed nec etiam de necessitate præcepti, vtrumq; enim confirmat vsus Ecclesiæ, & ratio, quia nullum tale extat præceptum diuinũ, cum neq; in Scriptura habeatur, neq; traditione consti-

constet, quod autem neque Ecclesiasticum sit, per se notũ est. Et hinc à fortiori constat, illa verba: Hoc facite in meam commemorationem, non esse necessaria, tum, quia Ecclesia illa omittit, & quamuis similia proferat, id tamen facit post calicis consecrationẽ postquam hostia populo adorãda proposita est, tum et, quia Matthæus & Marcus illa non ponunt immediate post consecrationem corporis, de qua nunc agimus. Tum denique, quia illa verba non significant effectum formæ huius sacramenti, sed potestatem ac præceptum consecrandi hoc sacramentum, illudque in sacrificium offerendi.

Quæri vero potest: esto, illa particula: q̃ pro vobis tradetur, non sit necessaria, cum tamen constet, Christum illam dixisse, an recte faciant Græci addendo particulam illam. Respondetur, per se non esse malũ illam addere, quia neq; est contra vllum præceptum, neq; aliunde intrinsece malum. Est tamen malum, illam addere, vt necessariam, & damnare eos, qui illã non addunt: quia hæc existimatio seu intentio continet errorem in fide. Sed quæres rursum, an Græci addentes illam particulam, vt necessariam vere conficiant, videntur n. velle introducere errorem & formam, quam Christus non instituit, quod derogat veritati sacramenti. Respondetur tamen, eos rite conficere, quia vera forma vtuntur à Christo instituta, & id, quod addunt, nõ corrumpit verum sensum illius formæ, & ideo, licet illud addant, vt necessarium, & errorem inducant, non tamen agunt contra veritatẽ sacramenti. Rursus tamen quæri potest, an quando illa particula coniungitur cum forma, vel in consecratione Græcorum, vel in ipsamet consecratione Christi, dici possit de substantia formæ, vel concurrere sacramentaliter ad effectum formæ. De hoc dicã dis. seq. sect. 1. quia, quoad hoc, eadem est ratio de hac, & de forma calicis.

Dubia aliquorum euoluntur.

Particula, enim, non est de essentia huius formæ

Trident.

Dico tertio, Particula (enim) non est de essentia huius formæ, & consequenter nec de necessitate sacramenti. Ita D. Th. hic ad 4. Alex. supra, reliqui Theologi d. 8. & 11. Probatur, quia licet illa particula (enim) à Christo Domino dicta fuerit, vt ex Can. Missæ colligitur, in quo nullus error est: vt traditur in Concil. Trid. sess. 22. ca. 4. & Can. 6. & ideo credendum sit, ex traditione Apostolorum additam esse, vt colligitur ex cap. Cum Marthæ, de celebrat. Miss. tamen, cum Euangelistæ & Paulus illam prætermiserint, non tenue indicium est, non esse necessariam. Secundo, quia illa particula nullo modo confert ad significandum effectum formæ: ergo neque ad illum efficiendum: sacramenta enim id efficiunt, quod significant ergo non est pars formæ. Tertio, quia illa non dicitur à Sacerdote significatiue sed tantum recitatiue materialiter: quia illa reddit causam rei, quæ significatur per præcedentia verba: vnde, cum præcedentia non dicantur, nisi materialiter, nec particula (enim) potest aliter dici, ergo hac ratione non est pars formæ. Rursus, quatenus causaliter coniungit verba sequentia cum præcedentibus, reddit causam illorum verborum: Accipite & comedite: quæ significãt vsum huius sacramenti: reddit ergo rationem huiusmodi vsus: ergo, sicut vsus non est de necessitate materiæ vel sacramenti, ita nec particula (enim) quæ indicat rationem talis vsus, erit de necessitate formæ, vel sacramenti. Ex quo vlterius colligo, hanc particulam non esse de integritate formæ, cum non significet formalem eius significationem. Ita significat D. Thomas hic & distinctione 8. quæstione 2. articulo 1. quæstiunc 1. c. 2. ad secundum, vnde etiam fit, non cõcurrere ad effectum formæ, vt notauit Soto distin. 11. qu. 1. art. 3. quia effectus solum sit à forma. Item, quia illa particula non magis concurrit, quam verba præcedentia: Accipite, & comedite: propter quæ solũ hæc particula additur, & sine quibus congrue addi non posset.

Particula, enim, non est de necessitate formæ.

Soto.

Dubium.

Sed quæres, an saltem sit præceptum Ecclesiasticum addere illam: Respondetur, affirmando, ex communi omnium sententia, qui dicunt, peccatum esse, illam particulam omittere, contra perpetuam, ac vniuersalem Ecclesiæ consuetudinem. Vnde Richar. d. 8. art. 3. qu. 1. absolute dicit, hoc esse peccatum. Vict. in Sum. n. 74. dicit, esse malum. Petrus Soto lection. 2. de Euchar. dicit, esse addendam ex præcepto, & esse peccatum non parui faciendum illam omittere, non tamen explicant esse mortale. Id vero affirmant: expresse Gabr. d. 8. qu. 3. Holcot. in 4. di. 3. citantur etiam Angel. verb. Euchar. 1. §. 22. Gerson in Floreto, c. de Eucha. & aliqui ex Summistis, at vero Marsil, in 4. quæst. 6. artic. 1. part. 2. dub. 3. solum dicit esse mortale, si ex contemptu omittatur, clarius Ledesma dicit non esse mortale, secluso contemptu: quia materia (inquit) leuis est. Imo addit Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 8. etiam si ex contemptu omittatur, non esse certum, esse mortale, quia etiam contemptus potest esse veniale peccatum ex leuitate materiæ. Mihi vero hæc materia non adeo videtur leuis esse, nam licet particula (enim, leuissima sit, illa tamen addita vel subtracta, sermonis sensus multũ variatur, quod in re tam graui non adeo videtur exigui momenti, & ideo, quamuis excusarem à culpa mortali eum, qui ex negligentia, vel inaduertentia culpabili, eam omitteret, non tamen eum, qui ex contemptu: quia talis contemptus, & Ecclesiæ, & eius institutis iniuriosus est. Posset vero timeri huiusmodi contemptus in eo, qui sciens, & aduertens, eam pro libito prætermitteret.

Richard. Victor. Soto.

Gabr. Holch. Angel. Gerson. Marsil. Ledesm. Soto. Soluuntur.

Vltimo ex his concludo, solas illas quatuor voces, Hoc est corpus meum, esse de essentia, necessitate, & forma huius sacramenti, ita vt si quis illas solas debita intentione proferat super debitam materiam, sine dubio perficiat sacramentum, licet peccet ex alio capite, quia id facit Ecclesiæ vsu prætermisso. Ita Diuus Thom. Alex. Bonauent. & alii Theologi supra citati, & Chrysost. homil. de proditione Iudæ, dicens, Hoc est corpus meum, hoc verbum res proposita transmutat. Damasc. l. 14. Dixit Deus, Hoc est corpus meum, & donec ipse veniat, hoc efficitur, &c. Et cætera, quæ supra adducta sunt ex Patribus, qui dicunt hoc sacramentum confici verbis Christi, quæ ipsius præsentiam significant, & licet aliqui eorum non ponant hæc præcisa verba, sed alia etiam, vel antecedẽtia vel sequentia, non ideo existimant, omnia esse necessaria, sed propter maiorem quandam perfectionẽ vt D. Th. dixit de illis verbis: Accipite & comedite, nam, quia hoc sacramentum ordinatur ad vsum, ideo ad quandam significationem magis expressam pertinet, quod hoc etiam inter consecrandum significetur, non tamen propterea sunt illa verba necessaria. Neq; oportet aliam probationem adiungere, nã hæc conclusio sequitur euidenter ex præcedentibus. Vnde in Missalibus Romanis hæc sola verba maioribus characteribus describuntur: nec refert, quod particula (enim) eodem modo scribatur: quia id fit, quoniam aliis est interposita in eadem propositione, non quod sit æque necessaria. Rursus, licet in aliis verbis committantur defectus aliqui, dummodo in his non fiant, sine dubitatione creditur perfecta consecratio & ideo statim corpus Domini populo adorandum proponitur: ergo certum est, hæc verba sufficere, etiã si præcise proferantur: & improbabile prorsus est hoc amplius in dubium reuocare.

Sola illa quatuor voces, hoc est corpus meum sunt de essentia formæ sacramentalis.

Chrys. Damasc.

Ad fundamenta ergo aliarum opinionum respõsum est, præsertim ad fundamenta primæ, & tertiæ. Addit Capreol. distinctione 8. quæstione 1. artic. 3. ad 6. Durand. contr. 2. conclusio. quem sequitur Ledesma, quæstione 19. art. 1. dub. 2. Christum non dixisse illa verba: quod pro vobis tradetur: immediate post consecrationem corporis, sed ante, vel postea, quod fieri quidem potuit, & non repugnat Euangelio, quia non est necesse, omnia fieri eodem ordine, quo narrantur. Sed vnde ipsi hoc colligerint, non video:

Respõsio ad fundamenta aliarum opinionum.

Capr. Dur. Ledes.

Lucas

Lucas enim & Paulus omnia describunt in contextu, & illud relatiuum (quod) indicat immediatam consecutionem, sicut in verbis illis: Hic est sanguis meus, qui quo vobis effundetur. Quod vero alii Euangelistæ, verbum illud præmiserint, nullum indicium est non esse dictum à Christo eodem ordine, quo ab aliis narratur. Est autem certum, non dictum fuisse à Christo, vt essentiale, & vt sæpe dictum est, & notarunt Richardus distinct. 8. art. 3. q. 2. ad 1. & Marsilius q. 6. art. 1. verisimile est, nullum Euangelistarum, qui institutionem narrauit, verbum aliquod essentiale prætermisisse. Addi ergo potuit, tum ad magis exprimendam corporis veritatem, tum ad passionis commemorationem: cur autem Ecclesia Latina verbum illud omittat, iam explicatum est: indubitata enim fide tenet, illa verba sufficere, quod vsu eorum voluit comprobare, & satis existimauit determinationem similem adiungere in forma calicis, in cuius consecratione repræsentatio passionis Christi consummatur.

Richard. Marsil.

SECTIO II.

An singula verba huius formæ ita sint apte & conuenienter tradita, vt mutari nullo modo possint.

QVoniam verisimile est, in singulis verbis, quibus tantum sacramentum conficitur, mysterium latere, singulorum rationem reddere necesse est, ex quo etiam constabit, quomodo possit interdum loco vnius aliud substitui.

Primo igitur in subiecto illius propositionis positum est pronomen (hoc) quod veluti indefinite significat: quia, cum his verbis significanda esset conuersio panis in corpus, oportuit in subiecto eius aliquid poni, quod ad demonstrandum panem, vel corpus de se esset indifferens: nam si à principio nominaretur panis, in fine esset falsa propositio, & contraria veritati sacramenti: quia panis non est corpus Christi, si autem à principio expresse ac definite nominaretur Corpus Christi, & locutio esset impropria, & identica, & non tam significaret conuersionem panis in Corpus, quam identitatem ipsius corporis secum, ac denique omnino esset prætermissus in hac significatione terminus, à quo. Oportuit ergo subiectū illud esse aliquo modo indifferens, & commune vtrique termino, vt in fine propositionis per prædicatū determinaretur ad supponendum pro termino ad quem: hoc aūt fieri non potuit commodius per aliā vocem, quam per pronomen demonstratiuum. Quia licet per aliam orationem, aut circumlocutionem hoc posset explicari: non tamen aliquo simplici ac præciso termino ita proprio, & aliunde fuit aptissimus ad demonstrandam præsentiam materiæ subiectæ, quod in practica, & efficaci prolatione verborum necessarium fuit.

Vnde infero, si quis loco pronominis (hoc) dicat, illud, non solum male facturum, sed etiam nihil effecturum, quia non retinet idem significatum formæ: quia pronomen (illud) ex vi suæ significationis non demonstrat materiam præsentem, vnde in tali mutatione prætermittitur res valde necessaria, & practica significatio huius formę. De hoc vero pronomine (istud) non videtur eadem ratio, vt notauit Soto supra, dist. 1. q. 1. ar. 8. quia interdum vsurpatur ad demonstrandum rem præsentē, vt ex vsu Latinę linguę constat. Si quis vero huic particulę adiungeret aliqd, aliud, respiciendum esset ad sensum, an maneat idem nec ne. Nā si diceret: hoc contentum sub his speciebus est corpus Christi, ver⁹ sensus maneret, & ideo forma esset valida, si aūt diceret: hoc quod est panis (vel) hic panis est corpus Christi: nihil efficeret: quia mutaretur sensus, & hæc proportione quadā accōmodanda sunt ad omnia idiomata, iuxta regulas supra traditas de sacramentis in genere.

Si quis loco pronominis hoc, ponat, illud, nihil efficiet, secus si poneret, istud.

Soto.

Secundo colligitur, quid dicendum sit, si quis mutet pronomen: hoc, in, hic: duplici enim sensu id fieri posset. Primo, vt illud (hic) sit aduerbium locale, & hoc modo constat mutationē non solum esse iniquā sed etiam esse contra substantiam sacramenti, quia facit, vt forma non significet conuersionem substantialem. Si autem vox (hic) sit pronomē, in primis peccatum esset, talem mutationem facere: tum, quia est in re graui, & contra cōsuetudinem, tum etiam quia vt minimum, redderet sensum dubium: probabilius tamen censeo, illam non esse mutationem substantialem. Primo, quia potest illud pronomen substantialiter sumi, vel sub illo intelligi cibus: hæc autem forma: hic cibus est corp⁹ meum: est sufficientissima, sicut & hæc ēt: Hæc res est corp⁹ meum. Præterea, quia, si in aliquo idiomate, corpus esset masculini generis, non est dubium, quin illud pronomen posset mutari in masculinum: ergo etiam si in lingua Latina, illa mutatio faciat compositionem legibus grammaticæ repugnantem, tamen, si in communi modo loquendi reddat eundem sensum, non est cōtra substantiam sacramenti, sicut si diceretur (corpus meus) vt in forma Baptismi: In nomine Patria, Filia, &c. & in forma Pœnitentiæ (Absoluo tibi). Dubitari vero solet, an si fieret hæc mutatio: Ecce corpus meū, esset substantialis mutatio: videtur n. esse idem sensus: nam illud (ecce) æquiualet pronomini & verbo. Probabile fortasse est hoc, non est tamen dubium, quin esset peccatum talē mutationem facere, & mihi est valde verisimile, esse mutationem substantialem, quia, vt minimum, mutatur explicita significatio in implicitam. Deinde illa locutio non videtur significare conuersionem, sicut alia.

Si loco hoc constituatur hic aduerbium locale, non solum esse iniquum, sed etiam esse contra substantiam sacramenti, quia tum sensus mutatur, tum pronomen, pro quo ponitur accusatiuum, non conuenit accusatiuo.

Dubium quoddam mouetur.

Dico secundo, aptissime positum esse in hac forma verbum substantiuum (est:) hoc recte declarat D. Thomas in arti. duplici ratione ibi explicata, quibus adiungi potest, nullum aliud verbum potuisse poni, salua proprietate ac veritate verborum: nam, vel tale verbum significaret effectionem, vel transitum vnius in aliud: reliqua enim non possunt esse accommodata, vt per se notum est: sed neque etiam illa duo sunt apta. Patet, quia, si diceretur: hoc fit corpus, vel pronomen (hoc) demonstraret panem, & sic in proprietate verborum propositio esset falsa, quia panis non fit corpus, sed ex pane fit corpus, vel demonstraret Corpus Christi, & hoc etiam dici non posset, quia corpus Christi non fit corpus Christi, vel denique demonstraret cōtentum sub speciebus, vt sic: & hoc modo locutio adhuc non esset satis propria; quia esse contentum est, veluti accidentaria denominatio, respectu Corporis Christi, & ideo non potest proprie dici contentum fieri corpus, sed potius à cōtrario Corpus fieri contentum, sicut proprie corpus fit album, album autem proprie non fit corpus. Denique in actione substantiali, præsertim quæ non fit ex præsuppositio subiecto, nunquam proprie dicitur vnum fieri aliud. Præterea, si diceretur, hoc transit in Corpus meum, seu alio æquiualente verbo, esset quidem propria locutio, sed oporteret pronomen (hoc) designare panem, qui est terminus, à quo, & nullo modo terminus, ad quem, & præterea oporteret addere particulam (in): ac denique adhuc esset imperfecta significatio, quia, cum transitus, vel conuersio paulatim fieri soleat, non satis significaretur, an simul cum verbis perficiatur conuersio. Oportuit ergo verbum illud non transitum, sed existentiam termini ad quem, per identitatem inter subiectum, & prædicatum significare, vt recte dixit Alexan. Alens. quæst. 33. membr. 3. articulo 2. §. 2. Bonau. distinct. 8. 2. part. articulo 1. quæstio 1. Dices, sicut in Baptismo, vel Pœnitentia, hæc est accommodata forma: Ego te baptizo, Ego te absoluo, ita hic posset esse optima forma: Ego te cōsecro (vel) conficio hunc panē in corpus meū: quia, sicut hic significatur materia per actionem ministri, ita ibi sanctificatur subiectum per actio-

In forma hæc præsertim est optima.

Alens. Bonau.

actionem eiusdem. Respondetur, potuisse Christum hoc modo instituere hoc sacramentum, si voluisset, sed non esset forma tam propria, tam præcisa, breuis, ac substantialis, quia enim hæc conuersio substantialis est, & in instante fit, & per eam sacramentum permanens, & durabile efficitur, non potuerunt hæc omnia commodius per aliud verbum significari, quã per verbum (est.)

Ex his intelligitur primo, quomodo verba hæc significant conuersionem, vt passim Theologi dicunt, & videre est in D. Tho. Alens. Bonau. Richard. & aliis, tam hic, quàm præced. sect. citatis, non autem est intelligendum, verba hæc significare conuersionem, expresse & formaliter: quia conuersio dicit actionẽ, seu transitum, & nullum est verbum in forma, quod hoc formaliter significet: intelligendum ergo est, significare virtualiter, & quasi in actu exercito: nam affirmando, hoc esse aliud, quam antea erat, virtute affirmatur, factam esse conuersionem vnius in aliud, & hic est sensus Concilij Trid. sess. 13. c. 4.

Secũdo sequitur, si verbum (est) mutetur in quodcunq; aliud, inprimis graue esse peccatum, quia est res valde grauis, & deinde verisimile esset, talem mutationem esse substantialem, ideoq; non fieri sacramentum, quia necessario sensus formæ substantialiter variatur.

Vident. Probabile vbi si verbũ sit, mutetur in aliud nihil fit.

Vnde vltimo infero, falsam esse sententiam asserẽtem, ablato verbo (est) posse fieri consecrationem, si quis dicat hoc modo: Accipite & comedite hoc est corpus meum. Imo non defuerunt hæretici, qui dicerent, Christum hoc modo consecrasse, quib. fauet Erasmus 1. ad Cor. 11. dicens in Græcis codicibus ita legi apud Paulum, & non cũ verbo (est.) Sed falsum inprimis est, in Græcis codicib. deesse illud verbum (est) vt cuiuis erudito facile constare potest. Deinde erroneum est dicere, Christum consecrasse illo modo, & non affirmando (Hoc est, &c.) vt constat ex omnibus tractatis, disput. præced. Præterea ea sententia fauet hæreticis dicentibus, Christum esse hic tantum in vsu, & ideo illa forma est sine dubio insufficiens, quia illud verbum (Accipite & comedite) non pertinet ad formam consecrationis, & significat aliquid, quod non est de illius necessitate: vnde mutat sensum formæ substantialis.

Erasmus.

Recte positũ esse hic formam non vsum nomine.

Dico tertiò, recte positum esse in hac forma nomen (corpus.) Primum enim, quia ad repræsentãdam passionem, voluit Christus corpus & sanguinem seorsum consecrare, ideo non est vsus nomine significante totum, sed solum corpus, à quo sanguis separatus est, & effusus: magis autem est vsus nomine corporis, quam carnis, quia caro proprie cõdistinguitur ab ossibus & neruis: corpus vero, totum hæterogeneum corpus complectitur; item non sola caro, sed totum corpus pro nobis est passum. Denique hoc sacramentum etiam significat vnitatem corporis mystici, quod ex diuersis ordinibus, quasi partibus heterogeneis constat. Ita docent Theologi supra citati. Sed quid si fiat mutatio nominis corporis in nomen carnis, eritne mutatio substantialis? Cypria. quidem sermon. de Cœna Domini dicit, Christum consecrasse his verbis: Hæc est caro mea: sentit ergo verba esse æquiualentia, nam etiam Christus Ioan. 6. dicit: Caro mea vere est cibus: & Ecclesia canit: Verbo carnem efficit. Ac deniq; in Scriptura per eam vocem significatur, vel totus homo, vt Io. 1. Verbum caro factũ est: vel totum corpus hominis, Psal. Caro mea requiescet in spe. At vero Scholastici censent illam esse mutationem substantialem, vt Alens. dicta qu. 36. membr. 3. artic. 3. & Gabr. lectio. 38. in Canon. quia in rigore & proprietate sermonis voces illæ non sunt synonymę. Ergo ex vi verborum non reddunt eundem sensum, ergo est mutatio substantialis. Et confirmatur primo quia illa vox [caro] in propria significatione sua non explicat adæquatum terminum huius conuersionis, qui ex vi verborum hic ponitur, ergo non est sufficiens. Neq; enim satis est, quod interdum per synecdochen caro sumatur pro toto homine, vel corpore, quia in forma hac vis & proprietas verborum seruanda est, alioqui etiam dici posset, illo verbo significari totam Christi humanitatem, quia corpus, vel caro per eandem figuram synecdochen totum significare solet. Et hæc sententia mihi videtur multum probabilis, & saltem certum est, illam formam fore valde dubiam, & grauiter peccaturum, qui eam fecerit mutationem, Christus autem Dominus Ioannis 6. hoc sacramentum vocauit carnem suam, quia tunc non tradebat verba formæ, sed potius tractabat de vsu huius sacramenti, & in ordine ad vsum recte explicatur nomine carnis, quia homines carne vesci solent.

Dubium

Soluitur.

S. Thom.

Ex quo tandem concluditur, hanc mutationem: hæc est substantia mea: multo esse maiorem, magisq; substantialem, quia terminus ille non significat id, quod virtute verborum cõficitur, sed est valde communis, ita vt ratione totius, vel ratione sanguinis, aut animæ, vel alterius partis dici potuisset. Et per hæc iudicandum est de similibus.

Partic. mea aptissime posita est in forma Eucharistiæ.

Dico quarto, particulam illã [meum] quæ est determinatio prædicati, aptissime adiunctam esse, quia non potuit prædicatum illud [corpus] indeterminatum relinqui, alias, neq; ex vi verborũ fieret præsentia corporis Christi, neq; alia conuersio: quia de pane vere dici posset: Hoc est corpus. Quia vero Christus fuit primus, qui confecit hoc sacramentum, & illud conficiendo instituit, non potuit commodius verbà ad suum corpus determinare, quam per pronomen [meum] decuit etiam, vt Sacerdotes hoc modo conficerent potius, quam dicendo: hoc est corpus Christi, vt ex ipso modo loquendi constaret, eos, nõ in proprià, sed in Christi persona loqui, q̃ maxime cõgruebat dignitati ac maiestati huius sacramenti. Quæres, quid si Sacerdos diceret: hoc est corpus Christi? Respondetur primũ, grauissime peccare, mutãdo verba Christi, & ab Ecclesiæ consuetudine discedendo. Item, si illa verba coniungeret cum præcedentibus verbis Canonis, in rigore falsum diceret, vt colligitur ex D. Th. in 4. d. 8. q. 2. ar. 1. quæstiunc. 4. ad 4. quia Christus non dixit illa verba. Deinde existimo, illam formam non fore sufficientem, quia licet videantur eandem rem significare, tamen in modo significationis longe est diuersa, cum ad eius veritatem necesse sit, Sacerdotem loqui in persona Christi, ad aliam vero satis sit, loqui in propria. Cætera, quæ de huius formæ mutatione dici possunt, videri potuerunt in Alexand. Alens. 4. p. q. 31. membr. 3. art. 3. Gabr. lect. 39. in Canon. & in iis, quæ de sacramentis in genere dicta sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis vini; hic est calix sanguinis mei, &c.

4. d 8 q. 2. & 2 qu. 2. & 3 Et 2. co. 11. lect. 6 co 3. 4 & 5.

Quæst. 76. a. 1. & 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod hæc non sit conueniens forma consecrationis vini. hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sicut enim panis conuertitur in corpus Christi ex vi consecrationis, ita & vinum in sanguinem Christi, sicut ex dictis patet. * Sed in forma consecrationis panis ponitur in recto corpus Christi, nec aliquid aliud additur inconuenienter: ergo in hac forma ponitur sanguis Christi in obliquo & additur calix in recto, cum dicitur, hic est calix sanguinis mei.

2. Præterea, Non sunt maioris efficaciæ verba, quæ proferuntur in consecratione panis, quam ea, quo proferuntur in consecratione vini, cum vtraque sint verba Christi. — Sed statim dicto, hoc est corpus meum, est perfecta consecratio panis: Ergo statim cum dictum est, hic est calix sanguinis mei, est perfecta consecratio sanguinis, & ita ea, quæ sequuntur, non videntur

videntur esse de substantia formæ, præsertim cum pertineant ad proprietates huius sacramenti.

3. Præterea, Testamentum nouum pertinere videtur ad internam inspirationem, vt patet ex hoc, quod Apostolus ad Hebr. 8. introducit, verba, quæ habentur Hiere 31. Consummabo super domum Israel testamentum nouum, dando leges meas in mentem eorum. Sacramentum autem exterius visibiliter agitur. Inconuenienter ergo in forma sacramenti dicitur noui testamenti.

4. Præterea, Nouum dicitur aliquid ex eo, quod est prope principium sui esse; æternum autem non habet principium sui esse. Ergo inconuenienter dicitur, noui & æterni, quia videtur contradictionem implicare.

5. Præterea, Occasiones erroris sunt hominibus subtrahendæ, secundum illud Isaiæ 57. Auferte offendicula de via populi mei. Sed quidam errauerunt, æstimantes mystice solum esse corpus & sanguinem Christi in hoc sacramento. Ergo in hac forma inconuenienter ponitur mysterium fidei.

Quæst. 73. a. 2 ad 3. 6. Præterea, Supra dictum est, * quod sicut baptismus est sacramentum fidei, ita Eucharistia est sacramentum charitatis. Ergo in hac forma magis debet poni charitas, quam fides.

7. Præterea, Totum hoc sacramentum, & quantum ad corpus & quantum ad sanguinem, est memoriale Dominicæ passionis secundum illud 1. Corinth. 11. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Non ergo magis debuit in forma consecrationis sanguinis fieri mentio de passione Christi, & eius fructu, quam in forma consecrationis corporis, præsertim cum Lu. 22. Dominus dixerit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.

Quæst. 48. & 49 a. 2. 8. Præterea, Passio Christi (vt supra habitum est *) ad sufficientiam profuit omnibus, quantum vero ad efficientiam, profuit multis. Debuit ergo dici: Qui effundetur pro omnib. aut pro multis, sine hoc, quod adderetur, pro vobis.

9. Præterea, Verba, quibus hoc sacramentum conficitur, efficaciam habent ex institutione Christi. Sed nullus Euangelista recitat, Christum hæc omnia dixisse. Ergo hæc non est conueniens forma consecrationis vini.

De celebrat. missarum, c. Cum Martha. Sed contra est, quod Ecclesia ab Apostolis instructa, * vtitur hac forma in consecratione vini.

Respondeo dicendum, quod circa hanc formam est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod de substantia formæ huius est hoc solum, quod dicitur, hic est calix sanguinis mei, non autem ea, quæ sequuntur. Sed hoc videtur inconueniens, quia ea, quæ sequuntur, sunt quædam determinationes prædicati, id est, sanguinis Christi: vnde pertinent ad integritatem eiusdem locutionis. Et propter hoc sunt alij, qui melius dicunt, quod omnia sequentia sunt de substantia formæ vsq; ad hoc, quod postea sequitur: Hoc quotiescunq; feceritis, quod pertinet ad vsum huius sacramenti: vnde non est de substantia formæ. Et inde est, quod sacerdos eodem ritu & modo, scilicet, tenendo calicem in manibus, omnia hæc verba profert. Lucæ etiam 22. interponuntur verba sequentia verbis præmissis, cum dicitur; Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Dicendum est ergo: quod omnia prædicta * verba sunt de substantia formæ. Sed per prima verba, cum dicitur, hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa cõuersio vini in sanguinem eo modo, quo dictum est * in forma consecrationis panis. Per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passione, quæ operatur in hoc sacramento. Quæ quidem ad tria ordinatur. Primo quidem & principaliter ad adipiscendam æternam hæreditatem secundum illud Hebræ. 10. Habentes fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine CHRISTI. Et ad hoc designandum dicitur, noui & æterni Testamenti. Secundo ad iustitiam gratiæ, quæ est per fidem, secundum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. & quantum ad hoc, subditur, mysterium fidei. Tertio autem ad remouendum impedimenta vtriusq; prædictorum, scilicet peccata, secundum illud Hebr. 9. Sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, id est, à peccatis. Et quantum ab hoc subditur: Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Posita in arg. 1.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, hic est calix sanguinis mei, est locutio figuratiua. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum metonymiam; qua ponitur continens pro contento, vt sit sensus, hic est sanguis meus contentus in calice, de quo fit hic mentio, quia sanguis Christi in hoc sacramento consecratur, in quantum est potus fidelium, quod non importatur in ratione sanguinis; & ideo oportuit hoc designari per vas huic vsui accõmodatum. Alio modo potest intelligi secundum metaphoram, prout per calicem similitudinarie intelligitur passio CHRISTI, qua ad dissimilitudinem calicis inebriat, secundum illud Threnorum 3. Replenit me amaritudinibus: inebriauit me absynthio. Vnde & ipse Dominus passionem suam calicem nominat. Matth. 26. dicẽs: Transeat à me calix iste. Vbi fit mentio in sanguine seorsum à corpore consecrato, quia separatio sanguinis à corpore fit per passionem.

In corp. & 77 a. 1. ad 1. Ad secundum dicendum, quod quia (vt dictum est *) sanguis seorsim cõsecratus expresse passionem Christi representat, ideo potius in consecratione sanguinis fit mentio de effectu passionis, quam in consecratione corporis, quod est passionis subiectum. Quod etiam designatur in hoc, quod Dominus dicit, Quod pro vobis tradetur, quasi diceret: Quod pro vobis passioni subjicietur.

Ad tertium dicendum, quod testamentum est dispositio hæreditatis. Hæreditatem autem cœlestem disposuit Deus hominibus dandam per virtutem sanguinis Iesu Christi, quia vt dicitur Hebr. 9. Vbi est testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Sanguis autem Christi dupliciter est hominibus exhibitus. Primo quidem in figura, quod pertinet ad vetus testamentum. Et ideo Apostolus ibidem concludit. Vnde nec primum testamentum sine sanguine dedicatum est. Quod patet ex hoc, quod sicut dicitur Exod. 24. Lecto omni mandato legis à Moyse, omnem populum asperfit, dicens: Hic est sanguis testamenti, quod mandauit ad vos DEVS. Secundo autem est exhibitus in rei veritate, quod pertinet ad nouum testamentum. Et hoc est, quod Apostolus ibidem præmittit, dicens: Ideo noui testamenti mediator est Christus, vt morte intercedente remissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Dicitur ergo hic sanguis noui Testamenti, quia iam non in figura, sed in veritate exhibetur, vnde subditur, qui pro vobis effundetur. Interna autem inspiratio ex huius sanguinis virtute procedit, secundum quod passione Christi iustificamur.

Ad quartum dicendum, quod hoc testamentum est nouum ratione exhibitionis. Dicitur autem æternum, tam ratione æternæ Dei præordinationis, quam etiam ratione æternæ hæreditatis, quæ per hoc testamentum disponitur. Ipsa etiam persona Christi, cuius sanguine testamentum disponitur, est æterna.

Ad quintum dicendum, quod mysterium hic ponitur, non quidem ad excludendam rei veritatem, sed ad ostendendam occultationem; quia & ipse sanguis Christi occulto modo est in hoc sacramento, & ipsa passio Christi occulte fuit figurata in veteri Testamento.

Ad sextum dicendum, quod dicitur mysterium fidei, quasi fidei obiectum, quia quod sanguis CHRISTI secundum veritatem sit in hoc sacramento, sola fide tenetur: ipsa etiam Christi passio per fidem iustificat. Baptismus autem dicitur sacramentum fidei, quia est quædam fidei protestatio. Hoc autem est sacramentum charitatis, quasi significatiuum & efficiuum.

Ad septi-

In solut. ad 2. & loco ibi citato.

AD *septimum dicendum, quod (sicut dictum est*) sanguis seorsum cõsecratus à corpore, expressius repræsentat passionem Christi & fructum ipsius. Et ideo potius in consecratione sanguinis, fit mentio de passione Christi, & fructu ipsius, quam in consecratione corporis.*

AD *octauum dicendum, quod sanguis passionis Christi, nõ solum habet efficaciam in Iudæis electis, quibus exhibitus est sanguis veteris testamenti, sed etiam in Gentilibus: nec solum in Sacerdotibus, qui hoc conficiunt sacramentum, vel aliis qui sumunt, sed etiam in illis pro quibus offertur. Et ideo signanter dicit, pro vobis Iudæis, & pro multis, scilicet, Gentilibus: vel pro vobis manducantibus, & pro multis, pro quibus offertur.*

AD *nonum dicendum, quod Euangelistæ non intendebant tradere formas sacramentorum, quas in primitiua Ecclesia oportebat esse occultas, vt dicit Dionys.* in fine Eccles. hier. Hierarch. sed intenderunt historiam de Christo texere. Et tamen hac omnia fere verba ex diuersis Scripturæ locis accipi possunt. Nam quod dicitur, hic est calix, habetur Luc. 22. & 1. Cor. 11. Matth. autem 26. dicitur, hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quod autem additur: æterni: & iterum: mysterium fidei, ex traditione Domini habetur, quæ ad Ecclesiam per Apostolos peruenit, secundum illud 1. Cor. 11. Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis.*

17. Eccl. hier. cap. 3. inter med. & fin.

COMMENTARIVS.

Dissentientia S. Thom. verba quæ sunt à pronomine hic, vsq; ad hæc quotiescunq; &c. esse de substantia formæ calicis.

DVo præstat D. Thomas in hoc articulo. Primo docet, de substantia huius formæ non tantum esse illa verba: Hic est calix sanguinis mei: sed etiã sequentia, vsque ad illud exclusiuè: Hæc quotiescunq; feceritis. Deinde explicat significationem & rationẽ singulorum verborum, & hæc posterior pars articuli est perspicua, in priori vero obscurum est, quid intelligat Diuus Thomas per substantiam formæ. Recentiores quidam Thomistæ distinguentes inter essentiam & substantiam formæ, dicunt, D. Thomam non loqui de essentia, sed de substantia: vocant autem de essentia id, sine quo effectus formæ non potest subsistere: atque ideo, quod est simpliciter necessarium ad sacramentum: de substantia autem vocant, quod ex institutione Christi requiritur ad integritatem & effectum formæ: quamquam, si desit, non propterea sacramentum sit nullum. Ita exponunt Diuum Thomam, Soto, Ledesma, & alij. Nec propter aliam causam ita eum interpretantur, nisi quia rem ipsam non valent alio modo defendere. Sed, quicquid sit de veritate ipsius rei, tamen hæc Diui Thomæ interpretatio est valde aliena ab eius mente, vt constat, tum ex antiquorum Thomistarum expositione, tum ex aliis locis Diui Thomæ: vbicunque enim agit de formis sacramentorum, id vocat de substantia formæ, quod est de essentia eius, vt patet supra quæstione 60. articulo octauo, Vbi in communi de forma sacramenti sic inquit: Si diminuatur aliquid eorum, quæ sunt de substantia forma sacramentalis tollitur debitus sensus verborum: & ideo non perficitur sacramentum: & ad eundem modum loquitur quæstione sexagesima sexta, & sæpe alias. Tum etiam ex hoc eodem articulo, non solum in corpore, sed etiam in argumento secundo cum solutione: vbi declarat, priora verba, sine sequentibus non habere efficaciam, & in solutione ad nonum, vbi dicit, Euangelistas non tradidisse formas sacramentorum, indicans, illa præcedentia verba sine sequentibus non esse formam sacramenti. Sensus ergo Diui Thomæ est, omnia illa verba esse de essentia & necessitate simpliciter huius sacramenti, quod clare etiam explicuit in quarto, distinctione octaua, quæstione secunda, articulo secundo, quæstiuncula prima. Vnde absolute dicit, omnia illa verba esse de forma. Et ad tertium ait, omnia illa, quæ per illas particulas significantur, esse essentialia sanguini CHRISTI, prout in hoc sacramento conficitur, id est, prout effuso in passione pro nobis, & lect. 6. in ca. 11. 1. ad Cor. expresse dicit, hæc omnia verba esse de necessitate formæ, & illis omnibus consecrationem perfici, nec sufficere sola ea, quæ à Paulo, & Euangelistis referuntur: est ergo hæc aperta mens Diui Thomæ, veritatem autem & rationes eius postea examinabimus.

Interpretatio aliquorum Thomistarum reprobatur.

DISPVTATIO LX.

De forma consecrationis sanguinis.

PRimum omnium nonnulla supponenda sunt, quę eiusdem rationis sunt cum tractatis in disputatione præcedente. Vnum est, verba illa antecedentia, quæ in Canone leguntur. Simili modo, postquam cœnatum est: vsq; ad illa: Hic est enim, &cæt. non esse de necessitate sacramenti: nam quædam sunt verba Euangelistæ, de quibus disputatione decima nona dictum est: illa vero, quæ sunt Christi, scilicet (Accipite & bibite) eandem rationem habent, quam similia, quæ dicuntur circa corpus: de quibus disputatione præcedente diximus. Alterum est, particulam (enim) non esse de essentia, quamuis Matthę referat Christum illam dixisse, propter easdem rationes tractatas disputatione præcedente. Vltimum denię est, illud verbum (hoc facite) siue: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei, &c. Et omnia, quæ postea sequuntur non esse essentialia, vt satis etiam constat ex dictis. Tria ergo alia explicanda supersunt: Primo, quæ verba sint essentialia. Deinde, quæ sit eorum ratio. Tertio, quare illis adiuncta sint aliqua non essentialia.

Disput. 22. de Eucharistia.

SECTIO I.

Vtrum hæc sola verba, Hic est calix sanguinis mei, *vel*, hic est sanguis meus, *sint de essentia huius sacramenti.*

QVod hæc sint essentialia, certa fides est: est enim eadẽ de his ratio, quæ de illis: Hoc est enim corpus meum: quia significant conuersionem vini in sanguinem, quod amplius explicabitur sectione sequente, præsens ergo conuersio est de verbis sequentibus: Noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

1. Sententia.

De quib. prima sentẽtia est: hæc omnia esse de substantia & essentia huius sacramenti. Hæc est opinio D. Thomæ, vt explicuimus: & ita eam interpretantur & defendunt Capreol. dist. 8. q. 1. ar. 3. ad arg. contra 4. concluſ. Palud. qu. 3. Heruæus dist. 10. qu. 2. Anton. 3. part. titul. 13. ca. 15. §. 4. Sylues. verbo, Eucharist. 1. qu. 6. Armil. verbo Eucharist. nu. 14. Viguer. in inst. cap. 16. Petr. Soto lect. 2. de Eucha. vbi hanc dicit esse certam sententiã & tutam, eandẽ tenet Gerson. Alphab. 26. in fine, & insinuatur ab Innocent. libro 4. de hoc myst. cap. 5. dicente, Ecclesiam accepisse ab Apostolis hanc verborum formam: Apostolos autem à Christo. Fundamenta pro hac sententia tria insinuantur à Diuo Thoma. Primum est, quia Luc. 22. hæc posteriora verba interponuntur prioribus: sic. n. dicitur: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: ergo signum est, omnia esse essentialia. Secundum est, ex consuetudine Ecclesiæ, quia, scilicet, Sacerdos eodem ritu & modo, tenendo calicem in manibus, hæc omnia verba profert: & ideo omnia eisdem characteribus singulariter describuntur. Cui adiungi potest, quod in Concil. Florent. in decreto Eugenij in fine, omnia illa verba ponuntur in forma sanguinis, vt refert Barth. Miranda in sua summa (in tomis enim Conciliorum non inueniuntur tres clausulæ,

D. Thom. Capreol. Palud. Heruæus. Antonin. Sylues. Viguer. Pet. Soto. Gerson. Innoc.

Miranda.

Colonienſ. Concilium

sulæ, quas ibi Miranda addit, neſcio ex quo codice) Concil. item Colonienſ. par. 7. cap. 14. & in Enchiridio Chriſtian. inſtit. titul. de ſacrament. Euchariſtiæ, omnia hæc verba poſuit in forma, & ſubiunxit: Reliqua, quæ dicuntur, vel ad vſum ſacramenti pertinẽt, vel laudes, vel gratiarum actiones ſunt, vel certe obſecrationes, & fidelium petitiones: tam autem apertus eſt Chriſti ſermo, quo hoc ſacramentum conficitur, vt plane inſaniſint, qui eũ deprauare contendũt. Sentit ergo, illa verba eſſe eſſentialia, ac omnibus iis confici ſacramentum. Ac deniq; in Catech. Pij Quinti, omnia illa verba dicuntur eſſe forma huius ſacramenti. Vnde eiuſdem Pij Quinti opera commentarius Caietani circa hunc articulum, in quo D. Thomę opinionem deſerebat, expunctus eſt.

Tertio inſinuat Diuus Thomas rationem: quia tota illa eſt vna integra propoſitio, & omnia illa verba: Noui & æterni teſtamenti, &c. ſunt determinatio prædicati: & ideo, donec illa omnia finiantur, non eſt abſoluta propoſitio: ergo omnia illa pertinent ad integritatem eiuſdem locutionis: ſunt ergo de eſſentia. Et confirmatur primo: quia illa verba determinant ſacramentalem ſignificationem: nam, quia hoc ſacramentum eſt repræſentatio paſsionis Chriſti, debuit hoc exprimi in forma: & ideo oportuit illam determinationem in forma ponere: magis autem adhibita eſt in forma ſanguinis, quam corporis: quia & in paſsione ſanguis eſt ſeparatus à corpore, & in conſecratione ſanguinis ſeparata à conſecratione corporis conſummatur hæc repræſentatio. Confirmatur ſecundo, quia per illam determinationem: qui pro vobis effundetur: ſignificatur eſſe ſacrificium, quod in conſecratione ſanguinis perficitur: ergo illa determinatio eſſentialis. Et hæc opinio eſt valde probabilis, & magnæ authoritatis, cui Scot. diſtinct. 8. quæſt. 2. art. 2. contradicere non eſt auſus, ſed rem dubiam reliquit: quamquam eo loco multa etiam, quæ certa ſunt, in dubium reuocet: & eodem modo dubitant Gabriel diſtinctione 9. quæſtione 3. & lectio 53. in Canon. Angel. & Roſſel. Euchar. 1. & Nicolaus de Nirſe tractatu 6. de Euchariſt. quæſt. 1.

Prædicta opinio eſt valde probabilis.
Scotus.
Gabriel.
Angelus.
Nirſe.

2. Sententia.

Secunda opinio principalis & extreme contraria, eſt, ſola illa verba: Hic eſt ſanguis meus: vel æqualẽtia eſſe eſſentialia, ſubſtantialia, ac neceſſaria, atq; adeo in ſolis illis eſſe vim effectricem huius ſacramenti. Hæc eſt communior antiquorum Scholaſticorum cum Magiſtro in 3. diſtinctio. 8. Bonauent. 2. parte, art. 1. quæſt. 2. ad 1. Maior. quæſt. vnica, Aliaco, quæſt. 5. Aureol. apud. Capreol. ibi, Carthuſ. quęſtione 2. licet cum formidine, & eodem modo Marſil. quæſt. 6. artic. 1. Alenſ. quæſt. 33. membr. 4. artic. 1. & 3. ad 3. Henric. quodlib. 9. quæſt. 10. Albert. libro de ſacrific. Miſſ. capit. vltim. quem refert Gabriel. ſupra. Caietan. hic, Victor. in ſumma, num. 74. qui dicit, illa poſteriora verba eſſe de perfectione formæ, ſicut pronomen (Ego) in forma Baptiſmi, & in hanc ſententiam inclinat Innocent. lib. 4. cap. 6. & 17. dum ait: Sacerdotem his verbis cõficere. Hoc eſt corpus meũ, Hic eſt ſanguis meus. Probatur primo hæc ſententia ex ſcriptura, quia, vt in ſuperioribus ſæpe dictum eſt, veriſimile eſt, Euangeliſtas retuliſſe omnia verba eſſentialia ad conſecrationem, tam in forma ſanguinis, quam corporis: ſed ſinguli Euangeliſtæ omittunt aliqua ex prædictis verbis: & quædam in nullo eorum reperiuntur: ergo non ſunt de neceſsitate ſacramenti. Maior conſtat, quia ſinguli Euangeliſtæ narrant factum & inſtitutionem Chriſti, & vnuſquiſque eorum ſubdit, Chriſtum dixiſſe: Hoc facite in meam commemorationem: neceſſarium ergo videtur vt ſinguli narrent inſtitutionem, ſaltem quoad eſſentialia: conſtat autem, omnes omiſiſſe particulã, myſteriũm fidei (&) æterni. Matthæus item & Lucas particulam (pro vobis) omiſerũt, Marcus: in remiſsionem peccatorum. Paulus denique ex omnibus illis verbis ſolum illud (noui teſtamenti) retinet, reliqua, prætermittit. Vnde hæc ratio de omnibus illis verbis procedit, præterquam de illo (noui teſtamenti) quod à nullo prætermiſſum eſt: tamen à paritate rationis ſumi poteſt argumentum: quia illud verbum non magis ſignificat ſubſtantiam ſacramenti, quam reliqua, ſed ſignificat potius effectum, vel vſum. Ad hoc argumentum reſpondet Diuus Thomas hic, & Scholaſtici, Euangeliſtas non aſſumpſiſſe onus tradendi formas ſubſtantiales ſacramentorum, ſed ſolum narrandi & extendendi hiſtoriam: & ideo non eſſe neceſſarium, vt omnium verborum eſſentialium mentionem fecerint. Sed profecto non videtur hoc ſatisfacere: quia, licet verum ſit, primario voluiſſe narrare hiſtoriam, tamen, cum ipſa hiſtoria contineat ſacramenti inſtitutionem, & præceptum celebrandi illud, cumque ipſi mentionem faciant illius præcepti (Hoc facite) credibilius eſt, integre, ſaltem quoad eſſentialia, narraſſe, quid faciendum ſit: quod ſatis videtur inſinuare Paulus illo verbo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Dices: hac ratione poſſe concludi, illam particulam (cálix) non eſſe de eſſentia, quia Marcus illius non meminit, ſed tantum dixit: Hic eſt ſanguis meus. Reſpondeo, verũ eſſe, illam materialiter ſumptam non eſſe neceſſariã, ſed ſolum quoad ſenſum: vnde, quia in re idem eſt: (ſanguis &, calix ſanguinis) quidquid horum dicatur, ſufficit, quantum ad ſacramenti neceſsitatem pertinet: & ideo Euangeliſtæ vtroq; modo hoc referunt, ita vt certum eſſe videatur, quomodo Chriſtus ſit locutus.

Magiſter.
Bonauent.
Maior.
Aliaco.
Aureolus.
Carthuſ.
Marſil.
Henricus.
Albertus.
Caietan.
Victoria.
Innoc.

Secundum & vrgentiſsimum argumentum pro hac ſententia ſumitur ex Eccleſiæ conſuetudine, & authoritate: quamquam enim Eccleſia Romana omnia illa verba eodem tenore proponat: quia in eis contineri formam certiſsimum eſt, tamen inde non fit, Eccleſiam Romanam ſentire illa omnia eſſe de neceſsitate formæ: nam particula (enim) eodem modo proponitur, & profertur: cum tamẽ certiſsimum ſit, non eſſe de ſubſtantia formæ. Sed, quod caput eſt, omnes liturgiæ antiquæ Græcorum omittũt particulam (æterni, &, myſterium fidei) vt videre licet in Iacobo, Baſilio, & Chryſoſtomo, & eandem particulam (myſterium fidei) omittit Concilium Coloniẽſe, part. 7. c. 14. Æthiopes vero in ſua Miſſa, cuius author dicitur fuiſſe Matthæus, hac forma vtuntur: Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro vobis effundetur, & pro redemptione multorũ: in qua, præter duas dictas particulas omittitur etiam (noui teſtamenti. Prętereà apud Clementem, lib. 8. Conſtit. c. 12. alias 17. habentur hęc verba notanda. In qua nocte tradebatur, cum accepiſſet panem ſanctis manibus ſuis, ſuſtuliſſet q; oculos ad te Deum ſuum ac Patrem, ac fregiſſet, dedit diſcipulis ſuis, dicens, Hoc eſt myſteriũ noui teſtamenti, accipite ex eo, & comedite, hoc eſt corpus meum, q; pro multis frangitur in remiſsionem peccatorum. Similiter & calicem, dicens, Bibite ex eo oẽs, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Ex quo contextu in primis colligitur, verba illa: myſterium fidei, & noui teſtamenti, nõ eſſe partẽ alicuius formæ, ſed præambula, ſicut illa (Accipite & comedite.) Deinde colligitur, illa verba (qui, p vobis effundetur) non magis eſſe neceſſaria in forma ſanguinis, q̃ illa (quod pro vobis tradetur) ſint neceſſaria in forma corporis. Ad hæc reſpondet Capreol. Deum diſpenſaſſe cũ illis Eccleſiis, in quib. illæ particulæ omiſſę ſunt. Sed hoc, qua facilitate dicitur, eadem reiiciendum eſt: eſt n. voluntarium, atq; ridiculum: nullum enim fundamentum habet: neque vnquam talis diſpenſatio viſa eſt, quæ eſſentialem ritum ſacramenti in diuerſis Eccleſiis mutet: alioqui melius diceretur à principio fuiſſe diuerſas formas diuerſis Eccleſiis traditas, quod tamen abſurdiſsimum eſſet, & erroneum. Paludanus igitur aliter reſpondet, in omnibus his liturgiis, & Eccleſiis for-

Coloniens. Concilium.
Clemens.

fiis, formas esse insufficientes: vnde concedit, Græcos illis solis vtentes non conficere. Sed est plusquam temeraria sententia contra vniuersalem traditionem, quæ illas liturgias recipit & probat, vt videre est in sexta Synodo. Deinde, ille fuisset intolerabilis error in magna parte vniuersalis Ecclesiæ, quem Ecclesia Romana minime permittere debuisset: nunquam autem Ecclesia Romana reprehendit, vel notauit Græcos de hoc errore. Quin potius in Concilio Florentino, sessione vltima, in fine aperte suponitur, Græcos rite conficere corpus & sanguinem Domini, formis, quibus ipsi vtuntur, & ab eis solum quæritur, cur post illas formas addant orationes, quibus videntur consecrationem postulare, Græcique responderunt: se firmiter credere, illis verbis confici Sacramentum, quod Latinis summe placuit: neque vllam aliam controuersiam de forma habuerunt cum Græcis, sed solum circa materiam de azymo, & de mistione aquæ. Propter quod Eugenius in literis vnionis nulla verba posuit, sed generatim dixit, hoc Sacramentum confici verbis Saluatoris. Et confirmatur tandem, quia ex vsu Ecclesiæ Latinæ omittentis in forma corporis particulam illam: quod pro vobis tradetur: recte concludimus, illam particulam non esse de essentia: ergo similiter ex vsu aliarum Ecclesiarum ab Ecclesia Romana tolerato, si non æquali, magna saltem certitudine, censendum est illa verba, quæ à multis Ecclesiis omittuntur in forma sanguinis non esse de essentia, sed sola illa, quæ ab omnibus Ecclesiis proferuntur.

Ambros. *Emissen.* Tertio argumentari possumus Patrum authoritate. Ambrosius 4. de sacramentis, capit. quinto, tantum ponit hæc verba, Accipite & bibite, hic est enim sanguis meus. Eusebius Emissen. in cap. Quia corpus, de Consecratione, distinct. 2. dicit, CHRISTVM conuertisse vinum in sanguinem suum dicendo, Hic est sanguis meus. *Cyprian.* Cyprianus serm. de Cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, Hæc est caro mea, Hic est sanguis meus, quotiescunque his verbis, & hac fide actum est panis iste, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam salutem; proficit. *Iustinus. Chrysost.* Similiter Iustinus Apolog. 2. in fine, sicut ponit sola illa verba, Hoc est corpus meum, ita & illa sola, Hoc est sanguis meus. Chrysostomus autem homilia de proditione Iudæ in consecratione corporis horum meminit verborũ. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et similiter in consecratione sanguinis tantum dicit: Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur: satis indicans, non magis necessariam esse determinationem, in vna forma, quam in alia: vnde inferius vim facit in solis illis verbis. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Et eodem modo procedit Damascen. lib. 4. cap. 15. vbi prius dixit, Christum consecrasse, dicendo, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur: hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur: postea vero indicans, quæ sunt verba essentialia, inquit, Sicut Deus, dicendo, fiat lux, fecit lucem: ita dicendo, Hoc est corpus meum: &, hic est sanguis meus: perfecit hoc sacramentum: & quoniam dixit, hoc facite, omnipotente eius præcepto, donec ipse veniat, efficitur. *Damasc.*

Quarto argumentor ratione: quæ, licet ex se sola non sufficiat in re, quæ ex diuina institutione & voluntate pendet, tamen, supposita sufficiente authoritate allata, magnum pondus habere potest. Præcipua ergo ratio sit: quia verba sacramentorum efficiunt, quod significant: sed hæc verba sola, Hic est sanguis meus, vel, hic est calix sanguinis mei, significant conuersionem: ergo illam efficiunt: ergo illa sola sunt essentialia. Et confirmatur: quia in primo instãte, quo hæc verba absoluuntur, constituunt propositionem integram, & non possunt esse falsa, neque quando à Christo prolata sunt, neq; quando in persona eius rite proferuntur: ergo in primo instante efficiunt: ergo, quidquid postea profertur, non est essentiale, cum non sit necessarium ad veritatem Sacramenti. Responderi potest: verba sacramentorum efficere sacramentaliter, & prout instituta sunt: verba autem huius formæ non esse instituta ad significandam conuersionem in sanguinem Christi absolute, sed vt effusum, aut confirmantem nouum testamentum: & ideo donec completa est tota hæc significatio, nihil efficere. Vnde ad confirmationem consequenter dicetur, verba illa, Hic est calix sanguinis mei, vt in hac forma proferuntur, non continere propositionem integram, sed inchoatam: quæ omnia, quæ sequuntur, sunt determinatio & pars prædicati: & ideo, donec cõsummetur propositio, non esse significationem veram, nec falsam, sicut in forma Baptismi, licet quis dicat, Ego te baptizo, nondum significabit verum aut falsum sacramentaliter, donec perficiat formam, & dicat, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: quia totum hoc est pars illius propositionis sacramentalis: Et confirmatur tota hæc responsio, quia non repugnabat, Christum instituere hanc formam hoc modo, vt per se nouum tum videtur: &, si tunc obijceretur ratio facta, necessario soluenda esset prædicto modo: ergo signum est, non esse efficacem.

Sed ad hæc omnia iam dictum est, rem, quæ pendet ex sola Christi institutione, non posse sola ratione conuinci, neque in hoc sensu afferri rationem prædictam: sed solum vt coniecturam, & congruentiam: nam in sacramentis verba, quæ sufficienter significant effectum proprium ac primarium, solent etiam institui, vt sufficientia ad talem effectum efficiendum, constituendum q; Sacramentum: quod si interdum fit aliqua additio, est propter aliquam specialem causam, vt in forma Baptismi, & Confirmationis, additur inuocatio Trinitatis: quia sunt ianua, & professio fidei: hic autem illa verba sufficienter significant effectum, & nulla est ratio sufficiens, vt fieret illa additio tãquam necessaria ad veritatem sacramenti, vt patet, quia illa verba, nouæ & æterni testamenti, significant aliquid accidentarium, & extrinsecum, quod consequenter se habet, & non fit proprie per illa verba: ergo non sunt hæc essentialia. Simili enim ratione probauit D. Thom. supra, illa verba, Accipite & comedite, non esse de essentia, quia significant vsum, qui est posterior, & extrinsecus. Et idem fere argumentum fieri potest de illis verbis, qui pro vobis effundetur. Sed de illis præterea est speciale argumentum: quia illa, vt supra dixi, non dicuntur formaliter à Sacerdote, sed referuntur materialiter. Alias enim non essent vera, quia iam nunc non est effundendus sanguis: verba autem formæ essentialia dicuntur significatiue & formaliter à sacerdote. Quod si dicantur proferri formaliter, & intelligi, de effusione sacramentali, præterquam quod sensus non est ita proprius, redit argumentum factum, quod hoc modo non significant, nisi vsum vel effectum, quem sacramentum confert suscipienti, quæ sunt extrinseca.

Tandem, non videtur contemnenda illa coniectura: quia in forma corporis, determinatio illa, (quod pro vobis tradetur) non est de substantia formæ, vel quia sumitur materialiter, vel quia non significat de nouo aliquid substantiale, sed solum vsum, vel effectum: ergo idem erit in forma sanguinis: quia reuera in illo verbo, Hic est sanguis meus, includitur, quod ille sit sanguis noui testamenti, & effusus in remissionem peccatorum: ergo, quidquid postea additur, non est substantiale, propter easdem causas.

Præter has opiniones extremas, inuenio tres alias medias, quæ licet mea sententia, parum sint probabiles, tamen, vt veritas magis constet, commemorandæ sunt. Tertia ergo opinio affirmat, præter illa verba, Hic est sanguis meus, esse essentiale verbũ illud, 3. Sententia.

illud (noui testamenti:) non vero cætera omnia. Ita
Armach. sentit Armachanus lib. 9. de quæstionibus Armenorum, capit. 3. & 4. & aliqui addiderunt etiam illud verbum (mysterium fidei) esse de essentia, vt referūt
Marsil. Gabriel. Marsilius quæstione 6. articulo 1. 2. parte illius, & Gabriel lect. 35. in Canone. Sed hoc posterius, non video, quo fundamento niti possit, cum omnes rationes factæ pro secunda sententia æque contra hoc procedant. Opinio autem Armachani aliquo modo fundari potest in consensione Euangelistarum omnium, & Pauli: omnes enim illud verbum commemorant, & subiungunt, Christum dixisse, Hoc facite. Præterea, hic magis vrget argumentum illud Diui Thomæ, quod Lucas interponit illud verbum dicens: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Vnde Tertullianus libro 1. contra Marcion. capit. 40. cum dixisset, Christum corpus suum confecisse, dicendo. Hoc est corpus meum, subdit, Sic calicis
Tertul. mentione testamētum constituens sanguine suo obsignauit. Sed hæc sententia non loquitur constanter, nec expedit difficultates propositas in secunda. Licet vnam vel alteram euitet: præcipua tamen est, quod non omnes Ecclesiæ, aut liturgiæ particulam illam (noui testamenti) adiungunt, vt vidimus: secluſa autem traditione Ecclesiæ, nulla est ratio sufficiens, ob quam illa particula censeatur essentialis: nec enim satis est, quod omnes Euangelistæ illius meminerint: quia non omnia, quæ ipsi narrant dixisse Christum, sunt de essentia, sed illa sola, quæ proprium Sacramenti effectum significant, & ex vsu & traditione Ecclesiæ colliguntur esse essentialia. Illud autem verbum (noui Testamenti) neque pertinet ad significandum effectum, neque ex communi vsu & consensu Ecclesiæ constat, esse essentiale.

Reijcitur.

4 Sententia. Quarta sententia est quorundam, qui dixerunt, illa verba postrema, Qui pro vobis, & pro multis effundetur, in remissionem peccatorum, esse essentialia: verba aūt intermedia non esse essentialia, sed proferri ad explicandum magis mysterium: scribi autem, & dici eodem tenore, & ritu, solum quia interponuntur in medio, sicut particula (enim). Quod ergo hæc non sint essentialia, probat hæc opinio argumentis secundæ sententiæ. Quod autem postrema verba essentialia sint, probat: quia hoc mysterium est sacrificium incruentum, quod est commemoratio, & repræsentatio cruenti sacrificij: ergo de necessitate formæ illius est, quod in ea fiat expressa mentio effusionis sanguinis Christi, quod per illam particulam fit: & ideo omnes Euangelistæ illam scribunt.

Reijcitur. Sed hæc etiam opinio, & leue habet fundamentum, & inconstanter procedit, quia si fundamenta secundæ opinionis efficaciter probant verba intermedia non esse essentialia, idem necessario concludunt de posterioribus verbis: eodem enim modo de illis procedunt, præsertim illud, quod non solum Paulus illa omisit, & Euangelistæ aliqua prætermittunt, sed etiam multæ Ecclesiæ sine illis consecrant, vt patet ex liturgiis supra adductis, & ex verbis Clementis, & ex aliis citatis. Adde, quod si hæc verba essent essentialia, non interposuisset Ecclesia tot verba non essentialia. Neque est simile de particula (enim) quia, & breuissima est, & ad historiam narrandam necessaria. Præterea, cur magis hæc additio seu determinatio censenda est necessaria in sanguine, quam in corpore, vt supra argumentabamur? Denique nullus Scholasticorum hac distinctione vsus est, affirmans, quædam ex his verbis necessaria esse, & non alia.

5. Sententia. Quinta ergo opinio est quorundam recentium Thomistarum, qui coniuncti argumentis secundæ sententiæ, concedunt, nulla esse verba essentialia, neq; de necessitate simpliciter huius sacramenti, præterilla, Hic est sanguis meus, seu, Hic est calix sanguinis mei: Nihilominus tamen addunt: verba sequentia esse de integritate & substantia formæ: quia ex institutione Christi omnia dicenda sunt, vt forma sit integra, & quando dicuntur, ad consecrationem concurrunt, quæ non perficitur, donec illa omnia absoluantur, si minister debita intentione conficiat: intendendo scilicet agere, prout Christus instituit, vel fecit. Non sunt tamen hæc verba simpliciter necessaria: quia, licet, non proferantur, & minister velit solis aliis conficere, tenebit consecratio, quamuis male faciet. Quod ita declaratur: quia, quando omnia illa verba proferuntur, sunt per modum vnius integræ propositionis, cuius veritas non subsistit, donec tota proferatur: & ideo tunc omnia sunt de integritate formæ: & effectus non fit vsque ad vltimum instans prolationis omnium: quia vsque ad illud est quasi pendens, & suspensi significati: cuius signum est: quia si post illa verba, Hic est calix sanguinis mei: aliquis adderet hanc determinationem (pro angelis effusi) vel quid simile, redderetur falsa propositio, & nihil conficeretur: ergo neque est absolutus sensus, neque fit effectus, donec absoluatur tota determinatio prædicati. At vero, quando solum proferuntur illa verba: Hic est calix sanguinis mei: illa perfecta est oratio: cuius sensus absoluitur in fine eius: & ideo tunc fit effectus: atque ita fit, vt illa forma per se posit esse sufficiens: & consequenter, vt alia verba non sint simpliciter necessaria & essentialia: quamuis substantialia sint. Quod non est nouum, exemplis declaratur. Nam particula (enim) & particula (calix) substantialis est, & tamen non est simpliciter necessaria. Secundo, ait Soto, dum profertur in hac forma pronomen (meum) vltima particula potest breuiori & prolixiori sono proferri: & tamen, cum prolixius profertur, totus sonus est de substantia, & concurrit ad effectum, licet dimidia pars eius sufficeret ad essentiam. Tertio, in forma Baptismi, vel Pœnitentiæ, pronomen (Ego) non est de essentia: & tamen, cum profertur, de substantia est, & concurrit ad effectum. Quarto, Quando Baptismus fit trina mersione, omnes sunt de substantia, licet non de essentia. Et clarius in sacramēto Pœnitentiæ, confessio vnius peccati venialis esset sufficiens ad essentiam in eo, qui non habet conscientiam mortalis, & tamen, si fiat confessio plurium venialium, tota erit de substantia, & integritate sacramenti. Hanc opinionem sic explicatam defendunt Soto, Ledesma, & *Soto. Ledesma.* alij, qui potissimum moti ad ita dicendum, vt viderentur D. Thom. contradicere.

Reijcitur præsens. Sed hæc opinio in primis aliena est à mente Diui Thomæ, vt in Comment. ostendi: & ita non assequitur, quod intendit. Secundo, fingit quid nouum & *Jam.* inauditum in formis sacramentorum sine vllo fundamento: vt ex responsione ad eius fundamenta patebit. Tertio, si verum est, vt reuera est & ipsi fatentur, illa verba non esse de essentia, neque de necessitate formæ, consequenter etiam dicendum est, non esse ex institutione aut præcepto Christi, vt adiungantur, vel coniungantur verbis formæ: in quo authores prædicti non loquuntur consequenter. Patet, quia Ecclesiarum vsus, & authoritas, quæ docet, hæc non esse essentialia, docent, non esse præcepta à Christo: quia ius diuinum est immutabile. Neque est credibile, magnam partem Ecclesiæ, & grauissimos Patres ignorasse hoc ius diuinum, aut Ecclesiam Romanam hunc errorem toleraſſe. Adde, si hoc esset diuinum præceptum, gratis negaretur de essentia formæ: quia in nulla forma alicuius sacramenti inuenitur aliquid ex præcepto CHRISTI addendum, quod non sit essentiale, quia non aliter instituit Christus essentiam sacramenti, quam præcipiendo, vt ita fieret: ergo non dicuntur hæc verba ex præcepto Christi: ergo neque ex institutione: quæ enim hic potest esse institutio, si non est præceptum? Nisi

quis

quis fortasse dicat, instituisse Christum, vt hæc verba dici possint, & veluti consilium dedisse, vt dicantur, quasi ad melius esse, quod est gratis dictum & sine exemplo aut fundamento; neque ad rem præsentem pertinet, vt ostendam. Præterea hoc modo omnes cæremoniæ sacramentorum ab Ecclesia institutæ possunt dici, ex institutione Christi: quia Christus instituit, vt possint fieri, & est melius. Item, cur etiam illa additio: quod pro vobis tradetur: non dicetur ex institutione Christi? & in vtraque forma, verba illa: Accipite & comedite (vel) bibite: & sic de aliis: ergo ratione institutionis, vel præcepti Christi, non possunt hæc verba dici de substantia, & integritate formæ. Quarto, nec ratione efficientiæ: quia, si verũ est, Christum nec instituisse, nec præcepisse, vt hæc verba dicerentur, necessarium est, dicere (si verba consecrationis calicis debita intentione proferantur) illa verba nihil efficere. Probatur primo, quia, si Christus non præcepit, vt illa verba dicerentur, neque ea instituit, vt sacramentalia, nullam illis contulit virtutẽ agendi: vnde ergo habent illam? quia verba non possunt habere efficaciam, nisi ex institutione Christi: neque Ecclesia potest illam conferre, neque credibile est, quod efficacia verborum ex solo vsu humano pendeat: nec denique Christus hanc efficaciam contulit, nisi illis verbis, quæ ad sacramentaliter significandum instituit.

Vnde argumentor secundo, quia supposita Christi institutione, verba sacramẽtorum agunt per modum naturæ: & ideo agentes de sacramentis in genere diximus, non esse in potestate ministri, applicando materiam & formam sufficientem cum intentione sacramentum conficiendi, suspendere effectum sacramenti, etiam si maxime velit & intendat nihil efficere vsque ad tale tempus; ergo, si illa verba: Hic est calix sanguinis mei: sunt sufficientia, & cadunt super debitam materiam, debita intentione, non potest voluntas ministri, aut Ecclesiæ vsus impedire, quin illis finitis, consecratio perficiatur. Tertio, si sola additio facta post prædicatum simplicis propositionis, satis est, vt dicamus effectum non fieri, donec additio illa finiatur, sequitur primo, Christum Dominum non consecrasse corpus illis solis verbis: Hoc est corpꝰ meum: nec commutasse panem in corpus, donec absoluit verba sequentia: qꝙ pro vobis tradetur, & consequenter sequitur, omnia illa esse de substantia illiꝰ consecrationis, consequens autem videtur satis absurdum: alias Ecclesia Latina non conficeret eisdem verbis, quibus Christus, neque proferret omnia substantialia verba, quæ ipse protulit. Sequitur etiã, additionem illã, qua vtitur Ecclesia Græca, esse de substantia illius formæ, & de eius integritate, & consequenter Ecclesiam Latinam habere mutilam formã corporis, saltem quoad substantialem integritatem eius, quod non est mediocre absurdum. Dices, non sufficere, quod Christus addiderit determinationem aliquam, sed, quod addiderit, cum intentione suspẽdendi significationem, & effectionem sacramentalem, vsque ad finem totius prolationis, & hanc intẽtionem habuisse in verbis calicis, non autem in verbis corporis. Sed quam hoc voluntarie, & sine fundamento dicatur, per se notum est. Ac præterea, si ita esset, sine causa negaretur, omnia illa verba esse essentialia ac simpliciter necessaria, quia si Christus ea intentione ea protulit, aut illis confecit, & statim subdidit (hoc facite (quomodo illa verba non sunt essentialia, & de necessitate præcepti diuini? Rursus, quis dicat, Græcos aliis, vel paucioribus verbis consecrasse, quam Christum? Ac deniq; quis credat, Christum, omnibus illis verbis consecrando, omnia instituisse, & omnibus dedisse virtutem ad efficiẽdam consecrationem, simulque voluisse, aut permisisse, vt pauciora verba sufficerent, cum huius rei nullum sit exemplum, nullum testimonium, nullaue ratio sufficiens? Et confirmatur, nam pari ratione posset quis dicere, quamuis Christus instituerit ad baptizãdum illa verba: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii & Spiritus S. nihilominus, si aliquis hæc sola proferat: Ego te baptizo: illa sola sufficere; quia tũc constituũt integram propositionem: quæ videtur baptismi effectum significare. Vel è contrario posset alius dicere in forma absolutionis, esse substantialem illam additionem: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. quæ vsu communi adhiberi solet, & non perfici effectum, donec illa absoluatur: quia est quasi suspensa integra significatio totius propositionis. Et eadem ratione, posset quis in forma calicis addere hæc verba: Hic est sanguis meus infiniti valoris, vel quid simile, & dicam non fieri consecrationem, donec illa determinatio absoluatur, & ita illa verba dici substãtialia: quod satis absurdũ est. Quod si quis dicat, hæc exempla non esse similia: quia huiusmodi additiones non sunt ex verbis Christi; hoc sane nihil refert, quia verba non sunt de substantia formæ, quia sunt à Christo dicta: sed quia sunt à Christo instituta vt per ea fiat consecratio. Deinde, licet exempla adducta per se non conuincant, sunt tamen efficacia ad refellendum fundamentum contrariæ sententiæ: quia omnis determinatio prædicati, vndecunque sumpta sit, potest dici suspendere significationem propositionis, & mutare veritatem eius. Nam si quis diceret: Hic est sanguis veteris testamẽti, aut, Verbo non vnitus; tota propositio falsa redderetur: ergo, si hoc satis est ad suspendendam efficaciam: id fiet, etiam si additio sumpta non sit ex verbis CHRISTI: nullus autem, vt existimo, hoc concedet: alias fieret effectus, postquam verba CHRISTI omnino non existunt, per aliquod aliud voluntarie additum.

Quocirca dicendum est in hac quæstione primo, sola illa verba: Hic est calix sanguinis mei: vel æqualentia, esse de essentia, necessitate, ac substantia huius formæ, & in illis solis esse totam efficaciam: atque adeo in vltimo instante prolationis eorum perfici transsubstantiationem vini. Hæc omnia conuincunt rationes factæ pro secunda sententia, & contra tres vltimas. Neque fundamenta primæ opinionis noua indigent solutione: quia ostensum est, neque ex Scriptura, neque ex Ecclesiæ vsu aliud haberi. Ratio vero sumpta ex determinatione prædicati, qua etiam nitebatur vltima opinio, manifestis exemplis reiecta est, eo vel maxime, quod huiusmodi additio non semper suspendit significationem aut veritatem proprie præcedentis propositionis simplicis, sed interdum est per modum alterius partis formaliter, aut virtute componentis vnam hypotheticam propositionem, & tunc non suspenditur veritas: & hoc sensu intelligendum est, dixisse Christum: Hoc est corpus meum, & postea subiũxisse, quod pro vobis tradetur: simpliciter affirmãdo primum, & quasi copulando secundum, & idem omnino dicendum est de verbis calicis, quæ prout nunc proferuuntur à Sacerdotibus, minorem difficultatem habent: quia illa additio: qui pro vobis effundetur, solum materiã liter refertur, & ideo non suspendit veritatẽ formæ essentialis, quæ formaliter profertur. Et hoc argumẽtum etiam probat illa verba, neque esse essentialia, neque substantialia, proprie loquendo. Neque exempla, quibus vltima opinio vtebatur ad distinguenda verba essentialia à substantialibus, sunt ad rem, nam pronomen (Ego) in forma baptismi, neque essentiale est, neque substantiale, teste Diuo Thom. supra quæstione 66. articulo 5. ad 3. Nomen autem (calicis) quatenus concurrit ad significationem essentialem, essentiale est, neque potest sine illo perfici consecratio, nisi quatenus mutari potest in æquiualens, quod cõmune est omnium formarum verbis. Secundum autem exemplum Soti non est ad rem, cum primum enim perficitur sensus formæ, perficitur etiam consecratio, siue vltima syllaba breuius, siue diutius protra-

Illa verba, hic est calix sanguinis mei, vel æquiualentia sunt de essentia formæ, & de substantia eius.

D. Thomas.

protrahatur, & idem est in ablutione baptismi: cum primum enim est sufficiens ablutio, si forma integra fit prolata, perficitur sacramentū, & quidquid postea fit, non est de substantia sacramenti, nisi sit quæstio de nomine. Denique exemplum de confessione non est ad rem: quia materia sacramenti pœnitentiæ non est definita ad hæc vel illa peccata, sed est simpliciter confessio, vel omnium mortalium, quæ fuerint in conscientia pœnitentis, vel venialium, quæ pœnitens clauibus subiicere voluerit: & ideo quoad hoc definire tantam vel talem materiam, pendet partim ex conscientia, partim ex volūtate pœnitentis: at vero forma sacramenti est certa, & definita ex institutione Christi.

Rel quæ verba, quæ post pronomen, mei, sequuntur, sunt de necessitate præcepti Ecclesiastici

Addo vero vltimo, de necessitate præcepti Ecclesiastici esse, præsertim in Latina Ecclesia, vt omnia illa verba proferantur in consecratione sanguinis. Hęc est communis sententia, quæ probari potest; vel quia in re aliquo modo dubia, eligēda est via certior, cum sine incommodo possit fieri, vel cerce, quia in re adeo graui, Ecclesiæ consuetudo & traditio habet vim præcepti: & iuxta hanc assertionem conantur aliqui exponere D. Thomam, quod solum intellexerit, illa verba esse de necessitate præcepti, & quodammodo de substantia formæ non formaliter, sed materialiter, quatenus relatiue proferūtur, & necessaria sunt ad narrandum integre verba Christi. Sed est dura expositio, & præter mentem D. Th. vt in commentario articuli dixi. Quocirca non existimo, iniuriam fieri D Th. si propter multarum Ecclesiarum, & Liturgiarū authoritatem ab eius opinione discedamus, quam sine dubio ipse mutasset, si vel prædictas liturgias, vel aliarum Ecclesiarum vsum agnouisset. Quod n. non agnouerit, signum est, quod nullam earum mentionem in articulo faciat. Vnde, cum aliis argumentis vtcunque satisfaciat: de hoc nihil dicit: nec inuenio, quid probabiliter responderi posset.

SECTIO II.

Vtrum hæc verba, Hic est calix sanguinis mei, *sint essentialia & immutabilia.*

DIximus, hanc formam esse simpliciter necessariam, superest, vt singulorum verborum eius rationem & immutabilitatem explicemus. Ex his autē quinque verbis tria sunt eiusdem rationis cum similibus verbis cōsecrationis formæ panis, scilicet, pronomen (hic) quod, vt supra dixim⁹, potuisset in neutro poni, quamuis nunc propter consuetudinem Ecclesiæ, peccatum esset talem mutationem facere: item verbum (est) & pronomen (mei.) Hæc igitur explicata sunt ex dictis in præcedente disputatione.

Certum est posse loco horum verborū calix sanguinis poni, tantum verbum sanguinis.

Solum ergo exponenda sunt illa verba: Calix sanguinis. Et primo dubium non est, quin loco illorum poni possit sola vox [sanguis] in recto, dicēdo: Hic est sanguis meus: sicut Matthæus & Marcus dixerunt: qa his verbis sufficienter significatur conuersio vini in sanguinem Christi. Et in sensu aliis æquiualente, vt iam dicam. Quocirca non immerito dubitari potest, cur Ecclesia Latina prætermisis verbis Matthæi & Marci, quæ clariora erant, & sine figuris ac metaphoris, elegerit potius vti verbis illis obscuris, ac metaphoram continentibus. Videtur enim melius fuisse vti verbis propriis, tum propter maiorem claritatem, & vniformitatem inter vtramq; formam: tum, ne hinc sumerent occasionem hæretici metaphorice interpretandi cætera verba harum formarum. Sed inprimis sufficit Romanæ Ecclesiæ authoritas, vt credamus, conuenientissimum fuisse, vti his verbis: deinde Paulus & Lucas nomē [calicis] posuerunt, & verisimile est. Petrum huiusmodi verba Romanæ Ecclesiæ tradidisse. Et congruentia adiungi potest, quia illa vox proprie significat sanguinem, vt potabilem, & ita in voce [sanguinis] nulla est metaphora, & accommodate significatur, prout est sub altera specie huius sacramenti. Deinde vox [calix] quis metonymice possit exponi, vt accipiatur pro re contenta in calice, vt idem sit: calix sanguinis, quod, potus sanguinis, seu, sanguis in calice contentus, tamen hæc acceptio tam est vsitata & frequens: vt omnino clara sit, & propriæ significationi æquiualeat: & hęc est cō- D Tho. munis expositio Theologorum cum D. Th. hic: & in Bonau. 4. dist. 8. vbi Bonauent. 2. part. articulo 1. quæstione 2. Ri. b. Richard. artic. 3. quæstione 2. ad 5. Paludan. quæstio- Palud. ne 1. Gabriel. lect. 52. in Canon. Anton. 3. part. titul. Gabr. 13. capite 5. §. 4. Cauendum vero est, quod aliqui di- Anton. cunt, calicem quidem sumi metonymice pro contento, non tamen pro sanguine, sed pro vino, vt sensus sit, Hoc est vinum sanguinis: id est, quod conuertitur in sanguinem. Nam hoc modo esset impropria, & in rigore falsa locutio in termino prolationis eius: esset enim affirmatiua propositio, de subiecto non supponente: quia tunc non est vinum, quod conuertēdum est in sanguinem, sed tantum est sanguis, in quē conuersum est vinum. Vel, vt esset vera locutio, fatēdum esset, tunc non esse factam conuersionem, quod falsum est. Item, verba in proprietate sumpta nō habent illam significationem, sed voluntariè sic exponuntur. Probabile aūt est, quod dixit Titelmanus in Titelman. expositione Canonis [calicem], pprie sumi pro vase ipso, vt sensus sit: Hoc est vas sanguinis mei [id est] continens meum sanguinem. Quæ expositio, quoad sensum coincidit cum prima illa, tñ prima est magis vsitata, & accommodata modo loquendi. Sicut cum dixit Christus: Qui dederit calicē aquæ frigidæ &c. non est sensus, qui dederit vas continens aq̄: non n. oportet dare ipsum vas ad obtinendum illud præmium, sed aquam contentam in vase. Addit vero D. Th. quem alii sequuntur, retentum esse nomen calicis ad metaphorice significandam passionem, quę per separatam vini consecrationem significatur. Quia nomine calicis solet in Scriptura passio significari, vt constat Matthæi 20. & Ioannis 6. quæ tamen metaphora ita intelligenda est, vt non excludatur alia significatio immediata, & quasi propria, & cum illa coniungatur.

Sed quæres, an nunc liceat mutare illa verba: Hic est calix sanguinis mei, in hæc, Hic est sanguis meus: constat enim, hanc non esse mutationem substantialem, tum quia multi Patres eam formam tradunt, tū etiam, quia apertissime significat consecrationem: & in re eundem habet sensum: vnde videri potest licita hæc mutatio, tum quia fere nulla est. tum etiam, quia verisimile est, Christum fuisse hac forma vsum, vt ex Matthæo & Marco colligi potest. Nihilominus tamē Graui in Ecclesia Latina non existimo, posse fieri banc mutationem sine graui peccato, vt Soto, & alii affirmant non solum propter scandalum, sed etiam propter Ecclesiæ consuetudinem & traditionem, à qua non licet in re tam graui discordare. At vero, si in Ecclesia Græca, vel in alia religione esset consuetudo vtendi illis verbis, sine vllo peccato posset obseruari. De Christi autem facto non satis constat, an ipse vsus fuerit vno, vel altero dicendi modo: quia in sacra Scriptura vterque habetur. Quamquam enim ipse alterutro tantum dicendi modo vsus fuerit, tamen cum idem sit sensus, salua historiæ veritate, potuit illius factum vtroque modo referri: verisimile autem est, vsum fuisse voce [calicis] quia præter Lucam & Paulum, traditio Apostolica hoc magis indicat.

Tandem quæres: Quid si mutatio fiat in illa verba Luc. Hic est calix nouū testamentum in sanguine meo, vel, vt Paul. dixit, Hic calix nouū testamentum est in meo sanguine? Aliquibus n. videtur hæc mutatio substantialis, & illa verba nō sufficere, quia nō videntur Dubium.

dentur significare conuersionem, neque in illis videtur affirmari de hoc contento in calice, quod sit sanguis Christi, sed quod sit testamentum, quod videtur esse quid extrinsecum & metaphoricum. Nihilominus censeo verius esse, illam mutationem non esse substantialem, sed formam à Luca & Paulo positam, esse in rigore sufficientem: quia, vt sæpe dixi, verisimilius est, quemlibet Euangelistam, & Paulum retulisse ritum essentialem, præsertim cum Paulus dicat, se referre traditionem, quam, qui seruauerit, verum sacramentum conficiet, iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem. Item quia, reuera, sensus illorum verborum est idē in substantia, etsi aliquid accidentarium addatur: affirmatur n. in illa, p positione, hunc calicem esse sanguinem Christi, quo nouum testamentum stabilitum est, & cōfirmatum. Addo vero, graue esse peccatum, illam mutationem facere: tum, propter rationes nuper factas, tum propter nonnullum periculum: tum deniq; quia licet Euangelista referendo historiam, interponat illā particulam (testamentum) inter essentialia verba, quia magis refert modo historico, quam rituali, tamen in ritu sacrificandi non licet mutare ordinem, & cōtextum verborum essentialium, quem Ecclesia seruat.

Solutio.

SECTIO III.

Vtrum Ecclesia conuenienter addiderit huic formæ aliquas particulas.

RAtio dubitandi esse potest, quia non omnia illa verba habentur in Euangelio. Item quia, vt diximus, non omnia sunt essentialia: ergo non debuerūt coniungi cum forma essentiali, & præsertim sub eodem tenore, & ritu.

Dicendum vero est, primò, omnia illa verba esse prolata à Christo. Hæc est communis sententia, & mihi certa, etsi illam in dubium reuocet Palacius distinct. 8. quæst. 1. Tenet D. Thom. hic, Alens. 4. parte, quæst. 33. art. 1. Bonauent. Scot. Palud. & reliqui Doctores, distinct. 8. & fere omnes Theologi citati in sectione secunda. Durandus lib. 4. Ratio, capitul. 41. idem significat, licet non expresse affirmet Innocentius in capitulo Cum Marthæ. de celebratione Missarum. Vbi inquit, licet non omnia illa verba ab Euangelistis referantur, referri tamen fere omnia, & cætera traditione constare, esse dicta à Christo. Quod etiam confirmat Canon. Missæ illis verbis: Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix, &cæt. vbi omnia verba subsequentia referuntur, vt dicta à Christo. Hoc igitur certum est. An vero dicta fuerint eo ordine, quo in Canone proferuntur, non est certum: quia neque scriptum est, neque traditum: neque oportet, vt quæ referuntur, eodem ordine gesta sint. Vnde & Euangelistæ in ordine referendi hæc & alia verba, varij sunt, & Clemens Papa loco supra citato, illo ordine indicat fuisse dicta: ergo hoc ad veritatem & substantiam mysterij non refert.

Omnia verba quæ concilio vniuersali proferuntur Ecclesia, à Christo Domino in eadē actione sunt prolata. *Palac. D. Thom. Alens. Bonauent. Scotus. Paludan. Durand.*

Dico secundo, illa omnia verba conuenienter fuisse coniuncta in forma consecrationis. Est etiam certa conclusio, quæ primo sufficienter probatur ex vsu Ecclesiæ. Secundo, in formis aliorum sacramentorum interdum aliquid adiungitur ad maiorem ornatum, vel expressiorem significationem: vt in forma absolutionis adiungi solet inuocatio Trinitatis, & similiter in forma Extremæ vnctionis adduntur aliquæ particulæ. Tertio, quia illa omnia sunt verba Christi, & magis explicant effectum, dignitatem, & excellentiam huius sacramenti, & sacrificij: vt recte hic explicat Diuus Thomas in solutionibus argumentorum: & Alensis supra, articulo quarto. Et declaratur breuiter discurrendo per singula verba.

Omnia hæc verba sunt conuenienter posita in forma consecrationis.

Alens.

Prima ergo particula est: Noui & æterni testamenti: quę dupliciter exponi potest. Primo, hunc esse sanguinem Christi, quo nouum testamentum firmatum est: quia, vt dicitur ad Heb. 9. Neq; per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta: & ideo Noui testamenti mediator est: vbi n. testamentum est, mors necesse est, intercedat testatoris. Secunda expositio colligitur ex eisdem verbis Pauli: testamētum n. nouum dicitur promissio æternæ hæreditatis, iuxta illud: Noui testamēti mediator est, vt repromissionē accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Nam in testamento veteri, quatenus tale erat, præcipue fiebāt temporales promissiones: in nouo autem factum est nouum quoddam promissionis genus: & ideo nouum testamētum dicitur. Quia homines interius renouat. Dicitur autem æternum, & quia æterna bona promittit, & quia hoc testamētum & sacrificium sanguinis Christi, quo firmatū est, vsq; ad finem sæculi durabit: neq; illi alia lex, aut sacrificij genus succedat: & propterea hic sanguis dicitur esse noui testamenti, quia hoc sacrificium proprium est nouæ legis, & non est sanguis hircorum, aut vitulorum, sicut erat in sacrificiis veteris legis.

Singulatim explicantur verba additæ formæ sacris. Heb. 9.

Secunda particula est (Mysterium fidei) In qua primum indicatur, hoc sacramētum esse vnum ex mysteriis fidei maxime reconditis & abditis: in quo aliud videtur, aliud sub speciebus latet. Vnde hæc particula additur in fine consecrationis totius sacramēti, ad altitudinem huius sacramenti explicandam: vel certe, quia in consecratione sanguinis expressius repræsentatur passio Christi, quæ est maximum mysterium à sæculis absconditum, & in omnibus veteribus sacrificiis præfiguratum: in hoc vero, quoad rem oblatam, vere ac realiter contentum, quoad ipsam vero effusionem sanguinis, mirabiliter repræsentatum.

Tertia particula est: Qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. De quibus verbis nonnulla sunt in superioribus dicta: an, scilic. legendum sit (effunditur) vel (effundetur) & an explicandum sit de effusione cruenta in passione, vel desacramentali. Et diximus, proprium, & litteralem sensum esse de reali effusione facta in passione: quo posito, difficiles sunt illæ particulæ: Qui pro vobis, & pro multis. Et communis expositio esse videtur, per illas non explicari sufficientiam, sed efficaciam passionis Christi: & ideo dicitur (pro vobis) scilicet, qui præsentes estis (& pro multis) id est, pro aliis etiam electis, & prædestinatis. Ita exponunt Paludanus, Richardus, & alij, vt habetur hæc expositio in Catechismo Pij V. & ratio adiungi potest, quia hoc sacrificium incruentum, institutum est ad applicandum meritum & valorem passionis Christi: applicatio autem magis pertinet ad efficaciam, quam ad sufficientiam: & ideo illa potius per hæc verba significata est. Sed contra hoc obstare potest, quia, si illa particula (pro vobis) referatur ad præsentes Apostolos, inter eos erat Iudas reprobus: ergo non potest significare efficaciam, sed sufficientiam. Et ideo alij ita concedunt, quibus fauent Chrysostomus, & Theophylactus, dum ita exponūt (pro vobis) scilicet, discipulis meis, qui præsentes estis, & (pro multis) id est, pro aliis omnibus: nam omnes etiam multi sunt. Vel aliter cum Diuo Thoma (pro vobis) id est, p Sacerdotibus, qui offerūt (& pro multis) id est, pro laicis omnibus, pro quib. offertur. Vel aliter (pro vobis) id est, Iudæis, ex quib. Apostoli erant (& pro multis) id est, pro gentibus, ex quibus maiori ex parte erat Ecclesia congreganda. Quæ omnes expositiones accommodari possunt, siue intelligamus, hic esse sermonem de effusione sanguinis Christi, quoad sufficientiam: quod est valde probabile: siue, quoad efficaciam tantum, quod frequentius Scholastici docent. Et defendi etiam potest, dicēdo [pro vobis] non supponere

ponere pro omnibus Apostolis præsentibus, sed pro electis, quibus reuera, sanguis Christi profuturus erat.

ARTICVLVS IV.

Vtrum prædictis verbis formarum insit aliqua vis creata, effectiua consecrationis.

Inf ar. 5. cor. Et 4 d. 1. q. 1. art 4 q 2 & d 8 q 2. ar. 3. & dist 10. in expos lit. ad 6 & 7. Art. 2. & 3 Li & ortho. fil c 14 circ. medium. 1 p. q 110 ar. 4.

AD *quartum sic proceditur. Videtur, quod prædictis verbis † formarum non insit aliqua vis creata, effectiua consecrationis. Dicit enim Damascenus * in quarto libro. Tota virtute Spiritus sancti fit conuersio panis in corpus* CHRISTI, *sed virtus Spiritus sancti est virtus increata: Ergo nulla virtute creata horum verborum conficitur hoc sacramentum.*

2. *Præterea, Opera miraculosa non fiunt aliqua virtute creata, sed sola virtute diuina, vt in prima parte habitum est. * Sed conuersio panis, & vini, in corpus & sanguinem Christi, est opus non minus miraculosum, quam creatio rerum, vel etiam formatio corporis Christi in vtero virginali, quæ quidem nulla virtute creata fieri potuerunt. Ergo neque hoc sacramentum consecratur aliqua virtute creata dictorum verborum.*

Posita in ar. 2. & 3 in argum 1. q 75. art. 7.

3. *Præterea, Prædicta verba* × *non sunt simplicia, sed ex multis composita nec simul, sed successiuè proferuntur. Cõuersio autem prædicta (vt supra dictum est*) fit in instanti, vnde oportet, quod fiat per simplicem virtutem. Non ergo fit per virtutem horum verborum.*

Li 4 c 4. ante med to 4.

*Sed contra est, quod Ambrosius * dicit in libro de Sacramentis. Si tanta est vis in sermone Domini* IESV, *vt inciperent esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, vt sint, quæ erant, & in aliud commutentur. Et sic quod erat panis ante consecrationem iam corpus Christi est post consecrationem, quia sermo* CHRISTI *in aliam creaturam mutat.*

Art. 2 & 3. posit is in argum. 1. q 62. ar 1. 3. 4.

RESPONDEO *dicendum, quod quidam dixerunt, nullam virtutem creatam esse, nec in prædictis verbis * ad transsubstantionem faciendam nec etiam in alijs sacramentorum formis, vel etiam in ipsis sacramentis ad inducendos sacramentorum effectus. Quod (sicut supra habitum est*) & dictis Sanctorum repugnat, & derogat dignitati sacramentorum nouæ legis. Vnde, cum hoc sacramentum sit præ cæteris dignius (sicut supra dictum est*) consequens est, quod in verbis formalibus huius sacramenti, sit quædam virtus creata ad conuersionem huius sacramenti faciendam: instrumentaliter tamen sicut & in alijs sacramentis, sicut supra dictum est. * Cum enim hæc verba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato consequuntur virtutem instrumentalem à Christo, sicut & cætera eius facta, vel dicta habent instrumentaliter salutiferam virtutem, vt supra dictum est. **

q. 65, ar 3. , q 52. ar 1. & 4. q 62. ar. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, sola virtute Spiritus sancti panem in corpus Christi conuerti, non excluditur virtus instrumentalis, quæ est in forma huius sacramenti, sicut cum dicitur, solus faber facit cultellum, non excluditur virtus materiæ.

Ad secundum dicendum, quod opera miraculosa, nulla creatura potest facere, quasi agens principale, potest tamen ea facere instrumentaliter sicut ipse tactus manus CHRISTI *sanauit leprosum. Et per hunc modum verba Christi conuertunt panem in corpus Christi. Quod quidem fieri non potuit in conceptione corporis Christi, qua corpus Christi formabatur, vt aliquid à corpore Christi procedens haberet instrumentalem virtutem ad ipsius corporis formationem. In creatione etiam non fuit aliquod extremum, in quod instrumentalis actio creaturæ posset terminari, vnde non est simile.*

Posita in ar 2 & 3 in a. 1.

*Ad tertium dicendum, quod prædicta verba, * quibus fit consecratio, sacramentaliter operantur. Vnde vis conuersiua, quæ est in formis horum sacramentorum, consequitur significationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur: Et ideo in vltimo instanti prolationis verborum, prædicta verba consequuntur hanc virtutem, in ordine tamen ad præcedentia. Et hæc virtus est simplex, ratione simplicis significati, licet in ipsis verbis exterius prolatis, sit quædam compositio.*

COMMENTARIVS.

Sententia Thom. in qua verba tam efficiant. nam consecrationis.

HÆc quæstio dupliciter intelligi potest, primo de vi verborum, an sit res aliqua, vel qualitas, superaddita ipsis. Secundo absolute de virtute efficiente verborum, id est, an vere & realiter efficiant. Priorem sensum indicare videntur verba tituli articuli, posterior autem est verus, & in eo intelligenda est resolutio D. Thomæ affirmantis, esse in his verbis virtutem effectiuam consecrationis, idem enim censet D. Thomas de hac forma, quod de omnibus aliis sacramentis nouæ legis, & de formis eorum, de quibus in superioribus explicuimus, quid D. Thom. censuerit.

In solutione ad secundum duo notando sunt. Primum est, quod Diuus Thomas ait, non potuisse in conceptione Christi aliquid concurrere ad ipsius Christi formationem. Duo enim in illa conceptione intelligi possunt: primum est dispositio & organizatio, vsque ad animæ introductionem: secundum est vnio ad verbum. Primum licet, quoad modum miraculose factum sit, quoad terminum vero totum fuit naturale: & ita fieri potest, vt aliqua causa secunda effectiuè ad illud concurrerit, non quidem, vt instrumentum eiusdem corporis Christi, sed, vel vt causa secunda, quæ aliquid in eo instante operari poterat saltem dispositiue, vel vt instrumentum à Deo eleuatum. Secundum, scilicet, vnio ad verbum, fieri non potuit à causa secunda proprie: existimo tamen non repugnare fieri à creatura, vt ab instrumento Dei: nec Diuus Thomas hoc loco id negat: sed solum, potuisse creaturam, vt instrumentum humanitatis Christi, concurrere ad conceptionem & formationem corporis sui: fieri enim non potest, vt aliqua res cõcurrat ad suam absolutam, seu primariam productionem, vt etiam in superioribus dictum est. Secundo est in eadem solutione aduertendum: Diuum Thomam obiter attingere differentiam inter instrumentum transsubstantiationis & creationis: quia in creatione, inquit, nihil extrinsecum supponitur, ad quod possit actio instrumenti terminari, seu in quo possit versari, sicut in transsubstantiatione supponitur panis. Quæ verba obscurissima esse videntur, quia actio instrumenti proprie & per se non terminatur ad extremum, quod definit esse, quod proprie est terminus à quo, sed ad extremum, quod incipit esse, quod est terminus ad quem, qui etiã in creatione reperitur. Quod vero in transsubstantiatione supponatur materia, ex qua, tanquam ex termino à quo, fiat aliud, non videtur referre, vt sit possibile instrumentum transsubstantiationis, non vero creationis: quia illa materia, quæ supponitur in transsubstantiatione, non est subiectum illius actionis, per quam fit terminus ad quem, sed illa actio est similis creationi sine subiecto, vt supra disputatum est. Quocirca existimo non posse assignari rationem sufficientem differentiæ, nisi negando instrumentum transsubstantiationis attingere proprium terminum transsubstantiationis, & actionem, per quam fit: de qua re dicimus statim, disputatione sequente.

In solutione ad 3. docet D. Thom. verba sacramentorum efficere in vltimo instanti prolationis: quæ res in materia sacramentorum in genere disputata est.

):(

ARTI-

ARTICVLVS V.

Vtrum prædictæ locutiones sint veræ.

4 d 8 q. 2. ar. 3 q. 4. AD quintum sic proceditur. Videtur, quod prædictæ locutiones non sint veræ. Cum enim dicitur: hoc est corpus meum, ly hoc est demonstrativum substantiæ. Sed secundum prædicta, quando profertur hoc pronomen, hoc, adhuc est ibi substantia panis, quia transsubstantiatio fit in vltimo instanti prolationis verborum. * Sed hæc est falsa, panis est corpus Christi: ergo & hæc est falsa, hoc est corpus meum. Artic. 2.

2. Præterea: Hoc pronomen, hoc, facit demonstrationem ad sensum. Sed species sensibiles, quæ sunt in hoc sacramento, neque sunt in ipsum corpus Christi, neque accidentia corporis Christi. Ergo hæc locutio non potest esse vera, hoc est corpus meum.

In præced. 3. Præterea, Hæc verba (sicut dictum est*) sua significatione efficiunt conuersionem panis in corpus Christi. Sed causa effectiua præintelligitur effectui. Ergo significat o horum verborum præintelligitur conuersio panis in corpus CHRISTI. Sed ante conuersionem hæc est falsa: hoc est corpus meum: Ergo simpliciter est iudicandum, quod sit falsa. Et eadem ratione de hac locutione. hic est calix sanguinis mei, & cætera.

Sed contra est, quod hæc verba proferuntur ex persona Christi, qui de se dicit, Ioan. 14. Ego sum veritas.

Respondeo dicendum, quod circa hoc multiplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quod in hac locutione, hoc est corpus meum, hæc dictio, hoc, importat demonstrationem vt conceptam, & non vt exercitam, quia tota ista locutio sumitur materialiter, cum recitatiue proferatur. Recitat enim Sacerdos, CHRISTVM dixisse, hoc est corpus meum. Sed hoc stare non potest, quia secundum hoc, verba hæc non applicarentur ad materiam corporalem præsentem, & ita non perficeretur Sacramentum: dicit enim Augustinus super Ioannem: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Tract 80. in Ioan. à med. Et præterea ex hoc totaliter non euitatur difficultas huius quæstionis, quia eadem rationes manent circa primam prolationem, quia CHRISTVS hæc verba protulit: quare manifestum est, quod non materialiter, sed significatiue sumebantur: & ideo dicendum est, quod etiam quando proferuntur à Sacerdote significatiue, & non tantum materialiter sumuntur. Nec obstat, quod Sacerdos ea recitatiue profert, quasi à CHRISTO dicta. Quia propter infinitam virtutem CHRISTI, sicut ex contactu carnis suæ vis regenerativa pertenuit non solum ad illas aquas, quæ CHRISTVM tetigerunt, sed ad omnes vbique terrarum, per omnia futura secula: ita etiam ex prolatione ipsius CHRISTI, hæc verba virtutem consecratiuam sunt consecuta, à quocunque Sacerdote dicantur, ac si Christus ea præsentialiter proferret. Et ideo alij dixerunt, quod hæc dictio, hoc, in hac locutione facit demonstrationem, non ad sensum, sed ad intellectum, vt sit sensus, hoc est corpus meum, id est. significatum per hoc est corpus meum. Sed nec hoc stare potest, quia cum in sacramentis, hoc efficiatur, quod significatur, non fieret per hanc formam, vt corpus Christi sit in hoc Sacramento secundum veritatem, sed solum sicut in signo, quod est hæreticum, vt supra dictum est. Q. 71 art. 1. * Et ideo alij dixerunt: quod hæc dictio, hoc, facit demonstrationem ad sensum: sed intelligitur hæc demonstratio non pro illo instanti locutionis, quo profertur hæc dictio; sed pro vltimo instanti locutionis. sicut cum aliquis dicit, nunc taceo, hoc aduerbium, nunc facit demonstrationem pro instanti immediate sequenti locutionem. Est enim sensus. statim his verbis dictis, taceo. Sed nec hoc stare potest, quia secundum hoc, huius locutionis esset sensus, corpus meum, est corpus meum. Quod prædicta locutio non facit: quia hoc fuit etiam ante prolationem verborum. Vnde nec hoc prædicta locutio significat. Et ideo aliter dicendum est, quod sicut prædictum est, * hæc Infra art. 3 & art. 4 quæst. ad 3.

locutio habet virtutem factiuam conuersionis panis in corpus CHRISTI. Et ideo comparatur ad alias locutiones, quæ habent solam vim significatiuam, & non factiuam, sicut comparatur conceptio intellectus practici, quæ est factiua rei, conceptioni intellectus nostri speculatiui, quæ est accepta à rebus. Nam voces sunt signa intellectuum secundum Philosophum. * Et ideo sicut correptio intellectus practici non præsupponit rem conceptam sed facit eam: ita veritas huius locutionis non præsupponit rem significatam, sed facit eam, sic enim se habet verbum Dei ad res factas per verbum. Hæc autem conuersio non fit successiue, sed in instanti, sicut dictum est. * Et ideo oportet quidem intelligere prædictam locutionem, secundum vltimum instans prolationis verborum, non tamen ita, quod præsupponatur ex parte subiecti, id quod est terminus conuersionis, scilicet, quod corpus CHRISTI sit corpus CHRISTI, neque etiam illud, quod fuit ante conuersionem, scilicet panis, sed id quod communiter se habet, quantum ad vtrumque, scilicet contentum in generali sub istis speciebus. Non enim faciunt hæc verba, quod corpus CHRISTI sit corpus CHRISTI, neque quod panis sit corpus Christi, sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi. Et ideo signanter non dicit Dominus, hic panis est corpus meum, quod esset secundum intellectum secundæ opinionis: neque, hoc corpus meum est corpus meum, quod esset secundum intellectum tertiæ opinionis, sed in generali hoc est corpus meum, nullo nomine appositio à parte subiecti, sed solo pronomine, quod significat substantiam in communi, sine qualitate, id est, formæ determinata. Li. 1 part. hab. in princ. lib. tom. 1. Art. 2. huius q. 8 q. 74. tom. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc dictio, hoc, demonstrat substantiam sed absque determinatione propriæ naturæ, sicut dictum est. In cor. art.

Ad secundum dicendum, quod hoc pronomen, hoc non demonstrat ipsa accidentia, sed substantiam, sub accidentibus contentam, quæ primo fuit panis, & postea est corpus Christi. Quod licet non informetur his accidentibus, tamen sub eis continetur.

Ad tertium dicendum, quod significatio huius locutionis præintelligitur rei significatæ ordine naturæ, sicut causa naturaliter est prior effectu. Non tamen ordine temporis, quia hæc causa simul habet secum suum effectum. Et hoc sufficit ad veritatem locutionis.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli superius disputatione 85. tractata à nobis est, quia est communis vtrique formæ huius Sacramenti, & ibi explicuimus etiam hunc articulum. In quo D. Thom. primum reijcit opiniones asserentes, vel verba harum formarum referri tantum materialiter, vel pronomen (hoc) demonstrare id, quod significatur per panem, vel demonstrare corpus CHRISTI absolute & simpliciter: ac tandem concludit, locutiones esse veras & effectiuas suæ veritatis: & in eis pronomen demonstrare contentum sub speciebus. Quæ omnia in superioribus explicata sunt. Et iuxta supra dicta intelligenda sunt, quæ Diuus Thomas dicit in solutione ad 1. demonstrari, scilicet per pronomen (hoc) substantiam sub accidentibus contentam, quæ primo fuit panis, postea corpus CHRISTI: non enim est intelligendum, signare rem aliquam communem: nec solam rationem communem: sed rem singularem sub ratione communi, & ita quoad hanc rationem communem dicitur substantia contenta, prius fuisse panis, deinde corpus CHRISTI, non vero quoad rem, quæ in termino actionis demonstratur.

)o((

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum forma consecrationis panis consequatur suum effectum, antequam perficiatur forma consecrationis vini.

4.d.8.q.2.ar.4.q.2.& d.11.q.2.ar.1.q.1.ad 4. Et 1.co.11.lo.6.co.1.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod forma consecrationis panis non consequatur suum effectum, quousque perficiatur forma cõsecrationis vini. Sicut enim per consecrationem panis incipit esse corpus Christi sub hoc sacramẽto, ita per consecrationem vini incipit esse sanguis. Si ergo verba consecrationis panis haberent suum effectum ante cõsecrationem vini, sequeretur, quod in hoc sacramento inciperet esse corpus Christi* * *fine sanguine, quod est inconueniens.*

Alias exangue.

2. *Præterea: Vnum Sacramentum, vnum habet complementum: vnde licet in Baptismo sint tres immersiones, non tamen prima immersio consequitur suum effectum, quousque tertia fuerit terminata. Sed totum hoc Sacramentum est vnum, vt supra dictum est.* * *Ergo verba, quibus consecratur panis, non consequuntur suum effectum sine verbis sacramentalibus, quibus consecratur vinum.*

Q.73.ar.5.

3. *Præterea, in ipsa forma consecrationis panis, sunt plura verba, quorum prima non consequuntur effectum, nisi prolato vltimo sicut dictum est.* * *Ergo pari ratione, nec verba, quibus consecratur corpus Christi habent effectum, nisi prolatis verbis, quibus sanguis Christi consecratur.*

Art 4 huius quæst. ad 3.

Sed contra est, quod statim dictis verbis consecrationis panis, hostia consecrata proponitur populo adoranda. Quod non fieret, si non esset ibi corpus Christi: quia sic ad idololatriam pertineret. Ergo verba consecrationis panis suum effectum consequuntur, antequam proferantur verba consecrationis vini.

RESPONDEO dicendum, quod quidam Doctores dixerunt, quod ha duæ formæ, scilicet, consecrationis panis & vini se inuicem expectant in agendo, ita, scilic. quod prima non perficit suum effectum, antequam proferatur secunda. Sed hoc stare non potest, quia (sicut dictum est) ad veritatem huius locutionis, hoc est corpus meum, requiritur præter verbum præsentis temporis, quod res significata simul tempore sit cum ipsa significatione locutionis: alioquin si in futurum expectaretur res significata, apponeretur verbum futuri temporis, non autem verbum præsentis, ita, scil. quod non diceretur, hoc est corpus meum, sed hoc erit corpus meum. Significatio autem huius locutionis completur statim, completa locutione horum verborum, & ideo oportet rem significatam statim adesse. Quæ quidem est effectus huius sacramenti: alioquin locutio non esset vera. Est etiam hæc positio contra ritum Ecclesiæ, quæ statim post prolationem verborum, corpus Christi adorat. Vnde dicendum est, quod prima forma non expectat secundam in agendo, sed statim habet suum effectum.*

Art.2 & 5. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quod ex hac ratione videntur fuisse decepti, qui prædictam * *positionem posuerunt. Vnde intelligendum est, quod facta consecratione panis est quidem corpus Christi ibi ex vi Sacramenti, & sanguis ex reali concomitantia: sed postmodum per consecrationem vini fit ibi è conuerso, sanguis Christi ex vi sacramenti: corpus autem ex reali concomitantia. Ita, quod totus Christus est sub vtraque specie, sicut supra dictum est.*

Positam initio corp.

Q.76.art.1. & 2.

Ad secundum dicendum, quod hoc Sacramentum est vnum perfectione (sicut supra dictum est) in quantum, scilic. constituitur ex duobus, scil. cibo & potu: quorum vtrumq; per se habet suam perfectionem. Sed tres immersiones Baptismi ordinantur ad vnum simplicem effectum. Et ideo nõ est simile.*

Q.78.ar.2

Ad tertium dicendum, quod diuersa verba, quæ sunt in forma consecrationis panis, constituunt veritatem vnius locutionis, non autem verba diuersarum formarum. Et ideo non est simile.

Litera D. Thom. est perspicua, res vero ipsa satis disputata est supra disputat. 45. cum de materia remota huius Sacramenti ageremus.

DISPVTATIO LXI.

De causa efficiente Sacramenti Eucharistiæ, & efficacia formæ, ac ministri.

EXplicuimus hactenus institutionem, & essentiam huius Sacramenti, superest, vt de causis & effectibus eius dicamus. Ex causis autem sola efficiens proxima explicanda superest: materialis enim & formalis simul cum essentia Sacramenti explicatæ sunt: finalis vero partim declarata est in superioribus, vbi rationes huius institutionis & præsentiæ Christi reddidimus: partim explicabitur simul cũ effectu, cum quo fere coincidit. De causa autem efficiente principali, quæ est Deus, & de organo illi coniuncto, quod est Christi humanitas, nihil superest dicendum præter ea, quæ supra dicta sunt de sacramentis in genere: & de dependentia corporis Christi, prout est in hoc sacramento, à se ipso, prout est in propria specie. Solum ergo superest dicamus de verbis sacramentalibus, quæ sunt veluti proxima causa efficiens huius Sacramenti: quod optime in hunc locum cadit, vt post explicatam huius formæ substantiam eiusdem efficaciam declaremus. Est enim singulare in hoc Sacramento, vt eadem verba, quæ sunt forma eius, sint principium consecrationis materiæ, qua hoc Sacramentum perficitur: & ita etiam simul explicabimus & causam sacramenti, & effectum formæ eiusdem Sacramenti, qui omnino distinctus est ab effectu, qui postea fit à Sacramento, quando ad vsum applicatur: cum autem in verbis nihil supernaturale fiat, non est necesse specialem eorum causam explicare: non habent enim aliam præter eam, quam habere solent verba humana. Quia vero hæc verba, non à quolibet homine prolata, sed iuxta Christi institutionem sunt verba sacramentalia, & efficacia ad efficiendum sacramentum: ideo ad explicandum exacte hanc efficientiam, necesse est nonnulla attingere de ministro, à quo necesse est, hæc verba proferri, vt efficacia sint. Nam, licet D. Thom. infra quæstione 82. de ministro disputet, tamen hoc loco pauca ex illis attingemus, quæ ad substantiam declarandam videbuntur necessaria: reliqua vero, quæ pertinent ad ministrum sacrificij, vt sic, vel ad partem moralem & præcepta, quæ in ministrum cadunt, inferius suo ordine tractabuntur.

Disput 29 de Euchar.

SECTIO I.

Vtrum verba consecrationis sint causa physica præsentiæ corporis Christi in hoc Sacramento.

DIximus in superioribus, duas actiones concurrere ad efficiendum hoc Sacramentum, alteram circa corpus CHRISTI, vt hic esse incipiat: alteram circa accidentia, seu circa panem, vt hinc expellatur. Vt ergo distincte explicemus efficaciam horum verborum, de vtraque actione figillatim dicemus. Et suppono, nullum Catholicum dubitare, quin verba aliquo modo efficiant totum hunc effectum: quia, illis prolatis, infallibiliter fit effectus, vnde quasi applicant virtutem diuinam ad illam efficiendum. Quæstio ergo est de propria efficientia physica, & quidem Theologi, qui negant cæteris sacramentis efficientiam gratiæ, maiori ratione negabunt his verbis hanc efficaciam: quia, vel est maior, vel certe æqualis ratio, vt videbimus. In hac præterea sententia videtur esse Diuus Thomas in 3. Thom. distinctio. 1. quæstio. 1. articulo 4. quæstiunc. 1. ad 6. vbi distinguit duo in transsubstantione, & termi-

num

num à quo, & ad quē: vt dicit, quamuis verba attingant recessum à termino à quo, non tamen accessum ad terminum ad quem, & distinctione octaua, quæstione secunda, articulo. 3. ad 5. dicit, totam actionem verborum versari circa substantiam panis, non tamē attingere terminum ad quem. Quam sententiam sequitur Capreolus eadem distinctione 1. quæst. 1. Ad 1. Aureol. contra 3. conclus. & distinctione 8. articulo. 3. ad 3. Scoti contra 3. conclus. Bonauent. etiam distinctione 10. articulo 1. quæstione. 3. negat, verba efficere Corpus Christi hic. Idem Gabr. lect. 47. in Canon. Abul. in cap. Matth. 17. quæst. 119. Catherin. opusc. 1. de verb. consecrat. in fine, & alii recentiores; & possunt pro hac sententia adduci nonnulla Sanctorum testimonia. Damasc. libr. 4. cap. 14. soli Spiritui sancto tribuit actionem hanc, qua Christi Corpus conficitur, & comparat cum conceptione Verbi Dei ex Virgine: nam sicut ibi ad præsentiam verborum, quibus B. Virgo consensum suum expressit Spiritus sanctus corpus Christi condidit: Ita hic prolatis à Sacerdote verbis, Spiritus sanctus corpus Christi consecrat. Chrys. homil. 2. de prodit. Iudę: Sacerdotis ore verba proferuntur, sed Dei virtute consecrantur & gratia. & homil. 83. in Matth. Non sunt humanæ virtutis opera: qui tunc in illa cœna confecit, ipse quoque nunc operatur, ipse perficit, ministrorum ordinem tenemus, qui vero hæc sanctificat, & transmutat, ipse est. Et infra. Non enim illam Christus, hanc homo quisq; facit, sed vtramq; ipse Christus, Amb. l. 4. de sac. ea. 4. prius dicit: Hoc sacramentum confici sermone Dñi Iesu. Statim vero inquirens, quis sit hic sermo, respōdet, esse illum, quo creata sunt omnia. Sentit ergo, solo diuino imperio, & voluntate cōfici hoc sacramentum. Ratione potest confirmari: primo, quia hoc sufficit ad veritatem verborum & huius sacramenti; & non est necesse, multiplicare miracula, & difficultates sine necessitate. Secundo, quia vt supra dictum est actio, qua hic fit corpus Christi, est sine subiecto, & similis creationi, non ergo potest per verba fieri magis, quā creatio. Tertio: quia, si verba concurrerent effectiue, etiam humanitas Christi haberet similem, efficientiam: quia verba sunt veluti instrumentum ipsius humanitatis: ergo humanitas efficeret se ipsam; quod videtur aperte repugnare.

Capr. Bonau. Gabr. Abul. Cathar. Chrys. Damasc. Aug. Ambros.

Dico primo, verba virtute sua perficere conuersionem & consecrationem. Hæc est sententia Theologorum, quos statim referam. Et fauet Concilium Florent. & Trident. sess. 13. capit. 3. quæ hoc modo loquuntur. Neque aliter loquuntur antiqui Patres: Damascenus enim supra, ita tribuit hanc actionem Spiritui sancto, vt simul dicat, verba Christi esse efficacia: & similiter Chrysostomus dicit, his verbis confici hoc sacramentum: & ibidem comparat & æquat efficientiam horum verborum cum efficientia aquæ baptismi: ibidem etiam expresse dicit, Christum in nocte cœnæ effecisse hoc mysterium: & nunc etiam efficere per verba ministrorum, qui in persona Christi loquuntur. Manifestior est sententia Ambrosii, qui sæpe repetit, sermonem Christi esse efficacem: & quamuis comparet hoc verbum cum verbo Dei, quo creauit mundum: non tamen excludit efficaciam verbi sensibilis, sed potius illo exemplo declarat: omne Christi verbum esse efficax, & habere vim operandi, Augustinus 2. contra Faust, ca. 3. Panis inquit: certa consecratione mysticus fit nobis. Præterea supra disputatio. 58. cum ageremus de verbis formæ, multas similes Sanct. locutiones retulimus: & alias disputatione secūda tractantes de actione, qua hic constituitur corpus Christi. Quæ omnes fundamentū habent in verbis Christi: Hoc facite in meā commemorationem. Nam illud verbum tāntundem valet, ac si diceret: Consecrate, offerte, sumite, distribuite, vt Sancti omnes exponūt, vt eleganter tractat Paschas. l. de hoc sacra. capi. 15. ergo ministri huius sacramenti vere faciunt consecrationem: non autem faciunt, nisi per verba; ergo verba efficiunt consecrationem, & conuersionem panis in corpus Christi. Tandem simpliciter est de fide, sacramenta nouæ Legis esse causas gratiæ, & efficere, quod significant: ergo proportionali modo idem absolute dicendum est de forma huius sacramenti; efficere, nimirum, quod significat; & consequenter efficere consecrationem, & conuersionem panis in corpus, & vini in sanguinem.

Verba suam virtute efficiunt conuersionem & consecrationem. Florent. Trid. Damasc.

Probabilius est physice verba concurrere ad præd ictum effectū.

Dico secundo, probabilius esse, hæc verba proprie per se ac physice concurrere ad hunc consecrationis effectum. Ita sentit Diuus Thomas hic, & Alexander quarta parte, quæstione vigesimaquarta, membro 1. articulo secundo, Albertus distinctione octaua, articulo sexto. Caietanus, Soto, & reliqui, qui sacramenta constituunt causas physicas. Et confirmari potest hæc conclusio ex omnibus dictis in genere de efficacia sacramentorum: quia, si in aliis sacramentis verba sunt operatiua, cur non in hoc, quod est omnium maximum ac nobilissimum? Neque n. in eo est maior repugnantia: quia, vt ibidem diximus, non repugnat dari instrumentum creationis, vt ēt conuincit sacramentorum efficientia. Neq; operis excellētia aut difficultas sufficit, vt hoc negetur: quin, si in re non est repugnantia, potius propter hanc causam ita asserendum est: præsertim cum in hoc sensu magis proprie ac perfectius verba Scripturæ & Sanctorum intelligantur. Præterea in priori tomo late ostēdimus: humanitatem Christi, quando miracula operabatur, facto aut verbo suo proprie ac physice ipsa effecisse: ergo eadē, vel maiori ratione, quando in nocte cœnæ confecit hoc sacramentum, proprie ac physice illud est operatus. Dicunt autem Sancti, eandem efficaciam habere hoc verbum, quoties in persona eius & ex præcepto illius profertur: ergo.

Verba physice efficiunt corpus Christi in hoc sacramento,

Dico tertio, hæc verba physice efficere corpus Christi, seu præsentiam eius in hoc sacramento. Hæc conclusio est conformis citatis authoribus: & videtur sequi ex duabus præcedentibus. Primo, quia verba efficiunt totum, quod significant, significant autem realem præsentiam corporis Christi. Secundo, quia alias non efficiunt transsubstantiationem: neque conuersionem: quia quod non attingit terminum ad quem alicuius actionis, non potest efficere talem actionem. Quomodo enim verba conuerterent panem in corpus Christi, si efficacitate sua nō possunt illud attingere? Respondent Capreolus & alii, sicut sacramenta dicuntur efficere gratiam, non quia illā attingant, sed quia efficiunt characterem, vel ornatū quendam, qui est dispositio ad gratiam, ita dici, hæc verba efficere conuersionem, & transsubstantiationem, quia efficiunt quandam & dispositionem ad illam, expellendo substantiā panis; licet nō attingant ipsum corpus Christi. Sed primo, exemplū, quod adducitur de ornatu, falsum est & improbabile: & licet verum esset, sicut verum est, in quibusdam Sacramentis dari characterem, tamen sola efficientia illius non satis esset, vt sacramenta dicerentur efficere gratiam, si illam non attingerent: quæ omnia supra probata sunt, cum ageremus de sacramentis in genere. Præterea, si verba non attingūt corpus Christi, quod directe ac proprie significant, gratis dicitur, attingere accidētia panis, vel excludere substantiam, cum hoc ēt supernaturale sit, & eandem difficultatē habeat, vt infra videbimus. Tandē, nulla in hoc specialis repugnantia, aut difficultas. Nam quæ adduci potest de creatione, seu de actione sine subiecto, à me facile expeditur: quia existimo, nō repugnare dari instrumentum creationis: neq; aliter puto posse hanc sententiam sustineri, suppositis his, quæ supra de transsubstantiatione diximus. Nam, si quis diceret transsubstantiationem fieri per solam actionem adductiuam, posset aliquam rationem differentiæ assignare: quamquam aliunde posset vrgeri difficultas,

Impugnatur

ex par-

ex parte actionis præuiæ instrumenti, quia, vel necessaria est, vt instrumentum posit eleuari, vel non. Si non, poterit ergo creatura esse instrumentum creationis, quia solum ponitur repugnantia in defectu actionis præuiæ: si vero illa est necessaria, nihil hic poterunt efficere verba: quia nō habent actionem præuiam. Respondent aliqui, habere verba significationem propriam: & hanc satis esse per modum actionis præuiæ. Sed hoc nihil refert, quia significatio tãtum est quid rationis, vel quædam extrinseca denominatio: & idem dici posset de instrumento creationis. Alij vero dicunt, verba habere actionem præuiã, quia possunt species intẽtionales multiplicare in auditu. Sed refellitur eodem modo: tum, quia hęc actio est impertinens: non n. versatur circa panem, neque circa corpus Christi: tum etiam, quia idem potest dici de instrumento creationis. Et idem est de aliorum responsione; qui dicunt ipsam prolationem verborũ esse actionem præuiam ministri: nam quidqd sit de hoc modo loquendi, idem dici potest de creatione. Censeo igitur, in instrumentis diuinis non esse necessariam actionem præuiam, atque adeo posse vsque ad creationem extendi.

Alia vero specialis difficultas de modo, quo Christus alibi existens concurrit ad effectionem seu cõsecrationem sui corporis, in alio loco supra dis. 12. tractata est, & expedita, suppositan. existentia rei per actionem totalem, & independentem ab ipsa, nõ implicat contradictionẽ, posse per aliam actionem conseruare se ipsam, vt ibi latius explicauimus. Quibus vnum solũ addendum occurrit: fere idem necessario dicendum esse in opinione eorum, qui dicunt, verba tantum esse causam moralem, seu conditionem sine qua non, quia negari non potest, quin hæc causalitas verborum, qualiscunq; illa sit, supponat existentiam Christi in propria specie: qa ab illius meritis & institutione manat; ergo Christus vt realiter præexistens & operans, est causa suæ existentiæ in hoc sacramento: ergo eadem ratione potest esse causa physica, quia in hoc genere causalitatis non est alia repugnantia nisi præexistentia. Dices, ad consecrationem, prout nunc fit, non præsupponi Christum, vt præexistentẽ in hoc instãti ex vi talis causalitatis, & per se: sed supponi tantum extitisse aliquando. Sed contra vrgeo difficultatem in ipsa nocte cœnæ, quando ipsemet Christus protulit verba consecrationis, tunc n. pro eodem tempore necessaria erat existẽtia humanitatis Christi, quæ consecrationem ordine naturæ antecederet: quia verba physice pendebant ab illa, & ita consecratio, licet dicatur moraliter tantũ fieri à verbis, præsupponit tamen physicam causalitatem humanitatis in verba ipsa: & hoc satis est, vt humanitas præsupponatur ante verba ipsa, & ante consecrationem, ẽt pro illo instante, in quo fit, quia pro illo verbum consecratorium physice ab humanitate Christi pendebat: ergo in omni sententia, actio, qua fit hic corpus Christi, supponit existẽtiam eiusdem corporis, per aliam actionem totalem, & consequenter nõ repugnat actionem consecratiuam ab eodem corpore, vt præexistente oriri.

Sed inquiri potest, per quid agant verba. D. Thomas hic significat, agere per qualitatem ipsis inditam vt sit illis virtus agendi, idem distinctione 8. quæstio. 2. articul. 3. Alens. quæst. 34. membr. 1. & 2. Sed in materia de Incarnatione, & de sacramentis in genere saris multa diximus contra hanc qualitatem, quæ omnia hic applicari possunt. D. Thomas autem exponi potest, sicut à Caietano exponitur, quod in ipsis verbis est virtus, non quæ sit qualitas distincta, sed quæ sit potentia obedientialis ipsorum verborum eleuata, & sufficiente concursu ad agendum applicata, vt dictis locis late declarauimus.

Dubium. S. Thom. Alens. Solvitur.

SECTIO II.

Vtrum verba physice efficiendo, expellant substantiam panis.

RAtio dubitandi esse potest, quia verba non possunt effectiue expellere substantiam directe ac per se operando in ipsam substantiam panis: quia, cum illa substantia definat esse, non potest esse terminus per se alicuius actionis, neq; etiam possunt effectiue expellere consequenter, & introducẽdo corpus Christi; quia illi termini non sunt formaliter repugnantes, vt supra diximus: causa autem effectiue introducens rem aliquam, non expellit effectiue aliã, nisi quatenus illæ duæ res sunt formaliter inter se repugnantes: neq; etiam possunt illam expellere per actionem, quæ versetur circa accidentia panis: quia illa, vel est actio in subiecto: & sic supponit substantiã: vnde non potest esse destructiua illius: vel est actio extra subiectum, & ita erit per modum creationis: quæ repugnat instrumento creato. Et præterea non apparet, quomodo talis actio ita repugnet substantiæ, vt destruat illam.

In hac re Scotus, & alij qui dicunt, substantiam panis annihilari, consequenter negare tenentur, verba posse expellere substantiam panis per propriam ac physicam efficientiam: quia non existimant, panem definere ex vi alicuius actionis, aut rei incompossibilis ipsi: sed ex solo pacto Dei. Aliorum vero opinio est, verba quidem expellere effectiue substantiam, non per actionem, quæ versetur circa accidentia panis, sed per operationem, quæ est supra substantiam panis. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 8. q. 2. art. 2. ad 5. vbi dicit, verba consecrationis non esse causam eorum, quę sunt in termino ad quem, neq; quod accidentia sint sine subiecto: habere tamen operationem supra substantiam panis, quæ inde expellitur. Idem Capreolus ibi.

1. Sententia Scoti.

2. Thom.

Cap. Ledesma Zanfal. Zanfal.

Dicendum vero est primo, verba effectiue expellere substantiam panis. Hæc concluſ. est. D. Tho. Capreol. & aliorum, quos retuli sect. præcedente, præsertim Alberti. in 4. dist. 8. Et probanda est ex principiis positis in sect. præcedente. Primo, quia verba efficiunt conuersionem, vt Sancti docent, sed conuersio includit vtriusque termini mutationem, & transitum ab vno in alium: ergo. Secundo, quia verba efficiunt, quod significant, &, cum sint practice vera, efficiunt quidquid necessarium est ad suam veritatem, sed significant, hoc esse corpus Christi, & ad suã veritatem requirunt, vt nulla alia substantia sub his accidentibus contineatur: ergo hoc totum efficiunt. Tertio, quia hæc efficientia non repugnat, vt iam declarabimus.

Caiet. Ledesma Capreol. Alber. Bañez

Dico secundo: Non possunt verba expellere substantiam effectiue, nisi per aliquam actionem realem ex qua necessario & ex natura rei sequatur destructio substantiæ panis. Probatur, quia dupliciter potest causa efficiens rem aliquam destruere: primo, priuatiue, seu negatiue, suspendendo influxum, quo illa res conseruabatur in esse. Et hic modus, quamuis ad causam efficientem pertineat, tamen non tam est per efficientiam, quam per negationem efficientiæ: & in præsenti locum non habet: quia, cum substantia panis non pendeat effectiue à verbis, non potest definere esse per suspensionem influxus verborum, quia nullus erat. Alio ergo modo potest causa efficiens destruere aliquam rem, per actionem, licet, positiuam. Nec inter hos duos modos potest inueniri medium, cum contradictorie distinguantur: ergo, excluso priori modo à verbis consecrationis, si effectiue expellunt, necesse est, vt id faciant posteriori modo, id est, per actionem positiuam, quã ex natura rei consequatur desitio substantiæ, quia, si non sequitur ex natura rei, reuera, non sequitur ex vi talis causæ proprie ac physice efficientis, sed solum ex

lum ex pacto & lege Dei suspendentis influxum ad præsentiam eius.

Hæc actio expellitur substantia panis est illa qua accidentia per se constituuntur. Soto Ledesma.

Dico tertio; Hæc actio verborum, per quam expellitur substantia panis, non est alia, nisi illa, per quam talia accidentia, per se constituuntur, illa vero est sufficiens. Ita videtur sentire D. Th. hic & mutasse sententiam, quam in 4. docuerat, & ita significant Soto, Ledesma, & alij. Et probatur prior pars, quia in primis non potest esse actio, quæ ad substantiam, vel præsentiam corporis Christi terminatur, vt argumentum in principio factum probat, suppositis ijs, quæ de transsubstantiatione diximus. Neq; etiam potest esse actio, quæ in ipsa substantia panis versetur, quia hæc actio non est, nisi in ipso instanti consecrationis, quod instans est primum non esse substantiæ panis, & primum esse huius actionis: ergo nõ potest hæc actio in illa substantia recipi, aut circa illam versari. At enim esset circa illam, vt subiectum & hoc non, cum iam non sit illa substantia, quando incipit esse hæc actio: Vel vt circa terminum proprium; & hoc etiam dici non potest, quia ille terminus non est res positiua, sed defitio & carentia substantiæ, hæc autem non potest esse terminus actionis positiuæ, cum quo positiuo actio idem est realiter, & ad quam per se primo tendit: vnde repugnat, talem actionem directe versari circa terminum, quem destruit. Relinquitur ergo à sufficiente partium enumeratione, hanc actionem debere circa accidentia panis versari: quia ibi non potest alius positiuus terminus excogitari: sed per eam actionem non fit sola entitas eorum: quia non est cum illa incomposibilis substantia panis: fit igitur in eis modus ille, per quem talia accidentia per se constituuntur. Respondet Capreolus, actionem hanc esse illam, per quam accidentia separantur à subiecto, non vero eam, per quam per se constituuntur. Sed hæc duo inter se repugnant, quia separatio duarum rerum dupliciter fieri potest, primo destruendo omnino alteram ipsarum, sicut destruitur substantia, & hoc non potest per se primo fieri per actionem positiuam, sed necesse est, vt per eam fiat aliquis terminus, ex quo talis destructio sequatur, quem hic inquirimus. Alio modo fieri potest, dissoluendo modum vnionis, sicut hic fit ex parte accidentium, & de hoc redit eadem ratio: quia, cum hæc dissolutio vnionis, sit quædam priuatio, & quasi corruptio modi vnionis, non potest esse primo & per se terminus actionis positiuæ: neque potest effectiue fieri, nisi quatenus sequitur ex tali termino, si vero verba effectiue separant accidentia à substantia panis, priuant illa actuali inhærentia, quæ est modus vnionis ad substantiam: ergo faciunt in illis aliquid repugnans actuali inhærentiæ, quod nihil est, nisi esse per se: ergo non recte dicitur, verba effectiue separare accidentia, & non efficere, vt per se sint.

Capreol. Bustio. Reijcitur.

Sed statim hic sese insinuat difficultas, quia hoc esse per se accidentium, est etiam priuatio quædam, vnde redire potest eadem ratio facta. Sed de hac difficultate supra disputat. 56. diximus, hunc modum per se esse positiuum, quod argumento facto potest confirmari retorquendo illud: nam, si ille non est positiuus modus, vix intelligi potest, quomodo verba separent accidentia à substantia. Scio, dici posse, verba incipere conseruare accidentia per actionem independentem à subiecto, & creationi similem, & hunc modum dependentiæ ex natura rei repugnare cum actuali inhærentia, vt iam in superioribus insinuauimus, vbi hoc diximus esse probabile: quamuis nec ita satisfaciat, neque etiam si admittatur, necesse est alterum modum excludi: nam vtrumque possunt verba circa hæc accidentia efficere.

Dubium. Solutio.

SECTIO III.

A quo proferri debeant verba consecratirnis, vt efficacia sint.

CErtum in primis est, horum verborum efficientiam esse infallibilem, si rite proferantur: quia effectus sacramentorum diuina promissione, & virtute nituntur; & ideo de se infallibiles sunt: efficacia autem horum verborum sacramentalis est, & in diuino illo verbo fundatur (Hoc facite.) Solum ergo inquiri potest, quid necessarium sit, vt hæc verba recte proferantur, & consequenter, quæ conditiones sint necessariæ, vt infallibiliter habeant effectum. Possunt autem hæ conditiones assignari, aut ex parte ipsorum verborum, aut ex parte materiæ, cui applicantur, aut ex parte proferentis seu ministri. Ex priori capit. nulla conditio necessaria est, præter eas, quas agentes de forma, tractauimus: solum enim necesse est, & essentialia verba integre, & sine substantiali mutatione, vel corruptione proferantur: hoc enim huic sacramento cum reliquis commune est. Ex secundo similiter capite nihil addendum occurrit ijs, quæ de materia remota huius sacramenti diximus. Si enim illa sit substantia panis, aut vini debite applicata, seu præsens, ac certa & definita, nihil aliud ex parte illius necessarium est, vt effectus verborum sit infallibilis. In quo notanda est differentia inter hanc & alias formas sacramentales, aliæ enim operãtur suum effectum simul cum materia Sacramenti in subiecto, & ex subiecto scilicet homine suscipiente sacramentum. Vnde fit, vt effectus possit impediri ex obice, seu in dispositione hominis suscipientis, & ideo in aliis formis sacramentorum conditio est necessaria ex parte subiecti, vt habeant effectum, vt scilicet suscipiens non ponat obicem, at vero forma huius sacramẽti non operatur in homine recipiente sacramentum, sed in ipsa materia, seu circa ipsam, & ex ipsa tanquam ex termino à quo, quæ materia non potest ponere obicem, & ideo, vt effectus sit infallibilis, nulla specialis conditio ex parte materiæ necessaria est. Cauendus tamen hic est error quorundam hæreticorum, qui vt refert Guitmund. lib. 1. & 3. de hoc sacram. dixerunt, quando materia, quæ ad consecrandum assumitur danda est indignis, verba non habere suum effectum circa illam. Hæc enim sententia hæretica est, & ex hæretico fundamento procedit, scilicet indignos, & peccatores, non vere manducare corpus Christi, quod infra refellemus. Et, ex illo præterea errore sequitur alius; scilicet, iniquos sacerdotes non conficere, quia conficiunt, vt ipsi sumant. Præterea, quia alias nunquam esset certa, etiam humano modo, consecratio huius sacramenti, penderet enim ex futuro euentu, cui scilicet, danda esset hostia, digno, vel indigno, quod solus Deus præscientia sua posset discernere: non ergo posset à nobis adorari hostia consecrata, neq; iudicari, sub qua esset Christus. Denique in aliis sacramentis vera substantia sacramenti consistit, etiamsi indignis tribuantur, ergo multo magis hæc verba operabuntur circa materiam huius sacramenti, etiam si postea indignis applicandum sit: quia hæc applicatio extrinseca est huic sacramento, & quid posterius: ergo ex hac parte nulla conditio necessaria est, vt effectus formæ sit infallibilis.

Supereſt ergo, vt dicamus de tertio capite; simulque explicemus, quæ sint necessaria in ministro huius sacramenti: hæc enim duo disputatione coniuncta sunt, vt supra insinuaui.

Dico primo, vt hæc verba sint efficacia necesse est, vt à Sacerdote consecrato, & rite ordinato proferantur. Hoc est de fide, vt constat ex communi consensu & traditione Ecclesiæ, & Conciliorum definitione. Niceno. 1. c. 14. Lateran. in c. Firmiter. Florent. in Decret. Eugen. Tridentin. sess. 22. & 24. Et idem

Flor. Trident.

idem docent omnes Patres citati tam in hac disputatione. sectio. 1. quam disputat. 20. section. 4. & 5. Vbicunque enim agunt de efficacia verborum Christi, simul cum verbis sacerdotalem dignitatem & potestatem coniungunt, & exaggerant, vt latius, quam cæteri, prosequitur Chrysost. lib. de Sacerdotio, præsertim 3. Vnde Hieronym. ex hoc maxime dignitatem Sacerdotum commendat, quod ore suo Christi corpus conficiunt. Hinc etiam Clem. l. 2. Cōst. ca. 28. alias. 31. dicit laicū, qui sine Sacerdote tētat sacrificare, vel offerre, nihil facere. Et Cyprian. Epist. 77. solis Sacerdotib. tribuit sacrificare & offerre, & Isidor. in cap. perlectis. distinct. 25. Hæc autem fidei traditio fundata est in verbis Lu. 22. (Hoc facite) quibus inter alia hoc præcipue Apostolis Christus præcepit, vt consecrarent, & offerrēt: hoc enim ipse præcipue egerat, præcipiendo autem potestatē ad consecrandum dedit, quia, nisi potestatem daret, rem impossibilem præciperet. Vnde fit, non omnibus id præcepisse, sed quibus potestatem dedit: neque omnibus potestatem dedisse, sed quibus ipse dixit: (Hoc facite) quod non dixit, nisi Apostolis, & in eorū personis, illorum successoribus in sacerdotali dignitate, qui non sunt, nisi qui ab illis rite ordinati sunt, & potestatem acceperunt. Vnde Iustin. Martyr apologia. 2. Apostoli (inquit) in suis scriptis, q̄ vocantur Euangelia, sic sibi mandasse Iesum tradiderunt, sumpto q̄ pane, actis q̄ gratiis dixisse, Hoc facite. Et eodē modo exponit factum & verba Christi Clemens lib. 8. Constit. c. vlt. & ita semper intellexit vniuersa Ecclesia ab Apostolis edocta. Et hæc est ratio à priori huius veritatis, vt notauit D. Th. q. 82. art. 1. Nam hæc potestas non est naturalis homini, sed supernaturalis, vt per se constat, oportet ergo, vt sit à Christo cōcessa: nullibi autem data est omnibus hominibus, aut omnibus fidelibus & baptizatis, sed solis Ecclesiæ pastoribus. Congruentia vero est; tum, quia ad tantum & tale ministerium, oportebat ministros esse singulari modo consecratos, & sanctificatos; tum etiam, quia, vt Paulus inquit ad Hebr. 9. munus sacerdotale non est omnibus hominibus commune, sed eis, qui specialiter à Deo assumuntur, & pro hominibus constituuntur in his, quæ sunt ad Deum.

Chrysost. Hieronym. *Clemens. Cyprian. Isidor.* *Iustin.* *Clem.* *Hebr. 9*

Contra hanc autem veritatem multa obiiciunt hæretici, contendentes omnes Christianos esse sacerdotes, & habere potestatem ad conficiendum hoc sacramentum, quamuis ea vti non debeant nisi à Republica, vel communitate ad hoc ministerium designati sint. Sed contra hanc hæresim dicemus inferius agentes de sacramento Ordinis: interim videantur, qui contra hæreticos Lutheranos his temporibus scripserunt. Ruard. articul. 17. Roffen. articul. 13. Bellarm. lib. 4. de Eucharist. cap. 16. Item VValdens. lib. 2. de sacram. cap. 7. & 28. Legi etiam potest Epiphan. hæresi. 78. & 79. vbi refert, & improbat hæresim dicentium, mulieres posse conficere, seu offerre.

Ruard. Roffens. Bellarm. VValdens.

Sed quæres, an saltem in casu necessitatis, vel ex aliqua dispensatione, possit ab alio, quam à Sacerdote, hoc sacramentum confici. Respondetur non posse, quod etiam de fide certum est, quia Concilia non tantum definiunt, Sacerdotem esse ministrum ordinarium consecrationis, sed etiam necessarium. Et idem docet Ecclesiæ vsus, ac traditio: nunquam enim in Ecclesia aliter visum est fieri propter vllam necessitatem aut dispensationem. Legimus quidem in articulo necessitatis interdum esse Eucharistiam ministratam à laico, vel diacono, quæ tamen prius esset à Sacerdote consecrata, quia, cum sacramentum semel factum permaneat in vsu & applicatione, non potest essentialiter pendere à conditione, vel qualitate applicantis, sed solum illa erit necessaria, vt recte ac debite fiat, vt explicabimus latius infra tractantes de præceptis huius sacramenti ad ministros pertinentibus. Non legimus autem propter vllam necessitatem consecratam esse Eucharistiam ab alio, quam ab eo, qui sit sacerdos. Sed potius legimus, vrgentibus necessitatibus, magna diligentia curatum esse à pastoribus Ecclesiæ, vt Christiana plebs non careret Sacerdotibus, ne simul etiam hoc sacramento priuaretur, vt ex antiquis historiis refert Robertus Bellarminus supra. Ratio vero est eadem, quia potestas ad hoc sacramentum conficiendum est supernaturalis, & datur in consecratione Sacerdotis, sine potestate autem non potest actio exerceri. Congruentia autem est, quia, cum hoc sacramentum non sit necessitatis simpliciter, non oportuit, vt propter alicuius necessitatem, eius consecratio aliis, quam sacerdotibus, committi posset. Et confirmatur, nam, licet Pœnitentia sit magis necessarium sacramentum, nihilominus non potest in necessitate ab alio, quam à Sacerdote confici: ergo. Sed contra: sicut est dictum Apostolis (Hoc facite) ita est eis dictum, Ite, baptizate, sed in casu necessitatis possunt alij, quā Sacerdotes baptizare: ergo. Respondetur, negando consequentiam. Ratio supra data est cum de Baptismo ageremus: propria enim potestas consecrandi, datur in Ordinatione, vt constat ex forma & materia sacramenti Ordinis: potestas autem baptizandi non proprie tunc datur, sed ius. Ratio vero est propter maiorem necessitatem sacramenti Baptismi, & à priori, est institutio Christi, quam traditio manifestauit.

Obiectio.

Dico secundo; Vt verba formæ huius operētur, necesse est vt proferatur à ministro cum debita intentione faciendi sacramentum, seu, quod Christus instituit, aut quod Ecclesia facit. Hæc conclusio est de fide: & probanda est ex fundamentis adductis in materia de sacramentis in genere: multa vero, quæ ad illam explicandam hic tractari possent, petenda sunt, vel ex disputatione de materia remota, vbi declarauimus quomodo minister dirigere debeat intentionem ad certam & definitam materiam, vel ex disputatione de forma, vbi exposuimus, quomodo intendere debeat proferre verba formaliter & non materialiter tantum. Solum est hoc loco addēdum ex Gabr. lectio. 52. in Can. circa finem, quosdam asseruisse, si quis sacerdos ignoret verum sensum horum verborum, eum ex intentionis defectu nō vere consecrare: quia ille accommodat suā intentionem sensui verborum, quem putat esse verum: vnde, si in sensu formæ errat, consequenter deficiet in vera & necessaria intentione, quam opinionem ipse tribuit Alexandro Alens. Sed tamen Alensis 4. part. quæstione 33. memb. 4. articul. 2. solum dicit, ex negligentia Sacerdotis posse interdum frustrari effectū verborum, & huiusmodi negligentiam esse peccatum mortale, non vero explicat, qualis sit hæc negligentia. Quocirca dicendum est, vt etiam Gabriel dicit, ignorantiam Sacerdotis, imo quamcunq; intentionem erroneam priuatam ac particularem, non impedire effectum verborū, dummodo integre proferantur, & ex generali intentione faciendi, quod Christus instituit, quia hæc intentio corrigit quamcunque aliam particularem, quę solum materialiter se habet, altera vero est quasi formalis, vt latius dictum est de sacramentis in genere.

Probatur conclusio. *Gabr.*

Vltimo addendum est, vt hæc verba sint efficacia nō esse necessarium, vt proferantur ab homine sancto, aut fideli: sed satis esse, quod characterē sacerdotalem habeat, reliquę enim conditiones accidentariæ sunt, & characterem sacerdotalem non delet, est enim indelebilis, ex Tridentin. session. 7. & sess. 23. capitul. 4. character autem manens est sufficiens potestas. Ita docet D. Tho. infra quæstione 82. art. 5. & 8. Et est conclusio de fide ex iis, quæ tractata sunt supra, in simili quęstione de sacramentis in genere.

Notandum ex dictis.

Occurrit tamen hic specialis difficultas ibi omissa, ex nonnullis decretis ac testimoniis Pontificum & San-

Dubium ex Bonauentura & Bonacina.

& Sanctorum, qui de hæreticis & schismaticis specialiter docere videntur, eos non posse conficere consecrationem. Vnde Innocent. Epistola. 18. & 22. Solum baptisma (inquit) illis ratum esse permittimus, Gregor. libr. 4. Epistol. 5. capitul. 49. & habetur in ca. Accedens, 50. distinct. idem indicat specialiter de degradatis, vt ibi Glossa affirmat, & 1. quæstione 1. in multis decretis consecrationis hæreticorum, & schismaticorum irritæ dicũtur, vt ibidem significat Gratianus post capit. Manus, ca. Dictum est, & cap. Quod quidam. Fauet etiam August. 2. contr. Cresc. Gram. c. 13. vbi ait, Extra Ecclesiam nõ esse verum sacrificium nec verum Sacerdotium. Hiero. Aggæi 2. & Oseæ. 7. vbi dicit, panem hæreticorum esse pollutum, & Sop. 3. Sacerdotes, qui Eucharistiæ seruiunt & sanguinẽ populis eius diuidunt, impie agunt in legem Christi, putantes Eucharistiam imprecantis facere verba, nõ vitam: & necessariam esse tm̃ solemnem orationẽ & non sacerdotum merita. Propter quæ Magister. in 4. dist. 13. dicit hæreticos vel schismaticos, qui extra Ecclesiam existunt, etiam si sint rite ordinati, & debita intentione verba proferant, nõ conficere. Sed est erronea sententia, quã merito reiecerunt cæteri omnes Theologi ibi. Est enim contra manifesta principia fidei. Ex quibus constat, verum Sacerdotem propter hæresim, vel aliquam pœnam, aut censuram Ecclesiæ neque amittere characterem, neque esse incapacem illius, vt constat ex Trid. sess. 7. Cano. 9. Propter quod Sacerdotes, qui ab hæresi ad Ecclesiam redeunt, non iterum ordinãtur, vt constat ex VII. Synodo act. 1. & habetur in c. Conuenientib. 1. q. & ex Vrbano Papa, in c. Ordinationes, 9. quæst. 1. & constat ex vsu, & consuetudine Ecclesiæ, vt late tractat Hieronym. dialog. contra Lucif. & Aug. li. 2. contra Par. capit. 13. Sed per characterem sacerdotalem datur potestas ad conficiendum corpus Christi: ergo si is, qui habet huiusmodi characterẽ, rite proferat verba essentialia super debitam materiam, infallibiliter conficiet sacramentum; quia, vt recte dixit Nicol. Papa, ad Consulta Bulg. ca. 17. Non potest aliquis, quantumcunque pollutus sit, sacramenta diuina polluere. Cap. Scisciit. 15. quæstione. 8. capit. Christus. capitul. Non nocet. cum multis aliis 1. quæstione 1. Cum ergo canones interdum dicunt, ordinationes hæreticorum esse irritas, intelligendi sunt, vel quoad debitum vsum, quia Ecclesia eos suspendit, & prohibet, ne ad sacerdotalia munera admittantur: quamquam eorum actus, qui iurisdictionẽ non requirunt, irritare non possit, qui sensus plane colligitur ex Vrbano Papa in dicto capi. Ordinationes, & ex Innocent. Epistola. 22. & ex Concilio Niceno 1. can. 1. can. 8. vbi Episcopi, qui reuertũtur à Nouati hæresi, in sua dignitate admittuntur, & idem dicunt prædicti Pontifices, fieri posse in aliis, si, vel bona fide ordinati sint, vel ratio sufficiens, aut necessitas id requirat: vel interdum possunt hi Canones exponi de ordinationibus, quæ non fiunt debito ac essentiali ritu: nã consecrationes factæ à ministris sic ordinatis, omnino irritæ sunt, & huiusmodi sunt ordinationes, quæ nunc fiunt à ministris Lutheranorum, & Caluinistarum. Quid vero dicendum sit de ministro huius sacramenti, vt sacrificium est, dicemus infra in proprio loco.

SECTIO IV.

Vtrum plures formæ possint efficere consecrationem eiusdem materiæ simul, aut successiue.

HÆc quæstio tractatur de ministro à D. Thoma infra, quæstio. 82. articulo. 3. eius vero difficultas præcipue consistit in efficacia, ac veritate verborum, & communis fere est cæteris sacramentis, & ita disputata est superius, cum de Baptismo egeremus: hoc vero loco tractatur à Theologis occasione cuiusdam consuetudinis Ecclesiæ, quæ in Romana, & in multis aliis obseruatur, olim enim Cardinales simul cum Papa concelebrare solebant, & consecrare eandem hostiam, & tunc idem faciunt Sacerdotes nouiter Ordinati cum Episcopo Ordinante, nam omnes simul verba consecrationis proferunt super eadem materia. Dupliciter ergo tractari potest hæc quæstio: primo de possibili, scilicet, quid in hoc modo consecrationis fieri possit. Secundo de facto, scilices, quid in prædicta consuetudine fiat.

Non possunt concurrere plures ministri ad consecrandum, si vnusquisque partem solũ formæ proferat.

Prior pars definiri breuiter potest ex dictis supra de Baptismo. Primo enim certum est, non posse plures ministros concurrere ad consecrandum hoc sacramentum, vt causas partiales ex parte formæ, ita vt vnus proferat partem formæ, alius aliam partem: quia tunc neuter eorum proferret formam, neque ex verbis diuersorum hominum vna forma componi potest, vt prædicto loco latius probatum est. Dico autem, ex parte formæ, quia ex parte materiæ fieri potest, vt vnus consecret partem vnius hostiæ, alius vero reliquam partem, si vterque certam ac definitam partem sua intentione designet, vt supra diximus, agentes de materia, tunc vero illi non sunt proprie causæ partiales, quia vnusquisque suam consecrationem, vt integra causa, perficit, sed ex parte materiæ accidentarium est, quod species consecratę sint continuæ inter se, & ideo ex hac parte quælibet earũ consecrationum videtur esse partialis respectu eiusdem hostiæ.

Non possunt plures sacerdotes hostiã conficere, si alter prius altero absoluat verba formæ.

Dico secundo: Etiam si duo sacerdotes integre proferant formam, & vnusquisque habeat intentionem consecrandi, si tamen alter eorum prius tempore absoluat formam, quam alius, non possunt illæ duæ formæ efficere consecrationem eiusdem materiæ, sed altera tantum. Ita sentiunt D urand. Caiet. Richard. Soto, Ledesma, & alii, infra citandi. Quorum sententia mihi verissima videtur, quamuis nõnulli ex antiquioribus contradicere videantur. Ratio est, quia integra forma consecrandi cadens super debitam materiam, cum primum perficitur, constituit, seu conficit sacramentum, ergo forma postea superueniens nihil potest efficere. Patet consequentia, tum quia iam inuenit factum, tum etiam, quia iam non cadit super debitam materiam: quia materia consecrationis non est res prius consecrata, sed panis vel vinum. Antecedens vero declaratur, quia quando sacerdotes hoc modo proferunt formas, vel vterque eorum habet intentionem absolutam consecrandi independenter ab alio, & tunc sine vlla dubitatione, qui primo absoluit, consecrat, quia ibi concurrunt omnia necessaria ad conficiẽdum sacramentum, vel vterque habet intentionem non conficiendi sine alio. Et hoc variis modis potest contingere, primo, vt vterque velit partialiter concurrere, & nullo modo esse causa integra consecrationis, & hæc intentio fortasse in vniuersum est contra substantiam sacramenti, quia Christus hoc non instituit, sed vniuscuiusque sacerdotis verba voluit esse causam integram & sufficientem, sicut in simili de Baptismo diximus, aut saltem est contra substantiam sacramenti, hoc intendere: quando formæ non in eodem instante, absoluuntur, sed altera prius tempore, quam altera: quia præter institutionem Christi, & contra veritatem huius formæ est, vt non efficiat, cum primum eius significatio absoluitur, quia illius veritas cum illius efficacia coniuncta est, & ab illa quodammodo pendet. Et eadem ratione est contra Christi institutionem, vt vna forma non faciat sine concursu alterius, quæ præcesserit: igitur ministri, qui hoc modo intenderent conficere, nihil efficerent. Alio modo posset vnus sacerdos intendere non consecrare sine alio, intentione quasi conditionata, ita vt vnusquisque intendat conficere, si alius iam absoluit verba & non alias: & tunc is, qui primo absoluit, non conficit, quia tantum habet conditionatam intẽtionem, & conditio impleta non fuit, quan-

do absoluta fuit forma: & ideo neq; tunc fecit sacramentum ex defectu intentionis: neque postea, quia iam forma euanuit, vt latius dictum est in materia de sacramentis in genere, ille vero, qui posterius absoluit, conficit, quia, licet habuerit conditionatam intentionem, tamen conditio iam erat impleta, & ita conditio transit in absolutum: ergo, quicquid Sacerdotes intẽdant facere, non possunt plures formæ, quæ succesiue, & non in eodem instante consummantur, eandem consecrationem efficere. Neque hic locum habet distinctio vulgaris de simultate metaphorica aut morali, quia verba in eodem Metaphysico, seu physico instante, in quo absoluuntur, consecrationem perficiunt, neque eorum efficientia suspendi potest per minimum vel breuissimum tempus quia hoc esset contra eorum veritatem, ergo nihil refert, quod alia verba censeantur simul moraliter absoluí, si reuera intercedit vel breuissimum tempus inter vltimum instans vnius & alterius formæ; quia iam inueniunt factum, quicquid facere poterant, & cadunt in materiam iam consecratam. Confirmatur tam conclusio, quam totus hic discursus: quia, si duæ formæ, quarum vna prius absoluitur, quam alia, possent eiusdem materiæ cõsecrationem efficere: etiam vnus minister posset duabus formis repetitis successiue eiusdem materiæ consecrationem efficere, proferendo proxime & immediate vnam post aliam & per intentionem suspendendo efficientiam prioris, donec posterior absoluatur: consequens alit absurdissimum, & contra omnium communem consensum: Sequela autem à paritate rationis facilime probari potest.

Si plures formæ simul absoluantur, omnes efficiũt sacramẽtum

Dico tertio: Si duæ formæ simul & in eodem instante, absoluantur, vtraque efficit consecrationem, etiam si in eandem materiam cadant. Hæc est communis sentẽtia; probatur, quia supponimus, vtramque proferri à debito ministro supra debitam materiam, & debita intentione: ergo vel vtraque efficit vel neutra: quia non est maior ratio de vna, quam de alia, at non est dicendum neutram efficere, quia ibi concurrunt omnia necessaria ad sacramentum, & nihil est contra substantiam eius, ergo vtraque efficit. Quæres, an singulæ efficiant, vt causæ totales, vel partiales; id est, an efficiant vna sola actione dependente ab vtraque vel duabus, quarum vnaquæque integra sit, & à sua forma pendeat. Respondetur, vtrumque modum esse possibilem, & incertum esse, quomodo fiat. Videtur autem magis consentaneum institutioni & veritati verborum, vt vnaquæq; forma sua integra actione efficiat, ac si alia non concurreret: quãuis alias videatur rerum naturis magis cõsentaneum, vt causæ, quæ per se singulæ efficerent, si simul applicentur ad vnum & eundem indiuisibilem effectum non agant duabus veluti superfluis actionibus, sed vna.

Dubium.

Solutio.

Difficultas vtrum sit bona consuetudo consecrãdi plures in eadem materia quam in Ecclesia Romana in sacerdotum ordinatione seruat.

Ex his definienda est altera pars quæstionis, quid de facto fiat in prædicta Ecclesiæ consuetudine. Et ratio difficultatis est, quia, humano modo loquendo non possunt omnes illæ formæ in eodem instante physico absolui, ex quo videtur sequi, illam consuetudinem esse contra rectam rationem, quia exposita est multis periculis. Primo, vt Episcopus, qui est principaliter sacrificans, nihil cõficiat. Secundo, vt à multis proferantur verba super materiam consecratam. Tertio, vt multi inaniter ac frustra verba, proferant, nihil efficiendo. Propter hæc quidam non verentur hanc consuetudinem improbare: quia, licet Romana Ecclesia, vt particularis quædam Ecclesia, illam seruet, tamen non obseruatur in vniuersa Ecclesia, vt de Moguntina Gabr. refert. Ita vere sentit Durand. distinct. 13. quæst. 3. & in eadem sententia citatur Albertus in Sum. Pisan. verbo. Euchar. 3. & in eandem inclinat Gabr. lect. 6. in Can. Angel. Eucharist. 2. §. 3. nec multum repugnant Soto distinct. 3. art. 3. & Palacius, quæstio. 4. sed nullo modo sentiendum est, illam consuetudinem esse malam, simpliciter loquendo: id enim valde esset temerarium: tum, propter Ecclesiæ Romanæ authoritatem à multis Pontificibus approbatam, tum, quia quam plures aliæ Ecclesiæ eandem consuetudinem obseruant.

Quidã negant.

Gabr. Durand. Albert. Angel. Soto. Palac.

Alij publicã modum non debere fieri.

Alij ergo Theologi, vt hanc consuetudinem defendant, dicunt, omnes Sacerdotes, qui cum Episcopo proferunt verba, debere illa proferre cum intentione consecrandi, ita tamen, vt referant intẽtionem suam ad illud instans, in quo Episcopus absoluit verba consecrationis, in quo omnes consecrant, siue prius, siue posterius verba absoluant. Hæc fuit sententia Innocentij, libro 4. de hoc myster. capitulo 25. quem Diuus Thomas hic sequi videtur, quæstio. 82. art. 2. Alens. quæstione 36. membr. 8. Paludan. distinctione 3. quæstione 4. Soto, Ledesma, & alij Thomistæ. Victor. in Sum. numero 88. Syluest. Eucharist. 2. quæst. 13. & alij fere Summistæ. Sed hæc sententia non videtur posse consistere cum his, quæ supra dixim⁹. Quia dupliciter potest explicari intentio horum Sacerdotum, primo, vt sit absoluta, vt illam explicant Palud. & alij, & hoc modo est impossibilis, quia si Sacerdotes habent intentionem consecrandi, & prius absoluunt verba, quam Episcopus, non possunt eorum efficaciam suspendere, vt ostensum est, neque hoc est in potestate totius Ecclesiæ. Sicut si quis vellet suspendere actionem verborum consecrationis formæ panis, donec proferat formam sanguinis, non posset: vel, si duo conuenirent ad consecrandas duas hostias singuli singulas, ita tamen, vt neuter conficeret, donec alius absolueret: nihilominus fieret consecratio absolutis verbis, & in omni sacramento, absoluta materia, & forma, non potest vniuersa Ecclesia retardare effectum eius, sicut nec potest impedire illum, si ex parte subiecti & materiæ non est impedimentum. Respondet Paludanus supra, in hoc speciali casu, Dei dispensatione fieri, vt virtus præcedentium verborum conseruetur in aere, donec omnes formæ absoluantur, & tunc omnium virtus simul operetur. Sed hæc, vt recte dixit Durand. ridicula sunt, & sine fundamento conficta, eo vel maxime, quod virtus verborum non est res aliqua, præter verba, & quamuis esset aliqua qualitas, illa non posset sine nouo miraculo conseruari transeuntibus verbis: aut de subiecto in subiectum migrare. Deinde, si hoc modo fieret, nõ oporteret diligentiam adhibere, vt omnes cum Episcopo proferrent, vel saltem curandum potius esset, vt omnes ante Episcopum absoluerent verba, quandoquidem dicuntur non esse operatiua priusquam Episcopus absoluat, verba autem Episcopi expectatura non sunt reliquos. At vero vsus Ecclesiæ non ita habet, sed adhibet potius diligentiam, vt, vel omnes simul absoluant, vel saltem nullus ante Episcopum. Alio modo explicari potest hæc intentio, vt sit conditionata, vt verbi gratia, quod Sacerdotes consecrantes cum Episcopo, intendant consecrare sub hac conditione, si Episcopus iam absoluit verba, & ita videtur explicare hanc sententiam Victor, numero 88. Sed hinc necessario sequitur iuxta dicta, vt nec illi consecrent, qui prius tempore, neque illi, qui posterius, quam Episcopus, verba absoluunt, sed ad summum illi, qui in eodem physico instante cum illo verba perficiunt, quod paucissimis contingit, & ita non euitantur omnia supra dicta incommoda: nam intentio conficiendi sacramentum sub conditione, quæ moraliter fere semper impediet efficaciam formæ sacramentalis, vitiosa est, & præter rationem, quin potius vti intentione conditionata & nõ absoluta, sine necessitate vrgente, etiam & merito videtur esse contra debitum modum conficiendi sacramentum.

Alij publicã modum non debere fieri.

Innoc. Alens. Palud. Soto. Ledes. Victoria. Sylueſt. Regnaud.

Sed dicunt aliqui, in eo casu omnes Sacerdotes cum

cum Episcopo quasi componere vnum integrũ ministrum, & ideo eum primo conficere, qui primo absoluit verba, quicunq; ille sit, omnes tamen dici referre intentionem suam ad vnum instans, quia omnes intendunt simul absoluere verba, quocirca si aliquãdo accidit, quod vnus prius absoluat, quam alius, est præter intentionem, & ita moraliter loquendo, est per accidẽs, & quicquid inde sequitur, vt, verbi gratia, quod vnus consecret corpus solum, alius solum sanguinem: & alius, scilicet Episcop⁹, sumat vtramq; speciem, qui fortasse neutram cõfecit. Hæc, inquam, & similia, non reputantur incommoda, tum quia sunt per accidens, tum etiam, quia omnes concurrũt per modum vnius ministri integri, qui simpliciter facit totum, quamuis per diuersa verba & ora veluti personalia. Sed hic dicẽdi modus mihi displicet, quia reuera est inconueniens, vt Episcopus, qui est principalis offerens, & sacrificans, non conficiat, & reliqua omnia, quæ consequuntur, reuera sunt magna incommoda: neq; possunt dici moraliter per accidens, & præter intentionem, cum voluntarie adhibeatur intentio, quæ mortaliter impleri non potest. Præterea illa collectio ministrorum, seu potius ille minister collectus ex multis personis, est præter institutionem Christi, & præter veritatem verborum, quæ ab vnaquaq; persona integre proferuntur.

Aliorũ modum hanc cõsuetudinem defendẽdi refertur & reiicitur. Richard. Caietan. Angel.

Aliorum ergo sentẽtia est, solum Episcopum proferre verba formaliter, & cum intentione consecrandi, alios vero materialiter illa referre in signum potestatis sibi concessæ, & in memoriam illius cœnæ, in qua Christus cum Apostolis cœnauit, eiusq; eandem potestatem concessit. Ita sentit Richard. dist. 13. art. 2. q. 1. Caietan. qu. 82. art. 2. Angel. verb. Eucharist. 2. §. 3. & ex antiquo Pontificali Romano referuntur verba quibus hoc indicatur, scilicet: Ordinati dicant, ac celebrent. Ratio est, quia hoc modo tolluntur omnia incommoda, & sufficit ad intentionem & consuetudinem Ecclesiæ. Et confirmatur: quia illi non communicant sub vtraq; specie: ergo non communicant, vt sacrificantes: ergo non sacrificant, & consequenter non conficiunt. Sed obstat, quia in Pontificali Romano admonetur Episcopus, vt alte & paulatim dicat verba, vt alij possint simul cum illo dicere, & omnes adhibent diligẽtiam, vt, quoad fieri possit, simul absoluant: ergo ex modo ipsius consuetudinis videtur colligi, omnes proferre verba ad consecrãdum. Præterea, in consecratione Episcopi, plures Episcopi simul proferunt verba, & Caietan. fatetur, omnes proferre formaliter, & ad consecrandum, cum tamen ex Pontificali Romano non possit hoc magis colligi de his Episcopis, quam de illis sacerdotibus, & incommoda fere sunt eadem, si recte ponderentur. Et idem argumentum est de consuetudine, quam Innocenti⁹ supra refert, vsitatum fuisse aliquãdo in Ecclesia Romana, vt interdum Cardinales simul cum Pontifice consecrarent. Ad hæc vero dici potest in hac opinione, adhiberi in hac cæremonia huiusmodi modum & diligentiam, quia non satis cõstat in particulari, qua intentione debeant proferri verba, & ideo securiorem partem eligunt, quoad fieri possit.

Quocirca in hac re, quæ valde lubrica est, mihi placet consilium Caietani, vt scilicet, hi sacerdotes intẽdant proferre verba meliori modo, quo possunt: huiusmodi autem existimo, inprimis, vt nullo modo præsumant præuenire Episcopum in consecrando, quia reuera hoc est magnum incommodum, & contra intentionem Ecclesiæ, vt rationes factæ probãt, deinde habeant intentionem conditionatam, vt Victoria aiebat, seu potius & disiunctam, vel consecrandi simul cum Episcopo, si possunt: sin minus, tantum materialiter verba proferendi, & ita euitantur incommoda, omnia quæ inferebantur.

):(

SECTIO V.

An hæc virtus actiua principalius sit in verbis, quam in ministro.

Quorũdam opinio.

HOc dubium moueo propter nonnullos ex antiquis Theologis, qui illud tractant & definiunt, hanc virtutem esse in verbis & in ministro, simpliciter tamen principalius esse in ministro, tum, quia est similior principali agenti, tum etiam, quia eius virtus est permanens, & ad plures effectus extenditur: secundum quid vero principalius esse in verbis, quia propinquius attingunt effectum. Ita Alexand. quæstione 34. membr. 2. quem sequitur D. Thom. distinct. 8. q. 2. art. 3. ad 9. Richard. art. 3. quæst. 3. Ne tamen fortasse sit quæstio de nomine, oportet nonnulla supponere, quæ ad rem pertinent. Primum est, virtutem verborum non esse qualitatem illis superadditam. Secundum est, characterem sacerdotis, qui videtur esse virtus ministri, licet sit qualitas physica illi inhærens, non tamen habere proprium & immediatum influxum physicum, vel in verba, cum in illis nihil fiat, vel in effectum verborum, seu consecrationem, cũ hæc immediate sit tantum ab ipsis verbis, vt etiam prædicti authores docent, & D. Th. hic q. 78. art. 1. qui etiam docet, sacerdotem nõ habere aliam immediatam actionem in consecratione, nisi prolationẽ verborum, neq; per aliam actionem aut influxum influere in cõsecrationem nisi per verba, & eorũ actionem. Quod præterea confirmari potest testimoniis Sanctorum Patrum dicentium: Sacerdotes proprio ore conficere hoc sacramentum per verba Christi. Ac denique, quia omnis alius influxus superuacaneus est, & sine fundamento confictus, vt latius generatim dixi in materia de charactere, vbi propter hanc causam docui, characterem non esse potentiam physicam, cum non habeat influxum physicum immediatum, vt ostensum est: neque remotum aut mediatum: quia hic supponit semper aliquem immediatum, in quo fundetur. Quomodo enim potest intelligi, efficaciam alicuius potentiæ, mediate redundare in aliquid, nisi immediate quippiam aliud attingat? at probatum est, characterem non habere influxum seu actionem immediatam, cum illam non habeat: neq; in verba, neq; in effectum verborum, & nihil aliud sit, in quod possit immediate agere: ergo neq; mediate aliquid physice agit: ergo non est potẽtia physica, sed moralis, seu potius signum, seu quasi figillum pacti diuini, quo statuit, & promittit, semper concurrere cum verbis Sacerdotis ad effectum consecrationis.

D. Thom. Alens. Richard.

Virtus consecratiua radicaliter est in ministro, formaliter in verbis.

His ergo de re ipsa suppositis, necessario dicendum videtur in præsente quæstione, virtutem instrumentalem ac physicam, qua fit consecratio, intrinsece ac realiter esse tantum in verbis, vel potius esse ipsa verba, vt dictum est: & ita cessat comparatio, quæ supponit, hanc virtutem in vtroq; comparationis extremo: nos autem dicimus esse in altero: at vero secundum quandam rationem seu denominationem potest dici hæc virtus principalius esse in ministro, radicaliter, & quasi potestatiue: tum, quia ipse est, qui operatur per verba: tum, quia ab intentione eius pẽdet virtus verborum, & ita illi data est potestas consecrandi, & vtendi illo instrumento, cum voluerit: tum etiam, quia illi debitus est concursus ad sic operandum: verbis autem non nisi quatenus sunt ab illo, & ab eius intentione procedunt: neq; hac in re inuenio difficultatem aliquam, quæ explicatione indigeat, iuxta hæc exponenda sunt, Diuus Thom. docet infra, quæst. 82. art. 1. ad 1.

):(

DISPVTATIO LXII.

De susciepientibus hoc sacramentum, & de variis modis sumendi illud.

Disp.24. de Eucharistia.

EXplicatis causis huius sacramenti priusquam ad eius effectus accedamus, oportet de suscipiente, quod est, subiectum, in quo sacramentum hoc operatur, nonnulla dicamus: simulq; dicemus de vsu, nō vt in præceptum cadit, sed prout per illum applicatur sacramentum ad operandum: quamquam enim singulare sit in hoc sacramento, quod vsus eius ab illius substantia distinguatur, tamē, vt supra disp. 42. dixi, habet se huiusmodi vsus tanquam applicatio agentis ad passum: quia ergo hæc applicatio antecedit effectum, respectu cuius susciens est causa materialis, optime disputatio hæc in hunc locum cadit.

SECTIO I.

Quid sit, & quot modis fiat sumptio huius sacramenti.

Eucharistia sumi potest spiritualiter, vel sacramẽtaliter Hilarius. Raban. Augustin.

HÆc quæstio disputatur à D. Thom. q. 80. artic. 1. & aliis Theologis dist. 9. vbi omnes cum Hilario lib. 8. Trinit. Raban. de Corp. & sang. Domini, cap. 26. & Augustin. variis locis, quæ referuntur de Consecrat. d. cap. Quid est, cap. Qui manducat, cap. Qui discordat: & aliis: distinguunt duplicem vsum huius sacramenti: in sacramentalem & spiritualem. Quam partitionem hæretici huius temporis reiiciunt: quia errant in fundamento de reali Christi præsentia in hoc sacramento: & ita solam spiritualem Christi manducationem per fidem agnoscunt. Illam tamen diuisionem probauit Concilium Trident. sess. 13. c. 8. sess. 22. & sacramentalis manducatio euidenter colligitur ex facta Christi institutione huius sacramenti, & ex verbis eius, Ioan. 6. vt in superioribus ostensum est: & ex Paulo, 1. ad Cor. 11. Vt tamen, hæc diuisio, eiusq; membra explicentur, oportet prius singula aliis modis subdiuidere.

Trident.

Ioann 6. 1.Cor.11.

Spiritualis sumptio sacramenti huius est per votum vel desiderium ortum ex viua fide. Alens.

Secundo ergo spiritualis sumptio diuidi potest in spiritualem tantum, & in spiritualem & sacramentalem simul. Priori modo spiritualis sumptio propriissime sumpta est, quæ fit per votum seu desiderium huius sacramenti, vt ex Concilio Tridentino sess. 13. colligitur: & ex vsu omnium Theologorum, & præter citatos recte tractat Alens. q. 43. membr. 3. Quia, vt vere ac proprie dicatur spiritualis vsus sacramenti, oportet, vt ad ipsam Eucharistiam formaliter terminetur: cum autem non terminatur per actum corporis, sed per actum animæ, nullus est actus, qui hanc denominationem possit suscipere, nisi desiderium, & propositum: quia in actibus humanis solum propositum, vel desiderium efficax censetur aliquo modo actui externo æquiualere, quando hic exerceri non potest. Est autem obseruandum ex Concilio Tridentino sess. 13. cap. 8. non omne desiderium, seu propositum huius sacramenti censeri spiritualem sumptionem eius, sed solum illud, quod ex fide viua proficiscitur: quia hæc non tantum dicitur sumptio spiritualis, quia spirituali actu seu modo fit, sed præcipue, quia parit fructum spiritualem maioris vnionis cum Christo: hunc vero fructum non habet, nisi ex charitate oriatur. Quocirca, si quis in peccato existens desideret Eucharistiam sumere, ita vt in subiecto illius desiderij coniungat vsum sacramenti cum statu, quem tunc habet: id est, si desideret sumere in eo statu, non solum non spiritualiter manducabit, sed etiam grauiter peccabit. Si vero non ita componat obiectum, sed desideret sumere in meliori statu: actus quidem non erit malus, tamen non perueniet ad rationem spiritualis sumptionis propter rationem dictam, nisi fortasse appelletur sumptio spiritualis mortua, & secundum quid. Denique sciendum est, hoc desiderium seu votum haberi posse vel explicite, vel implicite, sicut in baptismo, & in aliis sacramentis contingit: nam vtroq; modo potest desiderium ad hoc sacramentum terminari, vel in se & in particulari, vel in alio, & in communi: vt desiderando seruare omnia mandata Christi, vel omnibus modis vniri Christo. Vnde obiter colligitur, hanc sumptionem spiritualem solum habere locum in lege Euangelica proprie: quia, sicut in illa solum institutum est hoc sacramentum, ita & omnis eius vsus. Itaque illa spiritualis manducatio antiquorum Patrum, quam late explicat Augustin. tract. 26. in Ioan. ex illo 1. Corinth. 10. Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt: non est proprie spiritualis manducatio huius sacramenti: quia illi sane non desiderabant sumere hoc sacramentum: sed est figurata & materialis manducatio: nam quia illæ desiderabant CHRISTVM in illis sacramentis præfiguratum, illum spiritualiter manducasse dicuntur: & similiter omnis vnio cum Christo, vel desiderium CHRISTI, solet dici spiritualis sumptio huius sacramenti: large tamen ac materialiter: quia Christus res est huius sacramenti, vt supra disput. 2. late dictum est. Vnde tandem colligi potest multiplex diuisio spiritualis manducationis: sed illa est præcipue notanda ad tollendam æquiuocationem: quod alia est spiritualis manducatio Christi absolute: alia vero Christi in hoc sacramento, seu ipsius Eucharistiæ: quam supra indicaui iuxta quæstion. 73. & optime eam tractat Palud. dist. 9. disp. 2. Prior enim fit per fidem & charitatem, & absolute terminatur ad Christum secundum se: & ideo omni tempore fuit necessaria: posterior vero terminatur proprie ad hoc sacramentum, & ad vsum eius: estque proprie ad vsum eius, vt dixi.

Augustin.

Dubium, an sumptio spiritualis huius fructum operantis. Ecclesiæ Trident.

Sed quæri potest circa hanc sumptionem pure spiritualem, an habeat fructum præter omne meritum operantis, hæretici enim nostri temporis dicunt, non esse minus fructuosam, quam si cum sacramentali coniuncta sit: vt refert Hosius libr. 1. contra prolegomena Brentij. Qui error damnatur in Trident. sess. 13. cap. 8. & Can. 8. & à Diuo Thoma refellitur quæstio. 80. articul. 1. ad 3. Quæ censura intelligenda est fieri in eos, qui negant sumptionem sacramentalem aliquid addere merito operantis: nam hæc est aperta hæresis contra efficaciam sacramentorum. Aliter vero posset quis opinari, sacramentum esse adeo efficax, vt non solum re ipsa susceptum, sed etiam solo animo & desiderio applicatum, habeat sacramentalem efficaciam: & non est tam aperta hæresis: quia non defuerunt Catholici, qui dicerent, hoc sacramentum hoc modo operari: saltem in extrema necessitate: vt quando ægrotus non potest sacramentaliter sumere: præsertim quando petit, adorat, ac veneratur sacramentum: vt referunt Soto d. 12. q. 2. art. 1. Ledesm. q. 22. art. 4. Alij vero dixerunt, sacramentum operari quidem hoc modo gratiam aliquam maiorem, quam respondeat merito operantis, non tamen tantam, quantam conferret sacramẽtaliter sumptũ, nec tam, prie ex opere operato: quia non per efficientiam physicam: & ita sentit Ledesma. Sed hæc omnia sunt falsa & improbabilia, & aperte contra Diuum Thomam supra, Alens. qu. 41. membr. 3. artic. 3. & contra rationem: quia promissio effectus sacramentalis non est facta desiderio, sed manducationi. Item, quia si quis prius desideret sacramentum, & postea re ipsa sumat, non minorem effectum sacramentalem recipiet in re, quam si antea non desiderasset, si cætera sint paria: signum est ergo, sacramentum nihil prius contulisse, ratione desiderij, alioqui idem sacramentum plures conferret effectus eiusdem rationis ex opere operato. Ex quo vlterius inferri potest: si quis post susceptum sacramẽtum

Soto. Ledesma.

Refellitur non leuiter. Alens.

tum gaudeat, & delectetur in consideratione sumptionis, inde etiam nouum obtinere effectum ex opere operato, quia non est minus efficax sacramentū susceptum, quam suscipiendum, neque actus minus bonus gaudium, quam desiderium, de qua re plura diximus in simili quæstione agentes de baptismo. Quocirca, quādo Trid. supra dicit: illos, qui voto cœlestem panem edunt fide viua, quę per dilectionem operatur, fructum eius & vtilitatem sentire, nō est intelligendum de fructu ex opere operato, sed merito operantis, q dicitur fructus huius sacramēti, vel obiectiue, quia ex illius desiderio & amore percipitur, vel generali quadam ratione, quatenus omnis vnio per gratiam dicitur effectus huius sacramēti quia est effectus Christi, qui in hoc sacramento continetur.

Tertio rursus diuiditur sacramentalis sumptio, in sacramentalem tantum, & spiritualem & sacramentalem simul, & ita perficitur trimembris diuisio, quā tradit Trid. dicto c. 8. & intelligitur bimembris, quia posuit D. Th. hic, art. 1. qui in hoc sensu locutus videtur. Vt vero explicetur diuisio, oportet aduertere, sumptionem sacramēt alem omnino sumi interdum materialiter, pro quacunque sumptione sacramenti, etiam si fiat sine propria cognitione eius, vt quæ fit à bruto animali, vel ab homine existimante hostiam non esse consecratam, & de hac manducatione in hoc loco non est sermo: quia, vt dixit D. Th, est veluti per accidens: vnde impropriissime dicitur vsus sacramēti, vt sacramentum est; interdum vero contingere potest, vt sacramentum hoc sumatur intentione & cognitione, tamē ab homine incapace effectus illius, vt quando sumitur ab homine non regenerato per baptismum, & hæc etiam sumptio censetur materialis, quia per illam non applicatur sacramentum, vt sacramentum est, subiecto sibi proportionato. Sacramentalis ergo sumptio proprie ac formaliter dicitur, realis manducatio sacramenti Eucharistiæ, cum aliqua intentione sumendi illud in subiecto capaci & proportionato. Nam, sicut in aliis sacramentis, quæ consistunt in vsu, capacitas & intentio sumētis, sunt de necessitate sacramenti, ita hic sunt de necessitate sumptionis sacramentalis proprie dictæ: & sicut in aliis sacramentis, in adultis requiritur propria intentio formalis, vel virtualis, explicita, vel implicita, in paruulis vero sufficit intentio Ecclesiæ, ita etiam hic, vt inferius dicemus. Hæc igitur sacramentalis sumptio, si fiat sine fructu spirituali, dicitur sacramentalis tantum, si vero fiat cum fructu, dicitur etiam spiritualis, siue ita determinetur ab effectu, siue ab statu, & dispositione, cum qua fit. Quocirca, sicut potest manere sacramentum sine effectu, vel debita dispositione, ita potest esse in præsenti sumptio sacramentalis tantum sine spirituali. Hic vero inquiri poterat de sumptione, qua Christus seipsum communicauit, an dicenda sit sacramentalis tantum, vel simul spiritualis, sed de hoc dicetur infra.

Ex quibus vltimo concluditur, sacramentum hoc perfectius applicari quam reliqua, quæ in exteriori vsu alicuius elementi consistunt: in aliis enim applicatio fit per solum externum contactum, hic vero fit per internam sumptionem, & vitalem actionem, & quodammodo per gustum, qui est sensus perfectior, quam tactus, & ita applicatio est proportionata sacramento, quod perfectius est, & per modum cibi sumitur, vt latius tractat Durand. d. 9. q. 1.

SECTIO II.

Vtrum soli homines possint hoc sacramentum manducare.

Primo potest Eucharistiā manducare.

HÆc quæstio per se est facilis, & fere in superioribus exposita, & ideo breuissime expediri potest. Primo ergo certum est, homines posse hoc sacramentum manducare, nomine sacramenti non solum species intelligendo, de quibus experientia notum est, sed etiam corpus Christi, de quo dicitur: Nisi manducaueritis carnē filii hominis, &c. quia ad hoc est institutum hoc sacramentum, vt ab homine manducetur Christus Dominus, & per hoc sacramentum in nobis fit, & nos in ipso: vt hinc excludatur error dicentium, discedere corpus Christi statim ac ori admouetur, qui bis in superioribus impugnatus est.

Secundo est certum, hoc sacramentum non posse sumi à creaturis homine superioribus, hæ enim non sunt nisi Angeli: Angeli autem non habent corpora, vt corporaliter manducare possint. Dices, posse assumere corpora, & in eis manducare. Respondetur, etiam in assumptis corporibus non proprie manducare, quia motus ille, prout est in corpore, nō est vitalis actio, illa ergo non esset proprie sumptio sacramenti, sed quædam alia mutatio localis. Loquimur autem de sumptione sacramentali; nam spiritualiter interdum dicuntur Angeli manducare Christum, quatenus ei per charitatem vniuntur: quamquam neque hoc modo possint spiritualiter sumere hoc sacramentum proprie loquendo, quia, cum non sint capaces sacramenti, non possunt habere votum, aut desiderium eius.

Creaturæ homine superiores nō possunt Eucharistiam manducare.

Tertio est certum, inferiores creaturas homine, vel omnino non posse, vel saltem non proprie & sacramentaliter posse sumere hoc sacramentum. Patet, quia, quæ non viuunt, nullo modo possunt sumere, cum non possint comedere, & hinc fit, corpus hominis mortuum, iam non esse capax huius sacramēti: quæ autem viuunt, & comedere possunt, licet materialiter valeant species sacramentales, & consequēter corpus Christi, māducare, vt in superiore disput. 55. traditum est: non tamen formaliter, seu sacramētaliter, vt ex præcedente sectione constat. Quocirca sententia quorundam Catholicorum, qui absolute negant bruta manducare corpus Christi, vt VVald. to. 2. ca. 60. & aliorum vel omnino reiicienda est, vel pie explicanda. Nam certum est, species sacramentales posse à mure manducari, & comedi, sicut aliū panem, vt experientia constat, & in hoc fingere aliquod miraculum, est vanum, & sine fundamento. Deinde etiam est certum, corpus Christi non discedere, sed intrare, quo intrant species, quia, cum manducatio solum importet motum localem, proprie conuenire potest, & denominare corpus Christi, iuxta principia supra posita, & hoc sensu erroneum esset negare, bruta manducare corpus Christi, saltem materialiter. Pie vero exponi possunt illi authores, quod hoc negant, solum quia illa sumptio formaliter & ex intentione sumentis, non est sacramentalis.

Creaturæ homine inferiores sacramētaliter proprie sumere nequeunt Eucharistiā.

VVald.

SECTIO III.

Vtrum omnes homines adulti possint recipere hoc sacramentum.

EX ijs hominibus, quidam sunt baptizati, alij non: quidam iusti, vel re ipsa, vel in existimatione & conscientia sua, cum dispositione aliqua ad iustitiam sufficiente, alij sunt peccatores, id est, qui in statu peccati permanent, nec satis disponuntur, vt ab illo mūdentur etiam per sacramentum: ita enim nunc hac voce vtemur. Rursus ex parte sumptionis distinguere possumus sacramentalem tantum ab ea, quæ simul spiritualis est.

Dico primo, Homines peccatores accipere possunt Eucharistiam sacramentaliter, non vero spiritualiter. Hæc posterior pars constat ex dictis de effectu: prior vero pars est de fide. Circa quam aliqui olim errauerunt, vt supra disput. 17. & 23. annotaui-

Eucharistiā potest sumi sacramentaliter tantum à peccatore homine.

VValdens. Castro. Orig.

mus & videre licet in VValdensi tom. 2. capit. 60. Castro verb. Eucha. hæresi 11. Cui errori videtur fauere Orig. Matth. 16. circa id: Non quod intrat per os, vbi inquit: malos non accipere Verbum incarnatum, nisi exponatur de sumptione spirituali, sicut exponenda sunt alia Sanctorum testimonia, quæ statim indicabimus. Sed conclusio posita est de fide, vt constat ex 1. ad Cor. 11. Qui aũt manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Dñi. Ridicula n. est interpretatio hæreticorum dicẽtium: manducare indigne, qui manducat externa signa, & ineptum se præbet ad manducandum corpus. Paulus n. expresse dicit, manducare indigne totum sacramentũ, non diiudicando illud, nec se disponendo iuxta dignitatem eius, & ita exponunt Chrysostom. Ambrol. Ansel. D. Thom. deniq; omnes Græci & Latini. Præterea Chrysostom. Homil. 83. in Matth. 45. in Ioan. Origenes Homili. 2. in Psalm. 37. Hierony. Malach. 1. & alii Sancti, qui hanc veritatem docent, hoc eodem testimonio nituntur. Augusti. libro. 1. contra Cresc on. capi. 25. in fi. libr. 2. cont. literas Petil. c. 47. & epi. 120. ca. 27. & li. 5. de bapt. c. 8. Corpus (inquit) Domini, & sanguis Domini erat illis, quibus dicebat Apostolus, manducat & bibit indigne, &c. Et hinc Cyser. de Cœna Dñi, inquit: In sceleratum os panis sanctificans introibit: Hinc et Hier. lib. 2. con. Iouin. versus finem: Æqualiter, omnes corpus Christi accipim⁹ quamq̃ pro accipiẽtium meritis diuersum fiat, quod vnum est. Hinc denique Ecclesia canit: Sumunt boni sumunt mali, sorte tamen inæquali, vitæ vel interit⁹. Ratio sumenda est ex illo principio supra posito, corpus Christi manere sub speciebus, quamdiu species panis manent: nam hinc manifeste sequitur, peccatores, dum sumũt species, sumere corpus Christi. Deinde cætera sacramenta rata sunt, etiam cum ab iniquis suscipiuntur, si nihil essentiale illi desit, ergo & hoc ratum permanet, etiam si ab iniquo sumatur: quia propter hanc causam nihil essentiale illi deest. Præterea hoc sacramentum ratum est, etiam si ab iniquo Sacerdote fiat: ergo eadem ratione ratum durabit, cum ab illo sumitur. Ad hæc alias daretur occasio erroris supra impugnati, Eucharistiam vere non confici, quando ab iniquo sumẽda est, & ita penderet consecratio à futuro euentu, & omnia essent ambigua, & incerta, nec posset aliquis certius credere, se accipere Christum, quam se esse iustum. Certum ergo est, omnes quantumuis peccatores, reuera accipere corpus Domini sacramentaliter: quod tam de baptizatis, quam de non baptizatis verum est aliquo modo, propter principiũ supra positum, quamquã sit aliquod discrimen in formalitate sumptionis, vt sic dicam, & in aptitudine seu capacitate, respectu sumptionis, spiritualis, iuxta dicta in 1. sectio. & quæ statim subiiciam. Quocirca, si apud Augustinum, vel alium Patrem interdum reperiatur, peccatores non sumere rem huius sacramenti, seu non vere illud sumere, intelligendi sunt & de re tantum sacramenti quæ est graria, & de spirituali sumptione seu fructuosa, & quæ animam reficiat, & ita intelligẽdus est Aug. tract. 28. & 29. in Ioan. & ser. 2. de verbis Apost. & l. 22. de Ciuit. Dei, c. 25. & sæpe alias.

Chrys. Orig. Hier. August.

Aug.

Omnes homines adulti baptizati & iusti possunt sumere Eucharistiã & sacramentaliter & spiritualiter per se loquendo.

Dico secundo: Omnes homines adulti baptizati iusti, possunt recipere hoc sacramentum sacramentaliter & spiritualiter, loquimur per se, seclusis aliis impedimentis corporis, & ita est conclusio certa, & per se clara: quia, quod pertinet ad sumptionem sacramentalem, à fortiori constat ex dictis de peccatoribus, & ex dictis supra de permanente duratione Christi sub speciebus: quod vero pertinet ad spiritualem sumptionem, constabit ex dicendis infra de effectibus. Solum potest esse difficultas de amentibus seu phreneticis, sed hæc facile expeditur ex dictis, & dicendis sectione sequente. Nam, si sint amentes perpetui non reputantur adulti, sed tamquam infantes, si autem prius habuerunt rationis vsum, de illis iudicandum est iuxta illum statum, in quo inuẽti sunt, quando iudicium rationis amiserunt. Vnde si tunc erant iusti, habebant virtualem huius sacramẽti voluntatem, & ita sunt capaces illius. An vero expediat illis conferre, alia quæstio est, infra tractanda cum D. Tho. q. 80. art. 9.

Vnica tantum supereſt dubitatio de hominibus iuſtis non baptizatis, vt ſunt Catechumeni, an formaliter & proprie ſint capaces ſacramentalis & ſpiritualis ſumptionis huius ſacramenti. Nam Marſ. in 4. quæſt. 6. artic. 2. dicit, in caſu neceſſitatis Catechumenum ſuſcipere hoc ſacramentum, vnde ſentit, tũc eum recepturum proptiſſime ſacramentaliter & ſpiritualiter hoc ſacramentum: alioquin non poſſet ſine graui peccato illud ſumere. Et huic ſententiæ videtur fauere Innocent. in cap. Veniens, de baptiſmo: expreſſe enim dicit, Euchariſtiam ſumi poſſe à non baptizatis.

Dub. Marſ. in Mar. Innoc.

Sed hæc ſententia ſingularis eſt, & aliena à principiis receptis ab omnibus Theologis: baptiſmus enim eſt ianua ſacramentorum, & Eccleſiæ, & per illum recipit homo characterem, qui eſt potentia ad recipienda ſacramenta, & effectum eorum: qui ergo non habet hunc characterem, non eſt capax alicuius ſacramentalis effectus, & conſequenter neque ſumptionis proprie ſacramentalis vel ſpiritualis. Quocirca, ſicut, qui caret charactere Ordinis, quantumuis ſit iuſtus non poteſt conficere hoc ſacramentum: quia ille character eſt veluti potentia actiua illius effectus, ita neque, qui caret baptiſmi charactere, eſt capax huius ſacramenti prædicto modo: quia ille character eſt quaſi potentia paſſiua cæterorum ſacramentorum. Ac denique ſicut homo non genitus ſeu productus, non capax eſt cibi & nutrimenti, ita neque homo non regeneratus per baptiſmum, eſt capax huius ſacramentalis cibi. quãmquam ergo hi Catechumeni, quatenus comedere poſſunt, poſſunt etiam velut materialiter ſumere hoc ſacramentum, non tamen proprie ſacramentaliter, id eſt, cum ordine ad ſpiritualem ſumptionem. Innocentius autem in d. cap. Veniens, non ſcripſit illa verba, docendo, ſed diſputando, vnde ex reſolutione totius capitis potius noſtra ſententia confirmatur: concludit enim ante baptiſmum, ſacramenta cætera non eſſe valida. Deinde intelligi poteſt de ſumptione mere materiali ac fructuoſa, ſicut ibidem ait, ante baptiſmũ eſſe homines capaces coniugii: quod eſt verum materialiter in ratione cõtractus, non autem formaliter in ratione ſacramenti.

Homines baptizati ſimul cum baptiſmo ſuſcipiunt ſacramentum.

Innoc. Cajet. Palud.

SECTIO IV.

Vtrum infantes poſſint hoc ſacramentum ſuſcipere.

OMittamus in primis ſumptionem pure corporalem ſeu materialem, quia certum eſt, ſi poſſint comedere, poſſe etiam hoc modo ſumere: omittam⁹ præterea ſumptionem pure ſpiritualem, quæ fit per propoſitum ſeu deſiderium, quia huius parvuli non ſunt capaces: vnde, licet dicatur interdum ab Aug. & Diuo Thoma ſpiritualiter manducare hoc ſacramẽtum: late ac metaphorice intelligendum eſt, vel quia per baptiſmum ſpiritualiter vniuntur Chriſto, & corpori eius, vel quia per habitualem iuſtitiam, quã in baptiſmo recipiunt, cenſentur appetere perfectam vnionem cum CHRISTO, & habere ius ad hoc ſacramentum, & veluti voluntatem ſumendi illud, vt notarunt Caiet. q. 73. ar. 3. Palacius diſt. 9. diſput. 2. Omittamus rurſus paruulos non baptizatos, de quibus eadem ratio eſt, quæ de adultis: eſt igitur quæſtio de baptizatis infantibus, ſub quibus perpetuo amẽtes comprehenduntur, & de ſumptione proprie ſacramentali & ſpirituali ſimul, ſeu quæ propter ſpiritualem fiat.

Cajet. Palud.

Primũ

1. Sententia. Maior. Petrus Soto. Catherin. Dom. Soto. Alens. Gabr. Paludan.

Prima sententia est, infantes non esse capaces huius sacramenti. Tenet Maior dist. 9. ad. 2. Petrus Soto lect. 8. de Eucharist. Cather. opusc. de Commun. parul. & Dominicus Soto, in hanc partem est propensus; vide illum: potest tribui Caietano quæst. sequente, qui ad effectum huius sacramenti requirit actualem deuotionem, cuius paruuli non sunt capaces. In hanc sententiam inclinat Alens. q. 49. mem. 5. Gabr. d. 9. q. 2. arti. 3. dub. 4. & Palud. q. 4. in fine. Sed hi solum dicunt non esse dandam Eucharistiam paruulis. Fundamentum prædictæ sententiæ est, quia hoc sacramentum est cibus spiritualis; ergo est accommodatum ijs solummodo, qui possunt actus spiritualis vitæ exercere, quod paruuli non possunt. Et confirmatur ex illo 1. ad Corinth. 22. probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, &c. ergo, qui se probare non potest, nec de illo pane edere potest. Confirmatur deinde ex vsu Ecclesiæ, quæ non dat paruulis hoc sacramentum: datura autem esset, si existimaret illis futurum esse vtile.

2. Sententia Soto. Ledesm. Victor. Corduu. Aluar. Ruard. Hosius.

Secunda sententia est, infantes esse capaces huius sacramenti proprie ac spiritualiter. Tenet Soto d. 2. q. 2. artic. 9. Ledesm. q. 31. artic. 9. dub. 5. Vict. num. 84. Cordub. lib. 1. q. 8. Alens. lib. 2. de Euchar. ca. 37. insinuant Ruar. art. 15. Hosius in Confes. ca. 40. Fundamentum esse potest, quia sacramentum confert gratiam non ponentibus obicem: sed hi paruuli non ponunt obicem: & corporaliter vere manducant, vt suppono, vel, si sint tam paruuli, vt manducare non possint, saltem possunt bibere: ergo, si manducent, vel bibant, recipient effectum, & consequenter manducabunt proprie ac spiritualiter. Secundo ex vsu Ecclesiæ, qui est interpres institutionis Christi: constat enim fuisse consuetudinem in multis Græcis, & Latinis Ecclesijs, vt Eucharistia daretur infantibus ante vsum rationis: id approbantibus sanctissimis, pariter & doctissimis Episcopis, vt constat ex Dionysio cap. 2. de Ecclesiast. Hierarch. par. 2. & 3. nam licet Diuus Thomas quæst. 80. artic. 9. eum interpretetur loqui solum de adultis, tamen ibi Dionysius in communi loquitur de baptizatis, quibus dicit, solitam fuisse dari Eucharistiam statim post baptismum & sacram vnctionem, quod etiam refert Iustin. apol. 2. in fine. Cyprian. lib. 2. epist. 3. Ambros. libro de myst. cap. 8. Præterea idem Dionysius cap. 7. part. 3. sub finem, nullam videtur expositionem admittere: sic enim ait, Illud vero, quod pueri quoq; qui nodum possunt intelligere diuina, sacri baptismatis, altissimorumque communionis sacrosanctæ signorum participes fiant, videtur quidem profanis irridendum. Et infra: Tradit autem puero sancta mysteria Pontifex: vt nutriatur in ipsis, neque vitā aliam habeat, nisi hanc, quæ diuina inspiciat semper, & quæ huiusmodi sancta communione proficiat. Præterea Cyp. li. de lapsi. narrat miraculum, quod accidit: puella, cui cum datum esset sacramentum, illud trajicere non potuit: quia idolothyta prius manducauerat: & aperte supponit: illam nō habuisse vsum rationis, neq; peccasse in illo facto. Cuius ēt videtur meminisse Aug. Ep. 23. ad Bonif. qui etiam ep. 107. aperte dicit, infantes Eucharistiam manducasse: idem significat lib. 4. de Trinit. c. 10. & clare lib. de Eccles. dogm. c. 62. Omitto alia testimonia, quæ afferri possent ex libro contra Pelagian. quia illa possunt facile exponi de māducatione spirituali, seu metaphorica, quæ fit p baptismū. Ad hæc, optimus locus apud Clemen. lib. 8. Const. 20. vbi dicit, pueros solitos esse cōmunicare cum plebe: pueri enim proprie appellari videntur, qui nondum ratione vtuntur: & eadem consuetudo insinuatur in Concilio Tolet. II. cap. 1. cum dicitur, eum, qui ob infirmitatem, necessitatem, mentis incapacitatem, vel infantiam, susceptam Eucharistiam euomuerit puniendum non esse: supponit ergo, solere infantes sumere Eucharistiam, non potest ergo negari hæc consuetudo; quamuis in tota Ecclesia susceptа non fuerit, nec fortasse fuerit admodum frequens & generalis, cum maior illius mentio apud veteres non reperiatur. Illa vero consuetudo prudens fuit eo tempore, quod aperte colligitur ex Concilio Trid. sess. 2. cap. 4. dicente, eos Patres pro sui temporis ratione probabilem causam sui facti habuisse. Quamobrem admittendum non est, illos Patres non tam consuetudinem illam seruasse, quam toleraſſe: quia non poterant plebi resistere: hoc enim, & repugnat Cōcilio, & in se inuoluit repugnantiam: quia hæc ipsa tolerantia supponit consuetudinem. Reuocemus ergo rem ad primam originem, quando illa consuetudo introduci cœpta est: non est enim verisimile, quod cœperit introduci propter plebis perturbationem & seditionem: nulla enim huius rei mentio in veterum monumentis habetur: imo Dionys. dicit solos profanos irridere solitos illum morem. Addo non debuisse sanctos Patres, consuetudinem illam non solum permittere, sed etiam obseruare & exsequi, propter populi tumultum, si sancta & licita non esset: non esset autem honestum, dare sacramentum infantibus, nisi formaliter, & spiritualiter essent capaces illius, & fructus eius. Respondent aliqui, potuisse dari solum, vt propter Christi præsentiam & contactum, quodammodo sanctificarentur, & contra dæmonum insidias munirentur. Sed hoc non placet: tum quia sacramentum per se est dandum propter suum primarium effectum, & non alias: tum etiam, quia vel ille effectus erat ex opere operato, & sic, qua ratione vnus admittitur, potest admitti alius: vel solum propter impetrationem: vel alio modo: & ad hoc non erat necessaria manducatio, sed sufficere poterat, vel oratio: vel ad summum, extrinsecus contractus: vel præsentia in templo, vbi adest Christus: vel quid simile: tum denique, quia, si id esset verum, potuisset etiam dari Catechumenis, quod nūquam in Ecclesia factum esse legimus. Alij tandem dicunt, veteres Patres introduxisse illam consuetudinem: quia, vel existimabant, vel dubitabant, an sacramentalis māducatio Eucharistiæ esset paruulis necessaria ad salutem, vt late tractat Claud. rep. 6. c. 7. Sed hæc ratio primo supponit, illam consuetudinem de se non fuisse rationabilem, sed solum ob ignorantiam: quod non est consentaneum Concilio Trident. Deinde ex illamet existimatione sequitur, illos credidisse, hoc sacramentum esse fructuosum paruulis: cur enim arbitrarentur esse necessarium, quod non existimabant esse fructuosum? Non videtur ergo dubium, quin iudicauerint, Eucharistiam dare gratiā infantibus, & ideo illis eam dedisse: quod apertis fere verbis docet Dionysius supra. Tertio est ratio à priori, quia in illis habet locum promissio Christi: Qui māducat me, viuet propter me, & in me manet, & ego in eo. Dices, paruulos non posse māducare spiritualiter; sed inprimis hæc verba Christi de corporali manducatione intelliguntur, & propter illā promittitur spiritualis: hoc autem modo pueri possunt spiritualiter manducare. Deinde spiritualis manducatio actualis, non est necessaria: habitualis autem etiam in pueris locum habet. Denique sacramentum Confirmationis dat suum effectum paruulo, cur ergo non etiam Eucharistia? quia infans non minus potest nutriri, quam augeri: nec pro tempore magis indiget auxilio, vt fidem profiteatur, aut hostibus fidei resistat, quam deuotione & dulcedine Eucharistiæ: neutrius enim est capax pro illo statu. Simile argumentum fieri potest de sacramento Ordinis, quod iuxta probabilem sententiam datum paruulis, ratum est.

Trident. Claudius.

Quocirca hæc posterior sententia est sine dubio probabilior: habet enim maius authoritatis pōdus, & rationis. Vnde ad fundamentum alterius respondetur, hunc cibum nutrire conuertendo alitum in se; & ideo, vt suum effectum conferat, satis est, vt ab eo, qui

Infantes capaces sunt Eucharistiæ immediate, proprie ac spiritualiter.

eo, qui viuit spiritualiter, comedi possit. Paulus autem in citato loco de adultis loquitur; de infantibus autem satis est, quod Ecclesia illos probet, si post baptismum velit illis Eucharistiam conferre.

Obrationabiles causas Ecclesia nũc denegat parvulis Eucharistiam.

Quod vero Ecclesia hoc nunc non faciat, non est, quia paruuli sunt incapaces, sed quia hoc nunc magis expedit ad decentiam & reuerentiam sacramenti; quæ aliquali vtilitati paruulorum præferenda est. In principio enim Ecclesiæ, quando minor erat fidelium numerus, facilius poterant vitari incommoda, quib. illa consuetudo exposita est: postmodum vero, crescente numero fidelium, & præsertim, cum refrigescente charitate, minori cura ac diligentia sacramenta administrarentur, non potuerunt huiusmodi pericula alia ratione conueniente vitari: & ideo merito Ecclesia contrariam consuetudinem amplexa est: de qua reiterum redibit sermo, cum de præcepto communionis agemus.

QVÆSTIO LXXIX.

De effectibus Sacramenti Eucharistiæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus huius sacramenti.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primo, vtrum hoc sacramentum conferat gratiam.

Secundo, vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriæ.

Tertio, vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

Quarto, vtrum per hoc sacramentum remittatur peccatum veniale.

Quinto, vtrum per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

Sexto, vtrum hoc sacramentum homines præseruet à peccatis futuris.

Septimo, vtrum hoc sacramentum prosit alijs, quam sumentibus.

Octauo, de impedimento effectus huius sacramenti.

ARTICVLVS I.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.

Inf. ar. 4. cõtra & 4. d. 12. q. 2. ar. 3. q. 1 ad 2.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum non conferatur gratia. Hoc enim sacramentũ est nutrimentum spirituale. Nutrimentum autem non datur, nisi viuenti. Cum ergo vita spiritualis sit per gratiam, nõ competit hoc sacramentum, nisi habenti gratiam. Non ergo per hoc sacramentum confertur gratia, vt primo habeatur: similiter etiam nec ad hoc, quod augeatur, quia augmentum spirituale pertinet ad sacramentum Confirmationis, vt dictum est.

Quæst. 72. a. 1. & 7.

*Non ergo per hoc sacramentum gratia confertur.

2. Præterea, Hoc sacramentum confertur, vt quædam spiritualis refectio. Sed refectio spiritualis magis videtur pertinere ad vsum gratiæ, quam ad gratiæ collationem. Ergo videtur, quod per hoc sacramentum gratia non conferatur.

q. 74. a. 2. & 76. a. 2. ad 2.

3. Præterea, Sicut supra dictum est, *in hoc sacramento corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis autem pro salute animæ. Sed corpus non est subiectum gratiæ, sed anima vt in

1. 2. q. 110. a. 4.

secunda parte *habitum est. Ergo ad minus, quantum ad corpus, per hoc sacramentum gratia non confertur.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 6. Panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Sed vita spiritualis est per gratiam. Ergo per hoc sacramentum gratia confertur.

Respondeo dicendum; quod effectus huius sacramenti debet considerari: primo quidem & principaliter ex eo, quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus, Qui sicut in mundum visibiliter veniens contulit mundo vitam gratiæ (secundum illud Ioan. 1. *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est*) ita in hominem sacramentaliter veniens, vitam gratiæ operatur, secundum illud Ioan. 6. *Qui manducat me, viuet propter me.* Vnde & Cyrill. *dicit: *Viuificatiuum Dei Verbum, vniens seipsum propriæ carni, fecit ipsam viuificatiuam*: decebat enim cum nostris quodammodo vniri corporibus per sacram eius carnem & prætiosum sanguinem; quæ accepimus in benedictionem viuificatiuam in pane & vino. Secundo consideratur ex eo, quod per hoc sacramentum repræsentatur: quod est passio Christi, sicut supra dictum est.* Et ideo effectum quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine. Vnde super illud Ioan. 18. *Continuo exiuit sanguis & aqua*, dicit Chrysost. * *Quia hinc suscipiunt principium sacra mysteria, cum accesseris ad tremendum calicem, vt ab ipsa bibituris Christi costia, ita accedas.* Vnde & ipse Dominus dicit; Matthæi 26. *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Tertio consideratur effectus huius sacramenti ex modo, quo traditur hoc sacramentum: quod traditur per modum cibi & potus. Et ideo omnem effectum, quem cibus, & potus materialis facit, quantum ad vitam corporalem (quod scilicet, sustentat, auget, reparat, & delectat) hoc totum facit hoc sacramentum, quantum ad vitam spiritualem. Vnde Ambros. * dicit in libro de sacramentis: *Iste panis est vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.* Et Chrys. * dicit super Ioan. *Præstat se nobis desiderantibus, & palpare, & comedere, & amplecti.* Vnde & ipse Dominus dicit Ioann. 6. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Quarto considerantur effectus huius sacramenti ex speciebus, in quibus traditur hoc sacramentum. Vnde Augustin. * ibidem dicit: *Dominus noster corpus, & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis: nam & aliud, scil. panis, ex multis granis in vnum constat; aliud, scilicet, vinum, in vnum ex multis acinis confluit.* Et ideo ipse alibi dicit super Io. **O sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis.* Et quia Christus & eius passio, est causa gratiæ, & spiritualis refectio, & charitas sine gratia esse nõ potest, ex omnibus præmissis manifestum est, quod hoc sacramentum gratiam confert.

Lib. 4. in l. 6. c. 13. & 14.

q. 86. a. 1. ad 3. & q. 74. artic. 2. ad 3.

Homil. 84. in Ioann. circa med. tom. 3.

Lib. 5. c. 4. in med. tom. 4.

Homil. 45. in Ioan. à med. illius tom. 3.

Tract. 26. in Ioann. non multum remoto à fine tom. 9.

Tract. 26. in Ioan. tract. & multis tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc sacramentum ex seipso virtutem habet, gratiam conferẽdi; nec aliquis habet gratiam ante susceptionem huius sacramenti, vel nisi ex aliquo voto ipsius, vel per seipsum, sicut adulti, vel voto Ecclesiæ, sicut paruuli sicut supra dictũ est.* Vnde ex efficacia virtutis ipsius *q. 73. ar. 3.* est, quod etiam ex voto ipsius aliquis gratiam consequatur, per quam spiritualiter viuificetur. Restat igitur, vt, cum ipsum sacramentum realiter sumitur, gratia augeatur, & vita spiritualis perficiatur. Aliter tamẽ, quam per sacramentum Confirmationis; in quo augetur & perficitur gratia ad perstendũ contra exteriores impugnationes inimicorum Christi. Per hoc autem sacramentum augetur gratia, & perficitur spiritualis vita, ad hoc, quod homo in seipso perfectus existat per communionem ad Deum.

Ad secundum dicendum, quod hoc sacramentum confert gratiam spiritualiter cum virtute charitatis. Vnde Damasc. † *comparat hoc sacramentum carboni, quem Isaias vidit, Isaiæ 6. Carbo enim lignum simplex non est, sed vnitum igni.* Ita & panis communionis non simplex panis est, sed vnitus diuinitati. Sicut Greg. * dicit in Homil. Penteco. Amor Dei non est otiosus: magna enim operatur, si est. Et ideo per hoc sacramentum, quantum ex sui virtute, non solum habitus gratiæ & virtutis confertur, sed etiam excitatur in actum, secundum illud 2. Cor. 5. *Charitas Christi vrget nos.* Et inde est quod ex virtute huius sacramenti anima spiritualiter reficitur per hoc, quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis diuinæ, secundum illud Cant. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.*

Li. 3. de fid. c. 14. à med.

Homil. 30. in Euang. non longe à prin.

Ad tertium dicendum; quod, quia sacramenta operantur salutem

salutem, quam significant: ideo secundum quandam assimilationem dicitur, quod in hoc sacramento corpus offertur pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ: quamuis vtrumque ad salutē vtriusque operetur, cum sub vtroque totus sit Christus: vt supra dictum est. Et licet corpus non sit immediatiu subiectum gratiæ, ex animo tamen redundat effectus gratiæ ad corpus, dū in præsenti membra nostra exhibeamus armæ iustitiæ Deo (vt habetur Roma. 6.) & in futuro corpus nostrū sortietur incorruptionem, & gloriam animæ.*

q. 66. art 1 & 2.

COMMENTARIVS.

TItulus huius articuli de gratia sanctificante, quæ à charitate non separatur, intelligendus est, vt ex communi vsu huius vocis, maxime præsenti materia, & fine corporis articuli, satis constat. Quoniam vero gratia sanctificans in primam & secundam diuidi solet, seu in eam, quæ datur, cum primo infunditur, vel in augmentum eius, in præsente quæstione abstracte & præcise sumitur gratia pro quocunque gradu eius. Et hoc sensu respondet Diuus Thomas sacramentum Eucharistiæ dare gratiam digne sumentibus. Quam assertionem probat quatuor optimis rationibus, quæ supponunt quidem institutionem & promissionem Christi, ex qua tota hæc efficacia pendet: declarant autem, quam fuerit conueniens, hæc efficacia, quamque accommoda & quasi connaturalis huic sacramento, tam ratione rei contentæ, quam ratione rei repræsentatæ, quam denique ratione signorum sensibilium, sub quibus hoc sacramentum perficitur, ad vsumque applicatur. Prima ergo ratio, & secunda in hoc fundantur, quod Christus hic contentus, & passio eius in hoc mysterio repræsentata, est primum atque efficacissimum principium gratiæ. Contra quas rationes obiici potest, quia, si efficaces sunt, ex eis concludi potest, hoc sacramentum per se & directe conferre gratiam primam, quia Christus in hunc mundum veniens, huiusmodi primam gratiam contulit hominibus per passionem suam: ergo etiam sacramentaliter veniens eandem gratiam conferet. Item, simili ratione probatur, hoc mysterium non tantum dare gratiam, vt sacramentum est, sed etiam, vt est sacrificium: quia repræsentatio passionis potissimum fit in hoc mysterio, vt sacrificium est. Respondetur, his rationibus, vt dixi, solum probari esse in hoc sacramento, quantum est ex parte rei contentæ & repræsentatæ, sufficientem rationem, & fundamentum, vt illi data sit efficacia ad spiritualem vitam hominibus conferendam: quia vero Christus & passio eius est (vt sic dicam) generalis fons gratiarum omnium, non potest ex hoc solo fundamento colligi, & definiri modus gratiæ, quæ per hoc sacramentum datur. Neque hoc Diuus Thomas intendit. Sed consideranda vlterius est specialis ratio huius sacramenti, in quo non venit Christus ad nos redimendos, sicut in propria specie venit, sed ad nos spiritualiter reficiendos & nutriendos; & ideo non oportet, vt sacramentaliter veniens conferat primam gratiam per se loquendo, vt statim art 3. idem Diuus Thomas declarat. Quid vero de effectu sacrificij dicendum sit, infra tractabitur; nunc breuiter negatur sequela, loquendo proprie de effectu gratiæ ex opere operato: quia, nec passio Christi per se operatur gratiam huiusmodi, donec applicetur; non applicatur autem, quoad hunc effectum per sacrificium vt sic, sed per ipsum sacramentum. Atque ex his manet exposita tertia ratio, quæ fundatur in ratione cibi, sub qua hoc sacramentum datur; & optima est ad explicandam proportionem, quæ est inter hoc sacramentum, & effectum proprium eius, qui est nutritio spiritualis vitæ: & ita hæc potissimum ratione vtuntur Concilium Florentinum & Tridentinum. Et hæc congruentia optime confirmatur quarta ratione, fundata in propria natura specierum panis & vini, quæ sunt res, quæ ex plurimorum granorum vnione, seu coniunctione coalescunt. De qua re nonnulla ex August. & Cypriano supra adduximus, cum ageremus de materia remota huius sacramenti.

Conclusio D. Thomæ, Eucharistiā dare gratiā digne sumentibus.

Obiectio.

Solutio.

In solutione ad primam indicat Diuus Thomas quæstionem, an conclusio posita: de prima vel secunda gratia intelligenda sit: & significat de vtraq; veram esse: nam hoc (inquit) sacramentum realiter sumptum per se confert gratiæ augmentum, & perficit spiritualem vitam, quam supponit. Primam autem gratiam non ita confert per se loquendo, quia supponit illam: tamen de se efficax est illius: imo nulla prima gratia datur, nisi ex voto huius sacramenti: quod ad efficaciam illius maxime attinet: Hæc in summa Diuus Thomas. In qua doctrina id, quod vltimo loco dicitur, maximam difficultatem habet: quia ex eo sequi videtur, hoc sacramentum esse per se institutum ad dandam primam gratiam, esseque medium ad salutem necessarium, quod in superioribus improbatum est. Sed, vt in superioribus etiam significaui, in huiusmodi locutionibus de hoc sacramento cauenda est maxime æquiuocatio, quam hic etiam Caietanus recte declarauit: aliud est enim loqui de hoc sacramento, ratione rei in ipso contentæ, & omnium, quæ illi secundum se conueniunt: aliud vero secundum propriam rationem & vsum huius sacramenti. Priori modo attribuuntur huic sacramento, quæ Christo Domino secundum se conueniunt, & hoc modo recte dicitur, esse de se efficax primæ gratiæ: & ab illo manare omnem gratiam, & omnem primam gratiam dari aliquo modo per votum huius sacramenti, id est, per affectum ad Christum, & desiderium vnionis cum ipso: tamen hoc sensu & modo non loquimur formaliter de hoc sacramento, sed materialiter, vel (vt ita dicam) per quandam communicationem idiomatum: nam, quia hoc sacramentum est corpus Christi, ideo, quæ conueniunt corpori Christi, dicuntur de hoc sacramento, non tamen ratione propriæ institutionis, nec ratione vsus sacramentalis eius sed tantum ratione rei contentæ, seu inclusæ. Alio autem modo conuenit per se huic sacramento, conferre augmentum gratiæ: quia est vitalis cibus hominum spiritualiter viuentium, vt partim hic, partim artic. 3. Diuus Thomas explicuit: & bene Durand. in 3. distinct. 9. quæst. 4. ad primum, & huiusmodi effectus proprie & formaliter tribuitur huic sacramento: nam est proprius effectus sacramentalis eius: sic autem nec prima gratia per se loquendo, neque effectus gratiæ aliorum sacramentorum tribui potest huic sacramento, aut voto eius secundum proprium vsum sacramentalem illius: & hoc modo procedunt, quæ supra tradidimus, tractando de necessitate huius sacramenti. Dices: ergo æquiuoce loquitur Diuus Thomas de hoc sacramento in hac solutione. Respondetur, non esse proprie æquiuocationem, sed virtualem quandam argumentationem: nam ex efficacia Christi hic contenti secundum se, colligit Diuus Thomas efficaciam sacramentalem eiusdem Christi, quatenus hic sacramentaliter continetur ac sumitur: nam, cum ex se habeat virtutem ad omnem gratiam conferendam, recte colligitur, multo magis habere virtutem ad conferendam per sacramentalem vsum huius sacramenti gratiam tali signo & vsui accommodatam. De differentia autem, quam D. Thom. ponit inter effectum sacramenti Eucharistiæ & confirmationis, satis est dictum supra.

Quo ratione intelligendus sit D. Thom. dicens, Eucharistiam conferre primā gratiam

Effectus Eucharistiæ.

In solutione ad secundum addit Diuus Thomas, hoc sacramentum non solum perficere habitus gratiæ & charitatis, sed etiam actualem gratiam, & spiritus delectationem ac suauitatem dare: quod non aliter probat, nisi quia amor Dei magna operatur, si adest:

adest; & ideo, cum hoc sacramentum perficiat charitatem, de se etiam excitabit ad actualem amorem. Quæ ratio, si efficax est, idem probat de omnibus sacramentis, quæ virtutem habent ad gratiam & charitatem augendam, nisi dicamus, esse in hoc specialem rationem, tum, quia per se primo institutum est ad charitatem nutriendam & augendam; tum etiam, quia, cum detur per modum cibi & potus, ex propria sua ratione postulat, vt spiritualem delectationem & fructum afferat: & hoc insinuauit Diuus Thomas in fine solutionis, accommodans verba illa Canticor. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

In solutione ad 3. addit D. Thomas, hunc effectum gratiæ, quem Eucharistia habet in anima, aliquo modo in corpus redundare, vel in hac vita, in qua corpus efficitur organum animæ ad opera iustitiæ perficienda: vel in futura, in qua corpus gloriam animæ participat: de qua re propriam disputationem statim instituemus.

ARTICVLVS II.

Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriæ.

Inf. q 80. ar. 2. ad 1. & Ioan. 6.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod effectus huius Sacramenti non sit adeptio gloriæ: effectus enim proportionatur suæ causæ: Sed hoc Sacramentum competit viatoribus, vnde & viaticum dicitur: Cum igitur viatores nondum sint capaces gloriæ, videtur, quod hoc sacramentum non causet adeptionem gloriæ.

2. Præterea, Posita causa sufficienti, ponitur effectus. Sed multi accipiunt hoc Sacramentum, qui nunquam peruenient ad gloriam: vt patet per Augustinum 21. de ciuit. Dei. Non ergo hoc sacramentum est causa adeptionis gloriæ.*

Lib. 21. c. 25. in fin. tom 5.

3. Præterea, Maius non efficitur à minori, quia nihil agit vltra suam speciem. Sed minus est, accipere Christum sub specie aliena, quod fit in hoc Sacramento, quam frui eo in specie propria, quod pertinet ad gloriam. Ergo hoc sacramentum non causat adeptionem gloriæ.

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Sed vita æterna, est vita gloriæ. Ergo effectus huius sacramenti est adeptio gloriæ.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc Sacramento potest considerari, & id, ex eo quo habet effectum; scilicet ipse Christus contentus, & passio eius repræsentata; & id, per quod habet effectus, scilicet, vsus Sacramenti; & species eius. Et quantum ad vtrumque competit huic Sacramento, quod causet adeptionem vitæ æternæ. Nam ipse CHRISTVS per suam passionem aperuit nobis aditum vitæ æternæ; secundum illud Hebr. 9. Noui testamenti mediator est, vt morte intercedente, quo vocati sunt, accipiant repromissionem æternæ hereditatis. Vnde & in forma huius Sacramenti dicitur, Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti. Similiter etiam refectio cibi spiritualis, & vnitas significata per species panis & vini, habentur quidem in præsenti, sed imperfecte; perfecte autem in statu gloriæ. Vnde Augustinus dicit super illud Ioann. 6. Caro mea verè est cibus; Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate Sanctorum, vbi pax erit, & vnitas plena atque perfecta.*

Tractat 26 in Euang. nō multum remote à fin. tom 9.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut passio CHRISTI, in cuius virtute hoc Sacramentum operatur, est quidem causa sufficiens gloriæ, non tamen ita, quod statim per ipsam introducamur in gloriam, sed oportet, vt prius simul compatiamur, vt postea simul glorificemur (sicut dicitur Romanor. 8.) ita hoc Sacramentum non statim nos in gloriam introducit, sed dat nobis virtutem perueniendi ad gloriam, & id-eo viaticum dicitur. In cuius figuram legitur 3. Regum 19. quod Elias comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Oreb.

Ad secundum dicendum, quod sicut passio Christi non habet suum effectum in his, qui se ad eam non habent, vt debent: ita per hoc Sacramentum non adipiscuntur gloriam, qui indecenter ipsum suscipiunt. Vnde Augustinus dicit super Ioann. exponens illa verba: Aliud est Sacramentum, & aliud virtus Sacramenti: Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Panem ergo cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate. Vnde non est mirum, si illi, qui innocentiam non seruant, effectum huius Sacramenti non consequantur.*

Tractat. 26 in Ioan. post à med. vs. & Glos. ord. super illud 1. Cor. 11. Iudicium sibi manducat & bibit.

Ad tertium dicendum, quod hoc, quod Christus sub aliena specie sumitur, pertinet ad rationem Sacramenti, quod instrumentaliter agit. Nihil autem prohibet, causam instrumentalem producere potiorem effectum, vt ex supra dictis patet.*

q. 77. ar. 5. ad 3. arg.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo, si res attente consideretur, non declaratur nouus effectus huius Sacramenti distinctus ab eo, qui articulo præcedente positus est, & ab illo, quem ar. 6. D. Thom. docet: constat enim, Sacramentum hoc non conferre gloriam immediate, sed gratia, per quam anima in se ipsa perficiatur, gloria vero in futura vita danda referuetur; solum ergo adeptio gloriæ potest tribui huic Sacramento in semine & radice: vel quia conferendo gratiam dat ius ad gloriam, quod suo modo commune est omnibus sacramentis: vel quia non solum dat gratiam, sed etiam dat speciale auxilium ad perseuerandum in illa, vt dicitur art. 6. gratiæ enim vsque ad finem conseruatæ debetur gloria: & ideo specialiter hic effectus huic Sacramento tribuitur: & ita sunt faciles rationes D. Thomæ & solutiones argumentorum. In quarum prima satis aperte prædictum sensum D. Thomas exponit.

ARTICVLVS III.

Vtrum effectus huius Sacramenti sit remissio peccati mortalis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod effectus huius Sacramenti sit remissio peccati mortalis; dicitur enim in quadam Collecta; Sit hoc Sacramentum ablutio scelerum, & Sed scelera dicuntur peccata mortalia. Ergo per hoc Sacramentum peccata mortalia abluuntur.*

2. Præterea, Hoc Sacramentum agit in virtute passionis CHRISTI, sicut & Baptismus. Sed per Baptismum dimittuntur peccata mortalia, vt supra dictum est. Ergo & per hoc Sacramentum: præsertim, cum in forma huius sacramenti dicatur. Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

3. Præterea, Per hoc Sacramentum gratia confertur, vt dictum est. Sed per gratiam iustificatur homo a peccatis mortalibus secundum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo per hoc Sacramentum remittuntur peccata mortalia.*

Sed contra est, quod dicitur 1. Corinth. 11. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Dicit autem Glos. ibidem, quod ille manducat & bibit indigne, qui in crimine est, vel irreuerenter tractat: & talis manducat, & bibit sibi iudicium, id est, damnationem. Ergo ille, qui est in peccato mortali, per hoc, quod accipit hoc Sacramentum, magis accumulat sibi peccatum, quam remissionem sui peccati consequatur.*

Respondeo dicendum, quod virtus huius Sacramenti pe-

est

rest considerari dupliciter. Vno modo secundum se: & sic hoc sacramentum habet virtutem ad remittendum quæcunq; peccata ex passione Christi, quæ est fons & causa remissionis peccatorum.

Alio modo potest considerari per comparationem ad eum, qui recipit hoc sacramentum prout in eo inuenitur, vel non inuenitur impedimentum percipiendi huius sacramenti effectū. Quicunq; autem habet conscientiam peccati mortalis, habet in se impedimentum percipiendi effectum huius sacramenti, eo quod non est conueniens susceptor huius sacramenti: tum quia non viuit spiritualiter, & ita non debet spirituale nutrimentum suscipere, quod non est nisi viuentis: tum quia non potest vniri Christo (quod fit per hoc sacramentum) dum est in affectu peccandi mortaliter. Et ideo, vt dicitur in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus. *si mens in actu peccandi est, grauatur magis Eucharistiæ perceptione, quam purificetur. Vnde hoc sacramentum in eo, qui ipsum percipit in conscientia peccati mortalis, non operatur remissionem peccatorum. Potest tamen hoc sacramētum operari remissionem peccati dupliciter. Vno modo non perceptum actu, sed voto, sicut cum quis primo iustificatur a peccato: Alio modo etiam perceptum ab eo, qui est in peccato mortali; cuius conscientiam, & affectum non habet. Forte enim primo, non fuit sufficienter contritus: sed deuote & reuerenter accedens, cōsequitur hoc sacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet, & remissionem peccati.*

Ad primum ergo dicendum, quod petimus, vt hoc sacramentum sit ablutio scelerum, vel eorum, quorum conscientiam non habemus (secundum illud Psal. 18. Ab occultis meis munda me Domine) vel vt contritio in nobis perficiatur ad scelerum remissionem; vel etiam, vt nobis robur detur ad scelera vitanda.

Ad secundum dicendum, quod baptismus est spiritualis generatio, quæ est mutatio de non esse spirituali in esse spirituale, & datur per modum ablutionis. Et ideo quantum ad vtrumque non inconuenienter accedit ad baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis. Sed per hoc sacramentum homo sumit in se Christum per modum spiritualis nutrimenti, quod non competit mortuo in peccatis. Et ideo non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod gratia est sufficiens causa remissionis peccati mortalis, non tamen actu remittit peccatum mortale, nisi cum primo datur peccatori. Sic autem non datur in hoc sacramento. Vnde ratio non sequitur.

COMMENTARIVS.

Concil. Diui Thomæ per Eucharistiā non remitti peccatū mortale, qui actualiter cum affectu tale peccati.

PRæcipua assertio D. Thomæ in hoc art. est, hoc sacramentum non remittere peccatum mortale ei, qui ad illud suscipiendum accedit cum conscientia peccati mortalis. Ad intelligendum autem sensum D. Thomæ, oportet declarare, quid sit accedere cum conscientia peccati mortalis. Aliqui enim existimāt, accedere cum conscientia mortalis peccati, nihil aliud esse, quam accedere cum affectu actuali, vel virtuali ad peccatum mortale. Quæ expositio fundari potest in textu D. Thomæ: nam probat prædictam conclusionem hac ratione: Quia nō potest vniri Christo (quod fit per hoc sacramētum) qui est in affectu peccandi mortaliter: & ideo, vt dicitur in li. de Eccles. iast. Dogmat. si mens in actu peccādi est, grauatur magis Eucharistiæ perceptione, quā purificetur. Vnde concludit; Hoc sacramētum in eo, qui ipsum percipit in conscientia peccati mortalis, non operatur remissionem peccati: ergo iuxta mentem D. Thomæ idē sunt accedere cum conscientia, & cum affectu peccati, vel saltem vnum aliud includit: alioqui non recte argumentatur. Nihilominus dicendū est, aliud esse, accedere cū conscientia, aliud cum affectu peccati, vt recte docuit Caiet. hic; & expresse colligitur ex solutione ad 2. vbi D. Thom. dicit, posse aliquem accedere ad baptismum, habentem conscientiam peccati mortalis; & tamen non indigne accedere, nec ponere obicem: impossibile autem est, accedere cum affectu ad peccatum mortale, & non indigne accedere: imo, si quis habet conscientiam peccati mortalis, non satis est, vt non habeat affectum ad tale peccatū, sed necesse est, vt accedat cum aliqua detestatione eius, vt non ponat obicem baptismi sacramento, vt in superioribus demonstratum est contra Caietanū, qui etiam hic oppositum indicat: ergo habere conscientiam peccati iuxta mentem D. Th. nō est habere affectum peccati; sed est accedere cum scientia & cognitione proprij peccati mortalis prius commissi, & adhuc perseuerantis, quod ad maculam & reatum in anima ob defectum doloris seu detestationis sufficientis ad expulsionem eius, quo modo accedit cum conscientia peccati, etiam ille, qui accedit cum attritione cognita, quia accedit iudicans se adhuc esse in peccato. Et confirmatur hęc expositio primo, ex vi, & proprietate ipsius nominis (conscientiæ), quod non affectum, sed scientiam & dictamen practicum significat. Secundo, quia hoc modo est vera & facilis differentia, quam D. Tho. ponit inter baptismum & Eucharistiam, quæ alia ratione intelligi non posset; scilic. quod Eucharistia interdum potest hominem iustificare, dummodo conscientiam & affectum peccati excludat; baptismus autē vt iustificet, non necesse est, vt excludat conscientiam, sed satis est, quod affectum peccati excludat, non tantum negatiuè, sed et contrarie per aliqualem detestationem, vt dixi. Tertio, quia D. Tho. in prima ratione probat suam assertionem: quia non est conueniens susceptor huius sacramenti, qui spiritualiter non viuit: nō viuit autem spiritualiter, quicunque habet conscientiam peccati mortalis, quamuis nō habeat affectū eius. Tandem, id expresse exposuit D. Tho. infra q. 80. ar. 4. ad 5. vbi, vt aliquis dicatur, accedere sine conscientia peccati, non solum requirit, vt accedat sine affectu, aut cum aliquali detestatione peccati, sed etiam vt accedat cū inculpabili ignorantia sui peccati, existimans in simili, quod vir contritus accedit.

Aliud esse accedere cum conscientia peccati, aliud cum affectu peccati.

Neque contra hanc expositionem obstat modus loquendi D. Tho. in secunda ratione: supponit enim ex priori ratione, eum, qui ad hoc sacramentum accedit cum conscientia peccati mortalis, hoc ipso accedere cum actuali affectu peccati: quia in eo ipso, quod ita vult accedere, actualiter peccat; & ideo in præsente materia confundit illa duo, accedere cum conscientia: & cum affectu peccati. Ex hac ergo expositione sequitur, iuxta mentum D. Tho. nullum, qui in peccato mortali existit, consequi illius remissionem per hoc sacramentum, si absq; illius contritione accedat, aut vera, aut saltem inuincibiliter existimata. Addit vero D. Thom. in fine art. posteriorem conclusionem; posse interdum per hoc sacramentum remitti peccatum mortale, si quis reuerenter illud sumat in statu peccati mortalis, de quo non satis in re ipsa conteritur, quamuis, inculpabiliter tamen, existimet, se esse contritum: tunc enim, inquit, consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet, & remissionem peccati. Vbi non intelligendum, cōtritionem intrinsece perfici per mutationem ipsius actus, quæ in eodem instante fieri non potest, sed per infusionē habitus gratiæ, vel charitatis, vt in superioribus dictum est. Hāc vero conclusionem D. Thom. non probat, quia supponit, facile posse à simili probari ex dictis in art. 1. & in hoc eodem articulo, in quo D. Thom. repetit distinctionem ibi declaratam de hoc sacramento secundum se, seu ratione rei contentæ in ipso: ratione cuius ait esse ex se sufficiens ad remittenda omnia peccata, & illa de facto remittere in voto susceptum, quæ omnia necessario intelligenda sunt iuxta sensum ibi declaratum, scilicet, quod tribuantur huic sacramento per communicationem idiomatum, ratione Christi in ipso contenti. Hinc vero satis probabiliter

biliter colligitur, cum Christus secundum se sit efficax ad remittendum peccatum, etiam in hoc sacramento habere eandem efficaciam, si ex parte suscipientis non sit impedimentum; cuiusmodi nullum est in eo, qui absq; conscientia, & cum detestatione peccati, reuerenter communicat.

ARTICVLVS V.

Vtrum per hoc sacramentum remittantur peccata venialia.

Inf q 87. ar. 5. cor & 4. d 12 q 2, a. 1 q. 2 cor. & a. 2 q. 1 per totũ Tract 26. in Ioan à med. to 9 Et refertur de Consec d 1. c. Hoc sacramentum. 1 2 q. 88 art. 1. & 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum non remittantur peccata venialia. Hoc enim sacramentum, vt Augustin.* dicit super Ioan. est sacramentum charitatis. Sed venialia peccata non contrariantur charitati: vt in secunda parte* habitum est. Cum ergo contrarium tollatur per suum contrarium, videtur, quod peccata venialia per hoc sacramentum non remittantur.

2. Præterea, Si peccata venialia per hoc sacramentum remittuntur, qua ratione remittitur vnum, remittuntur & omnia. Sed non videtur, quod omnia remittantur, quia sic frequẽter aliquis esset absq; omni peccato veniali, contra id quod dicitur 1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus* Non ergo per hoc sacramentum remittitur aliquod peccatum veniale.

Tract. 26. in Ioan. parum à med. to 9.

3. Præterea, Contraria mutuo se expellunt. Sed peccata venialia non prohibent à perceptione huius sacramenti, dicit n. Augustin.* super illud Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: Innocentiam, inquit, ad altare apportate, peccata, etsi sint quotidiana, non sint mortifera.* Ergo neq; peccata venialia per hoc sacramentum tolluntur.

In libro 4. de sacro mysterio altaris c. 44 antemc.

Sed contra est, quod Innoc. III.* dicit, quod hoc sacramentum venialia delet, & cauet mortalia.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento duo possunt considerari; scilicet, ipsum sacramentum, & res sacramenti. Et ex vtroq; apparet, quod hoc sacramentum habet virtutem ad remissionem venialium peccatorum. Nam hoc sacramentũ sumitur sub specie cibi nutrientis. Nutrimentum autem cibi est necessarium corpori ad restaurandum id, quod quotidie deperditur per actionem caloris naturalis. Spiritualiter autem quotidie aliquid in nobis deperditur ex calore concupiscentiæ per peccata venialia, quæ diminuunt feruorem charitatis, vt

2 2. q 24. ar. 10 Lib 5 c. 4. à med. to 4.

in secunda parte* habitum est. Et ideo competit huic sacramento, vt remittat peccata venialia. Vnde & Ambros.* dicit in libro de sacramentis, quod est panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Res autem huius sacramenti est charitas, non solum quantum ad habitum, sed etiam quantum ad actum, qui excitatur in hoc sacramẽto per quod venialia soluuntur. Vnde manifestum est, quod virtute huius sacramenti remittuntur peccata venialia.

Ad primum ergo dicendum, quod peccata venialia, etsi non contrariantur charitati quantum ad habitum, contrariantur tamen ei, quantum ad feruorem actus, qui excitatur per hoc sacramentum, ratione cuius peccata venialia tolluntur.

Ad secundum dicendum, quod illud verbum non est intelligendum, quin aliqua hora possit homo esse absq; omni reatu peccati venialis, sed quia vitam istam Sancti non ducunt sine peccatis venialibus.

Ad tertium dicendum, quod maior est virtus charitatis, cuius est hoc sacramentum, quam venialium peccatorum. Nam charitas tollit per suum actum peccata venialia, quæ tamen non possunt totaliter impedire actum charitatis. Et eadem ratio est de hoc sacramento.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Tho. Eucharistiam remittere venialia peccata, & assignans duplicem rationem huius veritatis, duplicem modum insinuat, quo fieri potest hic effectus. Vnus est, immediate conferendo ex opere operato remissionem peccati venialis, absque mutatione actualis dispositionis in homine existentis, sicut articulo præcedente dicebamus, interdum remitti peccatum mortale per hoc sacramentum. Secũdus modus esse potest mediatus, nimirum, si ratione sacramenti fiat actualis immutatio in homine, qua perficiatur talis actus charitatis, quo expellantur venialia peccata, D. Thom. ergo vtrũq; modum docere videtur. Et primum probat in prima ratione ex ipso signo sensibili talis sacramenti, quod in cibo & potu cõfertur: nam proprium est cibi instaurare, quod per actionem caloris deperditur: per calorem autem fomitis quodammodo imminuitur virtus charitatis, non in se ipso, sed propter adiuncta impedimenta venialium peccatorum: hæc ergo tolluntur virtute huius spiritualis cibi & potus. Secundum autem modum probat secunda ratione: quia hoc sacramentum habet ex se vim excitandi actualẽ feruorem charitatis; & ideo hoc etiam modo potest tollere venialia peccata. Et iuxta hæc facilis est solutio ad 1. vbi D. Tho. ait peccata venialia impedire feruorem charitatis, qui excitatur per hoc sacramentũ; & ideo per illud tolluntur: hæc enim verba possunt ad vtrumq; dictum sensum accommodari; scilicet, quod hoc sacramentum tollit peccatum veniale, excitando feruentem actum charitatis illi repugnantẽ, vel è contrario, quod remittit peccata venialia, vt ipsa charitas expedita fit ad feruenter operandum. Vnde falso aliqui tribuunt D. Thom. quod asserat per hoc sacramentum non remitti peccatum veniale, nisi mediante actu charitatis formaliter illi repugnante; hoc enim D. Th. nunquam dixit, neq; verum est, vt in disputatione sequente ostenditur.

In solutione ad secundum Diuus Thomas indicat, Explicatur per hoc sacramentum non remitti aliquod peccatum veniale, quin remittantur omnia: hoc etiam in argumento sumpserat; & id tacite concedit: nam propterea respondet, posse hominem aliqua hora esse sine vllo peccato veniali, quamuis non possit totam vitam sine venialibus peccatis transigere. Sed non est hoc intelligendum vniuersaliter, sed permissiue tantum: itaque potest hoc sacramentum remittere omnia venialia, & hoc intendit D. Thom. in responsione sua: non est tamen necesse, vt, quandocunque aliqua remittit, remittat omnia; quia potest homo obicem ponere quorundam remissioni, & non aliorum, vt latius in materia de Pœnitentia dicturi sumus.

ARTICVLVS V.

Vtrum per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur. Homo enim per hoc sacramentum suscipit in se effectum passionis Christi (vt dictum est*) sicut & per baptismum. Sed per baptismum percipit homo remissionem omnis pœnæ, virtute passionis Christi, quæ sufficienter satisfecit pro omnibus peccatis, vt ex supra dictis* patet. Ergo videtur, quod per hoc sacramentum omnis reatus pœnæ remittatur totus reatus pœnæ.

2. Præterea, Alexander Papa dicit,* Nihil in sacrificio maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi. Sed per sacrificia veteris legis, homo satisfaciebat pro peccatis suis, dicitur n. Leuit. 4. & 5. *Si peccauerit homo, offerat hoc, vel illud pro peccato suo, & remittetur ei.* Ergo multo magis hoc sacramentum valet ad remissionem omnis pœnæ.

3 Præterea, Constat, quod per hoc sacramentum aliquid de reatu pœnæ dimittitur, vnde & in satisfactionem aliquibus iniungitur, quod pro se Missas faciant celebrari. Sed qua ratione vna pars pœnæ dimittitur, eadem ratione & alia, cum virtus Christi, quæ in hoc sacramento continetur, sit infinita. Ergo videtur, quod per hoc sacramentum tota pœna tollatur.

Sed

Sed contra est, quod secundum hoc non esset homini alia pœna mingenda, sicut nec baptizato iniungitur.

Respondeo dicendum, quod hoc sacramentum simul est sacrificium & sacramentum. Sed rationem sacrificij habet, in quantum offertur: rationem autem sacramenti, in quantum sumitur. Et ideo effectum sacramenti habet in eo, qui sumit: effectum autem sacrificij in eo, qui offert vel in his, pro quibus offertur. Si igitur consideratur vt sacramentum, habet effectum dupliciter. Vno modo, directe ex vi sacramenti: alio modo quasi ex quadam concomitantia, sicut & circa continentiam sacramenti dictum est. Quæst 76. a. 1. & 2. *Ex vi quidem sacramenti directe habet illum effectum, ad quem est institutum. Non est autem institutum ad satisfaciendum, sed ad spiritualiter nutriendum per vnionem ad Christum & ad membra eius sicut & nutrimentum vnitur nutrito. Sed quia hæc vnitas fit per charitatem, ex cuius feruore aliquis consequitur remissionem non solum culpæ, sed etiam pœnæ, inde est, quod ex consequenti per quandam concomitantiam ad principalem effectum homo consequitur remissionem pœnæ, non quidem totius, sed secundum modum suæ deuotionis, & feruoris. In quantum vero est sacrificium habet vim satisfactiuam. Sed in satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quam quantitas oblationis. Vnde Dominus dicit Luc. 21. de vidua, quæ obtulit duo æra, quòd plus omnibus misit. Quamuis ergo hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna, tamen fit satisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus secundum quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna.*

Ad primum ergo dicendum quod sacramentum baptismi directe ordinatur ad remissionem pœnæ, & culpæ, non autem Eucharistia: quia baptismus datur homini, quasi commorienti Christo: Eucharistia autem, quasi nutriendo & perficiendo per Christum: Vnde non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod alia sacrificia & oblationes non operabantur remissionem totius pœnæ, neq; quantum ad quantitatem oblati, sicut hoc sacrificium: neq; quantum ad deuotionem hominis, ex qua contingit: quod etiam hic non tollitur tota pœna.

Ad tertium dicendum, quod hoc, quod tollitur pars pœnæ, & non tota pœna per hoc sacramentum, non contingit ex defectu virtutis Christi, sed ex defectu deuotionis humanæ.

COMMENTARIVS.

Conclusio D. Tho. non remittit directe pœnam per Eucharistiã ex opere operato, sed indirecte & non tota, sed tota qualitate & feruorem charitatis. Ratio cõclusionis declaratur.

SVmma doctrinæ Diui Thomæ in hoc articulo est, Eucharistiam, vt sacramentum est, non remittere pœnam directe, & ex opere operato, sed solum indirecte & concomitanter; quatenus, excitat actum charitatis, per quem remittitur hæc pœna, non semper tota, sed iuxta quantitatem & feruorem ipsius charitatis: at vero in quantum sacrificium est: remittit (inquit) pœnam offerentibus, vel pro quib. offertur: non tamen semper totam, sed iuxta eorum deuotionem & dispositionem. Quæ posterior pars solum est hic aduertenda, & notanda: nam inferius in materia de sacrificio ex professo disputanda est, vbi examinabuntur etiam, quæ hic Caietanus notat. Circa priorem vero partem solum est aduertendum, lõge diuerso modo loqui Diuum Thomam hic de hoc effectu remittendi pœnam, quam præcedenti art. locutus fuerat de remissione venialis culpæ: ibi enim simpliciter docuit, hoc sacramentum remittere venialia peccata directe & ex opere operato: hic autem simpliciter hoc negat: quia solum mediãte actu hominis communicãtis fieri putat huiusmodi remissionem. Ratio autem differentiæ reddi potest, & ab ipso etiam Diuo Thoma indicatur; quia quælibet culpa, etiam venialis, repugnat aliquo modo perfectioni amicitiæ, & vnionis charitatis: & ideo sacramentum hoc, quod ad hanc vnionem perficiendam institutum est, quamlibet culpam directe & virtute sua destruit: reatus autem temporalis pœnæ non est contra perfectionem charitatis; & ideo non ita directe tollitur per hoc sacramentum, sed solum perquandam concomitantiam, medio actu charitatis, quam in sumente excitat, vt dictum est.

ARTIC. VI.

Vtrum per hoc sacramentum præseruetur homo à peccatis futuris.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod per hoc sacramentum non præseruetur homo à peccatis futuris. Multi enim digne sumentes hoc sacramentum postea in peccatum eadunt. Quod non accideret, si hoc sacramentum præseruaret à peccatis futuris. Nõ ergo effectus huius sacramenti est, à peccatis futuris præseruare.* 4 d. 12. q. a 3: q 2. ad 1. & d. 45 q 2. a. 3. q. ad 3.

2. *Præterea, Eucharistia est sacramentum charitatis, vt supra* dictum est. *Sed charitas nõ videtur præseruare à peccatis, quia semel habita potest amitti per peccatum, vt in secunda parte* habitum est. *Ergo videtur, quod nec hoc sacramentum præseruet hominem à peccato.* Art 4. 4. huius q. ad 3 1. 2 q. 24. ar. 11.

3. *Præterea, Origo peccati in nobis est lex peccati, quæ est in membris nostris, vt patet per Apost. Rom. 7. Sed mitigatio fomitis, qui est lex peccati non ponitur effectus huius sacramenti sed magis baptismi. Ergo præseruare à peccatis futuris, non est effectus huius sacramenti.*

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 6. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso mãducauerit, non moriatur. Quod quidem manifestum est non intelligi de morte corporali. Ergo intelligitur, quod hoc sacramentum præseruet à morte spirituali, quæ est per peccatum.

Respondeo dicendum, quod peccatum est quædam spiritualis mors animæ. Vnde hoc modo præseruatur aliquis à peccato futuro, quo præseruatur corpus à me morte futura. Quod quidem fit dupliciter. Vno modo, in quantum natura hominis interius roboratur contra corruptiua: & sic præseruatur a morte per cibum & medicinam. Alio modo per hoc, quod munitur contra exteriores impugnationes, & sic præseruatur per arma, quibus munitur corpus. Vtroq; autem modo hoc sacramentum præseruat à peccato. Nam primo quidem per hoc, quod Christo coniungit per gratiam, roborat spiritualem vitam hominis, tanquam spiritualis cibus & spiritualis medicina, secundum illud Ps. 103. Panis cor hominis confirmat: & Augustin. dicit super Ioannem. *Securus accede, panis est, non venenum. Alio modo, in quantum est quoddam signum passionis Christi, per quam victi sunt dæmones, repellit omnẽ dæmonum impugnationem. Vnde Chrysost.* dicit super Ioannem: *Vt leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo.* Tract 26 in Ioan. à med. tom. 9. Homil 45 in Ioan. à med. illius tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quod effectus huius sacramenti recipitur in homine secundum hominis conditionem, sicut contingit de qualibet causa actiua, quod eius effectus recipitur in materia secundum modum materiæ. Homo autem in statu viæ est huius conditionis, quod liberum arbitrium eius potest flecti in bonum & malum. Vnde licet hoc sacramentum, quãtum est de se, habeat virtutem præseruatiuam à peccato, non tamen aufert homini possibilitatem peccandi.

Ad secundum dicendum, quod etiam charitas, quantum est in se, præseruat hominem à peccato secundum illud Rom. 13. Dilectio proximi malum non operatur. Sed ex mutabilitate liberi arbitrij contingit, quod aliquis post habitam charitatem peccat, sicut & post susceptionem huius sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod licet hoc sacramentum non directe ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, in quantum auget charitatem: quia, sicut Augustin. dicit in lib. 83. *quæstionum, augmentum charitatis est diminutio cupiditatis. Directe autem confirmat cor hominis in bono: per quod etiam præseruatur homo à peccato.* q 3 16. paulo à princ.

Litera D. Tho. satis clara est, rem autem ipsam postea disputabimus.

ARTIC. VII.

Vtrum hoc sacramentum profit aliis, quam sumentibus.

Supra q. 79. artic. 3. ad 8. & præsenti q. art. 5 corp. Et 4 d. 12 q. 2 art. 2 q. 2. ad 4 & d. 45 q. 2 artic. 3. qu. 1 ad 3. & Rom. c. l. 6. fi.

ADseptimum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramẽtum non prosit nisi sumenti. Hoc enim sacramentum est vnius generis cum alijs sacramentis, vtpote alijs conduisum: sed alia sacramenta non prosunt nisi sumentibus, sicut effectũ baptismi non suscipit, nisi baptizatus. Ergo nec hoc sacramentum prodest alijs nisi sumentibus.

2. Præterea, Effectus huius sacramenti est adeptio gratiæ, & remissio culpæ ad minus venialis. Si ergo hoc sacramentum haberet effectum in alijs, quam in sumentibus, posset contingere, quod aliquis adipisceretur gratiam, & gloriam, & remissionem culpæ, absq; actione & passione propria, alio sumente vel offerente hoc sacramentum.

3. Præterea, Multiplicata causa multiplicatur effectus. Si ergo hoc sacramẽtum prodesset alijs, quam sumentibus sequeretur quod magis prodesset alicui, si multi sumerent hoc sacramentum, multis hostijs in vna Missa consecratis, quod non habet Ecclesiæ consuetudo, vt scilicet multi communicnet pro alicuius salute. Non ergo videtur, quod hoc sacramentum prosit, nisi sumenti.

Sed contra est quod in celebratione huius sacramẽti sit pro multis alijs deprecatio. Quod frustra fieret, nisi hoc sacramentum alijs prodesset. Hoc ergo sacramentum non solum sumentibus prodest.

A. 5. huius q. Respondeo dicendum, quod (sicut prius* dictum est) hoc sacramentum non solum est sacramentum, sed etiam est sacrificium. In quantum enim in hoc sacramento repræsentatur passio CHRISTI, qua Christus obtulit se hostiam Deo (vt dicitur Ephes. 5.) habet rationem sacrificij, in quantum vero in hoc sacramento traditur inuisibilis gratia sub visibili specie, habet rationem sacramenti. Sic ergo hoc sacramentum sumentibus quidem prodest, & per modum sacramenti & per modum sacrificij quia pro omnibus sumentibus offertur. Dicitur enim in Canone Missæ: Quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus; omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Sed aliis, qui non sumunt, prodest per modum sacrificij, in quantum pro salute eorum offertur. Vnde & in Canone Missæ dicitur: Memento Domine, famulorum famularumq; tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se suisq; omnibus, pro redemptione animarum suarum pro spe salutis & incolumitatis suæ. Et vtrumq; modum proficiendi Dominus expressit, dicens, Matth. 26. & Luc. 22. Qui pro vobis, scilicet sumentibus, & pro multis, scilicet alijs, effundetur in remissionem peccatorum.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc sacramentum præ alijs habet, quod est sacrificium, & ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod sicut passio Christi prodest quidem omnibus quantum ad sufficientiam, & ad remissionem culpæ, & adeptionem gratiæ & gloriæ, sed effectum non habet, nisi in illis, qui passioni Christi coniunguntur per fidem & charitatem: ita & hoc sacrificium, quod est memoriale Dominicæ passionis, non habet effectum, nisi in illis, qui coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem. Vnde & Augustinus* dicit ad Renatum: Quis offerat corpus Christi, nisi pro his, qui sunt membra Christi? Vnde & in Canone Missæ non oratur pro his, qui sunt extra Ecclesiam: illis tamen prodest plus vel minus, secundum modum deuotionis eorum.

In lib de anima, & eius origine, cap. 9 tom 7.

Ad tertium dicendum, quod sumptio pertinet ad rationem sacramenti: sed oblatio pertinet ad rationem sacrificij. Et ideo ex hoc quod aliquis sumit corpus Christi, vel etiam plures, non accrescit alij aliquod iuuamentum. Similiter etiam ex hoc, quod sacerdos plures hostias consecrat in vna Missa non multiplicatur effectus huius sacramenti, quia non est nisi vnum sacrificium. Nihil enim plus est virtutis in multis hostijs consecratis quam in vna, cum sub omnibus, & sub vna non sit, nisi totus Christus. Vnde nec si aliquis simul in vna Missa multas hostias consecratas sumat, participabit maiorem effectum sacramenti. In pluribus vero Missis multiplicatur sacrificij oblatio. Et ideo multiplicatur effectus sacrificij & sacramenti.

COMMENTARIVS.

DOctrina huius art. maxime spectat ad materiam de sacrificio, & ideo in proprium locum illam remittemus: nam de Eucharistia, quatenus sacramentum est, simpliciter docet D. Thom. solis prodesse sumentibus, quod ex opere operato intelligendum est, vt latius in disputatione dicemus: de eadem vero Eucharistia, quatenus sacrificium est, dicit prodesse offerentibus, & pro quibus offertur, etiam si non sumant, quod solum probat ex vsu Ecclesiæ. quia etiam pro aliis non sumentibus offertur hoc sacrificium, vt constat ex Canone Missæ, & iuxta hæc explicat illa verba Christi, Luc. 22. Qui pro vobis & pro multis effundetur: de quibus supra disput. 60. satis dictum est. Cætera, quæ D. Thom. docet, tam in corpore articuli, quam in solutionibus argumentorum, valde notanda sunt pro his, quæ infra dicemus de essentia & effectibus huius sacrificij; nam fere omnia ipse insinuat, quamuis breuissimis verbis, quæ ibi commodius expendemus; & ponderabimus.

Concilij. Eucharistia vt sacramentum est, sic prodest sumentibus. Eucharistia sacrificium est, vt sumentibus, & offerentibus prodest. Luc. 22.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

AD Octauum sic proceditur. Videtur, quod per veniale peccatum non impediatur effectus huius sacramenti. Dicit. n. Augustinus* super illud Ioan. 6. Patres vestri manducauerunt manna, &c. Panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiã ad altare apportate. peccata est sunt quotidiana, non sint mortifera. Ex quo patet, quod venialia peccata, quæ quotidiana dicuntur spiritualem manducationem non impediunt. Sed spiritualiter manducantes, effectum huius sacramenti percipiunt. Ergo peccata venialia non impediunt effectum huius sacramenti.

1 q. 80. a. 4 ad 2. Tract. 26. in Ioh. prin. med. Ca. 6. 2 2 q. 24 a. 10.

2. Præterea, Hoc sacramentum non est minoris virtutis, quam baptismus. Sed effectum baptismi (sicut supra* dictum est) impedit sola fictio, ad quam non pertinent peccata venialia: quia, sicut Sap. 1. dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: qui tamen per peccata venialia non fugatur. Ergo neq; effectum huius sacramenti impedunt peccata venialia.

4 q. 9 a. 2 q. 1 ad 2.

3. Præterea, Nihil quod remouetur per actionem alicuius causæ, potest impedire eius effectum. Sed peccata venialia tolluntur per hoc sacramentum. Ergo non impediunt eius effectum.

Sed contra est quod Damasc.* dicit in 4. l. Ignis eius, quod Lib. 4. de fide ort. in nobis est desiderij, assumens eam, quæ ex carbone, id est, ex ligno hoc sacramento est, ignitionem, comburet peccata, & illuminabit corda nostra, vt participatione diuini ignis, ignitamur, & deificemur. Sed ignis nostri desiderij vel amoris impeditur per peccata venialia, quæ impediunt feruorem charitatis, vt in secunda parte* habitum est. Ergo peccata venialia impediunt effectum huius sacramenti.

2 2 q. 24 a. 10. 4 d. 21 q. 2 a. 1 q. 1 ad 4.

Respondeo dicendum, quod peccata venialia dupliciter accipi possunt. Vno modo, prout sunt præterita, alio modo, prout sunt actu exercita. Primo quidẽ modo peccata venialia nullo

nullo modo impediunt effectum huius sacramenti. Potest enim contingere, quod aliquis post multa peccata venialia commissa, deuote accedat ad hoc sacramentum, & plenarie huius sacramenti consequatur effectum. Secundo autem modo peccata venialia non ex toto impediunt huius sacramenti effectum, Art. 1. & 2. huius q. *sed in parte: dictum est enim, * quod effectus huius sacramenti non solum est adeptio habitualis gratiæ vel charitatis, sed etiã quædam actualis refectio spiritualis dulcedinis. Quæ quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc sacramentum, per peccata venialia mente distractus. Non autem tollitur augmentum habitualis gratiæ vel charitatis.*

Ad primum ergo dicẽdum, quod ille, qui cum actus venialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat spiritualiter, sed non actualiter. Et ideo habitualem effectum huius sacramenti percipit, non autem actualem.

Ad secundum dicendum, quod baptismus non ita ordinatur ad actualem effectum, id est, feruorem charitatis, sicut hoc sacramentum. Nam baptismus est specialis regeneratio, per quam acquiritur prima perfectio, quæ est habitus, vel forma. Hoc autem sacramentum est spiritualis manducatio, quæ habet actualem delectationem.

Ad tertium dicendum, quod illa ratio procedit de venialibus præteritis, quæ per hoc sacramentum tolluntur.

COMMENTARIVS.

Conclusio, peccata venialia præterita non impedire: actualia vero impedire effectũ deuotionis non gratiam communionis.

RESpondet D. Thomas, peccata venialia præterita, seu in habitu solo manentia per se nullum effectum huius sacramẽti impedire: actualia vero venialia peccata, id est, quæ quis actu committit, vel quib. distractus est, cum actu communicat, impedire quidem effectum actualis deuotionis, non autem effectum augmenti gratię vel charitatis; cuius rationem significat in solutione ad 1. quia, qui sic recipit hoc sacramentum, habitaliter quidem spiritualiter manducat, non tamen actualiter. Vnde in solutione ad tertium, etiam indicat, veniale peccatum habituale non impedire remissionem sui ipsius; actuale autem impedire sui remissionem: quia repugnat, peccatum tolli, dum actu committitur: alioqui simul esset, & non esset: vnde, cum dicitur, peccatum veniale habituale non impedire sui remissionem, necessario intelligendum est, non de peccato sic existẽte in eodem instante, in quo datur effectus sacramenti: nam hoc eandem repugnantiam inuoluit; sed de peccato immediate antea existente: quodque in eodem etiam instante duraret, nisi per sacramentum auferretur.

DISPVTATIO LXIII.

De effectibus, quos hoc sacramentum Eucharistiæ efficit in anima.

Disputatio 23 de Eucharistia.

POSTQVAM de essentia huius sacramenti, & de omnibus causis eius disputatum est, ad absoluendam priorem partem huius tractationis, quæ veluti speculatiuam cognitionem huius sacramenti continet, solum superest, vt de effectibus eius dicamus. Possunt autem hi effectus in anima, & in corpore intelligi: dicemus ergo prius de effectibus animæ, qui plures ac certiores sunt; deinde, quidnam corpori conferat hoc sacramentum, explicabimus. Et, quoniam effectus sacramenti coniunctus est cum dispositione suscipientis, simul de illa dicemus, non quatenus sub præceptum cadere potest; hoc enim ad moralem partem spectat: sed quatenus ad effectum sacramenti potest esse necessaria.

SECTIO I.

Vtrum hoc sacramentum conferat gratiam sanctificantem, vel augmentum eius.

PRimus error fuit, hunc cibum nec prodesse quicquam, nec obesse. Ita senserunt Messaliani, vt refert Theodore. libr. 4. hist. cap. 10. & libr. 7. Tripart. c. 11. Huic errori fauet Orig. in id Matth. 15. Non quod intrat per os: &c. nisi pie exponatur. Prateol. etiam & Castro hunc errorem Armenis tribuunt, dicentibus, hoc sacramentum prodesse corpori, non animæ: Et hæretici huius temporis idem sentiunt de hoc sacramento, quod de Baptismo; tantum, scilicet, prodesse vt obiectum excitãs fidem, quod posset etiam facere panis non consecratus, si ad aliquid significandum imponeretur. Vnde admiratione dignum est, quod hi hæretici alium errorem extreme contrarium postea confinxerint, tribuentes huic sacramento quod peccata mortalia, etiam sine vlla pœnitentia, possit remittere, de quo dicemus latius sect. sequente.

Errores circa præsentem quæst. Theodor. Origen. Prateol. Castro.

Eucharistia per se confert gratiæ augmentum.

Dico primo, hoc sacramentum per se ex propria institutione conferre gratiæ augmentum, vt magis ac magis hominem cum Christo vniat. Hæc conclusio est de fide, vt docent Scholastici omnes, D. Thom. hic & Magist. d. 9. & 12. Innoc. lib. 4. de hoc myst. c. 44. Alens. 4. p. q. 41. Marsil. in 4. q. 6. art. 4. Gabr. lect. 85. in Can. Antonin. 3. p. tit. 14. cap. 12. Et omnes recentiores qui contra hæreticos scribunt. Ruar. artic. 15. Clicto-uæus libr. 2. de hoc sacram. Hosius in confes. ca. 39. & 40. Claud. repet. 6. c. 12. Pet. Soto lect. 11. ne Euch. Canis. in Catech. tit. de Euch. §. 9. Torrens. in conf. Aug. c. 6. de Euch. §. 10. & 11. Bellar. lib. 4. de Eucharist. c. 27. Et probatur primo, quia hoc sacramentum confert gratiam ex opere operato: ergo per se maxime cõfert gratiæ augmentum. Antecedens constat primo ex duobus principiis fidei, nimirum, omnia sacramenta nouæ Legis conferre gratiam, & Eucharistiam esse sacramentum nouæ Legis. Secundo ex Io. Qui manducat me, viuet propter me, & Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo, Et. Qui manducat hũc panem, viuet in æternũ. Quam Christi promissionem ita intelligunt Patres. Vnde in Conc. Eph. in ep. Cyri. ad Nestorium sic dicitur. Ad mysticam benedictionem accedimus & sanctificamur; participes facti pretiosi corporis & sanguinis Christi: Et infra, manducamus carnẽ Christi, vt vere viuificatricem, & ipsius Verbi propriam factã. Et Basil. ser. 1. de Bapt. c. 13. Qui per baptismum regeneratus est, participatione diuinorum mysteriorum deinceps nutriri debet. Similia habet ser. 14. de Passi. Domini. & Cyril. li. 4. in Io. c. 16. & optime omnium Chrys. l. 6. de Sacerdotio, & hom. 45. in Ioan. & hom. 83. in Matth. Maiori, inquit: desiderio, quasi lactẽtes pueri gratiã Spiritus fugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spirituali priuemur. Optime etiam Cypr. ser. de Cœn. Dom. dicens: Panis hic per speciem & sacramentum res tactu sanctificat: fide illuminat, veritate Christo cõformat: significãs, præter opus suscipientis hoc sacramentum tactu suo sanctificare animam sicut Matth. 9. ad tactum fœminæ dixit Christus: ego sensi virtutẽ ex me exiisse: plura alia in sequentib. referemus. Tertio definitur hæc veritas, & explicatur hic effectus in Conc. Florent. in Decreto Eugenij, & Trident. ita explicante supra citata verba Ioan. sess. 15. c. 2. Et idem habetur in Conc. Viennens. sub Clem. V. & habetur in Clem. vnica, de reliq. & venerat. Sanct. Et colligitur etiam ex Concil. Later. sub Innoc. III. quod habetur in 02. Firmiter, de Sum. Trin. & fide. Cath. ex c. Cum Marthæ. de celebr. Miss. Quarto adiungitur ratio, quia hoc sacramentũ institutum est per modum cibi & potus, iuxta illud. Caro mea vere est cib⁹, & sanguis meus vere est pot⁹. Io. 6. & illud. Accipite, manducate, & bibite: sed propria ratio cibi est, vt conferatur ad nutrimentum & augmentum viuentis, ergo hic cibus datur ad nutri-

Cyrill. Basil. Cyrill. Chrysostom. Cyprian. Matth 9. Florent. Trident. Viennens. Ioan. 6.

mentum, & augmentum spiritualis vitæ. In quo est notanda differentia inter cibum corporalem, & hūc spiritualem, quod ille non semper auget, quando nutrit: quia viuens non semper est in statu augmenti, etsi nutriri possit: quia non semper plus acquirit, quā perdat, at vero in hoc sacramento idem est nutrire & augere gratiam, quia gratia nunquam remittitur, & vbicunq; est nutritio, seu additio sine remissione, necesse est fieri augmentum.

Obiectio. Dices, augere gratiam, est communis effectus sacramentorum nouæ Legis, eorum præsertim, quæ instituta non sunt ad remittendum mortale peccatum: ergo in hoc nihil habet proprij Eucharistia. Confirmatur, quia etiā sacramentum Confirmationis ordinatur ad augendam spiritualem vitam. Sed inprimis nos hactenus non diximus, hunc esse proprium effectum Eucharistiæ, sed solum, esse effectum eius. Deinde etiam in hoc habet aliquid proprium Eucharistia: quia reliqua sacramenta viuorum non ordinantur per se primo & directe ad nutriendam charitatem propter. solam maiorem perfectionem eius, maior em̄q; vnionem cum Christo, sed ordinantur ad speciales effectus, propter quos conferunt specialia auxilia, & aliquod augmentum gratiæ: at vero hoc sacramentum per se primo ordinatur ad perficiēdam vnionem cum Christo, & cum corpore eius. iuxta illud 1. ad Cor. 10. Vnum corpus sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus, qui effectus, vt in superiorib. sæpe notauimus, ex Aug. & Cypriano in ipsis speciebus sacramentalibus significatur, quæ ex pluribus rebus in vnam coalescentibus conficiuntur. Et propter hanc etiam causam dicunt Patres, reliquos cibos conuerti subſtantiam aliti, cui similes redduntur, hunc vero cibum in sese conuertere hominem se manducantem, quia illum sanctiorem ac puriorem reddit, sibiq; similiorem ac magis vnitum. Et hinc etiam patet ad cōfirmationem, nam etiam sacramentum Confirmationis datur ad determinatum effectum, vt supra tractantes de illo sacramento latius diximus, & attigit etiam D. Thom. hic art. 1. ad 1. & latius Alens. 4. p. q. 41. memb. 2.

Solutio.

D. Thom. Alens. Eucharistia non est per se primo instituta ad conferēdam primam gratiā & remittendum peccatū mortale. Scotus. Dur. Richard. Palud. Marsil. Innocen. Trident. Florent.

Dico secundo; Hoc sacramentum non est per se institutum ad cōferendam primam gratiam, nec remittendum mortale peccatū, simul hæc duo cōiungo, quia ita sunt in re coniuncta, vt vel constituant vnicum effectum gratiæ, vel certe per modum vnius; & ab eisdem causis prodeant, vt ex materia de iustificatione constat. Hæc ergo conclusio communis est Theologorum in 4. d. 9. & 12. Scoti, Durand. Richard. Palud. Marsil. q. 6. art. 4. & eandem tenet D. Tho. hic, art. 3. Innocen. lib. 4. de hoc myst. 44. Et late probata est sup. disp. 2. de hoc sacramento. Nunc breuiter cōfirmatur, nam Con. Trid. sess. 13. c. 2. dicit, hoc sacramentum præseruare à mortalib⁹; & remittere venialia: satis ergo aperte significat, nō esse per se institutū ad remittendum mortale, vnde enumerans alios effectus huius sacramenti, istius nunquam meminit & eodem fere modo loquitur Concil. Florent. & alia infra referenda. Secundo confirmatur ex Ecclesiæ consuetudine, consueuit enim nunquā præbere hoc sacramentum nisi eis, quos existimat mundatos esse à peccato per Baptismum, vel Pœnitentiam, & prohibet dari publicis pœnitentibus, donec absoluantur. Concil. Nicen. cap. 21. & Concil. Ancyran. ca. 4. & 5. de qua frequens sermo est apud Cyprianum in epistolis eius, ergo nunquam Ecclesia sensit, Eucharistiam esse remedium per se institutum ad tollendum mortale peccatum. Vnde argumentor tertio, quia sacramentum non supponit effectum, ad quem dandum, per se primo est institutum: sed Eucharistia, vt posit suum effectum præstare, per se supponit hominem iustum, vt sect. sequente demonstrabimus ergo. Quarto, cibus non ordinatur de se ad viuificandum, seu suscitandum mortuum, sed ad nutriendū, vel confortandum hominem iam viuum: atqui hoc sacramentum est institutum per modum cibi & potus: ergo. Reliqua videantur citato loco, quæ ex hoc repetere necesse non est.

Ancyran. Nicænum.

Sed contra hanc concluſ. obiici possunt inprimis verba formæ calicis: Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum: & verba illa Ioan. 6. Hic est panis, qui dat vitam mundo. Ex quib. formari potest hæc ratio, fundata etiam in testimonio Con. Eph. supra citato: quia in hoc sacramento sumitur Christus, qui peccata remittit, & tactu suo viuificat mortuos: ergo, sicut hoc sacramentum per se & ex sua institutione Christum continet, ita per se & ex sua institutione habet virtutem dandi vitam gratiæ, & remittendi peccata mortalia. Secundo obiici potest Concil. Flor. dicens: hoc sacramentum incorporare nos Christo, & Trident. supra. ca. dicens. Si quis dixerit, vel prēcipuum fructum huius sacramenti esse remissionem peccatorū, vel ex eo non alios effectus prouenire, anathema sit: supponit ergo, hoc sacramentum habere hunc effectum, quamuis, non solum, nec prācipuū. Tertio obiici possunt frequētes Patrum locutiones, Chrys. homil. 83. in Matth. comparans hoc sacramētum cum veteri agno (si hoc) inquit: remissionem peccatorum facit, sicut certe facit, superuacaneum illud omnino est. Et homil. 45. in Ioan. Hic nostrarum animarum salus est, hoc lauatur anima, hoc ornatur. Ambros. lib. de bened. Patriar. c. 9. Panis hic remissio peccatorum est: & serm. 15. in Psal. 118. Accedat, inquit, ad illud poculum, quo inebriatur effectus fidelium, & lætitiam induat de remissione peccati Cyprian. ser. de Cœn. Dom. Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum: & inf. In huius præsentiā non superuacue medicant lachrymæ veniam, nec vn̄q; patitur cōtriti cordis holocaustū repulsam. Et epist. 63. dicit: hoc sacramento fieri, vt mœstū pectus ac triste, quod prius peccatis ingentibus premebatur, diuinę indulgentiæ lætitię resoluatur. Damas. l. 4. c. 14. Iis, qui sacramentum hoc per fidem digne sit. scipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam animiq; & corporis præsidium cedit, omne incommodum propulsat eamq; vim habet, vt spuritiā omnem abstergat, ne q̄in quib. sumus peccatis consideret, sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, q animam suam pro ouibus suis posuit, ab omni nos eripit casu. Similia sunt apud Cyril. li. 4. in Ioan. c. 16. 17. & August. c. cum omne crimen, de Consec. d. 2. & plura statim. Quarto non repugnat, eandem rem esse cibum, & pharmacum: ergo hoc sacramentum potest per se ex vi suæ institutionis vtrāque rationem habere: quia licet peccatum mortale sit mors animæ, quatenus tollit vitam gratiæ, tamen quatenus nō statim afferret vltimam & desperatam mortē, nec tollit oē m motū spiritualis vitæ, dicitur, animæ infirmitas, quæ vt sic, potest per pharmacum repelli. Vnde Ecclesia & sancti vtramq; rationem & denominationē huic sacramento attribuunt. in Missa n. orat Ecclesia, vt hoc sacramentum, sit fortitudo fragilium & ablutio scelerum: & in omnib. liturgiis habentur similes orationes. Vnde Ignatius ep. 14. ad Eph. in fine. Frangentes, inquit, panem q̄ pharmacū immortalitatis est, mortis antidotū, vitam q̄ in Deo concilians per Iesum Christum medicamentum purgans vitia, & oīa pellens mala. Chrys. hom. 4. in Matt. Omnis morbus hoc remedio extinguitur. Cyp. d. ser. de Cœn. Panis hic ad totius hominis vitam salutem q̄ proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens: & infra tribuit huic sacramento vim nutriendi, & viuificandi, dicens: Panis propter nutrimenti congruentiam: sanguis propter viuificationis efficientiam. Et infra. Vt penetrans omnia huius medicamenti virtus, sanaret quidquid morbi carni vel spiritui veteris vitæ adlinierat corruptela. Aug. ser. 28. de verbis Dom. Qui vulnus habet, medicinā req̄rat: vulnus est, qa sub peccato sumus, medicina est cœleste & venera-

1. Obiect. 1. Forma 2. cal.

Con. Eph. 2. Exam. lib.

Trident. Florent.

1. Exam. Chrysost.

Ambros.

Cyprian.

Damas.

Cyril. Augus. 4. Exam. c.

Chrysost.

Ignatius

Aug. de Amphil.

venerabile sacramentum, eodē modo loquitur. Am. 1. ad Corinth. 11. & Cyr. quarto in Ioannem ca. 17.

Ad primam obiectionem respondetur, verba illa formæ non significare: bibi sanguinem in remissionē peccatorum, sed fuisse effusum in remissionem peccatorum: nunc vero offerri & consecrari, vt fructus illius passionis nobis applicetur. Deinde ex illis verbis, ad summum, habetur hoc mysterium, quatenus sacrificium est, consecrari & offerri in remissionem peccatorum, quomodo aut hoc possit fieri per sacrificium, infra suo loco dicemus. Ad testimonium ex Io. 6. dici potest, in illis verbis. Panis n. Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo, nondum Christum locutum esse de hoc sacramento, sed absolute de seipso sub metaphora panis. Sed quia in sequentibus habentur verba de hoc sacramento fere æquivalentia, dicendum est, hoc sacramentum dare vitam eo modo, quo cibus, scilicet, conseruando, & nutriendo illam. Vnde Cypr. supra. Sicut panis cōmunis, vita est corporis, ita supersubstantialis, vita est animæ. Adde interdum etiam reparare vitam, quamuis non per se, & ex propria institutione, vt iam dicam.

Ad Rasfis.

Ad secundum, Concil. Flor. vt etiam in superioribus dixi, manifeste declarat, se loqui de augmento gratiæ. Tridentinum generaliter loquitur de remissione peccatorum, abstrahendo à mortalibus vel venialibus, de quibus prius iam explicuerat, quid circa illa hoc sacramentum operaretur.

Ad Concil.

Ad tertium ex Patribus respondetur primo, Sanctos in communi loqui de hoc mysterio, vt sacramētum, & vt sacrificiū est, & ita dicere, valere ad remissionem vel emundationem peccatorum, loqui ēt generatim abstrahendo à mortalibus, vel venialibus peccatis, sub quibus pœnas ēt peccatorum comprehendunt. Vnde intelligi possunt, vel de remissione venialium, quoad culpam, vel de remissione mortalium, quoad reatum pœnæ temporalis, vel etiā quoad culpam, vel mediate tantum, & per modum impetrationis boni motus: scilicet, contritionis, qua tollatur peccatum mortale, vel immediate quidem & ex opere operato, non tamen per se, sed ex accidente, vt postea exponemus. Deniq; hoc sacramentum dicitur esse medicina contra peccata, quia adiuuat, & præseruat, ne committantur. Quibus modis D. Tho. hic, art. 3. ad 1. explicat illam orationem Ecclesiæ: Sit absolutio scelerum.

Ad Patres.

Vnde ad quartum respondetur, hoc sacramentum posse quidem dici medicinam & pharmacum, vel leuiores morbos curans, vel præseruans à grauioribus, vel imbecillitatem ex eis relictam, aut alios defectus expellens. Non oportuit autem, vt etiam esset medicina instituta ad remittēdum mortale peccatū: quia & decuit illud supponi absolute & simpliciter remissum, & esse alia remedia necessaria ac per se sufficientia ad illum effectum. Vnde, licet in Christo secundū se sit virtus ad omnes illos effectus, noluit tamen per se ipsum, quatenus est sub hoc sacramento, applicari, nisi ad affectus institutioni huius sacramenti consentaneos.

Adrianus.

Interdum Eucharistia confert gratiam primam & delet peccatum.

Dico tertio: Interdum hoc sacramentum confert gratiam primam, & peccatū mortale delet. Hæc est sententia D. Thom. hic, & q. 80. art. 4. ad 2. & in 4. dist. 9. q. 1. ar. 3. quæstiunc. 2. & d. 12. q. 1. ar. 3. Palud. d. 9. qu. 1. nu. 14. Richard. art. 2. q. 1. & d. 12. art. 5. qu. 1. Indicat Scotus, d. 9. q. vnica Alens. qu. 46. memb. 3. ar. 2. in fin. dicit n. Quandoque gratia collata in hoc sacramēto vnit non vnitum, quæ verba probat Gabri. lect. 8. in Can. in eandem sententiam inclinat lect. 85. Tenet ēt Anton. 3. part. tit. 14. c. 12. §. 6. Sylvest. ver. Eucharistia Victoria in Summa, num. 76. Vega. lib. 9. in Trid. ca. 34. Claud. repet. 6. cap. 10. Bellarmin. lib. 4. Petr. Soto lect. 12. de Eucharist. Iansen. in Concor. Euange. c. 131. Palac. in 4. d. 9. disp. 4. Ledesm. hic qu. 20. art. 3. & plures alii, quos in sect. sequenti referam. Et possunt in fauorem huius sententiæ referri omnia, quæ ex Patribus attulimus in obiectionibus factis contra præcedentem assertionem: quia, licet hoc sacramentum non sit per se primo institutum ad remittenda peccata mortalia, tamē propter excellentiam rei, quam in se continet, verisimile est, posse etiam viuificare mortuos, quando illi non omnino obsistunt spirituali vitæ, sicut caro Christi tactu suo mortuos viuificabat: hoc enim exemplo ad hāc rem vtitur Cyrill. li. 4. in Ioan. ca. 14. & in eodem sensu possunt accommodari reliqua dicta Patrum. Ratio vero sumi potest primo ex generali ratione sacramenti nouæ legis: definiunt enim Concilia, omnia hæc sacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem, ergo per se, & ex vi generica sacramenti nouæ legis conuenit omnibus sacramentis nouæ legis, vt faciant ex attrito contritum, quia omnia sunt instituta ad conferendam gratiam. Sed hoc fundamentum valde infirmum mihi videtur: quia sacramenta hæc non habent vim conferendi gratiam, nisi ex Christi institutione: Christus autem non fecit aliquam institutionem sacramēti in communi, sed singularum specierum, scilicet, Baptismi, Confirmationis, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & aliorum: ergo conferre gratiam non conuenit singulis sacramentis ratione generis, sed ratione suæ speciei, & propriæ institutionis, quia vero singula instituta sunt ad aliquam gratiam conferendam, inde fit, quod conferre gratiam omnibus commune sit, eo modo quo gratia abstrahit à prima vel secunda, prout loquitur D. Tho. hic, art. 1. eodem enim sensu loquuntur Concilia, cum dicunt, sacramenta nouæ legis conferre gratiam. Quocirca non existimo (quidquid alii dicant) posse conclusionem hanc certo fundamento probari, nam sine vlla dubitatione res pendet ex Christi voluntate & institutione, quæ in hac parte nō est nobis manifestata certa aliqua authoritate, neque ex reuelatis potest certa ratione colligi. Solum ergo est coniectura, quia, cum ipse instituerit sacramenta, vt sint organa, per quæ illius merita nobis applicentur, & gratia conferatur, verisimile est, etiam instituisse, vt eam conferant omnibus, qui impedimentum non ponunt & sunt dispositi ad illam suscipiendam: fieri autem potest, vt aliquis carens gratia, accedat bona fide, & cū sufficiente dispositione ad gratiam: ergo probabilius est, eum consequi gratiam in sacramenti susceptione. Huic autem generali rationi, quæ communis est omnibus sacramentis, adiungi potest alia supra indicata ex propria ratione huius sacramenti, in quo Christus ipse continetur, qui est fons vitæ, & ideo verisimile est, habere efficaciam ad vitam spiritualem conferendam, saltem quando homo non est omnino indispositus, & bona fide accedit, vt iam explicabimus.

Cyrill.

Oppositum multis placere ostenditur

Contra hanc vero conclusionem sentiunt multi & graues Theologi, Gabr. in 4. d. 9. qu. 2. art. 2. cont. 1. Indicat ibi Bonauent. ar. 2. q. 3. vbi dicit, eum, qui accedit digne secundum probabilem existimationem, non peccare, neque gratiam consequi. Idem sentit d. 12. art. 4. q. 2. Idem Alens. qu. 41. memb. 3. & art. 2. ad vltim. qui tamen dicit, licet tunc sacramentum non conferat gratiam, pie credi posse, Deum illam conferre, vel donū aliquod, quo homo se ad illam præparet. In eadem opinione est Maior d. 9. q. 1. qui non solum ait eum, qui sine gratia accedit ad hoc sacramentum, non consequi illam, sed etiam semper peccare mortaliter. Sed hoc posterius est falsum, & improbabile, de quo sectione sequente dicam. Hi vero authores fūdantur, vel in generali ratione sacramentorum omnium, quia existimant, nullum facere hominem ex attrito contritum: quia peccatum remitti non potest sine vera contritione, vel certe, quia putant hoc non facere, nisi ea sacramenta, quæ dicuntur mortuorum, alia enim, cum hāc vim non habeant ex propria institutione, non est vnde talem efficaciam habeant. Sed primum est omnino falsum,

Gab. Bonau. Alens.

Maior.

vt constat ex dictis de Baptismo, de Pœnitentia vero suo loco dicetur. Secundum vero solum probat, sacramenta viuorum per se, & iuxta propriam dispositionem, quam secundum propriam institutionẽ requirunt, hoc non facere, vt latius diximus, agẽtes de sacramentis in genere, quocirca verumq; in sua institutione includunt, & quod per se hoc non efficiant, neq; ad hunc finem suscipiantur, & quod ex accidente id possint præstare, intercedente bona fide, aut aliqua dispositione sufficiẽte. Tertio vero obiici potest ratio fundata in propria natura huius sacramenti, quia cibus nunq; resuscitat mortuum, neq; per se, neque per accidens. Respondetur tamen, id verum esse de cibo materiali, qui conuertitur in substantiam alicuius: secus vero esse de illo, qui alitũ in se conuerteret hominem ẽt mortuum, si alioqui non resistat, nec obicem ponat; præsertim, cum non sit ita mortuus, quin possit aliquem actum vitæ exercere, & manducare cibum, non tantum corporaliter & materialiter sed etiam aliquo modo spiritualiter, suscipiendo illum fide, reuerentia, & dispositione debita.

SECTIO II.

Quam dispositionem requirat hoc sacramentum in suscipiente, vt primam gratiam conferat.

Lutheri hæresis. IN hac re hæretici dicunt, nullam esse necessariam dispositionem, nisi fidem; imo addit Lutherus, neminem esse melius dispositum ad suscipiendum hoc sacramentum, quam qui habet conscientiam peccatis grauatam ac perturbatam, dummodo credat sibi non imputari peccata per Christum, quam fidem dicunt ipsi, excitare hoc sacramentum, & hunc solum esse effectum eius. Sed missum faciam hunc errorem, quia aliis in locis magis propriis impugnatus est supra in tractatu de sacramentis in genere, & in materia de iustificatione, videri etiam possunt Bellarminus libro 4. de hoc myster. cap. 17. Claud. repet. 10. c. 2 & quæ dicemus, etiam sufficient ad eiusdem erroris improbationẽ. Inter Catholicos ergo est prima sententia affirmans, eum, qui bona fide accedit sine actuali conscientia peccati mortalis, imo probabiliter existimans se accedere in gratia, ex ignorantia inculpabili, per hoc sacramentum iustificari, etiamsi nullam aliam dispositionem habeat. Ita sentit Dur. d. 9. q. 4. Palud. q. 2. Antonin. 3. p. titu. 12. c. 6. §. 7. Fundamentum esse potest, quia sacramenta dãt gratiam non ponentibus obicem; sed ille, qui sic accedit, non ponit obicem, cum non peccet sic accedẽdo: ergo iustificatur; possuntq; pro hac sententia citari Soto d. 11 q. 1. ar. 4. & Ledes. hic, & Cathe. 1. ad Cor. 11. quatenus non agnoscunt in hoc sacramento accessum medium absque peccato, vel gratia: sed existimant, omnem eum, qui non peccat mortaliter, cum sumit hoc sacramentum, iustificari. Maior etiam dist. 9. quæstione 1. alia via negat statũ medium; quia vel is (inquit) qui accedit ad hoc sacramentum, facit quod in se est, vt accedat in gratia, & sic iustificatur ante sacramenti vsum, & accedit iustus: vel non facit quod in se est, & sic peccat mortaliter, accedendo.

Bellarm. Claud. 1. Catholicorum opinio. *Dur. Palud. Anton.* *Soto. Ledes. Cather.* *Maior.*

2. Opinio. Secunda opinio dicit, ad consequendam primam gratiam in hoc sacramento, sufficere attritionem, etiam si homo habeat conscientiam peccati mortalis non remissi. Cuius sententiæ fundamentum potest duobus modis explicari. Primo, quod hoc sacramẽtum sit per se institutum ad remissionem peccati mortalis, simul cum sacramento Pœnitentiæ, vel Baptismi, seruato hoc ordine, vt Baptismus præcedat, vel etiam Pœnitentia, si peccatum mortale est post Baptismum commissum: ita tamen, vt effectus tribuatur ex voto huius sacramenti. Vnde fit, si contingat, alterum illorum sacramentorum nõ conferre primam gratiam, per hoc dari posse, etiam si homini constet prior defectus, dummodo de peccato doleat, saltem vera attritione. Sed hoc fundamentũ im primis non potest habere locum respectu Baptismi, quia, si quis non est baptizatus, non est capax effectus huius sacramenti, vt supra dixi; si autẽ est baptizatus, vel in Baptismo est iustificatus, & ita non habet locum quæstio, respectu eorum peccatorum, quæ antea cõmisit, vel non iustificatur in Baptismo, & tunc vel peccauit in ipsa fictione, aut postea, & sic iam est in statu, quo indiget sacramento pœnitentiæ, iuxta supra tradita de Baptismo, vel solum habet peccata ante Baptismum commissa, & tunc si de illis doleat per attritionem, etiam cognitam, iustificabitur ante susceptionem Eucharistiæ ex vi prioris Baptismi: ergo respectu Baptismi: precise nunquam potest dari casus, in quo Eucharistia deleat peccata, quę per Baptismum delenda fuere cum sola attritione cognita. Atque idem discursus, proportione seruata fieri potest in sacramento pœnitentiæ, si in reipsa prius susceptum sit, quam Eucharistia, & post illud nullum nouum peccatum mortale commissum sit. Solum ergo potest hoc habere locum in eo casu, in quo aliquis habet conscientiam peccati mortalis, & confiteri non valet: & adhuc in eo casu prædictum fundamentum valde improbabile est, quia supra satis demonstratum est, hoc sacramentum non esse per se institutum ad remittenda peccata mortalia. Aliter ergo fundatur hæc opinio, quia, vel attritio est sufficiens dispositio, vt homo iustificetur per hoc sacramentum, vel non: si non, etiam si eximatur contritio, non sequetur effectus: quia ea existimatio non auget dispositionem: & ita hoc sacramentum nunquam conferet primam gratiam, si autem attritio est sufficiens dispositio, etiam si cognita sit, sufficiet: quia falsa existimatio non confert ad effectum sacramenti. Dices, teneri hominẽ ad accedendũ cum contritione: & ideo necesse est, vt saltẽ existimet impleuisse se hoc præceptum, nec aliunde ponat obicem gratiæ. Sed contra, nam in primis nihil cõstat de tali præcepto: quia, licet confessio præcepta sit ante communionem, tamen, eum, qui non potest confiteri, teneri conteri, nullibi præceptum est. Deinde nec videtur necessarium; quia, si demus hominem iustificari cum sola attritione, & sacramento, quando consummatur vsus sacramenti, iam est iustus, & ita non facit irreuerentiam sacramento: ergo ex sola natura rei, & dignitate sacramenti non potest colligi, quod sit maior dispositio sub præcepto, sed neque de speciali præcepto positiuo constat: ergo. Et confirmatur: nam præceptum præmittendi confessionem ante communionem diuinum est: & tamen in eo casu, in quo id fieri non posset, non est illa dispositio necessaria ad effectum sacramenti: ergo, etsi demus contritionem esse præceptã, si tamen quis non possit habere illam, propter vehementem aliquam passionem, vel paruum habitum, poterit excusari, & in illo erit attritio, sufficiẽs dispositio. Tandem demus, hominem ignorare inuincibiliter illud præceptum, & bona fide accedere cum attritione cognita, probabiliter putantem id sibi licere, ille non peccat accedendo: ergo, si attritio alia est sufficiens dispositio, iustificatur.

Dico tamen primo, vt hoc sacramentum conferat primam gratiam, necessariũ esse veram ac supernaturalem attritionem peccati commissi. Ita q; non sufficit ignorantia, seu obliuio inculpabilis peccati, si eam reuera illud habet homo, & non detestatur illud: nec sufficit, si detestari imperfecto actu mere naturali, & ex humano motiuo. Hæc conclusio probata latius est supra in materia de Baptismo; nam, quæ ibi diximus fortius & efficacius probant de hoc sacramento, quod non ita est institutum ad delendum peccatum sicut Baptismus. Et fundamentum breuiter est, quia pœnitentia infusa de peccato commisso, & in re ipsa habita, etiam in lege gratiæ, est medium simpliciter necessarium ad remissionem peccati mortalis quæ

lis, quæ necessitas non est ablata per sacramentorum institutionem, sed potius hæc dispositio necessaria est, vt obex tollatur, hæc autem pœnitentia esse non potest, nisi vel contritio, vel supernaturalis attritio, quæ ex motiuo supernaturali procedat, & in omnia peccata commissa cadat, quod fundamentum in materia de pœnitentia latius probandum est. Præterea his probatur, quæ de Baptismo diximus.

Requiritur vltra bona fides qua puer accedens posse in gratia.

Dico secundo, vt hoc sacramentum conferat primam gratiam, non satis est prædicta attritio, nisi accedat simul bona fides, quæ per se loquendo, in hoc consistit, vt quis ignoret statum suum, & existimet se in gratia accedere, ac denique non habeat conscientiam peccati mortalis, de quo non existimet sufficientem se pœnitẽtiam egisse. Hanc conclusionem existimo certam, contrariam vero, neque esse probabilem, neque sine temeritate posse affirmari. Primo n. omnes Theologi ita docent, & neminem ex scriptoribus legi, qui contrarium doceret. Id patet ex Diuo Thoma, hic, articulo. 3. vbi hoc explicatum est, & ex Alens. Bonauent. Gabr. locis citatis in fine præcedentis sectionis, qui a fortiori hoc docent, cum requirant contritionem. Authores item citati hic in prima sententia magis requirunt hanc bonam fidem, quam ipsam attritionem. Omnes denique, qui dicunt, hoc sacramentum interdum conferre primam gratiam, hanc primam conditionem requirunt, vt videre est in supra citatis, & in Adriano quæstione 1. de Eucharist. Caietan. hic, Gabr. lect. 85. in Canon. Soto distin. 12. qu. 1. artic. 4. qui dicit, hanc esse D. Thomæ sententiam, & omnium. Patres etiam omnes hanc primam conditionem requirũt, vt quis digne accedat ad hoc sacramentum, & tunc maxime explicant, hominem indigne accedere, cum accedit cum conscientia peccati mortalis. Vnde concluditur ratio in hunc modum. Qui indigne sumit Eucharistiam, nõ iustificatur: sed qui sumit cum sola attritione cognita, indigne sumit: ergo non iustificatur. Maior est de fide ex illo 1. ad Corint. 11. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans, &c. Minor colligitur ex eodem loco 1. ad Corinth. 11. Probet autem se ipsum homo: vbi non agit de probatione fidei, sed probatione morum, vt constat ex contextu. Alius quidem esurit, alius autem ebrius est, vbi non infidelitatem, sed vitia reprehendit. Et hæc est expositio omnium Sanctorum: omnes enim) vt etiam Concilium Tridentinum notauit (colligunt ex hoc loco, debere hominem, priusquam accedat ad hoc sacramentum, examinare suam conscientiam, vt puro corde (sicut Chrysostomus dixit homilia 51. in Matthæum) accedat. Et ita etiam exponunt idem Chrysost. Theodor. & omnes expositores ibi. Idem colligitur ex eodem Chrys. hom. 83. in Matth. Adeat nullus crudelis, nullus immisericors, nullus impurus quouis modo: & in. Dæmoniaco peior est, qui peccati sibi conscius accedit: & ibidem sic loquitur ad Sacerdotes. Non parua vobis imminet pœna, si quẽ aliqua improbitate teneri scientes, ei huius mensæ participationem permittatis: quanto ergo magis delinquet is, qui non aliũ permittit, sed ipsemet accedit cũ tali conscientia? Similia habet idem Chrys. homi. 45. in Io. Si pure accesseris, ad salutem accessisti, si in praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Idem late & eleganter in 1. ad Cor. homil. 21. & 60. ad populum Damas. l. 4. c. 14. Summo cum metu & pura conscientia. Bas. ser. de Bapt. p. 2. Purus ab omni inquinamento carnis & spiritus: & li. 2. c. 3. & in reg. comp. expl. in 172. Cyr. li. 3. in Ioa. c. 37. Oportet omnibus viribus à peccato mundari, & recte viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam vitam concurrere. Iust. Apo. 2. in fine. Dion. c. 3. de Eccl. Hier. p. 3. in principio, & fine, Orig. Mat. 15. circa id, Non quod intrat per eos, Aug. ser. 1. de tem. & li. de Ecclesiast. dog. c. 53. & tra. 26. in Ioan. Innocentium ad altare portare Amb. li. 6. in Luc. cap. 9. Nemo cibum accipit Christi, nisi qui fuerit antea sanatus: & illi, qui vocantur ad cœnam prius vocatione sanantur: & inf. Vbique igitur mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionẽ peccatorib. vulneribus medicina tribuatur; post alimonia mensæ cœlestis exhibeatur. Et lib. 7. in c. 15. Lucæ, ponderat in parabola de filio prodigo, prius patrem dedisse filio stolã gratiæ, postea epulas vituli fagnati illum introduxisse, vt carnem Domini spirituali opimam virtute per gratiã sacramenti mysteriorum cõsortio restituerus epuletur. Nemo n. nisi timuetit Deũ nisi signaculũ spirituale custodierit, vel receperit, sacramentis debet interesse cœlestibus. Quæ videtur Amb. mutuasse ex Tert. l. de Pudic. c. 9. vbi circa eandem parabolã sic loquitur. Recordatur patris Dei ad eum redit, vestẽ pristinam recipit, statum scilicet, eũ, quem Adam transgressus amiserat, annulum quoque accipit, quo fidei pactum interrogatus obsignat, atq; ita exinde opimitate Dñici corporis vescitur. Greg. l. in 1. Reg. c. 1. circa illa verba, Repleti prius pro panibus se locauerunt. Salutẽ (inquit) non percipiunt in comestione salutaris hostiæ, qa ea, quibus se repleuerant, flagitia portant in mente, & inf. ponderans dicta verba Pauli: Probet aũt se ipsum homo. Quid est (inquit) hoc loco se probare nisi, euacuata peccatorũ neqtia, se probatum ad Dominicam mensam, & purum exhibere? Idem fere Hes. l. 7. in Leu. c. 16. Ac denique Cyp. l. 3. Ep. 14. explicans: qd sit indigne sumere, inquit: Id est, nondum pœnitentia acta, nondum facta exomologesi: idem Epist. 15. & 16. & li. de lapsis.

Tertul. *Greg.* *Hesych. Cypr.*

Adrianus. Caiet. Gabr. Soto.

Cyryl.

Damasc. Basil.

Cyril.

Iustin. Dionys. Orige Augus. Ambr.

Ex quibus omnibus constat, iuxta communẽ Patrum doctrinam, debere hominem, vt digne accedat ad hoc sacramentum, purum à peccato mortali accedere: ergo, q cognoscit, se esse in peccato mortali indigne accedit, & consequenter non recipit effectum sacramenti. Nec possunt hi Patres exponi, vt loquãtur de eo, q non solum se agnoscit in peccato, sed et permanet in affectu peccati, quia, vt probaui exponendo ar. D. Th. non dicitur aliquis habere conscientiam peccati mortalis solum: quando est in affectu peccati mortalis, & in eo statu permanet: sicut ẽt docent SS. & Theologi, peccare mortaliter Sacerdotem, qui cũ conscientia peccati mortalis ministrat sacramentum quod non potest intelligi de eo, qui est in affectu peccati: alias, qui ministraret sacramentum in statu peccati cum attritione cognita, non peccaret mortaliter quod absurdissimum est. Deinde, quia requirunt hominem purum, & mundum: & in statu gratiæ, vt ex eorum verbis satis constat, & plura ad hoc probandum afferemus infra agentes de præcepto.

Tertio hoc ipsum probatur ex generali ratione illorum sacramentorum, quæ dicuntur sacramenta viuorum, & ad peccatum mortale tollendum per se non ordinantur; omnia enim illa requirunt, vt homo in gratia accedat ad sacramentum, vt supra suo loco probatum est; quia sancta sancte tractanda sunt si enim ad dandum sacramentum requiritur gratia in ministrante, cur non magis in suscipiente quando tale sacramentum iustitutum non est, vt mortuos viuificet? Et confirmatur, quia alias ad omnia sacramenta liceret accedere cum attritione cognita, & omnia iustificarent hominem sic accedentem: consequẽs inauditum est, & absurdissimum, nam in rẽ morali & graui magnam licentiam præbet hominibus sine fundamento, & præter naturam & institutionẽ talium sacramentorum, cum enim hoc ex voluntate Christi pendeat, & nulla authoritate probari possit, hanc fuisse eius voluntatem, & ex fine proprio talium sacramentorum hoc colligi non possit, neque ex reuerentia, quæ sacramentis, & rebus sacris debetur, valde temere dicitur, hoc esse licitum, vel fructuosum, si ergo hoc generaliter de omnibus affirmari non potest: neque de hoc in particula poterit, cum sit etiam sacramentum viuorum, & sanctius reliquis. Vnde argumentor quarto ex propria ratione huius sacramenti: ostenium enim est, hoc sacramen-

mentum non esse per se institutum ad delendum mortale peccatum, sed ad nutriendum charitatem: ergo contra rationem propriã huius sacramenti est, quod recipiatur, vt deleat peccatum, & primã charitatem conferat, per se, & ex directa intentione recipientis: ergo similiter est contra rationem huius sacramenti, & contra dispositionem ei debitam, vt recipiatur in statu peccati mortalis, & cum conscientia eius. Quod etiam confirmat ratio supra facta, scilicet, cibum natura sua præsupponere vitam, quam possit nutrire & augere: hoc autem sacramentũ institutum est per modum cibi ad animam nutriendam: ergo ex ratione suæ institutionis præsupponere debet spiritualem vitam, quæ est per gratiam & charitatem: ergo accedere ad hoc sacramentum ex certa scientia sine gratia & charitate, est graue peccatum directe pugnans cum fine & institutione eius. Addo vltimo, esse etiam contra dignitatem tanti sacramẽti, ad quod digne suscipiendum angelica puritas merito posset requiri: ergo mirum non est, quod ab homine peccatore exigatur, vt, quod in se est, faciat, vt in gratia & absque peccato accedat, & hac ratione, vt infra videbimus, præcipitur huiusmodi peccatori, vt, si potest, confessionem præmittat: scilicet, vt pri⁹ se ad gratiam disponat via & modo certiori; ergo multo magis eidem præcipitur, vt quando confiteri non potest alia via, scilicet, per contritionem, in statu gratiæ constitui procuret; ergo quando sciens & videns, hoc non implet, indigne accedit, & obicem ponit, & effectum sacramenti recipere non potest.

Potest quis in Eucharistiæ receptione, nec mortaliter peccare, nec gratiã consequi.

Ex his infero, posse interdum dari statum medium in recipiente hoc sacramentum, id est, vt in ipsa receptione, nec mortaliter peccet, nec fructum gratiæ consequatur, quod recte docuerunt Bonauen. Gabr. Marsil. Adrian. & Caiet. locis citatis. Patet, quia potest homo existens in peccato mortali accedere ad hoc sacramentum recipiendum, non solum sine contritione, sed etiam sine vera attritione absque noua culpa: ergo in illo dabitur prædictus medius status: quia, nec peccat mortaliter, vt supponitur, nec recipit gratiam: quia nullam habet sufficientem dispositionem iuxta dicta in prima conclusione. Antecedens patet primo, si fingamus aliquem accedere cũ probabili aut inculpabili existimatione contritionis, qui non solum contritus non sit, verum etiam nec supernaturaliter attritus: hoc enim impossibile non est. Deinde accidere etiam potest, vt aliquis sit naturaliter oblitus mortalis peccati prius commissi, vel quod ex naturali inaduertentia non existimet, se esse in malo statu, sed bona fide accedat: aut etiam contingere potest, vt credat esse veniale peccatum, quod reuera, fuit mortale; nam, licet aliqui ex dictis authoribus significent, illam ignorantiam non posse esse ita inuincibilem, vt excuset, & regulariter fortasse ita sit, maxime quando illa ignorantia est iuris: nihilominus absolute non repugnat, interdum hanc ignorantiam excusare: tum, quia potest esse ignorantia facti proueniens ex naturali obliuione, vt, verbi gratia, qui existimat iurasse verum sine necessitate, & tamen iurauit falsum sine sufficiente diligentia, de qua postea naturaliter non cogitat: Tum etiam, quia sæpe accidit, vt ignorantia, quæ respectu vnius actus immediate ab ea procedentis non excusat, respectu alterius actus remote seu mediate resultantis excusset, vel potius sit sufficiens excusationis occasio: quia transacta priori culpa, commissa ex tali ignorantia, iam homo facile obliuiscitur, aut non aduertit ad præcedentem culpam, vel effectus eius: ita ergo potest facile in præsenti accidere. Tandem, alius casus excogitari potest, in quo accidat hic medius accessus, scilicet, si aliquis ex ignorantia probabili putet se non peccare, accedendo ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sine affectu eius, vel etiam cum attritione illius, quam se habere existimat probabiliter, cum tamen in re illam non habeat: hic enim & à culpa excusaretur propter ignorantiam, & effectu priuaretur propter dispositionis defectum. Addit vero Gabr. lect. 8. in Canon. citans Durandum in 4. Gabr. distinct. 10. qu. 10. quæ non extat, & Gerson. tract. de Dur. poll. not. consi. 2. in prædictis casibus, præsertim, qui Gerso. ex obliuioue prouenire possunt, virtute sacramenti fieri, vt homo veniat in cognitionem, seu memoriam peccatorum, vi fic possit ad gratiam disponi. Sed hoc non habet fundamentum, quia nullibi est promissio talis cognitionis, vel memoriæ: nec talis effectus deseruire potest ad fructum gratiæ per sacramentum suscipiendum: quia, vel illa memoria peccati datur ante sacramentum susceptum, & sic iam non datur, ratione sacramenti, vel post sacramentum susceptũ, & sic iam non deseruiet ad fructum gratiæ suscipiendum. Dices, dari in ipso instante, in quo finitur susceptio sacramenti, seu in quo danda esset oratio, si homo esset dispositus. Sed hoc in primis non est satis vt ipsa susceptio sacramenti fiat cum debita dispositione: quia in eo instanti iam est finita communio, & deinde non est mortale, vt in eo instante peccato reuocentur in memoriam & debita dispositio statim concipiatur, & experientia ipsa docet, non ita fieri: alioqui, quoties homo bona fide actuali accedit, adhibita morali diligentia, vt peccatorum suorum recordetur, si neque tunc, neque in ipsa communione, neque post illam, talia peccata in memoriam veniant, poterit esse securus & certus, quod nulla habet peccata, quorum non habuerit sufficientem dolorem, quod tamen falsum est.

Sed quæres, an in eo statu medio homo accedat digne, vel indigne, nam si indigne, peccat: si digne, non carebit gratia. Similis interrogatio est, an ponat obicem, vel non ponat, nam, si ponit, peccat; si non ponit, consequitur effectum. Item, Maior interrogat, vel facit, quod in se est, quantum probabiliter existimat, se debere facere, & sic iustificabitur: vel si non facit, & sic nõ excusabitur à peccato, quia talis ignorantia non potest dici inuincibilis. Respondetur, huiusmodi hominem in re accedere indigne, & ideo non consequi effectum, tamen in existimatione sua accedere digne, & ideo excusari à peccato. Similiter dicitur, in re ipsa ponere, vel potius non tollere obicem, scilicet, peccatum commissum, nullo modo detestatum, & ideo non consequi effectum, tamen in existimatione sua prxbabili non ponere obicẽ. Similiter dicendum est, illum hominem in re non facere, quod in se est, quamuis probabiliter eximet facere, & ideo, licet excusetur à nouo peccato, non tamen iustificatur: quia ad hoc non satis est probabilis existimatio medii necessarii, nisi re ipsa tale mediũ vere applicetur, prout potest, ac necessariũ est. Et per hæc respondetur ad fundamentum primæ opinionis.

Ad fundamentum secundæ opinionis respondetur, attritionem quidem de se esse sufficientem dispositionem ad effectum sacramenti suscipiendum, per se tamen non esse sufficientem dispositionem ad dignum vsum huius sacramẽti, & ideo, probabilem existimationem contritionis posse conferre ad excusandam culpam & obicem indignæ sumptionis. Vnde autem constet, necessarium esse statum gratiæ ad dignam sumptionem huius sacramenti, iam declaratum est, & plura dicemus infra agentes de præceptis huius sacramenti. Nec coniectura ibi adducta est alicuius momenti, quia ipsa institutio & ratio huius sacramenti postulat, vt iustificatio supponatur, & non expectetur per ipsum sacramentum. Casus autem ille qui in confirmatione ponitur, de homine qui contritionem habere non potest, admittendus non est, quia semper est in potestate hominis de peccatis conteri cum diuina gratia. Vnde, si ex sua malitia, vel fragilitate, non vult conari ad contritionem habendam, potius debet à communione abstinere, quam sic accedere. Ad vltimum vero casum de homine, qui

qui probabili fide & ignorantia putat sufficere ad dignam sumptionem attritionem cognitam, dicendū est reuera, consecuturum primam gratiam per hoc sacramentum: quia illa ignorantia etiam excusat à peccato, & obice indignæ sumptionis, dictum est aūt, attritionem esse sufficientem dispositionem ad effectum sacramenti, quacunq; ratione aliunde obex nō ponatur: hoc tamen est per accidens ratione ignorātiæ, iuris, & ideo in secunda conclusione addidi particulam (per se) ad excludendam hanc ignorantiam q̄is dici possit illa attritio æquialere attritione existimatæ contritioni, quia existimatur sufficiens dispositio tam ad gratiā, quam ad dignum vsum sacramenti.

SECTIO III.

Quæ dispositio necessaria sit ad augmentum gratiæ per Eucharistiam consequendum.

EX dictis in præcedenti sectione constat, in primis necessariam esse habitualis gratiæ dispositionē, vt hoc sacramentum conferat interioris gtatiæ effectum: & ex re ipsa cōstat, non posse habitualem gratiam augeri nisi existere supponatur. Sicut autē, quælibet gratia, quantumuis minima, efficit hominem simpliciter iustū, & augeri potest, ita quælibet in hoc genere sufficit, vt hoc sacramentum suum effectum conferre possit. Quamquam de facto, vt minimum, requiratur gratia baptismalis, vel qualis in principio infunditur, vel saltem qualis per pœnitentiam reparari potest. Nihil autem obstabit, q̄ hæc gratia cōiuncta sit cum vitiorum habitibus, aut cum venialibus culpis habitualibus, aut cum quocunq; tēporalis pœnæ reatu: quia hæc omnia non impediunt, quo min⁹ homo vere viuat spirituali vita & in ea nutriri & augeri possit. De hac ergo dispositione habituali nihil superest dicēdum, sed quæstio supereſt de actuali: an scilicet, aliqua necessaria sit, vt per Eucharistiam gratia augeatur. Potest autem esse quæstio de duplici dispositione: vnam vocare possumus priuatiuā, quæ est carentia omnis venialis culpæ: alteram positiuam quæ sit aliquis actus deuotionis seu honoris.

1. Sententia. Prima itaq; sententia est, vt Eucharistia suum proprium effectum conferat, necessariam esse positiuā dispositionem actualis deuotionis, quæ simul adsit ipsa sumptione: carentiam autem venialis peccati non esse per se necessariam, sed solum quaten⁹ tale peccatum, actualem deuotionem impedire potest. Ita sentit D. Thom. in 4. d. 12. qu. 2. art. 1. quæstiunc. 3. Alens. 4. p. q. 41. memb. 3. ar. 2. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 6. §. 8. Bonau. d. 12. ar. 2. q. 1. Durand. q. 4. ad 2. Palud. qu. 1. ar. 2. & di. 4. q. 5. Sylvest. verb. Euchar. in fine. Caiet. hic, & Petrus Soto lect. 12. de Euchar. Fundamētum huius opinionis non potest sumi ex sola natura rei: nam, cum tractemus de effectu ex opere operato, cōstat ex natura rei non pendere ex merito operantis, neque ex actu eius, nisi quatenus necessarius esse potest ad tollendum obicem peccati: petendum ergo est ex Christi voluntate & institutione, quæ fundari in primis potest in Sanctorum locutionibus: vbicunque enim de hoc sacramento loquuntur, magnā deuotionem requirunt, vt patet ex Basil. lib. 1. de Baptis. c. vlt. & in reg. bre. in 172. & ex aliis statim citandis. Secundo potest ratione fundari, tum in dignitate & maiestate tanti sacramenti, quod, cum sit infinitæ excellentiæ, merito ab homine postulat actualem reuerentiā, cum ad illud sumēdum accedit: tum in fine eiusdem sacramenti, qui est nutritio charitatis, ratione cuius non solum habitum, sed exercitium eius requirit: quia amicitia multis actibus maxime fouetur & crescit: tum denique in materia & modo, quo sacramentum hoc applicatur ad vsum, scilicet, per modum nutrimenti: cibus enim non nutrit, nisi medio actu ipsius viuentis: ergo, vt hoc sacramentū spiritualiter nutriat, congruum est, vt aliquis actus sumentis concurrat. Tertio argumentatur Caietan. ab effectu: quia multi Sacerdotes in statu gratiæ quotidie communicant, quos necesse esset, magnum cumulum gratiæ, & charitatis comparare, si nihil aliud ad effectum huiusmodi esset necessarium: at vero experientia fere constat, eos non consequi tale charitatis augmentum: quia, si illud haberent, darent aliquod iudicium ei⁹: aut aliquo modo in virtute proficerent: quia charitas non est otiosa, vbi est: ergo.

2. Sententia. Secunda sententia extreme contraria est, vt Eucharistia conferat suum proprium effectum necessarium per se esse, vt homo in ipsa, seu cum ipsa sumptione sacramenti actualiter non peccet, etiā veniāliter: non vero esse necessariam aliam dispositionem actualem positiuam; nisi quatenus necessaria esse potest ad actuale peccatum veniale vitandum: nam, si quis voluntarie accedat distractus, aut sine vllo bono motu seu dispositione, nō potest ab aliqua venīali culpa irreuerentiæ excusari: & hac ratione poterit effectus impediri. Ita Marsil. in 4. qu. 6. art. 4. circa finem. Fundari potest, quia alias fieri posset, vt homo simul cresceret in gratia & venialiter peccaret: imo, vt per ipsummet actum venialis peccati in gratia cresceret; nam ipsemet actus sumendi sacramentum potest esse veniale peccatum ex defectu finis, vel alterius circumstantiæ debitæ: quæ ratio communis est omnibus sacramentis. Secundo, potest ad hanc sententiam applicari ferè totum fundamentum primæ sententiæ, seruata proportione. Tertio, videtur huic sententię fauere Aug. de Eccles. dogm. c. 53. & tra. 26. in Ioan. *Marsil.* *Aug.*

3. Sententia. Ex his posset tertia opinio elici, affirmans, vtrūque esse directe & per se necessarium ad effectum sacramenti, scilicet, carentiam omnis actualis peccati, & actualem deuotionem. Quam sententiam non inuenio apud vllum authorem. Posset tamen fundari rationibus vtriusque sententiæ simul applicatis, quæ non solum inter se non repugnant, verum potius eandem vim, & proportionalem efficaciam habent: ita vt, si vnum illorum propter eas rationes affirmādum sit, consequenter etiam alterum asserendum videatur.

4. Sententia. Quarta nihilominus & vera sententia est, neutrā harum dispositionū esse per se necessariā ad augmentum gratiæ per Eucharistiæ sumptionem consequēdam. Quæ singillatim & per partes probanda est.

Veniale peccatum actu concomitans sumptionem Eucharistiæ non impedit eius effectū.

Dica ergo primo: Peccatum veniale actu concomitans sumptionem huius sacramenti, non impedit gratiæ & charitatis augmentum. Ita D. Thomas hic, art. 8. Alens. dicta quæ. 41. membr. 1. ar. 1. vbi dicit, hoc sacramentum, non quidem remittere illud peccatū veniale, cuius actualem affectum homo habet, dum communicat: remittere autem alia venialia peccatū non obstante illo affectu: eadem autem ratio est de augmento gratiæ, quæ de remissione aliorum venialium. Eandem assertionem tenet Gabr. lect. 8. 5. in Canon. Adrian. quæst. 1. de Euchar. Soto d. 12. quæ. 2. art. 8. Ledesma qu. 20. articulo 1. dub. 4. & articulo 8. Victor. in Summ. numer. 66. Cordub. libr. 1. quæstio. Theolo. quæstio. 8. Et potest vtcunque confirmari ex Conc. Triden. sess. 13. cap. 7. vbi ad effectum huius sacramenti solum requirit pœnitentiam & confessionem peccati mortalis: & ita explicat verba Pauli 1. ad Corinth. 11. Probet autem seipsum homo. Ratio est, quia, vel is, qui accedit ad hoc sacramentum in gratia cum peccato veniali, digne accedit, vel indigne. Si digne: ergo recipit effectum sacramenti: quia iam non ponit obicem. Si indigne: ergo iam non tantum venialiter, sed etiam mortaliter peccat, quando ita susciput sacramentum. Dicetur fortasse, illum accedere digne habitualiter, indigne autem actualiter per culpam tātum venialem: & hoc satis esse, vt gratiam non accipiat, & ponat obicem, etiam si de nouo mortaliter non peccet: quia, licet se ipsum priuet aliquo augmento gratiæ, nec sacramento, neque alicui

Alens. *Gabr.* *Adrian.* *Soto.* *Ledes.* *Victor.* *Cord.* *Trid.* *Eukf.*

grauem

Refutatur. grauem irrogat iniuriam. Sed hæc euasio refutatur primo, quia gratis & sine fundamento dicitur, peccatum veniale posse per se impedire augmentum gratiæ, præstandum ab alia causa sufficiēte & actualiter applicata: quia peccatum veniale hoc non habet ex se, & ex natura sua: neque specialiter hoc habet in hoc sacramento ex singulari institutione Christi. Primum patet, quia peccatum veniale in cæteris sacramentis hoc non impedit, vt omnes fatētur, neque in augmento ex opere operantis, si homo simul cum actu simpliciter bono & merito habeat concomitanter aliquam culpam venialem. Et ratio à priori est, quia peccatum veniale non pugnat cum gratia habituali, neque cum quocunque augmento eius in facto esse; ergo neque etiam in fieri, in aliunde possit simul applicari causa sufficiens. Peccatum enim mortale ideo ex se est obex effectui gratiæ Sacramenti, quia ex natura sua non potest simul esse cum illa: ergo è contrario; si peccatum veniale ex natura sua simul esse potest cum quocunque augmento gratiæ habitualis, ex se non erit obex respectu talis effectus. Secundum autem id est, quod hoc non habeat in hoc sacramento ex speciali Christi institutione, probatur: tum, quia nullo fundamento constat de tali institutione, neque ex Scriptura, neque ex Patribus: & ideo non est asserendum sine sufficiente fundamēto aliquid extraordinarium & nouum in re tā graui: tum etiam, quia talis institutio non fuisset conueniens, neq; fragilitati hominum accommodata, veniale enim peccatum leuis res est, & facile ab homine committitur; & ideo non est verisimile, voluisse Christum, vt tantum fructum huius sacramenti impediat. Secundo, si peccatum veniale esset obex, magis certe consequenter diceretur, accedere ad hoc sacramentum cum tali dispositione, esse peccatū mortale & indignam sumptionem huius sacramenti; quia accipere sacramentum, ponendo obicem principali effectui sacramenti, est grauis irreuerentia, & abusus ipsius sacramenti.

Vnde posset aliquis aliter subterfugere principalem rationem factam, eligendo alteram partem. scilicet, eum, qui accedit cum veniali peccato indigne accedere, & mortaliter peccare: nihilominus tamen hoc totum tribui peccato veniali, quia illud est prima causa & totalis huius impedimenti, & grauioris lapsus, qui ex illo sequitur. Sed hoc in primis est contra mentem omnium authorum, qui de hac materia scripserunt: deinde est per se improbabile: nam inquiro, in quo consistat illud peccatum mortale: aut enim in hoc, quod ponitur obex effectui sacramenti: & hoc nō: nam, vel talis obex est ipsum veniale peccatum, vel mortale; primum sufficienter improbatum est, secūdum pugnat cum ipsa responsione, quia si peccatū mortale est obex, non ideo mortaliter peccatur, quia ponitur obex, sed potius ideo ponitur obex, quia mortaliter peccatur: oportet ergo aliam priorem rationem assignari, propter quam mortaliter peccetur. Aut ergo in eo accessu mortaliter peccatur, propter iniuriam, quæ fit sacramento, venialiter peccando, dum ipsum actualiter contingitur, & sumitur: Et hoc non, quia talis iniuria sacramenti leuis est, sicut peccatum ipsum veniale leue est: nam iniuria ipsius Dei potest esse leuis ex leuitate materiæ, ergo etiam iniuria sacramenti: accedere autem cum peccato veniali, leuis materia est: ergo solum peccatum veniale non potest esse ratio talis peccati mortalis: & consequenter impedire non potest augmentum gratiæ per hoc sacramētum conferendum Vnde infero, idem dicendum esse, etiam si sumptio ipsa sacramenti peccaminosa sit ex aliqua leui negligentia seu culpa: quia eodem modo tunc procedit dicta ratio, quod tale peccatum veniale nō est obex repugnans effectui gratiæ: neque etiam potest tollere vim, & efficaciam ipsi sacramento seu vsui eius: quia licet ille actus, vt est ab homine, denominetur malus, & vt sic non sit fructuosus ex merito operantis, tamen de se bonus est, & potest esse instrumētum Dei, seu [in præsente materia] applicatio sacramenti: quod semper est eiusdem sanctitatis, & efficacitatis ad dandam gratiam cuicunq; non ponenti obicem.

Actualis dispositio necessaria quoad augmentum gratiæ per Eucharistiæ sacramentum.

Dico secundo; Nulla actualis dispositio necessaria est, vt hoc sacramentum conferat augmentum gratiæ & charitatis. Ita sentiunt Vict. Soto, & alii recentiores, qui non putant hoc esse alienum à mente D. Tho. Et probatur, nam in primis, si homo sit prorsus incapax talis actualis dispositionis, vt contingit in infantibus, amentibus, aut phreneticis, carentia talis dispositionis non potest in eis impedire hunc effectum: alias omnino irrationabile esset, eis dare hoc sacramentum. Quid enim magis contra rationem, quam dare sacramentum ei qui est incapax effectus eius? consequens autem omnino falsum est, vt præcedēte disputatione ostendimus: & dicemus iterū cum Diuo Thoma, circa quæstionem 80. Vlterius igitur hinc addo, etiam si homo sit sui compos, & rationis vsum habeat, si tamen in ipsa actuali sumptione sacramenti, quasi naturalem obliuionem pātiatur ex distractione omnino inuoluntaria: & ideo careat actuali dispositione, non propterea priuari hoc fructu sacramenti: quia tunc non est magis in potestate talis hominis talis dispositio, quam si non haberet libertatem: ergo, si in aliis actus ille non est necessarius propter impotētiam, etiam in huiusmodi homine non erit necessarius: nec carentia eius potest dici obex, cum non sit aliquid voluntarium, humanum, quod si non est obex, sacramentum habebit suum effectum: quia infallibile est, sacramenta dare gratiam non ponentibus obicem: quia non conferunt illam per actum operantis, sed per se ipsa. Atque hinc tandem concluditur, idem esse dicendum, etiam si carentia talis dispositionis actualis voluntatia sit, vt probari facile potest, coniungendo omnia, quæ diximus: quia aut illa carentia est obex, præcise propter priuationem actus: & hoc non, vt ex dictis in primo & secundo puncto constat: aut propter culpam, quæ est in voluntaria carentia: & hoc etiam non, quia talis culpa non est mortalis, secluso contemptu, ex omnium sententia: quia non est grauis irreuerentia: culpa autem venialis non est obex: vt in prima conclusione ostensum est.

Secundo principaliter probatur conclusio, quia hæc actualis dispositio non est ex natura rei necessaria ad effectum huius sacramenti, neque etiam ex institutione Christi: ergo nullo modo. Maior euidēs est, tum quia tota efficacia huius sacramenti non potest ex sola rei natura definiri, sed pendet ex institutione, tam quo ad suum esse, quam quo ad quantitatem effectus, & quoad modum: tum etiam, quia augmentum habitualis gratiæ & charitatis fieri potest sine vllo actu: ergo, considerando tantum naturam rei, etiam potest fieri per hoc sacramentum, sine vlla dispositione. Minor vero probatur: nam, vbi est talis institutio? In Scriptura enim non habetur, nam Christus solum dixit, Qui manducat me, viuet propter me: Paulus autem explicuit, hoc esse intelligendum de manducante digne: declarat autem eum digne manducare, qui prius probat se ipsum, & sic de pane illo edit; addit vero concilium Trident. ex doctrina Patrum, illam probationem in hoc consistere, (Vt nullus sibi conscius mortalis peccati quātumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiā accedere debeat) in quibus omnibus nulla est mētio actualis dispositionis: cum tamen illa probatio sui ad dignam manducationem sufficiat, per quam vita cōparatur. Neq; aliud institutionis genus ab aliquo Concil. aut Pontifice, aut ab aliquo Sanctorum Patrū traditur, nam licet nmnes hortentur ad accedendū ad hoc sacramentū cum magna reuerentia, & deuotione, nullus tamen docuit, actualem dispositionem necessa-

rio de-

tio debere simul concurrere cum ipsa sumptione, vt illa dignè vel fructuosè fiat. Ac deniq; nulla est sufficiens ratio, vel congruentia, ad coniectandum, voluisse Christum, pios & iustos homines ad has angustias redigere. quia facilimum est homini, ita distrahi, vt nullam actualem attētionem, vel deuotionem habeat: aut omnino sine culpa, aut certè ex leui culpa, quæ non satis est ad impediendum fructum sacramenti.

Et confirmo, ac inquiro; quænam sit ista actualis dispositio, quæ ex Christi institutione necessaria est. aut enim in intellectu est necessaria actualis fides huius mysterij: & hoc dici non potest; nam si quis dum communicat, solum cogitet de Deo, vt illi gratias agat, vel de Christi amore, vt eam redamet: aut de propriis peccatis, vt de eis doleat; quodcunq; horum, vel quiduis aliud simile: satis erit ex parte intellectus, non solum ad fructuosam, sed etiam ad deuotam, & reuerētem sumptionem: & eadem ratione ex parte voluntatis non potest determinari certus actus, quinecessarius sit, vt ex similidiscursu facilecō stare potest. Dicere autem, in communi saltem requiri, vt accedatur cum aliqua attētione, & bono affectu ad res diuinas, in tantum esse potest verum, in quantū omnes actus sacri hoc modo exercendi sunt, vt debitè, & pro dignitate, & cum maiori vtilitate fiant. Quod autē hoc sit simpliciter necessarium ad effectum sacramenti ex opere operato, nec ex communicatione actus sacri colligi potest, vt in cæteris sacramentis constat, nec ex speciali ratione huius sacramenti, quod desse, & ex peculiari institutione ad feruorem charitatis excitat. Vnde, si aliqua actualis dispositio esset necessaria, illa deberet esse per proprium actum charitatis: cum ergo id necessarium nō sit, signum est, nullam actualem dispositionem esse simpliciter necessariam ad effectum, quamuis sit valde vtilis. Vnde confirmatur vltimò, quia, si peccator existimans se esse contritum, accedat ad hoc sacramentum cum sola attritione actuali, iustificabitur; iuxta dicta in præcedentibus: ergo, qui accedit in statu gratiæ, etiamsi non habeat actualem dispositionē, consequetur augmentum. Patet consequentia, quia dignius communicat ille, quam ille, & quia melius dispositus est iustus per solam iustitiam ad augmentum eius, quàm peccator attritus per attritionē ad ipsam iustitiam consequendam, cæteris paribus ex parte sumptionis sacramenti. Quod amplius in hunc modum declaratur, nam sola attritio, vt sic, solum est dispositio, vt per peccatum non ponatur obex effectui sacramenti, nam ad ipsam quidem sumptionem non est sufficiens dispositio; & ideo requiritur ignorantia excusans defectum dispositionis; & nihilominus hoc est satis ad effectum sacramenti; quia non ponitur obex; ergo multo magis sufficiet gratia, quæ non solum tollit obicem, sed etiam disponit ad dignam sumptionem; saltem quantum, ex præcepti rigore necessarium est. Ac deniq; in peccatore communicante, non solum attritio actualiter cōcurrens in sumptione sacramenti, sed etiam, quę præcessit, & moraliter manet, sufficit, vt in ipsa sumptione sacramenti remittatur peccatum; ergo multo magis in homine iusto, vt fructū ex communione percipiat, sufficiet præcedens deuotio, aut pia voluntas communicandi, vel aliquid simile. Atq; hinc tandem concluditur, in homine iusto cōmunicante non dari statum medium, ita vt nec iustitiam communicando amittat, neq; in illa crescat: quia si iustus permanet, digne communicauit, & obicem non posuit: ergo in gratia creuit: nam hic effectus per se oritur ex hoc sacramento. Vnde moraliter loquendo semper ita fiet, nam si homo prius erat iustus, non est cur iustitiam communicando amittat, nisi propter extrinsecas causas; vt si illi prohibitum sit communicare, vel tali tempore, vel tali loco, vel à tali persona, vel tali modo: aut alia quacunq; ratione ob conscientiam erro-

neam, putet se peccare communicando, & nihilominus accedat: aut deniq; si ex aliquo contemptu grauī ad hunc panem, tanquam ad communem cibum, accedat. In quibus casibus prius, quàm homo accedat, & reipsa communicet, per voluntatem sic communicandi peccauit mortaliter, & gratiam amisit. Et ideo vix fieri potest, quin ille, qui in ipsamet sacramentali communione iustus inuenitur, iustior euadat, dummodo circa aliam materiam non habeat in eodem instante prauam aliquam cogitationem, & deliberatum consensum, quod est valde per accidēs ad ea, de quibus nunc agimus.

Ad fundamenta primæ opinionis respōdetur, nullum esse probabile vestigium talis institutionis: Basilius enim & reliqui Sancti nihil aliud docent, quam quod à nobis explicatum est. Ad secundum vero respondetur, Christum non solum respexisse ad dignitatem huius sacramenti, sed etiam ad hominis fragilitatem: & ideo propter dignitatem sacramenti, voluit hominem accedere cum iustitia: propter hominis vero fragilitatem, deuotionem actualem requisiuit solummodo, vt vtiliorem & magis fructuosam, non vt necessariam; & hoc est magis consentaneum fini huius sacramenti, quod nō tantum ad actualem charitatem, sed etiam ad habitualem augēdam per se primo ordinatur. Vnde, vt hoc modo spiritualiter nutriat hominem, satis est ipsamet sacramentalis sumptio, quæ suo modo actus est spiritualis vitæ: eo vel maximè, quod in alimēto corporali nutritio fit per actionem viuentis circa alimētum: hic autem nutritio fit in actione cibi circa alitum: & ideo non est tam necessaria actio ex parte sumentis. Ad tertium respondetur, illam experientiam nullius esse momenti: quia habitus infusi, & eorum augmentum non possunt experientia cognosci: quia per se ac formaliter nec mortificant passiones, nec excludūt vitiorum habitus, nec venialia peccata impediunt: & ideo fieri potest, vt homo, qui per sacramenti frequentiam multum in gratia crescit, in ratione viuendi & exercendi virtutes non admodum mutetur: quanquam si huiusmodi homo diu in gratia perseuerat: & omnia mortalia peccata euitat, satis in hoc effectu manifestatur frequentis communionis efficacia.

Ad fundamenta opinionis reprobatio.

Ad fundamenta sententia.

Ad primum & secundum fundamentum secundæ sententiæ, iam est responsum ex dictis. Ad tertiū ex Augustino, respondetur, in priori loco nostram confirmare sententiam, quia solum requirit, vt mens sine affectu peccandi sit: & vt (si prius peccauit) sufficientem sui peccati pœnitentiam præmittat: in secundo autem loco nihil aliud requirit ad spiritualiter manducandum, nisi vt innocentiam ad altare portemus: & præcedentium peccatorum pœnitentiam præmittamus. Hæc autem intelligenda sunt cum debita proportione: nam de peccato mortali sunt simpliciter necessaria: de veniali autem sunt vtilia: & ad vitandam omnem culpam etiam venialem, suo modo necessaria, non tamen ad omnem fructum sacramenti recipiendum.

SECTIO IV.

Quando conferat Eucharistia hunc gratiæ effectum in ipsa sumptione.

ANtequam de aliis effectibus huius Sacramenti tractemus, oportet declarare tempus & modum, quo sacramentum hoc prædictum gratiæ effectum conferat; nam, simul etiam explicabitur, quātus sit hic effectus in singulis communicantibus, & an in omnibus sit æqualis. Possunt autem quatuor tempora in præsente distingui. Primum, ante sumptionem sacramentalem Eucharistiæ. Secundum tempus est ipsius sumptionis seu māducationis. Tertium est post manducationem, quamdiu præsentia Christi durat in homine. Quartum est, postquam

transmutatis speciebus, iam Christi præsentia cessauit. De primo ergo tempore nihil est in præsente dicendum: quia illud nec confert, nec sufficit ad effectum ex opere operato per hoc sacramentum recipiendum. Nam, licet hæretici dicant, Eucharistiam, antequam manducetur, posse excitare fidem, & sic conferre suum effectum: tamen certum est, effectū huius sacramenti non in eo consistere, sed in vera infusione gratiæ, quæ non est promissa, nisi manducantibus sacramentum, Ioan. 6. Vnde, licet aliqui Catholici interdum significent, effectum huius sacramenti dari per votum ipsius, ante sacramentalem manducationem eius, tamen hoc non est intelligendum de proprio effectu ex opere operato, sed formaliter de simili effectu gratiæ, vel augmento charitatis, vt sæpe in superioribus dictum est: quoad hoc enim eadem est ratio de omnibus sacramentis. Hic ergo dicendum est de secundo tempore, postea verò de reliquis.

Ioan. 6.

Effectus Eucharistiæ cõfertur sumẽti in ipsa sũptione.

Principio igitur conueniunt authores omnes; hunc gratiæ effectum conferri non ponenti obicem in ipsa sumptione. Primò quidem, quia manducanti facta est promissio, vt dixi: ergo in manducatione datur. Secundò, quia neque ante manducationem datur, vt probaui: alias daretur per quemlibet contactum: aut per visionem Eucharistiæ: neque esset necessaria sumptio ad effectum, quæ omnia sunt absurda. Neq; post sumptionem aliquid est, quod expectetur: quia sane iam homo manducauit, & licet statim moreretur, vel non posset alterare, seu digerere species, consequeretur effectum. Tertiò, quia alia sacramenta dant suum effectum in vsu; ergo & hoc, cum applicatur ad vsum: applicatur autem per manducationem. Quia verò manducatio in quodam motu successiuo consistit, difficultas est, an in toto illo, aut in qua parte, aut in instãte eius, detur hic effectus. Ratio autem dubitandi est: quia non potest dari in toto motu, nam gratia sacramentalis vno instante perficitur, quæ ratio etiam probat de qualibet parte illius motus. Neq; etiam potest dari in instante initiatiuo: quia cùm illud sit vltimum non esse, nondum in illo manducatio facta est: neq; etiam dari potest in aliquo instante continuatiuo, tum, quia nullum est primum: & de cæteris non est maior ratio de vno, quàm de alio: tum etiam, quia in nullo illorum est perfecta manducatio. Nec denique in instante terminatiuo: tum, quia in illo iam non est manducatio: tum maximè, quia nullum potest signari primum instans, in quo Christus sit manducatus: quia Christus est in toto, & in qualibet parte specierum: sed non datur prima pars specierum, quæ manducata sit: ergo nec datur primum instans, in quo Christus manducatus sit: ergo nec potest dari primus aut certus terminus manducationis, in quo detur hæc gratia.

Maior.

Circa hanc difficultatem Maior in 4. d. 9. quæst. 1. duos dicendi modos excogitauit: ad quos examinandos supponendum est ex tractatis supra de sacramentis in genere, & ex communi sententia, hoc sacramentum maiorem gratiam conferre homini, melius dispõsito, non solum ex opere operantis, vt significant Victoria in Summ. num. 76. de Eucharist. & Ledesma in 4. part. 1. quæst. 22. art. 4. sed etiam ex opere operato: vt docet D. Thomas quæst. 69. art. 8. Alens. 4. part. quæst. 21. membr. 3. & alij Doctores in 4. distinct. 4. quos supra retuli, & referunt ac sequuntur Corduba libro 2. quæst. Theolog. quæstione 3. Soto distinction. 6. quæstion. 1. artic. 6. & fauet multum Concil. Tridentin. sessione 6. vt citato loco de sacramentis in genere annotaui: vbi etiam ostendi, hanc esse conuenientiorem rationem institutionis, magisque accommodatam ad humanos mores, & ad modum efficiendi cuiuscunque causæ, quæ cæteris paribus, magis operatur in passum melius dispositum. Hoc ergo supposito, primus modus dicendi Maioris est, hoc sacramentum dare suum effectum in instante manducationis, in quo inuenit hominem melius dispositum. Sed hic modus est voluntarie confictus, & non satisfacit. Primò, quia ante omnia necesse est, vt sufficiens manducatio, seu applicatio sacramenti facta sit: quia anteillam, etiam si homo sit optimè dispositus, multoque melius, quam in ipsa sumptione futurus sit, non recipiet effectum, quia nondum recepit sacramentum: si autem iam supponitur sacramentum sufficienter applicatum, & homo est ita dispositus, vt non ponat obicem, non expectabit sacramentum meliorem dispositionem futuram, sed statim dabit suum effectum. Primò, quia agit ad modum causæ naturalis. Secundo, quia omnia sacramenta conferunt effectus suos statim, ac applicantur ad vsum: qui vsus de se est certus & determinatus independenter à futura dispositione sumentis. Tertio, quia effectus sacramenti non debet pendere ex præsentia Dei de futura meliori dispositione sumentis: alioqui eximili præscientia futuri obicis posset impediri effectus. Tandem hic modus non est vniuersalis, quia sæpissimè accidere potest, vt toto illo tempore sit vniformis dispositio sumentis: quid ergo tunc dicendum erit?

Victor. Ledesma. D. Thom. Alens.

Cordub. Soto.

1. dist. 6. cond. 1. ver.

Secundus modus dicendi huius authoris est, hoc sacramentum cõferre gratiam successiue toto tempore sumptionis. Quem modũ impugnat Soto duabus rationibus. Prima est supra tacta inter arguendum: quia gratia datur in instanti. Secunda, quia alia sacramenta conferunt effectus suos in instanti. Hæ tamen rationes non videntur conuincere: quia licet productio formę sit instantanea, intensio & augmentum potest esse in tempore propter applicationem agentis, vel alias occasiones, vt plane constat in productione & intensione loci, & idem accidere potest in augmento gratiæ, quod sit per continuum meritum operantis: nam, cum meritum sit sufficiens causa talis augmenti, si meritum continuè maius est, vel propter perseuerantiam in eodem actu, vel propter continuam intensionem maiorem eiusdem actus, etiam maius augmentum eiusdem gratiæ erit continuum: cum ergo effectus per se huius sacramenti sit augmentum gratiæ & charitatis, ex parte talis effectus non repugnabit successiuè dari, si ex parte ipsius causæ aliqua sufficiens ratio talis successionis assignetur. In quo (vt de secunda ratione dicamus) non est eadem ratio huius & aliorum sacramentorum: alia enim successiuè fiunt & transeunt, & in instante, in quo consummantur, conferunt effectum: & quia amplius non sunt, actionem continuare non possunt: quia tantum sunt in vsu, & tunc simpliciter esse incipiunt, quando vsus perficitur, & statim etiam desinunt: & ideo non possunt agere in tempore: at verò hoc sacramentum est permanens, & factum supponitur ante vsum: applicatur autem ad agendum per ipsum vsum: & totum integrum permanet toto tempore manducationis & vsus, & in qualibet parte & instanti illius temporis: & ideo ex hoc etiam capite non repugnabit, quin toto illo tempore agat. Rationem autem huius successionis nullam aliam Maior assignat, nisi quia Christus ita statuit, dare scilicet gratiam in tota manducatione huius sacramẽti, iuxta illud, Qui mãducat me, viuet propter me: qa non est maior ratio de vna parte, vel instanti manducationis, quam de alijs. Vnde sentit, hunc modum efficientiæ successiuæ esse vniuersalem in hoc sacramento, qualitercunq; sit subiectum dispositum. Sed hæc sententia sic explicata mihi omnino displicet. Primò quidem quia nullo sufficiente fundamento nititur: nam, quod Christus promiserit gratiam manducantibus hoc sacramentum, nullum argumentum est, dandam esse gratiam toto tempore manducationis: sicut quod promittitur fieri in hac hora, non necessario intelligitur continuè efficiendum,

2. Modo secundo dicendo.

ciendum per totam horam, sed intra illam, siue in toto, siue in parte; siue in instante illius fiat. Secundò, quando causa est efficax, & subiectum æquè dispositum applicatur sufficienter, statim agit quantum potest; & ideo tunc non est successio: sed Christus instituit hoc sacramentum, sicut & cætera conferendo illi virtutem & modum causandi maxime proportionatum perfectioribus causis: ergo irrationabiliter hic fingitur successio in actione ex sola voluntate Christi, si in rebus ipsis nullum est fundamentum, vel ratio talis successionis: sæpe autem nullum est huiusmodi fundamentum, quia sacramentum semper est idem, & æquè efficax; totumq; sufficienter applicatur in quacunq; parte vel instante manducationis, nec per successiuam manducationem magis ac magis applicatur: quia totum est, in quolibet puncto illius: ergo, si alioqui subiectum sit æquè dispositum, nulla erit ratio successionis. Tertio, necesse est assignare aliquod instans manducationis, in quo incipiat fieri huiusmodi effectus, vt per se constat: inquiro ergo, an illo instante incipiat tantum extrinsece actio sacramenti per vltimum non esse, vel intrinsece per primum sui esse. Si hoc secundum dicatur; necesse est etiam dicere, simul quoq; tunc fieri aliquem gradum gratiæ, vel aliquam partem, qua vere augeatur gratia præexistens: ergo gratis dicitur, postea continuari illam actionem, & amplius augeri effectum, si subiectum non est amplius dispositum. Si vero dicatur primum, non videtur posse generaliter defendi, quia interdum datur prima gratia per hanc manducationem, quæ semper in instanti, & non successiuè fit, & præterea explicare deberet hic author, quod sit illud instans manducationis, in quo incipit actio sacramenti. In hoc enim versatur præcipua ratio huius difficultatis, quam ipse in vtroq; dicendi modo inexplicatam reliquit. Tandem sequitur ex hac opinione, eum qui hostiam maioris quantitatis recipit, cæteris paribus, recipere maiorem effectum, quia tunc manducatio longiori tempore durat: ergo, si toto illo tempore durat actio, magis augebitur gratia: & idem erit de illo, qui lentius accipit cibum & potum. Respondet Maior negando sequelam, quia illa actio, quamuis maiori tempore duret, non fit æquè intense: quia Deus (inquit) certum eundemque gradum gratiæ statuit dare perquamcunq; manducationem Eucharistię. Vnde, siue manducatio breuiori, siue longiori tempore duret, ita Deus accommodat velocitatem vel tarditatem actionis suæ, vt in fine vtriusq; manducationis idem gradus effectus sit. Sed hæc responsio impugnata est ex dictis; tum quia est volũtaria, tum etiam, quia effectus & actio sacramenti, vt sæpe dixi, esse debet determinata, & non pendens ex accidentariis euentibus, præsertim corporalibus, nihilq; ad effectum sacramenti pertinentibus, vt sunt quantitas hostiæ, vel difficultas traiiciendi illam.

Aliquis terminus debet dari indiuisibiliter diuidens mãducationem à non manducatione.

Vt ergo rem totam aperiamus, supponendum est, necessario assignandum esse aliquem terminum indiuisibilem diuidentẽ manducationem à non manducatione antecedente: qui terminus non solum in tempore (quod manifestum est) sed etiam in ipsis partibus, seu organis humani corporis intercedit; nam, cum manducatio consistit in transitu cibi per guttur ad stomachum, quamdiu cibus est in ore, nõdum manducatur proprie, quia nondum traiicitur: quando vero iam ad stomachum peruenit, iam etiam non manducatur, quia iam traiectus est: ergo necesse est intercedere aliquem terminum indiuisibilem, quem Deus vel Angelus nouit, & nos mente concipimus, diuidentem totum spatium, quasi externum, in quo cibus non manducatur ab interno spatio gutturis, per quod dum cibus actu, & intrinsece transit, tunc proprie & intrinsece manducatur. Vnde etiam necesse est, in duratione, & successione temporis assignare aliquod instans, in quo cibus peruenit ad prædictum terminum: quod instans diuidit non manducationem à manducatione tanquam finis vnius, & initium alterius: nam vsq; ad illud instans nondum cibus manducatur: quia nondum ab ore traiicitur: tunc autem incipit extrinsecus terminus manducationis: quia immediate post illud traiicietur. Quo etiam fit, vt illo instante incipiat sacramentalis actio huius sacri cibi, quia ante illud certum est non inchoari, cum ante illud instans non manducetur. Quomodo autem in illo instante incipiat, aut fiat hic effectus, id explicandum relinquitur.

Eucharistia simul & non successiue cõferi suum effectum.

Circa quod dicendum inprimis videtur, sacramentum Eucharistiæ conferre totum suum effectum simul & non successiuè, si ex parte subiecti nulla sit ratio successionis, ob successiuum augmentum dispositionis. Hæc conclusio, quoad priorem partem, est communis, vt ex authorib. citatis & citandis, cõstat: quam sufficienter probant, quæ contra Paludanum adduximus: præsertim illa ratio: causa efficax simul producit totum effectum suum, quando nec in passo, nec ex parte effectus est repugnantia, hoc autem sacramentum est causa de se efficax: & gratia de se producibilis est in instante in quocunq; gradu, cum sit qualitas permanens: & maxime cum non habeat proprium contrarium positiuum. Denique ex parte subiecti supponitur eadem dispositio, seu indifferentia. Propter quod addidi posteriorem conclusionis partem: nam, si ex parte subiecti sit aliqua varietas, non repugnabit, vt censeo, effectum sacramenti successiue augeri, vel successione continua, vel discreta: hæc autem varietas non est consideranda in materiali seu corporali applicatione sacramenti secundum pauciores vel plures partes specierum, vt Maior existimasse videtur: hoc enim nihil refert; quia, cum totus Christus, totumq; sacramentum hoc sit in qualibet parte, quælibet applicatio de se sufficit ad totum effectum, si cætera sint paria. Igitur varietas, quæ ad rem pertinet, consideranda est in dispositione recipientis: nam cum hoc sacramentum det maiorem gratiam melius disposito, si subiectum circa finem manducationis sit melius dispositum, quam in initio, maiorem gratiam recipiet, quam si non fuisset magis dispositum: illam autem gratiam non recipiet simul, sed successiue, ergo. Maior patet; primo, quia totum tempus manducationis est tempus aptum, vt conferatur gratia: ergo datur iuxta perfectissimam dispositionem concurrentem in quacunq; parte manducationis. Secundo, quia, si contingeret peccatorem in initio manducationis non esse sufficienter contritum, & in progressu manducationis perficere contritionem suam, non priuaretur effectu sacramenti: quia absolute loquendo iam digne manducat, & non ponit obicem sacramento in ipso vsu eius: ergo maiori ratione, qui in principio fuit dispositus, & in fine magis perfecit dispositionem suam, non priuabitur maiori fructu respondente maiori dispositioni. Tandem hoc à fortiori constabit ex his, quæ dicemus sequentibus sectionibus, vbi ostendemus, quando communio fit per plures sumptiones partiales & discretas augeri effectum per secundam, si aucta est dispositio subiecti, nam, si hoc verum est, idem erit in præsente, nam quod species sint continuæ, vel discretæ, valde accidentarium est, & per accidens ad propriam rationem & efficaciam huius sacramenti. Minor autem propositio, nimirum quod huiusmodi augmentum talis effectus debeat necessario fieri successiue, probatur facile: quia cum in principio manducationis sacramenti, subiectum sit dispositum & fine obice, statim recipiet aliquam gratiam proportionatam suæ dispositioni, quia nihil est, quod impediat, vt probatum satis est contra primum modum dicendi Maioris: sed postea sequente tempore, vt suppono, augetur dispositio, & cum illa effectus:

ergo prius tempore fit vna pars huius effectus, quam alia : hoc autem est ipsum fieri successiuè. Atq; hinc etiam constat, hanc successionem interdum esse posse continuam : interdum vero discretam, vt si dispositio continue augeatur, continue etiam augebatur effectus propter rationem factam, quæ eadem proportione applicanda est. Potest autem dispositio cõtinue augeri duobus modis. Vnus est per continuam intensionem maiorem eiusdem actus : possunt enim vitales actus continue augeri, sicut aliæ qualitates. Alius modus est solum per continuam durationem eiusdem omnino actus : nam licet talis actus non fiat melior physice, tamen propter maiorem perseuerantiam, seu continuationem illius, fit dispositio moraliter melior : vt constat ex 1. 2. quæstio. 18. nam qui toto illo tempore, quamdiu sacramentum traicit, in actu amoris Dei, vt quatuor perseuerat, digniori certe & laudabiliori modo manducat : quam qui in initio tantum manducationis similem actum habuit, & statim ab illo destitit : ergo ille maius recipiet augmentum charitatis : ergo illud augmentum continua successione fiet in illo tempore, quia & est eadem ratio de toto illo tempore : & in toto illo continue crescit dispositio : Nec tamen sequitur, hoc augmentum fore infinitum : quia ipsius etiam dispositionis augmentum finitum est moraliter : & fit per partes proportionales tempori correspondentes, vt latius alibi dictum est, de merito per continuationem actus. Per discretam autem successionem potest hoc augmentum fieri, si prius in vno instante communicans habeat vnum actum, & postea in alio instante habeat aliquem æqualem, vel maiorem : in tempore autem medio cesset ab operando, vt facile constabit applicando doctrinam datam : iuxta quam etiam intelligendum est hoc augmentum non esse conferendum iuxta æqualitatem ad singulos actus, sed iuxta proportionem & excessum vnius ad alium : vel physicum, ratione maioris intensionis : vel moralem, ratione multiplicationis plurium actuum. Neque contra hunc modum successiuæ actionis video rationem aut difficultatem alicuius momenti, quamuis aliquibus difficilis videatur : si quæ tamen hic potest esse difficultas, statim explicabitur : & qua ratione possit etiam contrarium defendi.

Probabile est Eucharistiã non conferre suum effectũ in primo aliquo instanti nostri temporis.

Dico secundò, quamuis hoc sacramentum simul conferat totum effectum suum : probabile nihilominus est non conferre illum in primo aliquo instante nostri temporis, sed solum in intrinseca duratione indiuisibili coexistente alicui tempori nostro, & non alicui primo instanti. Declaratur, quia dictum est, dari vnum terminum indiuisibilem diuidentem spatium, per quod fit manducatio, ab alio, in quo non fit, & consequenter dari etiam vnum instans, in quo cibus peruenit ad illũ terminum, quod est vltimum non esse manducationis : ergo necesse est dicere : in illo instante nondum esse effectum sacramenti : quia sacramentum non agit, donec manducetur : sed tunc non manducatur : ergo neque tunc agit : & eadem ratione concluditur, acturum esse immediate post illud instans, quia immediate post illud iam manducatur : ergo in ordine ad nostrum tempus incipit agere hoc sacramentum per vltimum non esse actionis, seu effectus. Et confirmatur : nam post illud instans non potest assignari aliquid, in quo primo agat hoc sacramentum : quia quolibet signato, præcessit aliqua manducationis pars sufficiens ad actionem : ergo, vel per nullam partem manducationis fit actio, & ita nunquam fiet : vel ante quamlibet signatam, iam facta est : quia non est maior ratio de vna, quam de alia : tantum ergo incipit extrinsece in ordine ad nostrum tempus. Quod vero in intrinseca duratione sua fit indiuisibilis, patet : quia intrinsece est tota simul, & non pars post partem, vt in prima conclusione ostensum est. Neq; repugnat durationem in se indiuisibilem incipere coexistendo successiue tempori nostro : sicut non repugnat eodem modo esse, quia tota coexistit toti tempori, & tota etiam est in qualibet parte, vel instante intrinseco nostri temporis, quod commune est aliis rebus permanentibus, & indiuisibiliter incipientibus, post instans nostri temporis, vt constat ex Philosophia. Solum potest hic obstare, quia necessario fatẽdum est, illam actionẽ sacramenti durare pro aliquo tempore nostro : non potest autem certum tempus assignari, pro quo duret : quia quocunq; signato minus sufficit : solum autem videtur durare tempore necessario ad effectum. Quia aliud superfluum est & gratis confictũ. Respondetur, concedendo primam sequelam, & consequenter necessario determinandum aliquod certum tempus nostrum, pro quo duret illa actio : quia oportet illud tempus esse finitum, & inter duo instantia clausum : ergo certum & determinatum : hæc autem determinatio altero tantum è duobus modis videtur posse intelligi. Primo, quod illa actio duret toto tempore manducationis sacramenti, non per modum nouæ productionis continuæ, vt dicebat Maior, sed per modum conseruationis : quia non est maior ratio de vna parte, quam de alia, & quia toto illo tempore adest eadem causa cum eodem genere applicationis. Secundo dici potest, necessarium fuisse, vt Christus in sua institutione determinauerit suo arbitrio & voluntate, quanto tempore duratura esset talis actio, quia non poterit alia ratione determinari.

Obiectio. Solutio.

Dico tertiò, probabiliter etiam defendi posse, hũc effectum fieri in instanti etiam nostri temporis : hoc suadet opinio Theologorum, qui frequẽtius ita sentire videntur. Item obiectio nuper facta contra præcedentem conclusionem : nam responsiones datæ nõ omnino satisfaciunt : & saltem suadent, si per momẽtaneam omnino actionem satis potest hæc efficientia intelligi, superfluam esse illam diuturnam, vel voluntariam conseruationem eiusdem actionis. Deniq; hoc per se loquendo est magis connaturale rei permanenti. Modus autem declarandi instans, in quo fit hæc actio, potest esse triplex. Primus est : vt hic effectus fiat in illo primo instante, in quo cibus peruenit ad illum terminum diuidẽtem spatium internum, per quod fit manducatio, ab externo. Solum potest contra hoc obstare ratio facta in secunda conclusione, quia in illo instanti nondum manducatur Christus, quia nondum manducatur panis : hęc enim denominatio non redundat in corpus, nisi medius speciebus panis : corpus autem Christi, non confert gratiam, nisi manducatum. Dici vero potest, quod totum corpus Christi est in qualibet parte speciei, & in qualibet superficie, vel pũcto earum. Ideo, cum primum peruenit ad prædictum terminum, dare gratiam sacramentalem : quia cum ille terminus sit continuans interiorem partẽ gutturis cũ exteriori, est intrinsecus vtrique earum : & ideo iam totus Christus dici potest sufficienter, & intrinsece applicatus ad illum effectum. Quod ita potest commode explicari. Nam, quando cibus materialis manducatur, quamuis, cum primum attingit illum terminũ, nondum traiiciatur, nec mãducetur, quasi materialiter quoad modum localem ; tamen quoad aliquam vim agendi vel patiendi, tunc incipit esse sufficienter applicatus, ita vt, vel tunc primo attrahi possit, vel alterari ab interiori virtute nutritiua, cum antea non posset ; nam hæc applicatio in instante perficitur, & ita formaliter, & quoad vim agendi, vel patiendi dici posset manducatio intrinsece incipere : sic igitur in eodem instante incipiet spiritualis nutritio, quæ fit per hoc sacramentum : & incipiet simul tota : quia hæc nutritio est ab ipso cibo, & non ab homine, qui nutritur ; verus autem

Probabilius est contrarium primæ conclusionis.

1. Modus declarandi conclusionem.

cibus

cibus est ipse Christus, qui totus iam tunc est applicatus.

2. Modus explicandi cōclusionem.

Secundus modus esse potest; non incipere hanc actionem, donec species sacramentales incipiant deglutiri, ita vt non solum attingant, sed etiam pertrāsire incipiant prædictum terminū, à quo incipit propria manducatio. Quia vero in illa manducatione seu transitu sunt infinita instantia, ad assignādum vnum, in quo, & manducatio duret, seu continuetur; & fiat effectus, dici potest, illum non esse vltimum, quia in eo iam non est, nec continuatur manducatio: sed esse vnum aliquod intermedium, illud videlicet, in quo maxima pars specierū deuorata est: quia tunc iam videtur manducatio virtute perfecta: quoniam illa pars, quæ traiecta est, sufficiens est suo pondere alias secum trahere. Sed hic modus videtur valde incertus, & voluntarie excogitatus. Item fortasse non semper potest dari punctum, vel instans primum, in quo pars maior specierum manducata sit: sed dabitur instans, in quo medietas specierum primū sit traiecta, & immediate post illud transibit maior pars: vnde, sicut non datur maxima pars post medietatem, ita nec dabitur primum instans, in quo aliquid maius mediate manducatum sit. Deniq; inde fieret, propter solam specierum magnitudinem differri effectum, cæteris paribus, quod non videtur rationabile. Item possunt inferri alia incommoda, quæ in tertio modo proponam.

Tertius modus est, effectum non dari vsq; ad illud primum instās, in quo tota hostia, seu formula manducata est, seu in quo stomachum attigit, & finitur motus manducationis. Et ratio reddi potest, quia non censetur manducatio, & vsus sacramenti perfectus vsq; ad illud instans: promissio autem facta est manducationi, scilicet, perfectæ: antea enim Christus manducatus non est: quia Christus in illa hostia habet vnam præsentiam totalem: & ideo, donec secundum totam illam præsentiam transierit ob ore vsq; ad stomachum, non dabit effectum. Quod si hic modus verus est, cessant omnia supra dicta de successiua actione huius sacramenti in manducatione ipsa, quia iam non potest esse varia dispositio in subiecto manducante, sed tota erit consummata in illo instante. Sed hic modus, hoc sensu explicatus, est valde rigorosus, & plures continet difficultates, quas statim attingam, sed illa est maxime propria, quod in illo instante iam Christus non manducatur, sed manducatus est: Christus autem non tantum promisit gratiam ei, qui se manducauit, sed manducanti se. Quod ita declaro. Finge hominem, qui sacramentales species reuerenter accepit, & ab ore traiecit, mori prius, quam species ad stomachum perueniant: ille iuxta prædictam sententiam periret sine effectu sacramenti: quia perijt ante perfectum vsum eius, & ante illud instans, in quo daturum erat suum effectū: consequens autem videtur cōtra Christi promissionem: Qui manducat me, viuet propter me: nam de illo homine verum fuit dicere, hic digne manducat Christum.

3. Modus explicandi cōclusionem.

Et ideo posset hic modus leniri, & aliter declarari, dicendo, non expectari tantum temporis, vt detur effectus, sed solum, quod tota sacramentalis formula, seu buccella pertranseat supra dictum terminum, in quo incipit manducatio, ita vt illud instans, in quo vltima superficies sacramenti attingit intrinsece terminum illum, sit illud, in quo datur effectus: quia iam totum sacramentum & manducatur, & intrinsece manducatum est: & hoc sensu est hic modus aliquantulum probabilior, & in eo locum habent, quæ supra dicta sunt de successione actionis: quia post illud instans, superest magna pars manducationis, in qua potest dispositio subiecti perfici. Sed etiam in hoc sensu sunt difficultates. Primo enim, etiam hic habet locum illa difficultas, quod magnitudo specierum retardaret effectum cæteris paribus. Secunda est, quod sola etiam continuitas speciei retardaret effectum. Finge enim, aliquem accipere hostiam in plures partes diuisam, prius vnam, & postea aliam, tunc post traiectionem primæ particulæ statim daretur effectus; & tamen si manducasset hostiam integram, quamuis traiecisset partem continuam æqualem, vel maiorem alteri diuisæ, non statim acciperet effectum iuxta hanc sententiam, donec totam hostiā traiiciat: ergo per solam continuationem retardaretur effectus, vel omnino etiam impediretur, si contingeret hominem mori in eo instanti: consequens autem est valde absurdum: quia continuitas vel diuisio specierū est valde accidentaria ad vsum, & fructum huius sacramenti, cum æquè adsit Christus in partibus continuis, & diuisis, & æquè sit vnum sacramentum, & vna communio, vt ex sequente sectione constabit. Et hæc ratio conuincit de quacunq; particula specierum, quantumuis minima, vel separata, vel designata in toto continuo. Item, quia vtroq; modo verum est dicere, hunc hominem iam manducare totum Christum, quamuis non manducauerit totam quantitatem specierum: promissio autem gratiæ facta est manducanti Christum. Quocirca tota hæc res videtur incerta, & Christi Domini sapientiæ & arbitrio remittenda, omnibus tamen pensatis, ex tribus his modis primus videtur minora habere incommoda, satisq; probabiliter explicari per analogiam ad materialem nutritionem, magisq; commendare efficaciam huius sacramenti, Christiq; in gratia communicanda largitatem.

SECTIO V.

Vtrum plures species sacramentales eiusdem rationis successiuè manducatæ conferant vnum, & eundem effectum, quando illum tribuant.

QVÆ in præcedenti sectione diximus, procedunt de vnica manducatione Eucharistiq;, tam morali, quam physica; contingit autem sumi idem sacramentum per partes, ita vt prius tempore manducetur vna pars specierum, & illa manducatione finita, alia tempore posterior fiat, quæ licet sit alia physice, non tamen moraliter, vt supra diximus, agentes de vnitate huius sacramenti. Nam, si communiones sint moraliter etiam distinctæ, non est dubium, quin in singulis dentur diuersi effectus. Sed quando communio est vna moraliter, & sit prædicto modo per partes, difficultas est tam de effectu, quam de tempore, in quo datur. Agimus autem nunc de partibus specierum eiusdem rationis, quales sunt species panis inter se collatæ, vel species vini inter se, partes autem diuersarum rationum, erunt species panis & vini inter se comparatæ, de quibus in sequenti sectione est dicendum.

Ratio autem difficultatis est, quia effectus datur per partes in singulis sumptionibus: & hoc non, quia vel in singulis partialib. sumptionib⁹ daretur tantus effectus, quantus in vna earum daretur, si sola fieret per modum totius: vel minor: Primum dici non potest: quia alias per illas sumptiones darentur plures effectus integri, non minus, quam si illæ essent plures communiones moraliter distinctæ: quod est plane absurdum. Secundum etiam dici non potest: quia vna illarum sumptionum non potest impedire aliam, quo minus in ea totus effectus detur, qui dandus esset, si sola illa fieret. Aut hic effectus datur simul totus in vna ex his sumptionibus, & hoc etiam est difficile: quia, si hic effect⁹ datur in prima sumptione partiali, cur sequentes sunt priuādæ omni effectu? si vero datur in secunda, aut vltima, si plures sint: cur prima sūptio priuāda est effectu, quē haberet, si sola fieret?

In hac re primo statuendum est in huiusmodi communione, cæteris paribus ex parte sumentis, *idem consequitur effe-*

Eum per vnã communionẽ siue sumatur hostia tota, siue per partes successiuè, D. Thom.

non dari maiorem gratiæ effectum, quam si tota communio simul physice fieret, vel in vna forma cõtinua specierum. Hoc sumitur ex D. Thoma hic, art. 7. ad tertium, vbi dicit: si aliquis simul in vna Missa multas hostias consecratas sumat, non participabit maiorem effectum sacramenti: & rationem reddit: quia non plus virtutis est in multis hostiis consecratis, quam in vna cum sub omnibus & sub vna non sit, nisi totus Christus. Loquitur autem sine dubio, de simultate morali, & non tantum de physica; quia hæc est impertinens, & quia vix contingit, plures hostias simul manducari eodem physico tempore. Et confirmatur præterea, quia vel illa est duplex communio moraliter, vel vna. Non primum, quia alias illicita esset talis communio, quia non licet bis eodem die communicare: est ergo vna communio, vt latius etiam citato loco dictum est: ergo vnus datur effectus per se ac integer & totalis. Confirmatur secundo, quia alias fructuosius esset Sacerdotibus sumere partes hostiæ fractæ successiuè vnam post aliam, quam simul vtramq; quod est vanum, & dictum superstitiosum.

Eucharistiæ effectus datur totus simul per se loquendo.

Dico secundò; Hic effectus non datur per partes in singulis sumptionibus, sed simul totus per se loquendo, hoc conuincit ratio dubitandi in principio facta: & à fortiori sequitur ex dictis sectione præcedenti: nam quando species sunt continuæ, effectus datur simul totus, per se loquendo: ergo idem erit, etiam si species sint discontinuæ, vel in ipsa sumptione discontinuentur, vt si quis vno hausto continuo bibat totum calicem, vel pluribus, id impertinens est, vt effectus detur simul, aut per partes: quia vt sæpe dixi, continuitas vel discretio specierum non variat effectum, & hæc assertio magis parebit ex sequenti. Dico autem, per se loquendo, quia ex dispositione subiecti potest esse aliqua successio, iuxta dicta in præcedenti sectione, vt statim etiam explicabitur.

Hic effectus datur in prima sumptione partiali.

Dico tertiò, hunc effectum dari in prima sumptione partiali, & in primo instanti eius iuxta modum, quem elegimus præcedenti sectione. Priorem partem probat sufficienter ratio dubitandi in principio posita: addendo, quod sæpe dixi, effectum sacramenti non debere pendere à futuro & contingente euentu: quod enim post primam illam sumptionem partialem futura sit alia, contingens est, & accidentarium, non ergo inde pendere debet effectus, qui sine dubio daretur in prima sumptione, si illa esset sola. Confirmatur & declaratur: nam fingamus, Sacerdotem successiuè sumentem partes hostiæ fractæ, mori, sumpta prima, antequam possit sumere secundam: nunquid priuaretur effectu sacramenti? Non quidem. Nam, si voluntariè decreuisset sumere solam illam partem, consequeretur effectum: ergo multo magis, si ob impotentiam solam illam sumat: datur ergo effectus in prima partiali sumptione. Nec recurrendum est ad præscietiam Dei de partiali sumptione futura: nam hoc est impertinens ad effectum sacramenti, vt differatur, vel statim detur. Et confirmatur: quia in prima sumptione est manducatus totus Christus, ita in illa iam habet locum promissio gratiæ. Et ad hunc modum applicari possunt omnes rationes factæ in sectione præcedente. Quibus etiam probanda est posterior pars conclusionis: quia eadem est ratio de communione vna moraliter, vel etiam physicè: & de speciebus continuis vel discretis: nam quacunq; ratione totus Christus primum manducatur, vel applicatur, confert effectum. Item, quia non potest assignari aliud tempus, vel instans primæ sumptionis partialis, in quo dari potest hic effectus.

Obiectio.

Sed contra: quia in sacramento Extremæ vnctionis non datur effectus vsq; ad vltimam vnctionem, vt suo loco dicetur, & docet Diuus Thomas in additionibus, quæstion. 30. artic. 1. ad 3. ergo similiter in præsente. Item, quia hæc communio, est, moraliter loquendo, vna, constans ex multis communionibus: ergo recipit complementum suum in vltima, quæ est tanquam forma totius: ergo vsque ad illam non datur effectus, quia hic non datur vsque ad completum vsum sacramenti. Tandem, quia alias per secundam & tertiam huius sacramenti sumptionem nihil prorsus fieret, cum tamen vtraq; hæc sacramenti sumptio sit tam vera manducatio Eucharistiæ, sicut prima. Respondetur ad primum argumentum, id verum esse, si loquamur de vltima vnctione essentiali sacramento; & ideo non est omnino quoad hoc, similis ratio: quia vsq; ad illam vltimam vnctionem sacramentò essentialem non est ipsum Extremæ vnctionis sacramentum: in præsenti autem totum Eucharistiæ sacramentum est à principio, vt supra abunde satis declaratum est. *Ad secun-* *Solutio.* dum autem, quod obiiciebatur, dicimus, id esse verum, loquendo de tota sumptione, quoad species sacramentales, non vero quoad manducationem ipsi⁹ CHRISTI, in quo est tota virtus huius sacramenti, & totus est in toto, & totus in singulis partibus: & ideo non oportet expectare complementum totius manducationis, quantum ad species visibiles, vtà fortiori patet ex dictis, præcedente sectione. Ad tertium respondetur, illud nullum esse inconueniens, nam hæ sumptiones, licet physice distinctæ sunt, non sunt tamen considerandæ, vt integrę communiones, seu vsus sacramenti: sed vt integrantes vnam communionem moralem, per quam vnus datur effectus, quem non est necesse dari per totam illam per se primo, seu per omnes partes eius: sicut cætera sacramenta, quæ consistunt in vsu, non agunt per omnes partes, sed vltimum terminum, in quo consummantur: hoc autem sacramentum è contrario, quia factũ supponitur, & statim in initio totum applicatur, ideo in ipso etiam initio manducationis operatur. Vnde, sicut in manducatione, quæ vnico continuo motu fit, circa easdem species continuas, vel simul sumptas, non est inconueniens, quod in posterioribus partibus manducationis nihil noui fiat, sed effectus tribuitur toti ratione partis: ita in manducatione, quæ fit per partiales motus discretos, nullum est inconueniens in posterioribus sumptionibus nihil noui fieri: quia etiam ex illis omnibus fit vnum totum, quod per partem suo modo operatur: & quia in hoc continuitas, vel discretio nihil refert, vt sæpè dictum est.

Addo tamen, hæc esse intelligenda & limitanda iuxta doctrinam datam in præcedente sectione, id est, per se loquendo, & quantum est ex parte sacramenti: existenteque eadem dispositione ex parte subiecti: nam si hæc varietur, seu perficiatur, fieri potest, vt aliqua gratia detur in posteriori sumptione partiali, quæ non est data in priori. Vnde si contingat, Sacerdotem successiue sumentem partes hostiæ, dum sumit priorem partem, habere obicem, seu non esse attritum, cum vero sumit partem posteriorem, iam esse dispositum & contritum, recipiet effectum gratiæ in secunda sumptione partiali, quem non sumpsit in prima. Probatur, quia ille iam manducat corpus Christi Domini digne: ergo recipiet effectum. Item, quia dictum est, virtutem conferendi gratiam ita applicari per manducationem, vt æquè applicetur per totam, & per quamlibet partem eius, quia semper applicatur totus Christus: sed in vna parte huius sumptionis applicatur hæc virtus subiecto recte dispositio: ergo confert effectum. Item, quia si prior sumptio non præcessisset sequens daret effectum subiecto dispositio: sed quod prior præcesserit, non impedit, quia peccatum, quod in ea commissum est, per pœnitentiam etiam deleri potest. Tandem, in cæteris sacramentis, quamuis in principio ablutionis, verbi gratia, vel relationis verborũ homo sit indispositus, si in instãte, in quo perfi-

cietur

citur sacramentum, iam est dispositus, recipit effectū: ergo erit idem in præsente: nam, quoad hoc, est eadē ratio: quia hoc sacramentum, licet totum sit in priori sumptione, est etiam totum cum eadem virtute in posteriori.

Ex quo vlterius fit, si in priori sumptione subiectū fuit digne dispositum, tamen remisse, recipere tunc effectum proportionatum tali dispositioni; si tamen in secunda sumptione habeat intensiorem, seu perfectiorem dispositionem, augeri etiam, seu intendi sacramenti effectum, probatur: quia est eadem proportio hominis indispositi nunc ad seipsum postea dispositum: & hominis nunc remisse dispositi, ad seipsū postea intense dispositum: nam, quod in priori casu nulla data sit gratia, in posteriori aūt data sit aliqua, quamuis remissa, non refert: quia gratia danda per sacramentum, non est absolute determinata, sed iuxta dispositionem recipientis: sed in priori sumptione sacramentum non egit, quantum potest facere in subiecto intense dispositio: ergo illud, q̄ defuit, operabitur in secunda sumptione, quando subiectum iā sic est dispositum. Patet consequētia: quia adhuc durat tota virtus sacramenti, & sufficiens applicatio eiꝰ ad agendum. Quod ita secundo declaratur & probatur, quia ex omnibus illis partialibus sumptionibus coalescit vna integra communio: ergo in illa datur effectus proportionatus optimæ dispositioni, q̄ subiectum habet in illa communione: tum, quia de illo homine sic communicante verum est dicere non solū quod digne communicat: sed ēt, quod tam digne, seu cum tanta perfectione communicat: tum etiam, quia virtus sacramenti, & applicatio eius ad operandum, in tota communione durat, & in singulis partibus eius, sed optima dispositio huius subiecti cōmunicantis, non est tantum remissa, sed ēt intensa: ergo effectus datur, non solum proportionatus priori, sed ēt posteriori. Præterea, si in prima sumptione adfuisset intēlior dispositio, datus fuisset intensior effectus, ergo, si adest in secunda, ratione illius intendetur inchoatus effectus. Denique cætera argumenta hic possunt applicari: scilicet, quod si prior sumptio non præcessisset, aut in illa nullus fuisset datꝰ effectus, postea daretur iuxta dispositionem intensā. Item, quod in aliis sacramentis, licet in principio dispositio sit remissa, si in termino sit intensa, datur gratia proportionata illi; idem est ergo in præsente. Nec video difficultatem alicuius momenti, quæ contra hanc doctrinam obijci possit.

SECTIO VI.

Vtrum per species sacramentales diuersarum rationum, vt sunt panis, & vini, detur idem effectus gratia, & quando.

DVplex potest esse sensus huius quæstionis: vnus est, comparando singulas species inter se; vt sensus sit, an, si duo communicent, vnus in sola specie panis, alius in sola specie vini, æqualem & omnino eiusdem rationis effectum recipiant, cæteris paribus ex parte sumentium. Alter sensus est, comparando sumptionem vtriusq; speciei ad sumptionem vnius tantum, siue panis, siue vini: quo sensu coincidit quæstio cum illa celebri: an, cæteris paribus, plus gratiæ detur communicantibus sub duabus speciebus, quam sub vna, & in hoc posteriori sensu tractatur quæstio ab omnibus authoribus, in priori autem vix ab aliquo attingitur. Censeo tamē, posteriorem multum è priori pendere, & ideo hunc prius esse tractandum, ac explicandum.

Circa priorem ergo partem quæstionis aduertendum est: aliud esse loqui de gratia habituali absolute, aliud vero formaliter de illa, vt sacramentalis est: nam, licet hæc non addat ipsi gratiæ habituali aliquam rem intrinsecam, vel nouum aliquem habitum, addit tamen respectum ad speciale aliquod munus, propter quod datur illa gratia habitualis: vel ad aliquem specialem actum, cum proprio & peculiari auxilio actuali: quo modo, licet omnia sacramēta conferant gratiam habitualem eiusdem rationis, tamen diuersa sacramenta dicuntur dare gratias sacramentales formaliter diuersas: & interdū per duas partes vnius integri sacramenti cōtingit dari diuersas gratias sacramentales, vt per Diaconatum, & Sacerdotium. Vtrumque igitur explicare necesse est circa has partes huius sacramenti.

Sumptio cuiuscunque speciei huius Eucharistiæ per se sola sufficit ad dandā gratiam aliquam habitualem & sacramētalem.

Dico ergo primo: Sumptio cuiuscunque speciei huius sacramenti, etiam si per se sola sumatur, est sufficiens ad dandam aliquam gratiam habitualem, & sacramentalem. Est certa, & indubitata hæc conclusio. Nam de specie panis certa fides est, vt constat ex vsu, & consuetudine Ecclesiæ, atque etiam ex verbis Christi Domini, dicentis: Qui māducat hunc panem viuet in æternum. De specie autem vini, q̄uis nō sint verba Christi adeo expressa, est tamen omnino eadem ratio, vt omnes Catholici Doctores, de hac materia scribentes, tanquam certum, supponere videntur, sed maxime omnium huic sententiæ fauet Concilium Tridentinum, session. 21. ca. 1. vbi docet, laicos & Clericos non conficientes, non teneri ad communicandum sub vtraq; specie, neque vllo pactō, salua fide, dubitare posse, quin illis alterius speciei cōmunio ad salutem sufficiat. Est n. considerandum Cōcilium non sine causa, nec nominasse, nec determinate locutum fuisse de specie panis, quamuis de illa esset tota cum hæreticis controuersia, sed indefinite dixisse, alteriꝰ speciei, vt significaret eādem esse rationem de qualibet earum, vt quæuis per se sufficere censenda sit: & consequenter q̄libet per se posse gratiam ad salutem sufficientem dare. Et eodem sensu ca. 3. subdit, licet Christus sub duabus specieb. hoc sacramentum instituerit, fatendum tamen esse etiam sub altera tantum specie totum, atque integrum Christum, verumq; sacramentum sumi. Vbi illa particula (altetera) in eodem sensu necessario est intelligenda, scilicet, vt indifferenter de qualibet specie vera sit: quia de fide est, sub singulis speciebus esse totum Christum, & hanc doctrinā fidei intendit tradere Concilium. Vnde in eodem sensu vlterius sic concludit. Ac propterea quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnā solā speciem accipiunt: ergo sicut hoc verum est de accipientibus vnā tantum speciem panis, ita etiam de accipientibus vnam tantum speciem vini; nam verba Concilii indefinita, doctrinalia sunt, & vtriq; speciei communia. Secundo sumitur hæc sententia ex omnibus Patribus, qui, quoad effectum gratiæ conferendum, eodem modo loquuntur de calice, quo de pane. Vnde Ambr. 4. de sacr. c. 6. li. 5 cap. 3. dicit, bibendo sanguinem inebriari hominem spiritualiter, eique peccata remitti, & Cypr. lib. 1. epist. 63. dicit, subeunti martyrium prius esse dandum sanguinem Domini, vt vires accipiat ad effundendum pro ipso sanguinem. Tertio interdum vsitatum fuit in Ecclesia aliquibus dare solam speciem vini, vt infra dicemus, agentes de præcepto: ergo supponebatur, vt certum, per illam dari gratiā. Quando illa species est verum sacramentum: vnde significationem habet sacramentalem: quia etiam sumptio vini significat refectionem animi, spiritualem cordis lætitiā, charitatis feruorem, & vnionem membrorum Christi in vno corpore, interse, & cum capite: & ideo notarunt Cyprianus & August. sicut panis est vnū quid, consurgens ex multis granis tritici, ita vinum esse vnum quid, cōsurgens ex multis granis vuæ: ergò & hæc species, etiam per se sumpta, habet efficaciam sacramentalem: nam sa-

Ambr. Cypr.

cramenta nouæ legis efficiunt, quod significant. Vltimo hæc efficientia conuenit his speciebus propter rẽ quam continent: sed æque continetur totus Christus sub speciebus vini, sicut sub specieb. panis: ergo æquè datur gratia per illas. Atque hoc modo facile intelligitur facta promissio, Io. 6. sumptioni Christi sub speciebus vini, sicut sub speciebus panis: nam verba illa, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, non copulatim tantum, sed copulatiue, sunt intelligenda, ita vt de singulis membris diuisim, & distributiue veritatem habeant, vt patet ex ratione, quam Christus subdit. Caro m. mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in illo. Vtrumque enim horum non solum collectiue, sed ẽt diuisiue, & distributiue verum est, sicut etiam illud, ꝙ supertius Christus dixerat: Qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam. Igitur vtrique speciei per se & sigillatim facta est promissio. Nec refert, ꝙ nunquam Christus dixerit similia verba separatim de calice, sicut de pane: tum, quia satis poterat ex vno aliud intelligi: tum ẽt, quia id accidere tunc potuit, vel quoniam sermo de ea re fuit occasione miraculi, de quinque panib⁹: vel quia de Manna inciderat sermo, quod manducatum fuit, non potatum: tum denique: quia fortasse Christus præsignificare voluit vsum panis futurum esse frequentiorem, & communi populo Ecclesiæ aptiorem.

Per sumptionem vnius speciei æqualem confertur gratia, & per sumptionem alterius, cæteris paribus.

Dico secundo, per sumptionem vnius speciei æqualem conferri gratiam habitualem, ac per sumptionem alterius, cæteris paribus. Hæc conclusio, vt existimo, sequitur aperte ex præcedente, quia nulla est ratio, cur vni speciei tribuatur maior effectus gratię quam alteri, quia promissio est eadẽ, & eisdem verbis (dignitas rei contentæ similiter eadem) significatio etiam æqualis est: nullo ergo fundamẽto dici potest, maiorem gratiam conferri per vnam speciem, quam per aliam. Vnde Concil. Trid. æque de vtraque definit, eum, qui vnam tantum earũ sumit, nulla gratia ad salutem necessaria priuari, quod intellectum de necessitate simpliciter est certissimum, quia hæc necessitas in præsente, solum esse potest necessitas præcepti: ostendemus autem inferius, præceptum communionis sufficienter impleri, stando in solo iure diuino, sumpta quacunque specie sacramenti: Si autem intelligamus illa verba Concilij de necessitate morali, seu ad melius esse, profecto qua ratione hoc sacramentum ab eodem Concilio dicitur antidotum præseruans à mortalibus: & à Conc. Alex. auxilium opportunũ, sine quo vix potest homo in gratia conseruari, eadem ratione id ipsum dici potuit de specie vini per se sumpta: & quidem de specie panis probatur, quia alias Ecclesia non satis prouideret fidelibus laicis, dãdo illis solam panis speciem. De specie autem vini sumitur argumẽtum à paritate rationis, & ex ratione, quam Concil. Trid. vt præcipuum fundamentum, posuit: quãdo dixit, sub singulis speciebus contineri totum Christum; Omnium gratiarum fontem, vt intelligamus: sub quacunque specie hunc fontem sumamus, posse nos exhaurire omnem gratiam ad salutem, vel necessariam, vel perutilem ac sufficientem.

Non confertur per vnam speciem gratia sacramẽtalis distincta formaliter ab ea quæ per aliam datur Augustin.

Dico ergo tertio, per vnam harum specierum non conferri gratiam aliquam sacramentalem formaliter diuisam ab ea, quæ per aliam datur. Hæc etiam sequitur ex præcedentibus: & eisdem fundamentis ostendi potest. Primo ex verbis Christi, quæ æqualem promissionem continent; sunt autem accurate notanda verba illa. Qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum: nam, vt August. notat, venire ad Christum, & credere in illum idem sunt: nam fide viua ad Christum accedimus, & tamẽ huic actui tribuitur, satiare famem, & extinguere sitim spiritualem, vt intelligamus (ait August. tract. 25. in Ioan.) in spiritualibus nõ esse aliud, famem, quam sitim: neque alijs bonis, seu gratiis depelli, quod etiam notauit idem August. exponens verba Psal. 103. Panis cor hominis confirmat, & significat Cypr. ser. de Cœna Domini, & colligitur ex illo Ecclesiastici 24. Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient, & ex verbis Christi Matt. 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; nam si eadem est materia famis & sitis spiritualis, scilicet, sapientia, vel iustitia, idem etiam erunt potus & cibus spiritualis: idem ergo erit appetitus vtriusq; siue nomine famis, siue nomine sitis metaphorice significetur. Cum igitur hæ duę species panis & vini ad satiandã famem, & extinguendam sitim spiritualem referantur, ad eundem etiam sacramentalem effectum institutæ sunt, quamuis sub diuerso signo semper repræsentetur.

In quo etiam adiungere possumus: quamuis hæ partes, quoad res sensibiles & materialia signa diuersæ sint, tamen quoad rationem & modum significandi, formaliter etiam conuenire, quia significant per modum vnionis, vel vnius rei coalescẽtis ex multis granis, vel nutrimenti, quod per Vnionem coniugitur & vnitur sumenti: ergo conueniunt etiam formaliter in effectu. Præterea, eandem rem sub le continent & applicant: Christum scilicet, omnium gratiarum fontem: ergo omnis gratia, quæ per vnã datur, potest dari per aliã: quia virtus conferendi gratiam potissimum est in re contenta. Præterea, si sacramentales gratiæ harum specierum essent distinctæ, aut esset propter habitudinem ad distincta munera (& hoc non, quia vtraque ordinatur ad nutriendam charitatem, & consequenter ad accẽdendum feruorem eius: & efficiendam vnionem cum Christo) aut esset propter habitudinem ad diuersa auxilia: & hoc etiam non: quia vtraque species confert auxilia eiusdem rationis, æqualia & ad eundem finem ordinata; & ideo quælibet earum, vt dicebam, sufficienter adiuuat hominem ad perseuerandum in vita gratiæ; alioqui, si aliquod auxilium daretur per vnam speciẽ, quod non per aliam, nunquam posset auxilium illud obtineri ex opere operato, per alteram speciem quacunque deuotione & frequentia receptam. Atqui ita ex hac parte nũquam posset satis subueniri spirituali hominis necessitati, qui omnibus his auxilijs indiget ad finem charitatis nutriendæ, & conseruandæ. Addo denique, non posse facile cogitari, aut explicari, qualis sit hic effectus formaliter diuersus, aut quodnam auxilium detur per vnam speciem, quod non possit dari per aliam: nam si quis, verbi gratia, fingat, per sumptionem panis confirmari spiritualiter cor, per sumptionem autem vini lætificari, hoc nihil rem explicat: quia his verbis metaphoricis eadem res significatur: quia eadem charitas est, qua & confirmatur cor, & in Domino lætificatur: ergo.

Sed contra, quia hæ duæ species sunt partes here- *Obiectio.*
rogeneæ eiusdem sacramenti: sunt ergo diuersarum rationum, ergo conferunt effectꝰ diuersarum rationum. Confirmatur primo, quia ita contingit in alijs sacramentis constantibus ex huiusmodi partibus integrantibus, vt sunt in sacramento Ordinis distincti Ordines, & in Pœnitentia, confessio, verbi gratia, & satisfactio. Confirmatur secundo, ex Ambros. ad Corinth. 11. dicente, carnem Domini esse propter salutem corporis, sanguinem propter salutem animæ. Respondetur ad argumentum has species esse diuersarũ rationũ, quoad res ad significandum impositas, non vero quoad significationem, vel rem significatam, vt declaratum est, & ideo non est necesse, vt habeant effectus diuersarum rationum: sicut in Baptismo, verbi gratia, ablutio, & verba sunt diuersarum rationum prædicto modo: & in Pœnitentia, confessio, & contritio: tamen in ratione signi habent eandẽ significationem: sicut etiam in actionib⁹ moralibus, scriptura & verbum, sunt diuersa instrumenta significantia, non tamen formaliter diuersa in significatione:

tione: & ideo, si de eis æque constet æqualem vim habent; & ratio est, quia efficacia sacramenti correspondet significationi, magis, quam rei significanti materialiter consideratæ: & ideo, si est eadem formalis significatio, nō est cur effectus sit formaliter diuersus. Ad primam confirmationem respondetur, non esse similia exempla, quæ afferuntur, nam diuersi Ordines sacri ordinātur, & ad diuersos fines & ad munera distincta, & ita etiam habent significationes diuersarum rationum: satisfactio vero directe solum significat remissionem pœnæ temporalis, cum tamen cōfessio, vel absolutio significet per se remissionē culpæ: an vero per satisfactionem sacramētalem aliqua specialis gratia conferatur, suo loco tractandum est. Ad secundam confirmationē respondet hic D. Thomas, artic. 1. ad 3. illud esse dictum ab Ambrosio per quādam accommodationem; alioqui enim certum est Corpus Domini sub specie panis maxime operari ad salutem animæ.

Dubium vtri communicanti sub vtraque specie plus gratiæ conferatur quam communicanti sub vna.

Ex dictis in priori parte huius sectionis, facile intelligitur ratio dubitandi circa posteriorem partem supra positam. Videtur enim ex dictis sequi, maiorē gratiam dari per sumptionem duarum specierum, quam vnius tantum, quia vtrique per se & figillatim ratione sui promissa est gratia, vt in priori parte ex verbis Christi demonstratum est: ergo, siue vna harū specierum separatim ab altera sumatur, siue coniuncta cum altera, semper confert propriam gratiā sibi promissam: quia neque vna impedit alteram neque è contrario, neque promissio alicui earum facta est sub ea conditione, vt separatim, & non coniunctim cum altera sumatur: ergo per sumptiones singularum specierum, cæteris paribus, dabitur duplo maior gratia, quam per sumptionem vnius tantum. Secundo, quia effectus sacramenti correspondere ei debet secundum id, quod ex vi propria in se continet; nam hoc est in eo per se: reliqua per accidens, sed licet nunc totus Christus sit per concomitantiam sub singulis speciebus, tamen ex vi verborum sub vna est caro, & non sanguis: in altera vero è contrario: ergo ex vi verborū plus continent duæ species quam vna: ergo plus etiā operantur. Vnde, si in triduo vtraq; species simul sumeretur, plus efficeret quā vna tantum, propter dictam rationem: ergo etiam nūc ita fit, quia promissio est eadem, neque augetur, aut minuitur effectus propter res per concomitantiam contentas, alioqui nunc per vnam speciem plus gratiæ daretur, q̄ in triduo per duas, quia continet animam Christi, quam in triduo ambæ species non continerent. Tertio, vtraq; species simul sumpta perfectiorem significat effectum, quam alterutra tantum: ergo & cūfert. Patet consequentia, quia in sacramentis nouæ legis efficacia, ad æquata est significationi, quia efficiunt, q̄ significant. Antecedens vero probatur, quia sumptio vtriusq; speciei repræsentat integrum conuiuium, & ita significat perfectam animæ refectionem, quam vna species sola non significat. Item, per vtramque speciem significatur expressius ac distinctius passio Christi, quam pet alterum tātum. Quarto, quia si eadē gratia quæ daretur, sumpta vna specie, datur sumptis ambabus, vel illa datur, dum manducatur panis vel dum bibitur calix: vel partim per vnam speciem, partim per aliam: nihil autem horum potest, aut sine difficultate, aut satis probabiliter dici, vt patebit facile, applicando argumenta præcedentibus sectionē tacta. Propter hæc fuit multorū Catholicorum opinio: plus gratiæ dari per duas species, quam per vnam tantum. Quam viri graues referunt tenuisse plures ex Patribus, qui Concil. Trident. affuerunt, & ideo idem Concil. sess. 21. c. 3. caute dixisse, fideles, eo quod communicent sub vna tantum specie, nulla gratia ad salutem necessaria defraudari: & tribuitur hæc opinio Bonauent. & aliis authoribus, qui, reuera, hoc non sentiunt, vt statim ostendam. Eam vero tenet Alex. Alens. 4. part. quæst. 32. memb. 1. artic. 2. alias qu. 11. arti. vlt. §. 3. & ex modernis Casalius libr. 2. de Cœna, & calice Domini, & afferri solet in fauorem huius sententiæ Clem. VI. qui in quadam Bulla ad Regem Galliæ, anni 1341. ei concedit, vt communicet sub vtraque specie ad gratiæ augmentum. Hæretici etiā, qui nullum effectum huius sacramenti agnoscunt, nisi excitationem fidei, consequenter dicent, hunc effectum melius fieri per duas species, quam per vnam. Sed hoc iam satis reiectum est. Sed & illi hæretici, qui damnant Ecclesiæ consuetudinem, communicandi laicos sub vna tantum specie, libenter hanc sententiā amplectuntur, vt exaggerent, male facere Ecclesiam, priuando laicos illo gratiæ augmento. Sed non est, quod hac Catholicorum sententia suum tueātur errorem, quia: etiam si hæc sententia vera esset, no male fecisset Ecclesia, nec priuasset fideles aliquo fructu, quem ipsi non possent facili diligentia compensare: nam cum hæc maior gratia solum distinguatur, quasi materialiter & numerice, frequentius communicando sub vna specie posset comparari: vnde, cum alioqui illa gratia, vt danda per speciem vini, non sit simpliciter necessaria ad salutem, nulla eis fit iniuria, nullumq; subeunt detrimentum. Sicut per duas cōmuniones maior gratia datur, quam per vnam tantū: & nihilominus merito prohibuit Ecclesia bis eodem die communicare propter reuerentiam sacramenti. Hæc ergo opinio nullum errorem in fide continet, sed probabilis est, vt fatentur etiam multi ex authoribus iam citatis.

Alens. Casalius. Clem.

2. Sententia tenenda, negat per se loquendo dari maiorē gratiā sumenti vtramque speciem quā sumenti vnā tantum D. Thom. Bonau.

Nihilominus dicendū est, non dari per se loquendo, ac cæteris paribus ex parte sumentis, maiorem gratiam per sumptionem vtriusq; speciei, quam alterius tantum. Hæc est sententia D. Thom. infra quæ. 80. ar. 12. ad 3. vbi dicit, laicos communicantes in vna tantum specie, non pati aliquod detrimentum: quia totus Christus sub quacunque specie continetur. Clarius opusc. 58. c. 29. dicit sanguinem Christi à laicis sumptum sub specie panis, esse eis tam vtilem, tamque dulcem, sicut Sacerdotibus sub specie vini. Idem tenet Bonauent. in 4. distinct. 11. 2. part. artic. 1. quæst. 2. vbi dicit, sumpta vna specie, sumi totum sacramentum, quoad efficientiam: eodem modo loquitur Richard. ibi art. 4. qu. 6. Expressius Gabr. lect. 94. in Can. Latissime Caietan. infra quæstio. 84. artic. 12. Soto, distinctione 12. quæstione prima, articul. 12. Ruard. art. 15. & Roffens. art. 16. contra Luther. Petr. Soto, lect. 10. de Eucharist. Castro. verbo. Eucharist. hæresi vlt. Canisius. §. 4. de Eucharist. Clau. rep. 6. de Eucharist. capitul. 3. Bellarmin. libro 4. de Eucharist. cap. 23. Alan. libro. 1. Eucharist. capit. 39. Et alij communiter, qui his temporibus contra Lutheranos scripserunt: & quidam ex eis existimant, rem iam esse indubitatam post Conc. Trid. sess. 21. & Constant. sess. 13. Sed ex his nulla maior certitudo huius opinionis colligitur, quam antea erat, quia solum approbant, & definiunt, sanctam esse consuetudinem Ecclesiæ, communicandi laicos sub vna tantum specie, quæ veritas independens est à prædictis opinionibus: tum propter rationem supra allatam: tum, quia, licet fideles priuarentur aliquo fructu gratiæ, id fieri posset propter reuerentiam sacramenti, sicut de facto nunc priuantur infantes. Et quamuis prædicta Concilia in confirmationem suæ doctrinæ inter alia afferant, quod totus Christus æque continetur sub vna specie, ac sub vtraque, non tamen dicunt æque etiam agere: imo Concil. Trident. quod de effectu gratiæ locutum est, limitationem addit de gratia necessaria ad salutem, vt ab opinionibus abstineret, sicut supra notaui. Ruardus autem refert, Conc. Basilienſe concessisse Bohemis communionem sub vtraque specie, dummodo hos articulos confiterentur. Primus est, communionem sub vtraq; specie non esse præceptam. Secundus, communionem sub vna

Richard. Gabr. Caiet. Soto. Ruard. Roffens. Pet. Soto. Castro. Canis. Claud. Bellar. Alan.

specie

specie non esse prohibitam. Tertius, non plus sumi sub duabus speciebus, quam sub vna. Quartus sub vna specie sumi corpus & sanguinem Christi. Ex quibus tertius videtur intelligendus de effectu: nã quartus est de re contenta. Vnde distingui nõ possent, nisi in tertio sermo esset de effectu. Asserit ergo in illo articulo Concilium, non plus gratiæ accipi ex communione duarum specierum, quam vnius, sed neq; hoc testimonium cogit: non solum quia hoc Concilium, certam authoritatem non habet, & maxime in hac parte, quæ nec doctrinam fidei continet, neque in actis eius Concilij nunc extat: sed etiam, quia hæc dicta expositio, neque est necessaria, neque admodum consentanea, citatis verbis: nam verbum sumendi in tertio & quarto articulo in eadem significatione interpretandum videtur: nimirum esse de sumptione sacramenti, prout necessario sumitur in quarto articulo: & hæc est propria significatio illius vocis, iuxta communem vsum: nec necesse est, illos articulos aliter distingui, quam quia vnus est veluti cõclusio alterius, & magis explicite proponit, quod in alio implicite continetur: nam etiam primus & secundus articulus in re fere idem sunt: & solum prædicto modo distinguuntur.

Conclusio ergo posita non potest certa aliqua authoritate probari: & ideo non est certa, sed solũ probabilior, magisq; rationabilis opinio: nam, cum hæc res pendeat ex Christi intentione secluſa authoritate, qua de Christi voluntate certo constat, non potest sola ratione hæc veritas cõuinci: quia nullũ est principiũ fidei, ex quo possit necessario concludi. Quod vero hoc sit verisimilius, probari potest ex illo principio, totum Christum esse sub singulis speciebus, ex quo Concil. Trid. concludit, fideles communicantes, in vna specie, nulla gratia necessaria ad salutem priuari: quia Christus ibi contentus est fons gratiarum omnium: ergo eadem ratione possumus nos simpliciter concludere: nullum effectum gratiæ dari per duas species, qui non detur per vnam: quia etiam Christus est fons, & præcipua causa totius gratiæ, quæ per has species datur. Dices, sub duabus speciebus, bis cõtineri Christum: in vna autem semel tantum, & ideo per eas bis conferre gratiam, semel autem tantum per vnam: & ideo, si per vnam speciem datur vnus gradus gratiæ, per duas dari duos. Sed contra: nam etiam sub duabus hostiis bis continetur Christus: ergo, si succesiue sumantur eo modo, quo vna hostia & calix, dabit sub eis Christus duas gratiæ portiones hoc autem est falsum, vt supra vidimus: quia illa materialis diuisio est per accidens, & moraliter est vna communio. sed in præsenti etiam duæ species sunt veluti duæ partes materiales, quarum sumptio est tantum vna moralis communio Christi: ergo est de illis eadem ratio. Vrgebis, multiplicationem hostiarum esse omnino per accidens: quia sunt partes eiusdem, omnino rationis, quibus accidit, esse continuas vel discretas, duas vero species, cum sint diuersarum rationum, per se postulare distinctionem, seu discretionem, & multiplicationem sumptionis: & ideo nõ esse eandem rationem. Sed contra: nam tota hæc diuersitas est valde accidentaria, & impertinens ad multiplicandos effectus duarum specierum: quia inprimis ostensum iam est, duas species solum materialiter distingui, non in re contenta absolute & simpliciter, neque in effectu significato, neque in virtute agendi, quæ æqualis est in quacunque parte, & in toto etiam ex vtraque specie compositio: ergo non est, vnde multiplicentur effectus seu portiones: nam sola multiplicatio materialium instrumentorum ad hoc non sufficit, vt patet in ablutione & verbis Baptismi, vel in pluribus Baptismis, si contingat eundem hominem à plurib. baptizari: quia propter sola instrumenta non crescit virtus agendi, & consequenter neque effectus. Secunda ratio aliter confici potest, quãuis fortasse in re in eandem coincidat: quia vnum sacramentum, quamuis ex multis partibus constet, si ad vnum finem, & formalem effectum ordinatur, vnum etiam habet adæquatum, & quasi indiuisibilẽ effectum, ad quẽ totum suo modo concurrit, aut per se primo, aut per aliquid sui, modo, scilicet accommodato suæ naturæ & applicationi: sed Eucharistia, vt constans ex duabus speciebus, est tantum vnum integrum sacramentum, ordinatum ad eundem finem, & formalem effectum vnionis cum Christo, & feruoris charitatis: ergo habet vnum tantum & indiuisibilem effectũ gratiæ. Maior quoad omnes partes probata est in superioribus: minor vero certissima etiam est, vt patet inductione in omnibus sacramentis: & ex dictis etiam in prima parte huius sectionis: quia vnum sacramentum huiusmodi vnam habet significationem adæquatam fini, & formali effectui, ad quem ordinatur; ergo absolute vnum etiam habet effectum adæquatum gratiæ quasi materialem seu indiuidualem.

Obiectio.

Solutio.

Dices, totum quidem sacramentum vnum habere adæquatum effectum, tamen nõ totum illum dari sumpta vna tantum specie. Sed in primis hoc excluditur ratione sæpe facta, quia virtus, perfectio, & significatio huius sacramenti, talis est, vt æque sit tota in toto & in singulis partib⁹ propter præsentiam totius Christi in illis. Deinde ad hanc euasionem excludẽdam, dixi, huiusmodi effectum esse quodam modo indiuisibilem, quia nõ datur per partes, sed simul totus, quam primum sacramentum est sufficienter applicatum: quando ergo Sacerdos sumit duas species, nõ recepit duas partes gratiæ: vnam, dum sumit hostiam: aliam, dum sumit calicem: vt ex eis censeatur consurgere adæquatus effectus sacramẽti: sed simul recipit totum effectum: ergo idem totus effect⁹ recipitur (cæteris paribus) quandocunque tale sacramentum recipitur, siue in vnã, siue in multis specieb. sumatur. Præsertim quia in hoc sacramẽto iuxta modum eius supra explicatum effectus totius sacramẽti datur in initio applicationis eius: ergo idẽ totalis effectus tunc datur, siue sumptio postea consummanda sit in solo pane, siue in solo calice, siue in vtroque: quia vt sæpe dixi, effectus sacramenti, & quantitas eius, non pendent ex futuro euentu. Atq; hæc sententia, magis explicata & confirmata manebit ex argumentorum solutionibus.

Obiectio.

Solutio.

Ad primum respondetur, eandem omnino esse promissionem, quæ facta est huic sacramento toti, & singulis speciebus eius: & ideo æque impleri in quocunque digne sumente Christum in hoc sacramento, siue sumat totum sacramentum, quod signum sensibile, siue alteram speciem tantum, quia sicut tota perfectio sacramenti est in toto, & in qualibet parte, ita promissio vna est, quæ æque cadit in totum, & in quamlibet partem: quo sensu intelligenda sunt illa verba: qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in illo. Et ideo dicit Sancti, tantam virtutem esse in singulis partibus huius sacramenti, quantam in toto. vt supra citaui disp. 51. sect. 1. & 2. & optimum est testimonium Paschasij libr. de corp. Christi; ca. 14. vbi comparans hoc sacramentum cum manna, inquit. Si ergo in figura vnicũ alimentum omnia præstabat, quando magis ipsum Christi corpus sanguine plenum, vnica specie sumptum, oĩa perficiet? Quando ergo duæ species simul sumuntur, neutra priuatur effectu sibi promisso, neq; vna impedit alteram, neque alicui diximus promissionem factam esse sub conditione alterius, sed vna promissio vtriusq; facta intelligitur in toto, seu ratione totius, & hæc adimpletur, & ideo neque augetur, nec multiplicatur effectus.

Ad secundum respondetur, nihil ad effectum referre, quod aliquid Christi ex vi verborum seu per concomitantiam sub speciebus contineatur, sed sis

tis esse, quod totus Christus ibi contineatur: nam, licet respectu præcisæ significationis & veritatis verborum, reliqua quæ comitantur, videantur ibi esse per accidens, non tamen respectu institutionis, aut intentionis instituentis, qui per se intendit, ac voluit totus esse sub singulis speciebus, & ideo promissio gratiæ, facta huic sacramẽto, æque cadit in omne id; quod totum Christum continet: vnde eodem modo dixit Christus. Qui mãducat meã carnem, &c.&, Qui manducat me. Quid vero dicendum esset in illo casu de triduo ibi Proposito. Claud.repet.10.cap.3.sentit, minorem gratiam tunc fuisse dandam per vnam speciem, quam per duas, imo & minorem tunc fuisse dandam per vtramque speciem, quam nunc per vnam: & fundatur in hoc, quod tunc redemptio non erat consummata. Sed hoc fundamẽtum parui momenti est: quia reuera redemptio consummata est in morte, tum etiam, quia sufficiebat mors præuisa ad dandum æqualem effectum, sicut credendum est fuisse datum in Baptismo, ante & post mortem Christi, & per Eucharistiam Apostolis in nocte cœnæ, & postea, quia institutio vna est, & vna promissio; nec est, cur multiplex fingatur pro diuersis temporib. eo vel maxime, quod pro illo tempore triduj nullꝰ erat futurus vsus Eucharistiæ & ideo nõ est verisimile, specialem effectum pro illo tempore Christum instituisse. Et hoc argumentum videtur concludere, nihil firmum, aut certum dici posse de illo casu: quia cum nunquam esset in re ponendus, nihil pro illo Christus statuit, tamen, si cõiectare licet, quid facturus fuisset Christus, si dandus aliquando esset ille casus, videtur verisimile, quod in argumẽto sumitur, minorem gratiam fuisse dandam in vna specie, quam in duabus, & potest sumi argumentum à contrario ex Concil. Trident. nam, si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: si ergo causa, cur detur totus effectus in vna specie, est, quia ibi continetur totus Christus: vbi non contineretur totus, nõ daretur totus effectus. Neq; hoc, etiam si admittatur, obstabit nostræ conclusioni: quia tunc oporteret id fieri ex noua aliqua institutione, nunc autem iudicium ferendum est iuxta præsentem institutionem. Quocirca, cũ præsens institutio generalis sit, omnia quæ tempora comprehendat à nocte cœnæ, siue in aliquo futurus fuerit vsus huius sacramenti, siue non (hoc enim est per accidens) probabilius dicitur, etiam in triduo, dandum fuisse æqualem effectum per vnam speciem. Primo quidẽ, quia ita est à principio simpliciter, & sine exceptione institutum. Secundo, quia alias, vt supra argumentabar, etiam nunc daretur plus gratiæ per vnam speciem, quam tunc per duas propter animam, quæ ibi continetur. Tertio, quia licet in triduo non esset corpus Christi sub singulis speciebus, quantum ad naturam humanam, seu partes eius, esset tamen totus, quantum ad diuinum suppositum: quo modo verum est, totum Christum iacuisse in sepulchro & descendisse ad inferos: tota autem dignitas, & efficacia huius sacramenti est ex infinito suppposito: caro enim Christi non est efficax, nisi vt diuina est, vt dixit Cyrill. libro 4. in Ioan. c. 14. & 17. & sanguinis eius est infinitum pretium propter vnionem ad Verbum, & ideo etiam propter dignitatem eiusdem suppositi non minueretur effectus. Neq; cõtra hoc obstat ratio supra facta: vel quia potest ad prædictum sensum accommodari, vel certe, quia causa ibi sumpta nõ est adæquata, sed est clarior & certior, præsertim quoad nos.

Ad tertiũ negãdo Ca Ad tertium respondet Caietanus concedendo, in vtraquo specie esse perfectiorem significationem: & *uam reg-* negando consequentiam de efficientia: quod dicit, *natur.* esse speciale in hoc sacramento, quia in eo visibile signum non est gratiæ instrumentum, sed solus Christus: Sed hæc responsio primo assumit falsum: nam supra ostendimus in principio huius materiæ, species sensibiles huius sacramenti esse instrumentum gratiæ, non minus quam in cæteris, nec esse rationem vllam, cur hac perfectione priuentur. Deinde non videtur id multum referre ad argumenti solutionem: nã, quicquid sit de effectione physica, negari non potest, quin species moraliter concurrant, applicando Christum verum cibum: ergo dabit Christus effectũ significationi specierum accommodatum. Respondetur ergo, posse nos loqui de significatione, aut ex parte rei significatæ, aut ex modo tantum significandi; priori modo nõ est perfectior significatio in duabus speciebus, quam in vna: quia vtraq; significat animæ refectionẽ & vnionem, quæ eadẽ est significata in singulis, & in ambabus speciebus simul; in modo vero significandi est perfectior, & expressior modus in duab. speciebus, quam in vna, & hoc sensu est verum antecedens ibi assumptũ, nec aliud concludunt probationes ibi adductæ: Illo autem sic concesso, negatur consequentia: quia ad perfectionem effectus sacramentalis attendẽda est perfectio significationis ex parte rei significatæ, non autem ex solo modo significandi: quia sacramenta efficiunt quod significant, non prout significant, nec modus significandi est conditio necessaria ad agendum: sed significatio ipsa: sicut Baptismi effectꝰ expressius significatur per trinam mersionem, quam per vnam, vt tractat Cypr. lib. 4. Epist. 7. & expressius per formam, quã per materiam, vt D. Thom. supra docuit, & tamen non propterea datur perfectior effectus per vnum, quam per aliud. Adde, expressam illam significationem, quæ in consecratione separata duplicis speciei reperitur ad repræsentandam separationem animæ Christi à suo corpore, vel effusionem sanguinis in passione, magis pertinere ad rationem sacrificij, quam sacramenti, & ideo ad summum illa ratione concludi posse, effectum sacrificij vt sic, non dari per consecrationem vnius speciei, sed vtriusque, de qua re inferius disputaturi sumus. *Vera propo-* *nitur.*

Quartum argumẽtum patet, cum sumitur vtraq; *Ad quar-* *tum.* species, quando datur effectus, quidam enim aiunt, dari post sumptum calicem, quia tunc consummatur sumptio sacramenti. Ita Claud. repet. 10. c. 3. Alij dari in sumptione hostiæ seu primæ speciei. Soto, distinct. 13. qu. 1. art. 12. Palacius, q. 5. concl. 7. Ledesm. 2. par. 4. q. 31. art. 2. Alij putant esse problema, vt idem Ledesma. 1. par. 4. q. 21. artic. 12. dub. 3. & Bellarmin. lib. 4. de Eucharist. cap. 23. Mihi vero secundus modus dicendi verus videtur, qui probandus & explicandus eodem modo est, quo supra id fecimus circa duplicem partialem sumptionẽ hostiæ diuersæ, aut duplicem haustum eiusdem calicis: nam non aliter iudicãdum est de duplici specie, quam de duab. partibus eiusdẽ speciei: vt rationes supra factæ probant. Vnde, si Sacerdos cum sumit hostiam est dispositus, statim accipit fructum gratiæ, vt patet, quia iam digne accipit corpus Christi. Item, quia si acciperet illam speciem sine intentione sumendi aliam (vt in die Parasceues) statim acciperet totum effectum non expectato calice: ergo idem erit, etiã si habeat intentionem sumendi aliam speciem: quia illa intentio, neq; abstulit virtutem sacramento, neq; posuit obicem in communicante, nec eum fecit deterioris cõditionis, vt ei differatur effectus: vnde etiam posset accidere, vt interdum eo priuaretur, si cõtingeret, vel ipsum mori, vel calicẽ prorsus effundi ante sumptionẽ eius: nam dicere, in his euentibus Deum specialiter præuenire ex præscientia futuri euentus, est præter legem sacramẽtorum, vt sæpe dictũ est: datur ergo effectus, statim in sumptione corporis: q; si dispositio subiecti nullo modo crescat, per sumptionẽ calicis nullꝰ nouus effectus dabitur. Nec præterea priuatur sacramentum suo effectu: quia illud non est sacramentum per se distinctum à priori, sed ex vtroq; vnum componitur, cui tribuitur effectus, operatur enim totum illud, per

aliquid

aliquid sui, cum primum potest. Neq; etiam est inutilis illa sumptio calicis: tum, quia, etiamsi non sit vtilis sumenti ex opere operato, pertinet ad perfectionē sacrificij; per quandam integritatem sacramenti, & ad diuinum cultum, & hoc satis est; & inde etiam resultare potest fructus ex opere operātis. Adde, & accedenti posse etiam conferre ad aliquem fructum ex opere operato: nam, si cōmunicans melius sit dispositus in sumptione calicis, quā fuit in sumptione hostiæ, augebitur in illo effectus cum debita proportione, vel, si contingat in sumptione hostiæ habere peccatum mortale non satis detestatū, & ante sumptionem calicis dolorem perfici, vitam gratię consequetur, quam prius nō obtinuerat, quia iam digne communicat, & bibit sanguinem Christi, vt latius sectione præcedente dictum est.

SECTIO VII.

Vtrum Eucharistia conferat aliquem effectum gratiæ post sumptionem, quamdiu Christi præsentia durat.

Quidam affirmant, quamdiu Christus est intra corpus sumentis, in illum continuo gratiam influere.

HAnc quæstionem propono propter celebrem opinionem, quæ tribui solet Caieta. qu. 79. artic. 1. eam tamen prius docuit Gabr. si attente legatur, lectio. 85. in Canon. & Maior. in 4. distinct. 9. quæstione 1. argumento 5. & Palud. in 4. distinct. 17. quæst. 8. nu. 30. & eam postea secutus est Ruard. artic. 15. Hi enim authores affirmant, quamdiu Christus præsens est intrā corpus eius, qui digne communicauit, gratiam continue in illum influere, accommodantes illud Ioan. 9. Quādiu sum in mundo, lux sum mundi. Congruentiæ pro hac sententia esse possunt (neque enim habet firmiora fundamenta.) Prima, quia hoc sacramentum institutum est per modum cibi: vbi cōcludit Concil. Florent. quos effectus operatur in corpore cibus materialis, secundum proportionem operari in anima hoc sacramentum: pari ergo modo concludere possumus, etiam in modo & diuturnitate operationis imitari hoc sacramētum, materialem cibum: sed cibus materialis nō tantum operatur, dū sumitur, sed, quamdiu durat in stomacho, nutrit & confortat: ergo idem censendum est de hoc sacramento. Secunda, nam cur dicemus tunc ibi esse Christum quasi otiosum, cum habeat vim sanctificandi, & passum satis proportionatum, & applicatum? Dicunt aliqui, excitare tunc hominem ad deuotionem. Sed contra, quia, si confert hunc effectum ex opere operato, tanquam sacramentalem, semper hic effectus supponit effectum communis gratiæ sanctificantis: ergo influet illam; si vero ille effectus nō fit, vt sacramentalis, nō est certus & infallibilis, sed gratis asseritur. Hanc vero opinionem grauiter reprehendūt recentiores Thomistæ, Soto d. 11. q. 2. art. 1. Ledesma q. 20. artic. 1. Victor. in Sum. nu. 79. & putant, esse cōtra D. Thomam q. 80. art. 8. ad. 6. dicentem: Maxima deuotio requiritur in ipsa sumptione huius sacramēti: quia tunc perficitur sacramenti effectus. Rationes etiam afferunt varias. Summa omnium est, quia hoc sacramentum confert gratiam per manducationem & potum, quatenus consistunt in vsu sumentis, postea enim tantum sequitur digestio specierum, quæ non est actio humana, sed mere naturalis & physica, quæ nihil refert ad effectum sacramenti, nam solus ille contractus, qui permanet inter species & hominem, non satis est ad effectum: alioqui etiam, si fingamus Eucharistiam poni intra corpus hominis absque, manducatione, id satis esset, vt conferret effectum: vel è contrario, dicere quis posset, effectum inchoari à primo contactu quo in ore recipit homo Eucharistiam, vel labiis illam contingit. Inferuntur præterea ex hac sententia varia incommoda. Primum, iustificari hominem per hoc sacramentum, qui indigne manducauit illud, si, durante Christi præsentia, satis de peccato suo doluit. Secundum, si digne accepit, augeri gratiam cōtinue longo aliquo tempore. Tertium, peccare hominem mortaliter non solum indigne sumendo, sed etiam indigne Christum intra se retinendo; id est, perseuerādo in peccato toto eo tempore; quo Christus in ipso adest, quia in toto illo ponit obicem sacramento: & Christum retinet in vase immundo: tenebitur ergo pro toto eo tempore cōteri, seu tollere obicem. Quartum, quia sequitur per se vtilius esse cæteris paribus, communicare in maiori specierū quantitate, vt plus durent in stomacho: vt ita Christus maiorem gratiam cōferat, & hinc sequuntur superstitiones illæ; Inquisitorū iudicio merito punitæ in his Sacerdotibus, qui suis deuotis plures formas tribuunt. Imo etiam sequitur, solum ob debiliorem vim digerendi species, fieri vt consequatur homo maiorem gratiæ fructum.

Qualiter ab aliis reprehendantur.

In hac re mihi inprimis videtur, prædictam opinionem non esse tanta reprehensione dignam, quia certum est, potuisse Christum Dominum hoc modo, & sub hac lege instituere hoc sacramentum, quia nullam inuoluit repugnantiam, nec indecentiā: imo speciem quandam benignitatis & pietatis præ se fert: non constat autem, Christum non ita instituisse, nec aduersis prædictis authoribus probatur: imo, si aliquo apparente argumento id probari posset, ab eis prætermittitur. Illud autem est, quia promissio gratiæ solum videtur facta huius sacramenti manducationi, iuxta illud, Qui manducat meā carnem & bibit meū sanguinem in me manet, & ego in eo. Hoc autem non multū suadet, nam gratia ibi promittitur manducanti & bibenti, non ratione manducationis, sed ratione cibi manducati: nam manducatio ipsa non est ratio agēdi, sed cōditio per modum applicationis: applicatio autem, non tantum solet esse vtilis ad effectum, quāditi est in fieri, sed etiam ratione sui termini, quādiu ille durat, recte ergo posset illa promissio sic declarari; vt sub manducatione, terminus eius seu cibus, vt manducatus, quatenus sic durat, comprehēdatur. Et eodē modo possumus D. Tho. interpretari; præterquam quod illo loco obiter tantum loquitur, & ita affirmat vnum, quod certum est, & aliud, quod est incertum, non negat. Ratio autem Soti non cogit, sed potius videtur petere principium. Assumit enim, hoc sacramentum conferre gratiam in sola māducatione, aut in libero vsu sumentis, quod est contradictorium eius, quod contraria sententia affirmat, scilicet, non tantum in manducatione, prout dicit motum, sed in termino eius, gratiā dare. Nec refert, quod eo tempore iam ex parte hominis non fit actio corporalis libera circa sacramentum: sed physica, & naturalis digestio: quia tunc non datur gratia propter actionem ipsius hominis, sed propter sacramentum & præsentiam eius; non qualemcunq;, sed vt terminantem manducationem, & constituentem Christū in ratione cibi manducati: vt explicatum est iuxta vim promissionis, & ideo nō est similis ratio de quolibet contactu antecedente manducationem: nec de alia præsentia, quæ miraculose fieri posset intra corpus sine manducatione. Alia vero incommoda, quæ inferuntur, vel incommoda non sunt: vel non inferuntur, si res ipsa, prout debet, explicetur. de quo statim dicemus.

Authores prædicti primum si sumptio calicis non sit vtilis sumenti.

Quando augeatur gratia.

Quando peccet.

Quando sit vtilius.

Quando augeatur gratia.

Dico secundo, si eo tempore, quo Christi præsentia durat, prius quam transmutentur sacramentales species, dispositio hominis non perficiatur, nullum amplius augmentum ei confertur. Hæc conclusio sequitur à fortiori ex dictis in præcedentibus sectionibus, nam si in ipsismet sumptionibus partialibus non augetur gratia, non aucta dispositione sumētis, multo minus augebitur per solam durationem præsentiæ sacramentalis: quia certius est, gratiam conferri in manducatione, quam postea. Secundo, quia si præsentia Christi manducati potest interdum conferre ad effectum gratiæ, solum est, quatenus cūipso motu manducationis complet vnum integrum vsum sacra-

sacramenti, tanquam intrinsecus terminus eius, sed per vnum vsum, seu per vnam communionem, vnus tantum effectus datur, qui simul totus fit, si ex parte subiecti fit eadem dispositio, vt supra ostensum est: ergo. Tertio, hoc probant duo inconuenientia supra illata, scilicet, secundum & vltimum: nam, reuera, ostendunt institutionem eo sensu explicatam non fore ita conuenientē, cur enim homini, qui post actualem communionem statim distrahitur, vel dormit, esset gratia continue augenda, quamdiu Christi præsentia durat? præsertim, cum hæc duratio præsentiæ posset esse maior tantum casu, vel propter accidentales causas, vt supra dicebamus.

Probabile est augeri gratiam sacramentalē quando in Christus dat se in corporis sumentis, illa magis se magis se disponat,

Dico tertio: Si eo tempore, quo Christus est realiter præsens intra hominem, ipse homo sese magis ac magis disponat, valde probabile est augeri in illo sacramentalem gratiæ effectum. Hoc sensu videntur loquti Maior & Gab. & Caiet. Et suadetur satis coniecturis adductis inter referendum primam opinionem, & circa primam conclusionem in defensionem eius. Et vrgeri potest amplius illa ratio, quod promissio gratię præcipue sit facta huic sacramento propter Christum manducatum: iuxta illud, Qui manducat me: viuet propter me: & illud, Qui māducat meā carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego

Augustinus. in illo. Vbi August. tract. 26. inquit, Manducare Christum est, illum manentē in se habere: & potest fieri etiam coniectura ex māducatione materiali, quando enim illa dicitur necessaria ad vitam, non præcipue tribuitur ipsi māducationi, vt significat actualē motum, sed præcipue ratione termini: ergo hoc etiam sensu recte intelligitur promissio facta huic sacramēto: ita vt, cum dicitur, Qui māducat hunc panem, viuet: non intelligatur dictum solum ratione motus māducationis, sed etiam ratione ipsius panis māducati, quatenus in māducāte manet: ergo toto illo tēpore est hic panis efficax gratiæ, si in sumēte inueniat dispositionem. Præterea, videtur hic modus institutionis aptissimus ad excitandos homines ad deuotionem, & reuerentiam exhibendam huic sacramento, saltem eo tēpore quo in ipsis permanet: nam hoc maiori cura & diligentia præstabunt, si spem habeant maioris fructus: imo videtur tempus illud magis accommodatum, vt homo interius se totum colligat, & ad fructum ex hoc cibo hauriendum disponat: nam illo breui tempore, quo est occupatus circa sumptionem exteriorem, non potest circa interiores actus tam attente versari. Est etiam ex parte ipsius sacramenti hic modus institutionis valde conueniens, tum, vt maiorem habeat efficaciam, tum etiam, vt intelligamus: totam efficaciam tribuendam esse ipsi sacramento: nam manducatio solum est applicatio causæ, & ideo, si, dum applicatur, operatur, etiam applicatum manens, potens esse debet ad operandum, quantum est de se, si subiectum sit dispositum.

Ad fundam. secunda opinionis refutatio.

Dices contra hanc sententiam sic expositam, nihil vrgent obiectiones contrariæ opinionis, nam ad D. Tho. & rationem, responsum iam est: ad incommoda vero facile dicitur, primum, non solum non esse inconueniens, sed etiam maxime dignum Christi benignitate & efficacia in redimendo & saluando homine: nam, si ad hunc finem venit in hominem per hoc sacramentum, vt illum sibi vniat, & in itinere veniens (vt sic dicam) non inuenit illum dispositum: antequam vero discedat, homo se conuertit ac disponit, cur non operabitur in illo effectum, propter quem ad eum sacramentaliter venit? Est etiam hoc valde accommodatum humanæ fragilitati, & ad spē eius erigendam aptissimum: vt per se manifestū est. Secundum etiam prædicto modo intellectū non est inconueniens, sed potius conuenientissimum: nam si toto illo tempore continue augeatur dispositionis perfectio, & consequenter gratia ex opere operantis, quod inconueniens esse potest, vt etiam augeatur ex opere operato? Item, cum homo hunc panem comedat, vt ex illo spiritualiter nutriatur, si toto illo tempore circa panem illum vitaliter operatur, vt ex illo fructum capiat, quid mirum, quod talis nutritio continue toto illo tempore fiat? Ad tertium concedo, per se loquendo esse in homine illam obligationem: neq; in hoc ostenditur vlla ratio absurdi vel inconuenientis: nam, si statim post communionem, quando homo est certus adhuc in se Christum habere, mortaliter peccet, sine dubio grauem iniuriam Christo facit, & specialem malitiam inde contrahit; ergo, qui illo etiam tempore perseuerat in peccato mortali, per se loquendo, in hoc specialiter peccat. Hoc autem peccatum non est distinctum ab ipsa indigna sumptione, sed est idem met factum grauius ex hac circumstantia: dico autem, per se, quia ob inaduertentiam facile potest homo excusari ab hac malitia, præsertim, cum sit valde incertum tempus, pro quo durat sacramentalis Christi præsentia. Adde etiam, hanc opinionem non esse certam, & ideo propter ignorantiam, vel contrariam opinionem probabilem, interuenire posse prædictam excusationē. Ad quartum, negatur simpliciter sequela: nam iuxta nostram sententiā effectus non augetur præcise propter diuturniorem præsentiam, sed propter meliorē dispositionem recipientis. Vnde, si tota illa dispositio in vno instante haberetur, simul totus, obtineretur effectus: quod ergo ibi fit successio, & duratio, est per accidens ex defectu dispositionis, & ideo non sequitur ex hac sententia, superstitiose, & introducēdo ritus, ab Ecclesiæ consuetudine alienos, curandum esse, vt præsentia Christi in homine magis duret, sed potius sequitur, magnam diligentiam esse adhibendam, vt homo perfectius se disponat, reliqua etiam per accidens sunt, vt cōstat etiam ex dictis de successiua sumptione, cortinua, vel discreta.

SECTIO VIII.

Vtrum hoc sacramentum habeat effectum gratiæ post transactam sumptionem & præsentiam Christi, scilicet, recedente fictione.

CErtum est, si tempore sumptionis homo recepit totum gratiæ effectum, quem per hoc sacramentum accipere potest, nihil superesse quod postea fiat, loquendo de effectu gratiæ habitualis, prout nunc loquimur. Vnde in hoc eadem est ratio huius sacramenti, & cæterorum: nam per se loquendo omnia causant gratiam, quando applicantur ad vsum, non vero postea, nisi forte per accidens, si contingat, prius effectum impediri, propter obicem, postea vero fieri, remoto obice. Solum igitur in hoc sensu potest præsens quæstio tractari, an in eo, qui ficte Eucharistiam accepit, postea recedente fictione, incipiat habere effectum, etiam si manducatio, & præsentia sacramentalis Christi omnino transacta iam sint. Quā quæstionem superius attigimus disputatione 8. sectione 3. Vnde hic pauca addenda occurrunt. Quidam ergo sentiunt, Eucharistiam habere effectum, recedente fictione, quod in particulari, & in specie de hoc sacramento pauci affirmant, sed solum hi, qui generaliter hoc tribuunt omnibus sacramentis, vt Petrus Soto lectio. 4. de Baptism. & lectio. vltim. de satisfact. & alij, quos prædicto loco citaui. Vnde potest argumentum sumi: nam, si cætera sacramēta hoc habent, cur non etiam hoc, quod sicut est cæteris dignius, ita debet esse efficacius? Aliter Caiet. hic, artic. 1. quæstio. 79. sub distinctione videtur respondere, hoc enim sacramentum per se dat augmentum gratiæ, per accidens autem contingit, vt interdum det etiam primam gratiam. Quantum ad augmentum igitur, ait, hoc sacramentum habere effectum, recedente fictione, seu impedimento, quodcunque illud sit: nam iuxta suam opinionem, si quis tempore actualis manducationis distractus est, & sine actuali

Quorundā opinio.

Pet. Soto.

Caietanus.

dispositione, non recipit augmentum: si tamen postea se disponat, consequetur (inquit) illud augmentum: quod non aliter probat, nisi quia, licet prius non receperit in actu illud augmentum, recepit, inquit, habitualiter: seu clarius recepit ius, vt postea, remoto obice, detur. At vero quantum ad primam gratiam, sentit, non dari postea, remoto obice, si ille durauit toto tempore sumptionis, comprehendendo totam durationem præsentiæ Christi: quia si quis inquit, tempore sumptionis, non resuscitatur ad vitam, non apparet, quare deinceps ex virtute huius sacramenti resuscitabitur. Sed hæc ratio non est magni momẽti: quia facile potest reddi ratio, quia prius non fuit dispositus, & postea se disposuit, sicut ipse necessario esset respondurus in priori membro, si eadem interrogatio ab eo fieret. Vnde nulla etiam videtur sufficiens reddi ratio differentiæ inter illa duo membra: nam, licet verum sit, hoc sacramentum per se conferre augmentum gratiæ, per accidens autem primam gratiam, cur tamen sicut recedente fictione, habet effectum augmenti, eodem modo scilicet per se, non habebit etiam effectum primæ gratiæ eodem modo, scilicet per accidens? cum vterq; modus sit ex opere operato, & ratione sacramenti susceptipossit comparari ius ad vnum, sicut ad aliud. Denicq; alia sacramenta viuorum, quæ habent effectum, recedente fictione, vt Confirmatio, & Extrema vnctio, sicut dant augmentum gratiæ, recedente fictione, ita & primam gratiam, seruata proportione, quâuis per accidens illam conferant: imo reueta, solum primam gratiam conferunt, recedente fictione: quia, respectu solius augmenti nunquam ponitur fictio, vt in superioribus dictum est: ergo in præsente, vel vtraq; gratia datur, recedente fictione, vel neutra, quod sine dubio verius est.

Eucharistiã non confere suum effectũ recedente fictione, si præsentia Christi desinit in sumente.
D Thom.
Durandus.
Maior.
Bonauent.
Paludan.
Alens.
Soto.
Medin.
Sylvest.
Cano.
Cordub.

Dicendum est ergo, hoc sacramentum non habere effectum, recedente fictione, si iam omnino desijt sumptio, & præsentia Christi in sumente, quod tenet D. Tho. in 4. d. 4. q. 3. art. 3. quæstiuncula 3. ad 3. & ibi Durand. q. 4. Maior. q. 2. Bonauen. art. 2. qu. 3. ad penult. & d. 12. 2. part. articul. 1. q. ad vlt. & ibi Palu. q. 4. Alens. 4. part. qu. 10. memb. 7. artic. 3. §. 11. memb. 8. art. 3. §. 1. Soto dist. 6. q. 1. ar. 8. dist. 11. qu. 2. art. 1. Medina Cod. de Pœnit. tracta. 2. 46. de Pœnit. extra gratiã impleta. Sylvest. verb. Baptism. 4. n. 12. Canon. relect. de Pœnitent. part. 1. Cordub. libr. 1. quæst. Theolog. quæstione 2. Fundamentum potest in hunc modum explicari: quia, si authoritatem spectemus, nulla est, vnde aliud colligi possit: nullus enim Sanctorum hoc docuit: imo Paulus de indigne communicante dixit, iudicium sibi manducare & bibere: nunquam autem dixit talem communionem postea esse posse illi vtilem. Si autem coniecturis vtendum est, non est consideranda solum excellentia & perfectio sacramenti, sed etiam reuerentia illi debita, & necessitas aliqua huiusmodi efficaciæ, recedente fictione: in cæteris enim sacramentis oritur hæc necessitas ex eo, quod, vel iterari non possunt, aut simpliciter, aut pro aliquo statu, vel quia sunt ad salutem media necessaria: hoc autem sacramentum, & frequentissime iterari potest, & effectus eius non est simpliciter ad salutem necessarius: ergo nulla est necessitas, ob quã habeat effectum, recedente fictione: magis autem spectat ad reuerentiam tanti sacramenti, vt homines intelligant, si ficti, aut non satis dispositi ad illud accedant, non solum fructu, sed etiam spe fructus ex tali communione priuari. Et confirmatur specialiter contra Caietan. nam si is, qui priuatur augmento gratiæ propter actualem distractionem, postea illud recepit, quando aduertit, & se disponit, ergo similiter, qui accessit cum remissa dispositione, si post omnino transactam sumptionem, intensiorem actum habeat, recipiet etiam intensiorem effectum sacramenti, ob præcedentem communionem, quod dicere ridiculum est, sic enim posset in infinitum procedi, & quotidie recipere possemus gratiam ex opere operato, propter omnes communiones in vita factas, si vnum actum deuotionis eliceremus omnibus superioribus intensiorem: Sequela autem patet à paritate rationis, seu potius à fortiori, quia sicut prior posuit obicem totius effectus per carentiam totius dispositionis, ita posterior posuit obicem intenso effectui propter carentiam intensæ dispositionis: ergo quando illam adiunxerit, suppletur illi quicquid de perfectione effectus ei defuit: quod enim aliquem effectum receperit per remissam dispositionem, non propterea fit peioris conditionis, vt non possit id, in quo defecit, resarcire. Et confirmatur, nã, suppositaopinione Caietani, si is, qui nullam dispositionem habuit, postea per intensum actum se disponat, recipiet effectum intẽsæ dispositioni proportionatum: ergo multo magis, qui remissam dispositionem habuit, si postea intensiorẽ addat, recipiet: quicquid effectus sibi defuit: sicut ergo hoc falsum est, ita & primum. Posset quidem responderi iuxta probabilem opinionem supra tractatam de Baptismo, disputation. 28. sectione 4. quandocunque datur gratia, recedente fictione, dariminimam gratiam, & nõ iuxta perfectionem dispositionis, per quã fictio tollitur: & ideo, quando nihil gratiæ datum est ex defectu dispositionis, aliquid postea recuperari, habita dispositione: quãdo vero aliqua gratia in principio cõparata est: nihil esse, quod postea redeat per ablationem fictionis seu obicis. Sed, licet illa opinio sit valde probabilis, supponendo (quod verum est) solam carentiam actualis deuotionis non esse obicem sed peccatum aliquod non detestatum, tamen supponendo (vt Caietanus supponit) solam carentiam actualis dispositionis impedire gratiam sacramenti, & hanc restitui, habita tali dispositione, idem consequenter dicendum esset de intensione dispositionis, quod de tota dispositione, cum debita proportione. Verius ergo est, nunquam augmentum gratiæ dari per hoc sacramẽtum, seu ratione illius, postquam omnino esse desijt, seu transactum est: idemq; esse dicendum de prima gratia, non solum, quia per accidens datur per hoc sacramentum, sed etiam propter alias rationes supra adductas.

Sed contra, nam gratia semel habita per hoc sacramẽtum, & postea per peccatum perdita per pœnitentiam reparatur: ergo etiã gratia per peccatum impedita in susceptione huius sacramenti per pœnitentiã restituitur. Respondetur, negãdo consequentiã: quia gratia semel habita, re ipsa tã fuit applicata propter merita Christi: & ideo est de se perpetua, & dat ius ad gloriam cum effectu obtinendam, si homo in gratia decesserit, vt latius dicturi sumus in materia de Pœnitentia: at vero quando gratia fuit à principio impedita, nunquam homo acquisiuit dominium eius: nec ius ad perpetuitatem eius, & gloriæ illi correspondẽtis, si in gratia decesserit: quia merita Christi non fuerunt ei re ipsa applicata. Quocirca longe alia est ratio reuiuiscentiæ meritorum, quæ fundatur in lege, & promissione, sub qua meremur de condigno apud Deum, alia vero efficaciæ sacramenti recedente fictione, quæ colligenda est ex propria natura, & institutione sacramẽti: quod in hoc sacramento fieri nullo modo potest. Neq; certe est verisimile, perditum Sacerdotem, qui quotidie indigne communicat, per vnum actum pœnitentiæ in fine vitæ, consequi omnem gratiam, quam ex opere operato obtinuisset, si digne communicasset. *Solem.*

SECTIO IX.

Vtrum Eucharistia det aliquem effectum gratiæ actualis, quando illum conferat.

QVæ hactenus diximus, ad habitualem gratiam & vir-

& virtutes ac dona, quæ illam consequuntur, pertinent, reliquũ est, vt de gratia actuali pauca dicamus, de qua specialis est ratio difficultatis: quia hæc gratia consistit in actibus nostris, qui ex nostra libertate pẽdent: ergo nõ potest infallibiliter dari per hoc sacramentũ. Item, quia alioqui experiremur in nobis gratiam illam, quod tamen non ita est. Deniq; quia nullibi facta est huic sacramento, magis quã cæteris, huius gratiæ promissio.

Eucharistia dicit efficax ad excitandã deuotionem & feruorem. *D. Tho.* *Ioann. 6.* Nihilominus dico primo, hoc sacramentum de se efficax esse ad excitandum animi deuotionem & charitatis feruorem cum speciali spiritus suauitate ac dulcedine. Et hæc est gratia quædam actualis, quam confert hoc sacramentum: quæ est sententia D. Tho. hic, artic. 1. ad 2. & communis Scholasticorum. Et potest ex Scriptura, & Patribus ita colligi: nam Ioan. 6. de hoc sacramento dicitur: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: vnde colligit Concilium Florent. hunc cibum spiritualiter conferre eos effectus, quos corporalis cibus confert materialiter: quorum vnus est, oblectare viuentem, & vires confortare, & Clemens V. cum Concilio Viennensi, de reliquiis & venerat. Sanctor. In hoc (inquit) sacramẽto habetur omne delectamentum, & omnis saporis suauitas, ipsaq; dulcedo Domini degustatur. Sic etiam Ambros. ser. 15. in Ps. 118. dicit: hoc sacramentum inebriare affectus fidelium, vt curam sæculi huius, metũ mortis solicitudinemq; deponant: & ad hoc probandum nonnulla ex Scripturis congerit lib. de myster. capitul. 8. & plura Cypri. Epist. 63. & serm. de Cœna Domini, & Ecclesia accommodat illud Gen. 49. Pinguis est panis eius, & præbebit delitias Regibus. Vnde etiam est illa locutio Tertull. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur: li. de resurrection. carnis, capitul. 8. Deniq; accommodari solent verba illa Psal. 79. Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata est, tu vero perfecisti eam, animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi Deus: hæc enim, & multa alia similia, quæ de manna scripta sunt, recte huic sacramento attribuuntur, cum constet, manna fuisse vnam ex potissimis figuris huius sacramenti. Ex his ergo satis probabiliter, & sensui Ecclesiæ conformiter, intelligimus, Christum ex vi institutionis promisisse hunc effectum huic sacramento: hic autẽ effectus requirit actualem gratiam, quia spiritualis dulcedo non est sine animæ attentione, & affectione actuali. Est autem hic effectus maxime conueniens fini huius sacramenti, quod ordinatum est ad nutriendam, & fouendam diuinam amicitiam, quod potissimum fit feruentioribus actibus amoris ac deuotionis. Tandem, vt Tridẽtinum dixit, Christus in hoc sacramento diuitias amoris sui erga homines veluti effudit: ergo etiam debet in eo existens, eosdem homines ad sui amorem vicissim & peculiari modo excitare.

Ambros. *Cypria.* *Tertull.* *Psal. 79.*

Eucharistia dicit etiam actuale auxilium ad peccata vitanda. *D. Tho.* *Innocens.* *Trident. sess. 6.* *Cyrill.* *Cypria.* Dico secundo: Sacramentum hoc confert etiam ex opere operato actuale Dei auxilium, & fauorem ad peccata vitanda; & tentationes superandas. Ita sentit D. Thom. hic art. 3. ad 1. & art. 4. citans Innocent. lib. 4. de hoc myster. c. 44. & significat Concil. Tridentin. sess. 13. ca. 2. dicens, hoc sacramentum esse institutum, vt antidotum, quo à mortalibus peccatis præseruemur; & à venialibus liberemur: & colligi potest ex verbis illis Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: adiuncta expositione Cyrilli supra tractata, declarantis hæc verba de vitæ spiritualis cõseruatione, ad quam sacramentum hoc est medium adeo vtile, vt possit dici moraliter necessarium, quã indicauit etiam Cyprian. in exposit. orationis Dom. dicens: Vt manifestum est, eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, nedum quis abstentus, separatur à Christi corpore, pro-

cul remaneat à salute comminante ipso, & dicente, Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Sentit igitur, hoc sacramentum esse adeo efficax, ad vitam gratiæ conseruandam, vt, qui ab illo abstinẽt, in magno periculo illam amittendi versentur. Propter quod fortasse dixit idem Cyprian. Epist. 54. non esse idoneum ad martyrium, qui ab Ecclesia nõ armatur ad præliũ: quia mens deficit, quam recepta Eucharistia non erigit & accendit. Vnde ad hoc propositum accommodari solet illud Ps. 21. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Vnde Bernard. serm. de Cœna Domini: Hoc sacramentum (inquit) minuit sensum in minimis, & in grauioribus tollit omnino consensum: & plura similia legi possunt in Chrys. hom. 51. in Matt. 45. in Ioan. & 24. in 1. ad Cor. 11. & in Cyrillo lib. 3. in Ioan. c. 37. & alij, quos disputatione sequente, sect. 3. referam, & supra etiam agentes de necessitate huius sacramenti, nonnulla adduximus. Quod aũt hic effectus non fiat, nisi per auxilia actualia, constat: quia quodammodo pertinet ad donum perseuerantiæ, est enim quædam inchoatio vel participatio eius, certum est autẽ ex materia de gratia, donum perseuerantiæ dari per auxilia actualia, per eademergo fit hic effect⁹. Sub auxiliis aũt actualibus comprehendimus omnem rationem diuinę, prouidentiæ, qua ita gubernat, & protegit hominem, vt, vel illum à tentationibus liberet, vel ad eas superandas vires præbeat, siue hoc faciat per illuminationes intellectus, siue per varios voluntatis motus, siue remouendo exteriores occasiones peccandi, siue alijs modis.

Psalm 21. *Bernard.* *Chrysost.* *Cyrill.*

Ad rationes dubitandi responsio. Vt autem rationibus dubitandi satisfaciamus, aduertendum est primo, hæc auxilia actualia, quædam esse omnino præuenientia liberum consensum, de quibus non procedit difficultas tacta, quia etiam si requirant hi actus consensum vitalem nostrarum potentiarum, nihilominus potest tota illa motio, quæ speciali modo fit à Deo, tribui sacramento: quia ratione illius datur, siue sacramentum ad talem effectum physice concurrat, siue tantũ moraliter, de quo satis est in superioribus dictum. Hinc vero fit, vt etiam consensus liber, qui postea à voluntate sequitur, sicut est effectus gratię Dei, ita etiam fit effectus huius sacramenti, non quidem solius, sed concurrente simul libertate voluntatis, excitatæ tamen, & adiutæ per auxilium datum, ratione ipsius sacramenti. Nec refert, quod effectus hic non sit infallibilis absolute, quia ad effectum sacramenti satis est, quod ex parte illius sit infallibilis, si ex parte recipientis, dispositio vel conditio necessaria adhibeatur. Sicut autem ad effectum habitualis gratiæ necessaria dispositio est, vt non ponatur obex, ita ad hunc effectum gratiæ actualis necessaria dispositio erit, vt liberum arbitrium non resistat, sed gratiæ cooperetur. Dices, hoc, ad summum, est verum de gratia cooperante ad actualem cõsensum liberum, non vero de excitante, nam hæc, vt dixi, non pendet ex consensu libertatis, sed antecedit illum, si ergo hæc gratia est effectus sacramentalis, erit infallibilis: hoc autem non ita esse videtur, vt experientia ostendit. Circa hoc est secundo aduertendum, cum hic effectus gratiæ actualis excitantis non sit propter se sed propter aliud, scilicet, propter actus supernaturales liberos, & humanos, non semper dari statim, quando recipitur sacramentum, sed tempore opportuno: quia tunc est vtilis, vel moraliter necessarius, vel ad vitandum peccatum, vel ad feruorem charitatis: & ideo, si infallibilitas illa referatur ad tempus sumptionis sacramenti, non est necesse, vt omnis effectus sacramentalis sit infallibilis pro eo tempore, etiam si ex parte hominis nullus sit obex, vt constat ex doctrina generali supra data de sacramentis, si autem infallibilitas referatur ad tempus opportunum, sic effectus est infallibilis: quia pro eo

tempore est promissus: oportet autem, vt homo digne receperit Eucharistiam (quia, vt dixi, in hoc sacramento non reuiuiscit effectus, si cum obice susceptum fuit) & quod postea homo prædicto tempore opportuno non se reddat indignum huius effectus p aliquod peccatum, aut aliam causam impedientem talem motionem Dei. Vnde fit, nullum argumentum posse ex experientia sumi ad iudicandum, an hic effectus sit infallibilis, nec ne; tum, quia non potest homini satis constare, an digne susceperit sacramẽtum: tum etiam, quia nescit, an postea ponat obicem, vel impedimentum aliquod, ignorat etiam, quando sit illud tempus commodum & opportunum. Deinde non raro hoc auxilium gratiæ consistit in aliquo effectu diuinæ prouidentiæ, quem homo sæpe non aduertit, sæpe etiam comprehendere non potest. Ac denique, quando hoc auxilium consistit in actu vitali ipsius hominis, quamuis possit illum in se experiri, nõ tamen potest satis diiudicare, qualis sit ille actus: neque vnde veniat: aut quo vadat, & ideo multo minus experiri potest, an, quando sentit in se talem motionem, illa sit effectus huius sacramenti, necne: quando vero illam motionem in se non sentit, ad id proueniat ex impedimento aliquo, vel quia tunc non est illis expediens. Et ideo non est, cur conscientiæ timoratæ, & qui moralem diligentiam adhibent, vt digne accedant ad hoc sacramentum, contristentur, aut nimium timeant, si fortasse, dum cõmunicant, nec feruorem illum charitatis, nec dulcedinem ac suauitatem illam sentiant, quam dicimus esse effectum huius sacramenti: quia, quamuis digne communicent, possunt non recipere hunc fructum, vel quia fortasse tũc illis non expedit, præsertim quatenus interdum redundat in inferiorem appetitum, vel quia etiam sine peccato graui potest hic effectus impediri: quia homo negligenter accedit, aut quia naturaliter distractus est.

SECTIO X.

Vtrum Eucharistia remittat venialia peccata & temporales pœnas, eam digne sumentibus.

Peccata venialia remittuntur ex opere operato per Eucharistiam. Magist. D. Thom: Bonauent. Innocent. Conc. Colon. Ambros. August. Gregor. Bernard. Chrysost. Cyrill Trident.

DE peccatis venialibus vera est sententia D. Tho. quam supra in commentariis explicauimus, ex opere operato remitti per hoc sacramentum, quam etiam docuit Magister in 4. distinct. 12. & ibi D. Tho. articul. 2. quæstiuncula 1. Bonauent. 2. part. articul. 5. quæstion. 2. & reliqui Theologi, & Innocent. lib. 4. de hoc myster. cap. 44. & optime Concil. Colonien se, Catechis. Pij V. dum tractant de hoc sacramento, & sumitur etiam ex Patribus, Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 6. & August. cap. Vtrum sua figura, & Gregor. in capit. Quid sit sanguis. de Consecrat. distinct. 2. Bern. dicto serm. de Cœn. Dom. cuius verba sectione præcedente citaui, cum Chrysost. & Cyrill. & alios referam disputatione sequente, sectione prima, & sauet Conc. Trident. sessione 13. cap. 1. dum aliter loquitur de hoc sacramento, respectu venialium peccatorum, & mortalium: dicit enim: liberare nos à venialibus, præseruare autem à mortalibus: sentit igitur, à venialib. non solum præseruare, sed etiam ab eis iam commissis nos liberare: quod facere non potest, nisi remittendo illa. Ratio à priori petenda est ex institutione, quam omnia adducta probant, quam vero congrua hæc institutio, quamq; consentanea perfectioni ac fini huius sacramenti, & per se satis notum est, & optime à D. Th. in art. explicatur.

Dubium de dispositione requisita ad hunc effectũ, Solutio.

Sed quæres, quænam dispositio necessaria est ex parte sumentis, vt Eucharistia conferat hunc effectum. Respondetur in primis, non esse necessariam talem ac tantam dispositionem actualem, quæ per se sufficeret ad veniale peccatum tollendum per formalem repugnantiam, aut condignam satisfactionem, qualis esset feruens actus charitatis, aut formalis detestatio talis peccati propter Deum. Nam si tam perfecta dispositio esset necessaria, per illam esset ablatum peccatum veniale: & ideo sacramentum nunquam hunc effectum conferet ex opere operato, nisi forte mediate & remote, quatenus auxilium ad talẽ actum datur per sacramentum, & tunc iam ille actus non esset dispositio ad sacramentum, sed potius effectus eius, & adhuc ille modus non est sufficiens, vt dixi circa literam D. Th. ex mente eius: sic enim illa remissio, quasi per accidens tantum esset ab hoc sacramento, cum tamen finis & perfectio eius per se & directe requirat huiusmodi effectum. Adde sacramentum hoc tollere peccatum mortale sine actuali dispositione, quæ per se sola sufficiat ad expellendum illud: multo ergo magis poterit venialia peccata ita tollere, cum magis per se sit ad illa remittenda instituta: eo vel maxime quod hic effectus communis est aliis sacramentis, vt in superioribus tactum est, & latius dicetur in materia de Pœnitentia: ergo perfectius & proprius conuenit huic sacramento, cuius est, debiles confortare, & languores sanare, vt D. Thom. ait, opusc. 59. c. 5. Ad hunc ergo effectum duo tantum videntur necessaria ex parte sumentis, vnum, vt sit in statu gratiæ, & propter dignam sumptionem sacramenti, & quia nõ potest veniale peccatum sine mortali remitti: aliud est, vt non inueniat actualem affectum talis peccati, vt supra dictum est: præter hęc autem nihil aliud est necessarium: sed infundẽdo suam gratiam sacramentalem, simul Eucharistia delet venialia, & hoc est propria illa tollere ex opere operato, & sic distinguitur hic effectus à præcedente, alias confunduntur.

Nil debile tam potenter expellit quam gratia per Eucha-ristiam.

Vnde vlterius de remissione temporalis pœnæ concluditur, non dari per Eucharistiam ex opere operato, vt ex mente Thom. supra explicuimus, & ex differentia, quam ponit inter remissionem culpæ venialis, & pœnæ temporalis: nam illa simpliciter tollitur per hoc sacramentum: hæc vero non, sed iuxta valorem actus ipsius hominis. Et propterea neque Scriptura, neque Concilia aut Patres huius effectus meminerunt, quod satis est, vt sine fundamento non asseratur præsertim, cum neque ex augmento gratiæ colligi possit, vt per se constat, neq; ex fine huius sacramenti, quia reatus pœnæ non includit malitiam moralem impedientem feruorem charitatis. Adde, Eucharistiam, quatenus sacrificium est, per se ordinatam esse ad remissionem pœnæ temporalis, & ideo necesse non fuisse, vt sub ratione etiam sacramenti ad eundem effectum ordinaretur.

Atque hinc tandem concluditur, Eucharistiam, vt sacramentum est (nam de sacrificio postea dicemus) non habere effectum aliquem ex opere operato, nisi in solis sumentibus: nam, si aliquem habere posset, maxime effectum remissionis pœnæ temporalis: sed hunc non habet etiam in ipsis sumentibus: multo ergo minus poterit eundem habere in aliis: ergo neq; vllum alium. Maior & vltima consequentia patent, tum ex generali doctrina supra data de sacramentis; tum etiam inductione: quia constat gratiam sanctificantem, & omnia dona, quæ ad illam pertinent, & remissionem culpæ, non posse aliis donari, etiam quando comparantur ex merito operantis, nedum quando ex opere operato: quia semper dantur ad propriam sanctificationem, vel operantis, vel recipientis sacramentum, & ita promissio gratiæ, semper respicit solum recipientem, iuxta illud: Qui manducat me, viuet propter me, &: Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum, &, in me manet, & ego in eo. effectus autem non excedit promissionem. Vnde etiam ipsum sacramentum in vsu & applicatione sua solum significat sanctificationem ipsius sumentis: maxime in hoc sacramento, quod datur per modum cibi, qui solum manducanti prodest. Adde etiã, si hoc sacramentum remitteret pœnam temporalem sumenti, nihilominus, vt sacramentum est, non posset

Posset ea voluntas suscipientis effectum illum alteri communicare: quia omnes effectus, quicunq; ille sit, datur suscipiēti, vt proprium eius beneficium ac priuilegium; & ita fit in Baptismo, Pœnitētia, & aliis sacramentis: nec contrarium docuit D. Th. in 4. d. 45. q. 2. art. 3. quæstiun. 1. ad 3. nā ibi non agit de ratione sacramenti, sed sacrificij, hic autem apertius distinguens, & loquens de hoc sacramento, vt sacramentū est, negat habere effectum in alio, præterquam in sūmente: idem docet super caput. 6. Ioan. lectione 6.

Obiectio. Dices, interdum fideles non solum pij, sed etiam docti, pro aliis communicant, & pro animabus Purgatorij, quibus talis communio, si ad remissionē pænæ prodesse nō potest, nullum fructum afferre valet. Vnde impertinens esset, & superstitiosa talis relatio, vel oblatio communionis pro anima Purgatorij.

Solutio. Respondetur, ideo dixi (ex opere operato) nam aliis modis actus communicandi pro aliis oblatus illis, prodesse potest, est n. actus religionis, vnde ex opere operantis de se est satisfactorius coram Deo, & ita potest pro alio offerri, quoad satisfactionem ex opere operantis, & illi prodesse per modum suffragij. Deinde est etiam actus meritorius, & ita etiam potest aliis prodesse per modum meriti de congruo, vel per modum impetrationis. In quo censetur hoc sacramentum habere specialem efficaciam, vel quia, cum excitet ad feruorem charitatis, ex hac parte habere potest ille actus maiorem congruitatem ad meritum, & impetrationem, vel quia propter realem Christi præsentiam & coniunctionē, familiarius & feruentius solet tunc ad illum & per illum oratio fundi, vt D. Tho. citato loco notauit.

DISPVTATIO LXIV.

De effectu, quem sacramentum Eucharistiæ habet in corpore.

Disp. 26. de Eucharist. POstquam dictum est de effectibus animæ, superest, vt inquiramus, an etiam in corpore habeat sacramentum hoc aliquos effectus, & primo dicemus de tempore huius vitæ, deinde de statu glorioso resurrectionis, ex quibus tandem quæstionem illam his temporibus controuersam, definiemus, de vnione corporali, inter Christum in hoc sacramento existentem, & corpus hominis manducantis illum.

SECTIO I.

Vtrum sacramentum Eucharistiæ in corpore suscipientis aliquid efficiat.

1. Sententia. DVo possunt esse dicendi modi extreme contrarij. Prior est, hoc sacramentum efficere in corpore quasdam qualitates, per quas corpus CHRISTI dicitur vniri corpori nostro, sicut in anima efficit gratiam, per quam Spiritus diuinus spiritui nostro coniungitur. Quod si inquiras, quænam sint istę qualitates, respondeti potest, esse participationes quasdam dotum gloriæ, per quas quodammodo caro nostra disponitur ad immortalitatem, quæ est effectus huius sacramenti, vt postea dicemus, ita vt sicut gratia est semen, & pignus beatitudinis animæ: ita hæ qualitates sint pignora quædam gloriæ corporis. Huius sententiæ non inuenio authorem, aliqui vero ex recentioribus conati sunt eam defendere, & in hunc modum explicare vnionem corporalem, quam Sancti aliqui fieri asserunt per dignam communionem huius sacramenti, & hoc est præcipuum huius sententiæ fundamentum. Quod ita potest confirmari, nam hoc sacramentum aliquid amplius conferre debet corpori digne communicantis, quam eius, qui indigne communicat, quia aliter illi coniungitur: sed nihil est quod conferat, nisi huiusmodi qualitates: ergo.

2. Sententia. Turrecrem. Martinez. Posterior sententia est, hoc sacramentum nihil omnino efficere in corpore, sed solum in anima, quam docuit Turrecremata in cap. In Christo Pat. de Consecr. d. 2. & Petrus Martinez in Epist. Iudæ, loco. 23. & sumi potest ex D. Thom. hac q. art. 1. ad 3. dum ait, hoc sacramentum non operari in corpus, nisi quatenus effectus gratiæ in corpus redundat, cum membra nostra exhibemus arma iustitiæ Dei. Et fauent Sancti, qui negant, hoc sacramentum esse institutum, vt corporalem effectum conferat, sed spiritualem tantum, vt videtur loqui Cypr. ser. de Cœn. Dom. Damas. l. 4. de fide. capit. 14. & Cyrill. Hierosol. catech. 4. mystag. *Cyprian. Damasc. Cyrill.* Fundamentum vero huius sententiæ est, quia omnes promissiones à Christo factæ suscipientibus hoc sacramentum sunt spirituales, & si aliquæ pertinent ad corpus, respiciunt vitam futuram, non præsentem, vt Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meū sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Sed inter has sententias media via tenenda est. *Ioan. 6.*

Eucharistia non efficit in corpore qualitates supernaturales. Dico ergo primo: Hoc sacramentum non efficit in corpore qualitates aliquas supernaturales, per quas illud ad gloriam disponat, seu corpori Christi conforme efficiat. Hāc conclusionē existimo ita certam, vt contraria opinio non probabilis, sed noua temeritas iudicāda sit, nam, licet antiqui Theologi doctrinam hāc expresse non doceāt, tamen cum harum qualitatū nullam mentionem fecerint pro comperto habuerūt illas nō dari: neq; aliquo probabili fundamēto fingi posse, quia neq; vlla extat de hoc effectu promissio: vt constat, neq; n. in Euangelio Ioan. c. 6. aut alibi est scripta, neq; ab Ecclesia, vel Patribus est tradita. Neq; etiam est vlla necessitas vel vtilitas huius effectus: quidquid sit de possibilitate eius, hæc enim non est satis, vt affirmemus absq; alio fundamento de facto conferri, quia non omnia, quæ supernaturaliter & miraculose in homine fieri possunt per hoc sacramentum fiunt. Assumptum vero ita declaratur, quia illę qualitates fingi possunt, vel imediate in corpore seu materia, vel in potentiis animæ, quæ in corpore inhærent; si priori modo ponantur, vt prior opinio sentire videtur, sunt prorsus inutiles, quia neq; in hac vita deseruiunt ad opera virtutis, quia nō sunt operatiuę: neq; ad pulchritudinem vel ornatum corporis, quia neq; visu, neq; alio corporis sensu percipi possunt. Rursus, neq; ad perfectionem vitæ futuræ quicquam conferre possunt: quia, corrupto corpore per mortem, ipsæ ēt corrumpentur, in quo magna est differentia inter eas & gratiam, quę est in anima, nam hæc est perpetua, & ita est in hac vita semen vel pignus gloriæ, vt eadē perseuerans in beatitudine consummetur: quod de his corporis qualitatibus dici non potest: nisi quis fingat, post mortem conseruari in cadauere, & in vermibus, & in quacunque re alia, quæ ex illa materia generetur, quod per se satis absurdum est & incredibile. Vt autem hæ qualitates dicantur infundi in potentiis animæ sensitiuæ, oportet, vt sint aut species aliquæ, aut virtutes infusæ. Et quod ad species attinet, si aliquæ infunderentur, experimento cognosci possent. Et eadem ratione posset quis fingere imaginarias visiones seu phantasmata, quæ ratione huius sacramenti tribuerentur. Atq; idem argumentum est de habitibus infusis per accidens, nam hi, si sint studiosi, moderātur passiones, & excludunt vitiorum habitus; qui tamen non tolluntur per solum vsum huius sacramenti, sine exercitio virtutis. Denique, illa ratio his omnibus effectibus communis est, quod nimirum non infunduntur per accidens, nisi miraculose, aut per modum gratiæ gratis datæ, & neuter modus agendi est attribuendus sacramentis, nisi de promissione constet. De virtutibus autem per se infusis, si quæ fortasse sunt in appetitu

petitu sensitiuo, nihil est, quod dicamus, quia huiusmodi effectus non est à gratia gratum faciente distinctus, sed sub illa continetur.

Eucharistia habet aliquâ efficaciam in corpore digne suscipientis.

Dico secundò, hoc sacramentum habere aliquam efficaciam in corpore digne suscipientis, moderádo fomitem peccati, & alios bonos affectus in sensitiuo appetitu excitando, vt promptius ac iucundius homo virtutem operetur. Hæc assertio colligitur ex cõmuni modo loquendi Theologorum & Patrum, dicentium hoc sacramentum ardorem concupiscentię extinguere, fomitem minuere, deuotionem augere. Sic fere loquitur D. Th. hic ar. 1. ad 3. & ar. 6. ad 3. & opusc. 58. c. 21. & opusc. 59. c. 6. Richard. in 4. dist. 9. art. 1. q. 2. Gabr. lect. 83. in Can. Soto d. 11. q. 2. ar. 5. Gerson. ser. 9. super Magnificat. Et ex Patrib. Cyril. Hieros. Catech. 4. mystag. Animam (inquit) & corpus sanctificat. Damas. l. 4. c. 14. Cedit (inquit) in animæ & corporis præsidium: & infra: corpus & sanguis Christi est ad animæ & corporis nostri in columitatem tendẽs: Chrys. ho. 4. in Matthæum: Quo nam (inquit) modo ab hac tam noxia peste liberabimur? (disputat de passione iræ) si illam vtiq; potionem bibamus, quæ omnes intra nos vermes serpentesq; mortificat. Et quodnam, inquies istud est poculum, quod eã vim habeat? Pretiosus, scil. Christi sanguis, si cum fiducia sumatur: idem hom. 51. in Matth. & 45. in Ioan. Cyril. l. 3. in Ioã. c. 37. & l. 4. c. 17. Sedat, cum in nobis manet Christus, sæuiẽtem membrorum nostrorum legẽ, pietatẽ corroborat, perturbationem animæ extinguit. Multa similia habet Cyp. in ser. de Cœn. Dom. sic etiam Greg. Niss. orat. Catech. c. 37. hoc sacramentum vocat: salutare medicamentum prauas nostri corporis affectiones corrigens: & eodem modo dixit Bernard. ser. de Cæn. Dom. Hoc sacramentum minuit sensum in minimis: & Ambr. ser. 15. in Ps. 118. Hoc sacramento ait: inebriari affectus fidelium, vt curas sæculi huius, metum mortis, solicitudinem q; deponant. Atq; in hunc fere modum de hoc sacramento exponit Hieronym. Zach. 9. verba illa: Et vinum germinans virgines: & ideo in Catech. Pij V. dicitur: Hoc sacramentum sensum libidinis cohibere. Atq; idem late tradit Concil. Colonienſe, fol. 78. cuius optima sunt verba, sed vitandæ prolixitatis causa ea omitto.

D. Thom. Richard. Gabriel. Soto Gerson. Cyrill Damasc. *Chrys.* *Cyrill.* *Cyprian. Nyssenus.* *Ambros.* *Hierony.* *Conc. Colo.*

Ratione declaratur, quia dupliciter, hic effectꝰ intelligi potest. Primo, solum indirecte; quia, dum augetur charitas, concupiscentia minuitur, & hunc modum indicat S. Thomas, quem Soto sequitur. Et hic modus est verus, non tamen sufficiens ad veritatem assertionis positę, quia non requirit efficientiam aliquam circa corpus. Alter ergo modus est directe per actionem aliquam circa ipsum corpus, qui etiam variis modis intelligi potest. Primo, per redundantiam ex affectibus voluntatis, ita tamen, vt ea redundantia sit intenta ex propria institutione huiꝰ sacramenti, cuius efficacia tales affectus excitantur in voluntate, vt ex eis redundet in appetitum moderatio concupiscentiæ, & omnis terrenæ voluptatis. Secundo intelligi potest, per actionem propriam circa imaginationem vel appetitum, qua excitentur phantasmata, & humores, vel spiritus animales ita cõmoueantur, prout ad huiusmodi effectus necessarium, vel magis accommodatum est: & hi duo modi sunt faciles, & vix inter se distinguuntur, & ad quandam gratiam excitantem pertinent. Tertius vero modus addi potest, nimirum per alterationem corporis, seu temperamenti eius. Nam, quia motus fomitis & cõcupiscentiæ multum pendet ex temperamento & materiali actione, seu alteratione eius, intelligi potest, hoc sacramentum habere hanc vim moderandi hoc temperamentum, remittendo, verbi gratia, nimium calorem, atque hoc modo paulatim ardorem libidinis extinguendo, siue hoc fiat immediate ab ipso sacramento, modo supernaturali, siue applicando aliquam causam naturalem, ex qua talis effectus sequatur. Sicut Extrema vnctio, altero ex prædictis modis, salutem corporis confert. Et iuxta piam aliquorum opinionem idem interdum efficit hoc sacramentum, si ad salutem animæ expediat, & aliquãdo præstat corporis robur, ad opera virtutis exercẽda necessarium, vt significat Laurent. Iustin. serm. de Euchar. Claud. repet. 6. cap. 10. Et hic modus est pius quidem & probabilis, sed incertus. Illud autem certius affirmari potest ratione huius sacramenti conferri hanc fomitis moderationem per specialia DEI auxilia, & extrinsecam prouidentiam seu gubernationem, per quæ fit primum, vt in homine excitentur cogitationes & affectus ad eum finem valde accommodati; deinde, vt tollantur omnes occasiones extrinsecæ, quæ prauos motus in homine mouere possunt, & illæ potius efferantur, quæ omnem temperantiam, ac moderationem afferant. Deniq; vt arceantur dæmones, ne fomitis incendium augeant, vt Chrys. dicit, hom. 45. in Ioann. His ergo modis sacramẽtum hoc, vt physice, vel certe moraliter, corpus ipsum moderatur, & ad operandum virtutem, ac vitandum malum magis habile, magisq; dispositum reddit. Et hinc sumi potest propria ratio huius effectus: quia hoc sacramentum institutum est, vt antidotum ad præseruandum hominẽ à malis, vt supra dictum est. Vnde, quia fomes peccati est veluti primꝰ fons & origo peccatorum, non potest suauius, neque efficacius sacramentum hoc, hominem à malis præseruare, quam fomitem ipsum mitigando, & ad operandum bonum, hominem confortando. Merito ergo huiusmodi effectus huic sacramento tribuitur. Et ex his expedita sunt fundamenta aliarum opinionũ. Nam, quæ prima afferebat, & parũ sunt vrgentia, & ad summum confirmant hanc posteriorem conclusionem, contra q̃ non procedunt, quæ adducta sunt in secunda sententia, quia totus hic effectus, quem in corpore fieri diximus, ad spiritualem fructum ordinatur, & hac ratione spiritualis dici potest, & inter auxilia gratiæ, quib. homo præseruatur à malis comprehendi.

Laur. Iust. Claud. *Chrys.*

SECTIO II.

Vtrum resurrectio vel gloria corporis sit specialis effectus huius sacramenti.

Ratio dubitandi est, quia de hoc effectu fit specialis promissio sumentibus hoc sacramentum, Ioã. 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum: & Qui manducat me, viuet propter me. Et: Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitã æternam, & ego resuscitabo eũ in nouissimo die. Est ergo hic effectus specialiter promissus huic sacramento, ergo aliq; propriam & specialem causalitatem circa illum habet. Propter quã fortasse causam Conc. Nicenum, hoc sacramentum vocauit (symbolum resurrectionis) & Ignatius Epi. 14. ad Eph. vocat. pharmacum immortalitatis: Cyrill. vero lib. 4. in totam. c. 16. vocat: Cibum nutrientem ad immortalitatem, & vitam æternam. quod latius explicat c. 15. & l. 10. c. 13. vnde Chrys. l. 6. de sacerdotio dicit: animas eorum, qui hoc sacramentum in fine vitæ suscipiunt, ab Angelis propter assumptũ illud sacramẽtum, hinc recta in cœlum deduci: eorum vero corpora, satellitũ more stipantibus Angelis custodiri in vitam æternam. Greg. aut Niss. dicta orat. catech. c. 37. addit: Corpus nostrum non posse consequi immortalitem, nisi huic corpori immortali Christi fuerit cõiunctum, & similia fere habent Cyp. ser. de Cœn. Dom. & Tert. lib. de resurrect. car. Ac deniq; Iren. l. 4. contra hæres. c. 34. ad probandam futuram resurrectionem, ex vsu huius sacramenti argumentum sumit: Quomodo dicunt carnẽ in corruptionem deuenire & non percipere vitam, quæ à corpore Dñi & sanguine alitur: & infra: Quemadmodum q est terra panis percipiẽs inuocationẽ Dei, iã non communis panis est, sed Eucharistia ex duab. rebus existẽs, terrena & cælesti: ita & corpora ne-

Ignatius. *Cyril.* *Claud.* *Chrys.* *Greg. Niss.* *Cyprian.* *Tertul.* *Irenæus.*

ra nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia: spem resurrectionis habentia. Atque similem sententiam habet li. 5. c. 2.

In contrarium autem est, quia gloria corporis respondet gloriæ animæ, sicut beatitudo animæ respondet gratiæ, & charitati: & sicut hoc sacramentū neq; habet, neq; habere potest aliam efficaciam circa gloriam animæ præter eam, quam habet circa gratiam & charitatem, ita neque aliter potest efficere gloriam corporis, quam gloriam animæ. Vnde concluditur de primo ad vltimum, hoc sacramentum non aliter conferre immortalem vitam corporis, quam nutriēdo & conseruādo gratiam & charitatem, quæ in virtute & in semine omnia illa continent, iuxta illud Ioan. 4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternā

In hac re plures possunt excogitari modi dicendi. Primus est, immortalem vitam corporis ita esse promissam huic sacramento, vt certum ac simpliciter infallibile sit, eum, q̄ semel communicat, æternam vitā esse consecuturum, atque ita senserunt aliqui, quorum sententiam crimine hæreseos damnat Au. 21. de Ciu. c. 25. qa, vt recte docuit D. Th. hic, q. 79. a. 6. ad 1. & 2. hoc sacr. non aufert posibilitatem peccandi, neque suscipientem statim in gratia confirmat, vt ipsa ēt experientia euidentius est, q̄ vt probatione indigeat. Rursus non confert infallibiliter pœnitentiā finalem ei, qui semel communicauit, vbi n. est de hac re lex, aut promissio? Et ipso rerum euentu, & experientia, est etiam hoc fere euidens, eademque est communis traditio, & sensus totius Ecclesiæ. Promissio ergo vitæ æternæ facta huic sacramento, intelligitur sicut promissiones aliæ de effectibus sacramētorum, quæ includunt subintellectam conditionem, scilicet, si per hominem non steterit, vel, si non ponat obicem seu, quantum ex parte sacramenti.

Prima sententia excogitari potest, asserens ratione huius sacramēnti conferendum esse corporibus aliq̄ specialem perfectionem gloriæ & immortalitatis: ita vt in hoc, futura sit aliqua differentia inter eos, q in hac vita participes facti sunt huius sacramenti, & alios, qui hoc beneficio nō sunt potiti, nā illi afficientur singulari aliqua pulchritudine, vel aliqua alia qualitate, ad eum modum, q̄ martyrio, vel castitati respōdet singulatis aureola. Sed hæc sententia, si quemadmodum potest pie cogitari, ita posset authoritate aliqua fundari, existimari posset probabilis, qa vero nullum habet fundamentum, relinquenda est, nam in Scriptura sacra, q̄ ad præsens attinet, tantum promittitur huic sacramento vitæ immortalitas, quæ communis est omnib. beatis. Nec sancti Patres explicant specialem aliq̄ dotem vel aureolam, vel aliquid simile specialiter conferendū corporibus eorum, qui in hac vita vsi sunt hoc sacramento; sed, ad summum dicunt, illa corpora, quæ coniunguntur corpori Xpi, per hoc sacramentum participatura gloriam & immortalitatem illius, q̄ etiam participabunt omnia vi- ua membra eius, iuxta illud. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suę.

Secunda sententia esse potest, resurrectionem & vitam corporis immortalem non aliter esse effectum huius sacramenti, nisi quatenus sequitur ex effectib. gratiæ, quos in hac vita confert, sicut ratio in principio facta suadebat. Hoc potest explicari dupliciter. Primo ratione generali, quia, dando gratiam, dat ius ad vitam æternam animæ, & corporis. Sed hoc non videtur esse sati s ad satisfaciendum omnibus testimoniis in principio adductis, quia hoc commune est omnibus sacramentis, & præcipue Baptismo & Pœnitentiæ, hæc enim per se conferunt primam gratiam, atq; adeo primum ius ad gloriam, quod reliqua sacramenta augent & corroborant. Secundo ergo id explicatur ratione speciali: quia hoc sacramentum datum specialiter est ad perseuerandum in gratia, & vt in fortitudine huius cibi peruenire possim⁹ vsque ad montem Dei. 3. Reg. 19. & hac ratione adeptio gloriæ & consequenter vitæ æternæ, potest specialiter attribui huic sacramento: sicut in statu innocentiæ immortalitas vitæ tribuebatur cibo ligni vitæ & efficaciæ illius. Atque in hunc modum recte etiam intelligitur differentia, quam Christus constituit Ioann. 6. inter manna & panem hunc in illis verbis Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Nam quod attinet ad præsentem vitam, neuter ex his cibis præseruat à corporali morte, quod vero pertinet ad vitam, quam post resurrectionem speramus, manna de se nullo modo illam præstabat, quia de se nihil ad spiritualem vitam conferebat, hic autem panis, conseruando nunc spiritualem vitam, confert seu iuuat ad obtinendam immortalem vitam corporis, quæ spirituali vitæ animæ respondet. Et hæc sententia est valde probabilis, sed iuxta illam nullum hinc habemus specialem effectum huius sacramenti diuersum ab illis, quos supra posuimus.

Tertium ergo modum addere possumus, resurrectionem & immortalitatem corporis esse specialem effectum huius sacramenti, quia, licet ratione illius non conferatur corpori aliquod donum, quod ratione gratiæ, vel gloriæ animæ, non debeatur, dabitur tamen proprio & speciali titulo, scilicet propter specialem coniunctionem cum Christo factam per hoc sacramentum. Et inprimis hunc modum esse posibilem facile declarabitur, tum ratione generali, quia non repugnat eandem rem pluribus titulis promitti & deberi; tum etiam exemplis, nam Christo debebatur corporis resurrectio & gloria, & ratione vnionis, & propter gratiam & gloriam animæ, & nihilominus, speciali titulo, fecit sibi debitam illam gloriam per sua merita. Deinde, hunc modum fuisse congruentem, ita declaratur, quia ad augendam nostram spem & deuotionem, ac reuerētiam ad hoc sacramentum, decuit Christum specialiter promittere immortalitatem corporibus, quæ corpori Christi per illud coniunguntur. Item, vt significaretur efficacia viuificæ carnis Christi, quæ futura est proxima causa nostræ resurrectionis, & vitæ immortalis. Propter quod dixit Cyrill. dict. lib. 10. in Ioan. c. 13. & lib. 11. ca. 27. Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis ad immortalitatem & vitam perpetuam traduci nisi naturalis vitæ corpus illi coniungeretur, vbi verbum illud (non poterat) nō significat necessitatem, seu impossibilitatem simpliciter, sed congruentiam & maximam decentiam, vel etiam necessitatem quādam suppositā diuina ordinatione: sic enim necessarium fuit, carnem humanam verbo diuino, q̄ est fons vitæ, coniungi, vt per illam mors vinceretur & corpora nostra immortalitatem acquirerent. Et ideo etiam decuit, corpora nostra carni Christi coniungi per hoc sacramentum, tanquam principio, & origini suæ immortalitatis; & consequenter etiam decuit, vt hoc speciali titulo debeatur immortalitas huiusmodi corporibus. Deniq; hæc specialis promissio videtur satis indicari locis citatis in principio huius sectionis. Et fortasse hac de causa dicitur hoc sacramentum datum: vt pignus fœlicitatis & gloriæ vt dicit Trid. sess. 13. c. 2. Et Chrys. ho. 45. in Io. vbi sic facit Christum loquentem. Ego aūt mea carne alo, quos genui, me eis exhibeo, omnib. faueo, omnib⁹ optimā de futuris spem præbeo. Qui in hac vita ita se nobis exhibet, multo magis in futura. Hic ergo modus explicandi hunc effectum pius est & probabilis, in quo non occurrit difficultas aliqua explicanda, quia reuera non continet nouum effectum, sed solum nouum modum promittendi, seu nouum titulum & rationē conferendi eundem effectum, vnde fit, eos, q non suscipiunt hoc sacramentum, vel, qui ante institutionē eius vixerunt, non priuari aliqua perfectione gloriæ animæ, vel corporis, si alias perfectione gratiæ & charitatis non sint inferiores: sed solum priuari illo speciali titulo: quia scilicet, non dabitur eis gloria

propter specialem promissionem factam huic sacramento, quod parum, vel nihil refert ad perfectionem gloriæ, quanquam fortasse aliquod accidentale gaudium possit inde accrescere his, qui huius sacramenti participes fuerint. Vnde tandem colligo, si hic posterior modus verus est, solum habere locum in his, qui re ipsa hoc sacramentum suscipiunt, non vero in aliis, et si voto & desiderio illud suscipiant; quia ille specialis titulus fundatur in sacramentali & reali cõiunctione inter Christum, & eum, qui digne communicat. Vnde hic effectus sub hac ratione est proprie sacrameutalis, qui non solet conferri per solum votũ vel desiderium sacramenti: sicut et alij effectus gratię qui per hoc sacramentum conferuntur ex opere operato, non datur eis, qui tantum spiritualiter & in voto hoc sacramentum recipiunt, nisi et sacramentaliter communicent. Sic ergo in præsenti dicendum est de hoc effectu gloriæ sub hoc titulo dato: nam sub ea ratione est, veluti effectus ex opere operato huius sacramenti. Ex quo fit: communionem huius sacramẽti non solum in voto, sed etiam in re, esse medium necessarium ad obtinendum hunc effectum sub hoc titulo, quamquam nõ sit necessarium absolute, ad obtinendam ipsam gloriam, vel immortalitatem, vt in superioribus latius dictum est.

SECTIO III.

Vtrum per susceptionem huius sacramenti fiat aliqua vnio realis inter corpus Christi, & corpus suscipientis.

HÆc sola quæstio supereſt de effectibus huius sacramenti, de qua, licet in Sanctis Patribus nonnulla vestigia reperiantur, tamen ab Scholasticis ex professo disputata non est, propter causam inferius explicandam. His aũt temporibus accuratius disputatur, nam multi viri Catholici in odium hæresis negantis veram præsentiã Xpi in hoc sacramento, simpliciter docent in sumptione huius sacramenti, fieri vnionem inter corpus Christi & suscipientis, quam realem, naturalem, subſtantialem, atque et corporalem, interdum vocant. Qui potissimum fundantur 1. Sentent. in nonnullis SS. Patrum locutionibus Chryſ. ho. 88. Chryſ. in Matt. sic ait: Nos secum, vt ita dicam, in vnam massam reduxit: neque id fide solum, sed re ipsa nos suum corpus efficit. Et ho. 45. in Io. Vt non solum per dilectionem, sed re ipsa, in illam carnem conuertamur, per cibũ hunc efficitur, quẽ nobis largitus est. & ho. 55. ad pop. Manduca me, dixi: bibe, me, te sursum habeo, & deorsum tibi connector, nõ satis est tibi, quod tui primitias sursum habeo: hoc nõ tuum satiat desiderium: &, deorsum rursum descendo, nec simpliciter tibi commisce or, sed connector, manducor, paulatim attenuor, vt magna fiat commistio, tamperies, & vino, nã quæ vniuntur, in propriis permanent terminis: ego vero tecum connector, nolo deinceps esse quicq̃ interualli: vnum vtrumque esse volo. Atque similes locutiones habet ho. 60. & 61. ad po. Cyr. Alex. l. 4. in Io. c. 17. Cyrill. Qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo: sicut n. si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum cõmisceat necesse est, ita si quis carnem & sanguinem Dñi recipit, cum ipso ita coniũgitur, vt Xps in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Apertius ac fusius li. 10. c. 13. Non negamus recta nos fide, veritateque syncera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, idq; à diuinis Scripturis omnino alienũ dicim⁹. Quis n. dubitabit, Christum et sic vitem esse, nos vero palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paul. dicentem qa omnes vnum corp⁹ sumus in Xpo omnes n. de vno pane participamus. An fortasse putat aduersarius Christi ignotam mystice benedictionis virtutem esse, quæ cũ in nobis fiat, nonne corporaliter facit, communicatione carnis Christi, Xpm in nobis habitare? Cur n. membra fidelium mẽbra sunt Christi? & inf. Considerandũ est, non habitu dine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum et & participatione naturali, & postea subiungit exemp. cerę liquef. superius positũ, & l. 11. c. 26. Considerandum (inquit) est li ad vnitatem cõsensus & voluntatis, naturalem et inuenire possumus, per q̃ nos inter nos, & omnes Deo colligemur, fortasse n. etiam corporali vnione coniungimur. & inferius subdit, Quod aũt corporalis hæc vnio ad Christũ participatione carnis ei⁹ acquiratur, ipse rursus Pau. de mysterio pietatis differens: testatur, dicens, esse gentes cohæredes & concorporales, & compartiipes promissionis in Christo, & ca. 27. Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, Damas. spiritualiter aũt, vt Deus. Fuse et de hoc loquitur Ire. l. 5. cont. hær. c. 2. dicens. Quando mystus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ subſtantia, quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius est: quemadmodum & B. Apost. ait, in ea, quæ est ad Ephes. epist. quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus, nõ de spirituali aliquo & inuisibili homine dicens hæc; spiritus n. neque ossa neque carnes habet: sed de ea dispositione, quæ est secundum verũ hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & ossibus consistit, quæ de calice, q̃ est sanguis eius, nutritur, & de pane, q̃ est corpus eius, augetur. Quæ oia, & alia quæ ibi subiungit, corporalem vnionem significãt, & ideo l. 4. c. 34. Offerimus (inquit) ei, quæ sunt eius: communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiri- Gr. Nyſſa tus, sic et Greg. Nis. orat. Catec. c. 37. Sicut parum fermenti sibi assimilat totam consperſionem: ita corpus à Deo morte affectum, cum fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat, & transfert. Damas. l. 4. c. 14. a- Damaſ. gens de hoc sac. inquit, Per illud purgati, corpori Dñi illiusq̃ spiritui vnimur, ac Christi corpus efficimur. Ex Latinis Leo Pap. Ep. 23. & habetur de Consec. d. 1. Leo. c. In quibus, In illa (inquit) mystica distributione spiritualis alimoniæ hoc sumitur, vt accipientes virtutẽ cœlestis cibi in carnem ipsius, qui caro nostra factus Aug. est transeamus. Ac similia habet Augustinus in capite Christus passus. de Consecratione, distinct. 2. Humana (inquit) caro, quæ erat peccato obnoxia, & ideo mortua, carni eius mundæ vnita & incorporata: vnumq; cum illo effecta, viuit de spiritu eius, sicut viuit corpus de spiritu suo. Cui consonat illud libro 8. Conf. c. 10. Cibus sum grãdium: cresce, & manducabis me: nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Infignior vero locus est apud Hylarium li. 8. de Trin. & habetur in c. in Chri- Hylar. sto Pater. de consecrat. distinct. 2. vbi, vt probet inter diuinas personas esse non tantum vnionem per consensionem volũtatis, sed etiam vnitatem naturalem, argumentum sumit ab hoc sacramẽto, dicens: Interrogo, vtrum per naturæ veritatem hodie Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? si enim vere verbum caro factum est, & nos vere Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quo modo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ tam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? ita enim omnes vnum sumus, quia & in Christo Pater, & Christus in nobis est. Propter has ergo, & similes Patrum locutiones, multi authores simpliciter cõcedendum existimant, fieri corporalem vnionem inter nos & Christum per hoc sacramẽtum, quomodo videtur loqui Algerus libro 1. de hoc Alger. sacramento. c. 3. & Guidmund. lib. 3. de veritate Eu- Guidm. charistiæ, tractans prædictum Hylarii testimonium. Et VValdenſ. tom. 2. de sacrament. cap. 24. 59. & 95. & VVald. Turrecrem. in cap. In Christo Pater. de Consecratio. Turrec. distinct. 2. qui citat Albertum in tractat. de corp. & sanguine.

Roffens. Richard. Hosius. Claud. Turrian. Bellar. Alanus. Ianſen.

sanguin. Dom. Roffens. libr. 4. contra Oecolampad. cap. 21. & sequentibus, & lib. 5. in principio, Richard. articul. 13. Hosius in Confession. Polon. c. 42. Claud. de Sainctes repetit. 5. cap. 1. & 2. Turrian. libr. 1. de Eucharist. cap. 8. & 9. & libr. 2. cap. 5. 6. & 7. Bellarminus lib. 1. de Eucharist. c. 11. & li. 2. c. 12. Alan. l. 1. de hoc sac. c. 8. & latius ca. 28. Ianſen. in concordia Euang. ca. 59. Tolet. Ioan. 6. annotat. 29. & cap. 17. annotat. 13. Denique recentiores omnes, qui de hoc sacramento contra hæreticos scribunt, hoc fere modo loquuntur. Quo autem sensu asseratur hæc vnio ab his authoribus, & quomodo explicetur, inferius dicam.

1. Sententia.

Nihilominus hæc sententia multis Theologis visa est improbabilis, & aliena à dignitate & maiestate huius sacramenti, quod non propter corporalem coniunctionem, sed spiritualem, institutum est, dicente Christo, quando hoc sacramentum promisit: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Cyprianus sermon. de Cœna Domin. Fidei nostræ (inquit) infirmitas edocetur visibilibus sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quam spirituali trāsitione Christo nos vniri. & infra. Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, vt esset religioni circa sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus sacramenta sunt, syncerior pateret accessus ad participationem spiritus, non quod vsque ad cōsubstantialitatem Christi, sed vsque ad societatem germanissimam eius hęc vnitas peruenisset. & infra. Nostra & ipsius coniunctio, nec miscet personas, neque vnit substantias, sed affectus cōsociat & confœderat voluntates. Damas. etiam li. 4. c. 14. post verba superius citata subiungit: Hoc sacramentum appellari cōmunionem, qa per illud cum Christo cōmercium habemus, ac carnem ipsius & diuinitatem percipimus, atq; adeo nos inter nos cōmunicamus, atq; copulamur, quoniam n. ex vno pane participamus, omnes vnum Christi corpus & vnus sanguis, & alii aliorum membra efficimur, Christiq; concorporei existimus. Inf. vero hanc vnionem declarans addit. Nā si omnino hoc affert istud sacramentum, vt Xpō, & aliis vniamur, nō est dubium, quin omnibus, q nobiscum illud percipiunt, animo ac volūtate copulemur ex voluntate quippe coniunctio hæc existit, non aūt citra animi nostri sententiam, omnes n. (vt Apostoli verbis vtar) vnum corpus sumus, quoniam ex vno pane participamus. Quibus verbis satis explicat Damasc. hanc vnionem solum esse affectiuam & spiritualem. Nec dissimilia sunt, quæ tradit Cyr. Hier. cate. 4. myst. cū dicit. Sumpto corpore & sanguine Christi effici nos cōparticipes corporis & sanguinis Χριστοφόροι γινόμεθα, & addit, sic Christophori erimus, cū eius corpus & sanguinē in mēbra nostra receperim⁹, atque ita, vt B. Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiamur. Vbi, ꝓpter sacramentalem susceptionem nō agnoscit aliam vnionem præter spiritualem, quæ fit per gratiam. Accedit, quod nec D. Tho. neq; vllus Scholasticorum, qui exactæ & cum proprietate, effectus sacramenti explicarunt, mentionem vllam huius vnionis corporalis fecerunt, quæ sit effectus huius sacramenti. Quod ideo addo, qa distinguunt, & merito, effectum huius sacramenti ab vsu seu manducatione eius, effectus n. supponit vsum tanquam rationem seu conditionem necessariam, vt effectus fiat. Vnde, licet vsus possit dici consistere, vel fieri per quandam vnionem corporalem, seu potius per materialem contactum, inter nos & Christum, mediis speciebus, tamen post huiusmodi vsum, nullum agnoscunt effectum huius sacramenti, qui possit dici corporalis, aut realis vnio.

Cypr.

Damasc.

Ratione etiam potest hæc sententia confirmari, quia, vt supra dixi in simili, agens de essentia huius sacramenti, hic non potest intelligi, vnio realis & physica, nisi vel formalis, seu per modum compositionis, vel effectiua per influxum alicuius effectus, neutra autem potest in præsenti habere locum. De priori patet, quia neque ex corpore Christi & nostro fit vnum corpus, vera & reali vnitate: quia neque vniuntur ad componendam vnam naturam, neq; vnam personam, neque habent realem modum vnionis vnius ad alterum, nec denique fit aliqua corporalis transmutatio alterius in alterum, quæ omnia sunt per se euidentia, nec sine temeritate negari possunt; nulla ergo excogitari potest physica vnio formalis. De posteriori vero seu effectiua, est in primis argumentum, quia probabile est, quod S. Thom. indicat, hoc sacramentum nihil directe influere in corpus: secluso autem influxu reali, nulla est vnio effectiua. Deinde, etiam si demus, agere directe in corpus, non quælibet effectio sufficit ad vnionem effectiuam: nam licet Sol illuminet aerem, non propterea dicitur illi vniri, oportet ergo, vt effectio talis fiat, vt per eam vna res aliam ad se trahat, & sibi præsentem vel secum coniunctam habeat. Hoc autem sacramentum non habet huiusmodi actionem in corpus nostrum: sed si quid agit, id solum pertinet ad diminutionem fomitis, aut quid simile, vt supra dictum est. Quin potius, si talis effectus fit per hoc sacramentum, non necesse est fieri eo tempore, quo præsentia Christi durat in suscipiente, sed tēpore opportuno. Nam hic effectus non datur per modum habitus, sed per modum auxilii, vel specialis custodiæ, & prouidentiæ diuinæ: huiusmodi autem effectus (vt supra dictum est, tam in hoc, quam in cæteris sacramentis) non semper dantur in ipso vsu, sed tempore opportuno: ergo propter solum hunc effectum dici non potest, quod intercedat hic vnio effectiua. Atque hinc sumi potest alia confirmatio huius sententiæ: quia, si aliqua est hic corporalis vnio, vel illa durat solum, quamdiu Christi præsentia durat sub speciebus, vel etiam postea, hoc posterius dici non potest. Qualis enim corporalis vnio fingi potest inter me, & Christum existentem in cœlo? aut quæ alia manere potest post communionem & sacramentalem Christi præsentiam transactam, quæ antea non esset, si erat eadem fides & charitas ad Christum? Si autem dicatur primum, id est contra mentem Sanctorum, quos prior sententia in suum fauorem asserebat. Illi n. dicūt, vnionem, quæ inter nos & Christum fit per susceptionem huius sacramenti, esse illam, qua totū Ecclesiæ corpus Christo, vt capiti coniungitur: & quatenus efficimur membra eius: quin ēt dicunt, hāc vnionem non solum perfici inter nos & Christum, sed ēt inter nosmetipsos, qui sumus membra ei⁹, qua tenus; inter nos coniungimur, & vnimur. Item testimonia Pauli, quibus iidem Sancti confirmant suam sententiam, non loquuntur de vnione transeunte, (vt sic dicam) cum speciebus sacramētalibus, sed permanente, & durabili, cuiusmodi est illud, 1. ad Corin. 10. Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus omnes, q de vno pane participamus: vbi ex vnitate panis, colligit vnum esse corpus, quia ille panis est Christus, qui hanc in suo corpore efficit vnitatem: illa verò vnitas non durat solum, quamdiu [illegible] manducatur, vel quamdiu sacramentaliter permanet in nobis. Et simile est illud ad Eph. 5. Membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius, quæ verba de hoc mysterio interpretantur dicti sancti, præsertim Irenæ. qui ēt comparat hanc vnionem cū illa, quæ est inter virum & vxorem, qua efficiūtur vna caro, de qua Pau. ibidem ait, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo & in Ecclesia, quæ vnio non durat solum eo tempore, quo est inter coniuges corporum coniunctio, sed illo actu quodammodo perficitur; permanet autem postea: idem ergo est, si exemplum analogiæ aliquid valet in hoc mysterio. Quod si hoc tandem concedatur:

1. Cor. 10.

Ephes.

Irenæus.

Vide.

videtur aperte concludi, hanc vnionem non esse corporalem, sed spiritualem tantum & mysticam, quia nulla est alia, quæ duret inter nos & Christum, transactis seu corruptis sacramẽtalibus speciebus. Vltimo confirmari potest hæc sententia, quia, si sit, corporalis vnio inter nostrum corpus, & hoc sacramentum, distincta ab ipsa susceptione, & quantitatiuo contactu, vel illa fit cum toto corpore, & omnibus partib⁹ hominis communicantis, vel tantum cum illa parte, ad q̃ sacramentales species perueniunt, neutrum horum potest dici probabiliter. Non quidem primum: quia realis & corporalis vnio supponit mutuam præsentiam realem seu propinquitatem, & indistantiam eorum, quæ vnienda sunt. Non etiam secũdum; tum quia non est maior ratio de illa parte, quam de alia, præsertim de illis, quas sacramentum tangit, cum manducatur: & maxime, cum probabile sit, effectum sacramenti dari in ipsomet motu manducationis, cũ primum deglutiuntur species: tum etiam, quia illa vnio non potest fingi per modum continuationis quãtitatis, nec per efficientiam sacramentalem circa illam partem corporis magis, quam circa alias. Fertur Cardinalem Mendozam Burgensem in libro, quem de hac vnione scripsit, quem præ manibus habere nõ potui, docuisse, Christum sacramentaliter manducatum, non solum fieri realiter præsentem in loco, quem sacramentales species possent naturaliter occupare, sed quodammodo diffundi per totum corp⁹ hominis, vt toti illi & omnibus partibus eius realiter vniatur, seseque illi immisceat. Verum hæc cogitatio non solum improbabilis, & absurda est, sed etiã plus quam temeraria, quia vel dicendum esset Christum ex vi communionis huius sacramenti esse realiter præsentem, etiam vbi non sunt præsentes species sacramentales: & hoc est contra receptam, & sanam doctrinam, qua docemur, Christum ita contineri sub speciebus, vt eas comitetur, & per illas suo modo in loco constituatur, & sacramentaliter duret quamdiu illæ durauerint: Vel oportebit dicere, ipsas species diffundi per totum corpus hominis, & penetrari cum omnibus partibus eius, quo nihil absurdius poterit excogitari, magisque alienum à communi sensu omnium Theologorum, & totius Ecclesiæ: & est fingere miraculum inutile, & sine fundamento, nam de hoc sacramento scriptum est; manducandum esse & bibendum, quod fit per determinatas vias, & partes corporis, illa vero diffusio, & penetratio, aliena est à veritate manducationis. Non est ergo necessaria ad effectum, seu vnionem, quam efficit hoc sacramentum.

Tota hæc controuersia, quamuis à multis magna contentione disputetur, videtur magis in verbis, quam in re aliqua versari, si certa fidei principia stabiliantur, præsertim tria, vel quatuor. Primum est: in vsu huius sacramenti, nos non tantum suscipere Christum in figura, aut per fidem, sed vere ac realiter per os corporeum. Hoc constat ex dictis supra de præsentia reali Christi in hoc sacramento, & hoc est, quod potissimum intendunt docere aliqui ex Sanctis in prima sententia citatis, & hanc vocant corporalem vnionem, quia est vere corporalis sumptio, dicitur etiam naturalis, vt distinguitur contra vmbratilem, aut per solam figuram, vel signum, & sic de aliis nominibus. Hæc vero vnio, vt dixi, quantum ad hoc, non est effectus sacramenti huius, sed potius vsus eius, prout in vsu includitur motus manducationis, & physicus terminus eius, nam per illum motum descendunt species, & sub illis Christus vsque ad certum locum stomachi: vnde hæc vnio, quoad hoc, communis est peccatoribus indigne manducantibus sacramentaliter corpus Christi, quamuis nullum effectum illis conferat. Ac denique in hoc solum consistit naturalis illa vnitas Christi in nobis, de qua Hilarius loco citato loquitur, nam illa vnitas naturalis nihil aliud est, quam quod vna & eadem caro Christi vera ac naturalis, vere etiam ac realiter sit in nobis per prædictam realem præsentiam ac manducationem. Secundo, existimo omnino certum, præter hanc propinquitatem, vel contactum inter corpus nostrum & Christi, mediis speciebus sacramentalibus, non interuenire materialem aliquam vnionem physicam ac veram, & hoc existimo conuincere argumenta secundæ sententiæ. Neque aliquis ex authoribus, qui in priori citantur, contrarium dicere ausus est, sed omnes diserte explicant, non esse hoc sensu concipiendam hanc vnionem. Tertio est certum, illam vnionem, quæ in ipso vsu fit per contactum ad species, non fieri immediate in omnibus partibus corporis communicantis, sed solum in determinata parte, ad quam species sacramentales perueniunt, hoc etiam satis probatum est. Quarto est certum, ex hac sacramentali manducatione & corporali receptione carnis Christi, sequi in his, qui digne illam sumunt, spiritualem vnionem cum Christo, seu perfectionem eius, & omnes effectus supra numeratos, qui omnes ad perfectionem huius vnionis tendunt, & ideo spirituales sunt, vt in superioribus diximus. Et hæc sunt, quæ ad rem ipsam explicandam spectant.

Ex quibus infero, nullam vnionem realem fieri per hoc sacramentum, quæ aliquid in re ipsa addat vltra condignam sacramentalẽ receptionem huius sacramenti, & spirituales eius effectus supra numeratos. Et hoc sensu verissima est secunda sententia supra posita, quæ ex omnib. adductis sufficienter conuincitur. Ostensum est n. præter sacramentalem receptionem corporis Christi, & spirituales effectus ab illa manantes, nihil aliud in toto hoc mysterio, & eius participatione, interuenire.

Nihilominus addo vltimo, ratione sacramentalis vnionis spirituali coniunctę, posse dici Christum nobis vniri magis, quam per solam spiritualem vnionem, vel sacramentalem solam. Hoc addo, vt explicem locutiones Sanctorum, & aliorum recentiorum authorũ, quas in eodem sensu, paucis quidem verbis, distinctius tamen, quam cæteri, explicuit Franciscus Toletus loco supra citato; Et declaratur breuiter, quia, quando Christus digne sumitur, realiter coniungitur suscipienti, quia vere ac proprie intra ipsum constituitur, & quasi quodam corporali amplexu apprehenditur. Ex quo fit, vt quamdiu Christus ibi adest, quantum est ex sacramentali virtute eius, excitet suscipientem, vt diligat, & affectu etiam complectatur eum, quem corporaliter habet præsentem. Ac rursus ex eadem corporali sumptione, & quasi permistione, vt Sancti loquuntur, relinquitur (etiam post transactam realem Christi præsentiam) moralis quædam habitudo inter Christum & suscipientem, nam ratione illius contactus, specialis tituli, censetur hic esse, quasi aliquid Christi, & Christum, habere specialem curam non solum animæ, sed etiam corporis eius: vt illud figuret, suæque gloriæ particeps faciat, quæ habitudo non manet in eo, qui indigne communicauit, quia obicem posuit effectui sacramenti: propterea, licet dentibus premat sacramentum, & realiter Christum intra se suscipiat, non tamen dicitur hoc speciali modo vniri Christo; nec in eo manere, & Christus in ipso, vt ponderat Augustinus & Diuus Thom. in hæc verba Ioan. 6. & idem Augustin. sermone 2. de verbis Domini, neque etiam manet illo modo, & sub illo titulo in eo, qui nunquam communicauit, etiam si spiritualiter Christus coniunctus sit, vt infra dicam. Igitur, cõsideratis omnibus, quæ in hoc mysterio, & in vsu & effectu eius interueniunt, recte explicantur per modum specialis vnionis sumptio carnis Christi, & effectus illius. Neque alium sensum potuerunt intendere Patres citati, quia nullus alius est probabilis, nec doctrinæ fidei consentaneus. Quod si inquiras, qualis sit dicenda hæc vnio, multi dicunt, posse

posse vocari substantialem, quia est inter substãtias, & corporalem, quia est inter corpora. Sed primum non placet, quia inter substantias potest esse vnio accidentalis; & quia valde impropriè dicitur, esse substantialem vnionem inter Christum & Ecclesiam, vel inter virum & vxorem: Secundum etiam non omnino probatur, quia inter Christum & Ioannem Baptistam, verbi gratia, vel alios iustos, qui fuerunt ante hoc Sacramentum est aliqua vnio, quæ tantum est spiritualis, licet non tantum sit inter animas, sed etiam inter corpora; sicut enim possunt corpora spiritu informari, ita & spirituali nexu seu affectu vniri. Nihilominus tamen in bono sensu potest hæc vnio corporalis dici, quia quodammodo fundatur in illa corporali permistione, seu susceptione Sacramenti; maxime tamen spiritualis est, quia & præcipuum vinculum eius est spirituale, & ipsa corporalis susceptio debet etiam spiritualiter fieri, id est, sanctè & dignè, vt hæc vnio fiat. Vnde etiam dici potest hæc vnio realis, & naturalis, sensu supra expositio, scil. vt excludantur sola signa, & figuræ: & vnio, quæ est per solam apprehensionem fidei, aut affectus. Propriè verò potest hæc vnio vocari mystica, seu moralis, fundata aliquo modo in corporali vinculo, seu mistione, huiusmodi enim est vnitas illa, quæ inter coniuges, per quam explicant hanc vnionem prædicti Patres, & indicant etiam Augustinum August. lib. 2. contra aduersarium legis, & Prophetarum, c. 9.

Alanus. Vnde non placet, quod Alanus & alij ex citatis authoribus dicunt, quando re ipsa non potest susci pi hoc sacramentum, ad perficiendum hanc vnionem, sufficere, quod sacramentum hoc in voto suscipiatur, quia hoc satis est, vt homo fiat viuum Christi membrum, & vniatur illi, & corpori eius, quod est Ecclesia: hoc (inquam) non placet, quia illa vnio est merè spiritualis, & non fundatur in reali coniunctione corporis Christi cum nostro: & ideo non potest vocari corporalis, & naturalis: quia per votum sacramenti non est corpus Christi verè, ac naturaliter intra nostrum, quare illa vnio non est propriè effectus sacramentalis huius sacramẽti, qui, vt sæpè dixi, non datur ex solo voto, sed ex reali vsu. Quod sic facile ex dictis explicatur, quia ille specialis titulus, quo caro nostra manet sub protectione Christi, quia carni eius commista fuit, & illa moralis habitudo, quæ ex hoc contactu relinquitur, non intelligitur esse in eo, qui solo voto Christum susceperit. Sicut igitur sacramentales effectus proprij huius sacramenti, quatenus tales sunt, non dantur, nisi per realem vsum eius, ita neque ista vnio aliter perficitur, quia, reuera, per hanc vnionem nihil aliud explicatur, quam ipsa realis susceptio sacramenti cum suis effectibus. Quod etiam explicari potest illo exemplo matrimonij, quia vir & vxor propriè & perfectè non efficiuntur vna caro, donec reipsa, carnaliter commisceantur, vt latius in materia de matrimonio tractatur. Quod si quis dicat, etiam per solum vinculum matrimonij fieri aliquo modo vnam carnem, quia accipiunt ius ad commistionem carnalem: præterquam quod id impropriè dicitur, quia illud vinculum non est carnale, sed morale, tamen illo admisso, & ad præsentem materiam illud applicando, talis seu proportionalis vnio inter nos & Christum, non fit per hoc sacramentum, sed per Baptismum, per quem accipimus ius ad corporalem vnionem, quæ fit in hoc sacramento. Ex quo tandem infero, quod, licet ex hac vnione optimè & à fortiori, colligatur vnitas corporis mystici cum Christo, & membrorum eius inter se, quomodo videtur argumentari Paulus 1. ad Corinth. 10. iuxta Sanctorum interpretationem supra traditam, quam ibi Haymo latius explicat, & attingit Theodor. tam ibi, quàm ad Ephes. 5. non tamen è contrario necessaria est hæc sacramentalis, vel corporalis vnio ad vnionem mysticam Ecclesiæ, & membrorum eius cum Christo & inter se, quia ad hanc sufficit vnio omnino spiritualis, quam includit, & speciali modo causat realis & condigna susceptio huius sacramenti: addit verò aliquid pertinens ad specialem gratiam sacramentalem, quod simpliciter necessarium non est, ad constituendum membrum Christi viuum, corpori eius specialiter coniunctum, vt constat de omnibus iustis, qui ante institutionem huius sacramenti fuerunt, atq; etiam de illis, qui sine reali vsu huius sacramenti salui facti sunt, & maximè, si nec Baptismum re ipsa susceperunt. Et hæc sint satis de locutione pòtius mystica, quam omnino propria & rigorosa.

DISPVTATIO LXV.

De adoratione huic sacramento debita.

HActenus doctrinam speculatiuam ad hoc Sacramentum pertinentem, prosecuti sumus: reliquum est, vt partem moralem aggrediamur, quæ versabitur circa actus: quos non circa hoc sacramentum exercere possumus, aut debemus, propria enim materia moralis doctrinæ sunt actus humani: hoc aũt sacramentum, vt sæpe diximus, prius in suo esse cõstituitur, quàm ad vsum applicetur. Vnde fit, vt duobus modis possimus nos circa illud operari: prior est, exercẽdo aliquos actus circa ipsum sacramentum, prout in se existit ante vsum: posterior est, vtendo ipso sacramento. Et hunc posteriorem modum prosecutus est D. Thom. tota q. 80. priorem verò prætermisit, propter hanc fortasse causam, quia ille modus operandi non potest esse, nisi per aliquos actus religionis seu cultus: de quibus non videbatur hic necessaria specialis disputatio, quia suppositis principijs generalibus de adoratione, Christo Domino, & rebus sacris debita, supra q. 25. traditis, & suppositа veritate realis præsentiæ Christi in hoc sacramento, nihil noui de hac re superesse videbatur. Nihilominus tamen ad huius materiæ complementum, necessarium est, hanc breuem disputationem præmittere: tum, vt hæreticis huius temporis satisfaciamus: tum, vt generalia principia ad præsentem materiam distinctius applicemus. Disp. 27. de Eucharistiæ

SECTIO I.

Vtrùm licitum, vel præceptum sit, Eucharistiam adorare.

HÆretici, qui negant realem Christi præsentiam, idololatriæ scelus esse dicunt, cultum aliquem huic sacramento tribuere, præsertim latriæ. Nonnulli etiam negant, etiam si Christus in eo adsit, esse adorandum, quia non est adorandus, nisi vbi ipse vult adorari: nunquam autem nos docuit, vt in Eucharistia eum adoraremus: nec legimus Apostolos in nocte cœnæ panem aut calicem, quem Christus eis porrexit, adorasse. Alij vero ex hæreticis solum negant hoc sacramentum ante vsum debere adorari, quia negant præsentiam Christi in illo esse permanẽtem, sed tantum in ipso vsu, atque damnant cultum, quem Ecclesia præbet huic sacramento, vel in missa, quando statim post consecrationem eleuatur, & populo adorandum proponitur, vel quando in processionibus circumgestatur, & colitur: vel quando eidem in pyxide conseruato reuerentia exhibetur. Vltima sententia esse potest, mente discernendum esse Christum à sensibili signo: & Christum quidem adorandum esse, non tamen sacramentum, quia species illæ sunt res creatæ, & inanimes, & consequenter incapaces adorationis, neque enim satis est, vt Christus sub illis sit, quia etiam Deus est in anima tanquam in templo suo, & tamen adoratur Deus, & non anima. Hæresis circa præsentiã quæstionem.

Dico primo: Christum in hoc sacramento existentem non minori veneratione, ac cultu dignum esse, quam si in propria specie clarè, & sensibiliter ibi conspiceretur. Hæc assertio est de fide, quam definit Christus adorandus est in Euchа-

Conc.

ristia, sicut si in propria specie videretur.

Trident.

Cone. Trident. sess. 13. c. 5. & Can. 6. & in eius confirmationem adducit; Christum esse in terris adorandum, & ab Angelis, ad Hebr. 1. & ab hominibus. Matthæi 2. & 28. Lucæ. 24. & Ioan. 6. atq; etiam in cœlis, Apoc. 5. & 7. subdit autem Concilium, eandem esse rationem de Christo existente in hoc sacramento, quia eadem est eius excellentia, eadem maiestas. Differentia autem in modo existendi naturali, vel sacramentali, sensibili aut insensibili, nihil refert, quia adoratio non nititur sensibus, sed fide, alioqui nec Deus ipse esset adorandus, quia non clarè à nobis videtur, sed tantum creditur. Nam, quod hæretici aiunt, Christum non esse adorandum, nisi vbi ipse vult adorari, si intelligant, necessarium esse, vt Dei voluntas speciali præcepto, aut reuelatione nobis manifesta sit, vanum est, & contra omnem Scripturam & rationem: Magi enim vbi habuerunt speciale præceptum, vel reuelationem, vt Christum in præsepe adorarent, nisi vbi intellexerunt, & crediderunt ipsum esse Deum, ac Regem suum? Et idem est dicendum de cœco, qui à Christo illuminatus procidit, & adorauit ipsum, & de cæteris similibus. Et ratio generalis est, quia ex diuina & naturali lege tenemur Deum colere, & sancta sanctè tractare; ergo, posita fide ac reuelatione, Christum verum Deum ac summè sanctum hic adesse, non est noua reuelatio necessaria, vt adorandus sit. Quapropter meritò Sancti omnes ex reali præsentia Christi colligunt adorationem, & è conuerso nos supra à posteriori argumentantes, ex perfecta adoratione & latria, quæ Christo in hoc sacramento tribuitur, illius realem præsentiam probauimus, vbi multa ex sanctis Patribus adduximus, quibus addi possunt Chrysostom.

Chrysostom.

homil. 61. ad populum 83. in Matth. 24. & 1. ad Corinth. Cyrillus Hierosolym. Catech. 5. mystag. Accede (inquit) pronus, adorationis in modum, &

Damascen.

venerationis, & Damascenus lib. 4. cap. 14. dicens, Veneramur ipsum, tum animæ, tum corporis puritate. Idē

Emissenus.

Eusebius Emissen. homil. 5. de pascate. Et

Augustinus.

August. de consec. d. 2. Nos autem (inquit) in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: & in Concione 1. super Psal. 21. tractans illa verba, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Et confirmatur ex antiquo ritu & consuetudine Ecclesiæ eleuandi hostiam statim post consecrationem, nam licet ea cæremonia mysticam etiam habeat significationē vel moralem: potest enim significare, vel eleuationē Christi in cruce, vel resurrectionem, aut ascensionē eius, vt significat Concil. Ephesin. in epist. ad Nestoriū, &

Conc. Ephes.

Augustinus.

August. serm. 28. de verbis Apost. potest item significare internum cultū, & eleuationē mentis ad Deū, quomodo etiam in lege veteri oblata eleuabantur super altare corā Deo. Exod. 23. Leuit. 8. Nū. 5. licet hæc (inquam) vera sint: tamen propria & literalis ratio huius actionis est, vt populus fidelis, qui credit statim post consecrationem Christum hic adesse, ipsum adoret, vt cōstat ex omnibus Liturgijs, & ex Dionys. de Eccles. Hierar. c. 3. part. 2. Pontifex (inquit) augustissima mysteria conficit, &, quæ ante laudauerat, in apertū agit,

Dionysius.

Basilius.

diuina munera reuerenter ostendens. & Basil. libr. de Spiritu sancto, c. 27. Inuocationis verba, cum ostenditur panis Eucharistię, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Vbi docet esse traditionem non scriptam, non solum venerandi, sed etiam orandi, & inuocandi Christum in Eucharistia, quando à Sacerdote eleuatur. Et ad hanc con-

Chrysostom.

suetudinem alludit Chrysostom. hom. 36. in 1. ad Corint. homil. 3. ad Ephes. homil. 61. ad populū, cum ait, Cum vela videris retrahi, tunc superne cœlum aperiri cogita, pluraq; alia de hac eleuatione, & adorati-

Durandus.

one eruditè congerit Durandus lib. 2. de ritibus Eccles. c. 40. Huc etiam spectat, quod Sancti dicunt, ad verba consecrationis cœlos aperiri, & Angelorum multitudinem ad Christum adorandum descendere, vt videre est in Gregor. 4. dialog. cap. 58. Chrysostomus libro 6. de Sacerdotio, Ambrosius circa id Lucæ 1. Apparuit ei Angelus. Augustinus libro de corpore Christi, vt Magister citat in 4. distinctio. 13. Innocentius lib. 2. de hoc myst. c. 24. & lib. 5. c. 6. denique idem confirmat alia traditio Ecclesiæ, quam præmanibus habemus, eiusq; initium ignoramus, quod scilicet, omnes, qui communicaturi sunt, prius adorent Christum in hoc sacramento, quod factum semper legimus in omnibus liturgijs, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & apud Augustinum, & alios Patres supra citatos. Neque oportet, vt rationem aliam huius assertionis adiungamus, quoniam à Concilio Tridentin. satis explicata est.

Gregorius. Chrysostom. Ambrosius. Augustinus. Innocentius.

Dico secundo: Non solum Christus sub speciebus existens, sed etiam totum sacramentum visibile, vt ex Christo & speciebus constat, vnico latriæ actu adorandum est. Conclusio est certissima, quæ impri-

Latria debetur non tantum Christo, sed etiam toti sacramento.

mis probatur ex vsu Ecclesiæ, quæ absolutè totum sacramentum adorat, vnde etiam canit, Tantum ergo sacramentum, veneremur cernui. Et Concil. Vi-

Sic etiam Concil. Vienn. sub Clem. 5. Innocentius 3. Cyprianus. Basilius. Augustinus.

ennense. in Clem. vnica, de reliquijs & vener. Sanct. inter alia inquit, Oadorandum ac reuerendum excellentissimum sacramentum: & Trident. non sub nomine Christi, sed sacramenti docet, adorandum esse hoc sanctissimum sacramentum, & Alex. Papa epist. 1. c. 4. sub nomine oblationis loquens de hoc sacramento, dicit. Puramente sumendam esse, atq; ab omnibus venerandam, & sicut potior est cæteris: ita potius excoli, & venerari debere. Optime Cypr. serm. de cœna Domini. Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, vt esset religioni ad sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus sacramenta sunt, syncerior patere rei accessus. Et Euseb. Emissen. hom. 5. de pascha te. Vt coleretur (inquit) per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. August. epist. 118. serm. 28. de verbis Apost. hoc vocat cœleste ac venerabile sacramentū, & 20. contra Faust. c. 13. vocat hoc sacramentum religionis, cui longe diuersus cultus debetur, quam communi pani aut vino. Item Ambr. 4. de sacr. c. 4. De cœlo (inquit) ista sacramenta venerunt, &c. Et similia multa legi possunt in Patribus supra citatis, quæ Gabriel & alij per Synecdochen interpretantur: per sacramentum intelligēdo Christum, qui est res & sacramentum: quia est id, quod est præcipuum in hoc sacramento, sed, cum possint proprie & simpliciter verificari, non oportet ad metaphoras recurrere, præsertim cum ex illo metaphoriço sensu facile colligi possit, quod intendimus. Ratio ergo huius assertionis, partim ex dictis de substantia huius sacramenti: partim ex principijs de adoratione sumenda est: diximus enim hoc sacramentum esse vnum quid ex Christo speciebus coalescens: ergo hoc totum sacramentum potest vno actu adorari: quo primò & per se adoretur Christus, qui est vnicum suppositum huius sacramenti, ad quod per se tendit adoratio: coadorantur autem species, tanquam Christo coniunctæ, & cum illo vnum componentes. Quod exemplis declaratur: diximus enim in materia de adoratione, quando adoratur persona Imperatoris, coadorari thronū vel purpuram eius: imò per vestem vel calcem adorari personam: quia licet intentio adorantis prius tendat in personam, tamen actio adorandi, præsertim externa, sæpe immediatius versatur circa vestem: quam de osculando, personam venerantur, maior autem coniunctio vel habitudo, est in hoc sacramento inter Christum & species, quæ sunt velut thronus, in quo Christus cōtinetur, seu quasi vestimentum, quo tegi voluit. Quæ ratio locupletari potest ex multis, quæ de venerando tactu, & osculatione Eucharistiæ cum reuerentia & timore, tractat Chrysost. hom. 5. in Mat. 45. in Ioan. 20. in 1. ad Cor. Greg. Nazianz. orat. de sorore Gorgonia, Petrus Chrysol. ser. 59.

Claud. serm. 33. & 34. & alia videri possunt apud Claud. repet. 9. c. 6. vbi ad tuendam hanc conclusionem fingit, species non habere diuersam existentiam ab existentia corporis & sanguinis Domini. Sed hoc falsum est, vt ex superioribus constat, si in rigore intelligatur; & non est necessarium, quia ad prædictam coadorationem specierum sufficit vnio accidentalis seu sacramentalis supra explicata, vt ex adductis exemplis, à fortiori probari potest. Nec ego existimo, prædictum authorem in metaphysico rigore esse locutum, sed dixisse, species non habere aliam existentiâ, quia non habent aliud suppositum, à quo sustententur, præter Christum.

Eucharistia non tantum interiori, sed etiam exteriori cultu adoranda probatur.

Dico tertio, hoc sacramentum non tantum interiori, sed etiam exteriori & visibili cultu, esse adorandum. Hæc assertio est æquè certa ac præcedentes, & sequitur ex illis. Et ratio sumi potest primo, ex parte rei, quæ adoratur, quæ quodammodo constat ex re sensibili & insensibili: nam, licet Deus, qui omnino spiritualis est, possit non solum spiritu, sed etiam corpore adorari: tamen maiori quadam ratione, ac proportione id conuincitur, quando res, quæ adoratur, habet aliquo modo speciem visibilem, & interius latentem excellentiam inuisibilem. Secundo, ex parte hominum adorantium, qui animo & corpore constant: & ideo animi & corporis actibus colere debent hoc sacramentum. Tertio hoc constat ex vsu & traditione Ecclesiæ, de qua legi possunt citati Patres, præsertim Chrysost. homil. 7. 19. & 52. in Matthæ. & 21. in Acta, & 24. in 1. ad Corinthios. Cyrillus Hierosolymitanus Cateches. 5. mystagog. & Dionysius capitul. 3. de cœlest. Hierarch. Iacobi, Basil. Chrysostomi, in Liturgiis, & quæ piè satis ordinat Honorius III. in capitul. Sane. de Celebratione Missarum. Vbi Sacerdotibus mandat, vt Eucharistiam honorifice tractent, & plebem doceant, vt, cũ in Celebratione missarum eleuatur hostia salutaris, reuerenter inclinet, idem faciens, cum eam defert Presbyter ad infirmum. Et postea præcipit, quo cultu & honore deferenda sit Eucharistia ad infirmos. Hoc vero obseruandum est, quod in materia de adoratione diximus, actiones, vel gestus corporis, quib. exterior hic cultus deferri solet, de se indifferentes esse, & ex intentione interna vel impositione, aut communi vsu pendere. Hoc ergo est etiam in præsenti externa adoratione obseruandum. Nam pro varietate consuetudinum diuersi sunt ritus colendi hoc sacramentum, ad cauendam autem superstitionem, & indecentiam, publice seruanda est vniuscuiusq; Ecclesiæ consuetudo: secrete vero vnusquisq; illis actibus vti potest, qui & nullo modo indecẽtes sint, & ad humilitatem & reuerentiam ostendendam, & vnicuique ad deuotionem excitandam accommodati videantur.

Chrysost. Cyrill. Dionys.

Laudabilis est vsus Ecclesiæ proponendi & circumferendi publice Eucharistiam.

Et ex hac conclusione colligitur, laudabilem esse Ecclesiæ consuetudinem, quæ hoc diuinum sacramentum publice interdum proponit, vel circumfert per vias, & loca publica cum solemni pompa, cultu, ac veneratione. Ita docet ac definit Concilium Tridentinum, sessione decimatertia, capitulo quinto; & Canon. sexto, vbi huius consuetudinis optimas rationes infinuat, prima: Vt Christiani homines singulari ac rara quadam significatione gratos, & memores testentur animos erga communem Dominum: cuius rei, & figuram, & exemplum habemus 2. Regum 6. & 7. vbi Dauid ludebat coram arca Domini, quando totus populus solemni pompa illam circumducebat. Et simile prorsus exemplum habemus in tertio libro Regum, capite octauo. Secundo ait Concilium: hoc diuino beneficio, mortis CHRISTI victoriam, & triumphum repræsentari: indicans, quando Ecclesia Catholica publica deuotione ac lætitia hoc admirabile sacramentum Eucharistiæ colitat ac veneratur, gaudere & quasi triumphalem diem agere pro gloriosa victoria, quam CHRISTVS Domin⁹ de inimicis reportauit. Tertio, inquit, oportuisse victricem veritatẽ, de mendacio & hæresi triũphũ agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splẽdoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & cõfusi aliquando resipiscant. De qua re optima figura legi potest, Iosuæ cap. 6.

1. Reg. 6.

3. Reg. 8.

Iosuæ 6.

Omnes tenẽtur præcepto ad non tractandam Eucharistiam irreuerẽter.

Secundo ex dictis facile intelligi potest, quomodo hæc adoratio in præceptum cadere possit. Hactenus enim solum explicatum est, quam sit sancta, & laude digna. Duplex ergo præceptum hic intelligi potest, negatiuum scilicet, & affirmatiuum. Negatiuo præcepto prohibemur iniuriam aliquam aut irreuerentiam huic sacramento irrogare: & hoc præceptum naturale est, & diuinum; Nam intrinsece malum est, rem honore dignam irreuerenter tractare. Hoc autem præceptum explicatur in particulari in multis decretis iuris canonici, quæ prohibent, aliquid indecens agere circa hoc sacramentum; vel immediate, vt effundendo, vel proiiciendo in terram, vel ita incaute custodiendo, vt vel corrumpi possit, vel à muribus comedi, vel ab hostibus fidei conculcari; vel immediate, vt irreuerenter tractando, vel immunde, vasa, aut vestes, & res alias ad cultum huius sacramenti deputatas; de qua re legi possunt multa, quæ habentur extra, de celebrat. missar. & de custod. Eucharist. & de consecrat. distinct. 1. & 3. præsertim in capit. Si per negligentiam, & cap. Si quis per ebrietatem, & capit. Qui non bene. In quibus nonnullæ pœnæ imponuntur his, qui aliquid negligenter vel irreuerenter egerint contra hoc sacramentum, quæ nec fere sunt in vsu, neque incurruntur ex obligatione, donec à superiori imponantur, cuius prudẽti arbitrio commissa fere iam est huiusmodi pœna, vt D. Thom. infra significat, quæst. 83. art. 6. ad 7.

D. Thom.

Præceptũ affirmatiuum est de honore aliquo Eucharistiæ exhibendo.

Affirmatiuum præceptum erit; exhibendi interdum honorem aliquem huic sacramento. De quo præcepto non est dubium, quin sit nobis impositum: consequitur etiam ex natura rei, ex institutione huius sacramenti, quod nobis datum est, vt illud tractemus, & eo vtamur, hinc enim fit, vt pro illius dignitate & maiestate tractandum sit. Ex quo facile intelligere licet, quando obliget hoc præceptum, cũ enim affirmatiuum sit, licet semper obliget, non tamen pro semper, sed tempore opportuno. Illud autem præscribi potest: Primo in generali, quandocunque talis occurrit occasio exhibendi honorem, vt eam prætermittere sit quidam virtualis contemptus, & moraliter existimetur irreuerentia quædam, & nõ pura negatio, sed priuatio seu omissio, aut oblatio honoris debiti, quod humano exemplo explicari potest: quia, licet non teneamur semper Regem honorare, tamen si præsens nobis fiat, vel cum eo loquiuelimus, & nullam ei reuerentiam exhibeamus, merito censebitur in honoratio quædam: multo ergo maiori ratione quippiam simile in hoc sacramento reperitur, vt omittam rationem scandali, quæ semper adiungitur, si publice in huiusmodi opportunitate adoratio omittatur; imo si frequenter id fiat, suspicionem posset alicuius infidelitatis vel erroris generare. Secundo ex hoc generali principio possumus in speciali, aliqua tempora designare; primũ ac præcipuum est, quando accedimus ad sacrificandum, vt est per se manifestum, tum quia ille est perfectissimus actus exterior religionis, & supremus Dei cultus; tum etiam, quia illa actio est maxime sacra, quæ circa hoc sacramentum exerceri potest. Secundum simile huic est, quandocunq; fideles ad communicandum accedunt, vt rationes factæ, & Ecclesiæ consuetudo probant. Tertium est, quando hoc sacramentum ab Ecclesia proponitur adorandum, vt quando eleuatur in missa, vt significatur in dicto cap. Sane, de celebr. missar. ex quo colligitur, hanc esse Ecclesiæ intentionem. Et ratio facta idem probat, quia tunc est temp⁹ maxi-

maxime opportunum. Quartum esse potest, si sacramẽtum nobis occurrat, aut præsens hat, vt in eodem capitul. significatur, & idem erit in omnibus similib. Addendum vero est, secluso formali contemptu, & scandalo, huiusmodi omissionem per negligentiam aliquam, non esse mortale peccatum, regulariter loquendo, propter materiæ leuitatem. Et interdũ nulla erit culpa, si vel propter naturalem inaduertentiam, vel ob vrgentem necessitatem inuoluntaria censeatur.

SECTIO II.

Vtrum hoc sacramentum debeat absolutè adorari.

DVplex potest esse huius quæstionis sensus; prior erit, si absolutam adorationem à respectiua distinguamus, quæ distinctio consideratur ex parte obiecti, prout secundum se adoratione dignum est, vt latius exposuimus in primo tomo huius tertiæ partis de adoratione tractantes. Posterior sensus erit, si absolutam adorationem sumamus, prout distinguitur à conditionata, quæ distinctio consideratur ex parte adorantis, seu ex modo, quo res adoranda ei proponitur, seu ab ipso cognoscitur; & hic posterior sensus est præcipue intentus hoc loco; nam prior expeditus fere est ex dictis in sectione præcedenti, adiunctis generalibus principiis de adoratione: tamen, vt doctrina sit clarior, pauca adiiciemus.

Eucharistia simpliciter est adoranda latria absoluta & perfecta,

In priori ergo sensu dicendum est, simpliciter hoc sacramentum adorandum esse adoratione latriæ absoluta & perfecta, qua per se adoretur Christus, coadorentur autem species. Probatur, quia hoc sacramentum in re est vnum constans ex Christo & speciebus, ergo eadem adoratione est adorandum, qua ipsemet Christus; & ipsæ species sunt coadorandæ, sicut vestis vel thronus Christi, vt explicatum iam est, neq; frequenti & communi vsu aliter debent adorari species consecratæ per se, & tanquam tota materia adorationis, sicut nec per se adoratur humanitas Christi, sed coadoratur Verbo; quia, sicut humanitas, reipsa est coniuncta Verbo, neque ab ipso vnquam separatur, nec suppositum per se constituit, ita species consecratæ, quamdiu consecrationem retinent, & dignæ sunt adoratione, non separantur à Christo, cui sacramentaliter coniunguntur, in quo est magna differentia inter has species, & alia sacramentalia signa, vel alias res sacras, quæ respectiuè adorantur, & re ipsa, ac supposito, & loco à Christo separantur, vt crux, imago, & similes, quæ facile possunt separatim adorari, vt tota materia adorationis respectiuæ, seu propter rationem extrinsecam, à qua re ipsa, disiunctę sunt. Et ideo, vt aliquando possint vno actu coadorari simul, cum ipsa re principaliter & absolute adorata, oportet vt mente vel apprehensione cum illa coniungantur. At vero in his speciebus sacramentalibus è contrario. Nam re ipsa semper sunt coniunctæ Christo, semperq; per modum vnius simul cum illo obiiciuntur, ideo regulariter, & iuxta ordinarium modum, nunquam per se nec distincto actu adorantur, sed coadorantur illomet actu absoluto, quo adoratur Christus. Dico autem regulariter, & iuxta ordinarium modum: quia, si quis velit mente disiungere, quæ in re coniuncta sunt (sicut alias diximus de Christi humanitate) poterit solas species adorare, tanquam rem quandam sacram, & ex coniunctione ad Christum sanctificatam. Talis vero adoratio non poterit esse absoluta, nec latria primaria & perfecta, quia illæ species non habent in se excellentiam increatam; propter quam sint huiusmodi adorationę dignæ: sed erit adoratio respectiua & secundaria latria, qualis est adoratio imaginis, quando hoc modo, & separatim è prototypo adoratur. Quia etiam veneratione digna sint cætera sacramenta, seu sacra signa, ex VII. Synodo multis in locis colligi potest, & ex Dionys. capit. 3. de Eccles. hierarch. & August. lib. de Catech. rudib. c. 26. & Damasc. oratione de imaginibus. Et hæc de priori parte. Dionys. August. Damasc.

Circa posteriorem sensum difficultas est, an, cum adoramus hoc sacramentum, necesse sit, mente concipere conditionem aliquam, scilicet, si rite est consecratum; an vero possimus absolute & sine conditione adorare. Et ratio dubitãdi est, quia licet sit certum, sub speciebus consecratis adesse Christum: tamen non est certum, has species esse rite consecratas: ergo non est certum: adesse Christum: ergo hoc, quod proponitur adorandum, non est absolute adorandum, sed sub conditione, ne forte contingat, substantiam panis, vt Deum, adorari, quod periculum non est in sola speculatione, sed videtur esse morale, quia multæ sunt causæ, propter quas hoc potest accidere: vt si Sacerdos non sit baptizatus, vel non habeat intentionem, vel non sit ritè Ordinatus, quod pendet ex multis aliis causis, in quibus fere in innitum progredi possumus; & ex parte materiæ sæpe accidit defectus, præsertim in calice, aquam loco vini infundendo. Vnde S. Bonauent. in 3. d. 24. ar. 1. q. 1. ad vltimum, sic inquit: Omnis fidelis rectè adorans hostiam consecratam, adorat sub ea conditione, si perfecta sunt circa ipsam ea, quę ad consecrationem sunt necessaria secundum diuinam institutionem, & sic nunquam decipitur, nec errat. Alens. etiam 3. p. q. 30. membr. 3. ar. 1. §. 3. requirit conditionem tacitam, vel expressam. Bonauent. Alens.

Dicendum vero est, per se loquendo, ac seclusis specialibus circumstantiis per accidens occurrentes, absolute adorandum esse hoc sacramentum, nulla in actu apposita conditione. Ita sentit Diuus Thomas in 3. distinct. 9. quæst. 1. artic. 2. quæst. 6. ad 2. vbi solum dicit, non requiri conditionem explicitam, sed satis esse, quod habitu retineatur. Habitu autem illam retinere nihil aliud esse videtur, nisi mẽte & animo habere intentionem adorandi verum Christum, verumq; sacramentum, & non exhibendi adorationem, nisi cum hac prudenti existimatione. In eadem sententia est Richard. in 3. d. 24. q. 4. ad secundum, vbi inquit: Licet fides credat, Christum esse sub specieb⁹, sub conditione, si omnia sunt facta, quæ ad consecrandum sunt necessaria, tamen ad adorandum non oportere, vt fideles hanc conditionem adhibeant in actuali cogitatione: Idem Gabr. lect. 50. in Canon. vbi explicat Alensem, & Bonauenturam, q. solum loquantur de habituali intẽtione. Idem tenet Marsil. in 3. q. 8. art. 2. dub. 5. & communiter Summistę, verbo, Adoratio. Et probatur primo, quia, vt homo simpliciter & absolute operetur, sufficit moralis certitudo, non enim debet maior ab homine exigi. Alioqui nec parentes possemus absolute venerari, quia non nisi fide quadam humana eos, vt parentes recognoscimus. Nec Sacerdos posset absoluere, intentione absoluta, sed sub conditione, si es baptizatus, & sic de aliis: in præsenti autem materia seu actione est moralis certitudo, quæ nascitur ex vno principio de fide, & alio humano modo certo; nam licet pendeat ex multis conditionibus, tamen omnes sunt faciles, & regulariter non deficiunt. Secundo argumentor, nam is, qui sic adorat, totam intentionem suam & rationem adorandi ponit in vera Christi dignitate & excellentia, vnde & simpliciter vult, solum verum Christum adorare, & habitu retinet hanc voluntatem nimirum, quod si sciret, illum esse nudum panem, non adoraret, quæ habitualis, seu implicita intentio virtute continetur in illa intentione adorandi, quæ tota nititur in vera Christi vnitate, tanquam in adæquato motiuo, ergo hæc satis est, vt vere ac formaliter nulla committatur idololatria, etiam si contingeret, falsum fuisse adorationis obiectum, quia illa deceptio materialis est, formæ- Biel. Gabriel. Marsil.

formaliter vero tota adoratio refertur in Christum. Tertio probatur conclusio ex consuetudine omnium fidelium, qui simpliciter ita adorant, & aliud ab eis exigere, esset & inutile, & vanis scrupulis, ac superstitionibus expositum. Vnde colligo, hunc adorationis modum non solum esse licitum, sed etiam expedientem, & omnino seruandum. Neque enim est prudentiæ consentaneum, ibi trepidare, vbi non est, nec probabilis ratio timendi, neq; vtilitas, sed potius periculum, ne ex hac conditione, & dubitatione, animi deuotio minuatur. Vnde aliquibus videtur, non solum non expedire, verum etiam nonnullum peccatum esse, talem conditionem sine speciali causa vel necessitate ponere, quia est actus otiosus, & impertinens scrupulus. Certum est tamen, per se loquendo, non esse graue peccatum, quia nec continet errorem, nec temerarium iudicium, aut suspicionē de facto, sed solum de possibili. Neq; grauem irreuerentiam, aut nocumentum infert, vnde si bona fide, & intentione fieret, facile etiam posset à veniali culpa excusari, semper tamen consulendum & cauendum est, ne ita fiat.

Dixi autem, per se loquendo, & seclusis specialibus circumstantijs. Quia si ex accidenti occurrat aliqua probabilis ratio dubitandi de veritate sacramēti, vel ex parte materiæ, vel ex parte ministri, quæ talis sit, vt prudenter considerata sufficiat ad formandum vehemens dubium, vel suspendendum assensum, tunc non est adorandum sacramentum sine explicita conditione, propter rationem superius factam: vt, scilicet, excludatur omne periculum adorandi purum panem, aut vinum: sicut quando alicui apparet, vel apparere videtur Christus in reuelatione aliqua, quamdiu res est dubia, non est absolutè adoratio exhibenda, donec de veritate reuelationis, moralis certitudo habeatur. Item, quia operatio humana, vt prudens sit, debet excludere morale dubium & niti in morali certitudine, quoad fieri possit: in prædicto autem casu non potest haberi moralis certitudo ad exhibendam absolutam adorationem, posita autem conditione, practice tollitur omne periculum, & omne dubium: ergo in eo casu adhibenda est.

Dubium. Sed quæret aliquis: si contingat, quando aliquis prudenter & absolute adorat hostiam, reuera, non esse consecratam, an ille actus sit vera latria, vereq; procedat à virtute religionis? videtur enim non esse: quia ille actus in re ipsa non terminatur ad Christum, nec ad Deum: ergo non est vera latria, neque actus religionis. Item quia repugnat fidei, subesse falsum: ergo & religioni infusæ, quæ à fide monetur ad Eucharistiam adorandam. Respondetur nihilominus, illum actum esse moraliter bonum & honestum, quia procedit ex motiuo honesto, & per prudentiam regulatur, vt suppono: vnde fit, esse latriam & actum religionis: quia non est alia virtus, ad quam pertineat, & quia proficiscitur ex motiuo, & honestate religionis, atque eadem ratione esse potest à virtute infusa, si procedat ex motiuo supernaturali seu conformitate ad supernaturalem regulam. Sicut, quando quis dat eleemosynam homini petenti nomine Christi, ex misericordia infusa operatur, si prudenter existimat illum esse pauperem, quamuis speculatiuè decipi contingat. In quo est magna differentia inter fidem, & virtutem moralem: quia fidei veritas est speculatiua, & consistit in conformitate intellectus ad rem, virtus autem moralis immediatè regulatur per prudentiam, cuius veritas est practica, & versatur circa iudicium de re facienda secundum præsentes circumstantias, quod iudicium practicè potest esse verum, quamuis aliqua falsitas speculatiua in materiali persona seu obiecto, misceatur.

Solutio.

QVÆSTIO LXXX.

De vsu, seu sumptione huius sacramenti in communi, in duodecim articulos diuisa.

DEinde considerandum est de vsu, siue sumptione huius sacramenti.

Et primò quidem in communi; secundò, quomodo Christus sit vsus hoc sacramento.

Circa primum quæruntur duodecim.

Primò, vtrum sint duo modi manducandi hoc sacramentum, scil. sacramentaliter, & spiritualiter.

Secundò, vtrum soli homini conueniat manducare spiritualiter hoc sacramentum.

Tertiò, vtrum solius hominis iusti sit manducare sacramentaliter.

Quartò, vtrum peccator manducans sacramentaliter, peccet.

Quintò, de quantitate huius peccati.

Sextò, vtrum peccator accedens ad hoc sacramentum sit repellendus.

Septimò, vtrum nocturna pollutio impediat hominem à sumptione huius sacramenti.

Octauò, vtrum sit solum à ieiunis sumendum.

Nonò, vtrum sit exhibendum non habentibus vsum rationis.

Decimò, vtrum sit quotidie sumendum.

Vndecimò, vtrum liceat omnino abstinere.

Duodecimò, vtrum liceat percipere corpus sine sanguine.

ARTICVLVS I.

Vtrum distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.

AD primum sic proceditur. *Videtur, quòd non debeant distingui duo modi manducandi corpus Christi, scilicet, sacramentaliter, & spiritualiter. Sicut enim baptismus est spiritualis regeneratio (secundum illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.) ita etiam hoc sacramentum est spiritualis cibus: vnde Dominus de hoc Sacramento loquens, dicit Ioan. 6. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed circa baptismum non distinguitur duplex modus sumendi, scilicet, sacramentalis, & spiritualis. Ergo neq; circa hoc sacramentum debet hæc distinctio adhiberi.* *Inf. ar. 2. & 3 cor. & 4. d. 9. ar. 1 q. 1. ad 1. & q 3. per totum. Et to. 5 lec. 7 col 1. & 2. 1. Cor 1. l. 7. c. 3. fi. Et opusc. 58 c. 17. 18. 19 & 20.*

2. *Præterea, Ea, quorum vnum est propter alterum, non debent ad inuicem diuidi; quia vnum ab alio speciem trahit. Sed sacramentalis manducatio ordinatur ad spiritualem, sicut ad finem. Non ergo debet sacramentalis manducatio contra spiritualem diuidi.*

3. *Præterea, Ea, quorum vnum non potest esse sine altero non debent contra se diuidi. Sed videtur, quod nullus possit manducare spiritualiter, nisi etiam sacramentaliter manducet: alioqui antiqui Patres hoc sacramentum spiritualiter manducassent: frustra etiam esset sacramentalis manducatio corporis Christi, si sine ea spiritualis esse posset. Non igitur conuenienter distinguitur circa hoc sacramentum duplex manducatio scilicet, sacramentalis & spiritualis.*

*Sed contra est, quod super illud 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indigne, &c. dicit Gloss. *Duos dicimus esse modos manducandi, vnum sacramentalem, & alium spiritualem.* *Gloss. ord. ibid.*

*Respondeo dicendum, quod in sumptione huius sacramenti duo sunt consideranda, scilicet, ipsum sacramentum, & effectus ipsius: de quorum vtroq; iam suprà *dictum est. Perfectus igitur modus sumendi hoc sacramentum, est, quando aliquis ita hoc sacramentum suscipit, quod percipit eius effectum: contingit autem quandoq; (sicut suprà dictum est*) quod aliquis impeditur à percipiendo effectu huius sacramenti. Et talis sumptio huius sacramenti est imperfecta.* *Q. præced. Q. præced. 3. 7. & 8.*

perfecta. Sicut igitur perfectum contra imperfectum diuiditur : ita sacramentalis manducatio, per quam sumitur solum sacramentum sine effectu ipsius diuiditur contra spiritualem manducationem, per quam quis percipit effectum huius sacramenti, quo spiritualiter homo Christo coniungitur per fidem & charitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam circa baptismum, & alia huiusmodi sacramenta similis distinctio adhibetur, Nam quidam suscipiunt tantum sacramentum, quidam verò sacramentum, & rem sacramenti. In hoc tamen differunt : quia, cum alia sacramenta perficiantur in vsu materiæ, percipere sacramentum, est ipsa perfectio sacramenti; hoc autem sacramentum perficitur in in consecratione materiæ. & ideo vterq; vsus est consequens hoc sacramentum. In baptismo etiam, & in alijs sacramentis characterem imprimentibus illi, qui accipiunt sacramentum, recipiunt aliquem spiritualem effectum, scilicet, characterem, quod non accidit in hoc sacramento. Et ideò magis in hoc sacramento distinguitur vsus sacramentalis à spirituali, quam in baptismo.

Ad secundum dicendum, quod sacramentalis manducatio, quæpertingit ad spiritualem, non diuiditur contra spiritualem, sed includitur ab ea. Sed illa sacramentalis manducatio contra spiritualem diuiditur, quæ effectum non consequitur : sicut imperfectum, quod non pertingit ad perfectionem speciei, diuiditur contra perfectum.

q.66 ar.11. q.68.art.2. q.73.art.3. *Ad tertium dicendum, quòd (sicut supra dictum est*) effectus sacramenti potest ab aliquo percipi, si sacramentum habeat in voto, quamuis non accipiat in re. Et ideò sicut aliqui baptizantur baptismo flaminis propter desiderium baptismi, antequam baptizentur baptismo aquæ : ita etiam aliqui manducant spiritualiter hoc sacramentum, antequam sacramentaliter sumant. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo propter desiderium sumendi ipsum sacramentum, & hoc modo dicuntur baptizari & manducare spiritualiter, & non sacramentaliter, illi qui desiderant sumere hæc sacramenta iam instituta. Alio modo propter figuram : sicut dicit Apostolus 1. Cor. 10. quodantiqui Patres baptizati sunt in nube, & in mari; & quod spiritualem escam manducauerunt, & spiritualem potum biberunt. Nec tamen frustra adhibetur sacramentalis manducatio : quia plenius inducit sacramenti effectum ipsa sacramenti susceptio quam solum desiderium : sicut supra circa baptismum dictum est.**

q.66 art 4. ad 2, q.66.

COMMENTARIVS.

QVoniam hoc sacramentum id habet singulare, vt in eo vsus à sacramento distinguatur, ideo Diuus Thom. postquam de sacramento ipso & causis, atq; effectibus eius, copiosè disseruit, specialem tractationem de illius vsu aggreditur. Dixi autem in superioribus, hunc vsum dupliciter considerari posse, primo secundum se, & quoad substantiam suam; Secundo in ordine ad præceptū, seu obligationem moralem. Priori modo tractatur à D. Thoma in tribus primis articulis huius quæstionis, posteriori vero modo in reliquis. Considerandum tamen vlterius est, quamuis hic vsus non sit de substantia sacramenti, sed potius sit posterior illa; esse tamen priorem quam effectus, quem ex opere operato sacramentum confert : nam per vsum applicatur sacramentum ad efficiendum : & propter hanc causam nos in superiorib. ante disputationem de effectu, disputationem speculatiuam de hac sumptione sacramenti præmisimus : vbi diximus, quid illa sit, & quot modis, & in quo subiecto fieri possit : atque ita ibi explicatum reliquimus, quidquid Diu. Thomas in his tribus articulis tradit. Solum igitur circa litteram huius articuli addēdum occurrit, distinctionem à D. Thoma datam dupliciter explicari posse : primo, vt diuidat sumptionem huius sacramenti in communi, in sacramentalem tantum, & sacramentalem & spiritualem simul, qui sensus videtur iudicari in corpore articuli : vbi dicitur, has duas sumptiones distingui, vt perfectam; & imperfectam. Perfecta autem dicitur, in qua & sacramentum & effectus illius sumitur. Et in solutione ad secundum, dicitur; spiritualem manducationem includere sacramentalem, sed iuxta huic sensum diuisio est diminuta : nam omittitur sumptio per solum desiderium, quæ spiritualis manducatio vocatur à D. Thoma, hic ad 3. & art. seq. vnde non est hic sensus ab eo intentus. Secundus ergo sensus est, vt sumptio huius sacramenti diuidatur in sacramentalem tantum; & spiritualem : & quod sub hoc secundo membro comprehendatur ea, quę est spiritualis tantum & spiritualis & sacramentalis simul. Et hoc modo sumptio spiritualis dicitur includere sacramentalem perfectam, vt cōmune includit particulare : dicitur etiam perfectior, non quod semper comparatur ad illam vt totum ad partem, sed vt spiritualead materiale : iuxta hunc vero sensum, qui spiritualiter māducat hoc sacramentum, non semper recipit sacramentalem effectum eius : sed dicitur recipere effectum, quia recipit gratiā, seu vnionem cum Christo. Conclusio D Th. Exemplum huius sententiæ. Sumptio spiritualis & sacramentalis.

ARTICVLVS II.

Vtrum solius hominis sit hoc sacramentum spiritualiter sumere.

AD *secundum sic proceditur. Videtur, quòd non solius hominis sit hoc sacramentum spiritualiter sumere, sed etiam Angelorum, Quia super illud Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo, dicit Gloss. id est, corpus Christi, qui est verè cibus Angelorum. Sed hoc non esset, si Angeli spiritualiter Christum non manducarent. Ergo Angeli spiritualiter Christum manducant.* Ar. 11. Obiect. 1. 4. 1. 2. q. 180. 1. ar. 1. ad. 2. Ioan. 6. 34.

2. *Præterea, August.* dicit super Ioan. Hunc cibum & potum, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum, quod est Ecclesia in prædestinatis. Sed ad ipsam societatem non solum pertinent homines, sed etiam sancti Angeli. Ergo sancti Angeli spiritualiter manducant.* Tract. 26. in Ioan. 3.

3. *Præterea, Aug. in lib. de verbis Domini dicit; Spiritualiter manducandus est Christus, quoniam ipse dicit : Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Sed hoc conuenit non solum hominib. sed etiam sanctis Angelis, in quibus per charitatem est Christus, & ipsi in eo. Ergo videtur, quod spiritualiter manducare non solum sit hominum, sed etiam Angelorum.*

Sed contra est, quòd August. dicit super Ioannem : Panem de altari spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate. Sed Angelorum non est accedere ad altare, tanquam aliquid inde sumpturi. Ergo Angelorum non est spiritualiter manducare.* Tract. 3. in Ioan. 5. post med. ver. 6. non dicitur.

Respondeo dicendum, quod in hoc sacramento continetur ipse Christus, non quidem in specie propria, sed in specie sacramenti. Dupliciter ergo contingit manducare spiritualiter ipsum Christum. Vno modo, prout in sua specie consistit. Et hoc modo Angeli manducant spiritualiter ipsum Christum, in quantum ei vniuntur fruitione charitatis perfectæ, & visione manifestæ (quem panem expectamus in patria) non per fidem, sicut nos ei hic vnimur. Alio modo contingit spiritualiter manducare Christum, prout est sub speciebus huius sacramenti, inquantum, scilicet, aliquis credit in Christum, cum desiderio sumendi hoc sacramentum. Et hoc non solum est spiritualter manducare Christum, sed etiam spiritualiter manducare hoc sacramentum, quod non competit Angelis. Et ideo licet Angeli spiritualiter manducent Christum, non tamen conuenit eis spiritualiter manducare hoc sacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod sumptio Christi sub hoc sacramento ordinatur, ad fruitionem patriæ, sicut ad finem, eo

nem, eo modo, quo Angeli eo fruuntur. Et quia ea, quæ sunt ad finem, deriuantur à fine: inde est, quod ista manducatio Christi, qua eum sumimus sub sacramẽto, quodammodo deriuetur ab illa manducatione, qua Angeli fruuntur Christo in patria. Et ideo dicitur homo manducare panem Angelorum, quia primo & principaliter est Angelorum, qui eo fruuntur in specie propria: secundario autem est hominum, qui Christum sub sacramento accipiunt.

Ad secundum dicendum, quod ad societatem corporis mystici pertinent quidem & homines, & Angeli: sed homines per fidem, Angeli autem per manifestam visionem. Sacramenta autem proportionantur fidei, per quam veritas videtur in speculo, & in ænigmate. Et ideo proprie loquendo, non Angelus sed hominibus conuenit manducare spiritualiter hoc sacramentum.

*Ad tertium dicendum, quod Christus manet in hominibus secundum præsentem statum per fidem, sed in Angelis beatis est per manifestam visionem. Et ideo non est simile. sicut dictum est.**

Infr. prace. arg. 2. & 2. in ipso art.

COMMENTARIVS.

Conclus. D. Th. Angelos non appetere vnionem cũ Christo per sumptionem Eucharistiæ.

DIuus Thomas solum mouet hanc quæstionem propter Angelos, nam de inferioribus creaturis, vt per se euidens ac manifestum supponit, non esse capaces spiritualis manducationis sacramenti. De Angelis vero videbatur posse esse dubium: quia voluntate possunt Christo coniungi: vnde videntur posse desiderare ac appetere vnionem cum Christo, in quo consistit spiritualis manducatio huius sacramenti. Respondet autem Diuus Thomas: Angelos, quamuis affectu vniantur Christo secundum se, non tamen appetere manducationem eius, prout est sub speciebus sacramentalibus: quia, cum sint incorporei, non sunt capaces huius manducationis: & ideo, licet spiritualiter manducent Christum, non tamen hoc sacramentum, & in hunc modum explicat Diuus Thomas in solut. ad 1. illud Psalm. 77. Panem Angelorum manducauit homo: vt, scilicet Christus dicatur panis Angelorum, quia illum spiritualiter mãducant: quia sensus spiritualis est: ad literam enim de Manna ibi est sermo, quæ dicitur panis cœli, & panis Angelorum: quia & superne descendit, & per Angelos est subministratus, vt ex contextu constat: & ita exponunt Basil. Theodor. Arnobius, & alij. Sed dicet aliquis: quamuis Angeli non desiderent efficaci desiderio sumere hoc sacramentum, tamen simplici quadam complacentia ita ad illud affici, vt virtute saltem sumendi illud, si possent spiritualiter manducare, possint dici, sicut dicunt interdum Patres, Angelis ita placere passiones pro Christo susceptas, vt quodammodo muideant hominibus, quod illarum sint capaces: nam vellent eas sustinere si possent: hic autem affectus videtur sufficiens ad spiritualem mãducationem huius sacramenti: homines enim quando non possunt sacramentaliter accipere hoc sacramentum, non aliter sumunt illud spiritualiter, quam per similem affectum: tunc enim non possunt habere actum efficacem, sed simpliciter tantum, seu conditionalem. Et confirmatur, nam ante institutionem huius sacramenti, non erant homines capaces illius: & tamen dicuntur illud manducasse spiritualiter per fidem, & desiderium explicitum, vel implicitum: ergo idem dici potest de Angelis: nam quod incapacitas oriatur ex parte subiecti, vel ex parte sacramenti, nihil ad rem præsentem refert videtur. Respondetur ad argumentum, non oportere fingere in Angelis illum modum desiderij conditionalis: quia neque eorum naturæ est accommodatum, neque etiam eorum statui, quia nõ per fidem ambulant, sed per speciem, & ideo nihil appetunt, nihil quod eorum statui est accommodatum, & ita Diuus Thomas magis hoc fundat in statu gloriæ, quam in conditione spirituali

Obiectio:

Solutio.

Angelicæ naturæ: vnde illius conclusio, non solum de Angelis, sed etiam de hominibus beatis, vera est, etiã si animo & corpore sint glorioſi: secus vero est de viatoribus, qui secundum præsentem statũ capaces sunt huius sacramenti, & absolute possunt ac tenentur illud accipere: & ideo fide saltem, & proposito illi debent vniri, si ex accidenti contingat, non posse actione corporis illud manducare: hoc autem propositũ, in affectu appetentis de se efficax est, licet in re non possit esse per modum absolutæ voluntatis, ob impedimentum in obiecto propositum. Et hinc ad confirmationem facile est differentiam assignare inter beatos, & viatores fideles, qui præcesserunt institutionẽ huius sacramenti: quamquam de iis etiam non constat, eos proprie ac formaliter manducasse spiritualiter hoc sacramentum, sed tantum metaphorice & in figura, vt D. Th. dixit ar. præcedenti ad 3. Non tamen repugnat, aliquos perfectiores, qui habuerunt fidem explicitam huius mysterij, habuisse etiam quædam desideria fruẽdi tanto beneficio, quæ potest dici spiritualis manducatio huius sacramenti: quæ vtilis esse potuit illis hominib. & accommodata eorum statui ad meritum, & ad excitãdum affectum erga Christum, quamuis non esset simpliciter ad salutem necessaria.

ARTICVLVS III.

Vtrum solus homo iustus possit Christum sacramentaliter manducare.

AD tertium sic proceditur. *Videtur, quod nullus possit manducare Christum sacramentaliter, nisi homo iustus. Dicit enim August.* in lib. de remed. pœnit. Vt quid paras dentem & ventrem? crede. & manducasti, credere enim in eũ, hoc est panem viuum manducare. Sed peccator non credit in eum, quia non habet fidem formatam, ad quam pertinet credere in Deum: vt in secunda parte habitum est:* ergo peccator non potest manducare hoc sacramentum, quod est panis viuus.*

4. ad 9 art 2. qu 1. & 2 & art. 3 q. 2. c. si Et d. 12 q. 1. a 2 q 2 co. Tract. 25 in Ioan. parum ante med. 10 refertur de cons. d 2. ca. Vt quid paras.

2. *Præterea, Hoc sacramentum maxime dicitur esse sacramentum charitatis, vt supra dictum est.* Sed sicut infideles priuantur fide: ita omnes peccatores priuantur charitate. Infideles autem non videntur posse sacramentaliter sumere hoc sacramentum, cum in forma huius sacramenti dicatur mysterium fidei. Ergo pari ratione, neq; aliquis peccator potest corpus Christi sacramentaliter manducare.*

2. 2. q. 4. a 5. 9 praced. ar. 4. ad 3. arg

3. *Præterea, Peccator est magis abominabilis Deo, quam creatura irrationalis: dicitur enim in Ps. 48. de homine peccatore: Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sed animal brutum (puta mus, aut canis) non potest sumere hoc sacramẽtum, sicut etiam non potest sumere sacramentum baptismi. Ergo videtur quod pari ratione, neq; peccatores hoc sacramentum manducent.*

Sed contra est quod super illud Ioan. 6. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: dicit August. Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur: vnde dicit Apost. Iudicium sibi manducat & bibit. Sed non moriuntur sumendo, nisi peccatores. Ergo peccatores corpus Christi sacramentaliter manducant, & non solum iusti.*

Tract. 29. in Ioan. parum à med. super illud: Ego sũ panis vita, tom. 6.

Respondeo dicendum, quod circa hoc quidam antiqui erranerunt, dicentes, quod corpus Christi nec etiam sacramentaliter a peccatoribus sumitur, sed quam cito labijs peccatoris contingitur, tam cito sub speciebus sacramentalibus desinit esse corpus Christi. Sed hoc est erroneum: derogat enim veritati huius sacramenti, ad quam pertinet (sicut supra dictum est) quod manentibus speciebus, corpus Christi sub eis esse non desinat. Species autem manent, quamdiu substantia panis maneret, si ibi adesset, vt supra dictum est.* Manifestum est autem, quod substantia panis assumpta à peccatore, non statim esse desinit, sed manet, quamdiu per calorem naturalem digeratur. Vnde tamdiu corpus Christi sub speciebus*

q 76. a 6 ad 3. & q 77. art 8. q 77. arti 5. & 8 & alius eiusdem q.

sacramentalibus manet à peccatoribus sumptis. Vnde dicendũ est, quod peccator sacramentaliter corpus Christi manducare potest, & non solum iustus.

Ad primum ergo dicẽdum, quod verba illa, & similia sunt intelligenda de spirituali manducatione, quæ peccatoribus non conuenit. Et ideo ex prauo intellectu horum verborum videtur prædictus error processisse, dum nescierunt distinguere inter corporalem & spiritualem manducationem.

Ad secundum dicendum, quod, etiam si infidelis sumat species sacramentales, corpus Christi sub sacramento sumit. Vnde manducat Christum sacramentaliter, si ly sacramẽtaliter, determinat verbum ex parte manducati, si autem ex parte manducantis; tunc proprie loquendo, non manducat sacramentaliter: quia non vtitur eo quod accipit, vt sacramẽto, sed vt simplici cibo: nisi forte infidelis intẽderet recipere illud, quod Ecclesia confert, licet non haberet fidem veram circa alios articulos, vel etiam circa hoc sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod, etiamsi mus, vel canis, hostiã consecratam manducet, substantia corporis Christi non desinit esse sub speciebus, quamdiu species illæ manent: hoc est, quãdiu substantia panis maneret: sicut etiam si proiiceretur in lutum. Nec vergit in detrimentum dignitatis corporis Christi, qui voluit à peccatoribus crucifigi absq; diminutione suæ dignitatis, præsertim cum mus, aut canis, non tangat ipsum corpus Christi secundum propriam speciem, sed solum secundum species sacramentales. Quidam autem dixerunt, quod statim, cum sacramentum tangitur à mure, vel cane, desinit ibi esse corpus Christi. Quod etiam derogat veritati sacramenti, sicut supra dictum est. In corp. ar.

Nec tamen dicendum est, quod animal brutum sacramentaliter corpus Christi manducet: quia non est natum vti eo, vt sacramento. Vnde non sacramentaliter, sed per accidens, corpus Christi manducat, sicut manducaret ille, qui sumeret hostiam consecratam, nesciens eam esse consecratam. Et quia id, quod est per accidens, non cadit in diuisionem alicuius generis: ideo hic modus manducandi corpus Christi, non ponitur tertius, præter sacramentalem, & spiritualem.

COMMENTARIVS.

Conclus. D. Thomæ. Quãdiu durant species & Christus subtilis, sumi posse à quocunq; accedente ad illud.

QVatuor quæstiones tractat Diuus Thomas in hoc articul. Prima, an peccatores fideles manducent sacramentaliter corpus Christi. Secunda, in solutione ad 2. an peccatores etiam infideles illud manducent: & eadem quæstio procedit, quandocunque homo comedit hostiam consecratam, existimans esse purum panem. Tertia, in solutione ad 3. an brutum animal comedẽs species consecratas, comedat etiam corpus Christi. Quarta, in eadem solutione, an corpus Christi maneat in loco immundo, si in illum sacramentum proiiciatur. Ad quæ omnia ex vno eodemque principio respondet, scilicet, Christum manere sub speciebus, quamdiu species consecratæ durant. Ex hoc etiam sequitur affirmatiua responsio ad omnes quæstiones propositas, quamuis ex parte suscipientium sit quędam diuersitas: nam, qui habet cognitionem & fidem huius sacramenti, per se & ex intentione suscipit sacramentum, & ideo dicitur sacrãmentaliter manducare corpus Christi, tam ex parte rei sumptæ, quàm ex parte sumentis: qui autem caret & fide, & cognitione, ex parte sua seu intentione non recipit sacramentum, & ideo per accidens dicitur manducare corpus CHRISTI, ex vi & necessitate rei manducatæ, quæ omnia & per se sunt facilia, & in superioribus latius tractata sunt.

)?(

ARTICVLVS IV.

Vtrum peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, peccet.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod peccator sumens corpus Christi sacramentaliter non peccet. Non enim est maioris dignitatis Christus sub specie sacramenti, quam sub specie propria. Sed peccatores tangentes corpus Christi sub specie propria, non peccabant, quin etiam veniam peccatorum consequebantur, sicut legitur Luc. 7. de muliere peccatrice, & Matth 2. dicitur: *Quicunq; tetigerunt fimbriam vestimenti eius, salui facti sunt.* Ergo non peccant, sed magis salutem consequuntur, sacramentum corporis Christi sumendo. Inf. art. 3 q. 4. art. 3 q. 2 & 3 q. 80 a. 8 q. 27 a. 2 q. 100 Ecc. 11. Matth 2.

2. *Præterea*, Hoc sacramentum, sicut & alia, est quædam spiritualis medicina. Sed medicina datur infirmis ad salutem: secundum illud Matth. 9. *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Infirmi autem, vel male habentes spiritualiter, sunt peccatores.* Ergo hoc sacramentum absq; culpa sumere possunt. Ad. Dyoscorum

3 *Præterea* Hoc sacramentum cum in se Christum contineat, est de maximis bonis. Maxima autem bona (secundum Augustinum in lib. de libe. arb.) sunt, quib. nullus male potest vti. Nullus autem peccat, nisi per abusum alicuius rei. Ergo nullus peccator sumens hoc sacramentum peccat. Libro 1. c. 11. Non longe a principio.

4. *Præterea*: Sicut hoc sacramentum sentitur gustu, & tactu, ita & visu. Si ergo peccator ex eo, quod sumit hoc sacramentum peccet, videtur etiam quod peccaret videndo. Quod patet esse falsum. cum Ecclesia omnibus hoc sacramentum videndum & adorandum proponat. Ergo peccator non peccat ex hoc, quod manducat hoc sacramentum.

5. *Præterea*: Contingit quandoq;, quod aliquis peccator non habet conscientiam sui peccati, nec tamẽ talis peccare videtur, corpus Christi sumendo: quia secundum hoc omnes peccarent, qui sumunt, quasi periculo se exponentes, cum apostolus dicat 1. Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* Non ergo videtur, quod peccatori cedat in culpam si hoc sacramentum sumat.

Sed contra est quod apost. dicit, 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indigne iudicium sibi manducat & bibit, id est condemnationem. Dicit autem Gloss. ibidem, quod indigne manducat & bibit, qui in crimine est, vel irreuerenter tractat. Ergo, qui est in peccato mortali si hoc sacramentum accipiat, damnationem acquirit, mortaliter peccans.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento sicut in alijs, id quod est sacramentum, est signum eius, quod est res sacramenti. Duplex autem est res huius sacramenti, sicut supra dictum est.* Vna quidem, quæ est significata & contenta, scilicet ipse Christus: alia autem est significata & non contenta, scilicet corpus Christi mysticum, quod est societas Sanctorum. Quicunq; ergo hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significat se esse Christo vnitum & membris eius incorporatum: Quod quidem fit per fidem formatam, quam nullus habet cum peccato mortali. Et ideo manifestum est, quod quicunq; cum peccato mortali hoc sacramentum sumit, falsitatem in hoc sacramento committit, & ideo incurrit sacrilegium, tanquã sacramenti violator, & propter hoc mortaliter peccat. 3 p. art. 80.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus in propria specie apparens, non exhibebat se tangendum hominibus in signum spiritualis vnionis ad ipsum, sicut exhibetur sumendus in hoc sacramento. Et ideo peccatores eum in propria specie tangentes, non incurrebant crimen falsitatis circa diuina, sicut peccatores sumentes hoc sacramentum. Et præterea Christus adhuc gerebat similitudinem carnis peccati, & ideo conuenienter se peccatoribus tangendum exhibebat. Sed remota similitudine, carnis peccati per gloriam resurrectionis, se tangi prohibuit à muliere, quæ defectum fidei circa ipsum patiebatur, secundum illud Ioan. 20. *Noli me tangere, nondum enim*

ascendi

ascendi ad Patrem meum, scilicet, in corde tuo, vt Augustin.* exponit. Et ideo peccatores, qui defectum fidei formatæ patiuntur circa Christum, repelluntur à contactu huius sacramenti.

Tract. 121. in Ioan à med. eius initium. tom. 10. 9.

Ad secundum dicendum, quod non quælibet medicina competit secundum quemlibet statum infirmitatis. Nam medicina, quæ datur iam liberatis à febre ad confortationem, noceret, si daretur adhuc febricitantibus. Ita etiã baptismus & pœnitentia sunt, quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad tollendam febrem peccati. Hoc autem sacramentum est medicina confortatiua, quæ non debet dari, nisi liberatis à peccato.

Ad tertium dicendum, quod maxima bona intelligit Augustin.* virtutes animæ, quibus nullus male vtitur, quasi principijs mali vsus. Vtitur tamen eis aliquis male, quasi obiectis mali vsus: vt patet in his, qui virtutibus superbiunt. Ita & hoc sacramentum, quantum est ex se, non est principium mali vsus sed obiectum. Vnde Augustin.* dicit; multi indigne accipiunt corpus Christi, per quod docemur, quam cauendum sit male accipere bonum. Ecce enim per bonum factum est malum, dum male accipitur bonum: sicut è contra Apostolo per malum factum est bonum, cum bene accepit malum, scilicet cum stimulum Satanæ patienter portauit.

Lib. 1 de art. vitu. 10.

Tract. 62. in Ioan. circa prin. & tract. 6. ad cap. 13. 10 19. de cons. d. 2. c. 66.

Ad quartum dicendum, quod per visum non accipitur ipsum corpus Christi, sed solum sacramentum eius. quia, scilicet, non pertingit visus ad substantiam corporis Christi, sed solum ad species sacramentales. vt supra dictum est.* Sed ille, qui manducat, non solum sumit species sacramentales, sed etiam ipsum Christum, qui est sub eis. Et ideo à visione corporis Christi nullus prohibetur, qui sit sacramentum Christi consecutus, scilicet Baptismum. Non baptizati autem non sunt admittendi etiam ad inspectionem huius sacramenti, vt patet per Dionys.* in lib. Eccles. hier. Sed ad manducationem non sunt admittendi, nisi soli illi, qui non solum sacramentaliter, sed etiam realiter sunt Christo coniuncti.

q. 76. ar. 7.

1. 7 Eccl. hier. 3 paul. à pri.

Ad quintum dicendum, quod hoc, quod non habeat aliquis conscientiam sui peccati, potest contingere dupliciter. Vno modo per culpam suam, vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excusat reputat non esse peccatum (puta, si aliquis fornicator reputaret, simplicem fornicationem non esse peccatum mortale) vel, quia negligens est in examinatione sui ipsius, cõtra id, quod Apostolus dicit, 1. Cor 11. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Et sic nihilominus peccat peccator, sumens corpus Christi, licet non habeat conscientiam peccati, quia ipsa ignorantia est ei peccatum. Alio modo potest contingere sine culpa ipsius. puta, cum doluit de peccato, sed non est sufficienter contritus. Et in tali casu nõ peccat sumendo Corpus Christi, quia homo per certitudinem scire non potest, vtrum sit vere contritus: Sufficit enim, si in se signa contritionis inueniat. puta, si doleat de præteritis, & proponat cauere de futuris. Si vero ignorat hoc, quod fecit, esse actum peccati propter ignorantiam facti, quæ excusat (puta si accessit ad non suam, quam credebat esse suam) non est ex hoc dicendus peccator. Similiter etiam, si totaliter est peccatum oblitus, sufficit ad eius deletionem generalis contritio, vt infra dicetur. * Vnde iam non est dicendus peccator.

Nam omnino mortis præsentia.

COMMENTARIVS.

Can. D Tho. q. 8 peccatũ mortale iuxta mores Eccl. hodie cum conscientia peccati mortalis.

REsponsio Diui Thomæ est, esse peccatum mortale sumere hoc sacramentum cũ conscientia mortalis peccati. Quam probare posset ex communi ratione sacramentorum, eorum præsertim, quæ dicũtur sacramenta viuorum. Nam, cum sint vasa gratiæ & ad augendam gratiam per se instituta, non nisi ab homine existente in gratia susci debent, vt supra dictum est. Quæ generalis ratio maiorem vim habet in hoc sacramento, quia ipse fons gratiæ in eo continetur, qui est res maxime sancta, & ideo sanctius, quã cætera sacramenta tractari debet. Quam rationem attigit Paul. 1. ad Corint. 11. in illis verbis. Qui autem manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans Corpus Domini, vt articulo seq. ad secundum Diuus Thomas notauit. In hoc vero articulo vsus est Diuus Thom. ratione desumpta, & ex propria significatione huius sacramenti: Significat enim hoc sacramentum vnionem & amicitiam sumentis cum Christo & membris: Qui autem est in peccato, non habet hanc vnionem, ergo, quantum in se est, falsam reddit significationem huius sacramenti, quæ est grauis irreuerentia & sacrilegium. Et propter hoc, vt articulo sequenti ad 2. Diuus Thom. notat, comparatur hoc peccatum cum peccato Iudæ, qui osculo tradidit Christum, nam vterque Christo in propria eius persona præbet falsum amicitiæ signum.

1. Cor. 11.

Obiectio.

Dicet aliquis, hanc rationem recte probare de peccatore accedente cum affectu peccati, & animo perseuerandi in Christi inimicitia: non vero de illo, qui licet conscientiam peccati mortalis habeat, accedit tamen attritus, & cum desiderio comparandi amicitiam Christi per ipsum sacramentum, de hoc enim dici non potest, quod falsum signum præbeat, quia ipsum signum est practicum & efficax, vt suam possit veritatem efficere. Sed in primis, quod mens Diui Thomæ fuerit, absolute loqui de peccatore communicante cum conscientia peccati mortalis, cõstat. Primo, ex generalibus verbis conclusionis. Quicunque cum peccato mortali hoc sacramentũ sumit: & similia sunt, quæ refert in argumento, sed contra ex Glos. primæ ad Cor. 11. Indigne manducat & bibit, q in crimine est. Item ex solutione ad 2. vbi differentiã constituit inter hoc sacramentum & Baptismum, & Pœnitentiam: Nam illa (inquit) sunt quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad toliendam febrem peccati, & ideo (vt significat) dari possunt antequam tollatur febris peccati: Hoc autem sacramentum (inquit) est medicina confortatiua, quæ non debet dari, nisi liberatis à peccato. Præterea, in solutione quinta requirit signa contritionis, & ignorantiam inculpabilem peccati, vt quis digne accedat. Denique vt difficultati propositæ respondeamus, ratio, prout à D. Th. traditur, hoc etiam probat, non n. dicit: Quicunque hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significat, se Christo vniri. Sed dicit (hoc ipso significat, se esse Xpo vnitum) & ideo nisi accedat Christo vnitus, falsa est significatio, quod ita potest explicari, quia hoc sacramentum significat spiritualem vitam per modum cibi, & ideo non significat illam, vt faciendam per hoc sacramẽtum, sed vt nutriendam. Quod ẽt confirmari potest ex dictis supra de institutione, & de effectu per se huius sacramenti.

Solutio.

Solutio ad primum D. Thomæ nonnullam difficultatem continet, quia videtur confudere, seu idem iudicium ferre de tactu & desumptione huius sacramenti, & vtrumque æque peccati damnare, si in peccato fiat, quod tamen difficile creditu est, docebimus enim infra, agentes de obligationibus ministrorum dispensantium hoc sacramentum, per se & ex suo genere non esse mortale peccatum tangere, vel deosculari hoc sacramentum in peccato mortali. Quod autem Diuus Thomas id sentire videtur, patet, nam argumentum eius erat, peccatores tangentes Corpus Christi in propria specie non peccabant: ergo, nec qui sumunt sub speciebus sacramentalibus. Cui argumento respondet, negando consequentiam, & reddit duas rationes differentiæ. Prior est, quia in propria specie non exhibebat se Christus tangendum in signum spiritualis vnionis ad ipsum, quo modo nunc se præbet sumendum sub speciebus sacramentalibus. Posterior est, quia Christus in propria specie gerebat carnem, in similitudinem carnis peccati, & ideo conuenienter se exhibebat

Difficultas circa solutionem D. Tho. ad 1.

bat tangendum peccatoribus, absq; eorum culpa, sed remota similitudine carnis peccati, per gloriam resurrectionis, se tangi prohibuit à Magdalena, quæ defectum fidei patiebatur. Vnde concludit: Et ideo peccatores, qui dictum defectum fidei formatæ patiuntur circa Christum, repelluntur à contactu huius sacramenti. In quibus verbis aperte transfert sermonẽ à sumptione ad cõtactum, & idem de vtroq; iudicat.

Oppositum tamen probatur.

Et augetur difficultas, quia non videtur conuenienter assignata differentia inter Christum in carne passibili, vel gloriosa. Primo, quia sicut ante resurrectionem non repellebantur peccatores à Christi cõtactu, nec in eo peccabant, si ex fide & reuerentia, vel beneuolentia aliqua procedebat, ita etiam post resurrectionem. Thomas n. qui nondum credebat, ab ipso Christo inuitatus est, vt se tangeret, vt ipso tactu curaretur. Ioa. 20. & Lucas refert c. 24. dixisse Christum ad discipulos, qui nondum credebant: Palpate & videte. Expositio vero, quam D. Th. hic affert verborũ Christi ad Magdalenam: Noli me tangere: non est literalis, vt in præcedente Tomo late ostendi. Et verisimilius videtur, Magdalenam tunc, quamuis imperfecta esset in fide, non tamen simpliciter caruisse fide charitate formata, & maxime in eo momento, in quo Christum tangere voluit, iam n. ipsum agnouerat, & crediderat. Accedit præterea ratio desumpta ex priori ratione D. Th. quia sicut in contactu carnis Christi passibilis, facto à peccatore, non erat falsa significatio, pertinens ad diuina, ita nec in contactu Christi gloriosi: ergo si propter hanc causam illud non erat peccatum mortale, ẽt neque hoc. Ratio etiam procedit de contactu huius sacramenti secluſa sumptione, quia in solo illo non est etiam falsa significatio. Dicetur fortasse, adæquatam rationem huius peccati non sumi ex falsa significatione, sed etiam ex dignitate & sanctitate humanitatis Christi, q̃ audere in statu peccati mortalis contrectare, temeritas magna & sacrilegium est, vt in principio huius commẽtarij ex Paulo notabamus. Veruntamen si hæc ratio verum sumit, sequitur per se loquendo, etiam in statu vitæ mortalis fuisse graue peccatum, Christum contingere in statu peccati, nisi per ignorantiam, vel bonã fidẽ peccatores excusemus, qui hoc facere audebant, hoc aũt nec D. Th. concedit, neque vllus Doctor. Sequela patet, quia tanta erat dignitas, & sanctitas, humanitatis Christi in statu vitę mortalis, quanta nunc est. Gloria enim corporis parum illi addidit, neque maiori honore aut reuerentia dignum illum effecit.

Ioan. 20. Luc. 24.

In hac difficultate quidam contendunt, diuersam esse rationem, quoad contactũ, de quo agimus, Christi Domini in statu passibili vel impassibili, nam in priori inquiunt, nullum fuit peccatum, per se loquẽdo, ad illius pedes contingendos accedere in statu peccati. Tum quia in eo statu exhibebat se Christus veluti medicum, qui ad curanda & delenda peccata veniebat: tum etiam, quia mutando, vt sic dicam, habitum, & maiestatem suam ac gloriam occultando, quodammodo præbebat aliis facultatem, vt ad se accederent. At vero in statu gloriæ non habent locũ rationes prædictæ, & ideo cõsiderata dignitate Christi dicunt, per se loquendo, nonnullam fuisse culpam eum contingere in statu peccati. Et idem iudicium faciunt de hoc sacramento, in quo Christus est cum tota sua gloria & maiestate, quæ licet occultetur sensibus, non tamen fidei, & hic non tam se exhibet vt medicum peccatorum, quam vt cibum viuentium.

Impugnatur

Quæ doctrina præ se fert quandam pietatem, & probabilis est & satis consentanea iis, quæ D. Tho. docet in hac solutione. Sed inprimis mihi certum videtur, secluſa sumptione huius sacramenti, & ministeriali dispensatione, ac secluſo etiam contemptu, in solo contactu huius sacramenti, per se loquendo, non interuenire mortalem culpam, ex hoc solo capite, quod in mortali peccato fiat. Quæ est communis sententia quam infra in citato loco latius probabo, quãquam, si peccator aduertat statum suum, nonnulla irreuerentia videatur, sic attingere hoc sacramentum, ex illo principio, quod sancta sancte tractanda sunt. Atque idem iudico de Christo in propria specie, etiam post statum gloriæ, quia non video graue peccatum in eo actu, etiam si peccator illum tangeret, præsertim, si ex bono affectu, & cum reuerentia ad illum accederet, vt ab eo sanaretur, vel illuminaretur, quia in hoc nulla fieret grauis irreuerẽtia, vel iniuria personæ Christi. Neque in hoc fere video differentiam inter Christum in statu passibili vel impassibili, vt ratio supra facta satis probat, & non refert, quod maiestas Christi esset magis occulta in statu passibili, qa licet esset occulta sensibus, non tamen fidei, vt supponimus, nam alias posset ignorantia excusare: huc autem consideramus rem secundum se. Deinde in vtroque statu poterat peccator accedere ad Christum vt ad medicum, & cum timore ac reuerentia, & ita in vtroque posset excusari à culpa. Quod si aliter accederet ex negligentia vel irreuerentia, in vtroque non fieret sine culpa: nulla ergo videtur esse differentia, nisi quod in statu passibili facilius poterant homines excusari propter ignorantiam vel inaduertentiam. Quocirca prior ratio Diui Thomæ videtur solidior, quæ differentiam merito assignat inter contactum & sacramentalem sumptionem. Cui etiam addere possumus, hunc modum continendi Christum per sumptionem, illum nobis intime coniungendo, esse longe alterius rationis, & maiorem quandam familiaritatem & amicitiã præ se ferre, & ideo ex hoc etiã capite multo grauius est, eũ sumere in peccato mortali, quam contingere. Vt si respectu Christi in propria specie comparemus eum modum, quo B. Virgo Christum intra se habuit, ac cum tetegit exteriori cõtactu corpus eius, ille prior longe est nobilior, & altiorem multo ac sanctiorem dispositionem requirit. Ad hunc ergo modum in præsenti dicendum est, proportione seruata. Atque huc etiam spectat differentia, quam Diuus Thomas in solution. ad 4. assignat inter visionem & sumptionem huius sacramenti, nã visus, inquit, pertingit ad solas species, & ideo non est peccatum, etiam si in statu peccati fiat: qui autem sumit sacramentum, sumit etiam ipsum Christum: hęc n. differentia etiam versatur inter sumptionem, & exteriorem tactum, quia etiam tactus attingit solas species: quamuis, quia immediatius ac propriùs attingit, quam visus, ideo in illo maior cautio & reuerentia adhibenda est, quam in solo visu.

Solutio ad quintum multa continet, quæ expositione indigent prolixiori, & ideo commodius tradentur disputatione sequenti, & nonnulla diximus supra, agentes de effectibus huius sacramenti.

ARTICVLVS V.

Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum.

AD quintum sic proceditur. *Videtur, quod accedere ad hoc sacramentum cum cõscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum. Dicit enim Apostolus 1. Corin. 11. Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini, Glos. ibid. * Hoc est, ac si Christum occideret, punietur. Sed peccatum Christum occidentium, videtur fuisse grauissimum. Ergo & hoc peccatum, quod aliquis cum conscientia peccati ad mensam Christi accedit, videtur esse grauissimum.* 4. d. 24. q. 1. Bern. Lo. 10. in fi. Gl. ordin. in fin. huius

2. Præterea, Hier. dicit in quadam epistola. Quid tibi cum fœminis, qui ad altare cum Deo fabularis? Dic Sacerdos, dic Clerice, qualiter eisdem labiis Filium Dei oscularis, quibus osculatus es labia meretricis? Cum Iuda, osculo Filium hominis tradis. Et sic videtur fornicator ad mensam Christi accedens

accedens peccare, sicut Iudas peccauit, cuius peccatum fuit grauissimum. Sed multa alia peccata sunt grauiora, quam peccatum fornicationis, & præcipue peccatum infidelitatis. Ergo cuiuslibet peccatoris ad mensam Christi accedentis peccatum est grauissimum.

3. Præterea, Magis est abominabilis Deo immunditia spiritualis, quam corporalis. Sed si quis proiceret corpus Christi in lutum, vel sterquilinium, grauissimum reputaretur eius peccatum. Ergo grauius peccat, si ipsum sumat, cum peccato, quod est immunditia spiritualis. Ergo hoc peccatum est grauissimum.

Sed contra est, quod super illud Iohannis decimo quinto. *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent*, dicit Augustinus, * hoc intelligendum esse de peccato infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata. Et ita videtur, hoc peccatum non esse grauissimum, sed magis peccatum infidelitatis. Tract. 89. in Ioan. in. ver. medium & princ. to. 9. 1. 2. q. 72 ar. 9 ad 2 2. q. 73 ar 3.

Respondeo dicendum, quod (sicut in 2. par. dictum est) dupliciter aliquod peccatum potest dici grauius alio: Vno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem secundum rationem suæ speciei, quæ attenditur ex parte obiecti. Et secundum hoc, quanto id, contra quod peccatur, est maius, tanto peccatum est grauius. Et quia diuinitas Christi est maior humanitate ipsius, & ipsa humanitas potior, quam sacramenta humanitatis, inde est, quod grauissima peccata sunt, quæ committuntur in ipsam diuinitatem: sicut est peccatum infidelitatis & blasphemiæ. Secundario autem sunt grauia peccata, quæ committuntur in humanitatem Christi. Vnde & Matth. 12. dicitur: *Qui dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neq; in futuro.* Tertio autem loco sunt peccata, quæ committuntur contra sacramenta, quæ pertinent ad humanitatem Christi. Et post hæc sunt alia peccata contra puras creaturas. Per accidens autem vnum peccatum est grauius alio ex parte peccantis: puta, peccatum quod est ex ignorantia vel infirmitate, est leuius peccato, quod est ex contemptu, vel ex certa scientia. Et eadem ratio est de aliis circumstantiis. Et secundum hoc, istud peccatum in quibusdam potest esse grauius: sicut in his, qui ex actuali contemptu, cum conscientia peccati, ad hoc sacramentum accedunt, in quibusdam vero minus graue: puta, in his, qui ex quodam timore, ne deprehendantur in peccato, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. Sic ergo patet, quod peccatum est multis aliis grauius secundum suam speciem, non tamen est omnium grauissimum.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum, comparatur peccato occidentium Christum, secundum similitudinem (quia vtrumque committitur contra corpus Christi (non tamen secundum criminis quantitatem. Peccatum enim occidentium Christū, fuit multo grauius. Primo quidem, quia illud peccatum fuit contra corpus Christi in specie propria: hoc autem peccatum est contra corpus Christi, in specie sacramenti. Secundo, quia illud peccatum processit ex intentione nocendi Christo: non autem hoc peccatum.

Ad secundum dicendum, quod fornicator accipiens corpus Christi, comparatur Iudæ Christum osculanti, quantum ad similitudinem criminis (quia vterque ex signo charitatis Christum offendit) non tamen quantum ad criminis quantitatem, sicut etiam prius dictum est. Hac tamen criminis similitudo non minus competit aliis peccatoribus, quam fornicatoribus. Nam & per alia peccata mortalia agitur contra charitatem Christi, cuius signum est hoc sacramentum, & tanto magis, quanto peccata sunt grauiora. Secundum quid tamen peccatum fornicationis magis reddit hominem ineptum ad perceptionem huius sacramenti, in quantum scilicet per hoc peccatum spiritus maxime carni subijcitur, & ita impeditur feruor dilectionis, qui requiritur in hoc sacramento. Plus tamen ponderat impedimentum ipsius charitatis, quam feruoris eius. Vnde & peccatum infidelitatis, quod funditus separat hominem ab Ecclesiæ vnitate simpliciter loquendo, maxime hominem ineptum reddit ad susceptionem huius sacramenti, quod est sacramentum Ecclesiasticæ vnitatis, vt supra dictum est. * Vnde & grauius peccat infidelis, accipiens hoc sacramentum, quam fidelis peccator, & magis contemnit Christum secundum quod sub hoc sacramento: præsertim si non credat, Christum vere sub hoc sacramento esse, quia quantum est in se, diminuit sanctitatem huius sacramenti, & virtutem Christi operantis in hoc sacramento, quod est contemnere ipsum sacramentum in se ipso. Fidelis autem, qui cum conscientia peccati sumit, contemnit hoc sacramentum, non in se ipso, sed quantum ad vsum, indigne accipiens. Vnde & Apostolus 1. Cor. 11. assignans rationem huius peccati, dicit. *Non dijudicans corpus Domini: id est, non discernens ipsum ab alijs cibis, quod maxime facit ille, qui non credit, Christum esse sub hoc sacramento.* q. 79. art 1. * & q. 73 ar 4

Ad tertium dicendum, quod ille, qui proiceret hoc sacramentum in lutum, multo grauius peccaret, quam ille, qui cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramentum accedit. Primo quidem, quia ille hoc faceret ex intentione iniuriam faciendi huic sacramento, quod non intendit peccator indigne corpus Christi accipiens. Secundo, quia homo peccator est capax gratiæ, vnde etiam magis est aptus ad suscipiendum hoc sacramentum, quam quæcunque alia irrationalis creatura. Vnde maxime inordinate veretur hoc sacramento, qui proiceret ipsum canibus ad manducandum, vel, qui proiceret in lutum conculcandum.

Littera D. Thomæ est perspicua: de re autem ipsa dicemus sequenti disputatione.

DISPVTATIO LXVI.

De spirituali dispositione necessaria ex præcepto ad suscipiendum hoc sacramentum.

Incipimus disputare de præceptis pertinentib. ad vsum huius sacramenti. In quo duæ interueniunt personę ad quas possunt hæc præcepta pertinere, nimirum suscipiens, & dispensans sacramentum, de quibus suo ordine dicendum est. Primo de suscipientibus, cum D. Thom. infra. quæst. 82. Rursus in ipso vsu duo vel tria possunt considerari, scilicet modus eius ex parte suscipientis, quo spectat, vt cum hac dispositione, vel ista sumat, vel exercitium eius, scilicet, quod interdū sumat, vel modus eius ex parte sacramēti, scilicet, quod in vna vel duabus speciebus sumatur. Et circa hæc omnia possunt versari diuersa præcepta: de quib. ordine proposito dicemus sequentes ordinem articulorum D. Thom. In hac ergo disputatione agimus de præcepto præscribente modum in spirituali dispositione necessarium ad dignam sumptionem huius sacramenti, quod potest explicari, vel per modum præcepti negatiui, scilicet, vt nemo communicet in peccato mortali, vel affirmatiui, mandātis potius specificationem actus, vt sic dicam, quam exercitium, scilicet, vt hoc sacramentum in gratia recipiatur; hoc enim præcepto non mandatur exercitium actus, sed vt si fiat, tali modo fiat. Disput. 28. de Eucharistia.

SECTIO I.

Vtrum sit peccatum mortale recipere hoc sacramentum in peccato mortali sine vlla dispositione.

Supponо primam ac maxime necessariam dispositionem ad dignam manducationem huius sacramenti esse characterem baptismalem, sine quo nullus, quantūuis iustus, seu contritus potest digne suscipere hoc sacramentum, quia non est capax effectus Absq; baptismo nullus est capax Eucharistiæ.

ctus eius, vt supra dictū est, quia Baptismus est ianua ad cætera sacramenta, vnde qui non est baptizatus, non solum dici potest indispositus, sed etiam incapax sumptionis huius sacramēti, quoad significationem & effectum sacramētalem: nam sicut, qui non est genitus, nutriri non potest, ita qui non est regeneratus in Christo, non est capax alimenti eius, & ex hac parte ficte sumit, & falsam reddit significationem huius sacramenti, si non regeneratus, illo nutriri velit, etiā si alioqui peccator non sit.

Hæreses circa hanc quæstionem. Rossensis. Bellarmin.

Igitur quæstio supereſt de dispositione necessaria in homine baptizato, in quo hæretici huius temporis (vt referunt Rossensis art. 15. Bellarminus, & alij) nō solum dispositionem gratiæ non requirunt, verum potius asserunt, quo magis eius conscientia peccatorum onere grauatur, eo melius esse dispositū ad hoc sacramentū recipiendum, dummodo firmiter credat, ea peccata sibi non esse imputāda, propter Christum, quia hoc sacramentum non solum est cibus animæ, sed etiam medicamentum, vt autem dicitur Mat. 9. Non sani egēt medico, sed qui male habent. Hi vero hæretici errant inprimis in generali doctrina de iustificatione & remissione peccatorum, dum existimant, peccata non tolli, sed solum non imputari, idq; non per veram pœnitentiam, sed per solam fidē. Deinde specialiter errant in effectu, fine, & institutione huius sacramenti: Putant enim, esse institutum ad tollenda peccata mortalia, idq; solum excitando fidem, de quibus in superioribus satis dictum est. His ergo omissis:

Qui accedit ad Eucharistiam sine dispositione ad gratiam & cum conscientia peccati mortalis lethaliter peccat. 1. Cor. 11.

Dico primo, Accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati mortalis, & sine dispositione sufficienti ad gratiam, est peccatum mortale. Conclusio est absolute de fide, licet in modo explicandi illa possit esse inter Catholicos diuersitas, vt sect. 3. videbimus. Probatur autem conclusio ex illo Pauli 1. ad Corint. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Dñi. Vbi sermo est de probatione morum per recognitionem, seu examinationem cōscientiæ, vt supra ostendimus, agentes de dispositione necessaria ad effectum huius sacramenti, vnde ille dicitur indigne sumere, qui accedit cum praua conscientia: Manducare autem sibi iudicium est, nouam culpam ex tali manducatione contrahere. Atque ita

Conc. Trid. Origen.

exponit hunc locum Concil. Trident. sess. 13. c. 7. & significat Origen. Hom. 5. in diuersos, vbi tractans illa verba Centurionis: Dñe non sum dignus, vt intres sub tectum meum, inquit, Quando māducas, & bibis corpus & sanguinē Dñi, tunc Dominus sub tectū tuum ingreditur, & tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito, Dñe non sum dignus, vt intres sub tectum meum, vbi enim in indigno ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti. Clarius hom. 2. in Psalm. 37. prope finem. Cōmunicare, inquit, non times corpus Christi accedens ad Eucharistiam, quasi mūdus ac purus, quasi nihil in te sit indigni, & in his omnib. putas quod effugies iudicium Dei, non recordaris illud, quod scriptum est: Quia propterea in vobis multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi? Quare multi infirmi? Quoniam non se ipsos diiudicant, neque seipsos examinant, neque intelligunt, quid est accedere ad tanta sacramenta, patiuntur hoc, quod febricitantes pati solent, cum sanorum cibos præsumunt, sibimet ipsis inferentes exitium. Eandem veritatem ex eisdem verbis Pauli colligit Cyril. Alexan. lib. 12. in Leuit. non longe à fine,

Cyrill. Cyprianus.

& Cyprian. lib. de lapsis circa medium, vbi adiungit illa verba Leuit. 22. Omnis mundus māducauit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne sacrificii salutaris, quod est Dñi, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Et illud 1. ad Corint. 10. Non potestis calicem Dñi bibere, & calicem dæmoniorum, &c. Atq; de eadem re elegā-

Hieronym.

ter loquitur in sermone de cœna Domini, Hier. Mar. 3. Turbæ, inquit, quæ impediunt panem manducare, peccata & vitia sunt, quia, qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Dñi. Et Isidorus, libro de summo bono, capite 24. Qui scelerate viuunt in Ecclesia & communicare nō desinunt, putantes se tali communione mūdari, discant, nihil ad emundationem sibi proficere, dicente Propheta: Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas? & Apost. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Ac denique Clemens Papa, lib. 7. const. capite. 27. Si quis, inquit, sanctus est, accedat, si non est, curet, vt fiat per Dei misericordiam, & similis admonitio habetur in antiquis liturgiis. Multaq; similia adduximus supra in citato loco, de dispositione necessaria ad effectum huius sacramenti. Ratio vero huius conclusionis satis explicata est in comment. a. 4. & indicatur à Paulo illo verbo, Non diiudicans corpus Domini. In quo magna iniuria fit Christo, non discernendo inter ipsum, & vulgares cibos: Indicatur ēt à Concil. Trid. quia sancta, inquit, sanctè tractāda sunt, multo ergo magis illud sacramentum, quod est omnium sanctissimum. Vnde intelligimus, huiusmodi præceptum nō accedendi ad hoc sacramentum in peccato mortali, non esse positiuum, vel Ecclesiasticum, vel etiam diuinum, si proprie loquamur, sed naturale, id est, intrinsece, & ex natura rei consequens ex institutione, dignitate & significatione huius sacramenti, quemadmodum diximus, agentes de sacramentis in genere, nam illa omnia hic à fortiori locum habent.

Obiectio.

Sed obiicies: Interdum potest homo obligari ad suscipiendum hoc sacramentum, quando moraliter loquendo non potest se ad gratiam disponere, vti sit publicus concubinarius, vel habeat diuturnum ac vehemēs odium inimici, quod deponere non possit, & maxime, si copia confessoris careat, & contritionis gradum non valeat attingere: nec denique absolutum propositum non peccandi de cætero concipiat, quod non solum ad contritionem, sed ad veram etiam attritionem est necessarium. Addamus ad difficultatem explicandam, Deum ei negare auxilium ad dolendum de peccato, atq; ipsi peccatori constare se esse à Deo destitutum, tunc ille non peccaret accedendo ad hoc sacramentum sine dispositione, quam non potest habere: ergo non est per se malum in peccato accedere. Respondetur ad priorem partem, me-

Solutio.

minem esse posse in agendis ita perplexū, vt ex duobus malis mortalibus alterum simpliciter eligere cogatur. Vnde in præsenti casu, si quis reuera obligatur hoc sacramentum accipere, non erit illi impossibile, ita se disponere, vt digne accipiat, quod si hoc fortasse sit illi valde difficile, tenebitur cum diuina gratia eam difficultatem superare, quæ non illi deerit, si ipse in se est, facit. Quod si tanta sit difficultas, vt moraliter censeatur quædam impossibilitas, interdum esse poterit sufficiens ratio ad excusandum hominem, ne pro eo tempore communicare teneatur, & differat, donec paulatim eam difficultatem vincere, ac digne se disponere valeat, illa vero duo, scilicet, obligatio communicandi, & impossibilitas digne communicandi, non possunt simul ac pro eodem tempore absolute & simpliciter coniungi. Quocirca ad alteram partem, quæ fingitur de homine destituto à Deo, inprimis negandum est, illud fieri à Deo, in hac vita. Deinde eo casu argumentandi gratia admisso, respondeo non teneri hominem illum ad hoc sacramentum suscipiendum, nec posse licite communicare: peccaret enim sic communicando, eodem genere sacrilegii, quo nunc peccat quilibet peccator indigne communicans, quia licet ille homo non posset digne communicare, posset tamē vitare actum, ne illum faceret sine debita circumstantia & honestate, ad quod obligatur ex vi huius præcepti, de quo agimus,

agim⁹, quod, vt supra dixi, negatiuum est, vel saltem negationem includit, non communicandi in statu mortalis peccati.

Obiectio. Dices ergo, si quis prohibeatur non communicare sicut nunc excommunicatus prohibetur, & communicet, duo peccata committit, alterum, quia exercet actum prohibitum, alterum, quia indigne communicat, non enim potest huiusmodi homo non indigne communicare, quandoquidem ipsamet communione aliud præceptum violat, & peccat (suppono enim illum nullam habere ignorantiam, quæ ab eiusmodi peccato eum excuset) Respondetur, concedendo, ibi esse duas causas seu rationes malitiæ: an vero ex illis oriantur duæ malitiæ specie distinctæ, vel tãtum efficiant vnam grauiorem, speculatiue controuerti potest: sed res est parui momenti, quamuis posterior pars videatur verisimilior, quia totus ille est vnus actus eidem honestati religionis contrarius cui plures circumstantiæ necessariæ desunt, quia non solum fit, quando non debet, sed etiam quomodo non debet fieri, quod augmentum ad eandem speciẽ pertinet: vt si quis comedat tempore prohibito, & in qualitate & quantitate prohibita. Sed quidquid sit de speculatiua quæstione, practice tamen & in ordine ad confessionem, existimo, eam circumstantiam esse talem, quæ aperienda sit, quia plurimum aggrauat, ac merito variare potest morale iudicium. Hic vero occurrebat alia difficultas, an tangere hoc sacramentum in peccato mortali, sit peccatum mortale, sed eam commodius tractabimus infra, disputantes de dispensatione huius sacramenti.

Solutio.

Cum Recipere Eucharistiam in peccato venia in quo est ex se solum casu mortale

Dico secundo, Recipere hoc sacramentum in peccato veniali, vel etiam peccando venialiter in ipsa sumptione, non est ex eo capite peccatum mortale. Hæc est communis sententia. Et ratio est: quia nec circa hoc est speciale præceptum positiuum, neque ex sola natura rei potest colligi tale peccatum: quia hæc non est grauis iniuria vel irreuerentia, quia per peccatum veniale non ponitur impedimentum principali & quasi essentiali effectui sacramenti, cum tale peccatum non excludat charitatem, ergo non committitur grauis fictio aut simulatio: ergo nec peccatum graue. Et confirmatur, quia alioqui non possunt ad hoc sacramentum accedere, nisi sanctissimi viri quis enim est, qui non merito timere possit, non solum, ne in peccato veniali sit, sed etiam ne in ipsa sũptione venialiter peccet, vel ex vana aliqua intentione, vel ex negligenti distractione, aut alia simili causa Et confirmatur ex c. Si non sunt, de consecr. di. 2. vbi ex sententia Hyl. sic dicitur: Si non sunt tanta peccata vt excommunicetur quis, non se debet à medicina corporis & sanguinis Domini separare, & in c. Si ǫtiescunque, dicitur ex sententia Amb. Qui semper peco, debeo semper accipere medicinam.

Dubium an sit veniale ibi accedere.

Sed quæres, an saltem sit veniale peccatum in ea dispositione sumere hoc sacramentum. Maior distin. 9. qu. 1. ad 1. absolute negat, quamquam est, inquit, bene impudens, qui cum proposito venialiter peccandi communicat. Richard. etiam ibi art. 2. q. 1. ad 2. simpliciter docet, non peccare, qui cum veniali peccato communicat. idem Adrian. qu. 1. de confessione Soto dist. 12. q. 1. art. 4. licet sit dubius, tamen in hanc sententiam est magis propensus. In contrarium vero est, quia illa videtur aliqualis irreuerentia, maxime si peccatum veniale, vel propositum eius in ipsomet actu communionis committatur, vel habeatur. Et confirmatur ex Anselm. 1. ad Cor. 11. dicente: Indigne accedit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & non est confessus. Quod cum non possit intelligi secundum æqualitatem, necesse est, vt saltem secundum quandam proportionem intelligatur; nam qui graue peccatum commisit, indigne accedit mortaliter peccando: qui autem multa venialia, indigne etiam saltem venialiter. Confirmatur secundo ex verbis Augustini. libr. de Ecclesiast. dogmat. c. 53. quæ referuntur in c. Quotidie, de Consec. di. 2. vbi cum dixisset: Si adhuc habet voluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quã purificari, Et ideo, quis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis, &c. subdit inferius, sed hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non grauant. Sentit ergo Aug. vel potius Gẽnad. quod recipere Eucharistiam sine pœnitentia venialium peccatorum, grauet conscientiam: erit ergo, vt minimum, peccatum veniale.

Si peccatum veniale sit velut circumstantia communionis, est peccatum veniale sic communicare.

Dicendum in primis videtur, si peccatum veniale sit aliquomodo circumstantia ipsius actus cõicandi, peccatum esse veniale sic cõmicare, vt v. g. si quis cõmunicet propter ostentationẽ, seu vanam gloriam, vel certe si actu sit in ipso peccato veniali, vt in vana aliqua cogitatione, aut delectatione, & ea ratione accedat distractus, & sine debita attentione & deuotione. Ratio est, quia si non habeat circumstantias debitas, est aliquo modo malus, ergo, vt minimum, erit peccatum veniale. An vero tunc impediatur effectus ex opere operato, supra tractatum est. Deinde, si quis cõsuetudinem habeat committẽdi multa venialia peccata, vel certe cõscientiam sentit eorũ multitudine oneratam, & ideo ad spiritualia tractãda tepidam, & quodammodo indispositam, non videtur posse excusari à culpa veniali, si sine vllo dolore aut proposito emendandi vitam, ad Eucharistiam accedat. Et hoc saltẽ probat ratio in contrarium facta, qã ille est aliquo modo indignus, & non satis diiudicat corpus Domini, & ponit obicem aliquib. effectibus huius sacramenti non cõtemnendis: quales sunt, remissio venialium peccatorũ, & actualis feruor charitatis, ac denique quod caput est, non potest omnino excusari actio illa ab irreuerentia contra hoc sacramentum. Præterea Anselm. & August. hoc, ad minimum, sentiunt, & in hunc modum explicari possunt, quamuis in rigore plus dicere videantur, præsertim Anselmus: nam Augustinus expoui posset, cũ inquit, hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non grauant, quod non distinguat illa à venialibus, sed ab eo statu conscientiæ, quæ licet mortali peccato mordeatur, tamen eorum multitudine nõ grauatur, nec obruitur; huic n. homini dat licentiam Aug. frequenter communicandi, præmissa confessione, illi vero minime, nisi post diuturnam pœnitentiam, etiam publicam, si peccatoris status publicus fuerit.

Peccata venialiter accedens Eucharistiam cum conscientia multorũ venialium.

Accedens Eucharistiã cum vno vel altero peccato habituali veniali non peccat, etiã venialiter.

Deniq; extra prædictos casus, si quis fortasse habeat peccatum veniale in habitu, licet sine dolore eius, & proposito emendandi ad Eucharistiam accedat, vel quia non recordatur, vel quia ob humanam aliquam fragilitatem, non potest voluntatem auertere ab illo leui affectu, non existimo, peccare venialiter sic communicando, si alioqui procuret cum timore, reuerẽtia & deuotione accedere. Et quoad hoc placet prior Theologorum sententia. Et ratio est, qa tunc illa culpa venialis non est circumstantia illius actus, neq; ab homine fragili exigenda est summa diligentia, vel perfectissima dispositio.

Nulla actualis dispositio requiritur ad sumendã Eucharistiã ex præcepto rigoroso præter gratiam habitualem.

Ex dictis in hac sectione obiter colligimus, præter dispositionem gratiæ habitualis, nullam actualẽ requiri ex rigoroso præcepto ad dignam sumptionem huius sacramenti, ita vt illius omissio peccatum mortale sit. In quo conueniunt omnes Theologi, & à fortiori patet ex eo, quod supra diximus, ad effectum huius sacramenti nullam actualem dispositionẽ requiri. Ad vitandum autem peccatum veniale, illa interior attentio, ac reuerentia necessaria est, quam ex natura sua talis actus sacer, ac religiosus postulat, vt conuenientiori modo fiat. Excusabitur tamẽ homo ab huiusmodi culpa veniali, si fortasse ex naturali tãtum distractione huiusmodi attentionem omittat, quia tunc nec voluntaria est, nec humana.

Aliqui negant.

Aliqui affirmant.

SECTIO

SECTIO II.

Quam graue peccatum sit indigna susceptio huius sacramenti in peccato mortali.

CVm cõstet ex dictis, peccatum hoc ex genere suo mortale esse, inquirere possumus grauitatem eius, vel genericam, vel specificam, vel numericam seu individualem.

Eucharistiæ in mortali susc ipere sacrilegij est

Dico primo, peccatum hoc habere grauitatem sacrilegij virtuti religionis contrariam. Sic Hierony. epist. 22. ad Eustochium, in quosdam inuehitur, qui indigne communicabãt. Ebrietati: sacrilegium copulantes aiunt, absit, vt ego me à sanguine Domini abstineam. Et ratio est, quia hoc sacramentũ est res maxime sacra, cui ex virtute religionis proprius cultus & reuerentia debetur: nam sicut Christi adoratio ad religionem spectat, ita & huius sacramenti veneratio Ergo iniuria, quæ illi fit, contraria est religioni, atque adeo sacrilegium.

Non tamè est tam graue peccatũ sicut hæresis, desperatio, aut odium Dei.

Hinc sequitur primo, hoc peccatum ex suo genere non esse tam graue, sicut illa, quæ sunt contra virtutes Theologales, vt sunt odium Dei, Hæresis, desperatio: nam, vt recte fiat comparatio, debet maximum peccatum cum maximo conferri, alioqui nihil certum affirmari potest. In eo vero sensu ratio est clara: quia peccatum, quod priuat maiori honestate, ex suo genere grauius est. Item, quia illę virtutes sunt perfectiores religione, quia immediatius Deum attingunt: ergo eadem ratione vitia illis contraria sunt grauiora.

Grauius tamen est iis, quæ sunt eõtra virtutes morales.

Secundo sequitur, hoc peccatũ ex suo genere grauius esse, quam ea, quæ sunt contraria virtutibus moralibus religione inferioribus. Quod eisdem rationibus ostendi potest: nam priuat perfectiori honestate, & immediate attingit Deum, vel res diuinas. Cum vero dicimus, peccatum hoc esse ex suo genere grauius, intelligendum est proprie, de genere, id est, quantum est ex vi suæ rationis genericæ: hoc n. immediate conuincitur rationibus factis. An vero etiam in specie sit grauius quocunque alio peccato contra proximum, vel contra aliquam virtutem moralem, paulo inferius dicemus.

Peccatum hoc non est omniũ quæ religioni opponũntur maximum in specie sua.

Dico secundo, Hoc peccatum in specie sua non est maximum omnium, quæ religioni opponuntur: sed in 3. gradu, seu ordine constitui potest. Ita colligitur ex D. Tho. qui supponit, quod ex to. 2. satis clarum est, contra eandem virtutem posse committi peccata specie diuersa, quia ab eodem medio variis modis recedi potest: inter peccata ergo, quæ religioni opponuntur, primum gradum tenent illa, quæ sunt contra Deum secundum se, seu contra diuinitatem eius: quia, quo excellentior est diuinitas cæteris rebus: eo iniuria illi facta grauior est. Et huiusmodi est blasphemia, periurium: & in hoc ordine annumerari solet peccatum contra Spiritum sanctum, quod Christi testimonio grauissimum est. In 2. gradu sunt peccata contra humanitatem Christi, vt in propria specie existit: quia illa proxime coniuncta est Deo, & maior est iniuria & irreuerentia, maiusque potest inferri nocumentum, quando in propria specie offenditur, ac læditur. Tertium ergo ordinem constituit peccatum sacrilegij contra hoc sacramentum: quia in ipso realiter Christus continetur, quamuis sub aliena specie. Vnde inter omnes alias res sacras, hoc sacramentum maxime sacrum ac diuinum est: ergo iniuria & sacrilegium cõtra illud factum, maximum est, post alia enumerata. Additur ex D. Thom. hic, in hoc tertio ordine, posse esse varia sacrilegia, quæ videntur specie diuersa, inter quæ indigna sumptio, vel communicatio, non habet summam grauitatẽ: maius n. peccatum est, vt D. Th. hic docet a. 5. ad 3. proijcere hoc sacramentum canibus ad manducandũ, vel in lutum ad conculcandum illud, q̃ ex terminis ipsis videtur manifestum: nã præ se fert maiorem horrorem & iniuriam, & indicat animum magis auersum, magisq; Christo iniuriosum. Et præterea id explicat D. Th. optima coniectura: quia peccator, licet sit indispositus ad vnionem cum Christo, quia peccator est, tamen de se est capax illius, quia homo est: at vero brutum est omnino incapax: & ideo maior est impro portio, maiorque abusus in illis actionibus.

Dubium. an hoc peccatum sit grauius omnib. alijs quæ opponuntur virtuti religionis.

Ex hac vero assertione sic exposita oritur dubitatio supra tacta: an hoc peccatum ex specie sua sit grauius homicidio, quod est contra iustitiam: aut adulterio, quod iustitiæ & temperantiæ repugnat: vel omnibus peccatis contra naturam, contrarijs castitati: & idem inquiri potest de cæteris oppositis virtutibus moralibus. Quidam enim Theologi ita existimant, vt Gabr. lect. 77. in Can. & Petr. Sot. lect. 12. de Euch: Ledes. in 4. 5. par. q. 21. ar. 5. Sot. d. 12. q. 1. a. 5. qui dicit, homicidium quidem esse grauius, quamsit indigna sumptio huius sacramenti ex fragilitate commissa: nihilominus tamen indignam sumptionem ex specie sua esse grauiorem: quia si ex contemptu fiat, grauius peccatum est. Quæ ratio non admodum probat: quia, vt comparatio recte fiat, debent æquales circumstantiæ ex parte operantis adhiberi. Huic vero sententiæ fauent Patres, qui adeo exaggerant hoc peccatum, vt cum peccato crucifigentium Christum, & Iudæ, qui eum vendidit, comparent illud: Chrysost. Hom. 45. in Ioan. 61. ad populum. Remig. Matt. 26. & Beda Marc. 14. circa illa verba, per quem filius hominis tradetur. Anselm. & Theod. 1. ad Cor. 11. Hæc vero sententia non placuit Durando, distinct. 9. q. 4. & idem sentit Palud. q. 2. ar. 6. Primo, quia non habet illa opinio sufficiens fundamentum: nam in primis prædicti Patres, vt etiam D. Tho. notat, non secundum æqualitatem, sed secundum quandã proportionem, & imitationem, locuti sunt, quia sicut Iudas osculo tradidit Christum indignis hominibus ac inimicis eius, ita peccator communicando indigne, veluti quodam osculo Christum tradit homini indigno, eiusque inimico. Et sicut crucifixores Christi sanguinem Christi fuderunt in suam perniciem, ita etiam peccator quodammodo sanguinem Christi fudit in suum magnum detrimentum, quando illum indigne sumit. Ex hac vero analogia non potest inferri, vel hoc peccatum esse æquale illis, vel esse maius omnibus supra enumeratis. Rursus neque ex ratione sacrilegij potest concludi hæc maior grauitas specifica, quia sub grauiori genere potest sine dubio contineri species aliqua moralis minus grauis, quam sit alia sub inferiori genere cõtenta: maius enim peccatum est peccatum contra naturam, quam furtum, licet illud sit sub genere intemperantiæ, hoc vero sub genere iniustitiæ, quod grauius est: & similiter grauius est homicidium, quam oratio inattẽta: licet hæc sit sub genere sacrilegij. Et in physicis specieb. est etiam probabile, id posse accidere. Ratio vero est, quia, licet obiectum virtutis contrariæ, secũdum se sit nobilius, tamen modus attingendi illud potest esse inferior ac leuior. Denique quod ita sit in præsenti, potest in hunc modum exponi: nam homicidium infert magnum nocumentum proximo, & irreparabile: indigna vero communicatio, quamuis sit Christo iniuriosa, re tamen ipsa, non infert ei nocumentum. Ergo, licet Christus absolute sit nobilius obiectum, quam alius proximus, nihilominus hæc eius iniuria potest ex specie sua esse leuius peccatum, quam homicidium. Quæ omnia, vt minimum, faciunt cõtrouersiam hanc satis dubiam speculatiue: nec video posse esse certa principia ad illam decidendam, si verum est illud principium, quod posterior sententia assumit: posse peccatum sub inferiori genere contentum, secundum specificam rationem suam esse grauius: de quo dubitari etiam posset: sed hæc res ad 1. 2. spectat. Et ideo nunc satis sit dicere, practice loquendo, fere semper illa peccata homicidij esse grauiora, vel

vel propter maius nocumentum, vel quia maiorem deformitatem & rectæ rationis euersionem præ se ferunt.

Obiectio Augustinus. Supereſt vero obiectio contra aſſertionem poſitam ex Auguſtino libr. 50. Homiliarum, Homilia 26. & habetur in cap. Interrogo, 1. quæſt. 1. vbi dicit: non eſſe minus peccatum, indigne audire verbum DEI, quam indigne communicare: quia non eſt minus, inquit, verbum Dei, quam corpꝰ Chriſti: quod fere eiſdem verbis prius dixerat Origen. Hom. 13. in Exodū, vbi ait, non eſſe minorem culpam, negligere verbum Dei, quam corpus Chriſti: ſed negligere verbum Dei, aut negligenter & ſine fructu illud audire, non eſt peccatum adeo graue: ergo neque indigne communicare. *Origenes.* *Soluitur.* Reſpondetur inprimis hæc videri dicta per quandam hyperbolen & exaggerationem, & aliquo prudenti moderamine eſſe temperanda. Nam ſi proprie ſit ſermo de verbo Dei formaliter: id eſt, de prædicatione, ſeu doctrina diuina, non poteſt ſecundum æqualitatem intelligi: cum dicitur; verbum Dei non eſſe minus, quam corpus Chriſti: ſed ſecundum quandam habitudinem, & reſpectum ad diuinam perſonam: ac ſi diceremus: non eſſe minus verbum Regis, quam corpus Regis: vel ſicut dicimus, non eſſe minus venerandam imaginem Regis, vel alium, qui gerit perſonam eius, quam ipſum Regem: ſi vero loquamur de verbo Dei obiectiue, ſic ſecundum veram æqualitatem nō eſt minus verbum Dei, quam corpꝰ Chriſti: quia res, quæ hoc verbo prædicatur, non eſt minus digna, atque hoc modo negligere verbū Dei, poteſt eſſe grauiſſimum peccatum, quia ſub hoc genere comprehendi poteſt contemptus fidei, & ipſius Dei, qui per verbum eius prædicatur. Affert præterea huiuſmodi peccatum ex ſe grauiſſimum nocumentum, quia verbum Dei eſt veluti organum, & inſtrumentum, quo Deus potiſſimum vtitur ad humanam ſalutem: & ideo illud contemnere, vel negligenter, atq; indigne ſuſcipere, non minora damna creare poteſt, quam indigne communicare.

Peccata non in parcula grauium & vicissim posse, quia alia peccata virtutibus aliis opposita. Dubium. Tertio, de grauitate huius peccati in indiuiduo dicendum eſt, ex variis atque inæqualibus circumſtantiis, fieri poſſe, vt interdum ſit grauius, interdū vero leuius, quam alia peccata, perfectioribus vel minus perfectis virtutibus oppoſita. Hæc concluſio non indiget probatione: nam hoc fere commune eſt omnibus peccatis.

Duo vero, quæ circa illam docet Diuus Thomas, in dubitationē afferri poſſunt. Primum eſt, an accedere ad hoc ſacramentum cum grauioribus culpis, ſit ſemper, & ex ſe grauius peccatum. Aliquibus enim videtur, non ſemper ita eſſe, ſi peccata non ſint eiuſdem ordinis: quia maius malum eſt accedere cum peccatis carnalibus, quā cum ſpiritualibus, etiam ſi hæc grauiora ſint. *Alenſ.* Quod ſentit Alenſ. 4. part. quæſt. 46. membr. 4. & 5. vbi variis vtitur diſtinctionibus, quas referre & examinare operoſum eſſet, & parum vtile. *Paſchaſius* Paſchaſius etiam libr. de hoc ſacramento, periculoſius dicit eſſe luxurioſis: ad hoc ſacramētum accedere, quam aliis peccatoribus. Quod verū exiſtimo, propter maius periculum incidendi in prauam ac deteſtabilem conſuetudinem, etiam cōtemnendi paulatim. Nihilominus tamen per ſe loquendo, vera eſt regula, quam D. Tho. ſtatuit, grauius peccare, qui in peiori ſtatu & cum grauioribus culpis accedit; quia eſt indignior: tum etiam, quia maius impedimentum ponit effectui huius ſacramenti, maioremq; fictionem ſimulat, cum ſimpliciter magis ſit à Chriſto ſeparatus. Ratione vero ſcandali, vel alterius circumſtantiæ, accidere poteſt è conuerſo, vt grauius peccet, accedendo ad hoc ſacramentum, qui minora habet peccata.

Grauius peccatū efficaciter accedere ad Eucharistiam cum grauioribus peccatis, quam cū leuioribus, per se loquendo.

Dubium alterum. Paludan. Secunda dubitatio eſt, quis grauius peccet, fidelis peccator, vel infidelis, vel hæreticus? Quidam exiſtimant plus peccare fidelem peccatorem, vt Palud. 4. d. 9. q. 2. & Carthuſ. qu. 4. dicens, infidelem eſſe indigniorem, non tamen indignius accedere, quia fidelis operatur contra veritatem, & dignitatem ſacramenti ſibi cognitam: infidelis vero contra ignoratā. D. Thom. autem generaliter dicit grauius peccare infidelem: quia peccat contra ipſum ſacramentum, & vſum eius, cum tamen fidelis ſolum peccet contra vſum. Quæ ratio ſolum videtur probare, infidelem grauius peccare ſua infidelitate, qua negat veritatem ſacramenti, quam fidelem indigna ſumptione. Cum tamen hic non comparemus infidelitatem cum ſacrilegio, ſed prociſe ſacrilegium infidelis cum ſacrilegio fidelis. Dico tamen, etiam in hoc ſenſu, eſſe veram ſententiam D. Th. moraliter loquendo ac per ſe, quia ſtatꝰ infidelis ſimpliciter eſt peior & indignior: quod autem aliqua ignorantia excuſari poſsit, eſt per accidens: & interdum accidere poteſt, vt non intercedat: vt, ſi ſit hæreticus circa alia myſteria, non vero circa hoc: interdum vero talis eſſe poteſt, & tam craſſa, vt fere nihil excuſet. Atq; ita per ſe magis aggrauat indignus infidelitatis ſtatus. Dico autem, moraliter conſiderando ex genere, ſeu ex obiecto ipſos ſtatus: nam in indiuiduo fieri poſſet, vt ſit tanta malitia, tantaq; multitudo, & acerbitas peccatorum hominis fidelis, vt ſimpliciter indignior ſit, quam infidelis, & tunc iuxta reſponſionem datam præcedenti dubio negandum non eſt, illum grauius peccaturum, ſic accedendo.

Carthuſ. *Moraliter loquendo, grauius peccat infidelis accedens ad Eucharistiam, quā fidelis.*

SECTIO III.

Vtrum habens conſcientiam peccati mortalis teneatur confeſſionem præmittere ante vſum huius ſacramenti.

POſt decretum Concilij Tridentin. ſeſſ. 13. cap. 7. & Can. 11. non poteſt in dubium reuocari, an huiuſmodi præceptum omnibus fidelibus impoſitum ſit, quia in illis decretis expreſſe continetur, & certiſſimum eſt, habere Concilium poteſtatem ad huiuſmodi præceptum imponendum, etiam ſi antea latum non fuiſſet. Quamquam, ſi tale præceptum à Concilio eſſet de nouo latum, dubitari poſſet, an obligaret omnes, & vbique, & an excuſarentur aliqui, ex defectu promulgationis, vel acceptationis, vt poſtea dicemus. Hic ergo præcipue inquiritur, quale, quamq; antiquum ſit hoc præceptum. In qua re duas reperio ſententias extreme contrarias. Prior affirmat eſſe præceptum iuris diuini naturalis, ex ipſa inſtitutione ſacramentorum intrinſece conſecutum, ita ſentit Sylueſt. verb. Euchariſt. 2. quæſt. 1. & inclinat Petrus Sot. lect. 12. de Euchariſtia, & fauet Bonauent. diſtinct. 13. dub. 1. circa litteram, & diſtinct. 16. dub. 12. circa literam, qui authores videntur hoc præceptum fundare in ſola dignitate, & ſignificatione huius ſacramenti. Alij vero videntur hoc fundare nō in ſolo hoc ſacramento, ſed in inſtitutione eius ſimul cum inſtitutione ſacramenti Pœnitentiæ, vt interdū ſignificat Scotus locis citandis: & inferius, refellendo hanc ſententiam, melius explicabimus.

Sententia. *Sylueſt.* *Pet. Soto.* *Bonauent.*

Secunda ſententia eſt, hoc præceptum eſſe poſitiuum Eccleſiaſticum: quæ duobus modis aſſerta eſt, quidam enim dixerunt, tale præceptum non eſſe nouum, nec Pontificio aut Conciliari decreto ſcriptum, vel introductum, ſed Apoſtolica traditione, & perpetua Eccleſiæ conſuetudine obſeruatum. Ita opinatur Medina Cod. de confeſſ. q. 17. quem recentiores aliqui ſecuti ſunt, vt Palacius in 4. diſt. 9. qu. 10. ad 1. & indicat Nauarrus de Pœnitent. diſtinct. 5. in princ. circa tertiam partem Gloſſæ, numer. 32. ſentit enim, hoc præceptum ortum eſſe ex conſuetudine Eccleſiæ, idem in Sum. capit. 21. numer. 49. Alij vero (quod minus tolerabile eſt) dixerunt, hoc præceptum eſſe nouum ac recens in Eccleſia: quæ ſententia tribui ſolet Richard. Palud. & Adriano, quod negauerit, vſque ad ſua tempora fuiſſe in Eccleſia tale præce-

2. Sententia. *Medina.* *Palacius.* *Nauarrus.* *Richard. Paludan. Adrian.*

præceptum, sed non aperte id negant, vt videbimus. Primus ergo author huius sententiæ videtur fuisse inter Theologos Caietanus hic, & in proprio quodam opusculo de hac re, & in Sum. Verb. Communio, & su per 1. Cor. 11. Eum secutus est Armilla, verbo, Comm unio, 5. vlt. & eiusdem sententiæ fuit Abbas in c. de ho mine, de celebrat. Missa. Fundamentum est, quia ad satisfaciendum iuri diuino naturali satis, quod homo accedat in gratia satis ergo erit; quod per contritionem ad illam se disponat, sicut etiam hoc sufficit ad ministranda sacramenta ex officio, vel ad recipienda alia sacramenta viuorum. Positiuum autem diuinum ius ostendi non potest, neq; scriptum, neq; traditum: quin potius verba illa Pauli 1. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: significant, solum esse necessarium, vt vnusquisq; suam conscientiam examinet, & interius se disponat, ac de seipso iudicium ferat, ita enim exponere videtur Chryf. Homil. 28. in illam epistolam dicens: Non præci pit, vt alter alteri probetur, sed ipse sibi sine traduct ione, faciens iudicium, & sine teste redargutionem: quem imitatus Theophyl. inquit: Non alium tibi iudicem attribuo, sed teipsum tibi ipsi commendo: iudica igitur, & explora conscientiam tuam, & sic accede. Patres etiã omnes citati sectione prima, licet pœnitentiam requirant, nullam tamen confessionis faciunt mentionem. Et hinc vlterius colligi videtur, hoc præceptum non fuisse in Ecclesia tempore horũ Patrum, non potest autem ostendi, vbi fuerit postea latum ante Concilium Tridentinum: ergo non est fundamentum ad asserendum antea fuisse.

Caietan. *Armilla.* *Abbas.* *Chryfostom.* *Theophyl.*

Semper fuit in Ecclesia præceptum præmittendi confessionem. Tridentin.

Dico primo, semper fuisse in Ecclesia præceptum præmittendi confessionem ante communionem, interueniente conscientia peccati mortalis, post Baptismum commissi. Ita docuit fere verbis apertis Conc. Trident. dicens: Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Vbi aperte docet, non ipsum hanc necessitatem Ecclesiæ imposuisse, sed in Ecclesia semper fuisse. Probari autem primo potest ex communi consensu Theologorum, aperte id docet D. Thom. 4. distinct. 17. qu. 3. art. 1. quæstiunc. 4. & quodlib. 1. art. 11. & 1. ad Cor. 11. lect. 7. Scot. in 4. d. 9. q. vnica, vbi rationem adducit, quia non tantum Deo, sed etiam Ecclesiæ satisfacere oportet, priusquam recipiat sacramentum Ecclesiasticæ vnitatis. Quæ est bona congruentia, vt latum sit præceptum, non tamen per se sola sufficit ad fundandum illud. Idem Scotus distinct. 17. artic. secundo, inter alia tempora, in quibus homines obligantur ad confessionem, ponit illud, in quo suscipienda est Eucharistia, idem Gabr. ibi qu. 1. & lect. 7. in Can. Durand. dist. 7. q. 4. & dist. 17. q. 10. Richard. dist. 9. art. 2. qu. 2. qui tamen dist. 17. artic. 3. quæst. 6. videtur hoc limitare, de quo postea dicam, tenet etiam Maior dist. 17. quæst. 2. Anton. 3. part. tit. 14. cap. 19. §. 3. & idem supponunt Bonauen. & alij citati in prima opinione. Qui omnes non referunt, aliquem antiquorum sensisse contrarium, quod est signum communis consensionis valde receptæ: Paludan. vero distinct. 17. quæst. 2. & Adrian. quæst. 3. de confessione, tam ad alia sacramenta, quam ad Eucharistiam, dicunt præmittendam esse confessionem: quamquam significent, non esse peccatum mortale, illam omittere, si adsit contritio, in quo videntur primæ sententiæ fauere, quia nihil speciale dicunt de hoc sacramento.

S. Thom. *Scotus.* *Gabriel* *Durandus.* *Richard.* *Maior.* *Antoni.* *Bonauent.* *Paludan.* *Adrian.*

Cyprian.

Secundo potest hæc veritas colligi ex Cypriano, qui in suis epistolis vehementer inuehitur in eos peccatores, qui ante actam pœnitentiam, & ante reconciliationem Ecclesiæ ad communionem accedunt. imo & sacerdotes ipsos reprehendit, qui peccatores ad communionem facile admittũt, ante perfectam satisfactionem, vt videre licet in epist. 10. 11. 12. 14. 18. lib. de lapsis, & aliis locis frequenter. Atq; idem sentit Augustepi. 118. c. 3. dicit enim, eum, qui conscientia peccati mortalis grauatur, nõ suo, sed sacerdotis arbitrio, debere ad hoc sacramẽtum accedere, vel ab eo abstinere. Et author li. de Ecclesiast. dogmat. c. 53. sic inquit: Sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari debere: & loquitur de eo, qui habet conscientiam mortalis peccati, & vt declaret, esse præceptum, subdit: Si vult non ad iudicium & condemnationem Eucharistiam percipere. Optimum vero testimonium est Leo. Papæ, epi. 91. c. 2. vbi sic inquit: Mediator Dei & hominum hanc præpositis Ecclesiæ dedit potestatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramẽtorum, ad ianuam reconciliationis admitterẽt. De quo testimonio plura dicam in sequẽti assertione. Citati ẽt potest Chryf. Homil. 10. in Mat. sed ille locus obscurior est: sic enim inquit: Tempus confessionis, tam iis, qui baptismo loti sunt, q̃ profanis, incumbit: illis, vt ad gratiã restituti possint ad diuina mysteria accedere: his, vt loti & mundi per baptismum, possint communicare: vbi non potest loqui de sacramẽtali confessione, quæ locum non habet in iis, qui baptismo loti non sunt: loquitur ergo vel de confessione interiori, vel de illa exteriori confessione, qua vnusquisq; se peccatorem agnoscit, & ideo medicina ad tollenda peccata instituta vti cupit: nisi dicam⁹, eum generatim de confessione esse locutum, & intellexisse singulis membris eũ confessionis modum esse accommodandum, qui in vnoquoq; potest locum habere. Quæ expositio in verbis ipsis videtur habere aliquod fundamentum: nam iis, qui baptizati sunt, confessionem dicit esse necessariam, vt per eam ad gratiam restituatur: profanis vero, vt per baptismum mundentur, aliter ergo inilis, quam in his, confessionem requirit, & de eadem re legi potest idem Chryf. Homil. 60. & 61. ad populum.

Cyprian. *Chryfost.* *Leo.*

Tertio fundatur præcipue hæc sententia in Ecclesiæ consuetudine, vt Concil. Tridentin. dixit, huius autem consuetudinis optimum indicium est, consensus frequens antiquorum Patrum, & Doctorum. Deinde, signum etiam huius traditionis est, quia semper in Ecclesia obseruatum fuit, vt peccatores non prius ad communionem admitterentur, quam iudicio Ecclesiæ condignam satisfactionem facerẽt: & Ecclesiæ reconciliarentur, vt patet ex Concilio Niceno, Can. 11. & 12. & ex Concilio Ancyrano, cap. 4. & sequentibus; & Concilio Elibertino in pluribus Canonibus. Et confirmari hoc solet ex historia Philippi Imperatoris, qui primus Christianus fuit, & à Pontifice ad participationem cum aliis fidelibus ante confessionem admissus non fuit, vt referunt Eusebius libro 6. histor. cap. 26. & Nicephor. libro 5. capit. 25. At vero si necessarium non esset, ad communionem confessionem præmittere, & absolutionem accipere, non essent hi peccatores à communione separandi.

Conc. Nic. *Ancyr.* *Elibertin.* *Eusebius* *Niceph.*

Dico secundo, Hoc præceptum præmittendi confessionem ante communionem non potest satis colligi, ex solo naturali iure, etiam supposita institutione vtriusq; sacramẽti, cõfessionis, & cõmunionis: nã si hæc non supponãtur, nullus erit quæstionis locus, cui confessionis vsus ex se & absolute non sit de iure naturali. Probatur ergo conclusio, quia tribus modis colligi potest hoc præceptum ex prædicta institutione præcise sumpta: nullus autem eorum est sufficiens: primus est, ex dignitate & sanctitate huius sacramẽti nam, cum sit omnium sanctissimũ & ipsum sanctitatis fontem in se contineat, vi, & natura sua exigit ab homine summam diligentiam moralem, vt sancte, atq; adeo in statu gratiæ, ad illud accedat: & similiter requirit, vt moralem dubitationem, quæ in hoc es-

Hic præceptum est de naturali iure. *Obiect.* *Solut.*

re potest, conuenienti etiam & morali modo conetur excludere. Sed medium ad hæc omnia maxime accommodatum est confessio, quia iustificatio per solam contritionem multo est difficilior, multoq; magis incerta: ergo ex natura rei est confessio necessaria ad dignum vsum huius sacramenti, suppositis illius vtilitate, sicut nunc tenetur sacerdos ex naturali lege charitatis, subuenire per confessionem peccatori extreme indigenti, quia, licet per contritionem saluari possit, illud est valde difficile & incertum: quæ obligatio ex sola rei natura nulla esset, si nullum esset sacramentum confessionis: suppositis vero eius institutione, ex natura rei consequitur, absque alia lege positiua: sic ergo videtur dicendum in præsenti. Nec sequitur, idem esse dicendum de cæteris sacramentis: quia, cum hoc sit singularis excellentiæ & dignitatis, ipsa ratio dictat, in illius vsu maiorem ac singularem diligentiam esse adhibendam, vt cum debita dispositione fiat. Qui discursus est quidem probabilis, & optime declarat congruentiam huius præcepti: non tamen videtur per se solum sufficiens ad præceptum fundandum. Ratio est, quia ex vi solius iuris naturalis, solum præcipimur sancta sancte tractare, & ad sacramentum non accedere ficte: ergo, si per contritionem hoc præstet homo, atque de hoc sit moraliter certus, eo modo, quo per humanas coniecturas esse potest, id satis erit, vt naturali obligationi satisfaciat: quia in rebus agendis, regulariter ac moraliter loquendo, non tenetur homo adhibere summam diligentiam ac certitudinem, sed probabilem & humanam: dico autem, regulariter, quia in periculo damnationis perpetuæ, quod in articulo mortis occurrit, propter rei magnitudinem, & propter periculum maximi detrimenti, quod non tantum in conscientia & existimatione, sed in re ipsa existit, est peculiaris ratio, vt debeat homo, quoad possit, omnem dubitationem excludere. Quæ ratio non ita procedit in præsenti, quia, si homo accedat cum probabili cõscientiæ existimatione, quamuis in re ipsa decipiatur, nullum in re ipsa sequetur irreparabile detrimẽtum, nec propria & foralis iniuria sacramenti. Secundo à signo euidentius ostenditur, non esse hoc proprium fundamentum huius præcepti: nam contingere potest, quod aliquis sit certior de sua contritiote, quam alius de attritione sua, & de sanctificatione per sacramentum, & nihilominus ille tenetur confessionem præmittere, alter vero per illam dispositionem suæ obligationis satisfecit, & non tenetur ad contritionem procurandam, vel alium dolorem; dummodo probabiliter credat, se esse attritum, & rite confessum: quinimo, etiam si alicui per reuelationem constaret, sibi esse per contritionem remissum peccatum: nihilominus teneretur confessionem præmittere; ergo signum est, hoc præceptum non fundari in certitudine procuranda de statu gratiæ. Dices: ergo etiam si alicui constaret, post confessionem factam non fuisse sanctificatum, non teneretur amplius se disponere ad hoc sacramentum. Respondetur, negando sequelam: nam, vel reuelatur illi, confessionem fuisse inualidam, & tunc debet iterum confiteri, quia reuera non fuit sacramentaliter confessus: vel validam: informem tamen, & sine effectu, & tunc non tenetur quidem iterum confiteri, tenebitur tamen disponi, vt prius gratiam consequatur, quam ad hoc sacramentum accedat, quia hoc ex naturali lege est necessarium, vt dictum est.

Obiectio.

Solutio.

Secundus modus colligendi hanc obligationem sumitur ex significatione huius sacramenti: est enim signum vnionis Ecclesiæ visibilis cum suo capite Christo, & membrorum eius inter se: ergo ex vi suæ significationis & institutionis postulat, vt, qui ad illud accedit, sit Christo coniunctus: non tantum interius & inuisibiliter, sed etiam exterius per sacramentum visibile: atque etiam, vt non solum sit reconciliatus Deo inuisibiliter, sed etiam Ecclesiæ visibiliter, quod fit per confessionis sacramẽtum. Quæ ratio facta etiam est ad explicandam aliam congruentiam huius præcepti: non vero sola sufficit ad fundandum illud: primo, quia sæpe, aliquis est in peccato mortali interiori, aut occulto, qui, quoad exteriorem vnionem, eodem modo est Ecclesiæ coniunctus quod alia membra viua. Secundo, quia per cõtritionem, & signa exteriora eius, Ecclesiæ exhibita censeri potest peccator coniungi Deo & Ecclesiæ satis visibiliter: sicut quando sacerdos ministrat aliquod sacramentum, licet se gerat, vt publicus Ecclesiæ minister, satisfacit suæ obligationi, si confessionem præmittat, vel mere exterius vel etiam interius, exhibendo signa eius, prout ratio, vel status eius id postulauerit. Quomodo etiam dixit Christ. Matt. 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, vade & reconciliare prius fratri tuo.

Tertius modus est: vt hoc præceptum colligatur ex institutione vtriusque sacramenti, communionis & confessionis; cum potestate clauium data Ecclesiæ & sacerdotibus eius: hæc enim potestas clauium quæ est supra corpus Christi mysticum, deriuatur ex potestate supra corpus Christi verum: ad quod tanquã ad finem ordinatur. Data enim est hæc potestas ad disponẽdos fideles, vt digne ac conuenienter possint verum Christi corpus accipere: ergo ad hanc potestatem clauiũ pertinet, vel dignos admittere, vel indignos repellere, vt Leo Papa loco supra citato significat, & habetur in c. Multiplex. de Pœnit. distinct. 1. ergo non possunt fideles peccatores digne ad hoc sacramentum accedere, nisi prius huic potestati clauiũ se submittant, vt per eam dijudicentur. Quæ ratio aliam continet congruentiam huius præcepti. Sed, nisi illud aliunde latum esse ostendatur, non posset ex hac sola institutione colligi, quia ex institutione Eucharistiæ & potestate clauium, vt in sacramento pœnitentiæ exercetur, non sequitur necessarius ordo vel connexio, inter vsum vnius & alterius sacramẽti: Tum quia illa potestas per se & absolute data est ad remissionem peccatorum. Tum etiam quia, licet fateamur, datam esse propter hoc sacramẽtum, vt melius & facilius disponantur homines ad illud suscipiendum, tamen ex hoc præcise non potest colligi necessitas, sed vtilitas, scilicet, vt, qui voluerint, possint facilius & melius se disponere.

Hoc præceptum est diuinum positiuum à Christo Domino latum.

Dico tertio, hoc præceptum præmittendi confessionem ante communionẽ esse diuinum positiuum, à Christo Domino specialiter latum, & Apostolis, & per eos Ecclesiæ traditum. Hanc conclusionem indicant antiqui Theologi, quatenus designando tempora, pro quib. obligatur homo ad confessionem, sine Ecclesiæ determinatione, vnum esse dicunt, si suscipienda sit Eucharistia, sentiunt ergo hoc tempus esse iure diuino determinatum per hoc præceptum, de quo agimus. Apertius hoc docent recentiores: Soto, in 4. distinctione 15. quæstio. prima, articulo 4. Alter Soto, lectione 12. de Eucharistia. Cano. relect. de pœnitentia parte quinta. Castro verbo, Eucharistia, hæresi. 10. Corduba libro primo quæstionum Theologicarum, quæstione decima sexta. Couar. qui alios refert in capite, Alma mater. parte prima §. 1. numer. 7. Et primo ex antiquis patribus hoc indicãt Cyprianus, qui in citatis epistolis sentit, nisi ita fiat, contra diuinam legem fieri. Et Leo Papa dicta epistola qui sentit, ex Christi ordinatione manare, vt peccatores per Sacerdotum iudicium ad hoc sacramentum admittantur: quod tamen non posset esse necessarium secluso hoc præcepto, vt dictum est. Secundo plurimum fauet huic assertioni Concilium Tridentinum sessione 13. c. septimo, vbi tractans ad rem præsentem verba Paul. Probet autem seipsum homo, di-

Soto Petr. Soto. Cano. Cordub. Couar. Cyprian. Trident.

cit, in eis contineri præceptum, sic enim inquit, Quare communicare volenti reuocandũ est in memoriã eius præceptũ, Probet autem se ipsum homo, In quib. verbis videri potest ambiguum; an hoc vocet præceptum Apostoli, vel Christi: quia vtriusque mẽtionem fecerat. Tamen sine dubio intelligendum est illud relatiuum, eius, nõ referre Apostolum, sed Dominum, cuius mentio immediate præcesserat, & ex ipso etiã Paulo colligi potest, q̃ ante omnia illa, q̃ de hoc sacramento tradit, præmittit illa verba. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis: & postea cætera persequitur, inter quæ hoc præceptum continetur, proponit ergo illud tanquam à Christo traditum, nam si præceptum aliquod à se latum proposuisset, vtique distinxisset illud, sicut in eadem epist. cap. 7. fecerat. Addit vlterius Concilium: Ecclesiastica consuetudo declarat, vt nemo sibi conscius alicuius criminis sine præuia confessione accedat. Quæ verba Concilij variis modis intelligi possunt, primũ, vt docere voluerit atque exponere, Paulum esse locutum de probatione per confessionem. Sed hic sensus difficilis creditu est: tum, quia verba Pauli generalia sunt, tum ẽt, quia ratio illa, quam subdit illis verbis. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi mãducat & bibit, satis indicat eum non agere de obligatione orta ex speciali præcepto præmittendi confessionem, sed ex generali lege digne, & sancte tractandi quæ sancta sunt, ergo in illis etiã verbis, probet se ipsum homo, generatim etiam loquitur Apostolus & præcipit, vt homo debitam diligentiam adhibeat. Alio igitur sensu declaranda sunt verba Concilij, scilicet quãuis verba Apostoli ex se generalia sint, tamen Ecclesiasticam consuetudinẽ declarasse, eam probationem, ac diligentiam per confessionem esse faciendam, interueniente culpa morali. Sed hæc ipsa Ecclesiæ declaratio dupliciter interpretari potest, primũ, quod Ecclesiastica consuetudo introduxerit, ac determinauerit eam probationem; quæ de se indifferens erat, ad obligationem faciendo illam per confessionẽ, quo sensu erunt vera Concilij verba, etiam si hoc præceptum Ecclesiasticum esset: sicut dicere possumus, Ecclesiasticam consuetudinem declarasse, Sacerdotes alendos esse decimis, aut ieiunia esse seruanda tali modo & tempore. Tamen hic sensus non videtur ita proprius, nec à Concilio intentus, alias potius dixisset, Ecclesiasticam consuetudinem hoc introduxisse aut determinasse, vnde, cum tantum dixit (declarat) indicare voluit, hoc ius non esse introductum ab Ecclesia, sed perpetuo obseruatũ, & hoc declarasse Ecclesiasticam consuetudinem. Qui sensus præter vim & proprietatem verborum, inde etiam confirmari potest; quia solet Concilium quando præceptum est Ecclesiasticum, illud explicare, sicut sessione 22. cap. 7. fecit de præcepto miscendi aquam vino in sacrificio, hic autem diligenter abstinuit ab omni verbo, quod posset solum Ecclesiasticum præceptum indicare. Confirmatur, nam iuxta regulam Augustini libro 5. de Baptismo. capite 24. indicium iuris diuini est, quando aliquid ab vniuersa Ecclesia obseruatur, quod neque ab aliquo Pontifice, neque à Concilio, præceptum est, sed initium eius ignoratur ac perpetuo in Ecclesia obseruatum est, sed huiusmodi est hæc consuetudo de qua agimus, vt Concilium significat, & ex dictis non obscure colligitur. Denique talis est hęc lex, vt semper ac in omni ætate, & tẽpore vtilis futura esset Ecclesiæ, imo & videtur esse talis, vt Papa in ea dispensare non possit. Poterit quidẽ interpretari, an in tali opportunitate obliget, necne: tamen, suppositа obligatione, non potest in ea dispensare: neq; hoc vnquam visum est in Ecclesia. Hæc ergo omnia simul sumpta sufficientia indicia sunt diuini iuris.

Augustin.

Dubium.

Sed quæres, quo certitudinis gradu hæc veritas tenenda sit: denique Tridentinum Concil. sanxerit, quando in can. 11. sess. 13. imponit excommunicationis pœnam ipso facto incurrẽdam, in eos, qui prędicauerint, docuerint, aut defenderint, non esse necessarium præmittere confessionem ante communionem? Nam vel solum loquitur de ijs, qui negant hoc esse necessarium post decretum eiusdem Concilij: & in hoc sensu res videtur adeo clara, vt appareat superflua, nam cum Concilium dixisset, Sancta synodus statuit, declarat ac decernit, nemo sine aperto errore potest negare, post illud decretum, hoc esse necessarium, quia esset contra verba eius, aut etiam contra potestatem eius. Vel illis verbis Concilio docet, vt teneamus ac doceamus, hoc semper fuisse necessarium: & hoc etiam est nimium extendere illam pœnam, quæ non videtur extendenda, sed coarctanda. Primum, quia in Concilio nullum est verbum de præterito, scilicet, necessarium semper fuisse: sed de præsenti, necessarium esse: deinde, quia non sine mysterio in illo canone posuit illa duo verba, statuit ac declarat, cũ tamen in c. 7. vbi non tradit præceptum, sed doctrinam, solum vsum fuisse verbo declarandi. Deniq; cum ad mores non fuerit necessarium, non videtur verisimile voluisse Concil. Scholasticam cõtrouersiam dirimere, aut alterutram opinionẽ damnare. Quocirca in hac mente Concilij explicanda authores, qui post illud scripserunt, varij esse videntur, quidam enim dicunt, illam pœnam latam esse in eos, qui sententiam Caietani nunc defendere auderent, quam propterea dicunt, hunc esse in fide erroneam: ita sentit Canus supra, & Catherinus lib. 5. cõtra Caietan. & Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecę sanctæ, an. not. 261. Alijs autem placet, posteriorem expositionẽ Concilij esse veriorem, in quam partem inclinat Petrus Soto supra, & Victoria in Summa n. 77. Mihi videtur, directam intentionem Concilij fuisse, simpliciter pœnam illam imponere in eos, qui ausi fuerint quocũq; titulo, vel quæsito colore, negare obligationem præmittendi confessionem ante comunionem. Vnde si quis diceret hoc non esse alicubi necessarium, vel quia ibi non est promulgatũ Concilium, vel quia non est receptum contra intentionem Concilij agere & prædictam pœnã incurreret, vt existimo, quia illa est veluti definitio quædam pertinens ad doctrinam quæ in Ecclesia tenenda est, & docenda, & est vniuersalis absq; lle vlla limitatione, & Concilium non fundat illam in præcepto à se lato, sed in necessitate, quam Ecclesię consuetudo declarat, vt in c. 7. dixerat, & ideo simul vtitur verbo statuendi, & declarandi, quia & statuit nouum præceptum & declarat antiquum & ideo absolute decernit, hoc esse necessarium. Quo fit, vt consequenter Concilium reiecta Caietani sententia, quia non potest aliter confistere vniuersalis obligatio, & necessitas, quam Concilium statuit, nisi fundetur in antiquo præcepto, & non tãtum in nouo. Quapropter plus esset, quam temerarium, nunc defendere Caietani opinionem, non tamen incurreret excommunicationẽ à Concilio latam, quia ita sentiret, donec aliquem actum exerceret eorum, quos Concilium numerat, qui sunt docere, prædicare, pertinaciter asserere, aut publice defendere, non esse necessarium confiteri ante communionem. Admittendo autem hoc vniuersale, & antiquum præceptũ, an illud sit iuris humani, vel diuini, mera opinio est, nostramq; sententiã solum vt probabiliorem, & magis piam defendimus.

Canus. Caietan. Sotus. Pet. Sot. Victoria.

Quod attinet ad fundamentum secundæ sententiæ, iam explicuimus, vnde hoc præceptũ colligam?, & quomodo verba Pauli intelligenda sint: Nam licet confessionem expresse non requirat, tamen sub verbis eius optime intelligi potest: Nam confessione optime homo probat seipsum, suãq; conscientiam examinat, & consuetudo Ecclesiæ declarauit, ita esse intelligendam illam probationem, & Concilio dixit. Ex quo etiam nos adiungimus, eandem consuetudinem declarare sanctos Patres, quando Pœnitẽtiam ad cõmunionem requirunt, intelligendos esse de Pœnitentia

Richa

tentia sacramentali propria Christianorum. Et similiter dicimus; Chrysostomum nō excludere iudiciū confessionis, quod non est tam humanum quam diuinum, & in eo solus reus est accusator & testis, solū ergo excludi aliam manifestationem vel publicationem delicti, vt latius in materia de cōfessione dicturi sumus, vbi etiam tractabimus aliud dubium, quod hic occurrebat, an committat duo peccata, qui sine præuia confessione communicat, cum conscientia mortalis peccati, pendet enim ex aliis ibi tractandis, & ideo illud remittimus.

SECTIO IV.

Quibus de causis liceat communicare sine præuia confessione post peccatum mortale commissum.

DVo sunt certa, primum est, interdū licere ei, qui peccauit mortaliter, sine præuia cōfessione Eucharistiam accipere. In hoc enim conueniunt omnes Theologi citati, & idem significat Concilium Tridētinum. Ratio vero est, quia hoc præceptum, vt diximus, positium est: præcepta autem positiua non obligant semper in omni casu cum quouis discrimine; præsertim, si hoc præceptum consideretur, vt affirmatiuum præcipiens actum confessionis, natura cuius est, vt obliget semper, non tamen pro semper, & ideo tales possunt occurrere circumstantiæ, vt pro tunc non obliget; si vero non consideretur vt negatiuum, non prohibet rem intrinsece malam, sed potius facit malam, quia prohibitam, & ideo etiam fieri potest, vt excusetur illa obligatio, & tollatur talis malitia. Secundo est certum, duas debere circumstātias vel conditiones concurrere, vt hoc liceat, quas Concilium Tridentinum, his verbis posuit: (necessitate vrgente, & modò desit copia confessoris. Et ratio est, quia præceptum diuinum obligat, vbi impleri potest: Ergo vbi nulla est necessitas agendi aliter, quā p̄ceptum est, omnino seruādum est præceptum, quia seruari potest, sed vbi non concurrunt illa duo, nulla est necessitas, quia si est copia confessoris, potest præmitti confessio; Si autem non est copia confessoris, & nulla est necessitas communicādi, poterit omitti cōmunio, ne aliter, quam p̄cepta est, fiat: ergo, vt possit licite communio fieri sine confessione, primum omnium necessarium est, vt sit aliqua necessitas communicandi, & deinde vt ex defnctu confessoris non possit præmitti confessio. Dices, possunt aliæ causæ occurrere ex parte pœnitentis, ob quas non possit confiteri, vt verbi gratia, si loqui non possit, vel nō in eo idiomate, quo possit intelligi. Respondetur, omnes has comprehendi à Doctoribus, sub inopia confessoris, quia qui non potest loqui, ita vt possit intelligi, ex parte sua confiteri potest, deest tamen illi confessor, qui illum intelligat, supponim⁹ enim, confessorem nulla signa posse percipere; vnde nunquam pœnitens ex parte sua confiteri non potest, nisi quia fortasse sensum & vsum rationis amisit, & tunc non est iudicandus secundum præsentem statum, sed iuxta præcedentem, in quo signa contritionis dare debuit, vt postea possit communicare, & tunc censetur habuisse inopiam confessoris. Itaq; omnis huiusmodi impotentia confitendi ad hanc inopiam confessoris reuocatur. Ex his ergo duo alia declaranda supersunt, primum, quando dicendus sit aliquis carere copia confessoris; secundum, quę necessitas sufficiat ad communicandum tunc sine confessione.

Circa primum ab authoribus varij casus recensentur, quos breuiter attingere necesse est. Primus est, si quis habeat præsentem sacerdotem, cui potest quidem integre & legitime confiteri, de propinquo vero alium expectat, cui solet deuotius confiteri. Hanc causam sufficientem existimant ad differendam confessionem, etiam si communicare, vel sacrum facere necesse sit. Richardus in 4. distinctione 17. articulo 3. quæstione 6. & inclinat Sylvester Eucharistia 3. quæstione 14. & Armilla verbo, Communio, in fine, & aliqui Summistæ, & specialiter Summa Rosell. dicens, posse religiosum, quamuis confiteri valeat sacerdoti laico, differre confessionem & facere sacrum, vt more suo intra religionem confiteatur, & vt aliquam suæ religionis infamiam excusset. Sed hæc doctrina, præsertim vt à Richardo est tradita, nec secura, nec practice probabilis mihi videtur præcipue post Concilium Tridentinum, & ita sentiūt posteriores authores, Soto, Cano, Couar. Cord. & prius docuerat Sylvest. confess. 1. §. 2. & probatur, quia non potest vere dici in eo casu deesse copiam confessoris, cum præsto sit aliquis sufficiens, absq; morali incommodo graui. Itē ille sufficeret vt teneretur aliquis ei confiteri ad seruandum præceptum annuæ confessionis, si ali⁹ intra debitum tempus non expectaretur: cur ergo non erit sufficiens, vt teneatur quis hoc præceptum diuinum seruare? Præterea, quia si huiusmodi peccator vult confiteri alteri Sacerdoti, cui cum maiori fructu & deuotione confiteri solet, poterit hoc postea facere sit velit, & præsentem confessionem non omittere, sicut si quis speraret, se maiori fructu & deuotione communicaturum in Pentecoste, quam in Paschate, non propterea posset differre, sed deberet tempore præscripto præceptum implere, & postea si vellet, posset iterum cōmunicare, vt ea maiori deuotione fruatur. Neque quoad hanc doctrinam differentiam inuenio inter religiosum & laicum, quia & vtrumq; æque obligat diuinum præceptum, & laicus Sacerdos potest esse sufficiens minister ad confessionem religiosi audiendam sine vllo morali incōmodo, vel religiosi, vel religionis per se loquendo. Tum quia personalis lapsus religiosi, per se non est infamia religionis: quod autē sit aliquid infamia ipsius religiosi, non refert, quia est intrinsece annexa cōfessioni: tum etiam, vbi est seruandum confessionis sigillum, moraliter non existimatur infamia grauis, quando excusari potest; sola autem verecundia, vel difficultas, quæ sentiri tunc potest, non excusat.

Sylvest. Armil.

Soto. Nauar. Canus. Couar. Cordu.

Secundus casus assignari solet, quando est absens proprius Sacerdos, & necesse est alieno confiteri, tunc enim, cum id non possit facere pœnitens, nisi ex priuilegio, non videtur obligare ad vtendum illo, sed posse ius commune seruare, quo prę̄cise considerato ac seruato, talis homo non habet copiam confessoris. Hęc sentētia etiam est falsa, vt recte Corduba notauit, quia tunc absolute & sine incommodo potest præceptum diuidum impleri: Cur ergo non est seruandum? aut quid refert, quod confessor, qui adest, sit ordinarius, vel extraordinarius, si reuera iurisdictionem habet? diuinum n. ius non requirit hunc vel illum ministrū, sed solum illum, cui homo recte & rite confiteri possit. Præterea fundamētum, quod in eo casu supponit, scil. non teneri aliquem ad implendum præceptum vtendo priuilegio, ita vniuersē & indistincte sumptum falsum est, vt patet: nam tenetur quis in die festo audire Missam in loco interdicto, si priuilegium habet. Et similiter, q̄ haberet priuilegium consecrandi in fermentato, si non haberet azymum, teneretur eo priuilegio vti, vel in die festo, ne omnino sacrum omitteret, si non possit aliter audire illud, vt communicaret in Paschate, aut in mortis periculo. Ac denique in præsenti casu, qui non posset aliter implere præceptum annuæ confessionis, nisi vtendo facultate, quam haberet eligendo confessorem, teneretur ea vti, quia posset commode implere præceptum, & hoc non est grauamen, aut onus, si recta ratione censetur, sed commodum & vtilitas magna. Itaque, quando ex priuilegio resultat, vt aliquis habeat materiam seu potestatem moralem, & facilitatem ad præceptum implendum; tunc præceptum obligat, quia solum requirit potestatem, vndecunq; illa orta sit, sicut obligatur homo ad dandam elee-

Richardus.

mosynam, si diuitias habet, siue dono, siue alio titulo vel priuilegio illas compararit.

Tertius, magisque receptus casus est, quando peccator timet eum sacerdotem, qui solus adest qui possit confessionem audire, non obseruaturum sigillū, aut aliam grauem iniuriam sibi illaturum audita cōfessione, quia tunc illa est causa sufficiens ad tacendū peccatum in confessione, salua eius integritate formali, vt suo loco dicetur: ergo in præsenti etiam erit sufficiens causa ad excusandum à confessione. Ita Syluester verbo, Confessio 1. §. 2. & alij communiter. Et est vera sententia, si recte explicetur. Dupliciter enim hoc accidere potest: Primo, vt homo tātum habeat illud peccatum mortale, & ex cuius confessione timet illud graue detrimentum, & tunc sine dubio potest confessionem omittere, quia non habet moraliter loquendo, copiam confessoris. Solum est in praxi obseruandum, vt reuera tale periculum intercedat & non sit confictum; Nam cum homo ex se sit propensus ad tacendum huiusmodi peccata propter difficultatem facile fingit hæc pericula, vbi non sunt. Secundo fieri potest, vt homo habeat aliqua peccata mortalia, ex quorum confessione nullum timet detrimentum, simul cum alio, in quo solo est periculū, & tunc prius quam communicet, tenetur confessionem facere omnium peccatorum mortalium, illud solum tacendo, quod sine illo incommodo graui cōfiteri non potest. Ita sentit Maior, in 4. distinction. 17. quæst. 5. & Nauar. in Sum. cap. 7. num. 5. Et ratio est, quia ex vi huius præcepti tenetur quis confiteri omnia peccata mortalia, antequam Eucharistiam accipiat: ergo quamuis non possit omnia, tenetur ea cōfiteri, quæ potest, maxime cum possit integram confessionem formalem tunc facere. Dices ergo, cum quis habet vnum solum peccatum mortale, ex cuius confessione timet periculum, tenebitur confiteri de venialibus, vt indirecte saltē absoluatur de illo mortali, & fiat ex attrito cōtritus, si necesse sit, & ita securius accedat: Nam etiam tunc potest in illo modo facere confessionem formaliter integram. Respondetur, posse quidem, si velit, & alia necessaria concurrant, de quibus suo loco dicemus, non tamen teneri ex vi præcepti, de quo agimus, quia illa solum obligatur homo ad confessionem omnium peccatorum mortalium præmittēdam: vnde, cum tunc non possit confiteri peccatum mortale, nō obligatur, quia vt diximus, non tenetur homo ad hanc confessionem, vt sit certior de dispositione sua, sed præcise, vt peccata sua subiiciat clauibus Ecclesiæ, & eorum absolutionem directe recipiat. Dixi autē, ex vi huius præcepti: quia si accideret, huiusmodi peccatorem non existimare, se esse contritum, sed tātum attritum, teneretur non communicare, nisi vel ad probabilem existimationem suæ contritionis peruenire vel pri⁹ sacramentum confessionis, eo modo quo posset, acciperet, vt per illud iustificaretur. Ea tamē obligatio tunc non oriretur ex hoc præcepto, sed ex naturali ac diuina lege, sanctè tractandi, quæ sancta sunt, vt sequenti sect. latius explicabimus.

Quartus casus est præcedenti similis, quando scilicet homo habet peccatum reseruatum superiori, & non potest illum adire, nec facultatem petere, quia tunc necessitate vrgente, potest communicare sine confessione: ita tenet Summa Armill. verbo, Communio, §. 18. citans Adrianum, & Paludanum, & significat Soto hic, & Victoria in Sum. num. 79. Videtur tamen eadem limitatio adhibenda, quæ in præcedenti casu posita est, scilicet, vt procedat, quando pœnitens non habet aliud peccatum mortale, nisi reseruatum: nam si aliud habeat, ratione illius videtur teneri ad confessionem præmittendam, cum onere & proposito comparendi postea coram superiori, quoad casum reseruatum, eo modo, quo explicabimus infra, de confessione tractantes. Et ita sentit Soto in 4. d. 17. q. 2. artic. 5. Verum est tamen, non esse omnino eandem rationem de hoc casu, & de præcedenti, nam in illo, cum homo taceat peccatum, quod sine incommodo confiteri non potest, sine vllo grauamine potest reliqua peccata confiteri. At vero in præsenti, si confitetur peccatum non reseruatum, tenetur iuxta communem doctrinam, simul confiteri reseruatum, etiam si tantum indirecte posit de illo absolui: & postea tenetur iterum idem peccatum superiori confiteri: vnde, si tenetur confessionem præmittere, consequenter obligatur ad confitendum bis idem peccatum mortale: quod est onus graue, ergo propter hoc vnum vitandum, excusari tunc poterit à præmittenda confessione. Atq; eadem difficultas est, si quis habeat solum casum reseruatum, & facultatem, vt possit illum inferiori Sacerdoti confiteri, & ab eo absolui cum onere & obligatione comparendi coram superiori: an tunc teneatur vti illa facultate, si necessitas communicandi occurrat. Videtur enim non teneri cum tanto onere, vt explicatum est. Propter quam rationem prior sententia simpliciter & sine illa limitatione intellecta non videtur improbabilis: nihilominus posterior securior est, & omnino consulenda, & in rigore videtur probabilior: quia illud grauamē fere nullius momenti est, vt excusare sufficiat ab obligatione huius diuini præcepti. Item, quia propter illam causam non excusaretur aliquis ab obligatione implendi præceptum de annua confessione, quando casum reseruatum habet, & nō potest superiorem adire, potest autem confiteri inferiori, & ab illo absolui, cum onere comparendi. Item, alias posset quis eo pretextu multis annis non confiteri, & sæpius communicare sine confessione, quia habet casum reseruatum, à quo nō potest directe & simpliciter absolui ab inferiori, sine onere comparendi coram superiori, quem toto illo tempore adire non potest: consequens autem est satis absurdum; ergo.

Ex his igitur, & similibus casibus, qui excogitari possunt, colligitur moralis ac generalis regula, quæ in hoc puncto assignari potest: scilicet, tunc censendum esse, aliquem non habere copiam confessoris, quando non adest Sacerdos habens iurisdictionem super peccata mortalia, vel super aliquod ex iis, quorum cōscientiam habet is, qui communicaturus est, vel certe, quando, etsi Sacerdos adsit, tamen homo non potest illi confiteri sine graui damno, & periculo: regula patet ex dictis. Statim vero inquiret aliqs quantum, & quale debeat esse hoc damnum vel periculum, sed de hoc dicemus late infra, agentes de integritate confessionis, quanquam vix possit aliud dici, quam moraliter, & prudenter esse pēsandum. Atq; idem respondēdum est, si quis interroget, quam debeat differe cōfessor, vt dicatur non esse præsens, potest enim per leucam, aut magis vel minus differe, & non potest eadem regula pro omnibus tradi, nam vnus facile conficit iter vnius leucæ: alter magna difficultate. Item, vnus potest ire sine nota, vel scandalo, alter minime. Rursus, idem potest ire semel, vel iterum, non tamen sæpius & frequenter, cum tamen frequenter peccare cōtingat, sunt igitur omnia prudenter considerāda, & iuxta diuersitatem locorum, ac personarum, iudicium ferendum est. Et hæc de priori parte.

Circa posteriorem, quanta esse debeat necessitas communicandi, in generali est certum, debere esse grauem; quia res satis grauis est, prætermittere executionem cuiusdam præcepti diuini, & in materia tā graui. Vnde licere non potest sine graui causa. In particulari vero difficile est iudicare, quando necessitas sit grauis, pendet enim multum ex circumstantiis, & ideo pendet ex prudenti arbitrio: vtile tamē erit singulares aliquas causas proponere, ex quibus facilius possit in similibus ferri iudicium.

Prima

Causa aliquos excusans eum qui suscipit hoc sacramentum à præmittenda confessione. Prima secunda.

Prima ergo & indubitata necessitas est, periculum mortis eius, qui communicaturus est, vt si ipse sit Sacerdos, vel certe, si sit laicus, & hostia sit consecrata, & nõ adsit Sacerdos, sed solus Diaconus, qui ministret. Ratio est clara, quia hæc est necessitas, & magna, & maxime propria. Secunda non dissimilis est: necessitas alterius in periculo mortis existentis, vt si oporteat facere sacrum ad consecrandum, & communicandum illum, quod merito, est ab omnibus receptũ quia necessitas alterius grauis est, & spiritualis, & propter vnionem & obligationem charitatis, vt propria reputanda est.

Tertia.

Tertia ab omnibus etiam recepta est, si non possit quis communionem omittere sine graui iufamia, quæ moraliter graue damnum existimatur, & non est verisimile, præceptum positiuum cum tãto rigore ac detrimento obligare. Tenetur autem vnusquisque animaduertere, an possit alia via infamiam vitare, probabilem aliam excusationem causando, nã quando id fieri potest, cessat causa & necessitas communicandi.

Quarta.

Quarta etiam communis est, si sequatur scandalum, missam vel communionem omittendo, quia scandalum ex obligatione charitatis vitandum est, affert enim magnum & spirituale nocumentum. Est autem obseruandum, aliud esse scandalum, aliud vero populi quandam admirationem; hæc enim posterior (quicquid aliqui Summistæ dicant) non est sufficiens causa ad communicandum sine confessione, ne alij admirentur, videntes eum consuetam communionem omittere, sola enim admiratio non affert hac in parte aliquid nocumenti, neque est res magni momenti; nisi simul cum illa vel scandalum, vel infamia coniuncta sit, quod tamen, moraliter loquendo, sæpe accidere solet. Ex hac n. admiratione solet vulgus, & leues homines, occasionem facile sumere, aut iudicandi de aliquo temere, aut de eo murmurandi, & consequenter infamandi proximum: quando ergo huiusmodi periculum merito timetur, est causa iusta & sufficiens. Ita Corduba, qui alios refert in Summa Hispana. q. 142.

Quinta.

Quinta, & grauis causa est, necessitas absoluendi inchoatum sacrificium, vt si quis, incepta iam missa, recordetur, se commisisse peccatum mortale, & non esse confessum, vel certe, si (quod humanum est) in ipsomet actu sacrificij illud committat, vel interiori odio, vel prauo consensu, aut dubitatione circa fidem. Et quidem, si hæc memoria vel necessitas post consecrationem superueniat, sine controuersia, & limitatione dicendum est, progrediendum esse ad communionem sine confessione, cum sola interiori pœnitentia, propter integritatem & perfectionem sacrificij, quæ res grauissima est, & maxime necessaria. Quinimo, licet facile, & sine vllo scandalo, possit Sacerdotem ad altare vocare, & confiteri, nec tenetur, nec debet id facere, quia non decet, sacrificium iam substantialiter inchoatum interrumpere, nisi forte tanta esset necessitas, vt non speraret, posse se ad contritionem sine confessione peruenire, tunc enim ex duobus incommodis minus esset eligendum.

Dubium.

Difficultas vero est, si hæc memoria vel necessitas post inchoatam quidem missam, ante consecrationem tamen, eueniat, nam in hoc authores varij sunt. Breuiter tamen dicendum videtur: in primis, si Sacerdos recordetur in altari, antequam missam inchoet, debere confessionem præmittere, etiam si oporteat exui vestibus sacris, vt Sacerdotem adeat. Ita sentit Scotus in 4. distinctione 9. quæstione 1. & alij, quos refert. Et ratio est, quia cum sacra actio non sit inchoata, nulla est rationabilis causa communicandi sine confessione, ex vi huius causæ seu capitis, nam si aliunde futurum sit scandalum, vel infamia, iam erit alia necessitatis ratio, quod in omnibus sequentibus obseruandum est, ne id semper admonere opus sit. At vero, si memoria peccati vel necessitas occurrat, iam inchoata missa, & facile, & sine incommodo possit ad altare vocari confessor, faciendum est, & præmittenda confessio. Ita Bonauentura in 4. dist. 13. & in expositione litteræ circa principium. Syluester verbo, Eucharistia, 2. quæst. 6. Et ratio est, quia illa prior pars missæ est extrinseca sacrificio, & ideo sine indecentia interrumpi potest, ex causa rationabili, sicut fieri solet per concionem, aut populi orationem. Si autem non potest ad altare vocari confessor, non tenetur Sacerdos inde discedere, & missam inchoatam relinquere: ita sentit Bonauentura supra dicta distinct. 13. & Soto ibi, quæst. 1. art. 6. Victor, in Summa, num. 79. Nauarr. cap. 21. num. 49. Clarius cap. 25. n. 76. & est aperta doctrina D. Thom. infra quæstion. 83. art. 6. ad 2. vbi, cum tres casus enumerasset, scilicet, quando Sacerdos ante consecrationem recordatur, se esse excommunicatum, vel non esse ieiunium, vel non esse confessum peccatum mortale, dicit tutius esse, inceptam missam relinquere, si sine scandalo potest, maxime in casu manducationis, & excommunicationis, vbi cum dicit tutius, sentit hoc non esse præceptum, sed consilium; cũ vero addit, maxime in duobus primis casibus, sentit in tertio, de quo nunc agimus, esse magis liberum, seu æque tutum, missam absoluere: quamuis etiam sit liberum missam relinquere, si sine scandalo possit. Ratio vero vtriusque partis est, quia cum illa prior pars non sit de substantia sacrificij, non est per se malum illam inchoatam relinquere sine sacrificio, præsertim ex aliqua honesta causa. Aliunde vero, quia illa simul fit cum sacrificio ex institutione Ecclesiæ per modum vnius actionis sacræ, ideo in dicto casu potest absolui, postquam semel est inchoata.

Sexta.

Sexta causa quodammodo præcedenti similis assignari solet, quando aliquis recordatur peccati mortalis non confessi, postquam iam est altari admotus ad communicandum, quia iam tunc est quodammodo inchoata actio sacra communicandi, & ideo non decet recedere donec perficiatur, sicut esset indecens, postquam aliquis sedet ad mensam Principis, discedere ante conuiuium peractum, ita Victoria supra. Sed si intelligatur, hanc causam per se sumptam esse sufficientem, secluſa omni ratione scandali vel infamiæ, est difficilis doctrina, & quæ licentiam nimis amplam præbere videtur: quia illa indecentia moraliter nulla est, vel est tam parui momenti, vt propter grauiorem causam contemnenda videatur, nam multo maior est irreuerentia, adesse conuiuio sine digna præparatione. Et ideo alij authores semper adiungunt, hoc licere, quando homo non potest retrocedere sine aliquo scandalo vel nota, vt videre licet in Corduba supra, & Armilla verbo, Communio, numero 28. & in Rosella, §. 26. Et hoc quidem securius est quando reuera nulla est incommoditas, & homo potest facile communionem differre. Nihilominus tamen moraliter & practice loquendo, quando communio fit publice, & coram aliis, sine scrupulo fieri potest, qꝑ Victoria docet, præsertim si iam Sacerdos incipit actionem sacram, vt si ad hunc finem communicandi alium, consecrauit formulam, vel pyxidem è suo loco duxit, nam tunc aliqua est indecentia, & moraliter nunquam deest aliqua nota, vel obmurmuratio. Non est aũt consulendum, vt in eo casu is, qui communicare vult, confiteatur Sacerdoti ministranti sacramentum, quia neque locus est aptꝰ ad hoc munus, & minus decet, & aliunde maiorem admirationem aliis ingerit.

Dubium.

Sed huius occasione quæri potest, si quis ante communionem confessionem præmisit, formaliter integram eorum omnium, quæ memoriæ occurre-

runt, postea vero recordetur alicuius peccati non confessi, an per se loquendo teneatur illud confiteri, priusquam communicet, vel satis sit propositum cõfitendi illud suo tempore. Videtur enim hoc sufficere, quia ille iam impleuit præceptum præmittendi confessionem ante communionem; ergo ex vi huius præcepti iam tunc ad nihil amplius tenetur. Aliunde vero peccatum illud iam est remissum per absolutionem Sacerdotis, saltem indirectam, ergo neq; propter dignam dispositionem necessarium est, statim præmittere confessionem. Nihilominus dicendum est, ex vi huius præcepti teneri hominem in eo casu ad confitendum illud peccatum mortale, priusquam communicet, per se loquendo, & seclusis circumstantiis, quæ excusare possint. Ita sentiunt, vel supponunt vlterius, authores omnes supra citati. Et ratio est, quia hoc præceptum, de quo agimus, non tantum obligat ad confitendum ante communionem, sed simpliciter ad confitendum omnia mortalia peccata, & ad subiiciendum ea clauibus Ecclesiæ, priusquam ad communionem accedatur. Eadem enim Ecclesiæ consuetudo, quæ hoc præceptum declarauit, hunc esse illius sensum explicauit, & omnia quæ supra adduximus ad hoc præceptum probandum, hoc confirmant. In prædicto autem casu, licet ille homo sacramentum confessionis susceperit, tamen absolute non subiecit omnia peccata sua clauibus Ecclesiæ, quod vero illud peccatum fuerit indirecte ablatum per absolutionem, non magis refert, quàm si per solam contritionem esset remissum, quia non magis est latum de illo iudicium in sacramentali foro pœnitentiæ.

Vltima causa. Vltima causa, seu ratio necessitatis est, quando Sacerdos tenetur ex officio facere sacrum, vt frequenter accidit in parochis plebicolis, & hanc necessitatem maxime indicauit Concilium Tridentinum. Addit vero Soto, eam satis esse, vt possit hoc bis aut ter fieri, non vero sæpius. Quod frequenter fortasse ita est, non tam ex parte ipsius necessitatis, quam ex parte absentiæ confessoris, quæ moraliter censebitur sufficiens pro vno vel alio die, non autem pro pluribus, nam in tanto tempore poterit conueniri confessor, etiam si aliquantulum distet. Nihilominus tamen moralis illa regula non potest esse generalis: quia fieri potest, vt inopia confessoris pluribus dieb⁹ duret, & hoc est per se in hac necessitate considerandum: quia si vere non est copia confessoris per multos dies omnibus illis potest fieri sacrum sine confessione præmissa propter dictam causam. Merito autem aduertunt Doctores, huiusmodi Parochos versari in magno periculo, si hinc occasionem sumant facilius peccandi; & ideo si frequentius illis accidat hæc necessitas, debent etiam cum maiori labore, & dispendio confessorem quærere.

Dubium Sed quæret aliquis, quando Sacerdos non tenetur ex officio facere sacrum, vt alii audiant, tamen non est alius, à quo audire possint, an sit hæc sufficiens ratio ad dicendum sacrum sine confessione præmissa, ne alii sacrum omittant in die festo? videtur enim hæc sufficiens causa, scilicet, propter vitandum proximi peccatum. Sed contrarium videtur verius, per se loquendo: seu quantum ex vi huius causæ, quia reuere id non est tunc necessarium ad peccatum proximi vitandum, nam etiam si huiusmodi Sacerdos tũc non faciat sacrum, alij non peccabunt, non audiendo, quia nullus est, à quo possint audire, ergo cum alias Sacerdos non habeat obligationem, nulla est ratio sufficiens, quæ illum cogat ad faciendum sacrum sine confessione, sola autem vtilitas vel consolatio aliorum non videtur causa sufficiens: alioqui multo magis in liceret propter solum proprium fructum, vel consolationem. Atque ex hac ratione colligitur, eam licentiam, quæ Parochis datur in hoc negotio, intelligendam esse solum pro illis diebus, in quibus ex officio tenentur ad sacrum faciendum, siue sint dies festi, siue non, nam in vtris⁹q; potest Parochus teneri ad sacrum faciendum, quin vero non teneatur in omnibus & singulis diebus ferialibus, ideo, quando obligatio non vrget, & commode excusari potest, debet non facere sacrum absque præmissa confessione. Dixi autem, per se, & præcise ex hac causa: nam si adiungatur scandalum, vel infamia, vt facile potest moraliter contingere, iudicandum est iuxta superius dicta.

Difficultas. Maior difficultas est, quando obligatio audiendi sacrum cadit in ipsum Sacerdotem, an propter implendam illam possit sacrum facere, ac timilis quæstio est, si occurrat obligatio communicandi, in Paschate, & sit commoditas communicandi, non autem confitendi. Hanc necessitatem sufficere existimant Paludan. in 4. disti. 9. quæst. 4. concl. 10. & Syluester supra. Ratio esse potest, quia tunc potest homo commode implere Ecclesiasticum præceptum, quod per se tunc obligat, & alioqui non sit contra diuinum præceptum, propter impotentiam exequendi illud. Alii vero sentiunt, illam causam per se solam non sufficere, nisi infamia vel scandalum adiungatur, Anton. 3. part. titul. 13. capit. 6. §. 7. Soto, & Corduba supra, & Archidiaconus, quem Syluester citat, & ratio est, quia tunc Ecclesiasticum præceptum non potest impleri conuenienti modo: ergo excusatur homo ab obligatione seu transgressione illius: ergo cessante obligatione alterius præcepti, nulla superest sufficiens causa communicandi. Et hæc posterior sententia mihi simpliciter magis probatur, qua lex Ecclesiastica, quæ præcipit communionem, non intendit obligare, nisi quando debito modo seruari potest, & præsertim requirit seu postulat ordinem & præparationem per confessionem, vt colligitur ex capitulo, Omnis vtriusq; sexus, de pœnitentia & remiss. Et idem facilius credi potest de præcepto audiendi sacrum: quod per se non obligat ad sacrum faciendum, quamuis autem obligare possit eum, qui aliter audire non potest, tamen non cum tanto rigore, vt propter hanc causam sit sacrum faciendum, etiam sine confessione præmissa, nam hoc præceptum non est adeo graue, & propter leuiores causas cessare solet eius obligatio. Et hæc pars est sine dubio securior & regulariter consulenda, quia minus habet periculi & spiritualis incommodi. Nihilominus prior est etiam probabilis, & potest quis in praxi illam sequi, si velit, & præsertim, si multo tempore communione, vel missæ sacrificio ob eandem causam priuandus sit.

Alii casus adiungi solent à quibusdam summistis, vt videre licet in Sylvest. Armilla, Tabiena, Rosella, & aliis, qui non tam sunt necessitatis, quam commoditatis, vt, verbi gratia, si quis habeat consuetudinem frequenter communicandi, & necesse sit illam interrumpere: vel si ita se sentiat dispositum, & ad communem affectum, vt probabiliter speret magnũ fructum se consecuturum ex communione, vel si occurrat dies solemnissimus, vt dies natalis Domini: vel si necesse sit, sacrum facere pro anima purgatorii, quæ suffragiis indigere probabiliter existimatur. Sed hi casus & alii similes mihi non videntur sufficientem causam continere, nam cum Tridentinum dicat (necessitate vrgente) non sola commoditas spectanda est sed vera necessitas.

SECTIO V.

Vtrum, quando non præmittitur confessio mortalium peccati, sit necessaria contritio.

RAtio dubitandi est, quia eo casu, quo quis confiteri non potest, sufficit ad effectum sacramenti huius, vt attritionem habeat, vt in superioribus dictum est, ergo non est necesse, vt habeat contritionem. Patet consequentia, primo, quia seclusa speciali lege positiua, ad suscipiendum digne sacramentum, satis est

satis est recipere illud sine obice, atq; adeo eum dispositione sufficiente ad effectum sacramenti. Secundo, quia si homo est attritus, per sacramentum sanctificabitur; ergo in ipsa communione erit sanctus: ergo sancte sumet: ergo ad nihil aliud tenetur. Tertio, quia si maiorem obligationem habet, inquiro quo iure? Non enim naturali: quia hoc tantum obligat ad digne & sancte tractandum, quæ sancta sunt, hoc autem præstat ille homo: vt declaratum est. Non positiuo diuino, vel Ecclesiastico iure: quia hoc tantum inuenitur de præmittenda confessione, in quo non continetur obligatio specialis præmittendi contritionem, quando non est locus confessioni: Sicut, qui tenetur confiteri in Quadragesima, si non posit, non propterea tenetur conteri, nisi alia occurrat causa, quæ obliget. Et ratio in præsenti adiungi potest, nam, licet confessio præcipiatur ante communionem, vt homo accedat ad hoc sacramentum iam iustificatus, tamen hic est finis non materia præcepti: ergo, cum in præsenti non possit fieri confessio, quæ est materia præcepti huius, ex vi illius non obligatur homo, vt per contritionem prius iustificetur: quam ad hoc sacramentum accedat: ergo nullo iure obligatur. Quarto possumus ab incommodis argumentari: quia sæpe Sacerdos (qui ex officio tenetur sacrum facere, cum confiteri non potest) vel esset perplexus, vel ad rem difficillimam cogeretur: nempe ad habendam veram contritionem, quod aliquibus difficillimum est, vel propter consuetudinem peccandi, vel propter speciales occasiones: vt sunt, inueteratum odium, immoderata quædam affectio. Quæ difficultas multo erit maior, si fingamus, necessitatem repente occurrere, & statim esse communicandum: vt si in ipsomet sacro facta iam consecratione, animaduertat Sacerdos statum suum.

De hac quæst. nulla fere controuersia inuenitur inter scriptores, non defuerunt tamen Theologi recentiores, qui ausi fuerint docere, sufficere in eo casu attritionem, etiam si cognita sit: quia existimatio cõtritionis per se nihil confert, vel ad effectum sacramenti, vel ad dignam dispositionem, sed solum potest excusare à peccato, seu transgressione præcepti, de habenda contritione, si illud esset impositum: hic autem nullum inuenitur tale præceptum, & ideo nõ est necessaria illa existimatio contritionis, vt digne accedat is, qui attritionem habet. Ad quam sententiam fundandam addunt, præter rationes factas, sacramentum hoc per se institutum esse ad dandã gratiam primam, & consequenter ad remittendum mortale peccatum, tamen cum quodam ordine ad confessionem, quæ (si fieri potest) antecedere debet: quando ergo id fieri non potest, imitari potest hoc sacramentum cætera, quæ per se instituta sunt ad dãdum gratiam primam: sicut ergo illã digne recipiuntur cum attritione cognita, ita & hoc sacramentum in prædicto casu.

Qui mortalia peccati conscientiam habet nec cõ fieri potest, contenatur prius necesse est sacramentum Eucharistiam sumere vult. Caietan.

Dicendum vero est, eum, qui habet conscientiam peccati mortalis, & confiteri non potest, teneri ad habendam prius contritionem, quam ad hoc sacramentum accedat. Atque adeo nunquam digne accedere, nisi probabiliter & inculpabiliter existimet sibi esse peccatum per contritionem remissum. Hæc assertio tam certa est, vt contraria nec probabilis sit, nec sine temeritate defendi posse videatur. Primò enim in hac veritate consentiunt omnes Theologi sect. 3. & 4. citati, nemine discrepante, nam Caietanus & qui cum eo negant necessitatem confessionis, vt certam supponunt necessitatem contritionis, & quia hæc satis est, vt homo constituatur in gratia, colligunt, confessionem non esse necessariam. Eodem modo opinantur, qui præceptum confessionis præmittendę admittunt, Ecclesiasticum tamen, non diuinum: vt videre licet in Medina & Cord. de confess. quæstio. 17. Alij vero, qui præceptum diuinum confessionis agnoscunt, à fortiori docent, esse necessarium accedere sine conscientia peccati mortalis, quod apertè docet D. Thomas in his articulis. Qui autem solam attritionem habet cognitam, cum conscientia peccati mortalis accedit, quia conscientia non dicit affectum, sed scientiam talis status: ille autem, qui sic est dispositus, scit se adhuc esse in peccato mortali. Idem expresse docent, Soto & Cano, locis citatis, & Hosius in confessione, cap. 43. & multi alij, quos refert Cordub. lib. 1. quæstionum Theologic. quæst. 7.

D. Thom.

Soto.

Cano.

Cordub.

Tecundo, Patres antiqui eodem modo loquuntur, vt cõstat ex his, quos in prima sectione huius disputationis retuli: & præterea videri potest Basilius, lib. 2. de Baptism. cap. 3. vbi, argumentum sumens ex præceptis veteris legis, in quibus exterminantur de populo, qui immundi accedunt ad legalia, inquit, Quid dicendum de eo, qui in tantum, ac tam viuale mysterium temerarius est? & post multa concludit. Quanto magis, qui cum in peccato sit, corpus Domini contingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamẽto. Augustinus sermon. 252. de tempore: Vnusquisq; confideret conscientiam suam, & quando se aliquo crimine vulneratum esse cognouerit, prius studeat eam emundare, alias potius se debet excõmunicare & ab altari remouere, quã aliter accedere: & adducit illud Matthæi 5. Vade & prius reconciliare fratri tuo, & illud Matthæi 22. Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Paschas. lib. de hoc saramẽto c. 22. tractãs ad hoc propositũ figuram de agno Pascha. post multa cõcludit. Patet igitur, quod nisi desiderio cœlestis patriæ, ad superna vbi Christus est in dextera Patris, fide plenissima, spe certa, & charitate nõ ficta, festinus trãseat de carnib. agni iure non comedit, quia legẽ in hoc violat. Eandem doctrinã tradit optime Algerus lib. 1. de hoc sacramẽto, c. 20. 21. & 22. & Cassia. collat. 22. c. 5.

Probatur Patrum authoritate.

Basil.

August.

Paschas.

Algerus.

Cassian.

Tertio plurimum fauet huic sententiæ Concilium Trident. sess. 13. c. 7. primum in illis verbis. Si non decet ad sacras functiones quempiam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & diuinitas cœlestis huius sacramẽti viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet ne absq; magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendũ accedat: Ex quib. verbis duplex argumentũ confici potest, primum, quod vel ad nullum sacramentum digne suscipiẽdum necessaria sit contritio, sed sufficiat semper attritio cognita, quod est absurdissimũ, & inauditum in Theologia: vel si ad aliquod necessaria est, maxime ad istud quod est sanctius reliquis, vt Concilium argumentatur. Alterum est, quia peccator, qui sine confessione & sine contritione, accedit, simpliciter sine sanctitate accedit; at Concilium negat hoc licere: & ideo subdit sequentia verba: Præsertim, cũ illa plena formidinis verba apud Apostolorum legamus. Qui manducat, & bibit indigne, iudiciũ sibi mãducat, non diiudicans corpus Domini. Præterea fauent multũ huic sententiæ illa verba, quæ inferius Concilium subdit. Ecclesiastica consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur absque sacramentali confessione ad sacram Eucharistiã accedere debeat. In quo dicendi modo aperte significat, ablata necessitate confessionis, contritionẽ ex se veluti ex natura rei esse necessariam. Et hoc, quasi indubitatum ac certum apud omnes supponere videtur; & ideo addit, confessionem esse necessariam ex speciali præcepto, quia de hoc poterat esse controuersia. Vnde, cum exceptionem subdit de casu necessitatis, apertè supponit, tunc saltem esse necessarium, quod prius dixerat, scilicet, vt, qui sic accedit, contritus sibi esse videatur.

Item authoritate Conc. Trident.

Medin.

Quarto argumentor ratione, quia si neque à Christo, neque ab Ecclesia, datum esset præceptum positiuum præmittendi confessionem ante communio-

Idem probatur ratione.

munionem, ex ipsa rei natura, seu ex naturali lege consequente institutionem tanti sacramenti, necessarium esset, præmittere contritionem : sed lex illa positiua confessionis non abstulit naturalem obligationem : & in eo casu, quo non potest præmitti confessio, reducitur res ad eum statum, in quo esset ex natura rei : ergo hinc ex diuino præcepto naturali, tenetur peccator conteri, priusquam communicet.

Obiectio. Dices, hoc argumento probatur, teneri hominem conteri ante communionem, etiam si confiteatur; quia lex positiua non abstulit naturalem: consequens autem est apertè falsum; nam, qui est attritus, & confessus, satis dignè accedit ad hoc sacramentum.

Solutio. Respondetur, non esse simile; quia, licet lex positiua non auferat naturalem, tamen efficacia sacramenti aufert necessitatem; vel, vt ità dicam, materiam necessariam contritionis; quæ ideo ante communionem præmittenda erat, vt peccatum expelleret, quod facit sacramentum vi sua : & ideo dicitur facere hominem ex attrito contritum ; & attritio coniuncta sacramento, æquiualet contritioni, & ideo per illam impletur obligatio naturalis sanctè accedendi ad hoc sacramentum non minus, quam per contritionem. Secus verò est, quando nullum intercedit sacramentum, quia tunc contritio est necessaria dispositio ad gratiam, & ad expellendum peccatum ; & nullum aliud adhibetur medium, quod suppleat hunc effectum, & ideo semper manet eadem materia atque adeo eadem necessitas, & obligatio naturalis præcepti.

Solum superest, vt ostendamus, hoc esse præceptum diuinũ naturale. Quod probatur primo, quia considerata dignitate, & significatione huius sacramenti, ex vi illius oritur obligatio non sumendi illud, nisi in statu gratiæ, & consequenter ad exhibendum aliquod medium, per quod in eo statu constituamur, priusquam ad Eucharistiam accedamus: ergo hæc obligatio ex ipsa rei natura oritur. Antecedens satis est à nobis declaratum in Commen. art. 4. D. Thomæ. Et confirmari potest inductione supra indicata in omnibus sacramentis viuorum, quæ per se requirunt statum gratiæ, vt digne ad ea accedatur, in quo differunt à sacramentis, quæ vocantur mortuorum, quæ, cum per se sint instituta ad dandam primam gratiam, & expellendum peccatum, ex natura sua non prærequirunt vitam gratiæ; sed solum dispositionem, sufficientem ad eam per sacramentum acquirendam. At vero sacramenta viuorum, cum instituta non sint ad dandam primam gratiam, per se, & ex intentione, non possunt dignè recipi ad hunc effectum, & ideo ex natura rei prærequirunt gratiam, vt digne sumantur, tum, quia sancta debent sanctè tractari, tum etiam, quia eorum proprij effectus statum gratiæ præsupponunt, vtraq; verò causa maiorem vim habet in hoc sacramento, quia est sanctius reliquis, vt diximus, ponderando verba Concil. Trident. & proprius eius effectus est per modum nutritionis & augmenti, & ideo per modum cibi & conuiuij tribuitur : cibus autem & nutritio ex se vitam præsupponunt. Secundo confirmatur, quia Sacerdos administraturus hoc sacramentum, si conscientiam habeat peccati mortalis, tenetur conteri, priusquam ad ministrandum accedat, nec satis erit habere attritionem: ergo multo magis tenebitur hoc facere, qui communicaturus est : quia maius est recipere, quam ministrare sacramentum ; & ideo iure diuino recipiens obligatur ad præmittendam confessionem, si potest, non tamen qui ministrat, si non sit ipse communicaturus.

Euasio. Respondeti potest esse diuersam rationem, quia minister non fit ex attrito cõtritus, dando sacramentum, suscipiens vero fieri potest ex attrito contritus.

Confutatur. Sed hæc fuga petit principium : hoc enim ante omnia negamus, scilicet, eum, qui accedit cum sola attritione cognita, fieri ex attrito contritum, quia ponit obicem, & peccat mortaliter sic accedendo, quia per se, & ex certa scientia indigne accedit. Quinimo etiam de illo, qui bona fide accedit cum sola attritione, putans, se esse contritũ, est valde incertum, an per sacramentum iustificetur, & omnes Doctores, qui probabiliter hoc affirmant, requirunt illam bonam fidem, quia tale sacramentũ nunqam est per se ; & ex intentione recipiendum ad illum effectum. Ergo, sicut ad ministrandum sacramentum debet supponi gratia & contritio, ita ad recipiendum illud.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ negatur, attritionem per se sufficere cum hoc sacramento, nisi intercedat bona fides, quæ à peccato excuset, & ita expediuntur facile tria prima argumenta, quæ ita procedunt, ac si diceremus hanc obligationem præmittendi contritionem in eo casu oriri ex præcepto positiuo præmittendi confessionem, quod tamen falsum est; quia non hinc oritur hæc obligatio, sed ex ipso iure naturali; vt declarauimus. Nam, qui cum sola attritione recipit hoc sacramentum, non sancte, sed indigne recipit illud, qui accipit in peccato statu, & reuera manducat illud in peccato mortali: Nam prius manducat sacramentum : quam ab illo possit recipere effectum : in termino enim manducationis dandus esset effectus ; & ideo si sciens & videns hoc faciat, peccatum committet, per quod ponet obicem sacramento : qui vero accedit bona fide, excusatur ab hoc peccato ; & ideo non ponit obicem & recipere potest effectum.

Ex dictis patet solutio primi.

Ex hac vero responsione colligitur, quod si quis cum attritione cognita communicaret ex inuincibili ignorantia, putans hoc sibi licere, & contrariam opinionem esse securam ; illum etiam excusari à peccato propter ignorantiam, & ideo fieri posse, vt per sacramentum iustificaretur, ex quo colligitur, per se, & ex natura rei sufficere attritionem, vt dispositionem condignam. Aliud enim est, attritionem esse sufficientem dispositionem, vt possit tolli peccatum per sacramentum, si aliunde non ponatur nouum impedimentum : aliud vero, quod attritio per se sit sufficiens, & condigna dispositio ad tale sacramentum suscipiendum. Primum enim est probabile, vt supra dictum est : secundum autem minimè, quia ad dispositionem condignam sacramenti non solum est considerandum, quid satis sit absolute loquendo, vt possit tolli peccatum, sed multo magis, quid deceatur dignitati talis sacramenti, & quid sit consentaneum fini & institutioni eius, atq; adeo quid, per se loquendo, supponat gratia sacramentalis talis sacramenti.

Ad quartum respondetur, omnia illa incommoda nullius esse momenti, eadem enim obijci possunt, in Parocho, qui ex officio tenetur ministrare sacramentum quando non potest, aut non vult confiteri etiamsi habeat conscientiam peccati mortalis: tenetur enim saltem conteri, nulla ergo est perplexitas in prædictis casibus, quia semper est facultas cum diuina gratia ad habendem contritionem, & vincendam difficultatem, si quæ occurrit, nam hæc difficultas, quæ oritur ex praua consuetudine, aut alia simili occasione, reuera est eadem in attritione vera, si res attente consideretur : Nam tota hæc difficultas posita est in proposito absoluto & efficaci non peccandi de cætero ; quod tam ad veram attritionem, quam ad contritionem, necessarium est : Si autem illud propositum semel concipiatur ; facillimum erit eleuare mentem ad quodcunque motiuum perfectum, atq; ita ex vera contritione peccatum detestari.

Ad illud vero, quod prior opinio subijciebat, hoc sacramentum esse per institutum ad dandam primam gratiam, & tollendum peccatum mortale, respondetur in primis, assumptum esse falsum, & parum vel nihil probabile, vt supra ostendi. Deinde, qui illud admittit, ne in maiorem errorem incidat, consequen-

sequenter dicere debet, hoc sacramentum non esse institutum ad illum effectum, vt propriam & particularem causam eius, sed solum vt cum aliis sacramentis, quæ ad hoc sunt specialiter instituta aliquo modo concurrat, saltem vt in voto susceptum, & ideo nunquam debet per se, & ex intentione applicari ad illum effectum, nisi per sacramentum, vel cum sacramento Pœnitentiæ, aut in re ipsa applicatum, aut saltem in voto per contritionem.

SECTIO VI.

Vtrum, qui sine confessione præmissa communicat post conscientiam peccati mortalis, teneatur ex iure diuino statim confiteri, quam primum possit.

Quorundã opinio.

MVlti & graues authores videntur sentire, in eo casu teneri hominem ad confitendum post cõmunionem, cum primum commode possit. Ita sentit Glossa recepta à Canonistis in capitulo. De homine, extra, de celebr. missar. dicit enim, eum, qui ob inopiam confessoris accedit cum sola contritione, teneri ad habendum propositum confitendi, cum primum possit: non teneretur autem ad hoc propositũ, nisi haberet obligationem confitendi, statim quia ad contritionem solum est necessarium propositum cõfitendi tempore debito. Atq; eodem modo loquuntur ex recentioribus Soto, Couarr. & alii locis supra citatis, & apertius Scot. in 4. d. 9. q. vnica ad 2. dicit, in eo casu posse differri confessionem, donec occurrat opportunitas confitendi. Et ratio esse potest, quia præceptum obligabat ad cõfitendum ante communionem: ergo cum hoc factum non fuerit, perseuerat illa obligatio, & veluti semper instat, & vrget, do nec impleatur. Et confirmatur: quia consuetudo fidelium ita videtur interpretari hoc præceptum, omnes enim qui accedunt absq; confessione præmissa, cum timore accedunt, & proponunt illico confiteri, cum primum potuerint.

Sotus. Cano. Couarr. locum.

Qui indigne suscipit Eucharistiam non præmittens confessionem ex hoc ea ante altare statuum tenetur confiteri non tenetur.

Dupliciter accidere potest, vt quis communicet sine confessione: primo sine causa & excusatione, sed cum graui culpa. Secundo ob veram necessitatem & sine culpa. Dico ergo primo, qui indigne communicauit sine confessione, non tenetur postea hoc titulo statim confiteri, sed solum tempore, alias debito. Dico, hoc titulo, quia si fit iterum communicaturus, propter eam causam, vel aliam similem, poterit teneri, sed non de hoc agimus, sed præcise de obligatione relicta ratione præcedentis communionis. Et ita est euidens assertio, primo exemplis, nam si Sacerdos ministret sacramentum in peccato mortali, non tenetur postea hoc titulo statim conteri, quamuis debuisset prius conteri, quam ministraret sacramentum: & omittendo peccauerit, & in vniuersum, qui omisit actum, ad quem tenebatur in tali occasione vel opportunitate, licet tunc peccauerit omittendo, transacta illa occasione, non tenetur postea exercere actum. Et hinc sumenda est ratio à priori huius veritatis, quia, si hoc præceptum consideretur vt affirmatiuum, non obligat pro semper, sed pro determinatis temporibus, extra quæ non obligat, etiãsi contingat pro aliquo tempore debito non impleri: nam præcepta affirmatiua non obligant per modum restitutionis ad faciendum actum tempore debito omissum: alias qui omisit sacrum in die festo, debere statim in die sequenti audire. Si autem hoc præceptum consideretur, vt negatiuum, sic non obligat postea ad aliquem actum, sed solum ad non communicandum iterum sine præuia confessione: ergo, si non sit iterum communicaturus, ex vi prædicti præcepti diuini, non tenetur statim confiteri. Secundo hinc sequitur, idem dicendum esse de illo, qui bona conscientia & ob necessitatem, confessionem prætermisit ante communionem, scilicet, ex vi iuris diuini non teneri ad statim confitendum. Ita docuit Nauarrus in Summa capitul. 2. numero 10. Et patet à fortiori ex præcedenti. Nam si is, qui peccando communicauit sine confessione præmissa, non tenetur statim confiteri, cur obligabatur is, qui sine peccato id fecit? Præterea exemplis declarari potest, nam si quis obligatus fuit ad confessionem faciendam ratione periculi mortis, & id facere omisit ob inopiam confessoris, transacta occasione, non tenetur statim confiteri, postquam periculum euasit: idem est de illo qui omisit sacrum sine culpa, tempore debito, propter absentiam Sacerdotis, qui non tenetur postea audire, cum primum possit. Denique ratio generalis est, quia præcepta affirmatiua non obligant pro semper, sed pro certis temporibus & opportunitatibus, quib. transactis, cessat eorum obligatio, siue tunc impleta fuerint, siue non, cum culpa vel sine illa, hoc autem præceptum, de quo agimus, est affirmatiuum, & solum præcipit confessionem, vt dispositionem ad communionem, seu ratione Eucharistiæ sumendæ, ideo transacta illa opportunitate seu necessitate, cessat obligatio: & idem reperitur in omni præcepto, q̃ aliquid præcipit solum, vt dispositionem ad aliud: Nam cessante illo actu, ad quem ordinatur dispositio cessat ratio dispositionis, vt sic, & ita etiam cessat materia seu obiectum talis præcepti, & ideo nullius momenti est illa ratio, quod obligatio præcepti, quia non fuit impleta, semper maneat & vrgeat: Non est enim hoc necessarium, quãdo mutata est occasio, & consequenter pertransiit proprium tempus, pro quo obligat præceptum.

Tertio hinc concluditur, ad communicandum digne sine præmissa confessione, confessoris inopia non esse necessarium speciale propositum confitendi statim nacta occasione: sed solum illud propositum confitendi, quod ad contritionem necessarium est. Ita sentit Diuus Thomas infra, quæstione. 83. artic. 6. ad 2. Vbi solum requirit propositum confitendi & satisfaciendi. Et ratio est clara ex dictis, quia ille non tenetur statim confiteri post communionẽ: ergo nec tenetur proponere id facere: ergo tale propositũ neque est necessarium necessitate præcepti, neq; sub aliqua ratione medij, quia ad habendam contritionem satis est propositum confitendi tempore debito. Neque ex vsu fidelium aliud colligi potest: si vero aliqui Doctores aliter locuti sunt, exponendi sunt, docuisse id, quod est melius & securius, non vero quod est simpliciter necessarium ac sufficiens.

SECTIO VII.

Vtrum qui post conscientiam peccati mortalis communicat sine confessione, iure Ecclesiastico teneatur confiteri cum primum potest.

Qui post conscientiam peccatis lethalis non præmissa confessione communicat, iure Ecclesiastico tenetur confiteri cum primum possit.

HÆc dubitatio proponitur ad explicandum ius latum à Concil. Trident. sess. 3. c. 7. in illis verbis. Quod si necessitate vrgente Sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quam primum cõfiteatur. Nam ex horum tenore verborum constat, in eis contineri præceptum, & ita sunt ab omnib⁹ Doct. intellecta. Rursus ex materia constat, esse rem grauem atque ita præceptum hoc obligare sub mortali. Denique ex dictis colligitur, hoc præceptum esse Ecclesiasticum: ostendimus enim ex solo iure naturali, aut diuino non posse colligi huiusmodi obligationem. atque ex modo loquendi ipsius Concilij non obscure idem colligitur, nam de priori generali præcepto confitendi ante communionem dicit: Ecclesię consuetudinem illud declarasse, quod non affirmat de hoc præcepto, sed solum illud statuit: est ergo præceptum Ecclesiasticum, non antiquum, sed de nouo ab ipso Concilio latum, quia ante illud nec scriptum nec traditum, nec consuetudine introductum reperitur. Ex quo tandem fit, eos, qui obligantur hoc præcepto, ita teneri in eo casu ad habendum propositum

si tum confitendi, quam primum possint, sicut tenetur habere propositum seruandi alia præcepta, quia hoc est vnũ ex præceptis, & non est maior ratio de illo, quam de aliis. Supersunt vero nonnulla circa hoc præceptum declaranda.

Dubium.

Primum est, an hoc præceptum obliget solos Sacerdotes, vel etiam laicos. Nauarr. cap. 2. num. 10. affirmat obligare omnes, quia si Concilium interrogaretur de laicis idem dixisset, cum sit eadem omnium ratio, quod ergo illis verbis positum sit nomen Sacerdotum, ex accidenti vel casu accidisse videtur, fortasse, quia hæc necessitas frequentius in Sacerdotibus contingit. Dico tamen, hoc præceptum non obligare laicos, sed solos Sacerdotes. Probatur, quia in explicanda lege positiua standum est verbis: neque obligatio eius amplius est extendenda, quam verba legis in proprietate intellecta requirãt. Dicere autem verba Concilii casu cecidisse seu irrepsisse, præsertim in re tam graui, & in lege ferenda, absurdissimum est & temeritate non vacat: cum ergo Concilium nominet Sacerdotes, de illis est proprie ac præcise intelligendum. Quod autem Nauarr. dicit: Concilium interrogatum, fuisse responsurum idem de laicis, primum nihil refert, nam, sicut non peccat quis in eis, quæ esset facturus, si tentaretur, sed in ijs quæ facit, ita non obligat superior per ea, quæ præciperet si animaduerteret, vel si ei daretur occasio, sed per ea, quę præcipit. Deinde, illud est omnino incertum, quis enim hoc ei reuelauit? aut qua certa ratione id colligi potest? præsertim, cum argumentum à simili in materia præceptorum inualidum sit. Addo, posse sufficientem rationem differentiæ assignari; tum, quia ad celebrandum maior quædam reuerentia ac præparatio requiritur: tum etiam, quia eo ipso, quod hæc necessitas frequentius accidit sacerdotib. merito hac obligatione præueniuntur, ne facile assuescant, confessionem prætermittere. Ex qua resolutione sequitur, Sacerdotem, qui communicat more laicotum, non obligari hac lege, tum quia ille non se gerit tunc vt Sacerdos, sed vt laicus, & ideo solum communib. legibus laicorum astringi videtur, tum etiam, quia ille tunc non celebrat, Concilium autem solum loquitur de Sacerdote celebrante. Sed quæres, an sit idem dicendum de Sacerdote faciente officium in die Parasceues? ille enim neq; consecrat neq; sacrificat, vnde non videtur proprie celebrare. Et idem quæri potest de illo, qui post cõsecrationem peccauit mortaliter, & statim communicat præmissa contritione. Item de illo, qui assumitur ad complendum & consummandum sacrificium ab alio inchoatum, quem fortasse contingit mori statim post consecrationem. Respondetur in huiusmodi casib. obligare hoc præceptum, quia satis est, quod sacerdos solemni ritu Ecclesiæ, & vt minister publicus, consummet sacrificiũ seu sacramentum, nam hæc actio est proprie Sacerdotis, & sub nomine celebrationis merito comprehenditur iuxta communem vsum, & sensum huius vocis.

Præceptum prædictum solos obligat Sacerdotes

Sacerdos qui ob oblionem ante communionem non est confessus prædicto iure non tenetur cum primũ postea possit confiteri.

Secundo explicandum est, an obliget hoc præceptum eum Sacerdotem, qui solum propter obliuionem celebrat absq; confessione præmissa. Videtur enim eum obligare, tum propter paritatem rationis, tum etiam, quia illa est quædam humana necessitas, ergo vere dici potest talis Sacerdos celebrare sine confessione propter vrgentem necessitatem; ergo obligatur verbis illius legis. Nihilominus probabilius existimo, hunc casum non comprehendi sub hac lege, si verba eius exacte pensentur, tum quia, qui est oblitus, proprie non habet conscientiam sui peccati pro eo tempore, nam conscientia dicit actum. Concilium autem aperte loquitur de Sacerdote celebrãte cum conscientia peccati. Præterea obliuio non proprie dicitur vrgens necessitas, de qua Concilium loquitur. Deniq; addi potest ratio, nam qui bona fide accedit oblitus, iuxta conscientiam suam nihil omittit, neque formaliter, neque materialiter, quod iure diuino præceptum est, sed excusãtur eo modo, quo omni fere humana actione interuenire potest excusatio: Et ideo non oportuit; vt in huiusmodi casu aliquid speciale Concilium disponeret nouũ onus & obligationem imponendo, secus vero est in eo, qui sciens, & videns, confessionem omittit ob causam vrgentẽ. Animaduertendum autem est, hoc procedere, quando obliuio durat, donec sacramentum sumptum sit, nam, si quis ex obliuione accedat ad celebrandum, & in ipsa actione ante sumptionem sacramenti recordaretur sui peccati, & nihilominus sacramentum sumeret sine confessione, iuxta doctrinam traditam præcedenti sectione, in eo casu obligaretur, hac lege, quia manifeste comprehenditur verbis eius, tunc n. communicat sine confessione propter vrgentem necessitatem, & eum conscientia peccati. Sed quid si prius esset confessus, & tunc recordaretur vnius peccati in confessione obliti? Respondetur, etiam teneri ex vi huius legis, quia iuxta supra dicta tenebatur illud confiteri ante communionem ex diuino præcepto, & solũ illud omittit sine peccato, ob necessitatem vrgentem: ergo quoad hoc comprehenditur sub lege à Concilio lata.

Tertiò declarandum est, an Sacerdos, qui sine necessitate ob malitiam celebrat absq; confessione præmissa, hac lege comprehendatur, videtur enim obligatus multo maiori ratione; nam, si obligatur is qui non peccauit, omittendo cõfessionem, cur non multo magis obligabitur is, qui peccando eam omittit? Nihilominus dicẽdum est, huiusmodi hominem non comprehendi hac lege, quia Concilium solum loquitur de illo, qui necessitate vrgente hoc facit, lex autem positiua solum obligat, prout lata est, & argumentum à paritate rationis in hac materia est inefficax. Deinde reddi potest ratio diuersitatis, nam hoc præceptum inter alias causas videtur impositum ad tollendam occasionem fingendi necessitatem celebrandi sine præuia confessione, vel differendi minũ confessionem. Cum enim sit Sacerdoti imposita obligatio confitendi, si statim post celebrationem, si antea non potuit, ac bona fide omisit, multo magis erit sollicitus quilibet timoratus Sacerdos de præmittẽda confessione, antequam celebret: hæc autem ratio non procedit in ijs, qui sine titulo necessitatis in peccato celebrant, & ideo non oportuit de nouo obligationem vellaqueum eis imponere, quia ipso diuino iure satis obligantur ad præmittendam confessionem, autequam celebrent.

Lapsus ob malitiam ante communionem non præmissa confessione peccat mortaliter.

SECTIO VIII.

Vtrum qui peccauit mortaliter, etiam si contritus sit & confessus, teneatur aliquo temporis spatio communionem differre.

SOlent nonnulli præcedẽte nocte mortaliter peccare, & statim die sequenti confessione præmissa, sacrum facere vel communicare: inquirimus igitur, an hoc liceat, quia non desunt graues authores, qui dicunt esse peccatum mortale. Ita sentit Nauarrus in summ. Hispana, capit. 21. num. 50. & de Pœnitentia, distinct. 6. cap. 1. & Couarruu. in Clemen. Si furiosus. p. 3. n. 8. vbi dicit, esse impium negare, peccare mortaliter eum Sacerdotem, qui post fornicationem præcedenti nocte commissam, sequenti die celebrat, etiam si contritus sit & confessus, & in hanc sententiam videtur inclinare Marsilius in 4. quæst. 6. art. 4. & Gerson. de præparatione ad Miss. consid. 8. & Alphonsus 37. lit. vlt. Tribuitur etiam D. Thom. hic, ar. 7. qui dicit, pollutionem nocturnam, quæ ex peccato mortali oritur, ex necessitate impedire communionem. Et eodem modo citari potest Gregorius, qui ad interrogationem primam Aug. dicit, oportere, vt per diem à cõmunione abstineat, qui ex praua cogi-

Nauarr. Marsil. Couar. Gerson. Alphons.

cogitatione pollutus est. Fundamentum solum esse potest, quia videtur hæc esse magna indecentia & irreuerentia.

Peccatū mortale non patrat qui paulo post alterū commissum præmittens confessionem cōmunicat. D. Thom.

Nihilominus dicendum est per se loquendo, nullum esse peccatum, paulo post commissum peccatū mortale communicare, præmissa confessione debita. Hæc est sententia D. Thomæ hic art. 7. ad 4. vbi dicit, solum peccatum mortale durans in anima impedire ex necessitate communionem huius sacramenti: atq; in hunc modum explicat doctrinam in corpore articuli traditam. Clarius d. 9. in art. 4. quæstiunc. 3. ad 2. dicit, consulendum esse ei, qui peccauit mortaliter, vt non statim accedat ad communionem, etiam si confessus sit, nisi magna necessitas vrgeat: vbi cum dicit consulendum esse, plane sentit non esse præceptum, atq; idem sentit ibi Palud. q. 3. Maior q. 2. Gabr. lect. 10. in Canon. Adrian. q. 4. de Eucharistia, Syluest. verbo, Eucharistia 3. q. 10. Caietan. verbo, Communio, Corduba, lib. 1. qu. 7. qui in specie loquitur de illo, qui nocte proxima vel fornicatus est, vel mortaliter pollutus, atq; idem tandem docuit Nauarrus in Summa, cap. 21. num. 51. Ratione probatur, quia in primis nulla est lex positiua, humana, vel diuina, quæ hanc obligationem imponat: nec generatim de omni peccato, nam specialiter de aliquo, vt Couarruuias & Nauarrus fatentur. Et patet, quia talis lex nec scripta est, nec tradita. Deinde ex sola ratione naturali colligi non potest, quia licet tempus breue intercedat, potest talis esse hominis conuersio, vt non solum sanctus sit, sed etiam sanctior & deuotior, quam antea esset: ergo dilatio temporis per se non est necessaria. Propter quod Paul. 1. ad Cor. 11. solum dixit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: id est, si post probationem nullum in se agnoscit mortale peccatum, vt omnes exponunt. Quod vero addit: Qui enim manducat indigne: omnes etiam intelligunt, id est, cum conscientia mortalis peccati: ergo si peccatum mortale iam non est in anima, neque in conscientia, per se non impedit, etiam si ante breue tempus præcesserit. Et confirmatur primo: nam talis homo est capax effectus huius sacramenti: nam cum iam viuat, nutriri etiam potest, ergo potest illud sine peccato sumere. Confirmatur secundo, quia non potest certa aliqua ratione definiri, quanto tempore necesse sit abstinere: nam quod aliqui dicunt in tempore vnius diei naturalis, gratis confictum est sine fundamento. Confirmatur tertio ex vsu, quo constat, viros etiam doctos & timoratæ conscientiæ sine scrupulo celebrare eadem die post confessionem, etiam si aliquid humanum antea passi sint. Et præsertim, quando peccatum, quod intercessit, magis est spirituale, vel internum. Vnde neq; in omni genere peccatorum sine discrimine possum⁹ verisimili fundamēto omnes homines obligare ad hanc communionis dilationem: neq; etiam possumus probabilem rationem reddere, cur hoc censeatur necessarium in quibusdam peccatis, & non in aliis: quia, licet in quibusdam videatur esse maior indecentia, tamen id, q̄ necessario ac essentialiter impedit, scilicet, carentia diuinæ amicitiæ, eiusdem rationis est in omnibus. Tandem, olim erat consuetudo in Ecclesia, quotidie communicandi: & tamen non est verisimile, neminē eorum, qui quotidie communicabāt, solitum esse aliquando mortaliter peccare: ergo necesse erat, vt multi communicarent eodem die, quo moraliter peccauerant, mutato tamen affectu, & deleto mortali peccato. Et ita Augustinus cum dicit: se nec laudare, nec vituperare eum, qui quotidie communicat, solū ab eo requirit, vt conscientia peccati mortalis non grauetur, vt videre licet epist. 116. & de Ecclesiast. dogmat. c. 53. & in c. Quotidie, de Consec. d. 2.

Paludan. Maior. Adrian. Sylvest. Caietan. Cordub. Nauar.

Dixi autem, per se loquendo, quia ex accidēti posset esse hoc peccatum graue. Primo, ratione scandali aliorum, si peccatum sit publicum: & maxime, si sit in consuetudine, quæ aliis nota sit. Secundo, ratione contemptus, seu ratione proprij scandali (vt sic dicā) vt si homo ea occasione acquirit facilitatem peccandi, & no adhibet medicinam moraliter necessariam, vt se se contineat: quamq; ex hoc solo cap. raro vel nūquam erit culpa mortalis. Facilius committi posset propter periculum communicandi sine vera detestatione peccati, & proposito emendæ: quia peccatum recens non tam facile odio habetur, & ideo periculosius est hoc in peccatis carnalibus, quæ vehementius adhærent, magisq; hominem alliciunt & excæcant.

Illatum ex conclusione.

Ex quo infero, frequentius consulendum esse, vt post mortale peccatum commissum, et si videatur homo satis esse dispositus, aliquo tempore abstineat à communione, saltem per diem, vt se se magis colligat, animumq; suū magis à peccato abstrahat. Et hæc videtur esse mens D. Gregorij, & D. Thomæ locis citatis, & authores pro nostra sententia citati hoc consilium approbāt: imò Caiet. & Adrian. sentiunt, non solum esse consilium, sed etiam semper esse aliquod peccatum veniale, non interponere huiusmodi tempus, præsertim si peccatum, quod præcesserit, carnale fuit: tum quia est nonnulla indecentia, tum etiam, quia semper huiusmodi homo accedet sine conuenienti præparatione ac deuotione: & hoc fortasse moraliter loquendo, ita frequentius accidit, non tam propter præcedens peccatum, quā propter præsentem distractionem, vel alium similem affectum, qui ex illo relinquitur: at vero intrinsece & ex obiecto, non est intrinseca malitia in huiusmodi actu, etiam ⁊ ex sola breuitate temporis interpositi inter peccatum & communionem. Et ideo si ceteris circumstantiis præsentibus honestetur actus, poterit nullū esse peccatum. Et si specialis necessitas, vel obligatio celebrādi vrgeat, non solum non erit peccatum, sed etiam erit melius, vel aliquando etiam necessarium, vt recte D. Tho. suprà docuit. Atq; satis responsum est ad fundamenta prioris sententiæ.

D. Greg. D. Thom.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Sacerdos debeat denegare corpus CHRISTI peccatori petenti.

Infr. q. 81. ar. 2. cor & ad 2. & 4. d. 9. a 3. qu. 1. per tot. & q 2 co. Et quodl 3. ar. 11.

AD sextum sic proceditur. *Videtur, quod sacerdos debeat degenerare corpus Christi peccatori. Non enim est faciendum contra Christi præceptum, propter vitandum scandalum, vel infamiam alicuius. Sed Dominus præcipit Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus. Maxime autem datur sanctum canibus, cum hoc sacramentum peccatoribus exhibetur. Ergo, neq; propter vitandum scandalum, neq; propter vitandā infamiam alicuius, debet hoc sacramentū peccatori petenti dari.*

2. *Præterea, De duobus malis minus malum est eligendum. Sed minus malum esse videtur, si peccator infametur, vel etiā si ei hostia nō consecrata detur, quam si sumens corpus Christi, mortaliter peccet. Videtur ergo hoc potius esse eligendum, quod vel infametur peccator petens corpus Christi, vel etiam, quod detur ei hostia non consecrata.*

In Decr. 2. q. 4. c. 24. Sapè contingit.

3. *Præterea, Corpus Christi interdum datur suspectis de crimine, ad eorum manifestationem: legitur enim in Decre.* * 2. q. 4. *Sæpe contingit, vt in monasterijs monachorum furta perpetrentur: id. ideo statuimus, vt quando ipsi fratres de talibus expurgare se debent Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo ex præsentibus, & sic expleta Missa, omnes communicentur in hæc verba: Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem; & insta.* **Si Episcopo, aut presbytero aliquod maleficium fuerit imputatum pro singulis Missam celebrare debet, & communicare, & de singulis sibi imputatis, innocentem se ostendere. Sed peccatores occultos non oportet manifestari, quia si frontem verecundiæ abiecerint, liberius peccabunt. vt Augustinus dicit in libro de verbis Domini. Ergo peccatoribus occultis non est Corpus Christi dandum, etiam si petant.*

Cap. 27.

Sed contra est, quod super illud Ps. 21 Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, dicit Augustinus. * *Non prohibeat dispensator pingues terra, id est peccatores, mensam Domini manducare.*

Refertur de consec. d. 2. c. Non prohibeat, to 9.

Respondeo dicendum, quod circa peccatores distinguẽdum est. Quidam enim sunt occulti, quidam vero manifesti; scilicet, per euidentiam facti: sicut publici vsurarij, aut publici raptores: vel etiam per aliquod iudicium Ecclesiasticum, vel sæculare. Manifestis ergo peccatoribus non debet, etiam petentibus, sacra communio dari. Vnde Cypr. scribit ad quendam. Pro dilectione tua consulendum me existimasti, quid mihi videatur de histrionibus, & mago illo, qui apud vos constitutus, adhuc in artis suæ dedecore perseuerat: an talibus sacra communio cum cæteris Christianis debeat dari: puto nec maiestati diuinæ, nec Euangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Si vero non sunt manifesti peccatores, sed occulti: non potest eis petentibus sacra communio denegari. Cum enim quilibet Christianus ex hoc ipso, quod est baptizatus, sit admissus ad Dominicã mensam, non potest ei ius suum tolli, nisi pro aliqua causa manifesta. Vnde super illud 1. Cor. 5. Si is, qui frater nominatur inter vos, &c. dicit Glossa Augustini.* Nos a communione quenquam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio Ecclesiastico, vel seculari nominatum, atq; conuictum. Potest tamen Sacerdos, qui est conscius criminis occulte monere peccatorem occultum, vel etiam in publico generaliter omnes, ne ad mensam Domini accedant, antequam de peccatis pœniteant, & Ecclesiæ reconcilientur. Nam post pœnitentiam & reconciliationem, etiam publicis peccatoribus non est communio deneganda, præcipue in articulo mortis. Vnde in Conc. Carthaginensi* legitur: Scænicis, atq; histrionibus, cæterisq; huiusmodi personis, vel apostatis conuersis ad Deum, reconciliatio non negetur.

Ad primum ergo dicendum, quod sancta prohibentur dari canibus, id est, peccatoribus manifestis. Sed occulta non possunt publice puniri, sed sunt diuino iudicio reseruanda.

Ad secundum dicendum, quod licet peius sit peccatori occulto peccare mortaliter, sumendo corpus Christi, quam infamari, tamen Sacerdoti ministranti corpus Christi, peius est peccare mortaliter, infamando iniuste peccatorem occultum, quam quod ille mortaliter peccet, quia nullus debet peccatum mortale committere, vt alium liberet à peccato. Vnde Augustinus dicit in libr. Q super Genes. periculosissime admittitur hæc compensatio, vt nos faciamus aliquid mali, ne alius grauius malum faciat. Peccator tamen occultus potius deberet eligere infamari, quam indigne ad mensam Domini accedere. Hostia tamen non consecrata nullo modo debet dari loco consecratæ, quia sacerdos hoc faciens, quantum in se est, facit idololatrare illos, qui credunt esse hostiam consecratam, siue alios præsentes, siue etiam ipsum sumentem, quia, vt Augustinus* dicit, nemo carnem Christi manducat, nisi prius adoret. Vnde extra de celebratione missarum,* c. exhominem, dicitur: Licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad illud, grauius tamen videtur offendere, qui fraudulenter illud præsumpserit simulare.

Ad tertium dicendum, quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Dicit enim Stephan. Papa. Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione, confessionem extorqueri à quolibet, sacri canones non concedunt. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta commissa sunt regimini nostro iudicare, occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et idem habetur extra de purgationibus.* c. Ex tuarum. In omnib. enim talibus esse videtur Dei tentatio, vnde sine peccato fieri non possunt. Et grauius videretur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret iudicium mortis. Vnde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem.

Lib. 1. epi. 10. in princ.

In lib. de medicina pœn. c. 3 in med. tom. 9.

In Con. Car. Can. 35.

Inq 24 to. 4.

In Dt. 98. circa med. expositionis. Ioan. 8.

In Dec. lib. 3 tit. 31. c. 7. in fin.

Refertur d. 2. q 4. ca. 21. Consuluisti.

In Dec. lib. 5. t. 34. ca 8 Ex tuarum.

MAteria huius articuli pertinet potius ad obligationem ministrorum, de quibus postea dicturi sumus, quam ad obligationes communicantium, de quibus nunc agimus. Tamen à D. Th. hoc loco inserta est, quoniam connexionem quandam habet cum præcepto digne communicandi, de quo hactenus disputatum est. Igitur, ne inuertam⁹ ordinem à D. Th. seruatum, eam hoc loco expediemus, & disputando de ipsa re, simul declarabimus D. Th. contextum & doctrinam, nam circa literę explicationem nulla specialis difficultas occurrit.

DISPVTATIO LXVII.

De obligatione repellendi indignos ab vsu huius sacramenti.

PRimum omnium explicabimus generale præceptum, & quale illud sit: quoniam vero illud latissimũ est, & varios casus morales complectitur, trademus postea quædam generalia principia, seu regulas quasdam, quibus explicemus, quomodo huiusmodi præceptum seruandum sit. Diff. 13. q. 2. Euseb.

SECTIO I.

Vtrum teneantur ministri huius sacramenti non dare illud homini existenti in peccato mortali.

REspondetur, certum esse habere ministros huius sacramenti hanc obligationem simpliciter & absolute loquendo. Ita docet D. Th. in hoc art. Alex. Alens. 3. p. q. 48. Albert. in 4. d. 13. art. 17. Reliqui Doctores d. 9. Bonau. art. 2. q. 5. Richard. ar. 3. q. 2. Palud. q. 4. Durand. q. 5. Gabr. 2. D. Antonin. 3. p. tit. 14. ca. 12. Nauar. in Sum. c. 11. n. 55. & in c. Sacerdos. de pœnitent. d. 3. n. 101. Syluest. verbo, Eucharistia 3. & reliqui Summistæ. Ratio est, quia Sacerdos tenetur non dare sanctum canibus, & non tractare indigne tantum sacramentum. ergo tenetur, per se loquendo, non dare illud homini indigno. Et confirmatur ex eo, quod de omnib. vt in superioribus⁹ dictum est: ergo multo magis in hoc, quod est cæteris dignius, locum habet. Ministri Ecclesiæ obligantur ad negandum illis sacramentum indignis. D. Tho. Alens. Albert. Richard. Palud. Gabr. Antonin. Durand. Naua.

Ex quibus sequitur primo, hanc obligationem oriri ex ipsa lege naturali ac diuina, supposita tali sacramenti institutione, & potestate ac munere commisso Sacerdotibus: Primo quidem, quia hoc ipso, quod facti sunt dispensatores mysteriorum Dei, tenentur esse fideles dispensatores, & prudenti ac conuenienti modo tantum sacramentum dispensare. Secundo, quia obligatio exhibendi reuerentiam huic sacramento, & digne illud tractandi, naturalis est, ex intrinseca ipsius sacramenti dignitate orta: ad hanc vero pertinet obligatio non dandi sacramẽtum hoc indignis: sicut non proiicere illud in locum immundum, & similia. Tertio addi potest, naturalem obligationem esse non cooperandi alterius peccato, qui autem dat sacramentum indigno, cum possit illud vitare, peccato eius cooperatur. Illatio.

Secundo sequitur, hoc præceptum tunc maxime obligare, quando Sacerdos potest commode, & sine inconuenienti, negare hoc sacramentum peccatori, etiam si ipse petat. Nam, si obligatio illa est diuina & naturalis, tunc maxime vrgebit, & seruanda erit, quando sine vllo inconuenienti seruari potest. Dices, hoc ipso, quod peccator petit, non posse illi negari sine inconuenienti morali: nam ille habet ius petendi, ratione characteris baptismalis: ergo, si illi denegetur, negabitur illi ius suum, non seruato iustitiæ ordine: hoc aũt videtur esse graue morale incommodum. Respondetur, negando assumptum, nã peccator, dum est in eo statu, per se loquendo, retinet non habet ius ad petendum hoc sacramentum: quia non habet ius ad sacrilegum vsum eius: ergo nec ad petitionem sacrilegam, & Christo iniuriosam: solus n. character baptismalis nõ dat tale ius, nec in aliqua alia re fundari potest. Quod ita declaratur, & confirmatur. Nam baptismus⁹, sicut dat characterem, qui est veluti potestas ad suscipiendum sacramẽtum, ita dat gratiam ad digne suscipiendum: ergo re ipsa non dat ius ad aliter suscipiendum: ergo, amissa gratia per peccatum Illatio. Obiectio. Solutio.

peccatum mortale, non manet in peccatore ius verũ ac reale ad petendum hoc sacramentum, donec per claues Ecclesiæ, vel in ordine ad illas, ad priorem statum restituatur.

Non petens Eucharistiã peccator inuitare à sacerdote non debet.

Tertiò sequitur, si peccator non petat Eucharistiam, nunquam licere Sacerdoti inuitare illum ad communicandum, quamdiu in eo statu perseuerat. Potest quidem consulere illi, vt pœnitentiam agat, & communicet: tamen inuitare eum, quem scit non egisse pœnitentiam, vt in eo statu communicet, per se malum est: tum, quia in eo casu potest facile & sine incommodo non dare sacramentum peccatori: tum etiam, quia illud esset non solum cooperari, sed etiam inducere ad malum. Dices, Christus Dominus generaliter dicens omnib⁹ discipulis (Comedite) seu: bibite ex hoc omnes: inuitauit Iudam ad communicandum, quãdo ipse non petebat. Respondeti potest, Christum Dominum non solum fuisse dispensatorem, sed etiam supremum Dominum: imò fuisse ipsummet, qui datur in cibum: cuique iniuria fieri poterat indigne communicando: atque ita iuri suo cedere potuisse. Sed hoc non recte dicitur: quia non est dubium, quin Iudas grauissime peccauerit indigne communicando: erat enim hoc intrinsece malum, & contra reuerentiam Christo, & rebus sacris debitam: non potuit autem Christus illum ad peccandum inducere. Aliter dicitur, Christum naturali & humana scientia, qua in suis operationibus vti tenebatur, non cognouisse occultum Iudæ peccatum: & ideo, licet illud cognosceret per superiorem scientiam, non debuisse ex necessitate illa vti, vt Iudam cum aliis ad communicandum non inuitaret. Sed neque hoc satisfacit, quia falsum est: Christum in suis actionibus solum naturali scientia, & nõ supernaturali, vti debuisse: sæpe enim illi necessarium erat, vti supernaturali cognitione, præsertim ad exercendas supernaturales actiones, & vitandum, quicquid illis poterat esse contrarium. Quocirca, si actio illa fuisset inductio Iudæ ad peccandum, quacunq; via ac ratione hoc illi constaret, debuisset actionem illam vitare. Dicendum est ergo, Christum non induxisse Iudam ad peccandum, sed permisisse illius peccatum, suoque iure vsum fuisse: instituit enim sacramentum eo tempore ac modo, quo secũdum ordinem diuinæ prouidentiæ magis expediebat, nec debuit propter Iudam differre. Rursus non induxit Iudam, vt in eo prauo statu communicaret, sed omnem diligẽtiam adhibuit, vt eum disponeret, ac cor eius immutaret: vnde ex parte sua, neq; induxit ad malum, neq; aliquid gessit dignitati huius sacramenti contrarium: aliunde vero Iudas ibi assistens, vt bonis communibus cum cæteris Apostolis frueretur, virtualiter petebat, & à communi conuiuio excludi nolebat: & ideo non debuit Christus Dominus eum excludere, vt iterum in sequentibus dicemus.

Dubium.

Sed quæret aliquis, an Sacerdos vel Diaconus, communicans seipsum in peccato mortali, duo peccata committat. Videtur enim ex dictis sequi pars affirmans: quia ille violat duo præcepta valde distincta: alterum de receptione sacramenti cum dispositione digna, quod omnibus fidelibus commune est: alterum de fideli, & prudente dispensatione, quod specialiter ad ministros pertinet: quæ duo præcepta tantum inter se differunt, quantum differunt inter se, dare, & recipere. Et confirmatur, nam, si Sacerdos det peccatori hoc sacramentum, dans & recipiẽs duo peccata committunt specie distincta: nam aliud constitit in recipendo indigne: aliud in dispensando infideliter: sed, quando Sacerdos peccator communicat se ipsum, vtraq; ratio peccati ibi reperitur: quod autem persona sit eadem, non impedit, quo minus peccata sint distincta: ergo. In contrarium vero est, quia tota illa actio & receptio est per modum vnius actus moralis, cui multæ circumstantiæ desunt ad honestatem eius: ergo est vnum peccatum: nam defectus plurium circumstantiarum in vno actu non sufficiunt ad multiplicanda peccata: sicut Sacerdos celebrans in peccato mortali, non est dicendus plura peccata committere in vna continuata actione sacrificandi, quamuis in ea intercedat consecratio, dispensatio, & sumptio huius sacramenti: quia omnia hæc fiunt per modum vnius actionis moralis, ad eãdem virtutem religionis pertinentis.

Obiectio.

2 Solutio vnitiua.

Ibidem.

Pro solutio.

Nihilominus dicendum videtur, ibi reperiri plures malitias, secundum moralẽ speciem diuersas, vt rationes prius factæ probant: quia moraliter aliud est agere, aliud recipere: & diuersas requirunt circũstantias: vnde illa coniunctio in eadem persona, vel entitate physica, aut in eadem, vel propinqua temporis duratione, nõ tollit malitiarum diuersitatem. Quapropter in ordine ad confessionẽ nõ est dubium, quin necessarium sit, vtrumq; aperire: non enim satis esset dicere dispensasse sacramentum in peccato mortali, vt est per se notum, nec etiam sufficeret dicere communicasse in peccato mortali: quia non explicaretur tota essẽtialis malitia: sed oportebit dicere, vel celebrasse in peccato mortali, quia in hoc omnia includuntur, vel si extra sacrificium se ipsum communicauit, oportebit illud explicare propter rationem factam, & præterea, quia in peccato mortali dispensauit tantum sacramentum: quod est nouum malitiæ genus, vt postea dicemus. *Solutio.*

Dubium.

Vltimò quæri potest, quando obliget hoc præceptum: cum enim negatiuum esse videatur, scilicet, non dandi sacramentum indigne, videtur, obligare semper, & pro semper, & consequenter, cum sit præceptum naturale, semper erit intrinsece malum contra illud agere: cum tamen constet, aliquando esse licitum dare hoc sacramentum peccatori. Quare dicendum est, hoc præceptum non esse simpliciter negatiuum, sed reducendum esse ad affirmatiuum, prudenter & fideliter dispensandi hoc sacramentum: quod quidem formaliter sumptum (vt sic dicam) semper seruandum est, quotiescunq; hoc sacramentum dispensatur: & hinc fit, vt, si commode possit, debeat indigno denegari, non tamen, quod semper denegari debeat cum quocunq; incommodo, & sine vlla exceptione, quod declarandum superest in sectionibus sequentibus.

SECTIO II.

Vtrum publico peccatori petenti Eucharistiam, semper sit deneganda.

RESpondetur, si peccator publicus sit, siue publicè, siue occulte Eucharistiam petat, illi esse denegandam. In hac regula cõueniunt authores omnes, quos nunc non refero: quia in sequentibus sectionibus cõmodius id fiet. Probatur autem primo ex Patribus: Chrys. hom. 83. in Matth. sic ad Sacerdotes loquitur. *Chrysostom.* Non parua vobis imminet pœna, si quem aliqua improbitate teneri scientes, ei huius mẽsæ participationem permittatis: sanguis enim Christi de manibus vestris exquiretur: subdit vero inferius: Non de ignotis: sed de notis id disputo: & rursus. Hæc de notis & manifestis disputata sunt. Similia repetit hom. 60. ad populum, & in id Ps. 49. Cũ adulteris portionẽ tuam ponebas. Eãdem doctrinam inculcat sæpe Cypr. grauissime reprehendens eos Sacerdotes, qui peccatores post publicum lapsum, ante publicam pœnitentiam, & satisfactionem ad communionem admittunt: vt videre licet epist. 10. 17. & seqq. Præterea idem tradit Aug. lib. 50. hom. in vlt. c. 12. & habetur in c. Multi. 2. q. 1. vbi solum loquitur de his peccatorib. publicis, qui de crimine conuicti sunt: sed eadem est ratio de omnib. illis, quorum peccatum ita est publicum, vt nulla possit tergiuersatione celari, vt constat ex c. Tuã nos, & cæt. Quæsitum de cohabitatione clericorum, & mulierum, de qua re dicemus plura infra, sect. 5. *Cyprian.* *Augustinus.*

Secundo, ex hac generali regula oritur, vt omnes *Peccatores*

publici in iure à communione repelli præcipiuntur. Conc. Arel. Alens.

publici peccatores, quales sunt vsurarij, meretrices, & similes, in iure præcipiantur à communione repelli, vt constat ex Clem. lib. 8. Const. c. 32. & ex Conc. Arelat. 1. c. 4. & 5. & ex Cypr. epi. 61. quibus locis varij status horum hominum recensentur, vt sunt histriones theatrici, agitatores, & alij: de quib. figillatim & copiosè disputat Alens. 4. p. q. 48. Sed non oportet in hoc immorari, quia inter hos omnes tantum est materialis quædam diuersitas: & ideo solum est considerandum (quod bene notauit Gl. de Consecr. d. 2) an publica actio, quam exercent, ex se, & ex obiecto suo talis sit, vt sine peccato mortali exerceri non possit: vel si ex obiecto non sit huiusmodi, an saltem ex modo, quo fit, publicum ac manifestum sit, non fieri sine peccato mortali: quando enim alterutro ex his modis exercent actionem prauam isti expelluntur à cõmunione, & non alias: quia tunc solum sunt publici peccatores. Ratio autem tam generalis regulæ: quam huius cõsectarij, est primo, quia hi peccatores, neq; re ipsa, neq; externa specie habent ius petendi sacramẽtum, quandoquidem eorum status manifestus est, & alioquin ius diuinum petit, vt ipsis non detur. Deinde potest illis negari sine vllo incommodo, quia nec sequitur infamia eorum: nam hæc poti⁹ supponitur, cum eorum peccatum sit publicum: neq; etiam sequitur scandalum: maius enim esset, si huiusmodi hominibus sacramentum daretur. Sequebatur autem status explicãdum, quæ infamia requiratur, vt peccatũ censeatur publicũ, sed hoc explicabitur mel⁹, sect. 5.

Inquiri autem potest hoc loco, quæ pœnitentia vel satisfactio ex parte horum hominum necessaria sit, vt possint ad communionem admitti. Respondetur, si occulte petant, satis esse, quod occulte egerint pœnitentiam, seu confessi fuerint, & quod Sacerdoti, & aliis, si fortasse adsint, hoc constet. Ratio est clara, quia coram Deo hic iam est dispositus, & apud homines non indiget maiori manifestatione, seu dispositione, quam sit necessaria ad tollendum scandalum: ad hoc autem satis est, quod non sit magis publica communio, quam pœnitentia. Hoc autem moraliter potius, quam physice, intelligendum est: parum enim refert, quod communio quando fit, sit occulta, si paulo post futurum est publicum, illum peccatorem esse ad cõmunionem occultam admissum. Nam occultam appellamus, quæ & occulte fit, & non est postea publice diuulganda. Secundo, si publice petat, pro ratione peccati, seu status, necesse est, vt publicam satisfactionem exhibeat, vel saltem, vt eius dispositio ac cõuersio publica & manifesta sit, vt colligitur ex c. Si peccauerit 2. q. 1. & c. Scenic. de Consec. d. 2. Et ratio est, quia hoc est necessarium, & sufficit ad tollendum scandalum, & vt sacramentum coram Deo & hominib. digne tractetur. Addo vero, si peccator publicus sit in art. mortis, satis esse, vt, pro tẽporis opportunitate, & necessitate, vel confiteatur, vel signa contritionis exhibeat: quia tunc temporis, propter periculum & vrgentem necessitatem, non est maior diligentia exigenda, quam commode exhiberi possit: & alioqui de quolibet fideli præsumendum est, in eo art. facere, quod potest, vt se bene disponat.

SECTIO III.

Vtrum peccatori occulto occulte petenti Eucharistiam deneganda sit.

Occulto peccatori occulte petenti Eucharistiã denegãda est Alens. Victor. Cons. Vasen.

RESPÓdetur, teneri Sacerdotem ad negandã communionem peccatori occulto, si occultè petat. Ita sentiunt omnes Dd. sect. 1. citati, & præterea Alen. 4. p. q. 49. memb. 5. Vict. in Sum. n. 80. & Con. Vasens. c. 8. & habetur 6. q. 2. c. Si tamen: vbi dicitur; debere Episcopum, qui nouit aliquem esse peccatorem, si solus ipse hoc nouit, secrete eum monere, corrigere, & communione priuare. Et ratio colligitur ex generali regula supra posita; quia ille peccator reuera non habet ius petendi, nec etiam in externo foro, seu apparentia, quia occulte petit: vnde fit, vt sine vllo incommodo possit illi denegari: quia nec sequitur infamia, nec scandalum, cum totum negotium occultè transigatur: ergo omnino illi debet negari.

Hanc vero communem doctrinam limitat Sot. d. 12. q. 1. a. 6. vt procedat in his Sacerdotib. qui non tenentur ex officio ministrare hoc sacramentum: non vero in Parochis, qui ex officio tenentur: & ratio differentiæ est; quia peccator non habet ius petendi sacramentum à Sacerdote, qui non tenetur illud ministrare: & ideo huiusmodi Sacerdos non facit illi iniuriam, denegando & proinde negare tenetur, cum possit. At vero habet peccator ius petẽdi à suo Parocho, qui ex iustitia tenetur illi ministrare; & ideo, quis indigne petat, & occulte, non potest Parochus sua propria authoritate priuare illum iure suo, donec iuridice priuetur. Sicut, qui alteri debet mutuatam pecuniam, non potest eam priuata authoritate illi denegare, licet sciat male petere, & ad prauos vsos. Et existimat Sot. hanc esse sententiam D. Th. Sed neq; est D. Thomæ, nec aliorum authorum, nec vera: D. Th. n. in hoc ar. nullam distinctionem huiusmodi tradit: imo in hoc art. in solut. ad primum, insinuat contrarium; dum ait, peccatorem occultum non posse publice priuari hoc sacramento: addens enim (publice) absolute sentit occulte prauari posse. Præterea cõtra Sot. vrget decretum adductum ex Conc. Vasens. quia non loquitur de Sacerdote simplici, sed de Episcop. & Pastore. Tertiò, sumere possumus argumentum ex c. Ad authores de temporib. ordinandorũ: vbi dicitur, religiosos non esse ordinandos contra voluntatem suorum superiorum: quia si norũt secreta delicta eorum, propter quę fortasse ordinare non expedit: ergo potest superior & pastor propter occultum delictum denegare aliquid, quod fieri non expedit, quando sine scandalo, & infamia negari potest. Quarto ostensum est, peccatorẽ in re ipsa non habere ius ad petendam communionem in eo statu: ergo è contrario pastor reuera non tenetur ex iustitia dare pro illo statu: ergo tenetur denegare. Et confirmatur, nam publico peccatori publice petenti denegare tenetur, vt diximus: ergo & occulto peccatori occulte petenti: quia est eadẽ ratio: nam si expectare oportet iudiciarium ordinem, vt peccator priuari possit sacramento, inv-troq; casu expectand⁹ esset. Tandem etiamsi aliquod esset ius peccatoris, maius est ius sacramẽti (vt sic dicam) seu Christi, vt digne tractetur, ne ipsi fiat iniuria: & pastor Ecclesiæ non minus tenetur ex officio suo seruare hoc ius illæsum, quam illud: ergo, si peloquendo, & quando non interueniunt extrinseca incommoda, potius est consulendum dignitati & irreuerentiæ sacramenti, qua iuri peccatoris. Quocirca hæc dispensatio, vel denegatio sacramẽti non est cõsideranda, vt actio iudicialis, vel inflictiua pœnæ, sed solum, vt prudens ac fidelis administratio sacramenti: & ideo non pendet ex textib. aut probationib. sed solum ex ea scientia & cognitione, quæ prudenti existimatione secundum occurrẽtes circumstantias iudicatur sufficiens, vt sine incõmodo possit, & debeat negari sacramentum. Quæ doctrina non solum in hoc sacramento, sed in omnibus locum habet.

Sot. limita. tio.

Sot. reprobat.

Sed est dubium graue, vtrum Sacerdos, qui per solam confessionem cognouit peccatum, possit negare hoc sacramentum, quando pœnitens ab ipso petit tã occulte, vt nullus alius adsit, nam, si aliquis alius sit præsens, certum est, non posse negare propter scientiam confessionis: quia respectu illius esset confessionis reuelatio: quæ tamen nulla esse videtur, quando à solo Sacerdote sacramentum petit: & ideo in hac re valde inter se dissentiunt graues authores. Primaer. 1 Opinio go opinio est. Sacerdotem non posse vti scientia confessionis ad negandum Eucharistiam peccatori, etiã si occultissime petat, ita refert, & approbare videtur Gab. in 4. d. 9. q. 2. ar. 3. dub. 1. & idem sentit Paludi. ibi q. 2. concl. 3. dicit enim, non posse negari Eucharistiam propter peccatum in confessione cognitum:

Gab. Paludi.

posse

posse tamen inde sumi occasionem ad negandam illam alio prætextu. Clarius hoc docet Antonin. 3. par. tit. 14. c. 12. §. 2. Adria. quodl. 3. q. 3. Syl. verbo, Euchar. 3. q. 5. Nau. in Sum. c. 21. n. 55. Citatur pro hac sententia capitulũ, Si Sacerdos. de offi. ord. vbi dicitur, neminem esse à communione remouendum propter peccatum in confessione cognitum. Sed hui⁹ text. decisio nihil hanc sententiam iuuat; quia non simpliciter negat Pontifex, posse Sacerdotem remouere aliũ à communione, propter peccatum in cõfessione cognitum, sed verba eius sunt. Non potest eum nominatim remouere: illa aũt particula (nominatim) idẽ valet, quod publice, seu nomine eius coram aliis expresso, vt Glo. ibi notat. Ratio autem illius textus põt ad hanc sententiam confirmandam afferri, scil. quia confessor non scit peccatum, vt homo, sed, vt Deus. Ergo non potest vti illa scientia ad negandum alteri ius suum, quod habet in exteriori & humano foro; ergo nec potest vti illa ad negandam Eucharistiã homini petenti. Secundo potest ratio aliter explicari, quia sigillum confessionis obligat, non solum respectu aliorum, sed etiam respectu ipsiusmet pœnitẽtis, i. non solum tenetur confessor non reuelare aliis peccatum in confessione auditum, sed etiam tenetur, nõ loqui de ipso extra confessionem cum ipso pœnitente contra voluntatem eius, nec exprobrare, aut obiicere illi crimen in confessione auditum: ergo sicut tenetur non negare Eucharistiam coram aliis, quia tunc reuelaret aliis peccatum eius: ita etiam tenetur non negare, etiã si solus sit, & occulte petat: quia tunc saltem ipsi pœnitentiam obiicit, & facto ipso reprehendit extra confessionem crimen in confessione cognitum. Tertio afferri potest generalis ratio, quia fieret onerosa confessio, si posset Sacerdos vti illius scientia ad hunc effectum.

Ioannin. Adrian. Syluest. Nauar.

1. Opinio.

Secunda sententia est, non solum posse, sed etiam debere, Sacerdotem negare Eucharistiam peccatori in prædicto casu. Ita D. Thom. in 4. d. 9. q. 1. ar. 5. quæstiunc. 1. vbi Durand. q. 6. dicit, omnes in hoc concordare; citantur etiam Bonauent. ibi, art. 2. q. 4. Maior q. 4. Richard. art. 3. q. 1. Sed quamuis hi authores generaliter doceant, peccatori occulto posse negari occulte Eucharistiam absq; vlla exceptione, non tamen loquuntur in speciali de scientia confessionis, quamquam Maior aliquid insinuet. Apertius docuit hanc sententiam Alexand. Alens. 4. parte, qu. 49. membr. 1. Angel. verbo, Eucharistia 3. §. 20. Tabiena, verbo, Communio. §. 52. Victoria in Summa, num. 86. Ledesma 1. p. 4. q. 21. artic. 6. dub. 3. Afferri solet pro hac sententia capitulum, Placuit, 6. q. 2. vbi dicitur, posse Episcopum propter peccatum in confessione cognitum, negare communionem secretè, non tamen publice. Sed ille textus non potest de sacramentali confessione intelligi, nam loquitur in eo casu, in quo Episcopus dicit, reum sibi fuisse confessum tale crimẽ: constat autem, hoc nullo modo habere posse locũ in sacramentali confessione. Fundamentum igitur huiꝰ sententiæ esse debet, quia negare communionẽ peccatori in eo casu, est actus consentaneus potestati clauium: & alias nullo modo est contra sigillum: ergo est actus licitus: ergo est etiam debitus: maior patet, quia potestas clauium, inter alios effectus, ad hoc data est, vt, qui illam habet, dignos admittat, & indignos à communione repellat: ergo Sacerdos, negans sacramentum, vtitur potestate clauium, & iure sibi concesso. Minor in primis declaratur exemplo. Nam si Sacerdos per confessionem sciret, pœnitentem habere propositum occidendi ipsummet confessorem, & illius ensem seu gladium haberet apud se depositum, quamuis postea pœnitens illum peteret, posset denegare, & in hoc nullus fere author dubitat.

Alens. Angel. Tabien. Victor. Ledesma.

Obiectio.

Sed dicet aliquis exemplum non esse simile: tum, quia ius vitæ custodiendæ est maius & strictius: tum etiam, quia nocumentum inde secutum esset irrepa-

Solutio.

rabilius. Sed hoc nihil refert, quia non vtimur illo exemplo, vt argumentemur à simili: sed solum, vt explicemus, illum actum negandi aliquid extra confessionem ex scientia in confessione comparata, non esse reuelationem sigilli: nam, si esset, neq; pro tuenda vita liceret: ergo similiter in præsenti ille actus non esset reuelatio sigilli. Deinde ratione declaratur eadem minor: quia, licet confessor dicatur scire pẽccatum, vt Deus, quia scit, vt minister Dei, & ad iudicandum de illo, vice ipsius Dei in sacramentali foro: nihilominus, negari non potest, quin illa scientia sit in homine: & q; hoc sensu sit humana, & consequenter, quod possit homo illa vti ad suas actiones dirigendas, quando sine alterius iniuria, infamia, aut scandalo, illa vti potest: quia tunc nulla reuera intercedit reuelatio sigilli: ita vero est in præsenti casu: quia neq; apud alios sequitur infamatio (supponimus enim, nullum alium adesse) neq; ipsi pœnitenti fit iniuria: quia reuera nullum habet ius ad petendum sacramentum: neq; aliud graue incommodum ei sequitur: nam, si fortasse aliquis pudor inde oritur, illud non est nocumentum alicuius momenti, neque graue onus, aut irrationabile, vel iniuriosum, præsertim, quia necesse non est, vt Sacerdos directe obiiciat homini peccatum confessum, aut in memoriam illud reuocet: potest enim negare sacramentum, nulla alia ratione reddita: nisi quia tunc commode non potest. Vnde Paludanus supra, de Sacerdote, qui ex officio non tenetur dare sacramentum, concedit, posse illud negare in prædicto casu, solum quia habet sufficientem rationem se excusandi, nulla facta mentione peccati, scilicet, quia non tenetur. Non erit autem difficile Parocho, seu cuilibet Sacerdoti, qui ex officio alias teneatur, similem excusationem inuenire, scilicet, quia tunc commode non potest. Nec refert, quod illa videatur virtualis quædam obiurgatio, eo quod, licet Sacerdos non exprimat causam, ipse tamen pœnitens, moraliter loquendo, satis eam intelligit: tum quia hoc magis consistit in discursu pœnitentis, quam in actione Sacerdotis: tum etiam, quia si aliquod est ibi incommodum, non Sacerdoti, qui vtitur iure suo, sed pœnitenti imputãdum est, qui se immiscet actioni sacræ, & petit rem iniquam & sacrilegium: sicut dicendum necessario est in alio casu, quando denegatur ensis, aut gladius, propter vitam custodiendam. Atq; ex his probata relinquitur prima consequentia principalis argumenti: quia, seclusa fractione sigilli, nulla alia malitia potest in hoc casu excogitari: quandoquidem, neq; illa actio est iniuriosa, neq; ex illa sequitur scandalum, vel infamia: ergo, si denegando tunc sacramentum, non frangitur sigillum, sanctè ac licite denegatur. Vnde facile etiam probatur secunda consequentia, scilicet, quod si hoc licet, sit etiam debitum, ex quodam principio supra posito, quod si Sacerdos commode & sine impedimento potest negare sacramentum peccatori, ratione sui muneris & officij, tenetur id procurare: sed in præsenti põt licite, & sine incõueniẽte: ergo.

Vltima opinio approbatur.

Inter has sententias hęc posterior mihi magis probatur, speculatiue rem considerando: habet enim solidius fundamentum: practice vero loquendo, vix potest occurrere occasio vtendi illa: si vero aliquando occurrat, in primis est prudenter obseruandum, an certo constet Sacerdoti de malo statu pœnitentis: nam, si sit inter pœnitentiam & confessorem opinionum diuersitas, non est pœnitens à communione repellendus: quia reuera non est satis conuictus de crimine. Quocirca ex hoc capite illa cognitio peccati, & praui status pœnitentis sufficiet ad negãdam ei communionem, quæ satis est ad negandam iuste absolutionem. Præter hoc vero cauendum est omne scandalum, atq; omnis infamia, omnisq; criminis, seu reuelationis suspicio, quæ omnia, vt dixi, vix possunt moraliter concurrere: & ideo regulariter loquendo, necessarium est extra confessionem pęccatorum agnoscere.

Dubium. Sed inquies, quando peccatum cognoscitur extra confessionem, qualis, & quàm certa debeat esse hæc cognitio.

Solutio. Respondetur, si peccator statum suum agnoscat, ac fateatur, id sine dubio satis esse. Deinde, si Sacerdos vidit crimen, & certo scit peccatorem non esse confessum, quamuis adhibere non possit testes, quibus ipsum conuincat de crimine, potest ei communionem negare, etiam si delictum suum neget: quia hæc non est proprie punitio, quæ iudiciarium ordinem & probationem delicti requirat: sed est prudens administratio sacramenti, & virtualis quædam correctio secreta & paterna, ad quam non semper expectanda est probatio delicti, neq; ipsius peccatoris confessio: quia non est actio publica & iudiciaria, sed priuata & occulta, quæ vix potest alio modo exerceri: sufficit ergo, quod quacunq; via sufficienter de delicto constet. Vnde idem dicendum est, si per testimonia fide digna Sacerdoti constet de prauo hominis statu, quamuis nolint testes se prodere ad peccatorẽ conuincẽdum. Quam vero occulta esse oporteat, delictum & petitionem sacramenti, vt possit iuste denegari, inferius dicemus in sectione vltima.

SECTIO IV.

Vtrum peccatori occulto publice petenti Eucharistiam, deneganda sit.

Occulto peccatori, cuius peccatum latet, publice petenti Eucharistiam, denegari nullatenus debet. Conc. Afric & Vasens. Respondetur, non posse Sacerdotem sine graui peccato, negare Eucharistiam peccatori publice petenti illam, quando peccatum eius occultum est. In hac assertione conueniunt fere omnes Theologi superius citati; & colligitur ex Concil. Vasens. 1. c. 8. & ex Concil. Africano, c. 99. & 100. quæ habẽtur in c. Si tantum, & in cap. Placuit, 6. q. 2. in quibus cauetur, vt Episcopus, qui alienum peccatum nouit, quod, pbare non potest, neminem ea de causa publice à communione repellat. Atq; idem significatur in c. Si Sacerdos, de officio ordinarij. Vbi Pontifex adducit exemplum Christi Domini, qui in publica dispensatione huius sacramenti illud non denegauit Iudæ, cui⁹ peccatum occultum erat. Rationes ad hanc veritatem confirmandam plures à Theologis afferuntur, quia difficile est propriam & adæquatam inuenire.

1 Rat, probãs conclusionis. Prima ratio est, quia negare tunc sacramentum peccatori, esset infamare illum, quod est intrinsece malum. Hac ratione vtuntur Alens. & Bonauent. & D. Thom. cum aliis in 4. habet tamen difficultatem; primo, quia ibi interuenit perplexitas quædam: quia vel infamandus est proximus, vel sacramentum dãdum est indigno, quod fieri non potest sine Christi iniuria: ergo ex his duobus malis potius est eligenda infamatio proximi, quam iniuria Christi: probatur consequentia: primo, quia ex duobus malis minus est eligendum: inter illa autem duo minus est proximi infamatio. Secundo, quia nec Christus, nec Sacerdos, sed solus peccator, qui inique se ingerit, est causa huius perplexitatis & incommodi: ergo ratio iustitiæ postulat, vt ipse solus damnum & detrimentum sentiat, & non Christus. Quapropter illa infamatio tunc non est intrinsece mala: tum, quia non est formalis, sed materialis: quia non est per se intenta, sed quasi permissa: tum ẽt, quia talis peccator nõ tam infamatur à Sacerdote; quam ipse se ipsum infamat, qui Sacerdotẽ quodammodo cogit, vt ipsum manifestet.

2 Ratio. Propter hanc difficultatem addi potest secunda ratio, ob quam in ea perplexitate potius videtur danda communio peccatori, quam neganda: quia, si negetur, est certum, atq; infallibile infamiæ detrimentum; si autem detur sacramentum, non est ita certum sacrilegium indignæ communionis: quia fieri potest, vt peccator subito mutetur interius, & conuertatur, ac se ita disponat, vt digne communicet. Et hac ratione vtuntur etiam prædicti authores. Sed non videtur magis satisfacere, quam præcedens. Primo, quia sæpe potest euidenter constare euidentia morali, illum, qui petit sacramentum, peccare graiter: sic petendo & communicando, vt si constet certo, esse excommunicatum, & non absolutum, vel peccasse mortaliter, & non esse confessum: tum enim non potest præsumi bona dispositio: quia ad illam non sufficit interior pœnitentia sine exteriori cõfessione. Dices, quamuis hoc verum sit, per se loquendo, tamen per accidens posse sufficere interiorem dispositionem, atq; ita posse accidere in præsenti casu: nam postquam peccator publice accessit ad sacramentum, in ipso momento, in quo Sacerdos proxime accedit ad tribuendum illud, potest interius dolere, & se disponere, & excusari à confessione, eo quod iam non potest se remouere atq; abstinere sine scandalo & infamia. Respondetur in paucis, posse accidere, vt sine vllo scandalo, vel infamia non possint remoueri. Deinde in rebus moralibus non est quærenda metaphysica euidentia, sed sufficit moralis certitudo, qualis est in præsenti casu; & præsertim, quando nullum est signum contritionis, nec probabilia motiua, vt præsumantur. Denique eodem modo posset dici, non esse certam & infallibilem infamiam peccatoris, etiam si illi publice denegetur sacramentum, quia sperari potest, alios adhuc existimaturos, & credituros eum, non propter peccatum, sed propter alias causas, aut rationes excludi. Quod si hoc dici non potest probabiliter, quia moraliter loquendo fieri potest, vt nulla sit probabilis ratio ad hoc sperandum, eodem modo sæpe etiam fieri potest, vt nulla sit probabilis ratio ad sperãdam vel præsumendam conuenientem peccatoris dispositionem.

Obiectio.

Solutio.

Tertia ratio additur à prædictis authoribus, scilicet, non esse negandum sacramentum occulto peccatori, publice petenti Eucharistiam, propter vitandum scandalum, quod moraliter loquendo sequi necesse est. Sed hæc etiam ratio inprimis est per accidens, & extrinseca; & ideo non videtur per se sufficiens ad generalem doctrinam. Deinde, aut est sermo de scandalo improprio, quod nihil aliud est, quam admiratio quædam, vel rumor, qui in huiusmodi euentibus oriri solet: & hoc non videtur esse graue incommodum, nec res tanti momenti, vt propterea irroganda sit iniuria sacramento: vel est sermo de scandalo proprie dicto, vt significat occasionem ruinæ & peccati; & hoc sensu non videtur sequi scandalum necessario ex prædicto casu: quod enim est peccatum, cuius moralis occasio tunc præbetur? Autenim est iudicium temerarium, & murmuratio aduersus Sacerdotem, quod propter odium, vel iniustam causam, neget sacramentum homini petenti: hoc autem facile vitari potest: tum, quia tanta potest esse authoritas, talisq; vita Sacerdotis, vt moraliter existimandum sit eum iuste, & sanctè egisse: tum etiam, quia sæpe potest Sacerdos rationem sui facti reddere, ostendendo, illum esse peccatorem & indignum tanto sacramento; Aut illud scandalum in hoc consistit, quod populus iudicabit eum hominem, cui negatur sacramentum, esse illo indignum, & in statu peccati: hoc autem nullum scandalum est: quia illud non est peccatum, cum nõ sit iudicium temerarium: mouentur enim ad iudicandum ex graui facto & authoritate Sacerdotis, de qua iam dictum est. Nullum autem aliud peccati genus habet moralem connexionem cum illo actu, vt propter illud scandalum timeri possit.

3 Ratio.

Quarta ratio, ac sola illa traditur à Diu. Thom. in hoc art. quem interpretamur, scilicet, quia peccator occultus habet ius petendi publice Eucharistiam: non potest autem priuari hoc iure, donec de suo crimine sufficienter conuincatur, sicut non potest puniri peccator, nisi conuictus de crimine: sed non censetur conuinci peccator de crimine, nisi, vel eius peccatum notorium sit, & publicum per infamiam publicam, vel sufficientibus testimoniis iuridice conuictus

4 Ratio.

ctus sit. Sed hæc ratio non minorem patitur difficultatem: quia peccator, quamdiu in eo statu est, nullũ habet ius ad petendum hoc sacramentum, vt supra probatum est: ergo neq; ad petendum publice habet aliquod ius. Patet consequentia, quia non est actio minus sacrilega & iniuriosa Christo, publica, q̃ occulta petitio: ergo, quamuis illi negetur, nullo priuabitur iure; neq; illa negatio habet rationem pœnæ, sed prudentis administrationis sacramẽti, vt supra dixi.

Aliquid ad rationem conferens.

Posui has rationes, & difficultates circa illas occurrẽtes, non vt eas reijcerem, aut impugnarem: sed ad iudicandum, ex illis omnibus esse conciendam adæquatam rationem conclusionis, qui in hunc modum explicari potest, scilicet ad commune bonum, & conuenientem Ecclesiæ, vel cuiuscunq; Reipublicæ gubernationem pertinere, vt communia bona, quæ publicè dispensanda ac distribuenda sunt, iuxta merita & dignitatem singularum personarum à publico ministro ad hoc munus à Republica vel Principe Reipublicæ destinato, dispensentur, non iuxta priuatam scientiam ipsius ministri, sed per publicam & notoriam: huiusmodi autem est dispensatio huius sacramenti, vt per se constat: ergo, quando publice fit non est regulanda per scientiam priuatam, sed publicam: quod non habet locum in occulta petitione: quia tunc non fit per modum publicæ dispensationis sed occultæ ac priuatæ actionis. Maior propositio videtur esse morale quoddam principium, fere ex ipsis terminis notum. Et ad illud declarandum ac suadẽdum deseruire possunt rationes supra adductæ: quia nisi hæc regula in prædicta publica dispensatione seruetur, talis dispensandi modus moraliter loquendo, erit expositus multis scandalis, perturbationibus, & iniurijs: quamq̃ autem scandalum non sit prima ratio malitiæ huius actionis, tamen, quando moraliter ac frequenter coniunctum est cum tali modo operãdi, est vehemens signum, in eo non seruari debitũ ordinem; neque esse communi bono conuenientem. Et confirmatur ac declaratur, quia, nisi prædicta regula seruaretur, possent facile ministri publici infirmare, quos vellent & peccatum, vel indignitatem fingere, vbi non esset. Et è contrario possent fideles sæpe formidare, & timere, ne à ministris huius sacramenti infamarentur. Et hac ratione, q̃uis peccator absolute non habeat ius ad petendum hoc sacramentum, tamen quilibet fidelis habet ius, vt si publice petat, non repellatur, nisi debito modo: id est, ex publica manifestatione, & scientia sui peccati: propter quod dixit recte D. Th. in 4. d. q. 1. art. 5. per peccatum mortale amitti ius petendi hoc sacramentum: oportet tamen, vt in facie Ecclesiæ amittatur: scilicet, vt in eadem facie Ecclesiæ: id est, publice denegari possit. Tandem explicatur, & confirmatur hoc, illo communi exemplo de iudice, qui tenetur iudicare secundum allegata, & probata, etiam contra priuatam scientiam, solũ ob simile principium, quia ad commune bonum necessarium est, vt illa publica actio reguletur publica scientia, & nõ priuata: quoniã, si aliter fieret, esset res exposita infinitis iniurijs & scandalis. Quamuis autẽ dispensatio, de qua agimus non sit iudicialis actio, tamen, quando est publica, in hoc conuenit cum sentẽtia iudicis, quod est actus publicæ potestatis, & communis gubernationis, & ideo in ea locum habet eadem ratio, quæ in sententia iudicis inuenitur.

1 Dissorum impugnatio

Possunt autem contra hanc veritatem multa obiici. Primum, quia actus dandi Eucharistiam homini indigno est intrinsece malus, quia est cooperari ad malum: ergo non potest esse licitus, etiam si peccator publice petat: quia tunc etiam est cooperari ad indignam susceptionem: esset n. agere cõtra propriã conscientiam: quia Sacerdos iudicat illum indignum. Et confirmatur, quia proijcere Eucharistiam in ignem, aut in locum immundum est ita intrinsece malum, vt nulla ratione possit esse licitum: ergo similiter. Secundo argumentor à simili: quia peccator occultus, qui mihi ensem custodiendum tradit, si publice illũ petat, & mihi cõstet, petere illum, vt se, vel alium occidat, possum & debeo negare illi gladium, etiam si necesse sit prauum eius animum manifestare, vt maius damnum minori vitetur; ergo eadem ratione in præsente casu licebit negare Eucharistiam, etiam si necesse sit infamare peccatorem. Tertio argumentor quia potest esse aliquis modus, quo & sacramentum non detur peccatori, & omnia incommoda vitentur. ergo ille seruandus est: antecedens patet, quia potest Sacerdos dare huiusmodi homini hostiam non consecratam, absque vllo inconuenienti: nam, si aliquod esset, maxime periculum idololatriæ exterioris: sed hoc etiam vitare potest sacerdos, si in manu habeat hostiam consecratam, quamdiu adorandam illam proponit, postea vero secrete illam mutet, quando manum admouet ori peccatoris, vt illi sacramẽtum tribuere videatur. Quarta denique obiectio est, quia licet admittãtur omnia, quæ dicta sunt, ad summum videntur procedere in eo sacerdote, qui ex officio tenetur Eucharistiã ministrare: quia ille est velut publicus minister ad hoc munus deputatus: non tamen videntur habere locum in alijs sacerdotibus, q̃ ex officio ad hoc non tenentur: quia illi, nec sunt ad hoc munus deputati, nec peccator habet ius vllum petẽdi ab illis Eucharistiam: vnde ipsi semper possunt habere commodam excusationem sine manifestatione delicti, vel alio publico incommodo.

1. Propugnatio impugnationis primæ respondens.

Ad primam difficultatem respondetur, actionem dandi Eucharistiam homini indigno, nõ semper esse intrinsece malam, sed tunc solum, quando ipse, qui dat sacramentum, est aliquo modo causa indignæ susceptionis: vel, quando commode, vel debito modo exercendo munus suum, potest illam vitare, & non facit. Ac denique, quando illi constat, eum, qui petit, esse indignum, ea scientia ac modo, quo opus est: at vero quando moraliter vitare non potest actionem dandi, quia praua dispositio petentis non est illo modo cognita, quo opus est, tunc actio dandi nõ est mala ex parte dantis, & intentio eius est bona, quamuis ex parte recipientis, receptio sit mala, q̃ nullo modo imputatur danti, quia nullo modo est causa, quod alius indigne sumat, neq; cum actione eius est per se ac necessario connexa indigna susceptio. Quamobrem ibi nulla est cooperatio ad malũ, sed sola permissio, quæ moraliter vitari non potest, nam, qui dat sacramentũ, solum cooperatur, vt hic homo sumat, non tamen, vt indigne sumat, posset n. si vellet digne sumere, quamuis aut Sacerdoti constet, hic & nunc indigne sumpturum, tamen, quia non potest id vitare, ideo, neque tenetur, neque illa censetur cooperatio, sed permissio. Atque eadem ratione non operatur Sacerdos tunc contra conscientiam, quia dictamen conscientiæ tunc non est regulandum per scientiam priuatam, & quasi speculatiuam, q̃ is, qui petit, est indignus & peccator, sed per scientiam practicã, qua homo considerat, quid hic, & nunc agere oporteat, concurrentibus his circumstantijs: scilicet, occulta malitia huius hominis cum publica petitione sacramenti: tunc n. verum dictamen conscientiæ est, dandum esse hic & nunc sacramentum huic homini. Ad confirmationem autem in illo primo argumento factam respondetur, non esse simile rationem de proijcienda Eucharistia in locum immundum, quia illa actio de se est determinata ad malum, & ex proprio obiecto habet deformitatem, per se loquendo, secus vero est de actione dandi Eucharistiam homini.

2. Obiectionũ prima solutio improbatur.

In secundo argumento soluendo, varij sunt authores supra citati. Alens. enim & Bona. negant in casu seu exemplo ibi adducto, licere negare gladium domino petenti, & potius esse permittendum homicidium, q̃ occultum delictum manifestandum. Sed hoc est creditu difficile; Et ideo Sotus cum alijs, admisso illo exemplo, negat consequentiam, & simlitudinem. Cuius rei possunt variæ rationes differen-

tiæ assignari. Prima, quod sæpe est maior obligatio subueniendi proximo in corporalibus detrimẽtis, q̃ in spiritualibus, quia, cum hæc non committantur sine propria voluntate, sæpius est minor necessitas incurrendi illa, & ideo minus est necessarium est alterius auxilium ad vitanda illa. Secundo, quia damnum mortis in exemplo adducto reuera vitatur, negando gladium homini petenti illum ad homicidium perpetrandum, peccatum vero, q̃ est præcipuum animæ detrimentum, non vitatur negando sacramentum peccatori petenti, quia per voluntatem sumendi iam est peccatum commissum, & solum vitatur actus exterior, qui per se non addit malitiam. Tertio, quia illud damnum corporis est irreparabile, damnum vero animæ reparari potest, moraliter loquendo. Et hæ quidem differentiæ satisfaciunt, considerando indignam sumptionem sacramenti solum, vt est spirituale quoddam detrimentum ipsius peccatoris petentis Eucharistiam, at vero considerando illam sumptionem, vt est quædam irreuerentia, & iniuria sacramẽti, & quasi detrimentum quoddam ipsiusmet Christi sic non videntur satisfacere, quia magis vitanda est vel minima iniuria Christi, q̃ magnum detrimẽtum alterius proximi. Respondetur tamen, etiam quoad hanc partem posse accommodari rationes prædictas quia ipsemet Christus vult, vt aliqua eius iniuria potius permittatur, quam indebito modo ac ordine caueatur. Item, quia præcipua iniuria, quæ consistit in affectu peccati, vitari ab altero non potest. Ac deniq̃, quia, licet in ratione iniuriæ illa magna sit, tamen in ratione detrimenti, nõ proprie infertur Christo, nec est damnum irreparabile. Accedit, quod actio reddẽdi gladium est actio omnino priuata, & ideo iuxta occurrentes circumstantias per priuatam scientiam regulanda est: at vero dispẽsatio sacramenti est actio publica, & communis, ac propterea, vt diximus, publicam scientiam requirit.

Secunda solutio explicatur & approbatur.

3 Obiectionis impugnatur prima solutio.

Circa tertiam obiectionem nõnulli Theologi asserunt, medium illud dandi hostiam non consecratã pro consecrata licitum esse, quod sumi potest ex Altisiodorẽsi l. 5. Sum. tra. 5. c. 5. q. 4. vbi, quãuis expresse non loquatur de re, quãm nos tractamus, agit tamen de alia fere omnino simili. Dicit n. si contingat, hominem esse in articulo mortis, & indigere viatico, & nullam esse reseruatam hostiam consecratam ex negligentia Parochi, tunc ad vitandum scandalum licere dare hostiam non consecratam pro consecrata. Sed hæc sententia improbabilis & intolerabilis est, vt ex dicendis constabit. Alij distinctione vtuntur: nam duobus modis posset hoc fieri: primo ignorante homine, qui communicaturus est, & existimante sibi dari verum sacramentum, cum tamen sacerdos solum det hostiam non consecratam. Secundo fieri potest ex conuentione inter Sacerdotem & peccatorem. Si priori modo fiat, omnes fere authores docent esse illicitum, & videtur res certa. Primo, quia datur manifesta occasio idololatriæ, nemo enim communicat, nisi prius adoret: imo ipsa susceptio sacramenti est quidam religionis cultus. Nec refert, quod illa sit materialis idololatria præter conscientiam & intentionem adorãtis, quia etiam est per se malum, vt aliquis sciens & prudens, proponat alteri adorandam creaturam culto diuino, & mentiatur esse Deum, quod reuera non est. Est enim hoc mendacium permitiosum, & valde iniuriosum Deo. Addo, in hoc medio nullum vitari peccatum: nec formalem (vt sic dicam) Christi iniuriam, quia ille peccator illa conscientia & existimatione panem accipiens, non minus peccat, quam, si verum recipetet sacramentum. At vero, si fiat posteriori modo, scilicet, ex conuentione inter dantem & accipientem, dicunt aliqui authores hoc medium esse licitum, quia vitãtur omnia incommoda, nimirum indigna susceptio sacramẽti, tam vera, quam existimata, & periculum idololatriæ, respectu peccatoris: nam, cum iam ipse sciat, quid sibi detur, non adorabit, respectu vero aliorum, qui adsunt, facile vitabitur idem periculum, modo supra inter argumentandum proposito. Quæ sententia placuit Bonauent. in 4. d. 9. & Albert. Mag. d. 13. ar. 20. & Adrian. quodlib. 3. artic. 3. Sed, quod neque hoc posteriori modo hoc fit licitu, sentit D. Tho. hic ad 1, & in 4. dist. 9. art. 5. Alens. 4. p. qu. 49. membr. 6. art. 2, Palud. Durand. Richard. Maior, & Soto locis supra citatis. & mihi videtur verior sententia, & moraliter ac in praxi aliter fieri non posse, quæ colligitur ex Inno. III. in c. De homine de celeb. Miss. vbi ad hoc propositum dixit. Falsa sunt abiicienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora. Et ratio est fere eadem. Primo, quia illa est permitiosa actio, quia vel verbis, vel gestu, & facto ipso affirmat Sacerdos, esse Christũ ac verum Deum, quod reuera non est. Secundo, quia non potest vitari, moraliter loquendo, exterior idololatria: respectu quidẽ ipsius hominis qui communicat: quia, vt supra dicebam, ipsamet iumptio tali modo facta, est actus religionis & cultus: respectu vero aliorum, qui ẽt si oculis non videant, adorant id, quod alteri datur ad communicandum: nullatenus ergo huiusmodi medio vti licet.

D. Thom. Alens. Palud. Duran. Richard. Soto. Maior. Innocent.

In quarta obiectione inquirebatur, an doctrina supra data pertineat ad omnes sacerdotes, vel ad solos illos, qui ex officio tenentur sacramentum ministrare, nam aliqui authores hoc posteriori modo illam limitant, licet in hoc sit quædam varietas: quidam enim dicunt, Sacerdotem (qui ex officio tenetur) posse ministrare sacramentum peccatori occulto, etiam si publice petat, non tamen ad hoc teneri. Ita sentit Caietan. Alij vero dicunt, etiam teneri: quia, cum licite possit, consequens est, vt etiam teneatur, propter reuerentiam debitam sacramento, quia iure naturæ tenetur non dare sacramentum indigno, si commode possit, satis autem commode potest, qui potest licite, atque ita sentiunt Duran. Palud. & Maior. Aliorum vero opinio est, doctrinam datã generalem esse, ita vt nec simplex Sacerdos licite possit negare Eucharistiam peccatori occulto publice petenti. Ita sentiunt Soto & Ledesma, qui in eo fundatur, quod etiam hic Sacerdos tenetur vitare scandalum, & infamiam proximi. Mihi videtur distinctione vtendum: nam, si peccator occultus petat ab huiusmodi sacerdote sacramẽtum, antequam in altari fit publice expositus ad dispensandum illud, Sacerdos potest licite illud denegare, quia facilem habet excusationem, cum non teneatur. Vnde fit, vt moraliter loquendo, nec infamet proximum, nec vllam scandali occasionem præbeat. Item, quia tunc nullam exercet actionem publicam, ad quam exercendam scientia publica necessaria sit. Vnde infero, in eo casu non solum posse licite, sed etiam teneri ad negandum sacramentum propter rationem nuper factam. At vero, si Sacerdos iam sit publice expositus, & actu dispensans sacramentum iis, qui ad illud suscipiendum accedunt, tunc, si inter eos accedat peccator occultus, nõ potest repellere, quod satis confirmat Christi exemplum. Et ratio est, quit tunc iam subit ille Sacerdos munus publici ministri & dispensatoris, & ita in eo locum habet ratio supra facta, & aliæ rationes sumptæ ex scandalo, seu infamia, prout à nobis explicatæ sunt.

SECTIO V.

Quis sit censendus in præsenti materia peccator publicus vel occultus.

Varij gradus occulti & publici.

HÆc materia valde necessaria est ad intelligenda omnia, quæ in superioribus sectionibus tradita sunt, tractaturque satis prolixe, non vero admodum distincte, ab authoribus supra citatis. Ex quibus distinguendi in primis sunt varij gradus occulti, & publici. Primo enim dicitur occultus peccator, qui vel à solo Sacerdote cognoscitur, vel certe ab vno vel altero; nulla tamen infamia, vel publico rumore laborat. Se-

rat. Secundo dici potest peccator occulte, quia certa scientia eius crimen vni vel alteri notum est, tamen apud alios est publica suspicio, aut rumor, & aliqua infamia inde orta, & hoc solet dici delictum occultum, sed famosum. Tertio fieri potest, vt delictum notū, aut manifestum sit tribus vel quatuor, & tunc adhuc censetur retinere gradum delicti occulti, vocatur autem probabile. Quarto est peccatum publicum euidentia facti pluribus nota. Dissentiūt autem authores in explicando, quo multitudo hominum necessaria sit, vt delictum censeatur hoc modo publicum. Adrian. qu. penult. de Eucharist. cum Panor. & alijs, requirit numerum decem hominum, quia hic numerus necessarius est ad constituendum populum, seu parochiam. Sylvest. verb. Notorius. §. 4. quem sequitur Nauar. in Summa ca. 25. nu. 75. existimat satis esse numerum sex hominum, quia satis est, vt sciatur à maiori parte populi: numerus autem senarius est maior pars numeri denarij, qui ad populū constituendum sufficit. Soto vero, omissis his regulis, dicit, prudentię sacerdotis esse hoc relinquēdum, quia reliqua omnia incerta sunt & parum fundata, & vix possunt præsenti instituto accommodari. D. Th. autem in hac materia solū illud delictum vocauit absolute publicum & notorium, quod nulla tergiuersatione potest celari, quod sumpsit ex capit. Quęsitum, & ca. Tua nos, de cohabit. cleric. & mulierum. Quinto tandem dicitur aliquid notorium euidentia iuris, quando iudice aliquis conuictus est de crimine per propriam confessionem, vel per sententiam & declarationem in iudicis.

Adrian. Panorm. Sylvest. Nauar. Soto.

His positis: Doctores citati absolute docēt, vt Eucharistia possit negari peccatori publice petenti, necessarium esse, vt peccatum sit publicum vel iuridice, vel publica notitia facti, quæ iuridicæ manifestationi æquiualeat, quod solum contingit, quando tam publicum est delictum, vt nulla tergiuersatione possit celari, nec D. Th. hic aliam assignat regulam: nec alij Doctores generatim aliam tradunt, quamuis in ea explicanda, & applicanda in particulari, multum inter se dissentiant, quod molestum esset, atque inutile referre. Breui n. distinctione vtendum esse cēseo: nam peccator potest dici publicus, vel respectiue, vel absolute: respectiue voco, id est, comparatione facta ad modum, quo petit sacramentum, quia videlicet tam publicū est peccatum eius, quam petitio sacramenti, vt quando illi, in quorum præsentia petit sacramentum, norunt delictum, quod alias est absolute occultum: quia duob. tantum, vel trib. notum est. Absolute autem publicum voco, quod est multis cognitum notitia iuris, vel facti, cum qua notitia stare potest, vt illi, in quorum præsentia sacramentum petitur, ignorent delictum.

1. Conclus.

Dico ergo primo, vt sacramentum negari possit peccatori, satis est, quod eius peccatum sit publicum respectiue, quamuis alias respectu aliarum actionum sit absolute occultum, itaque satis est, vt illi, in quorum presentia petitur sacramētum, norint delictum. Ratio est, quia hæc notitia sufficit, vt sine infamia, scandalo, vel alio incommodo, possit negari sacramentum: ergo non est, cur ad hanc actionem maior facti euidentia, vel cognitio requiratur. Secundo, qa oportet cum debita proportione loqui de publico delicto, & de publica petitione: quia, si tunc vocetur delictum occultum, ēt petitio sacramenti vocatur occulta, quia tantum fit coram paucis, qui delictum sciunt: ergo negandum est Sacramentum ex alio principio supra posito, quod occulto peccatori occulte petenti Eucharistiam, non est danda: ergo, siue vno, siue alio modo loquamur, idem est, siue tunc vocemus petitionem occultam, siue peccatorem publicum respectiue, res tamen eodem reuoluitur, scilicet, quod in eo casu neganda sit Eucharistia, quandocunq; petitur corā eis tantum, qui delictum nouerunt. Dices, esse periculum, ne illi statim referat aliis, huic homini esse negatum sacramētum, ppter peccatum eius, atq; ita illum infament. Respondetur, eodē modo possunt illum infamare, manifestando peccatum eius, & maius periculum est, si in publicum proferant, quod indigne cōmunicauit, & quod sacerdos dedit sacramentum peccatori, sibi & alijs adstantib? cognito; ergo ex eo, quod sacerdos in eo casu neget sacramentum, nullum accrescit periculum infamiæ.

Obiectio.

Solutio.

2. Conclus.

Dico secundo, quando vel omnes, vel aliqui eorum, qui adsunt petitioni sacramenti, ignorant delictum peccatoris, non potest negari sacramentum, nisi alias delictum sit publicum per euidentiam iuris, aut facti, quæ illi æquiualeat. Ita censeo esse intelligēdam sententiam D. Th. & communem. Et ratio est: quia tunc delictum est occultum respectiue: id est, respectu eorum, qui vident sacramentum ab hoc homine postulari: ergo si etiam sit occultum absolute, nullo modo est publicum: ergo nullum est ius ad negandum sacramentum, nec negari poterit sine periculo scandali, aut infamiæ, cum ille peccator, neq; absolute infamatus sit, neq; respectu eorum hominum, qui adsunt. Et hac ratione notant authores, non satis esse, quod delictum sit probabile, vt videre licet in Rich. in 4. dist. 9. art. 3. quæst. 1. Gabr. q. 2. Nauar. ca. 21. nu. 55. quia sola probabilitas delicti non facit illud publicum, nec tollit ius in foro Ecclesiæ, donec talis probatio in iudicio fiat, atque ita fit iam delictum publicum notitia iuris, vt colligitur ex cap. Tua nos, de cohabit. cleric. & mulier.

D. Thom.

Richard. Gabriel. Nauar.

3. Conclus.

Dico tertio si delictum sit absolute publicum altero è duobus modis supra positis, scilicet, euidentia iuris, vel facti, id satis est, vt sacramentum negari debeat, etiam si peccatum non sit notum illis, in quorū præsentia sacramentum petitur. Hoc colligitur ex D. Th. qui sine restrictione locutus est, & Soto etiam generatim hoc voluit. Et ratio est, quia per illam publicam notitiam amittit peccator ius petendi hoc sacramentum publice & in foro Ecclesiæ: quod autem hæ personæ, quæ huic facto adsunt, illud peccatum ignorent, est per accidens, & ideo peccatori nullum inde ius oritur. Et confirmatur primo, quia tunc nulla sequi possunt moralia incommoda, quia ille peccator iam est publice infamis, & ideo nullius mōēti esse censetur, quod denuo infametur apud aliquos, qui adsunt petitioni sacramenti, & peccatum ignorabant: & hoc ipsum imputandum est ipsi peccatori, qui cum sit in peccato publico, audet ad sacramētum accedere, & eadē ratione non sequitur scandalum, qa si res est adeo nota, facile poterit ijs, qui adsunt satis fieri. Et confirmatur secundo, quia quando sic est delictum publicum, mortale est, vt paulo post deueniat in eorum notitiā, qui nunc ipsum ignorant: vnde, si tali peccatori sacramentum detur coram eis, moraliter, ēt consequetur, vt postea intelligant, illum indigne communicasse, & sacerdotem dedisse illi sacramentum cognoscēdo peccatum eius, quod verget in maius scandalum. Et hæc quidē in genere vera sunt & (vt ego existimo) nullam habent exceptionē, quando delictum est notorium iuridice, siue petitio fiat in eodem loco, siue in alio. Quod n. quidam existimant, quamuis non sit contra iustitiam, negare publice sacramentum peccatori iuridice alicubi infamato, esse tamen contra charitatem negare in illo loco, vbi non est infamatus, propter illam vulgarem doctrinam, qp ex charitate non licet manifestare crimen, propter quod aliquis punitus est in aliquo loco, infamando illum in alio, vbi ignoratur eius crimen. Hoc (inquā) non mihi probatur, nec censeo regulam illam cōmunem conuenienter hic applicari: nam licet charitas obliget ad non infamandum in vno loco peccatorē, alibi iuridice infamatum sine causa rationabili, aut ad vitandum aliquod malum, cuius ipse peccator sit causa: tamen, si huiusmodi infamationis iusta aliqua & rationabilis causa intercedat, cessabit obligatio charitatis, supposito, quod peccator per sententiam

iudicis

iudicis omne ius iustitiæ amisit; ita vero est in præsente, quia peccator, cuius crimen est iuridice publicum, omne ius iustitiæ amisit, & alioqui inique se ingerit, & est causa grauissimi sacrilegij: non ergo obligabit tunc charitas ad tuendam famam eius. De alio vero genere infamiæ, q̃ est per euidentiam facti illud solum supererat explicandum, quando sit censendũ delictũ sufficienter publicum, ac nulla tergiuersatione celari posse. In qua re veram esse iudico sententiã Soti, videlicet ex solo numero personarum non posse vniuersalem regulam tradi, sed prudentia opus esse, vt pensata qualitate loci, delicti, & personarũ, quæ illud norunt, iudicetur, an sit sufficienter publicum, nec ne.

SECTIO VI.

Vtrum hoc sacramentum dandum sit hominibus de crimine aliquo suspectis.

DVobus modis intelligi potest, dari Eucharistiam homini suspecto de crimine: primo, ad probationem seu purgationẽ delicti. secundo, ad vsum sacramenti, & effectum eius, & de vtroque modo breuiter dicendum est.

Circa primum communis doctrina est, nunquam licere dari alicui Eucharistiam in probationem, seu purgationem suspicionis criminis. Ita D. Th. hic ad 3. & in 4. d. 9. vbi reliqui Theol. & Alens. 4. p. q. 49. mẽb. 2. ar. 2. Summistæ, verbo, Euch. Glos. & Doctores iuris canonici in ca. Sæpe contingit. 2. q. 4. Et ratio est, quia hoc fine dare, & sumere sacramentum, est tentare Deum: nam est petere ab eo, vt aliquo extraordinario signo manifestet hominis delictum, quod est superstitiosum: cur enim hoc facturus est Deus, cum, nec promiserit, nec necessariũ sit? aut, cur homo, qui suscipit sacramentum, existimabitur innocens & immunis à delicto, solum quia Deus nihil miraculosum & inusitatum cum ipso operatur? vana quidem est, & sine fundamento, talis existimatio. Et ideo huiusmodi probationis mod⁹ reprobatus est in iure c. Extuarũ, & reliquis de purg. canon. & de purg. vulg. & in c. Consuluisti & c. Minas. 2. q. 5. de qua relatius agitur 2. 2. q. 95. a. 8. neq; obstat, q̃ in lege veteri fiebat similis probatio in lege Zelotypię. Nu. 5. nã illud factum est iussu Dei, qui promisit, exhibiturũ se in eo euentu aliquod signum, quo veritas manifestaretur, & ideo postulare tale signum, non erat tentare Deum; sed erat cõsentaneum voluntati & promissioni eius. secus vero est, vbi nulla intercedit talis promissio.

Dubium. Supereſt vero in hac cõmuni doctrina difficultas ex c. Si Episc. & ca. Sæpe contingit. 2. q. 5. quæ sumpta sunt ex Conc. VVormat. cap. 10. & 13. vbi approbatur hic mod⁹ probationis in c. Nobilis homo, quod Grat. in eadem quæst. citat ex Con. Triburiẽsi. approbatur per ferrũ candens, vel per aquam feruentem: quod decretum citat etiam Burch. li. 16. sui decreti. c. 19. & ex eodem Conc. c. 10. vbi non reperio, neq; expresse in toto Concil. quãuis in ca. 22. aliquid significetur. Respondetur ad priora decreta, duob. modis posse suscipi Eucharistiam ad purgandam suspicionem delicti. Primo in sensu explicato, scilicet, vt si homo sit nocens, Deus id ostendat aliquo signo, verbi gratia, occidendo illum, aut alio simili, aut illæsum seruando, si sit innocens: & ita videtur intellexisse D. Tho. illa decreta, quæ dicit, fuisse per posteriora Concilia retractata, quod fuit modeste dicere, illud Concilio errasse: potuit enim errare, cum Prouinciale fuerit, & paucorum Episcoporum. Alio modo potest intelligi hæc probatio per modum iuramenti in testimonium veritatis; & hoc sensu intellexit illa decreta idẽ D. Th. in 4. d. 9. qu. 2. ad 2. Gab. q. 2. ar. 3. dub. 5. Maior q. 4. in arg. cont. 5. conc. Adrian. quodl. 3. arti. 3. Alens. supra, qui omnes docent, ex natura rei hoc non esse intrinsece malum, quia non est tentare Deum, sed solum est graue quoddam iuramẽtum. Dices, esse quẽdam abusum sacramenti, & occasionẽ indigne illud sumendi, vt aliquis se innocentem ostendat, cum non sit. Respondetur, per se non esse abusum, cum ille finis non sit malus, neque à rebus sacris alienus: nam iuramentum ẽt est res sacra, & tamen illo vtimur ad confirmandam veritatem, & purgandum delictum, quapropter exigere ab aliquo iuramentum ad hunc finem, non est per se malum, quamuis fortasse multi inde sumant occasionem ad committendum periurium, quia hæc occasio non est data, sed accepta: imo ait D. Thomas, hunc modum posse esse vtilẽ ad præseruandum hominem à peccato: nam, si intelligat se daturum testimonium suæ innocentiæ illo grauissimo modo, peccare timebit. Nihilominus tamen sentiunt ijdem authores, hunc modum probationis seu iuramenti esse iure positiuo prohibitum. Ego vero non inuenio hoc ius scriptum: nam iura prius citata non loquuntur de hoc modo probationis, sed de priori, in quo tentatur Deus. Quapropter non auderem hunc iuramenti modum semper damnare: consulerem tamen non vti illo, & præsertim non exigere illum: quia reuera non est consentaneus reuerentiæ debitæ huic sacramento, & exposit⁹ multis sacrilegiis, præsertim quando ab alio exigitur: atque ita ipso vsu & consuetudine videtur omnino abrogatus hic iurandi modus, qui maxime est illicitus, & inutilis, quando is, à quo purgatio exigitur, nõ tenetur delictum suũ manifestare: & ideo grauiter peccat maritus, qui ad hoc interdum cogit vxorem, vt se à suspicione adulterij purget: peccant etiam Prælati, & superiores, qui hoc modo volunt occulta delicta inquirere: quia non habent ius hoc præcipiendi, aut eo modo inquirendi delictum. At vero, si quis voluntate sua, sine alterius coactione, hoc medio communicandi vtitur, ad astruendam & confirmandam suam innocentiam, id, neque per se malum est, neq; omnino inusitatum: sic n. fecisse legimus Greg. VII. Pont. coram Henri. IV. in probationem suæ innocentiæ, & inuitasse illum ad communicandum: & simile testimonium suæ innocentiæ reddendum, eum autẽ non fuisse ausum sumere, vt refert Lamb. in Histor. rerum Germaniæ. *Greg. VII. Henric. IV.* *Lambert.*

Solutio. Circa posteriorem partem Soto absolute docet, non posse negari hoc sacramentum alicui propter solam criminis suspicionem. Sed distinctione opus est, quam significauit Glossa in capit. Dixit Dominus Vbi distinguit triplicem suscipionem, temerariam, probabilem, violentam. De prima certum est, non sufficere ad negandum sacramentum: quia talis suspicio nullo probabili fundamento nititur: vnde non est rationabilis, sed potius iniusta. De secunda etiam est dicendum, non sufficere ad negandum sacramentum: tunc enim dicitur suspicio probabilis, quando intercedit sufficiens ratio ad generandum dubium, non vero ad iudicandum simpliciter de peccato alterius: in casu autem dubij melior est conditio possidentis; & quando aliquis non sufficienter probatur malus, præsumendus est bonus: ergo, cum homo habeat ius ad sacramentum, non debet propter solam prædictam suspicionem vel dubitationẽ illo priuari. Dices, etiam potest sacramentum dici possidere ius suum, vt digne tractetur. Respondetur, quando sacramentum datur homini sic suspecto, non fit contra hoc ius ex parte dantis: quod si fortasse suscipiens indigne illud tractat, cum hoc lateat, non potest danti imputari, & ideo non potest hac sola de causa alterum priuare iure suo, de quo illi constat, non autem de peccato eius. Tertia suspicio, quæ, scilicet violenta est, & probabili ratione deponi non potest, sufficit ad negandum sacramentum, iuxta communẽ Theologorum doctrinam in 4. d. 9. vbi D. Thom. q. 1. artic. 3. quæstiun. 2. Richard. art. 3. q. 7. Gabr. q. 2. art. 3. dub. 2. Alens. 4. p. q. 49. memb. 2. ar. 1. Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 12. §. 2. Et ratio est, quia violenta suspicio nititur talibus signis & indicijs, quæ, licet non faciant euidẽtiam rei in se, faciunt tamen moralem probabilitatẽ, & sufficiunt ad probabile iudicium ferẽdum, quando in

D. Thom. *Gabr.* *Maior.* *Adrian.* *Alexand.* *D. Thom.* *Richard.* *Gabr.* *Alens.* *Antonin.*

do in contrarium nihil est, quod excuset, aut suspicionem eleuet: ergo sufficit etiam ad negandum sacramentum. Hæc vero doctrina intelligenda est iuxta principia supra posita: nam si suspicio sit publica, sufficiet ad negandum sacramentum publice: si vero sit priuata & occulta, sufficiet ad negandum sacramentum occulte, non tamen publice. Aliqui vero limitant hanc doctrinam, vt non procedat in articulo mortis: nam, si in illo homo, de quo talis suspicio habetur, neget delictum, & alioqui præbeat signa bonæ dispositionis, non videtur illi negandum sacramentum, tum propter periculum, tum quia illæ circumstantiæ videntur maximi ponderis ad deponendam suspicionem. Quæ doctrina mihi non displicet, quia est pia, & nō tam est limitatio, quam declaratio communis sententiæ: nam, vt diximus, in eo casu signa occurrunt, quæ suspicionem eneruant.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nocturna pollutio aliquem impediat à sumptione huius sacramenti.

2 q. 154. a. 2. & 4. a. 4. q. 2. Et q. 28. a. 3. ad 6. Lib. 2. c. 15. in med. 10. 3.

AD septimum sic proceditur. *Videtur*, quod nocturna pollutio nō impediat aliquē à sumptione corporis Christi. Nullus enim impeditur a sumptione corporis Christi, nisi propter peccatum. Sed nocturna pollutio accidit sine peccato: dicit n. Augustin.* 12. super Gen. ad litteram, ipsa phantasia, quæ fit in cogitatione fermocinantis, cum expressa fuerit in visione somniantis, vt inter illam, & veram coniunctionem corporum non discernatur, continuo mouetur caro, & sequitur, quod eum motum sequi solet, cum hoc tam sine peccato à vigilantib. dicitur, quod, vt diceretur, procul dubio cogitatum est. Ergo nocturna pollutio non impedit hominem ab huius sacramenti sumptione.

In fin. libr. 12. Regist. ad 10. ante reg. a tionem Aug. c. 10. non longe à fi. & habe. tur 33 c. 7 post medium.

2. Præterea, Greg.* dicit in epist. ad Augustin. Episcopum Anglorum: *Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis, sed tantum procreandorum liberorum gratia vtitur, ille profecto, siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumendo corporis Dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus, qui a prohiberi à nobis non debet accipere, qui ignem positus nescit ardere.* Ex quo patet, quod carnalis pollutio, etiam vigilantis, si sit sine peccato, non prohibet hominem à sumptione corporis Christi. Multo igitur minus prohibet nocturna pollutio dormientis.

3. Præterea, Nocturna pollutio videtur solam immunditiam corporalem habere. Sed alia immunditia corporalis, quæ secundū legem impediebant ab ingressu sanctorum, in noua lege non impediunt à sumptione huius sacramenti: sicut de muliere patiente, vel menstruata, vel fluxum sanguinis patiente, scribit beatus Greg.* August. Anglorum Episcopo. Ergo videtur, quod neque etiam nocturna pollutio impediat hominem à sumptione huius sacramenti.

Loco nunc dicto parum ante medi. c. 10.

4. Præterea, Peccatum veniale non impedit hominem à sumptione huius sacramenti. Sed nec etiam peccatum mortale post pœnitentiam. Sed dato, quod nocturna pollutio prouenerit ex aliquo peccato præcedenti (siue crapula, siue turpium cogitationum) plerumq; tale peccatum est veniale: & si aliquando sit mortale, potest contingere, quod de mane pœnitet, & peccatum suum confitetur. Ergo videtur, quod non debeat impediri à sumptione huius sacramenti.

5. Præterea, Grauius peccatum est homicidium, quam fornicatio. Sed si aliquis de nocte somniet se homicidium perpetrare, aut furtum, aut quodcunque aliud peccatum, non propter hoc impeditur à sumptione corporis Christi. Ergo videtur, quod multo minus fornicatio somniata cum pollutione, subsequente, impediat a sumptione huius sacramenti.

Sed contra est, quod Leuit. 15. dicitur, *Vir, de quo egreditur semen coitus immundus erit vsque ad vesperum.* Sed immundis non patet aditus ad sacramenta: Ergo videtur, quod propter pollutionem nocturnam aliquis impediatur à sumptione huius sacramenti, quod est maximum sacramentum.

Respondeo dicendum, quod circa pollutionem nocturnam duo possunt considerari. Vnum quidem, ratione cuius ex necessitate impedit hominem à sumptione huius sacramenti. Aliud autē, ratione cuius non ex necessitate impedit hominem ab huiusmodi sacramenti perceptione, sed ex quadam congruentia. Ex necessitate quidem impedit hominem ab huius sacramenti perceptione solum peccatum mortale. Et quamuis nocturna ipsa pollutio secūdum se considerata, peccatum mortale esse nō possit, nihilominus tamen ratione suæ causæ quandoque habet peccatum mortale annexum. Et ideo considerāda est causa pollutionis nocturnæ. Quandoque enim prouenit a causa extrinseca spirituali, scilicet, ex dæmonum illusione, qui sicut in prima parte habitum est, phantasmata commouere possunt, ex quorum apparitione pollutio interdum subsequitur. Quandoque vero prouenit pollutio ex causa intrinseca spirituali scilicet, ex præcedentibus cogitationibus. Aliquando autem ex causa intrinseca corporali, vel ex superfluitate siue debilitate naturæ, siue etiam ex superfluitate cibi, vel potus. Quælibet aūt harum trium causarum potest, & sine peccato, & cum peccato veniali, vel mortali existere. Et si quidem sit, sine peccato, vel cum peccato veniali, non ex necessitate impedit sumptionem huius sacramenti, ita, scilicet, quod homo sumendo sit reus corporis & sanguinis Domini. Si vero sit cum peccato mortali impedit ex necessitate. Illusio enim dæmonum quandoq; prouenit ex præcedente negligentia præparationis ad* deuotionem, quæ potest esse & mortale & veniale peccatum. Quandoque vero prouenit ex sola nequitia dæmonum, volentium impedire hominem a sumptione huius sacramenti. Vnde legitur in collationib. Patrum, quod cum quidam frater pateretur pollutionem semper in festis, in quib. erat communicandum seniores, comperio, quod nulla causa ab ipso præcesserat, decreuerunt, quod propter hoc à communione non cessaret: & ita cessauit illusio dæmonum. Similiter etiam præcedentes cogitationes lasciuæ, quandoque possunt esse omnino sine peccato, puta, cum aliquis causa lectionis, vel disputationis cogitur de talib. cogitare. Et si hoc fit sine concupiscentia & delectatione, nō erunt cogitationes immundæ, sed honestæ. Ex quib. tamen pollutio sequi potest, sicut patet ex auctoritate Aug.* supra inducta. Quandoque vero præcedentes cogitationes sunt ex concupiscentia, & delectatione: & si adsit consensus, erit peccatū mortale: si aūt desit, erit veniale. Similiter ēt, & causa corporalis, quandoque est sine peccato, puta, cum est ex infirmitate. Vnde & quidam, ēt in vigilando, absque peccato fluxum seminis patiuntur. Vel etiam si sit ex superfluitate naturæ. Sicut n. contingit, sanguinem fluere absque peccato: ita & semen, quod est superfluitas sanguinis, secundū Philosophum.* Quādoque vero est cum peccato, puta, cum prouenit ex superfluitate cibi, vel potus: & hoc etiam potest esse peccatum veniale, vel mortale, licet frequentius peccatum mortale accidat circa turpes cogitationes propter facilitatem consensus, quam circa sumptionem cibi & potus. Vnde & Gregor.* scribens August. Anglorum Episcopo, dicit cessandum esse à communione, quādo ex turpibus cogitationibus prouenit, non autem quando prouenit ex superfluitate cibi vel potus, præsertim si necessitas adsit. Sic igitur ex causa pollutionis, considerari potest, vtrum nocturna pollutio impediat ex necessitate sumptionem huius sacramenti. Ex quadam vero congruentia impedit quantum ad duo, quorum vnum semper accidit, scilicet, quædam fœditas corporalis, cum qua propter reuerentiā sacramenti, non decet ad altare accedere (vnde & volentes tangere aliquid sacrum, manus lauant) nisi forte talis immūditia sit perpetua, vel diuturna sicut est lepra, vel fluxus sanguinis, vel aliquid huiusmodi. Aliud autem est euagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnā, præcipue quando cum turpi imaginatione contingit. Hoc tamen impedimentum, quod ex congruitate prouenit, postponi debet propter aliquam necessitatem, puta, vt Gregor.* dicit, cum forte aut festus dies exigit, aut exhibere ministerium, pro eo, quod Sacerdos alius deest, ipsa necessitas compellit.

Alias deuotionem & orationem.

arg. 1.

Lib. 1. de gen. animal. 1. c. 18. à med. & c. 19. parum à prin.

Loco citato in art. 1. & 2. c. 1. & habetur 33 q. 4. c. Vt cum propriè a

Loco iam nunc dicto ad inferro. 12 Aug. c. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod ex necessitate quidem non impeditur homo à sumptione huius sacramenti, nisi propter pec-

In cor. art. pter peccatum mortale, sed ex quadam conuenientia potest homo impediri propter alias causas, sicut dictum est.*.

Ad secundum dicendum, quod coitus coniugalis, si sit sine peccato (puta si fiat causa prolis generandæ, vel causa reddendi debitum) non alia ratione impedit sumptionẽ huius sacramenti, nisi sicut dictum est * de pollutione nocturna, quæ accidit sine peccato scilicet propter immunditiam corporalem & mentis distractionem. Ratione cuius Hier.* dicit super Matt. Si panes propositionis ab his, qui vxores tetigerant, comedi nõ poterant, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, non potest ab his, qui coniugalib. paulo ante hæsere complexibus, violari, atque contingi: non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare a carnalibus operibus d. beamus. Sed quia hoc secundum congruitatem, & non secundum necessitatem est intelligendum. Gregor.* dicit, quod talis est suo iudicio relinquendus. Si vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere (vt ibidem Greg subdit) tunc prohiberi debet, ne accedat ad hoc sacramentum.

In cor. art.

Refertur. 33. q. 4. Scitis.

Loco citato in arg & habetur. 33. q. 4. c. Vir cã propria.

Ad tertium dicendum, quod sicut Greg.* dicit in epistola supra dicta ad Aug. Angelorum episcopum: in veteri Testamẽto aliqui polluti dicebantur figuraliter, quod populus nouæ legis spiritualiter intelligit. Vnde huiusmodi corporales immũditiæ, si sint perpetuæ vel diuturnæ non impediunt sumptionem huius sacramenti salutaris, sicut impediebant accessum ad sacramenta figuralia. Si vero cito transeant (sicut immunditia pollutionis nocturnæ) ex quadam congruentia impediũt sumptionem huius sacramenti per illum diem, quo hoc accidit. Vnde & Deut. 23. dicitur: Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra: non reuertetur, priusquam ad vesperam lauetur aqua.

In 5 regist. 1. ad interrog. 12. med.

Ad quartum dicendum, quod licet per contritionem & cõfessionem auferatur reatus culpæ, non tamen aufertur corporalis immunditia, & distractio mentis ex pollutione consecuta.

Ad quintum dicendum, quod somnium homicidij non inducit corporalem immunditiam, nec etiam tantã distractionem mentis, sicut fornicatio somniata propter delectationis intentionem. Si tamen somnium homicidij proueniat ex causa, quæ est peccatum, præsertim mortale, impedit à sumptione huius sacramenti, ratione suæ causæ.

COMMENTARIVS.

NOtandum est, in pollutione duo posse considerari, primum est fœditas, vel macula corporalis, quam ipsa secum portat. Secũdum est culpa, vel causa, ex qua procedit, quæ interdum est peccatũ mortale, interdum veniale, interdum vero nullũ. Et quidem, quando ex peccato mortali oritur, eadem ratio est de illa, quæ de cæteris peccatis, nam post talem pollutionem non licet sumere sacramentum, vt D. Thom. docet in corpore articuli, nisi præmissa debita pœnitentia, vt ipse limitat ac declarat in solutione ad quartum, nam si prioris peccati debita pœnitentia fiat, iam eadem ratio erit de illa pollutione, & de quacunque alia, quæ sequitur ex causa inculpabili. Vnde intelligitur, hoc impedimentum sub hac ratione culpæ non prouenire proprie ex ipsa externa pollutione, quam aliquis in somno patitur, sed ex peccato, vnde pollutio orta est: quia in illo est tota ratio culpę quæ impedit. Quare si contingeret, posita illa causa, non sequi pollutionem in somnis, idem maneret impedimentum necessitatis, licet non congruentiæ, vt postea dicemus. Et hinc etiam intelligimus, nihil ad præsens impedimentum referre, quomodo in causa pollutionis reperiatur culpa mortalis, duobus enim modis id potest accidere. Primo, vt tota malitia, quæ præcessit in actu, formaliter ac præcise reperta fuerit in eo, quatenus fuit causa pollutionis, quod in duob. tantum casibus videtur accidere: vnus est, si illa actio quæ fuit causa pollutionis, ex natura sua est turpis & ordinata ad actus venereos excitandos & cooſummandos. Secundus est, quando illa actio, licet ex natura sua turpis non sit, tamen ex intentione operãtis ad hunc finem fit, vt sequatur pollutio. Alio autem modo contingit, esse culpam mortalem in causa pollutionis solum materialiter, quia, scilicet, illa actio in suo genere habet alias malitiam mortalem, tamen, vt est causa pollutionis, non habet inde specialem malitiam, vel quia effectus non est præuisus, vel, si præuisus sit, non est intentus, nec propter illum solum teneretur homo illam causam vitare: vt si quis, verbi gratia, comedat rem grauiter saluti nociuam, ex qua ẽt sequitur pollutio: nam tota ratio peccati mortalis tunc consistit in priori nocumento. Igitur, quod ad præsens attinet, nihil refert, quod vno vel alio modo culpa mortalis committatur, quia tota ratio huius impedimenti necessario prouenit ex generali cõmuni ratione peccati mortalis, non ex modo eius. Et ita D. Th. varia exempla ponit, quæ ex dictis facile intelligentur: nam vtrum que modum peccandi continẽt & pro eorum diuersitate, facile possunt singulis accommodari. Illud solum videri potest difficile, quod D. Th. ait, in pollutione, quę prouenit ex illusione dæmonum, interdum præcedere peccatum mortale, si illusio dæmonum proueniat ex præcedenti negligẽtia præparationis ad deuotionem, quæ potest esse & mortale, & veniale peccatum. Vix n. reperiri potest, quando, & quomodo huiusmodi negligentia sit peccatum mortale, quia neque ex se, aut ex obiecto suo videtur habere hanc malitiam, neque ẽt ex pollutione secuta, supponimus n. nõ esse intentam. Quapropter nisi hæc negligentia habeat coniunctum mortale periculum consensus in ipsam pollutionem, vel in aliquod aliud peccatum mortale, non potest in hac negligentia inueniri mortalis lapsus. Atque hinc satis expositum est, quoad hãc partem literæ mens D. Th. Solet aũt hac occasione hic disputari, quando actus, qui est causa pollutionis, sit ex hoc capite peccatum mortale. Item, quando causa fuit peccatum, an pollutio ipsa, quæ in somnis accidit, dicenda sit peccatũ, vel tantum effectus peccati: sed hæc aliena sunt ab hoc loco, habent autem eum proprium in 1. 2. in materia de peccatis. & in 2. 2. quæst. 154. ar. 5. Videri etiã possunt D. Th. opus. 64. & q. 28. de veritate, ar. 3. & in 4. d. 9. q. 1. art. 3. qu. 1. vbi late Pal. Maior. Rich. Bonau. Dur. & Gab. ibi, & d. 17. & lect. 10. in Can. Alex. Alens. 4. p. q. 47. memb. 4. 1. Adr. q. 4. de Euch. Cai. in 2. 2. supra. & opus. 27. Gers. alphabeto. 37. & opus. de præpa. ad Miss. consider. 8. Ant. 2. p. tit. 6. c. 5. Turrecrem. d. 6. Decreti. c. 1. Sot. in 4. d. 12. q. 1. ar. 7. Cord. l. 1. q. 7. & l. 2. q. 23. Nau. in Sum. c. 16. n. 6. & 8. & c. 21. n. 51. Vict. in Sũ. n. 72. & reliqui Smũist. verb. Pollu. & verb. Euch. vel communio. Omissa ergo culpa, ex qua pollutio manare potest, de quo satis dictum est propria quæstio. solum superest de impedimento, quod ad communicandum potest afferre ipsa exterior pollutio ratione corporalis maculæ, & hoc sensu dicit secundo D. Th. ipsam per se non impedire ex necessitate, secluſa culpa mortali, impedire tamen ex congruitate & decentia tum propter fœditatem corporis, tum propter distractionem mentis, quæ inde oriri solet, quod in fine articuli limitat, nisi propter occurrentem rationabilem causam aliud expedire iudicetur, de quo dicemus plura disputatione sequente.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum cibus, vel potus præsumptus impediat sumptionem huius sacramenti.

1 PAR. D. 2. q. 1. ar. 4. q. 1. 4. d. 8. q. 1. ar. 4. q. 1. 4. d. 12. q. 1. ar. 1. q. 1. 4. d. 13. q. 1. ar. 1. q. 1. 4. d. 13. q. 1. ar. 1. q. 1.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod cibus vel potus præsumptus non impediat sumptionem huius sacramenti. Hoc enim sacramentum est a Domino institutum in cœna. Sed Dominus postquam cœnauit, hoc sacramentum discipulis suis tradidit, sicut patet Luc. 22. & 1. Corin. 11. Ergo videtur, quod etiam post alios cibos assumptos nos debeamus sumere hoc sacramentum.

2. Pra-

2. Præterea, 1. Corinth. 11. dicitur: Cum conuenitis ad manducandum, scilicet corpus Domini, inuicem expectate, si quis autem esurit, domi manducet. Et ita videtur, quod, post quam aliquis domi manducauerit, possit in Ecclesia corpus Christi manducare.

In Conc. Carthag. can. 29. & habetur de consec. distinctione 1. Sacramenta. & 1. Sacramentalia.

3. Præterea, In Concil. Carthagin legitur, & habetur de consec. distinctione 1.* Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominib. celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur. Ergo saltem illa die aliquis potest corpus Christi post alios cibos sumere.

4. Præterea. Sumptio aquæ, vel medicinæ, vel alterius cibi, vel potus in minima quantitate, vel reliquiarum cibi in ore manentium, neque ieiunium Ecclesiæ soluit, neque sobrietatẽ tollit, quæ exigitur ad hoc quod aliquis reuerenter sumat hoc sacramentum. Ergo per prædicta non impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti.

5. Præterea. Quidam de nocte profunda comedunt, aut bibunt, & forte totam noctem insomnem ducentes, de mane percipiunt sacra mysteria nondum plene digesti. Minus autem impediretur sobrietas, si in mane parum comederet, & postea circa nonam sumeret hoc sacramentum, cum etiam sit quandoque maior distantia temporis. Ergo videtur, quod talis cibi præassumptio non impediat hominem ab hoc sacramento.

6. Præterea. Non minor reuerentia debetur huic sacramento iam sumpto, quam ante sumptionem. Sed sumpto sacramento licet cibum, aut potum sumere. Ergo & ante sumptionem.

Ep. 118. c. 6. ante med. t. 2

Sed contra est, quod Augustin.* dicit in lib. responsionum ad Ianuarium. Placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani corpus Dominicum intraret, quam cæteri cibi.

Respondeo dicendum, quod aliquid impedit sumptionem huius sacramenti dupliciter. Vno modo secundum se: sicut peccatum mortale, quod habet repugnantiam ad significatum huius sacramenti: vt supra dictum est.* Alio modo propter prohibitionem Ecclesiæ. Et sic impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti post cibum & potum assumptum, triplici ratione. Primo quidem, sicut Augustin.* dicit, in honorem huius sacramenti, vt scilicet, in os hominis intret, nondum aliquo cibo, vel potu infectum.

Ar. prat. & q. 4. huius q.

Secundo propter significationem, vt scilicet, detur intelligi, quod Christus (qui est res huius sacramenti) & charitas eius debet primo fundari in cordibus nostris, secundum illud Matthæi 6. Quærite primum regnum Dei. Tertio, propter periculum vomitus & ebrietatis: quæ quandoque contingunt, ex hoc quod homines inordinate cibis vtuntur, sicut & Apostolus dicit. 1. Corinth. 11. Alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Ab hac tamen generali regula excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt, etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant: quia necessitas legem non habet. Vnde dicitur de consec.* distinct. 2. Presbyter infirmum statim communicat, vt sine communione moriatur.

De consid. 2. Presbyter. Ep. 118. c. 6. in med. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustin.* in eodem lib. dicit. Neq; quia post cibos Dominus dedit, propterea pransi aut cœnati fratres, ad hoc sacramentum accipiendum conuenire debent, aut mensis suis miscere: sicut faciebant quos Apost. arguit & emendat. Namque Saluator, quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius insigere cordib. & memoriæ discipulorum, & ideo nõ præcipit, quod deinceps tali ordine sumeretur, vt Apostoli, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruarent hunc modum.

Ex Glos. interlinea. 16. colligitur.

Ad secundum dicendum, quod illud verbum in Glos. sic exponitur.* Si quis esurit, & impatiens non vult expectare alios manducet domi cibos suos: id est, pane terreno pascatur, nec post Eucharistiam sumat.

Ad tertium dicendum, quod capitulum illud loquitur secundum consuetudinem aliquando apud aliquos obseruatum, vt in repræsentationem Dominicæ cœnæ illo die à non ieiunis corpus Christi sumeretur. Sed nunc hoc abrogatum est: nam sicut Augustin* in lib. prædicto dicit, per vniuersum orbem mos iste seruatur, vt scilicet, corpus Christi à ieiunis sumatur.

In Ep. 213 c. 5 ante med. t. 2

Ad quartum dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est*) duplex est ieiunium. Primum est ieiunium naturæ, quod importat priuationem cuiuscunque præassumpti, per modum cibi vel potus: & tale ieiunium requiritur ad hoc sacramentum propter prædicta.* Et ideo, neque post assumptionẽ aquæ vel alterius cibi aut potus, vel etiam medicinæ, in quantumcunque parua quantitate, licet hoc sacramentum accipere. Nec refert, vtrum aliquid huiusmodi nutriat, vel non nutriat, aut per se, aut cum alijs, dummodo sumatur per modum cibi vel potus. Reliquiæ tamen cibi, remanentes in ore, si casualiter transglutiantur, non impediunt sumptionem huius sacramenti, quia non traijciuntur per modum cibi, sed per modũ saliuæ. Et eadem ratio est de reliquijs aquæ vel vini, quibus os, abluitur, dummodo non traijciantur in magna quantitate, sed permistæ saliuæ, quod vitari non potest. Aliud autem est ieiunium Ecclesiæ, quod instituitur ad carnis maceration em. Et tale ieiunium per prædicta non impeditur, quia prædicta non multum nutriunt, sed magis ad alterandum.

2. 2. q. 147. a. 6. ad 2. In cor 4.

Ad quintum dicendum, quod cum dicitur, quod hoc sacramentum prius, quam alij cibi, debet in os Christiani intrare, non est intelligendum absolute, respectu totius temporis: alioquin, qui semel comedisset vel bibisset, nunquam posset postea hoc sacramentum accipere: sed est intelligendum quantum ad eundem diem. Et licet principium diei secundum diuersos diuersimode sumatur: nam quidam à meridie, quidam ab occasu, quidam à media nocte, quidam ab ortu solis, diem incipiũt: Ecclesia tamen Romana, diem à media nocte incipit. Et ideo, si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, non potest eadem die hoc sumere sacramentum: potest vero, si ante mediam noctem. Nec refert, vtrum post cibũ vel potum assumptum dormierit, aut etiam digestus sit, quantum ad rationem præcepti: refert autem quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter insomnietatem vel indigestionem. Ex quibus si mens multum perturbetur homo redditur ineptus ad sumptionem huius sacramenti.

Ad sextum dicendum, quod maxima deuotio requiritur in ipsa sumptione huius sacramenti, quia tunc percipitur sacramenti effectus: quæ quidem deuotio magis impeditur per præcedentia, quam per sequentia. Et ideo magis est institutum, quod homines ieiunent ante sumptionem huius sacramenti, quam post. Debet tamen esse aliqua mora inter sumptionem huius sacramenti & reliquos cibos. Vnde & in Missa, oratio gratiarum actionis post communionem dicitur, & communicantes etiam suas priuatas orationes dicunt. Secundum tamen antiquos canones statutum fuit à Papa Clemente (vt habetur de consecr. d. 2.) Si mane Dominica portio edatur, vsque ad sextam ieiunent ministri, qui eam sumpserunt, & si tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent vsque ad vesperum. Antiquitus enim rarius Missarum solemnia celebrabantur, & cum maiori præparatione, nunc autem, quia oportet frequentius sacra mysteria celebrare, non posset de facili obseruari, & ideo per contrariam consuetudinem est abrogatum.

De consec. d. 2. Trib. gradibus.

Littera D. Thomæ clara est: de ipsa vero re statim disputabimus.

DISPVTATIO LXVIII.

De corporali dispositione ex præcepto necessaria ad suscipiendum hoc sacramentum.

Disp. 30. de Eucharistia.

IN præcedentibus disputationibus dictum est de præceptis pertinentibus ad spiritualem animæ dispo-

dispositionem. Sequitur ergo, vt dicamus de his quæ conuenientem corporis dispositionem iniungunt. Possumus autem hic triplicem dispositionem distinguere: antecedentem, concomitantem, & consequẽtem, & quælibet harum esse potest, aut priuatiua, vt abstinentia cibi & potꝰ, aut positiua, vt actus aliquis, aut decens corporis ornatus. Denique in his omnibus considerari potest, quid ex natura rei sit necessarium, quid vero ex Ecclesiæ præcepto. Hæc igitur omnia breuiter attingemus, & obiter declarabimus externum ritum in vsu huius sacramenti seruandum.

SECTIO I.

Vtrum aliqua corporis bona dispositio necessaria sit ad hoc sacramentum suscipiendum.

DIspositio corporis positiua, de qua loquimur nõ potest intelligi, nisi aut in vestitu, aut in habitu externo, aut indecẽte corporis compositione, seu exteriori actione & gestu: nam præter hæc non potest aliqua corporis qualitas excogitari, quæ ad digne cõmunicandum necessaria sit, qualis est sanitas aut pulchritudo, vel aliquid eiusmodi: hæc enim, vt per se constat, necessaria non sunt, nisi fortasse interdum propter vitandam aliquam indecentiam, de quo dicemus sectione sequente. Deinde supponendum est, de huiusmodi corporali dispositione nihil esse diuino iure positiuo statutum: tale enim ius, neque scriptum, nec traditum est: quinimo vt Augustin. dixit ep. 118. c. 6. & significauit Conc. Trid. sess. 21. c. 2. in his, quæ ad modum dispensandi hoc sacramentum pertinent, & sunt extra substantiam eius, Christus Dominus nihil statuit, sed eam potestatem Ecclesiæ commisit. *Augustin. Conc. Trid.*

Secundo dicendum est, iure etiam Ecclesiastico nihil esse fere in hac re statutum: nulla enim specialis cæremonia præcepta est communicanti, neque quoad corporis vestimenta, neque quoad aliquam corporis actionem, seu gestum, aut situm corporis. Probatur, quia nullum decretum, de hac re scriptum inuenitur, neque Ecclesiastica consuetudine aliquid huiusmodi introductum est, vt experientia constat, & statim amplius explicabimꝰ. Solum quoad Sacerdotes, quando extra sacrificium communicant more laicorum inuenio præceptum in Conc. Brach. III. cap. & habetur in ca. Ecclesiastica. 23. d. vt stolam super vtrumque humerum impositam habeant quando communicant, & pœna excommunicationis ferendæ imponitur eis, qui hoc non obseruant: quę lex videtur etiam nunc vsu recepta & seruata. Sed in primis, si verba illius decreti attente expendantur, non videntur generaliter hoc præcipere, sed, cũ Sacerdos, inquit, ad solemnia Missarum accedit aut per se Deo sacramentum oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sumpturus. Quæ verba sufficienter videntur intelligi de Sacerdote communicante in Missa, solemni ritu. Et ita exponit Nauar. in Sum. c. 21. nu. 54. cum Sylvest. verbo, Sacerdos. §. 4. cõtra Angelum eodem verb. Sacerdos. §. quia textus loquitur de communione corporis, & sanguinis. Ita etiam exponit Iacobus de Grassis, li. 2. suarum decisionum, c. 40. nu. 2. Vnde concludunt hi authores, non peccare mortaliter Sacerdotem nõ celebrantem, communicãdo sine stola ob infirmitatem vel aliã rationabilem causam. Tamen Glossa dictum textum intelligit de communione extra sacrificium. Quod videtur magis consentaneum illi distinctæ locutioni, qua Conc. vtitur. Nec refert, quod loquatur de corpore & sanguine, nam olim extra sacrificium etiam ita communicabant: tamen, hac etiam admissa expositione, non videtur obligare sub mortali, secluso contemptu: quia res non est admodum gra- *2. Conclus.*

uis, nec communi vsu videtur eo sensu recepta, cuius signum est, quia, licet interdum omittatur, nunquã ob hanc causam Sacerdos ab Episcopo punitur, nec scandalum inde oriri solet. Imo viri etiam timorati solent hoc omittere facile, quando commode seruari non potest.

Vltimo dicendum est, in vsu huius sacramenti in communi solum dici posse, ex iure naturæ illo corporis habitu & compositione accedendum esse, qui animi reuerentiam ac deuotionem per se ferat, nec aliquid aliud esse in hac re præceptum. Primum constat, quia illud principium traditum à Paulo 1. ad Corinth. 11. dijudicandum esse corpus Domini à communib. cibis, non solum quoad interiorem dispositionem verum est, sed etiam quoad exteriorem sumendi modum: nam sicut exterior reuerentia signũ est interioris fidei, & religionis, ita è contrario indecens ac vulgaris sumendi modus, infidelem, aut irreligiosum animum indicat. Præterea, quia supra docuimus, deberi huic sacramento, non solum internam, sed etiam externam venerationẽ, & adorationem; quia Christus medijs speciebus sensibili quodam modo in eo existit, atque tractatur: sed ad hoc exteriorem cultum pertinet exterior deuotio & reuerentia, quæ in illius sumptione seruanda est. Denique ipsemet actus suscipiendi sacramentum, est actus sacer, & religiosus, & ex se alijs hominib. manifestus, ergo ipsa ratio virtutis, & honestatis religionis postulat, vt decenti modo fiat, ergo eadẽ ratione necesse est, vt is, q accedit, in ipso habitu & actione corporis conuenientem, ac decentem modum seruet, quem optime tractat Cyril. Hier. Catech. 5. Mystag. vbi inter alia inquit. Pronus accedat adorationis in modũ ac venerationis. Et similia legi possunt in Damasc. 4. de fide. c. 14. & hic etiam optime accommodatur, quod dixit Cypr. in expositione orationis Dominicæ: Placendum esse diuinis oculis, etiam in habitu corporis. Posterior pars assertionis ex illo generali principio probanda est, quod cultus externus ex natura rei non est definitus, & ideo in parte seruanda est ecclesiastica cõsuetudo, quæ pro locorũ, ac temporũ diuersitate varia ac multiplex fuit, vt late tractat Claud. de Sainct. repet. 9. c. 7. & in superioribus agentes de reali Christi præsentia in hoc sacramento nonnulla attigimus. Quod vero nunc ad mores attinet, ritus Ecclesiæ hac in parte est simplicissimus, atq; omnibus notus: ille ergo seruandus est, neque aliæ indiscretæ cæremoniæ sunt introducendæ: id enim nõ carebit aliqua culpa, quamquam, secluso contemptu & scandalo, nihil in hoc ritu sit, quod obligationem mortalis culpę inducere videatur. Duo vero poterũt hoc loco inquiri. Primum, quo loco possit licite hoc sacramentum sumi. Secundum, à quo ministro, sed de priori dicemus infra agentes de loco sacrificandi: de posteriori vero agentes de obligationibus ministri dispensantis hoc sacramentum. *Vltima conclus.*

SECTIO II.

Vtrum sit præceptum accedendi ad hoc sacramentum sine vlla corporis macula, ex pollutione vel aliunde contracta.

POstquam dictum est de positiua dispositione, dicendum sequitur de priuatiua, quæ ad duo tantum capita reuocatur: quæ sunt carentia corporalis maculæ, & abstinentia cibi & potus. De priori multa in particulari tractantur à scriptoribus, vt de ijs, qui passi sunt pollutionem, de coniugatis, qui copulam licitam habuerunt, de fœminis menstruatis, seu quæ ante breue tempus pepererunt, de leprosis, & similibus. De quibus omnibus in primis separanda est culpa ab externa macula, vt in comment. artic. 7. adnotauimus: nam, si mortalis culpa adiungatur cor-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

porali defectui, siue vt causa, siue vt effectus, siue vt concomitans, vtendum est generali doctrina supra tradita de impedimento peccati mortalis: quia non interuenit hic peculiaris ratio, aut speciale impedimentum, propter determinatam speciem peccati. Rursus aduertendum est, huiusmodi defectum corporalem esse posse, vel iam præteritū, vel adhuc durantem, quando sacramentum suscipitur, si autem nondum contractus sit, sed in futurum timeatur, per se, non refert ad præsentem communionem nisi directe cedere possit in aliquā irreuerentiam sacramenti, antequam Christus sub speciebus esse desinat, vt verbi gratia, si vomitus timeatur: tūc enim potius esset omittenda communio, quam permittēdus vomitus adeo indecens, & reuerentiæ Christo debitæ contrarius. Vnde grauiter peccaret, qui cum huiusmodi periculo sacramentum acciperet, quod iterum attingemus infra, agentes de communione in articulo mortis. Præterea est obseruandum huiusmodi corporis defectum posse considerari, vel ratione sui, vel ratione aliquorum effectuum, quos secum affert, siue præsens sit siue præteritus, vt v. g. mentis distractionem, aut tarditatem animi, & difficultatem ad res spirituales tractandas.

Corporalis macula per se non necessario impedit vsum Eucharistiæ. *D. Gregor.* *D. Thom.* *D. Bonaum.* *Alexan.* *Adrian.* *Gabr.* *Richard.* *Palud.* *Maior.* *Durandus.* *Soto.*

Dico igitur primo, corporalem maculam per se non impedire ex necessitate, huius sacramenti vsum seu communionem. Hæc est sententia D. Gregorij in respons. 10. & 11. ad August. Anglor. Episcop. vbi in particulari attigit omnes casus supra positos, & eum secuti sunt reliqui scriptores omnes. D. Tho. hic, Alex. Alens. 4. p. q. 37. Adrian. q. 4. de Euch. Gabr. lect. 10. in Cano. Bonauent. Richard. Palud. & Maior in 4. d. 9. Durand. & Soto d. 12. Summistæ, verb. Eucharistia, & verb. Communio. Et ratio est, quia hic externus defectus corporis per se non refert ad honestatē morum, nec pertinet ad bonitatē vel malitiam moralem. Præterea, vel huiusmodi macula iam est omnino præterita, vel adhuc durat, si præterita est, nec impedire poterit, nec indecentiam efferre, cum iam non sit. Si enim peccatum mortale, & macula eius, quæ iam sunt omnino præterita & ablata, non impediunt ex necessitate, vt supra dictum est, multo minus impediet corporalis macula præterita, quæ iam sit omnino extincta, seu ablata: si autem hæc macula adhuc durat, aut est de se perpetua seu diuturna, aut temporalis, quæ breui auferenda speratur: si sit prioris modi, non est homo priuandus, aut semper, aut multo tempore, fructu huius Sacramenti propter huiusmodi defectum innoxium & inculpabilem. Solum ergo pro ratione maculæ, vel defectus, cauēdus esset aliorum horror, vel etiam scandalum: sicut in c. Tua nos, de cleri. Ægroto minist. præcipit Innocentius III. vt clericus leprosus abstineat ab altaris ministerio, propter scandalum & horrorem populi. Si vero macula sit posterioris modi, vt aliquam videatur afferre in decentiam, ad reuerentiam huius sacramēti pertinebit, prius illam auferre, aut per breue tempus spectare, donec auferatur, & interdum esse poterit culpa venialis hoc negligere, mortalis vero non erit, secluso scandalo & contemptu. Et ita intelligendum est, quod dixit Dionys. Alex. Ep. ad Basilid. can. 2. Ad Sancta Sanctorum, qui animo & corpore purus non est, accedere prohibetur: propter quod de fœminis mēstruatis subdit ibidem: si pię & fideles sint, non debere sic affectas attingere corpus & sanguinē Dñi: & idem habet Timot. Alexan. in suis responsionibus c. 7. intelligendum est enim, quādo commodè differre & expectare possent. Atq; eadem est ratio de fœminis, quæ nuper pepererunt, de quibus Theodorus Balsam. super dictam epistolam Dionys. refert constitutionem Leonis Imperatoris, qui sapiens dictus est, qua prohibuit, ne fœminæ ante quadragesimum diem post partum accedant ad hæc mysteria, & Alexan. Alens. dicta q. 37. memb. dicit cōsuetudinem Ecclesiæ esse, vt aliquibus diebus abstineant. Sed nec prior prohibitio vim aliquam habet aut efficaciam: tum quia huiusmodi legem ferre, non ad imperatorem, sed ad pontificem, & spiritualem potestatē spectat: tum etiam, quia non est recepta vsu: nec etiam illa consuetudo, quam Alensis refert, videtur introducta per modum legis, aut prohibitionis, sed solum quasi ex natura rei introducta est ex debilitate & ægritudine harum fœminarum, ob quam nec possunt ad Ecclesiam accedere, vt sacramentum accipiant, nec sunt in tanta necessitate constitutæ, vt ad earum domos deferri debeat. Itaque non existimo, esse in hoc humanam prohibitionem aliquam, positiua lege, aut consuetudine introductam, vt colligi etiam potest ex cap. 1. de purificat. post part. & ideo solum est attendenda decentia, quæ ex natura rei necessaria est.

Timot. Alex. *Theod. Balsam. Leo Imper.* *Alex Alens.*

De congruo potest quis impediri ab vsu Eucharistiæ ad effectum aliquē ex corporali macula dimanantem, D. Thom.

Secundo dicendum est, huiusmodi defectum, seu corporalem maculam, propter effectū aliquos ex illa resultantes, posse aliquando impedire vsum huius sacramenti, non ex necessitate, sed ex congruitate, secluso scandalo, & contemptu: id est, non sub peccato mortali, sed de cōsilio: vel, ad summum, sub veniali. Hæc regula colligitur etiam ex D. Tho. & cæteris authoribus. Ratio autē prioris partis est, quia supponimus, in his effectib⁹ non interuenire peccatum mortale: solum autem peccatum mortale in anima durans impedit ex necessitate vsum huius sacramēti, vt in superiorib. probatum ac declaratum est. Ratio vero posterioris partis est, quia homo ita se debet præparare ad vsum huius sacramenti, vt non solum habitu, sed etiā actu, deuote ac reuerenter accedat q̄ negligere sæpe est peccatum veniale, sed interdū propter corporis defectum aut maculam impeditur homo, ne possit ita se disponere, vt cū debita deuotione ac reuerentia accedat: ergo & sæpe erit consilium ad tempus abstinere, & interdū erit peccatū veniale, non facere. Sed, quanquam in hac doctrina oēs cōueniant, tamen, quando corporalis macula præterijt, differunt in præscribenda mora tēporis, quo abstinēdū est in huiusmodi euentu. Et quidā assignant tēpus 3. aut 4. dierum: ex c. Omnis homo. de consecr. d. 3. vbi in particulari est sermo de copula coniugali. Alij ponūt tēpus 24. horarū, vt D. Tho. & Alex. Alens. qui in particulari loquūtur de nocturna pollutione, sumpto proportionali argumēto ex Leuit. 25. & Deu. 23. Alij existimant satis esse, vt defectus non accidat intra eundē diem naturalem, qui incipiat à media nocte. Sed, quia nulla temporis definitio potest sufficienti ratione fundari, existimo, non oportere aliquam in particulari tradere: quia, cum hoc pēdeat ex dispositione hominis, vel ex effectib. ex actu vel macula præcedente relictis, quamdiu ille effectus durauerit, durabit hæc congruitas, & illis cessantibus, cessabit, q̄ in vno vel altero casu particulari melius explicabitur, ex quibus facile erit similes definire.

Dubium, an liceat communicare die insequē te noctem in qua accidit involuntaria pollutio. *Augustin.* *Gregor.* *D. Thom.*

Ex hac ꝓn. generali regula intelligitur, quid dicendū sit de pollutione nocturna, secluſa culpa mortali: de qua oēs conueniunt, non obligare sub mortali ad abstinendum ab vsu huius sacramēti, etiam eodem die, quia ne⁹ ex natura rei hoc est intrinsece malum, ne⁹ etiam est aliquod positiuum ius, quo prohibeatur. Aliqui vero censent esse culpam venialem, cōmunicare eodem die post nocturnam pollutionem, & inculpabilem, quæ videtur esse sententia Aug. ser. 244. de tempore, vbi absolute negat licere, & postea inquit, Peccatum quidem est, sed tamen paruum est, ne⁹ enim dicimus esse capitale. Idē sentit Greg. dict. resp. 11. ad Aug. & multi ex Scholast. citatis, & ex Sūmist. Alij dicunt, per se quidē non esse peccatum veniale, tamen esse consilium ac melius, saltem illo die, abstinere. Hæc videtur esse mēs D. Tho. hic, & eodem modo posset facile exponi Greg. & eandē opinionem tenet Gloss. in c. Testamētum, d. 6. Alij existimāt, non esse consiliū abstinere eodē die: sed si homo, quod in se est faciat, vt deuote ac reuerēter accedat, melius esse

Iust. Mart. nicare, per se loquendo. Ita sentit Iustin. Martyr. q. 21. ad Gentes, dicens. Non est æquum propter hanc involuntariam passionem abstinere à mysterijs, & idē

Theoph. Alexan. dicit Theop. Alex. in suis responsionib. respons. 8. nec multum discrepat Greg. Quocirca existimo, nō posse in vniuersum dari generalem regulam, quanquā hæc

Resp. nsio. 3. sententia in hoc vera sit, quod considerando pollutionem in se, illa non potest impedire, nec sub præcepto, nec sub consilio: quia iam non est. Vnde per se nō magis potest, impedire quàm si non fuisset: considerāda ergo est, quatenus aliquo modo manet, vel in suis effectibus vel in memoria hominis, nam, si ea de causa homo se sentit ineptum ad res spirituales, & diuinas tractandas, vel si magnam mentis distractionē, vel varias cogitationes patitur, consultius erit abstinere, donec præteritæ passionis omnino obliuiscatur. Et quia, hoc frequentius accidit in vulgarib. hominibus, hoc illis est regulariter consulendum. At vero, si pollutio nullū huiusmodi effectum reliquit, & homo potest eadem reuerentia, & deuotione accedere, non aliter, quam si nihil in somnis passus fuisset, non est cur communionem præter mittat, cum nulla rationabilis causa intercedat. Præter hæc autem considerandæ sunt circumstantiæ extrinsecæ tēporis, loci, &c. nam, si occurrat aliqua necessitas, vel specialis vtilitas, multum iuuabit, vt propter huiusmodi passionem inculpabilem non sit omittenda communio, vel sacrificium, etiam si interdum oporteat, cum minori actuali deuotione, aut actuali aptitudine ad sacramentum accedere: quia hæc, quæ inuoluntaria sunt, sæpe sunt propter maius bonū permittenda. Maxime autem conferet, causam huius passionis expendere: nam, si ex dæmonis tentatione oriri intelligatur: multo magis est contemnenda, signum autem huius inter alia esse potest, si eo præsertim die pollutio soleat accidere, quo habet homo, propositum, vel consuetudinem communicandi: intendit enim dæmon illū perturbare, & impedire, & ideo debet eum negligere, & prout potuerit cum reuerentia, & deuotione debita ad hoc tantum sacramētum accedere. Et similiter, si creditur causa esse mere naturalis, minus impedit, magis autem, si fuerit ex negligentia, vel hominis distractione.

Quid dicendum, si præcessit coniugalis copula.

Secundo intelligitur ex eodem principio, quid dicendum sit de copula coniugali: cum enim hæc non sit actus malus, certum est, non impedire ex necessitate: id est, sub peccato mortali: tamen, quia multum auocat mentem ab spiritualibus rebus, & præ se fert quandam indecentiam, ideo multi existimant, non solum esse consilium, eo die abstinere, sed etiam esse peccatum veniale, non abstinere, saltem ea nocte, quæ communionem antecedit: eadem ratione, qua de pollutione ita aliqui sentiunt, vel certe maiori, quia hic actus magis est voluntarius, & in potestate hominis, quam nocturna pollutio: atq; ita sentit Al-

Albert. Timot Alex. Augusti D. Hieron. bert. in 4. d. 12. & Timot. Alex. in suis responsionib. in 5. & 13. & Aug. ser. 216. & 244. de tempore, & D. Hier. in apolog. ad Pamach. pro libris contra Iouinianum, Illorum (inquit) conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant: & lib. 1. contra Iouinian. dicit, Ad munditiam corporis Christi omnem coitum esse immundum. Ibiq; ex veteri testamento multa symbolica argumenta congerit. Nihilominus dicendum est, hoc quidem regulariter esse consulendum coniugibus, tamen intrinsece non continere venialem culpam, nec semper esse damnandum. Et in primis, quando alter coniugum operatur hunc actum non petēdo, sed reddendo debitum, ex se multo minus impedit: quia tunc copula non tam ex voluntate, quam ex obligatione iustitiæ processit: vnde non solum peccatum non fuit, sed etiam sine peccato non potuit excusari. Deinde, si non sit ex voluptate, sed ex pura intentione prolis, minus etiam de se impedit: quia nullam culpam continet, & interdum pro ratione status, & circumstantiarum potest esse, non solum honesta, sed etiam expediens; & ita D. Greg. in prædictis responsionibus ad Augustinum, & habetur in cap. Vir cum propria. 33. q. 4. in his duob. casibus vniuscuiusque iudicio committit, vt pro ratione impedimēti, aut spiritualis affectus, quem in se senserit, vel communicet, vel abstineat: & eandem doctrinam significat August. serm. 46. de verbis A- postoli. At vero, quando copula est omnino voluntaria, & ex nimia concupiscentia carnis, & voluptate, consulendum est, vt eo die quis abstineat à communione, & regulariter erit peccatum veniale, ita communicare, vt sentit hic D. Tho. ad 7. & Alens. 4. p. q. 47. memb. 2. Maior d. 9. & alij: quia illud est signū animi parum dispositi ad res diuinas tractandas; & alioquin ex huiusmodi actu, præsertim, quando procedit ex hoc affectu, regulariter oritur magna distractio, seu hebetudo mentis ad res spirituales, & iuxta hæc limitanda est doctrina Hieron. & August. in pri-

D. Greg. August. D. Thom. Alex. Alen. Maior.

oribus locis. Quod vero ex Concil. Elibertino refertur Can. 81. de Consecrat. distinct. 2. in cap. Omnis homo antesacram communionem à propria vxore abstinere debet; tribus, aut quatuor, aut octo dieb. hoc (inquam) consilium est, non præceptum, vt Concilij verba perpendenti facile patebit.

SECTIO III.

Vtrum ex præcepto necessarium sit ad hoc sacramentum non accedere, nisi ieiunum.

Vnum est certum, iure diuino non esse præceptum impositum de sumenda Eucharistia ante omnem cibum vel potum: quia hoc præceptum nec est positiuum diuinum, cum nec sit scriptū, nec traditum, neq; ex his, quæ in institutione gesta sunt, colligatur: nam potius ea nocte datum est sacramentum Apostolis post prandium, & post esum agni. Neq; etiam esse potest præceptum naturale, nam ex sola excellentia, & dignitate huius sacramenti, non potest satis colligi aut oriri hæc obligatio, quamquam Soto in 4. d. 8. q. 3. dicat, hanc esse institutionem diuinam fundatam in reuerentia debita tāto sacramēto. Sed, si per institutionem diuinam intelligat diuinū præceptum, nullo fundamento nititur: quia reuera, nec inuenitur prohibitum iure diuino, nec per se est intrinsece malum, communicare post cibum & potum. Atq; hinc multo maiori ratione colligitur, non esse præceptum sumendi hoc sacramentum post cibum & potum, nam licet Christus ita fecerit, tamen factum eius non inducit obligationem, alioqui necessarium esset, nocte semper communicare, & feria quinta, & post esum agni, & totis festibus. Quod ergo tunc factum est, propter speciales circumstantias, neq; in præceptum, neq; in exemplum adducendum est, vt Cyprianus recte docuit epist. 63.

Nullum est præceptum naturale.

Ex hoc autem vero principio tria falsa dogmata colligunt hæretici. Primum est, non potuisse Ecclesiam præcipere ieiunium ante communionem seruandum: quia, quod Christus liberum reliquit, non est in necessitatem redigendum. Secundum, contēnendam esse consuetudinem Ecclesiæ de hoc ieiunio seruando. Tertium, melius & commodius esse ante communionem aliquid cibi & potus temperate sumere. Primo, quia est magis consentaneū facto Christi. Secundo, quia tempore Apostolorum ita fiebat, vt colligitur ex prima ad Cor. 11. Si quis esurit, domi manducet, scilic. priusquam ad Ecclesiam ad communicandum veniat: nam de hac re ibi agebat Apostolus. Tertio, quia sumpto moderato cibo, est homo habilior ad operamentis.

Ieiunium Apostolorum.

Dicendum vero est: primo, à temporibus Apostolorum seruatam esse in Ecclesia consuetudinem non sumendi aliquem cibum, vel potum ante Eucharistiam.

Eucharistia non sumenda post cibum.

stiam. Probatur primo ex his, quæ antiquissimi Patres memoriæ prodiderunt. Epiphan. enim lib. 3. cõtra hæreses in fine; & Nazianz. orat. 40. quæ est de Baptismo, sub finem, & Chrys. hom. 27. in 1. ad Corinth. & Basil. in epist. ad Cæsariam Patriciam, hanc numerant inter Apostolicas traditiones. Vide Aug. epist. 118. c. & ex eo Isidor. lib. 1. de officiis Ecclesiast. cap. 18. Placuit Spiritui S. per Apostolos, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi, & ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Idem Cyprian. ep. citata 63. Ambr. ser. 8. in Ps. 118. circa illa verba, Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Tertul. lib. 2. ad vxorem, cap. 5. in illis verbis, Non sciat maritus, quid ante omnem cibum gustas. Secundo idem constat ex antiquissimis Conciliis, Africano c. 8. Carth. III. c. 29. in quibus tamen excipitur dies Dõmini, atq; in eo permittitur post sumptum cibum communicare. Sed hoc ipsum reuocatur in Concil. Bracharensi 1. c. 16. expressius in VI. Synodo, can. 29. vbi dicitur, Patres Concilij Carthaginensis vsos fortasse fuisse illa exceptione propter speciales occasiones in ea regione occurrentes: simpliciter tamẽ non oportet Apostolicam traditionem, etiam in eo die, immutari. Præterea in eodem Concilio Carthag. III. cap. 48. dicitur, hanc consuetudinem sumendi Eucharistiam ante omnem cibum fuisse in Concilio Niceno confirmatam. Vbi est animaduersione dignum, non dicere, fuisse institutam, sed fuisse confirmatam, idem traditur in Concil. Matisconensi. II. c. 6. vbi adduntur pœnæ in eos, qui hunc ritum non seruant, quæ solum ad Sacerdotes sacrificantes pertinent, nam de illis ibi præcipuus sermo est. Quod etiã colligitur ex Concil. Brach. II. c. 10. Dicitur autem ibidem, reliquias huius sacramenti solitas fuisse dari innocentibus quarta vel quinta feria, indicto prius eis ieiunio. Præterea habetur eadem traditio in Concilio Tolet. VII. cap. 2. in quo notanda sunt illa verba, Post cibum vel potum quantumuis minimum. Idem habetur in Concil. Altisiodorensi. cap. 19. vbi etiam ministri altaris prohibentur post cibum & potum ministrare. Denique idem traditum est in Concil. Constã. sessio. 13.

Epiphan. Naz. Chrysost. Augustin. Isidor.

Conc. Afric. Carth. III.

Bracharen. I. Synod.

Conc. Matiscon.

Brach. II.

Tolet. VI.

Altisiod.

Constant.

De ieiunio ante communionem seruando præceptum ab Ecclesia optimo iure impositum.

Dico secundo, recte ac conuenienter ab Ecclesia præceptum esse, vt hoc sacramentum tantum à ieiunis sumatur. Est de fide, & inprimis certum est, esse in Ecclesia hanc potestatem ad ferendas leges, etiam in his rebus, quæ à Christo præcepto nõ sunt, vt supponimus ex materia de fide, & de legibus. Quod autem hic actus, & hoc obiectum sint apta materia legis positiuæ, probatur, quia in illis est sufficiens honestas, & quia hic ritus ad reuerentiam huius sacramẽti conferre potest: ergo de potestate, tam generali, quam particulari circa hunc actum dubitari non potest. Quod autem Ecclesia vsa fuerit hac potestate, satis constat ex decretis adductis, & ex consuetudine: ex qua etiam satis constat, hanc legem fuisse conuenientissimam. nam Ecclesia à Spiritu sancto regitur: & ideo dixit Augustinus, non, nisi Spiritu sancto inspirante, hanc legem, & consuetudinem introductã esse. Congruentiæ autem illius sunt. Prima propter reuerentiam huius sacramenti, & vt fideles assuescãt discernere inter hunc sacrum cibum, & alios communes. Secunda, propter spiritualem significationẽ, vt indicetur fidelibus, debere esse Christum primũ, ac primarium eorum cibum. Tertia, ad vitanda pericula vomitus, vel alterius irreuerentiæ, & vt mens sit liberior, & expeditior ad res spirituales, & diuinas tractandas.

Hæreticorũ fundamenta diruuntur.

Ad primum hæreticorum fundamentum, in superioribus agentes de institutione huius sacramenti, diximus, quas ob causas Christus illud instituit ad vesperam, & post esum agni, quæ fuerunt propriæ illius temporis, & illius individuæ actionis, & ideo quoad hoc, non debet factum illud in exemplum adduci. Ad secundum ex 1. ad Corinth. 11. quidam concedunt, tempore Apostolorum fuisse consuetudinem communicandi post cibum, & potum, quod, licet gratis admitteretur, nihil nobis obstaret: potuit enim postea propter maiorem reuerentiam sacramenti, illa consuetudo mutari; præsertim quia refrigescente charitate, & crescente fidelium multitudine, potuit hoc magis expedire. Secundo vere dicitur ex loco Pauli non colligit talem consuetudinem, nam, cum Paulus dicit, Qui esuriet, domi manducet, non agit de modo sumendi hoc sacramentum: sed de ordine ac decentia seruanda in conuiuiis communibus, quæ tunc inter fideles solita erant fieri: huc etiam spectant illa verba, Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: de eadem igitur re tractans, subdit, Si quis esurit, domi manducet. An vero cibus sumeretur ante vel post Eucharistiam susceptam, nihil de hoc Paulus disserit. Verisimile tamen est, fuisse consuetudinem, vt post Ecclesiastica officia, & communionẽ interdum fideles ad commune prandium conuenirent; & de hoc potest intelligi illud Pauli; Qui esuriet, domi manducet: id est, qui alios expectare non potest, domum redeat, & ibi mãducet: vel si ita interpretemur, qui est ita debilis, vt non possit expectare cõmune prandium, domi manducet: non possumus propterea colligere, huic permittere Paulum, vt post cibum ad Eucharistiam accedat. Ad tertium, moraliter & generatim loquẽdo, falsa sunt, quę in eo assumuntur, nam fortasse, licet in aliqua particulari persona, & in aliqua occasione iuuare possit moderatus cibus & potus ad animæ attentionem: tamen generaliter & regulariter non ita est, & præsertim si vulgaribus hominibus hæc licentia tribuatur: leges autem morales feruntur de his, quæ regulariter omnibus magis expediunt.

SECTIO IV.

Quale ieiunium seruandum sit ante communionem.

Dvplex est ieiunium, vt D. Thom. hic, & 2. 2. quæstione 147. artic. 6. distinguit; vnum dicitur ieiunium naturæ; quod includit carentiam seu abstinentiam ab omni cibo & potu: alterum dicitur ieiunium Ecclesiasticum: quod, nec priuat potu, neque omni cibo, nili definitis temporibus, & in certa qualitate, & quantitate: permittit q̃, vt sumi aliquid possit, per modum medicinæ. Referunt ergo fere omnes Scriptores, quosdam authores dixisse ante communionem satis esse Ecclesiasticum ieiunium seruare. Quæ sententia tribuitur Godefredo, & Ioann. Paris. qui dixerunt, post sumptionem alicuius rei per modum medicinæ posse sacrum fieri, aut communicari: quia solum est prohibita sumptio cibi & potus: quod autem sumitur per modum medicinæ, non habet rationem cibi: quia nõ sumitur nutritionis causa, sed curationis: intentio autem seu finis est, qui dat speciem actioni.

Godefred. Ioan. Paris.

Dico primo, ante communionem necessarium esse ex Ecclesiastico præcepto ieiunium naturæ seruare, & contrariam sententiam erroneam esse: repugnat enim communi sensui & vsui Ecclesiæ. Atque ita sentiunt Theologi omnes, D. Thom. hic articulo 3. ad 3. Scotus distinctione 8. quæstione 3. Durand. q. 4. Paludan. quæstione 2. Gabriel quæst. 2. articulo 2. & lectio. 10. in Can. Antonin. 3. par. titul. 13. capitu. 6. §. 8. & colligitur ex Conciliis citatis, in quibus hæc lex lata est, cuius optimus interpres est Ecclesiastica consuetudo.

1. Conclus.

D. Thom. Scotus. Durand. Palud. Gabr. Antonin.

Dico secundo; Quicunque cibus vel potus, etiam si sit in minima quantitate, & sub quacunque intentione medicinæ, vel salutis, si tamen per modum cibi vel potus sumatur, impedit ex præcepto communionem huius sacramenti. Ita docent prædicti Doctores. Et ita interpretatur præceptum hoc

2. Conclus.

Conc. Tolet. VII. Brach. II.

prædicta Ecclesiastica cõsuetudo, & pars illa, de quãtitate minima, expressa est in Cõc. Tolet. VII. & Brac. II. supra citat. & colligitur ex ca. Ex parte. de Celebr. Miss. vbi Sacerdos secundam Missam dicturus prohibetur in priori sumere calicis ablutionem, ne naturale ieiunium soluat, cum tamen illa sit minima quantitas, & non sumatur propter nutritionem, sed propter reuerentiam sacramenti. Sumptio autem ipsius sacramenti, quamuis ex speciebus possit homo nutriri, non cõputatur inter ea, quæ soluant ieiunium naturæ propter excellentiam sacramenti, quod non censetur cõmune corporis alimentum, & ideo illa nõ iudicatur sumptio cõmunis cibi & potus.

Dubium.

Sed quæres, quando minima quantitas cibi sumpta est, an tunc sit peccatũ mortale, postea communicare. Quibusdam enim visum est esse tantum veniale, quia illa est leuis materia: cur enim non potest ex hoc capite peccatum veniale fieri in hac materia, sicut in alijs? Respondetur, esse mortale, & contrariũ non esse probabile practice, si quantitas illa minima per modum cibi & potus sumpta sit. Atque ita sentit D. Thom. Durand. Palud. Soto, & alij. Et hoc idem declarat consuetudo Ecclesiæ, & communis consensus omnium fidelium: vnde recte colligimus, ita esse interpretandum præceptum. Et propterea, quia hic non est leuitas materiæ in proprio actu, in quem cadit prohibitio: nõ enim hic prohibetur cibus vel potus, sed prohibetur communio post cibum, vel potum: hoc autem præceptum simpliciter violatur in suo actu principali, eriam si ieiunium in parua matẽria solutum sit.

Solutio.

Quæsito satisfit.

Quæres rursus, quid sit sumi aliquid per modum cibi, & potus, & cur illa particula addita sit. Respondetur, additam esse ad excludendum, si quid sumitur per modum saliuæ, aut, si per modum respirationis attrahatur aliquid, quod possit nutrire, vel alterare: hoc enim nõ violat ieiunium naturæ: quia illud non est comedere, vel bibere. Dicitur ergo aliquid sumi per modum cibi vel potus, quando aliquid huiusmodi ore accipitur, quod per se & propria actione vitali in stomachum traijcitur comedendo, aut bibendo, & ita explicant hoc præceptum omnes authores, & ipsa consuetudo. Vnde fit primo, nihil referre, quod id, quod sumitur, per modum medicinæ sumatur, quia hoc pertinet ad extrinsecam intentionem, non ad proprium actum, quem intrinsece respicit præceptum, qui est comedere aut bibere: illa enim medicina vere comeditur, aut bibitur: ergo, quacunque intentione fiat, frangitur ieiunium ad communionem necessarium. Secundo colligitur, si quis deglutiat sanguinem, aut alium humorem à capite in os descendentem, aut casu ex ore manantem, non frangere hoc iniunium: quia illud nec sumitur, nec traijcitur per modum cibi. Ita D. Tho. in 4. dist. 8. q. 1. art. 4. quæstiunc. 2. vbi generalem tradit regulam, quidquid ab intrinseco prouenit, & ore non sumitur ab extrinseco, non vere comedi, & ideo nec tollere ieiunium naturæ: nec per se impedire susceptionem huius sacramenti.

Tertio infertur, si quis eluendo os, casu deglutiat guttam aquæ, aut vini saliuæ admistam, hoc non impedire cõmunionem: quia non traijcitur per modum cibi, sed per modũ saliuæ. Dicunt tamen Durãd. & Gabr. supra, necessarium esse, huiusmodi guttam aquæ prius in ore alterari, & in saliuam conuerti. Sed hoc nimis scrupulosum est, & non necessarium nec morale, vt Palud. & Syluester notarunt: quo modo enim de hac transmutatione constare posset? Aduertit autem D. Thom. oportere, quantitatem aquæ, aut vini, esse valde paruam, quia debet ita permisceri saliuæ, vt separari non possit, sed per modum vnius traijci. Atq; idem iudicium est de his, qui degustant ius, vel aliquod simile condimentum, solum vt saporem percipiant, & statim expuant: nam licet contingat aliquid manere saliuæ permistum, & cum ea deglutiri, non soluitur ieiunium, quia illa non est comestio. Ita Doctores citati, præsertim Paludanus, qui sese hoc explicat. Denique idem dicendum est de reliquijs cibi casũ manentibus in ore ex præcedenti nocte. Nam, licet postea traijciantur, non soluitur ieiunium, quia neque censetur sumi per modum cibi & potus, sed per modum saliuæ: nec censentur venire ab extrinseco, sed ab intrinseco, ac denique censentur pertinere ad comestionem, quæ præcedente die præcesserit.

Dico ergo, si quis noctu miserit in os aliquid, verbi gratia, saccari paulatim deglutienti, quod duret vsq; ad initium diei sequentis, non soluet ieiunium etiam si post mediam noctem aliquas partes traijciat; quia illud nõ sumitur illo die ab extrinseco, nec traijcitur per modum cibi, sed per modum saliuæ. Respondetur negando consequentiam, quia illæ non sunt reliquiæ cibi, sed verus cib⁹; & tota illa est quædam successiua mãducatio, quæ ex parte fit eadem die: oportet ergo, vt tota manducatio per se & ex intentione absoluatur præcedente die: reliquiæ autem dicũtur, quæ casu & præter intentionem in ore manent & traiiciuntur, quod significauit D. Tho. in illo verbo, (si causaliter trãsglutiantur.) Et idem docet Palud. d. 18. a. 2. nu. 21. vbi significat, si contingat, reliquias cibi casu manere in ore vsq; ad sequentem diẽ, & priusquam deglutiantur præuideri ab homine, eumq; non casu, sed ex certa scientia & intentione illas deglutire, hoc satis est ad violandũ ieiunium, & impediendã communionem, quod tamen Summa Tabien. verbo Cõmunionem, reijcit, vt scrupulosum. Sed reuera non est improbabile, neq; alienum à mente D. Th. quia iam illa actio videtur esse noua comestio, cui ex vi prioris non sequatur, sed noua actio voluntaria fiat. Item, quia iam nõ videtur id sumi per modum saliuæ: Quamuis ergo non sint scrupuli inijciendi, tamẽ semper securior pars eligenda est. Et ideo consulendum est, vt in huiusmodi casu hæ particulæ expuantur potius, quam traijciantur.

Dixi.

Sum. Tabi.

Dico tertio: Hoc ieiunium hac lege præceptum ex necessitate solum seruandum est intra eum naturalem diem, in quo fit communio, scilicet, ab initio eius vsque ad communionem, quia vt recte dixit D. Thom. hic ad 5. non est absolute prohibitum hac lege, ne post cibum & potum sacramentum sumatur: alias qui semel comedisset, & bibisset, nõ posset communicare: ergo oportet, vt hoc ieiunium definitis claudatur terminis: declarauit autem cõsuetudo Ecclesiæ, hoc tempus terminandũ esse intra diem naturalem. Quod duobus modis posset intelligi; primo esse necessarium per integrũ naturalem diem abstinere à cibo & potu ante communionem. Et hic sensus est falsus: alias oporteret viginti quatuor horis integris prius ieiunare, totidem enim naturalis dies integer conficitur: quod est contra Ecclesiæ consuetudinem. Superest ergo, vt secundus sensus verus sit, scilicet, quod à principio diei naturalis vsque ad tempus communionis seruatum sit ieiunium. Sed quæres, vnde computãdum sit naturalis diei principium. Respondetur; in nostris regionib. rem esse satis claram: nam iuxta Ecclesiæ consuetudinem fundatam aliquo modo in ipsa rerum natura, naturalis dies à media nocte incipit: quia tunc incipit sol ad nos redire, vt alibi latius tractaui. Et idem dicendum est de omnibus regionibus, in quibus naturalis dies in diem artificialem, & noctem distinguitur, quia, licet in ordine ad communes vsus, vel actiones, in diuersis regionibus diuersæ sint consuetudines sumendi initium diei ab occasu, vel ab ortu solis, tamen in ordine ad res Ecclesiasticas in vniuersa Ecclesia computatur dies à media nocte in mediam noctem, nec scio alicubi esse aliam consuetudinem: si tamen est, illa est seruanda, vt hic Soto notauit. In illis vero regioni-

Quæsitum.

gionibus, vbi non possunt distingui naturales dies per ortum & occasum solis: quia, vel præsentia, vel absentia solis continue durat per plures dies naturales nostros, in illis, inquam, regionibus oportebit lege Ecclesiastica designari, seu diuidi dies proportionatos nostris diebus naturalibus, eorum principia, & fines modo aliquo artificiali designando, vt in simili quæstione iterum infra dicemus, agentes de hora sacrificandi.

Dubium. Sed quid si, quamuis post mediam noctem nihil sumptum sit, tamē vel ob carentiam somni, vel propter nimium cibum, ita sit homo indigestus, ac si eadem die, vel parum antea comedisset? Quidam enim dixerunt, hanc dispositionem non minus impedire communionem, quam, si cibus sumptus esset eadem die. Quod significauit Glossa in cap. Nihil. 7. quæst. 1. propter can. Tribus, de consecr. dist. 2. vbi dicitur, hunc sacrum cibum non esse profanis cibis miscendum, & idem colligitur ex Gloss. in c. Si constiterit; de accusationibus, quæ in illo textu fundatur, in quo punitur Sacerdos, qui post cibum præcedente nocte sumptum, nulla dormitione interposita, Missam dixerat sequente die. *Dissoluitur.* Respondetur tamen, hoc non esse per se malum, quia reuera nullo est iure prohibitum: finis enim præcepti non cadit sub præceptum, sed materia: quod autem hic præcipitur solum est, vt eo die nihil cibi vel potus ante communionem sumptum sit, & hoc seruatur in eo casu: quod autem homo hoc sit vel illo modo dispositus, pertinet ad finem præcepti, non ad rem præceptam, & ita est intelligendus ille Canon. Tribus. Secluſa autem positiua prohibitione hoc non est per se, & ex obiecto malum, vt ex se constat. Dico autem, per se, quia ex accidente, si sit periculum vomitus, vel alterius similis irreuerentiæ, vnde poterit contrahi aliqua malitia. Et hinc etiam fit, non esse necessarium, vt interponatur aliquis somnus, quia nullum est de hoc præceptum: & interdum sancti viri traducunt integras noctes insomnes in vigiliis, & orationibus, & statim sacrum faciunt. Neque in dicto cap. Si constiterit, punitur Sacerdos propter solam carentiam somni; sed quia tota præcedente nocte in taberna fuerat, & inde iuit ad publicam Missam cantandam: punitus ergo propter scandalum, & propter irreuerentiam: & quia vehemens præsumptio esse poterat, etiam post mediam noctem aliquid comedisse, vel bibisse.

Ex quo tandem addendum est cum D. Thom. hic: hac lege non esse prohibitum, ne post communionē cibus sumatur post tempus aliquod, quia hæc lex solum requirit ieiunium antecedens, non consequens communionem: præcipitur enim ieiunium, tanquam dispositio ad ipsam communionem, in qua maxima deuotio ac præparatio hominis requiritur, & ideo præceptum est hoc ieiunium vsque ad communionem, qua finita, cessat hæc obligatio: & reliquum tempus relinquitur hominis arbitrio, vel naturali obligationi: ex qua sola colligi potest, non posse esse per se malum statim post communionem aliquid cibi vel potus sumere, cuius signum est, quia in Missa, statim post communionem, ablutionem sumimus, quod in illa actione non solum licet, sed etiam decet, Quia non tam propter corporis refectionem fit, quam propter ipsius sacramenti reuerentiam. Alias vero expedit regulariter post communionem aliquo tempore à communi cibo & potu abstinere propter maiorem deuotionem, maioremque sacramenti reuerentiam. Sic Chrysostomus homilia 25. in 1. ad Corinth. scribit. Quid igitur ieiunare oportet post eius acceptionem? Non hoc dico, nec cogo, licet bonum sit: non tamen compello, sed admoneo.

SECTIO V.

Quibus in casibus liceat post cibum & potum, hoc sacramentum accipere propter sumentis necessitatem.

CVm hoc præceptum naturale non sit, sed positiuum & Ecclesiasticum, certum est, posse interdū propter graues causas non obligare: quia lex positiua non obligat tam strictè, quin aliquādo cesset. Duo ergo sunt præcipua capita, ex quibus maximè fieri potest, vt hoc præceptum non obliget. Vnum esse potest ex parte ipsius hominis, scilic. aliqua eius necessitas. Alterum ex parte ipsius mysterij: si ad illud consummandum, vel reuerenter tractandum, necessarium interdum sit, hoc ieiunium non omnino seruare. De priori capite dicemus in hac sectione, de posteriori in sequente.

In solo mortis articulo non ieiuno communicare licet. In præsente ergo quæstione, dicendum est in mortis articulo, & in solo illo, licere, homini non ieiuno hoc Sacramentum accipere propter necessitatem: quando, scilicet, oportet viaticum accipere, & ægrotus non potest sine graui detrimento, vel periculo ieiunus expectare, quod detrimentum seu periculum iudicio Medici expendendum est. Ita docent omnes authores supra citati. Ratio vero esse potest, vel quia in eo articulo obligat præceptum diuinum communionis, vt infra dicetur: vel certè, quia cum eo tempore maximè indigeat homo auxilio & ope huius sacramenti, non fuit expediens, vt Ecclesia id prohiberet, cum tanto dispendio. In qua re illud etiam morale est, & obseruandum, quamuis fortasse possit infirmus vna vel altera hora post mediam noctem ieiunus accipere hoc sacramentum, amplius vero expectare non possit, non esse propterea necessarium ea intempestiua hora Sacramentum dare vel accipere: quia nec moraliter fieri potest sine magna difficultate, nec regulariter ad reuerentiam huius sacramenti expedit ita fieri, nec Ecclesiastica consuetudo, quæ est optima huius legis interpres, ita esse faciendum declarat. Illud etiam obseruandum est, huiusmodi casum non solum habere locum in periculo mortis naturalis, sed etiam violentæ, quando nec anticipari potest communio, nec differri mors, vel supplicium, tunc enim eadem est ratio necessitatis. Nec quicquam refert, quod ab intrinseco, vel ab extrinseco proueniat.

Dubium. Duo vero dubia hic occurrunt: primum est, an in eadem ægritudine liceat sæpius Eucharistiam accipere post cibum & potum: nam Doctores fere omnes significare videntur semel licere. Et ratio adhiberi potest, quia per vnam communionem fit satis diuino præcepto communicandi in articulo mortis: ergo postea seruandum est Ecclesiasticum præceptum non communicandi post cibum & potum: quia iam nulla est sufficiens necessitas vel ratio, cur cesset huiusmodi obligatio. Nihilominus aliqui recentiores dicunt, licere communicare hoc modo sæpius in eadem ægritudine. Quam opinionem tenet Summa Tabien. verbo, Communio. §. 48. & Summa Armilla, §. 18. Et mihi videtur pia satis & probabilis, & inprimis, si status ægritudinis varietur: quia videlicet, homo prius fuit in periculo mortis, atque illud euasit, & aliquantulum conualuit: postea vero iterum incidit in simile periculum: & tunc non est dubium, quin possit iterum atque iterum totiesque communicare, quoties talis varietas acciderit: quia illa censetur, quasi noua ægritudo, & nouus necessitatis articulus. Deinde, si perseueret vel augeatur, periculum tamē duret aliquot diebus post primam communionem, verbi gratia, octo aut decem diebus existimo posse postea communicare post cibum & potum, si ægrotus commodè non possit Sacramentum susципere ieiunus. *Sum. Tabi. Armilla. Solutio.* Ratio est, quia non sola obligatio diuini præcepti est in causa, vt Ecclesia in eo articulo non obliget ad ieiunium, sed etiam ipsa necessitas, quæ in illo tempore & periculo maxima

est: non est enim verisimile, voluisse Ecclesiam, hominem maxime indigentem auxilio tanti sacramenti, priuare illius ope & subsidio, præsertim, cum nō sit in eius potestate morali ieiunū accedere, & alioqui possint eo tempore multa occurrere, quæ necessitatem augeant, vt v. g. tentationes, peccatorū pericula, ad quæ vincenda & superanda maximè indiget homo auxilio & solatio huius sacramenti. Non est autem hoc extendēdum extra tempus periculi mortis; tum quia nulla alia esse potest tanta, tamq; vrgens necessitas; tum etiam, quia seclusō hoc periculo, vix potest esse moralis casus, in quo cogatur homo diu priuari hoc sacramento, eo quōd non possit ieiunus accedere: leges autem humanæ dantur de his, quæ moraliter ac frequentius accidunt. Denique, si post sumptum viaticum ægrotus breui tempore viuat, non est illi sæpius dandum hoc sacramentum post cibum & potum: quia iam nulla est moralis necessitas, & ita sunt exponendi Doctores, qui tantum semel communicandi hoc modo videntur licentiam præbere: loquuntur enim de re morali, prout frequentius accidit: moraliter autem loquendo, &, vt in plurimum, hoc satis est.

Difficultas. Secundum dubium est, an liceat Sacerdoti, communicare post cibum & potum propter similem necessitatem, non suam, sed alterius, id est, vt conficiat sacramentum ad communicandum ægrotum, qui est in probabili periculo mortis in eadem die futuræ.

Maior. In qua re Maior in 4. dist. 49. quæst. 3. ad 5. amplissimam facultatem Sacerdotibus concedit: dicit enim propter similem necessitatem posse sine vestibus sacris conficere, & sine pane azymo, & sine integritate sacrificij. Secretè, inquit, accipiendo frustum panis & conficiendo, & dando ægroto. Iuxta quam sententiam non oportebit, vt Sacerdos non ieiunus cōmunicet, sed solum, vt conficiat ad communicandum alium. Veruntamen hæc sententia illa amplitudine ab omnibus reijcitur, & meritò; quia multa continet contra reuerentiam sacramenti; & contra Ecclesiæ consuetudinem. Vt ergo in præsenti casu habeat aliquam probabilitatis speciem, supponamus, tantum deesse hanc circumstantiam ieiunij, & tunc sane videtur probabile, posse Sacerdotem conficere, vt proximo subueniat: nam vt Bernardus dixit in libr. de præcepto & dispensatione, quæ propter charitatem introducta sunt, non debent contra charitatem militare, sed charitas obligat ad subueniendum proximo in tam graui necessitate: ergo non est verisimile Ecclesiastico præcepto impediri, ne id fiat. Et confirmatur primo, namtunc vrget præceptum diuinum communicandi in articulo mortis; quod, sicut obligat ægrotum ad communicandum, ita etiam ministros Ecclesiæ ad dandum sacramentum: ergo, sicut hac de causa potest ægrotus accipere non ieiunus, potest etiam Sacerdos conficere non ieiunus. Confirmatur secundo, quia propter similem proximi necessitatem potest Sacerdos conficere, sine confessione præmissa; ergo multo magis potest conficere absq; seruato ieiunio. Antecedens supra est à nobis traditum; consequentia vero probatur, quia obligatio præmittendi confessionem oritur ex iure diuino; hæc verò de præmittendo ieiunio ex iure Ecclesiastico. Si ergo hæc censetur sufficiens causa, vt cesset obligatio iuris diuini, cur non erit etiam sufficiens, vt cesset obligatio iuris Ecclesiastici? nam etiam leges Ecclesiasticæ non obligant cum tanto rigore, sed cessant propter graues causas. Si autem potest tunc Sacerdos conficere, potest, imo & debet etiam communicare: quia præceptum perficiendi sacrificium, & consummandi illud, strictius obligat, quàm præceptum ieiunè communicandi, vt inferius latius tractabimus, & colligitur ex cap. Comperimus, de Consecr. distinct. 2.

Sacerdoti nō ieiuno ob aliquæst. 2. art. 5. Soto & Ledesma hic. Victor. in Summa 83. Nauarr. in Summ. cap. 21. nu. 53. Palacius, in 4. distin. 9. qui addidit, ex dispensatione Episcopi posse hoc fieri, non tamen sine illa: quod mihi non probatur, quia, si in eo casu hoc præceptum ex se non obligat, non est necessaria Episcopi dispensatio: si vero obligat, non potest Episcopus dispensare: quia est præceptum vniuersale totius Ecclesiæ, & nulla authoritate, vel consuetudine constat, datam esse Episcopo facultatem dispensandi in illo; per se autem non potest inferior in lege superioris dispensare. Fundamentum ergo huius sententiæ est, quia consuetudo Ecclesiæ ita interpretatur hoc præceptum. Item, quia non est hoc minus graue, quam alia præcepta pertinentia ad ritum seruandum in hoc sacramento conficiendo; vt sunt præcepta conficiendi in azymo, aut cum vestibus sacris: hæc autem & similia prætermittenda non sunt propter communicandum ægrotum. Tertio est ratio vniuersalis, quia hoc sacramentum, sicut maioris est dignitatis, ita minoris est necessitatis: ergo in simili euentu maior est habenda ratio reuerentiæ debitæ sacramento, quàm necessitatis proximi: quia hæc non est necessitas simpliciter seu medij: necessitas autem præcepti tunc non vrget ex parte sumentis: quia non est in potestate eius sumere, nisi sit, qui possit dare; neq; etiam ex parte dantis: quia solum tenetur dare, quando commodè potest cum debita exteriori reuerentia, & seruato conueniente ritu præscripto ab Ecclesia, quæ propterea prouidit, vt semper seruetur Eucharistia pro infirmis, ne propter euentus similes hoc auxilio priuentur, vt patet ex Concilio Niceno, c. 14. & cap. Presbyter. de Consecr. distinct. 2. Dices his rationibus probaretur, etiam propter propriam necessitatem hominis ægrotantis, & communicaturi, non licere ei dare communionem post cibum & potum, quia etiam respectu illius non est sacramentum necessitatis: & maior est habenda ratio reuerentiæ sacramenti. Respondetur, Ecclesiasticam consuetudinem declarasse, in eo casu non obligare præceptum & hoc satis est. Deinde non est eadem ratio, quia propria necessitas hominis communicaturi est necessitas intrinseca, & quæ formaliter frequenter accidit: & ideo nec oportuit, neq; decuit, vt tunc impediretur homo à susceptione sacramenti, propter humanum impedimentum, quod vitare non potest: at verò necessitas ex parte ministri est valde extrinseca, & accidentaria, quæ moraliter rarissimè potuit accidere, supposita prouidentia, quam Ecclesia habet, seruandi Eucharistiam pro infirmis. Et ideo non fuit expediens, vt propter similem necessitatem daretur occasio violandi hoc præceptum, & male illud interpretandi.

Ad exemplum ergo illud de confessione præmittenda, primò in genere dicitur, aliquod præceptum Ecclesiæ posse vniuersalius obligare, quam aliquod præceptum diuinum, si materia id requirat: quia, licet præceptum immediatè feratur ab Ecclesia, tamen nititur in potestate à Christo data, & habet vim obligandi iuxta exigentiam vniuscuiusq; materiæ, & sæpe est determinatio quædam iuris diuini ac naturalis, vt in proposito de iure diuino est, vt in hoc sacramento conficiendo exterior reuerentia ac decentia seruetur: modum autem huius reuerentiæ determinauit Ecclesia per potestatem sibi à Christo concessam. Deinde in particulari potest assignari differentia inter hæc duo præcepta. Primo, quia necessitas conficiendi: absq; confessione præmissa, est moralis: & quæ sæpe accidit: necessitas autem conficiendi post cibum & potum est rarissima, & quasi speculatiua: leges autem morales traduntur iuxta ea, quæ moraliter accidunt. Secunda, quia confessio non propter se præcipitur, sed vt medium ad iustificationem, quæ est dispositio per se necessaria ad hoc sacramentum: deficiente autem illo medio, potest aliud

terius sum. mam nec. tatem non licet sumere Eucharistiā ac præter necessitatem. Palud. Soto. Gabr. Nauar. Palac.

Can. Sic.

aliud applicari, quo eadem dispositio obtineatur, scilicet, contritio: & ideo potest illud præceptum sæpius non obligare: quia, licet desit confessio, non necessario deest gratia, quæ est dispositio per se intenta: at verò in præsenti aufertur ieiunium, quod est exterior dispositio per se intenta per præceptum. Tertia addi potest, quia, licet interior dispositio per se sit maior: tamen quoad homines, exterior reuerentia solet esse valde necessaria: & ideo, ne hoc sacramentum indigne tractetur, aut tanquam vulgaris cibus conficiatur, & distribuatur, voluit Ecclesia, vt hæc præcepta de exteriori ritu, quoad fieri moraliter possit, inuiolabiliter seruentur: atque adeo, vt propter priuatas causas, ratissimas & speculatiuas potius, quàm morales, nō prætermittantur. Magis enim expedire censuit, prorsus auferre occasiones malè interpretandi præceptum, & irreuerenter tractandi sacramentum, quàm propter huiusmodi euentus raros licentiam dare operandi aliter, quam præceptum est.

Ratio. Atque hinc colligitur, non habere locum in hoc præcepto omnes casus supra enumeratos in præcepto de præmittenda confessione, propter rationes factas: quin potius, vt dixi, Doctores nullum alium casum expresse excipiunt ex parte necessitatis humanæ, nisi solum periculum mortis hominis communicaturi. Adeo vt Nauar. d. 21. n. 53. dicat, etiam propter vitandum scandalum, non licere hoc sacramentum sumere post cibum & potum. *Nauarr.* Sed fortasse per scandalum intellexit solam populi admirationem: vel certe locutus est moraliter, quia ex hoc, quod homo non sit ieiunus, moraliter loquendo, non sequitur scandalum: quia multis de causis accidere potest, quod homo non sit omnino ieiunus absque vlla culpa: quod autem homo non ieiunus propter eam causam non communicet, non solum non est culpa, quin potius est virtus: ex hoc ergo, moraliter loquendo, non potest sequi scandalum, vel, si sequatur, aut erit mere passiuum, aut facile alijs modis vitari potest, Nihilominus tamen, si constituatur casus, in quo reuera sequatur scandalum verum & graue, quod aliter vitari non possit, non dubito, quin propter illud vitandum cesset obligatio huius præcepti: quia spiritualis salus animarum, & obligatio charitatis Dei & proximi, est maior, & ita hæc exceptio de vitando scandalo, in omnibus præceptis locum habet, vbi contrarium non est extrinsecè malum. Maximè, quia cum huiusmodi scandalo semper est coniuncta grauis aliqua infamia eius, qui scādalum præbet, ob quam vitandam cessare etiam communiter solet obligatio legis positiuæ; quæ non obligat cum tanto onere ac discrimine. Atque in hunc modum interpretandi sunt reliqui authores supra citati, qui hunc casum non exprimunt, non quia illum excludere intendant, sed quia & raro moraliter accidit, & regula, de vitando scandalo, & propria infamia, tam tam generalis est, vt eam in singulis rebus declarare non sit necesse.

SECTIO VI.

Quibus in casibus liceat Sacerdoti non ieiuno communicare propter reuerentiam sacramenti, & perfectionem sacrificii.

Tres casus proponuntur in quibus sacerdoti non ieiuno cōmunicare licet. Primus. TRes videntur esse casus præcipui, in quibus licet Sacerdotibus propter suum altaris ministerium implendum, vel propter sacramenti reuerentiam, sacramentum hoc post cibum & potum sumere. Primus communiter receptus est, si hoc sit necessarium ad perficiendum vel cōsummandum sacrificium, vt contingit, quando Sacerdos loco vini aquam calici infundit, atque id non aduertit, donec illam sumpsit post consumptam hostiam: tunc enim debet iterum conficere & sumere, vel vtramq; speciem, vel saltem sanguinem, vt perficiat sacrificium: quia hoc magis necessarium est, quam communicare ieiunum. Ita D. Thomas infra q. 83. art. 6. ad 2. vbi de re iterum redibit sermo; & nonnulla supra attigimus, disp. 5. sect. 4. Præterea idem est, si aliquis post inchoatum sacrificium, præsertim post consecrationem alicuius speciei, recordetur, se aliquid comedisse, aut bibisse, imò licet mala fide & peccando ad sacrificium accessisset post cibum & potum, consecrata altera specie, tenetur iam non desistere ab inchoato mysterio: donec illud consummet, & ideo, si sui peccati pœnitentiam agat, poterit etiam tunc digne cōmunicare. Dico autem, post consecratam saltem alteram speciem, nam, si antea recordetur, D. Thom. supra tutius reputat, omittere Missam, etiam iam inchoatam quoad partem, quæ consecrationem antecedit, quod intelligendum est, quando potest fieri sine infamia, vel scandalo. Cum vero D. Thom. dicat, hoc esse tutius, planè sentit, non esse necessarium, vt idem latius dicemus. Præterea idem esse censeo, quando Sacerdos, qui sacrificium inchoauit, & ægritudine correptus, non potest illud perficere, & ab alio Sacerdote perfici debet, iuxta decretū Concilij Tolet. VII. in c. Nihil, 7. q. 1. tunc enim, si non adit Sacerdos ieiunus, qui possit perficere sacramentum, potest & debet illud perficere alius Sacerdos, etiam si aliquid comederit, vel biberit; propter eandem rationem scilicet, quia magis interest perfectio sacramenti, nam quod personæ sint diuersæ vel eædem, nihil refert, vt idem Concilium Tolet. dixit, quia, ex vtraq; persona vnus minister Christi componitur. *D. Thomas.* *Conc. Tolet. VII.*

Secundus casus est, si necessarium sit Sacerdoti sumere reliquias huius sacramenti, post fractum ieiunium: vt v. g. post sumptam calicis ablutionem: illa enim reliquiarum sumptio, vera est huius sacramenti communio: quia tam est totus Christus sub qualibet reliquia, sicut sub toto sacramento. Circa hunc vero casum diuisi sunt aliquo modo authores: quidam enim negant, licere sumere has reliquias post cibum, vel potum. Ita Palud. in d. 9. q. 1. in fine. D. Anton. 3. p. tit. 13. cap. 6. §. 9. Summ. Rosel. verbo, Euchar. 3. §. 13. quibus fauet Concil. Matiscon. II. cap. 6. quod præcipit has reliquias dari hominibus ieiunis. Et fundamentum huius sententiæ potest esse supra tactum: quia sumptio harum reliquiarum est vere communio huius sacramenti: ergo non est, cur permittatur homini non ieiuno. Contrarium vero, scilicet, hoc licere Sacerdoti, tenet Caietanus in Summa, & latius tomo secundo, Opusc. tract. 33. de Celebratione Missar. quæstione prima. Syluest. verbo, Eucharist. 3. & Soto in 4. distinctione 12. quæstione 1. artic. 8. Victor. in Summa, num. 83. Nauarr. in Summa, cap. 23. num. 89. Sed fortasse hi authores non docent contraria; nam priores intelligi possunt, quando reliquiæ sumuntur per se, ac per modum communionis integræ: nam tunc reuera sumi non debent, nisi à ieiunis, per se etiam loquendo, ac secluſa alia graui necessitate, vt ratio facta probat. Posteriores vero authores intelligendi sunt, quando sumptio reliquiarum solum est circumstantia, & quasi complementum actionis sacrificandi, & continuij ibi peracti: atq; ita fundamentū eorum est optimum: scilicet, quia tota illa actio Sacerdotis est per modum vnius moralis actionis integræ, & ad totam illam accessit ieiunus: ergo impleuit præceptum Ecclesiæ, nec postea frangit illud, etiam si aliquid sumpserit, prius quam totum sacramentum consumat: quia totum illud ordinatur, & moraliter est necessarium ad perficiendam suam actionem & ministerium suum huic sacramento debitum. Potest autem hæc ratio varijs exemplis confirmari; primo in die Parasceues, quando particula hostiæ consecratæ vino miscetur, & postea sumitur. Tunc enim moraliter loquendo, prius sumitur aliqua pars vini, quam particula consecrata, & idem contingit, quotiescunque corpus Domini accipitur in vino, quod propter necessi- *Secundus.* *Paludan. D. Anton. Sum. Ros. Conc. Matisc.* *Caietan. Sylvest. Soto.* *Victoria. Nauarr.*

necessitatem, seu nimiam ægritudinem sumentis siccitatem, interdum fieri potest. Secundo, si contingat, particulam hostiæ consecratæ, quæ sanguini fuit mista adhærere calici post sanguinis sumptionem; tunc enim non debet Sacerdos illam digito trahere ad os calicis, vt illam absq; vino sumat, id enim indecens est, quicquid sentiat Scotus in 4. distinct. 8. debet ergo vinum imponere ad purificandum calicem, & ita sumere, etiam si accidat, aliquid vini prius bibere: imò, quamuis eueniat, vt, hausto illo vino, adhuc particula calici adhæreat, debet iterum atque iterum, si necesse sit, vinum ponere, & sumere, donec particulam hostiæ consumat. Tertio licitum est, non solum Sacerdoti, sed etiam cuilibet communicanti, si contingat particulam hostiæ ita ori adhærere, vt non possit illam traijcere, sumere vinum vel aquam, semel ac sæpius, donec traijciatur. In quibus omnibus conueniunt authores supra citati, & præterea Syluest. verbo, Eucharistia 2. quæstione 6. & inclinat Angelus, verbo, Missa. §. 20. Et ratio omnium est supra tacta, quia tota illa actio ordinatur ad consumptionem ipsius sacramenti, & per modum vnius fit. Idem ergo erit in præsente casu, de quo agimus propter similem rationem. Vnde tandem confirmatur, quia non potest aliter Sacerdos conuenienter modo suum ministerium explere: sæpe enim non possunt reliquiæ in crastinum conseruari, neque ante ablutionem sumi: ergo non est verisimile, intentionem Ecclesiæ, præcipientis ieiunium ante communionem, esse, ne Sacerdos possit reliquias sacramenti sumere post ablutionem, quando moraliter potuerit.

Quæsita aliquot circa secundum euentum.

Possunt verò circa hunc casum nonnulla interrogari. Primum est, cuius quantitatis esse oporteat huiusmodi reliquias, vt sumi possint. Soto enim dicit, si grandiusculæ sint, sumi non posse. Secundum, intra quod tempus possint consumi? an quando Sacerdos est in altari sacris vestibus indutus, vel etiam postea, præsertim, si antea non vidit reliquiam, quæ in patena adhærebat? atq; idem est, si Sacerdos post sacrum factum per horam fuit in altari communicando populum; an, finita communione possit reliquias consumere? Vnde potest tertiò inquiri, an possint hæ reliquiæ dari alicui ex his, qui communicauerunt, præsertim post sumptam aquam.

Enodantur.

Ad primum respondetur, non esse attendendam quantitatem; sed an reliqua sit pars illius sacrificij, id est, ab ipso Sacerdote consecrata, & oblata in illa Missa: tunc enim consumi potest, etiam si sit grandiusculæ quantitatis. Vnde Clem. Papa in c. Tribus gradibus, de Consecr. d. 2. dicit, tot esse hostias consecrandas, quot populo sufficiant, si autem aliquæ superfuerint, esse consumendas à Sacerdote, quin potius addit, non esse reseruandas. Quod verbum sano modo intelligendum est: non enim prohibeat eas reseruare, hoc enim non est malum, vt ex supra dictis constat, & ex vsu Ecclesiæ: vnde, si id commodè fieri potest, melius est & commodius ita facere, præsertim si sit integra formula, aut magna particula, quæ consumenda est. Sensus ergo est, per se loquendo, non esse necessarium, reseruare id, quod supereſt ex sacramento, sed posse consumi, nisi propter infirmos aliquid reseruandum sit, vt ibidem subditur. Si autem reliquiæ non sint ex illo sacrificio, sed ex alio præcedente, regulariter loquendo, consumendæ sunt ante omnem ablutionem: tum quia illa sumptio proprie non est pars præsentis ministerij, neque ad illud pertinet: tum etiam, quia moraliter loquendo, semper ita fieri potest, nec expectare oportet tempus post sumptam ablutionem. Quod quidem per se, vt dixi, verum est de reliquijs tam minimis, quam maiusculis. Si autem ex accidente aliquid aliud interdum necessarium sit, fieri quidem potest, nō autem ex vi huius casus, de quo agimus, sed ex vi eorum, quæ in tertio dicemus.

Ad secundam interrogationem Doctores nihil in particulari dicunt: Syluester tamen ait, requiri, vt nō intercedat magna mora. Victoria addit, hoc licere, quamdiu Sacerdos suum ministerium non expleuit. Alij dicunt, oportere, vt non receſſerit ab altari. Igitur prudenti arbitrio opus est, vixq; potest aliquid certius in particulari dici. Quanquam non videatur dubitandum: quin possit Sacerdos, qui post peractum sacrificium multo tempore fuit in altari, dispensando hoc sacramentum, purificare postea vasa sacra, & reliquias sumere tunc consecratas, quæ ad præsens sacrificium pertineant: quia tota illa est vna actio moralis, si autem sint ex præsanctificatis, consultius erit eas reseruare, sicut antea conseruabantur. Postquam autem Sacerdos ab altari receſsit, existimo, non posse reliquias consumere per se loquendo: quia iam expleuit ministerium suum: secus verò esset ex accidenti, si non possent conseruari sine maiori irreuerentia, iuxta ea, quæ in tertio casu dicemus.

Vnde ad tertiam interrogationem similiter dicendum est, huiusmodi reliquias non esse dandas laicis post ablutionem: quia hoc non pertinet ad eorum ministerium: & ita eorum actio censetur omnino cōsummata in prima sumptione ipsius sacramenti, quare, nec dandæ illis sunt post finitam omninō cōmunionem, etiam si ablutionem non sumpserint, nisi moraliter loquendo, simul dentur cum priori formula, ita vt censeatur vna moralis communio: quia non possunt iterum communicare post primam cōmunionem: sumptio autem reliquiarum est vera communio, si per se, ac separatim fiat.

Tertius principalis casus est, si occurrat extrinseca necessitas consumendi sacramentum, propter vitandem grauem aliquam irreuerentiam eius, vt verbi gratia, quia igne comburendum est, aut quia deueniet in manus hæreticorum, vel infidelium, à quibus iniurioſe tractabitur, aut propter aliam similem causam. Sicut enim dixit Bernardus, quod propter charitatem institutum est, non debere contra charitatem militare: ita dicere possumus, quod propter reuerentiam sacramenti introductum est, non debere contra reuerentiam sacramento debitam obligare. Hic ergo casus est veluti extrema, seu grauis necessitas ex parte ipsius sacramenti; & ideo tunc cessat huius præcepti obligatio.

Tertius casus in quo non tenet hoc præceptum.

ARTICVLVS IX.

Vtrum non habentes vsum rationis, debeant suscipere hoc sacramentum.

Ad nonum sic proceditur. Videtur, quod non habentes vsum rationis, non debeant hoc sacramentum suscipere. Requiritur enim, quod aliquis ad hoc sacramentum detuotione, & præcedenti sui examinatione accedat, secundum illud 1. Corinth. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sed hoc non potest esse in his, qui carent vsu rationis. Ergo non debet eis hoc sacramentum dari.

2. Præterea, Inter alios, qui carent vsu rationis, furiosi arreptitij: qui energumeni dicuntur, sed tales etiam ab ingressione huius sacramenti arcentur, secundum Dionys. in lib. 1 Eccles. Hierar. Ergo carentibus rationis vsu hoc sacramentum dari non debet.

3. Præterea: Inter alios carentes vsu rationis, maxime pueri videntur esse innocentes. Sed pueris hoc sacramentum non exhibetur. Ergo multo minus aliis carentibus vsu rationis.

Sed contra est, quod legitur in Concilio Arausicano (& habetur in Decret. 26. quæstion. 6. cap. Qui recedunt) Amentibus, quæcunque pietatis sunt, conferenda sunt. Et ita est eis conferendum hoc sacramentum, quod est sacramentum pietatis.

Respon.

Respondeo dicendum, quod aliqui dicuntur non habere vsum rationis dupliciter: Vno modo, quia habent debilem vsum rationis, sicut dicitur non videns, qui male videt. Et quia tales possunt aliquam deuotionem huius sacramenti concipere, non est eis hoc sacramentum denegandum. Alio modo dicuntur aliqui non habere totaliter vsum rationis. Aut igitur nunquam habuerunt vsum rationis, sed sic à natiuitate permanserunt. Et sic talibus non est hoc sacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo præcessit huius sacramẽti deuotio: Aut non semper caruerunt vsu rationis: & tunc, si prius quando erant compotes suæ mentis, apparuit in eis deuotio huius sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc sacramentum exhiberi, nisi forte timeatur periculum vomitus, vel expuitionis.

In Conc. IV. Carth. c. 76. & habetur 26 q. cap. Si qui in infirmitate. *Vnde in Conc. Carthaginensi legitur* (habetur in decret. 26. q. 2.) is qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu, dum ad eum Sacerdos inuitatus venit: oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit; dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem & infundatur ori eius Eucharistiæ.*

Inducitur hic. *Ad primum ergo dicendum, quod carentes vsu rationis possunt deuotionem ad sacramentum habere quantum ad aliquos quidem præsentem, quantum ad alios autem, præteritam.*

Ad secundum dicendum, quod Dionys. loquitur ibi de energumenis, nondum baptizatis, in quibus, sc. nondum est vis dæmonis extincta, quæ viget in eis per originale peccatum. Sed de baptizatis, qui corporaliter ab immundis spiritibus vexantur, est eadem ratio & de alijs amentibus. Vnde Cassian. dicit: qui ab immundis vexantur spiritibus, communionem sacrosanctam à senioribus nostris, nunquam meminimus interdictam.*

Ad tertium dicendum, quod eadem ratio est de pueris recẽter natis, & de amentibus qui nunquam habuerunt vsum rationis, vnde talib non sunt sacra mysteria danda. Quamuis, quidam Graci contrarium faciant, propter hoc, quod Dionys. 2. Cœlest. hierar. dicit, baptizatis esse sacram communionem dandam: non intelligentes, quod Dionys. ibi loquitur de baptismo adultorum. Nec tamen per hoc aliquod detrimentum vitæ patiuntur, propter hoc, quod Dominus dicit, Ioann. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quia, sicut Augustinus* scribit Bonifacio: Tunc vnusquisq; fidelium, corporis & sanguinis Domini particeps fit, sc. spiritualiter, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur. Sed quando iam pueri incipiunt aliqualem vsum rationis habere, vt possint deuotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.*

C. 1 sup. a. in fine.

Refertur de cons. d. 3. c. Nihil.

COMMENTARIVS.

DE his, qui vsu rationis carent, duplex est disputatio: vna, an sint capaces huius sacramenti, non omnino materialiter, sicut brutum potest sacramẽtum comedere, sed aliquo modo formaliter, & spiritualiter; quod in re est quærere, an sint capaces effectus eius: & ideo hanc quæstionem supra coniunximus disputationi de effectu: & cum ea fere coincidit, seu connexa est quæstio, an liceat huiusmodi hominibus dare hoc sacramentum. Altera vero disputatio magis moralis est, an sit necessarium, dari hoc sacramentum his hominibus & hoc sensu tractat hic D. Thom. hanc quæstionem. Et in summa respondet, his, qui nunquam sunt vsi ratione, non esse dandum hoc sacramentum: quia nunquam erga illud propriũ deuotionis actum habuerunt: eis vero, qui aliquando vsi sunt ratione, & postea illius vsum amiserunt, debere dari hoc sacramentum in articulo mortis, si nullum sit irreuerentiæ periculum, quod solum confirmat authoritate Concil. Arausican. I. canon. 3. & Carthag. IV. c. 76. Vnde concludit in solutione ad 3. in infantibus & perpetuo amentibus non esse dandum hoc sacramentum; & ibidem explicat Dionysium, qui oppositum dicere videtur, intelligendum esse de adultis. Sed, quod ad Dionysium attinet, supra citato loco ostendi, negari non posse, quin aliquando scribat, Eucharistiam olim fuisse datam infantibus: id tamen solum declarat, hoc non esse per se malum nec iure diuino prohibitum: non tamen probat esse necessarium, vel præceptum, & ita non est contra doctrinam, quam hic D. Thom. intendit, quæ in prædicto sensu intelligenda est, vt latius disputatione sequente tractabimus, vt etiam solutionem ad secundum explicabimus.

Secundum D. Thom. ijs, qui nunquam rationis vsum habuerunt, non debet dari Eucharistia, vbi vero quantumcumque *de sunt visi in morte amisisse debere. Conc. Arau. Carth. IV.*

ARTICVLVS X.

Vtrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

4 p. 12 qu. 3. ar. 1. Et 11 Cor. 11 lect. 7. in 5.

AD decimum sic proceditur. *Videtur quod non liceat quotidie hoc sacramentum suscipere. Sicut enim baptismus repræsentat Dominicam passionem, ita & hoc sacramentum. Sed non licet pluries baptizari, sed semel tantum, quia Christus semel tantum pro peccatis nostris mortuus est, vt dicitur 1. Pet. 3. Ergo videtur, quod non liceat hoc sacramentum quotidie suscipere.*

3 q. 72 art. 6.

2. *Præterea. Veritas debet respondere figuræ. Sed agnus Paschalis, qui fuit figura præcipua huius sacramenti (vt supra dictum est*) non manducabatur, nisi semel in anno. Semel etiam in anno Ecclesia celebrat Christi passionem, cuius hoc sacramentum est memoriale. Ergo videtur, quod non liceat quotidie sumere hoc sacramentum, sed solum semel in anno.*

3. *Præterea, Huic sacramento, in quo totus Christus continetur, maxima reuerentia debetur. Ad reuerentiam autem pertinet, quod aliquis ab hoc sacramento abstineat. Vnde & laudatur Centurio, qui dixit Matth. 8, Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum: & Petrus, qui dixit Luc. 5. Exi à me, quia homo peccator sum, Domine. Ergo non est laudabile, quod homo quotidie hoc sacramentum suscipiat.*

4. *Præterea, Si esset laudabile frequenter hoc sacramẽtum accipere, quãto frequentius sumeretur, tanto esset laudabilius. Sed maior esset frequentia si homo pluries in die sumeret hoc sacramentum. Ergo esset laudabile, quod homo pluries in die communicaret. Quod tamen non habet Ecclesia consuetudo. Non ergo videtur esse laudabile, quod aliquis quotidie hoc sacramentum accipiat.*

In decr. lib. 5. c. 38 c. Omnis vtriusq; sexus. c. 8.

5. *Præterea, Ecclesia intendit suis statutis fidelium vtilitati prouidere. Sed ex statuto Ecclesiæ, fideles tenentur solum semel communicare in anno: vnde dicitur † extra, de pœnitent. & remissione Omnis vtriusque sexus fidelis suscipiat reuerenter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprij Sacerdotis consilio ob aliquam rationalem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum. Non ergo est laudabile, quod quotidie hoc sacramentum sumatur.*

In ser. 28 p. 2 circa med. 10.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in libr. de verbis Domini: Iste panis quotidianus est, accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit.*

Respondeo dicendum, quod circa vsum huius sacramenti duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte ipsius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris. Et ideo vtile est, quotidie ipsum sumere, vt homo quotidie eius fructum percipiat. Vnde Ambrosius dixit in libro de Sacramentis. Si quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere, qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur, vt cum magna deuotione & reuerentia ad hoc sacramentum accedat.*

Lib. 4. cap. 6. ante med. 10. 4 de cons. d. 2. c. 4.

accedat. Et ideo, si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile est, quod quotidie sumat. Vnde Augustinus * cum dixisset, Accipe quotidie, vt quotidie tibi profit, subiungit; sic viuens vt quotidie mercaris accipere. Sed quia multoties in pluribus hominum, multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis dispositionem, vel animæ, non est vtile omnibus hominibus, quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescunq; se ad illud homo inuenerit præparatum. Vnde in lib. de eccles. dogmatibus * dicitur, Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.

In ser. 28. de verb. domi parum ante med. tom. 10.

C. 53 in pr. habetur liber hic interpo ra Aug to 3. habetur de consec. d 2. c 13.

AD primum ergo dicendum, quod per sacramentum Baptismi configuratur homo morti CHRISTI, in se suscipiens eius characterem. Et ideo, sicut CHRISTVS semel mortuus est, ita solum semel debet homo baptizari. Sed per hoc sacramentum non recipit homo Christi characterem, sed ipsum Christum, cuius virtus manet in æternum. Vnde Hebræ 10. dicitur, vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos: & ideo quia quotidie homo indiget salutifera CHRISTI virtute, quotidie potest laudabiliter hoc sacramentum suscipere. Et quia præcipue Baptismus est spiritualis regeneratio, ideo sicut homo semel carnaliter nascitur, ita debet semel spiritualiter renasci per Baptismum, vt Augustin. * dicit super illud Ioan. 3. Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Sed hoc sacramentum est cibus spiritualis, vnde sicut cibus corporalis quotidie sumitur, ita & hoc sacramentum quotidie sumere laudabile est. Vnde Dominus Luc. 11. docet petere panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In cuius expositione Augustin. * dicit in lib. de verbis Domini: Si quotidie accipis, scilicet, hoc sacramentum, quotidie tibi est hodie, tibi quotidie Christus resurgit: hodie enim est, quando Christus resurgit.

Tract. 9 in Euang. Ioã. nõ multum ante med. to. 9.

In serm. 28. de verb. Do. à med. tom. 10.

AD secundum dicendum, quod agnus Paschalis præcipue fuit figura huius sacramenti, quantum ad passionem Christi quæ repræsentatur per hoc sacramentum. Et ideo semel tantum in anno sumebatur, quia Christus semel mortuus est, & propter hoc etiam Ecclesia celebrat semel in anno memoriam passionis Christi. Sed in hoc sacramento traditur nobis memoriale passionis Christi, per modum cibi qui quotidie sumitur. Et ideo quantum ad hoc, significatur per manna, quod quotidie dabatur populo in deserto.

Ad tertium dicendum, quod reuerentia huius sacramenti habet timorem amori coniunctum (vnde timor reuerentiæ ad Deum, dicitur timor filialis, vt in secunda parte * dictum est) ex amore enim prouocatur desiderium sumendi: ex timore autem consurgit humilitas reuerendi. Et ideo vtrumq; pertinet ad reuerentiam huius sacramenti. & quod quotidie sumatur, & quod aliquando abstineatur. Vnde Augustin * dicit, Si dixerit quispiam non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius contra: faciat vnusquisq; quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neq; enim litigauerunt inter se Zacheus, & ille Centurio: Cum alter eorum gaudens suscepit Dominum, alter dixit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum, ambo Saluatorem honorificantes, quamuis non vno modo: amor tamen & spes, ad quæ semper Scriptura nos prouocat, præferuntur timori. Vnde & cum Petrus dixisset: Exi à me Domine, quia homo peccator sum, respondet Iesus, Noli timere.

2 2. q. 67. ar. 4. ad 2. & 2 2. q. 10. ar. 9. & alijs.

Epist 118. c. 3. tom. 2.

AD quartum dicendum, quod, quia Dominus dicit, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, non est pluries in die cõmunicãdum, vt saltem per hoc, quod aliquis semel in die communicat, repræsentetur vnitas passionis Christi.

AD quintum dicendum, quod secundum diuersum statum Ecclesiæ diuersa circa hoc statuta emanauerunt. Nam in primitiua Ecclesia, quãdo magna vigebat deuotio fidei Christianæ statutum fuit, vt quotidie fideles communicarent. Vnde Anacletus Papa * dicit peracta consecratione, omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus, sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

In epist. sua 2 in med illius, & habetur de cons.

Postmodum vero diminuto fidei feruore, Fabianus Papa † indulsit, vt si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicent, scilicet, in Pascha, Pentecoste, & Natali Domini. Sed ter † etiam Papa in Cœna Domini dicit esse communicandum, vt habetur in Decret. de Consecratione, dist. 2. Postmodum propter iniquitatis abundantiam, refrigescente charitate multorum, statuit Innocent. III. * vt saltem semel in anno, in Pascha fideles communicent. Consulitur tamen in libr. de Ecclesiasticis dogmat. * omnibus diebus Dominicis esse communicandum.

Ad 2. Epist. Dionys. ad Basil. cap. 5. in fin. Hieron. ad Rust. Monach. cap. 3. in fin. Innoc. 3. in Concil. Later. c. 21. pr. habetur Extr. de cons.

LItera D. Thomæ est elegantissima, sed adeo perspicua, vt nullo indigeat commentario, de re vero ipsa pauca indisputatione addemus, solum aduertentes titulum art. & consequenter totam doctrinam intelligendam esse præcipue de communi populo, seu laicis communicantibus: nam de Sacerdotibus, qui ratione sacrificij communicant, est specialis ratio, ob quam facilius possunt quotidie communicare, vt infra dicemus.

Artic. 3. huius q.

ARTICVLVS XI.

Vtrum liceat omnino à communione cessare.

AD vndecimum sic proceditur. Videtur quod liceat cessare omnino à communione. Laudatur enim Centurio de hoc, quod dicit. Matth. 8. Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Cui comparatur ille, qui reputat a communione sibi esse abstinendum, vt dictum est *. Cum ergo nunquam legatur, Christum in eius domum venisse, videtur, quod liceat alicui toto tempore vitæ suæ à communione abstinere.

4 d. 12. q. 2.

Artic. 3. huius q.

2. Præterea, Cuilibet licet abstinere ab his, quæ non sunt de necessitate salutis. Sed hoc sacramentum non est de necessitate salutis, vt supra dictum est *. Ergo liceat à sumptione huius sacramenti omnino cessare.

Quæst. 79. art. 1. ob 3.

3. Præterea, Peccatores non tenentur communicare. Vnde Fabian Papa, * cum dixisset Ter in anno omnes communicent, adiunxit, nisi forte quis maioribus criminibus impeditur. Si ergo illi, qui non sunt in peccato, tenẽtur communicare, videtur, quod melioris conditionis sint peccatores, quam iusti, quod est inconueniens. Ergo videtur, quod etiam iustus liceat à communione cessare.

Habetur de cons. dist. 2. c. 1. Extr. non fr. quotidie.

Luc.

Sed contra est, quod Dominus dicit Io. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Art. 1. huius q. & 73. ar. 3. ad 1.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) duplex est modus percipiendi hoc sacramentum, scilicet, spiritualis & sacramentalis. Manifestum est autem, quod omnes tenentur saltem spiritualiter manducare, quia hoc est Christo incorporari, vt supra † dictum est. Spiritualis autem manducatio includit votum seu desiderium percipiendi hoc sacramentum, vt supra * dictum est. Et ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum, non potest homini esse salus. Frustra autem esset votum, nisi impleretur, quãdo opportunitas adesset. Et ideo manifestum est, quod homo tenetur hoc sacramentum sumere, non solum ex statuto Ecclesiæ, sed ex mandato Domini dicentis: Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Ex statuto autem Ecclesiæ * sunt determinata tempora exequendi Christi præceptum.

3 p. q. 73. ar. 3. Vbi dictum.

C. Omnis vtriusq.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Gregor. * dicit in libro pastorali, illa est vera humilitas, cum ad respuendum quod vtiliter præcipitur, pertinax non est. Et ideo non potest esse laudabilis humilitas, si contra præceptum Christi & Ecclesiæ aliquis omnino à communione abstineat, neque enim Centurioni, præceptum fuit, vt Christum in sua domo reciperet.

Greg. in 1. p. past. 2. cap. 6. Vbi dictum.

Ad secundum dicendum, quod hoc sacramentum dicitur non esse necessitatis, sicut Baptismus, quantum ad pueros, quibus

quibus potest esse salus sine hoc sacramento, non autem sine sacramento baptismi: quantum vero ad adultos, vtrumq; est necessitatis.

Ad tertium dicendum, quod peccatores magnum detrimẽtum patiuntur, ex hoc, quod repelluntur à perceptione huius sacramenti, vnde per hoc non sunt melioris conditionis. Et licet in peccatis permanentes non excusentur propter hoc à tribulatione præcepti, pœnitentes tamen, qui vt Innocent. dicit, secundum consilium sacerdotis abstinent, excusantur.

Innocen. in Conc. Lat. cano 21. & habetur 18. 3. dec. tit. 3. cap 12.

DISPVTATIO LXIX.

De præcepto diuino circa vsum Eucharistiæ.

Disp 31. de Eucharist.

HActenus dictum est, de præceptis, quibus præscribitur modus seruandus in vsu huius sacramenti ex parte sumentium, tam in anima, quam in corpore nunc consequenter dicendum superest de præceptis pertinẽtibus ad exercitium huius sumptionis, seu sacramentalis manducationis Eucharistiæ: nam de spirituali mãducatione non oportet interponere sermonem, ne materiam confundamus, vt multi ex Scriptoribus faciunt, nam si loquamur large & omnino metaphorice de spirituali manducatione, constat, illam esse tam necessariam, quam necessarium est, viua fide credere in Christum, tamen hæc necessitas non oritur ex præcepto pertinẽte ad hoc sacramentum, sed ex præceptis fidei & charitatis: quia hæc manducatio, vt supra dixi, non est manducatio Eucharistiæ formaliter, sed valde materialiter, quia non terminatur ad Christum, vt sacramentum est, sed quatenus in hoc sacramento continetur, sed ad Christum secundum se, vt est Deus & homo: hominumq; redemptor: si autem loquamur de manducatione spirituali Eucharistiæ formali & propria, qualis est per votum huius sacramenti, & sacramentalis vsus eius, in tantum potest hæc esse in præcepto: in quantũ ipsa realis & sacramentalis sumptio fuerit præcepta, vt recte D. Thom. in hoc artic. notauit, & ideo tota disputatio reuocatur ad præceptum de sacramentali sumptione. Hoc autem præceptum duplex esse potest, diuinum scilicet, & humanum seu Ecclesiasticum, de hoc posteriori dicemus disputatione sequente, hic de priori: de quo prius declarabimus, quid præceptum sit, & consequenter quando & quos obliget: deinde, quid liceat, præter id, quod præceptum est: quid vero sit prohibitum.

SECTIO I.

Vtrum iure diuino latum sit præceptum obligans ad sacramentalem vsum Eucharistiæ.

Quorũdam opinio.

SVppono in tota hac disputatione esse sermonem de communione laica, quæ non ratione sacrificij præcepta sit, sed per se propter vsum sacramenti, de quo nunc sermo est: nam de altera dicemus postea, tractantes de sacrificio. Et hæc ergo est prima opinio, negans esse præceptam iure diuino, quam tenuit Alexand. Alensis 4. part. 1. quæst. 51. membr. 4. Diuus Thomas in 4. distinctione 9. quæstione I. articulo 1. quæstiuncula 2. & ibi Carthusian. quæstion. 1. & Palacius disputation. 2. Bonauentura, distinct. 12. articulo 5. quæstione 1. Gabriel, lectione 87. in Canonem, Sylvester, verbo Eucharist. Ferrar. 4. contra Gent. capite 61. Caietanus hic. Fundamentum est, quia nullum præceptum est admittendum sine sufficienti probatione: hoc autem probari non potest, nec ratione, nec authoritate. Primum per se euidens est, quia hoc præceptum vt sit, non pendet ex sola rei natura, sex ex Christi voluntate, quæ solo discursu, vel ratiocinatione inuestigari non potest; præsertim, quia supra diximus, hoc sacramentum non esse medium simpliciter ad salutem necessarium, nam inde fit per se & ex natura rei, non esse præceptum, etiam suppositia institutione. Secundum probatur, quia neque antiqui Patres, neque Ecclesia quidquam de hoc præcepto tradiderunt, neque in Scripturâ continetur: duo enim testimonia, quæ hic affert Diuus Thomas, & afferri tantum possunt, non videntur vrgentia, nec sufficientia, vt in eorum expositione tractabitur.

Alens. D. Thom. Carthus. Palac. Bonauent. Gabr. Sylvest. Ferrar. Caietan.

Communicandi præceptum de iure est diuino. D. Thom. Duran. Palud. Gabriel. Richard Dom. Sotò. Ledesma. Adrian. Pet. Soto. Nauar. Victor. Hosius. Claud. Innocent.

Dicendum nihilominus est præceptum communicandi iure diuino esse à Christo Domino latum. Hanc sententiam elegit Diuus Thomas, non solum vt tutiorem (quod Caietan. ait) sed etiam vt probabiliorem, & magis piam, quam etiam tenuerunt in 4. distinct. 9. Durandus quæstion. 2. num. 7. Paludan. quæstion. 1. articulo 1. ad 2. Richardus distinction. 12. art. 6. quæst. 11. Sot. quæst. 1. artic. 11. Ledesm. quæst. 21. artic. 11. Adrian. quæst. 1. de Eucharistia, Petrus Soto, lect. 9. de Eucharist. Nauarrus in Summa cap. 21. numer. 57. Victor. in Summ. num. 86. Hosius libr. 3. contra Brentium. Claudius de Sainct. repetit. 6. cap. 5. & inclinat Innocent. libr. 4. de hoc mysterio, cap. 42. Et inprimis est hæc sententia per se valde credibilis, adeo, vt nonnulli existimauerint, quamuis hoc præceptum absolute non possit dici naturale, tamen suppositia institutione huius sacramenti & fine illius, & efficacia ac fructu eius hominisq; fragilitate, necessario consequi: & quasi naturaliter ex tali institutione, tum quia vsus huius sacramenti est maxime vtilis, & moraliter necessarius ad salutem animarum: ergo ex lege propriæ necessitatis obligatur homo ad vtendum illo, suppositia eius institutione & efficacia. Antecedens constat ex dictis supra de effectu huius sacramenti, & quæ antea diximus de eiusdem necessitate, vbi inter alia adduximus Cyrillum de hac necessitate explicantẽ verba illa: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, non habebitis vitã in vobis. Quia nimirum homo hui⁹ sacramenti ope & auxilio destitutus spiritualem vitam conseruare non potest, moraliter loquendo. Ex quo facile probatur prima consequentia, quia homo non solum tenetur media simpliciter necessaria suæ saluti adhibere, sed etiam vtilissima, & quæ ita sunt opportuna, vt sine eis vix possit moraliter saluari. Accedit, quod perpetua omissio huius communionis videtur esse quædam spiritualis prodigalitas, valde grauis & animę pernicios̃a, immo addit Durandus, esse virtualem contemptum tanti beneficij, qui est intrinsecè malus. Has autem rationes non ideo affero, quia censeam per se sufficere ad hoc præceptum demonstrandum: non enim ita est: nam secluso præcepto, posset sine dubio omitti sine contemptu & sine prodigalitate, quæ sit peccatum, saltem graue, vt de sacramento Confirmationis supra diximus, & idem est de extrema vnctione, nam licet hoc sit dignius & vtilius, tamen homo etiam ex charitate propria non obligatur ad id, quod est optimum, vt de vsu consiliorum per se notum est: alioqui si hæc ratio facta efficax esset, multum probaret, nimirum iure diuino præceptum esse, non tantum aliquando, sed frequenter etiam hoc sacramentum sumere: hoc enim modo ad conseruandam spiritualem vitam vtilissimum est, nam semel in vita, vel in anno sumptum, parum certe iuuare potest. Afferuntur ergo prædictæ rationes ad ostendendum congruentiam huius præcepti: est enim hic actus maxime accommodatus, vt à Christo Domino præciperetur, non solum propter sumentium vtilitatem, sed etiam propter ipsius sacramenti dignitatem & reuerentiam, & alioqui tale præceptum nõ est præter rationem & libertatem (vt sic dicam) legis gratiæ, in qua esse debuerunt præcepta fidei & sacramentorum pauca quidem, dignissima tamen & vtilissima. Inter hæc ergo merito constituitur hoc præceptum. Et à signo confirmari potest, quia tale præceptũ Ecclesiæ

futurum erat vtiliſsimum: hac n. de cauſa nunquam in Eccleſia defuit: eſſetque intolerabilis error, ſi Eccleſia tentaret illud prorſus è medio tollere: cur ergo CHRISTVS Dominus præter miſiſſet illud? Atque hinc vlterius colligere licet hunc fuiſſe ſemper fidelium ſenſum & Eccleſiaſticam traditionem; nam à principio naſcentis Eccleſiæ vſus huius ſacramenti fuit fidelibus omnibus in obſeruatione maxima, tãquam pertinens ad Chriſti traditionem & mandatum: & hæc exiſtimatio videtur ſemper in Eccleſia duraſſe, & ab illa manaſſe perpetua obſeruatio, & cura poſtorum Eccleſiæ, vt Chriſtianus populus aliquãdo communicet. Vnde addit Paludanus, ex præcepto Eccleſiaſtico colligi hoc diuinum; quia non potuiſſet Eccleſia tempus communionis præſcribere, niſi res ipſa eſſet à Chriſto præcepta. Sed hæc collectio, ſi (vt verba ſonant) neceſſaria cenſeatur, non ſolum eſt mala, ſed grauem etiam continet errorem: potuiſſet enim Eccleſia hoc præcipere, etiam ſi Chriſtus non præcepiſſet, cum materia ſit ad præceptum aptiſsima, & poteſtas ferendarum legum in Eccleſia non deſit: ſi autem ſolum afferatur, vt probabile indicium traditionis & voluntatis Chriſti, eſt vt dixi, veriſimilis coniectura.

Ab authoritate petitur concluſionis probatio.

Sed ad Scripturæ teſtimonia veniamus. Primum eſt illud, Ioan. 6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ex quib. verbis hoc præceptum colligit Iuſtin. Apolog. 2. pro Chriſtian. in eis enim ſermo eſt de hoc ſacramento, & de proprio vſu ſeu ſacramẽtali manducatione eius, vt ſupra oſtendimus: non poteſt autem illa conditionalis eſſe vera, niſi hæc manducatio ſit aliquo mõ ad ſalutem neceſſaria, quia ſi non eſt neceſſaria, ſine illa poterit homo ſaluari, & vitam habere: ſi autem eſt neceſſaria, aut eſt hæc neceſsitate præcepti: & habetur intentum, aut neceſsitate medij: & hęc etiam neceſsitas, reſpectu talis actus neceſſario ſupponit præceptum, quia, cum per ſe ſumptus ex natura ſua non ſit neceſſarius ad gratiam vel gloriam obtinendam, non poteſt induere rationem medij neceſſarij, niſi mediante præcepto. Reſponderi poteſt, ſignificari his verbis neceſsitatem medij in ſenſu, quo id, quod eſt maxime vtile, ſolet dici neceſſarium, & ideo non oportere hanc neceſsitatem manare ex præcepto, ſed ex inſtitutione, iuxta expoſitionem Cyrilli inſinuatam, iuxta quã verbum illud, (non habebitis vitam) non ſignificat neceſsitatẽ ſimpliciter, nec impoſsibilitatem contrarij effectus, ſed morale periculum; id eſt, verſabimini in magno periculo amittendi vitam, deſtituti eo ſpeciali auxilio, quod manducantibus carnem meam daturus ſum. Veruntamen hæc euaſio nullo modo euacuat efficaciam huius ſacramenti: nam illa expoſitio Cyrilli ſingularis eſt, & quamuis moralis ſit, & ſub hac ratione vtilis eſſe poſsit, & non reiicienda, non tamen vbi vnica & literalis admittenda eſt, ſic enim eſſet perniciosa, cum ſit contra proprietatem verborum Chriſti, quæ maxime obſeruanda eſt, & retinenda, quoad fieri poſsit, veritas enim illius conditionalis locutionis ſignificat neceſſariam connexionem & infallibilem effectum in conſequente ſignificatum, ſi antecedens in eſſe ponatur, ſicque intelligitur illud. Niſi quis renatus fuerit, &c. non intrahit in regnum cœlorum: & illud: Niſi pœnitentiam egeritis &c. & ſimilia, quæ vim ſuam amitterent, ſi prædicto modo liceret ſubterfugere: Eſt ergo teſtimoniũ hoc ſatis efficax. Duæ tamen oriuntur graues difficultates. Nam illa verba ſic expoſita nimium probant, ſcilicet, non ſolum adultis, ſed etiam infantibus, neceſſarium eſſe hoc ſacramentum, & non ſolum in vna ſpecie, ſed etiam in vtraque: de quibus in ſequentibus dicemus.

Ioan. 6.

Euaſio.

Refutatur.

Secundum Scripturæ teſtimonium ad præceptũ

Secundum teſtimonium continetur in illis Chriſti verbis, quæ referunt Lucas, cap. 22. & Paulus, 1. ad Cor. 11. Hoc facite in meam commemorationẽ: præmiſerat autẽ: Accipite & comedite: ſeu (bibite) & hoc ſolum Apoſtoli tunc fecerunt communicando, & ſacramentaliter ſuſcipiendo hoc ſacramentum: Ergo hoc præceptum, ſignificatum in illis verbis (Hoc facite) cadit ſuper huiuſmodi vſum talis ſacramenti, & non pertinuit ad ſolas Apoſtolorum perſonas, ſed ad vniuerſam Eccleſiam, quæ in illis repræſentabatur. Ergo per hæc verba datum eſt præceptum vniuerſæ Eccleſiæ recipiendi hoc ſacramentum in Chriſti memoriam. Ita fere D. Thom. hic. Hoc vero teſtimonium duplici ratione videri poteſt inefficax: primam perſequitur Caietanus hic, quia in illis verbis non tam præcipitur vſus ſeu exercitium manducationis, quam modus ſeu intentio, qua debent fideles accedere ad hoc ſacramentum, quando illud ſumpſerint, quod clarius explicatum eſt in verbis canonis Miſſæ, vbi poſt verba vtriuſq; conſecrationis dicitur: Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis: quæ verba videtur continere interpretationem eorum, quæ Lucas poſuit, & Paulus eandem indicauit, ſubdens poſt ſuperiora verba: Quotieſcunq; n. manducabitis panem hũc, & calicem bibetis, mortem Dñi annunciabitis, donec veniat. Vnde Chryſ. Homil. 17. ad Hebr. Baſil. & Gregor. in Moralibus regula 21. c. 3. dicunt; his verbis ſignificari, qua mente & reuerentia ſuſcipiendum ſit hoc ſacramentum, in commemorationem obedientiæ Domini vſque ad mortem. Iuxta hanc igitur interpretationem, non eſt hoc præceptum de exercitio, ſed de ſpecificatione actus (vt ſic dicam) id eſt, non eſt præceptum de vſu, ſed de fide & reuerentia, qua ſuſcipiendum eſt hoc ſacramẽtum, cum ſumitur: quod præceptum locum habet, etiam ſi ipſa ſuſceptio præcepta non ſit, ſed voluntaria vt, ſi dicamus, Eccleſiam præcepiſſe, vt hoc ſacramentum à ieiunis ſumatur, non eſt ſenſus præcepiſſe ſumptionem, ſed modum ſeruandum etiam in libera & voluntaria ſumptione, ſcilicet, vt non hat, niſi ab homine ieiuno, ſicut etiam, cum dicimus, attente eſſe orandum, non ſignificamus orationem eſſe præceptam, ſed modum. Secunda & non minus difficilis euaſio eſt, quia, cum Chriſtus dixit (Hoc facite) non deſignauit id, quod Apoſtoli tunc fecerãt communicando, ſed quod ipſe fecerat, conſecrando, offerendo, & ſacramentum diſpenſando: ergo ex illis verbis non poteſt colligi, Apoſtolis vt fidelibus, datũ eſſe præceptum communicandi, ſed eiſdem vt Sacerdotibus, datum eſſe præceptum conficiendi, & diſpẽſandi hoc ſacramentum, &, ſi aliqua eius ſumptio præcepta eſt, potius eſt illa, quæ aliquo modo ad integritatem ſacrificij pertinet, & Sacerdotum eſt propria, eaq; veriſimilior eſt, Chriſtum tunc fuiſſe vſum, vt poſtea dicemus. Antecedens expreſſum videtur in Concilio Tridentino, ſeſſ. 22. c. 1. dicente Chriſtum illis verbis Apoſtolos, nouj Teſtamenti Sacerdotes conſtituiſſe, eiuſq; & eorum in ſacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent, præcepiſſe: conſtat ergo, tunc Chriſtum locutum eſſe ad Apoſtolos, non vt cõmunem plebem repræſentabant, ſed vt Sacerdotes. Non ergo communio laica illius præcepta eſt, ſed ſacrificialis oblatio & ſumptio.

Duo miſcentur.

Primum.

Secundum.

Corollarium primum.

Nihilominus teſtimonium hoc, quamuis nõ ſit omnino certum, neq; euidenter cõuincat propter rationes factas, eſt tamẽ valde probabile, & nullatenus reijciendum, cui magnam vim adhibuit Conc. Trident. ſeſſ. 13. c. 2. dicens. Saluator noſter diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem ſacramentum hoc inſtituit, & in illius ſumptione colere nos ſui memoriam præcepit, ſuamq; annunciare mortem, donec ipſe ad iudicandum veniat, ſumi autem voluit ſacramentum hoc, tãquam ſpiritualem animarum cibum, &c. Ex quib. verbis non ſolum teſtimonium hoc roboratur, ſed etiam ipſa ſententia, quam confirmare intendimus, ſufficienter probatur, & prima difficultas tacta expeditur: declarat enim Concilium, Chriſtum non tantum præcepiſſe nobis, quaſi ſub conditione, vt recole-

recoleremus memoriam passionis eius in hoc sacramento, si vellemus illo vti, sed simpliciter præcepisse, vt in illius sumptione sui memoriam coleremus: nam, quia voluit, vt hæc memoria frequens in nobis esset, ideo & hoc diuinum memoriale nobis reliquit, & illo nos vti præcepit, & hoc est, quod Concilium adiunxit, dicens, (Sumi autem voluit,) ibi enim verbum (voluit) voluntatem præcipientem indicat, & positum est, vt æquiualens superiori verbo (præcepit) vt planè ex contextu constat. Nec dici potest, Cõcilium ibi non loqui de sumptione laica, seu priuata, sed tantum de Sacerdotali & publica, quæ à Sacerdotibus nomine omnium fieri cẽsetur, ita vt sicut vniuersa plebs per Sacerdotes censetur offerre, per eosdem etiam memoriam eius recolere, seu in memoriam eius sumere censeatur: hæc enim expositio est valde violenta, quia nullibi est talis vsus loquendi, quod plebs communicet, vel sumat per Sacerdotes, quamuis interdum dici soleat Sacerdos in persona omnium sumere, vt patet apud D. Thom. infra art. 12. ad 7. Præterea dicta expositio repugnat menti Cõcilij dicentis; Sumi autem voluit sacramentum hoc, tanquam spiritualem animarũ cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius, qui dixit, Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Vbi euidenter est sermo de manducatione omnium fidelium: Hanc ergo dicit Concilium fuisse à Christo præceptã. Et reuera, suppositã institutione huius sacramenti, sumere illud, vt sacramentum est, & sũmere in Christi memoriam, non sunt duo, sed vnum & idem: nec fideles, quando hoc sacramentum recipiunt, aliter tenentur illud sũmere in Christi memoriam, quam sumendo illud, vt reuera in se continens Christum ipsum, qui pro nobis mortuus est: ergo præcipere sumptionem huius sacramenti in Christi memoriam nihil aliud fuit, quam præcipere sacramentalem vsum eius.

Hic primus modus eludendi traditum testimonium reijcitur.

Atq; ex his patet solutio ad primam difficultatem: Aliquando enim similes locutiones habent sensum ibi explicatum: tamen quando illa determinatio seu modificatio continet propriam & essentialem rationem actus præcepti, non intelligitur tantum præcepta conditio, vt specificatio actus, sed absolute actus sub tali conditione, vt cum dicitur; Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Non tantum est sensus cũ dilexeris, diliges hoc modo, sed simpliciter est præceptum, vt diligamus tam perfecto amore, & similia possent multa afferri: sic ergo in præsenti additur illa determinatio (in mei cõmemorationem) non vt ad illam solam limitetur præceptum, & non sit etiam præceptum faciendi id, in quo recolitur talis memoria, id est, sumendi Eucharistiam, sed ad explicandum potius hanc sumptionem, quæ præcipitur, debere esse sacramentalem, id est ex fide Christi, & institutionis eius profectam ad significandam, & recolendam passionem eius, & talem sumptionem esse, quæ præcipitur. Et, quãquam quis contendat, hunc sensum esse saltem ambiguum, tamen nemo negare potest, esse verbis ipsis satis accommodatum, & ex verbis Concilij Trident. ambiguitatem fere allatam. Quod tamen potest ex secunda difficultate tacta ita confirmari: nam, si illa expositio admittitur, sequitur etiam in illis verbis non contineri præceptum sacrificandi, consecrandi, aut dispensandi hoc sacramentũ, quoad exercitium, sed tantum, quoad specificationẽ, seu sub conditione, quod, si hæc fiant, in memoriam Christi fiant: Est enim in vtraq; expositione æqualis ratio: consequens autem est aperte falsum, & contra expressam Concilij sententiam in altero loco citato: non est ergo ille sensus illorum verborum, sed per ea actus & exercitium eius absolute præcipitur; simul autem modus talis actus, & ratio institutionis eius significatur.

Reijcitur ita 2. modus.

Ad secundam difficultatem primo concedi potest, illa verba, Hoc facite, & cætera, directe ac per se dicta esse ad Apostolos, vt Sacerdotes, & actiones sacerdotales eis præcepisse, inter quas non sola oblatio, vel consecratio, sed etiam Eucharistiæ dispensatio continetur: has enim omnes Christus exercuerat, omnesque sacerdotalis muneris sunt, & Pronomen, hoc, absolute totum Christi factum demonstrat, & non est ratio, ob quam magis vna actio, quam alia excludatur: Præceptum est ergo Sacerdotibus per hæc verba, vt dispensent hoc sacramentum: & hinc aliis etiam consequenter præceptum est, vt sumant, quia dare & sumere correlatiua sunt, nec vnum sine alio impleri potest: Hoc enim modo ex eo, quod Christus dixit Apostolis, Baptizantes eos, colligimus, alijs præceptum esse vt baptismum accipiant, & ex eo, quod Apostolis dictum est, Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis, colligit Ecclesia, alijs præceptum esse, vt confiteantur, & ex eo, quod Petro dictum est, Pasce oues meas, colligimus, ouibus præceptum esse, vt pareant. Sed hæc responsio & deductio, quamuis sit probabilis, non tamen videtur omnino efficax, quia sane præceptum donandi, vel dispensandi, per se non infert in alijs præceptum accipiendi: nam potest illud præceptum dari pro his, qui accipere voluerint, sicut diuites tenentur dare eleemosynam: quamuis pauperes non teneantur accipere, & nunc Episcopi tenentur interdum dare sacramentum Ordinis & Confirmationis, & Sacerdotes sacramentum Extremæ vnctionis, vel Matrimonij, quamuis illi non teneantur accipere, & in hoc eodem sacramento sæpius tenen- Parochi dispensare illud, etiam, cum fideles non tenentur accipere, voluntariè tamẽ id faciunt. Et quoad hoc, est magnum discrimen de illis verbis, Pasce oues meas, quibus data est potestas gubernandi, quæ vi sua cõstituit subditos, ad quos intrinsece relationẽ dicit, & ideo ex illis bene colligitur in alijs obligatio parendi: secus vero est de potestate dispensandi, quæ in altero extremo tantum requirit capacitatem, non necessitatem: & similiter obligatio dispensandi non requirit in alio extremo obligationem, sed solum voluntatem. Ex illis autem verbis, Quorum remiseritis, &c. præcise sumptis, non colligeretur præceptum, nisi adiuncta fuissent alia: Et quorum retinueritis, retenta sunt: quæ virtute continent hanc conditionalem, nisi à vobis remittantur, non erunt remissa, quæ optime declarant præceptum, iuxta superius dicta in primo testimonio, vt latius tractabitur in sequenti Tomo, & idem dici posset de illis verbis. Baptizantes eos, quod per se sumpta non satis ostendunt præceptum, nisi alibi esset posita conditionalis illa, Nisi quis renatus fuerit, &c. & ideo post illa verba statim subdidit Christus: Docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis: posset etiam ex parte materiæ assignari differentia: nam vbi præcipitur Apostolis, vt per Baptismum, & non alias recipiant intra Ecclesiam Christi eos, quibus fidem prædicauerint, ex quo melius colligitur, alijs etiam esse præceptum suscipiendi Baptismum, vt possint ingredi Ecclesiam, intra quam solum est salus. Itaq; in exemplis adductis, non est sufficiens similitudo, nec prædicta responsio omnino euacuat difficultatem. Secundo ergo dicitur. cum Christus dixit, Hoc facite, per illud Pronomen, hoc, designasse totam illam actionẽ, omnesque partes eius, quæ in illa sacra mystica cœna peractæ fuerunt, tam ex parte Christi, quam ex parte Apostolorum, & ideo Concilium in vno loco vnius partis meminit, & in alio alterius, in neutro vero alteram excluſit. Atque ita sensus erit, Hoc facite, id est, quod hunc egimus, me consecrante, accipiente, & dante, & vobis etiam recipientibus, hoc volo, vt in Ecclesia mea fiat, quæ, quia ex Sacerdotibus & laicis constat, aliquid in illis verbis continetur ad solos Sacerdotes pertinens, & aliquid, quod omnibus laicis commune est. Atque ita sancti Patres ad vtrosq; secundum id, quod singulis conuenire potest, verba illa applicanda esse significarunt. Chrysosto-

Chrysostom. mus enim Homilia 17. ad Hebræos de obligatione sacrificij, verbâ illa declarauit, idemq; indicauit Da-
Damascen. mascenus lib. 14. cap. 14. nam illa ad consecrationem refert, dum ait, Ex quo à Domino dictum est; Hoc facite, omnipotenti eius verbo hoc efficitur. Nec dif-
Cyprian. fert Cyprian. epist. 63. dicens, illo verbo præceptum esse à Christo, vt in offerendo, eum ritum seruemus; quem ipse seruauit. Idem vero Cyprian. in serm. de Cœna Dom. videtur illud verbum Christi referre ad totam actionem, dicens. Ex quo à Domino dictum est, Hoc facite, panis ille solemni benedictione sacratus ad totius hominis vitam, salutemq; proficit, si-
Cyrillus. mul medicamentum existens & holocaustum. Cyrill. autem lib. 12. in Ioan. c. 58. intelligit illa verba de participatione huius mysterij, quam dicit à fidelibus
Basilius. accipi in passionis Christi commemorationem. Basilius denique supra citato loco Moral. plane intelligit hæc verba de ipsa sumptione. Satis ergo probabiliter præceptum hoc ex Scriptura & ratione colligitur, per quod fundamentum contrariæ opinionis satisfactum est.

SECTIO II.

Quas personas obliget hoc præceptum.

Quotquot baptizatiratione vti possunt præcepto communicandi diuino obligantur

VNum est certum, scilicet, omnes adultos baptizatos, qui ratione vti possunt, hoc præcepto obligari, quia omnes sunt capaces huius sacramenti & effectus eius, & possunt ad illud recipiendum per proprium actum disponi, & alioqui verba præcepti generalia sunt, & sine exceptione. Ergo dubium non est, quin saltem has personas omnes comprehendat. De cæteris vero quadruplex breue dubium occurrit.

Primum dubium de non baptizatis

Primum est de hominibus nondum baptizatis, siue fideles sint, vt Catechumeni, siue infideles, de quibus Soto, distinct. 18. quæst. 1. art. 3. negat, eos obligari hoc præcepto, quia ante Baptismum solum diuinum præceptum Baptismi obligat, & non aliud, sicut præcepta religionis ante illius professionem non obligant eum, qui ex voto tenetur religionem ingredi. Et confirmatur, quia præceptum confessionis non obligat ante Baptismum: ergo neque Communionis. Nihilominus verius existimo, præceptum hoc absolute obligare omnes homines, etiam non

Præceptum diuinum cõmunicandi infideles etiam adultos quoscunq; etiam non baptizatos obligat.

baptizatos & infideles. Ratio est, quia verba Christi sunt generalia. Nisi manducaueritis carnem filij hominis: Non enim loquebatur solum ad fideles seu Christianos homines, sed simpliciter ad omnes, qui audiebant, & per eos ad omnes, qui quouis tempore & loco futuri erant. Rursus potestas Christi ad leges ferendas, omnes complectitur: est enim diuina & vniuersalissima. Deinde, vt præceptum hoc obliget, non necessario supponit Baptismum: differt enim obligatio à sumptione: licet ergo sumptio, vt licite & cum fructu fiat, supponat Baptismum: obligatio tamen non est, cur illum supponat: quin potius potest etiam hoc titulo obligari homo ad Baptismum, vt possit præceptum hoc communicandi implere: sicut, qui peccauit mortaliter post Baptismum, antequam confiteatur, iam obligatur ad hoc sacramentum suo tempore sumendum, quamuis sumere non possit, nisi confessione præmissa si potest, scilicet, vt debite communicare possit. Atque hinc colligo, si Catechumenus in fine vitæ baptismum & Eucharistiam voluntariè omittat, duo peccata committere, quia duo diuersa præcepta diuina per sese obligantia violat. Statim vero occurrit interrogatio, an, si communicet & non baptizetur, impleat hoc diuinum præceptum communionis? Sed de hoc dicemus commodius disputatione sequente: nunc solum dicimus, valde materialiter illud implere nihilque illi deseruire ad vitandam culpam: grauius enim si sumendo delinquit, quam si omnino non sumeret. Ad fundamentum ergo Soti negant assumptum: nam præcepta diuina obligare possunt, etiam ante Baptismum, si aliunde non sit speciale impedimentum, vt patet de præcepto credendi explicite Incarnationem, vel Trinitatem, & de præcepto ipsiusmet Baptismi. Est enim eadem ratio de cæteris. Vnde Scotus, Richardus, Adrian. & alij, etiam præceptum confessionis dicunt obligare infideles ante Baptismum, quia diuinum est, qui, licet in illa speciali materia falsum dicant, tamen in hoc, præsenti veritati fauent, quod censent, Baptismum non esse necessarium, vt diuina præcepta obligent, quia potestas, à qua manant, est suprema & non supponit characterem in subditis. Vnde non est simile illud de religione, quod Soto affert, quia illa tantum sunt vel humana statuta, quæ solum obligant membra illius politici corporis, quæ per professionem vniuntur: vel oriuntur ex speciali voto, quod non obligat, donec emittatur. Ad confirmationem negetur consequentia, quia non baptizatus non habet materiam confessionis, neque est capax illius, etiam si baptizetur, quia neque etiam confiteri potest, donec aliquid post Baptismum peccet: sicut autem non potest obligari quis ad peccandum post Baptismum, ita non potest obligari ad confessionem ante baptismum: & ideo ibi est specialis ratio, quæ non habet locum in Eucharistia.

Dubium dissoluitur.

Dubium si de infantib.

Secundum dubium est de infantibus, sub quibus perpetuo amentes, cuiuscunque ætatis sint, comprehendimus, quos omnes clarum est, vel non esse capaces, vel certe excusari ab obligatione præcepti, nec de hoc inquirimus, sed an teneatur Ecclesia illis hoc sacramentum dare, prout nonnulli hæretici affirmarunt, quod Caietanus hi articul. 12. tribuit Nestorio & Pelagio: nescio tamen, vnde id sumpserit, quia nec Cyrillus, nec Augustinus, nec alij antiquiores referunt: VValdensis vero Tomo 2. de sacram. cap. 91. huius erroris notat Armenos. Fundamentum supra insinuatum est, quia illa Christi verba: Nisi manducaueritis, tam generalia sunt, sicut illa: Nisi quis renatus fuerit: ergo, sicut hæc comprehendunt infantes, ita & illa. Confirmatur, nam ex multorum sententia sacramentum est medium necessarium ad salutem, non solum adultis, sed etiam paruulis, ex similitudine etiam prædictorum verborum, & ideo Augustinus vbique conatur, illorum verborum veritatem, etiam in infantibus saluare, vt patet epistol. 16. & 17. & lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 20. & libro 3. capit. 4. & sæpè alias: ergo etiam est infantibus sacramentum hoc necessarium, necessitate præcepti diuini: nam, sicut vnusquisque adultus tenetur accipere medium sibi necessarium ad salutem: ita tenetur Ecclesia prouidere infantibus de remedijs eis necessarijs ad salutem. Tandem hac ratione antiqui Patres obseruarunt, ne hoc sacramentum negaretur infantibus, quia existimasse videntur iure diuino illis deberi.

Caietanus.

VValdens.

Augustin.

Nihilominus certa fides est, hoc diuinum ius non extendi ad infantes vel amentes perpetuos, seu Ecclesiam non teneri ad dandum illis hoc sacramentum. Ita definit Concilium Tridentinum sessio. 21. capit. 4. Nam licet solum dicat, hos paruulos nulla necessitate obligari ad sacramentalem Eucharistiæ communionem, tamen intentio eius manifesta est, scilicet, infantes non obligari eo modo, quo obligari possunt, scilicet aut necessitate medij, aut necessitate præcepti, per pastores Ecclesiæ, aut per parentes suos: nam obligatio præcepti, quæ immediate obliget huiusmodi infantes, per se impossibilis est: vnde ad hanc excludendam non addidisset Concilium decretum illud. Atque hinc sumitur ratio à priori huius veritatis, quia hoc sacramentum non est medium necessarium infantibus, vt in superioribus late ostensum est, & Concilium in citato loco plane docet: sed Ecclesia tantum tenetur prouidere huius-

Hermann. pro infantib. communion. Conc. Trid.

huiusmodi personis media ad eorum salutem necessaria, non vero omnia, quæ possunt esse vtilia: sed in his debet etiam ipsorum sacramẽtorum veneratio-ni prospicere, vt idem Concilium, eadem sessio. cap. 2. significauit: ergo. Vnde sumitur secundum argumentum euidens ex Romanæ Ecclesiæ vniuersali cõsuetudine, quæ satis declarauit, obligatione hac paruulos non comprehendi: nam eis denegat Eucharistiam, etiam si in ea ætate moriantur: & non agit contra diuinum præceptum: impossibile enim est, vniuersam Ecclesiam approbare errorem contra bonos mores, & præsertim in vsu & dispensatione sacramẽtorum, vt significauit Concilium citato loco, & traditur in cap. Ad abolendam, de hæretic. & latius in materia de fide. Tertio hinc etiam sumitur argumentum, declarans verba illa Christi, Nisi manducaueritis, solis adultis dicta fuisse: quia, cum non sint dicta propter necessitatem medij, sed præcepti, ad eos tantum diriguntur, qui sunt capaces præcepti: hi autem sunt tantum adulti. Ac propterea diuerso modo locutus est Christus Dominus in illis duobus locis: de baptismo, & de Eucharistia: nam de baptismo passiue dixit, Nisi quis renatus fuerit: & non dixerit sermonem ad ipsos baptizandos, tanquam ad eos, qui intelligere poterant, & vim obligationis, & magnitudinem communicationis, quod nimirum amissuri essent vitam, nisi præceptum custodirent: sed ea tantum forma locutionis vsus est, quæ proprijsimè cadere posset in omnes homines, siue intelligere possent, aut præcepto obligari, siue non. De Eucharistia autem actiuè loquitur, sermonem dirigens ad eos, qui audiebant, & percipere poterant vim præcepti, dicens, Nisi mãducaueritis carnem filij hominis: non est ergo eadem ratio vtrorũq; verborum propriè intellectorum: Augustin. enim, quando verba illa ad infantes extendit, non secundum proprietatem, nec de hoc sacramento ea interpretatur, sed de spirituali Christi mãducatione, quæ fit per vnionem fidei & charitatis; & ita dicit, paruulos manducare Christum, cum baptizantur; quia illi per fidem & charitatem vniuntur. Fundamentum ergo contrariæ sententiæ expeditum iam est. Ad cõsuetudinem aũt antiquam in superioribus ostensum est, non fuisse vniuersalem, sed quarundam Ecclesiarum, præsertim Græcarum: deinde falsum est, illam consuetudinem, qualiscunq; fuerit, ortam esse ex necessitatis seu obligationis existimatione, sed vtilitatis tantum, & cuiusdam pietatis. Vnde ex illa consuetudine solum potest colligi, nõ esse per se malum, dare hoc sacramentum paruulis, vel amentibus: atque adeo, secluſa Ecclesiæ prohibitione esse licitum: non verò, quod sit necessarium. Nunc verò in Ecclesia Latina non solum necessarium non est, verum etiam nec licitum: nam ita est hæc consuetudo introducta, vt prohibitionem induxerit: iam enim existimatum est, considerata personarum & temporum qualitate ad debitam huius sacramenti venerationem ita expedire. Hic verò occurrebat dicendum, quando incipiat hoc præceptum obligare eos, qui ad vsum rationis perueniunt; sed de hoc dicetur commodius disput. seq.

Tertium dubium. Tertium dubium est de adultis, qui ratione vsi fuerunt: iam vero in phrenesim, vel amentiam inciderunt: de quibus, si infirmitas illa non est perpetua seu continua, & tempore, quo durat, non occurrat necessitas, certum est, non esse tunc eis dandum Sacramentum, sed expectandum esse, vt ad saniorem mentem redeant: quia hoc debetur reuerentiæ Sacramenti, vt à fortiori patebit ex dicendis. Difficultas ergo est, quãdo dispositio illa perpetua censetur, aut quando, ea durante, necessitas communicandi occurrit. Duo autem possunt inquiri: primum, an liceat: secundum, an necessarium sit eos communicare. Aliqui ergo Theologi negant licere, Alens. 4. p. q. 49. memb. 4. Gabr. d. 9. q. 2. dub. 4. Fundamentum est

Prima opinio.

Alens. Gabr.

se potest, vel quia hoc est contra reuerentiam sacramenti, Paulus enim 1. ad Cor. 11. ad dignam sumptionem, requirit, vt prius homo probet se ipsum, & ideò indigne videtur sacramentum tractari, quãdo ei datur, qui se probare non potest: vel quia hi homines existimãtur incapaces effectus huius sacramẽti: nam sacramentum non licite datur ei, qui indispositus est ad effectum suscipiendum: antecedẽs probari potest, quia ad effectũ huius sacramẽti, necessaria est actualis dispositio recipientis. Dico tamen, certũ in primis esse, hoc non esse licitum. Ita D. Th. hic, a. 9. & alij statim citandi: & præter iura, quæ D. Th. citat, est obseruanda generalis regula ex c. Quod in te, de pœnit. & remission. vbi sic dicitur, In illo verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam quod vere pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, vt ne q; ipsum decedentibus denegetur: sunt aũt frequentissima iura, in quibus statuitur, vt pœnitentia non negetur ægrotis, qui in phrenetim inciderunt, si constiterit, prius confessionem desiderasse, & signa contritionis dedisse: ergo intelligendum est, in eodem casu dandum esse illis viaticum, quæ consuetudo colligitur etiã ex Concil. Tolet. II. c. 11. ibi n. supponitur, interdũ licite dari Eucharistiam ijs, qui à propria mente alienari sunt. Ratio autem est, quia hoc nullo iure positiuo prohibetur: nullum enim tale extat, aut ostendi potest: ne q; est per se, & natura sua malum, fundamenta vero contrariæ sententiæ valde debilia sunt, & ex falsis principijs procedunt, & si quid probarent, etiam concluderent; non licere, infantibus Eucharistiam dari, quod omnino falsum esse supra est ostensum. Imo hinc potest à fortiori confici argumentum: nam, si per se & intrinsece non est malum, dare Eucharistiam infantibus, & perpetuo amentibus, multo minus erit malum eam dare ijs, qui aliquando ratione vsi sunt. Secundo vero addendum est, hoc non solere fieri ab Ecclesia, nisi in mortis periculo, & tunc non solum licere, sed etiam debere ita fieri à pastoribus Ecclesiæ. Hoc sumitur ex Diuo Thoma, & ex vsu Ecclesiæ. Et ratio est, quia, vt Concilium Tridentinum supra citato loco dixit, in sacramentorum dispensatione duo, quoad fieri possit, coniungenda & procuranda sunt: scilicet, sacramenti veneratio, & fidelium vtilitas: quod ergo extra casum necessitatis non detur Eucharistia huiusmodi hominibus, spectat ad venerationem debitam huic sacramento: quia non decet, vt hi, qui non possunt cum propria deuotione accedere, sine grauissima causa fiant tanti sacramenti participes, quod vero in eo articulo non negetur sacramentum huiusmodi hominibus, eorum exigit vtilitas, & nulla fit irreuerentia sacramento: nam id facile caueri potest, vt statim dicam. Est autem specialis ratio, ob quam hi potius, quam perpetuo amentes, hoc beneficio fruantur: quia hi iam fuerunt re ipsa obligati præcepto accipiendi Eucharistiam, à qua obligatione semper alij fuerunt excusati: hæc autem obligatio maxime vrget in mortis articulo, vt dicemus: vnde, si huiusmodi homines statum suum & periculum aduertissent, debuissent per Eucharistiæ susceptionem sese præparare, quod ergo propter impotentiam, vel naturalem inaduertentiam non impleuerunt, merito in eis per Ecclesiam impletur: vnde etiam fit, vt hi homines vel explicite, vel saltem implicite, hoc sacramentum petierint, & petendo, speciale ius ad illud acquisierint, quod merito Ecclesia in eis obseruari vult: hoc autem locum habere non potuit in his, qui nunquam ratione vti potuerunt. Denique hi homines potuerunt peccare mortaliter, & in amentiam incidere tantum attriti, & nondum perfecte contriti, vnde fieri potest, vt per Eucharistiam efficiantur contriti ex opere operato: quæ vtilitas, vel potius necessitas, locum non habet in alijs, semper carentibus vsu rationis. Nec refert, si dicas, illud beneficium sufficienter conferri per

Amentibus qui aliquando rationis vsu gauisi sunt, Eucharistiam dari, illicitũ non est. D. Thom.

Conc. Tolet. XI.

tũ in mortis articulo tali amentibus dari debet.

absolutionem : vel Extremam vnctionem, contingere enim sæpe potest, vt neutrum horum sacramentorum applicari possit : possit autem Eucharistia, vt, si iam consecrata sit, & Diaconus adsit, non autem Sacerdos. Quod si tunc danda est, cur non etiam, quando simul absolutio. Extremaque vnctio possunt applicari? quia, licet videatur minor esse necessitas, est tamen maior dignitas susципientis & maxima vtilitas. In quocunque ergo mortis articulo certissimum est, hoc licere. Quod tamen sit etiam debitum, & pastoribus præceptum non est ita clarum, & ab authoribus expressum : mihi autem omnino verũ esse videtur, tum quia citata iura plane videntur hoc præcipere : tum, etiam, quia sic ægrotans habet ius ad hoc sacramentum, & immerito illo priuatur.

Prima sententiæ fundamentum diluitur.

Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ negatur, in hoc fieri irreuerentiam sacramento : nam, vel est sermo de irreuerentia corporali & extrinseca, quæ contingere potest, per vomitum, expuitionem, aut quid simile : & hæc non semper adiungitur, sed cauenda est, &, quando moraliter timetur periculum eius, à sacramenti administratione abstinendum est : aut est sermo de irreuerentia spirituali & intrinseca : & hæc etiam nulla necessario est, nam, licet huiusmodi homo tunc non possit probare seipsum, potuit tamen prius, quam in phrenesim incideret, & iuxta dispositionem, quam tunc habuit, postea iudicandus est; & ideo tunc potius pertinet ad pastorem Ecclesiæ, probare illum, eiusque dispositionem examinare : nam, si de eo non constat, prius fuisse in statu peccati mortalis, præsumendus est bonus, qui malus non probatur; si autem constiterit, peccasse mortaliter, oportet vt constet, vel fuisse confessum, si potuit : vel, si non potuit, saltem signa contritionis dedisse : ad quod sufficiet vnum vel aliud fide dignum testimonium, vt ex prædictis Concilijs sumitur. Itaque, quacunque probabili fide credatur esse bene dispositus, id satis est, vt recte docent Paludanus distinctione 9. quæstione 4. Syluester, verbo, Eucharist. 3. num. 7. & in Catechismo Pij V. his verbis declaratur. Si, antequam in insaniam inciderint, piam & religiosam animi voluntatem præ se tulerint: ex quibus verbis aliqui colligunt, necessarium etiam esse, vt hoc sacramentum petierint, quod significant Armilla, verbo Communio, num. 25. & Victoria in Summ. num. 48. Ledesma quæst. 21. art. 9. dub. 1. Sed, si hoc intelligant de expressa petitione, non est necessarium in re fauorabili hoc grauamen adiungi : sufficit enim implicita petitio, quæ in ipsa contritione, & signis eius includitur, quatenus includit voluntatem implendi omnia præcepta; imò, dum contrarium non constat, nullus est, qui non velit, vt Ecclesia ei in necessitate subueniat remedijs ad salutem tam opportunis, & quasi necessarijs. Vnde altera pars illius fundamenti falsissimo nititur principio; sunt enim hi capaces effectus huius sacramenti, multò magis, quam infantes : neq; actualis deuotio est necessaria, vt supra probatum est.

Paludanus. Syluester.

Armilla. Victoria. Ledesma.

Dub. de Energumen. Dionys. D Thom.

Quarto loco dubium est de energumenis seu obsessis à dæmone, de quibus Dionys. c. 3. de Ecclesiast. Hierarch. par. 2. negare videtur esse illis dandum hoc sacramentum, quem D. Thom. hic ad secundum interpretatur de energumenis, nondum baptizatis : nam de baptizatis ait, idem seruãdum cum illis esse, quod cum cæteris amentibus : nimirum, quod, si absque periculo irreuerentiæ communicare possint, nõ est illis Eucharistia deneganda : nam eius virtute, & auxilio, aut dæmon expelletur, si ad hominis bonum expedit, vel certè iuuabitur homo, vt patienter, & cum fructu, laborem suum sustineat, quam doctrinam refert D. Thomas ex Cassiano, qui videri potest collatione 3. capit. 30. vbi nonnulla miracula refert. Sic etiam Timotheus Alexand. in suis responsionibus, cap. 3. dicit, obsessos à dæmone communicandos esse non singulis diebus, sed statis temporibus; in Concil. autem Elibert. dicitur. Qui à spiritibus immundis vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, & fideles fuerint, dandam eis esse communionẽ : quibus verbis significatur, solum in illo necessitatis articulo communicandos esse : sed Concilium non addidit particulam excluiuam; & Timot. Alex. latius loquitur, dicens (statis temporibus) & D. Tho. ac Cassian. generatim loquuntur : quare non est hoc nimium restringendum, sed prudenti arbitrio pastoris relinquendum est : nam, si obsessus omnino priuatur rationis vsu, seruanda est regula de amentibus posita : si vero est compos sui, tantumq; corporaliter vexatur, illa solum est, quasi quædam corporalis ægritudo; & ideo per se non impedit, quo minus Eucharistiæ auxilium & solatium sæpius his hominib. conferatur. Sed obijci potest canon. 39. eiusdem Concil. Elibert. vbi statuitur, Energumenum, qui ab etratico spiritu exagitatur, huius nomẽ neq; ad altare cum oblatione esse recitandum, ergo multo minus illi erit danda communio. Sed cum Concilium non sit sibi contrarium, exponendum videtur de his energumenis, qui propter publica aliqua scelera, publicè etiam à dæmonibus vexantur, & ab Ecclesia excõmunicantur, iuxta illud Paul. 1. ad Cor. 5. Iudicaui tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini.

Conc. Illib.

Energumenus quare non sit communicandus Eucharistia non est communicandus.

SECTIO III.

Quando obliget hoc præceptum ex vi solius iuris diuini.

Prima opinio.

PRima sententia esse potest, tantum obligare semel in vita, siue id fiat in mortis articulo, siue antea; ita tamen, vt, si prius expleta fuerit obligatio, iam amplius non obliget, etiam in mortis articulo. Ita opinatur Caietan. in Summ. verbo, Communio, quem sequitur Ledesma, quæst. 21. artic. 11. in fine, & Victor. in Summ. num. 86. idemq; prius insinuauerat Palud. in 4. dist. 9. quæst. 1. num. 16. qui consequenter ait, etiam nunc ex vi præcepti Ecclesiastici, non obligari hominem ad communionem in articulo mortis, quocunque anni tempore succedat, si tempore Paschatis iam communicauit, quia per hoc impleuit præceptum Ecclesiasticum, simulque diuinum. Ratio verò huius opinionis est, quia tota obligatio huius præcepti diuini nititur illis verbis, Nisi manducaueritis carnem filij hominis; sed in rigore sit satis veritati horum verborum, semel in vita communicando, quocunque tempore id fiat, sicut per vnicum baptismum satisfacit homo præcepto in illis verbis contẽto, Nisi quis renatus fuerit : & vnica confessione eorundem peccatorum satisfacit illis verũ; Quorum remiseritis peccata, remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt. Et confirmatur, quia, cum hoc præceptum sit affirmatiuũ, non obligat pro semper, & secluſa determinatione Ecclesiæ, nullũ potest tempus rationabiliter designari, pro quo obliget : ergo per se non obligat vsq; ad articulum mortis; nam præcepta affirmatiua, quæ non designant tempus, tantum obligant tempore necessitatis, vt est cõmunis doctrina : solus aũt articulus mortis potest, quoad hoc dici tempus necessitatis, quando nulla communio antea præcessit, quia in hoc tantum casu imminet periculum transigendi totam vitam sine cõmunione; antea enim semper potuit aliud & aliud commodum tempus expectari. Atq; eadem ratione è conuerso, si antea quis communicauit, illum non obligat necessitas articuli mortis, cum iam præceptum impleuerit. Et cõfirmatur hoc vltimum, quia nullum potest assignari diuinum ius, in quo specialiter præcipiatur communio in articulo mortis, etiam si prius facta fuerit, alioqui non posset Ecclesia priuare hominem in illo articulo communionis viatico, quia non potest Ecclesia ius diuinum violare, cum tamen constet, sæpe Ecclesiam hoc fecisse, vt refert Innoc.

Prima vtr. Caietan. Ledesma. Victor. Palud.

Innocent. I. Innocen. I. epist. 3. & constat ex Conc. Elibertino, per
Conc. Elibr. plures Canones, & Con. Sardicensi cap. 2. Multoque è
Sardicen. tempore fuit consuetudo in Gallia, & Hispania non dandi communionem his, qui morte plectebantur,
Nauar. quam non fuisse irrationabilem defendit, Nauarr. in Sum. cap. 25. num. 23.

1. Conclus. Dico primo, probabile est iure diuino obligari hominem ad communionem in articulo mortis per se & ratione illius periculi, siue prius communicauerit in vita, siue non; & consequeter toties vt minimum obligari ad communionem, quoties in illum articulum venerit. Hæc sententia non est admodum recepta inter Theologos, & ideo solum illam affirmo, vt probabilem & piam; nec authores citati in prima sententia illam absolute negant, quamuis Paludan. significet, nunc quidem esse hanc obligationem inter fideles, non tamen ex iure diuino, sed ex consuetudine & præcepto Ecclesiæ ortam, quod etiam docuit Bonauent. in 4. dist. 10. art. 3. quæst. 1. Sylu. est. autem, verbo, Euchar. 3. in principio, & Armill. verbo. Communio. num. 4. solum dicunt esse mortale omittere Eucharistiam in illo articulo ex contẽptu, non tamen ex negligentia, vnde plane sentiunt, per se non esse præceptum, tamen conclusionem positam tenent, Richard. dist. 12. artic. 6. quæst. 1. Durand. d. 9. quæst. 2. articul. 2. Gab. quæst. 1. Dominicus Soto dist. 12. quæst. 1. arti. 11. Petrus Soto, lect. 9. de Eucharistia. Et inprimis, quod huiusmodi præceptum nunc extet, Ecclesiastica consuetudo satis declarat: Nam ex antiquissimis Concilijs & Pontificibus constat, semper ab Ecclesia diligentissime curatum esse, ne morientes sine viatico decedant, vt patet ex Concilio Niceno, cano. 13. Tolet. XI. cap. 18. Agathens. c. 11. Ancyrano, cap. 22. Arausic. cap. 13. Arelaten. II. cap. 12. Aurelia n. cap. 24. in quibus sermo fere est ex parte ministrorum: ex parte autem ipsorum communicantium idem habetur in Concil. Carthaginen. IIII. cap. 77. & 78. Quæ consuetudo ita est recepta, vt sine magno scandalo violari non possit, quod est signum grauis obligationis, meritoque suæ salutis negligentissimus, & de statu animæ suæ, vel etiam de fide suspectus haberetur, qui voluntarie in mortis articulo viaticum negligeret: est ergo hæc res grauis & sub obligationem cadens. Ex huius autem consuetudinis antiquitate vlterius colligere licet, eam, vt minimum, esse traditionem Apostolicam, quia eius initium ignoratur. Ac denique ex eius immutabilitate coniectamus, in Christi mandato esse fundatam. Ac propterea semper hæc obligatio prælata fuit obligationi ieiune communicandi: nam hæc Ecclesiastica est, illa diuina, quamquam hoc ex alijs etiam capitibus oriri potuerit. Alia etiam coniectura addi potest, quia in hoc præcepto illa tempora oportuit Ecclesiæ determinationi relinquere, quæ de se erant indifferentia, & pro temporum varietate immutari poterãt & debebant: articulus autem mortis non est huiusmodi: sed de se est tempus maxime opportunum, & quandam communicandi necessitatem secum afferens: nec poterat vnquam non expedire Ecclesiæ, vt præceptum communicandi pro illo articulo obligaret; ergo, quoad tempus illud, non oportuit præceptum hoc indefinitum relinquere, sed determinatũ, vt pro illo articulo semper obliget, ita vt voluntaria eius omissio & libera, etiam ex negligentia, speciale peccatum mortale sit, quia materia grauis est, & ad salutem animæ multum pertinens.

Bonauent. Sylues. Armilla. Richard. Durand. Gabriel. Domin. Sot. Conc. Nicæp. Tolet. XI. Agathen. Ancyr. Araus. Arelat. Aurelian.

Quæstion. Rogabis, quomodo sit designandum hoc tempus articuli vel periculi mortis (hæc enim duo nunc pro eodem reputamus, vt latius in materia de confessione dicemus) id est, quantum temporis necesse est, intercedere inter vltimam communionem, & mortis periculum, vt nouo hoc titulo periculi mortis obligari ad communionem censeamur? Alii enim existimant, non esse hoc explicandum per temporis breuitatem aut longitudinem, sed per communicantis intentionem, ita vt, qui sanus communicauit sine mortis existimatione, aut sine intentione sumendi viaticum, vt ex hac vita discederet, si paulo post, verbi gratia, post duos, aut tres dies, in periculum mortis incidat, obligetur ad sumendam iterum Eucharistiam in viaticum. Cui opinioni videntur fauere Concilia citata, dicentia, obligari hominem hoc præcepto ad sumendum viaticum, vt ex hac vita migret, sed qui hoc animo non communicauit, non proprie sumpsit viaticum: ergo tenetur iterum, occurrente periculo, eo animo communicare. Et confirmatur, quia hæc obligatio est propria illius temporis, in quo adest tale periculum: vnde orta non fuerat quamdiu periculum non imminebat: Non ergo implere potuit per communionem prius factam, sicut è contrario, si existente periculo mortis, homo peccasset communionem omittendo, & postea periculum euaderet, non teneretur priorem obligationem implere, quia iam cessauit. Hæc tamen sententia, neque ab vllo authore expresse tradita est, nec videtur simpliciter amplectenda, quia nimis rigida & scrupulosa videtur: & quia, si ratio facta firma est, etiam de tempore intra eundem diem procedit: quod, si quis mane cõmunicauit, sine vlla viatici intentione, aut mortis cogitatione, & vesperi incidat in mortis periculum, debeat iterum eodem die communicare per modum viatici, quia non ita sumpserat, nec diuinum præceptum impleuerat: Cõsequens autem non solum contra omnes Doctores, sed etiam contra Ecclesiæ consuetudinem esse videtur. Aliter ergo explicari potest hæc obligatio per breuitatem, aut longitudinem temporis, ita vt sensus præcepti sit, vt homo teneatur paulo ante mortem communicare: nam finis præcepti esse videtur, vt per communionem se ad trãsitum ex hac vita homo præparet: quod satis assequitur paulo ante mortem communicando, quantum autem futurum sit illud tempus, prudenti arbitrio videtur relinquendum, vt si, verbi gratia, octo, aut decem dierum esse censeatur, intra quos si homo communicauit, non tenebitur iterum communicare, etiam si mortis periculum occurrat, quod significat Paludanus, dicens, Si paulo post in morbũ incidat, & idem clarius docet Soto, qui adhibet limitationem, scilicet, dummodo inter talem cõmunionem & periculum mortis, peccatum mortale nõ intercedat. Sed hoc nihil refert, vt paulo inferius dicã. Atq; hic modus explicandi hanc obligationem mihi etiam videtur probabilis, solum aduertẽdo, aliud esse, quid consulendum sit, aliud, quid sub obligationem cadat: Obligationi ergo censeo prædicto modo satisfieri, vel quia quando tempus est breue, iam moraliter periculum imminet, quod in re vere existit, licet homo illud ignoret, & ideo iam censetur adesse obligatio in re ipsa, quamuis homo ob ignorantiam excusetur, quod tamen non obstat, quo minus homo ad communionem eo tempore factã illi obligationi satisfaciat. Eo vel maxime, quod vnusquisq; in suis actibus censetur habere intentionem virtualẽ & implicitam implendi omnem obligationem, quã potest & debet, licet fortasse eam ignoret: Hanc ergo virtualem voluntatem in eo casu habere censetur, quæ per hanc conditionalem rectè explicatur, quod si homo cognouisset suum periculum, per modum viatici communicare voluisset, qdod merito præsumitur, quando tempus est breue: nam si esset longũ, potius credendum esset, velle iterum communicare. Quapropter non est hoc tempus, seu hæc licentia extendenda, sed restringenda potius, quia & securius est, & animabus fructuosius. Quocirca, de consilio loquendo, melius erit in simili euentu iterum semper in occurrente periculo communicare, etiam si tempus interceptum breue sit, verbi gratia, præcedentis diei, nam tunc licitum est, per modum viatici iterum communicare, etiam post cibum & potum, quia Ecclesia non limitauit hanc facultatem ad eos,

Responsio.

qui ante longum vel breue tempus non communicarunt, sed simpliciter illam concessit omnibus, qui viaticum non acceperunt : in dicto autem casu proprie & formaliter non accepit homo Eucharistiam per modum viatici : Si autem hoc licitum est, etiam erit melius, per se loquendo, vt per se constat : At vero intra eundem diem non est hæc licentia danda, quia non solum non est in vsu, sed etiam iterata communio intra eundem diem est simpliciter ab Ecclesia prohibita, vt infra dicam.

2. Concluſ. Dico secundo, Præceptum diuinum de sumenda Eucharistia non tantum obligat in articulo mortis, sed etiam ante illum, nec semel tantum, sed aliquoties in vita, si tempus eius nimium breue non sit. Ita fere docent reliqui authores, qui hoc præceptum diuinum admittunt. Et ratio est, quia præceptum affirmatiuum, quamuis per se se non determinet tempus, non habet ex ratione sua, vt semel tantum in vita obliget: quia licet indefinite detur, non tamen limitatur ad vnum actum, seu ad vnum tantum tempus, sed comprehēdit, quicquid iuxta materiam præceptam diuersis temporibus occurrere potest, secundum rectam rationem, & prudentē talis præcepti interpretationem. Exempla huius rei aperta sunt in præcepto fidei, diligendi Deum, sacrificandi, &c. Quis enim dicat, hæc præcepta semel tantum in vita obligare ad exercendum actum fidei, vel ad amandum Deum, aut ei sacrificium offerendum? ergo neque de præcepto communicandi hoc potest rationabiliter dici. Probatur, quia si ex generali ratione præcepti affirmatiui hoc non colligitur, neque ex speciali & propria ratione seu materia huiꝰ præcepti colligi potest, sed contrarium potius. Quod probatur primo de fine huius sacramenti & præcepti, qui est charitatis robur & nutritio ac perseuerantia: ad hos enim fines vnus solus actus, in diuturna vita sufficere non potest, vt per se constat. Secundo ex materia: datur enim per modum cibi. Sicut ergo non satis est corporalem cibum semel in vita manducare; ita neq; spiritualem, quia calor concupiscentiæ & fomes peccati, non minus debilitant animæ vires, quam naturalis calor vires corporis. Atq; eisdem rationibus probari potest, esse valde alienum à natura & præcepto huius sacramenti, vt vsus eius in finem vitæ reseruetur, cum tēpus cibandi animā, nutriendi charitatem, & vincendi concupiscentiam, per totum vitæ tempus protrahatur, sicut est omnino alienum à natura cibi corporalis, vt eius vsus in extremam vitæ necessitatem reseruetur.

Difficultas. Sed statim occurrit difficultas tacta in fundamentis contrariæ sententiæ, quæ nā sint hæc tēpora, pro quibus hoc præceptum obligat, vel quomodo essent definienda, si Ecclesia suo præcepto ea non præscripsisset? Respondēt aliqui, data hypothesi, impossibile esse talia tempora definiri, & ideo fieri non posse, vt Ecclesia hoc facere omittat, quia deficeret eius prouidētia in re necessaria ad bonos mores fidelium. Sed hoc est potius difficultatem fugere, quam expedire. Neq; enim illa conditio videtur omnino impossibilis: imo in principio nascentis Ecclesiæ fortasse per aliquod tempꝰ nulla facta est determinatio, quamdiu scilicet, duravit feruor fidelium, qui sua sponte frequentius cōmunicabant, quam ex præcepto tenerētur: Idem in alijs præceptis affirmatiuis, præsertim de actibus interioribus fidei aut charitatis, nulla est facta determinatio tēporis per Ecclesiam, & non propterea relinquitur, vt impossibilis explicatio obligationis talium præceptorum, neq; in vltimum mortis articulum reijcitur. Aduertendum ergo est, hanc obligationem posse intelligi, vel per se ac præcise ex vi præcepti obligantis ad cōmunionem, vel per accidēs ex alia occasione occurrente, mediante alio præcepto: hic de priori obligatione loquebamur: ad complementum autem doctrinæ dicemus etiam de posteriori.

Dico ergo tertio : Tempora pro quibus per se & *3. Concluſ.* vi sua obligat communionis præceptum, non possūt singula indiuisibiliter designari, sed prudēte arbitrio dijudicanda sunt, negatiue potius præcauendo, ne talis communio nimium differatur, quam præcise determinando diem vel horam. Hāc conclusionem probat ratio difficultatis supra tacta: Et potest præterea in hunc modum declarari. Primo enim Ecclesiæ vsus ac determinatio probat dilationem vnius anni non esse diuino præcepto contrariam: nam qui nunc implet præceptum Ecclesiæ, non violat diuinum, etiam si frequentius non communicet: nam licet Ecclesia præcipiendo vnum, non excludat aliud, nec expresse approbet tantam dilationem, tamen dum id permittit, & non damnat, vt malum, tacite declarat hoc sufficere ad non peccandum contra hoc diuinum ius. Maxime, cum ad pastores Ecclesiæ pertineat curare, vt diuina iura communiter à Christiano populo seruentur, & hic videtur esse sensus totius Ecclesiæ, quare vane ac sine fundamento aliud introducere tentaretur, vt bene notauit Petrus Soto, lect. 1. de Eucharistia. An vero duorum vel trium annorum tempus nimium sit, ita, vt secluso præcepto Ecclesiæ per id temporis differre communionem, sit contra ius diuinum, incertum quidem est, videtur tamen probabile, propter rationes supra factas. Vnde concludere possumus, obligare hoc præceptum diuinum ad communicandum aliquoties in vita, saltem tertio, vel quarto quoque anno, quia maior dilatio, valde esset irrationabilis. Addit tamen Petrus *Petrus Soto* Soto, hoc tempus non esse idem, respectu omnium personarum: quidam enim frequentius obligantur, quam alij, quia in maioribus tētationibus, & periculis versantur. Sed hoc est miscere obligationem per accidens, cum obligatione per se, nam, si quæ obligatio interdum nascitur ex tentationibus, illa est per accidens, & non nascitur ex hoc præcepto, quod tractamus, sed ex præcepto charitatis, vel castitatis, vel ex alijs huiusmodi : per se ergo non obligat hoc præceptum ad maiorem frequentiam hos, quam illos. Nam seclusis accidentalibus casibus, & obligationibus, nulla fingi potest inæqualitatis ratio; est ergo vniformis hæc obligatio. Sicut præceptum Ecclesiasticum cōmunionis annuæ vniformiter omnes obligat, etiam si demus, aliquē propter tentationes posse obligari ad communicandum frequentius. Loquimur autem de laicis, nam de obligatione Sacerdotū ad sacrificandum, & ad communicandum, ratione sacrificij postea dicturi sumus.

Dico tamen quarto, moraliter loquendo, obliga- *4. Concluſ.* tionem ad communicandum, nunquam oriri per accidens ex alijs præceptis, neque per extrinsecas circumstantias posse hæc tempora communionis designari. Probatur breuiter, discurrendo per omnes modos huius accidentariæ obligationis, qui hactenꝰ excogitati sunt. Primus est proxime tactus de tempore tentationis, quando scilicet, tam grauis est & diuturna, vt ad aliam superandam huius sacramenti auxilium moraliter necessarium existimetur, quia tentatis alijs remedijs, experimento cognitum est, ea non sufficere. Ita Petrus Soto supra. Ego vero, quamuis non cēseam esse hunc casum omnino impossibilem : existimo tamen esse rarissimum, & vix moraliter accidere posse, quia sunt multa alia remedia, orationis, Pœnitentiæ, &c. quæ de se efficacia sunt; præsertim si otium & occasiones peccandi auferantur, & homo, quantum est de se, moralem diligentiā adhibeat. Quod si ipse in his deficit, etiam communionis remedium inuenietur inefficax: ergo propter vincendam tentationem raro obligabitur homo ad communionem. Accidere tamen potest, vt homo in se ipso expertus sit, quoties communicat facile abstinere à tali peccato, vel propter fidem & reuerentiam conceptam, vel propter singularem Dei prouidentiam : è contra vero, quando omittit cōmunio-

ne, in

nem, facile peccare, & tunc talis fortasse posset esse casus, vt prudenter rem considerando, iudicaretur huiusmodi homo obligatus ad communionem, & illam omittendo peccaret, non contra præceptum diuinũ communicandi; sed contra præceptum illud, quo obligatur vincere talem tentationem: tamẽ, vt dixi, huiusmodi casus non est moralis, seu regulariter accidens, & ideo posui in conclusione, moraliter esse intelligendum. Atque hinc constat pari ratione non posse hominem obligari ad communionem propter extrinsecam causam obtinendi à Deo aliquod beneficium, vel proprium vel commune: vt quod Ecclesiæ vel Reipublicæ periclitãti subueniat, vel in gratiarum actionem propter aliquod beneficium à Deo susceptum, vel alias similes extrinsecas causas, nam, licet vsus cõmunionis accommodatum medium sit ad hos fines, non est tamen necessarium, secluso voto, & humano præcepto, quæ in tota conclusione intelligi debent exclusa, quia non agimus de obligationibus ortis ex voluntate humana, sed ex diuina vel ex rebus ipsis.

Dominicus Soto. Sum. Tabie. Armil.

Secundum modum huius obligationis tetigit Dominicus Soto supra citatus, scilicet, ex peccato mortali superueniente post vltimam communionem, etiam si in fine vitæ per modum viatici facta sit: ita vt semper teneatur homo, postquam mortaliter peccauit communicare, priusquam ex hac vita decedat: ita significat etiam Summa Tabien. verbo, Communicare, numero 16. & Summ Armil. verbo, Communio, num. 11. Nullum tamen afferunt testimonium, aut efficacem vel probabilem rationem: & ideo qua facilitate asseritur tale præceptum, reijciendum est, quia neque ex Scriptura colligitur, neq; ex traditione aut consuetudine Ecclesiæ, nec denique ex institutione, aut natura huius sacramenti, quia non est institutum ad peccatum mortale tollendum: propter quam causam præceptum confessionis obligat, quoties mortaliter peccauit. Vnde neque institutum est hoc sacramentum, vt medium ad salutem necessarium, vt suo loco vidimus: præceptum autem eius sufficienter iam impletum fuit debito tempore & in mortis articulo, vt patet, quia, si nõ intercessisset peccatum obligatio præcepti sufficienter iudicaretur expleta: peccatum autem non est, vnde nouam obligationem inducerit. Dices, ideo eam inducere, quia homini effectu huius sacramenti priuat. Sed hoc nullius momenti est, tum quia ille effectus nõ est simpliciter necessarius ad salutem, tum etiã, quia iuxta veriorem sententiam, per Pœnitentiam reparatur. Alioqui, si hæc ratio esset valida, etiam si intra eundem diem homo peccasset mortaliter post viatici sumptionem, & eodem die timeretur mors, deberet iterum communicare: Imo sæpius eodem die, sicut tenetur sæpius confiteri in tali casu. Accedit tandem, quod regulariter huiusmodi peccatum est occultum: viaticum autem non nisi publice accipi potest: quomodo ergo obligabitur ægrotus paulo post acceptũ viaticum ad iterum petendum illud propter occultum peccatum, ex fragilitate commissum? id sane est præter morem Ecclesiæ, nec fieret sine admiratione & scandalo Christiani populi. Vnde communis vsus Ecclesiæ satis ostendit, non quotiescunq; occurrit in huiusmodi hominib. necessitas confitendi, esse etiam obligationem communicandi.

Tertius modus huius accidentalis obligationis excogitatus fuit à quibusdam hæreticis, dicentibus, teneri hominem ad communicandum, quotiescunque sacrificio Missæ assistit, non vt Sacerdos sacrificans, de quo postea, sed vt laicus Missam audiens. Fundatur primo in Christi facto & verbis: ille enim, cum primum consecrauit, omnes astantes communicauit & subiunxit, Hoc facite. Ergo præcepit, vt semper ita fieret. Vnde Chrysostomus Homilia 61. ad populum sic scribit. O consuetudinem, O præsumptionem sacrificium frustra quotidianum, in cassum assistimus altari, nullus qui communicet. Omnis qui mysteriorũ participatione non fruitur, impudens & procax est, si adstat. Secundo, nam qui Missam audit, concurrit ad sacrificium, vt offerens: Ergo debet etiam concurrere vt participans, alioqui ex parte sua non consummat sacrificium, & ideo dicitur hæc obligatio oriri, non ex præcisa ratione cõmunionis, sed ex ratione sacrificij. Tertiõ fauet antiqua consuetudo, qua hoc legimus obseruatum, vt ex antiquis liturgijs cõstat, & in nostra ante vltimas orationes est versiculus, qui appellatur, Communio, qui olim cantari solebat, dum populus communicabat, eademque consuetudo sumitur ex Clemente libro secundo constitut. capitul. 37. & libr. 8. capitul. 20. & ex Dionysio, cap. 3. de Ecclesiastica Hierar. part. 2. Et (quod maxime vrget) Anacletus Papa, epist. 1. & habetur in cap. Episcopus. de consec. dist. 1. significat hoc fuisse præceptum Apostolicum. Peracta, inquit, consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus, sic enim & Apostoli statuerut, & Sancta Romana tenet Ecclesia. cui decreto consonat Canon decimus Apostolorum. Omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseuerãt in oratione, nec sanctam cõmunionẽ percipiũt, velut inquietudines Ecclesiæ commouent, & conuenit cõmunione priuari. & nunc etiam dicuntur Aethiopes sub Preste Ioanne hanc seruare consuetudinem, nam quotidie vna tantum dicitur Missa, cui omnes, qui assistunt, communicant. Nihilominus certa res est, ex hoc solo capite nunquam oriri communicandi obligationem, præsertim ex vi iuris diuini. Primo enim ita definit Concilium Tridentinum, sessione 22. capitulo 6. & canone 8. Secundo, vniuersalis vsus præsens Ecclesiæ hoc satis approbat. Tertio, antiqua decreta, quæ approbant communionem certis temporibus factam, hoc sufficienter docent, vt patet ex Concilio Elibertino, in capitulo. Omnis homo. de consecratio. distinctione secunda, & ex Fabiano Papa, in capitulo. Etsi non frequentius, de Consecratione, distinctione secunda, & ex Concilio Toletano primo capitul. 13. nam tempore, quo illa decreta seruabantur, non prohibebantur fideles plures Missas audire, quamuis in eis non communicarent; sed ter tantum in anno. Vbi adiungere etiam possumus illud, Pauli, 1. ad Corinthios 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c. loquitur enim ibi de fidelib. qui ad Ecclesiam Christi conueniunt, & eam probationem in ijs nõ requirit, vt Missæ sacrificio assistant, sed vt communicent cum deuotione & dispositione tanto sacramento debita, & ad illud rite sumendum plane necessaria: non ergo necesse, hæc duo esse semper coniuncta: Vltimo, nullum est fundamentum probabile ad hanc obligationem inducendam. Primum enim fundamentum hæreticorum nullius momenti est, nam licet Christus dixit, Hoc facite, non tamen dixit, hæc omnia simul facite, neque eodem modo quoad omnes circumstantias extrinsecas & accidentarias, alias nunquam esset sacrificandum, nisi coram duodecim, & omnib. communicantibus: item oporteret semper nocturna hora id facere: item nunquam liceret ex præconsecratis communicare extra sacrificium, quod etiam est contra vsum Ecclesiæ.

Quũ Missæ inserui, vel assistit communicare in illa non tenetur.

Conc. Trid.

Conc. Elib.

Tolet. I.

1 Cor 11.

Ad secundum respondetur, assistentes sacrificio Missæ, offerre quidem, non per se, sed per Sacerdotem: vnde satis est, quod ipse etiam Sacerdos sacrificium consumat: Populus autem spiritualiter participet, sicut & offert, vt Concilium Tridentinum indicauit. Ad tertium respondetur, primo non omnem antiquam consuetudinem ortam esse ex præcepto iuris diuini, sed ex feruore & sanctitate fidelium, quod ipsemet vsus ostendit, quãdo illa consuetudo facile mutata est, absque perturbatione vel schismate orto in Ecclesia, sed potius Ecclesia vtrumque

que approbante, pro diuersa temporum ratione: fieri autem potuit, vt pro aliquo tempore consuetudo illa præceptum humanũ induxerit, quod postea fuit immutatum, vt sentit Diuus Thomas, hic articul. 10. ad 5. propter verba Anacleti, supra citata, quãquam non dicit fuisse præceptum communicandi in omnibus Missis, sed quotidie: ex quo potest nouum confici argumentum. Quia communicare sæpius eodem die nunquam fuit in Ecclesia vsitatum: audire autem plures Missas semper licuit: Ergo nõ est præceptum, vt omnes, qui Missam audiunt, in illa communicent: nec tale præceptum, etiam Ecclesiasticum, vñquam fuit, sed ad summum communicandi quotidie, & ita

Durandus. Ruardus. etiam explicat hoc præceptum Durãdus, in 4. distinctione 12. & significat Ruard. articul. 15. Et ita potest exponi Chrysostomus in principio citatus, quamquam multa ibi per exaggerationem, concionantiũ more dicta esse videantur: omnia tamen eo tendunt, vt terreat, & reprehendat eos, qui in prauo statu sæpius ad Missas audiendas accedunt, non quia hoc per se & absolute malum sit, sed quia est periculosum & indecorũ: vnde inter alia inquit: Hæc vt non temere communicetis, dico, sed vt vos dignos reddatis. Item reprehendit eos qui nũquam, vel rarissime, non vero eos, qui non semper communicabant, cum Missæ assistebant. Addo etiam, probabilissimum esse, illam consuetudinem nunquam obligasse omnes fideles ad communicandum quotidie, tum quia verba Anacleti potius sonant, referenda esse ad omnes, qui Missæ assistunt, sed ostensum est, consuetudinem nũquam ad hoc obligasse omnes fideles. Vnde

Dionysius. Dionysius citato loco solum dicit, Sacerdos & ipse communicat & alios, vt communicent, hortatur: quo verbo satis indicat, non fuisse præceptum: tum etiam, quia multi graues authores censent, verba Anacleti non esse intelligenda absolute de omnibus fidelibus, sed de clericis, qui Sacerdoti ministrabant, vt

Alensis. Hostiu. Turrian. Alensis, 4. par. quæstione 51. mẽbro 1. artic. 2. Hosius in confess. capite 41. Turrianus libro 1. pro canon. Apostol. capite 22. & est satis consentaneum intentioni Anacleti, nam de his specialiter loquebatur in illa epistola prima, & cum dicit Apostolos sic statuisse, citat canon. 9. Apostolorum, qui sic habet, Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex sacerdotali Catalogo, facta oblatione, non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationalis fuerit veniam cõsequatur, aut si non dixerit, cõmunione priuetur. Vbi constat, sermonem esse tantum de clericis, & adhuc de illis non fuisse absolutum præceptum, sed vbi rationabilis causa non interueniret, vt si aliquis eodem die iam communicasset, sufficientẽ causam haberet non communicandi iterum, quamuis posset iterum ministrare: & fortasse ob hanc causam præceptum erat

Conc. Altis. in Concil. Altisiodor. c. 19. Clericis, vt ieiuni ad ministerium altaris accederent: qui nimirum in Missis communicaturi erant: tamen hoc totum iam est cõsuetudine abrogatum. Alter aũt canon Apostolorum ibi citatus reuera difficilis est: vnde Glossa in c. Omnes fideles, de Consecrat. distin. 1. exponit, esse intelligendum non de his, qui in eadem Missa non cõmunicant, sed de his qui temporibus statutis non communicant: nam absolute est sermo de his, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt: non autẽ

Mar. Brach perseuerant in oratione, nec sanctam communionẽ percipiunt, & in decretis collectis à Martino Bracha. in 83. sic expresius legimus, Si quis intrat Ecclesiam Dei, & sacras Scripturas audit (vel, non audit, vt habet alia lectio) & pro luxuria sua auertit se à communione sacramenti, & in obseruandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ, illum talẽ prõjciendũ de Ecclesia Catholica esse decernimus: Non ergo est ibi sermo de his, qui non communicant in Missa, quam audiunt, sed de his, qui absolute se præbent communione indignos, etiam legitimis temporibus. Quod in

Conc. Antio. Antioch. Conc. c. 2. clarius sic dicitur. Qui sanctam Eucharistiæ participationem propter aliquam insolentiam auersantur: imo alia lectio sic habet, Auersantur etiam factam assumptionem Dominici sacramenti secundum aliquam propriam disciplinã: Quo verbo insinuatur, fuisse aliquos, qui nolebant cum cæteris in oratione & sacramentis communicare, sed tantum in Scripturis audiendis, & cõtra eos editum esse canonem illum. Alia vero lectio illius canonis Apostolici sic habet. Quicũq; fideles ingrediuntur, & Scripturas audiunt: in precatione aũt, & sacra cõmunione non permanent, vt Ecclesiæ confusionem afferẽtes segregari oportet. Vbi non est sermo de non communicantibus, sed de his, qui non assistunt integro sacrificio vsq; ad consummationem.

Ad fundamenta in principio posita pro contraria sententia respondetur, modum obligationis huius præcepti diuini non esse sumendum ex nuda forma illorum verborũ, Nisi manducaueritis: sed adiuncto vsu Ecclesiæ, qui est optimus legum interpres, & cõsiderata etiã natura & materia talis præcepti, in qua re non sunt similia, quæ de Baptismo & Confessione ibi afferuntur: illa enim præcipiuntur solum vt media necessaria ad tollendam culpam, quæ vnico actu perfectè tollitur: baptismus etiã datur per modum generationis, quæ vna tantum est, & confessio per modum iudicij, & Deus non iudicat bis in idipsum: Eucharistia vero ad nutritionem datur, quæ vno actu non perficitur. Ad confirmationem iam declaratum est, quomodo possint tempora obligationis huius præcepti designari, quia non in omnibus præceptis affirmatiuis spectanda est æqualis necessitas, vt eorum vrgeat obligatio.

Ad vltimam confirmationem, negatur sequela; nimirum, non posse Ecclesiam aliquem priuare viatico in articulo mortis, quia in hoc ipsa non violat prædictum ius diuinum, nam, licet homo obligetur iure diuino susc̃ipere viaticum, tamen hoc ius non obligat Ecclesiam, vt semper det: potest ergo ex causa negari, vel in pœnam, ad aliorum correctionem, vel ob maiorem sacramenti reuerentiam, sicut etiã tenetur homo sumere cibum ad conseruandam vitam corporis, & tamen ex iusta causa potest illo priuari. Quamquam autem hoc ita fit, tamen regulariter non expedit, vt Ecclesia tam graui censura & pœna vtatur, potest enim esse animarum saluti valde nociua, & ideo reuocati sunt illi antiqui canones, vt Innocentius loco citato docuit: & in cap. Super eo, de hæreticis in 6. viaticum dari præcipitur hæreticis relapsis ante vltimum supplicium, si sufficientia signa fidei & pœnitentiæ dederint, & cap. Quæsitum, 13. quæst. 2. idem seruandum præcipitur cum alijs, qui propter alia delicta morte plectuntur: & idem nuper præcepit Pius V. motu proprio edito anno 1569. qui in Hispania receptus est, & lege regia idem est confirmatum: quia reuera prior consuetudo nulla sufficiente ratione fundabatur.

SECTIO IV.

Quam frequens vsus Eucharistiæ licitus sit, & consulendus.

Nulla sit frequentia vsus Eucharistiæ necessaria.

EXplicuimus hactenus, quæ frequentia, vt minimum necessaria sit ex præcepto diuino in vsu Eucharistiæ. Superest explicandum, an aliqua etiam *Eucharistiæ* frequentia sit nimia, & iure diuino, vel animarum *nimia esse possit.* saluti contraria, & consequenter, quæ sit licita, & consulenda.

Dico primo, Nullus Eucharistiæ vsus propter solam frequentiã videtur iure diuino prohibitus. Probatur, quia frequentissimus vsus videtur quotidianus, & tñ hic nec diuino, nec Ecclesiastico iure prohibitus est, vt per se patet, tũ quia nullibi est talis prohibitio, & Christus absolute dixit, Hoc facite, vel Quotiescunq; manducabitis panem hunc: tũ etiam, quia olim fideles quotidie communicabant, vt insi-

Dubitatio resoluitur.

Act. 2. nuatur, Actor. 2. verbis illis : Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & orationibus, & communicatione fractionis panis: id est Eucharistiæ, vt omnes exponunt: qui etiam intelligunt, communionem fuisse quotidianam, sicut orationem & doctrinã. Hoc etiam ostendit consuetudo, de qua in præcedente sectione dicebamus, communicandi in Missa, quam singuli fideles audiebant : nam inde fit, sicut vsus audiendi Missam quotidianus est, & ita communicandi fuisse, quod etiam constat ex Hieron. epist. 28. ad Lucinum, vbi seruatam dicit eam consuetudinem in Ecclesia Romana, eamque laudat Basil. in epistla ad Cæsariam Patritiam; quamuis etiam dicat sufficere quater in hebdomada communicare, & festis diebus Colligitur etiam ex Tertull. libr. 2. ad vxorem capi. 5. in illis verbis: Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustat, & si sciuerit panem, non illum credit esse, qui dicitur. August. eiusdem consuetudinis meminit li. 2. de ser. Domini in monte, c. 21. & ser. 27. de verbis Domini, & epist. 121. ad Probam, vbi in verbis Dominicæ orationis: Panem nostrum quotidianum: Eucharistiam intelligit, q̃ sumpsit ex Cypr. in eiusdem orationis expositione, qui addit non parui esse detrimenti, à quotidiana communione abstinere, vel ex Ambros. lib. 5. de sacram. cap. 4. dicente: Si quotidianus est panis cur post annũ illum sumis : quotidie accipe, vt quotidie tibi prosit : sic viue, vt quotidie merearis accipere. De eadem re late scribit Chrys. homi. 17. & 61. ad populum, vbi præsertim reprehendit eos, qui per annum differunt communionem. Epiphan. vero in compendio doctrinæ solum refert consuetudinem communicandi feria quarta, Sabbatho, & Dominica: significat vero hanc frequẽtiam fuisse præceptam, maiorem tamen prohibitam. Iustin. vero Apolog. 2. tantum indicat, communem totius populi consuetudinem fuisse singulis diebus Dominicis communicare. Tandem Ignatius epist. ad Ephes. indefinite consulit: Date operam, vt frequentius congregemini ad Eucharistiam.

Hieron. Basil. Tertull. August. Cypr. Ambros. Chrys. Epiph. Iustin.

Dices, saltem esse iure diuino prohibitum sæpius eodem die communicare. Respondetur, hanc prohibitionem ex iure humano colligi, vt constat ex Diuo Thoma, in 4. distinct. 12. Paludan. Durand. & alijs, & Alensi. 4. par. quæst. 52. membro 3. Gabriel. lect. 87. in Canonem; scilicet, ex capite, Consuluisti, de celebratione Missæ, & cap. Suffrcit, de consecrat. distinct. 1. in quibus de Sacerdotibus sacrificantibus sermo est, & inde sumitur argumentum ad laicos communicantes, quam collectionem vsus Ecclesiæ approbauit, & præcepto confirmauit: præcipuæ ob reuerentiam tãti sacramenti, ne scilicet, ob nimiam frequentiam vilescat, & Diuus Thomas addit mysticam congruentiam, scilicet, vt saltem per vnicam vnius diei communionem vnitas & sufficientia passionis Christi repræsentetur. At vero, standoin solo iure diuino, nulla est talis prohibitio, quia nec scripta est, nec tradita, nec sola ratione probari potest, & ex eisdem iuribus potest sumi proportionale argumentum: quia sæpius eodem die sacrificare, non est prohibitum iure diuino : Ergo nec communicare. Vnde, sicut Papa dispensat interdum, vt aliquis eodem die sæpius sacrificet, ita posset dispensare in iterata communione extra sacrificium : Non est ergo prohibitum iure diuino. Dices, ergo nec singulis horis communicare, vel etiam sæpius eadem hora. Respondetur verum esse, de tota hac re, positiuo iure diuino nihil declaratum esse, sed prudentiæ, quam ius ipsum naturale dictat, relinqui, quæ dictat, ea cauenda esse, quæ contemptum, vel irrisionem sacramenti parere possunt, & ideo Ecclesiastica prouidentia in his modum & ordinem adhibuit.

Satisfactio. D. Thom. Palud. Durand. Alens. Gabr.

Dubiolo resoluitur.

Quæri autem obiter potest, an in aliquo casu possit nunc aliquis bis in die communicare extra sacrificium (de quo postea dicemus) non obstante Ecclesiæ prohibitione? Syluester, verbo Missa. 1. quæstione 7. negat vnquam licere. Sed accipiendus est casus, in quo, ad impediendam iniuriam huius sacramẽti, vel irreuerentiam, id fit necessarium, vt verbi gratia, ne in manus hæreticorum veniat, vel ne comburatur, aut in similibus: quemadmodum in superioribus de ieiunio diximus: ratio enim eadem est: nam quod propter reuerentiam sacramenti introductum est, non debet ita obseruari, vt in illius iniuriam, vel irreuerentiam vllo modo cedat : & ita merito sentit Angelus, ver. Eucharistia. 3. nu. 39. & Summistæ frequentius, & Paludanus supra.

Angel. Palud.

Tandem inquiri hic potest quomodo computandus sit dies, intra quem non licet bis communicare? Respondetur, à media nocte in mediam noctem esse computandum, eodem modo, quo supra dictum est de ieiunio, propter easdem causas & propter Ecclesiæ vsum, qui hoc satis declarat : sicut enim datur communio statim post mediam noctem, etiamsi homo ante paucas horas aliquid comedisset, ita etiam dari potest, etiam si communicasset. Est enim aduertendum, seruato ieiunio, & secluso scandalo, ac per se loquendo, in qualibet hora diei, posse hominem communicare: quia, licet frequentius soleat communio dari vsque ad meridiem, quia illud est tempus opportunius: tamen nulla est lex, quæ ad hoc obliget nec consuetudo hactenus ita introducta est, vt præceptum induxerit, quod notarunt Angelus supra, & Syluester, verb. Eucharistia. tertia quæstion. decima quarta.

Difficultas enodatur.

Angelus. Syluest.

Dico secundo generatim loquendo, consultius est frequentius communicare, quam rarius : magisque est in frequentiam, quam in raritatem inclinandum considerando actum ipsum absolute : seu ex suo genere. Hæc est communis sententia Theologorum, D. Thom. hic. & in 4. distinctione 12. quæst. 2. articulo 1. quæstiuncula 2. vbi etiam Bonauentura. Richar. Palud. & Gabr. ibi, & lectio. 87. in Canon. Adri. quæstione 3. de Eucharist. Petrus Sot. lectio. 9. de Eucharist. Et sumitur ex Concil. Trident. sessione 13. capitul. 8. vbi ad frequentiam hortatur. & sessione 22. cap. 6. Optat Sancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes communicarent: atque ad idem conferunt dicta Sanctorum Patrum citata præcedente conclusione: quibus addendus est Cyrill. l. 3. in Io. capitul. 37. & libr. 4. capitul. 17. vbi inter alia notat, solã dilationem per se non conferre ad meliorem dispositionem: & regulariter contingere, vt, qui tarde accedunt, minus dispositi sint, quam qui frequenter: Chrysostom. item multa de hac re scribit homil. 28. in 1. ad Corinth. & inter alia dicit: semper esse tempus accedendi, si semper conscientia sit pura. Idem homil. 1. ad Timoth. & orat. de sancto Philogonio. Augustinus etiam epistola 119. non præfert eum qui ex reuerentia abstinet, ei qui ex deuotione quotidie communicat: & de Eccles. dogmat. capit. 53. nec laudat, nec vituperat eum, qui quotidie communicat. Ambros. vero 4. de sacrament. capitul. 6. hoc etiam consulit, & similia multa sumi possunt ex Bernard. in sermon. de cœn. Domini, nonnulla ex Hieronym. apologia pro libris contra Iouin. & Gregor. homil. 22. in Euangel. Innocent. libr. 4. de hoc myster. capitul. 42. Rationes etiam sunt perspicuę. Prima, quia communicare digne per se bonum est: abstinere vero solum est bonum per accidens, vel ex defectu dispositionis, vel vt homo ad reuerentiam excitetur : sed bonum per se præferendum ex genere suo est bono per accidens. Secundo, quia frequenter accedere est ex propensione charitatis: differre autem, aut est ex negligentia, aut ex timore: sed per se loquendo melius est ex charitate operari, quam ex timore ; ergo, Tertio, quia, qui communicat, cæteris paribus,

2. Conclus. D. Thom. D. Bonau. Richard. Palud. Gabr. Adrian. Pet. Soto. Conc. Trid. Cyril. Alex. Chrys. Augus. Ambros.

exce-

excedit alium in fructu sacramenti ex opere operato potest autem facile in aliis esse æqualitas, quia voluntas communicandi digne, ex se non est minus bona & meritoria, quam affectus abstinēdi etiam ex reuerentia: ergo ex suo genere illud est eligibilius. Quarto quia, si propter aliquid est interdum probanda abstinentia huius cibi, maxime propter conseruandam, vel concipiendam reuerentiam seu deuotionem, sed ad hoc ipsum non minus iuuat ipse frequens vsus, si prudenter fiat, & mediocri diligentia adhibita: nā & bona consuetudo iuuat ad similes actus melius exercendos, & efficacia etiam sacramenti multum confert: ergo, simpliciter & generatim loquendo: fauendum est potius frequentiæ, quam dilationi.

3. Concluſ.

Dico tertio, In particulari non potest vna regula daci de frequentia, quæ omnib. expediat, sed pro diuersitate statuum & morum id est prudenti arbitrio definiendum. Hæc conclusio tam per se nota est, vt non indigeat probatione. Vt tamen in re morali rationem aliquam insinuemus ad ferendum prudens iudicium, videtur sane raro esse alicui consulendum, vt ordinaria consuetudine frequentius, quàm octauo quoque die communicet. Ita significant Doctores citati: & ita sentiunt prudentes & experti viri in hac materia, & communis vsus Ecclesiæ non parum fauet. Ratio autem est, quia hoc modo, & sufficienter subuenitur fructui animarum: & ratio etiam habetur reuerentiæ debitæ sacramento: nam regulariter loquendo tot sunt humanæ vitæ negotia, & impedimenta, quæ & animum distrahunt, & temp⁹ occupant, vt non possint homines frequentius accedere, cum debita dispositione: nec tantum temporis huic actioni dare, quantum par esset: hoc tamen semel in hebdomada præstare regulariter non est difficile: imò hinc sæpe eueniet, vt vna communio facta opportuno tempore cum maiori fiat fructu, quam plures sine debita præparatione & gratiarum actione. Aduertit autem Bernardus supra, non esse omittendam huiusmodi frequentiam propter sola peccata venialia: neque quia homo minorem feruorem deuotionis & charitatis in se sentire videatur: quia non est exiguus huius sacramēti fructus: quòd in magnis peccatis impedit consensum, & in minimis sensum minuit. Vnde Bonau. libr. de processu religionis processu. 7. c. 21. ficinquit: Licet tepide, accedas fiducialiter, confidens de misericordia Dei, quia quo magis æger, magis indiges medico: & iuxta hoc dictum, sunt exponenda verba quæ ex Hilario referuntur de consecratione distinct. 2. c. Si non sunt tanta peccata, vt excommunicetur quis, non se debet à medicina corporis & sanguinis Dñi separare: id est, si non sunt mortaliter, vel si sunt, si iam est præmissa eorum confessio: reperiuntur aūt illa verba apud August. epist. 118. & Beda. 1. ad Cor. 11. Non est autem negandum interdum posse huiusmodi frequentiam differri, ppter aliquam occàsionem similem ad conciliandam maiorem reuerentiam: id tamē potius esse debet rarum & extraordinarium, quam frequens: nec tanta debet esse dilatio: vt plus nocere possit, quam prodesse: ne forte alicui contingat illud Psal. 101. Percussus sum vt fœnum & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. Demq; ita est hæc doctrina accipienda, vt non intelligatur, omnibus hominibus omnibusq; statibus vniformiter applicanda: nam cōtinentibus frequentius conuenire potest, q̃ coniugatis: & religiosis, q̃ laicis: solum ergo assignamus regulam, quæ facilius potest fere in omnibus obseruari, qui timoratam conscientiam habent, reliqua prudentiæ confessorum, & pastorum relinquenda sunt.

D. Bern.

D. Bonau.

Hilar.

August. Beda.

DISPVTATIO LXX.

De præcepto Ecclesiastico circa vsum Eucharistiæ.

Art. XI.

Dist. 32. de Eucharistia.

Missa quæstione, an sit hoc præceptum: quæ in præsenti per se nota est, eadem fere occurrunt de hoc præcepto declaranda, quæ de diuino. Supponenda vero sunt verba legis latæ in ca. Omnis vtriusq; sexus, de pœnitent. & remiss. quæ sunt fundamentum huius disput. Omnis (dicitur) vtriusque sexus fidelis, postq̃ ad annos discretionis peruenerit, semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha, Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprij Sacerdotis concilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum, alioqui & viuens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Ecclesiastica careat sepultura.

SECTIO I.

Quas personas obliget hoc præceptum.

Solis fidelibus præceptum conuenit, non infidelibus.

Dico primo, solum obligare fideles baptizatos. Hoc constat primo ex verbis ipsius legis, nomine enim fidelium intelliguntur illi, qui fidem Christi & Ecclesiæ professi sunt per baptismum. Item, quia solum illi obligantur ea lege, qui possunt obligari ad confessionem, quando ea indigent: soli autem baptizati possunt obligari ad confessionem. Tandem hoc præceptum est pure Ecclesiasticum: sed potestas Ecclesiastica solum est super baptizatos: nam, de his, qui foris sunt, nihil ad nos, ait Paulus. 1. ad Cor. 5.

Ligat non omnes, sed adultos.

Dico secundo, Hoc præceptum obligat omnes & solos fideles adultos. Patet ex verbis legis. Item, quia soli adulti sunt capaces proprij præcepti & obligationis: omnes autem illi indigebāt hac Ecclesiastica determinatione præcepti diuini. Vnde nullus, cuiuscūque status existat, siue sit clericus, siue laicus, siue religiosus, siue sæcularis, ab huius præcepti obligatione eximitur. Solum de Summo Pontifice dubitari potest, an hoc præcepto obligetur: sed quia dubium hoc in hac speciali materia non potest moraliter ad praxim reuocari, & quia in eadem forma tractatur ab omnibus circa eandem legem in materia de confessione illud differemus eo vsque.

Sed explicandum superest, quando incipiat homo hoc præcepto obligari. De qua re multa scribunt Theologi in 4. distinctione 9. D. Thom. quæstione 1. articul. 5. quæstiuncula 4. Maior. quæstione 2. Caietā hic, articul. 9. Soto articul. 11. Nauarr. in Sum. capi. 21. numero 58. Summistæ, verbo, Eucharistia, & verbo Communio. Qui omnes in primis notant: quamuis verba huius legis generatim loquantur de hominibus, postquam ad annos discretionis peruenient, simulque obligationem confitendi & communicandi coniungant: nihilominus non statim, a cho habet vsum rationis, quo sit capax peccati mortalis, & obligationis confitendi, non statim (inquam) obligari hac lege Paschalis cōmunionis, sed per aliquod tempus, vel etiam per aliquot annos posse ad confitendum, priusquam ad communicandum, obligari, tum quia verba legis sunt accommodate intelligenda, iuxta genus materiæ; est autem magnum discrimen inter vtrumque sacramentū: confessionis enim sacramentum magis necessarium est, & ex hac parte est anticipandum: Eucharistiæ vero est longe dignius & ideo ad illius vsum maturior ætas expectanda est, vt possit suscipiens conueniente deuotione accedere, & grauiori iudicio inter hunc & alios communes cibos discernere: tum etiam, quia in ipsismet verbis legis implicite hæc differentia insinuatur: nam confessio absolute percipitur: cōmunio vero cum quodam ordine ad prudens iudiciū confessoris: omnes autem prudentes confessores iudicant expedire plus communionem, quam confessionem differri. Vnde communi etiam vsu Ecclesiæ ita hæc lex declaratur, quidquid Palud. sentiat. 4. d. 10. q. 1. num. 25.

D. Tom. Major. Caiet. Soto. Nauarr.

Deinde

Deinde fere omnes in hoc conueniunt, non posse generaliter definiri hanc obligationem p hominum ætates, seu annorum numerum : nam, licet Soto dicat, hanc obligationem incipere duodecimo ætatis anno, quo tempore, inquit, incipiunt obligari homines aliis legibus Ecclesiasticis, tamen neq; illud principium potest esse vniuersale : quia non omnes pueri ea ætate habent omnino perfectum rationis vsum. Vnde alij hoc extendunt ad 14. & 15. annum : quod etiam non potest generaliter affirmari, quia ante hoc tempus, imo & sæpe ante duodecimum ætatis annũ, sunt multi ita doli capaces, itaque instructi in rebus fidei, vt sine dubio obligentur hoc præcepto. Neque ratio generalis, quam secundo loco Soto posuit, video, quo fundamento niti possit, aut qua ratione id valeat vniuerse affirmari : nam præceptum ieiunij non obligat à duodecimo ætetis anno ; præceptum autem abstinendi à carnibus die prohibito sine dubio antea obligat : & idem existimo de præcepto audiendi Missam : non est ergo illa generalis regula. Dicendum igitur est, hunc ætatis terminum non posse indiuisibiliter præscribi, sed ad summum dici posse, hunc terminum contineri posse à decimo vsque ad decimum quartum ætatis annum : quia, moraliter loquendo, neq; ante decimum incipit, neque vltra decimum quartũ differtur hæc obligatio : sicut nec rationis vsus. In hac vero ętatis latitudine solet esse magna varietas : alij enim citius, alij tardius ratione vti incipiunt, & ideo non omnibus simul incipit hęc obligatio : satisfaciet autem vnusquisque, si parentum & confessorum iudicium sequatur, quos debet consulere, cum dubitare inceperit, ipsi vero debent puerorum capacitatem & iudicium examinare, vt prudenter de eorum obligatione iudicẽt. Ita fere D. Th. Palud. & Maior locis citatis. Alens. 4. part. quæst. 49. membr. 4. Caiet. in Sum. verbo, Communio, & Catechismus Pij V. Addit vero Soto, & mihi etiam probatur, non statim ac hi pueri perueniunt ad ætatem, in qua possunt licite cõmunicare, ad id obligari, sed post aliquod tempus, verbi gratia, post vnum & alterum annum : nam & vsus Ecclesiæ ita videtur hãc legem declarasse : & rationi consentaneum est, vt Ecclesia non obliget, cum primum potest : sed facultatẽ concedat expectandi per aliquod tempus, vel propter maiorem reuerentiam sacramenti, vel propter maiorem fructum recipientis, vel ne hi pueri facile exponantur periculo trãsgressionis : securius autem hoc fiet, si consilio confessoris fiat : sic enim non discordabitur, etiam à verbis legis.

Soto. *D. Thom. Palud. Maior. Alens. Caiet. Conc. Pij V. Soto.* *Quæstum.*

Quæres tandem, an hæc doctrina, quæ de præcepto Ecclesiastico data est, eodem modo soluenda sit respectu diuini præcepti : nam in superiorib. dubium hoc in hunc locum remisimus. Et quidem aliqui authores simpliciter affirmant, quoad hoc, eandem esse rationem vtriusq; præcepti. Ita Nauar. dicto cap. 21. num. 57. & Cordub. in summa Hispana, quæstione 60. Sed aliqua declaratione & limitatione opus est, nam in communi vsu communionis, qui fit extra articulum necessitatis, prædicta regula seruanda est, quia hoc præceptum Ecclesiæ, est determinatio præcepti diuini, quoad tempus, in quo vtendum est hoc sacramento extra mortis periculum : hæc autem determinatio Ecclesiæ est sufficiens ad satisfaciẽdum præcepto diuino eo modo, quo ab ipsa Ecclesia recepta, & eius vsu est declarata, & approbata : ergo quoad hoc est eadem ratio vtriusq; præcepti : vt probant etiam rationes & morales coniecturæ adductæ. At vero de communione facienda in articulo mortis non est eadem ratio, neq; hoc præceptum Ecclesiæ determinauit diuinum, quoad illud tempus : quia quoad hoc ex se erat sufficienter determinatum. Vnde existimo, in illo articul. dandam esse communionem cuicunq; homini habenti vsum rationis ad peccandum & capaci confessionis, & extremę vnctionis. Quod Nauarrus quidem fatetur esse omnib. consulendum : ego vero existimo esse obligationem, tam ex parte petentis, quam dispẽsantium, quia talis homo est capax fidei, & sufficientis reuerentiæ sacramenti : & est in eo periculo, inquo non expectat commodius tempus ad recipiendum sacramentum cum meliori dispositione : ergo debet tunc accipere eo modo, quo potest : patet consequentia, quia in illo homine iam habent locum verba illa Christi : Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis : quorum vim & obligationem potest talis homo percipere, & voluntarie manducare ac se probare, vt digne recipiat : nihil ergo est, quod illum excuset, neque contra hoc video rationem aliquam, aut consuetudinem.

Nauar. Cordub. Soluitur.

SECTIO II.

Quando obliget hoc præceptum.

Baptizati adulti semel in anno communicare tenentur. D. Thom.

Dico primo, obligare tantum semel in anno. Hoc patet ex verbis legis, cuius rationem vt declaremus aduertendum est, hãc temporis obligationem, pro temporum diuersitate variam in Ecclesia fuisse. In principio enim, vt D. Thomas & alij sentiunt, obligatio illa determinata erat ad quotidianam communionem ; quod tamen incertum est vt supra dixi, imo probabile est, in principio nullam factam esse determinationem : quia fidelium deuotio obligationem præcepti præueniebat, vt supra etiam tetigi. Postea creditur determinatio facta ad singulos dies Dominicos, de quo etiam non inuenio sufficientem traditionem, neque expressum decretum alicuius Pontificis, vel Concilij : solum in decretis Pij I. & in Concil. Nannetensi. c. 9. legimus, præcipi Sacerdoti, vt singulis Dominicis diebus panem benedictum habeat, quem his fidelibus distribuet, qui communicare non potuerint : hinc enim fit coniectura, prius solitos fuisse fideles omnes diebus Dominicis communicare, quod vero hoc fuerit in præcepto, non satis constat. Posteavero statutum est, vt ter saltem in anno, in Natali, scilicet, Domini, Paschate, & Pentecoste, fideles communicarent, vt patet ex Fabiano Pap. epist. 2. ca. 4. Concil. Agath. ca. 18. capit. Etsi non frequentius, de consec. d. 2. Refert autem Burch. lib. 6. decreti. cap. 19. Syluer. Pap. quosdam alios dies addidisse : quam legem apud nullum alium reperio : Soter autem Papa cap. In cœna Domini. de consecr. d. 2. præscripserat, vt in die cœnæ Domini omnes communicarẽt, quam communionem videtur hic D. Thom. à Paschali distinguere. Tandem vero, crescente nimium fidelium numero, & charitate refrigescente, vnum est Ecclesiæ, sufficere vnam communionem singulis annis præcipere, ne fragilibus hominibus laqueos iniicere videretur : quia, non obstãtibus superioribus præceptis, introduci cœpit consuetudo differendi cõmunionem per annum integrum, vt sumitur ex Chrysostomo, homil. 61. ad populum, vbi eam consuetudinẽ reprehendit ; & ex Augustino serm. 28. de verb. Domin. & Ambros. lib. 5. de sacramentis cap. 4. dicentib. Si quotidianus est panis, cur post annum illũ sumis, quemadmodũ in Oriente Græci facere consueuerũt? Ex his ergo constat prima ratio huius prȩcepti, nam, vt esset certa aliqua ratio implendi diuinum ius, quam posset Ecclesia exigere, & transgressores punire, oportuit ab ea aliquam determinationem fieri : vt vero præceptum esset accommodatum multitudini, & fragilitati, & præsenti rerum statui, non oportuit frequentiorem vsum præcipi. Vnde colligitur secundo (quod supra dicebamus) stante hoc Ecclesiastico præcepto neminem obligari ad maiorem frequentiam, nec peccare eum, qui semel tantum in anno, tempore ab Ecclesia præscripto communicat : nam implendo præceptum Ecclesiæ simul satisfacit diuino, alioqui Ecclesia non sufficienter prouidisset fidelibus. Nauarrus tamen capit. 21. numero 59. excipit nonnullas personas, quæ pluries tenentur

Pius I. Conc. Nann. *Fabian Pap. Conc. Agat.* *Burchar.* *Soter.* *Chrysostom. Augustinus. Ambrosius.* *Nauar.*

nentur communicare in anno, nõ ex solo diuino iure, neq; ex hac lege Ecclesiastica, sed ex aliis : nam in Clementina in agro §. Sane. de statu Monach. præcipitur Monachis Benedictinis, vt singulis mensib. cõmunicent, & idem dicitur de Monialibus in Concil. Trident. sess. 25. cap. 10. de regularibus. Sed in his decretis non sunt verba, quæ præceptum clare exprimant, sed solum consilium, vel regularem constitutionem. Vnde Tridentinum sic ait: Attendant diligẽter Episcopi, & cæteri superiores Monasteriorum Sãctimonialium, vt in constitutionib. earum admoneantur Sanctimoniales, vt saltem singulis mensibus, &c. Quapropter nisi speciale votum intercedat, aut nisi ex instituto religionis cõstet, cõstitutiones ei⁹ obligare sub mortali, nulla talis est rigorosa obligatio.

Con. Trid.

Hoc præcepto cõmunicare tenentur fideles tẽpore Paschatis.

Dico secundo, Hoc præceptum specialiter obligat tempore Paschatis, vt patet ex illis verbis legis, Ad minus in Pascha, & Conc. Trid. sessione 13. canone 9. definit, teneri omnes fideles singulis annis, saltem in Pascha te ad communicandum, iuxta præceptum Sãctæ matris Ecclesiæ. Ratio autem huius determinationis fuit, & vt tempus esset magis determinatum & certum, & quia eo tempore videntur esse fideles magis dispositi, & deuoti ad hoc sacramentum recipiendum; & quia eo tempore institutum & celebratum fuit hoc mysterium nostraque redemptio consummata.

Difficultas.

Sed circa hoc tempus nonnulla supersunt explicanda. Primum, quid nomine Paschatis significetur, videtur enim significari tantum ipsa dies Dominica Paschæ, in qua Christus resurrexit. Respondetur, quidquid sit de vi vocis, Ecclesiasticam consuetudinem declarasse ex decreto Eugenij IV. vt refert Nauarr. dict. cap. 21. numero 45. hoc tempus complecti quindecim dies à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis, inclusiue: nam quolibet horũ dierum aliquis communicet, implet hoc præceptum: & quamuis sæpius extra hos dies communicet, non implet præceptum, nisi communicet intra illos dies: quia verba legis limitant actum ad illud temp⁹, quod merito ad omnes illos dies extensum est, ne omnes fideles ad vnum tantum diem ex præcepto obligati facile exponerentur periculo transgrediendi illud. Quod si alicubi introducta esset consuetudo extendendi amplius hoc tempus, illam etiam seruare sufficeret, sicut referunt, Mediolani consuetudine receptum esse, vt quolibet die quadragesimali communicando impleatur hoc præceptum. Quod etiam in Hispania fieri posse declaratũ dicitur à Clement. VII. idq; constituisse testimonio Laurẽtij Cardinalis Sanctorum quatuor Coronatorum, & Episcopi Prænestini, & vsu etiam receptũ fuisse. Sed mihi nec de vsu, nec de confessione satis constat, vbi autem cõstaret, ita facere sufficeret. Hic vero aduertendum est, teneri fideles ad hoc præceptum seruandum, Eucharistiam suscipere de manu proprij pastoris, aut alterius, qui vicem eius gerat, seu de eius facultate : ita n. & vsus Ecclesiæ declarat, & Summi Pontifices in variis rescriptis seu priuilegiis significarunt, & ex eodẽ capitulo, Omnis vtriusq; sexus, colligitur, dum confessionem dicit faciendam esse proprio Sacerdoti, & non alieno, nisi de proprij licentia, sine qua alter non potest soluere, vel ligare : hic enim eadem est ratio, quia etiam alienus non potest alterius oues pascere sine licentia proprij pastoris, vt infra dicemus, agentes de obligationib⁹ ministrorum. Et ideo in eodem capite solum iudicio proprij Sacerdotis relinquitur, vt eius consilio possit communio differri : sic igitur, solum illius ministerio, vel de facultate eius, impleri potest hoc præceptum. Quomodo autẽ intelligenda sint aliqua priuilegia Pontificum, quæ de hac re loquuntur, dicemus infra tractando de præceptis ministrorum.

Enodatur.

Secundum dubium explicandum est; an, qui in Paschate transgressus est hoc præceptum, liber maneat ab obligatione communicandi vsq; ad sequens Pascha. Ita enim sentiunt graues authores D. Anton. 2. part. titul. 9. capitul. 9. §. 3. Syluest. verbo Eucharistia. 3. quæst. 15. Tabiena verbo, Communicare. quæstio. 7. Medina codice de pœnit. quæst. de confess. Semelin anno agenda. Soto in 4. distinctio. 18. quæstione 1. artic. 4. Victor. in Summa, nu. 37. Fundamentum est, quia præceptum affirmatiuum obligans ad aliquem actum præscripto die, vel tempore, transacto illo, non obligat, etiam si per impotentiam vel malitiam in illo impletum non sit : sed huiusmodi est hoc præceptum respectu temporis Paschalis: ergo, &c. Maior constat apertissimis exemplis, in præcepto audiendi missam diebus festis; in præcepto ieiunij quadragesimalis, vel quocunque alio : & idem contingit in voto, quando fit de actu pro die seu tempore determinato. Ratio autem est, quia præceptũ affirmatiuum non obligat pro semper : vnde, quando ipsum designat tempus, ad illud limitatur obligatio: non enim potest vltra verba legis obligatio extendi, cum verba explicent voluntatem legislatoris, à qua vis obligationis pendet. Et potest in hunc modum explicari : quia, si transacto tempore à lege præscripto, homo teneretur ad actum præcepti, vel hoc esset ex directa intentione & obligatione legis : & hoc non, vt ratio facta probat; vel esset quasi ex consequenti per modum cuiusdam restitutionis: & hoc non, quia non omnes transgressiones præceptorum obligant ad restitutionem, sed quę sunt contra iustitiam commutatiuam : etenim, si quis hodie teneatur eleemosynam facere Petro indigenti, & peccet non faciendo, & crastina de Petro iam non indigeat, iam non tenetur facere, nec restituere, quam prius omisit: quia non peccauit contra iustitiam; & occasio ac materia præcepti trãsacta est. Minor vero prioris syllogismi cõstat ex verbis legis, ibi: ad minus in Pascha, suscipiens reuerenter Eucharistiæ sacramentum. Itẽ, quia ibi constituitur differentia inter præceptum cõfessionis & communionis : in illo n. tantum dicitur semel in anno esse cõfessionem faciendam, & totum anni tempus indifferẽs relinquitur: hic vero Paschale tempus designatur.

D. Anton. Sylues. Tabiena Medina. Victor.

Alij vero authores distinctione hac in re vtuntur: nam contingit non impleri præceptum die Paschatis pluribus de causis; aut ex impotentia aclegitima excusatione, aut ex malitia : quando contingit non impleri præceptum ex malitia, inquiunt extingui obligationem, vt prior sententia dicebat: quando vero est ex impotentia, dicunt durare obligationem, & teneri ad communicandum, quam primum possit: quia lex ipsa dat facultatem confessori ad differendũ tempus illud, quando expedire iudicarit: & tunc nõ tollitur, sed differtur obligatio, quando cunq; autem interuenit legitimum impedimentum, ita suspenditur obligatio, sicut iudicio confessarij suspendi potest : quia, per se loquendo, & iuxta verba legis, tale impedimentum iudicio confessoris declarandum esset: vnde, si accidat omitti, non confessoris iudicio, vel quia conueniri non potest, vel quia res est tam euidens, vt non sit moraliter necessarium, nihilomin⁹ eodem modo iudicandum est, non tolli, sed suspendi obligationem, propter tale impedimentum: nam huiusmodi esse debet prudens consilium proprij pastoris, quod ibi saltem interpretatiue interponitur, debet ergo aliquis in huiusmodi euentu, vt non peccet omittendo, habere propositum communicandi, cum primum impedimentum auferetur. Quod si obijcias, non debere esse melioris conditionis eum, qui peccando, quam qui sine peccato omittit; Respondetur, non esse melioris conditionis: nam ille astringitur obligatione præcise pro tempore Paschali, quando nullum est impedimentum, & hoc non est priuilegium sed grauamen potius : at vero, quando occurrit impedimẽtum, augetur quodammodo vel differtur obligationis tempus; quod priuilegium potius

Sum Armil. Tabien.

potius est quam grauamen. Ita sentit Summa Armil. verbo, Communio. num. 6. nec dissentit Tabiena loco citato. Et quidem posterior pars huius sententiæ mihi videtur valde conformis verbis & intentioni legis, atque omnino vera: tamen si prædicti authores rem attentius cõsiderassent, ex hac eadem posteriori parte potuissent elicere, priorem sententiam esse falsam, & non esse idem iudicium ferendum de hac lege, & de omnibus alijs, quæ certa tempora designant: nam ieiunium aut missa, siue per impotentiã, siue per malitiam præscripto die omittatur, non cadunt amplius in obligationẽ subsequenti die. Et pet sese incredibile est, voluisse legislatorem in hoc præcepto, vt non extingueretur statim obligatio, sed differretur, quando propter iustum impedimentum non potest in Paschate communicari, & tamen non multo magis voluisse, vt, quacunque ratione vel temeritate omitteretur, non extingueretur statim obligatio sed permaneret, semperque vrgeret, donec impleretur.

Siquis, cũ paschali tẽpore cõmunicare tenetur, communionem omisit, deinceps ligatus manet, quã primum præceptum impleat Nauarr. Veguer. D. Thom. Paluđ.

Dico ergo, Paschale tempus ita indicari hoc præcepto, vt, si in illo non impleatur, non cesset obligatio vsque ad futurum Pascha, sed obliget semper idẽ præceptum ad non differendam communionem, sed statim communicandum, quam primum moraliter homo possit. Ita docet Nauar. cap. 21. num. 45. & Viguerius in Institutionibus, cap. 16. §. 3. vers. 19. & sumitur ex D. Thom. in 4. distinct. 13. quæst. artic. 1. quæstiunc. 4. quatenus eodem modo loquitur de cõmunione, quo de confessione; & idem sentit Palud. in 4. d. 10. q. 1. nu. 25. Et probatur primo ratione insinuata contra præcedentem sententiam. Secundo, ex intentione huius legis, quæ duas partes principales includit: vna est, vt communio vltra annũm non differatur: altera est, vt saltem fiat tempore Paschatis: & vtraquè est principaliter intenta, præsertim prior; posterior enim, vt supra dicebam, addita videtur propter maiorem congruentiam illius temporis; & vt certius constet, priorem partem impleri seu communionem vltra annum non differri; ergo quamuis ex malitia communio facta non sit tempore Paschali, debet ex vi huius præcepti, quam primum fieri: quia, licet præceptum iam impleri non possit, quoad illam partem, quæ talem diem determinat; potest tamen aliquo modo seruari, seu non magis aut magis violari, quoad aliam partem, quæ prohibet dilationem communionis vltra annum. Atque, vt huius rationis vis ampliusdeclaretur, distinguendi sunt varij modi, quibus potest certum tempus lege præscribi. Primo enim potest lex determinare tempus propter specialem solemnitatem, aut circumstantiam illius, vt præcipitur ieiunium in vigilia alicuius Sancti, vel Missa in die festo. Secundo designatur actus præceptus, vt proprium onus talis temporis, vt recitare horas canonicas est proprium onus singulorum dierum: & de hisduobus modis procedunt recte quæ prima sententia assumit: quia in eis obligatio talis præcepti omnino limitatur ad tempus illud. Tertio interdum principaliter & absolute præcipitur actus quoad substantiam: temporis vero circumstantia designatur, vt magis congrua, seu conueniens ex ratione accidentali, vt in præcepto recitandi horas canonicas, substantia præcepti est, vt intra eundem diẽ omnes dicantur: congruentia vero est, vt singulæ horæ dicantur certis diei temporibus, in quibus, si omittantur, non cessat obligatio, quamdiu durat dies: similiter, si confessor præcipiat, feria sexta ieiunare in satisfactionem, principaliter intendit vnius diei ieiunium; & propter maiorem congruẽtiam designat talem diem. Vnde, si tunc omittatur, non extinguitur obligatio. Item in obligatione soluendi tributũ, id frequenter contingit: tenetur enim aliquis tantum tributum soluere quotannis: tamen ad maiorem certitudinem certa dies designatur, vt verbi gratia, Sancti Ioannis: quod si ea dies absque solutione tributi transigatur, non cessat obligatio; sed potius post illum diem semper magis ac magis vrget: vnde Iuristæ dicunt, talem terminum non designari, vt in illo obligatio extinguatur, etiam si non impleatur: sed vt absolutio vsque ad illum differri possit & non amplius. Et eodem modo si Sacerdos ex beneficij seu capellaniæ obligatione teneatur singulis festis B. Virginis, vel similibus diebus Missam dicere: & id facere omittat, non extinguitur obligatio, sed tenetur alio die, quam primum possit, obligationem implere: quia substantialis intentio institutẽtis est de substantia actus, de circumstantia autem tẽporis, solum secundario. Et in vniuersum, quando in præcepto aliquid est substantiale, illud faciendum est, quamuis circumstantiæ accidentales vel secundariæ impleri non possint: vt in præcepto ieiunij, abstinentia à carnibus est quid substantiale, modus autem, scilicet, vt tantum semel in die comedatur, est quid secundarium: & ideo quamuis hoc posterius impleri nõ possit, primum sine dubitatione seruandum est, si fieri potest: licet è conuerso, quia à primo excusatur, consequenter excusetur à secundo, vt communis tenet opinio. Præsens ergo præceptum, quod declaramus, in hoc tertio ordine collocandum est, vt ex principali fine & ratione huius præcepti colligi potest: præcipue enim in eo intenditur, vt fideles non nimium differant vsum communionis: est ergo hoc præceptum determinatio iuris diuini ad temporis dilationem limitandam, & præscribendam: substantia ergo huius præcepti est, vt communio vltra annum non differatur: dies autem Paschatis propter speciales congruentias supra notatas designatur: non quia actus communicandi sit propriũ onus illius diei, neque vt terminus ita præfixus sit ad solutionem huius debiti, vt illo transacto, implendũ non sit: sed potius vt terminet dilationem temporis, intra quod implenda est obligatio: vt saltem in illo impleatur, & multo magis post illum, si absque obseruatione, seu executione obligationis transigatur: sicut de solutione debiti ad diem Sancti Ioannis supra declaratum est. Dices, quamuis fortasse hic sit finis huius præcepti, hoc non satis est, vt præceptum ad hoc obliget: quia finis præcepti non cadit sub præceptum, sed materia: sicut etiam dici potest, in præcepto audiendi missam die Dominico, intendi, vt semel saltem in hebdomada Missa audiatur, & non amplius differatur: & nihilominus non propterea obligat statim post transactum Dominicum diem, etiam si in illo non fuerit impletum. Respondetur primum, quamuis finis legis non cadat sub obligationem legis, nisi etiam sit materia legis, tamen quando ille finis est maxime proprius & principalis, ex illo recte coniectamus sensum & intentionem legis, & materiam eius. Secundo dicitur, hunc finem non esse extrinsecum, sed intrinsecum, substantialemque materiam huius legis, quod patet, tum ex ratione facta: quia hoc præceptum est sufficiens determinatio diuini præcepti: non esset autem sufficiens determinatio, nisi ita præscriberet tempus, vt prohiberet maiorem dilationem: tum etiam ex verbis ipsius decreti, Omnis fidelis semel in anno confiteatur, suscipiens reuerẽter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ sacramẽtum: ex quo contextu cõstat, illud verbum (semel in anno) æque cum vtroq; actu confitendi & communicandi cõiungi: clauditur ergo hoc in materia huius præcepti: sicut de præcepto confessionis grauiores Theologi sentiunt, vt suo loco dicemus: nec sequẽtia verba, ad minus in Pascha, excludunt absolutam obligationẽ communicandi semel in anno, sed potius declarant, illam obligationem esse implendam, saltem in tali die: quod potius additum est communionis, quam confessionis præcepto: quia confessio propter necessitatem suam differenda non est: &, postquam semel est facta, non est iterum ex præcepto iteranda, & ideo nullus certus terminus illi potuit designari:

Obiectio.

Dissolutio.

quia, quam primum homo peccat: cõfiteri potest, & satis implet obligationem suam: communio vero iterari potest etiam ex præcepto, & ideo potuit designari dies, in quo homo illam obligationem, ad minimum, implere teneatur, etiam si prius sæpius voluntarie communicauerit. Fuit autem ita expediens fieri propter rationes superius adductas. Atq; in hoc
Conc. Trid. sensu videtur hoc præceptum declarasse Concil. Trident. sess. 13. can. 9. dicens, Si quis negauerit, omnes fideles teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad cõmunicandum, anathema sit: ponit ergo hoc in materia & substantia illius præcepti, & non tantum in fine extrinseco. Præterea hoc etiam videtur declarare vsus Ecclesiæ: nam, si quis Paschalem communionem omisit, censuris compellitur, vt quam primum communicet, nec permittitur vsque in alium annum differre: & tamen Parochi vel pastores non imponunt ad hoc nouam obligationem, sed cogunt ad implen-
Conc. Later. dam obligationem dicta lege posita in Concilio Lateranensi: neque solum puniunt præteritam transgressionem, vt per se constat ex praxi; & sensu Ecclesiæ: & quia excommunicatio non solet ferri propter præteritum vt sic: sed in ordinem ad futurum, vt aliquis non permaneat in peccato cõmisso, vel vt illud non continuet: ergo signum est, obligationem huius præcepti durare: & transgressionem eius magis ac magis continuari, quamdiu magis communio differtur. Tandem declaratur à simili, quia ex vi huius præcepti tenetur homo communicare in Parochia, seu alibi ex facultate Parochi: si autem cõtingat non posse illam circumstantiam seruari, nihilominus tenebitur homo alibi communicare, si possit: quia hæc est substantia præcepti, & præcipue intenta; quæ non est omittenda, etiam si modus eius omnino impleri non possit: sic ergo, quamuis, transacto die Paschatis, non possit hoc præceptum impleri, quantum ad circumstantiam talis diei, implendum est, quantum ad substantiam actus communicandi: ne vltra tempus lege præscriptum differatur. Hæc ergo sententia est sine dubio vera, & rationabilis, magisque fauens bonis morib. fidelium: nec dubitari potest, quin in sensu explicato potuerit hæc lex dari, nec rationem probabilem video, ob quam existimemus non esse hanc
Euasio confutatur. Ecclesiæ intentionem. Solum video dici posse, rationes factas non procedere de eo, qui, verbi gratia, in Natali Domini ex deuotione communicauit, & postea præceptum Paschalis communionis trãsgressus est: ille enim, quamuis differat communionem vsq; ad alium Natalem, non differt vltra annum: ergo ex hac parte non denuo transgreditur præceptum: ergo nec tenebitur statim communicare, quam primum posit. Respondetur, quod de hoc fortasse posset minus improbabiliter id defendi: nihilominus mihi nõ placet, quia illud est per accidens, & præceptum intelligendum est de communione præcepta, seu, quæ fit ad satisfaciendum Ecclesiastico præcepto, & hanc prohibet vltra annum differri.

Difficultas. Tertium dubium præcedenti simile est, si quis præuideat fore vt intra illos quindecim Paschales dies communicare non possit, an teneatur præuenire, & communionem anticipare. Videtur enim ex dictis sequi, teneri hominem ad huiusmodi anticipationẽ: quia tenetur seruare substantiam præcepti, quantum potest etiam si circumstantiã illius determinati temporis seruare non possit: sed ad seruandam substantiam præcepti, necessarium est anticipare: quia, si expectet præfinitum diem, nec seruabit præceptum, quoad circumstantiam, quia, vt supponimus, ita erit impeditus, vt communicare non possit, nec quoad substantiam, quia differet cõmunionem vltra annum: præsertim, si supponamus à præcedẽte Paschate non communicasse. Confirmatur primo, nam in simili casu, tenetur quis præuenire confessionem, vt probabilior est opinio, & inferius suo loco dicemus: ergo. Confirmatur secundo: nam qui in die festo præuidet ab hora octaua, verbi gratia, non futurum sacrum, tenetur præuenire, & audire prius, si potest, quamuis absolute totum tempus matutinum, sit per se liberum ad audiendum sacrum. His ergo coniecturis videtur hæc pars probabilis fieri. Nihilomin*Explicatio* dicendum censeo, non teneri hominem in huiusmodi casu anticipare communionem ex vi huius præcepti. Ratio, qua moueor, est, quia nullus obligatur ad anticipandum actum præceptum, nisi per talem actum possit satisfacere obligationi præcepti: sed per communionem anticipatam non implet quis obligationem huius præcepti: ergo ex vi eius ad hoc non obligatur. Maior videtur vere per se nota ex terminis, quia lex non obligat, nisi vt impleatur: ergo ad actum, quo impleri non potest, non obligat. Minor vero patet: nam, si quis in eo casu anticipasset communionem, & postea Paschali tempore non occurrisset impedimentum, quod timebat, teneretur illo tempore communicare: quia hoc præcipit lex, & tunc impleri potest, cum factum non sit. Dices in eo casu *Replicatio* iam non teneri, sed excusari, quia iam rationabiliter communicauit ex voluntate implendi præceptum: & præcipuè, si ex consilio cõfessoris hoc facit: quamquam enim hoc in lege non sit expressum, videtur tamen ex ea rationabiliter seu à fortiori colligi: quia, cæteris paribus, melius est anteponere, quam postponere: sed lex ipsa dat facultatem postponẽdi ex rationabili causa: ergo multo magis censenda est dare ad anticipandum: ergo, si ita fiat, satis fiet præcepto, neq; erit obligatio postea iterum communicandi: ergo ratio facta non obstat, quo minus præceptum hoc obliget ad anticipandum propter rationem supra factã. Sed, licet hic discursus probabilis etiam sit, non tamẽ *Impleatur* auderem excusare ab obligatione communicandi in Paschate eum, qui sic anticipasset communionem, si postea nihilominus cõmunicare posset tempore præcepti: quia cum lex ipsa expresse hoc præcipiat: non video, cur sit omittendum, cum seruari possit. Vnde, neq; aliquis Doctorum aliud docuit, neq; aliud est in vsu Ecclesiæ. Et ideo consequenter nemo est obligandus ad anticipandam communionem: quia illa communio nõ est impletiua præcepti, & eandem obligationem relinquit, quæ antea erat. Neq; ex facultate differendi, quam lex concedit cum consilio confessoris, colligi potest facultas ita anticipãdi, vt possit postea omitti Paschalis communio, etiam si illo tempore commode fieri possit: sed potius videtur colligi contrarium: nam tunc solum datur facultas postponendi, quando in illo tempore præscripto non est commoditas communicandi; & fortasse ideo in lege datur hęc facultas differendi cõmunionẽ, quia iam supponit præsens impedimentum, de quo certo constare pnteſt, quod nõ ita contingit respectu anticipationis. Atque hinc patet solutio ad rationem dubitãdi, & ad exempla inducta: non enim sunt similia, quia illa præcepta nullam certam partem illius temporis requirunt ad suum actum: & ideo per actum anticipatum sufficienter impletur præceptum. Quo fit, idẽ esse dicendum in hoc præcepto, si quæstio tantum proponatur de illis quindecim dieb. intra quos potest hoc præceptum impleri, nam, si quis in primo aut secundo eorum præuideat fore, vt in omnib. sequentibus communicare non possit, tenebitur præuenire & implere præceptum: quia in quacũque parte illius temporis sufficienter impleri potest: & præceptum ipsum obligat, vt intra illud tempus impleatur, eo modo quo fieri potuerit.

SECTIO III.

Per quem actum impleatur hoc præceptum, quæve pœna trãsgressori imposita sit.

RAtio dubitandi est, nam interdum aliquis indigne

Quorundã opinio. digne communicat (de communicantibus enim digne debito tempore & loco nulla est dubitandi ratio) indigna vero communio, vt multi existimant, nõ sufficit ad explendum hoc præceptum : quod tenet *Durandus. Capreol.* Durandus in 2. distinctione 28. quæst. 4. Capreol. in 2. d. 41. qu. 1. articul. 3. quatenus dicunt requiri gratiam sanctificantem ad implendum hoc præceptum : qui tamen generaliter loquuntur de supernaturalibus præceptis sacramentorum ; & forte intelligunt, esse necessariam gratiam, vt nullum præceptum in eorũ sumptione violetur : quod longe aliud est. *Adrian.* Adrian. vero in 4. materia de Confess. qu. vlt. generatim loquens de omni præcepto tam diuino, quam humano, censet impleri non posse per malum actum : & hoc potest esse vnum fundamentum huius sententiæ : quod erit magis apparens, si restringatur ad vsum sacramentorum : cum enim ad cultum Dei ordinetur, non videtur præceptum eius posse impleri per sacrilegum vsum, cultui diuino contrarium : vnde videtur maxime credibile, Ecclesiam non præcipere substantiam actus communionis sine hoc modo digne communicandi : quia sine illo neque ad salutem animæ, neq; ad cultum Dei spectat ; & tamen ab Ecclesia, non nisi sub hac ratione præcipitur. Tandem verba ipsius decreti vtrum q; præcipere videntur : Suscipiens reuerenter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ sacramentũ : nam vox illa (reuerenter) maxime intelligenda videtur de reuerentia (vt ita dicam) spiritualis qualis est, dignæ sumptionis : sicut quando in c. Dolẽtes, de celebratione Missarum, in præcepto recitandi horas dicitur (deuote recitentur) omnes intelligunt, per vocem illam (deuote) significari præcipue deuotionem substantialem orationis, quæ consistit in attentioo & integritate.

Qui sacramentum Eucharistiæ voluntarie in Paschate suscipit, licet ob sacrilegã sumptionem peccare contingat, Eccles. præcepto satisfacit. Cordub. Soto. Couar. Nihilominus dicendum est, eum, qui voluntarie suscipit sacramentum Eucharistiæ, etiamsi indigne sumat, implere præceptum communicandi : etiamsi alias peccet mortaliter per sacrilegium indignę sumptionis. Ita tenet in specie Cordub. in Sum. Hisp. qu. 15. & in genere Soto, lib. 2. de Iustitia quæst. 3. artic. 10. Couar. in cap. Alma mater. 1. p. §. 5. qui alios referunt. Et probatur nam alia præcepta, tum sacramẽtorum, tum in aliis materiis, impleri possunt per actum peccaminosum, vt patet, si quis Missam audiat praua intentione vel ieiunet comedendo aliquid saluti contrarium, aut plus quam indigeat : non tamen contra formam Ecclesiastici ieiunij : item per susceptionem baptismi factam sine gratia sanctificante impletur præceptum, etiam diuinum, suscipiendi baptismum : & idem esset de sacramento Confirmationis, vel Ordinis, si de eis suscipiendis præcepta darentur, aut, si quis voto se obligasset ad suscipiendos Ordines, quamuis in peccato eos susciperet, votum implerer, quamuis alias peccaret contra reuerentiam debitam sacramento. Ratio autem sumitur ex principio generali, quod trahit D. Thom. 1. 2. qu. 101. art. 9. quia lex præcipiens actum præcipit substantiam eius, non autem modum, nisi modus sit essentialis actui secundum se, vel prout sub legem cadit : quomodo attentio est de essentia orationis : & formalis integritas de essentia cõfessionis : & talis forma abstinentię, de ratione ieiunij : & dilectio super omnia est intrinsecus modus charitatis DEI : at vero suscipere Eucharistiam cum dispositione debita, non est modus essentialis sacramentali communioni vt sic : nam, licet aliquis indigne communicet, tamen reuera sacramentaliter communicat, dummodo voluntarie & scienter sacramentum sumat. Quod ideo addo, quia si aliquis casu comedat hostiam cõsecratam, cogitans esse communem panem, illa sumptio non esset satis ad implendum præceptum : quia voluntas sumendi sacramentum, est de essentia sacramentalis sumptionis. hæc autem est, quæ ab Ecclesia præcipitur : non autem sumptio etiam spiritualis : quia hæc pertinet potius ad effectum sacramenti, qui consequitur actum præcepti, quam ad ipsum actum sumenti, qui præcipitur : &, quamuis hic effectus pendeat aliquo modo ex actu ipsius hominis, tamen ille actus est mere interior, & non est de intrinseca ratione ipsius sumptionis sacramenti, prout actus humanus est : & ideo non comprehenditur sub præcepto ipsius. Neq; etiam talis actus est expressus verbis huius legis : nam illa particula (reuerenter) non satis est ad inducendam hanc specialem obligationem : tũ quia, cum sit res valde difficilis, debuisset clarius exprimi. Vnde probabilis est, hanc particulam non esse additam ad aliquid specialiter præcipiendum, sed tãtum ad exprimendum actum cum cõditione sibi debita ex natura sua : tum etiam, quia illa particula satis posset explicari de reuerentia exteriori, de qua potest Ecclesia iudicare, vel de reuerentia intrinseca, quæ consistit in recognitione sanctitatis huius sacramenti, & voluntate recipiendi illud, vt rem sacram & diuinam. Dices, si is, qui indigne communicat, mortaliter in eo peccat, quid interest dicere, quod impleat quasi materialiter huiusmodi præceptum ? Respondetur primo, ne duo peccata committat, vnum cõmissionis, & alterum omissionis : & quoad hoc omnia dicta procedunt, tam de præcepto diuino, quam de Ecclesiastico. Secundo, ne pœnas, vel censuras Ecclesiasticas incurrat, etiam si contra huius præcepti transgressores latæ sint. *Obiectioni fit satis.*

Vltimo vero circa hoc præceptum Ecclesiasticum est annotandum, iure communi nullam pœnam, seu censuram ipso iure incurrendam, latam esse contra huius præcepti transgressores, vt constat ex dicto ca. Omnis vtriusque sextus : sed solum præcipitur, vt huiusmodi transgressor ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Ecclesiastica careat sepultura, quæ pœnę, donec imponantur, non incurruntur : imponi autem debent, non solum aduersus eos, qui vtrumq; præceptum ibi positum confessionis & communionis violant, sed etiam, si hoc solum trãsgrediantur : quia lex contra omnes loquitur, qui vtrumque præceptum non implent : tamen, quia regulariter loquendo, nullus transgreditur hoc communionis præceptum, nisi prius transgrediatur præceptum confessionis : ideo communiter censentur pœnæ latæ contra eos, qui tempore debito non confitentur : & ideo de eis tractari latius solet in materia de confessione. Solent autem in singulis Episcopatibus esse circa hoc speciales leges synodales : solent etiam ipso facto excommunicari, qui post octo, vel quindecim dies, in ea trangressione perseuerant, de quibus nihil aliud occurrit dicendum, quam in singulis Episcopatibus proprias leges & consuetudines esse obseruandas. Contra indigne autem communicãtes, nulla est pœna posita : vel quia de hoc etiã nulla est specialis prohibitio Ecclesiastica, eo quod satis sit ipso naturali iure prohibitum, vel quia regulariter hęc indignitas ex interiori pendet dispositione, de qua Ecclesia nil iudicat : quod si aliquando exterius de ea constaret, pro ratione scandali & delicti esset à pastoribus Ecclesiæ punienda.

ARTICVLVS XII.

Vtrum liceat sumere corpus Christi sine sanguine.

*Ad duodecimum sic proceditur. Videtur, quod non liceat sumere corpus Christi sine sanguine. Dicit enim Gelas. Papa, * & habetur de consecrat. distinct. 2. Comperimus, quod quidam, sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstinent : qui proculdubio, quoniam nescio, qua superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Non ergo licet sumere corpus CHRISTI sine eius sanguine.* *Infr. q. 82. ar. 11. & 4. d. 12. q. 3. ar. 5. q. 2. De cons. d. 2. c. comperimus.*

2. *Præterea; Ad perfectionem huius sacramenti concurrit & manducatio corporis & potatio sanguinis, vt supra habitum est.* **Si ergo sumatur corpus sine sanguine, erit sacramentum imperfectum, quod ad sacrilegium pertinere videtur. Vnde idem Gelasius* **subdit: Quia diuisio vnius, eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio prouenire non potest.*

q 74. a. 3. & 76. art. 2. ad argu 1. Loc cit. mar. q. 74. ar. 1 & 76. a. 2. ad 1.

3. *Præterea; Hoc sacramentum celebratur in memoriam Dominicæ passionis (vt supra dictum est*) & sumitur pro animæ salute. Sed passio Christi magis exprimitur in sanguine quam in corpore: sanguis etiam pro salute animæ offertur, vt supra habitum est.* **Potius ergo esset abstinendum à sumptione corporis, quam à sumptione sanguinis. Ergo accedentes ad hoc sacramentum, non debent sumere corpus Christi sine eius sanguine.*

q. 76. ar 4. ad 1.

Sed contra est, multarum Ecclesiarum vsus, in quibus populo communicanti datur corpus Christi sumendum, non autem sanguis.

Respondeo dicendum, quod circa vsum huius sacramenti duo possunt considerari: Vnum ex parte ipsius sacramenti, aliud ex parte sumentium. Ex parte quidem ipsius sacramenti conuenit, quod vtrumq; sumatur: scilicet, & corpus & sanguis; quia in vtroq; consistit perfectio sacramenti. Et ideo, quia ad Sacerdotem pertinet, hoc sacramentum consecrare & perficere, nullo modo debet corpus Christi sumere sine sanguine. Ex parte autem sumentium requiritur summa reuerentia, & cautela, ne aliquid accidat, quod vergat ad iniuriam tanti mysterij. Quod præcipue posset accidere in sanguinis sumptione, qui quidem, si incaute sumeretur, de facili posset effundi. Et quia creuit multitudo populi Christiani, in qua continentur senes, & iuuenes, & paruuli: quorum quidam non sunt tantæ discretionis, vt cautelam debitam circa vsum huius sacramenti adhibeant, ideo prouide in quibusdam Ecclesijs obseruatur, vt populo sanguis sumendus non detur, sed solum à Sacerdote sumatur.

Ad primum ergo dicendum, quod Gelasius loquitur, quantum ad Sacerdotes, qui, sicut totum consecrant sacramentũ, ita etiam toti communicare debent. Vt enim legitur in Concilio Toletano, **Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificãs particeps esse dignoscitur?*

Conc. Tolet. 12. cap. 6. de consec. d. 2. c. Relatum

Ad secundum dicendum, quod perfectio huius sacramenti non est in vsu fidelium, sed in consecratione materiæ. Et ideo nihil derogat perfectioni huius sacramenti si populus sumat corpus sine sanguine, dummodo Sacerdos consecrans sumat vtrumque.

Ad tertium dicendum, quod representatio Dominicæ passionis agitur in ipsa consecratione huius sacramenti, in qua nõ debet corpus sine sanguine consecrari. Potest autem à populo corpus sine sanguine sumi. Nec inde sequitur aliquod detrimẽtum, quia Sacerdos in persona omnium sanguinem offert, & sumit: & sub vtraq; specie totus Christus continetur, vt supra habitum est.

COMMENTARIVS.

D Thomæ conclusio.

DIstinguit D. Thomas de sacerdotibus & laicis, & de prioribus dicit, nullo modo debere sumere corpus sine sanguine, quod formaliter intelligẽdum est de Sacerdotibus, vt Sacerdotes sunt, id est, conficientibus, & sacrificantibus, & ita procedit ratio D. Thom. scilicet, quia ad Sacerdotem pertinet, hoc sacramentum perficere; non potest autem perfici sine ea integritate, quam sacramentum secundum se postulat. De qua conclusione, quia ad materiam de sacrificio spectat, infra dicemus in disputationibus de sacrificio, & nonnulla supra attigimus, tractando de materia remota huius sacramenti, de necessitateque vtriusque partis eius, de laicis Diuus Thomas solum dicit propter cautelam & reuerẽtiam sacramenti, in quibusdam Ecclesijs dari laicis corpus sine sanguine: quam consuetudinẽ sentit esse rationabilem, & laudabilem: nam, licet considerando tantam ex parte sacramenti, perfectionem eius, vtraq; potius species sumenda esset, tamen considerando ex parte sumentium, reuerentiam & cautelam, quam adhibere debent, merito communis plebs vnica specie corporis contenta est. Quæ res lõgiorem postulat disputationem, in qua graues difficultates, quas D. Thomas in argumentis tangit, expediemus.

DISPVTATIO LXXI.

De præcepto communicandi sub vna vel duabus speciebus.

QVæ hactenus de præcepto communicandi diximus, communia sunt, siue in vna, siue in duplici specie communio facienda sit: superest ergo exponendũ, quid in hoc sit prohibitum, quid vè liceat; quid denique magis expediat: simulq; de iure diuino, & Ecclesiastico dicam. *Disputatio de Eucharistia*

SECTIO I.

Vtrum per se malum ac prohibitum sit in vna tantum specie communicare.

DE communione sub vtraq; specie non est, quod quæstionem moueamus: nam stando in solo iure diuino & naturali, certum est non esse laicis prohibitam, nec esse per se malam. Quod, & de fide est, & euidẽs etiam, suppositis principijs fidei de institutione & veritate huius sacramenti. Primum horum satis probat antiquus Ecclesiæ vsus: solebat n. Christianus populus frequenter sub vtraque specie communicare, vt constat ex Iustino, apologia 2. pro Christian. & Hieron. Sophoniæ 3. & refertur in cap. Sacerdotes. 1. quæst. 1. & dialog. 2. contra Pelag. ex Chryst. homil. 18. in 2. ad Corinth. vbi inter alia dicit: in participatione Eucharistiæ, quoad vtramque speciem, non esse iure diuino inter Sacerdotem & laicum differentiam constitutam, quod intelligẽdum est, quoad hoc, vt vtrique liceat: non vero quoad hoc, vt vtrique sit æquè necessarium: de quo infra dicemus. Idem sumitur ex Ambros. lib. de ijs, qui initiantur, c. 9. & Theodoretus, lib. 5. Histor. ca. 16. refert, eundem Ambrosium Imperatori Theodosio dixisse: Quæ audacia poculum pretiosi sanguinis ore tuo participabis? & plura in sequentibus referemus. Secundum vero patet, quia, supposita institutione, vtriusq; speciei sumptio est actio sacra & sacramentalis, & pòt fieri sine vlla irreuerentia, & indecentia: ergo actio illa, neq; ex obiecto, neq; ex circumstantijs, habet intrinsecam malitiam: neq; etiam ostendi potest scriptum aut traditum aliquod diuinum ius, in quo aliqua ex his speciebus sit laicis prohibita. De iure autem Ecclesiastico quid dicendum sit, in sectione 3. dicemus. *Natura stando in iure diuino naturali non fuit prohibita laicis vna specie. Iustinus. Hieron. Chrysost. Ambrosius. Theodo.*

Difficultas ergo proposita est, an è contrario liceat laicis in vna sola specie communicare, itavt hoc, nec per se malum sit, nec iure diuino prohibitum: (nam de Ecclesiastico, vt dixi, nunc non agimus) & idem est quærere, an non solum liceat, sed etiam necessarium sit: quoties communicatur, vtramq; speciem sumere. Ratio autem dubitandi est, quam tetigit hic D. Thomas arg. 2. quia vtraq; species est de integritate & perfectione huius sacramenti: ergo non licet vnam sine altera sumere. Respondet D. Thom. perfectionem huius sacramenti non consistere in se, sed in consecratione materiæ; & ideo non esse contra perfectionem huius sacramenti, quod in vna tantum specie à laicis sumatur. Sed hoc non videtur satisfacere, quia non solum debitum est reuerentiæ sacramenti, vt integrum fiat, sed etiam vt integrum

Gelas. Pap. tegrum sumatur, & non mutilum. Vnde Gelas. Papa in c. Comperimus, de Consecr. d. 2. Quidam (inquit) sumpta tantum corporis Christi portione à calice sacri cruoris abstinent, qui proculdubio aut integra sacramenta suscipiant, aut ab integris arceãtur, quia diuisio vnius eiusdemque mysterij, sine grandi sacrilegio prouenire non potest. Leo etiam Papa serm. 4. Quadrag. Manichæos reprehendit, quod panem sumerent & calice abstinerent: & idem propositum dixit Augustinus apud Algerum, lib. 2. de hoc myst. c. 8. & apud Bedam, 1. ad Cor. 10. Nec carnem sine sanguine, nec sanguinẽ sine carne iure cõmunicari: & fortasse hanc ob causam olim præcipiebatur dari ægrotis, q calicem bibere non poterant, corpus sanguine intinctum, vt colligitur ex Prospero, in dimid. rempor. c. 6 & aliqui ad hoc citant Conc. IV. Carth. c. 76. quia ibi dicitur: Infundatur ori eius Eucharistia. Sed hoc nihil probant, quia hæc verba optime possunt de corpore solo verificari.

Conc. Carth. IV. Secundum argumentum sumi potest ex speciali Christi præcepto, in illis verbis contento: Hoc facite quotiescunque sumitis: in quibus verbis diximus supra contineri præceptum, tam respectu Sacerdotum de consecrando, sumendo, & dispensando hoc sacramentum, quam respectu laicorum, de participando eodem mysterio: ergo, etiam ibi præceptum est omnibus seruare ritum, quem Christus & Apostoli seruauerunt: sicut ergo ipsi in vtraq; specie sumpserunt, ita omnibus præceptum est sumere quotiescunque sumpserint. Et confirmatur primo, nam hinc colligunt omnes præceptum esse Sacerdotibus, vtramque speciem sumere, quando conficiunt, quia Christus ita fecit, & dixit: (Hoc facite) ergo idem cõcludi potest de alijs sumentibus: quia vt supra diximus, illud pronomen (hoc) non tantum designat facta Christi, sed etiam Apostolorum sumentium. Cõfirmatur secundo ex verbis subiũctis: In mei memoriam facietis, id est, in repræsentationem passionis meæ, vt omnes exponunt; repræsentatio autem passionis non fit expressa sine sumptione sanguinis: nam per duas species distinctas significatur separatio sanguinis à carne & animæ à corpore, facta in passione. Hæc sunt fundamenta hæreticorum, qui reprehendunt communionem in vna specie, prout est in communi vsu Ecclesiæ, vt refert V Valdensis tom. 2. de facram. c. 87. & Bellar. lib. 4. de Eucharist. c. 20. & seq. Alij vero hæretici, vt refert Ioan. Alban. li. de communione sub vna specie, par. 1. ar. 4. distinctione vsi sunt aliquando enim fit communio priuatim ex præconsecratis: & tunc inquiunt non procedere argumenta facta, quia non oportet tunc fieri communionem propter repræsentationem passionis Christi, sed propter effectum, qui in vna tantũ specie dari potest, aliquando vero fieri publice in ipso sacrificio; & tunc dicunt concludere argumenta facta, præcipue secundum: quia illa communio pertinet ad consummationem sacrificij, & repræsentationem passionis: & ita exponunt illa verba: Hoc facite, quotiescunq; sumitis in mei commemorationem: ita vt illa particula: in mei commemorationem, coniungatur cũ verbo (sumitis) non cum verbo (facite) & sensus sit: Quotiescunque sumitis in mei (id est passionis meæ) commemorationem, hoc facite: id est, corpus & sanguinem sumite.

V Valdens. Bellarm. Io. Alban.

Nec per se malũ nec diuino prohibitum est iure vnam Eucharistiæ speciem sine altera sumere Conc. Const. Trident. Veritas Catholica est, nec per se esse malum, nec iure diuino prohibitum, vnam speciem huius sacramenti sine altera sumere. Ita definitur in Concilio Constantiens. sess. 13. & in epistola Martini V. & clarius in Concilio Tridentino sess. 21. capit. 1. idemque traditum fuerat in Concil. Basileens. sess. 30. Et probatur, satisfaciendo duabus difficultatibus positis, quia neq; ex sola rei natura, neq; ex speciali mandato Christi colligi potest, esse necessariam, sumere semper vtramque speciem; ergo ex nullo capite esse malum aliquando vnam solam speciem sumere. Probatur prima pars antecedentis, nam quatuor sunt in hoc sacramento, ex quibus hæc obligatio posset oriri: scilicet, effectus, significatio, res contenta, & species continentes: sed propter effectum non est semper necessarium, vtramq; speciem sumere: tum quia in superioribus visum est, per se loquendo, totum effectum dari per singulas species, non minus, quam per vtramq; tum etiam: quia, licet daretur maior effectus per duas, quam per vnam speciem, tamen neq; est necessarium ad salutem, neq; est in præcepto, totum Eucharistiæ effectum semper recipere: ex hoc ergo capite non potest hæc necessitas oriri. Rursus neque ex significatione, quia significatio, quæ per se pertinet ad hoc mysterium, vt sacramentum est, & ad effectum eius, perfecte reperitur in singulis speciebus: præcipue enim significat hoc sacramentum vnionem membrorum cum suo capite Christo & ipsorum inter se, & repræsentatur in pane, quatenus ex multis granis vnus panis conficitur, & quatenus per modum cibi sumptus, sumenti coniungitur: & idem fere est in vino, nam etiam vnus liquor ex multis granis efficitur, & sumenti vnitur: repræsentatio autem expressa passionis magis ad rationem sacrificij, quam sacramenti pertinet. Basil. Martin. V.

Obiectio. reijcitur. Dices, etiam sumptionem sacramenti esse participationem sacrificij: & ideo debere esse integram. Sed hoc nihil refert: quia non est de ratione sacrificij, vt omnes, qui adstant, & consentiunt sacrificio, illudque per Sacerdotem offerunt, de ipso participent: sed satis est, vt publicus minister illud consumat: & ideo supra probauimus, non esse necessarium, vt omnes fideles communicent in omnibus Missis, quas audiunt: multo ergo minus erit necessarium, saltem ex vi ipsius sacrificij, & significationis eius de vtraque illius speciei participare: sed hoc ad summum, pertinebit ad Sacerdotem. Vnde in lege veteri, qui offerebant aliquid in sacrificium, non semper participabant de omnib. rebus oblatis: sed solum ex parte, iuxta præscriptum legis: non est ergo hoc necessarium ex communi ratione sacrificij: & in hoc nostro Eucharistico minor erit necessitas, cum in singulis speciebus tota res oblata contineatur, vt iam dicam. Nam ex tertio capite, scilicet, ex re contenta multo minus colligi potest hæc obligatio, nam res hic contenta est Christus, qui totus continetur sub singulis speciebus: ergo nec ipsi rei contentæ, & principaliter manducatæ, nec manducanti aliqua fit iniuria vel detrimentum, ex eo quod vna tantum species sumatur: quia tantundem sumitur vno modo sicut altero: nam, quod idem Christus bis sumatur, per se non refert ad integram sumptionem eius, & ad perfectam cum ipso vnionem, magis quam quod sumatur sub hostia maioris vel minoris quantitatis, aut sub vna vel duabus hostijs.

Vnde tandem concluditur: neq; ex parte ipsarum specierum posse hanc obligationem nasci, quia specierum sumptio tantum est, aut propter significationem, aut propter effectum, aut propter rem contentam: si ergo his tribus rebus non deroget, quod communio fiat in vna specie, profecto speciebus secundum se nulla in hoc potest fieri iniuria. Quocirca nec sacramento huic, vt sacramentum est, potest iniuria fieri ex eo, quod in vna tantum specie sumatur: quia, si consideretur id, quod est res & sacramentum simul, hoc totum sumitur in singulis speciebus, si vero id, quod est sacramentum tantum, licet materialiter pars tantum sumi videatur, tamen formaliter in ratione signi, & virtualiter in ratione causæ, totum sumitur, in singulis partibus: quia totum est in illis, vt declaratum est. Vnde facile excluditur obiectio, si quis dicat, non significari integrum ac perfectum conuiuium in vna specie, & consequenter neque perfectam refectionem. Respondetur enim, satis esse, hanc refectionem repræsentari in re contenta, & effectu eius; nam etiam in corporali

Tacito seruato. pulo respondetur.

manducatione interdum fit sufficiens refectio per solum cibum, vel potum, nimirum si conferant totum illum effectum corporalem, quo homo indiget. Vnde, si esset aliquis corporalis cibus, qui sitim simul cum fame extingueret, non esset imperfecta corporis refectio, quæ per solum huiusmodi cibum fieret absque alio potu: idem ergo dicendum est de hoc sacramento.

Secunda pars probanda supestest, nimirum, hanc necessitatem non haberi ex speciali Christi mandato, vel facto. Primo quidem, quia probabile est, quod multi opinantur, Christum in Castello Emaus dedisse discipulis corpus suum ad manducandum, cum tamen certum sit, non dedisse potum sanguinis; quia cognouerunt eum in fractione panis, & statim euanuit ab oculis eorum. Et, quamuis mihi in superioribus probabilius visum sit, illam panis fractionem nõ fuisse consecrationem, tamen negari nõ potest, quod Augustin. & alij frequenter dicunt, Christum illo facto adumbrasse communionem sub vna specie, & efficaciam eius, & consequenter significasse, illam esse licitam. Secundo hoc colligit Concilium Trident. ex verbis illis Christi, Ioan. 6. Qui manducat me, viuet propter me, manducatur autem Christus in vna specie: ergo etiam viuificat: licita ergo est talis manducatio, quæ etiam significata est in illo conuiuio, quod paulo antea Christus fecerat, Io. 6. in quo multitudinem hominum ex quinque panibus satiauit: nullaque ibi potus, aut vini fit mentio. Et ad idem adduci possunt veteres figuræ, de manna, & panibus propositionis, &c. quæ sacramentum hoc sub ratione cibi, & non sub ratione potus significabant. Tertio, quod verba illa (Hoc facite) non induxerint hoc præceptum, declarari potest ex Luca, qui non circa singulas species repetit illa verba: non est ergo illorũ sensus, vt semper sumatur ac detur vtraque species: sed, vt sumatur, & distribuatur hoc sacramentum modo conueniente: nam, etiam in superioribus dictum est, non esse intelligendum, per ea verba, fuisse præcepta ea omnia, quæ à Christo ea nocte peracta sunt, eodem modo & cum eisdem circumstantiis: hoc enim per se constat esse irrationabile: nam multa tunc acta sunt propter speciales rationes tunc occurrentes, quæ per se non sunt ad mysterium necessariæ, & consequenter, nec sub præcepto sunt comprehensæ: quæ quidem, licet coniecturis, & rationibus discerni possint, maxime tamen Ecclesiæ authoritate & traditione, quę optima interpres est verborum Christi: tunc igitur conueniens fuit vtramq; speciem dari Apostolis: tum quia erat initium institutionis, & erãt pauci communicantes, nullumque periculum effusionis, & indecentiæ: tum etiam, quia tunc illos Ordinauit Sacerdotes, & voluit eos totũ sumere, quod postea sumpturi erant. Denique in signum specialis beneuolentiæ, & ad solitum passionis suæ, in qua sanguinem suum effusurus erat, voluit cum eis communicare totum id, quod ipse sumebat, eosque sui sanguinis poculo recreare & animare. Hæ autem cõgruentiæ omnes non semper simul concurrunt in omni dispensatione huius sacramenti, vt per se notum est: & ideo non oportet ex illo singulari facto ad omnem aliam huius sacramenti dispensationem & participationem exemplum & argumentum sumere. Denique, quod Christus præceperit hoc sacramentum sumi in sui memoriam, quid refert, vt communio in vna vel duplici specie fieri debeat? nam & singularum specierum sumptio in Christi memoriam fieri potest, cum in singulis sit totus Christus. Vnde Paulus 1. ad Cor. 11. post singularem specierum consecrationem, & elargitionem, poni illa verba: Hoc facite in meam commemorationem, & postea subiungit illa, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Lucas vero solum post consecrationem corporis ponit illa verba: Hoc facite in meam commemorationem: ergo etiam sola sumptio corporis potest fieri in Christi commemorationem. Dices, non tamen fiet in memoriam passionis: Paulus autem in omni sumptione corporis & sanguinis vult, mortem Christi annunciari. Respondetur, dupliciter posse fieri memoriam mortis: vno modo veluti per expressam repræsentationem eius: & hoc proprie fit per consecrationem corporis & sanguinis separatim, & per se pertinet ad hoc mysterium, vt sacrificium est, vt postea dicemus. Alio modo implicite, vel tanquam quodam signo aut pignore: quomodo solemus memoriam beneficij suscepti renouare aliquo speciali signo vel imagine eius, qui beneficium contulit: & hoc modo per quamlibet speciem per se sumptam recolimus memoriam mortis Christi, vel, quia per ordinem ad præcedentem consecrationem, per quam solum corpus, verbi gratia, ex vi verborum confectum est, implicite mors eius, & separatio à sanguine recolitur: vel quia sumendo in quacunque specie totum Christum pro nobis mortuum, qui etiam paulo ante mortem hoc beneficium nobis contulit, sufficienter mors eius, quantum est ex parte mysterij, & talis communionis, in memoriam renocatur: vel, vt ait Algerus supra. Quia panis dentibus teritur, carnem Christi in passione attritam; & dum vinum in ora fidelium funditur, sanguinem de latere Christi fusum signat. Nulla ergo ratio supereſt, ob quam hæc actio per se mala sit: neque vlla authoritas, ob quam sit iure diuino prohibita. Neque oportet distinguere de communicantibus publice vel priuatim, aut de hostiis præconsecratis, aut de his, quæ consecrantur in Missa: Ecclesia enim Catholica nihil inter hæc distinguit, & indifferenter vtitur vtroque communicandi modo: quia nulla est distinctionis ratio: omnis enim communio laica, priuata est ex parte sumentis, siue fiat, ex præconsecratis, siue in præsente Missa: quia semper sumens accipit vt priuata persona, & non vt publicus minister. Quod vero hæc communio fiat secrete, vel coram testibus, & ideo publica dicatur, impertinens est ad hoc, vt sub vna vel duplici specie fieri debeat. Et eadem ratione nil refert, quod fiat ex præconsecratis, nec ne: quia, etiam si laicus communicet ex his, quæ Sacerdos in eadem Missa consecrauit, semper accipit vt laicus, & priuata persona, & eius sumptio nil refert ad rationem sacrificij, sed pertinet ad secundarium vsum eius, seu rei oblatæ: quam rationem etiam habet communio facta ex præconsecratis: sola enim temporis distantia eam variare non potuit.

Conc. Trid.

Argumenta in principio facta soluta sunt: quia non potest melius honestas, vel saltem indifferentia alicuius actus probari, quam excludendo omnem vmbram, seu speciem malitiæ, quod hactenus fecimus: nam communicare sub vna specie tantum, quatenus dicit sumptionem vnius speciei, per se & ex obiecto bonum est: quatenus vero dicit negationem alterius, per se indifferens est: potest autem iustis ex causis honestari: & ex eisdem poterit etiam sub præcepto constitui, vt infra dicemus. Exponenda vero super sunt quædam Patrum testimonia ibi adducta. Primum erat Gelasij Papæ: quem hic Diuus Thomas ad secundum exponit, loqui de Sacerdotibus sacrificantibus, quæ expositio sumpta est ex Gratiano ibi, & antiquis Glosis: & eandem sequitur Glossa tractatu de communione laicorum sub vtraque specie. Eam vero reiecit ibi Antoninus Demochares, solum quia textus indefinite loquitur, Quidam sumpta tantummodo, &c. & non dicit, quidam Sacerdotes. Sed, si hoc ipsum verba expresse cõtinerent, non indigerent interpretatione: satis ergo est, verba ipsius esse indefinita, & ratione materiæ non posse, nisi de solis Sacerdotibus intelligi: vt de solis ipsis dicta esse interpretemur. Et fortasse Gratianus aut Glossa eam interpretationem sumpserunt ex in-

Hæreticum laqueis pontif.

Patrum loci exponuntur

Gelas.

D. Thom.

Gratian.

Anton. Democh.

ex integro decreto, seu rescripto Gelasij, quod mihi videre non licuit. Alius etiam sensus sumi posset, ex parenthesi in eo textu interposita (quoniam nescio qua superstitione docentur astringi) aut integra sacramenta suscipiant, &c. vbi non videtur hoc præceptum, quod per se esset necessarium, sed quia ex nescio qua superstitione aliter fiebat. Prior tamē interpretatio mihi magis probatur. Secundum testimonium erat Leonis, cui melius accommodatur secunda expositio data: Leo enim loquitur contra Manichæos, qui ideo respuebant speciem vini, quia dicebant esse quid malum, & à malo Deo factū; vel, quia negabāt, Christum vere pro nobis mortuum fuisse; & suum sanguinem fudisse, & hoc reprehendit Leo: non verò vnius speciei sumptionem absq; superstitione factam. Tertium testimonium erat Augustini, qui ab Algero oratur in eodem sensu, quo Gelasius. Vnde eodem sensu exponi potest, & similiter intelligendus est ipse Algerus: vel certe probabile est, Augustinum locutum esse contra Manichæos, prout frequenter scribit. Alij verò exponunt, locutum esse contra quosdam, qui existimabant, sub specie panis non esse sanguinem Christi, & nihilominus solam speciem panis sumebant, contra quos rectè dicit, non posse iure carnem sine sanguine sumi: sed quid horū verum sit, incertum mihi est; quia illa opera Augustini non extant. Quartum erat Prosperi indicantis consuetudinem dandi corpus in calice tinctum: dicendum est autem, illam consuetudinem non fuisse vniuersalem, sed alicuius priuatæ prouinciæ, quæ consuetudo ex speciali aliqua ceremonia introduci cœpit, paruoq; tempore durauit: nam in Concilio Bracharen. III. c. 1. prohibita est: vbi non prohibetur mistio corporis & sanguinis, quæ fit in Missa, quæ antiquissima est in Ecclesia, à tempore Sergij Papæ, vt creditur & probatur in Concilio Toletano 4. c. 17. & refertur ab omnibus antiquis, qui de Officijs Ecclesiasticis scribunt, & videri potest Algerus lib. 1. cap. 19. sed prohibetur communio laica facta illo modo; vel propter irreuerentiam vitandam, vel propter vitandam superstitionem & varios errores, in quibus ille vsus fundari poterat. Sed quæret aliquis, an hæc doctrina intelligenda sit indifferenter de vtraq; specie, an potius de specie panis, quam vini? nam hoc posterius solum potest Ecclesiæ consuetudine confirmari: de specie autem vini sola sumenda, nunquam fuit in Ecclesia consuetudo: at verò de corpore est consuetudo antiquissima: nam, licet vsus vtriusque speciei antiquus etiam fuerit, tamen non creditur, vnquam eo sensu fuisse obseruatum, quin etiam corpus sine sanguine sumere liceret; & sæpe etiam ita fieret, vt multi colligunt ex Act. 2. & 20. vbi solius panis fit mētio, & significat etiam Hieronym. in Apolog. pro libris contra Iouinian. & habemus triplex huius rei indicium antiquissimum, & certissimum. Primum, quia fideles Eucharistiam secum ad proprias domos deferebant: quia nō poterant tam frequenter in Ecclesias ad communicandum conuenire, vt ex Tertull. Cyprian. August. & Hieronym. supra ostendi: deferebant autem secum consecratum panem: de vino autem nulla fit mentio; neq; est verisimile, tum propter periculum effusionis, & corruptionis: tum etiam, quia non habebant singuli sacra vasa, in quib. solis sacratum sanguinem recipi mos semper extitit. Deniq; quia panis sacratus solebat dari manib. communicantium: calix autem minime, vt colligitur ex Cyrillo Hierosolym. Catech. 5. Mystag. Secundum indicium est, Eucharistiæ seruaræ pro infirmis, quæ in specie panis semper seruata est, vt supra ex varijs Conciliis & Historiis ostendimus: nunquam autem legitur seruata in specie vini, vt ex eisdem locis supra citatis constare potest, quia, reuera, nec commode seruari poterat absq; periculo, vel effusionis, vel corruptionis. Vnde omnibus nota est historia illa, quam refert Euseb. lib. 6. histor. cap. 36. de Serapione sene; qui, cum esset morti vicinus ad Sacerdotem misit, vt sibi communionem afferret, ad quem Sacerdos misit particulam Eucharistiæ, non autem consecratum calicem. Tertium indicium sumitur ex Officio Paraseues, in quo sumitur corpus sine specie sanguinis, quem morem esse antiquissimum constat ex Gregorio in suo Sacramentali, Alcuino libro de Officiis, Ecclesiast. cap. de die Paras. Rabano lib. 2. de instit. Cleric. cap. 37. & Mycrologo lib. de reb. Eccles. cap. 19. & supra etiam ostendimus, in Ecclesia Græca similem ritum fere omnibus diebus quadragesimæ fuisse seruatum: & indicatur in VI. Synod. canon. 52. Trulliano. Respondetur, ita quidē esse, veritatem hanc certius constare de specie panis: nihilominus tamen mihi non est dubium, quin eodem modo locum habeat in specie vini, propter rationis paritatem, quia etiam in hac specie est totus Christus: & habet totum, vel sufficientem effectum, sufficientemque significationem: & nullum est speciale præceptum diuinum, quod hoc prohibeat: igitur doctrina data indifferenter vera est in qualibet specie. Quod vero magis sit ad praxim redacta in specie panis, quam vini, non est ex eo, quod aliud non liceat, sed fortasse ex eo, q; aliud non expediat: quia non est in specie vini ea commoditas ad varios, & communes vsus, quæ est in specie panis. Non desunt autem viri docti, qui existiment, fuisse olim consuetudinem communicandi aliquando sub sola specie vini, præsertim erga infantes, quibus prius, quam possent edere, infundebatur Eucharistia sub specie vini, quod videtur indicari à Cypriano, libro de lapsis: & erga infirmos quando non poterant panem trajicere: tunc enim permittebatur infundi sub specie vini: quod citari solet ex Concilio Toletano XI. capit. 11. Sed ibi potius significatur, vtramque speciem solitam fuisse dari. Quapropter incerta mihi hæc consuetudo est: ita vero sentiūt Ruardus articulo 15. & Claudius repetition. 10.

Leo Papa. Augustinus. Prosper. Conc. Brach. III. Cyrillus Hierosol. Gregor. Alcuin. Raban. Mycrolog. VI. Synod. Dubij propositi solutio. Cypriamus. Conc. Toled. XI. Ruard. Claud.

SECTIO II.

Vtrum omnibus necessarium sit de iure diuino, aliquando saltem sub vtraq; specie communicare.

QVamuis malum non sit, vnam speciem sine alia sumere: neque sit necessarium, quotiescunque hoc sacramentum suscipitur, in vtraque specie suscipi: nihilominus posset esse præceptum, vt aliquando saltem, seu aliquoties in vita, sub vtraque specie sumeretur: & ideo post definitam præcedentem quæstionem, hæc, quæ proposita est examinanda superest. In qua nulla potest esse dubitandi ratio, stando in solo iure naturali, seu loquendo de necessaria consecutione ex vi solius institutionis: nam ex vi illius non oritur obligatio communicandi absolute, vt supra ostensum est: ergo multo minus potest oriri obligatio communicandi sub vtraque specie: patet consequentia, quia communicare sub vtraque specie, est quidam vsus huius sacramenti: ergo, si institutio per se non obligat ad vsum, neque ad hunc vsum obligabit, & alioqui ostensum etiam est, huiusmodi vsum non esse necessarium ad rectitudinem actus, etiam ex suppositione, quod aliquis communicare velit: ergo præcisè ex vi institutionis nulla oriri potest obligatio ad communicandum aliquando sub vtraque specie. Tota ergo dubitatio est de iure positiuo diuino, in qua multi hæretici errarunt, dicentes, esse à Christo Domino præceptum, vt omnes fideles aliquando vtramque speciem sumant: qui error primum in Bohemia ortus est, authoribus Petro Dresdensi, & Iacobello Misnensi, vt refert Æneas Syluius in historia Bohemorum, c. 35. Hos secuti sunt Ioannes VVicleff, & Ioann. Huss, & deinde Lutherus, & nouatores omnes, aliqui etiam ex Ca-

Hæresis circa vsum Eucharistiæ. Pet. Dresd. Iacobell Æn. Syla. VVicleff. Ioan. Huss.

ex Catholicis non recusant admittere in principio latum fuisse à Christo hoc præceptum, & ad tempus in Ecclesia durasse, differunt tamen ab hæreticis, quia non reprehendunt Ecclesiæ consuetudinem, seu dicunt authoritate à Christo acceptam, vel interpretatam esse, & hoc præceptum iam cessasse, vel certè in eo dispensasse. Ita Claudius repetit. 10. cap. 4. tamen eius sententia non minus pugnat cum Concil. Trident. vt videbimus: & minus consequenter, valdeq; voluntariè loquitur ad defendendam consuetudinem Ecclesiæ. Hi omnes fundantur in illis verbis, Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: sed ex vi horum verborum colligitur præceptum diuinum sumendi Eucharistiam, vt supra visum est: ergo ex eisdem colligitur præceptum diuinũ communicandi sub vtraque specie, si non semper saltem aliquando. Patet consequentia, quia, sicut ibi dicitur necessaria ad vitam communio huius sacramẽti, ita dicitur necessaria vtriusque speciei sumptio, & modus sumendi, comedendo & bibendo: ergo est eadem ratio præcepti, quia illa necessitas non potest, nisi ex præcepto oriri. Vnde Christus Dominus Matthæi 26. non sine mysterio dixit, Bibite ex eo omnes, vbi ad Apostolos in persona omniũ fidelium loquitur, quia ibi de dispensatione, & sumptione sacramẽti agebat, quæ communis est omnibus. Vnde Paulus 1. ad Corinth. 10. in figuram huius sacramenti & vsus eius, dicit de antiquis fidelibus, Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundẽ potum spiritualem biberunt: ad omnes ergo pertinet, atque adeo necessarium est, non solum manducare, sed etiam bibere de petra, quæ est Christus. Secundo argumentor ex antiquæ Ecclesiæ consuetudine, quæ ita interpretata est hoc Christi præceptum: ideo enim dabatur hoc sacramentum omnibus sub vtraq; specie, quia existimabatur ad salutem necessarium: quod inprimis colligi videtur ex Paulo 1. ad Cor. 10. dicente, Vnum corpus sumus, qui de vno pane, & calice participamus: & cap. 11. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: omnes ergo tunc edebant & bibebant; referunt etiam Clem. Pap. lib. 8. constit. c. 13. & 14. Dionys. c. 3. de Eccles. Hier. p. 1. & 3. Ignat. ep. 9. ad Philadelph. & sumitur etiam ex Ambr. de offic. c. 41. vbi refert verba Laurent. ad Sixt. Pontif. Experire, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui cõmisisti Dominici sanguinis dispensationem? & ex Cypr. epist. 54. dicente, Quomodo eos ad effundendum pro Christo sanguinem prouocamus, si eis Christi sanguinem denegamus? & epist. 63. Quidam (inquit) vel ignoranter, vel simpliciter, in calice sanctificando, & populo ministrando, non hoc faciunt, q̃ Christus fecit, & docuit, & ser. de cœn. Dom. obscurius dicit, Lex esum sanguinis prohibeat, Euangelium præcipit, vt bibatur. Iustin. etiam Apolog. 2. pro Christianis, & consuetudinem docet, & præceptum indicit: de consuetudine etiam expressum est testimonium Cyrill. Hierosol. Catech. 5. Mystag. & Chrys. hom. 48. in 1. ad Cor. præter alia, quæ præcedente sectione adducta sunt.

Claudius.

Matth. 26.

2. Cor. 10.

Clem. Papa. Dionys. Ignat. Ambros. Laurent. Cyprian.

Iustinus.

Cyrillus. Hieron. Chrysost.

Tertio potest ratio adiungi, seu congruentia, quia non est maior ratio de vna specie, quàm de alia: & quia vtraq; propter vsum fidelium instituta est: ergo de vtraque debuit dari præceptum; & hoc etiam suadent omnes congruentiæ, quibus supra probauimus, datum esse diuinum præceptum de vsu huius sacramenti; eo vel maxime, quod præceptum non est credibile esse datum de parte sacramenti, sed de toto: ergo, saltem quandocunq; diuinum præceptum communionis obligat, & communio fit ad implendum illud præceptum, tunc fieri debet sub vtraque specie; atq; hoc modo euitari facile poterunt omnia pericula, quibus huiusmodi vsus censetur expositus: quia, nec pueris oportebit dare vtramq; speciem, neque adultis, nisi raro.

Dico primo; Nullum est præceptum diuinum fidelibus laicis impositum communicandi aliquando sub vtraq; specie. Est de fide definita in Concilijs citatis sectione præcedente; & primo probatur: quia tale præceptum, nec scriptum est, nec traditum: præceptum autem diuinum positiuum affirmãdum non est, nec admittendum, nisi sufficiente authoritate constet. Prior pars probatur, nam, si ex aliquo testimonio colligeretur hoc præceptum, maxime ex verbis illis, Nisi manducaueritis, &c. Sed ex illis non colligi, probat Concil. Trid. sess. 21. c. 1. quoniam, Qui dixit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: dixit quoq;, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, dixit etiam: Panis, quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et demiq;, qui dixit. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. In quibus verbis sic tacite argumentatur Concilium; Christus affirmat, panis, seu carnis manducationem ad vitam sufficere: ergo nõ asseruit in prioribus verbis, formalem vtriusq; speciei sumptionem esse ad vitam necessariam. Sed dicet aliquis, hanc Concilij argumentationem non esse legitimam: primo, quia per panis manducationem intelligi potest integra refectio, tum quia nomen panis habet hanc in Scriptura sacra frequentem significationem: tum et, quia vsitatissimum est, totũ à parte nominare, præsertim in his moralib. actionibus: ergo verisimile est, ita fecisse Christum, ne toties eadem integra verba repeteret. Secundo, quia ad hæc exponendum cogit vis priorum verborũ conditionalium: quæ multo maior est, quã simplicis locutionis promissiuæ: nam prior locũtio clarat apertã necessitatem: posterior vero non excludit illam, sed solum proponit alterius speciei efficaciam: huiusmodi aũt simplex affirmatio & promissio, nõ solet in Scriptura excludere alia cõcomitantia, & necessaria, sicut cũ Christus dixit, Qui me confessus fuerit coram hominibus, cũfitebor & ego eum coram Patre meo: non exclusit necessitatem baptismi, aut Pœnitentiæ, vel communionis, si cõmode adhiberi posset, sed potius subintelligitur cõditio, scilicet, nisi alia, quæ necessaria sunt, voluntariè omittantur, seu (quod item est) si id debito modo fiat, sic ergo in proposito dici poterit. Tertio, & maxime, quia Concilium adducit quidem illa alia testimonia, non tamẽ declarat, quomodo verba illa intelligenda sint, quæ apertissime vtriusq; speciei necessitatem proponere videntur. Respondetur: his argumentis ostendi, quàm sit necessaria animata regula ad sacram Scripturam explicandam, quę per se sumpta, quasi mortua est, & sui rationem reddere non pot: vnde fit, vt facile in hunc vel illum sensum trahatur. Concilium ergo, q̃ vere est animata & infallibilis regula, indicare intendit verum sensum verborum Christi, qui maxime cõformis est intentioni eis, vt facile patebit totum illum Christi sermonem, & occasionem eius consideranti: docuit enim Christus eo loco, vnionem cum ipso, tam spiritualem, quam sacramentalem, esse hominibus necessariam ad vitam, quia verò hæc vnio fieri sufficiẽter potest per duas, vel per vnam speciem, ideo nunc de vtraq;, nunc de altera loquitur, & vtroq; modo sumẽtibus vitam promittit, & inter alia sic inquit, Qui venit ad me, non esuriet, &, qui venit ad me nõ sitiet: significãs, quacunq; ratione & modo ad ipsum veniatur, dummodo reuera perueniatur, ipsum solum sufficere ad sitim & famẽ tollendam, & inferius comparat hoc sacramentũ cum manna, vtq; similitudo omni ex parte quadret, declarat, solum cibum, etiam si potus non interueniat, ad salutem sufficere, & ideo dicit: Ego sum panis vitæ, patres vestri manducauerunt in deserto manna, & mortui sunt: hic est

Nulli dubium

Probatur primum membrum

Probatur secundum membrum

Respondetur

Confirmatur

hic est panis de cœlo descendens, vt, si quis ex ipso manducet, non moriatur. Ac tandem sermonem cõcludit, totam sufficientiam, & efficaciam constituens in vnione ad ipsum, dicens: Qui manducat me, viuet propter me. Ex his ergo declarauit Concilium, Christi mentem non fuisse, loqui metaphoricè, aut sub aliqua conditione, sed simpliciter & absolute, vt verba sonant: quia reuera Christus ipse manducatus vereque animæ vnitus, ad salutem sufficit, non adhibuit autem clariorem priorum verborum expositionem: quia sciebat in hoc varias esse Patrũ expositiones, quarum nullam voluit, aut reijcere, aut definire: sed solum sumit ex omnibus tale præceptum in eis verbis non contineri: Vtcunque (inquit) iuxta varias sanctorum Patrum, & Doctorum interpretationes intelligantur.

Prima expositio verborũ Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.

Quatuor igitur sunt illorum verborum expositiones: Prima, vt non sit ibi sermo de hoc sacramento, nec de sacramentali vsu, sed de Christo, & de spirituali manducatione ipsius per fidem & charitatem, Hanc vero interpretationem supra reiecimus: nunc ex illa solum sumimus, non posse esse de fide certum à Christo Domino latum esse tale præceptum in illo loco, imo, vt supra diximus, neque præceptum diuinum communicandi absolute, seu sub aliqua specie, certa fide colligitur ex illo loco: vnde quando nulla ratio subesset, subterfugiendi vim horum verborum, nisi hanc expositionem admittendo, quilibet fidelis ac prudens deberet potius hoc eligere, quam receptam Ecclesiæ consuetudinem sensumq; damnare. Sed non desunt aliæ interpretationes. Secunda est, ibi præcipi sacramentalem sumptionem corporis & sanguinis Domini, non tamen præcipi modum sumptionis, id est, quod manducando & bibendo sumatur; nam quilibet horum modorum sufficit, dummodo vtrumq; seu totum sumatur: quia necessitas tota constituta est, in ordine ad Christum sumendum, quia ergo totus in qualibet specie sumitur, quamuis sub specie panis non bibatur proprie sanguis, vt dixit Innocentius libro 4. de hoc mysterio, capitulo 21. quia tamen reuera sacramentaliter sumitur, ideo eminenter (vt sic dicam) bibitur, & id sufficit ad salutem, sicq; dixit Tertullianus lib. de resurrectione carnis: Caro corpore & sanguine Domini vescitur, vt anima sagimetur: & Cyprianus sermo. de Cœna Domini: Panis (inquit) in carnem & sanguinem mutatus vitam confert: & huiusmodi panem dicit manducari & bibi: nam Potus (inquit) & esus ad eandem pertinent rationem: & Bernardus sermone 3. in Dominicam Palmarum, dicit; Alimoniã corporis & sanguinis Domini à fidelibus frequentari; est ergo hic sensus sufficiens, solumq; illi obitare potest, quia non cum tanto rigore singulorum verborum proprietatẽ sustinet. Tertia expositio est, in illis verbis cõtineri præceptum sumptionis vtriusq; speciei, hoc tamen non eodem modo obligare omnes fideles sed cum proportione, iuxta vnius cuiusque capacitatem ita vt necessarium fit, corpus & sanguinẽ Christi in Ecclesia manducari & bibi, non tamen vtrumque sit singulis necessarium: sed quibusdam, scilicet, sacrificantibus, vtrumque necessarium sit: non sacrificantibus vero, alterum sufficiat: iuxta Ecclesiæ dispositionem & interpretationem. Sed hæc expositio magis libera est, difficiliusque potest accommodari verbis, quæ plane ad omnes fideles indifferenter diriguntur, propter quod, vt existimo, nihil ex eis potest specialiter probari de Sacerdotibus, magis, quam de alijs. Quarta dispositio est, vt illa, quæ speciem habet copulatiuæ locutionis, vim habeat disiunctiuæ scilicet: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, vel biberitis eius sanguinem: solet enim particula, &, in Scripturis hunc sensum reddere Exod 15. & 21. Qui occiderit patrem & matrem: morte moriatur. i. patrem vel matrem, & Iob. 21. sæpissime reperitur particula, &, in hac significatione, & sæpe alias. Dices multo magis videri hanc expositionem voluntariam, & non solum præter, sed etiam contra vim verborũ, quandoquidem signum vniuersale & distribuens in particulare conuertitur: neque in Scriptura vnquam illa expositio admittenda est, nisi quando illa particula, &, non terminos, sed propositiones continuat: tunc n. in toto rigore reuocari potest ad sensum propositionis, de disiuncto extremo, vt in illo exemplo, Quod occiderit patrem & matrem, morte moriatur: sensus est: Qui occiderit patrem, morte moriatur, & occiderit matrem, morte moriatur. Quæ duæ æquiualent huic disiunctæ, qui occiderit patrem vel matrem, morte moriatur, & simile est illud Apoc. 1. Beatus, qui legit, & audit verba prophetiæ huius: sensus n. est. Beatus qui legit, & beatus, qui audit. & ideo recte & exponitur. Beatus, qui legit, vel audit. Respondetur, eundem sensum hic esse adhibendum, seruatâ proportione, & particulam, &, non esse extrahendam à propria, & rigorosa significatione quam habet, Sed consideranda vlterius est negatio inclusa in illa particula (nisi) in initio totius propositionis posita: Nisi manducaueritis: q; perinde est, ac si diceretur (si non manducaueritis) prout Græci & codices habent: illa autem particula, (non) in principio talis propositionis copulatiuæ posita, vtramque partem negat, & iuxta phrasim Hebraicam, quasi bis, scilicet in vtraque parte repetita intelligitur, vt in illo Psa. 1. Non resurgunt impij in iudicio, neq; peccatores in concilio iustorum: Hebraica lectio habet: Non resurgunt impij in iudicio, & peccatores in concilio iustorum: recta aũt est versio Latina, quia illa particula (non) intelligitur repetita in vtraque parte: sic & Psal. 128. De quo non implebit manum suam, qui metit, & sinum suum, qui manipulos colligit, sensus est, neque sinum suum, subintelligendo repetitam negationem: sic Act. 3. Argentum & aurum non est mihi, i. neque aurum habeo, neque argentum: sic etiam Io. 15. Si non venissem, & locutus eis fuissem, i. & nisi eis locutus fuissem, repetita negatione: est enim frequens apud Ioannem, phrasim Hebraicam retinere, vt expositores eius notant: eundem ergo in præsente retinuit, sensumque erit: si non manducaueritis carnem filij hominis, &, si non biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: iuxta quem sensum solus ille non habebit vitam, qui neque carnem Domini manducauerit, neque sanguinem biberit: ex quo sensu copulatiuo propositionem, recte sequitur alia propositio affirmatiua de disiunctiuo extremo: Qui comederit carnem, vel biberit sanguinem Domini, habiturũ vitam: quia prior comminatio solum cadit in eum, qui vtrumque omittit, & hæc expositio saluat omnium verborum vim & proprietatem: & est consentanea vsui scribendi Euangelistæ Ioannis: & cũ ea quadrant optime antecedentia & subsequentia: est ergo probanda: eamque moderni expositores magis probant.

Secunda. *Ioan.* *Tertull.* *Cyprian.* *Bernar.* *Tertia.* *Exod. 15. & 21.* *Quarta.* *Psal 1.* *Psal. 128.* *Act. 3.*

Et ex his facile excluduntur alia testimonia, quæ minoris momenti sunt, vt est illud: Accipite & bibite ex eo omnes: nam inprimis hæc verba non sunt præcipientis, sed inuitantis, seu dantis, vt solet fieri in quocunque conuiuio: vt, quando Christus dixit, Ioannis 20. Accipite Spiritum sanctum, nihil præcepit, sed dedit, simulque explicuit, quid daret. Deinde illud signum (omnes) non distribuit pro omnibus fidelibus, sed pro Apostolis tantum, vt patet, tum ex contextu, tum ex Marco dicente: Et biberunt ex eo omnes: quod non potest esse verum de omnibus fidelibus. Sed vrgent hæretici, Christum non fine mysterio addidisse illud signum (omnes) dando potum: & non dando panem. Respondetur, falsum esse, quod sumunt: nam, licet Euangelistæ non exprimant, Christum dixisse, manducate ex hoc omnes, non tamen negant: & Canon Missæ ex Apostolica tradi-

Ad alia testimonia respondetur.

Hæreticorum scrupulus rejicitur.

traditione affirmat, ita dixisse: & ita etiam legit Ambrosius 4. de sacram. c. 5. & Paschas. libro de Corpor. & sanguin. Domin. cap. 15. Deinde, etiam si ita esset, posset sufficiens ratio differentiæ dari, absq; tali præcepto: nam Christus obtulit panem in duodecim partes diuisum, & ideo non erat tam necessarium explicare, ab omnibus esse sumendum: quando vero dedit potum, vnum & eundem calicem dedit, vt ex eo omnes biberent: & ideo oportuit dicere, bibite omnes: & alius Euangelista dixit: Accipite & diuidite inter vos. Sed vrgebit aliquis, quia licet Christus ad litteram locutus sit cum Apostolis: tamen in persona eorum loqui potuit ad omnes fideles, constat enim ex Euangelio, Christum aliquando locutum fuisse cum Apostolis secundum proprias eorum personas, vt cũ eis dixit. Vos estis, qui permansistis mecũ in tentationibus meis: aliquando vero, vt repræsentabant omnes Episcopos vel Sacerdotes, vt cum dixit. Hoc facite, Quorum remiseritis peccata, &c. aliquando tamen etiam fuisse ipsis locutum, vt repræsentebant omnes fideles: sicut ipsemet Christus explicuit, Matt. 13. dicens, Quod vobis dico, omnibus dico sic ergo in præsenti fuisse locutum sentit Pasch. di. c. 15. dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes, tam ministri, q̃ & reliqui credentes. Respondetur, concedendo Christum omnibus illis modis fuisse locutum varijs locis, quorum sensus ex circumstantia litteræ, ex materia, de qua agitur, ex Sanctorum expositionibus, potissimum ex Ecclesiæ sensu discernẽdus est. In præsenti ergo loco nihil est, quod cogat ad intelligenda illa verba, nisi de solis personis Apostolorum: quia nec præceptum, neque aliquid aliud continent, quod ad commune regimen Ecclesiæ pertineat: sed solum familiarem quendam sermonem inter assidentes eidem mensæ. Posset etiam admitti, ibi Apostolos repræsentasse Sacerdotes omnes, quia ibi indicatum est, quid Sacerdotes agere debeant. Denique, licet concedamus, etiam posse illa verba vltimo modo intelligi, nil refert, quia illa verba non continent præceptum, sed facultatem bibendi, quæ iure diuino nemini denegata est, & hoc solum significat Paschasius, qui non exponit verba Christi, sed referens consuetudinem communicandi in vtraque specie, quæ tunc vigebat, considerat Christum per ministrum dicentem omnibus. Accipite & bibite.

Ambros. Paschas. *Obiectio.* *Matth 13. Paschas. Soluitur.*

Neq; etiam colligi potest hoc præceptum ex testimonijs Pauli, illa enim verba, quæ explicant veterem figuram (Omnes eandem escam spiritualẽ manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberũt) nullam vim habent, ad colligendum præceptum: tũ quia argumentum ex figuris ex se est infirmum: tum etiam, quia in ipsamet figura non omnes, qui manducauerunt manna, biberunt de petra: nam manna multo ante datum fuit, vt patet Exod. 16. Numer. 20 Iosue 5. & qui manducauerunt, non ex speciali præcepto id fecerunt, sed voluntarie. Alia autem verba, Probet autem se ipsum homo, &c. solum probant, tã ad bibendum calicem, quam ad manducandum panem, esse necessariam bonæ conscientiæ probationem: præceptum autem manducandi aut bibendi ex illis verbis, aut ex aliis eiusdem capitis, colligi non potest: vnde statim sub disiunctione addidit Paulus Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Vbi considerandum est, eum qui manducat panem hunc indigne, quamuis nõ bibat, dici reum corporis & sanguinis Dñi: quia reuera vtrumq; sumit: sic ergo è contrario, qui digne manducat, corpus & sanguinem Domini digne sumit: & ideo, tam præcepto sumendi, quam præcepto digne sumendi satisfacit: nullibi ergo est scriptum diuinum præceptum, obligans laicos ad sumendam aliquando Eucharistiam sub vtraque specie.

Exod. 16. Num 20. Iosue 5. *Præceptum.*

Altera vero pars, scilicet, quod nec traditum sit tale præceptum, euidentior est: quia non solum non est in Ecclesia talis traditio: quin potius est contraria, in qua potissimum fundatur ndes conclusionis positæ: nam Ecclesia Romana & Catholica denegat laicis per totum tempus vitæ vsum calicis, & iudicat eos satisfacere Christi præcepto esu corporis: iudicat ergo, nullum tale præceptum esse a Christo impositum, in quo iudicio errare non potest: quia esset intolerabilis error contra bonos mores. Nec refert, si quis dicat, hanc consuetudinem Ecclesiæ non esse valde antiquam: tum quia in nullo tempore potest vniuersalis Ecclesia errare in huiusmodi materijs: tum etiam: quia ex Concil. Constantiensi, D. Thom. & aliis, constat, consuetudinem hanc ante quadringendos vel quingentos annos incepisse: non constat autem aliquando fuisse in Ecclesia vsum, vt omnes omnino aliquando sub vtraq; specie communicarent; quia nec constat, illam consuetudinem fuisse vniuersalem in omnibus Ecclesijs, & multo min⁹ in omnibus personis. Certum autem est, nunquam in vniuersali Ecclesia fuisse hanc consuetudinem obseruatam propter existimationem necessitatis, aut præcepti diuini: sed quia tunc commode fieri poterat, quia erat numerus fidelium minor, & maior deuotio, & ideo non est nunc propria contrarietas in Ecclesiæ consuetudine: nam, mutatis rebus & circumstantijs, mutare consuetudinem, est quidem diuersum, non tamen contrarium. Et confirmatur, quia, si esset præceptum diuinum communicandi sub vtraque specie, maxime obligasset in articulo mortis: sed nunquam fuit vniuersalis consuetudo communicandi infirmos sub vtraque specie; sed potius in vita Basilij, & Ambrosij, & aliorum Sanctorum, legimus eos communicasse in fine vitæ, accepto tantum corpore Domini, & antiqua decreta, quæ loquuntur de viatico dando ægrotis, aut de Eucharistia pro eis seruanda, fere semper de solo corpore loquuntur.

Concil. Cost. D. Thom.

Vltimo addere possumus congruentias explicantes hoc præceptum non fuisse necessarium, quæ fere ex præcedente sectione sumi possunt: quia ad vtilitatem fidelium necessarium non fuit, cum illis satis sit per vnam speciem prouisum, quoad omnes gratiæ effectus, præsertim, si per eos non stet, quo minus digne & frequenter illa vtantur, vt in superioribus dictum est. Nec etiam hoc pertinuit ad diuinum cultum, fidei professionem, aut Christi memoriam, vel repræsentationem passionis: quia hæc in ipso sacrificio fiunt, concurrentibus omnibus, qui assistunt, & per Sacerdotem illum cultum Deo offerentibus eandemque fidem profitentibus, & Christi passionem repræsentantibus, cuius memoriam etiam renouant quando sacramentum sumunt in quacunque specie, ergo neque ex hoc capite oportuit dari tale præceptum, præter hæc autem nullum aliud videtur posse excogitari. Alioqui vero oportuit hanc dispositionem prudentiæ, & iudicio Ecclesiæ relinqui: quia potuit ad reuerentiam sacramenti expedire, vt neque omnibus, in vtraque specie daretur: ita igitur factum est.

Congruentia explicantes præceptum. *Præceptum non fuisse necessarium.*

Dico secundo: Etiam non esse iure diuino præceptum sumere alteram ex his speciebus determinatè, sed solum confuse, seu disiunctim, ita vt, quacunque earum accepta, præceptum diuinum impleatur. Hæc cõclusio solum ponitur propter speciem panis: nam de specie vini, manifestum est ex dictis, nullum esse præceptum sumendi illam, neque solum, neque cum alia specie: de specie autem panis, aliqui Catholici putant necessario esse sumendam de iure diuino, ita vt communicando tantum sub specie vini, non satisfiat diuino præcepto de vsu huius sacramenti. Ita sentiunt Ioan. Alban. lib. de communione sub vna specie, tractatu. 1. ad 5. & Bellarmin. libr. 4. de Eucharist. c. 25. ad 3. 4. & 5. Fundantur, quia Lucas, & Paulus referunt, Christum statim post communionem sui corporis

Multi dicunt. *Probatur.*

corporis dixisse, Hoc facite, post communionem autem calicis, Lucas nihil refert, Paulus vero non absolutè, sicut prius, sed sub conditione refert, dixisse, Hoc facite, quotiescunq; sumitis, in meam commemorationem: ex qua diuersitate colligunt, sumptionem sub specie panis esse simpliciter præceptam: sub specie autem vini, solum, quando fit Christi commemoratio in sacrificio. Ratio vero differētiæ reddi potest, quia vsus panis semper futurus erat conueniens omnibus fidelibus, vt Ecclesiæ consuetudo satis probat: & ideo hunc determinate videtur pro omnibus Christus præcepisse: cuius indicium etiam est, eam in toto illo sermone Ioannis 6. quandocunq; Christus loquitur de vna tantum specie, seu sumptione eius, loquitur de carne, corpore aut pane, & antiquæ figuræ huius sacramenti, necessitatem cibi indicant, non potus, vt manna, agnus Paschalis, panis propositionis, & subcinericius panis Eliæ. Tandem additur congruentia, in significatione fundata: quia panis magis est necessarius ad vitam, quam vinum: debuit ergo magis determinatè præcipi vsus eius, ad significandam vnionis cum Christo necessitatem: Item panis repræsentat corpus, quod præstantius quid est, quam sanguis. Item, species panis sunt aptiores ad memoriam Christi, quæ facilius per corporis, quàm sanguinis repræsentationem concipitur. Item, quoad vsum: panis ab omnibus facile sumi potest, vinum autem non item: multi enim sunt, qui vino vti non possunt: verisimile ergo est, præceptum determinate esse positum de specie panis: solumque vsum speciei vini relictum esse indifferentem. Nihilominus conclusio posita mihi videtur omnino vera, quam postea expresse docuit idem Bellarminus, capit. 27. ad 8. & idem sentit Sebastianus Oxemensis hic articulo 12. numero 4. Et ratio est, quia totus discursus factus in prima conclusione, hanc etiam continuit: diximus enim illa verba, Nisi manducaueritis, &c. reduci ad sensum disiunctiuum: ergo dicendum consequenter est, præceptum in eis contentum per quamcunq; disiunctionis partem sufficienter impleri. Item, quia sicut in Scriptura nullum est præceptum de vtraq; specie, ita nec de specie panis determinatè. Item, quia illæ promissiones, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo, non copulatim sed copulatiuè intelligendæ sunt, ita vt per se, & sigillatim verificentur & de manducante carnem, & de bibente sanguinem: ergo quodlibet horum per se ad vitam sufficit. Item, tam est totus Christus sub specie vini, quam sub specie panis: ergo ex vi iuris diuini, tā est sufficiens sumptio illius, sicut huius. Patet consequentia: quia efficit æqualem vnionem tam sacramentalē, quam spiritualē cum Christo propter quam est specierum sumptio, vt diximus, & significat Concil. Trid. vtens illo fundamento ad probandum, vnam speciem sufficere, quia totus Christus est sub illa, in quo multum huic sententiæ fauet. Præterea coniecturæ contrariæ nihil suadent, quia illa verba, Hoc facite, simpliciter dicta, vel cum illo addito, scilicet, in meam commemorationem, aut cum illa conditione, Quotiescunq; sumitis, ad eundem sensum referuntur, vt præcedēte sectione diximus, & significat Ecclesia, quę in canone, solum post vtriusque speciei consecrationem, refert illa verba, Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis: nullum ergo mysterium latet: in illa diuersitate verborum Pauli, vt propterea censeatur magis determinate præcepta vna species, quam alia: sed solum in posteriori loco explicatur, quod in priori omissum fuerat. Tandem, licet verum sit, vsum panis communiter esse faciliorem & aptiorem pro tota communitate, non tamen propterea oportuit sub præcepto, ac necessitate determinate poni: præsertim, cum aliquando ēt posset applicari vsus vini, & non panis, vt in superioribus etiam diximus, probabile esse in aliquibus casibus seu cum aliquibus personis factum esse, & sufficiens existimatum.

Bellarmin. Oxemens.

SECTIO III.

An potuerit Ecclesia prohibere laicis vsum calicis, idq; fuerit expediens.

RAtio dubitandi circa priorem partem est, nam licet Christus non præceperit omnibus huius speciei vsum, tamen pro omnibus illam instituit, omnibusq; dedit ius illam petendi, cum dixit, Accipite & bibite, &, sicut pro omnibus suum sanguinem fudit, ita omnibus suum sanguinem in testamento reliquit, dicens, Hic est calix noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur: non ergo potest inferior potestas priuare subditos iure, & facultate sibi concessa à superiori potestate: sicut non potest procurator, seu minister aut testamētarius, priuare hæredem re à testatore sibi testamento relicta, aut vsu eius. Et optimum exemplum est in sacramento Confirmationis, & Extremæ vnctionis, de quibus Christus speciale præceptum fidelibus non imposuit: tamen, quia pro ipsis ea instituit, iusque illis vtendi eisdem concessit, non potest Ecclesia eorū vsum eis interdicere: idem ergo est in præsente sacramento. Secundo nunquam expedire potest, vti hac potestate; quia Ecclesiastica potestas non est in destructionem, sed in ædificationem: priuare autem fideles vsu sanguinis Christi, non potest esse in ędificationem, sed in magnum detrimētum: quia priuantur magno fructu gratiæ, magnaq; consolatione & deuotione, ratione cuius acciperent per vtramq; speciem maiorem gratiam ex opere operato, quam per alteram tantum. Et aliunde nulla est sufficiens ratio, cur tanto bono priuētur: quia reuerentia & decentia sacramenti posset multis alijs modis prouideri; præsertim, si non frequenter potus calicis omnibus daretur, sed raro, aut semel in anno, aut aliquoties in vita. Et hoc modo certius esset, fideles omnes integrè & perfectè implere diuinum præceptum. Cum tamen aliud, vel sit dubium, vel saltem controuersijs & scandalis expositum: ergo expediret potius, vt Ecclesia hanc partem eligeret: nam semper certa sunt præferenda dubijs: & quæ vnionem conciliant his, quæ scandala parere possunt.

Dico primo, esse in Ecclesia potestatem ordinandi, quomodo sit à fidelibus hoc sacramentum sumendum: in vna scilicet, vel duplici specie. Est de fide, ex definitione Concilij Trid. sess. 21. c. 1. & 2. vbi hac occasione definit, esse in Ecclesia potestatem, vt in sacramentorum dispensatione ea statuat, vel mutet, quæ susceipientium vtilitati, & sacramentorum veneratione, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicauerit, quo sensu intelligit, dictum esse à Paul. illud 1. ad Cor. 4. Sic nos existimet homo administros Christi, & dispēsatores mysteriorum Dei, Item q; colligit ex illo, ad Cor. 11. Cætera autem cum venero disponam. Ex quo eandem potestatem collegit August. epist. 128. c. 6. eandem q; veritatē confirmat traditio & consuetudo Ecclesiæ. Ratio autem moralis est euidēs. Nam erat hæc potestas in Ecclesia necessaria, quia ea, quæ pertinent ad modum dispensandi sacramenta, pro temporum, & circumstantiarum varietate, possunt etiam requirere vsus seu modos diuersos, vel ad fidelium vtilitatem, vel ad sacramentorum venerationem pertinentes: data est ergo Ecclesiæ huiusmodi potestas, sicut ei data est ad alias Ecclesiasticas leges ferendas, & ad ea omnia, quæ ad perfectum regimen Ecclesiæ pertinent. Quod autem sub obiecto huius potestatis contineatur vsus seu modus sumendi hoc sacramentū sub vna vel duabus speciebus, constat ex præcedentibus, quia hoc nō spectat ad substantiam sacramenti, neq; ad effectum vel vsum eius ex præcepto diuino necessarium, sed

Ecclesia, quo modo, in vnaue, an duplici specie fideles cōmunicare debeāt, decernere potest.

Conc Trid.

1. Corint 4.

11.

Augustinus

tantum ad voluntarium vsum, vel (vt ita dicam) arbitrarium. Et in eo potest committi irreuerentia huius sacramenti: ergo est ex his rebus, quæ sub prædicta potestate clauduntur.

Valde, prudenter ac rationabiliter Ecclesia laicis sacerdotibus q; extra efficium vtriusq; speciei sumptionē prohibuit. Conc. Const. Trident.

Dico secūdo: Ecclesia vtens hac potestate iam prohibuit vsum calicis omnibus, præterquam Sacerdotibus sacrificantibus, quæ prohibitio & valida, & rationabilis, ac prudens fuit. Constat cōclusio ex Concil. Constantiens. sess. 13. clarius ex Trident. sess. 21. c. 2. vbi dicit, Ecclesiam consuetudinem communicandi sub vna specie approbasse, & pro lege habendam decreuisse: Ecclesia autem nō potest in his, quæ ad mores totius Ecclesiæ pertinent, errare: neq; aliquid iniustum, aut malum præcipere: ergo talis lex est iusta & bona: ergo valide, & obligationem inducēs. Quod autem sit etiam prudēs & expediens, declaratur, distinguendo duas res, quæ ad hanc legem ferendam, Ecclesiam mouere potuerunt: vna dici potest, occasio legis: alia, propria ratio eius. Prior sumptaest ex

Turrian.

variis hæresibus, vt notat Turrian⁹ lib. 8. Constitut. Clementis cap. 13. in principio enim Ecclesiæ vsus vnius, vel duplicis speciei, indifferens fuit: & pro rerum commoditate alterutro modo fiebat, vt facile ex hactenus dictis intelligi potest: postea vero ad vitandas hæreses Manichæorum, vsum calicis peculiariter commendarunt Pontifices, vt section. 1. vidimus: illo vero errore extincto, alius exortus est, negans totum Christum esse sub singulis speciebus: & ideo necessarium esse affirmans, vtramq; speciem sumere, cuius occasione in contrarium extremum declinatum est, vsusq; vnius speciei panis magis ac magis propagari cœpit: hic autem error ex hæresi Berengarij confirmatus necessario fuit: quia, si Christus non esset realiter præsens in hoc sacramento, sed tantum, vt in signo, recte sequeretur, nec adesse, nec sumi totum sub singulis speciebus. Quapropter necessarium etiam in ea doctrina fuisset, vtramq; speciem sumere: & hac etiam occasione consuetudo communicandi sub vna specie in Ecclesia Catholica à temporibus Berengarij maxime aucta & confirmata creditur, vt notat VValdensis tomo 2. de sacrament. cap. 87. Tandem vero orta est hæresis directe reprehendens communionem sub vna specie: & in huius hæredis detestationem Ecclesia Catholica hanc consuetudinem magis ac magis amplexa est, & ex hac ipsa occasione sumpsit aliquam causam probandi & retinendi hanc consuetudinem, nimirum, ad detestandos errores, & scandala vitanda. Accessit vero propria ratio, quæ per se mouit Ecclesiam ad consuetudinem hanc lege stabiliendam, & contrarium vsum interdicendum: quia per hoc nihil commodi, vel vtilitatis fidelibus adimitur, multū autem reuerentiæ & venerationis sacramento ipsi prouidetur.

Motiua ob qua Eucharistia bina species modo laicis concessa modo denegata est.

Ratio ob quā nunc simplex Eucharistia species laicis concedatur.

Primum constat ex supra tractatis de effectibus huius sacramenti, vbi ostensum est primum, nullum effectum formaliter diuersum conferri per speciem vni: qui per speciem panis non detur: deinde, stante æquali dispositione ex parte recipientis, tantam gratiam dari per vnam speciem, quantam per vtramque simul sumptam. Quod autem propter vsum vtriusq; speciei existimetur futura maior deuotio, & dispositio ex opere operantis ipsorum recipientium, id, & gratis dictum est, & est omnino per accidens: & compensari præterea facile potest diligentia ipsorum fidelium & maiori frequentia huius sacramenti in vna & eadem specie. Propter quam rationem etiam in superioribus dicebamus, quod licet verum esset, dari maiorem gratiam per duas species, quam per vnam, nulla fieret iniuria fidelib⁹, priuando illos vsu calicis: quia diligentia & maiori frequentia Eucharistiæ sub specie panis possent facile totum illum fructum gratiæ recuperare. Secunda pars constat, quia hoc modo vitat Ecclesia omne periculum effusionis sanguinis, quod moraliter vix posset cauer i in tanta hominum frequentia & multitudine, & præsertim eo tempore, quo religionis deuotio adeo tepida est, res sacræ ita neglienter tractantur. Secundo, vt possit vinum in parua quantitate decentius consecrari: neq; necesse sit, illud consecratum seruare, quod fieri non posset sine periculo corruptionis. Tertio accedit congruentia, vt communis plebs fidelium assuescat ponere deuotionem suam in Christo sub speciebus contento magis, quam in vna vel duabus speciebus ipsum continentibus. Quæ rationes maxime procedunt, vt sæpe dixi, post magnam multiplicationem Christiani populi, & viuæ fidei remissionem.

Rationes dubitandi ex dictis fere solutæ sunt.

Rationes dubitandi ex dictis fere solutæ sunt. Ad primam enim respondetur, Christum non dedisse laicis absolutum ius vtendi vtraq; specie, quasi positiue volendo, vt quoties peterent, eis daretur, sed dedit eis ius vtendi hoc sacramento, ita vt sine rationabili causa eo priuari non possent: hoc autē ius voluit esse subordinatum Ecclesiæ, quoad modum, & alias circumstantias in ipso vsu seruandas. Et ideo non est simile, quod ibi affertur de Extrema vnctione & confirmatione: quia ibi priuarentur fideles vsu talium sacramentorum: hic autem non priuantur vsu, sed adhibetur modus seruandus in ipso vsu; quia sacramentum in vna vel duabus speciēb. idem sacramentum est, & eandem virtutem ac substantialem perfectionem habet. Ad secundam rationem iam declaratum est, quomodo expediat huiusmodi lex seu prohibitio. Nec fuit conueniens, aliquam moderationē in huiusmodi prohibitione adhibere, tum quia nulla erat necessitas, vt dictum est: tum etiam, quia licet in

Ad primā.

Ad secundā.

Quomodo expediat prohibitio.

Quomodo non expediat moderatio.

Quare non expediat.

de possent diminui incommoda, non tamen ita radicitus auferri: tum deniq; quia, si hoc committeretur arbitrio dispensantiū, vel deuotioni sumentiū multa possent per imprudentiam fieri: si autem fieret personarum delectus, oriri possent vel scandalum, vel schismata, aut querimoniæ: si vero certa tempora & loca determinarentur, in eis fortasse concurreret maiori feruore tota fidelium multitudo: & ita esset maius periculum alicuius irreuerentiæ: & præterea maxime deberet concedi in artic. mortis, in quo maius potest esse effusionis periculum. Ac tandem hoc modo debuerunt hæreticorum ora penitus obstrui.

Quare non expediat.

Quare non expediat.

Ex quibus principijs illa frequens dubitatio decidenda est, an expediat in hac lege dispensare cuma liquo regno, vel personis. Quamdiu enim hoc petunt perfistentes in errore, tanquam si necessarium sit ad salutem, nullo modo concedendum est: tum, quia esset, virtute confirmare errorem: tum etiam quia esset sanctum dare canibus: quia talis gens indisposita esset ad vsum huius sacramenti: vnde referunt authores citati in principio sectionis præcedentis, & Ruard. art. 25. Paulum III. dispensasse cum Bohemis sub conditione, vt ab errore discederent, ipsis autem semper sentientibus, vtramque speciem esse necessariam, dispensatio locum non habuit. Vnde fit, vt remoto errore, possit Ecclesia hoc concedere, vt de Paulo III. dictum est, & refert Gaspar Casalin. libro 3. de cœna & de calice Domini, cap. 2. & de Clemente VI. refertur, hoc concessisse Regi Galliæ anno 1341. quia, cum tota hæc res sit iuris Ecclesiastici, per supremam Ecclesiæ potestatem dispensationem recipit: nunc autem pensatis omnibus, vix potest hoc expedire, & ad vitandum scandalum, & hæreticis omnem occasionem pertinaciæ auferendam, & propter maiorem fidelium vnionem & conformitatem. Quod tamen non obstat, quod si in aliquo casu consuetudo obtinuit, vt alicui detur vtraque species, talis consuetudo seruetur, vt Romæ est consuetudo, vt Diaconus, qui in missa solemni ministrat Pontifici, sub vtraque specie communicet. Quam tamen interdum prætermissam esse à Paulo III. in odium Hussitarum, & Bohemorum, refert Turria-

Ruard. Paul. III.

Paul. III.

Turrian. Aug. Pat. Feder III. Claud. Turrian. lib. 8. constit. Clement. cap. 31. & Augustinus Patritius, in libr. de aduentu Frederici III. Imperat. Romani. Addit etiam Claud. repet. in c. 20. Parisiis seruari similem consuetudinem in Conuentu Cluniacensi. Omitto alias consuetudines, quæ dicuntur esse apud Muscouitas, vt refert Petr. Comestor in Histor. Schol. c. 151. & apud Æthiopes, vt refert Claud. supra, repet. 10. c. vlt. nam hi schismatici sunt, sicut etiam Græci, qui eundem vsum obseruant, quamuis Græci in hoc non videantur esse schismatici, quia nec ob eam consuetudinem ab Ecclesia Romana dissentiunt: neque de nostra consuetudine male sentiunt, quantum ego potui, vel audiendo, vel legendo, assequi.

Pet. Comest.

Dubiolum. Sed quæret tandem aliquis, an hæc prohibitio Ecclesiæ tanto rigore obliget laicos, vt in nullo casu, & nulla de causa, eis liceat bibere sanguinem Domini. absque speciali dispensatione. Aliqui enim ita exaggerant hanc prohibitionem, in odium fortasse hæreticorum, vt nunquam huiusmodi casum admittant, in quo id permittere sit necessarium. Vnde Soto

Soto. distinct. 13. quæst. 2. art. 6. dicit: si contingat, Sacerdotem sacrificantem mori post consecratum & ante cõsumptum sanguinem, & nullum adesse Sacerdotem, à quo possit consumi, etiam si species vini corrumpendæ, & in acetum mutandæ, vel paulatim consumendæ censeantur, non licere laico illas sumere. Sic etiam dicunt aliqui, si contingat, sanguinem Domini in terram cadere, & nullum esse Sacerdotem, qui illum velit lambere, non permitti laico, vt id faciat: sed solum vt diligenter caueat, ne conculcetur, sed seruetur, donec exiccetur, & postea radatur, & comburatur. Sed hæc & similia, valde rigida sunt, & sine sufficienti fundamento: nam hoc solum est Ecclesiastícum præceptum: & ob maiorem reuerentiam ipsius sacramenti introductam: non est ergo, cur obliget cum tanto rigore, & cum euidente periculo, & occasione maioris irreuerentiæ eiusdem sacramenti. Di-

Responso. co igitur, solum propter vsum sacramenti, & vtilitatem suscipientis, nunquam licere laico sumere sanguinem Domini absq; dispensatione. Probatur ex generali prohibitione absq; vlla exceptione, quia nulla occurrere potest sufficiens causa, ob quam cesset hæc obligatio, solo illo fine durante: quia, illo non obstante, facta est prohibitio. Dices, occurrere posse mortis articulum, in quo possit infirmus Dominici calicis haustum, non tamen Eucharistiam, id est, cor-

Conc. Tolet. XI. pus deglutire, vt dicitur in concilio Toletan. XI. capitul. 11. tunc enim licebit sumere: quia ius diuinum præferendum est Ecclesiastico. Respondeo, casum esse moraliter impossibilem, vel rarissimum, quia, qui potest traiicere species vini, poterit etiam deglutire minimam hostiæ consecratæ particulam, aquæ aut vino non consecrato immissam: & quamuis admittatur casus, cum ille rarissimus sit, propter illum solum non censerem, dandam esse hanc licentiam, ne detur occasio indiscretis ministris ampliandi illam, & similes casus facile admittendi sine necessitate. Vnde minister nolens tunc dare sacramentũ, iure excusabitur, qui propter grauissimam causam & publicam id facit: & consequenter etiam excusabitur ægrotus; vel quia non habet copiam sacramenti; vel quia moraliter censetur impotens: & ita non violabitur ius diuinum: quod, cum affirmatiuum sit, non obligat semper, sed occurrentibus moralibus circumstantiis. Nec tunc ius humanum præfertur diuino, sed occasione humani iuris tales concurrunt circumstantiæ morales, vt ius diuinum affirmatiuum non obliget, quod frequens est in huiusmodi præceptis. At vero, si ex parte ipsius sacramenti occurrat necessitas, vt in prædictis casibus, aut, si calix consecratus venturus sit in manus infidelium, & effundendus existimo, consumi posse à laico in absentia ministri consecrati, tunc enim seruare verba legis, esset agere contra finem legis, qui est, ne sanguis effundatur aut illi fiat irreuerentia: solum ergo cauendum est scandalum, & procurandum, vt maxima reuerentia adhibeatur.

QVÆSTIO LXXXI.

De modo, quo Christus vsus est hoc sacramento, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de vsu huius sacramenti, quo Christus vsus est in prima sui institutione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrum Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

Tertiò, quale corpus sumpserit aut dederit, vtrum scilicet, passibile vel impassibile.

Quartò, quomodo se habuisset Christus sub hoc sacramento, si fuisset in triduo mortis reseruatum, aut consecratum.

QVæstio hæc solum per occasionem hoc loco est à Diuo Thoma interposita: omnia vero, quæ in ea tractantur, fere pertinent ad institutionem huius mysterij declarandam, prout à Christo Domino res gesta fuit. Et ideo partim à nobis in superioribus tractata sunt, declarando primam institutionem huius mysterij in ratione sacramenti; partim addentur inferius, tractando de institutione eiusdem mysterij in ratione sacrificij. Et ideo ne institutam seriem disputationum interrumpamus, hic solum circa literam Diui Thomæ, si quid occurrerit, annotabimus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

AD primum sic proceditur. *Videtur quod Christus non sumpserit corpus suum & sanguinem. Non enim de factis Christi, & dictis asseri debet, quod authoritate sacræ Scripturæ non traditur. Sed in Euangelijs non habetur, quod Christus corpus suum manducauerit, aut sanguinem suum biberit. Non ergo est hoc asserendum.* Infr. q. 84. a. 7. ad 4 & 4. d. 11. q. 3. a. 1.

2. *Præterea, Nihil potest esse in seipso, nisi forte ratione partium: prout scilicet vna pars eius est in alia, vt habetur* † 4. Physic. *Sed illud, quod manducatur & bibitur, est in manducante, & bibente. Cum igitur totus Christus sit sub vtraq; specie sacramenti, videtur impossibile fuisse, quod ipse sumpserit hoc sacramentum.* † Lib. 4 text. 34 10. 2.

3. *Præterea, Duplex est sumptio huius sacramenti, scilicet, spiritualis, & sacramentalis. Sed spiritualis non competebat Christo (quia nihil à sacramento accepit) & per consequens nec sacramentalis, quæ sine spirituali est imperfecta, vt supra habitum est. Ergo Christus nullo modo hoc sacramentum sumpsit.* * Quæst. prac. art. 11.

Sed contra est, quod Hier. * *dicit ad Lesbiam, Dominus Iesus Christus, ipse conuiua, & conuiuium: ipse comedens, & quod comeditur.* * Quæst. 2. ad Hedibiam. 10 ca. refertur de consec. d. 2. cap. Nos. Moys.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt: quod Christus in cœna corpus & sanguinem suum discipulis suis tradidit, non tamen ipse sumpsit. Sed hoc non videtur conuenienter dici: quia Christus ea, quæ ab alijs obseruanda instituit, ipse primitus obseruauit. Vnde & ipse prius baptizari voluit, quam alijs Baptismum imponeret, secundum illud Actuum 1. Cœpit Iesus facere, & docere. Vnde & primo ipse corpus suum & sanguinem sumpsit, & postea discipulis sumendum tradidit. Et hoc est, quod Ruth. 3. super illud. Cum q; comedisset & bibisset, & c. *dicit Gloss.* * *quod Christus comedit & bibit in cœna, cum* Gl. ord. ibi.

cum corporis & sanguinis sui sacramentum discipulis tradidit. Vnde, quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem.

Ad primum ergo dicendum, quod in Euangelijs legitur, quod Christus accepit panem & calicem, non est autem intelligendum, quod accepit solum in manibus, vt quidam dicunt, sed eo modo acceperit, quo alijs accipiendum tradidit. Vnde, cum discipulis dixerit, Accipite, & comedite, & iterum, Accipite & comedite, intelligendum est, quod ipse accipiens comederit & biberit Vnde & quidam metrice dixerunt, Rex sedet in cœna, turba cinctus duodena, Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus.

Q. 76. ar. 1. *Ad secundum dicendum, quod (sicut supra* dictum est) CHRISTVS, *secundum quod est sub hoc sacramento, comparatur ad locum, non secundum proprias dimensiones speciei sacramentalium, ita quod in quocunq; loco: vbi sunt illæ species, est ipse Christus. Et quia species illæ potuerunt esse in manibus, & in ore Christi, ipse totus Christus potuit esse, in suis manibus, & in suo ore. Non autem hoc potuisse esse, secundum quod comparatur ad locum per proprias dimensiones.*

Q. 79. ar. 1. *Ad tertium dicendum, quod (sicut supra* dictum est) *effectus huius sacramenti est, non solum augmentum habitualis gratiæ, sed etiam quædam actualis delectatio spiritualis dulcedinis. Quamuis autem Christo gratia non fuerit augmentata ex susceptione huius sacramenti, habuit tamen quandam spiritualem delectationem in noua institutione huius sacramenti. Vnde ipse dicebat Lucæ 22. Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, quod Eusebius exponit de nouo mysterio nouæ Testamenti, quod tradebat discipulis. Et ideo spiritualiter manducauit, & similiter sacramentaliter, in quantum corpus suum sub sacramento sumpsit, quod sacramentum sui corporis intellexit & disposuit. Alster tamen, quam cæteri sacramentaliter & spiritualiter sumunt:* quia augmentum gratia suscipiunt sub sacramentalibus signis, quibus indigent ad veritatis perceptionem.

Alias qui augmentū gratia suscipiūt & sacramētalibus signis indigent, &c.

COMMENTARIVS.

D. Thoma conclusio. AFfirmat Diuus Thom. rationabiliter credi, Christum seipsum communicasse, suumque corpus & sanguinem sumpsisse: non est enim hæc assertio certa, cum neque in Scriptura, nec certa traditione, aut definitione habeatur, & ideo merito Diuus Thomas solum, vt probabilem eam proponit, quam in argumento, sed contra, probat ex Hieronymo epist. ad Lesbiam, est autem in epistola 150. ad Hedibiam, vbi de Domino Iesu inquit: Ipse conuiua & conuiuiū, ipse comedens, & qui comeditur: quæ verba referuntur etiam in capit. Nec Moyses, de Consecration. distinct. 2. Sed, si attente considerentur, non dicit in eis expresse Hieronymus, CHRISTVM comedisse se ipsum, sed solum comedisse, & manducatum fuisse, quæ possent esse vera, etiam si se non comedisset: nam comedit agnum, vel alios cibos, & se præbuit alijs comedendum. Sed nihilominus sensus Hieronymi, quem D. Thomas indicat, est valde probabilis: quia Hieronym. illis breuib. verbis significare voluit grande miraculum, quod in hoc potissimū declaratur, quod ipse comedens sit, qui comeditur, non tantum respectu diuersorum, sed etiā respectu sui ipsius; quomodo ēt dixit author carminum, quæ D. Th. citat ad 1. Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus: quod recte explicabitur, si verum esse supponatur, q. supra diximus; cœnam mysticā peractā esse à Christo post legalem, & ante inchoatam vsualem; in illa ergo cœna, etiam fuit Christus comedens, & qui comedebatur: in ea autem nihil comestum est, nisi ipse Christus: *D. Thom.* & in eodē sensu, authore D. Th. de Christo canit Ecclesia: Se nascens dedit socium, conuescens in eduliū. Secundo hoc probat D. Th. ex Gl. ordinaria Ruth. 3. *Theodor.* in qua citatur etiam Theodoret. qui ad hoc confirmandum vsus est verbis Pauli ad Hebr. 2. Quia pueri cōmunicauerunt carne & sanguine, & filius Dei participauit eiusdem: quæ verba solum per accommodationem quandam adducta esse videntur: nam ibi non de hoc mysterio differit Paulus, sed de mysterio Incarnationis, in quo filius Dei mortalem carnem assumpsit, vt fratrib. fieret similis. Tertio videtur hoc probare D. Th. in solut. ad 1. ex illis verbis Euangeliorum (Accepit Iesus panem, &c.) quia non tantum intelligendus est accepisse in manibus, sed etiam, vt ex eo comederet, sicut Apostolis dixit, vt acciperent & comederent. Sed hoc rectè quidem dicitur, & præsumitur, vel à paritate rationis coniectatur, tamen ex verbis non probatur: qa verbum (Accepit) in rigore solum significat: Accepisse in sanctas ac venerabiles man⁹ suas: vt in canone Missæ explicatur, Vnde postmodum Apostolis Christus dixit (Accipite) subdens: (& comedite) acceptionem manuum à manducatione distinguēdo: vnde videtur posse retorqueri argumētum, nam, quia in Apostolis duplex acceptio fuit; manib⁹, & ore, duplici verbo explicatur, Christo vero sola acceptio manuum attribuitur: ergo alteratacite negatur. Sed hæc etiam collectio nullius momēti est, quia ex hoc quod aliquid taceatur, non ideo sequitur negari, potest enim taceri, vel quia ad causam vel historiam, de qua agitur, non refert, vel quia ex alijs, quæ narrantur, facile subintelligi potest; & ita credendum est, in præsenti accidisse. Quarto adhibet D. Thom. congruentiam, ob quam decuit Christum comedere, quod aliis dabat, vt exemplo præstet, obseruando ea, quæ obseruari instituebat, in qua congruentia difficultatem habet exemplum baptismi; quod D. Thom. adducit: sed de eo videantur dicta superius q. 72. art. 3.

In solut. ad 3. tractat D. Thom. an hæc manducatio Christi fuerit sacramentalis tantum, vel simul spiritualis: sed de hac re, & de aliis, quæ ad illam spectant, dicemus infr. disp. 75. sect. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum Christus dederit Iudæ corpus suum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Christus Iudæ non dederit corpus suum. Vt enim legitur, Matt. 26. Post quam dedit Dominus corpus suum, & sanguinem discipulis, dixit, eis, Non bibam à modo de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei. Ex quo videtur, quod illi, quibus corpus suum & sanguinem dederat, cum eo essent iterum bibituri, Sed Iudas postea cum ipso non bibit. Ergo non accepit cum alijs discipulis corpus Christi & sanguinem.

2. Præterea, Dominus impleuit, quod præcipit secundum illud Act. 1. cœpit Iesus facere & docere. Sed ipse præcipit Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus. Cum ergo ipse cognouerit Iudam esse peccatorem, videtur, quod ei corpus suum & sanguinem non dederit.

3. Præterea, Christus specialiter legitur Iudæ panem intinctum porrexisse, Ioan. 13. Si ergo corpus suum ei dedit, videtur, quod sub buccella ei dederit, præcipue cum legatur ibidē, quod post buccellam introiuit in eum Satanas. Vbi Augustin. dicit. *Hinc nos docemur, quam sit cauendum male accipere bonum: si enim corripitur, qui non diiudicat, id est, nō discernit corpus Domini à cæteris cibis, quomodo non damnabitur, qui ad eius mensam fingens se amicum, accedit inimicus? Sed cum buccella intincta non accepit corpus Christi; vt enim Aug.* dicit super illud Ioan. 13. *Cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ: non, vt putant quidam negligenter legentes* vilē Iudas corpus Christi accepit. *Ergo videtur quod Iudas corpus Christi non acceperit.*

Sed contra est, quod Chrysost. dicit, *Iudas particeps existens mysteriorum, conuersus non est. Vnde sit scelus eius Ioan. vtrinque immanius, tum quia tali proposito imbutus adijt mysteria,*

mysteria, tum quia audiens melior factus non fuit, nec metu, nec beneficio, nec honore.

Can. 30. in Matth. circa med. Respondeo dicendum, quod Hilarius * posuit super Matthæum, quod CHRISTVS Iudæ corpus suum & sanguinem non dedit. Et hoc quidem conueniens fuisset, considerata malitia Iudæ. Sed quia Christus nobis debuit esse exemplum iustitiæ, non conueniebat eius magisterio, vt Iudam occultum peccatorem, sine accusatore & euidenti probatione, ab aliorum communione separaret, ne per hoc daretur exemplum Prælatis Ecclesiæ, similia faciendi: & ipse Iudas exasperatus, inde sumeret occasionem peccandi. Et ideo dicendum est, quod Iudas cum alijs discipulis corpus Domini & sanguinem susceperit, vt dicit Dionys. * in libro de Eccles. Hierar. & August. super Ioan.

Dionys. ca 3. Eccles. hier. p. 3 non long. à princ. Aug. tract. 62 in Euang. Io. 10. 9. Leo citato in corp. art.

Ad primum ergo dicendum, quod illa est ratio Hilarij † ad ostendendum, quod Iudas corpus Christi non sumpsit. Non tamen cogit: quia Christus loquitur discipulis, à quorum collegio Iudas se separauit, non autem Christus eum excluſit. Et ideo Christus quantum est in se, etiam cum Iuda vinum in regno Dei bibit, sed hoc conuiuium ipse Iudas repudiauit.

Ad secundum dicendum, quod Christo nota erat Iudæ iniquitas, sicut Deo: non autem erat sibi nota per modum, quo hominibus innotescit. Et ideo Christus Iudam non repulit à communione, vt daret exemplum tales peccatores occultos non esse ab alijs sacerdotibus expellendos.

Ad tertium dicendum, quod sine dubio Iudas sub pane intincto, corpus Christi non sumpsit, sed simplicem panem. Significatur autem fortasis (vt Aug. † ibidem dicit) per panis intinctionem fictio Iudæ: vt enim inficiantur nonnulla, intinguntur. Si autem bonum aliquid hic significat tinctio (scilicet dulcedinem bonitatis diuinæ, quia panis ex intinctione sapidior redditur) idem bonum ingratum non immerito est secuta damnatio. Et propter hanc ingratitudinem, id, quod est bonum, factum est ei malum: sicut accidit circa sumentes corpus Christi indigne. Et, sicut Aug. * ibidem dicit, intelligendum est, quod Dominus iam antea distribuerat omnibus discipulis suis sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut Lucas narrat. Ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundum narrationem Ioannis, Dominus per buccellam tinctam, atq; porrectam suum exprimit proditorem.

Tract. 62 in Ioann. circa med. tom. 9.

Ibidem.

COMMENTARIVS.

Conclusio D. Thom.

REijcit D. Thom. sententiam Hilarij negãtis Christum communicasse Iudam, & sequitur sententiam Dionys. Chrysost. & August. (quos citat) contrarium asserentium. Solumq; hanc sententiam confirmat: quia non expediebat, Iudam occultum peccatorem sine accusatore & euidente probatione ab aliorum communione separare: quæ ratio supponit, Iudam adfuisse, quando Dominus cæteris discipulis Eucharistiam dedit, quod in solut. ad 3. D. Thomas confirmat ex narratione Lucæ & Ioannis, de hac vero re disputatum à nobis est supr. disputat. 41. sect. 2. quia ad tempus institutionis declarandum necessarium fuit.

ARTICVLVS III.

Vtrum Christus sumpserit & discipulis dederit corpus suum impassibile.

4 d. 11. q. 3. a. 3 & d. 12. q. 1. ar. 3. q. 1. cor. Glos. ibi.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod Christus sumpserit, & discipulis dederit corpus suum impassibile. Quia super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos, dicit quadam Gloss. * Illud corpus, quod habuit per naturam, dedit discipulis in cœna, non mortale & passibile. Et Leuit. 2. super illud; Si oblatio tua fuerit de sartagine, dicit Gloss. † Crux super omnia fortis, carnem CHRISTI, quæ ante passionem non videbatur esui apta, post aptam fecit. Sed

Ibidem.

Christus dedit corpus suum, vt aptum ad manducandum. Ergo dedit tale, quale habuit post passionem scilicet impassibile, & immortale.

2. Præterea, Omne corpus passibile per contactum & manducationem patitur. Si ergo corpus Christi erat passibile, per contactum & comestionem discipulorum passum fuisset.

3. Præterea, Verba sacramentalia non sunt modo maioris virtutis, quando proferuntur à Sacerdote in persona Christi, quam tunc, quando fuerunt prolata ab ipso CHRISTO. Sed nunc virtute verborum sacramentalium, in altari conficratur corpus Christi impass bile & immortale, ergo multò magis tunc.

Sed contra est, quod sicut Innoc. III. * dicit tale corpus tunc dedit discipulis, quale habuit. Habuit autem tunc corpus passibile & mortale: ergo corpus passibile & mortale discipulis dedit.

In libro 4. de sacro myst. altaris c. 12. post med.

Respondeo dicendum, quod Hugo de sancto Vict. posuit, quod Christus ante passionem diuersis temporibus quatuor dotes corporis glorificati assumpserit: subtilitatem, scilicet, in natiuitate, quando exiuit de clauso vtero Virginis: agilitatem quando ambulauit siccis pedibus super mare; claritatem in transfiguratione; impassibilitatem in cœna, quando corpus suum discipulis tradidit manducandum, & secundum hoc dedit discipulis suis corpus suum impassibile & immortale. Sed quidquid sit de alijs (de quibus supra dictum est, * quid sentire debeat) circa impassibilitatem tamen impossibile est, esse quod dicitur Manifestum est enim, quod idem verum corpus Christi erat, quod à discipulis tunc in propria specie videbatur, & in specie sacramenti sumebatur. Non autem erat impassibile secundum quod in propria specie videbatur, quinimo erat passioni paratum. Vnde nec ipsum corpus Christi, quod in specie sacramenti dabatur, impassibile erat. Impassibili tamen modo erat sub specie sacramenti, quod in se erat passibile: sicut inuisibiliter, quod in se erat visibile. Sicut enim visio requirit contactum corporis, quod videtur ad circumstans medium visionis, ita passio requirit contactum corporis, quod patitur, ad ea, quæ agunt. Corpus autem Christi, secundum quod est sub sacramento (vt supra dictum est *) non comparatur ad ea quæ circumstant, mediantibus propriis dimensionibus specierum panis & vini. Et ideo species illæ sunt, quæ patiuntur & videntur, non autem ipsum corpus Christi.

Q. 28. art. 2. ad 3. & q. 54. ar. 1. ad 2.

Q. 76 art 4. & 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus dicitur in cœna non dedisse corpus suum mortale & passibile, quia non dedit mortali & passibili modo. Crux autem fecit carnem Christi aptam manducationi, in quantum hoc sacramentum repræsentat passionem Christi.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si corpus Christi, sicut erat, passibili modo fuisset sub sacramento.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est *) accidentia corporis Christi, sunt in sacramento ex reali concomitantia, non autem ex vi sacramenti; ex qua est ibi substantia corporis CHRISTI. Et ideo virtus verborum sacramentalium ab hoc se extendit, vt sit sub sacramento corpus Christi, scilicet, quibuscunq; accidentibus realiter in eo existentibus.

Q. 76 art. 4.

MAteria huius & sequentis articuli fuse tractata est supra, in disputationibus de præsentia.

ARTICVLVS IV.

Vtrum, si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset seruatum vel consecratum, ibi moreretur.

4 d. 10. ar. 2. q. 1 cor. & d. 11 qu. 3. con. tract. 64. &

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod si hoc sacramentum tempore mortis CHRISTI fuisset seruatum in pyxide, vel ab aliquo Apostolorum consecratum, non

quodl 5. art. 11. ad 1. & 10. obiect. 6. fin. & 1. Cor 11. c 6 & co. 2. fin.

non ibi moreretur. Mors enim CHRISTI accidit per eius passionem. Sed Christus impassibili modo etiam tunc erat in hoc sacramento. Ergo non poterat mori in hoc sacramento.

2. Præterea, In morte Christi separatus fuit sanguis eius à corpore. Sed in hoc sacramento simul est corpus Christi, & sanguis. Ergo CHRISTVS in hoc sacramento non moreretur.

3. Præterea, Mors accidit per separationem animæ à corpore. Sed in hoc sacramento continetur tam corpus, quam anima Christi. Ergo in hoc sacramento non poterat Christus mori.

Sed contra est, quod idem Christus, qui erat in cruce, fuisset in sacramento. Sed in cruce moriebatur. Ergo & in sacramento conseruato moreretur.

Respondeo dicendum, quod corpus Christi idem in substantia, est in hoc sacramento, & in propria specie, sed non eodem modo. Nam in propria specie, contingit circumstantia corporea per proprias dimensiones, nō autem, prout est in hoc sacramento, vt supra dictum est. * Et ideo, quicquid pertinet ad Christum, secundum quod in se est potest tribui ei, & in propria specie, & in sacramento existenti, sicut viuere, mori, dolere animatum, vel inanimatum esse, & cætera huiusmodi. Quæcunq; vero conueniunt ei per comparationem ad corpora extrinseca, possunt ei attribui in propria specie existenti, non autem, prout est in sacramento; sic irrideri, conspui, crucifigi, flagellari, & cætera huiusmodi. Vnde & quidam metrice dixerunt. Pyxide seruato poteris sociare dolorem. Innatum, sed non illatus conuenit illi.

Art præc. & q. 76. ar. 4. 5. & 6.

In corp. art.

Ad primum ergo dicendum, quod (sicut dictum est*) passio conuenit corpori passo, per comparationem ad agens extrinsecum. Et ideo Christus secundum quod est sub hoc sacramento, pati non potest, potest tamen mori.

Q. 67. ar. 2. ad 1.

Ad secundum dicendum, quod (sicut supra dictum est*) sub specie panis est corpus Christi ex vi consecrationis: sanguis autem sub specie vini. Sed nunc quidem, quando realiter sanguis Christi non est separatus ab eius corpore, ex reali concomitantia & sanguis Christi est sub specie panis simul cum corpore, & corpus sub specie vini simul cum sanguine. Sed si, tempore passionis Christi, quando realiter sanguis fuit separatus a corpore Christi, fuisset hoc sacramentum consecratum, sub specie panis fuisset solum corpus, & sub specie vini fuisset solum sanguis.

In solu. pr. & loco ibi cita.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra dictum est*) anima Christi est in hoc sacramento ex reali concomitantia, quia non est sine corpore, non autem ex vi consecrationis. Et ideo, si tunc fuisset hoc sacramentum consecratum vel per actum, quando anima erat a corpore realiter separata, non fuisset anima Christi sub hoc sacramento, non propter defectum virtutis verborum, sed propter aliam dispositionem rei.

QVÆSTIO LXXXII.

De ministro huius sacramenti, in decem articulos diuisa.

Deinde considerandum est de ministro huius sacramenti.

Et circa hoc quæruntur decem.

Primò, vtrum consecrare hoc sacramentum sit proprium sacerdotis.

Secundò, vtrum plures sacerdotes simul possint eamdem hostiam consecrare.

Tertiò, vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat ad solum sacerdotem.

Quartò, vtrum liceat sacerdoti consecrandi à communione abstinere.

Quintò, vtrum sacerdos peccator possit conficere hoc sacramentum.

Sextò, vtrum Missa mali sacerdotis minus valeat, quam boni.

Septimò, vtrum hæretici, schismatici, vel excommunicati, possint conficere hoc sacramentum.

Octauo, vtrum degradati.

Nonò, vtrum peccent, à talibus communionem recipientes.

Decimò, vtrum liceat sacerdoti omnino à celebratione abstinere.

ARTICVLVS I.

Vtrum consecratio huius sacramenti sit propria Sacerdotis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod consecratio huius sacramenti non sit propria Sacerdotis. Dictum est enim* supra, quod sacramentum consecratur virtute verborum, quæ sunt forma huius sacramenti. Sed illa verba non mutantur, siue dicantur à Sacerdote, siue à quocunque alio. Ergo videtur, quod non solus Sacerdos, sed etiam quilibet alius possit hoc sacramentum consecrare.

4. dist. 12. q. 1. a. 1. q. 2. a. 1. ad 2. & q. 3. a. 1. ad 2.

2. Præterea, Sacerdos hoc sacramentum conficit in persona Christi. Sed laicus sanctus est vnitus Christo per charitatem. Ergo videtur, quod etiam laicus possit hoc sacramentum conficere. Vnde & Chrys.* dicit super Matt. quod omnis Sanctus est Sacerdos.

3. p. q. 1. a. 1. Chrys. tom. 2. in opere imperf. in Matth. hom. 49.

3. Præterea, Sicut baptismus ordinatur ad hominum salutem, ita & hoc sacramentum, sicut ex supra dictis patet.* Sed etiam laicus potest baptizare, vt supra dictum est. *Non ergo est proprium Sacerdotis conficere hoc sacramentum.

3. p. q. 67. a. 2. Q. 73. a. 6.

4. Præterea, Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ. Sed alias materias consecrare scilicet chrisma, & oleum sanctum, & oleum benedictum, pertinet ad solum Episcopum, quorum tamen consecratio non est tantæ dignitatis, sicut consecratio Eucharistiæ, in qua est totus Christus. Ergo non est proprium Sacerdotis, sed solius Episcopi, hoc sacramentum conficere.

Sed contra est, quod Isidor.* dicit in quadam Epistola, & habetur in Decret. dist. 25. Ad presbyterum pertinet hoc vt sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere.

In decret. 2. part. caus. 16. q. 1. can. Ad presbyterum.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) hoc sacramentum est tantæ dignitatis, quod non conficitur, nisi in persona Christi. Quicunq; autem aliquid agit in persona alterius, oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessam. Sicut autem baptizato conceditur à Christo potestas sumēdi hoc sacramentum, ita Sacerdoti, cum Ordinatur, confertur potestas hoc sacramentū consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino: hoc facite in meam commemorationem. Et ideo dicendum est, quod proprium est Sacerdotum conficere hoc sacramentum.

3. p. q. 82. a. 1. q. 3. a. 3. ad 3. & q. 4. a. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus sacramentalis in pluribus consistit, & non in vno tantum: sicut virtus baptismi consistit in ipsis verbis, & in aqua. Vnde & virtus consecratiua non solum consistit in ipsis verbis, sed etiam in potestate Sacerdoti tradita in sua consecratione & ordinatione, cum ei dicitur ab Episcopo; Accipe potestatem offerendi in Ecclesia sacrificium tam pro viuis, quam pro mortuis. Nam & virtus instrumentalis in pluribus instrumentis consistit, per quæ agit principale agens.

4. d. 13. q. 2. a. 2. q. 2. 6.

Ad secundum dicendum, quod laicus iustus vnitus est Christo vnione spirituali per fidem & charitatem, non autem per sacramentalem potestatem. Et ideo habet spirituale Sacerdotium ad offerendum spirituales hostias, de quibus dicitur in Psalm. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus;

& Rom.

& Rom.12 Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Vnde & 1. Petr. 2. dicitur: Sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias.

Ad tertium dicendum, quod perceptio huius sacramenti non est tantæ necessitatis, sicut perceptio baptismi, vt ex supra dictis patet. * Et ideo, licet in necessitatis articulo laicus possit baptizare, non tamen potest hoc sacramentum conficere.

Prat ar. 11. ad 2. & 71. q. 3.

Ad quartum dicendum, quod Episcopus accipit potestatem vt agat in persona Christi super corpus eius mysticum, id est, super Ecclesiam. Quam quidem potestatem non accipit Sacerdos in sua consecratione, licet possit eam habere ex Episcopi commissione. Et ideo, ea quæ non pertinent ad dispositionē corporis mystici non reseruantur Episcopo sicut consecratio huius sacramenti. Ad Episcopum vero pertinet, tradere non solum populo, sed etiam Sacerdotibus ea, ex quibus possunt propriis officijs vti. Et quia benedictio chrismatis, & olei sancti, & olei infirmorum, & aliorum, quæ consecrantur (puta, altaris, Ecclesiæ, vestium, & vasorum) præstat quandam idoneitatem ad sacramenta perficienda, quæ pertinent ad officium Sacerdotum, ideo tales consecrationes Episcopo reseruantur: tanquam Principi totius Ecclesiastici ordinis.

COMMENTARIVS.

ACtio ministri in hoc sacramento duplex est scilicet effectio eius, & dispensatio: in cæteris enim sacramentis hæc duo non distinguuntur, quia consistunt in vsu, & ideo effectio, & applicatio ad vsum, quæ fit, cum dispensatur sacramentum, idem sunt in eis: hoc vero sacramentum consistit in facto esse, & ideo prius fit, & postea dispensatur, seu applicatur ad vsum: distinguuntur ergo in illo hæ duæ actiones. Inter quas notari potest hæc differentia, quod confectio sacramenti quædam requirit ex parte ministri, vt rata sit & valida; quædam vero, vt digne ac debite fiat, dispensatio vero, cum iam supponat sacramētum factum, non potest esse irrita ex parte dantis, dū modo ex parte rei, quę datur, sit vera Eucharistia cōfecrata, & ideo in hac actione solum supersunt consideranda ea quę necessaria sunt, vt digne fiat: Diuus Thomas ergo in hac quæstione omnia hæc promiscue tractat & considerat, quæ nos claritatis & methodi seruandæ causa distinguenda censuimus, & diuersis locis tractanda. De prima ergo actione, & de his, quæ necessaria sunt, vt effectio huius sacramenti sit rata, dictum fuit supra disp. 52. Vbi ad declarandam causam efficientem huius sacramenti, necessario id attingendum fuit, & ibi explicatum reliquim⁹ hunc primum articulum. Quia vera actio, qua fit hoc sacramentum, vt sacramentum, est eadem omnino cum ea, qua immolatur, vt sacrificium est, ideo de illa dicendum erit iterum, quamuis sub diuersa ratione, infra in materia de sacrificio; & in parte morali illius materię explicabimus obiter, quæ obseruare debet minister, vt huiusmodi actionem digne exequatur: & ideo nihil amplius hoc loco de illa superest dicendum, solum de his, quæ obseruare debet minister vt digne hoc sacramentum dispensęt, de quo statim sermo fiet.

ARTICVLVS II.

Vtrum plures Sacerdotes possint vnam & eandem hostiam consecrare.

4.d.13.q.1.ar. 2.q.27.ar. 6.

AD secundum sic proceditur, *Videtur quod plures Sacerdotes non possint vnam & eandem hostiam consecrare: dictum est enim supra,* quod plures non possint simul vnum baptizare. Sed non minor vis est Sacerdotis consecrantis, quam hominis baptizantis. Ergo etiam non possunt simul plures vnam hostiam consecrare.

2. Præterea, Quod potest fieri per vnum, superfluę fit per multos. In Sacramentis autem nihil debet esse superfluum. Cū ergo vnus sufficiat ad consecrandum videtur, quod plures non possint vnam hostiam consecrare.

3. Præterea: Sicut dicit August.* super Ioannem, hoc sacramentum est sacramentum vnitatis. Sed contrarium vnitati esse videtur multitudo. Ergo non videtur conueniens esse huic sacramento, quod plures sacerdotes eandem hostiam consecrent.

Tract 26. in Ioan. 19.

Sed contra est, quod secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, sacerdotes, cum de nouo Ordinantur, concelebrant Episcopo Ordinanti.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) sacerdos, cū Ordinatur constituitur in gradu eorum, qui a Domino acceperunt potestatem consecrandi in cœna. Et ideo secundum cōsuetudinem quarundam Ecclesiarum, sicut Apostoli Christo cœnanti cœnauerunt, sta noui Ordinati, Episcopo Ordinanti concelebrant. Nec propter hoc iteratur consecratio super eandem hostiam, quia sicut Inn. III.* dicit omnium intentio debet ferri ad idem instans consecrationis.

Art. præc. Lib 4. de sacrō altaris mysterio c. 25 circa med.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus non legitur simul baptizasse cu Apostolis, quando iniunxit eis officiū baptizandi. Et ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod si quilibet Sacerdotum operaretur in virtute propria, superfluerent alij celebrantes, vno sufficienter celebrante. Sed quia Sacerdos non consecrat, nisi in persona Christi multi autem sunt vnum in Christo, ideo non refert, vtrum per vnum aut multos, hoc sacramentum consecretur, nisi quod oportet ritum Ecclesiæ seruare.

Ad tertium dicendum, quod Eucharistia est sacramentum vnitatis Ecclesiasticæ, quæ attenditur secundum hoc, quod multi sunt vnum in Christo.

COMMENTARIVS.

DE hac re tractauimus supra, in prædicta disputatione de causa efficiente huius sacramenti. Solū est circa literam D. Thomæ aduertendum cum quærit, an hoc possit fieri, nō tantum interrogare, an possit valide, sed etiam an possit licitè fieri, hac enim ratione posuit in solutione ad 2. illa verba: Nisi quod oportet ritum Ecclesiæ seruare: nam, licet, vt validum sit sacramentum, non referat, an per vnum vel multos consecretur, vt ibidem dicitur: tamen, vt licite fiat, oportet, vt iuxta ritum & consuetudinem Ecclesiæ, & non aliter fiat: in re n. adeo graui non licet nouum ritum in Ecclesiam introducere priuata authoritate: & ideo in argumento, sed contra, ex quadam Ecclesiæ consuetudine probat D. Th. hoc posse fieri, & in corpore nihil aliud agit, quam congruentē quādam rationem illius consuetudinis reddere; ob quā rationabilis censeatur: nam quod ad valorem sacramenti sufficiat, D. Thom. nō tam probat, quam supponit. Et iuxta eundem sensum intelligendam censeo differentiam, quam in solutione ad 1. ponit inter Eucharistiam & Baptismum, vt magis possit Eucharistia à pluribus ministris fieri, quam Baptismus, scilicet, quia Christus simul communicauit cum Apostolis, quando eis iniunxit officium consecrandi, nō tamen legitur, simul baptizasse cum Apostolis, quando eis iniunxit officium baptizandi: hæc enim ratio, ad summum, probat fuisse aliquam congruentiam, vt magis vna cōsuetudo introduceretur, quam alia, ratione cuius nunc magis vnum etiam liceat, quā alind. Quoad potestatem vero simpliciter, vt factum scilicet, teneat, nulla est differētia, si de eadem pluralitate ministrorū sermo fit, vt patet ex tractatis citato loco his adiūctis, quæ in simili quæstione de baptismo diximus.

ARTICVVS III.

Vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad Sacerdotem.

4 c 21 q. 2 a. 1 q. 1. ad 3 Et d. 9 q. 1 & 2 Vt habetur in eius legenda

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non pertineat solum ad Sacerdotem dispensatio huius sacramenti. Sanguis enim Christi non minus pertinet ad hoc sacramentum, quam corpus. Sed sanguis Christi dispensatur per Diaconos, vnde & beatus Laurentius* dixit beato Sixto. Experire, vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem. Ergo & pari ratione dispensatio corporis Christi, non pertinet ad solos Sacerdotes.

2. Præterea, Sacerdotes constituuntur ministri Sacramentorum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, non in vsu, ad quem pertinet dispensatio. Ergo videtur, quod non pertineat ad Sacerdotem corpus Domini dispensare.

Cap. 3. Eccl. hier. p. 1. &c.

3. Præterea, Dionys. dicit in lib. Eccles. Hierar. quod sacramentum habet perfectiuam virtutem, sicut & Chrisma. Sed signare chrismate baptizatos, non pertinet ad Sacerdotem, sed ad Episcopum. Ergo etiam dispensare hoc sacramentum, pertinet ad Episcopum, non ad Sacerdotem.

De cons. d. 2 c. Peruenit

Sed contra est, quod dicitur* de Consecratione, distinctione. 2. c. Peruenit ad notitiam nostram, quod quidem presbyteri laico aut fœminæ corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis: igitur interdicit Synodus, ne talis præsumptio vlterius fiat, sed presbyter per semetipsum infirmos communicet.

Ar. 2. huius quæst.

Respondeo dicendum, quod ad Sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi propter tria. Primo quidem, quia (sicut dictum est*) ipse consecrat in persona Christi. Ipse autem Christus, sicut consecrauit corpus suum in cœna, ita & alijs sumendum dedit. Vnde sicut ad Sacerdotem pertinet consecratio Corporis Christi, ita ad eum pertinet dispensatio. Secundo, quia Sacerdos constituitur medius inter Deum & populum. Vnde sicut ad eum pertinet dona populi, Deo offerre, ita ad eum pertinet, dona sanctificata diuinitus populo tradere. Tertio, quia in reuerentiam huius sacramenti, à nullo quærere contingitur, nisi consecrata. Vnde & corporale & calix consecrantur, & similiter manus Sacerdotis, ad tangendum hoc sacramentum. Vnde nulli alij tangere licet, nisi in necessitate, puta, si caderet in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu.

Ad primum ergo dicendum, quod Diaconus, quasi propinquus Ordini sacerdotali, aliquid participat de eius officio, vt scilicet, dispenset sanguinem, non autem corpus, nisi in necessitate, iubente Episcopo, vel presbytero. Primo quidem, quia sanguis Christi continetur in vase: vnde non oportet, quod tangatur à dispensante, sicut tangitur corpus Christi. Secundo, quia sanguis designat redemptionem à Christo in populum deriuatam: vnde & sanguini admiscetur aqua, quæ significat populum. Et quia Diaconi sunt inter Sacerdotem & populum, magis conuenit Diaconis dispensatio sanguinis, quam dispensatio Corporis.

Ad secundum dicendum, quod eiusdem est hoc sacramentum dispensare, & consecrare, ratione iam dicta.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Diaconus in aliquo participat illuminatiuam virtutem sacerdotis, in quantum dispensat sanguinem, ita sacerdos participat perfectiuam dispensationem Episcopi, in quantum dispensat hoc sacramentum, quo perficitur homo secundum se, per comparationem ad Christum. Alia autem perfectiones, quibus homo perficitur per comparationem ad alios, Episcopo reseruantur.

DISPVTATIO LXXII.

De præceptis & obligationibus ad ministros Eucharistiæ dispensatores pertinentibus.

Dispositio

HÆc est vltima disputatio moralis pertinens ad Eucharistiam, vt sacramentum Eucharistiæ est, in qua breuiter dicemus, quis possit licite dispensare: deinde, cum quib. possit licite dispensare: ac tandem, quomodo digne, & licite dispensabit.

SECTIO I.

Vtrum solus Sacerdos possit hoc sacramentum iure ac licite dispensare.

Quæ ratio

QVidam sentiunt, ex diuino iure solos Sacerdotes posse licite ministrare sacramentum, Soto dist. 13. planum. q. 1. art. 3. Ledesma qu. 23. art. 3. Et videtur esse sententia D. Thomæ hic, qui, licet non addat, hoc esse diuinum ius, tamen absolute docet dispositionem huius sacramenti ad Sacerdotes pertinere. Et potest primo probari ex illo. 1. ad Corint. Sic nos (id est, Sacerdotes) existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: nam, si in genere de sacramentis hoc dicit Paulus, multo magis de hoc sacramento, q omnium est dignissimū, & summa veneratione tractandum. Secundo ex verbo illo; (Hoc facite) nam vt hoc verbum demonstrabat Christi actiones, ad solos Sacerdotes pertinet: Christus autem & consecrauit, & dispensauit: ergo vtrumque commisit Sacerdotibus solis. Tertio ex Concilio Rhemens. ca. 2. in c. Peruenit, de Consecrat. d. 2. vbi horribile & detestādum dicitur, quod per laicos Eucharistia ad infirmos mittatur, qua exaggeratione & dicendi modo satis indicatur, illam non esse nouam vel Ecclesiasticam prohibitionem, sed reprehensionem actionis per se iniquæ, & iuri diuino contrariæ: & videntur ibi omnes alij gradus excludi: nam concludit textus, vt presbyter per semetipsum infirmum communicet, quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiaceat. Quarto accedit consuetudo Ecclesiæ ratione fundata: nam, quia solus Sacerdos sacrificat, ideo ad illum solum spectat, quæ Deo obtulit, populo communicare. Vnde ait Dionys. cap. 3. de Eccles. Hierar. par. 1. Dionys. & 3. Orat Sacerdos, vt sacramenta sancte conficiat, & caste distribuat.

Cæt. Zum

In contrarium esse videtur, quia ex antiqua Ecclesiæ consuetudine constat, hoc sacramentum interdum esse dispensatum à Diaconis, præsertim, quoad speciem sanguinis, quando hæc populo dabatur, vt colligitur ex Clem. libr. 8. Const. capit. 2. & ex verbis Cyprian. lib. de Lapsis circa finem; Solemnibus adimpletis, Diaconus calicem offerre præsentibus cœpit. & ex verbis Laurentij ad Sixtum. Experire, vtrū idoneum ministrum elegeris, cui cōmisisti Dominici sanguinis dispensationem. Et ex antiquis liturgijs idem constat, qui vsus forte inde manauit, quod tunc frequenter fideles communicabant, & ideo, vt breuius & commodius fieret, commissum est Diaconis, vt presbyteros in eo munere iuuarent; quia vero prius dabatur corpus, quam sanguis, ideo præcedebat Sacerdos offerens corpus, & sequebatur Diaconus ministrans calicem; quod etiam ideo facilius concedi potuit, quia ad ministrandum corpus, oportet illud tangere manibus, ad dispensandum vero sanguinem satis est, calicem attingere. Vnde nunc etiam Romæ, cum Pontifex solemniter ministrat, corpus prius proprijs manibus sumit: Diaconus vero ei postea sanguinem ministrat. Hæc autem differentia non refert, quo minus intelligamus, iure diuino idem dicendum

Cyprian.

1. Cor. 4.

D. Thom. Richar. Durand. Paludan. Gabr. I.

endum esse de vtraq; specie: quia Scriptura indifferenter de eis loquitur. Quid? quod aliquando etiam legimus, vtramq; speciem per Diaconos fuisse ministratam apud Iustin. Apol. 2. pro Christianis circa fin. vbi sic scribitur: Absoluta gratiarum actione Præsulis, & omnatione totius plebis, Diaconi (quos vocamus) dant singulis præsentib. partem panis, & calicis diluti, super quos facta est gratiarum actio, quod alimentum apud nos vocatur Eucharistia. Et saltem in necessitate, Diaconos ministrasse corpus Domini, ex Episcopi, vel Presbyteri facultate, constat ex Concilio Niceno c. 14. Arel. c. 15. expressius Carth. IV. ca. 38. Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus eroget. Adde, interdum, licet raro, legi missam Eucharistiam ad infirmum per laicum, apud Eus. l. 6. Hist. c. 36. Notauimus et supra agentes de reali præsentia, solitum esse dari corpus Christi in manibus laicorum, præsertim virorum, vt se communicarent: retulimus etiã, solitos esse fideles secum deferre Eucharistiam in propias domos, vt ibi priuatim communicarent. Hæc autem omnia essent contra ius diuinum, si solus Sacerdos posset hoc sacramentum dispensare: quia in his omnibus includitur administratio huius sacramenti per alios plures facta, quam per Sacerdotes.

Iustin. Conc. Nicen. Arelaten. Carth. IV.

Vt veritatem explicemus, aduertendum est, aliud esse dispensatiue, seu ex potestate distribuere hoc sacramentum: aliud vero illud tangere, deferre, aut ad os sumentis applicare: quamuis enim hæc omnia sæpe in vna actione coniungantur, vt nunc in Ecclesia fit: tamen separabilia sunt, & interdum sunt separata vt declaratur facile in prima dispensatione huius sacramenti, quæ in cœna Dominica facta est, in qua solus Christus fuit proprius dispensator huius sacramenti: ex potestate & authoritate propria illud distribuens, & dicens: Accipite & comedite: & tamen vt est probabiliter opinio, & ipsa verba indicãt, non applicuit ipse propria manu panem consecratum ad ora Apostolorum, sed obtulit tãtum catinum, & ipsi proprijs manibus sumpserunt, quod in calice est euidentius ex illis verbis: Accipite, & diuidite inter vos; fuit ergo per proprias Apostolorum manus ab vno in alium delatus: ibi ergo separata fuit actio dãdi seu distribuendi ab actione, qua proxime fuit applicatum sacramentum ad os sumentis. imo hæc posterior actio potius se habuit per modum vsus passiui, seu receptionis, quam per modum vsus actiui, seu distributionis: & hoc ipsum declarat antiqua consuetudo dandi sacramentum in manibus communicantium, vt ipsimet acciperent, quod interdum statim fiebat in præsentia ipsiusmet dantis: interdum vero postea in proprijs domibus, quando sacramentum illuc deferebant, & illa receptio sic facta potest dici priuata, respectu eius, quæ publice & solenniter fit coram Ecclesiæ ministro.

Dubium.

Dico primo, primum ius, seu ordinaria potestas & authoritas dispensandi hoc sacramentum est penes solos Sacerdotes ex diuino iure. Hic est sensus Diui Thomæ hic, & in 4. dist. 13. q. 1. art. 2. vbi Richard. art. 1. q. 3. Durand. q. 4. Paludan. qu. 2. art. 4. & sumitur ex Concil. Trident. sess. 13. cap. 8. vbi traditione Apostolica descendere dicit, vt laici à Sacerdotib⁹ communionem accipiant: nam semper hic mos fuit in Ecclesia obseruatus. Et primo declaratur, quia nunc sermo est de potestate Ordinis, non iurisdictionis, de qua sectione sequente: supponimus enim potestatem iurisdictionis non conuenire iure diuino omnibus Sacerdotibus, & interdum etiam posse reperiri absq; sacerdotali charactere, quamuis per se loquendo, illum respiciat, & requirat, vt sit in subiecto veluti connaturali, & conuenienter dispositio ad potissimos actus sacros, seu sacramentales exercendos. Quo fit, vt quamuis aliquis habeat potestatem iurisdictionis ante characterem Sacerdotis, non possit legitime per se ipsum corpus Domini dispensare: quia

1. Conclus.

D. Thom. Richard. Durandus. Paludanus. Gent. Tridt.

deest illi potestas Ordinis. Quod ergo sacerdotalis Ordo in eo genere per se sufficiat ad hoc ministerium dispensandi hoc sacramentum, euidens est per se ex praxi, & perpetua consuetudine totius Ecclesiæ, & patet etiam ex Concilijs, Niceno, Arelat. Carthag. supra citatis, quæ dicunt: Diaconos in necessitate & iussu Presbyteri hoc posse: de Presbytero autem minime, sed ordinarie, & propria potestate. Vnde Clemens Papa lib. 8. Constit. c. 28. alias 34. Diaconus (inquit) non offert: oblationem vero ab Episcopo, vel Presbytero factam dat populo, non tanquam Sacerdos, sed tanq; qui ministrat Presbytero: id est, non tãquam is, qui ex vi suæ Ordinationis hoc potest, quasi ordinario iure, sed vt organum seu instrumentum alterius, & ex his testimonijs simul constat, solum Presbyterum habere hoc: quia si Diaconus non habet multo minus alij inferiores. Item, Sacerdos habet hanc potestatem, tanquam necessario annexam potestati, quam habet supra corpus Domini, nam, si potestatem habet ad consecrandum illud, rationabile est, vt multo magis habeat ad dispensandum, quantum ex vi potestatis Ordinis: inferiores vero non habent potestatẽ conficiendi: & ideo neq; ordinariã potestatẽ dispensandi ex vi suæ Ordinationis recipiunt.

Cle. Rom.

Illatio.

Atque hinc etiam intelligitur, quare, & quo sensu dicatur hoc esse iure diuino: nam inprimis, quod iure diuino hoc conueniat Sacerdoti, probant omnia, quæ in prima sententia allata sunt, & decreta nuper adducta: quæ non censent hoc conuenire Presbytero ex concessione Ecclesiæ, sed ex se. Et declaratur in hũc modum: quia potestas Ordinis sacerdotalis ex iure diuino sufficit in suo genere ad proprios actus circa corpus Christi exercendos, tam verum, quam mysticum: hæc autem potestas dispensandi, & versatur circa corpus Christi verum, annexaque est potestati cõficiendi, vt dixi: & aliquo modo versatur circa corpus mysticum, quatenus hoc cibo pascitur, & ad illud suscipiendum disponitur. Quod vero hoc conueniat soli Sacerdoti iure diuino: duobus modis intelligi potest. Primo, mere negatiue, scilicet, quia ius diuinum hoc dedit Sacerdotibus, non autem inferiorib⁹: & hoc sensu est res clara, & certa: quia nulli præterq; Sacerdoti, data est potestas Ordinis in corpus Christi verum: neque etiam in corpus Christi mysticum, quantum ad proprios & perfectos actus sanctificandi, & pascendi illud. Ac deniq; quia Sacerdos est qui ex proprio munere constituitur pro hominibus in his, quæ sunt ad Deum. Alio sensu potest hoc intelligi priuatiue, ita vt nõn solum non sit omnibus non Sacerdotibus data iure diuino specialis potestas ad dispensandum hoc sacramentum, sed etiam prohibitum eis sit, huiusmodi actum exercere: & hic sensus non est ita certus, sed, ad summum cum hac limitatione intelligendus est, s. vt nullus inferior sine commissione sacerdotis hoc munus sibi vsurpet, vt ex dicendis patebit.

Dico ergo secundo, licet soli Sacerdotes habeant hanc potestatem diuino iure, non tamen est eodem iure necessarium, vt per se ipsos illam exequantur, neque est eis prohibitum, quin aliorum opera & ministerio in hoc vti possint, sed hoc est dispositioni Ecclesiæ commissum. Hoc probant saltem quoad Diaconos, quæ de antiqua Ecclesiæ consuetudine secundo loco adduximus, & omnia decreta citata. Ratio à priori sumenda est ex Christi voluntate, & institutione, quam vsus Ecclesiæ ita declarauit; potest aũt fundari in propria ratione talis sacramenti: in aliis enim non distinguitur vsus à sacramento ipso: & ideo cui ex diuino iure datum non est, vt possit conficere sacramentũ, eidem prohibitum est, ne possit illud dispensare: non n. possunt illa duo separari: hic vero effectio & collatio sacramenti sunt distinctæ & separabiles, & ideo non est necesse, vt cui non est data potestas conficiendi, sit semper, & iure diuino prohibita dispensatio; & quia vsus huius sacramenti est

Quamuis tam soli sacerdotib. iure diuino data sit potestas distribuendi Eucharistiã, non tamen necessarium est, vt per se ipsos eam exerãt quantur.

extra

extra substantiam eius, ideo non repugnat, vt alicui possit dispensatio cõmitti, cui non potest sacramenti confectio delegari: quia ea, quæ substãtialia sunt, immutabilia: accidentalia vero facilius variationem recipiunt: præsertim, quando iam substantia sacramẽti effecta supponitur. Vnde hic etiam applicari potest doctrina Concilij Tridentini: scilicet, salua substantia sacramentorum, Christum commisisse Ecclesiæ, quæ ad eorum dispensationem pertinent: nam quod hoc sacramẽtum dispenset ur à Sacerdote, vel à Diacono, nõ spectat ad substantiam sacramenti; ergo in hoc nihil præcise statuit ius diuinum, sed cõmissum est Ecclesiæ dispositioni. Tandem addere possumus congruentiam, quia, nec tale ius diuinum satis ostẽdi potest, neque fuit necessarium: quia interdum potest ad vtilitatem fidelium pertinere: vt per alium, quam per Presbyterum detur hoc sacramentum: & potest fieri cum debita reuerẽtia.

Quæsito respondetur

Sed quæret aliquis, an iure diuino prohibitum sit ne hoc ministeriũ cõmittatur Diacono, extra casum necessitatis: inferioribus vero nec in necessitate. Respondeo, rem esse incertam, probabilius tamen videri, nihil circa hoc esse specialiter dispositum diuino iure, præter id, quod ipsa naturalis ratio dictat, supposita institutione huius sacramenti, de veneratione & reuerentia, qua contrectandũ & dispensandum est: & hoc indicant cõsuetudines variæ, quas retulimus, nemo enim prudens eas, vt diuino iuri contrarias damnauit. Hoc etiam probat doctrina Concilij allegata: Et denique, quia nullum est principium sufficiens, in quo tale ius fundari possit. Dices: hæc actio dispensandi hoc sacramentũ est supernaturalis: ergo exerceri non potest licite absque supernaturali potestate: ergo hoc ipso, quod Christus non dedit inferioribus potestatem ad huiusmodi actionem, eam ipsis prohibuit. Respondetur, in primis negari posse, illam actionem esse supernaturalem proprie ac formaliter, sed tantum materialiter ex parte rei, quę sub speciebus sacramentalibus datur: & ob hanc causam dici posset, ad eam actionem nullam esse necessariam potestatem supernaturalem: sed solum, quod in re ipsa supponatur supernaturalis cõsecratio facta. Sed, licet hoc verum sit, considerando actionem illam metaphysice, tamen considerando illam moraliter, merito dici potest supernaturalis: quia est dispẽsatio cuiusdam rei supernaturalis in ordine ad supernaturalem finem & bonum animarum, & ideo ius illius secundum potestatem excellentiæ ad solum Christũ pertinet, secundum potestatem autem participatam ad alios spectat, iuxta Christi Domini concessionem, & ordinationem, vt autem actus licite fiat, non tantum physice, sed moraliter considerandus, vt per se constat, & ideo sine potestate & concessione aliqua supernaturali non potest hæc actio legitime fieri. Respondetur ergo secundo, illas rationes solum probare, iure diuino esse prohibitam hanc actionem inferioribus absque concessione Sacerdotis, vel absque necessitate quæ illi æquiualeat, vt iam dicemus: facta autem huiusmodi concessione per eam aliquo modo extenditur, & communicatur illis potestas supernaturalis, per quandam delegationem extrinsecam, seu coniunctionem quandam moralem instrumenti cum suo principali agente, & hoc est satis, vt actio illa, per se loquendo & stando in iure diuino, licite fiat.

Ecclesiastica lege sancitũ est vt soli Presbyteri sacerdotes regulariter Eucharistiã dẽstribuant. In necessitate verò soli Diacono ex Presbyterorum missione Alensis.

Dico tertio, nunc iuxta præsentem praxin Ecclesiæ solos Sacerdotes posse per se dispensare hoc sacramentum, in casu vero necessitatis posse id committere tantum Diacono. Ita sentiunt Theologi citati, & præterea Alens. 2. parte. quæst. 50. membr. 3. & Summistę, verbo, Eucharistia, & verbo, Communio. Et ad hanc doctrinam declarandam, est obseruandum primo, supposita consuetudine, quam iam tenet Ecclesia communicandi populum sub vna tantum specie panis, doctrinam hanc consentaneam etiam esse traditioni & frequentiori vsui primitiuę Ecclesiæ, quæ semper fuit, vt corpus Domini per solos Presbyteros ordinarie dispensaretur: dispẽsatio autem sanguinis, quæ olim per Diaconos fiebat, iã cessauit. Secundo quod in casu necessitatis hoc possit mitti Diacono, per Episcopum, vel Presbyterum, constat: quia non est specialiter ab Ecclesia prohibitum. Quæri vero potest, an necessaria sit iusta aliqua causa, vt hæc facultas concedatur, & vt is, cui conceditur, ea legitime vtatur: Nam Syluester, verbo, Diaconus, significat præceptum Episcopi vel Presbyteri sufficere, etiam si nulla subsit causa, Quod tamen absolute dictum, vt sonat, non videtur verum, nam iura, quæ concedunt hanc facultatem, expresse requirunt rationabilem causam: ergo nulla iusta causa intercedente, iniquum & contra iura esset tale mandatum: ergo non obligaret, imo neque ei obedire posset quando certo constaret, nullam interuenire huiusmodi causam, secus vero esset, quando hoc non constaret: nam tunc parendum esset superioribus, vel credendum Episcopo, aut Presbytero causanti impedimentum, quamuis inferiori esset ignotum, maxime, quia non oportet hanc causam esse extremam, sed moralem, vt quod Sacerdos sit debilis, vel infirmus, &c. Quo fit, si præter Diaconum, sint alij Presbyteri, qui possint, & velint illud munus suscipere, non posse Episcopum illud committere Diacono, neq; Diaconum illud acceptare, quia iam cessat omnis necessitatis ratio, & fortasse propter hãc causam fere nunquam hoc munus per Diaconos exercetur, quia nunquam moraliter loquendo, talis occurrit necessitas: est enim magnus Sacerdotum numerus: Diaconi vero pauci sunt, & breui tempore in eo solo gradu consistunt, & vbi contingit, vnum tantum esse Sacerdotem, vix reperiretur vnquam, quod Diaconum habeat, qui sibi ministret.

Difficultas vero est, quid facturus sit Diaconus quando vrget necessitas communicandi infirmum, & nullus adest Sacerdos, qui, vel id per se faciat, aut facultatem faciẽdi Diacono tribuat, vel certe si adest neutrũ præstare velit, sed hominem potius deserere, vt sine viatico moriatur. Respondeo in priori casu, si tanta sit necessitas, vt moraliter timeatur, proximũ sine viatico discessurum, tunc Diaconum posse illud dispensare, vel quia tunc præsumitur interpretatiua voluntas Pastoris, vel certe, quia pro tali casu iure cõmuni censetur illi talis facultas concessa. Vnde in dicto can. Con. Carth. solum requiritur iussus Presbyteri, quando Presbyter adest, & sumitur etiam ex Gelas. ep. 1. c. 9. & 20. vbi simpliciter hanc facultatem concedit Diacono in absentia Presbyteri ob necessitatem, & idem fere habetur in Con. Nicen. c. 14. In alijs vero occasionibus extra mortis articulum raro concedendum est Diacono, vt hac faultate vtatur, præsertim iuxta præsentem Ecclesiæ statum, in quo fere omnino iam in dissuetudinem abijt, vt Diaconi hoc munere fungãtur. At vero in alio casu Syluester sentit, non posse Diaconum ministrare in præsentia Presbyteri, etiam si ille ex malitia Diacono facultatem deneget, quia Diaconus non potest hoc facere, nisi vt instrumentum Presbyteri, tunc autem nõ potest Diaconus habere rationẽ instrumenti, si principale agens illum monere nolit. Soto autem tenet contrarium, & mihi magis probatur, quando necessitas tanta est, vt viaticum sit ægro ministrandum, quia præsentia Sacerdotis sua potestate abutentis, ac si nulla esset, reputanda est, & recurrendum ad voluntatem interpretatiuam superioris Episcopi, vel Pontificis, sed ad commune ius, vel certe si necesse sit ad Christi voluntatem, quæ in eo casu censetur dedisse huiusmodi facultatem. semper autẽ supponendum est, & nullum esse graue scandalum, & satis constare, Sacerdotis vel superioris voluntatem, hanc facultatem negantis esse iniquam: nam si fortasse aliquam iustam & rationabilẽ suæ negationis causam habeat,

tunc

tunc cessaret ratio præsumptionis, eiusque voluntati merito parendum esset.

Munus administrandi Eucharistiã nullus Diaconus inferior obtro potest.

Vltimo dicendum est munus hoc non committendum inferiori clerico infra Diaconum, & multo minus laico. Ita sentiunt communiter Doctores, citantq; dictum cap. Peruenit, quod certe, vel nihil, vel nimium probat, quia ibi nec Diaconus excipitur, sed solus Presbyter per se præcipitur ministrare. Vnde necesse est intelligi: quando potest, & non vrget alia necessitas. Magis videtur hoc suadere consuetudo Ecclesiæ: nunquam enim legimus, hoc sacramentum fuisse ministratum per Subdiaconos, nedum per inferiores maxime laicos, quibus etiam sacra vasa tangere prohibitum est: ergo multo magis Eucharistiam tangere. Sed, quamuis hæc doctrina communis, regulariter & extra casum necessitatis vera sit, tamen de casu extremæ necessitatis merito dubitari potest, an sit excipiendus, ne proximus sine viatico moriatur. Nam Doctores idem in eo casu sentiunt, quibus in re morali contradicere difficile est. Ratio tamen videtur oppositum persuadere, quia tunc non est ex natura rei malum, vel contra reuerentiam sacramẽti, vt à laico, verbi gratia, ministretur, quia vel id esset malum propter contactum, & hoc non, quia, vt supra dixi, fideles solebant hoc sacramentum manibus accipere, vel propter sacramenti vsum, & hoc non, quia supponitur ex parte recipientis, & necessitas & dispositio sufficiens, & ex parte dantis, reuerentia debita & necessitas etiam, quia non adest alius, qui ministret, cur ergo talis vsus ex se malus est? Neq; etiam est malus, quia iure diuino prohibitus, quia, vt dixi, nullum est tale ius, neq; ostendi potest, neq; etiam est malus, quia prohibitus iure Ecclesiastico, nullum enim est, quod specialiter de hoc casu necessitatis loquatur, & iura, quæ generaliter loquũtur, nunquam hunc casum comprehendunt, qui semper censetur exceptus in huiusmodi prohibitionibus, vt patet de excommunicatis, schismaticis, &c. Deniq; cõsuetudo Ecclesiæ, cum ad summum habeat vim legis positiuæ, eandem recipit interpretationem: præcipue, quia hic casus tam rarus est, vt de illo non possit dici consuetudo introducta: nam, si quãdo occurrit, etiam interdum legitur datum sacramẽtum à laico: ergo ex nullo capite probari potest, hoc esse malum: sed de hac re iterum inferius redibit sermo.

SECTIO II.

Vtrum omnibus Sacerdotibus liberum sit Eucharistiam administrare.

Ratio dubij.

RAtio dubitandi oritur ex præcedente sectione: Nam Sacerdos habet hanc potestatem ab ipso Christo, & eius actus non est iurisdictionis, sed Ordinis tantum: ergo potest suo arbitrio illum exercere, maxime si non sit ab Ecclesia suspensus: sicut potest sua voluntate sacrificium offerre pro aliquo. In contrarium est, quia non est liberum Sacerdoti dare Eucharistiam in aliena Ecclesia, seu homini sibi non subdito, sine proprij Pastoris facultate.

Potestas hoc sacramentũ ministrandi iurisdictionẽ exigit vel facultatem ab eo qui iurisdictione fruitur.

In præcedente sectione explicuimus potestatem Ordinis ad hoc munus necessarium, quam diximus communem esse omnib. Sacerdotibus, nunc agimus de potestate iurisdictionis, an sc. necessaria etiam sit, vt hunc actum Ordinis exercere liceat. In qua re dicẽdum est, præter potestatem Ordinis requiri ẽt potestatem iurisdictionis, & ideo non esse liberum cuilibet Sacerdoti hoc sacramentum ministrare, sed solum habenti iurisdictionẽ respectu eius, cui illud administrat, vel facultatem ab eo, qui talem iurisdictionem habet. Conclusio est certa & recepta ab omnib. & colligitur ex doctrina supra tradita de sacramẽtis in genere: vbi ostendimus, sacramentorum administrationem iurisdictionẽ requirere, vt licite fiat, vt etiam colligitur ex Clemen. Dudum, de sepulturis. In particulari vero de hoc sacramento in Conc. Carth. I. c. 7. sic legitur. Statuat Grauitas vestra, vnusquisq; clericus, vel laicus, non communicet in aliena plebe absq; literis Episcopi sui, & omnes Episcopi responderunt. In hoc, clero & laicis conuenientissime prouideri. Et idem decernitur in Conc. Mileuit. cap. 18. quibus locis, licet prohibitio fiat ex parte communicantium, ne ab alienis Eucharistiam percipiant, tamen relatio hæc mutata est, & reciproca obligatio. Quæ etiã in ipso naturali iure fundata est suppositа Christianæ Reipub. institutione, & debita gubernatione, vt nemo mittat falcem in messem alienam nec ius alienum vsurpet, alioqui nec iustitia aut pax seruari possunt, nec diuina mysteria conuenienter dispensari neq; animabus fidelium pro earum captu vel necessitate prouideri, & ideo antiqua etiam consuetudine seruatũ est, vt, qui præest, hoc sacramentum populo dispenset, vt colligere licet ex Dionys. c. 3. de Ecclesiastica Hierar. & Iustino apolog. 2. pro Christia. & Tertul. lib. de Corona militis, cap. 3. & ex cap. Omnis vtriusq; sexus, de Pœnit. & remiss. Tandem, pascere gregem Christi nõ est munus cuiuscunq; Sacerdotis: sed proprij Pastoris, propter quod etiam actus publice cõcionandi hoc ius aliquo modo requirit: quia est actus pascendi oues: ergo multo magis requiritur in dispensatione huius sacramenti, quod, & est potissimum animæ cibus, & maiorem dispositionem in suscipiente requirit.

Conc. Carth. *Mileuit.* *Dionys. Iustin. Tertull.*

Hinc sequitur esse peccatum mortale, ministrare hoc sacramentum sine debita iurisdictione aut facultate, vt omnes docent, quia est alienum vsurpare ius in re graui, & cum animarum periculo, per se loquendo & contra pacem & debitã gubernationẽ, & ordinem Ecclesiæ: intelligendum autem hoc est ex suo genere, quia si intercedat bona fides, & interpretatiua, seu præsumpta voluntas Pastoris, probabili causa, excusari poterit peccatum, vel omne, vel saltem mortale. In quo est notanda differentia inter hoc sacramentum & pœnitentiam: nam in confessione necesse est, vt antecedat iurisdictio, quia ab illa pendet substantia actus, & ideo non sufficit ad illam ratihabitio de futuro, nec præsumptio cõsensus postea præstandi, sed requiritur præcedens voluntas dandi iurisdictionem, hic vero iurisdictio non requiritur ad substantiam actus, sed ad debitum ordinem & modum: & ideo sufficere poterit probabilis spes & præsumptio voluntatis pastoris, qui approbaturus creditur, quod gestum fuerit, & ita sentit Nauar. cap. 21. num. 52.

Illatio. *Nauar.*

Sed inquires, an huic peccato sit aliqua pœna vel censura annexa. Respondetur, nullam esse generatim latam pro omnibus sacerdotibus, nam irregularitas, quæ contrahitur propter indebitam executionẽ Ordinis non incurritur propter hoc peccatũ, quia, vt in superiorib. ẽt dixi, illa non est imposita contra vsurpantes iurisdictionem alienã, sed contra exercentes soleniter actũ Ordinis, sine tali Ordine suscepto: in hoc aũt casu, de quo agimus, non interuenit defectus Ordinis, sed iurisdictionis. Iuxta dicta vero section. præced. qui hoc sacramentum ministraret, solẽniter sine debito Ordine, illam pœnam incurreret, non minus quam qui solemniter baptizaret: quia etiam dispensatio huius sacramenti vere est actus Ordinis & illa irregularitas generaliter lata est. At vero circa casum, de quo nunc agimus, lata est excommunicationis cẽsura in Clem. Religiosi. de priuilegio specialiter contra religiosos, qui sine facultate Pastorũ Eucharistiam administrant, & ipso iure incurritur, & Papæ reseruatur, quam legem explicant Syluest. verbo, Excommunicat. 7. Excom. 14. Caiet. verb. Excõmunicatio. cap. 64. Nauarr. cap. 27. num. 102. breuiter tamen hæc videntur obseruanda. Primum est, hanc legem, vt dixi, quæ specialiter dirigitur ad religiosos, vt ex verbis eius constat, non esse extendendam ad cæteros Sacerdotes, etiam si quædam similitu-

Quæstio resolutur.

militudo, vel rationis æqualitas, intercedere videatur, quia neq; hoc sufficit in huiusmodi legibus, præsertim pœnalibus, quæ restringendæ sunt, neq; fortasse est verum, quia in religiosis potuit esse specialis causa, quia cum non possint tam facile ab Episcopis coerceri, liberius possunt prædictam iurisdictionem vsurpare, vt ibi Glossa notat. Secundo, vt hæc censura incurratur, necesse est, vt transgressio ex præsumptione fiat: nam, qui ex ignorantia id facit, putãs sibi licere, vel ex ratihabitione probabiliter præsumpta, non incurrit hanc censuram, vt Caiet. notat, nã hanc vim habet verbum illud in hac lege positũ, (Religiosis, qui, &c. præsumpserint.) Tertio nõ tantum incurritur hæc excõmunicatio si Eucharistia detur in necessitate per modum viatici (vt aliqui eam limitant) sed in vniuersum, siue in necessitate, siue extra illam, siue publice, siue occulte ministretur, quia verba legis sunt generalia, neque est vlla ratio ad limitanda illa præsertim cum eadem cẽsura ibi apponatur propter alios actus minus graues, minusque necessarios, quam sit communio quomodocunque data. Quarto hæc censura comprehendit religiosos, qui ministrant Eucharistiã secularibus clericis aut laicis, non vero eos, qui eam administrant alijs religiosis sine Prælatorum facultate, etiam si in eo fortasse peccent: patet ex verbis legis, Religiosi qui clericis aut laicis sacramentũ Eucharistiæ administrare præsumpserint, &c. in quibus verbis omnes interpretantur, condistingui clericos & laicos, à religiosis. Et ex fine legis non licet colligere, quia illa lex lata est in fauorem Parochorũ, sub quibus non comprehẽduntur superiores religiosorum. Vnde cum ibi requiritur licentia Presbyteri Parochiani, eo nomine non comprehenditur superior religionis, nunquam enim sic appellari cõsueuit: ergo neque etiam cõprehenditur administratio, quæ religiosis fit, qui nõ indigent licẽtia Parochiani Presbyteri. Quinto, cum ibi exigitur licentia Parochialis Presbyteri, à fortiori subintelligitur, vel comprehenditur omnis, qui superiorem iurisdictionem habeat in sacramentorum administratione, vt sunt Papa, Episcopus, vel Vicarius eius, vt latius dicetur in materia de Confessione; quia hi comparantur causæ vniuersali, quæ per se potest, quicquid potest particularis: vnde ibidem excipiuntur religiosi habentes priuilegia à sede Apostolica: nam illi eis legitime vtendo non male faciunt, neque contra illum Canonem: vnde nec censuram incurrunt. Tandem, quod ibi Paræcialis Presbyter appellatur, modus loquendi tãtum est: nam licet contingat, non esse Presbyterum, potest hanc concedere facultatem, quæ non à potestate Ordinis, sed à potestate iurisdictionis per se ac directe manat.

2. Concluſ. Secundo dicendum est, hanc potestatem dispensandi hoc sacramentum quoad iurisdictionem esse duplicem, ordinariam, & delegatam, & priori modo conuenire Episcopis, Parochis, alijsq; quibus ex officio animarum cura incumbit: posteriori autẽ modo conuenire his, quibus ordinarij Pastores per facultatem, vel priuilegium illam concedunt: vnde his omnibus, & illis solis licita est hæc dispensatio. Tota hæc conclusio certa est, & quoad vltimam partem sequitur ex præcedente; de illo autem duplici modo iurisdictionum dicendũ latius est in materia de Confessione: nam quia in illo sacramento iurisdictio magis est necessaria, & quodammodo substantialis, ideo illo loco magis ex professo de illa disseritur. Nunc declaratur breuiter, nam hic actus dispensandi hoc sacramentum maxime necessarius est ad oues Christi pascendas: ergo potestas exercendi illum actum, necessaria est Pastori earum: ergo ex proprio munere, & officio illi conuenit: hoc autem ipsum est habere hanc potestatem ordinariam, siue iure ordinario, & hoc modo habet illam Summus Pontifex supra totam Ecclesiam, Episcopus in suo Episcopatu, Parochus in sua Parochia, & eadem proportione Generalis, Prouincialis, & Rector seu Superior in sua religione; habentes autem ordinariam potestatem, possunt illam committere seu delegare, sicut in omni iurisdictione constat, & in præsenti Parochus potest hanc facultatem dare, vt constat ex cap. Omnis vtriusque sexus, vt ex Clement. I. de priuilegijs: vnde à fortiori potest superior potestas Episcopi, vel Pontificis, quia iurisdictio superioris vniuersalior est, magisque independens. Hoc autem in præsenti dupliciter fieri potest, vno modo ex parte ministrantium, dando eis facultatem ad ministrandum hoc sacramentum, vel ex parte recipientium, dando eis facultatem ad eligendum Sacerdotem, qui eis hoc sacramentum ministret. Et hoc posteriori modo conceditur fidelibus hæc facultas per bullam Cruciatæ (vt quidam putant) posteriori autem modo conceditur mendicantibus religiosis, & alijs per sua priuilegia, & aliquibus eorum non solum datur, vt per se possint ministrare, sed etiam, vt in eorum domibus, seu Ecclesijs id possint facere alij simplices Sacerdotes, ex facultate superioris talis domus seu religionis, itemque hoc conceditur ipsis religiosis in alijs Ecclesijs, quando in eis concionantur, vt constat ex priuilegijs mendicantium, Societatis, & aliarum religionum.

Duo vero circa hæc priuilegia dubitari solent in praxi: Primum est, an ad huiusmodi ministerium eligi possit simplex Sacerdos nõ expositus, seu approbatus ab ordinario, vel necesse sit, esse expositum ab Episcopo ad ministranda sacramenta, iuxta nouum ius Con. Trid. sess. 23. c. 15. de reformat. & idem quæri potest de Parocho, an possit in sua Paræcia delegare hanc facultatem cuilibet simplici Sacerdoti. Quidam enim non indocti ita consulunt, vel etiam necessarium existimant, fortasse quia sub confessione solet etiam communio comprehendi, quando expresse non excipitur, vt supra dicebamus, quandocunq; in iure datur facultas absoluendi in artic. mortis, dare etiam facultatem dandi Eucharistiam. Et in bulla Cruciatæ non conceditur expresse facultas eligendi, qui Eucharistiam ministret, & tamen in facultate eligendi confessorem, intelligitur concessa: ergo è contrario, sicut requiritur ex decreto Concilij Triden. vt sit ab Episcopo approbatus Sacerdos, cui deleganda est facultas audiendi confessionem, ita etiam cui deleganda est facultas ministrandi Eucharistiam. Nihilominus tamen non existimo hanc sentẽtiam proprie & in rigore sumptam veram esse ex vi decreti Concilij Trident. quod limitandum censeo ad solum sacramentum confessionis, vt verba eius formaliter continent. Primo quidem, quia cum illa lex sit quodammodo odiosa, quatenus restringit, & limitat iurisdictionem, non est extẽdenda vltra verborum proprietatem, & formalem decisionem, neque in eis rebus argumẽtum à simili est alicuius momenti. Secundo, quia spectando intentionem illius legis, est valde diuersa ratio de confessione & de Eucharistia: nam ibi multo maior scientia & prudentia: & aliæ qualitates requiruntur in ministerio, quam in hoc sacramento, vt per se constat, quia ille est iudex, & medicus spiritualis, hic autem nihil aliud præstat, quam consecratum sacramentum ad vsum applicare, & ei distribuere, quem supponit à proprio Pastore iam esse approbatum, cum ab illo habeat dandi facultatem. Neque ratio in contrarium facta vrget. Nã etiam si totum quod assumitur, concedatur, non recte colligitur, quia, cum administratio sacramenti confessionis difficilior sit, quam communionis, concesso difficiliori potest intelligi concessum quod facilius est: negato vero actu difficiliori, non inde infertur, faciliorem etiam esse negatum, vt per se separatum ab alio, maxime, cum illud prius ad priuilegiũ pertineat, & ideo ampliandum sit, aliud vero minime, & ideo sit potius restringendum. Difficultas.

Addo tamen, circa illud, quod in ea ratione assumitur, Reſolutio

mitur, non immerito dubitari posse, an concessa alicui facultate administrãdi sacramentum confessionis, censeatur etiam concessa administrandi Eucharistiam, & è conuerso, an habita facultate ad eligendum cõfessorem, intelligatur etiam habita ad eligẽdum ministrum Eucharistiæ, seu ad suscipiendũ hoc sacramentum, à quocunq; Sacerdote voluerit. Quidam enim ita sentiunt, & quia (vt Caiet. ait in Sum. verbo, Excommunicatio, c. 63.) non semper necesse est, vt in huiusmodi licentijs hoc sacramentum in specie nominetur, sed satis est, vt ex verbis licentiæ communiter intelligi valeat, concedẽtem licentiam dare etiam hanc facultatem, sed ex prædictis verbis communiter omnes hoc intelligunt propter rationes adductas. Nihilominus hæc sententia mihi non videtur vera, neque secura. Primo, quia hi actus sunt diuersi & separabiles, & similiter potestas ad vtrumque requisita, vt per se euidens est. Ergo concessa vna facultate non necessario conceditur altera, neq; è contrario, ex vi & proprietate verborum: ergo sine alio maiori fundamento non est extẽdenda talis facultas, nec rectè Caietani doctrina applicatur, quia ille solum intendit docere, non esse necessarium, vt in huiusmodi facultatibus hæc sacramenta in specie nominentur, sed satis esse, quod generalibus verbis aut indefinitis, aut alia quacunque ratione, voluntas concedentis exprimatur: hic autem cõtendimus solam expressionem sacramenti Pœnitentiæ non satis esse, vt intelligatur concessa facultas ad sacramẽtum Eucharistiæ, de quo Caietanus nihil dicit. Secundo in bulla Cruciatæ conceditur facultas omnibus fidelibus eligendi confessorem approbatum ab Ordinario, quotiescunque voluerit, & tamen ibi nõ intelligitur posse eligere Sacerdotẽ, à quo recipiant sacramentum Eucharistiæ, alioqui, sicut ex vi illius clausulæ generalis possunt satisfacere præcepto annuæ confessionis, cuicunque approbato Sacerdoti simplici confiteantur, ita etiam possent implere præceptum annuæ communionis ab eodem suscipiendo Eucharistiæ sacramentum: quod est plane falsum, & contra consuetudinem Ecclesiæ, & contra verba cõtenta in alia priori clausula eiusdem bullæ. Vnde hic habemus euidens exemplum, vbi sub facultate ad sacramentum annuæ confessionis non intelligitur expressa facultas ad sacramentum annuæ communionis: ergo idem intelligendum est de facultate ad cõfessionem absolute, quod non necessario comprehendatur sub illa facultas ad communionem.

Quocirca (vt hoc obiter notetur) ex vi illius clausulæ bullæ Cruciatæ, in qua conceditur facultas ad eligendum confessorem, non intelligo, esse concessam facultatem ad recipiendam Eucharistiam à tali confessore, vel ab alio simplici Sacerdote electo ad hoc munus per ipsummet pœnitentem: quia nullum est verbum in ea clausula, ex quo hoc colligi possit. Neque hoc mirum esse debet, quia etiam non datur facultas ad recipiendum sacramẽtum Extremæ vnctionis, vel Matrimonij. Et ratio esse potuit, vel quia sacramentum confessionis est maioris necessitatis, vel quia in eo est specialis difficultas, ratione cuius, & conueniens sæpissimè, semperque grata est hominibus hæc libera facultas eligendi confessorem, qui, vel pœnitentem de facie non agnoscat, vel qui facilius conscientiam eius intelligat, vel deniq; qui propter alias causas gratior sit pœnitenti, aut certe id fieri potuit, quia sacramentum Pœnitentiæ magis priuate & occulte ministratur, quam cætera, & ideo magis expedit, vt quamuis, quoad sacramentum cõfessionis quodammodo eximatur fidelis à subordinatione, quam suo ordinario Pastori debet; in vsu tamen aliorum sacramentorum illam obseruet. Et hæ rationes confirmant etiam, quod intendimus, scilicet non esse necessarium, vt in his facultatibus sub confessione comprehendatur communio: quando vel in iure expressum non est, vt in articulo mortis, vel ex alijs verbis facultatis id non satis colligitur. Exemplum etiam illud de Extrema vnctione, hoc non parum confirmat, quia data facultate administrandi sacramentum confessionis, non intelligitur data ad Extremam vnctionem: ergo neque ad communionem. Dices, ergo simpliciter in tota bulla Cruciatæ non datur hæc facultas. Respondetur, etiam si hoc concedatur, nullum esse inconueniens, propter differentias assignatas. Deinde posset apparentius colligi hæc facultas ex alia clausula eiusdem bullæ, in qua conceditur fidelibus, vt possint tempore interdicti Eucharistiam recipere in priuatis Ecclesijs, Monasterijs, & religionibus: præterquam in die Paschatis: Nam si pro tempore interdicti datur hæc facultas multo magis videtur data, pro alijs temporibus. Sed neq; hac ex clausula recte colligitur huiusmodi priuilegium, alioqui ex vi illius etiã liceret sacramẽta Extremæ vnctionis & Matrimonij à quocunque Sacerdote recipere, quia in ea clausula non tãtum de Eucharistia sermo est, sed etiam de alijs sacramentis: hoc aũt plane falsum est, vt per se constat: in illa ergo clausula nullum speciale priuilegiũ conceditur circa personam ministri, quæ data est sacramentum, sed per se & directe circa tempus, quod alias interdictũ erat, concomitanter vero circa locum, scilicet, quod in quacunque Ecclesia vel oratorio approbato id fieri possit, ex vi tamẽ illius concessionis non tollitur, quin tale sacramentum suscipiendum sit ab eo, qui alioqui habeat potestatem illud administrandi, sicut ibidem conceditur eo tempore posse audiri Missam in oratorio priuato, per quod non excluditur, quin Missa dicenda sit à Sacerdote habente à suo Episcopo facultatem rem sacram faciendi. Ita q; in tota Cruciatæ bulla nullam ego clausulam inuenio, in qua hæc licentia concessa sit.

Dubium.

Secundum dubium est, circa hæc priuilegia regularium: an ex vi illorũ possint in die Paschatis in suis Ecclesijs Eucharistiam ministrare, & è contrario, an possint fideles ibi illã recipere. Et ratio dubitandi est, quia in huiusmodi priuilegijs excipi solet dies Paschatis, seu dies Resurrectionis, in quo specialiter exigitur Parochi aut Diœcesani licentia, vt constat ex supplemento Minorum, concess. 160. & ex compendio, Minorum, verbo, Cõmunicare, concess. 149. & 150. vbi Nicolaus V. Sixtus IV. & Leo X. hanc exceptionem adhibuerunt. Vnde difficultas non est, quin hæc exceptio sit certa & indubitata, de sensu autem illius non immerito dubitari potest. Multi enim intelligunt hoc de primo die Resurrectionis, ita vt in eo non possit communio fieri extra propriam Parochiam, sine licentia Parochi, siue fiat ex deuotione, siue ad implendum præceptum. Ita tenet Nauarr. cap. 21. nume. 32. quem multi recentiores secuti sunt, qui solum fundari possunt in rigore & proprietate illius verbi, præterquã in die Paschatis, seu, in die Resurrectionis. Quod si obijcias, sequi eum, qui feria quinta in Cœna Domini in Parochia communicauit ad implendum præceptum, si velit in die Paschatis communicare, debere necessario in Parochia iterum communicare, & non alibi, nisi ex Parochi facultate: concedunt sequelam, quia ille dies est simpliciter exceptus, fortasse, quia voluerunt Pontifices eum diem reseruare, vt in eo omnes fideles ad suas Parochias conuenirent, & obedientiam Pastoribus debitam profiterentur.

Nicolaus V. *Sixtus IV.* *Leo X.*

Nauarr.

Quod si rursus obijcias, quia è contrario sequitur extra primum diem Paschatis posse fideles communicare in Ecclesijs mendicantium, etiam ad implendum præceptum: seu licet non habeant animum iterum communicandi in Parochia in die Paschatis, quod plane videtur absurdum & contra intentionem Pontificum facientium illam exceptionem, quæ facta est in fauorem Parochorum: hoc autem modo intellecta omnino derogaret eorum iurisdictioni & obedientiæ: quia nullus fidelis cogeretur vnquam

vnquam ex vi præcepti in Parochia communicare, sed solum illi, qui præceptum communionis annuæ in primo die Paschatis implere vellent: vnde hoc etiam est contra consuetudinem Ecclesiæ, quæ leges & priuilegia optime interpretatur. Ad hanc obiectionem nihil Nauarrus respondet, nec alij, qui (vt opinor) sequelam non auderent concedere: nam potius, aiunt, eum, qui communicat feria quinta in Cœna Domini in Ecclesijs horum religiosorum, teneri nihilominus ad communicandum in Parochia alio die infra octauas Paschæ. Quod licet in se verum sit, non videtur tamen consequenter dictum, quia tunc fidelis recipit Eucharistiam tempore præcepto & de manu eius, qui habet à superiori facultatem ministrandi: cur ergo non implet præceptum? Dices, quia non recipit in Parochia. Sed cõtra, quia nullum est præceptum specialiter obligans ad recipiendum in Parochia: nam in capitulo, Omnis vtriusq; sexus, in quo præceptum hoc fundatur, nihil de hoc dicitur, sed solum, quod accipiat Eucharistiã in Pascha à proprio Sacerdote: in prædicto autem casu iam iste recipit in Pascha: nam hoc verbum per quindecim dies iam ampliatur, vt supra diximus, & recipit à proprio Sacerdote, quia recipit ab eo, qui dandi facultatem habet à Summo Pontifice, sicut confitetur proprio Sacerdoti, eidem ex eadem facultate confitendo: ergo nulla est ratio, cur per talem communionem non impleat hoc præceptum. Accedit, quod iuxta hanc expositionem, nimis & vltra rationem & intentionem Pontificis limitantur hæc priuilegia Religiosorum. Primum patet, quia iuxta prædictam interpretationem duplex fit exceptio vnico tenore, vel forma verborum. Vna est de tempore, seu de communione tali die facta, scilicet, primo die Resurrectionis, alia est de communione, qua Ecclesiasticum præceptum impletur, quæ distincta est à præcedenti: nam prior abstrahit à communione præcepta, & non præcepta: hæc vero abstrahit à communione facta in illo primo die, vel alio ex quindecim supra dictis: hoc autem præter omnem rationem esse videtur, quia illa verba vnicum simplicem sensum, & vniuocam significationem habere debent: illi autem sensus diuersi sunt, & in multiplici verborum significatione fundati. Secundum autem patet, quia Pontifices in illa exceptione solum intendunt, vt fideles semel in anno suos Pastores recognoscant, ab eis Eucharistiam suscipiendo, ex eorumve licentia & facultate, ad hoc autem satis est, vt communionem, qua præceptum implent, ab eis necessario sint suscepturi, vel ex eorum facultate: ergo sine causa exciperent vltra hoc omnem communionem primo die Paschatis factã, tum, quia ipsi intendunt per hoc conferre illi diei aliquam specialem celebritatem, aut solemnitatem, sed solum intẽdunt fauorem Parochorum: tum etiam, quia si fidelis iam impleuit præceptũ in sua Parochia, & in die Paschæ, potest non communicare in sua Parochia, etiam si alibi non communicet, cur, si communicare vult, cogetur in Parochia communicare magis illo die, quam in alijs? aut quæ ratio potuisset Pontifices ad hoc mouere?

Dubij enodatio.

Censeo igitur, veriorem interpretationem esse, mentem Pontificum fuisse excipere communionem Paschalem non materialiter (vt sic dicam) id est, quæ fit in ipso primo die Paschatis, sed formaliter, seu prout præcepta est lege, quæ præcipit, semel communicare in paschate: nam, quia cap. Omnis vtriusq; sexus in initio solum præcipit semel communicare in Paschate, quamuis postea declaratum sit, illud, Pascha, comprehendere octo, vel quindecim dies, omnis communio, qua impletur illud præceptum, dicitur Paschalis, seu in Paschate facta: exceptio autem quæ fit in dictis priuilegijs sine dubio respicit hoc præceptum, vt in sua vi maneat, & eodem modo impleatur, quo in eo statutum est: & ideo eodem sensu loquitur de communione in Paschate, quo præceptum ipsum iuxta expositionem Pontificum, & Ecclesiæ vsum: excipitur ergo ibi (vt existimo) sola cõmunio, qua impletur hoc præceptum in Paschate, siue fiat primo die, siue quolibet alio sufficiente, & è contrario, si præceptum iam impletum est in Parœcia ante illum primum diem, vel postea implendum est, non censeo esse per se exceptum primum dies Paschatis, quo minus in eo possint religiosi vti suis priuilegijs, & ministrare hoc sacramentum. Nec cõtra hoc obstat, quod in dictis priuilegijs dicitur: Præterquam in festo Paschæ Resurrectionis Dominicæ, seu, præterquam in die Resurrectionis Domini: quia non est attendendus materialis sonus verborum, sed sensus & intentio Pontificis, qui, vt dixi, communionem, qua impletur præceptum, vocat communionẽ in die Paschæ, seu, quod idem est, in die Resurrectionis, propter rationem supra dictam. Neque hæc interpretatio est violenta, sed satis obuia, & clara, ac literalis, suppositio modo loquendi, capit. Omnis vtriusque sexus, & intelligentia totius Ecclesiæ. Et iuxta eandem interpretationem, intelligendam censeo similem exceptionem, quæ habetur in bulla Cruciatæ in clausula, qua conceditur facultas accipiendi Eucharistiã tempore interdicti, in alijs Ecclesijs, vel priuatis oratorijs, vbi etiam additur, Præterquam in die Paschatis, id est, præterquam in ea cõmunione, qua implent præceptum communicandi in die Paschatis. Quia, nisi sic exponamus, sequitur illud absurdum, quod possent implere hoc præceptũ in priuato oratorio, & postea in die primo Paschæ, nec ibi, nec in Parochia communicare.

Vltimo vero est in hoc dubio aduertendum, hæc priuilegia intelligenda esse de ordinarijs communionibus, quæ extra mortis periculum fiunt, in quibus non accipitur Eucharistia per modum viatici: nam, quando hoc modo datur in mortis periculo, illius administratio etiam est proprio Parocho reseruata, & ita expresse excipitur à Paulo III. in priuilegijs Societati concessis in bulla anni 1549. Quod si in aliquo alio priuilegio non excipitur expresse, ipso iure & communi sensu intelligitur excepta, vel, quod non sit de illa sermo, sed de illis solis, in quibus Eucharistia non accipitur per modum viatici, vt dixi, & hæc est communis omnium sententia. Vnde licet ex dictis colligere voluisse Ecclesiam, omnem communionem, qua impletur præceptum, siue diuinum, siue Ecclesiasticum proprijs Pastoribus reseruare, neque de ea aliquod priuilegium concedere, sed solum de alijs, quæ voluntarie fiunt. Quod si inquiras, cur hoc potius fecerit Ecclesia in præcepto communionis, quam confessionis? hoc enim, siue sit diuinum in mortis articulo, siue Ecclesiasticũ annuæ confessionis, satis impletur per confessionem factam religiosis per huiusmodi priuilegia, vel per bullam Cruciatæ: nam in hoc nulla fit exceptio. Respondetur, rationem sumendam esse ex differentijs supra positis inter sacramentũ confessionis & cõmunionis, quod illud magis necessarium est, & quandam habet difficultatem ex parte ministri, propter quam oportuit priuilegia maiora & generaliora circa illud concedere, quod notauit etiã Palacius in 4. dist. 28. disp. 6. cõcl. 2.

Quadam.

Sed quæres, an deficiente Parocho, & necessitate vrgente, possint fideles in his casibus accipere Eucharistiam à religiosis vel alijs Sacerdotibus. Aliqui enim hoc negant, etiam si necessitas sit extrema, & articulus mortis. Ita sentit Nauarr. cap. 21. numer. 25. citans Cardinalem in Clem. 1. de priuilegijs, quæst. 1. & Syluest. verb. Excommunicatio. 7. Excom. 14. §. 3. Et fundari possunt, quia Eucharistia non est sacramentum simpliciter necessarium ad salutem. Sed, quod attinet ad articulum mortis, si Parochus non adsit, & necessitas vrgeat, nõ dubito, quin possit simplex Sacerdos licite viaticum dare, siue sit religiosus, siue non, quia hæc nec fundatur in priuilegijs religiosorum (quamquam Paulus III. in citata bulla Socie-

Nauar. Cardinalis Syluest.

Societatis, excipiendo festū resurrectionis, & mortis articulum, addit (nisi necessitas vrgeret) neque eis magis, quam aliis denegatur: fundatur ergo vel iure communi, quo supra diximus, explicatum esse, vt cui conceditur confessio in articulo mortis, censeatur etiam concessa communio ex cap. Quod in te. de Pœnit. & remiss. vel in præsumpta rationabili voluntate Parochi, vel certe Episcopi, aut Summi Pontificis, si fortasse de alterius priuata volūtate iniqua cōstet. Ac denique est hoc valde consentaneum iuri ipsi naturali, q̄ tenemur, & tenetur Ecclesia proximis subuenire, præsertim in spiritualibus necessitatibus: necessitas autem huius sacramenti, quamuis non sit extrema, est tamen valde grauis. Et hanc sententiam tenet Angel. citans Director. Host. & Archid. verb. Excommu. c. 5. casu 12. num. 3. In necessitate autem implendi Ecclesiasticum præceptum, non videtur vrgere ratio tantæ necessitatis, tamē ex alio capite interdum potest fieri: quia vel fidelis non potest tempore debito in Propria Parochia communicare: quia extra illam peregrinatur, & tunc iure peregrinationis potest ibi sacramentum accipere, vbi commode potest, dummodo accipiat ab his, qui in eo loco habent potestatem administrandi, iuxta ea, quæ inferius latius dicemus in materia de confessione. Si autem ex alio impedimento excusatur, debet, quamuis tunc communionem omittat, postea, cum primum possit in Parœcia communicare, & satisfacere præcepto Ecclesiæ, & ideo quamuis tunc de manu alterius communicet, illa communio nō erit impletiua præcepti, ac proinde, licet fiat virtute dictorum priuilegiorum non erit contra exceptionem in eis factam, iuxta datam à nobis expositionem. Semper tamen intercedit hæc notanda differentia inter articulum mortis, & alias necessitates, vel potius vtilitates, quod illo licitum est cuilibet Sacerdoti, ministrare hoc sacramentum, etiam si non habet ad hoc specialem facultatem à Pastore concessam, vt dictum est: in alijs vero hoc non licet, nisi suppositā aliqua facultate, vel priuilegio ministrandi hoc sacramentum, quia rationes factæ non aliter procedunt.

Angelus. Direct. Hostien. Archidiac.

SECTIO III.

Cui debeat hoc sacramentum administrari.

Titulus explicatur.

MVltā possunt hoc articulo comprehendi. Primū est, obligatio ministri ad hoc sacramentum dispensandum: hactenus enim solum diximus, quibus liceat hæc administratio: statim vero quæstio oritur, quinam ad illam teneantur, & quoniam hæc obligatio non est respectu omnium, sed habet proprium aliquem terminum: ideo simul explicandum est respectu quorum sit talis obligatio. Hæc autem res breuissime explicanda est ex principijs positis de sacramentis in genere, quia nihil habet hic proprię ac specialis difficultatis. Duplex enim esse potest obligatio hæc per se loquendo. Vna est, ex officio, quæ ad iustitiam pertinet, & propria est Pastorum Ecclesiæ, vt sunt Parochi, & reliqui superiores animarū, quib. ex officio incumbit eas regere in ordine ad spiritualem salutem, & finem, & consequenter hæc obligatio tātum est respectu subditorū, vt per se constat. Altera est, ex charitate, quæ potest esse communis omnibus quib. hoc sacramētum ministrare licet, respectu cuiuscunq; in spirituali necessitate existentis, quia charitas omnia cōplectitur. Omitto obligationē omnino per accidēs, & extrinsecā, qualis potest esse ex voto, quia nihil ad rē præsentē pertinet, nec de obligatione charitatis aliquid hic addendū est, sed seruanda sunt & applicanda generalia principia, & p̄cepta charitatis ac misericordiæ, vt etiam diximus citato loco de sacrāmētis in genere. De obligatione autē iustitiæ quæri potest, quādo, vel quoties obliget Parochos ad tradendum hoc sacramētum suis Parochianis: quidam enim Theologi sentiunt, solum obligare, quando ipsos Parochianos præceptum communicandi obligat. Ita Rich. in 4. d. 18. art. 2. q. 3. Syluester verb. Confessor, 2. q. 18. itaque iuxta hoc solum tenebuntur semel in anno ministrare, quod sane per se statim apparet improbabile, & absurdum: Dicendum ergo est teneri proprium pastorem ad ministrandum hoc sacramentū, quoties oues rationabiliter & opportunè petunt, itaq;, si non nimis frequenter petant, neq; vltra id, quod earum statū & reuerentiam sacramenti decet, tenebitur Parochus, per se loquēdo, sacramētum concedere, vt recte docuit Adrian. in 4. qu. 5. de conf. dub. 8. Soto d. 12. a. 6. Nauar. in c. Placuit de Pœn. d. 6. n. 152. Et ratio est, qa Parochi nō aluntur à fidelib. solum, vt sibi ministrent necessaria ad implenda p̄cepta, sed etiam ea, quæ sunt valde vtilia & opportuna saluti animarum, imo hoc maxime pertinet ad mun⁹ pastorum: alioqui non satis esset saluti ouium prouisum: & ideo non solum in diebus festis, sed etiam in alijs tenentur Parochi ordinarie facere sacrum in sua Parochia, & similiter tenentur confessiones audire, quando subditi indigent, quamuis non vrgeat præceptum Ecclesiæ: sic ergo dicendum est de hoc sacramento, quod est valde vtile, & ad hoc institutum, vt frequenter accipiatur. Dixi autem (per se) quia ex accidente poterit excusari Parochus, vel propter rationabilē occurrentē causam, vel certe, quia habet alios coadiutores, ad quos possunt oues sine vllo dispēdio vel difficultate accedere, & ideo potest eas ad illos remittere & excusare, etiam si illi voluntarie & ex priuilegio sacramenta ministrēt, vt religiosi: regulariter tamē cauere tenentur Parochi, ne se ostēdant difficiles in hoc ministerio, ne animos suorum subditorum remittant, sed ad piam potius frequentiam alliciant.

Richard. *Soto.* *Nauarr.*

Secundum in titulo contentum est, qualis debeat obseruari petentis dispositio, & conditio, vt ei possit & debeat hoc sacramentum ministrari: sed omnia q̄ in hoc pūcto dici possūt, in superiorib. tractata sunt: nam primum omniū obseruanda est ætas, de qua dictum est, disp. 70. sect. 1. Deinde obseruandum est, an bene dispositus accedat, de quare longissime disputatum est supra, disput. 67. Et huc spectat, vt recipiēs accedat ieiunus, &, vt seruet omnia, quæ necessaria sunt, vt digne petat hoc sacramentū. Vltimo obseruari potest status petētis, an, scilicet vxoratus, vel cōtinens, & similia, quāuis hoc raro necessitatis sit, sed consilij, ad prudenter iudicandum, quæ frequentia illi expediat: quæ tamen cura magis ad confessorem pertinet, quam ad dispensantem hoc sacramentum, & de ea re satis dictum est supra tractando de frequentia.

Tertio principaliter proposita est quæstio, ad inquirendum, an oporteat, eum, cui datur hoc sacramentum, esse personam distinctam à ministrante, atque adeo, an liceat alicui communicare se ipsum, & est quæstio de communione, quæ fit extra sacrificium, nam de ipso Sacerdote sacrificante certa fidē est, posse communicare seipsum, vt definit Trident. sess. 13. cano. 10. contra quosdam huius temporis hæreticos, qui contrarium docere cœperunt sine vllo fundamento, nam, & Christus seipsum communicauit, & infra ostendemus, Sacerdotem sacrificantem teneri ad participandum quod obtulit, vnde cum in illo munere ipse sit supremus minister post Christum, non est alius à quo accipiat, nisi à se ipso, & ideo seipsum facit participem sacrificij, sicut etiam orando, & offerēdo pro alijs, orat & offert pro seipso. Difficultas ergo est de communione laica, siue persona, quæ recipit sacramentum, sit Sacerdos, siue nō. Et ratio dubitandi est, quia in hoc semper est longè diuersa ratio, quam in sacrificante, quia sacrificans, vt dixi, est in eo munere supremus minister, & ideo seipsum facit participem sacrificij: alij vero omnes, qui non sacrificant, sunt inferiores, & tantum per Sacerdotem offerunt: ita, vt licet contingat, aliquos

esse ex se Sacerdotes, illud fit per accidens & materialiter, quia tunc non se gerunt, vt Sacerdotes: ergo nullus potest hoc modo communicare, nisi per Sacerdotem, & de manu illius. Et confirmatur: nam in cæteris sacramentis nullus potest sibi ipsi ministrare sacramentum, sed oportet semper ministrantem, & cui ministratur, esse personas distinctas: ergo idem erit in præsente considerando tantum rationem sacramenti. Propter quas forte rationes Summistæ aliqui ita sentire videtur: Armilla enim, verb. Communio. n. 8. dicit, Sacerdotem non sacrificantem non debere communicare seipsum regulariter. Caiet. vero in Sum. Verb. Communio, significat, hoc non licere Sacerdoti, nisi in necessitatis articulo, in quo casu affirmat licere: de alijs vero inquit, se nihil sancitum legisse. Et reuera nullum in iure inuenitur præceptum ratione cuius necessarium sit dantem & sumentem hoc sacrementum, esse personas distinctas: hoc enim ius, nec scriptum est, quod ego legerim, nec etiã potest ex sola consuetudine colligi: nam olim fideles communicabant seipsos, vel in Ecclesia accipientes proprijs manibus, quod & de Apostolis in nocte Cœnæ supra diximus, vel ad proprias domos deferendo, ibique se communicando. Vnde, neque ex vi solius institutionis potest colligi hæc prohibitio, quia talis consuetudo non erat institutioni contraria, & ratio est clara, quia hoc sacramentũ est institutũ per modũ cibi, & vsus eius per modum manducationis, hæc autem actio accõmodate fit ab ipsomet sumente ergo ex vi talis institutionis nil repugnat, quod aliquis sibi sumat hunc cibum: neque in hoc concluditur indecentia aliqua, aut iniuria sacramenti, nec repugnat effectui eius, quia potest sumi sine obice, & cũ debita dispositione, & tunc sacramẽtum est, quod per se causat effectum, ministrans vero solum se habet, vt applicans, nihil autem repugnat, vt idem sibi applicet causam, à qua foueatur seu nutriatur. Tandem differt multum inter hoc sacramentum, & reliqua, vt notauit D. Thom. art. sequent. ad 2. Nam alia consistunt in vsu, & ex vi talis actionis seu formæ dicũt habitudinem ad personam distinctam: hoc vero sacramentũ est permanens, & ab vna tantum persona fit non circa illam personam, sed circa materiam ipsam, & ideo potest sacramentum sic factum applicari ad vsum, vel ab ipso sumente, vel ab alio. Quocirca nullum fundamentum inuenio ad asserendum per se, & ex intrinseca ratione, ob solam identitatem dantis & sumentis prohibitum esse, vt aliquis possit communicare seipsum, quia nullum etiam fundamentum est ad dicendum distinctionem personarum esse necessariam, nec satis est dicere, consuetudinem induxisse hãc necessitatẽ: quia hæc consuetudo magis est negatiua, quam positiua. Est n. aduertẽdum, hic nos loqui: ex vi identitatis & distinctionis personarum: nam ex vi iuris dispensandi clarum est neminẽ posse sibi sumere, qui non habet ius dispensandi, quia sibi sumere etiam est dispensare, & hinc oritur, vt nec laici, nec inferiores clerici possint seipsos cõmunicare, & idem est de Diacono, saltem sine licentia Presbyteri, & de quolibet Sacerdote non habente ius, vel facultatem dispensandi: consuetudo ergo prædicta magis in hoc fundata est, quam in necessaria distinctione personæ dantis & recipientis, præsertim, quia Diaconi iam nunquam administrant hoc sacramentum: Sacerdotes vero regulariter communicant sacrificando: extra sacrificium vero, aut cũ ægrotant, aut in Missa alterius Sacerdotis, & in vtroque casu necesse est moraliter loquendo, vt ab alio accipiant. Vnde recte dixit Durand. in 4. d. 13. qu. 4. si contingat Sacerdotem ægrotare, & non adesse, nisi Diaconum, qui sacramentum deferat, debere Sacerdotem proprijs manibus se communicare: & in die Parasceues Sacerdos communicat seipsum, quamuis non sacrificet: nulla ergo est consuetudo, ex qua talis prohibitio satis colligi possit, quia vero res non est vsitata, non debet facile fieri, nisi vbi vnus tantũ esset sacerdos, qui nõ posset sacrificare: posset tũ ex præconsecratis seipsum deuotionis causa cõmunicare: secluso n. scandalo, vt existimo, non peccaret. Rogabis, vtrũ possit idem facere laicus, saltem in extrema necessitate mortis, quando non habet Sacerdotem, quia extra illam certum est non posse: nonnulli autem idem docent de illo casu, sed nullo iure probant, quia ex institutione præcise non sequitur: vt dictum est, nec ostendi potest ius diuinum positiuum: Ecclesiasticũ autem non obligat cum tanto rigore, maxime, cum ius sibi subueniendi in tam graui necessitate, sit maxime intrinsecum, & ideo Caietan. Matth. 26. opinatur hoc esse licitum, quod mihi maxime placet, & nostra ætate Regina Scotiæ martyrium subitura, prius sacramẽtum, quod apud se habebat, proprijs manib. sumpsit cum summa omniũ laude, & quamuis forte esse habuerit amplam circa hoc Pontificis concessionem, tamen etiam sine illa pie & sanctè fecisset.

Durandus Æger Sacerdos deficiente alio Sacerdote proprijs & non Diaconi manib. communicare debet.

Quæstio.

Regina Scotiæ laudabile factum.

SECTIO IV.

Quibus modis peccet mortaliter, qui indigne ministrat hoc sacramentum, vel qui ab indigno ministrante suscipit.

CIrca priorem partem huius quæstionis, quæ proprie ad præsentem disputationem spectat, generalis regula tradi potest, vt minister digne dispenset hoc sacramentum, oportere, vt obseruet omnes leges, quæ tam ex parte sacramenti, quam ex parte recipientis, quam etiam ex modo & circumstantijs, ac denique ex parte ipsius ministri, necessariæ sunt ad huius sacramenti reuerentiam. Primo itaque ex parte sacramenti necesse est, vt ministretur sub specie panis rite consecrati, & huc pertinet, vt neque sub vtraque specie, nec sub sola specie vini dispensetur, iuxta superius dicta præcedente disputatione. Secundo ex parte sumentium obseruare debet omnia, quæ supra tractata sunt, quæ omnia sub hoc verbo coduduntur, vt non det indigne accedentibus, vel irreuerenter tractantibus hoc sacramentum, quando in foro Ecclesiæ constat de digna sumptione, voco autẽ sumptionem indignam, non solum ratione peccati, sed etiam ætatis, vt infantiæ, supposita Ecclesiæ consuetudine, ratione amentiæ aut phrenesis, cum euidente periculo expuitionis, aut ratione ægritudinis, cum simili periculo vomitus, quæ omnia sunt per se clara ex principijs positis, vt notauit Caiet. in sum. verb. Communio, quia in his omnibus interuenit iniuria sacramenti, quam vitare tenetur minister, quantum potest, & nullo modo illi cooperari, & in his omnib. interuenit peccatum mortale ex suo genere, excusari tamen potest interdum propter ignorantiam, vel inaduertentiam, præsertim facti, vel futuri euentus.

Minister Ecclesiæ quid teneatur ut recte ministret quantum ad ea quæ ex parte sumentium obseruare debet.

Tertio obseruare debet minister omnes circumstantias necessarias, quæ præcipue considerandę erunt iuxta Ecclesiasticas leges, vel receptas consuetudines, nam ex sola natura rei vix possunt particulares aliquæ circumstantiæ designari, præter illud generale principium, quod Paulus posuit: Omnia vestra ordinate fiant: quod maxime obseruandum est in re tã graui ac religiosa: ex Ecclesiæ autem ordinatione, peccari in hoc grauiter potest, si, vel tempore ab Ecclesia interdicto ministretur, vel in loco prohibito, vt in priuata domo, sine debita facultate, & Episcopi approbatione. Item, si ministretur sine vestibus sacris, quæ iuxta morem Ecclesiæ necessariæ sunt. Item, si ministretur sine debito cultu, & apparatu, & cæremonijs vsitatis: In qua re perpauca esse videntur iuxta vsum Ecclesiæ necessaria, loquendo præcise de dispensatione sacramenti, quę fieri potest ex præconsecratis: nam sufficit vt fiat in loco sacro, aut approbato ad Episcopo, & quod minister indutus sal-

tem sit superpelliceo, & stola, vt notat Turrecrem. cap. Ecclesiast. dist. 23. & Iacob. de Grassis. lib. 2. c. 40. qui dicunt hæc esse necessaria sub præcisa obligatione, præter hęc autem, nihil aliud esse videtur in rigore, & ex graui præcepto necessarium: nam licet soleat accendi lumen, & præmitti generalis confessio & aliquæ orationes, non videntur tamē hæc tam grauia tamq; rigorosa præcepta, vt, secluso scandalo, & cōtemptu, eorum omissio mortale peccatū esse videatur: omnino tamen cauendum est, ne id fiat: est enim nonnulla irreuerentia, quia grauis culpa venialis excusari non potest, præsertim si voluntarie & ex sola animi remissione hat, absq; alia causa rationabili.

Turrecr. Iac. de Gra.

Quartò, ex parte ministri, præter ea, quæ supra dicta sunt de potestate Ordinis, & iurisdictionis, necessaria est conueniens dispositio, saltem vt nō sit in statu peccati mortalis, alioqui nouum peccatum mortale committeret, vt sentiunt Dd. in 4. d. 13. Palud. q. 1. Soto art. 3. Syluest. verbo Eucharist. 3. nu. 4. & colligitur ex Nicolao Papa in ca. vltimo 25. q. 8. vbi dicit: Adulterum Sacerdotem, ministrando hoc sacramentum, se tantummodo lędere, &, vnde alijs commodū exhibet, inde sibi dispēdium præbere. Ratio vero sumi potest ex dictis supra de sacramētis in genere, vbi hoc generaliter ostendimus de omni ministrante quodlibet sacramentum in peccato mortali. Dices, non videri hic esse eandem rationem, quia hic non agimus de conficiente Eucharistiam, sed præcise de dispensante, qui nec sumit, nec conficit sacramētum, sed tantum applicat iam factum. Respondetur, quāuis in hoc non sit rationis similitudo, tamen in eo est quod hæc dispensatio est sacrum & prauissimum ministerium, ad quod sanctè perficiendum Sacerdos est peculiariter consecratus, & specialem gratiam accipit, & ideo graue peccatum committit, suo munere abutendo, & sacramentum sanctissimum non sanctè ministrando. Adeoq; superat hoc sacramentum cætera, vt non sit actio minus sacra & religiosa hoc sacramentum iam factum distribuere, quam vnctionem, verbi gratia, efficiendo ministrare: sicut ergo hoc peccatum mortale, ita & illud: vnde fit, tanto forè grauius, quanto peior fuerit status ministrantis, magisve publicus, præsertim si sacrilegio scandalum contingatur, augebitur deinde, si Ecclesiastica censura accedat, vt si sit hæreticus, vel alia ratione excōmunicatus: nam sola Ecclesiæ prohibitio, & censura est speciale impedimentum per se sufficiens, vt eius violatio speciale peccatum mortale sit, vt constat ex materia de censuris, & ex hoc titulo poterit irregularitas incurri; nam hæc administratio huius sacramenti reuera est actus Ordinis sacerdotalis, & ideo, qui illum exercet excommunicatus, irregularis fit, iuxta communem doctrinam de irregularitate.

Paludan. Soto. Nicol. Pap.

Sed obijcies contra præcedentem assertionē, quia sequitur semper esse peccatū mortale, hoc sacramentum tangere in peccato mortali, quia, quod maxime videtur facere, qui hoc sacramētum ministrat, est illud tangere. Ad hoc quidam absolute concedunt sequelam, vt Adria. q. 3. de Baptismo. 2. parte illius circa fin. & fauet D. Thom. supra. q. 80. art. 4. d. 1. vbi rationem quandam assignat, ob quam peccatores, qui tangebant Christum in propria specie existentem, non peccabant, nunc autem repelluntur à contactu huius sacramenti. Sed hoc nō est vniuersaliter verū, primū enim, si occurrente necessitate ex parte ipsius sacramenti, verbi gratia, vt à terra eleuetur, tāgatur ab aliquo in peccato mortali existente, non est peccatum mortale, secluso contemptu & scandalo, quia illud ministerium non est proprie sacrum, quod requirat ministrum consecratum, sed potest exerceri à laico, vt hic dixit Diuus Thomas, qui hanc etiam partem docuit in 4. d. 23. q. 1. a. 3. quæstiunc. 5. ad 4. & Alensis. 4. p. 52. membr. 7. Bonauent. in 4. d. 9. a. 2. q. vlt. Soto 13. q. 1. a. 3. Quin potius etiam si causa adoratio-

Obiectio. Adrian. Solutio. D. Thom. Alensis. Bonau. Soto.

nis aliquis deoscularetur hoc sacramentum in statu peccati mortalis, ab hoc capite non peccaret mortaliter, quamuis Bonau. significet esse aliquod peccatū, & Soto addat, fortasse esse mortale, sed non video, qua ratione, quia illa actio, neq; ex receptio, neq; administratio sacramēti, nec per se requirit ministrum consecratum, vt ex officio deputatum: licet ergo sit aliqualis irreuerentia, maxime si homo aduertat statum suum: tamen non est grauis iniuria, nec morale sacrilegium, dico autem præcise ex hoc capite, quia suppono, huiusmodi contactum seu oscului nō esse alioqui prohibitum, sed per se licitum esse. Ad argumētum ergo negatur sequela, quia administratio, vt dixi, est actus proprius ministri sacri, ad quem ex officio sanctificatur. Vnde fit maiorem rationem scrupuli esse in Sacerdote, qui existens in peccato mortali tangit hoc sacramentum, vel immediate, vt ab vno in aliud vas mutet, vel mediate, vt deferendo in processione, vel in alium locum transferendo: nam totum hoc munus videtur per se proprium Sacerdotis. Quapropter, vt minimum, videtur res dubia, & in Sacerdote reprehendenda: sed nihilominus non audeo dicere, hoc esse peccatum mortale, qa res non videtur adeo grauis, neq; quæ per se ita requirit ministrum consecratum, & ex officio ad hoc deputatū. Sed quid, si laicus non solum tangat, sed etiam deferat hoc sacramentum ad infirmum propter extremā necessitatem? Respondeo, non peccare mortaliter, etiam si in peccato mortali id faciat. Ita Paludan. in 4. dist. 5. quæst. 2. concl. 3. & ratio est, quia, licet illa sit dispensatio sacramenti, tamen non solemniter facta, neque à ministro per se consecrato ad illud munus, sed solum priuatim ob necessitatem, sicut dictū est de laico baptizāte in necessitate: est enim fere eadem ratio. Vnde addit Paludanus, idem esse dicendum de Sacerdote ministrante hoc sacramentum in simili necessitate: sed non est verum, per se loquendo. Poterit quidem interdum excusari ob naturalem inaduertentiam ortam ex solicitudine & diligentia adhibita ratione necessitatis, tamen per se loquēdo, reuera tenetur se disponere ad tale ministerium, quia Sacerdos exercet semper hoc ministerium, vt minister ex officio ad illud consecratus, & tale ministeriū, vt ab illo sit, semper est de se solemne ac maxime sacrum alioqui quotiescunque Sacerdos præbet viaticum, excusaretur ab hac obligatione: nam, quod deferat cum maiori, vel minori pompa exteriori, aut ex obligatione iustitiæ, vel ex charitate, parū interest ad obligationem prædictam. Non est autem necesse, vt ad huiusmodi ministerium cōfessionem præmittat: sed sufficiet contritio, cum communicaturus nō sit. Præter hanc autem dispositionem nō inuenio aliam simpliciter necessariam ad hoc ministerium, vt, v. g. quod dispensans hoc sacramentum sit ieiunus, vel aliquid simile: nullum enim de hoc extat positiuum præceptum diuinum, aut Ecclesiasticum.

Paludan.

Vltimo ex dictis definitur, quod supra huc remissi, & ad recipientes pertinet, quomodo, scilicet, peccent recipiendo hoc sacramentum ab indigne ministrante: seruanda enim est, & applicanda doctrina supra data de sacramentis in genere: hoc enim per se & intrinsece malum non est, vt doceat Nicolaus Papa, dicto capite vltimo, 15. quæstio. 8. quia hoc non est operari malum, sed permittere, & vti iure suo, bene vtendo malitia alteri⁹ in proprium commodum. Quo fit, vt in duobus casibus possit hoc esse malum. Primus, si in tali receptione includatur cooperatio ad peccatum alterius, quia cooperari ad peccatum, intrinsece malum est: erit autem cooperatio, si quis sine causa, vel vtilitate, inducat alium non paratum ad tale ministerium, aut si facile euitare posset talē peccatum proximi, talemque sacramenti irreuerentiam, accipiendo sacramentum ab alio digno ministro, & nolit facere, quæ omnia latius prædicto loco declarata sunt. Secundus casus est, si minister sit ab

Nicol Pap.

Conc. Const. Ecclesia prohibitus, vel præcisus, quod iam intelligendum est, iuxta limitationem Concilij Constant. prædicto loco tractatam. Hic vero inquiri solet, an sit specialis prohibitio recipiendi hoc sacramentum

Nauar. à Sacerdote concubinario publico, sicut Nauarr. affirmat, cap. 25. num. 80. ex cap. Nullus. & cap. Præter hoc, distinct. 32. vbi etiam Missam prohibemur audire ab huiusmodi Sacerdote. Sed verius censeo con-

Soto. trarium, quod tenet Soto in 4. distinct. 21. qu. 1. art. 4. quia illa prohibitio, vel per contrariam consuetudinem cessauit, vel quod solidius est, reuocata videtur

Conc. Const. per Concil. Constant. Nam regula ibi statuta generalis est ad omnes censuras & suspensiones, & illa sola iam est seruanda. Vltimo inquiri solet, an in casu necessitatis extremæ liceat à quocunq; ministro recipere hoc sacramentum, etiam si sit præcisus ab Ec-

Durand. clesia, & maxime, si sit hæreticus. Durand. enim, Paludan. & alij distinct. 13. absolute negant, Gregor. lib. 6. Dialog. cap. 31. & habetur in cap. Superueniente 1. quæst. 1. cap. vltim. 24. quæst. 1. laudat Hermenigildum, eo quod in fine vitæ noluit ab hæretico Eucharistiam accipere. Nihilominus censeo, à quocunque licet in eo casu accipere sacramentum. Pœnitentiæ, licere etiam sumere sacramentum Eucharistiæ, iuxta generalem regulam positam in ca. Quod in te. de pœnit. & remiss. vbi, licet formaliter sit sermo ex parte recipientis, est tamen eadem ratio ex parte ministrantis: sicut ergo sacramentum pœnitentiæ permittitur accipi in extrema necessitate à quocunque Sacerdote quantumuis præciso & hæretico, ita etiam sacramentum communionis, quod licet non sit tantæ necessitatis, est tamen maximę vtilitatis & grauissimæ ac sufficientis necessitatis, vt non sit verisimile. voluisse Ecclesiam suos fideles priuare tanto beneficio in extremo mortis articulo, præsertim quia huiusmodi censuræ sunt in odium iniquorum Sacerdotum, ita tamen vt non cedant in grauissimum detrimentum bonorum fidelium: vnde in hoc nullus sit fauor huiusmodi malis ministris: sed solum ipsis fidelibus in extrema necessitate existentibus: licet ergo ab eis hoc sacramentum suscipere per se loquēdo: id est, secluso periculo scandali publici, aut infamiæ religionis: aut periculi alterius mali, ad quod possit hominē talis minister inducere, quæ rationes maxime occurrere possunt, quando minister est hæretic⁹, & quātum ex historiis colligi potest in facto illo Hermenigildi interuenerunt, & ideo merito laudatur, tū ob rectam intentionem, tum ob prudentem actionē, qualis Catholicum & sanctum Principem decebat.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Sacerdos consecrans teneatur sumere hoc sacramentum.

Sup. q 30. ar. 12. & 3 d 12. q 3. a. 2. q. 2. *AD quartum sic proceditur. Videtur, quod sacerdos consecrans non teneatur sumere hoc sacramentum. In alijs enim consecrationibus ille, qui consecrat materiam, nō vtitur ea sicut Episcopus consecrans chrisma, non limitur eodem. Sed hoc sacramentum constitit in consecratione materiæ. Ergo Sacerdos perficiens hoc sacramentum nō necesse habet vti eodem: sed potest licite à sumptione eius abstinere.*

2. *Præterea, In alijs sacramentis minister non præbet sacramentum sibi ipsi, nullus enim baptizare potest seipsum, vt*

q 69. ar 5. ad 4 argu *supra dictum est* Sed sicut baptismus ordinate dispensatur, ita & hoc sacramentum. Ergo Sacerdos perficiens hoc sacramentum non debet ipsum sumere à seipso.*

3. *Præterea, Contingit quandoq;, quod miraculose corpus Christi in altari appareat sub specie carnis, & sanguis sub specie sanguinis, quæ non sunt apta cibo & potui: vnde (sicut supra**

q. 75. ar. 5 & q. 79. art. 8. *dictum est) propter hoc sub alia specie traduntur, ne sint horrori sumentibus. Ergo Sacerdos consecrans, non semper tenetur sumere hoc sacramentum.*

Sed contra est, quod in Concilio Toletano legitur & habetur de consecrat. distinct. 2. capit. Relatum, Modis omnibus tenendum est, vt quotiescunq; sacrificans corpus Christi, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolati, toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se præbeat.* In Conc. Tol. 2. can. 3. dist. 2. can. Relatum.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est) Eucharistia non solum est sacramentum, sed etiam sacrificium. q. 79 ar. 5. & 7. *Quicunq; autem sacrificium offert, debet sacrificij fieri particeps: quia exterius sacrificium, quod offertur signum est interioris sacrificij, quo quis seipsum offert Deo, vt Aug.* dicit, 10. de Ciuit. Vnde per hoc quod participat sacrificio, ostendit ad se sa-* Lib. 10. cap. 5 circa fin. *crificium interius pertinere. Similiter etiam per hoc, quod sacrificium populo dispensat, ostendit se esse dispensatorem diuinorum, quorum ipse primo debet esse particeps, sicut Dionys. dicit in lib. Eccles. Hierar. Et ideo ipse ante sumere debet, quam populo dispenset. Vnde in prædict ca.* legitur: Quale est sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? Per hoc autem sit particeps, quod de sacrificio sumit secundum illud Apostoli, 1. Corin. 10. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Et ideo necesse est, quod Sacerdos, quotiescunq; conse. rat: sumat integrum hoc sacramentum.* Cap. 3. Rel. Etiam ubi. Ibidē ad fin. Ibidē ca. 11. Conc. Tolet.

Ad primum ergo dicendum, quod consecratio chrismatis, vel cuiuscunq; alterius materiæ, non est sacrificium, sicut consecratio Eucharistiæ. Et ideo non est similis ratio.

Ad secundum dicendum, quod sacramentum baptismi perficitur in ipso vsu materiæ. Et ideo nullus potest baptizare seipsum, quia in sacramento non potest esse idem agens & patiēs. Vnde nec in hoc sacramento Sacerdos consecrat seipsum, sed panem & vinum. In qua consecratione perficitur sacramentum, vsus autem sacramenti est consequenter se habens ad hoc sacramentum. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod, si miraculose corpus Christi in altari sub specie carnis appareat, aut sanguis sub specie sanguinis, non est sumendum. Dicit enim Hier. super Leui. De hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione nunc agitur, sit edere, de illa vero, quam Christus in ara Crucis obtulit, secundum se nullo edere licet. Nec propter hoc Sacerdos trāsgredi- Reperitur in can. 3. dist. 2. De hac. Et Greg. hom. 22. in Euā. *tur efficitur, quia ea, quæ miraculosa fiunt, legib. non subduntur. Consulendum tamen esset Sacerdoti, quod iterato corpus & sanguinem Domini consecraret & sumeret.*

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. necessarium esse, vt Sacerdos consecrans integre sumat hoc sacramētum, quia consecrādo sacrificat: qui autem sacrificat, debet fieri sacrificij particeps, edēdo ex illo, quia, vel hoc spectat ad perfectionem sacrificij, vel est obligatio consequens ipsum. De quare hoc loco nihil amplius dicem⁹: pertinet enim ad materiam de sacrificio, infra tractandam. Solum aduerte, ex discursu D. Th. non videri probari conclusionem quoad illam particulā, (integre) quia, vt minister ostendat se esse dispensatorē diuinorū, & ad sacrificium pertinere, satis est, vt aliquid ex illo edat: nō est autem necesse, quod totum atq; integrum sacrificium comedat. Respondetur, nō esse mentem D. Thom. necessarium esse, sacerdotem sumere totum, quod consecrat, sed sumere vtramq; speciem, & hoc vocat (integre) & hoc satis probatur, si supponamus, vtramq; speciem esse de essentia huius sacrificij quia oportet Sacerdotem participare de eo, quod est essentiale in sacrificio. Solutio ad secundum explicata est disputatione præcedente, sect. 3. D. Thom. concludit affirmat. Suaz. solutio ratio.

ARTICVLVS V.

Vtrum malus Sacerdos Eucharistiam consecrare possit.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod malus Sacer. 4 d. 13 qu. 1. a. 2. q. 1 ar. 1.

dos Eucharistiam consecrare non possit. Dicit enim Hieron.* super Soph. Sacerdotes, qui Eucharistiæ seruiunt & sanguinē Domini populis diuidunt impie agunt in lege Christi, putantes Eucharistiam precantis facere verba, non vitam, & necessariam esse solemnem orationem, & Sacerdotis merita, de quibus dicitur. Sacerdos in quocunque fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. Sed Sacerdos peccator, cum sit maculosus, nec vitam habet, nec merita huic conuenientia sacramento. Ergo Sacerdos peccator non potest consecrare Eucharistiam.

Super illud Soph. 3. Sacerdotes polluerunt sanctũ 20.6.

2. Præterea, Damas. dicit in 4. libr. quod panis & vinum per aduentum sancti Spiritus, supernaturaliter transit in corpus & sanguinem Domini. Sed Gelas. P. dicit (sicut habetur* in decr. 1. q. 1. c. Sacrosancta). Quomodo ad diuini mysterij cōsecrationem, cœlestis Spiritus inuocatus aduenit, si Sacerdos, qui eum adesse deprecatur criminosis plenus actionibus comprobetur. Ergo per malum Sacerdotem non potest Eucharistia consecrari.

Li. 4. orth fid. c. 14. non longe à med. In dec. 4. q. 1. c. Sacros.

3. Præterea, Hoc sacramentum Sacerdotis benedictione consecratur. Sed benedictio Sacerdotis peccatoris non est efficax ad consecrationem huius sacramenti, cum scriptum sit Malach. 2. Maledicam benedictionibus vestris, & Dionys.* dicit in epistola ad Demophilum Monachum, perfectè cecidit à sacerdotali Ordine, qui non est illuminatus & audax quidem nimium mihi videtur talis, Sacerdotalib. manum apponens, & audet immundas infamias (non enim dicam orationes) super diuina symbola Christi formaliter enunciare.

Circa med. illius.

Sed contra est, quod Augustin* dicit in lib. de corp. Domini: Intra Ecclesiam Catholicam, in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono minus, nihil à malo minus perficitur Sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute Spiritus sancti.

Refertur 1. q. 2. c. intra Catholicam. Et de cons. d. 2. c. Vtrum sub. lib. de corpore Domini Art. 1. & 2. huius quæst.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est*) Sacerdos consecrat hoc sacramentum, non virtute propria, sed sicut minister Christi, in cuius persona consecrat hoc sacramentum. Non autem ex hoc ipso desinit aliquis minister esse Christi, quod est malus: habet enim Dominus bonos & malos ministros, seu seruos. Vnde Matthæus 24. dicit, quis putas est fidelis seruus & prudens? &c. postea subdit. Si autem dixerit ille seruus in corde suo, &c. Et Apostolus dicit 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, tamen postea subdit: nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Erat ergo certus, se esse ministrum Christi, tamen non erat certus, se esse iustum. Potest ergo aliquis esse minister Christi, etiam si iustus non sit. Et hoc ad excellentiam Christi pertinet, sicut verò Deo seruiunt, non solum bona sed mala, quæ per ipsius prouidentiam in eius gloriam ordinantur. Vnde manifestum est, quod Sacerdotes, etiam si non sint iusti, sed peccatores, possunt Eucharistiam consecrare.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieron.* per illa verba improbat errorem Sacerdotum, qui credebant se digne posse Eucharistiam consecrare, ex hoc solo, quod sunt Sacerdotes, etiamsi sint peccatores. Quod improbat Hieronymus per hoc, quod maculosi ad altare accedere prohibentur. Non tamen remouetur, quin, si accesserint, sit verum sacrificium quod offerunt.

Loco citato in argum.

Ad secundum dicendum, quod ante illa verba, Gelasius Papa præmittit. Sacrosancta religio, quæ Catholicam continet disciplinam, tantam sibi reuerentiam vendicat, vt ad eam quilibet (nisi pura conscientia) non audeat peruenire. Ex quo manifeste apparet, eius intentionem esse, quod peccator sacerdos non debet ad hoc sacramentum accedere. Vnde per hoc, quod subdit. Quomodo cœlestis Spiritus inuocatus aduenit? intelligi oportet, quod non aduenit ex merito Sacerdotis, sed ex* virtute Christi, cuius verba profert Sacerdos.

In prin. c. cita in art.

Ad tertium dicendum, quod sicut eadem actio in quantum fit ex praua intentione ministri, potest esse mala, bona autem in quantum fit ex bona intentione Domini, ita benedictio Sacerdotis peccatoris, in quantum ab ipso indigne fit, est maledictione digna, & quasi infamia siue blasphemia, & non oratio reputatur: in quantum autem profertur ex persona Christi, est sancta & efficax ad sanctificandum. Vnde signanter dicitur. Maledicam benedictionibus vestris.

De quæstione huius articuli nihil occurrit dicendum præter ea, quæ de ministris sacramētorum in genere tractauimus, & quæ addidimus sub finem quæstionis 78. disp. 61. sect. 3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Missa mali Sacerdotis minus valeat, quàm Missa Sacerdotis boni.

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod Missa Sacerdotis mali non minus valeat, quam Missa Sacerdotis boni. Dicit enim Gregor.* in Registro: Heu in quam magnum laqueum incidunt, qui diuina & occulta mysteria, plus ab alijs sanctificata posse fieri credunt, cum vnus idemque Spiritus sanctus mysteria occulte, atque inuisibiliter operando sanctificet? Sed hæc occulta mysteria celebrantur in Missa. Ergo Missa mali Sacerdotis non minus valet, quam Missa boni.

4. d. 13. q. 1. q. 5.

Refertur hoc in dec. 1. q. 1. c. Multis ante med.

2. Præterea, Sicut Baptismus traditur à ministro in virtute Christi, qui baptizat: ita & hoc sacramentum in persona Christi consecratur. Sed non melior Baptismus datur à meliori ministro, vt supra dictum est. Ergo etiam neque melior Missa est, quæ celebratur à meliori Sacerdote.

q. 64. a. 5. & q. 67. a. 3. & alijs.

3. Præterea, Sicut merita Sacerdotum differunt per bonum & malum, ita etiam differunt per bonum & melius. Si ergo Missa melioris Sacerdotis est melior, sequitur quod Missa mali Sacerdotis sit mala. Quod est inconueniens, quia malitiæ ministrorum non potest redundare in Christi mysteria, sicut Aug.* dicit in libro de Baptismo. Ergo neque Missa melioris Sacerdotis est melior.

Lib. 2. cont. li Petilia c. 62.

Sed cōtra est, quod habetur in De. retis, 1. q. 1.* Quāto Sacerdotes fuerunt digniores tanto facilius in necessitatibus pro quibus clamant, exaudiuntur.

circa finem à lijs verò to. 6 in dec. 1. q. 1. & 92. Ipsi Sacerdotes.

Respondeo dicendum, quod in Missa duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, quod est principale, & orationes quæ in Missa fiunt pro viuis, & mortuis. Quantum ergo ad sacramentum, non minus valet Missa Sacerdotis mali, quam boni, quia vtrobique idem conficitur sacramentum. Oratio etiam, quæ fit in Missa, potest considerari dupliciter. Vno modo in quantum habet efficaciam ex deuotione Sacerdotis orantis. Et sic non est dubium, quod Missa melioris Sacerdotis magis est fructuosa. Alio modo in quantum oratio in Missa profertur à Sacerdote in persona totius Ecclesiæ, cuius Sacerdos est minister. Quod quidem ministerium, etiam in peccatoribus manet, sicut supra dictum est* de ministerio Christi. Vnde etiam quantum ad hoc, est fructuosa non solum oratio Sacerdotis peccatoris in Missa, sed etiam omnes eius orationes, quas facit in Ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personam Ecclesiæ, licet orationes eius priuatæ non sint fructuosæ, secundum illud Prouerb. 2. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quod Gregor.* loquitur ibi, quantum ad sanctitatem diuini sacramenti.

Loco citato in argum.

Ad secundum dicendum, quod in sacramento baptismi non fiunt solemnes orationes pro omnibus fidelibus, sicut in Missa. Et ideo, quantum ad hoc, non est simile. Est autem simile quantum ad effectum sacramenti.

Ad tertium dicendum, quod per virtutem Spiritus sancti (quod per vnitatem charitatis communicat inuicem bona membrorum Christi) fit, quod bonum priuatum, quod est in

*Missa Sacerdotis boni, est fructuosum alijs. Malum autem priuatum vnius hominis non potest alteri nocere, nisi per aliquem consensum, vt Augustinus * dicit in libro contra Parmen.*

Li. 2. ex c 13. to. 7. & extra 5 in load. to. 6

COMMENTARIVS.

HÆc quæstio intelligi potest de effectu huius sacramenti, vt sacramentum est, qui potest duplex distingui: alter est effectus formæ, qui est consecratio, seu sacramentum in facto esse, & hoc modo constat ex dictis art. præced. bonitatem vel malitiam ministri nihil referre ad hunc effectum. Alter effectus est ipsius sacramenti applicati ad vsum, qui non pertinet proprie ad effectum Missæ, vt sic, & ideo nec D. Thomas de illo loquitur, nec aliquid addendum occurrit doctrinæ traditæ de sacramentis in genere: nam hic effectus per se, & ex opere operato, nec augetur, nec minuitur ex conditione dantis, vt sic. Quod ideo dico, quia etiam ipse minister, qui Missam dicit, sumit hoc sacramentum; & sic malitia eius potest impedire effectum, & bonitas potest conferre ad augmentum eius, non tamen, vt est dispositio dantis, sed recipientis. Alio modo intelligi potest quæstio de effectu huius mysterij, vt sacrificium est, & hoc modo distinguit D. Thom. substantiam sacrificij ab orationibus adiunctis ex institutione Ecclesiæ, quas dupliciter dicit considerari posse, vno modo in quantum fiunt in persona Ecclesiæ, cuius Sacerdos est minister, alio modo in quantum sacerdos, vt priuata persona orat. Et sic tria respondet: Primo, effectum sacrificij secundum se non augeri, nec minui ob vitam Sacerdotis. Secundo idem dicit de effectu orationum, vt fundatur in merito Ecclesiæ, & de his dictum fuit in materia de sacrificio. Tertium est, fructum illarum orationum, prout funduntur à ministro, vt priuata persona multum pendere ex deuotione, quia, quo fuerit sanctior, & maiore deuotione orauerit, eo magis meritoriæ, magisque efficaces erunt orationes eius coram Deo. Si autem fuerit peccator, non erunt fructuosæ.

D. Thomæ conclusio.

Explicantur quædam D. Thoæ verba

Quæ omnia constant ex materia de merito & de oratione: nam hæc doctrina generalis est. Solum indiget expositione illud vltimum verbum, quod huiusmodi orationes peccatoris non sunt fructuosæ, quod non est generaliter verum de omnibus orationibus peccatorum, vt constat ex eodem D. Th. 2. 2. ar. 16. vbi ex sententia August. & Chrys. docet etiam orationes peccatorum exaudiri, si debitis conditionibus fiant, quamquam non ex iustitia, sed ex diuina beneuolentia exaudiantur, quia tales orationes ex parte ipsius orantis nullius valoris sunt: & hoc modo posset exponi, quod hic dicitur, tales orationes esse infructuosas. Vel aliter, & fortasse melius, aliud est, orationem fieri à peccatore, de quo est sermo in 2. 2. aliud vero est, orationem ipsam esse peccaminosam, ita vt ipsa mala sit, & offensionem Dei contineat, & hæc infructuosa prorsus est, cum Deum potius ad vindictam, quam ad misericordiam prouocet, & huiusmodi est oratio Sacerdotis mali in Missa deprecantis Deum: quia tota illa actio male fit & indigne, & in hoc sensu locutus est D. Thom. & in eo recte intelligitur testimonium, quod affertur ex Prouerb. 28. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

Prou. 28.

ARTICVLVS VII.

Vtrum hæretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.

In li sen. ex Aug. collectarum, ca. 15. in 3.

AD septimum sic proceditur. *Videtur, quod hæretici, schismatici, & excommunicati, Eucharistiam consecrare non possint. Dicit enim August * quod extra Ecclesiam Catholicam non est locus veri sacrificij. Et Leo Papa dicit,* * & habetur in decretis, 1. qu. 1. Aliter scilicet, quam in Ecclesia, quæ corpus Christi est: nec vera sunt sacerdotia, nec vera sacrificia. Sed hæretici, schismatici, & excommunicati, sunt ab Ecclesia separati. Ergo non possunt verum sacrificium fieri Deo conficere.

Extra in cap. habetur 1.

2. Præterea, Sicut ibidem legitur, Innoc. * Papa dicit: Arrianos, cæterosq; eiusmodi pestes, quia laicos eorum sub imagine pœnitentiæ suscipimus, non videntur clerici eorum cum sacerdotij, aut cuiuspiam mysterij, suscipiendi dignitate esse, quibus solum Baptisma ratum esse permittimus. Sed non potest aliquis consecrare Eucharistiam, nisi sit cum sacerdotij dignitate. Ergo hæretici, & cæteri huiusmodi, non possunt Eucharistiam consecrare,

Lib. 1. ca. 23. Arrianos.

3. Præterea, Ille, qui est extra Ecclesiam non videtur aliquid posse agere in persona totius Ecclesiæ, sed sacerdos consecrans Eucharistiam, hoc agit in persona totius Ecclesiæ. Quod patet ex hoc, quod omnes orationes proponit in persona Ecclesiæ. Ergo videtur, quod illi, qui sunt extra Ecclesiam sc. hæretici schismatici, & excommunicati non possint consecrare Eucharistiam.

Sed contra est, quod Aug. dicit in 2 contra Parmen. Sicut Baptismus in eis scilicet hæreticis, schismaticis, & excommunicatis, ita Ordinatio manet integra. Sed ex vi Ordinationis Sacerdos potest consecrare Eucharistiam, ergo hæretici, schismatici, & excommunicati, cum in eis maneat Ordinatio integra, videtur, quod possint consecrare Eucharistiam.

Lib. 2. ca. 13. ante medium 7

*Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod hæretici, schismatici, & excommunicati, quia sunt extra Ecclesiam, non possunt conficere hoc sacramentum. Sed in hoc decipiunt: quia sicut Augustinus dicit * in 2. contra Parmenianum, Aliud est aliquid omnino non habere: aliud autem non recte habere, & similiter etiam est aliud non dare, & aliud non recte dare. Illi igitur, qui intra Ecclesiam constituti receperunt potestatem consecrandi Eucharistiam in Ordinatione Sacerdotij, recte quidem habent potestatem, sed non recte vtuntur, si postmodum per hæresim aut schisma, aut excommunicationem, ab Ecclesia separantur. Qui autem sic separati ordinantur, nec recte habent potestatem, nec recte vtuntur. Quod tamen vtrique potestatem habeant, patet per hoc, quod (sicut Augustin * ibidem dicit) cum redeunt ad vnitatem Ecclesiæ non reordinantur, sed recipiuntur in suis Ordinibus. Et in 7. quia consecratio Eucharistiæ est actus consequens Ordinis potestatem, illi qui sunt ab Ecclesia separati per hæresim, aut schisma, vel excommunicationem, possent quidem consecrare Eucharistiam, quæ ab eis consecrata: verum corpus & sanguinem Christi continet, non tamen hoc recte faciunt, sed peccatum facientes. Et ideo fructum sacrificij non percipiunt, quod est sacrificium spirituale.*

Lib. 1. ca. 7. Et in 7. Parmen. ca.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritates illæ, & similes, intelligendæ sunt, quantum ad hoc, quod non recte extra Ecclesiam sacrificium offertur. Vnde extra Ecclesiam non potest esse spirituale sacrificium, quod est verum veritate fructus, licet sit verum veritate sacramenti, sicut supra dictum est, quod peccator sumit corpus Christi sacramentaliter, sed non spiritualiter.

Ad secundum dicendum, quod solus Baptismus permittitur esse ratus hæreticis, & schismaticis, quia possunt licite baptizare in articulo necessitatis. In nullo autem casu licite possunt Eucharistiam consecrare, vel alia sacramenta conferre.

Ad tertium dicendum, quod Sacerdos in Missa, in orationibus quidem loquitur in persona Ecclesiæ, in cuius vnitate consistit. Sed in consecratione sacramenti loquitur in persona Christi, cuius vicem in hoc gerit per Ordinis potestatem. Ideo, si Sacerdos ab vnitate Ecclesiæ præcisus, Missam celebret, quia potestatem Ordinis non amittit, conficit verum corpus & sanguinem Christi: sed quia ab Ecclesiæ vnitate separatus, orationes eius efficaciam non habent.

COM-

Disput. LXXII.
COMMENTARIVS.

DE hoc articulo legenda sunt loca citata in artic. 5. Solum est notanda solutio ad 3. D. Thom. in qua sentit, huiusmodi sacerdotes ab Ecclesia præcisos nõ amittere quidem ministerium, quod exercẽt in persona Christi, amittere autem ministerium, quod faciunt in persona Ecclesiæ: quia ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, contra quam rationem facere potest, nã etiam est separat⁹ ab vnitate Christi, & maxime si sit hæreticus: sicut ergo Christus vtitur interdum ministro à se separato, ita potest Ecclesia. Respon. huiusmodi ministrum semper esse vnitum Christo, vel per characterem sacerdotalem, qui est veluti participatio quædam potestatis Christi, vel per subordinatiõnem instrumenti ad principale agens, quomodo baptizare potest ethnicus: sufficit enim Christo ratione suæ potentiæ prædicta subordinatio, quamuis sola in solo baptismi sacramento sufficiat, non quia non potuisset Christus aliter instituere, sed quia nõ oportuit, vt alibi dictum est. Dices, etiam respectu Ecclesiæ intercedit vnio per characterem, & subordinationem moralem, quia talis minister est illi subiectus, & si fidelis sit est membrum eius. Respon. non esse sermonem de hac vnione, sed de illa, quæ per se ordinatur ad prædictum ministerium, scilicet, quod talis minister sit ab Ecclesia deputatus, vt suo nomine preces ad Deum fundat, à quo ministerio separatur per censuram, qua dicitur separatus ab vnitate Ecclesiæ, quę est ratio sufficiens, vt non offerat, neq; oret in persona Ecclesiæ, de qua re plura inferius, de sacrificio tractantes.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Sacerdos degradatus possit hoc sacramentum conficere.

4.d.13 q.1.a. 3 q.4. Et qu. 11.ar.16. AD decimum sic proceditur. Videtur, quod Sacerdos degradatus non possit hoc sacramentum conficere. Nullus enim conficit hoc sacramentũ, nisi per potestatem consecrandi, quam habet. Sed degradatus non habet potestatem consecrandi, licet habeat potestatem baptizandi, vt dicit Canon. 1. q. 1. c. quidam. Ergo videtur, quod Presbyter degradatus non possit Eucharistiam conficere.

Habetur in dict. 1 q. 1. c. Quæ quidã circa med.

2. Præterea. Ille, qui aliquid dat potest etiam auferre. Sed Episcopus dat Presbytero potestatem consecrandi ordinando ipsum. Ergo etiam potest ei auferre, degradando eum.

3. Præterea, Sacerdos per degradationem, aut amittit potestatem consecrandi, aut solam executionem. Sed non solam executionem, quia sic non plus amitteret degradatus, quam excommunicatus, qui etiam executione caret. Ergo videtur, quod amittat potestatem consecrandi. Et ideo videtur, quod non possit conficere hoc sacramentum.

Lib. 2 ca. 13. tom. 17. Sed contra est, quod * August. 2. contra Parmen probat, quod Apostatæ à fide non carent baptismate, per hoc, quod per Pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse iudicatur. Sed similiter degradatus, si reconcilietur, non est iterum ordinandus. Ergo non amisit potestatem consecrandi. Et ita Sacerdos degradatus potest conficere hoc sacramentum.

Respondeo dicendum, quod potestas consecrandi Eucharistiam, pertinet ad characterem sacerdotalis Ordinis. Character autem quilibet, quia cum quadam consecratione datur, indelebilis est, vt supra dictum est, * sicut & quarumcunq; rerum consecratione perpetuæ sunt. nec amitti, nec reiterari possunt. Vnde manifestum est, quod potestas consecrandi amittitur per degradationem. Dicit enim Aug. * in 2. contra Parmẽ. Vtrumq; scilicet, Baptismus & Ordo, sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud, cum baptizatur, istud cum ordinatur, ideoq; non licet à Catholicis vtrumq; iterari. Et sic patet, quod Sacerdos degradatus potest conficere hoc sacramentum.

4.63.ar.5.

Libr. 1. ca. 13. tom. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod Canon ille non loquitur assertiue, sed inquisitiue, sicut ex circumstantia literæ haberi potest.

Ad secundum dicendum, quod Episcopus non dat potestatem sacerdotalis Ordinis propria virtute. sed instrumẽtaliter, sicut minister Dei, cuius effectus per hominem tolli non potest, secundum illud Matt. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet. Et ideo Episcopus non potest hanc potestatem auferre, sicut nec ille, qui baptizat, potest auferre characterem baptismalem.

Ad tertium dicendum, quod excommunicatio est medicinalis. Et ideo excommunicatis non aufertur executio sacerdotalis potestatis, quasi in perpetuum, sed ad correctionem, vsq; ad tempus. Degradatis autem aufertur executio, quasi in perpetuum condemnatis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum liceat ab excommunicatis, vel hæreticis, seu peccatoribus, communionem recipere, & eorum Missam audire.

Supr qu. 64. a.4. ad 2 & 3. & 4 d. 13. q. 1. a. 3 & 2. Refertur hoc in decr. 1 q. 1. c. Neq; in pr.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quod aliquis licite possit communionem recipere à Sacerdotibus hæreticis, vel excommunicatis, vel etiam peccatoribus, & ab eis Missam audire. Sicut enim Aug. contr. Petilian. dicit. Neq; in homine bono, neq; in homine malo, aliquis Dei fugiat sacramenta. Sed Sacerdotes, quamuis sint peccatores & hæretici, vel excõmunicati, verum conficiunt sacramentum. Ergo videtur, quod non sit vitandum ab eis communionem accipere, vel eorum Missam audire.

2. Præterea, Corpus Christi verum figuratiuum est corporis mystici, sicut supra dictum est. Sed à prædictis Sacerdotibus verum corpus Christi consecratur. Ergo videtur, quod illi, qui sunt de corpore mystico, possent eorum sacrificijs communicare.

3. Præterea, Multa peccata sunt grauiora, quã fornicatio. Sed non est prohibitum audire Missas sacerdotum aliter peccantium. Ergo etiam non debet esse prohibitum audire Missas Sacerdotum fornicariorum.

Sed contra est, quod Can. dicit 32. dist. * Nullus Missam audiat Sacerdotis, quem indubitanter cõcubinam nouit habere. Et * Greg. dicit in 3. dial. quod Pater perfidus Arrianum Episcopum misit ad filium, vt de eius manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, sed vir Deo deditus Arriano Episcopo venienti exprobrauit, vt debuit.

dist. 32. cap. Nullus. Gregor. lib. 3. dial. c. 31 parum à princ.

Respondeo dicendum, quod (sicut supra dictum est *) sacerdotes si sint hæretici, vel schismatici, vel excommunicati, vel etiam peccatores, quamuis habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, non tamen ea rectè vtuntur, sed peccant vtentes. Quicunq; autem communicat alicui in peccato, is particeps peccati efficitur. Vnde & in 2. * Canon. Ioann. dicitur, quod qui dixerit ei atue (sc. hæretico) communicat operibus illius malignis. Et ideo non licet à prædictis communionem accipere, aut eorum Missam audire. Differt tamen inter prædictas sectas: Nam hæretici, & schismatici excommunicati sunt per sententiam Ecclesiæ, executione consecrandi priuati, & ideo peccat, quicunq; eorum Missam audit, vel ab eis accipit sacramenta. Sed non omnes peccatores sunt per sententiam Ecclesiæ executione huius potestatis priuati. Et sic quamuis sint suspensi, quantum ad se ex sententia diuina, non autem quantum ad alios ex sententia Ecclesiæ. Et ideo vsque ad sententiam Ecclesiæ, licet ab eis communionem accipere, & eorum Missam audire. Vnde super illud 1. Cor. 5. Cum huiusmodi nec cibum sumere, dicit Glos. Aug. Hoc dicendo, voluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario vsurpato iudicio, sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ, siue vltro confessum, siue accusatum & conuictum.

ar. 5 & 7. & 8. huius qu.

Circa finem illius.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc, quod refugimus audire Missas talium sacerdotum, aut ab eis communionem recipere, non refugimus Dei sacramenta, sed potius ea veneramur. Vnde hostia à talibus sacerdotibus consecrata, est adorãda, & si reseruetur, licite potest sumi à sacerdote legitimo. Sed refugimus culpam indigne ministrantium.

Ad secundum dicendum, quod vnitas corporis mystici est fructus corporis, veri præcepti. Illi autem qui indigne percipiũt, vel ministrant priuantur fructu, vt supra dictum est. Et ideo non est sumendum ex eorum dispensatione sacramentum, ab eis, qui non sunt in vnitate Ecclesiæ.*

Q. 80. art. 5, & ar. 7. huius q.

Ad tertium dicendum, quod licet fornicatio non sit grauior ceteris peccatis, tamen ad eam proniores sunt homines propter carnis concupiscentiam. Et ideo specialiter hoc peccatum sacerdotibus prohibitum est ab Ecclesia, & ne aliquis audiat Missam concubinarij sacerdotis. Sed hoc intelligendum est de notorio, vel per sententiam, quæ fertur in contictum, vel per confessionem in iure factam, vel per euidentiam facti, quando non potest peccatum aliqua tergiuersatione celari.

Hic articulus explicatus est in fine disputationis præcedentis.

ARTICVLVS X.

Vtrum liceat sacerdoti, omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere.

4. d. 12. q. 3. a. 2. qu. 3. & d. 23. q. 1. a. 1. q. 1

AD decimum sic proceditur. *Videtur, quod liceat sacerdoti, omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere. Sicut enim ad officium sacerdotis pertinet Eucharistiam consecrare; ita etiam baptizare, & in alijs sacramentis, ministrare. Sed Sacerdos non tenetur ministrare in alijs sacramentis, nisi propter curam animarum susceptam. Ergo videtur, quod nec etiam teneatur Eucharistiam consecrare, si curam non habeat animarum.*

2. Præterea, Nullus tenetur facere, quod sibi non licet, alioquin esset perplexus. Sed sacerdoti peccatori, vel etiam excommunicato, non licet Eucharistiam consecrare, vt supra dictum est. Ergo videtur, quod tales non teneantur ad celebrandum. Et ita nec alij, alioquin ex sua culpa commodum reportarent.*

a. 7 huius q.

3. Præterea, Dignitas sacerdotalis non perditur per subsequentem infirmitatum, dicit enim Gelas. Papa, & habetur in decretis, dist. 55. Præcepta canonica. sicut non patiuntur venire ad sacerdotium debiles corpore; ita si quis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus, amittere non potest, quod tẽpore suæ synceritatis accepit. Contingit autem quandoq;, quod Ordinati in sacerdotes, incurrunt aliquos defectus, ex quibus à celebratione impediuntur, sicut est lepra vel morbus caducus, vel aliquid aliud huiusmodi. Non ergo videtur, quod sacerdotes ad celebrandum teneantur.*

Gelas. Palladio Episcopo scriben. Habetur in dec. d. 55. ca. Præcepta canonica in pr.

Sed contra est, quod Ambros. dicit in quadam oratione. Graue est, quod ad mensam tuam mundo corde; & manibus innocentibus non venimus; sed grauius est, si, dum peccata metuimus, etiam sacrificium non reddamus.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos potest omnino à consecratione licite abstinere, nisi teneatur ex cura sibi commissa celebrare populo, & sacramenta prabere. Sed hoc irrationabiliter dicitur: quia vnusquisq; tenetur vti gratia sibi data, cum fuerit opportunum, secundum illud 2. ad Cor. 6. Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Opportunitas autem sacrificium offerendi, non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrari, sed principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione huius sacramenti sacrificium offertur. Vnde sacerdoti, etiam si non habeat curam animarum, non licet omnino à celebratione cessare, sed saltem videtur, quod celebrare teneatur in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Et hinc est, quod 2. Machab. 4. contra quosdam sacerdotes dicitur, quod iam non circa altaris officia dediti erant, contempto templo, & sacrificijs neglectis.

Ad primum ergo dicendum, quod alia sacramenta perficiuntur in vsum fidelium. Et ideo in alijs ministrare non tenetur, nisi ille, qui super fideles susceptus curam. Sed hoc sacramẽtum perficitur in consecratione Eucharistiæ, in qua sacrificium Deo offertur; ad quod sacerdos obligatur Deo ex Ordine iam susceptio.

Ad secundum dicendum, quod sacerdos peccator, si per sententiam Ecclesiæ sit executione Ordinis priuatus, vel simpliciter, vel ad tempus, redditus est impotens ad sacrificium offerendum, & ideo obligatio tollitur. Hoc autem cedit sibi in detrimentum spiritualis fructus, magis quam in emolumentum. Si vero non sit priuatus potestate celebrandi, non soluitur obligatio: nec tamen perplexus est, quia potest de peccato pœnitere, & celebrare.

Ad tertium dicendum, quod debilitas, vel ægritudo superueniens Ordini sacerdotali, Ordinem non tollit, executionem tamen Ordinis tollit, quantum ad cõsecrationem Eucharistiæ. Quandoq; quidem propter impossibilitatem executionis, sicut si priuetur oculis, aut digitis, aut vsu lingua. Quandoq; autem propter periculum, sicut patet de eo, qui patitur morbum caducum, vel etiam quamcunq; alienationem mentis. Quandoq; propter abominationem, sicut patet de leproso, qui non debet publice celebrare. Potest tamen Missam dicere occulte, nisi lepra adeo inualuerit, quod per corrosionem membrorum eum ad hoc reddiderit impotentem.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thomæ est, non licere Sacerdoti, etiã si curam animarum non habeat, omnino à consecratione huius sacramenti abstinere: quia consecratione (inquit) huius sacramẽti sacrificium Deo offertur, ad quod (dicit in solutione ad primum) Sacerdos obligatur Deo ex Ordine iam suscepto. Addit deinde D. Th. tempus huius obligationis esse in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Quæ doctrina exponetur in disputationibus moralibus de sacrificio, vbi etiam declarabimus solutionem ad 3. in qua D. Thom. corporales ægritudines numerat, quæ executionem sacerdotalis Ordinis impedire possunt. Primum omissis.

* * *

ET HÆC DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

TRACTA-

TRACTATVS DE MISSAE SACRIFICIO.

HActenus expediuimus omnia, quæ de mysterio Eucharistiæ, quatenus sacramentum est, dicenda nobis occurrerunt; nunc alteram rationem huius mysterij, quatenus sacrificium est, explanare aggredimur. Quam tractationem D. Thomas in his quæstionibus non distinxit, nec separauit, sed ptomiscue de vtraq; ratione sacramenti & sacrificij disseruit, de priori quidem ex professo, de posteriori verò, quasi incidenter, & breuissimè, optimè tamen accommodatur hæc materia ad octuagesimam tertiam quæstionem D. Thomæ, in qua postquam egit de sacramento, quod permanens est, de modo seu ritu conficiendi illud agere videtur, sic enim intelligendum censeo titulum sequentis quæstionis, qui est de ritu huius sacramenti, id est, de ritu conficiendi: quia omnis ritus est in ordine ad aliquam actionem. Hic autem non agit de ritu seruando in vsu, quia de eo iam dictum est; agit ergo de ritu seruando in eius effectione, & ita in omnibus ferè articulis agit D. Thom. de celebratione, idem autem est celebrare, quod consecrare, seu sacrificare. Tractat autem D. Thomas pręcipuè de ritu accidentario in quinque posterioribus articulis; in primo vero breuiter attingit ritum substantialem sub ratione sacrificij, & ideo commodissimè tota doctrina de sacrificio in hunc locum reseruata est.

QVÆSTIO LXXXIII.

De ritu huius sacramenti, in sex articulos diuisa.

DEinde considerandum est de ritu huius sacramenti.

Et circa hoc quæruntur sex.

Primo, vtrum in celebratione huius mysterij Christus immoletur.

Secundo, de tempore celebrationis. Aliàs aptitudinem.

Tertio, de loco & alijs, quæ pertinent ad apparatum huius celebrationis.

Quarto, de his, quæ in celebratione huius mysterij dicuntur.

Quinto, de his, quæ circa celebrationem huius mysterij fiunt.

Sexto, de defectibus, qui circa celebrationem huius sacramenti occurrunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum in hoc sacramento Christus immoletur.

Inf. a. 2 cor. & ad 1. & 2

AD primum sic proceditur. Videtur, quod in celebratione huius sacramenti, Christus non immoletur. Dicitur enim Hebr. 10. Quod Christus vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Sed illa oblatio fuit eius immolatio. Christus ergo non immolatur in celebratione huius sacramenti.

2, Præterea, Immolatio Christi facta est in cruce, in qua tradidit semetipsum oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, vt dicitur Ephes. cap. 5. Sed in celebratione huius mysterij CHRISTVS non crucifigitur. Ergo nec immolatur.

Lib. 4. c. 14. in fin & can. 7 in princ. tom 3.

3. Præterea, Sicut Augustinus dicit in quarto libro de Trinit. in immolatione Christi idem est Sacerdos & hostia. Sed de celebratione huius Sacramenti non est idem Sacerdos & hostia. Ergo celebratio huius Sacramenti non est Christi immolatio.*

Habetur de consec. d. 2. c.

Sed contra est, quod August. dicit in lib sent. Prosperi: Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidie immolatur in sacramento.* Semel immolatus.

Respondeo dicendum, quod duplici ratione celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. Primo quidem quia sicut dicit Augustin. ad Simplicium, solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt: sicut cum intuentes tabulam, aut parietem pictum, dicimus, ille Cicero est, & ille Salustius. Celebratio autem huius sacramenti (sicut supra dictum est*) imago quædam est repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera eius immolatio. Et ideo celebratio huius sacramenti dicitur Christi immolatio. Vnde Ambrosius* dicit super Epistolam ad Hebræos. In Christo semel oblata est hostia, ad salutem sempiternam potens: quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? sed ad recordationem mortis eius. Alio modo, quantum ad effectum passionis Christi, quia scilicet per hoc sacramentum participes efficimur fructus Dominicæ passionis. Vnde in quadam Dominicali oratione secreto dicitur: Quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, opus nostræ redemptionis exercetur. Quantum igitur ad primum modum poterat dici Christus immolari etiam in figuris veteris testamenti. Vnde & Apocalyp. 13. dicitur, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Sed quantum ad secundum modum, proprium est huic sacramento, quod in eius celebratione Christus immoletur.*

In lib. quæst. ad Simplicium q. 3. parũ ante med to. 4. q. 79. a 1. & 2. d. 73. ar. 6.

In c. 16 ad Hebr. non procul à pr. tom 5.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Ambros. ibidem dicit. Vna est hostia (quam, scilicet, Christus obtulit, & nos offerimus) & non multæ: quia semel oblatus est Christus: Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Sicut enim, quod vbiq; offertur, vnum est corpus, & non multa corpora, ita & vnum sacrificium.*

In cap 10. ad Heb non remote à pr.

Ad se-

Ad secundum dicendum quod sicut celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, ita altare est repræsentatiuum crucis ipsius, in qua Christus in propria specie immolatus est.

Ad tertium dicendum, quod per eandem rationem etiam Sacerdos gerit imaginem Christi, in cuius persona & virtute verba pronunciat ad consecrandum, vt ex supra dictis patet, q. 82. art. 1. & 81. *Et ita quodammodo idem est Sacerdos & hostia.*

COMMENTARIVS.

Christum in hoc sacramento immolari affirmat D. Th.

REsponsio Diui Thomæ est, Christum immolari in hoc sacramento, id est, in confectione, seu celebratione huius sacramenti: cum enim sacramentum hoc sit res permanens, potest quidem habere rationem rei oblatæ, non tamen potest habere rationem oblationis vel sacrificij, quod in aliqua actione consistit: dicitur ergo Christus immolari in hoc sacramento, quando ipsum sacramentum conficitur: tunc enim sacramentum celebrari dicitur, & hoc sensu ait Diuus Thomas, celebrationem huius sacramenti esse Christi immolationem. Hanc autem assertionem duplici ratione satis difficili confirmat. Prima est, quia eo modo appellatur hæc celebratio, immolatio, quo imago solet appellari nomine rei repræsentatæ: celebratio autem huius sacramenti est quædã repræsentatio passionis Christi, quatenus in ea conficiuntur corpus & sanguis Christi separatim ex vi verborum: ergo, sicut passio Christi fuit vera immolatio, ita celebratio huius sacramenti est immolatio per modum imaginis alterius veræ immolationis. *Obiectio:* In quo discursu statim occurrit obiectio, quia sequitur, hoc mysterium non esse verum sacrificium, sed imaginem eius: nec; vniuoce sic appellari: sed solum per extrinsecam ãnalogiam, sicut imago hominis, homo esse dicitur. Dicendum vero est, *Diuitur.* rationem D. Thom. optimam esse, eius tamen expositionem pendere ex intelligentia rationis propriæ, & essentiæ sacrificij. Et ideo breuiter supponendum est: sacrificium quasi materialiter consistere in actione facta circa rem aliquam in cultum Dei: formaliter autem constitui in genere signi, vel excellentiæ diuinæ, vel interioris sacrificij: quia ergo ex superioribus satis constat, celebrationem huius sacramenti esse quandam actionem sacram pertinentem ad cultum Dei, ideo D. Thom. hic solum fuit solicitus in explicando, qua ratione & quemadmodum sit in actione hac significatio sufficiẽs ad rationem sacrificij: quod recte declarat per hoc, quod repræsentat passionem Christi. Quod intelligendum est, non solum de illa passione, quatenus mors cuiusdam hominis fuit, sed quatenus à summo Sacerdote Christo oblata est Deo in sacrificium: nam eadem intentione, & sub tali modo fit eius repræsentatio in hoc mysterio, & ideo non sequitur, hoc non esse propriè, vniuocè, & intrinsece sacrificium: nam in his, quæ constituuntur in genere imago imaginis tam vera imago est, sicut signi vel imaginis, esse tale per repræsentationem alterius, non excludit, verum esse in tali genere, sicut prior imago repræsentata. Addi etiam potest, si vim faciamus in verbo immolationis, hoc sacrificium non dici proprie immolationem, nam immolatio proprie significat sacrificium cruentum, per veram interfectionẽ animalis, vel alterius rei destructionem: & hoc sensu mysterium hoc, quamuis sit verum sacrificium, non tamen est proprie immolatio: & hoc modo concedi potest esse analogice immolationem: quia reuera repræsentat immolationem in Cruce factam, quamquam non videatur hic sensus D. Thomæ, qui indifferenter loquitur de immolatione & oblatione, vt patet ex verbis Ambrosij, quibus suam rationem confirmat.

Explicatur secunda ratio D. Thom. Secunda ratio Diu. Thomæ in forma est hæc: per hoc sacramentum efficimur participes fructus Dominicæ passionis: ergo in eo immolatur Christus. Quæ illatio difficilis sane est: quia participare fructũ passionis Christi, communiter fit per vsum sacramẽtorum omnium; in quibus non propterea Christus immolatur, & ideo hæc supponenda, vel subintelligenda videntur, vt hæc ratio vim habeat: nimirum per celebrationem huius mysterij, non solum quatenus est consecratio ipsius corporis & sanguinis Christi, nobis applicari ex opere operato fructum passionis eius, quo sensu intelligit hic D. Thom. quædam verba Ecclesiæ dicentis: quoties hoc mysterium celebratur opus nostræ redemptionis exerceri: dicitur enim exerceri, non tantum secundum repræsentationem, sed etiam secundum efficaciam, qua nobis applicatur. Hinc ergo à posteriori concluditur, hanc celebrationem esse sacrificium, vel quia opus redemptionis non applicatur ex opere operato, nisi aut per receptionem sacramenti, aut per oblationem sacrificij: sed hæc celebratio Eucharistiæ vt sic, non est receptio sacramenti, & tamen, per illam vt sic, applicatur ex opere operato passio Christi: ergo est oblatio sacrificij, vel certe, quia sicut nostra redemptio, quoad sufficientiam quodam sacrificio est perfecta, ita debuit per aliquod sacrificium applicari: nullum autem est aliud, præter hoc mysterium.

In solutione ad primum tangit Diuus Thomas locum Pauli in Epistol. ad Hebræos infra late tractandum. In solutione ad secundum, vno verbo dici poterat, argumentum solum concludere, hic Christum non immolari cruenter: D. Thomas vero, vt magis explicet primam rationem articuli, declarare voluit, sicut per consecrationem repræsentatur passio, ita altare Crucem significare. Et in eodem loco in solutione ad 3. declarat, Sacerdotem consecrantem gerere imaginem Christi, cuius personam induit, dum consecrat. Vnde concludit in hæc verba, Et ita quodammodo idẽ est Sacerdos & hostia, circa quæ verba dubitatum aliquando est, cur Diu. Thom. addiderit, quodãmodo, cum simpliciter Sacerdos & hostia idẽ esse videantur. Respondeo, significasse D. Thomam Christum esse hostiam, quæ immediate offertur, non tamen esse Sacerdotem per se ipsum immediate offerentem, sed per alium, verum etiam Sacerdotem, & ita Sacerdotem & hostiam non esse omnino idem. Addi etiam potest, esse Sacerdotem, prout in propria specie existit, hostiam vero, vt sub alieno modo sacramentali. *D. Thomæ verba explicantur.*

DISPVTATIO LXXIII.

De Sacrificio in communi.

Dicitur ubi Sanctus.

QVamquam D. Thomas de communi ratione sacrificij tractauerit 2. 2. quæstione 85. nihilominus hoc loco præmittẽda necessario est, vt ex propriis principijs ostẽdere possimus, quomodo in mysterio Eucharistiæ vera sacrificij ratio inueniatur, quod ad huius materiæ complementum necessarium est, vt tota hæc doctrina de signis sensibilibus ad diuinum cultum institutis, perfecta sit; hactenus enim quædam signa declarauimus, quæ ad sanctificationem hominum instituta sunt, quæ sacramenta vocamus, præter hæc autem necessarium est signum aliquod, quod directe & per se ritum ipsum colendi Deum contineat, quod sacrificium appellamus. De quo dicendum hoc loco est, quoniam re ipsa coniunctum est cum Eucharistiæ sacramento.

SECTIO I.

Vtrum sacrificium in genere signi rei sacræ constituatur.

Dicitur ubi supra, q. 60. art. 1.

RAtio dubitandi est, quia D. Thom. supra, sacramentum definiens, dicit, esse signũ rei sacræ:

sacræ : sed ratio sacrificij diuersa est à ratione sacramenti : ergo non potest hoc conuenire sacrificio. In contrarium vero est, quia sacrificium dicit aliquod sensibile ad cultum Dei pertinens, sed nihil sensibile potest pertinere ad cultum Dei, nisi aliquid significet ad honorem Dei pertinens : quod necesse est aliquo modo sacrum esse.

Quid nominis sacrificij explicatur.

Sacrificij significatio multiplex & analoga est, vt sectione 6. declarabimus, nunc vero, vt procedere possit disputatio, supponenda necessario est propria significatio huius vocis, in qua, & à nobis vsurpatur, & communi vsu recepta est. Sacrificium ergo proprie

Sacrificij definitio.

dictum, est: Externa, & sensibilis actio, qua res aliqua ita Deo offertur, vt legitimo ac solemni ritu in Dei honorem, & cultum aliquo modo immutetur à publico & legitimo ministro: quibus verbis nunc solum significationem vocis describimus, vt ita posimus ad essentiam rei declarandam accedere. Hæc autem significatio primo sumpta est ex vsu omnium Latinæ loquelæ professorum, apud quos fere nullus alius vsus huius vocis reperitur. Secundo sumpta et est ex vsu Scripturæ sacræ: licet enim verum sit, quælibet opera in cultum Dei relata, interdum in scriptura appellari sacrificium, vt interna contritio, Ps. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : & vocalis laus, Ps. 46. Sacrificium laudis honorificabit me : eleemosyna, ad Hebræos 13. Talibus enim hostijs promeretur Deus : & martyrium, Sapient. 3. & corporis castigatio, ad Roman. 12. Nihilominus tamen omnis hæc significatio, vt infra videbimus, metaphorica est & ex priori, quæ propria est, deriuatur. Quod facile perspicere licet ex discursu veteris testamenti, in quo ea proprie & simpliciter dicebantur sacrificia, in quibus res aliquæ in Dei cultum mactabantur, seu immolabantur, & hoc modo sæpe distinguitur sacrificium ab actib⁹ aliarum virtutum, vt à misericordia: Oseæ 6. Misericordiam volo, & non sacrificium : ab obedientia 1. Reg. 15. Melior est obedientia, q̃ victima: & in hac significatione dicitur Ps. 50. Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem vti q̃, holocaustis non delectaberis. Et in nouo testamento est frequens hæc significatio: præsertim in Epistol. Pauli ad Hebræos, à quinto cap. vsq; ad decimum; in quo adducit verba Ps. 39. Sacrificium & oblationem noluisti : &c. cap. 5. dixerat: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, p hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Ex quo loco possumus in hunc modum argumentari, nam Sacerdos proprie significat ministrum publice deputatum, vt nomine totius populi apud Deum intercedat, vt constat ex Pauli definitione, & ex communi vsu : sed sacrificium proprie dictum significat proprium actũ Sacerdotis. ergo sacrificium non significat quemlibet actum virtutis, sed specialem actum à Sacerdote factum in cultum Dei, nomine totius populi : imo nec significat quemlibet actum Sacerdotis, sed potissimũ ac supremum actum eius, qui consistit in oblatione aliqua, in qua sacrum aliquid in honorem Dei conficiatur. Atque hoc modo dicimus, in antiqua lege fuisse multa sacrificia : in noua vero esse vnum tantum ac singulare sacrificium, in quo Christianus populus ritu publico & solemni Deum colit, nam, si sacrificium in prædicta significatione propria non sumatur, non erit vnum sacrificium in lege noua, sed multiplex. Tádem in hunc modum declaratur, quia prædictus actus colendi Deum, qualis per datam definitionem, quid nominis sacrificij, explicatus est, possibilis est, & honestus, ac rationi conformis, si debito modo fiat, vt patet ex perpetuo vsu Ecclesiæ tam in lege gratiæ, & Script. 1, ex diuina institutione manifesta, quam in lege naturæ ex interiori instinctu diuinæ gratiæ, & ex ipsa naturali propensione rationalis naturæ. Cum enim homo animo & corpore constet, non solum internis actibus, sed etiam externis, & rebus ipsis sensibilibus Deum colere debet: eiusque dominium, & principatum profiteri, quod fit accommodatissime, dum res aliqua ita Deo offertur, vt in eius honorem immutetur, seu conficiatur. Est ergo hic actus possibilis, & specialem habens honestatem: potest ergo proprio etiam nomine significari; hoc ergo dicimus esse nomine sacrificij, vt ex vsu monstratum est, & ex Etymologia ipsius nominis potest declarari : quia sacrificare idem est, quod sacrum facere: Sacrificium ergo significat sacrificationẽ ipsam seu actionem, per quam res aliqua offertur, sacrum aliquid circa illam efficiendo. Neque est aliqua vox Latina, quæ huiusmodi actum proprie significet hæc ergo est propria significatio huius vocis, in qua à nobis in hac materia vsurpatur, & in hoc sensu loquitur de sacrificio D. Th. in tota hac materia in 2. 2. q. 65. præsertim art. 3.

Ex his facilis est resolutio propositæ quæstionis : Dicendum est enim, sacrificium constitui in genere signi sacri. Ita docet D. Thom. 2. 2. q. 85. art. 1. & 2. nam ex hoc principio probat, vsum sacrificij esse connaturalem homini, cui proprium est mẽtem & animum suum signis sensibilibus declarare, & inde etiam concludit, sacrificium soli Deo esse offerendum, quia diuinam excellentiam aliquo modo significat : supponit ergo sacrificium in genere signi sacri constitui. Quod etiam docuit August. libr. 5. de Ciuit. cap. 5. dicens : Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signum esse. Et Epist. 49. quæst. 3. dicens: significatiua esse omnia talia sacrificia, & quorundam rerum similitudines. Ratione patet ex dictis, quia sacrificium significat quandam actionem externam, & sacram: eo quod cultum Dei externum continet : sed huiusmodi actio materialiter sumpta, vt quidam motus est, nihil in se habet, quod ad honorem Dei spectet, vt constat in occisione vituli, & similibus sacrificiis: de quibus sub hac ratione sæpe in Scriptura dicitur, nihil in se habere, vnde placeant Deo, & ab ipso postulentur: tota ergo ratio honoris, & cultus talis actus in significatione consistit, scilicet, quia per talem actum homo significat existimationem, quam de DEO habet, & submissionem animi sui ad ipsum, vel aliquid huiusmodi : est ergo de ratione sacrificij huiusmodi sacra significatio.

Sacrificium sub signo sacri constitui.

Sacrificium genere tolluratur

D. Thom.

D. August.

Atque hinc colligitur primo, sacrificium esse signum ad placitum, & ex institutione, qualia fere sunt omnia signa, quibus homo exprimit rationalẽ mentem suam. Patet, quia huiusmodi significatio non est naturalis tali actioni exteriori secundum se consideratæ, verbi gratia, occisioni vituli, aut alteri simili: oportet ergo, vt ex impositione illi conueniat : ad quam impositionem potest quidem in actibus ipsis externis considerari aliqua proportio & analogia, quæ ab Augustino supra similitudo vocata est : & dici potest fundamentum remotum huius significationis; proximum autem est ipsa impositio, sine qua nulla esset talis significatio, vt de sacramentis etiam in genere supra tractauimus : & diximus etiam in priori tomo in materia de adoratione: actus exteriores de se esse indifferentes ad cultum præbendum : quia ex sola rei natura non habent determinatam significationem : vnde fit, vt eodem actu vtamur interdum ad colendum Deum & Sanctos sub diuersa intentione : sacrificium autem, vt diximus, significat actum continentem proprium Dei cultum & honorem ratione suæ significationis: non ergo habet hanc significationem ex sola rei natura, sed ex institutione, in hoc esse potest vlla dubitandi ratio. Atque in hoc sensu videtur dixisse Diuus Thomas 2. 2. quæstione 85. articulo 4. Sacrificium non habere aliunde laudem, nisi quia fit ob reuerentiam Dei : non enim est sensus, sacrificium de se esse actum indifferentem, qui solum fiat bonus ex relatione extrinseca : hoc enim est præter mentem Diui Thomæ : nam sacrificium formaliter significat quẽdam externum actum religionis, qui ex proprio obiecto, & intrin-

Sacrificij signum est, ad placitum institutum.

D. Thom.

seco motiuo bonus est, eo modò, quo actus exterior capax est bonitatis: sensus ergo est, actum illum externum, quem nomine sacrificij significamus, de se non habere honestatem, sed solum quatenus impositus est ad significandum Dei cultum & honorem: est ergo sacrificium sacrum signum ad placitum significans.

Responsio ad rationem dubitandi. Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur, rationem sacri signi esse communem sacrificio & sacramento, & neutrius propriam rationem, & differentiam continere: quæ autem illa sit in sacramento, supra dictum est: de sacrificio autem explicanda superest.

SECTIO II.

Quid sacrificium significare debeat, seu quæ significatio de ratione sacrificij sit.

IN omni signo ad placitum duo sunt præcipue consideranda: materiale scilicet, quod est res vel actio ad significandum imposita: & formale, quod est significatio ipsa: quæ, cum in relatione consistat, vel ad modum relationis explicetur, à fundamento proximo, quod est impositio, & à termino seu re significata pendet. Hæc igitur omnia sunt à nobis in sacrificio sigillatim consideranda: primum vero de termino & re significata dicendum est, quia species relationis solet à termino sumi, & ex illo maxime pendet aliorum cognitio. Duo igitur possunt per sacrificium significari: vnum est, internum seu inuisibile sacrificium, vt August. dixit, aliud, est mysterium aliquod fidei: verbi gratia, passio Christi: quomodo dicitur Christus immolatus ab origine mundi in veteribus sacrificijs, vt ex Apoc. 13. notauit D. Th. in hoc ar. 1. Et hic duplex significatio consurgit: vna dici potest moralis: quia consistit in significatione alicuius actus humani interioris, ac moralis: quia per se pertinet ad bonos mores hominis: alia dici potest mystica, quia in repræsentatione alicuius reconditi & supernaturalis mysterij consistit. Declarandum igitur superest, quænam istarum significationum sit de ratione sacrificij.

Apoc. 13. D. Thom.

Deo essentia sacrificij est aliqua moralis significatio.

Dico primò. Aliqua significatio moralis est de ratione sacrificij. Vnde aliquid in Deo, & aliquid in homine offerente significare debet: in Deo quidem supremam excellentiam, & dignitatem primi principij, vltimi finis, & supremi Domini rerum omnium, in homine vero subiectionem ad Deum, & recognitionem prædictæ diuinæ excellentiæ ac potestatis. Hæc assertio sumitur ex D. Thoma & Augustino, locis citatis præcedente sectione: hac enim ratione dixit Augustinus, sacrificium visibile esse signum inuisibilis sacrificij: hoc enim visibile sacrificium nihil est aliud, quam interna deuotio & dispositio, qua hamo, & per intellectum recognoscit Deum, vt supremum dominum: & per voluntatem vult se Deo submittere, colendo ipsum, & profitendo hanc eius excellentiam: ergo hæc significatio moralis est de ratione sacrificij, quæ tam ex parte Dei, quam ex parte hominis, ea, quæ diximus, complectitur. Vnde ex hac significatione concludunt in primis dicti Patres, sacrificium esse de lege naturæ, quia naturale est homini, se interius subijcere Deo, & internum hunc affectum externo signo prodere, deinde concluditur, sacrificium continere singularem cultum DEI, solúmq; vero Deo esse offerendum, vt late tractat Augustinus. August. contra aduersarium legis & Prophetarum c. 18. & lib. 8. de Ciuit. c. 28. & lib. 10. c. 5. vbi hac ratione inquit: Sacrificium, etsi ab homine offertur, res tamen diuina est: & Epi. 49. qu. 3. Intelligendum est (inquit) quam sit res antiqua sacrificium: quod non nisi vni vero Deo offerri debere veraces ac sacræ litteræ monent: & ob hanc causam, vt ibidem docet, dæmones omni tempore vehementer optarunt, vt homines sibi sacrificium offerant, scilicet, vt diuinum honorem vsurparent. Dæmones enim (ait lib. 10. de Ciuitat. cap. 19.) non cadauerinis nidoribus, sed diuinis honoribus gaudent. Vnde ex omnium hominum cõmuni consensu & conceptione, sacrificium, supremũ latriæ cultum continet, qui per antonomasiam nomine adorationis simpliciter dictę significari solet, & ideo eadem vox sacrificio tribuitur, Genes. 22. Postquam adorauerimus, reuertemur ad vos: & aliis locis infra citandis: omnia autem hæc in prædicta significatione fundantur: est ergo illa de ratione sacrificij. Quod tandem exemplo alicuius ex re ipsa sumpto declaratur, nam, quando in sacrificio aliquo interficitur animal in honorem Dei, illa actione significatur, omnia à Deo procedere, & sub eius esse potestate, & ideo in illius cultum interimitur: dum autem homo illam actionem exercet, vel nomine suo exerceri facit, profitetur se recognoscere, quod per illam significatur. Vnde Leuit. 1. & sæpe in veteri testamento præcipitur, vt homo offerens sacrificium, manum imponat super animal, quod immolatur, vt significet ipsum met esse, qui in illa victima tanquàm in signo quodam se immolat, Deoq; submittit. & D. Thom. supra quæst. 82. artic. 4. dicit, eum qui significat, solere de re sacrificata participare, vt per hoc ostendat ad se sacrificium interius pertinere, quia exterius sacrificium signum est interioris sacrificij: est ergo hæc significatio maxime essentialis sacrificio. Denique ex hac significatione sumitur prima & potissima differentia inter sacrificium & sacramentum, nam sacrificium per se primo ordinatur ad diuinam excellentiam, & cultum ei debitum profitendum & significandum: sacramentum vero non item, sed ordinatur ad aliquam hominis sanctificationem significãdam, vt supra dictum est.

Gen. 22.

Leuit. 1.

D. Thom.

Differentia inter sacrificium & sacramentum.

Dico secundò. Significatio mystica, etiamsi cum sacrificiis præsertim à Deo institutis coniuncta sit, nõ tamen videtur esse de primaria ratione & essentia sacrificij. Probatur primo, quia si sacrificium visibile haberet prædictam significationem inuisibilis sacrificij, hoc ipso esset verum sacrificium: sed potest prædictam significationem habere absq; alia mystica significatione, vt per se manifestum est: nihil enim repugnat, actionem aliquam externam ordinari ad prædictum Dei cultum significandum, & non ad repræsentandum aliquod aliud mysterium: ergo talis mystica repræsentatio non est essentialis sacrificio. Dices, etiam potest per aliquam actionem huiusmodi repræsentari aliquod mysterium reconditum, & non diuina excellentia, nec subiectio hominis ad Deum. Respondetur, hoc quidem fieri posse; tale autem signum non esse futurum sacrificium, quia deest illi prima & essentialis significatio sacrificij. Dices, idem responderi posse de alia actione significante prædictum Dei cultum & excellentiam, & non aliud mysterium. Respondetur non esse similem rationem: quia, posita illa priori significatione, seruatur ratio & definitio sacrificij ab Augustino tradita, & ex communi omnium gentium vsu, & conceptione sumpta. Vnde argumentor secundo ex vsu omnium hominum tam fidelium, quam infidelium, omnibus enim fuit communis sacrificiorum vsus: diuerso tamen modo: nam infideles falsis diis sacrificia offerebant, qui licet nulla alia mysteria per sua sacrificia repræsentare intenderent, præterquam supremum cultum eius numinis, quod colebant, hoc ipso sacrificia offerebant: ergo signum est, hanc solam significationem esse de ratione sacrificij: quæ vera erit, in vero sacrificio, falsa autem in falso, seu idololatriam continente. At vero fideles & iusti vero Deo vera sacrificia semper obtulerunt, ex Adamo vsque, saltem post lapsum, vt Diuus Thomas docet, dict. quæstione 85. 2. 2. art. 1. ad 2. & tamen non videtur necessarium, vt in omnibus illis sacrificiis fuerit mystica significatio, præsertim in his, qui tempore legis naturæ sacrificia offerebant, non ex speciali reuelatione diuina,

Mystica significatio non est de essentia sacrificij.

Obiectio.

Responsio.

Euasio.

diuina, sed proprio arbitrio & determinatione, in illis enim sacrificijs non potest facile fingi mystica significatio, præsertim apud eos, qui non habebant explicitam fidem Christi, non est ergo prædicta significatio de ratione sacrificij. Vnde sumitur confirmatio: ga sacrificium est de lege naturæ, vt dicemus; erat ergo possibile ex vi solius rationis naturalis: sed mystica significatio non dictatur solo lumine rationis naturalis: ergo talis significatio nō est de ratione sacrificij, sed sufficit altera moralis, quæ ratione naturali inueniri potest. Tandem, sacrificium ipsum mortis Christi fuit verum & perfectum sacrificium, habens prædictam moralem significationem; nulla tamen significatio mystica in eo excogitari potest, quia non est impositum ad aliquod aliud sacrificium, vel supernaturale mysterium significandum: ergo. Atq; hinc à fortiori concluditur, non esse de ratione veri sacrificij, vt significet sacrificium mortis Christi: quia hæc significatio mystica est: si ergo nulla mystica significatio est de ratione sacrificij, neq; hæc etiam erit. Item, quia ratio sacrificij prior est, & independens à lapsu humanæ naturæ, consequitur enim rationem ipsam naturalem secundum se: vnde supra etiam ostendimus, si non interuenisset peccato Adæ, status innocentiæ duraſſet, futurum in illo fuisse sacrificij vsum: sed sacrificium Crucis Christi posterius est, quam lapsus humanæ naturæ, ab illo, suo modo pendens: ergo esse signum eius, non potest esse de primaria ratione sacrificij.

Contra prædictam conclusionē obiectiones aliquas dissoluuntur. Prima.

Sed contra hanc conclusionem obiici potest primo; quia mystica significatio est de ratione sacramenti, vt supra declaratum est, ergo etiam erit de ratione sacrificij. Respondetur, negando consequentiam, imo hæc esse potest altera notanda differentia inter sacramentum & sacrificium. Cuius ratio primum reddi potest ex notatione ipsorum nominum: nam sacramentum idem est, quod sacrum mysteriū, & ideo de ratione illius est, vt aliquod arcanum in se recondat atque significet: at vero sacrificium idem est, quod sacrum factum, & ideo ad rationem illius satis est, quod, respectu Dei rigorosam mentem indicet.

Secunda.

Secundo obijcitur, quia omnia sacrificia habent virtutem & valorem ex sacrificio mortis Christi: ergo est de ratione eorum, vt respectu illius mysticam aliquam significationem habeant; neque propterea necessarium erit, vt ipsummet sacrificium crucis similem significationem mysticam habeat, quia, cum sit primum exemplar, superioris rationis esse debet, satisque est, quod seipsum repræsentet: quamquam respectu suorum effectuum non omnino carere videatur aliqua significatione mystica: nam mors Christi, peccati mortem significauit. Respondetur primo, negando consequentiam: nam posset sacrificium participare virtutem & valorem ex sacrificio mortis Christi, quamuis solum diuinum cultum, & nullum aliud supernaturale mysterium, neq; ipsum crucis sacrificium significaret: sicut actus animi, quibus apud Deum meremur, vel satisfacimus, ex Christi meritis valorem participāt, quamuis non sint impositi ad significandum illam: quia hæc participatio non fundatur in significatione, sed in morali causalitate, seu dimanatione: nimirum, quia omnes hi actus nostri innituntur Christo, tanquam primæ causæ in suo ordine. Secundo dicitur, esse extra rationem sacrificij, vt sic, habere aliquam virtutem vel valorem ex sacrificio Christi: nam in statu innocentiæ potuisset esse sacrificium, etiam si Christus in illo futurus non fuisset: & idem potuisset Deus ordinare in statu naturæ lapsæ, quamuis ergo demus, omnia sacrificia, quæ de facto habent valorem aliquem à Christo, consequenter habere aliquam significationem mysticam eius, vel passionis illius, non inde fit, talem significationem esse de ratione sacrificij. Vnde dicitur tertio, aliud esse, declarare, quid sit de primaria ratione & essentia sacrificij, quod hactenus fecimus: aliud vero inquirere, quid de facto habuerint omnia sacrificia, præsertim ea, quæ aliquo modo diuinam habuerunt institutionem, quod in prædicta obiectione insinuatur: sic enim verisimile est, omnia sacrificia supernaturalia & grata Deo, à morte Christi distincta, fuisse imagines & repræsentationes quasdam sacrificij cruenti Christi, quod quidem de sacrificio legis nouæ certissimum est, vt postea videbimus: de sacrificijs autem legis veteris id docet Augustinus 10. de Ciuit. capit. 25. contra Faustum cap. 21. & 2. contra aduersar. legis & proph. capite 18. & Diuus Thomas 1. 2. quæstion. 102. artic. 3. & sumitur ex Paulo fere tota Epistola ad Hebræos: Et ex generali regula, quam tradit 1. ad Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis: & inductione posset ostendi, si res non esset valde prolixa, & à præsente institutō aliena. Et eadem fere ratio est de sacrificijs legis naturæ: maxime quæ offerebantur ab omnib. habentib⁹ expressam fidem mysteriorum Christi, & ex speciali reuelatione & instinctu diuino, quale fuit sacrificium Melchisedech, quod & sacrificium nostrum Eucharisticum, & consequenter crucis sacrificium significauit, vt in 1. tomo huius tertiæ partis circa quæstion. 22. Diui Thomæ late dictum est. Idemque credi potest de sacrificio Abel, qui de primogenitis gregis sui obtulit, vt dicitur Genes. 4. & Paulus ad Hebr. 11. explicat fide obtulisse hostiam: quam Ecclesia in Canone declarat, fuisse verum sacrificium: vnde multi probabiliter existimant, obtulisse agnum aliquem ex fide passionis Christi: & ad repræsentandum illam, siue id fecerit ex speciali Dei reuelatione, vt ex his, quæ Augustinus tradit, lib. 1. de mirabil. sacræ Scripturæ, capit. 5. colligi potest: siue ex paterna traditione, vtroque enim modo fieri potuit. Adam enim statim post peccatum, redemptionem agnouit futuram per Christi mortem, vnde in eius fidei protestatione talia sacrificia instituisse probabile est. Et de hac fide Christi recte intelligitur prædictus locus Pauli, atque idem dici potest de sacrificijs Abrahæ, & alijs huiusmodi. Quod si aliquod sacrificium oblatum fuit absque fide explicita mortis Christi, illud quidem repræsentare non potuit sacrificium Christi ex speciali impositione, saltem hominibus cognita. Nam Deus fortasse in omnibus sacrificijs hanc repræsentationem intendebat, & ideo inspirabat modum sacrificij ad hanc significationem accommodatum, licet non semper homines mysterium perciperent. Nihilominus tamen, sicut tales homines saluabātur in fide Christi implicita: ita dici possunt suis sacrificijs implicite, & in actu exercito, Christi sacrificium repræsentasse, quia omnia faciebant ad colendum & placandum Deum, qui nisi per Christi sacrificium, placari non potuit. Atq; hoc modo dici potest, in omnibus sacrificijs, quæ de facto fuerunt, inuentā fuisse aliquam significationem mysticam sacrificij Christi, propter quod fortasse dixit Sander. libr. 1. de visib. Monarch. c. 6. sacrificium Christi esse velut primum exemplar cęterorum, quę eo magis propria sacrificia sunt, quo perfectius illud repræsentat. Et ratio reddi potest, quia sicut voluit Deus, omnes homines per Christi mortem saluari: ita etiam voluit, vt hanc fidem suis sacrificijs profiterentur, ipsum sacrificium mortis Christi eis repræsentando.

D. Thomas. Paulus ad Hebr. 1 Cor. 10.

Augustinus.

Genes. 4. Hebr. 11.

Sander.

SECTIO III.

Vtrum ad rationem sacrificij necessaria sit diuina impositio, vel humana sufficiat.

QVæstio hęc videtur magis ad causam, seu institutionē sacrificij explicandam, quam ad essentiā eius pertinere, tamen, quia impositio ipsa intrat essentialem rationem sacrificij, tanquam proxima ratio significationis eius, ideo non possunt hæc duo

disputatione seiungi : quia ad declarandum, qualis requiratur impositio, necessarium est simul exponere, à quo, quaue authoritate fieri possit. Videtur ergo, solum Deum posse sacrificium instituere, seu ad significandum imponere, & hoc sensu impositionem hanc debere esse diuinam. Primo, quia solus DEVS potest esse author sacramentorum, ergo & sacrificiorum : quia non est sacrificium res minus sacra & diuina, quam sacramentum. Secundò, quia in sacrificio aliquid offertur, & quasi donatur Deo, quo ipse honoretur, & colatur : sed non potest, aut donatio rata esse, nisi cõstet, Deum tale donum acceptare; aut oblatio esse honorifica, nisi ei sit grata : neutrum autem horum constare potest, nisi talis modus oblationis ab ipso Deo traditus sit : est ergo hoc necessarium ad legitimum & verum sacrificium : quis enim ausus fuisset per occisionem vituli Deum honorare, nisi ipse net declararet, se tali honore esse contentum, eamq; actionem ad id significandum imposuisset ? Tertio, quia alias possent nũc in Ecclesia instituì noua sacrificia ab Eucharistia distincta; & similiter in veteri Synagoga licuisset diuersa instituere sacrificia ab his, quæ in ipsa lege tradita erant : vtrumq; autem horum manifeste falsum est.

Deum necessario esse sacrificiorum authorem, qualiter probetur.

In hac re supponendum est, sermonem esse de institutione seu impositione diuina proprie dicta, i. e. quæ immediatè à Deo, seu à Christo Domino facta sit : nam illa, quæ fit ab homine per potestatem à Deo acceptam, licet referri possit in Deũ, à quo est omnis huiusmodi potestas, simpliciter tamen humana est : nã humano arbitrio definitur, & statuitur, quomodo supra diximus, institutionem sacramentalium esse humanam, quamuis sit ab Ecclesia per potestatem à Christo acceptam. Secundò statuendum est, non esse sermonem de potentia absoluta, quia supra dictum est, de potentia absoluta posse Deum committere puro homini potestatem ad instituenda sacramenta : multo ergo certius est, posse etiam committere potestatem instituendi sacrificia : loquimur ergo de potentia connaturali homini, seu naturæ humanæ, aut secundum se, id est, in pura natura, aut prout eleuata est ad supernaturalem statum per ordinem gratiæ : nam in vtroq; statu exercere posse actum sacrificandi sibi accommodatum; quia, sicut Deum posset interius colere inuisibili sacrificio : ita etiam posset aliquo sacrificio visibili suum inuisibile sacrificium manifestare.

Homines in qualicunq; statu existẽtes ex sepotuerant sacrificia instituere.

Dico ergo primò; Ex natura rei potest humanum genus in quocunq; statu viæ existens instituere sacrificia suo statui accommodata, quibus Deum colat, & honoret : quapropter, si sola essentialis ratio sacrificij consideretur, quamuis ex diuina institutione seu impositione esse possit, non tamen eam necessario requirit, sed potest etiam esse ex humana institutione. Probatur primum ex generali principio posito, quod ad rationem sacrificij visibilis sufficit; significatio moralis inuisibilis sacrificij : hæc enim significatio est adeo proportionata humanæ naturæ, vt propterea dicatur sacrificium esse de lege naturæ : ergo impositio alicuius signi ad hoc significandum non est adeo supra naturam hominis, vt semper requirat diuinam authoritatem, à qua immediate proficiscatur. Secundo potest homo imponere voces, quibus significet interiorem existimationem, quam de diuina excellentia habet, & subiectionem ad illam : ergo etiam potest imponere res aliquas, vel actiones, ad illam significandum, quia non solum verbis, sed etiam rebus & actionibus potest homo interiorem mentem exprimere : ergo eadem ratione potest illam significationem tribuere alicui actioni ad sacrificium accommodatæ, quia non est in hoc vlla specialis repugnantia, vt clarius ex duabus sectionibus sequentibus cõstabit. Tertio id declaratur in singulis statib⁹ humanæ naturæ, nam si constituamus hominem in pura natura, ille solum posset cognitione & ratione naturali Deum recognoscere, vt naturæ authorem & dominatorem, & consequenter posset huiusmodi mẽtem suam signis visibilibus ostendere; & hæc potestas ei esset omnino connaturalis, ex solo naturælumine illi conueniens. Quia, sicut est naturale homini colere Deum, non solum interius, sed etiam exteriùs ita etiam imponere signa ad hunc finem accommodata, externus namq; cultus non fit, nisi signis visibilibus, ad placitum & ex impositione significantibus; nec deberet homo in eo statu expectare diuinam impositionem & reuelationem : hæc enim non est debita homini secundum se, sed excedit potius statum puræ naturæ. Si vero loquamur de homine eleuato ad statum gratiæ, consequenter in eo supponenda est fides, & supernaturalis cognitio : qua supposita, sicut est connaturale homini sic instituto interius colere Deum supernaturali cultu : ita etiam est illi connaturalis potestas ad vtẽdum signis visibilibus, inter quæ sacrificia comprehenduntur : quibus talem interiorem cultum significet, propter eaſdem rationes, quæ seruata proportione applicari possunt : quia, neque in tali statu hominis necessarium absolute esset, specialem reuelationem, aut impositionem Dei expectare, quia hæc etiam non est illi simpliciter debita, cum possit homo per fidem & gratiam conuenienter operando, huiusmodi opera & munera sufficienter exercere. Et ideo Diuus Thomas 2. 2. quæstione 85. art. 1. ad 1. sub disiunctione dixit, oblationem sacrificij in communi esse de lege naturæ, sed determinationem sacrificiorum esse ex institutione humana, vel diuina : in quo aperte docet conclusionem positam. Q. 2 Hom.

Dico secundò, fieri posse à Deo, & sæpe etiam factum esse, vt sacrificiorum institutio in aliqua Republica solum Deo reseruata sit. Hoc probant ex parte argumenta in principio posita. Et quidem potestas hæc diuina per se fere nota est. Nam licet in humana natura, vel Republica sit potestas ad ferendas leges, quibus se ipsam gubernet & regat, tamen, quia hæc potestas est sub potestate Dei, qui supremus est Rector & Prouisor humanæ naturæ, potest DEVS præuenire illam humanam potestatem, propriasleges ferendo, quas humana potestas nec mutare, nec minuere vlla ratione possit, neque etiam augere, si Deus velit : eandem ergo potestatem habet circa leges sacrificiorum, quam eadem est de illis, quæ de cæteris, ratio, vel certè maior, quia proximius diuinum honorem attingunt. Quod vero ad vsum pertinet, certum est, in lege noua Christum Dominum vsum esse hac potestate : ita enim vnicum Eucharistiæ sacrificium instituit, vt noluerit cum illo aliud multiplicari aut misceri, vt inferius locis suis demonstrabimus. Atq; idem censendum est de statu legis veteris, vt ipse vsus satis probauit : nulla enim in populo Hebræo legitima ac vera sacrificia introducta sunt, præter ea, quæ in lege sunt à Deo tradita. Ratio autem huius rei ita potest explicari, nam quod Deus speciatim voluerit aliqua sacrificia sua authoritate instituere, ex multis capitibus oriri potuit, videlicet, vel quia opus, quo sacrificium perficitur, supernaturale est, & ex diuina omnipotentia pendens; vt contingit in nostro Eucharistico sacrificio; vel quia voluit in tali sacrificio non tantum esse significationem, sed etiam efficaciam, quam solus Deus tribuere potest, quod etiam conuenit nostro sacrificio : vel certe, quia præter significationem moralem, voluit esse mysticam : quod dammodo continentem diuinam testificationem alicuius mysterij abscõditi : quod etiam suo modo reperitur in nostro sacrificio : multo autem apertius in sacrificiis veterib. quæ futura mysteria soli Deo cognita significabãt, quod commune etiam est aliquibus sacrificiis legis naturæ, vt sacrificio Melchisedech, &cær. Quod autem interdum voluerit Deus potestatem humanam circa hoc coarctare, vt aliquis populus, verbi gratia, nunc Christianus

& olim Iudaicus, nullis alijs sacrificijs vteretur, nisi ab ipso Deo immediate institutis; ex multis etiam capitibus oriri potuit: primò ex speciali Dei dilectione erga talem populum: melius enim & honorificētius est sacrificiis diuinis vti, quam humanis: & ideo in principio in lege naturæ, quando tam fides, quam alia dona supernaturalia, minus liberaliter hominibus communicabantur, nulla talis lex hominib. imposita est, sed determinatio sacrificiorum, hominum arbitrio est relicta, paucis fortasse exceptis, quibus ex speciali gratia Deus interdum definita dedit sacrificia: in lege autem veteri, quando Deus specialem populum sibi specialiter dilectum elegit, cœperunt etiam sacrificia specialiter diuina lege definiri. Secundo, hoc potuit prouenire ex speciali dignitate & excellentia alicuius sacrificij, quæ ratio potissime locum habet in lege noua, vt infra late tractabimus, nam in lege veteri potius sumenda est ratio ex multitudine sacrificiorum: tot enim ac tanta sunt à Deo instituta, & præcepta, vt vix potuerint homines alia superaddere; neque id posse facere omnino oportuerit. Vnde in Christiano populo, quod vnico sacrificio contentus esse debeat, ad illius dignitatem & spiritualem libertatem pertinet; in populo autem Iudaico potius ob ignorantiam & imbecillitatem eius, oportuit tot sacrificiis carnalibus à Deo institutis grauari, vt per illa ab idolorum cultu abstraheretur: & ideo non decuit, alia sacrificia eis permitti, ne diuinis sacrificiis profana aliqua, & indecentia miscerent.

Respondetur oppositis rationibus.

Ad primum igitur respondetur, negando consequentiam, quia sacramentum includit practicam significationem gratiæ significantis, quam solus Deus potest sub signo sensibili infallibiliter, aut statim dare, aut in futurū promittere: & ideo potestas ad imponendum huiusmodi signum, non potest hominib. esse connaturalis: sacrificium autem ex primaria ratione sua non includit significationem, quæ potestatem humanam excedat: quia satis est, vt inuisibile sacrificium significet; & ideo nō est similis ratio. Ad secundum respondetur ad illam partem de donatione primum, in sacrificio nō necessario interuenire propriam aliquam donationem, quæ Deo fiat, sed rei alicuius consumptionem factam in protestationem excellentiæ diuinæ, quod, si hæc appelletur donatio, non est talis, quæ requirat propriam acceptationem alterius, quia non transfert dominium rei in illum, sed solum illam immutat, vel consecrat in honorem eius. Deinde, esto admittamus propriam donationē, quæ acceptationem requirit, non oportet, vt speciali reuelatione talis acceptatio à Deo fiat, sed satis est, vt aliqua generali lege contineatur: sicut votum, quod est promissio quædam, acceptationem requirit eius, cui fit promissio, & tamen, vt votum obliget, non est necesse, vt speciali reuelatione constet, Deum illud acceptare, sufficit enim generalis lex, qua Deus vult, vota sibi rationabiliter facta adimpleri. Vnde ex materia voti & honestate rei promissæ, statim recta ratio dictat, an tale votum sit diuinę voluntati consentaneum & acceptum: idem ergo dicendum est de aliis oblationibus, seu sacrificiis. Vnde ad alteram partem de gratitudine sacrificij, seu quod sit Deo honorificum, similiter dicendum est, ad hoc non esse necessariam specialem reuelationē, aut institutionem, sed duo sufficere; vnum est, quod à Deo non sit prohibitus talis sacrificij modus; aliud est, vt in ipsa re, vel actione, quæ ad vsum sacrificij sumitur, nulla sit indecentia, neque improportio ad sacrum vsum, & ad significandum animum subiectum Deo, vt supremo Domino. Nam, vt D. Thomas recte dixit, citata quæst. 85. artic. 2. ad 2. Dignitas sacrificij non ex precio occisi pecoris, sed ex significatione pensanda est. Ad tertium respondetur, probare secundam assertionem posticam. Aliquæ vero difficultates, quæ circa illud inculcari possent, proprie spectant ad sacrificium nouæ legis; & ideo commodius tractabuntur inferius.

SECTIO IV.

Vtrum sacrificium, quod hominibus instituere licet, possit priuata authoritate institui, vel tantum publica.

Difficultatis ratio.

RAtio dubitandi oritur ex dictis sectione præcedente. Nam hæc potestas instituendi sacrificium fundatur in potestate exprimēdi in interiorem mentem per sensibilia signa: sed hoc positum est in potestate priuata cuiuscunq; hominis, quilibet enim potest, quibus voluerit, vti signis, præsertim cum Deo loquens, qui omnia intelligit. Et confirmatur primo ex D. Thom. dicta q. 82. ar. 4. vbi loquens de hominibus, qui non erant sub lege, Tenebantur (inquit) ad aliqua exteriora facienda in honorem Dei, secundum condecentiam ad eos, inter quos habitabant, non tamen determinate ad hæc, vel illa. Itaque totam hanc determinationem eorum arbitrio committit, dummodo decenter fiat; & ideo in solutione ad tertium, videtur distinguere quædam sacrificia publica offerenda per Sacerdotes; alia priuata, quæ vnusquisque propria authoritate offerre potest: igitur impositio seu institutio sacrificii priuata authoritate fieri potest. Et fortasse Abel & Cain, ita coluerunt Deum: alius ex fructibus terræ, alius ex primogenitis omniū: vnusquisque suo arbitrio & voluntate: dicere enim, diuina vel paterna authoritate id fecisse, voluntarium est, qa nec vlla authoritate, nec necessaria ratione fundatur. Tandem ex alijs actionibus externis, quæ per solum motum proprij corporis ab homine fiunt, potest homo eligere suo arbitrio, quas decentes iudicauerit ad colendum Deum, vt sunt genuflexio, manuum eleuatio, pectoris tunsio, terræ deosculatio: quibus posset quilibet homo vti ad internam reuerentiam significandam, etiam si non essent in frequente vsu aliorum hominum: ergo idem facere pōt oblatione sensibili alicuius rei materialis.

D. Thom.

In hac re primo statuendum est, esse in humana Republica potestatem ad instituenda sacrificia, quæ nomine totius populi Deo offerantur, quæ non possunt alicuius priuata authoritate institui, aut immutari. Hæc conclusio est certa, & communi omnium gentium vsu satis probata, nam, vt Augustinus dixit. 19. contra Faust. c. 11. In nullum nomen religionis, seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum visibilium consortio colligentur, quæ signa, visibilia potissime, fuerunt semper sacrificia, aut vero Deo, aut Dæmonibus oblata: hæc enim sola differentia semper fuit inter fidelem populum & infidelem, cum vtrique sacrificiorum vsus communis fuerit, vt idem August. notauit 2. cont. Faust. c. 21. Huiusmodi autem sacrificia semper fuerunt publico & solemni ritu instituta: communi & publica potestate. Huius autem rei ratio primo ex eo reddi potest: quod natura hominum postulat, vt in vnum politicū corpus Reipublicæ congregetur: hoc autem politicum corpus ad Dei cultum debet potissimum ordinari: ergo necesse est, vt non solum singuli priuate colant Deum, sed etiam, vt tota Respublica per modum vnius corporis cultum Deo exhibeat: ergo necesse est, vt talis cultus offeratur per sacrificium publica authoritate institutum, quia alioqui non posset nomine totius populi offerri: ergo oportet, vt hæc potestas sit in tota Republ. seu eius capite, aut Principe, sicut est in Republ. potestas ad illa omnia, quæ ad bonam eius gubernationē pertinent: vt, verbi gratia, ad præscribenda rerum precia: & ad imponenda alia signa ad significandum: & ad definiendos titulos seu signa honoris, quibus vel Principes, vel magistratus, vel ciues inter se mutuo honorari debēt: ergo multo magis extenditur hæc potestas ad cultum, seu sacrificium definiendum, quod nomine

Humana Respubl. potestate ad instituenda in honorem sacrificia gaudet.

Augustin.

Aristot. totius populi Deo offerendum est, & ideo Aristot. 7. Polit. cap. 8. & 9. Ethic. inter Magistratus, sine quibus Respublica conseruari non potest, sacerdotes seu sacrificos ponit; quibus proinde in Republica principem locum tribuit. Et confirmatur: quia, vt homines in vnum corpus Reipublicæ debito modo congregentur, necesse est, vt etiam in vnum nomen religionis, conueniant: id autem fieri non potest, nisi in vsu sacrificiorum etiam conueniant: sed neq; id fieri potest, nisi illa sint publica, & communi authoritate instituta. Nam, si vnusquisq; proprio priuatoq; arbitrio sacrificaret, quot essent capita, tot essent sacrificandi ritus.

Sacrificium legitimum, nisi ab authoritate publica, oriri nequit. Ex his vlterius dico secundo, non solum posse sacrificium publica authoritate institui, sed etiam solum illud esse proprie ac simpliciter legitimum sacrificium, quod publica authoritate, vel diuina, vel humana, institutum est: atq; adeo potestatem instituendi sacrificium proprie dictum, prout est in hominibus non residere in singulis priuatis personis, sed in tota Republica, seu Principe gerente vicem eius. Quę assertio potest primũ probari ex Paulo 1. ad Corinth.

1. Cor. 5. 5. dicente, Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro homin. constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ex quo loco inprimis colligunt omnes, Sacerdotem & sacrificiũ mutua quadam relatione connecti. Nam & Sacerdos propter sacrificium offerendum potissimum constituitur, & sacrificium non, nisi à Sacerdote offerri potest: sunt ergo hæc inter se coniuncta, vt notauit Cõc.

Conc. Trid. Bellarmin. Trident. sessio. 23. cap. 1. & late tractat Bellarminus lib. de Missa, cap. 2. Deinde colligitur ex eisdem verbis Pauli, munus Sacerdotis, non cuilibet homini propria authoritate conuenire, sed ei, qui specialiter cõstituitur pro hominibus ei his, quæ sunt ad Deum, & ideo subdit, Nec quisquam sumit sibi honorem, sed, qui vocatur à Deo tanquam Aaron, id est, qui ad tale munus legitime deputatus est, vel immediate à Deo vel mediante eo, qui authoritatem habet, hanc

2. Paral. 26. dandi potestatem, & ideo 2. Paralip. 26. Ozias, qui sine authoritate sacerdotij, sacrificandi munus vsurpare voluit, lepra fuit à Deo percussus: est ergo Sacerdos minister publicus nomine totius populi deputatus.

Ex his ergo concluditur sacrificium debere esse publica authoritate institutum, cum requirat sacerdotale munus, quod publica etiam authoritate institui debet, nam si sacrificium à quolibet posset institui, à quolibet etiam posset exerceri & offerri: quia, & maius est instituere, quam offerre: & qui potest sacrificium ordinare, potest etiam ministrum eius designare: nam hæc eiusdem sunt rationis & authoritatis, & se mutuo consequuntur. Secundo potest simile

Hebr. 7. argumentum sumi ex Paulo ad Heb. 7. dicente, Trãslato Sacerdotio, necesse est, vt legis translatio fiat, nã, sicut dixit, translato Sacerdotio, ita potuisset dicere, translato sacrificio: quia, vt diximus illa duo semper iuncta sunt, & è cõtrario etiam dicere potuisset, mutato legis statu, mutari etiam sacrificandi ritum. Et ita videmus inter Gentiles in diuersis Rebuspub. seu Nationibus, sicut diuersæ sunt leges: ita etiam esse diuersos sacrificiorum ritus. Et in populo Dei, quando-cunq; facta est legis mutatio, vel à statu legis naturæ in statum legis scriptæ, vel ab hoc, in statum legis gratiæ semper cum lege mutatus est sacrificiorum vsus: signum ergo est, sacrificium absolute dictum esse ex his, quæ ex publica potestate, & communi lege pendent. Tertio sumitur non dissimile argumentum ex circumstantijs ipsius sacrificij, propter quod introducta sunt tẽpla, altaria, vasa sacra, & vestes, sine quibus sacrificium offerre, nec decet, nec licet: sed nõ est in priuata cuiusuis potestate huiusmodi circumstantias definire: vel immutare: ergo multo minus sacrificium ipsum, quoad substãtialem ritum eius. Quarto accedit moralis ratio supra tacta, quia ad vnitatẽ & concordiam humanæ Reipublicæ expedit, vt omnes conueniant in substantiali modo colendi Deũ, qui consistit in sacrificio. Ad hoc autem requiritur, vt dixi, sacrificia authoritate publica esse instituta, & aliter introduci non posse: tum quia alias esset infinita varietas & confusio in Republica: tum quia alioqui daretur occasio superstitionib. & varijs idololatrijs: vnde etiam Arist. lib. Rhetor. ad Alex. dixit, necessarium esse, in Sacrificiorum religione ritus patrios, & receptos seruari. Et confirmatur, nam sacrificium est res maxime sacra inter omnes externas, & ideo oportet, vt decentissime fiat: ergo decet, vt ritus eius non possit cuiusuis hominis priuati arbitrio institui, sed aliqua publica potestate.

Arist.

Ad rationem dubitandi in principio positam responderi inprimis potest: sacrificium non significare quodlibet signum sensibile, sed tale, quod aptum esse possit ad significandum, non solum ipsi vtenti tali signo, sed etiam alijs, & ideo necessarium esse, vt tale signum non sit priuata authoritate inuẽtum, sed authoritate publica, vt habeat significationem omnibus notam: in quo est magna differentia inter oblationem sacrificij: & alios exteriores actus religionis, quos per proprij corporis membra potest homo priuatim exercere: nam hi solum fiunt ad exercendum seu excitandum interiorem affectum iuxta priuatam deuotionem: illa vero est, quasi publica professio cultus Deo exhibendi. Sed vrgebit aliquis, quia, licet verum sit, constitui posse in Republica huiusmodi sacrificia, quæ sunt signa publici cultus, adhuc reddenda est ratio, cur non possit vnaquæque priuata persona similia signa ad proprium & priuatum vsum deputare, quibus non significet alijs mentem suam, sed solum Deo, suamque priuatam deuotionem ritu etiam priuato exerceat atque excitet. Responderi potest, applicando hic doctrinam traditam sectione præcedente: nam sicut, quando Deus per seipsum instituit ac tribuit sacrificia alicui populo, consequenter prohibet, ne alia sacrificia ab hominibus in tali populo introducantur, ita quando Respublica authoritate communi determinat, ritus sacrificiorum (eo quod à Deo nihil immediate receperit, vt in lege naturæ accidebat) consequenter prohibet, ne aliquod membrum Reipublicæ noua sacrificia propria authoritate introducat: nam cum hoc ad bonum regimen totius Reipublicæ necessarium sit, in ipsamet determinatione sacrificiorum intrinsece includi censendum est, ita vt talis institutio non solum habeat vim directiuam approbandi talem sacrificij modum, sed etiam prohibendi alia quælibet priuata sacrificia. Sicut, quando lex præscribit certos titulos, aut certa signa honoris, consequenter prohibet alia: & lex Ecclesiastica instituens vestes, quibus sacrificium peragendum est, prohibet, ne alijs fiat: & similiter in vsu verborum, postquam publico vsu, vel authoritate imposita sunt ad significandum aliquid, non potest homo suo arbitrio alio modo illis vti alioqui nec veritas, nec fidelitas inter homines firma esse posset.

Differentia significum. *Obiectio.* *Responsio.*

Sed ex hac responsione videtur colligi, præcise & ex natura rei tantum hoc considerando, esse in qualibet priuata persona potestatem ad instituenda sacrificia, saltem ad suum proprium & priuatum vsum sicut præcedente sectione dicebamus esse in humana Republica potestatem ad instituenda sacrificia, seclusa Dei prohibitione. Patet Sequela, applicando doctrinam datam, seruata proportione: quia nulla ratio redditur, ob quam priuatæ personæ hoc non possint, nisi, quia est prohibitum à Republ. sed hæc prohibitio pertinet ad ius positiuum & humanum: ergo illo seclusо, esset in priuatis personis talis potestas, ergo habent illam ex iure naturæ præcise considerato, quamuis possit Respublic. vsum illius prohibere. Et confirmatur, nam ingamus Rempublicam nihil statuisse de sacrificiorum ritu: tunc sane possent

priuatæ

Priuatæ personæ suo arbitrio determinare hæc sacrificia, quia iam non esset prohibitū à tali Republica: ergo huiusmodi prohibitione ablata, illa actio neq; excedit vim naturalem hominis, neq; est per se mala, vt rationes in principio factæ concludere videntur. Tandem, si contingeret, aliquos homines tam solitariam vitam agere, vt nullius Reipublicæ essent membra, liberum vnicuiq; esset, vti decentib. signis externis proprio arbitrio determinatis ad colēdum Deum: quia homo habet ius colendi Deum cultu externo, quem sibi potest definire, si non habet superiorem, à quo determinetur. Idem ergo erit, etiam si illa signa per modum sacrificiorum determinentur. Respondetur, quoad rem ipsam argumenta conuincere, quod intendunt, quod etiam videtur sensisse D. Tho. locis in principio huius sectionis citatis. Nihilominus tamen, quia neq; est naturale homini solitariam vitam agere: neq; etiam est moraliter possibile, vt in Republica humana, præsertim bene instituta, non sint sacrificia, publica authoritate definita: ideo simpliciter loquendo de sacrificijs, prout moraliter veniunt in vsum hominum, dicendum est, vt legitima sint, necessario publica authoritate fore instituenda, nec nomen sacrificij in propria, & vsitata significatione, posse attribui alicui signo, nisi publica lege sancitum sit, vt supra in simili dicebamus de sacramento.

SECTIO V.

Qualis debeat esse res vel actio, quæ in sacrificio ad significandum imponitur.

EXplicata significatione, quæ est veluti forma sacrificij, sequitur, vt declaremus, qualis esse debeat materia, cui talis significatio debet imponi, vt integra ratio sacrificij consurgat: huius enim rei cognitio necessaria omnino est ad concludendam definitionem, & essentiam totam sacrificij; & ad distinguendum hunc actum à cæteris actibus exterioribus proprijs diuini cultus, qui non semper possunt à sacrificio ex formali distingui, sed solum ex materiali. Et in hoc consistit tota ratio præsentis difficultatis, quia, licet omne sacrificium consistat in aliqua actione sensibili pertinente ad proprium Dei cultum (agimus n. nunc tantum de sacrificio visibili, imo illud solum proprie sacrificium vocamus, iuxta primā nominis impositionem, vt dictum est) non tamē è contrario omnis actus sensibilis, quo redditur Deo religiosus cultus illi proprius, potest dici sacrificium, cū tamen habere possit eandem significationem & honestatem, quam habet sacrificium. Assumptum patet primo in vocali laude Dei, quia confitemur illum esse supremum dominum, nosq; illi subijcimus, quæ metaphorice vocari solet sacrificium laudis; non est tamen proprie sacrificiū, prout de illo nunc agimus: & tamen idem prorsus significat, quod sacrificium, vt ex dictis patet. Similiter tunsio pectoris, & genuflexio fieri possunt in recognitionem propriæ excellentiæ diuinæ, & ita idem significabunt, quod sacrificium, & tamen iuxta communem concipiendi modū, illa non sunt sacrificia proprie dicta: vnde in his nō requiritur publicus minister, nec publica authoritas, sicut in sacrificio. Tandem, omnis cultus latriæ exterior est proprius Dei, si sit perfectus & absolutus: & tamen non omnis talis cultus est sacrificium, vt patet de ipso vsu sacramentorum, quo profitemur Deum esse principalem authorem sanctitatis: & in vsu etiam sacramentalium; vt, verbi gratia, erigere templum, consectare altare, quæ in solius Dei cultum facere licet: in his ergo omnibus est eadem significatio diuinæ excellentiæ, & consequenter eadem moralis honestas, quæ attingit Deum, vt subiectum, cui honor & cultus debitus exhibetur. Quid ergo proprium in sacrificio, per quod ab huiusmodi actibus distinguatur? Et augetur difficultas ex quodam dicto D. Th. allegata q. 85. art. 3. vbi cum dixisset, actus aliarum virtutum, prout à religione imperantur, & referuntur in cultum Dei, solere metaphorice appellari sacrificia, ita concludit: Sunt tamē quidam actus, qui non habent ex alio laudem, nisi quia sunt propter reuerentiam diuinam: & isti actus sacrificia dicuntur, & pertinent ad virtutem religionis. Nam, si Diuus Thomas intelligit, omnes actus huiusmodi esse propria sacrificia, falsum est, quod dicit: nam votum est actus religionis non habens ex alio laudem, nisi quia fit in honorem Dei, & tamen non est sacrificium: & idem est de laudatione diuina, genuflexione, & alijs similibus, si autem intelligit sacrificium contineri sub genere talium actuum, quamuis cum illo genere non conuertatur, esto, id verum sit, non tamen explicatum manet, quid speciale talis actus requirat, vt in genere proprij sacrificij constituatur. Adde, etiam non videri necessarium, vt proprium sacrificium sub tali genere actus constituatur: nam mors Christi fuit verissimum, & proprijssimū sacrificium, & tamen infinitis aliis titulis laudem habens: fuit enim actus maximæ charitatis, fortitudinis, &c.

Difficultas punctatim.

Sacrificandi actus circa rem aliquā permanentē debet versari qua Deo offeratur.

Dico primo, de necessitate actionis, quæ est sacrificium, esse, vt fit oblatio alicuius rei permanentis Deo facta. In hac conclusione omnes conueniunt, & probatur ex modo loquendi sacræ Scripturæ, in qua sacrificare, & sacrificium offerre idem sunt: si ergo sacrificare est offerre: sacrificatio ipsa erit oblatio: antecedens patet Genes. 8. Obtulit holocausta supra altare, & c. 22. Offeres filium tuum in holocaustum. Isa. 1. Non offeratis vltra sacrificiū frustra, & ad Heb. 5. Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. & c. 9. vt declaret Paul. cruentum sacrificium Christi, Per Spiritum S. (inquit) semetipsum obtulit immaculatum Deo. Et inf. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Prima vero consequentia probatur: nam sacrificium proprie significat actionem sacrificandi, vt supra visum est: si autem sacrificare est offerre, necesse est, vt ipsa actio sacrificandi in oblatione consistat: erit ergo sacrificium oblatio aliqua facta. Secundo declaratur, nam ex hoc capite differt actus sacrificii à multis actibus religionis supra numeratis: vt patet simul explicando, quid nomine oblationis proprie significetur. Dicimur enim offerre Deo cor nostrum, preces seu orationes, seu vitulos labiorum, & res reliquas, quæ Deo immolantur, in quibus omnibus non est idem oblationis genus. Oportet ergo considerare, Extremum Dei cultum interdum fieri per puros actus externos, interdum aliquibus etiam rebus. Puros actus externos voco, qui consistunt solum in aliquo motu, vel actione hominis, & in ea perficiuntur & consummantur, absque aliqua re externa, circa quam versentur, vt sunt genuflexio, vocalis oratio, & similes. Res autem appello, quascunque res permanentes, quæ, licet non possint in cultum Dei cedere, nisi media aliqua actione hominis, tamen quia ille cultus fit per vsum, seu exhibitionem talium rerum, ideo dicitur fieri per ipsas res, vt distinguatur à priori modo cultus: huiusmodi ergo actio, qua ita vtimur aliqua re permanente, vt in cultum Dei illam transferamus, dicemus, aut consumamus, dicitur proprie hoc loco oblatio talis rei facta in cultum eius. Rursus considerandum est, aliud esse referre aliquid in Deum, aliud vero offerre aliquid Deo: quamquam enim hæ voces interdum confundi soleant, & vt synonymæ vsurpari, tamen secundū propriam rationem differunt, quia referre in Deum, proprie dicit habitudinem finis vltimi, vnde proprie cadit in humanas actiones, quatenus propter Deum sunt: offerre autem aliquid Deo, dicit habitudinem obiecti proximi seu personæ, cui aliquid donatur, seu exhibetur: quod quidem, quamuis

Quid oblatio nomē importet.

conuenire posit in aliquas externas actiones, quæ non habent aliunde laudem, quam ex eo, quod Deo offeruntur in cultum & honorem, proprijssime tamen dicitur de rebus permanentibus, quas homo, prout potest, Deo offert, & quasi dono dat in obsequium eius. Etenim, quia Deus rebus nostris non indiget: neq; notum earum dominium acquirere potest, ac si nullum antea haberet, non possunt hoc titulo vel ratione illi offerri; sed solum, vt in honorem eius consecrentur, immutentur, aut consumantur; quæ omnia nulla alia probatione indigent; quia ex ipsa verborũ proprietate, & communi omnium sensu, & consensu satis constat. Vltimo vero est circa rẽ hanc considerandum, dupliciter aliquid offerri Deo, etiam prædicto posteriori modo, seu intra latitudinẽ obiecti. Primo, proxime & directe: vt quando animal interficitur in Dei honorem. Secundo; mediate & remote: nam vt notauit D. Thomas 2.2. dicta quæstione 85. articul. 3. ad 3. decimæ, licet dicantur offerri Deo, quia ob cultũ eius dantur ministris, qui diuino cultui vacant, tamen immediate non offerũtur Deo, sed ipsis ministris: sacrificium ergo oportet, vt fit oblatio immediate & directe Deo facta, quia continet supremum Dei cultum externum, oportet igitur, vt per sacrificium res aliqua directe & immediate offeratur Deo, in significationem supremi honoris & cultus eius.

D. Thom.

Ilatum ex conclusione.

Dico secundo: Ex hac conclusione infertur, in sacrificio ex parte rei, seu materiæ, quæ ad significandũ imponitur, duo posse considerari præter significationem. Vnum est, res, quæ offertur: aliud est, actio per quam offertur. Vnde, sicut in sacramentis, præter significationem, in re ipsa, quæ significationi substernitur, aliquid consideratur, vt materia, & aliquid vt forma: ita in sacrificio fieri potest, seruata proportione: res enim, quæ offertur, potest dici materia sacrificij, quia est veluti primum fundamentum eius: actio autem, per quam offertur, est veluti forma sacrificij: quia per illam completur, & quasi constituitur. Res autem, quæ in sacrificio offertur, considerari potest, vel, vt antecedit actionem offerendi, vel secundum eum statum, in quo constituitur in termino oblationis: & vtroque modo est materia sacrificij, seu res in sacrificium oblata, vt verbi gratia, animal, quod offertur Deo in sacrificium per iugulationem; viuum supponitur huic actioni; at in termino est mortuum: & vtroque modo potest dici materia sacrificij, quãuis frequentius & generalius, ac principalius dici hoc soleat de tali re, prout supponitur toti actioni sacrificandi. Et hinc vlterius ortum est, vt, nomen sacrificij æquiuoce sumatur. Nam, & res oblata, & actio ipsa, per quam offertur, solent sacrificium appellari, proprijssime tamen dicitur de actione, vt ex ipsa etiam voce patet. Nihil enim aliud est sacrificium, nisi factio sacri, vnde apertius posset sacrificatio appellari: idem vero extenditur ad rem oblatam, seu, quæ iam est ad sacrificium proxime destinata, vt in sequentibus latius videbimus. Quocirca ad concludendam propriam sacrificij rationem, duo supersunt explicanda. Primum est, qualem esse oporteat rem, in sacrificium offerendam. Secundum est, per quam actionem debeat offerri.

Nomen sacrificij proprius de actione sacrificandi quãdo sacrificata res dicitur.

Quæ duo vt explicentur, dico secundo. Non omnis oblatio proxime facta Deo est sacrificium, sed sola illa, quæ fit per aliquam immutationem rei oblatæ, circa quam necesse est aliquid sacrum fieri, quando proprie sacrificatur. Sumitur hæc conclusio ex Diuo Thoma, citato articulo 3. ad 3. vbi distinguit duplicem oblationem Deo directe factam: alia vocatur oblatio simplex, quæ genericum nomen oblationis retinere solet: quæ non est proprie sacrificium; alia vero est oblatio magis sacra, per quam aliquid sacrũ fit circa rem oblatam; & hæc est proprie sacrificium, licet interdum hac voce omnis oblatio directe facta Deo comprehendi soleat; vt notauit D. Thom. 1. 2. quæstione 101. articulo 4. ad 5. Quam diuisionem significauit etiam Paul. ad Heb. 5. ita verbis illis, Vt offerat & sacrificia. Vbi de rebus oblatis Deo loqui videtur, & quædam vocat dona, quia quasi per simplicem donationem offeruntur: alia vero vocat sacrificia: quia per actionem effectiuã alicuius rei sacræ offeruntur: vt ibi etiam notauit Chrysost. homil. 28. asferens illud Psal. 38. Sacrificium, & oblationem noluisti, & dicens, Quidquid est extra sacrificium, oblationem appellari: quod intelligendũ est, vt diximus, quia commune nomen accõmodatur speciei minus perfectæ, quo modo potest oblatio à sacrificio distingui, quamuis alioqui commune nomen sit. Quod etiam notauit Theophylactus ad Hebræos 8. dicens, Sacrificium est, quod est per sanguinẽ, aut ignem: oblatio aũt est ex fructibus: & fine sanguine aut igne, aut alia immutatione fit: vbi tradens prædictam diuisionem, non tam proprijs & adæquatis definitionibus, quam vsitatioribus, exemplis eam declarat, additque Etymologiam Græcorum verborum, quibus hæc duo genera oblationum significantur: nam quædam oblatio dicitur Græce θυσία, quæ vox simplicẽ oblationem significat, vt ex proprietate ipsius verbi cõstat: alia vero oblatio dicitur ἱερεῖα, quæ proprie de victima seu de sacrificio dicitur: nam, licet in primæua significatione suffitum, seu oblationem per ignem factam significare videatur, quia verbum Græcum, vnde deriuatur, ardere significat, quia fortasse olim sacrificia apud Græcos hoc præsertim modo fiebant: iam vero deriuata vox est ad significandum etiam oblationem cum effusione sanguinis, aut alia simili immutatione. Quam doctrinam prius tradidit Eusebius libro 1. de Præparatione Euangelica, capitulo 6. & indicauit Isidorus, libro 6. Etymologiarum, capitulo de officijs. Præterea hoc confirmat Diuus Thomas ex ipsa voce, sacrificium, quæ, vt dixim⁹, effectionem alicuius sacri significat: & ideo Grego. in capitulo, Multi 1. quæstione 1. sacrificium interpretatur, quasi sacrum factum, quod à simplici oblatione distinguitur. Tandẽ ex rebus ipsis potest hoc declarari, nam constat hæc duo oblationum genera in religioso Dei cultu interuenire: olim enim primitiæ offerebantur Deo, & primogeniti, & alia similia, quæ non sacrificabantur, & nunc etiã primitiæ offeruntur Deo, vt constat ex Can. 3. & 4. Apostolorum, & in professione religionis homo seipsum offert Deo, & generaliter ait Augustin. epist. 59. Multa offeruntur Deo, maxime tamen altaris oblatio: est ergo in Lege Euangelica aliqua oblatio præter altaris oblationẽ: cum tamen sola altaris oblatio sit sacrificium: igitur in re ipsa est hoc duplex gen⁹ oblationis, ergo illis etiã duabus vocibus: oblationes & sacrificia: recte significantur. Et confirmatur, nam sacrificium fit in significationem, & protestationem diuinæ excellentiæ, ac supremi dominij Dei: hoc autẽ expresius significatur, quando res aliqua ita offertur vt in illius honorẽ immutetur, seu cõsumatur, vel aliquid aliud sacrum fiat: nam simplex oblatio de se communis est alijs reb⁹: vnde non habet tam proprie hanc significationem, nisi ex intentione offerẽtis: ergo proprie sacrificij nomen prædictum genus oblationis significat.

Rom. 5.

Chrysost. Psal. 38.

Theophyl. ad Hebr. 8.

Eusebi. Isidor. D. Greg.

Augustin.

Illa tantum oblatio, quæ immutationẽ, sacrificationemq; includit, sacrificium est proprie. D. Thom.

Ex his ergo constat primo, qualis esse debeat actio, quæ rationem oblationis in sacrificio habet: in communi enim solũ dicere possumus, debere esse actionem consecratiuam aliquo modo rei oblatæ, & immutatiuam eius. Ita D. Th. tacta solutione ad tertium, dicens, Sacrificia proprie dicũtur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit. Quid aũt sit illud aliquid, q̃ nẽ debeat, nulla definitione seu descriptione declarat, sed tantũ quibusdam exemplis docet: Sicut q̃ animalia occidebãtur, & comburebantur, quod pãnis frangitur, & comeditur, & benedicitur. Vnde q̃ quidam aiunt, necessarium esse, vt hæc actio talis sit, vt per eam res oblata interficiatur seu pereat, quamuis ita sit secundum frequentiorem vsum: animalia enim

Oblatio in communi non significat immutationem. Oblatio in communi non significat immutationem. D. Thom.

enim interfici solebant, & sanguis eorum fundebatur aliæ vero res solebant igne torreri, aut consumi: quia huiusmodi immutationum genera aptiora credebãtur, ad repræsentandum, & supremum Dei dominium, & cruentum Christi sacrificium: nihilominus tamen non fuit hoc ita perpetuum, & necessarium, quin absq; huiusmodi actione, vel tanta immutatione, interdum legamus sacrificium oblatum. Melchisedech. n. Genes. 7. sacrificium Deo obtulit in pane & vino, vbi non legimus immutationem aliquã factam circa rem oblatam, nisi fortasse, quod panis ille & vinum aliqua externa demonstratione oblata sũt Deo cum aliqua benedictione, seu eleuatione, vel fractione, & distributione, ac sumptione per modum cibi & potus sanctificati: & in Leuitico similia sacrificia reperiuntur, præsertim in panib. Propositionis, & aliis sacrificijs, & similia huiusmodi, semper tamen aliqua immutatio in re oblata reperietur: quia hoc modo, vt dixi, expressius significatur, Deum esse omnium authorem: ergo in genere hoc satis est dicere, actionẽ illam, debere esse aliquo modo consecratiuam, & immutatiuam rei in Dei honorem.

Genes.

Quidam vero distinguunt triplicem actionẽ; aliam consecratiuam, aliam immutatiuam seu consumptiuã rei, & aliam, quæ sit oblatio eiusdem rei Deo facta. Sed, quicquid sit de nostro Eucharistico sacrificio, de quo postea videbim⁹, an hæ actiones in eo distinguãtur, & ad illius essentiam pertineant, tamen, ingenere loquendo de ratione sacrificij, non est necesse intelligere eas actiones re: sed ad summum ratione distinctas: actio. n. illa, per quam res mactatur, aut frangitur, aut alio simili modo immutatur, est sufficiens immutatio ad rationem sacrificij, neque aliqua alia cõsumptio est de illius essentia: nulla. n. sufficiẽte necessitate, aut ratione fingi potest. Nam, licet in veteribus sacrificijs res oblatæ & sacrificatæ, interdum cõsumerẽtur per vsum Sacerdotis aut populi, tamẽ neque id erat commune omnibus sacrificijs, vt constat de holocausto. neq; in his, in quib. fiebat, pertinebat ad essentiam sacrificij, sed post consummatum sacrificium fiebat ad significandum, hominem per sacrificium acceptari ad diuinorum consortium, participationemq; eorum donorum, quæ iam Deo oblata fuerãt, iuxta illud 1. ad Cor. 10. Qui edũt hostias participes sunt altaris. Rursus hæc eadem immutatio rei oblatæ, quatenus fit ex institutione diuina, & ad diuinam excellentiam significandam, consecratio dicitur: quia vt sic est quid sacrum: vnde per eam sacratur, seu sacra efficitur res illa, quæ ãc immutatur. Ac denique hæc eadem sacra immutatio, quatenus in Dei cultum & honorem fit, est ipsamet oblatio sacrificatiua: quia per eam res oblata humanis vsibus inepta redditur, Deoq; dicatur, & in illius cultum transfertur. Non igitur his vocibus actiones diuersę significantur, sed vna & eadem sub diuersis respectibus.

1. Cor. 10.

Sacrificium quod sit, à quo, cui, quid pro quo offeratur, qua ratione includat necesse est. August. Hebr. 5.

Atq; ex his tandem colligitur, recte dixisse August. l. 4. de Trinit. c. 14. in omni sacrificio quatuor esse necessaria, qui offerat, cui, pro quo, & q̃ offerat: distinguit enim ibi tantum personas seu suppositа, præter quæ actionem etiam offerendi seu sacrificandi interuenire necesse est: quæ omnia etiam indicauit Paulus ad Hebr. 5. dicens. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. & c. 8. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur, vnde & necesse est, & hunc habere aliquid, q̃ offerat. Vbi Deus est cui sacrificium offertur homines præsertim, peccatores, pro quibus offertur: Pontifex, qui offert, quem necesse est habere aliquid, quod offerat. Vnde Isaac Gen. 22. cũ videret patrem eundem ad offerendum Deo pro se ipsis, vbi esset victima, inquirebat. Obseruãdum est autem, hæc quatuor, quæ numerantur, non semper esse re distincta, sed habitudine: Christus. n. & fuit offerens, & hostia oblata, & vt erat Deus, sibi etiam sacrificium offerebat, & aliquo etiam modo pro se vt homine, nõ quatenus sacrificium illud propitiatorium erat, sed quatenus etiam erat sacrificium laudis, & gratiarum actionis, & gloriæ ac claritatis sui corporis impetratorium, & alij Sacerdotes nõ solum aliis, sed etiam pro se ipsis offerunt, vt dicitur ad Hebr. Deniq; obserua, præter illa quatuor, quæ maxime substantialia sunt, posse addi quintum: quod licet magis extrinsecum videatur, tamen ex vsu sacræ Scripturæ & gentium omnium ad omnia sacrificia deputatum est, scilicet, altare, de quo ait Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. Non ob aliud ædificari solitum, nisi ad sacrificium Deo offerendum, veteris Testamenti lectio frequenter insinuat, ac propterea Aug. 20. contrà Faust. c. 21. ait, Sicut Sacrificium soli Deo offertur, ita & altare solum in diuinum honorem erigi, quia nimirum, non nisi ad sacrificandum construitur: Quod ẽt ex Gen. 8. colligere licet, vbi prima mentio altaris in Scriptura fit, & ad sacrificium Deo offerendum erectum esse legitur. Nã quia sacrificatio, actio sacra est, publica, & solemnis ideo decentissimum semper fuit, certum ac sacrum locum destinare, in quo, & actio illa fieret, & res Deo oblata constitueretur, & offerretur: hunc autem locum, altare vocamus, seu alio nomine, aram, vel templũ, vel simile quid, ei respondens, quod ampliorem locum significat, qui & ipsum altare continet, & recipere eos potest, qui ad sacrificium conueniunt: nam, licet hoc semper necessarium non sit, tamen regulariter & ordinarie ita fieri expedit, vt latius in sequentibus dicemus.

Hũ altari conuingentiã — *Fulgen. Augus.* — *Genes. 8.*

Vltimo ex his obiter etiam constat, esse de ratione actionis, quæ sacrificium est, vt à legitimo ministro fiat, quem Paulus Pontificem, seu Sacerdotem appellauit, vnde nullus alius potest legitime hoc munus vsurpare. Quid, si id fãcere tentet, non erit sacrificium, sed sacrilegium. Quia, vt dicitur ad Heb. 5. solus Sacerdos est, qui pro hominibus constituitur, vt sacrificiũ offerat: neq; vllus alius potest hunc honorem sibi vsurpare, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Ratio vero est: quia, sicut sacrificium proprijssime dictũ prout nunc de illo loquimur, requirit, vt publica authoritate institutum sit, & vt nomine totius populi, seu Reipublicæ fiat, ita etiam postulat ministrum, habentem publicam & communem authoritatem ad offerendum, quem Sacerdotem appellamus. Quale autem esse debeat hoc Sacerdotium neque ad hũc locum id tractare spectat, nec potest eadem lege in omnibus definiri: pendet n. ex varia institutione, quæ publica lege fit. Propter quod merito dixit Paulus ad Heb. 5. & seq. hæc tria esse inter se connexa: lex, Sacerdos & sacrificiũ. Vnde in lege naturæ, vel ex institutione diuina, vel ex vsu & introductione hominum primogeniti, & familiarum Principes simul erant Sacerdotes, vt author est Hier. ep. 136. ad Euang. & in qq. Hebrai. cir. Gen. 7. & eandẽ traditionẽ Hebræor. amplectuntur alij expositores ibi, & Aug. Gen. 25. explicans, quæ fuerint primogenita, quæ Esau vendidit D. Th. 1. 2. q. 103. a. 1. ad 3. dicit hoc seruatum esse eo tempore ex humana determinatione: & idem sentit 2. 2. q. 87. art. 1. ad 3. Postea vero in lege veteri ex institutione diuina, Leuitica Tribus ad ministerium diuini cultus deputata est, & familia Aaron ad fungendum Sacerdotio, quod tunc per carnalem successionem, quasi hæreditario iure obtinebatur. Iam vero in lege noua altius Sacerdotij genus à Christo institutũ est, quod non per carnis originem, nec per solam populi designationem, sed per veram ac legitimam consecrationem datur, vt in proprio loco copiosius dicturi sumus, de sacramento Ordinis disputantes.

Sacrificij esse actu legitimũ ministrum sibi vendicare.

D. Thom.

In natura lege primogenit. in Scripta Tribus Leuitica & Aaronitica familia, in lege gratiæ supernaturali aliter consecrantur Sacerdotes.

SEC-

SECTIO VI.

Quænam ratio ac definitio proprij sacrificij ex dictis colligatur.

Quorundam placitum. QVidam authores sine distinctione affirmant, omne opus bonum in Dei laudem & honorem relatum, esse vere ac proprie sacrificium. Ita sentit Gabr. lect. 85. in Canon. litera. D. & Castro, verbo, Missa hæref. 1. Quam sententiam libenter amplectuntur hæretici huius temporis, vt inde colligant, mysterium Eucharistiæ non aliter, nec prius esse sacrificium, quã cætera religionis opera, & consequenter, nullos esse necessarios speciales Sacerdotes, quia omnes homines sufficientes sunt ad operandum propter cultum & honorem Dei. Potestque in fauorem huius sententiæ afferri Aug. l. 5. de Ciuit. c. 5. vbi, cum dixisset, misericordiam, & alia pia opera propter Deum facta, esse sacrificia, talem sacrificij definitionem concludit. Sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum, scilicet, ad illum finem bonum, quo beati esse possimus.

Augustinus.

Vera sententia sacrificij proprij ab improprio distinguit. Communis tamen ac vera sententia, quam sępe in superioribus insinuauimus, duplex genus sacrificij distinguit: vnum proprium: alterum per metaphorã seu analogiam ad illud. Quod posteriori modo, verum est, quodlibet opus bonum in Dei honorem relatum, appellari posse sacrificium: proprie tamen sacrificium esse specialem actum religionis distinctum, non solum ab operibus aliarum virtutum relatis in honorem Dei, sed etiam ab alijs actibus externis virtutis religionis. Ita sentit D. Th. 2. 2. q. 85. ar. 3. & tenet Soto, lib. 6. de iust. & iure. 1. art. 3. Cano. 12. de locis ca. 13. & omnes recentiores, qui contra hæreticos de sacrificio disputant.

D. Thom. Soto. Cano.

Vt autem hæc sententia explicetur & probetur, oportet rationẽ veri & proprij sacrificij ex dictis colligere, quæ duobus modis tradi potest. Vnus est, per modũ physicæ definitionis ex materia & forma constantis, ita vt sacrificium sit, Oblatio facta Deo per immutationem alicuius rei in signum, legitime institutum, diuinæ excellentiæ & reuerentiæ. Cuius definitionis partes omnes satis ex superioribus constant

Sacrificij propprij definitio per partes physicas.

Solum circa vltimam animaduertendum est, per illam distingui verum à falso sacrificio: quod non tam sacrificium est, quam sacrilegium & idololatria, quãquam enim toto ritu externo posit cum vero sacrificio interdum conuenire, tamen, si falsis dijs offeratur, aut non fiat ex intentione colendi, & profitendi diuinam excellentiam, sed ficto animo & fide, non erit verum, sed falsum vel apparens sacrificium. Vnde recte Lactan. lib. 4. de vera sap. c. 3. & 4. negat posse veram religionem à vera sapientia seu fide separari: additque eum cultum, qui non officio mentis, sed ritu corporis constat, nihil habere veritatis. Excluditur etiam aliud genus sacrificij vel potius superstitionis: quale est, quod non ritu legitimo, neque secundum debitam institutionem offertur, de quo Aug. epist. 49. Sacrificium (inquit) cum exhibetur Deo secũdum veram eius inspirationem & doctrinã, vera religio est; quod si hoc non habeat, erit noxia superstitio. Alter modus definiendi esse potest si dicamus: Sacrificium est signum sensibile ad diuinam excellentiam & cultum illi debitum immediate significandum impositum, per alicuius rei immutationem: Vel aliter, Esse externum actum religionis, continentem supremum latriæ cultum, soliq; Deo debitum. Vbi, vt adæquata sit definitio, oportet per actum externum intelligere actionem aliquam exteriorem distinctam à prolatione verborum, seu à laude, & cultu, qui verbis datur. Vt enim in materia de adoratione in priori tomo latius dictũ est, actus exteriores ex natura sua non sunt definiti ad soliusDei cultũ: neq; vllus est, qui ex se, & natura sua habeat, solam diuinam excellentiã

Lactant.

Augustinus.

Per metaphysicas partes sacrificij definitio.

significare: ex institutione autem humana, vel diuina sola actio sacrificandi ad hoc munus profitendi diuinam excellentiam prorsus determinata est, vt frequenter docet Augustin. locis supra citatis: & ideo peccatum idololatriæ maxime relucet in actione sacrificij: quando alteri, præterquam Deo vero offertur. Hoc autẽ intelligendum est de actibus, seu factis exterioribus, nã verba cum sint potissima instrumẽta ad mentem & interiorem fidem explicandam, facilius etiam determinata sunt ad solius Dei cultum, & excellentiam significandam & profitendam, vtcũ ore laudamus Deum tãquam supremum bonum, & finem nostrum. Atque ita satis constat vera ratio proprij ac veri sacrificij.

Qua definitione tempretur.

Ex qua colligi potest, reliqua omnia, quæ sacrificia dicuntur, per analogiam quandam & deriuationem è prædicta ratione hoc nomen accepisse. Primo ergo quia sacrificium est signum interioris cultus, 1. ipse etiam interior cultus solet inuisibile sacrificium appellari, interdum enim nomen signi transfertur in rem signatam, sicut etiam è conuerso: aliquando nomen rei significatæ ipsi signo tribuitur. Imo interdũ cultus internus appellari solet sacrificium maxime verum, aut etiam veritas sacrificij, veritate, sc. rei & perfectione virtutis, quia scilicet, ipse cultus interior est id, quod præcipuum est in sacrificio, & veluti anima seu forma eius, à qua habeat vt sit actus virtutis: quamuis in ratione signi proprietas & veritas sacrificij maxime sit in ipso actu exteriori: sicut in superioribus dicebamus in sacramento Eucharistiæ corpus Christi esse præcipuum sacramentum in genere seu perfectione & veritate rei, quamuis in ratione signi species sensibiles proprius sint sacramẽtum quia verius & proprius sunt signum sensibile. Et iuxta hęc intelligitur illud Psal. 50. Si voluisses, sacrificium dedissem vtique: vbi de sacrificio sensibili aperte loquitur: nam subdit: Holocaustis non delectaberis. Paulo autem inferius transfert sermonem ad inuisibile sacrificium, dicens: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ despicies: significans, hoc perfectissimum sacrificium maximeq; placens Deo: nam per illud, interna & inuisibili oblatione se totum homo Deo offert: vtcũ per amorem, contritionem, aut internam deuotionẽ cor suum & omnia Deo subijcit, hoc est enim quod proprie appellamus sacrificium inuisibile. Alio autẽ modo potest etiam dici inuisibile sacrificium, voluntas seu propositum offerendi sacrificium externũ ad eum modum, quo voluntas occidendi vocari solet internum seu mentale homicidium, hæc autem sacrificij appellatio non est tam vsitata: vnde ille actus proprius & clarius vocabitur propositum sacrificandi. Secundo translata est vis sacrificij ad significãdos alios actus externos diuini cultus, nam, cum sacrificium contineat supremum cultum Dei externum, vt dixi: quæ participant rationem huius cultus, facile ẽt potuerunt sacrificij nomen participare. Vnde, quia diuina laus, quæ per vocem fit, proprius & clarius indicare solet diuinã excellentiam propter expressiorem verborum significationem: ideo vocari solet sacrificium laudis, Ps. 49. Immola Deo sacrificium laudis, & sacrificium laudis honorificabit me. & eodem fere sensu dixit Ambr. lib. 5. Epist. 28. Simplex oratio sacrificium est. Tertio translata est vox sacrificij ad significandos quoscunque exteriores actus virtutum, qui ob Dei honorem, seu laudem fiunt, vt corporis castigatio & mortificatio, ad Rom. 12. Obsecro vos vt exhibeatis corpora vestra hostiam sanctam, Deo placentem. Ita mors propter Deum suscepta, Sap. 3. Quasi holocausti hostiam accepit illos. Item eleemosyna, qa per eam aliquid videtur Deo offerri in personа pauperis. ad Heb. 13. Communionis & beneficẽtiæ nolite obliuisci: talibus n. hostijs promeretur Deus. Iac. 1. Religio munda & immaculata apud Deũ & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione

Ps. 49.

Ambros.

Corporis mortificatio.

Rom. 12.

Sap. 3.

Eccles. 34.

Heb. 13.

Iac. 1.

tione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo, & iuxta hæc intelligenda est doctrina D. Tho. dict. q. 85. ar. 3.

Vltimo facile ex dictis constare potest, sacrificium vt hæc omnia complectitur, non dicere vnam rationem vniuocam, nec in genere signi, nec in ratione actus virtutis: nam propria ratio sacrificij supra explicata non eodem modo, nec secundum proprietatem, in his omnibus reperitur: & quia ratio virtutis non conuenit eodem modo internis & externis actibus, neque elicitis, & imperatis. Quapropter in Scriptura sacra illud, quod est proprie sacrificium, simpliciter, & absolute, ita appellatur: reliqua vero minime, sed regulariter cum aliquo addito, vel explicatione aliqua, vt, cum dicitur, Sacrificium laudis: sacrificium contriti cordis, vel quid simile: ita vt saltem ex antecedentibus & consequentibus semper possit translata significatio colligi. Quocirca, quamuis sacrificium cum alijs actibus exterioribus religionis conueniat vniuoce in ratione cultus externi & religiosi, tamen, vt significantur hoc nomine (Sacrificium,) non conueniunt vniuoce: quia non participant eandem rationem: vnde multo minus possunt interiores & exteriores actus charitatis, orationis, pœnitentiæ, misericordiæ, & similes, vniuoce conuenire in ratione sacrificij, cum vix conueniant, nisi in communissima ratione virtutis, quam vox (Sacrificium) non significat. Quod etiam inde facile declarari potest: quia ea oĩa, quæ diximus esse ad sacrificium necessaria: scilicet, altare, Sacerdos, victima, ad prædictos actus virtutum applicata, constat metaphorice tantum dici, non proprie, hinc est n. illud Cypr. Epist. 77. dicentis. Nos ipsos esse hostiam in sacrificio contriti cordis: & Bas. Pt. 115. in fine dicentis: Cor nostrum esse altare, in quo sacrificium laudis offerimus: & Orig. homil. 9. in Leuit. dicit; Corda nostra esse altaria, &, nos omnes esse sacerdotes ad hostias orationis & pietatis offerẽdas Deo. & Greg. 25. Moral. cap. 7. dicit: Cor nostrum esse diuinum altare in quo præcipitur ignis semper accendi, quæ omnia constat per translationẽ & metaphoram esse dicta: eodem ergo modo huiusmodi actus sacrificia dicuntur. Atque iuxta hæc interpretandus est Aug. in fauorem prioris sententiæ citatus. Locutus est n. generatim de sacrificio, magisque attẽdit rationem virtutis & honestatis, quæ est in diuino cultu, & in sacrificio, quam illius vocis proprietatem quam non omnino prætermisit. Nam, cum definit sacrificium esse signum inuisibilis sacrificij, de proprio sacrificio videtur locutus.

Cyprian. Basil. Origenes.

Greg.

SECTIO VII.

Quotuplex sit sacrificium.

EX dictis in præcedente sectione possunt nonnullæ diuisiones sacrificij colligi; aliud est enim inuisibile: aliud visibile. Vnum verum, aliud falsum. Vnũ proprium, aliud metaphoricum: de quibus satis dictum est, ac proinde hic iam non diuidimus, nisi proprium, verum, ac sensibile sacrificium: cuius partitiones iuxta quatuor causarum genera ad quatuor capita reuocari possunt.

Primo ergo ab origine, seu efficiente causa, diuidi potest sacrificium, in sacrificium legis Naturæ, Veteris aut Nouæ: nam, sicut hæ leges diuersæ sunt: ita diuersa sacrificiorum genera illas comitatur: quæ multipliciter inter se differunt, primo, in authoritate: nã sacrificia legis naturæ non fuerunt à Deo immediatè tradita, sed determinatio eorum hominib. commissa est, quod regulariter & iuxta frequentiorem vsum intelligendum censeo: nam interdum fortasse aliq̃d sacrificium institutum tunc fuit ex speciali reuelatione, & instinctu diuino, vt de sacrificio Melchisedech credibile est. Sacrificia autem legis veteris omnia fuerunt à Deo immediate instituta, licet per Moysen fuerint promulgata. Sacrificij autẽ legis nouæ solus Christus Deus & homo author est, vt postea dicemo. Secundo differunt in effectu: sacrificia n. legis naturæ per se & vi sua, seu ex opere operato, nullum habebãt effectum, sed solum ex deuotione & fide operantium valere poterant ad satisfaciendum Deo, vel aliquid ab ipso impetrandum: nam quod Gregor. interdum dicit, valuisse tunc aliquod sacrificium ad remissionem originalis peccati, quomodo intelligendum sit superius in materia de sacramentis in genere, explicatum est: nam ille effectus quomodocunq; datus fuerit, magis pertinet ad rationem sacramenti, q̃ sacrificij. Sacrificia autem legis veteris in hoc etiam fuerunt præcedentibus similia: quia nullum etiam spirituale, & internum donum vi sua conferebant: differebant tamen, quia saltẽ irregularitates aut immunditias legales auferebant: at vero Sacrificium legis nouæ habet effectus proprios vi sua, & ex opere operato, de quibus postea dicemus. Tertio differunt in significatione & ritu externo. Et de ritu quidem id satis patet ex historia veteris testamenti, præsertim ex Leuitico. De significatione vero declaratur, nam intelligendum id est, quoad significationem mysticã passionis Christi. Nam quoad moralem, oĩa significabant eundem cultum internum, eandemq; existimationem de diuina excellentia & maiestate. Passionem autem Christi vetera sacrificia significabant, vt futuram: & ideo omnia erant veluti vmbræ quædam aut figuræ: q̃uis sacrificia legis veteris expressiõ ac plurib. modis hanc Christi passionem significauerint, quam sacrificia legis naturã, vno vel alio excepto: v. g. sacrificio Melchis. quod satis expresse sacrificium legis nouæ, hoc est, Eucharistiam significauit: quæ non tantũ est figura rei futuræ, sed etiam veluti expressa imago passionis Christi iam exhibitæ: neque ẽt est tantum vmbra, sed etiam ipsa veritas: quia in eo Christus ipse continetur, & æterno Patri offertur, vt dicemus.

Ab ipsa re oblata ob lationes dis-tinguit solent Isidorus.

Secunda principalis diuisio sacrificiorum sumitur ex parte materiæ, seu rei oblatæ: & ad tria præcipua membra reuocatur. Primo. n. solebant offerri animã lia, & in Dei honorem mactari, vt vituli, columbæ, & gni, &c. & tunc, oblata interdum appellabantur, hostia, interdum victima, de quorũ nominum Etymologia legi potest Isidorus lib. 6. Origin. Solebãt enim gentes hæc sacrificia præmittere, quando ad bellum contra hostes incedebant: & ideo hostiam vocabãt: aut certe, quia in ostio templi mactabantur, & similiter vocabantur victimæ, vel quia offerebantur pro victoria impetranda, aut in gratiarum actionem pro iam obtenta, vel certe quia animal vinctum ad sacrificium offerebatur. Secundo offerri solebat sacrificium ex fructib. terræ, vt ex tritico, &c. & hæc proprie dicebantur immolationes, à mola, vt multi existimant. Tertio offerebantur liquores aliqui, vt vinum &c. Et hæc proprie dicebantur libamenta: quamquam vsu iam hæ voces confundi soleant, & quodlibet sacrificiũ his fere omnib. nominib. appellari: reperiuntur autem in lege veteri omnia hæc sacrificiorum genera, vt ex Genesi, Exodo, & Leuitico constat in lege autem noua vnicum sacrificium omnia hæc eminenter continet: in eo enim Christus offertur, qui est viua hostia, & excellentissima victima: & quia sub specie panis & vini offertur, & sumitur, excellentiori modo habet, quidquid ad rationem immolationis & libamenti spectat.

Ex variis actionum cõsecratiarũ modis, variæ sacrificia distinguuntur.

Tertia diuisio sacrificiorum sumi potest ex formã seu ex variã actione, per quam res oblata sacrari, aut immutari solita est, in qua re tanta inuenitur varietas, vt vix possit ad pauca capita reuocari. Possumus autem ex veteri testamento tria potissimum colligere, interdum enim tota res oblata igne consumebatur: & tale sacrificium vocabatur (holocaustũ) quod verbum, iuxta proprietatem Hebraicam interpretatum, idem significare dicitur, quod ascendens: quia nimirum hoc sacrificium igne cõsumptum, totumque

Isidorus.

que in vaporem & fumum resolutum, quasi ascēdebat. Alij vero, vt Isidorus supra refert, existimāt (holocaustum, nomen esse Græcum, idemque significare quod totum incensum. Secundo, sacrificium post iugulationem seu interfectionem animalis, partim igne consumebatur, partim in vsum sacerdotū reseruabatur, illudque in atrio, vel in templo comedebāt, vt in hostia, quæ dicebatur, pro peccato. Tertio erat sacrificium (hostia pacifica) dictum: quod partim igne, partim sacerdotum, partim etiam ipsorum sacrificantium vsu consumebatur, vt constat ex Leuitico, præsertim sex capitibus primis, vbi Cyr. Rup. & alij expositores, varias horum sacrificiorum rationes tradunt; quas breuiter collegit D. Th. 1. 2. q. 102. & prius attigit Philo. l. de victimis, & Ioseph. l. 3. Antiq. c. 13. Hæc autem partitio potissimum habet locum in sacrificijs animalium: accōmodari autem suo modo potest etiam ad ea; quæ erant ex fructibus terræ: vt similia, tritico, &cæt. omnia enim aliquo ex prædictis modis consumebantur.

Cyrill. Rupert. D Thom. Philo. Ioseph.

Aliud sacrificium cruentum, aliud incruentum.

Vnde etiam obiter declarata relinquitur alia diuisio sacrificij in incruentū, & cruentum, quæ tum ex parte rei oblatæ, tum ex modo offerendi, sumi potest quandocunq; enim offerebantur fructus terræ aut aliquid ex illis confectum, sacrificium fiebat incruentum: quia nulla sanguinis effusio in eo fiebat, aut fieri poterat. Quando vero offerebantur animalia, semper fiebat sacrificium cruentum: iugulabantur enim & sæpe ad humanos vsus parabantur, quod fieri non poterat sine sanguinis seu cruoris effusione. Quod etiam maxime fiebat ad significandum cruentum sacrificium, quod in Christi passione peractum est, sicut per priora sacrificia adumbratum etiam fuit incruentum sacrificium, quod in nocte cœnæ Christus obtulit. Vnde in lege etiam naturæ vtrum que sacrificij genus inuentum est, nam Melchisedech, sacrificium obtulit incruentum: de Abraham vero & alijs Patriarchis sæpe legimus, sacrificia cruenta immolasse: Sacrificium autem legis nouæ, vt postea videbimꝰ, formaliter, & proprie incruentum est: tum quia Christus in eo oblatus semel tantum mori debuit, idque de se sufficientissimum fuit ad nostra exhauriendā peccata: tum etiam, quia ita decebat ad perfectionem, & puritatem legis gratiæ potest autem hoc sacrificium dici eminenter & mystice cruentum: quia in eo vera caro, & verus sanguis offertur cum quadam mystica repræsentatione sacrificij cruenti, & sacramentali eorum separatione, quantum est ex vi verborum, quamuis propter realem concomitantiam minime in re ipsa separentur, sed coniuncta sint.

Sacrificia itē pro significātium fine & intentione sunt varia.

Quarta diuisio sacrificij sumitur ex parte finis, & continet tria vel quatuor membra. Primo enim instituī potest sacrificium solum ad Deum venerandū, eiusque excellentiam, & supremam dominationem protestādam; & huiusmodi erat holocaustum, quod propterea totū cremabatur, vt significaretur id totum, quod creatura est, Dei esse: totumq; in Dei honorem & laudem esse perfectissimum sacrificiorum omnium, vnde & ad statū perfectorum dicitur pertinere. Secundo potest institui sacrificium in expiationem peccatorum, & dicitur: hostia pro peccato: quæ in lege veteri frequens est, & multiplex pro diuersitate peccatorum, aut personarum: sæpe enim ad diuersa diluenda peccata diuersa præcipiebantur sacrificia, non quidem in omni peccatorum genere: id enim fuisset immēsi cuiusdam oneris, sed in quibusdam, quæ iuxta illius legis statum, censebantur grauiora, vel pro quibus talia sacrificia præciperentur aptiora. In quo etiam significatū est, illa sacrificia per se non fuisse sufficiētia ad internam peccatorum remissionem quo ad culpam: quia hoc modo vnum peccatum mortale sine alio nō tollitur: sacrificia autem illa pro peccatis, mortalibus præsertim, offerebantur, nō ergo ad remissionem culpæ ex vi illorum, sed vel ad satisfaciendum pro pœna ex opere operā-tis; ad id enim valere poterant, si offerens erat sufficienter contritus: vel ad impetrandam à Deo talem contritionem, si saltem ex vera fide, & aliqualidispositione, & bono ac supernaturali motu cordis oriretur. Vel denique (quod certius erat) ad legalem iustitiam, seu veniam obtinendam. Tertio, instituebatur aliud genus sacrificij, q; (hostia pacifica) appellabatur, vt tradit D. Th. 1. 2. q. 102. art. 3. vbi hoc modo trimembrem facit hanc diuisionem, ad eam omnia sacrificia referens, quæ, vel in lege veteri instituta sunt vel excogitari possunt. Maioris autem claritatis gratia possumus tertium hoc membrum in duo subdiuidere: fit ergo tertium sacrificij genus, quod ad gratias Deo agendas pro beneficijs susceptis instituitur: & hoc proprijssime vocabatur hostia pacifica, sacrificium laudis, seu, gratiarū actionis. Quartum vero genus est quando sacrificium instituitur ad impetrādum à Deo aliquod beneficium, præter remissionem peccatorum, quod dici potest: sacrificium impetratorium. In qua tota diuisione obseruandum est, sumptam ex motiuo virtutis: quatenus, vel ad finem virtutis: pœnitentiæ, gratitudinis, religionis, aut alterius similis proxime ordinatur. Quapropter, quamuis ex vi & intentione instituentis fieri possit, vt sacrificia ad hos fines ordinata, sint etiam (vt sic dicā) realiter, seu materialiter diuersa: non tamen repugnat, hæc omnia motiua ad idem reale sacrificium applicari, vel ex intentione proximi offerentis, vel etiā ex mente, & institutione primi instituentis. Atque ad hunc modū vnicum Sacrificium legis nouæ omnes has sacrificiorum rationes perfectissime cōtinet. Est enim holocaustum, quia potissimum fit in recognitione diuinæ excellentiæ. Est Eucharisticum, quia fit in recognitionem & gratiarum actionem passionis Christi, quæ fuit summum Dei beneficium, & fons beneficiorum omnium. Est etiam impetratorium, quia in eo Christum offerimus, in quo, & per quem, omnia diuina beneficia sperare debemus.

D. Tho. Lege prædicta omnia complectitur. Eusseb. Augus. Ribera. Plato, Arist. Cicero.

SECTIO VIII.

Vtrum sacrificium sit de lege naturæ.

HActenus sacrificij naturam & proprietatem contemplati sumus, & obiter, quæ in communi de causis & effectibus desiderari possunt, sufficienter attigimus: superest igitur, vt aliam partem de sacrificio tractemus, quæ ad rem moralem pertinere potest, nimirum, an huiusmodi ritus, & modus colendi Deum licitus sit, vel præceptus, & quo præcepti genere, naturalis, scilicet, an positiui, diuini vel humani. Prima *Heretico-rum* sententia est hæreticorum quorundam negantium, *Aug.* exhibendum esse Deo cultum externum, & præsertim per sacrificia cruenta. Ita refert Augustinus. l. cont. Aduers. Leg. & Proph. c. 18. E contrario verò Eusebius libr. 1. de Demonst. Euang. c. 10. refert gentiles quosdā reiecisse incruenta sacrificia tanquam indigna Deo; cruenta vero approbasse. Auerroes autem 12. metap. *Auerr.* in vniuersum hæc sensibilia sacrificia contemnenda putauit: imo apud Lactan. legimus. Senecam vocem illā protulisse, Quod est supra nos, nihil ad nos: quasi *Seneca* abijciendum putauerit omnem Dei cultum, fortasse sensibilem & externum.

Augst. Euseb. Auerr. Lactan. Seneca

Sed, quod pertinet ad generalem quæstionem de cultu Dei externo, an sit licitus & honestus, non est hic disputandi locus: sed supponēdum est ex 2. 2. loco citato, & in primo tomo huius tertiæ partis tractantes de adoratione idem ostendimus: non solum ex Scripturis, & ex perpetuo vsu Ecclesiæ & iustorum omnium, verum Deum colentium, sed etiam ex naturali ratione. Quia, cum homo cōstet animo & corpore: & vtrumque à Deo habeat, eiusque prouidentia in vtroque conseruetur, & gubernetur, per scle maxime decet, vt non solum animo, sed etiam cor-

pore

pore ipsum colat: præcipue cum huiusmodi cultus externus, & ad proprium spiritualem profectum vtilis sit, & ad aliorum exemplum, & Reipublicæ conuenientem gubernationem. Est enim homo animal sociale, & ideo non satis est, vt veram de Deo existimationem habeat: sed necessarium etiam est, vt eam prodat, & coram aliis profiteatur: quod maxime fit per huiusmodi externum cultum religiosum. Vnde hæc veritas non tantum est fide certa, sed etiam ratione generali euidens: & locum habet, non solum in hominib. ad supernaturalem finem eleuatis, sed etiã in pura natura, respectu Dei, vt author est & finis naturalis illius.

Deo iusti externa sacrificia grauissima semper exiuere.

Hoc autem principio supposito: non est difficile ostendere, etiam esse honestum, Deoq; gratum, externum cultum per sensibile sacrificium, sine cruentum, siue incruentum: quod etiam de fide est, & rationi naturali consentaneum. Vnde probatur primo ex historia sacræ Scripturæ: nam à principio mundi consueuerunt homines iusti, Deoque grati, offerre Deo huiusmodi sacrificia, annuente Deo, & signis aliquibus significante sibi esse placitum, vt manifeste

Genes. 4. 8. 14. 15 & 20.

legimus de Abel, Genes. 4. ad cuius sacrificium (respexit Deus) & c. 8. Noe, postquam egressus est de arca: Obtulit holocausta super altare, odoratusq; est Dominus odorem suauitatis: & idem legimus de Melchisedech, ca. 14. & de Abraham, ca. 15. & 22. & de aliis posterioribus, excepto Isaac: sicut nulla etiam fit mẽtio in Scriptura sacrificij oblati ab Adam, licet credibile sit, illud non omisisse post peccatum, quamuis Scriptura sacra id non commemoret, cuius rationem mysticam attigit D. Thom. dicta quæstione 85. articul. 1. ad secundum, fortasse tamen nullum mysterium in hoc latet: quia necesse non est: vt in Scriptura sacra omnia referantur, præsertim quia fortasse nihil speciale aut memoria dignum in horum Patrum sacrificiis accidit. Secundo, hæc veritas euidentius constat ex his, quæ Deus fecit in lege scripta, in qua Deus multa huiusmodi sacrificia, nõ solum probauit, sed etiam præcepit, quæ lex non potuit nõ esse sancta, cum à Deo fuerit data. De qua re legi possunt

Euseb. Aug. Ribera.

Euseb. lib. 1. de Demonst. capit. vltim. Augustin. epist. 49. q. 3. & ex recentioribus Franciscus Ribera, Osee 6. à numer. 20. Tertio, nota fuit etiam hæc veritas Philosophis grauioribus, & qui de rebus moralibus melius senserunt, vt constat ex Platone dialog. 8. de

Plato, Arist. Cicero.

legib. Aristot. 7. Polit. cap. 8. & 8. Ethic. cap. 9. & Cicer. de Nat. Deorum. Quarto accedit ratio, quia in huiusmodi genere cultus nulla est specialis deformitas aut indecentia: quia & finis eius religiosus est, & actio ipsa est satis accommodata ad significandam excellentiæ diuinæ recognitionem: neque aliunde ostendi potest aliqua malitia, quæ per se sit actui annexa: ergo talis actus per se ex obiecto & fine suo, & circumstantiis sibi debitis, honestus est. Confirmatur: quia honestum est, vt homo tributum soluat Regi seu Principi, eique honorem exhibe. tin recognitionem dominij, & dignitatis eius: ergo honeste etiam potuit ab hominibus introduci, vt de rebus suis aliquid Deo offerant, quasi tributum ei debitum persoluentes, hæc autem obligatio non potest in vtilitatem Dei cedere, qui bonis nostris non indiget: decenter ergo factum est, vt huiusmodi oblatio interdum in solum Dei cultum & honorem cedat, per aliquam immutationem seu consecrationem rei oblatæ, est ergo huiusmodi cultus ex genere suo decens, & honestus.

Scripturis proposita contra nas impugnatur. Psal. 39 & 50. Isaiæ 1. Hierem. 7. Ezech. 20.

Sed obiici possunt nonnulla Scripturæ testimonia, in quibus Deus significat, huiusmodi sacrificia sibi non esse placita. Psal. 39. Sacrificium & oblationem noluisti. Psal. 50. Holocaustis non delectaberis: aperti⁹ Isaiæ 1. Sanguinem hircorum & taurorum nolo; quis enim hæc requisiuit de manib. vestris? Et similia fere habentur Hierem. 7. imo Ezech. 20. Sacrificiorũ præcepta appellantur (non bona.) Confirmatur, quia, si hæc sacrificia verum & honestum cultum Dei continerent: essent excellentiora, q̃ opera misericordiæ, eisque pferenda: quia religio excellentior est, quam misericordia, at vero Scriptura sacra præfert opera misericordiæ his sacrificiis. Oseę 6. Misericordiam volo, non sacrificium: hinc Lactant. lib. 6. de vero cultu, capitu. 1. obscure loquitur de ritu & sacrificio, quo De⁹ colendus est, dicens: Nihil sanctа & singularis illa Maiestas ab homine desiderat, nisi solam innocentiam, q̃ si quis obtulerit, satis pie religioseq; litauit. Ad priora testimonia respondetur, in eis non improbari hæc sacrificia, sed in primis admoneri homines, nõ satis esse illis huiusmodi sacrificia, si alioqui negligenter viuãt: q⁹ recte docuit Lactantius supra dicens. Homines neglecta iustitia, cum sint omnib. scelerib. inquinati religiosos se putant, si templa & aras hostiarum sanguine cruentauerit. Itaq; non sacrificia, sed sacrificantes reprehenduntur, qui contẽnentes alia opera virtutũ, putant se per sola sacrificia fore Deo gratos: vnde in citato loco Isaię 1. post superiora verba subditur: Manus n. vestræ sanguine plenæ sunt: & capitul. 66. Hæc omnia elegerunt in vijs suis & in abominationib. suis anima eorum delectata est. Iuxta quod scribit ẽt Clemens Papa li. 6. Constit. c. 22. Reculabat sacrificia populi sæpenumero in eum peccantis, & existimantis eũ sacrificiis, & non pœnitentia placatum iri: & fere idẽ habet Irenæus li. 4. c. 32. & Aug. li. q. noui & vet. Test. q. 103. & hoc indicant verba illa Psal. 50. Si voluisses, sacrificium dedissem vtiq; : holocaustis non delectaberis: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: & postea subditur: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuũ vitulos. Non ergo hæc Deo displicebant, sed, vt à contrito corde procederẽt, requirebat. Secundo, ac præcipue insinuatur in illis locis, omnia antiqua sacrificia debuisse valorẽ suum ex fide passionis Christi accipere, & illa secluſa, per se esse nulli⁹ fuisse existimationis, q̃ indicatum est in illis verbis, Psal. 39. Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi: Holocaustum & pro peccato nõ postulasti tunc dixi, Ecce venio: vt Paul⁹ etiã exposuisse videtur ad Heb. 10. vnde Aug. super eundem Psal. dicit, multa ex prædictis verbis referenda esse ad tempus legis gratiæ, in quo, oblato iam Christi sacrificio: q̃ illa sacrificia prẽnunciabant, non possunt esse Deo grata: quod docuit etiam Chrys. in Demonstra. quod Christus sit Deus, & Anasta. Niss. lib. quæstionum sacræ Scripturæ, qu. 50. Tertio docemur in prædictis locis, quamuis opera diuini cultus ex genere suo meliora sint, quam opera misericordiæ: interdum vero hæc esse magis necessaria, Deoq; gratiora, ideoq; sacrificijs præferenda; maxime cum relata in Dei honorem, & amorem, participent honestatem religionis & charitatis Dei: hoc enim modo dicitur Marci 12. misericordiam esse maiorem omnibus holocaustis & sacrificiis: Tandem vltimo significatur prædictis locis, dedisse Deum tot sacrificia carnalia illi populo, non quia per se illi maxime placerent, sed vt eum ab idolorum cultu abstraheret. Item Hieronymus interpretans citata Prophetarum testimonia, & Matth. 5. Chrysost. 61. in Matth. & 24. in 1. ad Corinth. Epiphan. hæresi. 42. D. Th. 1. 2. q. 102. ar. 3. Vnde constat, quomodo exponendum sit verbum illud Ezech. Dedi ei præcepta non bona: non enim possunt dici non bona, quia fuerint mala: alioqui quomodo Deus illa dedisset? dicuntur ergo (non bona) id est, laboriosa, onerosa, aut certe etiam min⁹ perfecta, & carnali populo, potius, quam spirituali accommodata, vt à maioribus malis arceretur. Ac deniq; (non bona) dicuntur, quia onus imponebant, gratiam autem non dabant; & iubebant quidem, nõ autem adiuuabant, vt late persequitur Aug. toto lib. de spiritu & littera, & docet D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 1. Ad confirmationem satis ex dictis responsum est: Lactantius etiam pie exponendus est iuxta dicta: maxime quia in eis verbis, non tam de honestate,

Hieronymus Chrysostom. Epiphanius. D. Thomas.

Marci 12.

Chrysostom. Anas. Nisse.

Psalm. 39.

Hebr 10.

Clem. Papa.

Irenæus.

August.

Isaiæ 1.

Augustinus. D. Thomas.

quam de necessitate horum sacrificiorum loquitur: de qua nondum dictum est.

Difficultas. Secundo igitur loco declarandum superest, vtrum sacrificium sensibile non solum licitum sit, sed etiam præceptum, est autē quæstio de præcepto Legis naturæ, nam de iure positiuo diuino & humano dubium non est, quin talis actus possit esse materia præcepti, sicut fuit in lege veteri, & postea dicemus de lege noua: difficultas vero est, quid sit dicendum, stando in

D. Thomas. sola lege naturæ. D. Thom. 2. 2. q. 85. art. 1. ad 4. sentit, determinationem quidem sacrificij esse de iure positiuo, tamen vsum eius in communi esse de lege naturæ: & ita interpretantur & sequuntur Caiet. & Soto ibi, & fauet Eusebius loco supra citato dicens: hominem debere vitam suam offerre Deo in sacrificio: tamen, quia non expediebat, humanum sanguinem sacrificari; ideo lege naturæ introductum esse, vt in sacrificium animalis, vel aliquid eiusmodi, commu-

Clem. Rom. taretur: sic enim Clem. Rom. lib. 6. const. ca. 20. dicit,

Cassian. antiquos Patres naturali lege admonitos sacrificasse: & Cassian. coll. 8. c. 23. dicit, Abel naturali lege adductum sacrificasse. Sed in hac re aliud est loqui de cultu Dei absolute: aliud de cultu externo: aliud denique de tali cultu externo, qui est per sacrificiū. Rursus aliud est dicere, aliquid esse simpliciter præceptum in lege naturæ: aliud vero esse sufficiens ad implendum aliquod naturale præceptum.

Caietan. Soto. Euseb.

Deum colere iure naturæ præceptū est. Dico ergo primo: Cultus Dei absolute loquendo præceptus est naturali lege. Hanc conclusionem probat optime ratio qua D. Tho. vtitur loco citato, quia nimirum homo debet Deo non tātum amorem, sed etiam honorem, tanquam supremo domino & authori suo, à quo habet & originem, & cætera omnia. Et confirmatur, nam hac ratione præceptum naturale est de honorandis parentibus, quanto magis de honorando Deo?

Idē cultu externo. Dico secundo, etiam esse iure naturæ præceptum, colere Deum cultu externo. Hoc quidem non videtur esse tam euidens, sicut primum. Probatur tamen primo ex vsu omnium gentiū, nam omnes eo modo quo Deum cognoscūt, illum colunt aliquo externo cultu: ergo signum est, id fieri naturali ratione dictāte. Secundo, quia cum homo à Deo habeat non solum animam, sed etiam corpus, nō solum animo, sed etiam corpore tenetur eum colere: nō quidem, quia Deus sensibili aliquo signo indigeat, vt mentis nostræ affectum cognoscat, vt hæretici argumētantur: sed vt nos totos, & non solum animas, sed etiam corpora Deo subiiciamus. Honor enim est in honorante: & ideo exhiberi debet modo ipsi accommodato. Vnde argumentatur tertio D. Thomas, quia naturale est homini, vt mentem suam sensibilibus signis exprimat: ergo hoc etiam modo tenetur colere Deum. Primum, quia ex interno affectu naturaliter sequitur externa manifestatio: vix enim potest homo animi sui sensum & mentem interius omnino continere, & ideo, si interior cultus Dei est de lege naturæ, consequenter fit, vt sit etiā exterior. Deinde, quia hoc multum iuuat, & fere necessarium est ad interiorem cultum, anima enim per actus corporis ad interiores animi motus excitatur. Denique (quod caput est) quia tenetur homo mentem & animum suū erga Deum, non solum Deo, & sibi, sed etiam aliis hominibus significare: propter quod non solum fideles, sed etiam

Rom 10. confessio fidei, est ad salutem necessaria, vt significauit Paul. ad Rom. 10. & idem proportionaliter est in lege naturæ. Præsertim, quia cum homines in vnius Reipublicæ seu populi corpus congregātur, naturalis ratio postulat, vt non tantum sigillatim & priuatim, sed etiam publice, & communi nomine & authoritate Deum colant, quod facere non possunt, nisi externo cultu, quia cultum mere internum homines non vident.

Sacrificij oblatio licet de Dico tertio: Quamuis sacrificium visibile satis accommodatum sit ad prædictam obligationem implendam, tamen proprie & in rigore non est ex vi solius legis naturæ præceptum. Prior pars satis nota est ex dictis. Posterior sumitur ex Anacleto Pap. ep. 2. decente, antiquos Patres spōtanea voluntate sacrificiū obtulisse, & Clemente, qui loco supra citato dicit, nō ex obligatione, sed ex voluntate sacrificasse. Rationero est, quia, licet hic modus colendi Deū, sit honestus, & sufficiens ad implendam obligationem colendi Deum, tamen præter hunc modum possunt esse alij etiam honesti & sufficientes, vt per vocalem orationem & laudem, per genuflexiones: vel alias similes actiones: cultus enim Dei externus multiplex est, & nullum est naturale principium, ex quo sufficienter colligi possit, determinationem illius ad talem modum cultus, scilicet, per sacrificium, esse omnino necessariam ad morum honestatem. Quando igitur aliqui Doctores significant, sacrificium esse de lege naturæ, vel loquuntur de sacrificio in communi prout includit non solum propria, sed etiam metaphorica sacrificia. Vel loquuntur de sacrificio formaliter, ratione cultus latriæ externi, vt sic, nō ratione talis determinationis. Vel denique, si de hac etiam loquantur, interpretandi sunt, esse de lege naturæ, id est, cōsentaneum illi, & impletiuum legis naturę, non tamē simpliciter necessarium.

Obiectioni respondetur.

Dices, considerādo hoc præceptum eo modo, quo præceptum est, scilicet, in ordine ad cultū Dei exterum, vt sic, pro quo tempore obligat, stando in sola lege naturæ? Respondetur breuiter (quoniā hoc magis spectat ad materiam de religione) hic occurrere generalem difficultatem & communem omnib. præceptis affirmatiuis, in quibus, si determinatio facta non est per legem positiuam, difficile est designare tempus, pro quo determinate obligēt. Quocirca, ablata prædicta determinatione legis positiuæ, nihil aliud dicere possumus, quam huiusmodi cultum esse ab homine exhibendum Deo, aliquoties in vita: & nō esse nimium differendum, nec potest temporis punctus & articulus generaliter definiri, sed prudenti vsui, & arbitrio id committendum est.

DISPVTATIO LXXIV.

De Missa seu sacrificio legis nouæ.

SVperius de sacramentis tractantes prius de sacramentis legis nouæ in communi, quam de aliquo in particulari disseruimus: quoniam sacramenta multa sunt, & in quibusdam reb. conueniunt, in aliis differunt, in lege autem noua non sunt plura sacrificia, sed vnicum tantum, vt postea videbimus, & ideo de hoc singulari sacrificio statim disputationem instituimus. In quo pertractando duas illas partes distinguemus: speculatiuam scilicet, seu dogmaticam, & moralem: sicut in sacramentis obseruauimus. Prior autem, quam nunc aggredimur, sex vel septem capita complectetur: scilicet, an sit hoc sacrificium: quid sit: quas causas habeat: & præsertim à quibus offerri possit: & pro quibus: & quam habeat efficaciam seu valorem, ac denique quo ornatu & cæremoniis peragendum sit. In hac ergo disputatione tantum prima quæstio, & consequenter institutio huius sacramenti declaranda à nobis est.

Dist. 1. de Sacrificio. Doctrina orbis.

SECTIO I.

Vtrum in lege noua sit aliquod verum ac proprium sacrificium.

VNA ex præcipuis controuersiis cum hæreticis huius temporis est de huiusmodi sacrificio: illi enim omnino negant, institutisse Christum in noua lege aliquod verum sacrificiū, & quamuis potissimum

Hæretici pertinax in-

mum intendant tollere sacrificium propitiatorium, & impetratorium; tamen, vt hoc efficiant, absolute de sacrificio loquuntur, & quicquid vel in Scriptura, vel in sanctis Patribus, de Eucharistiæ sacrificio, vel insinuatum, vel aperte scriptum reperitur, id totum de improprio ac metaphorico sacrificio interpretantur. Fundamentum eorum præcipuum est, quia, vel hoc sacrificium est Ecclesiæ Christi necessarium vel non, si non; superflue & sine causa id esset institutum: si vero dicatur necessariũ: fit iniuria sacrificio crucis Christi. Nam sequitur, illud fuisse imperfectũ, & insufficiens. Hoc aũt fundamentum, quamuis specie videatur infirmum, magnum tamen robur sumit ex Epistola Pauli ad Hebræos, in qua simili argumento vti videtur Apostolus, vt concludat, vetera sacrificia fuisse infirma: quandoquidem post illa omnia necessarium fuit sacrificium crucis: hæc n. argumentandi ratio, si efficax est, eodẽ modo concludit de quocunq; posteriori sacrificio: vnde aperte Paul⁹ ex illius sacrificij perfectione concludit, illud vnicum ad consummandam nostram salutem sufficisse. Igitur c. 9. dicit, antiquos Sacerdotes solitos fuisse frequenter introire in sancta, sacrificiorum officia consummantes, atq; iterantes, eo quod nihil adperfectionem possent perducere: Christus aũt (subdit) introiuit semel in sãcta, æterna redemptione inuenta: & infra. Non n. in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum, sed in ipsum cœlũ, vt appareat vultui Dei pro nobis: neq; vt sæpius offerat semetipsum quemadmodum Pontifex, quando intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioqui oportebat eum frequẽter pati ab origine mundi: nunc autem semel ad destructionem peccati in consummatione sæculi per hostiã suam apparuit. In c. atũ 10. postquam dixerat, sacrificia vetera repetita sæpius fuisse propter suam imperfectionẽ, subdit: Christus aũt vnam prõ peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponãtur inimici sub pedib. eius: vna n. oblatione consumauit sanctificatos. Postmodum vero exponens de tẽpore legis gratiæ, verba Hier. 33. Dabo legẽ meam in cordibus, & peccatorum eorũ non recordabor amplius, subiungit Paul. Vbi horũ remissio est, iã non est oblatio pro peccato: tollit igitur sacrificium propitiatorium: vnde & subiungit: Voluntarie peccantibus nobis, post acceptam notiã veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia.

Fundam.

Heb. 9.

Heb. 10.

Hier. 33.

Secundo argumentari possumus ex Paulo ad Hebræos 5. vbi dicit, neminem posse sibi assumere dignitatem vel honorem Pontificis seu Sacerdotis, nisi qui vocatur à Deo tanq; Aaron, sed in lege noua null⁹ vocatur Sacerdos, nisi Christus, q̃ maxime pertinet ad eius dignitatem, & ad excellentiam & perfectionem Sacerdotij eius: nã, vt subiungit Apostolus. Alij quidẽ plures facti sunt Sacerdotes eo, quod morte prohiberentur permanere: hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Ex quo videtur Paulus tacite concludere, illum esse vnicum Sacerdotem, post quem nullus alius succedit, q̃ magis inferius significat, dicens: Lex n. homines constituit Sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi, qui post legem est, filium in æternũ perfectum. Igitur post Christũ nullus est propri⁹ institutus Sacerdos, sed omnes fideles sunt Sacerdotes, ea lata & metaphorica significatione, quæ sacrificio simili modo dicto correspondet, iuxta illud: Vos autem genus electum, regale sacerdotium: ablato aũt proprio sacerdotio, necesse est, & sacrificium proprium auferre: nam hæc duo inseparabili nexu coniuncta sunt. Dices, ipsum Christum esse perpetuum Sacerdotem, qui perpetuo potest sacrificium offerre, & iterare. Sed obstat Paul. ad Hebr. 7. dicens, Christum talem esse Pontificem: qui non habet necessitatẽ quotidie (quẽadmodum sacerdotes) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, seipsum offerendo: & idẽ repetit c. 10. vt supra visum est.

Tertium argumentum sumunt hæretici ex Io. 4. vbi Samaritana Christũ interrogauit: Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet: Christus aũt respondit. Venit hora, quando neq; in mõte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis Patrem. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate: quo in loco verbum (adorare) idem significat, q̃ sacrificium offerre: nã quia (vt sup. dicebamus) in oblatione sacrificij suprem⁹ cultus externæ latriæ positus est: ideo (sacrificare) per antonomasiam (adorare) dici potest. Hũc autem esse sensum constat: quia de hoc solum erat controuersia inter Samaritanos & Iudæos: nam hi solum in templo Hierosolymitano dicebant, licere sacrificia offerre: illi vero in monte Garizin, vbi templum ædificauerant, teste Ioseph. l. 11. antiq. capitul. 8. nam de aliis actionibus, quib. coli Deus potest, vt sunt oratio aut similes, non poterat esse dubitatio, quin quouis in loco licite fieri possent. Accedit, nõ esse nouum, sed vsitatum in Scriptura, quod verbum (adorandi) pro verbo (sacrificandi) ponatur, Gen. 22. Postquam adorauerimus, reuertemur ad vos: i. postquam sacrificium obtulerimus: sunt n. illa verba Abrahæ, qui ad filium sacrificandum ibat: & eodem sensu sumi videtur Io. 12. in illis verbis: Erant autem quidam Gentiles ex iis, qui ascenderant, vt adorarent in die festo: & Act. 8. de Eunucho Candacis Reginæ dicitur: Venerat adorare in Hierusalem, &c. eodem ergo modo sumitur in citato loco. Interrogatus ergo Christus de loco, vbi sacrificium esset offerendum, respondere videtur, venisse iam tempus legis gratiæ, vbi nullibi erat Deus sacrificiis honorandus, sed tantum (in spiritu & veritate: id est, sacrificio spirituali & inuisibili.

Ioan. 4.

Ioseph.

Gen. 22.

Ioan 12.

Act. 8.

Dicendum vero est, esse in Ecclesia Christi aliquod verum, proprium, externum, ac visibile sacrificium, quod à Christiano populo colitur Deus. Hæc est Catholica veritas, ac de fide certa. Quam ostẽdo primo ex veteri testamento: in quo prædictum est, fore in lege gratiæ huiusmodi sacrificium, vt testis est Aug. lib. 13. de Trinitate, capitul. 17. & epi. 49. q. 3. De qua re possunt varia testimonia afferri, quale est illud Dani. 12. Vbi de vltima ætate legis gratiæ, quæ erit tempore Antichristi, prædicitur, cessaturum in ea iuge sacrificium: supponitur ergo esse duraturum sacrificium aliquod toto illo tempore: nec potest hic locus exponi de sacrificio improprio, & inuisibili: quia illud non cessabit etiam tempore Antichristi. Aliud testimonium est Isaiæ 19. Cognoscent Ægyptij Dominũ & colent eum hostiis. Quo loco, Ægyptiorum nomine gentes intelliguntur, & eorum vocatio ad fidem Christi, & verum Dei cultum prædicitur, vt Hieronymus ibi exponit, & significat Tertullian. libr. contra Iudæos, ca. quinto. Sed præcipuum testimonium est illud Malach. 1. Ad vos ô Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & offertis super altare meum panem pollutum, & cæcum claudum ac debilem immolatis: non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Quorum verborum planus ac perspicuus sensus est: iis prædicere Deum reprobationem Iudæorum, sacrificiorum, ac cæremoniarum legalium cessationem, vocationem gentium, & mũdissimam sacrificij oblationem in gentium Ecclesia futuram: quæ tamen tanquam præsens describitur prophetico more, propter certitudinem prophetiæ, & cum legalibus oblationibus comparatur, eisque præfertur. Nam sacrificia Iudaica tantum in vno templo offerri poterant, hoc autem offerendum dicitur in omni loco: illa, & carnalia erant, & ab hominibus pollui poterant: hoc autem dicitur sacrifi-

Christi Ecclesi proprissimo externo, visibiliq; sacrificio gaudet, quo Deum colit.

Dan. 12.

Isaiæ 19.

Hieronym. Tertull. Malach. 2.

cium mundum, quod nulla hominum nequitia contaminari, aut fœdari potest, vt Concil. Trident. dixit sess. 22. c. 1.

Conc. Trid.

Hæreticorũ refutatur eludendi modus.

Aiunt vero hæretici, ibi non esse sermonem de proprio sacrificio visibili: sed de improprio & inuisibili, aut de metaphorico, quod in oratione, vel aliis bonis operib. consistit. Sed huic euasioni repugnant; Primo proprietas verbi (Sacrificium) quod simpliciter dictum, & sine vlla limitatione, quæ ex antecedẽtibus, aut subsequentibus colligi possit, proprie sumendum est, vt ex supra dictis, & ex generali regula interpretandi Scripturam, ostendi potest. Secundo, quia, si antecedentia, & subsequentia considerentur, alium sensum commodum non patiuntur: nam ibi comparatur vnum sacrificium cum aliis, & hoc approbatur, & reprobãtur reliqua: ergo necesse est, totum sermonem intelligi de propriis, & visibilibus sacrificiis: nam illa sacrificia quæ reprobantur, propria & visibilia fuerunt; & illud, quod eis præfertur, tantum dicitur esse vnicum, quod ab omnibus gentibus offerendum est, cum tamen constet, sacrificia inuisibilia esse varia & multiplicia. Accedit, quod illud vnicum sacrificium, prædicitur tanquam nouum & singulare futurum, & aliis veteribus sacrificiis successurum: at vero inuisibilia sacrificia non fuerunt de nouo introducenda, nec proprie successerunt veteribus sacrificiis, sed simul etiam cum eis fuerunt: imo sunt eis antiquiora: quia semper cum visibilibus sacrificiis debuere inuisibilia coniungi, alioqui ficta essent, & impia talia sacrificia. Denique specialiter ibi prædicitur, futuram esse mundam hanc oblationem Ecclesiæ, quod potest duobus modis intelligi: primo ratione ritus externi: quod egregie conuenit huic sacrificio nouæ legis: præsertim, si cum cruentis sacrificiis veteribus conferatur, nam in solis speciebus panis & vini, facili & purissimo ritu offertur. Vel secundo dici potest munda: propter sanctitatem & puritatem ipsius sacrificij: & hoc etiam optime quadrat in idem sacrificium propter excellentiam rei oblatæ sanctitatem primi offerentis, qui est Christus: ratione cuius semper hoc sacrificium mundum est, & infiniti valoris, etiam si contingat, proximum offerentem iniquum esse, quod non ita erat in veteribus sacrificiis, quæ à solis puris hominibus offerebantur: & ob eorum nequitiã totum valorem suum amittere poterant: inuisibili autem sacrificio, cum totum penderet ex iustitia, & sanctitate offerentis, non potest prædicta differentia satis accommodari, nam & in lege veteri offerebantur munda sacrificia inuisibilia à iustis hominibus & in lege noua possunt inquinari, vel potius omnino corrumpi, si absq; honestate, vel debitis circumstantiis fiant. Imo hæreticorum iudicio omnia opera nostra, quantumuis bona, sunt aliquo modo coinquinata & immunda: quod, licet ita vniuersè dictum verum non sit, sæpe tamen ita accidere non est dubium: nõ ergo propter nostra opera potest sacrificium legis nouæ mundũ appellari, sed propter mundissimam oblationem à Christo institutã. Quapropter interpretato hæc communi ẽt omnium Patrum consensu firmata est: vt inter Latinos constat ex Clem. Rom. lib. 7. Constit. c. 31. & Cyprian. lib. 2. cont. Iudæos c. 16. Aug. 18. de Ciuit. cap. 25. & lib. 1. cont. aduersar. leg. & proph. c. 10. & Græcis, Chrys. Psalm. 95. & orat. 2. cont. Iudæos. Irenæo lib. 2. cont. hæres. c. 33. Iustin. in Dialog. cum Tryph. Damasc. li. 4. de Fide c. 14. & ex aliis tam Latinis, quam Græcis, qui Prophetam ipsum exponunt: ac denique ex Hebræis Rabbi Samuel, eandem expositionem eleganter persequitur in libello, seu epistola de aduentu Messiæ, c. 21. & seq. & ex antiquioribus Hebræis eandem referunt Burgens. in Scrutinio Scriptur. 2. par. c. 7. & Galat. lib. 10. cap. 4.

Clemens. Cyprian. Augustinus. Chrysostom. Irenæus. Iustin. Damasc. Rabbi Sam. Burgens: Galat.

Improbatur huius loci extranea expositio.

Quocirca sæpe miratus sum, cur Arias Montanus, vir alioqui eruditus & pius, hunc locum Malachiæ interpretans, ad peregrinum & improbabilẽ sensum deflexerit, dicens, non esse ibi sermonem de Ecclesia per Christum ex gentib. congreganda, sed de ipsis gentibus, quæ eo tempore viuebant, & eorum sacrificia, & oblationes, quas lege naturali ducti Deo offerebant: deniq; appellari oblationem mundam, oblationib. Iudæorum comparatam ad Iudæorum cõfusionem. Hæc autem interpretatio, non solum cum tota antiquitate pugnat, verum etiam cũ verbis Prophetæ, & cum re ipsa, si per sese spectetur: vix n. tunc erat in gentib. vnus vel alter, qui verum Deum agnosceret, eumq; sacrificiis coleret. Quomodo ergo in hoc sensu verum est illud? A solis ortu vsq; ad occasũ magnum est nomen meum in gentib. & in omni loco offertur mihi sacrificium mundum? Deinde, quodnã est hoc sacrificium mundum? nam etiamsi admittamus, fuisse tunc in Gentibus vsum sacrificandi vero Deo, tamen, in primis dici non potest, illud sacrificiũ fuisse vnũ in Gentib. sed varia pro hominũ arbitrio. Deinde, si illa sacrificia cum sacrificiis Iudæorum cõferantur, non possunt illis mundiora existimari in ritu sacrificandi, quia etiã erant sacrificia cruenta: neq; in re oblata, quia tantum esse poterant ex animalib⁹, vel ex fructib. terræ: neq; in sanctitate offerentium: quia omnes erant puri homines: & si inter Iudæos erant aliqui iniqui, multo plures erãt in gentibus, & si inter gentes erant aliqui iusti, qui sanctè offerebant, multo plures erant eo tempore inter Iudæos, quibus expressior Dei fides, & abundantior gratia, regulariter cõmunicabatur. Nullo ergo mõ dicta expositio bari potest. Longe vero, improbabilior est alia euasio ab hæreticis inuenta: nimirum, oblationem mundam, quæ in Ecclesia offerenda dicitur, nõ esse aliam præter sacrificium crucis, quæ per fidem ac deuotionem fidelium Deo semper offertur. Sufficiunt n. quæ dicta sunt, ad hãc expositionem reiiciẽdam, tumquia huiusmodi oblatio nõ est proprium sacrificiũ, quatenus solum per fidem, & deuotionem fit: tum etiam, quia hæc oblatio non est propria Ecclesiæ per Christum congregatæ, nec proprie succedit veterib. sacrificiis, sed cum eis coniuncta fuit: imo ab origine mũdi fuit in Ecclesia fidelium: omnes n. fide Christi viuebant, eiusq; passionem Deo offerebant, quod autem illi, vt futuram: nos, vt iam factam, offeramus, nihil ad propositum refert, nec in eo loco vlla de hac re mentio fit. Est ergo hoc testimonium satis efficax ad hanc fidem, & veritatem confirmandam.

Refutatur euasio hæreticorum.

Secundo potest suaderi hæc veritas ex nouo testamento: in quo licet non sint testimonia, quæ per se sumpta conuincant, sunt tamen nonnulla, quæ aliis adiuncta plurimum suadent. Vnum est illud Act. 13. Ministrantib. aũt illis Dño, & ieiunantib. dixit Spiritus sanctus, &c. vbi verbum (ministrandi) pro verbo sacrificandi positum est, verbum n. Græcũ, λειτουργειν, quod ibi positũ est: quamuis ẽt ministrare significet, tamen in Scriptura frequenter sumitur pro ministerio sacrificandi, vt ex ad Hebr. 8. 9. & 10. & ex aliis locis colligere licet: & ita vertit Erasmus in citato loco Act. & hoc maxime declarat illa particula (Domino) nullum n. externum ministerium tam proprie Domino exhibetur, sicut sacrificium: sic ergo ex hoc testimonio colligimus, fuisse in primatiua Ecclesia sacrificãdi vsum. Aliud testimonium sumi solet ex verbis Christi, Mat. 5. Si offers munꝰ tuum ad altare, &c. nam licet illa verba præceptum sacrificandi non contineant: tamen, quia pro tempore legis nouæ à Christo ipso dabatur, supponere videtur Christus futuram fuisse in sua Ecclesia oblationem ad altare, seu in altari: quæ sacrificium est, vt ex hoc loco colligunt Irenæ. lib. 4. cont. hæres. c. 34. & Optat. Mileuit. libr. 6. cont. Parmenian. in prin. Tertio, retorquere possumus argumentum sumptum ex Ioan. 4. recte n. probatum credimus, adorationem ibi pro cultu sacrificij sumi, de quo docet quidẽ eo loco Christus venisse tem-

Prohæmium Epistolæ. Ioan. 4.

se tempus, in quo cultus sacrificandi, neq; ad templũ Hierosolymitanum, neq; ad Garizitanum erat limitandum: non tamen negat Christus Dominus, hoc tempore nullibi esse sacrificandũ Deo: imo aperte id affirmare videtur, cum dicit: In spiritu & veritate adorabitis Patrem. Namq;, ne in vsu eiusdem vocis in eodem contextu æquiuocationẽ gratis admittamus, fatendum est, verbum (adorandi) ẽt in his verbis cultum proprij sacrificij significare: est igitur ex testimonio Christi huiusmodi cultus in Ecclesia, & illum merito dicit futurum (in spiritu & veritate) quib. verbis sapientissime indicat nostrum sacrificium, quod non fit carnali modo (vt sic dicam) seu actione valde materiali, sicut fiebant antiqua sacrificia, sed fit actione quodammodo spirituali: nam, si externũ ritum spectemus, fit solo verbo; si vero immutationem, quæ ibi fit, consideremus, diuina quadam actione perficitur, & solius Spiritus sancti virtute fit: Merito igitur hæc oblatio, seu adoratio dicitur (in spiritu) fieri. (In veritate) autem fit, quia iam nõ in vmbræ figura; sed vere ac realiter caro & sanguinis Christi in illo offertur. Vnde cum his verbis recte consonant alia verba quæ Christus Io. 5. idem mysterium promittẽs, dixit: Verba, quæ ego loquor vobis, Spiritus & vita sunt. Vnde in priori ẽt loco, veluti rem nouam promittẽs, dixit: venit hora, & nunc, &c. nõ ergo agit de sola adoratione interna, & spirituali, quæ antiquissima est, sed de nouo adorandi & sacrificandi ritu à se introducendo. Quam expositionem indicauit Martialis epistola ad Burdegalenses. c. 3. & Euseb. 1. de Demonstrat. c. 6. Theodoret. & Ruper. Malach. 2.

Ioan. 4.

Martialis. Euseb. Theodor. Ruper.

Tertio probari potest conclusio ex his, quæ cum sacrificio necessario coniuncta sunt: & à quib. ipsum separari non potest, qualia sunt in primis Sacerdos: nam, si in lege noua est proprium sacerdotium, necesse est, vt in ea sit proprium sacrificium, vt ex principiis supra positis satis constat. Quod autem in lege noua proprium sacerdotium sit, vt certum sumimus ex materia de Ordine, vbi hoc proprium locum habẽt, & nonnulla adduximus tractantes de ministro sacramentorum in communi, & de ministro consecrationis, vt per eam perficitur Eucharistia, quatenꝰ sacramentum est; & addemus aliqua inferius agentes de ministro huius sacrificij. Similiter, vbi est proprium altare, ibi necesse est proprium sacrificiũ esse, vt ex dictis etiam patet: sed in lege noua est altare, iuxta illud Isaiæ 19. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti: per quã metaphorice significatur Ecclesia gentiũ, vt supra vidimus: & ita citantur verba Christi: Si offers munus tuum ad altare. Sic etiam à multis intelligitur illud Pauli ad Heb. 13. Habemus altare, de quo edere non habent facultatem, qui tabernaculo deseruiunt: & illud 1. ad Cor. 10. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum: mensa enim dæmoniorum erat ara, seu altare, in quo Diis immolabãt: similiter ergo per mensam Domini intelligit Paulus altare, in quo Ecclesia Christi suum Deo sacrificium offert, & ideo dicit: Nonne, qui edunt hostias, participes sunt altaris? quia videlicet edendo significant, & confirmant, se consentire sacrificio. Atq; hunc fuisse in Ecclesia vsum altaris, & mensam Domini, in qua corpus Christi dispensatur, verum altare fuisse semper existimatum, constat ex antiqua traditione, quæ sumitur ex Canone 3. & 4. Apost. vbi & altaris, & sacrificij fit mentio, & in eo seruanda dicitur Domini ordinatio. Item ex liturgiis antiquis, præsertim Iacobi, Basilij, & Chrysost. & ex Dionys. de Eccles. hier. Hierarch. cap. 3. vbi & altaris & aræ mentionem facit: & optime Gregor. Nazianz. orat. 2. contra Iulian. & oratione funebri, de sorore sua Gorgonia.

Probatur ista conclusio ex requisitis ad substantiam eius quæ sunt sacerdos. Altare.

Isaiæ 19.

Heb. 13.

1. Cor. 10.

Vnde Basil. Chrysost. Dionys. Greg. Naz.

Ea vsum sanctorum sacrificia testimonio confirmatur.

Quarto potest conclusio posita confirmari Sanctorum testimoniis: sed, vt prolixitatem vitemus ab eorum recitatione abstinebimus: tum quia existimo, sufficere ea, quæ inter exponenda Scripturæ testimonia indicata sunt, tum etiam, quia sunt tam multa, tamq; communia, vt facilime possint cuicunque occurrere: & necessario erunt in sequentib. quæstionibus attingẽda. Deniq;, quia hæretici non negãt Sanctos & antiquissimos Patres frequenter loqui de sacrificio, non tamen de proprio, sed de improprio ac metaphorico, quod quam sit voluntarium, cõstabit facile ex ipsorum Patrum lectione, & ex modo, quo de hoc sacrificio loquuntur, & illud cũ antiquis sacrificiis conferunt, & ex comparatione eius cum sacrificio crucis, quod fuit propriissimum ac verissimũ sacrificium, quæ omnia in sequentibus videbimus.

Vltimo loco adiungere possumus rationes & coniecturas. Et potissima omnium est. Nam nulla ratio patitur, vt Christiana Respublica careat sacrificio, quo publico ritu & nomine totius sui populi Deum colat magis, quam Synagoga, vel Ecclesia, quæ fuit tempore legis naturæ: cur enim Christus Ecclesiam suam in hac parte, quæ præcipua est, & ad Dei cultum maxime spectat, imperfectam vllo modo reliquisset? Fortasse dicent hæretici, statum Ecclesiæ in lege gratiæ esse ita perfectum, vt non indigeat sacrificij vsu. Sed hoc falsum est; primo, quia gratia non destruit naturam, sed perficit; vsus autem sacrificij, esto non sit absolute præceptus de lege naturæ, est tamen valde consentaneus illi, & accommodatus homini non vidienti clare Deum, viuentique in aliorum hominum consortio ac societate: & vtenti sensib. & signis sensibilibus ad aliorum sensa participanda, & sua explicanda: Ecclesia autem Christi, quamdiu hic militat, semper est in hoc statu: nõdum ergo attigit perfectionem, quæ sacrificij vsum excludat. Et ideo Clẽ. Rom. lib. 6. Const. cap. 23. ad hoc propositum dixit, Christum legẽ naturæ non sustulisse, sed confirmasse. Vnde subdit inferius: Baptismum, Sacrificium, Sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit; & inf. Per sacrificio cruento, rationale & incruẽtum, ac mysticum sacrificiũ instituit, quod in mortẽ Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: & ad eundem fere modum scribit Iren. lib. 5. cont. hæres. c. 34. Non genus oblationum reprobatũ est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantum, quippe cum iam non à seruis, sed à liberis offeratur: & Petrus Clunic. epistola contra Petrobrus. in eandem sententiam scripsit. Qui ab Ecclesia sacrificium tollunt, hoc tentant, dæmone suggerente, vt gens illa, quæ plurib. est à Deo cumulata beneficiis, minus grata illi fit, minorẽq; cultum & honorem illi exhibeat.

Rationib. ac coniecturis munitur.

Hæreticorũ calumnia reijcitur.

Clem. Rom.

Iren.

Pet. Cluni.

Secundo, quia in sacrificio visibili nihil designari potest, quod, vel cum perfectione legis gratiæ, vel cũ perfecta Christi redemptione pugnet. Tria n. sunt, quæ maxime possunt in sacrificio considerari. Primum est, cultus Dei externus. Secundum, significatio moralis vel mystica. Tertium est, effectus satisfactionis pro peccato. Primum horum, non solum non repugnat perfectioni legis gratiæ, verum potius est ad illam necessarium, vt à fortiori patet ex dictis, quia cultus Dei externus cadit sub naturale præceptum: lex autem naturalis, etiam obligat in lege gratiæ: imo maiori obligatione debemus Deo tam externum, quam internum cultum, qui in hac lege viuimus: quia maiora beneficia interna, & externa ab illo accipimus. Item, quia nunc maxime congregatur tota Ecclesia in vnum visibile corpus, quod signis visibilibus indiget ad colendum Deum, vt in vnum corpus religionis conueniant, sicut Augustinus contra Faust. scripsit, igitur, neque cultus externus vt sic, neque vt talis, sc. per sacrificium, alienus est ab statu Ecclesiæ in lege gratiæ. Neque alicuius momenti est, quod respondent hæretici, satis nunc esse sacrificium crucis. Quia, licet illud fuerit satis ad redẽptionem nostram, non tamen ad cultum nostrum (vt sic dicam) seu vt nos exhibeamus cultum Deo, quia nos

In vno quoq; sacrificio tria considerãda sunt. Cultus Dei externus.

Augustinus.

neq; obtulimus, neq; offerimus sensibiliter illud sacrificium, vt in cruce oblatum est. Et quãuis in ratione rei oblatæ illud sacrificium nobis sufficiat, quatenus idem Christus, qui tunc est oblatus, à nobis nunc offertur sub visibilibus signis, tamen in ratione oblationis non põt sufficere: quia oblatio illa cruenta semel tantum facta est, & iterari non potest: vnde nec proprie pertinet ad legem nouam: quia sub eam non cadit, nec cum illa durat, sed ipsam antecessit. Oblatio etiam priuata, quæ per internam fidẽ & deuotionem ab vnoquoque fieri potest, vt supra dicebam, neq; est propria legis nouæ, nec sacrificium visibile: est ergo aliud genus sensibilis oblationis in hac lege necessarium. In qua secundum considerandum erat, significatio, de qua etiã facile ostendi potest, non esse repugnãtem legi gratiæ: aut enim est significatio moralis, aut mystica: vtraque autem & verissima est, & decentissima. De priori constat, quia indicat cultum interiorem, quem & habere, & ostendere debent, qui cultum exteriorẽ exhibent. De posteriori probatur; quia potest hoc sacrificium nõ significare passionem Christi futuram, sed iam exhibitam, vt reuera est: potest etiam indicare corpus & sanguinem Christi, non tantum vt absentia, sed etiam vt in ipso mysterio vere & realiter præsentia, & Deo oblata: tota autem hęc significatio, & vera est, & nobis maxime vtilis: tum ad renouandam passionis Christi memoriam, eiusq; beneficia recolenda: tum etiam ad fruendum ipsa Christi præsentia. Nec vero vsus huiusmodi signorum visibilium indecens existimari potest mortalibus hominibus, vt supra de sacramẽtis in genere tractantes latius vidimus.

Significatio mystica, vel moralis.

Quod vero ad tertium caput de effectu satisfactionis pro peccato spectat, inprimis id non habet locum in sacrificio in communi, sed tantum in propitiatorio. Deinde, quamuis de illo in specie loquamur, nihil derogat sacrificio crucis: primo, quia Christus in cruce, nõ solum sufficienter, & copiose satisfecit pro peccatis hominum in lege gratiæ viuentium, sed etiã eorum, qui in lege veteri, & naturali fuerunt: sed illi sine iniuria, imo cum mera fide crucis Christi, obtulerunt sacrificia propitiatoria; ergo idem possumus nos facere in lege gratię. Secundo sumitur argumentum simile ex institutione sacramentorum, quę in lege ẽt gratiæ ad remissionem peccatorũ data sunt, & ad gratiã conferendam: q̃uis Christus in cruce sufficienter fuerit nostram salutem operatus, & remissionem omnium peccatorum copiosissime nobis meruerit. Tertio, ratio omnium est, quia Christus in cruce meruit & satisfecit infinite, quoad sufficientiã, non tamen quoad efficaciam: quia illud meritum & satisfactio non applicantur nobis per solam crucem: & ideo necessaria sunt alia media, & hæc sunt ex parte nostra, dispositiones & opera cum auxilio gratiæ facta: ex parte autem Christi, sacramenta, & sacrificium etiam propitiatorium, per quod fruct⁹ passionis ei⁹ nobis applicatur, nulla ergo fit iniuria illi passioni, nam quod hæc applicatio necessaria sit, non est ex defectu, sed potius ex virtute passionis Christi, quia non solum per se operari potuit, sed etiam aliis dare virtutem ad operandum; fuitque huiusmodi prouidentiæ modus ad conueniẽtem hominum gubernationem maxime conueniens.

Effectus satisfactionis pro peccato.

Supereſt, respondeamus ad præcipuum fundamentum contrarij erroris, quod directe procedebat contra id, quod nuper diximus de sacrificio propitiatorio. Et ideo, vt clarius respondeamus, & Apostoli mentem exponamus, distinguere possumus triplex sacrificium propitiatorium. Primum est ita imperfectum, vt ex se, nec virtutem habeat ad remittenda peccata, neque ad applicandam virtutem, vel satisfactionem iam exhibitam per aliud sacrificium, sed solum sit vmbra & figura alicuius rei futuræ, & ad summum, quatenus est quoddam virtutis opus, valeat, vel ad impetrandam remissionem culpæ, vel ad aliquam satisfactionem pro pœna, si alia necessaria concurrat ex parte hominis operãtis. Secundum sacrificium est adeo perfectum, vt de se habeat valorem, & sufficientiam ad tollenda peccata, ita vt propter hoc etiam offeratur, sc. ad satisfaciendum Deo sufficienter pro peccatis, & (vt ita dicam) ad exhubẽdum pretium ad eorum remissionem sufficiens. Tertium sacrificium est veluti medium, scilic. quod non offertur propter acquirẽdum pretium, sed ad applicandum iam acquisitum. Primum sacrificiorum genus inuentum est in lege veteri; repugnat autẽ perfectioni legis nouæ: quia non expectamus redemptorem, qui pro nobis patiatur, sed credim⁹ redemptionem iam factam. In secundo ordine fuit solum sacrificium crucis Christi, vltra quod non est aliud simile necessarium, illud n. fuit tam diues ad pretiũ, vt post illud nullum aliud requiri posset ad pretium redemptionis nostræ acquirendum, vel augendum: & petere tale sacrificium in lege gratiæ, esset magnã iniuriã Christi cruci irrogare. Tertium sacrificium habemus in lege noua, quod non solũ non derogat abundanti redemptioni Christi, verum poti⁹ eam in nobis perficit, & applicat. Et ita satis est hæreticis responsum.

Hæreticorũ destruitur fundamentum Sacrificium propitiatorium triplex.

Perfectio primum.

Perfectio secundum.

Perfectio tertium.

Atque ex eadem distinct. facilis est Pauli intelligentia, loquitur n. in illis locis de sacrificio cruento mortis Christi, per quod sufficiens pretium nostrorum peccatorum solutum est, & de hoc affirmat esse vnicum tantum, neq; posse iterari, sicut vetera sacrificia. Hanc vero esse mentem Pauli constat ex fine & intentione epistolæ, quam ad Hebr. scribit: qui suis sacrificiis legalibus nimium adhærebant, & ideo in hoc potissimum incumbit, vt illorum sacrificiorum imperfectionem ostendat; & necessitatem alterius sacrificij, & Sacerdotij perfectioris: quale fuit sacrificium crucis Christi. Secundo idem ostenditur ex verbis Pauli, dicẽtis: Introiuit semel in sancta, æternã redemptione inuẽta. Redemptio enim inuenta seu peracta est, quoad sufficientiam per sacrificium crucis, de quo ẽt dicit: Vna oblatione consummauit sanctificatos: nimirum, quoad sufficientiam: nam, quoad efficaciam neq; ipsi hæretici dicũt, vna illa crucis oblatione consummatos esse oẽs sanctificatos: quandoquidem ẽt illi aliquid aliud requirunt, vt illa sanctificatio nobis applicetur: sc. vel baptismum, vel fidẽ, vel aliquid huiusmodi. Rursus, cum dixisset Paulus, Christum ingressum esse in cœlum: non vt quotidie offerat semetipsum: subdit: Alioqui oporteret ipsum pati ab origine mũdi: loquitur ergo de oblatione per passionem, sicut aũt non excludit spiritualem oblationẽ, qua Christus in cœlo se pro nobis offert, passionem suam Patri repræsentando, quam idem Apostolus alibi significat, dicens, ascendisse Christum, vt appareat vultui Dei pro nobis, & vt pro nobis interpellet: ita ẽt non excludit quotidianam oblationem incruentam, qua per ministros suos in Eucharistia se ipsum offert: non n. magis vna oblatio, quam alia derogat sacrificio crucis Christi, vtraq; n. ordinatur, vt fructus sacrificij crucis nobis applicetur: nõ vt denuo comparetur. Verum est, Paulum eo loco nullam mẽtionem fecisse huius oblationis incruentæ, quæ per ministros Christi fit: vel quia propositio, & intentioni suæ non erat tunc necessarium; vel quia illi, ad quos scribebat tunc non erant dispositi, & capaces: & non oportebat eos mysteriorum magnitudine obruere, vt latius in 1. tom. circ. q. 21. dixi.

D. Pauli sententia explicatur.

Ex his ergo omnia fere verba Pauli in argumento adducta exposita manent, illa vero ex c. 10. speciali annotatione indigent: (Vbi horum remissio est, iam non est oblatio pro peccato:) duplicem n. sensum habere possunt. Primus est, vt intelligantur de oblatione legali, quæ in lege veteri pro peccato fiebat: quamque Iudæi magni faciebant: quibus Paulus respondet illam potuisse quidem durare, & alicuius esse vtilitatis, quamdiu oblatio in cruce facta non est: quæ & veram confert remissionem peccatorum, & in alia legali

Paulus explicatur.

legali oblatione figurabatur. Illa vero iam completa, & remissione peccatorum per Christum facta, consequens est, vt illa prior vmbra transierit, & talis oblatio pro peccato cessauerit, & iam non sit. Secundus sensus est, vt intelligatur illa verba de oblatione pro peccato, quæ sit eiusdem rationis cum illa, per quam facta est remissio peccatorum, id est, acquisitiua precij ad redemptionem sufficientis: talis enim oblatio pro peccato requiri non potest, vbi prior redemptio sufficiens & copiosa fuit. Atque ad eundem modum interpretari possumus alia verba eiusdē capitis, Voluntarie n. peccantibus nobis, iam non relinquitur hostia pro peccato: nam, licet hic locus varias habeat expositiones, vt supra in materia de baptismo insinuatum est, & in materia de pœnitentia fusius fortasse dicitur: hæc tamen non videtur contemnenda: scribit n. Paulus ad Hebr. qui vel fidem Christi non admittunt, vel cum illa coniungere volunt legales cæremonias: quibus dicitur, non relinqui hostiam pro peccato: quia nec vera hostia à Christo in Cruce oblata frui volunt, cum ab eius fide ita voluntarie deficiant: nec legalis hostia pro peccato illis prodesse potest: neque etiam est, quod nouum Mefsiam, qui nouam redemptionem afferat, expectent. Plura de hoc testimonio legi possunt, apud Turrian. l. 4. pro epist. Pontificis, c. 1.

Turrian.

Contra praedictam expositionem obiectio.

Sed adhuc instari potest contra responsionem, & expositionem datam: quia vel Paulus omnino excludit sacrificij vsum à lege gratiæ, vel non recte concludit, sacrificia veteris legis fuisse imperfecta ex frequente & iterato eorum vsu. Probatur, quia, si in lege noua est sacrificij vsus: ergo, oblatio eiusdem sacrificij sæpius iteratur: ergo vel tale sacrificium imperfectum est: vel collectio Pauli de imperfectione antiquorum sacrificiorum, non est sufficiens. Quæ difficultas magis consistit in explicanda efficacia rationis Pauli, quam in re ipsa, facile enim dici posset, iterari sacrificium, non quia imperfectum sit, sed quia peccata iterātur, si de sacrificio propitiatorio sermo sit; sicut sacramentum confessionis sæpius iteramus, nō quia illud sit imperfectum, sed quia sæpius peccam⁹: & ita loquuntur Patres dicentes, nos quotidie offerre Christum, quia quotidie peccamus, vt patet ex Paschasio libro de corpor. & sanguin. Domini, cap. 9. & ex alijs, quæ referuntur de consecrat. distinct. 2. Sed licet hæc responsio, quoad rem ipsam posset satisfacere, semper tamen manet difficultas de efficacia rationis Pauli. Ad quam responderi potest, Paulum non loqui de iteratione eiusdem sacrificij, sed de multiplicatione sacrificiorum, in quibus variæ hostiæ, & diuersis ritibus offeruntur: nam hoc est signum, huiusmodi hostias esse imperfectas, & insufficientes ad hominem sanctificandum: & hoc modo multiplicabantur sacrificia in lege veteri, in nostro autem sacrificio, quauis oblatio iteretur, hostia tamen, seu res oblata eadem semper est, ac de se sufficiens ad sanctificandos homines. Sed neq; hoc omnino satisfacit: quia etiam videtur Paul. excludere iterationem eiusdem sacrificij, nam, si oporteret mortem Christi iterari ad nostram redemptionem, argumentum certe esset, sacrificium semel in cruce oblatum fuisse imperfectum: & hæc est Pauli intentio. Respondetur ergo, Paulum solum agere de iteratione sacrificij facta ad acquirēdum precium remissionis, non vero de illa, quæ fit ad applicandum satisfactionem: & hinc recte colligitur imperfectio veterū sacrificiorum: quia in ea lege per sacrificia ex vi illorum applicari non poterat redemptio, cum nondum esset facta: & ipsa etiam erāt insufficientia ad redemptionem operandam, sed tantum fiebāt in fide & spe illius sacrificij futuri, per quod erat perficienda redemptio: atque hoc modo iteratio sacrificiorum ex imperfectione fiebat: vnde Paulus, non simpliciter ex iteratione colligit imperfectionem, sed ex tali iteratione cum prædictis circumstantijs facta in vmbra & figura futurorum, per sanguinem taurorum, aut vitulorum.

Paschas.

Respondetur

Replick.

Dices, etiam in lege noua potuisset Christus instituere sacrificium aliquod cruētum, verbi gratia, per interfectionem alicuius agni, & quod tale sacrificiū iteraretur, non solum, quoad oblationem, sed etiam quoad rem oblatam, atq; hoc totum fieri posset sine iniuria sacrificij crucis Christi ad applicandum fructum eius, & non operandam iterum redemptionem: sicut instituta sunt sacramenta in variis rebus sensibilibus & creatis ad applicandum fructum passionis Christi, absq; vlla iniuria eius; ergo ex huiusmodi sacrificiorum ritu & iteratione non potest colligi imperfectio sacrificiorum veteris legis; vel fatendum est, legem gratiæ esse capacem eiusdem imperfectionis. Respondetur, de potentia absoluta potuisse Christum hoc genus sacrificij in sua Ecclesia instituere: quia reuera nullam includit contradictionem, aut malitiam, vel falsam significationem; quia materia ipsa vel actio de se indifferens est, & posset ordinari & imponi ad significandum cultum Dei, & sacrificium Christi cruentum, non vt futurum, sed vt iam factum: nulla est enim in hoc repugnantia. In eo autem casu tale sacrificium, quamuis in re proxime oblata, & in ritu externo haberet aliquam similitudinem cum sacrificijs veteribus, tamen in impositione, significatione, & efficacia, multum ab eis differret: niteretur enim in redemptione Christi iam consummata, quam significaret, & ideo fructum eius ex opere operato applicaret: & hac ratione multum superaret vetera sacrificia, nec esset infirmum & egenum, sicut illa. Addendum est tamen iuxta supra dicta, tale sacrificij genus: licet absolute non repugnet statui legis gratiæ, non esset tamen necessarium, nec consentaneum illi, vt tetigit D. Thomas supra, q. 74. art. 1. ad 1. habemus enim iam hostiam viuam, rationalem, infinitam, ac perpetuam, quam semper possimus Deo in sacrificium offerre: & ideo nec necessarium, nec expediens fuit, aliam victimam mortalem vel irrationalem ad sacrificium nobis dari, seu designari. Vnde etiam fit consequens, cruentam sacrificationem non esse huic tempori decentem, non solum propter maiorem munditiam, puritatem ritus externi, sed maxime, quia viua hostia, quæ offertur, non debuit iterum mactari & interfici, quia iam non propter imperandam, sed propter applicandam redemptionem offertur; & ideo non palsibili & cruento, sed mystico & impalsibili modo offerri debuit. Et iuxta hæc interpretandi sunt authores, qui interdum dicunt, non potuisse in lege noua esse sacrificium cruentum, scilicet, secundum decentiam & congruentiam: non secundum absolutam Christi potentiam.

D. Thom.

Ad secundum principale fundamentum negatur, in Ecclesia Christi deesse proprium & verum sacerdotium. Cum autem dicitur, nullam in Scriptura sacra fieri mentionem huius Sacerdotij, primum respondere possumus, hoc nihil referre: quia traditio sufficit ad faciendam fidem: quamuis Scripturæ testimonium desit. Deinde negatur assumptum, quia & Christus Dominus in nocte cœnæ Ordinauit Sacerdotes, & in Actibus Apostolorum sæpe legimus, Apostolos Ordinasse Episcopos, & Presbyteros per manus impositionem, vt latius in propria materia dicendum est. Neque etiam obstat, quod Christus sit Sacerdos in æternum: nam hinc potius colligūt Theophylactus, Oecumenius, & alii Pauli expositores, perpetuo esse Christum oblaturum sacrificium in Ecclesia sua per ministros suos vsque ad sæculi finem quod in Scriptura sacra solet vocari in perpetuum, seu in sæculum, aut in æuū: nam, licet toto hoc tempore etiam Christus oret, & interpellet pro nobis, quoad Sacerdotem etiam spectat: tamen hoc non

Ad secundum haereticorum rationem in oppositum responsio.

In Scriptura fit de sacrificio mentio & de attributis.

est tam proprium munus Sacerdotis, nam commune est etiam alijs: sacrificare autem est proprijssimus Sacerdotis actus, & ideo, si Christus est perpetuus Sacerdos, non est verisimile, vacare omnino ab hoc sacrificandi munere: præsertim cum Ecclesia, quæ est populus eius, hoc subsidio maximè indigeat, vt salutem, & remissionem peccatorum cum effectu consequatur, tamen quia Christus Dominus iam non est in statu, in quo proxime & per seipsum possit sacrificium offerre, ideo indiget ministris Sacerdotibus, per quos offerat, & hoc est nouæ legis Sacerdotium. Vnde etiam intelligitur differentia assignata à Paulo inter Sacerdotium veteris & nouæ legis, nam in veteri erant successiue plures Pontifices, quorum vnus alteri succedebat in præcipuo munere Sacerdotali: quia nullus perpetuo durabat, sed vnusquisque tempore suo erat principalis Sacerdos: nunc vero vnus tantum est principalis Pontifex & Sacerdos, cui nullus proprie succedit, quia ipse perpetuo durat; reliqui vero solum sint vicarij eius & ministri, per quos humano ac sensibili modo Sacerdotalia munera exercet: quia non fuit expediens, ipsum inter homines manere ad illa obeunda. Atque hoc modo dicitur, nunc esse in Ecclesia vnum Pontificem, sicut in regno est vnus Rex, quamuis habeat plures ministros, per quos gubernet: vel sicut Christus de se dixit: Magister vester vnus est Christus; quamuis ministerio hominum vtatur ad Ecclesiam docendam. Ad tertium fundamentum sumptum ex Ioan. 4. iam responsum est.

Licet Christus in æternum sacerdos sit, vt visibiliter tamen offerat vicarijs sacerdotibus vt ministris vtatur oportet.

SECTIO II.

Vtrum nouæ legis sacrificium in Eucharistiæ mysterio positum sit.

Hæretici Eucharistiæ effectionem nullatenus sacrificiū esse blaterant, cœnā Dominicā nomine ipsam appellantes.

SEntentia hæreticorū huius temporis est: Eucharistiam nullo modo esse sacrificium, & ideo cœnā tantum Dominicam illam appellant; quod supra in principio quæstionis 74. notauimus. Cuius erroris fundamentum sic explicari potest, quia in conficiendo vel consummando Eucharistiæ mysterio nō possumus nos plus aliquid facere, quam Christus fecit: sed Christus, quando perfecit hoc mysterium in nocte cœnæ, non obtulit sacrificium: ergo neque nos. Maior constat, tum quia exemplatum (vt sic dicam) nō potest suum exemplar excedere, tum etiam, quia Christus solum dedit potestatem faciendi, quod ipse fecit, dicens: Hoc facite. Minor vero probatur primo quia neque in verbis, neque in factis Christi in cœna aliquod sacrificij vestigium inuenitur, sed tantum cuiusdam mystici conuiuij: nam solum accepit panē & vinum dedit q̄ discipulis suis in symbolum sui corporis & sanguinis, vt hæretici volunt: vel ad summū, dedit se ipsum in cibum & sacramentum: hoc aūt totum cōsistere pōt sine ratione sacrificij. Secundo, quia alias tunc per illud sacrificium cōsummasset redemtionem nostram, quod est falsum: quia vna oblatione crucis consummauit sanctificatos. Sequela patet, quia tale sacrificium fuisset propitiatorium, & tam infinitum, sicut sacrificium crucis. Item: quia vel fuisset ad operendam redemptionem nostram, & habemus intentum: vel ad applicandam redemptionem iam factam: & hoc fieri non potuit, antequam esset consummata redemptio. Tertio, quia si tunc Christus obtulisset sacrificium: per illud repræsentasset sacrificium crucis: ergo repræsentasset illud vt futurum, cum nondum esset factum: ergo cum nos tunc sacrificemus eodem modo, quo Christus in nocte cœnæ, etiam repræsentabimus passionem Christi vt futuram: erit ergo falsa & sacrilega nostri sacrificij significatio.

Fundamentum.

Ab inconueniente.

Secundo principaliter argumentari possumus, quia in hoc mysterio nulla est realis mactatio, aut sāguinis effusio, sed, ad summum, est imago & repræsentatio quædam mactationis, & sanguinis effusionis in crucæ factæ, vt loquuntur Patres, & colligitur ex illis Christi verbis: Hoc facite in meam commemorationem. Est ergo mysterium Eucharistiæ imago sacrificij, non sacrificium: sicut imago hominis non est homo, & in vniuersum sola repræsentatio non est veritas. Vnde mysterium hoc, signum sacrificij appellat Augustinus epist. 23. & Eusebius lib. 1. de Demonst. cap. 10. Chrysost. homil. 17. ad Hebr. Theophylact. ad Hebr. 8.

Augustin. Euseb. Caesar. Theophyl.

Tertio, Eucharistia est sacramentum: ergo non est sacrificium. Probatur consequentia, quia sacramentum & sacrificium diuersas habent rationes, & habitudines, seu significationes. Et confirmatur, nam mysterium Eucharistiæ dicitur testamentū Christi iuxta illud: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Sed rario testamenti opposita est rationi sacrificij; nam testamentum consistit in promissione, seu donatione testatoris nobis facta: sacrificium vero in oblatione facta Deo: ergo, &c.

In hac quæstione initium sumendum est ex facto Christi, quod exemplar est actionis nostræ & fundamentum ac primum initium huius mysterij. Deinde vero dicemus de actione huius mysterij, vt nunc in Ecclesia durat, semperq; facta est per ministros & vicarios Christi, quod est præcipue intentum in quæstione proposita. Circa priorem partem, quidam episcopus Bitontinus (vt Cano. & alij referunt) tentauit in Concil. Tridentin. defendere, propter rationes in primo fundamento tactas, Christum in nocte cœnæ non obtulisse sacrificium. Alij vero indicabāt saltem non obtulisse propitiatorium sacrificium. Vtrique autem merito fuit à Patribus Concilij reiectum Ideoque in sess. 22. c. 1. absolute docent, Christum in nocte cœnæ corpus & sanguinem suum sub specieb⁹ panis & vini Deo Patri in sacrificium obtulisse, quod proinde, vt de fide certum, iam habendum est. Et cōfirmari potest, primo ex veteri testamento, ex quo adduci solet illud, Pro. 9. Sapientia ædificauit sibi domum, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam, &c. Ita n. explicat hunc locum Cypr. libro 2. epist. 3. & Augustin. 17. de ciuitat. capit. 20. Greg. 17. Moral. capit. 17. Adduci etiam alia solent in sensu mystico, aut quæ fuerunt huius sacrificij figuræ. Vnū tamen testimonium satis efficax insinuatum est à Concilio Tridentin. loco supra citato, dicente: Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech sein æternum cōstitutum declarans, corpus & sanguinem sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit. In quibus verbis alludit ad illud, Psalm. 109. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: nam Psalmum illum de Messia esse intelligendum, & tota antiquitas, etiam Hebræorum, vnanimiter fatetur, & ipse contextus satis aperte id confirmat, vt præcedēte tomo sæpius attigimus, & manifeste docet Paul. ad Hebr. Hinc ergo argumentum conficitur: Nam Christus est Sacerdos secundum ordinem Melchisedech: Sed offerre sacrificium, est proprijssimum Sacerdotis munus: Ergo necesse est, vt Christus aliquādo obtulerit sacrificium secundum illum ordinem Sacerdotij, seu simile sacrificio, quod Melchisedech offerre consueuit. Sed Melchisedech obtulit sacrificium incruentum in pane & vino, vt ex Gen. 14. late ostendimus in 1. t. cir. q. 12. D. Th. ergo aliquando Christus obtulit sacrificiū incruentum sub specieb⁹ panis & vini: vnde & Ecclesia canit: Sacerdos in æternum Christus Dominus secūdum ordinem Melchisedech panem & vinum obtulit. & Cypr. dicta ep. 3. Nam qui magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit & obtulit hoc ipsum, quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, scilicet corpus & sanguinem suum? Constat autem, Christum, neque ante, neque post mysticam cœnam, tale obtulisse sacrificium: tūc igitur obtulit: de quo subiungit Cypr. Præcedit aūt imago

In Tridentino Bitontinus episcop. nullo modo Eucharistiā esse sacrificium, nec Christum in vltima cena Eucharistiā sacrificium obtulisse. Trident. Prosp. Cyprian. Aug. Greg. Paul. Hebr. Gen. 14. Chrys. Hier. Leo. Cypr.

imago sacrificij Christi in pane, scilicet, & vino cõstituta, quam rem perficiens, & adimplens Dominus panem & calicem mistum vino obtulit. Similia habet Euseb. Emiss. hom. 5. de Paschate, c. de sacrific. q̃uis non dicat, Christum primum obtulisse, sed instituisse sacrificium, quod à Christianis Deo offertur, quando commendauit Apostolis corpus & sanguinẽ suum, priusquam traderetur, sed intelligit instituisse simul perficiendo, vnde inferius addit: Hoc itaque fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod nõ mane, sed in vespetum obtulit: & alios Patres retuli dicto loco primi Tomi.

Euseb. Emiss.

Ex Christi Domini imitabili facto conclusio roboratur.

Secundo principaliter colligenda est hæc veritas ex facto & verbis Christi, quæ ab Euangelistis referũtur, adiuncta Ecclesiæ traditione & expositione, sine qua sola Euangelica historia non potest satis conuincere: nulla nãq; in ea fit expressa mentio sacrificij, vel oblationis: factum item Christi, quod narratur, potuisse certe de potentia absoluta ab illo fieri sine sacrificio, consecrando, scilicet, panem & vinum, eaque discipulis dando absq; vlla intentione offerendi immediatum cultum Deo, nam ratio sacrificij pẽdet ex intentione, quæ non est necessario coniuncta cũ tali exteriori actione, sed est voluntaria: potuisset ergo Christus totam illam actionẽ sine tali intẽtione, atq; adeo sine oblatione, vel sacrificatione efficere: necessaria ergo est Ecclesiæ authoritas & traditio, quæ de Christi intentione certam nobis faciat fidem. Ex historia tamen Euangelica coniectare possumus, hoc esse factis & verbis Christi valde consentaneum. Primo, quia illa actio, vt per se constat, de se sufficiens est se poterat ad offerendum Deo cultum per modũ sacrificij, quia per illam factum est aliquid maxime sacrum, & res Deo maxime grata, scilicet, consecratio corporis & sanguinis Christi, quibus maxime colitur & honoratur Deus. Atque hoc ipsum factum est per modum mysticæ mactationis, separatim ex vi verborum corpus & sanguinem consecrando: ergo per se credibile est, sub hac intentione cultus & sacrificij Christum hoc mysterium perfeciisse: quia perfectissimo modo omnia operatus est, & in omnib⁹ quoad fieri potuit, gloriam Dei quæsiuit. Et hoc ẽt indicant illæ circumstantiæ eleuandi oculos in cœlum & gratias agendi Deo, &c. imo supra agentes de forma sacramenti Eucharistiæ vidimus Patres multos interpretantes illam benedictionem & gratiarũ actionem de ipsamet consecratione, sentire, ipsam consecrationẽ Eucharistiæ esse cultum Deo oblatum in gratiarum actionem, quod pertinet ad rationem sacrificij.

Ex mysteriorum in vltima cœna cum eorum eadem veritas confirmatur. Exod. 12.

Secundum hoc ipsum colligunt Sancti ex coniunctione mysteriorum, quæ Christus in ea nocte in cœna peregit: nam prius legalem agnum, postea mysticum panem comedit: certum est autem, legalem agnum, quia fuit vna ex potissimis figuris Eucharistiæ potius sacrificari solitum, quam comedi: ideo enim Exod. 12. Victima Domini appellatur, quia sacrificabatur, vt expressius dicitur Num. 9. & 34. ergo etiã ipsa veritas in illa figura repræsentata impleta est à Christo per modum sacrificij. Vnde Hesych. libr. 2. in Leu. c. 8. prius figuratiuam ouem cum discipulis cœnans, postea suum obtulit sacrificium, & Chrys. hom de prodit. Iudæ: Adimpleuit Pascha nouum condens & offerens. Sicq; sumendum est, quod scribit Hierõ. Matth. 26. Absoluto priori Paschate ad noui Paschatis transgreditur sacramentum, &c. Multaq; similia scribit Leo Papa in serm. de Passion. Domini, & Cyp. in serm. de cœna Domini, Rupert. lib. 2. in Exod. c. 6. qui omnes sentiunt, sicut Agnus Paschalis prius sacrificabatur, postea dabatur in cibum, ita Christus non dedisset Apostolis corpus suum & sanguinem in cibum & potum, nisi vt victimam iam sacrificatam. Quod potest confirmari, quia caro animalis non solebat sanctificari, nisi per sacrificationem, nec res viuens apta censeri potest ad cibum, præsertim sacrum nisi prius mactetur: ita ergo credendum est, Christũ consecrasse suum corpus & sanguinem. Neque n. dici potest, carnem Christi in cruce fuisse immolatam, & in animarum cibum præparatam: tunc enim nondũ immolatio crucis præcesserat: debuit ergo antecedere aliud immolationis genus. Vnde eleganter Greg. Niss. hom. 1. de Resurrect. Qui omnia pro dominica potestate & authoritate administrat, non expectat Pilati iudicium, sed per ineffabilem, & arcanum sacrificij modum sua dispositione & administratione præoccupat impetum violentum, ac sese in oblationem, & victimam offert pro nobis Sacerdos simul & agnus Dei. Quando hoc accidit? cum suum corpus ad edendum, & sanguinem suum familiaribus ad bibẽdum præbuit. Cuilibet enim perspicuum est, quod oue vesci homo non possit, nisi comestionem mactatio præcesserit; cum igitur dedit discipulis suis corp⁹ ad comedendum, aperte demonstrauit iam fuisse perfectam & absolutam immolationem.

Greg. Niss.

Tertium iudicium sumi potest ex his verbis: Hic est sanguis noui testamenti: allusisse n. videtur Christus ad figuram, quæ præcesserit Exod. 24. Vbi in institutione, & quasi promulgatione veteris Testamenti oblatum est sacrificium, & Moyses sanguine aspersit populum, dicens: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his: vel, vt Paulus refert ad Hebr. 9 Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus: Sic igitur Christus in cœna nouum condens testamentum, vt præcedente Tomo, circa quæstionem quadragesimam nonam, late probatum est, volens q̃ suo sanguine illud confirmare, eum effudit in ora discipulorum: ergo, vt veritas figuræ respondeat dicendum est, sanguinem illum ex sacrificio manasse, seu sacrificatum esse, & vt sicut vetus testamentũ sacrificio figurat iuo & sibi accommodato firmatum est, ita nouum suo proprio & perfectissimo sacrificio stabilitum sit. Quod etiam confirmari potest ex illis verbis: Qui, p vobis datur seu effunditur: ita n. de præsentẽ legunt Lucas & Paulus, iuxta quam lectionem possunt ista verba referri non ad realem effusionem, quæ in passione postea accidit, sed ad mysticam, & incruentam quæ in ipsamet cœna facta est: ait autem Christus actam esse pro nobis, quia nimirum ibi etiam intercessit oblatio sanguinis in sacrificium pro hominib⁹ facta, quæ solum est coniectura probabilis, & licet per se sola non conuincat, tamen cum alijs coniuncta non parum confert.

Exod. 24.

Hebr. 9.

Vltimo fieri potest argumẽtum à posteriori: quia nos nihil aliud facimus quam, quod Christus fecit, sed nos sacrificamus, quando Eucharistiam conficimus: ergo & Christus. Maior recte probatur ab aduersarijs ex verbis Christi (Hoc facite, &c.) Et patet ẽt, quia tota actio, quoad substantialia & essentialia eadem est: intentio autem in nobis sufficiens erit, si totam intentionem nostram ad Christi intẽtionem referamus, & eandem habere velimus, quã ipse habuit. Minor autem propositio in sequenti puncto confirmanda est: vnde hoc argumentum solum est efficax contra eos, qui admittunt Eucharistiam, pro ut nunc fit in Ecclesia, esse sacrificium.

Hesych. Chrys. Hier. Leo Pap. Cypr.

Ad fundamenta haereticorum.

Rationes, quas hæretici in primo fundamento afferunt contra hanc assertionem, facilem habent ex dictis solutionem. Ad 1. negatur assumptum, scilicet, in verbis & factis Christi in cœna nullum esse sacrificij vestigium: multa enim non solum vestigia, sed etiam manifesta indicia à nobis explicata sunt: neque oportet, vt nomen sacrificij vel oblationis ibi reperiatur scriptum, quia necesse non est, vt, qui sacrificat in actu signato (vt sic dicam) proferat verbum: offero, aut, sacrifico; sed quod actu exerceat opus sacrificij, vt constat ex ratione sacrificij supra explicata, & exemplo omnium veterum sacrificiorum & ex his, quæ de essentia nostri sacrificij infra dicemus. Sic igitur, quamuis non legamus, Christum protulisse verbũ: offero (vel) sacrifico: legimus tamen

opere

opere ipso satis exercuisse sacrificandi actionem, vt explicatum est. Ad secundum negatur sequela, scilicet, Christum illo sacrificio consummasse redemptionem nostram: alioqui idem argumentum fieri posset de quolibet opere Christi: nam quodlibet fuit infiniti meriti & satisfactionis. Concedimus ergo, sacrificium illud fuisse propitiatorium, & habuisse vtramque rationem in argumento propositam: nam, quia tũc oblatum fuit à Christo in statu viatoris, fuit sufficiens ex dignitate offerentis ad infinitam satisfactionem, noluit tamen Christus per illud consummare redemptionem, sicut neque per alia opera, quia ex diuina ordinatione decreuit, omnes actiones vitæ suæ ita referre, & quasi suspendere, vt non haberent consummatum effectum vsq; ad mortem. Potuit etiam sacrificium illud esse propitiatorium per modũ applicantis satisfactionem Christi iam inchoatam, & in passione consummandam: sicut Baptismus ante passionem institutus applicat merita Christi in passione consummanda. Ad tertium de significatione respondetur, idem argumentum procedere, etiam si illa actio Christi non fuisset sacrificium, sed sacramẽtum tantum: dicendum ergo est, illud sacrificium tũc fuisse impositum, vt significaret passionem factam & consummatam, quod factum est sine vlla falsitate: quia impositio & significatio relata est ad tempus, pro quo sacrificium illud duraturum erat, & in Ecclesia exercendum, sicut suprà de Baptismo diximus, & amplius infra commodiori loco explicabimus.

Eucharistia mysterium verum est sacrificium.

Circa secundam partem huius sectionis, quæ hic est principaliter intenta, dicendum est, mysteriũ Eucharistiæ, prout in Ecclesia Christi conficitur, esse verum ac proprium nouæ legis sacrificium. Conclusio est de fide, ad quam probandam primum ex veteri Testamento applicari possunt nonnulla ex his, quę in superioribus adduximus: nam, sicut ex sacrificio Melchisedech sumitur argumentum ad probandum Christum sacrificasse in pane & vino, ita etiam vlterius sumi potest ad probandum, Sacerdotes, Christi ministros, eodem modo sacrificare, vel quia faciunt, quod Christus facit, vel certe, quia ipsi non sunt veluti principales Sacerdotes per se offerentes, sed sunt ministri, & instrumenta Christi, qui est principalis & æternus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui per eos perpetuo offert, hinc enim fit, eos etiam offerre sacrificium accommodatum ordini Melchisedech, scilicet, sub speciebus panis & vini

Probatio prima ex veteri Testamento.

Quod argumentum etiam concludit, durare debere hoc sacrificium, quamdiu durat status militantis Ecclesiæ, vt eius summus Sacerdos Christus pro ea semper offerat sacrificium per ministros suos, ideo enim est Sacerdos in perpetuum secundum ordinem Melchisedech. Simili modo, sicut ex sacrificio agni Paschalis colligimus, Christum in nocte cœnæ sacrificasse, ita etiam mediate colligere possumus, Ecclesiam Christi retinere & imitari mysticum sacrificandi ritum, ea nocte inchoatum, sicut enim sacrificium agni Paschalis ea nocte inchoatum fuit, in qua populus Iudaicus ex Ægypto eductus est, ex eo vero tempore fuit perpetua lege sancitum, vt quamdiu status illius populi seu Synagogæ duraret, tamdiu eodem modo fieret, in suscepti beneficij recordationem & gratiarum actionem: ita Eucharistiæ sacrificium in illo præfiguratum eo die inchoatum est, in quo nos redempti, & de captiuitate dæmonis liberati sumus, & ideo ex eo etiam die perpetuâ lege sancitum est, vt in memoriam tanti beneficij semper in Ecclesia offeratur, iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem. Ita fere ex his figuris argumentantur Castro verbo, Missa hæres. 2. & Bellar. l. 5. de Missa. Solent etiam ex alijs figuris alia argumenta desumi, quorum efficacia maxime posita est in authoritate, & traditione Sanctorum, qui ita eas interpretantur: sæpe enim generatim docent, sacrificia veteris nostrum Eucharistiæ sacrificium, adumbrasse, ideoque per illud fuisse completa. Leo Papa sermon. 8. de Pass. Aug. 17. de Ciuit. cap. 20. & libr. 1. contr. aduers. Leg. & Proph. cap. 20. Chrysost. in Psal. 95. Damasc. lib. 4. de fid. c. 14. Tertull. libr. contra Iudæos cap. 5. vbi specialiter docet, sacrificium Abel fuisse figuram huius sacrificij. Quod interpretans Sander. lib. 4. de visib. Monarch. c. 5. animaduertit, Abel prius obtulisse optimum ex primogenitis gregis sui: postea vero ipsum fuisse iniuste occisum, & in priori sacrificio præfiguratum sacrificium Eucharistiæ: in posteriori vero, scilicet, in morte eius, præfiguratum fuisse sacrificium crucis. Addit Iustin. Martyr. in Dial. cum Tryphon. sacrificium ex simila fuisse etiam figuram huius Eucharistici sacrificij, & idem dicere possumus de panibus Propositionis, & similibus, cum enim, teste Paulo omnia in figura illi populo contigerint: verisimile est, hoc tam magnum mysterium in cæremoniis illius legis sæpe fuisse præfiguratum. Præterea credẽdum est à Prophetis fuisse prædictum, præsertim à Malachia, c. 1. vt ex testimonio supra tractato non obscure colligitur, vbi declarauimus, quam vere ac proprie sacrificium hoc sub speciebus panis & vini oblatio munda dicatur: tum ratione talis ritꝰ externi, tum ratione rei oblatæ, quæ est agnus immaculatus, tum etiam quia summam munditiam in offerentibus requirit; hanc autem vnam oblationem in vniuerso orbe Deo offerri per Ecclesiam ex Gentibus congregatam, ipsa experientia compertum est. vnde euentus ipse obscuritatem prophetiæ satis declarauit, vt supra monuit Iustinus Martyr. & sumitur ex Clem. libr. 7. Const. c. 31. & Iren. l. 4. contra hæres. c. 32. vbi videri potest Feuardẽn. n. 16. & Rabbi Samuel epistola supra citata, c. 20. & 22. Denique adduci solent verba illa Ps. 71. qui de Messia sine dubio scriptus est. Erit firmamentum in terra in summis montium; vbi in Heb. legitur. Erit placenta, seu frustum frumenti in capitibus Sacerdotum, & Chald. Paraph. legit. Erit substantiæ panis: vt latius tractat Galatius lib. 10. cap. 4. & Garetius libro de hoc mysterio class. 8.

Secundum argumentum sumi potest ex nouo Testamento, adiuncta Patrum expositione: optimumque testimonium est illud Paul. 1. ad Corinth. 10. Non potestis participes esse mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum: vbi mensam Domini sine dubio appellat illam, in qua Eucharistia conficitur, ad eam n. fideles accedunt, vt illius participes fiant: hanc autem mensam, vt supra ponderauimus, opponit Paulus mensæ dæmoniorum, id est, aris Gentiũ, significans hanc mensam esse verum altare, & aram in qua Deo sacrificium offertur. Rursus, est etiam probabile testimonium, quod supra tractatum est, ex Io. 4. explicatumque est, quam apte & proprie sacrificium hoc vocetur, adoratio in spiritu & veritate. Tertio declarari hoc potest ex illis verbis institutionis. Hoc facite in meam cõmemorationem. Primo quidem expendendo verbum illud (Hoc facite) Nam in Scriptura sacra idem significare solet, quod sacrificare, præsertim, quando iuxta materiam subiectam talis significatio conuenienter aptatur, cuius rei varia sunt in Scriptura exempla: sufficiat tamen vnum ex veteri, & altero ex nouo Testamento, adducere, Leuit. 15. Sumetque ex duos turtures, dabitq; Sacerdoti, qui faciet vnũ pro peccato, & alterum pro holocausto. & Luc. 2. Duxerunt eum in Hierus. vt sisterent eum Domino, & facerent secundum consuetudinem legis, pro eo. vt offerrent, seu sacrificarent, quod argumenti genus, quis per se non conuincat, tamen recte explicat, veritatem hanc cum verbis Christi apte cõuenire. Deinde ponderari solet verbum illud: In meam commemorationem: ex eo n. colligunt SS. saltem hoc esse sacrificium laudis & gratiarum actionis, propter hanc enim potissimam causam à nobis requirit Dominus hanc sui memoriam, vt pro tanto beneficio semper Deo

Deo gratias referamus: ergo instituens hoc mysterium, vt suæ mortis memoriale, sine dubio intendit, vt per illud colamus eum, cui ipse in passione sua sacrificium obtulit, & consequenter, vt ei gratias agamus, & consequenter, vt ei satisfaciamus, sicut ipse Christus per mortem suam fecit. Hinc Iustin. Martyr. dicto Dialogo aduertit, dictū esse à Christo, vt hoc mysterium fiat in sui memoriam, quia in gratiarū actionem offerendum est, & optime Chrysost. hom. 7. in epist. ad Heb. Nonne (inquit) quotidie offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Sic etiam Euseb. lib. 1. de Demonst. cap. vlt. dicit. Cessarunt sacrificia animalium, quia iam venit victima preciosa pro toto genere humano oblata, qui est Christus, qui instituit, vt per commemorationē suæ passionis sacrificaremus Deo. Tandem ponderandū est illud pronomen (hoc) quod, vt supra videbimus, actionem designat, quam Christus fecerat: sicut ergo ipse sacrificauit, ita etiam sacrificare præcepit: vnde Cypr. dicta ep. 3. In sacrificio (inquit) quod Christus obtulit, non nisi Christus sequēdus est; oportet enim nos obedire, & facere quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit. & Clem. l. 5. Con. c. 18. Facite sacrificium de quo vobis constitit, cum dictum est: Hoc facite in meam commemorationem. Idem late ep. 3. & Dion. c. 3. de Eccles. Hierarch. dicit, Sacerdotem solitum esse apud Deum se excusare, eo quod ausus fuerit, tale ac tantum sacrificium offerre. Atq; ita loqui cum Deo: Tu dixisti: Hoc facite in meam cōmemorationem. Martinus etiam Epis. Burdeg. cap. 3 Quod Iudæi (inquit) per inuidiam immolauerunt, causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, hoc n. ipse Dominus iussit nos agere in sui commemorationem. Similia habet Iren. dicto l. 4. ca. 32. & optime Chrysost. Homilia. 83. in Matth. & Homilia de proditione Iudæ.

Instit. *Chrys.* *Euseb.* *Cypr.* *Clem. Ro.* *Mart. Pap.* *Ireneus.* *Chrys.*

Ex consensu traditionis Ecclesiæ eadem veritas communiter.

Tertium argumentum sumitur ex consensu & traditione Ecclesiæ: nam ipso vsu constat, in Ecclesia Catholica fieri nunc hoc mysterium, ritu, animo ac intentione sacrificandi, vt ex sensu omnium fidelium patet, & ex ipso canone Missæ, quem hoc nomine maxime reprehendunt hæretici, quia in eo sæpe fit mentio oblationis, hostiæ & sacrificij. Respondent tamen, morem hunc solum à temporibus Gregorij esse in Ecclesia introductum. Sed, licet hoc concederemus, ad veritatis confirmationem sufficeret, nam Ecclesia, quæ columna est & fundamentum veritatis, non potest tota in re grauissima, & ad mores pertinente, errare; tota autem ante mille annos consensit in hoc modo & ritu sacrificandi. Est autem præterea euidens, hoc non incepisse à tempore Gregorij sed ab ipso initio Ecclesiæ, & ex Apostolica traditione perpetuo durasse, vt facile ostendi potest ex liturgijs Iacobi, Basilij & Chrysostomi, & ex Clemente, libr. 2. Const. cap. 61. lib. 3. Const. cap. 10. Dionys. cap. 3 de Eccles. Hierarch. Cyr. Hieros. catech. 4. myst. Ambros. l. 5. & 6. de sacr. Secundo id ostendi potest ex his quæ Apost. & eorum successores Pontifices circa modum celebrandi hoc sacrificium disposuerunt: nam in Can. 2. prohibent Apostoli, ne aliquid præter Domini præceptum & ordinationem, super altare in sacrificium offeratur. & Can. 8. præcipiunt, vt facta oblatione omnes communicent, & apud Clem. l. 2. Cōst. c. 63. est locus animaduersione dignus: tractans idem de Dominico die, inquit: Quam excusationem habere potest, qui hoc die non conuenit ad audiendū salutarem de Resurrectione sermonem, in quo tres orationes stantes concipimus, in memoriam illius, qui tertio die resurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur & Euangelij prædicatio, & sacrificij oblatio, & sacri cibi dispensatio? Idem late toto lib. 8. earundem constit. & multa similia leguntur fere in omnibus epistolis decretalibus summorum Pontificum, præsertim apud Anacletum epist. 1. cap. 1. & 2. Alexand. I. ep. 1. In sacramētorum oblationibus, quæ inter Missarum solemnia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est: & ex Sothero Pap. c. Illud. 7. q. 1. & c. Vt illud de consecr. d. 1. vbi sacrificium distinguit à Psalmorum cantu, & Cæles. Pap. statuit, Psalterium cani antequam sacrificium offeratur. Syric. epist. ad Himerium, c. 7. hortatur Sacerdotes, vt in his sacrificijs quæ quotidie offerunt, Deo per pudicitiam placere studeant: & Innocentius I. epistol. 3. ad Exuper. sacrificium hoc ab oratione, & aliorum sacramentorum administratione distinguit. Leo Pap. epist. 81. ca. 2. de huius sacrificij oblatione nonnulla disponit. Similia etiam leguntur in antiquis Concilijs, in Niceno ca. 13. hit mentio sacræ oblationis, & in fine illorum canonum refert Surius alium canonem eiusdē Con. Tonstalo Angliæ Episc. l. 1. de verit. corp. & sang. Domini, qui sic habet. Fide intelligamus, situm in sacra illa mensa agnum illum Dei tollentem peccata mundi incruente à Sacerdotibus immolatum. Item in Cō cil. Ephes. in epist. ad Nestorium quæ est Cyrilli cum Concilio Alexan. & in Ephesino recipitur, incruentum sacrificium celebrari dicitur in mysterio corporis & sanguinis Domini. & similiter Cyrillus in defensione 21. anathem. Sanctum (inquit) ac viuificum incruentumq; in Ecclesia celebramus sacrificium. & in VI. Synodo, canone 32. Trullano, vocatur hoc mysterium, sacrificium incruentum & mysticum, & sacrum ministerium. Similia legi possunt in Conc. Toletan. I. c. 9. Brach. III. canone 1. & 2. Altisiodoren. cap. 8. Laodicen. can. 19. & 58. Later. in cap. Firmiter. Constant. in Bulla Martini V. Florentin. in Decret. Eugenij Trident. sess. 23. Testimonia sanctorum Patrum satis multa adduximus explicantes sacræ Scripturæ Testimonia, & plura erunt sæpius in sequentibus necessario attingenda. Solum est obseruandum propter Hæreticos, qui hic etiam ad metaphoram detorquent nomen (Sacrificium) sanctos Patres nunquam vocasse ministerium Baptismi, aut alterius sacramenti, nomine sacrificij, cum tamen sacrificium metaphorice sumptum, etiam in eo conueniat: cum ergo Eucharistiam frequentissime & absolutissime vocent sacrificium, signum est, eos proprie de sacrificio loqui, præsertim, quia distinguunt illud ab oratione, Psalmorum cantu, & alijs cæremonijs, quæ etiam sunt metaphorica sacrificia: sentiunt ergo, hoc mysterium esse proprium sacrificium, imo sæpe vocant, verum plenum ac perfectum sacrificium, vt videre licet in Chrysost. & Eusebio, locis supra citatis, Aug. 10. de Ciuit. c. 20. & lib. 17. ca. 17. & 20. & epist. 23. vbi dicit Christum hic vere immolari. Cypr. ep. 68. & 77. vocat sacrificium diuinū: Cyrill. Hieros. Catech. 5. mystag. vocat spirituale sacrificium, propter rationem supra datam, scilicet, quia spiritus Sancti virtute perficitur, vocat etiam cultum incruentum, mirum, latriæ cultum, vt alij Patres loquuntur, quia supremus cultus latriæ externus, per sacrificium datur, & ideo Epiphanius in compend. fidei, latriam Oeconomiæ vocat.

Soth. Pap. *Caleſt. Pap.* *Syric. Pap.* *Innoc.* *Leo Pap.* *Con. Nicen.* *Tonſtal.* *Cons. Eph.* *VI. Synod.* *Con. Toler.* *Brach. III* *Con Altiſ.* *Laodicen.* *Lateranenſ.* *Conſtant.* *Florentin.* *Tridentin.* *Augustinus* *Cyprianus* *Cyrill Hieroſolym.*

Clem Ro. Dionyſ. Cyrill. Hieroſ.

Eadem veritatis ratione fulcitur.

Vltimo adiungitur ratio, quia in hoc mysterio reperiuntur omnia, quę ad sacrificium necessaria sunt, quod latius tractandum est explicando essentiam huius sacrificij, nunc breuiter numerantur. Nam primo hic est, qui offerat, scilicet, Christus principaliter, & Sacerdos, vt minister proximus, ad hoc munus consecratus. Secundo est aliquid, quod offeratur, scilicet, Christus sub speciebus panis & vini. Tertio est Deus, cui offertur, nam, licet Christus etiam sit Deus, cui sacrificium offertur, tamen vt homo esse potest victima, quæ in cultum Dei offerri potest, sicut in cruce oblatus est. De quo sanctus Andreas dicebat; Immaculatum agnum quotidie in altari sacrifico, de quo testimonio plura in superioribus dixi. Quarto est, pro quo offeratur, scilicet, Ecclesia & fideles, vt Sancti supra citati docent, vt supra colligebamus ex illis verbis, Qui pro vobis, & pro multis effundetur: & inf. latius dicemus. Hinc enim

Anac. Pap. Alex. Pap.

clare

clare ostenditur, hoc mysterium plus esse, quam sacramentum, vt notauit D. Thom. supra qu. 78. art. 7. nam sacramentum illi tantum prodest, cui applicatum: sacrificium vero pro alijs offertur. Quinto est altare vt supra ex Paulo probatum est, & est in ore omnium fidelium. vnde Optatus l. 6. contra Parmen. *Opt. Mileu.* Quid est (inquit) altare, nisi sedes corporis & sanguinis Domini? & eleganter Theodoret. Ancyr. orat. de *Theo. Ancy.* Natiuit. inquit. Non iam in præsepe positus, sed in altari, illud n. præsepe mater factum est huius mensæ. Sexto est etiam sufficiens actio sacrificandi: quæ in omnibus, vel aliqua earum continetur, scilicet, oblatione, consecratione, & consumptione, de quibus infra dicendum est. Nam, quod institutio, seu impositio non desit, authoritate magis probandum est, quã ratione, quod iam effectum est. Estq; optimum testimonium illud Aug. 20. contr. Faust. c. 6. Sacrificamus non Martyribus, sed Deo Martyrum, illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificari noui Testamenti manifestatione præcepit. Congruentia vero addi potest, quia ostendimus oportuisse, sacrificium aliquod in lege noua institui, sed nullum poterat excogitari aptius aut perfectioni huius status magis consentaneũ; decebat etiam tam grande mysterium ministerio hominum factum, in diuinum cultum, & recognitionem diuinæ potentiæ & maiestatis ordinari & institui, cum in eo tam diuina potentia, quam sapientia, charitas, & reliqua attributa, excellentiori quodam modo manifestentur.

Secundum hæreticorum fundamentũ destruitur.

Superest, respondeamus ad secundum & tertium fundamentum hæreticorum, quæ contra hanc partem procedebant. Secundum ergo in hoc nitebatur, quod in hoc mysterio fit repræsentatio sacrificij, ad quod breuiter dicendum est, si exclusiue intelligatur, falsum esse assumptum, si absq; exclusione, nullam esse illationem. Sicut enim non sufficit ad rationem sacrificij, esse figuram, vel signum sacrificij: ita non est contra rationem veri sacrificij, quod sit repræsentatio vel imago alterius sacrificij, si cætera necessaria concurrant, vt concurrere possunt. Primum patet, nam mors Abel fuit figura sacrificij Christi, & Baptismus est repræsentatio mortis Christi, & multę ceremonię fiunt ab Ecclesia in repræsentationẽ mortis Christi, quæ non sunt sacrificia, & hoc ad summũ, probat ratio Hæreticorum, necesse non esse, signum habere in se veram ac propriam rationem eius rei, quam significat. Probatur autem altera pars: nam sacrificia vetera, & agnus Paschalis, & oblatio Melchisedech fuerunt vera sacrificia, simulque fuere signa & repræsentationes sacrificij Christi, vt Augustinus sæpe docet: signatim 20. contra Faustum cap. 18. Ratio autem est, quia interuenire potest actio sufficiens, per quam aliquid Deo in sacrificium offeratur, & tamen quod illa imposita sit ad aliud sacrificium significandum. Item in signis ad placitum, sæpe contingit dari signum rei, & signum signi, & vtrumq; in suo genere veram signi rationem participare: sic enim hæc vox, Petrus, est signum ad placitum significans talem rem & hæc vox (nomen proprium) est etiam signũ ad placitum significãs ipsum nomen (Petrus) & vtrumque verum nomen est, seu vocalis terminus: sic igitur cum sacrificium sit signum ad placitum, & præter significationem moralem habeat mysticam, dari potest sacrificium immediate significans rem aliquam, quæ sacrificium non sit, & dari etiam potest sacrificium significans aliud sacrificium: nam hoc etiam ad mysticam significationem spectare potest. Ita igitur contingit in præsente mysterio, in quo inprimis interuenit sufficiens actio, & cæremoniæ sensibiles, ad rationem seu significationem sacrificij, vt declaratum est, ac deinde impositum est ad significandum non solum realem Christi præsentiam, sed etiam præteritam eius mortem & passionem, quam pro nobis in sacrificium obtulit, & ideo non est solum imago sacrificij, nec solum sacrificium, sed vtrumque simul, sicut simul est verum corpus & sanguis Christi, & sacramentum, seu sacrum signum eius. Oportet autem ad intelligendos Patres aduertere, eos sub nomine immolationis interdum dicere in hoc mysterio non immolari Christum vere ac realiter, sed tantum mystice per repræsentationem veræ immolationis in cruce factæ, quia immolatio in rigore & proprietate vocis significare videtur cruentam oblationem, seu veram mactationem cum reali sanguinis effusione, & in hac proprietate verum est, non esse hic realem immolationem, sed tantum repræsentationem eius, atque in hunc modum loquitur, non solum Patres, vt Chrysostomus, Ambrosius & alij ad Hebr. & Augustinus epistola 23. 120. & in Psalm. 79. sed etiam interdum Scholastici, Magister cum alijs in 4. distinctione 12. & Diuus Thomas in hoc articul. 1. quæst. 83. Immolatio autem in hoc rigore sumpta non est de ratione sacrificij vt sic, sed sacrificij tantum cruenti. Nam ad rationem sacrificij, vt sic, sufficit oblatio quacunq; ratione in ea aliquid sacrum fiat circa rem oblatam, & ideo de sacrificio, seu sacrificatione loquendo, absolute dicendum est, in hoc mysterio non tantum imaginem & repræsentationem sacrificij, sed verum etiam sacrificium, veramque sacrificationem fieri.

Tertium fundamentum sumebatur ex ratione sacramenti, & sacrificij. Ad priorem ergo partem dicitur, posse idem mysterium diuersis rationibus participare seu induere rationem sacramenti & sacrificij: nam eadem res, quæ in Dei honorem consecratur, potest deinde ad nostram sanctificationem dari & ordinari: hæ namq; duæ rationes & habitudines in ordine ad diuersos terminos non ita inter se repugnant, vt non possint eidem rei conuenire: vnde eadem etiam res, quæ Deo in cultum offertur, potest esse cibus hominis; & vt sic, esse signum gratiæ sanctificantis, & ideo simul esse sacrificium, & sacramentum: ita fere D. Thom. 1. 2. q. 101. art. 4. ad 2. vbi significat hoc non accidisse in sacrificijs veteribus, sed huius mysterij esse proprium, propter eius excellẽtiam. *D. Thom.* Non desunt autem, qui existiment in agno Paschali, qui fuit potissima figura huius mysterij, illas duas rationes fuisse coniunctas: nam prius sacrificabatur, vel in templo à Sacerdotibus, vt contendit Abulensis *Abulen.* Exod. 23. quæstio. 27. vel in priuata domo à patrefamilias, de quo satis in præcedente tomo disputatum est, & postea vt sacer quidam cibus comedebatur, sub certo ritu & cæremonijs, in quo videtur rationem sacramenti habuisse. Quomodo autem hæ duæ rationes sacramenti & sacrificij in Eucharistia coniungantur, & vtra earum prior, aut potior sit, dicetur commodius disputatione sequente: oportet enim prius essentialem rationem huius sacrificij declarare.

Ad alteram partem de testamento primum negari potest, Eucharistiam esse, aut dici testamentum, sed mysterium noui Testamenti, aut etiam sanguinem noui testamenti, iuxta id, quod in forma calicis dicimus, ex traditione Ecclesiæ, & canone Missæ. Hic est calix sanguinis mei noui & æterni testamenti mysterium fidei, & iuxta illud, quod apud Matthæum & Marcum legimus: Hic est sanguis meus noui Testamenti, id est, quo nouum testamentum confirmatũ & stabilitum est. Atq; hoc modo recte respondet figuratum figuræ: proprie enim sanguis, quo Moyses populum aspersit, non erat ipsum vetus Testamentum sed erat veluti confirmatio eius. Secundo admittimus, Eucharistiam & sanguinem Christi in illa contentum, dici posse testamentũ, eo modo, quo res spetata solet spes nostra vocari, & res promissa, nomine promissionis, & hęreditas testamento legata, nomine testamenti, sic enim id, quod præcipue Christus in nouo Testamento Ecclesiæ suæ legauit, fuit corpus & sanguis eius in Eucharistia: vnde est illud ad Hebr. 7. Melioris testamenti sponsor factus est Iesus. Hinc

Dici

Dici etiam solet testamentum, instrumentum ipsum continens & significans voluntatem testatoris, & hoc etiam modo Eucharistia dici potest testamentum, tanquam signum & instrumentum continens & significans Christi voluntatem & liberalem omnium suorum bonorum largitionem nobis collatam. Huiusmodi autem testamẽti appellatio non pugnat cum ratione sacrificij: quia idem sanguis, quo nouum testamentum confirmatum est, potest etiam in Dei cultum & sacrificium consecrari, & eadem res, quæ nobis à Deo datur, & à CHRISTO in hæreditatem huius vitæ, & in signum suæ voluntatis, & æternæ hæreditatis testamento donata est, potest & debet Deo à nobis offerri in eius honorem & sacrificium: nihil enim magis decens, aut conueniens esse potest, quam vt donis, quæ Deus nobis contulit, ipsum colamus ac veneremur, & hoc ipsum indicauit nobis Christus verbis illis: Hoc facite in meam commemorationem: iuxta expositionem in superioribus datam.

SECTIO III.

Vtrum Missa sit sacrificium, quod tantum à Christo Domino institui potuerit.

Vsus huius vocis, Missa, ad hoc sacrificium significandũ antequissimus.

IN hac sectione non solum rem ipsam (quæ fere iam ex dictis perspicua est) sed etiam ipsam Missæ vocem explanare ac defendere intendimus: Hæretici enim vehementer inuehuntur in eam, irridentq; & reijciunt, tanquã nouam & barbaram vocem, quod eo animo faciunt, vt rem prorsus euertant: Catholici vero è contra vocis antiquitatem & Etymologiam erudite & accurate inquirunt, vt veritatem rei significatæ magis stabiliant. Dicendum ergo in primis est, vsum huius vocis (Missa) in Ecclesia Latina esse antiquissimum: Legitur enim in Conc. Carthaginens. II. Can. 3. Concil. Carthag. IV. Can. 84. Mileuit. c. 12. Vasens. c. 3. & 4. vbi etiam distinguitur Missa publica à priuata. Concil. Agathensi, Cano. 11. de loco, vbi est Missa celebranda, & Cano. 47. de præcepto audiendi Missam die Dominico. Leo Papa epistol. 82. plures præcepit celebrare Missas, vbi pro multitudine populi vna non sufficit. Thelesphor. epist. 1. instituit, vt in Missa hymnus angelicus dicatur, & tres Missæ nocte Natiuitatis. Fœlix I. epist. 2. præcepit Missas celebrari supra memorias Martyrum. Eucharius, vt Basilicæ cum Missa consecrentur, vt est apud Burchard. lib. 3. Decret. c. 27. quod tamen Gratianus tribuit Higinio in c. Omnes, de consec. dist. 1. qui omnes & alij Patres ibi relati hoc nomine Missa vsi sunt, & præterea Ambros. li. 1. ep. 33. & August. ser. 91. & 241. de tempore. & Greg. lib. 1. epist. 12. & lib. 4. epist. 10.

Con Car II. Carth IV. Agath. *Leo Pap.* *Thelesph.* *Fœlix I. Eucha.* *Ambrosius. Augustinus. Gregor.*

Secundo de origine huius vocis, quidam existimant esse vocem Græcam, vt Couarr. libr. 4. Variar. resolut. cap. 22. non est autem verisimilis opinio, quia nullum eius vocis fundamentum in Græca lingua reperitur: vnde neq; vsum eius in Græcis Patribus legimus, sed quam nos (Missam) illi (Liturgiam) vocãt, vel (Synaxin) vel alijs vocib. vtuntur, quæ communes sunt huic mysterio, vt sacramentum est. Alij ergo censent esse vocem Hebræam, à verbo Missac, quod spontaneam oblationem significat: ita Concil. Senon. in decr. fidei, cap. 11. & Claud. de Sainct. in præfat. ad Græcas liturg. & Pamelius in præfatio. ad Latinas, & in Scholiis ad Tertullianum lib. de orat. in principio; & Demochares tract. 2. & 4. de sacrificio Missæ. Quæ opinio est probabilis: quamuis eam suspectam faciat authoritas negatiua Patrum Græcorum, & Syrorum, qui nunquam ea voce vsi sunt, cum tamen soleant frequenter vti illis vocibus Hebraicis, quas Ecclesia Latina retinuit, vt sunt (Hosanna, Alleluia) &c. Tertia igitur opinio est, hanc vocem esse Latinam, à verbo (mitto) quam late tractat Lindan. libr. 4. Panop. cap. 3. & Bellarm. libr. 1. de Missa, cap. 1.

Hanc vocem alios Græcã facere immerito. Couar. *Alij Hebræã.* *Conc Senon. Claud. Pamel.* *Melius qui Latinam. Lindan. Bellarm.*

Et videtur fuisse sententia D. Thom. hac q. ar. 4. ad 9. & Hug. Vict. lib. 2. de sacram. p. 9. cap. 14. qui Etymologiam huius vocis explicantes, oblationem subintelligendam esse censent, ita vt (Missa) dicatur, quia oblatio sacrificij ad Deum mittitur, & Missa est, vel quia Deus ad nos mittit hostiam hui⁹ sacrificij, quam nos ad ipsum, iterum per Sacerdotem in sacrificio remittimus, iuxta illud, quod in Canon. Missæ dicitur: Iube hæc perferri per manum sancti angeli tui in sublime altare tuum: atq; hoc modo sentit etiam Innocent. lib. 3. de hoc myst. cap. 12. & Bonauent. opusc. de mysterio Missæ. At vero Isidorus sentiens, etiam hanc vocem esse Latinam libr. 2. etymol. cap. 19. censet dictam à dimittendo, quia finito Missæ sacrificio populus mittitur, sed dimittitur, ita vt subintelligẽda sit congregatio seu concio Missa, vel dimissa, & in eadem sententia est Alcuin. lib. de offic. Eccles. de celebratione Miss. & hab. lect. 15. in Canon. & non dissentit Hugo Victor. loco citato. Ad quod intelligendum obseruandum est, antiquum Ecclesiæ morem fuisse, vt dum Missæ sacrificium celebrabatur, populus non discederet, donec à Sacerdote, vel Diacono dimitteretur: ita enim ad tanti sacrificij reuerentiam decebat, & vt debitus ordo in Ecclesia seruaretur. Hæc autem populi dimissio bis in Missa fieri solita est; primo, finito Euangelio ante primam oblationem, tunc enim dimittebantur Catechumeni, vel si qui aderant Gentiles, quibus mysteriis interesse, aut ea videre minime permittebatur, vt constat ex Clemente lib. 8. Constitut. Dionys. cap. 3. de Ecclesia. Hierarch. Cyrill. Alexand. lib. 12. in Ioann. cap. 50. & Augustinus tract. 11. in Ioan. Gregor. 12. Dialog. c. 23. Alia dimissio fiebat post sacrificium finitum, ad quam videtur alludisse Cyprian. lib. de spectacula dicens. Festinat ad spectaculum dimissus, & adhuc secum ferens, vt assolet, Eucharistiam, & Tertull. li. de anima. Post transacta solemnia dimissa plebe, &c. Hinc ergo factum est, vt hæc ipsa dimissio (Missa) dicta fuerit, & ita videtur sumi in Conc. Carthag. IV. cap. 84. & in Concilio Illerdensi, cap. 4. in quibus dicitur, Hæreticos Iudæos, & Gentiles permitti posse adesse vsq; ad Missam Catechumenorum, id est, vsq; ad dimissionem, vt exposuit Glossa in cap. De incestis, & in cap. De his, 25. quæst. 2. & in capite, Episcopus, de consecratione, distinctione 1. & Augustinus sermone 237. de tempore apertius dicit: Ecce post sermonem fit Missa Catechumenis, & fideles manent: i. fit dimissio Catechumenorum. Et eodem modo sumi videtur à Sancto Benedicto in regula sua, capite 17. & à Cassiano libro 2. institutionum, cap. 13. & 15. & libro 3. capit. 7. & 8. & iuxta hanc deductionem, quod nunc in Missa dicimus. (Ite Missa est) ita est interpretandũ: Ite, iam enim est dimissionis temp⁹: quamuis exponi etiam possit iuxta priorem etymologiam, subintelligendo oblationem, vel totam illam actionem sacram, id est: Ite, iam n. est oblatio ad Deum missa: vel iam tota hæc actio sacra est completa. Quacunq; vero ratione originem & impositionem hui⁹ nominis accipiamus, certum est tamen, iam deductam esse illam vocem ad significandam totam illam actionem, in cuius fine populus dimittitur, & inde duplex etiam Missa distincta est; Vna (Catechumenorũ Missa) quæ durabat vsque ad primam oblationem excluſiue, cuius fit mentio citatis locis, & in Concilio Valent. capit. 1. & apud Cassian. libro 11. institutionum, cap. 15. Alia dicitur (Missa fidelium) quæ incipit ab offertorio, & durat vsque ad finem, de qua Ambros. libro 5. epi. 33. Dimissis Catechumenis, Missam sacramentorum, vt loquitur, facere cœpit: & hinc in plurali vocari solet totum officinm (Missarum solemnia) vt est apud Augustinum, ser. 81. de tempore, & Gregorium, Homil. 22. in Euangelia: nunc vero Missa etiam in singulari dicta, significat totam actionem sacram à principio vsque ad finem, quæ vtramque prædictam Missam complectitur: iam enim illa prior dimissio

D. Thom. Hugo Vict. *Horum quidã à mitto.* *Innoc. Bonau.* *Alij à dimitto. Isidor.* *Alcuin.* *Hugo.* *Clemẽt. Dionys. Cyrill. August. Cyprian.* *Conc. Carthag IV.* *August. nus.* *S Bened. Cassian.* *Conc. Valen.* *Ambros.* *August. Gregor.*

sublata est, & tota res vna veluti continuata actione conficitur, & quæ nomine Missæ iam significatur. Et hactenus de voce (Missa) de qua plura erudite congerit Ioannes Durandus, libro 2. de ritibus Ecclesiast. cap. 1.

Durand.

Missa vt nūc sit præter sacrificij substā tiam accidē talia comple ctitur, quod totum com plexum non est à Christo institutum.

Quod igitur ad rem attinet, de Missa loqui possumus, vel ratione totius actionis, vt includit omnes ceremonias & orationes, quæ ibi fiunt & dicuntur, vel tantum de substantia sacrificij, quod inter illam actionem offertur. Dicendum ergo est primo, Missam, vt comprehendit totam illam actionem, complecti quidem sacrificium, non tamen solam substātiam eius, sed etiam accidentia (vt sic dicam) & ideo secundum hoc totum, non est à solo Domino instituta. Constitutio hæc est certa & clara, quoad omnes partes, suppositis, quæ diximus: nam Missa hæc complectitur totum Eucharistiæ mysterium à consecratione vsque ad consumptionem: ostendimus autem hoc mysterium esse sacrificium: ergo Missa, quoad substantiam suam sacrificium est, aut (quod perinde est) in Missa sacrificium offertur, vt Patres omnes supra citati loquuntur. Secunda vero pars & tertia per se notæ sunt: Nam Canon Missæ non à Christo, sed ab Apostolis & eorum successoribus traditus est & compositus, vt Con. Trid. dicit sess. 22. & idem est certum de aliis ceremoniis & Collectis, & colligi potest ex Clem. & aliis Pontificibus, & Conciliis citatis, & ex Isidoro lib. 2. de officiis, vbi dicit, ordinem Missæ & orationum à S. Petr. esse institutum, & supra agentes de forma ostendimus, Apostolorum tempore paucas ceremonias, & orationes adiunctas esse oblationi huius sacrificij, quę postea successu temporis ab Ecclesia additę sunt, de quibus in sequentibus dicendum est late.

Cone. Trid.

Isidor.

Missa sacrificij substātia est à Christo Domino in stituta.

Dico secundo, Missa, quoad substantiam sacrificij, à Christo Domino instituta est. Est de fide & sufficienter probatur ex dictis in duabus præcedentib⁹ sect. Nam Christus in nocte cœnæ obtulit hoc sacrificium & potestatem ac legē perpetuo duraturam, de illo in Ecclesia offerendo, tradidit illis verbis: Hoc facite in meam commemorationē: vt declaratū & probatum est: hoc autem ipsum, & nihil aliud, est sacrificium instituere, vnde Irenæ. l. 4. cōt. hæres. c. 32. & 34. Nouam, inquit, docuit oblationem, quā Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo. Ambr. 1. præpar. ad Miss. Ego licet peccator accedo ad altare tuum, & offero sacrificium, quod tu instituisti, & offerre præcepisti. Aug. conc. 2. in Ps. 33. Ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinē Melchisedech. Leo Pap. ser. de Passione: Iesus vetus Testamentum consummabat, & nouū Pascha cōdebat, & docebat, qualis hostia Deo deberet offerri. Deniq; Alexand. I. ep. 1. c. 4. Veritas nos instruxit calicem & panem offerre: & similia multa citata sunt in superiorib⁹, & alia sumi possunt ex modernis authoribus relatis. præsertim ex Durand. dict. lib. 2. c. 2. & 3. vbi multa congerit. Ratio addi potest, quia Christus est author nouæ legis: ergo instituere debuit omnia, quæ de substantia sunt huius legis: huiusmodi autem est sacrificium, sicut & Sacerdotium: nam hæc duo necessario sunt connexa, & de Sacerdotio ait Paulus transferri simul cum lege, aut ipso translato, necesse esse legem etiam transferri. Et confirmatur primo, quia Christus instituit Eucharistiæ mysterium, vt in superiorib. tractatum est: ergo sub vtraq; ratione, sacramenti & sacrificij instituit: quia non est maior ratio de vna, quam de altera, nec min⁹ requiritur Christi authoritas ad significationem & efficaciam eius, vt sacrificium est, quam vt est sacramentum. Denique quia ratio sacrificij prior est, & quodammodo potior, quam sacramenti, vt infra dicam. Confirmatur secundo, quia Christus abrogando legem veterem, eius sacrificia abstulit: ergo è contrario stabiliendo legem nouam, eius sacrificium instituit.

Irenæ.

Ambros.

Augustinus.

Leo Pap.

Alexan. I.

Durand.

Quæstiunch la satisfit.

Sed quæret aliquis, an potuisset Ecclesia hoc sacrificium instituere, si Christus illud non instituisset. Respondetur, duobus modis hoc intelligi posse. Primo, quod Christus Dominus, neque instituerit hoc mysterium, quoad rationem sacrificij, vt sic, neq; etiam quoad actionem ipsam, in qua significatio sacrificij fundatur, id est, quod non dederit hominibus corpus & sanguinem suum. Secundo, vt dederit quidem hanc potestatem in ordine tantum ad sacramētalem vsum: non vero quoad rationem oblationis seu sacrificij. In priori casu euidens est, non potuisse Ecclesiam, tale sacrificium instituere, vnde enim illa haberet potestatem ad conficiendum corpus Christi, si Christus non dedisset? Est enim hæc potestas maxime supernaturalis, vt per se manifestum est. In secundo autem casu potuisset Ecclesia instituere, seu addere huic mysterio rationem sacrificij: dummodo Christus non prohibuisset, ita enim supponendum est. Ratio est, quia illa actio de se est apta, & decens ad rationem sacrificij: & alioqui in Ecclesia potestas cōnaturalis, vel naturæ, vel gratiæ ad instituendum sacrificium in qualibet actione ad illud munus proportionata: ergo potuisset hanc specialem actionem iam sibi possibilem, in signum potestatiuum diuinæ excellentiæ ordinare, vt ad Deum colendum primario fieret, & ita posse instituere hoc mysteriū sub ratione holocausti & sacrificij laudis, seu gratiarum actionis, & impetratorij, & aliquo modo propitiatorij: vel impetrando tantum; vel etiam aliquam satisfactionem applicando per modum indulgentiæ, quamuis non proprie & in rigore ex opere operato.

SECTIO IV.

Vtrum Missæ sacrificium vnicum sit in lege noua, ita vt aliud in ea esse possit.

Duplex quæstio.

DVo in hoc titulo comprehenduntur. Vnum est, an ipsummet sacrificium Eucharisticum sit vnum tantum. Alterum est, an cum illo possint in Ecclesia Christi esse alia sacrificia. Circa primum ratio dubitandi esse potest, quia in Missa multa fiunt circa corpus Christi, quæ per se singula ad rationem sacrificij sufficiunt, vt sunt duplex consecratio corporis & sanguinis, nam vnaquæq; per se sufficit, vt sacrificium integrum sit. Item fractio, quæ postea fit circa corpus Christi, cum sanguinis mistione: nam ibi fit aliquid sacrum circa rem oblatam: ac deniqne idem argumentum fieri potest de consumptione corporis & sanguinis Christi, prout fit à Sacerdote. Vel aliter, quia prius sacrificantur panis & vinum, transmutantur enim in Dei cultum, & deinde offeruntur corpus & sanguis Christi: nam prius conficiuntur, postea offeruntur, quoniam offerri supponit esse: sunt ergo diuersa sacrificia, sicut & diuersæ res oblatæ. Tandem habere plura sacrificia, videtur ad perfectionem & complementum alicuius legis pertinere: maxime, quando talia sacrificia ad diuersos fines ordinantur, vt sunt holocaustum, gratiarum actio, ppitiatio pro peccato: ergo decuit, vt Deus hanc sacrificiorum varietatem in lege noua instituret, si enim id fecit in lege veteri, multo magis in noua, quæ perfectior est. Christus autem Dominus extra mysterium Eucharistiæ, nullum sacrificium instituit: ergo in hoc mysterio tota illa sacrificiorum varietas & multitudo continetur, vt si intelligamus, consecrationem ipsam habere rationem holocausti, quatenus per eam tota substantia panis in substantiam corporis Christi trāsmutatur: fractionem vero, quæ expressius passionem Christi significat, rationem habere sacrificij propitiatorij, aut oblationem ipsam corporis Christi, quæcunq; illa fit.

Circa primā difficultatem.

Dicendum nihilominus est, sacrificium Eucharistiæ esse vnum tantum, illudq; solum esse à Christo Domino in lege noua institutum. Ita sentiunt omnes Theologi: imo Concilium Tridentinum in

Eucharistia sacrificiū vnū tantum.

Ex Concilio Tridentino.

proq;

Concil. Toled. XII.

Leo Papa.

Chrysostom. Augustin.

Præmio sess. 22. hac ratione dixit, hoc esse vnum verum ac singulare sacrificium, & cap. 1. de hoc solo sacrificio tradit, fuisse à Christo Domino institutum, & de illo semper, vt de vnico sacrificio loquitur, & multo antea Concilium Toletan. XII. capitulo 5. sacrificium hoc, verum & singulare, vocauit: & cæteri Patres hac ratione dicunt, Christum Dominum multitudinem veterum sacrificiorum in vnum ac singulare sacrificium commutasse. Leo Pap. serm. 7. de Pass. Domini. Omnem differentiam hostiarum vnius corporis & sanguinis tui complet oblatio. Similia leguntur apud Chrysostomum Psalm. 95. August. libr. 17. cap. 10. lib. 3. de Baptism. cap. vlt. & lib. 20. contra Faustum, cap. 18. & 21. & libro 1. contra aduersarium leg. & Propher. cap. 20. Huic summo, verog; sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt, & alibi, Sacrificium, quod ipse est, in Ecclesia voluit pro illis omnibus celebrari quia illis omnibus prænunciabatur. Denig; Ecclesia in Collecta quadam sic habet. Deus qui legalium differentiam hostiarum vnius sacrificij perfectione sanxisti. &c. Ratione sic declaratur: nã quod præter hoc sacrificium, nullum aliud sit à Christo institutũ, illa ratio satis probat; quia de Christi voluntate solum nobis constare potest per Ecclesiam declarantẽ Scripturam vel traditionem. Sed Ecclesia, nec docuit, nec insinuauit vnquam institutionem alterius sacrificij; neq; in Scriptura aut traditione aliquod est eius vestigium maxime cum nulla sit eius necessitas, vt ostẽdam. Quod autem sacrificium ipsum eucharisticum vnum sit præter authoritates adductas, patet ex dictis supra de vnitate sacramenti Eucharistiæ: est enim eadem ratio de sacrificio, & omnia ibi adducta, hic applicari possunt. Declaraturque breuiter, satisfaciendo simul rationibus dubitandi: duæ enim consecrationes corporis & sanguinis, quamuis per se figillatim sumptæ possent institui in integrum sacrificium, tamen prout nunc facta institutio est, ordinatæ sunt ad consummandum vnum signum, atque vnam mysticam Christi immolationem, & ideo ex vtraque componitur vnum sacrificium. Rursus panis & vinum, & corpus ac sanguis Christi, ad vnammet actionem sacram, seu sacrificationem concurrunt, tanquam terminus, à quo, & ad quem, & tanquam materia proxima & remota eiusdem oblationis, & ideo ex hoc etiam capite non est ibi duplex sacrificatio: imo neque est alia corporis Christi oblatio, præter ipsam consecrationem, vt in disputatione sequente latius dicemus. Denique gratis & sine fundamento assignantur distincti effectus, seu fines distinctis partibus, vel actionib⁹ huius sacrificij, sed ipsum totum perfectiori & altiori modo continet omnem illam perfectionem, seu habitudinem, aut rationem, quæ in distinctis sacrificijs veteribus inuenta est, vt supra disputatione præcedente, sectione septima, obiter attigimus. Est enim hoc sacrificium ex parte rei oblatæ, & principalis offerentis, infinitæ dignitatis, & ideo ad omnem sacrificij rationem sufficiens est, & in cultum Dei, & gratiarum actionem, & recognitionem diuinæ excellentiæ simul offertur, & nihilominus simul etiam efficax, & ad impetrandum, & ad satisfaciendum pro peccato, vt latius infra tractando de effectibus eius explicabimus, & ideo necesse non fuit aliud sacrificium præter hoc à Christo Domino institui. Dices; Etiam Eucharistia in ratione sacramenti est summe perfecta, & nihilominus præter illud Christus alia multa instituit: cur ergo non idem dicetur de sacrificio? Respondetur primo, quia sacramenta per se ordinantur ad fidelium sanctificationem, quæ pluribus modis perficitur, scilicet, per modum generationis, aut augmenti, aut per modum specialis remedij vel auxilij, quo pluribus etiam modis, & variis ex causis, fideles indigent, iuxta varias occasiones & status eorum, & ideo vt conuenientius, & accommodato modo prouideretur hominibus, vtilis fuit sacramentorum varietas. At vero sacrificium per se ordinatur ad cultum Deo præstandum, & ex consequente, & quasi secundario aliquem effectum habet in offerentibus, vel his, pro quibus offertur, quæ omnia facillime potuerunt in eodem sacrificio coniungi, & ideo suppositis huius sacrificij perfectione & infinitate, non oportuit alia multiplicare. Adde, mysterium hoc Eucharistiæ esse finem aliorum sacramentorum, & ideo illa multiplicari, quia homo indiget pluribus modis disponi, & quia media multiplicari solent, quamuis finis vnus tantum sit.

Quoad secundam quæstionem ratio dubitandi.

Circa secundam partem inprimis esse potest quæstio de potestate Ecclesiæ ad instituendum aliud sacrificium. Et est ratio dubij; quia hæc potestas est connaturalis, tam naturæ, quam gratiæ, vt supra dicebam. Non est ergo oblata per institutionem Eucharistiæ, quia, quod naturale est, non aufertur, nec gratia destruit naturam, sed perficit. Neque etiam est impedita: nam Christus non prohibuit vsum talis potestatis, vbi enim est talis prohibitio? Neq; enim per se tradita est, aut scripta, neque intrinsece sequitur ex sola institutione Eucharistiæ, nam etiam, si hoc sacrificium datum sit nobis à Deo, non inde sequitur, esse intrinsece malum, aliud ab hominibus institui. Deinde potest esse dubitatio de facto, an sit aliud sacrificium ab Ecclesia institutum. Nam Cãnon 3. Apostol. dicitur, Thymiama posse offerri Deo: hoc autem erat in lege veteri quoddam sacrificij genus: ergo & nunc etiam est, quia ibi consumitur creatura in honorem Dei, ibidem etiam dicitur offerri posse manipulum spicarum, & aliæ similes oblationes leguntur de consecrat. distinct. 2. Quod si quis dicat, illas esse simplices oblationes, & non sacrificia: inde fit argumentum, sicut Ecclesia has instituit, ita etiam potuisse sacrificium instituere, vel si in his exerceat aliquid sacrum, hoc ipso facere sacrificium. Item ceremonia cærei Paschalis instituta est ab Ecclesia, & tamen est sacrificium, iuxta id, quod in eius benedictione Gregor. Papa dixit: Suscipe sancte Pater incensi huius sacrificium vespertinum. Et ratione patet, quia ibi est oblatio, benedictio & consumptio cuiusdam rei creatæ, in Dei honorem. Præterea in celebratione Missæ ante consecrationem, atq; adeo ante sacrificium à Christo institutum, offertur hostia & calix, quæ actio sola habet sufficientem rationem veri sacrificij, vt patet tum ex verbis Ecclesiæ, quibus illa oblatio fit. Suscipe sancte Pater omnipotens æterne Deus, hanc immaculatam hostiam, ti ex ipsa actione & definitione sacrificij. nam ibi est oblatio in honorem Dei, faciendo aliquid sacrum circ rem oblatam: nam ipsa eleuatio panis & calicis in a tari coram Deo, cum benedictione aliqua, est suffic ens actio sacra ad rationẽ sacrificij: hoc enim in mu tis sacrificijs veteribus sufficiebat, vt in panibus Pr positionis, in manipulo spicarum, in sacrificio simi- læ, & id genus aliis, vt patet Leuit. 7. capit 23. & 24. Vnde Scotus in 4. distinct. 13. quæst. 2. dicit, in Missa, & esse sacrificium, quod non est sacramentum, scilicet, oblationem hostiæ non consecratæ, & sacrificium, quod est sacramentum, scilicet, mysterium Eucharistiæ, quod maxime declarari potest, quando cõtingit illam hostiæ oblationẽ separari omnino à substantiali mysterio Missæ, vt fit in Missa, quæ sicca seu nautica dicitur, in qua fiunt Missæ ceremoniæ sine consecratione, aut præsentia corporis Christi, nam illa actio externa sic facta, reuera ordinatur ad cultũ Dei, non est enim actio superstitiosa, nec ficta, sed religiosa, & ibi interuenit oblatio cuiusdam rei creatæ, cum aliqua benedictione & consumptione: est ergo ibi actio & significatio moralis ad sacrificium sufficiens, neq; etiam deest significatio mystica: nam illa actio fit in significationem & recordationem, & quasi ex desiderio & voto veri sacrificij incruenti, & consequenter etiam ibi intelligi potest significatio, & re-

cordatio passionis Christi: cur ergo non erit illud verum sacrificium, quamuis non sit ita perfectum & efficax, sicut sacrificium Eucharistiæ?

Neq; institutum neq; oblatum est in Ecclesia aliud sacrificiū ab Eucharistia.
D. Thom.
Caietan.
Hosius.
Clictou.
Augustin.

In hac re, incipiendo ab eo, quod certius est, dicendum est primo: Ecclesiam hactenus nullum instituisse sacrificium, neq; aliud vnquam, vel alicubi obtulisse præter Eucharistiam. Ita supponit D. Thom. in toto hac quæst. & alij Doctores in 4. d. 12. & 13. Caiet. 2. 2. q. 85. art. 4. Hosius in confess. c. 41. Clictou. libr. 1. de Euchar. c. 14. & omnes Scriptores Catholici idem sentiũt, & insinuatur à Patribus supra citatis, præsertim Augustin. illis verbis, lib. 20. de Ciuit. c. 21. Sacrificamus Deo illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificari nouit Testamenti manifestatione præcepit: vbi ponderanda est illa dictio exclusiua: & ideo lib. 1. cõtra Cresco. c. 25. hoc appellat vnicum sacrificium, & lib. de Spirit. & litt. c. 11. vocat vnicum & singulare, & lib. 8. de Ciuit. c. vlt. probat epulas seu cibos, quos fideles offerũt ad sepulchra mortuorum, non esse sacrificium, quia vnum tantum est sacrificium Christianorum. Quæ ratio manifeste supponit, nullum aliud esse in vsu Ecclesiæ, neq; à Christo, neq; ab ipsa institutum. Præterea Cyprianus sermon. de Cœna Domini dicit: Eucharistiam esse incõsumptibilem cibum, quia, si consumeretur, inquit, nullum nobis relinqueretur sacrificium, quæ ratio etiam supponit nos tantum in Eucharistia sacrificium offerre. Præterea in Ecclesia nulla est actio sacra, quæ per solos Sacerdotes rite exerceatur, & verum altare requirat præter Eucharisticum sacrificium: ergo nullum aliud de facto est in Ecclesia: Patet consequentia, qã sacrificiũ, non nisi à Sacerdote, & in altari, offerri potest, vt supra dictum est. Antecedens patet ex traditione & sensu totius Ecclesiæ: nam Sacerdotium Christi per se tantum ordinatum est ad sacrificandum Christi corpus, & similiter in altari Ecclesiæ solum Christi corpus & sanguis offerendus est, cætera vero proprie non offerũtur Deo, nisi quatenus ad hoc sacrificium ordinantur, vt colligitur ex canone 3. Apostol. & ex alijs decretis, de consecratione, distinction. 2. à principio. Præterea, ratio quæ Christum mouit, vt præter Eucharistiam, nullum aliud sacrificium nobis relinqueret, mouere etiam Ecclesiam debuit, ne aliud sacrificium desideraret, ne videretur hoc Missæ sacrificium per se solum, vel imperfectum, vel ad colendum Deum, & fructum sacrificij percipiendum, insufficiens existimare, quod etiam posset deuotionem fidelium circa hoc sacrificium remittere, & ab illius vsu, & frequentia aliquo modo diuertere. Tandem (vt respondeamus etiam dubitationibus posteriori loco positis) ex ipso Ecclesiæ vsu declaratur: nam ceremoniæ omnes, quas Ecclesia instituit, non eo animo ab ipsa fiunt, ac si per se contineant supremum Dei cultum, neque vt immediatè ad hoc referantur, sed instituit eas ad ornatum, & cultum huius sacrificij, & ad fidelium deuotionem excitandam, quod his verbis egregie docuit Concil. Tridetin. sess. 22. c. 5. Ceremonias adhibuit (scilicet, mater Ecclesia) mysticas benedictiones, lumina, Thymiamata, vestes: aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. Quæ verba sufficiũt ad omnes difficultates supra tactas soluendas: nam de ratione sacrificij est, vt sit oblatio immediate ordinata ad Deum, & eius cultum, & non satis est, vt sit ceremonia ordinata ad ornatum eius oblationis, quæ verum sacrificiũ est. Quocirca sicut Ecclesia adhibens ceremonias ad ornatum sacramentorũ, non instituit noua sacramenta, sed ea sacramentalia vocamus, & quasi accidẽtia sacramentorum, ita instituendo ceremonias ad ornatum huius sacrificij, nõ instituit nouã sacrificia, sed ea possumus sacrificalia vocare, seu accidẽtia huius sacrificij, de quibus postea videbimus.

Conc Trid.

Quod si interdum aliqua ex his ceremonijs sacrificium vocatur, id est rarissimum, & interpretandum est de sacrificio late consumpto, prout attribuitur cuiusq; actioni, vel oblationi sacræ.

Ecclesiam non posse aliquid ordinare ad quod insp. non obligat.

Hinc addo vltimo, probabile esse, non habere Ecclesiam potestatem ad instituendum aliud sacrificium. Quam assertionem existimo satis colligi ex doctrina Theologorum, quamuis ferè nullus expresse & in terminis illam asserat. Item ex modo, quo Sancti & Pontifices loquuntur: negant enim, licitum esse in Ecclesia Christi, aliud, vel aliter sacrificare, quam ipse instituit: & Concil. Trident. sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiam circa substantiam sacramentorum nihil posse immutare, sed solum in his quæ ad eorum administrationem, vel dispensationem pertinent: sub sacramentis autem videtur plane comprehendere mysterium Eucharistiæ absolute & simpliciter, circa quod magna certè fieret immutatio, si aliud sacrificium præter illud instituereturi, sicut instituti noui sacramenti esset magna immutatio in substantia sacramentorum: non ergo habet Ecclesia talem potestatem, neq; pertinet ad bonum vsum, vel dispensationem mysteriorum Christi. Præterea, potest hæc res explicari, & ratio eius reddi ex his, quæ de sacrificio in communi in superioribus dicta sunt: quia licet potestas instituendi sacrificium hominib. conueniat, non tamen singulis, sed vel toti corpori Reipublicæ, vel ei, in quo est suprema potestas illam gubernandi: In Ecclesia igitur Christi potestas hęc est in solo Christo, qui est caput eius, nam, sicut institutio huius Ecclesiæ ab ipso Christo manauit: ita potestas illam gubernandi non est primario in ipso corpore, sed in capite: in corpore autem, & in membris est solum secundum modum, & mensuram, qua ab ipso capite communicatur: nunquam autem ab ipso communicata est hæc potestas instituendi sacrificium. Dices, quamuis hęc potestas principaliter resideat in capite, tamen etiam potest conuenire corpori, non ex concessione capitis, sed ex ipsa rei natura, vel certe potest conuenire Vicario eius, non ex speciali, sed ex generali potestate gubernandi, & administrandi ea, quæ ad commodum huius Reipublicæ spectant. Respondetur, si Christus nullum instituisset sacrificium, probabile quidem esse, ipsum relicturum, aut permissurum fuisse Ecclesiæ vel Vicario suo sacrificij institutionem, sicut accidit in lege naturæ, tamen, cum Christus iam instituerit & definierit certum modum & ritum sacrificandi Deo in Ecclesia sua, hoc ipso censetur exclusisse ab ea omnem alium sacrificiorum ritum, sicut in lege veteri, postquam Deus præbuit illo populo certa sacrificia, non licuit illi populo, vel Pontificibus eius nouos sacrificiorum ritus instituere, quia nimirum determinatio à Deo facta, virtute includit prohibitionem introducendi alia. Et confirmatur, quia alias posset Ecclesia nunc instituere noua sacrificia hircorum, aut vitulorum, aut agni alicuius, vel similia, quæ sunt satis absurda. Tandem vsus huius potestatis, neque fuit hactenus in Ecclesia, neque potest vnquam esse conueniens, & alioqui nullum est aliud indicium, aut fundamentum huius potestatis: non est ergo temerè asserenda. Sed dicendum est potius, sicut sacramenta sunt Ecclesiæ fundamenta, ita etiam sacrificium, vel æquali, vel potiori ratione, quia cum omnia ordinentur ad Dei cultum, qui potissimum per sacrificium tribuitur, videtur sacrificium esse, veluti finis proximus cæterorum sacramentorum: merito ergo inter Ecclesiæ fundamenta numeratur: sicut ergo ad Ecclesiæ vnitatem, confessionem, & perpetuitatem conueniens fuit, vt sacramenta tam in substantia, quam in numero, essent immutabilia, ita fuit idem expediens in sacrificio, ideoq; non est Ecclesiæ relicta potestas ad sacrificium instituendum, sed solum ad ceremonias addendas, quæ ad conuenientem illius ornatum deseruirent, in quibus licet sit aliqua varietas in Ec-

in Ecclesia, nullum est conueniens, dummodo substantia sacrificij non immutetur. Et ex his satis sunt expeditæ difficultates in principio factæ.

DISPVTATIO LXXV.

De Essentia sacrificij Eucharistiæ.

Disput. 3. de sacrificio.

ESsentia sacrificij in duobus consistit, nempe in ritu externo, & in significatione. De hac posteriori parte nihil est, quod in præsenti dicamus: nam significatio moralis eadem est in hoc, & in cæteris: Omnia enim sunt signa interioris cultus latriæ, & recognitionis excellentiæ diuinæ: quod maximè fit per sacrificium, quod holocaustum dicitur, nam sacrificium laudis specialiter indicat gratum animum erga Deum: Sacrificium autem propitiatorium est signum animi contriti, quæ omnia perfectissime in hoc mysterio significantur. Rursus significatio mystica clara est in hoc sacrificio, quod memoriale est passionis Christi, quæ omnia inter explicandum essentialem ritum huius mysterij magis declarabuntur. Igitur disputatio hæc tota est de essentiali ritu, & actione huius sacrificij, in qua duo possunt considerari, scilicet obiectum actionis sacrificandi, & ipsa actio. Rursus in obiecto aliquid considerari potest, vt materia sacrificij, quod potest vocari obiectum, quod & huiusmodi est res, quæ in sacrificium offertur: aliquid vero considerari potest, vt vltimus terminus, in quem tendit actio sacrificandi, & appellari potest obiectum cui, & huiusmodi est persona, cui sacrificium offertur. Et de hoc posteriori obiecto nihil est etiam quod in præsenti dicamus, quia hoc obiectum idem est in omnibus sacrificijs, scilicet, Deus, cui soli sacrificium offerendum est. Illud solum hic adnotandum est, sacrificium hoc non tantum Patri, sed etiam filio, & Trinitati toti offerri, in quo nonnulli hæretici male senserunt, quia circa Filij etiam diuinitatem errarunt: contra quos disputat Fulgent. lib. 2. ad Monimum à principio: supposita autem veritate de trium personarũ Deitate, nulla ratio dubitãdi relinquitur: quin omnibus, quatenus vnus Deus sunt, sacrificium offeratur: imo addere possumus, illud reperiri in hoc sacrificio maioris cuiusdam perfectionis, quod expressius in honorem Dei vnius & trini offertur: quia ex fide expressiori totius Trinitatis procedit, & quãdam illius confessionem continet, quatenus in illo offertur Christus, verus Filius æterni Patris, in quantum Deus est, & Spiritus S. virtute Incarnatus, seu conceptus, quatenus homo est. Poterat autem hoc loco impugnari error dicentium, aut B. Virgini, aut sanctis Martyribus sacrificium offerri. Sed contra hoc videri potest Epiphan. hæres. 78. & 79. & Aug. 20. contra Faust. c. 21. Nos enim satis in tomo primo & secundo ostendimus, nec Sanctis, nec B. Virgini dandum esse cultum latriæ, sub quo certum est, sacrificium contineri. Dicendum ergo solum superest, quod & per quam actionem in hoc sacrificio offeratur.

Significatio moralis sacrificij Eucharistiæ cõmuniter traditis Mysticæ commemoratio Christi passionis.

Obiectũ cui Deus.

Epiphan. Augustin.

SECTIO I.

Vtrum totus Christus sit res oblata in Missa sacrificio.

Difficultatis occasio.

RAtio dubitandi est, quia res oblata videtur esse panis & vinum: ergo non Christus. Patet consequentia: quia in vno sacrificio vna tantum est res, quæ offertur. Antecedens vero probatur primo: quia illud offertur, quod sacrificatur, illud autem sacrificatur, quod immutatur, seu destruitur in honorem Dei, vt constat in sacrificijs veteribus: Agnus enim, qui interficiebatur, sacrificabatur: Hic autẽ panis & vinum sunt, quæ immutantur, dum in corpus & sanguinem Christi conuertuntur: ergo hæc sunt, quæ sacrificantur & offerũtur. Secundo, quia in omni sacrificio res oblata est, quę supponitur actioni sacrificandi, & nõ illa, quæ ex tali actione resultat, vt in immolatione agni, res oblata est agnus viuus, non cadauer eius, quod ex immolatione resultat, sed in præsenti, quod supponitur est panis & vinũ: ergo hæc, sunt res oblata in sacrificium: Christus autem, qui per talem actionem cõficitur, solum erit sacramentum, seu sacer cibus, sicut erat agnus Paschalis post immolationem. Tertio ex vsu & verbis Ecclesiæ, & Sanctorum: nam Ecclesia in Missa prius offert panem & vinum, & illa vocat hostiam, seu rem oblatam, & in quadam antiphona dicit: Sacerdos in æternum Christus secundum ordinem Melchisedech, panem & vinũ obtulit. Et similiter Cypr. ep. 63. Panẽ & calicẽ mistũ vino obtulit. Et Iren. l. 4. c. 32. Præcipit Christ⁹ Apostolis, vt primitias creaturarum, scilicet, panem & vinũ Deo in sacrificiũ offerant. & Alex. I. epist. 1. Panis tantum & vinum aqua permistum in sacrificio offerantur. Et idem sumi potest ex Greg. lib. 3. Dial. c. 23. & lib. 4. c. 55. & ex Fulgen. de fide ad Pet. c. 18. qui hoc vocat sacrificium panis & vini, & ex Clemente Papa epist. 2. dicente. Tot holocausta in altari offerantur, quot populo sufficiant, vbi ipsas panis hostias, holocausta vocat.

Cyprian. Irenæus.

Alex. I.

Greg. Magn. Fulgent

Clem. Papa.

Supponẽdum est in omni sacrificio, in quo fit realis trãsmutatio, aliquid posse in re oblata considerari, quod supponitur actioni sacrificãdi: aliquid vero, quod per illã resultat, ex qua consideratione variæ opiniones in præsenti quæst. ortæ sunt.

Prima opinio est, duplex esse sacrificium, alterum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini: Prius autem esse prę ambulum ad posterius, ad quod ordinatur tanquam ad id, quod primario intentum est, ideoq; vnum sacrificium appellari: quia vbi est vnum propter aliud, ibi est vnum tantum. In priori ergo sacrificio dicunt, rem oblatam esse panem & vinum: in posteriori vero esse corpus & sanguinem Christi. Ita tenet Ruard. art. 18. contr. Luth. & Cassal. li. 1. de sacrificio Missæ. c. 25. Hæc vero opinio, & procedit ex falso fundamento, vt constat ex disp. præcedente, & nõ explicat, quid sit materia quid vero terminus huius sacrificationis. Item: cum duplex sacrificium distinguat, duplicem etiam oblationem assignare deberet: quod tamen facere non potest, quia illa oblatio ceremonialis, quæ circa panem & vinum antecedit in Missa, non est ratione sacrificij Eucharistiæ, neq; ex Christi institutione, vt infra ostendemus: vnde inquiri etiam ab his authoribus potest, an hæc duo sacrificia sint essentialiter coniuncta ex Christi institutione, nã si primũ dicatur, oportet distinctas actiones sacrificandi à Christo institutas designare, quod fieri non poterit. Si autem non sunt ita connexæ, separemus sacrificium illud, quod solum circa panem & vinum, vt sic versatur: & de alio quæstio relinquitur, quomodo ex parte rei oblatæ concurrant panis & vinum, & corpus & sanguis Christi, cum hęc omnia sint in illo necessaria.

1. Opinio. Duplex sacrificium sub ordinatum constituens explicatur.

Secunda opinio est, solum Christum esse rem oblatã in hoc sacrificio, ita vt, quatenus in propria specie existit, sit res oblata, vt materia sacrificij, quia vt sic supponitur actioni sacrificandi, vt vero est sub speciebus, & habet modum existendi sacramentalem, fit res oblata, vt terminus significationis, quia vt sic fit per actionem sacrificandi. Sed hæc opinio est plane falsa, quoad priorem partem, vt infra ostendã, quia existentia Christi in propria specie, est omnino extra rationem huius sacrificij, quod attinet ad materiam eius, ac deinde male excludit omnino panem & vinum, & non declarat, quomodo ad hoc sacrificium concurrant.

2. Opinio. Reijcitur.

Tertia opinio est Christum, vt existentem sub speciebus, esse materiam huius sacrificij, quæ actioni eius supponitur: vt oblatum vero, seu vt manducatum, vel aliquid simile, esse rem oblatã per modum termini sacrificationis. Iuxta quam sentẽtiam conse-

3. Opinio.

consequenter dicendum erit consecrationem non pertinere intrinsece ad actionem sacrificandi, sed esse, quasi præambulã, sicut Incarnatio Christi intrinsece non pertinuit ad actionem sacrificij cruenti, sed fuit, quasi præparatio materiæ: sic enim Christus per consecrationem constituitur sub speciebus, & ita fit materia apta incruentæ sacrificationi. Hæc vero opinio supponit sententias valde dubias de actione sacrificandi, vt postea videbimus, & non explicat, quomodo panis & vinum pertineant ad rem oblatam in hoc sacrificio.

Improbatur.

Christum est in Eucharistico sacrificijcreprima vio oblata.

Dico primò: Christus Dominus est res primo ac principaliter oblata in hoc sacrificio. Est conclusio certa, & ita in ea omnes Catholici consentiunt. Quæ probatur primo ex illis verbis Christi: Hoc est corpꝰ meum, quod pro vobis frãgitur: Hic est sanguis meꝰ, qui pro vobis effunditur: nam referendo hæc verba ad mysticam fractionem, seu effusionẽ, vt multi SS. exponunt, ex eis colligitur, corpus & sanguinẽ Christi hic sacrificari, & pro alijs offerri. Accedunt præterea verba illa: (Hoc facite) quæ duobus modis possunt exponi, primo, vt per pronomen (Hoc) designetur id, quod Christus proximè ante illa verba discipulis dederat, scil. seipsum sub speciebus panis & vini, & verbum (facite) pro verbo (sacrificate) vsurpetur, iuxta phrasim Scripturæ supra tactam. Secundo modo potest exponi, (Hoc facite) id est, quod ego feci, id vos facite: ipse autem seipsum sacrificauerat, vt in proxima disputatione late ex sanctis Patribus declaratum est, & adiungi nunc potest illud 1. ad Corint. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: Constituit enim Paulus differentiam inter Iudæorũ Pascha, & Christianorum: nam Pascha Iudæorum erat materialis agnus immolatus Deo: Christianorum autem Pascha est Christus agnus Dei, non tamen sine immolatione, sed iam immolatus, non in cruce tantum, nam prius cœpit esse Pascha fidelium, scil. Apostolorum in vltima cœna, quã crucifigeretur: est ergo Pascha, quatenus incruente immolatus est, vt in hoc mysterio perfecte impleatur figura agni Paschalis. Vnde, sicut illud Pascha cũ gaudio celebrabatur, & sacrificabatur in memoriam suscepti beneficij, ita immolatio, quæ hoc nostrum Pascha antecedit, non est tantũ illa cruenta & luctuosa, sed est hæc incruenta, & gratiarum actionis in memoriam suscepti beneficij. Sicut ergo Christus est Pascha nostrum, ita etiam est res præcipue oblata seu immolata in hoc sacrificio. Et hanc expositionem indicat Chrys. Beda & alij, in eum locum, & idem Chrys. hom. de ieiunio Paschatis. Et ad hoc confirmandũ valent etiam illa verba Pauli 1. ad Corint. 10. Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Et infrà. Qui edunt hostias, participes sunt altaris, non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum: nam eo loco intendit Paul. quod sicut Gentiles vel Iudæi fiebant participes sacrificiorum, comedendo ex carnibus immolatis, quæ erant hostia sacrificij: ita nos efficimur participes huius sacrificij, corpus Christi edendo: in quo Christus hostia est in hoc sacrificio præcipue oblata. Valent etiam ad hoc persuadendum, quæ supra adduximus ex Andrea Apostol. dicente: Ego quotidie sacrificio Deo agnum immaculatum: & Hyppol. in oratione de consum. mundi: vbi Christum introducit, dicentem ad Sacerdotes: Venite, qui quotidie meum corpus & sanguinem immolatis: & ex Dionys. c. 3. de cœlesti Hier. par. 3. dicente Sacerdotem immolare, hostiam salutarem, quæ supra ipsum est. & Greg. Niss. orat. 1. Paschatis, Arcano sacrificij modo idem est Sacerdos & agnus. Idem fere Euseb. Emiss. homil. de corpore & sanguine Domini, qui habetur etiam inter opera Hieron. tom. 9. & in c. Quia corpus, de consec. dist. 2. & Cyrill. Alex. in defens. anath. 11. Gregor. 4. Dial. cap. 58. & optime Ambros. 1. offic. cap. 48. & super Psalm. 38. & lib. 1. in Luc. 6. 3. Cũ sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur. Denique facit, quod Patres omnes dicunt, quoad rem oblatam idem esse hoc sacrificium, cum sacrificio crucis, in quo certum est, Christum fuisse victimam oblatam: de qua re legi potest Chrys. homil. 17. in epist. ad Heb. & hom. 2. in 2. ad Tim. Amb. Theop. Theod. supra ad Hebr. 8. & 1. Aug. concio. 1. in Psal. 34. & epist. 120. c. 24. & in c. Semel, de consec. d. 2. & Concil. Trident. sess. 22. vbi in c. 1. dicit, Christum in cœna obtulisse Patri suum corpus & sanguinem, & c. 2. dicit, eandem nunc esse hostiam, quæ fuit in cruce, sola offerendi ratione diuersam, & Cano. 2. definit, Christum illis verbis: (Hoc facite) Ordinasse Sacerdotes, vt offerrent corpus & sanguinẽ suum. Vltimo adiungitur ratio, quia hoc pertinet ad excellentiam huius sacrificij, quod propterea (terribile & honoris plenũ) appellat Chrysost. homil. 67. ad Popul. Eusebius vero 1. de Demonstr. cap. 11. vocat, sacrificium Deo plenum, Aug. vero de Spirit. & lit. summum, ac singulare. Et confirmatur, quia c. 11. hac ratione hoc sacrificium ex parte rei oblatæ dicitur, oblatio mũda, semperq; efficax ad placandum Deum. Ac denique est valde consentaneum perfectioni Ecclesiæ, vt offeratDeo id, quod in ea maius & excellentius est: Hoc autem est corpus & sanguis Christi. Etenim, sicut ad substantiam religionis pertinet, sacrificium Deo offerre, ita ad perfectionem eius spectat, vt ex melioribus bonis sacrificium Deo offeratur. Item conueniens fuit ad significandam excellentiam & sufficientiam sacrificij crucis, vt hoc nostrum sacrificium vnum esset cum illo in re oblata, & in principali offerente, vt Sancti supra citati docent, explicantes locum Pauli ad Hebr. 10.

Chrysost. Beda.

1. Cor. 10.

Andreas Apostol. Hyppol.

Greg. Niss. Eusebius Emiss. Greg. Magn. Ambros. Theoph. Theodor. Augusti.

Dico secundo: Christus, vt in propria specie existens, nullo modo est res oblata in hoc sacrificio. Probatur, quia in primis certum est, nullo modo esse rem oblatam, vt terminũ huius sacrificationis, quia vt est in propria specie, nullo modo fit, aut immutatur per actionem, qua hic sacrificatur: ergo nullo modo est terminus eius. Deinde, quod nec etiam sit res oblata, vt materia huiꝰ oblationis, probatur primo: quia in hoc sacrificio nulla est actio, quæ versetur circa Christum, vt in propria specie existentem: neq; vt materia, ex qua, neq; vt materia, circa quam aliquid fit, quia sumptio non versatur circa Christũ, vt existentem in propria specie, vt per se notum est: quia solũ potest Christus sumi, vt est sub speciebus. Idque est de fractione, quæ proximæ fit tantum in speciebus, solumque per denominationem attribuitur corpori Christi sub illis existenti. Rursus, idem est de oblatione externa, siue per vocem, siue per aliam actionem sensibilem fiat: vt per eleuationem in altari, vel aliquid huiusmodi, quia semper hæc oblatio fit de re præsenti, quatenus sensibus subest: Christus autem, vt existens in propria specie, est longe distans, & veluti insensibilis nobis: & ideo non est apta materia huius oblationis. Tandem neque consecratio versatur hoc modo circa Christum, vt in propria specie existentem: quia, vt supra vidimus de transsubstantiatione tractando, consecratio non est actio, quæ Christum aliunde adducat, vt sub speciebus illum constituat, sed per se ac substantialiter illum ponit sub speciebus: ergo actio, quæ ibi interuenit, nullo modo versatur circa Christum, vt in propria specie existentem. Et confirmatur ac declaratur, quia Christus, vt in propria specie existens, non est materia huius actionis, vt terminus, à quo: nam huiusmodi materia est substantia panis & vini: nec etiam est materia, vt subiectum, ex quo fiat talis actio, quia, vt supra ostendimus, illa actio non fit ex Subiecto, propter quod supra etiam diximus, existentiam Christi in propria specie per se & intrinsece non esse necessariam ad huiusmodi actionem, quod etiam est euidens signum, Christum sub ea ratione non esse materiam huius actionis: & ideo sub ea ratione non esse materiã sacrificij, cuius materia possit esse

Christus vt existens in propria specie non est res oblata in hoc sacrificio.

Probatur primo.

in hoc sacrificio.

quam sumitur.

esse Christus, vt in propria specie existens. Denique ratio generalis esse potest, quia materia, quæ ad sacrificium sensibile supponitur, debet esse sensibilis, & in altari sensibili: ita enim seruatum videmus in omnibus alijs sacrificijs, quia hic est modus connaturalis homini, vtenti sensibus, & exercenti actiones sensibiles: Christus autem existens in propria specie, nec est præsens in altari sensibili, nec nobis est naturaliter sensibilis: ergo, vt sic, non est materia huius oblationis, atque adeo, nec res oblata vllo modo in hoc sacrificio. Et reuera hoc satis confirmat intentio omnium offerentium: nullus enim est, qui intendat Christum offerre, prout in cœlo existit, sed prout in altari ponitur.

Dico tertio, Christus vt existens sub specieb. sacramentalibus, est res oblata in hoc sacrificio, vt terminus sacrificationis, nō proprie vt materia, quæ actioni sacrificādi supponatur. Prima pars sequitur necessario ex dictis, quia Christus est res oblata, & non vt materia: ergo saltē vt terminus, & non vt existit modo naturali, ergo vt existens sub specieb. modo sacramentali. Item probatur, quia Christus est res oblata in hoc sacrificio, vt consecratus per actionē transubstantiatiuam, sed vt sic, est terminus, ad quem talis actionis, & per illam habet esse sub specieb⁹ sacramentalibus: ergo. Posterior autem pars probatur, supponendo actionem, qua perficitur hoc sacrificiū esse cōsecrationem vel solam, vel potissimam, vt infra probabitur. Vnde sic potest ratio colligi: nā materia huius sacrificij debet præsupponi actioni sacrificandi, vt patet in cæteris omnibus sacrificijs: ergo debet supponi consecrationi, quia consecratio est actio sacrificandi: sed Christus vt sacramentaliter existens, non supponitur consecrationi, vt per se notum est: ergo neq; est materia huius sacrificij.

Species sacramentales cū Christo, quem vellant, vnū sacrificij huius terminū conficiunt.

Dico quarto: Species sacramentales panis & vini intrinsece pertinent ad rem oblatam in hoc sacrificio, ita vt huiusmodi res oblata per modum termini, non fit tantū Christus nude sumptus, sed simul cū specieb⁹, seu quatenus cum ipsis vnum cōpositum sacramentale cōstituit. Iuxta hanc conclusionem intelligenda existimo verba Conc. Trident. sess. 22. c. 1. dicentis: Christus Dominus noster in nocte cœnæ, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, reliqueret sacrificium, Sacerdotem secūdum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinē suum sub specieb. panis & vini Deo Patri obtulit, & Sacerdotibus, vt offerrent, præcepit. & infra: Nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum. Ex quib. verbis hanc rationē conficio: de ratione visibilis sacrificij est, vt res, quæ offertur, sit visibilis: sed hoc sacrificium est visibile: ergo res oblata est etiam visibilis: ergo, q; offertur, non est tātum Christus, vt habens sacramentalē existendi modum: nam, vt sic, inuisibilis est: ergo, vt per species, est hostia aliquo modo visibilis, & à nobis contrectari, & participari potest: ergo ipsæ species intrinsece pertinent ad hanc rem oblatam. Secunda ratio ex eisdem verbis sumpta est, qa Christus instituit, & obtulit hoc sacrificium, vt summus Sacerdos secundum ordinē Melchis. ergo obtulit aliquo modo panem & vinum, non solum vt materiā, sed etiam vt terminum oblationis. tale enim fuit sacrificium Melchis. ergo Christ⁹ est res oblata in hoc sacramento, quaten⁹ est panis vitæ q; habet, vt existit sub speciebus panis, & cum illis constituit vnum visibilē cibum. Et ita exponi possūt Patres, dicentes, obtulisse panem: id est, seipsum, quia ipse de se dicit: Panis quē ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Vnde August. in capite Hoc est, de consecratione, distinctione secunda. Hoc est (inquit) q; dicimus, hoc est, quod modis omnibus probare contēdimus, sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili sacramentorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Vbi manifeste sacrificium pro re oblata sumitur, idemq; colligi potest ex eodem August. lib. 17. de Ciuitate, c. 6. & Cyprian. epist. 3. Tertia ratio sit, quia hostia in hoc sacrificio oblata cedit in vsum fidelium, tanquam verē cibus, & admirabile sacramentum: sed sacramentum hoc intrinsece includit species sensibiles, simul cū corpore & sanguine Christi, vt in superioribus probatū est: ergo idem est dicendum de hostia oblata in hoc sacrificio. Denicq; consecratio, quatenus est aliquo modo sacramentalis & sensibilis, non terminatur ad solum Christum secundūse, sed etiam ad species, seu ad sacramentale cōpositum: ergo totum hoc est res oblata in hoc sacrificio, tanquam terminus actionis sacrificandi, quæ vel omnino, vel præcipue in consecratione consistit. *Cyprian.*

Sed contra: nam sequitur hoc sacrificium non esse idem in re oblata cum sacrificio crucis, quia ibi fuit solus Christus: hic autem dicitur esse compositum ex Christo & speciebus. Item sequitur, principalius hic offerri accidentia, quā corpus Christi, quia licet Christus sit res nobilior, tamen in ratione signi sensibilis excedunt species, propter quod supra diximus, rationem sacramēti primario illis conuenire: ergo idem est de sacrificio: nā sacrificium signum sensibile est, sicut sacramentum. Item sequitur, sub speciebus panis tantum offerri corpus & sub speciebus vini solum sanguinem, & consequenter hic non offerri, vel animam, vel alia, quæ in Christo sunt: atque adeo, neq; totū Christum, quod est absurdum. Sequela patet, quia solum corpus & sanguis conficitur ex vi verborum, & significatur ex vi sensibilium specierum. Ad primum negatur sequela: nam sicut substantiale indiuiduum idem est, quamuis diuersis temporibus diuersis accidentibus sit affectum: ita in præsente res oblata in vtroq; sacrificio, cruento, eadem simpliciter est: quia substantialiter est eadem: quod autem in hoc sacrificio sit nouis accidentibus coniuncta, non tollit vnitatem simpliciter rei oblatæ: sed indicat diuersum offerendi modum. Ad secundum negatur etiam sequela: quia Christus est, qui principaliter consecratur in Dei honorē: species verò comparantur ad ipsum vt accidentia ad substantiam: sicu in sacrificio agni Paschalis: verbi gratia, agnus secūdum substantiam principaliter offerebatur, quamuis necessarium omnino esset, illum esse suis accidentibus affectum, vt esset res apta ad humanum sacrificium. Quapropter non est eadem ratio de sacramento vt sic, & de sacrificio, quoad rem oblatam: nam sacramentum dicit formaliter rationem signi: at vero in sacrificio significatio potissimū est in ratione sacrificandi: hostia vero, seu res oblata, principalius est res ipsa, quæ offertur, in qua magis consideranda est dignitas & valor, quam accidentia sensibilia. Ad tertium negatur etiam sequela: sed dicendum simpliciter est, totum Christum hic offerri, sicut & in cruce oblatus fuit: diuerso tamen modo seu ordine: nam ibi materia oblationis fuit totus Christus, vt viuens vita humana: oblatio autem terminata fuit ad amissionem illius vitæ, & dissolutionē humanitatis. Vnde fit, vt terminus illius oblationis fuerit cadauer Christi, & sanguis eius effusus, & anima separata: at vero in præsenti, Christus est res oblata, vt terminus oblationis, non per separationem realem vnius partis ab alia, sed per mysticam tantum, quæ in hoc consistit, quod per diuersas formas consecrantur corpus & sanguis ex vi verborum, re tamen ipsa totus Christus consecratur per quamlibet formam, & ita etiam totus offertur. Quamuis enim possit sub distinctione dici, sicut consecratur aliud ex vi verborum, & aliquid per concomitantiam, ita etiam sacrificari: nihilominus absolute dicendum est, offerri totum Christum: quia intentio offerentis est totum offerre: & efficacia verborum ad totum se extendit quamuis expresse non totum significet. *Obiectionis aliquorum.* *Singulorum solutio.*

Panis & vinum offeruntur vt materia ex qua Eucharistiæ sacrificium conflatur.

Dico vltimo, panis & vinum offeruntur in hoc sacrificio etiam tanquam materia, ex qua sacrificium conficitur. Declaratur ac probatur, in pane enim & vino duo possunt considerari: substantia, scilicet & accidētia; substantia dici potest materia ex qua trāsiens: nam destruitur in ipsa effectione sacrificij; accidentia vero manent in re, quæ offertur: sicut in omni fere sacrificio materia, quæ sacrificationi supponitur, partim destruitur, scilicet, quoad totum; partim manet, vtpote quoad materiam. Est autem differentia: quia in alijs sacrificijs immutatio est naturalis: & ideo dissoluitur totum, & quod manet, est vere materia, vti subiectum sub vtroque termino: hic vero trānsmutatio est alterius ordinis, & per eam destruitur tota substantia: vnde id, quod manet, non est subiectum, sed quasi forma sensibilis, in se continens vtrumque terminum. Iam ergo probatur conclusio: quia constat ex dictis, & ex locutionibus Ecclesiæ & Sanctorum, panem & vinum hic aliquo modo offerri: sed non offeruntur tantum, quoad accidentia, sed etiam quoad substantiam: ergo quoad vtrumq; pertinent ad rem oblatam: sed secundum substantiam non sunt res oblata, tanquam manens in termino sacrificationis: ergo vt materia transiens: Deinde: hoc modo sunt materia consecrationis, per quam transmutantur, & eorum accidentia suo modo sacrificantur: totumque hoc fit in Dei honorem & cultum: ergo pertinent aliquo modo ad materiam sacrificij. Tandem, in omni sacrificio, in quo aliqua res destruitur in honorem Dei, est aliqua res oblata per modum materiæ sensibilis, circa quam actio sacrificandi versatur, quæ per eandem actionem aliquo modo transmutatur: ergo similis materia reperitur etiam in hoc sacrificio: hæc autem non est alia, nisi panis & vinum: ergo.

Oppositarū rationum dilutio.

Ad argumenta in principio posita patet responsio fere ex vltima conclusione. Fatemur enim non solū Christum esse rem oblatam, sed aliquo etiam modo panem & vinum. Neque inde fit, esse duo sacrificia, quia illæ duæ res concurrunt, vt termini, à quo, & ad quem eiusdem sacrificationis, qua panis conuertitur in corpus Christi, per cuius præsentiam species sanctificantur. Est autem hic pro his, quæ inferius dicemus, valde notanda differētia inter hoc sacrificium, & alia antiqua: nam in illis materia sacrificii erat res principalis oblata, cuius destructio erat etiā præcipue intenta in cultum Dei: hic vero, non materia, sed terminus sacrificationis est res præcipue oblata: & destructio materiæ non est tam per se intenta, sicut effectio termini, ad quem tendit actio, nam desitio panis, tantum est quasi via ad introductionem corporis Christi. Ratio autem huius differentiæ sumenda est, tum ex dignitate ipsius rei, tū ex modo actionis tendentis magis ad efficiendum, quam ad destruendum, tum ex intentione offerentis: ex quibus omnibus constat, terminum consecrationis hic principalius offerri, quamuis etiam materia suo modo offeratur, & vtrumq; significatum est in Can. 32. Trullano, dicente: In sacrificio nihil plus, quam corpus & sanguis Domini offeratur, vt ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mistum: qui Canō sumptus ex Concil. Carthag. III. c. 4. vbi additur, Neque amplius in sacrificijs offertur, quam de vuis & frumentis: vtrumque ergo ibi coniungitur: nam corpus & sanguis offeruntur, vt terminus, in quem panis & vinum conuertuntur: panis autem & vinum, vt materia, ex qua corpus & sanguis conficiuntur.

In veteribus sacrificijs, materia ex qua, erat, quod principaliter offerebatur, in Eucharistia terminus ad quem Concil. Carthagin. III.

SECTIO II.

Quibus actionibus perfecerit Christus Dominus hoc sacrificium in nocte cœnæ.

Dicturi de essentiali actione, in qua hoc sacrificiū conūstit: à sacrificio Christi, quod exemplar est nostri sacrificij, initium sumimus; quoniā vt eleganter dixit Cyprian. epist. 63. Si Iesus Christus Dominus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris, & primus se ipsum in sacrificium obtulit, & hoc fieri in sui commemorationē præcepit, vtiq; ille sacerdos vice Christi bene fungitur, qui id, quod Christus fecit imitatur: & sacrificium verum ac plenum tunc offert in Ecclesia, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum viderit, obtulisse. Itaq; essentialis actio huius sacrificij, ex factis & verbis Christi, iuxta Ecclesiæ sensum & traditionem intellectis colligenda est: nam tota hæc essentia ex institutione pēdet: institutio autem tunc facta est, cum Christus sacrificauit, & dixit, Hoc facite. Est autē vlterius considerandum, sex potissimum actiones fieri nunc in Missa, de quibus dubitatum est, in qua, vel in quibus eorum, essentia huius sacrificij consistat: quia omnes videntur ad munus sacrificandi accommodatæ: & ideo de illis sigillatim dicendum est: quas earum Christus exercuerit in nocte cœnæ. Prima est oblatio panis & vini, quæ per nullam eleuationem hostiæ & calicis, cum vocali oratione, & aliquibus cæremonijs ante consecrationem fit: & de hac nihil in Euangelio legimus. Aliqui autem existimant Christum, loquendo ad Patrem, fuisse vsum verbo offerendi aut sacrificandi: quia hoc necessariū fuisse existimant ad rationem sacrificij, siue ante, siue post consecrationem factum fuerit: imo putant, hoc insinuari ab Euangelistis in illis verbis, Gratias agēs, benedixit. Sed hoc, sicut nō potest euidenter improbari, quia fortasse ita factum est; nulla est enim repugnantia: ita non potest cum probabili fundamēto affirmari: quia per Ecclesiam nihil de hac re nobis traditum est: nam, licet vtatur in Missa illis verbis & cæremonijs, tamen nec significat, Christum hæc fecisse, aut dixisse: neque ipsa semper eis vsa est, neque in omnib. Liturgijs eodē modo habentur. Imo supra, tractantes de forma sacramenti, ostendimus, in primæua Ecclesia consecrationem fieri solitam sine huiusmodi cæremonijs, paucis orationibus additis. Rursus ex Euangelio nihil colligi potest: quia illa verba longe alium habent sensum, vt in superioribus vidimus: neque vllus sanctorum Patrum ita illa exposuit, aut mentionem fecit huiusmodi cæremoniæ à Christo obseruatæ, cum talium verborum prolatione. Præterea ex ratione sacrificij id colligi nō potest: quia vt supra dicebam, licet opere ipso offerre, sit de ratione sacrificij, tamē quasi in actu signato exprimere oblationem per verbum offerendi, non est necessarium, nec talis necessitas potest exemplo aut ratione monstrari: nam in veterib. sacrificijs non legimus dici fuisse solita huiusmodi verba: neque Christus in cruce offerens, tale verbum protulit: nam, si aliquod huiusmodi fingi potest, maxime illud, In manus tuas Domine, cōmendo Spiritum meum: hoc autē magis fuit deprecantis, quam offerentis. Ratio etiam nulla afferri potest, quia, vt aliquis visibilem honorem alteri deferat: nō oportet, vt verbis proferat: ego te honoro, sed satis est, quod actione sensibili signum honoris exhibeat cum intentione honorandi: ergo similiter ad sacrificium offerendū non est necesse, voce proferre, offero, aut, sacrifico, sed satis est exercere actionem sacrificādi cum intentione cultus: ergo ex ratione sacrificij colligi non potest, Christū illa verba protulisse. Præterea, de tempore post consecrationem ex contextu Euangelico colligi potest, Christum non dixisse huiusmodi verba: sic enim habetur, Accepit panem deditq; discipulis, dicens: Hoc est corpus meū: statim ergo post consecrationē distribuit, neq; vllam aliam oblationem interposuit. Ante consecrationē vero exhibuit illa signa reuerentiæ diuinæ, gratias agendo, & benedicendo panem, quem in manus accepit: in quo adūbrasse videtur illam præuiam obligationem, quā Ecclesia exerceret: non tamen proprie illam exercuit neq; verbū offerendi protulit, de quo nobis constare posset. Inter cōsecrandū vero protulit illa verba, Qui pro vobis

Cyprian.

Vide Ambros. Ruffin. Ambrosiast. Hieron. Augustin. Innocent. Gelas. Leon. Gregor. Isidor. Beda.

pro vobis datur, aut, frangitur, vel, effunditur. Quibus verbis pōt mystica oblatio significari. Sed quamuis admittamus hunc probabilem sensum, tamē oblatio illis verbis significata, nō est aliquid ab ipsa cōsecratione diuersum: quia corpus Christi pro nobis dari, vel frangi in hoc sensu, nihil aliud est, quam pro nobis consecrari, sacrificari, aut in cibum praparari: & similiter, sanguinem Christi mystice effundi, nihil est aliud, quam separatim à corpore ex vi verborum consecrari. Itaq; de hac prima actione vel oblatione, quæ consecrationem antecedit, simpliciter negandum est, Christum per illam sacrificari.

Confectio corporis ac sanguinis Christi.

Secunda actio, est consecratio corporis & sanguinis; & de hac satis expressum est in Euangelio, Christum eam perfecisse illis verbis, Hoc est corpus meū; Hic est sanguis meus: vnde probabiliter credimus per illam sacrificasse, vt infra videbimus: certum aūt videtur, saltem in illa actione sacrificium inchoasse.

Oblatio post consecrationem.

Tertia actio, quæ in Euangelio expresse etiam legitur, est dispensatio, seu distributio sacramenti consecrati, quæ patet ex illis verbis, Deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: de hac vero etiam est certum, non pertinuisse ad rationem sacrificij, sed fuisse quid consequens, non vt necessarium pertinens ad rationem sacrificij, sed tanquam actus vltimus, ad quem sacrificium ordinatur, vt euidentius constabit sectione sequente.

Hostia fracta & missa cum specie vini.

Quarto fit nunc in Missa alia oblatio post cōsecrationem illis verbis, Vnde & memores, Dñe: nos serui tui, sed & plebs tua sancta, eiusdē Christi filij tui Dñi nostri, offerimus præclaræ Maiestati tuę hostiam puram, &cæt. De hac vero actione idem dicendum est, quod de prima, vt ex rationibus ibi factis satis cōstat.

Quinto post consecrationem frangitur nunc in Missa hostia consecrata, & particula eius miscetur sanguini; quæ actio sine dubio fit propter mysticam significationem. Quocirca sub ea ratione constat, Christum huiusmodi actionem non exercuisse, nec per illam sacrificasse: nam in primis de mistione nulla mentio fit in Euangelio. Quamuis enim Christus intinctum panem Iudæ porrexerit, tamē nec ille panis consecratus erat, neque in vino intinctus fuit, sed iure aliquo, vt in superiorib. visum est. Deinde, quāuis legamus, Christum fregisse panem, tamen, & dubium est, an illa fractio antecesserit consecrationem, vel subsecuta fuerit: ac fortasse probabilius est, antecessisse: & præterea, quicquid de hoc fit, constat, non

Augustinus.

fuisse mysticam, sed vsualem, vt sentit August. ep. 59. ad Paulinam, quæst. 5. quia Christus non fregit panem, nisi vt distribueret discipulis, vt patet ex illis verbis; Fregit, deditq; discipulis suis: vnde expositores colligunt in tot particulas panem diuidisse, quot erant ad communicādum discipulos necessariæ: sicut etiā de calice dixit: Accipite, & diuidite inter vos: nulla est ergo ibi significatio mystica. Atque in hunc modum hoc factum Christi interpretantur omnes antiqui Patres, apud quos nulla est mentio mysticæ fractionis, aut mistionis à Christo factæ.

Sacramentalium speciem cōsumptio.

Sexta & vltima actio Sacerdotis in Missa est sumptio vtriusq; speciei consecratæ. De qua magna dubitatio est, an Christus in cœna seipsum communicauerit. In qua hæretici huius temporis, vt consuetudinem Ecclesiæ improbent, negant, Christum seipsum communicasse: quia, quod Scriptura non affirmat, nos Christo tribuere non debemus: præsertim, quia videtur indecens, quod Christus se communicauerit sacramētaliter, cum spiritualiter communicare non posset: quia non erat capax effectus sacramenti, cum in gratia crescere non posset. Nihilominus communior & probabilior sententia est, Christum hanc actionem in cœna exercuisse communicando. Ita tenet D. Thomas supra q. 91. articu. 1. vbi eius fundamenta expendimus ac declarauimus. Idem tenet Alens. 4. p. q. 44. memb. 1. & 2. Bonauent. in 4. dist. 9. ar. 1. q. 4. Richard. dist. 11. artic. 4. q. 1.

Seipsum Christum Dominum communicauit. D. Thom. Alens. Bonauent. Richard.

Albert. Mag. d. 12. arti. 15. Gabr. lect. 37. in Can. & alij recentiores. Et præter testimonia, quæ D. Thom. citato loco attulit, probari hoc potest ex illis verbis Lucæ 22. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, &c. quæ verba non solum de veteri & legali paschate, sed de nouo etiam & mystico intellexit Diuus Thomas cum Eusebio Emiss. in Caten. Lucæ. 22. Tertullia. lib. 4. contra Marcion. cap. 40. & significat Hierony. Matth. 19. manducauit ergo Christus nouum Pascha, quod est corpus suum, cum discipulis suis. Bibisse autem sanguinem probabiliter etiam colligitur ex sequentibus verbis eiusdem Lucæ, Non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat: nam, licet à Luca hæc verba referantur ante consecrationem, videtur tamen id factum esse per anticipationem: nam Matthæus & Marcus post consecrationem illa referunt, & ita intellexit August. lib. 3. de consens. Euang. c. 1. & Chrysost. Hom. 83. in Matthæū, qui addit coniecturam, quam D. Thom. etiam supra indicauit, dicens: Ipse quoque bibit ex eo, ne, auditis illis verbis, diceret: Quid? ergo sanguinem bibimus, & carnem comedimus? & perturbarentur: ne igitur hoc accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorū induceret. Idem tenet Euthym. in Lucam, dicens: Si poculum accepit, vtiq; & panem: & Theophyl. Matth. 26. Po- teſt etiam citari Dionys. c. 3. de Eccleſiaſtica -ar. dicens: Author ipse fighorū, eum, qui secum non, pie, neq; concorditer sacra concœnauerat, &c. De quo testimonio plura diximus circa initium huius materiæ: citatur etiam Augustinus, concione 1. Psal. 33. sed is dicit quidem, Christum se gessisse in manibus, sed non dicit, se ipsum comedisse. Aliud etiam Hieronymi testimonium, quod solet ad hanc rem afferri, tractatum, & explicatum est supra, dicta q. 81. in Cōmen. articuli primi. Ratio seu congruentia pro hac sententia iam est à Chrysostomo & Diuo Thoma exposita. Et alia congruentia addi potest, sumpta ex ratione conuiuij: decet enim, vt is, qui alios inuitat, cum eis simul comedat, & bibat. Item, quia ad dignitatem huius sacramenti pertinet, vt Christus Dominus illo vsus fuerit. Neq; est vlla probabilis cōiectura, ob quā credibile fiat, abstinuisse tunc Christum ab huiusmodi cibo, & potu. Quod enim de sumptione spirituali vel sacramentali dicebatur, magis pertinet ad modū loquendi, quam ad rem: nam in re constat, Christum Dñm summa cū sanctitate, dignitate, ac decentia potuisse corpus suum & sanguinem māducare, nō propter effectum, sed propter mysterium & exemplum.

Albert. Mag. Gabriel. Luc. 22.

Euseb Emiss. Tertullian. Hieronym.

Augustinus. Chrysostom.

Euthym. Theophyl.

An vero dicenda sit illa manducatio sacramentalis, an spiritualis, varie loquuntur authores, Alensis, & Bonauent. quos sequitur Palacius in 4. dist. 9. disput. 1. & 2. dicunt, fuisse sacramentalem, & non spiritualem, quia effectu caruit. Alij è contrario dicunt, Christum manducasse spiritualiter, quia magna deuotione & amore sacramentum accepit: non tamen sacramentaliter, quia respectu illius non erat mysteriosa illa sumptio: quia nullum eius mysterium eum latebat. D. Thom. autem dicit, sacramentaliter, & spiritualiter manducasse. Qui modus loquendi mihi magis placet: nam ad sacramentalem manducationem non est necesse ignorare mysteria in tali sacramento contenta: nec propterea sumptio non est mysteriosa, quia sumens intelligit sacramenta, quæ ibi repræsentantur: sed potius hoc ipsum suppo- nit, quod in tali actione sensibili altiora significantur mysteria, quæ ab eo percipi possunt, qui perfectam habet spiritualem intelligentiam. Vnde, sicut vox non definit esse signum, eo quod alius eius significationem intelligat: ita nec sacramentum definit esse sacramentum, eo quod sumens omnem eius significationem comprehendat. Neque igitur sumptio definit esse sacramentalis propter mysteriorum cognitionem: sed sa- is est, quod ipsum sacramentum vere ac realiter manducetur cum intentione sumendi:

Dubium. Alens. Bonauent. Palac.

D Thom. Sacramentaliter & spiritualiter Christus pro prium corpus manducauit.

mendi: vt autem talis sumptio simul spiritualis dicēda sit, satis est, quod digne & sancte fiat: quicquid n. in Spiritu S. fit, recte dicitur spiritualiter fieri: Christi autem sumptio fuit dignissima, & sanctissima, & cū perfecta spirituali dispositione, tum habituali, tum actuali. Quod autem ex tali sumptione non sit secutus effectus gratiæ sacramentalis, fuit per accidens, eo quod subiectum erat summe gratum, & habebat gratiam in supremo gradu, vltra quē augeri non poterat: talis autem carētia effectus non impedit spiritualem sumptionem, sed solum, quando prouenit ex alio obice, seu indignitate subiecti. Supposito autem, Christum Dominum sumpsisse suum corpus & sanguinem, adhuc superest difficultas, an illa actio pertinuerit intrinsece ad rationē sacrificii, an vero fuerit quid posterius, seu veluti quædā participatio hostiæ iam sacrificatæ: nam cum Euangelistæ debuerint satis clare & expresse referre, quicquid ad essentiam huius sacrificii pertinet: & de hac sumptione non ita aperte loquantur, videntur certe supponere, illā non pertinuisse ad essentiam sacrificii. Aliunde autem videtur, si Christus se communicauit, hoc potissimum fecisse, vt suum incruentum sacrificium consummaret. De hac igitur re, quid sentiendum sit, dicemus commodius in sequentibus.

SECTIO III.

Vtrum oblatio vocalis, fractio, aut distributio Eucharistiæ sint partes huius sacrificij.

INcipimus iam nostri sacrificii essentiam inquirere, discurrendo per sex actiones supra enumeratas. Et primo dicendum est de oblatione, quæ antecedit consecrationem, quam Soto loco infra citando cum aliis inuoluere, & confundere videtur, significās, pertinere aliquo modo ad substantiam huius sacrificii: & nonnulli eam vocant partem integralem sacrificii: quāuis non audeant dicere, esse de essentia. Dico tamen, hanc oblationem nullo modo pertinere ad substantiam huius sacrificii, neq; vt essentialem partem, neq; vt integralem: sed tantum esse cæremonialem quandam præparationem ab Ecclesia institutam ad conciliandam deuotionem, & reuerentiam, animosque fidelium excitandos ad mysterium ipsum peragendum. Ita sentire videntur omnes, qui de hac materia scribunt: sed inter alios bene hoc explicuit Alan. lib. 3. de sacrif. c. 18. Et probatur primo ex dictis: nam Christus Dominus obtulit hoc sacrificium perfectū, quoad omnes partes essentiales, substātiales, & integrales eius: & tamen nullam huiusmodi oblationem præmisit ante consecrationem: ergo illa nullo modo est pars sacrificii. Secundo, quia ostensum etiam est, illam cæremoniam non semper fuisse ab Ecclesia obseruatam: cum tamen ex his, quæ sunt de substantia vel integritate sacrificii, nihil vnquam prętermissum sit. Tertio, quia Ecclesia statim post illā oblationem orat, dicens: Veni sanctificator, omnipotens, æterne Deus, & benedic hoc sacrificiū tuo sancto nomini pręparatū: ergo satis significat, illam solum esse quandā præparationem materiæ ad futurum sacrificium, & quasi dedicationem illarum rerū sensibilium ad cultum Dei: ideoq; oblationem vocauit. Tandem, quia per illam oblationem nihil fit circa rem oblatā, præter quandam extrinsecam orationem: nam eleuatio, quæ fit à Sacerdote, aut consignatio crucis, & aliæ similes actiones, mere accidentales sunt: vnde, si cōtingat prætermitti, nihilominus, si postea rite fiat consecratio, sacrificium Missæ censebitur perfectū, quoad substantiam, & essentiam suam: neq; in hoc videtur esse controuersia inter probatos authores, neq; vlla probabilis dubitandi ratio.

Oblatio consecrationem præcedens, nullatenus est de essentia huius sacrificij.

Alanus.

Secundo dicendum est de oblatione, quæ post cōsecrationem subsequitur, de qua maior est dubitatio inter Catholicos. Quidam enim videntur in ea ponere totam essentiam huius sacrificii. Eckius lib. 3. de sacrif. Missæ, cap. 9. Clictouæus lib. 2. cont. Luth. c. 16. Ruard. artic. 16. qui absolute dicit prius, consecrationem esse sacrificationē: subdit vero posterius, consecrationem antecedere oblationem sacrificij, & sacrificiū consistere in vsu Eucharistiæ consecratæ, qui fit per oblationem: vnde videtur prius sacrificationem vocasse effectionem victimæ sacrificandæ. Alij vero sentiunt hanc oblationem esse de essentia, quāuis non sit tota essentia sacrificij. Significat Scotus in 4. d. 13. q. 2. Gabr. q. 1. artic. 3. clarius Soto q. 2. art. 5. vbi dicit: sacrificium consistere in oblatione: postea vero requirit alias actiones, de quibus infr. Cano etiam lib. 11. de locis, cap. 13. ad 4. inter quatuor actiones, quibus hoc sacrificium constare dicit, vnam ait esse hanc oblationem: & quamuis distincte non explicet, an essentialis sit nec ne: tamen, cum absolute, & indifferenter eam cum alijs numeret, sentit, esse ita necessariam sicut sunt aliæ. Fundamentum esse potest, quia de essentia sacrificij est oblatio: nam est genus eius: sed hic non est alia oblatio, quæ possit esse de essentia huius sacrificij, præter hanc: nam illa, quæ antecedit consecrationem, neque est pars sacrificij, vt dictum est: nec versatur circa propriam victimā huius sacrificij: quæ est Christus Dominus: quia nondum ibi existit. Rursus nec consecratio ipsa potest dici habere rationem oblationis, quia oblatio præsupponit offerendā: consecratio v. non supponit illā sed potius eam antecedit, saltem ordine naturæ: vnde Cōc. Trid. sess. 23. c. 1. & Can. 1. eas actiones distinguere videtur, & suo ordine numerare, dicens, Sacerdotibus datam esse potestatem consecrandi, offerendi, & ministrandi Eucharistiam, & D. Th. q. 83. artic. 4. Offertur (inquit) Eucharistia, vt sacrificium; consecratur & sumitur, vt sacramentum: sunt ergo hæ actiones diuersæ, & consecratio oblationē præcedit: ergo illa oblatio, q̄ fit post cōsecrationē, est de essentia huius sacrificij. Dico tamen, tam certum videri, hanc oblationem non esse de essentia huius sacrificij, quam est certum, ancedentem oblationem non esse de essentia. Et inprimis dicere, totam essentiam sacrificij in hac oblatione consistere, prorsus videtur improbabile, tum propter ea, quæ infra de consecratione dicemus: tum etiam, quia per illam oblationē nihil fit circa rem oblatam, sed est solum extrinseca deprecatio, quæ non est propria sacrificij, sed fieri potest, & iterari sæpius supra rem oblatam, etiam post peractum sacrificium: sicut in lege veteri fiebant huiusmodi deprecationes circa res oblatas: & nos possumus hoc modo offerre Deo Christi passionem: & Christus in cœlo hoc modo sese perpetuo offert Patri pro nobis, repræsentando illi passionē suam, quā pro nobis cōsummauit. Deinde, q̄ talis oblatio, nec de essentia huius sacrificij sit, probatur ex dictis: quia Christus nō adhibuit illam in nocte cœnæ. Item, quia non constat, semper Ecclesiam illam adhibuisse: vnde: licet sit antiqua cæremonia, non tamen est de institutione Christi, sed Ecclesiæ. Item, quia ostendimus non esse de ratione sacrificij, vt fic, quod offeres; verbo explicet oblationē: sed quod opere illam exerceat ex intentione cultus: ergo, neque in præsenti est fundamentum ad asserendum, illam verbalē oblationem esse de essentia: nam sufficere potest actio ipsa consecrandi: per illam namq; fit aliqua res maxime sacra in Dei cultū. Vnde Ambr. Psal. 39. Vidimus, inquit, Principem Sacerdotē ad nos venientem: videmus, & audiuimus offerentem pro nobis sanguinē suum, nunquam aūt audiuimus Christum offerentē pro nobis sanguinem suum, nisi quando dixit: Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis, & pro multis effundetur: hanc igitur consecrationem vocauit Ambr. oblationem. Vnde subdit apertius: Tunc ipse offertur in terris, quādo corpus Christi offertur, & tūc ipse offerre manifestatur in nobis, quādo sermo eius sanctificat sacrificium, quod offerimus, Cyprian. in

Eckius. Clictouæus. Ruardus.

Scot. Gabr. Soto Cano.

Oblationi consecrationem subsequenti non adest essentia Eucharistici sacrificij.

Ambros.

Cypria.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cyprian. serm. de Cœna Domini: Ex quo dictum est à Domino Hoc facite in meam commemorationē: Hoc est corpus meum: &, Hic est sanguis meus; quotiescunq; his verbis, & hac fide actum est, panis ille ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum & holocaustum existens. Sentit ergo, verbis illis fieri Christum holocaustum & offerri. Vnde Greg. 4. Dial. c. 56. consecrationem ipsam immolationem vocat, dum inquit: Quis fidelium habere id dubiū possit, in qua immolationis hora ad sacerdotis vocē cœlos aperiri, Angelorum choros adesse? &c. hoc autem certum est dictum esse propter consecrationem; ipsā ergo consecrationem, immolationem vocat. Qua, propter in ordinatione Sacerdotis, quamuis primario illi detur potestas consecrandi, nihilominus in ipsa forma Ordinationis solum exprimitur potestas offerendi, in quo satis indicatur, oblationem ipsa consecratione fieri; alioqui non satis vna potestas per aliā significaretur: ex quo etiam Conc. Trid. dict. c. & Can. 1. sess. 23. definit, illis verbis Christi; Hoc facite in meam commemorationem: datam esse sacerdoti potestatem offerendi: cum tamen potissimum data sit potestas consecrandi: igitur in ipsamet cōsecratione est intrinsece ratio oblationis inclusa: non est ergo, cur alia oblatio vocalis fingatur esse de essentia huius sacrificij. Atque ita simul satisfactum est fundamento contrariæ sententiæ. Quod vero Concil. Trident. distincte numeret potestatem consecrandi, offerendi, &c. non arguit, hos actus re ipsa esse distinctos; sed positum est ad maiorem doctrinæ claritatem: quia illa verba non sunt omnino synonyma: & absolutè loquendo posset vna ratio ab altera separari, mutata institutione: & ideo ad vitandas opiniones expresse docere voluit Concilium, vtrumque conferri sacerdoti, quamuis re ipsa eadem actione fiat. Atq; eodem modo D. Thomas distinguit veluti rationes formales, non physicas actiones.

Conc. Trid. Tertio dicendum est de fractione, & mistione. Dē quibus Cano loco supra citato dicit, esse de substantia huius sacrificij. Quæ sententia fundari potest, quia illa actio fit in cultum Dei: est enim cæremonia sacra, & habet mysticam significationem; nam per fractionem significatur passio Christi: per mistionem autem resurrectio. Vnde in Concil. Ephes. epist. ad Nestorium dicitur: in hoc sacrificio repræsentari passionem & resurrectionē Domini: vtrumque autem horum per aliam actionem non fit: & alioqui hæc actio ex suo genere est accommodata ad rationem sacrificij, quia per eam fit aliquid sacrum circa rem oblatam. Vnde D. Thomas 2. 2. q. 85. adhibens exempla actionum, quæ sunt aptæ ad sacrificiū, numerat inter alia fractionem panis. Dico tamen, actionem hanc, neque ad essentiam, neque ad integritatem huius sacrificij pertinere, sed esse mere accidentalem. Quæ est aperta sententia D. Tho. qu. 83. art. 6. ad 6. vbi dicit, si contingat, fractionem omitti, non propterea fieri imperfectum sacrificium: & idem sentiunt alij Doctores supra relati, & multi alij, quos sequentibus sectionibus referemus. Et sequitur etiam ex principijs positis sectione præcedente: nulla enim actio est de substantia huius sacrificij, quam Christus in cœna non exercuit: sed ipse non fuit vsus fractione mystica, vt ostendimus, neque vlla mistione: ergo. Item, quia substantia sacrificij eadem est in vniuersa Ecclesia, & in omni tempore, hæc autem fractio, licet sit valde antiqua, vt patet ex Liturgia Iacobi, & Chrysostomi, tamen in Liturgia Basilij nulla fit eius mentio, quod est signum, non fuisse vniuersalem, & consequenter, neque ex Christi institutione. Imo ex eisdem Liturgijs Iacobi, & Chrysostomi constat, huiusmodi actionem non fuisse factam eodem modo apud omnes, cum tamen in his actionibus modus ipse multum ad substantiam pertinere videatur. Præterea, aliquando potest tota hæc cæremonia omitti, non solum absque mutilatione sacrificij, sed etiam absque peccato: vt, si cōtingeret, vel ex naturali obliuione (si id accidere potest) vel ex ignorantia inuincibili, vt si quis existimaret, id licere propter diligentiam adhibendam, vt se citius expediret ad communicandum ægrotum, vel deniqueisi casu eueniret, vt hostia consecrata laberetur è manibus Sacerdotis, & caderet intra calicem; tunc enim non esset frangenda: quia fieri non posset, cum debita reuerentia sacramenti: ergo signum est, hanc actionem non esse simpliciter necessariam ad hoc sacrificium, & consequenter non esse de substantia eius. Denique ratio in contrarium facta, ad summum probat, potuisse actionē illam imponi à Christo Domino, vt esset de essentia sacrificij: non tamen probat, ita esse factam institutionem: cum neque à Christo ostendatur præcepta, neque ad significādum imposita, sed vtrumque introductum sit ab Ecclesia ad maiorem reuerentiam sacramenti, & declarationem mysteriorum, quæ in consecratione continentur: sicut adhibuit etiam ad eundem finem alias cæremonias, quas indubitatum est, non esse partes huius sacrificij. Quod vero Concilium Ephesinum dicit in hoc mysterio repræsentari passionem & resurrectionem Christi: & ascensionem, & alia Christi mysteria, quæ ibi enumerat, primo exponi potest, non esse intelligendum de hoc mysterio, quoad solam essentiam, vel substantiam eius, sed de tota Missa, prout includit omnes Ecclesiasticas cæremonias: vel, si ad solam substantiam sacrificij referatur, per se clarum est, passionem satis expresse in illo repræsentari; consequenter vero, & quasi implicite dici possunt alia mysteria, resurrectionis, & ascensionis significari; vel quia à passione duxerunt originem, & in illa quodammodo virtute continentur: vel certe, quia, dum in Christi persona, & verbis eius, consecratio fit in memoriam & honorem ipsius, hoc ipso satis profitemur, & significamus ipsum viuere, & in cœlis reguare.

Hæretici placitum. Quarto dicēdum est de distributione, seu dispensatione Eucharistiæ. Circa quam hæretici huius temporis, licet non admittant: Eucharistiam esse sacrificium, docent tamen, huiusmodi actionem seu distributionem, esse de necessitate huius conuiuij seu cœnæ, ita vt contra diuinum præceptum sit, conficere hoc sacramentum, & non distribuere. Et fundari possunt in verbis Christi: Hoc facite in meam commemorationem. Ex quibus duplex sumitur argumentum: primū, quia Christus consecrauit, & distribuit, & præcepit facere, quod ipse fecit: ergo vtrūque fieri voluit, quoties hoc sacramentum fit. Secundum est, quia Christi passio & memoria præcipue re-colitur in vsu, iuxta illud 1. ad Cor. 11. Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Dñi annunciabitis. Vnde Con. Trid. sess. 13. c. 2. sic ait: Sacramētum hoc instituit & illius sumptione recolere nos sui memoriam præcepit: & Aug cap. Cum frāgitur (loquitur de fractione vsuali) & sanguis Dñi in ora fidelium mittitur, Dominici corporis immolatio, eiusque sanguinis effusio designatur. & 20. con. Faust. c. 18. Christiani (inquit) peracti eiusdē sacrificij (scilicet crucis) memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Christi: actio ergo repræsentatiua passionis Christi includit vsum, seu cōmunionem fidelium: sed illa est actio sacrificatiua: ergo. Atq; hinc quidam etiam Catholici quamuis non dicant huiusmodi distributionē esse de necessitate huius sacrificij, dicunt tamen, quando fit, aliquo modo ad complemētum sacrificij pertinere: quod indicat Soto supra, cū dicit: populum fidelē sacrificio astantem, dum sacramentum sumit, per ipsam sumptionem suo gradu & ordine sacrificare: gaudet Christi non repræsentatur in cōsecratione, sed in consumptione: & Cano supra fere eodē modo loquitur de cōsumptione Sacerdotis, & de sumptione alio-

1. Cor. 11.

Soto.

Cano.

Practio hostiæ mistionis, particulæ illius eum speciebus vini non accidentaliter in hoc sacrificio se habet. D. Thom.

Distributio Eucharistiæ inter fideles sacrificio astantes nec ex iure diuino sit necessario, nec si fiat ad sacrificium vllatenus spectat.

Con. Tri. Durand.

aliorum. Dico tamen, huiusmodi sacramenti distributionem factam à Sacerdote inter fideles astantes, neque esse iure diuino præceptam, quoties consecratio fit: neque etiam, cum fit, pertinere vllo modo ad rationem, vel substantiam sacrificij. Prior pars supra satis probata est, disputat. 69. sect. 3. & definita est in Conc. Trident. sess. 22. cap. 6. & Can. 8. & ne in re vulgari, & clara immoremur, plura de illa videri possunt apud Durandum, dicto libro 2. de Ritibus Ecclesiast. cap. 4. Posterior vero pars, quamuis non sit ita certa, nam Conc. Trid. sess. 22. Can. 1. solum damnat eos, qui dicunt, offerri hoc sacrificium: nihil aliud esse, quam nobis Christum ad manducandū dari, nihilominus videtur mihi satis certa, & sequi ex priori: nam si quotidiana Ecclesiæ sacrificia integre ac perfecte fiunt sine huiusmodi distributione: ergo omnino extrinseca est ad substantiam vel perfectionem sacrificij. Dices fortasse, hoc argumento solum concludi, hanc actionem nō ita pertinere ad perfectionem sacrificij, vt sine illa sit mutilum, vel imperfectum sacrificium, aut contra institutionem Christi: non vero concludi cum adhibetur, non pertinere ad quādam maiorem perfectionem seu integritatem, quasi extēsiuam. Respondetur ex primo inferri secundum: nam, si Christus non instituit, aut præcepit, vt, cū Eucharistia sacrificatur, populo distribuatur, qua ratione dici potest, quando contingit, has actiones proxime coniūgi distributionem ipsam fieri partem sacrificij? Item, sæpe etiam contingit, in Ecclesia Eucharistiam distribui, & tunc non fieri sacrificium, vt quando ex præconsecratis ministratur: tuncque distributio non est vllo modo pars sacrificij, sed est mera dispensatio sacramenti, quæ fieri etiam potest in memoriam Christi, ergo nunquam est hæc distributio pars sacrificij; nam, quod tempore coniungantur, vel parum inter se distent, non mutat rationem, significationem, aut institutionem harum actionum. Præterea hoc confirmat vsus Ecclesiæ: frequenter n. non dispensatur communio, donec omnino est peractum sacrificium & populo discedēdi facultas data illis verbis (Ite Missa est:) non ergo censet Ecclesia, dispensationē sacramenti postea subsecutam, ad perfectionem sacrificij vllo modo pertinere. Deinde; tota actio sacrificandi proxime fit à Sacerdote: sumptio autem sacramenti, quatenus dicit vsum passiuum, communis est laicis: quatenus vero dicit dispensationem actiuam, potest per Diaconos proxime exerceri: nullo igitur modo pertinet ad actionem sacrificandi. Tandem, in omni sacrificio, participatio victimæ præsertim, quæ à populo fit, supponit sacrificium consummatum, nō autem perficit illud, iuxta illud Prou. 9. Immolauit victimas suas, posuit mensam suam; præcedit ergo immolatio, & inde conuiuium ex immolatis præparatur. Vnde est illud 1. ad Cor. 10. Nonne, qui edunt hostias, participes sunt altaris? & ideo 1. Corin. 5. Pascha nostrum (dicitur) Christus immolatus. Ex quo etiam Greg. Nyss. quem supra citauimus, orat. 1. de Resurr. colligit, prius Christum se sacrificasse, quam discipulis in cibum dederit. Et ita etiam intelligitur modus loquendi Greg. 4. Dial. c. 58. dicentis: Pro nobis Christus in hoc mysterio immolatur: eius quippe corpus sumitur: vis n. huius causalis in hoc posita est, quod sumptio immolationem supponit. Neque existimo, Doctores Catholicos aliquid contra veritatem hanc docere potuisse: Nam, si aliquando dicunt, hanc dispensationem pertinere ad perfectionem sacrificij, nō intelligunt de perfectione quasi intrinseca, & constitutiua sacrificij, sed de extrinseca, quæ est per modū actionis transeuntis. Et similiter, quando fideles dicuntur offerre, non est intelligendum, quod per se offerant, ratione communionis, quam recipiunt, sed q̄ per sacerdotē offerant modo infra explicando. Quod vero Soto ait passionem Christi non repræsentari in cōsecratione, sed in sumptione, improbabile est; prius n. repræsentatur in consecratione, vt dicemus latius sectionibus sequentibus: Deinde vero etiam repræsentatur in sumptione: vel quia vis consecrationis quodammodo manet in re consecrata: id n. fit, vt quantum est ex vi verborum, corp⁹ separatim à sanguine sumi possit, vel certe, quia per sumptionem expressius repræsentatur Christi sepultura: & consequenter etiam mors. Ex quo obiter satis responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ. De verbis autem illis (Hoc facite) sæpius in superioribus dictum est, signatim vero dicta disputatione sexagesima nona, sectione tertia.

Prouerb. 9.

1. Cor. 10.

Greg. Nyss.

Greg. Mag.

SECTIO IV.

Vtrum consecratio sit de essentia huius sacrificij.

PRima sententia est, consecrationem esse quidem aliquid præuium ad sacrificium: proprie tamen neque esse de essentia, neque parte sacrificij: Quod declaratur exemplo supra posito de Incarnatione, quæ necessaria quidem fuit ad sacrificium Christi cruentum, non tamen fuit pars eius, sed veluti præparatio quædam rei offerendæ, seu materiæ sacrificandæ, iuxta illud ad Hebr. 7. Corpus autem adaptasti mihi: ita enim se habet consecratio ad sacrificium incruentum, sicut se habuit Incarnatio ad cruentū: nam, sicut Deus factus homo, in cruce oblatus est; ita Christus factus panis vitæ, in altari offertur: sicut ergo ibi supponitur Incarnatio, ita hic consecratio: non ergo est pars ipsius sacrificij. Et simile argumentum sumi potest ex veteribus sacrificijs: verbi gratia, agni Paschalis, productio enim agni necessaria erat ad sacrificium, non vt pars eius, sed vt effectio rei sacrificandæ: sic enim comparatur consecratio ad hoc sacrificium, seu ad rem in ipso offerendam. Et confirmatur: nam in die Parasceues offertur verum sacrificium absque consecratione, quę iam supponitur antea facta; nam illa oblatio fit ex præconsecratis: ergo signum est cōsecrationem solum requiri, vt quid præuium: nam consecratio, quæ præcessit, non potest esse pars præsentis sacrificij. Primum antecedens patet ex oratione, quam Ecclesia in officio illius diei profert: In spiritu humilitatis, & in animo contrito suscipiamur à te Domine, & sic fiat sacrificium nostrū in cōspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus: & postea dicit Sacerdos: Orate fratres, vt meum & vestrum sacrificium, &c: Et confirmari potest, quia non est verisimile, Ecclesiam illo die omnino priuari sacrificio, & oblatione ad Deum. Vnde Aug. ep. 118. c. 2. generaliter & sine exceptione dicit: Omnibus diebus offertur Deo sacrificium in Ecclesia, & D. Th. hic ar. 2. ad 2. dicit, eo die offerri & consumi hostiam prius consecratam, ne priuetur Ecclesia fructu passionis Christi; sentit ergo ibi fieri sacrificij oblationē; nam fructus passionis Christi non applicatur Ecclesiæ per mysterium Eucharistiæ, nisi vt sacrificium est: nā, vt est sacramentum, solum prodest sumenti. Et confirmatur secundo: nā si Dies Parasceues sit dies festus, tenentur fideles adesse Ecclesiastico officio: ergo signū est, ibi offerri sacrificium, & dici Missam, quoad substantiam eius: quia fideles solum tenentur ad audiēdum Missam in die festo: vnde, si illa non esset Missa, non tenerentur illam audire. Confirmatur vltimo, nam in Conc. Laod. c. 49. & in VI. Synodo, Can. 52. sic dicitur: In omnibus sanctæ Quadragesimæ ieiunij diebus, præterquam Sabbatho, & Dominica & sancto Annunciationis die fiat sacrum præsanctificatorum ministerium. Quibus verbis significatur, fuisse Græcorum consuetudinē, vt in diebus ieiunij Quadragesimalis consecratio nō fieret: sed quod fieret oblatio ex præconsecratis: non est aūt verisimile, omnibus in diebus fuisse sacrificium prætermissum: ergo censebatur fieri sacrificium absq; consecratione. Vnde & sacrum ministeriū appellatur: quo nomine sacrificium significari solet. Et hanc sententiam sic expositam

1. Opinio.

Can. Laodic. VI. Synod.

positam tenet Ledesm. in 4.1.p.q.23.art.7. citans Albert.d.13.art.24. Qui tamen ibi dicit, in die Paraseues fieri immolationem : mox subiungens, illo die non fieri immolationē in sacramento. Et Scot. Gab. & Ruard. sect. præced. relati, videntur asserere consecrationem non esse essentialem sacrificio.

Eucharistico sacrificio consecratio est essentialis. D. Dom. Gabr. Soto. Cano. Alanus. Cassal. Tiletan. Bellarm.

Dico tamen, consecrationem esse omnino intrinsecam, & essentialem huic sacrificio. Hanc existimo esse sententiam D. Thom. q. 83. art. 4. & eam indicat. Gabr. lect. 15. & 16. in Can. Soto, Cano, & Alan. citati sect. præcedente. Cassal. lib. 1. de sacrif. ca. 20. Tiletan. in Resp. ad Apolog. Illyric. cap. 15. Bellarmin. lib. 1. de Miss. cap. vlt. & alij citandi sect. sequentibus. Vt autem hanc sententiam probemus, oportet aduertere, eam non posse conuinci pura ratione, ex sola rei natura desumpta (quicquid multi ex prædictis authoribus conentur) quia ratio sacrificij, vt sæpe dixi, ex institutione pendet : institutio autem multis modis fieri potuit : neque per se ex naturâ rei repugnabat, Christum instituere hoc sacrificium in aliqua actione consequente consecrationem : ipsam autem consecrationem solum requirere, vt effectionem rei consecrandæ, & tãquam præparationem ad sacrificium, sicut præcedens opinio dicebat. Et similiter, sicut cõsumptio animalis per ignem in sacrificium aliquando instituta est : ita consumptio Eucharistiæ consecratæ potuit in sacrificium institui, non vt est vsus sacramenti, sed vt est quædam immutatio rei sacræ facta à ministro publico ritu solemni in honorem Dei. Itaque nulla ratione negari potest, hoc fuisse possibile : quia in huiusmodi genere institutionis nulla potest repugnantia ostendi. At vero, loquendo de possibili, etiam videtur per se notum & certum, potuisse cõsecrationem institui, vt essentialiter fit actio sacrificandi, seu essentia eius : nam etiam hæc actio est maxime sacra, & aptissima ad profitendam Dei maiestatem & omnipotentiam, vt ex dicendis euidentius cõstabit. Cum igitur vtrumque horum possibile sit, quid iam sit factum, non ex sola ratione, sed institutione petendum est : quod autem talis fuerit Christi institutio, qualis à nobis in cõclusione explicatur, probatur primo ex facto Christi, prout ab Euangelistis narratur : nam expresse solum dicunt, consecrasse panem & vinum, & dedisse discipulis suis ; & ex hoc solum colligimus cum Patribus, illum sacrificasse : ergo maxime ratione consecrationis : distributio enim non pertinet ad sacrificium, vt dixi : ergo consecratio est de essentia sacrificij. Neque enim est verisimile, Euangelistas prætermisisse actionem maxime essentialem huic sacrificio. Et confirmatur ex illis verbis, Hoc facite in meam cõmemorationē, quibus consecratio principaliter præcepta est : nam per illam Christi passio expressius repræsentatur, dum corpus & sanguis ex vi verborum separatim consecrantur. Secundum argumentum sumimus ex sacerdotio legis nouæ, in quo præcipua potestas datur supra corpus Christi verum, ad consecrandum seu conficiendum illud : nam forma, quæ formaliter & essentialiter constituit Sacerdotem nouæ legis, est character sacerdotalis : hic autem character per se primo est potestas consecrandi, in qua fundatur alia potestas in corpus Christi mysticum. Atque ita Concil. Tridentin. sess. 23. cap. 1. primum omnium dicit, datam esse Sacerdotibus potestatem consecrandi, quam in capite quarto dicit dari per impressum characterem : est ergo potestas consecrandi de essentia sacerdotis nouæ legis ; ergo & consecratio ipsa erit de essentia sacrificij. Probatur consequentia, quia sacerdotium per se primo est propter sacrificium : ergo illa actio, ad quam per se primo datur sacerdotalis potestas, erit etiam primario de essentia seu ratione sacrificij. Dices hoc argumento solum probari, consecrationem necessario supponi ad sacrificium : ideoque datam esse sacerdoti potestatem consecrandi, quia data est potestas offerendi, quæ potestas in re

Conc. Trid.

sunt vna : prout tamen ratione distingui possunt : potestas consecrandi dicetur prior ordine executionis : quia consecratio antecedere debet, & hoc sensu verum est, primo datam esse illam potestatem ad consecrandum : ordine autem intentionis, dicetur prior potestas offerendi : quia consecratio est propter oblationē : & ita in hoc genere erit oblatio prior consecratione. Sed contra, nam, si hoc verum esset : ergo, per se loquendo, non esset necessarium habere potestatem consecrandi eum, qui habet potestatem offerendi : cur enim non posset aliquis offerre ab alio consecrata ? Etenim, si nunc potest oblatio fieri ex præconsecratis, potest vnus Sacerdos offerre hostiam ab alio consecratam : ergo similiter posset etiam aliquis non habens potestatem consecrandi offerre consecrata ab alio ; sicut sacramentum Extremæ vnctionis dari non potest, nisi ex oleo benedicto ab Episcopo ; tamen, quia benedictio olei, non est pars essentialis aut intrinseca ipsius sacramenti, sed quædam conditio necessario præsupponenda ex parte materiæ : ideo potest sacerdos simplex habere potestatem conferendi illud sacramentum ; licet non habeat potestatem benedicendi oleum : quia potest vti oleo ab Episcopo benedicto : & idem suo modo est in Confirmationis sacramento, cuius materia est Chrisma ab Episcopo consecratum : nec potest illa consecratio simplici sacerdoti committi : & tamen administratio ipsius sacramenti potest illi tribui, saltem ex Pontificis dispensatione : quia illa consecratio non est intrinseca pars sacramenti, sed conditio præsupposita. Sic igitur in præsenti, si consecratio non est de essentia, sed præsupposita ad sacrificium, posset aliquis sacrificare præconsecratum ab alio ; & tunc nõ posset reddi ratio, cur potestas offerendi non posset conuenire, vel committi ei, qui non habet potestatē consecrandi, verbi gratia, Diacono, cui interdum etiam committitur dispensatio huius sacramenti consecrati : solum quia dispensatio non includit intrinsece consecrationem, sed supponit eam : & ita potest illam supponere, vt ab alio factam.

Occurritur tacitæ euasioni.

Videō, posse aliquem respondere, voluisse Christum illas duas potestates esse in re inseparabiliter coniunctas, & potestatem offerendi, vel intrinsece supponere ex Christi ordinatione, vel identice includere potestatem consecrandi in eodem suppositō : & ideo non posse potestatem offerendi inesse, vel communicari ei, qui non habet potestatem consecrandi. Sed licet hoc verum sit, tamen hoc ipsum est probabilissimum signum, sicut potestas consecrandi & offerendi inseparabiliter coniunguntur in eodem suppositō ; ita vtramq; vnam & eandem in re esse : & quamuis ratione à nobis distinguantur hæ actiones, tamen in re ipsa, Christum consecratione offerri, & sacrificatione ipsa consecrari : nam hinc etiam fit, vt vtraq; potestas simul, & vnico verbo, & influxu (vt sic dicam) conferatur. Tertio principaliter argumentari possumus ex testimonijs Patrum, qui consecrationem ipsam, oblationem seu immolationem vocant, vt ex Cypriano, Ambrosio & Gregorio retulimus in sectione præcedente : & plures afferam sectione sequente, ne fiat repetitio. Quarto possumus argumentari ex congruitate ipsius actionis : est enim consecrationis actio ad sacrificandum aptissima : nam, & est maxime sacra, & per eam fit aliquid maxime sacrum : scilicet, caro & sanguis Christi, quibus Deus maxime colitur : fitque admirabili modo in quo diuina omnipotentia, & sapientia maxime declaratur : vnde fit, vt per huiusmodi actionem, & eius vsum fiat quædam professio, & recognitio diuinæ omnipotētiæ, est ergo huiusmodi actio ad rationem sacrificij aptissima : cur ergo dubitabimus, hanc potissimum eleuasse & imposuisse Christum Dominum, vt esset nouæ legis sacrificium ?

Quinto est optima coniectura : nam principale offerens in hoc sacrificio est Christus : ergo illa actio maxi-

maxime est de essentia huius sacrificij, quæ potissimum fit in persona Christi: hæc autem est actio consecrandi: ergo. Primum antecedens infra late probandum est: prima vero consequentia per se nota videtur, quia in tantum Christus est principale offerens, in quantum in nomine eius, & in persona eius, actio sacrificandi exercetur. Secundum autem antecedens, præterquam quod est communis sententia Sanctorum: præsertim Ambros. lib. 3. & 4. de sacram. probatur sufficienter ex verbis consecrationis, quæ in persona Christi proferuntur: quia non materialiter, sed formaliter dicuntur, vt supra vidimus: cætera vero fieri possunt à Sacerdote, vel in persona propria, vel vt à publico ministro Ecclesiæ: vt sunt sacramenti sumptio, & aliæ cæremoniæ, vel orationes. Sexto sumitur argumentum ex alijs actionibus: etenim, si consecratio excluditur ab essentiali ratione sacrificij, nulla remanet actio, in qua possit hæc essentia consistere, præter sumptionem sacramenti: quia omnes aliæ actiones, de quibus esse posset aliqua apparentia, vel dubitatio, exclusæ sunt: incredibile autem videtur, totam essentiam huius sacrificij in sola sumptione Sacerdotis positam esse. Primo quidem, quia consecratio est multo excellentior actio, & maiora continet mysteria. Secundo, quia sumptio magis pertinet ad vsum sacramenti, magisque videtur consistere in receptione, quam in actione ad offerendum accommodata. Tertio, quia alias, quoties Sacerdos aliquis communicaret, offerret, vel saltem posset offerre, si vellet ea intentione id facere: nam, quod sit indutus vestibus sacris, vel alias cæremonias adhibeat, vel omittat, non obstat, quo minus sacrificium factum teneat, quamuis fortasse illicite fiat, cum illa omnia non sint de essentia: sicut, si verum est, sacrificium in consecratione consistere, quoties sacerdos consecrat, sacrificat, etiam si ex malitia id faciat sine vestibus, aut cæremonijs alijs. Et hoc eodem exemplo satis probatur prima sequela, & ratio eius est manifesta: nam potestas offerendi est inseparabilis, & indelebilis à Sacerdote: ita vt, licet per Ecclesiam ligari possit, quoad vsum, non tamen potest radicitus auferri, quoad vim & facultatem: ergo, si alias sufficiens actio ad sacrificandum est sola sumptio sacramenti, à Sacerdote facta animo offerendi, nihil vetat, quo minus sacerdos, quoties communicat, possit habere hunc animum, & consequenter verum vsum talis potestatis: ac denique, quod verum sacrificium efficiat: quod tamen per se videtur satis absurdum. Quarto, quia hinc sequitur, sacrificium hoc in exteriori actione visibili non differre ab vsu sacramenti, sed solum in intentione interna: vel ad summum, in conditione personæ: scilicet, quod debet esse sacerdos, vt sumptio eius sit sacrificalis: tamen in ipsomet Sacerdote non poterunt distingui, nisi per intentionem internam: supponendo præcipue, quod ipsemet sumat vtramque speciem, & non ab alio recipiat: hoc autem, & per se incongruum videtur: nam visibile sacrificium debuit etiam in ipso ritu externo, distingui aliquo modo ab vsu sacramenti: & nulla etiam ratione suaderi, aut probari potest. Vltimo probatur nostra sententia ab inconueniente, nam, si consecratio non est de essentia sacrificij, sed solum quid præuium: & sacrificatio consistit solum in vsu rei præconsecratæ: inquiro, cur non possit consecratio fieri, etiam si sacrificatio subsecutura non fit? suppositis enim illis principijs, nulla sufficiens huius rei ratio dari potest: quia illa duo non sunt per se & essentialiter connexa, imo sacrificatio dicitur posse fieri sola, & separata à consecratione, quæ multo tempore antecessit: ergo pari ratione poterit consecratio fieri sola, & separata à sacrificatione: facilius enim prius separatur à posteriori, quam è conuerso. Posset autem id fieri, vel propter sacrificationem, longo post tempore futuram: vt, verbi gratia, possit sacrificatio publice & coram populo fieri, si fortasse tunc non posset fieri cõmode consecratio: exemplum esse potest in die Parasceues: si, verbi gratia, in die Cœnæ oblitus esset sacerdos cõsecrare hostiam pro sequente die, cur non posset peracta Missa illius diei nouam hostiam consecrare? non vt tunc sacrificaret iterum: sed pro die sequente, vel certe posset hoc fieri propter alios fines, vt, verbi gratia, propter communicandum ægrotum in periculo mortis existentem.

Ambrosius.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ negatur, consecrationem esse præparationem ad sacrificium, & non potius ipsam essentialem actionem sacrificij, vel totam, vel præcipuam. Ad probationem autem respondetur ex dictis: Christum hic esse rem oblatam, non vt materiam, sed vt terminum sacrificationis: & ideo non oportere, vt prius tempore, vel natura supponatur actioni sacrificandi, quare non est simile, quod de Incarnatione afferebatur: tum quia Christus, vt homo viuus, fuit materia sacrificij cruenti: tum etiam, quia idemmet fuit principale offerens, non vt Deus tantum, sed vt Deus homo, quomodo per Incarnationẽ esse cœpit. at vero in præsenti Christus, vt principale offerens, supponitur ante consecrationem, quia non offert, vt est sub speciebus, sed vt in propria specie existit: offertur autem, vt est sub speciebus, non vt materia, sed vt terminus oblationis, vt dictum est.

Fundamento contrario. *Respondetur.* *Ad primum.* *Ad secundum.*

In confirmatione petitur, quid dicendum sit de officio diei Parasceues: an in illo fiat verum sacrificium, necne. Respondetur autem iuxta principium positum, illo die non offerri sacrificium proprium nouæ legis, & à Christo Domino institutum. Ita sentit D. Thom. art. 2. ad 2. vbi in argumento supponit illo die non offerri sacrificium, & rationem inquirit, cur in die Natalis Domini ter celebretur hoc sacramentum in Parasceue autem totaliter omittatur. In responsione autem non negat, quod assumptum fuerat, sed reddit rationem, cur in nocte Natiuitatis tres Missæ dicantur, scilicet propter tres Christi generationes, scilicet æternam, temporalem secundum carnem, & spiritualem: in Parasceue autem significat, nullam Missam dici, seu non fieri sacrificium, in quo mystice repræsentetur mors Christi: quia eo die recolimus realem mortem eius, seu sacrificium cruentum: prout in simili die, re ipsa gestum est. Vbi etiam animaduersione dignum est, D. Thom. asserere, ideo non fieri tunc consecrationem, ne fiat expressa, ac mystica repræsentatio mortis Christi: supponit ergo hanc repræsentationem fieri in ipsa consecratione: & consequenter in illa maxime consistere mysticam sacrificationem. Et idem sentiunt cõmuniter Theologi de officio illius diei Parasceues, in 4. d. 13. vbi Richard. artic. 2. quæst. 2. eandem rationem tetigit Paludan. q. 2. Maior dist. 12. q. 2. Gabr. lect. 14. in Can. Maior. Durand. in Rationali diuinorum officiorum, libr. 6. c. 77. num. 34. seq. VValdens. de sacram. c. 88. & 89. Raban. lib. de instit. Cleric. c. 67. vbi adducit figuram huius mysterij: nam in lege veteri eo die, quo semel in anno summus Sacerdos intrabat in sancta sanctorum, alij sacerdotes non sacrificabant. Vnde Hugo de sanct. Vict. lib. 3. miscell. cap. 43. Non sacrificant (inquit) amici, dum trucidant inimici. Et idem sentiunt Doctores Iuris Canonici, quos sequuntur, & partim referunt, Nauar. in Sum. c. 25. num. 78. Couar. in cap. Alma mater, p. 1. §. 5. num. 6. cum Glo. in c. Visum est. de Consecrat. dist. 1. & in ca. Sabbatho. de Consecrat. d. 3. & insinuatur in illo textu, vbi Innocentius dicit, Ecclesiam eo die sacramenta penitus non celebrare: celebrationem enim sacramentorum, quasi per antonomasiam vocat Missæ sacrificium, vt omnes exponunt. Et confirmatur optima coniectura: nam de essentia, vel saltem de substantiali integritate huius sacrificij est, quod fiat sub duabus speciebus consecratis, vt infra ostendemus, sed eo die non consumitur, nisi vna species: ergo signum est, non fieri sacrificium:

Richard. *Paludan.* *Gabriel.* *Durand.* *VValdens.* *Raban.* *Hugo.* *Nauar.* *Couar.*

ficium: quomodo enim Ecclesia faceret sacrificium mutilum? cum, vel in hoc dispensare non possit, vel certe nulla sit sufficiens ratio dispensandi. Tandem, tota illa cæremonia, prout illo die fit, est ab Ecclesia instituta, nihilque in ea fit in propria Christi persona. Imo fortasse ideo tunc non fit consecratio, ne Christus in propria persona viuens, & loquens introducatur eo die, quo mortuus recolitur: & eadem ratione non interponitur eius persona, vt offerens sacrificium incruentum, sed solum fit repræsentatio eius, vt offerentis cruente: non ergo fit eo die proprium sacrificium in Ecclesia: quia nullum fieri potest in ea sacrificium, in quo Christus non fit principale offerens. Quando ergo in officio illius diei sacrificium nominatur, vel late sumitur pro quocunque sacro ministerio, vel significatur ipsa hostia consecrata, eo modo, quo victima sacrificij solet interdum sacrificium appellari. Generales autem locutiones, quod omnibus diebus offertur Deo sacrificium in Ecclesia, non excludunt singularem exceptionem, quamuis illam expresse non exprimant. De consuetudine autem Græcorum non consecrandi in diebus Quadragesimæ, præterquam sabbathis & Dominicis diebus, respondetur primum, illam consuetudinem non satis colligi ex Concil. Laodiceno: nam verba eius in c. 49. sunt, quod non oportet in Quadragesima panem benedictum offerre, nisi in sabbatho & Dominica: non enim consueuit nomine panis benedicti Eucharistia significari, quod si fortasse ibi ita exponatur, ibidem absolute dicitur non esse offerendum alijs diebus: de oblatione autem ex præconsecratis nulla ibi fit mentio: consequenter vero concedendum est, illis diebus non fuisse oblatum sacrificium: quod si hoc inconueniens videatur, respondemus, illam consuetudinem non fuisse receptam, nec probatam ab Ecclesia Romana.

SECTIO V.

Vtrum sumptio sacramenti, prout à Sacerdote fit, sit de essentia huius sacrificij, vel potius tota essentia in sola consecratione consistat.

1 Opinio. Gabriel. Soto. Cano. Bellarmin. D. Thom.

PRima sententia est, sacerdotalem sumptionem esse de essentia huius sacrificij, non quatenus est qualiscunque vsus sacramenti, sed quatenus est perfecta consumptio, & immutatio victimæ oblatæ. Ita insinuat Gab. lect. 26. in Can. & apertius docent moderni Thomistæ, Soto, d. 13. quæst. 1. ar. 6. & 8. quæst. 2. artic. 2. qui etiam dicit, potiorem partem essentialem huius sacrificij esse sumptionem sacerdotis, idem tenet Ledesm. 1. par. 4. q. 23. artic. 4. Cano. 12. de locis, c. 13. quos secutus est Bellarm. lib. 1. de Missa, cap. vlt. fauet D. Thom. q. 80. art 12. ad 3. quatenus dicit, sacerdotem in persona totius populi, corpus & sanguinem sumere: nam in hoc significat, illam sumptionem non esse merum vsum sacramenti, qui est mere personalis, sed esse actionem sacrificalem: solum enim actiones, quæ huiusmodi sunt, fiunt à Sacerdote in persona totius populi: & hac quæst. art. 4. dicit, Eucharistiam offerri, vt sacrificium: consecrari vero & sumi; vt sacramentum: qui locus, quamuis alias difficilis sit, quia videtur vtramque actionem distinguere ab actione offerendi, in hoc tamen fauere videtur præsenti sententiæ; quia illas inter se æquiparat, vt ad rationem sacrificij admittantur, vel excludantur formaliter, aut materialiter, & eadem q. artic. 6. ad 3. significat, sacrificium perfici per sumptionem: dicit enim, si contingat, post consecrationem vtriusque speciei aliquid mortiferum reperiri in calice, propter quod non possit à Sacerdote sumi, debere iterum vinum apponi & consecrari, vt sacrificium perficiatur: at vero, si sola consecratio esset de essentia sacrificij, sacrificium iam fuisset perfectum: quia iam fuerat vtraque species consecrata. Ratione probari potest: primo, quia de ratione sacrificij generatim est, vt sacerdos sacrificans de victima oblata participet, vt D. Thom. docet q. 82. artic. 4. ex Concilio Toletano XII. & ex Dionysio, & Augustino, quos ibi citat. Vnde concludit, etiam in hoc sacrificio, necessarium omnino esse, vt, quoties sacerdos sacrificat, toties corpus & sanguinem Domini sumat, iuxta illud 1. ad Cor. 10. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? quoad hoc propositum citatur à dicto Concilio Toletano XII. c. 5. Conc. Toletan. XII. 1. Cor. 10.

Secunda ratio, & præcipua huius sententiæ est, quia de essentia sacrificij est, & præsertim holocausti, vt tota victima consumatur, & realiter immutetur, sed hoc non fit in hoc sacrificio, nisi per sumptionem Sacerdotis, vt constat, quia ante illam Christus realiter manet sub speciebus: & vt sic, est victima sacrificanda: ergo sumptio, per quam quodammodo perfecte immutatur, & amittit illud esse, quod sub speciebus habet: est de essentia sacrificij: nam hoc sacrificium est etiam holocaustum, in quo victima debet perfecte consumi. Respondeti potest, ibi fieri realem immutationem totius substantiæ panis & vini. Sed hoc non satis est: tum, quia panis non est præcipua res oblata, sed Christus: tum etiam, quia nec panis ipse omnino consumitur per illam immutationē cum adhuc species eius remaneat: & ita nondum videtur holocaustum consummatum: tum denique, quia illa immutatio panis & vini insensibilis est: mutatio aūt victimæ, cum in sacrificio sensibili fit, debet esse sensibilis. Aliter respondent alij, hic fieri immutationem, non realem, sed mysticā, quatenus ex vi horum corpus, & sanguis separatim consecrantur, & per eas cruenta Christi mors, quæ fuit verum holocaustum, repræsentatur. Sed neq; hoc satisfacit: alioqui hoc non esset verum, & reale sacrificium, sed tantum figura & imago sacrificij: quia illa non est realis immutatio seu mactatio, sed tantū signum & repræsentatio realis mactationis: non ergo hoc satis est ad verum & reale sacrificium.

Secunda sententia est, sumptionem sacerdotalem sacramenti Eucharistiæ non esse de essentia sacrificij eiusdem Eucharistiæ, sed esse quid posterius, solumque pertinens ad perfectionem, quasi extrinsecam talis mysterij, totamque essentiam sacrificij in consecratione consistere. Ita sentiunt ex Scholasticis, D. Thom. hic, q. 79. art. 5. vbi dicit, Eucharistiam habere rationem sacrificij, in quantum offertur, rationem autem sacramenti, in quantum sumitur, & q. 82. ar. 4. ad 1. ait, quod Consecratio chrismatis, vel cuiuscunque alterius materiæ, non est sacrificium, sicut est consecratio Eucharistiæ: & q. 83. artic. 4. vbi omnes fere cæremonias & actiones Missæ declarat, sic inquit: Quarto petit (scilicet Sacerdos) hoc sacrificium peractum, esse Deo acceptum, cum dicit: Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, &c. quam orationem profert Sacerdos statim post consecratam vtramque speciem: tunc ergo censet D. Thomas, iam esse peractum sacrificium, & inferius subdit: Deinde agitur de perceptione sacramenti, primo percipiente Sacerdote; postmodum alijs: censet ergo, totum hoc fieri iam peracto sacrificio, & tam perceptionem sacerdotis, quam aliorum, esse extra rationem sacrificij. Idem sentit Bouauent. in 4. dist. 14. art. 1. q. 4. Maior dist. 9. & ex modernis, Alanus lib. 2. de sacrificio Missæ, c. 25. Cassal. libr. 2. de sacrif. c. 25. Episcop. Oxom. tractatu de sacrificio, ca. 11. Catherin. Opusc. de sacrificio Missæ. Palacius in 4. dist. 8. dis. 1. & 4. Turrianus libro octauo constit. in Scholijs ad c. 5. 10. 11. 12. & 14. vbi inter alia refert, Simeonem Archiepisc. Thessalon. libro de Myster. Miss. c. 3. distincte inquirentem, an Christus sacrificauerit ante vel post consecrationem: respondentemque, neque ante, neque post, sed in ipsa consecratione sacrificasse, Quia tunc facta est mutatio ex pane non mactato in corpus Christi mactatum: quæ verba fere habentur

2. Opinio. D. Thom. Bonauent. Maior. Alanus. Cassal. Oxomen. Cather. Turrian.

tur apud Nicolaum Cabasilam in expositione Liturgiæ, cap. 32. Fundamentum huius sententiæ esse potest, quia consecratio est sufficiens actio ad sacrificandum, & continet repræsentationem mortis Christi: est ergo sufficiens mactatio mystica: ergo in illa sola consistit essentia huius sacrificij. Quod fundamentum probabile est, indiget tamen maiori declaratione. Et ideo, vt radix huius dubitationis intelligatur, illud quod supra notauimus, hic etiam obseruandum est: sacrificij essentiam in particulari, & quoad actionem ad significandum impositam, pẽdere ex institutione: institutionem aũt supponere quidẽ in ipsis actionib. aliquid, quod ex se illis conuenit, scil. aptitudinem & decentiam ad talem vsum, seu significationem, non tamen ex solis rebus ipsis oriri, aut in eis solis fundari posse, cum pendeat ex voluntate instituentis: fieri enim potest, vt aliqua actio de se apta sit ad sacrificiũ, & tamen non sit ad talem vsum assumpta. Item, quod aliqua actio per se sola possit esse sufficiens ad sacrificandum, si imponatur, & tamen, quod de facto non sufficiat: quia non est per se assumpta, & imposita, sed coniuncta cum alijs, sicut in sacramentis sola ablutio sine verbis, vel sola vnctio manuum, sine vnctione oculorum, &c. posset sufficere ad sacramentum Baptismi, vel Extremæ vnctionis conficiendum, si Christus voluisset, de facto tamen nó ita est. Triplex ergo hinc oritur quæstio. Prima est de aptitudine, an sola consecratio per se sumpta fuerit apta ad totam sacrificij essentiam constituendam. Secunda, an etiam consecratio simul cum sumptione potuerit coniungi, vt per modum vnius artificialis compositi vnum sacrificiũ constituatur. Tertia, si vtrumq; horum est possibile, quomodo institutio facta sit.

Sola consecratio apta est ad integrum sacrificium fundandum.

Dico ergo primo: Sola consecratio est sufficiens, & de se apta, vt possit imponi, vt in ea tota essentia alicuius sacrificij consistat. Hæc conclusio videtur mihi certissima, quia in cõsecratione potest fundari tota significatio, tam mystica, quam moralis, ad sacrificium sufficiens: ergo illa per se est apta, vt in ea ponatur tota essentia sacrificij. Antecedens patet, quia per illam repræsentatur passio Christi. Potest etiam imponi in recognitionem supremi cultus Deo debiti, vt authori rerum omnium, quatenus per hanc actionẽ fit mirabilis quædã, & supernaturalis rerum immutatio, in hunc finem, vt Deo offeratur, seu in honorem eius in altari ipsius præsens fiat res nobilissima, maximeque illi grata, quæ est Christus Deus homo: ergo est sufficiens de se illa actio, vt integra ratio, & significatio sacrificij in ea fundetur: ergo, vt imponatur, vt sit tota essentia sacrificij. Neque fundamentum secundæ sententiæ plus probat, quod tamen non satis est ad ostendendam essentiam sacrificij, prout iam est à Christo instituta.

Satis fit rationibus in oppositum adductis.

Fundamentum autem primæ opinionis, quatenus contra hanc conclusionem procedit, debile est, & necessario nobis soluendum: intendit enim concludere, consecrationẽ non esse totam essentiã huius sacrificij, ac si esset incapax huius impositionis, & inepta ad hoc munus, nisi ei coniungatur cõsumptio sacramẽti, quod tamen plane falsum est. Ad primum ergo negatur, de necessitate actionis sacrificatiuę vt sic, esse q; sacrificans proximus participet de sacrificio: hoc. n. nulla ratione, vel inductione ostendi potest: nam, secluſa manducatione, seu participatione sumentis potest esse aliud genus actionis, qua sufficienter consecretur, vel conficiatur res oblata, ergo nulla est ratio: cur ille determinatus modus actionis dicatur necessarius ad rationem sacrificij, vt sic. Vnde in lege veteri multa erant sacrificia, quæ omnino incendebantur, neq; ex eis aliquid reseruabatur in vsum sacerdotũ, vel fidelium, &, licet in aliquib. id fieret, ille tamen vsus, vel partitipatio Sacerdotum, non erat de intrinseca essentia sacrificij, sed tanquam quid consequens, aut indicans effectum sacrificij, vel aliquid simile: de quibus legi potest D. Thom. 1. 2. q. 102. art. 3. ad 8. & 10.

Vnde huius rei signum colligere licet ex distantia temporis, & loci: nam, quod sacrificabatur, non statim comedebatur, sed vel eodem die, vel in aliquibus sacrificijs etiam in crastino: & non comedebatur in eodem loco: sed, vel in atrio à Sacerdotibus, vel in proprijs domib. à reliquo populo. Nec D. Thom. loco ibi citato dicit, hoc esse de ratione sacrificij vt sic: sed solum huiusmodi sumptionem, seu participationem esse congruentem ad perfactionem sacrificij, meritoq; ex præcepto esse posse necessariam sacrificanti: quod potest esse verum, etiam si non sit de essentia: an vero de facto ita sit in nostro sacrificio, dicemus statim: nũc enim solum explicamus, quid ex parte actionis imponendæ ad sacrificium necessarium sit.

Ad secundam rationem recte ibi responsum est: ad rationem sacrificij potuisse sufficere tranſmutationem panis & vini in corpus & sanguinẽ Christi, quæ per consecrationem fit: & ad primam replicam in contrarium respondetur: hoc esse singulare & excellens in hoc sacrificio, quod per se primo totus est propter efficiendum, quam propter destruendum, in omni enim sacrificio, quod per realem immutationem fit, inuenitur destructio alicuius rei oblatæ, ex qua necessario resultat aliud, quasi consurgens, & oblatum in honorem Dei. Est tamen differentia inter vetera sacrificia, & hoc nostrum: quod illa, quia erant imperfecta, & fiebant per actiones mere naturales & humanas, potissimum consistebant in destructione alicuius rei, per quam significabatur, Deum esse authorẽ omnium, vel aliquid simile: Vnde, quod principaliter offerebatur, erat res illa interficenda, vel destruenda in Dei honorem: consequenter etiam, quod inde resultabat, offerebatur in honorem Dei, seu intendebatur, in odorem suauissimum Domino, vt sæpe dicitur in Leutico: at vero in nostro sacrificio, quia per actionem supernaturalem & diuinam perficitur, licet substantia panis & vini destruatur, tamẽ, quod potissimum intenditur, est effectio & præsentatio (vt sic dicam) corporis & sanguinis Christi super altare Dei in honorem eius. Et ideo res oblata in hoc sacrificio principaliter ac simpliciter est Christus, qui est terminus talis actionis: vnde necesse non est, vt materia, quæ transmutatur, fit semper res principaliter oblata, si terminus actionis, qua sacrificium perficitur, fit magis intentus, tam ex vi talis actionis, quam ex intentione sacrificãtis: & de se etiam sit dignior, & ad cultum Dei magis pertinẽs: tunc enim illa esse potest præcipua res sacrificata: & ita contingit in præsenti sacrificio.

Vnde facile soluitur obiectio, si in hunc modum fiat: nam si quis agnum viuum sumeret, eumque Deo offerret, solum præsentando illum super altare, & illum non interficiendo, neq; immutando, illud non satis esset ad sacrificium, sed esset quædã simplex oblatio: ergo similiter sola consecratio per quam Christus præsentatur Deo in altari, si non intercedat alia sumptio vel immutatio, non potest sufficere ad sacrificium. Respondetur enim, licet, quod in antecedente assumitur, frequentius ita factum fuerit, iuxta communem vsum veterum sacrificiorum, tamen simpliciter id non esse necessarium: posset enim sacrificari agnus absque immutatione reali & physica, si aliquid aliud sacrum circa illum fieret, quo censeretur manere moraliter sanctificatus, & ad sacros vsus deputatus: nam, vt supra dixi, non est de absoluta ratione sacrificij, realis immutatio seu destructio alicuius materiæ oblatæ: quia, & in Leuitico interdum legimus sacrificia facta sine tali immutatione, vt patet c. 23. & 24. & ipsum nomen (sacrificium) solum postulat, vt circa rẽ oblatam fiat aliquid sacrum, quo diuina excellentia recognosci possit: quod non repugnat, alio modo fieri, quam per realem immutationem.

Secundo vero, & facilius, negatur consequentia & similitudo: quia ille agnus nó repræsentaretur Deo per actionem sacram, immutatiuam vnius creaturæ, vt esset

vt efficiat agnum immaculatum in Dei honorem, repræsentando simul cruentum sacrificium talis agni, per quam actionem offertur Christus in Eucharistia, quæ sufficientissima est, vt dixi, ad rationem sacrificij. Præsertim, quia, sicut per actionem destructiuam potest coli Deus, & significari suprema eius potestas & dominium: ita etiam per actionem effectiuam ad hoc deputatam à Deo, maximè si illa effectio sit supernaturalis & diuina, & terminetur ad præsentandam Deo rem illi gratissimam, qua ipse maxime colitur & honoratur: vnde, licet demus, necessariam esse ad sacrificium realem immutationem alicuius creaturæ, non inde fit, esse necessariam per modum destructionis in re principaliter oblata: quia etiam esse potest per modum effectionis. Vnde ad secundam probationem de holocausto respondetur, formalem rationem holocausti, non consistere in hoc, quod tota res oblata consumatur vel comburatur, vel aliquid simile, alioquin sacrificium crucis non fuisset holocaustum: quia corpus Christi post mortem incorruptum manit: ratio verò holocausti formaliter in hoc consistit, quod totum sacrificium ordinetur in reuerentiam & amorem diuinæ maiestatis & bonitatis, & consequenter, vt totũ id, quod offertur, maneat Deo consecratum, quod totum habet Eucharistia ex vi consecrationis, etiamsi realiter non consumatur.

Ad tertiam probationem de signo sensibili respõdetur actionem consecratiuam, etiam esse sufficienter sensibilem, vt in ea possit sacrificium sensibile constitui, quia, licet sensibus non percipiatur, prout in se intime & substantialiter fit, tamen per verba consecrationis aliquo sensibili modo significatur: & hoc satis est in supernaturali sacrificio, quod non vtcunque consistit in actione, sed vt facta per talia verba sensibilia: alioquin, neque sumptio corporis Christi dicetur sensibilis, quatenus versatur circa ipsum corpus: quia, vt sic, non sentitur, nisi ratione specierum continentium, significantium ipsum Christum, quod totum fundatur in significatione & efficacia verborum: si ergo illud satis est, vt Christus dicatur sensibiliter manducari: ita hoc erit satis, vt dicatur sensibiliter significari seu consecrari: quia nimirum signo sensibili consecratur. Nulla ergo ratione dubitari potest, quin consecratio Eucharistiæ, prout modo fit, potuerit esse actio sufficiens ad rationem sacrificij.

Dico secundo, consecrationem simul cum sumptione potuisse à Christo Domino institui ad integrandum, seu constituendum essentialiter vnum sacrificium, ita vt neutra actio sine altera per se illud compleret. Probatur, quia in hoc nulla est repugnantia, & aliunde institutio pendet tota ex voluntate instituentis, & declaratur præterea, quia in hac duplici actione simul sumpta, est maior quædam exterior sensibilis mutatio, seu consumptio rei oblatæ, vt conuincit argumentum prioris sententiæ: est etiam maius quoddam fundamentum ad plenius repræsentandam mortem Christi, vsque ad sepulturam eius, & effectum sanctificationis nostræ ex ea prouenientem: ergo propter has & similes causas, potuit Christus instituere, vt hæc duplex actio ad essentiam huius sacrificij pertineret. Præterea, potest hoc confirmari ex figura huius mysterij, quæ in sacrificio Melchisedech præcessit: in illo enim nulla fiebat mutatio sensibilis circa panem & vinum oblatum: præter esum & potum eius. Similiter in iugi sacrificio agni, quod in figuram huius fiebat quotidie in lege veteri, videtur de substantia eius fuisse, præter interfectionem agni, sumptio panis & vini, vt ex capite 29. Exod. & 28. Numer. colligitur: ergo idem potuit in præsente institui. Neque obstat, quod sumptio victimæ debet supponere immolationem eius: nam hoc est verum de sumptione, quæ ab aliis fit, solum ad participandum de sacrificio: non repugnat autem sumptionem ipsius sacerdoris institui, vt sit consummatio ipsiusmet immolationis, & immutationis faciendæ circa rem offerendam.

Consecratio & sumptio institui potuerunt, vt simul nec sepa ratè, sufficienter, ad sacrificiũ fundandum.

Dico tertio: Verisimilius est, de facto sumptionem sacerdotis non esse institutam, vt sit de essentia huius sacrificij, atque adeo totam essentiam positam esse in consecratione. Hæc assertio nõ est certa, quia voluntas Christi, ex qua omnia hæc pendent, non est in hoc satis nota nobis: neque ex Scriptura, neque ex traditione, neque etiam ex reuelatis, potest necessaria ratione colligi, & ideo solum dixi, hoc esse verisimilius. Quod probatur primo ex authoritate quasi negatiua Euangelistarum, quos verisimile est, narrantes historiam & institutionem tanti mysterij, non prætermisisse essentialem ritum huius sacrificij: referunt autem expresse, Christum Dominum consecrasse Eucharistiam: nonautem ita referunt, sumpsisse illam: nam, licet id probabiliter colligatur ex quibusdam verbis Lucæ; tamen & sensus illorum verborum, ex quo id colligitur, incertus est, & præterea illa verba non sunt directe dicta ab Euangelista, vt nobis referret, Christum sumpsisse suum corpus & sanguinem, sed solum, vt referret quædam verba, quæ Christus protulit in cœna, scilicet, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum: & illud, Non bibam amodò de hoc genimine vitis: ex quibus nos quasi indirecte colligimus, Christum manducasse & bibisse nouum Pascha: si autem hoc esset de essentia sacrificij, debuisset directe & satis clare ab Euangelistis referri. sicut sæpe in superioribus diximus de his, quæ sunt essentialia huic mysterio, quatenus sacramentum est: quia non minus est necessarium Ecclesiæ, vt sacrificium est.

Totam sacrificij eucharistici essentiã in consecratione positam, præcisa sumptione, probabile est.

Secundo hinc sumitur secundum argumentum ex doctrina Sanctorum Patrum, qui sola consecratione contenti videntur ad explicandam huius sacrificij rationem. Vnde sunt illa verba Ambrosij, quæ in superioribus citauimus, Videmus principem Sacerdotum: &c. vsq; ad illud, Ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificet sacrificium, quod offerimus. ponit ergo oblationem in sanctificatione sacrificij, quæ verbis Christi fit, quæ nihil aliud est, quã consecratio. Et consentire videtur Cyprian. inser. de Cœna Dom. quem sup. citauimus: dicit n. ex vi verborum Christi incipere Eucharistiam simul esse medicamentum & holocaustum: videtur etiam expressum testimonium, q̃ ex Greg. refertur in c. Multi, 1. q. 1. reperitura apud Isi. l. 6. Orig. c. 18. Sacrificium dicitur, quasi sacrum factum, quia prece mystica cõsecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis. Vnde etiam Beda Hom. Domin. inf. Octau. Epiph. Memoria, inquit, passionis replicatur, cum panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius, ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur. docet aũt D. Thom. in hoc art. 1. & sup. q. 79. ar. 7. hoc mysterium habere rationẽ sacrificij, quatenus in eo repræsentatur passio Christi, qua se obtulit hostiam Deo. Præterea in ca. Relatum de Conse. d. 2. & Conc. Tol. XII. c. 5. sic legitur: Relatũ est nobis, quosdam è Sacerdotib. non tot vicibus cõmunionis sanctæ gratiam sumere, quoties sacrificium in vno die, si plurima per se Deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus à cõmunione suspendant, & in sola tantum extremi sacrificij oblatione cõmunionis sanctæ gratiam sumant, quasi non sit toties illi vero & singulari sacrificio participandum, quoties corporis & sanguinis immolatio facta constiterit.

Ambros.

Cyprian.

Beda.

Conc. Tol.

In quibus verbis inprimis notandum est: in eis supponi immolationem prius esse factam, quam de sacrificio participet Sacerdos: hoc n. significant illa verba (participandũ est de Sacrificio, quoties immolatio facta cõstiterit,) vbi cõsecratio nomine (immolationis) significata videtur. nam perinde dictum videtur, acsi diceretur, cõmunicandum esse Sacerdoti, quoties ab eo consecratio facta fuerit. Vnde non do-

cetur sacerdotem debere sumere, vt immolet vel offerat, sed vt de reiam oblata & immolata participet, iuxta illud, quod supra ex Grego. Nyss. orat. 1. de Resurrect. retulimus: & præsentem conclusionem non parũ confirmat: dicit enim in vniuersum sumptionem huius sacramenti supponere immolationem iam factam: & ad hoc propositum adducit eadem verba Pauli, quę Concil. etiam Toletan. citauit, (Qui edunt hostias, participes sunt altaris,) 1. ad Cor. 10. id est, eduntur hostiæ ad participandũ de altari: id est, de sacrificio in altari oblato: sumitur enim cõtinens pro contento. Denique, hoc confirmant verba eiusdem Gregorij Nyss. lib. de baptismo prope initium, Panis in principio, panis est: at vbi illum mysterium sacrificauerit, corpus Christi, & dicitur, & est: vbi consecrationẽ, sacrificationem vocat, panem autem sacrificari dicit, vt materiam sacrificationis. Tertio est optima coniectura supra etiam indicata, quia in hoc sacrificio principalis sacerdos offerens est Christus: in tantum vero Christus est principalis offerẽs, in quantum proximus minister in persona eius operatur: ergo sola illa actio est essentialis oblatio huius sacrificij, quã sacerdos ministerialis in persona Christi exercet: hæc autẽ est sola consecratio, illa enim loquitur in persona Christi, vt supra ostensum est: in sumptione vero nihil operatur in persona Christi, sed in propria: nihil enim in ea fit, quod in persona Christi fieri sit necesse. Et potest in hunc modum declarari: nam in sumptione duo sunt: scilicet, collatio sacramenti, & acceptio: primum sit quidem à Sacerdote, vt ministro Christi, non tamen vt operante, & repræsentante formaliter personam eius, sed per potestatem ab eo receptam: sicut quando baptizat, vel aliud sacramentum confert: imo hæc actio per se & in rigore, licet requirat potestatem ministerialem, non tamen sacerdotalem, nisi ratione cõsecrationis: potest enim per se à Diacono fieri. Vt autem sumptio est receptio sacramenti, multo minus sit in persona Christi: fit enim à sacerdote, vt membro Christi, participante victimam oblatam: vnde sacerdos sumpturus sacramẽtum eodem modo pro se, & pro alijs orat, Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratiæ repleamur, & ideo statim in propria persona dicit, (Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum:) dum ergo sumit, propriam tãtum gerit personam, non Christi: ergo illa sumptio non pertinet ad essentialem actionem huius sacrificij.

Greg Nyss.

Quarto potest addi congruentia, quia nulla fuit necessitas instituẽdi sumptionem vt essentialem sacrificio: & alioqui conueniens fuit, vnicuique actioni proprium locum & gradum tribuere: ergo verisimile est, ita factum esse. Maior sufficienter constat ex dictis in prima conclusione, & quoad mysticam significationem amplius declaratur: quia Christus ad hoc ordinauit hoc sacrificium, vt esset suæ passionis memoriale, iuxta illud, (Hoc facite in meã commemorationẽ:) propter quod dixit D. Tho. locis supra citatis, hoc mysterium habere rationem sacrificij, quatenus in eo agitur repræsentatio passionis Christi: sed hoc agitur in consecratione ipsa, & propterea non debet corpus sine sanguine consecrari, vt dixit idem D. Thom. qu. 78. art. 2. & 7. & qu. 80. artic. 12. ad 3. ergo non oportet, ad repræsentationem, vel significationem huius sacrificij, addere sumptionem vt essentialem. nam cruentum sacrificium Christi in puncto mortis consummatum est: sepultura autem eius non fuit de substantia sacrificij, sed veluti quædam extrinseca perfectio seu consummatio, aut potius testificatio eius: hoc igitur in præsenti, sacrificiũ hoc incruentũ tunc substantialiter perficitur, quando mors Christi expresse repræsentatur, quod per consecrationem fit: in sumptione autem repręsentari potius videtur Christi sepultura: non ergo fuit necesse, illam adhibere, vt essentialem, sed solum vt participationem, & quasi testificationem sacrificij peracti. Atque hinc etiam patet minor propositio in argumento assumpta: nam sumptio Eucharistiæ, etiam si à Sacerdote fiat, habet propriã rationem suam in ratione sacramenti, formaliter namque est vsus sacramenti: habere etiam potest suam propriam significationem distinctam à significatione sacrificij: vt declaratum est: ergo conueniens fuit, vt hic vsus sacramenti omnino distinctus ac separatus fuerit ab actione sacrificandi: & quod hæc prius consummata sit, vt sacerdos, sicut reliqui de victima iam plene immolata participet. Quo fit, vt tam vere immolatus sit Christus, vt maneat sub hostia cõsecrata nõ sumpta à Sacerdote, quam, vt fuit sub hostia, quam sacerdos consumpsit: imo licet contingat, post consecrationem non sequi sumptionem, reuera manet Christus sacrificatus, & perfecte immolatus, vt, si post cõsecrationem contingat, apparere carnem aut sanguinem, vel aliam similem immutationem in speciebus fieri: tunc enim, nec sumendum est sacramentum, nec necessarium est ex præcepto, iterum conficere, ac sumere, vt constat ex D. Thoma qu. 82. art. 4. ad 3. signum ergo est, iam fuisse perfectam immolationem: alioqui non esset sacrificium imperfectum relinquendum. Vnde tandem solet coniectura sumi ab effectu sacrificij, qui non differtur vsque ad sumptionem, sed statim post consecrationem datur: alioqui in eo casu sacrificium maneret sine effectu. Quæ coniectura, licet ex re æquè incerta sumi videatur, in hoc tamen habet congruentiam aliquã, quod per se decens esse videtur, vt consecratio ipsa vi sua aliquẽ in nobis habeat effectum: vt, sicut passionem Christi nobis repręsentat ex ipsius institutione, ita etiam virtutem eius aliquo modo nobis applicet. Ac denique, vt sicut effectus sacrificij & sacramẽti, diuersi sunt, ita etiam diuersis temporibus conferantur, nec sacrificium, vt sic suo effectu careat, etiam si ad vsum sacramenti non perueniatur.

D. Thom.

Dices, cur ergo Ecclesia differt commemorationẽ & oblationem pro defunctis, vsque ad tempus post consecrationem? sic enim iam erit applicatus sacrificij effectus, quando defunctorum commemoratio fit, quod videtur magnum inconueniens, & contra mentem Ecclesiæ: quæ vult sacrificiũ etiam ex opere operato prodesse defunctis. Adde, quod post consecrationem fit noua oblatio sacrificij, & deprecatio, vt, & fit Deo acceptũ, & profit offerẽtibus & his, pro quibus offertur. Respõdetur, applicationẽ sacrificij, quoad effectũ ex opere operato, quæ non fit, nisi per intentionem Sacerdotis offerentis, fieri debere ante consecrationem, vt infra dicam, siue viuentibus, siue defunctis applicetur: quia effectus esse non debet quasi suspensus, sed statim dari, ac sacrificium consummatur: consummatur autem in vtriusq; specie consecratione, vt dictum est, & dicetur sectione sequente: & ideo iã tunc adesse debet intentio applicatis, vt statim fiat applicatio. Neque ex ritu, quem Ecclesia seruat in Missa dicenda, aliud colligi potest: nã potius statim post finitã consecrationem incipit Sacerdos deprecari pro sumẽtibus, & participantibus victimam oblatã, vt eis proficiat ad salutẽ, &c. Quod vero Sacerdos etiam tunc orat, vt Deus acceptum habeat sacrificium, nõ est, quia essentialis oblatio sacrificij non sit iam peracta, sed quia adhuc habemus præsentem rem oblatam, & per illam possumus plura semper beneficia impetrare, & iterum atq; iterum Deum deprecari, vt & maiorem in ipsum reuerentiã ostendamus, & vt ad plura beneficia nobis conferenda, sacrificium nostrum accepteet: ac denique vt effectus sacrificij propter demeritum nostrum non impediatur, quam rem explicuit optime Cyrill. Hierosolym. Cateches. 5. mystag. dicens. Deinde vero postquam confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deũ pro cõmuni Ecclesiæ pace, &c. & inf.

Obiectioni respondetur.

Cyrill. Hie.

Cum

Cum hoc sacrificiū offerimus, postea facimus mentionem etiam eorum qui ante nos obdormierunt. & inf. Deniq; pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximū credentes animarum iuuamen pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij: quibus verbis satis declarat post consecrationem orari pro defunctis, non de nouo pro eis sacrificium offerēdo, sed interpretando & impetrando, ratione sacrificij oblati, & Deo iterum repræsentando oblatam hostiam, quæ præsens adest.

Dubium. Vna vero superest difficultas circa dicta, nam videtur ex eis sequi, iure diuino nō teneri Sacerdotem sacrificantē ad sumendum sacramentū: consequens autē falsum est: ergo. Sequela patet, quia nullum habemus præceptū positiuum à Christo specialiter latum, & sacerdotibus impositum de hac sumptione: si ergo hoc esse potest de iure diuino, solū est, in quātum hæc obligatio intrinsece continetur, in generali & naturali obligatione efficiendi perfectum sacrificium: hæc autem obligatio nulla est, si sumptio non est pars sacrificij: quia, si non est pars, sacrificium erit sine illa perfectum: obligatio autem participandi de hostia sacrificata, non est intrinseca & naturalis, cum necessaria non sit in omni sacrificio, vt dictum est: stante ergo doctrina tradita, quod sumptio non est de substantia sacrificij: non est cur dicatur talis sumptio iure diuino necessaria: cōsequens autē est in primis contra D. Tho. q. 82. a. 4. imo videtur esse contra antiqua decreta in ca. Comperimus, de Consec. d. 2. vbi dicitur immane esse sacrilegiū, nō sumi vtramq; speciē ab eo, qui sacrificat; & in c. Relatum. de Consec. d. 2. vbi idē præceptum declaratur, dicitur; Quale erit sacrificiū, cuius neque ipse sacrificās particeps esse dignoscitur? Vbi hoc videtur fundari in ipsa ratione sacrificij. Idem colligitur ex Concilio Trident. sess. 13. ca. 8. quin potius tam necessarium iudicatum est in Ecclesia, vt post cōsecrationem sequatur sumptio, vt, si contingat Sacerdotem consecrantem non posse sumere, debeat alius loco eius substitui, vt consummet sacrificium, vt docet D. Thom. in hac q. art. 6. ad 1. ex c. Illud, & c. Nihil, 7. q. 1. & idem habetur in regulis Missalis de supplendis defectibus Missæ: indicatur ergo hāc sumptionem esse præceptum tanquā de substantia sacrificij: alias, non oportuisset Ecclesiā tam solicitam esse de supplenda re accidentali & extrinseca, si supponeretur iam perfectum sacrificium. Quin potius vix potest assignari ratio differētiæ, cur magis sit necessarium, Sacerdotē sumere, quam distribuere alijs astantibus, & per ipsum offerentibus, vt ipsi sumant, cum certius constet, Christum distribuisse Eucharistiam, quam sumpsisse: & vtrum; dicatur esse extra rationem sacrificij: & tantum quidā vsus sacramenti, & participatio victimæ immolatæ.

Soluitur. Respondetur esse quidem præceptum Sacerdotibus, vt vtramque speciem sumant, cum sacrificant: vt est satis constans ex dictis, & ex vsu Ecclesiæ. Addo vero deinde, non ideo hoc esse præceptum, vt per eā actionem sacrificent, sed vt participent de oblato sacrificio, & ipso opere ostendant, se consentire sacrificio, iuxta illud 1. ad Corint. 10. (Qui edunt hostias, participes sunt altaris.) Ita sumitur ex D. Thom. in hac & præcedente q. vtrobiq; art. 4. Dici vero vlterius potest, de ratione huius sacrificij esse ordinem ad sumptionem: quia, licet per se primo sit propter diuinū cultum, consequenter vero etiam est institutum, vt hostia in eo immolata & consecrata, sit animarū, seu fidelium cibus, & hoc modo, ordo ad sumptionē potest aliquo modo dici de ratione huius sacrificij, quamuis sumptio ipsa non sit de substantia eius, sed extrinseca quædam perfectio & consecutio cuiusdā finis intenti in ipsa re consecrata & sacrificata: & hoc sensu intelligendū est, quod ait August. 16. de Ciuit. ca. 5. manducare panem esse in nouo Testamento sacrificiū Christianorum sc. quātum ad rem oblatam: nam, sicut sacrificia vetera post oblationem dabantur Iudæis in escam, ita loco illorum in lege noua datur fidelibus panis consecratus in cibum, ideoq; præcipitur Sacerdotibus, vt vel ipsi sumant, & de sacrificio participent. An vero hoc præceptum iuris diuini sit, non satis mihi constat: nam Conc. Trid. solum dicit, Ecclesiæ morē semper fuisse, vt Sacerdotes celebrantes, se ipsos cōmunicent. Qui mos, inquit, tanquam ex traditione Apostolica descendens iure ac merito retineri debet. Vbi nihil dicit de diuino iure: quia nec traditio Apostolica statim infert ius diuinum: nec tam intēdit Concilium ibi docere, quid præceptū sit, quā, quid liceat, scilicet, quod liceat Sacerdoti offerenti communicare se ipsum, vt statim Can. 10. definit. Alia vero antiquiora decreta, quamuis præceptum declarent, non tamen satis explicant, iure diuino latum esse: imo nec D. Tho. docet expresse, hoc esse præceptū iuris diuini. Si autem propter coniecturas adductas dicendum videatur hoc esse præceptum diuini iuris: ad difficultatem propositam respondendum est, tale præceptum non colligi ex sola ratione, nec ex natura sacrificij vt sic, sed ex traditione & sensu Ecclesiæ, ex quo intelligimus, hanc fuisse Christi voluntatē, non quia sumptio sit de substātia sacrificij, sed vt mysterium Eucharistiæ omni ex parte, tam in ratione sacrificij, quā sacramenti, consummetur, & ad vsum reducatur, saltem à ministro publico conficiente illud, & præterea, vt minister ipso opere se exhibeat perfectū ministrum: ostendendo ad se sacrificium pertinere, seq; illi consentire, esseq; dispensatorem illius cibi, cuius primo sit particeps.

Sacerdotem de sacrificio participare de iure esse diuino probabile est.

D. Thom.

Conc. Trid.

1 Cor. 10.

Ordo ad sumptionem est de essentia Eucharistici sacrificij.

SECTIO VI.

Vtrum consecratio vnius, an vtriusq; speciei, sit de essentia huius sacrificij, & sub qua ratione.

HÆc sola quæstio superesse nobis videtur, vt tota huius sacrificij essentia explicata maneat. Duo vero in titulo coniungimus, quæ inter se connexa sunt. Vt vero id, quod quæritur distinctius intelligatur, aduertendum est, tria posse in consecratione considerari. Primum est, destructio panis & vini facta in honorem & cultum Dei, sicut olim animal interficiebatur. Secundum est, quod Christus sit præsens sub speciebus similiter in Dei cultum & honorē. Tertium est, quod per consecrationem vtriusq; speciei fit mactatio mystica, quatenus ex vi verborum corpus & sanguis sacramentaliter separantur: licet re ipsa coniuncta sint per concomitantiam. Et quidem primum & secūdum, quamuis ratione physicā distincta sint, tamē in ordine ad sacrificium per modum vnius consideranda sunt, quatenus vnam componunt consecrationem, & quasi mutationem, sicut in alijs proprijs mutationibus contingit ex desitione termini, à quo, & effectione termini ad quem, vnam componi mutationem. Itaq; primum illud (scil. destructio panis) præcise sumptum non constituit rationem sacrificij, sed est, quasi via quædam seu dispositio ad sacrificiū: quia in ea solum intelligitur id quod se tenet ex parte materiæ, seu termini à quo: nondum autem intelligitur terminus ad quem, qui est Christus immolatus. De secūdo igitur & tertio est disputatio. Et ratio dubij esse potest, quia in cōsecratione singularum specierum est non solum desitio materiæ, quoad substantiam panis & vini, sed etiam præsentia sacramentalis ipsius Christi in honorem Dei facta: est ergo in vnaquaq; consecratione essentialis ratio sacrificij. Et confirmari potest ex dictis: quia statim, ac consecratur panis, iam est aptus & sacer cibus fidelium, etiā antequam consecretur calix: ergo iā est victima immolata: quia ante immolationē non est victima apta in cibū, & ideo terminus cōsecrationis dicitur à Patrib⁹ esse Christus immolat⁹, qui propterea statim incipit esse hostia sancta, & immaculata. In contrarium vero est, quia hoc sacrificiū

Dubitandi ratio.

In oppositū,

essentialiter requirit expressam repræsentationem sacrificij cruenti; sed hæc non fit in consecratione vnius speciei, sed vtriusq; simul, quatenus separatim consecrantur ex vi verborum: ergo in vtraq; simul posita est substantia sacrificij.

1. Opinio. Duas in hac re inuenio extremè dissidentes sententias. Prima affirmat, consecrationem cuiuscunq; speciei per se sumptam, essentialiter esse veram sacrificationem, ratio enim facta ostendit, in singulis esse quicquid est de ratione sacrificij, quia per eam res oblata ex profana efficitur sacra, & diuino cultui dicatur, quod satis est ad rationem sacrificij, iuxta doctrinam Diui Thomæ in 2. 2. quæst. 85. art. 3. ad 3. Idem tenet Ruard. & Cassal. locis supra citatis. Quod si obijcias primò, quia in singulis consecrationibus, ex vi verborum non conficitur totus Christus, sed corpus vel sanguis: respondent, hoc nihil referre, nam satis est, quod reipsa consecretur totus Christus siue id sit ex vi verborum, siue per concomitantiam, eo vel maximè, quod corpus & sanguis Christi, per se sufficeret ad essentiam sacrificij, cum sit infiniti valoris. Si obijcias secundo, quia sequitur, duas consecrationes esse duo sacrificia; quia in vnaquaque earum reperitur æqualis ratio sacrificij, quia per vtrãque fit æqualis immutatio creaturæ, & offertur res infiniti valotis, tam ex vi verborum, quàm per concomitantiam, & vtramq; Christus æque adhibuit, & de vtraq; dixit, Hoc facite: & in vtraq; considerare licet æqualem significationẽ, tam moralem quam mysticam: ergo vtraq; erit verum sacrificium, & cõsequenter erunt duo sacrificia: respondebunt, negando sequelam: quia, licet in singulis sit essentia sacrificij, tamen, quando moraliter vniuntur, non est in singulis earum per modum totius, sed per modũ partis integrantis vnum integrum sacrificium. Sicut in rebus physicis, quamuis essentia aquæ sit in qualibet parte eius, tamen, cum vniuntur, non sunt plures aquæ, sed vna. Et in hoc eodem mysterio in ratione Sacramenti considerato, quamuis in singulis speciebus sit vera ratio sacramenti, nihilominus ex vtrisque vnum constat sacramentum, quod, licet in specie heterogeneum videatur, tamen in ratione formali signi homogeneum est. Sic ergo erit in præsenti, quoad rationem sacrificij: nam etiam sub hac ratione completur vna significatio expressior ex vtraque consecratione, quæ ad ipsum sacramentum terminatur: vnde sicut sacramentum est vnum, ita sacrificatio erit vna. Quod si tandem obijcias tertiò, in singulis consecrationibus non esse perfectam imaginem, & repræsentionem passionis Christi: respondebnnt, significationem mysticam non esse adeo intrinsecam & essentialem sacrificio, sicut moralem: ideoq; in hoc genere satis esse, quod quælibet consecratio per se aliquo modo dictam passionẽ indicet: nam hoc ipso, quod corpus solum consecratur ex vi verborum, vel solus sanguis, illud conficitur vt exangue: hic verò vt effusus, seu separatus à corpore existens: & ita per singulas consecrationes indicatur mors, quod si per vtramque simul expessius repræsentatur, inde solum fit, in eis esse magis integrum, & perfectum sacrificium: non verò totam sacrificij essentiam, ita vt tota sit in vtraque simul, & non in singulis consecrationibus: erunt ergo hæ consecrationes, partes integrales, non essentiales vnius sacrificij.

Ruard. Cassal.

2. Opinio. Secunda opinio extremè contraria est, consecrationem tam vnius, quam duarum specierum, quatenus est realis transmutatio vel transsubstantiatio, & includit illa duo, quæ in principio considerari posse diximus non pertinere intrinsecè ad essentiam huius sacrificij, sed esse quid præsuppositum ad mactationem mysticam, quæ consistit in repræsentatione corporis & sanguinis, acsi in re essent separata: sub qua ratione mysticæ mactationis dicunt, consecrationem habere finem & essentiam huius sacrificij: nam reliqua mutatio panis, neq; est primario intenta à sacrificante, neque in ea posita est aliqua religionis actio, quæ sacrificali modo fiat ad Deum placandum, quia solum potest placari respiciendo in faciem Christi sui sacrificati: est ergo solum veluti conditio præsuppositа, & quasi instrumentum quoddam, quo vtitur Deus ad mactandum mystice Christum in altari: in qua mactatione posita est essentia huius sacrificij. Hanc opinionem tenet & late exponit Sebastianus Episcop. Oxom. tractat. de Sacrif. cap. 11. & 14. secutus Alanum lib. de Sacrif. cap. 19. & 20. Ex quibus vix colligere possum solidum huius sententiæ fundamentum, aut quomodo percipi possit mactatio mystica, quin intrinsece includat aliquam actionem realem, vt infra dicam. Potest tamen in hunc modum ex eorum doctrina fundari: nam ex tribus supra numeratis, primum, quod est panis destructio non potest per se ad rationem sacrificij intrinsece pertinere, propter rationes infinuatas inter explicandã ipsam opinionem; scil. quia, neq; est per se intenta, neq; fit ad placandum Deum, etenim alias panis esset res principaliter oblata in hoc sacrificio, sicut in veteribus sacrificiis, in quibus alicuius rei destructio vel interfectio fiebat ad honorandum vel placandũ Deum; res quæ peribat, erat principaliter oblata, q in hoc sacrificio nullo modo dici potest: primum ergo illud non potest ad essentiam huius sacrificij per se pertinere. Secundum autem, scil. præsentia corporis & sanguinis Christi sub speciebus, pertinet ad rationem sacramenti, quod conficitur per mutationẽ panis & vini in corpus & sanguinem Christi sacramentaliter existentia: ergo illud etiam sub ea ratione non pertinet intrinsece ad essentiam sacrificij: nam ratio sacrificij, & ratio seu constitutio sacramenti, diuersæ esse debent. Superest ergo tertium, scilicet mystica mactatio, in qua essentia sacrificij consistat. Et quia hæc mactatio intelligi non potest sine duplici specie seperatim ex vi verborum continente corpus & sanguinem Christi, inde consequenter concludunt, consecrationem vtriusque speciei sub prædicta ratione ad essentiam sacrificij necessariò requiri. Non explicant autem prædicti authores, an dicenda sit vtraque species de essentia, vel de integritate sacrificij: magis vero indicant esse de essentia, quia ad mactationem, vt sic, non satis est quodcunque signum, vel indicium mortis Christi, sed necessaria est, veluti actualis effusio & separatio sanguinis à corpore: hæc autem non est, nisi ambæ species concurrant.

Ozom. Alanus.

In vtraque harum opinionum aliquid verum reperitur: neutra tamen earum videtur omnino rem explicasse, & fortasse aliqua ex parte de modo loquẽdi magis, quam de re disputant. Supponamus ergo, quod sæpe diximus, aliud esse loqui de institutione, quæ fieri posset circa has eadem actiones, aliud verò de institutione, quæ facta est: nam de possibili loquendo, constat, potuisse Deum instituere, vel vnam vel duplicem consecrationem, in ratione sacrificij, idque vel ratione mutationis panis, in honorem eius factæ, vel ratione termini sub speciebus panis cõstituti, vel præcise propter ipsum, vel simul propter repræsentationem alterius realis mactationis: nihil enim horum per se repugnat, & in quolibet reperiri potest sufficiens aptitudo & proportio, vt ex impositione possit recipere significationem ad sacrificium requisita: vt, si fingamus hominem non peccasse, & consequenter Christum non fuisse pro illo mortuum, Verbum tamen factum fuisse hominem: tunc enim instituti potuisset sacrificium, in quo sub sola specie panis totus Christus consecraretur, & offerretur Deo in cultum eius absque vlla mactatione mystica, vel repræsentatione passionis: quia tunc illa actio posset ad cultum Dei ordinari, & per illam posset aliquid incruente offerri: nulla est enim in hoc repugnantia: sicut, neque è contrario potest vlla assignari

gnari in hoc, quod nunc vtriusq; speciei consecratio ad rationem sacrificij imponi potuerit. At modo de hoc non agimus. Sed inquirimus institutionem prout facta est, de qua nonnulla tanquam certa & indubitata supponenda sunt. Primum est, singulas consecrationes panis & vini per sese posse fieri ita, vt factæ teneant, quia vt supra dictum est, vt vna fiat, non pendet essentialiter ab alia: nam statim ac verba consecrationis panis consummantur, fit aliquid sacrum, etiam si contingat, vinum non sacrari; & idem esset, si è conuerso calix ante panem, vel etiam sine pane consecraretur. Vnde fit, quamcunq; ex his actionib. per se sumptam esse sufficientem ad efficiendum aliquid sacrum; & consequenter rationem hanc essentialiter conuenire cuilibet earum per se consideratæ; scilicet, esse effectricem alicuius sacri ad cultum Dei pertinentis: nam quoad hoc præcise, neutra pendet ab altera: vnde, quoad hoc non possunt dici partes essentiales alicuius totius: nam quando duo partes sunt essentiales, si vna pars adhibeatur sine altera, nihil fit, vt pater in Baptismo, si ablutio sine verbis, vel è conuerso applicetur. Quamuis autem hoc ita sit, adhuc superest quæstio, an illud sacrum, quod per vnam vel alteram consecrationem præcise fit, secundum præsentem institutionem habeat essentialem rationem sacrificij, vel quidnam illud sit.

Vtriusq; speciei consecratio ab altera præcise fieri potest.

Secundo est certum, mutationem illam panis, quæ in consecratione fit, non esse per se primo intentam in hoc sacrificio, vt panis, vel vinum destruatur in honorem Dei; non quia hoc fuerit impossibile, sed quia tale sacrificium esset imperfectum ex parte rei oblatæ, vt recte probant rationes secundæ sententiæ: nostrum autem sacrificium est perfectissimum & infinitum ex hoc capite: non ergo per se primo fit ob destructionem panis: essentia ergo huius sacrificij non potest primario cõsistere in desitione panis. Adhuc tamen superest quæstio, an hæc desitio intret aliquo modo essentiam huius sacrificij, prout de facto institutum est.

Desitio panis & vini non est primario intenta in Eucharistico sacrificio.

1. Concluſ. Dico ergo primo, consecrationem habere rationem sacrificij sub ratione mysticæ mactationis, ac separationis corporis & sanguinis ex vi verborum, totumq; hoc ad essentiam huius sacrificij pertinere. Quoad hanc partem veram esse censeo secundam opinionẽ, quam tenet etiam, quoad hoc Bellarm. li. 4. de Euch. c. 22. & sumi potest ex D. Th. q. 80. ar. 12. ad 3. quatenus dicit, repræsentationem Dominicæ passionis in consecratione peragi, ideoq; non posse corpus sine sanguine consecrari: & ex hoc art. 1. in quo probat, in mysterio Eucharistiæ immolari Christũ, quatenus continet expressam imaginem, & repræsentationem sacrificij cruenti, quod etiam multi Patres docuerunt, quorum testimonia in præcedentibus sectionib. retulimus. Ex quo principio potest in hunc modum ratio concludi; hoc mysterium ita est sacrificium incruentũ, vt esse debeat repræsentatio cruenti sacrificij, iuxta Christi verba in hunc modum ab Ecclesia intellecta; Hoc facite in meã cõmemorationem, i. in repræsentationem passionis meæ. Vnde est illud Cypr. lib. 2. ep. 3. Scriptura dicit: Quotiescunq; ederitis panem istum, & calicẽ istum biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat: quotiescunq; ergo calicem in commemorationem Domini & passionis eius offerimus, id, quod constat Dominum fecisse, facimus: Et illud Aug. in c. Semel, de Cõsec. d. 2. Semel immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento: & alia multa, quæ in ea dist. referuntur, præsertim in c. In Christo, vbi Ambros. ait, hoc sacrificium esse exemplum illius, quo semel in cruce Christus oblatus est: est ergo hoc de ratione & essentia huius sacrificij, vnde fit: quicquid fuerit de ratione huius expressæ repræsentationis, esse etiam de essentia, & ratione huius sacrificij.

Bellarm. in D. Thom.

Cyprian.

Auguſtin.

Ambroſ.

Dico ergo secundo: vt hoc mysterium absolute & simpliciter sit verum sacrificium, prout à Christo est institutum, essentialiter requiri vtriusq; speciei cõsecrationem. Ita videtur mihi sentire D. Tho. Et probatur ex præcedente conclusione, quia de essentia huius sacrificij est expressa repræsentatio mortis & passionis Christi, sed hæc intrinsece requirit consecrationem vtriusq; speciei: ergo vtriusq; consecratio est de ratione sacrificij. Minor declaratur, quia aliud est loqui de quolibet signo, seu indicio mortis Christi: aliud vero, de expressa repræsentatione passionis eius. Primum enim reperiri potest in qualibet specie per se sumpta, tamen valde implicite & obscure: quia corpus, licet ex se & ex vi verborum non dicat determinate corpus viuum, tamen etiam non excludit illud: & ideo consecratio corporis, vt sic: non satis significat corpus mortuum, cum de se indifferens sit ad viuum, & mortuum, & idem fere est de consecratione sanguinis per se sumpta: nam etiam sanguis potest esse in venis, & extra venas: ergo sola illius consecratio ex vi sua non repræsentat sanguinem, vt separatum à corpore: necessaria ergo est separata vtriusq; speciei consecratio: vt sit expressa repræsentatio passionis, atque adeo mystica mactatio. Accedit alia differentia notanda. Nam sacrificium Christi cruentum non constitit in hoc, quod corpus eius fuerit mortuum, vel quod sanguis fuerit extra venas, sed in ipsamet actuali passione, & sanguinis effusione vsq; ad separationem animæ à corpore. Vnde fit, vt, licet demus, per vnam speciem corporis significari corpus mortuum, & per sanguinis speciem per se sumptam significari sanguinem effusum, non inde fit, per singulas species per se sumptas repræsentari sacrificium cruentum, nisi fortasse in suo termino. At vero, quando sanguis statim post corpus separatim cõsecratur, quasi in viua imagine repræsentatur ipsa effusio sanguinis, & consequenter separatio animæ à corpore, quæ ex effusione sanguinis secuta est: nam (vt Scriptura interdum loquitur) vita hominis in sanguine est: & ideo solet anima per sanguinem repræsentari.

Hoc ſacrificium à Chriſto inſtitutũ vtriusq; ſpeciei conſecrationem eſſentialiter includit.

Probatur ex conformitate ad ſacrificium cruentum Chriſti.

Secundo probari potest conclusio verbis & factis Christi. Ipse enim in vtraq; specie obtulit, quas non fine causa in diuersis materijs, & diuersis verbis consecrauit, nec sine mysterio in consecrando calice addidit illa verba, Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum, indicãs, per sui sanguinis effusionem perfectam esse remissionem peccatorum. Et ideo ad hunc effectum applicandum instituit sacrificium, quod illam effusionem repræsentet per separatam sanguinis à corpore consecrationẽ. Post illud autem factũ præcepit nobis, vt eodem modo offerremus: dicens, Hoc facite in meam cõmemorationem: & ita Ecclesia semper intellexit, & seruauit: est ergo vtraq; consecratio simpliciter necessaria, vt hoc sacrificium constet: & hoc sensu dicitur de essentia eius, quæ non potest aliunde melius intelligi, quam ex verbis & factis instituentis. Tertio declaratur exemplis & figuris. Etenim in lege veteri, quando plures actiones, aut res præcipiebantur ad conficiendum aliquod sacrificium, oẽs illæ erant de substantia sacrificij, vt v. g. si præcipiebatur animal interfici, & cremari. Similiter in sacrificio Melchisedech, panis & vinum censenda sunt fuisse de essentia: quia Scriptura simpliciter dicit, obtulisse panem & vinum: nec posset rationabiliter dici, vnam potius, quam aliam materiam; aut alterutram potius, quam vtramq; fuisse de essentia, cum Scriptura simplici & copulatiua locutione vtramq; æquè cõprehendat, & (q proximè ad rem spectat) sacrificium Christi cruentum, licet in passione fuerit inchoatum, tamen essentialiter mortẽ requisiuit: ita, vt si mors non fuisset reuera subsecuta, sacrificium non fuisset essentialiter perfectum, nec consummasset redemptionem nostram, suppositã Dei institutione & reuelatione: ergo

Ex Chriſti fact. in cœna.

Ex antiquis ſacrificiorum figuris.

cum

cum hoc sacrificium multis actionibus & speciebus constet, ex præcepto Christi: cumq; in vtraque simul sumpta, & compleatur proprie figura sacrificij Melchisedech: & in illa constitat propria significatio sacrificij cruenti, quantum ad id, quod in eo maxime essentiale fuit: verisimile valde est, vtriusque speciei consecrationem esse de essentia. Quarto à simili sumitur alia coniectura à rebus artificialibus, in quibus illæ partes materiæ essentialis cõsentur, ex quibus resultat forma totius, & sine quibus esse non potest: vt v. g. in triangulo tres lineæ sunt de essentia, quia sine illis non potest esse talis figura, quæ est de essentia trianguli: & similiter in domo & alijs: sic igitur in præsenti, significatio propria & integra sacrificij, est quasi forma totius sacrificij: & ideo res illæ seu actiones, sine quibus talis significatio esse non potest, merito existimandæ sunt essentiales. Hoc autem modo se habet in præsenti vtraq; consecratio, vt satis explicatum est: quia, licet in singulis speciebus per se sumptis possit intelligi aliqua significatio, ea tantum est implicita & obscura: quando autem, aliquod signum institutum est, vt explicite præsentet, non satis est ad essentiam eius implicita & obscura significatio: sicut in forma Baptismi non satis est dicere, In nomine Trinitatis, quia illa forma instituta est cum explicita significatione mysterij, per illa autem verba tantum implicite significatur. Nec refert, si quis dicat, per singulas consecrationes significari cultum Dei: quia non significatur, prout significari debet, iuxta voluntatem instituentis: imo non significatur ille cultus, qui per mactationem cruentam, & incruentam Christi exhibitus est: quia non repræsentatur Christi redemptio & satisfactio, donec vtraque consecratio finiatur: & ita illa potius est quædam inchoatio cultus, qui per vtramq; speciem essentialiter consummatur.

Similitudine ab arte facta.

Scrupulo occurritur.

Adrationẽ in contrarium respondetur.

Ex quibus non solum probata est conclusio posita, sed etiam responsum est ad fundamentum prioris sententiæ, nil enim refert, quod per primam consecrationem aliquid sacrum fiat, quod factum manere, etiamsi secunda non sequeretur: vnde enim solum fit, in illa consecratione esse inchoatum sacrificium, non vero essentialiter perfectum: sicut etiam iacto fundamento, & erecto pariete, aliquid factum manet, quamuis ædificatio non vlterius progrediatur: nemo tamen dicet iam esse domum essentialiter factam, sed inchoatam, & in alijs sacrificijs idem est: nam, si animal, quod interfici & comburi præcipitur, vt in sacrificium offeratur, prius interficiatur, & post ea non comburatur, reuera interfectum manet, non tamen propterea ibi fuit sacrificium essentialiter perfectum, sed inchoatum tantum, & idem proportionaliter fuisset in sacrificio cruento Christi, si post flagella & clauorum etiam infixionem, mors nõ fuisset secuta: nam reuera manssisset sanguis effusus, & corpus vulneribus, seu cicatricibus affectum, & quodam speciali modo sanctificatum: non tamen fuisset sacrificium essentialiter perfectum. Ita igitur in præsenti per priora verba fit consecratio materiæ: quia hoc Christus instituit, & veritas formæ idem requirit: illa vero est quædam inchoatio sacrificij, cuius actio physica statim habet effectum circa suam materiam: expectat tamen (vt sic dicam) aliam partem, donec compleatur significatio sacrificij: & ideo non fuit in illa essentialiter completum.

Effectus huius sacrificio proprie respõdens non ante vtriusque speciei consecrationem datur.

Atq; hinc intelligitur primo, proprium effectum huius sacrificij, vt sic, non dari consecrata vna specie, donec vtriusq; consecratio consummetur: quia effectus non datur, donec sacrificium sit essentialiter perfectum, sicut dicebamus de sacrificio cruento: non fuisse per illud consummatam redemptionem, & propitiationem apud Deum, nisi quatenus in morte consummatum est: idem enim dicendum est in præsente sacrificio, nihil per illud fieri, donec mactatio mystica perfecta est. Ad quod applicari potest illud ad Hebr. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio; neq; hoc sacrificium est propitiatorium sine mystica sanguinis effusione, & ideo, vt dixi, Christus in consecratione sanguinis mentionem fecit remissionis peccatorum. Non licet tamen hinc colligere, solam sanguinis consecrationem posse sufficere: cum quia in sacrificio præter sanguinem requiritur victima: tum etiam, quia, vt dixi, consecratio sanguinis per se sola non repræsentaret sanguinis effusionem. Vltimo colligitur, quam sit verum, quod supra diximus, non posse vnam speciem sine alia consecrari, & quæ ibi diximus, possunt etiam ad præsentem doctrinam confirmandam applicari. *Hebr. 9.*

Sed quæret aliquis, an non solum vtraq; species, sed etiam aliquis ordo in consecratione earum seruandus, sit de essentia huius sacrificij, id est, quod prius corpus, postea sanguis conficiatur. Ratio autem dubitandi esse potest, quia hoc sacrificium est vnum per modum entis artificialis: in artificialibus autem non solum materiales partes componentes, sed etiam ordo in compositione earum est de essentia artificiati, vt patet in domo, & alijs. Et in præsenti declaratur, quia nisi ille ordo seruetur, non significabitur effusio sanguinis à corpore: quia, vt sanguis effundatur, necesse est, vt corpus præexistat; eademque ratione non significabitur separatio animæ à corpore. In hoc dicendum quidem est, graue peccatum esse huiusmodi ordinem immutare contra totius Ecclesiæ consuetudinem, conformem Christi Domini facto ac verbis: ex quibus, & ex ratione facta, posset aliquis non omnino sine causa dubitare, an inuerso talis ordinis sit non solum peccaminosa, sed etiam contra substantiam sacrificij: vnde dubium non est, quin hoc sit graue sacrilegium. Nihilominus tamen non video sufficiens fundamentum ad dicendum, sacrificium, in quo prius sanguis, quam corpus consecraretur, non habere veram rationem huius sacrificij: quia in re reperitur totum id, quod Christus instituit; & præscriptus ordo non videtur ita necessarius ad prædictam significationem, seu mactationem mysticam: nam in eodem momento, in quo vltima consecratio absoluitur, quæcunq; illa sit, sufficienter repræsentatur separatio sanguinis à corpore, seu animæ à corpore. Neque ad hanc repræsentationem necesse est, vt corpus prius tempore antecedat: nam si per possibile, vel impossibile simul possent verba vtriusq; formæ proferri, & vtriusque speciei cõsecratio simul finiri, nihilominus verum maneret sacrificium. *Quæritur quare corpus in Eucharistia consecretur prius sanguine, quàm sanguis?* *Respõdetur, non esse necessarium, quia non repugnat, quin sanguis sacrificetur prius, quàm corpus.*

Dico tertio: Actio essentialis huius sacrificij necessario includit consecrationem, prout continet transsubstantiationem panis & vini in corpus, & sanguinem Christi: vnde illi duo termini, scilicet, destructio panis & vini, quoad substantias: & præsentia Christi sub speciebus, etiam suo modo pertinent ad essentiam huius sacrificij. In hac conclusione discentio à posteriori sententia supra relata; & vt existimo, eam tenent reliqui authores citati. Et probatur ex dictis, quia huiusmodi actio & transmutatio, necessaria est ad hoc sacrificium, prout institutum est, vt etiam authores secundæ sententiæ fatentur, & est per se euidens; quia sine hac actione impossibile est, Christum offerri sub speciebus: est ergo necessaria; & non vt aliquid præsuppositum ad sacrificium: ergo vt intrinsece pertinens ad essentiam sacrificij. Probatur minor, quia realis sacrificatio non potest consistere in mera significatione, quæ nostro modo loquendi, intelligitur esse in rebus iam factis seu constitutis in facto esse: qualis intelligi potest in speciebus panis & vini in pyxide consecratis. Tum quia sacrificium proprie consistit in actione, propter quod species, quæ conseruantur consecratæ, non tamdiu sunt sacrificium, quamdiu conseruantur: etiam si ambæ species conseruentur: quia non toto illo tempore offeruntur, cum tamen sacrificium consistat in oblatione *Conclusio.*

tione ipsa. Tum etiam, quia sacrificium cruentum Christi positum fuit in ipsa actuali oblatione passionis, quam vt sic, repræsentare debet hoc sacrificium: species autem prius consecratæ & cõseruatæ non repræsentant hoc modo actualem passionem: licet repræsentent Christum passum aut mortuum, vt supra dicebam: ergo, vt sic, nõ sunt sacrificium: ergo sacrificium non consistit in significatione specierum consecratarum, vt sunt in facto esse: ergo vt est in actuali consecratione earum: ergo ipsa actualis consecratio intrinsece & essentialiter pertinet ad hoc sacrificium, & non tantum, vt conditio præsuppositа. Patet consequentia, quia hoc sacrificium non est significatio tantum, sed est actio significans, sicut sacramentum non est sola significatio, sed est res, vel actio, aut receptio sensibilis significans: vnde, sicut ablutio sensibilis, vel alia similis actio est de essentia sacramenti: ita hic actio consecrandi est de essentia sacrificij. Dices, hoc argumento, ad summum probari, prolationem sensibilium verborum esse de essentia huius sacrificij sensibilis. Respondetur, hinc vlterius cõsequi, ipsammet transsubstantiationem, quę in materia huius sacrificij fit, quatenus per verba formæ aliquo modo sensibilis est, includi intrinsece & essentialiter in mystica mactatione huius sacrificij: quia hæc mactatio mystica non fit per nuda signa: sed vere ac realiter præsentando, & offerendo res illas, quæ mystice separari dicuntur: vt constat ex fide qua credimus, tam perfectum esse hoc sacrificium, vt in ipso corpus & sanguis Christi offerantur, non in signo tantum, sed vere ac realiter: ergo actio consecrandi, etiam vt per eam fiunt præsentes sub specieb. huiusmodi res, quæ Deo offeruntur, pertinet ad essentiam huius sacrificij tum ratione sui, tum ratione sui termini, vt actualiter terminat ipsam actionem.

Obiectio. Ablutio.

Et confirmatur ac declaratur, quia hæc separatio mystica non ita fit, vt prius supponantur præsentes res, quæ separari dicuntur, & postea per aliquã actionem & significationem separari dicantur, quia nec corpus, aut sanguis Christi adest in altari, antequam consecratio fiat: nec postquam ibi sunt, fit circa illa aliqua noua separatio mystica præter illam, quæ in ipsamet consecratione intrinsece imbibita est: sed, quia per consecrationem ipsam separatim fiunt ex vi verborum, inde postea separata manent: sed non fit postea noua separatio: igitur solum dicuntur separarimystice corpus & sanguis Christi in hoc sacrificio, quia separatim fiunt ex vi verborum: ergo in hac mystica separatione, non presuppositiue tantum, sed intrinsece & essentialiter includitur ipsa effectio corporis & sanguinis Christi sub speciebus cum tali modo, vt ex vi verborum ponatur solum corpus sub speciebus panis, & solus sanguis sub speciebus vini. Nec præter hanc potest fingi alia actio separatiua, sed per hanc formalissime fit mystica ratione, prout fieri potest. Et confirmatur secundo, quia de ratione veri & realis sacrificij est, vt aliquid sacrum fiat circa materiam, & rem oblatam, sed hic non est alia actio, per quam fiat aliquid sacrum circa materiam & rem oblatam, præter actionem transsubstantiatiuam, per quam & Christus, qui est res oblata, sub speciebus constituitur, & substantia panis excluditur, & eius accidentia sanctificantur per coniunctionẽ ad Christum: ergo totum hoc est de essentia huius sacrificij & mactationis mysticæ. Tandem declaratur exemplo: nam in sacrificio, v. g. agni Paschalis, est considerare realem mactationem ipsius agni, & mactationem mysticam Christi in agno repræsentari: qui propterea dicitur, agnus occisus ab origine mundi, non potest autẽ intelligi, quod illa mactatio mystica fuerit de essentia talis sacrificij, nisi quatenus fundata in reali mactatione talis agni: nam ea fundabatur significatio passionis Christi: & ideo necessarium etiam fuit, vt illamet actio realis, per quam interficiebatur agnus, esset de essentia illius sacrificij: quia per illam, vt sic fiebat aliquid sacrum circa rem oblatam: & significatio passionis Christi non fiebat, nisi per illammet actionem, vt terminatam ad talem terminum idem ergo est proportionaliter dicendum in nostro sacrificio, quod tam verum & reale sacrificium est, & multo perfectius.

Atque hinc infertur primo, illam habitudinem, quam dicit hoc sacrificium ad suum terminum, ad quem, id est, ad corpus & sanguinem Christi sub speciebus, esse præcipuam ac maxime intentam & essentialem in hoc sacrificio, & consequenter includere intrinsece huiusmodi terminum, vt actu terminantem hanc actionem, quod habet in ipsomet instante consecrationis. Probatur, quia res hic præcipue oblata est Christus, qui non offertur, nisi vt terminus huius actionis, vt supra declaratum est: neque aliter hæc actio illum attingit, vt constat ex dictis supra de transsubstantiatione: ergo hæc actio sub prædicta ratione est maxime essentialis huic sacrificio. Patet consequentia, nam in omni sacrificio, actio quæ primario versatur circa rem oblatam vt sic, est maxime essentialis vnicuiq; sacrificio. Et confirmatur, quia Christus non est res oblata, prout existit in propria specie, sed prout existit sacramentaliter sub specieb. ergo & oblatio debet attingere aliquo modo Christum, vt est sub speciebus: quia oblatio dicit habitudinem ad rem oblatam, vt sic; sed talis oblatio non dicit habitudinem ad Christum præsuppositum sub speciebus: quia postquam ibi est, nihil vltra circa illum operatur: ergo, vt ponit illum sub speciebus.

Prima illatio ex prædicto. Habitudo quam hoc sacrificium dicit ad corpus & sanguinẽ Christi, primario intenta est.

Secundo infero, habitudinem ad terminum à quo id est, destructionem panis, esse suo etiam modo essentialem huic sacrificio, eo nimirum modo, quo habitudo ad terminum à quo solet esse essentialis in qualibet mutatione. Probatur, qui, vt sæpe dixi, ad declarandum essentiam huius sacrificij, non est considerandum, quid Deus facere potuerit, sed quid facere de creuerit, aut instituerit: quia essentia præsentis sacrificij ex præsente institutione pendet: quamuis autem potuerit Deus, corpus & sanguinem hic efficere per aliam actionem, quæ non includeret habitudinem ad non esse panis, vt termini à quo, tamen de facto instituit, vt hæc actio fieret per admirabilem transmutationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi: ergo de facto actio hæc sacrificandi essentialiter includit totam hanc transmutationem, primario quidem actionem positiuam, quæ est ad terminum ad quem: secundario vero mutationem termini à quo, quæ est destructio panis. Neq; hinc sequitur, panem & vinum esse res principaliter oblatas in hoc sacrificio: sed solum sequitur, esse materiam sacrificij: quo modo nemo negare potest esse de essentia huius sacrificij, quatenus ex alijs materijs confici non potest. Ex quo etiam sequitur, id, quod fit circa huiusmodi materiam, qualis est separatio specierum sacramentalium, ad quam necessario sequitur desideratio panis & vini, essentialiter pertinere ad essentiam huius sacrificij. Patet consequentia, quia est aliquid sacrum, quod fit circa rem oblatam: quæ non est tantum caro & sanguis Christi per se ac nude sumpta, sed vt coniuncta speciebus sacramentalibus: ergo tota illa actio, vel mutatio est de essentia huius sacrificij. Denique tota est supernaturalis, & aptissima, vt fiat in cultum Dei: & tota fit per modum vnius: ergo tota instituta est per modum vnius essentialis sacrificationis.

Habitudo ad panẽ & vinum, vt destructa in hoc sacrificio essentialis secundario.

Accidentia panis & vini non separata, de essentia Eucharistici sacrificij.

Fundamentum igitur secundæ sententiæ fere ex dictis expeditum est: ostendimus enim, quomodo tria illa supra numerata, sint de essentia huius sacrificij: quod autem dicitur, desitionem panis non esse per se intentam, neque fieri ad placandum Deum, nõ obstat: quia terminum à quo non oportet esse per se intentum, quamquam ad essentiam mutationis suo modo pertineat, eo tamen modo, quo necessarius

Ad fundamenta secundæ opinionis responsio.

rius

rius est ad mutationem, dici potest per se intentus, non vt fiat, sed potius vt ab illo recedatur, non propter se, sed vt ad terminum ad quem peruenire possit, & hoc modo, etiam desitio panis potest hic dici per se intenta, non propter se, sed vt corpori Christi cedat. Et eadem ratione desitio illa ex se non habet, vnde placet Deum, tamen vt est via, vel dispositio ad introductionem corporis Christi, recte dici potest fieri ad placandum Deum. Neque hinc fit, panem esse rem principaliter oblatam: quia iam supra ostensum est, in hoc sacrificio, non materiam sacrificij, sed terminum, ad quem tendit, esse rem principaliter oblatam: sicut est etiam principaliter intenta. Ad aliam vero partē de effectione corporis Christi sub speciebus, verum quidem est, per illam fieri Eucharistiæ sacramentum, vt sic: sed hoc non tantum non obstat, vt in ea ratio sacrificij consistat, vt potius sit valde consentaneum, quod ex ipsa sacrificatione resultet sacramentum Eucharistiæ. Nam sacrificium consistit in actione, seu in fieri: sacramentum autem Eucharistiæ est permanens: & ideo ipsamet sacrificatio est effectio sacramenti. Terminus autē illius actionis, vt refertur ad Deum in cultum eius, est res oblata in hoc sacrificio: eadem vero, vt est cibus fidelium, sacramentum est & habet vsum sacramenti. Cuius rei figura in sacrificio Melchisedech, in quo sine vlla controuersia offerebatur Deo sacrificium, vt supra dixi, per interfectionem eius, per quam simul fiebat sacer cibus, & illius legis sacramentum.

DISPVTATIO LXXVI.

De comparatione huius sacrificij ad alia sacrificia & sacramenta.

QVamuis essentia huius sacrificij satis videri possit explicata, tamen, vt ratio & perfectio eius exactius cognoscatur, vtile erit, eam cum alijs mysterijs conferre: prius ergo comparabimus illud ad sacrificium cruentum Christi, & reliqua, quæ illud præcesserunt, tam in distinctione, quam in perfectione: deinde fiet collatio cum sacramentis, præsertim cum ipsomet mysterio Eucharistiæ, vt rationem sacramenti habet.

SECTIO I.

Quomodo distinguatur hoc sacrificium à sacrificio Christi, & reliquis, quæ illud præcesserunt.

SAcrificium Christi appello, quod ab ipsomet Christo mortalem vitam degente, vt à Sacerdote & offerente proximo, oblatum est. Quod duplex distingui potest: vnum incruentum, oblatum in cœna, aliud cruentum, oblatum in cruce: cum vtroq; ergo comparari potest nostrum sacrificium, & inde obiter constabit, quomodo & illa duo sacrificia inter se, & hoc nostrum à reliquis distinguatur.

Missa sacrificium numero tantū & accidentalibus circūstantijs differt ab obligato in vltima cœna nocte.

Dico ergo primo: Sacrificium Missæ non differt specie aut essentia à sacrificio incruento, quod Christus obtulit in cœna, distinguitur tamen numero, & quibusdam accidentalib. conditionibus. Prior pars recepta est ab omnibus, & necessario sequitur ex principijs fidei; nam hæc duo sacrificia conueniunt essentialiter; primo in materia oblationis; secundo, in re principaliter oblata: tertio, in forma seu actione, per quam fit oblatio: quarto, in offerente principali: ergo essentialiter conueniunt. Consequentia est euidens: nam in his consistit essentia sacrificij: tria autem membra antecedentis per se nota sunt ex his, quæ hactenus diximus: & continentur in illo verbo Christi (Hoc facite:) nam, vt sæpe diximus, ibi virtute continetur totus ritus essentialis sacrificij. Quartum autem membrum constabit amplius ex disputatione sequente. Posterior autem pars probatur, & declaratur primo, quia ex parte rei oblatæ intercedit quædam differentia: nam in cœna oblatus est Christus mortalis: nunc vero offertur immortalis & gloriosus: & ratio differentiæ est, quia ita offertur in sacramento, sicut est in propria specie, variato tantum modo locali vel sacramentali: sicut autem hæc differentia non causat in ipso Christo, nisi accidentalem statum, ita etiam respectu sacrificij, accidentalis est: quia, nec substantiam rei oblatæ, nec dignitatem, & valorem immutat. Secundo, differunt in proximo Sacerdote offerente: nam tunc obtulit Christus per se ipsum: nunc autem per manus, & os Sacerdotis, quæ differentia nonnulla etiam est. Quod autem sit accidentalis, probatur facile, quia, si principale offerens est idem, quod per se, vel per ministrum operetur, non variat essentialiter actionem, neq; secundū rationem, vel valorem moralem: nam eleemosyna facta per se, vel per ministrum, eiusdem rationis est: neq; physicam speciem, præsertim, si proximū principium, seu instrumētum actionis, eiusdem rationis sit, vt in præsente contingit, nam, tam sacrificium, quod Christus per se obtulit, quam quod nunc per sacerdotes offert, voce humana; & supernaturali actione ab illa, vt ab instrumento procedens, perfectum est, & perficitur. Tertiò differunt in effectu morali, quia in nocte cœnæ sacrificium illud fuit meritorium, & satisfactorium, vt fuit à Christi persona: nunc autem, vt est ab eadem, nec meritorium est, nec satisfactorium: quia iam illa persona non est in statu merendi & satisfaciendi; est tamen morale instrumentum ad applicandum effectum meriti vel satisfactionis in illo priori sacrificio inchoatæ, & in sacrificio crucis consummatæ, vt inferius latè dicetur: hæc vero differentia, quoad priorem partem, etiam est apertè accidentalis, cum tātum oriatur ex diuerso statu principalis offerentis; imo in hoc seruatur quædam proportio, nam etiam nunc proximum offerens per eam actionem meretur, & satisfacit ex opere operantis, si in debito statu sit. Quoad posteriorem vero ferè est nulla, quia etiam sacrificium cœnæ fuit propitiatorium, vt supra dixi, & efficax ad applicandam satisfactionem iam tunc inchoatam, & in passione consummandam. Quarta differentia assignari solet, quia sacrificium cœnæ significabat mortem Christi, tunc futuram, nunc autē significat præteritam. Quæ tamen differentia sano modo intelligenda est, nam, si ex parte ipsorum signorum orta esset, valde intrinseca videri posset; tamen reuera solum oritur ex conditione seu statu rei significatæ. Quod ita declaro, nam significatio, quæ non in verbis, sed in rebus ponitur, non est (vt ita dicam) per modum compositionis, & ideo huiusmodi signa nō significant, rem præterijsse, vel futuram esse, sed simpliciter repræsentant rem, vt imago crucifixi simpliciter repræsentat Christum; nunc quidem crucifixum præterito tempore: quia reuera ita factum est: si autem fuisset ante tēpus passionis depicta, significasset Christum crucifigendum ex parte rei repræsentatæ, non tamen ex parte ipsius imaginis. Ita ergo est in præsenti; & ideo hæc differentia: accidentalis est, præsertim quia ex intentione Christi semper fuit hoc sacrificium institutum, vt esset signum permanens pro eo tempore, in quo mors Christi iam esset peracta. Quinto differunt, quia sacrificium cœnæ, nō fuit imago alterius sacrificij incruenti, sed potius veritas, respectu præteritorum sacrificiorum: præsertim Melchisedech, & exemplar respectu nostri: nostrum autem, quamuis sit etiam veritas respectu antiquorum sacrificiorum, est tamen vera imago, & repræsentatio ipsiusmet sacrificij cœnæ. Quæ differentia sumitur ex Dionysio, c.3. de Ecclesiastica Hierarch. part.3. & est etiam plane accidentalis, spectat enim ad originem & extrinsecam causalitatem, non ad naturæ diuersitatem: sicut filius est imago Patris: & vna

Differentiæ aliquæ accidentales

& vna imago potest esse exemplar alterius, quamuis eiusdem rationis sint. Sextò differunt in aliis circumstantiis, vel physicis, vt sunt tempus, locus, hæc vel illa numero, materia panis & vini, & similes: vel moralibus, vt quod cum hoc ritu vel apparatu fiat: nam in hoc Christus nec nihil adhibuit: quia ipse per se non indigebat, & pro Apostolis, vel non erat tempus opportunum, vel ipsi capaces non erant. Constat igitur satis, totam hanc diuersitatem accidentalem esse.

Sextò.

Ex his autem satis elicitur, quod vltimo est in conclusione propositum: hæc sacrificia saltem numero differre: nam ea, quæ in actione consistunt, si diuersis temporibus tam physice, quam moraliter distantibus, & à diuersis causis, & circa diuersas materias, & in diuersis locis fiant: necesse est numero distingui: ita vero comparantur hæc sacrificia: nam & in actione cõsistunt, & inter ea tota illa diuersitas reperitur: & ideo non satis est, vt res principaliter oblata eadem numero substantialiter sit, vt sacrificia hæc non distinguantur numero: quin potius in nostro sacrificio plures Missæ sunt sacrificia numero diuersa, vt sumitur ex Leone Papa, epistola 81. solum quia, vel diuersis temporibus, vel in distinctis locis, à diuersis personis offeruntur: ergo multo magis reperitur distinctio numerica inter sacrificium cœnæ, & nostrum sacrificium.

Sacrificium Eucharisticum cum sacrificio crucis in re oblata conuenit, in sacrificandi modo differt. Concil. Trid.

Dico secundò: Nostrum sacrificium conuenit cum sacrificio crucis in re oblata, differt tamen in actione & ritu sacrificandi. Tota conclusio sumitur ex Conc. Trident. sess. 21. c. 2. dicente. In diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel se ipsum cruente obtulit, & infra. Vna enim eademq; hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Et prior pars constat ex dictis, disp. præced. section. 1. vbi ostendimus rem oblatam in hoc sacramento esse eundem Christum, qui se in cruce obtulit: & quamquam in accidentibus, seu statu corporis Christi Domini sit aliqua diuersitas: illa tamen ad rationem sacrificij nil refert, vt ex ibidem dictis, & hic in præced. conclus. facile cõstat. Posteriorem partem declarat bene Algerus, lib. 1. de Eucharist. cap. 16. quia hac ratione vnum horum sacrificiorum, sacrificium est cruentum, & aliud incruentum: hæc enim diuersitas sumpta est ex ritu sacrificandi, nam sacrificium crucis per realem passionem & mortem oblatum est, non quatenus fuit actio parua interficientiũ Christum, sed vt fuit passio volũtarie susceptа & oblata, vt in 1. tom. 3. part. circa quæst. 22. D. Thom. late declarauimus: nostrum vero sacrificium absq; reali morte per realem consecrationem & præsentiam corporis & sanguinis Christi per modum mysticæ mactationis perficitur. Differunt ergo in ritu sacrificandi: vnde fit, etiam differre in significatione mystica, (quamquam in morali, quæ communis est omnibus sacrificiis, conueniant) nam sacrificium crucis nõ fuit alterius sacrificij repræsentatio, vel imago: sed potius fuit prototypon omnium supernaturalium sacrificiorum: nostrum autem sacrificium, & verum sacrificium est: & repræsentatio illius sacrificij. Præterea differunt aliquo modo in effectu. Nam sacrificium crucis operatum est nostram redemptionem, quoad sufficientiam & aperuit ianuam regni, vt late docuit Paulus in epistola ad Hebræ. Missæ vero sacrificium applicat, quoad efficaciam, fructum illius sacrificij, vt docet Tridentin. sess. 22. cap. 1. & infra latius dicemus. Ex his autem differentiis secunda de significatione, & tertia de effectu, accidentales sunt, vt facile constabit applicando ea, quæ in prima conclusione diximus.

Algerus.

Dubium.

Circa primam vero de ritu difficultas est, an sufficiens sit ad essentialem, & specificam differentiam inter hæc sacrificia constituendam: nam de differentia numerica nulla est dubitandi ratio, vt à fortiori patet ex dictis in præcedente conclusione. Quidam ergo Catholici existimant, hanc etiam differentiam in ritu sacrificandi esse accidentalem, non enim audent concedere, hæc sacrificia esse specie & essentialiter diuersa: quia Paulus in epist. ad Hebr. significat, in Ecclesia Christi non esse aliud sacrificium præter illud, quod Christus obtulit: hoc non est verum, si intelligatur de alio sacrificio, solo numero distincto: nam hoc modo, vt certum supponimus, esse nunc in Ecclesia plura sacrificia numero distincta, & inter se, & multo magis à sacrificio crucis: ergo oportet intelligi de sacrificio specie diuerso: ergo illud sacrificium, quod in lege noua est, secundum essentiam & speciem non est aliud à sacrificio crucis: & hoc significare videtur Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. ar. 1. dum ait, nostrum sacrificium esse prorsus idem cum sacrificio crucis. Et ratione confirmari potest hæc opinio, nam essentia sacrificij potissimum sumenda est ex re oblata, & ex motiuo seu ratione, sub qua in diuinum cultum offertur: sed in his non differunt hæc sacrificia: ergo illa diuersitas in ritu est tantum materialis & accidentalis. Maior declaratur inprimis exemplo, nam, si quis offerat agnum Deo in gratiarum actionem, quod offerat gladio interficiendo, aut alio modo sacrificando illum, accidentarium erit. Ratio autem est, quia sacrificium est actus religionis: & ideo ex obiecto suo & motiuo, sumere debet speciem & essentiam. In contrarium autem est, quia inprimis ex testimonio Pauli nihil ad rem præsentem colligi potest: nam, vt supra vidimus, Paulus loquitur de sacrificio oblato ad redemptionem nostram perficiendam & consummandam: vnde iuxta mentem suam non tantum excludit aliud sacrificium specie, sed etiam numero diuersum: alias non recte concluderet, non esse necessarium aliud sacrificium cruentum, seu aliam mortem Christi: loquitur ergo de vnitate etiam numerica talis sacrificij, iuxta illud: Introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta: non tamen excludit sacrificium, quod offertur ad applicandam redemptionem iam factam, siue hoc diuersum sit numero, siue specie, à priori sacrificio: hoc enim nihil refert ad perfectionem & sufficientiam illius sacrificij, quam Paulus declarare intendit. Deinde, neq; ratio facta sufficere videtur ad specificam & essentialem vnitatem horum sacrificiorum: alias eodem argumento probaretur, etiam diuersitatem in re oblata nihil conferre ad essentialem diuersitatem sacrificij: quia sacrificium est actus virtutis, qui sumit speciem suam ex motiuo operandi, & non ex re materiali, circa quam versatur, si quis det in eleemosynam, ad subleuandam necessitatem proximi, pecunias, panem, aut vinum: actus eleemosynæ erit eiusdem speciei, quamuis res donatæ in suo esse specie differant: sic ergo, si quis offerat sacrificium Deo in gratiarum actionẽ, siue offerat agnum, siue Christum, erit sacrificium eiusdem speciei. Ex quo vlterius fit consequens, nostrum sacrificium non differre specie à veteribus, si sub eodem motiuo virtutis considerentur: & in vniuersum sequitur, omnia sacrificia esse eiusdem speciei, si in eis offerendis seruetur idem motiuum diuini cultus: & ad summum, posse distingui secundum rationes formales ex illis motiuis supra positis, scilicet, quod vel solum in recognitionem diuinæ excellentiæ, vel gratiarum actionem pro beneficiis susceptis, vel ad impetrandum noua, vel in expiationem & satisfactionem pro peccato fiant. Quæ diuersitas per se magis pertinet ad interiores actus, quam ad externum sacrificium visibile, quod potest idem manens omnes illas appellationes recipere per denominationem à diuersis actib⁹ internis. Hæc autem omnia sunt valde absurda, & præter communem modum sentiendi, & loquendi de sacrificio. Quis enim dicat, nostrum sacrificium esse eiusdem speciei cum veteribus? sacer-

Dubitandi ratio.

Ratio difficultatis in oppositum.

dotium nam & plus, quam genere differt: ergo & sacrificium.

Dubij enodatio.

Distinctione igitur vtendum videtur, potest enim sacrificium considerari, vel præcise sub ratione actus virtutis, vel sub ratione externi & sensibilis signi in Dei cultum ordinati. Priori modo procedit ratio facta: & recte concludit, si motiuum offerendi idem sit in ratione virtutis, sacrificium etiam esse idem: quia hæc ratio magis consistit in interiori actu, quam in exteriori: actus autem interior sumit suam speciem ex motiuo operandi: propter quod etiam verum est posse sacrificium externum esse idem, & in ratione virtutis posse diuersas denominationes accipere per ordinem ad diuersa motiua virtutis, vt in superioribus etiam tactum est, & in sequente sectione amplius declarabitur. At vero, loquendo de sacrificio sub ratione sensibilis signi, prout de eo frequentius loquimur, sic dicendum est, essentiam sacrificij multũ pendere ex re sensibili, quæ ad offerendum assumitur, & ad significandum imponitur: & consequenter ex ritu etiam sacrificandi, & hoc conuincit argumentum factum. Nam sacrificium propitiatorium legis nouæ, & veteris, essentialiter diuersa sunt: & idem est de holocausto, quamuis in motiuo virtutis non necessario differant. Item, hoc constare potest ex communi ratione sensibilium signorum, & rerum artificialiũ, quæ simpliciter ex parte materiæ differre censentur, & hoc modo loquela Latina & Græca censentur simpliciter diuersæ, & sacramentis ipsis, quorum essentiam consideramus ex materia & forma, quibus constat. Hoc igitur posteriori consideratione dici potest, differentiam illam in ritu sacrificãdi esse essentialem inter sacrificium Christi cruentum & incruentum. Quod patet, quia ille ritus est essentialis, & est omnino diuersus, neq; enim satis est, quod res oblata sit eadem, quia sacrificium non consistit essentialiter in re ipsa permanente, sed in actione circa illam, vnde, si actiones sint omnino diuersæ rationis, quamuis circa eandem rem materialiter versentur, erunt sacrificia diuersa, sicut in lege veteri, erat sacrificium (agni paschalis) & sacrificium agni, quod (iuge sacrificium) dicebatur, quæ erant essentialiter diuersa ex diuerso ritu, quamuis res oblata esset eiusdem rationis, multo autem maior est diuersitas in præsente, inter ritum sacrificandi per realem Christi mortem, vel per consecrationem. Quod autem ita simpliciter loquendum sit, probatur ex dictis: quia sacrificium vt sic, magis sumitur pro ritu externo & sensibili, sicut sacramẽta. Item, quia sacrificium nostrum, vnum est propter vnum ritum externum, etiam si propitiatorium, vel laudis, aut holocaustum esse possit, ex diuersis motiuis. Præterea, quia Sacerdotium est diuersum, iuxta diuersum sacrificandi ritum, etiam si sub eadem ratione seu motiuo sacrificium offerre possit: & ita distinguimus Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, vel Aaron: ergo similiter sacrificia præcipue dicenda sunt differre ex ritu externo. Quod maxime verum est, quando cum ritus diuersitate aliqua etiam differentia in significatione cõiungitur, vt in præsenti contingit, vt satis iam explicatum est.

Sacrificium Eucharisticum, & vetera, essentialiter differunt.

Atq; ex his manet etiam sufficienter expositum, quid interfit inter hoc nostrum sacrificium & omnia antiqua: simpliciter enim dicendum est, essentialiter differre: nam, & in re oblata, & in modo seu ritu offerendi: & in persona principaliter offerẽte, infinite inter se distãt: & præterea significatione: nam illa Christum, & passionem eius futuram: hoc vero Christum realiter præsentem, passionem vero eius præteritam repræsentat. Atq; hinc oriuntur aliæ differentiæ in valore & efficacia, de quibus in sequentibus dicturi sumus.

SECTIO II.

In quo perfectionis gradu sit Missæ sacrificium cum aliis comparatum.

DVobus modis possumus perfectionem sacrificij Missæ declarare. Primò absolute, in illo considerando omnia, quæ ad dignitatem eius spectant. Secundò modo, illud cum aliis conferendo: vtrumque ergo breuiter præstabimus. Circa priorem ergo partem est rursus considerandum, in sacrificio reperiri, vt paulo antea dicebamus, & exteriorem ritum sensibilem, & significationem, & honestatem virtutis. Dicendum est ergo, in his omnibus habere sacrificium Missæ maximam quandam excellentiam & dignitatem, nam primo, quod ad ritum attinet, res oblata est infinitæ dignitatis: modus autem offerendi in se, & quoad substantiam suam (vt sic dicam) est maxime supernaturalis & diuinus: quoad sensibilem vero actionem est simplicissimus, mundissimus, & facillimus: nihil ergo amplius in ritu sacrificandi ad perfectionem eius desiderari potest. Secundo, quod pertinet ad significationem, est etiam in hoc sacrificio suprema, quę esse potest, tam in rebus significatis, quam in modo significandi. Est etiam expressa quædam, & viua imago passionis Christi: & consequenter Incarnationis, & aliorum Christi mysteriorum: quibus nihil altius & excellentius operatus est Deus. Et (quod mirabilius est) hæc ipsamet significatio fit media alia actione diuina prorsus ac supernaturali, per quam eadem res, quæ vno modo significatur, alio modo fit realiter præsens, & sub eisdem signis sensibilibus contenta. Vnde etiam fit, vt diuina virtus & sapientia in huiusmodi sacrificatione perfectissime manifestetur. Ac deniq; in ordine etiam ad offerentem hoc sacrificium, quantum in se est, significat animum valde religiosum erga Deum: & ad Christum maxime gratum, nam hic fit perfectissima quædam professio diuinæ potentiæ & dominij in omnem creaturam, quam ad nutum voluntatis suæ vnico verbo transmutare potest: fit etiam eximia quædam confessio supremæ excellentiæ & maiestatis, quæ tanta est, vt res infiniti valoris, ei debeat in sacrificium offerri. Fit deniq; grata commemoratio beneficiorum Christi, & charitatis erga humanum genus: est ergo sacrificium hoc in sua significatione perfectissimum.

Missæ sacrificium maximam quandam dignitatem habet.

In significatione.

Omitto efficaciam & valorem, de quibus inferius dicendum est. Tertiò, quod spectat ad honestatem virtutis: reperiuntur in hoc sacrificio coniuncta bona omnia, quæ in aliis sacrificiis diuisa reperiebantur, vt in superioribus tactum est, & nunc breuiter explicatur, nam in primis hoc est honorarium sacrificium, quod alio modo (holocaustum) dici solet, vt ex his, quæ nunc diximus, satis patet: nã prima ratio sacrificij est ad tribuendum Deo honorem, illi proportionatum, quantum homo potest, ad hũc autem finem aptissima sunt omnia, quæ in hoc sacrificio interueniunt, præsertim principale offerens, res oblata, & modus offerendi: ex perfectione ergo eius satis constat, hunc esse primarium finem huius sacrificij, quod, & verbis, & factis, quantum potest, Ecclesia declarat in modo offerendi hoc sacrificium: nam hoc maxime pertinet ad perfectionem & sanctitatem ipsius. Secundo, est hoc sacrificium laudis & gratiarum actionis, vt eodem fere discursu facile ostendi potest, & tradidit Trident. sess. 22. c. 2. idemq; docuit Dionys. c. 3. de Eccles. Hierarch. part. 3. & August. in Enchiridio c. 209. & epist. 120. & libr. 20. cont. Faustum, cap. 21. & lib. 1. contr. aduersar. legis & Prophet. c. 18. vbi de hoc sacrificio exponit illud Psal. 49. Sacrificium laudis honorificabit me: dicens. Quod est sacrificium laudis, nisi gratiarũ actio? aut vnde Deo maiores gratiæ sunt agendæ, quam per Christum Dominum nostrum? quod faciũt fideles Ecclesiæ sacrificio. Hinc etiam Iren. l. 4. cont. hæres. c. 32. dicit: instituisse Christum

Habet sacrificium laudis & gratiarum actionis.

Conc. Trid. Dionys. Augustin.

Christum huius sacrificij oblationem; ne nos ingrati esse Deo videremur: affertq; verba Malach. 1. Nomen meum glorificatur inter gentes & nomini meo offertur sacrificium purum: quæ verba ad priorem rationem sacrificij honorarij applicari possunt. Addit deniq; Chrys. hom. 24. in 1. ad Cor. per hoc sacrificium specialiter esse laudandum Deum, propter tantum beneficium in ipsomet sacrificio nobis collatum. Tertio, est etiam propitiatorium hoc sacrificium, vt idem Conc. Trident. docuit, & August. epist. 59. & libro 1. contr. Cresc. on. c. 25. & ser. 31. de verb. Apostol. Cypr. libr. 1. epist. 9. Ambros. 1. Officior. c. 48. Damasc. in sermon. de defunctis (si tamen illius est) vbi etiam Athanas. refertur. Id q; ostendi potest, nam, teste Paulo, Sacerdotium ordinatur ad propitiandum peccatorib. iuxta illud ad Heb. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: in lege autem noua institutum est perfectissimum Sacerdotium: oportet ergo, vt aliquod sacrificium propitiatorium illi respondeat, quod pro peccatis offerat, quod non est, nisi in mysterio Eucharistiæ, vt supra ostendimus. Tandem, quia hæc propitiatio est, per modum applicationis & efficaciæ ex opere operato, magis declarabitur in his, quæ de efficacia huius sacrificij postea dicemus. Et ex ibi dicendis constabit & esse hoc sacrificium impetratorium: nam in eo repræsentatur passio Christi: & ideo aptissimum est ad impetrãdum omnia bona, quæ passione sua Christus nobis promeruit: nam, sicut Christus nunc in cœlo pro nobis orans & passionem suã Patri repræsentans, magna bona nobis impetrat: ita etiam per ministros suos sacrificiũ hoc Patri offerẽs, suamq; passionem commemorans, idem impetrationis beneficium nobis confert. Sunt ergo in hoc vno sacrificio collecta bona omnia, omnesq; virtutis rationes, quæ in cęteris omnibus sacrificiis excogitari possunt, vt recte concludit Trident. in dicta sess. 22. c. 1. dicens. hanc esse hostiam: quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tẽpore similitudines figurabatur, vtpote, quæ bona omnia per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur: iuxta id, quod in Missa Dominicæ sextæ post Pentecosten, Ecclesia orat: Deus, qui legalium differentiã hostiarum, vnius sacrificij perfectione sanxisti. Qui modus loquendi Patribus etiam frequens est, vt patet ex Leone Papa, ser. 7. de passio. Aug. 20. contra Faustum lib. 17. de Ciuitat. cap. 20. Chrys. in Psal. 95. qui id colligunt ex eo, quod hic Christus offertur, qui per vetera sacrificia adumbratur, in eiusq; fide propitiatoria erant, & impetratoria. Neque contra hanc veritatem occurrit noua hæreticorum obiectio, quæ difficultatem ingerat præter eas, quæ in superioribus expeditæ sunt.

Malach. 1.
Chrysostom.
Propitiatorium.
Conc. Trid.
Augustinus.
Cyprianus.
Ambrosius.
Damasc.
Impetratorium.
Trident.
Leo Papa
Augustinus.
Chrysost.

Ex his facile est, alteram partem huius sectionis expedire. Potest enim hoc sacrificium, vel cum sacrificiis veteribus, vel cum sacrificio, quod Christus per seipsum obtulit, conferri. In priori comparatione non est, quod denuo immoremur: satis enim ex dictis constat, non tantum singula, sed etiam omnia illa sacrificia in vnum collecta, ab hoc nostro infinite superari: tum in principali offerente & re oblata, quæ infinitæ est dignitatis: tum in modo offerendi, vt sæpe dictum est. Item, in efficacia ex opere operato, & in valore ad impetrandum, propter realem Christi præsentiam & oblationem. Deniq; quia excellentiori modo complectitur omnem honestatem sacrificij in illis diuisam, Solum videri possunt sacrificia vetera superare hoc nostrum in proportione quadam ad repræsentandum sacrificium cruentum Christi, quia illa etiam cruenta erant. Sed neque in hoc excellunt: quia illa significabant per alienum sanguinem; hoc vero per proprium Christi sanguinem, quem realiter præsentem continet: vnde illa proportio seu conuenientia in effusione cruenta valde materialis est, quæ puritatem legis gratiæ non decebat; sed ália magis mystica, quæ altior est, & à sensibus abstractior.

Omnia simulantiqua sacrificia Eucharisticum infinite superat.

In secunda comparatione, si illa fiat cum sacrificio cœnæ, nulla fere est: quia ostensum est, esse sacrificia eiusdem rationis, & consequenter eiusdem essentialis perfectionis; quamuis in accidentali aliquo modo differant, & mutuo se excedant, vt ex dictis facile sumi potest. Hinc est illud Chrys. homil. 2. in ep. 1. ad Timoth. Sacra ipsa oblatio, cuiusuis meriti Sacerdos illam offerat, eadem est, quam dedit Christus, nihil habet ista, quam illa minus, &c. Si vero comparatio fiat cum sacrificio cruento crucis, cum idem in vtroq; sit principale offerens, eademq; res oblata, simpliciter dici possunt hæc sacrificia æqualia, nam hæc duo capita sunt, ex quib. simpliciter pendet perfectio sacrificij. In reliquis vero se habet sicut excedens, & excessum: nam in genere mortis, oblatio crucis superatur in difficultate, & maiori quadam diuina dignatione. Assumpsit enim maxima mala pœnæ, quæ pro nobis obtulit, vnde ex hoc etiam capite, & ratione status offerentis, illud etiam sacrificium excesit in actuali merito & satisfactione. Tamen hoc sacrificiũ excedit in modo oblationis, quia & fit per actionem magis supernaturalem, ac modo impassibili: & ideo sacrificium crucis magis aptum fuit ad operandam redemptionem: vtrumq; vero in ratione sua optimum est.

In cœna nouissima Eucharisticum sacrificium oblatum sibi ipsi in Missa oblato æquale. Chrys.

SECTIO III.

Vtrum ratio sacrificij Missæ potior & prior sit, ratione sacramenti.

COmparatio hæc fieri potest, vel ad rationem sacramenti in communi vel in particulari ad illam rationem sacramenti, quæ in mysterio Eucharistiæ reperitur. Priori modo vix potest comparatio fieri, cum illę rationes, quasi genere differant, si formaliter sumantur præcise ac abstracte: si tamen considerentur, vt inhis, vel illis rebus existere possunt, infinitam possunt recipere varietatem. Eo tamen modo, quo comparari possunt, iam supra insinuauimus, rationẽ sacrificij, vt sic, altiorem esse ratione sacramenti: quia immediatius ad diuinũ cultum, diuinamq; maiestatem & excellentiam significãdum ordinatur, quamuis in particulari fieri possit, vt aliquod sacramentum propter mysteria, quæ continet, aut propter efficaciam, vel alias similes causas, excellentius sit aliquo sacrificio, vt constat de nostris sacramentis ad sacrificia vetera comparatis. Hoc autem de isto sacrificio dici non potest: quia certum est, non solum in formali ratione sacrificij, sed etiam in excellentia ipsius rei, & mysterij, quæ continet, superare omnia sacramenta ab ipso realiter distincta: vt constare facile potest ex his, quæ supra diximus de excellentia mysterij Eucharistiæ super omnia alia sacramenta: nam illa manifeste procedunt de toto mysterio Eucharistię sub quacunq; ratione consideretur. Id quod euidentius constabit ex his, quę statim addemus. Negari autem non potest, quin alia etiam sacramẽta legis nouæ, excedãt hoc sacrificium in efficacia gratiæ, vt infra videbimus: hic autem excessus est tantum secundum quid: oriturq; ex propria ratione sacramenti: ordinatur enim magis directe & per se ad personas sanctificandas. Omissa ergo generali comparatione, dicendum solum est de ratione sacramenti & sacrificij, prout in mysterio Eucharistiæ inueniuntur: quę in tribus comparari possunt, scilicet, in prioritate durationis seu temporis, in dignitate seu perfectione, in ordine naturæ, seu causalitate: & de singulis breuiter dicemus.

Primo igitur de ordine durationis dicendum est, in mysterio Eucharistiæ, si propria comparatio fiat nullum esse ordinem durationis inter rationem sacramenti & sacrificij. Probatur ac declaratur, nam, &

Ordine durationis Eucharistiæ, vt sacramẽtum & sacrificiũ, in æqualia.

in sacrificio considerari potest sacrificatio, ac terminus per sacrificationē effectus seu oblatus, & in sacramento considerari potest effectio sacramenti, & sacramentū iam factum (omitto vsum sacramenti, qui extra rationem huius sacramenti est, & constat esse tempore posteriorem, tam ratione sacramēti, quam sacrificij, iuxta ea, quæ in præced. disp. tractata sunt) vt ergo proportionalis fiat comparatio, debet actio cum actione, & terminus cum termino comparari: sic igitur constat, sacrificationem non solum simul tempore esse cum effectione sacramenti Eucharistiæ. sed etiam secundum rem, eandem actionem esse, & eadem ratio est de terminis: nam illa res, quæ est terminus huius actionis, & est res sacrificata, & sacramētum permanens. Quocirca, etiam si actionē sub quacunq; ratione sacrificij, aut sacramenti in fieri, cum huiusmodi termino comparemus simul tēpore sunt: neq; est proprie inter ea durationis ordō: quia, licet exterior actio, quatenus fit per prolationem verborum, prius tempore incipiat, quam fit terminus seu sacramentum in facto esse: quia illa prolatio successiue fit, & sacramentum non incipit esse perfectum vsq; ad vltimum instans prolationis, tamē actio propria & intrinseca, per quam fit terminus sacrificij, & sacramentum, non est successiua, sed vnico instanti perficitur, in eo sc. in quo prolatio verborum absoluitur: & ita in eo instanti simul est effectio & terminus, tam sacrificij, quam sacramenti. Solum est considerandā differentia, nam sacramētum potest aliquo modo dici essentialiter perfectum, cū primum vnius speciei consecratio absoluitur, sacrificium autem minime, donec vtriusq; speciei consecratio finiatur, vt vidimus. Atque hoc sensu dici potest sacramentum prius tempore incipere esse, quam sacrificium, saltem quoad essentiam sacrificationis, quamuis non quoad rem oblatam, quæ tota incipit esse sub qualibet specie: neq; etiam quoad completam, & integrā entitatem sacramenti. Cuius differentiæ ratio est, quia ratio sacramenti in hoc consistit, quod significet & contineat Christum, vt cibum dantem vitam animæ, & spiritualem refectionem & efficientem vnionem sui corporis mystici cum suo capite, & membrorum eius inter se: quæ tota significatio essentialiter reperitur in qualibet specie: & quamuis per duas pluribus modis fiat, illi tamen necessarij non sunt ad essentiam, sed tantum ad integritatem sacramenti. Sacrificium autē requirit mysticam mactationem, & expressam repræsentationem mortis Christi: quæ in consecratione vnius tantum speciei non reperitur, vt supra declaratum fuit. Hac ergo ratione dici potest essentia sacramenti prius tempore perfici, quam sacrificium. Atque eadem ratione docent fere omnes veramq; speciem magis esse necessariam propter perfectionem sacrificij, quam sacramenti: ideoq; facilius posse vnam speciem ab altera separari in vsu sacramenti, quam in effectione sacrificij. Quin potius hinc fit, posse in rigore vsum sacramenti antecedere sacrificium essentialiter perfectum. Posset enim aliquis communicare, statim post consecrationem corporis, antequam sanguis conficiatur: posset, inquam ita vt factum teneret: nam licite non existimo fieri posse, moraliter loquendo: vt excludam casum ignorantiæ inuincibilis, aut si fortasse in aliqua necessitate extrema id fieri sine peccato posset: si tamen ita fieri contingeret, posset non solum vsus, sed etiam effectus sacramenti, antecedere perfectionem sacrificij, & effectum eius: quia, si sumatur digne vna species, statim datur effectus sacramenti: effectus autem sacrificij non datur vsque ad consummatam essentiam eius per vtriusque speciei consecrationem. Quo fit, vt (secluso huiusmodi extraordinario euentu, qui moraliter nunquam accidet) effectus sacrificij ex se tempore antecedat effectum sacramenti: quia cum sacrificium consistat in actione, non habet vsum à se ipso distinctum: sed ipsamet sacrificatio est vsus sacrificij, vt sit: & ideo statim, ac essentialiter efficitur sacrificatio, datur effectus sacrificij: nimirum cum primum absoluitur vtriusque speciei consecratio: at vero in hoc sacramento distinguitur vsus sacramenti: & effectus datur in ipso vsu, qui semper fit posterius tempore, quam consecratio.

Secunda comparatio proposita est in dignitate seu perfectione, quæ fieri potest, aut in esse rei, aut in esse virtutis. Priori igitur modo, si comparatio cum proportione fiat, nulla fere hic locum habet: quia vt ex dictis patet, non solum est æqualitas, sed etiam identitas: nam eadem actio, quæ est sacrificatio, est effectio sacramenti, & eadem, quæ est res oblata, vt terminus sacrificationis, est sacramentum in facto esse: sub hac igitur consideratione non potest vnum esse perfectius alio. Quamquam si sacrificium (vt solet) proprie sumatur pro actione sacrificandi, & sacramentum Eucharistiæ pro re permanente: & iam facta, sic dici potest sacramentum perfectius, quam sacrificiū eo modo, quo perfectior est terminus actionis, quam actio, per quam fit, sic autem etiam dicendum est, sacrificium hoc sumptum pro re oblata perfectius esse sacrificatione & effectione sacramenti: est enim eadem proportio. Quod si obiter quæres, comparando sacrificationem ipsam cum vsu sacramenti, quid perfectius sit: dicendum est, sacrificationem esse perfectiorem: quia vsus sacramenti solum fit per localem applicationem sacramenti, sacrificatio autem fit per ipsam effectionem sacramenti: nobilior autem est sacramenti effectio, quam applicatio; tum in ipsa actione sensibili, quæ est locutio, tum maxime in supernaturali actione, per quam fit: quę tam est excellens, vt non solum applicationem sacramenti, verum etiam effectionem gratiæ sacramentalis, quæ ad illam applicationem consequitur, superare videatur: quia nobiliorem habet effectum, Christum sc. qui est totius gratiæ fons. Et hæc sufficiant de comparatione in esse rei.

Altera vero comparatio esse potest in esse virtutis, quę non habet locum inter terminos, sed inter actiones; & hoc modo iam diximus, sacrificationem ex ratione formali sua perfectiorem esse vsu & effectione sacramenti: si ergo hæ duæ rationes ad idem mysterium, cæteris paribꝰ applicentur, perfectior etiam in illa erit ratio sacrificij: quod nihil aliud est, quam dicere; melius esse, conficere corpus Christi in Dei honorem & cultum, quam in vtilitatem fidelium. Propter quod dixit D. Th. supra q. 63. a. 6. cultum Deipotissimum pertinere ad Eucharistiam, vt sacrificium est. Sed contra: nam etiam sacrificium ad nostrā vtilitatem ordinatur, sc. vt aliquem effectum ex opere operato nobis afferat: quamquam in hoc minorem habeat excellentiam, quam eadem Eucharistia, vt sacramentum est: quia non dat gratiam sanctificatem, sed solum remittit pœnam temporalem, vt infra videbimus: alioqui vero, etiam vt sacramentum est, ad cultum Dei refertur, nam vsus eius ad religionē spectat: & vnio charitatis ac sanctificatio, quæ inde consequitur ad maximum Dei cultum pertinet: hæc enim est, quam Deus maxime intēdit, & propter illam præcipue totum hoc sacramentum instituit: ergo pensatis omnibus, ratio sacramenti, & vsus eius perfectior est. Et confirmatur, quia ipsummet sacrificii, quodammodo ordinatur ad sacramenti vsum: hæc enim sacrificatio (quæ est ipsamet consecratio) eo tēdit, vt per eam fiat panis vitæ, qui sit animarum cib⁹ & refectio: ergo hic est finis maxime intentus ac præcipuus. Respondetur, in his actionibus, quatenus rationem studiosi actus habent (sic enim nunc à nobis considerantur) in primis respiciendū esse ad id, quod vnicuiq; actui ex suo proprio obiecto conuenit: & sub hac ratione, actio sacrificandi excellentior dicitur ex vi obiecti sui: quia per se & immediate ordinatur in cultum Dei, & significationem animi sub-

subiecti & grati erga ipsum: quæ ratio honestatis maxima est inter omnes morales: nam ipsa nostra sanctificatio ordinari debet ad Dei gloriam, vt in finem, & ideo ratio sacramenti, vt sic, non est tam perfecta, neq; tam proxime ac perfecte continet cultum Dei vt sic. Neque refert, quod ex opere operato effectus sacramenti maior, vel melior sit: nam hoc non pendet ex honestate actionis, sed ex institutione Christi, qui voluit, & instituit, per actum minus nobilem in ratione virtutis, maiorem effectum dare: quamquam hoc ipsum sit sub controuersia: non enim est certum sacrificium vt sic, non dare gratiam ex opere operato: & præterea constat, posse impetrare illam: & aliunde etiam superare in ratione causę: quia saltem per hunc modum impetrationis, quoslibet effectus gratiæ obtinere potest: & non solum sumentibus prodest, vt sacramentum, sed etiam aliis, vt posteà videbimus. Ad confirmationem respondetur, sacramentum proprie ac per se loquendo non esse finem sacrificij: nam per se solum tendit ad rem oblatam vt sic: quasi materialiter vero inde sit, quod eadem res, quę fuit terminus sacrificij, aptissima fuerit, vt ad vsum sacramenti institueretur.

Natura ordine termini, actionem actioni adaptando sacrificium & sacramentum aequalia.

Circa tertium de ordine naturæ nihil fere dicendum occurrit: quia, si cum proportione fiat comparatio, nulla est hic causalitas propria: & consequenter nec naturæ ordo, id est, si actionem sacrificandi cum effectione sacramenti, & terminum sacrificationis cum sacramento iam facto comparemus: nam re ipsa sunt idem, & ita non habent inter se causalitatem: si autem sacrificationem cum sacramento iam facto conferamus, sic antecedit quidem sacrificium naturę ordine, si sola actio consideretur: quia actio antecedit suum terminum. Si eum sub sacrificatione terminum includamus (prout includi debet, saltem prout in ipso instante sacrificationis attingitur: quia nō potest intelligi sacrificium peractum, nisi iam intelligatur res oblata) secundum diuersas rationes, sacrificium & sacramentum erunt prius, vel posterius, nam ordine intentionis videtur prior ratio sacrificij, vt ex dictis in præcedente puncto sumi potest, nam est maxime intenta: vnde in genere causæ finalis, dici aliquo modo potest natura prior, cuius signum etiam esse potest, quia potestas sacerdotalis, quæ data est ad hoc mysterium efficiendum, primario ordinata est ad sacrificium offerendum: vnde in Ordinatione Sacerdotis hoc præcipue exprimitur in verbis formæ, Accipite potestatem offerendi sacrificium, &c. Et sacerdotium Christi primario fuit ad offerendum Deo sacrificium crucis, & de omni sacerdotio, id significat Paulus, cum dicit, sacerdotem constitui: vt offert dona & sacrificia pro peccatis: cum ergo præcipuus actus sacerdotis, sit effectio huius mysterij, rectè dicitur, rationem sacrificij esse in illo primam ordine intentionis. At vero ordine executionis potest sacrificij ratio dici posterior: quia ex parte rei oblatæ supponit, quicquid pertinet ad rationem sacramenti: & vltra hoc, requirit aliquod ad rationem sacrificij: ergo supponitur quodammodo sacramentum in genere causæ materialis: quia ad perfectionem sacrificij requiritur res oblata (vt dictum est) quæ in præsenti est Christus, vt contentus sub speciebus, in quo ratio sacramenti saluatur: vltra quod ratio sacrificij requirit mactationem mysticam, seu ordinem ad illam, & quod ad Dei cultum supremum ordinetur.

Ordine intrinseco sacrificium prius executionis posterius sacramento.

Sed supersunt duæ difficultates: Prima est, quia ex dictis sequitur, rationem sacrificij essentialiter includere rationem sacramenti, quod videtur impossibile quia hæ duæ sunt rationes specificæ, & vltimæ, ac omnino diuersæ, quarum vna non potest aliam contrahere: ergo nec potest vna esse de essentia alterius. Respondetur, si sacrificium sumatur pro re oblata, sacrificium includere rationem sacramēti, quia de ratione eius est, vt sit sensibilis, & consequenter, vt per sensibiles species significetur, in quo ratio sacrificij includitur. Nec satisfacit dicere, Christum significatum per species, esse rem oblatam in sacrificio: non tamen, vt sic, seu quatenus significatur: & ideo necessariū non esse, vt species quatenus significant, pertineant ad rem oblatam in sacrificio: hoc (inquam) non satisfacit: quia Christus non est res oblata in hoc sacrificio, nisi quatenus sit aliquo modo sensibilis per species: non fit autem per eas sensibilis, nisi quatenus per eas significatur, vt res sub illis cōtenta, in quo ratio sacramenti perficitur: ergo ab illis speciebus pertinentibus ad rem oblatam non potest excludi ratio sacramenti, seu signi, quia non agimus de signo in actu, sed aptitudine & impositione. Neq; hoc est conueniens, quia, quod res oblata dicatur hostia, vel sacrificium, solum addit habitudinem, seu denominationem ex actione sacrificandi sumptam: non est autem vllum inconueniens, quod sicut res mere sensibilis, vt agnus verbi gratia denominatur hostia ab actione offerendi: ita etiam res mystice sensibilis, quæ in se est sacramentum, denominetur hostia, seu sacrificium ab actione offerendi. At vero, si loquamur de sacrificio pro actione sacrificandi, sic non cōstituitur intrinsece ex ratione sacramenti: sed dicit habitudinem ad Eucharistiæ sacramentum: tanquam ad rem oblatam, quod nullum est incommodum: quia hæc habitudo eiusdem rationis est cum illa, quam quælibet actio sacrificandi dicit ad rem oblatam, tanquam ad materiam, vel terminum suum.

Difficultas soluitur.

Secunda difficultas est, quia sequitur, sacramentum Eucharistiæ posse re ipsa separari à sacrificio per intentionem consecrantis, quia sacrificium necessario supponit sacramentum, & addit aliud: potest ergo minister intendere, verum efficere sacramentum consecrando panem in vsum fidelium, non intendendo per eam actionem sacrificare Deo, imo includendo omnem intentionem cultus, sicut nunc faciunt Lutherani, & alij hæretici huius temporis, qui nullo modo volunt sacrificium efficere, sed cœnam Dominicam, vt ipsi aiunt: qui si supponamus, eos vti vera materia & forma, & esse veros sacerdotes, & habere sufficientem intentionem conficiendi sacramentum, reuera illud efficient, non obstante quocunq; errore priuato: non tamen efficient sacrificiū: quia, sicut sacramentum confici non potest sine intentione ministri, ita neque sacrificium offerri. Respondetur primo, fortasse nullum esse inconueniens totum hoc concedere, nam Doctores omnes, qui ponunt rationem sacrificij in sumptione, vel in aliqua alia actione, quę post consecrationem fiat, necessario concedent, posse re ipsa separari confectionem sacramenti à sacrificio, si minister iniquus velit consecrare, & nullam postea actionem efficere ad offerendum sacrificium: quia, cum actiones illæ, non tantum ratione aut intentione, sed etiam durationē distinguantur, facile poterunt seperari, vel ex voluntate ministri, vel ex impotentia, si causa accidat, post consecrationem non posse reliquas actiones efficere. Sic igitur, quamuis nos dicamus, consecrationem sacramenti, & oblationem sacrificij, realiter idem esse, tamen, cum ratione formali distingui possunt, vt D. Thom. supra citatus significat: non est inconueniens, concedere rationem sacrificij, quę posterior est ordine executionis, posse per intentionē ministri separari à ratione sacramenti, ita vt factum teneat, quamuis male fiat. Secundo, & fortasse probabilius negatur Sequela: nam ex institutione Christi hæc consecratio, & oblatio sacrificij, ita sunt necessario coniuncta, vt posita vna non possit minister voluntate seu intentione sua aliam auferre: sicut substantia sacramenti & effectus eius ita sunt connexa, vt non possit minister intentione sua impedire effectum, si reuera habuit voluntatem conficiendi sacramentum. Quod quidem ita esse in præsenti declaratur, nam, si minister reuera intendat conficere hoc,

Dubio fit satis.

Qui sacramentum Eucharistiæ sub duabus speciebus conficit, velit, nolit, sacrificium effecrat necesse est.

sacramentum, nihilq; directe velit, quod substantiali intentioni conficiendi sacramentum contrarium sit, consequenter necesse est, vt velit proferre verba in p-sona Christi, qui est principale offerens in hoc sacrificio: ergo quamuis ex priuato errore putet, se non offerre sacrificium, aut ex iniquitate nolit cultum Deo exhibere, tamen ex generali intentione necessario offert; vel potius est instrumentum, per quod Christus offert, & cultum Deo exhibet: quamuis ergo priuata intentione excludat personalem cultum, non tamen ministerialem, maxime cũ necesse sit, vt formali vel virtuali intentione velit facere, quod Christus fecit, & instituit. Quod præterea exemplo declaratur, nã, si Regis legatus in nomine & persona Regis Pontifici exhibeat honorem, factis ac verbis Regis personam repræsentans, quamuis ipse in propria persona nolit Pontificem colere, nihilominus, vt minister alterius re ipsa id præstat: quia ad hoc sufficit faciendi ministerium, quod in persona alterius sit per actiones & verba illi intentioni accommodata: sic igitur contingit in præsenti, & ideo illa consecratio est etiam sacrificatio, & intentio necessario debet esse ad vtrumque sufficiens, quia priuatus error, non abstulit absolutã voluntatem faciendi, quod Christus instituit.

DISPVTATIO LXXVII.

De offerentibus Eucharistiæ sacrificium.

Disp. 5. de Sacrificio.

DIximus in superiorib. quatuor necessaria in omni sacrificio, sc. quod, & cui offertur, qui offert, & pro quo offertur. Ex quibus duo priora explicata iam sunt: quia connexa sunt, cum essentia sacrificij, quam hactenus tradidimus: quia iam exposita cum principijs intrinsecis sacrificij, reliquum est, vt causas eius extrinsecas declaremus; ad quas alia duo posteriora pertinent, nam, qui offert, causa est efficiens sacrificij, de qua hic dicemus: is autem, pro quo fit oblatio, ad causam finalem reuocari potest: de qua dicemus disputatione sequenti.

SECTIO I.

Vtrum Christus Dominus sit principalis offerens in hoc sacrificio.

Quorũdam placitum.

QVidam Theologi negasse videntur, Christum proprie in hoc sacrificio offerre: sed Sacerdotis oblationem illi attribui, solũ remote, quia oblationem huius sacrificij instituit, & iuxta eius voluntatẽ & præceptum offertur: & præterea, quia merita eius in hoc sacrificio operantur. Ita videtur sensisse Scotus, quodlib. 20. & Gabriel. lect. 26. & 27. in Canon. & Cordub. libr. 1. quæst. Theolog. quæst. 3. circa opinionem secundam & quintam. Quæ opinio ita probari potest, quia Christus Dominus, neq; interna intentione, neque externa actione, actu semper offert, quoties Missæ sacrificium offertur: ergo nullo modo nunc offert tanquam offerens, seu causa aliquo modo per se: ergo solus Sacerdos offert per potestatem sibi datam à Christo & iuxta ritum ab eo institutum: Christus autem solum denominatione extrinseca, & vt causa remota ac per accidens, poterit denominari offerens. Antecedens, quoad priorem partem de oblatione interna, probatur: quia gratis & sine fundamento fingeremus, Christum semper nunc esse attentum, & quasi solicitum, vt semper habeat actualẽ intentionem offerendi in singulis Missis: Non enim (vt ait Paulus ad Hebræos 9.) in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, neq; vt sæpe offerat semetipsum. Quoad secundam vero partem de actu externo, sine quo sacrificium sensibile esse non potest, patet: tum ex eisdem verbis Pauli: tum etiam, quia tota actio externa à solo Sacerdote

Scotus. Gabriel. Cordub.

fit. Quod argumentum maxime procedit, si verum est, Sacerdotem non formaliter, sed tantum materialiter, verba consecrationis proferre. Vnde confirmatur: quia non aliter Christus hic offert, quam baptizare vel absoluere dicatur: Christus autem non baptizat proprie & per se, sed solum per accidens extrinseca denominatione: quia ab illo est virtus & institutio Baptismi: ergo idem est in præsenti dicendum.

Dico primo; Christus Dominus est summus Sacerdos, qui principaliter offert sacrificium Eucharistiæ: quandocunq; & vbicunq; offertur. Hæc assertio ita simpliciter sumpta, certa nunc est, quam D. Thomas hic docuit: ad 3. & qu. præcedente, art. 7. ad 3. & in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 1. vbi cæteri Theologi, & Alber. libr. 3. de Euchar. à c. 5. & Simeon Thessal. libr. de mysteriis Eccles. cap. 44. quem refert Turrianus, qui hanc etiam veritatem docet, lib. 4. pro Epistolis Pontif. cap. 1. & in Schol. ad Clem. lib. 3. constit. c. 12. Lindan. libr. 4. Panopl. c. 41. Bellarm. libr. 1. de Miss. c. 4. & probatur primo ex Scriptura sacra, tum, quia Christum appellat æternum Sacerdotem secũdum ordinem Melchisedech, qui ordo in oblatione huius sacrificij complectitur, & exercetur, vt in superioribus explicatum est: & ponderant Ansel. Theoph. & Oecumen. quia non potuit dici Christus Sacerdos æternus propter solam hostiam, quæ in cruce peracta est: sed, quia nunc perpetuo sacrificat per Sacerdotem offerentes: tum etiam, quia Paul. in Epist. ad Heb. differentiam constituit inter legem nouam & veterem: quod in illa plures erant Sacerdotes secundum illud tempus offerentes: nunc autem vnus est Sacerdos æternus, cui nullus succedit: sed reliqui omnes sunt ministri eius: sentit ergo Paulus, nunc etiam Christum offerre per Sacerdotes: alioqui, si Christus omnino ab hoc munere cessasset, nulla esset differentia in Sacerdotum pluralitate inter legem veterem, & nouam. Et iuxta hanc veritatem interpretantur Paulum fere omnes expositores, Chrysost. homil. 17. ad Heb. Theoph. ad Heb. 5. Haimo 6. Anselm. 10. Secundo infinuatur hæc veritas in Conc. Lateran. in c. Firmiter, de Summ. Trinit. & fide Cathol. quatenus in eo dicitur, Christum in hoc mysterio esse simul Sacerdotem & sacrificium: & in Conc. Florentin. in decret. Eugen. quatenus ibi dicuntur Sacerdotes cõficere hoc mysterium in persona Christi. Clarius hoc docuit Tridentin. sess. 22. cap. 1. & 2. dicens eundem Christum, qui in cœna & in cruce obtulit, esse in hoc mysterio principalem offerentem: ideoque propter Sacerdotum offerentium iniquitatem, mundam hãc oblationem inquinari non posse. Tertio probatur ex Patrum traditione. Iren. li. 4. contra hæres. c. 32. & 24. Per Iesum Christum (inquit) offert Ecclesiæ. Cyp. Ep. 63. Sacerdos in altari vice Christi fungitur, & sacrificium verum ac plenum Deo Patri offert. Idem insinuat Euseb. lib. 1. de Demonst. c. vlt. Augustin. 4. de Trinit. c. 7. & 14. & libr. 20. de Ciuitat. c. 20. Christus ipse offerens, ipse est & oblatio: cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: Ambr. 1. offic. c. 48. & super Psal. 38. Ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur. Optimè Chrys. hom. 83. in Matt. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoq; operatur, &c. Et hom. 2. in 2. ad Timoth. hom. 17. ad Hebr. hom. 60. ad popul. & homil. de prodit. Iudæ. Cum videris Sacerdotem offerentem, ne ipsum consideres hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. & in Liturg. Ipse est, qui offert, ipse, qui offertur.

D. Thom. Sim. Thes. Turrian. Lindan. Bellarm. Chrysost. Theoph. Anselm. Conc. Later. Florent. Tridem. Iren. Cyprian. Euseb. Augustin. Ambros.

Quartò argumentor ratione, quia Christus nunc potest semper offerre, vt principale offerens: ergo offert. Antecedens patet, quia nunc etiam est verus Sacerdos, & intercedit pro nobis, & omnia semper prospicit: nihil ergo eum impedit, quominus possit semper offerre. Prima vero consequentia probatur: tum quia non est, cur sacerdos dignissimus perpetuo

vacet ab offerendi munere, cum illud, & pro dignitate sua, & ad maiorem Dei gloriam, exercere possit: tum etiam, quia hoc spectat ad excellentiam huius sacrificij: nam oblationis dignitas ex offerentis dignitate, maxime pendet, iuxta illud: Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius. Et praeterea: hoc etiã quodammodo postulat dignitas rei oblatę in hoc sacrificio, quæ infinita est, & purissima: & ideo à simili offerente principaliter offerri debet, vt talis oblatio nunquam fieri possit à persona, quæ nõ sit Deo grata, & in omnibus suis actionib. pura, & sancta: nam, vt sacrificium sit purum, non satis est, quod res oblata pura sit, sed idẽ requiritur in persona offerente: quia sacrificium in actione & oblatione consistit: sola autem Christi persona est per se sancta, & in omnibus suis actionibus rectissima: non ergo debuit hoc sacrificium ab alio, quam à Christo, principaliter offerri. Vnde notanda est differentia inter sacramentũ & sacrificium, nam ad sacramenti dignitatem per se necessarium non est, vt ministerium eius, quod consistit in applicatione ad vsum, sit omnino impollutum ex parte ministri aut personæ exercentis illud ministerium, sed satis est, vt secũdum eum ritum applicetur, quo institutum est: at vero sacrificium ad suam excellentiam requirit, vt, quatenus est ab aliquo offerente principali, sit omnino purum & gratum Deo, quod non posset semper infallibiliter habere hoc sacrificium, nisi Christus necessario esset principalis offerens illius: quia solus ipse est per se immaculatus & innocens: reliqui vero Sacerdotes semper possunt indigne offerre, Ecclesia vero, quamuis semper sit sancta, & in eius persona etiam offeratur sacrificium: tamen & quamdiu in hac vita militat, non omnino caret omni macula & ruga, donec in cœlo triumphet: & praeterea non est ipsa tam proprie offerens sicut Christus, vt videbimus: neq; etiam est offerens simpliciter necessarium ex vi institutionis huius sacramenti: potest enim à Sacerdote valide offerri, etiamsi personam Ecclesię non agat, vt postea videbimus. Ratio autem huius differentiæ inter sacrificium & sacramẽtum nulla alia est, nisi quia sacrificium consistit in actione, cuius dignitas ex operante maxime pendet: sacramenti autẽ vsus magis consistit in receptione: per se enim ordinatur ad aliquid significandum, & faciendum in suscipiente, propter cuius vtilitatem proxime instituitur.

Differentia inter sacrificij & sacramenti efficientem causam.

Dico secundo: Christus Dominus est principalis offerens in hoc sacrificio, non tantum per accidens ac remote, sed etiam, quia aliquo modo actu offert, licet per sacerdotẽ offerat. Probatur, distinguendo multa, quæ in hoc sacrificio Christo possunt attribui & declarando modũ, quo ad ea cõcurrit. Primum sit institutio, qua voluit, vt in memoriam ei⁹ hoc sacrificium fieret. Sed hoc, vel nihil, vel parum cõducit, vt Christus principalis offerẽs dicatur. Primo, quia ratio seu habitudo offerentis, valde diuersa est à ratione instituentis: & hæc est omnino ab illa seperabilis: nã Deus instituit vetera sacrificia, & non propterea erat principalis offerens in illis. Secundo, hoc non satis est, vt oblatio sit munda ex parte offerentis, Deoque accepta, vt in iisdem veteribus sacrificiis constat: erant enim à Deo instituta, & tamen, quando ab iniquis offerebantur, erant illi inuisa: quia ipse non respicit ad instituentem, vt sic, sed ad offerentem, & eadem ratione hoc non satis est ad dignitatem & quandam infinitatem sacrificij, vt in veteribus etiam sacrificiis constat fuerunt enim instituta à Deo, qui est infinitæ dignitatis, & tamen in vsu habebant solum valorem moralem, iuxta dignitatem offerentium: & in sacrificio crucis, quamuis fuerit à Deo ordinatum (supposita iniquitate interficientium Christum) vt tamen haberit infinitum valorem, requirimus infinitatem in persona Christi offerente. Quod etiam diligenter distinguendũ est in sacrificio cœnę, quod fuit à Christo, vt ab instituente & ab offerente: infinitatem autẽ habuit ab ipso, vt offerente, non præcise, vt ab instituente. Sunt ergo hæ duæ rationes valde diuersæ: vt ergo Christus sit offerens, nõ satis est, quod fuerit instituens. Nec refert, si addas, ita fuisse instituẽtem, vt voluerit in sui memoriam celebrari: nã per hoc non additur habitudo offerẽtis, sed præcise habitudo exemplaris, seu rei repræsentatæ per sacrificium, quæ omnino etiam est extra rationem offerentis.

Actu offert Christus hoc sacrificium licet per ministrum.

Secundo inuenitur in hoc sacrificio, quod tota eius virtus & efficacia in merito Christi fundatur: & hoc etiam non sufficit ad rationem offerẽtis. Primo, quia efficacia meritorum magis respicit effectum sacrificij, quam oblationem ipsam, in qua ratio sacrificij consistit: nam effectus quid secũdarium est respectu sacrificij: ergo, quod oblatio ipsa habeat efficaciã operandi ab ipso Christo, non satis est, vt propterea dicamus ab ipso offerri. Secundo ita explicatur: fingamus enim oblationem aliquam ita institui à Deo, vt habeat similem efficaciam ex sola voluntate diuina, numquid propterea dicendus esset Deus ipse offerens in tali sacrificio? Minime quidem. Tertio, potuisset Christus instituere aliquod sacrificium simplũ, vt à solo ac puro homine offerretur, & haberet aliquam efficaciam, propter merita ipsius Christi: nam hoc ẽt non repugnat: in tali ergo sacrificio, Christus non esset offerens, quamuis in efficacia niteretur meritis eius. Tandem hoc non satis est vt hoc sacrificiũ, prout nunc fit, dicatur ex parte offerentis æquale sacrificio crucis, aut cœnæ: nam illa non fuerunt infinita, quia niterentur meritis Christi, sed potius, quia illa fuerunt ab offerente infinito: ideo fuerunt etiam valoris & meriti infiniti.

Tertio considerari potest in hoc sacrificio, quod Christus per humanitatem suam physice concurrit ad actionem illam, per quam hoc sacrificium conficitur, scilicet, ad transubstantiationẽ, in qua ratione dici potest Christus, vt homo, principalis offerens respectu ministri: quia, licet humanitas eius in ea actione instrumentaliter concurrat, est tamen instrumẽtum coniunctum, & (vt sic dicam) præcipuum organum diuinitatis. Et hæc quidem efficientia aliquid confert ad rem, de qua agimus: quia vnum ex requisitis ad offerendũ sacerdotali modo in hoc sacrificio est, vt qui offert, concurrat ad actionem sacrificandi: non tamen hæc sola ratio per se sufficit: quia alia est habitudo efficientis, alia offerentis: Deus enim efficit eandem actionem, & tamen non offert. Quarto igitur addendum est, quod sacerdos conficit in persona Christi: & tanquam legatus eius, ipsum repræsentans: & in hoc videtur D. Thomas ponere hanc Christi oblationem & reuera videtur sufficere, etiam si nihil aliud intercederet: ibi enim reperitur quædam habitudo moralis ad Christum, vt ad colentem Deũ quamuis per alium: sicut, qui dat eleemosynam per famulum, recte dicitur principalis donans: & licet famulus sit iniquus, si ipse est iustus, eleemosyna illa est munda apud Deum. Et similiter orationes Ecclesiæ per sacerdotes dicuntur principaliter fieri ab Ecclesia, & exaudiri, esseq; acceptæ Deo propter Ecclesiæ sanctitatem: quamuis contingit, sacerdotes proxime orantes prauos esse. Quinto ad maiorem perfectionem, & rei explicationem addere possum⁹, Christum Dominum in eomet concursu, quo concurrit cum sacerdotibus ad huius sacrificij actionem se gerere, vt supremum Dei cultorem, & intercessorem pro hominibus: quia totam illam suam actionem ordinat in cultum Dei, eamq; Patri repræsentat in memoriam suæ passionis, vt hominibus propitius sit. Quod quidem ita posse à Christo fieri est euidens: supposito priori principio, nam, si actu concurrit ad omnia sacrificia, actu de illis cogitat, & vult concurrere: quia non concurrit tanquam inanime instrumentum, sed per intellectum & voluntatem: ergo eadem facilitate potest sub ea ratione & intentione concurrere: nil enim refert quod loco distet,

Quinto Christus modo, quãdocunq; hoc sacrificiũ offertur, principaliter offerre dicitur.

aut,quod per se ipsum sensibilia verba non proferat, cum hæc non sint de ratione offerentis, vt sic, vt per se constat: maxime,cum Christus in cœlo existēs intueatur omnes actiones ministrorum suorū, & possit velle,in omnibus & per omnes Deum colere, & pro hominibus intercedere. Quod autem ita fiat,facile ostēdi potest ex dictis in prima assertione: & quia hoc est melius & perfectius, magisque conducens ad dignitatem & valorem huius sacrificij: nam,licet aliquis eleemosynam mittat per ministrum,tamen magis misericordem se ostendet, & meliori modo operabitur, si dum minister eleemosynam confert,ipse per sese(vt posset)ad elargitionem concurrat, eique actu consentiat, & similiter, quamuis honor à Rege per suum legatum exhibitus, habeat quandam specialem dignitatem à persona Regia,tanquam à principali honorante per suum ministrum,multū tamen secundum moralem existimationem adderetur, si Rex per se ipsum(vt posset)concurreret. Sic igitur in præsenti,ad exactam perfectionem huius sacrificij: & vt omnino æquale sit ex parte offerentis sacrificio crucis & cœnæ,oportet, vt Christus per se ipsum aliquo modo offerat,& non tātum per legatum repræsentantem,& hoc modo melius saluatur, quod nunc exercet munus sacerdotis summi,& æterni: nam ad offerendum,tantum per alium repræsentantem, fuisset satis,aliquando exercuisse munus sacerdotis: nā potest aliquis repræsentare eum qui fuit,& in persona eius offerre.

SECTIO II.

Vtrum omnes & soli sacerdotes offerre possint hoc sacrificium vt proprij ministri illius.

Hæreticorū absonum placitum.

DVæ possunt esse extremæ sententiæ. Prima docet: nullos requiri sacerdotes ab Ecclesia rite Ordinatos ad hoc sacrificium offerendum, sed quoslibet fideles ad hoc sufficere, vel saltem eos, qui à populo, vel magistratibus deputantur, tanquam ministri ad hoc munus peragendum. Hæc est sententia hæreticorum: qui vel in eo fundantur, quod in hoc mysterio nihil supernaturale fit, sed tantum cæremonia quædam & significatio exterior: vel quia simul negant,hoc mysterium esse verum sacrificium,sed solū quoddam conuiuium cum aliqua significatione & commemoratione Christi, quod totum à quolibet ministro ab hominibus deputato peragi potest: vel tandem,quia nunquam legimus, Christum Dominum aliquid aliud instituisse,vel postulasse in huiusmodi ministro,sed generatim omnibus dixisse: Hoc facite,&c.

Aliorum sententia.

Secunda sententia extreme contraria est,non omnes sacerdotes,etiam rite Ordinatos,posse hoc sacrificium offerre,sed solum eos, qui sunt ab Ecclesia tolerati:excluduntur itaque ab hoc sacrificandi munere sacerdotes excommunicati, suspensi,depositi,degradati,schismatici,hæretici: ac denique omnes ab Ecclesia præcisi: atque ita excluduntur, vt non solum male faciant,si sacrificare tentent,verum etiam omnino non sacrificent. Hanc sententiam secut⁹ est Magist. Sent.d.13.vbi Scotus q.2.in eam est propēsus, cuius sententiam refert, & non improbat,Gab.ibid. q.1.ar.3.dub.2.eandem tenuit Guiliel.Paris.in tract. de sacr.Ordinis,& Grat.in c.Quod quidam 1.q.1.vbi multa ex Patribus adducit, & hanc sententiam confirmat: dicunt enim interdum Patres, extra Ecclesiam esse non posse vera sacrificia. Hæretici ergo,etiam si alioqui sacerdotes fuerint Ordinati,non offerunt verum sacrificium,idem ergo erit de quibuscūque alijs sacerdotibus ab Ecclesia præcisis: quia est omnium eadem ratio. Assumptum patet ex Aug.lib. sent.c.15.& ex Hiero.Aggæi.2.Amos 5. & dial. contr. Lucif.vbi.cū dixisset,malos sacerdotes posse offerre sacrificium,subdit: Hoc de Catholicis intelligendum est,non de hæreticis. Quæ omnia & similia in illa causa,& q.1.referuntur.

Magist. Scot. Gabr. Guil. Par Gratian.

Augustī. Hieron.

Prior harum sententiarum, simpliciter & sine distinctione vlla,hæretica est:nam,& principijs ntitur hæreticis, vt retulimus,& principijs fidei repugnat. Etenim verum sacrificium offerri non potest, nisi à vero Sacerdote,ex Paulo ad Hebr.5.Sed hoc est verū sacrificium: ergo. Item,hoc sacrificium offerri non potest,nisi in vero corpore & sanguine Christi: sed nullus habet potestatem in corpus Christi verū, nec potest valide illud conficere, nisi solus sacerdos rite Ordinatus, vt supra ostensum est, cum de ministro sacramenti Eucharistiæ ageremus. Dicendum est ergo solum sacerdotem rite ordinatum habere potestatem offerendi hoc sacrificium,ita vt, si alius id facere tentet,nihil efficiat. Quæ assertio de fide certa est,colligiturque ex Conc.Nicen.c.14.negat n.diaconum habere potestatem offerendi hoc sacrificium: ergo à fortiori idem negat de omnibus inferioribus, item ex Concli.Arelat.I.c.13. vbi idem rescribitur,& ex Conc.Flor. vbi ponitur hæc forma ordinandi sacerdotē: Accipite potestatem offerendi,&c.est ergo hæc potestas tantum apud illum, qui ordinatus est sacerdos.Idem significauit Con.Trid.sess.22.c.1.docēs Christum in nocte cœnæ Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat,eorumque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepisse per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti semper Catholica Ecclesia intellexit & docuit: & can.2.anathema profert in eum, qui negauerit Christum prædictis verbis:Hoc facite,&c.instituisse Apostolos sacerdotes,aut non ordinasse,vt ipsi,alijque sacerdotes,offerrent corpus & sanguinem suum,quod repetit,sess.23.c.& can.1.dicens sacrificium & sacerdotium esse coniuncta, & ideo esse in Ecclesia sacerdotium visibile,& quod proprie spectat potestas offerendi hoc sacrificium. Eandem veritatem elegāter tractat Aug.l.qq.veter. test.q.46.Hier.ep.117.ad Fabiol.de veste sacerdotali: præter alios, quos de ministro Eucharistiæ supra citaui. Ratio tacta est à Conc. Trid.quia determinatum sacrificium requirit determinatum sacerdotem: nam hæc duo iuxta diuinam ordinationem coniuncta sunt. Vnde præcipue in lege veteri, vbi sacrificia fuerunt diuinitus instituta,sacerdotes etiam fuerunt speciali lege & ritu ex diuina etiā institutione Ordinati:multo ergo magis in lege noua,in qua omnia sunt perfectius constituta & ordinata,debuit speciale sacerdotium cum speciali sacrificio institui: debuitq; inter ea proportio seruari. Ideoque,cum sacrificium omnino supernaturale sit, ab eis tantum debuit offerri,qui supernaturalem potestatem ad hoc munus haberent: huiusmodi autem sunt soli sacerdotes,qui in sua Ordinatione illam recipiunt, vt ex verbis formæ constat: alij vero,neque ex se illam habent,cum non sit supernaturalis,neque à Christo receptam: nullibi n.eam dedit, quia verba illa(Hoc facite)ad solos Apostolos. vt sacerdotes,& ad eorum in sacerdotio successores dicta sunt: vt traditio,& Ecclesia declarauit. Tandem,solus sacerdos potest consecrare,vt supra ostensum est,& nemo offert nisi consecrando,vt supra etiam ostendimus:ergo solus sacerdos potest offerre.Quæ vltima ratio nō sufficeret per se ad ostendendum, esse de fide prædictam veritatem: quia fundatur in opinione nostra supra tractata de essentia sacrificij: & ideo diximus, illam opinionem esse valde consentaneam atque conformem principijs fidei.

Solus sacerdos rite Ordinatus habet potestatem offerendi hoc sacrificium.

Conc. Nicen. Arelat. Flor. Trident. Aug. Hieron.

Secunda sententia triplicem potest habere sensum. Primus est sacerdotes præcisos,ideo non posse sacrificium validū offerre,quia nec possunt sacramentum Eucharistiæ valide consecrare: & hoc sensu hæretica est: ostendimus enim in superioribus, consecrationem factam à vero sacerdote sufficiente forma,cum intentione circa debitam materiam,validam esse secundum fidem.

Secundus sententiæ sensus examinatur.

Secun-

Secundus sensus huius sententiæ esse potest, sacerdotes præcisos ab Ecclesia, licet possint valide consecrare, & sacramentum Eucharistiæ conficere, non tamen posse eam consecrationem efficere sub ratione oblationis & sacrificij: quia ad rationem sacrificij proprie dicti necesse est, vt offeratur à sacerdote, vt ministro publico, & mediatore inter Deum & populum: sacerdos autem præcisus non potest iam subire vicem mediatoris inter Deum & Ecclesiam: quia nemo potest hoc munus subire, nisi consentiente Ecclesia, & per sacerdotem offerente, atque petente, quod tamen per sacerdotem præcisum facere non vult, sed potius illum priuat hoc ministerio, quantum potest. Atque in hoc sensu sententia hæc non videtur aperte hæretica; quia nullibi est expresse dānata: est tamen omnino falsa. Dicendum itaque est, omnem sacerdotē, quantūuis ab Ecclesia præcisum posse validum sacrificium efficere, & offerre, etiam si non licite faciat. Ita sentit Diuus Thomas quæstione præced. art. 7. & 8. & in 4. distin. 13. vbi reliqui Theologi, Bonauentura artic. 1. qu. Albert. Magn. art. 30. 31. 32. Durand. quæst. 1. ad 2. Paludan. quæst. 1. artic. 3. Soto, quæst. 1. artic. 3. Alens. 4. part. qu. 45. membr. 5. & 6. Gabr. lect. 27. in Can. Alger. libr. 3. de Euchar. capit. 10. Probatur autem sigillatim de omnibus prauis sacerdotibus: & primo quidem de his sacerdotibus, qui solum per peccatum mortale sunt ab Ecclesiæ charitate interius separati: extra controuersiam est, si in eo statu offerant, sacrificium esse validum, quod videtur mihi de fide certum: quia, licet non inueniatur sub his terminis expresse definitum, tamen sub generalibus definitionibus satis continetur: scilicet, quod potestas Ordinis supernaturalis non aufertur per peccatum mortale: neque ita ligatur, quin, si operetur, factum teneat, quando potestatem iurisdictionis simul nō requirit: potestas autem sacrificandi, potestas Ordinis est, & ad suum actum iurisdictionem non requirit: ergo eadem ratio est de illa, quæ de potestate conficiendi sacramentum: non ergo aufertur per peccatum mortale: nec ita ligatur, quin, si operetur, factum teneat. Secundo hinc fit, idem dicendum esse de hæretico, propter eandem rationem cū proportione applicatam: nam potestas Ordinis, sicut nō aufertur per alia peccata, ita nec per hæresim: neque magis necessaria est fides, quam charitas, vt actus talis potestatis valide exerceatur: quia sine fidepōt quis habere sufficientem intentionē exercendi talem actū: & applicare omnia necessaria, sicut sine charitate: sed hæc omnia æque procedunt de potestate sacrificandi: nam etiā hic actus, per se loquendo, est solius potestatis Ordinis, & sine fide possunt applicari omnia necessaria ad illum cum sufficiente intentione, sicut & ad conficiēdum sacramentum: ergo, sicut hæreticus potest conficere sacramentum, ita & sacrificare. Et confirmatur: quia alias, si Parochus esset hæreticus tantum mētalis, hoc ipso priuaret fideles fructu veri sacrificij, q̄ contra omnem rationem est, vt magis patebit ex sequenti mēbro. Tertio itaque hinc efficitur, per nullam Ecclesiæ prohibitionem, censuram, aut pœnam, posse fieri, vt sacerdos priuetur hac potestate: aut ēt vsu eius, quoad hoc, vt sacrificiū factum teneat, sed ne licite fiat. Prior pars de potestate constat ex eo, quod character sacerdotalis est indelebilis: sed hæc potestas datur per impressionem characteris: & ideo in hoc sensu definit Concil. Trident. sess. 23. can. 4. eum, qui sacerdos semel fuit, laicū rursus fieri non posse. Altera vero pars de valore actus sequitur ex præcedente, nā, suppositā potestate, quæ tātum est potestas Ordinis, non potest impedire Ecclesia, quominus, si ea potestas applicetur ad operandum, cum debita forma, materia, & intentione validum habeat effectū: non enim potest Ecclesia irritare actum solius potestatis Ordinis, suppositā debita materia, & alijs requisitis: vnde in hoc eadem est ratio de sacrificatione, quæ de consecratione, vel cuiuscunque alterius sacramenti effectione. Vnde sumitur vltima ratio, nam consecratio facta à quocunque sacerdote præciso, valida est, licet praue: ergo sacrificium oblatum à quocunq; sacerdote præciso, verū sacrificium est, quamuis praue fiat. Antecedens supra ostensum est esse de fide: consequentia probatur ex dictis: tum, quia est æqualis ratio, tum etiam, quia ostendimus, sacrificationem in ipsa consecratione cōsistere, nec posse vnam rationem ab altera, re ipsa separari, si consecratio vtriusq; speciei perficiatur: quia necesse est, consecrationem fieri in persona Christi, & intentione faciendi, quod ipse fecit, & instituit.

Tertius sensus illius secundæ opinionis esse potest, sacerdotes præcisos non posse offerre sacrificium, vt Ecclesiæ ministros, & in persona ipsius Ecclesiæ: & quoad hoc potest aliquid verum continere, si recte explicetur. Nam in primis non est propter hanc causam negandum, huiusmodi sacerdotem, sicut verus sacerdos est, ita etiam esse verum ministrum sacrificij, si illud offerat: nam ad hoc ministerium per se ac intrinsece necessarium non est, vt gerat personam Ecclesiæ, sed vt gerat personam Christi, ad quod habet potestatem; ratione sui characteris: & ideo semper potest in persona eius verba proferre, quod satis est, vt etiam offerat tanquam minister eius: & hic est sensus præcedentis assertionis. Vltra hoc autem habent sacerdotes ex commissione Ecclesiæ, vt nomine suo orent, intercedant, & offerant, &, quoad hoc, potest Ecclesia priuare sacerdotē præcisum, nec suo nomine sacrificet: nam, cum hoc habeat ex commissione Ecclesiæ, ab eadem potest eo munere priuari; & hoc est, quod in hoc tertio sensu dicitur. Quod vt clarius fiat, distinguere possumus in Missa substantiam sacrificij ab alijs orationibus, & cæremonijs; nam, licet totum illud ministerium fiat à Sacerdote, vt à publico ministro inter Deum & homines cōstituto, diuerso tamen modo: nam in his, quæ sunt de institutione Christi; id est, in substantia sacrificij: per se gerit personam Christi, à qua habet potestatem & cuius personam repræsentat, & minister existit: vnde sub hac ratione non comparatur Ecclesia ad Sacerdotem, vt principale, offerens ad ministeriale, sed vt populus ad publicum ministrum datum à Deo; & ideo non potest ab illo potestatem auferre sic offerēdi pro quocunq; voluerit: quamuis possit, non concurrere, nec consentire cum illo, nec velle, quantum in ipsa est, per eum offerre eo modo, quo dicemus sectione sequenti, posse populum fidelem per Sacerdotes offerre: nam huiusmodi modus concurrendi pēdet ex voluntate Ecclesiæ, & cuiuscunque offerentis in sua proportione. In his autem, quæ sunt ex institutione Ecclesiæ, vt sunt orationes publicæ & cæremoniæ proprie se habet Sacerdos vt minister Ecclesiæ, in cuius persona loquitur, & operatur: & ideo ab eādem potest omnino tali ministerio priuari: & ita fieri censendum est, per Ecclesiasticas censuras, vt in p̄rio loco latius sumus dicturi. Et hæc doctrina sumitur ex D. Thom. q. præced. ar. 6. & 7. ad 3.

Ad hæreticos nihil est, quod respondeamus, nam omnia, quæ assumunt, falsa sunt, & in superioribus satis improbata. Catholicos autem reuera existimo locutos fuisse in tertio sensu explicato, quamuis fortasse rem totam non satis distinxerint, & vnum ministerium cum alio confuderint. Quod autem à Pātribus dicitur, extra Ecclesiam non esse verum sacrificium, exponitur à Gloss. in c. In Ecclesia 1. quæstio. 1. nō esse verum: id est, efficax, & fructuosum, tam offerentibus, quam cooperantibus: quæ expositio est consentanea D. Thom. supra q. 62. art. 7. ad 3. & q. 62. art. 7. ad 1. & 2. eamque magis explanabimus disput. 79. declarando, quibus possit esse fructuosum sacrificium, ab iniquo ministro oblatum. Alia vero expositio esse potest, extra Ecclesiam; id est, extra ritum, quem

Charactere sacerdotali insignitus qualuscunque sit si vere consecrat, verum sacrificium offert: necesse est. D. Thom. D. Bonauen. Alb. Mag. Durandus. Paludā. Soto. Alens. Gabr. Alger.

Concil. Trid.

Præcisus ab Eccl. sacerdos offerre potest sacrificium vt Christi minister, non vt Ecclesiæ.

D. Thom. Ad rationem oppositarum opinionum responsio.

quem seruat Ecclesia, nullum esse verum sacrificium: quia in lege gratiæ nullum est verum sacrificium, & Deo acceptum, nisi Eucharistiæ sacrificium, quod ꝓprium est Ecclesiæ Christi, & intra eam solam rite ac recte offerri potest, & debet. Quod si hæreticus, vel alius ab Ecclesia exclusus, illud offerat, quamuis extra Ecclesiam offerat, sacrificium tamen Ecclesiæ offert, quod eatenus efficere potest, quatenus characterem retinet, ratione cuius aliquo modo ad Ecclesiam ꝑtinet, quod etiam in hæreticis verum est. Vnde verba illa, quæ ex Hier. referebantur, scilicet: (Hoc de Catholicis dico, non de hæreticis) reuera apud Hieronym. non leguntur, sed eam expositionem addit Hieronymo Gratianus, vt constat ex capit. Sicut Christus. Sed hoc de peccatore, cum Gloss. 1. quæst. 1. vnde potius ex eo textu aperte colligitur, Hieronymum docuisse, ita habere malum Sacerdotem potestatem sacrificandi, sicut & baptizandi.

SECTIO III.

Vtrum alij fideles possint esse offerentes in hoc sacrificio.

Fideles etiã non Sacerdotes offerre possunt hoc sacrificium.

OMittimus infideles, qui, cum extra Ecclesiam sint, non solum offerre non possunt, veru metiam neque pro eis potest hoc sacrificium offerri, vt disput. sequenti videbimus. De fidelibus autem concors est Catholicorum sententia, eos esse posse; offerentes in hoc sacrificio, quam significauit D. Thomas hic q. 81. art. 6. & 7. ad 3. vbi expressius loquitur de orationibus, quam de substantia sacrificij. Clarius hoc docuit Alcuinus de diuinis officijs, ca. de celeb. Miss. Rupert. lib. 2. de diuinis offic. ca. 6. & 7. Rab. li. 1. de instit. cleri. c. 32. Pet. Dam. Ep. 12. cap. 7. & 8. Innoc. lib. 3. de hoc myst. cap. 5. & 6. Gab. lect. 26. in Can. Turrian. in Scholijs ad Clem. lib. 8. Const. c. 12. & ex antiquioribus Patribus significat Irenæus lib. 4. cont. hæres. c. 32. & 34. & Aug. 10. de ciuit. c. 20. dicens: Quotidianũ esse voluit Ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam suetus offerre. & Leo Papa, Ep. 81. c. 2. dicit, iuxta populi amplitudinẽ plures eodem die Missas esse dicendas: Ne aliqua pars populi sacrificium offerre non possit: in quibus verbis supponit, populum audientem Missam simul cũ Sacerdote offerre. Colligique videtur hæc veritas ex illis verbis canonis Missæ: Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt: quorum verborum Inno. supra duas affert expositiones. Prior est, pro quibus tibi offerimus: i. pro populo seu fidelibus laicis non sacrificantibus: vel qui tibi offerunt: i. pro Sacerdotibus sacrificantib⁹. Posteriorem addit his verbis; Vel ideo dicit: pro quibus tibi offerimus, quia non solum offerunt Sacerdotes, sed & vniuersi fideles; & hæc est communis expositio & intelligentia, quæ clarius colligitur ex verbis quæ in eodẽ canone inferius adduntur, Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ: ideo enim oblatio totius familiæ dicitur, quia tota ad illã offerendam aliquo modo concurrit. Vnde inferius additur; Vnde & memores Dñe nos serui tui eiusdẽ filij tui Domini nostri Iesu Christi, offerimus præclaræ maiestati tuæ: ergo plebs fidelis simul cum Sacerdote offert; & similes ꝓloquendi modi in alijs liturgijs reperiuntur. Imo fundamentum etiam habet in Scriptura, in qua populus dicitur offerre & sacrificare. Exo. 3. Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto Nu. 28. Hæc sunt sacrificia, quæ offerre. Leuit. 22. Offeretis holocaustum Domino: vbi sermo est ad ipsam plebem: nam, vt ait Aug. lib. qq. vet. testam. q. 46. ille dicitur offerre, cuius sunt oblationes, quas super altare ponit Sacerdos: ipsique imputatur sacrificium; cuius munera offeruntur. Ratio autem huius veritatis reddi potest ex natura ipsius sacrificij. quod esse debet commune omnibus: quia est cultus publicus & solemnis totius populi: & quia offerre sacrificium Deo, omnibus hominibus est quodammodo naturale: ergo necesse est, vt in omni lege omnes possint offerre sacrificium, per se, vel per manus Sacerdotis: ergo idem seruari debuit in lege gratiæ: vt scilicet, nõ solum Sacerdotes, sed etiam reliqui fideles, offerre possint. Quo sensu dixisse videtur Conc. Trid. sess. Con. Tri. 22. c. 1. reliquisse Christum Dominum dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ: visibile, sicut hominũ natura exigit sacrificium: datũ ergo est hoc sacrificiũ: vniuersæ Ecclesiæ, vt ipsa illud offerat, quamuis per Sacerdotes, quibus potestas offerendi specialiter commissa est: vt inferius dicit idem Concilium: & ideo c. 6. addit Missas omnes, quantumuis priuatim dicantur, communes esse censendas: quia à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent celebrentur: dicuntur n. pro eis celebrari, non tantum, quia pro eis offeruntur sed etiam, quia ipsorum nomine, tanquam eorum sacrificia offeruntur. Et hanc rationem tetigit Pa- Paschas. schasius lib. de corp. & sang. Domini. cap. 9.

Sed difficultas superest in explicando, qualis sit Difficu. hæc denominatio offerentium, & à qua actione, vel concursu fidelium circa sacrificium sumatur: nam offerre, nihil aliud esse videtur, quam oblationẽ efficere: in actione enim consistit: vt ergo aliquis dicatur offerens, necesse est, vt ad ipsam oblationem efficiendam aliquo modo concurrat: quod non videtur posse attribui laicis, seu non sacerdotibus: ergo non possunt, vere dici offerentes. Minor declaratur in hũc modum, nam duplex intelligi potest oblatio: vna est interna per interiorem deuotionem fidelium: alia est externa, in qua proprie consistit visibile sacrificium: aut ergo fideles dicuntur offerentes, solũ propter interiorem oblationem, vt significauit Pet. Dã. supra dicens, quod Sacerdos offert, ab omnibus offerri. Quia, quæ ille Deo offerendo manibus tractat, hæc multitudo fidelium intenta mentium deuotione commendat. Sed hoc non satis esse videtur, quia sacrificium visibile consistit in actione externa, per q̃ fit aliquid circa rem oblatam: ergo actio mere interior non satis est: nam illa non est sensibilis: & quamuis possit circa rem oblatam, vel etiam circa sacrificiũ ipsum, tanquam circa obiectum suum versari, tamen reuera nihil per eam fit circa rem oblatam: denominatio autẽ offerentis est denominatio operantis aliquomodo oblationem, vel aliquid circa rem oblatã, quasi transiens in illam, quod per illum actum mere internum non fit. Et cõfirmatur, quia multi possunt offerre interiori deuotione, qui tamen non dicuntur offerre oblatione sacrificali (vt sic dicã) ergo hæc interior oblatio non satis est. Antecedens patet: quia beati, & angeli possunt interiori affectu offerre id, q Sacerdos offert in altari, vt significant Chrysostom. Chrys. homil. quadam de Eucharistia, & alia homil. in Ec- Greg. tænijs, in 5. tomo, & Gregor. 4. Dialog. cap. 58. & Beatissima Virgo assistens sacrificio crucis, quod Christus vt Sacerdos offerebat, interiori affectu ipsum etiam Patri offerebat, & tamen non propterea poterat dici offerens, tanquam sacrificãs aliquo modo. Quin potius, non solum præsens sacrificium, sed etiam præteritum, potest hoc modo interiori affectu offerri: quæ oblatio non satis est ad rationem sacrificij, neq; ad participationem eius in ratione sacrificantis: sic enim Christus Dominus etiam nunc in cœlo existens, passionem suam pro nobis offert, & nos similiter possumus interiori affectu, non solum sacrificium Christi incruentum, sed etiam cruẽtum, offerre Deo. Hic ergo solus concursus per interiorem deuotionẽ non satis est, vt fideles dicantur offerentes, tanquam Sacerdoti consacrificantes: necessarius ergo videtur aliquis externus concursus, quem tamen explicare difficile est: quia solus Sacerdos est proprium principium illius actionis, vt patet; tum ex illo ad Hebr. Hebr. 5. Vt

§. Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: tum etiã, quia ad consecrationem nullo modo concurrunt fideles, sed solus Sacerdos: sacrificatio autem in consecratione cõsistit. Et augetur difficultas, quia interdum dicuntur offerentes hi, qui nullam actionem: neque internam, neque externam, circa sacrificium exercent: nam iuxta testimonia adducta vniuersa Ecclesia, & omnes fideles dicuntur offerre in singulis sacrificijs, & tamen non omnes habent aliquem actum etiam interiorem, circa singula sacrificia.

Quare, quo iem pacto, Ecclesia, & singuli fideles pr. sacrificantem Sacerdotem offerre dicantur.

In hac re considerandum est, hanc denominationem offerentium dupliciter posse fidelibus attribui: vno modo generalissima quadam ratione, solũ quia sunt mẽbra Ecclesiæ, cuius nomine Sacerdos offert. Secũdo, speciali aliqua ratione, ac titulo. Priori modo potest dici, talis denominatio, aut extrinseca, aut habitualis, quia, vt argumentum factum concludit, non potest sumi ab aliquo concursu actuali interno vel externo. Denominatio autem extrinseca potest, in hunc modum declarari, scilicet, quia totum corp⁹ Ecclesiæ, vt Sacerdotem offerentem includit, recte denominatur offerens, quia id præstat per membrũ suum, quasi per instrumentum ad id deputatum, sicut humanum corpus (seruanda est enim proportio) operari dicitur, quod facit manus. Si autem Ecclesia consideretur, vt distincta à Sacerdote, tanquam populus, inter quem, & Deum, Sacerdos intercedit, dicetur offerre per Sacerdotẽ denominatione quodammodo magis extrinseca, quatenus ille constitutus est, vt minister publicus ad præsentanda Deo totius Ecclesiæ munera: hæc ergo denominatio vtroq; modo considerata ad singula membra Ecclesiæ extenditur magis adhuc improprie: quia sunt membra corporis, cui⁹ publica authoritate, & quasi communi consensu, Sacerdos deputatus est, vt sacrificium offerat vice totius corporis. Quamuis enim in corpore naturali actio vnius membri, quæ tribuitur toti, non proprie tribuatur alteri parti: non enim dicitur pes videre, licet homo videat, quia non singula membra sunt suppositæ actionum capacia: tamen in corpore mystico potest magis hæc denominatio extendi ad operandum, vel consecrandum. Vnde etiam potest hæc denominatio habitualis, seu interpretatiua dici, nam hoc ipso, quod aliquis est fidelis, censetur consentire omnibus sacrificijs, quæ in Ecclesia fiunt, & virtualiter velle, vt suo etiam nomine offerãtur, &, quantum possit eorum fructum participare, hoc ergo modo intelligenda videtur hæc denominatio, quæ valde remota est, & generalis. Alio ergo modo potest hæc denominatio esse magis specialis, & sic requirit aliquem specialem concursum, non tantum internum, vt rationes supra factæ probant, sed etiam externum, qualis erit, petere aut procurare sacrificium, dare eleemosynam, seu stipendium Sacerdoti, inseruire illi sacrificanti, vel deniq; assistere consentiendo ac moraliter cooperando: & hæc est magis propria denominatio offerentis, non tanq̃ principij per se ac immediatæ actionis sacrificãdi, quod est proprium Sacerdotis, sed tãquam cooperantis aliquo modo ipsi Sacerdoti. Nam in moralibus, qui aliquo ex prædictis modis cooperatur actioni, potest ab illa denominari: sic enim dicitur homicida, qui consulit, vel comitatur homicidam, protegendo illum; sic ergo in præsente dicuntur offerentes, qui aliquo modo cooperantur exterius oblationi. Vnde fit, vt tanto perfectius hanc rationem participent, quanto, vel magis, vel pluribus modis cooperentur: & ita magis offert, qui in Missa ministrat, quam qui assistit, & sic de alijs. Et per hæc satisfactum est rationi dubitandi propositæ.

(?)

DISPVTATIO LXXVIII.

De his pro quibus hoc sacrificium offerri potest.

IN hac disputat. partim absoluemus ea quæ pertinent ad cognitionem causarũ huius sacrificij, iuxta ea, quæ in principio disput. præcedentis notata sunt: partim viam parabimus ad declarãdos effectus eiusdem sacrificij: nam eos causat, vel in his, qui offerunt, vel in his, pro quibus offertur. Dicemus ergo prius in communi de his, pro quibus offerri potest, deinde in particulari de viuentibus & defunctis. *Disp. de sacrificio.*

SECTIO I.

Vtrum hoc sacrificium possit pro alijs ab offerentibus offerri.

VT tollatur ambiguitas vocis, & sensus quæstionis intelligatur, aduertendum est, offerre pro aliquo dupliciter sumi posse. Primo, vt idem sit quod offerre vice seu nomine alterius, quomodo sumitur apud Paul. ad Hebr. 5. dicentem. Omnis Pontifex ex hominib. assumptus pro hominibus constituitur, & hoc modo dicetur sacerdos, pro omnib. his, qui cum illo, & per illum offerũt, etiam si illis specialiter non applicet fructum sacrificij, nunc aũt non vtimur hac voce, in hoc sensu: quia ex supra dictis satis cõstat, ad munus Sacerdotis pertinere, hoc modo pro alijs offerre. Alio igitur modo dicitur aliquis offerre pro alio: quando illi speciali intentione applicat fructum sacrificij: & ita sumitur in præsenti, & est frequentior vsus huius vocis, quia sacrificium non dicitur offerri pro alio, ratione sui: id est, ratione cultus: nam per sacrificium nõ datur cultus ei pro quo offertur, sed cui offertur: dicitur ergo pro aliquo offerri, solũ ratione fructus, quatenus ei specialiter applicatur. Vnde obiter infero, ex quatuor sacrificiorum rationibus quas supra distinxim⁹, scilicet, honorarij, laudis, impetratorij, & propitiatorij, duas vltimas esse, sub quib. sacrificium potest pro aliquo offerri: nam in duab. primis non proprie locum habet huiusmodi habitudo. Nam, quando sacrificium offertur solum ad honorandum Deum propter id, quod est, & propter maiestatem suam, in hoc nulla importãtur habitudo ad aliquem, pro quo sacrificium offeratur, quia ibi non consideratur fructus sacrificij, sed tantum cult⁹. Nisi fortasse dicatur aliquis tunc offerre pro se, quia offert ad implendam obligationem, quam habet colendi & honorandi Deum: quod magis est habere rationem offerentis, quam eius, pro quo offertur: & ideo sub hac ratione non potest reuera sacrificium offerri pro alijs, quam offerentibus; quia illi soli per eum actum colunt Deum, & consequenter illi soli possunt implere obligationem, quam habent colendi Deum. Non enim potest vnus pro alio ita colere Deum, vt per hoc eum liberet obligatione colendi ipsum, vt principium suum: quia hæc est personalis obligatio, quæ non potest per alium impleri: sicut est obligatio amandi, credendi, & sperandi. Atque hoc ipsum dicendum est de sacrificio laudis, vel gratiarum actionis, vt sic; quia eadem est de illo ratio. Solum videtur posse excogitari discrimen, quia per sacrificium honorarium tendimus in Deum in se, & propter se: colimus enim illum, propter maiestatem suam, & quia est dominus omnium, & in eo sistimus: in sacrificio autem laudis, respicimus illũ vt benefactorẽ, & gratias illi agimus pro beneficijs collatis. Vnde fit, vt quodammodo dici possit offerri pro his, quib. illa beneficia collata sunt, pro quibus gratiæ Deo aguntur: sub qua ratione offerri potest, nõ solum pro offerentibus sed etiam pro alijs: quia non solũ possumus Deo gratias agere pro beneficijs in nos collatis, sed etiam pro his, quæ alijs confert. Tamen, propter hanc solam causam

causam improprie diceretur sacrificium pro alio offerri: quia nihil per hoc ei confertur: imo neq; ab eo tollitur obligatio agendi gratias Deo pro beneficijs susceptis: quia hæc etiam est personalis, & per se conueniens ac pertinens ad vniuscuiusque rectitudinem & honestatem. Hæc igitur duplex ratio sacrificij nihil ad præsentem considerationem & habitudinem spectat: Attamen sacrificium impetratorium & propitiatorium, ex intrinseca ratione sua dicunt intrinsecam habitudinem ad aliquem, pro quo offerantur: nam, qui petit, necesse est, vt alicui petat: & consequẽter, si impetrat, pro aliquo seu alicui impetrare debet. Et similiter, qui satisfacit (quod ad sacrificium propitiatorium pertinet) necesse est, vt pro aliquo satisfaciat, quia propitiatio necessario est inter duos: vnum, apud quem fit propitiatio: & alterum, pro quo fit. Denique sacrificium sub hac duplici ratione, fructum aliquem seu effectum habere potest, præter ipsum cultum, & ideo sub his rationib. proprie offertur pro aliquo.

1. Illatio. Atque hinc constat primo, sacrificium hoc Eucharistiæ posse pro aliquo offerri: quia constat ex dictis, sacrificium hoc, non tantum esse honorarium & laudis, sed etiam impetratorium, & propitiatorium: necessario ergo consequitur, posse pro aliquo offerri.

2. Illatio. Secundo vlterius manifestum est, hoc sacrificium posse pro ipsis offerentib. offerri: ita vt actio sit quasi immanens (vt sic dicam) & ad eam habeat offerens duplicem habitudinem: alteram agẽtis, alteram recipientis fructum oblationis, quod nõ est proprium huius sacrificij, sed ex generali ratione sacrificij consequitur: nam quilibet sacerdos, si impetratione aut propitiatione indigeat, potest, & debet pro se ipso offerre dicente Paulo ad Heb. 5. Et propterea debet, (scilicet sacerdos) quemadmodum pro populo, ita ẽt pro semetipso offerre, *Hebr 5.* peccatis. &c. 7. Talis decebat, vt nobis esset Pontif. sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus: q non habeat necessitatnm quotidie (quemadmodum sacerdos) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: possunt ergo sacerdotes pro se ipsis offerre. Et eadem ratione idem possunt reliqui offerentes sacerdote inferiores: quia etiam ipsi indigent, & possunt pro se impetrare, vel satisfacere: & sunt magis priuati offerentes, quam sacerdos. De principali aũt offerẽte, qui est Christus, non est sermo, quia, vt Pau. dixit, nullam necessitatem habet, vt pro se offerat: de alijs vero, qui non offerunt, constat ẽt ad præsentem quæstionem non pertinere: quia offerre pro aliquo, supponit offerre: & ideo, qui non offert, nec pro se, nec pro alio offerre potest, neque ad eum spectat, fructum sacrificij alicui applicare (quod est pro aliquo offerre) cum sacrificium ad ipsum non pertineat, neq; illius sit, quandoquidem illud non offert: illi autem, qui offerunt, sunt veluti domini suæ oblationis, & ideo certum est maxime pro se ipsis offerre posse.

Sacerdos pro alijs sacrificia re potest. Difficultas ergo supereſt, an etiam pro alijs à se offerre possint, quod primo inquiri potest de ipso sacerdote: deinde de alijs per ipsum, vel cum ipso offerentibus. Dico ergo tertio, Sacerdotem posse, hoc sacrificium pro alijs offerre. *D. Thom.* Est res omnino certa, quã tetigit D. Tho. supra qu. 79. art. 5. & 7. vbi in hoc sensu dicit, hoc differre inter mysterium Eucharistiæ, vt sacramentum, & vt sacrificium: quod, vt sacramẽtum prodest tantum sumenti: vt sacrificium vero etiam alijs, pro quibus offertur, & in hoc sensu explicat illa verba formæ sanguinis: Qui pro vobis (id est, sumẽtibus) & pro multis effundetur: id est, pro alijs, pro quibus offerri potest. Et hoc etiam cõfirmat communis vsus & sensus Ecclesiæ, nam sacerdotes non solũ pro se, sed etiã pro alijs, sacrificia offerunt: vnde & in Can. dicunt: Pro quib. tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. Probatur præterea, quia hoc est intrinsece annexum *Hebr. 5.* sacerdotali muneri: nam, vt ait Paul. ad Heb. 5. Sacerdos pro hominibus constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: non tantum suis, sed etiam populi, vt postea idem Apostolus explicat: & ita faciebant sacerdotes in lege veteri. Et in lege naturæ Iob obtulit sacrificia pro filijs. Ergo multo magis hoc possunt facere sacerdotes nouæ legis: ergo & in ipsum sacrificium nouæ legis de se aptum est, vt pro alijs offeratur. Tandem id explicatur, quia sacerdos non solũ pro se, sed pro alijs orare potest: & ad hunc finem oblationem suã referre, vt eis impetret: & similiter potest fructum satisfactionis eius alteri applicare: nam si vnus potest pro alio satisfacere, multo magis poterit sacerdos applicare alteri satisfactionis fructum ex sacrificio prouenientem. Quod si sermonem extendamus etiam ad sacrificium laudis, etiam potest sacerdos offerre hoc sacrificium in gratiarum actionẽ pro beneficijs collatis, vel vniuersæ Ecclesiæ, vel quibuscunque personis: sicut Melchisedech sacrificium obtulit pro victoria Abrahæ concessa. Dices fieri non posse, vt hoc sacrificium prosit alicui, nisi quatenus ipse offerens est: nam, vel deuotionem habet ad sacrificium, vel non: si habet, iam est offerens: si non habet, non potest ei oblatio ab altero applicata prodesse. Respondetur primum, etiam si aliquis sit vna ratione offerens pro se, & hoc titulo suum fructũ habeat, etiam posse pro eo aliquid vltra offerri, quasi ex donatione alterius, vt quia assistit Missæ debito modo, inde habet fructum suum per modum offerentis, quis nihil speciale ei sacerdos applicet: vltra quẽ fructum potest Sacerdos aliquid amplius ei applicare, *Quilibet fidelis potest applicare fructum sacrificij alteri.* p eo offerendo: sunt ergo hæ duæ habitudines distinguendæ & notandæ, pro his, quæ de effectu huius sacrificij dicemus. Deinde respondetur: insufficiens esse illud Dilemma. Nam fieri potest, vt aliquis sit bene dispositus, vt pro eo possit fructuose offerri sacrificiũ quamuis nullo modo offerat concurrendo ad ipsum sacrificium, vt per se clarum est, & constabit magis ex dicendis.

Hinc vero obiter colligendum & annotandum est, sacrificium solum posse pro alio offerri iuxta capacitatem illius; quia ineptũ est operari velle in subiecto incapaci, aut dare sanctum canibus, aut sacramentum indisposito, aut orare pro eo, cui prodesse non possit oratio: verbi gratia, damnato: sic ergo ineptum est, & contra rationem, sacrificium offerre pro eo, qui est incapax fructus eius. Vnde vlterius intelligitur: si sacrificium pro multis in communi offeratur, qui non sint omnes eodem modo capaces effectus eius, ita interpretandum esse huiusmodi oblationem, & offerentis intentionem, vt pro vno quoque iuxta capacitatem suam offeratur: id est, vt vni prosit ad hunc effectum, alteri ad alium, &c. Ratio est clara, quia offerentis intentio, quando aliud ab ipso non exprimitur, honesta & licita existimanda est: ad hoc autem necesse est, eam prædicto modo interpretari.

Vltimo dicendum est, non solum sacerdotem, sed etiam quemlibet aliud offerentem, posse pro alio sacrificium offerre eo modo, quo ad ipsum spectat, & fructus ab ipso offerri potest. Probatur ex illis generalibus principijs. Nam vnus potest pro alio orare, & impetrare: & in hunc finem potest opera pietatis facere: ergo etiam potest sacrificium impetratorium offerre. Simile est, quod vnusquisq; potest satisfacere pro alio, satisfactionem suam ei applicando: ergo eadem ratione potest suum sacrificium propitiatorium alteri applicare, quoad fructũ satisfactionis, quod est pro illo offerre. Tandem, quia non repugnat ex natura sacrificij, quod omnis, qui offert eo modo, quo offert, possit pro quocunque offerre fructum, cuius alter est capax, eique applicari potest: neque etiam repugnat ex ratione talis sacrificij, aut ex speciali aliqua prohibitione, nulla enim talis ostenditur: non est ergo, cur negetur hæc potestas omnibus offerentibus. Sed, vt hoc melius intelligatur, oportet distinguere in

in hoc sacrificio duplicem fructum. Vnus est ex opere operantis; & de hoc sunt certa omnia dicta, quantum ad fructum impetrationis & satisfactionis, qui de se aliis communicabilis est: vnde etiam in lege veteri & naturæ suo modo locum habent; quia etiam illis temporibus esse poterat, inter fideles & Ecclesiæ membra, bonorum operum communicatio, quoad prædictos fructus. Alius fructus est ex opere operato, & quoad hunc est nonnulla difficultas, quam tractabimus disputatione sequenti.

SECTIO II.

Vtrum sacrificium Missæ debeat, vel possit, pro omnibus hominibus modo viuentibus offerri.

EX hominibus viatoribus & in hac vita degentibus, quidam sunt infideles: alij fideles, vel baptizati, vel catechumeni: alij adulti, alij infantes: alij iusti, alij peccatores, & inter hos, quidam ab Ecclesia tolerati, alij vero quodammodo separati, & excõmunicati. Et similiter inter infideles, quidã sunt Ecclesiæ iurisdictioni subiecti, & consequenter eius cẽsuris ligati, vt apostatæ à fide, quam in Baptismo professi fuerunt: alij vero omnino sunt extra spiritualem & directam iurisdictionem Ecclesiæ, qui eius censuris non ligantur, vt Iudæi, & reliqui omnes nõ baptizati: de his ergo omnibus definienda est proposita quæstio. In qua considerari potest, quid ex natura rei liceat, secluſa positiua prohibitione, quid vero, aut ex Christi institutione, aut ex Ecclesiæ ordinatione liceat, vel prohibitum sit: ac deniq; quid possit absolute fieri, ita vt factum teneat, siue licite, siue illicite fiat.

Quodlibet Eucharistiæ sacrificiũ pro Ecclesia membrisque ipsi colligatis offerri debet.

Dico primo; Quodlibet Missæ sacrificium offerendum aliquo modo est pro vniuersa militante Ecclesia, & omnib. membris eius: id est, pro baptizatis viuentibus, qui, nec per infidelitatem, nec per excommunicationem sunt ab ea, eiusque communicatione seiuncti. Conclusio est communis authorum omniũ, quos statim referemus, specialiter vero circa illam legi potest Scotus, quodlib. 20. & Gabriel. lect. 20. & 27. in Can. & colligitur ex cap. Visum, de consec. dist. 1. ex Conc. Cabil. II. cap. 39. in verbis illis: Nulla dies excipitur, in qua non pro viuentibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: & loquitur de deprecatione, quæ fit in sacrificio Missæ. Con. item Trid. sess. 22. cap. 2. & can. 3. simpliciter definit, sacrificium hoc debere pro viuis offerri. Præterea ex vsu ipso & verbis Ecclesiæ hoc constat: nam in Missa in primis fit oblatio pro vniuersa Ecclesia: signum ergo est, ita esse ab Ecclesia institutum. Quæ institutio, & supponit potestatem ex parte ministrorum, & aptitudinem ac sufficientiã ex parte sacrificij, & præterea obligationem inducit ita faciendi, nam sacerdotes tenentur, ritum Ecclesiæ sacrificando seruare, & hæc est ratio à priori huius obligationis. Ratio autem potestatis ex parte sacerdotis sumitur ex munere eius, quia est mediator & interceſſor apud Deum pro vniuersa Ecclesia. Ratio denique sufficientiæ ex parte sacrificij est, vel infinitas eius, vel certe, quod est veluti commune bonum totius Ecclesiæ, quod omniũ nomine offerri potest.

Scotus. Gabr.

Concil. Trid.

Quæsitum.

Sed quæres, quisnam fructus ex hac generali obligatione, & vniuersæ Ecclesiæ, & singulis eius membris proueniat, eisve applicari debeat? multi enim existimant, applicandum esse singulis aliquem fructum ex opere operato. Sed, licet verum sit, posse sacerdotem, si velit, hoc facere, subintellecta conditione supra indicata, nempe, si ex parte eorum impedimentum non sit, vel quatenus ipsi fuerint capaces: quod tamen ita ex obligatione fieri debeat, mihi nec videtur verisimile, nec sufficiente fundamento affirmari. Existimo ergo, non teneri sacerdotes, quotiescunq; sacrificant, aliquem fructum ex opere operato, præsertim satisfactionis, singulis fidelibus applicare: quia neque iure diuino ad hoc tenentur, neq; ex præcepto Ecclesiæ: quia neutrum horum scriptum est, aut traditione habetur: neque etiam ex ritu Missæ, vel omnibus verbis, quæ in canone, vel oblationibus eius dicuntur, id colligi potest: nam, vt fiat vniuersalis oblatio, satis est quod deprecatio sit vniuersalis: & quod ad efficaciam impetrationis sacrificium offeratur: nam alias, cum fructus satisfactionis definitus sit, vix aliquid supereſſet, quod pro aliquo in speciali applicari posset, de quo latius dicemus disputatione sequente.

Qui fructus toti Ecclesiæ respondeat, ex quolibet sacrificio.

Sed quæri rursus potest, an possit Sacerdos aliquẽ excludere ab hac generali oblatione. Respondetur, grauiter peccare, vel propter scandalum, si publice id faciat, vel propter odium formale, aut virtuale: nam, licet non teneatur ex charitate pro singulis orare, tenemur tamen, eos à communibus orationibus non excludere, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 35. art. 8. & 9. & tractat Nauarr. lib. de orat. ca. 19. num. 120. Vel denique, quia agit contra Ecclesiæ institutionem & intentionem, cuius minister & legatus est ipse Sacerdos. An vero factum teneat, quamuis illicite fiat, nõnullam difficultatem habere videtur: hinc enim apparet, fructum non applicari, nisi per intentionem ministri operantis: & ideo, si ipse aliquem excludit, videtur fieri, vt ille sine fructu maneat, quia per intẽtionem ministri ei non applicatur: quamuis in hoc minister peccet. Sicut relinquitur aliquis absque sacramento, si minister non habuit intentionem conficiendi illud, quamuis in hoc peccauerit. Aliunde vero videtur non tenere factum: quia oblatio, & oratio Ecclesiæ generalis est ex intentione & verbis Ecclesiæ: & ideo hoc ipso, quod minister in persona Ecclesiæ & verba eius orat, nõ videtur habere potestatem ad excludendum aliquem. Et hoc quidem posterius verum est, quantum ad fructum, qui prouenire potest ex parte Ecclesiæ impetrantis, & offerentis, illud autem prius procedit de fructu, qui prouenire posset, vel absolute ex opere operato, vel ex priuata interceſsione Sacerdotis.

Quia aliquem a communi oblatione ex eludendi animo per peccat.

Quæ fructũ sic excluſum comparet.

Supereſt vero difficultas circa conclusionem ita vniuerse propositam, nã infantes baptizati in eo numero comprehenduntur, & tamẽ non potest pro eis sacrificiũ offerri: quia non sunt capaces alicuius fructus eius: itẽ comprehenduntur existentes in peccato mortali, qui videtur indigni, vt pro eis offeratur. Tãdem in Concilio Elibert. cap. 29. prohibemur offerre pro energumenis, seu vexatis à dæmone, & tamen in prædicta conclusione comprehenduntur. Respõdetur, infantes esse incapaces fructus ex opere operato, non tamẽ impetrationis, vt per se constat. & hoc satis esse, vt pro eis possit sacrificiũ offerri, vt ex dictis patet, & colligi potest à simili ex Clem. l. 8. constitut. ca. 10. Atque idem est de existentibus in peccato mortali: potest enim pro eis offerri, vt cõuertantur, & à Deo bene disponantur. De energumenis autem certum est, excludi non debere, nam in primis illa nõ est culpa, sed pœna: qua non oblata, digni esse possunt, & capaces fructus, etiam ex opere operato. Deinde põt eis impetrari, vt ab illa met dæmonis vexatione liberentur, vt patet etiam ex Clem. dicto li. 8. c. 8. Canõ autẽ ille Concilij Elibertini difficilis est ad explicandum: quo sc. sensu & qua ratione editus fuerit: sed in primis ibi non dicitur, huiusmodi energumenos excludendos esse à generali oblatione, sed solum, ne illorum nomina ad altare cum oblatione recitentur: q; forte tunc fiebat aliqua publica oratione, & propter decentiam, vel propter vitandum scandalum, eo tẽpore & loco visum est expedire, vt huiusmodi homines non nominarentur publice in altari. Vel certe intelligendus est ille canon de energumenis, q; propter publica peccata traditi erant potestati dæmonis: nam de aliis statim can. 37. dicitur, non esse illis negandam communionem, cur ergo diceret eis ne-

Qui fructus infantibus ex generali oblatione genere possit.

Quis, qui letale peccato ligantur.

Qui energumenis.

Clem. Rom.

gandam esse publicam orationem? ergo oportet posteriorem canonem intelligere de energumenis, qui in bono statu esse creduntur: priorem vero de his, qui propter peccata sua, vel propter publicam correctionem, tali pœnæ digni censebantur: vtcunq; vero hic canon intelligatur, iam non est in vsu.

Eucharisticũ sacrificium pro catechumenis offerri licitum est.

Dico secundo, hoc sacrificium posse etiam offerri pro catechumenis fidelibus nondum baptizatis, & fortasse, quando fit oblatio pro vniuersa Ecclesia, illi etiam comprehenduntur: sunt enim substantialiter (vt sic dicam) vniti Ecclesiæ per fidem, quamuis nõdum sint per Baptismum, vel Characterem, Ecclesiæ coniuncti. Hoc etiam confirmat antiqua consuetudo: refert enim Clemens, lib. 8. ca. 45. & 46. publicas orationes solitas fieri in Missa pro catechumenis: sicut nunc fit in die Parasceues, & idem legitur in liturgia Chrys. Augustin. etiam ep. 109. ad Vitalem dicit, Sacerdotem stantem ad altare, orare pro catechumenis, vt illis Deus inspiret desiderium regenerationis, quã dicit esse antiquam traditionem Apost. quæ etiam refertur in li. de Eccl. dogmat. c. 30. Obsecrationum, inquit, sacerdotalium sacramenta respiciamus, quę ab Apostolis tradita in toto mundo, atq; in omni Catholica Ecclesia vniformiter celebrantur, vt lex tradendi, legem statuat supplicãdi: cum enim sanctarum plebium Præsules mandata sibimet legatione fungantur apud diuinam clementiã, humani generis agunt causam & tota secum Ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis cœlestis misericordiæ aula referetur. Quæ verba leguntur etiam apud Cęlest. Papam, ep. 1. ad Episcopos Gall. cap. 11. & in 1. tom. operum Chrys. hom. de Adam & Eua. An vero nunc necesse sit, semper ita fieri, vt omnia sacrificia pro iis quoq; offerantur, saltem generali oblatione, non cõstat: nam licet expositio data sc. cum Ecclesia offert pro omnibus fidelibus, comprehendi eos posse, qui reuera fideles sunt, probabilis sit, tamen etiam potest probabiliter intelligi de fidelibus tantum, qui fidem suam solemniter professi sunt, quæ professio fit per Baptismum. Existimo autem consultius esse, vel pro eis offerre, vel generalem intentionem habere offerendi pro omnibus fidelibus, iuxta Ecclesię intentionem, vel Dei beneplacitum, nam in hoc potest esse aliquod commodum, & nullum periculum. Rursus inquiri potest, quid possit hæc oblatio prodesse catechumenis, aut, quis fructus sacrificij eis possit applicari. Respondeo: posse eis prodesse, quoad fructum impetrationis, & ita esse intelligendam generalem oblationem, vt dixi: de fructu vero satisfactionis ex opere operato, probabilius existimo nõ posse eis applicari, vt infra dicam. Et hoc modo intelligi posset Con. Brac. I. can. 35. vbi prohibetur oblatio pro catechumenis, quod etiam legitur apud Chrys. ho. 3. in ep. ad Philipp. loquuntur enim specialiter de catechumenis defunctis sine regulatione Baptismi.

Clem. Papa.

Chrysostom. Augustinus.

Cœlest.

Quæ fructũ catechumenis ex hac oblatione reportare queant.

Pro infidelibus non excõmunicatis oblationem facere licet.

Dico tertio, etiam potest hoc sacrificium offerri, pro quibuscunq; infidelibus, dummodo per Ecclesiam excommunicati non sint. Probatur primo, quia ex natura rei non est malum pro his sacrificium offerre, neque etiam est à Christo Domino specialiter prohibitum, vt dictum est: & seclusa Ecclesiæ censura, nulla etiam interponitur Ecclesiæ prohibitio: ergo, sicut potest oratio fieri pro his infidelibus, quia sunt capaces spiritualium bonorũ, seu quia sunt charitate diligendi, ita etiam potest offerri pro eis hoc sacrificium, quatenus impetratorium est, nam absolute & sine limitatione est institutum, & cum qualibet iusta oratione coniungi potest, vt impetrandi efficaciam augeat. Secundo probatur ex vsu veteris legis, in qua fiebant sacrificia pro Gentibus, pro Dario, 1. Esdræ 6. pro Spartiatis 1. Machab. 12. Pro Heliodor. 2. Machab. 3. quæ consuetudo fundatur in ratione sacrificij, quæ non erat tunc limitata ex speciali præcepto Dei: ergo idem nunc licet propter eandem

1. Esdræ 6.
2. Mach. 12
3. Macha. 3.

causam: quia nostrum sacrificium de se magis sufficiens, magisq; vniuersale existit. Vnde argumentor tertio, nam idem fuit vsus huius sacrificij in Ecclesia, vt colligere licet ex Clem. citato l. 8. c. 15. & sequentib. vbi dicit, publicam orationem & oblationem fieri solam pro Regib. & exercitibus eorum, qui tunc infideles erãt, Cœlest. etiam P. dicta ep. 1. c. 11. eodem modo loquitur de his infidelibus, quo de catechumenis, & in hunc modum interpretari videtur Paulum 1. ad Tim. 2. vbi præcipit, orationes & oblationes pro omnibus fieri. Vbi idem sentiunt Chrys. ho. 5. & alij Græci & Latini, qui de obsecrationibus, quæ fiunt in Missa, & de oblatione impetratoria, Paulum interpretatur, & Chrys. discrete dicit, pro Gentili Rege esse offerẽdum: & hom. 77. in Io. In mysteriis (inquit) communes pro non initiatis preces fundimus, & pro vniuersi orbis fructib. sacrificamus: & Tert. li. ad Scapul. c. 1. Sacrificamus, ait, pro salute Imperatoris, q tunc erat infidelis. Idem sentit Arnob. lib. 4. cont. Gent. in fine. Euseb. l. 1. Demonst. c. vlt. & Prosp. li. de vocatione Gent. c. 4. tractans in hunc modum prędictum locum Pauli, & optime omnium Aug. ep. 59. Vltimo argumentor in hunc modũ: nam sacrificium crucis pro omnib. oblatum est, etiam pro infidelib⁹: ergo & hoc sacrificium, quantum est ex se, potest pro eis offerri. Patet consequentia, quia, sicut illud fuit vniuersale, quoad sufficientiam, ita hoc esse debuit suo modo vniuersale quoad efficaciam, seu ad applicandũ aliquo modo fructum illius sacrificij, saltem per modũ impetrationis. Vnde Paulus loco citato, quasi veritatis huius radicem declarans, postquam dixit, obsecrationes & oblationes esse pro omnibus faciendas, subdit. Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui tradidit semetipsum pro omnibus.

Cyprian. Ciril. Hier. Tertul. Arnob.

Est autem circa hanc conclusionem aduertẽdum, dupliciter posse sacrificium pro his infidelib⁹ offerri. Primò indirecte, vt quando offertur pro augmento Ecclesię, vel aliqua re simili, non enim aliter augetur Ecclesia, q̃ per infidelium conuersionem. Secundo, directe, vt quando offertur pro bono ipsorum infidelium, vel spirituali, vel ẽt temporali, vel in cõmuni, vel in particulari, pro hac, aut illa natione, aut persona. Qui duo modi, quamuis in re sæpe coincidere videantur, differunt tamen in fine seu intentione. In priori enim per se intenditur Ecclesiæ bonum. In posteriori vero magis videtur intendi bonum aut commodum ipsorum infidelium: quia in priori modo ex vi eius non ordinatur oblatio ad hoc poti⁹, quam ad illos infideles: neque ad hos potius, quam ad illos effectus: sed solum ad id, quod fuit connexum cum illo bono, vel commodo Ecclesiæ, quod postulatur: in modo autem posteriori recte potest determinari oblatio ad personas, vel effectus spiritales aut temporales, pro deuotione offerentis. Ex his ergo duobus modis, prior non solum est licitus, sed etiam frequenter in Ecclesia vsitatus fere ab initio, nam in liturgia Iacobi oratur pro extirpanda hæresi, in liturgiis autem Basilij & Chrysostomi inter alia dicitur, Domine miserere orbis terrarũ: errantes reuoca, dispersos congrega: & in Missali Romano habetur Missa pro extirpando schismate, & hoc modo quotidie offerimus pro Anglia, Germania, &c. orantes vt in pristinum statum Ecclesiæ suæ Catholicæ DEVS prouincias illas restituat; & vt prædicatorib. gratiam conferat, auditores autem illuminet. Posterior autẽ modus etiam est licitus, non solum in generali (quod clarius est) sed etiam in particulari: quia nulla est prohibitio, nominandi etiam personam, dummodo excommunicata non sit, erit tamen consultius, & consuetudini Ecclesiæ magis consentaneum, nunquam expresse nominare personam aliquam infidelem, ita vt ab aliis audiri possit, ne forte sit scandalũ aliquod, aut admirationem ingerat.

Qualiter fidelis offerat pro infidelib⁹ defunctis.

Idem.

Obiici vero potest contra hanc doctrinam testimonium Augustin. libr. 1. de Origine animæ, capite penultimo, §. Quis

Cyprian. Augustin.

8. Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro his qui sunt membra Christi? Quod de membris viuis per charitatem explicat D. Th. supra, q. 79. ar. 7. ad 2. & subdit: Et ideo in canone Missæ non oratur pro his, qui sunt extra Ecclesiam. Ad Aug. respondet D. Th. in 4. d. 12. q. 2. ar. 2. quæstiun. 1. ad 4. tũc offerri pro membris Christi, quando offertur, vt fiant membra in actu, quæ tantum erant in potentia. Itaq; offertur hoc sacrificium pro membris Christi, vel quæ iã sunt: vel, vt fiant, vnde non prodest nisi membris Christi, vel perficiendo ea, quæ iam sunt, vel impetrando, vt regenerẽtur: nam, licet offerri etiam possit ad impetranda eis temporalia bona, semper tamen fieri debet cum ordine ad spiritualia, & præsertim ad eorũ conuersionem. Addo vero, si mentem Augustini spectemus, illum ibi loqui de oblatione pro defunctis, vt patet ex initio capitis: De illis autem paruulis, q̃ morte præueniuntur, prius quam baptizentur, &c. & inf. refert sententiam hæretici, dicentis. Pro eis oblationes assiduas, & offerenda iugiter sanctorum cẽseo sacrificia Sacerdotum; in quo valde errabat, existimãs hos posse saluari eisq; cœlorum regnum posse impetrari; & ideo contra hunc errorem subdit Aug. Qui offerat corpus Christi, nisi pro eis, qui membra sunt Christi? nam cum alij, qui non sunt membra Christi, per mortem omnino fiant extra statum salutis, nullo modo potest pro eis sacrificium offerri: quãdiu vero hic viuunt, capaces sunt salutis, eisq; potest cõuersio impetrari, & ideo pro eis offerri potest, & ita reuoluimur in D. Thomæ expositionem. Vlterius ẽt addo dictum Augustini esse verum de oblatione, quoad effectum ex opere operato: de quo etiam vera est expositio D. Th. de membris viuis, vt infra videbimus: nũc autẽ generaliter & absolute de oblatione loquimur, quacunq; ratione fieri possit. Quod autem D. Thom. addidit, in canone non orari pro huiusmodi infidelibus, verum quidem est, id tamen non vetat, quo minus, Sacerdos pro eis orare possit, & in oblatione calicis Ecclesia orat: pro nostra & totius mundi salute.

Dissoluitur, eius testimonium explicando.

Pro quibuslibet maiori excommunicatione ligatis offere nõ licet Sacerdoti, vt Ecclesiæ minister est. D. Thom. Soto. Ceuar. Scotus vt priuatam personam gerit.

Dico quarto & vltimo, pro excommunicatis maiori excommunicatione siue fideles sint, siue apostatæ, non licet, hoc sacrificium offerre publica oblatione, seu agendo publicam personam ministri Ecclesiæ. Ratio est, quia id est prohibitum in cap. Nobis 2. & c. Sacris, de sententia excom. est enim hic vnus de effectibus maioris excommunicationis, de quo ex professo agendum est in tomo sequente: pertinet enim ad materiam de censuris, interim legi possunt D. Th. in 4. d. 18. q. 2. art. 1. Soto d. 22. q. 1. art. 1. Co. in cap. Alma mater. p. 1. §. 6. non omittam autem aduertere, sine vllo scrupulo (quidquid Soto significet) posse Sacerdotes in Memento, orare pro excommunicatis, priuata oratione & intentione, quia de hoc nulla est facta ab Ecclesia prohibitio, imo aliqui dubitant, an fieri possit, de quo alias.

SECTIO III.

Vtrum hoc sacrificium possit pro omnibus defunctis offerri.

Defunctorũ classes.

Distinguamus tres defunctorum ordines; quidam enim sunt valde mali, vt damnati, sub quib. infantes comprehendimus sine Baptismi decedentes. Alij valde boni, vt beati, sub quibus comprehendere possumus animas iustorum, quæ fuerunt in sinu Abrahæ; quia, licet ille status iam cessauerit, & ideo de illis nulla nobis est quæstio, posset tamen moueri in ordine ad sacrificia, vel suffragia, quæ fuerunt in vsu veteris legis: computantur igitur in hoc ordine, quia nullum malum, nec reatum personalem habebant, sed expectabant totius naturę remedium quod solus Christus in ara crucis oblaturus erat. In tertio ergo ordine sunt, qui in purgatorio existunt, qui non sunt mali, sed potius boni simpliciter, non tamen ab omni reatu immunes.

Pro damnatis Eucharistiam sacrificium offerri nequit. Augustinus. Greg. Ma. Greg II. Conc Bra. I.

Primò igitur certum est, non posse hoc sacrificium pro valde malis offerri. Ita docet Aug. dicto c. 109. in Enchi. & lib. 1. de origine animæ cap. 9. & 10. & lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 1. & Greg. 34. Moral. c. 13. alias 16. & 4. Dial. ca. 44. negat enim pro damnatis orandum esse. Sic enim Greg. II. epist. vlt. ad Bonifa. & habetur in c. Pro obeuntib. 13. q. 2. dicit, nõ esse offerendũ sacrificium pro impiis defunctis: id est, quãdo eos in mortali peccato mortuos esse constiterit. Similiter in Conc. Brach. I. cap. 34. prohibetur offerri pro his, qui violentam mortem sibi inferunt. 16. qu. 5. c. Placuit. Et in hoc consentiunt omnes Scholastici in 4. d. 45. & vniuersa Ecclesia sentit, non esse pro dãnatis orandum: quia eorum desperata est correctio, & hæc est ratio huius conclusionis. Quæ vlterius explicatur: primo, quia illi iam non sunt membra Christi, neque actu nec potentia: ergo neque illis prodesse potest passio Christi: ergo neque pro eis potest offerri sacrificium Christi. Secundo, quia illis non potest prodesse hoc sacrificium ex iustitia, vt per se constat: neq; etiam ex misericordia: nam, vt recte dicit Bernardus, serm. 8. in Ps. Qui habitat. illi iam non sunt in statu misericordiæ, sed rigorosæ vindictæ. Tertio, damnatis nulla fit remissio culpæ, nec pœnæ, alias multiplicatis sacrificiis, posset auferri vniuersa pœna, quod est contra æternitatem & perpetuitatẽ illius status: Sequela patet, nam, qua ratione per vnum sacrificium tolleretur aliqua pars pœnæ, per aliud simile, & cæteris omnibus paribus, posset tolli æqualis pars; ergo tandem posset tota absumi, quia illa pœnã ex ea parte, qua diminueretur, sc. ex parte subiecti seu intensionis, finita est. Quod autem quidam dicunt de remissione per partes proportionales, fictitium & voluntarium est.

D. Bernard.

Contra conclusionẽ quidam.

Contra hanc conclusionem opinatur Glossa in c. Tempus 13. qu. 2. vbi partitionem supra positam ex Augustino, in quatuor membra diuidit, addit enim quosdam mediocriter malos, qui reuera mali sunt & damnati, non tamen propter ingentia, vel multa peccata, sed propter pauciora, vel leuiora mortalia, & pro his dicit posse offerri hoc sacrificium, eisque prodesse posse, non ad liberationem, sed ad quãdam pœnæ relaxationẽ, & videtur posse fundari, in Aug. in Enchir. c. 110. dicente, quibusdam valere hoc sacrificium: vt eis plena fiat remissio, aliis, vt tolerabilior fiat damnatio: & c. 112. permittit opinari damnatorũ pœnas posse mitigari, dummodo non asseratur, posse finiri: quin potius Innocen. III. in c. Cum Marthæ. de celeb. Miss. illa vtitur quadrimembri diuisione, quãquam de reliqua parte huius sententiæ nihil asserat. Eam vero aliquos fuisse secutos refert Sixtus Senen. lib. 6. Biblioth. Sanct. annot. 47. & nonnulli Catholici, vt disput. sequenti videbimus, existimant, hoc sacrificium posse prodesse homini existenti in peccatõ mortali ad remissionem pœnæ temporalis, cui⁹ reatus manſit ex prioribus peccatis remissis. Scot. autẽ alicubi opinatur, huiusmodi pœnam, debitam propter peccata remissa, vel etiam propter venialia, posse in inferno finiri, atque ex hac parte posse diminui inferni pœnam. Ergo iuxta has saltem opiniones posset hoc sacrificium prodesse damnatis ad remissionem huiusmodi temporalis pœnæ.

Innocen. III. Sixtus Senẽ. Scotus.

Respondetur authoritati bus additis.

Respondetur, sententiam illius Glossæ omnino esse falsam, & à Theologis omnibus reiectam in 4. d. 45. vt videbimus latius in sequenti tomo, tractando de suffragiis. Et fundamentum præcipuum est supra tactum, quia ineptum, & contra rationem est, sacrificiũ pro his offerre, quibus prodesse non potest: sed hoc sacrificium non potest prodesse damnatis: quia in inferno nulla est redemptio: neq; bonum vllum, aut vlla misericordia eis potest impetrari. Neq; Augustinus quicquam fauet oppositæ sententiæ, nam potius illo c. 110. sæpe docet, hoc sacrificium nihil posse prodesse damnatis. Quod si contingat (inquit) offerri pro his, qui damnati sunt, quia damnati esse ignorantur,

valebit ad consolationem viuorum, non ad adiumẽtum mortuorum. Quando ergo inquit, quibusdam valere hoc sacrificium, vt tolerabilior sit damnatio: non loquitur de his, qui sunt in inferno, nec (dãnatio) ibi sumitur pro damnatione æterna, sed vt idem sit, quod punitio, seu supplicium: & ita verificatur dictũ Augustini in animabus purgatorij, quæ interdum p hoc sacrificium à purgatorio omnino liberantur, interdum vero minime, sed solum aliq̃ pœnæ diminutionem consequuntur. In ca. autem 112. non affirmat Aug. esse probabilem sententiam asserentem, pœnas damnatorum alleuari posse, sed non esse aperte hæreticam, sicut est illa, quæ affirmat, posse finiri: de qua re legi potest idem Aug. 12. de Ciuit. ca. 24. Ad Innoc. III. respondetur in primis, ipsum proponere quidem distinctionem illam quadrimembrem, nihil tamen de ea affirmare, sed aliorum discretioni committere, vt, quid de illa sentiendum sit, inuestigent. Deinde, ẽt illa distinctione supposita neq; affirmat, neq; ex eius dictis colligi potest, per mediocriter malos, intelligẽdos esse aliquos damnatos: quomodo enim illi, qui in eo statu sunt, in quo Deum odio habent, nihilque boni, aut operari, aut sperare possunt, mediocriter mali existimari valent? Melius ergo accommodabitur illa diuisio ad purgatorij animas, in quas, & propitiatio & expiatio cadere potest, & mediocriter boni dicentur, qui leuem aliquem reatum pœnæ habẽt, & in hac vita sancte vixerunt: quibus sacrificium hoc ad expiationem valere dicitur; quia per illud facile possunt à purgatorio liberari: è contrario vero mediocriter mali sunt, qui in hac vita inique vixerunt: tandem vero à mortali culpa liberi, cum magno reatu pœnæ, & aliquibus venialibus culpis, decesserunt: quibus hoc sacrificium raro ad omnimodam expiationem, frequentius vero ad propitiationem, id est, pœnarum mitigationem valere solet. Ad Scotum, & alios respondetur, eas sententias in primis falsas esse: deinde non bene applicare: nã, licet demus, posse hoc sacrificium prodesse viatori in peccato mortali existenti ad remissionem alicuius temporalis pœnæ, nõ inde fit, posse prodesse damnato ad eũdem effectum: quia hic magis est incapax salutis, totiusq; misericordiæ, & similiter, quamuis daremus, aliquam temporalem pœnam damnati posse finiri per rigorosam solutionem, & vindictam, non inde sequitur, posse etiã per sacrificium remitti, nam tempus viæ definitum est, vt in eo possit fieri talis commutatio pœnæ, seu applicatio pœnarum Christi in remissionem pœnę ignis: quia Christus solum viatorum redemptor est, non damnatorum: & ideo talis commutatio, vel in via debet fieri, si sub via purgatorium etiam comprehendamus, vel, si rigorose de via loquamur, in ea saltem homo debet ita vniri Christo, vt capax fit talis commutationis, seu applicationis passionis eius.

Sacrificium Eucharistiæ tum vt propitiatorium, beatis non prodest.

Secundo loco dicendum est de beatis, de quibus aliquid certum est, aliquid vero dubium. Primo certum est hoc sacrificium, vt est propitiatorium, non posse pro beatis offerri: liberi enim sunt ab omni malo, tam culpæ, quam pœnæ, cum plenissimam veniã & remissionem sint consecuti; imo incapaces facti sint omnis mali, & ideo nulla propitiatio in eis locũ habeat. Secundo est certum, posse aliquo modo hoc sacrificium, quatenus laudis est, & gratiarum actionis, offerri Deo pro Sanctis: id est, pro beneficiis in ipsos collatis, qui modus offerendi, vt supra dicebam, non tam proprie dicitur esse pro aliquo, quia reuera non applicatur ei fructus sacrificij. Quicquid tamen de modo loquendi sit, de re ipsa constat, esse sanctam, Deoque & ipsis Sanctis gratam, optant enim Deo gratias agi, non tantum ab ipsis, sed etiam ab aliis pro ipsis, atque in hunc modum explicantur ab aliquibus nonnullæ Patrum locutiones: qualis est illa Cyrilli Hier. catech. 5. mystag. Offerimus hoc sacrificium pro defunctis sanctis Patrib. & Episcopis. Sed fortasse hæc verba possunt exponi, non de Sanctis beatis, nam de aliis paulo ante dixerat: Cum hoc sacrificium offerimus, postea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deꝰ orationib. illorum, & deprecationibus, suscipiat preces nostras. & statim subdit alia verba supra citata. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis: deniq; pro omnib. oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quib. offertur obsecratio sancti illius & tremẽdi, quod in altari positum est sacrificij, non ergo satis cõstat, an loquatur de Sanctis iam beatis. Et quamuis de illis possint verba intelligi, nam in prioribus verbis solum Apostolos & Martyres nominauerat, postea vero mentionem facit sanctorum Confessorum, tamen non est necesse, intelligi de gratiarum actione, sed de Sanctorum commemoratione, vt iam dicam. Cyprian. enim epist. 34. de quibusdam Martyribus ait: Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones celebramus: in ep. autem 37. quasi explicans, quomodo pro Martyribus sacrificium offeratur, dicit: Dies eorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimꝰ, in quorum locorum collatione colligit Pamel. ibi non dici, sacrificium offerri pro Sanctis propter gratiarum actionẽ, sed in eorum commemorationem, id est, vt per eos, eorumq; recordationem, Deum deprecemur; quod significauit etiam Cyr. illis verbis citatis. Vt illorum deprecationibus suscipiat preces nostras: & similiter Aug. 21. de Ciuit. c. 10. Martyrib. inquit, non templa ficut diis, sed memorias sicut hominib. mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus. & inf. Sacrificum non Martyribus sed Deo immolamus, ad quod sacrificium, sicut homines Dij, qui mundum in eius confessione vicerũt, suo loco & ordine nominãtur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat, inuocãtur (sc. vt author salutis, & bonorum omnium, quẽ per sacrificium colimus) Deo quippe, & non Sanctis, sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorum, & tra. 84. in Ioã. Ad ipsam mensam (sc. Eucharistiæ) non sic eos commemoramus, vt ẽt pro eis oremꝰ, sed magis, vt orent ipsi pro nobis: Et eodem modo Chrys. hom. 21. in Acta. Pro Martyribus offerre (inquit) nihil aliud est, quam in illa hora sacrificij vocari: nam etiam pro Martyribus magnus honor est nominari Dño præsente, dum mors illa perficitur, & horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta. Atq; in hunc etiam modum exercet huiusmodi pro martyribus & aliis Sanctis oblationem, idem Chrys. in liturgia. Et eodẽ modo hoc explicat Epiph. hæres. 75. ex Patribus ergo non satis colligitur ille modus offerendi sacrificium pro Sanctis in gratiarum actionem.

Cyrill. Hier.

Vt laudis & gratiarum actionis, eorum intuitu offerripotest

Augustinus. Chrysost.

Pamelius.

Ex his tamen testimoniis licet colligere alium modum offerendi sacrificium pro Sanctis, sc. vt aliquis honor inde eis proueniat, iuxta id, quod Ecclesia dicit in Missa: vt illis (id est, Sanctis) proficiat ad honorẽ nobis autem ad salutem. Hinc autẽ sumunt hæretici occasionem carpendi Ecclesiam, q genus quoddam idololatriæ committat, sacrificium Sanctis offerẽdo. Sed impudenter errant, nouit enim Ecclesia, soli Deo esse sacrificium offerendum, vt Conc. Trid. tradidit, sess. 22. c. 3. & prius Aug. lib. 8. de Trin. c. 27. & lib. 22. c. 10. Oportet tamen distinguere substantiam sacrificij ab aliis orationibus, quæ cum illo coniunguntur, sacrificium ergo Deo tãtum offertur in cultum: potest tamen offerri ipsi in honorem Sanctorum, id est, vt Deos Sanctos faciat honorari, vt par est, in quo nihil contra rationem fit: sed postulatur à Deo quoddam honestum bonum, quod ex diuino auxilio maxime pendet. At vero orationes, quæ adiunguntur sacrificio, & aliæ cæremoniæ, bene possunt directo offerri vel fieri in honorem Sanctorum: quia illa non sunt sacrificia, nec continent cultum latriæ: sed sunt orationes quædam, quæ vel Sanctis directe fundun-

Patida laudamus.

tur,

tur, vt pro nobis orent, vel Deo, vt Sanctos pro nobis orantes exaudiat: tamen, vt inde Sanctorum honor augeatur, talis oratio & commemoratio Sanctorum cum sacrificio cõiungitur, vt Chrys. loco supra citato notauit, quod etiam confert, vt huiusmodi orationes maiorem habeant impetrandi efficaciam.

Solum superest dubitandum, an possit hoc sacrificium pro Sanctis offerri, etiam vt impetratorium est. Et ratio difficultatis est, quia, licet Sancti non possint in gratia, & essentiali beatitudine augeri, possunt tamen denuo recipere aliquam beatitudinem accidẽtalem, vt nouam reuelationem vel gaudium, aut extrinsecam claritatem, gloriam seu honorẽ: ergo possumus à Deo petere, vt hæc bona Sancto alicui conferat vel augeat: ergo possumus pro eis hoc sacrificiũ, vt impetratorium est, offerre, vt nimirum hæc bona eis à Deo impetremus. Quod videtur confirmare vsus Ecclesiæ, sic n. in oblatione, quã in Missa facimus, oramus: vt Sanctis proficiat ad honorem, nobis autẽ ad salutem: & in Collecta post communionem interdum petimus, vt, sicut Sanctis ad gloriam: ita nobis prosit ad veniam: & in quadam oratione secretæ Missæ B. Leonis P. petimus. vt illum beata retributio co-
Chrysostom. mitetur. Ac deniq; Chrys. ho. 33. in Matth. dicit, posse nos aliquid facere pro Sanctis, ad mercedis & retributionis adiectionem. In cõtrarium autem est; quia non videtur ad reuerentiam Sanctorum pertinere, pro eis orare, sed potius eos orare, vt pro nobis orẽt, vel Deum, vt orationib. illorum nostras deprecatio-
Cyril. Hier. Innocen. III. nes suscipiat, vt Cyril. Hier. dixit, dicta catech. 5. Vn- de Inn. III. in dicto c. Cum Mart. §. vlt. ait, Sanctos nõ indigere orationib. nostris: quia, cũ sint perfecte beati omnia illis ad vota succedũt: & ideo mutatum esse modum orandi in quadam oratione B. Leonis: prius n. dicebatur: Annue nobis Dñe, vt animæ famuli tui Leonis hęc prosit oblatio: postea vero dictum esse, Vt intercessione B. Leonis nobis hæc prosit oblatio. Hoc autem confirmat, Quia cum sacræ Scripturæ dicat authoritas, quod iniuriam facit Martyri, qui orat p Martyre, idem est ratione consimili de aliis Sanctis sentiẽdum: quod tñ dictum nõ reperitur in S. Script. sed sumitur ex Aug. ser. 17. de verb. Apost. & tract. 84. in Ioañem, vbi inter alia ait. Nõ sic Sanctos cõmemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt orent ip-
Sacrificio hoc impetrari potest beatus honor aliquis ex vi orum actibus resultans. si pro nobis.

Respondetur nihilominus, posse hoc sacrificium, vt impetratorium est, offerri Deo ad impetrandum Sanctis gloriam & honorem: in quo, vt Innocent. citato loco notauit, nõ tam pro Sanctis, quam pro nobis nostrisq; proximis oramus: petimus n. vt magis ac magis à fidelibus glorificẽtur in terris: q; nostra est vtilitas & commoditas: quamuis in Sanctorum gloriam redundet: sicut in oratione Dominica petimus: Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra: & possum⁹ sacrificium offerre, ad hæc omnia impetranda; nec tamen propterea proprie dicemur orare, aut offerre sacrificium pro Deo, sed pro nobis, vt glorificemus
Qualiter ex accidentalis gloria. Deum. Quod si sit sermo, non de honore extrinseco Sanctorum, qui intrinsece est in nobis, sed de accidẽtali gloria intrinseca ipsis Sanctis, quæ cõsistit in illuminationibus & gaudiis accidentalibus, dicendũ est, directe nos nunquam petere Sanctis hanc gloriã accidentalem, sed vel indirecte, quatenus ex nostris actibus redundare potest: nam hæc vicissitudo gloriæ accidentalis semper creditur oriri ex his, quæ in Ecclesia militante fiunt, ideoq; solum vsq; ad diem iudicij esse duraturam: vel certe, si aliũde etiã oriri potest, habet in singulis beatis suam certam legem, stabilem & independentẽ ab orationib. nostris, & ideo ad nos non pertinet, pro eis orare, quantum ad augmentũ huius gloriæ, proprie igitur loquẽdo, hoc sacrificium non offertur pro Sanctis, nisi in quãtum aliquo modo offertur pro nobis: ex quorum actibus honor aliquis, aut accidentalis gloria in Sanctos redundat: & hæc est resolutio Innocentij in d. ca. Cum Marthæ. Iuxta quam intelligendum etiam est, quod D. Th. ait in 4. d. 12. q. 2. ar. 1. quæstiunc. 2. ad 2. hoc sacrificium offerri posse pro pueris baptizatis, qui ante vsum rationis decedunt: cum n. certum sit, illos iam esse beatos, non potest magis pro illis, quam pro aliis Sanctis offerri. Vnde, quamuis D. Th. dicat, illam oblationem fieri ad consolationem viuorum, & ad significandum, eos, infantes esse de congregatione iustorum, ac vera membra Ecclesiæ: nihilominus necesse est, talem oblationem, quoad intentionem impetrandi, vel applicandi fructũ sacrificij, debito modo fieri: & ideo, licet offeratur Deo, aut in gratiarum actionẽ pro tanto beneficio huiusmodi infantib. collato, aut simul, vt inde aliquis honor, vel gaudium in huiusmodi innocentes redundet, tamẽ, quoad alios fructus non potest pro eis offerri, sed vel aliis applicandum est sacrificium, vel thesauro Ecclesiæ adiungetur fructus eus.

Pro anima. Purgatorij vtiliter offertur hoc sacrificium.

Tertiò loco dicendum est de animab. purgatorij, pro quib. certum est de fide, sacrificium posse offerri, etiam vt impetratorium est: quia illæ animæ adhuc sunt in pœnis, quę per oblationem huius sacrificij remitti possunt. Ita definit Conc. Trid. sess. 22. c. 2. & cã. 3. & confirmat satis vsus & traditio Ecclesiæ, & tradunt Doctores omnes in 3. dist. 45. Qualis vero eis sit hæc propitiatio, & an sit omnino infallibilis, & proprie ex opere operato, attingemus disp. sequenti: nam ex professo disputatio hæc, quæ vnam de suffragiis, & aliam de purgatorio supponit, pertinet ad materiam de satisfactione & de clauibus, de quibus in sequente tomo dicendum est.

DISPVTATIO LXXIX.

De effectu & valore huius sacrificij.

Disp. 7 de sacrificio.

EXplicata essentia, & causis Eucharistici sacrificij, superest, vt dicamus de effectib. eius, & quia effectus ex virtute seu valore procedit, simul de valore dicemus. In qua re multa consideranda occurrunt, scilicet, an hoc sacrificium aliquid operetur, quid illud sit, quomodo fiat, in qua perfectione & quantitate, in quib. subiectis, seu personis, & à quibus seu per quam oblationem, quæ fere omnia permiste tractabimus: quia ita sunt coniuncta, vt vix possint disputatione separari.

SECTIO I.

Vtrum sacrificium Missæ habeat aliquem effectum ex opere operato.

PRima sententia esse potest, simpliciter ac proprie loquendo hoc sacrificium nullum habere effectũ ex opere operato. Ita refert Petrus Soto, & tribuit hanc sententiã Caiet. & Scoto, & idem indicant Dominicus Soto, & Corduba. Sed reuera falso imponitur hæc sententia Scoto & Caiet. quæ omnia postea videbimus. Potest autem hęc opinio fundari, quia omnis effectus ex opere operato pendet ex Christi, pmissione: non enim cõuenit operi vel signo externo ex natura sua: nulla autem promissio alicuius effect⁹ gratiæ, legitur facta huic sacrificio, quatenus sacrificium est, diuersa ab ea, quæ facta est huic mysterio, quatenus sacramentũ est, mãducationi enim & potui carnis & sanguinis Christi legimus vitæ promissionem factam: oblationi autẽ seu sacrificationi nihil legimus promissum. Et confirmatur, nã fortasse propter hanc causam Conc. Trid. cũ singulis sacramentis tribuerit proprios effectus ex opere operato, agens de hoc sacrificio, nullum ei effectum ex opere operato tribuit: ergo neque à nobis sine maiori funda-

1 Opinio.

mento tribuendus est. Cõfirmatur secundo, quia effectus ex opere operato non pendet ex voluntate ministri: omnis autem effectus huius oblationis pendet ex dignitate offerentis, magis quam ex dignitate rei

D. Thomas. oblatæ, vt D. Th. sup. dixit q. 79. art. 5. quia non potest esse accepta oblatio, nisi offerens dignus sit.

2. Opinio. Secunda sententia extreme contraria est, hoc sacrificium esse veluti vniuersalem causam, quæ conferat seu cõcurrat ex opere operato ad omnes fructus & effectus gratiæ, quos Christus per passionem suam nobis meruit, & quacunq; via aut ratione nobis applicatur. Ita significat D. Th. Io. 6. lect. 6. dicens, cum hoc sit sacramentum Dominicæ passionis, continet in se Christũ passum, vnde quicquid est effectus Dominicæ passionis, est etiã effectus huius sacramenti: vbi late loquitur de sacramento, vt totum mysteriũ sub quacunq; ratione signi sacri comprehendit: quod infra declarat, dicens: Alia sacramenta habent singulares effectus, sed in immolatione huius sacramenti, effectus est vniuersalis pro tota Ecclesia pro viuis & defunctis, quia continetur in ipso causa vniuersalis omnium sacramentorum, qui est Christus. & eandẽ

Ruar. sententiam indicat Ruar. a. 16. §. Manifesta est, dicẽs: Ad oĩa valet sacrificiũ altaris, ad quæ valuit victima crucis. Fundamentum esse pot, quia hoc sacrificium æquale est sacrificio crucis, vt patet ex principali offerente, & ex re oblata: ergo tam est vniuersale & efficax in causando, q̃ fuit illud in merendo & satisfaciendo.

Catherin. Ex qua ratione intulit vlteri⁹ (vt refertur) Catherin. in opus. de sacrificio Missæ, & super ad Hebr. 10. hoc sacrificiũ virtute operandi nõ niti in sacrificio crucis, neq; ab illo pendere: qa tam infinitum est, sicut illud. Vnde, sicut illud ab hoc non pendet, neq; in illo nititur: ita neq; hoc in illo, æqualia enim sunt, sicut in perfectione, ita & in valore, & in virtute: sunt ergo tanquam duæ causæ vniuersales, æque primæ in suo genere, quamuis ex voluntate Christi diuersum vsum habuerint: nam sacrificium crucis ordinatum tãtum fuit, quoad sufficientiam, hoc vero quoad sacrificiũ. Quod si obiicias: sequi, sacrificium Missæ ex opere operato dare effectum baptismi, pœnitẽtiæ, & similes: respondet, immediate & per se, negando sequelam: mediate autem & per alia sacramenta, concedendo illam: est n. eius virtus veluti vniuersalis causæ, quæ p se ipsam non immediate operatur, sed cum causis proximis: quæ in præsenti sunt cætera sacramẽta, ad hoc peculiariter instituta, vt vniuersalis virtus huius sacrificij ad speciales effectus applicetur.

Sacrificium hoc effectum habet ex opere operato vt causa. Dico primo sacrificium hoc habere effectũ aliquem ex opere operato, vt proximã causam illius. Hæc cõclusio non solum est contra primam sententiam, sed

D Thom. ẽt contra secundam: quæ, nescio quam vniuersalem causalitatem huius sacrificij excogitauit, omittit aũt propriam & particularem. Est autem sententia hæc D. Th. sup. q. 79. art. 5. & 82. art. 1. & in 4. d. 12. q. 2. art. 1.

Caietanus à calumnia vindicatur. quæstiun. 2. & apertissime d. 45. q. 2. art. 1. quæstiun. 3. & art. 3. quæstiun. 1. ad 3. Caiet. to. 2. opusc. tract. 3. q. 2. dicit tamen, hunc effectum pendere ex dispositione eius, pro quo sacrificiũ offertur, ex quo forte sumpta est occasio citandi Caietan. pro contraria sentẽtia: sine causa tamen, qa id non est cõtra rationem operis operati, vt in omnib. sacramentis constat: satis n. est, quod opus vi sua conferat talem effectum non ponenti obicem, & idem est sensus Scoti, quod l. 20. &

Scotus. Albert. Dom. Soto. Pet Soto. Cano. Castro. Couar. Cordub. eandem sententiam tenet Albert. in 4. d. 13. ar. 31. Sot. q. 2. art. 1. & lib. 9. de iust. & iur. qu. 2. art. 2. Petrus Sot. lect. 7. de Euchar. Cano. 12. de locis, ca. 12. ad 9. Castro, verb. Missa, hæres. 2. Cordub. lib. 1. q. 3. Cou. in c. Alma mater. 1. p. §. 5. nu. 6. & reliqui omnes recentiores, nec Catholicum contradicentem inuenio; ideoq; certam existimo veritatem hanc. Ne tamẽ forte sit in verbis æquiuocatio, aduertendũ est, hic non esse sermonem de causalitate physica, nec quidquam referre ad quæstionem præsentem, quia ille mod⁹ causandi, vel necessarius non est in præsente, vel forte non habet locum, si verum est, hoc sacrificium non dare ex opere operato gratiam gratum facientem, sed solam remissionem pœnæ, quæ non est effectus physicus ac positiuus, sed moralis: quia non consistit in influxu alicuius qualitatis, vel entitatis physice, sed tantum est moralis condonatio cuiusdam debiti, quæ solum moraliter causari potest: tamen in suo ordine dicetur conferri ex opere operato, si ex vi sacrificij, vltra omne meritum & satisfactionem operantis, infallibiliter cõferatur non ponenti obicem. Propter quod nonnulli hunc effectum vocant per modum infallibilis impetrationis; alij per modum solutionis thesauro meritorum & satisfactionum Christi, non tamen refert, hoc vel illo modo loqui, quando de re constat.

Si igitur explicata conclusio, probatur ex communi Ecclesiæ consensu, omnes n. persuasum habent, sacrificium hoc ex vi suæ institutionis habere singularem vim & efficaciam ad applicandum aliquem fructum redemptionis Christi, iuxta id, quod Conc. Trid. sess. 22. c. 1. dixit, Christum instituisse hoc sacrificium: vt illius (id est, sacrificij crucis) salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie cõmittuntur, peccatorum applicaretur: quod in c. 2. latius docet: hęc autem applicatio, cum fiat ex vi institutionis, oportet, vt includat causalitatem ex opere operato: nam, si solum esset ex merito, vel satisfactione operantis, nihil haberet singulare hoc sacrificium ex vi institutionis: imo neq; hoc superaret sacrificia veteris legis, vel naturæ: nam etiam illa habere poterãt similem effectum ex opere operantis, vel per modum impetrationis. Quod si dicatur; hãc impetrationem esse maiorem in hoc sacrificio propter dignitatem eius, hoc non satis est, nam inde fit, hoc sacrificiũ nullam habere virtutem applicandi redemptionẽ Christi ex peculiari institutione ad hunc finem, sed solum quatenus ex natura rei sequitur ex ipsa institutione sacrificij secundum substantiam eius: hoc autem non videtur consentaneum doctrinæ Conc. Trid. Secundo argumentor, quia Ecclesia semper intellexit, fructum huius sacrificij non pendere ex gratia seu sanctitate ministri offerentis: ergo signum est, dari ex opere operato, quia si esset ex opere operantis, magis penderet ex iustitia offerentis, quam eius, pro quo offertur, sicut videre licet in quolibet alio opere satisfactorio. Ratio enim est eadem, scilicet, quia is, pro quo applicatur opus, non est moralis circumstantia operis, sed solum subiectum, in quo opus habiturum est effectum, quod est quid extrinsecum & posterius ad valorem operis: offerens autem est moralis circumstantia sacrificij, à quo maxime pẽdet moralis æstimatio & virtus eius, vt esse poteſt ex opere operantis. Quod si dicatur, hoc sacrificium esse fructuosum independenter à proxime offerente, quia Christus semper est principalis offerens: contra hoc est, quia hic fructus non est ex eo, quod Christus sic offerendo, quasi de nouo satisfaciat: quia non est in statu satisfaciendi, vt infra dicam; ergo, vt sit certus, & de se infallibilis, oportet, quod sit per modum applicationis ex vi talis sacrificij, vt à Christo oblati: & hoc ipsum est esse ex opere operato. Tertiò, sacramenta legis nouæ omnia habent effectum ex opere operato: ergo, & sacrificium debet habere aliquem similem effectum sibi proportionatum, patet consequentia, quia vtrumque spectat ad dignitatem & excellentiam nouæ legis: neque minus dignum aut perfectum est hoc sacrificium in ratione sacrificij, quam sint in suo genere sacramenta. Quapropter, quod de sacramentis nouæ legis dicunt Concilia, efficere, quod significant, quia non sunt signa egena & vacua, sed plena virtute sanguinis Christi, in quo iam effuso nituntur: totum (inquam) hoc conuenit huic sacrificio: est enim eadem ratio: imo, quia cum vno sacramentorum idem realiter est, quoad hoc sub nomine sacramenti comprehẽdi potest. Quarò, quia

quia alias sequitur, non magis posse hoc sacrificium offerri pro alio, quam ipsam Eucharistiæ sumptionem; quod est plane falsum, & contra omnium mentem. Sequela probatur, quia etiam sumptio offerri potest pro alio, quoad satisfactionem ex opere operantis, & similiter quoad impetrationem: est enim opus satisfactorium, & meritorium, seu impetratorium, sicut alia opera religionis, si autem ab oblatione sacrificij, vt sic, tollamus vim ex opere operato, nihil aliud in ea manet, quod pro alio offerri possit, præter satisfactionem, & impetrationem ex opere operantis: nulla ergo erit diuersitas. Vltimo sequi ex contraria sententia videtur oblationem sacrificij, qua in hoc mysterio Christus offertur, non esse de se magis fructuosam, magisq; applicatiuam redemptionis, quam sit oblatio interna eiusdem Christi & passionis eius, quam vnusquisque fidelis sua priuata deuotione facere potest: consequens autem est etiam absurdum, & contra totius Ecclesiæ sensum & traditionem: nam sacrificium hoc, reipsa oblatum censetur habere specialem efficaciam, vltra solum desiderium, seu interiorem actum.

Dicuntur rationi.

Has autem rationes effugere posset aliquis seu enervare, dicendo, sacrificium hoc habere specialem vim impetrandi, quę diuersa est à causalitate ex opere operato, vt infra videbimus. Sed hoc non tollit vim rationum factarum, quia si impetrario est infallibilis, respectu subiecti non ponentis obicem, & est specialis ex vi ipsius externi operis, hæc est, quam nos vocamus causalitatem ex opere operato: quia necesse est fundari in promissione facta tali operi, & reuera improprie vocatur impetratio, sed potius est realis executio, & applicatio eius rei, quam Deus, quantum est ex parte sua, iam contulit. Si autem impetratio non est infallibilis, non satis est ad dignitatem huius sacrificij, neque ad effectus eius explicandos, neq; ad reddendam rationem omnibus, quæ de illo affirmantur: vt v. g. quod nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest: satis enim conferetur maculari moraliter, si redderetur inefficax ex offerentis malitia. Item, quod non possit offerri pro iusto catechumeno defuncto, nam hoc non est verum, quoad impetrationem: oportet ergo, vt sit verum, quoad effectum ex opere operato, & hoc magis ex dicendis constabit.

Sacrificium eucharistiæ non vniuersalis, causa cum omnib. gratiæ influxum nomine concurrens condignum. Cano. Lindan. Bissæus. Corduba. Canis. Pigius. Fr. Soto. Dom. Soto.

Dico secundo: Hoc sacrificium nulla ratione dici potest causa vniuersalis ex opere operato, conferens vel concurrens ad omnes effectus gratiæ, qui ex redemptione Christi nobis prouenient. De hac conclusione nihil fere antiqui authores locuti sunt, quia, vt existimo, nunquam huiusmodi causalitatis modus in eorum mentem venit: ex recentioribus attigit illam Cano, dicta solutione ad 9. circa finem, & Lindanus, lib. 4. Panopliæ, capitulo 51. 52. & 53. vbi dicit, neminem esse tam insanum, qui quoad efficaciam faciat comparationem, nedum æqualitatem, inter sacrificium crucis & Missæ, sumi etiam potest ex Hosio in confessione capitul. 41. Corduba, dicta quæst. 3. Canisi. quæstio. 7. de Eucharistia, Pigh. controuers. 5. Petrus Soto, lect. 7. de Eucharistia, Cano, lib. 12. delocis, capitul. 13. ad 1. Soto 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. & nonnihil insinuat Gabr. lection. 26. & 27. in canon. Et probatur, quia, aut hæc vniuersalis causalitas fundatur, quali ex natura rei in excellentia vel satisfactione actuali talis sacrificij: vel in speciali promissione & institutione Christi: dum præter hos nullus alius modus excogitari potest: neuter autem illorum est probabilis. De primo patet, tum, quia potuisset hoc sacrificium institui, & nullam omnino habere causalitatem ex opere operato, nam cur repugnat? Tum etiam, quia, si rei dignitas consideretur, etiam Eucharistiæ sacramentum est infinitæ dignitatis, & tamen non propterea est principium omnium gratiarum ex opere operato: imo, secluſa promissione, nec proprium aliquem effectum haberet ex opere operato: si autem consideretur actualis satisfactio, hæc nulla est in hoc sacrificio ex parte Christi, vt statim ostendam, & quamuis daremus, esse aliquam, potius esset per modum sufficientiæ, quam efficacis applicationis, sicut fuit in sacrificio crucis. De secundo vero, sc. de institutione aut voluntate Christi, probatur, nam, vbi est talis institutio? Neq; enim in Scriptura sacra habetur: neq; in Ecclesię traditione est aliquod eius vestigium.

Ratio pro conclusione.

Et ratione declaratur, nam fructus passionis Christi dupliciter considerari potest; primo secundum perfectionem intensiuam singulorum effectuum, vt verbi gratia, quod fuit sufficiens ad merendam nobis gratiam, magis ac magis intensam, &c. vel secundum extensiuam, id est, quoad multitudinem effectuum. Neutro autem modo potest efficacia ex opere operato, conueniens huic sacrificio, esse adæquata sufficientiæ meriti, & satisfactionis sacrificij crucis: ergo nullo modo potest esse hoc sacrificium causa vniuersalis omnium gratiarum prouenientium ex redemptione Christi: suppono enim id, quod de fide certum est, sacrificium crucis fuisse causam redemptionis quoad sufficientiam: per se autem solum nō habere efficaciam: hoc autem sacrificium è contrario non esse propter sufficientiam, nam hæc perfecte & copiose completa est in cruce, vt supra cum Paulo in epist. ad Hebr. late exposuimus: sed esse propter aliquam efficaciam, seu applicationem illius sufficientiæ, vt Concilium Trident. dixit. Vnde, si in hac efficacia non habet hoc sacrificium vniuersalem causalitatem, in nulla re potest illam habere. Probatur ergo minor, quoad priorem partem de perfectione intensiua: nam Christus per passionem, non solum nobis meruit sufficienter decem aut viginti gradus gratię, sed in quocunq; gradu, ita vt, sicut ratione sui meriti nunc voluit tantam gratiam in baptismo dari, ita velle potuisset, vt maior vel minor daretur, & quicquid designauit, totum sufficienter cadit sub suum meritum: & idem est de remissione pœnæ maioris, & minoris in quocunq; gradu: hoc autem modo non potest efficacia sacrificij Eucharistiæ adæquari sufficientiæ sacrificij crucis. Cuius ratio euidens est, quia sufficientia de se est infinita, & exhauriri non potest, neq; oportet, vt sit ad certum gradum determinata; quia vt sic, non applicatur ad operandum, at vero efficacia oportet, vt sit determinata ad certum gradū: quia includit applicationem, & institutionem ad operandum, & consequenter ad certum, & determinatum effectum. Et confirmatur, nam hac ratione diximus in superioribus sacramēta habere determinatam perfectionem effectus ex opere operato: quia suppositā institutione operantur per modum naturæ, quantum possunt in subiecto vel sic dispositō: sed quoad hoc eadem est ratio de sacrificio Eucharistiæ: quia oblatum etiam pro tali, vel tali persona operatur in illa determinatum effectum, & quantum potest in subiecto ita dispositō, suppositā institutione. Vnde, si subiectum intelligatur infima dispositione præparatum, vel potius non positiue dispositum, sed negatiue, non ponens obicem; habebit in illo minimum quendam effectum finitum ac determinatum, quoad efficaciam, quod de sufficientia sacrificij crucis dici non potest, nam illud de se sufficiens est, vt ratione illius maior effectus fieret in tali subiecto, si Christus voluisset: ergo quoad hanc partem non est adæquatio inter efficaciam & sufficientiam vnius & alterius sacrificij.

Altera vero pars de perfectione extensiua, seu multitudine effectuum, multis modis ostendi potest. Primo quoad personas: nam sacrificium crucis fuit sufficiens prodesse omnibus hominib. tam, qui Christum præcesserunt, quam qui secuti sunt, nec solum baptizatis, sed etiam iis, qui nondum baptizati sunt, nec tantum iustis, sed etiam his, qui in peccato mortali existunt, eos illuminando & vocando, &c. At vero

sacrificiam Eucharistiæ nullam efficaciam habere potest in homines, qui Christum præcesserunt: neq; in his omnibus, qui subsecuti sunt, potest habere propriam efficaciam ex opere operato, sed solum in baptizatis, & iustis. Secundo idem ostenditur, quoad varietatem effectuum, nam sufficientia sacrificij cruenti se extendit, verbi gratia, ad remissionem peccati originalis, ad quam nullo modo extenditur efficacia sacrificij, Eucharistiæ ex opere operato: imo idem est de remissione cuiuscunq; peccati mortalis, quoad culpam, & de infusione gratiæ sanctificantis, vt infra dicemus. Idemque argumentum fieri potest de charactere Baptismi, Ordinis, vel Confirmationis, de dono perseuerantiæ, & de aliis similibus auxiliis, aut donis gratiæ.

Euadendi modus refutatur.

Nec quicquam iuuat, quod supra dicebatur, sacrificium hoc habere omnes hos effectus, non per se immediate, sed vt causam vniuersalem, operantem per aliam particularem, vt per sacramenta, hoc enim, & falsum est, ac sine fundamẽto dictum, & insufficiens ad difficultatem expediendam: nam inprimis, etiam omnia sacramenta simul sumpta cum hoc sacrificio non habent efficaciam adæquatam sufficientiæ passionis Christi: nam tota hæc efficacia est definita, etiam in varietate effectuum, illa vero sufficientia est multo magis vniuersalior. Vnde etiam de facto plures effectus gratiæ propter sufficientiam illius sacrificij conferuntur, quam possint per sacramenta conferri, vt facile patet de illuminationibus, & de excitantibus gratiis, quę dantur ante baptismum, vel ante pœnitentiæ sacramentum, vel de omnibus operibus meritoriis ex opere operantis, & auxiliis, vel gratiis, quæ ad illa, vel propter illa dantur. Quod si quis adhuc contendat efficaciam huius sacrificij tam esse vniuersalem, vt non solum per sacramenta, sed etiam per nostras dispositiones, & per omnia media, quibus Deus ad nostram sanctificationem vtitur, operetur; quid dicetur de prima illuminatione, interna vocatione, seu excitante gratia, quam Deus in nobis sine nobis, id est, sine vlla dispositione nostra operatur? nam illa esse non potest effectus huius sacrificij, vt à causa immediate operante, vt per se notum est, & contraria opinio fatetur: neque vt à causa mediata, quia nulla ibi est alia, nisi Deus ipse influens talem gratiam. Dices tamen: hoc facere Deum ratione huius sacrificij. Sed hoc inprimis, & dicitur inconstanter, quia reuera est dicere, sacrificium esse immediatam causam moralem talis effectus: deinde sacrificium hoc non est ratio talis effectus, vt in re oblatum, quia supponimus, non esse oblatum, neq; applicatum ab aliquo offerente: neq; etiam vt in voto existens, nam in eo, qui primam illuminationem & fidem suscipit, nullum votum huius sacrificij præcessit: non ergo datur, illa gratia intuitu huius sacrificij incruenti, sed cruenti solius. Tandem, quia ridiculum dictu est, sacramenta omnia habere efficaciam ab hoc sacrificio incruento, vt sic, aut in illo niti, vt operentur: quia sacramenta solum nituntur in merito, & satisfactione Christi, ergo solum nituntur in illo sacrificio, in quo Christus suum meritum, & satisfactionem consummauit: hoc autem fuit solum sacrificium crucis, vt supra ex Paulo ostendimus: ergo in illo solo nituntur, & non proprie ac formaliter in sacrificio Eucharistię, prout ab illo distinguitur. Nam seclusis ab hoc sacrificio, nouo merito & satisfactione, nulla ratio excogitari potest, ob quam sacramenta dicantur suos effectus conferre in virtute huius sacrificij: quia in nullo genere causæ habent virtutem ab illo, neq; in conferendis suis effectibus includunt habitudinem ad aliud, qualis enim est hæc habitudo aut quod habet fundamentum? Quod enim aliquis fingere potest, includere omnia sacramenta votum huius sacrificij, multo magis improbabile est, quam, quod supra reiecimus de simili voto Eucharistię, quatenus sacramentum est, in vsu aliorum sacramentorum incluso: nullus enim hactenus dixit, hoc sacrificium esse medium necessarium ad remissionem originalis peccati, vel ad alios effectus sacramentorum omnium, id enim, nec fundamentum habet in Scriptura, Patribus, aut traditione: neq; est consentaneũ absolutæ virtuti & efficaciæ aliorũ sacramentorum. Nec denique probabili ratione sustineri potest, quia, seclusio præcepto audiendi Missam, nullo modo est hoc sacrificium necessarium ad salutẽ singulorum. Vnde nec votum eius necessarium est: imo cum proposito nunquam illud offerendi, posset aliquis saluari: præceptum autem audiendi Missam, quod Ecclesiasticum est, vel etiam fingatur esse diuinum, non constituit medium necessarium ad salutem: nisi ea ratione, qua obseruatio mandatorum ad salutem necessaria est.

Instantia reiicitur.

Ex quibus infero hoc ipsum sacrificium Eucharistiæ non habere effectum vllum ex opere operato, nisi quatenus nititur in sacrificio crucis, & ab illo habet virtutem & efficaciam. Quod censeo de fide certum, quia passio Christi est vniuersalis causa omnium effectuum gratiæ, siue per sacramenta, siue per quodcunq; aliud instrumentum conferantur: ideo enim dicitur Christus: vna oblatione crucis consummasse sanctificatos, quia ab illa est omnis gratia, omnisque sanctificatio nostra, & propter eandem causam ad Rom. 3. ait Paulus, Deum proposuisse Christum propitiatorem in sanguine ipsius. Ac denique Concilium Trident. sess. 22. c. 1. & 2. ideo dicit, efficaciam huius sacrificij affirmari sine iniuria sacrificij crucis, quia institutum est, vt per illud salutaris sacrificij crucis virtus applicaretur: ergo huius efficacia nititur in illius sufficientia. Denique omnis efficacia huius sacrificij debet fundari in aliquo merito & satisfactione Christi: sed non in nouo merito & satisfactione, quæ Christus habeat, incruente offerendo, vt sepe dictum est: Christus namq; iam non est in statu merendi, vel satisfaciendi: & quia hoc sacrificium non est institutum propter sufficientiam, sed propter solam efficaciam: ergo fundatur in merito & satisfactione, quæ Christus habuit in vita mortali, & in cruce consummauit. Cauendum autẽ hic est aliud extremum quorundam, qui dicunt efficaciam huius sacrificij nõ solum fundari in satisfactione Christi, sed etiam in satisfactionibus Ecclesiæ & Sanctorum, quæ in thesauro Ecclesiæ seruantur, & per hoc sacrificium applicari possunt. Hoc enim verum non est, loquendo, prout loquimur de proprio effectu ex opere operato, qui in sola Christi institutione & promissione fundatur: Christus autem non fundauit institutionem suam, neque sacramentorum, neq; sacrificij, in alienis meritis, sed in propriis: quia neque aliis indigebat, neq; aliter fieri decebat, cum potestas excellentiæ eius ad hæc omnia sufficeret, & habitura esset effectum independenter ab operibus alienis, iuxta vim suæ institutionis & promissionis. Dico autem proprie loquendo de effectu ex opere operato, quia per modum indulgentiæ interdum potest Ecclesia applicare de thesauro suo satisfactionem aliquam, mediante sacrificio Missæ, sicut id facere consueuit mediis aliis operibus: vel etiam media susceptione alicuius sacramenti, vt latius dicemus de indulgentiis disputantes: tunc autem ille effectus distinctus est ab effectu ex opere operato, & extrinsecus atq; accidentario illi coniunctus.

Fundamentum prioris opinionis nitebatur proprie in authoritate negatiua, quia nimirum, non constat de Christi promissione. Ad quod aliqui respondent, non esse necessariam specialem promissionem, sed sufficere solam sacrificij institutionem, quæ secum necessario adducit efficaciam sacrificij ad huiusmodi effectum: quoniam est sacrificium nouæ legis, & perfectum. Sed hoc indicat quidem congruentem rationem, ob quam institutio talis sacrificij postulat, vt ei talis promissio adiungatur, non tamen satis

sat; is est, vt huiusmodi effectus vel efficacia possit sine promissione speciali intelligi; nã tota ratio sacrificij etiam in noua lege potest perfecte intelligi absque huiusmodi effectu, vel causalitate ex opere operato. In quo est nonnulla differentia inter sacramentum & sacrificium, nam sacramentum per se primo institutum est ad sanctificationem conferendam, & significandam: & ideo tale sacramentum intrinsece includit in sua institutione, vt sit signum perfectæ sanctificationis, quæ fit per gratiam ab ipsomet collatam: in quo continetur quidem promissio gratiæ, tamen illa intrinsece includitur in institutione talis sacramenti; vt tale signum est. sacrificium vero per se primo instituitur in cultum Dei, quoad significationem moralem, & hoc sacrificium institutum est in repræsentationem passionis Christi, quoad significationẽ mysticam: & hæc sunt, quæ per se pertinent ad institutionem talis sacrificij vt sic. Quod autẽ vltra hoc habeat virtutem conferendi aliquem effectum ex opere operato, est quidem decenter annexum tali sacrificio: non est tamen ita per se & intrinsece inclusum in ratione, vel significatione sacrificij.

Inter sacrificium & sacramentum quoad effectum ex opere operato necessitatẽ, differentia

Obiectioni factæ.

Dices, esto ita sit, considerata solum cõmuni ratione sacrificij: tamen loquendo de sacrificio propitiatorio, necessario includit habitudinem ad aliquem effectum remittendi peccatum, quoad culpam, vel pœnam: nam in hoc propitiatio consistit. Respondebis, esse posse sacrificium propitiatorium absq; effectu ex opere operato, per modum solius impetrationis, vel ex merito operantis. Sed contra, quia non agimus de sacrificio propitiatorio in communi, sed in particulari de tali sacrificio propitiatorio, perfecto in suo genere. Respondetur: esto, hoc totum concedamus, in hoc ipso necesse est includi promissionem: nam, vel in hoc sacrificio consideratur dignitas entitatiua (vt sic dicam) sc. quod in eo Christus offert, & offertur, & hæc præcise non sufficit: potuisset enim Christus instituere hoc sacrificium cum tota hac dignitate, non ordinando istud ad aliquem effectũ: vel consideratur dignitas efficaciæ (vt sic dicam) in propitiando: & hanc necesse est esse adiunctam, media promissione, nam pendebat ex Christi voluntate. Et confirmatur, nam sacrificium hoc confert tantum effectum, & non maiorem, nec minorem: sed hoc definitum est ex sola Christi voluntate: non enim est hoc sacrificium tanquam agens naturale ex se determinatum ad tantum effectum: ergo, quod sacrificiũ hoc conferat hunc, vel illum effectum, & tantum, ac non maiorem, pendet ex Christi promissione: ergo & simpliciter, quod conferat effectum. Tandem declaratur, nam sacrificium crucis in esse suo tam perfectum fuit, sicut sacrificium incruentum: & tamen nullum habuit effectum ex opere operato, quoad efficaciam, solum, quia ex Christi voluntate fuit ad hoc ordinatum, sed habuit sufficientiam, quæ ex natura rei secuta est, supposita dignitate personæ offerentis, & aliis conditionibus ad satisfaciendum requisitis: ergo similiter hoc sacrificium, quantumuis perfectũ in suo esse, non intelligitur habere prædictam efficaciã, nisi adiuncta ordinatione, aut promissione Christi: concedenda ergo est huiusmodi promissio. Nec refert, quod in Scriptura sacra non inueniatur expressa: sufficit enim Ecclesiæ traditio, ex qua sufficienter colligitur, vt ostensum est. Dici etiam potest, insinuatam esse à Christo in illis verbis consecrationem sanguinis: Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: intellectus de effusione mystica, vel sacramentali.

Sacrificij humani effectus ex opere operato in Scriptura probati.

Ad primam confirmationem ex Concil. Trident. spondetur, nec omnino omisisse hunc effectum dicens, per hanc incruentam oblationem vberrime percipi fructum cruentæ oblationis, nec expresse vti voluisse verbis significantibus opus operatum, quia res non est tam constans & certa, vt ab ipso esset expresse diffinienda.

Ad secundam confirmationem respondetur, hunc effectum non pendere ex sanctitate proximi ministri offerentis: quod vero esse non possit sine sanctitate Christi offerentis principalis, non est contra efficaciam ex opere operato, tum quia omnes effectus gratiæ, cuiuscunque rationis sint, pendent ex Christi sanctitate, & ex valore, quem habent ex eius dignitate: tum etiam, quia illa Christi sanctitas in hoc sacrificio per se concurrit, & necessaria est ad perfectionem ipsius sacrificij: & vt semper atq; infallibiliter sit Deo gratum: ad effectum autem ex opere operato per se ac formaliter non esset necessaria: quia, vt sæpe dixi, huiusmodi effectus non fundatur in actuali merito, vel satisfactione Christi, quæ de nouo sint hac oblatione incruenta, quia reuera nulla sunt: imo nec fundatur in actuali impetratione: quia simpliciter necessaria non est, fundatur tamen in merito passionis, & in promissione tunc facta, quæ infallibiliter habebit effectum, etiam si ponamus, Christum non amplius orare, neque impetrare: sicut dicendum est de effectibus sacramentorum, nam eadem ratio de hoc sacrificio, & de quolibet alio, quod potuisset Christus in lege noua instituere, in quo ipse neque offerret, neque offerretur: & tamen quod haberet effectum ex opere operatõ in virtute passionis suæ.

Fundamenta secundæ sententiæ, si quæ sunt, ex dictis sufficienter expedita manent, nam, licet hoc sacrificium sit in suo esse æquè perfectum, ac sacrificium crucis, differunt tamen in duobus, quæ ad rem præsentem multum referunt. Vnum est, quod Christus offerens in vtroq; sacrificio non est nunc in statu merendi & satisfaciendi, sicut fuit tempore passionis, hinc enim fit, vt hęc sacrificia non habeant æqualitatem in actuali merito vel satisfactione: & consequẽter, vt vnum possit in efficacia sua ab alio pendere. Alterum est, quod hæc duo sacrificia ad diuersos fines instituta & ordinata sunt: vnum ad sufficientiã, & aliud ad efficaciam: & ideo non oportet, vt tam vniuersalis sit causalitas vnius, sicut alterius, sunt enim diuersarum rationum, vt id satis declaratum est. Authores autem ibi citati reuera non loquuntur de effectu ex opere operato, sed absolute, siue fit illo modo, siue per modum impetrationis: & hoc modo tribui potest huic sacrificio vniuersalis causalitas, non quod de facto omnes ab illo proueniant, sed quod hoc sacrificium, quantum est ex se, potest offerri ad impetrandum quemcunque effectum gratiæ, qui propter Christi passionem nobis conferri potest: nam, licet sine hac impetratione possit etiam dari, & interdum detur per alia media, tamen oblatio huius sacrificij potest etiam ad hoc iuuare, præsertim ad impetrandum, vt alia media applicentur, vel vt homo sit recte dispositus, ne illorum effectibus obicem ponat.

Respondetur rationib. secundæ opinionis.

SECTIO II.

Vtrum hoc sacrificium sit alijs modis fructuosum, præterquam ex opere operato.

RAtio dubitandi est, quia non videtur esse medium inter opus operantis, & opus operatum: sed huic sacrificio, vt est opus Christi, non est tribuenda causalitas ex opere operantis, vt sæpe dictum est: ergo solum potest causare ex opere operato: nam quod, vt est opus ministri, possit habere effectum ex opere operantis, non refert: quia & est per accidens, & est quid commune omnibus aliis bonis operibus: propter quas causas etiam hoc non computatur inter effectus sacramentorum vt sic. Maior probatur: quia illa duo membra videntur condistingui per immediatam cõtradictionem: aut enim effectus fundatur in promissione Christi facta ipsi operi externo: & sic est ex opere operato, vel non; & sic tantum potest niti in

Ratio dubitandi.

niti in merito operantis : ergo non est medium. Vel aliter, aut talis effectus pendet ex bonitate ministri offerentis, & sic erit ex opere operantis; vel non pendet, & sic erit ex opere operato. Vel aliter; aut talis effectus infallibiliter datur non ponenti obicem, & sic erit ex opere operato: aut non datur infallibiliter, & sic non erit effectus sacrificij: sicut non est effectus sacramenti ille, qui non datur infallibiliter per sacramentum non ponenti obicem, vt in superiorib. dixi. Vnde sumitur aliud argumentum à simili, nam in sacramentis vt sic, non est alius modus causandi, nisi ex opere operato : & omnis alius effectus pertinet ad opus operantis : ergo idem dicendum est in hoc sacrificio : est enim eadem ratio, quia omnia nituntur in promissione Christi, quæ remoto obice, debet esse infallibilis, nam si ablato obice, adhuc posset non dari, iam non niteretur in promissione, sed ex mera Dei voluntate penderet.

In hac re graues authores tractantes de effectu huius sacrificij, dicunt illud operari per modum meriti de condigno : per modum satisfactionis: & per modum impetrationis. Caietanus, Soto, Corduba, & alij de citatis dubio præcedente, & (quod amplius est) ita etiam loquitur Catechismus Pij V. tract. de sacrificio circa finem. Non tamen explicant hi authores, sub qua ratione, vel in ordine ad quas personas loquantur de hoc effectu : neq; an sit distinctus ab effectu ex opere operantis, & operati: vel ad quem illorum pertineat. Vnde fit, vt obscure loquantur, & fortasse non proprie in omnibus. Vt ergo rem distinctius explicemus, distinguamus tria, quæ in hoc sacrificio considerari possunt. Primum est id, quod habet hoc sacrificium ex vi institutionis aut promissionis Christi. Secundum est id, quod habet ex vi actualis oblationis, vt est à proximo ministro offerente. Tertium est id, quod habet ex vi actualis oblationis, vt est à Christo principali offerente : diximus enim supra, Christum hic non tantum offerre, quia minister in persona eius offert ex vi prioris institutionis, sed etiam, quia per aliquem actum proprium actu concurrit ad ipsam oblationem.

Quorũdam placitum.

Ex his igitur tribus, duo postrema difficultatem non habent : quia de ministro proxime offerente, certum est, posse per hanc oblationem mereri de cõdigno, & satisfacere etiam, vel impetrare ex opere operantis, si sit in gratia, & debita intentione & circũstantiis offerat : est enim hæc oblatio honestum & religiosum opus : sicut ergo per alia bona opera homo iustus meretur, & satisfacit : ita & Sacerdos iustus per hoc opus. Item in lege veteri : vel naturæ, Sacerdos offerens sacrificium merebatur de condigno, & satisfaciebat concurrentibus cæteris circumstantiis : ergo etiam nunc Sacerdos : imo eo magis, quo opus ipsum ex obiecto melius est & dignius. Et quoad hoc vocatur ab aliquibus hic effectus ex opere operato: quia opus ipsum ex se, & ratione rei oblatæ est dignũ tanto effectu, si ex parte operantis cætera necessaria concurrant. Sed hoc improprie dictum est, & præter vsum illius vocis : alias simili modo dici posset, amorem Dei ex opere operato augere gratiam, vel mereri: quia natura sua, & vi sui obiecti dignus est tali valore: sic enim in præsenti, interior actus, seu voluntatis offerendi tale sacrificium est, à quo pendet totus hic effectus, & valor exterioris oblationis, vt est à proximo operante : ipsa vero exterior oblatio comparatur ad interiorem solum, vt ad obiectum, dans actui specificam bonitatem, & dignitatem. Est ergo proprie loquendo totus hic effectus ex opere operantis. Vnde fit, vt quoad effectum meriti de condigno non habeat vim extra ipsum operantem, nec possit aliis communicari : quoad effectum vero satisfactionis (& idem est de impetratione) possit aliis communicari, seu pro aliis offerri : nam quoad hæc omnia, eadem est ratio de hac oblatione considerata vt est opus operantis, quæ de aliis operibus meritoriis, satisfactoriis, & impetratoriis. At vero considerando hanc oblationem, vt est à Christo principali offerente, sæpe dictum est, non esse actu, vel de nouo meritoriam, seu satisfactoriam ex opere operantis Christi : quia iam Christus non est in statu merendi, vel satisfaciendi, vt in primo tomo huius tertiæ partis ad quæst. 19. D. Thom. late disputaui : oblatio ergo hæc sub hac consideratione nullum effectum habere potest, per modum meriti, vel satisfactionis de condigno. Potest autem habere effectum per modum impetrationis, nam, vt dixi in eodem primo tomo ad quæst. 21. Diui Thomæ, quamuis Christus nunc non sit in statu merendi, vel satisfaciendi, est tamen in eo statu orandi & impetrandi; & ideo, quãdo hoc sacrificium actu offert, intelligi potest speciaIiter impetrare eodẽ modo, & cum eadem efficacia, qua id facit in cœlo pro nobis orando : vt ibidem dictum est. Et hæc etiam impetratio, seu effectus eius non pendet ex actuali oratione Christi, sed ex promissione, vt in fine sect. præced. dicebam : sed dici potest pertinere ad opus operantis Christi. Vnde hic effectus, seu modus causandi non est omnino certus: quia non est ita certum Christum nunc existentem in cœlo actu coniungere orationem suam / cum omni oblatione huius sacrificij, eamque ad aliquid impetrandum referre seu ordinare : est tamen certum posse ita fieri, vnde fit verisimile, aut semper, aut plerumque fieri, quando autem fit, indubitatum est etiam habere prædictam efficaciam, & operandi modum.

Difficultas non tam in re, quam in modo loquendi.

Sic igitur, quæ pertinent ad secundam & tertiam considerationem huius sacrificij supra positas, & clara sunt, & breuiter expediuntur, & tota difficultas huius dubij ad primam considerationem reuocatur. In qua locum iam non habet, si proprie loquamur, causalitas, seu impetratio per modum meriti vel satisfactionis de condigno, quo de nouo sint in hoc sacrificio: quia nec sunt in illo, vt est à Christo, vt sæpe dictum est: vt vero esse possunt à ministro, sunt omnino per accidens ad hanc considerationem: nam, licet contingat non esse, ob malitiam ministri, nihilominus sacrificium eodem modo operabitur ex promissione Christi : sacrificium ergo sub hac consideratione non dicitur causare meritorie, vel satisfactorie : sed ex opere operato applicando iustissimum meritum, & rigorosam satisfactionem Christi iuxta promissionem eius : sic enim sacramenta non causant proprie meritorie vel satisfactorie, sed ex opere operato fundato in merito & satisfactione Christi. Quod si quis contendat, hanc causalitatem dicendam esse meritorie, vel satisfactorie fieri, quia in merito, vel satisfactione Christi fundatur, quæstionem facit de modo loquendi, & præter modum vitatum loquitur. Atqui dem fere est, vt supra dicebam, si hæc causalitas impetratoria vocetur, dummodo impetratio sit infallibilis, quia nimirum, hoc sacrificium potius nobis obtinet à Deo effectum suum, remissionem scilicet pœnæ, quam per se illam efficiat, quia moraliter illam causat, non physice, vnde illa moralis causalitas, impetratio dici potest. Quamuis alia ratione, vt supra etiam attigi, deficiat à ratione impetrationis, quia iam supponit concessionem factam ex parte Dei, & solum actu applicat, quod concessum est : vnde proprius dicetur solutio pœnæ à nobis debitæ, quam ex satisfactionibus Christi per hoc sacrificium exhibemus. Solum igitur superest explicandum, an præter hoc genus solutionis vel causalitatis, habet hoc sacrificium ex se & ex institutione Christi alium modum operandi, vel impetrandi, distinctum à præcedente, & inferiorem illo.

Dico primò; Hoc sacrificium præter effectum ex opere operato habet ex vi suæ institutionis specialem vim ad impetrandum eos effectus, pro quibus obtinendis offertur. Colligitur ex Theologis supra citatis,

Quæ, proquibus offertur impetrare.

citatis, & probatur primo ex vsu Ecclesiæ, quo vbique & semper seruatum est, vt in oblatione huius sacrificij oret minister pro viuis & defunctis, pro Ecclesiæ pace & aliis similibus rebus seu necessitatibus hominum: quia nimirum semper existimatum est, sacrificium hoc plurimum valere ad conferendam huiusmodi orationi impetrandi vim, vt colligitur ex Dionysio, c. 3. de Eccles. Hierarch. Clemente, libr. 8. Constit. Cyril. Hierosol. Catech. 5. mystag. Tertul. lib. de orat. & lib. ad Scapul. capitul. 2. & præced. disput. alia attulimus, & afferemus plura in sequentib. sectionib. Secundò declaratur ratione, nam impetratio proprie fit per orationem: per alia autem opera fit, quatenus adiunguntur orationi, fiuntq; in Dei obsequium eo animo & intentione, vt eum inclinemus ad id nobis concedendum, quod petimus vel optamus; sed hoc sacrificium est magnum Dei obsequium, & illi valde gratum, & potest adiungi alicui petitioni, seu desiderio obtinendi à Deo aliquod beneficium: ergo est de se plurimum valens ad illud impetrandum. Dices, hoc solum procedere de valore ex opere operantis. Sed contra, nam etiam si intelligamus, proximũ ministrum esse indignum, & ex hoc capite oblationem nõ habere valorem, adhuc intelligemus, sacrificium ipsum ex vi suæ institutionis, à qua habet, vt in persona Christi offeratur, retinere valorem suum, & vim ad impetrandum; quia semper offertur in persona Christi; quod semper est quid distinctum ab actuali oblatione interiori, quam Christus fortasse in cœlo exercet, vt supra declaratum est. Confirmatur, nam hoc ipsum sacrificium, vel aliæ Ecclesiæ orationes, quatenus nomine Ecclesiæ per ministros suos offeruntur, habent suum valorem ad impetrandum independenter à merito vel valore proximi operantis: ergo multo magis id habebit sacrificium hoc per se, & vt offeruntur in persona Christi. Confirmatur secundo, quia per se verisimile est, Christum Dominum directa ac propria intentione instituisse hoc sacrificium, vt esset nobis aptissimũ remedium ad impetrandum à Deo: & ad dandum vim & efficaciam petitionibus nostris; quod satis videtur Ecclesiæ cõsuetudo & traditio declarasse: nam, si in lege veteri erant sacrificia specialiter ad hoc munus impetrandi instituta, & hoc vnicum sacrificium loco omnium illorum datum est, tanquam eminentissime continẽs omnem eorum perfectionem, necesse est fateri, sacrificium hoc excellentiori modo habere hanc vim impetrandi ex vi suæ institutionis. Et fortasse ideo Christus voluit in persona sua semper offerri, quia voluit, vt semper haberet valorem ad impetrandum apud Deum; & ob eandem fortasse causam etiam voluit, vt fieret per mactationẽ mysticam, & repræsentationem passionis suę, vt inde etiam haberet specialem vim impetrandi, quoniam ex Christi passione omnes gratiæ in nos proueniunt.

In multis hoc effectu ab opere operato differt.

Dico secundò; Hic modus efficaciæ seu impetrationis, & effectus inde prouenientis, multis modis differt à propria causalitate, & effectu ex opere operato. Hanc conclusionem pono, vt res intelligatur, & tollatur vocum ambiguitas & controuersia: si fortasse quis contendat, impetrationem hanc seu effectum ab illa prouenientem, dicendum esse ex opere operato, quod non pendeat ex sanctitate aut merito proximi offerentis, quo sensu fere procedunt rationes dubitandi in principio positæ. Nos vero dicimus, quamuis hi duo modi in hoc conueniant, tamen simpliciter esse diuersos & priorem esse proprie ex opere operato, hunc vero posteriorem proprie esse per modum impetrationis. Quod probatur, declarãdo eorum differẽtias. Prima est, quod prior causalitas fundatur in speciali promissione, distincta à substantiali institutione sacrificij, & non necessario ex illa consecuta, sed ex Christi beneplacito adiuncta, vt supra satis declaratum est. Posterior autem modus impetrationis non requirit specialem promissionem, sed ex

1. Discrimen

natura talis sacrificij necessario consequitur, nam ex sanctitate & maiestate talis sacrificij intrinsece sequitur ille valor ad impetrandum: nam licut ipsum est altissimum Dei obsequium, & de se mundum & illi placitum: ita de se est idoneum ad inuitandam diuinam voluntatem, vt postulata concedat. Et confirmatur, nam ex vi suæ institutionis habet, vt in persona Christi offeratur; quod non pertinet ad promissionem alicuius effectus, sed ad ipsam substantialem institutionem sacrificij: sed hinc habet intrinsece prædictum valorem, multoq; magis, si non solum postulat institutio, vt in persona Christi offeratur, verum etiam, vt ab ipso Christo actualiter offeratur.

Secundum.

Secunda differentia notãda est: quod ad effectum ex opere operato, non est necesse, vt offerens specialiter petat, vel consequi intendat illum effectum: propter quod dixi superius, illum modum causalitatis non proprie dici impetrationem, cum nõ indigeat nec nitatur petitioni offerentis, sed Christi promissioni: ita enim operatur sacrificium illum effectum, sicut sacramentum efficit suum: sacramentum autem hoc ipso, quod alicui applicatur, confert illi effectum, etiam si neq; minister, neq; ipse hoc intendat, sed solum non ponat obicem: ergo & hoc sacrificium alicui applicatum, seu pro aliquo oblatum, absq; alia speciali petitione aut determinatione confert illi effectum suum ex opere operato: at verò effectum per modum puræ impetrationis nullum confert, nisi ex peculiari intentione sacrificantis vel offerentis specialiter applicetur ad hoc vel illud beneficium obtinendum, & ratio est, quia vt supra dicebam, nullum opus est impetratorium actualiter, nisi prout adiungitur petitioni. Item, quia, licet hoc sacrificium de se habeat hunc valorem, tamen de se est indifferens, & ideo, vt actu impetret, necesse est, quod per aliquam petitionem vel desiderium, cui adiungitur, determinetur ad aliquid impetrandum.

Tertium.

Tertia differentia est, quia prior effectus ex opere operato infallibilis est, nam fundatur in promissione absoluta respectu eius, qui non ponit obicem; at verò posterior effectus de se non habet, vnde sit infallibilis. Patet, quia nec fundatur in promissione, vt dictum est, nec etiam debetur ex iustitia: quia non nititur in merito de condigno ipsius offerentis: vt etiam est dictum: ergo: Et confirmatur, quia hic effectus impetrationis habet adiunctam orationem, quę interdum infallibiliter impetrat ex promissione, si habeat omnes requisitas conditiones: & tunc, si orationi adiungatur sacrificium, infallibilis quidem erit impetratio, magis ob promissionem orationi factã, quam ex aliqua ratione propria illius: interdum verò oratio non infallibiliter impetrat, si caret aliqua conditione requisita: & tunc etiam ex sacrificio non habet infallibilem impetrationem: nullum enim est principium eius, quamuis conferat magnam vim orationi, vt obtineat, quod sine sacrificio fortasse non obtineret.

Obiecta aliquot dissoluuntur.

Sed contra: nam hæc impetratio nititur Christo, vt principali offerenti, & consequenter, vt impetranti: sed impossibile est, Christum non exaudiri, ergo impossibile est, hoc sacrificium non impetrare: ergo etiam in hoc operandi modo habet infallibilem efficaciam. Secundò, sacrificium de se est sufficientissimum ad hunc effectum: cur ergo non semper habet illum? aut enim hoc prouenit ex defectu dispositionis, vel offerentis, vel eius, pro quo offertur: & ita erit ratione obicis: non quia effectus de se non sit infallibilis: aut prouenit ex sola Dei voluntate: & hoc esset gratis dictum, nam Deus semper operatur iuxtà exigentiam causarum secundarum. Ad priorem partem recolenda est doctrina tradita in priori tomo, orationem Christi esse duplicem, vnam fundatam in voluntate absoluta & efficaci, & hanc infallibiliter impe-

impetrare : aliam vero fundatam in voluntate ineficaci, & quasi antecedente, & hunc non semper impetrare: quia impetratio accommodatur voluntati,

Quare petitioni quibus hoc sacrificio adiungitur, non necessario sortiantur effectum.

Hoc ergo supposito, dicendum est, Christi personam in hoc sacrificio dupliciter posse intercedere. Primo solum vt præsentatam in persona ministri ex vi primæ institutionis. Secundo, vt actu offerentem. Impetratio ergo, de qua nunc agimus, per se loquendo, solum fundatur in persona Christi priori modo considerata, & vt sic, no includit absolutam voluntatem ipsius Christi de effectu impetrando, quia illam non necessario habuit, quando sacramentum instituit, quia neq; in particulari, vt per se constat, neque in generali : non enim voluit absoluta voluntate, vt omnia, quæ per hoc sacrificium postularentur, omnino concederentur, talis enim voluntas æquiualuisset promissioni, quæ non intercessit, neq; cum vllo fundamento affirmari potest, cum neque necessario sit coniuncta cum institutione sacrificij, neq; vlla ratione, vel authoritate probabili constet. Quin potius ostendi potest, non fuisse conuenientem : quia non semper expedit omne id dari, quod per hoc sacrificium postulatur: igitur ex vi institutionis solum voluit Christus hoc sacrificium tam esse purum, & perfectum, vt de se valeat ad diuinam voluntatem inclinandam, vt postulata concedat, quamuis necessitatem non imponat ad id faciendum, neq; simpliciter, neq; ex aliqua suppositione. At vero Christus Dominus, vt nunc offert, quamuis fortasse semper actu offerat, tamen non est necesse, vt semper efficaciter intentat obtinere effectum illum, quem Sacerdos, vel alius offerens intendit, & ideo etiam ex hac parte nō est necesse, vt hæc impetratio sit infallibilis. Quod autem illud necessarium non sit, patet, quia nulla lege vel promissione se obligauit Christus ad efficaciter petendum, quidquid priuatus offerens petit, aut desiderat : neque hoc sequitur ex natura talis sacrificij: neque est semper expediens : vnde valde rebus ipsis & effectibus, constat etiam non ita fieri. Ad posteriorem partem respondetur primo absque speciali indispositione offerentis, vel eius, pro quo offertur, posse id prouenire ex solo libero beneplacito Dei, quo interdum concedit vni, quod alteri negat, etiam si fortasse ex parte illorum nulla sit differentia: quod commune est cuilibet causæ morali, quæ mouet causam liberam: nam hoc ipso, quod necessitatem non infert, etiam si ipsa ex parte sua sufficienter, & æqualiter moueat, potest alia non operari. Deinde etiamsi non interueniat obex : potest intercedere alia causa pertinens; vel ad commune bonum, vel ad priuatum alicuius personæ, vt si alicui postulatur salus, quamuis nō sit indignus illa, & ex hac parte non ponat obicem impetrationi, fieri tamen potest, vt Deus præuideat, eam non expedire, vel ipsi personæ, vel alijs, vel ad aliquem finem, quem Deus intendit, & ideo potest non concedere tale beneficium, cum alioqui nulla promissione absoluta obligetur.

Quartum.

Quarta differentia est, quia hic posterior modus causandi vniuersalior est, quam prior; tum ex parte personarum, quia ad plures personas extenditur hæc impetratio, quam opus operatum, vt ex præcedente disputatione & sectione constare potest, & magis patebit ex sequentibus, tum etiam in effectibus, nam opus operatum definitur ad certum ac definitum effectum, hæc vero impetratio ad quoslibet effectus diuinæ beneficentiæ extendi potest, vt dicebam in fine sectionis præcedent. explicando D. Thom. & alios authores, & confirmat satis vsus Ecclesiæ in omnibus liturgijs. Item, quia hæc impetratio tam late patet, quam oratio, & quam Sacerdotale munus: Sacerdos enim, vt Chrysost. ait, lib. 6. de Sacerdotio, & Ambros. 1. officior. c. 48. est vniuersalis Legatus apud Deum pro vniuerso orbe, & pro omnibus deprecatur, quod maxime præstet per sacrificij oblationem: & sic etiam recte intelligitur, quod Trid. ait, sess. 22. cap. 2. per hanc oblationem vberrime percipi fructus oblationis cruentæ: quia in vtraq; idem est offerens, & quod offertur. Quo tandem fit, vt hi duo modi causandi quodammodo se habeant, vt excedens & excessum: nam prior superat in infallibilitate, & certitudine; posterior vero in Vniuersalitate & quadam infinitate, vt postea dicemus.

D. Thom.

Chrysost.

Conc. Trid.

SECTIO III.

Vtrum sacrificium Eucharistiæ conferat gratiam primam, & remissionem culpæ mortalis, per se, & ex sua primaria institutione.

HActenus generatim explicuimus varios operandi modos huius sacrificij : superest, vt in particulari de effectibus eius dicamus, aperiendo quos effectus vno modo conferat, quos vero alio. Inter quos effectus, primus ac præcipuus esse potest primæ gratiæ infusio, & remissio mortalis culpæ : de quo variæ fuerunt hac nostra ætate sententiæ. Prima est, hoc sacrificium immediate per se, ratione rei oblatæ conferre primam gratiam & remissionem culpæ mortalis ex opere operato, faciendi hominem ex attrito contritum, non per mutationem actus attritionis in actum contritionis, sed per infusionem habitualis gratiæ, qua ipsa attrito formatur, sicut fit per baptismum, vel pœnitentiam. Itaque iuxta hanc opinionem, si Sacerdos offerat sacrificium Missæ, pro aliquo peccatore, & contingat in eo stante, in quo sacrificium perficitur, illum peccatorem esse attritum ex vi talis sacrificij, dabitur ei gratia habitualis in eodem instante : siue intelligatur dari physice per sacrificationem ipsam, vel per terminum sacrificationis, qui est Christus sub specieb. oblatus, siue solum moraliter, infallibili tamen consecutione : quia nimirum per modum sacrificij ita reddit nobis Deum placatum, vt nos statim in suam gratiam & amicitiam restituat. Hæc opinio sic explicata solet tribui Gabr. lect. 57. in Canon. citari etiam solent Petrus Soto lect. 7. de Euchar. & alij, quos asseremus sect. seq. Sed reuera nullus eorum in proprijs terminis hanc sententiam docuit. Potest tamen fundari primo in verbis illis consecrationis calicis; Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: quæ, vt supra vidimus, è multis Patribus, & Catholicis Doctoribus de incruenta effusione exponuntur: & sunt optima & annotanda verba August. ser. 4. de Innoc. Super altare corpus Domini offertur, nec immerito illic (id est, sub altari) vindictam sanguinis postulabāt, & vbi pro peccatorib. Christi sanguis effunditur: fit ergo hæc sacramētalis & sacrificalis effusio in remissionē peccatorū, quæ simpliciter dicta, remissionem non tantum pœnæ, sed etiam culpę mortalis, quæ proprie ac simpliciter peccatum est, significat. Vnde Alex. Papa, epist. 1. decretali, c. 4. prædicta verba tractans, ita concludit. Crimina atque peccata oblatis his Domino sacrificijs delentur. & infra. Talibus hostiis delectabitur; & placabitur Dñs, & peccata dimittet ingentia. Quæ verba probasse & vsurpasse videtur Conc. Trid. multum, vt videtur, huic sententię fauens, sess. 22. c. 2. dicens. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens: crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Quocirca cum paulò superius dicit. per hoc sacrificium fieri, vt si vero corde, & recta fide cum metu, & reuerentia contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, gratiam inueniamus in auxilio opportuno: hæc dispositio, q̃ Concilium requirit ad effectū huius sacrificij, intelligēda erit, non de contritione & pœnitentia perfecta, sed de attritione : q̃ idem Concil. sess. 24. c. 4. contritionem imperfectam appellauit. Hinc etiam Cypr. ser. de cœna Domini, ponderans eadem verba consecrationis, Calix (inqt) solēni benedictione sacrat⁹ ad totius hominis

Cypr.

Gabr.

Pet. Soto.

August.

Alex.

minis vitam, salutemq; proficit: simul medicamentum existens & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates.

Martialis. Secundo probari potest ex dictis & traditione Sanctorum. Martialis enim in epistola ad Burdegal. capitul. 3. Quod Iudæi, inquit, per inuidiam immolauerunt: nos in ara sanctificata proponimus, scientes, hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. August. quæst. in Leuiticum, quæst. 57. dicit, in hoc sacrificio fieri veram peccatorum remissionem: & 20. de Ciuit. c. 25. generatim dicit, sacrificium offerri Deo, vt cum ei acceptum fuerit, tunc peccata dimittat. Greg. 4. Dialog. capitul. 58. Hęc, inquit, victima ab interitu æterno animã saluat, &c. & infra. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificiũ, quod pro absolutione nostra passionem Vnigeniti Filij semper imitatur: subdit vero statim cap. 65. Sed necesse est, vt, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus, tunc ergo vere pro nobis hostia erit Deo, cũ nos ipsos hostiam fecerimus: quæ verba possunt late de contritione intelligi, prout attritionem comprehendit.

Nazianz. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulian. Mox incruenti sacrificij manus cõmaculat, per quod Christo vnimur, nec nõ passionis & diuinitatis ejus participes reddimur, & Damascenus lib. 4. de fide, capitul. 14. dicit, Hæc pura hostia & incruenta, omnis nocumẽti est reparatio, omnis sordis purgatio. Denique Iul. Papa, vt Gratianus refert in capitul. Cum omne crimen, de Consecratione, distinctione 2. & in Cõcilio Brachens. III. capitulo 1. & VVormatiens. capit. 4. Omne crimen atq; peccatum oblatis Deo sacrificijs deleri, quod maxime heri sentiunt hoc sacrificio. Tertio argumẽtari possumus in hũc modũ, nam hoc sacrificium offertur pro obtinenda remissione peccatorũ mortalium, etiã quoad culpam: sed non offertur pro obtinenda remissione, quoad sufficientiam: hoc enim fuit proprium sacrificij crucis: ergo quoad efficaciã est ergo hoc sacrificiũ efficax ad applicanda Christi merita ad hunc effectũ: maior est inprimis expressa sententia Ambrosij, lib. 1. Officior. cap. 48. vbi dicit, Christum hic offerri, & se offerre, vt nostra peccata dimittat, & Hieronymus epistol. 16. ad Damascen. de filio prodigo, vbi dicit, Christum esse vitulum saginatũ, qui ad pœnitẽtium immolatur salutem: & super epistolam ad Titum c. 5. de Episcopo inquit, Quotidie pro suis, populiq; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas, & Cyrillus catech. 5. Mystagog. Christũ pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt, & illis eum, qui est benignissimus, propitium reddamus. Iustin. Dialog. cum Tryphõ. dicit Eucharistiam offerri pro expiatione peccatorum, idem fere Chrysost. homil. 3. super epist. ad Ephes. & libr. 6. de sacerdotio, & Origen. hom. 13. in Leuit. Deinde constat ex vsu Ecclesiæ, nam in omnibus liturgiis fit oblatio in hunc modũ: in liturgia Iacobi, Vt ea deleãtur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius, vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni habeamur vita æterna: In liturgia Basilij, Vt fiat acceptabile pro peccatis nostris, & populi ignorãtia: In liturgia Chrysost. Fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium speciale pro nostris peccatis, atq; ignorãtijs populi, & præsta, vt inueniam⁹ gratiã in conspectu tuo. Et nunc in Canon. Miss. profitemur, hoc sacrificium offerri pro redemptione animarum nostrarum: Vnde interdũ petit Ecclesia, vt sacrificiũ hoc, sit ablutio scelerũ, sit fortitudo fragilitũ. Denique id constat, quia de ratione sacrificij propitiatorij est, vt pro peccatis offeratur: & hoc est præcipuum sacerdotis munus, iuxta illud ad Hebræos 5. Vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Sed hoc sacrificiũ est propitiatorium ex vi suæ institutionis, & in eo genere est summum ac perfectissimum, ergo offerri debet pro peccatis modo perfectissimo: ergo non tantum pro peccatis, quoad pœnã, sed etiam quoad culpam, nec tantum venialem, sed etiam mortalem: & ad efficaciter propitiandum pro illius remissione: quod non fit, nisi virtute ipsius sacrificij ex opere operato culpa tollatur, & gratia infundatur. Ex his ergo omnibus colligitur, hanc fuisse Christi institutionem, quam vsus Ecclesiæ, & Sanctorum traditio, satis declarauit, & ratio ostendit esse valde congruentem, & quæ deceat maiestatem tanti sacrificij.

Quarto, hoc ipsum declaratur, & confirmatur in hunc modum, nam Christus, in quantum Sacerdos secundum ordinem Melchisedech offerre potuit, & obtulit sacrificium remissiuum peccatorum, quoad culpam: sed tale sacrificium obtulit in nocte cœnæ, vt supra dictum est: ergo sacrificium illa nocte oblatum, fuit efficax ad remittenda peccata, & viuificandas animas: ergo & sacerdotium nouæ legis & hoc sacrificium, prout per Sacerdotes offertur, est similiter efficax ad eundem effectum. Patet consequentia, quia hoc nostrum sacrificium est idem cum illo, & nostrum sacerdotium est quædam participatio Sacerdotij Christi: imo quodammodo est idem cum illo habitudine quadam & repræsentatione, quatenus Sacerdos Euangelicus in potissimo actu suo, qui est actus sacrificandi, personam Christi gerit, ipsumq; repræsentat, maior autem propositio sumitur ex Diuo Tho. 3. p. q. 22. a. 3. vbi agens de sacerdotio Christi secundum ordinem Melchisedech, docet, fuisse efficax ad expianda peccata, quoad culpam: quod sumit ex Paul. ad Hebr. 9. Quinto, sacramenta nouæ legis habent vim remittendi peccata: ergo decuit, vt sacrificiũ etiam nouæ legis simile vim haberet. Probatur consequentia: tum quia ratio sacrificij, vt sic, perfectior est, quam ratio sacramenti: & ex parte rei oblatæ, est etiam in lege gratiæ nobilissima: tum etiam, quia sacrificium propitiatorium magis intrinsece ac per se videtur ad remissionem peccatorum ordinatum. Denique, quia in hoc sacrificio expressius repræsentatur passio Christi, per quam peccata remittuntur. Sexto tandem argumentor: Nam Christus Dominus potuit hanc vim conferre huic sacrificio, vt per se notum est: & decuit ac conueniens fuit, vt eam daret: tum propter dignitatem tanti sacrificij, & infinitatem suorum meritorum: tum propter hominum fragilitatem & indigentiam: tum denique ad ostensionem suæ benignitatis & liberalitatis, vt omnibus modis nobis peccata remittat, non solum recipiendo, sed etiam offerendo Christum ipsum, à quo est omnis gratia & peccatorum remissio.

D. Thom. Hebr 9.

2. Opinio. Secunda sententia extreme contraria est, hoc sacrificium nullo modo posse primam gratiam, vel remissionem culpæ mortalis conferre. Ità sentit Cano, libr. 12. de locis, capitulo 23. ad nonum. Cordub. lib. 2. quæstione 3. notab. 4. Lindanus libro 4. Panopliæ, capit. 51. & 53. Aliala de traditione part. 3. considerat. 5. Fundamentum eorum est, quia hoc sacrificium non habet effectum, nisi in homine iam iusto, vt Concilium Tridentinum, & alij Patres supra citati magis significant: ergo non potest hoc sacrificium primam gratiam conferre, saltem per se, & ex dicta institutione: quia non potest conferre effectum, quem supponere necessario debet, vt possit operari, sicut de sacramentis viuorum supra dicebamus. Dico autem, per se & ex directa institutione: nam, vtrum saltem per accidens id possit, pendet ex alia quæstione tractanda in sectione sequente, an possit hoc sacrificium, gratiæ augmentum virtute sua conferre.

Cano. Cordubà. Lindan. Aliala.

Hæ duæ opiniones, vt mihi quidem videtur, vel errarunt, vel indistincte & obscure locutæ sunt, quia non satis dixerunt duos operandi modos supra positos, qui in hoc sacrificio reperiuntur, quos præ oculis habere oportet, ad eius effectus declarandos.

Primã gratiã & mortalium etiã peccatorum

Dico ergo primo, negari non posse, quin sacrificium hoc vim habeat ad obtinendam à Deo remissionem peccatorum, etiam mortalium, & quoad culpam,

remissionem sacrificium Eucharisticum impetrare valet.

culpam, & consequenter grátiæ primæ infusionem Authores pro hac sententia referam in quarta assertione: neque existimo, authores citatos in secunda opinione eam negare, sed locutos esse de effectu ex opere operato iuxta sequentem actionem, quia reuera in alio sensu magis vniuersali negari non posset sine errore: vt conuincunt testimonia & rationes adductæ in prima sententia. Neque enim illis omnibus verisimiliter accommodari potest responsio Cani dicentis, peccata in illis locis significare pœnas peccatorum, iuxta illud secundi Machab. 12. Sancta & salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, id est, à pœnis seu reatibus peccatorum: nam licet hęc significatio interdum vsitata sit, tamen si recte testimonia adducta ponderentur, plus docent: nam dimittere crimina, & ingentia peccata plus est, quam remittere peccatorum pœnas. Item, offerre hoc sacrificium pro redemptione animarum plus est, quam offerre pro remissione pœnarum. Item. Concil. Tridentin. diserte dicit, sacrificium hoc, offerri, pro viuorum peccatis, pœnis, &c. Item ibidem ait, per oblationem incruentam vberrimè percipi fructum oblationis cruentæ: & si solum quoad remissionem pœnæ perciperetur, non esset vberrima, sed valde imperfecta & diminuta participatio. Deniq; euidenter constat ex vsu Ecclesiæ, non solum offerri hoc sacrificiū pro obtinenda remissione pœnæ, sed etiam pro iustificatione peccatoris: ergo ipsamet iustificatio potest aliquo modo esse effectus huius sacrificij: nam imprudenter offertur sacrificium pro re obtinenda, quam nullo modo præstare posset. Ratio autem huius conclusionis constabit, explicando modum huius effectus.

An remittenda peccata vel infunde dam prima gratia hoc sacrificiū per se & directo institutū non est.

Dico secundo: Hoc sacrificium non conferre per se, & ex directa institutione sua, gratiam primam vel remissionem peccati mortalis ex opere operato. Dico, per se: quia, an possit per accidens, pendet ex dicendis sect. seq. & ideo ibi melius dicetur. De hac autem conclusione vix quicquam in propriis terminis reperietur in antiquis Theologis Scholasticis, nedum in sanctis Patribus: hoc autem suo silentio satis docent, nunquam agnouisse in hoc sacrificio huiusmodi causalitatis genus circa hunc effectum, nam, & alio modo explicant hunc effectum, vt videbimus, & alios effectus declarant per modum operis operati, non vero hunc. Vnde Ruard. art. 16. qui quæstionem hanc distinctius attigit, negat se audere contrariam opinionem defendere: & idem tenent authores supra citati in 2. opinione, & quos in sequentibus citabimus. Ratio vnica est, quia hic effectus non potest colligi ex sola rei natura, etiam suppositā substantiali institutione huius sacrificij, sed necessaria est peculiaris lex & promissio Christi: hæc autem lex vel promissio affirmari non potest vllo probabili fundamento: ergo non est temere asserenda, nam diuina & supernaturalia mysteria, quæ ex Dei voluntate pendent, non sunt sine authoritate sufficiente, vel ratione admodum cogente, seu principiis reuelatis valde consentanea, pro libito affirmāda. Maior propositio, in prima sect. in discursu simili sufficienter probata est. Vnde inefficacia sunt argumenta, quæ ad contrariam opinionem suadendam sumi possunt vel ex infinitate huius sacrificij, aut ex parte rei oblatæ, aut ex parte principalis offerentis, aut ex perfectione legis gratiæ, & sacrificij eius propitiatorij: quia hæc omnia non ostendunt, hunc effectum sequi intrinsece ex tali sacrificio: sed ad summum ostendunt nonnullam congruentiam; quæ esset quidem si talis fieret lex vel promissio: sed oporteret prius illam ostendere, quod fieri non potest. Et omnia illa argumenta inefficacia ostenduntur in sacrificio crucis, quod etiam fuit infinitum, &c. tamen non habuit hunc effectum ex opere operato: est ergo necessaria promissio seu diuina lex & institutio. Quod autem hæc nulla sit, ostendo, discurrendo per omnia

Ruard.

principia, quibus constare posset. Primo, quia in sacra Scriptura nullū est huius promissionis indicium: comedentibus enim & bibentibus carnem & sanguinem Christi, vita æterna promittitur: non autem illis pro quibus hoc sacrificium offertur. Verbum autem illud consecrationis calicis scilicet. Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum, nihil probat; tum quia posset exponi sufficiēter de effusione cruenta: tum etiam, quia, licet exponatur de mystica, posset exponi de remissione peccatorum, quoad pœnam: vel etiam quoad culpas veniales: tum etiam, quia licet exponatur de culpis mortalib. non est necesse intelligi de remissione ex opere operato: satis enim esse posset alius modus impetrationis, vt dicamus. Deniq; posset exponi, effundi sanguinem in remissionem peccatorum: quia cum effundetur in ora fidelium, eis gratiam donat, vt Augustin. iupra citatus significat: & eodem modo potest dici consecrari, & mystice mactari Christus in remissionem peccatorum: quia immolatur, vt sit nobilibus in alimoniam vitæ, & consequenter, in remissionem peccatorum, si illa indiguerint. Quæ victima interpretatio potest accommodari multis Patrum locutionibus, si verba, & intentio eorum recte perpendantur.

Secundo, vbicunq; Concilia vel Patres loquuntur de hoc effectu, nunquam significant, illum dari per sacrificium sine sufficiente dispositione & contritione: sed indicant, hanc ipsam dispositionem posse per hoc sacrificium impetrari: hunc enim sensum habent illa verba Concil. Trid. plane intellecta. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit: & fortasse ideo in proxime præced. verbis dixit, per hoc sacrificium fieri, vt misericordiam cōsequamur, & gratiam inuemamus in auxilio opportuno, vnq; ad veram conuersionē cordis, & pœnitentiam concipiendam: nunquam ergo indicauit Concilium sacrificium hoc dare remissioné peccati mortalis immediate absq; contritione perfecta. Vnde licet gratis admittamus, priora verba intelligi de contritione imperfecta (quod etiā gratis dicitur: quia, licet attritio secundum quid & cum addito, aliquādo dicatur contritio imperfecta, tamen absolute, contritio, fere semper sumitur pro cōtritione perfecta) esto, inquam, id concedamus, Concilio tamen non dicit, illam contritionē sufficere ad primam gratiam vel remissionem peccati per hoc sacrificium immediate recipiendā, sed ad inueniendā misericordiam & gratiam in auxilio opportuno, nam, si prior contritio fuerit perfecta, inuenimus auxilium & gratiam, ad perseuerandum, vel crescendum in operib. iustitiæ: hoc enim est auxilium opportunum, seu cōueniens tali dispositioni: si autē prior contritio fuerit imperfecta, inueniemus auxilium & gratiam ad perfectum donum pœnitentiæ obtinendum. Denique quod Concilium ibi non loquatur definite de effectu ex opere operato, constat: tum quia absolute de fructibus passionis Christi dicit, per hanc incruentā oblationem vberrime percipi: quod ita generatim non esset proprie dictum de effectu ex opere operato, vt patet ex dictis præcedente sect. tum etiam, quia eodem modo dicit, offerri pro fidelium viuorum peccatis, & aliis necessitatibus, constat autem non subuenire hoc sacrificium omnibus necessitatibus ex opere operato.

Tertio possunt ex opposito inferri multa incōmoda, quæ non obscure indicant esse hoc alienum à tota sensu Ecclesiæ. Primum est, quia suppositis fundamentis supra iactis de essentia huius sacrificij, sequitur, Sacerdotem consecrantem in peccato mortali, iustificari per solam consecrationem, dummodo in ea actualiter non peccet, & attritus sit: hoc autem inauditum est in Ecclesia: imo sequitur, licite posse Sacerdotem accedere ad sacrificandum pro se cum attritione cognita: quia accedit ad remedium per se institu-

institutum ad tollēdum peccatum: per quod statim iustificabitur: & sic iam iustificatus poterit etiam licite sumere sacramentum cum eadem attritione facta contritione per informationem gratiæ. Secundū est, quia sequitur, aliquem existentē in peccato mortali, qui prius attritionem habuit, ipso nihil amplius de sua salute, vel emendatione cogitante iustificari, solum, quia alius pro eo Missam offert, quod etiam est valde absurdum. Tertium est, esse optimum remedium ad consequendam peccati remissionem sine contritione petere ab alio sacrificium, seu eleemosynam dare, vt pro me Missam faciat: ita, vt, si quis sciens & videns se non esse contritum, sed tantum attritum, hoc remedio vtatur, hoc ipso, quod alter pro illo sacrum faciat, iustificabitur. Nam hic non erit necessarium, attritionem esse existimatam cōtritionem: tum quia dicitur sacrificium per se habere hunc effectum: tum etiam, quia hic non interuenit obligatio implendi aliud præceptum, vt ad excusandam transgressionem eius, necessaria sit talis existimatio contritionis: quia non est præceptū existendi in gratia, vel habendi contritionem, vt licitè possit aliquis petere, pro se offerri sacrificium: ergo si cum attritione cognita id faciat, licite faciet, etiam si id faciat intentione obtinendi gratiā in eo statu sine meliori dispositione: quia hæc intentio non erit mala, si verū est sacrificium de se habere talem efficaciam: ergo, si alter sacrificiū offerat, ipse consequetur effectum: hoc autem remedij genus aduersus statum peccati hoc modo intellectum, alienum est à sensu omnium fidelium, & ad bonos eorum mores parum certe conducens: datur enim illis occasio, vt in agenda pœnitentia, veraq; cordis contritione procuranda, desidiosi sint. Quartum, quia sequitur, eadem facilitate dici posse, quotiescunq; homo, qui peccauit mortaliter, audit Missam cum sola attritione, iustificari: nam suo modo offert sacrificium, & quantum est ex modo talis oblationis, consequi potest effectū ex opere operato huius sacrificij, & alioqui non ponit obicem: quia ad hoc satis esse dicitur, quod sit attritus. Quod si respondeas, oblationem illius non esse sacrificalem, seu sacramentalem, sed priuatam tantum, seu spiritualem: hoc non constat, quia iam supra ostendimus, hoc offerendi genus non esse mere spirituale & internum: sed esse aliquo modo sacramentale, non quatenus immediatè exercetur à priuata persona, sed quatenus fit à Sacerdote, vt offerente oblationes omniū, qui cum ipso offerunt, & specialiter concurrunt, quorum personas specialiter gerit: & ideo ipsi per illum specialiter offerunt, & effectum ex opere operato participant: ergo omnes etiam consequentur hunc effectum: si attriti sint, nec poterit sufficiens ratio reddi ad hoc negandum, si aliud admittitur.

Quintum & magnum inconueniens est, quia peccator semel iustificatus hoc remedio sacrificij, non indigebit alio ad remissionem peccatorū obtinendam, quod est contra fidem: nam inde sequitur, confessionem non esse simpliciter necessariam ad salutē homini post Baptismum susceptum, mortaliter peccanti, quod est hereticum. Dicetur fortasse, quamuis sacrificium habet hunc effectum, tamen simul cum attritione postulare vōtum confessionis, semperq; manere obligationem illud implendi: atque ita semper confessionem esse necessariam, nō obstante prædicta efficacia sacrificij. Sed, licet hoc ita necessario dicendum sit in prædicta sententia, ne fidei sit cōtraria, tamen reuera non dicitur constanter, seu consequenter: quia, quando aliquod remedium est per se institutum ad aliquem effectum, & ad illum est sufficiens, nō est necessarium aliud remedium, nec votū illius: sed hoc sacrificium dicitur per se institutum ad hunc effectum: ergo est sufficiens ad illum: quia virtute sua: & ratione suæ institutionis, & non ratione alterius, illum confert: ergo, cum hoc non rectè sonat, dicere, quod simul indigeat alio remedio, vel voto illius. Respondeti potest, non esse superfluam, sed superabundantem gratiam, quod ad eundem finem duo sint remedia per se instituta, sicut inter homines ad obtinendam remissionem iniuriæ factæ, duplex via teneri solet, scilicet, vel submissionis & pœnitentię, vel offerendi magnum aliquod donum. Sed contra, nam licet demus, duo remedia, si sint, non propterea esse superflua: tamen, si singula per se sufficiunt, neutrum potest esse necessarium: & ideo, si vnum, vt necessarium præscribitur, aliud merito superuacaneum censetur. Vnde non est simile, quod adducitur, nam homines ad remissionem iniuriæ non requirunt, vt necessariam veram pœnitentiam de iniuria illata, sed interdum externis donis contenti sunt: quia magis vtilitatem propriam, quam aliorum emendationem quærunt: Christus autem pœnitentiam & confessionem requirit, tanquam omnino necessariam: & ideo nullum aliud remediū instituit, tanquam per se sufficiens. Et confirmatur ac declaratur in sacramentis viuorum, quādo enim faciunt hominem ex attrito contritum, ideo requirunt votum confessionis, quia non per se, sed per accidens id præstant: nam si per se, & ex institutione sua, id haberent, non indigerent adminiculo alterius: nam ad suos proprios ac per se effectus ipsa per se sufficientia sunt: idem ergo haberet hoc sacrificium, si per se esset ad hunc effectum institutum: & hoc non parum confirmant verba Concil. Trident. dicentis session. 7. in principio, (omnem gratiam amissam per sacramenta reparari:) nam illa doctrinalis propositio æquiualet exclusiuæ, scilicet, per sola sacramenta: quia de sacrificio, vt sic, nunquam quid simile dictum est: tum etiam, quia si aliqua gratia amissa per aliud remedium repararetur, iam non omnis gratia amissa per sacramenta restauraretur: vel, si illud aliud remedium non operatur, nisi in ordine ad aliquod sacramentum, iam non est per se institutum ad talem effectū. Et confirmatur tandem: quia omnes ferè Theologi (& insinuat etiam Conc. Tridentin.) ex verbis Pauli, (Probet autem seipsum homo,) colligunt, ex diuino præcepto confessionem esse præmittendam communioni, si homo habeat conscientiam peccati mortalis: vt nō tantum dispositionem operantis, sed etiam remedium ex opere operato ad talem probationem adhibeat: supponunt ergo, non esse aliud remedium, quod per se & ex directa institutione Christi habere possit hunc effectum ex opere operato: nam si sacrificium hoc possit præstare, sufficeret sacrificium prius pro se offerre cum attritione, & postea Eucharistiam suscipere.

Occurritur obiectioni.

Sextum inconueniens est, quia eadem facilitate posset aliquis dicere etiam hoc sacrificium oblatum pro Catechumeno attrito iustificare illum, in voto saltem Baptismi. Video respondeti posse: non esse parē rationē, quia Baptismus, sicut est ianua ad alia sacramenta, ita & ad hoc sacrificium: & ideo nullus est capax huius effectus ex opere operato, nisi per characterem baptismalem. Sed, licet hoc verum sit de proprio ac vero effectu ex opere operato, vt infra dicemus, nihilominus tamen argumentum factum vtile est ad ostendendū inefficacia esse fundamenta, quibus prima opinio nitebatur. Nam etiam pro Catechumeno potest offerri hoc sacrificium, vt Deus illi remittat peccatum, & gratiam conferat, & consequenter ad hoc habet aliquam efficaciam, aliàs non rectè offerretur: ergo ex huiusmodi modo offerendi & causandi, non potest inferri efficacia talis effectus ex opere operato: neque impetratio infallibilis, etiam si sacrificium oblatum in ratione sacrificij infinitum sit. Ac simile argumentum est: nam hoc sacrificium offerri potest pro baptizato peccatore non attrito, vt ei gratia & remissio peccatorum conferantur, non posset autem sic licitè offerri, si immediatè

diatè ex opere operato esset talis gratia conferenda: nam, sicut illicitum est, dare sacramentum homini indisposito ad effectum eius, ita esset illicitum applicare sacrificium homini indisposito ad effectum eius ex opere operato: ergo, cum illa applicatio licita sit, & in Ecclesia vsitata, signũ est posse ad aliquid aliud fieri, quam vt conferat effectum ex opere operato: ergo ex illa, vt sic, nunquam licet inferre huiusmodi effectum, nisi aliquid aliud adiungatur, vnde constare possit.

Illatio ex inconuenientibus.

Ex his ergo omnibus satis colligitur, ex Christi promissione, aut institutione nõ posse colligi huiusmodi effectum, neq; esse in Ecclesia sufficiẽs aliquod indicium talis institutionis; & potius esse multa, quę satis indicant, nullam fuisse de hoc effectu Christi promissionem. Huius autem rei congruentia reddi potest: quia licet de potentia absoluta Christus hoc facere potuerit, non tamẽ fuit necessarium, neq; expediens iuxta ordinatum prouidentiæ modum: quæ autẽ à Deo sunt, ordinata sunt: Instituit enim Christus Dominus ad remediũ peccati originalis, & mortalis duo medicamenta, quæ per se voluit esse ad huiusmodi effectum sufficientia & necessaria: & ideò non fuit conueniens, remedium aliud ab his distinctum ad eundem effectum per se instituere. Quod autem illud remedium magis in sacramento, quam in sacrificio positum fuerit, nõ fine sufficiente ratione factum etiam est: tum quia sacramentum per se primò ordinatur ad sanctificationem susципientis, & ideo eleuatum est ad conferendam sanctificationem gratiæ omnibus modis: sacrificium verò ex se ordinatur ad colendum Deum, & consequenter ad impetrandum aliquid ab illo, vel ad satisfaciendum illi pro pœna debita, & ideo non oportuit sacrificium eleuari ad extraneum effectum, quasi alienum, & sacramentorum proprium. Nam Deus vnamquamq; rem eleuat ad operandum conueniente modo in suo ordine & ratione: tum etiam, quia sacramẽtum, vel in receptione consistit, vel per eam applicatur ad agendum, & ideo per illam aliqualiter homo disponitur, & saluti suę cooperatur: at verò sacrificium de se, & per solam extrinsecam denominationem applicari potest, & ideo non erat proportionatum instrumentum ad huiusmodi effectum. Nam propter hanc fortasse causam, etiam ipsum sacrificium crucis, quod ad sanctificationem hominum, quoad sufficientiam fuit potissimum, noluit Christus, vt per se solum esset efficax, vel ad minimum gradum sanctificationis conferendum, nisi per sacramenta, vel alia opera, applicaretur.

Non contrito homini remissionem peccatorum nõ impetrat hoc sacrificiũ immediate.

Dico tertiò: Hoc sacrificium non potest valere etiam per modum impetrationis ad conferendam vel obtinendam immediatè gratiam aut remissionem peccati homini existenti in peccato mortali, & per solâ attritionem dispositõ. Dico, immediatè, id est, sine media contritione aut confessione, ita vt, perseuerante sola attritione, ei infundatur gratia absq; vllo sacramento realiter susceptо. Huiusmodi enim effectus est contra, vel præter legem ordinariam à Deo statutam: & ideo inordinatum esset, illum postulare, nam, quia Deus statuit, neminem iustificare, nisi per Baptismum, vel absolutionem, in re susceptа, vel in voto per contritionem, inordinatum esset, à Deo petere, vt paruulo det gratiam sine Baptismo, vel adulto sine contritione aut sacramento, sicut esset etiam inordinatum: petere, vt det alicui characterem Ordinis sine sacramento Ordinis, & sic de alijs, quæ sine speciali miraculo & exceptione ab vniuersali lege fieri non possunt: ergo nec sacrificium potest licitè offerri ad hoc obtinendum à Deo: neque cum tali oratione coniungi: ergo impetratio non prouocabit Deum ad misericordiam, sed potius ad iram: talis ergo impetratio huic sacrificio non conuenit. Dices, interdum posse à Deo postulari aliquid præter legem ordinariam, alias nunquam liceret à Deo miraculum petere. Respondetur, illud ipsum esse præter ordinariam legem ex aliquo extraordinario dono seu motione Spiritus sancti: nos autem hic loquimur secundum legem ordinariam, ac propriam huius sacrificij institutionem: Si autem interdum Spiritus sanctus speciali instinctu & dono moueret hominem ad id petendum, & propter eum finem sacrificium offerendum, iam tunc ipse etiam daret virtutem impetrandi: tamen huiusmodi motio seu instinctus Spiritus sancti, non facilè credendus est, quia vix esse potest vtile, nedum necessarium, vt sanctificetur homo per solam attritionem sine vllo sacramento.

Dico quarto, hoc sacrificium posse nobis impetrare gratiam primam & remissionem peccati mortalis impetrando nobis sufficientem dispositionem ad huiusmodi effectum. Hæc conclusio sequitur euidenter ex præcedentibus à sufficiente enumeratione partium: nam hoc sacrificium potest offerri ad hunc effectum, iuxta primam conclusionem, & non ex opere operato, iuxta secundam: ergo per modum impetrationis, quia non est alius modus causandi præter hos, non autem impetrando immediatè, iuxta tertiam conclusionem: ergo saltem mediatè, media scilicet sufficiente dispositione, cum non sit possibile aliud medium, quod à nobis ponsit ratione aliqua excogitari, & hoc esse videtur, quod dixit Concilij Trident. (Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & ingẽtia peccata dimittit.) Et hic est sensus omnium Patrum, quos inter confirmandam primam sententiam citauimus, vt patet: tum ex eorũ verbis: tum ex omnibus, quæ dicta sunt. Est etiam hæc doctrina communis Scholasticorum. D. Thom. in 4. d. 12. q. 1. quæstiunc. 2. ad 4. dicit, Eucharistiam, in quãtum est sacramentum, habere effectum in omni viuente, in quo requirit, vitam præexistere, sed in quãtum est sacrificium, habere effectũ etiam in alijs, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu, sed in potentia tantum. (Et ideo si eos, inquit, dispositos inueniat, eis gratiam obtinet, & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed in quantum gratiam cõtritionis eis impetrat.) Idem sentit Durandus ibid. q. 4. Durand. Maior, qu. 1. Soto, dist. 13. qu. 2. artic. 1. nec aliud sensit Alen. Petrus Soto, dicta lectione 7. nec Gabriel supra, & Biel. lect. 26. & 27. & latius in 83. Albertus Phigius controuers. 5. & Casp. Cassa. lib. 2. de sacrificio Miss. & Canis. in Catech. cap. de Euchar. qu. 6. Idem Turrian. libr. 1. pro canonib. Apost. cap. 24. Ruard. Can. & Cordub. locis citatis.

Sed superest explicandum, qualis sit hæc impetratio, an scilicet sit infallibilis, & ideo dici possit ex opere operato, vel non sit ita certa. In vtramque enim partem graues rationes & coniecturæ occurrunt. Quod enim hæc impetratio incerta sit, censent Durand. Cano, & Cordub. Et probatur primo, quia ita experimur non statim conuerti peccatorem pro cuius conuersione sacrificium Missæ offerimus, imo nec specialiter moueri ad pœnitentiam agendam. Secundo, quia contritio est dispositio libera, pendens ex hominis voluntate: ergo ex hac parte non potest infallibiliter impetrari, quia ad summum impetrari potest diuinum auxilium, quod, aut excitans, aut adiuuans, seu concomitans. Hoc posterius est, quod immediate influit in ipsum actum contritionis: vnde, cum non determinet voluntatẽ ad vnum (aliâs tolleret libertatem) non potest esse efficax in actu secundo, nisi concurrente simul libera cooperatione voluntatis, & ideo non potest in se infallibiliter impetrari, sed ad summum, veluti in actu primo, quatenus intelligitur Deus esse paratus ad concurrendum, voluntate nostra cooperante quod non satis est, vt ipsa actualis contritio sit infallibilis, quod nunc intendimus: auxilium autem excitans

citans præueniens, etiam si admittamus semper impetrari per sacrificium (quod satis incertum est, vt dixi) tamen ratione illius non est infallibilis conuersio. Dices, hoc esse verũ generaliter loquendo de huiusmodi auxilio; esse tamen quoddam particulare auxilium accommodatum & efficax, quo posito, infallibiliter sequetur conuersio, & hoc posse per sacrificium infallibiliter obtineri. Sed contra, nam, vt alibi ostendendum est, nullum est tale auxilium efficax ex intrinseca perfectione seu motione talis auxilij, sed solum ex præsentia Dei conditionata, qua scit Deus, quid vnaquæque voluntas operatura sit, hoc vel illo modo excitata & mota: at vero, nec per orationem, nec per sacrificium, videtur posse impetrari infallibiliter hæc gratiæ opportunitas, seu efficacia, quæ pendet ex diuina præscientia, sed ad summum talis, vel talis motio, quæ interdum habebit effectum in vno, & non in alio; & eodem tempore, pro quo vtrique impetratur per sacrificium, & similiter in vno, & eodem pro diuersis temporibus accidere potest.

Aliorum sententia.

Aliorum vero sententia est, hunc effectum esse infallibilem aliqua ratione ex vi alicuius promissionis. Et primum explicare oportet, hoc esse possibile aduertendo, hanc promissionem non esse existimandam ita absolutam, vt non pendeat aliquo modo ex hominis dispositione, ac cooperatione: hoc enim commune est fere omnibus effectibus gratiæ: nam si sint habituales, pendent ex actuali dispositione, vel saltem requirunt, vt non ponatur obex, si sint actuales: & perfecte humani, requirunt consensum liberum, & animi attentionem sufficientem: si vero tantum sint motiones gratiæ excitantis, vel præuenientis, saltem requirunt opportunitatem homini accommodatam: nam si homo sit actu dormiens, nec tunc est dispositus ad recipiendam Dei motionem, nec etiam excitandus statim est è somno, vt illuminetur: at vero est Prophetico modo illuminandus, & idem est, si ita sit intentus alijs rebus, vt moraliter non possit de sua conuersione cogitare. Et hoc ad summũ, probat experientia supra adducta, quod non omnes sentiunt in se huiusmodi motionem: est enim hoc verum de tempore, quo homo non est dispositus, vel potius inde solum inferri potest, nobis non esse notum tempus, pro quo datur hoc auxilium, ratione sacrificij: quia fortasse expectat Deus opportunum tempus iuxta capacitatem nostram, & suæ sapientiæ dispositionem, & ideo à nobis ignoratur, quodnam illud sit. Quod ergo hoc modo possit impetrari hoc auxilium, non videtur dubium, nec contrarium potest experientia constare. Vnde multa ex his auxilijs numerantur, inter effectus sacramentorum ex opere operato, quos necesse est, aliquo modo esse infallibiles: ergo eodem modo potuit Christus promittere, ratione huius sacrificij aliquod auxilium, quo peccator ad pœnitentiam excitetur, si ipse non ponat obicem, & sit capax & in opportunitate debita ad tale auxilium suscipiendum. Neque enim necesse est, vt effectus censeatur infallibilis, quod statim eodem momento detur, quo sacrificium offertur, sed opportuno tempore ad quod maximè ordinari debet intentio offerentis, de quo latius diximus, agentes de effectibus sacramentorum. Atq; hoc eodem discursu ostendi potest, non solum auxilium sufficiens, sed etiam efficax, posse hoc modo imputtrari infallibiliter, quia sine dubio potest licite & sanctè ab offerente postulari & intendi, quod sc. Deus peccatorem moueat, eo tẽpore & modo, quem Deus ipse scit, opportunum futurum, vt ille conuertatur. Potuit etiam Christus hoc promittere; quid enim repugnat, cum totum hoc pertineat ad opus gratiæ, & sub meritum Christi ceciderit? Solum superest probandum, ita fecisse: potest autem verisimiliter probari ex illis verbis Concil. Trident. sess. 22. cap. 2. (Per ipsumque fieri, vt gratiam inueniamus in auxilio opportuno) & ex illis (Donum pœnitentiæ concedente, &c.) nã auxilium opportunum, idem videtur esse, quod auxilium efficax. Donum autem pœnitentiæ est auxilium adiuuans in actu secundo: seu perfecta contritio, qua etiam ingentia peccata remittũtur. Loquens autem absolute Concilium, & requirẽs ex parte hominis aliquam dispositionem, videtur loqui de impetratione infallibili. Et confirmatur: nã hic effectus gratiæ est valde necessarius hominibus: ergo oportuit, vt certa & infallibili lege posset à Deo obtineri per aliquod remedium legis gratiæ à Christo institutum, sed nullum est aliud præter hoc sacrificium: Nam per nullum sacramentorum datur, vt de tractatis hactenus constat, & de reliquis certius est.

Per sacrificium hoc auxilium etiam efficax impetrari potest.

Hæc res mihi videtur obscura & incerta, tamen inprimis verisimili videtur posse interdum per hoc sacrificium impetrari, nõ solum auxilium sufficiens, sed etiam efficax, atq; adeo cõtritionem ipsam. Hoc, vt nimirum suadent verba Concil. Tridentin. sumitur etiam ex verbis D. Thom. supra citatis, & ex aliis authoribus. Et ratio facta id etiam conuincit, quia hic effectus impetrabilis est (vt sic dicam) & pro eo impetrando potest hoc sacrificium sancte offerri: ergo impetrabitur aliquando. Secundo vero existimo probabilius, non posse hunc effectum vocari infallibilem. Primo quidem, quia effectus proprij sacramenti, & sacrificij, prout infallibiles sunt, non dantur iuxta præscientiam Dei respectu futurorum, sed iuxta dispositionem eius, cui sacramentum applicatur, vel pro quo offertur sacrificium: alias dicere quis posset, sacramentum dare gratiam ei, qui bene vsurus est illa: non autem ei, qui male vsurus est, etiam, si cætera sint paria: At vero, quod auxilium sit efficax, non semper est iuxta dispositionem eius, pro quo offertur sacrificium: nam fieri potest, vt sit minus efficax in melius disposito. Qua fere ratione supra dicebamus, auxilium efficax ad perseuerandum non esse effectum ex opere operato sacramenti Eucharistiæ. Item, nullum est sufficiens fundamentum, vt asseramus, Christum promisisse huiusmodi effectum, aut absolute, aut sub aliqua certa conditione, quæ vel à nobis explicari, vel aliqua certa lege comprehendi possit. Denique nulla est congruentia ad huiusmodi promissionem suadendam: quia ad spem peccatorum erigendam, satis est, quod intelligant, se posse impetrare hoc donum per hoc sacrificium, si cum timore & tremore accedunt. Addo etiam, si pro se ipsis orent, vel offerant, & impedimentum non apponant, impetrationem fore infallibilem, saltem ex promissione orationi factam. Aliunde verò, ne nimium confidant, sed timeant, expedit, vt intelligant, effectum hunc non esse infallibilem, quatenus ex oratione, vel oblatione alterius prouenire potest. Accedit, quod supra in simili dicebam, ex alijs rationibus, vel causis vniuersaliorib⁹ diuinæ prouidentiæ fieri posse, vt sæpe non expediat, hoc donum concedere alicui personæ, etiam si speciale impedimentum ex parte eius non intercedat. Quin potius addo, non esse infallibilem impetrationem alicuius auxilij specialis, seu extraordinariæ motionis, fundatam in aliqua speciali promissione: nam Concil. Tridentin. non de hoc loquitur, vt supra ostendi. Et nunc addi potest aliud argumentum: quia Concilium non fundat doctrinam suam in promissione, sed tantum in natura, & dignitate sacrificij: loquitur ergo de communi impetratione, quæ non semper infallibilis est, & sunt præterea aliæ coniecturæ, quia effectus infallibilis requirit certam aliquam dispositionem, qua posita, datur, & sine illo non datur: hic autem non ita est, nam hic effectus interdum impetratur homini obstinatissimo in peccatis: non autem minus peccatori. Item gratia auxilians certa lege promissa, & quasi sacramentalis: semper promittitur, vt annexa alicui gratiæ sanctificãti,

Impetratio talis oblationis sacrificij infallibiliter nõ respondet.

vt patet in omnibus sacramentis : hoc autem auxilium vt impetretur, neq; præsupponit gratiam sanctificantem, nec illam secum necessario affert, vt ex dictis constat. Item effectus infallibilis, est determinatus, & in numero, & in perfectione, hic autem non est huiusmodi, sed impetrari potest, interdum vni, interdum multis, interdum maius, interdum minus, iuxta intentionem vel petitionem offerentium, etiam si ex parte eorum, pro quibus fit oblatio, non sit disparitas. Non est ergo hic effectus ex opere operato proprie, sed tantum per modum impetrationis.

Fundamenta aliarum opinionum ex dictis expedita sunt: nam omnia iuuant, & confirmant nostram sententiam, & iuxta illam commodè explicantur, quod præsertim de fundamentis primæ sententiæ magis patebit ex sectione sequenti.

SECTIO IV.

Vtrum sacrificium Eucharistiæ per se conferat ex opere operato augmentum gratiæ, & interdum saltem per accidens, primam gratiam.

Opinio quorundam.

PRima sententia esse potest, hoc sacrificium oblatum pro homine iusto, cōferre illi vi sua aliquod augmentum gratiæ habitualis, non ratione alicuius meritorij actus, qui in illo excitetur : hoc enim, nec contingit, nec vllo fundamento affirmari potest, sed immediate. Hæc opinio tribuitur Petro Soto, lect. 7. de Euch. & Domin. Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. Sed hi authores, licet obscure loquantur, nunquam tamen hunc sensum satis declarant. Potest autem fundari omnibus cōiecturis supra adductis. Primo, quia sacramentum Eucharistiæ confert per se augmentum gratiæ : ergo & sacrificium Eucharistiæ. Patet consequentia, quia in suo esse, est tam perfectum, & in ratione sacrificij est magis intentum, quam in ratione sacramenti, vt supra dixi. Secundo, quia hoc sacrificium est infinitum in ratione sacrificij, quia in eo Christus sacrificat: ergo sicut in illo applicatur satisfactio Christi, quoad remissionem pœnæ, ita & meritum Christi, quoad aliquam gratiæ infusionem : cur enim tanto sacrificio tribuendum est id, quod est imperfectum, non autem id, quod perfectius est ? Aut cur in remissione pœnæ habet infallibilem impetrationem, non autē in gratiæ augmento ? cum valor eius ad vtrumq; sufficiat superabundanter : maxime quia de ratione sacrificij, est habere vim ad impetrandam gratiam : ergo nobilius sacrificium maiorem habet vim : ergo infinitum sacrificium infinitam vim : ergo infallibilem impetrationem. Tertio, quia non est verisimile sacrificium hoc, vt fuit in nocte cœnæ à Christo oblatum pro Apostolis, non contulisse illis ex opere operato aliquam gratiam, cum fuerit infinitæ efficaciæ : ergo idem modo censendum est de nostro sacrificio. Iuxta hanc autem opinionem consequenter dicendum videtur, hoc sacrificium, quamuis per se non sit institutum ad dandam primam gratiam & remissionem peccati mortalis, per accidens tamen posse hunc effectum dare, interueniente bona fide ac remoto obice per attritionem : nam iuxta communem opinionem Thæologorum : quicquid confert augmentum gratiæ ex opere operato, conferre etiam potest, saltem per accidens, primam gratiam & remissionem peccati, vt patet in sacramento Eucharistiæ, & in omnibus sacramentis viuorum : ergo idem erit in hoc sacrificio.

Petrus & Dominicus Soto à calumnia vendicantur.

Confectarij ex hac opinione.

Dico primo, sacrificium hoc non conferre gratiæ augmentum ex opere operato. Hæc conclusio colligitur ex omnibus authoribus supra citatis, & Soto etiam in 4. distinct. 11. quæst. 2. artic. 5. absolute negat, posse hoc sacrificium dare gratiam, nisi per modum meriti. Sumitur etiam eodem modo ex tota antiquitate, quo doctrina tradita in sect. præced. quia nimirum nulla mentio talis ex opere operato in antiquis Doctoribus inuenitur, neque Christi promissio, aut lex confingenda est sine sufficiente fundamento. Et declaratur breuiter, nam dupliciter potest intelligi hic effectus. Primo, de immediato augmento gratiæ habitualis, sine aliquo actu meritorio eius, cui augetur. Secundo, de hoc augmento, mediante actu, ita tamen vt ipse actus detur ex opere operato, ratione sacrificij. Primus modus est certe improbabilis, non solum quoad efficaciam ex opere operato, sed etiam quoad quamcunque impetrationem, alias posset hoc sacrificium offerri pro paruulo baptizato, vt ei gratia augeatur. Patet sequela, quia ad hunc effectum non est necessarius actus eius, qui recepturus est effectum, sed tantum offerentis, vt supponimus : ergo paruulus ex hoc capite capax est huius effectus : & alioqui ratione Baptismi, etiam est capax effectuum ex opere operato, si aliunde non repugnet : ergo ex parte offerentis, potest etiam fieri oblatio, & habebit effectum : Consequens autem est inauditum in Ecclesia : & reuera esset valde temerarium, sacrificium pro paruulo offerre hac intentione. Et idem argumentum fieri potest de homine dormiente, pro illo tempore, quo dormit, & de phrenetico, amente & similibus. Neq; enim consequenter dici potest, requiri aliquem actum per modum dispositionis necessariæ, quamuis gratiæ augmentum non detur tantum ob meritum illius, sed ob sacrificium : quotiescunque enim augmentum gratiæ habitualis datur ex opere operato, non requirit actualem dispositionem in suscipiente, sed solum, quod sit in gratia, vt supra ostensum est de Eucharistiæ Sacramento, & de cæteris sacramentis viuorum : & ideo Confirmatio vel Eucharistia data paruulo, auget eius gratiam sine actu eius : idem ergo faceret hoc sacrificium applicatum paruulo, si ex se esset operatiuum talis effectus : cum ergo ex omnium consensu constet hoc sacrificium non posse ita operari in paruulo baptizato, signum est, hoc sacrificium non esse operatiuum, neque impetratiuum talis effectus. *Ratio a priori.* Ratio autem à priori huius veritatis est, quia CHRISTVS non instituit ad hunc finem hoc sacrificium, neque ei promisit huiusmodi effectum. Huius autem rei congruentia reddi potest ex his, quæ D. Thomas supra citatus tradit: quia Eucharistia, vt Sacramentum, ordinata est ad dandum augmentum, & nutriendam charitatem, & ideo, vt est sacrificium, ad alium effectum, nimirum ad satisfactionem peccatorum, ordinata est. Neque etiam oportuit ad eundem finem plures causas instituere, nec diuersarum causarum effectus confundere : nam sicut conueniens fuit, ad effectus necessarios gratiæ conuenientia media instituere, ita non oportuit ad eundem effectum fine causa multiplicare. *Cyprian.* Quod præterea in hunc modum declaratur, nam augmentum gratiæ ex opere operato dupliciter dari solet. Primo propter se, ad nutritionem charitatis, & hoc modo datur per Eucharistiam, vt Sacramentum, non vero vt sacrificium, ob rationem prædictam, quam magis in solutionibus argumentorum explicabo. Secundo modo datur augmentum gratiæ propter aliquem specialem finem seu effectum, vt per Ordinem, ad digne ministrandum, per Matrimonium, ad sustinenda illius status onera, & sic de alijs. Per hoc autem sacrificium non datur propter aliquem specialem finem aut ministerium : nullus enim cum aliquo fundamento assignari potest, nam remissio, vel satisfactio pro pœna, ad quam per se videtur ordinari hoc sacrificium, non requirit speciale augmentum gratiæ : impetratio autem aliorum effectuum, ad quam etiam institutum est hoc sacrificium, non requirit augmentum gratiæ in eo, pro quo offertur, quia nec impetratio debet in illa fundari, sed in valore ipsius sacrificij, nec ad impetrandos alios inferiores effectus supponi debuit impetratio

Eucharistiæ sacrifi. ium

tratio altioris & nobilioris effectus, qualis est impetratio augmenti gratiæ habitualis sine merito recipientis, & sine applicatione alicuius sacramenti. Atq; hoc confirmat potest ex alijs adductis in 2. conclusione, præcedent. sect. nam hæc duo valde sunt inter se connexa, & similia.

Corollariū. Atq; hinc consequenter fit, si hoc sacrificium non confert huiusmodi augmentum ex opere operato, neque per illud impetrari posse, neq; omnino debere à Deo peti, secundum legem ordinariam loquendo, quia esset petere effectum gratiæ præter ordinarium modum à Deo statutū, & absq; vlla causa sufficiente illius, id est, sine merito operantis & sine vlla causa, quæ possit ex opere operato illud conferre. Ex eisdem etiā principijs supra positis facile excludi potest alius modus augendi gratiam ex opere operato, medio actu meritorio ipsius recipientis, quia talis actus non potest esse effectus ex opere operato huius sacrificij: ergo neq; effectus gratiæ ab illo proueniens potest huic sacrificio attribui ex opere operato. Antecedens probari potest eisdem rationib. & cōiecturis, quibus in precedente sectione vsi sumus: est enim fere eadem ratio. Quocirca loquendo de modo impetrationis, verissimum quidem est, posse per hoc sacrificium alteri impetrari auxilium, vel sufficiens, vel efficax ad efficiendum actum, quo in gratia crescat, nam si hoc pōt impetrari homini peccatori, cur non magis iusto? Qui effectus non videtur ita infallibilis, vt censendus sit ex opere operato. Vnde nec omnino definitus est, sed multiplex esse potest & varius, vel iuxta intentionem offerentis, vel iuxta dispositionē, & indigentiam eius, pro quo fit oblatio, vel certe iuxta dispositionem diuinæ prouidentiæ. Quod ita explicari potest: nam auxilia gratiæ, quæ per sacramenta dantur ex opere operato, tendunt ad certos & determinatos fines, & dātur iuxta dispositionem susципientis, vt in confirmatione, ad confitendam fidem, &c. At vero hoc sacrificium potest impetrare auxiliū ad omnes fines & ad omnes actus, & ad vincendam quamcunque tentationem, & in maiori, vel minori gradu, etiam si dispositio inæqualis sit: ideo verisimilius est, hoc auxilium non esse ad vnum determinatum, neq; etiam tam vniuersaliter promissum infallibiliter ex vi institutionis, nec in præmissione fundari, sed in valore ipsi⁹ sacrificij, determinari autem ex intentione offerentis, adiuncta misericordia Dei, qui interdum non concedit quod petitur, vt aliud donet, q; opportunius est, magisq; expedit ei, pro quo fit oblatio. Nullo ergo modo augmentum gratiæ potest vere sic proprie dici effectus huius sacrificij ex opere operato.

Nec per accidens per sacrificium Eucharistiæ prima gratia potest dari.

Dico secundo: Per hoc sacrificium non potest conferri prima gratia aut remitti mortale peccatum, etiam per accidens. Probatur oppositō fundamento præcedentis opinionis: nam, quod non potest per se conferre ex opere operato augmentum gratiæ, non potest etiam per accidens, dare primam gratiam: Sed hoc sacrificium non potest per se dare augmentum gratiæ: Ergo nec primam gratiam per accidens: ergo nec remissionem peccati mortalis, quæ non fit sine primæ gratiæ infusione. Accedit, quod in hoc sacrificio respectu eius, pro quo offertur, vix potest re ipsa distingui, talis effectus per accidens, aut per se actus: vnde, si per se fieri non potest, vt ostensum est, nec per accidens poterit. Antecedens declaratur, quia tunc gratia prima dicitur dari per accidens, quando per se requirit cōtritionem: & ratione ignorantiæ seu bonæ fidei datur cum sola attritione, existimata contritione: hic vero non habet locum hæc ignorantia, neque est necessaria talis existimatio contritionis, vt supra dicebam: quia hic non interuenit aliquod præceptum, cuius transgressio excusanda sit per huiusmodi ignorantiam vel existimationes, quia non tenetur homo prius conteri, quam pro se faciat sacrificium offerri: ergo si hoc sacrificium potest aliquando dare primam gratiam homini attrito: hoc etiā poterit, etiam si attritio cognita sit, quod est per se facere, & non per accidēs: Si ergo per se non potest, neq; per accidēs potest.

Ad obiecta in initio rationes respondet.

Ad primum ergo argumentum in principio positum negatur consequentia: est enim diuersa ratio de Eucharistia, vt sacramento, & vt sacrificio. Primum ob generalem rationem præcedente sectione insinuatam, quod sacramentum ex generali ratione sua ad sanctificationem fidelium ordinatur: sacrificium vero ad cultum Dei. Deinde, quia Eucharistia, vt sacramentum, datur in alimentum spirituale, vt in ipsa etiam exteriori sumptione significatur: vt sacrificium autem, ordinatur ad Dei cultum, & ad impetrandum à Deo veniam peccatorū vel gratiam, media nostra cooperatione, & dispositione. Nec refert, quod hoc mysterium primario institutum sit sub ratione sacrificij: quia inde solum fit, non esse primario institutum ad efficiendum in nobis aliquid, sed ad colendum, & placandum Deum, & ad memoriam passionis Christi recolendam, & ideo non est necesse, vt præcipu⁹ effectus eius ex opere operato sit ei promissus, vt sacrificium est, sed quatenus sumitur vt sacramentum. Ad secundum responsum iam est, ex sacrificij infinitate nihil posse colligi, vt constat ex ipso sacrificio crucis, sed totā rem pendere ex institutione, & promissione Christi; cur autem huic sacrificio non fuerit promissus hic effectus, sicut sacramentis, iam plures congruētiæ & rationes sunt à nobis datæ, quamuis voluntas Christi pro ratione sufficiat. Sunt enim hæc remedia & causæ salutis nostræ diuersarū rationum, & singulę in suo ordine habent suam propriam perfectionem & excellentiam: & ideo necesse non est, vt, quod vni conuenit, conueniat etiam alteri, etiam si absolute perfectum sit: maxime, quia cum Eucharistia sub vna ratione habeat promissionem gratiæ adiunctam, necesse non est, vt sub altera etiam ratione, scilicet, sacrificij, illam habeat, sed sub ea ratione habet alium modum operandi, magis vniuersalem, quem non oportuit, quoad omnia esse infallibilem ex vi alicui⁹ promissionis, sed solum per modum impetrationis. Neque obstat gradatio in argumento facta: cōcedo enim, sacrificium hoc habere infinitatem quandā in impetrando: quia de se habet infinitam dignitatem, ob quam Deo placeat, nihilominus tamen tota hæc infinitas sine speciali lege, aut promissione nō sufficit ad infallibilem impetrationem, quia non infert necessitatem diuinæ voluntati, nec intrinsece includit voluntatem Christi efficacem circa talem effectum, vt supra declaratum est. Ad tertium respondetur, quoad effectum ex opere operato, idem dicendum esse de sacrificio à Christo oblato in cœna, quia eiusdem rationis sunt, & quantum credi potest, eiusdem efficaciæ & virtutis ex vi institutionis, sicut baptismus à Christo per seipsū datus, vel per ministros, solū est differētia, quod illa oblatio facta in cœna, fuit infiniti meriti, & satisfactionis: nunc aūt, prout in Missa fit, nō est de nouo meritoria, vel satisfactoria, propter diuersum statū Christi offerentis, vt superius dixi: sed hoc non refert ad effectum ex opere operato, de quo nūc agimus, nam etiam sacrificium Crucis fuit infinite meritorium & satisfactorium, & tamen non habet effectum vllum ex opere operato, proprie loquendo.

SECTIO V.

Vtrum sacrificium Missæ remittat peccata venialia ex opere operato.

IN hac re vnum possumus ex superioribus tanquam certum sumere, scilicet, hoc sacrificium habere circa remissionem venialium, vt minimum totam efficaciam, quam habet ad remissionem mortalium, vt à fortiori ex dictis colligere licet: nam, si

hoc sacrificium ob suam infinitam dignitatẽ potens est ad impetrandum peccatori auxilium, quo cõuertatur, multo magis erit potens ad impetrãdam iusto remissionem venialium peccatorum. Item, quia hoc sacrificium sanctè offertur propter hunc finem: ergo habet aliquam efficaciam ad illum: ergo saltem impetratiuam. Tandem, id constat ex doctrina Sanctorum, qui citantur, de Consec. d. 2. c. Vtrum sub figura, c. Iteratur. c. Quid sit sanguis. Vbi dicitur hoc sacrificium quotidie offerri: quia quotidie peccamus: scil. venialiter, nimirum, vt horum peccatorum veniam consequamur. Et Concil. Trident. cum simpliciter & indefinite dicit, sess. 22. c. 2. hoc sacrificium offerri pro fidelium viuorum peccatis, sine dubio venialia includit. Vnde paulo superius quasi exaggerando, & augendo dixit, per hoc sacrificium remitti peccata ingentia, supponens sine dubio multo magis remitti leuiora. Vnde etiam c. 1. dixerat, per hoc sacrificium applicari virtutem passionis Christi, in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum: hæc autem maxime sunt venialia peccata. Itaq; in hoc nulla est dubitandi ratio.

Per modum impetrationis venialia delere valet hoc sacrificium. Conc. Trid.

Difficultatis punctus.

Illud vero inquirẽdum superest, an ex promissione Christi aliquid amplius habeat hoc sacrificiũ circa remissionem venialium, quam mortalium. Et in primis est dubium, an immediate & per se, illa deleat ex opere operato, ita vt sacrificium Missæ pro me oblatum, me etiam nihil cogitante, & sciente, remittat omnes veniales culpas absque vllo actu meo, quo illas formaliter, vel virtute detester, sed solum, quod obicem actualis, vel virtualis complacentiæ non ponam. Partem igitur affirmantem docuit Cano, nam in hoc sensu dicere videtur, hoc sacrificium delere venialia peccata ex opere operato, quam dicit, esse certissimam sententiam communi Ecclesiæ consensione, & Patrum ac Scholasticorum authoritate probatam, neminem tamen in particulari refert; neque in antiquis Scriptoribus id ego inuenio ita expresse declaratum, quãquam recentiores supra citati, præsertim Soto & Cordub. id sentire videantur. Fundamenta sunt: Primum, quia hoc sacrificium potissimum videtur institutũ, vt pro viuis membris Christi offeratur, iuxta doctrinam Aug. & D. Thom. disp. præced. sect. 2. citatam: ergo maxime est institutum ad auferenda venialia peccata: hæc enim sola possũt in membris viuis & per charitatem Christo annexis. Secundum, quia ad cõuenientem prouidentiam spectat, vt grauioribus morbis acriores medicinę adhibeantur: pro leuioribus autem leuiora remedia sufficiant: ergo sufficiet hoc remedium oblationis sacrificij, quod leue dicitur, non quia in se non sit grauissimum, atq; dignissimum, sed quia respectu eius, pro quo offertur, nullum est grauamen, cum nullam pœnitẽtiam, vel dispositionẽ, in illo requirat. Tertium, quia sacramentalia, vt aqua benedicta, delent venialia prædicto modo: ergo multo magis hoc sacrificiũ. Has rationes affert Cano, quæ habent suam probabilitatis speciem; tamen reuera non sufficiunt ad eam sententiam suadendam, nedum ad illum certitudinis gradum, quem ille significat: Nã duæ primæ procedunt per principia valde vniuersalia & cõmunia, vnde non efficaciter inferũt determinate hoc remedium esse ad hunc effectum institutum hoc peculiari modo. Tertia vero assumit antecedens, & incertũ, & fortasse falsum: quia forte sacramentalia non delent venialia sine actu proprio ipsius hominis, vt dicetur in tomo sequente: & non efficaciter infert; alioqui idem inferri posset de quolibet opere, quod melius fit vsu sacramentalium: in his ergo, quæ ex institutione pendent, inualidum est argumentum à simili. Verum est, prædictos authores non satis explicare hanc remissionem venialium fieri per sacrificiũ sine actu ipsius hominis, sed solum aiunt per se fieri ex vi sacrificij.

Aliquorum opinio.

Secunda opinio negat, sacrificium hoc remittere culpas veniales ex opere operato immediate & per se. Quæ opinio tribui solet Durando, distin. 12. quæst. 4. vbi tamen nihil expresse dicit. Indicat tamen Soto, dist. 11. quæst. 2. ar. 5. affirmat enim hoc sacrificium remittere pœnas ex culpis mortalibus, aut venialib⁹ relictas, non tamen culpas. Atq; idem sentiunt Lindan. libr. 4. Panopliæ cap. 51. & sequentibus. Albert. Pighius libr. 2. de Eccles. Hierar. cap. 5. & 6. Atala de tradit. 3. par. consid. 5. Caiet. opusc. de celebratione Missæ, quæst. 2. Soto vtitur hac ratione. Per hoc sacrificium non datur gratia: ergo nec remittũtur venialia peccata. Quæ collectio videtur valde inefficax, quia vt D. Thomas inferius docet, ad remissionem peccati venialis per se non requiritur infusio gratiæ. Sed potest in hunc modum declarari, quia, licet remissio pœnæ fieri possit per solam extrinsecam condonationem, non tamen remissio culpæ, etiam venialis, sine infusione alicuius doni habitualis, vel actualis, quo tollatur illa macula, quâ veniale peccatum reliquit, & habet rationem habitualis culpæ: nõ enim potest fieri homo ex malo bonus, aut ex peccatore non peccator, sine aliqua sui mutatione, vel actuali vel habituali: sed hoc sacrificium per se non efficit in homine habitualem mutationem: nullum enim habituale donum infundit: ergo nõ potest per se immediate delere peccatum veniale. Quæ ratio adeo efficax aliquibus videtur, vt etiam de potentia absoluta putent id repugnare. Sed immerito, neque enim repugnat, Deum remittere veniale peccatum sine infusione habitualis gratiæ, & sine actu peccatoris: atque adeo sine physica mutatione illius: quia veniale peccatum nõ relinquat propriam maculam, quæ priuationem alicuius doni includat, sed solum consistat in deordinatione quadam, quæ moraliter manere censetur per habitudinem ad actum præcedentem: potest etiam Deus illam tollere per mortalem condonationem, absque aliqua mutatione physica facta in peccatore. Et quidem, si aliqua mutatio esset necessaria, illa omnino esse deberet actualis, per actum, scilicet, peccatoris aliquo modo contrarium peccato veniali: neque habitualis sufficeret: nullum enim habituale donum, seu augmentum gratiæ habitualis repugnat formaliter veniali peccato: possunt enim esse simul ex natura rei: ergo talis physica mutatio per se non sufficit ad tollẽdum veniale peccatum: Ergo, si mutatio est necessaria, illa debet esse actualis; etenim oportebit talem esse, quæ repugnantiam formalem includat cum veniali culpa, alias sine causa dicitur necessaria: Cõstat autem, actualem mutationem necessariam non esse, sed cum infusione tantum gratiæ habitualis, vel augmenti eius posse remitti venialem culpam, vt etiam in superioribus visum est: nulla ergo physica mutatio simpliciter est necessaria ad hoc negotiũ, sed moraliter tantũ fieri potest per liberalem condonationem Dei, sicigitur fieri potest, vt huius sacrificij oblatione placatus Deus condonet venialia peccata immediate, ac sine infusione alicuius doni.

Sed quamquam hoc possibile sit, tamen, quod de facto id fiat, mihi est valde dubium: quia ille modus remittendi venialem culpam (quam suppono esse distinctam à reatu pœnæ, alias nulla esset quæstio) per solam extrinsecam condonationem, licet de potentia absoluta possibilis sit, tamen non videtur ita expediens, & consentaneus rebus ipsis, vel (vt ita dicam) proportionatus naturis rerum. Nam hæc culpa reuera aliquo modo maculat animam, & minuit animi puritatem & perfectionem sanctitatis & amicitiæ aliquo modo. & ideo vt remittatur modo proportionato, oportet, vt anima aliquo modo perficiatur per actum aliquem virtutis, repugnantem aliquo modo culpæ veniali: vel per aliquod augmentum sanctitatis, & amicitiæ diuinæ, quæ etiam virtute includit repugnantiam cum peccato veniali. Denique nullo sufficiente medio constat, remissam

sam esse huic sacrificio remissionem venialis peccati prædicto modo faciendam, & alioqui non est admodum consentanea rebus ipsis, & ideo probabile sanis mihi videtur, non ita fieri. Tunc vero restabat viterius inquirendum, an hoc sacrificium remittat venialia peccata, saltē mediante aliquo actu ipsius peccatoris, ita tamen, vt tota remissio fiat ex opere operato: nam quod per modum impetrationis id cōferre possit, certissimè cōstat ex dictis de peccato mortali, adiunctis his, quæ in principio huius sectionis notauimus; sed an illa impetratio sit infallibilis, eodem modo hic tractari potest, quo de peccato mortali: nam eædem sunt rationes dubitandi, eademq; indicia in vtramque partem. Et ideo eadem resolutio mihi sumenda videtur, scilicet, hanc impetrationem non esse prorsus infallibilem, quamuis verisimile sit, frequentius, quam in peccato mortali, acferè semper habere effectum, quia & culpa leuior est, &, cum subiectum supponatur gratum magis est dispositum, & dignum, vt ei hoc beneficiū impetretur. In quo etiam potest discrimen cōstitui inter eos, qui ad hoc sacrificiū concurrunt vt offerentes, & eos, pro quibus tantum offertur, neq; alium concursum vel habitudinem habent ad hoc sacrificium: nam de his posterioribus maximè procedunt omnia, quæ diximus, & rationes factæ. De offerentibus autem, si pro se offerant, hac intentione formali, vel virtuali, vt à Deo obtineant remissionem suorum peccatorum, verisimile mihi est, si sint in gratia, infallibiliter consequi remissionem omniū culparum venialium, nō solum quia impetratio pro se ipsa ex se est certior & infallibilior, si ex parte impetrantis non sit impedimētum, sed etiam, quia huiusmodi offerens nō omninō caret actuali dispositione aliquo modo repugnante affectui venialis culpæ. Nā inprimis, qui prædicta intentione offert, vult, & desiderat carere venialibus culpis, &, dum offert propter hunc finem aliquo modo ostendit voluntatem suam esse efficacē, & aliquid præstat de se sufficiens, ad obtinendā à Deo remissionem venialium peccatorum: est ergo verisimile, illam semper cōsequi, non ex speciali promissione facta sacrificio, & ideo non priùs ex opere operato, sed veluti ex natura rei, suppositā institutione talis sacrificij, & volūtate ac modo offerēdi illud.

Impetrare hoc sacrificiū potest venialium remissionem non tamen infallibiliter semper impetrat.

SECTIO VI.

Vtrum hoc sacrificium conferat ex opere operato remissionem pœnæ.

Eucharistia sacrificium ex opere operato aliquid temporalis pœnæ remittit.

DIcendum inprimis est, hoc sacrificium remittere aliquam pœnam temporalem ex opere operato. Hæc est sententia omnium authorum, quos citaui in præcedentibus sectionibus, & expresè D. Tho. supra qu. 79. art. 5. vbi dicit, hoc sacrificiū habere vim satisfactiuam ex directa institutione sua. Sequiturq; hæc assertio ex dictis in præcedentibus à sufficiente enumeratione: nam hoc sacrificium aliquid confert ex opere operato, vt in prima sectione statuimus: Illud autem esse debet aliquod spirituale commodū, nam de temporali vt sic, id dici non potest, vt paulò inferius breuiter explicabo: hoc autem spirituale commodum, non est positiuum (vt sic dicam) id est, per collationem alicuius boni habitualis, vel actualis, vt ostensum est: ergo debet esse in ablatione alicuius mali, & non culpæ, vt etiam est ostensum: ergo pœnæ ex culpa relictæ, quod intendimus. Deinde est hic effectus maximè accommodatus prouidentiæ, quam Christus de hominibus habuit, quia nullum sacramentum est per se primo institutum ad hunc effectum: nam, licet per Baptismum tollatur pœna, tamen & illud est quasi consequenter, quatenus est annexa culpæ, & nō est illa pœna debita peccatis post Baptismum commissis: de qua sola nunc agimus, supponimus enim ex supra dictis, sacrificium hoc non posse habere proprium effectum ex opere operato, nisi in baptizatis. Rursus sacramentum pœnitentiæ per se quidem aufert pœnam æternam, non tamen omnem temporalem, sed commutat æternā in temporalem maiorem, vel minorem iuxta dispositionem suscipientis: vnde, si interdum nullam pœnam relinquit: id est, quia perfectè remittit culpam propter perfectam dispositionem, non quia directè sit institutum ad tollendum reatum pœnæ: habet tamen vim remittendi etiam pœnam temporalem per sacramentalem satisfactionem: tamen id totum efficit, quatenus habet quandam annexionem cum culpa, & ad plenum & perfectum iudicium de illa pertinet, vindicare & curare illam. Reliqua etiam sacramenta suos proprios ac distinctos fines habent, præter remissionem pœnæ: decuit ergo aliquod remedium directè ac per se esse institutum ad hunc effectum. Præterea fuit ad hoc accommodatum sacrificium: nam hic effectus non pertinet ad intrinsecam sanctitatem vel bonitatem hominis: propter quod conuenienter fieri potest per solam extrinsecam cōdonationem ac denominationem absque intrinseca hominis mutatione: sacrificium autem accommodatum est ad huiusmodi effectum, quia non solum operatur in offerentibus, sed etiam in his, pro quibus offertur & pro eis offerri potest, ipsis nihil operātibus, aut recipientibus. Et confirmatur, nam hac de causa potest vnus homo satis facere pro alio, potestq; mihi remitti pœna per satisfactionem alienam, me nihil sciente: gratia verò aliena non ita potest mihi applicari.

Præterea afferri potest alia congruētia: quia Christus Dominus per sacrificium cruentum, secundum actum externum eius, potissimè operatus est nostrā redemptionē per modum satisfactionis pro pœnā, & hoc videtur fuisse maximè proprium illius sacrificij: nam meritum & recompensatio iniuriæ Deo illatæ, per actus interiores potissimum facta fuerunt: Crucis verò dolores ad satisfaciendum pro pœnis fuerunt maximè accommodati: per hoc autem sacrificium incruētum, quamuis omnes fructus illius sacrificij applicari possint aliquo modo, tamen secūdum propriam causalitatem ex opere operato conueniētissimè applicatur fructus ille, qui est proprius illius sacrificij, secundum visibilem & exteriorem passionem eius, vt, quod in illo fuerit quoad sufficiētiam, in hoc fit secundum efficaciam: hac igitur ratione meritò institutum creditur hoc sacrificium ad applicandam Christi satisfactionem pro pœna ex opere operato. Accēdit præterea, quod hoc pertinet ad consummatam rationem sacrificij propitiatorij: qualem esse oportuit ac decuit in hoc sacrificio: dupliciter enim potest sacrificium propitiari pro peccatis: primo impetrando: secundo, operando, seu satisfaciendo: hoc ergo sacrificium, prout offertur in Christi persona, vtramq; rationem & perfectionem participare debet: & priori quidem modo, est propitiatorium pro culpa, vt dictum est, & pro pœna etiam, vt statim dicam: posteriori autem modo non decuit esse propitiatorium pro culpa propter rationes supra allatas, & ideo debuit, saltem pro pœna esse illo modo propitiatorium, & eodem sensu dicendum est satisfactorium, non quia per illud de nouo Christus satisfaciat, sed quia applicet nobis aliquam satisfactionem suæ passionis, vt aliqua pœna nobis remittatur. Atque hinc etiam fit, vt sicut hoc sacrificium semper est impetratorium, ob dignitatem Christi offerentis: ita etiam semper sit satisfactoriū indepēdenter à sanctitate ministri proximè offerentis ob applicationem satisfactionis Christi ex opere operato. Tandem ex modo, quo hic effectus obtinetur, & ex personis etiā in quibus fit, rectè colligitur proprijssimè esse ex opere operato, nam, vt sacrificium hoc conferat hunc effectum, non est necessaria specialis petitio, sed hoc ipso, quod sacrificium

Congruentia pro conclusione.

cium pro aliquo offertur, simpliciter applicatur illi hic effectus sine alia speciali intentione obtinendi illum: deinde datur hic effectus, etiam animabus defunctorum, nō omnium, sed baptizatorum; signum ergo est, hunc effectum dari ex opere operato.

Obiectio. Sed contra: nam Concil. Trident. imitatum antiquos Patres nihil specialiter dicit de modo operandi hunc effectum, sed eodem generali modo de eo, & cæteris loquitur: ergo nō est, cur magis dicamus, hūc esse ex opere operato, quam alios, nec de illo poterit specialior Christi promissio ostendi, quam de reliquis. *Solutio.* Respōdetur, propterea non esse veritatem hanc de fide certam, sed tamen esse communem Theologorum sententiam, à qua discedere, magna esset temeritas; præsertim cum fundata videatur in cōmuni sensu Ecclesiæ, & vrgentibus rationibus ac coniecturis. Concil. ergo Trid. vt supra dixi, generatim locutū est, quia noluit rem nō omnino certam, tanquā de fide statuere: nobis autē cum Theologis licet, generales sermones ad singulos effectus, iuxta vniuscuiusq; exigentiā & rationem applicare, ex qualitate autem & modo huius effectus, & ex alijs signis & rationibus adductis, intelligimus in hoc effectu, esse specialem modum conferendi illum.

Impetrare potest hoc sacrificium remissionem temporalis pœnæ. Dico secundo: Præter effectum ex opere operato, etiam potest conferre hoc sacrificium per modum impetrationis ad alicuius pœnę remissionem. Declaratur, quia, licet per hoc sacrificiū remittatur pœna ex opere operato, non tamen semper tota, sed pro vniuscuiusque deuotione, vt dixit D. Thom. d. q. 79. art. 5. Vnde fit, vt si aliquis reatus pœnæ maneat post effectū ex opere operato, ad illius etiam veniam obtinendam possit hoc sacrificium offerre per modum impetrationis, quia cū hoc sacrificiū sit de se sufficiēs ad quodlibet bonum impetrandum, etiam si ex speciali Christi promissione, vnum cōferat ex opere operato, nō amittit vim ad impetrandū aliud distinctum: ita ergo in præsenti accidit. Sed vlterius obseruare oportet, hoc dupliciter intelligi posse, primo, vt remissio pœnæ immediatè impetretur: id est, nullo actu hominis mediante. Et, si hic modus verus est, in hoc conueniet cum effectu ex opere operato, qui etiam immediatè fit per modum solutionis ex satisfactionibus Christi, vt probant omnia adducta in præcedenti assertione, & planè sentit D. Thō. citato loco, constituens in hoc differentiam inter Eucharistiā vt sacramentum, & sacrificium: quod, vt sacramentum, non remittit immediatè pœnam, sed vt sacrificium: solum ergo erit differentia, quod quando remissio est ex opere operato, est infallibilis in persona grata, quæ verō est per impetrationem, non est infallibilis, etiam in iusto. Item illa fundatur in speciali lege & promissione: hæc vero non, sed in ipsa natura & dignitate talis sacrificij, adiuncta speciali petitione, & intentione offerentis, quæ ad remissionem ex opere operato necessaria non est. Alio tamen modo intelligi potest, quod hæc remissio fiat solum mediatè, quatenus hoc sacrificiū nobis impetrat spirituales vires ad agenda opera pœnitentiæ, quibus Deo satisfaciamus. Ex his autē duobus modis hic posterior

Impetrare etiam potest vires ad opera pœnitentiæ præstanda. indubitatus mihi videtur, vt à fortiori probari potest ex omnibus dictis de remissione culpæ, nā si hoc sacrificiū impetrat auxilium gratiæ ad efficiendos actus, per quos culpæ remittantur, multo magis impetrabit ad satisfaciendum pro pœnis. Item, quia est in hoc genere impetrandi veluti vniuersalis causa, per quam omnes fructus passionis Christi percipi possunt, vnus autem ex his fructibus est, quodlibet opus, quo Deo satisfaciamus.

Dubium. Prior autem modus valde dubius est, & generalē dubitationem continet, an talis modus remittendi pœnam per gratuitam, & liberalem remissionem, absque alio medio seu opere satisfactorio ex opere operantis, vel ex opere operato, possit rationabiliter à Deo peti, & impetrari, quæ tractanda nobis latius est in sequenti tomo, in materia de satisfactione & de suffragijs. Nunc pars affirmans videtur fieri probabilis his coniecturis. Prima, quia Ecclesia orat & petit à Deo remissionem harum pœnarum, non solū pro viuis, sed etiam pro defunctis: Ergo signum est, non petere solum remissionem mediatam, (vt sic dicam) id est, actum, per quem nos satisfaciamus, vt nobis fiat remissio, quia in animabus purgatorij nulla esse potest satisfactio per proprium actū earū: ergo petitur immediata & liberalis remissio pœnæ, & ad impetrandum, quod petitur, adiungitur orationi sacrificium, & in hunc finem offertur: ergo potest hoc modo impetrare remissionem pœnæ. Dices huiusmodi rationem esse satisfactoriam, eiusque satisfactionem posse applicari defunctis, atque ita non postulari à Deo, vt sine vlla satisfactione remittat pœnam, sed vt acceptet ipsiusmet orationis satisfactionem in remissionem pœnæ, vel certè, effectus sacrificij, vel aliorum bonorū operum satisfactio, pro anima purgatorij acceptetur. Sed in primis hæc fuga non habet locum in oratione, qua solum petitur, à Deo venia, seu liberatio animæ existentis in purgatorio: nam illa oratio non habet (vt sic dicā) serpām pro obiecto: prius enim quam intelligamus illam orationem esse satisfactionem, intelligimus aliquid per illam peti: nō ergo petitur, vt satisfactio eius applicetur, sed absolute, vt venia condonetur. Deinde, quid dicetur de orationibus, quibus beati orant pro animabus purgatorij, quibus liberationem earum impetrant, cum tamen eorum oratio satisfactoria non sit? Et idem argumentum fieri potest de orationibus, quæ in persona Ecclesiæ ab eius ministris fiūt, quæ, vt sic, magis sunt impetratoriæ, quam satisfactoriæ. Præterea est moralis coniectura non contemnenda, nam hæc remissio pœnæ, per se non confert sanctitatem, vel virtutem animæ, sed (vt ita dicam) ad quoddam commodum naturæ pertinet, vnde quodammodo dici potest temporale beneficium, seu extrinsecum, sed alia beneficia extrinseca & temporalia immediatè impetrari possunt: ergo & hoc. Vnde facilè soluitur obiectio, si quis dicat, non esse petendum à Deo effectum gratiæ, nisi per media cō- *Obiectio.* sentanea & proportionata, quia ideo dicebamus supra, non esse petendam remissionem peccati mortalis, nisi per contritionem, vel sacramentum, neque augmentum gratiæ, nisi per actum meritorium, vel per sacramentum: ergo similiter non est hic petenda remissio pœnæ, nisi per satisfactionem, vel propriā, vel alienam, applicatam ex opere operantis, vel ex opere operato. Responderi enim potest primo, non esse eandem rationem de hoc beneficio extrinseco, & de intrinseca sanctitate, ad quam oportet, vt homo aliquo modo coopertur, vel augendo, vel recipiendo, iuxta capacitatem suam. Vnde secundo dici potest, ipsammet orationem esse vnum ex mediis ordinatis à Deo ad applicandam satisfactionē Christi ad hūc effectum: quamuis enim postuletur à Deo remissio huius pœnæ liberalis & gratuita, respectu nostri, semper tamen intelligitur, vt fiat cum iusta recompensatione, respectu Christi, applicando satisfactionem eius. Est ergo pia & probabilis hæc opinio, qua suppositā consequenter dicendum est, posse hoc modo remissionem pœnæ per hoc sacrificium impetrari: quidquid enim per orationem impetrabile est, potest per hoc sacrificium impetrari, semper enim offerri potest, vt quælibet iusta oratio exaudiatur, dabitq; illi efficaciam, atque impetrandi virtutem.

SECTIO VII.

Vtrum sacrificium Missæ ad bona temporalia conferat, & quo modo.

HActenus dictum est de spiritualibus bonis, superest, vt de temporalibus pauca adijciamus.

De

De his enim etiam dubitari potest, an per hoc sacrificium ex opere operato conferantur, quia bona hæc non sunt extra latitudinem eorũ effectuum, quæ per Christum ex opere operato conferuntur: nam salus corporis per sacramentum Extremæ vnctionis ex opere operato confertur; & aliunde sacrificium hoc etiam pro his bonis obtinendis offerri potest: Ergo poterit illa conferre ex opere operato. In cõtrarium vero est, quia hæc bona per se considerata, non sunt talia, quæ digna sint infallibiliter obtineri à Deo, sed ad summum, vt necessaria, vel vtilia ad aliquod spirituale bonum: ergo nec priori modo fiunt ex opere operato per hoc sacrificium, propter rationẽ dictã: nec etiam posteriori, quia nullum spirituale bonum datur ex opere operato per hoc sacrificium, ad quod necessaria sint hæc bona tẽporalia: Solum enim dãtur ex opere operato remissio pœnæ, ad quam nil referre possunt temporalia bona.

Vtriusque difficultatis ratio.

Bonorum temporalium consecutio, sacrificij esse potest effectus.

In hac re dicendum in primis est, hæc bona temporalia posse aliquo modo esse effectus huius sacrificij. Hoc certissimũ est: nam omne bonum, pro quo obtinendo hoc sacrificiũ offertur, potest aliquo modo esse effectus illius, vt sæpe dictum est, quia talis inutiliter & imprudenter offerretur in eum finem: sed Ecclesia sæpe cõsueuit offerre hoc sacrificium pro temporalibus beneficijs obtinẽdis: ergo possunt hæc bona esse effectus huius sacrificij. Minor patet, tum ex antiquis liturgijs, & ex ritu missæ, quę nũc seruat Romana Ecclesia, vbi inter alia offerimus, (pro nostra, & totius mundi salute:) quo modo etiam Tertul. lib. ad Scapul. dixit, (pro salute offerri,) Eusebius autem li. 4. de Vit. Constant. c. 45. dixit, (offerri pro cõmuni pace.) Chrysost. hom. 67. in Ioan. 18. & 21. in Acta, (pro terræ fructibus,) & pro alijs necessitatibus, vt significat August. lib. 22. de Ciuit. cap. 28. & clarius tradidit Trid. sess. 22. c. & Can. 3. Aliaq; ad hanc rem comprobandã adduximus, disputa. præc. tractando de personis, pro quibus offerri potest hoc sacrificium.

Tertull. Euseb. Chrysost.

Impetratiue tantum bona temporalia per hoc possumus consequi sacrificium.

Secundo dicendum est, sacrificium hoc non præstare hæc beneficia ex opere operato, sed per modum tantum impetrationis. Priorem partem cõuincit, vt existimo, ratio dubitandi in principio posita posteriori loco, cui adiungi possunt omnia adducta sect. 3. 4. & 5. nam hoc à fortiori probant: neque authorem aliquem hactenus legi, qui effectum hunc per modũ operis operati declarauerit. Posterior ergo pars sequitur à sufficiẽte partium enumeratione. Cuius ratio est, quia impetratio orationis se extendit ad bona temporalia, vt D. Thom. docet 2.2. qu. 83. art. 15. & 16. ergo etiam impetratio huius sacrificij: nam omnis iusta oratio potest hoc sacrificio iuuari.

Satis fit obiectioni.

Vnde facile soluitur obiectio, si quis dicat, cum Christus, qui est res infinita, in hoc sacrificio offeratur, indecens videri, illud ordinare ad res caducas & temporales obtinendas. Respondetur enim non esse indecens, tum, quia non primario, sed secundario ad hoc ordinatur, cum primario sit propter cultũ Dei, tum etiã, quia ordinatur vt causa ad effectum suum: sic autẽ res nobilior potest ad minus nobilem ordinari: causa namq; esse non debet effectu ignobilior: tũ deniq;, quia hæc bona nõ propter se, sed quatenus ad pietatem vtilia sunt, expetũtur: vnde fit, vt tota hæc impetratio, vel formaliter, vel virtute, in Dei gloria, quam Christus maxime intendit, referatur, quod significauit Paul. 1. ad Timot. nã, cum præcepisset, fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & trãquillam vitam agamus: Quibus verbis (vt supra cum Chrys. & alijs exposuimus) Ecclesiasticum ritum offerẽdi hoc sacrificium, & pro quibus personis, & pro qua re offerendum sit, declarat, subdit deinde, Vt quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate: hoc enim bonum & acceptũ est corã Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: explicat ergo, hæc bona ad pietatem ordinari, prout per hoc sacrificium expetuntur, & obtinentur, sub qua consideratione dici possunt spiritualia, habitudine & relatione: vnde ita impetrari possunt, sicut alia spiritualia auxilia, quæ nõ ex opere operato, sed per modum impetrationis per hoc sacrificium comparantur. idem ergo de his temporalibus bonis dicendum est.

SECTIO VIII.

Vtrum hoc sacrificium habeat aliquem effectum ex opere operato in omnibus offerentibus ipsum.

DIximus de omnibus effectibus huius sacrificij, & de modis, quibus per illud conferũtur: nunc sequitur declarãdum, quibus personis tribuat huiusmodi fructum. Sunt autem hoc loco diligenter distinguendæ duæ personæ, seu duę rationes, aut habitudines personarum ad hoc sacrificium, scilicet, offerentis, & eius, pro quo offertur: nam hę duæ rationes interdum personaliter separantur: potest enim aliquis esse offerens, & nullo modo pro se offerre, sed totum fructum sacrificij alteri applicare: & è cõuerso potest aliquis nullo modo offerre, & tamen pro ipso sacrificium offerri: quare, licet contingat in eadem persona vtramque coniungi, rationes tamen ipsæ distinctæ manent: & ideo figillatim videndum est, quid singulis sub proprijs rationibus respondeat. In præsenti ergo non inquirimus, cui detur fructus sacrificij: hoc enim pendet ex dicendis sect. sequenti: sed inquirimus, cuius oblationi respondeat talis fructus, siue illi dandus sit, siue alteri. Intelligitur autem quęstio de effectu ex opere operato: nam de impetratione non est dubium, quin omnis offerens, eo modo, quo offert, possit impetrare, quantum est ex parte oblationis suæ, quia de se est actio dignissima & apta ad impetrandum: distinguendi ergo sunt varij offerentes iuxta supra tractata disp. præced. Et possunt nũc ad quatuor capita reuocari. Primus offerens est Christus Dominus. Secundus dici potest Ecclesia, cuius nomine etiam offertur, sub qua aliquo modo comprehenduntur omnia membra eius. Tertius offerens est Sacerdos, qui vt minister, & in persona Christi offert. In quarto demiq; ordine sunt omnes alij, qui specialiter concurrunt cum Sacerdote sacrificium offerendum, & de singulis breuiter est dicendum.

Offerentium hoc sacrificium varius ordo.

Primo igitur de Christo Domino, Scotus quodlibeto 20. significat, oblationi huius sacrificij, vt à Christo est, respondere quendam peculiarem fructum ex opere operato, & aliqui addunt, ipsummet Christũ propria & peculiari intẽtione applicare fructum illũ, cui vult. Hæc tamẽ, aut vera non sunt, aut maiori indigẽt explicatione: Hæc enim Christi oblatio dupliciter considerari potest. Primo, vt est eadẽ omnino cum oblatione Sacerdotis, qui non offert, nisi, vt est ipse Christus æquiualenter seu repræsentatiue: & hoc modo verũ est dictum illud: tamen fructus respondens huic Christi oblationi, non est distinctus à fructu, qui respondet oblationi Sacerdotis, vt sic, sicut neq; oblatio distincta est: nec Sacerdos & Christus sub hac consideratione sunt duo, sed vnum ad eum modum, quo Aristoteles dixit, imaginẽ & rem repræsentatam esse vnum terminum vnius animi motus. Item in ministerio sacramẽtorum non est alius effectus, qui respondet Sacerdoti ministranti, & Christo per illum operãti, quamuis Christus sit, qui baptizat, qui absoluit, &c. Sic ergo in præsenti idem est fructus oblationis, vt est à Christo, & vt est à Sacerdote, de quo infra dicam. Hic autem fructus non applicatur per intentionem Christi proxime & immediate, sed per intentionem ministri, cui ipse hoc commisit, vt infra dicemus. Aliter potest oblatio Christi considerari, vt est in cœlo actualis ac personalis

Circa primã quæstiunculã Scoti opinio improbatur.

Christi oblationis vt prius, est distinctus ab eo, qui Sacerdotis ministro, non respondet.

nalis per proprium actum internum ipsius Christi, quomodo distincta est ab oblatione, quæ fit per Sacerdotem, & hoc modo, quamuis illa actio impetratiua sit, sicut & Christi oratio existentis in cœlo, non tamen illi respondet aliquis fructus ex opere operato: Nullus enim Theologorum hoc docuit, imo vix faciunt mentionem huius modi offerendi, nec Scotũ existimo illud sensisse. Ratio autem est, quia illa oblatio Christi, neque nũc est de nouo satisfactiua, quia non est Christus in statu satisfaciendi, vt satisfaciendi, vt sæpe dictum est, neque etiam est applicatiua ex opere operato præcedẽtis satisfactionis Christi: quia secundum legem ordinariam Christus non applicat ex opere operato fructum passionis suæ, nisi per sensibilia signa, qualia sunt sacramenta, & sacrificium sensibile in persona eius oblatum, omitto priuilegium Martyrij, & si quod aliud est huiusmodi. Item, quia alias pari ratione dici posset, oblationem internam, qua Christus in cœlo, vel in Eucharistia existens, offert & repræsentat Deo passionem suam esse applicatiuam ex opere operato meritorum & satisfactionum Christi, & pro eius arbitrio huic, vel illi applicari, prout ipse vult: Consequens autem est absurdum & ridiculum: nam, postquam Christus pro nobis plene meruit & satisfecit, applicationem illius fructus, reliquit, vt ex opere operantis fieret per actus, & dispositiones ipsius hominis diuina gratia præuenti & adiuti: ex opere autem operato per Ecclesiam & ministros suos iuxta illud, (Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispẽsatores mysteriorum Dei.) Ideo enim Sacerdotes instituit, cum maxima potestate ligandi, soluendi, offerendi, &c. Nullus ergo specialis fructus ex opere operato respondet huic oblationi, vt est à Christo, qui distinctus sit à fructu, qui respondet cæteris offerentibus, & Sacerdoti, & ministro eius.

Circa secundã quæstiun. aliquorum placitum

Secũdo, de Ecclesia & mẽbris eius, quatenus sunt offerentes remotissimi, solum in habitu, & extrinseca denominatione, vt supra declarau: multi recentiores censent, illis omnibus & singulis eorũ respondere aliquam partẽ fructus ex opere operato: id est, cõsequi ex opere operato remissionem alicuius pœnæ per omnia & singula sacrificia hoc solo, quod dicuntur offerre, quatenus sunt membra Ecclesiæ offerentis per Sacerdotes, etiãsi neq; ipsi vllum actum habeant circa sacrificiũ, nec Sacerdos speciali intentione eis applicet sacrificij fructum. Ratio esse potest, quia oblatio huius sacrificij est fructuosa ex opere operato: ergo omnis offerens, eo modo, quo offert est particeps huius fructus: magis tamen vel minus pro ratione & modo offerẽdi, sed isti omnes aliquo modo offerunt, cum omnes sint offerentes: ergo omnes participant fructum ex opere operato. Atq; hæc opinio sic exposita solet tribui Scoto, loco citato, & eam indicant Sotus, & alij infra citandi. Sed licet hęc sententia speciem quandam pietatis præ se ferat: mihi tamen, nec vera, neque admodum verisimilis videtur. Primum enim authores citati, neque illam expresse declarant, nec videntur in eo sensu locuti: sed in alio tractatu, sectione sequente. Deinde non habet solidum fundamentum: quia sola denominatio offerentium per quandam remotam & extrinsecam habitudinem, non videtur esse satis ad percipiendum fructum ex opere operato. Vnde argumentor ratione, quia fructus passionis Christi non applicatur ex opere operato, nisi vel per propriam aliquam actionem, vel receptionem sensibilem, vel per specialem applicationem alterius, sed in præsenti non datur hic fructus per specialem applicationem alterius, vt supponitur, neque etiam hi sic offerentes aliquid recipiunt, per quod eis talis fructus applicetur, vt per se notum est. Neque etiam aliquid agunt, quia tantum habitu, vel extrinsece denominantur offerentes: vnde illa denominatio non fundatur in aliquo actu hominis, qui per se pertinet ad cultum Dei, vt valere

Fideles non offerẽtes per proprium actũ, quibus nec per Sacerdotis intentionem huius sacrificij fructus applicatur, nihil ex opere operato consequuntur.

posit ad meritum vel satisfactionem sic offerentis. Dices, quod Sacerdos offerat nomine Ecclesiæ, sufficit, vt illa oblatio sit impetratiua speciali modo, adeo, vt, quamuis Sacerdos sit iniquus, nihilominus illa actio suam vim impetrandi retineat: ergo hoc eriam satis est, vt illa oblatio sit satisfactiua independenter à sanctitate ministri; & consequenter, vt illa satisfactio sit ex opere operato; ergo illa satisfactio distribuenda erit inter Ecclesiæ membra, & vnicuique sua portiuncula eueniet. Respondetur: Si argumentum quidquam valet, non probat de applicatione satisfactionis Christi ex opere operato, de qua nos loquimur: sed probat de noua quadam satisfactione, quæ in illo opere reperitur, ratione sanctitatis totius Ecclesiæ, quam nullus hactenus posuit in huiusmodi actione. Quapropter non existimo esse eandem rationem de impetratione, & de satisfactione: nam ad impetrandum sufficit sanctitas habitualis totius Ecclesiæ, ad quam respiciens Deus, quando nomine illius fit oratio, vel oblatio, ratione illius inclinatur ad concedendum id, quo petitur, in quo cõsistit impetrationis ratio, & ideo ad illam sufficit illa habitudo, vel denominatio extrinseca, quamuis ipsa Ecclesia per se ipsam specialiter non oret. Sicut, quãdo à Deo petimus, vt nos exaudiat propter merita alicuius Sancti, illa reuera concurrunt ad impetrandum nobis, quia Deus ad illa respicit, etiam si Sanctus ille non oret pro nobis: & sicut in lege veteri orabant fideles. (Propter Abraham seruum tuum, &c.) Quãdo fortasse Abraham pro eis non orabat, saltem illa oratione speciali, quia satis erat, quod sanctitas eius repræsentaretur Deo, ad inclinandum ipsum: ficergo nunc, quia Sacerdos orans in persona Ecclesiæ, illius sanctitatem Deo repræsentat, etiam si ipse Sanctus non sit: ad satisfaciendum autem de nouo non sufficit hæc repræsentatio, sed necessaria est realis actio, vel passio alicuius personæ gratæ Deo: de qua differentia inter impetrationem & satisfactionem plura infra dicturi sumus. Nullus ergo fructus satisfactionis respondet ex opere operato his offerentibus. Si quis autem contendat illum modum offerendi sufficere ad aliquem fructum ex opere operato, de illo philosophari debet, ad illumq; applicare omnia, quæ nos in quarto membro dicemus.

Tertio, quod pertinet ad oblationem Sacerdotis, tamen vt sic, certum est, illi, prout offert in persona Christi, respondere ex opere operato aliquem proprium fructum huius sacrificij, vt Diuus Thomas sentit illi. pra q. 99 art. 5. & 7. & reliqui Theologi citati & citandi. Ratio est, quia hoc sacrificium habet effectum ex opere operato, vt ostensum est: ergo maxime respondet illi, vt est actio ministri à Christo deputati, & per quem Christus ipse operatur. Secũdo ita fit in actionibus omnium sacramentorum: ergo & in oblatione huius sacrificij: nam hæc etiam est instrumentalis actio ad fructum Christi applicandum. Tertio, quia hic est effectus sacrificij, vt sic: sed oblatio Sacerdotis, vt fit ab eo repræsentante personam Christi, est proprie actuale sacrificium, seu sacrificatio ipsa: ergo illi maxime respõdet fructus ex opere operato, quia vt sic oblatio est proprie sacrificalis, in suo genere infinita, semperq; munda & grata Deo. Tandem sub hac ratione hæc oblatio est maxime impetratiua: ergo sub eadem est operatiua ex opere operato: nam eadem est ratio vtriusque modi causandi, idemque est omnino sacrificium, quod vtramque vim habet.

Quarto de cæteris priuatis offerentibus, qui proprium aliquem concursum habent ad oblationem sacrificij cum Sacerdote, seu per ipsum, dicendum censeo, omnibus ac singulis respondere proprium aliquem fructum ex opere operato. Ita vt, si celebramus Missam hominem assistentem, vel ministrantem sacrificio Missæ, cui Sacerdos intentione sua speciali applicet aliquem fructum sacrificij ex opere operato, applicet de hu-

de huiusmodi homine pie ac probabiliter credimus, non sequi proprium fructum suum ex opere operato. Quod videtur sensisse Caiet. tom. 2. Opuscul. tract. 3. quæst. 2. Sylvest. verbo, Missa 1. quæst. 9. & alij infra referendi, & D. Thomas nonnihil fauet, dicta quæstione 79. art. 5. vbi ait oblationem huius sacrificij esse satisfactoriam illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus. Sic etiam recte exponuntur illa verba, Can. Missæ. Pro quibus tibi offerimus, vel, qui tibi offerunt, vbi aperte sermo est de offerentibus, distinctis ab ipso Sacerdote, vt patet ex antecedentibus verbis. Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel, qui tibi offerunt. Nec sine causa illa duo membra distinguuntur, sed (vt videtur) quia illæ duæ habitudines seu rationes, pprie sumptæ per se singulæ sufficiunt ad percipiendum aliquē fructum sacrificij ex opere operato. Accedit præterea ratio in secūdo puncto tacta, quia oblatio huius sacrificij est fructuosa ex opere operato: ergo rationi consentaneum est, vt omnes, qui ad illam vere concurrunt per proprium actum, seu concursum moralem, participent huiusmodi fructum talis oblationis. Secundo ampliusita explicatur, quia ex huiusmodi cōcursu plurium offerētium cum ministro resultat, quasi vnum morale offerens cum maiori deuotione, reuerentia & dignitate; ergo respondet illi maior fructus ex opere operato, cæteris paribus: nam iuxta doctrinam Diui Thomæ supra, hic fructus definitur iuxta deuotionem offerentium: ergo hac ratione respondet singulis offerentibus, vt tales sunt, aliqua pars illius fructus, iuxta vniuscuiusque deuotionem. Tertio, sicut vsus sacramenti consistit in receptione, ita ratio sacrificij in oblatione: sed omnes, qui recipiunt sacramentum, participant fructum eius: ergo similiter omnes offerentes per proprium aliquem cōcursum, vel actionem, participant fructum sacrificij. Tādem Christus potuit hoc modo instituere huius sacrificij efficacitatem, & est valde consentanea dignitati eius, & hominibus conueniens, vt saltem spe fructus, vnusquisq; deuote offerre studeat iuxta capacitatem suam: Ergo credendum est, ita instituisse. Et confirmatur, nam inconueniens esset, quod audiens Missam non plus fructus accipiat ex opere operato ex Missa, quam ille, qui non audit, si Sacerdotis applicatio erga vtrumq; æqualis est: & alioquin in huiusmodi effectu, nullum est inconueniens, nec aliquod contra illum obijci potest, quod difficultatem ingerat: tur ergo negandus est.

Atque ex hac resolutione præcedenti puncto adiuncta, infero, Sacerdoti offerenti sacrificium Missæ duplicem fructum ex opere operato respondere: nam Sacerdos ibi duplicem induit personam, Christi, scilicet, & propriam, & sub vtraque ratione offert: ergo sub vtraque illi fructus respondent: nam, quatenus offert in persona Christi, vt minister publicus, respondet illius oblationi fructus ex opere operato, explicatus in præcedente puncto. Propter hoc autem publicum ministerium, quod gerit, non exuit rationem personæ priuatæ, sub qua etiam concurrit: nam vt Paul. ait, etiam ipse indiget, vt pro se offerat, neque in hoc esse debet peioris conditionis, quam reliqui priuati offerentes. Vnde, si sit Sacerdos iniustus, eius oblationi respondet prior fructus, nihilq; ex illo minuitur, ipse tamen priuatur illo peculiari fructu, quē haberet, si vt priuata persona sancte offerret, & ideo quis hic offerat ratione stipendij recepti, nullam iniuriam facit ei, pro quo offert, quia iam illi applicat totum fructū, qui respondet sacrificio, vt est à ministro publico: sub hac enim ratione stipendium accipit, scilicet, vt publicus minister Christi. Et hinc etiam fit coniectura, diuersum esse fructum, qui respondet Sacerdoti, vt priuato offerenti, quia nō est verisimile, ipsum priuari omni fructu ex opere operato: dat ergo alteri fructum communem (vt sic dicam) ipse vero fruitur suo peculiari fructu, respondente suæ priuatæ oblationi ac deuotioni: Nec q; aliquis vnquam dixit, teneri Sacerdotem ad applicandum hunc proprium fructum tanti stipendium: imo Scotus significat, id fieri non posse, de quo postea dicam. Et iuxta hunc duplicem fructum intelligi ac conciliari possunt varia dicta Doctorum, quæ postea commemorabimus.

Sed quæres, quomodo inter se differant hi duo effectus, siue in vna Sacerdotis persona, siue in illa & alijs considerentur. Respondetur, plures intercedere differentias notatu dignas. Prima est, quod fructus qui respondet oblationi sacrificij, vt in persona Christi à Sacerdote offertur, non est principaliter propter ipsum, sed propter populum, seu alios, pro quibus potest sacrificium offerri: quia tunc Sacerdos gerit personam publicam, & est intercessor inter Deum & populum: at vero alius priuatus fructus præcipue est propter singulos offerentes, quia nō offerunt, vt publici ministri, sed vt priuatæ personæ, & ideo illis datum est, vt sua priuata oblatione aliquid ex sacrificio haurire possint. Et hinc vlterius certum est, priorem fructum posse alijs applicari, & quoad hoc commissum esse ipsi Sacerdoti tanquam ministro, de posteriori autem fructu res est dubia, quia ex institutione id non sequitur, sed aliunde inuestigandum est, vt videbimus.

Secunda differentia est, quia prior fructus de se est indifferens, & quasi vniuersalis, & ideo soli Sacerdoti Christi ministro, potestas est data, vt huic vel illi applicet illum. In quo ēt est obiter notanda differentia, inter sacramenta & sacrificium, nam sacramenta per se ordinantur ad sanctificationem recipientium, & ideo, sicut per receptionem applicātur ad operandū, ita per eandem receptionē determinantur ad agendum in hac persona & in alia; & ideo hoc iam nō pēdet ab intētione, vel applicatione ministri, sed tantū remote, in quantum necesse est, vt velit huic dare sacramentum, & hoc ipsum explicatur in formis sacramentorū, Baptizo te, Absoluo te, &c. Ratio aūt sacrificij consistit in oblatione facta Deo: vnde intrinsecè determinat, cui sit offerendum, non tamen pro quo sit offerendum, & ideo necesse est, vt aliunde determinetur. Quamdiu igitur cōsideratur oblatio, vt est à Christo per sacerdotem ipsum repræsentantē, adhuc est indifferens, & vniuersalis, tam ex parte eius, cui fit oblatio, quia ei pro quibuscunq; offerri potest: quam ex parte rei oblatæ, ob eandem rationem: tum etiam ex parte offerētis, qui etiam est publicus & cōmunis, tum denique ex parte eorum, pro quibus offerri potest, quia de se ad nullū est determinata: fructus ergo, qui oblationi sic conceptæ respondet, indifferens est, donec per aliquem huic potius, quam illi applicetur, quod in nulli potestate dici potest esse positum, præterquam ipsius ministri. Nec vero dici potest determinari ex se ad ipsum Sacerdotem offerentem, sicut determinatur effectus sacramenti ad susципientem, quia, vt diximus, hic fructus non est principaliter propter ipsum, sed propter alios, inter quos & Deum, ipse est Mediator. Item, quia in eo nō concurrit ipse, vt talis persona, sed vt repræsentans personam Christi: non ergo limitatur ad ipsum, sed communis est & indifferens. Et quoad hoc, recte intelligitur differentia, quam Diuus Thomas supra posuit inter sacramentum, & sacrificium, quod illud operatur tantum in susципiente: sacrificium vero etiam in alijs, pro quibus offerri potest: hoc enim maxime verum est, quoad hunc fructum. At vero alius posterior fructus, qui priuatis offerentibus respondet ex se, & absq; alia applicatione, & vniuscuiusq; offerentis, quia hic fructus principaliter est propter ipsum, qui in ea oblatione non gerit personam publicam, sed propriam & priuatā, & ideo vt sibi pro-

Caietan. Sylvest. D. Thom.

Sacerdoti offerenti duplex fructus ex opere operato sacrificij respondet. Qualis vterque.

Etiam vt priuato offerenti duplex Sacerdoti ex ope.

re operato respondet fructus.

Differentiæ aliquot inter fructum publico ministerio sacrificij respondentem & priuatis obtinentibus. Prima.

Secunda.

Discrimen inter sacramenti & sacrificij effectum.

sit sua oblatio, non est necessaria intentio Sacerdotis pro tali persona specialiter offerẽtis, sed solum quod ipsa cum Sacerdote, & per Sacerdotem offerat, & q̃ Sacerdos, vt publicus minister, nomine eius offerat, vt superius declaratũ est. Quin potius hinc fit, vt huiusmodi offerens excludi nullo modo possit à participatione huius fructus, etiam si Sacerdos velit, aut tẽtet eum excludere, dummodo ille maneat offerẽs, & non excludatur à concursu seu communicatione in tali sacrificio. Adde etiam, ad obtinendum huiusmodi fructum non esse necessariam in tali offerente specialem intentionem consequẽdi illum: sufficit. n. intentio offerendi seu concurrẽdi ad sacrificium ministrando, vel audiendo Missam, vel alio simili modo: quia per hoc satis determinatur talis fructus ad talem offerentem, tali fortasse ipse velit illum alteri applicare, de quo postea dicam.

Tertia ex D. Thom. Soto.

Tertia differentia est, quia ad priorem fructũ non est necessaria sanctitas Sacerdotis, vt docet D. Thom. supra, q. 82. art. 6. & in 4. dist. 45. q. 2. art. 1. quæstiunc. 3. & Soto, dist. 13. art. 1. & omnes. Et hoc confirmari potest ex multis, quæ referuntur 1. qu. 1. cap. Non nocet. c. Intra Cath. & de Consecratione, dist. 5. cap. Vtrum sub figura. Ratio etiam est ex dictis manifesta, quia Sacerdos, quoad hoc, nõ gerit personam suam, sed Christi. & ideo, sicut hæc ratione oblatio est grata & munda, ita etiam est efficax: quia nõ applicat meritum eius, sed Christi. Accedit congruentia, quia, cũ hic fructus non sit propter personam Sacerdotis vt talis est, sed propter Ecclesiam, ideo non debuit pendere ex sanctitate eius. Hac enim de causa institutum est, quod sacramẽta æque per malos ministros, ac per bonos perficerentur & sanctificarent alios. Et confirmatur, quia alias Missa Sacerdotis peccatoris oblata pro anima purgatorij, nihil illi prodesset. Itẽ sequeretur, Sacerdotem recepto stipendio sacrificantem in peccato mortali non satisfacere suæ obligationi, sed teneri iterũ in gratia satisfacere, quæ sunt absurda. Dices, ergo etiam si Sacerdos sit hæreticus, & ab Ecclesia præcisus, sacrificium offerat, illi, quantum est ex se, respondebit prædictus effectus, & si alicui per talem Sacerdotem applicetur, ei proderit, si non habeat obicem. Respondeo, concedendo totum, quia reuera ita est, nec̃ habet maius inconueniens, quam sit in fructu sacramenti. At vero alter fructus, qui respondet priuato offerenti, requirit in illo gratiam & sanctitatem, vt eo frui possit. Quod quidem duplici ex capite, puenire potest: primo ex incapacitate Subiecti, quasi passiue considerati, quia nimirũ is, qui est in peccato mortali est incapax omnis fructus passionis Christi ex opere operato, & hoc modo est res clara & mihi certa, vt inf. latius dicam. Secundo potest hoc prouenire ex indispositione offerentis, vt sic, q̃ est difficilius, quia licet priori ratione huiusmodi offerens sit incapax perceptionis talis fructus in eo statu, nihilominus intelligi posset, illius oblationi respondere suum fructum, quia, cum ille sit ex opere operato, non videtur pendere ex sanctitate sic offerentis, quia non fundatur in merito eius: ergo erit illa oblatio semper de se fructuosa, ita vt quãuis tunc sit mortificata (vt sic dicam) postea, ablato obice, possit reuiuiscere, vel, si tunc alteri applicaretur, seu donaretur ille fructus, in quo non esset obex, in illo haberet effectum. Sed, quamquam ob hanc rationem res videatur dubia, tamen, cum in hac oblatione priuata persona non operetur, vt minister Christi, sed solum concurrat, vt priuata persona verisimile satis est, requiri sanctitatem eius, vt tali oblationi respondeat proprius fructus ex opere operato: quia, licet talis fructus non fundetur in merito eius, & ideo non requiratur gratia, vt principium merendi, nihilominus requiri potest, vt dispositio necessaria in tali offerente. Et confirmatur, nam, vt sacramenti susceptio sit fructuosa ex opere operato, requirit sanctitatem in suscipiente. Ergo & hæc oblatio in offerente. Item hic fructus primario est propter huiusmodi offerentem: ergo merito ab eo exigitur dispositio oõdigna sacrificio, vt sit ei oblatio talis fructuosa, & ideo etiam, vt ita rem dicam, quo dispositio fuerit melior, eo hic fructus erit maior. Tandem, quod dicebatur de reuiuiscentia talis fructus, si semel non acquiritur, friuolum est, sine fundamẽto, vel aliqua necessitate dictum. Quod vero dicebatur, posse talem fructum donari alteri, incertum est, etiam in priuato offerente sancto & iusto, & ideo simpliciter loquendo, verius videtur, absolute talem oblationem esse infructuosam ex opere operato, quotiescunq̃ extra gratiam fit.

Quantum D. Thom. Soto. Cordub.

Quarta differẽtia similis præcedẽti est, quod prior fructus respondens sacrificio secundum se non est maior vel minor, propter maiorem, vel minorem sanctitatem ministri, vt sumitur ex Diuo Thoma, dicta quæstion. 82. articul. 6. Soto, Corduba, & alijs. Quamquam Scot. in 4. distinctio. 13. quæst. 2. ad tertium, & Gabriel lect. 26. in Cano. oppositum sentiat, qui consequenter loquuntur, quoniam eodem modo opinati sunt de ministris sacramẽtorum. Nos autem cõtraria ratione vtimur, quia effectus sacramẽti ex opere operato nõ augetur, nec minuitur ob ministri sanctitatem maiorem vel minorem: ergo nec effectus sacrificij. Patet consequentia, quia etiam datur ex opere operato, & in eo non cõsideratur dignitas personæ, sed officium ministerij: nam in tantum operatur, in quantum est Christi minister. Item, quia, si hic effectus augeretur ob maiorem sanctitatẽ ministri: ergo minueretur ob minorem: ergo omnino tolleretur ob carẽtiam sanctitatis ministri: ergo è cõuerso, si non pẽdet effectus ex sanctitate ministri, neque etiam variabitur ob quãtitatem eius. Denique rationes factæ in præcedente differentia, hoc etiã probant. Vnde quando Alexander Papa in cap. Ipsi Sacerdotes, 1. quæst. 1. dicit: Sacerdotes, quo sanctiores *Alius D. D. cum Scoto* sunt, eo magis prodesse fidelib. per sua sacrificia, intelligendus est: quoad impetrationem, & meritũ de congruo ex opere operantis: non vero quoad effectum ex opere operato, vt supra D. Tho. exponit, & in 4. distinctione 13. quæstione 1. art. 5. vbi Bonauentura, Paludanus & cæteri idem tradunt. At vero fructus posterior, qui respondet priuatis offerentibus, eo maior est, quo ipsi meliori affectu & dispositione offerũt. Ita sumitur ex Diuo Thoma dicta quæst. 79. articulo 5. & 7. in hac quæstione 83. articulo quarto, ad octauum. Et probatur contraria ratione sumpta ex præcedente differentia: nam, vt sacrificium sit hoc modo fructuosum, necessaria est bona dispositio offerentis: ergo quo hæc dispositio fuerit melior, eo erit sacrificium fructuosius, quoad hũc effectum. Patet consequentia, tum ex regula topica, sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, tum à simili ex sacramentis, in quibus melior dispositio conducit ad meliorem effectum ex opere operato, tum ex coniecturis superius adductis de sacramentis: est enim hic modus institutionis conuenientior, quia in hoc modo offerendi, vnusquisque offert, vt priuata persona, iuxta propriam deuotionem: & ita respondet illi proprius, & particularis fructus: ergo conueniens fuit, vt, quo quis deuotius offert, eo maiorem fructum accipiat, nam & talis oblatio Deo acceptior est, & hoc modo excitabantur omnes ad deuotius & religiosius offerendum. Quæres, in quo ponenda sit hæc maior deuotio, vel dispositio melior. Respondetur, ex multis principijs posse desumi. Primo ex maiori sanctitate, cæteris paribus, ex meliori actu interiori, aut propter feruentiorem affectum, præsertim charitatis, vt Diuus Thomas dixit, aut quia ex meliori motiuo, magisque ad Dei cultum pertinente fit oblatio. Denique in actione etiam

etiam exteriori potest reperiri differentia; nam quo aliquis magis concurrit, seu ministrat in sacrificio, eo etiam censetur deuotius offerre, quod semper intelligendum est, cæteris paribus: nam, vt absolute fiat comparatio, omnia pensanda sunt, vt illa censeatur dignior oblatio, quæ pensatis omnibus circumstantijs, moraliter fuerit maioris valoris apud Deum.

SECTIO IX.

Vtrum hoc sacrificium habeat effectum ex opere operato in his, pro quibus offertur, non ponentibus obicem.

Cui à sacerdote fructus sacrificij ex opere operato applicatur non ponenti obicē infallibiliter confertur.

HÆc quæstio tractari potest de fructu respondente ipsi sacrificio secundum se, vt est à ministro in persona Christi offerente: vel de fructu, qui respondet vnicuique priuato offerenti. Circa primum, vnum est certum ex dictis, nonnulla vero hic dubitari possunt. Certum (inquam) est sacrificium hoc dare suum effectum ex opere operato, ei, pro quo à Sacerdote offertur, & talis fructus applicatur, etiam si ille, pro quo fit oblatio, nullo modo offerat, dummodo obicis impedimentum non ponat. Hęc assertio est communis omnium, & fere probata in sectione præcedente. Potest tamen adhuc in hunc modum explicari, quia hic effectus, cum fit ex opere operato, alicui infallibiliter dandus est, si non ponat obicem: nam hæc est de ratione effectus ex opere operato; sed ille, cui dandus est hic effectus, non est determinatus à Christo institutione sua, neque nunc determinatus per voluntatem eius, vt existentis in cœlo: ergo non potest esse alius, nisi ille, quem Sacerdos offerens sua intentione determinauerit, seu pro quo obtulerit, aut cui hunc effectum applicuerit: hæc enim omnia in idem recidunt: Consequentia tenet à sufficiente partium enumeratione. Minor sic declaratur, quia varijs modis intelligi potest facta institutio. Primus est vt hic fructus necessario maneat in ministro offerente, & hoc modo facta non est, vt constat ex vsu Ecclesiæ, qui est, vt, pro alijs offeratur, & ex cõmuni ratione sacrificij publici, seu oblati à Sacerdote, vt publico ministro Christi, cuius officium est, vt pro peccatoribus offerat, & ex alijs, præcedente sect. adductis. Secundus modus institutionis intelligi posset, quod hic fructus sit totius Ecclesiæ, & distribuatur inter membra eius, iuxta capacitatem vel indigentiam vniuscuiusque ex se, & ex vi institutionis absque vlla noua applicatione. Quod videntur sensisse Præpositiuus, & alij antiqui, qui, vt D. Thom. & alij Theologi referunt in 4. distinct. 45. dixerunt, hoc sacrificium non magis prodesse his, pro quibus offertur, quam cæteris, hoc tamen est contra communem Ecclesiæ sensum, & ideo hæc opinio à Diuo Thoma, & cæteris Theologis reiecta est: Omnes enim pro certo habemus, hoc sacrificium magis prodesse ei, pro quo specialiter offertur, quod tamen esse nõ posset, si distributio effectus ex vi institutionis esset determinata, indepẽdenter ab applicatione offerentis. Et confirmatur: nam alias sequitur sacerdotem offerendo vnum sacrificium pro multis, æque satisfacere singulis, ac si pro vno tantum offerret, quia non propterea maiorem vel minorem fructum acciperet. Tertius modus institutionis intelligi posset, quod Christus hanc applicationem suę voluntati & intentioni reseruauerit, vt videntur aliqui sensisse, qui, vt refert Scotus, quodlib. 20. dixerunt applicationem sacerdotis nõ valere, nisi concordet cum Christi voluntate & intentione, quod est dicere, temere & frustra fieri, quia non potest Sacerdoti constare de tali voluntate, vt ei concordet, & si Christi voluntas adest, ac necessaria est, illa sufficiet, quidquid Sacerdos faciat frustra: ergo & temere applicat alicui sacrificium, hoc vero est contra sensum & traditionem Ecclesiæ. Quare non debuit hoc pendere ex noua Christi voluntate hominibus incognita, sed aliqua certa lex circa hoc statui debuit, vt possent homines humano more sacrificium offerre & applicare: sicut factum etiam est in sacramentorum effectibus: Solum ergo superest quartus modus institutionis, conueniens, rationabilis, & Ecclesiæ vsui consentaneus, scil. quod hic effectus detur illi, cui Sacerdos offerens tanquam dispensator mysteriorum Dei, illum applicuerit. Vnde hoc ipsum ius applicandi, quasi debitum erat officio Sacerdotis, quod est, intercedere inter Deum & homines, & consequenter offerre etiam Deo sacrificium pro hominibus. Quocirca, sicut in sacramentis requiritur intentio ministri, vt sacramentum fiat ab homine humano modo, ita in sacrificio requiritur intentio Sacerdotis applicantis fructum sacrificij, vt sic oblatio pro vno homine fiat per alium hominem humano modo. Vt autem hæc oblatio infallibiliter habeat effectum, semper intelligitur conditio, dummodo is, pro quo fit oblatio, non ponat obicem: nam hoc semper necessarium est ad quemlibet effectum ex opere operato.

Præpositiuus.

Sed circa hoc inquiri potest primo, si intentio ministri iniqua sit, & contra iustitiam vel obedientiam, nihilominus sit efficax, vt detur effectus, verbi gratia, tenetur Sacerdos ex iustitia applicare sacrificium Petro, ratione stipendij accepti, & nihilominus applicant illud Paulo: hæc applicatio iniqua est, quia contra iustitiam: quærimus ergo, an nihilominus detur effectus Paulo, vel potius Petro. Similiter iubet mihi Superior, vel Episcopus, vel Summus Pontifex, vt sacrificium offeram pro tali defuncto: ego autem pro mẽ offero, quæritur, cui prosit sacrificium. Quidam generatim docent in huiusmodi casibus, sacrificium operari, non iuxta voluntatem ministri, sed iuxta obligationem, id est, in eo, pro quo tenetur offerre, non pro quo offert. Ita significat Scotus quodlibeto 20. & Gabriel, lectione 26. in Canon. quamuis dubitãdo dicant, fere ita esse. Ratio in primis esse potest, quia Christus non applicat fructum suum per iniuriosam actionem. Sed hæc ratio friuola est, quia licet Christus nolit iniuriosam actionem, permittit tamen illam, & illa existente bene vtitur, & per eam interdum magna & supernaturalia beneficia confert, non ipsi peccanti, sed alijs. Vt videre licet in actionibus sacramentorum, nam licet minister conferat sacramentum per actionem iniustam, vel quantumuis iniquam, Deus per illam sanctificat hominem, si non ponat obicem: de qua re certam, & immutabilem legem statuit: sic ergo in præsenti, potuit generalem legem statuere, vt sacrificium operetur in eo, cui à Sacerdote applicatur, siue Sacerdos aliàs bene agat, siue inique. Videtur autem expediens, ita factum esse, vt Ecclesia aliquid certum & stabile haberet in hoc negotio.

b Quæsitum

Opinio Scotiꝭ & Gabrielis improbatur.

Alij nihilominus distinctione vtuntur, nam obligatio Sacerdotis ad offerendum pro aliquo potest oriri ex propria voluntate, seu priuato contractu, vt qui propria voluntate promisit, vel stipendium accepit, vel oriri potest ex volũtate Superioris. Quando est prioris modi, dicunt præsentem voluntatem pręualere obligationi, quia cum illa obligatio orta sit ex voluntate, per posteriorem retractatur prior voluntas, quia, licet illa voluntas mala sit, tamen hoc ipso, quod est posterior & absoluta, est efficacior, & ideo, licet ille male faciat, alteri applicando sacrificiũ, tamen fructum tenet. Quãdo vero obligatio est posterioris rationis, dicunt, voluntatem superioris seu Ecclesiæ vincere Sacerdotis voluntatẽ propriã: est enim efficacior, & ideo non potest (aiũt) per Sacerdotis voluntatem retractari, aut irritari. Vnde concludunt, non obstante tali voluntate Sacerdotis fructũ sacrificij applicari ei, cui Superior vel Ecclesia vult. Ita fere Ledesma in 4. 2. part. quæst. 16. art. 14. circa finẽ, & Cord. li. 1. q. 3. opin. 6. qui existimat, hoc præcipue locũ habere in Religiosis, quia nihil habent proprium, & ideo si Superior applicat eorum sacrificia,

Placitum Ledesm. & Cordubæ refellitur.

applicata manent, etiam si ipsi nolint. Sed hæc distinctio, neq; in antiquis Doctorib. reperitur, neq; habet solidum fundamentum, quia sicut in administratione sacramentorum. Sacerdos operatur vt minister Christi, ita & in oblatione huius sacrificij: sicut ergo in administratione sacramenti intētio est propria & personalis: ita & in oblatione & applicatione huius sacrificij, in qua Sacerdos etiam se gerit, vt habens immediate à Christo potestatem & vices eius, propter quod intentio Sacerdotis & Christi vna esse cēsetur: ergo quoad hoc intentio Sacerdotis non subditur intentioni Ecclesiæ, vel alterius hominis, quātumuis superioris: ita vt per illam irritari possit, quāuis subdi possit, quoad obligationem faciendi, vel non faciendi. Quod eodem exemplo sacramentorum declarari potest: nam si Superior præcipiat, vt non baptizet, vel baptizet hunc, & non illum, vel vt non absoluat (dummodo iurisdictionem non auferat) nihilominus, si subditus faciat, factum tenet, nec potuit Superior eius intentionem, seu voluntatem irritare. Idem ergo est in præsenti, quoad voluntatem offerendi, vel applicandi sacrificium alicui: vtriusque enim ratio est eadem, scilicet, quia tunc operatur Sacerdos tanquam is, qui Christi vices gerit. Et confirmatur primo, quia etiam hic actus conuenit Sacerdoti, ex vi potestatis & characteris Sacerdotalis, vt patet ex forma ordinationis ei⁹: (Accipite potestatem offerendi sacrificium pro viuis & defunctis.) Rursus hic actus non requirit iurisdictionem, sed solā Ordinationem, vt per se constat: ergo non potest irritari per solam prohibitionem Superioris: hoc enim generatim verum est in omnib. aliis actibus alicuius Ordinis, qui iurisdictionem non requirunt. Confirmatur secūdo: nam, si Sacerdos teneatur hodie Missam ob stipendium pro aliquo offerre, & non faciat, sed pro alio, tenetur vel restituere stipendium, vel altera die munus suum implere, vt est omnium sententia & praxis infra tractanda: ergo signum est, prēualuisse voluntatem Sacerdotis, quamuis iniquam: & sacrificium de facto non fuisse applicatum ei, ad quem erat obligatio: alias in re ipsa non esset facta inæqualitas, neque iniuria, neque Sacerdos amplius obligatus permansisset, & hoc totum secunda opinio supra citata cōcedit. Idem autem est in Parocho, si ex officio, vel statuto Ecclesiæ, teneatur pro suis oūibus sacrificare, & sacrificet quidem, non tamen pro illis, sed pro aliis, quia reuera tenetur postea resarcire damnum, suamque obligationem (quæ extincta non fuit) explere. Et idem censeo de religioso: nam si in simili casu inobediens sit, tenetur postea ex eadem obedientia superioris voluntatem explere, nisi fortasse constet, occasionem vel rationē talis præcepti omnino iam cessasse. Vnde nihil refert: quod religiosus nihil proprium habeat, quia saltem nō est priuatus intrinseco dominio suorum actuum, quod est per libertatē, ratione cuius potest absolute velle contrarium eius, quod superior vult, & quia alias tūc operatur, vt Christi minister per potestatem ab eo datam, ideo non potest illa voluntas à superiori irritari. Imò addo, etiam in satisfactionibus propriis, quas vnusquisque potest sua voluntate alteri applicare, vel donare, religiosum non ita se abdicasse earum dominio, vt possit superior ipso inuito vel inscio, eas, cui voluerit, applicare vel donare, quia paupertas religiosa ad huiusmodi res spirituales non extenditur, quamuis obedientia extendi possit ad obligandum religiosum, vt eas applicet, cui superior præceperit: Potest enim hoc præceptum interdum esse rationabile & iustum.

Sacerdotis voluntas fructum sacrificij applicat quoquo versus per iniquitatem deficiat.

2 *Quæritū.* Secundo inquiri circa idem potest, vtrum omnis Sacerdos, quoties sacrificat, teneatur aliquam partē huius fructus ex opere operato offerre pro tota Ecclesia, vt inter omnia membra eius distribuatur iuxta proportionem Deo cognitam, fundatam fortasse in singulorum deuotione & dispositione. Ratio dubitandi esse potest, quia fere omnes authores dicunt, omnib. baptizatis habentibus reatum pœnæ, & non ponentibus obicem, obuenire partem aliquam huius fructus ex opere operato ex omnibus sacrificiis, quæ in Ecclesia fiunt. Vnde orta est illa vulgaris diuisio tripliciſ fructus huius sacrificij, prout à Sacerdote applicari potest. Primus dicitur specialissimus, & videtur esse ille, quem diximus respondere Sacerdoti, vt priuatæ personæ. Secundus dicitur specialis, & videtur esse ille, quem Sacerdos applicare debet ei, pro quo specialiter offerre tenetur. Tertius dicitur generalis, vel generalissimus, & hic est, quem omnia Ecclesiæ membra participant: ergo tenetur Sacerdos hanc partem eis applicare. Illam vero diuisionem primus omnium videtur inuenisse Scotus, d. quodlib. 20. quem secutus est Gabr. d. lect. 26. & posteare centiores, Corduba & Ledesm. supra, & Soto dist. 13. quæst. 2. artic. 2. Eius tamen diuisionis nullum aliud fundamentum afferunt quoad hoc tertium membrum, nisi quia iuxta vsum Ecclesiæ, omne sacrificiū offerri debet pro tota Ecclesia, & omnibus membris eius. Item, quia congruum & charitati consonum est, vt omnes de communi sacrificio & fructu eius participent, sed non participant, vt offerentes, sicut supra diximus: ergo necesse est, vt pro eis offeratur. Sed hæ rationes rectè quidem procedunt de impetratione sacrificij: tamen de fructu ex opere operato nihil omnino vrgent. Probabilius ergo existimo, neque esse talem obligationem in Sacerdote, neque de facto ita accidere, vt omnia Ecclesiæ membra fructum aliquem ex opere operato recipiant per omnia sacrificia. Probatur, quia vel illa obligatio, vel applicatio, fundatur in ipsamet institutione, & Christi voluntate, vel in ordinatione Ecclesiæ: neutrum autem dici potest cum fundamento probabili. Primum declaratur aliter distinguendo: nam, vel sensus est, Christum Dominum imposuisse diuinum præceptum omnib. Sacerdotibus applicandi hoc modo fructum sacrificij, quoad aliquam partem eius, & hoc est priuolum & gratis confictum: vbi est enim hoc præceptum? aut quo Scripturæ testimonio, quaue Patrum traditione, vel Ecclesiæ declaratione constat? aut quænam sunt signa, vel coniecturæ illius? cum totum id, quod in Ecclesia fieri videmus, vel factum legimus, & fit ab ipsa Ecclesia institutum, & sufficienter per solam impetrationem saluetur. Addo, interdum Ecclesiam contrarium statuere circa aliquas personas, vt statim dicam, quod non faceret, si derogaret diuino præcepto. Alius sensus esse potest, Christum Dominum sua authoritate & voluntate applicuisse hanc partem vniuersæ Ecclesiæ independenter à voluntate ministri, quamuis reliquā partem huius fructus ei applicandam commiserit. At hoc eisdem rationib. refutandum est, quia non est min⁹ voluntarium, vnde qua facilitate dicitur, reiicitur. Eo vel maxime, quod non est à Christo institutum, vt omne sacrificium necessario offerri debeat, pro tota Ecclesia: quia neq; ex vi institutionis sequitur, neq; aliunde ostendi potest diuinum ius, sed solum Ecclesiæ ordinatio: vnde ipsa etiam Ecclesia interdū excludit aliquos à participatione omnis fructus huius sacrificij. Et deinde inquirendum esset, quæ vel quanta sit pars huius fructus, quæ sic est implicata. Item, an sit maior, quando sunt plura membra capacia illius: & minor, quando pauciora, vel, si semper est æqualis, quo plura sunt huiusmodi Ecclesiæ mēbra, eo min⁹ singulis, obueniat, cæteris paribus, quia illa portio non est infinita, quia nō applicat totam Christi satisfactionem, neq; est fructus quoad sufficientiam, sed quoad efficaciam, secundum quam non pōt esse aliquid infinitū: Est ergo finita: ergo diuisa inter plures, cæteris paribus, erit minor in singulis, quod nec prædicti authores admittere volunt.

Secun-

Nec nec Ecclesiastico.

Secundum, scilicet, quod, nec præcepto Ecclesiæ sit talis obligatio, eisdem fere rationibus cum proportione applicatis ostendi potest, quia nullibi est scriptum tale præceptum Ecclesiasticum. nec ex Cā. Missæ colligi potest: ibi enim solum oratur pro omnibus in persona Ecclesiæ, & similiter generaliter ofertur pro omnibus quoad impetrationem. Et idem sumi potest ex Conc. Cabil. II. cap. 39. & habetur de consecratio. distinct. 1. cap. (Visum nobis est, vt in omnib. Missarum solemnib⁹ defunctorum spiritus loco cōpetenti Dominus deprecetur: Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in Missarum solēnibus fundātur.) Ex quibus verbis potest sumi noua coniectura, quia non omnibus animabus purgatorij applicatur ex omnibus sacrificijs aliqua pars fructus ex opere operato: alias facillimo negotio omnes à purgatorio liberarentur. Imo etiam de viuis idem fieri potest argumentum: præsertim de his, qui in statu gratiæ perdurant aliquamdiu: nam vix poterunt habere aliquem reatum pœnæ, si per omnes Missas aliquam remissionem pœnæ recipiūt. Deniq; vt Ecclesia posset hoc præcipere, deberet designare, quāta, vel quota pars effectus esset sic applicanda pro vniuersa Ecclesia: Hoc autem neq; fecit, neq; facile fingi potest. Nulla ergo est talis obligatio in Sacerdotibus, sed in eorum voluntate positum est, vt totum hunc fructū applicent, vel per specialem, vel per generalem intentionem, prout eis libuerit, vel licuerit. Non est enim in hoc aliquod vniuersale præceptum positum, sed vnusquisque operari debet iuxta suam propriam & peculiarem obligationē, vel, si nullam habuerint, iuxta prudens & honestum arbitrium. Igitur prædicta diuisio, vt in ea locum habeat aliquo modo ille fructus generalissimus, intelligenda est, vel de sola interpretatione, vel in communi & abstracte de fructu, siue in rigore ex opere operato, siue per modum impetrationis eueniat, nec fortasse Scot. & Gabr. aliud intenderunt, vt ex fundamentis & discursu eorū colligi potest: occasionem tamen errandi dederunt, quia interdum vocant hunc fructum ex opere operato, quia illa impetratio non fundatur in merito Sacerdotis offerentis, sed in sanctitate Ecclesiæ, & dignitate ipsiusmet sacrificij.

Distributio effectus huius sacrificij in specialissimum specialē & generalissimum de impetratione intelligenda.

Quæstum

Tertio inquiri potest, quid, si Sacerdos nulli applicet hunc fructum, vel ei applicet, qui non indiget, vel non est capax? Soto, Cordub. & alij, censent in eis casibus & similib. seu quotiescunq; applicatio non habet effectum, reponi in thesauro Ecclesiæ, vel (vt melius loquamur) manere in thesauro Ecclesiæ, quia fructus ille non est de voto comparatus, & à Deo acceptatus, sed est pars aliqua infiniti fructus passionis Christi, qui iam totus est in thesauro Ecclesiæ, & in acceptatione diuina, & ideo quando efficaciter non applicatur, manet quidem in thesauro Ecclesiæ, nihil tamen illi thesauro additur ex vi talis sacrificij, quod spectat ad fructum satisfactionis; de quo modo agimus, quia in illo sacrificio, vt in persona Christi fit, nulla est noua satisfactio, vt sæpe dixi. Sicut, quando Baptismus, vel aliud sacramentum priuatur suo effectu nihil noui reponitur in thesauro Ecclesiæ, sed solum impeditur, ne ex thesauro meritorum Christi aliquid cōferatur suscipienti sacramentum. Nisi quis fortasse velit distinguere thesaurum Ecclesiæ à merito & satisfactione Christi quoad sufficientiam, quatenus constat solum ex satisfactionib. Sanctorū, & alijs, quæ speciali titulo iam sunt acquisitæ ipsi Ecclesiæ, inter quas annumeret hanc partem satisfactionis respondentem sacrificio ex opere operato: nam hoc ipso, quod Ecclesia per suum ministrum obtulit illud sacrificium, videtur acquisiuisse speciale ius ad illam satisfactionem, atque hac ratione dici posset, quando non applicatur alicui, specialiter reponi in thesauro Ecclesiæ. Quod probabiliter consideratum est, parum tamē refert, hoc vel illo modo loqui, nam res eadem est, nimirum, facta hypothesi, quod per nullam intentionem ministri formalem, vel virtualem ille fructus applicetur, sacrificium carere actuali effectu, quia non est sufficienter applicatum ad operandum. Addo tamen rarissime accidere posse casum, in quo Sacerdos nulli applicet hunc fructum: Nam ad hoc sufficit intentio formalis, vel virtualis: nam si ad conficiendum sacramentum, vel offerendum ipsum sacrificium Deo, sufficit virtualis intentio: multo magis sufficiet ad applicandum fructum eius: Hæc autem virtualis intentio vix deesse potest; nam omnis Sacerdos, quando alteri non applicat sacrificium, saltem habet virtualem intentionem fruendi fructu illius. Applicat ergo sibi ipsi, vel, si aliquo titulo obligatus sit ad offerendum pro alio, etiam habet vnusquisque intentionem virtualem implendi obligationem suam, & similiter in eo casu, quo applicatur sacrificium ei, qui non indiget, vel non est capax fructus illius, vnusquisque habet intentionem, vt, vel ad se redeat, vel animabus purgatorij, aut alijs indigentibus, applicetur; Itaque, si sacerdotes mediocriter sint instructi, & aliquam diligentiam in sacrificando & offerendo adhibeant, vix eis prædictus casus eueniet. Quia vero impossibilis non est, statuamus ita accidisse, nūquid poterit postea sacerdos applicare præteritum sacrificium? Non enim defuere, qui ita senserint, fortasse, quia sacerdos, offerendo sacrificium, acquisiuit ius, & fecit quodammodo suam illam satisfactionem, & ideo videtur semper manere in potestate illius applicare illam. Sed hoc difficile creditu est, alias posset Sacerdos etiam ex instituto, & directa intentione suspēdere hunc effectum, & reseruare illum, vt alio tempore fiat arbitrio suo, & consequenter, si ipse est in peccato, potest fructum seu applicationem eius suspendere, donec sit in gratia, vt possit, si velit, sibi applicare, & idem posset respectu alterius. Item, qui nō habet stipendium, posset dicere sacrum, & reseruare applicationem, & postea accepto stipendio satisfacere applicando sacrificium prius oblatum ei, qui postea stipendium dedit: hæc autem & similia sunt inaudita in Ecclesia, & valde absurda, vt latius tractat Cordu. lib. 5. de indulgentijs, q. 42. Dicendum ergo est, quod sicut sacramentum solum est in potestate ministri pro tempore & momento, quo conficitur, & tunc habet effectum, qui non potest à ministro suspendi: ita sacrificium est sub potestate & intētione ministri, quamdiu offertur, & tunc debet applicari, & habere effectum, qui non debet suspendi arbitrio, vel incuria ministri, & ideo si hac de causa semel careat effectu, iam nō est in potestate ministri, applicare illud: quia non est institutū, vt operetur, nisi dum fit seu existit suo modo, & ideo Sacerdos nullum acquisiuit ius, vt applicet ad operandum sacrificium iam præteritum. Dices, quantum ad deprecationem potest aliquis applicare præterita sacrificia: Ergo, & quantum ad satisfactionem ex opere operato. Respondetur, negando consequentiam: nam quoad impetrationem ita potest applicari sacrificium, sicut præterita bona opera: manent enim in acceptatione diuina, & vt sic possunt iterum atque iterum Deo repræsentari, vt propter illa nos exaudiat, & idem est de sacrificio, quia hic effectus, neque habet definitam quantitatem, nec certum tempus, nec specialem promissionem, aut institutionem, quæ omnia secus sunt in effectu ex opere operato. Vnde addo, quando applicatio fit ad impetrandum, non proprie fieri ad nouam effectum in eo ordine, nisi quatenus per nouum orationem & petitionem nouus effectus impetratur, & id quod in sacrificio vel bono opere præterito quodammodo iam erat in virtute & quoad

Si ante obtatum sacrificium ipsius fructus non applicetur nil post applicare sua nabit.

Cordub.

Obiectioni respondetur.

sufficientiam applicatur ad efficaciam mediante oratione. Non est ergo simile de impetratione & effectu ex opere operato.

Consectarium. Ex dictis colligo, si Sacerdos applicet sacrificium, referendo intentionem suam ad intentionem alterius hoc modo; applico hanc Missam, cui Petrus applicuerit, tunc, si alius tempore oblationis conditionem impleuerit, & sacrificium applicuerit, validâ esse & sufficientem applicationem: si autem cõtingat, alterum non applicuisse alicui sacrificium, tunc carere effectu suo. Quia cum applicatio Sacerdotis fuerit, quasi conditionata, & non inuenerit cõditionem impletam, omnino inefficax redditur; sicut in conficiendo sacramento per intentionem cõditionatam, si conditio non est posita in re, quando materia & forma cõsummantur, nihil fit, quia talis intentio nihil ponit in esse & ideo inefficax redditur. Ita ergo est

Cordub. refutatur opinio. in præsenti propter eandem rationem, quamquam Cordub. lib. 1. quæst. 4. dub. 5. oppositum sentiat: dicens, iam Deo esse præsentem futuram voluntatem alterius, & ideo fructum sacrificij statim applicari illi, cui Deus præuidet ab alio fore applicãdum. Quod si Deus præuideat nullam futuram applicationem alterius: tunc ait sacrificium frustrari suo effectu, sed certe primum illud non fuit ab illo satis animaduersum, alioqui pari ratione dicere posset, sacramentum datum sub conditione de futuro, si Petrus consenserit, statim esse validum, si Deus præuidet, Petrum cõsensurum, quia iam respectu Dei intentio conditionata transit in absolutam. Item deberet idem dicere de hac applicatione; offero sacrificium pro eo cui crastina die applicuero: vel pro eo, qui daturus est mihi eleemosynam, & de similibus, quæ sunt præter vsum Ecclesiæ, magnosq; abusus parere possunt, si introducantur. Deus ergo, sicut nec punit, nec præmio afficit, nec ita confert effectus sacramentorum, aut sacrificij, ex his quæ præuidet futura, sed iuxta præsentem hominis intentionem & dispositionem: & ideo, si intentio, vt nunc est in homine, est conditionata, etiam quando conditio non est oppositа absolute & secundum se est inefficax, & suspendit effectum, donec conditio reipsa impleatur, ideoq; nihil operatur, quicquid Deus præuideat.

Dubium. Scoti & Gabriel. opinio. Supereſt dicendum de alia parte quæstionis, scilicet, de priuatis offerentibus, an si pro alijs offerant fructum suum, illis prosit: nam Scot. & Gabriel supra, agentes de illo fructu Sacerdotis, quem vocant specialissimum, negant posse applicari alijs. Non videntur autem loqui de potestate simpliciter, sed vt licite, vel non licite fiat, nec loquuntur vniuersaliter sed cum limitatione, scilicet, quando ipsemet Sacerdos indiget tali fructu, quia esset contra ordinem charitatis alteri applicare: Hæc enim ratio, ad summum probat, tunc non posse fieri licite: non vero, quod simpliciter non posset, aut quod factum non teneret: interdum enim potest homo peccare donando quod suum est, & quod nihilominus donatio sit valida. Vnde etiam illa ratio nullo modo procedit in his, qui non indigent, quia tunc nihil facient contra ordinem charitatis. Hæc autem doctrina, si vera est, eadem ratione applicanda est cæteris priuatis offerentibus, quia, vt sic, Sacerdos se habet vt priuatus offerens, sicut supra diximus. Quamquam (vt verum fatear, & Ledesma prius intellexit) authores prædicti solum loqui videntur de fructu ex opere operantis: tamen in illo etiam procedit eadem ratio in alijs priuatis offerentibus, quæ in Sacerdote, vt per se constat: Quocunque autem modo illa doctrina intelligatur, siue de fructu ex opere operato, siue ex opere operantis, non recte probantur illa ratione Scoti. Quia hic fructus, de quo agimus, non est remissio alicuius culpæ, neque gradus aliquis sanctitatis, gratiæ, aut gloriæ, sed est satisfactio, vel remissio alicuius pœnæ: in huiusmodi autem malis pœnæ, non est contra charitatem propriam, quod aliquid cedat iuri suo, priuando se tali commodo, vt alteri benefaciat. Et hoc confirmat vsus omnium piorum: applicat enim satisfactiones suas pro animabus purgatorij, non quia existiment, se illis non indigere: Esset enim hæc arrogans cogitatio, sed quia vel sperant alijs modis sibi interim prouideri posse, vel quia volunt alijs benefacere, etiam si aliquid amplius ipsi patiantur, vel certe, quia in hoc ipso charitatis opere magis merentur & hoc bonum existimant merito & satisfactioni esse præferendum. Alijs igitur absolute videtur posse priuatos offerentes hunc fructum alijs donare: quia in hoc non peccant, vt declaratum est, & alioqui facultas eis non deest. Nam suo modo sunt domini illius satisfactionis: nam licet ex opere operato detur, tamen reuera fit tam propria, sicut illa, quæ est ex opere operantis: Sicut ergo hæc libere potest alteri dari, ita & illa.

Dices fortasse, solis Sacerdotibus, quatenus operãtur, vt ministri Christi, datam esse potestatem applicandi alijs fructum oblationis suæ, quia solum ministri Christi vt sic constituti sunt Dispẽsatores mysteriorum Dei, & ideo per solos illos potest conferri effectus ex opere operato. Sed contra, nam, cum Christus concesserit singulis fidelibus fructum aliquem ex opere operato, ratione oblationis eorum, vt ab ipsis est: vnde constat negasse illis potestatem applicandi alijs talem fructum? Quamquam enim demus talem fructum respectu alterius, non esse ex opere operato, esse tamen poterit per modum cõmunicationis spiritualium bonorum: nam hi duo modi diuersi sunt: quando enim applicatio est simpliciter ex opere operato, nõ oportet, vt applicans sit in gratia, sicut antea de Sacerdote, vt sic diximus: quando vero applicatio est solum per modum communicationis, oportet vt iste qui applicat, sit in gratia: nam oportet, vt prius sibi ius acquirere possit, quod in alium transferat: vt autem acquirat tale ius, oportet, vt sit in statu gratiæ. Et in hunc modum explicata hæc opinio est probabilis.

Priuati offerentes non possunt hunc fructum alijs applicare. Nihilominus censeo, cõtrarium esse probabilius, scilicet non posse huiusmodi offerentes alijs applicare hunc fructum, quia in vniuersum censeo omnem effectum ex opere operato esse proprium & personale beneficium, & quasi priuilegium personæ concessum, quod non potest ipsa in alium trãsferre sicut de indulgentia dicit D. Thomas, in 4. dist. 20. art. 5. q. 3. ad 2. eum, cui conceditur, non posse fructum illius in alium transferre, nisi speciali facultate in ipsamet indulgentia concedatur: idem ergo est de effectu ex opere operato, qui specialiter concessus est in fauorẽ talis personæ, & hoc constat inductione in effectibus sacramentorum: datur. n. per Baptismum remissio totius pœnæ, neque est in potestate baptizati, aliqua parte eius seipsum priuare, vt eum alteri applicet, vt supra tactum est. Idemq; est in satisfactione sacramẽtali, quæ in confessione imponitur, vt suo loco dicemus. Idem ergo dicere debemus de hoc effectu sacrificij, quatenus personalis est: quia nulla est specialis ratio ad exceptionem faciendam, nec sufficiens aliqua authoritate constare potest.

SECTIO X.

Quæ sint necessaria in eo, pro quo sacrificium offertur, vt in eo habeat effectum ex opere operato.

QVid in offerentibus necessarium sit, iam supra diximus. In eo ergo, pro quo sacrificium offertur, quatuor desiderari possunt vt effectum ex opere operato consequatur, capacitas, status, dispositio, indigentia, & de singulis pauca dicenda sunt.

Quæ sint necessaria in eo pro quo sacrificium offertur, vt effectum ex opere operato consequatur.

Primo igitur requiritur capacitas, quam Baptismus confert: nam sine charactere baptismali nullus est capax huius effectus, vt sentit Diuus Thom. q. 79. art. 5. D. Thom.

Augustin. Chrysostom.

art. 7. ad 2. cum August. de anima & eius origine, lib. 1. cap. 9. & idem sumitur ex Chrysost. hom. 3. ad Philip. vbi dicit hoc sacrificium non posse offerri pro catechumeno defuncto, quod verum esse non potest, nisi quoad effectum ex opere operato: Nam quoad impetrationem etiam pro illo offerri potest. Et hoc sensu omnes Theologi censent, Baptismum, sicut est ianua ad alia sacramenta, ita etiam esse ad hoc sacrificium, scilicet, quoad effectum ex opere operato. Et hac etiam ratione specialiter offert Ecclesia pro fidelibus, per quos baptizatos intelligit: nã illi sunt propriè fideles in foro Ecclesiæ, qui per Baptismũ fidem professi sunt, & hoc sensu intelligũtur illa verba Canonis; Memento Domine famulorum famularumq; tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei: ita enim solet Baptismus signum, vel sigillum fidei appellari. Item sicut hoc sacrificium visibile est, ita visibili Ecclesiæ est datum, vt pro se, suisque membris illud offerat, eisque ex opere operato prosit, sed per Baptismum constituimur membra huius Ecclesiæ visibilis: illi ergo tantum, qui baptizati sunt, sunt capaces huius effectus ex opere operato. Item, illi soli possunt esse participes huius mensæ: Prius enim generari debent, quam nutriri, & reconciliari prius quàm ad conuiuium amicorum admitti: ergo illi etiam soli sunt capaces fructus ex opere operato, vt sacrificium est. Patet consequentia, quia eadem mensa est altare: vnde ad eosdem ordinatur sub vtraque ratione. Neque est verisimile, Christum pluribus promisisse effectum sacrificij, quam sacramenti. Neque aliqua probabili ratione vel authoritate potest in hoc differentia constitui. Eò vel maximè, quod iuxta antiquissimam Ecclesiæ consuetudinem, catechumeni non permittuntur adesse mysterijs, ex quo incipit fieri oblatio sacrificij: semper ergo existimati sunt incapaces effectus huius sacrificij ex opere operato: aliàs cur prohiberentur adesse, & cum alijs offerre? Atque hinc facile soluitur obiectio, si quis dicat, catechumenum esse posse membrum viuum Christi, & capacem remissionis pœnæ. Respondetur enim, hoc non satis esse, vt eam possit consequi ex opere operato per hoc sacrificium: quia hoc remedium speciale, datum est Ecclesiæ, pro his, qui in CHRISTO sunt regenerati, sicut & cætera omnia, quæ habere possunt effectum ex opere operato.

Occurritur scrupulo.

Solus viator huius fructũ ex opere operato capax est. Dubium.

Secundo requiritur status viatoris, nam, si iam sit in termino vltimo beatitudinis, vel damnationis, vel non indiget, vel frui non potest hoc fructu sacrificij, vt ex disput. 77. constat. Difficultas vero est de statu, quasi medio, scilicet, animarum purgatorij. Multi enim negant hoc sacrificium habere infallibiliter effectum in his animabus, vt Soto, dist. 13. q. 2. art. 1. Cano, lib. 12. de locis. 13. ad 9. Cordub. lib. 1. q. 3. opin. 4. Hinc autem necessario sequitur illum effectum non esse ex opere operato: quia talis effectus est infallibilis in eo, qui non ponit obicem, sed in animabus purgatorij non potest esse obex: ergo ex hoc capite non potest in eis impediri effectus: ergo si deficere interdum potest, solum est, quia non est ex opere operato. Ratio vero reddi potest, quia illæ animæ iam non sunt membra Ecclesiæ visibilis: ergo nec sunt in statu, in quo possit ex opere operato prodesse sacrificium visibile, sicut nec visibilia sacramenta eis vtilia esse possunt. Secundò, illæ animæ non sunt in statu satisfaciendi, sed satis patiendi: ergo neque vlla satisfactio eis iam prodesse potest, saltem ex certa lege, & promissione. Tertio, propter hanc causam alia suffragia Ecclesiæ, & indulgentiæ non applicantur eis infallibiliter, sed per modum suffragij (vt aiunt) vt Deus de congruo acceptet & applicet illa, quod significat Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, capit. 1. & in Enchir. capit. 19. Ergo idem erit in præsente: nam est eadem ratio, & quotiescunque Sancti loquuntur de oblatione huius sacrificij pro defunctis explicant illam per modum deprecationis & suffragij.

Soto. Cano. Cordub.

Nihilominus contraria sententia, sicut magis pia, ita & probabilior est, itaq; cum dicimus, statum viatoris requiri ad hunc effectum, comprehendimus statum purgatorij: nam quatenus, qui illic sunt, ad vltimum terminum nondum peruenerunt, aliqua saltem ex parte viatores sunt, maxime quoad remissionem pœnarum, vel etiam culparum venialium obtinendam. Est autem hæc opinio expressa D. Tho. in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 3. ad 3. significat eam Albert. Mag. art. 2. ad 6. Durand. dist. 12. quæst. 4. multi recentiores, Petr. Soto, lect. 7. de Eucharist. Lindan. lib. 4. Panopl. c. 51. Ruard. art. 16. Hosius in Confess. c. 41. Aiala de tradit. part. 3. Bellarm. lib. 2. de purg. c. 8 qui generatim de suffragijs censet, infallibiliter applicari, quod etiam tenent Couarru. in cap. Alma mater, part. 1. §. 5. num. 11. & Nauar. in cap. in Leuit. notabil. 22. Ex hoc autem necessario consequitur, idem à fortiori dicendum esse de hoc sacrificio: nam, vt Concil. Trident. dicit, sess. 25. cap. 1. inter suffragia sacrificium Missæ maxime prodest defunctis: ergo, si alia prosunt infallibiliter, hoc multo magis, vel quãuis alijs operibus hoc negetur, non esset negandum huic sacrificio, propter excellentiam eius. Accedit, quod Trident. sess. 22. c. 1. eodem modo dicit, sacrificium hoc offerri pro viuis & defunctis, & eodem modo loquuntur Cyril. Hierosol. catech. 5. mystag. & Chrysost. homil. 68. ad populum. Multumq; fauet dictum eiusdem Chrysost. homil. 3. ad Philippenses quod sumi etiam potest ex August. lib. 1. de Origine animæ, cap. 9. hoc sacrificium non posse offerri pro Catechumenis defunctis, sicut potest pro baptizatis: nam, vt supra dicebam, hoc necessario intelligendum est quoad effectum ex opere operato: ergo operatur hoc modo in baptizatis iam defunctis; nã per modum impetrationis etiam in Catechumenis operari potest. Præterea in forma Sacerdotij æqualiter dicitur: (Accipe potestatem offerendi sacrificium pro viuis & defunctis.) Ergo verisimile est, hãc potestatem esse æque efficacem circa vtrosque. Ex his ergo omnibus sufficiens habemus fundamentum, vt credamus, Christum ita instituisse huius sacrificij efficaciam, in quo tota hæc res posita est, quia sine tali institutione certum est, non posse sacrificium per se habere hanc efficacitatem. Neque item est dubium, quin ex institutione Christi potuerit illam habere. Neque etiam est vlla ratio, ob quam animæ purgatorij fuerint ab hoc effectu excludendæ, vt patebit facile ex responsionibus argumentorum.

In purgatorio animæ detentæ sunt capaces fructus ex opere operato huius sacrificij, vtpote quæ aliqualiter sint viatrices. D. Thom. Alb. Mag. Durand. Petr. Soto. Lindan. Ruard. Hosius. Aialæ. Bellarm. Couarr. Nauar. Conr. Trid.

Cyrill. Hier. Chrysost. August.

Ad primum enim respondetur, quod illæ animæ eo modo, quo viatrices sunt, pertinent ad Ecclesiam militantem, nondum enim triumphant. Vnde aliquo modo possunt ligari vel absolui, & cum eis habemus quandam spiritualium honorum communicationem: hoc ergo satis est, vt sint capaces effectus huius sacrificij ex opere operato, quod excellentiam legis gratiæ non parum commendat; habet enim remedia, quibus non solum viuentibus, sed etiam fidelibus defunctis indigentibus efficaciter subueniri possit. Vnde non est similis ratio de sacramentis. Primò quidem propter diuersum finem, sacramenta enim ordinata sunt ad gratiam conferendam; sacrificium autem ad pœnas peccatorum tollendas; at vero animę purgatorij non sunt capaces augmenti gratiæ; absolui autem possunt à reatu pœnæ. Deinde ratione modi efficiendi, seu applicandi effectum: nam sacramentum applicatur per aliquam actionem circa corpus, & ideo non operatur, nisi in anima vnita corpori; sacrificium vero operatur solum per quandam extrinsecam ordinationem seu relationem, quę terminari potest ad animam etiam à corpore separatam.

Ad secundum negatur consequentia, nam, licet

animæ illæ non sint in statu, in quo possint per se satisfacere, sunt tamē in statu, in quo possunt frui aliorum satisfactionibus, præsertim Christi.

Ad tertium iam dictum est, antecedens esse dubium, & consequentiam inualidam.

Tertio requiritur dispositio; de qua non omnes eodem modo sentiunt: nam qui existimant, pœnam debitam ex prioribus peccatis remissis, posse in statu peccati mortalis remitti, consequenter dicunt, id posse fieri per oblationem huius sacrificij. Vnde fit, iuxta opinionem hanc, nullam dispositionem requiri ad hunc effectum in eo, pro quo sacrificium offertur: nam etiam si sit in peccato mortali habituali, consequetur illum: idem autem erit dicendum, etiam si sit in peccato actuali: quia, si indignitas personæ non obest, actuale peccatum non addit specialem repugnantiam. Ita sentit in generali, Nauarrus cum Soto, & alijs in cap. 1. num. 45. de Pœnitentia, dist. 6. & in speciali de hoc sacrificio libro de Oratione, capite 19. numero 73. Nihilominus tamen dicendum est, vt hoc sacrificium efficaciter operetur, postulare in eo, pro quo offertur, gratiam gratum facientem, vt necessariam dispositionem. Ita Diuus Thomas, quæstione 79. articulo 7. ad secundum, & omnes discipuli eius. Generale fundamentum est, quia is, qui est in peccato mortali, non est capax satisfactionis pro pœna tēporali: imo nec satispassionis. Quod fundamentum in sequenti tomo ex professo tractandum est: nunc satis est dicere, hæc esse beneficia amicorum, neq; esse rationem vllam, ob quam ad inimicos extendantur.

Præter habitualem gratiam nulla necessaria dispositio est ad percipiendū fructum Eucharistiæ/sacrificii ex opere operato.

Tria vero supersunt circa hoc declaranda. Primū est, an præter dispositionem gratiæ habitualis requiratur aliqua alia (suppositio etiam charactere baptismali) in eo, qui recepturus est hunc effectum. Respondetur, quia, vel illa est habitualis, vel actualis. Non primum, vt per se constat, quia cum gratia habituali comprehendimus omnes virtutes & dona, quæ illam comitantur, præter quæ nihil habituale ad salutem requiritur: Nec etiam secundum, quia non est necessaria actualis deuotio, neq; aliquis bonus affectus, quia etiam ad effectum sacramenti, hoc non est per se necessarium: ergo multo minus erit ad hunc effectum: imo nec actualis aliqua consideratio necessaria est: nam etiam si contingat, alium nihil scire, nec cogitare de oblatione sacrificij pro ipso facta, vel etiam si sit dormiens, quando illi applicatur effectus, dabitur illi, si in gratia sit. Sicut etiam contingit in communicatione satisfactionis ex opere operantis: nam, si ego applico alteri satisfactionem meā, ipso nihil sciente, reuera Deus illam acceptat, & remittit alteri pœnam. Ratio autem huius est sumenda ex modo, quo hic effectus applicatur; non enim fit per aliquam actionem recipientis, sed solum per intentionem, & quasi extrinsecam donationem alterius. Item, quia hæc dispositio, neque est necessaria ex parte sacrificij (nam ille, pro quo fit oblatio, nullo modo ad sacrificium concurrit) neque etiam ex parte ipsius effectus, quia, cum fit sola remissio pœnæ, non requirit specialem præparationem ex parte hominis. Dices saltem requirere consensum eius, & voluntatem acceptandi tale beneficium. Respondetur, sufficere virtualem & impetratiuam, quæ nulli deest: vnusquisque enim cupit à pœnis liberari, & libenter hoc beneficium remissionis acceptat, sicut enim pœna est veluti intrinsece, seu ex natura sua inuoluntaria; ita è contrario remissio pœnæ voluntaria censetur, saltem virtualiter & implicite, & hoc satis est ad hunc effectum. Vnde vlterius addo, non requiri etiam carentiam omnis actualis peccati venialis: nam etiam ille, qui actu est peccans venialiter potest consequi hunc effectum, quia non habet oppositionem cum illo, respectu pœnæ relictæ ex alia culpa remissa; non vero respectu pœnæ quæ debetur propter culpam ipsam, quæ actu committitur, nam illa non potest ante culpam remitti, & ideo respectu illius dici potest obex talis culpa: non vero, respectu alterius, quia, sicut potest vna culpa venialis sine alia tolli, ita multo magis potest tolli pœna relicta ex prioribus peccatis sine veniali culpa: secus vero est de peccato mortali actuali, quia hoc secum non compatitur habitualem gratiam.

Secundo inquiri potest, an hic effectus sit maior cæteris paribus, in eo, qui melius est per gratiam dispositus, vel per maiorem deuotionem. D. Thomas enim dicta quæst. 79. art. 5. absolute dicit, hanc oblationem esse satisfactoriam illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, secundum quantitatem suæ deuotionis, & ita etiam sentiunt Soto libr. 8. de Iustitia, q. 2. art. 2. & Sylvest. verb. Miss. q. 9. & ratio esse potest, quia, si dispositio requiritur ad effectum: ergo & melior dispositio conducit ad meliorem effectum. Ita enim supra de offerentibus argumentabamur, & de sacramentis, eorumque effectibus eodem modo ratiocinati sumus. Et generale principium est, quia causa perfectius operatur in Subiecto melius dispositio.

Nihilominus censeo, non esse sumendam ex hoc capite quantitatem seu variationem huius effectus. Ita tenet Caietanus Tomo tertio, Opuscul. tractatu tertio, quæstione secunda, & idem sentit Durandus in 2. distinctione 45. quæst. 3. num. 7. & 8. & D. Thomas ibi, quæst. 2. art. 3. quæstiuncula 1. dicit, suffragium, quod alicui prodest ex applicatione alterius, totum pendere ex intentione applicantis, ita, vt remoto impedimento, tantum applicetur, quantum ipse vult. Ex quibus verbis (quæ verissima sunt: sed menda est in præsenti ratio: nam hic effectus, respectu eius, pro quo offertur, vt sic, totus pendet ex intentione Sacerdotis applicantis: Ergo tantus est, quantum esse vult applicans. Neque in hoc pendet ex dispositione alterius, nisi quoad hoc solum, vt obex non ponatur. Vnde, quoad hoc non est eadem ratio de offerentibus vt sic, quia effectus illis respondens, non pendet solum ex intentione alterius, neque extrinsecus (vt sic dicam) ab illa prouenit, sed in propria actione & oblatione fundatur, quam melior dispositio facit moraliter meliorem, & acceptiorem Deo. Atque eadem ratio differentiæ est de effectibus sacramentorum, quia non pendent in actione sua ex intentione alterius, sed veluti naturaliter agunt iuxta dispositionem suscipientis. Denique non est simile de alijs causis, quæ per se agunt iuxta dispositionem passi: nam in præsenti hæc causalitas solum est moralis per modum cuiusdam donationis, quæ tanta est, quantam vultis, qui donat, neque aliud ex parte recipientis requirit, nisi capacitatem absque impedimento. Vnde potest retorqueri argumentum: nam quando dispositio solum requiritur, vt remouens prohibens, nihil ad effectum refert, quod dispositio sit maior vel minor, dummodo quælibet illarum totum impedimentum auferat: sic autem est in præsenti: nam quælibet gratia, etiam minima, aufert totum impedimentum amicitiæ diuinæ, & ad hoc solum necessaria est, vt satis constat ex dictis. Ostendimus enim, actualem dispositionem per se hic non concurrere: quia neque effectus est talis, vt illam postulat, nec modus recipiendi illum, quia non est per aliquem concursum ipsius recipientis: maior autem, vel minor intensio gratiæ habitualis, etiam est impertinens ad hunc effectum, vt Soto ipse fatetur: quia quicunque est in gratia, est capax remissionis pœnæ, neque aliquid amplius ad hoc confert maior intensio gratiæ.

Præterea declaratur res tota in hunc modum, quia effectus respondens oblationi Sacerdotis vt sic, determinatus est ex institutione, semper est in so-

omnino æqualis, quia non habet, vnde varietur, cum non pendeat ex dispositione Sacerdotis, neque ex illa augeatur, vel minuatur, vt supra ostensum est. Rursus hic effectus applicatur, vt diximus, per intentionem Sacerdotis, quæ in hoc est libera, per se loquendo, & potest totum effectum applicare, cui voluerit. Vnde, si totum applicet Petro, ille consequetur totum, etiam si sit minus sanctus, quam reliqui omnes: si vero applicet Petro & Paulo, & velit æqualiter inter eos diuidi, ita fiet, etiam si illi sint inæqualiter sancti, quia in hac applicatione Sacerdos habet liberam potestatem: ergo effectus sacrificij non variatur ex varia dispositione eorum, pro quibus offertur. Quod si interdum velit Sacerdos, vt effectus distribuatur inter plures, iuxta eorum dignitatem in genere gratiæ, tunc ita quidem fiet, non tamen ex vi inæqualis dispositionis, sed ex vi intentionis & voluntatis applicantis. Sicut contingit in applicatione satisfactionis ex opere operàtis, quæ datur, vel distribuitur iuxta voluntatem applicantis, dummodo alij sint capaces, id est, non sint in mortali peccato. Quod autem sint magis, vel minus sancti, nihil refert ad hunc effectum, qui per se pendet solum ex donatione alterius. Ad rationes igitur in contrarium iam responsum est: D. Thomas autem, cum disiunctiue loquatur, posset sufficienter de offerentibus intelligi, vel, si de vtrisq; intelligatur, non oportet, vt eodem modo vtrisque conueniat, sed cum proportione; nam in offerentibus prærequiritur talis dispositio ratione oblationis: In his vero, pro quibus offertur, solum quatenus necessaria esse potest ad remouendum impedimentum.

Quæsitum. Tertio inquiri potest, an hic effectus detur, recedente fictione, quando per obicem fuit impeditus. Nauarr. enim supra docet, si hoc sacrificium offeratur pro homine existente in peccato mortali, qui non habeat reatum alterius pœnæ temporalis, quæ posset statim remitti (vt ipse putat) postea, remissa illa culpa mortali, remitti ratione sacrificij præteriti pœnam aliquam temporalem, cuius reatus alioqui maneret, post remissam culpam. Sed hanc sententiam existimo falsam. Primo, quia nullum habet fundamentum, & alioqui non est rationi consentaneum, vt rei, qui in peccato mortali perdurat, iam sit, quantum est ex parte acceptationis diuinæ remissa pœna temporalis, tali peccato debita, veluti sub ea conditione: si aliquando talis culpæ veniam consequatur. Secundo, quia supra dixi, sola illa sacramenta habere effectum, recedente fictione, quæ iterari non possunt, & ideo habent necessitatem aliquam, sed hoc sacrificium iterari facillime potest, & nulla est necessitas huiusmodi priuilegij: ergo non est gratis, & sine fundamento asserendum in fauorem hominis, qui in suo peccato perdurat. Tertio, quia hoc sacrificium oblatum pro iusto tũc non indigente satisfactione non acceptatur, & quasi conseruatur illi, vt quin postea indiguerit, recipiat fructum illius, vt iam dicam: ergo multo minus acceptabitur illo modo respectu peccatoris. Non igitur redit postea hic effectus, sed manet in thesauro Ecclesiæ, vt supra declaratum est.

Cui applicatus est talis fructus, dum obitem illi opponebat, is tex remoto nihil illius tum sequitur.

Quem reatus temporalis pœnæ non tenet, ei huius fructus portio non respondet.

Quarto requiritur indigentia ad hunc effectum sacrificij ex opere operato, id est, vt is, pro quo offertur, habeat aliquem reatum pœnæ temporalis relictum ex culpa remissa, nam, si culpa nondum est remissa, vt iam dictum est, illam impedire remissionem pœnæ propter ipsam culpam: si autem est plene facta remissio, quoad totum reatum pœnæ nihil superest per hoc sacrificium agendum. Sicut in naturalibus, vt agens agat positiue, necesse est supponat aliquam priuationem, & vt agat priuatiue, id est, expellendo, necesse est, vt supponat aliquid formæ in Subiecto, quia si tota est expulsa, nihil illi superest agendum. Et ob hanc rationem, nihil potuit hoc sacrificium ex opere operato conferre Beatissimæ Virgini: & idem est de quocunque iusto pro eo tempore (si tamen aliquod est) in quo nullum habet reatum temporalis pœnæ. Sed quæri potest, an in eo casu maneat talis fructus in acceptione diuina applicatus tali iusto, vt, quando postea illo indiguerit, eo fruatur. Respondetur, minime ita applicari seu acceptari: non est enim conueniens prouidentiæ modus, vt ante commissam culpam, fiat iam veluti satisfactum pro pœna, alias quodammodo posset postea impune peccare, nec culpa postea commissa facere proprie dignum pœnæ, quia inueniret iam solutam. Item, si quis recipiat sacramentum Pœnitentiæ cum tali modo & dispositione, vt de se sufficiat ad tollendum reatum pœnæ vt centum, & in tali homine non sit nisi reatus pœnæ, vt quinquaginta, non propterea reseruatur in posterum ille effectus, vt ex peccatis postea committendis veluti compleatur. Similiter in satisfactionibus ex opere operantis, si quis iustus eo die, quo nihil debet, actus Pœnitentiæ faciat, non reseruatur illi talis satisfactio pro peccatis, quæ postea committit: ergo multo minus id fiet in effectu huius sacrificij. Vnde in eo casu dicunt aliqui sacrificium quidem non operari in eo, qui non indiget: nec etiam effectum eius manere suspensum, aut prorsus amitti, sed dari alijs qui indigent, ex diuina pietate, & mutua hominum charitate. Ita Diuus Thomas in 4. distinct. 45. seu in additionibus, quæstion. 71. articulo 14. ad 3.

Addendum vero est, necessariam esse applicationem seu intentionem offerentis, ita vt ipsemet velit, vt si Petrus, pro quo sacrificium offert, illo non indiget, fructus eius applicetur alijs indigentibus, siue in particulari eos designet, siue tantum in communi: nam, si hoc non faciat, & intentio eius sistat in sola illa persona, quæ non indiget, fructus sacrificij non manet applicatus, & ideo nulli dabitur, sed in thesauro Ecclesiæ manebit, iuxta principia posita. Quapropter prudens consilium est, semper habere prædictam intentionem: imo hic est optimus modus offerendi pro aliquo sacrificium, secunda intentione, vt vocant.

SECTIO XI.

Vtrum effectus huius sacrificij sit infinitus intensiue.

HÆc quæstio est celebris & valde controuersa; quamuis sine causa, vt opinor. Sunt ergo duæ oppositæ sententiæ. Prima affirmat, hunc effectum esse infinitum intensiue. Hanc tenet Caietanus supra, quæstione 79. articulo 5. vbi hoc sensu dicit, vnam Missam esse valoris infiniti, & ideo ex sui quantitate sufficere ad satisfaciendum pro pœnis omnium peccatorum, tam viuentium quam mortuorum. idem tenet idem Caietanus Tomo 2. Opuscul. tractatu 3. quæstione secunda, Syluester, verbo, Missa, prima, quæstione 9. Viguerius in institut. capit. 16. §. 2. Cano, libro 12. de locis, capit. 13. ad 10. Ruardus articulo 16. §. 2. inclinat Soto, in 4. distinctione 11. quæstione 2. articulo 5. distinctione 14. quæstione 2. articulo 2. retractans, quod prius docuerat, fortasse melius. Fundamentum est, quia hoc sacrificium est infinitum ex parte rei oblatæ, & non est minus infinitum ex parte offerentis, quia, licet Sacerdos videatur persona finita, tamen non offert in sua, sed in Christi persona, & est veluti æquiualenter Christus, qui est principalis offerens: ergo est tam infiniti valoris, sicut sacrificium Crucis, & nihilominus habet, quam illud, vt Chrysostomus intulit, hom. 2. super ad Timoth. Denique est hoc sacrificium infinitum in repræsentando, & continendo virtutem passionis Christi, quia virtus instrumenti tanta est, quanta principalis agentis: imo est eadem, cum in-

1. Opinio. Caietan.

Sylues. Viguer. Cano. Ruard. Soto.

strumen-

strumentum non operetur, nisi in virtute principalis agentis: Hoc autem sacrificium est, veluti organum continens in se totam virtutem sacrificij Crucis, vt sumitur ex Concilio Tridentino, sessione 22. capite 1.

2. Opinio

D Thom. Bonauent Richard. Paludan. Maior. Scotus. Gabriel. Soto Couarr.

Secunda opinio negat, sacrificium hoc habere valorem, vel effectum infinitum intensiue. Tenet expresse Diuus Thomas, in 4. distin. 45. quæst. 2. art. 4. quæstiunc. 3. ad 2. Bonauentur. ibi, articul. 2. quæst. 3. ad vltimum, Richard. art. 2. quæst. 3. Paludan. quæst. 2. Durand. quæst. 3. Maior, quæst. 2. Scotus quodlib. 20. Gabriel lectio. 26. & 27. in Cano. Soto lib. 9. de Iustit. quæst. 2. Couarruu. qui alios refert in cap. Alma mater, 1. part. §. 5. num. 5. & sequentibus. Fundamentum horum authorum fuisse videtur, quia licet res oblata in hoc sacrificio sit infinita, tamẽ oblatio ipsa, in qua essentia sacrificij consistit, finita est, & ab offerente finito, qualis est Sacerdos, quod videtur etiam insinuasse D. Thom. supra quæstion. 79. art 5. dicens; In satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quam quantitas oblationis: per quantitatem autem oblationis intelligit quãtitatẽ rei oblatę, & patet exemplo, q̃ statim subiungit, dicens: Vnde & Domin⁹ dicit Lucæ 22. de vidua, quæ obtulit duo æra, quod plus omnibus misit. In eodem igitur sensu addit Diuus Thomas: Quamuis ergo hæc oblatio ex sui quantitate, (id est, ex parte rei oblatæ) sufficiat ad satisfaciẽdum pro omni pœna, tamen sit satisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus secundũ quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna: ac si diceret, quia actio offerendi finita est, limitatum habere effectum.

Distinctio valoris ab effectu.

Vt & rem explicemus, & simul constet, quid sentiendum sit de relatis opinionib⁹: primum omniam distinguere oportet in hac oblatione, valorem operis ab effectu. Valor enim significare videtur dignitatem moralem, quam oblatio habet, vt ea sufficere possit ad meritum, satisfactionem, vel impetrationem, si iuxta diuinam ordinationem ad aliquid horum referatur: effectus autem est id, quod de facto datur, vel dari potest, iuxta Christi institutionem, ob talem oblationem: loquimur enim de effectu ex opere operato. Vnde etiam si consideramus sacrificium, vt est à Christo offerente, & à Sacerdote, vt gerente personam eius: hæc enim duo moraliter pro eodem reputantur: si autem consideretur hoc sacrificium, vt est ab Ecclesia, sic etiam potest in eo considerari valor, saltem ad impetrandum, & effectus inde proueniens: vt vero est à priuatis personis, sic etiam potest in eo considerari valor ex opere operantis, & effectus illi correspondens.

Huius sacrificij valor, vt à summo sacerdote Christo offertur infinitus est, tamen nullũ meritum vel satisfactio, sed impetratio sola est in ipso.

Dico ergo primo; Hoc sacrificium secundum se, & prout à suo principali offerente offertur, est infinitum in ratione sacrificij, atque adeo infinitum habet valorem, ratione cuius, si cætera necessaria concurrent, posset esse infinite meritorium & satisfactorium: de facto tamen nulla est in eo satisfactio, nullumue meritum, vt est opus Christi, sed sola impetratio. Hanc conclusionem, maxime quoad priorem partem probat fundamentum primæ sententię, quia hoc sacrificium, non solum ex parte rei oblatæ, sed etiam ex parte offerentis infinitum est, quod non satis videntur considerasse aliqui ex authoribus citatis secunda opinione: nam, licet hoc sacrificium immediate offeratur per os & manus Sacerdotis: tamen reuera Christus est, qui per illum offert, vel actualiter, vt supra declaraui (quod non parum declarat & exaggerat dignitatem huius sacrificij) vel certe mystice seu repræsentatiue, quod in rigore etiam satis esset ad infinitatem in genere sacrificij, saltem in ordine ad impetrationem. Quod ita declaro, quia quando Sacerdos offert hoc sacrificium, Pater æternus intuens donum illud, non sistit in Sacerdote, sed in illo respicit personam filij sui, quem repræsentat, & ideo acceptat illam purissimam oblationem, vt summe gratam & acceptabilem sibi: Ergo sub hac ratione sacrificium hoc habet infinitatem quandam in genere sacrificij, non tantum ex parte rei oblatæ, sed etiam ex parte offerentis, non minus, quam habuit sacrificium, quod Christus per se obtulit in cœna; nam est prorsus idem & eiusdem dignitatis. Nam, quod nunc interueniat ministerium Sacerdotis, est quidpiam valde materiale, quod non diminuit moralem æstimationem, seu valorem oblationis: Et confirmatur: nam hac ratione verba consecrationis prolata à Sacerdote, non sunt minus efficacia ad mysterium perficiendum, quam fuere à Christo prolata, quia licet Sacerdos non sit realiter Christus, tamen mystice est Christus, in cuius persona loquitur, & vere probat eadem verba, quæ Christus protulit: ergo & oblatio, quatenus ab illo est, sub hac ratione est æque digna, & eiusdem valoris. Atque hinc sequitur (quod in altera parte conclusionis dicebatur) oblationem hanc, si cætera necessaria concurrant, ex parte sua sufficere ad infinitum meritum & satisfactionem: addita enim illa conditionali est res euidenter consequens ex priori parte, quia ex parte oblationis, nihil amplius desiderari potest, quam infinita dignitas & valor. Tamen ex defectu illius conditionis fit (quod tertio loco dicebamus) de facto nullam esse nouam satisfactionem, vel meritum in hoc sacrificio, vt est à Christo. Nam si consideremus Christum: vt nunc per proprium actum suę voluntatis & intellectus offerentem simul cum Sacerdote, & per ipsum, sic actio Christi solum ratione status personę est inepta pax noui meriti, vel satisfactionis, quia iam Christus est extra statum merendi, vel satisfaciendi pro nobis, quod est certissimum, neque ab vllo Catholico negari potest: iam enim Christus nostram redemptionem consummauit. Si vero consideretur illa oblatio præcise, vt est à Christo repræsentato in Sacerdote, vel à Sacerdote, vt repræsentante personam Christi, sic etiam non est meritoria vel satisfactoria oblato: non quidem ratione status personæ Christi, si proprie & in rigore loquamur: Dici enim posset, Christum repræsentari hic à Sacerdote, vt fuit in statu passibili, quando hoc sacrificium instituit, vel certe repræsentari simpliciter, vt est Sacerdos, secundum ordinem Melchisedech, abstrahendo ab statu. Ratio ergo propria est, quia ille modus offerendi repræsentatiue tantum, licet ad impetrationem possit sufficere, non tamen ad nouam satisfactionem vel meritum, propter rationem, quam supra de Ecclesia tetigi, sectione 8. Hæc enim oblatio per solam repræsentationem, solum per denominationem extrinsecam attribuitur ei, in cui⁹ persona fit, & respectu illius, vt sic non est actio humana per propriam voluntatem, & libertatem eius distinctam ab ea, qua in principio, & instituit nomine suo hoc offerri, & ideo potius est ibi repræsentatio & commemoratio prioris meriti vel satisfactionis, quam nouum meritum vel satisfactio: nam hæc non conueniunt, nisi actioni vel passioni humanæ, quatenus humana & libera est. Nec refert, quod vt est à Sacerdote, sit humana & libera, quia libertas est priuata, & personalis ipsius Sacerdotis: Vnde conducere potest ad eius meritum vel satisfactionem ex opere operantis, non vero ad satisfactionem nouam infinitam, quæ oriri debet ex Christi persona & voluntate. Neq; est omnino contemnenda prior ratio, quæ in hunc modum explicari potest, quia Sacerdos præcise repræsentat Christum, vt summum pontificem & Sacerdotem, non vero vt merentem, vel satisfacientem: hæc nim posteriora sunt, & quasi extrinseca ad munus Sacerdotale, & ideo oblatio Sacerdotis in persona Christi solum id habet, quod præcise est de ratione sacrificij, quia sacrificium & Sacerdotium sibi inuicem respondent: & ideo etiam habet infinitatem in ratione sacrificij, non tamen in ratione meriti, vel satis-

satisfactionis. Atque hinc tandem probata fere manet victima pars assertionis: nimirum hoc sacrificium esse infinitum in impetrando, ita vt de nouo sit in illo infinita vis impetrandi, quoad sufficientiam, quod quidem ex parte rei oblatæ per se notum est: ex parte autem personæ offerentis, declaratur, vtroq; modo supra posito. Etenim, si Christus consideretur, vt actu offerens, habet actum de se infiniti valoris: & alioqui Christus nunc est in statu impetrandi: Ergo de facto est illa actio indefinite impetratiua, quanquam in re nunquam impetret effectum intensiue infinitum, quia nunquam ordinatur, nec prudenter ordinari potest, ad talem effectum, & ideo dixi, hanc impetrationem esse infinitam quoad sufficientiam, non quoad efficaciam, sicut alias dicitur de merito & satisfactione Christi: Nam, tam impetratiua est oratio, vel oblatio Christi glorioſi, quam fuit meritoria, vel satisfactoria actio Christi viatoris. Si autem consideretur hæc oblatio præcise, vt est à Sacerdote repræsentante Christum, sic etiam est infinite impetratiua, tum quia nititur præcedentibus Christi meritis, ratione quorum habet vim ad impetrandum, quidquid ex iustitia debetur, tum etiam, quia ad impetrandum sufficit illa habitudo extrinseca, vt supra declaratum est in impetratione Ecclesiæ orantis per ministrum iniquum, & in hac oblatione Sacerdotis in persona Christi, quia Deus non respicit donum, vt à Sacerdote, sed vt à Christo oblatum.

Effectus ex opere operato huius sacrificij est finitus inter sine.

Dico secundo, nihilominus effectus ex opere operato, quem hoc sacrificium potest conferre, est finitus intensiue. Hic est proprius sensus secundæ opinionis, & reuera est directa ac propria responsio quæstionis, quia proprius effectus sacrificij vocatur ille, qui est ex opere operato. Ratio vero non est illa, quã asserebat secunda sententia, illa enim ex dictis in præcedenti assertione refutata est. Ratio igitur vera est, quia effectus ex opere operato non pertinet ad sufficientiam, sed ad efficaciam, quoad efficaciam autem non potest sacrificium esse infinitum, cum nec sacrificium Crucis hoc habuerit, quia efficacia respicit effectum in re ipsa dandum: non datur autem, nec dari potest effectus infinite intensus. Præterea est ratio à priori, quia hic effectus non est mensurandus ex infinitate sacrificij, sed ex institutione & promissione Christi: quamuis enim hoc sacrificium incruentum, sit infinitum: tamen institutum est (inter alia) vt sit quoddam instrumentum eiusdem Christi ad applicandum nobis satisfactionem sui sacrificij cruenti, vt sumitur ex Concilio Tridentino sæpe allegato. Non enim repugnat, Christum in propria specie existentem vti oblatione sui, vel seipso, vt sacramentaliter existente, ad applicandum nobis diuitias passionis suæ: non potuit autem assumi hoc sacrificium & instrumentum, nisi ad determinatum & finitum effectum, qui per voluntatem Christi taxari debuit: hæc enim in aliud principium reuocari non potest: sic enim taxatus etiam est effectus Eucharistiæ, vt est sacramentum, quamuis sub ea ratione, etiam quid infinitum sit. Nec refert, quod talis effectus non sit omnino determinatus ad eundem gradum, vel terminum respectu omnium, nam fortasse est maior in melius dispositio, saltem in priuatis offerentibus, vt sic: satis enim est, quod in vnoquoq; habeat præfixũ terminum indiuisibilem, iuxta talem dispositionem, simpliciter tamen habebit aliquem terminum maximum, iuxta maximam ac perfectissimam dispositionem, sicut etiam contingit in sacramentorum effectibus.

Eucharistiam sacrificium, vt in persona Ecclesia offertur, omnium

Dico tertio: Hoc sacrificium, quatenus offertur in persona Ecclesiæ, habet effectum & valorem finitum ad impetrandum. In hac conclusione omnes conueniunt, quia hic valor fundatur in sanctitate Ecclesiæ, ad quam respiciens Deus, tanquam ad sponsam sibi gratam, cuius nomine hoc sacrificium sibi offertur, gratum illud habet & acceptum, vt propter illud postulata concedat. Sanctitas autem Ecclesiæ finita est: ergo & hic valor est finitus, quoniam hoc enim locum habet, quod Diuus Thomas dixit, oblationem magis attendi ex cõditione offerentis, quam ex re oblata. Atque hinc infertur primo, hunc valorem posse crescere, & minui, quo in Ecclesia fuerint sanctiores: Est enim eadem proportionalis ratio, vt recte vidit Gabriel, lect. 26. in Canon. cui sine causa contradixit Soto, dist. 13. quæst. 1. art. 6. in fine. Nullam enim rationem affert: sed laborat in æquiuoco, non distinguens inter hunc valorem, & illum, quem habet oblatio, vt est à Christo. Vnde infero secundo, hunc valorem melius dici ex opere operantis, vt loquuntur Corduba, Conatr. & alij, quam ex opere operato, vt loquuntur Scotus & Gabriel. Quamuis enim hæc differentia tantum sit de modo loquendi, tamen est vtilis hic modus ad tollendam æquiuocationem, & habet fundamentum, quia hic valor fundatur in sanctitate Ecclesiæ, & non in speciali Christi promissione, vt ex superioribus satis constat.

valore ad impetrandũ, tum in effectu finitum est.

Sacrificij huius valor, vt à priuato offerente emanat vndiquaq; est finitus.

Dico quarto: Valor & fructus huius sacrificij, vt est ex opere operantis, respectu Sacerdotis vel cuiuscunq; alterius offerentis priuati, est finitus intensiue: tum in ratione meriti, quia non meretur, nisi vnum aut alterum gradum gratiæ aut gloriæ, tum in ratione satisfactionis, quia non delet, nisi certam pœnam & finitam, tum etiam in ratione impetrationis, quia persona sic offerens finita est: eiusq; actio est simpliciter finita, etiam in genere moris, & hoc probat bene ratio secundæ sententiæ, & doctrina D. Thomæ ibi adducta, quæ sumpta est ex Gregorio, homil. 5. in Euangelia dicente: Non perpendit Deus in suo sacrificio, quantum, sed ex quanto offeratur. & lib. 7. Registri epistola 126. dicente: Hinc patenter ostenditur, quia non offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt, quia in omnipotentis Dei iudicio, non, quid datur, sed à quo datur, inspicitur. Non est autem sensus horum verborũ rem oblatam nihil cõferre, sed illam non sufficere sine offerente, & dignitate ac effectu eius. Dices, hinc sequi infinitatem rei oblatæ sufficere, vt oblatio sit valoris seu meriti infiniti: Nam, si aliquid confert, ergo quo fuerit melior, plus conferet: Ergo infinita conferet infinitatẽ: hac enim ratione sola persona offerens, si infinita sit, sufficit ad infinitatem oblationis, etiam si res oblata non sit infinita. Respondetur hoc argumentum esse vulgare & generale de omnibus actibus, qui habent obiectum infinitum, nam in præsenti res oblata solum se habet, vt obiectum seu materia circa quam, respectu oblationis. Probatur ergo argumentum infinitatem quãdam secundum quid, quia nimirum ex parte rei oblatæ, nulla oblatio potest esse altior aut eminentior: est enim ex illo capite summa, quæ esse potest, atque adeo altioris rationis, quã sit omnis oblatio rei finitæ: non est autem infinita simpliciter, quia hæc infinitas maxime pendet ex dignitate personæ operantis. Vnde actio, qua nos offerimus Christum, ex parte nostra finita est, & non adæquat dignitatem obiecti sui, ideoq; solum habet meritum & satisfactionem finitam ex opere operantis. Fundamenta aliarum opinionum non indigent noua responsione: nam ex dictis satis expedita sunt.

D. Thom. Gregor.

Obiectio.

Soluitur.

SECTIO XII.

Vtrum effectus huius sacrificij sit infinitus extensiue: ideoque oblatum pro multis tantum valeat singulis, ac si pro solo vno offerretur.

Quæstio hæc confundi solet cum præcedente, est tamen valde diuersa: nam, licet causa aliqua

non

non posit formam producere vltra certum gratum intensionis, potest tamen interdum totam illam formam & æque intensam in multis Subiectis producere: vt si ignis simul efficiat calorem, vt octo in tribus, vel quatuor Subiectis sibi applicatis, aut si posset idem efficere simul in quacunque multitudine Subiectorum sicut potest successiue. Sic igitur sacrificium, quamuis solum possit tres vel quatuor gradus satisfactionis applicare vni & eidem personæ, adhuc restat, dubitandum, an eosdem seu æquales possit conferre duobus vel tribus, & sic in infinitom, & hanc potestatem vocamus infinitatem extensiuam; an vero potius ita sit finitus hic fructus, sicut limitata efficacia sacrificij; vt si pro pluribus offeratur, prout offerri potest, diuidendus necessario sit ille fructus inter ipsos, ideoq; quo fuerit pro pluribus oblatum, eo minor fructus ad singulos perueniat.

Quæstionis sensus.

1 Opinio. Prima opinio est, hunc effectum integre multiplicari in omnibus & singulis personis, pro quibus hoc sacrificium offertur, in quocunque numero sint absque vllo termino, nec minui fructum vnius ex consortio aliorum: atque hoc sensu esse hoc sacrificium infinitæ efficacitatis extensiuæ. Hanc opinionem tenent Caietan. Sylvest. Cano, & citati sectione præcedente, & Cordub. lib. 1. quæstio. 3. Petrus Soto lection. 7. de Euchar. Hi vero authores fundant hanc sententiam solum in infinitate rei oblatæ, seu ipsius sacrificij. Sed si intelligant hanc infinitatem in agendo consequi necessario ad infinitatem in essendo, non est verum, nec solidum fundamentum, vt facile constat ex dictis sect. præced. quia effectus ex opere operato huius sacrificij (de hoc enim præcipue loquimur) totus pendet ex promissione & institutione Christi, & ideo ex illa petenda est etiam quantitas talis effectus. Si autem ex illa infinitate solum sumant congruentiam, sub qua fuit expediens, Christum ita instituere & promittere efficaciam huius sacrificij, est probabilis coniectura. Præsertim, si addamus, hanc esse naturam sacrificij, vt pro pluribus offeratur: ergo consentaneum est, vt sacrificium infinitum & summe perfectum, ita possit pro pluribus offerri, vt eam ob causam nihil detrimenti singuli patiantur. Et confirmatur, nam absurdum est dicere, quo plures conueniunt ad idem sacrum audiendum, eo magis minui singulorum fructum. Aut, cum Parochus sacrificium offert pro plebe sua, ex hoc solum; quod contingat plures esse iustos & indigentes tali fructu, minorem singulis prouenire: Ergo verisimilius est, institutionem ita factam esse, vt vnicuique promissus sit integer fructus iuxta suam dispositionem, siue plures, siue pauciores concurrant.

Caietan. Sylvest. Cano Cordub. Pet. Soto.

2. Opinio. Secunda opinio est, hunc fructum esse finitum etiam extensiue, ideoque applicatum multis, non multiplicari, sed diuidi, atq; ideo esse minorem in singulis. Ita sentiunt Diuus Thomas, Scotus, Gabriel, Soto, & fere alij authores citati sectione præcedente opinione secunda. Addit vero Soto in 4. distinct. 13. quæstione 2. articulo 1. quendam fructum sacrificij prouenire fidelibus ex generali applicatione, seu oblatione sacrificij: Alium vero ex speciali intentione & voluntate Sacerdotis. De priori, ait, veram esse priorem sententiam, quod talis fructus non minuitur in singulis, etiamsi in infinitum multiplicetur: de posteriori vero, esse omnino finitum, & pluribus applicatum, non multiplicari, sed diuidi. Contrario tamen modo distinguit Sylvester, verbo, Missa, prima, quæstione nona. Nam si sacrificium (inquit) speciali intentione offeratur pro multis, ita vt Sacerdotis intentio ad vnumquemque determinate feratur: tunc omnes accipiunt integrum effectum, & singulis ita prodest, ac si pro vno tantum offerretur. At vero, si intentio (inquit) solum feratur ad aliquid commune, vt verbi gratia, pro Collegio, pro plebe, tunc ait, tali oblationi vnum tantum adæquatum fructum respondere, illumque inter membra illius communitatis diuiti: & consequenter, quo plura fuerint, eo ad singula minorem partem fructus prouenire. Aliter distinguit Scotus dicto quodlibeto 20. in primarium & secundarium fructum: primarium dicit esse, qui speciali intentione Sacerdotis applicatur, & hunc dicit esse limitatum, pluribusque applicatum non multiplicari, sed diuidi: Secundarium autem vocat illum, qui prouenit absque speciali applicatione Sacerdotis, & quo ad hunc non esse limitatum sacrificium, sed tantum prodesse multis & singulis, ac si vnus tantum esset. Quæ distinctio videtur eadem cum illa, quam Soto tradit: vnde apparet illam ex Scoto sumptam fuisse. Aliæque similes distinctiones ab authoribus in hac materia traduntur, quæ necessatis fundatæ videntur, nec ad rem explicandam multum deseruiunt: vt ergo ex principijs positis materiam hanc facilius & clarius expediamus, præ oculis habenda est, vt distinctio offerentium vt sic, & eorum, pro quibus fit oblatio. Rursus recolenda est distinctio fructus ex opere operato, vel per solam impetrationem.

D. Thom. Scotus. Gabriel. Soto.

Varia circà opinionem hanc explicandam diuisiones.

Dico ergo primo; Quando plures offerentes concurrunt cum sacerdote ad idem numero sacrificium omnes & singuli, quatenus offerentes sunt, accipiunt integrum fructum, non minorem, quam si vnus tantum esset offerens, vnde in hoc sensu fructus huius sacrificij potest quodammodo dici infinitus, vel potius augmentabilis in infinitum extensiue. In hac conclusione habet verum prima sententia, quam à nullo authore existimo negari. Potest quidem inter eos esse controuersia, an isti offerentes, vt sic, recipiant aliquem fructum ex opere operato, vel solum ex opere operantis, vel per modum impetrationis. Quod autem hic fructus, qualiscunque ille sit, fiat prædicto modo, nec minuatur in singulis ex aliorum consortio, à nemine, vt arbitror, negari potest. Et hoc inprimis recte probatur à posteriori illo inconueniente supra illato, quod alias audientes Missam minorem fructum reciperent, solum ob multitudinem audientium, quod sine dubio est valde absurdum. Secundo probatur à priori: nam suppositâ institutione, vt à nobis supra declarata est, & hoc videtur necessario consequens, quia quando plures sic offerunt idem sacrificium, non potest in singulis minui fructus ratione oblatæ, neque etiam ratione oblationis, aut personæ proximè, vel remotè offerentis: ergo nullo modo. Prima pars antecedentis ita declaratur: nam in lege naturæ aut veteri, quando offerebatur agnus in sacrificium, si plures conuenirent ad vnum, & eundem agnum offerendum, videtur futurum fuisse consequens, vt ex parte rei oblatæ vniuscuiusque oblatio esset minus fructuosa, & laudabilis, quam, si vnusquisq; per se totum agnum offerret, quia agnus ille erat res finiti valoris, & ideo quo plures conueniebant ad illum offerendum, eò vnusquisque minus offerebat. At vero in præsenti non ita est: Nam agnus immaculatus quem offerimus, est infinitus, & ideo, licet ad illum offerendum multi conueniant, tantum vnusquisque offert, ac si solus offerret: vnde de merito & satisfactione ex opere operantis, nullum esse potest dubium, quin eadem sint, si cætera sint paria, id est, si eadem deuotione & affectu vnusquisque offeat siue solus, siue simul cum alijs. Idem ergo erit de effectu ex opere operato, quantum est ex parte rei oblatæ. Quin potius, si vlterius res consideretur in omnibus Missis & sacrificijs nostris, quæ vel successiue, vel simul offeruntur, eadem res numero offertur, & nihilominus integer est vniuscuiusque sacrificij fructus, & ab alijs independens. Secunda pars declaratur in hunc modum, quia oblatio sacrificij ex concursu plurium offerentium, non fit infi-

1 Concl.

Probatur hac ratione.

Probatur 2. parte.

Probatur 3. parte.

4 prob.

in singulis minus grata, & acceptabilis Deo: Ergo ex hac etiam parte non minuitur fructus. Patet antecedens, quia, sicut multiplicantur personæ offerentes, ita multiplicantur oblationes, quasi partiales, & ex omnibus conflatur quasi vna integra oblatio, quæ tota moraliter loquendo maioris est valoris & æstimationis, quo ex pluribus oblationibus partialibus constat, cæteris paribus, & illæ partiales, seu personales oblationes non minuuntur in se, propterea quod cum aliis coniungantur ad vnam totalem moraliter componendam: ergo idem est proportionaliter de fructu, nam sicut oblatio illa extensiue crescit: & ita fructus eius, & sicut in vnoquoque oblatio eadem est, quando cum aliis coniungitur, quæ esset per se sola, ita etiam fructus, nam hæc oblatio est veluti proxima dispositio, & applicatio talis fructus. Tertia pars de offerente est per se nota ex dictis, quia si remotus offerens vocetur Christus, ille est infinitus, & ex parte eius non minuitur effectus: Si vero ita vocetur Sacerdos, & offerens in persona Christi, iam dictum est, eandem esse rationem de illo, quæ est de Christo, quem repræsentat & cuius minister est: præsertim, quatenus exercet munus offerendi, vt minister publicus, per quem cæteri omnes priuati offeruntur: Et similiter si proxime offerentes vocentur ipsæmet priuatæ personæ, neque ex parte illorum potest fructus minui, quia, qua proportione augetur numerus personarum, augetur & dispositio offerentium vt sic, & dignitas oblationis, & consequenter fructus, qui offerentibus, vt sic respondet. Tandem confirmatur hoc & explicatur à simili: Nam si fieri posset, vt plures homines eandem hostiam consecratam sumerent, singuli reciperent tantum effectum sacramentalem, quantum, si vnusquisque eorum solus eam sumpsisset, quia, licet sit idem numero cibus, tamen ille est infinitus, & totus in singulis: Sumptiones autem tot sunt, quot personæ, & dispositio vniuscuiusque eadem est, & ideo multiplicantur effectus sine vlla diminutione, quia nulla fingi potest ratio illius: eadem autem est proportio in præsenti, si res attente consideretur.

Quæsitum. Hic vero potest aliquis inquirere, si contingat, plures Sacerdotes consecrare eandem hostiam & calicem, vt sit in ordinatione Sacerdotis, vel in consecratione Episcopi, an tunc multiplicentur effectus sacrificij ex opere operato, non solum qui respondent Sacerdotibus, vt priuatis personis offerentibus, sed etiam, qui illis respondent, vt Sacerdotes sunt. Et ratio dubij esse potest, quia illi offerunt idem numero sacrificium. Nam, licet verba, quæ ad consecrandum proferunt, sint diuersa, tamen actio consecrandi, & consequenter offerendi, eadem est: ergo etiam effectus est vnus tantum. In contrarium autem est, quia vnusquisque illorum Sacerdotum sacrificat totum Christum, vt totalis minister eius, & tam independenter ab alio, ac si solus sacrificaret: ergo singulis respondet integer effectus, quia non est vlla ratio, cur in altero illorum minuatur. Nam quod res oblata sit eadem numero, non obstat, cum sit infinita, cumque idem contingat in omnibus sacrificiis. Quod etiam materia remota, & sacramentales species panis & vini sint eædem numero, nihil refert, quandoquidem valor & substantia huius oblationis non est in illis posita, nec ex illis solis variari potest. Denique quod actio transubstantiandi dicitur esse eadem, si intelligatur de actione ipsa miraculosa & substantiali, est quidem probabile, sed incertum. Nam licet res facta sit eadem fortasse, per tot actiones fit, quot sunt instrumenta totalia, quibus fit. Tamen, id admissum non obstat, quominus effectus multiplicentur, quia illa actio æquiualet multis, secundum habitudines ad plures offerentes in persona Christi, ita etiam est ab vnoquoque, ac si ab illo solo fieret, & per singulorum verba significatur, ac sit propria vnius cuiusque intentione, quod satis est, vt in ratione oblationis sacramentalis & sensibilis, multiplicetur iuxta numerum offerentium: ergo idem satis est, vt multiplicetur effectus. Et confirmatur primo exemplo supra posito de sumentibus eandem hostiam consecratam: nam, quæ est proportio plurium sumentium ad effectus sacramentales, & plurium consecrantium ad effectus sacrificales. *Primo confirmatur exemplum.* Confirmatur secundo, nam si vtrique respondet vnus tantum effectus, inquiro, an applicatio totius effectus pertineat ad aliquem illorum Sacerdotum: vel quædam aliquota pars ad vnum, & quædam ad aliam, seruata proportione inter numerum partium, & numerum Sacerdotum? Primum horum dici non potest, quia non est maior ratio de vno, quam de alio, cum vterque sit æqualis potestatis & vterque consecret, tanquam immediatus minister Christi. Secundum autem etiam apparet contra rationem, quia, vt diximus, tractando de ministris Baptismi & Eucharistiæ, illi non sunt ministri partiales, sed vnusquisque agit, vt integer minister, per se sufficiens, & independens ab alio: ergo vterque operatur integra & absoluta potestate, ergo eandem habet in applicatione totius effectus: Ergo vnicuique respondet proprius integer effectus, quem applicare potest. Neque impediri potest ex consortio alterius, cum sit omnino per accidens, & vnus non minuat oblationem alterius. Hęc ergo pars videtur probabilior. *Confirmatur secundo.*

Sed tunc occurrit vlterius inquirendum, quid dicendum sit, si contingat, oblationem sacrificij compleri ex partiali operatione duorum Sacerdotum, vt verbi gratia, si vnus consecret hostiam & deficiat, aliusque ad complendum sacrificium consecret calicem? Respondetur, in eo casu certum esse, tantum dari vnum effectum, quia tantum est vnum sacrificium, & vna oblatio, & vnus integer minister formaliter ac proprie loquendo, nam illa personarum diuersitas solum materialiter concurrit ad vnum ministrum constituendum. Sed tunc est dubium, ad quam illarum personarum pertineat applicatio illius fructus: Et quidem, si aliter illorum Sacerdotum consummauit totum id, quod est essentiale huic sacrificio, alter vero solum supplet ea, quæ accidentalia sunt, vel solum ad quandam extrinsecam perfectionem pertinent, non est dubium, quin fructus sacrificij, eiusque dispensatio ad eum pertineat, qui essentialiter sacrificium consummauit, vt in nostra sententia, si alter vtramque speciem consecrauit, & sumere non potuit: alius vero Missam perfecit: tunc enim sacrificij effectus ab eo, qui consecrationem perfecit, applicandus fuit, maxime, cum dictum in superioribus sit, statim post perfectam consecrationem dari. Maior vero difficultas est, quando neuter perfecit totam essentiam sacrificij, sed alter consecrauit hostiam, alter verò calicem. Quoniam autem res tunc est dubia, optime faceret posterior Sacerdos, referendo intentionem suam ad intentionem prioris Sacerdotis, neque aliam nouam applicationem faciendo: nisi sub hac conditione, si alter fortasse non applicuit: nam hoc modo tollitur omne dubium. In huiusmodi autem rebus via certa tenenda est, & incerta omittenda. Item, quia, per se loquendo intentio offerendi pro hac vel illa persona antecedere debet inchoationem substantialem sacrificij, quæ non est mutanda post consecrationem inchoatam. Ac denique, quia posterior Sacerdos solum assumitur ad supplendum defectum alterius, & consummandum, quod ille inchoauit. Igitur non recte, neque ordinate faceret is posterior Sacerdos, si agere vellet contra in-

Quæstio videndum sit. *Dubium.* *Solutio dubij.* *Grauis difficultas.* *Difficultatis resolutio.*

Pluribus Sacerdotibus eandem materiam consecrantibus eadem sacrificium offerentibus, integer singulis respondet effectus.

tentionem prioris Sacerdotis & applicationem mutare. Non audeo tamen dicere, illum peccaturum mortaliter, tum quia res non est adeo certa, quin possit ille quodammodo iure suo vti, quia vere est minister, & consecrat vltimam speciem: vnde veluti dat essentiam & formam sacrificio, ad eum modum, quo vltima vnitas dici solet forma numeri, tum etiam, quia materia non videtur adeo grauis, neque practice, & in re ipsa solet, alicui periculo exposita: Nam, si intentio prioris Sacerdotis ita fuit efficax, & veluti acceptata à Deo, vt per intentionem posterioris Sacerdotis retractari non possit, illa prior habebit effectum, & hæc posterior frustrabitur, quod non est inconueniens, per se loquendo, quia nec sacrificio, neque alteri in hoc fit iniuria, & illa intentio virtualem includit conditionem, scilicet, quantum mihi possibile est: si vero coram Deo prior intentio non est ita efficax, sed retractari potest, tunc posterior habebit effectum, & nulla fiet iniuria priori Sacerdoti: cum posterior vtitur potestate ac iure suo. Vtrum autem horum verius sit, quæ ve intentio coram Deo tunc esset efficacior, incertum mihi est: Nam in vtramque partem possunt fieri probabiles coniecturæ ex his, quę adduximus: nam posterior intentio cæteris paribus, hoc ipso, quod posterior est, solet esse præcipua, & efficax ad retractandum priorem: Hic autem vterque Sacerdos est æqualis potestatis, & aliunde æqualiter concurrunt, singulas species consecrando: Ergo intentio posterioris Sacerdotis videtur ex hac parte efficax ad retractandam priorem. Aliunde vero apparet prior intentio in hoc casu præcipua: quia etiam prior Sacerdos videtur pręcipuus in hoc ministerio: nam alter solum assumitur, quasi ad iuuandum illum, vel illius defectum supplendum. Item, quia post essentialiter inchoatum sacrificium, fortasse iam non potest mutari, vel retractari talis intentio, etiam in eadem persona, quam quam & hoc ipsum nimis incertum sit: nam cum nondum sit datus effectus, non apparet, cur non possit aliquis retractare voluntatem suam, etiam post priorem speciem consecratam. Quod, si vna & eadem persona hoc potest facere, verisimile est, posse eidem fieri à persona distincta, quæ cum eadem potestate, & eodem iure succedit ad sacrificium consummandum. Quapropter, omnibus pensatis, verisimilius apparet, posteriorem intentionem esse efficaciorem, & habituram effectum.

Posteriorem intentionem esse efficaciorem veri similius est.

2. *Conclusio* Dico secundo: Effectus sacrificij respondens oblationi sacerdotis, vt sic, quem ipse potest pro aliis offerre finitus est, & vnus tantum. Vnde, si pro multis offeratur, siue diuersis intentionibus specialibus: siue vna tantum communi, vt pro populo, vel communitate, minuetur fructus in singulis, tantoq; magis, quanto illi plures fuerint, supposita vniformi applicatione. Hanc tenent authores secundæ sententiæ, & vt existimo, non repugnant, Caietanus, Cano, Corduba, & alij supra citati, quia non tractant de hoc effectu sic applicato, sed de illo, qui respondet offerentibus, vt offerentes sunt. Vt autem hoc probemus, quoniam propria huius rei ratio pendet ex Christi institutione, illam explicare oportet. Dupliciter enim potest intelligi, primo, quod Sacerdoti offerenti data sit à Christo potestas applicandi tot gradus satisfactionis, vel vni personæ tantum, vel pluribus in quouis numero pro sua voluntate. Ita tamen, vt omnes illi gradus singulis donentur. Alter modus institutionis intelligi potest, quod vni oblationi Sacerdotali, vnus respondeat adæquatus effectus, verbi gratia, decem graduum satisfactionis, qui omnes possint, vel vni personæ applicari, vel inter multas distribui: Non vero, quod omnes possint singulis donare, vel (vt ita dicam) totaliter multiplicari. Asserimus ergo, institutionem esse factam hoc posteriori modo & non priori. Quod probatur primo ex vsu Ecclesiæ (in Scriptura enim, aut Patribus, nihil habemus expressum) si enim institutio facta fuisset priori modo, nunquam deberent Sacerdotes vni tantum applicare sacrificij effectum, cur enim priuarent cęteros tanto fructu, si absque vnius detrimento possent multi alij æqualem fructum percipere? at vero iuxta vsum Ecclesię, non ita fit, sed, quandocunque offertur sacrificium, verbi gratia, pro anima Petri, vt illi omnino prosit, quantum ex intentione Sacerdotis potest, pro illa tantum, & non pro aliis applicari solet. Et confirmatur: nam alias sequitur, per se loquendo, & ex vi institutionis, posse Sacerdotem plura stipendia integra accipere, ratione vnius sacrificij, vel (quod idem est) postquam à pluribus stipendium accepit, omnibus satisfacere vnico sacrificio, totum illud singulis applicando, quia æque illis prodest, ac si pro singulis tantum offerretur. Consequens autem videtur absurdum, & contra vsum Ecclesiæ, vt infra dicam. Dico autem (per ie loquendo) Nam responderi potest, hoc non licere ratione dubij: Sed hoc per accidens est ratione ignorantiæ: Tamen, Considerando rem ipsam, seu æqualitatem, vel inæqualitatem, quæ in re ipsa sit, nulla est iniustitia. Præterea, ex vsu, & sensu Ecclesiæ constat, plura sacrificia oblata pro eadem persona plus illi prodesse, quam vnum: Ergo etiam pro duabus personis plura sacrificia pro illis oblata, plus illi proderunt, quam vnum oblatum pro vtraque. Dices id esse verum, si plures Missæ ita offerantur pro pluribus, vt singulæ offerantur pro omnibus: Non vero, si gillatim offerantur, id est, vna Missa pro vna persona, & alia pro altera, & sic de reliquis: quia hoc modo oblata vna Missa pro duabus personis simul, vel duæ Missæ pro duabus personis diuisim, id est, vna pro vna, & alia pro altera, non magis proderunt eis plures, quam vna. Sed hoc valde voluntarium est, & gratis dictum: quia moraliter non plus est, eidem personæ bis remittere pœnam, vt quatuor, quam è duabus personis remittere vnicuique pœnam, etiam vt quatuor: nam ad vtrumque requiruntur octo gradus satisfactionis, & valde extrinsecum & accidentarium est, quod hi gradus vni & eidem personæ applicentur, vel inter plures distribuantur: ergo, sicut eidem personæ non potest fieri duplex applicatio effectus totalis eiusdem sacrificij, sed requiritur duplex sacrificium; ita etiam diuersis personis non potest idem effectus vnius sacrificij totaliter applicari. Præterea est optima ratio, quia in hoc effectu satisfactionis non est alia intentio effectus, quam multitudo satisfactionis, sed effectus sacrificij est limitatus intensiue, simpliciter loquendo, sicut est limitatus effectus sacramenti: nam, quoad hoc, eadem est ratio, vt supra ostensum est: alias etiam respectu eiusdem personæ non esset limitatus hic effectus, quoad intentionem, seu multitudinem satisfactionis: quod est manifeste falsum: satisfactio ergo applicanda per hoc sacrificium simpliciter est limitata, quoad intentionem, seu magnitudinẽ suam: ergo est limitata respectu cuiuscunque personæ, vel multitudinis personarum. Patet consequentia, quia quantitas effectus, eiusdem rationis est, siue vni, siue multis applicetur. Et in hoc est magna differentia in illa proportione, quæ à causis agentibus sumebatur: nam, quod eadem causa possit interdum effectum æque intensum in multis subiectis producere, quæ non posset intentionem effectum in eodem subiecto efficere, hoc ideo est, quia multiplicatio effectus est quantitas valde diuersa à maiori intensione: & ideo potest virtus causæ ad vnam sufficere, & non ad aliam: tamen in præsenti multitudo satisfactionis eiusdem rationis est, siue ad eandem personam, siue ad diuersas compararur. & ideo, si respectu vnius augeri non potest, nec respectu diuersarum poterit multiplicari. Eo vel maxime, quod hic effectus respondet oblationi sacrificij: oblatio

oblatio autem nullo modo in se variatur ex hoc, quod fructus eius vni vel multis applicetur: nam hoc est quid posterius, & extrinsecum oblationi: ergo non est, cur multiplicetur effectus propter solam voluntatem sacerdotis, volentis vni tantum vel multis effectum tribuere. In quo est etiam magna diuersitas inter sacramentum & sacrificium: nam sacramētum non applicatur multis, nisi per realem multiplicationem; &, si contingeret, idem numero Eucharistiæ sacramentum dari multis, saltem sumptiones ipsæ multiplicarentur, quia in receptione consistunt; & ideo mirum non est, quod multiplicentur effectus; at vero oblatio sacrificij, vel multis applicata, quoad fructum, eadem omnino est, solumq; extrinseca voluntas applicantis est diuersa: ergo non potest illa sola efficere, vt effectus augeatur. Et reuera est per se incredibile, gratis & sine vlla causa potuisse Christum in sola libertate sacerdotis, vt, vel multis, vel paucis, vel vni tantum, omnino æqualiter sua oblatione prodesse posset: nec minus incredibile est, dedisse Christum sacerdotibus hanc facultatem, & tanto tempore fuisse, tam ipsis, quam Ecclesiæ incognitam. Vel è conuerso: incredibile est, illis esse notam, & tamen voluntarie non vti illa: sine causa enim limitarent sacerdotes hunc effectum ad vnam, vel paucas personas: si possent omnibus & singulis totum applicare: imo, si Christus voluisset, vt posset hoc modo omnibus applicari, melior institutionis modus fuisset, hanc virtutem dare ipsi sacrificio secundum se, independenter à voluntate sacerdotis, quam hoc gratis sine causa ponere in eius arbitrio. Dices, idem argumentum posse nunc fieri, posita institutione, prout à nobis explicatur. Respondetur, non esse simile, quia nunc effectus est in se certus ac limitatus. Vnde non potuit ex vi sacrificij esse applicatus omnibus, quin necessario esset inter illos diuidendus, quod tamen expediens non erat: & ideo oportuit, vt modus applicationis iudicio & arbitrio ministri relinqueretur: si autem institutio ita facta esset, vt ex vi eius sacrificium esset potens prodesse omnibus, dando illis totum aliquem effectum, quamuis sacrificiū ex se semper hoc faceret, nulla sequeretur diuisio effectus, vel diminutio eius in singulis: nulla ergo esset causa, ob quam libera daretur sacerdotibus facultas priuandi, quos vellent, hoc effectu, vel omnino, vel ex parte.

Magna quædam diuersitas inter sacramentum & sacrificium.

Obiectio.

Solutio.

3. Conclusio. Dico tertiò; Sacrificium hoc ex se habet infinitum valorem ad impetrandum: & ideo, quantum est ex parte eius, oblatum pro multis, non minus prodest singulis, quoad impetrationem, quam si pro vno tantum esset oblatum, quamquam aliunde fieri possit, vt non singulis æquæ prosit. Hæc conclusio sumitur ex Diuo Thoma, in 4. distinctione 45. quæstione 2. articulo 4. quæstiunc. 2. & ex aliis authoribus, quos supra in secunda opinione citaui: & inprimis constat ex supra dictis, hoc sacrificium secundum se esse infiniti valoris, & infinite gratum Deo. Deinde etiam constat ex dictis, vim impetrandi, quæ est in hoc sacrificio, non esse fundatam in speciali promissione, sed in intrinseca dignitate & valore ipsius sacrificij: ergo hæc impetratio est de se infinita, id est, sacrificium de se sufficiens est ad impetrandum quodlibet beneficium, aut beneficiorum multitudinem, etiam si in perfectione, vel numero in infinitum augeatur: quia semper sacrificium ipsum, ratione rei oblatæ & principalis offerentis, maioris valoris existit. Atque hinc aperte sequitur, oblatum pro multis eandem vim impetrandi habere in singulis, quam haberet pro vno tantum oblatum: quia, cum sit infinitum, æque potens est ad plura simul, & ad singula: Sicut etiam oblatum pro vno ad obtinendum maximum, vel minimum beneficium, tam potens est de se ad impetrandum vnum, sicut ad impetrandum aliud: Soletque ad hoc confirmandum adduci Hieronym. in capitulo,

Corollarium quoddam.

Hieronym.

Non mediocriter, de Consecrat. dist. 1. vbi sic scribit: Dum pro cunctis animabus Psalmus, vel Missa dicitur, nihil minus, quam si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Sed illa verba non multum probant, vt ibi Glossa animaduertit: possunt enim referri ad offerentem non ad eas animas pro quibus fit oblatio: itaque offerenti æquè proderit, pro vno, vel pro multis offerre, si alioqui cætera sint paria. Vel certe sensus Hieronymi est, non esse minus vtile, sed fortasse vtilius, Psalmum vnum attente ac deuote dicere pro multis, quā pro singulis, Psalmos singulos remisse ac indeuote recitare, vt illa verba eiusdem Hieron. explicant; Melior est quinque Psalmorum decantatio, cum cordis puritate & serenitate, & spirituali hilaritate, quam totius Psalterij modulatio cum anxietate cordis, & tristitia. Iam vero, vt postremam partem conclusionis explicemus, aduertendum est, licet sacrificium hoc, ex se sit valens ad impetrandum, tamen non applicari ad impetrādum, nisi, vt orationi coniungitur: quia non impetratur, nisi quod petitur, vel desideratur ab alio: & ideo impetratio per se pertinet ad orationem, quam sacrificium facit exaudiri, & hoc modo impetrat. Oratio autem, cæteris paribus, efficacior est ad impetrandum in particulari & speciatim facta, quam si generatim pro multis fiat. Ita enim docuit contra VVicleph. Concilium Constantiense, sess. 8. vt latius tractat VValdensis tom. 3. de sacramentalib. capitulo 105. Rationem autem attigit Scotus, quodlib. 20. quia, vt oratio impetret, requirit proportionem cum re postulata: nam eadem oratio, cæteris paribus, non æquè impetrabit rem difficilem vel facilem, maiorem vel minorem: & eadem ratione non æquè impetrabit eandem rem vni, & multis: quia hoc ipso res postulata est maior, & consequenter variatur proportio, si cetera sint paria ex parte orationis. Atque hinc vlterius concluditur, efficaciorem fore oblationem, si pro aliquo specialiter fiat, quam si fiat, pro eodem, solum vt est pars alicuius multitudinis, pro qua tantum fit immediate oblatio: & hoc est proprium, orationem esse specialem, vel generalem: nam specialis est, quando fit pro aliquo in se ipso: generalis vero, quando fit pro aliquo tantum vt contento in aliquo communi: quod potest contingere, vel ex parte personarum, pro quibus oratur, vt cum oro pro Petro, vel pro Collegio, cuius pars est Petrus; vel ex parte rerum, quæ postulantur; vt si peto humilitatem, in particulari, vel solum petendo virtutem, sub qua humilitas continetur. Vnde, vt recte fiat comparatio, fieri debet respectu eiusdem, hoc vel illo modo cadentis sub oratione: nam, si fiat respectu diuersorum, non erit formalis, neque recta comparatio: vt si oratio facta pro salute regni comparetur cum oratione facta pro salute Petri; fieri potest, vt illa sit efficacior ad impetrandum, quam hæc: quia licet videatur generalis, quia habet communius obiectum, tamen respectu sui proximi obiecti, specialis est: & alioqui ratione communis boni potest esse gratior & melior: & ideo respectu eiusdem vt sic, esse potest efficacior, quamuis respectu Petri, per se loquendo, non sit ita efficax, sicut illa, quæ pro eo speciatim fit, etiam si contingat, ipsum esse partem eiusdem regni, seu communitatis. Non est autem idem, si simul fiat oratio pro multis speciatim & in particulari pro singulis orando: nam tunc omnes illæ orationes sunt plures & speciales, & ideo vnaquæque habet totam vim impetrandi, quam haberet sola: nam sola concomitantia impedire non potest, quia non minuit earum valorem & dignitatem: sicut vnum meritum non impedit aliud, si opera concomitanter multiplicentur & easdem morales circumstantias habeant. Nec vero ex parte Dei potest esse impedimentum, quia ipse æque potens est, & æquè paratus ad petitionem nostram exaudien-

Duplex verborum Hieronymi sensus assignatur.

Postrema conclusionis pars explicatur.

Conc. Constantiens. VValdens. Scotus.

Egregium notabile.

Sola concomitantia in orationibus earū valorē non impedit.

dam, siue illa sola, siue cum alia cõiuncta sit. Nec promissio orationi facta, limitata est ad vnam orationẽ solam. Ex his ergo colligitur, quid sit de sacrificio dicendum: nam, si applicetur ad multa impetranda, quæ vna generali petitione continentur; sicut talis oratio minus efficax est in singulis, ita etiam sacrificium minus tunc impetrabit pro illis, quia proportionatur orationi. Ad quod etiam confert, quod hic effectus impetrationis non est semper infallibilis, vt supra dictum est, quia nec fundatur in promissione, neq; habet semper coniunctam absolutam Christi voluntatem: & ideo, vt de facto impetret, multum iuuare potest modus petitionis, specialis vel generalis: si vero sit specialis oratio, quamuis hæc multiplicetur, & vnum sacrificium ad omnia illa impetrandũ offeratur, æquè potens erit ad omnia & ad singula: quia ipsum de se semper est æquè sufficiens, & alioqui ex parte orationis est etiam æqualitas. Hoc autẽ non obstante, prodesse poterit multiplicatio sacrificiorum ad effectum impetrationis: quia, cum non sit infallibilis, fieri potest, vt, quod semel non conceditur, postea obtineatur, vel propter dispositionem petentium, vel eorum, pro quib⁹ fit oratio, vel propter alias occultas rationes diuinæ sapientiæ. Deniq; propter has etiam causas multum expedit simul cum impetratione applicare effectum ex opere operato, ei pro quo fit oratio, vt sit purior, magisq; dispositus ad obtinendum petitionis effectum.

Consectarij quoddã notatu dignũ

Ad fundamenta aliarum opinionum responsio.

Fundamenta aliarum opinionum fere non indigent noua responsione. Ad fundamentum enim primæ opinionis, iam responsum est, infinitatem sacrificij per se quidem conferre ad impetrationem, non vero ad effectum ex opere operato, nisi media promissione, quam esse oportuit, de effectu definito, vt satis explicatum est. Vnde ad naturam & perfectionem sacrificij satis est, quod oblatum à pluribus, omnes æqualem fructum percipiant, & oblatum pro pluribus, omnibus æquè impetrare potest. Quod vero etiam ex opere operato æqualiter eis prosit, neque est consequens ad naturam sacrificij, neque pertinuit ad conuenientem institutionem, vt satis explicui. Vnde ad confirmationem respondetur, primum inconueniens ibi illatum non sequi, quia plures audientes sacrum sub ea ratione offerentes sunt: & ideo vnus non impedit alium, quo minus suum integrum fructum accipiat. Secundum autem, quod ibi infertur, non est inconueniens: nam hoc ipso, quod plures sunt in populo, pro quo generatim fit oblatio, eis minus specialiter applicatur, fructusq; finitus in plures partes diuiditur; & ideo mirum non est, quod singuli minus accipiant. In secunda opinione nihil adducitur, quod noua responsione, vel refutatione indigeat.

Ad cõfirmationem respondetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

4. dist. 13. qu. 1. art. 2. q. 4.

Art. praced. In præfat. 2. Psal. 21. circa prin. to. 8.

AD secundum sic proceditur. *Videtur, quod inconuenienter sit determinatum tempus celebrationis huius mysterij. Hoc enim sacramentum est repræsentatiuum Dominicæ passionis, vt dictum est.* * *Sed commemoratio Dominicæ passionis fit in Ecclesia semel in anno. Dicit enim* * *Augustinus super Psalm. 21. Quotiescunq; Pascha celebratur, numquid toties Christus occiditur? sed tamen anniuersaria recordatio repræsentat, quod olim factum est, & sic nos facit moueri, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum. Ergo hoc sacramentum non debet celebrari, nisi semel in anno.*

2 *Præterea, Passio Christi commemoratur in Ecclesia, sexta feria, ante Pascha, non autem in festo Natalis. Cum ergo hoc sacramentum sit commemoratiuum Dominicæ passionis, videtur inconueniens esse quod in die Natalis tot celebretur hoc sacramentum, in Parasceue autem totaliter intermittatur.*

3. *Præterea, In celebratione huius sacramenti Ecclesia debet imitari institutionem Christi. Sed Christus consecrauit hoc sacramentum hora serotina. Ergo videtur, quod hora tali debeat hoc sacramentum celebrari.*

4. *Præterea, Sicut habetur de cons. dist. 1.* * Leo Papa scribit Dioscoro Alexandrino Episcopo, quod in prima parte diei Missas celebrare licet. *Sed dies incipit à media nocte, vt supra dictum est. Ergo videtur, quod etiam post mediam noctem licet celebrare.*

Leo in epist. 2. ante Epist. 62. in ordine 3. Nicæfœl.

5 *Præterea, In quadam Dominicali oratione secreta dicitur: Concede nobis Domine quæsumus, hoc frequentare mysteria. Sed maior erit frequentia, si etiam pluribus horis in die Sacerdos celebret. Ergo videtur, quod non debeat prohiberi Sacerdos plures celebrare in die.*

Sed in contrarium est consuetudo, quam seruat Ecclesia secundum Canonum statuta.

Respondeo dicendum, quod (sicut dictum est) in celebratione huius mysterij attenditur repræsentatio Dominicæ passionis, & participatio fructus eius. Et secundum vtrumq; oportuit determinare tempus aptum celebrationi huius sacramẽti. *Quia enim fructu Dominicæ passionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus quotidie in Ecclesia regulariter hoc sacramentum offertur. Vnde & Dominus nos petere docet. Luc.* 11. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quod exponẽs Augustinus libr. de verbis Domini dicit: Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quem admodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit. Quia vero Dominicæ passio celebrata est a tertia hora vsq; ad nonam, ideo regulariter in illa parte diei solemniter hoc sacramentum in Eccl.sia celebratur.*

Art. præc. in corp. Luc. 11. hom. 11.

Ad primum ergo dicendum, quod in hoc sacramento recolitur passio Christi, secundum quod eius effectus ad fideles deriuatur. Sed tempore passionis recolitur passio Christi solum secundum hoc quod in ipso capite nostro fuit perfecta. Quod factum est semel: quotidie autem fructum Dominicæ passionis fideles percipiunt. Et ideo illa commemoratio fit semel in anno, hoc autem quotidie & propter fructum, & propter sugem memoriam.

In oratione secreta.

Ad secundum dicendum, quod veniente veritate, cessat figura. Hoc autem sacramentum est figura quædam & exemplum Dominicæ passionis, sicut dictum est * *Et ideo in die, quo ipsa passio Domini recolitur, prout realiter gesta est, non celebratur consecratio huius sacramenti, nec tamen Ecclesia ea etiam die sit sine fructu passionis per hoc sacramentum nobis exhibito, corpus Christi consecratum in die præcedenti reseruatur sumendum in illo die, non autem sanguis propter periculis, & quia sanguis spectatius est imago Dominicæ passionis, vt supra dictum est* * *Nec verum est, quod quidam dicunt, quod per immissionem particulæ corporis Christi in vinum, conuertatur vinum in sanguinẽ: hoc n. aliter fieri non potest quam per cõsecrationem factam sub debita forma verborum. In die autem natiuitatis plures Missæ celebrantur propter triplicem Christi Natiuitatem. Quarum vna est æterna, qua quantum ad nos est occulta. Et ideo vna Missa cantatur in nocte, in cuius introitu dicitur, Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Alia autem non est temporalis sed spiritualis, qua, scilicet, Christus oritur tanquam Lucifer in cordibus nostris, vt dicitur 2. Petri. 1. & propter hoc cantatur Missa in aurora, in cuius introitu dicitur: Lux fulgebit hodie super nos. Tertia est Christi Natiuitas temporalis & corporalis, secundum quam visibilis nobis processit ex vtero Virginali, carne indutus. Et ob hoc cantatur tertia Missa in clara luce, in cuius introitu dicitur: Puer natus est nobis. Licet è conuerso possit dici, quod Natiuitas æterna secundum se est in plena luce, & ob hoc in Euangelio tertiæ Missæ fit mentio de natiuitate æterna. Secundum autem natiuitatem corporalem, ad literam natus est de nocte, in signum, quod veniebat ad tenebras infirmitatis nostræ.*

9. 21. ad 3. & 83. 5. ad 8.

cap. Nihil

Dist. 1. cap. Nihil

Vnde

Vnde & in Missa nocturna dicitur Euangelium de corporali Christi natiuitate. Sicut etiam & in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missæ celebrantur in die, puta vna pro festo, & alia pro ieiunio, vel pro mortuis.

3.73.artic.5. *Ad tertium dicendum, quod, (sicut dictum est superius*) Christus voluit vltimo hoc sacrificium discipulis tradere, vt fortius eorum cordibus imprimeretur. Et ideo post cœnam in fine diei hoc sacramentum consecrauit, & discipulis suis tradidit. A nobis tamen celebratur hora Dominica passionis, scilicet, diebus festis in tertia, quando crucifixus est linguis Iudæorum, vt dicitur Marci 16. & quando Spiritus sanctus descendit super discipulos, vel diebus profestis in sexta, quando crucifixus est in manibus militum, vt habetur Ioann. 19. vel diebus ieiuniorum in nona, quando voce magna clamans emisit spiritum, vt dicitur Matth. 27.*

Dec. d 75 c. Quod à Patribus. *Potest tamen tardari, maxime quando sunt Ordines faciendi & præcipue in Sabbatho sancto, tum propter prolixitatem officij, tum quia Ordines pertinent ad diem Dominicam, vt habetur in Decreto, dist. 75 cap.* Quod à Patribus. Possunt tamen Missæ celebrari in prima parte diei propter aliquam necessitatem, vt dicitur de consec. dist. 1. cap. Necesse est, &c.*

Ad quartum dicendum, quod regulariter Missa debet celebrari in die, & non in nocte: quia ipse Christus est præsens in hoc sacramento, qui dicit Ioan 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est, venit nox quando nemo potest operari, quamdiu in mundo sum, lux sum mundi. Ita tamen quod principium diei accipitur non à media nocte, nec etiam ab ortu solis, id est, quando substantia solis apparet super terram, sed quando incipit apparere aurora: tunc enim quodammodo dicitur sol ortus, in quantum claritas radiorum eius apparet. Vnde & Marc. 16. dicitur, quod mulieres venerunt ad monumentum, orto iam sole: cum tamen venerunt, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, vt dicitur Ioann. 20.

Lib 4. c. 24. aliquantulũ in pr. tom 4. De consd 1. cap. Nocte. *Sic enim hanc contrarietatem soluit * August. in libr. de consensu Euang. Specialiter tamen in nocte natalis Domini Missa celebratur, propter hoc, quod Dominus in nocte natus est, vt dicitur de consecratione,* dist. 1. cap. Nocte. &c. Et similiter etiam in Sabbatho sancto circa noctis principium, propter hoc, quod Dominus nocte surrexit, id est, cum adhuc tenebræ essent ante manifestum solis ortum.*

De consd. 1. cap. Sufficit. *Ad quintum dicendum, quod sicut habetur de consecratione, distinct. 1. ex Decreto * Alexandri Papæ, sufficit Sacerdoti vnam Missam in die vna celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit, & valde felix est, qui vnam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis vnam faciunt, alteram de die, si necesse sit. Qui vero pro pecunia aut adulationibus secularium, vna die præsumunt plures celebrare Missas, non existimo euadere damnationem. Et*

In decret. li. tit 41 capit Consuluisti. *extra, de celebratione Missæ* dicit Innocentius Tertius, quod excepto die natiuitatis Dominicæ (nisi causa necessitatis suadeat) sufficit Sacerdoti, semel in die vnam Missam solummodo celebrare.*

COMMENTARIVS.

Diuus Thom. in 1. artic. breuissime explicuit substantiam sacrificij nouæ legis: in hoc vero & sequentibus articulis copiosissime tractat de circumstantiis & cæremoniis eiusdem sacrificij. Quam materiam in sequentibus disputationibus nos etiam prosequemur: nam quoniam res non est difficilis, & à Diuo Thoma fuse tractatur, satisque perspicue, nihil fere ad expositionem literæ addere oportebit, sed disputando de rebus ipsis, sententiæ D. Thomæ simul explanabimus.

DISPVTATIO LXXX.

De tempore, in quo tenentur Sacerdotes, vel eis licet, sacrificium Missæ offerre.

IN superioribus tractauimus omnia, quę ad naturam vel institutionem huius sacrificij pertinent, quæ doctrinam veluti speculatiuam huius materiæ cõtinent: nunc superest tractare partem moralem & præcepta omnia, quæ ad hoc sacrificium spectant, quæ maxima ex parte ad Sacerdotes pertinent, & ideo de illis prius dicemus: in fine vero addẽmus aliqua de præcepto audiẽdi Missam, quod commune est omnibus fidelibus. Optime vero doctrinã hæc moralis coniungitur cum declaratione circumstantiarum, & cæremoniarum huius sacrificij: nam hæc omnia in tantum necessaria sunt, in quantum aliqua lege obseruari præcipiuntur, quia igitur Diuus Thom. in art. 2. de circumstantia temporis disputauit, ideo in hac disputatione simul dicendum erit, an sit aliquod præceptum obligans ad sacrificandum aliquo tempore vel prohibens aliquo tempore sacrificare, ex quibus simul constabit, quibus temporibus sacrificare liceat.

SECTIO I.

Vtrum teneantur Sacerdotes aliquando Missam dicere, seu sacrificium offerre.

Sacerdotes tenentur communicare saltem semel in anno tẽpore Paschatis.

SVpponimus teneri Sacerdotes ad communicandum, saltem semel in anno tempore Paschatis, nam in hoc eadem est ratio ipsorum, quæ cæterorum fidelium. Vnde hæc obligatio non cadit in eos, quatenus Sacerdotes sunt, sed quatenus sunt fideles baptizati, & adulti: vnde hanc obligationem explere possent non sacrificando, sed laicorum more communicando. Vlterius ergo inquirimus, an ratione muneris Sacerdotalis teneantur Sacerdotes offerre aliquando hoc sacrificium. Et ratio dubitãdi esse potest primo, quia nullum extat de hac re præceptum obligans singulos Sacerdotes: aut enim illud est Ecclesiasticum: & hoc nõ, quia nullum de hac re decretum reperitur scriptum: nec potest allegari consuetudo Ecclesiastica, quæ vim habeat legis: nam potius frequenter fit, vt multi Sacerdotes longo & diuturno tempore non sacrificent, qui non propterea censentur esse in statu peccati mortalis. Vel esset hoc præceptum diuinum positiuum, & hoc eisdem rationibus refelli potest: nam tale præceptum nec traditione habetur, vt argumentum factum satis probat, nec̃ ex Scriptura sacra colligitur sufficienter: nam, si quæ sunt verba in scriptura, quæ indicẽt hoc præceptum, maxime illa: Nisi manducaueritis carnem filij hominis: & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; vel illa: Hoc facite in meã commemorationem: sed hæc testimonia, & habent varias ac probabiles interpretationes ab huiusmodi præcepto & obligatione alienas, vt in superioribus sæpius tactum est, & licet gratis admittamus, ibi contineri aliquod præceptum: non est necesse, vt illud obliget singulos Sacerdotes, sed in communi Ecclesiam, ad cuius prouidentiam spectat, curare, vt in ea sit vsus huius sacrificij: quæ cura ad pastores præcipue pertinet, non vero ad Sacerdotes singulos. Vel denique hæc obligatio sequitur, velut ex natura rei, id est, ex munere Sacerdotali: & hæc etiam consecutio nulla sufficiente ratione ostendi potest, quia, licet Sacerdotibus ex vi sui muneris detur potestas sacrificandi, tamen ex potestate non oritur necessitas: tum quia potestas ex se latius extenditur,

quam necessitas, tum etiam, quia hoc est veluti priuilegium quoddam ipsius Sacerdotis, seu quasi dominium, vel ius quoddam: ex vi autem priuilegij nemo cogitur vti illo, nec dominium seu ius, in vel ad rem, per se inducit necessitatem vtendi re propria, sed potest aliquis cedere iuri suo. Tandem, etiam datur Sacerdoti potestas remittendi peccata, & tamen nũquam tenetur vti illa, etiamsi alias iurisdictionem etiam recipiat, dummodo Pastoris officium non suscipiat. Et similiter per gradum Magisterij datur alicui facultas explicandi Scripturam, quod tamen facere non tenetur.

Quorũdam placitum.

Propter hoc multi & graues Theologi censent, nullum esse præceptum obligans Sacerdotes sub peccato mortali ad sacrificandum aliquando. Itaque quamuis Sacerdos nunquam in vita sacrum faciat, dummodo in Paschate communicet, per se loquendo, non peccabit mortaliter. Ita tenet Alexan. Alens. 4.part.quæst.51.memb.2. Bonauen.in 4.dist.12.part. 2.art.2.quæst.2. Gabr.lect.87.in Cano. Richard.in 4. dist. 13. art. 2.quæst.2.& ibi Palacius disp.2.& Ledes. 1.par.4.quæst.23.art.10. Victoria in Summ. num. 94. & idem tenuit Caiet.supra quæst.82.art.12. quamuis eius Commentarius iussu Pij quinti expunctus fuerit in Romana impressione. Addunt vero nonnulli ex dictis authoribus, nonnullum peccatum esse, saltem veniale, hoc facere. Primò, quia videtur esse quædam spiritualis prodigalitas longo tempore se priuare vsu tam perfectæ potestatis, & fructu sacrificij. Secundò, quia cum potentia sit propter actum, inordinatum est, suspendere potestatem consecrandi: & postea illa non vti, sed quasi otiosam habere. Tertiò, quia præter charitatem esse videtur priuare Ecclesiam magno illo fructu, quam ex hoc sacrificio participat, sicut, qui reciperet à Deo gratiam gratis datam, male faceret, nunquam illa vtendo, & præter charitatem proximorum, in quorum vtilitatem datur: hæc ergo potestas consecrandi est, veluti, quædam gratia gratis data, propter Ecclesiæ vtilitatem. Denique, quia Sacerdos ex vi sui muneris accipit onus intercedendi pro populo apud Deum, & offerendi dona, & sacrificia pro peccatis: peccat ergo saltem venialiter, nunquam exequendo munus & officium suum; nam officium propter ministeriũ & opus datur, & inordinate retinetur, si executioni non mandatur.

Quoniam vero hæ posteriores rationes, si quicquam valent, plus probant, quam leuem obligationem aut venialem culpam, ideo alij authores censent, quemlibet Sacerdotem teneri rigoroso præcepto, & sub peccato mortali, ad sacrificandũ aliquando, & aliquoties, non solum in vita, sed etiam in anno, nisi legitimo aliquo impedimento excusetur. Ita

D Thomæ, & aliorum opinio. Durand. Soto. Paludan. Maior. Antonin. Syluest. Angel. Nauar. Pet. Soto.

sentit D.Thom.supra q.22.art.10. & clarius in 3.d.13. q.1.art.2.quæstiunc.1.ad 2. Durand.ibi.q.2. Soto, q.1. art.10. Palud.d.11.q.2. Maior.q.5. Anton.3.part.tit.13. cap.16.§.12. Sylvest.verb. Miss.1.qu.7. Angel.num.44. Nauarrus, cap.25.nu.88. & Petrus Soto, quamuis subdubitans lect.13.de Euchar.circa finem, & idem tenet Gloss.cum Iurisperitis in cap. Dolentes. de celebrat. Miss. Fauetque huic sententiæ decretum illud: nam inter alia peccata quorundam Sacerdotum, quę ibi recensentur, vnum est, quod vix quater in anno celebrabant, & pœna illis suspensionis imponitur, non propter hoc delictum solum, sed cum aliis, quæ ibi referuntur. Secundò fauet huic sententiæ Conc. Trid. sess.22.c.1.dicens: Christum illis verbis: Hoc facite in meã commemorationem, Apostolis, eorumq; in Sacerdotio successoribus vt offerrent, præcepisse, vti semper Catholica Ecclesia intellexit & docuit & Cano.2.anathemate ferit negantes, Christũ illis verbis instituisse Apostolos Sacerdotes, & ordinasse vt ipsi, aliiq; Sacerdotes, offerrent corpus & sanguinem ipsius. Rursus sess.23.ca.14.de reformatione præcipit Episcopis: vt curent, quod Sacerdotes, saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrent. Quibus verbis non videtur Conc. nouam obligationem imponere Sacerdotibus, sed solum Episcopos monere, vt curent, quod Sacerdotes obligationem suam impleant. Et quamquam fortasse, non totum id quod Conc. significat, sit sacerdotibus in præcepto, tamen etiam videtur manifestum, non id totum ad solum consilium pertinere: sed quia non certo constat, quoties, vel quibus diebus hæc obligatio vrgeat, elegit Conc. id, quod in dubio sufficit ad obligationem implendam, quamuis fortasse plus aliquid moneat, quam sub præcisam obligationem cadat. Præterea, potest in huius sententiæ fauorem ponderari authoritas Pij quinti: cum enim Caiet. in hoc Commentario docuisset transgressionem huius obligationis tantum esse peccatum veniale, illa doctrina, eius authoritate (vt creditur) ab hoc Commentario expulsa est: satis ergo sentire significauit, esse non solum minus probabilem, verum etiam non esse dignam, quę passim circumferatur. Præterea, referunt D.Tho. dicto ar.10. ad primum. Sed contra, & alij Scholastici, sententiam Ambrosij, dicentis; Graue est, quod ad mensam tuam mundo corde & manibus innocentibus non venimus: sed grauius est, si dum peccata metuimus, & sacrificium non reddamus. Quæ sententia dupliciter potest intelligi; primum de peccato veniali: & ita sensus erit, celebrare cum conscientia venialiũ peccatorum esse nõnullam irreuerentiã, & aliquod fortasse peccatum, & hoc appellari (graue) id est, turpe & indecens (non est enim peccatum mortale) vnde cum addit: grauius esse de hac causa omittere, significat, hoc esse posse mortale peccatũ, seu esse absolutam obligationem interdum sacrificandi. Alius sensus est, vt intelligatur de peccato mortali, & hoc sensu esset magis rigorosa sententia: nam reuera videtur grauius peccatum, celebrare in mortali, quam omittere actũ, tempore, quod obligat: quia ex genere, peccatum commissionis est graui⁹, quam omissionis, & in particulari videtur illa maior irreuerentia sacramenti. Ratione probatur hæc opinio: primo defendendo, hoc esse præceptum diuinum positiuum, contẽtum illis verbis Christi: (Hoc facite) nam quod in illis contineatur præceptum sacrificandi, Concil. Triden. declarauit. Quod vero illud præceptum, non ad communitatem tantum, sed ad singulos Sacerdotes pertineat, magis etiam consentaneum est, & verbis Christi, & verbis Concilij, & materiæ præcepti. Primum patet, quia Christus quidem ad omnes Apostolos & ad singulos dixit (Hoc facite.) Secundum patet, quia Concil. declarauit, Christum locutum fuisse ad Apostolos vt Sacerdotes, & in ipsis ad omnes futuros Sacerdotes, & non tantum ad Pastores Ecclesiæ, vel in communi ad Ecclesiam: sentit ergo præceptum singulos obligasse. Tertium declarauit optime D.Thom. dict. art.10. ad 1. ex differentia inter sacramenta & sacrificium: nam sacramenta ordinantur ad vsum fidelium: sacrificium vero, vt offeratur Deo, & ideo ad sacramenta ministranda, solum teneri eos, qui curam super fideles suscipiunt, etiam si potestatem habeant illa ministrãdi: ad sacrificandum autem teneri omnes ratione Ordinis suscepti ex præcepto Christi, quia talis actus non requirit curam animarum, nec iurisdictionem super fideles, sed per se ad omnes pertinet. Secundo modo potest fundari hoc præceptum in sola natura rei: nam perpetua omissio talis actus in eo, qui habet tale munus ex proprio obiecto, & non tantum propter rationes extrinsecas est mala, & rationi dissona, vt fatentur multi ex authoribus supra citatis, & rationes supra factæ declarant, & aliunde materia talis obligationis est grauis: ergo ex genere suo illa omissio est peccatum mortale.

Differentia inter sacramenta & sacrificium.

Hæc res dubia quidem & incerta mihi videtur: *Auctoris*

quia

res hæc dubia, & incerta.

quia præceptum, præsertim sub peccato mortali, asserendum non est sine fundamento, quod moraliter conuincat: hic autem nullum apparet huiusmodi, propter quod non videtur posse negari, quin prior opinio probabilis sit, ita vt, qui se illi practice coformarit, à peccato mortali excusari possit: vnde etiam de viris sanctis inferdum legimus ab huius sacrificij celebratione abstinuisse, vt Durand. etiam & alij referunt, quamquam hoc non debet in exemplum adduci: nam multa interdum operantur Sancti ex speciali Spiritus sancti motione, præter communem legem, quæ nobis imitanda non sunt. Quocirca

Posterior opinio magis pia & secura

posterior opinio, & magis pia est, & securior, & in praxi consulenda, quia reuera, & est magis consentanea rationi, & præterea vix potest sine magno scandalo contrarium fieri, &, vt minimum, existimatur communiter, huiusmodi omissionem diuturnam sacrificij, esse signum prauæ conscientiæ & perditæ vitæ: sunt ergo, quoad fieri possit, Sacerdotes monendi, vt frequenter celebrent, & suadendum, contrarium non esse in conscientia securum.

Sed quæres, quoties teneantur in anno sacrificare ad vitandam culpam. Sylvest. verbo, Missa. 1. q. 7. & Antonin. 3. part. tit. 13. cap. 16. §. 12. referunt, quosdam Iurisperitos asseruisse, teneri Sacerdotes, per se loquendo, ad celebrandum quotidie. Sed hoc non habet fundamentum, vt statim quæstione sequente dicemus. D. Tho. igitur ait, teneri ad celebrandum in præcipuis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Idem fere Sylvest. & Soto, qui expressius addit, esse peccatum mortale sacrificium his diebus omittere sine causa. Sed hoc etiam videtur in his rigidum, neque posse sufficienter probari; & ideo Nauar. supra dicit, satisfacere Sacerdotem huic obligationi, ter, vel quater in anno sacrificando. Quod videtur fieri probabile ex dict. cap. Dolentes. & quia nullo iure, vel ratione sufficiente potest hoc ius seu præceptum, strictius declarari: imo (vt verum fatear) neque hoc ipsum potest sufficienter fundari per intrinseca principia: & ideo censeo, moraliter loquendo, considerandæ esse principia extrinseca, qualia sunt aliorum scandalum, proprium spirituale detrimentum, aut periculum liberius peccandi omittendo sacrificium, vel (quod grauius est) quod propterea omittatur, vt peccandi licentia non impediatur, & similia, & his omnibus pensatis, prudentis iudicio committendum est tempus & modus huius obligationis: si autem hæ rationes extrinsecæ non intercedant, vix, credo, accidet casus moralis, in quo Sacerdos aliquoties in anno non sacrificet, quod licet raro faciet (vt Nauar. dixit) non peccabit mortaliter, & si bona intentione id faciat, posset etiam à veniali excusari. Neq; aliquid certius, magisque determinatum inuenio, quod in hac quæstione dici possit.

Antonin.

D. Thom. sententia.

Sylvest. Soto.

SECTIO II.

Vtrum Sacerdos possit, vel debeat singulis diebus celebrare.

Hæreticorũ quorundam sententia explodituꝛ.

HAeretici huius temporis non probant quotidiana singulorum Sacerdotum sacrificia: quia necesse est, vt maiori ex parte, priuatim fiant: ipsi vero Missas priuatas abominantur, & ideo solum vnam communem cœnam Dominicam volunt quotidie fieri in singulis populis, vel Parochijs. Sed hæc sententia hæretica est, contra Ecclesiæ vsum, & traditionem, & fundamentis hæreticis nititur, nimirum, quod non liceat Missam priuatam dicere, in qua fideles non communicent, quod in superioribus partim refutatum est, & in sequentibus aliquid addemus. Item, quod hoc mysterium semper sit peragendum cum omnibus illis circumstantijs accidentarijs, quibus Cœna Dominica peracta est, quod quam sit absurdum, sæpe in superioribus est ostensum. Catholici ergo quidam (vt supra dicebam) per contrarium extremum asseruerunt, debere Sacerdotes quotidie Missam celebrare. Alij vero quamuis ad hoc non obligent singulos ratione Ordinis, obligent tamen Parochos ratione officij. Sed obseruandum est, aliud esse loqui de singulis Sacerdotibus, aliud de tota Ecclesia, aut de singulis Ecclesijs, vel Cathedralibus, vel Parochialibus, vel Conuentualibus. In quibus omnibus considerari potest quid ex solo iure diuino necessarium sit; quid vero Ecclesiastico.

Catholicorũ quorundam opinio. Aliorum etiam Catholicorum placitum.

Dico ergo primo: Stando in solo iure diuino, nec singulis Sacerdotibus, nec singulis Ecclesijs, nec toti Ecclesiæ præceptum est, neque etiam prohibitum, quotidie sacrificare. In hoc conueniunt omnes Theologi, quia nullibi extat talis determinatio temporis iure diuino facta. Item, in die Parasceues omnino omittitur hoc sacrificium in Ecclesia, & idem fiebat olim in Sabbatho sancto, & posset Ecclesia, si rationabilis causa occurreret, idem statuere in alio, vel alijs diebus anni: non est ergo contraria temporis determinatio iure diuino facta. Præterea non fuit necessaria, quia ita sunt res Ecclesiæ ordinatæ, vt, seclusa prohibitione Ecclesiæ speciali, non posit in ea quotidianum sacrificium dencere, ad quod etiam Pastorum Ecclesiæ cura multum deseruit, & ad eam ipsi ex officio tenentur, quia est valde necessarium ad spirituale bonum fidelium, tam viuẽtium, quam defunctorũ, & quia ad debitum diuinum cultum, moraliter loquẽdo, necessarium est. Quod vero hic quotidianus vsus sacrificij non sit etiam prohibitus iure diuino, eodem fundamento constat, & ex vsu Ecclesiæ, nam si in aliquo die facta est prohibitio, illa per Ecclesiam introducta est.

1. Conclusio.

Dico secundo: In singulis Ecclesijs, Cathedralib⁹, Parochialibus, & Conuentualibus, debet quotidie sacrificium Missæ offerri, si conuentus sit, seu mediocris Sacerdotum numerus, atque ita fiet, vt in vniuersa Ecclesia, non solum vnum, vel aliud, sed quam plurima sacrificia, quotidie offerantur. Ita docent, communiter Doctores, & instituatur in capite Cum creatura. de celebratione Miss. Patet etiam ex Ecclesiæ consuetudine, quæ vim legis habet: cuius signum etiam est, quia si absque sufficiente causa omittatur, non fiet sine graui scandalo fidelium. Hæc ergo obligatio per se pertinet ad Rectores Ecclesiarum: nam, licet ipsi non teneantur per se quotidie celebrare: tenentur tamen curare, vt non omnino desit in sua Ecclesia sacrificium: hoc est enim vnum ex muneribus, propter quod à fidelibus aluntur. Addit tamen Victoria in Sum. num. 95. si interdum hoc prætermittatur, non esse peccatum mortale. Sed hæc licentia non est extendenda: nam res hæc multum pertinet ad commune bonum fidelium, & ideo talis obligatio grauis est, vt bene significauit Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. Quapropter per se loquendo, non poterit prætermitti sine graui culpa, nisi fortasse ob vrgentem causam & rationabilem: hæc enim intercedere aliquando potest, sicut in alijs obligationibus positiuis. Addunt vero aliqui in parochialibus Ecclesijs, si sit sufficiens Sacerdotum numerus, dicendas esse duas Missas, vnam pro viuis, & aliam pro defunctis ex dicto capite, Cum creatura. Veruntamen ex Soto, & Victoria notarunt, non est hæc obligatio augenda, & multiplicanda, quia nullum extat sufficiens ius, ex quo colligatur. nam in illo capite, Cum creatura. solum dicitur, propter Missam defunctorum non esse omittendam cõuentualem Missam de feria: neque è contrario, sed vtramque, si commodè fieri possit, dicendum esse, non tamen imponit absolutam obligationem quotidie sacrificandi pro defunctis.

2. Conclusio.

Victoria.

Soto.

Quorundã placitum.

Dico tertio: Singuli Sacerdotes nec iure diuino, nec Ecclesiastico, tenentur quotidie celebrare, per

3. Conclusio.

seloquendo. Hoc etiam est per se manifestum, tum quia nullibi extat tale ius, tum, quia multi Sacerdotes pij & timorati, interdum aliquo, vel aliquibus diebus sacrificium intermittunt: imo aliqui etiam hoc consulunt, ob maiorem sacrificij reuerentiam. Quin potius, non solum non ex vi Ordinis, verum etiam neque ex vi Parochialis beneficij, est hoc necessarium: tum, quia satisfaciet Parochus suæ obligationi, si curet in sua Parochia per alium sacrificium fieri, tum etiam, quia, si solus ipse sit, non est cogendus omnino quotidie sacrificare, quia esset nimis rigida & onerosa obligatio: quamuis teneatur frequenter id præstare: imo & regulariter non omittere absque aliqua causa.

4 Cõclusio, quæ certa est & Theologorum communis.

Dico quarto: per se loquendo, & secluſa speciali prohibitione Ecclesiæ, non solum est licitum Sacerdoti, quotidie sacrificare, verum etiam ex se melius est, magisque consulendum. Est conclusio certa & communis Theologorum. Et probatur primo ex consuetudine Ecclesiæ, quam & nunc experimur, & in antiquissimis Patribus, & historijs legimus. Andreas enim Apostolus, vt supra retulimus, de se aiebat Tyrano: Quotidie immolo Deo agnum immaculatum. Hippolytus etiã Martyr orat. de consumma. mundi, sic introducit Christũ iudicem, ad Sacerdotes Euangelicos loquentẽ: Venite Pontifices, qui pure mihi sacrificium die noctesq; obtulistis, ac pretiosum corpus & sanguinem meum quotidie immolastis, & Auguſt. epi. 23. Nonne (inquit) semel immolatus est Christus in seipso: & tamen in sacramento, non solũ per omnes Paschę solemnitates, sed omni die populis immolatur? Cyprian. epist. 54. Vt Sacerdotes (inquit) qui sacrificium Dei quotidie celebramus, hostias Deo & victimas præparemus. Greg. etiam homil. 37. in Euang. memorat sanctum Caſsiũ Narniensem Episcopum: cui mos erat, quotidianas Deo hostias offerre, ita, vt pene nullo dies vitæ eius, abscederet, quo non omnipotenti Deo hostiam placationis immolaret. Quam consuetudinẽ, Deum speciali reuelatione approbasse inferius narrat, dicens; Nocte quadã cuidam eius Presbytero Dñs per visum astitisse, atque dixisse: Vade, & dic Epo: Age, q̃ agis, operare, q̃ operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua, natali Apostolorũ venies ad me, & recipies mercedem tuã. Et ibidem narrat aliud miraculũ, q̃ cuidam mulieri contigit, quæ singulis hebdomadibus sacrificiũ pro marito offerri faciebat, eiusq; à captiuitate liberationem miraculose obtinuit. Denicq; quæ adduximus supra ex Patribus de quotidiana communione à fortiori procedunt de quotidiano sacrificio. De quo videri potest Chrysost. hom. super ad Ephes. Secundo argumentor ratione, quia quotidie sacrificare, nõ est ex natura sua malũ, sed bonum, neq; est aliquo iure positiuo prohibitũ: vbi est enim tale ius? ergo est per se licitũ. Maior patet: nam id cedit in cultum Dei, quẽ illi perpetuo debemus, & est consentaneũ dignitati huius sacrificij, q̃ propterea iuge appellatur, Daniel. 12. Est etiam valde vtile fidelibus, qui plurimũ indigent fructu huius sacrificij: ergo hoc per se honestum & licitũ. Quin potius rario facta concludit, quod in vltima parte assertionis dicebamus, quia licet laicis, regulariter non sit consulendum, vt quotidie communicent, Sacerdotibus tamen consulendum est, vt quotidie sacrificent: est enim id per se loquendo, melius: Nam munus sacrificandi, non est priuatum, sed publicum, nec prodest soli sacrificanti, sed toti Ecclesiæ, & ideo dummodo indignus non sit, & moralem ac humanam diligentiam adhibeat, quamuis sit imperfectus, non debet ab hoc sacro munere cessare. Accedit etiam, quia cum sit specialiter ad hoc munus consecratus, & habet proprium ac peculiare ius ad offerendum, & habet paratum speciale diuinum auxilium, vt sancte conficiat. Per hoc tamen non intendimus negare, quo minus ex reuerentia & timore, aliquo die interdum hoc munus intermittere, possit esse, & bonum, & vtile, & alicui fortasse consulendum, iuxta diuersas personarum conditiones, & varias Spiritus sancti diuisiones gratiarum.

S. Andreas.

Hippolyt. Martyr.

Auguſt.

Greg. Mag

Miraculum quoddam narratur.

Chrysost.

Fideles plurimum indigent fructu huius sacrificij.

Dubium quoddam.

Supereſt vero explicandum, an in aliquibus anni diebus prohibitum sit per Ecclesiam, Sacerdotem sacrificare. Solet autem de tribus dubitari: nam in reliquis omnibus certum est, nullam esse prohibitionem factam. Primus dies est feria quinta hebdomadæ sanctæ. Sicut enim, qui existiment eo die non licere singulis Sacerdotibus Missam dicere, sed solum esse in singulis Ecclesijs Missam solemnem ab Ecclesiæ Rectore, vel, qui eius locum teneat, dicendam, in qua alij sacerdotes cum laicis communicent. Ita tenet Marcel. Franco. in lib. de Horis canonicis. cap. 30. qui pro hac sententia, neq; alium authorem refert, nec expressam legem seu prohibitionem Ecclesiæ. Sola ergo Ecclesiæ consuetudine nititur, quam ex eo colligit, quod iuxta ordinem Romanum antiquum, omnes Presbyteri & Diaconi vniuscuiusque Ecclesiæ de manu sui Pastoris communicant in solemni Missa, vt patet ex ordine Romano, cap. de Cœna Domini. & ex Alcuino, libro de diuinis officijs, cap. de Cœna Domini. Fuit autem hæc consuetudo conuenienter introducta primo, propter mœrorem, quem Ecclesia, illo præsertim die, repræsentare incipit. Secundo, vt officium illius diei sit solemnis & celebris. Tertio & maxime, propter repræsentationem Christi Domini, qui eo die primam Missam celebrauit, & Apostolos communicauit: in huius enim facti memoriam solus primarius Sacerdos celebrat, & reliquis sacramentum distribuit. Hæc tamen fundamenta debilia valde sunt ad affirmandum præceptum seu prohibitionem, sine expresso iure, & contra communem sententiam. Quæ mihi quidem certa videtur. Nimirum per seloquendo (id est, secluso scandalo, si alicubi si fortasse sit, vel propter pusillorum ignorantiam, vel propter aliquam consuetudinem) licitum esse cuiusis Sacerdoti, eo die sacrificare, quamuis prudens consilium sit secreto & absque concursu populi, propter aliquas ex congruentijs adductis, & alias, quas statim explicabo, id facere. Ita tenet Soto, dist. 13. quæst. 2. art. 2. & Nauar. in Sum. cap. 51. num. 88. Angelus in floribus, quæst. 8. de valore Missæ, articulo vltimo, alij vero antiquiores, hoc in dubium non reuocarunt. Et probatur, quia circa hoc nulla est scripta lex expresse prohibens, vt constat: neque etiam est consuetudo, quæ vim legis habeat: quia, licet multi Sacerdotes eo die non sacrificent, tamen alij plures docti, pij, ac timorati sacrificant, sine vllo scrupulo: vt autem consuetudo obliget, oportet, vt sit omnium, & non tantum aliquorum. Rursus, qui omittunt, non id faciunt, quia existiment oppositum esse malum, sed vel ex deuotione quadam, vel certe obmiam illius diei occupationem, & alia impedimenta. Existimo enim, hoc cœpisse introduci, quoniam illo die ministri Ecclesiæ & templa ipsa occupantur, vel propter monumenti fabricam, vel propter omnia præparanda, quæ ad illius temporis officium sunt necessaria; vel quia magna pars Christiani populi eo die communicat, & necessarium est, Sacerdotes in audiendis confessionibus occupari: verisimile etiam est, hoc introductum esse propter solemnitatem, vel repræsentationem, vt dicebamus: id tamen potius factum est consilio ac voluntate Prælatorum, quam rigorosa prohibitione: nulla est ergo consuetudo, quæ talem prohibitionem sufficienter inducet. Tandem, nullum est peculiare mysterium, quod eo die ab Ecclesia celebretur, & repræsentetur per cessationem sacrificiorum singulorum Sacerdotum, sicut fit in feria sexta: nam institutio ipsius mysterij, & Dominica cœna sufficienter repræsentatur in Missa, præsertim solemni, in qua sacramentum populo dispensatur, neque impeditur hæc repræsentatio, nec fere

Soto.

Nauar.

Angel.

Cõsuetudo non tenuit

causa alia

quæ re-

nec fere minuitur, propterea, quod alij Sacerdotes sacrificent, & non communicent in Missa solemni: præsertim, quia Apostoli, non vt Sacerdotes, sed vt laici, communicarunt: nondum enim erant Sacerdotes, quando communicarunt: prius enim Christus illis sacramentum dedit, & postea dixit: Hoc facite, nulla ergo est sufficiēs ratio, ad hanc prohibitionem faciendam, nedum vt credamus, consuetudine fuisse introductam.

Secundus dies est Parasceues, seu feria sexta maioris hebdomadæ. Quo die certum est, Ecclesiastico iure esse prohibitum Sacerdotibus, offerre sacrificiū, *Innocent. I.* quod ius Innocentius I. declarauit, epist. 1. ad Decentium, capite 4. & habetur in cap. Sabbatho. de consecratione, dist. 3. vbi æqualiter sermo est de Sabbatho sancto, & de feria sexta: cum tamen non sit de vtraque die eadem certitudo, vt statim videbimus, nihilominus tamen de feria sexta authores omnes sine controuersia ita docent: & Decretum illud vim suam retinet, & omnes, qui scribunt de diuinis officijs, referunt hanc esse antiquissimam traditionem, qua non solum priuata sacrificia, sed etiam solemne & publicum omitti consuenit, vt enim in superioribus diximus, officium illius diei non est sacrifi- *D. Thom.* cium. Denique Diuus Thomas hic ad 2. rationem affert huius prohibitionis, scilicet, quia illa die passio Domini ab Ecclesia recolitur, prout realiter gesta est, & ideo non repræsentatur mystice per consecrationem huius sacramenti. Alias congruentias adducit Durandus in Rationali, libr. 6. cap. 77. Rogabis obiter, an eo die liceat communicare laicorum more. Marcellus supra dicit, esse prohibitum, nisi tantum ob necessitatem viatici. Fundatur in verbis Innocent. dicto capite, Sabbatho: ait enim eo die sacramenta penitus non celebrari. Item, quia in officio illius diei, solum præcipitur, seruari sacramentū *Sententia authoris.* pro infirmis. Sed quia alij authores nihil de hac prohibitione dicunt, & prædictis fundamentis non satis probatur, existimo probabilius, licitum esse, per se loquendo, eo die communicare: nam, cum hoc sit per se bonum, & prohibitio non probetur, non *Innocent.* est, cur tanquam malum damnetur. Etenim Innocentius eo capite manifeste loquitur solum de sacrificio: nam celebrare sacramenta, non est proprie ministrare Eucharistiam, sed conficere. Quod autem iubeatur seruari Eucharistia pro infirmis (etiam si id gratis demus) non ideo est, quia illis solis licite possit dispensari: sed quia illa fuit causa maxime necessaria seruandi sacramentum. Addo tamen ex Amalario, *Amalar.* lib. 1. de Ecclesiast. offic. capite 11. non solum pro infirmis, sed etiam, pro his omnibus, qui sequēte die communicare volent, debet sacramentum in die *Durand.* Cœnæ Domini reseruari. Durandus vero lib. 6. c. 75. dicit, seruari pro infirmis & religiosis (fortasse non tantum statu, sed actu & pietate) qui communicare voluerint: vnde in ordine Romano antiquo in officio diei Parasceues, in fine eius dicitur (& communi- *Orig. Mag.* cent cum silentio.) Et Gregorius Magn. in lib. sacra- *Pamelius.* mentorum (vt Pamelius refert in liturgijs Latinis) dicit (communicet Sacerdos & omnis plebs.) Olim ergo non solum non erat prohibitio, verū potius op- *Obiectio.* posita consuetudo. Dices, per non vsum introductā esse prohibitionem. Respondeo, falsum id esse, tum quia sola negatio actus inualidissimā est ad introducendam legem: tum etiam, quia ille non vsus, solum introductus est, quia omnes fere communicant feria quinta, & quotidiana communio iam abijt in dissuetudinem, ideoq; nullus iam communicat feria sexta. Ad quod etiam confert, quod regulariter non potest commode fieri.

Tertius dies est Sabbathi sancti, de quo maior est dubitatio, quia in dicto capitulo, Sabbatho eisdem prorsus verbis dicitur, in illo die sacramenta penitus non celebrari, sicut in feria sexta. Propter quod Nauarrus capite vigesimo quinto, numero 88. & Marcellus, supra simpliciter docent, esse peccatum mortale: in illo Sabbatho aliam Missam dicere, præter vnam publicam, & solemnem in singulis Ecclesijs: quia illud antiquum ius, nec contrario iure abrogatum est: neque etiam consuetudine, nisi solum quoad publicum officium: ergo quoad reliqua, vim suam retinet: nam à iure antiquo non licet recedere, nisi quatenus, vel alio iure, vel consuetudine abrogatum est. Et confirmatur: nam in Missa illius diei nullus ponitur introitus pro Missis priuatis: ergo signum est, supponi, non esse dicendas: neque enim sine Introitu dicendæ sunt. Vnde in vigilia Pentecostes, quæ solemne officium habet simile officio Sabbathi sancti, assignatur peculiaris Introitus pro Missis priuatis, quia eo die dicendæ sunt: ergo è contrario, quia in Sabbatho sancto non sunt dicendæ, ideo non assignatur. Nihilominus alij existimant, non esse peccatum mortale, eo die priuatim celebrare præsertim ab ea hora, in qua iam incipit, vel incipere potest solemne & paschale officium, censent enim, hoc ipso, quod antiqua prohibitio abrogata est, quoad solemne officium, cessasse etiam pro eodem tempore, quoad omnia sacrificia, & ideo per se licere, seclusō scandalo. Ita opinatur Soto, dist. 13. quæst. 2. artic. 2. quem alij moderni scriptores, & multi viri docti ac timorati sequuntur, etiam in praxi & vsu: quia non est maior ratio de Missa publica, quam de priuata, vel quia iam consuetudo ad vtramq; extenditur, vel certe, quia ex vi prioris consuetudinis cessauit ratio illius prohibitionis: non tantum in particulari, sed etiam in generali: quando autem hoc modo cessat finis & ratio legis, cessat etiam obligatio, vt ex materia de legibus constat: assumptum declaratur: nam olim per totum diem Sabbathi Ecclesia repræsentabat requiem Christi in sepulchro, & solitudinem suam, & erat quasi in mœrore posita, Christi resurrectionem expetens: & ideo toto illo die, vsque ad mediam noctem, & initium Dominicæ diei, ab oblatione sacrificij cessabat: postea vero anticipauit tempus illud, & ab illa hora, in qua officium Sabbathi sancti celebrat, incipit iam cum gaudio & alacritate recolere Christi resurrectionem, ideoque iam ab illa hora cessauit etiam ratio, ob quam poterat sacrificium prohiberi: reuocata ergo in priori consuetudine, censetur etiam generaliter reuocata prohibitio sacrificandi. Est ergo hæc opinio satis probabilis, & practice secura, non tamen consulerem vsum illius, nisi in aliquo casu cum causa vel occasione rationabili, & scandalum omne diligenter vitando. *Opinio satis probabilis & practice secura.*

SECTIO III.

An, & quo modo liceat eodem die plures Missas facere.

PRimo certum est, communi ac ordinario iure non licere Sacerdotibus, nisi tantum semel in die sacrificare: hoc autem ius non est naturale, etiam supposita institutione sacrificij, quia non sequitur intrinsece ex illa: neque est diuinū, quia neq; in Scriptura habetur, neq; traditione constat, esse à Christo latum, sicut de vsu cōmunionis supra diximus: nam hic est eadē & maior ratio: sed est præceptū Ecclesiasticum, q; primum latū est ab Alexan. secundo in ca- *Alexand. I. Pap. II.* pite, Sufficit, de cōsecratione, d. 1. Sufficit Sacerdoti, (inquit) vnā Missam in die vna celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit, nō modica res est, vnā Missam facere, & valde fœlix est, qui vnam digne celebrare potest. Quod vero verbū illud (sufficit) in vi præcepti intelligendū sit, ita vt hoc solum liceat, verba sequētia declarant: Qui vero prō pecunijs, aut adulationibus secularium, vna die præsumat plures facere Missas, nō æstimo euadere damnationem. Hoc autem præceptum in eodem sensu confirmarunt Innocentius tertius in Capitulo, Consuluisti, & Honorius tertius in capitulo, De referente, de Ce- *Innocent. Honor. III.*

de Celeb. Miss. vbi Honorius addit, hoc esse intelligendum de quocunq; Sacerdote, quacunq; dignitate præfulgeat. Denique Ecclesiastica consuetudo præceptum hoc satis confirmauit, ex quibus decretis duplex ratio huius præcepti sumitur. Vna est mystica, scilicet, ad repræsentandam sufficiētiam vnici sacrificij cruenti Christi Domini. Secunda est moralis, nimirum, quia, suppositā hominum fragilitate, & cura ac solicitudine humanarum rerum, vix possunt homines digne se ad vnum sacrificium præparare, & ideo, vt maiori cum reuerentia sacrificent, merito eius eis præscribitur, vt semel tantum vno die sacrificent, vt etiam hic D. Thom. ad 5. docuit, & in hoc conueniunt omnes Doctores.

Exceptiones aliquæ cuiusdā præcepti Telesphor 1. Exceptio

Secundo notandæ sunt aliquæ exceptiones huius præcepti. Prima habetur in dicto capitulo, Consuluisti, quę est de die Natiuitatis, in qua licitum est Sacerdotibus, tres Missas dicere ex decreto Telesphori Papæ, in epistola decretali cap. 2. in cap. Nocte sancta, de Conse. dist. 1. vt citat Glossa in dicto cap. Consuluisti: tamen ibi Telesphorus nihil dicit de numero Missarum, sed tantum dicit, ea nocte licere Missam facere ante diem: & hymnum, Gloria in excelsis, decantare: quia illum eadem nocte Angeli cecinerunt. Neque de hoc numero scriptum aliquod decretum inuenio: imo neque Innocentius illum ponit, sed absolute dicit, excepto Natiuitatis die. Vnde videtur id supponere ex consuetudine Ecclesiæ, cuius rei causas & mysteria explicat Diuus Thomas hic in solut. ad 2. scilicet, vt per tres Missas triplex Christi generatio indicetur, scilicet, æterna, ac diuina, temporalis & humana, & spiritualis, qua oritur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Glossa vero in dict. c. Consuluisti: dicit, per has tres Missas significari tres status hominum, ante legem, sub lege, & post legem, seu in lege gratiæ. Hic vero occurrebat dubium de hora, in qua licitum est, has tres Missas dicere, sed hoc tractabitur commodius sect. sequent.

2. Exceptio.

Secunda exceptio fit in dict. c. Sufficit, his verbis: Quidam tamen pro defunctis vnam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit: Ex quo colligit Glossa in dict. c. Consuluisti. Si quis prius de die celebrauit, & postea contingat aliquem mori, posse etiam pro illo celebrare: imo inferius addit, verbum (Sufficit) non continere expressam prohibitionem, & ideo simpliciter posse celebrari vnam Missam de die, & aliam pro defunctis. Sed de priori casu particulari dicemus statim: secundum autem generale dictum, in quo significatur, hoc esse absolute licitum, absq; alia causa, est contra omnes Doctores, & plane falsum, & contra mentem Alexandri: qui, vt notauimus, satis explicuit hoc esse præceptum, comminando damnationem transgressoribus, & addendo illa verba (si necesse fuerit) satis etiam declarauit, hoc simpliciter non licere, sed in casu necessitatis: quanta vero debeat esse hæc necessitas, declarabitur statim.

3. Exceptio.

Tertia enim exceptio generaliter fit ab Innocentio his verbis: Nisi causa necessitatis suadeat: vbi Glossa hoc extendit ad causam honestatis, vel vtilitatis, & in particulari hoc explicat in aliquibus casibus.

Primus casus.

Primus est supra commemoratus de morte alicuius superueniente, postquam Sacerdos semel sacrificauit, quem aliqui ita intelligunt & limitant, scilicet, si oporteat, statim sepeliri defunctum, & iuxta consuetudinem debeat Missa præcedere seu cantari. Paludan. vero hoc ampliat, quoties post factam Missam de die occurrat causa rationabilis dicendi pro defunctis, vt si Parochianus petat anniuersarium. Secundus casus illius Glossæ est, si dictā Missa, superueniat aliqua magna persona, quæ velit Missam audire. Quem casum alij authores admittunt, & intelligunt habere locum, etiam in diebus profestis: nam in diebus festis, pro quibuscunque peregrinis existimant licere. Tertius casus addi solet, si occurrat necessitas communicandi infirmum. Quartus, si necessarium sit ad benedicendas nuptias, ne id fiat sine sacro. Quintus, si eodem die occurrat duplex officium, verbi gratia, vnum de festo, & aliud de vigilia, vel rogationibus: & hunc significauit D. Thomas hic, ad 2. vbi post exceptionem noctis Natiuitatis subdit; Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetēda, plures Missæ celebrantur in die, puta, vna pro festo, & alia pro ieiunio, vel pro mortuis. Sextus casus est, quando Sacerdos, habet duas Ecclesias Parochiales, & nō potest commode habere coadiutorem, & in vtraq; est populus, qui auditurus est missam. Atq; hos casus numerat Paludanus, in 4. distinctione 12. quæstione 1. articul. 4. quem imitatur Antoninus 3. par. tit. 13. capitulo 6. §. 4. & 5. ac fere Soto distinctione 13. quæstione 2. articulo 2. Turrecrem. dicto capitulo, Sufficit, & Durandus, in Rationali, lib. 4. cap. 1. & Nauarr. in Summa, in capitulo 25. num. 87. Septimum casum addunt Syluest. verbo, Miss. 1. quæstio. 7. & Angel. §. 46. Victoria, numero 96. scilicet, si sit consuetudo in Ecclesia, vt duo fiant sacra à duobus Sacerdotibus, & contingat alterum ægrotare, nam tunc alium possit alium supplere, & duas dicere. Denique alij addunt casum octauum, scilicet, si propter paupertatem Ecclesiæ vel Sacerdotis, iudicio prudentium id censeatur necessarium. Nonum addit Durandus, libr. 2. de ritibus Ecclesiasticis, capit. 7. ex Leone Papa, epistola 81. ad Dioscor. scilicet, si ob solemnem festiuitatem tam numerosus est populi conuentus, vt vna Basilica eum simul capere non possit: nam tunc sacrificij oblatio iteratur ab vno Sacerdote, si alij desint, ne hi tantum, qui primi aduenerunt, ad sacrificium recipi videantur, & cæteri excludi. Imò refert ex Strabo. de rebus Ecclesiasticis, c. 21. eundem Leonem vna die septies & nouies hac de causa Missarum solemnia celebrasse.

Paludan.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Octauus.

Nonus.

Strabo.

Vt autem de huiusmodi casibus aliquod ponamus practicum ac morale ferre iudicium, supponendum est: nullum Sacerdotem posse vllam Missam dicere, nisi sit ieiunus, vt supra late dictum est, de communione huius sacramenti; quod de sacrificante adeo verum est, vt is, qui vinum, vel aquam, quæ ad purificandum calicem infundi solent, acceperit, non possit aliam Missam dicere, vt præscribit Innocentius tertius in capitulo, Ex parte, de Celebratione Missarum. Secundo obseruare oportet, dupliciter posse Sacerdotem bis sacrificare; primo ex directa, & præconcepta intentione, nimirum, quia, cum vnam Missam dicit, habet animum dicendi aliam. Secundò ex subsequente tantum voluntate ob repente natam occasionem, vel nouam rationem consideratam post dictam primam Missam. Hoc igitur posteriori modo moraliter loquendo non potest casus accidere, in quo post vnam Missam liceat aliam dicere: quia quandocunque Sacerdos celebrat absque animo iterum celebrandi, sumit calicis purificationem: non ergo potest iterum celebrare. Hinc ergo excluduntur nonnulli ex prædictis casibus: nam primus locum non habet: supponit enim casu accidisse occasionem pro mortuo sacrificandi. Dices, potuisse præuideri periculum mortis futuræ, & ob eam causam non esse sumptum vinum perfusionis. Sed contra: nam, si præuisa fuit occasio, non debuit prius sacrificari, sed expectari tempus, in quo illi necessitati satisfaciat, & idem argumentum fieri potest in quolibet casu simili: quia quandocunque potest Sacerdos, differendo paululum sacrificandi tempus vna Missa occurrere pluribus necessitatibus, non est cur illi demus licentiam bis sacrificandi. Sed dicetur, occurrere posse necessitatem non differendi sacrificium, expectando nihilominus, an infirmus moriatur, nec ne: ergo licebit tunc statim sacrificare ad satisfaciendum populo, verbi gratia, volenti audire Missam, vel ob aliam similem causam, & nihilominus præcauere à sum-

Innoc. III.

Sacrificij fructum.

Obiectio.

sumptione ablutionis, vt subueniat necessitati proximi, si forte paulo post moriatur. Sed in primis huiusmodi casus cum tot circumstantiis vix potest moraliter occurrere, & quamuis illum admittamus, iã tunc non est sola vna necessitatis causa, prout in illo casu dicebatur, sed duplex, vna ad non differendũ, alia ad iterum sacrificandum, & fortasse sola occasio mortis alicuius personæ non est sufficiens causa ad Missam iterandam: quia neq; propter solemnitatem, & pompam sepulturæ: illa enim per se non est causa grauis, cum sæpe fieri soleat post prandium, & sine sacro, neq; etiam propter suffragium, quia id fieri poterit subsequente die, nec necesse est, vt quam citissime fiat, alioqui etiam liceret tribus & quatuor sacrificiis eodem die, mortuo succurrere, ne totidem diebus suffragia differantur. Atq; idem discursus fieri potest in secundo casu: in quo adhuc leuior causa ponitur, quæ reuera per se non sufficit ad iterandum sacrificium, vt cum Turrecrem. notauit Durand. supra, quia illa non est vera necessitas. Quod enim inconueniens est, si Episcopus, vel alia persona nobilis Missam non audiat, quia nullus adest Sacerdos, qui iure possit illam dicere? Et idem fere est de tertio & quarto casu. Quocirca hæc tot casuum enumeratio solum est arbitrio horum authorum multiplicata: quia fortasse ob Sacerdotum penuriam existimabatur, prohibitionem hanc bis in eodem die sacrificandi non tam rigorose obligare. Si autem consideremus verba legis, quæ causam necessariam postulant, & præsentem consuetudinem & moralem praxim; quatuor primi casus, vix possunt venire in vsum. Quintus vero aliquãdo habebit locum, vt verbi gratia, si sit dies Paschæ solemnis, vel similis festiuitas, & in eo oporteat, dicere Missam pro defunctis, tunc si vnus tamen sit Sacerdos, erit sufficiens ratio, vt rursus Missam dicat post Missam defunctorum dicat: quia nullus esse potest casus necessitatis moralis, in quo magis hoc liceat, quam in prædicto, & tamen Alex. Pap. dicit, in casu necessitatis licere, vnam Missam diei dicere; & aliam de defunctis; & ita etiam posset, quoad hanc partem exponi D. Th. ibi citatus, quamquam, vt Sot. notat D. Tho. ibi non loquitur de pluribus Missis dicendis ab eodem Sacerdote, sed solemniter à Clero, vel Conuentu. Sextus autem casus de pluribus parochiis est proprius, ac fere solus in vsu. Solum addo, in eo casu non tantum duas, sed etiam tres Missas dici posse, si eadem sit proportionalis necessitas, quod tamen dicti authores sine causa generaliter negant, dicentes, bis Missam dicere, interdum licere; ter vero nunquam, cuius rei nullam rationem adducũt, cum tamen iura indifferenter loquantur de pluralitate. Quocirca, non solum in hoc casu, sed etiam in quocunq; si eadem grauis causa, vel necessitas occurrat ad tertiam Missam dicendam, quæ ad secundam, æquè licebit: quia lex & exceptio est eadem, solum ergo poterit esse differentia, quia non tam facile occurret necessitas dicendi tertiam Missam, sicut secundã. Sed quæri potest, an hic sextus casus extendendus sit ad dies artificiales, vel limitandus ad festos. Videtur enim in his tantum occurrere vera necessitas. Authores in hoc nihil dicunt, mihi tamen videtur si in vtraq; Parochia sit sufficiens populi multitudo, non esse hoc limitandum ad dies festos, & ad necessitatẽ præcepti audiendi Missam: quia satis est grauis causa, quod populus non priuetur suo sacrificio, & opportunitate audiendi Missam. Videtur ergo hoc licitum in quocunq; die. Erit autem optimum consilium, seruare consuetudinem, quæ in his rebus magnam vim habet. Aliud vero dubium circa hunc casum interrogatum est de Sacerdote habente plures Parochias, si feria quinta cœnæ Domini in singulis sacramentum in monumento reponat, quo modo in feriã sexta vtrumq; consumet, & est ratio dubij, quia in feria sexta non consecrat sanguinem, sed sumit vinum cum particula hostiæ consecratæ in illo immissa; vnde fit, vt non maneat ieiunus ad consumendum sacramentum in alia Parochia: quid ergo faciet? Quidam dicunt, posse tunc secundò communicare post vini corruptionem, ne vel alteram Parochiam priuet Missa, seu officio illius diei, & solemnitate monumẽti, vel Ecclesiasticas cæremonias prætermittat. Sed hæc licentia est contra commune ius, & nulla authoritate vel consuetudine nititur, & ideo nullo modò probanda est. Debet ergo Sacerdos, si solus sit, & adiutorem non habeat, eo die solum in vna Parochia principaliori, monumentum erigere, & officium illius diei perficere, neq; propterea alia Ecclesia patietur graue aliquod incommodum: nam facile possunt eo die omnes Parochiani ad vnam Ecclesiam principaliorem conuenire. Sed quid? si prius non prænidit Sacerdos impedimentũ, & in vtro loco sacramẽtum reposuit in monumento, & postea visa difficultate, perplexus est? Respondetur, si nondum peregit officium in altera Parochia, posset non sumere vinum in priori officio, neq; illud in calicem mittere, sed solam particulam hostiæ, quia illa cæremonia non est adeo essentialis. Si autem iam sumpsit vinum in altera Parochia non peragat officium, sed recondat sacramentum in sacrario. Septimus autem casus mihi videtur insufficiens, quia causa illa valde leuis est. Octauus autem reprobatus videtur ab Alexandro, dum specialiter hoc prohibet fieri propter lucrum. Nonus autem mihi videtur per se valde probabilis. Quamuis Leo Papa non loquatur aperte de eodem Sacerdote.

Solutio. *Turrecrem. Durandus.* *Alex. Pap.* *Tres Missas aliquando dicere licet.* *Quæstium.* *Responsio.* *Aliud dubium.* *Dubij solutio.* *Alteri dubio satisfit.*

SECTIO IV.

Qua hora licitum sit Missæ sacrificium offerre.

SVpponendum est, diem naturalem, in quo semel tantum sacrificare licet, iuxtà dicta in præcedente sectione, à media nocte vsq; ad mediam noctem computandum esse, vt constat ex Ecclesiæ consuetudine & ex præcepto ieiunij, vt supra tractando de vsu communionis, tactum est. Deinde sumendum est vt certum ex eadem consuetudine Ecclesiæ, & ex iuribus infra citandis, non omnes partes huius diei naturalis esse indifferentes, seu libere permissas ad sacrificandum, quia ex se ac regulariter loquendo, neq; nocturno, neq; etiam toto vespertino tempore licitum est Missam dicere, & ideo oportet inprimis duos terminos designare intra hoc tempus naturalis diei, intra quos debeant Missæ inchoari, vel finiri. Deinde declarandum erit, an intra illos terminos sint aliquæ horæ specialiter deputatæ ad Missam dicendam.

Initium diei naturalis quod sit.

Dico primo: Initium auroræ est terminus, ante quem regulariter non licet Missam inchoari. Ita D. Thom. hic, ad 4. & in 4. d. 13. q. 1. articulo 2. & ibi reliqui Doctores Alexan. Alens. 4. part. q. 36. memb. 2. D. Antoninus 3. part. titul. 13. cap. 6. §. 4. Gabriel lect. 14. in Canon. & omnes Summistæ verbo, Missa, & patet ex consuetudine Ecclesiæ, & ex regulis Missalis. Ratio vero mystica redditur, quia in hoc sacrificio offertur Christus, qui est candor lucis æternæ, & de se dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Item, quia hoc sacrificium est legis gratiæ, in qua diuina claritas illustris communicatur. Literalis autem seu humana ratio esse videtur, quia ante illud tempus communiter loquendo, non sunt homines conuenienter dispositi ad huiusmodi religionis opus, quod publice & cum debita reuerentia fieri debet, & fortasse etiam hoc factum est, ne ex nocturnis conuenticulis ad Missam dicendam, superstitionis occasio sumeretur.

Conclusio. *Alens.* *Anton.* *Gabriel.*

Sed quæri potest primo, an, sicut ante illum terminum sacrificare non licet, ita ab illo liceat. Et ratio dubitandi sumi potest ex Telesphoro Papa, in ep. decretali, c. 2. vbi dicit: Missas non esse celebrandas

Quæstium. *Telesphor.*

ante

ante horam tertiam diei, quia & illa hora Dominus crucifixus est, & ad Apostolos Spiritus sanctus descēdisse legitur: cap. Nocte sancta, de Consecrat. distinctione prima. At vero hora tertia longe distat ab initio auroræ per quatuor horas, vel circa. Respondetur nihilominus ab illo puncto diei licitum esse Missam dicere. Ita D. Th. & reliqui Doctores, & sufficienter id probat Ecclesiæ consuetudo: imo sequitur plane ex præcedenti assertione, sine causa enim assignaretur aurora, & terminus, ante quem non licet sacrificare, nisi ab illo liceret. Ratio vero est moralis quidem, seu literalis, quia totum illud matutinum tempus est aptissimum ad huiusmodi ministerium: est etiam tempus lucis, & ideo etiam mystica ratione aptum est, vt in eo Christus, qui lux vera est, offeratur. Decretum autem illud Telesphor. exponi inprimis potest de Missis diei solemnibus, seu conuentualibus, de quibus est peculiaris ratio, vt infra dicam. Deinde si generatim intelligatur, dicendum est, per contrariam consuetudinem esse reuocatum, & fortasse olim Missæ tardius inchoabantur, quia & minor erat numerus Sacerdotum, qui poterant paucioribus horis Missas absoluere: erat etiam maior fidelium deuotio, vt quacunq; diei hora, intermissis etiam priuatis operibus seu laboribus, ad Missam audiendam conuenirent: facilius etiam ieiunabant, tardiusque prandebant; & ita licet Missæ tardius inchoarentur, poterant facilius ante prandium absolui: nunc autem; & sacerdotum numerus maior est, & aliæ circumstantiæ magna ex parte sunt immutatæ: & ideo mirum non est, quod tempus etiam dicendi Missam fuerit anticipatum. Quod si ad repræsentationem passionis Christi attendamus, non deerit congruentia: quia Christus summo mane oblatus est Pilato & Gentibus: & ideo ex tunc quodammodo morti tradi incepit.

Responsio. D. Thom.

Aliud quæsitum.

Secundo inquiri potest, quid nomine auroræ intelligendum sit. D. Tho. & authores omnes docent, non esse per auroram intelligendum ortum solis, id est, ascensum corporis solaris supra nostrum horizontem, sed initium crepusculi diei, seu primā lucis irradiationem. Hinc Gab. supra cum Scoto in 4. d. 13. q. 2. dicunt, licitum esse inchoare Missam vna hora, & quarta parte alterius ante ortum solis. Sed nimia est ad rem moralem Mathematica hæc mensura: non enim possunt res morales tā indiuisibiliter præscribi, præsertim, quia crepusculum diei non semper est æquale: non erit ergo peccatum: hora & dimidia ante ortum solis sacrificare: imo addit Palud. supra, q. 2. & clarius Victor. in Sum. n. 97. posse licite inchoari Missam dimidia hora ante crepusculum, ità vt finis Missæ sit sub initium crepusculi, plus minusve. Et hoc est in praxi seruandum.

Gabriel. Scotus.

Quæsito satisfit. Palacius. Victor.

Tertiò inquiri potest, an sit aliqua exceptio ab hac generali regula. Prima & certa est de nocte Natiuitatis, quæ est indubitata, quoad primam Missam: quæ inchoanda quidem non est ante mediam noctem: quia antea non incipit dies Natalis Domini: neque ante illam horam natus est Christus, vt in superiori tomo ostendi: ab illa tamen hora, completo matutino, dici potest iuxta Ecclesiæ consuetudinem. Tamen de secunda & tertia, est dubia: nam fere omnes censent, priuilegium illud esse limitatum ad primam Missam, & ideo non licere ceteras anticipare ante certam horam. Ita Syluester, Angel. Tab. Armill. verbo, Missa, Nauarrus in Summa, capite 25. numer. 87. & Diuus Thomas hic, ad quartum, in singulari dicit: In nocte Natalis Domini Missa celebratur: non dicit (Missæ). Huius autem sententiæ nullum in iure fundamentum reperire potui: nam in dicto cap. Nocte sancta, nec de prima Missa, nec de Missa in singulari sermo est, sed absolute dicitur: Nocte sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent Presbyteri: cur ergo limitabimus hoc priuilegium ad primam potius, quam ad ceteras Missas? Præsertim, quia statim subditur, reliquis vero temporibus non esse Missas ante diem celebrandas: ergo non solum vna Missa illius festiuitatis, sed absolute tempus illius noctis excipitur, vt in eo possint Missæ celebrari. Accedit, quod Platina in vita Telesph. sic inquit: Statuit, vt in Natali Iesu Christi nocte tres Missæ celebrentur. prima in dimidio noctis, quando Christus in Bethleem nascitur: secunda, illucescente aurora, quando à pastoribus agnitus est: tertia, eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis & veritatis illuxit. Quæ distributio ab ipso Platina accommodata videtur: nam in Decreto Pontificis non continetur. Vnde solum fuisse videtur ab eo statutum, vt tempore nocturno possint illæ tres Missæ inchoari. Quod autem necessario debeant interrumpi, & post finitam primam Missam expectari lux diei, vt secunda inchoetur, hoc non legitur ab eo statutum: nec videtur posse colligi ex illo mysterio, seu repræsentatione pastorum: nam vnde constat, eos non venisse ad Christum adorandum ante lucem diei? Ex textu enim Euangelico colligi non potest: nam Lucæ 2. dicitur Angelus apparuisse pastoribus custodientibus vigilias noctis super gregem suum: & statim subditur, eos festinantes iuisse ad videndum Verbum sibi reuelatum. Deinde, neque ex officio illius secundæ Missæ colligi potest, non posse dici tempore noctis: nam introitus eius sic incipit: Lux fulgebit hodie super nos: quæ verba propriissime videntur posse dici tempore nocturno, quin potius etiam de tertia Missa, ait Diuus Thom. hic, ad 2. posse ad generationem æternam accommodari: quia in eo Euangelium dicitur de æterna generatione: & hac ratione poterit dici in nocte, quia illa generatio, quantum ad nos, est occulta, & in diuina caligine, vel, si referatur ad natiuitatem temporalem, quia introitus incipit (Puer natus est nobis, &c.) etiam illa noctu perfecta est: ergo hac ratione non repugnabit, etiam tertiam Missam noctu dicere. Denique esse potest congruentia: quia tota illa nox propter Christi claritatem dies ab Ecclesia reputata est: & ideo facultatem nobis fecit, Missam ea nocte dicendi: ergo non est, cur limitemus hoc priuilegium, sed ex quo tempore possunt ea nocte tres Missæ inchoari, censendum est iam absolute illud esse tempus legitimum ad sacrificandum: & consequenter, finita prima Missa, posse inchoari secundam sine respectu ad lucem auroræ. In hac re verum esse censeo ex primaria institutione huius cæremoniæ, intentionem Ecclesiæ fuisse, vt prima Missa dicatur post mediam noctem: secunda in aurora: tertia in plena luce, vt hic Diuus Thomas dicit ad secundum. Vnde solum in prima Missa dicitur, (Communicantes, & noctem sacratissimam celebrantes) in secunda autem & tertia (& diem sacratissimum celebrantes) dicitur; & ità est in Missis solemnibus obseruandum, ad quas præcipue respicit institutio, & horarum distributio. Nihilominus tamen in Missis priuatis existimo, hoc non esse sub præcepto necessarium; sed quouis tempore, in quo prima Missa legitime absoluitur, posse inchoari secundam, & consequenter tertiam Missam: quia neque ex iure potest aliud præceptum ostendi, vt declaratum est, neque ex consuetudine: nam potius regulariter ita fit sine scrupulo: neque ex ratione, quia iam tempus illud designatum est, vt legitimum ad sacrificandum: & non est res admodum grauis, vel necessaria, in Missis priuatis seruari illam temporum distributionem, quod fere in aliis horis, vel officiis Ecclesiasticis semper ita seruatur. Item, si quis fortasse non posset Missam festiuitatis ea nocte dicere, posset pro sua deuotione dicere Missam de Beata Virgine, eamque posset noctu dicere: & similiter, qui non posset dicere tres Missas, sed tantum vnam, posset pro deuotione sua dicere tertiam, omissis, prima & secunda, eamque nocte tertia dicere posset, quia priuilegium non est limitatum

Quæsitum. Responsio.

Sylvest. Angel. Tabien. Armill. D. Thom.

Platina.

D. Thom.

Sententia auctoris.

tum ad officium primæ Missæ : ergo eadem ratione, qui dixerit primam Missam, poterit consequenter dicere secundam & tertiam, quamuis nox duret; quia etiam non est priuilegium limitatum ad vnam tantum Missam. Vnde non refert, quod in secunda & tertia Missa dicatur, Et diem sacratissimum celebrates: tum, quia à tempore noctis computatur totus ille dies naturalis : tum etiam, quia verba non semper referuntur ad tempus, in quo dicuntur, sed ad tempus, pro quo repræsentando & commemorando dicuntur; sicut (& est optima confirmatio totius sententiæ) in prima etiam Missa dicitur: (Et noctẽ sacratissimam celebrantes:) & nihilominus, quoad Missas priuatas nõ est necesse, semper eam Missam noctu dicere, sed absq; vllo peccato dici potest in plena luce; ergo similiter fieri potest à cõuerso. Est ergo hæc sententia satis probabilis & obscura.

Sententia satis probabilis & secura. 2 Except.

Secunda exceptio esse potest de nocte resurrectionis, in qua iuxta antiquam consuetudinem Missa noctu dicebatur : quoniam Dominus noctu resurrexit: imò ait hic Diuus Thomas ad 4. illam Missam dici solitam circa noctis principium, ex capit. Solent, de Consecrat. distinct. 1. & cap. Quod à Patribus, dist. 75. quod intelligendum est, quantum ad prophetias, & alias cæremonias, quæ illa nocte fiebant ante Missam: nam Missa ipsa non inchoabatur ante dimidiam noctem : quia neque Christus Dominus antea resurrexit : Nunc vero iam illa consuetudo cessauit : dicitur que illa Missa in Sabbatho sancto paulo ante meridiem. Quapropter non censeo, iam esse licitum illa nocte facere sacrum ante consuetum tempus auroræ : quia iam consuetudo cessauit : quod maxime verum est de Missis priuatis : nam Missæ solemnes in aliquibus locis adhuc consueuerunt cantari nocte illa : curandum vero est, vt id semper fit circa initium auroræ : maxime ob motum proprium Pij V. statim citandum.

3. Exceptio

Tertia exceptio generalis nulla est, sed ex priuilegio aliquibus concessum est, vt vna vel duabus horis ante auroram celebrare possint: quæ priuilegia semper sunt intelligenda secundum anticipationem totius temporis in priuilegio concessi ad totum tempus illud, in quo sine priuilegio potest Missa legitimè dici. Itaque, si priuilegium concedit vnius horæ anticipationem, poterit Missa inchoari tribus horis ante ortum Solis; cum sine priuilegio possit inchoari duabus horis ante Solem. Et ratio est clara, quia priuilegium tantum operatur, quantum sonat. Hæc autem priuilegia non sunt generalia, aut in iure contenta, sed vel personalia, vel regularia (vt sic dicam) & ideo non cadunt sub scientiam, sed vnusquisque scire debet, quo priuilegio vti sibi liceat. Non omittam autem aduertere, Episcopum hoc frui priuilegio, quod, dum iter agit, potest Missam ante auroram dicere : vel alteri concedere, vt eam sibi dicat, quod notauit Glossa in c. vlt. de priuilegiis, in sexto, quamuis id nullo iure probet : nam in illo textu solum eis conceditur priuilegium, vt possint deferre secum altare viaticum, & in eo celebrare, ac facere celebrare in quocunque loco non interdicto : Glossa vero extendit priuilegium, etiam ad temp⁹ : quia ratio videtur esse eadem : estq; illa Glossa communiter recepta, & fortasse hoc non est, tam ex priuilegio, quam ex ordinaria Episcopi potestate. Nam omnes citati authores dicunt, posse Episcopum dispensare in hac prohibitione, & facultatem concedere celebrandi ante prædictum tempus auroræ : ergo multo magis poterit Episcopus iter agens, vel secum dispensare, vel cum alio, qui sibi ministrat : quod vero Episcopus eam potestatem dispensandi habeat, omnes supponunt : vel, quia ordinario iure id sibi competit, cum non sit specialiter reseruatum : vel certè, quia hæc lex, sicut est consuetudine introducta, ita eadem consuetudine est hoc modo intellecta, seu declarata.

Priuilegium tantum operatur, quantum sonat.

Notabile.

Dico secundò, Tempus legitimum, intra quod debent Missæ absolui vel inchoari, est antemeridianum tempus, ita vt ante meridiem debeant, per se loquendo, Missæ inchoari, vt legitimè dicantur. Hæc est magis recepta sententia, magisq; secura: quam tenet Gabriel, lect. 14. in Canon. Maior, in 4. dist. inct. 13. q. 4. Soto, ibi, quæst. 2. art. 2. & lib. 10. de Iustitia, quæstion. 5. articul. 4. Ioannes Andreas, in cap. 1. de Celebrat. Miss. & alij, quos refert, & sequitur Marcellus, libro de horis Canonicis, cap. 41. & Durand. libr. 2. de Ritibus Ecclesiæ, cap. 7. Et potest confirmari ex Rubricis Missalis, vbi dicitur, Missas priuatas dicendas esse ab aurora vsque ad meridiem : & Concilium Tridentinum, sessione 22. capit. de obseruandis in ritu huius sacrificij, præcipit, ne Sacerdotes aliis, quam statutis horis celebrent : sed prædictum tempus est iam statutum in Missali : ergo non licet illud præterire. Est etiam hoc iam consuetudine introductum : quæ fortasse ex hominum fragilitate incepit : tamen propter reuerentiam sacrificij introducta est, & in ea fundatur : pertinet enim ad reuerentiam huius sacramenti, vt ante prandium conficiatur, vt, tam qui celebrat, quam qui assistit, decentius ac deuotius id agat : est autem iam communis consuetudo, vt prandium vltra meridiem non differatur: & ideo merito introductum est, & consuetudine receptum, vt etiam sacrificia in meridie plus minusve absoluantur.

1. Conclusio.

Gabriel. Maior. Soto. Ioann. And. Marcell. Durandus.

Quod autem hæc consuetudo vim præcepti induxerit, præter adducta omnia, constat ex communi sensu populi Christiani : generatur enim graue scandalum, si aliter fiat sine priuilegio, aut graui causa. Colligi etiam potest ex priuilegiis, quæ interdũ Pontifices concedunt dicendi sacrum, vna vel duab⁹ horis post meridiem : item ex eo, quod Episcopi grauiter puniunt eos Sacerdotes, qui post meridiem Missam dicunt, in obsequium quorundam Magnatum, qui vsq; ad illud tempus, sacrum audire differunt : & ante paucos annos, quia in Regis Catholici cura multi abutebantur huiusmodi priuilegiis, ea Sixtus V. per Nuncium suum reuocauit. Est ergo hoc, per se loquendo, sub præcepto : quamquam non desint authores graues, qui dicant, licere Missam dicere per totam horam nonam diei, vsq; ad tertiam horam post meridiem. Ita Nauarr. in Summa, c. 25. n. 85. & lib. de Oratione, cap. 21. n. 22. in quam sententiam inclinant Scot. & Durand. in 4. d. 13. q. 2. & Summa Angelica, & Rosel. verbo, Missa, n. 46. & alij, quos refert Durand. supra. Sed reuera id non clare dicunt, nec generaliter. Fundamentum Nauar. est, quia hoc licuit olim in Ecclesia & hora nona erat aptissima : quia in illa passus est Christus : & contraria consuetudo non videtur causa deuotionis, aut religionis introducta, sed propter humanam commoditatem : & ideo non videtur induxisse obligationem. Sed, neq; constat, hoc aliquando generaliter licuisse, saltem à multis annis: nam, vt supra retuli, Telesphor. Papa dixit, hora tertia esse Missas celebrandas : quia illa passus est Christus; & iam est declaratum, quamuis fortasse illa consuetudo inceperit occasione humanæ fragilitatis & commoditatis, tamen rationem eius præcipuam esse reuerentiam sacrificij.

Consuetudo hæc vim præcepti induxit.

Nauarr. Scotus Durand. Sum. Ang. Sum. Rosel.

Quocirca non existimo, sententiam hanc posse tuto & in praxi seruari : regulariter, & absque alia causa. In aliquo autem raro casu, vt, verbi gratia, si festum sit solemne, & Missa publica & concio non finiantur vsq; ad vnam, vel duas horas post meridiem tunc posset Missa priuata inchoari post finitum solemne officium, maxime, ne aliqua pars populi Missa priuetur, iuxta doctrinam Leonis Papæ, d. epistol. 81. ad Dioscorid. capite 2. Idemque permitti potest, si ratione itineris occurrat necessitas celebrandi in die festo paulo post meridiem, dummodo vnius horæ tempus non excedatur; quod significauit Soto supra : & fauet consuetudo : imo & regula Missalis, in

Sententia authorũ.

qua non sine causa additur illa particula (communiter.) Ac denique, quia res morales, quâdo non sunt per legem omnino declaratæ aclimitatæ, non possunt indiuisibiliter definiri; præsertim, quia hæc res nó est tam grauis, vel necessaria ad honestatem; vt, intercedente rationabili causa, non possit prædicto modo ampliari.

Quæsito satisfit. Sed quæres primò, an à prædicta regula facienda sit aliqua exceptio. Respondeo, ex priuilegio certum est, posse fieri, & de facto fieri aliquibus religiosis & aliis personis. Item existimo, posse Episcopum in hoc dispensare ex rationabili causa, quia non videtur esse maior ratio de temporis anticipatione, quam de postpositione. In neutro autem casu existimo posse Episcopum concedere priuilegium generale, hoc enim proprium est summi Pontificis propter supremam potestatem; sed potest tãtum in particulari casu dispensare ex rationabili causa occurrente. At vero iure ordinario nulla videtur esse exceptio facienda, de qua certo constet, iuxta præsentem Ecclesiæ consuetudinem. Dici enim solet communiter, in diebus ieiunij, præsertim quatuor temporum, & in Sabbatho sancto, posse Missam dici post horam nonam diei, id est, in quarta & postrema diei parte; quæ ab hora tertia pomeridiana incipit, quia ita olim fiebat: Vt colligitur ex c. Solent, de consecrat. d. 1. & c. Quod à Patribus, & c. vlt. d. 75. & notat hic D. Thom. ad 3. at vero licitum est, antiquam consuetudinem renouare. *Nauarr.* Atque ita sentit Nauar. præsertim de Missis solemnibus, lib. de orat. c. 3. n. 42. Sed existimo iam illos ritus fuisse omnino abrogatos, & ideo non licere, etiá illis diebus, Missæ sacrificium, etiam si Ordinationes sint faciendæ, vel officium Sabbati sancti sit dicendum, vespertina hora illud inchoare: quia oportet esse in Ecclesia aliquid certum & stabile in huiusmodi ritib. nec liceat vniuscuiusque arbitrio res nouas introduci, & ideo postquã prior ritus abrogatus est, & alius introductus, hic est seruandus, nec licitum est vnicuique sua authoritate priorem reuocare. Præsertim, quia *Pius V.* Pius V. speciali quodam motu proprio vetuit omnes nocturnas, vel matutinas Missas, etiam in Sabbatho *Conc. Trid.* sancto, & Conc. etiam Trid. loco supra citato huic fauet sententiæ.

Alteri quæsito satisfit Vltimo inquiri potest, an inter hos duos terminos à nobis designatos sint aliquæ horæ certius determinatæ, in quibus Missæ dicendæ sint. Respondetur, pro Missis peculiaribus nullas esse horas præfixas, sed in quacunque parte illius temporis indifferenter dici posse. Ita sentiunt omnes Theologi in 4. d. 13. Alensis *Alens.* 4. part. qu. 36. Gabriel. lect. 14. in Canon. Antoninus *Gabriel.* 3. part. tit. 13. c. 6. & omnes Summistæ, Verbo, Missa, *Antonin.* Nauarr. lib. de oratione, c. 21. num. 31. & sequentibus, *Nauarr.* & in Summa, c. 25. num. 85. Turrecrem. in d. c. Nocte *Turrecr.* sancta. At vero de Missis solemnibus ijdem authores cum D. Thoma hic ad tertium dicunt, solemnem Missam celebrandam esse ea hora, qua Christus pro nobis passus est: Euangelistę autem vario modo narrant horam passionis Christi, nam Marcus dicit, crucifixum esse hora tertia; Ioannes, hora sexta: & omnes narrant hora nona expirasse. Quo factum est, vt prædictæ tres horæ ad solemnes Missas dicendas designatę sint, quamquam non eodem modo, vt iam dicam. Est enim obseruandum ex iis, quæ in præcedente tomo late tractauimus de hora passionis Christi; has horas non esse ex his vsualibus, quæ naturalem diem in vigintiquatuor partes diuisum componunt, sed significare tria tempora diei, ad orationem vel sacras actiones deputata, & vnumquodque horum tres horas vsuales complecti, illamque horam seu tempus, quod Tertia dicitur, regulariter incipere hora nona vsuali totius diei, quæ solet esse tertia hora ab aurora, seu ab ortu solis. Olim ergo consuetudo Ecclesiæ tenuit, vt in diebus festis Missa solemnis fieret hora tertia: id est, ab hora nona vsuali diei vsque ad meridiem, quia illa hora crucifixus est Dominus non tantum linguis Iudæorum, vt communiter dicitur, sed & re ipsa, vt veritas Euangelij Marci requirit, quia saltem in fine illius temporis crucifixus est, in quo instabat hora sexta: & ideo idem tempus, quasi hora sexta appellatum est à Ioanne. Hæc autem Ecclesiæ consuetudo constat ex decreto Telesphori, dicta E. *Ioann.* pistola decretali, cap. 2. & ex Concilio Aureliano II. *Telesph.* cap. 11. vbi alia ratio litteralis huius statuti redditur. *Concil.* scilicet, vt possint Sacerdotes, citius expedito antemeridiano officio, commodius ad vespertinum conuenire. Colligitur etiam ex August. prout refertur in *Aug.* cap. Et hoc, de consecratione d. 1. & apud Burchard. *Burch.* lib. 2. c. 74. vbi alia ratio redditur: scilicet, quia expedit, vt populus ante officium sacrum peractum, ad cibum non accedat, quod fiet commodius & suauius, si mature circa meridiem totum diuinum officium, & sacra concio, quæ illi adiungi solet, absoluantur, colligitur etiam prædicta consuetudo ex Greg. hom. *Greg.* 37. in Euangelia in illis verbis, quæ de sancto Cassio scribit: Quibus auditis Episcopus se in oratione cum magna cordis contritione prostrauit, & cui oblatus sacrificia ad horam tertiam veniat, hoc pro extensæ orationis magnitudine horã nonam vsq; protelauit. Hinc etiam in cap. Non liceat, d. 44. Hora tertia sacra dicitur, antequam non oportet clericos, vel laicos inire conuiuia: quia, nimirum ad officium Missæ solemne deputata erat. Deniq; hoc ipsum constat ex omnibus antiquis Scriptoribus de rebus & officijs Ecclesiasticis, VValfrido Strabone, cap. 22. Amalario, li- *Walfrid.* bro 3. cap. 72. & lib. 4. cap. 40. Durando, libr. 4. Rational. Alcuin. lib. de diuinis officijs. Et adhuc hæc con- *Amalar.* suetudo fere in Ecclesia retinetur, quæ reuera est et- *Durand.* iam humanis vsibus valde accommodata. Neque so- *Alcuin.* lum, quoad horam seu tempus diei, sed etiam, quoad horam Ecclesiasticam (vt sic dicam) hoc seruatur, nam in diebus festis prius canitur Tertia in choro, & statim Missa solemnis inchoatur. Et vero in diebus profestis dicebatur Missa solemnis hora sexta, id est, in meridie, vt hic D. Thomas, & alij authores citatis D. Tho. locis referunt: nam circa hoc nullum speciale decretum inuenio, insinuatur vero ab Ambrosio loco sta- *Ambros.* tim citando. Hæc vero consuetudo iam non seruatur in Ecclesia, nisi quoad horam tantum Ecclesiasticam, quia, scilicet, in diebus profestis prius recitatur seu canitur Sexta in choro, & statim Missa solemnis inchoatur, quoad diurnum vero tẽpus eodem tempore dicitur Missa solemnis in diebus profestis: quo in festis, intro maturius dici solet in diebus profestis, quia minor solet esse populi conuentus. & ideo existimatur humanis vsibus magis accommodatũ, & mystica ratio, quę sumi solet ex eo, q; Christus est crucifixus hora sexta, reuera non est solida, qa vt dixi, Christum fuisse crucifixum hora quasi sexta apud Ioannem, & esse crucifixum in fine horæ tertiæ, apud Mar- *Conciliat.* cum: non sunt duo, sed vnum & idem. Tandem rest- rũt dicti authores, horam nonam fuisse deputatam, *Ex glos.* vt in dieb. ieiunij Missa eo tempore diceretur, i. hora tertia vsuali pomeridiana. Ita colligitur ex capit. Solent, de Confecratione, dist. 1. & ex Ambrosio, serm. 8. in Ps. 118. circa illa verba: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Indictum (inquit) est ieiunium, caue, ne negligas, & si te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, tamen cælesti magis te seruato conuiuio, non epulę paratæ extorqueant, vt cœlestibus sis vacuus fœramẽtis, differali quantulum, non longe finis est diei. Significat ergo, fuisse consuetudinem dicendi Missam, & dandi communionem in diebus ieiunij, circa finem diei: de aliis vero communibus diebus subdit. Pleriq; sunt eiusmodi dies, vt statim meridianis horis (hoc est hora sexta) aduenienduṁ sit in Ecclesiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Hæc autem consuetudo etiam cessauit, solumq; seruatur, quoad

Hora nona vsuali diei crucifixus est Dominus.

Eccle-

Ecclesiasticam horam, quia his diebus consuevit pri⁹ hora nona in choro recitari, & deinde Missa cantari: quoad tempus vero ipsum diei, cessavit illa consuetudo, quia iam etiam prandium dierum ieiunij ad id meridianum tempus, & adhuc amplius anticipatum est: vnde consequens etiam fuit, vt tempus celebrandi Missam anticiparetur. In his ergo omnibus iam nihil videtur esse sub præcepto: nisi quod solemnis Missa consueto tempore fiat pro populi commoditate, quamuis anticipari, vel postponi aliquantulum possit ex causa rationabili. Per Missam autem solemnem, semper intelligimus Missam illam, quæ Missa diei dicitur: non enim hic omnis Missa, quæ cum cantu dicitur, solemnis appellatur: hæc enim, iuxta varias cõsuetudines & deuotiones, fere indifferenter toto matutino tempore dici potest, sicut Missa priuata. Ita enim habet consuetudo, nec ⁹ aliqua Ecclesiastica constitutio in contrarium obstat.

Per Missam solemnem quid intelligatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.

4 d. 13 q. 1. a. 2 q. 2 & dist. 24 q. 2. art. 2. d. 9.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris. Hoc enim sacramentum est repræsentatiuum Dominicæ passionis. Sed Christus non est passus in domo, sed extra portam ciuitatis, secundum illud Heb vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Ergo videtur, quod hoc sacramentum non debeat celebrari in domo, sed magis sub dio.

2. Præterea, In celebratione huius sacramenti debet Ecclesia imitari morem CHRISTI, & Apostolorum. Sed domus, in qua primo Christus hoc sacramentum confecit, non fuit consecrata, sed fuit quoddam commune cœnaculum, à quodam patre familias præparatum, vt habetur Lucæ 22. Legitur etiam Actor. 2. quod Apostoli erant perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, & sumebant cibum cum exultatione. Ergo nec modo oportet domos esse consecratas, in quibus hoc sacramentum celebratur.

3. Præterea, Nihil frustra in Ecclesia fieri debet, quæ Spiritu sancto gubernatur. Sed frustra videtur adhiberi consecratio Ecclesiæ, vel altaris: & huiusmodi rebus inanimatis, quæ non sunt susceptiuæ gratiæ vel spiritualis virtutis. Inconuenienter igitur huiusmodi consecrationes in Ecclesia fiunt.

4. Præterea, Solum diuina opera debent recoli cum quadam solemnitate, secundum illud Psal. 91. In operibus manuum tuarum exultabo. Sed Ecclesia, vel altare, opere humano consecrantur, sicut & calix, & ministri, & alia huiusmodi. Sed horum consecrationes non recoluntur celebriter in Ecclesia. Ergo nec consecratio Ecclesiæ vel altaris, cum solemnitate recoli debet.

5. Præterea, Veritas debet respondere figuræ: sed in veteri Testamento, quod gerebat figuram noui, non fiebat altare de lapidibus sectis. Dicitur enim Exod. 20. Altare de terra facietis mihi, quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Exod. etiam 22. mandatur fieri altare de lignis Sethim vestitis ære, vel etiam auro, vt habetur Exodi 35. Ergo videtur inconuenienter obseruari in Ecclesia, quod altare fiat solum de lapide.

6. Præterea, Calix cum patina repræsentat sepulchrum Christi, quod fuit excisum in petra, vt in Euangelijs habetur, ergo calix debet de petra fieri, & non solum de argento, vel auro, vel stanno.

7. Præterea, Sicut aurum pretiosius est inter materias vasorum, ita panni serici pretiosiores sunt inter alios pannos. Ergo sicut calix fit de auro: ita pallæ altaris debent de serico fieri, & non solum de panno lineo.

8. Præterea, Dispensatio sacramentorum, & ordinatio eorundem ad ministros Ecclesiæ pertinet, sicut dispensatio rerum temporalium subiacet ordinationi principum sæcularium, vnde & Apostolus dicit, 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros CHRISTI, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed si circa dispensationem rerum temporalium aliquid fiat contra statuta principum, habetur irritum. Ergo si hæc, quæ dicta sunt, * conuenienter sunt statuta per Prælatos Ecclesiæ, videtur, quod sine his corpus CHRISTI confici non possit. Et sic videtur sequi, quod verba CHRISTI non sint sufficientia ad hoc sacramentum conficiendum, quod est inconueniens. Non ergo videtur conueniens fuisse, quod hæc circa celebrationem huius sacramenti statuerentur.

Dicta in via & in arg.

Sed contra est, quod ea, quæ per Ecclesiam statuuntur, ab ipso Christo ordinantur, qui dicit, Matth. 18. Vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Respondeo dicendum, quod in his, quæ circumstant hoc sacramentum, duo considerantur. Quorum vnum pertinet ad repræsentationem eorum, quæ circa Dominicam passionem sunt acta. Aliud autem pertinet ad reuerentiam huius sacramenti, in quo Christus secundum veritatem continetur, & non solum in figura. Vnde & consecrationes adhibentur his rebus, quæ veniunt in vsum huius sacramenti, tum propter sacramenti reuerentiam, tum ad repræsentandum effectum* sacramenti, qui ex passione Christi prouenit, secundum illud Heb. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, &c.

Al sanctitatis.

Ad primum ergo dicendum, quod regulariter hoc sacramentum celebrari debet in domo, per quam significatur Ecclesia, secundum illud 1. ad Timoth. 3. Vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia DEI viui. Extra Ecclesiam enim non est locus veri sacrificij, vt Augustinus dicit. * Et quia Ecclesia non erat concludenda sub finibus gentis Iudaicæ, sed erat in vniuerso mundo fundanda, ideo passio CHRISTI non est celebrata intra ciuitatem Iudæorum, sed sub dio, vt sic totus mundus se haberet ad passionem CHRISTI, vt domus. Et tamen, vt dicitur de consecratione, * distinct. 1. cap. Concedimus, in itinere positis, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentorio, si tabula altaris consecrata, cæteraq; sacra mysteria ad id officium pertinentia, ibi affuerunt, Missarum solemnia celebrari concedimus.

In libr. sent. quæ ex Aug. sunt. dict. Prælunt c. 15. to. 3 in fine. De cons. d. 1. c. Concedimus in med. illius.

Ad secundum dicendum, quod domus, in qua hoc sacramẽtum celebratur, Ecclesiam significat, & Ecclesia nominatur, conuenienter tamen consecratur: tum ad repræsentandam sanctificationem, quam Ecclesia consecuta est per passionem Christi; tum etiam ad significandam sanctitatem, quæ requiritur in his, qui hoc sacramentum suscipere debent. Per altare autem significatur ipse Christus: de quo dicit Apostolus, Hebr. vlt. Per ipsum offerimus hostiam laudis Deo. Vnde & consecratio altaris significat sanctitatem Christi: de qua dicitur, Lu. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Vnde de consecratione, dist. 1. dicitur: * Altaria placuit, non solum vnctione chrismatis, sed & Sacerdotali benedictione sacrari. Et ideo regulariter non licet celebrare hoc sacramentum, nisi in domibus consecratis. Vnde, sicut habetur de consecratione, distin. 1. Nullus presbyter Missam celebrare præsumat, nisi in consecratis ab Episcopo locis. Propter quod etiam, quia Pagani non sunt de Ecclesia, nec alij infideles, & ideo eadem distinctione legitur: * Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus & rasis parietibus, vel tigris eius loci, reædificetur: sed si hæc consecrata prius fuerit, Missas in ea celebrare licet: tamen si fideles fuerunt, qui in ea sepulti sunt. Prater necessitatem tamen potest hoc sacramentum peragi in domibus non consecratis vel viola-

De cons. d. 1. c. altaria in 2.

De cons. d. 1. cap. Nullus presbyter.

De cons. d. 1. Ecclesiam.

violatis, sed tamen de consensu Episcopi. Vnde in eadem distinctione legitur.* Missarum solemnia, non vbique, sed in locis ab Episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Non tamen sine altari portatili per Episcopum consecrato. Vnde in eadem distinctione legitur.* Concedimus, si Ecclesiæ fuerint incensæ vel combustæ, in Capellis cum tabula consecrata, Missas iterum celebrari. Quia enim sanctitas Christi fons est totius Ecclesiasticæ sanctitatis, ideo in necessitate sufficit ad peragendum hoc sacramentum, altare sanctificatum. Propter quod etiam nunquam Ecclesia sine altari consecratur; tamen sine Ecclesia quandoque consecratur altare cum reliquiis Sanctorum, quorum vita abscondita est cum Christo in DEO. Vnde in eadem distinctione legitur.* Placuit, vt altaria, in quibus nullum corpus aut reliquiæ Martyris conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur.

De conſ. d. 1 Miſſarum.

Ead d 1 de conſ cap 28 Concedimus ex Con. Trid.

De conſ. d. 2. c. Placuit.

Ad tertium dicendum quod Ecclesia & altare, & alia huiusmodi inanimata cõsecrantur, nõ quia sint gratiæ susceptiua, sed quia ex consecratione adipiscuntur quandam spiritualem virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui: vt scilicet homines deuotionem quandam exinde percipiant, vt sint paratiores ad diuina, nisi hoc propter irreuerentiam impediatur. Vnde 2. Machab. 3. dicitur. Vere Dei virtus quædam est in loco, nam ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius. Et inde est, quod huiusmodi ante consecrationem emundantur & exorcizantur, vt exinde virtus inimici pellatur. Et eadem ratione Ecclesiæ, quæ sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine, pollutæ fuerit, reconciliantur, quia per peccatum ibi commissum apparet, ibi aliqua operatio inimici. Propter quod etiam in eadem distinctione legitur.

De conſ. d. 3. c Eccleſ. Arrianorum.

* Ecclesias Arrianorum vbicunque inueneritis Catholicas, eas diuinis precibus & operibus absque vlla mora consecrate. Vnde & quidam probabiliter dicunt, quod per ingressum Ecclesiæ consecratæ, homo consequitur remissionem peccatorum venialium, sicut & per aspersionem aquæ benedictæ inducentes, quod in Psalm. 84. dicitur: Benedixisti Domine terram tuam, remisisti iniquitatem plebis tuæ. Et ideo propter virtutem, quæ ex consecratione Ecclesiæ acquiritur, consecratio Ecclesiæ non iteratur. Vnde in eadem distinct. ex Concil. Niceno legitur.

De conſ. d 2. c. 18. Eccleſia ſemel ex Concil. Niceno II.

* Ecclesiis semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, nisi ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine pollutæ fuerint: quia sicut infans a qualicunque Sacerdote in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus, est iterum consecrandus, nisi propter eas causas, quas superius nominauimus, si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerunt, qui consecrauerunt, alioquin, qui sint extra Ecclesiam consecrare non possunt. Sed sicut in eadem distinctione legitur, Ecclesiæ vel altaria, quæ ambiguæ sunt de consecratione, consecrentur. Propter hoc etiam, quod aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem, in eadem distinctione statutum legitur:* Ligna Ecclesiæ dedicata non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in Monasterio fratribus, in laicorum autem opera non debent admitti. Et ibidem legitur.* Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: cineres quoq; eorum in baptisterio inferantur, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.

De conſ. d 1. cap. Eccleſia vel cap. 37. Ligna Eccl. De cõſ. d 30. cap. Altaris palla.

Ad quartum dicendum, quod quia consecratio altaris repræsentat sanctitatem Christi, consecratio vero domus sanctitatem totius Ecclesiæ, ideo conuenientius recolitur cum sanctitate & solemnitate consecratio Ecclesiæ vel altaris, quam aliorum, quæ consecrantur. Propter quod etiam octo diebus solemnitas dedicationis agitur ad significandam beatam resurrectionem Christi, & membrorum Ecclesiæ. Nec est opus solius hominis cõsecratio Ecclesiæ & altaris: cum habeat spiritualem virtutem. Vnde consecratione distin eadem dicitur.* Solemnitas dedicationum Ecclesiarum per singulos annos solemniter celebranda. Quod autem octo diebus encænia sint celebranda, in lib. Regum. perfecta dedicatione templi, reperies. sc. 3. Reg. 8.

De conſ. d. 1. c. 13. Solemnitas dedicationum.

Ad quintum dicendum, quod, sicut legitur de consecratione,* distinct. 1. Altaria, si non fuerint lapidea, Chrismatis vnctione non consecrentur. Quod quidem competit & significationi huius sacramenti: tum, quia altare significat Christum. Dicitur autem 1. Cor. 10. Petra autem erat Christus: tum etiam, quia corpus Christi in sepulchro lapideo fuit reconditum. Competit etiam, quod vsum sacramenti. Lapis enim & solidus est, & de facili potest inueniri vbique, quod non erat necessarium in veteri Lege, vbi fiebat in vno loco altare. Quod autem mandatur altare fieri de terra, vel de lapidibus insectis, fuit ad idololatriam remouendam.

De conſ. d. 1. c. 13. Solemnitas dedicationum. De conſ. d. 1. c. 13. Altaria.

Ad sextum dicendum est, quod, sicut in dict. eadem dicitur, c. Vasa,* quondam Sacerdotes non aureis, sed ligneis calicibus vtebantur. Zepherin. autem XIV. Papa, patinis vitreis Missam celebrari constituit, deinde Vrbanus omnia fecit argentea. Postmodum autem statutum est, vt calix Domini cum patina, siue ex auro omnino, siue ex argento fiat, vel saltem stanneus calix habeatur. De ære autem, aut ex auricalco non fiat: quia hoc vini virtute æruginem parit, pariterq; vomitum prouocat. Nullus autem in ligneo, seu vitreo calice præsumat Missam cantare: quia, scilicet, lignum porosum est, & sanguis consecratus in eo remaneret: vitrum autem fragile est, & posset fractionis periculum imminere: & eadem ratio est de lapide. Et ideo propter reuerentiam sacramenti statutum est, vt ex prædictis materiis calix fiat.

De conſ. d. 1. c. 13. Vaſa. Non debet conſecrari.

Ad septimum dicendum, quod, vbi potuit sine periculo fieri, Ecclesia statuit circa hoc sacramentum, id, quod expressius repræsentat passionem Christi. Non erat autem tantum periculum circa corpus, quod ponitur in corporali, sicut circa sanguinem, qui continetur in calice. Et ideo, licet calix non fiat de petra, corporale tamen fit de panno lineo, quo corpus Christi fuit inuolutum. Vnde in Epist. Syluestri Papæ, in eadem dist. legitur. Consulto omnium statuimus, vt sacrificium altaris non in serico panno, aut intincto, quisquam celebrat Missam præsumat, sed in panno lineo ab Episcopo consecrato, sicut corpus Christi in syndone linea & munda sepultum fuit. Competit etiam pannus lineus propter sui munditiam, adsignificandam conscientiæ puritatem, & multiplicem laborem, quo talis pannus præparatur, ad significandum Christi passionem.

Ad octauum dicendum, quod dispensatio sacramentorum pertinet ad ministros Ecclesiæ, sed consecratio eorum est ab ipso Deo. Et ideo ministri Ecclesiæ non habent aliquid statuere circa formam consecrationis, sed circa vsum sacramenti, & modum celebrandi. Et ideo, si Sacerdos verba consecrationis proferat super materia debita, cum intentione consecrandi, absque omnibus prædictis, scilicet, domo, & altari, calice, & corporali, consecratis & cæteris huiusmodi per Ecclesiam institutis, consecrat quidem in rei veritate corpus Christi, peccat tamen grauiter, ritum Ecclesiæ non seruans.

DISPVTATIO LXXXI.

De loco, & vasis sacris, in quibus sacrificium Missæ celebrandum est.

POst circumstantiam temporis tractat pius Diuus Thomas de circumstantia loci, sacrificij. Possumus autem triplicem locum huius sacrificij, seu sacramenti distinguere, communem, sc. proprium, & proprissi-

priſsimum,fere Philoſophorum more. Communē appello templum,intra quod fit ſacrificium: propriū altare,quod intra templum collocatur, & peculiariter ad ſacrificium peragendum dedicatur: propriſsimum vero appello,vas ipſum,quod corpus : vel ſanguinem Chriſti continet. De his ergo omnibus ſigillatim dicemus : ſimulq; de aliis vaſis & rebus ſacris, quæ ad hoc miniſterium remoti⁹ deſeruiunt, & ſunt veluti inſtrumenta huius ſacrificij, vel ornamenta illius loci,in quo ſacrificium peragitur : nam hæc omnia inter ſe connexa ſunt, & fere eandem doctrinam requirunt,& illa omnia D.Thom.attigit in præſenti articulo.

SECTIO I.

Vtrum oportuerit in Eccleſia Chriſti templa, & loca ſacra dicari ad ſacrificium, & alia religionis opera peragenda.

Perſecutores templorum Chriſti ad duo capita reuocantur.

QVi templa Chriſtianorum perſecuti ſunt,ad duo capita reuocantur,vt docte Bellarmin⁹ notauit, libr. 3. de cultu Sanctorum,cap.1. Quidam enim tanquam manifeſti hoſtes Chriſti, quia religionē Chriſtianam odio habebant, Chriſtianorum etiam templa deſtruere conati ſunt,vt Diocletianus apud Euſebium,li.4.hiſtor.c.2.& alij ſimiles,& cum his non eſt nobis modo diſcrepatio : quamuis enim impie agerent,tamen ex falſo principio,neceſſariam conſecutionem inferebant : ſi enim religio mala eſt,& euertenda,templa etiam, & loca ad actus talis religionis exercendos dicata ſimul deſtrui neceſſe eſt : hac enim ratione etiam nos Gentium templa auerſamur, &, quantum in nobis eſt,deſtruimus,vt monemur Deuteronom.7.& 12.recte tractat Auguſt.ſerm.6.de verbis Domini,circa finem,& ſimiliter,quia Iudaica religio ceſſauit, ideo etiam Iudaicum templum euerſum eſt,quamuis ſæpius Iudæi illud inſtaurare conati fuerint,ſæpe ſunt diuina prouidentia,& cœleſtibus ſignis impediti : vt in hiſtoriis Eccleſiaſticis vulgare eſt. Igitur contra huiuſmodi noſtrorum templorum euerſores nō aliter diſputandum eſt, quam noſtram religionem defendendo,ſeu veritatem eius & credibilitatem demonſtrando, quod ſit in materia fidei. Alij ergo fuerunt hoſtes templorum Chriſti ſub nomine Chriſtiano : profitebantur enim ſe in Chriſtum credere, & Chriſtianam religionem defendere:ei tamen contrariam eſſe putabant templorum erectionem : ideoq; illa deſtruere conati ſunt. Huius erroris primus author videtur fuiſſe Euſtach. Conſtant.& Syluestri tempore, vt ſignificat Nicephorus lib.9.hiſtoriæ,c.16.clarius Socrates lib. 2.c.13.idemq; ſenſiſſe Meſſalianos conſtat ex Auguſt. ſermo. contra Arrianos & Donatiſt.& Epiſt.80.ad Bonifacium, & Damaſcen. lib.de hæreſ. & de Manichæis idem ſignificat Auguſt.20.contra Fauſtum c.3.& 4.Atq; eodem in errore verſati ſunt fere omnes poſteriores hæretici, Petrobruſiani, Albigenſes,VValdenſes,VVicleſiſtæ,Lutherani,& reliqui fere omnes, vt videre licet in Prateolo ſub eorum nominibus,& aliis qui contra hæreticos ſcripſerunt. Sed hi omnes non eodem modo,neq; ex eodem fundamento,templa deteſtantur. Quidam enim ſimpliciter templum reiiciunt,quoad omnem vſum religionis:quia Deus ſpiritus eſt,eumque in ſpiritu & veritate oporteat adorare. Ioannes 4. non ergo in loco corporeo ac determinato Deus colendus eſt: Non enim in manu factis templis habitat,aut manibus humanis colitur: vt dicitur Act.7.& 17. Alij vero,quia ſacrificium nouæ legis negant,templum ſolum formaliter,quatenus templum eſt, reijciunt: nam,teſte Auguſt.8.de Ciuit.c.27. cont. Maximinum,aliquātulum à principio,templum vt ſic, ad ſacrificium offerendum deſtinatur : & ideo, ſi in Eccleſia non eſt ſacrificium,neq; templum,vt templum eſſe poteſt: non negant tamen hi hæretici poſſe in Eccleſia eſſe loca publica deſtinata, in quibus fideles adorandum,vel ad verbum Dei audiendū conueniant. Quibus videtur fauere Hieron. in Epiſt. 53.ad Riparium,dicens,Iulian. Apoſtatam Eccleſias Chriſtianorum,aut euertiſſe,aut in templa conuertiſſe : ſignificat ergo Eccleſias Chriſtianorum non fuiſſe templa. Vnde etiam Optat.lib.6.contr.Parmenian. Qui noſtrum(inquit)intrauit templū? Adiungit deniq; verba Io.Apoc.21.Et templum non vidi in ea:quæ de Eccleſia militante dicta putant, quia de eadem ſtatim dicit : Ambulabunt Gentes in lumine eius,&c.quæ verba de militante Eccleſia dicta fuerūt ab Iſai.c.60. Alij deniq; non tam templa,quam eorum ornatum, benedictionem,vel conſecrationem impugnant, de quibus poſtea videbimus. *Apoc.21.*

Dico tamen primo:& ſanctum,& neceſſarium eſſe deſtinari in Eccleſia publica loca, in quibus ſingulariter colatur Deus,& plebs Chriſtiana ad religionis opera perficienda conueniat. Concluſio eſt de fide, vt conſtat ex vſu Eccleſiæ,& antiquiſsima traditione. Quæ primum fundari pōt in Scriptura ſacra,ad Cor. 11.Conuenientibus vobis in vnum,iam nō eſt Dominicam cœnam māducare:& infra: Numquid domos non habebitis ad manducandum & bibendum, aut Eccleſiam Dei cōtemnitis? Ibi n.Eccleſia,non fideliū congregationem, ſed locum illum ſeu templum,in quo fideles ad Chriſti corpus manducandum cōueniebant,ſignificat,vt Chryſ.Ambr. & reliqui authores Græci & Latini intelligunt: conſtat enim,nō potuiſſe fideles conuenire in vnum, niſi in aliquo certo loco,ille autē locus non erat domus priuata alicuius: nam illum locum à priuatis domibus diſtinguit, & Eccleſiam illam appellat,cū dicit: Numquid domos non habetis ad manducandum? &, Qui eſurit, domi manducet:& c.14.eſt locus expreſſus:Mulieres in Eccleſiis taceant, ſi quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Hinc Baſil. in reg.breuior. Reg.310.ex priori loco colligit,non eſſe Euchariſtiam in communi domo celebrandam,ſed in Eccleſia:neq; cōmunes epulas in Eccleſia eſſe manducandas,ſed in priuata domo.Similiter Heſych.lib.2.in Leuit.c.8.ex hoc loco colligit, Euchariſtiam eſſe celebrandam in Eccleſia,id eſt,in loco ſancto. Atq; hanc eſſe ſignificationem huius vocis valde vſitatā,conſtat ex antiquis Patribus & decretis : nam licet (Eccleſia) primæua: ſignificatione congregationem hominum ſignificet, vt eſt commune apud Græcos,& notat Cyril.catech. 18.& patet ex illo Act.19.(Erat Eccleſia confuſa)tamē inde translata eſt vox ad ſignificandum locum continentem animatam Eccleſiam, vt ex prædicto loco Pauli notauit Aug.libr.3.in Leuit.q.57.quæ ſignificatio etiam in Teſtamēto veteri reperitur,Iudith.6. Et per totam noctem intra Eccleſiam orauerunt. Vnde eſt etiam illud Tertull.li.de idololatria c.7.Ingemens Chriſtianum ab idolis in Eccleſiam venire,de aduerſaria officina in domum Dei venire : vbi,quam prius Eccleſiam,poſtea domum Dei appellat,& in ſequentibus docet,in illa domo Euchariſtiam ſumi & diſtribui:& ibi Pamel.multa alia loca congerit:tum etiam ex illis Tertulliani:tum etiam aliorum Patrum,& apud Clē. lib.6.conſt.61.& 63.eſt optimus locus:ibi enim & illa voce(Eccleſia)in vtraq; ſignificatione ſæpe vtitur,& formam ac modum Eccleſiaſtici templi deſcribit. Athanaſ.etiam in Apologia ad Conſtantium longum habet ſermonem de Eccleſiis,de vſu earum, & de magnitudine, quam requirunt multitudini populi accommodatam.

Euſtachij error.

Cyrill. Act.19.

Auguſtin.

Pamel.

Athanaſ.

Secundo oſtendi hęc veritas poteſt ex antiqua traditione ſumpta ex ſacris Cōciliis, ſanctis Patribus,& de Eccleſiaſticis hiſtoriis: quæ omnia perſequi longū eſſet. Vnde,quia res eſt vulgaris,& carēs fere difficultate,pauca breuiter attingā. Igitur in ſexta Synodo, Cano.74.Trullano: Non oportet (dicitur) in Dominicis locis vel Eccleſiis agapas facere,aut intus in ędē tomedere & accubitus ſternere:& in Con.Laod.c.28. eadem

Secundo affertur veritas.

Synod.VI.

Conc. Laod.

eadem est prohibitio, & vocantur: Domicilia diuina & Ecclesiæ. In cap. autem. Non oportet, dist. 41. idem Canon. refertur sub nomine Basilicarum, & in c. Si quis obiecerit, 1. qu. 3. vocantur (Ecclesiæ corporales) & vendi, & emi prohibētur, propter locorum sanctitatem, & eodem nomine appellantur in Concil. Aurel. I. Canon. 19. & habetur in cap. Omnes Basilicæ. 16. qu. 7. Vnde Hieronym. in Epitaphio Nepotiani, seu Epist. 3. & August. lib. 1. de ciuitate, c. 4. Basilicas Christi, eas appellant, quas Aug. cum templis Gentilium confert, nimiumq; excellere declarat, & de Eccles. dogmat. cap. 73. eas nominibus martyrum interdum dicit esse nominatas, quia, vel Deo in honorem martyrum dicabantur; vel in eis reliquiæ martyrum recondebantur. Vnde martyria interdum appellantur, vt constat ex Isidor. lib. 15. Originum, ca. 4. & ex August. 22. de Ciuitat. cap. 8. & Euseb. lib. 4. de vita Constantini, c. 40. & Chrysost. homil. 11. in 1. ad Thessalonicens. & ex Nicephor. lib. 8. histor. capitul. 50. vbi refert: templum Hierosolymis à Constantino ædificatū in caluariæ loco (Magnum martyrium) fuisse appellatum: frequentius tamen dicuntur (domus Dei) more Scripturarum, Mat. 21. Marci 11. Luc. 19. Ioan. 2. & ita appellatur in Conc. Gangrensi, c. 5. vbi damnatur contrarius error: quia nimirum soli Deo proprie consecrantur, vt sæpe repetit August. locis supra citatis, & 20. contra Faust. cap. 21. & attigit Leo Mag. serm. 7. de Natiuit. Vnde Hilar. Psal. 120. agens de Ecclesia, inquit: Consuetudo nostra, vel domum Dei solita est nuncupare vel templum. Vnde etiam solet appellari (Dominicum) Græce, κυριακὸν, i. e. domus seu templum Domino dicatum, sicut dies Dominica sic appellata est, quia specialiter est Domino consecrata, vt August. notat serm. 15. de verbis Apostoli. Quamquam enim aliqui disputent, an idem sit (Dominicū) quod (Ecclesia) vel (templum) tamen non est necesse de nominibus disputare: quia res est eadem, licet etymologia nominum sit diuersa, vt patet ex citatis Conc. & ex Clem. lib. 2. constit. c. 63. iuxta translationem Caroli Bouij; nam Tur. ibid. cap. 59. (Ecclesiam) vertit. Optime vero Euseb. orat. de laudib. Constantini: Templa (inquit) quæ erant Deo consecrata, Domini nomen obtinuerunt, &c. Et Ruffin. lib. 1. histor. cap. narrans historiam de Episcopo illo, qui in Nicena Synodo simplici fidei propositione Philosophum acriter prius contra fidem disputantem ad fidem cōuertit, ad illum dixisse commemorat: Hæc si vera esse credis, ô Philosophe, surge, sequere me ad Dominicum, & huius fidei signaculum suscipe. Ex his igitur & aliis multis, quæ in sequentibus necessario attigimus, imo ex his, quæ nunc etiam oculis conspicimus, euidenter constat, hanc fuisse perpetuam Ecclesiæ traditionem.

Isidorus. August. Euseb. Chrysostom. Niceph. *Conc Gang.* *Leo Mag. Hilar.* *Bouius.* *Ruffin.*

Perpetua Ecclesiæ traditio: Tertiò est euidens ratio, quia huiusmodi religiodicandi templa diuino cultui, non est mala, sed sancta, & valde consentanea rectæ rationi etiam naturali; & in lege gratiæ non est specialiter prohibita, neq; est minus necessaria, quam in quodlibet alio hominum statu: ergo merito in Ecclesia retineri debuit. Maior constat inprimis ex vsu omnium nationum: vnaquæque enim eo modo, quo Deum agnouit, illi templum dicare studuit, sed præcipue id constat, quia Deus ipse in lege veteri templum sibi ædificari præcepit, ex quo argumentum sumebant Manichæi, illum non fuisse verum Deum, vt author est August. li. contra Adimantum Manichæum, c. 10. Quibus ipse recte respondet; eundem Deum, qui templum illud facere præceperat in lege veteri illius honorem in Euangelio defendisse, domum suam, &, domum orationis, illud appellando, Ioan. 2. nec. solum templum, sed etiam aliæ synagogæ à Iudæis erigebātur. De qua re laudatur Centurio, Luc. 7. vt notauit Amb. serm. 89. dicens: Commendatur à Domino, qui ædificauit synagogam: quanto magis commendandus est, qui ædificauit Ecclesiam? Est ergo hoc ex se pietatis & religionis opus. Nec naturalis ratio in hoc inuenit inordinationem aliquam, sed potius maximam decentiam & moralem necessitatem, vt statim amplius declarabimus. Minor propositio quoad partem negatiuam per se nota est: vbi enim extat talis prohibitio? neq; enim scripta est; neq; tradita: quin potius ex traditione constat euidenter contrarium; vt vidimus. Quoad partem autem positiuam cōstabit facile, discurrendo per omnes vtilitates seu fines, propter quos potuerunt sacra templa quouis tempore erigi: illi enim omnes excellentiori modo in lege noua reperientur.

Dico ergo secundò. Præcipuus finis, propter quem templa eriguntur in Christi Ecclesia, est, vt in eis Deo sacrificium offeratur; consequenter vero etiam fiat, vt in eis alia etiam sacramenta ministrentur, & vt ibi ad orationem fideles conueniant: & ad sacras conciones, & lectiones, & vt reliquiæ Martyrum & aliorum Sanctorum in eis custodiantur: & vt ipsi Sancti in eis honorentur; ac denique, vt fideles omnes in eis sepeliantur. Tota hæc conclusio certa fide constat, sufficienterq; approbari potest ex vsu Ecclesiæ. Tamen sigillatim probatur, breuiter discurrēdo per partes singulas, & prior quidem de sacrificio probari inprimis potest ex omnibus, quæ de veritate sacrificij Eucharistiæ adduximus; ideo enim ante legem gratiæ templum Dei ædificabatur: quia sensibilia sacrificia erant Deo offerenda: & ideo oportebat sacrum aliquem locum ad illud sacrum ministerium esse deputatum, vt maxime constat de Hierosolymitano templo: sed in lege noua est etiam verum ac sensibile sacrificium, quod vbiq; inter gentes Deo offerendum est: ergo propter hunc finem necessarium fuit in Ecclesia Christi templa ædificari. Vnde Cyprian. lib. de eleemosyna. In Dominicum, inquit, sine sacrificio venis? Et infra afferemus varia decreta, in quibus non solum dicitur, huiusmodi loca sacra extrui propter sacrificium, verum etiam non posse ordinarie sacrificium extra illi offerri. Præterea templum dicit, quandam habitudinem ad sacrificium: ob eam enim causam, sicut sacrificium soli Deo offertur: ita & templum illi soli proprie dicatur, vt ex Aug. supra dictum est, qui idem habet epistol. 49. q. 3. & lib. contr. serm. Arrianorum capitul. 20. sed Ecclesiæ Christianorum eriguntur, vt sint vera templa Deo dicata: ergo eriguntur, vt in eis sacrificium offeratur. Minor constat ex modo loquendi Sanctorum omnium, qui eo nomine nostras Ecclesias appellant, vt supra ex Hilar. notaui, & idem habet Ambros. libr. 2. de officiis c. 2. & c. 28. vocat, templum Dei, & aulam Domini. August. citatis locis, & 8. de Ciuit. c. 27. de Christianis loquēs, dicit, non erigere templa Martyribus, sed Deo, quia non sacrificant Martyribus, sed vnum, inquit, Deo illic offertur sacrificium Christianorum. Idem serm. 262. & 255. de tempore. Et eodem modo loquitur Hieronym. in capitul. 7. Ierem. & Saluianus l. 4. de Prouidentia: Ecclesia (inquit) potius templum: Euseb. lib. 3. de vita Constantini, c. 29. 30. & 63. & Nicephorus libr. histor. cap. 39. de Philippo & Bartholomæo refert, in Syriæ, & Asiæ ciuitatibus templa constructa esse, & cap. 40. 41. & 42. idem refert de Thoma, Andrea, & Matthæo in suis regionibus. Chrysostom. homil. 18. in Acta, hortatur fideles ad templa Christo exstruenda. Idem homil. quod Christus sit Deus, & eodem modo loquitur, homil. 51. in Matth. & Basilius Psalm. 114. & Nazianzenus oratione 11. in Gorgoniam sororem, & Greg. Nissen. orat. penult. in Theod. Martyrem. Vltimo, altare non erigitur, nisi propter sacrificium, vt supra ex dictis patet: sed templa Christianorum eriguntur, vt in eis sint altaria, non enim fiunt in Ecclesia Christi Ecclesiæ, sine altari, vt in sequentibus latius videbimus: ergo. Denique, quod hic sit primarius finis templorum, ex eo faci-

Saluian. Greg. Niss. Theod.

Cyprian.

Templi finis primarius.

Ambros.

Chrysost. Basil. Nazianz.

Altaria.

Definitio.

Ecclesiæ.

Sacrificium.

Sacramenta.

Concilia.

Reliquiæ.

Sepulcra.

Sacrificium primarium.

Templi finis secundarius.

*Sacrificium

le constat, quod sacrificium etiam est primarius cultus Dei, templa vero ad Dei cultum præcipue ordinantur. Atque hinc etiam facile suadetur, deseruire etiam ad alia sacramenta ministranda: quia eorum etiam ministerium est maxime sacrum: vnde etiam oportet, vt in sacro loco fiat, & ad cultum Dei destinato. Vnde in verbis illis, quæ supra ex Rufino retulimus, Surge, sequere me ad Dominicum, & huius fidei signaculū suscipe, clare supponitur, Baptismum solitum esse in Ecclesijs celebrari. Vnde etiam erant in templis designata loca, quæ baptisteria dicebãtur, vt supra vidimus, agentes de Baptismo, & late Durandus lib. 1 c. 19. Similiter Tertul. Nizianz. & alij Patres citati, imo & Paulus 1. ad Corinth. 11. dicunt, solitos fuisse fideles, in Ecclesiam conuenire ad Eucharistiam sumendam: imo vnus ex præcipuis & maxime necessarijs vsib. nostrorum templorum est, vt in his Dominicum corpus seruetur: pro infirmis & alijs necessitatibus, & vt ibi à fidelib. adoretur, quæ vtilitas est propria legis gratiæ: de qua re multa dicta sunt, supra tractando de permanentia Eucharistiæ. Est autem eadem ratio de cæteris sacramentis: quæ, vel solemni ritu dãtur, vel commode in templis ministrari possunt, quod maxime dico propter sacramentum Extremæ vnctionis: q̃, cum non detur, nisi grauiter ægrotantibus, non potest in Ecclesia ministrari, ministratur tamen ex Ecclesia: nam ibi oleum benedictum seruatur, vt sit illius sacramenti materia, vt constat ex Concil. Meldensi, apud Burchard. lib. 4. c. 57. & Iuonem p. 1. c. 268. Sacramentum autem matrimonij, quamuis priuatim extra Ecclesiam fiat, tamen solemnis eius benedictio in templo datur, vt suo loco dicemus: & similiter sacramentum pœnitentiæ proprijssime ministratur in Ecclesia, quãuis, quia magis priuatim fit, possit etiam extra Ecclesiam ministrari. Tertia vtilitas templorũ est, propter cõmunem orationem, iuxta illa verba Mat. 21. sumpta ex Isaia c. 56. Domus mea domus orationis vocabitur: q̃ de templo Hierosolymitano dictum est, quia factũ fuit, vt esset orationis locus. 3. Reg. 8. 2. Paral. 6. Sed non minus indiget fideles Christiani vsu orationis: tum priuatæ, tum publicæ: ergo fuit valde conueniẽs, etiam ob hanc causam, Ecclesias erigi. Quod ab initio fuit Christianis in vsu: tamen prius fuere angustiores, quando & ipsa Ecclesia minus propagata erat, & tũc loca illa (oratoria) dicebantur, postea vero in ampliores Ecclesias commutatæ sunt, vt sumitur ex Euseb. li. 8. historiæ c. 1. & Niceph. lib. 7. c. 2. quas etiam antiqui Patres (domos orationis) vocãt. Origenes hom. 2. in Exodum. Ruff. li. 2. hist. c. 33. August. 22. de Ciuit. c. 8. qui oratorij meminit, Epist. 109. Nec refert, quod oratio ad Deum, quouis in loco fũdi possit, vt significatur Ioan. 4. vel (intra cubiculũ) vt dicitur, Mat. 6. quia, licet hoc verum sit, tamen locus sacer ad orandum specialiter consecratus, multũ iuuare potest ad deuotius orãdum, vt notauit Chrysost. hom. 3. de incomprehensibili Dei natura, & Basil. libr. secundo, de Baptismo, in cap. 8. & quæst. 40. ex fusius disputatis. Quod prouenire potest, vel ex natura rei, quia, vel locus ipse, & sacer eius ornatus, vel aliorum exemplum, excitat ac mouet hominem ad maiorẽ reuerentiam, & deuotionem, vel ex speciali Dei promissione, qui orationem in templo factam peculiariter exaudit, vt constat. 3. Reg. 9. Propter quã causam specialiter Deus in templo habitare cẽsetur, qui ibi specialiter operatur: qua ratione sæpe Apostolus nos vocat (templa Spiritus sancti) 1. ad Cor. 3. & 6. quia singulari modo in nobis operatur: & simili modo Augustin. lib. ad Simplicianum, quæsti. 4. dixit, Dauidem orasse ante Arcam, quia ibi sacratior & commendatior præsentia Domini erat. Accedit, quod, præter orationes priuatas, oportet esse in Ecclesia publicas orationes, quæ nomine totius Ecclesiæ ab eius ministris fiant: & ideo oportuit esse sacra & publica loca, ad huiusmodi orationes deputata, quæ non potuerũt esse aptiora, quam templa ipsa, in quibus Deus, vt Deus, peculiariter adest, vt diximus, & Christus, etiam secundum humanitatẽ, realiter præsens est. Et ideo antiquissimum fuit in Ecclesia, esse in templis peculiarem locum ad huiusmodi orationem deputatum, qui chorus dicitur: de quo legi potest Durand. dicto lib. 1. cap. 16. Quarta vtilitas erat ad conciones audiendas. de qua Tertullianus in Apologia, cap. 39. dicit, fideles conuenire in Ecclesia, primo ad orationem, deinde ad lectionem & exhortationem. Alij vero Patres fere semper coniungunt vtrumque vsum templi, scilicet, sacrificandi, seu participandi diuina mysteria, & audiendi conciones seu lectiones sacras, vt colligere licet ex Iustin. Apolog. 2. circa finem, & ex Eusebio, lib. 2. histor. c. 17. vbi dicit, Christianos in initio Ecclesias construxisse ad mysteria celebranda, & sacros libros legendos. Ratio etiam est manifesta, nam concio sacra fieri debet in conuentu publico, vbi populus conueniat, neque enim singuli priuatim, aut sigillatim doceri possunt aut moneri, neq; id fieri semper expedit, neq; sufficit ad populi institutionem, exhortationem, & correctionem: ergo etiam est valde expediẽs, vt sit aliquis certus locus ad hoc ministeriũ deputatus: tum, quia, licet interdum possit verbum diuinum in plateis & sub dio p̃dicari, non tamen id semper fieri potest, neque omnib. authorib. est accommodatum ac decens. Vnde nullo modo expediebat Ecclesiæ, semper ita fieri; tum etiam, quia, si ad alia publica munera, vt ad iudicia peragenda, ad docendum, & similia, publica eriguntur ædificia, cur non multo magis ad sacras conciones habendas? ergo ad hoc munus conuenientissime deputantur Ecclesiæ, seu templa: tum, ne oporteat, loca sine necessitate multiplicari: tũ, quia conciones sacræ aptissime & vtilissime diuinis offĩcijs interponuntur: tum deniq;, vt locus sacer sit tali actioni sacræ proportionatus. Quod confirmat Christi, & Apostolorum exemplum: qui, quando cõmode poterant, in templo, & synagogis prædicabãt, Matthæi 16. Ioan. 18. Actor. 5. & 13. Quinta vtilitas de sepultura, & honore Sanctorum, sufficienter tracta-ta est in primo tomo huius tertiæ partis, disputando de adoratione Sanctorum, & reliquiarũ veneratione. Videantur ibi dicta: res enim est facilis, & cõmunis apud antiquos Patres & Concilia, in quib. Ecclesiæ hac ratione (martyria) vocantur, vt supra diximus: vocantur etiam (Basilicæ Martyrum, & Apostolorũ) vt patet ex Conc. Gangrensi, can. 20. Cabil. can. vlt. & ex Hieronymo, lib. contra Vigilantium, & Augustin. 1. de Ciu. c. 1. qui c. 25. (memorias Martyrũ) vocat, & 20. contra Faust. c. 11. Imo in Conc. Carthag. V. cano. 14. statuit, ne alicui Martyri dedicetur Ecclesia, nisi in eo fuerint eiusdem Martyris reliquiæ, aut traditio de habitatione, possessione vel passione eius, quod si ibi fuerint, fidelissima habeantur.

Est autem obseruandum inprimis, in antiquis Patribus frequentius fieri sermonem de Martyribus, quia ipsomet actu Martyrij quodammodo canonizãtur, & ideo statim in veneratione publica habebantur: tamen eadem est ratio de alijs Sanct. quãdo de eorum beatitudine satis Ecclesiæ constat. Vnde Greg. li. 2. Dialog. c. 8. meminit duarum Ecclesiarum, quas in honorem sancti Ioannis, & sancti Martini, Sanctus Benedictus dicauit. Omitto innumeras Ecclesias in honorem Beatissimæ Virginis structas, & Bonifacium iiij. Romæ quandam Ecclesiam in honorem omnium Sanctorum dicasse. Deinde obseruandũ est (memorias Martyrum) frequentius dici solitas, vbi Martyrum reliquiæ iacebant, vel Martyria acciderant, quæ etiam (confessiones Martyrum) dici solent, præsertim in historijs Pontificũ, apud Damasum & alios, & hoc sensu vetuit Conc. Carth. dicari Martyrũ monumenta absq; reliquijs, vel certe aliqua historia, seu traditione, ne populus decipiatur falsis traditionib⁹, & superstitionib⁹, non

Ruffinus. Durand. Tertull. Nazianz. D. Paul. Conc. Meld. Chrysost. Basilius. 1. Cor. 3. & 6 Augustin. Durand. Tertull. Iustin. Eusseb. Matth. 16. Ioan 18. Act. 5. & 15. Conc. Gan. Conc. Cabil. Hieron. Augusti Con. Carth. V. N. tabile quoddam. Greg. Magn. Conc. Carth.

tamen prohibitum est, nominibus Sanctorum aliquas Ecclesias inscribere, vt vel hac memoria ipsi honorentur, vel, vt excitentur fideles ad eorum patrocinium in eis locis specialiter impetrandum, atq; ita seruat vsus Ecclesiæ, ac propterea etiam in huiusmodi templis imagines affiguntur eorum Sanctorum, ad quorum honorē peculiariter deputata sunt: atq; ita constat, huiusmodi vsum templorum esse decentissimum, & Ecclesiæ vtilissimum, quia non eo modo dicantur Sanctis templa, quo ipsi Deo. Nam, quatenus sunt loca sacrificiorum, soli Deo eriguntur; & quia hæc est primaria institutio, & quæ maxime sub nomine templi indicatur, ideo simpliciter soli Deo templa erigi dicenda sunt: quatenus vero monumēta esse possunt, in quibus, vel Sanctorum reliquiæ, vel eorum saltem imagines, vel memoriæ retineantur, secundario dicuntur dicari Sanctis, vel proprius Deo in Sanctorum honorem. Vnde Augustun. 22. de Ciuita. c. 10. Nos, inquit, Martyribus nostris non templa, sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum spiritus apud Deum viuunt, fabricamus: nō ergo hac in re diuino honori derogatur, sed totum potius in augmentum illius cedit, & est consentaneum honori debito Sanctis: tum quia reliquiæ eorum, quæ res valde sacræ sunt, in locis sacris recondi debent: tum etiam, quia cùm memoria & veneratio Sanctorum religiosa sit, merito in sacris ac religiosis locis conseruatur, ac deniq; quia frequenter ad Deū per Sanctos accedimus, & ad eos orationes fundim⁹, vt pro nobis orēt: decet etiam, vt in sacris cōcionib. eorum gesta & laudes sæpe prædicentur. Et ideo merito loca ad orationes & conciones sacras destinata, Sanctis nuncupantur. Atque hic templorum vsus est magis proprius & peculiaris legis gratiæ: quia ante Christi aduentum nondum sancti homines in beatitudine regnabāt, de sanctis autem angelis, obscurior erat notitia.

Simpliciter soli Deo tēpla erigi dicuntur.

Augustin.

Sextus templorum vsus

Sextus vsus templorum est, vt in eis fidelium corpora sepeliantur, de quo Ambros. lib. 2. de offic. c. 18. Nemo potest accusare, q̄ templum Dei ædificatum est, nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquijs spatia laxata sunt. Vnde de Sancto Ioanne Euangelista referunt Abdias Babyl. & Hieronymus, super epistolam ad Galatas, cum esset morti vicinus, se in Ecclesiam deferri fecisse, viumq; in monumentum, q̄ sibi parari fecerat, ingressum, ibidem obijsse. Verum est, olim in reuerentiam templorum cautum fuisse, ne intra templorum ambitū fidelium corpora sepelirētur, sed in atrio aut cœmeterio, vt constat ex capitulo, Præcipiendum, de consecratione, distin. 2. ex Conc. Nannetensi, ca. 6. & ex Conc. Bracharensi, a pud Burch. lib. 3. decret. cap. 157. At hoc vniuersali cōsuetudine Ecclesiæ iam non seruatur, neq; antiquit⁹ generatim obseruatum videtur: nam in Conc. Mog. ca. 52. sic dicitur, Nullus mortuus intra Ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni Presbyteri, aut fideles laici: quod verbum exponens Glossa in capit. Nullus, 13. quæstione 2. per fideles laicos, intelligit eos, qui ita in fide præstant, vt miracula faciant. Sed nimis violenta est, & volūtaria expositio: melius ergo intelliguntur fideles baptizati, quos verisimile est in fide viua discessisse, vt colligitur ex capit. Ecclesiam, primo & secundo de Consecratione, distinctione 1. Vnde Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, cap. vltimo, & Gregor. libro 4. de Dialog. capitulo 50. commemorat vtilitates, quæ fidelibus proueniunt ex eo, quod in sacris ædibus sepeliantur, nimirum, quod altaris sacrificio, & viuentium fidelium orationibus ac eleemosynis frequentius iuuantur: est ergo hic vsus etiam conuenientissimus. Et accedit præterea, quod hæc corpora fidelium propter spem gloriosæ resurrectionis, & quia credunt fuisse Spiritus sancti templa, & in eo statu decessisse, speciali honore digna sunt, meritoque in locis sacris reconduntur. Quod vero intra Ecclesiam, vel in eius vestibulo seu atrio aut cœmeterio sepeliantur, nihil refert: vtrumq; enim potest, vel in religiosa pietate, vel in Christiana humilitate fundari, de qua re legi possunt plura apud Durandum, dicto lib. 1. cap. 23.

Abdias. Hieron.

Conc. Nan. Con. Brach.

Conc. Mog.

August. Greg. Magn.

Durand.

Ad fundamenta contrarij erroris respondetur, ad priorem partem: quamuis Deus spiritus sit vbique præsens, & loco non inclusus, homines tamen colentes Deum corporei sunt, & corpore ac spiritu adorare debēt Deum: neq; (adoratē Deum in spiritu & veritate) excludit actiones externas, sed requirit, vt illæ ex interiori affectu, & spiritu procedant, ideoque, quamuis hæc adoratio non necessario limitetur ad certum ac definitum locū, vt Christus in citatis verbis Ioan. 4. significauit, & expositit Athanasius, quæstione 70. ad Antioch. requirit tamen aliquem locū, & non est contra spiritum, & veritatem diuinæ adorationis, vt sint aliqua loca ad hoc ministerium specialiter designata, vt cum maiori decentia & reuerentia ibi colatur Deus, quia neq; ideo tollitur, quin alijs etiam locis possit vnusquisque Deum colere priuatim, suo arbitrio ac deuotione, neque etiam existimamus, vt Gentiles, Deum in loco aliquo corporeo seu templo includi, vt non sit vbique præsens.

Athanas. Ioan. 4.

Ad aliam partem iam satis ostensum est, in Ecclesia Christi esse verum sacrificium visibile, & ideo in ea esse posse, ac debere templum, vt sic, seu quatenus dicit habitudinem ad sacrificium. Ad Patres autem ibi citatos respondetur, ibi loqui de templis Gentilium, quæ deputata erant ad offerenda falsa & ementa sacrificia, non vero Deo, sed idolis. In hac enim significatione erat tunc vulgatum nomē templi inter Gentiles, & ideo, iuxta eorum sensum & intelligentiam so quēdo, negabant interdum Patres, Christianos habere templa vel aras: scilicet, ad similia sacrificia deputatas: tamen proprius ac syncerius de templo loquendo, iam satis ostendimus, eosdem Patres, Ecclesias Christianorum frequenter templa appellare. Mocus autem Apocal. ibi citatus, Et templum nō vidi in ea; euidenter intelligitur de Ecclesia triūphāte, vt Augustin. notauit, libro 20. de Ciuitate, cap. 17. & ibi omnes expositores, Anselm. Beda. Rupert. &c. nam status illius Ecclesiæ dicitur futurus post diem iudicij, vt patet ex discursu capitis 20. & 21. & de illa Ecclesia subditur, Quod nihil coinquinatum introibit in eam. Nec refert, quod Ioannes imitetur verba Isaiæ: quia, & probabile est, vt ibi notat Hieronymus, illa etiam intelligi de Ecclesia triumphante: & quamuis ab Isaia dicta fuerint de Ecclesia militante, potuit Ioānes, vel per sensum analogicum, vel per quādam imitationem, eis vti ad loquendum de Ecclesia triūphante. In ea ergo dicit, non futurum templum, quia iam, tunc non erunt sacrificia, nec sacramenta, & similia.

Ibi in Ecclesia Christi verum sacrificium visibile.

August. Anselm. Beda. Rupert.

Hieron.

SECTIO II.

Vtrum decens ac vtile sit Ecclesiæ solemni ritu dicari, benedici, aut consecrari.

MVlti ex hæreticis citatis in hoc potissimum dimanant Ecclesiæ consuetudinem in templis erigēdis, quod ad ea consecranda & benedicenda variis vtatur cæremonijs: & quod speciali solemnitate & celebritate vtatur eo die, quo templum aliquod perficitur, seu dicatur Deo: nam primum dicunt esse superstitiosum & Gentilitium, secundum vero esse iudaicum. Sed isti prauo contradicendi spiritu ducti, sine fundamento loquuntur: & ea damnant, quæ neque à Deo prohibita sunt: neque rectæ rationi repugnant.

Perperam Ethnicam iudaicam

Primo ergo, quod attinet ad Ecclesiæ seu templi dedicationem, certum est, fuisse perpetuam Ecclesiæ consuetudinem, vt magna pompa & celebritate fiat: eandemque

ino

imo de aliquibus insignioribus templis obseruatum esse, vt eorum dedicationes annuis festiuitatibus recolantur ac celebrentur; sicut nunc Ecclesia Romana celebrat festa dedicationum templorum S. Mariæ Maioris, Lateranensis Ecclesiæ & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli: Ecclesia Hierosolymitana celebrat quotannis dedicationem Templi, Dei genitrici à Constantino dicati teste Nicephoro lib. 8. hist. cap. 50. & Ecclesia Toletana sui templi dedicationem celebrat: & idem seruant aliæ insignes Ecclesiæ, & in Breuiario ac Missali Romano propria officia huius celebritatis designantur, & apud Augustinum legimus varias conciones, in huiusmodi festo dedicationis habitas, sermone 251. de tempore & sequentibus; & apud Bernardum sex conciones de dedicatione Ecclesiæ, & Chrysostomus, tomo tertio orationem etiam habet in encænijs, seu dedicationem templi: & Nazianz. orat. 23. De encænijs (inquit) honorandis lex vetus est eaque præclare constituta: & Gaudent. tractatum habet de dedicatione; in quo refert conuenisse multos Episcopos Brixiæ ad cuiusdam Ecclesiæ dedicationem: & quid simile refert Sozomen. libro quarto, cap. 13. & similia multa passim leguntur in antiquis historijs, vt apud Eusebium libro nono, cap. 10. lib. 10. cap. 3. & 4. & alia multa congerit Durandus dicto libro 1. cap. 24. Ratio autem huius consuetudinis sumitur; tum ex virtute Religionis; tum ex naturali hominis conditione: cùm enim templũ ad Dei cultum ordinetur, ipsamet ratio Religionis postulat, vt quando aliquod templum diuino cultui dicatur, id magna voluntate & alacritate fiat, & quia templum est ad publicum & communem vsum religiosum totius Ecclesiæ seu populi; ideo rationabile etiam est, vt totius populi voluntate, & quasi communi consensu dedicetur: sed ad hunc finem ordinatur hæc celebritas, & publica solemnitas, quæ in dedicatione templi fit: est ergo religiosa, atque laudabilis. Et confirmatur, nam quid quæso est reprehensione dignum in huiusmodi opere? Forte dicent, quod Iudæi quidquam simile faciebant in sui templi dedicatione. Sed contra, quia sancti Patres hoc exemplo consuetudinem Ecclesiæ confirmant, vt patet in Fœlice I V. Epistola ad omnes Episcopos, Isidoro lib. 1. de Eccles. offic. cap. 35. quia neque in Iudæis id erat reprehensibile, sed valde religiosum: neque Ecclesia male facit, sed honeste & sancte eos in hoc Religionis opere imitando: quia illud non erat opus cæremoniale aut figuratiuum, sed morale: natura enim & ratione instigante id faciebant: tum vt gratias Deo agerent pro beneficio suscepto: habere enim templum ad Deum colendum accommodatum, singulare Dei beneficium est: tum etiam vt propensum animum ostenderent ad diuinum cultum. Ac denique, vt à Deo impetrarent gratiam ad eum digne colendum & deprecandum in huiusmodi templo, & alia beneficia ab ipso obtinenda: vt colligere licet ex 2. Paral. 7. & alijs similibus locis: sed hæc omnia intendit Ecclesia in prædicta celebritate: est ergo res sancta & honesta: neque ostendi potest aliquod diuinum præceptum aut illius vestigium, cui talis ritus seu consuetudo repugnet.

Nicephor. *Augus.* *Bernard. Chrysost.* *Nazian. Gaud.* *Euseb.* *Durand Ratio consuetudinis vindicatur.* *Felix I V. Isidorus.* *2. Paral. 7.*

1. Conclus. Dico secundo: Etiam est sancta ac decens Ecclesiæ consuetudo consecrandi & benedicendi Ecclesias: ad sacrificium Eucharistiæ offerendum destinatas. Hoc etiam est de fide certum, sufficienterque probatur Ecclesiæ authoritate: quæ fere ab initio, præsertim à temporibus Syluestri, vsa est huiusmodi Ecclesiarum consecratione. De qua multa congerit Gratianus, de Consecratione, distinctione prima specialiter in capit. Ecclesijs, quod etiam habetur decima sexta, quæstione septima, & refert Canonem Concilij Niceni: Ecclesias semel consecratas non debere iterum consecrari. Additur vero in Concilio Meldensi, capitulo 8. prout ibidem refertur capit. Ecclesiæ, & in Concilio Carthaginensi V. canon. 6. quotiescunque de consecratione Ecclesiæ dubitatum fuerit sine vlla trepidatione esse consecrandam, & Conc. Bracharensi I I. Canon. 6. præcipit, vt Episcopus non consecraret Ecclesiam, nisi pro Sanctorum patrocinio obtinendo condita sit. De qua cõsecratione dixisse videtur Clemens Papa (Ecclesias per cõgrua & vtilia facite loca, quæ diuinis precibus sacrare oportet:) & de eadem consecratione est integra epistola ad omnes Episcopos, Fœlicis I V. Gelasius etiam I. epistola 1. ad vniuersos Episcopos cap. 7. præcipit, vt Basilicas nouiter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant: c. autẽ 27. id declarans, ait, consecrationes Ecclesiarum absque præcepto Sedis Apostolicæ faciendas non esse. Quod habetur de Consecrat. dist. 1. cap. De locorum, & per nonnulla subsequentia capita confirmatur, sed, vt Glossa ibi notat, vel hoc iam reuocatum est, vt intelligendum videtur in aliquo extraordinario casu: mirum, quando Ecclesia de nouo consecratur in honorem alicuius Sancti, seu fidelis defuncti, non prius canonizati: aut, si de nouo erigitur in Ecclesiam Episcopalem, ita enim significatur in prædicta epistola, præsertim quoad priorem casum: vel certe intelligitur, quando Ecclesia erigitur in locis exemptis, vt ait Syluest. verbo, Ecclesia. 2. numer. 2. ex cap. Authoritate. de Priuileg. in 6. extra hos autem casus, certum est, posse Ecclesiam ab Episcopo consecrari, vt constat ex cap. Aqua, Extra de Consecratione Ecclesiæ vel altaris, & in cap. Perlectis, & cap. Nemo, & ca. Nullus. de Consecratione, distinctione 2. Addunt etiam Pontifices, dicendam esse Missam, quando Ecclesia consecratur, vt patet ex Euchar. Papa, ca. Omnes, de Consecratione, distinctione 1. & apud Burch. libr. 3. capitulo 27. & ex Vigilio Papa, epistola 1. ad Eleut. capitulo 4. & habetur in cap. De fabrica, de Consecratione, distinctione 1. Vnde Glossa in cap. Omnes Basilicæ, de Consec. distinct. 1. in dubium reuocat, an Missa sit de substantia consecrationis. Et aliqui existimant, ita esse. Addunt vero non esse de substantia, vt dicatur ab Episcopo consecrante, sed satis esse, si ab alio Presbytero dicatur. Sed tamen certum est, non esse de substantia, vt docet D. Antonin. 3. par. tractatu 2. cap. 6. in princ. Syluest. verbo, Consecratio. & Turrecrem. in dict. cap. Omnes Basilicæ, quia, neque in vllo textu, neque in ordine Roman. præcipitur, vt substantialis; & quia, quicquid est de substantia consecrationis, fit ab Episcopo, vt à ministro consecrante, ergo, si Missa dicta ab ipsomet Episcopo, non est de substantia, absolute & simpliciter non est de substãtia consecrationis. De hac præterea cõsecratione Ecclesiarum multa scribit Euodius Ticinensis, epist. ad Maximum Episcop. & Hier. in c. 43. Ezech. Indignatio Dei commouetur, quando in consecratis Deo indignus habitator est: & Augustin. lib. 4. contra Cresconium, cap. 40. Fœlicianus (inquit) positus in ciuitate, Deo omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendam. Denique VValfr. Strabo de rebus Eccles. cap. 9. ex superstitionibus Paganorum, argumentum sumit; Nam, si illi suis falsis Diis deceptorisque cæremonijs sua templa sacrabant, multo magis nos templa nostra & altaria, nostræ religionis indicia Deo saluatori nostro per illibata & vera sacramenta dedicare curemus, vt cum nostræ deuotionis officijs, diuinæ Maiestati placeamus, & ipse nos semper inuisere & mansionem sibi in nobis facere dignetur, qui per Prophetã dicit: Pauete ad sanctuarium meum, Leuit. 27. Satis ergo ex his constat, hunc consecrationis vsum esse antiquissimum, & vniuersali consuetudine Ecclesiæ receptum. Ratio autem ob quam huiusmodi ritus est per se decens & honestus, est: quoniam locus esse debet proportionatus ministerio & actioni, ad quam deputatur. Sed templum dedicatur ad sacrosanctum ministerium, ergo decens est, vt etiam locus ipse suo modo sacretur, & sanctificetur,

Conc. Nic. *Conc. Mel.* *Conc. Cart.* *Gratian.* *Syluest.* *Eucharist. Burch. Vigilius.* *D. Anton. Syluest. Turrecrem.* *Euodius. Hieronym.* *Augustin.* *VValt. Strab.* *Consecrationis vsus antiquissimus.*

Obiectio. ficetur. Dices, templum cum sit inanimatum, non esse capax sanctificationis, & consequenter, nec consecrationis: ideoq; sola voluntate, seu extrinseca deputatione posse Ecclesiam ad prædictum ministerium destinari. Sed, vt recte dixit Aug. li. 2. de peccatorum meritis & remissione, c. 26. non vnius modi est sanctificatio: nam non solum homo, sed etiam panes & cibi sanctificari dicuntur per verbum Dei & orationem, 1. ad Timoth. 4. & de templo Salomonis dicit Deus, 3. Regum. 9. Sanctificaui domum hanc. Sic igitur templum nostrum, quamuis inanimatum sit, sanctificari & consecrari potest: non quod per eam consecrationem illi imprimi credatur aliqua sanctitas, vt realis qualitas inhærens, sed quod per eam segregetur à communibus & profanis vsibus, & ad sacros destinetur, & per sacra signa, & Ecclesiæ deprecationem specialiter custodiatur à dæmonum infestatione: & diuino fauore protegatur. Vnde, licet interdum possit oratorium per simplicem voluntatē; & Ecclesia per simplicem benedictionem ad hæc sacra ministeria destinari, tamen ad ampliorem reuerentiam hominum conciliandam, & ad expressius significandum excellentiam diuinæ Maiestatis, cui templum dicatur, expedit interdum etiam pluribus signis, & cæremonijs consecrari. Tandem hæc actio non est per se mala, nam, & in lege veteri fuit vsus illius, Exod. 14. & Num. 7. imo & in lege naturæ fuit quoddam illius vestigium: vt patet in Iacob. Genes. 28. & 35. quod est signum etiam esse consentaneū rationi naturali. Et non est specialiter in lege noua prohibitum, quia non continet cæremoniam aliquam propriam legis veteris, seu venturum Messiam significantem: sed continet tantum moralem cæremoniam, ordinatam ad excitandos animos in diuinum cultum, merito ergo in Ecclesia obseruatur.

Exod. 14. Num. 7. Gen 28. & 35

2. Conclusio. Dico tertio: Templorum consecratio non tantum per se decens est, sed etiam hominibus vtilis. Ita docet D. Thomas hic ad tertium, ac propterea dixit recte Bernardus, sermone 1. in dedicatione Ecclesiæ. Domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino: propter nos sine dubio factum est, non solum, qui præsentes sumus, sed & quicunq; vsque in finem sæculi Domino sunt in hoc loco militaturi, in nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibilibus præcesserunt, si vultis scire, hæc vtiq; sunt, aspersio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio. Hęc vtiq; in hac visibili domo fecere Pontifices: hæc & Christus assistens Pontifex futurorum bonorū inuisibiliter quotidie operatur in nobis. Ac deinde late prosequitur harum cæremoniarū significationes, & vtilitates. Potest autem hęc vtilitas dupliciter explicari. Primo, solum, quasi ex natura rei: & hoc modo multū deseruit huiusmodi cōsecratio, vt animi hominum ad maiorem reuerentiam excitentur: est enim homo sensibilis, ideoq; plurimū sensibilibus signis mouetur. Hæc autem templi cōsecratio homini indicat, & sanctitatem sacramentorum, quæ in Ecclesia ministrantur: & sanctitatē, quæ ad illa ministrāda, & recipienda, requiritur. Nam, si in loco ipso, in quo perficienda sunt, sanctificationem illi proportionatam præ requirunt, multo magis in homine propriam sanctitatē postulabunt. Et præterea significat sanctitatem, quā Christus per sacramenta Ecclesiæ suæ confert, vt D. Thom. hic docet ad 2. Hāc igitur ob causam templū consecratum ex se homines excitat ad maiorem reuerentiam & deuotionem.

D. Thom. Bernard.

Secundo potest explicari ex speciali efficacia, quā templum acquirit, ratione consecrationis, vt hic Diuus Thomas ad tertium indicat, & latius Caietanus exponit. Quæ virtus præcipue censetur extendi vel ad coercendos dæmones, ne adeo infensi sint hominib. in loco consecrato orantibus: quod sumi potest ex Gregor. 3. Dialog. c. 30. vel ad remittenda venialia peccata: & consequenter ad maiorem aliquam hominis sanctificationem: vel ad conferenda aliqua gratiæ auxilia, vt Bernar. significat, dicto sermone 1. de dedicatione Ecclesiæ. Sed vt late supra tractaui, disput. 15. sectione 4. hęc omnia intelligenda sunt, solum per modū impetrationis, fundatæ in sanctitate Ecclesiæ: in cuius persona orationes funduntur, sicut enim Salomon 3. Regum 8. Deum deprecabatur. Respice ad orationem serui tui, & ad preces eius Domine Deus meus, vt sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die. Ita Ecclesia orationibus suis, quas in Ecclesiæ consecratione interponit, à Deo impetrat prædicta beneficia, cuius deprecationis exēplum optimum est apud Ambrosium, lib. de Exhortat. Virg. circa finem. Cætera, quæ de hac vtilitate desiderari possunt, in prædicta disputatione & sectione videātur. Quibus autem cæremonijs fiat consecratio, & quomodo solēnis consecratio templi à simplici benedictione differat, ex lib. Pontificali seu Ordine Romano petendum est: de significatione autem singularum cæremoniarum legi potest Hugo de Sancto Victore, libro 2. de Sacramentis, parte 5. c. 2. & 3. & Durandus, in Rationali, libro 1. c. 6. & 7. & D. Antoninꝰ, tertia parte, titulo duodecimo, capite sexto. Turrecremata in cap. Omnes Basilicæ, de Consecratione, distinctione prima, & alij authores recentiores supra citati.

Caietan. D. Thom.

Greg Magn.

Salom. Ambros. Hugo. Vict. Durand. Antonin. Turrecr.

SECTIO III.

Vtrum teneatur sacerdos non offerre hoc sacrificium, nisi in loco sacro.

IN hac re vnum est certum, nimirum: ordinario & communi iure, non posse licite hoc sacrificium extra Ecclesiam, seu locum sacrum ad hoc peculiariter deputatum offerri. Ita docet Diuus Thomas hic, & omnes Doctores, in quarto, distinction. 23. Sylvester, Angel. & alij Summistæ, verbo, Missa, Nauar. cap. 25. numer. 82. Diuus Antonin. 3. parte, tit. 13. cap. 6. Fundamentum est, quia ita est iure Ecclesiastico statutū, & præceptum, vt constat ex Concilijs antiquis: Laodicen. cap. 58. Carthag. II. cap 9. & Moguntino, cap. 9. & ex Concil. Aquisgran. sub Ludouico Pio, c. 84. & decretis Pontificum, Clemen. epist. 2. Fœlicis epist. 1. & alijs, quæ referuntur de Consecrat. distinctione 1. & renouantur in Concilio Tridentino, sessione 22. cap. De obseruandis in celebratione Missæ. Ratio autem huiꝰ præcepti non est alia, nisi quia ita visum est Ecclesiæ expedire (& sane merito) tum ad debitam reuerentiam huius sacramēti, vt cum debito honore tractetur: tum etiam ob maiorem fidelium deuotionem. Ex quo infero, transgressionem huius præcepti ex suo genere esse peccatum mortale: quoniam iura simpliciter dicunt, hoc non licere, & loquuntur tanquam de re graui, & maxime necessaria, quæ prætermittenda non est: nisi in summa necessitate, vt dicitur in cap. Sicut de Consecratione, distin. 1. & aliter non rite celebrari, vt ibidem additur in ca. Hi ergo, & (quod grauius est) ibidem, in c. Nullus, prohibetur Sacerdos celebrare in locis nō sacratis ab Episcopo, sub commination depositionis: verba Sylvest. sunt. Nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui participes de cætero voluerit esse sacerdotij. Et hoc etiam confirmant verba Basilij, in regul. breuiorib. reg. 310. Quēadmodum ratio non permittit, q̄ vas vllum cōmune in sancta inferatur, eodē modo etiam vetat, sancta in domo communi celebrari. Quæ comparatio plane indicat obligationem grauem sub mortali: & idem indicat alia comparatio cum lege veteri, quam subdit, dicens, Cum ex iussu Dei in veteri testamento nihil isto modo fieri permittatur: & quod infra ait, In contumelia haberi sacrificiū, si absq; necessitate in priuata domo fiat. Atq; ita sentiunt citati authores. Quocirca nimis excedere videtur Soto hic, d. 13. q. 2. articulo 3. dicens, non esse opus magna necessitate, vt in hoc peccatum mortale excusetur, cum

Basilius. Soto.

cum tamen in dicto cap. Sicut, dicatur, nõ licere, nisi summa coegerit necessitas. liberius autem subiungit Soto: Imo vero vbi nullus sit contempt⁹, vel scandalum, vix arbitror posse contingere peccatũ mortale per celebrationem extra Ecclesiam.) Sed, si hoc verum esset, sequeretur non esse peccatum mortale, celebrare propria authoritate, in propria ac priuata domo seu oratorio, nõ ex cõtemptu, sed ex deuotione, nec cum scandalo, sed secrete: consequens autem est absurdum, & contra communem sensum totius Ecclesiæ. Non est ergo necessarium scandalũ, vel cõtemptus, vt hoc peccatum graue sit, sed sufficit, q; sit voluntaria transgressio Ecclesiastici præcepti. Addit vero Sylvest. verb. Miss. 1. quæst. 3. §. 5. Qui celebrant vel celebrare faciunt, nisi in locis à iure concessis, esse ipso facto interdictos ab Ecclesiæ ingressu: citatq; c. Episcoporũ de priuilegijs, in 6. Sed ibi non est sermo de omnibus, qui celebrãt, vel celebrare faciunt propria authoritate in loco non sacro: sed de his tãtum, qui celebrant, vel celebrare faciũt in loco interdicto per specialem Ecclesiæ censuram. Itaq; illa pœna imposita est contemptoribus, seu transgressoribus illius censuræ non vero transgressoribus eius præcepti, de quo modo disputamus. Vnde verba illa, quæ in illo textu interponuntur (nisi quatenus à iure concedi-tur) non intelliguntur generaliter de quocunq; celebrante alicubi, nisi quatenus ei à iure conceditur, sed specialiter de celebrante in loco interdicto, nisi quatenus ei à iure conceditur: id est, nisi in eis casibus vel temporibus, in quib. de iure licitum est in loco interdicto celebrare: de hoc enim erat sermo in prædicto textu, & non de celebrante in quocunq; loco.

Sylvest.

Verba in textu interposita, quomodo intelligantur.

1 Notabile. Est autem circa hoc præceptum obseruandum: primo, iuxta iura antiqua requiri locum seu Ecclesiam consecratam ad offerendum hoc sacrificium, vt ex decretis citatis constat: iam vero (quoniam Ecclesiarum consecratio rara & difficilis est) vsus obtinuit, vt ad sacrificandum iure ordinario & communi sufficiat Ecclesia benedicta: quæ, si fundata sit authoritate Papæ vel Episcopi ad sacramenta ministrãda, eisdem iam priuilegijs gaudet, quib⁹ Ecclesia cõsecrata, vt notant Glossa & Doctores in c. Vltimo, de Consecratione Ecclesiæ, & ideo in conclusione non solum locutus de Ecclesia consecrata, sed absolute de Ecclesia, vel loco sacro ad hoc ministeriũ deputato: semper tamen requiritur, vt saltem altare sit consecratum, vt statim declarabimus.

Altare semper consecrandum debet.

2 Notabile 1. Exceptio. Secundo obseruandum est, hoc præceptum intelligi ex communi & ordinario iure, vt in conclusione proposui. Nam extraordinarie in multis casibus aliter sacrificare licet. Prima itaq; exceptio sit, quod ex licentia Episcopi licet extra Ecclesiam sacrificare in priuata domo, seu oratorio nec consecrato, nec benedicto. Patet, quia ita explicatur hæc lex in prædictis decretis, cã. Missarum, de Consecratione 1. In locis ab Episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit. & in cã. Hic ergo. In locis, in quibus Episcopus proprius iusserit, cap. In his, de priuilegijs. Vnde recte colligunt Doctores, posse Episcopum hanc facultatem dare absque vlla necessitate: quia non est dispensatio in lege, sed est vsus propriæ potestatis, & iurisdictionis. Ita fere Sylvest. Soto, Nauar. supra. Potest autem Episcopus, hanc facultatem dare, vel ex parte loci, designando scilicet locum aliquem, vt in eo possit sacrificium fieri, aut permanenter, aut pro vna tãtum vel altera die: vel ex parte personæ, dando, scilicet, subdito sibi sacerdoti, vt sibi possit ad sacrificandum locum eligere, quod Summa Angel. limitat intra propriam diœcesim, Sylvest. vero hoc ampliat, etiam extra propriam diœcesim, ex cap. In his, de priuilegijs, ex quo reuera id non colligitur: nam ibi non dicitur, posse Episcopum facultatem concedere suis subditis sacrificandi, vbicunque terrarum voluerint, cum altari portatili: sed solum declarãtur, huiusmodi priuilegium Apostolicum concessum Mendicantibus, non esse ita interpretandum vt requiratur Prælatorum consensus: quia alias priuilegium illud nihil operaretur, ex qua ratione solũ colligitur, Episcopum posse in sua diœcesi concedere hanc facultatem cuilibet sacerdoti habenti alias facultatem sacrificãdi, non tamen sequitur, quod possit illam facultatem concedere pro aliena diœcesi. Et sane videtur hoc rationabili⁹, quia ad vnumquẽque Episcopum spectat, in propria diœcesi designare loca, in quibus, vel sacrificium offerri, vel sacramenta ministrare liceat. Vnde priuilegium illud tam amplum concedere, ad summum Pontificem spectat. Addit vero Nauar. supra, hanc facultatem Episcoporum restrictam esse in Conc. Tridentino, in dicta sessione 22. vbi Episcopis præcipit, ne patiantur priuatis in domibus atq; omnino extra Ecclesiam & ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria, ab eisdem Ordinarijs designanda & visitanda sanctum hoc sacrificium à sæculiarib. aut regularibus, quibuscunq; peragi: nam ex his verbis plane colligi videtur, præter Ecclesias, solum posse nunc Episcopos designare priuata oratoria ad religiosa tantum munera deputata, vt in eis etiam sacrificari liceat. Quæ sententia vera mihi videtur, si solum intelligatur de facultate, quam nunc potest dare Episcopus ex absoluta potestate, absq; vlla necessitate: sed solum ex quadã gratia & liberalitate, habita semper ratione decentiæ loci, & reuerentiæ debitæ sacramento: nam, si recte intentio Concilij & verba eius ponderentur, huiusmodi licentiam, & facultatem coarctare voluit. Vnde non posset nunc Episcopus liberam facultatem concedere alicui sacerdoti faciendi sacrum, vbi voluerit, cum altari portatili, etiam intra propriã diœcesim: nec posset sine causa, vel necessitate dare facultatem dicendi Missam in aliquo loco honesto & bene præparato, non tamen deputato ad religiosum tantum ministerium, sed conuertendo statim in cõmunes vsus: nam vtrumq; horum derogaret decreto Concilij prohibẽtis vniuersaliter, & sine exceptione, dicere Missam extra Ecclesiam, aut oratorium, ad diuinum cultum dedicata, & per Episcopum approbata. Nihilominus tamẽ non existimo, ablatam esse ab Episcopo potestatem concedendi licentiam in casu necessitatis, vt in aliquo honesto loco fiat sacrum, quamuis talis locus non sit ad diuinum tantum cultum deputatus: quia, vt statim dicam, iure ordinario potest hoc fieri, vel concedi in casu necessitatis: Concilium autem non abstulit hoc commune ius, neq; de casu necessitatis quidquam locutum est: sed absolute de communi modo celebrandi. Item, quia facultas hæc est per modũ dispensationis: Concilium aut non abstulit ab Episcopo potestatem rationabiliter dispensandi, quam habet in huiusmodi rebus, maxime cum reuera sit moraliter necessaria: quia multi casus occurrunt, in quib. & fieri potest sine irreuerẽtia sacramenti, & fieri etiã oportet. Tandem vsus hoc confirmat, quia ita fit sine vllo scrupulo.

Nauar. Conc. Trid.

Concilij verba ponderantur.

Sententiæ authorio.

Tertia exceptio est de casu necessitatis: Nam in eo licitum est, Missam dicere extra Ecclesiam & oratorium: imo & extra domum, in quocunque terræ loco decente. Ita declaratur de Consecratione distinctione 1. capitulo 1. & capitulo, Concedimus. & ita notat D. Thom. hic, ad 1. Alens. 4. p. quæst. 36. membr. 1. Paludan. Soto, & alij, in quarto distinct. 13. Sylvester, Nauar. & alij supra citati. Ratio non est alia, nisi quia hæc gratia est iure communi concessa. Verum quidem est, illa duo capita non multum vrgere, quia non sunt alicuius Pontificis, vel Concilij generalis. Primum enim solius Gratiani est. Secundum autem est Concilij Triburiensis Prouincialis. Nihilominus tamen illud ius consuetudine probatum est, & receptum: & per se est rationi conforme, quia necessitas (vt aiunt) caret lege. præsertim, cum simul possit seruari reuerentia sacrificio debita: Et ideo dixi, in decente loco: & addidi, debere esse terræ lo-

3. Exceptio.

D. Thom. Alens. Palud. Soto. Sylvest. Nauar.

Super mare & fluuios celebrari nõ potest.

ræ locum, quia super mare, aut flumen celebrari non potest, etiam titulo necessitatis, propter periculū effusionis sanguinis, vt prædicti authores notant. Qui etiam addunt, non esse permittendam Episcopi facultatem, si commodè peti potest: si autem non potest, tunc sufficere necessitatem solam. Vnde etiam inferunt, in bello posse celebrari in tentorio, vel sub dio, si alia necessaria habeantur, quia tūc sufficiens vrget necessitas. Quoniam vero talis necessitas præsumi semper est, ratio postulat, vt in huiusmodi euentu Episcopi, seu superioris voluntas & licentia præueniatur, & ita docent prædicti authores. Addit deinde D. Thomas hic, etiam ratione itineris, posse Missam sub dio fieri, si Ecclesia desit: quia ita conceditur in dicto cap. Concedimus, quod semper intelligitur, dummodo altare portatile, & alia necessaria habeantur. Dices, in cap. vlt. de priuilegijs, in 6. conceditur Episcopis speciale priuilegium, vt in itinere possint extra Ecclesiam celebrare, cum altari portatili: ergo non licet omnibus ordinario iure. Respondetur, priuilegium Episcoporum esse, vt, absque necessitate propter solam commoditatem possint id facere, quando, & vbi voluerint: alijs vero hoc non conceditur, sed solum in casu necessitatis, qualis est, si in multis diebus itineris non occurrat Ecclesia, vel alius locus aptus ad celebrandum. Atque ita sumitur ex Paludano, Syluestro, & alijs supra. Idemque erit dicendum in alio casu ordinario, cuius Soto meminit, scilicet, quando magna multitudo confluit ad templum, seu heremitorium, quod illam capere non potest: nam tunc est sufficiens causa erigendi altare in loco commodo, in quo possit vniuersus populus Missam videre: quamuis enim iuxta probabilē sententiam supra tractatam, possit tunc sacerdos (supponimus enim vnum tantum adesse) bis aut ter Missam dicere, vt omnes successiue possint Missam audire, tamen illud aliud remedium facilius est, & minora habet incommoda, atq; est etiam vniuersalius. Nam sæpe euenire potest, vt tam paruum sit templū, tantaq; hominum multitudo, vt non possit omnib⁹ satisfieri, etiam si sæpius Missa iteretur, quod tamen faciendum non est: est enim indecens, & inusitatum. Deniq; exceptio hæc, seu facultas ita dicendi sacrum in casu necessitatis, non est reuocata per Concilium Tridentinum, vt etiam in prædictis casibus Nauar. notat, & satis ex dictis constat.

D. Thom. Obiectio. Solutio. Paludan. Sylueſt. Soto. Nauar.

4. Exceptio. Quarta exceptio esse potest ex aliquo priuilegio, quale habent Prædicatores, & Minores, celebrandi in quocunque loco honesto, cum altari portatili, vt constat ex cap. In his, de priuilegijs, eodemque priuilegio fruuntur multi alij Religiosi, hæc tamen priuilegia reuocata fuerunt per Concilium Tridentinum loco supra citato. Vnde illis vti non licebit, nisi quaten⁹ post illud reuocata fuerint. Est autem in his priuilegijs valde considerandum, an dirigantur ad personas tātum Religiosorum, vel ad loca ipsorum. Nā, si priori modo concessa sint, non possunt ad alios extendi: si autem posteriori modo sint concessa, secus erit: quia priuilegij verba tantum valent, quantum sonant, vt verbi gratia, post Concilium Tridentinū, concessum est Societati priuilegium, vt Presbyteri eius in missionibus vti possint altari portatili, vbique Gentium: ibique Eucharistiam ministrare: hac ergo facultate ita illi vti possunt, vt tamē alijs sacerdotib⁹ etiam si socij itineris eius sint, non liceat in huiusmodi altari alicubi erecto, ex tali priuilegio Missam dicere. Est autem aliud priuilegium eidem Religioni cōcessum, vt in suis domib⁹ in priuato oratorio, à Prouinciali approbato, possint Missæ dici sine alia Episcopi approbatione, non obstante Concilio Tridentino: in huiusmodi igitur loco sacrum facere poterunt, non tantum Religiosi ipsi Societatis, sed etiam quilibet alij sacerdotes: quia priuilegium, vt ex verbis eius cōstat, non dirigitur ad solas personas sacrificantes, sed ad locum seu ad Prouincialem, cui communicatur illa Episcopi facultas approbandi absolute locum illum ad sacrum faciendum.

4. Priuilegia Societati concessa.

SECTIO IV.

Vtrum liceat celebrare in Ecclesia violata, & quid in hoc seruandum sit.

HAec quæstio tangitur à D. Thoma hic, ad 1. & 3. & à Doctoribus in 4. d. 13. Palud. q. 2. artic. 3. Soto q. 2. articul. 3. ad 2. Sylueſt. verbo, Confecr. 2. Nauar. cap. 25. num. 85. & cap. 27. num. 250. Et breuiter supponendum est prius, sex modis Ecclesiam violari. Primo, per homicidium voluntariū, & iniuriosum, ex cap. Proposuisti. de consecratione Ecclesiæ, & cap. Si motum, de consecrat. d. 1. in quo sermo est de homicidio, quod per contentiones & rixas contingit. Vnde, si homicidium sit casuale, non violatur Ecclesia. Item, nec per homicidium factū ex amentia, quia hæc inuoluntaria sunt. Item, nec per homicidium secutum ex pura defensione, quia hoc iniuriosum non est. Addo, nec per homicidium, cuius causa, etiam iniuriosa extra Ecclesiam data est, etiam si mors in Ecclesia contingat, vt si vulnus est extra Ecclesiam datum, & postea homo in Ecclesia moritur: nam tunc reuera non homicidium, sed sola mors in Ecclesia contingit. Addit etiam Gloss. in cap. vnico, de Consecrat. Eccl. in 6. sufficere homicidium ad huiusmodi violationem, etsi fiat sine effusione sanguinis per suffocationem: quia illud est verum homicidium. Si autem in Ecclesia fit percussio mortifera, donec moriatur homo, non est violata Ecclesia, quantum est ex hoc capite, secus ratione effusionis sanguinis, de qua statim, &, vt clarius intelligatur, si sermo sit de percussione, quæ de se nō vulnerat, nec effundit sanguinem, & sufficiens est ad occidendum hominem nimiam contusionem: quia, donec homicidium fit consummatum, non incurritur violatio; imo existimo, tunc necessarium esse, vt mors ipsa in Ecclesia contingat, quia alias reuera non fit homicidium in Ecclesia. Vnde, si iudex suspenderet aliquem in Ecclesia, violaret illam. Dices, illud homicidiū non esse iniuriosum. Respondetur primum, esse posse iniuriosum ipsi reo: quia licet fortasse dignus sit illo supplicio, tamē habet ius, vt illo loco vim non patiatur: deinde, esto, non fieret iniuria ei, qui interficitur, sit tamen iniuria loco sacro, & hoc satis est, vt, si quis interficiat seipsum in Ecclesia, polluat illam, quia licet sibi proprie non faciat iniuriam, facit tamen Deo, & Ecclesiæ. Sed quid, si iudex suspendat hominem super Ecclesiæ tectum, vel ex parietibus Ecclesiæ, extra illam? Respondetur, non violari Ecclesiam, quia homicidium non fit intra illam, vt notant Sylueſter, & Nauar. cum alijs: quia canones solum loquuntur de homicidio intra Ecclesiam perpetrato. Sed quid, si tale homicidium sit verum martyriū? videtur enim non posse pollui Ecclesiam sacro cruore Martyris, vt ab ipso fluit: pollui tamen sacrilega actione, & interfectione, quia illud est verum homicidium.

D. Thom. Palud. Soto. Sylueſt. Nauar. Sex modis Ecclesia violari. Latus. Obiect. Solutio. Quæstio. Religiosi. Alterius. Nauar.

Secundo violatur Ecclesia per iniuriosam sanguinis effusionem, ex cap. Si Ecclesia, de consecr. Eccl. & cap. Ecclesijs, de Cons. d. 1. vbi non dicitur expresse, oportet illam effusionem esse iniuriosam, aut voluntariam, ita tamen ab omnibus Doctoribus intelligitur, vt patet ex citatis supra, & ex Sylueſt. verbo, Interdictum 4. q. 3. Vnde eodem modo explicandus est iste casus, quo præcedens, quoad omnes circumstantias ibi notatas: scilicet, de effusione non casuali aut naturali, aut medicinali licita, aut quæ est in propria defensionem. Sed de illa effusione, quæ ioco contingit, potest dubitari. Respondetur, hanc debere inter casuales computari: alias non erit iocosa; maxime si fit in parua quantitate, quæ non sufficit ad Ecclesiæ violationem, vt Sylueſter notat cum Panormitano & alijs, quia effusio sanguinis copiosum fluxum significat,

Sylueſt. Panorm.

gnificat, vt notauit Gloss. in c. Cum illorum. verbo, Effusionem sanguinis, de sententia excommunicationis, & in simili optime Hieronym. Malach. 3. & refertur inc. Reuertimini, 16. q. 1. Quod si contingat, per actionem iocosam, magnam copiã sanguinis effundi, attendenda est ratio voluntarij: nam si omnino inuoluntarie accidat, non violat, si vero ita sit imprudens, & periculosa actio, vt moraliter censeatur effectus in causa voluntarius, tunc Ecclesia violabitur: quia iam actio est iniuriosa. Imò addunt aliqui, quomodocunq; actio fuerit iniuriosa Ecclesiæ, si ex ea sequatur effusio sanguinis copiosa, violari Ecclesiam, etiam si cõtingat esse mere casulem: vt si actio iocosa erat turpis, qualis esset repræsentatio tragœdiæ inhonestæ ac profanæ: in quo casu contingeret talis effusio. Sed hoc nimis incertum est: quia talis actio, nec ratione sui violat Ecclesiam, quia nullo iure cauetur: nec ratione effectus subsecuti: cum sit omnino casualis, & iniuriam Ecclesiæ non augeat, de quo latius in simili dicetur, in materia de irregularitate. Sed, an violetur Ecclesia propter vulnus in ea inflictũ, quando sanguis intra eam nõ effluit, sed homo prius egreditur: vel, si effluit non cadit in terram, sed in vas recipitur: vel si è contrario contingat, vulnus esse leue, sufficientem tamen copiam sanguinis effundi. Deniq; quid, si aliquis suum proprium sanguinem fundat? Respondetur; si vulnus mortiferum sit, vel graue, violari Ecclesiam, ẽt si intra eam non effundatur sanguis, vt omnes docent: nam in dict. c. Proposuisti, de consecrat. Eccles. propter vulnera dicitur violari Ecclesia, nulla facta mentione effusionis sanguinis: & ga effusio, quantum ex parte actionis iniuriosæ, iam est facta, secus vero esset, si actio in Ecclesia facta, esset iniuriosa, non tamẽ vulneris inflictiua, vt est alapa: per illam enim non violatur Ecclesia: quia nullo modo ibi interuenit vulnus, aut sanguinis effusio. Quod autem sanguis effusus, Ecclesiæ pauimentum vel parietem non attingat, sed in vase recipiatur, nil refert, quia non violatur Ecclesia propter contactum sanguinis, sed propter violentam effusionem in illa factam. Vnde etiam nil refert, quod sanguinis effusor sit extra Ecclesiam; vt si iacto lapide percutiat alium in Ecclesia existentem. Satis enim est, quod vulneratio, seu effusio in Ecclesia fiat, secus vero esset, si è cõtrario, qui existit intra Ecclesiam sagitta, vulneraret alium, extra Ecclesiam existentem, tunc enim non violaretur Ecclesia: nam licet actio vulneratiua & effusiua sanguinis in Ecclesia inchoetur: tamen ipsa vulneratio seu effusio extra Ecclesiam fit. Et eadem ratione, quamuis sententia sanguinis in Ecclesia detur, non violatur Ecclesia, si executio extra illam fiat. De effusione autem proprij sanguinis, eadẽ ratio est, quæ de alieni: nam, si fiat per iustam & honestam vulnerationem, seu flagellationem, non violat Ecclesiam, vt per se constat; si autem fiat per illicitam mutilationem, aut alteri⁹ vulneris inflictionem, violabit Ecclesiam, quia licet respectu sui ipsius actio iniuriosa proprie non sit, tamen est iniqua, & iniuriose Deo, & Ecclesiæ. In vltimo autem casu, scilicet, quando percussio leuis est, aut vuln⁹ modicum, sanguis vero effusus est copiosus, Victoria in Sum. n. 99. absolute sentit, non violari tunc Ecclesiam: & fortasse regula generalis esse potest: quod, nisi percussio grauis sit, ita vt ad peccatum mortale sufficiat, etiam si contingat copiam sanguinis effundi, non violatur Ecclesia, quia tunc illa effusio est veluti materialis & casualis. Quotiescunq; vero cum percussione graui, quæ ad peccatum mortale sufficit, coniungitur copiosa sanguinis effusio, tunc ad Ecclesiæ violationem sufficit.

Hieronym.

Obiectio. Solutio.

Regula generalis.

Tertio violatur Ecclesia per humani seminis effusionem, vt habetur in citatis iuribus, quod omnes authores intelligunt in primis de effusione voluntaria: quia alia non est humana, nec iniuriosa Ecclesiæ, qualis est pollutio nocturna: vel etiam si in vigilia, inuoluntarie tamẽ accidat. Requirunt etiam omnes authores, vt fiat in sufficiente quantitate: nam vnius vel alterius guttæ effusio ad violationem non sufficeret: tum propter vim verbi (effusionis) vt supra notauimus: tum etiã, quia illa modica effusio, quamuis ex parte interioris voluntaris sit peccatum mortale intemperantiæ; tamen in ratione exterioris iniuriæ loci sacri, non est res adeo grauis, neque iniuria (vt ita dicam) consummata. Præterea necessarium est, vt talis effusio fiat intra Ecclesiam: nec erit satis, si fiat in locis Ecclesiæ adhærentibus, vt in cubiculis Ecclesię coniunctis, vel in turri, vel supra tectum, vel in spelunca sub pauimento Ecclesiæ, sicut dictum est de homicidio, vel effusione sanguinis: est enim eadem ratio, vt notauit Soto in 4. dist. 32. artic. 3. Cordub. in Sum. q. 12. Præterea ad huiusmodi violationem omnes censent sufficere effusionem seminis copiosam, voluntariam, publicam, ac illicitam quocunq; genere turpitudinis, siue sit per pollutionem, siue per quãcunque illicitam copulam, in quocunq; genere personarum, fidelium vel infidelium: quia iura absolute & simpliciter loquuntur. Difficultas autem superest, an per copulam de se licitam, scilicet coniugalem, in Ecclesia factã, polluatur Ecclesia. Aliqui enim absolute affirmant, quia iura citata absolute loquuntur de effusione seminis. Item, quia talis copula, quamuis non sit iniusta, neque ex obiecto intemperans, tamen hoc ipso, quod fit in Ecclesia, est sacrilega, & peccatum mortale. Ita tenet Paludan. in 4. dist. 18. qu. art. 4. Soto dist. 32. articulo 3. Caietan. in Sum. verb. Matrim. peccata. numero sexto, & Sum. Angel. Consecratio. 2. quæst. 7. Nauarr. capit. 16. numer. 33. & ca. 27. numer. 253. qui alios citat. Idem Victoria in Sum. numer. 90. Gloss. recepta in capit. vnico, de consec. Eccles. in 6. Secunda opinio absolute, & in vniuersum negat Ecclesiam violari per copulam coniugalem. Ita tenet Glossa, in cap. Ecclesiis. de consecrat. d. 1. & significat Soto d. 13. quæst. 2. artic. 3. ad 2. addit tamen, forsan ita esse, quia pœnæ sunt restringendæ. Vnde significat, ita esse pie interpretanda præcitata decreta: maxime, quia in cap. Si motum, de Consec. d. 1. solum fit mentio adulterij, sicut etiam in c. Significasti. de adulteriis. Vnde in quadam lege huius regni, part. 1. tit. 10. l. vlt. per adulterium & fornicationem dicitur pollui Ecclesia. In dicto autem cap. Ecclesiis, solum dicitur, Ecclesias esse purgandas, cuiuscunq; semine pollutæ fuerint. Non explicatur autem, cuius semine polluantur: ergo recte exponi potest, pollui iniqua seu polluta seminis effusione, quia per actum de se honestum & licitum non est, cur polluatur Ecclesia: & ita erit distributio tantum accommoda, nõ vero absoluta: id est, vt intelligatur, non de semine, quomodocunque & à quocunque effuso, sed de illo, quod tam iniquè effunditur, vt Ecclesiam polluat. Et confirmatur, nam vsus matrimonij in Ecclesia nõ videtur res adeo turpis, vt secluso cõtemptu, sit peccatum mortale: quia non est specialiter prohibitus aliquo iure positiuo, considerata vero sola ratione naturali, cum ille actus non sit malus, sed honestus, non videtur adeo grauis irreuerentia loci sacri, quod in illo fiat, secluso contemptu & scandalo. Vnde Soto, dicta d. 32. dicit, si concubitus sit occultus, forte non esset peccatum mortale: quia tunc nõ violatur Ecclesia, quia non violatur, nisi publico actu, vt statim dicetur, ob idque (inquit) iniuria non est adeo atrox cẽsenda. In quo discursu significat, quando coniugalis copula est publica, esse peccatum mortale, quia violat Ecclesiam. Quod (vt verum fatear) non videtur recte animaduersum, quia actio non fit peccaminosa, quia polluit Ecclesiam, sed potius, quia ipsa est turpis & repugnans Ecclesiæ sanctitati, ideo ex institutione Ecclesiæ, illi adiuncta est, veluti censura, seu interdictio talis loci: si ergo copula coniugalis occulta in Ecclesia facta, nõ est peccatum mortale, etiam publica non erit peccatum mortale, secluso scandalo:

Dubium.

1 *Opinio.*

Paludan. Caietan. Soto. Sum Ang. Nauar. Victor.

2. *Opinio.*

Soto.

Soto.

dicitur enim publica, non quia fit coram omnibus: id enim per se est turpe & contra honestatem: sed quia omnibus nota est ex publica cohabitatione in Ecclesia, & in eodem thoro: quo sensu illa circumstãtia est impertinens ad honestatem, vel turpitudinẽ, seclusa scandalo: ergo nec etiam publica copula polluet locum sacrum: quia vt polluere possit, debet supponi peccatum mortale. Tertia opinio distinctione vtitur: nam quando coniuges ex iusta causa coguntur in Ecclesia habitare, & dormire, præsertim longo tempore, tunc censet, non violari Ecclesiam per copulam coniugalem, secus vero esse, si absq; legitima causa ibi coniungantur. Fundamentum esse põt, quia, quando fit hoc posteriori modo, talis vsus matrimonij est illicitus & sacrilegus, cõtra reuerentiam loco sacro debitam: priori autem modo est licitus, quia non sunt obligandi homines ad rem adeo difficilem, qualis est diuturna continentia in ea occasione, & veluti tentatione: solum propter quandam extrinsecam decẽtiam loci sacri: tum etiam, quia non sunt coniiciendi in periculum mortale illicitæ pollutionis: & ideo, quando solum hac de causa coniunguntur ad vitandum tale periculum, potius in hoc videntur locũ sacrum reuereri, quam illi iniuriam facere. Et hanc opinionem sic expositam tenet Rich. in 4. d. 32. art. 3. q. 1. Maior. qu. 1. Syluest. verb. Confec. 2. q. 5. & verb. Debitum, q. 3. Castro, lib. 1. de lege pœn. cap. 7. documen. 2. Couar. in 4. libro Decretal. par. 2. c. 7. §. 2. nume. 3. & Vict. in Sum. nu. 276. dicit, hanc opinionem esse probabilem, & securam practice. Et reuera ita est, vnde, formaliter potius, quã materialiter, eam explicando, hæc videtur generalis regula assignanda. Per copulam coniugalem illicite, & iniurioſe factam in Ecclesia, pollui Ecclesiam: quia tunc eadem est ratio de tali effusione seminis, & de cæteris, nam licet non sit contra iustitiam, tamen respectu circumstantiæ loci est intemperans, atq; etiam sacrilega. Vnde, cum iura, quæ de huiusmodi effusione loquuntur, quamuis interdum nominent vnam vel aliam speciem illicitæ effusionis: tamen generatim loquendo, vt nimirum, comprehendant voluntariam, & illicitam effusionem seminis, necessario etiam dicẽdum est, complecti etiam copulam coniugalem, prædicto modo factam. At vero, quando cunq; coniuges excusantur à peccato mortali in huiusmodi copula, verisimilius est non pollui, tunc Ecclesiam, etiam si publica sit, quantum moraliter de tali actu publice constare potest: quia in prædictis decretis nullum est verbum, ex quo possit cotrarium elici, vt satis declaratum est: & alioqui nulla est ratio, cur ex tali actu licito, qui cum reuerentia & timore Dei fieri potest, Ecclesia polluatur. Itẽ, effusio sanguinis, si ex iusta causa fiat, vt, verbi gratia, ad defensionem vitæ corporalis, non polluit Ecclesiam: ergo nec; effusio seminis honesta, & honeste facta ex iusta causa, verbi gratia, in defensionem vitæ spiritualis, seu ad vitandum periculum incontinentiæ, polluet Ecclesiam. Quãdo autem talis copula licite, vel illicite fiat in Ecclesia ad materiam de matrimonio spectat: nunc autem breuiter possumus hac regula vti; Quotiescunq; moraliter, & iuxta humanam fragilitatem vitari potest, aut in alio loco fieri, peccatum mortale erit, intra Ecclesiam illam perpetrare: non vero quando humana necessitas, vel fragilitas compellit. Vnde, si coniuges non coguntur dormire intra Ecclesiam: quia, licet fortasse cogantur in ea habitare, tamen possunt in cubiculis adiunctis dormire, tunc grauiter peccabunt in Ecclesia coeundo. Item, si iusta ex causa in Ecclesia dormiant, tamen breui tempore: vna scilicet, vel alia nocte, vt verbi gratia, si voti causa in Ecclesia maneant, graiter peccabunt coeundo: quia facili negotio possunt se continere, & separare, quoad thorum, ita vt morale periculum pollutionis, & similis intemperantiæ euitent, & huiusmodi casibus, non solum peccat, qui petit debitum, sed etiam qui reddit: quia alter non habet ius petendi tali tempore & loco. At vero, si iusta ex causa cogantur habitare longo tempore in Ecclesia, in qua nullus sit locus adiũctus, in quo dormire possint, præter ipsum templum, verbi gratia, propter obsidionem, vel propter aliquod crimen, vel quid simile, tunc copula coniugalis in Ecclesia non erit peccatũ mortale, propter rationes supra factas. Vnde addo, etiam si non vterque coniunx, sed alter tantum in Ecclesia perpetuo manere cogatur, ita vt extra illam nullo modo possit petere aut reddere debitum, non videri peccatum mortale, si, altero coniuge illuc voluntate accedente, actum matrimonij consummẽt: quia etiam tunc intercedit morale periculum incontinentiæ: neque est verisimile, Ecclesiam obligare cum tanto rigore ad vitandum illum actum in Ecclesia: neque etiam ex sola ratione naturali in hoc apparet irreuerentia, præsertim grauis.

3. Opinio. *Richard. Maior. Sylvest. Castro. Couar. Victoria.* *Generalis regula assignatur.* *Egregia compar atio.* *Alia regula.*

Secundo dubitari solet circa hunc casum, an per occultam pollutionem, vel fornicationem, aut similem actum polluatur Ecclesia, an vero requiratur, crimen esse publicum, & quomodo. Verq, & communis sententia est, per crimen occultum, Ecclesiam non violari. Ita tenet Sylvest. verb. Consecratio 2. q. 5. & verb. Missa 1. q. 5. & verb. Confessio. 3. qu. 18. qui refert alios. Nauar. c. 27. nu. 251. Soto d. 13. q. 2. artic. 3. ad 2. & d. 32. art. 3. Palud. in 4. d. 18. qu. 8. ar. 4. & affert exemplum, nam, sicut solemnis pœnitentia nunquam pro occulto crimine imponenda est, ita neq; Ecclesia est reconcilianda propter occultum crimen: quiare conciliatio semper fit cũ solenitate. Eandem opinionem tenet Greg. Lopez, dicta l. 20. tit. 10. partit. 1. & Iacobus de Grafiis, lib. 2. q. 7. nu. 25. qui omnes adducit ca. Significasti. de adulteriis, vbi ideo censetur Ecclesia polluta per adulteriũ, quia adultera publice delictum cõfessa est. Ratio vero est, quia Ecclesia non iudicat de occultis. Neq; esset conueniens cuncta delicta prodere, recõciliando Ecclesiã. Item, quia sequerentur magna incommoda, si sacerdos verbi gratia, ob occultã pollutionem, quæ sibi in Ecclesia contingit, deberet abstinere à celebrando in tali Ecclesia: & similia. Quocirca doctrina hæc de occulto, vel publico delicto, licet specialiter tradatur in hoc casu de effusione seminis, quia frequentius in illo accidere potest, non tamẽ limitanda est ad solum illud, sed extẽdenda etiã ad effusionem sanguinis, & ad omnẽ aliũ casum, qui possit esse occultus: quia est eadem omnino ratio, & ita sentiũt autores citati. Sed queres, quę publica notitia delicti, aut facti necessaria sit. Respondet fere omnes citati autores, necessariã esse, aut factiẽ euidentiam, aut quod iuridice probatur fit delictum per iuridicam confessionem, vel sufficiẽtem probationem. Vnde, quamuis duo, vel tres sciãt delictum, si taceant non est polluta Ecclesia: quia adhuc est delictum absolute occultum, respectu populi. Euidentia autem facti, non est ita intelligenda, vt necesse sit, factum ipsum videri publice ad omnibus: id enim, nec necessariũ est, nec sæpe moraliter, possibile: satis ergo est, quod iuxta negotij, seu facti qualitatem sufficiens notitia illius communiter in plebe, aut in Parrochia habeatur. Vnde ait Soto, si publice constet, virum & fœminam in Ecclesia cohabitare in eodem thoro, id satis esse ad euidentiam illius facti, & vt Ecclesia polluta censeatur. Et Nauarrus addit, quamuis ob delictum factum coram duobus, Ecclesia non fit polluta, quamdiu illi tacent, tamẽ, si post aliquod tẽpus illi publice prodant delictũ, ex tunc incipere Ecclesiam esse pollutam, ex quo delictum incipit esse publicum: sufficit ergo publica notitia, vel sufficiens testimonium morale: vel talia indicia, quæ reciens testimonium morale: vel talia indicia, quæ testibus æquiualeant, & moralem certitudinem efficere possint. Addi vero vlterius, probabiliter potest, post decretũ Conc. Constantinens. restringentis

1. Dubium. *Vera & communis sententia.* *Sylvest. Nauar. Soto. Palud. Greg. Lopez. Iacobus de Grafiis. Regula non iudicat de occultis.* *Paludan. Responsio.* *Nauar.*

censiu-

censuras, vt neminem obligent ad se abstinendū vsq; ad iuridicam denunciationem, nisi in casu publicæ percussionis clerici; addi (inquam) potest, etiam in præsenti casu non sufficere, quamcunque notitiam delicti: donec per sententiam iudicis declaratum sit, Ecclesiam illam esse pollutam, sicut Ecclesia nunc nō est interdicta, vt obligemur abstinere, & interdictum seruare, donec per iudicis sententiam censura interdicti publice denunciata sit. Ratio est, quia verba decreti sunt, vt nemo teneatur abstinere à quibuscunque diuinis, prætextu cuiuscunq; sententiæ aut censuræ, à iure vel ab homine generaliter promulgatæ, donec in particulari seu nominatim declaretur, interdictum autem est censura quædam: hæc vero pollutio Ecclesiæ est quoddam interdictum, vt significat Paludan. supra, & Sylvest. verb. Interdictum. 4. qu. 3. & quasi sententia quædam iure lata, ergo merito cēseri potest comprehensa sub illo decreto Conc. Constantiens. & ita docuit Salmanticæ, ante plures annos grauis quidam Theologus Dominicanæ familiæ: & est probabile: plenior autem huius rei resolutio vsq; ad materiam de interdicto differatur. Videtur enim res valde incerta. Nam hæc Ecclesiæ pollutio impropriissime inter censuras numeratur, nō est enim proprie interdictum, vt plane colligitur ex ca. Is qui iuncto, §. is vero, de senten. excommun. in 6. vt inferius clarius adnotabimus.

Palud. Sylvest.

F. Ioannes de la Penna 3. p. q. 74.

Quarto violatur Ecclesia, si in ea fidelis excommunicatus sepeliatur, vt tradunt omnes citati ex capit. Consuluisti, de Consecr. Ecclesiæ vel altaris, vbi de cœmiteriis sermo est. Est autem eadē vel maior ratio de Ecclesia, cum ipsa sit principalis in hoc negotio; cœmiterium autem sit, quasi accessorium, c. vnico de Consec. Eccl. in 6. Solum est adnotandum ex Vict. in Sum. dub. 99. nunc post decretum Conc. Constan. supra tactum, necessarium esse, vt huiusmodi excommunicatus, sit nominatim excommunicatus aut manifestus percussor clerici: quia hos tantum tenemur vitare, & ita etiam hos tantum tenemur in loco sacro non sepelire. Deniq; reliqui omnes iam censentur, vt occulti excommunicati. Ex hoc tamen casu inferunt à simili Doctores, idem dicendum esse, Ecclesiam, scilicet violari; si ab Episcopo excommunicato consecretur, vel benedicatur. Ita docent Palud. & Sylvest. supra cum Abbate & Hostiensi in dicto cap. Consuluisti qui nullo iure id probant: sed tantum argumēto à simili ex eodem cap. Consuluisti: nam, si sepultura corporis excommunicati (inquiunt) polluit ipsum locum, multo magis consecratio ipsa transiens per os excommunicati eundem locum polluet. Itaq; consecratio, vel benedictio facta ab Episcopo excommunicato, & tenet, & rata est: quia substantialiter iurisdictionem non requirit, sed potestatem Ordinis, quam non aufert excommunicatio: manet ergo talis Ecclesia consecrata, vel benedicta: dicitur tamen ab his authoribus simul manere polluta quasi suspensa, ne munus suum loci sacri exercere possit: sicut, qui excommunicatus Ordinatur, Ordinatus quidē manet, suspensus tamen relinquitur, ne ordines exercere possit. Ego autem (vt verum fatear) quamuis non inueniam authores contradicentes huic sententiæ, illi assentiri non possum, quia in huiusmodi legibus pœnalibus & odiosis, argumentum à simili est inefficacissimum. Vnde, quod de irregularitate in iure cautum est; scilicet non incurri, nisi in iure sit expressa, verum esse existimo, de quacunque censura, aut pœna ipso iure incurrenda: quia, si in iure lata non est, quomodo ipso iure incurretur? Sed in præsente casu non est lata hæc censura ipso iure: ergo neq; etiam incurritur ipso iure: nam licet ius voluerit, Ecclesiam pollui per sepulturam excommunicati, non tamen voluit idem fieri per actionem excommunicati. Neq; argumentum à paritate rationis sufficit, quia esto cōcedamus esse parem rationem, potuit Ecclesia vti ea ratione in vno casu, & non in alio, ne aut casus multiplicaret, aut omnes impunitos relinqueret. Vel negari potest, esse parem ratione: quia iniuria quæ fit Ecclesiæ per sepulturam hominis excommunicati, est, vel maior, vel permanentior; quia corpus ab Ecclesia præcisum, quasi in custodiam committitur loco sacro. Adde, si licet argumentari à paritate rationis, fortius argumentum in contrarium sumi ex cap. A nobis, de sacramen. non iterandum vbi dicitur, nō pollui altare, vel Ecclesiam ex eo, quod schismaticus, vel excommunicatus in ea celebret. ergo pari ratione non polluetur ex eo, quod excommunicatus eam consecret. Item, si argumentum à simili esset efficax: sicut Ecclesia polluitur, quia in ea excommunicatus sepelitur, etiam polluetur, si sacerdos excommunicatus aliquem solemniter in Ecclesia sepeliat: quod tamen sine dubio falsum est: est ergo illud argumentandi genus inualidum. Tandem, si metaphysice hoc velimus expendere, quando Ecclesia ab excommunicato consecratur, nihil fit in Ecclesia consecrata, vt sic, quo possit pollui: quia pollutio Ecclesiæ supponit consecrationem eius; talis autem cōsecratio non supponit, sed facit Ecclesiam consecratam, & circa illam consecratam nihil amplius consecratur: non est ergo, cur polluatur vel suspendatur, quo minus exercere possit munus loci sacri: hæc ergo sententia mihi videtur verior propter vim rationum, etiam si authoritate destituta sit.

Victoria.

Palud. Sylvest. Abbas. Hostiensis.

Authoris sententia.

Argumentū à paritate rationis non semper sufficit.

Quinto violatur Ecclesia, quando aliquis paganus seu infidelis in ea sepelitur, vel sepultus iacet ex cap. Ecclesiam 1. & 2. de Consecrat. dist. 1. nomine autem pagani & infidelis comprehenduntur etiam pueri, qui ante Baptismum moriuntur. Sunt enim infideles, saltem negatiue. Addunt vero Sylvest. & alij, hoc procedere, quando huiusmodi infidelis, in seipso (vt sic dicam) sepelitur: secus vero esse, si sepeliatur in alio, vt si mulier fidelis prægnans in Ecclesia sepeliatur: quia tunc fœtus non reputatur, vt persona per se distincta: sed vt pars matris. Hoc autem accidere potest, si puer, vel antea, vel simul cum matre moriatur: nam, si viuere credatur, aperienda est mater, vt baptizetur infans, vt in superiorib. dictum est. Quod si ex negligentia, vel malitia non ita fit, sed contingat matrem mortuam habentem in vtero filium viuum ita sepeliri, ratione homicidij, pollueretur Ecclesia; si, dum mater sepelitur, infans in ipsa Ecclesia occidatur, quia quoad hoc non reputatur filius, vt pars matris, ideo illud est verum homicidium, sicut etiam patet à simili in aborsu; si vero extra Ecclesiam permittitur prius mori, vel etiam intra vterum interficeretur, & postea mater sepeliretur in Ecclesia, non pollueretur hoc titulo, quia puer tunc per se non sepelitur, sed per accidens fertur cum matre. Atque hi quinque casus à nobis enumerati locum habent, non solum in Ecclesiis consecratis, sed etiam simpliciter benedictis, vt colligitur ex dictis duobus capitibus, Ecclesiam, & ex c. Consuluisti, & c. Si Ecclesia, de consec. Eccl. vel altaris. Nec solum in Ecclesiis, sed etiam in cœmiteriis locum habent, quæ eodem modo benedicuntur, sicut Ecclesia, vt constat ex cap. Vnico. de Consecr. Eccl. in 6. vbi etiam additur: violata Ecclesia consequenter violari cœmiterium illi annexum, quamuis è conuerso, violato cœmiterio, non violetur Ecclesia: quia accessorium sequitur principale, nō vero è contrario; vnde necesse est, cœmiterium esse contiguum Ecclesiæ: nam si sit remotum, non censetur illi annexum: & ideo nō violabitur, quamuis violetur Ecclesia, vt in eodem cap. dicitur, & similiter, si duo sunt cœmiteria distincta: etiam si ita sint coniuncta, vt pariete tantum interiecto diuidantur, & communem habeant portam, per quam fit transitus ab vno ad aliud, nihilominus, violato vno, non censetur aliud violari, quia non censetur alteri annexum, sed vtrumque Ecclesiæ. Quærit autem Sylvester, verbo, Cœmiterium, quid sit dicendum, si contingat pollutionem fieri in ipsa por-

5. Casus in quo violatur Ecclesia.

Nota dignū.

Accessorium sequitur principale, non vero è contrario.

Sylvestri quæsitum.

ta intermedia: & refert quosdam asserentes, tunc pollui cœmiterium illud, cui propinquior est pars illa, in qua accidit pollutio. Sed hoc est difficile ad iudicandum, & non est sufficiēs responsio: quid enim dicetur, si totum ianuæ spacium polluatur, vel pars æquè distās? Dici vero potest, cum spatium illud ianuæ commune sit vtriq; cœmiterio: dimidiam partem eius advnum sibi contiguum pertinere, aliam vero ad aliud, ideoq; si pollutio in altera parte tantum contingat, illud cœmiterium pollui, quod ei contiguum est: si autem in vtraq; parte fiat, vtrumq; pollui. Si autem paries & ianua tota cēseatur pertinere ad vnum cœmiterium, & non ad aliud: quia, verbi gratia, in illius solo facta est, tunc illud tātum cœmiterium polluitur, ad quod ianua illa pertinet. Et eodem modo iudicandum est de Ecclesia: si pollutio contingat in porta Ecclesiæ. Nam, si fit in parte interiori, quā contingunt, & claudunt ianuæ Ecclesiæ, tunc polluitur Ecclesia; secus vero, si contingat in exteriori parte, quia tunc cēsetur totum id fieri extra Ecclesiam. Deniq; hi casus non habent locum in oratoriis, vel similibus locis, quæ nec consecrata sunt, nec benedicta, quia iura citata tātum loquuntur de Ecclesiis. Ecclesiæ autem nomine solum significatur templum consecratum aut benedictum.

Quæstio facilis.

In quibuslocis hi casus locum non habeant.

Sextus casus Sextus casus est, quando parietes Ecclesiæ comburuntur, vel ita destruuntur, vt eam integre reædificari oporteat, tunc enim iterum cōsecranda est: quia consecratio perditur, destructa re, in qua fundatur: oportet tamē, vt parietes simul ruant: nam, si paulatim & successiue destruantur ac reparentur, non perditur consecratio: quia semper cēsetur manere idem numero templum: quod intelligēdum est, dummodo pars non consecrata, quæ additur, non sit maior: quia tunc id, quod est maius, censetur ad se trahere, quod minus est: secus vero est, si tectum ruat, & parietes integri maneant, quia tunc consecratio non amittitur: quia potissimū circa parietes versatur, vbi linitio, & cruces fiunt: atq; hæc colliguntur ex capit. Ligneis. de Consecratione Ecclesiæ. Et ex capitu. Ecclesiis. de Consecration. distinctione 1. & tractat late Sylvest. verbo, Consecratio. 2. quæstione 4. Hic tamē casus non habet locum in Ecclesia, vel cœmiterio benedicto, vt significat supra Sylvest. quia tantum benedicitur ipsum solum, quod semper idem manet: consecratio autem fit in parietibus. Vnde hic casus non proprie pertinet ad Ecclesiæ consecratæ pollutionem, sed ad destructionem potius ipsius cōsecrationis: & ideo in eo non reconciliatur Ecclesia, quæ instaurata est, sed iterum consecratur, vt dicitur in prædictis iuribus, quæ solum de Ecclesia consecrata loquuntur.

Sylvest.

Conclus. His positis, in proposita quæstione dicendum est, ex suo genere, ac per se loquendo, peccatum mortale esse, in Ecclesia violata Missam dicere, antequam purificetur. Ita docent omnes Doctores in 4. distinct. 18. quæst. 8. Sylvest. verbo, Consecratio. 2. Nauar. capitu. 25. num. 83. & cap. 26. num. 250. Ratio vero est facilis, si intelligatur, quid sit hæc pollutio Ecclesiæ: nihil enim est aliud, quam censura quædam, seu prohibitio iure Ecclesiastico introducta, vt nec sacrum, aut alia diuina officia fiant in huiusmodi Ecclesia, quando aliquod ex prædictis delictis, seu impedimentis interuenit, vt constat ex citatis decretis. Hoc autem præceptum est iustum & graue, pertinetq; ad reuerentiā Ecclesiarum: ergo obligat sub mortali. Addit vero hic S. Th. de licentia Episcopi posse fieri sacrum in Ecclesia violata ante reconciliationem: quia si Episcopus potest dare licentiam, in loco non consecrato sacrificandi, ergo & in loco nondum reconciliato. Item quia in capitul. Missarum absolute dicitur, Missam posse dici (vbi Episcopus permiserit) & in capitulo Hic ergo. de Consecrat. d. 1. (vbi Episcopus iusserit.) Ergo sub hac generali regula comprehenditur etiam Ecclesia polluta, si Episcopus in ea iusserit, vel permiserit celebrari. Addit vero Soto (& videtur quidem verum) vt hoc iuste fiat, requiri grauem causam: quia est dispensatio quædam in lege Ecclesiastica & graui. Et tanta posset esse necessitas, vt, si nō posset accersiri Episcopus, etiam sine facultate eius id liceat, quia Ecclesiasticum præceptum non obligat cum tanto rigore. Atq; his modis excusantur, qui in regionib. Septentrionalibus sacrificant in locis, in quibus sepulti sunt hæretici, quia, vel necessitate coguntur, quia alibi commode sacrificare non possunt: vel etiam Episcopi videntes & consentientes facultatem præbere censentur.

Palud. Sylvest. Nauar.

Soto.

Sed quæret aliquis primo, an sit aliqua pœna, vel censura imposita ei, qui in Ecclesia violata contra Canones Ecclesiæ sacrificat. Respōdetur; primo certum est, ratione huius delicti non incurri proxime & immediate irregularitatem aliquam, vt docent omnes citati authores, Palud. Soto, Nauar. Sylvest. verbo, Consecratio. 2. q. 9. & est expresse declaratum in c. Is qui, de sententia excom. in 6. & ibidem ratio redditur, quia non est in iure expressum. Dices, licet non sit expressum sub specifica ratione, tamen est expressum sub generali ratione interdicti: nam (vt ibidem dicitur. §. Is vero qui) qui celebrat in loco interdicto, irregularis fit. Sed Ecclesia violata est interdicta: ergo. Respondetur hoc esse manifestum argumētum, hoc impedimentum violationis Ecclesiæ non esse interdictum, nec censuram aliquam, sed esse aliud genus impedimenti, seu inhabilitatis illius loci. Addit vero Sylvest. supra, cum quibusdam iurisperitis, eum, qui celebrat in Ecclesia violata manere ipso iure suspensum, & consequenter, si iterum post talem suspensionem celebret, aut similes actus Ordinis exerceat, fieri irregularem, iuxta dictum cap. Is qui. Hanc autem suspensionem colligunt ex cap. Episcoporum, de priuilegiis in 6. Sed ex illo textu non colligitur talis pœna, vt in sect. præcedente in simili casu annotaui: nam ibi solum imponitur ea pœna celebranti in loco interdicto, sed locus violat⁹, & proprie & in rigore loquendo, non est interdictus, vt ex d. c. Is qui, manifeste probatum est: ergo, qui in illo celebrat, non incurrit pœnam illam: quapropter, neq; immediate, nec mediate, fit irregularis, etiam si semel aut sæpi⁹ in eodem loco violato celebret, vt latius dicemus, agentes de censuris.

Quæstio. *Resp.* *Palud.* *Soto.* *Nauar.* *Sylvest.*

Secundò quæret aliquis; Quid faciet sacerdos, si, dum celebrat, Ecclesia violatur? De hoc legi possunt authores supra citati, præsertim Soto, d. 1. q. 2. art. 3. & 4. & Iacob. de Grafiis, lib. 2. cap. 47. num. 10. & breuiter dicitur, si violatio contingat post canonem inceptum, absoluere debet Missam absq; interruptione; quia iam censetur, quasi substantialiter inchoatū sacrificium: & ideo interrumpi non debet, propter Ecclesiasticum loci impedimentum superueniens, si autem nondum canonem inchoauit, debet cessare, donec Ecclesia reconciliata sit. Quod si Ecclesia sit tantum benedicta, ipse potest statim eam reconciliare, iuxta c. Si Ecclesia, de Consecr. Ecclesiæ vel altaris, per aspersionem aquæ benedictæ, & alias breues & faciles cæremonias, prout habentur in cæremoniali Ecclesiastico: si autem illam reconciliare non possit, exui debet vestibus sacris, & sacrificium omittere. Quod maxime necessarium erit, quando Ecclesia, quæ violatur, est consecrata: quia non potest à simplici sacerdote reconciliari, sed tantum ab Episcopo proprio, vel ab alio Episcopo, ex licentia eius: simplici enim Sacerdoti id committi non potest, nisi per summum Pontificem, sicut neq; Ecclesiæ consecratio.

Soto. *Iacob. de Grafiis.*

Ita colligitur ex c. Aqua, & cap. Proposuisti, de Consecrat. Ecc. vel altaris, vt notant reliqui authores supra citati.

)?( )?( )?(

SECTIO V.

Vtrum requiratur altare consecratum, vt possit licite Missa celebrari.

POstquam dictum est de communi loco & remoto, dicendum sequitur de propinquiori, quod est altare, de quo frequens mentio est apud antiquos Patres, vt patet ex can. 3. & 30. Apost. & ex Dionys. cap. 3. Eccles. iast. Hierarch. & aliis Patribus supra citatis, & inferius citandis: quia altare maiorem connexionem habet cum sacrificio, quam templum, Ecclesia, aut tabernaculum: & ideo, vt notauit Strabo, de rebus Eccles. cap. prim. antiquius est illis, Abraham enim Isaac, & alij Patriarchæ, Deo altare erexerunt, priusquam tabernaculum, vel templum ædificatum fuerit: quia ad sacrificandum Deo, necessarium eis fuit aliquem certum locum eligere, in quo hostiam immolarent, qui altaris nomine significatur. De cuius etymologia multa scribuntur ab authorib. Breuiter tamen illa deductio nobis placet, quod altare ab ara dictum sit, vt altare sit, quasi alta ara: locus enim sacrificij in altum erigi solet: tum propter reuerentiam: tum propter significationem: tum propter sacrificandi commoditatem: ara vero dicta est, vel à precationibus, quæ coniunguntur sacrificiis, quia Græci precationes aras vocant: vel ab ardore, quia ibi incensæ victimæ ardere solebant, ex Strabone, supra, cap. 6. & Isidor. lib. 15. Originum, cap. 4. In Ecclesia autem Catholica, vt Gregor. Nazianzen. notauit orat. 4. à purissimo & incruento sacrificio ara nominatur, quæ etiam altare dicitur, ad Heb. 13. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, nisi qui tabernaculo deseruiunt. Ad quod allusit Christus, Matt. 5. dicens. Si offers munus tuum ante altare, &c. Nam verba illa non tãtum ad præsentes, qui tunc aderant, sed ad nos etiam dirigebantur, qui super Christi altare oblaturi eramus, & eodem modo intelligũtur, optime verba Pauli, 1. ad Cor. 9. Qui altari deseruiunt, de altari viuere debẽt: quod altare statim mẽsam appellat, c. 11. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum: nam eadem ara, quæ altare est ad offerendum Deo sacrificium, mensa est, in qua cibus vitæ fidelib. proponitur. Vnde Optatus Mileuit. libr. 6. contra Parmenian. altare vocat Sedem corporis & sanguinis Christi. Augustin. autem 20. contra Faust. ca. 21. dicit esse locum, in quo corpus Christi offertur. & serm. 11. de Sanctis, corpus Christi dicit esse in altari: & altare esse formam corporis Christi. Quod etiam dixit Ambros. libr. 4. de sacram. c. 2. & lib. 5. c. 2. adducens illud Ps. 42. Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Vnde Iren. lib. 4. c. 2. probat Apostolos veros fuisse sacerdotes: quia altari seruiebant. De quo insignis etiã fit mentio apud Gregor. Nazian. orat. 11. Ambros. ep. 33. Augustin. epist. 50. Chrys. li. 6. de Sacerdotio, & hom. 41. in 1. ad Cor. Hier. ep. 3. quæ est epitaph. Nepotiani. Subuersæ Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, Martyrum effossæ reliquæ. Quibus verbis nostri potius, quam sui tẽporis calamitatem deplorare visus est. Idemq; Hieron. lib. contra Vigilantium dicit, tumulos martyrum esse Christi altaria, quia nimirum, sub altaribus, in quibus Missæ dicuntur, corpora Sanctorum collocari solebant.

Dionys. *Strabo.* *Etymologia nominis Altare, ostenditur.* *Strabo. Isidorus. Nazianz.* *Matth 5.* *1 ad Cor. 9.* *Optatus. Augustin.* *Ambros.* *Iren.* *Hieron.*

Ex his ergo satis constat, necessarium esse altare ad hoc mysterium Eucharistiæ conficiendum & offerendum: quod ex communi etiam ratione sacrificij satis constat: nam ad offerendum sacrificium necessarium est altare, sed hoc mysterium est verum sacrificium: ergo ad illud conficiendum necessarium est altare. Quale vero, vel quotuplex illud sit, explicandum superest. Principio igitur claritatis grãtia distinguendum est duplex altare. Vnum dicitur fixũ, aliud portatile: altare fixum est, tota illa mẽsa, in qua integrum Missæ mysterium fit, quia in altari interdũ totus integer superior lapis, qui propriissime vocatur Mensa altaris, consecratus est, & superædificatus aliis lapidibus, quibus totum altare erigitur & constat: & de hoc altari frequentius loquũtur Patres, vbicunq; altaris mentionem faciunt: interdum vero altare fixum non habet superiorem lapidem consecratum, aut certe nullum est altare fixum, sed solum lignea, & facile mutabiles mensæ: & tunc necessarium est altare portatile, quod aram vulgo appellant. De quo plura statim.

Altare duplex.

Dicendum ergo secundo est: Ad offerendum Missæ sacrificium, necessarium omnino est altare lapideum consecratum: siue illud fixum sit, siue portatile, hoc enim, per se loquendo, non refert. In hac conclusione multa continentur, primum est, materia, ex qua altare erigi seu confici debeat: scilicet, quod sit lapidea: ita enim statutum est in Conc. Hipponen. cap. 6. vt Gratian. refert. c. Altaria. de Consecr. dist. 1. vel in Conc. Epaunensi, c. 26. & 27. vt referunt Burch. libro 3. c. 25. & Iuo. par. 3. c. 30. Et inter Euaristi Papæ decreta, quoddam simile refertur, scilicet, altaria, si lapidea non fuerint, ad celebranda diuina officia non consecrentur. Est ergo hæc consuetudo in Ecclesia antiquissima, quam multi existimant, à temporibus Syluestri incepisse. Nam antea propter tyrannorum persecutionem, quoniam fideles vix habere poterant certa loca, in quibus sacrificarent, sed in cauernis, cryptis, & aliis occultis locis, prout poterant, rem diuinam faciebant. Ideo altaribus ligneis vtebantur, quæ facile de loco in locum transferri possent, postea vero concessa Ecclesiæ pace per Constantinum statutum est, atque vsu receptum, vt altare lapideum sit. Quamuis antiquissimum altare ligneũ, quo Apostoli & Pontifices vsi fuerant propter eorum reuerentiam, iussu Syluestri conseruatum sit, vt in eo solus Pontifex certis temporibus sacrificet: reliqua autem omnia lapidea sunt. Ad quod videtur allusisse Chrysostom. homil. 20. in posteriorem ad Cor. de altari scribens: Lapis quidem est natura, sanctum autem fit, quoniam corpus accipit Christi. Et Gregor. Nissen. orat. de sancto baptismate, dicens: Altare hoc sanctum, cui assistimus lapis est natura communis, sed Dei cultui dedicatum, atq; consecratum: & Augustin. ser. 255. de Tempore. Consecrationem altaris hodie celebramus, & iuste ac merito gaudentes celebramus festiuitatem, in qua benedictus, vel vnctus est lapis. Rationem autem huius consuetudinis tradidit D. Thom. ad 5. tum mysticam, tum litteralem: mystica est, quia altare repræsentat, vel Christum, de quo scriptum est: Petra autem erat Christus: vel sepulchrum Christi, quod lapideum fuit. Olim vero altare ligneum significabat crucem, quæ fuit altare, in quo Christus sacrificium cruentum obtulit: sed illa materia mutata est propter commoditatem vsus: vnde ratio literalis est: quia materia lapidea, & vulgaris est, facileq; haberi potest, & est firmior ac durabilior, qualem oportebat esse, vt immutabilẽ consecrationem acciperet. Solum est obseruandum, in altari fixo non oportere, vt totum altaris ædificium lapideum sit: potest enim esse ligneum, vel terreum, quantum ad omnes remotiores partes. Solum ergo requiritur, vt superior mensa lapidea sit: illa n. sola consecratur. In vniuersum autem loquendo, sufficit vt ara lapidea sit, dummodo alia necessaria habeantur, vt dicemus: oportet tamen, vt sit tantæ longitudinis & latitudinis, vt capere possit pedem calicis, & hostiam seu patenam, vt possint post cõsecrationem supra illam collocari. Non oportet autem scrupulose in hoc laborare, vt calix & patena seu hostia, quo ad omnes partes suas super lapidem constitui possint: satis enim est, vt quoad maiorem partem supra illum collocari valeant, dummodo firma sint, & sine periculo cadendi: quæ omnia sunt assumpta ex communi Doctorum sententia in 4. distinct. 13. vbi specialiter videndi sunt Paludan. quæst. 2. art. 4. Soto ar-

2 Conclus. *Conc Hipp. Gratian.* *Burch.* *Conc Epau. Iuo.* *Chrysostom.* *Greg. Niss.* *Augustin.* *Notatu dignum.* *Palud.* *Soto.*

Alens. Sylvest. Navar. tic.3. & Alens. 4. part. quæst. 38. membr.3.alias.q.10. membr.5.artic. 2. Sylvest. verbo, Altare. Nauar.c.25. num.83.

Secundo explicatur in conclusione posita forma, seu quasi forma huius altaris, quæ est consecratio: nō enim agimus de forma materiali & physica, qualis in præsenti esse posset figura: hæc enim nulla certa requiritur ex aliquo Ecclesiæ decreto, sed cōmuni vsu esse solet quadrata, seu quadrangularis figura, quod obseruandum est: tum propter consuetudinem: tum etiam, quia est aptior ad vsum altaris: agimus ergo de forma veluti spirituali, quæ in consecratione consistit: quam etiam esse antiquissimam in Ecclesia cōstat ex Dionys. de Eccles. hierarch. c. 4. & ex Martiali epist. 1. ad Burdegal. & Aug. serm. 255. de tempore, & Hieron. Ezech. 43. & aliorum Patrum, qui huius consecrationis meminerunt. De hac autem consecratione sic legimus ex Euaristo Papa apud Burch. libr. 3. cap. 27. & ex Concilio Agath. c. 14. apud Gratianum, c. Altaria. 2. de Consecr. d. 1. Altaria placuit, non solum vnctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. In quibus verbis ponūtur requisita ad consecrationem: primum est vnctio Chrismatis, de qua S. Cyprian. serm. de vnctione Chrismatis. Altarium lapides oleo delibuti spiritualem significāt sacris mysterijs inesse pinguedinem: & August. dicto serm. 225. de tempore, Celebramus (inquit) festiuitatem, in qua benedict⁹, vel vnctus est lapis, vt quod in altari visibiliter colitur, in nobis inuisibiliter cōpleatur. & Rabanus libro de institutio. Cleric. ca. 45. Altare, inquit, post aspersionē aquæ, Chrismate perungitur ad imitationem Patriarchæ Iacob. Et infra: Chrismatis linitur vnguento, vt demōstretur, quod omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto. Ex quorum Patrum sententijs plures rationes huius cæremoniæ colligi possunt. Secundo requiritur benedictio, quæ partim fit aspersione aquæ benedictæ, vt Raban. supra indicat, partim signo crucis, vt August. meminit, serm. 19. de Sanctis: partim, alijs orationibus, & ritibus, quæ in Pontificali traduntur, de quibus videri potest Guliel. Durand. lib. 1. Rational. c. 7.

Dionys. Martial. August. Hieron. Ezech. 43. Euarist. p. Burch. Con. Agat. Gratianus. Cyprian. August. Rabanus. Raban. August. Durand.

Tertio additur, hanc benedictionem debere esse sacerdotalem: quod intelligendum est, quasi per antonomasiam de Episcopali: quia nullus alius præter Episcopum potest hanc consecrationem efficere, vt constat ex Hormisda in c. Nullus Presbyter. de Consec. d. 1. Vnde Damas. Papa, in epist. 4. decretal. negat posse Chorepiscopos altare erigere, vngere, aut sacrare: quod intelligendum est ordinaria potestate, Papa enim recte potest committere hanc potestatem simplici sacerdoti, ordinarie autem non facit: solum inuenio hoc esse concessum Presbyteris Societatis Iesu, pro locis remotissimis infidelium, in quibus Episcopi Catholici non adsunt, in Bulla Pauli III. anni 1540. Obseruandum vero in hoc est, hanc altaris consecrationē tamdiu durare, quamdiu lapis consecratus integer manet: si autem frangatur, consecrationem amittit: de qua re multa scribunt Sylue. verbo, Altare, q. 8. & sequentibus. Palud. Nauarr. & alij locis supra citat. & Iuo epi. 32. & 128. qui omnes docent, oportere fractionem esse notabilē, vt cōsecratio amittatur; ita vt in neutra parte confracti lapidis possint cōmode calix & hostia collocari: nam, si altera pars maneat in quantitate sufficiente, illa consecrata manebit, quia hæc consecratio non requirit certam figuram in materia consecrata, sed tantum sufficientē magnitudinem, vt dictum est. Sed quæri pōt: Vtrum absq; fractione posit interdum altaris consecratio amitti. Et ratio dubij est, quia in c. 1. c. Quod in dubijs. c. Ligneis de consecr. Eccl. vel altaris, sub distinctione dicitur, Si altare motum, vel confractum fuerit, iterum esse cōsecrandū, & loquuntur de altari fixo: & de lapide illo, cui consecratio adhibetur: ergo quāuis ille nō frāgatur, si remoueatur ab inferiori structura altaris, amittit cōsecrationē: & ita explicatur c. Si motū, de Consec. d. 1. vbi dicitur: Si motū fuerit altare denuo consecretur Ecclesia: sc. quantum ad altare: nō propter solā altaris remotionē, tota Ecclesia iterū consecranda est, vt in d. c. 1. declaratur: quamuis illa correctio potius, quam declaratio alterius Canonis videatur. Aliqui interpretantur hæc iura, vt non intelligantur de sola motione locali, sed de mutatione quoad formam. Sed est violenta expositio: quia, vt dixi, in huiusmodi lapide non requiritur aliqua determinata forma seu figura præter conuenientē magnitudinem, quæ non amittitur, nisi per fractionem: ergo in eo sensu motiō lapidis, nihil aliud esset, quam fractio. Concedendum ergo est, lapidem illum amittere consecrationem, non tantum per fractionē, neq; etiam per solam motionem localem, sed per separationem à reliqua structura altaris. Itaq;, si fingam⁹ totam altaris structuram cū suo lapide superiori integrā & eandem retinendo compositionem, ab vno in alium locum Ecclesiæ mutare, existimo non amittere consecrationem: quia, vt argumentum probat, non pēdet à sola præsentia locali: nec tunc remouetur seu dissipatur altare. Si tamē ipsa altaris structura dissoluatur, & superior lapis ab inferioribus separetur, tūc amittit consecrationem, iuxta supra dicta iura, vnde intelligitur consecrationem huiusmodi altaris præcipue inesse in coniunctione superioris mensæ cum structura inferiori, vt Gl. in d. c. 1. notauit, & ita tenet Palud. d. 13. q. 2. ar. 4. concl. 2. Sylvest. Nauar. & alij supra citati. Sed quid erit dicendum de altari portatili, quod ab vno loco in aliud transfertur, & non amittit consecrationem? Respondet Palud. supr. hæc altaria non consecrari, nisi affixa alicui tabulæ, vel capsulæ ligneæ, in qua sunt veluti in propria loco, & propria structura, quod etiam affirmat Astens. libr. 4. Summ. tit. 14. art. 4. Vnde addit Palud. quod, si ab ea capsula remoueantur, amittent consecrationem, non tamen si intra illam ab vno in alium locum transferantur, & ita etiam in hoc altari saluatur proportionaliter decisio illorum Canonum: & hanc opinionem sequitur. Duran. d. lib. 1. c. 25. citatq; Iuonem epist. 32. & 128. Quæ opinio est fecurior, nullum tamen iusinuenio, in quo fundetur, cum tamen tota hæc res ex iure positiuo pendeat. Vnde contrariam sententiam tenet Sylvest. verbo, Altare. §. 19. & in re idem tenet Aug. §. 2. quamuis quibusdam distinctionibus vtatur minime necessariis, & idem fere sentit Tabien §. 5. qui addit, idem esse de altari fixo, quando mensa prius per se consecratur, & completa consecratione, superponitur structuræ. Quocirca facile dici posset priora decreta intelligi solum de altari fixo, & immobili, quando, vt sic consecratur: id est, vt fixum & immobile sit: & ideo mirum non est, quod per remotionem consecrationem amittat. At vero altare portale sub alia ratione consecratur, scilicet, vt mobile sit, & ideo non est eadem de illo ratio: nam certe illud ornamentum ligneum, quo huiusmodi lapis circumdari solet, non videtur adeo essentiale huic consecrationi: nam interdum videntur huiusmodi lapides sine illo consecrari. Sed vlterius circa hoc inquiri solet, an sit de essentia huius consecrationis, vt in altari seu lapide consecrato reliquiæ Sanctorum ponantur. Ita enim statutū fuisse legimus in Can. Placuit. de Consec. d. 1. ex Conc. Carth. V. c. 14. & Concil. African. c. 50. & in VII. Synodo. ca. 7. Propter quæ decreta aliqui iurisperiti in d. c. Placuit, censent hoc esse necessarium, saltem in consecratione altaris fixi. Durand. verō in Rationali lib. 1. cap. 7. nu. 23. addit requiri reliquias, vel corpus Christi. Itaq; censet, cum desint reliquiæ, particulam hostiæ consecratæ debere recondi in altari consecrando. Sed hoc indecens mihi videtur, & improbabile, vt respondisse fertur Innoc. Pap. & docent Turrecrem. cum aliis in d. can. Placuit, & Abb. in ca. 1. de Consecrat. Ecclesiæ vel altaris. Existimo ergo reliquias non esse de essentia huius consecrationis, vt ex vsu constat: & fortasse

Sylvest. Palud. Nauar. Quæsitum. Palud. Nauar. Durand. Conc. Carth. Conc. Afr. Pl. Synod. Turrecrem. Gloss. in c. tabl.

nun-

nunquam fuisse: nam illud c. Placuit, aliam expositionem habere potest: quam supra tradidim⁹: &, quamuis demus illud tunc præceptum, non tamen inde fit, fuisse de substantia consecrationis: præceptum autē iam cessauit: vel quia cessauit ratio & occasio eius, quæ fuit ad resistēdum hæreticis, honorem debitum reliquis Sanctorum oppugnātibus: tum etiam, quia in tāta templorum & altarium multitudine, iam id commode impleri non potest.

In tertia parte conclusionis declaratur necessitas altaris consecrati, quæ tanta est, vt absq; mortali peccato non possit hoc sacrificium celebrari in altari nō consecrato: vt docent omnes citati authores, & constat aperte ex iuribus supra citatis. Additur vero in vltima parte conclusionis, sufficere altare fixum, vel portatile: alterutrum enim horum ita necessarium est, vt nulli omnino liceat, etiam ex priuilegio, aliter conficere hoc sacramentum: nam Episcopus non potest in hoc dispēsare, vt constat ex perpetua Ecclesiæ consuetudine. Summus autem Pontifex, licet ex graui causa dispensare possit (est enim hoc ius Ecclesiasticum) nunquam tamen legitur id feciſſe: nec videtur moraliter esse posse necessarium, aut conueniens. Et vero, si altare consecratum sit, non refert, quod sit fixum vel portatile. Nam quodcunq; sufficit, quantum est ex parte altaris, quod dico, quia ex parte loci, seu templi aut domus, in qua est altare, requiritur sua propria benedictio vel consecratio, vt dictum est. Et in hoc est aliqua differentia inter hæc duo altaria: quia altare fixum, nunquam est consecratum, nisi sit intra Ecclesiam consecratam, aut benedictam: & ideo, regulariter loquendo, vbicunque est huiusmodi altare, fieri potest sacrificium. Quamquam fingi potest casus, in quo altare consecratum fit, & tamē templum, vel sit pollutum, vel certe non consecratum vel benedictum, vt si combustum fuit vel destructum, altari integro manente, & postea reædificetur, & non benedicatur: tunc enim in illo altari non posset fieri sacrum absq; speciali priuilegio, vel licētia Episcopi. Altare vero portatile, quia facile transfertur de loco in locum, facile potest in loco benedicto, & non benedicto collocari: & ideo de illo dici solet, non posse aliquem eo vti ad sacrificādum, nisi ex priuilegio: quod intelligendum est, quantum ad absolutam & generalem facultatem vtendi illo, in quolibet decente loco, vt supra dictum est, vt colligitur ex cap. In his, de priuileg. & c. vlt. eodem tit. in 6. In Ecclesia autem benedicta qualibet absque priuilegio potest sacrum facere cum solo altari portatili: vt constat ex vsu, & ex c. Concedimus. de Consecrat. d. 1. Vltimo loco tractari hic poterat de situ altaris, quem in Ecclesia habere debet: an scilic. oporteat illud ad Orientem respicere, necne. Sed quoniam hæc quæstio de oratione versus Orientem vulgaris est, alijs locis tractari solet. Dicendum est tamē breuiter, in hac re nihil esse simpliciter necessarium ex præcepto. Fuit quidem antiqua Ecclesiæ consuetudo, vt in templis seu Ecclesijs altare maius seu principale ad plagam orientalem respiceret, vt fideles ad eum conuerti, Orientem versus orarent, vt refert VValfridus Strab. de rebus Ecclesiast. c. 4. & constat ex alijs statim citandis: & ex communi vsu Romanæ Ecclesiæ: & ex antiquis Patribus, Clemen. epist. 2. & ex alijs, qui meminerunt consuetudinis orandi ad Orientem, vt institu. q. 118. ad Orthodoxos, Athan. q. 84. ad Antioch. Greg. Niss. orat. 5. Basil. l. de Spiritu sancto, c. 27. Epiphan. hæres. 19. Orig. homil. 4. de fide, c. 13. Tertull. libr. cont. Valent. c. 3. & in Apolog. c. 16. Auguſt. lib. 2. de Serm. Domini in mōte, c. 9. Germ. in Theo. rerum Eccles. Paulin. epist. 12. & D. Thom. 2. 2. q. 84. art. 3. ad 3. Veruntamen, hæc consuetudo, nec tam vniuersalis fuit, quin contrarium alicubi factū fuerit, vt de Ecclesia Antiochena referunt Niceph. li. 12. c. 34. & Socrates lib. 1. c. 21. nec modo pertinet ad necessitatem præcepti, sed ad decentiam quandam, vt D. Tho. supra dicit, & ideo non oportet semper seruari, sed quando commode potest. Vnde de reliquis altaribus particularibus constat, indifferenter posse versus quamcunq; mundi plagam erigi, vt patet ex vsu omnium Ecclesiarum. Idemq; fere est de his, quæ in priuatis oratorijs. Cur autem in veteri lege altare tabernaculi, seu templi versus occidentem constitutū fuerit, legi potest in Anastas. Niss. lib. quæstionum sacræ Scripturæ, q. 48. & D. Thom. 1. 2. q. 102. art. 4. ad 5.

Castus notand.

VValfrid. Strabo. Clemen.

Athan. Greg. Niss. Tertull. August.

Paulin.

Niceph. Socrat.

Anastas. D. Thom.

SECTIO VI.

Quomodo ornari debeant templum & altare, in quibus sacrificium est offerendum.

TRactare hoc loco possumus, aut de licito & decente ornatu, aut de necessario simpliciter ad sacrificium offerendum, de necessario, inquam ex præcepto Ecclesiæ: nam ex sola rei natura, aut ex substātia ipsius sacramenti seu sacrificij nulla oritur necessitas alicuius ornatus: agimus autem nūc non de ornatu pertinente ad ministros altaris, qui consistit in vestibus sacris: nec de vasis sacris, eorumq; ornatu, de quibus omnibus postea dicturi sumus, sed solum de ornatu, seu apparatu ipsius templi, vel altaris.

Dico ergo primo, vt fieri possit sacrificium, necessarium est, altare esse præparatum aliquib. rebus seu ornamentis ad sacrificiū necessarijs, præter quæ nullus alius ornatus templi est simpliciter necessarius. Prior pars declaratur breuiter: nam in prmis necessarium est, vt super altare, seu aram consecratam extēdatur linteum aliquod, quo operiatur superior pars, seu superficies altaris, vt constat ex vsu Ecclesiæ: solet enim altare mappa, seu syndone munda cooperiri. Deinde requiritur palla linea, super quam immediate extendatur corporale: ita vt ante corporale ad minus duæ pallæ, seu toballiæ sint extensæ super altare, vel vna saltē plicata: illa enim duabus æquualet, nec refert, quod in aliqua parte continua sit. De his fit mentio in c. Altaris palla. de Consecr. d. 1. & in c. Nemo, vbi dicitur, non esse mortuum obuoluendū palla, quæ fuit in altari. & inf. dicitur. Pallas & vela sanctuarij, si sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lauent: & infra, Syndonem non foris abluant. Sed in his decretis non satis declaratur, quę sint, vel quot istę pallæ, neq; an ab ipso corporali distinctæ sint, in c. autem. Si per negligentiam. de Consecr. d. 2. præter corporale (q; ibi vocatur linteū altaris) numerantur alia tria linteа. Sic enim dicitur, Si aliquid de sanguine stillauerit super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenit, quatuor diebus pœniteat, si vsq; ad tertium, nouem diebus pœniteat: si vsq; ad quartum, viginti diebus pœniteat. Vnde probabile est, præter oblōgam mappam; quæ totum altare cooperit, supponi duas alias pallas corporali, quod videntur obseruare, qui has res diuinas diligentius tractāt. Consuetudo autē tenet, vt duæ pallæ sufficiant, ac necessariæ sint: & ita docent authores communiter, vt videre licet in Sylueſt. verb. Missa, 1. q. 1. cum Paludan. Innoc. & Direct. Curat. contra Summam Angel. quæ dicit, vnam pallam sufficere. De his autem pallis nihil dicendum occurrit, nisi quod esse debent ex materia linea, vt colligitur ex citatis iuribus: non tamen est necesse illas esse benedictas: quia neq; aliquo iure cauetur; neq; consuetudine obseruatur. Quod autem altare his pallis cooperiatur; antiquissimum est in Ecclesia: nam ēius facit mentionem Clemens, epistol. 2. Et Optatus, lib. 6. Quis fidelium (inquit) nescit, in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri, inter ipsa sacramenta, velamen tangi potuit, non lignum. & Burchard. libro 3. capit. 97. refert ex Concilio Rhemensi, hæc verba, Altaria, in quibus corpus Dominicum consecratur, sanguisque eius hauritur, cum omni veneratione honoranda sunt,

1. Conclus.

Palud. Innoc. Direct. Curat.

Clementi. Optatus.

Burch. Cōc. Rhem.

& mundissimis linteis ac pallis cooperienda. Ad hoc *Isidorus.* etiam alludit Isidorus, epist. ad Guilfredū, in c. Perlectis, dist. 25. vbi dicit, ad Diaconum pertinere, componere mensam Domini, atque vestire, & infra dicit, pertinere ad Archidiaconum ordinationem vestiendi altaris à Leuitis. Vnde in Concilio Toletan. XIII. *Conc. Trid. XIII.* in c. Quicunq; 26. quæst. 5. grauiter præcipitur, ne vll⁹ ministrorum Ecclesiæ altare diuinum vestibus sacris exuere præsumat, vbi vestis altaris vocari videtur mappa illa, qua totum altare cooperitur, & illa exui non debet, nisi in feria quinta hebdomadę sanctæ, ob specialem significationem Christi nudati à vestimētis suis, vt notant Alcuinus de diuinis officijs, & alij: *Alcuin. Innoc.* & iuxta hæc explicari potest, q̄ ait Innocentius libro 2. de myst. Miss. c. 56. vbi ait, duplicē esse pallam: vnā, quam Diaconus super altare totam extendit, alterā, quam super calicem plicatam imponit, pars extensa signat fidem, pars plicata signat intellectum. Forte enim hæ duę pallę, intelliguntur præter mappam, qua totum altare semper vestitum est. Sed fortasse hæc verba alium habent veriorem sensum, vt infra dicam.

Secundo, præter pallas non benedictas requiritur corporale benedictum, quod debet esse lineum, & ab Episcopo consecratum, vt statuitur in c. Consulto. de Consc. dist. 1. ex Eusebio Papa, & Sylvestro, prohibētibus, ne sacrificium altaris fiat in serico pāno aut tincto, sed in puro linteo ab Episcopo consecrato: terreno, scilicet, lino procreato, atq; contexto, sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in sydone linea munda sepultum fuit. Et hanc esse receptam Ecclesię consuetudinem docuit *Beda.* Beda super Marcum, ca- *Burch.* pit. 44. & lib. 6. in Lucam, cap. 7. & Burchard. lib. 3. c. 98. refert simile decretum ex Concil. Rhem. cap. 3. & in cap. Sacratas, d. 24. appellatur (Palla sacra,) quia est veluti pallium seu indumentum Christi in altari. Cōmuniter tamen appellatur (corporale) quia syndonem repræsentat, quā corpus Christi inuolutum fuit, vt notauit Isidor. Pelleuiota, epist. 123. vel quia *Isidorus. Alcuin. Durand. Germ.* in eo corpus Domini superponitur, vt notauit Alcuinus, lib. de diuinis officijs, c. de Celebrat. Missæ, & Durandus, lib. 4. Ration. cap. 29. & Germ. in Theor. rerū *Amalar.* Ecclesiasticarum, & Amalar. libr. 3. de Ecclesiast. of- *Rabā.* ficijs, cap. 10. & Rabanus, lib. 3. de Instit. Cler. c. 33. qui alia etiam mysteria, & morales significationes in hac Ecclesiæ consuetudine considerant ac declarāt, quas *D. Thom.* hic etiam attigit Diuus Thomas ad 7. & in opusc. 58. Materia igitur huius lintei linea esse debet, imo ad- *Cōc. Rhem.* ditur in citato loco decreto Concilij Rhemensis, quod in eo alteri⁹ generis materia pretiosior, aut vilior non misceatur. Sed hoc intelligendum est, quoad interiorem partem eius, in qua corpus Domini & calix collocatur: & ideo in Missali Romano dicit in medio non debere serico ornari: in ora autem seu extremitate non est prohibitum, quod auro, vel serico ornetur. Forma autem huius lintei est consecratio Episcopalis, quæ cum fiat per simplicem benedictionem absque Chrismatis vnctione, simplicibus Sacerdotibus interdum committitur, & multi superiores religionum habent in hoc speciale priuilegium. Du- *Corporalis sacri benedictio quādiu duret Sylu.* rat autem hæc benedictio, quamdiu corporale integrum manet, per ruptionem autem, seu diuisionem amittitur, dummodo notabilis sit, sicut dictum est de Ara: & notauit Sylu. verbō (Corporalia) quæst. 2. Atque hinc concluditur esse peccatum mortale ex suo genere, Missam dicere sine huiusmodi corporali; quia præceptum hoc, & hæc consuetudo Ecclesiæ est valde grauis: multumq; pertinet ad huius sa- *D. Thoma.* cramenti reuerentiam, vt colligitur ex Diuo Thoma hic ad octauum. Et hoc est multo certius in hac sacra palla, quam in cæteris non benedictis: in quibus vnam tantum adhibere, & alteram omittere ob necessitatem, secluso contemptu, aut scandalo, fortasse non esset peccatum mortale, quia res, neq; est tam constans, neque tam grauis. Vtramque vero omittere graue peccatum esset, quia est contra vniuersalem, & indubitatam consuetudinem Ecclesiæ: & est maior indecentia, & irreuerentia. An vero in huiusmodi rebus possit interdum excusari peccatum, dicemus disputatione sequente, de vestibus sacris tractando.

Tandem circa hoc præceptum aduertendum est, olim vnicum tantum fuisse corporale oblongum, super quod corpus & sanguis Christi collocabantur & residua parte eius cooperiebantur: & hoc tantum est de substantia & rigore huius præcepti: & vbi fuerit in vsu, obseruari potest, iam vero vsus obtinuit, vt in duas partes diuisum sit, quārum altera maior est, & altare seu aram cooperit; & hostiam ac calicem in se recipit, & hæc retinuit (corporalis) nomē & de ea sine dubitatione procedunt omnia, quæ diximus, alia vero pars minor est, qua calix cooperitur, & vulgo (filiola) vocari solet: de qua Soto, distinctione 13. *Soto.* quæstion. 2. artic. 3. dicit, non esse de essentia ornamentorum altaris, & ideo non esse tantum scrupulum, quod sit serica, vel aurea. Ego tamen existimo, *Auctorū circa hanc sentia.* quamuis absolute non sit necessaria: supposito tamē quod corporale non sufficit ad cooperiendum calicem, eodem præcepto esse necessariam: quia hoc pertinet ad integrum mun⁹ corporalium, quo fit, vt talis filiola ad hoc munus assumpta, debeat esse benedicta, sicut corporale, quia est veluti quædam pars eius: & ita seruat vsus Ecclesiæ: & hinc concluditur, debere esse lineam, quia nulla alia materia est capax illius benedictionis: & præterea propter eandem causam, scilicet, quia est pars corporalis. Et fortasse de hac duplici parte loquitur Innocent. dicto lib. 2. *Innoc.* de mysteriis Missæ ca. 56. Sic enim scribit. Diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Iesu: pars autem, quæ plicata ponitur super calicem, signat sudarium, quod fuerat super caput eius: & infra: Duplex est palla, quæ dicitur corporale: vna, quam Diaconus super altare totam extendit, altera, quam super calicem plicatam imponit. Nam Romæ pars illa, quam nos (hijuela) vocamus, fieri consueuit ex parte corporalis plicata, & conueniente composita. Vnde ad vtrumque corporale applicat Innoc. explicatum præceptum Euseb. in d. c. Consulto. Atq; ita vult, etiam partem illam, quæ calici superponitur debere esse lineam, & benedictam: ita ergo obseruandum est, saltem quoad interiorem partem, quæ calicem tangit: exterior enim serica esse potest, vel auro elaborata.

Tertio requiritur ad sacrificium, vt in altari sit lumen, seu lucerna aliqua ardens, sine qua Missam di- *Palud. Durand. Soto. Sylu. Nauar.* cere, omnes docent esse peccatum mortale. Paludan. Durandus, Soto, & alij distinctione 13. Syluester, Nauarrus, & alij locis citatis, qui afferunt caput vltimum de celebratione Missarum, vbi inter excessus graues cuiusdam presbyteri ponitur, quod sine igne sacrificabat: consuetudo etiam Ecclesiæ hoc præceptum sufficienter ostendit, quam esse antiquissimam colligimus ex Concilio Carthaginensi IV. Can. 6. vbi *Cāt. Can.* de Acolytho, quado Ordinatur, dicitur, vt ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat, se *Isidor.* ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari, & Isidor. lib. 4. Etymologarum cāpit. de Clericis, explicat, Acolythum solitum esse portare cereum, quando Euangelium legitur, aut sacrificium offertur. Tunc enim, ait, accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad fugandas tenebras cum Sol eodem tempore rutilet, sed ad signum lętitiæ demonstrandū, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Hieron.* Similiter Hieronymus contra Vigilantium dicit, in Ecclesia Catholica solere accendi cereos in meridie: quando Euangelium canitur, & Epistola 20. ad Marcellam, mysticam rationem declarat, Vt accen-

August. Vt accenso lumine, sponsi spectetur aduentus. Augustinus sermon. 215. de tempore, fideles hortatur, Vt oblationes, quæ in altari consecrantur, offerant, & cereolos, aut oleum: significans solere accendi, quando sacrificium offertur, & serm. 155. figuram affert, quod in altari à Salomone dedicato iugiter quotidianus ignis ardebat: & significationem moralem declarat, Vt Christus ignem charitatis accendere, & nutrire in nobis dignetur. Demiq; fuit Ecclesiæ antiquissima cõsuetudo accendi luminaria præsertim ad honorem Christi Domini, & ad realem præsentiam eius significandam; quia est lux vera, & ideo maxime accendi solent in templis, vbi corpus Christi Domini seruatur: ergo maiori ratione accendi debent tempore sacrificij. De illa vero consuetudine legi possunt multa apud Durandum, libro 1. de ritibus Ecclesiæ c. 8. Ex qua vero materia constare debeat huiusmodi lumen, authores non declarant, & in dicto capit. final. de celebrat. Miss. solum damnatur ille Presbyter, quia sine igne sacrificabat. Respondetur tamen, Ecclesiæ consuetudinem esse, vt cerea candela accensa sit: & hoc est seruandum: nam licet ex oleo soleant etiam in Ecclesia lucernæ accendi, & regulariter huiusmodi sint, quæ coram diuino sacramento ardent, dum in sacrario conseruatur, & tempore etiam sacrificij soleant etiam huiusmodi luminaria accendi, tamen, quod sola lucerna ex oleo tempore Missæ accensa sit, nunquam fieri solet: neque existimo licere, præsertim sine necessitate: in illa vero, quando candela cerea haberi nõ posset, non damnare peccati mortalis eum, qui sine scandalo & cõtemptu, sed ex deuotione cum sola huiusmodi lucerna Missam diceret, quamuis ego non consulerem: inferior autem materia nullo modo adhibenda est, vt ex sæuo, vel simili: est enim valde indecens, & ab Ecclesiæ vsu prorsus aliena. De numero autem lucernarum dicendum est, vnam in rigore præcepti sufficere, minus vero decere, vt notauit Iacobus de Grafijs, lib. 2. cap. 42. num. 1. Vnde communiter duæ saltem adhibentur, & adhibendæ sunt, quod si plures addantur ad maiorem ornatum & reuerentiam pertinebunt. Solum cauendum est, quod Concilium Tridentinum admonuit sessio. 22. in decreto de observandis in celebratione Missæ, ne certus aliquis numerus candelarum ex aliquo superstitioso cultu adhibeatur.

Antiquissima quædam Ecclesiæ consuetudo.

Durand.

Conc. Trid.

Quarto requirunt authores omnes, vt in altari sit liber Missalis, qui sufficienter contineat ea, quæ in Missa dicenda sunt, saltem integrum Canonem. Ita docent Sylvest. Verbo, Missa. 1. Nauar. c. 25. num. 84. & 85. cum Antonino, & alijs, quos referunt, nullum tamen afferũt decretum, in quo specialiter hoc præptum sit. Vnde id solum videntur colligere ex eo, quod huiusmodi liber videtur instrumentum necessarium ad Missam dicendam iuxta ritum, quem Ecclesia seruat. Sed contra hãc rationem obiici potest, hæc necessitas suppleri potest memoria Sacerdotis dicentis Missam: ergo, si Sacerdos totum Missæ officium, & Canonem, optime memoria retineat, non peccabit, Missam dicendo sine Missali, maxime si illo careat, & nullum sequatur scandalum. Et confirmatur: nam dicti authores significant, sufficere, vt liber contineat Canonem Missæ: sentiunt ergo, reliquam partem officij posse suppleri memoria Sacerdotis: cur ergo non poterit idem fieri, quoad Canonem? Maxime, quia multi Sacerdotes, etiã si librum præsentem habeant, Canonem in eo non legunt, sed memoria recitant, in quo nihil peccant: ergo illa libri præsentia valde materialis est. Et alioqui non est specialiter præcepta, neq; habet aliquem spiritualem significationem, nec per se requiritur ad specialem ornatum altaris: non est ergo, cur dicamus, hoc esse simpliciter necessarium sub peccato. Nihilominus non est recedendum à communi sententia in re moderali, quam confirmat Ecclesiæ vsus. Ratio vero est, quia memoria facile labi potest: & ideo non debet Sacerdos se exponere periculo, aliquid omittendo, præsertim ex Canone, nam, vt infra dicemus, præceptum est, illum integre dicẽdi, quod fortasse non ita est, vel saltem non ita obligat in alijs orationibus, vel lectionibus, quæ in Missa dicuntur: & ideo magis requiritur, vt liber Missalis, saltem Canonem cõtineat: nec refert, quod memoriter dici possit præsente Missali, quia tunc minus est periculi: & si quid erroris vel perturbationis contigerit, facile suppleri potest, aut emendari; quod non ita esset, si omnino liber nõ haberetur. Demiq; leges attendunt id quod communiter contingit: rarissimum autem est, vt aliquis dicere possit Missam sine libro: & ideo lex illa simpliciter lata censetur: quamuis in vno aut altero posset minor esse necessitas: hoc ergo simpliciter asserendũ videtur. An vero in aliquo casu, vbi liber deest, & Sacerdos esset ita instructus, & de sua memoria confidens, vt moraliter non dubitaret, posse se omnia integre dicere sine libro: an, inquam, in eo casu esset peccatum id facere, aliorum iudicio relinquo: nam ego propter multorum authoritatem licentiam dare non audeo: & aliunde sufficienter rationem peccati non inuenio.

Sylvest. Nauar. Antonin. Obiectio.

In re morali à communi sententia non est recedendum.

Quinto addere possumus, necessarium esse, vt altare cruce saltem ornatum sit, de quo authores nihil dicunt, neque antiquum decretum. Solum in regulis Missalis, & in cæremonijs, & ritibus Missæ, vel præcipitur, vel supponitur, crucem esse in altari: & ita seruant cõmuniter omnes timorati, & sui muneris studiosi Sacerdotes: non existimo autem hanc esse obligationem peccati mortalis, ne multiplicemus præcepta, quæ non satis constant: & quia res non videtur adeo grauis, secluso contemptu: videtur ergo ita obligare, sicut aliæ cæremoniæ, vel ritus Missæ. Offerebat autem se hic occasio defendendi hanc cæremoniam, & crucis venerationem ab impugnationibus hæreticorum: sed quia, quantum institutum scholasticum postulat, hoc satis egimus in primo tomo huius tertiæ partis, ideo ab ea disputatione nunc supersedendum est: addendo solum huiusmodi crucis vsum adeo esse antiquum in Ecclesia, vt in Conc. Aurelianẽsi vetitum sit, Ecclesiam ædificari, in qua Episcopus nõ prius crucem figat, vt habetur in c. Nemo, de Consc. d. 1. & apud Burch. libr. 3. c. 6. & Iuonem, lib. 2. c. 6. Vnde est illud Ambros. serm. 56. Sine cruce Ecclesia stare non potest.

Necessarium est vt altare cruce saltem ornatum sit.

Crucis vsus antiquissimus.

Cõc. Aurel.

Burch.

Iuo.

Ambros.

Vltima pars conclusionis, nimirum, præter hæc, quæ dicta sunt, nullum alium templi ornatum esse ad sacrificandum necessarium, non aliter probatur, nisi quia nullum Ecclesiasticum ius, aut consuetudo illum præscribit: neq; etiam ex sola rei natura ostendi potest, vt per se manifestum est. Loquor autem de proprio, & (vt ita dicam) positiuo ornatu: nam debita templa, altaris, & ornamentorum eius munditia, quæ ad decentiam & reuerentiam necessaria est ex natura rei, non est dubium, quin cadere possit sub præcepto: nam si nimia esset immunditia, reuera posset esse peccatum. Vnde Innoc. III. in cap. 2. de Custodia Ecclesiæ, vel altaris, præcipit, vt oratoria, vasa, corporalia, & vestimenta sacra, munda & nitida conseruentur, & grauiter reprehendit clericos, qui Ecclesias dimittunt incultas: autqui in eis admittunt supellectilia profana, sine vrgente necessitate: erit ergo nonnullum peccatum, non seruare debitam munditiam in huiusmodi rebus, præsertim ad sacrificium eis vtendo: tum quia est contra præceptum Ecclesiasticum, vt notat Palud. dist. 13. quæst. 2. art. 6. concluſ. 3. tum etiam, quia est contra ius naturale, quod res sacræ indecenter tractentur, vt addit Caietan. in Sum. verbo, Missæ celebratio: vbi dicit, esse hoc crimen intolerabile: significans esse peccatum mortale ex suo genere: quod etiã sentit Sylvest. verb.

Innoc III.

Palud.

Caietan.

Sylvest.

verb. Missa. 1. quæst. 2. dicens, esse peccatum mortale, quando vestimenta sunt enormiter immunda: quod maxime videtur verum de corporalibus, quæ proxime corpus Domini attingunt: communiter tamen, quando immunditia non est nimis enormis, & non fit cum scandalo, neq; ex contemptu, sed ex necessitate, non erit peccatum mortale, sed, ad summum, veniale.

2. Conclus. Dico secundo, quamuis maior templorum ornatus simpliciter necessarius non sit, illum tamen adhibere cum debita decentia malum non est, sed potius, per se loquendo, ad pietatem spectat. Hanc conclusionem pono contra huius temporis hæreticos, qui ornatum templorum, eorumq; magnificentiam & amplitudinem damnant, & vt superstitiosam, reijciunt: contra quos disputat late Bellarm. lib. 3. de Cultu Sanctorum, c. 6. & nonnulla congerit Durand. lib. 1. de Ritibus Ecclesiast. c. 4. Nobis vero sufficit ipsius Dei exemplū, qui veteris tabernaculi, & templi amplitudinem, eiusq; ingentem ornatum, ac diuitias probauit. Nu. 7. 3. Reg. 8. nam, vt ait Fœlix IV. epist. 1. (Si Iudæi, qui vmbræ legis deseruiebāt, hoc faciebāt, multo magis quibus veritas perfecta est, & gratia, & veritas per Iesum Christum data est, templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare, eaq; diuinis precibus & sanctis vnctionib⁹ tum suis altaribus & vasis, vestib. quoq; & reliquis ad diuinū cultum explendum vtentilib. deuote & solemniter sacrare debemus.) Atq; hæc fuit cōsuetudo Ecclesiæ ab eo tempore, quo Principes catholici pij in ea esse cœperunt, id est, à temporibus Constantini, vt constat ex eius edicto: & ex Damaso in vita Sylvestr. & Eusebij, in vita Constantini: idemq; fecerunt sanctissimi Pontifices, Sylvester, Damasus, & alij, & Leo I. serm. 3. Quadragesimæ refertur suo tempore Christianos solitos fuisse diebus festis maiori cultu templa ornare. Idemq; docent omnes Patres antiqui, quos prædicti authores citant. Ratio etiam est euidens: nam cū hæc templa, & altaria Deo ipsi dicentur: ad religionē & pietatem spectat, vt honorifice tractentur: pertinet etiam hoc ad reuerentiam sacrificij, & cæterorū sacramentorum: excitat etiam animos fidelium ad deuotionem, & præsertim adiuuat simpliciores, vt de rebus sacris aliquid excellens & reuerentia dignū concipiant: & ex se nulla est in tali actu inordinatio, nullaue superstitio: quia totum fit ad reuerentiam conciliandam Deo, & reb⁹ sacris. Dico autem (ex se) quia ex circumstantijs extrinsecis potest interdum huiusmodi opus, aut vitiari, aut certe minus expedire: meliusq; esse, in alia pietatis opera huiusmodi sūptus expendere, vt, verbi gratia, si vrgeat necessitas subueniendi pauperibus: aut si ad ornandum, vel cōstruendum templum aliena surripiantur; vel, si vltra loci opportunitatem vel proportionem, templi magnitudo aut ornatus augeatur, vel deniq; si rebus indecentibus, vel minus aptis templum ornetur. Sed hæc per accidēs sunt, his enim modis cuiuslibet virtutis externis actus vitiari potest. Et iuxta hæc facile explicantur nonnulla Patrum dicta, quibus hæretici abutuntur, in quibus videntur huiusmodi templorū ornatum, vel reprehendere, vel despicere; tamen reuera non ita est: sed loquuntur de tempore, quo vrget necessitas subueniendi pauperibus: & hæc cura negligitur, propter ornamenta templorum non adeo necessaria, vt videre licet 12. q. 2. c. Aurum, & cap. Gloria, ex Ambros. 2. Offi. c. 29. & Hieron. epist. 2. ad Nepotian. & ex eodem Hieronym. epist. 8. ad Demetriadem 12. ad Gaud. & Augustin. serm. 32. ad fratres in eremo, Isidoro Peleusita, epistol. 174. & alijs, quod Bellarmin. late exponit citato loco. Hic vero dubitandum occurrebat, an possint templa imaginibus, figuris, & reliquijs Sanctorum ornari: sed de his disputauimus satis in primo tomo, ad quæstion. 25. Diui Thomæ.

Bellarm. Durand. *Fœlix IV.* *Damas. Euseb. Leo I.* *Ambros. Hieron. August. Isidorus. Bellarm.*

SECTIO VII.

Vtrum hoc sacrificium debeat in vasis sacris offerri.

1. Concil. Dico primo, hoc sacrificium offerri non posse sine calice & patena ad hoc sacrum ministerium deputatis: Ita habetur in cap. Vasa, de Consecr. dist. 2. Concilio Triburiens. cap. 18. Et quidem vsus calicis necessarius fuit, quia vinum non poterat, nisi in aliquo vase simili consecrari, vt notauit Paschas. lib. de corp. & sanguin. Domini, cap. 26. Vnde & Christus Dominus calice ad hoc sacrificium offerendum vsus est. Vnde Optat⁹, lib. 6. calices vocat (Christi sanguinis portatores) de quorum veneratione legi possunt Clemens epist. 2. & Hieron. epist. 29. ad Marcellam, & Aug. lib. 3. contra Cresc. c. 29. & Greg. lib. Dialog. c. 7. & Germa. in Theoria rerum Ecclesiast. Patena autem, quæ ad recipiendum Christi corpus deseruit, non erit ita necessaria simpliciter ad hoc ministerium, sacrificandi vel conficiendi hoc sacramentum: poterat enim & manibus teneri, & super corporale immediate collocari: Ecclesia tamen ab initio vsa est patenis in hoc ministerio, vt cōstat ex vitis Pontificum, Sylvestri, Damasi, & ex antiquis decretis, quæ statim citabimus, imo hunc vsum miraculo confirmatum esse, refert Gregor. Turonens. in hist. Martyr. c. 85. Fundatus autem est hic vsus fortasse in Christi exemplo: creditur enim in catino, seu patena panem consecrasse, suisque discipulis dedisse: nam, licet hoc Euangelistæ non refetant, tamen per se est verisimile: quia, vt Ioannes refert, in mensa illa erat catinum, & id erat commodius: saltem micæ panis consecrati è manibus super mensam laberentur. Et hæc etiam ratio mouit Ecclesiam ad patenæ vsum, super quam hostia consecrata ponitur, quando fit fractio: vt, si quæ particulæ decidant, in illa recipiantur, & facilius inueniri possint, vt confumantur. Accedit etiam ratio mystica: nam calix significare dicitur sepulchrum Domini, patena vero lapidem sepulchro superpositum: vtrumq; ergo est ex præcepto necessarium ad hoc sacrificium conficiendum.

1. Concil. Calix Tolet. Paschas. Cyprian. Clement. Hieron. Aug. Germa. Greg. Turon.

Dico secundo, tam calicem, quam patenam, debere esse ex debita materia confecta, & consecrata. Materia horum vasorum olim fuit lignea: postea vero Zephir. Papa, vti cœpit vasis vitreis: postea vero Vrbanus ea fecit argentea, vt refertur in capit. Vasa de Consec. dist. 1. ex Concil. Triburien. cap. 18. vbi solum prohibentur Sacerdotes, ne in ligneis vasculis vllo modo conficere præsumant. In Concilio autē Rhem. vt ibidem refertur, capit. Vt calix: præceptum fuit, vt calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. Additur vero, Si quis autem tā pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. Vnde videtur, hoc non permitti sine aliqua causa, vel ratione paupertatis: tamen simpliciter potest ex hac materia fieri absq; peccato, vt hic Diuus Thomas ad sextum significat: & ibidem prohibentur aliæ materiæ: scilicet æs, & aurichalcum: quia vini virtute æruginem recipiunt, & ad vomitum prouocant: vitrum, quia fragile est: lignum vero, quia est porosum: in qua prohibitione solum fit mentio calicis, tamen ad patenam etiam extenditur: nam per modum vnius comprehenduntur sub nomine vnius partis: maxime, quia hæc prohibitio sub priori præcepto affirmatiuo comprehensa erat, & ita ibi intelligitur prohibita omnis alia materia, tam in calice, quam in patena; quamuis ibi speciatim nominata non fit, vt de lapidea hic docet D. Thomas, & est eadem ratio de ferrea, & similibus: quamuis de plumbea posset aliquis dubitare: nam aliquibus in locis videtur esse vsus calicis plumbei: fortasse, quia existimatum est, plumbum eiusdem esse rationis cum stanno. Etita existimauit Astens. in Summa. Contrarium vero tenet Sylvest. cum alijs verbis, Calix. Quod censeo verius: quia reuera plumbum non est stannū: & eadem incom-

Zepha Papa. Vrbanus Papa. Concil. Rhem. D. Thom. Astens. Sylvest.

incommoda, quæ aurichalcum habere videtur, est ergo præceptum, vt hęc vasa sint argentea, aut aurea, stannea: & frequentius obseruatur, quod sint argentea, & ita semper curandum est: nã stannea non sunt tam decentia, aurea vero rariora & difficiliora sunt, quamuis ẽt sint in Ecclesia antiquissima, vt constat ex vita & donationibus Constantini, & ex gestis Syluestri, Damasi, & aliorum Pontificum: & ex citato loco Augustin. libro 3. contr. Cresc. c. 29. & in Psalm. 113. Sed & nos (inquit) plerąq; instrumenta & vasa ex auro & argento habem⁹ in vsum celebrãdum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur. Et ex Optato Mileuitano, lib. 6. vbi cõqueritur, Donatistas eripuisse Ecclesiæ pretiosa vasa sacramentorum. Ac deniq; ex Theophil. in c. 14. Marci, vbi exponens verba illa, Pauperes semper habebitis vobiscum, pie satis scribit, Audis, quomodo Christ⁹ præfert sui curam pauperibus: Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, & sanguis, qui in poculo: qui igitur abstulerit discum pretiosum, & cogit, vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, intelligat cuius partis sit. Solum quæri potest, an oporteat, totum calicem esse argenteum, aut stanneum, vel sufficiat, superiorem cuppam esse argenteam, verbi gratia, quãuis sit ex aurichalco, vel ex alia materia ex prohibitis ad conficiendum calicẽ. Circa hoc nihil inuenio ab authoribus scriptum, scio autem in vsu alicubi reperiri calices, in quibus sola cuppa est ex legitima materia: & probabile est, hoc sufficere: tum quia rationes illius decreti supra allegati non aliud requirunt: tum, quia illa solum pars est, quæ proxime deseruit ad vsum sacramenti: tum deniq;, quia probabile est, solam cuppã calicis essentialiter requiri ad consecrationem eius, vt statim dicam. Nihilominus consulendum est, vt totus integer calix, fiat ex prædictis materijs. De forma autẽ physica seu figura horum vasorum nihil etiam reperio scriptum, & ideo solum dicendum est, seruandam esse Ecclesiæ consuetudinem, iuxta quam patena solet esse orbicularis: & olim videtur fuisse maioris magnitudinis, & ponderis triginta librarum, vt cõstat ex Damaso, in vitis Pontificum: quamuis fortasse illæ patenæ non haberent eundem vsum, quem nunc habent, vix enim fieri potuisset: nunc ergo patenæ, quæ sunt in vsu, minores sunt: neque eam magnitudinem excedere debent, quæ ad vsum Missæ, & cæremoniarum eius sufficiat. Figura autem circularis exacte nõ est simpliciter necessaria, quia, etiam si esset, verbi gratia, quadrata patena, posset esse satis apta ad vsum sacrificij: nihilominus tamen omnino seruanda est Ecclesiæ consuetudo. Atq; idem dicendum est de figura calicis, in quo solet esse nonnulla maior varietas, quæ accidentalis est: nam in ea figura, quæ ad hunc vsum, prout in Ecclesia fit, & ad cæremonias eius, omnes habent eandem proportionem, & in hoc seruanda est indentitas talis figuræ, solent autem calices picturis & imaginibus ornari, quod antiquissimum est in Ecclesia, vt colligitur ex Tertullian. libr. de pudicit. & ex alijs, prout attigimus in dicto loco de adoratione, in primo tomo.

Aug. — Optat. — Theoph. — Quæritur. — Respon. — Damas. — Quales esse debeat figura patenæ & calicis. — Tertull.

Alia autem forma spiritualis seu Ecclesiastica horum vasorum est consecratio: oportet enim, illa esse consecrata, non tantum per contactum corporis & sanguinis Domini, prout aliquis posset ex verbis Augustini supra citatis colligere, sed consecratione cæremoniali & Episcopali, quæ fit per vnctionem chrismatis: & specialem benedictionem, prout habetur in Pontificali, quæ consecratio antecedere debet alium vsum & contactum corporis & sanguinis Domini: & ante illam sanctificationem, quam ex illo censentur accipere huiusmodi vasa. De hac consecratione fit mẽtio in c. Vnico, de sacra vnctione. §. vl. & ideo Sixt. Papa, epist. 2. prohibet, sacra vasa tangi à laicis, quia nimirum cõsecrata sunt: vt habetur cap. In sancta, de Consec. d. 1. & in c. Sacratas, & cap. Non liceat, c. Non oportet, d. 23. & ideo in c. vlt. de Celeb. Missarum deponitur Sacerdos, qui sine sacro calice consecrauerit. A quo autem possit hæc consecratio fieri, tractant Syluest. & alij Summistæ, verb. calix, & verbo, Benedictio. Certum vero est, à solo Episcopo posse fieri, & non committi alteri, etiam ex priuilegio: nam, licet benedictiones simplices committi soleant; non tamen illæ, quæ fiunt cum vnctione chrismatis: quæ, sicut sanctiores esse censentur, ita etiam sunt magis propriæ Episcoporum: huiusmodi autem est hæc calicis, & patenæ consecratio: eadem, vel maiori ratione, qua consecratio altaris. Solum reperio priuilegiũ Pauli III. in quo id concedit Presbyteris Societatis, in locis remotissimis, sicut supra dictum est de Consecratione altaris. Vnde, quæ diximus de cõsecratione altaris, hic applicari possunt, præsertim, quod hæc consecratio durat, quãdiu hæc vasa integra manent: amittitur vero, si notabiliter diuidantur, seu frangantur: ita vt eam formam & quantitatem amittant, quæ ad conuenientem eorũ vsum necessaria est. Solet vero specialiter inquiri, quando hæc vasa sunt deaurata, & vsu aurum tollitur, iterumque deaurantur, & an consecrationem amittant, iterumq; consecranda sint? Respondetur, si interior pars calicis, & illa superficies patenæ, in qua corpus Domini collocatur, denuo deaurentur, iterum esse vasa consecranda: tum quia hæc consecratio præcipue fit, propter contactum corporis, & sanguinis Domini: sed id, in quo proxime fit contactus, non est consecratum: ergo consecrandum est: tum etiam, quia licet sensus non discernat aurum ab argento, tamen reuera per illam deaurationem fit, veluti quoddam vasculum aureum subtilissimum intra aliud argenteum, in quo proxime effunditur sanguis Domini. Et idem est probabiliter in patena: ergo oportet, vt consecrentur. Dices, ergo quando deauratio amittitur, per hoc solum amittitur cõsecratio: quod tamen est falsum, & contra vsum. Respondetur, negando consequentiam, quando materia illa, quæ manet, est capax consecrationis, vt est argentea vel stannea: quia totus calix deauratus per modum vnius consecratur: & ideo, quamuis aurum amittatur, argenteus calix consecratus manet: sicut, quando calix est pure argenteus, etiam si contingat, illam exteriorem superficiem paulatim vsu consumi, semper tamen calix manet consecratus, quia licet inunctio vel consecratio versetur circa superficiem, tamen simpliciter totum consecratur: quando vero postea noua deauratio superadditur, requiritur noua consecratio: quia id quod additur, nullo modo consecratum erat. Nec dici potest, manere consecratum ex sola adiunctione ad aliud, sicut supra dicebamus de minima parte adiecta Ecclesiæ consecratæ, vel, sicut dicitur de parte communis aquæ addita magnæ quantitati aquæ benedictæ: quia consecratum, quando principalius est, trahit ad se non consecratum: hoc (inquam) hic dici non potest: nam licet in dicto casu pars argentea videatur principalior, quoad magnitudinem materiæ, tamẽ, quoad vsum, id, quod per deaurationem additur, principalius est, non solum, quia est nobilior materia, sed maxime, quia in ea fit contactus corporis & sanguinis Domini: & quia est veluti forma respectu alterius.

Forma spiritualis vasorum est consecratio. — Priuilegium Pauli III. Presbyteris Societatis Iesu in locis remotissimis concessum. — Quæsitum. — Respon. — Obiectio. — Sylvest.

Rursus inquiri potest specialiter circa calicem, an amittat cõsecrationem suam per separationem cuppæ à pede calicis: nam aliqui authores absolute affirmant, vt Paludanus distinction. 13. quæstion. 2. art. 5. concluſ. 2. quod probat: tum à simili, quia altare, si remoueatur à fundamento, vel separetur à tabula, amittit consecrationem: tum etiam, quia nec pes sine scypho, nec scyphus sine pede, consecrari potest, quia

Alij quæsito satis fit. — Palud.

quia non est calix. Vnde etiam de calice tornatili, si absque fractione artificiose dissoluatur. & postea iterum componatur, dicit indigere noua consecratione: & idem tenet Syl. est. verb. Calix, adhibens limitationem, quod si calix ita sit artificiose institutus, quod & scyphus per se solus sit sufficiens at vsum sacrificij, & ita esset separatim à pede consecratus, quamuis etiam possit pedi coniungi, & ab illo separari: tunc non amittit consecrationem propter separationem. Quæ limitatio non erat necessaria: tum quia est res clara: tum, quia ille modus calicis non est in vsu, nec de illo est quæstio. Opinio ergo Paludani securior est, & in his calicibus, qui habent pedem fixum, & non possunt partes, nisi per fractionem separari, seruanda videtur: quia tunc simpliciter amittitur figura illius vasis, quod totum consecratum fuit per modum vnius, & præsertim, quia, vt intelligo, ita habet vsus, qui est optimus legum interpres: de calice autem tornatili existimo non indigere noua consecratione, etiam si partes separentur, & iterum coniungantur. Atque ita censent hoc tempore plures Theologi doctissimi: & vsu ipso cernimus ita fieri, sine vllo scrupulo. Et ratio reddi potest, quia sola cuppa est per se necessaria, vt recipiat sanguinem Christi: pes vero solum requiritur ad illam sustentandam, quod posset fieri, etiam si non esset ita coniuncta, vt vnum proprie componerent: & ideo potest consecratio in solam cuppam cadere, & in eadem conseruari: cum autem cuppa non est affixa pedi, videtur hac intentione consecrari, quia nimis esset onerosum, toties consecrare calicem, quoties dissolueretur, alioqui frustra fieret tornatilis.

Syluest. *Opinio Paludani securior.* *Calix tornatilis, etiam si partes separentur, non indiget noua consecratione.*

Tertio obiter inquiri potest, an alia vasa, in quib⁹ recipitur corpus & sanguis Christi, debeant etiam esse consecrata. Quod dubium nunc non habet locum in calicibus: quia iam nulli sunt; qui deseruiant, nisi ad munus sacrificandi: habuit autem superiori tempore, quando sacramentum hoc sub vtraque specie fidelibus dabatur: tunc enim, vt notauit Claudius de Sainctes, repetition. 10. de Eucharistia, præter calices Sacerdotales, erant alij, qui tantum deseruiebant ad vsum populi: neque in eis consecrabatur sanguis, sed infundebatur ex alio, in quo sacrabatur: & hi fortasse sunt, qui dicuntur in antiquis historijs & gestis Pontificum calices minores, seu ministeriales, quos adhuc in nonnullis Ecclesijs seruari testatur Lindanus, lib. 4. Panopl. cap. 56. De his ergo inquiri merito potest, an fuerint consecrati, seu benedicti: & idem nunc inquiri potest de aurea fistula, per quam summus Pontifex, cum solemniter sacrificat, sanguinem consecratum attrahit, & sumit; magis autem practica quæstio est de arcula seu pyxide, in qua corpus Christi seruatur, cuius vsum antiquissimum esse supra ostendimus, cum de duratione corporis Christi sub speciebus consecratis, & de seruanda Eucharistia disputauimus: de illa ergo inquiri potest, an consecrari vel benedici debeat, prius quã Eucharistia in ea recondatur. In qua dubitatione Soto, distinction. 23. quæstion. 1. art. 3. negat, requiri, pyxidem esse consecratam. Clarius Paludan. quæstion. 1. art. 4. negat, requiri esse consecratam aut benedictam, quod sequitur Syluester, Eucharist. 3. quæstion. 4. Fundamentum est, quia in iure hoc non percipitur, sed solum quod custodiatur honorifice Eucharistia in loco mundo & securo: capite, Sane, de celebratione Missæ, & capit. 1. de Custodia Eucharistiæ. At vero Durandus, lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 16. simpliciter, & sine disputatione affirmat, pyxidem prius benedici & consecrari debere: neminem citans, nec decretum aliquod ostendens, quo id cautum sit: addit tamen, formulam benedicendi pyxidem in ordine Romano legi, ex quo non potest sumi argumentum admodum efficax, quod hoc necessarium sit, sed tantum, quod deceat; nam ibidem ponuntur formulæ ad benedicenda vasa reliquiarum, & ad benedicendas mappas, & alia vasa & ornamenta altaris, quæ tamen non semper benedicuntur, nec⁹ id censetur esse præceptum. Addo vero in regulis Missalis, de ingressu Sacerdotis ad altare, expresse dici formulas consecrari debere in patena, vel super corporale, vel in calice, vel in alio vase mundo consecrato collocari. Quamuis igitur hæc sententia certa non sit, quia non satis constat de hoc præcepto, & inter doctos & timoratos viros cõtrarium sine scrupulo fit: mihi tamen hoc videtur securius & consulendum, ac per se valde conueniens rationi consentaneum ac verisimile. Potest q̃ his cõiecturis suaderi: nam si corporale & patena benedicuntur, seu consecrantur, quia immediate recipiunt, & contingunt corpus Christi: cur non etiam pyxis? Dices illa non benedici solum propter contactum, sed quia in eis conficitur corpus Christi. Sed contra hoc imprimis est, quia hostia nõ consecratur in corporali, vel patena, sed in manibus Sacerdotis: quin potius frequentius formulæ consecrantur in pyxide, quam supercorporale, vel patenam, quamuis omnibus modis fieri possit. Deinde sanctiorne est confectio corporis Christi, quam ipsummet corpus iam consecratum ac præsens perseuerans, vt propter conficiendum sacramentum sint necessaria vasa consecrata: non autem propter custodiendum? Præterea, illi calices ministeriales, qui olim erant in vsu, videntur fuisse consecrati, sicut cæteri, nam eodem modo sacri censentur, & nominantur in historijs: imo interdum videtur facta in eis consecratio sanguinis, ita vt plures calices consecrarẽtur in altari, quod prohibet Gregorius III. epistola ad Bonifacium, non quia calices illi consecrati non essent, sed propter exemplum Christi, qui in vno tantum calice consecrauit. Tandem Diuus Thomas, supra, quæstion. 82. artic. 3. absolute dicit, propter reuerentiam huius sacramenti, à nulla re contingi nisi consecrata. Vnde & corporale (inquit) & calix consecrantur, & similiter manus Sacerdotis ad tangendum hoc sacramentum. Denique est alia coniectura, quia, sicut patena debet esse argẽtea, vel, vt minimum stannea, ita etiam vasculum hoc, in quo Christi corpus conseruatur, vt probat vsus omnium piorum: ergo signum est, quando decreta Ecclesiastica præscribunt, vt hæc vasa sacra ex his materijs fiant, sub illis comprehendere omnia, quæ ad corpus Christi continendum spectant: ergo idem erit, quoad benedictionem seu consecrationem: Hæ quidem rationes sunt apparentes: non tamen concludunt, alioqui nimium probarent: nimirum huiusmodi vasculum debere consecrari, & chrismate inungi, quod tamen necessarium non esse certum est, quia in Pontificali Romano tantum ponitur simplex benedictio illius, & illa censetur sufficiens. Vnde etiam constat, quando ibidem ponitur consecratio calicis & patenæ, non comprehendi hoc vasculum: alias non oportuisset postea specialem eius benedictionẽ tradere. Quocirca nullo etiam sufficiente fundamento dici potest, esse ab Ecclesia determinatam aliquam materiam, ex qua huiusmodi custodia confici debeat: quia, quod de calice aut patena præscribitur, nullo sufficiente fundamento ad illam extenditur, & de illa nullum reperitur speciale ius: ergo nullum est in hoc præceptum Ecclesiasticum, sed ex natura rei id seruandum est, quod deceat reuerentiam tanti sacramenti. Hinc igitur de causa frequentius est argenteum hoc vasculum, quod est antiquissimum in Ecclesia, vt constat ex gestis Pontificum in Syluestro, Symmacho & alijs, & ex Basilio, & alijs, quos in superioribus adduximus agentes de custodia Eucharistiæ: cum autem hoc non sit præcepum, si ob paupertatem vel aliam causam rationabilem, fiat ex inferiori materia, non erit peccatum, dummodo tale fit, vt in eo fideliter, & sine vlla irreuerentia seruari possit corpus Domini, iuxta

Lindan. *Soto. Palud.* *Syluest.* *Claud de Sainct.* *Aliud quæsitum.* *Gregorius III.* *D. Thom.* *Synodus*

Innocent. ni, iuxta ea, quæ tradit Innocent. in cap. 1. de Custodia Eucharistiæ; potest autem intra huiusmodi pyxidem poni corpus Christi in alio vasculo ex linteo aliquo confecto, quod maxime fieri deceret, quando pyxis non esset argentea: & tunc omnino obseruandum videtur, vt illud internum vasculum sit ex materia linea, non ex alio panno, aut serico: est enim hoc magis consentaneum vsui, & decretis Ecclesiæ: & ideo omnino est seruandum, quoad consecrationem vero seu benedictionem optimum erit consilium, vt ea adhibeatur, quæ in Pontificali continetur.

Vltimo loco hic desiderari potest, vt de aliis vasis, quæ altari deseruiunt, aliquid dicamus, vt sunt scyphi, ampullæ, phyalæ, & alia huiusmodi. Sed de his nihil specialiter occurrit dicendum, quod ad moralem doctrinam pertineat, videri autem possunt ex antiquis, Damasus in Pontificali: ex modernis vero Onophyrius, in lib. de præcipuis vrbis Romæ Basilicis, & in lib. de interpretatione vocum Ecclesiasticarum, & Durand. dict. lib. 1. de ritibus Eccles. per varia capita.

SECTIO VIII.

Qui cultus aut veneratio prædictis locis seu vasis sacris debeatur.

HÆc quæstio ferè à nobis est explicata in his, quæ de veneratione imaginum & reliquiarum, in primo tomo huius tertiæ partis diximus, quę iterum breuiter attigimus supra de adoratione sacramenti Eucharistiæ disputantes: hic vero cogimur nonnulla dicere, tum vt ea, quæ sunt huius loci propria, & quæ magna ex parte iure positiuo sunt introducta, & ad moralem vsum harum rerum pertinet, declaremus; tum etiam, vt doctrinam ibi datam circa huiusmodi rerum adorationem amplius confirmemus, & nonnullas obiectiones denuo obortas clarius expediamus. Hæretici ergo multis titulis & nominibus negant, huiusmodi res venerandas esse aliquo cultu religioso. Primum, quia in vniuersum negant, creaturam aliquam posse pie ac religiose adorari, quia in hoc derogatur cultui soli Deo debito. Secundò, quia multo magis negant, res inanimatas esse adorandas, quia sunt incapaces honoris, & seruitutis, quia neque intelligunt, neque excellentiam, aut Dominium habere possunt: adoratio vero est quidam honor & genus quoddam seruitutis, quæ exhibetur rei, quæ adoratur. Tertio specialiter, quia negant veritatem sacrificij Eucharistiæ: vnde consequenter aiunt, hæc omnia, quæ ad illius ministerium ordinantur, non religionem continere, sed superstitionem; vnde necessario fit, non posse, nisi superstitiose coli. Alia eorum fundamenta & Patrum testimonia, quibus abutũtur, omitto, quia prędictis locis satis tractata sunt; Catholici vero nonnulli, licet ab hæreticis simpliciter differant, quia absolute concedunt, has res esse venerandas seu adorandas, ita tamẽ hoc explicant, vt verbis potius quam re, id confiteri videantur. Dicunt enim externam actionem adorationis circa huiusmodi res sacras versari debere: pie namq; calicem vel patenam, aut altare deosculamur, & coram templo caput aperimus; intentionem tamen interiorẽ honoris & cultus nullo modo debere ordinari ad huiusmodi res, sed ad solum Deum, propter quem prædictos actus externos circa huiusmodi res exercemus. Fundamentum eorum est secundo loco tactum, quia non potest rationabiliter intentio cultus referri ad huiusmodi res inanimes, cum honorem sibi exhibitum nõ
Synod. VII. percipiant, & ideo in septima Synodo, act. 6. tomo 4. circa finem dicitur, huiusmodi res non esse adorandas in spiritu & veritate, quia nimirũ interior intentio, quæ spiritualis est, & à qua sumitur veritas & substantia cultus non est ad alia referenda. Ex quo inferunt, huiusmodi res non esse adorabiles (si actum interiorem respiciamus) nisi medio actu perfectæ latriæ, qua Deus ipse propter se adoratur, quia tota actio exterioris adorationis, quæ circa huiusmodi res exercetur, oritur ex sola intentione adorandi Deum in tali re propter summam eius excellentiam. hęc autem est absoluta & perfecta latria secundum se sumpta, quamuis, prout versatur circa huiusmodi res sacras, deficiat à perfectione latriæ, quia intentio cultus non refertur ad illas, & hoc modo conciliant duo dicta septimæ Synodi, scilicet, quod hæ res adorantur eadem adoratione, qua Deus, & tamen non adorantur perfecta latria, neq; spiritu & veritate. Vt rem hanc distinctius explicemus, duplicem externam ve- *Externa ve-neratio du-plex.* nerationem harum rerum declarare oportet, & de eis sigillatim dicere. Alteram vocare possumus negatiuam, quia in negatione consistit, & circa eam versantur præcepta quædam negatiua, quibus actiones iniuriosas, vel minus decentes circa huiusmodi res facere prohibemur. Altera est positiua, quæ consistit in aliqua positiua actione, quam iubemur, vel consulimur facere in harum rerum venerationem.

Circa priorem partem dicendum est primo, iure *Circa priorẽ* ipso naturali prohiberi nos facere quidquid in iniu- *veneratione.* riam, vel irreuerentiam harum rerum cedere potest, *1. Conclusio:* quod pertinet ad quendam earum honorem, ac reuerentiam. Hæc conclusio est certissima, quam nullus, quantumuis infidelis negare potest, si semel admittat veritatem ac sanctitatem mysterij ac sacrificij Eucharistiæ: nam inde necessario sequitur, has res, quæ proxime ad eius ministerium ordinantur, debere ita sancte tractari, vt saltẽ nihil iniuriosum ac indecens circa eas fiat. Deinde explicatur inductione & exemplis: nam primo hac ratione templa vel altaria euertere, vel contumeliis afficere, intrinsece malum est. Vnde merito conquerebatur Elias, 3. Reg. 19. *Elias, 2 Regum. 10.* Domine, altaria tua destruxerunt: non quia actio proprio & positiuo iure illius legis esset prohibita, sed quia eo ipso, quod altare erectum erat in cultum legitimum veri Dei, per se malum est, contemnere, atq; destruere: at vero altare nostrum non minus est erectum in legitimum cultum veri Dei, quam illud. Imò in altiorem & excellentiorem cultum. Vnde Optatus Mileuitan. li. 6. contra Parmen. Quid est (inqt) *Optatus.* tam sacrilegum, quam altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, tradere, remouere? & in Conc. Aquensi, seu Aquisgranensi. III. sub Pipino, *Con. Aquisg.* c. 17. ita sumitur à contrario argumentum; Si Abraham pro eo, quod Dei altaria erexit, cultumq; eius veneratus est, tot à Deo prærogatiuis donatur; dubium non est, quin altarium sanctorum euersores, & sacrarum rerum, quibus in eisdem altarib. famulãdum est Deo, subreptores damnentur: & c. 25. Si Moyses ob gratiarum actionem & populi liberationem hostiumq; suorum internecionem Domino altare erexit, cauendum illis est, quia altaria Domini obruẽdo dehonorant, & dehonorando obruunt, ne quando se aduersus hostes suos propripiunt, seipsos eisdem triũphum exhibeant. & infra de eisdem dicit: Aduentu & benedictione Dei se indignos vsquequaque fore. Simili modo conqueritur Deus per Ezechielem c. 23. de his, qui templa violant. Hoc fecerunt mihi, polluerũt sanctuarium meum in die illa. Et infra. Cum ingrederentur sanctuarium meum in die illa, vt polluerẽt illud etiam fecerunt in medio domus meæ, &c. Hinc templorum euersores & contemptores grauissimè à Deo punitos legim⁹ in Ecclesiasticis historiis. Theod. *Theod.* l. 3. c. 12. & 13. & Cassiod. li. 6. Tripartitæ, c. 32. referunt: *Cassiod.* Iulianum Præfectum ad sacram mensam mississe lotium, & furiosæ audaciæ pœnas persoluisse: nam statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis interiit. Niceph. etiam libr. 10. c. 29. eiusdem diui- *Niceph.* næ animaduersionis aliam causam refert, non dissimilem, dicens. Causa morbi erat, q⁹ sacris vasis, quæ terræ illiserat pro sedili vsus fuerat: & eiusdẽ diuinæ vltionis meminit Chrysost. hom. 4. in Matth. dicens: *Chrysostom.*

Hæreticorũ obiectiones dissoluuntur.

Quæstorem regium, qui iussu Apostatæ Iuliani ornamenta & sacra vasa templorum diripiebat, per medium diruptum expirasse, & Iuliani auunculum à vermibus corrosum interiisse.

Matt.21. Secundo ex hoc principio reprehenditur à Christo Domino omnis negotiatio in templo. Matt. 21. dicente: Domus mea, domus orationis est, &c. Vbi id non prohibuit, quia esse specialiter vetitum positiuo iure illius legis, sed ex ipsa naturali ratione, quia id erat contra sanctitatem illius loci. Vnde in sexta Synodo, cano. 79. Trull. sic scribitur: Non oportet intra sanctos ambitus cauponariam officinam, vel, quæ fiunt per aromata, species proponere, vel alias venditiones, facere suam veneratiõnem Ecclesiis seruãtes: & statim adducit exemplum Christi Domini, & excommunicare iubet aliter facientes. Vnde colligunt Doctores, non esse licitum aliquid vel veniale in Ecclesiis, vel cœmiteriis earum exponere, nisi fortasse in vsum ipsius Ecclesiæ. De quo videri potest Anton. 3. part. tit. 1. c. 16. §. 2. Caiet. in Summa, verbo. Immunitas Ecclesiastica, qui dicit, si vna vel altera venditio, quasi per transitum fiat, posse aliquo modo à peccato excusari, si autem fiat permanenter, quia nimirum in eo loco ponitur, quasi officina ad vendendũ, non posse excusari à peccato, tamen in cœmiterio videri veniale, quia non videtur notabilis irreuerẽtia, vnde facili negotio toleratur à Pastoribus Ecclesiæ; tamẽ intra templum esse peccatum mortale, quia est grauis irreuerentia contra diuinum ius, vt significat illa grauissima verba Christi: Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Mat. 2. & illa Io. 2. Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Addit vero Caiet. hoc tunc maxime esse peccatum mortale, quando per se, & ex instituto eligitur ille locus sacer ad huiusmodi negotiationem: nam tunc proprie domus Dei fit domus negotiationis. At vero si tantum ex accidente id contingat fieri ad breue tempus, vt verbi gratia, si propter vitandam iniuriam temporis aliquis venditor cum mensa sua intra Ecclesiam se recipiat, vel, si is, qui per plateas aliquid vendendo incedit, Ecclesiam ingrediatur, similiter res suas venditioni exponendo: nam in his & similibus casibus cẽset excusari à peccato mortali. Quæ tota doctrina mihi non displicet; quamquam prudẽtia opus est ad conseruandas circumstantias, & ponderandum, an irreuerentia, quæ hic & nunc fit Ecclesiæ, grauis moraliter existimetur, vt verbi gratia, tam indecens esse potest res, quæ venditur, vt semel tantũ seu per transitum illa in Ecclesia vendere peccatum mortale cẽseatur, & quendam Ecclesiæ contemptum continere; & sic de aliis. Quod autem de venditione dictum est, intelligendum est de aliis actionibus externis ac sæcularibus, vt sunt, sæcularia iudicia, præsertim in causis temporalibus, & maxime in criminalibus. Item conuentus seu concilia publica sæcularia, seditiones & alia huiusmodi, quæ licet iure etiam humano prohibeantur variis decretis de immunitate Ecclesiarum, c. 1. cap. Cum Ecclesia. & cap. Decet, eodem tit. in 6. tamen non ideo mala sunt, quia ibi prohibita, sed potius ideo prohibentur: quia mala sunt, & contra reuerentiam loci sacri, vt ibidem significatur. De qua re legi potest etiam Nauar. lib. de oratione c. 5. Hinc etiam conuiuia seu agape in Ecclesia prohibentur à Paulo, 1. ad Cor. 11. quod postea multa Ecclesiastica decreta confirmarunt, 6. Synod. cano. 74. Concilium Altisiodorense. c. 2. Africanum, c. 27. Carthag. c. 45. Laodicense. c. 28. Aquisgran. I. c. 59. & 80. ca. Nullus, c. Non oportet, dist. 42. quod intelligendum est, nisi ex necessitate aliqua id fiat, vel ob piam causam cum debitis & honestis circumstantiis. Vnde fit, idem à fortiori dicendum esse de aliis actionibus humanis, quæ locum sacrum minus decent, vt sunt hospitari ibi, dormire, &c. quo modo in sexta Synodo, cano. 74. prohibetur, Accubitus in Ecclesia sternere: & c. 88. Ne quis intra ædem sacram quoduis iumentũ introducat: de quib. pro qualitate materiæ iudicandum est, quando loco sacro irreuerentia irrogetur. Omitto actiones alias, quæ per se prauæ sunt & inhonestæ, multoque magis sanctitati illius loci sunt contrariæ; vt sunt otiosæ & diuturnæ cõfabulationes, nedum inhonestæ, furta, & aliæ iniuriosæ actiones, de quibus grauiter loquitur Concil. Tridentin. sessione 22. capite, de obseruandis in celebratione Missæ, & Concil. Colonien. titul. de Metropolitan. capit. 25. & prius multis Ecclesiasticis decretis id cautum fuerat, vt patet etiam ex citatis, & ex capit. Cantantes, distinct. 92. cap. Nullus, de consecratione d. 5. & cap. Cum decorem, de vita & honestate cler. De qua re legi potest Chrysost. homil. speciali, de non contemnenda Ecclesia, & homil. 39. an 1. ad Corinth. & homil. 74. in Matth. in imperfecto. Quod autem dictum est de Ecclesia, vel altari, applicari facile potest ad vasa sacra, & res similes, quæ constringere, aut ad profanos vsus conuertere per se, & natura sua malum est.

Antonin. Caietan.

Matt. 2. Caietan.

1. ad Cor. 11 VI Synod. Conc. Alti. Africam. Carthag. Laodicen. Aquisg.

Cyrill. Chrysostom.

Dico secundo, speciali iure positiuo & Ecclesiastico, quædam esse prohibita fieri circa hiuiusmodi res sacras, ob reuerentiam earum, quæ si fiant, sacrilegium erit, saltem contra ius positiuum. Probatur ac declaratur variis exemplis: nam primo huc spectat immunitas Ecclesiarum quoad hoc; vt, qui ad illas confugiunt, per vim extrahi nõ possint, vt statuit 17. quæst. 4. per multa capita, cap. Definiunt, cap. Id constituimus, cap. Si quis contumax, cap. Reum. Item, cap. inter alia, extra, de Immunit. Eccles. Cap. autem vltimo eiusdem tituli declaratur, hoc priuilegio non gaudere, qui spe talis immunitatis in Ecclesia delinquunt: & in cap. Ecclesiæ, eodem titulo declaratur, hac immunitate gaudere omnes Ecclesias, in quibus diuina mysteria celebrantur, etiam si consecratæ non sint: quod intelligo, etiam si non sint benedictæ, dummodo authoritate Episcopi ad hoc sint destinatæ: nam verba textus generalia sunt, & similiter ratio, quæ illis verbis cõtinetur: Quia diuinis obsequiis dedicata, nullis est temerariis ausibus profananda. De hac autem immunitate plura disputare non tam nostri negotij est, quam iurisperitorum, & fortasse in secunda secundæ agentes de virtute religionis, plura dicemus, ne hic prolixiores simus. Interim videri possunt Syluester in Summ. verbo, Immunitas, 1. principio, & Nauarrus, cap. 25. num. 17. & Couarruu. lib. 2. Variarum, cap. 20. & Remig. de Gontt. in tract. de Immun. Eccles. Solum annotabo breuiter, hoc ius concessum esse Ecclesiis ad imitationem veteris templi ac tabernaculi, vt sumitur ex 21. Exod. & 3. Reg. cap. 1. & 2. & non esse nouum, sed antiquum in Ecclesia, vt sumitur ex citatis decret. & ex Niceph. lib. 14. histor. cap. 32. Socrat. libr. 7. cap. 33. & ex 13. Tripart. cap. 4. & insinuatur ab Ambros. epi. 33. in verbis illis: Nec altaria tenebo, vitam obsecrans. & ad idem videtur alludere Greg. Nazianz. orat. 20. dicens: Ad sacram mensam confugit, &c. Nam quia potissimum conceditur Ecclesiæ hoc priuilegium, ratione altaris, in quo Deo sacrificium offertur, ideo de altari specialiter mentionem faciunt. Vnde etiam fit, hanc immunitatem maxime conuenire ipsi altari, maiusque sacrilegium esse, si ab ipsomet altari homo diuellatur & extrahatur, quamquam non solum altare, sed tota Ecclesia, & porticus Ecclesiæ & cœmiteria hoc priuilegio gaudeant. Secundo in honorem peculiarem altaris, prohibitum fuit olim laicis, non solum fœminis, sed etiam viris altaria ingredi, & quidem de fœminis legimus in Concil. Aquisgranen. cap. 82. Quod non oporteat fœminas ad altare ingredi: quod eisdem verbis statutum fuerat in Concilio Laod. cã. 43. quamuis in can. 19. eiusdem Concilij generalius dicatur: Solis ministris altaris licere ad altare ingredi, & ibidem communicare. Hoc autem ita explicatur in Con-

1. Cor. 9.

Conc. Laod.

Conc. Agat. in Conc. Agath. c. 66. Quod non oporteat ministros sacratos in sacrarium (quod Græci Diaconium appellant) ingredi: c. Non oporteat, d. 23. In cap. autem 69. Trullan. Solo excepto Imperatore omnes laici ab ingressu altaris arcentur. Quid autem nomine altaris his locis intelligatur, non est facile ad explicandum, aliqui sacrarium explicant, quod Secretarium seu Diaconium videtur appellatum in dict. Con. Agath. quod nunc idem esse videtur, quod (sacellum maius) quod (Sancta sanctorum) appellatur, apud Euseb. lib. 10. Historiar. c. 4. cum dicitur: In templo à Paulino extructo altare, tanquam sancta Sanctorum, situm fuisse in medio Sanctuarij, quod cancellis ex ligno fabricatis circumdatum erat, quo eo à multitudine accedi non posset. Et eodem fere modo loquitur German. in Theor. rerum Eccles. dicens. Intra cancellos esse sancta Sanctorum solis Sacerdotibus peruia: &

German.

Conc. Turo. eodem modo appellatur in Con. Turon. II. c. 4. & habetur in c. 1. de vita & honestate clericorum. Ibidem vero additur: Ad orandum & communicandum, sicut mos est, pateant sancta Sanctorum, videntur explicari priora decreta, sc. prohibitum fuisse laicis ingredi ad sancta Sanctorum ad ministrandum, vel etiam ad assistendum diuinis officiis, multoq; magis ad sedendum, & confabulandum. Hæc autem decreta, maxima ex parte, in dissuetudinem vel prorsus abusum abierunt. Vnde non videtur hoc in rigore cadere sub obligationem, neq; in transgressione huius antiquę legis committi aliquod peccatum seclusa contemptu & scandalo, quamquam consuetudinem honestam vniuscuiusq; Ecclesiæ seruare oporteat, curandumq; sit, vt antiquorum canonum termini, quoad fieri possit, custodiantur, vel saltem, vt aliqua ex parte eorum religionem plebs fidelis imitetur.

3. Exemplū. Tertium exemplum sit, quod propter hanc venerationem prohibitum est laicis, & maxime fœminis, tangere altaria (scilicet, quoad lapidem consecratum) vasa sacra similiter consecrata, & vestimenta seu ornamenta benedicta, præsertim corporalia. Ita præcipitur distinction. 23. per multa capita, præsertim, cap. Sacratas, vbi sacræ fœminæ, vel monachæ prohibentur tangere sacra vasa, vel sacras pallas.

Conc. Laod. In capite autem. Non oportet 1. ex Concilio Laodicens. capit. 21. dicitur, non oportere, etiam Subdiaconos contingere vasa Dominica. In capit. autem,

Conc. Agat. Con Brach. Non oportet, 2. ex Concilio Agathensi, cap. 66. solum hoc prohibetur ministris in sacratis, seu non sacratis. In cap. autem, Non liceat, 1. ex Concilio Brach. I. capit. 28. dicitur, hoc licere Subdiacono, non tamen cuilibet ex lectoribus. In cap. autem, Non liceat, 2.

Conc Martin. Pap. ex Concilio Martini Papæ, cap. 41. dicitur, hoc licere Subdiacono, & Acolytho in Secretario; non vero cæteris. Similia multa habentur de consecratione, distinct. 1. præsertim, cap. In sancta: & cap. Vestimenta. ex quibus omnibus licet colligere, non semper fuisse circa hoc idem ius, neq; eandem vbique consuetudinem. Vnde neque hoc tempore videntur esse in vsu omnia, quæ in antiquis canonibus præscribuntur. Vt ergo explicemus, quid in re tam graui seruandum sit, oportet breuiter per singula discurrere. Primum igitur ornamenta omnia altaris, etiam si benedicta sint (& idem est de omnibus vestibus sacris) quę non attingunt immediate corpus Christi, nec chrismate consecrantur, possunt sine scrupulo tangi à laicis, etiam fœminis, quamuis de his oppositum teneat

Notatu digna.

Syluest. Syluest. verb. Missa, 1. quæst. 2. §. 2. quia ita habet consuetudo, quia iura citata præsertim loquuntur de vasis sacris: Solum in capit. Vestimenta, loquitur Stephanus Papa, generaliter de vestimentis Ecclesiasticis. Quę (inquit) neq; ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacris hominib. Quæ verba, aut præceptum non continent, quia illud verbum (non debent) non videtur in rigore significare obligationem, sed decentiam quandam, aut non intelliguntur de quolibet tactu, sed de illo, qui ordinatur ad profanum &

Stepb. Pap.

munem vsum, vt ex antecedentibus, & consequentibus verbis potest non obscure colligi, vel certe si admittamus ibi præceptum, dicendum est, in desuetudinem abiisse quoad hanc partem. Deinde addendum est, tangere calicem consecratum immediate & nuda manu, nonnullum peccatum esse laicis, & idem est dicendum de ara consecrata. Hoc patet ex citatis decretis, & ex vsu, quamquam Soto, distin. 13. quæstion. 2. art. 3. ad 3. dicat, secluso contemptu, forte hoc non esse peccatum etiam veniale, vel esse leuissimum. Sed, licet secluso contemptu, recte hoc excusetur à peccato mortali, quia non apparet materia grauis, tamen à peccato veniali, si absque rationabili causa, & morali necessitate fiat, excusari non potest. Et confirmatur, nam Pontifices concedunt priuilegia aliquibus religiosis, vt laici eorum possint calices tangere, vt constat ex priuilegiis Minorum: ergo signum est, hoc per se non licere omnibus. Tertiò, quando vasa sacra continent corpus & sanguinem Domini, non possunt licite contingi, nisi à Sacerdote, vel ad summum, à Diacono. Ita notat Paludanus dist. 13. quæst. 1. art. 4. conc. 2. & ita potest exponi dictum caput; Non oportet, 1. & oppositum temere, ac sine causa facere, vix posset à peccato mortali excusari, quia videtur certe res grauis. At vero, quando calix est vacuus, potest à Subdiacono, non solum tangi, sed etiam portari, ministrando: ideo enim hæc vasa tangi, quando ordinatur: & ita intelligitur recte dictum caput, Non licet, primum, quod tamen extenditur ad Acolythum in dicto cap. Non licet, 2. quia etiam ille potest aliquo modo contingere calicem in ministerio sacro, vt colligitur etiam ex Syluestro Papa cum Concilio Romano, cap. 9. & habetur in cap. Nullus, 1. distinct. 24. Extra sacrum autem ministerium, quilibet minister sacer, id est, quocunque minori gradu ordinatus, non peccabit, contingendo hæc vasa, vt colligitur ex dicto capite; Non oportet, & ex vsu, qui videtur hoc etiam extendere ad Ordinatos tantum in prima tonsura, quamquam nostra Societas priuilegium habeat, vt nostri laici possint tangere calices, si modo primam habeant tonsuram, quod est signum, hoc non simpliciter licere omnibus.

Paluda.

Syluest Pap. onc. Rom.

Priuilegium quoddam Societatis Iesu.

Quartò addendum est, idem esse dicendum de corporalibus, quæ in hoc, calici æquiparantur in omnibus citatis iuribus, rectèq; intelliguntur (per sacratas pallas) in dicto ca. Sacratas. Vnde ad hanc venerationem spectat, quod de modo lauandi corporalia statuitur, in ca. Nemo, 2. de cons. 1. vbi statuitur, vasa in quibus lauantur, debere esse ad hoc tantum munus destinata, deinde, vt à Diacono lauentur, ac denique, vt lotio ipsa foras non mittatur, sed in piscinam sacram: ne forte puluis Dominici corporis male decidat: quæ omnia seruanda sunt, saltem in prima lotione: hoc enim nulla consuetudine abrogatū est, neq; rationabiliter abrogari potest, vt Sylue. ait, ver. Corporalia, quæst. 4. & verbo, Benedicto, q. 7. Quod si in secunda vel tertia lotione hoc idem seruetur, optimum erit. Idemq; intelligendum est de purificatorio: nam licet benedictum non sit, tamen valde propinque attingit sanguinem Domini, & interdum fortasse aliquæ reliquiæ corporis vel sanguinis illi adiunguntur; de aliis vero pallis, aut ornamentis altaris, etiam si benedicta sint, non est similis ratio, & ideo sine scrupulo possunt lauari, etiam à fœminis, & prima lotione. De corporalibus, item post primam lotionem, multi probabiliter tenent, posse sine scrupulo secundo lauari vel refici à fœminis, præsertim virginibus Deo sacris. Quod tenet Caieta. verb. Mulierum peccata, in fine, quia hæc tangere ex causa rationabili non est peccatum: hic autem solum interuenit quidam contactus, & interuenit causa rationabilis, scilicet, vt corporalia mundiora sint & politiora, ergo in hoc nullum est peccatum: nam ad summum, posset esse veniale: hoc autem, interueniente

Syluest.

Caietan.

prædicta causa facile excusatur. Addit etiam Sylvest. verb. Benedictio, q. 7. & verb. Corporalia, q. 1. citans Paludanum, excusari etiam consuetudine. Verum est, interdum hoc concedi ex priuilegio monachis laicis, & monialibus, vt constat ex compendio Minorum, tamen hoc interdum fit propter maiorem ceritudinem: nihilominus tamen opinio Caiet. est probabilis, & practice seruari potest. Deniq; ex his constat, multo magis prohibitum esse, vti huiusmodi rebus sacris ad communes seu profanos vsus, vt, v. g. si quis vteretur calice in communi mensa, vel palla benedicta, vt communi linteolo, aut sacra veste ad profanam repræsentationem, vel ludum: hoc enim multo magis prohibitum est in capitibus citatis, & præ se fert contemptum quendam huiusmodi rerum, & ideo vix potest à peccato mortali excusari, vt Soto notat. Ad quod etiam confirmandum valet, c. Quæ semel, 18. quæst. 3. vbi quæ semel monasterio dedicata fuerunt, prohibentur vltra fieri sæcularia habitacula. Et simile quid colligitur ex c. Xenodochiis de religiosis domibus. Imo (quod mirabilius est) in dicto cap. Nemo, 2. de consecrat. dist. 1. prohibetur, ne mortuus obuoluatur palla, quæ fuit in altari, aut quę data est in mensam Domini, & ita Sylvester, verbo, Benedictio, 1. quæst. 7. absolute dicit, non esse mortuos prætextu pietatis sacris vestibus induendos. Et loquitur etiam de Sacerdotibus: nam subdit, quando Sacerdotes, vel Episcopi huiusmodi vestibus sepeliuntur; illas non debere esse benedictas, vel, si sint, & nihilominus ita fiat, consuetudine excusari. Certum tamen est, si de vsu sit fermo, solere Pontifices & Sacerdotes vestib. benedictis indutos sepeliri, eamq; consuetudinem licitam esse, & religioni ac pietati satis consentaneam: nam actus sepeliendi defunctum, actus pietatis seu misericordiæ est, & circa personam sacram potest esse actus religionis: ergo vti vestibus sacris ad hunc actum, non est conuertere illas ad vsus profanos, sed ad actum pietatis & religionis: ergo in hoc nihil est indecens, minusve expediens. Item, nam, vt statim dicemus, quando huiusmodi vestes iam sunt attritæ, religiose comburuntur: ergo maiori ratione possunt (vt ita dicam) cum persona sacra sepeliri, & illam simul decenter ornare. Vnde legimus apud Damasum in Pontificali ca. 28. & apud Platinam & alios in Euthychiano, Euthychianū ordinasse, vt Martyres sine dalmatica, seu collobio purpureo non sepelirentur. Neq; existimo hoc esse contra ius commune, vt necessarium sit, consuetudine excusari; nam dictum caput, Nemo: primum exponi posset de palla, quæ de corporale, de qua inferius subditur à solis Diaconis esse lauandam, & de corporali verissimum est, non debere in huiusmodi vsum conuerti, propter reuerentiam debitam sacramento, quod immediate in se recepit, ac tetigit. Secundò potest exponi de laicis defunctis, vt Glossa ibi interpretatur, citans cap. Nullus, 13. quæst. 2. vbi nihil de hac re dicitur, tamen cum verba textus indefinita sint, satis commode hoc modo exponuntur, & ad eas personas accommodantur, quibus conuenienter applicari possunt. Tandem ibi non est sermo de vestibus sacerdotalibus, quibus corpora defunctorum Sacerdotum indui solent, sed est sermo de palla seu mappa altaris, de quibus facile concedi potest, non debere in hunc vsum conuerti, vt in eis corpora defunctorum, etiam Sacerdotum, obuoluantur (ita enim textus loquitur) quod proprie significat, vti huiusmodi pallis tanquam Syndone quadam ad nuditatem corporis defuncti immediate cooperiendam, quod nō est in vsu, etiam circa corpora Sacerdotum, nec decet fieri sine magna necessitate, vt per se manifestum est.

Opinio Caiet. probabilis est.

Sylvest.

Vltimo pertinet ad hoc genus venerationis id, quod antiquis etiam decretis statutum est, vt huiusmodi res sacræ ad profanos vsus seu communes amplius non reuertantur, non solum quamdiu consecrationem retinent, de quo iam dictum est, sed etiam postquam illam amiserunt per dissolutionem, vel scissionem aut fractionem. Hoc notauit hic D. Thomas ad 3. Paludan. Soto & alij, distinct. 13. Sylvester verb. Benedictio, & sumitur ex d. 1. de Consec. vbi in c. Ligna, præcipitur, ne ligna Ecclesiæ dirutæ ad aliud opus sumantur, nisi ad aliam Ecclesiam, vel ad profectum in Monasterio Fratrum; non vero in vsum laicorum, sed igni potius esse comburenda, vbi Glossa notat, etiam in conuentu Religiosorum non debere assumi ad fabricam coquinæ, vel alterius loci similis, sed ad capitulum, seu dormitorium, vel alia similia honesta loca. Rursus in c. Altaris, sic dicitur: Altaris palla, cathedra, candelabrum & velum, si fuerint vetustate cōsumpta, incēdio dentur, quia nō licet ea, quæ in sacrario fuerint, male tractari, cineres quoq; eorum in Baptisterium inferantur, &c. Et hoc ipsum intelligendum est de vestibus sacerdotalibus, & de aliis ornamentis vel rebus sacris, præsertim de benedictis, & quæ immediate attingūt altaris ministerium, vel Ecclesiæ ornatum. Solum videtur esse dubium de vasis argenteis, nam, postquam confracta sunt, vendi possunt, & consequenter materia eorum conuerti in vsus communes vsus. Respondetur in primis, non posse vendi, nisi in certis casibus, quos attigit Ambr. 2. officio. cap. 28. & de his tractant Summistæ verbo, Alienatio: & alibi latius dicendum est. Deinde cum illi casus semper ex necessitate oriantur, & ad pietatem pertineant, talis vsus non est à religione alienus, eo vel maxime, quod, vt possint huiusmodi res ad alios communes vsus deseruire, debent iterum ferro & igne quodammodo transmutari, & ideo moraliter loquendo, iam videntur esse omnino aliæ: & ideo nullum est incommodum, quod postea aliis vsibus deseruiant.

Dubium de vasis argen.

Respon.

Ambros.

Sed quæres, an à contrario ex his rebus, quæ profanis vsibus deseruierunt, possint res sacræ conflci. Aliqui enim existimant, hoc esse prohibitum, & Minores habent priuilegium, quo & eis concessit Sixtus quartus, vt secura conscientia possint conuertere vestes, & pannos profanos in paramenta, & alios Ecclesiasticos vsus: ergo tale priuilegium supponit, hoc iure communionem licere. Sed in vniuersum hoc dici non potest: nam constat, spolia domus profanæ dirutæ posse sanctissime dedicari ad templum, vel monasterium ædificandum. Item ex veste pretiosa potest fieri casula, vt constat ex piorum vsu. Vnde quotiescunque res profana mutat figuram seu artificialem formam, non est dubium, quin hoc possit fieri. Difficultas vero nonnulla esse posset, retenta etiam eadem figura, an possint res profanæ ad vsus sacros dedicari. Sed in hoc etiam dicendum est, si secundum illam figuram aptæ sint ad aliquem vsum sacrum, id posse fieri, per se loquendo, si alioquin non interueniat scandalum, vel specialis aliqua indecentia: quia hoc nullibi est prohibitum, & per priorem vsum non contrahunt aliquam maculam, & si quam videtur moraliter habere quadam extrinseca denominatione, per benedictionem, vel declarationem ad vsum sacrum, purgantur: sic enim constat, communes domos in templa esse conuersas: Marcellus enim Papa, domum Lucinæ consecrauit, Vrbanus domum Ceciliæ, nec solum vulgares domos, sed templa idolorum in Ecclesias cōuersa sunt, vt constat de celebri Romana Ecclesia, quæ (Rotunda) dicitur, quę (Pantheon) prius dicebatur, quam Bonifacius IV. in honorem omnium Sanctorum consecrauit, & idem constat de aliis innumeris, quæ longum esset, referre. Idem ergo fieri potest in paramentis, & aliis huiusmodi rebus.

Quæstion.

Sixtus IV.

Glossa in c. Ligna.

Marcell. Pap.

Bonif. IV.

Circa posteriorem partem huius sectionis, in primis statuo, similiter & absolute concedendum esse, huiusmodi res sacras aliqua conuenienti adoratione, & honore prosequendas esse. Itaque quamuis hęc obligatio non semper vrgeat, quia est per modum affir-

affirmatiui præcepti, tamen non est dubium, quin suum locum habeat, vel semper quoad specificationem, id est, quod si huiusmodi res tractandæ sunt, honorifice tractentur, vel opportunis temporibus, quoad exercitium. Sic autem explicata hæc veritas probatur aperte ex septima Synodo, act. 7. in definitione fidei; quæ est veluti conclusio rerum omnium, quæ in præced. actionibus disputata, & adducta fuerãt: definitur autem ibi, sacris imaginibus salutationem & honorariam adorationem adhibendam esse, non secundum fidem nostram veram latriam, quæ solum diuinæ naturæ competit. Et deinde hãc honorariam adorationem explicat Cõcilium, per comparationem ad librum Euangeliorum, luminaria, & alias res sacras. Ad quas (inquit) reuerenter accedim⁹, quemadmodum veteribus pie in consuetudinẽ hoc adductũ est. Sicut ergo ex hoc loco, & ex multis aliis, quę in to. 1. adducta sunt, de fide certum est, imagines absolute & simpliciter adurandas esse, ita idem est omnino certum, de huiusmodi rebus sacris. Quod ex eodem Conc. confirmatur act. 6. to. 5. vbi Epiph. nomine totius Concilij dicit: Quæcunq; Deo offerũtur aut cõsecrantur, siue diuina fuerit venerandæ crucis figura, siue sacer Euangelij codex, siue venerandæ imagines, siue sacra vasa, ea complectimur, & veneramur, vt q spem habeam⁹ sanctificationis ab ipsis reddendæ, & ob id illis adorationem honorificam exhibem⁹: & infra afferuntur optima Gre. Nazianz: Præsepe adora, nam, quæ Deo oblata sunt, eius participatione, & contrectatione sancta fiunt. Et tandẽ adducitur illud, Psal. 98. Adorate scabellum pedum ei⁹, quoniam sanctũ est: vbi per (scabellum) intelligitur arca Testamenti, iuxta illud 1. Paral. 28. Paraui domũ vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedũ Dei nostri: & ratio illius metaphoræ colligitur ex 2. Reg. 6. vbi dicitur, Deus sedere in Cherubin super arca: erat n. super arca inter duo Cherubin, propitiatorium tanq; sedes Dei, & ideo dicitur arca (scabellum pedum ei⁹:) q si, vt alij volũt, per (scabellum) intelligatur templũ, etiam sic confirmatur, quod intendimus: nam inter res sacras, de quibus agimus, templa computamus. Vnde Hieron. in ep. 18. ad Marcellam, Venerabantur, (inquit) Iudæi sancta sanctorum, quia ibi erant Cherubim & propitiatorium, & arca Testamenti: ergo multo magis nos venerabimur tẽpla nostra, in quib⁹ Christus Dominus præsens adest: & eadem ratio est de aliis rebus sacris. Vnde ponderanda etiam est illa ratio (Quoniam sanctum est) quam etiam tetigit Nazianz. dicens: has res fieri sanctas, per coniunctionem ad Deum, seu, quia eius cultui dicatæ sunt: qui mod⁹ loquendi est frequens in Scripturis, Exod. 3. Locus in quo stas, terra sancta est: & hoc modo dies festi dicũtur sancti, Exod. 12. & alibi sæpe, & vestes sacerdotales vocantur sanctæ, Exod. 28. Sic igitur hæ res, de quib. agimus, sanctæ sunt: si ergo scabellum pedum Domini adorandum dicitur (Quoniam sanctum est) eadem ratione omnes istæ res sanctæ adorandæ erunt. Hinc Chryf. hom. 20. in 2. epist. ad Cor. hortatur fideles, vt honorem debitum præstẽt altari, quod corpus Christi recipit, & Ambr. ep. 14. dicit, fideles solitos esse osculari altaria venerationis causa; sicut solemus reliquias, vel imagines osculari, quod etiam inter sacrificandum solemus osculari, vt notat Amal. li. 3. de Eccl. offic. c. 4. propter quod altare (reuerendũ) appellatur ab Euseb. Emis. hom. 4. de Pascha, (Sanctum) à Paulino ep. 11. ad Seuerum, (Sacrosanctum) ab Ambros. li. de iis, qui initiantur, c. 28. (Diuinum) à Dionysio. c. 3. de Eccles. Hierarch. & à Conc. Tolet. XII. c. 5. denique vocatur, sedes corporis & sanguinis Christi; ab Optato Mileuitan. li. 6. contra Parmen. vbi immane sacrilegium Donatistarum deplorat, quod altare Dei radere, frangere, & remouere ausi fuerant. Vnde elegãter Greg. Niss. orat. de sancto Baptismate: Mensa (inquit) sanctum altare immaculatũ est, quod non amplius ab omnib. sed à solis Sacerdotibus, iisq; venerãtibus contrectatur. Similia fere de templis habet Chryf. hom. 30. nu. 2. ad Cor. Nonne videtis, quod vestibula templi huius exoscularẽtur, illi quidem flectentes, alij autem manu contingentes, & ori manum admouentes? Et de cæteris vasis sacris, idem Chryf. hom. 3. ad Eph. & 81. ad populum, & Aug. concio. 2. in 11. Psal. Et de lib. Euangeliorum, esse venerandũ docet VIII. Synod. can. 3. nam verba Euangelica continẽt, quæ adoranda esse dicit Anast. Papa, epi. 1. c. 1. & in c. Apostolica, de Consecratione, d. 1. & hinc manauit illa vetus consuetudo osculandi librum, postquam Euangelium in Missa lectum est, vt notarunt Iohas Aurel. l. 2. de cultu imaginum, Rup. li. de diuinis officiis, cap. 1. Hugo de sancto Victore, lib. 2. de officiis Eccles. ca. 21. ratione constat hæc veritas ex dictis, quia cuilibet rei sanctæ & cõsecratæ debetur aliqua veneratio: hæ autem res sunt aliquo modo sanctæ. Et confirmatur: primo ex his, quæ de veneratione negatiua (vt sic dicam) dicta sunt: nam illa cura, quam homo adhibere debet, ne profanas actiones circa huiusmodi res exerceat, procedit ex debita æstimatione sanctitatis harum rerum: ergo ex eadem procedit debita veneratio harum rerum, quando contrectandæ sunt, vel aliqua actio circa illas est exercenda. Confirmatur secundo, quia irreuerẽtia circa huiusmodi res, est peccatum sacrilegij: ergo è contrario eis debita est glorioſa veneratio. Antecedens certum est secundum communem omniũ Theologorum, vt latius tractatur in 2. 2. q. 99. art. 3. vbi & conclusionem hanc docet D. Thom. & totam hanc doctrinam confirmat, quæ magis ex seqq. patebit.

Vera latria solum diuinæ naturæ competit.
Epipham.
Nazian.
Psalm. 98.
1. Paral. 28.
Hieron.
Nazian.
Chrysostom.
Ambros.
Amalar. Eusebius. Emiss. Paulin. Ambros. Dionys.
Optatus.
Greg. Niss.
Augustinus. VIII Synod. Anast. Pap.
Ion. Aurel. Rupert. Hugo de Sanct. Vict.
D. Thomas.

Secundò dicendum est, non solum exteriorem actum honoris vel adorationis exercendum esse circa huiusmodi res sacras, verum etiam internam mentis intentionem ad huiusmodi res esse dirigendam. Hanc assertionem existimo æquè certam esse ac præcedentem, nam ex illa euidenter sequitur: nam Septima Synodus loco citato dicit, huiusmodi rebus deberi honorariam adorationem: actio vero exterior circa aliquam rem exercita, si non procedat ex intẽtione & voluntate honorandi illã, non est honoraria, quia reuera non est verus honor, sed apparens & fictus. Vnde si talis res loqui posset, rectè diceret illud Isa. 29. Populus hic labiis me honorat, cor aũt eorum longe est à me. Dicitur fortasse, in ipsomet actu interiori distinguendam esse duplicem rationem, seu voluntatem, vna est exercendi actionem exteriorem honoris, verbi gratia, osculandi, vel simile: alia est formaliter honorandi. Quando ergo veneramur has res sacras, volumus quidem actus ipsos exterioris honoris circa illas exercere, & hoc satis est, vt illas venerari dicamur, quamuis formaliter non intendamus eas colere, aut eis nos subiicere, sed Deo tantum ad cuius cultum ordinantur. Sed hoc & rationi & verbis citati Concilij repugnat. Primum patet, quia actio exterior totam suam moralem & studiosam rationem accipit ab interiori: ergo si interior voluntas, qua ego volo osculari calicem, nullo modo est voluntas honorandi calicem ipsum, sed tantum exercendi circa illum eum actum externum in honorem Dei, nõ potest dici illa actio exterior honoraria, respectu calicis, sed solum deosculatio voluntaria, quæ de se indifferens est ad honorandum, vel non honorandum, nisi per intentionem interiorem determinetur. Propter quod merito dixit Leontius, relatus in septima Synodo, act. 4. In omni salutatione & adoratione intentio ipsa requiritur, & spectatur. Secundò declaratur exemplo: nam aliter se gerit, qui ad honorandum Deum, vel se coram illo humiliandum, terram osculatur, & qui calicem, vel aliam rem similẽ religionis ergo veneratur, vterq; enim directa voluntate intẽdit exteriorem actum deosculationis exercere circa terram, vel calicem, vt per se cõstat, & tamen qui priori modo osculatur terram, nulla ratione dici potest terrã adorare aut colere, quia nullo

2. Conclus.
VII. Synod
Leontius.

modo intendit, illum actum exercere in honorē vel cultum terræ: ergo, vt prior vere dicatur calicē adorare, necesse est, vt nō solum velit actum exteriorem illum, quasi materialiter exercere, sed ēt, vt formaliter velit honorare talem rem, alioqui nulla erit inter eos actus differentia, nec magis dicetur, quis adorare imaginem aut calicem, quam terram, quando deosculatur eam, quod est plus, quam falsum & absurdū, & contra mentem Concilij & sensum oīm fidelium. Vnde argumentor tertiò: nam tota ratio cultus & intentio colendi pendet ex existimatione: sed longe diuersa existimatione pertractamus, aut deosculamus huiusmodi res sacras, quam res alias cōmunes, vel, quam terram, cum deosculamur eam; de illis n. habemus hanc existimationem, quod aliquo modo sanctæ sint, eaq; ratione debent sanctè & honorifice tractari: ergo ex hac existimatione secundum rectam rationem sequi debet intentio exercēdi hos actus externos, circa huiusmodi res, nō solum animo colendi Deum: sed etiam animo & intentione colendi seu honorifice tractandi res ipsas propter Deum, seu (q; perinde est) propter sanctitatem, quā habent ex eo, quod cultui diuino dedicatę sunt. Quarto argumentor ex varijs locis prædictæ septimæ Synodi, in qua sæpe huiusmodi res sacræ æquiparātur quoad venerationem & adorationem imaginib. vt supra visum est, & patet etiam ex act. 4. vbi ex lib. S. Maximi legitur: Salutantes sancta Euangelia, venerandas Cruces & imagines: & subdit Const. Episc. Cypr. Verbū salutarūt, sumpsit pro adorarūt. Tharas. aūt inferius subdit: Verbum illud accipiendum esse reuerenda acceptione, nā latria reseruatur Deo, & postea totū Cōc. animaduertit, imagines sacris reb. & vestib. in honore æquiparari. Ac tandē adducitur dictum Basilij: Omne quod in nomine Dñi factum est, venerandum & sanctum est. Quin potius ēt hæretici, qui cōciliabulo Constant. præsentes fuerant, videntur admisisse adorationem huiusmodi rerum sacrarū, quando consecratæ aut benedictę sunt, q̄uis de imaginib. illā negarent. Vnde act. 6. to. 4. in princ. referuntur hæc verba illius Cōciliabuli, Imaginis appellatio, nec; precationem sacrā vllam habet, quæ sanctificari possit. quib. significatur, q; si aliquo modo esset cōsecrata aut benedicta, posset adorari. Ad quod respondet Epiphan. sufficere imaginis repræsentationem absq; alia precatione, quod in tomo etiam. 3. sæpius dixerat. Vnde inter alia dicit: Typus salutiferæ crucis sine sacra precatione, & sine dedicatione, apud nos honorabilis existit: satisfacit n. nobis figura, qua tunc sanctificationem accipit, cū à nobis fuerit adorata. Igitur adoratio harum rerū consecratarum certior habebatur, ēt apud hæreticos: re tñ vera æquiparatur adorationi imaginum, vt Concil. definit, s. quoad modum & rationē adorandi: quod etiam confirmari potest ex 8. Synodo generali, can. 3. Sacram imaginem Dñi nostri Iesu Christi, & oīm Saluatoris, æquo honore cū libro sanctor. Euangeliorū adorari decernimus. sed imagines adorandę sunt ex intentione & animo adorandi, non tantum prototypa, sed ēt imagines ipsæ: ergo & huiusmodi res sacræ, de quib. agimus. Minor probari pōt, applicando rationes tactas, & præterea ex varijs locis eiusd. Concil. nam in primis Basil. act. 1. in sua cōfess. sic inquit: Honorifice veneror venerandas imagines susc ipio & amplector honorem q; debitū eis exhibeo. Apertius Theod. in sua cōfess. Sanctorū imagines susc ipio nō vt Deos, verū mentis meæ affectum, quo in illos affectus sum, hoc modo indicans: Adrian. in ep. relata act. 2. Ex animi (inquit) desiderio eas veneramur. & infer. post ep. Adrian. Thar. Imaginū picturas secundum priscā Patrum nostror. traditionē recipimus, & has desiderio adoramus, vt in nomine Christi, Deiparæ & Sanctor. factas, sed apertis verbis testamur, nos latriam & fidem nostrā duntaxat in vnum Deum verū referre & reponere. & inf. ait Euth. Venerandas imagines ex toto corde cū debito honore & salutari adoratione susc ipio, iuxta Patrū traditionē. & Epiph. inf. Recto corde adhæreo, veneror; & adoro, & simili modo loquūtur alij Patres. Sed inter alia notandū est, illud verbū Elię: Perfecte eas adorās: nā si adoratio hæc tantū esset in externo actu, & nō ex animo & intentione, reuera non esset perfecta adoratio: imo vt supr. dicebā, nec; esset vera adoratio, sicut, qui exterius colit idolum metu mortis, si id non faciat animo adorandi, non est simpliciter ac vere adorator idoli: & ideo non est perfecta idololatria, nec; incurrit pœnas Ecclesiasticas cōt. fideles ad idololatriam apostatantes, quamuis alioqui mortaliter peccet, exterius fidem abnegando: vera ergo & perfecta adoratio intentionē & animū requirit colendi illam rem, quæ adorari dicitur. Et hoc ēt declarat verbū eiusdem Con. quo huiusmodi ad orationē (honorificam) appellare solet, & imagines ipsas (honorabiles) vt supr. tactū est: vnde in act. 7. in ep. totius Synodi ad omnes Eccles. dicitur: Honorabiliter adoramus & salutamus: idem n. significant hæc duo ver. & Conc. Tri... sess. 25. in decreto de inuoc. & venerat. &c. definit: Sanctorū reliquijs veneratione, atq; honorē deberi, & eas alia q; sacra monumenta à fidelib. vtiliter honorari, & similiter de imagnib. ait: Eis debitū honorem & venerationē impertiendam: verus aūt honor nec; intelligi pōt sine voluntate honorādi, propter q; dici solet, honorē esse in honorante, qua vis eius non est posita in exteriori signo vel actione, q̄ sæpe est extra honorantē, sed in interiori existimatione, & intentione: sine hac ergo null9 est verus honor, nec; esset circa imagines. Propter quod in eod. Conc. act. 6. in fine, in demōstratione de imaginū vtilitate, quasi ad hanc radicē respiciendo dicitur: Nos dignas habem9 imagines honore salutatione & veneratione, debitamq; illis adorationē dare debemus: & infra dānantur, dicentes: Imagines retinendas esse solū ad memoriā, nō vero ad salutationem. Vnde cōfirmatur vlteri9, quia si intentio adorātis nullo modo fertur ad imaginē (& idē est de qualibet re sacra, vt dixi) sequitur adorationē non fieri ad imaginem, seu iuxta imaginē vel occasionē imaginis, q; est incidere re ipsa in opinionē Dura. ab omnib. damnatam, dicentis imaginē nō proprie, sed abusiue adorari: nō enim alia ratione illā vocauit abusiuā adorationem imaginis, nisi quia, licet fiat corā ipsa, vel iuxta ipsā, tamē animus adorātis, vt sic, longe est ab ipsa. Quod etiam parū, vel nihil differt ab alia opinione asserentium, hæc tātum deseruire, vt signa excitātia memoriam Dei vel Sanctorum, quia ad præsentiam talium rerū coluntur. Quod tandem rectè explicatur ex differentia inter adorationem, & orationem, nam oratio, licet fiat coram imagine, vel iuxta imaginem, nō tamen fit ad imaginem, quia imago cum non possit percipere verba, aut desiderium orantis nō est capax orationis, vnde oratio directe & extrinseca ratione sua dirigitur ad personam intelligētem, vt sic. At vero adoratio, non solum fit coram imagine, sed etiam ad imaginem ipsam: vt Concilia loquuntur: ergo ex intentione adorantis dirigitur externa adoratio ad venerandam ipsam imaginem, & non tantum ad venerandum prototypum in illa, seu coram illa, alias nulla esset differentia inter illam & orationē. Ex his tādem sumitur ratio à priori huius veritatis, quia de oratione adorationis nō est, vt res, quæ proxime adoratur, vt materiale obiectum adorationis percipiat honorem sibi exhibitum per adorationem, quia adoratio nō ad hoc ordinatur, vt res adorata percipiat mentem adorantis, sicut oratio, sed ad hoc solum, vt adorans conueniente modo contrectet rem illam, quam veneratur iuxta existimationem, quam de illa habet, vel ad hoc, vt eandem existimationem, quam habet de tali re, suis actib. externis manifestet, nō necessario ipsi rei, quæ adoratur, sed alijs, & præsertim ei, propter quem adoratur. hoc autem totum conuenientissimè potest habere locum circa res etiam inanimatas, quæ alioqui sacræ vel sanctæ sunt, & ideo cultui aliquo dignæ.

Tertio

Constant. Tharas. *Epiphan.* *VIII Synod generalis.* *Basil.* *Theodos.* *Adrian. Tharas.* *Euthym.* *Epiphan.* *Opinio Durandi.* *Differentia inter adorationem & orationem.*

3. Conclusio. Tertio, iuxta doctrinam supra datam de imaginibus & de adoratione Eucharistiæ, dicẽdum est, adorationem harum rerum sacrarũ, quamuis pertineat ad eandem virtutẽ, qua Deus ipse colitur, tñ in eo ordine esse respectiuã & imperfectam, comparatam ad latriam absolutam, quę ipsi Deo secundũ se debetur. Hæc conclusio constat, primo ex doctrina, prædictis locis tradita. Secundo colligitur ex varijs locis prædictæ VII. Synodi: nam act. 6. tom. 5. §. Papæ, quanta insania inter alia dicit Epipha. Habemus item & aliã plurima consecrata vasa, hæc, quia in nomine tuo facta sunt, & consecrata exosculamur. & idẽ dicitur de imaginib. & fæpissimè in eod. Conc. præsertim act. 6. to. 4. non longe à principio, ait Epipha. imaginis honorem in primũ exemplar reuerti, & ibid. sumit argumentum à contrario: nam, qui typum alicuius cõtumelia afficit, in eum quẽ typus repræsentat, iniurius est, & ad hoc citantur Basil. Chrysost. Adrian P. Anastas. Cyril. Hier. Sim. Stilit. Epipha. Basil. Chrysost. Adrian P. Anastas. Cyril. Hierosol. & Simon Stillita, Act. 5. & deinde in Act. 7. in definitione fidei, & post illam in acclamationib. Patrum eod. modo explicatur tota hæc adoratio, s. per respectum ad alium, vt notauit ẽt Photius Patriar. Constant. in lib. de VII. Synodis, circa septimam, vbi inter alia, inquit; Omnib. perspicuum est, honorem imaginibus habitũ ad eos transire quos illæ referunt. & inf. dicit, imaginem adorandam, atq; colendam ad honorẽ & & veneration em illius, quẽ ipsa refert, & subdit: Cũ adoratio atq; honor adhibeatur eod. modo, quo in aIijs sacris notis & formis sanctissimæ latriæ vtimur, neq; n. in illis consistimus, honoremq; & adorationẽ cõcludimus, neq; ad alios diuersos ac varios fines distrahimur: sed per diuersum, & singularem ipsorum cultum, & adorationem, quæ cernitur, sacra cõtinentiq; ac minime diuisa ratione, animos nostros ad inuisibilem illã, singularemq; atq; vnicam diuinitatem dirigimus. & inf. subdit; Sic & Sanctorũ templa & sepulchra, reliquias fideliter adoramus. & inf. Et si quid hic in mysticis & sanctis nostris sacrificijs simile est p munus & gratiam in illis exhibitã, prę cipuum authorem & principẽ cauſam agnoscimus ac cõmendam9. Est igitur quoad hoc ead. ratio de his reb. sacris, quæ de imaginib. sicut ergo adoratio imaginũ est respectiua, ita ẽt hæc. Ratio vero est supra tacta in principio sectionis, quia res inanimatæ nõ sunt capaces honoris & adorationis propter seipsas, quia nõ sunt capaces propriæ excellentiæ, aut intrinsecæ sanctitatis, sed tantũ per quandam denominationẽ, seu relationem extrinsecam, vt superius ẽt in his reb. de quibus agimus, declaratũ est: ergo neq; etiam sunt propter se capaces adorationis, sed tantum propter aliud, talis enim est adoratio, qualis excellentia vel sanctitas: est ergo legitima adoratio harum rerum, respectiua tãtum. Præterea, quod hæc adoratio pertineat ad eandem virtutem, qua colitur Deus, probatur, quia tota ratio adorandi has res, est diuina excellẽtia, ad cuius cultum & sacrificium, templa, altare, vasa sacra, & omnia similia ordinantur: ergo eadem virtus, quæ inclinat ad colendum Deum, inclinat ad venerandum hæc omnia propter Deum. Tandem, quod hæc adoratio sit minor, quã latria, sæpe traditur in prædicto Concil. Act. 2. post epistol. Adriani, Act. 4. sæpissime, præsertim in confessione fidei totius Concil. quæ in fine habetur: ac tandem Act. 7. in ipsa definitione fidei. Et ratione patet, quia adoratio propter rationẽ extrinsecam, multo minor est, quam propter intrinsecam excellẽtiam, vt per se manifeste patet, sed perfecta latria illa est, quæ datur Deo propter intrinsecam & summam excellentiam: hæ autem res sacræ solum adorantur propter excellentiam extrinsecam Dei: ergo earũ adoratio minor est, quam latria. Vnde etiam intelligitur, quomodo hæ res dicantur in prædicto Concil. non adorari in spiritu & veritate: non n. ideo hoc dicitur, quia adorentur in solo corpore & falsitate, alioqui vt dicebamus: ficte tantũ & specie tenus adorentur, quomodo videntur exponere, qui dicunt, ideo non adorari in spiritu & veritate, quia, licet corporalis actio ad ꝺrationis circa illas exerceatur, tñ intentio adorantis ad illas nullo modo refertur: dicuntur ergo, nõ adorari in spiritu & veritate, quia animus adorantis eis non subijcitur, tanq; seruiens propter seipsas, sed tanq; seruiens Deo in ipsis, vel tãquam seruiens ipsis propter Deum: vt rũq; enim recte dici & fieri potest, nã, licet humana natura, quæ dignior est insensibilib. rebus, illis subijci nõ debeat, in eis sistẽdo, seu propter se ipsas, tamẽ propter rem excellentiorẽ rationabiliter potest eis subijci aut seruire, conuenientem honorẽ eis tribuendo, & tunc non dicitur, eis seruire in spiritu & veritate, sed illi, propter quẽ has res veneratur, & honorifice tractat. Vnde Germ. Patriarch. Cõstant. in epist. relata in septima Synodo, Act. 4. Hæc, inquit, Imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationẽ in spiritu & veritate, incõprehensibili & inuestigabili deitati decentẽ in manu factas imagines, aut in opera hominũ arte facta, aut sane in ea, q̃ subsunt Deo, siue visibilia sint, siue inuisibilia, transferre studeamus, verum, vt dilectionem nostram, quam iuste in sanctos Dei seruos habem9, per istum modũ exhibeamus, & per honorationẽ illorũ in eum, qui per illos glorificatus est, quiq; illos glorificauit in confessione omnipotentiæ suæ, Christũ scilicet, glorificationẽ & cultũ referim9, Quin potius ex his verbis, & ex multis alijs eiusdem Concilij intelligitur, non solũ res inanimatas, verum etiã nec Sanctos ipsos esse adorandos in spiritu & veritate: nemo autẽ negabit, quando Sancti adorãtur, intentionẽ honoris & cultus ad eos immediate dirigi: ergo non negatur adoratio in spiritu & veritate, quia posita sit in actu externo sine intentione cultus, sed quia nõ tendit in rem adoratam, tanquam in vltimum terminũ adorationis, in quo mens fidẽ suam, & spem collocat. Deniq; adoratio in spiritu & veritate, idem est, quod adoratio latriæ perfectæ, & absolutæ, & ideo action. 6. tom. 4. §. Ex his, Epiphanius veros adoratores vocat, qui in spiritu & veritate Deum colunt, & propterea nõ cessant imagines amplecti & venerari: & in §. sequente ait: Nos supernis honorib. magnificare Sanctos: syncerã aũt & inuiolatã fidem & cultũ in spiritu & veritate soli Deo offerre, minime vero creaturis illis, quæ sunt sub cœlo.

Res inanimatæ non sunt capaces honoris propter se ipsas.

Ex his satis responsum est ad fundamentũ seu rationes dubitandi tactas in principio sectionis. Vna v. suboritur difficultas, quæ, licet in citatis locis tacta sit, tamen, vt multis amplius satisfaciamus, & varias locutiones prædictæ 7. Synod. exactius declaremus, presius hic est vrgenda & examinãda. Difficultas ergo est, quia sequitur ex dictis nos diuidere & multiplicate adorationes: nã vnã dicimus tribuendã, esse Deo, quam absolutam, & perfectã latriam vocamus: aliam vero reb. sacris, quã vocamus respectiuam, vel secundariam, atq; imperfectam latriam: consequens aũt videtur falsum, & contra prædictum Concil. in quo sæpissime dicitur, ideo adorationem hanc legitimã esse, quia per eam non diuiditur imperium, neq; honor, quia tota illa adoratio, tendit in Deum, & ab illius adoratione nõ diuiditur. Vnde sunt illę frequẽtes locutiones: Imagini honor exhibitus ad ipsum ꝓtotypum refertur. & illa: Adorantes, nõ ad ea, quæ oculis repræsentantur, respicimus, sed ad ea, q̃ per res significantur: Vnde est ẽt illud Adriani, in sua ep. Act. 2. Nõ in colorib. & tabulis honorem cõstituentes sed eorũ prædicantes gloriam, quorum appellationes imagines referunt, & ibid. ex Greg. Niss. refertur, animũ adorantis reduci debere ad cõtemplationem primi exemplaris, & Chrys. dicens, Quando imago Imperat. in ciuitatem infertur, populus non imaginem honore prosequitur, sed veluti presentiam regiã suscipit, & hoc mõ dicitur ibidem, q̃ hæc veneratio per recordationẽ exhibetur, & similia habentur in actio-

Difficultas.

Adrianus.

Greg. Niss.

Chrysost.

ne tertia in epistol. Orientalium, circa finem, quam legati Pontificis postea laudãt, dicentes: In omnibus consentire cum Epistola Adriani. Similia leguntur in Act. 4. in epist. Nili ad Olympiodorum, & citantur Chrysost. & Athanas. Et Basilius, præsertim lib. de Spiritu sancto, c. 17. dicens: Adorationem Imperatoris, & imaginis eius, esse vnã, quia sicut est vnum imperium: ita imaginis honor ad primum, veluti fontem dirigitur. & similia leguntur in epist. Germ. & in his, quæ ex Leontio, ead. Act. 4. referuntur. Vbi specialiter notari possunt illa verba: Non illi honorantes, sed Patrem desiderantes ac venerantes; quæ in reliquijs dicuntur. Eadem fere habentur in epist. Gregorij ad Herm. eadem act. 4. & 5. in disputatio. Leontij cum Iudæo, & in dictis Ioannis Thessalonicensis, & in act. 6. tom. 2. Ac denique Act. 7. in ipsa fidei definitione dicitur: Imaginis honor in prototypum resultat, & qui adorat imaginem, in ea adorat quorũ describitum argumentum. Nec refert, quod in his locis fere semper fit sermo de imaginibus, quia, vt ostendimus, imaginum & harum sacrarum rerum adorationes æquiparantur, eadẽque est vtriusque ratio. Et cõfirmatur primo, quia imago Dei, vel res sacra, nũquã legitime adorari potest, quin in ipsa adoretur Deus, vt constat ex omnib. citatis testimonijs, sed quotiescũque adoratur Deus, illa est perfecta, & absoluta latria: ergo alia secundaria latria est conficta, quia nunquã hæ res possunt adorari, nisi adoratione, quę procedat ex perfecta latria interiori. Et confirmo secundo: nam, si præter hunc modum adorandi potest esse alius: interrogo de quo loquatur septima Synodus in sua definitione? nam cum illa vnica sit, & simplici eorundem verborum tenore tradatur, non potest de publico, sed de vno tantum adorationis genere intelligi. Rursus, cum illa definitio sit veluti conclusio omnium, quæ in eodem Concilio disputata fuerant, & adducta, necesse est, & illam intelligi modo consueto locutionibus omnibus Sanctorum adductis in superioribus actionibus, & è conuerso omnia, quæ prius allegata fuerunt, intelligi iuxta sensum illius definitionis. Aut ergo illa definitio intelligitur de adoratione secũdaria & respectiua, aut de absoluta, & primaria. Primum dici non potest, tum quia in superioribus actionibus sæpius declaratum fuerat ex Patrũ sentẽtijs, imagines adorari eadẽ adoratione, qua exemplaria: illa autẽ adoratio est perfecta, & absoluta: tum etiam, quia in eadem definitione subditur talis ratio huius adorationis, Imaginis enim honor in prototypũ resultat, & qui imaginem adorat, in ea adorat quorũ describitum argumentum. At vero, quando in imagine Dei adoratur Deus, illa est perfecta & absoluta latria: ergo, iuxta mentem Conc. sermo est de tali adoratione, & per eam dicitur imago adorari. Tum denique, quia Con. Trid. sess. 25. loco citato, ita videtur, tam rem ipsam, quam septimæ Syn. definitionem explicare, dicens: Imaginib. debitũ honorem & venerationem impertiendam esse, non quod credatur inesse aliqua in ijs diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petẽdum, sed quoniã honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant, ita vt per imagines, quas oscũlamur, & arã, quib. caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorũ illæ similitudines gerunt, veneremur, id quod Conciliorum, præsertim vero Secundæ Nicenæ Synodi decretis cõtra imaginum oppugnatores est sancitũ. Constat autem hanc adorationem, quam his verbis Cõcilium explicuit, esse absolutam & perfectã: ergo de illa locutũ est etiam Con. Nicen. Erga illa secundaria adoratio, & respectiua, non habet fundamentum in his Conc. neque asserenda est.

Nilus. Basil. Germ. Greg. Conc. Trid. 1 Nic. Syn. Cõc. Nicen.

Ad principalem difficultatem respõdetur, in nulla opinione negari posse, quin adoratio imaginis & exemplaris, reliquiarum & Sanctorũ, quorum sunt reliquiæ, rerum sacrarum, quæ ad cultum Dei, deputantur, & ipsius Dei, aliquo modo vna sit, & aliquo modo duplex: Vna quidem propter omnia adducta difficultate proposita, & quia vt Aristoteles dixit, vbi est vnum propter aliud, ibi est vnum tantum: cõstat autem in præsente vnum propter aliud adorari, verbi gratia, vasa vel tẽpla sacra propter Deum. Duæ autem, quia in illo Conc. sæpe dicitur, imagines, verbi gratia, honorifice esse adorandas, latriam autẽ seu diuinam venerationem eis non esse exhibendam, vt patet ex Actio. 6. tom. 2. parum à principio, & sæpe alias. Vnde in Act. 4. hæc verba referuntur ex Anastas. Episc. Theopoleos. Nemo offendatur in adorationis vocabulo, siquidem & homines & sanctos Angelos adoramus, non autẽ quod eis latriam, hoc est, cultum diuinum exhibeamus. Et adducit illud Deutero. 6. Deum tuum adorabis & illi soli latriã præstabis; (vt ipse legit) ponderans excluiuam dictionẽ additam esse in verbo, (latriam) non in verbo (adorabis.) Vnde concludit. Quam ob rem adorare licet: quid enim aliud est, quã honoris alicui exhibiti veluti emphasis adoratio, latriã vero nequaquam, &c. Nec refert, quod hoc loco sermo est de adoratione Dei & Sanctorum, quas certum est duas esse: tum, quia in eodem Concilio sæpe cõparatur adoratio imaginum adorationi Sanctorũ, & adoratio Sanctorũ dicitur aliquo modo esse vna cum adoratione Dei, quia adoratio Sanctorum ad Dei honorem refertur, & in Sanctis adoratur Deus vt patet ex locis supra adductis, tum etiã, quia eodem modo distinguuntur in eodem Cõcilio, adoratio imaginis, & latria, vt patet ex Tharasio post epistolam Adriani, in Actio. 2. & in Act. 6. in fine, in demonstratione de imaginum vtilitate. Vbi sic dicitur: Quapropter non indignas habebimus imagines honore, salutatione, & veneratione, debitamque adorationem illis dare debemus, siue igitur placebit, salutationẽ siue adorationem appellare: idem profecto erit, modo sciamus excludi latriam. Hæc enim est alia à simplici adoratione, vt sæpe alibi est ostensum. Si ergo est alia & alia, necesse est aliquo modo esse duas. Varijs ergo modis potest intelligi, quo fit vna, & duplex hæc adoratio. Primo, quod fit vna realiter, seu physice: Duplex autẽ moraliter, in hoc sensu, quod res sacra, & Deus vnomet actu externo adorantur, & hoc modo dicitur adoratio vna physice, seu realiter, tamen, quia illa exterior adoratio respectu Dei fit ex intentione cultus eius; respectu vero calicis vel alterius rei sacræ, non ita fit ex intentione cultus eius, sed solius Dei, qui in illa, vel per illã rem adoratur: ideo moraliter illamet actio est latria respectu Dei, non vero respectu calicis: Hæc tamen expositio satis reiecta est ex superioribus: Est enim contra mentem Concilij, & contra rationem: nam licet iuxta illam recte intelligatur, quomodo illa actio sit latria respectu Dei, non autem respectu calicis, non tamen saluatur, quo respectu calicis sit vera adoratio, qua, secluſa intentione, nullus verus honor alicui deferri potest: non ergo erit ibi duplex adoratio moralis in vna actione reali, sed potius vnamet actio, respectu vnius erit adoratio, & non respectu alterius, sicut diximus supra de osculatione terræ in honorem Dei: illa enim est adoratio respectu Dei, non vero respectu terræ, quia non ea intentione fit. Secũdo ergo modo potest è conuerso dici hæc adoratio duplex actu reali ac physico: vno vero moraliter seu radicaliter in vno habitu, aut ratione formali cõmuni, aut fine, quo modo dilectio Dei & proximi dici potest vna charitas, quamuis nõ admittamus, Deum & proximum vno actu diligi, quia vna Dei bonitas, est ratio diligendi Deum & proximũ, & ita est vtriusque vna charitas habitualis, & vna dilectio propter relationem ad eandem personam, propter quam cæteræ diliguntur. Et simile exemplũ est in intentione finis & electione medij propter finẽ: nã esto, physice & realiter nõ sint vnus actus intẽtio & electio, nihilominus ille censetur esse vnus motus moraliter, vnus ratione vni⁹ termini vltimi, qui est

Aristot. Tharasius.

ratio tendendi in reliqua, & ratione etiã vnius principij, seu vnius habitus & inclinationis. Et hæc expositio in rigore posset sufficere ad vnitatem requisitã inter adorationem Dei, & rerum sacrarum, vel imaginũ eius, &c. vt talis adoratio sancta sit, & conformis rationi, quando quidẽ tota tendit formaliter in Dei honorem, quatenus ipse est ratio, propter quam cætera omnia adorantur, vnde non diuiditur imperium, sed vnitur potius in vna Dei maiestate, quæ est ratio adorandi cætera, & in vna radice inclinante ad Dei cultũ, ex qua prouenit, vt etiam in veneratione habeantur omnia, quæ ad Dei cultũ spectãt, sicut nõ diuiditur charitas seu amicitia ex eo, quod diligatur proximus propter Deũ, sed vnitur potiꝰ in Deo: physica enim illa distinctio actuũ parum ad rem moralẽ refert, nec diuidit animum eius vel intentionem aut æstimationem, quando omnia in vnum tendunt, & hoc reuera est, quod præcipue intendit Concilium.

Concilij intentio.

Vlterius vero addo, hanc adorationem non tantũ habitu esse vnam, sed etiã actu reali & physico, quãuis semper sit aliquo modo duplex. Et quidem, si solum esset sermo de actu exteriori, nulla esset difficultas: nam constat eodem actu exteriori posse simul Deum & imaginem, seu rem sacram coli, qui habebit duplicem rationem adorationis, si à duplici actu interiori procedat, vt facile fieri potest. Sed non loquimur tantum de actu externo, sed etiam de interno, in quo etiam est verum quod diximus. Quod vt explicemus, duo extrema cauenda sunt. Primum est dicentium, has adorationes in actib. internis semper esse physice & realiter distinctas, solumq; habere vnitatem moralem seu radicalem iuxta superiorem interpretationem, & hoc sentit Gab. in 3. d. 9. cuius sententia nobis non placet, quia nullam inuenimus repugnantiam, vt hoc fieri possit interdum vno actu interno, quo posito melius explicantur plures Conciliorum locutiones supra adductæ, vt statim etiam dicetur. Aliud extremum est, has adorationes semper & necessario debere fieri per vnum ac eundem actum interiorem, ita vt non possit recte ac honeste adorari imago Dei, vel calix verbi gratia, nisi per interiorem actum apprehendatur Deus, vt adorandus cum calice, seu vt adorandus in calice, & per calicem: calix autem vt coadorandus etiam suo modo, propter Deum. Cuius ratio reddi potest, quia non potest honeste adorari calix: quin Deus sit ratio adorandi illum, non potest autem Deus esse ratio adorandi, quin etiam simul sit res adorata, quia in volũtate quidquid est ratio volendi, est etiam obiectum volitum vt quod, vt multi existimant, & hoc significatur in locutionibus adductis ex septima Synodo, cum dicitur, totum hunc honorem referri in Deum, qui in talibus rebꝰ adoratur. Sed hoc etiam extremũ est falsum, vt ostendam: media itaque via tenenda est. Existimo ergo hunc modum adorandi rem sacram & Deum per vnum actum, quo vtrumque adoretur, vt obiectum quod, esse possibilem & honestum ac licitum. In quo recedo à priori extrema sententia, & hoc late probaui, tractando de imaginibus, & reliquijs in 1. tom. Est autem eadem ratio in rebus sacris: de quibus nunc agimus. Et patet breuiter, quia hoc modo probabilius est, Deum & proximum posse amari vno actu, & similiter finem & medium. Item idem actus potest habere duplex materiale obiectum, vnum primarium, & aliud secundarium, vt eadẽ visio esse potest Dei, & creaturarum in Deo: ergo & in præsenti similiter. Tandem ex re ipsa declaratur: nam Deus & res sacræ in ratione obiecti adorabilis possunt apprehendi cum mutuo quodam respectu: nam & res sacra colitur propter Deum, & Deus colitur in re sacra, seu per rem sacram: ergo totum hoc potest mente cõcipi per modum vnius obiecti, & voluntas potest in vtrumque tendere vnico simplici motu propter mutuam habitudinẽ, quam hæ res inter se habent. Vel aliter, quia Deus & res sacra adorantur propter excellentiã Dei, potest vtraq; illa res apprehendi, vt informata vnica excellentia Dei, & voluntas vnico motu tendere in vtramq; per modum vnius adæquati obiectꝰ materialis adorabilis: est ergo hic modus adorationis possibilis. Quod autem licitus sit, per se notum est ex dictis, quia vtraque illa res adoratur illo actu, prout secundum rectã rationem adorabilis est. Item, quia si duobus actibus illo modo adorarentur, licite fieret: ergo & vno actu: nam hoc nihil variat honestatem moralem. Tãdem, quia de hoc modo adorationis videtur loqui Patres, cum dicunt, adorãdo has res vel imagines in eis adorari exemplaria seu personas, propter quas coluntur. Et tũc ille actus adorationis interioris, quamuis realiter vnicam habeat speciem, tamẽ moraliter, vel secundum distinctionem rationis & inadæquatos cõceptus, dici potest duplex adoratio: nam ille actus, vt terminetur ad Deum propter se, est latria absoluta & perfecta: prout vero terminatur ad rem sacram propter Deum est adoratio respectiua, est latria secundũ quid, sicut, quãdo vno actu diligitur Deus propter se & proximus propter Deum, ille actꝰ, prout terminatur ad Deum est dilectio absoluta & super omnia: vt terminatur vero ad proximum, est respectiua, & nõ super omnia, sed infra Deum, & hoc modo facile cõciliantur, & intelliguntur omnia dicta illius Concilij. Ex hoc vero vlterius sequitur (vt existimo) euidenter posse hoc genus adorationis fieri diuersis actibus, imo & re ipsa posse interdum separari hos adorandi modos, in quo recedo à posteriori extrema sententia: declaratur autem & probatur: nam primo manifestum est, interdum posse absolutam Dei adorationem fieri sine respectiua adoratione aliarum rerum sacrarum, non solum quando per se consideratur Deus sine vllo concursu, vel occasione harum rerum sensibilium, sed etiam quando ex illis excitatur animus ad adorandum Deũ, eo modo, quo Duran. sentit, adorari exemplar ad præsentiã imaginis, non adorata proprie ac per se ipsa imagine, vel etiam eo mõ, quo dicebat opinio supra recitata, exteriorẽ actionem adorationis fieri corã imagine vel re sacra: totam vero mentis intentionem ad Deũ, seu exemplar dirigi: nam, licet prædictæ sententiæ in hoc falsæ sint, quod negant imagines, vel res sacras esse adorabiles, alio vero ac proprio modo adorationis: tamen ille modus, quem ponunt adorandi Deum vel exemplar, non est impossibilis, nec falsus, nec illicitus, quia cum exercitium adorationis voluntarium sit & liberum, potest homo suo arbitrio præscindere vnam rem ab alia, seu vnum obiectum materiale ab alio, & ita dirigere mentis intentionem ad adorandum vnum præcise, non coadorato alio, etiam si fortasse occasio sumpta sit ab alio obiecto sensibili, quod memoriam excitauit. Et declaratur exemplo: nam, licet Eucharistiæ sacramentum, vt constat ex Christo & speciebus vnico actu & animi motu adorabile sit, ita vt species simul cum Christo coadorentur: nihilominus potest homo mente præscindere, & Christum ibi sub speciebus latentem considerare, eumque solum ac præcise adorare, non coadoratis speciebus ex intentione sua, quamuis exterior actio in præsentia specierum exerceatur: nam in hoc nulla est repugnantia, & totum pendet ex hominis libertate. Est ergo hic modus possibilis. Quod autem licitus sit, probatur, quia neque est malus ratione eius, quod in eo omittitur, neque etiam ratione eius, quod per eum fit: ergo per se non habet vllam malitiam, & alioqui habet bonum & honestum obiectum. Ergo per se bonus est. Assumptum declaratur & probatur, quia in eo actu omittitur propria, ac per se coadoratio imaginis vel rei sacræ: hæc autem omissio non semper mala est, quia non omittitur ex aliquo errore: præterea, scilicet, quod mala existimetur, sed solum, quia animus omnino appellatur ad superioris rei considerationem & reuereu-

Alia authoritij sententia.

Opinio Duran. sentit, adorari exemplar ad præsentiã imaginis, non adorata proprie ac per se ipsa imagine, vel etiam eo mõ, quo dicebat opinio supra recitata, exteriorẽ actionem adorationis fieri corã imagine vel re sacra: totam vero mentis intentionem ad Deũ, seu exemplar dirigi: nam, licet prædictæ sententiæ in hoc falsæ sint, quod negant imagines, vel res sacras esse adorabiles, alio vero ac proprio modo adorationis: tamen ille modus, quem ponunt adorandi Deum vel exemplar, non est impossibilis, nec falsus, nec illicitus, quia cum exercitium adorationis voluntarium sit & liberum, potest homo suo arbitrio præscindere vnam rem ab alia, seu vnum obiectum materiale ab alio, & ita dirigere mentis intentionem ad adorandum vnum præcise, non coadorato alio, etiam si fortasse occasio sumpta sit ab alio obiecto sensibili, quod memoriam excitauit. Et declaratur exemplo: nam, licet Eucharistiæ sacramentum, vt constat ex Christo & speciebus vnico actu & animi motu adorabile sit, ita vt species simul cum Christo coadorentur: nihilominus potest homo mente præscindere, & Christum ibi sub speciebus latentem considerare, eumque solum ac præcise adorare, non coadoratis speciebus ex intentione sua, quamuis exterior actio in præsentia specierum exerceatur: nam in hoc nulla est repugnantia, & totum pendet ex hominis libertate. Est ergo hic modus possibilis. Quod autem licitus sit, probatur, quia neque est malus ratione eius, quod in eo omittitur, neque etiam ratione eius, quod per eum fit: ergo per se non habet vllam malitiam, & alioqui habet bonum & honestum obiectum. Ergo per se bonus est. Assumptum declaratur & probatur, quia in eo actu omittitur propria, ac per se coadoratio imaginis vel rei sacræ: hæc autem omissio non semper mala est, quia non omittitur ex aliquo errore: præterea, scilicet, quod mala existimetur, sed solum, quia animus omnino appellatur ad superioris rei considerationem & reuereu-

Sententia authoris.

Idem actus potest habere duplex materiale obiectum.

Modus adorandi possibilis & licitus.

uerentiam, quod licite facere potest, quia nullam habet obligationem exercendi semper adorationem circa rem sensibilem, etiam si sacra sit, & ex illa sumat occasionem adorandi Deum, quia hoc præceptum, vel vullum est, quod absolute obliget ad exercitium actus, sed solum ad specificationem, si homo velit illū exercere, vel si est aliquod, illud est affirmatiuum, & non obligat pro semper: ergo ratione illius omissionis, seu præcisionis, non est actus malus: aliunde vero per illum actum colitur Deus adoratione absoluta & perfecta, illi debita propter eius excellētiam, vt proponitur: ergo illé actus ratione eius, quod per eum fit, non est malus, sed potius ex obiecto bonus, neque intrinsece includit aliquam circumstantiam, quæ inficiat.

Simili discursu probari potest adorationem respectiuam harum rerum sacrarum esse separabilem ab adoratione absoluta latriæ ipsius Dei, talemque adorationem sic exercitam esse licitam. Et primum quidem, scilicet, hoc esse possibile, probatur primo ipso vsu & experientia, frequentissime enim tractamus has res sacras religiosa veneratione, non exercendo proprium, & absolutum actum latriæ circa Deum ipsum, vel Christum: tūc ergo exercemus solam adorationem respectiuam, quam septima Synodus vocauit simplicem adorationem à latria distinctā. Antecedens videtur adeo euidens experientia, vt à nemime negari possit, sed declaratur amplius, quia absoluta Dei adoratio esse non potest, sine actuali consideratione absoluta ipsius Dei & excellentiæ eius: sæpe autem veneramur has res sine tali actuali memoria & consideratione Dei: sed solum, vel confuse apprehendendo has res, vt sacras & religiosas, vel ad summum considerando illas, vt cultui diuino dicatas. In quo non consideratur Deus, vt per se adorabilis est, sed solum, vt extrinsece facit adorabilem rem suo cultui dicatam, seu (quod idem est) vt est ratio adorandi illam. Declaratur etiam hæc experientia in hunc modum: nā longe aliter veneramur calicem vacuum, vel plenum Christi sanguine, quādo enim hoc posteriori modo illum apprehendim⁹, statim exercemus actum perfectæ latriæ, quo tendimus in ipsum Christum, vt obiectum primarium, & absolute adoratum: cætera vero ipsi coadorantur: quando vero apprehendimus calicem vacuum non excitamur ad talē adorationis modum, sed solum ad reuerenter tractādam rem illam, quia vt sacrā & religiosam illam apprehēdimus: ergo signū est, in hoc posteriori genere adorationis, cōmuniter loquēdo, non exerceri perfectam & absolutam latriam circa Deum vel Christum, sed solum respectiuam circa res sacras. In quo est obiter notanda differentia inter imagines & res sacras: nam licet in hoc conueniant, quod etiā imagines sunt adorabiles sola adoratione respectiua, vt alias diximus, tamen si imago propriū imaginis officium exerceat, nunquā adoratur, quin prototypō in ea primario & absolute adoretur, quia proprium officium imaginis est, referre suum exemplar. Vnde si interdū sola imago honoratur, vt materiale obiectum, quod adoratur, potius sumitur vt res quædam sacra, quam formaliter & in actu exercito, vt imago, & quia prior vsus imaginis proprior est & frequentior: ideo prior modus adorādi imaginem frequentior etiam est: munus autem & propri⁹ vsus rerum sacrarum, de quibus modo agimus non est referre, aut repræsentare Deum, ad cuius cultum ordinantur, sed solum deseruire, aut esse instrumēta ad aliquod ministerium diuini cultus, vel ad illud esse consecrata, seu benedicta, & ideo frequentior modus venerandi has res est solum per respectiuam adorationem absque formali, & propria tendentia mentis & intentionis in Deum secundum se, & hæc est valde notanda differentia & intelligenda varia dicta de adoratione imaginum: & harum rerum sacrarum, & ad reddendam rationem huius experientiæ, quæ, vt opinor, negari non potest, & sufficiens est ad probandum, quod intēdimus. Sed præterea probatur ratione sumpta ex generali principio, quod in voluntate, non semper ratio volendi, est volita, vt quod, formaliter & proprie, sed solum virtualiter, quatenus est ratio volendi aliud, quod patet exemplis: nam primo in intellectu assensus scientificus cōclusionis non versatur circa principia tanquam obiectum quod, seu cui intellectus assentitur: imo nec semper requirit talem actualem assensum principiorum, quāuis semper nitatur ipsis principijs, tāquam rationi assentiēdi, & qui credit articulum fidei, vt reuelatum à Deo, non semper actu credit, Deum esse primam veritatem tanquam obiectum creditum vt quod, quāuis illi veritati nitatur, vt rationi assentiendi. Deinde in voluntate, quāuis proximus ametur propter Deum, non quoties amatur proximus illo amore respectiuo, necesse est amari formaliter Deum, vt obiectum quod diligitur, & idē est electione medij propter finem, quæ non semper requirit actualem intentionem, quæ formaliter tendat in finem vt obiectum volitum vt quod.

Ratio autem generalis est, quia non est necessaria connexio inter obiecta dicto modo volita: nam vt vna res sit ratio volendi vel colendi aliam, satis est, quod intellectus apprehendat respectum vnius ad aliam, & iudicet, hanc rem, quæ ad aliam habet respectum, esse amabilem vel honorabilem ratione illius termini, quem respicit: quo posito iudicio potest voluntas immediate ac præcise ferri in obiectum illud sub ea ratione respectiua, hoc enim nullam repugnantiam inuoluit, vt per se notum videtur, & pendet ex libero exercitio actuum voluntatis: ergo potest ita fieri, vt in præcedente puncto argumentabamur. Imo supposita tali apprehensione & iudicio hic modus operandi est magis connaturalis voluntati: nam si ego non desidero hunc finem, vt per se amabilem, sed medium, vt vtile ad talem finem, & amabile propter illum: non est, cur voluntas excitetur ad tendendum in finem, vt in obiectum quod, amando illum propter se, sed solum in medium, amādo illud propter finem: sic ergo in præsenti potest intellectus non considerare actu Deum, vt summe excellentem, & per se adorabilem, sed solum apprehendere hanc rem sacram, vt diuino cultui dicatā, & ea ratione iudicare, eam esse reuerenter tractandam: ergo potest voluntas id præcise velle non intendendo actu absolutam latriam & cultum Dei secundum se. Est ergo sine dubio hic modus adorandi possibilis.

Quod autem licitus sit, eisdem fere argumentis probari potest: primo quidem, quia ex communi vsu omnium piorum, & religiosorum hominum, qui, vt ostendimus, frequentius hoc modo venerantur has res, & certi moraliter sunt, in hoc se nihil peccare, sed potius bene agere. Secundo, quia siue cōsidere rem⁹ id, quod ibi fit, siue id, quod omittitur, nulla est deordinatio: & alioqui obiectum talis actus est per se consentaneū rectę rationi: ergo actus hinc habet honestatē, & ex nullo capite habet malitiam. Assumptū declaratur: nam ibi omittitur absoluta adoratio latriæ Dei, à quo habent hæ res sacræ, quod adorabiles sint: hæc autem omissio non est mala, quia præceptū adorandi Deum hoc modo non semper obligat. Neque etiam eo tempore occurrit specialis aliqua ratio, propter quā tunc semper & specialiter obligēt. Rursus ibi exercetur adoratio respectiua præcise: hæc etiam est comensurata obiecto, nā tale obiectum materiale propter talem rationem secundū rectam rationem adorabile seu honorabile, vt septima Synodus, locis adductis sæpe loquitur, & ideo act. 3. in epistola Orientalium, approbantibus Legatis Pontificis, absolute & gereraliter dicitur, adorare imagines licitum esse, sed prototypi causa. Idem autem est, vt sæpe dixi, de rebus sacris. Quotiescunque ergo propter debitam rationem, & cum debita existimatione hono-

Differentia inter imagines & res sacras.

Proprium vsus rerum sacrarum quia.

VII. Synod.

Ratio quadā generalis.

Probatur primo.

Secundo.

Syn. VII.

honorantur, licita est adoratio, quamuis in eâ præcise sistatur. Vnde argumentor vltimo, quia hæc adoratio respectiua, seu minor, quam perfecta latria, aliquando est licita & sancta, vt euidẽter docet dicta septima Synodus multis in locis, quorum aliqua designauimus, & quando coniunctim fit cum latria perfecta, respectu Dei est licita, vt in præcedente modo declaratur: ea ergo etiam si fit præcise ac separatim, erit licita: patet consequentia, quia ex hoc non adiũgitur illi, aliqua mala circumstantia, neque aliquid omittitur, quod simpliciter sit ad honestatem necessarium. Dicet fortasse aliquis, his rationib⁹ recte probari, illum modum reuerenter tractandi has res sacras, cum prædicta existimatione absq; actuali exercitio perfectæ latriæ, esse quidem possibilem & licitum, non tamen mereri nomen adorationis, quæ deberet esse emphasis honoris, vt dicitur in septima Synodo loco citato; ibi enim non est emphasis honoris, sed solum quædam existimatio, & prudens discretio inter res ipsas. Sed hoc est reuocare rem totam ad quæstionem de nomine, & modus ille loquendi est falsus & præter communem modum loquendi, etiã vsitatum in prædicta septima Synodo: nam illa reuera non est tantum existimatio, sed ex diuersa existimatione procedit diuersa operatio, quæ non potest non esse adoratio, quamuis secundaria & respectiua: quia est veneratio quædam, & significatio honoris & religiosæ existimationis, vt in eadem septima Synodo sæpe dicitur, & in illis eisdem verbis, cum dicitur adoratio (emphasis honoris) quia emphasis nil aliud est, quam significatio recondita, & minus explicata, quamuis, ẽt si per emphasin honoris intelligeremus excellentem aliquem honorem, posset hoc attribui huic adorationi respectiuæ rerum sacrarum, etiam præcise sumptæ, quia, quatenus in diuina excellentia nititur, religiosa est, & altioris ordinis ab omni alio honore, quamuis in illo ordine secundarium & infimum locum teneat, ille igitur modus tractandi has res sacras cum veneratione & reuerẽtia, modus quidam adorationis est: vnde recte Tharasius in septima Synodo, actione. 4. non longe à fine, paulo post illa verba Anastasij, quod adoratio est emphasis honoris, ex eis ita infert: Omnes qui sacras imagines se venerari confitentur: adorationem autem recusant, à sancto Patre, tanquam hypocritæ redarguuntur. Idem ergo nos dicimus de adoratione & veneratione rerum sacrarum.

Modus loquendi falsus reijcitur.

Adoratio quid.

Emphasis quid.

Tharasius. Anastasius.

Constat igitur, respectiuã istarum rerũ adorationem posse licite fieri solam ac separatam à perfecta & absoluta latria. Tunc autem dicitur illa adoratio esse vna cum adoratione ipsius Dei, vel habitu, vt dixi, vel, quia quantum est ex se, potest cõiungi in vnum cum adoratione Dei, quãuis contingat per accidens actualiter separari ex libertate operantis, vel certe, quia illemet actus virtute cõtinet adorationem Dei, quatenus propter illum fit, & in illius excellẽtia fundatur, quamuis in ipsum non tendat, vt in obiectum formaliter adoratum: sicut, qui diligit proximũ propter Deum, dici potest, ibi diligere Deũ, non formaliter, sed virtute, propter q̃ dicitur ad Rom. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, & eodem modo in electione medij dicitur intendi finis, vt loquitur Diuus Thomas, 1. 2 q. 12. a. 4. Quin potius, etiam honor Sanctis exhibit⁹ dicitur sæpe in prædicta Synodo tendere in Deum, vt loquitur expresse Leontius dicta actione quarta, dicens: Honor, qui Sanctis impenditur, in ipsum recurrit, &, qui Martyrẽ colit, Deum ipsum colit, &, qui Matrem illius adorat, ipsi honorẽ asignat, & similia, quæ etiam leguntur ibidem in epistolis Germ. ad Ioann. & ad Thom. & actione quinta in disputatione Leontij cum Iudæo, & actione tertia, in epist. Orientalium, circa finem, & tamen certũ est, quando Sancti adorantur formaliter expresse nõ adorari Deũ, vt obiectum, q̃ adoratur, sed solos sanctos ipsos: imo neq; proxime adorari propter Deum,

Rom. 13.

D. Thom.

Leontius.

Germ.

vt propter immediatam rationem adorãdi, sed propter intrinsecam sanctitatem eorum: nam, vt recte dixit Adrianus ibidem, actione secunda in sua epistola, circa finẽ: Decet Sanctos honor & veneratio propter iustitiam eorum. Nihilominus tamen, quia totus hic honor Sanctorum cedit in Dei honorem, & in Deo radicaliter fundatur, ideo, quando Sancti honorantur, dicitur Deus honorari in illis: ergo multo magis cultus harum rerum sacrarum, qui immediate fundatur in Deo, vt in ratione adorãdi, dicetur esse virtualis honor & cultus ipsiusmet Dei.

Adrianus.

Ex his ergo satis constat, quomodo sit vna adoratio harum rerum sacrarum & Dei, & quomodo etiam sit duplex, diuersa consideratione & ratione, per quod sufficienter responsum est ad principalem difficultatem, supra tactam. Et hinc etiam exponuntur facile omnes locutiones ibi adductæ: nam in eis interdum sermo est de adoratione imaginum, vt exercent imaginum officium, atque adeo, vt in eis adoratur prototypon, vt obiectum quod, interdum vero loquũtur de adoratione respectiua, & hoc modo est in vniuersum verum, has res non adorari, nisi vt relatas ad aliud, nec respiciẽdo ad ipsas vt sic, seu ad naturas earum, sed respiciendo ad excellentiam alteri⁹, saltem vt ad rationem adorandi, & hoc est, quod primo ac principaliter intenditur in illo Concilio, quia hoc est, quod per se honestat hãc adorationem. Vnde ad primam confirmationem plana est ẽt responsio, quia in his rebus dupliciter potest adorari Deus, scilicet, vel implicite, &, vt obiectum quo tantum, vel explicite, & vt obiectum quod, & vterq; modus sufficit ad honestam adorationem, & de vtroque loquitur Concilium in diuersis locis: prior vero ratio per se pertinet, & requiritur ad propriam adorationem harum rerum, quatenus ad illas terminatur, quia illæ non sunt adorabiles, nisi ratione alterius: quod vero simul cum illis adoretur aliud, vt obiectũ adoratum vt quod, formaliter non pertinet ad adorationem earum, sed concomitanter fieri potest ex perfecta apprehensione & motione adorantis.

Adoratio Dei & rerũ sacrarum quomodo vna, quomodo duplex.

Hinc ad secundam confirmationem in primis dici potest, septimam Synodum in definitione fidei cũ docet, vel imagines, vel has res sacras esse adorabiles formaliter loqui de adoratione respectiua, secundaria, tum quia eam expresse à latria distinguit, tum etiam, quia hæc est adoratio per se debita his rebus, & quod aliquid aliud attingatur, est quasi accidentarium, & eodem modo intelligi potest Concilium Trideti̇num cum dicit, his rebus esse debitum honorem & venerationem impertiendam. Neque huic expositioni obstat, quod eadem Concilia subiungunt honorem his rebus seu imaginibus exhibitum ad prototypa referri, & hæc eadem prototypa in imaginibus adorari, quia hoc totum verificari potest de prototypo, vt est ratio adorandi imaginem, vt iam declaratum est: sicut honor Sanctorum dicitur referri in Deum, & Deum adorari in Sanctis: nam, quod prototypõ adoretur in imagine, vt obiectum quod, quando formaliter vtimur imagine vt imagine, licet sit verum, non est tamen de fide certũ, neq; existimo, ibi esse definitum. Vnde dicitur secundo, Cõcilia hęc solum id definire, quod per se pertinet ad fidem & ad defendendam legitimam adorationem harũ rerum à calũnijs hæreticorum: hoc autẽ in duob. vel tribus cõsistit. Primum est, quod res vere ac proprie & sub aliqua honesta intentione adorãtur. Secundum est, quod non adorãtur ratione sui, sed ratione alterius: vnde fit tertio, vt totus honor harum rerum ad aliud referatur, q̃ in ipsis aliquo modo adoratur, & hæc tantum sunt omnino certa: reliqua vero relinquunt Concilia disputationi Theologicæ, scilicet an res illa, quæ est ratio adorãdi aliam, simul cum illa, & in illa adoretur, vt quod vel tantum vt quo, & quando adoratur vt quod, an fiat vno actu interiori, vel duobus, & an ita semper fiat, vel solum aliquando: insinuant tamen

Ad 2. confirmationem responsio.

Conc. Trid.

men prædicta Cõcilia in illa ratione & explicatione, quam subdunt post definitionem suam, quotiescunque adorantur imagines, vt sunt imagines, in eis adorari exemplaria, et vt res primario adoratas; nõ tamen inde sequitur, idem atq; eodem modo fieri, quãdocunq; adorantur res sacræ aut ipsæmet imagines, quatenus quædam res sacræ sunt, vt in superioribus explicatum reliquimus. Ex illis ergo definitionibus nihil colligi potest diuersum à doctrina tradita.

DISPVTATIO LXXXII.

De præparatione ad Missam necessaria, & de vestibus sacris.

POstquam dictum est de tempore & loco, quę magis extrinsecus circumstant actionem sacrificandi, explicandæ sequũtur aliæ circũstantiæ vel cæremoniæ, q̃ magis intrinsece ipsimet actioni sacrificandi adiunguntur. Sed prius quam ad hæc accedamus explicare oportet, quomodo Sacerdos parare se debeat, vt cõuenienter dispositus ad altare Dei sacrificaturus accedat. Potest autem hæc dispositio requiri, aut ex parte animi, aut ex parte corporis, & de vtraq; aliquid sumendum est ex dictis superioribus, de dispositione ad communionem sacramenti Eucharistiæ necessaria: aliquid vero addendum est tanquam huius loci proprium: Quia ergo Sacerdos sacrificaturus, communicaturus etiam est, ante omnia necesse est, vt sine conscięntia peccati mortalis accedat: ita, vt, si talem conscięntiam prius habeat, confessionem præmittat, si potest, vel, si non potest, saltẽ contritionem habeat cum proposito confitendi, cũ primum possit iuxta tractata in superiorib⁹. Præter hanc autem dispositionem nulla alia spiritualis præparatio occurrit, quę simpliciter necessaria sit ex præcepto, præter voluntatem, & intẽtionem rite & honeste sacrificandi, quia neq; ex solá rei natura aliquid aliud colligi potest, neq; inuenitur aliquod speciale præceptum positiuũ, quod aliquid huiusmodi præscribat, ita vt eius transgressio peccatum sit: nonnulla enim, quæ in Missali designantur, solum pertinent ad quandam directionẽ & consilium, quod obseruare, optimum quidem erit, nihil tamen peccabunt, si omittantur, secluso contemptu, maxime, si aliqua alia præparatio præmittatur, quę iuxta vnius cuiusq; consuetudinem, magis eum possit ad deuotionem iuuare: hoc enim seruare debent Sacerdotes omnes, vt sacrificiũ hoc, debita religione & pietate celebrare possint, vt recte docet S. Germ. in Theoria rerum Ecclesiasticarum, cui⁹ rei illustre exemplum legi pót apud Dionys. epist. ad Demoph. Addit vero Innoc. lib. 1. de hoc myst. capit. 47. celebrantem debere quosdã Psalmos & orationes præmittere, sed vt dixi, de hoc non inuenio expressum præceptum, sed consilium: solum potest quoad hanc partem superesse quæstio de præmittenda recitatione diuini officij, quam statim tractabimus. Rursus ex eodem principio, quod Sacerdos sacrificaturus, communicaturus etiam est, quod ad corpus pertinet, necesse est vt ieiunus accedat, in quo seruanda sunt, quæ superius de communione annotauimus, & quæ addidimus, disput. 80. quod Sacerdos bis sacrificaturus eodem die, non debet etiam calicis purificationem accipere in priori Missa: nihil enim aliud speciale hic occurrit addendum, quia neq; maius, neq; minus ieiunũ, requiritur ad sacrificandũ quam ad simpliciter cõmunicandũ, neq; specialis aliqua pœna ipso iure impósita est Sacerdoti non ieiuno sacrificanti, quamuis deponi interdũ, vel excõmunicari præcipiatur, in Conc. Brac. II. can. 10. Tolet. VIII. can. 2. cap. Nihil, 7. q. 1. Deinde necessaria est ea dispositio corporis, q̃ excludat omne periculum irreuerentiæ, vel relinquendi inchoatum sacrificium. & ideo in cap. Communiter, 14. dist. & 2. q. 7. per totam excluduntur ab hoc munere sacrificandi omnes illi, qui caducum morbum, aut capitis vertiginem, aut similem ęgritudinem patiũtur, & idem est de eo, qui patitur periculum vomit⁹, aut aliquid huiusmodi, quia tũc iniuria fieret tanto mysterio, cum tali dispositione sacrificando. Vnde in illis iuribus cauetur, vt qui tali morbo caduco laborant, non solum, vt prius curẽtur, sed etiam, vt, postquam conualuerint, prius, quam ad altare accedant, per annum probẽtur. Quod seruata proportione, in alijs ægritudinibus obseruãdum est, in quib. tale periculum intercedit, vbi vero nullum periculum est, sed horror quidam, vt in lepra & similibus, non omnino prohibetur hoc ministerium, sed solum, vt non publice, sed occulte fiat, vt supra diximus, de cõmunione agentes. Quocirca necessarium etiam est, vt decens munditia corporalis adhibeatur, quantum recta ratio dictat, & ideo iuxta Missalis regulas Sacerdos celebraturus manus corporaliter lauat, nam licet id etiam fiat in significationem spiritualis munditiæ quam habere debet, vt notat Innocentius, li. 1. Inno. de hoc myst. cap. 46. tamen hoc etiam fit propter ipsam corporalem munditiam, & omitti facile non debet, quamuis non videatur illa sufficiens materia rigorosi præcepti. Igitur nulla alia corporalis dispositio necessaria est, præter eam, quæ in sacris vestibus posita est: de quib. erit altera pars hui⁹ disputationis.

S. Germ.

Innocent.

Conc. Brac. Concil. Tolet. VII.

SECTIO I.

Vtrum teneatur Sacerdos præmittere diuinum officium ante Missam.

IN hac dubitatione est sententia valde communis, esse peccatum mortale dicere Missam ante recitatum saltem matutinum officium. Ita tenet Veruensis à Sylues. citatus, tribuitur etiam Palud. in 4. dist. 13. q. 2. art. 2. concl. 2. vbi solum dicit, non debere Missam dici, nisi post dictum matutinum, idem vero inferius subdit de Prima, quod est signum ipsum nõ intellexisse, hãc esse obligationem sub peccato mortali. Clarius tenuit hoc Antonin. 3. part. titulo 13. cap. 4. §. 1. Gabriel, lectione 13. in Can. Angel. verb. Missa, nu. 42. & Armilla, verbo, Horæ canonicæ. num. 18. & Summistæ frequentius his verbis. Idem tenet Naua. lib. de Oratione, c. 3. n. 70. vbi potius videtur dicere, contrarium in rigore iuris esse verum. Quamuis non auderem (inquit) id consulere, neq; facere sine graui causa. In capite aũt 21. nu. 30. illud dictum declarat de hora prima: de Matutina autẽ dicit, se sequi opinionem communiorem, limitando illam, ne procedat, quando aliqua iusta causa id fieret. Eandem opinionem tenet Marcel. referens plures Canonistas, lib. de horis canonicis, c. 42. fundãtur hi authores in cõsuetudine Ecclesiæ, quam satis ostẽdunt tot graues authores, & ex vsu constat. Certum est aũt consuetudinem habere vim legis, & consequẽter in re graui obligare sub mortali: quod autẽ talis sit hæc res, de qua agimus probatur, quia grauitas materię iudicio prudentũ pensanda est, sed communiter sapientes in hac materia iudicãt, rem hanc esse grauem. Item, quia ex institutione Ecclesiæ, matutinum est officiũ nocturnum: Missa vero diurnum: ergo inuersio huius ordinis ex se est culpabilis, & cõtra rationem: Ergo adiuncta consuetudine Ecclesiæ, erit grauis transgressio. Accedit, quod in Missali Romano prius traditur regula, vt Missa dicatur matutino saltem absoluto, & postea inter defectus Missæ numeratur, si celebrans non dixit matutinum cum Laudibus, non videntur autem ibi numerari, nisi graues defectus.

Sententia communis. Palud. Veruen. Sylues. Armilla. Antonin. Gabriel. Naua. Marcel.

Secunda sententia est, esse quidem obligationem aliquam præmittendi Matutinum ante Missam, quãdo commode potest, & nulla est rationabilis causa inuertendi hunc ordinem, nihilominus tamen, si id fiat,

2. Opinio.

fiat, etiam sine legitima causa non esse peccatū mortale, sed veniale, quia nullum est sufficiens fundamentum ad asserendum, in ea transgressione, aut inuersione ordinis esse maiorem grauitatem, quia neque de præcepto satis constat, neque res est adeo grauis. Vnde, si ex aliqua rationabili causa id fiat, iuxta hanc opinionem nulla erit culpa, etiam venialis: erit autem sufficiens causa, si instat hora dicendi Missam, & populus, vel aliqua persona grauis expectat, vel commodum tempus ad Missam dicendam elabitur; vel alia similis. Ita tenet Soto, libr. 10. de iustit. quæst. 5. articulo 4. & in 4. distinct. 13. quæst. 2. artic. 2. & in idem inclinat Syluest. verb. Missa 1. q. 6. quamuis subdubitans: antiquiores vero de hoc nihil dicunt: in eo autem huic sententiæ fauent, quod agentes de obligationibus Sacerdotum, & de peccatis, quæ in celebratione Missæ committi possunt, nunquam huius meminerunt.

Soto. *Sylueſt.*

1 Reſpondeo. Vt veritatem explicem⁹, distinguamus, inter priuatam officij recitationem, quæ secreto à particulari persona quæ Missam dictura est, vel priuatam vel solemnem, & publicam recitationem officij, quæ fit in choro ante Missam solemnem.

Dico primò; Nullum est præceptum obligans sub peccato mortali singulos Sacerdotes ad recitandum Matutinum prius, quam sacrificium Missæ offerant, siue priuatim, siue solemniter Missam cantando. Probatur, quia certum est, tale præceptum, neq; à Christo, neq; ab Ecclesia, esse vnquam expresse traditum. Quod vero nec consuetudine sit introductum, ita declaratur: nam tribus modis possumus hos duos actus considerare; Primo, quatenus vnusquisq; eorum postulat certum ac definitum tempus, vt recte fiat: fieri enim potest, vt ad dicendam Missam ante Matutinum, vel illa nimiū anteponatur, vel hoc nimis postponatur, & inde aliqua culpa contrahatur. Sed hæc consideratio nihil ad præsentem considerationem refert, quia, si aliquod peccatum in hoc interuenit, est valde per accidens ad inuersionem eius ordinis de quo agimus: nam, si Sacerdos peccat, noctu Missam inchoando, solum propter anticipationem, nihil minus peccabit, siue dixerit Matutinum, siue non. Addo, ex hoc præciso titulo, nunquam peccari moraliter, si vtraq; actio intra legitimum temp⁹ fiat, id est, si Missa à summo mane vsq; ad meridiem, Matutinum vero ante lapsum totum naturalem diē, pro quo currit obligatio, dicatur. Secundo possunt illæ duæ actiones cōsiderari, ita, vt vna sit, veluti dispositio, & veluti præparatio ad aliam, scilicet, recitatio matutini ad Missam, & quidem, si sub hac ratione esset latum præceptum, materia eius esset satis grauis, & trāsgressio eius per se esset peccatum mortale: nam hac ratione est peccatum mortale dicere Missam, nō seruato ieiunio, quia illa obseruatio præcepta esset tanquam grauis quædam dispositio, & similiter est peccatum mortale, dicere Missam sine vestibus sacris, quia hoc etiam præceptum est ad corporis conueniens ornamentum, seu dispositionem: ergo si recitatio matutini esset præcepta, vt dispositio prævia, esset sine dubio materia grauis eius transgressio. Nullo autem sufficiente, imo nec probabili fundamento ostendi potest, hoc esse sub hac ratione præceptum, neque authores supra citati ita præceptum hoc explicant, quia nec ex sola consuetudine id sumi potest, sed ad summum, solere talem ordinem inter duas illas actiones seruari, quod potest fieri sine eo, quod vna earum intelligatur esse dispositio ad alteram, sicut inter ipsas horas canonicas vna prius est dicenda, quam alia, non quia sit dispositio ad illam, sed ratione ordinis. Et quidem Nauarr. supra dicit, recitationem Matutinæ & Primæ disponere hominem ad Missam deuotius & reuerentius dicendam, & in vltimo loco ait, Ecclesiam, dum ad Missam maiorem attentionem & præparationem requirit: quam ad aliud Ecclesiasticum officium, per hoc satis significare, vt horæ, saltem nocturnæ, sint quædam præparatio ad Missam, quia nullam aliam præparationem præfixit Ecclesia faciendam. Sed hoc leue indicium est ad præceptum sub hac ratione constituendum, quia, licet demus, hanc recitationem per se conducere ad maiorem deuotionem, tamen Ecclesia non præcipit, quidquid ad dicendam Missam cum maiori deuotione potest conducere, neque hanc præparationem vnquam specialiter designauit: nam licet in Missali de hoc admoneantur Sacerdotes, tamen ibi nullum est verbum præceptiuum: & ex modo, quo illa regula proponitur, constat, nihil ibi nouum statui, sed solum declarari, & proponi, quod fieri solet, & expedit: imo ibidem clarius admonentur Sacerdotes, vt prius aliquantulum vacent orationi, & tamen illud non intelligitur esse præceptum, sed consilium. Tandem recitatio diuini officij per se non est instituta, vt sit dispositio, vel præparatio ad Missam, sed propter se recipitur ad publicam orationem in Ecclesia faciendam: non est ergo, cur sine maiori fundamento dicamus, esse sub hac ratione præceptam, quia, licet aliquid ad hoc conferat, tamen aliis etiam modis potest animus cōuenienter præparari. Et confirmatur tandem; nam, si hæc recitatio esset præcepta, vt necessaria dispositio, non liceret, ob solam ægritudinem, vel aliam similem ordinariam causam, dicere Missam sine tali præparatione: sicut non licet dicere, non seruato ieiunio, etiam si quis ob ægritudinem non posset ieiunus ad Missam accedere. Est autem certum apud omnes, quod, si quis ob capitis debilitatem, vel similem causam, ab obligatione recitandi officium excusetur, nihilominus posse Missam dicere: ergo, &c. Tertio modo possunt illæ duæ actiones considerari, solum quoad ordinem, id est, quod oporteat in ordine & successione temporis vnam aliam præcedere, non solum ob causalitatem, sed ex præcisa ratione ordinis, sicut ordinantur horæ canonicæ inter se. Et neq; sub hac ratione interuenit hic tale præceptum. Primò quidem, quia nulla potest hic ostendi consuetudo, quæ vim præcepti habeat, nam, vt consuetudo inducat præceptum, non solum est considerandum, quid fiat, sed etiam, qua ratione vel animo fiat: in præsenti ergo verum est, regulariter solere dici Matutinum ante Missam, tamen hoc non fit, vt seruetur ordo inter illa duo, sed vt singula suis temporibus accommodate fiant: ex quo per accidens consequitur, vt frequentius Matutinum dicatur ante Missam; ex hac ergo consuetudine non potest colligi, ordinem ipsum esse præceptum, cum non fuerit per se intentus. Quod autem consuetudo hæc talis sit, patet primo ex ipsa rei natura, suppositis institutione, quia vnum officium nocturnum est, aliud diurnum. Secundò, quia, vt Soto ait, diuinum officium non habet ordinem per se cum sacrificio Missæ, neq; ex vllo principio constare potest, consuetudinem eo animo esse introductam, vt ille iam ordo sit per se. Tertio, quia consuetudo sub ea apprehēsione & ratione non est recepta: nam plures viri docti, & timorati illam negant sub tali ratione, vt Sylueſter etiam notauit, quapropter non sufficit plurium Doctorum authoritas ad talem consuetudinem sub tali ratione persuadendam, quia neque ab eis sufficienter probata est, neque etiam modus eius satis videtur ab illis perspectus, & examinatus. Quare hic vti possumus testimonio eiusdem Nauarri, in capit. Placuit, distinctio. 6. numero 186. dicentis, non esse credendum multis authoribus, asserentib. aliquam consuetudinem, nisi ab eis probetur. Secundo licet daremus, illam consuetudinem esse introductam directe ratione ordinis, nihilominus eius transgressio per se non esset peccatum mortale, quia ordo ille non est res magni momenti, neq; enim ad cultum Dei multum spectat, neq; ad reuerentiam sacramenti, neq; ad aliquem alium grauem finem, qui ad Dei,

Soto. *Sylueſt.* *Nauar.* *Nauar.*

vel proximi charitatem pertineat. Præsertim, cum solum agamus de officio & sacrificio priuatim factis, ex quorum mutatione quoad ordinem per se non sequitur scandalum, neq; aliud graue incommodum. Nam quod Nauarrus ait, hanc opinionem præbere occasionem valde indeuote & indecenter recitandi matutinum interdiu, etiam post prandium & meridiem, hoc, inquam, non ita est, nam opinio hæc nullam præbet huiusmodi occasionem, si autem aliquis ex malitia sua illam sumat, erit scandalum passiuum, non actiuum, alias idem dici posset de cæteris horis, quæ matutino tempore dicendæ sunt. Adde, illam etiam serotinam recitationem matutini, secluso contemptu non esse peccatum mortale, ergo multo minus trãsgressio huius ordinis erit peccatum mortale propter illam occasionem. Tandem magis per se est ordo præscriptus inter Matutinum & cæteras horas canonicas, quam inter Matutinum & Missam, sed recitare alias horas ante Matutinum, non est peccatum mortale ex obiecto, vt omnes docent, quia illa inuersio præcise sumpta est materia leuis. Maior patet, quia horæ canonicæ sunt eiusdem rationis, & componunt vnum officium inter se, non autem cum Missa.

1 Confect. Ex his vero duabus vltimis rationibus sequitur, si admittamus consuetudinem sub hac posteriori ratione, esse peccatum veniale, illam transgredi sine legitima causa; Si vero eam negamus sub prædicta ratione, vt mihi quidem probabilius videtur, dicendum consequenter est, ex vi talis ordinis, aut immutationis eius, nec peccatum veniale esse, dicere Missam ante Matutinum etiam sine legitima causa, quia in hoc, neque contra, neque præter præceptum fit, ex hoc præcise capite: aliunde vero non excusabitur quis à culpa veniali, quia, scilicet, irrationabiliter, & sine causa nimium postponit Matutinum officium.

2 Confect. Secundo sequitur, multo certius esse, si ex rationabili causa hoc fiat, nullum esse peccatum, etiam veniale, vt fere omnes docent, etiam authores primæ opinionis, quamuis fortasse illi grauiorem causam requirerent: ego vero existimo mediocrem sufficere, illam scilicet, quæ satis esset ad differendam Matutini recitationem toto illo tempore absque culpa veniali, vel aliam similem, vt supra exemplis insinuatum est. Et confirmatur, nam etiam inuertere ordinem inter illas horas canonicas, si ex aliqua causa rationabili fiat, excusatur etiam à veniali culpa. Tandem interdum dici potest Missa non dicto Matutino, ex causa, quæ excuset ab illo dicendo, non solum ante, sed etiam post Missam: ergo multo magis poterit hoc excusare moralis impotentia dicendi illud ante Missam, quamuis postea dicendum sit. Vnde infero tertio, licet contingat, male feciſſe sacerdotem, nimirum differendo matutinum officium, tamen, si post illam negligentiam occurreret occasio dicendi Missam, nec possit commode expectare, donec Matutinum recitet, tunc sine noua culpa, posset dicere Missam prius & postea recitare Matutinum: quia iam tunc sufficiens causa ad illam maiorem dilationem est, ne amittat opportunitatẽ dicendi Missam. *Quarto* colligitur, multo minus peccare Sacerdotem, si celebret, non dicta Prima, quod quidem de peccato mortali non est dubium, vt docent etiam Sylvest. Soto & Nauar. d. c. 25. n. 79. quamuis nonnulli Summistæ videantur contrarium docere: vt Nauarr. aliis locis refert, sed sine fundamento, vt à fortiori patet ex dictis. De peccato autem veniali aliqui dubitant, sed nihil est, quod timeatur per se loquendo, id est, si diuinum officium suo tempore persoluatur, quia de alio ordine nullum est præceptum, nec consuetudo, neque est res tanti momenti. *Vltimo* infero, si è contrario totum officium, etiam Completorium, recitetur, & Missæ postea dicantur, per se loquendo nullum esse peccatum, id est, si alias diuinum officium ex legitima causa anteponatur; quia, hoc stante, in reliquo nulla est indecentia vel irreuerentia, quod postea fiat sacrificium. Nec refert, quod iuxta communem consuetudinem non soleat ita fieri: quia hæc consuetudo non est per se propter ordinem, sed quia aliunde, quasi ex natura rei, consequitur, vt moraliter & frequenter ita fiat, & hoc bene declarat: quod de priori consuetudine prius dicebamus.

Sylvest. Soto. Nauar.

Quarto.

Vltimo.

Vltimo dicendum est, si loquamur de publica recitatione, seu cantu diuini officij in choro, etiam hoc modo non habere per se ordinem cum Missa: nihilominus tamen regulariter non posse publicam & solẽnem dici Missam diei ante recitatum in choro Matutinum: imo neq; ante Primam, sine graui culpa. Prior pars constat ex dictis, quia officium Missæ est officium distinctum ab horis Canonicis, tam in choro, quam extra chorum, & tam in Missa & officio solemni, quam in priuatis. Ergo nulla est ratio, cur ordo per se requiratur inter ipsa. Altera pars probatur, quia in hoc officio publico, multo magis necessarium est, vt horæ canonicæ dicantur suis definitis temporibus, quæ notabiliter postponere, vel anteponere contra receptam Ecclesiæ consuetudinem graue peccatum est, nisi aliqua rationabilis causa excusaret, quia ad commune bonum, & bonum regimen Ecclesiæ spectat, vt hic publicus cultus Dei, statutis temporibus & debito ordine fiat, idemq; in superioribus dixi de solemni & publica diei Missa; Si autem Missa diceretur ante Matutinum in hoc publico officio, non posset nõ immutari notabiliter hic ordo & tempus præscriptum ad Missam, vel Matutinum: ergo ex hac parte esset culpa grauis, & ita sentiunt communiter authores, & sine dubio generaret graue scandalum, sialiter fieret, quod est signum, hanc existimari communiter rem grauem. Sed intelligendum hoc est de his Ecclesiis, in quibus est obligatio, & recepta consuetudo dicendi in choro publicum officium: nam, vbi non est talis obligatio, nihil vetat dicere Missam solemnem absque præuia recitatione officij in choro; quia, vt dixi, inter hæc nõ est ordo per se, & ideo, cessante vnius obligatione, potest aliud ministerium solum suo tempore fieri. De his etiam Ecclesiis, in quibus est hæc obligatio, hoc intelligendum est, regulariter, ac moraliter, in aliquo enim raro casu posset id fieri sine culpa, duabus seruatis conditionibus: scilic. quod videtur scandalum, vel aliqua grauis & publica causa intercedat.

Vltima recitatione.

SECTIO II.

Vtrum conuenienter sit in Ecclesia institutum, vt Sacerdos ad hoc sacrificium offerendum vestibus sacris induatur.

HÆretici, dicti VValdenses seu Pauperes de Heretici Lugduno, quos noui hæretici imitati sunt, vsum quantum sacrorum vestimentorum reiiciunt, tum quia Chri- sacra vestis stus Dominus absque vestimentorum apparatu, sed in vna re communibus vestibus vtens, hoc sacrificium institu- die tuam tuit & obtulit; tum etiam, quia omnes Ecclesiæ be- errat. nedictiones, vel consecrationes putant esse superstitiosas, & nullius momenti, aut efficaciæ. Quidam vero eorum, quamuis dicant, harum vestium vsum nõ esse malum, dicunt tamen esse indifferentem, neque potuisse ab Ecclesia institui seu præcipi, vt necessarium ad recte & sine peccato hoc munus exercendum: de quo dicemus sect. sequente.

1 Concil.

Dicendum ergo primo, potuisse Ecclesiam instituere peculiares vestes, quibus Sacerdotes vtantur in sacris ministeriis, distinctas ab illis, quibus communiter induuntur; quibusq; vti non liceat extra sacrum ministerium, conuenienterq; fecisse Ecclesiam, vtendo hac potestate. Vtrumque horum probatur primo ex antiquissimo vsu Ecclesiæ, cœpit enim horum vestimentorum vsus fere à temporibus Apo-

Anac Papa Stephan 1. Apostolorum. Nam Anac. Pap. successor Clem. & III. vel V. à Petro, harum vestium mētionem facit in epi. 1. decre. Episcopus (inquit) ministros secum habebat sacris indutos vestimentis: Stephan. autem 1. epi. 1. sic scribit. Vestimenta Ecclesiastica, quib. Domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia, & honestate à Sacerdotibus reliquisq; Ecclesiæ ministris, celebratur, & sacra debent esse & honesta, quib. aliis in vtibus cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, q̄ in Ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quę neq; ab aliis debent contingi, nisi à sacratis hominibus. & habetur in c. Vestimenta, de Consec. d. 1. & eiusdem decreti meminit Damasus in Pontificali, c. 24. & omnes antiqui authores, qui de rebus Ecclesiast. scribunt. refert etiam Beda, li. 1. hist. ca. 27. & Ioan. Diaconus, lib. 2. Vitæ Gregorij, cap. 57. Greg. Papam inter alia dona, misisse in Angliam vestimenta Sacerdotalia & clericalia: & idem Beda ibidem refert Carolum Magnum Ecclesias ornasse vasis ac vestibus sacris, ita vt neq; Ianitoribus liceret communi habitu in Ecclesia ministrare: & Theodor. libr. 2. hist. cap. 27. meminit cuiusdam vestis sacræ, quam Constant. Machario Episcopo misit. Hieron. etiam libr. 1. cont. Pelag. scribit, Episcopos, presbyteros, & omnem Clerum in sacrificij administratione candidis vestibus vti solere, & epist. 3. ad Heliodor. refert Nepotianum morti vicinum auunculo dixisse: Hanc tunicam, qua vtebar in ministerio Christi, mitte dilectissimo mihi ætate Patri, fratri, collegæ, &c. Vbi Marian. Victorius, vestem illam casulam vel planetā fuisse, interpretatur. Idem Hier. in c. 54. Ezech. Religio (inquit) diuina alterum habitum habet in ministerio, alterum in vsu vitaq; communi. Similiter Chrys. ho. 83. in Matt. vestium sacrarum mentionem facit, & in Liturgia ponit orationes, quas dicit Sacerdos, cum sacras vestes induit. Deniq; in Conc. Later. sub. Innoc. III. c. 9. & habetur in c. 2. de Custodia Eucharistiæ, dicuntur hæc vestimēta, sacra: & nitida, ac munda conseruari præcipiuntur. Et Con. Trid. sess. 22. c. 5. harum vestium vsus probatur, & naturæ hominum conformis esse dicitur. Secundo potest hæc veritas confirmari exemplo veteris testamēti, in quo Deus propria & sancta vestimenta instituit, quib. Sacerdotes & ministri Dei in templo, & sacrificiis Domini vterentur, vt constat, Exod. 28. ergo multò magis (vt recte colligit Iuo Carnotensis, ep. 224.) in lege noua oportuit Sacerdotes vti sacris vestimentis ad diuinum cultum & ministerium, & præsertim ad consecrandum corpus & sanguinem Domini. Quin potius vestimenta illa vetera fuisse typos & figuras nostrorum Sacerdotalium vestimentorum, declarāt late graues & antiqui authores, qui de eis scribunt, vt statim referemus. Est autem differentia inter veterem & nouam legem, quia in illa, sicut Deus ipse immediate instituit ritus omnes, & speciales cæremonias, ita etiam singula vestimenta sacerdotalia ipse præscripsit: in noua autem lege, quę est lex libertatis, & spiritus, per se solum instituit ea, quæ sunt de substantia sacrificij & sacramentorum, potestatem vero instituendi, & determinandi reliqua, Ecclesiæ commisit: illi ergo data est potestas instituendi, seu designandi huiusmodi vestimenta, quę cum non sint frustra data, sed in Ecclesiæ ædificationem, conuenientissimus fuit vsus eius, quem in Ecclesia esse conspicimus. Et confirmari etiam hoc potest ex vsu omnium gentium: nam eo modo, quo templa & sacrificia habuere, vestib. etiam peculiarib. & suo modo sacris, seu religiosis, ad id muneris vtebantur, vt licet colligere ex Plinio, l. 19. c. 1. & ex illo Virgilij, lib. 12. Æneidos. Puraq; in veste Sacerdos. Tertio accedit naturalis, seu literalis ratio, quæ Exo. 28. insinuatur illis verbis: Facies q; vestem sacram Aaron fratri tuo in gloriam & decorem: Pertinet n. ad splendorem & decorem cuiusuis sacri ministerij, & præsertim tanti sacrificij, vt non fiat tantum vestis vulgari & communi, sed vt ipso exteriori apparatu, & sacris indumentis, indicetur, actionē illam non esse communem & vulgarem, sed sacram. Etenim, si absq; sacris indumētis, communi modo & vulgari fieret, vilesceret quodāmodo, præsertim apud homines rudes & sensibiles, q̄ nō facile distinguūt pretiosum à vili: igitur ad decorem, & debitum honorem huius sacrificij conueniēs fuit hęc institutio. Quarto accedit etiam ratio mystica: nam hęc sacra indumenta non tantum ad ornatū, sed etiam ad significationem instituta sunt, quæ interdum moralis est. Sunt enim hæc ornamenta (ait Iuo Carnotensis, ser. de reb. Eccl.) virtutum insignia quib. tanquam scripturis, vtentes admonentur, quid debeant appetere, quid vitare. & Innoc. libr. 1. de hoc myst. c. 64. ista (inquit) sunt arma, quæ Pontifex debet induere cōtra spirituales nequitias pugnaturꝰ: Et infra: Attendat ergo Sacerdos studiose, vt signum sine significato non ferat, & vestem sine virtute non portet, &c. Ac deniq; Hier. dicto ca. 44. Ezech. ait, his vestibus significari, debere Sacerdotes munda conscientia, & virtutum vestibus ornata, Domini sacramenta tractare. Interdum vero hæc significatio est mystica, tropologica, verbi gratia, alba vestis significat illam, qua Herodes Christum illusit, &c.

Damasc. Beda. Ioan. Diac. Theodor. Hieron. Chrysostom. Conc Later. Conc. Trid. Iuo Carnotensis. Plinius. Virgilius. Quarto. Iuo Carnotensis Innocent. Hieron.

Dico secundo, vsum horū vestimentorum, prout de facto est in Ecclesia esse conuenientissimum, ac decentissimum. Vt hoc declaremus, supponendum est primo, sex esse vestes præcipuas, pro Sacerdotibus sacrificantibus institutas, scilicet, Amictum, Albam, Cingulum, Manipulum, Stolam seu Orarium, & Casulam seu Planetam, quæ omnes numerantur in Conc. Rhem. cap. 4. apud Burch. libr. 2. cap. 50. Ex quibus omnibus rectè compositis resultat grauis quidam ac decens ornatus Sacerdotis ad sacrificandum accedentis, quod in huiusmodi vestimentis primum omnium considerari debuit: nam hoc est veluti primum fundamentum & literalis ratio horum indumentorum. Sed vltra hoc habent hæc omnia optimas & sacras significationes, tum in ordine ad mores, tum in ordine ad Christi passionem, quas late exponunt Innocentius tertius, libr. 1. de hoc mysterio. Rupertus libr. 1. de diuin. offi. à cap. 18. Alcuin. libr. de diuin. offi. cap. de vest. sacris. Hugo. de S. Vict. libro 2. de sacram. p. 4. & alij. Ex quibus, quæ ad mores pertinent illæ videntur esse propriæ, quæ in orationibus illis indicantur, quas Ecclesia dicendas instituit à Sacerdote, quando singulis vestibus prædictis induitur. Primum ergo indumentum est (Amictus) cuius meminit etiam Innocentius III. in epistola decretali ad Patriarcham Constant. per quem significatur fiducia seu spes, qua debet Sacerdos accedere ad offerendum Deo tantum sacrificium. Vnde orat: Impone Domine capiti meo galeā salutis, &c. Galea enim salutis metaphorice spem significat, vt ex Paulo sumitur ad Eph. 6. & clarius 1. ad Thessal. 5. Induti loricam fidei & charitatis, & galeā spem salutis: sub spe autem fides subintelligitur, quia ipsa est: spectandarum substantia rerum: Addit etiam Hugo Vict. libr. 2. de sacram. parr. 4. quia amictus per humeros ponitur, operum fortitudinem signari. (Alba) de qua mentio etiam fit in dict. ep. Innoc. III. & in Con. Cart. c. 41. munditiam cordis, atque adeo totam hominis iustitiam indicat, & ideo orat Sacerdos: Dealba me Domine, & munda cor meum, &c. Ac propterea etiā totum hominem vestit, & vsque ad talos extenditur, in quo perseuerantia etiam vsq; ad finem significari dicitur, vt Alcuin. & alij supra citati notant. (Cingulum) carnis continentiam & castitatem indicat: cingit enim lumbos, stringit & mortificat, vt ait Hier. Psal. 132. vnde in oratione ait Sacerdos. Præcinge me Domine cingulo puritatis, &c. vide Innoc. lib. 1. c. 15. Circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscētiam, iuxta id quod Veritas ait, sint lumbi vestri p̄cincti. Addit ēt Alcuin. per cingulū, quo Alba restringitur, ne supra pedes defluat, & gressum impediat,

2. Conclusio: Sacerdotum sacrificantiū vestes præscripsere sunt. Con. Rhem. Innoc. III. Rupert. Alcuinus. Hugo de S. Victore. Hugo Vict. Innocen III. Con. Carth. Alcuin.

significari prudẽtiam & discretionem, sine qua, quæ, videntur esse virtutes, facile in vitia transeunt (Manipulum) cordis cõpunctionem, veramq; pœnitentiam indicat, q̃ Sacerdos ad altare deferre debet, vnde orat: Merear Domine portare manipulum fletꝰ & doloris, &c. Quod rectè declarari potest ex eo, quod Beda in Martyrol. 14. Kalend. Augusti, refert S. Arsenium propter copiam & affluentiam lacrymarum, quas per petuo effundebat mappulam, seu sudarium semper ad manum habuisse, quo fletum abstergeret: hanc ergo mappulam significat Manipulum, q̃ in sinistro brachio collocatur, vt dextera manus expedita sit ad reliquas actiones præstandas. Vnde Stephan. Heduensis. lib. de sacra. altar. c. 10. Mappula qua solent siccari stillicidia oculorum, excitat nos ad vigilandũ: Addit Amal. lib. 2. de Eccl. offic. c. 24. In manu sinistra portari, vt ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui amoris & carnalis delectationis, & esse veluti sudarium, quo detergamus sordes, &c. Stola in antiquis Patribus & Conc. (Orarium) appellatur, vt patet ex Conc. Brach. I. c. 27. vbi Diaconi præcipiuntur deferre Orarium super scapulas, & in Concil. Brach. III. can. 3. dicitur. Sacerdotem vtroq; humero Orario ambiri: vt, qui imperturbatus præcipitur, cõsistere inter prospera & diuersa virtutum semper ornamento vtrobiq; circumseptus appareat: & infra præcipitur Sacerdoti: vt sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Dñi nostri Iesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quã Orario vtroq; humero circumseptus: ita vt de vno eodemq; Orario ceruicem pariter & vtrumq; humerum premens, signũ in suo pectore præparet crucis. Et in Con. Laod. c. 22. & 23. & habetur in c. Non oportet. d. 13. prohibẽtur Subdiaconi Orario vti: solum n. diaconis conceditur: de quib. dicitur Con. Tolet. IV. c. 39. Vnum Orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, i. prædicat: dexteram autem partem oportet habere liberam, vt expeditꝰ ad ministeriũ Sacerdotale discurrat. Vnde Alcuin. supra, & Rabi. 1. de institut. Clericorum, c. 19. putãt Orarium esse dictum quod Oratoribus, seu prædicatoribus Euangelij concedatur. In Conc. item Aurel. can. 22. prohibentur Monachi habere in monasterio Orarium: q̃uis Glossa in c. Monacho 27. q. 1. per Orarium ibi mulierum ornamentum significari, dicat: nescio tamen quo fundamento: nullo n. alio loco illa significatio reperitur, & recte intelligi põt, prohiberi Monachis vsum Orarij in suis domibus, sc. extra sacra ministeria. Solum obstare potest: quia in c. Vt Presbyt. 17. q. 4. ex Con. Tribur præcipitur Presbyteris, vt nunquam incedant, nisi stola, aut Orario induti. Sed ibi non videtur Orarium sumi pro sacra stola, de qua nunc agimus, sed pro Sacerdotali veste honesta & talari, vt sumitur etiam in Conc. Magun. sub Carolo, cap. 28. vbi monentur Presbyteri vt sine intermissione vtantur Orariis propter differentiam Sacerdotij dignitatis. Et eodem modo in capite 27. Trul. & habetur in capite, Nullus 21. quæst. 4. Clerici admonentur, vt stolis induti incedant. Itaque stola sacra, de qua nunc agimus proprie significat suaue iugum Christi. Vnde in ordinatione Sacerdotis, cum ei stola imponitur, dicitur (Accipe iugum Domini,) & quia per obedientiã ad Christum restituendus est homo in eum statum, quem per inobedientiã amisit, ideo Sacerdos, quando sibi stolam imponit, orat: Redde mihi Domine stolam immortalitatis, quam perdidi, &c.

Beda.

Con. Brac.

Conc Tolet.

Con. Aurel

Conc. Trib.

Conc. Mag.

Vltimum indumentum est Casula, seu Planeta, quæ ex omnium sententia charitatem significat, quæ cunctis virtutibus supereminet, easque protegit, & illustrat, & quia vndique integra est, vnitatem fidei designat, ait Innocent. libr. 1. de myst. Miss. cap. 58. & Rupert. lib. 1. de diuinis Officiis, c. 22. Tamen vt constat ex oratione, quæ dicitur cum Casula induitur, ẽt illa iugum Domini significat, sic enim orat Sacerdos: Domine, qui dixisti Apostolis tuis, iugum meum suaue est, & onus meum leue, fac, vt istud portare sic valeam, q̃ tuam gratiam consequar. Sed diuersa fortasse ratione: nam stola significat iugum Christi, Planeta iugum amoris, illa patientiam & fortitudinem, quæ ad iugum illud ferẽdum necessaria est: hæc vero suauitatem, & dulcedinem iugi huius, quæ ex charitate prouenit, significat: & hęc de morali significatione. Si ad Christum Dominum hæc referantur, Amictus significare censetur, vel linteum illud, quo ludzi Christi faciem velabant, dicẽtes: Prophetiza quis est, qui te percussit: vt putat Gab. lect. 11. in Can. vel certe significat ipsam Christi humanitatem, qua diuinitas velata est, sicut caput Sacerdotis Amictu tegitur, vt ait Bonauentura in expositione mysteriorum Missæ, Rupertus, & Innocent. supra. Alba dicitur significare diuinitatis splendorem à S. German. in Theor. rerum Eccleſiastic. vel gloriam Dominicæ resurrectionis à Stephano Heduensi, loco citato, vel certe vestem albam, qua Herodes Christum illusit, vt ait Gab. supra, & Duran. in Rational. lib. 5. cap. 3. Cingulum (ait German. supra) est ad indicandum decorem ac fortitudinem, quam Christus Dominus induit, & præcinxit se. Alij vero dicunt, significare funes, seu vincula, quibus CHRISTVS in horto primum ligatus est, vel certe flagella, quæ Christi corpus ambierunt. Manipulus (ait Bonauent. supra) significat humanitatem Christi in hac vita, vel pugnam eius pro iustitia. Stola obedientiam repræsentat, qua Christus crucem sustinuit, vt aiunt Rupert. Innocentius & alij supra, vel, vt Bonau. ait, designat Christi passionem, quam debet Sacerdos in pectore & corde semper ferre. Casula apud sanctum Germ. supra indicat vestem coccineam seu purpuream, qua Christus ob militum irrisionem indutus est, vel, vt alij volunt, designat tunicam Christi inconsutilem, qua Christus exutus est, vt crucifigeretur: nam etiam extensio manuum Sacerdotis extra Casulam, extensionem Christi in Cruce denotare dicitur. Hæc ergo & multa alia mysteria in prædictis vestimentis declarant authores citati, ex quibus satis constat, institutionem hanc religiosam esse: & huic sacro mysterio valde conuenientem. Dixi hæc sex indumenta esse præcipua & propria huius mysterij, de quo nunc agimus: nam præter hæc sunt in Ecclesia aliæ vestes sacræ, quæ vel non sunt propriæ Sacerdotum, vel non sunt ad sacrificium peragendum necessariæ, vt sunt superpellicium, quod inter vestimenta sacra numerari potest: quia licet non benedicatur, tamen ad munera clericalia deputatum est, & sacram significationẽ habere potest: indicat enim vitæ innocentiam & puritatem, eo tamen omnes clerici ad sacra ministeria vti possunt: ad sacrificandum vero necessarium non est, quamuis si commode indui potest ante sex vestes supra numeratas congruum sit ita fieri, vt in Missali admonetur. Aliud indumentum est Dalmatica, cuius vsus antiquissimus est in Ecclesia: nam, vt supra visum est à temporibus Eutychiani mentio illius reperitur. Et Cyprian. vt in eius gestis refertur, martyrium subiturus Dalmatica se expoliauit, vt Auguſt. in lib. qu. veteris & noui testamenti q. 46. dicit; Leuitas vti solere Dalmaticis: quod à temporibus Syluestri initiũ sumpsit, vt ex gestis eius cõstat, & ex Conc. Rom. sub Sylue st. can. 6. prius enim Episcopi tantum Dalmaticis vtebantur: imo aliquando id etiam Episcopis non licuit absque summi Pontificis licentia, vt colligere licet ex Gregorio, li. 7. epist. 111. nunc autem illis tam Diaconi, quam Subdiaconi vtuntur. Ad Missam autem dicendam soli Episcopi interdum eis vtuntur sub Casula in solemni & Pontificali Missa, qui etiam vtuntur sandaliis, chirothecis, anulis, mitra, baculo, & aliis insignibus, quæ ad nostrum institutum nunc non spectant: de illisq; latissime tractat Durand. lib. 2. de ritib. Eccl. cap. 9. ex quo nonnulla ex his, quæ diximus, mutuati sumus.

Iugũ Christi duplex, crucis sc. & amoris.

Cyprian.

Augull.

Conc. Rom.

Secundo est obseruandum circa materiam horum vestimentorum. *Secundò obseruandum.*

vestimentorum nihil reperiri expresse præscriptum in Ecclesiasticis decretis, & ideo consulendus est vsus, ex quo; & ex modo loquendi antiquorum de his vestimentis, colligitur, Amictum & Albam ex linea materia confici debere. Vnde Raban. de instit. Cleric. c.15. & Alcuin. supra, dicunt, Amictum correspondere superhumerali, seu Ephod Bad, quo sacerdos seu Leuita veteri tabernaculo & templo vtebatur, quod lineum erat, vt ex August. colligitur, lib. 7. q. in Iudicum. q. 41. & ex Hieron. libr. 1. contra Iouinian. aliquantulum à principio, & epi. 128. ad Fabiolam, de veste sacerdotali, epi. 130. ad Marcellam, qui in hoc distinguunt Ephod Pontificale à Sacerdotali, seu Leuitico; quod illud ex quatuor reb. contextum erat, hoc vero erat lineum: cui nostra amictus respondere dicitur, & quidem, si vsus eius attente consideretur, hæc est ad illum aptissima materia. Alba enim linea esse debet, vt constat ex Rabano supra, & ex Innoc. lib. 1. de hoc mysterio, cap. 36. & ex Rupertolibro 1. de diuinis officijs, cap. 20. Vnde correspondere censetur vesti Sacerdotum veterum, quæ (Poderis) dicta est, & linea erat, vt constat ex Hieronymo, dicta epi. 128. vnde & Iisidorus, lib. 19. Etymol. cap. 21. Poderis (inquit) est tunica sacerdotalis linea vsque ad pedes descendens: imo hinc videtur hæc vestis (Alba) dicta, imo & vulgo (camisia) vocari solet, vt Iisidorus notat, quæ omnia denotant ipsam futuram lineam, & hæc materia apta est, tam ad vsum, quam ad significationem huius vestis. Circa alias vero quatuor indumenta nihil inuenio de illorum materia à veteribus indicatum, & ideo certum est posse esse vel lineam, vel laneam vel sericam, vel quacunque alia simili materia dummodo in tantum seruetur, quod apta sit ad tegendum humanum corpus, tanquam eius indumentum seu vestimentum: nam cum hæc instituta sint, tãquam vestimenta sacerdotalia, oportet, vt saltem constet ex materia ad vsum apta. Nullus autem color certus ac determinatus est de essentia talis materiæ, quamuis ex congruitate quadam ordinatum sit, vt hæc indumenta certis quibusdam temporib⁹ seu festiuitatibus certi etiam coloris existant, vt ex Missali constat, vbi nec proprium etiam præceptum traditur, sed regula tantum directiua.

Tertio obseruandum.

Tertio obseruandum est, circa formam horum vestimentorum duplicem distingui posse, vnam artificialem, alteram moralem seu sacram. Prior consistit in figura, de qua nihil aliud dicendum occurrit, nisi in hoc seruandum omnino esse Ecclesiasticam formam: nam sicut in alijs rebus arificialibus, vt sic, essentialis forma est ipsa figura, ita in his vestimentis. Quapropter, si illa notabiliter varietur vel destruatur: non erunt vestimenta Sacerdotalia, quæ vt essent determinata, necessarium fuit, vt determinatam formã haberent, quam, tam ad vsum, quam ad significationem, aptam esse oporteat: huiusmodi autem esse hanc Ecclesiasticam formam, satis ex dictis constat. Posterior autem forma est benedictio, quæ ex institutione Ecclesiæ necessaria est in prædictis sex vestimentis: vt constat ex capite. Vestimenta. de Consecratione, distinctione 1. & ex vsu, & ex Pontificali Romano: de hac autem benedictione idem iudicium est, quod de alijs ornamentis altaris: de quibus supra dictum est. Pertinet enim ad essentiam eius, vt iuxta ritum Ecclesiæ fiat, qui habetur in Pontificali, & quod fiat à legitimo ministro, qui est Episcopus, vel simplex Sacerdos habens priuilegium ad hoc, vt supra dictum est, & late Syluester, verbo, Benedictio, quæst. 4. qui addit, quæstione 9. Vestes ab Episcopo schismatico benedictas, iterum esse benedicendas, quod nullo iure probat, & mihi valde incertum est, sed de hoc alibi latius. Similiter de duratione huius benedictionis eodem modo loquendum est, sicut de alijs rebus sacris supra diximus: nam si ita dissoluantur, vt figura amittatur, vel inepta sint ad vsum sacrum, amittitur benedictio,

De duratione benedictionis sacrarum vestium quid sentiendum.

arg. c. Quod in dubijs, de Consecratione Eccles. vel altaris. Vnde si manica, Albæ omnino separetur, perditur benedictio: vnde licet postea assuatur, iterum benedicenda est: secus vero erit si, priusquam figura, vel forma destruatur, vestis ipsa reficiatur paulatim, & assuatur: quia tunc semper vestis censetur manere eadem, & quamuis aliqua pars addatur non benedicta: nihilominus tota vestis semper censetur manere benedicta, & accessorium sequi reliquum quod principale est, sicut supra dictũ est de templis, & ita in præsenti docent Paludan. distin. 13. quæst. 2. & 24. quæst. 3. Syluest. supra cum Gloss. dicto cap. Quod in dubijs. qui etiam addunt, si cingulum omnino frangatur, ita vt neutra eius pars per se sufficiat ad cingendum, amittere benedictionem, & ideo non posse in vsum venire, etiam si reficiatur: secus vero esse, si post ruptionem altera pars est sufficiens; nam in illa manet benedictio, sicut supra dictum est de altari: si vero antequam omnino diuidatur, reficiatur, vel etiam modo aliquo connectatur, sufficiet ad vsum, quia nondum formam amisit, nec benedictionem. Rursus dicunt prædicti authores, posse stolam deseruire loco cinguli, quia habet sufficientem formam ad illum vsum, nec cingulũ determinat sibi aliquam aliam specialem figuram, & eadem ratione potest stola in manipulum commutari, quia sunt eiusdem figuræ, & maior vel minor longitudo non refert, si vsum non impediat, qua propter etiam manipulus posset loco stolæ apponi, vt ait Paludanus, si sufficientem contingat habere longitudinem. Denique, si hæ vestes duplices sint, id est, ex duplici parte interiori & exteriori constantes, singulæ partes benedictæ manent, etiam si inter se separentur, &c. constat enim sufficiente materia, & habet integrã formam, & ideo ita benedicuntur, ac si essent plures casulæ, vel stolæ, quæ simul possunt vna benedictione benedici. Vltimo de reuerentia & veneratione, qua hæ vestes tractandæ sunt, idem iudicium est, quod de alijs rebus sacris, tam quoad actus negatiuos, quam quoad positiuos, vt in sectione vltima disputationis præcedentis satis declarauimus.

SECTIO III.

Vtrum teneatur Sacerdos sub præcepto non facere sacrum sine vestibus sacris.

IN hac re pauca dicenda occurrunt, suppositis his quæ supra diximus de loco, & vasis sacris, eadem enim doctrina, proportione seruata, hic applicanda est. Primo ergo omnes Doctores, conueniunt, sex vestimenta supra numerata esse simpliciter necessaria necessitate præcepti Ecclesiastici ad hoc sacrificium celebrandum, ita vt, si non solum omnia, sed aliquod eorum voluntarie omittatur, peccatum mortale sit. Ita Paludanus, Soto & omnes in 4. dist. 13. Syluester, verbo, Missa. 1. & ibi alij Summistæ. Nauar. ca. 25. n. 84. Qui ad hoc præceptum probandum solum afferunt cap. Ecclesiast. dist. 23. vbi præcipitur Sacerdoti, sub pœna excommunicationis, vt cum sacrificat, stola vtatur, quod caput sumptum est ex Con. Brach. III. c. 3. cuius verba supra citauimus, ex quo sumi potest argumentum à simili, vel à paritate rationis, ad cætera vestimenta: sed tamen argumentum videtur inefficax ad probandum præceptum, & præterea in illo textu est specialis difficultas, quia eodem modo præcipitur Sacerdoti, vsus stolæ ad communicandum, sicut ad sacrificandum: diximus autem supra illud præceptum nõ obligare sub mortali in ordine ad communionem: ergo neque in ordine ad sacrificium, inde colligitur sufficienter præceptum. Quocirca fundamentũ huius præcepti maxime sumendum est ab vniuersali consuetudine & obseruantia Ecclesiæ, quæ hunc ritum obseruat, tanquam necessarium, & maxime pertinentem ad reuerentiam huius sacramenti, & hoc modo potest

Sylues. Nauar. Cõ Brac. 3.

Doctorum concors sententia.

etiam induci prædictum decretū: nam illa lex retenta est quoad vsum stolæ & aliorum vestimentorum in sacrificio: non vero extra illud. Et confirmari pōt, quia eadem est ratio de his vestibus sacris, & de alijs ornamentis altaris, quæ ex præcepto necessaria esse diximus. Colligitur denique hoc præceptum ex cap. Vestimenta. de Cons. dist. 1.

2. Concl. Secundo dicendum est, necessarium etiam ex præcepto esse, vt hæ vestes sint benedictæ. Ita docent citati authores, & reliqui omnes. Fundamentum est idem scilicet, quia hæc est consuetudo Ecclesiæ. Addit *Scotus.* vero Scotus in quarto, distinctione 13. quæstione 2. in quibusdam locis consuetudinem obtinuisse, vt nō oporteat cingulum benedici, & ideo licitum videri, *Richard.* vti cingulo non benedicto, & consentit Richardus ibid. articulo 3. quæstione 4. Sed hæc sententia, vt notauit Nauarrus supra, non videtur tuta. quia in Pontificali Romano eodem modo assignatur benedictio pro cingulo, sicut pro alijs vestimentis & quantum mihi constare potest, eadem est in hoc *Dubium. 1.* consuetudo de cingulo, quæ de alijs. Dubitari vero solet primo, an hoc præceptum tam rigorose obliget, vt neque propter mortis periculum liceat sine his vestibus sacrificare: nam Caiet. 1. 2. q. 69. art. 4. ita affirmare videtur. Quod durum visum est Nauar. loco supra citato. Sed nihilominus illa sententia, moraliter intellecta, vera est, de qua satis diximus in superioribus agentes de materia remota huius sacrificij: Est autem intelligenda de omnibus vestimentis simul: ita vt Missa dicatur solis communibus & vsualibus vestimentis, quod fieri non potest sine scandalo, & sine periculo magnæ irreuerentiæ. Prætermittere autem in casu necessitatis vnum vel alterum ex his vestimentis, præsertim ex minoribus vt stolam vel cingulum, viri graues censent non esse peccatum mortale.

Dubium. 2. Secundo dubitari solet, an interdum possit excusari à mortali huiusmodi trangressio. Respondetur dupliciter posse intelligi posse huiusmodi lapsum excusari à culpa mortali, primo ex leuitate materiæ: & hoc modo non potest proprie hic intercedere talis excusatio, quia omnes authores docent, omissionem cuiuscunque vestis ex sex prædictis esse sufficientem materiam peccati mortalis, non potest autem esse minor materia, quam sit omissio vnius vestis, amictus, aut cinguli, verbi gratia. Nisi quis dicat, posse aliquem vti veste non benedicta, & illam esse minorem materiam, sed reuera non est iuxta communem etiam sententiam, quia vestis non benedicta perinde existimatur ac vestis non sacra. Aliter posset dici parua materia, si quis vteretur omnibus vestimentis benedictis, tamen immundis ac animium laceris. Sed in primis hoc non est contra præceptum de quo agimus: quia ille reuera vtitur omnibus vestibus præceptis iure positiuo: sed erit contra præceptum naturale sancte & reuerenter tractandi res sacras: in quo fateor sæpissime posse peccari venialiter, quamuis Sylvest. verbo, Missa. 1. q. 2. *Sylvest.* §. 3. dicat, esse peccatum mortale, si vestes (inquit) sint enormiter immundæ, quia est contra præceptū Ecclesiasticum, latū in c. 2. de Custodia Eucharistiæ, sed ibi magis est sermo cum ministris vel pastoribus Ecclesiæ, ad quos pertinet cura & custodia rerum sacrarum, quam cum sacerdotibus: qui eis vtuntur vestibus quibus possunt, seu quas in Ecclesia inueniunt, & ideo grauitas huius culpæ magis ex ipsa rei natura, quam ex iure positiuo prudenter dijudicanda est. Ex alio capite potest excusari hęc culpa à mortali lapsu, vel etiam omnino à ratione culpæ, ex defectu voluntarij: & hoc modo dicunt omnes, si hoc accidat ex obliuione quadam naturali, vel negligentia, excusari à culpa, præsertim mortali. Ita dicit *Soto.* specialiter Soto, dist. 13. q. 2. art. 3. ad 8. & c. 4. Et videtur indicare in hoc esse aliquid speciale, quia hæc obligatio est de iure positiuo, & eodem fere modo loquitur Victor. in Sum. n. 98. Caietan. verbo, Missæ celebratio. Sed ego in hoc nihil inuenio speciale, quia non est maior ratio de hoc præcepto positiuo, quam de alijs, quia pro ratione inaduertentiæ, vel negligentiæ erit maior & minor excusatio: si ergo inaduertentia sit prorsus naturalis: quia vel illud non venit in mentem, vel bona fide existimatum est, non oportuisse maiorem aliquam diligentiam adhibere, &c. excusabit ab omni culpa: si vero negligentia fuerit culpabilis, leuiter tamen & absq; aduertentia & voluntate, excusabit à peccato mortali, quamuis non à veniali. Si vero sit crassa & supina, non excusabit à mortali, vt Caietanus etiam fatetur. Et ratio est, quia non tollit sufficiens voluntarium, & alioqui præceptum est validum: & hæc est regula seruanda in omnibus præceptis, & ideo dixi formaliter nullam esse differentiam, quamuis fortasse materialiter contingat in hac materia facilius accidere naturalem inaduertentiam aut negligentiam minus culpabilem, quia regulariter loquendo, bona fide proceditur, accedendo ad locum, vbi solent esse omnia vestimenta sacra & benedicta. Tertio dubitari *Dubium.* solet, an in hoc aliqua obligatio occurrat circa vestes vsuales, quibus accedere debet Sacerdos indutus, vt sacris vestibus superinduatur. Et primum de calceis solet inquiri, an sit peccatum, nudis pedibus facere sacrum, ita vt oporteat accedere calceatum. De qua re nullum ius scriptum reperio, tamen consuetudo hæc esse videtur, quod Sacerdos ad altare sine calceis, sandalijs, vel huiusmodi non accedat: & ita seruandum esse sentit Sylvester esse præceptū, *Sylvest.* citans directorium, & idem significant Scotus & *Scotus. Richard.* Richardus supra citati, qui, aduertunt non oportere, calceos esse benedictos, quod certissimum est. Nam hæc consuetudo non videtur introducta propter aliquam sacram significationem seu cæremoniam, sed propter maiorem honestatem ac decentiam, secus autem est de sandalijs, quib. Episcopi vtuntur, vt constat ex Pontificali, & ex Bernhardo, epistola *Bernhard.* 42. Innocentio tertio in epistola ad Patriarcham *Innocent.* Constantinopolitan. & ex Gregorio in capite, Per- *Gregor.* uenit, dist. 93. ex li. 7. epistola 28. vbi significatur inferioribus Clericis non licere vti sandalijs seu compagis, quamquam, vt Alcuin. supra refert, olim Sacerdotes sandalijs etiam vterentur, quamuis diuersis ab illis, quibus Episcopi vtuntur, in quibus varia mysteria & significationes, tam ipse Alcuinus, quam alij Scriptores, de rebus Ecclesiasticis considerant. Sed iam vsus ille sandaliorum in Sacerdotibus cessauit: vsus autem calceorum, vt dixi, non ad cæremoniam, sed ad decentiam pertinet. Vlterius vero *Quæstio facilis.* inquiri solet, an è contrario necessarium sit, caput sacerdotis sacrificantis nudum, seu discoopertum esse, ita vt nullum peccatum sit, cooperto capite celebrare. Respondetur, circa hoc reperiri prohibitionem in iure. c. Nullus. de Consecrat. dist. 1. vbi tam Episcopus, quam Presbyter, aut Diaconus, ad solemnia Missarum celebranda, prohibetur introire cum baculo: aut velato capite altari Dei assistere, & qui tempore præsumpserit, communione priuari iubetur: & est decretum illud Zachariæ Papæ in *Zach. Pap.* Synodo Rom. cap. 13. Vnde per se loquendo, hoc fieri non potest sine peccato absque dispensatione, quæ in cæremoniali Romano exigi videtur. Nihilominus tamen, si grauis infirmitas aut necessitas id exigeret, nec posset tam facile dispensatio postulari, *Sylueſt.* id fieri posset sine graui culpa, vt notat Sylvester, verbo, Missa, 1. quæstione 2. §. 1. & fauet citatus textus in verbis illis: Qui temere præsumpserit, & hoc maxime verū est, quando talis necessitas & celebrandi modus non est continuus, sed solū semel aut itē rum occurrit, & tunc etiam obseruandum est, vt scandalum. Deinde sacrum fiat ad tollendum scandalum. De reliquis vero corporis indumentis nihil inuenio esse specialiter præceptum, sed id est obseruandum, quod

quod in Missali admonetur, scilicet, vt Sacerdos accedat decenter vestitus, ita vt superior vestis talium pedis attingat, quantum commode fieri possit. Vltimo occurrebat hic dicendum de vsu aliorum vestimentorum sacrorum, vt de his quibus vti debent Diaconus, vel Subdiaconus in Missa solemni, & similibus. Sed in hoc nihil speciale occurrit dicendum, sed solum seruandam esse Ecclesiæ consuetudinem, & si aliquid contingat omitti, cauendum esse scandalum, vel contemptum; nam ex aliquo horum capitum facile poterit peccatum mortale committi: alias vero fere semper erit veniale, nisi materia sit admodum grauis, & quæ nimiam aliquam irreuerentiam includere videatur.

ARTICVLVS IV.

Vtrum conuenienter ordinentur, quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

4 d.1.q.1 ar. 5.q.1.ad 2. Et d 8 in expo lit. & dist.13.in exp. lit. prin. & d.15.q.4. a.3 q.cor. Et 1.Tim.2. lect.1.col 2. in prin.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter ordinentur ea, quæ circa hoc sacramẽtum dicuntur. Hoc enim sacramentorum verbis Christi consecratur, vt Ambros. dicit in lib. de sacramentis. Non ergo debent aliqua in hoc sacramento dici quam verba Christi.

2. Præterea, Verba & facta Christi nobis per Euangelium innotescunt. Sed quædam dicuntur circa consecrationem huius sacramenti, quæ in Euangeliis non ponuntur: non enim legitur in Euangelio, quod Christus in consecratione huius sacramenti oculos ad cœlum leuauerit, similiter etiam in Euangeliis dicitur: Accipite, & comedite nec ponitur, omnes, cum in celebratione huius sacramenti dicatur: Eleuatis oculis in cœlum, & iterum: Accipite & manducate ex hoc omnes. Inconuenienter ergo huiusmodi verba dicuntur in celebratione huius sacramenti.

3. Præterea, Omnia sacramenta ordinantur ad salutem omnium fidelium. Sed in celebratione aliorum sacramentorũ, non fit communis oratio pro salute fidelium defunctorum. Ergo inconuenienter fit in hoc sacramento.

4. Præterea, Baptismus dicitur specialiter fidei sacramentum. Ea ergo, quæ pertinent ad institutionẽ fidei, magis debent circa Baptismum tradi, quam circa hoc sacramentum. sicut doctrina Apostolica, & Euangelica.

5. Præterea, In omni sacramẽto exigitur deuotio fidelium. Non ergo magis in hoc sacramento, quam in aliis deberet excitari deuotio fidelium per laudes diuinas, & per admonitiones, puta, cum dicitur: Sursum corda.

q.82.art.1. 6. Præterea, Minister huius sacramenti est Sacerdos, vt dictum est.* Omnia ergo, quæ in hoc sacramento dicuntur, à Sacerdote dici deberent, & non quædam à ministris, quadam à choro.

7. Præterea, Hoc sacramentum per certitudinem operatur, virtus diuina. Superflue ergo Sacerdos petit huius sacramenti perfectionem, cum dicit. Quam oblationem tu Deus in omnibus, &c.

8. Præterea, Sacrificium nouæ legis multo est excellentius, quam sacrificium antiquorum Patrum. Inconuenienter ergo, Sacerdos petit, quod hoc sacrificiũ habeatur, sicut sacrificium Abel, Abrahæ, & Melchisedech.

q.75.art.2. 9. Præterea, Corpus Christi, sicut non incipit esse in hoc sacramento per loci mutationem (vt supra dictum est*) ita etiam nec esse desinit: inconuenienter ergo Sacerdos petit: Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum.

De consec. d. 1. c. Iacob. frater Domini.

Sed contra est, quod dicitur de Consec. dist. 1. Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitano Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus addiderunt Missæ celebrationem. Ex quorum authoritate patet conuenienter singula circa hoc dici.

Respondeo dicendum, quod quia in hoc sacramento totum mysterium nostræ salutis comprehenditur, ideo præ cæteris sacramentis cum maiori solemnitate agitur. Et quia scriptũ est. Eccles. 4. Custodi pedem tuum, ingrediens domum Domini, & Ecclesiast. 18. Ante orationem præpara animam tuam, ideo ante celebrationem huius mysterij: primo quidem præmittitur præparatio quædam ad digne agenda ea, quæ sequuntur. Cuius præparationis prima pars est laus diuina, quæ fit in introitu, secundum illud Psal 49. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Et sumitur hoc vt pluries de Psalmis, vel saltem cum Psalmis cantatur, quia, vt* Dionysius dicit in 3. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ Psalmi comprehendunt per modum laudis, quidquid in sacra Scriptura continetur. Secunda pars continet commemorationem præsentis miseriæ, dum misericordia petitur, dicendo, Kyrie eleyson, ter quidem pro persona Patris, ter autem pro persona Filij, cum dicitur, Christe eleyson, & ter pro persona Spiritus sancti, cum subditur Kyrie eleyson, contra triplicem miseriam, ignorantiæ, culpæ & pœnæ, vel ad significandum, quod omnes personæ sunt in se inuicem. Tertia autem pars commemorat cœlestem gloriam, ad quam tendimus post præsentem vitam & miseriam dicendo: Gloria in Excelsis Deo, quæ cantatur in festis, in quibus commemoratur cœlestis gloria: Intermittitur autem in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseriæ pertinent. Quarta autem pars continet orationem, quam Sacerdos pro populo facit, vt digne habeantur tantis mysteriis. Secundo autem præmittitur institutio fidelis populi, quia hoc sacramentum est mysterium fidei, vt supra habitum est.* Quæ quidem institutio dispositiue quidem fit per doctrinam Prophetarum & Apostolorum, quæ in Ecclesia legitur per Lectores & Subdiaconos. Post quam lectionem cantatur à Choro Graduale, quod significat profectum vitæ, & Alleluia, quod significat spiritualem exultationem, vel Tractus in officijs luctuosis, qui significat spirituale gemitum: Hæc enim consequi debent in populo ex prædicta doctrina: Perfecte autem populus instruitur per doctrinam Christi in Euangelio contentam, quæ à summis ministris legitur, scilicet à Diaconibus. Et quia Christo credimus tanquam diuinæ veritati (secundum illud Ioan. 8. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?) lecto Euangelio, Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit, se per fidem Christi doctrinæ assentire. Cantatur autem hoc Symbolum in festis, de quibus fit aliqua mentio in Symbolo, sicut in festis Christi & B. Virginis & Apostolorum (qui hanc fidem fundarunt) & aliis huiusmodi. Sic igitur populo præparato & instructo, consequenter acceditur ad celebrationem mysterij, quod quidem & offertur vt sacrificium & consecratur & sumitur, vt sacramentum. Vnde primo peragitur oblatio, secundo consecratio materiæ oblatæ. Tertiò eiusdem perceptio.

Ca. 3. Eccl Hier. inter prin. & me.

q.78.ar.3.

Circa oblationem vero duo aguntur, scilicet, laus populi in cantu Offertorij (per quod significatur latitia offerentium) & oratio Sacerdotis, qui petit, vt oblatio populi sit Deo accepta. Vnde & 1. Paralipom. 29. dixit Dauid. Ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc, & populum tuum, qui hic receptus est, vidi eum ingenti gaudio tibi offerre donaria, & postea orat, dicens. Domine Deus custodi hanc voluntatem. Deinde circa consecrationem, quæ supernaturali virtute agitur, primo excitatur populus ad deuotionem in præfatione, vnde & monetur sursum corda habere ad Dominum. Et ideo, finita præfatione, populus deuote laudat diuinitatem Christi, cum Angelis, dicens Sanctus, Sanctus, Sanctus, & humanitatem, cum pueris dicens: Benedictus, qui venit: Deinde Sacerdos secreto commemorat primo quidem pro quibus hoc sacrificium offertur scilicet, pro vniuersa Ecclesia, & pro his, qui in sublimitate constituti sunt. 1. Tim. 2. & specialiter quosdam, qui obtulerunt, vel pro quib. offertur. Secundo commemorat Sanctos, quorum patrocinia implorat pro prædictis, cum dicit, communicantes & memoriam venerantes, &c. Tertio, petitionem concludit, cum dicit, hæc oblatio fit illis, pro quibus offertur; salutaris. Deinde accedit ad ipsam consecrationem, in qua primo petit conse-

crationis effectum, cum dicit, quam oblationem tu Deus, &c. Secundo consecrationem peragit per verba Saluatoris, cum dicit. Qui pridie, &c. Tertio, excitat præsumptionem per obedientiam ad mandatum Christi, cum dicit. Vnde & memores. Quarto petit, hoc sacrificium peractum, esse Deo acceptum, cum dicit. Supra quæ propitio, &c. Quinto petit huius sacrificij & sacramenti effectum. Primo quidem, quantum ad ipsum sumentes, cum dicit. Supplices te rogamus. Secundo, quantum ad mortuos, qui iam sumere non possunt, cum dicit: Memento etiam Domine, &c. Tertio specialiter quantum ad ipsos Sacerdotes offerentes, cum dicit. Nobis quoq; peccatoribus. Deinde agitur de perceptione sacramenti, & primo præparatur populus ad percipiendum. Primo, quidem per orationem communem totius populi, (quæ est oratio Dominica, in qua petimus panem quotidianum nobis dari) & etiam priuatam, quam specialiter Sacerdos pro populo offert, cum dicit: Libera nos quæsumus Domine, &cæt. Secundo præparatur populus per pacem, quæ datur, dicendo: Agnus Dei Est enim hoc sacramentum vnitatis & pacis, vt supra dictum est.* In Missis tamen defunctorum in quibus sacrificium offertur, non pro pace præsenti, sed pro requie mortuorum, pax intermittitur. Deinde sequitur perceptio sacramenti, primo percipiente Sacerdote, & postmodum aliis dante, quia, vt Dionys.* dicit 3. cap. Eccles. Hierar. ille, qui aliis diuina tradit, primo debet ipse particeps esse. Vltimo autem tota Missæ celebratio in gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterij (quod significat cantus post communionem) & Sacerdote per orationem gratiæ offerente, sicut & Christus celebrata cœna cum discipulis, hymnum dixit, vt dicitur Matthæi 26.

q 87. ar. 1 & q. 73 ar. 4

Ca 3. Eccles. Hierar. non multum pro cul à fine.

*Ad primum ergo dicendum, quod consecratio solis verbis Christi conficitur. Alia vero necesse est addere ad præparationem populi sumentis, sicut dictum est.**

In cor. initio.

Ad secundum dicendum, quod sicut dicitur Ioann. vltimo. Multa sunt à Domino facta vel dicta, quæ Euangelistæ non scripserunt. Inter quæ fuit hoc, quod Dominus in cœna oculos leuauit in cœlum, quod tamen Ecclesia ex traditione Apostolorum habuit. Rationabile enim videtur, vt, qui in suscitatione Lazari (vt habetur Ioann. 11.) & in oratione, quam pro discipulis fecit, Ioannis 7. Oculos leuauit ad Patrem, in huius sacramenti institutione multo magis hoc fecerit, tanquam in repotiori. Quod autem dicitur: Manducate & comedite, non differt quantum ad sensum, nec multum refert, quod dicatur in præsenti, cum verba illa non sint de forma, vt supra dictum est. Quod autem additur, omnes, intelligitur in verbis Euangelij, licet non exprimatur, quia ipse dixerat, Ioann. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, non habebitis vitam in vobis.

q. 78 ar. 3 ad 1 & 2. arg.

Ad tertium dicendum, quod Eucharistia est sacramentum totius Ecclesiasticæ vnitatis. Et ideo specialiter in hoc sacramento magis, quam in aliis, debet fieri mentio de omnibus, quæ pertinent ad salutem totius Ecclesiæ.

Ad quartum dicendum, quod instructio fidei est duplex. Vna, quæ fit nouiter imbuendis, scilicet, Catechumenis, & talis instructio fit per Baptismum. Alia autem est instructio, qua instruitur fidelis populus, qui communicat huic mysterio, & talis instructio fit in hoc sacramento. Et tamen ab hac instructione non repelluntur etiam Catechumeni & infideles. Vnde dicitur de consecratione,* distinctione 1. Episcopus nullum prohibeat ingredi in Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem, siue Hæreticum, siue Iudæum, vsq; ad Missam Catechumenorum, in qua, scilicet, continetur instructio fidei.

Alias circa.

De cons. d. 1 c. 64. Episcopus.

Ad quintum dicendum, quod in hoc sacramento & maior deuotio requiritur, quam in aliis sacramentis (propter hoc, quod in hoc sacramento totus Christus continetur) & etiam communior: quia in hoc sacramento requiritur deuotio totius populi Christi, pro quo sacrificium offertur, & non solum percipientium sacramentum, sicut in aliis sacramentis. Et ideo, vt Cypria dicit, Sacerdos præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo: Sursum corda, vt, dum respondet plebs: Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se, quam Deum, cogitare debere.

In lib. de ex. pan. mist. ante finem.

Ad sextum dicendum, quod in hoc sacramento (sicut dictum est) tanguntur ea, quæ pertinent ad totam Ecclesiam. Et ideo quædam dicuntur à Choro, quæ pertinent ad populum. Quorum quædam Chorus totaliter prosequitur, quæ, scilicet, toti populo inspirantur. Quædam vero populus prosequitur, Sacerdote inchoante, qui personam Dei gerit, in signum, quod talia per uenerunt ad populum ex reuelatione diuina, sicut fides & gloria cœlestis Et ideo Sacerdos inchoat Symbolum fidei & gloria in excelsis Deo. Quædam vero dicuntur per ministros, sicut doctrina veteris & noui testamenti in signum, quod per ministros à Deo missos, est doctrina hæc populis annunciata.

In lib. de ex. ord. eccl. ante finem.

Quædam vero Sacerdos solus prosequitur, quæ, scilicet, ad proprium officium Sacerdotis pertinent vt, scilicet, dona & preces offerat pro populo, sicut dicitur, Hebræorum 5. In his tamen quædam dicit publice, scilicet, quæ pertinent, & ad Sacerdotem, & ad populum, sicut sunt orationes communes: Quædam vero pertinent ad solum Sacerdotem sicut oblatio & consecratio. & ideo, quæ circa hæc sunt dicenda, occulte à Sacerdote dicuntur. In vtrisq; tamen excitat attentionem populi, dicendo, Dominus vobiscum, & expectat assensum dicentium Amen Et ideo etiam in his, quæ secrete dicuntur, publice præmittit: Dominus vobiscum, & subiungit; Per omnia sæcula sæculorum. Vel secrete aliqua Sacerdos dicit, in signum, quod circa Christi passionem, discipuli non nisi occulte confitebantur Christum.

Ad septimum dicendum, quod efficacia verborum sacramentalium impediri potest per intentionem Sacerdotis. Nō tamen est inconueniens, quod à Deo petamus id, quod certissime scimus ipsum facturum: sicut Christus Iohannis decimo septimo, petit suam clarificationem. Non tamen videtur ibi Sacerdos orare, vt consecratio impleatur, sed vt nobis fiat fructuosa. Vnde signanter dicit. Vt nobis corpus & sanguis fiat. Et hoc significant verba, quæ præmittit, dicens; Hanc oblationem facere digneris benedictam, secundum Augustinum, id est, per quam benedicamur, scilicet per gratiam adscriptam, id est, per quam in cœlo adscribamur, ratam id est, per quam in visceribus Christi traijciamur, rationabilem, id est, per quam à bestiali sensu exuamur, acceptabilem, vt, qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles eius vnigenito filio simus.

Dam. l. 4. c. 14. Vnum pro alium.

Ad octauum dicendum, quod licet hoc sacramentum ex se ipso præferatur omnibus antiquis sacrificiis, tamen sacrificia antiquorum fuerunt Deo acceptissima ex eorum deuotione. Petit ergo Sacerdos, vt sic hoc sacrificium accepetur à Deo ex deuotione offerentium, sicut illa accepta fuerunt DEO.

Ad nonum dicendum, quod Sacerdos non petit, neq; quod species sacramentales deferantur in cœlum, neq; corpus Christi verum, quod ibi esse non desinit, sed petit pro hoc corpus mysticum (quid, scilicet, in hoc sacramento significatur) vt, scilicet, orationes Sacerdotis & populi Angelus assistens diuinis mysterijs, repræsentet, secundum illud Apocalyp. octauo, Ascendit fumus incensorum de oblationibus Sanctorum de manu angeli. Sublime autem altare Dei dicitur, vel ipsa Ecclesia triumphans, in quam transferri petimus, vel ipse Deus cuius participationem petimus: de hoc enim altari dicitur Exodi vigesimo. Non ascendes ad altare meum per gradus, id est, in Trinitate gradus non facies. Vel per Angelum intelligitur ipse Christus, qui est magni consilij Angelus, qui corpus suum mysticum Deo Patri coniungit, & Ecclesia triumphanti. Et propter hoc etiam Missa nominatur, quia per Angelum Sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per Sacerdotem, vel quia

Christus

Christus est hostia nobis Missa à Deo. Vnde & in fine Missæ Diaconus in festiuis diebus populum licentiat, dicens, Ite Missa est, scilicet, hostia ad Deum per Angelum, scil. sit Deo accepta.

DISPVTATIO LXXXIII.

De ritibus Missæ, quæ in verbis consistunt.

Hæretici canonem Missæ damnãt.

HActenus diximus de his, quæ Missam antecedunt, seu illi extrinsecus adiacent, aut ad illam præparant: nunc dicendum sequitur de his, quæ in ipsa Missa fiunt, quæ possunt in verba & facta distingui, prout à D. Th. in hoc & in art. sequent. distinguuntur. Verba appellantur orationes omnes, quas Sacerdos inter sacrificandum profert, vel publice, vel secrete; item lectiones, benedictiones, & similia: facta vero appellamus, genuflexiones, manuum eleuationes & alia signa, vel gestus; de quibus dicemus, disp. sequent. hic enim solum dicendum est de his, quæ in Missa recitantur.

SECTIO I.

Vtrum conueniens fuerit præter verba consecrationis, aliqua alia adiungi, quæ in Missæ sacrificio dicerentur.

HÆretici, qui alias cæremonias reijciunt, multo magis has, quæ in varijs orationibus ac deprecationibus consistunt, & præsertim damnant canonem Missæ, quem erroribus refertum esse dicunt. Vnde ipsi existimant, nihil addendum esse his, quæ Christus in cœna fecit, & ita ipsi celebrare dicuntur cœnam Dominicam, legendo solum historiam Euãgelicam de illa cœna: & panem aut vinum consecrãdo, distribuendo, ac sumendo: specialiter etiam inuehuntur in quosdam peculiares ritus, quos Ecclesia seruat in his, quæ in Missa dicuntur, scilicet, quod non vtitur lingua vulgari, quod non omnia alte proferuntur, sed quædam submisse, & similia, quæ postea dicemus.

1. Conclusio de fide certa.

Principio vero statuendum est, sancte & religiose potuisse Ecclesiam in celebratione huius sacrificij præter verba, quæ sunt de substantia illius, adiungere quædam alia, partim antecedentia, partim subsequentia, quæ vel ad Dei laudes & gratiarum actiones, vel ad populum instruendum in fide, vel ad deuotionem excitandam, vel eius petitiones, & vota Deo præsentanda, pertineant. Hæc est veritas certa de fide, quæ satis probatur traditione & vsu Ecclesiæ. Potest autem inprimis in hunc modum ratione declarari: nam, si in huiusmodi verbis omnibus, quæ huic sacrificio adiunguntur, nihil est superstitiosum, id est, vel falsitatem continens, vel aliquid indecens diuinam maiestatem & reuerentiam, vsus talium verborum per se consideratus religiosus est, & sanctus: quod autem hæc verba coniungantur cum actuali & substantiali oblatione sacrificij Eucharistici, ita, vt totum id fiat per modum vnius moralis actionis sacræ, nihil etiam habet indecens, aut indecorum: ergo optime potuit Ecclesia huiusmodi ritum instituere. Consequentia certa est ex principio supra

D Paul. posito & significato à Paulo 1. ad Corint. 11. dicente:

Con. Trin. Cætera autem, cũ venero, disponam, & declarato à Conc. Trident. sess. 21. c. 2. sc. dedisse Christum Ecclesiæ potestatem, vt in sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, vel ipsorum venerationi magis expedire iudicaret. Quamuis enim Concilium de sacramentis loquatur, sub illis sacrificium cõprehendit, vt in superioribus dictum est: tum quia eadem est omnium ratio: tum etiam, quia vnum ex sacramentis ipsa actione sacrificandi conficitur, & ideo idem Concilium sessione 22. c. 4. 6. & à canone 5. vsque ad 9. definit, recte fecisse Ecclesiam hunc ritum instituendo: supponit ergo Ecclesiæ datam esse hanc potestatem. Et confirmatur ex ipso vsu, quamquam enim quidam vocent hanc diuinam institutionem, non est tamen existimandum, Christum immediate per seipsum ita hæc instituisse, sicuti substantiam sacrificij: constat enim id esse falsum ex dictis supra, disp. 74. sect. 3. & quæ ibi citauimus. sed intelligendum est, hanc institutionem manasse à Christo mediate, quatenus ipse dedit potestatem Apostolis, eam faciendi, & fortasse, quia etiam dedit præceptum generale ordinandi ea, quæ ad conuenientem vsum huius mysterij expedirent, quamuis modum & determinationem eorum eis reliquerit. Vel denique, quia credendum est, ipsummet Christum per Spiritum sanctum Apostolis, & Ecclesiæ inspirasse ea, quæ ad hunc ritum pertinent, vt videbimus. Maior propositio, prout in hoc discursu sumpta est, cum tantum sit conditionalis, per se nota ex terminis est, suppositis alijs principijs fidei: nam Deo gratias agere pro beneficijs acceptis, ex obiecto religiosum & sanctũ est, & similiter orare Deum, instituere populum in rebus fidei, & similia: ergo si in his rebus seu verbis nihil falsum, vel superstitiosum misceatur, ex se honestus & sanctus erit eorum vsus: igitur solum superest, vt videamus, an in hoc ritu Ecclesiæ, huiusmodi conditio seruetur, quod statim præstabimus. Prius enim oportet alteram propositionem assumptam declarare & confirmare: nimirum, si aliunde nihil est irreligiosum in huiusmodi verborum ritu, neque etiam reprehendi posse ex eo solum, quod cum substantia Eucharistici sacrificij coniungatur, & ad hoc ordinetur, vt illud sacrificium cum maiori decentia, & reuerentia Dei, nostraque maiori vtilitate fiat. Nam primo vnde potest in hoc malitia ostendi? nam ex sola natura rei hoc nullam habet inordinationem, cum totus ille ritus religiosus esse supponatur, & consequenter maximam conuenientiam habeat cum hoc sacrificio: est enim hoc sacrificium laudis, & gratiarum actionis, & ipsum per se est maximum Dei beneficium: optime ergo *Sacrificium Eucharistici cum alijs sacrificijs laudis & gratiarum actionis.* cum illo coniungitur gratiarum actio. Est item sacrificium impetratorium, & de se potens ad præstandam nostris petitionibus efficaciam: optime ergo cum illo coniunguntur petitiones & orationes, non solum pro offerentibus, sed etiam pro alijs, tam viuis, quam defunctis, quia omnibus hoc sacrificium prodesse potest. Est denique sacrificium hoc mysterium fidei, nouique testamenti confirmatio, & ideo aptissime cum illo coniungitur instructio Christiani populi, circa res fidei, seu eiusdem fidei professio: in his ergo ex natura rei nulla est inordinatio. Neque enim ex speciali prohibitione, vel diuina, vel Ecclesiastica: nulla enim talis ostendi potest, neque scripta, neque tradita, neque fuisset Ecclesiæ conueniens: quid enim vtilitatis in ea potest excogitari? Vnde è contrario possumus positiue argumentari, quia huiusmodi ritus orandi, &c. in hoc sacrificio, inspirante Spiritu sancto, ab ipsis Apostolis inchoatus est, & postea à Pontificibus, & Concilijs auctus & confirmatus: est ergo sanctus & religiosus. Antecedens patet primo ex illo Pauli, 1. ad Timoth. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, &c. Circa quem locum primo est obseruandum, dupliciter posse exponi: primo, vt illa quatuor verba, & præsertim tria priora, tanquam synonyma accipiantur, ita, vt illa repetitio solum facta sit ad exaggerationem, & vehementiam orationis, vt Theod. ibi significauit, & sumi potest ex similibus vetbis Pauli, ad Philippenses quarto. Nihil soliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deũ, & ad Ephes. 6. Per omnem orationẽ & obsecrationẽ orantes: quæ expositio, probabilis est. Nihilominus tamen est secunda expositio, sicut illæ voces, tam *Pauli testimonium expenditur 1. ad Tit 2.*

Latinæ

Latinæ, quam Græcæ diuersæ sunt, ita & per illas aliquid diuersum significari, quod varie ab authoribus exponitur: quidam aiunt, obsecrationem esse, quando petimus liberari a malis, orationem, cum aliquid Deo vouemus: postulationem vero, cum pro alijs petimus: ita Cassian. coll. 9. c. 11. 12. & 13. Sed hoc non placet D. Tho. neq; habet fundamentum, vt ex dicendis patebit. Alij obsecrationem exponunt etiam esse supplicationem, quæ fit, vt liberemur à malis: nam vox Græca Δέησις hoc proprie significat: orationem vero esse bonorum petitionem, Græce Προσευχή, postulationes vero esse interpellationem, seu querimoniam, qua apud Deum conquerimur de his, qui nos iniuria afficiunt, vel ad malum impellunt: nam vox Græca ἔντευξις, hoc etiam proprie significat. Ita fere Chrysost. Theop. Oecum. Theod. Aliter D. Thom. 2. 2. q. 83. art. 17. hæc quatuor distinguit: nam per orationem dicit significari, eleuationem mentis in Deũ, quæ ad petitionẽ necessaria est, per postulationes vero, petitionem cuiuscunq; rei seu beneficij, prout nomen ipsum sonat: obsecrationem vero esse orationẽ aliquam, quam Deo proponim⁹, ad obtinendum ab illo aliquid, vt cum Ecclesia orat (Per natiuitatem tuam, &c.) gratiarum actio per se nota satis est: ait vero D. Thomas adiungi petitioni, vt rationem ex parte nostra ad obtinendum à Deo aliquod beneficium: & hæc accommodat D. Thomas ad quatuor Missæ partes, cum Glossa ordinaria 1. ad Tim. 2. Sed illa Glossa plane loquitur, iuxta mentem Aug. qui epist. 56. ad Paulin. illa quatuor accommodat ad quatuor Missæ partes, vt videbimus; tamen, quid illa significent obscurissime exponit: videtur tamen per obsecrationem intelligere petitiones, quæ absq; vlla oblatione fiunt, per orationes vero, petitiones, quæ fiunt cum aliquo voto seu oblatione, iuxta vim Græcæ vocis, nã εὐχή, votum significat, vnde, προσευχή, id est, oratio, quæ ad votum, seu cum voto vel oblatione fit: postulationes autẽ seu interpellationes non exponit Aug. quid sint, sed solum ait, tunc fiunt, cum populus à Sacerdote benedicitur: Tunc enim Antistites velut Aduocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati: indicare ergo videtur, interpellationem esse, quando post petitionem factam ad aliquod votum Deo oblatum ad petitionem obtinendam, vehementius orationi insistitur, & familiarius cũ Deo agitur ad impetrandũ, quod postulatum est. Sunt præter has aliæ horum verborũ interpretationes, sed ad rem præsentem hæ sufficiunt.

Theodor.

Cassiodori expositio refertur.

Augustin.

Secundo obseruandum.

Secundo obseruandum est, hæc omnia, quæ Paulus eo loco fideles obsecrat, optime posse ad singulorum priuatas orationes accõmodari: omnibus enim incumbit, pro omnibus orare, pro Regibus, Principibus, & vniuerso mundo, quod facere vnusquisque potest, & simpliciter orando seu petendo, & orationes aliquas interponendo, vel vota offerendo, vel orationi vehementius instãdo, vel gratias agendo, vt, quod postulat, consequatur. Alio tamen modo possunt illa verba referri ad publicas orationes, eas præsertim, quæ nomine totius Ecclesiæ fiunt, dum Missæ sacrificium offertur, & hoc modo intellectus hic loc⁹ maxime confert, ad rem, de qua agimus, confirmandam: ex illo enim habemus ritum saltem in cõmuni, & quoad has orationis partes, esse à temporibus Apostolorum inchoatum. Est autem hic sensus consentaneus Paulo, qui non singulis loquitur, sed simpliciter obsecrat Timoth. tanquam Episcopum & Ecclesiæ Pastorem, vt in eius Ecclesia illa omnia fiant, scilicet, in quotidiano sacrificio. & communi oratione, atque ita interpretãtur hunc locum sancti Patres,

Chrysost.

Chrysostomus, homilia sexta inquit: Quasi communis quidam totius orbis Pater Sacerdos est, dignum igitur est, vt omnium curam agat, omnibusq; prouideat, sicut & Deus cuius ministerio seruit & fungitur vice: idcirco ait: obsecratio igitur, &c. & infra dicit: hoc esse faciendum in obsequio quotidiano perpetuoq; diuino religionis ritu, & inferius hoc apertius declarans, dicit, ex eo loco colligi: Sacramentorũ tẽpore etiã pro gentilibus oportere offerre, seu orare, quia Reges tunc gentiles adhuc erant. Quam expositionem sequuntur Theoph. Oecumen. & alij Græci, & insinuatur à Prospero, lib. 1. de vocat. Gent. c. 4. qui hunc locum exponunt de cõmuni Ecclesiæ oratione: & idem significat Ambros. li. 6. de sacramentis, capite vltimo, & Tertullianus in libro ad Sab. cap. 2. dum alludens ad hunc locum, dicit; Sacrificamus prosalute Imperatoris. Latius & distinctius Aug. dicta epist. 59. vbi, quatuor illa, quæ Paulus numerat, quatuor partibus Missæ accommodat, & obsecrationes fieri dicit in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici. orationes, cum benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum cõminuitur: quia, scilic. tunc fit oblatio. Quam partem [ait] fere omnis Ecclesia Dominica oratione concludit: vnde in reliqua parte, vsq; ad cõsumptionem sacramenti sentit, fieri postulationes, seu interpellationes. Vnde subiungit: Quibus peractis, & participato sacramento gratiarũ actio cuncta concludit. Quæ distributio est probabilis, & placet Diuo Thomæ loco supra citato. Fortasse tamen nõ minus probabiliter dici potest, illa omnia fieri in mysterio Missæ promiscue, nunc petendo, nunc obsecrando, nunc iterũ atq; iterum gratias agendo: nã ante cõsecrationem etiam reperimus nõ tantum obsecrationes, sed etiã petitiones varias in Collectis, & laudes Dei in Introitu & alijs versiculis, & præsertim in illo Hymno Ecclesiastico (Gloria in excelsis,) & in Præfatione. Videtur enim Ecclesia in hoc imitata diuinum Spiritum, quo ipsa regitur: solet enim Spiritus sanctus hominem orantem, & aliquãto tempore cũ Deo colloquentem & familiarius agentem, nunc ad suorum peccatorum confessionem, nunc ad diuinas laudes, nunc ad aliquid petendum, vel obsecrandum mouere: postea vero ad gratiarum actionem redire, & iterum ad peccatorum contritionem, prout ipse vult, & inspirat. Ita ergo in hoc sacro mysterio Ecclesia fecisse videtur, & ex illa varietate gratissimũ Missæ officium cõposuisse. Vtcunq; vero exponam⁹, cõstat ex Paulo, adiunctis Sanctorum expositionibus, hunc morem cõiungendi, hunc ritum orandi cũ substantia sacrificij, esse antiquissimum & probatissimũ in Ecclesia. Id quod etiam constat ex Liturgijs Græcis & Latinis, quæ partim tomo quarto Bibliothecæ Sanctæ referuntur: latius vero Pamel. cõgessit: præsertim vero ex liturgijs Iacobi, Basilij & Chrysostomi, quorum testimonio vtitur sexta Synodus. Item constat antiquitas huius ritus ex Dionysio, capite 3. de Ecclesiastica Hierarchia. Clemens lib. 2. Const. Apost. c. 54. & lib. 8. cap. 5. Iustino Apolog. 2. pro Christian. Cyrillo. Hierosol. Catech. 5. mystag. Tertul. toto lib. de Orat. Chrysost. homil. 18. in 2. ad Corinth. Ambros. 4. de sacram. cap. 11. & ex alijs, quos statim commemorabimus, aliquid in particulari dicẽdo de singulis partibus huius ritus, neq; contra hanc veritatem, ita generatim sumptam, aliquid video ab hæreticis obijci, quod nostra responsione dignum sit.

D Thom.

Iacobus. Basilius. Chrysost. Clemens Iustinus. Cyrill. Tertul. Chrysost. Ambros.

1. Conclus.

Dico secundo: In toto verborum, seu deprecationum ritu, quem nunc Ecclesia in Missa obseruat, nihil est, quod ab Apostolica doctrina alienum, aut quod ab antiqua traditione originem non ducat, aut, quod ad pietatem & religiosum Dei cultum nõ pertineat. Hæc conclusio expresis verbis solum definitur à Concilio Tridentino, quoad Canonem Missæ: est autem certissima, etiam quoad ea, quæ antecedunt & subsequuntur. Potest autem tripliciter probari: primo, ratione generali desumpta ex dictis in præcedenti conclusione: quia in toto hoc ritu, prout nunc fit, nihil reperitur, quod non pertineat ad aliquam ex illis quatuor partibus orationis, quas Paulus

Paulus in prædicto loco ponit, nisi fortasse sacra lectio epist. ac Euang. quæ & ad orationem reduci pōt, quatenus per eā mens ad diuina eleuatur, &, quāuis sit diuersa ad pietatem pertinet, & ad populi instructionem de diuinis rebus: & antiquissima est, vt colligi pōt ex Paulo 1. ad Cor. 14. dicente: Cū cōuenitis, vnusquisq; vestrū Psalmum habet, & doctrinam habet apocalypsim habet, linguā habet, interpretationē habet. Et Iust. Martyr, quasi exponens hæc verba, dicta Apol. 2. inquit: Die solis vrbanorum ac rusticorum cœtus fiūt, vbi Apostolorū, Prophetarumq; literæ, quoad fieri potest, præleguntur: deinde cessante lectore, & Præpositus verba facit adhortatoria.

Iust. Mar.

Secundo probari potest hæc veritas, discurrendo breuiter per singulas partes huius ritus: quod vt distinctius faciamus, distinguamus prius duplicem Missam, seu duplicem huius ritus partem. Prior dicitur Missa Catechumenorum, quæ durat à principio Missæ vsque ad Euangelium, vel Symbolum inclusiue: quia ad eam Catechumeni admittebantur, & in fine illius dimittebantur: reliqua vero pars, à prima oblatione vsque ad finem Missæ dici potest Missa fidelium: quia tantum hi, quifidem per baptismum professi fuerant, illi assistere permittebantur, vt ex Augusti. Cyril. & alijs Patribus supra notauimus disp. 74. sect. 3. & alia statim afferemus.

Augusti. Cyrillus. Quoddam aduertendū.

Circa Missam ergo Catechumenorum est aduertendum, in illius initio præmitti confessionem peccatorum & breues quasdam orationes, quæ ad maiorem sacerdotis, & populi præparationem pertinent: quod, & per se pertinet ad reuerentiam Deo debitam, & est consentaneum consilio Sapientis, Prouer. 18. Iustus in principio accusator est sui, & cōferre potest ad accedendum ad altare, cum maiori conscientiæ puritate. Incipit ergo sacerdos ab illo versiculo Psa. (Introibo ad altare Dei) vt significat Gregor. Nazianz. orat. 28. sub fin. & Ambros. li. 4. de sacramen. c. 2. finito autem toto illo Psal. 42. confessionem generalem dicit: cuius authorem fuisse Damasum Papam, refert Platina in vita eius: alij vero Pontianō Papæ id adscribunt, vt Berno li. de officio Missæ, capit. 25. tamen fere in sensu simili confessio reperitur in Principio Missæ Iacobi. Vnde totam hanc partem esse antiquissimam constat ex Micrologo, lib. de Eccles. Obseruat. capit. 23. & Rudolpho, lib. de Canonis obseruantijs, propos. 23. Secundo sequitur Introitus: ita appellatus, vel quia in eo Missa inchoatur, vel certe, quia, dum à choro cantatur, sacerdos ad altare ingreditur. Est autem sciendum, Apostolorum tempore solitus fuisse eo tempore, quo fideles ad mysteria peragenda conueniebant, plures Psalmos cantari in laudem Dei, vt ex Liturgijs antiquis constat, ex Dionys. c. 3. de Eccles. Hierarch. vbi ait: Psalmos cōprehendere per modum laudis, quidquid in sacra Scriptura continetur. Postea vero loco illorum posit⁹ est introitus: quo etiam dicitur significari aduentus Christi in hunc mūdum, seu antiqua desideria veterum Patrum de aduentu eius: vt notat Maximus Monach. in expos. Liturg. Rupert. Innocent. & fere alij, qui de officijs Ecclesiasticis scribunt, ac deniq; Raban. lib. 1. de instit. Clericor. cap. 30. Bene (inquit) in ingressu sacerdotis concrepantibus choris auditur modulatio diuinæ laudis, vt dominicæ celebrationis mysteria, ministrorū præcedat consonantia, & corporis & sanguinis Christi venerabile sacramentum, antecedat dignæ laudis sacrificium. Quando vero inceperit hæc consuetudo, non satis constat: quidam existimant incepisse à temporibus Cœlestini Papæ: nam, vt Alcuinus & alij scriptores de rebus Ecclesiasticis referunt, Cœlestinus instituit Psalterium in Missæ initio recitari seu cantari: quod ita exponit Amalar. lib. 3. de Eccles. officijs, c. 5. instituisse videlicet, vt antiphonæ ex omnibus Psal. sumerentur, quæ in Missæ initio dicerentur. Tamen, quod hoc fuerit in vsu, etiam ante Cœlestinum, colligi potest ex Cassian. lib. 3. Instit. capit. 11. Cœlestinus ergo fortasse antiquum vsum ad nouam formam redegit, quando vero cœperit hic vsus, prout nunc in Ecclesia seruatur, non satis constat, quod non eleuat, sed confirmat potius authoritatem eius: nam signum est, rem esse antiquissimam.

Gregor. Nazian. Ambros. Platina. Rudolph. Dionys. Maximus. Rupertus. Innocent. Raban. Alcuinus. Amalar.

Tertio (Kyrie, & Christe eleyson) nouies repetit sacerdos, quem vsum esse antiquissimum constat ex Liturgia S. Iacobi, & ex Vasensi Conc. sub Leone I. Can. 3. vbi præcipitur ad Matutinum, & ad Missas, & Vesperam, Kyrie eleyson dici: quia in sede Apostolica & per totas Orientales, atq; Italiæ prouincias, & dulcis, & nimiū salubris cōsuetudo intromissa est, vt Kyrie eleyson frequentius cum grandi affectu & cōpunctione dicatur & eandem consuetudinem indicat Aug. epist. 178. circa finem, vbi & vocem interpretatur, scilicet (Domine miserere) & rationem reddit: cur Græca voce, vbiq; proferatur. Clarius Greg. vbi tam in Græca, quam in Latina Ecclesia ait esse hunc morē dicendi in Missa (Kyrie eleyson) tamen diuerso modo, quia inter Græcos simul sacerdos, & populus hæc dicunt: inter Latinos vero pri⁹ sacerdos incipit, & populus respondet: item Græci non addūt (Christe eleyson) sicut Latini, qui in Missis etiā quotidianis (Kyrie eleyson, & Christe eleyson) dicunt, vt in his deprecationis vocib⁹ paulo diutius occupentur. Deniq; D. Thom. hic reddens rationem huius ritus, ait, recte post laudem diuinam, quę fit in introitu, sequi cōmemorationem & recordationē propriæ miseriæ, & diuinæ potentiæ, & gratiæ, hoc autem fit toties repetitis illis vocibus ad confessionem Trinitatis, contra triplicem miseriam: ignorantiæ, culpæ, & pœnæ: vel contra nouem genera peccatorum, vt latius Innoc. lib. 2. de hoc mysterio, c. 19. de quo plura apud Duran. in Rationali, lib. 4. c. 12. & alios scriptores de Ecclesiasticis officijs: & Turrecrem. in c. Iacobus, de Consecr. d. 1.

Con. Vasen. Greg. D. Thom. Innocent. Durand. Turrecr.

Quarto additur hymnus (Gloria in excelsis) quem Angeli inchoarunt, & Ecclesia consummauit: totusque est plenus diuinis laudibus, gratiarum actione & deprecatione: cœpit autem hæc consuetudo à Telesphoro papa, vt Damasus refert in Pontif. cap. 9. & colligitur ex epist. 1. Thelesphor. quamuis ibi solum dicatur, vt in Missis noctis Natiuitatis hymnus Angelicus decantetur: & inferius additur, Ab Episcopis autem idem Angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solemnijs celebrandus est, atq; solemniter recitandus: vbi (vt existimo) specialiter nominat Episcopum: quia ad illum maxime spectat, Missas celebrare: non quia ab eo solum dicendus esset ille hymnus, sed etiam à quolibet sacerdote. Rursus ibi solū fecit mentionem Angelici hymni, qui cōtinetur illis solis verbis, Gloria in Excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: reliqua vero non constat esse addita à Telesphoro, sed vel ab Hilario: vt censet Alcuinus, de diuin. officijs, c. de Celebrat. Missę, & Hugo. Victorin. lib. 2. de sacrament. vel à Symmacho Papa, vt sentit Berno de Officio Missæ, c. 25. Innocent. vero III. lib. 2. de Mist. Miss. c. 20. potius existimat, totum hymnū fuisse à Telesph. completū dicens: Symmachum præcepisse, vt die Dominico, & in Natalitijs Martyrum, in Missis decantaretur. Si tamen fides adhibenda est (vt reuera est) ijs, quæ scribit Clemens, lib. 7. Constit. cap. 57. & 58. potius dicendum est, illum ab Apostolis fuisse compositum: nam totus fere ibi recitatur, quamquam in Conc. Tolet. III. cap. 12. in Communi dicatur: Ecclesiasticos Doctores illum composuisse. Vtcumque vero sit, constat, eum morem, & antiquissimum & sanctissimum esse: cur autē in Missis pro defunctis, & in diebus Iuni⁹, & ieiuniorum, & in communibus ferijs hymnus hic non dicatur; attigit hic D. Thomas, & in 4. distinct. 23. quia, scilicet, in hoc hymno commemoratur, cœlestis gloria, quæ merito recitetur, quando lugetur propria miseria. Quę ratio satisfacit, quo ad priorem

Alcuinus. Hugo Vict. Berno Innoc. 3. Con. Tolet. Clemens.

partem

partem, & sumitur ex capit. Hi duo, de Consecrat. distinctione 1. In capite autem sequente, sit exceptio feriæ in cœna Domini, in qua hymnus Angelicus canitur propter sacrificij institutionem eo die factam: quoad posteriorem vero sumi potest ex capit. Consilium de Celebrat. Missarum: scilicet, vt inter communes dies & solemnitates differentia ostendatur. Propter quam rationem ibidem dicitur, hunc hymnum non esse dicendum in Missis votiuis, etiam Beatæ Virginis, quod tamen hodie non est in vsu iuxta Missale Romanum: nam in Missis votiuis B. Mariæ, & Angelorum dicitur, non vero in alijs, nisi ex aliqua graui causa.

Quinto, Quinto post hymnum Angelicum, salutat sacerdos populũ, dicens (Dominus vobiscum) Cuius salutationis exempla habemus in lege veteri. Ruth. 1. & 2. Paral. 15. Potest vero dici quodammodo propria legis gratiæ; in qua post susceptam carnem peculiari modo, Deus hominibus dominatur: antea enim dæmon quodãmodo dominatum obtinebat, quod ex Dionysio notauit Anastas. Sinaita. lib. 7. Hexameron, adducens, illud Psal. 8. Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomẽ tuum in vniuersa terra? & illud Psal. 117. Benedictus, qui venit in nomine Domini: & illud Ioan. 20. Dominus meus & Deus meus: & illud Lucæ 1. Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? & alia multa similia: iuxta quam cõsiderationem, dicere possumus, salutationem hanc etiam fuisse ab Angelo inchoatã, cum Virgini dixit, (Dominus tecum.) Est autem hęc salutatio antiquissima, vt constat ex Dionys. c. 3. de Eccles. hierar. vbi, dignissimam, illam appellat, sanctam, mysticam, *August.* & supramundanam. Ad quam eleganter allusit Aug. 15. de Ciuit. c. 12. dicens, Non omnes cum illo sunt eo modo, quo ei dictũ est: Ego semper tecum (Psal. 72.) neq; ipse cum omnibus eo modo quo diximus, Dominus vobiscum. quam esse ab Apostolis institutam *Con. Brac.* dicit Con. Brach. II. c. 21. vbi hæc salutatio sic legitur, (Dominus sit vobiscũ) tamen in c. Hoc quo, de Const. dist. 1. Sother vel Anacletus Papa, illã proponit, pro- *Sother. Anac. Pap.* ut est in vsu Ecclesię: ibiq; Glossa aduertit, Episcopos, prima Missę salutatione, loco huius solere dicere (Pax vobis) quia hæc fuit prima vox Christi ad Episcopos post resurrectionem quod etiam esse in Ecclesia antiquissimum, constat ex Liturgijs Iacobi & Basilij, & *Cyrill Iacobus. Basilius.* ex Cyrillo, libro 12. in Ioan. c. 14. & ex Ambrosio, lib. de Dignitat. Sacerd. c. 5. & Chrysost. Homil. 33. in Mat. *Ambros. Chrysost.* & Hom. 3. ad Colos. de quo illud memoriæ pro- *Nicepho.* ditum est: etiam post mortem, cum corpus eius à Proclo Patriarcha in throno esset collocatum, salutasse populum, dicendo, Pax vobis. Niceph. lib. 14. hist. capit. 43. Ad prædictam autem sacerdotis salutationem, minister seu populus respondet (Et cum spiritu tuo) qui vsus etiam est antiquissimus, vt patet ex eisdem Liturgijs, & Patribus, & ex Chrysost. Homil. 36. in 1. ad Corinth. & 18. in 2. ad Corint. Bene precatur (inquit) sacerdos populo: & bene precatur populus Sacerdoti: nã; Cum spiritu tuo, nihil aliud *Isidorus Damian.* est, quam hoc. & ex Iliodoro Peluliota, epist. 122. & Petro Damiano, epist. 12. quæ alias inscribitur liber (Dominus vobiscum) cap. 4. & 13.

Sexto. Sexto subiungit publicam orationem, quæ Collecta vocari solet, de qua appellatione multa congerit *Durand.* Durand. lib. 2. de ritib. Eccles. c. 16. probabilis est illa deductio, quod (Collecta) dicatur, quia nomine totius populi in vnum collecti fundatur: vel quod omnium petitiones compendiose colligat: vt ait Hug. Victorin. lib. 2. de Officijs Eccles. c. 16. vnde in c. Conuenit, de Consecrat. dist. 5. ex Concil. Arelat. c. *Con. Arel. Cass.* 30. Collationes, seu Collectiones dicuntur, & apud Cass. lib. 2. Instit. capit. 8. legimus. Cum is, qui orationem collecturus est, surrexerit, alij surgant, &c. & inf. Qui precem colligit, &c. vel certe (Collecta) vocatur, quod per eã omnium audientiũ animi ad Deum colligantur: vnde sacerdos præmittit (Oremus) de quo Augusti. epist. 107. ad Vitalem. Vbi audieritis sacerdotem Dei ad eius altare populum hortantem ad oran- *Augustin. Chrysost.* dum, non respondebitis, Amen. & Chrysost. Homil. 16. in 2. ad Corinth. Quin precibus viderit quis populum multum simul offerre: cõmunes enim preces à sacerdote & ab illis fiunt, & omnes vnam dicunt orationem. In nonullis vero Collectis, & quibusdam specialibus diebus luctuosis, & ad pœnitentiam deputatis post (Oremus) ante orationẽ dici solet (Flectamus genua) & statim (Leuate,) quam consuetudinam esse valde antiquam constat ex Basilio, libro *Basilius.* de Spiritu sancto, c. 26. dicente: Quoties genu flectimus, & rursus erigimꝰ, re ipsa ostendimꝰ, quod propter peccatum in terram delapsi sumus, & per benignitatem eius, qui condidit nos ad cœlum, reuocati sumus. Deniq; sequitur oratio, quæ esse solet, vel vna tantum, vel tres, vel quinq;, vel ad summum septem. Vna quidem necessaria est: & sola interdum dicitur propter solemnitatem: tres vero, quinque ad septem, propter varias petitiones, aut cõmemorationes faciendas: vltra eum vero numerum non solent multiplicari, vt aliquid sit fixum & certum: nec licet vnicuique in infinitum progredi: nam vt dici solet, numero Deus impare gaudet, & Hieronymus lib. 1. con- *Hieronym.* tra Iouinianum, numerum imparem mundum esse dicit: & ternarius orationum Trinitati conuenit: vel trinæ orationi Christi in horto. Quinque vero orationes dicuntur interdum, propter quinque partitã Domini passionem, vt ait Innoc. li. 2. de hoc myst. c. 23. Septem autem dici possunt propter septiformem Spiritus sancti gratiam, vel quia oratio Dominica *Durand.* septem petitionibus concluditur, vt ait Durand. in Ration. li. 4. c. 15. Concluduntur autem hę orationes illa adiuratione seu obsecratione (Per Dominum nostrum) & vt firma sit spes impetrandi, iuxta illud Ioan. 16. Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; & quia Christus est vnicꝰ mediator, propter cuius meritum omnia nobis donantur: de qua re, & de hac Ecclesiæ consuetudine, plura dixi in 1. to. agens de Christi merito, ad q. 19. D. Thom. vnde hac ratione in Concilio Carthag. III. cap. 13. præcipi- *Conc Carth. 3. cap. III.* tur, vt, cum altari assistitur semper ad patrem diriga- tur oratio, vt in filio, seu per filium concludatur: cũ autem ad Patrem oratio dirigitur, non excluduntur aliæ personæ, sed vnitas Deitatis indicatur, vt notauit Fulgent. lib. 2. ad Monym. Interdum aliqua ora- *Fulgent.* tio aliter solet concludi pro sensus commoditate, & verborum consecutione: semper tamen, sit aliqua Christi commemoratio, & totius Trinitatis cõfessio, & diuinæ gloriæ, ac vitæ perpetuæ commemoratio, in verbis illis: Per omnia secula seculorum.

Quæ verba esse antiquissima, præter antiquas Liturgias, constat ex Irenæo, libro 1. contra hæres. ca- *Irenæus.* pit. 1. vbi refert, Valentinianos voluisse delramenta suorum errorum confirmare ex verbis, quibus nos in gratiarum actionibus vtimur, dicentes: In secula sæculorum. Ex quo idem sumpsit Epiphan. hæres 31. significatur autem æternitas illo dicendi modo quia omnia sæcula in se concludit, & excedit, & superat: tum perfectione: tum etiam duratione, vt sumi potest ex Augustino in Psalm. 71. Hieronymo ad Galat. *August. Hieron. vt.* 7. Innocent. lib. 2. de hoc myster. cap. 26. Finita autem *Innocent.* oratione, populus respondet (Amen) quæ vox He- *Chrysost.* bræa est, & interdum ad affirmandum adhibetur: *Isidorus.* Sic Christus sæpe dicit (Amen amen dico vobis) id est, vere ita est, vt interpretatur Iisidor. lib. 6. Etymolog. cap. 18. ex Origene, tract. 35. in Matth. & Hieronymo, epist. 137. ad Marcellam, & hoc sensu legimus in Liturgijs antiquis: finitis verbis consecrationis, fideles solitos esse respondere (Amen,) quod non potest tunc esse verbum optandi, sed affirmandi & credendi, ita esse. Vnde Ambros. lib de ijs, qui initiantur, *Ambros.* c. 9. Post consecrationem, corpus & sanguis Christi nuncupatur, & dicis, Amen, hoc est, verum est. Interdum veto adhibetur ad consentiendum orationi, idem-

idemq; optandum seu petendum: & hoc sensu adhibetur in fine orationum ita vt sensus sit (fiat) sicut interpretatur Iul. I. epist. pro Athanasio, cap. 1. Iustinus, Apol. 2. Hieronym. supra, & epist. 134. ad Sophron. & Bernard. ser. 7. in Cœna Domini. Et hoc modo Deut. 27. populus ad maledictiones respondet (Amen): & 1. Parap. 16. Benedictus Dominus Deus Israel, ab æterno, usq; in æternum, & dicat omnis populus, Amen. Sic etiam Paulus 1. ad Cor. 14. Si benedixerit spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen super tuam benedictionem? ex quo loco constat, hunc modum respondendi esse antiquissimum in Ecclesia: quod etiam constat ex Iustino supra, & Augustin. quem supra citaui, epist. 106. Hieronymo lib. 2. in epi. ad Galatas in eius præfatione. Tertull. lib. de Spectacul. cap. 25.

Iul I Iustinus. Hieronym. Bernard.

Tertullia.

Septimo. Septimo in suo ordine sequitur lectio alicuius epistolæ sumptæ, aut ex Testamento veteri, aut ex epistolis Canonicis noui Testamenti: qui mos cœpit à temporibus Apostolorum, vt constat ex eorum Canone 9. & ex Dionysio, & Iustino, locis sæpe citatis, Clem. libr. 2. c. 61. Et prius quidem, quam scriberetur nouum Testamentum, legebantur libri Moysis, aut Prophetarum, vt ex eisdem Patribus constat: postea vero legi cœperunt epistolæ ab Apostolis scriptæ, vel à Clemente, vt constat ex eodem supra, & ex Hieronymo, lib. de Scriptorib. Ecclesiasticis, in Clemente; qui etiam in Polycarpo scribit, epist. eius ad Philipp. vsque ad sua tempora in Asiæ conuentu legi solitam, quamuis non constet, huiusmodi lectionem factam esse tempore Missæ: sicut, quod Paulus ait ad Colossi. 4. Cum lecta fuerit apud vos epist. hæc, facite, vt & in Laodicensium Ecclesia legatur: & 1. ad Thessal. 5. Adiuro vos per Diaconum, vt legatur epist. hæc omnib. sanctis fratribus. Hæc, inq;, non est necesse intelligi de lectione, quæ fit in Missa. Inde non sumitur argumentum ad probandum & confirmandum ritum, quem nunc seruat Ecclesia, de quo videtur loqui Damasus, cum in 2. ad Hierony. epi. scribit, die Dominica Apostoli epistolam esse legendam: & idem constat ex Augustino, sermone 236. de tempore, & serm. 10. de verbis Apostoli: & ex Ambrosio, epist. 33. & idem est frequens apud alios antiquos Patres. Clarius in Concil. Brach. I. Can. 20. Placuit, vt per solemnium dierum vigilias, vel Missas, omnes easdem & non diuersas lectiones in Ecclesia legant. Plura de hac lectione, cur sc. antecedat Euangelium: & cur interdum ex nouo, interdum ex veteri Testamento sumatur, & alia similia, legi possunt in Innocent. libro 2. de hoc myst. cap. 29. Rupert. lib. 2. ca. 24. & aliis Scriptoribus de diuinis officiis.

Septimo.

Con Brach.

Innocent. Rupertus.

Octauo. Octauo, post epistolam versus aliquis seu antiphona interponi solet, quæ interdum lugubria sunt, quando animi sunt ad timorem, vel pœnitentiam excitandi: interdum vero sunt lætiora, iuxta temporum & festiuitatu exigentiam: ex his autem versiculis primus (Graduale) vocatur: quia iuxta pulpiti gradus cantatur, vel propter alias rationes mysticas, quæ legi possunt in Innocent. li. 2. c. 31. & Raban. libr. 1. de institut. Cleric. c. 36. & aliis: alia vocantur (Responsoria) quia vno canente chorus respondet, ait Isid. lib. 6. Etymol. c. 18. & li. 1. de Eccles. officiis, c. 8. Est autem hic aduertendum in Concilio Tolet. IV. c. 11. sic legi: In quibusdam Hispaniarum Ecclesiis, laudes post Apostolum decantantur, cum Canones præcipiant post Apostolu non laudes, sed Euangelium annunciari: præsumptio est n. vt anteponantur ea, quę sequi debent: nam laudes Euangelium sequuntur, propter gloriam Christi, quæ per idem Euangelium prædicatur: & statim hic ordo seruari præcipitur. Vnde apparet, eo tempore nondum fuisse Graduale institutum, saltem vt post epistolam diceretur, vel si institutũ fuit à Gregorio, vt aliqui volunt, nondum in Hispania fuerat illa cõsuetudo recepta: nam Gregor. paulo ante Honorium præcesit, cuius tempore dictum Concilium celebratum est, & alij tamen volunt fuisse à Cœlestino institutum, vt patet ex Ruperto, li. 2. de diuinis officiis, c. 21. Vnde fortasse in illo Concilio nõ est sermo de Graduali, sed de Alleluia, quod post Graduale cantari solet: & fortasse tunc in Hispania non canebatur, nisi post Euangelium: nam, quod ad altare canatur, antiquissimum est: constat ex Augustino, epist. 119. ad Ianuar. c. 15. & 16. & Hieronymo contra Vigilant. Gregor. lib. 7. epistola 63. Isidoro, lib. 1. de Ecclesiastic. officiis, capit. 13. Et quidem in principio solum cani cœpit primo die Resurrectionis, vt colligere licet ex Niceph. lib. 12. cap. 34. & Sozomento, lib. 10. histor. capi. 19. deinde toto tempore Paschali, vt sumitur ex Augustino supra: postea diebus etiam Dominicis, vt significant idem Augustinus, & Isidorus, iam vero omnibus diebus dicitur, præterquam in his, qui non sunt gaudij, sed mœroris, vt dicitur in Concil. Tolet. IV. Can. 10. Sed quamuis vox (Alleluia) interdum taceatur, omni tamen die cogitanda est, vt Augustin. dixit Psal. 106. quia vox illa nihil aliud, quam laudem Dei, continet, quæ semper in ore (saltem cordis) habenda est, Psalm. 33. Quando vero (Alleluia) tacetur, solet nonnunquam Tractus addi in signum gemitus & tristitiæ: nonnunquam vero etiã post Alleluia additur Prosa, seu Sequentia, de quibus legi possunt authores supra sæpe citati, & Durand. in Rationali, li. 4. capit. 22. Durand. lib. 2. de ritib. Eccles. capit. 21. & 22. & copiose Demochar. li. de obseruandis in Missarum celebr. cap. 15.

Rabanus.

Isidorus.

Rupertus.

Augustinus. Hieronym. Isidorus.

Niceph.

Conc. Tolet. IV.

Durand.

Nono legitur Euangelium. Quem morem esse antiquissimum constat ex Conc. Valent. Hispan. Cano. 1. vbi sic dicitur: Antiquos Canones relegentes, inter cætera hoc esse censuimus obseruãdum, vt sacrosancta Euangelia ante munerum oblationem in Missa Catechumenorum in ordine lectionum post Apostolum legantur: & ratio subiungitur: vt verba Christi, & sacerdotis sermones, omnes audire possint: vnde obiter etiam colligimus, fuisse etiam consuetudinem concionandi post lectum Euangelium, sed & ante illa tempora Anastas. Papa, in epi. 1. iubet omnes stare, dũ sacrum Euangelium legitur, & attentissime audire: vbi supponit consuetudinem legendi Euãgelium esse antiquiorem. Imo in Conc. Laod. quod antiquius est, Can. 16. statuitur, vt in Sabbathis Euangelia cum aliis scripturis legantur. Hieron. etiam aduersus Vigilant. Per totas (inquit) Orientis Ecclesias, quando Euangelium legendum est, accenduntur luminaria, sole rutilante: & Greg. li. 4. ep. 44. dicit, hoc officium ad Diaconos pertinere, quod etiam constat ex Synodo Rhem. Cano. 4. & 5. Eadem consuetudo colligitur ex August. serm. 144. de tempore, Ambros. lib. 1. Offi. cap. 8. & 11. & lib. de Helia & ieiunio, cap. 20. & alij Patres in Concionibus ad plebem, sæpe id supponunt. De ritu autem, & modo, quo legi solet, videri possunt authores sæpe citati: ex quibus licet colligere totum esse, & religione plenum, & valde antiquum: specialiter illud, quod populus audito Euangelij nomine, respondet (Gloria tibi Domine) scil. quia verbum salutis nobis locutus es, vt ait Innocent. d. lib. 2. cap. 6.

Nono.

Con. Valent.

Anastasius.

Cone. Laod.

Hieron.

Gregor.

Decimo, post Euangelium, Symbolum recitatur, vt quod audito Euangelio, corde creditur, per Symbolum ore confiteamur: & ideo Ambr. de velan. virg. Symbolum appellat (signaculum cordis nostri) quod quotidie recensendum esse, non tantum semel, sed etiam sæpius ait Augustin. libr. 50. Homil. Homil. 42. & tribus libris de Symbolo. In Missa vero non semper dicitur, sed interdum omittitur, vt propter aliquod mysterium, vel propter minorem solemnitatem, vt latius Innocent. libro 2. capit. 52. Durand. in Ration. libr. 4. capit. 25. est autem obseruandum ante Concilium Nicænum, solitum fuisse recitari in Ecclesia Symbolum Apostolorum, vt ex Dionysio, c. 3. colligitur: post Conc. autem Nicænum, Marcus, Syluestri successor, præcepit cantari Symbolum Nicænum

Decimo.

Ambros.

Augustin. 2.

Innocent. Durand.

Marcus.

num ad confutationem hæresis Arrianæ: postea vero Damasus statuit, vt diceretur Symbolum Constantinopolitanum, in quo addita illa particula, (Filioq;) Trinitatis mysterium magis explicatur; & ita fieri specialiter in Ecclesiis Hispaniæ statutum est in Concil. Toletan. III. Can. 2. Ex hæc sunt, quæ ad Missam Catechumenorum pertinent. Et quibus euidenter constat, nihil in eis esse, quod ab hæreticis iure carpi possit, cum omnia antiquissima sint, & ad illa quatuor capita reuocentur, quæ Paulus enumerauit. Quod si aliqua minutiora minus antiqua videantur, vt fortasse aliqui Tractus vel Prosæ tamen in his eadem est religio & pietas, quæ in antiquioribus, & sunt consentanea Paulo ad Eph. 5. dicenti: Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in Psalmis, & in hymnis, & canticis spiritualibus: vt egregie notauit Conc. Tolet. IV. c. 12.

Damasus. *Conc. Tolet. III.* *Conc. Tolet. IV.*

Circa alteram partem, seu Missam fidelium in primis sufficiens argumentum sumi posset ex dictis de priori Missa Catechumenorum: nam Missa fidelium propria continet Christianorum mysteria, quæ traditione constat, vt Basilius dixit libro de Spiritu sancto, cap. 27. possumus autem hęc mysteria in tres partes distinguere: in eam, scilicet, quæ Canonem antecedit, & quæ subsequitur, & Canonē ipsum. In prima igitur parte post populi salutationem iam supra tractatam, (Dominus vobiscum,) Sacerdos oēs ad orandum inuitat, dicens, (Oremus,) quod videtur in alio sensu dici, quam supra explicuimus: quia hic nō subsequitur aliqua publica oratio, quā sacerdos nomine totius populi publice dicat; inuitat ergo populum, vt attendat ad sacrificium, & vt vnusquisq; ad offerendum se præparet, vt eius oblatio acceptabilis sit Domino, vt Innocent. lib. 2. cap. 53. & alij notant. Secundo dicitur offertorium, seu in choro canitur: nam eo tempore sacerdos suscipit oblationes populi, & ideo versiculus, qui tunc canitur, (Offertorium) appellat⁹ est, vt aiunt Innocent. dicto lib. 2. capit. 53. Raban. lib. 1. can. 33. & alij, & in idem redit, quod ait Isidorus, lib. 6. Etymol. c. 19. licet obscurius id deducat. Est autem antiquissima in Ecclesia hæc consuetudo offerendi aliquid in Missa: nam Pius I. in suis Decretis mentionem facit harum oblationum, & Fabian. Papa, epist. 3. monet, vt Dominicis diebus omnes aliquid offerant. Item Synod. Gangrens. Can. 7. & 8. harum oblationum meminit, & Concil. Aurelian. I. Cano. 16. & Augustinus serm. 215. de tempore, & epistol. 122. Hieronym. epistol. 3. ad Heliodor. Cyprian. libro de opere & eleemosyna, Tertullianus in Apologetico, ca. 39. & Theodoretus libro 5. historiæ, capit. 18. vbi refert illustre exemplum Theodosij offerentis ad altare, Ambrosio sacrificante. Quod autem tempore huius oblationis aliquid canatur, non constat semper fuisse obseruatum, nec à quo primum institutum sit. Alij enim Adriano, alij Gregorio, alij Cœlestino id attribuunt; certum est tamen, à quocunq; introducta sit hæc consuetudo, ad excitandos fidelium animos inductam esse, vt hilari animo offerant: quoniam hilarem datorem diligit Deus. Vnde etiam in veteri testamento legimus, solitos esse Leuitas canere, dum immolabantur victimæ, vt notauit Isidorus lib. 1. de offic. Eccles. cap. 14. & Ecclesiastici 50. & idem sumitur ex 2. Paralip. 29. Tertio Sacerdos, dum panē offert, & aquam vino miscet, & calicem etiam offert, quasdam orationes & deprecationes profert: quibus, & oblationem suam ac totius populi ad Deum dirigit, & ab eo postulat, vt ei placita fit, & vt dignis mentibus offeratur. Quem morem esse antiquissimum constat ex citatis Liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & ex Dionysio, Clemente, & aliis: semper enim, quando panis, & vinum in altari ad sacrificandum proponitur, adhibentur orationes & benedictiones sacræ, quæ sunt veluti præparationes quædā oblationis sacrificalis. Vnde illa oblatio: prout tūc fit, non est sacrificiū, vt supra dictum est, sed est tantū quædam dedicatio materiæ sacrificandæ per futurā consecrationem, ad quam omnia, quæ tunc dicuntur, referenda sunt. Quod autem illæ orationes tunc secrete dicantur, & in silentio oblatio fiat, fortasse literalis propria ratio est, vt cum maiori reuerentia, & deuotione interiori, omnes Deo offerant oblationē suam: item, vt eo tempore, instante iam Dominicæ Passionis repręsentatione, illā possint ad memoriam reuocare. Vnde & in illo silentio esse aliquam significationem mysticam initij passionis Christi, quando iam non palam ambulabat inter Iudæos, docet Innocent. d. lib. 2. c. 54. quæ omnia ex sequentibus erunt euidentiora.

Basilius. *Innocent.* *Raban.* *Isidorus.* *Pius I.* *Fabia. Pap.* *Synod. Con Aur. I.* *Augustinus.* *Hieronym.* *Cyprian.* *Tertullia.* *Isidorus.*

Quarto, dum sacerdos manus abluit, profert illa verba, Ps. 25. Lauabo inter innocentes manus meas: indicans ad futurū sacrificium, non solum à grauioribus culpis, sed etiam à leuioribus, esse hominem mundandum, quod per ablutionem pedum significauit etiam Christus, cum Petro dixit: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet: vnde ēt hæc cæremonia optima est, & antiquissima, vt constat ex Dionysio, dicto capit. 3. Clemente libro 8. capit. 11. Cyrillo Hierosolym. Catech. 5. mystag. Nec refert, quod in veteri lege similes ablutiones fierent, Exod. 30. nam, vt D. Thomas notauit, artic. sequente ad 1. nunc non seruatur, tanquā cæremonia illius legis, sed tanquam aliquid per se decens ac conueniens, vnde neque eodem modo fit. Quinto, finito prædicto Psalmo, Sacerdos secrete profert quandam orationem ante altare, postulans, vt oblatio à Deo acceptetur in memoriam passionis Christi, honorem Sanctorum, & nostram vtilitatem: & deinde ad populum conuersus, ad idem petendum hortatur, & populus annuendo, & orando respondet. Ac tandem secundam orationem seu collectam sacerdos submissa voce pronunciat, quæ propterea secreta oratio dicitur: quæ omnia esse valde antiqua & mysteriis plena, constat ex Clemēte, dicto li. 8. c. 12. & ex Conc. Laodic. can. 19. vbi dicit, tres orationes solere dici in Missa, primam sub silentio, alias vero altiori voce, nunc vero secunda sub silentio dicitur, per quod silentium inter alia significari censetur Christus secreto in horto orans ante passionem suam, vel alia similia, quæ legi possunt in D. Th. hic ad 6. & Innoc. dicto lib. 2. cap. 60. Rupert. libr. 2. cap. 4. & aliis.

Dionysius. *Clemens.* *Cyrill. Hier.* *Clemens.* *Conc. Laod.* *D. Thom.* *Innocent.*

Sexto post prædicta omnia adiungitur præfatio, de qua Cypr. li. de expositione orationis Dominicæ, circa finem, quem hic D. Th. ad 5. adducit: Sacerdos (inquit) ante orationem, Præfatione præmissa, præparat fratrum mentes, dicendo: Sursum corda, dū respondet plebs: Habemus ad Dñm, admoneatur nihil aliud se, quam Dominum cogitare debere. Ad eam Præfationem alludit Aug. li. de bono viduitatis, capit. 20. dicens: illud, q̄ inter sacra mysteria, cor habere sursū iubemur, ipso adiuuante id valemus, quo iubēte admonemur: & ideo sequitur, vt de hoc tanto bono sursum leuati cordis, non nobis gloriam: gloriam quæsit nostrarum virium tribuamus, sed Domino Deo nostro gratias agamus, hoc enim continuo commonemur, quia hoc nostrum est recordari. hæc verba vnde sint, & quanta sanctitate commendentur, agnoscisi & ad idem videtur alludere 10. de Ciuitat. capitul. 4. dicens: Cum ad illum sursum est, eius est altare cor nostrum. Præfationis etiam sub hoc nomine meminit Chrysost. hom. 3. ad Colossens. & Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto, capitulo decimo septimo, ex verbis huius præfationis mysterium Trinitatis confirmat, numerum, sc. trium personarum ex triplici (Sancti) appellatione, vnitatem vero Deitatis ex singularitate nominis, (Dei Sabaoth.) quod argumentum elegātissime vrget Athanas. libr. de Humana natura suscepta, contra Apollinarem, non longe ab initio: & libro de communi essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & oratione in illud. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: tamen his locis non satis declarat, an

Cyprian. *Clysost.* *Ambros.*

Ec-

Ecclesia hoc genere laudis vtatur, sed suum argumẽtum sumit ex Isaiæ 6. & Apoc. 4. ex quib. locis Ecclesia hanc partem huius præfationis mutuata est, quod magis significauit Ambros. in illis verbis. In oblationibus inuocatur: & illis: Nos quoq; nihil pretiosius inuenimus quo Deum prædicare possimus, nisi vt sanctum appellemus. Deniq; vere tota hæc Ecclesiastica præfatio quoad sensum, parum immutatis verbis, reperitur in antiqs liturgiis Iacobi, Basilij, Chrys. & apud Clem. li. 8. Const. c. 12. & 16. & Cyril. Hierosol. catech. 5. myst. adeoq; est antiquissima. Quod autem aptissima ẽt sit ad præparandas mentes audientium ad futuram consecrationem, per se manifestum est, cum omnium corda ad Deum subleuet, & ad angelorum consortium in diuinis laudibus canendis, gratiisq; Deo agendis. De cuius longiori expositione videri possunt scriptores sæpe citati, de Ecclesiasticis officiis, & latissime ac nouissime Durand. li. 2. de Ritib. Eccles. cap. 31. nobis n. hoc loco plura addere non videtur necessarium, tum quod res per se satis clara sit, tum etiam, quod nihil in eo specialiter occurrat ad præsens institutum pertinẽs. Solum aduerte, præter communem præfationem, esse alias speciales in Ecclesia, in quib. aliqua verba interponuntur cõmuni præfationi, paucis verbis in ea immutatis quæ nouem tantum numerantur à Pelagio Papa, Epist. 2. in cap. Inuenimus, de Consecrat. dist. 1. scilicet, Resurrectionis, Ascensionis, Pẽtecostes, Natiuitatis, Epiphaniæ, de Apostolis, de Trinitate, de Cruce, de Quadragesima, decimam vero de B. Virgine addidisse fertur Vrbanus II. in Concilio Placentiæ celebrato, vt Gratianus refert, d. 70. in vltimis verbis. De authoribus autem harum Præfationum non constat, nam, quod attinet ad communem prefationem, quamuis aliqui eam tribuant Gelasio, alij vero Sixto I. tamen ex dictis constat esse antiquiorem, & ad Apostolorum tẽpora esse referendam: vt notauit Niceph. libr. 18. hist. cap. 5. & sumi etiam potest ex Iustino, Apolog. 2. Cyprian. de Cœna Domini, Chrysost. homil. 18. in 2. ad Corinthios, & 29. in Matth. Augustin. libr. 2. de Bono perseu. ca. 13. de Spiritu & litte. cap. 11. epist. 57. & 120. cap. 29. & ex Concilio Vasensi, sub Leone I. can. 4. vbi pcipitur, in omnib. Missis (Sanctus, Sanctus, Sanctus) eo ordine recitari, quod ad Missas publicas dici debet. De aliis vero peculiaribus præfationibus solum dicere possumus, non esse in Missa dicendas, nisi quæ fuerint ab Ecclesia receptæ & probatæ, vt cautum etiam est in Concilio Milenitan. c. 12. & in Concilio Africa. c. 30. Et hæc sufficiant de hac prima parte Missæ fidelium.

Ambros.

Clem. Cyril. Hier.

Durand.

Adhertendum.

Pelagius P.

Niceph. Cyprian. Chrysost. Augus.

De secunda vero parte, quæ in canone continetur, specialem statim sectionem instituemus, nunc supponamus omnia etiam illa, quæ in canone continentur, antiquissima etiam esse, & veritatis ac religionis plena. Tertia vero pars, quæ post canonem sequitur, breuissima est: vnica enim salutatione Sacerdotis ad populum, & responsione, & alia oratione seu collecta, & populi dimissione, fere concluditur, quæ omnia ex dictis declarata sunt. Itaque, finito sacrificio & canone Missæ, primo dicitur versiculus, qui (Communio) seu (Communicanda) appellatur: solebant n. fideles, finito sacrificio, communicare & interim canebatur antiphona cum Ps. 33. Benedicam Dominum in omni tempore: vt constat ex Clem. lib. 8. c. 13. Vbi Turrian. ex Missa Iacobi, Dionysio, Hesychio, & aliis, notat, Psalmum illum ad sacrificium Missæ pertinere, & communionẽ indicari in illo versiculo: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: inde ergo postea solum retentum consuetudine est, vt aliquis versiculus eo tempore in Missa recitetur, qui à communione nomen accepit. Secundo sequitur salutatio Sacerdotis (Dominus vobiscum) supra explicata. Tertio, sequitur oratio seu collecta, quæ cõmuniter continet gratiarum actionem, & perficit numerum ternarium, qui solet perfectionem significare.

Cleman. Turrian.

Quod enim supra diximus de numero harum collectarum seu orationum intelligendum est, totum illum numerum ter in Missa recitari, in principio, medio, & fine: eodemque sensu dictum est in Concilio Laodicẽ. supra citato: tres orationes in Missa dici. De qua oratione plura apud Innocentium, libro 6. capit. 8. & sequent. Durand. libr. 4. Rational. capit. 55. & sequentib. Quarto, repetita iterum dicta salutatione, (Dominus vobiscum) fit populi dimissio, per illa verba (Ite Missa est) quod esse antiquissimum constat ex Alcuino, capitul. de celebrat. Missæ. & Amalar. libr. 3. de Eccl. officiis. cap. 36. De qua re, & de sensu horum verborum, diximus supra, agentes de nomine Missæ. Antiquitus vero dimissio fieri solebat per hæc verba, (Ite in pace) vt constat ex citatis liturgiis & ex Clem. libr. 8. cap. 15. Interdum autem fit aliis modis, scilicet per (Benedicamus Domino) in diebus profestis, vel (Requiescant in pace) in Missis defunctorum, de quo legi potest Rupertus lib. 2. capit. 20. & Micrologus de Ecclesiast. obseruat. capit. 46. & 47. Populus respondere solet (Deo gratias) vt gratiarum actio cuncta cõcludat, sicut August. dixit Epistola 59. q. 5. & Dionys. dicto c. 3. Participans (inquit) & tradens Thearchicã communionem, in gratiarum actionem sacram definit cum omni Ecclesia sacra plenitudine: vel aliter: Accepta dataq; diuina communione in sacram gratiarum actionem definit. Vnde Chrysostom. homil. 32. in Matth. Gratias egit & hymnum dixit postquam dedit, vt & nos hoc ipsum faciamus. Quinto subiungit Sacerdos illam orationem. Placeat tibi sancta Trinitas: prout habetur in Missali. De qua potest legi Durandus in Ration. libro 4. capit. vlt. & Democh. ares, libr. de Missar. celebr. capitul. 15. in fine, vbi ex Bernone, capitul. 25. de Officio Missæ: indicat, hãc orationem dici finitis omnibus, etiam data benedictione, & osculato prius altari: nunc autem non ita fit, sed ante benedictionem præmittitur hæc oratio, & fortasse ita intelligendi sunt dicti authores, cum dicunt (finitis omnib.) scilicet, vsq; ad populi dimissionem. Sexto sequitur populi benedictio ad imitationem eorum, quæ leguntur, Leuit. 9. & Num. 6. Benedicetis filiis Israel, &c. Et ad imitationem Christi qui discessurus ab Apostolis, benedictionem illis prius impertiuit, Lu. 24. Vnde hanc Consuetudinem & benedictionem commendat Conc. Agathens. cap. 30. in capitul. Conuenit. de Consecratione, distinctione 5. cap. 47. prohibet egredi populum ante benedictionem sacerdotis, idem habetur in Conc. Aurelianen. II. can. 28. & Conc. Arelat. III. apud Burchar. lib. 3. capit. 29. Iuonem, part. 3. cap. 34. De hac etiam benedictione loqui videtur Isidorus lib. 1. de Officiis Ecclesiasticis, cap. 17. cum ait: Benedictionem in populo dari à sacerdotibus, antiqua per Moysen benedictio pandit & comprobat: & clarius Cæsareus, hom. 5. Rogo vos fratres charissimi, vt quoties in die Dominico aut aliis festiuitatibus Missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria compleantur: & infra. Monete eos, qui nec orationem Dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt. Obseruandum autem est, Aug. dicta epi. 59. significare benedictionem hanc sacerdotis antecedere gratiarum actionem; sed fortasse loquitur de benedictione, quæ dari solet statim post communionẽ. Septimo, post datam benedictionem, sacerdos recitat Euangelium: In principio erat Verbum: nisi aliud, iuxta prædictum ordinem Missalis, dicendũ sit, de qua re nihil inuenio scriptum ab antiquis Doctoribus, q̃ est signum, consuetudinem hanc non esse valde antiquam: constat tamen esse optimam, & vtilissimam ad tanti beneficij iugem recordationem, quod, scilicẽt Verbum pro nobis caro factum sit: & quod de sinu Patris ad nos descenderit: habet etiam aliam vtilitatem, quod bis in Missa Euangeliũ recitetur, vt si cõtingat, proprium Dominicæ, vel feriæ Euangelium propter festum omitti, possit in fine Missæ recitari:

Conc. Laod. Innocent. Durand.

A Ieuin Amalar.

Clemens.

Rupertus. Micrologus. August. Dionys.

Chrysostom.

Durand. Democh.

Conc. Agath.

Conc. Aurel. Arelat. III.

Isidorus. Conc. Tolet. IV.

& ita fit, prætermisso eo die initio Euãgelij sancti Ioannis. Deniq; illud ẽt commodi est, vt, si qui fortasse prius Euangelium audire non potuerunt, saltem in fine Missæ audiant. Vltimo, discedens sacerdos ab altari, seq; sacris vestibus exuens, recitat hymnũ Trium puerorum, iuxta decretum Conc. Tolet. IV. c. 13. vbi præcipitur decantari canticum illud in omnium Missarum solemnitate. Quod tamẽ nunc minime obseruatur, sed secreto tantum prædicto tempore dicitur.

Tertio principaliter ostendi potest hæc veritas satisfaciendo obiectionibus, quę in contrarium ab hęreticis fiũt: nam si in tota hac actione, nihil inordinatum aut præter rationem ostẽditur, cum alias ex obiecto bona sit, & ad cultum Dei pertineat, vt à nobis probatum est, euidens erit, esse conuenienter & sancte institutam. Prima ergo & præcipua obiectio hæreticorum est, quia, licet in substantia huius actionis nihil esse superstitiosum videatur, tamen in modo, præter rationem est, quod lectiones sacræ & orationes, & alia, quæ in Missa dicuntur, Latina & peregrina lingua, & non vulgari dicantur. Nam, si hęc dicuntur ad populum instruendum, vel excitandum, oportet in eo idiomate dici, in quo possint ab omnib. intelligi: nam: Si nesciero virtutem vocis, ero, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi, barbarus: vt Paulus argumentatur, 1. ad Cor. 14. ex quo loco difficilis redditur hæc obiectio: nam, vt ibidem dicitur: Nisi vos per linguam manifestum sermonem dederitis, quomodo scitur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes: & infra. Si benedixeris spiritu, qui suplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, suam tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit: nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur. Et confirmatur, quia non solum in Missa fere omnia proferuntur in lingua Latina, sed etiam quædam in Græco vel in Hebraico idiomate recitantur, quæ nõ solum à populo, verum etiam ab ipsis sacerdotib. frequenter ignorantur, quid significent, aut quę mysteria contineant. Hæc obiectio generalis valde est, quia non solum de sacrificio Missæ, sed etiam de cæteris omnib. sacris ministeriis, vel publicis orationibus, fieri potest: neq; de his solum, sed etiam de vniuersis sacræ Scripturę libris cum hæreticis hui⁹ temporis magna cõtrouersia est, an expediat, vulgari sermone translatos communiter circumferri, vt ab omnibus legi possint. De quo argumento scripsit erudite Bellarminus: libro 2. de Verbo Dei, capitul. 15. & 16. Et ideo pauca hic attingem⁹, quæ sufficiant ad defensionem Ecclesiasticæ consuetudinis, & definitionis Concilij Trid. sess. 22. c. 8. vbi sic inquit: Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamẽ expedire visum est Patribus, vt vulgari passim lingua celebraretur: & in can. 9. dicit anathema in eos, qui hunc ritum damnant. Adhoc autem suadendum sufficit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo: q̃ damnare insolentissimæ insaniæ est: vt Aug. dixit, Epi. 118. maxime cum huius consuetudinis nullum possit initiũ designari, quod est signum Apostolicæ traditionis, iuxta regulam Augustini, libr. 4. de Baptis. capite 24. quod sumitur etiam ex Leone, sermone 2. Pentecostes, & clarius sermon. 2. de ieiunio Pentecost. Assumptum vero nunc constat experientia in tota Ecclesia Latina, cum tamen non legamus, Pontificem, vel Concilium aliquod hoc instituisse, aut præcepisse, & Augustinus libr. 2. de Doctrina Christiana, capitul. 13. refert Psalmos in Ecclesia Latine cantari consueuisse suo tempore in Africa. Idemq; in Hispania seruatum esse in diuinis officiis sumi potest ex Isidoro, libro de diuinis officiis, ex variis Conciliis Hispanis, quæ supra citauimus, præsertim ex Toletano IV. & Valentino I. De Gallia idem constat ex Alcuino & Amalario. De Germania, ex Ruperto & Rabano. De Anglia ex Beda in initio Historiæ de rebus Anglicis: de Italia res est per se manifesta, vt patet ex antiquissimo ordine Romano. & ex Gregorio, in fi- Sacra-

Præcipua quædam hæreticorum obiectio.

Bellarm.

Augustinus.

Leo.

Augustinus.

Isidor.

Tolet IV. Valent. I.

mentali, & ex aliis multis, quæ à Gratiano referuntur de Consecratione, distinctione quinta. In Ecclesia autem Græca idem proportione seruatur: nam, licet diuina officia in Græca lingua celebrentur, quia illa est doctrinalis lingua (vt sic dicã) in illa regione, qua necesse est vti pastores & Doctores illius Ecclesiæ: tamen etiam illa distincta est à vulgari, seu corrupta lingua, qua communiter populus vtitur, idemque esse dicitur in linguis Syriaca, & Arabica. Quod vulgaris est distincta à doctrinali etiam in suo idiomate: & diuina officia semper in doctrinali lingua peragũtur. Quod si alicubi, vel aliquo tempore non fuit lingua doctrinalis distincta à vulgari, saltem in regione aliqua, id est per accidens: nunc enim loquimur, supposita hac distinctione, quæ nunc est, & fere semper fuisse legimus. Ratio autem est, quia in primis hoc non est malum per se & ex obiecto, sed indifferens, neque est iure diuino prohibitum, vt per se constat: deinde non est simpliciter necessarium ad ædificationem fidelium: nam quidquid eis scire, aut intelligere de his mysteriis expedit, potest facile per pastorum & Doctorum disciplinam suppleri: & ideo Concilium Tridentinum supra præcipit, vt retento antiquo ritu, ne oues Christi esuriant, pastores frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios ex iis, quæ in Missa leguntur, aliquid exponant, & præsertim de ipso Missæ sacrificio, quod etiam indicauit Paul. citato loco: cum enim dixisset: Maior est, qui prophetat, quam, qui loquitur linguis: subdit exceptionem, Nisi forte interpretetur, vt Ecclesiæ ædificationem accipiat. Aliũde vero sunt multæ & graues rationes, propter quas ita fieri magis expedit. Primo quia, etiam si vulgari lingua omnia dicerẽtur in Missa, communis plebs magna ex parte illa non intelligeret, vt, verbigratia, Psalmos, Prophetas, Paulum, Apocalypses, Cãtica, & similia: quæ vix possunt eruditi intelligere, vnde consequenter fieret, vt eis daretur multiplex errandi occasio, vel intelligẽdo aliqua verba secũdum proprietatem, quæ metaphorice dicta sunt, vel aliis modis similibus. Secundo, quia non omnia mysteria communi populo facile proponenda sunt, sed aliqua occulta esse oportet, ne, vel apud idiotas vilescant, aut cum errore concipiantur, quando ea scire illis non est necessariũ, vt in hoc proposito antiqui Patres docuerunt, Dionys. capitul. 1. & vltim. de Eccles. hier. Basil. libr. de Spiritu sancto, capit. 27. Gregor. 4. Dialog. capi. 56. propter hanc enim causam inter alias voluit DEVS Scripturas esse obscuras, & sub tropis & figuris mysteria contineri, vt notauit Augustin. lib. 2. de doctrina Christiana, capitul. 6. & Chrysost. homil. 44. Imperfecti, & Gregor. homil. 6. in Ezech. Tertio, quia ad decentiam & veneration em diuinorum officiorum pertinet, nõ vulgari lingua, sed alia secretiori, & grauiori recitentur. Sicut enim ob hanc causam decet, vt non fiant in cõmuni loco, vel communibus vestibus, ita etiam nec communi lingua. Quarto hoc etiam confert ad maiorem Ecclesiæ vnitatem, vt diuina officia eodem modo vbique fiant, & omnibus temporibus: nam vulgaris lingua facile mutatur: doctrinalis autem durabilior est. Quinto hinc etiam vitatur periculum, ne cum mutatione linguæ, aliquam etiã magni momenti mutationem, vel etiam substantialem in diuinis officiis fieri contingat. Sexto deniq; hoc ipso admonẽtur, vel quodammodo coguntur Ecclesiæ ministri, ne vulgari lingua contenti, doctrinalem, & cõsequenter doctrinam ipsam negligant.

Concil. Trid.

Dionys. Basil. Gregor. August. Chrysost.

Ad difficultatem ergo propositam, quod ad rationem spectat, satis ex dictis respondsum est. Nam, illa vtilitas, quæ ibi proponitur, & incerta est, & multis periculis exposita: & alio securiori, & sufficiente modo suppleri potest. Adde optima verba Chrys. homil. 3. de Lazaro. Etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia: & similia habet Origenes, ho. 12. in Iosue. Quod vero

Origenes.

attu-

attinet ad testimonium Apostoli, quoniam per se obscurum est, maiori indiget explicatione, & præsertim oportet in primis exponere, quid sit (loq; lingua,) quid vero (interpretari) seu (prophetare.) Pro quo est animaduertendū, consuetum fuisse fidelib. in primitiua Ecclesia, quādo religiosos conuentus faciebāt, seu ad sacra officia conueniebant, partim in diuinis laudib. occupari, partim in doctrina explicanda seu concione ad plebem, quæ consuetudo constat tum ex citato loco Pauli: tum ex aliis ad Eph. 5. ad Colos. 3. tum ex Clem. libr. 8. cap. 4. & sequentibus: tum ex Dionys. ca. 3. de Eccles. Hierarch. Iustino, Apolog. 2. pro Christianis. (Prophetare) ergo, in citato loco idē est, quod concionari, vel ad populum de rebus diuinis loqui, quod necesse est vulgari lingua, & omnib. nota fieri, si ad omnium vtilitatem fit, quod satis idem Apostolus exposuit: dicēs. Qui prophetat, hominib. loquitur ad ædificationem, & exhortationem & consolationem. Nō excluditur aūt, quin talis prophetia possit etiam futurorum prædictionem continere, dummodo qui prophetat, ponat mentem suam ad populi ædificationem proponere, & interpretari. Quamuis etiam necessaria non sit talis futurorum prædictio ad prophetandum, prout ibi sumitur, sed sufficiat Scripturarum aut mysteriorum fidei interpretatio. Vnde inferius ait Paul. Quid vobis prodero, nisi vobis loquar, aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? vbi strictius videtur sumi prophetia, quam in superiori verbo prophetandi. Nam, vt ex contextu cōstat, ad prophetandum satis est, loqui in Ecclesia ad ædificationem fidelium aliquo ex dictis modis sc. vel (in reuelatione) i. declarando mysteria ex Dei reuelatione, vel (in scientia:) i. e. ex dono scientiæ, aut certe ex diligente studio & eruditione mysteria explicando, vel (in doctrina:) id est, accommodando sermonem ad auditores, vt ad discipulos: vel (in prophetia) in rigore sumpta: id est, annunciando futura, ita tamen, vt ab omnibus possit intelligi.

Aduertendum.

Clem. Dionys. Iustin.

Quid sit, lingua loquar.

At vero (linguis loqui) prout verbum ipsum sonat, nihil aliud est, quam habere donum linguarum: sed in eo loco specialiter sumitur, pro vsu talis doni ad laudes Deo canendas; vel spirituales hymnos recitādo in peregrina lingua, quam alij nō intelligunt. Solebant enim fideles in his religiosis conuentibus ita in diuinis laudibus occupari, vt vnusquisq; iuxta Spiritus sancti instinctum, aliquid ex proprio ingenio in Dei laudem & gratiarum actionem caneret aut recitaret, vt ex Dionysio, capit. 3. de diuinis nominibus licet colligere & ex Tertull. in Apolog. ca. 39. Coimus in cœlum & congregationem vt ad Deum, quasi manu facta precationibus ambiamus orantes. Cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem, si qd præsentium temporum qualitas, aut præmonere cogit, aut recognoscere. Et infra: Post aq; manualem & lumina, vt quisq; de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere. Circa quem locum Pamel. & super lib. Cypriani de oratione Dominica, n. 2. multa ex antiquissimis Patribus, & historiis ad hanc rem cōgerit. Quantum ergo ex hoc loco, quem tractamus, colligi pōt, eo tempore, quo donum linguarum frequenter fidelibus conferebatur, accidebat interdum, vt in Ecclesia aliqui diuinas laudes canerent, aut recitarent in ea lingua, quam alij non intelligebant: imo etiam in eo idiomate, quod ipsemet recitans non perciperet, vt indicant illa verba: Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est: quæ verba Chrysost. Theophyl. Ambros. & Ansel. exponunt de his, qui loquentes linguis, seipsos non intelligebant: qui dicuntur orare spiritu, quia interiori affectu ad ita loquendum, & orandum mouentur, mens autem eorum sine fructu est: quia verborū vim non percipiūt: nam, aut eorum significationem ignorant, aut (quod verisimilius est) licet significationem verborum intelli-

Dionys. Tertull.

Pamel.

Chrysostom. Theophyl. Ambros. Anselm.

gant, mysteria tamen, quæ illis verbis continentur, non percipiunt, vt August. sentit 12. Genesis ad literam, cap. 8. & 9. Alij vero hoc referunt ad aliorū fructum, nimirum, quod, qui hoc modo orat, se ipsum ædificat, suum q; spiritum excitat, sine aliorū tamen fructu: ita Theodoretus & alij, quod ad nostrum institutum nihil refert, nā (loqui lingua) in vtroq; sensu idem est, quod diuinas laudes ita loqui, vt alij quidem non intelligentes, in admirationem rapiantur: fructum tamen, & interiorem ædificationē non percipiant. Huiusmodi ergo vsus linguarū videtur fuisse maxime familiaris Corinthijs, & in tāta estimatione & pretio, vt de illo maxime gloriarentur: illud q; donum, dono prophetię præferrent: Paulus autem in prædicto loco huiusmodi donum, aut vsum eius, nō reprehendit, nec contemnendū putat, sed reprehendit in ordinatum vsum eius & docet, prophetiæ donum illi esse præferendum. Vnde cōcludit in fine capitis. Ita q; fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere: omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant in vobis. Constat igitur ex vera huius loci intelligentia nullum ex eo argumentum sumi posse contra prædictum vsum Ecclesiæ: tū quia in eo non est sermo de officijs diuinis, quę in Ecclesia recitantur, aut canūtur, sed de sermone exhortatorio ad plebem, aut de precibus, seu laudib⁹, quas vnusquisq; proprio dono seu spiritu ductus, coram alijs profert: tum etiam, quia Apostolus non improbat illum vsum linguæ, sed vsum & æstimationem eius moderatur: & illum maxime approbat, quando cum eo adiungitur interpretatio. Ad verba autē supra citata, quoniam ex eis sumi potest, saltem argumentum à simili, specialiter respondendum est. In illis ergo primis verbis, Si nesciero virtutē vocis, ero, cui loquor barbarus, &c. nihil aliud significatur, nisi, quod ne q; intelligam, ne q; iuxta illud Ouidij, Barbarus hic ego sum, quia non intelligor vlli. Quod quidē est incōueniens in sermone exhortatorio, non tamen in sermone deprecatorio: nā vt ibidem dicitur: Qui prophetat seu exhortatur, hominib. loquitur, & ideo vane & in aera loquitur, si non intelligitur, quod loquitur, vt Paulus: paulo ante dixerat. Qui autem loquitur lingua, deprecando sc. seu orando, non hominib. loquitur, sed Deo, qui optime non solum linguam, sed & mentem nouit, & ideo necesse non est, q; ab hominib⁹ intelligatur: imo nec semper necesse est, vt ipsemet, qui orat, intelligat, satis est enim quod sciat, seu credat illa esse verba, quibus laudatur vel exoratur Deus: tunc enim reuera spirit⁹ orat, & mouet linguam, quamuis mens verborum significationem non satis percipiat, vt ibid. significauit Paulus in verbis supra declaratis: Nam si orem lingua, spiritus meus orat: mens autem mea sine fructu est: & hac ratione non male faciunt, qui Latine orant, quamuis linguā Latinam non intelligant, vt sumitur ex Chrys. & Origene supra citatis, & Augst. lib. de Baptismo c. 25. & 3. de doctrina Christiana c. 9. vbi dicit: Iudæos rite coluisse Deum figuris & signis, quorum vim & significationem non satis intelligebant: & multi etiam nunc religiose Psalm. recitant, quos non intelligunt, quamuis Latinam linguam sciant. Vltima deniq; verba ita exponuntur à D. Th. Primasio, Haymone, & aliis, & vt per eū: qui supplet locum idiotæ: intelligant ministrum, qui loco populi respondet: vnde significant, oportere, vt saltem minister intelligat, vt loco populi respondere possit. Quæ interpretatio est apparens, iuxta vulgatam versionem: tamē, iuxta Græcam editionem, habet difficultatem, quia non dicit: (qui supplet) sed: qui adimplet locum idiotæ: i. qui est idiota & ignarus. Atq; ita interpretantur Theoph. & Chrys. hom. 53. &, idotam, ait Chrys. promiscuam plebem vocat: imo eo tempore tota plebs solebat respondere sacerdoti, vt ex his, quæ supra adduximus aliquibus responsionibus populi, sumi potest, & ex

Augustinus.

Theodor.

Exponitur Apostolus.

Notabile.

Chrysostom. Origenes. August.

D. Thomas. Prim. aſſtus. Haymo.

Theophyl. Chryſoſt.

Hieronymo in præfatione libri 2. ad Galatas. Et augetur tandem difficultas, quia etiam nunc nō est necesse, vt minister linguam intelligat, in qua Missa dicitur. Quare dici potest, iuxta supra dicta, Apostolum non loqui de officiis Ecclesiasticis, sed de illis Canticis vel laudibus, quas singuli ex proprio spiritu vel ingenio recitabant, vt se inuicem excitarent, & commouerent; & ideo fieri oportebat in lingua, quam alij intelligerent; vel saltem, vt eorum interpretatio subsequeretur. In diuinis autem officiis, quæ potissime ad cultum Dei ordinantur, magis expediēs fuit propter alias rationes supra adductas, vt nō fiant vulgari lingua: sed vt suis opportunis locis & temporibus, pastorum interpretatio adiungatur. Addo deniq́, quāuis necessarium non sit, vt, qui responsionem daturus est alteri oranti (siue ille minister sit, siue populus) proprium idioma, seu verborum significationem intelligat, saltem necessarium esse, vt ex institutione & consuetudine intelligat, saltem cōfuse, quid faciat sacerdos: i. an orationem proferat, & quando illam finiat, alioqui accōmodate respondere non poterit. At vero in illo vsu linguæ, de qua Paul⁹ loquitur, neq́ hoc fieri potuisset: tū quia, qui loquitur lingua, nō loquitur iuxta aliquem ritum vel institutionē, sed prout Spiritus S. dat eloqui illi: tum ēt, quia talis lingua interdum est omnino peregrina, ita vt audientes prorsus ignorent, quid loquatur, & an oret, vel aliud proferat, vel quando orationem finiat, & similia: & ideo de tali vsu linguæ facile concedemus, esse ineptum ad publica officia, neq́ id erit contra conuenientem Ecclesiæ ritum, vt satis declaratum est.

Aduertēdū.

Vnde facilis est responsio ad vltimam confirmationem: nihil enim incommodi est, quod Latina Ecclesia, quasdam voces Hebraicas, vel Græcas in Missa, aut in officiis Ecclesiasticis retinuerit, vel quia peculiarem emphasim habent, vt de voce (Alleluia) dicit D. Thomas, Apocal. 19. quæ non vtcunque diuinam laudem personat, sed cum peculiari lætitiæ signo, vt Augustin. etiam Psalm. 106. notauit, vel ad vnitatem Ecclesiæ, eiusdemq́ fidei confessionem indicandam, vt de voce (Kyrie eleyson) indicat Augustin. epist. 178. circa finem: ex quo loco potest hæc consuetudo variis exemplis confirmari. Vel etiam propter commendandam antiquitatem, vt sumitur ex Gregorio, libro 7. epistola 63. vbi de voce (Kyrie eleyson) tractat, Augustin. 2. de doctrina Christiana cap. 10. & 11. & ponit exemplum in voce (Amen, &, Alleluia:) in quibus dicit seruatam esse antiquitatem propter Sanctorum authoritatem, vel denique, quia interdum tales sunt voces, vt commode transferri in aliam linguam non possint, vt de voce (Osanna & Racha) eodem loco dicit Augustin. & Isidorus etiam has duas postremas rationes attigit, lib. 6. Etymolog. capit. vltimo. Neq́ est incommodum alicuius momenti, quod propria harum vocum significatio à multis etiam sacerdotibus ignoretur: quia, vel satis est, quod in fide totius Ecclesiæ proferantur: earum enim cognitio non est admodum necessaria singulis: vel certe ex ipso vsu & accommodatione iam sunt veluti Latinę factæ, sicut de verbo, baptizandi, in superioribus diximus: & ita etiam sufficienter nota est earum significatio. Quis enim ignorat (Alleluia) esse vocem gaudij, & lætitiæ, quia prouocatur homo ad Dei laudem? & sic de aliis.

D. Thom.

August.

Secunda obiectio est, quia in his, quæ in Missa dicuntur, quædam sub silentio & secrete: alia, vero publice proferuntur, quod videtur inordinatum, & contra rationem: nam oratio, quæ in Missa fit, non est priuata, sed publica: non ergo secrete inter Deum & hominem, sed publice fieri debet. Quæ item vtilitas in huiusmodi secreto esse potest? nam, si verba sancta sunt, cur non ab omnibus audientur? & si oratio nomine omnium fit, cur non, audientibus omnibus & assentientibus, fiet? Dices fortasse, id fieri ad occultandum aliquod mysterium. Sed contra, nā quod maius potest esse mysterium, quam ipsamet consecrationis? & tamen verba, quibus illud conficitur, alta voce prolata sunt. Et statim subdidit: Hoc facite in meam commemorationem: & ita fiebat exemplo Christi in antiqua Ecclesia; vt licet colligere ex antiquis Liturgiis, in quibus ad verba consecrationis populus respondet (Amen;) cuius consuetudinis meminit etiam Eusebius lib. 7. histor. cap. 9. & August. li. 65. quæstionum, q. 49. quamquam ibi nō sit fermo de consecratione, sed de dispensatione sacramenti, de qua etiam loquitur Cyrill. Cateches. 5. mystag. Tandem Chrysost. tom. Homil. 18. in 2. ad Corinthios dicit, omnia, quæ in Missa fidelium fiunt, communia esse populo & sacerdoti. Et confirmatur, seu augetur difficultas, quia etiam videtur incongruum, vt in Missa aliquando canendo dicantur orationes, & alia: quia hoc non videtur decere grauitatem, & reuerentiam tanti officij.

Euseb. *August.*

Ad confutandum hunc errorem docuit Concilium Tridentin. dicta sessione 22. capit. 5. probandum esse ritum Ecclesiæ Catholicæ, quo obseruatur, vt quædam, submissa voce, alia vero clariori in Missæ sacrificio pronuncientur, quod in Can. 9. specialiter definit de verbis consecrationis, & de alia parte Canonis: quæ secrete & submissa voce dici consueuit. Hunc autem ritum antiquissimum esse, constat ex Liturgiis sæpe citatis, præsertim Basilij, & Chrysost. & ex Cyrillo, Cateches. 5. idem colligitur. Deinde per se notum est, hunc ritum ex se intrinsece non esse malum aut contra rationem, sicut neque è contrario esset malum: totam Missam alta voce pronunciare: neutrum enim est contra aliquam virtutem, nec præ se fert aliquam indecentiam: Christus etiam nihil de hoc statuit, aut prohibuit: neque enim Scriptura, aut traditione, cōstat tale Christi præceptum: dispositioni ergo Ecclesiæ hunc, sicut cæteros accidentales ritus commisit: cur igitur reprehendi potest Ecclesia, quod in re de se indifferente alteram partem obseruandam, & vsu retinendam existimauerit? non enim expediebat, arbitrio cuiusvis sacerdotis hoc relinquere: tum quia inde orta fuisset infinita quædam varietas: tum maxime, quia multa indiscrete & inordinate fierent. Ad eligendum autem & statuendum hunc ritum potius, q̄ alium, habuit Ecclesia rationes morales sufficientissimas. Primo, quia illamet varietas nunc publice, nunc secrete & in silentio orando, recreat, & delectat audientium animos, & quandam præ se fert grauitatem, & venustatem. Secundo ex Conc. Trid. supra: quia his adminiculis exterioribus indigent homines, vt ad rerum diuinarum meditationem sustollantur. Itaq́, vt singuli fideles, qui Missam audiunt, possint melius se colligere, & iuxta propriam deuotionem, Deum deprecari, aut sacra mysteria meditari, expedit interdum secrete in Missa orare, & ideo egregie dixit Conc. Colon. part. 7. ca. 26. Tunc esse in Missa præcipuas populi partes, quando submissius legente, aut tacente sacerdote, vnusquisq́ cum Deo loquitur. Et Cypr. in expos. orat. Domin. & refertur in c. Quando autem, de Consecr. d. 1. Ideo (inquit) Sacerdos ante orationē præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo (Sursum corda) vt, dum respōdet plebs: (Habemus ad Dñm:) admoneatur nihil in se aliud, quam Dominū cogitare debere. Et hoc modo vult Chrys. vt in sacrificio omnia sint sacerdoti, & populo communia: quia vnus orat nomine omnium, alij vero eius orationi consentiunt, vel ei attendunt, si publice orat, aut si secrete, cum illo simul orant. Tertia causa est vt significetur, non omnia mysteria esse omnibus æquè diuulganda, vt ex Patribus supra retuli, quibus addi potest Origenes, Hom. 5. in Num. & Chrys. Hom. 24. in Matt. & Innoc. I. ep. 1. c. 1. in verbis illis: Cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessario indicenda.

Conc. Trid.

Cyril.

Basilius.

Chrysost.

Conc. Colon.

Cypriā.

Chrysost.

Origenes.

Chrysost.

Innocent.

Quar-

Quarto accedit ratio mystica, sumpta ex significatione Christi, seu imitatione eius: ille enim, quando se in cruce in sacrificium obtulit, nunc alta voce orabat; Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt; &, In manus tuas, Domine, commēdo spiritum meum: &, Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. Nunc ad astantes loquebatur, vt ad Matrem, ad Discipulum, ad Latronem, nunc vero tacebat, & intra se orabat. Ita etiam Sacerdos in Missa, nunc ad populū loquitur, nunc ad Deum clara voce: nunc vero sub silētio orat. Oratio ergo secreta sacerdotis, commemoratio quædem est secretæ orationis Christi, vel in horto, vel in Cruce.

Ad argumentum ergo respondetur, Sacerdotem, etiam, vt ministrum publicum, posse secrete orare: quia, cum inter homines & Deum sit constitutus, vt pro hominibus intercedat, siue id faciat publica voce, siue secreta, dummodo pro vniuersa Ecclesia, & nomine eius id faciat, orat vt minister publicus: cuius orationi omnes auditores consentiunt, vel assistendo, vel simul cum illo orando. Imo Innocent. supra ait, osculum pacis esse in fine dādum, vt per eam constet, populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum. De vtilitate autem, quæ in hoc ritu esse potest, iam satis dictum est. Quod vero Christus Dominus verba consecrationis alte protulerit, nullum argumentum est ad id, de quo agimus: quia ipse coram eis consecrauit, quibus modum consecrandi tradiderat: quem nunc Episcopi imitantur, quando Sacerdotes creant. Quod deniq; aliquādo fuerit in Ecclesia vsus alte proferendi verba consecrationis, recte declarat, illud etiam non fuisse malum; non tamen propterea necesse fuit, eam consuetudinem semper retineri. Vltima confirmatio longam petebat occasionem de Cāticis Ecclesiasticis, sed ea res proprium habet locum in 2.2.q.83.& 91. nunc satis est, hunc etiam morem canendi in Missa esse antiquissimum; vt constat ex Liturgiis citatis, etiam Iacobi, & ex Clem. lib.8.& ex Dionys.c.3. & Iustino, Apolog.2. pro Christianis, & ex Tertull. in Apolog.cap.39. & ex antiquis historiis, quæ hunc morem ad Apostolos, eorumque discipulos referunt, vt videre licet in Niceph.lib.9.c. 19.lib.13.c.8.lib.18.cap.51. Theodor.lib.4.c.29. Socrate, lib.6.cap.8. Deniq; hoc est consentaneum Paulo ad Ephes.5. dicenti: Loquētes vobismetipsis in Psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, & ad Colos. 3. imo Concil. Tolet. IV. cap.12. dicit, de hymnis canendis habere nos Christi & Apostolorum exemplum significans, verba illa Matt.26. Et hymno dicto, per cantum esse intelligenda: nam hoc propriè hymnus significat, vt August. dicit in principio Psal.72. Neq; hoc est contra grauitatem tanti muneris; cum hoc totum ad Dei laudem, & honorem referatur, & ad excitandos homines ad deuotionem ordinetur, & ideo sanctè à Conciliis est statutum, vt in his canticis nihil misceatur, quod sanctum & purum non sit, & ad reuerentiam & deuotionem animos prouocare possit. Concil. Trident. sess.22. de Obseruand. in Missa.

Clemens, Dionys. Iustin. Tertull. Nicephor. Socrat. Theodor.

Conc. Tolet. IV.

Conc. Trid.

Tertiò afferri possent aliæ obiectiones, quæ fundantur in aliis erroribus, vt sunt, quod in his, quæ in Missa dicuntur, & ad Sanctos sæpe dirigitur oratio, & ad eos colendos & honorandos multa ordinantur. Item, quod oratur pro defunctis. Item, quod vtimur verbis significantibus oblationem & sacrificium, & similia: quæ omitto, quia errores, in quibus fundantur, in superioribus impugnati sunt. Addunt præterea quædam interdum in his orationibus, aut antiphonis Missæ misceri, quæ vel errorem aliquem continent, vel superstitionem redolent. Quod licet non possint vniuersaliter ostendere vno vel alio exemplo confirmant: Potissimumq; est de Missa, quæ dicitur pro defunctis, in qua orat Ecclesia, vt animas defunctorum Deus liberet de pœnis inferni, & de profundo lacu, & similia, quæ videntur errorem cōtinere: nā, aut Ecclesia orat pro animabus, quæ sunt iam in inferno: & hoc ineptissimum esset, & inuolueret errorem negantem æternitatem pœnarum inferni: vel orat pro animabus purgatorij, & sic superflue orat, vt liberentur à pœnis inferni, & de profundo lacu: quia iam liberatæ sunt, cum in purgatorio esse supponantur. Dices, per infernum, & profundū lacum, ibi intelligi purgatorium. Sed contra, quia statim subditur: Libera eas de ore Leonis, ne absorbeat eas Tartar⁹, &c. & inf. Fac eas Domine, de morte transire ad vitam. & illud: Gratia tua illis succurrente, mereantur euadere iudicium vltionis. & in quadā Collecta dicitur: Vt quia in te sperauit & credidit, non pœnas æternas sustineat, sed gaudia sempiterna possideat. & similia multa in orationib. pro defunctis leguntur, in quibus alius error inculcari videtur, nimirum, animas existentes in purgatorio, adhuc posse damnari: & esse incertas de æterna sua salute. Dices, interdum peti à Deo aliquid, quamuis certò futurū sit, quia per orationes est futurum, sicut Patres antiqui petebant aduentū Christi. Sed cōtra: primò, quia nihil certò futurū petitur, nisi, quatenus à nobis aliquo modo pēdet: quod aūt anima in purgatorio existens non damnetur, iam non pendet ex nobis, sed est in se ineuitabile. Secundò, quia licet cōtingat, petere rem certo futuram, quamdiu futura est, non tamen iam factam. Quis enim à Deo petat, vt anima Christi beata perpetuo sit? sed, quod anima in purgatorio existens ab æterna morte liberetur, non est iam futurum, sed factum: non ergo conuenienter petitur. Nec satisfacit, quōd quidam, dicunt quāuis in his animabus peractum sit particulare iudicium, non tamen vniuersale: & ideo adhuc pro illis orari posse, vt euadant iudicium vltionis: nam, si hoc verū esset, etiam pro beatis orare possemus, vt euādant iudicium vltionis, quia etiam illi nōdum iudicati sunt vniuersali iudicio. Præterea sunt alia multa in his Collectis Ecclesiasticis, quæ difficultatem habent: quale est illud, quod Innocent. refert, in c. Cum Marthæ, de Celebrat. Missæ. Annue, quæsumus, Domine, vt animæ B. Leon. hæc profit oblatio: quæ verba, licet emendata postea fuerint, vt ibid. Innocent. dicit, tamen hinc sumimus argumentum, in his Collectis interdum inuolui errorem: & præterea ibidē non omnino sublatus est: nam in secreta oratione eiusdem S. Leonis, nunc petitur, vt per hæc piæ placationis officia, & illum beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet. & in aliis Collectis Sanctorum sæpe oratur: Vt, sicut sancta mysteria Sāctis prosunt ad gloriam, ita nobis proficiant ad medelam; quæ comparatio falsum supponere videtur: quia hæc mysteria non prosunt Sanctis ad gloriam. Item in quadam Collecta Dominicæ quartæ post Pētecosten, dicimus Deo, Et ad te nostras, etiam rebelles, compelle propitius voluntates: quod videtur etiam ineptum, quia hoc est petere à Deo, vt voluntates nostras cogat & necessitet.

Innocent.

Circa hanc difficultatem Medina, Codice de oratione, quæst.6. de iis, pro quibus orandum est, tractans eas, quæ ad Missas defunctorum pertinent, inprimis dicit, non esse necessarium, omnia, quæ in eis dicūtur, ab omni ineptitudine excusari: multa enim (inquit) in Ecclesia legi permittuntur, quamuis non omnino vera sint, vel omnino apta: quia conferunt ad deuotionem fidelium excitādam vel augendam, vt in Legendis Sanctorum, & in opinionibus Doctorum, ita ergo (inquit) dici potest de illis orationibus, quæ à priuatis personis factæ sunt, non à Concilio aliquo: neq; in eo sunt probatæ. Sed hæc responsio, neque pietati, neque veritati consentanea est: nam inprimis, quicquid sit de authoribus illarum orationum, vel antiphonarum, certum est tamen, communi vsu & consensu totius Ecclesiæ Romanæ esse receptas: ergo nemo potest sine magna temeritate

Medina.

Medinæ sententia reijcitur.

sentire, in eis aliquem esse errorem, à sana doctrina alienum.

Quocirca in Ecclesiasticis officijs oportet distinguere ea, quæ ab Ecclesia proponuntur, tantum vt humana fide certa, sint probabiliora, vt sunt historiæ Sanctorum, & alia similia, quæ tantum proponit Ecclesia, vt pie & probabiliter credita, qualis est, verbi gratia, immaculata conceptio B. Virginis, aut quod in Epiphania ait, tribus Christi apparitionibus, seu miraculis illum diem ornatum esse, & si quid aliud est simile. Et in his nullus est error, quia non sunt res, quæ per se pertinent ad Catholicam doctrinam, neque vt huiusmodi proponuntur. Vnde licet contingeret, in re esse falsum id, quod Ecclesia, vt pium & probabile proponit, non esset propria deceptio, quia ipsemet Ecclesia hæc non proponit, vt certa, sed tantũ vt pia & probabilia, prout reuera sunt. Aliud vero est, loqui de rebus, quæ pertinent ad certam indubitatamque doctrinam fidei: in his enim fieri non potest, vt vniuersalis Ecclesia decipiatur: & ideo, neque in eis officijs, & orationibus, quæ ab vniuersali Ecclesia recipiuntur, misceri potest aliquid huic doctrinæ contrarium, quamquam aliquid fortasse possit interdum esse obscurum, quod aliqua interpretatione indigeat. Loquor autem de ijs, quæ ab vniuersali Ecclesia recipiuntur: quia, si aliqua à priuatis personis vel etiam Ecclesijs, priuata authoritate adiungantur, nihil mirum erit, quod interdum error misceatur, & ideo grauiter vetant Concilia, ne preces in Missa dicantur, nisi in Cõcilio probatæ, vel frequenti & laudabili vsu receptæ fuerint, vt Concilium Trident. loco citato loquitur, & ante illud significatum fuerat in Concil. Carthag. III. Can. 23. & Concil. Mileuit. Can. 12. African. cap. 70. Ad primam ergo partem difficultatis respondetur breuiter, Ecclesiam eis verbis non orare pro animabus damnatis: tum, quia solum orat pro fidelibus: tum etiam, quia expresse dicit, Ne cadant in obscurum, supponit ergo nondũ cecidisse: orat ergo pro animabus Purgatorij. Dupliciter autem intelligi potest oratio pro illis facta: primo considerando eas, solum prout tunc existunt, quando pro eis oratur: & hoc modo petimus, vt eis remittantur pœnæ, & vt æterna requie donentur, & lux perpetua eis luceat, & multa ac fere omnia, quæ in illis officijs continentur, possunt ad hunc sensum adaptari: alio modo oratur pro illis animabus, secũdum quandam anticipationem seu repræsentationem: repræsentat enim Ecclesia statum illarum animarum in eo puncto, in quo à corpore exeunt, & ad iudicium feruntur: & hoc modo intercedit pro illis, & orat: (Ne absorbeat eas Tartar[us]) & similia: sicut etiam nunc, quando Christi aduentum repræsentat, orat (Rorate cœli desuper) & in die Resurrectionis: Hæc dies quam fecit Dominus, &c. Nec est inutilis talis oratio aut repræsentatio: tum, quia viuentibus potest esse vtilis, vt periculum illius momenti, in quo iudicandi sunt, sibi proponant: tum etiam, quia cedit in verum Dei cultum, quem Ecclesia confitetur, & recognoscit, vt supremum animarum iudicem: & patrem misericordię, qui orationibus placari potest: tum denique, quia potest esse vtilis animabus defunctis: vel, vt propter has Ecclesiæ orationes aliquid pœnæ eis remittatur, vel etiam fortasse, vt propter tales orationes Ecclesiæ præuisas, quando ab hac vita decedunt, à Deo recipiant auxilium, & dispositionem, secundum quam benigne ac misecorditer possint iudicari. Hunc vero esse Ecclesiæ sensum in citatis verbis, constat ex illis, Fac eas Domine transire de morte ad vitam: illa enim non possunt intelligi de morte seruanda, quæ est inferni: quia ab illa nullus potest ad vitem transire: intelliguntur ergo, vel de morte corporali, vel de morte peccati. Ad aliam vero partem de orationibus pro Sanctis, facilis est responsio ex supra dictis: primum enim huiusmodi ratio magis est gratiarum actio, quæ Deo fit propter gloriam Sanctis concessam, quam nouæ gloriæ, seu beatitudinis postulatio. Deinde, si quid eis petitur, solum est accidentalis aliqua gloria seu gaudium de nostris commodis, vel de honore, aut cultu, qui Deo in terris exhibetur per hoc Missæ sacrificium: vel etiam eis postulatur gloria apud homines seu in Ecclesia militante: scilicet, vt in ea existimatione eos habeamus, eoq; honore illos prosequamur, qui eis debetur. Et in quocunq; istorum sensuum possent oriri retineri sine mutatione verba illa, quę in Collect. sancti Leonis habebantur: vt Innocent. III. in prædicto cap. declarauit, sed propter ambiguitatem: & ne indocti falsum aliquem sensum conciperent, mutatio illa facta est. Deniq; ad vltimam obiectionem de illa Collecta, in qua petimus, vt Deus nostras compellat voluntates, respondetur, nec; ibi, nec; in rigore (compellere) significare proprie cogere, aut necessitatem inferre: sed, magna quadam gratiæ virtute voluntatem inducere aut mouere: sumptus q; est ille modus dicendi ex similibus verbis ipsius Christi, Luc. 14. Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea: & eandem fere vim habent illa verba, Ioann. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum: & ex commuai modo loquendi cõstat, dici aliquem cõpelli, quando importunis precibus aliquid facit: quamuis voluntarie & libere faciat, sic Gen. 19. Cõpulit illos, vt diuerterent ad eum. Atque ad hunc modum facile erit exponere, si quid in reliquis Missarum officijs obscurum, aut ambiguum occurrat, præsertim, si debita reuerentia ac pietate legitur:

Conc. Trid. Carth. III. Cõc. Mileu.

Eccleſiæ ſenſus aſſignatur.

Compellere propria ſui ſignificatione.

SECTIO II.

Vtrum in omnibus, quæ in Canone Missæ dicuntur, integra veritas, & debita Deo religio seruetur.

CONcilium Tridentinum sess. 22. c. 4. & Canon. 6. propter Hæreticos huius temporis, qui infestissimi sunt in hunc Missæ Canonem, singulari prouidentia quatuor de illo specialiter docet, ac definit, quæ à nobis breuiter sunt declaranda, confirmanda ac defendenda. Primum est, Ecclesiam Catholicam multis ante sæculis illum instituisse. Secundum est, constare hunc Canonem ex Christi verbis, Apostolorum traditionibus, & Sanctorum Pontificum pijs institutionibus. Tertium est, esse ab omni errore purũ. Quartum, nihil in eo esse, quod non maxime sanctitatem, ac pietatem redoleat, mentesq; offerentium in Deum erigat. Vocatur autem Canon Missæ totum id, quod in Missali legitur ab illis verbis; Te igitur clementissime Pater, vsq; ad cõsumptionem sacramenti: vocatur autem Canon, quia est veluti regula præscripta & seruanda in actione huius sacrificij, qua voce vsus est D. Gregor. lib. 7. Epistolarum, epist. 63. in his verbis, Mox post Canonem, orationem Dominicam dici statuistis. Quæ verba non sunt Gregorij, sed aliorum, quos refert: & in eis significatur, Canonem solitum fuisse finiri in posteriori hostiæ eleuatione, postquam immediate Dominica oratio recitatur: ipse vero Greg. inferius: Mox, inquit, post precem orationem Dominicam dicimus: vnde videtur ipsum Caconem (precem) appellare, de quo infra videbimus. At vero Isidor. 1. offic. Ordinem Missæ seu orationem, appellat. Et Vigil. Papa, in epi. ad Eutcher. vocat, Ordinem precum in celebritate Missarum. Optatus vero, lib. 2. contra Parmen. vocat, legitimem, quod in sacramentorum mysterio præteriri non potest: vocatur etiam (actio sacra) à VValfrido Strabone, c. 22. de rebus Eccles. quia in ea parte Missæ dicitur, in qua sacrificium conficitur: vsus vero maxime obtinuit nomen (Canonis) qui maxime accõmodatus est, propter rationem dictam.

Conc. Trid. Can. Miſſæ quid tuetur.

D. Greg. Greg. Iſidor. Vigil. Pap. Optatus. VValfrid Strabo

Circa primam ergo Concilij propositionem primum considerandum est, prudentissime Concilium Eccle-

De authore Canonis quod certũ.

Ecclesiæ ist communi tribuisse huius Canonis institutionem, vt à quæstione dubia de illius authore abstineret. Est itaq; certum, Canonem secundum eam formam, quæ nunc in Missa dicitur, neq; esse de substantia sacrificij, neq; à Christo Domino esse institutum: nullibi enim extat talis institutio. Quin potius

Gregor.

Gregorius supra dicit, Apostolos interdum sacrificasse adiungendo verbis consecrationis tantum orationem Dominicam: quod videtur sumpsisse ex Hie-

Hieron.

ronymo, lib. 3. contra Pelagian. quamuis Hieronym: ibi dictionem exclusiuam non adiungat. Est autem hoc intelligendum non vniuersaliter, sed indefinite. Apostoli enim fortasse statim post ascensionem, ita conficiebant; postea vero paulatim cœperunt res omnes in maiorem ordinem redigere, atq; etiam huic sacrificio orationes & cæremonias adiungere: vt partim in superioribus visum est, partim ex sequentibus constabit. Hinc vero fit, præceptum dicendi hunc Canonem tempore huius sacrificij, non posse esse ex institutione diuina: totum ergo hoc est ex institutione Ecclesiæ, vt Concilium dixit. Quis vero fuerit author huius Canonis, vel præcepti, recitandi illum ab authoribus diligenter inquiritur: hæretici vero vt Canonis authoritatem eleuent, dicunt, authorem eius fuisse Scholasticũ quendam, cuius mentionẽ fecit

Gregor.

Gregor. d. lib. 7. epist. 63. dicens: Valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam Scholasticus cõposuerat super oblationem diceremus, & ipsam traditionem quam Redemptor noster cõposuit, super corpus & sanguinem eius non diceremus. Dicendum

Isidor.

vero est, non posse vnum certũ authorem huius Canonis designari: nam, vt Isidor. loco supra citato docet, ab ipso Petro Apostolo initiũ sumpsit, ideo dicit, ab ipso fuisse institutum: non tamen ab illo fuit plene compositus & traditus, prout nunc extat: sed successu temporis paulatim perfectus est posterioribus Pontificibus aliquid addentibus, præsertim vsq; ad Gregorium I. ex quo tempore nullam nouam additionem accepit. Quæ omnia constabunt euidentius ex his, quæ statim de singulis partibus huius Canonis dicemus. Nunc autem declaratur breuiter ex altera parte, quam in illa propositione prima Concilium docuit, sc. hanc Canonis institutionem multis ante seculis cœpisse. Quæ verba dupliciter possunt intelligi: primo de initio Canonis, saltem quoad aliquas partes eius: & hoc modo constat cœpisse à temporibus Apostolorum, ex Isidoro supra, & ex Clemente, lib. 8. ex Basilio, tum in Liturgia, tum libr. de

Isidor. Clement. Basilius.

Spiritu sancto, c. 27. vbi inter traditiones non scriptas dicit, contineri ea, quę ante, & post consecrationem dicuntur: & multum momenti habere dicit ad

Vigil. Pap.

mysterium: & Vigilius Papa, d. epist. 1. c. 5. Canonicæ, inquit, precis textũ direximus subter adiectum, quẽ (Deo propitio) ex Apostolica traditione suscepimus

Innoc. III.

& idem habet Innoc. III. in c. Cum Marthæ, de Celebrat. Miss. Confirmatur, ac declaratur ex vulgari regula Augustini: quod, quæ sunt ita antiqua in Ecclesia, vt eorum initium & author ignorentur, ad Apostolicam traditionem sunt referenda: huiusmodi autem est Canon Missæ, saltem quoad aliquas partes eius, vt constat ex dictis Ambrosij lib. 4. de sacram. c. 4. 5. 6. vbi commemorat plures orationes Canonis, vt antiquas iam & receptas in Ecclesia, quarum tamen initium, vel author ante Ambr. non legitur: Et idem sumere licet ex Chrys. hom. 3. ad Philippenses: & ex Aug. tract. 84. in Ioan. & ex multis alijs, quæ supra adducta sunt tractando de oblatione hui⁹ sacrificij pro viuis & defunctis. Hoc deniq; confirmant antiquissimæ Liturgiæ, in quibus, quæ præcipua sunt in hoc Canone, vel quoad sensum, vel etiam fere eisdem verbis reperiuntur.

Secundo modo possunt intelligi illa verba Concilij de toto Canone, prout nunc extat; & hoc sensu est etiam verissima doctrina Concilij: quoniam, licet non constet, quando primum cœperit totus integer Canon haberi, tamen constat, ante octingentos annos fuisse totum expositum ab Alcuino libro de of-

Alcuinus.

ficijs Ecclesiasticis, quem posteriores imitati sunt. Item de Gregorio Mag. legimus, addidisse in Cano-

Greg Mag.

ne verba illa, Diesq; nostros in tua pace disponas, vt patet ex Beda lib. 2. hist. Anglicanæ, c. 1. & ex Ioann.

Beda. Ioan. Diac.

Diacono, lib. 2. Vitæ Gregorij, c. 18. post Gregorium autem nihil ei additum esse legimus: & inde sumitur argumentum, quoad cætera omnia ante Gregorium fuisse perfectum. Idemq; argumentum sumi potest, quod de Leone I. refertur in vita eius, addidisse in Canone illa verba, (Sanctum sacrificium immaculatam hostiam) quod est signum, ante Leonem fuisse ordinatum Canonem, fere quoad reliquas omnes partes; & idem argumentum est de alijs Pontificibus, qui alia addiderunt, vt infra videbimus. Denique, quamuis daremus, Scholasticum illum, cuius Gregorius meminit, fuisse personam aliquam certam, cui compositio huius Canonis aliqua ratione tribuatur, non esset intelligendum, illum dedisse primum initium Canoni, aut omnes eius orationes composuisse; cum ostensum sit, multas earum esse antiquissimas: sed vel ad talem formam illum redegisse, & aliqua fortasse ex parte consummasse: ad eum modũ, quo Basilius, & Chrysostomus Liturgias composuerunt: vel quo Gelasius fertur officia Ecclesiastica e-

Basil. Chrysost. Gelasius. Gregor. I. Greg. VII.

mendasse & ordinasse, & postea Gregor. I. vt ex ipso constat, lib. 7. Epistolarum, dicta epist. 63. & Gregor. etiam VII. vt constat ex cap. In die, de Consecrat. d. 5. Iuxta hunc ergo sensum, quamuis demus, Canonem esse ab Scholastico institutum, verum nihilominus est, quod Concilium dixit Canonem multis ante sæculis fuisse institutum: quandoquidem Gregor. qui hoc refert, ante mille annos præcesserit. Quamquam etiam dici potest, Gregorium non dicere, Canonem fuisse ab Scholastico compositum, sed precem aliquam, quæ post Canonem diceretur, de qua non satis constat, qualis fuerit: & aliqui existimant fuisse orationes, quæ dicuntur proxime post (Agnus Dei,) alij vero illam, Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas. Addo deniq; non constare, ibi (Scholasticum) significare certam personam, sed generatim hominem doctum aptumq;, vt scholæ Christianæ præesse posset: in hoc enim sensu interdum Gregor. vtitur illa voce, vt patet ex varijs eius epistolis, libr. 10. epist. 2. lib. 12. epist. 30. quomodo etiam vtitur illa voce Augustinus Psal. 44. & Hieron. lib. de Scriptoribus Eccles. in Serapione, atq; in hac significatione sensus erit, Canonem compositum à viris doctis Ecclesiæ, recitari in sacrificio: vnde recte infert Gregorius multo magis recitandam esse orationem à Christo ipso traditam.

Augustin. Hieron.

Ex his declarata & comprobata manet secunda propositio Concilij, in qua, non tam de authore, quam de materia Canonis, seu de partibus, quibus constat, Concilium tractat: docetque totum constare ex verbis Christi, Apostolorum, aut Pontificum: Christi enim verba sunt in primis, oratio Dominica, vt per se constat: deinde ea, quæ ad formam sacramenti pertinent, eaque omnia, quæ in ipsomet Canone à Christo dicta esse referuntur, siue in Euangelio contineantur siue non: nam, vt dixit Innocentius III. in cap. Cum Marthæ, de celebrat. Missarum, formam verborum, sicut in Canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis, eorum acceperunt successores: neque enim necesse est, vt omnia, quæ Christus fecit, aut locutus est, ab Euangelistis fuerint relata, vt ibidem late probat Innocentius: neque est verisimile, aliquid in Canone Missæ referri, vt à Christo dictum, nisi ex Apostolica traditione, à quo enim alio id disci potuisset? Atq; hinc fit, Apostolos, vt minimum addidisse Canoni illa verba, quæ ad historiam pertinent, seu quibus referuntur actiones seu verba, quibus Christus in hoc mysterio conficiendo, vsus est, qualia sunt saltem ab illis verbis,

Innoc 3.

Consectarium notatu dignum.

Qui

Qui pridie, quam pateretur, vsq; ad illa, Hæc quotiescunq; feceritis, &c. hæc enim omnia infallibilē veritatem habere creduntur, non solum, quia in Scriptura continetur: aliqua enim ex eis in Scriptura nō sunt, quæ tamen non sunt minus certa: ergo omnia habent certitudinem ex Apostolica authoritate, quā perpetua traditio, & vniuersalis Ecclesiæ consensus ostendit. Nam, vt dixi, cum in his omnibus historia referatur, & non sit recepta ex speciali reuelatione, non potuit ab Ecclesia infallibili authoritate recipi, prout in Canone refertur, nisi ex Apostolica traditione, & authoritate, & idēo hęc omnia verba in speciali quadam reuerentia semper sunt habita: tum propter rationem dictam: tum propter specialem commemorationem actionis ipsius Christi: tum maxime, quia semper coniuncta sunt cum effectione diuinissimi mysterij. Et ita in Liturgia Iacobi, & alijs fere eadem habentur, & apud Ambrosium 4. de sacram. c. 5. Cyrill. & alios antiquos Patres. De reliquis autē verbis Canonis, quæ sint ex ore Petri, aut aliorum Apostolorum desumpta: quæ vero à Pontificibus eorum successoribus addita, non satis constat: neq; historiæ, aut Doctores antiqui hęc accurate distinguūt, præter pauca quædam, quæ, vel Leoni, vel Gregorio tribuuntur, vt annotauimus. Vtendo tamen supra adducta regula Augustini, lib. 4. de Bapt. c. 24. possemus è contrario dicere, omnia illa, quæ in Canone continentur, quæ nulli Pontifici attribuuntur, nec tempus, seu initium, ex quo in Ecclesia dici cœperūt, agnoscimus, verisimile esse, ab Apostolis esse desumpta. Quod præcipue verum erit, si non de minoribus rebus, nec de singulis verbis, sed de substantia Canonis, seu orationum eius, saltem quoad sensum, fermo sit: hoc enim modo oratio pro vniuersa Ecclesia, pro Regibus, pro viuis ac defunctis, & similia, ex Apostolica traditione fine dubio fuere desumpta: quamquam circa modum, vel ordinem, vel aliqua etiam verba, credendum sit, multa esse addita à posterioribus pontificibus, ab his præsertim, qui diuinum officium in meliorem formam redegerūt. Denique, quod in Canonem nihil, nisi ex Christo, Apostolis, aut Pontificibus, contineatur in hoc sensu accipiendum existimo, quod omnia in Canone contenta, prout ibi sunt, Pontificiam saltem habeant authoritatem & approbationem: nam, cum Canon sit regula quædam vniuersæ Ecclesiæ præscripta, quæ in mysterijs conficiendis præteriri non potest, (vt Optatus dixit lib. 2. & 3. contra Parm.) saltem requirit Pontificiam approbationē, & authoritatem. Nihil autem vetat, quo minus aliqua verba Canonis ab alijs fuerint prius inuenta, de illo Scholastico multi censent, aliquam precem Canonis ordinasse, imo etiam fieri potuit, vt aliqua verba ab alijs prius dici inceperint priuata deuotione alicui⁹ particularis Ecclesiæ, vel religionis, & quod postea approbante Pontifice, in vsum Romanum accepta sint, vt Micrologus capit. 18. censet, de orationibus, quæ dicuntur post (Agnus Dei) ante communionem, quamuis ipse dicat, illas non pertinere ad Canonem, de quo infra dicemus⁹: nam, vt videtur, ad modum tantum loquendi spectat.

Ambros. Cyrillus.

Optatus.

Microlog.

Tertia, & quarta propositio Concilij simul explicandæ sunt, & confirmandæ: nam eodem fere pertinent, nimirum nihil esse in Canone, quod ad fidem & religionem Ecclesiæ non pertineat. Vtrumque autem potest in primis generali ratione probari: quia vniuersa Ecclesia non potest errare in his, quæ ad fidem, & mores pertinent, cum sit sancta & columna, ac firmamentum veritatis, & cōsequenter, nec Pontifices errare possunt in rebus ad fidem, & mores pertinentibus, quas Ecclesiæ credendas, aut obseruandas tradunt & præscribūt: sed omnia, quæ in Canone continentur, ab vniuersa Ecclesia approbata, & vsu recepta sunt, & Pontificum, ac Conciliorum authoritate sunt firmata: ergo nihil pōt in eo esse, quod verum ac religiosum non sit. Secundo in speciali hoc est ostendendum, breuiter per singulas partes Canonis discurrendo: &, si quid obscuritatis vel difficultatis occurrerit, explicando. Solent autem partes Canonis varijs modis diuidi, vt videre licet in Innocent. & alijs authoribus, nos ad octo, vel nouem capita eas redigemus.

3. & 4. Propositio Concilij explicantur.

Innocen.

Prima ergo pars continet orationem, quæ dicitur ante viuorum commemorationem: in qua fit oratio ad Patrem, per Iesum Christum, pro vniuersa Ecclesia: nihil ergo in ea ratione reprehendi potest: nam & talis oratio fit à debito ministro, exercente munus suum mediatoris, & intercessoris inter Deum, & homines: fit etiam ad eum, ad quem maxime fieri debet, scilicet, ad Deum: specialiter vero dirigitur ad Patrem, iuxta Ecclesiæ consuetudinem, vt constat ex Concil. Carthag. III. capit. 23. nec propterea excluduntur Filius, & Spiritus sanctus (vt supra dicebamus cum Tertul. lib. de orat.) nam propter essentiæ vnitatem sub vna persona, aliæ intelliguntur in his, quæ de se communia sunt: fit autem specialis mentio Patris, vt commode possit per Christum oratio fieri, ne, aut tanquam filius totius Trinitatis, aut tanquam persona à tota Trinitate distincta nominetur, & ita in hac oratione (sicut in alijs fere Ecclesiasticis) seruatur forma insinuata à Christo Domino, dicente, Io. 6. Si quid petieritis à Patre in nomine meo dabit vobis. Rursus fit hæc oratio pro his, pro quibus maxime fieri debet, scilicet, pro Ecclesia Catholica, primum in generali, deinde in speciali, pro Pontifice, pro Episcopo, ac Rege, vel Imperatore, ac tandem pro omnibus Orthodoxis, & fidei cultoribus, quod non est superfluum, vt quidam putant, eo quod Ecclesia, seu fideles idem sunt: quia prior oratio generalior fuit: hæc autem specialior: vnde in priori verbo, licet directe videatur tantū fieri oratio pro membris Ecclesiæ, tamen indirecte etiam pro alijs oratur, vt ad Ecclesiam adunentur, & membra eius fiant: postea vero applicatur petitio specialis ad cultores fidei. Tandem, quidquid in ea oratione petitur, decentissimum, & sanctissimum est, nimirum vt Deus Ecclesiam suam, eiusque membra pacificare, regere & custodire dignetur, & ad hoc præstandum, acceptum habeat sacrificium sibi offerendum. Vndē tota hæc oratio consentanea est his, quæ Paulus monet, 1. ad Timoth. 2. Vt orationes fiant pro omnibus hominibus, Regibus, &c. Sed dices, cum eo tēpore, quo fit hæc oratio, nondum sit consecratio facta, nec præsens Christus, incongrue vocari illa dona, Sancta, sacrificia illibata. & magis incōgrue propter ea aliquid peti. Respondetur, panem & vinum, propter distinctionem & pluralitatem materiæ, vocari in plurali (munera &c.) quæ sic etiam vocantur, quia, & nobis sunt à Deo donata, & quia, quæ de manu eius accepimus, prout possūm⁹, redonamus illi: panis etiam & vinum in eius obsequium consumuntur: & hac ratione vocantur (sacrificia) per anticipationem: quia sunt materia, ex qua conficiendum est sacrificium: & eodem modo dicuntur (sancta) quia, & Deo dicata, & per cōsecrationem sanctificanda sunt: (illibata) vero dicuntur, id est, pura, & immaculata, ad differentiam veterum sacrificiorum, quę libaminibus indigebant, vt immolarentur. Per hæc autem dona, vt nunc coram Deo proponuntur, nihil postulatur, sed potius petitur, vt ea ita acceptare & benedicere dignetur, vt per eorum sanctificationem ea concedat, quæ postulantur. Dices, quid necesse est, benedictionem munerum postulare: cum talis benedictio in consecratione consistat, quæ non est nunc impetranda, sed infallibili lege, ex efficacia verborum perficienda? Respondet Diuus Thomas hic ad 7. primo nō esse inconueniens petere à Deo id, quod certissime scimus, eum esse facturum, vt noua ratione & titulo id promereamur. Secundo, posse consecrationem impediri per intentionem Sacerdotis.

A Patre Ecclesia.

Concil. I.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Responsio D. Thom.

Tertio,

Tertio, & maxime ad rem, in his orationibus non tã postulari effectum consecrationis per verba, quam effectum ipsius sacrificij in his, pro quibus offertur, & ita in hac oratione petimus, vt Deus acceptet, & benedicat hæc dona, ad totius Ecclesiæ fructum, & vtilitatem. Deniq; totam hanc oblationẽ insinuat Clemens Papa, lib. 8. constit c.12. Vnde eam illi tribuit Rodulph. de Canonis obseru. prop. vlt. eiusq; vsum insinuat Optat. lib. 2. contra Parm. illis verbis; Offerre vos dicitis pro Ecclesia, quę vna est. Imò in illo c.12. indicatur etiam specialis mentio, quæ in hac oratione fit, Summi Pontificis: sic enim dicitur; Adhuc obsecramus te pro me qui sum nihil: quando enim Sũmus Pontifex Missam dicit, non potest aliter suimet facere mentionem. Hinc etiam Pelagius, referente Alcuino, libro de diuinis officijs, c. de celebrat. Missæ, à communione separatos esse dicit, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam secundum cõsuetudinem, non frequentant, & in Concilio Vasensi, sub Leone I. capit. 4. ita præcipitur.

Clem. Pap. Rodulph. Optat.

Pelag. Pap. Alcuin.

Cõc. Vasen.

Secũda pars

Secundo pars Canonis continet commemorationem viuorum ab illo verbo (Memento Domine) vsq; ad illud (hanc igitur oblationem seruitutis nostræ) in qua nihil etiam difficultatis occurit: nam in hac parte conuenientissime orat Sacerdos specialiter: tum pro his, qui eius curæ aut deuotioni peculiariter cõmissi sunt: tum etiam pro his, qui cum illo obtulerunt: petitque illis spiritualia & temporalia bona, & protectionem in omnibus diuini auxilij per Sanctorum intercessionem. In hac vero parte videri inprimis possunt obscura verba illa: Pro quib⁹ tibi offerimus, vel, qui tibi offerunt: sed hæc supra explicata sunt, cũ de offerẽtibus, & pro quibus offertur, ageremus. Secundo hærere quis potest in illo verbo: Pro redemptione animarum suarũ: quomodo enim redemptionem petimus, quæ iam facta est? Sed non petimus redemptionem, quoad sufficientiam, sed quoad efficaciam primum quoad remissionem culparum: deinde, quoad remissionem pœnæ: rursus quoad perseuerentiam in gratia, vt non permittamur iterum delinquere: ac denique quoad consecutionem gloriæ, in qua est comsummata redemptio, iuxta illud: Leuate capita vestra, quoniã appropinquat redẽptio vestra. Lucæ 21. Tertio inquiri potest, quæ sint illa vota, quæ dicuntur Deo reddere, qui hoc sacrificium offerunt? Respondetur ex Alcuino, Innocent. & alijs, hæc vota esse, sancta desideria, seu proposita pię deuotionis, & ipsam mẽt sacrificij oblationem, quę Deo potius reddere, quam donare dicimur: quia per diuinam gratiam illa accipimus, & Deo reddimus. Vnde Aug. 10. de Ciuit. cap. 4. Ei dona eius in nobis, nosq; ipsos vouemus, & reddimus. Quarto dubitari potest de sensu illius verbi (Communicantes) & connexione eius cum reliquis. Respõdetur, totam hanc orationẽ esse vnam vnoque contextu legendam, ita vt sensus sit: Tibi reddunt vota sua æterno Deo, viuo, & vero, cõmunicantes, vel inter se, tanquam membra corporis tui, vel cum Sanctis tuis, per societatem, & coniunctionem, quam cum illis habent: quorum propterea memoriam venerantes per eorum intercessionẽ exaudiri petunt. Quinto inquiri potest, cur sancti Martyres nominentur in hac oratione, & non Confessores. Respondetur primum, quia fortasse, quando hæc oratio Canonis facta est, nondum Confessores in Ecclesia colebantur, vt ait Innoc. lib. 3. de hoc mysterio c. 10. nam licet cultus sanctorum Confessorum per festa publica satis sit antiquus, vt constat ex Cõcil. Mogunt. sub Carolo Magno, cap. 36. tamen huius orationis Canonis institutio antiquior esse creditur, vt ex supra dictis constat: & nonnulli putant habuisse originem à Syricio Papa. Et Ambros. eius æqualis, idem in sua Missa Ambrosiana ordinauit, & Cyrillus Hierosol. Cateches. 5. mystag. & August. serm. 17. de verbis Apostoli, & tract. 84. in Ioan. & 22. de Ciuitat. cap. 10. & Chrysost. Homil. 21. in Acta eiusdem Ecclesiasticæ consuetudinis meminerunt. Sed & his omnibus antiquior est hæc traditio. vt constat ex Clement. lib. 8. Constit. cap. 13. & Dionys. cap. 3. de Eccles. Hierarch. Vel certe hoc factum est ad commendandam Martyrij dignitatẽ: nam, quia in illo quodammodo Deo sacrificium offertur, merito in sacrificij oblatione specialis fit Martyrum mentio, vt significauit Augustinus, lib. de Sancta Virginitate, capit. 45. seu quia sanguinem pro Christo fundendo, eius passionis facti sunt veri imitatores, cuius in hoc sacrificio fit expressa repræsentatio. Non omittitur autem Beatæ Virginis memoria: tum propter eius singularem excellentiam: tum etiam, quia plusquam martyr fuit, vt alibi latius. Quo loco se offerebat disputatio de cultu Sanctorum, sed de ea re primo tomo dictum est. Vltimo inquiri potest, an illi, pro quibus Sacerdos hic specialiter orat, sint ab eo vocaliter nominandi, sicut nominantur Sancti, quorum hic fit mentio? Respondetur, antiquam Ecclesiæ consuetudinem huiusmodi fuisse, vt colligitur ex Innocentio I. epist. 1. ad Decent. & ex Gelasio, epistola ad Anastas. Augustum, & ex Augustino, epist. 137. iam vero non est in vsu: sufficit ergo, vt, aut mente, aut voce huiusmodi oratio fiat, vt notauit Gabr. lectio. 25. in Canonem.

Chrysost.

August.

Innocent. Gelas. August.

Gabriel.

Dubij enodatio.

Luca 21.

August.

Quæsito satisfit.

Innocent.

Conc. Mogunt.

Ambros. Cyrill Hierosol. August.

Tertia pars continet illam orationem: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, vt placatus accipias, diesq; nostros in tua pace disponas, atq; ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari, per Christum Dominum nostrum: quæ oratio continet petitiones rerũ maxime decentium, vt per se manifestum est: quare nulla indiget expositione aut defensione. Solum est aduertendum (propter Hæreticorum calumnias) cum in his orationibus, quæ consecrationem antecedunt, fit mentio oblationis: vel sermonem esse non de oblatione, quæ iã facta sit, sed quę iam proxime paratur, & instat. ita vt signum illud demõstratiuum (hanc oblationem) nõ designet ad sensum præsentem materiam, quæ tunc præ oculis habetur: sed ad mentem designet oblationem proxime faciendam, quę intentione præsens habetur. vel certe magis iuxta litteralem sensum ipsorũ verborũ (qui ex præcedentibus orationibus, & ex sequente colligitur) possumus hæc interpretari de ipsa oblatione panis & vini iam facta, nõ tamen est in illa sistendum, nec existimandum (vt Hæretici calumniantur) quod per illam aliquid petamus: sed petimus potius, vt illam oblationem Deus ad exitũ perducat, eius sanctificationem & consecrationẽ ita acceptando, vt nobis per eam placatus postulata cõcedat. Et vterq; sensus eodẽ reuoluitur: nã, vt supra dixi, prior oblatio panis & vini non est sacrificiũ, sed præparatio sacrificij, vt euidenter etiã constat ex orationib. quæ post illam oblationẽ subijciuntur, s. In spiritu humilitatis & in animo cõtrito suscipiamur à te Domine, & sic fiat sacrificiũ nostrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. nondũ ergo factũ est sacrificiũ, sed faciendum paratur, & clarius in sequente oratione. Veni sanctificator, omnipotens, æterne Deus, & benedic hoc sacrificiũ, tuo sancto nomini præparatũ vera ergo sacrificalis oblatio non intelligitur esse, donec materia illa, quæ ad diuinũ cultũ dicata iã est, benedicitur & sanctificatur, nulla ergo petitio fit per hanc oblationẽ, sistendo in pane & vino, sed in ordine ad eorũ consecrationem, per quã Christus verẽ sacrificatur, & offertur: q̃ est petere per incruentã Christi sacrificationem ex pane & vino, sub eorumq; speciebus faciendam, & propterea hæc oblatio dicitur (Seruitutis nostræ,) seruitutis quidẽ per antonomasiam, illius sc. quæ soli Deo debetur, & [latria] dicitur: huiusmodi enim est seruit⁹ sacrificij, vt in superioribus diximus, & ideo à S. Clem. lib. 8. Const. cap. 15. Missa vocatur [latria mystica] vt ibi notauit

Tertia pars Canonis.

Notab.

Turrian.

Turrian. & lib. 2. de Euchariſtia, cap. 13. Epiphanius vero in Epitome Fidei, vocat (latriam OEconomię) Aug. lib. 20. contra Fauſt. c. 21. ſimpliciter vocat: latriæ cultum, Deo debitum. Noſtræ, autem dicitur in plurali, vel, quia plures ſunt offerentes ſimul cū Sacerdote, vel, certe, quia nomine totius Eccleſiæ hic cultus Deo offertur. Quomodo autē petamus à Deo numerari in grege electorum, cum electio æterna ſit, & abſq; meritis facta, attigit Gabriel, lect. 33. in Can. ſed non pertinet ad hunc locum, breuiter ergo dicitur peti à Deo conſecutionem electionis, quod eſt petere æternam beatitudinem, in qua numerus electorum congregandus eſt.

4. Pars canonis. Quarta pars illam orationem cōtinet. Quam oblationem tu Deus in omnibus quæſumus benedictā, adſcriptam, ratam, rationabilemq; facere digneris, vt nobis fiat corp⁹ & ſanguis dilectiſſimi filij tui, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Circa quā orationem, quoniam obſcurior eſt reliquis, primo obſeruandum eſt, illam eſſe antiquiſſimam: nam eiſdem vere verbis illam cōmemorat Ambr. lib. 4. de Sacram. c. 5. dicens: Dicit Sacerdos: Fac nobis hanc oblationem adſcriptam, rationabilem, acceptabilem. Ex quo ſumo cōiecturam, ante Gregoriū, hanc præcedentem orationem vnam & eandem fuiſſe: nam, vt fere omnes ſcriptores referunt, ex Beda, & Ioan. Diacono ſupra citatis, Greg. addidit præcedenti orationi tres petitiones, ab illis verbis (Diesq; noſtros, &c.) vſq; ad finem huius orationis. Quibus ſublatis, neceſſe nō erat, has duas orationes diſtingui, ſed ita continuari. Hāc oblationem, quæſumus Domine, placatus accipias, & benedictam, &c. facere digneris, ne eiuſdem oblationis tam frequens fieret repetitio abſq; neceſſitate, & pauciſſimis interiectis verbis. Quicquid vero ſit de hac coniectura, facta tamen illa additione per Greg. optime orationes hæ diſtinctæ ſunt. Secundo eſt obſeruandum, eiuſdem oblationis mentionem eſſe in hac, & in præcedente oratione, vt manifeſte conſtat ex illo relatiuo (quam oblationem) & ideo vtraque commodius intelligitur de oblatione panis & vini, iuxta ſecundum ſenſum ſupra tractatū: quia ſtatim petitur, vt panis & vinum fiant corpus & ſanguis Chriſti, quamuis etiam poſsit hæc oratio ad alium ſenſum accommodari, vt ſtatim dicam.

Obſeruandum.

Aliud notabile.

D Thom. Tertio igitur, vt explicemus, quid in hac oratione & cur petatur, obſeruandum eſt: ex D. Thoma, hic ad 9. dupliciter poſſe exponi. Primo, vt tota petitio referatur ad ipſius materiæ conſecrationem, nihilq; aliud in ſumma petatur, quam, vt ex pane corpus, & ex vino fiat ſanguis Chriſti, vt hoc modo ac per talem tranſmutationem, oblatio ipſa panis & vini fiat (benedicta) illa enim eſt ſumma benedictio & ſanctificatio, quæ in illam materiam ſuperuenire poteſt: vnde ipſamet conſecratio (benedictio) ſolet à Patribus appellari, vt ſupra vidimus, agentes de forma huius ſacramenti. Item, vt fiat (adſcripta) id eſt diuina virtute, & quaſi nomine eius, ſubſcripta & firmata. Poteſt etiam referri hoc verbū ad ea, quæ de hac conſecratione ſcripta ſunt: ita vt poſtuletur, vt hæc oblatio talis fiat, qualis ſcripta eſt, & promiſſa illis verbis Chriſti (Hoc facite): adſcriptum enim dici poteſt, quod eſt ſcripto conforme: vnde hoc etiam verbum referunt quidā ad veterem Scripturam, in qua Chriſtus ſub velamine litteræ, & figuris ſenſibilibus latebat, ita vt petitio ſit, vt Chriſtus ipſe ſub pane & vino nobis detur: qui ſub Scriptura veteri & figuris eis latebat. Melius vero priori modo exponitur (adſcripta) id eſt, definita, & ſtatuta à Deo, vt per eam nobis propitius fiat. Aliter Alcuinus (adſcriptam) exponit, id eſt, annumeratam in his, quæ Deo maxime placent. Aliter Odo Cameracenſis (Adſcriptam) id eſt. Verbo diuino incarnato adiunctam. Eſt enim, inquit, Verbum veluti ſcriptum quoddam, quaten⁹ eſt figura & imago Patris. Aliter Turr. lib. 8. Conſt. c. 12. [adſcriptam] interpretatur, id eſt [in circumſcriptam] ſeu quodammodo immenſam & infinitam. Et ne vim verbo facere videatur, ait, ſe legiſſe in quadam Miſſa Græca, quam B. Petrus dicebat, loco illius vocis hanc Græcā ἀναδειγματικὴν quæ in circumſcriptum ſignificat. Præterea poſtulatur: vt per cōſecrationem fiat [rata] id eſt vera: non n. eſt hæc vera ſacrificalis oblatio, niſi conſecratio valida ſit, & efficax: quomodo dicere ſolemus, ſacramentum eſſe ratum, quando vere factum: dici etiam poteſt [rata] id eſt, firma, ſtabilis, ac perpetua: nam corpus Chriſti, quo ſanctificatur, perpetuum eſt. Vnde aliter ex Turrian. ſupra [rata] id eſt, firmæ & cōſtantis defenſionis pro peccatis noſtris corā tribunali Dei, hoc eſt, vt ſit firma ad impetrandum, & efficax ad operandum virtute propria. Petitur etiam, vt fiat [rationabilis] id eſt, rationalis hoſtia, vt ſumitur ex Clem. lib. 2. c. 24. & lib. 6. c. 23. quia per illam cōſecrationem fit, vt iam non ſimplex panis & vinum: nec ſanguis hircorum, aut vitulorum, ſed Chriſtus ipſe: qui non ſolū rationalis eſt, ſed æterna ſapientia & ratio, offeratur. Denique per eādem mutationem fit maxime acceptabilis hæc oblatio: quia iam, non ex dignitate offerentium, ſed ex re ipſa oblata, gratiſſima Deo eſt, & maxime accepta: nam per illam mutationem panis fit corpus illud, quod Deus adaptauit, vt veteribus repudiatis ſacrificijs, eo placari poſſet, ad Hebræos 2. Iuxta hanc vero expoſitionem ſolum reſtabat exponendum, cur hæc petitio fiat, ſed ad hoc reſponſio data eſt circa primam orationem.

Turrian.

Clemens.

Secundo modo exponi poteſt hæc petitio, vt non ſimpliciter ſit de conſecratione ipſius materię, ſed de illa in ordine ad effectum in nobis faciendum, & ad oblationem noſtram. & vis fieri poteſt in verbo illo, (Vt nobis fiat) quia nō petitur, vt ſimpliciter fiat, ſed, [vt nobis] id eſt, ad profectum, & bonū noſtrū fiat. Sicut paſtoribus dictum eſt ab angelo, Natus eſt vobis Saluator, id eſt, in commodum & vtilitatem veſtram. Vt ergo hoc modo nobis fiat corpus & ſanguis Chriſti, poſtulamus, vt eius oblatio ſit [benedicta] id eſt, benedictionem Dei ita continens, vt eam cumulatiſſime nobis conferat. Quomodo Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 17. Euchariſtiam ipſam [benedictionem] vocat, dicens: Sicut paruum fermentum totam maſſam fermentat, ita paruula benedictio totū hominem in ſemetipſum attrahit, & ſua gratia replet. Itē petitur, vt ſit [adſcripta] id eſt, per quam nos in cœlo adſcribamur, [rata] per quam in viſceribus Chriſti cenſeamur, [rationabilis] per quā à beſtiali ſenſu exuamur, [acceptabilis] per quam ei acceptabiles reddamur. Ita igitur nomine Aug. in c. Vtrum ſub figura, de Conſecr. d. 2. habet autem ea verba Paſch. lib. de corpore & ſanguine Domini, c. 4. Poteſt etiam dici [adſcripta] in hoc ſenſu, id eſt, in numerum placitorum Deo recepta, vt dixit Alcuin. vel [adſcripta] id eſt, vero corde, & quaſi proprio nomine fideliter ſubſcripta, [rata] etiam, id eſt, ſtabilis, conſtans, atq; fidelis, [rationabilis] id eſt, recta ratione & honeſta cauſa facta: nam, ſi hæc omnia habeat, non poterit non eſſe acceptabilis, & ideo merito petimus, vt oblatio, quæ per ſe acceptabilis eſt, ex parte noſtra non diſpliceat, & inacceptabilis reddatur. Eſt ergo in vtroq; ſenſu, optima atq; irreprehenſibilis prorſus hæc oratio.

Cyril.

Paſchaſ.

Alcuin.

Quinta pars canonis continetur illis verbis [Qui pridie, &c.] vſq; ad illa, Hæc quotieſcunq; fecerit is, &c. de qua nihil nobis dicendū ſupereſt, niſi q; hæc eadem verba leguntur apud veteres, vt pater ex Ambroſ. li. 4. de Sacram. c. 5. & fuiſſe in vſu Apoſt. ab Alcenſione Domini, vt Alcuin. ſupra dixit. Alij vero exiſtimant Alexand. Primum hæc verba Canonis addidiſſe, quia in Epiſt. 1. ſic ſcribit, In ſacramentorū quoque oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolemnia Domino offerūtur, paſſio Domini miſcenda eſt, vt eius, cuius corpus, & ſanguis conficitur, paſſio celebretur, & refertur in capit. Sacramentorum, de conſecratione, diſtinct. 2. Nō videtur autem, quid ſit, paſſionem Domini

5. Pars canonis.

Ambroſ. Alcuin.

Domini misceri, vel celebrari, nisi expressam eius mentionem fieri, vt in illis verbis sit: Qui pridie quam
VValf. Strab. Micrologus. pateretur: & ita intelligunt VValfridus Strabo de rebus Eccles. cap. 22. & Micrologus de Eccles. Obseruat. ca. 12. Sed, vt verum fatear, hoc ex prædicta Epistola colligi non potest: nam statim post prædicta verba additur. Ita vt repulsis opinionibus, superstitionum, panis tantum & vinum aqua permistum in sacrificio offerantur: & infra reddit rationem, cur aqua & vinū permista offerenda sint: Quia sanguis, & aqua ex latere Christi in Passione sua profluxit: ergo, quantum ex illo loco colligitur: illa Passionis commemoratio, non in verbis, sed in factis ipsis posita fuit. Nihilominus tamen, quod etiam in verbis hoc addiderit Alexander significat
Damasus. Damasus in Pontificali, dicens: Hic Passionem Domini miscuit in precatione sacerdotū, quando Missa celebratur: & clarius
Platina. Platina: Alexander (inquit) Primus ob memoriam passionis Christi in sacrificio addidit; Qui pridie, quam pateretur, vsq; ad hanc clausulam. Hoc est corpus meum. Sed, cum in his verbis aliqua contineantur, & referantur de Christo, quę in Euangeliis non leguntur, qualia sunt, eleuasse oculos in cœlum, & dixisse in verbis calicis:
Innocen. Æterni testamenti mysterij fidei: vt notauit Innoc. in capitul. Cum Marthæ. de Celeb. Missar. Imo & illa particula (Manducate: Ex hoc omnes) illo modo in Euangelio nō legitur: sed solum (comedite) aut (sumite) postea vero circa calicem legitur (Bibite ex eo oēs) Cum hoc (inquam) ita sit, dubitari non potest: quin hæc verba ab Apostolis manauerint, vt supra dixi: & quod in Ecclesia Romana, traditione retenta fuerint: fortasse tamen non erat quasi lege receptum & sanctum, vt omnia hæc dicerentur, & nonnulla forte varietas, successu temporis introduci cœperat: & ideo
Alexan. Alexand. I. ordinare & præcipere potuit, vt omnia illa verba, præscripta & certa forma dicerentur. Cætera, quæ ad explicationem horum verborū pertinent, in superioribus copiose tractata sunt.

6 Part. canonis. Sexta pars canonis continet illam orationem, (Vnde, & memores: Domini nos serui tui, &c.) vsq; ad illud (Memento etiam Domine:) nam, licet illa videatur tripartita oratio, tamen vna est quasi continua, quæ illis verbis concluditur: Per eundem Christum Dominum nostrum. & magna ex parte habetur
Ambros. apud Ambrosium, lib. 4. de Sacrament. c. 6. & lib. 5. c. 4. & similia fere habentur in omnibus liturgiis, & apud
Clemens. Clement. libr. 8. cap. 12. In principio igitur huius orationis, solum fit quædā repetita oblatio eiusdem hostiæ, quæ ob reuerentiam, & deuotionem augendam dignissimis encomiis laudatur, cum dicitur: Hostia sancta, pura, immaculata. Quæ verba posita
Innocen. videntur ad imitationem Pauli ad Roma. 12. dicentis: Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Dicitur vero hæc hostia offerri ex Dei donis ac datis: vel
Isaiæ 9. Ioan 3. quia ex pane & vino effecta est, vt sentit Innocentius, libro 5. capit. 3. vel certe, quia Christum ipsum continet, qui nobis à Deo datus est. Isaiæ. 9. & Ioan. 3. prius in redemptorem, postea in sacram hostiam, & panē sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis, seu potum salutis perpetuæ. Rursus hæc oblatio merito fieri dicitur in memoriam Christi, & mysteriorum Passionis, & Resurrectionis eius: tum, quod ita ipse præceperit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem: tum quod in hoc mysterio, quædam confessio & commemoratio fit, quod pro nobis Domin⁹ mortuus sit, & reuixerit, vt ait
Cyrill. Cyrillus, lib. 12. in Ioan. capit. 58. tum denique, quia hæc commemoratio sola est, quæ Deum faciat hominibus propitium, vt
Origen. ait Origen. homil. 13. in Leuit. In altera vero parte huius orationis ab illis verbis, (Supra quæ propitio,) postulatur, vt Deus acceptet hoc sacrificium, sicut Abelis, Abrahæ & Melchisedech sacrificia acceptauit. In quo primum obseruandum est propter hæreticorum calumnias, hic non orari, vt Pater in Filio suo complaceat: neque vt propitio ac sereno vultu

Christum respiciat, sed vt oblationem corporis & sanguinis Christi, quatenus à nobis progreditur, illi acceptam, ipso adiuuante, reddamus: atque ita, vt nos propitio vultu aspiciat, quatenus hoc modo acceptam habeat nostram oblationem, etiam vt à nobis offerentibus progreditur. Atq; hoc modo fit comparatio cum sacrificiis Abelis & aliorum: scilicet, quantum ad fidem & iustitiam offerētium, per quam sacrificia Abelis & Abrahæ placuerunt, Genes. 4. ad Hebræos 11. non quantum ad valorem ex parte rei oblatæ: quia in hoc nulla est comparatio, sed infinita quædam distantia. Hic vero se offerebat disputatio de his sacrificiis, præsertim Melchisedech, sed de illo fuse à nobis dictum est in to. 1. circa quæstionem 22. D. Thomæ.

Vltimo notanda sunt illa verba vltima huius partis: Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam: quæ addita sunt à Leone Primo vt supra notauimus, *Leo I.* & affirmant omnes authores supra citati, qui de his mysteriis scribunt. Est autem obscurum, quodnam sacrificium dicatur hic (Sanctum & immaculatum,) an, scilicet, sacrificium Melchisedech, ita vt hæc verba sint coniungenda cum his, quæ immediate præcedunt: Et quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam: an vero in eis verbis sit sermo de Eucharistię sacrificio: & verba hæc coniungenda sint cum illis prioribus. Et accepta habere, digneris sanctum hoc sacrificium, immaculatam hostiam, sicuti accepta habere dignatus es, &c. Vtroq; enim modo possunt accipi hæc verba, quæ in omni rigore & proprietate in nostrum sacrificium conueniunt, illud enim solum per se sanctum est, & immaculatum. Et si sacrificio Melchisedech tribuantur, maxime illi conueniunt *Sacrificium Melchisedech fuit propriissima nostri sacrificij figura.* quatenus fuit propriissima figura huius sacrificij, ideo enim illius hic fit specialis commemoratio: sicut etiam fit commemoratio sacrificij Abel, & Abrahæ, quia fuerunt singulares figuræ sacrificij cruēti Christi, in lege naturæ: sacrificia enim vetera hic commemorari non debuerunt, quia per Missæ sacrificium euacuata sunt.

Additur vltimo in tertia parte huius orationis, deprecatio angelici ministerij, seu intercessionis, vt per participationē huius mysterij omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur. Cum ergo petimus: deferri hæc dona in sublime altare in conspectu diuinæ maiestatis, non sunt verba materialiter intelligēda de motu locali, aut altari corporeo: crassa n. esset hæc interpretatio: sed intelligēda sunt metaphorice, & spiritualiter ad eum modum, quo Apocalyps. 5. *Apocal. 5.* viginti quatuor seniores dicuntur habere phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: & clarius cap. 8. Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei & ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu angeli coram Deo. Et Tobiæ 12. Angelus dicit Tobiæ: Ego obtuli orationem tuam Domino. Sic ergo in præsente oratione petit Sacerdos, vt nostra oblatio angelorum intercessione, & oratione Deo præsentetur, & iuuetur: vtq; nobis impetrent dispositionem necessariam, vt per hanc oblationem, eiusq; participationem, diuinam benedictionem consequamur. Altare ergo Dei in cœlo nihil aliud est, quam Thronus diuinæ Maiestatis, vt in dicto loco Apocalypsis significatur, vel humanitas Christi, per quē vota nostra Deo præsentamus; vel certe vt cœlum ipsum, in quo non solum altare, sed etiam templum & tabernaculum esse dicitur; vt notauit Irenæus, lib. 4. contr. Hæres. cap. 34. & Augustinus enarrat. 2. in Psal. 25. Dicuntur autem vota nostra deferri ante conspectum Dei per angelos, non quia per illos innotescant apud Deum, sed, quia, & nostram imbecillitatem suis precibus adiuuant, &

diuinam voluntatem super eis consulunt : &, quod Deo iubente implendum esse cognouerint, sic nobis apportent, sicut oportere intellexerint: vt scribit Augustinus, Epi. 121. de orando Deum ad Paulinam, ca. 9. & lib. de diligendo Deum, cap. 3. & ad hanc petitionem Ecclesiæ confirmandam confert, quod Chrys. homil. in Encænijs late tractat de modo, quo angeli assistentes huic sacrificio pro hominibus intercedũt, quod in superioribus etiam sæpe à nobis tactum est. Sunt vero, qui nomine (Sancti angeli) in hac oratione Christum Dominum, qui est magni consilij Angelus, interpretentur, vt hic D. Thomas ad nonum attigit, & Algerus lib. de hoc Scramen. cap. 14. Tamen Ambros. citato loco, in plurali dicit, per manus angelorum tuorum.

Augusti. *Chrysost.* *D Thom.* *Albertus.* *Ambros.*

7. Pars canonis. Septima pars continet orationem pro defunctis, in illis verbis : Memento etiam Domine : &c. quæ, quia solum fit pro iustis, ideo dicitur fieri pro his, Qui nos præcesserunt cum signo fidei : & in Christo quiescunt & dormiunt in somno pacis, nam de iustis dicitur, Vt requiescant à laboribus suis Apocalyps. 14. eorumq; mors, non mors, sed dormitio, & somn⁹ appellatur, vt ait Hieronym. Epistol. 29. ad Theodorum. Quia vero solum hæc oratio fit pro his, qui adhuc purgantur, ideo eis locum refrigerij, lucis, & pacis deprecamur. Quam etiam consuetudiuem in Ecclesia esse antiquissimam, constat ex omnibus liturgijs sæpe citatis, & ex Clem. li. 8. c. 47. essecq; Apostolicam traditionem docet Chrysost. hom. 3. in Epistolam ad Philippens. & August ser. 32. de verbis Apost. & Cyrill. Hierosolym. Cath. 5. mystag. & plura supra adduximus agentes de his, pro quib. hoc sacrificium offertur. Quin potius olim solebat fieri hæc defunctorum commemoratio, eorum nomina aperte recitando ex dyptichis, vt ait Alcuin. supra, id est, ex tabellis, in quibus erant scripta. Vnde est illud Cypriani, lib. 1. Epist. 9. Neque enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros auocare voluit. Et Amb. oratio. de obitu Valentiniani. Quis prohibet innoxios nominari: Epiph. hæres. 75. In his, qui vita defuncti sunt ex nomine memorias faciũt, &c. Sic etiam intelligitur, quod ex V. Synod. Act. 1. legitur in c. Sane. 24. q. 2. Eos, qui iniuste condẽnati sunt, reuocauerunt post mortem, & in sacris dyptichis scripserunt, &c. Iam vero illa cõsuetudo cessauit, & pro arbitrio, vel obligatione sacerdotis fit secrete hæc commemoratio, sicut de oratione pro viuis diximus.

Clemens. *Chrysost.* *Augustinus.* *Cyrill.* *Hieron.* *Alcuin.* *Cyprian.* *Ambros. Epiph.* *V. Synod.*

8 Pars canonis. Octaua pars, quæ incipit illis verbis, Nobis quoq; peccatoribus : continet aliam orationem, in qua iterum fit Sanctorum cõmemoratio, eorumq; consortiũ, & societatem sibi & alijs sacerdos humiliter postulat per Christum Dominum nostrum. In qua oratione illud inprimis annotatione dignũ est : ex duodecim Apost. priori loco cõmemoratis, solius Ioan. nomen hic repeti: propter q̃ V Valfrid. Strabo, c. 22. censet, hunc Ioan. non esse Euangelistam, sed Baptist. Innoc. autem dicit, Ioannẽ Euangelist. bis nominari, propter Virginitatis prærogatiuan. Illud ẽt est consideratione dignum, quod Steph. hic prius nominatur, quam Matthias, fortasse, quia prius Martyr fuit : Matthias vero priori loco prætermissus est, fortasse, quia ad Apostolatũ post Christi ascensionem assumptus est. Paul. vero propter singularem prærogatiuã prius nominat⁹ est, quamq; in huiusmodi rationibus reddendis non oporteat immorari : quia hæc, & similia, sæpe, vel casu, vel ex aliqua peculiari deuotione possunt accidere. Inquirere vero aliquis potest, quomodo dicatur Deus non æstimator meriti, in admittendis hominibus ad Sanctorum societatem, & partem beatitudinis, cum constet, illam beatitudinem, non dari, nisi pro ratione meritorum. Respondetur ad consortium Sanctorum obtinendum, non solum gloriam, sed etiam gratiam & peccatorum veniam esse necessariam. Atque hoc totum in hac oblatione postulatur, vt patet ex verbis illis: sioni æstimator meriti sed veniæ, quæsumus, largitor, admitte,) & considerando Deum, vt largitorem omnium horum bonorum, verissime dicitur, non esse æstimatorem meritorum : nam, licet, post collatam gratiam & veniam peccati, æstimet merita ad dandam gloriam, tamen gratiam ipsam dat sine meritis proprijs, per Christum Dominum nostrum. Addunt vero consequenter in illa oratione, ad commendandam Christi maiestatem & excellentiam, illa verba, Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas, &c. ex quibus primum illud verbum (creas) proprie referri videtur ad materiam remotam panis & vini, quæ per Christum quotidie procreantur: potest etiam referri ad ipsum sacramentum : eo loquendi genere, quo Sancti interdum dicunt, hic corpus Christi creari, vt supra visum est : proprijssime vero illi conueniunt sequentia verba, sc. (Sanctificas) consecratione, scilicet, quia cibus hic sacer & sanctus efficitur: (Viuificas) qa fit caro Christi viua, & viuificatiua: (Benedicis) quia benedictionem & efficaciam recipit, da spiritualia bona nobis præstanda, (Et præstas nobis:) quia totum hoc beneficium nobis collatum est. Ita ferè Alcuin. supra, & Amalar. li. 3. de Ecclesiast. offic. c. 26. & Hugo Vict. li. 2. de diuin. offic. c. 36. Tandem additur de eodem Christo. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti in vnitate Spiritus sancti omnis honor & gloria per omnia sæcula sæculorum. Quę verba fere reperiuntur apud Ambros. lib. 6. de Sacramen. c. 5. vbi habet duo verba, In quo & cum quo, nõ tamen illud, Per quem est tibi gloria. Itaq; illa duo videntur proprie ratione diuinitatis Christi in eum cõuenire: nam, vt idem dicit Ambros. li. 4. de fide c. 4. Cũ Patre & in Patre semper est Filius, & ideo cum ipso glorificatur, tanquam æqualis : & in ipso tanquam imagine substantiali glorificatur Pater : Per ipsum, autem videtur referri ad Christum, vt Deum hominem, per quem, vt per mediatorem, Deus honoratur. Vnde eleganter Basilius, li. de Spiritu sancto, c. 7. Vobis, inquit, qui Christum diligitis, dico Ecclesiam vtrumq; harum vocũ vsum agnoscere, neutrumq; reijcere, quasi alter alterum destruat, cum enim in Vnigenito naturæ maiestatem ac dignitatis excellentiam contemplamur, tribuimus illi gloriam cum Patre, rursus cum consideramus, quæ bona in nos contulerit, aut quomodo nos ipsos ad Patrem adduxerit, confitemur, hoc beneficium per ipsum, & in ipso peractum esse in nobis: vt altera particula (cum quo) propria sit glorificantium: altera (per quem) sit propria gratias agẽtium. In quibus verbis videtur Basilius non distinguere inter illos duos terminos, cum ipso & in ipso : possent tamen distingui modo supra dicto, vt (cum ipso) dicat concomitantiam & æqualitatem adorationis: (in ipso) autem dicat, identitatem substantiæ : sicut dici potest Pater videri cum Filio, & in Filio. Imo & particula (per ipsum) potest Christo, vt Deo attribui. Nam sicut Pater per Verbum omnia creauit, ita per Verbum glorificatur ab omnibus. Verum est, Arrianos olim abusos esse his vocibus, ad significandam enim inæqualitatem trium personarum, non dicebant, Gloria patri, & Filio & Spiritui sancto : sed, Gloria Patri, per Filium, in Spiritu sancto: vt refert Theod. li. 2. hist. c. 24. & Sozomen. li. 3. cap. 18. Ecclesia vero Catholica, ad euitandam fraudem huius erroris, instituit (vt creditur) in Concilio Niceno, vt diceretur; Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto. Tamen, secluſa fraude & abusu hæreticorum, in illis terminis nulla in rigore significatur inæqualitas, vt declaratũ est. Possunt denique illæ tres voces Christo, ẽt vt homini accõmodari: nam per Filium, tanq̃ per mediatorem: & in ipso radicati & fundati, tanq̃ palmites in vite: & cum ipso, tanq̃ cum capite nostro: omnes nos glorificamus Patrẽ, Filium, & Spiritum sanctum, semperque glorificamus, per omniq

V Val Strab. Innocen. *Quæsito satisfit.* *Theodor.* *Sozom.* *Basilius.* *Alcuin.* *Amalar.* *Hug. Vict.* *Ambros.* *Amir.*

mnia sæcula sæculorum. Et in his verbis censetur canon finiri: nam, quæ non sequuntur, magis sunt præparationes quædam ad communionem. Vnde in die Parasceues, quando non fit consecratio, neq; offertur verum sacrificium, omittũtur omnia, quę dicta sunt. Sed immediate post ablutionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam. Ex quo potest obiter confirmari, quod supra dicebamus, sumptionem sacramenti, non pertinere ad essentiam sacrificij: nam canon, qui continere censetur actionem sacrificandi, prius finitur. Et postea ad communionem fit præparatio. Atq; ita sumitur, vt supra notaui ex Gregorio, libr. 7. Epist. 63. & Micrologo, c. 19. & VValfrido Strabone, c. 22. Recentiores autem expositores sub canone comprehendunt omnia, quæ sequuntur vsque ad consumptionẽ sacramenti: quod pertinet, vt supra dixi, ad modũm loquendi. Et ita etiam nos procedimus, quia non habemus aliud nomen, quo hæc omnia comprehendamus: & omnia hæc continẽtur sub regula præscripta sacrificandi, quam nomen canonis proprie significat.

Greg. Micrologus. Strabo.

Nomen canonis, regulam sacrificandi præscripta proprie significat. Hieron.

Igitur post omnia prædicta nono loco recitatur Dominica oratio: & quidem nonnulli putant, Gregorium primum instituisse, vt oratio Dominica in Missa diceretur, propter ea, quæ ipse dicit, libro 7. Epistol. 63. tamen sine dubio est multo antiquior consuetudo: imo Hieronymus, libro 3. contra Pelagium, significat, Christum docuisse Apostolos, vt quotidie in corporis illius sacrificio audeant loqui, Pater noster, qui es in cœlis, &cæt. Et idem sumit ex Tertull. lib. de Orat. c. 9. Ambrosio. 5. de Sacrament. c. 4. Augustino, serm. 28. de Verbis Domini, & libro 50. homiliar. in hom. 42. & Epist. 59. Cyrillo, Hierosolymitano, Catech. 5. mystag. imo & Gregorius ipso citato loco dicit, Apostolos, antequam alias Missæ preces instituere inciperent, ad hanc solum modo orationem oblationis hostiam consecrasse: & ibid. ait, apud Græcos solere dici ab omni populo: apud Latinos autem à solo sacerdote: non ergo hanc consuetudinem (vt quidam volunt) Gregorius introduxit, sed veterem, si in aliqua re fortasse collapsa erat, reparauit, vt ibidem ipse significat: vel, si forte in alio loco Missæ dicebatur, ipse ordinauit, vt statim sicut nunc dicitur, post canonẽ diceretur: optimè enim in eum locum cadit. Nam, cum in ea panem nostrum quotidianum, seu supersubstantialem petamus, recte tunc dicitur, quando sacerdos se, & populum ad huius cælestis & supersubstantialis panis sumptionem proxime incipit præparare.

Tertull. Ambros. August. Cyrillus. Gregor.

Nec solum recitatio huius orationis, sed etiam illa verba præambula, quæ ab Ecclesia dicũtur: Præceptis salutarib. moniti & diuina institutione formati, &c. satis antiqua sunt, vt ex Alcuino, citato loco sumere licet, & indicat hoc ipsum à Hieronymo, dicto libr. 3. contr. Pelagianos, in illo verbo: Vt quotidie audeant loqui, Pater noster. & fundamentum habet in Cypr. in expositione orationis Dominicæ dicente. Quia inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quib. populo suo consuluit ad salutem ẽt orandi ipse formam dedit: & inf. Quod nomẽ nemo nostrũm in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic prmisisset orare. Deinde addit sacerdos illam orationem: Libera nos quæsumus Domine: in qua illam vltimam petitionem orationis Dominicæ, (Libera nos à malo) amplificat, & magis in specie proponit, vt Alcuinus, & alij Scriptores Ecclesiastici notant, applicando, & ad mala præterita, vt nobis remittãtur, & ad præsentia, vt ea declinemus: & ad futura, vt ea caueamus: vt in simili ait Ambros. ser. 8. in Psal. 118. Item applicatur ad liberationem à malis culpæ, & à malis etiam temporalib. seu perturbationib. omnibus: ad quod obtinendum, pax ẽt à Deo postulatur, adiuncta aliquorũ Sanctorum intercessione. Addunt vero Microl. c. 23. & Rudolphus de Can. obser. propos. 23. posse sacerdotem nominare alios, si voluerit, quod non video,

Alcuin. Hieron. Cypr. Alcuin. Ambros. Microl Rudolph.

cur hoc loco potius, quam aliis illi permittendum sit; securius ergo, meo iudicio, videtur, nihil addere his, quæ ab Ecclesia in canone præscripta sunt, vt inferius latius dicemus. Quia vero sacerdos pacem postulauerat, pacem veram deinde populo imprecatur, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum: populo aũt respondente (Et cum spiritu tuo) sacerdos dum Christi Domini corpus sanguini miscet, profert illam orationem, Hæc commistio & consecratio, &c. quæ omnia sunt satis antiqua, vt constat ex Alcuino, & aliis scriptorib. Imò, & pacis dandæ in Missa meminit Clẽ. libr. 8. Const. capitul. 18. Dionysius, capit. 3. Ecclesiast. Hierarch. Chrysost. homil. 18. in 2. ad Cor. & Optatus Mileuit. lib. 3. contra Parmen. Non potuisti, ait, præ-termittere, quod legitimum est: Vtiq; dixisti, Pax vobiscum. Sed circa illam orationem, Hæc commistio & consecratio, &c. diligenter obseruandum est, ali-quos non legere verbum (consecrationis) sed (commistionis) tantum, vt Amalarius, libro 3. capit. 31. & Innocentius, libro quinto, capite secundo, qui etiam legunt (Fiat commistio.) vnde, quia consecratio tunc non fit, sed facta iam est, ideo fortasse illud verbum omittunt. Tamen in ordine Romano antiquo vtrumq; verbum (commistionis) scilicet, & (consecrationis) habetur, & apud Micrologum, capit. 18. & ita est seruandum, prout nunc in Missali habetur (Hæc commistio & consecratio) non n. petimus, vt consecratio de nouo fiat, sed, vt fiat accipientibus nobis in vitam æternam: vel certe, quod probabilitate non caret, consecratio ibi non sumitur pro cõfectione sacramenti, sed pro noua quadam significatione, quam species sacramentales per illam commistionem accipiunt: prius enim passionem tantum Domini significabant: iam vero commistæ, eius gloriosam resurrectionem indicare incipiunt. Quomodo autem corpus & sanguis Domini misceri dicantur, & per quandam denominationem ab ipsis speciebus sacramentalibus, dictum est supra, cum de mutationibus huius sacramenti ageremus. Post hæc sequitur (Agnus Dei, &c.) ex institutione Sergij Papæ, vt referunt Amalar. lib. 3. capitul. 33. Strabo, cap. 22. Micrologus. capit. 18. sed Chrysost. Sergio antiquior, hom. 41. in 1. ad Corint. hanc cæremoniã indicat, dum ait. Nec frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis, agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes. Continent autem hæc verba in primis veram de sacramento Eucharistiæ confessionem, dum per illa ad Christum ibi realiter præsentem oramus: continent etiam latriæ adorationem: quia, vt Augustinus dixit, Psalm. 98. Nemo Christi carnem manducat, nisi prius adorauerit. cõtinent nostrorum peccatorũ, & infirmitatis nostræ confessionem: ac deniq; diuinæ misericordiæ & potentiæ confessionem continent. Tandem adiungit sacerdos tres orationes, quibus, & Ecclesiæ pacem: & sibi condignum sacramenti fructum postulat: atque ita sacramentum sumit, adiungens sacras alias ac breues precationes, quæ in Missali habentur, & nulla indigent declaratione. Ex his ergo omnibus satis cõstat, verissimum esse, quod Concilium dixit, in toto canone Missæ nihil esse, quod non verum sit, & pietatem sanctitatemque non redoleat.

Amalar. Strabo. Microlog. Chrysost.

SECTIO III.

Vtrum teneatur sacerdos sub præcepto omnia dicere, quæ in Missali præscribuntur.

DVo possunt in hoc dubio quæri. Primum, an teneatur Sacerdos, nihil omittere eorum, quæ præscripta sunt. Secundum, an teneatur nihil eis addere.

Dico primo, teneri sacerdotes ad seruandum in-tegrum ritum Missæ, prout in Missali statutus ac

Alcui. Clem. Dionys. Chrys. Optat.

Amalar. Innoc.

Concluſ. 1

definitus est. Probatur primo ex Concilio Tridentin. sessione. 22. capit. de obseruandis in celebratione Missæ. Secundo, ex verbis Pij Quinti, in principio Missalis, Mandantes, & stricte omnibus & singulis in virtute sanctæ obedientiæ præcipientes, vt Missam, iuxta ritum, modum ac normam, quæ per Missale hoc à nobis nunc traditur, decantent ac legant. quod intelligendum est, seclusis priuilegijs, tamen, qui illis gaudent, tenebuntur, seruata proportione, ea dicere, quæ in Missali sibi permisso continentur. Tertio accedit ratio huius præcepti, quia hæc res grauis est, & ad debitum cultum diuinum spectat, vtque tantum ministerium ordinate fiat. Quando vero hæc omissio sit peccatum veniale, quando vero mortale, ex materiæ grauitate, & ex contemptu, vel negligentia, iudicandum est. In quo inprimis notare oportet: aliud esse mutilare ordinem Missæ, omittendo aliquid eorum, quæ dicenda sunt: aliud vero dicere Missam alterius diei, seu de alia re, quam in Missali præscribatur. In posteriori mutatione non semper est culpa, dummodo in ea Missa, quæ dicitur, integer ritus seruetur. quia tunc reuera in rigore non prætermittitur ritus dicendi Missam: neque videtur esse latum præceptum proprie & in rigore de Missa dicenda, de feria aut de festo: nam, cum sacerdos absolute non teneatur hodie, verbi gratia, Missam dicere, non est cur obligetur ad dicendam hanc determinate, si Missam vult dicere: quamuis enim non repugnet huiusmodi obligatio, tamen in præsenti, neque ostendi potest, neque est vlla sufficiens necessitas, & causa illius.

Notabilia.

In quo est magna differentia inter Missam & diuinum officium: nam ad hoc dicendum tenentur sacerdotes: & ideo mirum non est, quod obligentur ad dicendum singulis diebus illud officium, quod pro vnoquoque signatur: in Missa vero non ita est. Et hoc confirmat consuetudo: nam sine scrupulo solet hoc fieri, etiam à viris timoratis & doctis. Hoc tamen intelligendum est in Missis priuatis, quæ proprio arbitrio voluntarie dicuntur, nam in Missis solemnibus, quæ dicuntur in Parochijs, vel Ecclesijs conuentualibus, maior erit obligatio dicendi Missam diei, iuxta præscriptum Missalis ordinem: argumento cap. Quidam, & cap. Cum creatura, de celebratione Missæ. Item, quando aliquis ob stipendium, vel capellaniæ institutionem, vel ob aliam similem causam obligatur ad specialem Missam dicendam, debet, si commode potest, præscriptam obligationem implere: quamuis, si absque scandalo id omittat, vt Missalis ordinem seruet, non peccabit: imo, si propter solemne festum id faciat: melius faciet. Denique, in vniuersum loquendo, optimum consilium est, non prætermittere, etiam in hoc Missalis ordinem, absque rationabili causa. Ita fere Syluest. verbo, Missa. quæst. 1. 4. 7. 8. & 10. Soto, distinctione 13. quæstione 2. articul. 1. in fine. Nauar. capit. 21. num. 7. Vict. in Summa. n. 95. At vero in priori defectu, qui est per omissionem alicuius partis pertinentis ad integrum ritum Missæ, semper intercedit aliqua culpa, nisi, vel ob inaduertentiam naturalem, & inuoluntariam excusetur vel materia sit adeo leuis, & tam rationabilis causa intercedat, illam omittendi, vt prudenter iudicetur ad excusandum sufficiens. Priorem partem probant, quæ in conclusione adducta sunt: consuetudo etiam Ecclesiæ eam confirmat. Ex qua, & ex institutione Ecclesiæ, constat, totum Missæ officium esse actionem sacram, moraliter vnam, miro ac religioso artificio ex varijs partibus compositam: eam ergo mutilare, per se loquendo, indecens est, & irreligiosum: est ergo aliqua culpa, mortalis quidem, si notabilis pars omittatur, vt v. g. Epistola, Euangelium, vel alia similis, quæ sunt veluti membra principalia, vt sic dicam, vnius corporis heterogenei: si vero, quod omittitur, sit aliquid leue, erit peccatum veniale. Sunt autem, qui censeant, in canone vel mininum verbum omittere, esse mortale peccatum, si intercedat culpabilis negligentia. Sed quamuis ea, quæ dicuntur in Missa ndelium, maiori cura dicenda sint, &, quæ ad canonem pertinent, sub obligationem stricti otem cadere videantur: quia, & propinquiora sunt sacrificio, & antiquiori ac sacratiori lege sunt sancita, iuxta communem Ecclesiæ sensum, nihilominus tamen non video, cur etiam in his ex leuitate materiæ non possit veniale peccatum intercedere, cum non sit hic maior ratio, quam in multis alijs præceptis religionis, vt in materia voti, & similibus. Item, in his potest intercedere, peccatum veniale ex indeliberatione, & omnimoda excusatio ex totali inaduertentia, vt in prima exceptione dixi, quæ per se nota est: ergo etiam poterit ex leuitate materiæ, esse veniale peccatum: vt si, verbi gratia, vnum vel aliud nomen alicuius sancti omittatur: vel, si tempore Paschali, verbi gratia, omittantur ea, quæ interponenda sunt in oratione (Communicantes) vel in oratione, (Hanc igitur oblationem:) Vnde secundam exceptionem addidi: quia sunt aliquæ partes vel orationes, non simpliciter necessariæ ad vsitatam Missæ integritatem, vt verbi gratia, Symbolum, aut quod dicantur in collectis vna vel duæ commemorationes, vel orationes, & harum partium omissio facilius potest à culpa mortali excusari, quia reuera non proprie mutilatur tunc Missa, vel sacra actio: & ideo etiam accidere potest: vt, si ex aliqua vrgente causa aliquid huiusmodi sine irreuerentia omittatur, nulla propterea culpa incurratur. Sed quæri poterit, an, si quis ex obliuione naturali aliquid in Missa omittat, verbi gratia, Gloria, aut Credo. postquam vero aliquantulum progressus est, recordetur, an, inquam, debeat repetere, quæ omisit? Respondetur, regulariter non esse necessarium, vt notat Sylvest, verbo Missa. 1. quæst. 5. §. 4. & 5. quia moraliter id non potest fieri commode, & omnia, quæ in Missa dicuntur, ita sunt ordinata, vt, variato ordine, & extra propria loca, (vt ita dicam) constituta, non recte cohæreant, supponimus autem, ea, quæ omittuntur, non esse de substantia sacrificij: nam, si huiusmodi sunt, semper sunt repetenda.

Magna differentia inter Missam & diuinum officium assignatur.

Dico secundo. Etiam tenetur sacerdos non addere ex propria deuotione nouas precationes, aut alia verba, præter ea, quæ iuxta ritum Ecclesiæ præscripta sunt. Hoc expressius cautum est Ecclesiasticis constitutionibus: nã Pius Quintus, post citata verba. Mandantes & stricte omnibus & singulis in virtute sanctæ obedientiæ præcipientes. subdit: ne in Missæ celebratione alias cæremonias vel preces, quam quæ in hoc Missali cõtinentur, addere vel recitare præsumat. & Conc. Trident. sess. 22. cap. de obseruandis in celeb. Missæ, post verba præcepti, illa subdit. Neue ritus alios aut alias cæremonias & preces in Missarum celebratione adhibeant, præter eas, quę ab Ecclesia probatæ, ac frequente & laudabili vsu receptæ fuerint. Et iuxta hæc noua decreta moderanda sunt antiqua: quale est illud Concilij Carthag. III. can. 23. vbi dicitur; vt nemo precibus aliunde descriptis vratur, nisi prius eas cum instructioribus fratribus contulerit: & q. additur in Conc. Mileuit. cap. 12. scil. huiusmodi preces debere esse à prudentibus tractatas, & in Concil. vel Synodo approbatas: iam enim Pontifices Ecclesiæ certum statuerunt ordinem, cui nihil addere licet. In quo, ex genere suo, maior est culpa quam in priori defectu: tum quia cõmissio ex suo genere grauior est, quam omissio: tũ etiam, quia hoc genus peccati ex se est magis expositum periculo superstitionis & erroris, & ideo expressis, ac grauius in citatis locis hoc prohibetur. Item, quia in hoc quodãmodo vsurpatur Ecclesiast. potestas: ad quã pertinet, in his ponere debitũ ordinem & modum. Quapropter in hoc genere peccandi facillime erit culpa grauis, si materia sit alicuius momenti. Atque ita sentiunt Sylvester, Sylvest. verbo,

Primo.

Conc. Carthag. III.

Can. Mil.

verbo, Missa 1.qu.2.& 3.Soto, dist.13.qu.2.ar.4.& alij Summistæ,& Doctores. Sed hoc maxime verum est, si in his,quæ publice dicũtur,hæc additio fiat,quamuis etiam nec; secrete facienda sit : nam,si addantur ipsi officio Missæ,procedunt omnia dicta : si vero sacerdos non intendat aliquid addere officio Missę,sed, vt priuata persona , eo tempore priuatam aliquam deuotionem secrete recitare, non peccabit quidem directe contra prædictum præceptum , male tamen & imprudenter faciet,sacrum ministerium priuatis precibus omnino ab illo distinctis interrumpendo.

ARTICVLVS V.

Vtrum ea, quæ in celebratione huius sacramenti aguntur,sint conuenientia.

4 sen d. 12. in expo. lit. & opu. 65. c. 3. & opus. 66. per totum.

AD quintum sic proceditur. Videtur,quod ea,quæ in celebratione huius sacramenti aguntur,non sint conuenẽtia. Hoc enim sacramentum ad nouum testamentum pertinet, vt ex forma ipsius apparet. In nouo autem testamento non sunt obseruandæ cæremoniæ veteris testamenti,ad quas pertinebat, quod sacerdos & ministri aqua lauabantur , quando accedebant ad offerendum: legitur enim Exod.30. Lauabant Aaron & filij eius manus suas ac pedes,quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij,& quando accessuri sunt ad altare. Non est ergo conueniens,vt sacerdos lauet manus suas inter Missarum solemnia.

2. Præterea, Ibidem Dominus mandauit, vt Aaron adoleret incensum suaue fragrans super altare, quod erat ante Propitiatorium. Quod etiam pertinebat ad cæremonias veteris testamenti. Inconuenienter ergo in Missa sacerdos thurificatione vtitur.

3. Præterea, Ea,quæ in sacramentis Ecclesiæ aguntur,non sunt iteranda. Inconuenienter igitur Sacerdos multoties iterat crucesignationes super hoc sacramentum.

4. Præterea, Apostolus dicit,ad Hebræos 7. Sine vlla contradictione,quod minus est a maiori benedicitur. Sed Christus,qui est in hoc sacramento post consecrationem, est multo maior sacerdote. Inconuenienter igitur sacerdos post consecrationem benedicit hoc sacramentum cruce signando.

5. Præterea, In sacramento Ecclesiæ nihil debet fieri : quod ridiculosum videatur. Videtur autem ridiculosum, gesticulationes facere : ad quas pertinere videtur, quod sacerdos quandoq; brachia extendit, manus iungit, digitos complicat, & seipsum * inclinat. Ergo hæc non debent fieri in hoc sacramento.

Alias inciuas.

6. Præterea, Ridiculosum etiam videtur, quod sacerdos multoties se ad populum vertit , & multoties populum salutat. Non ergo debent hæc fieri in celebratione huius sacramenti.

7. Præterea, Apostolus 1.ad Cor.1.pro inconuenienti habet, quod Christus diuisus sit. Sed post consecrationem Christus est in hoc sacramento: inconuenienter ergo hostia frangitur a sacerdote.

8. Præterea, Ea,quæ in hoc sacramento aguntur,passionem Christi repræsentant. Sed in passione Christi corpus fuit diuisum in locis quinq; vulnerum. Ergo corpus Christi in quinque partes frangi deberet magis quam in tres.

9. Præterea, Totum corpus Christi in hoc sacramento seorsum consecratur a sanguine. Inconuenienter ergo vna pars eius sanguini miscetur.

10. Præterea, Sicut corpus Christi proponitur in hoc sacramento vt cibus, ita & sanguis Christi vt potus. Sed sumptioni corporis Christi non adiungitur in celebratione Missæ alius corporalis cibus. Inconuenienter igitur sacerdos post sumptionem sanguinis Christi vinum non consecratum sumit.

11. Præterea, Veritas debet respondere figuræ. Sed de agno Paschali, qui fuit figura huius sacramenti, mandatur, vt non remaneret ex eo quicquam vsque mane. Inconuenienter igitur hostia consecratæ reseruantur , & non statim sumuntur.

12. Præterea, Sacerdos pluraliter loquitur audientibus, cum dicit : Dominus vobiscum, & gratias agamus. Sed inconueniens videtur pluraliter loqui vni soli , & maxime minori. Ergo inconueniens videtur, vt sacerdos, vno tantum ministro præsente, celebret Missam. Sic igitur videtur, quod inconuenienter aliqua agantur in celebratione huius sacramenti.

Sed in contrarium est Ecclesiæ consuetudo, quæ errare non potest vtpote Spiritu sancto instructa.

Respondeo dicendum , quod (sicut supra dictum est*) in sacramentis dupliciter aliquid significatur, scilicet , verbis & factis, ad hoc, vt sit perfectior significatio. Significantur autem verbis in celebratione huius sacramenti , quædam pertinentia ad passionem Christi , quæ repræsentatur in hoc sacramento: vel etiam ad corpus mysticum, quod significatur in hoc sacramento : & quædam pertinentia ad vsum huius sacramenti, qui debet esse cum deuotione & reuerentia. Et ideo in celebratione huius mysterij quædam aguntur ad repræsentandam passionem Christi, vel etiam dispositionem corporis mystici & quædam aguntur pertinentia ad deuotionem & reuerentiam huius sacramenti.

* q.66. ar 5. & 6.

Ad primum ergo dicendum, quod ablutio manuum fit in celebratione Missæ propter reuerentiam huius sacramenti. Et hoc dupliciter. Primo quidem , quia aliqua pretiosa tractare non consueuimus, nisi manibus ablutis , vnde indecens videtur, vt ad tantum sacramentum aliquis accedat , manibus etiam corporaliter inquinatis. Secundo propter significationem, quia vt Dionys.* dicit 3.Eccles. Hier. extremitatum ablutio significat emundationem etiam a minimis peccatis : secundum illud Ioann.13. Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Et talis emundatio requiritur ab eo, qui accedit ad hoc sacramentum. Quod etiam significatur per confessionem, quæ fit ante introitum Missæ. Et hoc quidem significabat ablutio sacerdotum in veteri lege, vt ibidem Dionys. dicit. Nec tamen Ecclesia hoc seruat, tanquam cæremoniale veteris legis præceptum , sed quasi ab Ecclesia institutum, sicut quiddam secundum se conueniens. Et ideo non eodem modo obseruatur, sicut tunc: prætermittitur enim pedum ablutio, & seruatur ablutio manuum, quæ potest fieri magis in promptu: & quæ sufficit ad significandam perfectam mundationem. Cum enim manus sit organum organorum (vt dicitur tertio de anima*) omnia opera attribuuntur manibus, vnde in Psalm. 23. dicitur, Lauabo inter innocentes manus meas.

c 3. Ecc hier. à med. illius.

Eodem loco nunc dicto.

Li 3 tex 38. num.2.

Ad secundum dicendum, quod etiam thurificatione non vtimur , quasi cæremoniali præcepto legis, sed sicut Ecclesiæ statuto. Vnde non eodem modo vtimur , sicut in lege veteri erat statutum, pertinet autem ad duo. Primo quidem ad reuerentiam huius sacramenti , vt, scilicet, per bonum odorem depellatur , si quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod posset prouocare horrorem. Secundo pertinet ad repræsentandum effectum gratiæ, qua sicut bono odore, Christus plenus fuit (secundum illud Genes.27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni) & a Christo deriuatur ad fideles, officio ministrorum, secundum illud 2. Corinth. 2. Odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco. Et ideo vndique thurificato altari, per quod Christus designatur, thurificantur omnes per ordinem.

De thurificatione.

Ad tertium dicendum , quod sacerdos in celebratione Missæ vtitur crucesignatione , ad exprimendam passionem Christi, quæ ad crucem est terminata. Est autem passio Christi quibusdam quasi gradibus peracta. Nam primo fuit Christi traditio, quæ facta est a Deo , Iuda , & Iudæis, quod significat trina crucesignatio , super illa verba: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Secundo fuit Christi venditio , est autem venditus Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis. Ad quod significandum fit iterum trina crucesignatio super illa verba : Benedictam , adscriptam , ratam. Vel ad ostendendum pretium venditionis , scilicet, triginta

De crucis varia in Missa significatione.

denarios. Additur autem & duplex crux super illa verba, Vt nobis corpus & sanguis, &c. ad designandam personam Iudæ venditoris & Christi venditi. Tertio autem fuit præsignatio passionis Christi facta in cœna. Ad quod designandum fiunt tertio duæ cruces: vna in consecratione corporis, alia in consecratione sanguinis. Vbi vtrobique dicitur, Benedixit. Quarto autem fuit ipsa passio Christi: Vnde ad repræsentandum quinque plagas Christi, fit quarto quintuplex crucesignatio super illa verba, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Quinto repræsentatur extensio corporis & effusio sanguinis, & fructus passionis per trinam crucesignationem, quæ fit super illis verbis: Corpus & sanguinem sumpserimus omni benedictione, &c. Sexto repræsentatur triplex oratio, quam fecit in cruce Vnam pro persecutoribus, cum dixit: Pater ignosce illis. Secundam pro liberatione a morte, cum dixit, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Tertio pertinet ad adeptionem gloriæ, cum dixit Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad hoc significandum fit trina crucesignatio super illa verba, sanctificas, vivificas, benedicis, &cæt. Septimo, repræsentantur tres horæ, quibus pependit in cruce, scilicet, a sexta vsque ad horam nonam. Et ad hoc significandum fit iterum trina crucesignatio ad illa verba; Per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Octauo autem repræsentatur separatio animæ a corpore per duas cruces subsequenter extra calicem factas. Nono autem repræsentatur resurrectio, tertia die facta, per tres cruces quæ fiunt ad illa verba: Pax Domini sit semper vobiscum. Potest autem breuius dici, quod consecratio huius sacramenti, & acceptatio huius sacrificij, & fructus ipsius procedit ex virtute crucis Christi. Et ideo, vbicunq; fit mentio de aliquo horum sacerdos crucesignatione vtitur.

Ad quartum dicendum, quod sacerdos post consecrationem non vtitur crucesignatione ad benedicendum & consecrandū, sed solum ad commemorandam virtutem crucis, & modum passionis Christi, vt ex dictis patet. * In solu prac.

Ad quintum dicendum, quod ea, quæ sacerdos in Missa facit, non sunt ridiculosæ gesticulationes: fiunt enim ad aliquid repræsentandum. Quod enim sacerdos brachia extendit post consecrationem, significat extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat enim manus orando: ad designandum, quod oratio eius dirigitur pro populo ad Deum, secundum illud Thren. 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos. Exod. 17. dicitur, quod, cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel. Quod autem manus interdum iungit, & se inclinat, est suppliciter & humiliter orantis, & designat humilitatem & obedientiam Christi, ex qua passus est: Digitos autem iungit post consecrationem, sc. pollicem cum indice, quibus corpus Christi consecratum tetigerat, vt si qua particula digitis adhæserit, non dispergatur, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti.

Ad sextum dicendum, quod quinquies se sacerdos vertit ad populum ad significandum, quod Dominus, die resurrectionis, quinquies se manifestauit, vt supra dictum est, * in tractatu de resurrectione CHRISTI. Saluat autem septies populum, scilicet, quinque vicibus, quibus se conuertit ad populum, & hu, quando se non conuertit (scilicet, cum ante præfationem dicit, Dominus vobiscum, & cum dicit, Pax Domini sit semper vobiscum) ad designandam septiformem gratiam Spiritus sancti. Episcopus autem celebraus in festis, in prima salutatione dicit, Pax vobis. quod post resurrectionem discipulis dixit Dominus: cuius personam repræsentat præcipue Episcopus. q. 55 a. 3. arg

Ad septimum dicendum, quod fractio hostiæ tria significat. Primo quidem ipsam diuisionem corporis Christi, quæ facta est in passione. Secundo distinctionem corporis mystici, secundum diuersos status. Tertio distributionem gratiarum, procedentis ex passione Christi, vt Dionys.* dicit 3. cap. Eccl. Hier. Vnde talis fractio non inducit diuisionem Christi. Cap 3. Eccl. hier. à med.

Ad octauum dicendum, quod, sicut Sergius Papa dicit (& habetur de consecratio. distinct. 2.) triforme est corpus Domini. Pars oblata in calicem missa, corpus Christi quod iam resurrexit, monstrat, scilicet, ipsum Christum, & beatam Virginem: vel, si qui alij Sancti cum corporibus, iam sunt in gloria. Pars comesta, ambulans adhuc super terram, quia, scilicet, viuentes in terra, sacramento * vtuntur, & Alia re passionibus conteruntur, sicut & panis comestus conteritur dentibus. Pars in altari vsque ad finem Missæ remanens, est corpus in sepulchro: quia vsque in finem sæculi corpora Sanctorum in sepulchris erunt, quorum tamen animæ sunt, vel in purgatorio, vel in cœlo. Hic tamen ritus non seruatur modo, vt, scilicet, vna pars seruetur, vsque in finem Missæ, propter periculum. Manet tamen eadem significatio partium. Quam quidam metrice expresserunt, dicentes. Hostia diuiditur in partes; tincta beatos, plane sicca notat vnios; seruata sepultos. Quidam tamen dicunt, quod pars in calicem missa, significat eos qui viuunt in hoc mundo, pars autem extra calicem seruata, significat plene beatos, sc. quantum ad animam & corpus: pars autem comesta significat ceteros. Dicit d. 2. c. Hic ritus. Alia ratio.

Ad nonum dicendum, quod per calicem duo possunt significari. Vno modo ipsa passio Christi, qua repræsentatur in hoc sacramento. Et, secundum hoc per partem in calicem missam significantur illi, qui adhuc sunt partipes passionum CHRISTI. Alio modo potest significari fruitio beata, quæ etiam in hoc sacramento præfiguratur. Et ideo illi, quorum corpora iam sunt in plena beatitudine, significatur per partem in calicem missam. Et est notandum, quod pars in calice missa, non debet populo dari in supplementum communionis: quia panem intinctum non porrexerat Christus, nisi Iudæ proditori.

Ad decimum dicendum, quod vinum ratione suæ humiditatis est ablutiuum. Et ideo sumitur post susceptionem huius sacramenti, ad abluendum os, ne aliquæ reliquiæ remanent; quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. Vnde extra, de celebratione Missarum capitul. * ex parte. Semper sacerdos perfundere debet, postquam totum percepit Eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne, si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Et eadem ratione perfundit vino digitos quib. corpus Christi tetigerat. Ind. 2. lib. 4. c. ex parte. 21. q. 3. qui.

Ad vndecimum dicendum est, quod varietas, quantum ad aliquid, debet respondere figuræ: quia, scilicet, non debet pars hostiæ consecratæ, de qua sacerdos & ministri, vel etiam populus communicat, in crastinum reseruari. Vnde, vt habetur de consecration. distinctione 2. * Clemens Papa statuit, quod tanta holocaustia in altari offerantur, quanta populo sufficere debeant. quod si remanserint, in crastinum non reseruentur, sed cum timore & tremore, & clericorum diligentia consumantur. Quia tamen hoc sacramentum quotidie sumendum est (non autem agnus Paschalis quotidie sumebatur) ideo oportet, alias hostias consecratas pro infirmis conseruare. Vnde in eadem distinctione legitur, * Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur. Dicit d. 2. c. Diuersis. Dicit d. 2. c. presbyter.

Ad duodecimum dicendum, quod in solemni celebratione Missæ plures debent adesse. Vnde Soter Papa * dicit, vt habetur de consecration. distinct. 2. Hoc quoque statutum est, vt nullius presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, ipse tertius habeatur, quia, cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum: & illud in secretis: orate pro me, apertissime conuenit, vt ipsius responderatur salutationi. Vnde & ad maiorem solemnitatem, ibidem statutum legitur, quod Episcopus cum pluribus Missarum solemnia peragat. In Missa tamen Dicit d. 2. c. sicut.

tamen primatu sufficit, vnum habere ministrum, qui gerit personam totius populi Catholici, ex cuius persona sacerdoti pluraliter respondet.

DISPVTATIO LXXXIV.

De ritibus Missæ, qui in actione consistunt.

DVo tantum in hac disputatione tractanda sunt: primum de conuenientia & ratione harum cæremoniarum: secundum de obligatione exercendi illas & quomodo in hac re peccari possit.

SECTIO I.

Vtrum cæremoniæ Missæ, quæ in actione consistunt, conuenienter sint ab Ecclesia institutæ.

IN hac dubitatione idem sentiunt hæretici, quod de alijs cæremonijs: neque aliquid noui afferunt: & ideo à nobis prætermittendi sunt. Vt ergo hanc rem breuiter expediamus, oportet eas ad pauca capita reuocare, sicut alijs locis fecimus.

Finis cæremoniarum Missæ redditur.

Primo ergo quædam ex cæremonijs Missæ inductæ sunt solum, vt hoc sacrum mysterium debita honestate modestia, ac reuerentia peragatur: vnde constat, huiusmodi cæremonias non solum conuenientes, sed moraliter etiam esse necessarias: & ideo summa prudentia esse ab Ecclesia institutas: Exempla sunt quam plurima in Romano Rituali, vt verbi gratia, quod sacerdos, antequam vestibus sacris induatur, lauet manus, ad quandam decentiam spectat. Item, quod incedens ad altare, procedat oculis demissis, ingressu graui, erecto corpore, propter modestiam, & decentem grauitatem, præscriptum est. Simile est in multis alijs cæremonijs, vt, verbi gratia, quod, dum seipsum manu dextera signat, sinistram ponat sub pectore solum ordinatè videtur, quia ille est decentior modus è contrario vero, quod, dum benedicit oblata, manum habeat super altare, maiorem habet ad illam actionem commoditatem, & venustatem. Rursus interdum aliquid huiusmodi præscribitur, vt actio locutioni conformis sit, quod etiam pertinet ad decorem quendam: vt, quod sacerdos pectus suum percutiat, cũ dicit (Mea culpa) quod iungat manus, cum dicit, In vnitate Spiritus sancti Deus, vel, Per Dominum nostrum Iesum Christum. Quod eas eleuet, cum dicit (Sursum corda.) Quod benedicturus, aut salutaturus populum, ad illum conuertatur: & sic de multis alijs, quæ, si recte ponderentur, nihil aliud continent, quam commodum modestum, ac prudentem operandi modum. Vnde quoad hanc partem hic ritus fundatus est in illis verbis Pauli, primæ ad Corinth. 14. Omnia secundũ ordinem fiant in vobis: & ideo oportet in his omnibus, etiam minutissimis, certum ordinem ab Ecclesia constitui: tum quia, si hæc relinquerentur vniuscuiusque arbitrio, multa indecore & imprudenter fierent: tum etiam, qui existimauit Ecclesia in tam alto & sacro ministerio nihil esse leue existimandum, quo minus maxima decentia & grauitate fiat: vbi optime quadrat illud Cypr. in expositione orat. Domin. Placendum est diuinis oculis, etiam in habitu corporis. Denique quia hæc vniformitas, quæ in his omnibus seruatur, ad splendorem officij Ecclesiastici spectat, & vnitatem Ecclesiæ commendat, & Pastorum eius curam ac solicitudinem. Cuius exemplum habemus in Paulo 1. ad Corinthios 11. & 14. vbi præcipit, vt mulieres taceant in Ecclesia: vt orent velato capite: viri autem non velato: item huiusmodi est illud: Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate: &, si quis esurit, domi manducet: & postea concludit: Cætera autem, cum venero, disponam: vtique similia, & ad eundem ordinem pertinentia: ergo de huiusmodi rebus disponere, & in eis ordinẽ ponere, ad prouidentiam Ecclesiæ pertinet.

1. ad Corin. 14.

Cyprian.

Secundo sunt aliæ cæremoniæ institutæ per se primo propter exteriores actus latrię exercendos, quæ etiam conuenientissime institutæ sunt. Exempla sunt quam plurima: ex his enim cæremonijs quædam ordinantur ad Deum adorandum & colendum, vt est, capitis aut corporis inclinatio, aut genuflexio, & similes, quæ reuerentiam, & animi subiectionem demonstrant: & ideo, quodammodo ex natura rei, accommodatæ sunt ad colendum Deum, quem non tantum interius, sed etiam exterius per actiones corporis esse nobis adorandum, alibi latius ostendimus. Vnde de Christo Domino legimus, genibus positis, oratione ad Patrem: & huc etiam spectat manuum, vel oculorum eleuatio, quam in oratione commendat Paulus 1. ad Timoth. 2. & sæpe Scriptura, iuxta illud, Psal. 140. Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum: & de Christo sæpe legimus, leuasse oculos in cœlum ad orandum, vel gratias agendum Deo, Ioan. 11. & 17. Idemq; in hoc ipso mysterio fecisse constat ex Canone Missæ, & ex his, quæ supra diximus. Denique huc etiam spectat, quod sacerdos sit discooperto capite, dũ Deo sacrificat: nam hoc etiam reuerentiæ & humilitatis signum est. Vnde Tert. in Apol. c. 30. dicit: Christiani illuc (id est in cœlum) suspicientes manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus peccantes sumus. Aliæ vero ex his cæremonijs ordinantur ad cultum Sanctorum, vt inclinatio capitis ad nomen Sancti, quod in oratione profertur, &c. Aliæ ordinantur ad imaginum, aut rerum sacrarum venerationem vt inclinatio capitis ad crucem vel imaginẽ, reuerentia ad altare: osculum altaris, Missalis aut patenæ, & similia: de quibus satis dictum est supra, de adoratione tractando. Aliæ denique spectant ad reuerentiam, & adorationem ipsiusmet sacramenti: vt est genuflexio coram ipso, tunsio pectoris cum illa oratione, Agnus Dei, vel, Domine non sum dignus: & huc etiam spectat antiqua illa cæremonia eleuandi sacramentum statim post consecrationem, vt ab omnibus adoretur: de qua supra, disputatione 65. sectio 1. dictum est. Item, ad hoc genus spectat summa diligentia, quæ adhibetur pertractando hoc sacramentum, ne quid illius decidat, vt, non diiungendo digitos, & caute purificando vasa: de quibus D. Tho. hic, ad 5. & 10. Cum ergo hi omnes sint actus veræ religionis, constat, conuenienter esse ab Ecclesia ordinatos & institutos. Neq; in his omnibus aliquid superstitiosum ostendi potest, si debita intentione fiant, prout ab Ecclesia institutum est vt fiant, & in superioribus est declaratum: de varijs generibus adorationum tractando.

1. ad Tim. 2.

Tertull.

D. Thom.

Tertio sunt aliæ cæremoniæ, quæ specialiter sunt propter significationem institutæ, non quod non pertineant etiam ad ornatum: neq; quod cultum etiam aliquem non contineant: sed, quod principaliter propter significationem ordinatæ sint. Hæc autem significatio duplex distingui potest, vt in similibus sæpe visum est in superioribus: vna est moralis, alia mystica. Prior communis est omnibus cæremonijs secundo loco numeratis: nam esse signum morale nihil aliud est, quam esse id, quo exterius indicamus bonum interioris animi motum seu affectum: omnis autem adoratio exterior, est signum interioris reuerentiæ & affectus: & ita de cæremonijs habentibus hanc solam significationem, nihil in speciali dicere oportet: solum de aliquibus, quę insigniores esse videntur, pauca notanda sunt. Prima ac præcipua est eleuatio panis & vini consecrati; oculis & manibus ad Deum eleuatis: quæ cæremonia est valde vsitata in sacrificijs: vt patet Leuit. 8. &c. nam est aptissima ad significandam oblationem, quę fit Deo, & qua homo se totum Deo offert, per sacrificium est. Secunda est, tunsio pectoris, quæ signum

est veluti naturale interioris contritionis : nam & publicanus ille percutiebat pectus suum, Lucæ 18. & capite 23. Alij reuertebantur percutiones pectora sua. Vnde Augustin. Psal. 146. Significamus, nos cor cõterere, vt à Domino dirigatur : & lib. 50. Homiliar. Homil. vltim. c. 8. Quotidie tundimus pectora, quod nos quoq; Antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus: & Nicolaus I. ad consult. Bulgar. capit. 54. Pectus percutimus signantes, quod nequiter egimus, displicere nobis. Tertia cęremonia est, osculum quod sub duplici significatione morali datur in Missa. Vna est significatio reuerentiæ: & hoc modo osculatur sacerdos sacras vestes, cum illis induitur, altare in principio : & in fine Missæ: & Missale, finito Euangelio : & minister vel diaconus osculatur manum sacerdotis.

Nicol.

Alia significatio est amoris, vel beneuolentiæ : & huiusmodi est osculum pacis, quæ ast antiquissima cæremonia, vt constat ex antiquis Liturgijs, & ex Cyrillo. Cateches. 5. Mistagog. Chrysostomo, Homil. 77. in Ioannem, & lib. 1. de Compunct. cordis: & Hom. de Prodit. Iudæ, & 51. ad Populum: & ex Tertulliano, libro de Oration. capit. vlt. Iustin. Apolog. 2. Dionys. de Eccles. Hierarchia, capit. tertio. Qui omnes explicant, hoc signo iudicari animorum consensionem & vnitatem. Vnde, quamuis Innocentius I. epistola prima, capitulo primo, aliam significationem assignet : scilicet pacis osculum dari post confecta mysteria, vt appareat, populum ad omnia quæ in mysterijs aguntur, suum præbuisse consensum : non tamen excludit priorem significationem, quæ maxime propria atque moralis videtur. In quacunque autem harum significationum, est hæc cæremonia aptissima : &, ne aliquid indecentiæ continere videatur, cautum est : vt viri laici laicos, fœminæ fœminas oscularentur, vt est apud Clementem, libro 8. Constit. capitulo 11. iam vero, quia malitia nimium excreuit, & charitas refrixit, osculum non proxime datur oris tactu, sed media imagine, aut alia re sacra: de quo Gabriel, lectione 81. in Canonem.

Cyrillus. Chrysost. Tertullian. Iustinus. Dionys. Innocen I. Gabriel.

Alia significatio harum cæremoniarũ est mystica: de qua etiam ex supra dictis satis constat, per se loquendo, sufficiens esse, & conuenientem, si debito modo fiat : nam homines his sensibilibus signis mouentur ad spiritualem cognitionem, vel considerationẽ. In particulari vero, prima cæremonia in hoc genere esse videtur : mistio aquæ & vini, de qua satis dictum est supra, cum de materia remota huius sacramenti ageremus. Secunda est manuum seu digitorum ablutio : bis enim sacerdos manus abluere præcipitur. Primo ante Missam, cum accedit ad vestes sacras induendas : & hæc ablutio primario ordinatur ad munditiam corporalem ipsarũ manuum, quæ etiam necessaria est ad decenter tractandum hoc sacramentum : & de hac loqui videtur Chryso. cum dicit, Hom. 61. ad popul. Dic mihi, illotis manibus, ad sacrificium eligeres accedere? Non puto. Nec tamen ab illa ablutione excluditur spiritualis significatio : & ideo illi adiungitur oratio, qua spiritus & corporis munditia postulatur ad digne ministrandũ ac seruiendum Deo. Altera ablutio est, de qua nunc agimus: quæ fit post priorem oblationem ante sacrificium: de qua tractans Cyril. Catech. 5. mystag. expresse dicit, non esse ad abluendas corporis sordes, sed in symbolum, oportere nos à peccatis omnibus mundari. Additque Diuus Thomas hic ad 1. non integras manus, sed digitorum summitates ablui, ad significandum non tantum grauiora : sed etiam leuissima peccata esse rollenda, quod sumptum est ex Dionys. c. 3. de Eccles. Hierar. vbi huius ablutionis, & significationis eius expresse meminit, & Clemens lib. 8. Constit. cap. 15. & eadem cæremonia reperitur in antiquis Liturgijs. Tertio loco numerari potest illa manuum extentio, quæ fit super oblata, dum recitatur illa oratio. Hanc igitur oblationẽ seruitutis nostræ, &c. de qua nihil in particulari dictum reperio, neq; in antiquis, neq; in recentioribus authoribus, quamuis plures consuluerim. Vnde non videtur intellexisse, continere singularem aliquam significationem mysticam, sed solum grauem quandam & reuerentem demonstrationem sacrificij, correspõdentem illi signo demonstratiuo (Hanc igitur.) Addere vero possumus, illam esse veluti quandam manuum impositionem, per quam significari solet, vel diuina protectio, vel efficacia diuinæ gratiæ : quia ergo in illa oratione peculiariter postulatur hæc protectio diuina per eam oblationem, ideo sacerdos, dũ ita orat, veluti manus imponit super oblata. Vel etiam significatur, sacrificium hoc esse holocaustum & hostiam pacificam ac pro peccato sufficientissimam ad placandum Dominum, præfiguratam, Leuit. 1. 3. & 4. vbi de holocausto dicitur, quod sit masculum immaculatum, Ponetq; manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit. Quarto loco numerari possunt omnes illæ cæremoniæ, quas sacerdos in ipsa consecratione, ad Christi imitationem facit, accipiendo panem & calicem in manus, eleuando oculos in cœlum, & benedicendo oblata: nam his omnibus significari intenditur, sacerdotem induere Christi personam ad conficienda mysteria seu factum Christi imitari. Solum est obseruandum, in huiusmodi actione, quantum fieri potest, opere ipso imitari sacerdorem, quod verbis profert: id tamen non potuit in omnibus seruari, neq; semper cum perfecta similitudine, sed cum proportione: cum enim dicit, Eleuatis oculis, &, Accepit panem, vel calicem in manus, potest hæc ad literam imitari, atque ita facit: cũ autem dicit (Benedixit) certum est, non imitari ad literam Christi factum: nam Christus non fecit signũ crucis super panem, vel calicem sicut facit sacerdos: imo, cum non constet, qualis fuerit illa benedictio Christi, non potuit eadem à sacerdote exerceri: fit ergo cum quadam proportione, vtendo meliori magisq; sacro ac religioso vsu benedictionis, quem nunc habemus, in commemorationem eius, quam Christus adhibuit. Quando vero sacerdos dicit illa verba: Fregit, dedit q; discipulis suis; nullam actionẽ eis correspondentem exercet : quia reuera actiones illis verbis significatæ non fuerunt in ipsomet actu cõsecrationis à Christo exhibitæ, sed vel per anticipationem, vel per recapitulationem positæ sunt : actio enim dandi, sine dubio fuit posterior consecratione: de actione vero frangendi dubia res est, an antecesserit, vel subsecuta fuerit de qua re satis supra diximus agentes de forma huius sacramenti. Quinto loco poni potest, quod Sacerdos brachia extendit post consecrationem in repræsentationem crucifixionis Christi, vt meminit hic D. Thomas ad 5. sed hæc cæremonia iam non est in vsu. Sexta & vna ex præcipuis cæremonijs, est fractio hostiæ : de qua agit D. Tho. hic, arg. 7. & 8. in solutione ad 7. triplicem significationem huius fractionis adducit ex Dionysio : ex quo constat, cæremoniam hanc esse antiquissimam. Eiusdem fractionis meminit Chrysost. Hom. 24. in 1. ad Corint. explicans illa verba Pauli, Panis quem frangimus; & ex eo significatio sumi potest valde diuersa à prima, quam hic ponit D. Th. dicens, illa fractione significari diuisionem corporis Christi, quæ facta est in passione: quod intelligendum est, vel de diuisione animæ & corporis : vel de diuisione corporis, quæ facta est, flagellis, clauis, spinis, & lancea, quoad partes similares, sine ossium confractione: Chrysostomus vero ait, hac fractione significari, voluisse Christum in sacramento pati, quod in cruce passus non est, tamen, quia Christus in se reuera nihil patitur : quando hostia frangitur, dicere possumus, hac fractione significari, quod, sicut ipsa sit in speciebus corpore Christi manente integro, ita licet caro eius exterior in passione diuisa fuerit, tamen ossa eius

Cyrillus. D. Thom. Clemens. Obseruandum. Dubium. D. Tho. Chrysost.

eius infracta, & robur eius plane integrum, ac persona eius omnino intacta, permanserunt.

In solutione vero ad octauum argumentum, reddit, vt vidimus, Diuus Thomas rationem, cur hoc Eucharistiæ sacramentum in tres partes diuidatur, significationem mysticam declarando: supponit tamen, olim fuisse in vsu, vt ex illis partibus vna comederetur à sacerdote: alia vsque ad finem Missæ reseruaretur: quod tamen iam non est in vsu, vt idem D. Thomas notauit. Alia de hac cæremonia & significatione eius videri possunt apud Sergium Papam in ca. Triforme, de Consecr. d. 2. & Iuonem lib. 1. de sacram. Eucharist. cap. 18. Innocent. lib. 6. de hoc myst. ca. 13. Raban. l. 1. de institut. Cleric. ca. vlt. & Guitmund. lib. 1. contra Bereng. Septima cæremonia est mistionis particulæ corporis Domini cum sanguine, quam tangit hic D. Thom. ad 9. dicens, posse per illam particulam signari, vel eos, qui adhuc in vita sunt participes passionis Christi: vel eos quorum corpora iam sunt in plena beatitudine: communiter vero censetur per hanc mistionem, resurrectionem Christi Domini significari, vt videre licet in citatis authoribus, & Micrologo, ca. 18. & Ama. li. 3. c. 31. & de hac mistione fit mentio in Concilio Tolet. IV. Can. 17. Vnde recte aduertit D. Thom. hic, non esse hanc mistionem eam, quæ prohibetur in cap. Cum omne crimen, de Consecr. d. 2. & Con. Brachar. III. Can. 1. Sed ibi prohibetur mistio seu intinctio panis, quæ à quibusdam fiebat ad communicandam plebem, & dicebatur fieri ad supplementum communionis. De qua re iterum in superioribus dictum est.

D. Thom. *Sergius Pap.* *Iuo.* *Innocen.* *Raban.* *Guitmun.* *Micrologus.* *Amalar.* *Tolet. IV.* *Brachar.*

Octauo loco ponere possumus, multiplicem vsum signi crucis: nunc circa ipsummet sacerdotem: nunc circa populum, eum benedicendo: nunc circa librum, vel circa altare, ac demum super oblata ante & post consecrationem. De quibus omnibus non est nunc figillatim dicendum: supponimus enim, vsum signi crucis religiosum, sanctumque esse: tum ad commemorationem passionis Christi: tum etiam ad impetrandum aliquid à Deo, intuitu illius passionis, & præsertim ad animæ custodiam, & ad dæmones fugandos, de qua re late disseruimus in primo tomo, agentes de vsu, & adoratione crucis. His ergo de causis, vsus signi crucis tam frequenter adhibetur in hoc sacro ministerio, quod esse antiquissimum constat ex omnibus Liturgijs, & ex Basilio, libro de Spiritu sancto, cap. 27. Chrysostomo Homil. 55. in Matth. Augustin. tract. 118. in Ioan. & ser. 18. de tempore, & 19. de Sanctis, & Cyprian. serm. de baptismo Christi: quibus locis non tantum de hoc sacrificio, sed etiam de cæteris rebus sacris loquuntur. Omissis autem benedictionibus, quæ per hoc signum fiunt circa Sacerdotem, vel res alias, quæ non habent peculiare mysterium præter inuocationem diuinam aut commemorationem mortis Christi: circa eas, quæ fiunt super oblata, est in primis considerandum, nunquam fieri huiusmodi signa in numero pari, sed, aut semel, aut ter, aut quinquies. Semel (ait Microlog. c. 14.) propter essentiæ vnitatem. Ter propter Trinitatem personarum. Quinquies propter quinq; vulnera Christi Domini & expressam repræsentationem passionis eius. Fiunt autem huiusmodi benedictiones propter iugem commemorationem eiusdem passionis Christi: & propter multiplicem fructum ab illa percipiendum, & propter alias significationes mysticas, quas late persequitur hic D. Thom. in solutione ad 3. & Innoc. lib. 3. de hoc myst. c. 11. & Alcuin. ca. de Celebrat. Miss. & Amal. lib. 3. de Eccles. Officijs, c. 24. Addit vero D. Tho. hic. in arg. 4. difficultatem ex verbis Pauli, ad Hec. 7. Qui maior est, à minori non benedicitur. Vnde videtur conueniens non esse, quod post consecrationem Sacerdos signum crucis faciat super oblata, quasi Christum ipsum benedicat. Respondet autem, post consecrationem non vti Sacerdotem signo crucis super oblata ad benedicendum, sed tantum ad commemorandam Christi passionem & modum eius, ac virtutem crucis.

Effectus signi crucis. *Basilius.* *Chrysost.* *D. Thom.* *Innocent.*

Vltimo loco annotari possunt aliquæ cæremoniæ, quæ specialiter adhiberi solent in Missis solemnioribus, vel in alijs peculiaribus Ecclesiastic s temporibus: vt in Quadragesima, & præsertim in hebdomada sancta: in quatuor temporibus: & vigilijs: in diebus Rogationum seu stationum: ac denique in Missis defunctorum. Sed de his omnibus in particulari tractare, non est nostri instituti, sed videri possunt authores sæpe citati, qui de his ritibus copiose scribunt. In communi vero omnes illæ cæremoniæ reducuntur ad tria capita à nobis distincta. Nam propter primam causam, scilicet, propter decentem ornatum, & ob maiorem solemnitatem adhibentur in Missa solemni cantus, de quo supra dictum est, instrumenta Musica, quorum vsus antiquus satis est in Ecclesia saltem à temporibus Vitaliani Papæ, vt Platina & alij colligunt ex Pontificali Damasi. De quo illud statuit Concil. Tridentin. loco sæpe citato, Ab Ecclesijs eas musicas, vbi, siue organo, siue cantu, lasciuum aut impurum aliquid miscetur, arcendas esse. Significans, instrumenta musica, si debita grauitate eis vtamur, retinenda esse in diuinis officijs: quia & deuotionem excitant, & solemnitatem augent, & commendant. Vnde, & eorum exemplum in veteri testamento habemus. Præterea huc etiam spectat thuribili, incensi, & thurificationis vsus, quem esse antiquissimum constat ex Damaso in vita Sotheris, & Syluestri, vbi inter alia vasa sacra numerat thuribula, thymiamataria: & in antiquis liturgijs, fit mentio thuris & thurificationis, quæ fit ad altare: & apud Dionysium cap. 3. de Ecclesiast. Hierarch. imo in canonib. Apostolorum cap. 3. alias 4. inter ea quæ offerre licet ad altare, numeratur thymiama seu incensum, de quo Diuus Thomas, ad secundum ait; primo & per se pertinere ad reuerentiam huius sacramenti, vt, si contingat esse prauum odorem, etiam in corporali loco, depellatur: secundo vero pertinere ad repræsentandum effectum gratiæ, cuius egregius odor in Christo plenissime fuit, & ab illo ad alios deriuatur, & ideo, inquit, thurificato altari, omnes alij thurificantur: nam altare Christum significat: quamuis etiam ipsum thuribulum Christum ipsum significare possit; teste Augustin. homil. 6. in Apocalyp. & serm. 98. de tempore. Vnde hæc cæremonia etiam ad secundum & tertium caput pertinere potest: nam hæc sæpe coniuncta sunt. Denique ad hoc caput spectat apparatus plurium ministrorum, vt Diaconi, Subdiaconi, &c. de quibus aliqua attingemus infra, in disputatione de ministro. Et huc etiam spectat, quod in Missa solemni Sacerdote procedente ad altare ministri procedunt cum lumine, vt etiam in liturgia Chrysostomi habetur: in quo etiam aliqua significatio mystica continetur: scilicet, quod lucernæ modo debet Ecclesiastici virtutum splendore lucere, & similia. Vnde, vt dicebam, plures ex his cæremonijs, pertinent etiam ad secundum & tertium caput: nam ad cultum & reuerentiam Dei, & ipsius sacramenti spectant, & ad augendam deuotionem, & orationem fidelium: ad quod etiam specialiter ordinantur stationes seu processiones, quæ diebus Dominicis, vel alijs solemnioribus ante Missam dici fieri solent, & alia similia: multa denique pertinent ad aliquam significationem sacram spiritualium rerum, vel etiam ad aliquam efficiam, vt specialiter creditur de aspersione aquæ benedictæ, quæ diebus etiam Dominicis ante Missam solemnem fieri solet. De qua re alibi latius dicemus, & de his omnibus latius videri potest Duran. d. lib. 1. de Ritib. Eccles. cap. 89. & 10. & 13. & libro 2. cap. 10. & 11.

Annotanda. *Platina.* *Conc. Trid.* *Damasus.* *Dionys.* *D. Thom.* *Augustin.* *Chrysost.*

SECTIO

SECTIO II.

Vtrum teneatur sacerdos ex præcepto omnes Missæ cæremonias seruare, quæ in actione consistunt.

HAec quæstio eadem proportione expedienda est, qua similem tractauimus de ijs, quæ in Missa sunt dicenda, disputatione præcedenti. Primo itaq; certum est, latum esse ab Ecclesia præceptum seruandi ritum ab ipsa institutum in Missæ celebratione, non solum quoad verba, sed etiam quoad actiones. Nam Concilium Tridentinum dicto capitul. sessione 22. & Pius Quintus in Missali, de hoc etiam ritu diserte loquuntur: & rationes supra factæ non minus procedunt de actionibus, quam de verbis: scilicet, quia ita expedit, vt omnia ordinate fiant in tam graui ministerio, & vt superstitiones vitentur.

Aduertendum.

Conc. Trid.

Secundo est certum, hoc præceptum dupliciter violari posse: sc. vel solum omittendo, vel etiam addendo nouos ritus & cæremonias, præter eas, quæ ab Ecclesia approbatæ sunt: nam præceptum non tantum est affirmatiuum, sed etiam excluſiuum, vt sic dicam. Vnde Pius Quintus distincte prohibet, addere, tam alias cæremonias, quã alias preces: & Con. Triden. similiter dicit, Ne ritus alios, aut alias cæremonias & preces, &c. & in specie prohibet ritum vtendi certo candelarũ numero, tanquam continente aliquid efficaciæ, vel mysterij. Vnde etiam fit hunc modum transgrediendi hanc legem per additionem nouorum rituum, esse ex se grauiorem, & maioribus periculis expositum, sicut dictum est de verbis, & propter eadem rationes.

Pius. V. Conc. Trid.

3. Conclus.

Tertio dicendum est, hoc peccatum ex genere suo mortale esse. tamen ex leuitate materiæ, vel inaduertentia posse esse veniale. Probatur eadem ratione, qua de verbis idem asseruimus. Et quidem, quando peccatur per additionem, si id reuera fiat, animo immutandi vel addendi nouum ritum, pertinentem ad nouum modum cultus vel adorationis, qui non est in vsu Ecclesiæ, vel ad specialem significationem mysticam ab Ecclesia non statutam, regulariter loquendo, semper erit peccatum graue, quia est materia grauis superstitionis, eo quod fit in publico & grauissimo ministerio Ecclesiastico: vnde ex se scandalum inducet. Si autem hoc non fiat animo inducendi nouum omnino ritum, sed ex peculiari deuotione aliquis faciat actionem aliquam: ex se bonam & religiosam, non tamen in ritu Missæ contentam, quamuis indiscrete faciat, & venialiter etiam peccet (si ob aliquam ignorantiam non excusetur) tamen non peccabit mortaliter: quia sine dubio materia leuis est. Atque idem fere iudicium est de omissione: nam, si solum sit in aliqua re pertinente ad conuenientem modum agendi, regulariter non videtur mortale peccatum: si autem omissio sit alicuius cæremoniæ grauioris, continentisq; specialem significationem, materia erit grauis, vt, si quis omitteret mistionem, aquæ & vini, fractionem hostiæ, aut mistionem, vel signa omnia vel plura, quæ fiunt super oblata, vel alia huiusmodi.

Quæsito satisfit.

Solum in hoc secundo genere peccandi per omissionem, inquiri potest, an propter impotentiam excusari possit à culpa talis omissio, vt, v.g. si quis mistionem aquæ omittat, quia illam non habet, &c. In quo dicendum est, dupliciter hoc accidere posse: primo, vt impotentia præuisa sit ante inchoatam Missam: secundo, vt bona fide Missa incepta, postea vero eo tempore, quo facienda est cæremonia, cognoscatur impotentia. Quando cõtingit priori modo, regulariter loquendo, potius est omittenda Missa, quam cum tali defectu dicenda, nisi intercedat specialis dispensatio: quia actio, quæ non potest debito modo fieri, potius omittenda est, quam indebite exercenda: hoc autem moraliter est intelligendum, considerata rei grauitate, & necessitate dicendi sacrum, seu incommodo, quod ex eius omissione consequi potest, & præsertim verum habet in his cæremonijs, quæ vel proxime ad substantiales accedunt, vt sunt mistio aquæ, panis azymus, fractio sacramenti, & mistio: vel si etiam sint adeo publicæ & solemnes, vt sine scandalo omitti nõ possint, vt sunt eleuatio sacramenti, dicere Missam stando, & non sedendo, vel similes. In his tamen, cum sint de iure positiuo, cadere posset dispensatio ex rationabili causa: & præcauendo, vt in illius vsu nullum sit scandalum: secus vero est in alijs, quæ substantialia sunt, vel ita proxima, vt iure diuino censeantur necessaria, vt est consecratio vtriusque speciei, & consumptio: de quibus supra dictum est. At vero, si defectus seu impotentia non sit præuisa ante inchoatam Missam, potest ordinarie seruari regula, quæ ex D. Tho. art. sequenti ad secundum sumitur: quod si impotentia præuideretur post cõsecrationem, & absoluendum est sacrificium, quia, cum sacrificium sit substantialiter inchoatum, non debet, propter accidentalem ritum, imperfectum dimitti. At vero, si antea cognoscatur, & cæremonia grauis sit, omittendum est sacrificium: quia, cum nondum sit substantialiter inchoatum, potius est omittendum, quam in debito modo faciendum: vt verbi gratia, si tempore oblationis calicis sacerdos intelligat, deesse aquam, & nõ possit expectare, donec afferatur, potius debet omittere, quam vltrius progredi, aut consecrare sine mistione aquæ: quia, iuxta ritum Ecclesiæ, illa censetur res valde grauis, si autem res esset leuior, prudenter pensandum est, quod videatur maius incommodum, aut ministerium inchoatum relinquere, aut cum illo defectu perficere, & si vnusquisq; in eo casu id faciat, quod magis expedire censuerit, non peccabit. Illud solum præ oculis habendum est, vt scandalum semper caueatur.

|Supererat hic dicendum de ritu celebrandi cum vno vel multis ministris, quod hic D. Thomas tangit in solutione ad 12. de hoc autem dicemus commodius infra, speciali disputatione de obligationibus ministrorum. Quod vero D. Thomas attingit in solutione ad 11. de reseruatione huius sacramenti: tractatum late est supra disputando de permanente præsentia Christi in hoc sacramento, & de vsu eius, atque ita explicata sunt omnia, quæ D. Thom. tangit in articulo. D. Thom.

ARTICVLVS VI.

Vtrum possit sufficienter occurri defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta Ecclesiæ obseruando.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quod non possit sufficienter occurri defectibus, qui circa celebrationem huius sacramenti occurrunt, statuta Ecclesiæ obseruando. Contingit enim quandoque, quod sacerdos ante consecrationem, vel post, moritur vel alienatur, vel aliqua alia infirmitate impeditur, ne sacramentum sumere possit, & Missam perficere. Ergo videtur, quod non possit impleri statutum Ecclesiæ, quo præcipitur, quod sacerdos consecrans suo sacrificio communicet. 4 d 13 in fin.

2. Præterea, Contingit quandoque, quod sacerdos ante consecrationem, vel post recolit, se aliquid comedisse vel bibisse, vel etiam alicui peccato mortali subiacere, vel etiam excommunicationi: cuius prius memoriam non habeat: necesse est ergo, quod ille, qui est in tali articulo constitutus, peccet mortaliter, contra statutum Ecclesiæ faciens siue sumat, siue non sumat

3. Præterea, Contingit quandoque, quod in calicem musca vel aranea, vel aliquod animal venenosum cadit post consecrationem: vel etiam cognoscit sacerdos, calicem venenum esse

esse immissum ab aliquo malcuolo, causa occidendi ipsum. In quo casu, si sumat, videtur mortaliter peccare se occidendo, vel Deum tentando: similiter, si non sumat, peccat contra statutum Ecclesiæ faciens. Ergo videtur esse perplexus, & subiectus necessitati peccandi, quod est inconueniens.

4. Præterea, Contingit quandoq; quod per negligentiam ministri, aut aqua non ponitur in calice, aut etiam nec vinum, & hoc sacerdos aduertit. Ergo in hoc etiam casu videtur esse perplexus, siue sumat corpus sine sanguine (quasi imperfectum faciens* sacramentum) siue non sumat, nec corpus nec sanguinem. *Alias sacrificium.*

5. Præterea, Contingit quandoq; quod sacerdos non recolit, se dixisse verba consecrationis, vel etiam alia, quæ in celebratione huius sacramenti dicuntur. Videtur ergo peccare in hoc casu, siue reiteret verba super eandem materiam, quæ forte iam dixerat, siue vtatur pane & vino non consecratis, quasi consecratis.

6. Præterea, Contingit quandoq; propter frigus, quod sacerdoti dilabitur hostia in calicem siue ante fractionem, siue post. In hoc ergo casu non poterit sacerdos ritum Ecclesiæ implere, vel de ipsa fractione, vel etiam de hoc, quod sola tertia pars mittatur in calicem.

7. Præterea, Contingit quandoq; quod per negligentiam sacerdotis sanguis Christi effunditur, vel etiam, quod sacerdos sacramentum sumptum vomit, aut etiam, quod hostiæ consecratæ tamdiu conseruantur, vt putrefiant, vel etiam à muribus corrodantur, vel etiam qualitercunq; perdantur. In quibus casibus non videtur posse huic sacramento debita reuerentia exhiberi secundum Ecclesiæ statuta. Non videtur ergo, quod his defectibus, seu periculis occurri possit, saltem Ecclesiæ statutis.

Sed contra est, quod, sicut Deus, ita Ecclesia non præcipit aliquid impossibile.

Respondeo dicendum, quod periculis, seu defectibus circa hoc sacramentum contingentibus dupliciter potest occurri. Vno modo præueniendo, ne scil. periculum accidat. Alio modo, subsequendo, vt scil. id. quod accidit, emendetur, vel adhibendo remedium, vel saltem per pœnitentiam eius, qui negligenter egit circa hoc sacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod si Sacerdos morte aut infirmitate graui occupetur ante consecrationem corporis & sanguinis Domini, non oporteat, vt per alium suppleatur. Si vero, incepta consecratione, hoc acciderit [puta, consecrato corpore ante consecrationem sanguinis, vel etiam consecrato vtroq;] debet Missa celebritas per alium expleri. Vnde, vt habetur in Decretis. 7. quæstione prima, capitulo Nihil, in Toletano* Concilio legitur: Censuimus conuenire, vt, cum sacerdotibus Missarum tempore mysteria sacra consecrantur, si ægritudinis accidat cuiuslibet euentus, quo cœpium nequeat expleri mysterium, sit liberum Episcopo, vel Presbytero alteri, consecrationem exequi incepti officij. Non enim aliud competit ad supplementum initiatis mysterijs, quam vt, aut in ipientis, aut subsequentis benedictione sint completa Sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfecto ordine compleantur. Cum enim simus omnes vnum in CHRISTO, nihil contrarium diuersitas personarum formæ, vbi efficaciam prosperitatis vnitas fidei repræsentat. Ne tamen, naturæ quod languidioris causa consulitur, in præsumptionis perniciem conuertatur, nullus absque præuentu patentis molestiæ, minister vel sacerdos cum cœperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere: si quis hoc temerarie præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit. *Concil. Tolet. can. 1. vt, vel 2. secundum diuersos codices. Et habetur, 7 q. 1. c. Nihil.*

Ad secundum dicendum, quod vbi difficultas occurrit, semper est accipiendum illud, quod habet minus de periculo. Maxime autem periculosum circa hoc Sacramentum est, quod est contra perfectionem huius Sacramenti, quia hoc est immane sacrilegium. Minus autem est illud, quod pertinet ad qualitatem sumentis. Et ideo, si Sacerdos post consecrationem inceptam, recordetur se aliquid comedisse, vel bibisse, nihilominus debet perficere sacramentum, & sumere Sacramentum. Similiter, si recordetur, se peccatum aliquod commisisse, debet pœnitere cum proposito confitendi, & satisfaciendi, & sic non indigne, sed fructuose sumet Sacramentum. Et eadem ratio est, si memmerit se excommunicatione cuicunque subiacere; debet enim assumere propositum humiliter absolutionem petendi, & sic per inuisibilem pontificem IESVM CHRISTVM absolutionem consequitur, quantum ad hunc actum, quod peragat diuina mysteria. Si vero ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutius reputarem, maxime in casu manducationis, & excommunicationis, quod Missam inceptam deserat, nisi graue scandalum timeretur.

Ad tertium dicendum, quod si musca vel aranea in calicem ante consecrationem ceciderit, aut etiam venenum deprehenderit esse immissum, debet effundi, & ablato calice denuo aliud vinum poni consecrandum. Si vero aliquid horum post consecrationem acciderit, debet animal caute capi & diligenter lauari & comburi, & ablutio cum cineribus in sacrarium mitti. Si vero venenum ibi esse deprehenderit immissum, nullo modo debet sumere, nec alij dare, ne calix vitæ vertatur in mortem: sed debet diligenter in aliquo vasculo ad hoc apto cum reliquijs conseruari. Et, ne sacramentum remaneat imperfectum, debet aliud vinum apponere in calicem, & denuo resumere à consecratione sanguinis & sacrificium perficere.

Ad quartum dicendum, quod, si Sacerdos ante consecrationem sanguinis, & post consecrationem corporis percipiat, aut vinũ, aut aquam non esse in calice, debet statim apponere, & consecrare. Si vero post consecrationis verba perceperit, quod aqua defit, debet nihilominus procedere, quia impositio aquæ (vt supra dictum est*) non est de necessitate Sacramenti. Debet tamen puniri ille, ex cuius negligentia hoc contingit. Nullo autem modo debet aqua vino iam consecrato misceri, quia sequeretur corruptio Sacramenti pro aliqua parte, vt supra dictum est. * Si vero percipiat post verba consecrationis quod vinum non fuerit positum in calicem, si quidem hoc percipiat ante sumptionem corporis, debet, posita aqua, si ibi fuerit, imponere vinum cum aqua, & sumere à verbis consecrationis sanguinis. Si vero hoc perceperit post sumptionem corporis, aliam hostiam apponere debet iterum consecrandam simul cum sanguine. Quod ideo dico, quia si diceret sola verba consecrationis sanguinis, non seruaretur debitus ordo consecrandi, & sicut dicitur* in prædicto canone Toletani Concilij, perfecta videri non possunt sacrificia, nisi perfecto ordine compleantur. Si vero incipiens à consecratione sanguinis, & repeteret omnia verba consequentia, non competeret, nisi adesset hostia consecrata: cum in illis verbis occurrant quædam dicenda & fienda non solum circa sanguinem, sed etiam circa corpus. Et debet in fine iterum sumere hostiam consecratam & sanguinem; non obstante etiam si prius sumpserit aquam, quæ erat in calice: quia præceptum de perfectione, vel de perceptione huius Sacramenti maioris est ponderis, quam præceptum, quod hoc Sacramentum à ieiunis sumatur, vt supra dictum est. * *q. 74. art. 7.* *In Conc. Tol. 7 can. 1 vel 2. secundum aliquos codices.* *q. 80 ar. 8 & q. 82. art. 4.*

Ad quintum dicendum, quod, licet Sacerdos non recolat, se dixisse aliqua eorum quæ dicere debuit, non tamen debet ex hoc mente perturbari; non enim, qui multa dicit, recolit omnium, quæ dixit: nisi forte aliquid in dicendo apprehenderit sub ratione iam dicti a, sic enim aliquid efficitur memorabile. Vnde, si aliquis attente cogitet illud, quod dicit, non tamen cogitet, se dicere illud, non multum postea recolit se dixisse. Sic enim fit aliquid obiectum memoriæ, in quantum accipitur sub ratione prateriti, sicut dicitur* in lib. de memoria. Si tamen sacerdoti probabiliter cõstet, se aliqua omisisse, si quidem non sunt de necessitate sacramenti, non existimo, quod propter hoc debet resumere, immutãdo ordinem *In lib. de memoria cap. 1. 10 2. inter opera Arist.*

dinem sacrificij: sed debet vlterius procedere. Si vero certificetur, se amisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate Sacramenti, scil formam consecrationis, cum forma consecrationis sit de necessitate sacramenti, sicut & materia, idem videtur faciendum, quod dictum est * *in defectu materiæ, vt, scil. resumatur à forma consecrationis, & cætera, per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificij.*

In solut ad 4. argu. huic in isto artic

Ad sextum dicendum, quod, fractio hostiæ consecratæ, & quod vna sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticum, sicut admixtio aquæ significat populum. Et ideo horum prætermissio non facit imperfectionem sacrificij, vt propter hoc sit necesse aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti.

De consec. d 2. Si per negligentiam.

Ad septimum dicendum, quod, (sicut legitur de consecratione distin. 2. ex decreto Pij Papæ *) si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in tabulam, quæ terræ adhæret, lingua lambetur, & tabula radetur. Si vero non fuerit tabula, terra radetur, & igni consumetur, & cinis intra altare condetur, & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si autem super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ stilla tetigerit, tribus vicibus lauet minister calice subtus posito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur: posset etiam sumi in potum à ministro, nisi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem vlterius partem illam linteaminum incidunt, & comburunt, & cinerem in altari, vel sacrario reponunt. Subditur autem ibidem ex pœnitentiali Bedæ* presbyteri. Si quis per ebrietatem, vel voracitatem Eucharistiam euomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si laicus est; clerici, vel monachi, seu diaconi & presbyteri, septuaginta diebus pœniteant: Episcopus, nonaginta. Si autem infirmitatis causa euomuerint, septem diebus pœniteant. Et eadem distinctione legitur ex Concilio Arelatensi.* Qui non bene custodierit* sacramentum, & mus, vel aliquod aliud animal, illud comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta diebus pœniteat. Et eadem pœnitentia videtur dignus Sacerdos, per cuius negligentiam hostiæ consecratæ putrefiunt. Prædictis autem diebus debet panitens ieiunare & à communione cessare. Pensatis tamen conditionibus negotij & personæ, potest minui, vel addi pœnitentiam prædictam. Hoc tamen obseruandum est, quod vbicunq; species integræ inueniuntur, sunt reuerenter conseruandæ, vel etiam sumendæ, quia, manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi, vt supra dictum est.* Ea vero in quibus inueniuntur, si commode fieri potest, sunt comburenda, cinere in sacrario recondito, sicut de rasura tabulæ dictum est.*

Ead d. 2. c. Si quis per ebrietatem.

Ead d 2 c. Qui bene nō custodierit. Alias sacrificium.

q. 87 art 5. & locis ibi citatis. In istius solutionis princ.

DISPVTATIO LXXXV.

De obligatione supplendi defectus inter sacrificandum commissos.

DVplex obligatio hic interuenire potest, vna est præcauendi huiusmodi defectus, antequam Missæ sacrificium inchoetur, vel etiam antequam fiat: de hac nihil ferè nobis superest dicēdum præter dicta in superioribus, & proxime tacta in fine disputationis præcedentis. Altera obligatio esse potest de cauendis his defectibus post inchoatum sacrificium Missæ, vel supplendi illos, si commissi iam sint. De qua re multa dicit hic D. Thomas, multaque habentur in Missali: vt tamen breui methodo omnia comprehendamus, reducemus hos omnes defectus ad duo capita: quidam enim sunt in rebus substantialibus, sub quibus comprehendo, non tantum ea, quæ in rigore essentialia sunt, sed etiam omnia, quæ pertinent ad consummationem sacrificij. Alij vero defectus esse possunt in ritibus mere accidentalibus.

D. Thom.

SECTIO I.

Quomodo sint cauendi, vel supplendi defectus substantiales huius sacrificij.

PRima regula certa sit: si in materia vel forma cōmissus sit essentialis defectus, illum esse omnino supplendum. Probatur, quia facere sacrificium mutilum & imperfectum, intrinsece malum est: tale autem sacrificium imperfectum fuit essentialiter: ergo necesse est illud perficere, supplendo defectum: atq; hinc à fortiori constat, si defectus nondum sit commissus, omnino præcauendum esse: si sit in hominis potestate, & præuideatur, vt, verbi gratia, si post consecrationem hostiæ, ante consecrationem calicis, Sacerdos præuideat in eo non esse vinum, omnino debet illud apponere, priusquam progrediatur, vt per se constat: quod si fingatur casus, in quo nullo modo posset vinum ad manum haberi, nullo modo potest verba consecrationis calicis proferre, cum materiam commodam non habeat: imo nec debet vlterius progredi, cum sine præsentia sanguinis vix possit vllam ex sequentibus cæremoniis rite & vere peragere. Nihilominus in Missali Romano dicitur, in eo casu procedendum esse, & Missam absoluendam: ita ergo sit, tamen non esset facienda mentio sanguinis, in signis, & aliis locis, vbi fieri solet. Neque tunc imputabitur ei imperfectio sacrificij, quia, vt supponimus, neque illam præuidit antea, neque post potuit vitare. Quocirca, si, ante consecrationem hostiæ, illum defectum, & impotentiam vitandi illum præuidisset, nulla ratione posset licite hostiam consecrare: neque admittenda est vlla ratio vel causa incommodi vitandi, propter quam hoc liceat. Nulla enim esse potest, cum hoc intrinsece malum sit. Et eadem ratione, si post consecrationem hostiæ, præuideretur defectus aliquis non omnino essentialis, valde tamen grauis, vt, verbi gratia, defectus aquæ, quamuis ille vitari non posset, non esset propterea omittenda sanguinis consecratio in solo vino: quia magis necessarium est, essentiam sacramenti perficere, quam cæteros defectus vitare. Imo addit D. Thom. ad 4. quod, si post consecratum purum vinum, recordetur sacerdos non miscuisse aquam, nō debet illam postea miscere, etiam si possit. Quia sequeretur (inquit) corruptio sacramenti pro aliqua parte, quę ratio non est magni momenti, nam potius aqua corrumpetur ac speciebus sacramentalibus sicut corrumpitur à vino. Ratio ergo est propter reuerentiam sacramenti: & quia iam non habet locum illi cęremonia, vt instituta est, & per hæc de aliis similibus iudicandum est.

Primum

Nauar.

D. Tho.

Sed circa hanc regulam inquiri potest primo, propter argumentum 4. D. Thom. quomodo supplendus sit hic defectus: quando, verbi gratia, Sacerdos consecrauit calicē cum sola aqua, & postea sentit defectū, nam D. Th. hic ad 4. dicit, si sacerdos ante sumptionem corporis intelligat huiusmodi defectū, debere statim vinum apponere, & sanguinem conficere, ac si perficeret sacrificium, quod est per se clarum, & omni carens difficultate, quidquid Palud. infr. citandus dicat. Si vero, sumpto iam corpore, sentit defectum, tunc ait D. Th. non debere sacerdotem solum vinum apponere, & consecrare, sed iterum etiam hostiam apponere, & consecrare simul cum sanguine: quia alias nō seruaretur debitus ordo cōsecrandi. Dicitur autem Concil. Toletan. VII. c. 1. non esse perfecta sacrificia, nisi perfecto ordine complentur: Sequela vero patet, quia, si solus sanguis postea, consecraretur absque corpore, non possent conuenienter repeti omnia, quæ in Missa dicuntur post consecrationem calicis, quam in eis multa occurrunt

Quæst.

Conc. Tol. vii.

runt faciendâ & dicenda, non solum circa sanguinem, sed etiam circa corpus. Et hanc opinionem sequuntur Paludan. distinct. 11. quæstione. 1. articu. 2. Sylvest. Eucharist. 2. quæstione decima. Et potest hæc opinio confirmari, quia si iam prior hostia consecrata, consumpta fuit, quoad illam, iam fuit omnino transacta actio sacrificandi: ergo, vt postea possit sanguis consecrari, debet iterum consecrata etiam corpus, ne vna species sine alia confici & consumi videatur. Confirmatur secundo authoritate Pij Quinti, in cuius Missali præcipitur, vt hic defectus suppleatur hoc modo à D. Thom. tradito. Nihilominus Scotus in 4. distinctione 8. quæst. 3. dicit, etiam in hoc secundo casu scilicet, quando consumptum est corpus sufficere, calicem iterum consecrare, & statim sumere absque aliarum cæremoniarum repetitione: quam opinionem docuit, vt æque probabilem D. Thom. in 4. d. 11. in expositione literæ circa fin. & Soto d. 13. q. 2. articu. 6. ad 4. dicit, hanc opinionem esse sequendam in praxi, quando Missa fit in publico, propter vitandum scandalum: & eandem opinionem tenet Nauar. capit. 25. numer. 91. Angel. verb. Missa, numer. 17. Ratio huius opinionis est, quia hic modus est sufficiens ad perficiendum sacrificium: & alioqui est aptior, vt sine scandalo fiat, & absque eo, quod populus intelligat defectum: ergo. Maior patet: quia, cum iam consecrata sit hostia, & non desit, nisi sanguis, vt sacrificium compleatur, satis erit, sanguinis consecrationem & sumptionem adiungere. Quin potius, si vtriusque speciei consecratio iteretur, vt D. Thomas vult, id non erit, sacrificium prius, inchoatum perficere, sed nouum integrum sacrificium facere, priori imperfecto relicto. Et confirmatur, quia, si ante consumptum sacramentum percipiatur defectus, satis est, consecrare calicem, vt D. Thomas fatetur: ergo & post sumptionem corporis, patet consequentia, quia si in eo casu, repetenda sunt omnia, quæ super corpus & sanguinem dici solent post consecrationem, eadem ratione repetenda erunt, quæ super panem & vinum dici solent in canone ante consecrationem, quia etiam illa non fuerunt rite peracta, neque etiam de nouo iterari possunt, nisi noua hostia consecranda adiungatur, quia in signis, quæ tunc fiunt, & verbis, quæ dicuntur, vtriusque speciei fit mentio, & vtriusque grata oblatio, & benedictio postulatur: quod si illa priora non est necesse repetere, quia accidentalia sunt, neque etiam erit necessarium repetere signa & verba, quæ post consecrationem dicuntur, quia etiam illa sunt accidentalia. Vnde Palud. supra consequenter ait, etiam si prior hostia consecrata consumpta non sit, nouam esse consecrandam, quia patet in huiusmodi euentibus semper esse necessarium, totum canonem iterare. Quod tamen sine fundamento aut probatione dicit: nulla est enim huius necessitas, alioqui etiam prior oblatio, & quæ post illam sequuntur, essent omnia iteranda. Non est ergo necesse iterare, quæ accidentalia sunt: maxime, cum sint rite perfecta quo ad omnes actiones exteriores, & quoad omnia verba, quæ formaliter, & ex intentione proferentis vere etiam prolata sunt, & referuntur ad verum panem & vinum consecrandum: ergo nihil in his repetere oportet: ergo ex hoc capite non erit necessarium hostiam iterum consecrare, siue illa consumpta prius fuerit, siue non, in his ergo sufficiet seruare regulam ab Innocentio traditam, in cap. 1. & 2. de sacram. non iterandis, In talibus nihil esse iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermissum. Et per hæc responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ.

Ad primam confirmationem respondetur, quamdiu durat actio sacra vsque ad consumptionem, totam censeri vnam moralem actionem: & ideo, quamuis post consumptum corpus, solus calix consecretur, non censetur vna species confici sine alia, quia hæc consecratio sanguinis moraliter coniungitur priori consecrationi hostiæ, & ex vtraque fit vna moralis actio, & vnum sacrificium. Ex quo obiter intelligitur, si Sacerdos non percipiat defectum, donec Missam iam omnino absoluerit, non posse consecrare solum sanguinem, ad integrandum prius sacrificium: quia iam actio esset omnino distincta moraliter, nec coniungeretur cum priori ad vnum sacrificium integrandum. Et eadem ratione non tenetur in eo casu vtramque speciem iterum consecrare, quia per hoc etiam non redintegraret prius sacrificium, sed nouum omnino distinctum offerret, ad hoc autem non tenetur, imo nec potest illud offerre: quia vt supponimus, iam non est ieiunus, cum calicem aquæ sumpserit. Quod vero Paludanus supra dicit, etiam durante eodem Missæ Officio, si Sacerdos non percipiat defectum, donec aquam calicis sumpsit, nihil debere repetere, quia iam (inquit) functus est officio suo, & quia non est ieiunus: hoc omnino falsum est, debet enim supplere defectum sanguinis, vt diximus: & donec hoc adimpleat, non est functus, prout debet, officio suo, quod vero non sit ieiunus, nihil obstat, vt hic D. Thomas expresse dixit, quia præceptum diuinum de integritate sacrificij magis obligat, quam præceptum Ecclesiasticum ieiune communicandi, & in hoc conueniunt omnes Doctores, addit vero Nauarr. cum alijs, ob ignorantiam, vel facilius ob inconsiderationem & perturbationem, posse Sacerdotem excusari, non perficiendo sacrificium: & supplendo defectum in eo casu, quod est in praxi notandum, quia sæpe talis perturbatio accidit, etiam viris doctis. Addunt denique Angel. & Sylvest. & Dirett. si Sacerdos, dum in ore habet potum, prius, quam deglutiat, sentiat esse aquam, & non vinum, non debere consumere, sed in calicem mittere: & vinum aliud consecrare & sumere, & postea priorem potum consumere. Sed hoc moraliter est difficillimum, & ideo sine scrupulo potest Sacerdos semper deglutire potum calicis, & deinde seruare, quæ dicta sunt. Ad secundam confirmationem respondetur, illa, quæ in Missali proponuntur sub titulo De defectibus, solum esse instructiones quasdam doctrinales, non vero speciales constitutiones, inducentes nouam obligationem, sunt autem illæ instructiones datæ iuxta probabilem doctrinam, non tamen magis obligant, quam res ipsæ vel doctrina, in qua fundantur.

Atque ex his constat, idem esse dicendum, seruata proportione, si similis defectus circa hostiam contingat, quamquam in hoc nonnulla maior difficultas esse videatur: quia, in eo casu sola hostia iterum consecretur, nimirum, quia prior inuenta est hordeacea, vel cum alio simili defectu, sequitur immutari ordinem in consecratione harum specierum, scilicet, quia prius consecraretur sanguis, & postea corpus: hoc autem videtur esse magnum incommodum, iuxta superius dicta. Propter quam causam in eo casu censeo valde probabilem opinionem D. Thomæ, quam etiam sequitur Missale Pij Quinti, & expresse Palud. supra, Scotus vero, qui tenet oppositam sententiam, quando defectus contingit in vino, nihil in particulari dicit de specie panis: neque attingit difficultatem hanc de mutatione ordinis, in consecratione vtriusq; speciei: & eodem modo loquitur Nauarrus: Angelus vero aperte dicit, quando hic defectus contingit in hostia, & deprehenditur post consecrationem vini, ante vtriusque sumptionem, non esse iterandam consecrationem sanguinis, sed solius corporis: quod etiam affirmat Paludanus saltem, quando non potest commode aliud vinum adhiberi, vt consecretur: vnde sentit, illum ordinem inter consecrandam vtramque materiam, non esse admodum necessarium: quod si hoc verum est, idem erit consequenter dicendum, etiam si defectus percipiatur post sumptionem: est ergo hæc opinio probabilis; quamuis in hoc casu libentius vterer remedio

Paludan. Sylvest.

Scotus.

D. Thom. Soto.

Nauar.

Palud.

Regula ab Innocentio tradita,

Palud.

Angel. Sylvest.

Palud. Scotus.

Nauar. Angel.

Palud.

Authoris sententia.

medio consecrandi iterum vtramq; speciem, si commode possem : quia ille ordo consecrationis vtriusque speciei semper mihi videtur magni momenti : & aliunde non potest, quod ad scandalum pertinet, vel ad stantium notitiam, magis vno modo vitari, quam alio.

Secundo etiam constat ex his, quid faciendum sit, si contingat similis defectus in forma : nam, si omissum est aliquod verbum essentiale, vel talis facta mutatio, quæ necessarium formæ sensum abstulerit, iteranda est consecratio, vel in vtraq; forma, si in ambabus talis defectus acciderit : vel solum in vna, si in ea tantum inuentus fuerit defectus. Ratio est eadem, quia hoc, & necessarium est, & sufficit ad sacrificium integre perficiendum. Vnde, etiam si contingat, huiusmodi defectum cognosci post sumptionem corporis, vel speciei non rite consecratæ, iteranda erit talis consecratio, propter eandem causam; & in eo casu, non oportebit, vtramq; consecrationem repetere, si in altera tantum defectus accidit, vt in simili dictum est de materia : est enim eadem proportio. Addo, etiam si contingat, antea fuisse defectum præuisum, & ex malitia ministri non fuisse emendatum, vel, etiam si à principio, ex sola malitia fuerit talis defectus commissus; vel omittendo verba; vel, non habendo debitam intentionem (de hoc enim defectu idem est proportionale iudicium, eademque ratio) nihilominus in his casibus debere Sacerdotem etiam post sumptionem, supplere defectum : quia licet malitia sua in eam necessitatem inciderit, tamen postquam in eum statum res adducta est, non est curandum, cur sacrificium imperfecte actum sit, sed quod mutilum sit; & ideo omnino est perficiendum, non obstante priori culpa : poteritque Sacerdos sine noua culpa id facere, si prioris culpæ ipsum pœniteat, & cum debita reuerentia id faciat. Hoc autem intelligendum existimo, quando defectus accidit in consecratione vnius tantum speciei, & altera rite fuit cõsecrata : nam, si defectus in vtriusque consecratione accidisset, & panis, aut vinum sumptum iam esset, non deberet in alia materia consecratio suppleri : quia tunc reuera non fuit factum, nec perfectum, nec imperfectum sacrificium, sed totum fuit fictum : & ideo tunc non obligat præceptum de integrando seu perficiendo sacrificio : & alioqui obligat præceptum non conficiendi vel sumendi hoc sacramentum post cibum & potum : ergo tunc hoc præceptum seruandum est, & ideo aliter iudicandum est de tempore ante sumptionem, quando nondum fractum est ieiunium : nam tunc, si fortasse ex defectu intentionis vel formæ neutram speciem consecrauit, tenebitur secrete iterare & consecrare, antequam sumat, & quam primum possit, non ex vi præcepti, perficiendi sacrificium substantialiter inchoatum, quia hoc reuera nondum obligat : sed ex vi præcepti, non fingendi aliquid falsum in hoc ministerio : & consequenter non perseuerandi in inchoata fictione : nec sumendi potum & cibum per modum sacramenti, quod verum sacramentum non est, nec dandi alijs occasionem adorandi merum panem & vinum. Sed quæres, quid agendum sit, quando Sacerdos non iudicat quidem positiue, se aliquid de forma omisisse, tamen non recordatur dixisse, & consequenter dubitat negatiue, an dixerit? Respondetur, quod non recordetur dixisse, nil referre, nec propter eam solam causam quicquam repetendum esse (quod, non solum in hoc negotio, sed in quacunq; recitatione officij Ecclesiastici, obseruandum est) quia præterita actio facillime è memoria labitur, quando cum ipsa actione non coniungitur actualis reflexio, & consideratio illius : nam ex hac actuali consideratione hascitur memoria. Si autem cum illa obliuione coniunguntur aliqua iudicia, & rationes probabiles dubitãdi, an aliquid substantiale omiserit, tunc pro ratione dubitationis agere debet : quamquam D. Thom. hic ad 5. solum dicit, si certificetur, aliquid substantiale in forma omissse, tunc esse iterandam formam : hoc enim est moraliter verum, nam qui bona fide & mediocri diligentia hoc mysterium facit, etiam si non recordetur, omnia dixisse, non potest habere probabilem rationem dubitandi, quod ea dixerit, nisi etiam habeat motiuum aliquod sufficiens ad probabiliter iudicandum, se aliquid omisisse. Si tamen reuera accideret dubium ex vtraq; parte sufficiens, tunc iteranda esset forma, saltem sub conditione, mente concepta : quia hoc modo, & tollitur dubium, & periculum iterandi consecrationem super materiam consecratam.

Quædam documenta traduntur.

Quæstio iam tacta.

D. Thom.

Sed quæres tandem circa hoc : quænam verba sint in huiusmodi casibus repetenda. Authores enim varie loquuntur. Angelus sentit, primam oblationem & orationes sequentes esse repetendas, quando desinit debita materia. Palud. à principio canonis vsque petitionem fieri : Scotus, si consecratio panis iteranda fit, repetendum esse ab illis verbis, Qui pridie, quam pateretur : si vero sola consecratio calicis ab illis, Simili modo, postquam cœnatum est; ipse enim putat, hæc omnia verba esse necessaria, vt consecratio fiat : & hic modus repetitionis ponitur etiam in Missali : & sicõmode fieri potest, est aptior, propter expressionem Christi commemorationem, & repræsentationem; tamen simpliciter non est necessarius : quia sola verba formæ sufficiunt ad conficiendum sacramentum, & ita illa sola satis erit repetere, dummodo in forma sanguinis comprehendantur omnia verba, quæ communiter proferuntur & proponuntur per modum formæ. Vnde in Missali Romano, in defectibus formæ dicitur, si aliquid in forma fuerit omissum, quod sit de necessitate sacramenti, formam esse iterandam : si autem, quod omissum est, non sit de necessitate sacramenti, non oportere illud resumere : ergo quantuis omissa sint essentialia : & aliqua accidentalia, sufficiet essentialia repetere : & multo magis, si accidentalia prolata sint sine essentialibus, vel sine efficacia eorum ex defectu materiæ, vel intentionis, sufficiet essentialia verba repetere.

Alij duo Scotus. Angel. Palud.

Secunda regula sit : Si post consecrationem rite factam accidat vel inueniatur defectus, sumptionem impediens, curandum est, vt tollatur, & sacramẽtum consumatur, quod si id fieri non possit, necessarium regulariter erit, consecrationem repetere & supplere, quod defuerat. Hæc regula declarabitur melius nonnullis exemplis in particulari adductis, & primum suppono, per se loquendo, teneri Sacerdotem ad consumendam vtramq; speciem sacramenti. Nam vel id est de substantia sacrificij, vel ita pertinens ad perfectionem eius, vt de iure diuino præceptum sit, sicut est supra ostensum. Vnde sequitur, si Sacerdos præuideat, esse in materia aliquid, quod impediat sumptionem; vel ob aliquam causam fore impediendam, non debere, neque licere illi sacrificium inchoare aut sacramentum conficere : quia exponit se periculo morali non perficiendi sacrificium iuxta ritum & modum à Christo institutum. Potest autem variis modis fieri, vt post consecrationem tale impedimentum accidat, vel agnoscatur. Primo, si, verbi gratia, materiæ panis aut vini venenum admixtum sit, & tunc non sunt sumendæ species consecratæ ex omnium sententia : quia sacramentum vitæ non est cum periculo mortis sumendum. Sed tunc est dubium, quid sit agendum, tam circa illas species consecratas, quam circa sacrificium. De priori parte dicendum est, illas species esse seruandas, donec corrumpantur, vel exsiccentur, & postea in sacram piscinam proijciendæ sunt : iam enim Christus ibi non adest, & illæ, vel physice, vel saltem moraliter, omnino immutatæ sunt. Additur vero in Missali Romano, si fuerint species vini, in panno lineo vel stupa esse imbibendas, & pannum seruandum, donec deliccetur, & comburatur : & ita sunt corrigendi vel interpretandi,

Secunda regula.

Impedimentum potest in sacramento variis modis poni.

Potest auferri.

Palud.

Paludan. Sylueſt. Palud. diſt. 9. quæſt. 1. in fin. & Sylueſt. Euchariſt. 2. quæſt. 9. §. 3. & alij Summiſtæ, dum dicunt, eſſe ſacrilegium, huiuſmodi ſpecies comburere: hoc enim eſt verum, quamdiu ſub illis intelligitur perſeuerare Chriſtus: de quo legi etiam poteſt Altiſiodor. libr. 4. Sum. tract. 5. c. 3. & Soto hic. De poſteriori parte, quidam dicunt in huiuſmodi caſu, etiam ſi ſolus ſanguis verbi gratia conſumi non poſſit, vtramq; ſpeciem eſſe iterum conſecrandam & ſumendam. Ita Palud. d. 11. q. 1. art. 1. concl. 5. & Sylueſt. Euchar. 2. q. 9. idem affirmat, quando defectus deprehenditur poſt conſumptam hoſtiam: & idem dicit Victor, in Sum. dub. 101. de Euchariſt. putant enim eandem eſſe rationem de hoc caſu, & de illo, in quo inuenitur in calice materia inepta ad conſecrationem. Sed reuera non eſt eadem ratio. Vnde etiam, ſi in illo caſu oporteret, vtramque ſpeciem conſecrare, hic non eſſet neceſſarium: quia verus Chriſti ſanguis fuit in calice, toto tempore ſacrificij poſt conſecrationem: vnde rite, & conueniẽti ordine peracta ſunt omnia, quæ poſt conſecrationem ſuper oblata dicuntur: ſolumque ſupereſt ſupplendum, quod ad integram ſumptionem eſt neceſſarium: ſolum autem deeſt illa ſpecies, quæ ſumi non poteſt: ſatis ergo erit, illam conſecrare, ſiue altera ſumpta ſit, quando ſentitur defectus, ſiue non: *D. Thom. Soto.* & ita ſentit aperte D. Thomas hic ad 3. & Soto, diſtinction. 13. quæſt. 1. artic. 4. ad 3. & 4. & quæſt. 2. art. 6. ad 3.

Secundo. Secundo poteſt accidere, vt poſt conſecrationem animal aliquod in ſanguinem cadat: & tunc, ſi Sacerdos poteſt ſine graui detrimento, & ſine periculo vomitus totum ſumere, id erit optimum conſilium: imo ita eſt omnino faciendum, propter reuerentiam ſacramenti, & perfectionem ſacrificij, ſi abſq; magna difficultate fieri poteſt. Si vero ſine incommodo hoc fieri non poteſt, primum extrahatur animal, & fiat, quod D. Thomas docet in art. ad 3. Deinde, ſi animal fuerit venenoſum, & conſequenter timeatur, venenum manere calici immiſtum, fiat, quod in præcedente caſu dictum eſt. Si vero in calice nullum relinquitur venenum, ſumendus eſt, niſi Sacerdos horrorem ſentiat, & timeat periculum vomitus: tunc enim non debet ſumi propter reuerentiam ſacramenti: tunc autem, vel ſumendus erit ſanguis ab alio Sacerdote iuxta dicenda ſtatim regula ſequente: vel conſecrandus erit alius ſanguis, & ab eodem Sacerdote ſumendus, ne ſacrificium imperfectum maneat: alius vero calix conſeruandus erit, donec, vel ab alio ſacerdote, qui vomitum non timeat, conſumi poſſit, vel certe naturaliter corrumpantur, iuxta dicta in puncto præcedente.

Tertio. Tertio accidere poteſt, vt poſt conſecrationem calix congeletur, & tunc facile eſt remedium, debet enim extrinſecus calor adhiberi, prout commode fieri poſſit, donec liqueſiat, ita ſumi poſſit. Quod ſi fingatur caſus, in quo tale remedium adhiberi non poſſit, certe in eo caſu, neq; inuenietur vinũ non congelatum: quod conſecrari & ſumi poſſit: maxime, quia ſaltem poterit digitis comminui, & in particulas redigi, vt ſumi poſſit.

Quarto. Quarto accidere poteſt, vt poſt conſecrationem hoſtium incurſus timeatur, priuſquam conſumi poſſit ſacramentum; etenim ſi ante conſecrationem tale periculum timeatur, certum eſt non eſſe conſecrationem faciendam, etiam ſi Miſſa ſit inchoata; tum propter reuerentiam ſacramenti & ſacrificij; tum propter periculum mortis vitandum. At vero, ſi iam ſit facta conſecratio, nulla ratione debet Sacerdos propter periculum mortis fugere, ſacrificio imperfecto, & ſacramento in manibus hoſtium relicto, maxime, ſi infideles ſint, & irreuerentia ſacramenti timeatur, poteſt tamen, ſi neceſſarium fuerit, accelerare ſumptionem ſacramenti, prætermiſſis intermedijs, nam, cum hæc ſint tantum de iure Eccleſiaſtico, & ſine irreuerentia & mutilatione ſacrificij omitti poſſint, nõ obligant cum tanto rigore; quod intelligitur, per ſe loquendo, id eſt, ſecluſo ſcandalo, vel alia iniuria aut infamia Chriſtianæ religionis, iuxta generalia principia materiæ de Legibus.

Quinto. Quinto poteſt accidere, vt hoſtia conſecrata diſpareat miraculoſe, aut certe, quod in ea appareat caro aut ſanguis, ita vt ſumi non poſſit, iuxta ſupra tracta, q. 76. art. 8. & quæ D. Thom. docet, q. 82. a. 4. ad 3. & idem accidere poteſt in ſpecie ſanguinis. Et in hoc caſu in Miſſali Romano ſimpliciter dicitur, quando miraculoſe hoſtia diſparet, iterum eſſe conſecrandam. Vnde videtur, idem eſſe dicendum, quotieſcunq; propter apparens in ea miraculum, ſumi non poteſt: eſt enim eadem omnino ratio. At vero Diuus Thom. citato loco ſolũ dicit. Conſulendum eſſet Sa- *D. Thom.* cerdoti in eo caſu, quod iteratò corpus & ſanguinem Domini conſecraret, & ſumeret. Sed inprimis, quod D. Thomas vtramq; ſpeciem copulatiue coniungit, intelligendum eſt, vel quando in vtraq; ſpecie tale miraculum accidit, vel diſtributione accommoda, ſc. vt hoſtia iterum conſecretur & ſumatur, quando in illa acciderit miraculum: & ſanguis ſimiliter, quando in illo euenerit. Deinde dicens D. Thomas, hoc eſſe conſulendum, ſentit, non eſſe præceptum, vt dicto loco notaui. Vnde videtur aliter ſentire de hoc caſu, qui ſupernaturaliter accidit, quam de alijs, qui humano modo contingunt: quia ea, quæ miraculoſe fiunt legibus non ſubduntur; at vero regula Miſſalis eodem modo loquitur de caſu miraculoſo, vel naturali. Nec *Aduerten-* deeſt probabilis ratio: quia, licet per miraculum tol- *dum.* latur obligatio circa id, quod, illo ſuppoſito, commode fieri non poteſt: quale eſſet, ſumere hoſtiam in ſpecie carnis apparentem; tamen non tollit obligationem faciendi id, quod commode fieri poteſt ad implendum præceptum, non obſtante miraculo. Poteſt autem commodè & facile alia hoſtia conſecrari & ſumi, ad perficiendum ſacrificium: cur ergo tolleretur hæc obligatio propter miraculum? Vel certe, ſi non eſt præceptum perficiendi ſacramentum hoc modo in hoc caſu, neque etiam erit in alijs euentibus contingentibus: ſed generaliter dicemus, præceptum ſolum obligare ad conſumendum ſacramentum in ipſa ſacrificatione conſecratum: quod ſi id, quocunq; caſu fieri non poſſit, ceſſat obligatio; quia lex non obligat ad impoſſibile: quod autem noua conſecratio & conſumptio facienda ſit, non videtur intrinſece ex prædicta lege inferri, ſed, ad ſummum, erit conſilium, & ita poſſet ſecundus caſus ſupra numeratus explicari, ſeu limitari iuxta præcedentem doctrinam D. Thomæ de caſu præſente, qui diſcurſus non videtur ſane omnino improbabilis. Sed quia D. Thomas, diuerſo modo in vno & in alio caſu loquitur, & quia authores communiter ſignificant, in ſecundo caſu ſupra poſito, & in alio, quem ſtatim tractabimus, eſſe præceptum iterandi conſecrationem, & perficiendi ſumptionem: ideo in illis caſibus, hoc eſt, tanquam ſecurius, ſequendum: in caſu autem miraculoſo, vel poteſt probabiliter idem conſequenter dici: vel propter authoritatem Diui Thom. re- *D. Thom.* ſponderi, Deum, miraculoſe tranſmutando ſacramentum, tacite acceptare illam, vt ſufficientem conſumptionem ſacramenti, & auferre obligationem iterum conſecrandi, vel potius caſum illum: cum ſit extra ordinem naturæ, nullo modo eſſe ſub lege comprehenſum.

Sexto. Sexto euenire poteſt, vt ſanguis omnino effunda- tur, & ideo à Sacerdote ſumi non poſſit: idemq; erit, ſi hoſtia à vento valido rapiatur, ita vt omnino diſpareat: aut ſi à mure comedatur. In quo caſu duo videnda ſunt: primum, quid remedij adhibendum ſit ſacrificio: ſecundum, quid ſit agendum circa ſacramentum: circa primum, res eſt facilis ex dictis, nam, poſt effuſionem aliquid manſit in calice, quod ſumi poſſit, etiam ſi ſit minima quædam pars ſpecierum ſacramentalium, illud ſufficiet ad perfectionem

Sub qualibet minima parte specierum est totus Christus.

sacrificij, neq; oportebit aliquid iterari: quia sub qualibet minima parte specierum est totus Christus, & idem est in illo casu, quo hostia consecrata à mure corroditur: nam, si aliquid eius tolli posset, & consumi à Sacerdote, id etiam sufficiet, quia iam vere comedit totum corpus, & bibit totum sanguinem Christi: si vero totum sacramentum effundatur, seu dispareat, iteranda est consecratio circa talem speciem, iuxta dicta in secundo & quinto casu. Circa secundum, quando hostia omnino rapitur, & disparet, nullum remedium adhiberi potest, cum iam non subiaceat sensibus, vel facultati humanæ: quando vero ab animali rapitur, si pars sacramenti haberi potest, consumenda est, iuxta modum positum in secundo casu: de ipso vero animali additur in Missali, quod, si haberi potest, interficiatur & comburatur, & cineres eius in piscinam sacram proijciantur: quidam vero Summistæ cum Paludan. dist. 6. quæst. 1. in fine, addunt, prius esse aperiendum animal, & sacramentum extrahendum. Sed hoc non sine causa prætermissum est in Missali: quianec, moraliter loquendo, fieri potest; quia, cum dentibus prius conteratur, & alijs humoribus misceatur, quomodo poterit discerni aut extrahi? Nec videtur pertinere ad decentiam sacramenti, sed maiorem quandam indecentiam præ se ferre videtur. Quando vero sanguis effunditur, quid agendum sit, statutum est à Pio Papa in cap. Si per neglientiam, de Consecrat. distinct. 2. & explicatur à D. Thoma hic in solut. ad 7. Aut ergo effusio est vsque ad terram, aut tantum super altare. Rursus, quando cadit in terram, vel super tabulam, vel immediate in terram ipsam: quando super tabulam, ait Pontifex, lingua lambetur, & tabula radetur. Idem autem intelligendum censeo, si cadat super tapetem, vel quamlibet aliam rem similem, qua terra cooperiatur: nam est omnium eadem ratio. Imo additur in Missali Romano, tunc partē tapetis, in qua cecidit sanguis, abscindendam esse & comburendam, & cineres in sacrarium immittendos: quando vero immediate cadit in terram, non præcipitur lambi in eo textu: & ideo non est necesse id fieri: solum ergo est accurate obseruandū, ne locus ille conculcetur prius, quam bene corradatur, vt in illo textu præcipitur. Additur vero ibi, rasuras esse igne consumendas, & cineres intra altare recōdendos. In Missali vero Pij Quinti dicitur, iuxta altare. Sed per hoc Doctores intelligunt, sacram piscinam, seu locum in Ecclesia specialiter ad hæc munera deputatum. Quando vero sanguis cadit super altare, aut tantum attingit linteum altaris vnū, vel plura: & tunc (ait Pontifex) linteamina, quæ tetigerit stilla, trib⁹ vicibus minister abluat, calice suppositō, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Vbi per ministrū intelligo, Sacerdotem ipsum: quia nulli alteri licet, sanguinem Domini proxime attingere. Quod autem dicitur, & sumat lotionē illam, non intelligitur, quod bibat illam: non enim ad hoc obligatur: quamuis, si id velit facere, recte faciet: sed intelligitur, quod accipiat & reponat iuxta altare, seu in piscina sacra, vt explicatum est. Et in Missali Romano extenditur hoc ad vestes sacerdotales: & aliunde limitatur ad corporale, seu (vt opinor) ad pallas benedictas: de quibus eadem ratio est, quæ de vestibus sacerdotalibus: nam de alijs linteaminibus additur, post ablutionem, partem intinctam esse abscindendā, & comburendam: & cineres in sacrario reponendos. Aut denique stilla sanguinis penetrat vsque ad altare ipsum, & tunc solum, ait Pontifex, sorbeat minister stillam, id est, lambat, seu sumat & purificet, vt potuerit. Hic autem nihil additur de radēdo altari: vnde intelligo, sermonem esse de ipsa ara, seu altari consecrato; propter hanc enim causam non præcipitur radi: & ita in Missali Romano vocatur, lapis altaris. Quocirca, si extra altare consecratum cadat sanguis in reliquam partem altaris, illam censeo radendam, sicut dictū est, quando cadit in terram. Additur vero, vt locus bene

Pius Papa.

Accurate obseruandū.

Soli Sacerdoti licet, sanguinem Domini proxime attingere.

abluatur, & ablutio in sacrarium proijciatur: notat autem Palud. dist. 9. quæst. 1. in fine; & d. 11. q. 1. art. 1. in fine, posse in eo casu lambi sanguinem, etiam à non ieiuno, propter reuerentiam sacramenti, quando non adest ieiunus, à quo lambi possit: secus vero esset de particula corporis: nam illa seruari potest in alium diem. Atque hinc obiter constat, quid agendum sit, quando hostia consecrata cadit in terram, mappam, aut linteum: est enim eadem diligentia & cautio, seruata proportione, adhibenda, vt etiam in Missali Romano fere annotatur. Pœnæ autem, quæ in illo textu ponuntur, & hic explicantur à Diuo Thoma, tam non O Tim sunt in vsu: & ita in Missali omittuntur: sunt ergo imponendæ arbitrio superioris, consideratis circumstantijs. Tamen, donec aliqua pœna imponatur, Sacerdos nullam subire tenetur, nihil ad satisfaciendum Deo, si quid in hoc peccauit. Cætera de hac re legi possunt in Paludan. supra, Soto, dist. 13. q. 2. art. 6. ad 7. Syluester. verb. Eucharist. 2. quæst. verb. Confessor, quæst. 2 verb. Pœnitentia, q. 6. Nauarr. c. 25. nu. 89. Et, iuxta hæc, expediendi sunt alij casus, quos D. Thom. & alij authores citatis locis attingunt, scilicet, quid sit agendum, quando Eucharistia euomitur, aut quando putrefit, vel ex ea vermes generantur, aut, quando à mure corroditur, &c. Regula enim generalis est, in his omnibus casibus, si species sacramentales integræ, vel in aliqua particula haberi possint, reuerenter seruandas esse, vel consumendas: quia sub eis manet Christus: ea vero, quæ tales species contigerunt, vel comburenda sunt, vel purificanda, iuxta modum supra declaratum. Imponuntur autem in iure aliquæ pœnæ ijs, ob quorum negligentiam huiusmodi casus, seu defectus accidunt, vt videre licet in capit. Si per ebrietatem, & cap. Qui bene, de Consecratione, distinctio. 2. & cap. 1. de Custodia Euchar. Sed, vt dixi, nulla pœna est, vel censura ipso iure lata, & iam prudenti arbitrio iudicis committitur.

Tertia regula sit: Quando hic defectus substantialis non potest ab eodem Sacerdote suppleri, id debet fieri per alium. Ita habetur in c. Nihil. 8. q. 1. ex Concil. Tolet. VII. cap. 1. & docet D. Thomas hic ad primum. Soto hic, Syluest. verb. Eucharist. 2. q. 8. verb. Missa, 1. quæst. 2. Paludan. d. 8. q. 3. Nauar. cap. 24. nu. mero 87. & alij Summistæ. Et declaratur breuiter: vt enim hæc necessitas contingat, inprimis necessarium est, vt Sacerdos non solum inchoauerit Missam, sed etiam aliquam speciem consecrauerit: quia, si ante consecrationem moriatur, verbi gratia: non est necesse, vt Missa per alium Saterdotem finiatur: quia cum non sit sacrificium substantialiter inchoatum, nullus ibi interuenit substantialis defectus supplendus: nec manebit sacrificium imperfectum, etiam si non perficiatur: quia proprie & vere nondum erat inchoatum. Deinde necesse est, vt Sacerdos, qui sacrificium inchoauit, non possit illud perficere, scilicet, quia vel morte, vel ægritudine subita ita impeditur, vt progredi non possit: quia, si ipse per se illud possit perficere, non potest illud inchoatum relinquere sine grandi sacrilegio, vt in citato textu dicitur, & ex dictis satis constat. Quando vero hæc duo concurrunt, vt sacrificium sit ab vno substantialiter inchoatum, & ab illo perfici & consumi non possit, defectus est per alium Sacerdotem supplendus. Itaque si alter vtramque speciem consecrauit, & vnam tantum consumpsit, alter debet alteram sumere: si vero prior neutram sumpsit, debet alius vtramq; sumere. Si autem prior hostiam tantum consecrauit, dicunt quidam, debere alium Saberdotem vtramq; speciem iterum consecrare, & postea simul consumere cum alia hostia, per priorem Sacerdotem consecrata. Ita sentit Innocentius, libr. 4. de Misterijs Missæ, cap. 22. quo iure qui in hoc fundari videtur, quod dubium esse existimat, an consecratio vnius speciei, sine alia, facta teneat.

Tertia regula.

Toler. VII.

D Tho.

Soto.

Sylues.

Palud.

Nauar.

teneat. Sed in hoc nulla est dubitandi ratio, vt supra visum est; & ideo non est dubium, quin in eo casu sufficiat, vt alius Sacerdos alteram tantum speciem consecret, & vtramq; sumat, quod aperte sentit D. Thom. in 4. dist. 8. quæst. 2. artic. 4. quamuis ibidem, vt probabilem relinquat opinionem Innocentij. Soto vero, in 4. distinct. 23. quæst. 1. artic. 1. licet vtroque modo fieri posse dicat, addit tamen consultius esse, non consecrare iterum hostiam, quo ego verum existimo.

D. Thom.

Soto.

Regula igitur generalis sit, vt aliter incipiat, vbi alius desijt, si id sciri possit, si vero id nesciatur, ait Diuus Thomas supra, debere à capite incipere, & idem dicit Paludan. supra, concl. 2. Sylvester autem late id declarat, supponit tamen, hoc supplementum fieri posse ante & post consecrationem inchoatam; quod tamen, vt dixi, non est necessarium. Neq; existimo, iuxta mentem D. Thom. debere vnquam fieri, proprie loquendo, & per modum supplementi. Itaq; si certum sit, priorem Sacerdotem defecisse, ante perfectam consecrationem panis, etiam si verba formæ incepisset proferre, dummodo non absoluisset, non est, quod ministerium illud per alium Sacerdotem suppleatur, vt dixi: vnde, si alius velit, illud sacrificium perficere, debet à principio inchoare, & Missam integram dicere: quia, cum nulla sit necessitas componendi seu integrandi ministerium illud ex duabus personis, melius est, vt ipse totum officium Missæ complete perficiat, neq; oportet (vt quidam putant) vt aliam hostiam, vel vinum offerat: nam, cum priora non fuerint consecrata, possunt iterum offerri & consecrari: hoc ergo videtur melius, magisq; rationi consentaneum, quamuis fortasse, etiam posset sine peccato secundus inchoare, vbi alius desijt, etiam ante consecrationem, si hoc ei constat: nam si id ignoret, tunc optime applicatur regula D. Thomæ, quod à capite incipiat.

D. Thom. Paludan. Sylvest.

Rursus, si certum sit, priorem Sacerdotem consecrasse hostiam, & calicem: non autem constet, quid dixerit aut fecerit eorum, quæ post consecrationem sequuntur, à capite incipere debet secundus Sacerdos, id est, dicere omnia, quæ post consecrationem dicuntur, sc. ab illa ratione, (Vnde, & memores Domine) & eadem proportione, si constet, priorem consecrasse hostiam, & non calicē, Sacerdos secundus incipere debet ab illis verbis, Simili modo postea, &c. & quamuis constet, priorem aliqua eorum dixisse, dummodo non soluerit totam formam sanguinis, debet secundus Sacerdos, vt minimum, dicere omnia verba formæ, & melius faciet, inchoando ab illis. Simili modo, posteaquam cænatum est: quia in hoc nihil est periculi, vel incommodi, & alioqui Christi repræsentatio & commemoratio expressius fit.

Sed deniq; nō constet, an prior Sacerdos consecrationem hostiæ absoluerit, & res dubia sit, debet posterior incipere à capite canonis, vt certum sacrificium, & integrum conueniente modo posit efficere: quia vero dubium esse supponitur, an talis hostia sit consecrata, vel sub conditione, saltem mente concepta, eam iterum consecret, vel (quod melius erit) adhibeat aliam hostiam, & post consumptum sacrificium, priorem etiam sumat. Sed quid, si non adest Sacerdos ieiunus, vel, si sit in peccato? Respondetur, etiam si non sit ieiunus, posset sacrificium absoluere: quia necessitas perficiendi sacrificium, maior est, quā ieiune communicandi, vt supra in simili dicebamus, & sic Soto affirmat. Quod vero ad statū peccati attinet, facile respondetur, posse bene disponi, saltem per contritionem, si non sit illi copia confessoris. Sed quæres rursus, an teneatur Sacerdos ad perficiēdum hoc modo sacrificium, quod alter inchoatum reliquit? Soto enim dubius esse videtur, & tandem sentit, non teneri, nisi ex accidente ob scandalum. Nam in prædicto Concilio, &c. solum dicitur. Censuimus conuenire, vt in eo casu sit liberum alteri Episcopo,

Necessitas perficiendi sacrificium maior est, quam ieiune communicandi.

vel Presbytero, consecrationem exequi officij cœpti. Nauar. dicto n. 89. sentit teneri, & hoc videtur magis consentaneū rationi: quia ad munus Sacerdotis pertinet, vt sacrificium non maneat imperfectum, quātū in ipso est, ad hoc suum officium exhibere, etiam propter reuerentiam tanti sacramenti: neq; vox illa, liberū sit, in prædicto textu sumitur in sensu contrario, sed idem significat, quod hoc esse in facultate & potestate Sacerdotis, qui potest cum alio veluti vn⁹ minister reputari. Atq; hinc tandem infertur hoc ministerium non posse per aliū quam per Sacerdotē, suppleri: quia nullus alius potest esse huius sacrificij minister. Quapropter, si Sacerdos non adsit, non oportebit, sacramentum ab alio consumi, sed reuerēter seruandum erit: vel, si adsit, qui illud reuerenter sumere possit id fieri licebit, non ad complendum sacrificium, sed ad reuerenter tractandum sacramentum. An vero in eo casu possit laicus sumere sanguinem, si timeatur, non posse reuerenter, aut sine corruptione conseruari, dixi supra, tractando de communione sub vtraq; specie.

Nauar.

SECTIO II.

Quomodo accidentales defectus huius sacrificij cauendi sint, vel supplendi.

Defectus hu ius sacrificij, in quibus re bus reperiantur.

HI defectus possunt considerari, vel in materia aut forma consecrationis: vel in sumptione ipsa, vel in alijs accidentalibus cæremonijs, aut in verbis, seu speciebus, quæ in Missa dicuntur. De quibus omnibus duo in genere dicere possumus, quæ in superioribus tacta sunt. Primum est: debere Sacerdotem, moralem diligentiam adhibere, vt omnes huiusmodi defectus caueat, atq; præueniat. Hoc constat, quia tenetur perfecte ac integrè exequi hoc ministerium: ergo & cauere defectus omnes: hæc enim duo necessariò se consequuntur, vel sunt potius moraliter idem. Vnde fit, in tantum teneri, præcauere huiusmodi defectus, in quantum moraliter potest.

1. Concluſ.

Nam, si interdum fortasse non posit defectum euitare, nisi omittendo totum Missæ officium, tunc non possumus generalem regulam tradere, quod teneatur potius Missam omittere, quam cum tali defectu eam dicere: quamuis enim hoc verum sit, quando defectus est in re vel cæremonia, aut circumstantia graui, tamen, si defectus sit in re leui, aut non omnino necessaria & vitari non possit, permitti interdum potest, ne sacrum omittatur: & tunc ille non est censendus moralis defectus, cum non sit voluntarius, sed erit quasi naturalis: horum autem omnium exempla in superioribus tacta sunt, & aliqua statim infinuabimus.

Notandum.

Secundo in genere dici potest, defectus accidentales, postquam iam commissi sunt, regulariter loquendo, non esse supplendos, iterando aliquid, vel prępostero ordine dicendo, aut faciendo, quod prius efficiendum erat: hoc insinuatur sæpe in regulis Missalis, & sumi etiam potest ex dictis, tam sectione præcedent. quam in sect. vlt. disputationis pręcedentis. Ratio vero in genere est, quia, cum hæc non sint de substantia sacrificij, non oportet illa alterare propter sacrificij perfectionem: & alioqui, quando non dicuntur suo loco ac tempore, & debito ordine, non conferunt ad decorem, & splendorem huius officij, vel ad significationem, propter quam sunt instituta. Ac deniq; magis perturbat illa repetitio, quam ad reuerentiam sacrificij iuuet, & interdum etiam potest scandalum generare. Dixi autem (regulariter) quia, si in aliquo casu aliud esset statutum, illud esset seruandum. Item, si aliquando tam parua esset mora, vt sine incommodo posset fieri repetitio, tunc suppleri posset defectus. Quę omnia intelliguntur melius, applicando illa breuiter in particulari ad capita supra numerata.

2. Concluſ.

Primo igitur in materia defectus accidētalis erit, & valde grauis, si panis sit fermentatus : vel, si vino non misceatur aqua : & hic omnino præcauendus est ante consecrationem : post consecrationem vero suppleri nullo modo potest, vt supra dictum est, solum ergo potest per pœnitentiam emundari. Leuior autem defectus erit, si hostia non sit omnino integra, aut, si maculam aliquam habeat : aut, si vinum sit aliquantulum acidum : ita tamen, vt certum sit, esse verum vinum. Et in his casibus, si à principio Missæ præuideatur defectus, & vitari non possit, quia non potest haberi alia materia : tolerari sæpe potest, si non sit tanta deformitas, vt scadalum generet, vel irreuerentiam præ se ferat. Et eadem ratione, si talis defectus præuideatur post factam primam oblationem dissimulandus est, & vsq; ad finem Missæ progrediendum, secluso scandalo : ante oblationem vero, vel etiam post illam, si scandalum vel irreuerentia intercedat, mutari debet hostia vel vinum : si vero iam consecratio est facta cum illo defectu, nihil est, quod suppleatur, sed solum est prudenter curandum, vt defectus tegatur, vt sine scandalo res fiat.

Regula quædam obseruanda circa leuiores defectus.

Secundo, in sumptione non potest esse proprie defectus in substantia eius, nisi forte quis vocet sumptionem defectuosam, quando non tota hostia consecrata, vel totus sanguis consumitur. Sed in hoc proprie & formaliter non est defectus : quia in quacunq; parte specierum totus Christus sumitur. Item, ex causa rationabili potest Sacerdos, si distinctam formulam non posuit ad communicandum alium, reseruare particulam hostiæ ad communicandum illum, vt notat Paludanus in 4. distinctione 12. quæstion. 1. art. 5. concluſ. 2. Sylvest. Eucharist. 2. quæst. 10. §. 6. & Eucharist. 3. quæst. 15. quia non tenetur Sacerdos cōsumere totam quantitatem specierum, quam consecrat, vt patet, quando offert, & consecrat duas hostias. Imo, vt notat Paludanus, cum olim seruabatur tertia pars hostiæ, vsque ad finem Missæ, videbatur reseruari ad communicandum alios, capit. Triforme, de Consecratione, distinctione 2. Solum ergo potest in sumptione esse defectus, vel in cæremonijs, aut verbis, quæ in illa fieri solent : de quibus eadem est ratio, quæ de cæteris cæremonijs, neque aliquid occurrit specialiter dicendum : vel potest hic defectus fingi in dispositione sumentis : quia scilicet, recordatur, se non esse ieiunum, aut esse excommunicatum, vel in aliquo peccato, quod non est confessus, quem casum attigit D. Thomas, hic ad secundum, & de illo multa in superioribus diximus : summa omnium est, in eo casu, si consecratio iam sit facta, tolerandum esse defectum, & per pœnitentiam supplendum, quantum secundum præsentē statum commode fieri possit : imo probabile est, idem etiam fieri posse ante consecrationem, si iam Missa sit inchoata : quamuis tunc etiam possit, propter vitandum talem defectum, Missa omitti, vt D. Thom. dicit. In eo vero casu, in quo peccati confessio fuit omissa, tenebitur Sacerdos, quam primum possit, confiteri : quia ita est ab Ecclesia specialiter statutum, vt supra visum est.

Palud. Sylueſt.

Tertio in accidentalibus cæremonijs, atque etiam in verbis, potest aliquando omitti propter obliuionem, de quo iam supra diximus, quo modo nō oporteat, illud repetere aut iterare, quando iam commisso defectu, & interpositis alijs actionibus aut verbis, recordatur Sacerdos defectus commissi. Quod vero attinet ad præcauendos huiusmodi defectus, moraliter loquēdo, semper id fieri potest, nisi inaduertentia aut aliquid simile intercedat. Specialiter tamen tangit D. Thom. hic ad 6. casum, in quo contingit, hostiam elabi de manibus Sacerdotis intra calicem, ita vt ob eam causam frangi non possit : & recte respondet, illum esse accidentalem defectum : & ideo, licet p rætermittatur, nihil propterea esse iterādum, sed sacrificium esse consummandum, idem ergo est in similibus obseruandum.

DISPVTATIO LXXVI.

De iusto Missæ stipendio, & pro quo sit Missa ex obligatione dicenda.

HAec sola superest disputatio, pertinens ad obligationes sacerdotū in hoc ministerio sacrificandi : hactenus enim diximus, tam de obligatione sacrificandi, quoad exercitium actus (vt sic dicā) quam de ijs, quæ seruare debent in modo sacrificādi : restat ergo dicendum, pro quo aut quibus sacrificare teneantur ; & quia hæc obligatio frequēter oritur ex stipendio accepto simul etiam declarabim⁹, quæ sint iusta Missarum stipendia. Non oportet autem inquirere, quid sit offerendum in hoc sacrificio, vel cui sit offerendum : nam hæc partim ex ipsa institutione ; partim iurē ipso naturali definita sunt, & de eis in superioribus est dictum. At vero is pro quo sacrificium est offerēdum, neq; ex institutione, neq; ex natura rei est in particulari definitum ; sed voluntati & iudicio Sacerdotis commissum hoc est, vt supra vidimus. Potest autē Sacerdos varijs modis obligari ad sacrificium pro aliquo offerendum, sc. ex obedientia, charitate, ex voto, aut promissione simplici, aut ex iustitia & pacto. De priorib⁹ autem obligationibus nihil occurrit hoc loco specialiter dicendum : quia nihil habent magis speciale in hac materia, quam in alijs. Ita q; certum est, posse superiorem, qui iurisdictionē habet, præcipere subdito Sacerdoti, vt Missam pro aliquo offerat : tunc ergo, si præceptum ex iusta causa fit, vt supponimus, obligabitur subditus, saltem ex obedientia, ad ita offerendum. At vero ex charitate rarissime occurret hæc obligatio ; quia non est de re simpliciter necessaria ad salutem proximi : nam, licet interdum charitas obligare possit ad orandum pro alijs, præsertim pro communi bono ; tamen, quod hoc fiat, etiam adiungendo sacrificium orationi, & pro hac speciali intentione illud offerendo, vix potest casus excogitari, in quo sola charitas ad hoc obliget : quamuis interdum maxime inclinet. Tanta vero posset interdum esse necessitas, vt aliqua ex illa oriatur obligatio. Regulariter autem solum obligat charitas, vt nēminē excludamus à generali oblatione huius sacrificij, quæ pro Ecclesia fit, nisi sit ab ipsa Ecclesia exclusus seu præcisus : quia & hoc esset signum quoddam odij, & præterea est contra intentionem Ecclesiæ, quæ pro omnibus vult offerri illa generali oblatione. Deinde constat, etiam ex voto posse aliquem obligari ad Missam pro aliquo dicēdam : nam, cum sit opus religionis & pietatis, potest esse materia voti, &, cū res sit grauis, tale votum in rigorem & sub culpa mortali obligabit. Eademque ratio est de promissione humana, seu homini facta : ita enim in hac materia obligationem adducit, sicut in alijs. Solum est pro communi vsu obseruandum, non semper fieri promissionem, quando vnus alteri dicit, se Missam pro illo esse oblaturum : nam sæpe tantum est simplex declaratio animi, & propositi, quod tunc habet, sine intentione se obligandi ad non mutandum illud, sed omnino implendum : & tunc non manet rigorosa obligatio, sed solum ex quadam decentia, vt sine graui causa animus non mutetur. Cæteris ergo obligationib⁹ omissis, solum illa, quæ ad iustitiam pertinet, nonnullam difficultatem habet.

Potest homo varijs modis obligari ad sacrificium pro aliquo offerendum.

Obligatio ex beneficio instituto.

SECTIO I.

Quando Sacerdos teneatur ex iustitia ad sacrificium pro aliquo offerendum.

DVobus modis potest huiusmodi obligatio oriri : primo ex beneficio aliquo, ad hoc specialiter

Quando ex iustitia pro alio duobus modis oriri potest.

institutio. Secundo ex peculiari stipendio propter hanc causam dato: non enim potest alio modo intelligi, quod oriatur hæc obligatio ex iustitia commutatiua, de qua nunc agimus: vterque autem ille modus est in Ecclesia vsitatus: nam constat, esse plures Capellanias ad hoc specialiter institutas, vt Sacerdos certis diebus Missas pro tali intentione faciat: sunt etiam in Ecclesijs anniuersaria, &c. Ex quibus sine dubio oritur obligatio ex iustitia: quia beneficiū datur ratione officij, & stipendium propter actionē. Similiter constat, præter has generales & veluti stabiles institutiones, esse in Ecclesia vsitatum, vt sacerdotibus dentur priuata stipendia, vt semel aut pluries pro elargientibus: vel eorum intentione, sacrificent: qui sacerdotes ob acceptum stipendium ex iustitia obligatur ad id faciendum, vt omnes Doctores statim citandi docent. Et constat primo ex intentione dantium, & recipientium huiusmodi stipēdium: nam, & qui dant, intendunt obligare alios ad illud munus exequendum, iuxta conditum modum: & similiter, qui recipiunt, acceptant hanc obligationē: interuenit ergo ibi vera ratio iustitiæ, fundata in mutuo consensu vtrinq; oneroso: qui explicatur illis verbis, Deo vt facias. hic autem est titulus iustitiæ. item, qui dat stipēdium, tenetur ex iustitia soluere illud, vt, si fortasse prius promisit, & Sacerdos ea spe Missam dixit, tenetur qui promisit, ex iustitia soluere: ergo & è contrario, si Sacerdos recipit stipendium, tenetur ex iustitia satis facere ei, qui dedit illud, Missam dicendo, iuxta intentionem illius.

De simplicibus beneficijs regula generalis.

Sed circa primum modum in particulari inquiri potest, ex quibus beneficijs, seu Ecclesiasticis redditibus, huiusmodi obligatio ex iustitia oriatur. In qua re primum distinguamus beneficia simplicia à curatis: & de simplicibus quidem regula generalis sit, attendendam esse eorum institutionem, & finem: nam, quæ ex institutione sua hanc obligationē imponunt, quia ad hunc finem sunt directe instituta, huiusmodi inducunt obligationem propter rationem factam: & quia hæc est voluntas eorum, qui huiusmodi redditus Ecclesiæ tribuunt, & sub hac cōditione onerosa, illos tribuūt: & huiusmodi sunt Capellaniæ: & huc etiam reuocantur anniuersaria, & alia huiusmodi. Reliqua vero beneficia simplicia, propter alios fines instituta, quæ huiusmodi onus ex vi

Regula quædam specialis.

suæ institutionis non imponunt expresse, nec de illo sufficienter constat ex consuetudine, aut alia lege vel statuto, non inducunt huiusmodi obligationem. Ratio est clara, quia beneficium datur propter officiū: solum ergo obligat ad illud officium, propter quod datur: sed hæc beneficia non dantur propter hoc officium dicendi Missam pro hac vel illa intētione, sed propter officium psallendi, aut alio modo Ecclesiæ inseruiendi: ergo non obligant ad officium offerendi Missam pro hac vel illa particulari intentione: huiusmodi autem sunt multæ dignitates Ecclesiasticæ, Canonicatus, Portiones, Præstimonia, & alia similia beneficia simplicia. Quin potius, quamuis cum officio seu munere horum beneficiorum, interdum coniunctum sit onus cantandi, vel dicendi Missam in tali Ecclesia, tamen per se, & ex vi eorum, non oritur obligatio applicādi illam Missam pro hac, vel illa intentione, nisi aliunde ex peculiari consuetudine aut statuto talis Ecclesiæ hoc constet: quia illa duo sunt valde diuersa, & vnum per se ac directe non sequitur ex alio, vt magis ex sequenti puncto constabit.

Soto.

De beneficijs igitur curatis solet specialiter dubitari, an huiusmodi obligationem inducant. Quidam enim affirmant, Parochos ratione beneficij teneri quotidie ad offerendum sacrificium pro suis ouibus. Ita tenet Soto, lib. 6. de iustit. quæst. 3. artic. 1. & in 4. distinct. 13. quæst. 2. artic. 2. Ratio eius est, quia à suis ouibus alitur. Confirmari potest, quia supra dictum est, Parochum teneri quotidie ad sacrificandum in sua Ecclesia per se, vel per alium: ergo etiam tenetur pro suis ouibus offerre. Confirmatur secundo, quia Parochus tenetur aliquando pro suis ouibus sacrificare, sed non est maior ratio de vna parte sacrificiorum, quam de alia: ergo tenetur omnia sacrificia sua pro Parochianis offerre. Hæc vero sententia nullum habet sufficiens fundamentum, & ideo verius est, nō habere Parochos huiusmodi obligationem, saltem ad sacrificandum quotidie pro ouibus. Quod tenent Maior, in 4. distinctione, 45. quæstione 3. dub. 3. Nauar. capit. 25. num. 140. Corduba, libro 1. Quæstionū, quæstione 4. & probatur, quia talis obligatio nullo iure positiuo cauetur: quia nec scriptum ostendi potest, nec consuetudine declaratum: nullibi enim talis extat consuetudo. Et hoc ipsum satis ostendit, reuera nullum esse tale præceptum: quia non est verisimile in vniuersa Ecclesia esse consuetudinem receptam, Ecclesiæ præcepto contrariam. Præterea non potest colligi hoc præceptum ex institutione & fine talium beneficiorum: instituta enim sunt ad officium pascendi animas doctrina, & sacramentorum ministerio: non vero ad sacrificandum pro illis, nam hoc non est per se necessarium ad animarum regimen, nec pertinet ad alimentū spirituale, quod Pastor suis ouibus præbere debet: ergo talis obligatio non sequitur ex vi huius beneficij: nam, vt dixi, solum obligat ad officium, propter quod datur. Confirmatur ac declaratur primo, nā Episcopus non tenetur quotidie facere sacrum pro suo Episcopatu: nec Papa pro vniuersa Ecclesia: sed habēt alia pastoralia munera, ratione quorum redditus Ecclesiasticos recipiūt: ergo idem est de Parochis, seruata proportione. Secundo confirmatur, nam Superior religionis, verbi gratia, subit in omnib. munus Parochi respectu suorum subditorum altiori & perfectiori modo, & tamē non tenetur pro eis quotidie sacrificare: ergo. Argumentum autem Soti solutum est ex dictis, quia licet Parochi alantur à subditis, tamen habent aliud opus, propter quod digni sunt eo stipendio, neq; enim obligādi sunt ad quodlibet spirituale beneficium præstandum suis subditis propter eā causam. Ad primā confirmationem inprimis negatur consequentia: nam vt dixi aliud est, teneri ad dicendam Missam, vt Parochiam possint eam audire, aliud vero teneri ad offerendum pro ipsis: quamuis enim demus, teneri ad sacrificandum quotidie per se, vel per alium in sua Parochia, priori titulo, non tamen inde sequitur, teneri ad offerendum pro subditis: quia hoc est valde diuersum: & non est per se coniunctum cum priori. Deinde dicitur ad antecedens, non satis constare de illa obligatione: sed solum esse certum, teneri Parochos ad celebrandum, vel efficiendum, vt in suo Parochia celebretur omnibus diebus, in quibus populus sacrum audire tenetur: quia saltem illis diebus est hoc ministerium necessarium populo, vt ipse possit obligationem suam implere: Parochus autem ex officio tenetur saltem ad omnia præstanda, quæ hoc modo sunt ouibus necessaria. Vnde si Parochus absit, vel non resideat, tenetur prouidere, & sufficienter alere alium qui hoc munus explere possit. Quod vero pertinet ad obligationem quotidie sacrificandi, consulenda sunt, quæ superius diximus, disput. 80. sectione 2. nam ex dictis ibi constat, communiter esse hanc obligationem in Parochijs, vbi est sufficiens sacerdotum numerus: at vero, vbi solus est Parochus, non est facile talis obligatio imponenda, maxime cum Concilium Trident. sess. 23. c. 14. de reformatione, hoc attingens, solum dicat: Curet Episcopus, vt Presbyteri, saltem dieb. Dominicis, & festis solemnibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant, Missas celebrēt. Itaq; in hoc præcipue est attēdēda cōsuetudo, vel, si quid est in Episcopatu circa hoc statutū. Quod si alicubi esset hæc obligatio quotidie celebrandi, intelligenda esset moraliter & regulariter: quia alias esset onus intolerabile. Nisi fortasse tale sit bene-

Soti sententia reijcitur.

Maior. Nauar. Corduba.

Superior religionis subit in omnibus munus Parochi respectu suorum subditorum.

Conc Trid.

ficium talisque consuetudo, vt obligat ad prouidendum quotidie Ecclesiæ de sacrificio, per se, vel per alium: tunc enim cum maiori rigore vrgebit talis quotidiana obligatio, vt Panormit. & alij notant in cap. Significatum. de Præbendis, Sylvest. verbo, Missa 1. quæstione 7. & Nauar. supra, & in hoc etiam consentit Soto. Ad 2. confirm. aliqui dicunt, teneri Parochũ ad sacrificandum pro suo populo diebus Dominicis & festis. Sed hoc solum videntur colligere ex eo, quod illis diebus tenetur sacrificare, quæ tamen illatio non est sufficiens vt ostendi: nulla ergo certa regula in hoc dari potest, sed consulenda est consuetudo: aut, si de illa non satis constat, Episcopus deberet aliquid certum in hoc statuere: quod si hoc non faciat, prudẽti arbitrio ipsius Parochi relinquendum erit.

Panormit. Sylvest. Nauar. Soto.

Difficultas specialis.

Circa alium modum prædictæ obligationis ortæ ex priuato stipendio, est specialis difficultas, quia talis obligatio non potest oriri, nisi medio aliquo pacto vel conuentione: sed omnis huiusmodi pactio est iure reprobata, cap. Tuanos. de Simonia. capit. vlt. de Pactis. cap. Quam pie 1. quæstione. 2. quia videtur esse simoniaca, cum in ea detur spirituale pro temporali. Vnde D. Thom. 2. 2. quæst. 100. artic. 2. & 3. ad 2. dicit, licere quidem accipere stipendium, dummodo pactum non intercedat, quia alias erit simonia: & in 4. distinct. 25. q. 3. art. 2. q. 1. ad 4. dicit paciscí de Missa dicenda, semper esse simoniam. Dicere autem omnia stipendia Missarum, quæ in Ecclesia dantur & recipiuntur, esse simoniaca, impius error esset & intolerabilis, cum vniuersa Ecclesia, eiusque Pastores huiusmodi consuetudinem approbent, ex illis principijs traditis à Christo, Luc. 10. Dignus est operarius mercede sua: & à Paulo. 1. ad Corint. 9. Qui altari deseruit ex altari viuere debet. Quæ ipsa etiam naturali ratione nituntur, quia vnusquisque meretur ali ab eo, cui deseruit, vel in cuius ministerio & officio occupatur: nam hoc maxime necessarium est ad vitam transigendam: ergo cum præcipuum mun⁹ & officium sacerdotis sit sacrificare, si in alicuius vtilitatẽ illud exhibet, & in hoc occupatur, naturalis ratio postulat, vt ab ipso alatur. Ad hanc difficultatem in primis negare non possumus, quin in hoc negotio aliquod pactum interueniat inter dantem stipendium, & sacerdotem: nam ille dat, vt hic faciat: hic vero facit, quia recepit, seu vt recipiat stipendium. Et ita docent Adriã. quodlib. 9. artic. 1. Caietanus 2. 2. quæst. 100. artic. 2. Dominicus Soto, lib. 9. de Iustitia & iure, quæstion. 6. artic. 1. Nauarr. in Summa, cap. 23. num. 102. & patet ex dictis: nam sine huiusmodi pacto, quod intercedat inter sacrificantem & stipendia dantem, nulla ratione intelligi posset, quo pacto oriatur, aut oriri possit obligatio ex iustitia.

D. Thom.

Luc. 10. 1. Cor. 9.

Adrian. Caietan. Soto. Nauar.

Quod ita breuiter declaro, nam si quis sacerdotem alat, non tamen postulans hoc nomine ab eo sacrificium pro se fieri, neque sub hac conditione ab illo acceptata, sed solum ex misericordia, aut intuitu religionis, vel ex mera sua liberalitate, aut alias quascunque ob causas ad hoc motus: sacerdos in huiusmodi casu non obligatur ob sacrificium offerendum pro illo: imo sine omni iniustitia potest ab alio iustum Missæ stipendium accipere, vt pro illo sacrificium offerat: & è contrario, quamuis sacerdos offerat sacrificium pro me, mihique id ipsum euidenter constet, non propterea tenebor ex iustitia illi stipendium dare: quia non ex mea, sed ex sua liberali voluntate id fecit. Vt ergo vtrinque oriatur obligatio ex iustitia, necessarium est pactum, saltem implicitum: quia hæc oblatio pendet ex mutuo consensu, & ex mutua promissione, sub conditione onerosa vtrinque etiam acceptata: in quo ratio pacti & conuentionis consistit, & reuera hoc modo, tacito vel expresso, fit conuentio inter dantem stipendium, & recipientem. Nam ille hoc animo dat, vt alterum obliget: & hic animo se obligandi illud recipit, ad faciendum id, cuius causa datur: nam hoc ratio naturæ æqualitatis requirit. Præterea, etiam in anniuersarijs, & capellanijs & alijs beneficijs Ecclesiasticis, hoc pactum expressum vel tacitum intercedit: quia, & fideles tenentur ex iustitia alere ministros, & ipsi ministri tenentur, etiam ex iustitia, facere ministeria, propter quæ aluntur: non enim obligantur tantum ex charitate aut misericordia, obligatio enim charitatis oritur tantum ex necessitate alterius, non ex re accepta: hæc autem obligatio oritur ex re accepta: vnde per se conuenit, etiam omni secluſa speciali necessitate. Neque etiam est obligatio orta ex religione tantum: non enim fundatur in promissione Deo facta, neque ad Deum immediate ordinatur, sed ad hominem, cui fit iniuria, si nõ impleatur, & ideo ad restitutionem obligat: est ergo obligatio ex iustitia, quæ in huiusmodi rebus vel actionibus, sine pacto nequit intelligi: non est ergo in hoc pacto intrinseca malitia.

Ad authoritates vero adductas quidam respondent, quamuis hoc pactum per se malum non sit, olim tamen fuisse prohibitũ, quia habet speciem mali & indecentiam quantam: eam vero prohibitionem per contrariam consuetudinem esse abrogatam. Sed hæc sententia falsa est: quia nec talis prohibitio ostendi potest, neque habet locum, vbi ratio stipendij interuenire potest, semper autem in Ecclesia licuit, stipendium dare ministris sacrificiorum ad eorum sustentationem: in ratione autem stipendij intrinsece includitur pactio aliqua, sicut intrinsece ex illo oritur obligatio iustitiæ: & ideo mercedi operarij, & stipendio militis à Christo & Paulo meritó comparatur. Numer. autem 18. tale stipendium sacerdotis, pretium pro ministerio appellatur. Secundo respondent alij, duo considerari posse in actione sacrificandi: primum est, sacrificium ipsum, & fructus spiritualis eius, sub qua ratione, certa fides est, non posse vlla ratione pretio æstimari aut in pactum deduci: esset enim hoc aperta simonia, & magna irreuerentia rei sacræ: secundum est corporalis labor seu occupatio: & quoad hoc dicitur ministerium illud: pretio æstimabile, & deduci posse in pactum: quia res materialis non amittit suum temporalem valorem, propter spiritualem conditionem annexam, vt de calice consecrato, & alijs similibus rebus constat. Atque hoc modo dicitur in Concilio Agathen. cap. 36. 1. quæstion. 2. cap. vltim. Clerici omnes, qui Ecclesiæ fideliter, vigilanterque deseruiunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum seruitij sui meritum, per ordinationem canonum à sacerdotib. consequantur. Et huic sententiæ fauent locutiones sacræ Scripturæ supra adductæ: est ergo probabilis, non tamẽ omnino satisfacit: nã, vt latius dicitur in materia de simonia, quamuis labor corporalis, qui non per se, sed ex accidẽti, ad spritualem ministerium requiritur, pretio vere æstimari possit, & idem est, vendi: tamen ille, qui est per se coniunctus cui spirituali ministerio, non potest vendi: quia tanquam vnum omnino cum ipsa re spirituali reputatur: quod præcipue verum habet, quando actio ipsa corporea nullius esset æstimationis & valoris, nisi spiritualitatem haberet adiunctam, tunc enim tota æstimatio oritur ex ratione spirituali, & ideo talem actionem corporalem vendere, reuera esset vendere rem spiritualem. Tertio ergo respondetur, hic non dari stipendium, tanquam pretium operis: & sub hac ratione excluditur pactum, scilicet, extrinsece us superadditũ, quo videatur res ipsa spiritualis vendi, vel locari, aut stipendium taxari, iuxta valorem & æstimationem ipsius rei spiritualis: datur ergo stipendium solum ob sustentationem necessariam, & naturali lege ministris debitam: vnde non excluditur pactio de huiusmodi stipendio, quod intrinsece contineatur in huiusmodi humanis actionibus, iuxta illud, Non alligabis os boui trituranti: & ideo in hoc nulla fit iniuria rei spirituali, sed potius humanæ subuenitur necessitati: quia minister sine alimento viuere nullo modo posset, nec spiri-

Adiuncta ad alia. Etiã quo ad hoc. Adem ratio.

Num. 18. Alterum horum. Stabilio.

Ratio.

spirituali ministerio, vt par est, vacare: quamuis ergo homo ex se gratis ministret, tamen ratio iustitiæ postulat, vt ab eo alatur, cui ministrando seruit. Quæ doctrina sumitur ex D. Augustin. lib. de Pastor. cap. 2. & idem est sensus D. Thom. loco citato, & Durand. in 4. sententia distinct. 25. quæstio. 3. Paludani similiter quæst. 5.

Augustin. D Thom. Durand.

Quæsito fa-ctum sit.

Sed quæret tandem aliquis, ad quid obligetur sacerdos, seu quid applicare teneatur ei, qui stipendium dedit. Sed hæc res fere in superioribus explicata est. Primum enim non est satis, vt pro eo generaliter offerat, quia hoc commune est omnibus, vnde hæc obligatio nõ oritur ex stipendio, sed potius ex communi lege Ecclesiæ. Secundo neque etiam in alio extremo tenetur, proprium & personalem fructum alteri applicare: primo quidem, quia adhuc incerta res est, an talis fructus possit alteri tribui: secundo, quia quãuis sacerdos dicat Missam in peccato mortali, plene satisfacit huic obligationi, nec tenetur aliquid restituere, & tamen nullum habuit personalem fructum, quem applicaret. Tertio, quia esset irrationabile, obligare sacerdotem, vt se omni fructu priuaret: quare, neq; ipse habet intentionem se ad hoc obligandi, neq; alter potest aut debet habere intentionem hoc postulandi. Supereſt ergo, vt dicamus, teneri sacerdotem ratione stipendij ad applicandum ei, pro quo specialiter offert, fructum illum sacrificij, seu illam portionem satisfactionis, quæ illi, vt ministro publico ad distribuendum seu applicandum cõmissa est. Probatur à sufficiente enumeratione; quia sacerdos tenetur specialiter offerre, & applicare sacrificium ei, qui stipendium dedit; sed non tenetur personalem fructum applicare: ergo saltem tenetur applicare hunc fructum quem vocare possumus ministerialem. Item, quia hac ratione censetur specialiter operari vt minister alterius. Item, quia hæc est rationabilis intentio petentis sacrificium, & dantis stipendium. Ac denique, quia non potest hæc obligatio commodius declarari, & in hoc modo nulla occurrit difficultas.

Conclusio.

Probatur conclusio à sufficiente enumeratione.

SECTIO II.

Quæsint iusta Missarum stipendia.

QVando obligatio offerendi sacrificium pro aliquo oritur ex aliquo Ecclesiastico titulo, seu ex redditibus certis & stabilibus, nulla est difficultas: quidquid n. tali titulo annexum est, vel ob eam piam causam relictum seu donatum est Ecclesiæ, est iustum stipendium talis obligationis; neque in hoc potest esse excessus: tum quia huiusmodi redditus voluntarie donantur Ecclesiæ, tum etiam, quia decens status sacerdotis habet latitudinem; & ideo, si is, qui instituit Capellaniam, vel simile beneficium, vult pinguiores redditus, seu maius stipendium, ob singula sacrificia relinquere, totum id subit ratione iusti stipendij. E contrario vero possent interdum redditus ita esse tenues, vt non attingerent mediocre vel minimum stipendium sufficiens, quod raro contingit: si vero id accidat, pertinebit ad Ecclesiæ Episcopum, onus seu obligationem ad eum numerum Missarum redigere, in quo vnicuiq; iustum stipendium respondeat, saltem moderatum, iuxta ea, quæ in sequentib⁹ dicemus: de his ergo redditibus & obligationib. nihil amplius dicendum supereſt, sed solum de his stipendijs, quæ voluntarie dantur à fidelibus, quas Hispani (Pitanſas) vocant.

Aduertendũ

1. Cõclusio.

De quibus primo dicendum est. Si stipendia taxata sint à superiori habente potestatem, nihil cẽsenda sunt iusta, ita vt maiora non possint iuste exigi. Ratio est, quia, licet stipendia non sint vere pretia, tamen, quatenus in eis dandis & recipiendis ratio iustitiæ intercedit, seruant proportionem quandam: & in eis necesse est, aliquod medium æqualitatis inueniri: sine qua, nec vera ratio iustitiæ, nec medium illius, reperiri potest: ergo, sicut pretia rerum possunt communi lege, publica potestate taxari, ita & hæc stipendia. Patet consequentia, tum à paritate rationis: tum etiam, quia, cum hoc medium non sit ex natura rei definitum, non potest certiori modo aut via præscribi: est ergo hæc potestas in Ecclesia, vel vniuersalis in Pontifice, vel particularis pro suis diœcesib. in Episcopis: si ergo ipsi certam aliquam regulam statuant, illa est obseruanda, nisi euidentem iniustitiam contineret, quod præsumendum non est.

Notabile.

Sed circa hoc est difficultas, nam aliqui dicunt, nõ licere hoc stipendium ita taxari, vt neq; plus, neque minus iuste accipi possit, vt sentiunt Soto, libro 9. de iustit. quæst. 6. art. 1. ad 2. & Nauar. cap. 25. numer. 106, quia hoc esset, impedimentum & obstaculum ponere pijs fidelium voluntatibus: ergo videmur in conclusione supponere id, quod licitum non est. Respõdetur, nemimem negare, nec negare posse, hoc stipendium ita posse taxari, vt sacerdotib. non liceat magis exigere, neq; etiam fideles minus dare possint, prædictam obligationem iustitiæ imponendo: & hoc satis esset ad conclusionem positam, & hoc probat etiã ratio pro illa adducta: & est valde necessarium ad vitanda scandala & sacrilegia, quæ in exactionibus iniquis stipẽdiorum committi possunt: & alioqui, si sacerdotibus definitur terminus, vltra quem plus non exigant, ratio æqualitatis postulat, vt etiã alijs possit imponi, ne minori stipendio velint sacerdotes ad hoc obligare. Imo maiori prouidentia curandum est, vt sacerdotes habeant congrua stipendia, quib. honeste sustentari possint: vnde in hoc etiam expedire potest præcauere, ne laici pauperes sacerdotes cogãt, vt vili stipendio contenti ad hoc ministerium obligentur, quod significauit Corduba, lib. 1. Quæstionum, quæstionæ 4. Per hoc tamen non prohibetur: nec per se loquendo, prohiberi potest, quominus fideles dent maiora & duplicata stipẽdia, si velint, dũmodo omnino spontanee & voluntarie id faciant: & hoc probat ratio in contrarium adducta: & præterea, quia aliud est ex iustitia exigere, aliud, q̃ gratis donatur, accipere: lex ergo iustitiæ non impedit misericordiæ aut liberalitatis, vel religionis opus. Et eadem ratione illa lex non impediret, quominus sacerdos posset minori stipendio esse contentus: quia, non obstante lege iustitiæ, potest ipse gratis remittere, & cedere iuri suo. Etenim, cum possit omnino gratis & sine vllo stipendio ad offerendum sacrificium se obligare, à fortiori poterit minori stipendio esse contentus. Imo ait Diuus Thomas, 2. 2. quæstione 100. articulo tertio ad secundum, illicitum esse, si in aliqua Ecclesia talis lex feratur, vt pro nullo fiant suffragia, nisi tali stipendio dato: quia per tale statutum (inquit) præcluderetur via, gratis impendendi pietatis officium, quæ sententia Diui Thomæ, moraliter loquendo, vera est, maxime, si respectu singularum personarum talis lex fieret: tamen respectu alicuius communitatis illa statuta non sunt semper mala: imo sunt in vsu multarum Ecclesiarum: quia pertinent ad quandam decentiam, vel totius capituli, vel ad congruam sustentationem totius Ecclesiæ, & expensarum, quæ in illa sunt: nunquam tamen intelligendum est, per hæc statuta prohiberi, quominus, si misericordiæ vel pietatis ratio postulauerit, vt huiusmodi suffragium sine tali stipendio fiat, id licite fieri possit, saltem ex voluntate & consensu eorum, ad quos tale ius pertinet: talis enim prohibitio intellecta in eo sensu, prorsus [illegible] rationem esset, & æquitati minime consentanea: neque Christianæ pietati: & hoc præcipue intendit Diuus Thomas, citato loco: neque aliud ratio eius persuadet.

Responsio.

Soto.

Nauar.

Difficultas.

Corduba.

D. Thom.

D. Thom.

Dico secundo: Si lex Missarum stipendium non taxauit, illud earum erit iustum stipendium, quod communi consuetudine communiter receptum est & appro-

2. Concluſ.

& approbatum, seu quod à viris prudentibus & Deũ timentibus cõmuniter peti aut dari solet. Ita docent prædicti authores, & ratio est eadem, quia secluſa lege taxante, hæc est via censendi seu iudicandi iusta pretia rerum: hoc autem stipendiũ, licet non sit pretium, seruat tamen cum illo proportionem, vt dixi. Et confirmatur, quia non debet hoc committi cuiuscunque voluntati, vt suo arbitrio possit iustum stipendium augere, vel minuere: repugnat enim hoc rationi iustitiæ: ergo oportet, vt aliqua authoritate publica hoc definitum sit: ergo, quando non intercedit lex, ex communi æstimatione & consuetudine, quæ vim legis habere solet, definiẽdum hoc est. Quo fit, vt in hoc casu, in quo tale stipendium non est lege taxatum, eius æqualitas iusta nõ possit in indiuisibili consistere, sed aliquam latitudinem habeat: sicut contingit in pretijs rerum, quæ communi tantum æstimatione præscribuntur: quia communis æstimatio non semper est ita fixa & certa: & ideo, sicut in his pretijs distingui solent infimum, medium, & summum: ita etiam possunt hæc stipendia distingui. Cauendum tamen est sacerdotibus, ne more venalium rerum hoc negotium tractent, cum fidelibus contẽdendo, vt rigorosa & summa stipendia exigant: nam, licet in rigore non sit iniustitia: est tamen quædam irreuerentia, ex qua communiter scandalum sequi solet. Si autem semel sacerdos contentus est mediocri, vel infimo stipendio, tamen iusto, non potest deinceps arbitrio suo reducere illud ad rigorosum stipendium, minuendo, verbi gratia, Missarum numerum: nam hoc iam esset contra iustam dantis voluntatem: & ita esset acceptio rei alienæ inuito domino, rationabiliter.

Notabile.

3. Concluſ. Dico tertio, iustam æqualitatem huius stipendij non esse pensandam ex integra quantitate pecuniæ, qua sacerdos indiget ad suam congruam sustentationem: posset enim existimari, hoc stipendium, vt sit iustum, ita esse taxandum, vt totum id, quod necessarium moraliter est ad congruam sacerdotis sustentationem per annum integrum, sicut etiam iustũ stipendium omnium Missarum simul sumptarum, quæ intra annum moraliter dici possunt: & consequenter, quod singularum Missarum iustum stipendium sit illa pars aliquota, quæ iuxta dictam proportionem respondet. Et hũc modum assignãdi hoc iustum stipendium, videtur sequi Soto, & alij, qui considerant Missam, tanquam integrum sacerdotis ministerium: & ideo volunt, vt illi integra diei sustentatio respondeat. Conclusionem tamen positam tenet Corduba, citans Medinam, & Nauar. supra, dub. 2. Et probatur primo ex consuetudine Ecclesiæ: nã, quando hæc stipendia lege taxantur, non solent esse tam pinguia, vt sola sufficiant ad integram sustentationem sacerdotis: ergo non sunt maiora exigenda, quando communi æstimatione definiuntur. Et ita etiam seruat vsus, vt hæc etiam non sint admodum pinguia nec per se sola sufficientia. Secundo, quia actio sacrificandi non requirit integrum diem, neque maiorem partem eius: ergo non est, cur sacerdos propter hoc solum ministerium integre alatur ab eo, pro quo sacrificium offert. Patet consequentia: tum quia sacerdos non tantum habet hoc ministerium, sed etiam exercet alias actiones sacras, ratione quarũ potest aliquid in sustentationem recipere ex fidelium largitionibus, vel alijs Ecclesiasticis redditibus: tum etiam, quia propter hoc ministerium, non impeditur sacerdos quominꝰ alia honesta via, possit aliquid ad vitam sustentandam lucrari; vt habetur in cap. Clericus victum, 91. distinctione, ex Concil. Carthag. IV. cap. 52. Atque hinc obiter intelligitur ratio, ob quam maius stipendium taxetur pro solemni Missa, quam pro priuata: quia scilicet, neutri debetur integra sustentatio; & ideo quo maius ministerium sacerdos exhibet, eo aliquid amplius ad sustentationem suam recipere potest: & eadem ratione, quo die sacerdos plures Missas facit, potest plura stipendia, etiam ab eodem recipere: imo, licet contingat, eum peccare contra obedientiam vel religionem, plures Missas eodem die dicendo, si tamen pro eis plura stipendia accipiat, contra iustitiam non peccabit: quia, licet inique agat, secundo aut tertio sacrificium eodem die offerendo, tamen sacrificium ipsum validum est, & pro aliquo oblatum eundem effectum habet ex opere operato. Deniq; hac ratione in agendo funere, seu officio integro defunctorum aliquod stipendiũ datur sacerdoti, ratione Missæ, & aliud ratione Vigiliæ seu Nocturni officij, & sic de alijs: signũ ergo est, quodlibet horum esse veluti inadæquatum ministerium sacerdotis, & consequenter nulli eorum per se debere adæquatam sustentationem respondere. Neque contra hoc inuenio rationem, aut motiuum aliquod contrariæ opinionis, cui satisfacere necesse sit.

Soto.

Corduba.

Con. Carth. IV.

Notabile.

Dico quarto: Non potest sacerdos, seruata iustitiæ æquitate, ratione vnius Missæ accipere, nisi vnum adæquatum stipendium, siue ab vna, siue à multis personis. Conclusio hæc communis est, neque inuenio authorem aliquem, qui contrarium in communi & absolute sentiat, ex vi talis muneris & stipendij: nam, licet contrariam sententiam aliqui Caietan. attribuant, eo quod ex alia eius opinione de valore Missæ, sequi videatur, tamen directe & formaliter nunquam id docuit, neque esset practice probabile, in prædicto sensu: nã, vtrum fieri possit aliqua exceptio propter particulares rationes in aliquo speciali casu occurrẽtes, postea videbimus. Respectu ergo eiusdem personæ conclusio euidenter sequitur ex principijs positis: nam, si iustum stipendium habet certum terminum, lege vel consuetudine taxatum: ergo, seruata lege iustitiæ, non potest ille terminus excedi: ergo nõ possunt ab eodem duo stipendia pro vna Missa exigi: alioqui iam excederetur terminus seu quantitas iusti stipendij, inuito eo, qui dat: supponimus enim, eum duo stipendia dare, vt sibi duæ Missæ dicantur, sacerdotem aũt velle illi vna Missa satisfacere, quod plane est contra rationabilem alterius voluntatem, & contra pactum implicitum in priori acceptione, & elargitione contentum: nam alter dedit duo stipẽdia sub conditione, & promissione duorum sacrificiorum, & sacerdos sub eadem conditione acceptauit, ac recepit: postea vero non implet, nec stat promissis. Vnde, etiam iniuste, priuat alterum maiori fructu duplicis sacrificij. Ex hac vero parte sequitur altera, scil. idem dicendum esse respectu diuersorum: quia medium iustitiæ, quod est medium rei, in ipsis rebus consistit, siue ad vnam, siue ad plures personas dicat habitudinem; vt, si furari decem aureos peccatum mortale est, idem erit, siue ab vno, siue à pluribus hominibus subripiantur; & idem est, si res carius vendatur, quam iuste æstimatur, siue ab vna persona totum pretium, siue partim ab vna, partim ab alia accipiatur. Sic ergo in præsente iustum etiam stipendium pro vna Missa in re ipsa certum ac præfixum est: ergo quacunque ratione maius accipiatur, siue ab vno, siue à multis, iniustum est. Accedit, quod secundum veriorem sententiam, si idem sacrificium pro multis offeratur, singuli defraudantur aliquo fructu, quem Sacerdos posset, & deberet applicare: ergo nulli eorum ad æqualitatem satisfacit, neque adimplet iustum pactum & promissionem. Et hinc soluta manet obiectio, quæ fieri solet ex eo, quod Missa pro multis oblata tantum valet singulis, acsi pro vno solum offerretur. Negatur enim assumptum, in eo sensu, quem in præsente habere debet, vt ex dictis patet. Ac deinde dicitur, vt minimum, esse rem incertam, & periculis expositam; & hoc satis esse, vt iniuste fiat contra rationabilem voluntatem eius, qui stipendium dedit.

Non possunt ab vno eius stipendium pro Missa exigi.

Plura stipendia pro vna Missa.

Peior sententia.

Eucharistia.

):?:(

SECTIO

SECTIO III.

Verum Sacerdotes diuites possint stipendia pro Missis accipere.

D Thom. PRima sententia negat, quam multum indicat D. Thomas, in 4. distinctione 25. quæstione 3. artic. 2. quæstiuncula 1. ad 4. & Caiet. 2. 2. quæstione 100. ar. 2. Syluest. verb. Simonia. quæstione 3. Adrian. in 4. materia de restitut. fol. 91. & Gratian. in cap. Pastores. §. Verum, quæstione 2. vbi, vt videre est, multa iurá congerit, in quibus significatur, non posse iuste sacerdotes diuites redditibus Ecclesiasticis frui, & sustentari; quod etiam significatur in c. Illi autem. 12. quæst. 1. vbi Prosper ait. Sacerdotes diuites, qui possident sua, non peccare, dummodo proprijs contenti rebus, nihil eorum, quæ labori, vel Ordini suo deberi arbitrantur, accipiant. Et similia referuntur ex August. in cap. vlt. eiusdem quæst. vbi significat, si hæc stipendia Ecclesiastica accipiantur ab huiusmodi diuitibus, non in eorum vsus, sed pauperum, esse distribuenda. Eadem autem ratio est de his Missarum stipendijs: nam, quatenus spirituali titulo accipiantur, inter Ecclesiastica bona computantur. Ratio autem esse potest, quia hoc stipendium solum accipi potest in sustentationem: ergo, qui hac non indiget, non potest illud accipere: alioqui conuincetur illud sumere, vt sui operis pretium.

Sylues. Adrian. Gratian.

Aduertendū Aduertendum est, sacerdotem posse esse diuitem, vel ex bonis temporalib. & hæreditarijs, vel ex redditibus Ecclesiasticis, ex quibus (vt vidimus) quidam dantur sine obligatione dicendi Missam pro alio, sed ob alios titulos; quidam vero interdum dantur specialiter propter hoc onus offerendi Missam pro aliquo. Dico ergo primo: Quamuis sacerdos proprium habeat patrimonium, seu temporalia bona, quibus sufficienter ali possit, sine iniustitia potest stipēdium pro Missa accipere. Ita D. Thom. quodlib. 6. artic. 10. Soto, lib. 9. de Iust. quæstio. 6. articū. 1. Nauar. in Sum. cap. 23. num. 102. Gloss. & Doctores, in cap. Clericos. 1. quæstio. 2. Probatur, quia sacerdoti ministranti, ex iustitia debetur alimētum: ergo iuste potest illud accipere, etiam si alioqui temporaliter diues sit: patet consequentia, quia hoc est valde extrinsecum, & per accidens, quod non tollit proprium ius, quod per se conuenit: Confirmatur prima, quia quamuis possit sacerdos propria industria, vel labore integrum victum lucrari, nō tenetur, sed potest de altari viuere: ergo similiter potest idem facere, quamuis habeat temporales redditus: nam vsus artis, vel propria industria interdum æquiualet temporalibus diuitijs. Confirmatur secundo, nam sacerdotes temporaliter diuites, habent beneficia Ecclesiastica, eorumq; redditibus sine scrupulo fruuntur; sed nulla est maior ratio de his, quam de Missarum stipendijs: ergo. Tandem, miles, quamuis alias diues sit, iuste accipit suæ militiæ stipendium: nam in illo etiam verum habet illud, Quis militat suis stipendijs vnquam? ergo eādem est in præsente ratio.

1. Conclus.

D Thom. Soto. Nauar.

2. Conclus. Dico secundo, sacerdos habens beneficium Ecclesiasticum, quo sufficienter ali potest, si ratione illius non obligatur ad Missas speciali intentione dicēdas, potest sine iniustitia stipēdia Missarum accipere. Sumitur ex eisdem authoribus, & probatur eisdem rationibus: quia quod hi redditus sint Ecclesiastici, impertinens est, cum ratione illorum stipendium Missæ non debeatur: nā ad iustitiæ rationem in præsenti non pertinet qualitas, seu modus diuitiarū, sed hoc solum, quod ratione illarum non debeatur hoc ministerium, & consequenter, quod per accidens omnino se habeant, vt possint auferre ius percipiendi hoc stipendium. Quæ ratio nō solum conuincit, posse accipi hoc stipendiū omnino gratis oblatum: hoc enim modo, etiā si sacerdos habeat redditus cum obligatione dicendi Missam, pōt nouum stipendium gratis oblatum accipere, dummodo constet alium scienter & spontanee donare, vt in specie statim dicemus de Parochis: cōuincit ergo ratio facta, posse huiusmodi sacerdotem iuste exigere, & eodem modo pacisci, ac si alias nihil haberet, quod sine causa Nauar. cū Caietano negat: & patet, quia iustitiæ ratio eadem est: nec pactum illam minuit aut violat, neq; magis est simoniacum tale pactum in diuite, quam in paupere: cur enim? non etiam diues non petit, vt pretium, sed vt alimentum sibi per se debitum: quo iure semper vti potest, bona alia, quæcunq; illa sint, in alios vsus reseruando. Atq; hinc etiam fit, non teneri huiusmodi sacerdotes speciali obligatione, stipendia sic accepta pauperibus donare, vt quidam ex dictis authoribus significant: quia reuera acquirunt illorum dominiū, & persistendo in vi & obligatione iustitiæ, possunt eis libere vti: ex charitate tamen poterunt obligari: quia, cum his stipendijs ditiores efficiantur, poterunt facilius habere superflua, vnde pauperib. subuenire possint. Potest etiam hæc obligatio in eis esse maior ratione sui status, tamen intra latitudinem semper misericordiæ & charitatis: quia non est, vnde obligatio alterius rationis in eis oriatur.

Nauar. Caietan.

3. Conclus. Dico tertio, Sacerdos, qui ex obligatione sui beneficij, Capellaniæ, aut aliorum redditum Ecclesiasticorum tenetur Missam pro aliquo dicere, non potest pro eadem dicenda, stipendium ab alio accipere. Dico (pro eadem) quia, licet habeat obligationē aliquoties in hebdomada, mense, aut anno, pro aliquib. sacrificium offerendi ratione beneficij, nihilominus alijs diebus, quib. non obligatur, potest stipendia accipere, vt per se constat ex præcedentibus conclusionibus: quia pro illis dieb. habet ius suum integrum, ac si nullos redditus haberet. Sic ergo explicata conclusio sequitur aperte ex dictis dubio præcedente: nam Sacerdos non potest duo integra stipendia pro eadem Missa accipere: ergo neq; potest stipendium accipere pro Missa, ad quam specialiter offerendam tenetur propter alios Ecclesiasticos redditus: patet consequentia, quia illi redditus non solum æquiualent adæquato stipendio, sed etiam superabundanti, regulariter loquendo; hoc enim in hac disputata supponimus; nam, si redditus sint insufficientes, iam Sacerdos non obligabitur ratione illorum plene ac integre, vt supra insinuatum est, & dicemus etiam sectione sequente.

Et iuxta hanc conclusionem, adiunctis his, quæ in 1. sect. dicta sunt, expediendum est cōmune dubium de Parochis, an possint stipendia Missarum accipere. Soto enim loco citato, quamuis teneat, Parochum teneri, quotidie sacrificare pro suis ouibus, nihilominus addit, posse accipere stipendium ab eisdem ouibus suis, vt sacrificium pro aliquo in speciali offerat, quia Parochiani non debent quærere extraneum sacerdotem, qui pro eis specialiter offerat. Vnde offerendo voluntarie eleemosynam suo Parocho, consequenter etiam volunt, & contenti sunt, vt pro eis ipse offerat eo modo, quo potest. Neque intendunt eum obligare, vt aliunde sacerdotes vocet, vel, vt Missas alijs dicendas committat, neque etiam ipse huiusmodi obligationem suscipit, aut ea intentione eleemosynam acceptat. Ab extraneis vero (ait Soto) non potest stipendium accipere, quia non potest pro eis specialiter offerre. Sed hæc non videntur admodum consequenter dicta. Dico igitur, cum Parochi non teneantur quotidie pro subditis celebrare, vt ostendimus, pro illis diebus, pro quibus non obligatur, posse accipere stipendium, tam ab extraneis, quā à proprijs ouibus. Patet ex præcedente conclusione: quia, quoad eos dies habet Parochus ius suum integrum, ac si beneficium non haberet. Vnde infero, quotiescunque Parochus accipit stipendium, etiam à suis subditis, si possit commode pro eo, qui dedit stipendium, Missam dicere eo die, quo non obligatur

Conclus.

gatur offerre pro suis subditis, debet id facere, & pro illo integre offerre: quia, per se loquendo, ad hoc obligatur, & potest talem obligationem implere: ergo tenetur. Item, quia hæc est iusta volũtas dantium stipendium, vt, sc. pro eis integre offeratur, maxime, si commode fieri potest. Imo addo, per se loquendo, non posse Parochum accipere stipendium, etiam à proprijs subditis, eisque satisfacere, pro illis offerendo illis diebus, quibus ex obligatione offert pro suo populo. Patet ex conclusione tertia, quia non potest accipere duplicatum stipẽdium integrum. Dico autem, per se loquendo, quia, si reuera non possit aliter singulis Parochianis satisfacere, tunc faciendo, prout potest, implebit obligationem suam: oportebit aũt, vt eo casu Parochiani intelligant, Parochum ipsum non posse aliter pro eis offerre, vt voluntarie contẽti sint illo offerendi modo: quia aliàs fieret eis iniuria, accipiendo ab eis integrum stipendium, non declarando eis impedimentum seu impotentiam, quam Parochus habet ad offerẽdum pro eis solis, & ex singulari, ac propria intentione. Sufficiet autem, vt ex consuetudine, vel publico mandato intelligant subditi, Parochum suum teneri, vel omnibus, vel talib. diebus, pro sua plebe sacrificium offerre: nam, si nihilominus aliquis eorum, ei voluntarie præbeat stipendium, vt eisdem diebus pro se sacrificium offerat, signum est, ipsum credere iuri suo, solumque velle illo specialiori modo ad sacrificium concurrere, vt pro ipso simul cum alijs specialiter offeratur: hoc autem modo, & hac scientia interueniente, etiam à quocunque extraneo posset accipi stipendium, nam etiam ille potest suo iuri cedere, & illo genere oblationis esse contentus; & Parochus potest offerendo primum pro suo populo simul pro alio offerre, vt illi tantum profit, quantum absque iniuria sui populi potest. Quando vero Parochi impedimentum non est adeo publicũ, quia non sunt certi & destinati dies ad offerendum pro populo, sed solum in genere, seu in cõmuni scitur, quosdam dies habere liberos: quosdam vero ad offerendum pro populo obligatos, tunc oportebit, vt, quando subditi, vel extranei stipendium offerunt, eis Sacerdos suum impedimentum, & onus aperiat, vt, vel illi voluntarie cõsentiant, vel alium sacerdotem quærant.

Sacerdos nõ potest accipere duplicatũ stipendium integrum.

Consectarium.

Ex quo tandem infero, quando in Ecclesia non est solus Parochus, sed sunt alij etiam Sacerdotes stipendarij, tunc multo minus posse Parochum satisfacere dantibus stipendia, siue Parochiani sint, siue extranei, offerendo pro illis, quãdo pro suo populo celebrare tenetur: quia tunc, licet per se non possit, per alios potest plene illis satisfacere: ergo debet. Item, quia hæc censetur esse iusta voluntas dantium stipẽdium: & ita interpretanda est, nisi aliud euidenter constaret aliunde, & ita etiam habet vsus. Quæ omnia confirmantur, quia alias posset Parochus à suis Parochianis simul accipere plura stipendia, partim ex testamentis, partim à viuis offerentibus, & omnibus, & obligationi suæ Parochiæ simul vna Missa satisfacere, quod est valde absurdum. Quãdo ergo tot eleemosynis seu stipendijs onustus est, debet, quoad commode possit, curare, vt per se, vel alios, omnibus integre satisfaciat: vel, si hoc non potest (quod rarissime eueniet) admoneat eos, qui stipendia offerunt, vt, vel ipsimet sibi prouideant, vel certè contenti sint ea oblatione, quam ipse pro eis facere potest. Cui doctrinæ videtur consentire Nauarr. cap. 25. num. 92.

Nauarr.

Hac vero occasione hic obiter quæri solet, an Parochus, qui supra stipendia Missarum congregat, eaque postea inter sacerdotes stipendiarios distribuit, possit licite aliquam partem sibi retinere, vel ratione solicitudinis, & laboris, vel certe, quia stipẽdium sibi datum est pingue, vel summum intra latitudinem æqualis stipendij, quod autem ipse dat alijs, est etiam iustum, magis tamen moderatum, vel etiam minimum. Quidam negant hoc licere, Maior in 4. dist. 45. quæstione 3. dub. 2. Nauarr. capit. 25. numer. 91. Cor- dub. dicta quæstione 4. dub. 1. quia voluntas dantis stipendium est, vt totum illud detur Sacerdoti pro se Missam dicenti: & ideo alius non habet iustum titulum partem aliquam vsurpandi. Contrarium tenet Soto, dicto lib. 9. de Iust. quæst. 3. articu. 1. vbi peculiariter loquitur de Parochis, qui in sua Parochia hoc onus suscipiunt, ratione cui° possunt aliquid accipere. Ego vero censeo intrinsece non esse hoc contra iustitiam, non solum ratione illius oneris, sed etiã; quia nulli fit iniuria in ea distributione, seu quasi commutatione. Suppono enim dari stipendiario sacerdoti iustum stipendium in omni rigore: nam alioqui fieret illi iniuria: hoc autem seruato, nulla fit: etiã si intra latitudinem iusti minimum detur: nec etiam fit iniuria ei, qui dedit stipendium, quia Missæ iusdẽ valoris pro illo offertur: nulli ergo fit iniuria. Ratio autẽ à priori est, quia Parochus, vel Sacerdos, qui primo accipit stipendium, statim acquirit dominium illius sub obligatione dicendi Missam alteri, quam potest per se, vel alium implere: ergo, si postea satisfaciat integre illi oblationi, nulli facit iniuriam, etiam si minori stipendio dato id æquatur: quia iã non se gerit, vt pure Oeconomus, sed vt Dominus accepti stipendij, ad quem spectat, obligationem illam implere, vt commode potuerit. Vnde potest exemplis moralibus hoc declarari. Nam, si Dominus committat famulo tantam pecuniæ quantitatem, vt triticum tal s qualitatis tanti emat, quãuis famulus minori pretio illud postea comparet, non potest sibi vsurpare residuam pecuniæ quantitatem, quia non erat Dominus illius: vnde non habet titulum ad retinendam illam. Si vero famulus statim fieret dominus illius pecuniæ ex consensu dantis, sub obligatione dandi triticũ talis qualitatis & conditionis, quãuis postea minori pretio emeret, reliquam pecuniã retinere posset. In præsenti igitur Parochus non se gerit priori, sed hoc posteriori modo: ergo in rigore nõ est iniustus, eam partem retinẽdo. Aliud exemplum esse potest, si quis, anticipata pecuniæ receptione, vẽdat triticum postea reddendum, illudque deinceps minori pretio emat, satisfaciet priori emptori, integram tritici quantitatem illi reddẽs. Potest vero differentia aliqua in his exemplis assignari, quia in eis, sicut potest quis retinere residuam pecuniæ partem, ita, si opus esset, aliquid de suo adijcere, vt obligationem impleret, teneretur id facere: & ita potest interdum accidere: at vero in præsenti nullum est periculum, quod oporteat interdum Parochum plus stipẽdij dare, quam acceperit. Dico tamen hoc esse accidentarium. Nam ex vi obligationis, vel per seipsum debet satisfacere obligationi, vel certe dare totũ stipendium necessarium, vt per alium satisfaciat. Hoc denique patet quotidiano exemplo habentium Capellanias, quibus satisfaciunt, per alios Missas dicendo, dando eis stipendia iusta; quamuis ipsi multo vberiora recipiant, & apud se reliquam partem retineant. Sed, quamquam hæc in rigore vera sint, nihilominus hæc veluti commutatio habet speciem turpis lucri: & ideo consulenda non est, sed potius corrigenda, quoad fieri possit: quod si non possit, erit toleranda.

Adam. Nauar. Cordub.

ARTICVLVS IV.

Vtrum sacerdotes pauperes possint accipere duplicata stipendia.

ALiqui graues authores ita affirmant, saltem, quando vnum stipendium non sufficit ad integram diei sustentationem, non solum quoad victum & vestitum propriæ personæ, sed etiam ad alendam suam familiam, & consanguineos, etiam si sub illius cura, & in eius familia sint. Vnde consequenter dicũt, tot

Antonin. sententia.

tot posse accipere stipendia pro vna Missa quot sufficiant ad huiusmodi sustentationem integrã. Ita sentit Cano 12. de locis. cap. 13. ad 10. Soto, lib. 9. de Iustit. quæst. 3. artic. 1. in fin. & in 4. distinct. 13. quæst. 2. arti. 1. in fine, & nonnulli eiusdem ordinis Theologi idem docent, & consulunt. Fundamentum est, quia, qui altari deseruit, de altari viuere debet. Item, quia nõ est cogendus sacerdos pauper mendicare, aut aliquo indecente modo victum quærere, vt constat ex Tridentino, sess. 22. c. 2. de Reform. Et confirmatur, nã Papa interdum concedit pauperib. religiosis, vel Ecclesiis, vt minori sacrificiorum numero pluribus stipendiis satisfaciant: Episcopi etiam, si expedire iudicant, interdum minuunt numerum Missarum ex obligatione dicẽdum, vt supra insinuauimus: & probat etiam Trid. sess. 22. c. 4. ergo signum est, hoc non continere intrinsecam iniustitiam, quia alias non posset Papa, vel Episcopus alios priuare iure suo, si illud haberent. Soto vero & alij addunt limitationem, scilicet, nisi is, qui dat stipendium, expresse postulet, vt pro se solo Missa dicatur, & ipse illam promittat: nam tunc tenetur seruare pacti fidem.

Cano. *Soto.* *Trident.* *Soto.*

Sed in primis hi authores in duobus non videntur mihi consequenter loqui, primo in prædicta limitatione: nam, si fundamentum huius sententiæ verum est, stipendium illud, quod est insufficiens ad prædictam sacerdotis sustentationem, non est æquale neque iustum: ergo, qui, illo tantum dato, postulat, vt pro se solo sacrificium offeratur, iniustam rem postulat: ergo, quãuis alius fortasse paupertate coactus id promittat (iuramentum secludo) non tenetur talem promissionem implere: sed potest se indemnẽ seruare: vel, si è contrario tale stipendium non est ita inæquale, quin alter possit iuste petere, vt pro se solo offeratur sacrificium, sufficiet ad eandem obligationẽ implicita seu virtualis voluntas, quam habent omnes, qui huiusmodi stipendia conferunt sub hac existimatione & spe. Secundo, non videtur prædicti authores consequenter loqui, limitando hanc sententiã ad solos pauperes sacerdotes: quia vel illud stipendiũ integrum, ad sacerdotis sustentationẽ sufficiẽs, & ex multorum eleemosynis resultans, est de se iustum stipendium, vel superexcedens: hoc secundum ab eis non dicitur, nec dici potest consequenter: si autem dicatur primum, sequitur etiam sacerdotem, alias diuitem, posse totum illud stipendium accipere: quia etiã ipse habet ius viuẽdi ex altari, cui deseruit: quod aũt alias diues sit, est per accidens, & nihil impedit, quo minus ille possit vti iure suo, vt supra declaratũ est: quod si absurdum est, hanc licentiam dare diuitibus sacerdotibus, vt reuera est, nullum est fundamentum, vt pauperibus tribuatur.

Authores prædicti reiiciuntur.

Conclusio.

Dico ergo, non posse pauperes sacerdotes plura stipendia iusta, seu lege aut communi æstimatione taxata, pro vna Missa accipere. Ita tenet Nauarr. capit. 25. num. 92. Corduba, dict. quæstione 4. dub. 2. Ratio est, quia paupertas (secluso extremo necessitate, de qua nunc non agimus) non dat facultatem accipiendi rem alienam, inuito domino, aut vendendi rem carius, quam valet: nec mercenarius aut miles potest aliquid vltra suam mercedem, aut iustum stipendium accipere ratione paupertatis: ergo nec sacerdos ob paupertatem potest accipere aliquid vltra iustum stipendium: ergo non potest duo stipendia accipere: nam supponimus ex dictis, vnum eorum esse iustum & æquale: ergo alterum erit vltra iustitiæ æqualitatem. Et confirmatur, quia sacerdos, qui ob infirmitatem vel aliud impedimentum non potest facere sacrum, non potest vel vnum stipendium accipere, decipiendo alium, pro quo non est Missam dicturus, vt suæ paupertati subueniat: ergo neque ille, qui potest vnum tantum facere sacrum, potest titulo paupertatis post primum stipendium accipere secundum: quia, postquam obligatus est ad Missam pro vno dicendam iusto & æquali stipendio, per-

Nauar. Corduba.

inde se habet respectu alterius, ac ille qui celebrare non potest. Dices, hæc argumenta supponere quodlibet ex illis stipẽdiis esse per se iustũ, & æquale, quod tamen alij authores non admittunt. Sed hoc sufficiẽter fundatũ est in sect. 2. & ex ipsismet terminis, quib. vtimur, videtur per se notũ: supponimus enim, hoc stipendium esse iusta lege taxatum, vel communi cõsuetudine & æstimatione, quæ sunt regulæ iusti pretij, vel stipendij. Sed adhuc dicere possunt, hãc æquitatem iusti stipendij non esse omnino absolutam, sed respectiuam. Vnde licet respectu diuitis, quodlibet illorum sit sufficiens & æquale stipendium, tamen respectu pauperis, est inæquale. Sed hoc facile refellitur ex dictis: nã conditio paupertatis, vel diuitiarũ impertinens est ad æqualitatem, seu condignitatem stipendij: quæ non ex conditione personæ, sed ex ministerio pensanda est, vt patet ex dictis, sectione præced. & exẽplis militum, & aliorum operariorum. Et ratio est, quia paupertas obligare põt ad subueniẽdum indigenti ex misericordia, non tamen obligat ex iustitia ad dandum ministro omnia, quibus indiget, sed quod ministerio eius, iuxta præscriptam legẽ seu mensuram, debitum est.

Occurritur obiectioni.

Vnde consequenter infero, si talia stipendia non sint integra, qualia lege taxata sunt, tunc posse sacerdotem, vel à diuersis, vel ab eodem, tot stipendia pro vna Missa accipere, quod sufficiant ad iustum stipendium, & lege taxatum cõficiendum: quia tunc fit iniuria sacerdoti, & ipse potest indemnem seruare, & hoc probant rationes Soti, & Cani, qui non tam differunt ab alijs authoribus, in hac formali conclusione, quod pro vna Missa tãtum licet vnum iustum stipendium accipere, quam in modo definiendi & taxandi hoc iustum stipẽdium. Limitat autem Corduba hoc vltimũ corollariũ, nisi sacerdos expresse promittat, se dicturum Missam tantum pro vno, etiam si inæquale dederit stipendium: sed, vt dixi, stãdo in rigore iustitiæ hæc limitatio non videtur necessaria: quia tali sacerdoti fit iniuria, cogitur enim ob paupertatem inæquale stipendium acceptare: põt ergo, non obstante priori pacto, se indemnem seruare: sicut famulus aut operarius, cui condigna merces nõ tribuitur, potest damnum suum, vt potuerit, resarcire, etiã si in principio ob paupertatem coactus sit pacisci pro iniusto, & inæquali stipendio: & similiter, qui ob necessitatẽ cogitur triticum emere iniusto pretio, potest sine iniustitia, alia via se indẽnẽ seruare. Dixi autem ex vi iustitiæ: nã si sacerdos omnino voluntarie contentus sit illo stipẽdio, & promittat, se integre sacrum oblaturum pro tali persona, tunc ad implendum tenebitur magis ratione promissionis simplicis: quam stipendij.

Consectarium.

Rationes Soti & Cani quid probẽt.

Corduba.

Ad fundamentum prioris sententiæ iam supra declaratum est, iustum stipendium Missæ non esse pensandum ex his omnibus, quibus sacerdos indiget ad integram diei sustentationem. Quocirca; si sacerdos pauper sit, fideles ex misericordia & pietate debent illi subuenire, ipse tamen nõ potest iniusto titulo res alienas vsurpare: Sed ne mendicare cogatur, quod non decet in his qui paupertatem voluntariam non profitẽtur, ad Episcopi curam pertinet, vel eum non Ordinare, vel ei de necessarijs prouidere. Ad confirmationem, in primis posset argumentum illud in cõtrarium retorqueri: nam, si ad id faciendum Pontificis authoritas & dispensatio necessaria est: ergo per se ac propria authoritate id facere non licet. Deinde dicitur, nec Episcopos id posse facere, nisi, vel quando redditus sunt insufficientes ad tantum Missarum numerum, vel, quando alijs iustis de causis, ita possunt instituentis voluntatem interpretari: neq; etiã summus Pontifex potest id facere ex mera voluntate sua: quia non est dominus omnium temporalium bonorum, etiam, quæ Ecclesiæ relicta sunt, sed dispensator: & ita solum hoc potest per modum iustæ dispẽsationis ex causa rationabili, quæ esse potest, vel ali-

Notatu dignum.

qua ex dictis; vel certe, quia iam est moraliter impossibile, omnibus obligationibus ad æqualitatem satisfacere: & ideo, vel dispensat, vel interpretatur, vt satisfactio fiat aliquo prudenti modo possibili. Accedit, quod potest Pontif. ex Thesauro Ecclesiæ applicare, quidquid satisfactionis in eo casu minuitur ijs, qui stipendia Missarum reliquerunt: vnde pie ac probabiliter creditur ita facere.

DISPVTATIO LXXXVII.

De ministro ad sacrificium necessario, eiusque obligatione.

Sacerdotes sunt proprij ministri huius sacrificij.

EXplicuimus obligationes omnes, pertinentes ad sacerdotes, qui sunt proprij ministri huius sacrificij: quia vero ipsi etiam indigent aliquibus, vel saltem aliquo sibi in hoc ministerio deseruiente (quod etiam inter cæremonias Missæ ab aliquibus computatur) ideo de huiusmodi ministro duo breuiter videnda sunt. Primum, quanta, & qualis sit eius necessitas: deinde, qnænam obligationes ad illum pertineant.

SECTIO I.

Vtrum ad sacrificium Missæ peragendum, vnus aut plures ministrantes necessarij sint.

Sother. RAtio difficultatis est, quia Sother Papa, vt Gratianus refert, in cap. Hoc quoq; de Consecr. distinctione 1. præcepit, vt nullus Presbyter Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi, duobus præsentibus, sibiq; respondentibus: quod etiam præcepisse *Anaclet.* Anacletum, colligi potest ex eius epistola 1. vbi de sacerdotibus agens, sic inquit: Ipsi, quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debēt, sed testes secum adhibeant, vt Domino perfecte in sacratis Deo sacrificare locis, probentur. Et postea de Episcopo addit, vt plures testes adhibeat, quam alius sacerdos, vt referrur etiam in cap. Episcopus. de Consecr. d. 1. Vnde *Micrologus. Burch.* præceptum hoc ex Sothero, & Anacleto, refert Micrologus. de rebus Eccles. cap. 2. & simile refert Burch. *Con. Nann.* lib. 3. cap. 68. ex Concil. Nanneten. cap. 30. Et ratio, quæ ex his decretis sumitur, est, quia sacerdos in Missa sæpe loquitur cum multis, vt, cum dicit, Dominus vobiscum, &, Orate fratres, Benedicat vos omnipotens Deus, & quod difficilius est, sæpe Canon facit mentionem plurium offerētium & circumstantium, imo & communicantium, vt patet ex illis verbis, Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, omni benedictione cælesti, & gratia repleamur. *VValfrid. Strab.* Vnde VValfrid. Strabo, libro de rebus Eccles. cap. 22. illam dicit esse legitimam Missam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, & communicantes. In contrarium vero est Ecclesiæ consuetudo, qua receptum est, vt sæpe Missæ dicantur, vno tantum assistente, & respondente. *Conc Mog.* Vnde in Concil. Mogunt. I. cap. 43. solum requiritur; vt Presbyter non celebret solus, quamuis eadem ratio supra tacta ibi adiungatur, scilicet, nam, quomodo dicet, Dominus, vobiscum, Sursum corda, & alia similia, cum alius nemo cum eo sit.

In hac re possunt esse duæ extremæ sententiæ. Prima est hæreticorum huius temporis, qui grauiter reprehendunt Missas solitarias, quas vocant, seu priuatas, & præsertim eas, in quibus nulli communicant præter sacerdotem. Fundanturque in exemplo cœnæ Dominicæ; Christus enim, multis astantibus hoc sacrificium perfecit, & simul sumpsit, & distribuit omnibus, qui præsentes aderant, & subiunxit, (Hoc facite:) ita ergo ex ordinatione illius peragendum est: Secunda sententia esse potest, Missam posse celebrari sine vllo ministro: quia iure diuino hoc non est prohibitum, neq; iure etiam Ecclesiastico cōstat in hoc aliquid esse præscriptum. Nam illa iura Pōtificia antiquata sunt, vt videbimus. Concilium autem Moguntinum Prouinciale est, vnde non potest *Conc. Mo.* generalem obligationem inducere: neque ratio eius videtur conuenienter adiuncta: alias etiam sacerdos non posset Ecclesiasticum officium dicere sine ministro, quia etiam dicit, Dominus vobiscum. Respondent aliqui, non esse simile, quia, quando sacerdos solus recitat, non debet dicere, Domin⁹ vobiscum, sed, *Domin.* Domine exaudi orationem meam. Ita Durand. li. 2. de Ritib. Eccles. cap. 15. qui falso in eandem sententiam citat Durand. li. 4. Ration. c. 14. & reuera est falsa sententia, vt docet Nauar. lib. de horis canon. c. 22. & multo antea significauit Petrus Damian. in epist. supra citata, de Dominus vobiscum: & constat satis ex *Petr. Dam.* vsu Ecclesiæ. Addo, etiam esse alia verba in canonico officio, quæ videntur requirere plures astantes, vel saltem ministrum respondentem, quæ nihilominus dicuntur à sacerdote, dum solus recitat, vt, Oremus, Benedicamus Domino, &c. Ergo idem potest in Missa fieri.

Dico primo, circa hoc nihil esse iure diuino præ- *1. Concl.* ceptum, aut prohibitum. Hæc conclusio ex parte de fide est, & quoad omnia videtur mihi certa. Quod enim iure diuino non sit præceptum, vt quoties Missa offertur, & Eucharistia conficiatur, assistentibus distribuatur, in superioribus late probatum est: vbi etiam è conuerso ostendimus, non esse præceptū iure diuino eis, qui Missæ assistunt, vt in ea communicent: hęc enim duo correlatiua sunt: nec posset vnum sine alio præcipi. Videantur supra dicta, ne eadem repetantur. Deinde est etiam de fide, non esse iure diuino præceptum, vt Missa coram multis ministrātibus, & assistentibus dicatur, & non possit cum vno solo dici: hoc etiam probat satis vsus Ecclesiæ, qui, cum sit fere vniuersalis & ab Ecclesia generaliter approbatus, non potest errorem continere: nō est ergo contra diuinam prohibitionem. Neque existimo hanc consuetudinem esse parum antiquam, quāuis id significet Ordo Cameracensis in expositione Ca- *Ord. Cam.* nonis, dicens. Cum primitus Missæ sine collecta non fierent, postea mos inoleuit Ecclesię solitarias, & maxime in Cœnobijs fieri Missas. Nihilomin⁹ tamē hūc morem esse valde antiquum colligi potest ex Greg. li. *Greg.* 4. epistolarum, capitul. 43. alias 87. vbi prohibet, Missas publicas fieri in quodam monasterio, Ne in seruorum Dei secessibus, popularibus occasio præbeatur vlla conuentibus: simile quid habet, libr. 5. epist. 46. alias capit. 146. vbi prohibet, Missas publicas in quodam loco celebrari, vbi tamen Missam fieri permittit idem, libr. 7. epist. 71. & lib. 8. epist. 3. quibus locis, etiā facit mentionē Greg. priuatorum oratoriorum, in *Greg.* quibus Missæ dici solebant, non tamen publice, nec cū populi concursu fierent: & homil. 37. in Euangel. refert, Caesium Narnienſem Episcopum, aliquando in priuato oratorio celebrasse, quod ad Ecclesiam ire *Augus.* non valeret, Augustin. etiam 22. de Ciuit. cap. 8. meminit cuiusdam Missæ priuatim dictæ in priuato loco, & de S. Gregorio Nazianzeno refert Sozomenus, *Sozomen.* lib. 7. historiæ capit. 5. sacrificare solitū in exigua cel- *Niceph.* lula in priuato oratorio: & Niceph. libr. 8. cap. 31. ait, Lucianum Martyrem sacrificasse in carcere, & suo pectore pro altari vsum esse, cum iaceret onustus catenis. Constat aūt ad hæc loca, & in huiusmodi sacrificijs, non potuisse audientium seu ministrantiū multitudinem congregari. Item de Consecr. dist. 1. in c. Et hoc refertur ex Aug. Vt Missæ peculiares, quæ diebus solēnib. fiunt, nō ita publice fiant, vt propter eas populus à publicis Missarū solēnib. abstrahatur. Deinde probatur ratione: quia nullibi tale præceptum diuinum habetur scriptū, neq; ex traditione colligitur, sed potius contrarium, vt ostensum est. Neque ex facto Christi; tum quia, vt sæpe dictum est, non omnes circum-

circumstantiæ illius facti positæ sunt in præcepto: tū etiam, quia aliter oporteret, vt minimum, duodecim personas Missæ astare, quia Christus coram totidem celebrauit: & eadem ratione oporteret non plures adesse: quæ constat satis esse absurda. Vnde etiam sumitur argumentum; quia non potest, vel apparenti argumento, designari numerus astantium, vel ministrantium, qui ex iure diuino necessarius sit ad Missam dicendam, ita vt cum minori licite fieri nō possit: ergo signum est, nullam multitudinem esse necessariam. *Notabile.* At vero, quod neq; vnus minister, qui sacerdoti inseruiat, necessarius sit iure diuino, non est ita de fide certum, vt oppositum asserere, hæreticum sit, vel erroneum: quia non est contra vllam definitionem, aut traditionem Ecclesiæ: imo, cum factum ipsum sit consentaneum cōsuetudini, & præcepto ecclesiæ, vt inf. dicam, non est, cur sit erroneum, dicere ex diuino iure manasse. Nihilominus tamē existimo hoc esse omnino falsum, & conclusionem positā, etiam quoad hanc partem, esse verissimā: quia in Scriptura nullum est fundamētum huius diuini iuris, vt constat ex argumēto facto: neq; etiam in traditione; quia nulla est huius præcepti mentio in antiquis Patribus, imo de illis Missis, quæ priuatim fiebant à Sāctis antiquis, vel in oratorijs, & solitarijs locis, vel in cryptis, aut carceribus non constat, vtrum aliquem ministrum in eis haberent. Præterea nulla est sufficiens ratio ad fingendum huiusmodi præceptum diuinum: nam, si ratio sacrificij secundum se consideretur, non repugnat à solo sacrificante fieri, vt ex supra dictis constat; neq; in hoc excogitari potest aliqua intrinseca malitia: si vero consideretur peculiaris institutio huius sacrificij, tota substātia eius potest fieri à sacrificante sine vllo ministro: imo & interdum fieri potest cum debita reuerentia, quæ per se non pendet ex alterius ministerio: ergo non est, cur fingatur tale præceptum iure diuino latum.

Authoris sententia.

2. Conclusio. Dico secundo iure Ecclesiastico necessarium esse, per se loquendo, saltem vnum ministrum præter Sacerdotem sacrificantem, non tamen plures, nisi in Missis solemnibus. Hæc est communis sententia authorum, quos statim referam: Ad quam explicādam est inprimis supponenda illa distinctio Missæ, in solemnem seu publicam: & particularem seu priuatā. Quibus vocibus caute hoc tempore vtendū est, propter hæreticos, qui Missas priuatas damnant, eas aūt præcipue vocāt priuatas, in quib. nemo præter sacerdotem communicat sacramentaliter: quorū sensum damnans Concil. Trid. sess. 22. c. 6. & can. 8. dicit, Has Missas communes censendas esse: partim, quod in eis populus spiritualiter cōmunicet, partim vero, quod à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur:) quæ posterior ratio vniuersalior est, semper enim Sacerdos offert, Ecclesiæ nomine, vt publicus Legatus pro toto orbe, vt ex canone Missæ constat: & ex Chrysosto. homil. 5. de verbis Isaiæ, & 26. in Matth. & ex alijs multis supra adductis. Sed quamquam in hac verborum significatione hoc verum sit, tamen alijs rationibus constat, quasdam Missas peculiares vel priuatas dici, vt à publicis vel communibus distinguantur: sic enim interdum dicuntur Missæ peculiares, quæ iuxta propriam deuotionem dicuntur de aliquo Sancto, vel de Trinitate, & cætera. & non iuxta commune officium Ecclesiæ; & ita sumitur hæc vox in cap. Quidam laicorum. de Celebrat. Miss. & nunc communiter hæ dici solent, (Missæ votiuæ) distinguunturque à Missis (de die) aut (de tempore.) Alio modo dici solent Missæ priuatæ seu peculiares, quę speciali intentione pro aliquo negotio, vel pro aliqua persona offeruntur, vt pro defunctis, pro Rege, fructibus, &c. à quibus non excluditur generalis oblatio, & deprecatio, hoc enim nunquam fieri licite potest, vt supra diximus: sed quia ex peculiari intentione pro aliqua re speciali fiunt, hoc titulo priuatæ dici possunt: & è contrario, quæ absolute pro omnibus offeruntur sine peculiari applicatione dicentur cōmunes seu publicæ: quæ tamen vocum significatio ad præsens institutum nil refert. Alio item modo, & satis iuxta vulgi consuetudinem, nunc dici solent Missæ publicæ seu solemnes, quæ canuntur: priuatæ vero, quæ tantum recitando dicuntur: nam communiter cantus adiūgitur propter populi frequentiam & solemnitatem, & ideo, quando sine cantu dicitur Missa, per se non censetur requirere hanc populi frequentiam, & ideo priuata dicit. Vnde ad hæc duo membra sic explicata potest facilè applicari conclusio posita, quamuis, formaliter loquendo, si solam solemnitatem cantus attendamus; nihil repugnet, Missam hoc modo cantari cum vno solo ministro, etiam si nulli alij assistant; quod, neq; per se malum est, neque aliquo iure Ecclesiastico reperitur prohibitum: imo in aliquibus paruis oppidis interdum ita fit, nec reprehensione dignum censetur quamuis n. raro accidat, ad huiusmodi Missam aliquem populum nō congregari, tamen, si id acciderit propter inertiam, aut occupationem, vel raritatem populi, non ideo male ageret sacerdos, suā solemnitatem, quamuis in se est, adhubendo. Alio ergo modo dicitur Missa publica, quæ signo dato cum publica populi conuocatione in publico loco, & certo tempore ad populi conuentū destinato, fit: quomodo loquitur Gregor. citatis locis, & Augustin. in dict. cap. Et hoc attendendum. Et hæc quidem Missæ, quāuis de se publicæ sint, non tamen ita requirunt populi conuentum, vt, si fortasse deficiat, sine illo dici, aut fieri licite non possunt: quia licet populus, vel præcipiatur, vel inuitetur, vt ad illas conueniat, tamen Sacerdos non prohibetur eas dicere, si per possibile, vel impossibile, populus aduenire negligat. Ex hoc ergo solo capite, non requiruntur etiam ad has Missas in rigore plures assistētes, vel ministrantes. Adiūgi tamen solet in his Missis quędam peculiaris solemnitas, iuxta Ecclesiasticum ritum, iuxta quem dici solent cum Diacono, Subdiacono, Acolythis, &c. & hæ dicuntur proprie Missæ solemnes, de quibus loquitur D. Thom. hic artic. 5. ad 12. dum ait, Quod in solemni celebratione Missæ plures debent adesse: q. in sensu composito (vt sic dicam) est per se notum, quia de intrinseca ratione huius solemnitatis est pluralitas ministrantium: si ergo Missa debet esse solemnis, necesse est, vt plures in ea ministrent. An verò necesse sit, Missam interdum fieri cum hac solennitate, id quæri potest. Et dicendum videtur inprimis non esse necessarium, ita semper fieri, vt constat ex vsu Ecclesiæ, & ex facto etiam Christi Domini: deinde satis esse cōsentaneum iuri etiam diuino, vt interdum ita fiat: non enim sine causa distincti Ordines instituti sunt, Diaconatus, Subdiaconatus, &c. sed, vt eorū munera exerceantur: maxime autē exercentur in his Missis solemnibus. Item, hoc multum refert ad splendorem, & solemnitatem Ecclesiasticorum officiorum, & ad maiorem reuerētiam huius sacrificij, & ad differentiam festiuitatum, vt cum maiori, vel minori pompa & solemnitate fiant: ac denique ad populi instructionem vel deuotionem excitandam. Vnde tandem concluditur, posse quidem alicubi esse obligationem aliquas Missas dicendi cum hac solemnitate, sed quia de hac obligatione non est vna generalis lex pro tota Ecclesia lata, in diuersis locis seu Ecclesijs, iuxta diuersas consuetudines aut peculiares leges, consideranda & seruanda erit talis obligatio: &, ea suppositā, in modo solemnitatis adhibendo, seruandus erit ritus ab Ecclesia institutus, iuxta ea, quæ in disp. 83. & 84. dicta sunt.

Concilium Trid.

Quot, quibusq; modis dici soleant Missæ, tum priuatæ, tum publicæ.

Gregor. Augustin.

D Thom.

Quæsito facto.

Iuxta hanc ergo acceptionem Missæ solemnis seu publicæ, Missa priuata dicetur omnis illa, quæ cum prædicta solemnitate non fit: & hoc sensu intelligitur conclusio posita, quod in Missis priuatis non requiratur pluralitas ministrantium, seu assistētium, etiā ex Ec-

ex Ecclesiastico iure, quod etiam docet D. Thomas, citata solutione ad 12. & alij authores: & constat ex communi vsu, qui declarat, vel nunquam fuisse tale præceptum ab Ecclesia latum: vel, si aliquando fuit, contraria consuetudine generaliter recepta, videntibus & consentientibus Episcopis & Pontificibus fuisse abrogatum. Et quidem D. Thomas supra significat, nunquam in Ecclesia fuisse hoc præceptum, nam decretum illud Sotheris exponit de Missis solemnibus, fortasse, quia ibi dicitur, Nulli Missarum solemnia celebrare præsumat, &c. nisi duobus præsentibus: sed hæc difficilis est expositio, tum, quia hoc sensu superfluum est tale præceptum: quia, vt supra dicebam, fieri non potest, vt missa solemnis sine pluribus ministris celebretur, quia in hoc eius solemnitas cõsistit: vel certe dicendum erit, ibi præcipi, quod omnes Missæ cum ea solemnitate dicantur, quod est difficilius, & contra D. Thomæ mentem, tũ etiam, quia ratio, quæ ibi subiungitur, generaliter omnes Missas comprehendit, scilicet, vt Sacerdos apte possit dicere, Dominus vobiscum, & similia. Vnde Innoc. III. li. 2. de Mysterijs Missæ. c. 25. referens hoc præceptum, addit hæc verba, Verum aliud est, necessitatis articulus: aliud, religionis contemptus: quibus significat, præceptum illud obligare, quãdo commode impleri potest: tamen ob necessitatem prætermitti posse. Sed reuera, nulla alia interueniente necessitate, nisi quia non sunt plures, qui velint Missæ assistere, aut ministrare, potest Missa, vno solo ministrãte, dici: quia reuera nullum est de hac re præceptum, à cuius obseruatione oporteat ob necessitatem excusari. Aliter ergo Alens. 4. par. q. 36. memb. 5. alias, q. 10. memb. 5. art. 2. §. 7. dicit, quædam retroactis temporibus statuta fuisse ob reuerentiam tanti mysterij, quæ postea abrogata sunt per vsum, propter necessitatem, & vtilitatem. Et huiusmodi est hoc, de quo agimus: multiplicato enim numero Presbyterorum, & vtile, & necessarium fuit cũ vno ministro celebrare, ne frequẽter cogerentur sacerdotes sacrificium omittere. Ratio aũt in prædicto decreto allata cõgruitatem quidem habet, nõ tamen necessitatem: nam, cum sacerdos dicit (Dñs vobiscum) Ecclesiam alloquitur, ad eamq; intentionẽ suam referre debet. Vide Odo Camer. vbi sup. de sacerdotib. hoc modo priuate ministrantib. ait, Cum nõ habeant, quam pluraliter collecta salutent, nec plurales mutare possint salutationes, cõuertunt se ad Ecclesiam, dicentes, se Ecclesiam in Ecclesia salutare, & in corpore totum corpus alloqui: & virtute totius cõmunionis in Ecclesia confici S. mysteria per gratiam Dei. Neq; esse quemq; alicubi fidelium, qui viuificorum nõ fiat particeps sacrosanctorum, dum, in corpore Ecclesiæ adhæret capiti, velut vtile membrũ. Et, iuxta hunc sensum, exponit particulam illam canonis (Et omnium circumstantium) non tantum de ijs, qui corporali adsunt præsentia, sed de omnib. q in fide cũ sacerdote cõmunicant, & Christo capiti adhærent, vt ibid. latius Titelmann. exponit, qui eod. modo exponit illa verba, Vel qui tibi offerunt, & illa, Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, scil. vel sacramentali sumptione, vel spirituali, per fidei & charitatis vnionem. Dici etiam posset, merito illa verba in plurali dici à sacerdote, quia regulariter solent multi adesse, & ita ex intẽtione sacerdotis referri possunt ad circumstantes, siue vnus sit, siue plures. Alia vero verba Anacleti Pap. minorem difficultatem habent; quia, neq; voces cõtinent, quæ satis aperte præceptum indicent, sed cõsilium vel admonitionem; neq; fundantur in ratione aliqua necessitatis, sed cuiusdam congruitatis & decentiæ, quæ fortasse eo tempore magis habeat locũ; quando sacerdotum multitudo, & sacrificiorum frequentia tanta non erat. Deniq; quod Strabo ait, legitimam Missam esse, in qua sunt Sacerdos, respondẽs, offerentes, & communicantes, licet improprie dictum sit, pie tamen potest exponi; vocari (legitimam) quoad perfectum vsum, & participationem huius sacrificij, & sacramenti; non vero quoad necessitatem legis impositæ circa modum sacrificandi.

Innoc. III. Alens. Odo Camer. Titelman. Strabo.

Decreta vero in contrarium citata in principio sectionis, probant primam huius conclusionis partẽ, nimirum vnum saltem ministrum esse necessarium ad Missam dicendam, & confirmari potest ex capitulo Proposuit, de filijs Presbyterorum, quamuis ibi eodem modo de Missa, & de alijs diuinis officijs, fit sermo. Vnde videtur exponi posse textus ille de Missa solemni, seu publica quoad cantum: tamen in Concilio Basilien. sessione 21. inter alios abusus aliquarum Ecclesiarum ibi prohibitos ponitur, quod Missa priuata sine ministro dicitur. Et (quod caput est) hæc omnia decreta sunt vniuersali consuetudine confirmata; quæ consuetudo, etiam si alia deessent, haberet vim præcepti: & ita sentit D. Thom. supra, Palud. in 4. distinct. 13. quæst. 2. art. 1. Soto, quæst. 2. artic. 5. ad 12. Sylvest. verb. Missa. quæst. 2. Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 5. Conc. Basil. D. Thom. Palud. Soto. Sylvest. Anton.

Sed dubitari circa hoc solet, an oporteat hunc ministrum esse virum, vel possit esse fœmina. Respondetur, quamuis remote possint fœminæ interdum respondere sacerdoti, vt ex choro facere solent in Missa solemni: tamen proxime ad altare ministrare, respondendo, aquam & vinum præstando, & alia similia faciendo, nec possunt, nec debent, vt docent authores supra citati ex c. 1. de Cohabitat. Clericor. & mulierũ, vbi dicitur, vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, atit Presbytero ministrare. Itẽ, quia est per se indecens, & non nullum periculum continet, saltem contra puritatem & munditiam tanti sacramenti. Vlterius interrogari solet, an in aliquo casu liceat soli sacerdoti, nullum ministrum habenti, sacrificium offerre, ita vt ipsemet sibi respondeat, & inseruiat, sicut dicebat secunda opinio supra citata. Et ratio dubij esse potest, quia, licet Ecclesia id prohibeat, tamen in casu necessitatis non videtur Ecclesiasticum præceptum obligare: ergo, saltem in illo licebit hoc facere. Atque ita sentit Glossa, dicto capit. Hoc quoque, de consecr. distinct. 1. vbi ait, quod intelusus seu solitarius posset solus Missam cantare: & citat textum in capit. Quæsiuit. de verb. significatione: in quo dicitur, quod sacerdos vno præsente clerico, vel etiam solus, potest infirmum vngere: vbi Glossa aduertit, id intelligendum esse in necessitate, quæ legem non habet: idem ergo probabiliter dici potest in præsenti. Et hanc opinionem tenet Durand. lib. 2. de ritib. cap. 15. & Soto in eandem sententiam citat Paludanum, d. 13. q. 2. art. 1. tamen ibi Paludan. concl. 2. solum dicit, vnum ministrum sufficere, & d. 13. q. 2. artic. 3. concl. 1. dicit, quod, licet solus sacerdos possit vngere, si adiutorem non habeat, nutiquã vero sine adiutore celebrare debet. Antonin. etiam supra, §. 6. ait, quod, si aliquid eorum defuerit, quæ requiruntur ad ritum celebrationis, potius est omittenda Missa, etiam in die festo, quam fit celebrandũ: at vero inter requisita ad huiusmodi ritum prius numerauerat ministrum, quamuis in eo §. 7. repetẽs & humerans aliqua alia in particulari, de hoc nihil specialiter meminerit. Denique Soto d. 13. q. 2. artic. 5. ad 12. admittit, in aliquo casu necessitatis posse hoc fieri, non tamen adeo frequenter, vt Glossa supra citata significat, sed in vrgenti casu necessitatis: vt, si esset dies festus, & non posset sacerdos Missam audire, nec socium habere sibi ministrantem: & hoc sequitur Iacob. de Graf. libr. 2. Sum. capitul. 42. numero 3. citans Antonium de Butr. in capitul. 2. de vita & honestate clericor. numero. 11. Mihi videtur, hoc non esse sine dispensatione agendum ob causam aliquam regularem (vt sic dicam) seu ordinariam, vt, verbi gratia, si quis eremita omnino solus viueret, sine sacrificio, non posset licite, nec quotidie, nec diebus festis solus celebrare, sine dispensatione: quia illa non pot proprie

Durand. Soto. Palud. Antonin. Soto. Iacob. de Graf. Antonius de Butr. Soto.

proprie dici necessitas, sed voluntas: nemo autē potest sua voluntate instituere talem viuendi modum, in quo, præter communem Ecclesiæ consuetudinē, & contra ordinariam legem, celebret: at vero, si necessitatis casus fortuito & extraordinarie accidat, probabile existimo, posse hoc fieri sine culpa: quia authoritas prædictorum authorum facit rem moraliter probabilem. Item, quia hoc præceptum solum fundatur in Ecclesiastica consuetudine, quam merito interpretari possumus, extra articulum necessitatis. Addit vero Soto, consultius esse, nō ita celebrare propter cuiuscunq; festi necessitatem, sed propter festum magnæ solemnitatis: quod quidem ego ita cōsulerem, sed nō damnarem peccati mortalis eum, qui in quocunq; festo id faceret. Vnde fit, multo magis hoc licere propter periculum mortis ad sumendum viaticum, vel ad dandum illud alteri, & sic de alijs similibus. Ac denique addendum censeo cum Soto supra, si in huiusmodi casu necessarium sit, aut solum ministrare, aut fœminam adiutricem habere potius esse celebrandum sine ministro, quam cum fœmina ministrante, tum quia hoc expressius est iure prohibitum, & de se videtur esse quid indecentius, magisq; vitandum.

Potius celebrandum est sine ministro, quam cum fœmina ministrante.

SECTIO II.

Ad quid obligetur is, qui sacerdoti in sacrificando ministrat.

OFferebat se hoc loco iterum tractādus error hæreticorum huius temporis, dicētium teneri huiusmodi ministrum ad participandum de hoc sacrificio, seu ad communicandum? Sed nihil noui occurrit dicendum contra hunc errorem: quia non est specialis ratio de hoc ministro magis, quam de alijs, qui Missæ assistunt: quia nullo iure, neq; diuino, neq; Ecclesiastico, ostendi potest, maiorem obligationē habere in hoc ministrantes, quam assistentes: neq; aut ex natura rei & communi lege sacrificij, aut ex peculiari institutione huius sacrificij. Vnde Concil. Tolet. XII. can. 5. de solo sacrificante dicit, Quale erit sacrificium, cui neq; ipse sacrificans participare dignoscitur? Omisso ergo hoc errore, de quo plura videri possunt in Bellarmino, libro secundo de Miss. capit. 9. & 10. vt certum supponimus, non teneri huiusmodi ministrum ad communicandum in Missa, cui ministrat. Vnde vix potest aliqua specialis obligatio, vel aliquod speciale præceptum assignari his ministris iure positiuo impositum: sed solum illud, quod naturale est, vt vnusquisque in assumpto munere, debito modo atque integre ministret. Vt autem hoc distinctius exponamus, distinguere possumus, iuxta diuisionem supra datam de Missa solemni & non solemni, duplex ministerium, seu duplicē ministrum Missæ. Vnus est, qui ex officio ministrat, ratione Ordinis, quo ad tale ministerium cōsecratus est, vt Diaconus, Subdiaconus, & inferiores clerici. Alius est, qui solū ministrat vt laicus, priuatim inseruiens, & nomine populi respondens.

Conc. Tolet. XII.

Bellarmin.

Duplex minister Missæ.

De priori ministro ex officio multa possent hoc loco tractari, quæ partim ex materia de Ordine pendent, partim ex his, quę dicta sunt de officio sacerdotis, seruata proportione, definiri possunt: & ideo breuiter ea attingam, & remittā. Primum enim inquiri potest, an huiusmodi clerici seu ministri teneantur interdum suum ministerium exercere, soleñiter ministrando? nam ex ijs, quæ dicta sunt de obligatione sacerdotis ad sacrificandum, existimare quis posset eodem modo obligari inferiores clericos ad sua ministeria aliquando exercenda, quia ministerium datur propter vsum eius: & Ordo seu consecratio ad aliquam actionem, propter actionem ipsam. Dicendum vero est, moraliter loquendo, nullam esse huiusmodi obligationem, neque ex diuino iure, neque ex Ecclesiastico: nullibi enim scriptū extat tale præceptū: & Ecclesiastica consuetudo docet, neq; traditione haberi: quia vsus Ecclesiæ est, vt multi ex his inferioribus clericis nunquam hæc ministeria exerceant, quod ab eis omittitur sine vllo scrupulo peccati: & ratio est, quia hæc ministeria non sunt adeo necessaria in Ecclesia, vt oportuerit absolute præcipi: in quo multum differūt à sacrificio, quod est proprium ministerium sacerdotis: & in eo etiam, quod sacerdos habet supremum & absolutum ministeriū in suo ordine: reliqui vero inferiores solum habent ministerium in ordine ad ipsum sacerdotem: & ideo non est necesse, vt absolute obligentur, sed satis est, vt parati sint ad ministrandum, quando Ecclesia suo ministerio indiguerit, vel quādo sacerdos, vel superior potestatem habens, imperauerit: aut denique, quando alio titulo beneficij vel consuetudinis tale munus ad eos pertinuerit. Deinde inquiri pōt, supposito quod huiusmodi ministri, siue voluntarie, siue ex obligatione solenniter ministrent, quid obseruare debeant vel teneātur in huiusmodi ministerio? In quo dicendum est, teneri ad ea obseruanda, quæ iuxta ritum ab Ecclesia institutum, circa solemnem Missæ celebrationem instituta sunt, prout in Missali, vel Pontificali Romano habentur, sicut de sacerdote dictum est: omnia enim, quæ de illo dicta sunt, hic possunt cum proportione applicari. Itaq; vti debent vestibus sacris ab Ecclesia institutis in suo ministerio; seruare etiam debent cæremonias omnes, tam in verbis, quam in actionib. consistentes, quæ ad illos pertinent; peccarentq; hæc leuiter omittendo, vel negligenter aut irreuerenter tractando, secluso autem contemptu & scandalo, raro erit in hoc graue peccatum: quia vt ministerium hoc minus principale est, & accidentariū in officio Missa, ita materia huius defectus communiter non apparet admodū grauis: interdum tamen esse potest, si, aut redundet in aliquam irreuerentiam grauē ipsius sacramenti, aut, si eam ob causam aliquid omittatur, quod licet accidentale sit, tamen maioris momenti in Missa censeatur, vt, si ob negligentiam Diaconi ministrantis calicē, mistio aquæ omitteretur: aut si Subdiaconus vellet in Missa ministerium Diaconi vsurpare, nolletq; epistolam dicere, aut aliquid huiusmodi. Tandē inquiri posset, an teneantur hi, præsertim Diaconus & Subdiaconus, disponi ad gratiam, vt digne solēniter ministrent? sed hoc sufficienter attigimus supra, tractando de sacramentis in genere, & de dispositione, quæ ad illa ministranda requiritur.

Aliud quæsitum.

Responsio.

Dubium datur.

De alio ministro, qui absque vlla solemnitate vel consecratione Missæ inseruit, solum necesse est, vt duo obseruet. Primum, vt iuxta ritū ab Ecclesia præscriptum respondere sciat, atque respondeat: quia alioqui male faceret, vsurpando ministerium, quod non potest nisi ineptissime præstare. Item quia, si non rite respondeat, reuerā non erit minister. Vnde perinde erit, quoad hanc partem, cum illius præsentia, ac fine ministro, sacrificare. Sed quæres, an in casu necessitatis, quādo nullus adsit, qui respondere sciat, possit sacerdos vti aliquo, quem ipsemet sacerdos in eadem Missa ad respondendum instruat, præeundo, seu verba responsionū simul cum illo dicendo? Respondeo, si tanta sit necessitas, in qua liceat etiam sine ministro conficere, non est dubium, quin hoc etiā liceat: imo, cęteris paribus, potius esset vtendum huiusmodi ministro, quam omnino sine ministro celebrādum, quia hoc modo minus violatur, etiam materialiter, Ecclesiastica consuetudo & præceptum. Vnde consequēter existimo, minorem necessitatem sufficere ad vtendum huiusmodi ministro, quam ad celebrandum omnino sine ministro: sine aliqua tamen legitima causa, & magna indigentia ministrorum, non est hoc faciendum: quia est minus decens, & valde alienum à consuetudine Ecclesiæ, & à ritu eius, ad quem spectat, vt sacerdos ea tantum proferat, quæ sui muneris sunt, & alio respondēte, taceat.

Quæsitum.

Responsio.

Quæsito satisfit.

Authorū sententia.

Secundo tenetur hic minister actiones ad se pertinẽtes ea diligentia, & animaduersione tractare, vt eius occasione nullus defectus in Missa committatur: hoc constat, quia hæc obligatio ex natura rei sequitur, supposito vsu talis ministerij: quoniam alias talis defectus merito ipsi ministro, & negligentiæ eius tribueretur: vt, si, dũ ampullas ministrat, loco vini afferat aquam vel aliquid huiusmodi: quod tale est, vt, si voluntarie fiat, grauem culpam contineat: regulariter vero excusantur huiusmodi ministri à graui culpa, quãdo aliquid simile committunt ob naturalem inaduertentiam: quoniam vero sæpe contingit, huiusmodi ministros, aut non esse satis instructos, nec per se omnino sufficientes, nec perfecta ratione vtentes, vt in villis, seu paruis oppidis sæpe accidit: & ideo tunc maxime debent sacerdotes ipsi vigilare, ne aliquis defectus eorum occasione committatur. Alia, quæ ad huiusmodi ministros pertinere possunt, cõmunia sunt cæteris, qui Missam audiunt, scil. quod reuerenter & attente assistant, ac similia: an vero huiusmodi minister peccet, ministrando sacerdoti peccatori, in superioribus tractatum est, agendo de indignis ministris sacramentorum.

DISPVTATIO LXXXVIII.

De præcepto audiendi Missam.

D. Thom. QVãuis materia huius disputationis ad tertium Decalogi præceptum pertinere videatur, de quo tractat D. Thom. 2.2.q.122.ar.4. quoniam præcipua pars sanctificationis festorum, prout in Ecclesia obseruatur, in Missæ auditione posita est: nihilominus nõ potuit in præsentia omnino prætermitti: quoniam ad integrum atq; completum Missæ tractatum necessaria est. Diximus enim in superiorib⁹, quãuis sacerdos sit, qui proprie ex officio offert hoc sacrificium Missę, cæteros tamen, qui assistunt etiam suo modo per illum offerre: & ideo, sicut de sacerdotibus diximus, quando, & quomodo offerre teneantur, ita etiam de cæteris offerentibus, qui Missæ assistunt, id explicare necesse est: præsertim, quia cum dictum sit de sacerdote offerente, & ministro adiuuãte: oportet etiam de assistentib. dicere, & de eorum obligationibus: nam in cæteris, qui remote dicuntur offerre, nulla specialis obligatio considerari potest: ad assistentes autẽ proprie pertinet præceptũ de Missa audienda. De quo primo videndum est an sit: deinde quomodo sit implendum, & quæ possint ab illius obseruatione excusare.

SECTIO I.

Vtrum sit in Ecclesia præceptum de Missa audienda.

NOn defuerunt, qui huiusmodi præceptum esse negarent, quam opinionem aliqui tribuunt Angelo, verb. Feriæ, numer. quadragesimo secundo, qui citans Richard. quodlib. 1. quæst. 19. negat, omissionem Missæ in die festo esse peccatum mortale, nisi ex contemptu formali vel virtuali fiat. Quod etiam affirmauit Sum. Rosel. verb. Missa, & Turrecrem. in capit. Missas de Consec. d. 1. vocant autem cõtemptum virtualem, quando quis absq; vlla legitima causa assuefit omissioni Missæ in prædictis diebus. Sed hi authores non omnino negant præceptum, sed male illud declarant.

Cõclusio. Dicendum est ergo, esse in Ecclesia præceptum impositum fidelibus audiendi Missam certis diebus, quos festos appellamus, quod inferi⁹ declarabimus. Hoc est de fide certum, absolute loquendo, quamuis Soto in 4. distin. 13. quæst. 2. art. 1. in fine solum dicat, qui negaret hoc veritatem, puniendum esse, tanquã suspectum aduersus sancta mandata. Probatur autẽ conclusio: Primo ex multis decretis, quæ habentur de consecrat. distinct. 1. capit. Missas. capitul. Omnes fideles, & alijs, quæ in sequentibus afferemus, in quibus, & præceptum datur, & per verbum præcipiendi expresse proponitur, quod ex vi & proprietate sua necessitatem inducit, vt Augustin. ait lib. de Sancta Virginitate, capit. 14. & 15. Secundo ex vsu & consuetudine Ecclesiæ: nam inter prima fidei rudimẽta hoc præceptũ tertio loco inter Ecclesiastica numeratur: & ita est communi sensu omnium Catholicorum receptum. Tertio ex communi Doctorum omnium consensu, D. Thomæ, citato loco, Soto 2. de Iustit. quæst. 4. art. 4. & in 4. distinct. 13. vbi supra, & ibi Paludan. q. 13. & Summistarum omnium, verb. Missa, verb. Feriæ. & verb. Festor. obseruatio. Nauar. dict. c. Quando, & in Summ. c. 13. num. 16. & cap. 21. Castro, lib. de leg. pœn. cap. 5. & vltim. & aliorum Canonist. in dictis capitibus de Consecr. dist. 1. Quarto accedit congruentia: nam illi dies deputati sunt ad diuinum cultum: & ideo, sicut aliquid illis diebus ab Ecclesia prohibetur, quo possint homines expediti esse ad vacandum diuinis rebus, ita etiam aliquid positiue præcipi oportuit, quo fideles eisdem diebus Deum colerent, sed nihil accommodatius præcipi potuit: quam vt Missæ assisterent, in qua supremus Dei cultꝰ exterior continetur.

Soto. *Paludan.* *Nauar.* *Castro.* *Canonist.*

Hinc autem oritur quæstio, an hoc præceptũ mere Ecclesiasticum sit, vel aliquo modo ex naturali, aut diuino iure descendat. Respondeo, supposita institutione huius sacrificij (nam sine illa, constat nullum posse esse huiusmodi præceptum) præceptũ hoc esse valde consentaneum iuri naturali. Primo quidẽ, quia præceptum sacrificandi quodãmodo est de iure naturæ: & ideo apud omnes etiam Gentes seruatum est, vt omnes, qui ad aliquem populum vel Rempublicam pertinent, aliquo modo & aliquibus diebus congregentur & conueniant ad colendum Deum eo ritu sacrificandi, quem vnaquæq; Respublica profiteretur: nam, sicut sacrificium est communis & publicus cultꝰ, qui nomine omniũ offertur, ita etiam ratio ipsa postulat, vt omnes aliquando assistant, suumq; consensum, & cooperationem, quo modo possunt, præbeant. Secundo, quia, sicut cultus externus Dei est de iure naturæ, ita etiam, quod tempus aliquod ad hunc cultum deputetur, ad ius naturæ pertinet, quãuis huius vel illius diei designatio sit de iure positiuo, vt D. Thomas dict. art. 4. ad 1. docet, & omnes D. Thom. cum illo, hoc autem naturale ius optime impletur, deputando aliquos dies ad colendum Deum per Missæ sacrificium, ei assistendo: hoc ergo modo ducit originem hoc præceptum à iure naturæ. Et eadẽ ratione est valde consentaneum iuri diuino: nam Deus præcipit ac voluit, se coli in Ecclesia Christi hoc genere sacrificij, iuxta illud, Hoc facite: ergo valde consentaneum huic præcepto est, vt omnes fideles obligentur ad colendum Deum aliquando hoc sacrificio, vnusquisq; eo modo, quo potest: ergo, vel offerendo, vel saltem assistendo. Imo, si factum Christi cõsideretur, probabiliter intelligi potest verbum illud, Hoc facite, ita vt hoc totum comprehendat, nã ibi, & Christus sacrificauit, & discipuli astiterunt sacrificio: ergo Christus præcipiens, vt id fieret in Ecclesia, voluit & à sacerdotibus offerri, & vt fideles ei aliquando assisterent: quamuis enim ex illis verbis non colligatur, necessariam esse præsentiam populi, vt hoc sacrificium offeratur, neque teneri populum toties huic sacrificio assistere, quoties ipsum offertur: colligitur tamen probabiliter, teneri populum aliquãdo assistere huic sacrificio ad memoriam passionis Christi recolendam, & per eius repræsentationem, realemque ipsius Christi præsentiam & oblationem, Deum colere, deprecari, eique pro suscepti beneficijs gratias agere. Sed, quamuis hæc, quæ probabilia sunt, non cogãt, vt simpliciter asseramus, præceptum

Probatur conclusio.

Cathusiensis. *Augustin.*

ceptum hoc audiendi Missam, etiam in communi sumptum, esse de iure diuino, satis ad rem moralem est, quod sit illi valde consentaneum, licet absolute Ecclesiasticum tãtum sit: non est enim dubium, quin possit Ecclesia in tali materia ad diuinum cultum adeo pertinente, & ad spiritualem fructum fidelium vtilissima, præceptum ponere, etiam si diuino iure latum non sit.

Corollariũ. Atq; hinc sequitur primo, præceptum hoc inducere grauem obligationem, ita vt illud trãsgredi omnino, vel vno tantum die, pro quo obligat, sine vlla legitima causa excusante, peccatum mortale sit, etiam si non ex contemptu, iuxta interpretationem Angeli, & Richardi, sed ex mera voluntate, aut negligentia, & vecordia culpabili, vel ex affectu ad aliam actionem, aut alio simili modo voluntarie omittatur. Ita sentiunt omnes authores supra citati: quia materia ex suo genere grauis est, cum ad cultum diuinũ pertineat: & in particulari integra Missa, vel eius omissio etiam est res satis grauis: non ergo solum ex assidua omissione fit hæc culpa mortalis: sed etiam ex singulis actibus, seu omissionib⁹ integris: omissio enim alicuius partis potest esse tãtum venialis culpa, vt infra dicemus. Et confirmatur: nam, si quis voto se obligaret ad audiendam Missam vno die, & id omitteret, peccaret mortaliter. Sed non minus obligat Ecclesiæ præceptum, quam votum proprium: neque est minus grauis auditio Missæ respectu præcepti, quam respectu promissionis. Itẽ, transgressio ieiunij Ecclesiastici vnius diei est peccatum mortale. Itẽ in sacerdote omissio officij canonici in vno die est mortale peccatum: sed non est res minus grauis oblatio sacrificij, & auditio Missæ: ergo prõ singulis diebus seu vicibus obligat hoc præceptum sub mortali. Et hic iam est omnium fidelium sensus. Intelligendum est autẽ, hanc culpam esse mortalem ex suo genere, nam ex accidente potest esse, vel venialis, vel nulla. Idq; duplici ex capite: primo ex parte materiæ, si non tota Missa, sed aliqua pars eius omittatur: quæ autem, & quanta hæc sit, infra declarabitur, secundo ex parte operantis: quia, scilicet, ex naturali inaduertẽtia, vel ignorantia culpabili, vel saltem non grauiter culpabili, omittit: vt, si habens animum audiendi Missam incipiat actione aliqua occupari, & postea adeo obliuiscatur, vt prius, quam aduertat, elapsum sit temp⁹ commodum ad Missam audiendam: tunc enim excusatur à culpa non solũ, si actio illa, in qua occupatur, studiosa sit & honesta, vt quidam putant, sed etiam si sit cuiuscunq; ordinis: quia illa non excusat, eo quod bona vel mala sit, sed propter inuoluntarium, quod occasione illius accidit, per inaduertentiam omnino naturalem, & nullo modo præuisam: supponimus enim, actionem illam de se non esse talem, quæ morale periculum afferat illius obliuionis, vel omissionis, vel saltem, quod tale periculũ non sit præuisum, neq; animaduersum: quod commune esse potest, tam actioni malæ, quam bonę. Similiter (ait Caietanus verb. Festorum violatio) si quis absq; sufficiente causa omittat sacrum in die festo, bona fide putans causam esse sufficientem, cum reuera non sit, excusari potest à culpa, vel saltem à mortali: & idem notat Nauar. c. 21. n. 14. quod generale est omnibus peccatis, vt constat ex materia de conscientia, & notat idem Nauar. c. 23. n. 42. est autem difficile, in particulari iudicare, quando hæc ignorantia sit, nimiũ, vel leuiter culpabilis: non enim semper hęc existimatio excusat: si temere habeatur, vel si quis negligat interrogare, cum dubitat, & potest: sed considerandę sunt circumstantiæ, & conditiones personæ, & præsertim, an bonam illam fidem simpliciter, & sine hæsitatione habuerit, nam tunc ordinarie est inuincibilis, & excusat, saltem à culpa graui.

Notabile. *Caietan.* *Nauar.*

Aliud corollarium. *2. Angeli opinio reijcitur.* Secundo sequitur ex dictis, falso dixisse Angelum, dicto verb. Feria, num. 45. si quis non possit in die festo simul Missæ & prædicationi interesse, potius debere Missam, quam concionem omittere, si alterutrum audire possit. Sed errat grauiter, quia audire Missam est in præcepto: audire autem concionem non ita: ergo per se loquendo, præferenda est Missa concioni. Dico autem, per se, quia in aliquo raro casu, si quis non posset in fide instrui, aut ab hæreticis defendi, nisi audita concione vel instructione alicuius Doctoris, seu concionatoris Catholici, posset interdum in ea occasione excusari ab obligatione audiendi Missam, sicut potest excusari propter alias causas minus etiam graues & necessarias, vt infra videbimus.

Tertio sequitur, posse pontificem in hoc præcepto dispensare, cum Ecclesiasticum sit, quamuis talis dispensatio non videatur esse in vsu, quia vix potest esse necessaria, aut conueniens. Dispensare enim cum aliquo, vt nunquam in tota vita Missam audiat: si nolit, etiã si possit, neq; vlla rationabili causa impediatur, non potest esse expediens: talis enim dispensatio non esset in ædificationẽ, sed in destructionem, & aliquo modo repugnaret iuri, & cultui diuino: dispensare autem, vt, interueniente aliquo impedimento, Missa possit sine culpa omitti, moraliter necessarium non est: quia, si tale impedimentum rationabile sit, per se sufficit ad excusandum, vt infra videbimus: imo tot sunt hæc impedimenta, tamq; ampla facultas in hac re conceditur ab authoribus, vt aliam præter illa omnia in hac re desiderare, ab animo fideli & religioso videatur alienum: ac propterea hæc dispensatio, neq; in vsu est, neq; expedit eam esse. 3. Corollar.

SECTIO II.

Quæ sit materia huius præcepti, sed quid intelligatur nomine Missæ, quæ audiri præcipitur.

Diuisiones Missæ assignantur. Missa, vt supra vidimus, diuidi potest in Missam catechumenorum, & fidelium, & ex vtraq; constantem. Item, in solemnem, seu quæ cum cantu dicitur: & priuatam, seu quæ tantum recitatur. Item, in Missam votiuam, & de die: & de his omnibus dubitari in præsente potest, quam Missam vnusquisq; audire teneatur, vt huic præcepto satisfaciat.

Circa primam diuisionem quid certũ. Et quidem circa primam diuisionem certum inprimis est, præceptum hoc obligare fideles ad audiendam totam Missam, à principio vsque ad finem, vt constantem ex Missa Catechumenorum & fidelium. In hoc omnes Doctores conueniunt, & probatur sufficienter ex cap. Omnes fideles, de Consecrat. dist. 1. Omnes fideles, qui conueniunt in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam, vt Scripturas Apostolorum, & Euangelium audiant, qui autem non perseuerant in oratione, vsq; dum Missa peragatur, communi cõmunione priuari. Et in c. Missas, sic dicitur, Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus. Verum est in aliquibus antiquis codicibus esse in Conc. Agat. c. 47. particulam illam, totas, tamen in Concilijs à Surio editis non deest, & in Decreto Greg. nihil circa hoc notatur, quod est signũ, iudicatum esse, illam particulã ita fuisse in vero originali Concilij, sicut à Gratiano posita est: vnde in eodẽ textu, & in c. Cum ad celebrantes, eadem distinctione, prohibetur fidelibus, ne ante completam Missæ solẽnitatem, & benedictionem Sacerdotis, discedant: Et in hoc sensu intellectum est, & receptum hoc præceptum communi sensu, & consuetudine totius Ecclesiæ, quod ita etiam obseruandum declaratur in Concilio Colon. I. part. 7. cap. 26. in 1. Tom. Concil. Quocirca, quod in prædicto canone dicitur, debere fideles Missas totas audire, quamuis distributione accommoda sufficienter intelligatur, vt vnusquisque Missam integram audiat: nullus enim tenetur plures audire, sed vnam tantum, vt infra dicam: tamen, si etiam ad singulos velimus Missas in plurali referre, recte etiam intelligi potest, debere vnum-

Concil. Colon. 1.

quemcq; fidelium audire integras Missas catechumenorum & fidelium : sic enim totum Missæ officium dici sæpe solet, Missarum solemnitas seu celebratio, vt patet ex capit. Quoque. capit. Cum ad celebrandas, & alijs eadem distinctione. Ratio autem huius conclusionis nulla alia est, nisi quia ita præceptum est : fuit autem hoc valde conueniens, quia sicut institutum est ab Ecclesia propter reuerentiam sacramenti, propter institutionem & admonitionem fidelium, vt Missæ sacrificium cum toto illo cæremoniarum apparatu fiat : ita merito omnibus fidelibus præcipitur, vt toti sacrificio, prout in Ecclesia fit, assistant.

Notabile.

Corollariũ Ex hac certa conclusione sequitur, non posse fideles voluntarie, & sine legitima atq; excusante causa, omittere aliquam partem Missæ, etiam minimam, sine culpa : quia, vel in toto, vel in parte, non adimplebunt hoc præceptum. Item, quia Sacerdos voluntarie omittens aliquam partem totius officij canonici, peccat, quia tenetur, officiũ illud integrum dicere: ergo similiter, &c. Item, quia in die ieiunij nihil omnino comedi potest extra tempus præscriptum, sine culpa, seclusa rationabili causa excusante pro ratione materiæ, quia illo præcepto simpliciter prohibetur cibus : sed similiter in præsente præcepto, licet affirmatiuum sit, tamen ob integritatem, quam præcipit, includit negatiuum, scilic. vt nihil de tota Missa omittatur: ergo. Tandem, quia ideo in iure expresse cauetur, vt ante benedictionem Sacerdotis nullus

Adnotandũ discedat. Vbi obiter adnotari potest, cum nuper introductum seu ordinatum sit, vt post benedictionẽ Sacerdotis, intium Euangelij D. Ioannis dicatur, fortasse non peccari venialiter, etiam si statim post datam benedictionem aliquis discedat, illo Euangelio non audito, quia iam seruat præceptum, etiã iuxta tenorem, & verba legis : & quia illud Euangelium non videtur ad integritatem Missæ pertinere : Nihilominus tamen hoc non est vulgari populo dicendum, sed potius reprehendendi sunt, qui hoc faciũt: nam reuera non id faciunt, quod per se loquendo, decet, & nonnullam inquietudinem cæteris commouent, quod maxime cauendum dicitur in dict. c. Omnes fideles. Ac deniq; satis probabile est, iam illud Euangelium esse partem totius officij Missæ, & comprehendi sub illa particula (totas.) Quod autem in antiquis iuribus præcipiebatur fidelibus, ne discederent ante benedictionem, nõ materialiter, sed formaliter sumendum est, id est, vsque ad finem Missæ, ideo enim tunc benedictionis mentio facta est, quia

Notabile. ibi Missa finiebatur. Illud etiam hic adnotandum cẽseo, quod Doctores aduertunt, eos qui Missæ inseruiunt, quamuis aliquas eius partes non videantur percipere, vel audire, dum per Ecclesiam discurrunt, vel ad Sacellum accedunt, vt vinum, thus, aut similia ad Missam necessaria afferant, non tamen propterea esse censendos partem vllam Missæ omittere, sed potius toti assistere, cum toti inseruiant, & ad hoc semper intendant. Ita Syluest. verb. Missa, 2. q. 1. Tabiena, verbo Missa, n. 10. Anton. 2. p. tit. 9. c. 10. §. 1. Nauar. in cap. Quando de consecr. d. 1. notab. 10. n. 18. quod intelligendum est, dummodo bona fide procedant, & mediocrem diligentiam adhibeant, ne plus iusto, & sine necessitate absint, aut in sacello vel alijs locis immorentur. Debent etiam non reseruare in illud tempus earum rerum præparationem, quæ ante Missam præueniri possunt, vt in illo tempore solum his actionibus incumbant, quas solemnitas officij requirit, & quæ antea commode præueniri non possunt : si tamen contingat alia etiam, quæ præueniri poterant, ex obliuione vel incuria fuisse omissa, & inter Missarum solemnia esse quærenda, vel præparanda, tunc licitum erit ob eam causam abesse, quia omnino expedit, vt ad integram Missæ solemnitatem nihil desit : & minister excusabitur ratione iam dicta, quamquam si oporteret magnam partem Missæ omittere ex accidentali occasione, vt, verbi gratia, si deesset vinum, & extra Ecclesiam quærendum esset, tunc teneretur aliam Missam audire, si posset, si autem non posset, excusaretur ratione iusti & debiti ministerij.

Sylues. Tabien. Antonin. Nauar.

Secundo sequitur, hanc culpam seu transgressionem, quæ committi potest in omissione partis Missæ, *Aliud in-* non esse semper æqualem, sed grauiorem aut leuiorem, iuxta quantitatem partis omissæ; & consequenter esse mortalem, si pars omissa grauis est : venialem autem, si sit leuis, in quo etiam omnes Doctores conueniunt. Difficultas autem inter eos est in iudicio ferendo de parte, quæ sufficit ad mortale peccatum, vel in qua omittenda solum venialiter peccabitur. Videntur tamen in hoc conuenire, quod dimidia pars Missæ, vel etiam tertia, sit grauis & sufficiens ad peccatum mortale, si tota omittatur : è contrario vero partem minorem quarta parte Missæ ex his, quæ accidentalia sunt, præsertim, si ex principio aut fine Missæ sumatur, solum esse materiam venialis peccati. Vnde aliqui defignant introitum Missæ cum his, quæ præcedunt, vsque ad Epistolam exclusiue. Atq; ita videntur loqui Antonin. Tabien. & Syluest. *supra*, *Anton.* non tamen satis explicant, apertius id declarauit *San.* doual, tractat. de officio Eccles. part. 6. cap. 14. Alij *Tabien.* vero hoc extendunt vsque ad Euangelium exclu- *Sylues.* sue. Itaque, si ab initio Euangelij vsque ad finem Mis- *Sandoa.* sæ audiat, non peccabit mortaliter, quod expressius moderni declararunt, vt Soto distinct. 13. quæst. 2. *Soto* art. 1. Nauar. cap. 21. num. 2. & c. Quando de Con- *Nauar.* secration. distinct. 1. notab. 10. num. 17. quia illa pars nondum cessetur quarta pars Missæ, nec notabilis. Intelligendum autem hoc est, dummodo Missam reliquam vsque ad finem audiat : nam, si quis in principio vsq; ad epistolam inclusiue omitteret, & postea, statim post communionem Sacerdotis, egrederetur, nimia esset licentia, nec careret scrupulo peccati mortalis : oportet ergo, vt saltem assistat vsque ad dimissionem populi, vel Sacerdotis benedictionem. Si autem quis à principio Missam audiat, & vsque ad *Aduerte* communionẽ assistat, quamuis reliquum omittat, *dum.* non erit peccatum mortale, quia illa non est pars notabilis; imo, quamuis aliquid ex principio, & fine omittat, poterit non esse mortale, si ex vtroq; non cõficiatur notabilis quantitas, vt, verbi gratia, si à principio epistolæ, vsque ad integram communionem Sacerdotis inclusiue assistat : quia epistola æquiualere censetur orationibus, quæ post communionem sequuntur.

Addit vero Nauar. quod, licet ab his offertorio, *Nauar.* vel symbolo incipiat Missæ assistere, satisfacit præ- *Opinio Na-* cepto, ita vt mortaliter non peccet, dummodo post- *uarrensis* ea legat, vel sibi legi faciat Euangelium Missæ. Sed *non.* in primis hæc limitatio videtur impertinens, quia lectio Euangelij extra Missam, neque est pars Missæ, nec facit vnum cum illa, nec cadit sub hoc præceptũ: vnde impertinens est ad implendum illud, nam, si quis absque culpa ob impotentiam, initium Missæ omittat vsque ad Euangelium inclusiue non tenetur, postea ex vi huius præcepti ad legendum Euangelium, non enim est, vnde hæc obligatio oriatur, nec consuetudo id habet. Quapropter illa licentia nimia esse videtur, nam ex ea sequitur, posse totam illam partem omitti absque peccato mortali, siue legatur postea Euangelium, siue non : quia, vt dixi, hoc est impertinens: consequens autem videtur absurdum; quia re vera illa est pars notabilis: nam, vt minimum est quarta pars Missæ, quæ pars in qualibet re existimatur notabilis; & cum hæc res sit moralis, non est amplianda. Posset autem hæc opinio Nauarri præsti- ce tolerari in alio sensu, scilicet, si is, qui Euangelium omisit, audiat totam Missam reliquam vsq; ad Euan- gelium Ioannis inclusiue, nam illud Euangelium iam est aliquo modo pars Missæ, vt supra dicebam: & alio- qui est probabile, non teneri fideles ad audienda duo

Euange-

Euangelia, neq; ad assistẽdum, nisi vsq; ad dimissionem vel benedictionem : & ideo audiendo postremum Ioannis Euangelium, videtur posse compensari aliud Euangelium in principio omissum ; & ita satisfieri præcepto.

Vltimo denique circa hæc aduertere oportet, in his partibus Missæ non tam esse considerandam temporis moram, quam dignitatẽ, & propinquitatem vel necessitatem ad substãtiam sacrificij : & ideo authores facilius permittunt, omitti ea, quæ antecedũt, vel sequuntur canonem Missæ, in quo maxime necessaria sunt, quæ à consecratione vsq; ad cõsumptionem continentur: & ideo est valde probabile, non impleri præceptum, etiam quoad substãtiam eius, si quid eo tempore omittatur vel intermittatur, etiam si tempus breue esse videatur, vt v. g. si quis egrederetur Ecclesiam, quando Sacerdos vult consecrare, & finita consecratione, statim ingrederetur, nã omitteret substantiam sacrificij : & idem fortasse esset, si ante communionem discederet : quia, vel est de substantia, vel maxime pertinens ad perfectionem sacrificij. Sed quamuis hæc tutiora sint, non est tamen semper scrupulus inijciendus, quando temp⁹ est admodum breue: dummodo consecratio & sumptio simul non omittantur: quia res hæc moraliter iudicanda est, & adhuc non satis constat, in quo præcise consistat substantia sacrificij.

Quæsito satisfit.

Sed quæres, quid agere debeat, qui aliquam partem Missæ omittit, vt culpam euitet. Respondetur, varijs modis posse hoc accidere : primo, vt pars illa non sit notabilis, & à principio inuolũtarie omnino omittatur, vt, si quis accedat ad Ecclesiam animo audiẽdi integram Missam, & casu inueniat aliquam inchoatam in orationibus, vel epistola, & illam audiat. Vel, si à principio eam audiuit, & postea, iusta aliqua orta occasione, cogitur discedere statim post cõmunionem Sacerdotis : & in his casibus existimo non peccare, etiam venialiter, quia illa partialis omissio tunc, non solum est leuis, sed etiam est inuolũtaria & causalis, vel habet sufficientem excusationem: neque necessarium est ad hanc culpam venialem excusandam, quod ille defectus suppleatur in alia Missa, etiã si fieri possit: quia iam præceptum est substantialiter impletum, & ille defectus inuoluntarie admissus est, illeq; modus supplendi illum est valde imperfectus, & non multum cõducens ad Missæ integritatem. Secũdo fieri potest, vt hæc partialis omissio à principio committatur voluntarie, vt si quis sciens, & videns, nolit ingredi Ecclesiam, donec epistola dicta sit, animo adimplendi præceptum, reliquum Missę audiendo, & tunc semper venialiter peccatur. Neque existimo necessariam moderationem, quam aliqui addunt, scilicet, nisi illa pars, quę omittitur, minima sit, quantumuis enim sit parua, est irrationabilis voluntas omittendi illam, nisi legitima causa adsit : neq; oportet etiam excipere confessionem Sacerdotis, vt aliqui excipiunt, quia non putant esse partẽ Missæ: est enim hoc gratis dictum, nam sub ritu & nomine Missæ totum id comprehenditur, & ita hoc totum etiam complectitur præceptum audiendi Missam, postquam vero hic defectus iam commissus est, non est obligatio illum supplendi in alia Missa, propter rationes insinuatas, & quia res morales non sunt adeo rigorosè expendendæ, præsertim, quando leuiores sunt.

Moderatio aliquorum non est necessaria.

Tertio fieri potest, vt pars omissa sit notabilis, & quod à principio fuerit inuolũtarie omissa; vt si quis veniens, ad Ecclesiam, inueniat Sacerdotem iam esse progressum in Missa fere vsq; ad consecrationem, & illam Missam audiat, timens, non futuram aliam, tũc ille quamuis proprie non adimpleat præceptum, excusabitur tamẽ à culpa, si mora illa inuolũtaria fuit, si tamen quocunq; casu accidat, vt postea alia Missa dicatur, tenebitur ita supplere defectũ, vt præceptũ impleat, quia nondum illud impleuerat, & iam tollitur rãtio excusationis. In huiusmodi autem casibus valde aduertendum est, sæpe prius peccari grauiter ratione periculi, cui homo se exponit, non inueniendi Missam, quãuis postea forte casu accidat, vt illam inueniat; nam ille iam dedit, quantum est ex se, moralem causam omissionis, quamuis postea casu acciderit, vt illa causa non habuerit effectum, quia fortuiti euentus non excusant priorem culpam. In quo debent confessores esse soliciti, vt culpam discernãt; & non ab euentu, sed à negligentia, & voluntaria mora cum periculo morali, de illis dijudicent. Quarto denique potest hæc pars notabilis Missæ voluntarie omitti, & quidem, si id fiat, animo non audiendi aliam Missam, nec supplendi illum defectum, iam peccatur mortaliter, nihilominus tamen semper manet obligatio supplendi illum defectum, quoad fieri possit; quia illud peccatum magis consistit in proposito interiori, quam in exteriori omissione, quæ non est in re posita, donec elapsum sit totum tempus, in quo potest impleri præceptum, & ideo tale præceptũ semper obligat ad mutandum illud propositum. Si autem illa pars omittitur, animo audiendi aliam Missam, vel supplendi defectum, non peccatur, audiendo eam partem Missæ, dummodo postea præceptum impleatur, vt per se constat.

Valde aduertendum.

Notabilis.

Sed tunc inquiri potest, quomodo supplendus sit ille defectus: an, scilicet, necesse sit audire aliam Missam integram, vel sufficiat, in alia audire eam partẽ, quæ in altera omissa fuit, ita vt sufficiat à principio habere hanc intentionem. Communiter authores docent, satis esse in huiusmodi casu audire in altera Missa partem omissam in alia, adeo vt, licet ex directa intentione id fiat, censeant, sufficere ad substantiam præcepti implẽdam, quamuis, si absq; causa fiat, peccatum veniale sit propter nonnullam irreuerẽtiam. Ita tenet Maior in 4. dist. 12. & d. 45. q. 2. Soto, d. 13. q. 2. art. 1. Nauar. in Sum. c. 21. num. 2. & in c. Quando, de Consecrat. d. 1. notab. 10. n. 18. & seqq. & recentiores communiter hoc sequuntur. Fundamentum eorum est, quia præceptum solum obligat ad audiendam totam Missam, non vero, quod ab vno Sacerdote continenter audiatur: hoc enim non habetur in verbis legis, vt patet in citatis iuribus: sed qui ab vno Sacerdote audit Missam, vnam ab offertorio, verbi gratia, vel consecratione, ab alio vero audit aliã à principio vsq; ad offertorium vel consecrationem, re vera audit totam Missam, licet non ab vno Sacerdote: ergo implet præceptum. Dices, illum nõ audire Missam debito ordine, cum prius posteriorem partem, postea priorem audiat. At vero in dict. cap. Missas. signatim præcipitur: vt speciali ordine audiat. Quod si dicas, saltẽ posse è contrario fieri, vt prius pars prior Missæ, & deinde posterior audiatur, contra hoc est, quia saltem iam illa sententia non erit in vniuersum vera; & deinde, etiam in prædicto casu, non videtur seruari debitus ordo Missæ, quandoquidem nõ continue, nec per modum vnius integri officij sacri auditur. Hoc argumentũ fundatum in illo verbo prædicti textus, Missas audire speciali ordine præcipim⁹, non habet magnam vim : quia illud verbum (speciali ordine) non videtur construendum cum verbo, audire, sed cum verbo, præcipimus, ita vt sensus sit speciali ordinatione seu lege præcipimus, Missas audire. Fundatum autem prædictum argumentum in verbo illo (totas Missas) adiuncta, & morali, & physica ratione, non videtur contemnendum : quia totũ proprie nõ significat partes disiunctas, & quouis modo aggregatas, sed vnitas, & debito ordine coniunctas maxime, si totum artificiale sit : sed illæ duæ partes Missæ sunt disiunctæ & diuisæ, ne debito ordine & modo coniunguntur ad vnam Missam componẽdam : ergo audire illas duas partes, nõ est audire Missam, vel totam Missam. Et confirmatur, nam hac ratione, si vnus Sacerdos nunc consecraret corpus, & post horam cõsecraret sanguinem, facta corruptione

Communis authorum sententia.

Maior. Soto. Nauar.

Fundamentum communis sententiæ.

Propria vis significatiua.

morali,

morali, verbi gratia, exuendo se vestibus sacris, & aliquid aliud interim agendo, non efficeret vnum sacrificium, neq; vnam Missam diceret: quia, licet in re afficeret vtramque partem, non tamen efficeret illas coniunctas & vnitas, prout necesse est ad hoc sacrificium; ergo idem est de audiendo. Et augetur præterea difficultas, quia alias sequitur, posse aliquem implere Missæ præceptum, audiendo simul duas partes Missæ, vt si verbi gratia, in vno altari vna inchoetur, & in alio altera continuetur à consecratione (& idem argumentum fieri potest de tribus altaribus, &c.) consequens autem est valde absurdum, quod nemo hactenus concesserit, quem ego viderim. sequela vero patet, quia etiam ille audit totam Missam, potest enim vtrique esse sufficienter præsens, & sufficientem attentionem adhibere. Quod vero simul id fiat, non refert: quia etiam potest quis simul duo præcepta implere, scilicet, recitare horas canonicas, & audire Missam in die festo. Neque etiam refert breuitas temporis, quia hæc est per accidens, vt patet in dicto exemplo: nam, qui tempore Missæ recitat horas, breuius tempus in diuinis rebus consumit, quam si singula suis temporibus faceret. Propter hæc suspecta mihi semper fuit illa doctrina, qua nonnullis etiam modernis Theologis & Iurisperitis displicere video: quia reuera est parum consentanea intentioni Ecclesiastici præcepti, & religioni ac reuerentiæ debitæ huic sacrificio. Et saltem censeo valde pertinere ad substantiam huius præcepti, vt tota Missa fidelium, ab oblatione vsque ad consumptionem, continue & per modum vnius sacrificij audiatur, vt debito modo possit audiens suas partes exhibere ad integre offerendum sacrificium per Sacerdotem eo modo, quo sibi possibile est, quoad accidentalia verò facilius admitterem, posse prædicto modo suppleri, maxime ob aliquam probabilem causam seu necessitatem: nam sine illa res est reprehensione digna. Nihilominus propter authoritatem dictorum authorum non potest practice condemnari contraria sententia: & ideo, qui ex illa fuerit operatus, non peccabit mortaliter: & ad rationes in contrarium dici potest cum Glossa in cap. Quorundam distinction. 23. in Missa, quia eius vnitas est cuiusdam solemnitatis, posse ex duobus imperfectis vnum aliquo modo constitui: ita vt saltem sufficiat ad implendum præceptum: nam si quid deest ad perfectionem, non censetur sufficiens ad culpam mortalem, & talis posset intercedere causa, vt excuset etiã à veniali.

Authoris sententia.

Quæsitum. Circa secundam Missæ diuisionem de solemni & priuata, inquiri potest, an teneantur fideles audire in sua Parochia Missam, quam maiorem vocant, quæ pro vniuersa plebe cum cantu dici solet. Multi enim authores Canonistæ tenent, ex vi iuris communis teneri fideles ad audiendam Missam diebus festis in sua Parochia: quibus fauet Sixtus IV. in c. 2. de Tregua & pace: in Extrauagant. commun. vbi in concordia inter fratres Mendicates & Parochos ponitur, quod Fratres Mendicantes non prædicent, (Populos Parochianos non teneri audire Missam in eorũ Parochijs diebus festiuis & Dominicis: cum iure sit cautum illis diebus teneri Parochianos audire Missam in eorũ parochiali ecclesia, nisi forsan ex honesta causa, ab ipsa Ecclesia se absentarent,) vnde in c. de Parochijs statuitur (vt Dñicis vel festiuis diebus Presbyteri anteq; Missam celebrent, plebẽ interrogent, si alterius Parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi velit Missam audire, quẽ si inuenerint, statim ab Ecclesia abijciant.) In his autẽ decretis, q̃uis non sit expressa mentio de Missa solemni & maiori, tñ reuera videtur de illa esse sermo: nam ad illam solebant semper fideles diebus Dominicis, & solemnib⁹ conuenire, vt supra ex Iustino, & multis Patrib. ostensum est. Item de illa plane est sermo in c. Omnes fideles, c. Missas. ç. Cum ad celebrandas; de Consecr. d. 1. in quib. præcipitur, vt populus non discedat ante benedictionem Sacerdotis: & in c. Et hoc attendẽdum, eadem distinctione cauetur, vt per dies solemnes, priuatæ Missæ non ita in publico fiant, ne populi à publicis Missarum solẽnibus abstrahatur: &, vt Sacerdotes, qui in circuitu vrbis, aut eadẽ vrbe sunt, & populus in vnum ad Missarum publicam celebrationem conueniant. Idemque colligi potest ex c. Si quis extra Parochias eadem dist. Et confirmatur, nam fideles debent his diebus aliquam oblationem in Missa facere; ca. Omnis Christianus, de Consecr. d. 1. hæc autem fit Missa solemni, & debet fieri in propria Parochia: ergo signum est, in eadem debere audiri Missam maiorem.

Sixtus IV.

Iustinus.

Confirmatur secundo, quia in Missa maiori Parochiæ solent publicari fidelibus dies festiui, ieiunium, excommunicationes, & similia, quæ culpabiliter ignorabunt, si non adsint: imo illa consuetudo indicat obligationem illic audiendi Missam.

Sed in primis, quicquid sit de antiquo iure, dicendum est, nunc satisfacere fideles huic præcepto audiendo Missam vbiq̃ etiam extra propriam Parochiam. Ita docet late Nauar. c. 21. num. 5. Angel. in Summ. verb. Missa, n. 59. Syluest. verb. Missa, 2. q. 5. & alij verb. Excommunicatio, 2. n. 20. Turrecrem. c. Missas, de Consecr. d. 1. Antonin. 2. part. tit. 9. c. 10. §. 1. & Antonin. Potissima ratio est, quia Ecclesiastica consuetudo ita habet, quæ ab omnibus pastoribus Ecclesiæ toleratur: per quam, si quod fortasse fuit de hac re ius antiquum, abrogatum est. Præsertim quia dicto cap. 2. de Parochijs, solum videtur reprehendi, qui ex contemptu proprij Parochi, alibi Missam audit: qui ergo non hac de causa id facit, sed ob maiorem deuotionem, vel commoditatem satisfacit præcepto. Vnde Concilium Tridentinum, session. 22. in Decret. de obseru. in celebr. Miss. sic inquit: Moneant etiam eundem populum, vt frequenter ad suas Parochias, saltem diebus Dominicis, & maioribus festis, accedant: supponit ergo Concilium, nullum de hoc esse præceptum; & ideo non dicit esse præcipiendos, sed monẽdos fideles: & non in omnibus diebus festiuis, sed præcipuè in aliquibus. Imo addunt Syluest. & Nauar. supra, non posse Episcopum cogere, per legem vel excommunicationem, subditos ad audiendas Missas in propria Parochia, quia non potest ipse ius commune restringere, hoc autem commune ius de audienda Missa in die festo, cum hac locorum amplitudine, consuetudine ipsa vniuersali explicatum est. Accedit, quod iam esset valde difficile, & incommodum omnibus fidelibus limitari ad Missam audiendam in propria Parochia, nec posset fieri sine scandalo, tum laicorum, tum etiam religiosorum, qui etiam habẽt specialia priuilegia, vt in suis Ecclesijs possint fideles hoc præceptum implere. Aliqui vero excipiũt ab hac generali regula præcipuas quasdam festiuitates, vt Natale Domini, & alias, quæ numerantur in c. Si quis etiam, de Consecr. d. 1. Sed in rigore præcepti nullam oportet exceptionem facere; quia consuetudo generalis est, consulendum tamen esset fidelibus, vt saltem his diebus, vel aliquoties in anno, ad diuina officia, & præsertim ad Missas audiendas, suas Parochias adirent: & interdum posset hoc eis præcipi ab Episcopo, in aliquo speciali die ob rationabilem aliquã causam: vel in aliqua etiam Parochia nonnullis anni diebus; si ad splendorem diuinorum Officiorum, vel ad subueniendum alijs Ecclesiæ necessitatibus, videretur necessarium. Sicut etiam in Concil. Trident. sess. 24. c. 4. de reformatio. dicitur, teneri vnumquemq; fidelium Parochiæ suæ interesse, vbi commode videri possit, ad audiendum verbum Dei, quamquam, vt Nauar. notat, ibi non sit sermo de auditione Missæ, sed verbi Dei: & illa obligatio, si in rigore sumatur pro obligatione præcepti: non est absoluta, sed supposita commoditate (vt Concilij dicit) & doctrinæ necessitate, sine qua

Nauar.

Angel.

Sylues.

Turrecr.

Antonin.

Conc. Trid.

qua præceptum affirmatiuum non solet obligare, quando lex ipsa tempus non determinat, ad audiendam enim concionem nullum hactenus est tempus lege præscriptum.

2. Conclus. Secundo dicendum est in hac dubitatione, non teneri fideles ex vi huius præcepti ad audiendam Missam maiorem, seu quæ cum cantu dicitur, sed satisfacere, audiendo Missam priuatam, etiam si in propria Parochia hoc præceptum impleant. Ita docent omnes authores citati: & probatur sufficiēter eadem consuetudine in vniuersa Ecclesia recepta & approbata: imo, etiam si antiqua iura consulamus: nullum est, ex quo possit hæc obligatio colligi: nam in c. Missas solum præcipitur, vt fideles totam Missam audiāt, qui autem priuatam Missam audit, si audiat totā, satisfacit verbis huiꝰ legis: &, quod ibi & alijs decretis dicitur, vt fideles non exeant ante benedictionem Sacerdotis, potest etiam de priuata benedictione intelligi. Et quamuis interdum, & Sācti, & Decreta loquātur de fidelium cōuentibus, qui diebus Dominicis fieri solent & debent ad publicas Missas, & officia, non ideo significant præceptum esse impositum singulis fidelibus, vt illis interfint; sed solum indicāt, expedire, vt conueniant: & pastores Ecclesiæ ac Sacerdotes, id curare debere, & hoc modo in c. Et hoc attendendum, dicitur, cauēdum esse, ne propter Missas priuatas impediantur fideles ab audienda Missa publica & solemni. Ad primam ergo confirmationem de oblationibus respondetur primum, eam oblationem, quæ in Missa solemni post Euangelium fieri solet, voluntariam esse, & non cadere sub obligationem, nisi specialis necessitas Ecclesiæ, aut consuetudo ad eam obliget, vt latius tractat D. Thom. 2.2.q.86.ar.1. Turrecrem. cum alijs in c. Omnis, de Consecrat. d.1. Syluest. & alij Sum. verb. Oblatio: & quando hæc obligatio intercederet, posset talis oblatio per alium mitti, vel alia via compensari. Et eodem modo dicitur ad secundam confirmationem, vbi est illa consuetudo, vt in Missa solemni aliqua publicentur, debere fideles, vel interrogare, vel alia via discere, an ea hebdomoda fit aliquis dies ieiunij, & similia.

D. Thom. Turrecr. Sylueſt.

Dubium expeditur. Atq; ex his facile expeditur aliud dubium, quod circa tertiam diuisionem Missæ supra positam oriri solet, an scilicet, ad satisfaciendum huic præcepto, oporteat, Missam de die seu festo audire, vel satis sit, audire Missam votiuam, aut pro defunctis, &c. Et ratio dubitādi sumi potest ex c.2. de Celebr. Missar. vbi videtur prohibere laicis, vt Missas non audiant, nisi de eodem die, quod videtur intelligendum de Missis, quæ audiuntur ad implendum præceptum, nam de alijs nō est vlla prohibitio. Et ita opinati sunt aliqui vt refert Syluest. verbo Missa. 1. quæ. 4. & ipse ait, Credo quod sæculares audientes, ex ignorantia excusentur, licet non celebrantes. & inferius ait: Licere quidem Sacerdoti interdum dicere Missam votiuam in die festo, dummodo non sit de præcepto, q; Missa audiatur, vel si sit, tam audiens, quam celebrans, audiat aliam de festo. Sed hæc secundum congruitatē, non secundum necessitatem, intelligenda sunt, vt infra declarat. Dicendum est ergo non esse necessariū ex vi huius præcepti, audire Missam de die, sed quacunq; audita, etiam de defunctis, satisfieri huic præcepto. Ita Syluest. supra, & verbo, Missa, 2. q. 4. Soto, d.13. q.2. art.1. Nauar. c.21. n.7. Caietan. verb. Festorū violatio. Antonin. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Summistæ communiter, & probatur sufficienter consuetudine Ecclesiæ. Item, quia decreta, quæ de hac re sunt, solū præcipiunt, audire Missam: quælibet autem est vera Missa. In illo autem c.2. de celebrat. Miss. non est serm. de hac re, sed de superstitione quorundam, qui nō videbantur sibi Missam audire, nisi principium Euangelij Ioannis, & Missas peculiares de Sācta Trinitate, aut de sancto Michaele audirent, Et ideo sanctur in eodem Concilio, vt vlterius hoc non fiat, nisi suo tēpore. Et additur præterea in illo textu alia exceptio

Sylueſt.

Authoris ſententia.

Sylueſt. Soto. Nauar. Caietan. Anton.

his verbis, Et, nisi aliquis velit propter reuerentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia deuotione, audire. Vbi etiam approbatur audire Missam votiuam, legitima intētione & reuerentia; & non pro alia deuotione, quod Glossa exponit, dicens, quasi melius sit, istas Missas audire: quam alias canonicas de die. Tamen in Concil. Selegunstadien. c. 10. vbi textus ille habetur, loco illorum verborum (non pro alia deuotione) legitur (non pro aliqua diuinatione.) Igitur superstitio est, quæ prohibetur ibi, & non aliud: consulendū tamen est fidelibus, vt Missam de die audiāt, præsertim Dominicis, & festis diebus, & maxime hi, qui Ecclesiastica officia intelligunt: nā reliquum vulgus, neq; in hoc facit differentiam, neq; moraliter potest: q; etiam est signum, non fuisse cōueniens hoc præceptum aliter imponi.

Concil. Selegunſtadienſ.

Vltimo hic quæri potest, an interdum obligentur fideles ad audiendas plures Missas, quod maxime interrogari solet, propter diem Natiuitatis, nā de alijs diebus nulla potest esse ratio dubitandi, vt supra dictum est. Respondetur tamen breuiter, etiam de die Natiuitatis esse rem certam, non teneri fideles ad audiendas tres, nec duas Missas, sed satisfacere, qualibet audita, vt expresse docuit Nauar. d.c 21. n.2. quia nulla est lex, quæ ad hoc obliget: Item, quia neq; ipsi Sacerdotes tenentur tres dicere: illa enim indulgentia est, non obligatio. Ex vi ergo huius præcepti nunquā tenentur fideles audire, nisi vnam Missam. Secus vero erit, si huic præcepto adiungatur votum, vel speciale aliud præceptum Sacerdotis, imponentis in satisfactionem audire aliam Missam. Vbi obiter inquiri poterat, an huiusmodi præceptum à cōfessore impositum de audienda Missa, tali die festo in satisfactionem, obliget ad distinctā Missam audiendam, vel possit vtrumq; vna Missa impleri, idemq; interrogari potest de voto audiendi Missam in die festo. Sed hæc alterius considerationis sunt, nunc breuiter dicitur, pendere ex intentione, vel vouentis, vel confessoris præcipientis, quæ intentio explicanda & declaranda est, vt tollatur omne dubium: vel, si hoc prætermissum est, ex verbis & circumstantijs erit coniectanda. Notat autem Maior in 4. dist. 12. quæst. 8. quod cum quis tenetur audire duas Missas aliquibus ex prædictis titulis, potest illas simul audire à duobus Sacerdotibus in duobus altaribus: quia ex vi illarum obligationum non tenetur illas audire diuersis temporibus, iuxta ea, quæ in simili dicemus in fine sectionis sequentis.

Responſio.

Nauar.

Maior.

SECTIO III.

Quibus actibus, quaue attentione debeat hoc impleri præceptum.

EXplicuimus veluti obiectum seu materiā, circa quam versatur hoc præceptum, nunc sequitur declarandum, quomodo, seu quo actu implendum sit. Et est ratio dubij, quia in dicto capit. Missas, præcipiuntur fideles audire totas Missas: est autem difficile ad explicandum, quid significetur illo verbo audiendi: nam primo qui surdus est, potest implere hoc præceptum, quamuis nihil audiat. Item, qui à longe priuatæ Missæ assistit, nihil audit, & censetur implere præceptum. Quod si dicas (audire) ibi latius sumi prout includit videre: vnde alia littera, non habet, audire, sed, tenere Missas: & ita legit Surius in Cōcilio Agathens. cap. 47. contra hoc adhuc obstat, quia nec audire, nec videre necessarium est, vt constat, si fidelis fingatur surdus & cœcus. Item, quia interdum contingit propter magnam populi frequentiam, vt is, qui assistit, nec videre quicquam possit, nec audire: est ergo difficile ad explicandum quæ actio exterior ab homine exigatur circa Missam in hoc præcepto. Dici fortasse posse, solum requiri corporalem præsentiam ad audiendum & videndum. Sed cōtra nam inde sequitur, si quis corpore adsit præsens in Missa, etiam si animo alibi sit: vt si ibi de alijs rebus consa-

Conc. Agath.

confabuletur, nihilominus implere præceptum. Et consequenter etiam, qui ibi dormit. Quæ sunt valde absurda.

In hac re duo explicanda sunt, quę in prædicta difficultate tanguntur. Vnum pertinet ad exteriorem actionem, aliud ad interiorem animi attentionem. Circa priorem partem, quæ facilior est, dicunt communiter authores ex vi huius præcepti teneri fideles, vt secundum moralem & corporalem præsentiam Missæ adsistant: ita vt, quātum in ipsis est, audire possint, & videre, seu percipere aliquo modo Sacerdotis ministerium. Ita D. Antoninus, Sylvest. Nauarrus, Caietanus & Soto, locis supra citatis. Et constat primo ex vi verbi audiendi vel tenendi: quod non potest alia ratione commodius explicari, vt ex obiectionibus satis constat. Secundo, quia propter hanc causam, iuxta vsum Ecclesiæ, necesse est adire templum vel locum, in quo Missa celebratur: nec satisfaciet quis, etiam si domi manens per totum Missæ tempus sit intentus rebus diuinis: ergo præcipitur corporalis præsentia & adsistentia, cumque hęc ordinetur ad percipiendum sensibiliter verba aut cæremonias Missæ, talis præsentia præcipitur, qualis ad hoc moraliter sufficit, ergo hanc tenentur fideles exhibere.

Anton. Sylvest. Nauar. Caietan. Soto.

Circa posteriorem partem maior est difficultas, quæ consistit in duobus: primo, in intentione, secundo, in attentione, nam de intentione frequenter dicitur ad implendum hoc præceptum, necessarium esse, vt quis interfit Missæ ex intentione implendi hoc præceptum, vt patet ex Antonin. 2. part. tit. 9. c. 10. §. 1. & Nauar. in cap. Quando. notab. 13. numer. 27. & ratio esse potest, quia ad implendum quodcunq; præceptum necessaria est voluntas implendi illud, quia implere præceptum, actus est obedientiæ, qui sine voluntate non fit. Sed, vt hæc sententia veritatem habeat, sano modo explicanda est. Primum itaque necessaria est voluntas audiendi Missam, nam si quis coactus, & contra voluntatem suam ibi adesset, non impleret præceptum, quia nullo modo ei obediret. Et iuxta hoc intelligendum est, quod Antonin. ait famulos, seruos, alumnos, vel similes: qui Missæ adsunt quasi coacti à dominis seu pædagogis, alias non adfuturi, non implere præceptum, hoc enim est verum quando ipsi habent illam actualem voluntatem, etiā dum actu audiunt Missam, & maxime, si ratione illius non sunt attēti, sed distracti. Si autem ipsi talem voluntatem non habent, quamuis fortasse conditionalis illa in intellectu diuino vera sit, nihil refert ad implendum, vel non implendum præceptum. Imo, licet prius habuerint illam voluntatem præcepto repugnantem, & in ea grauiter peccauerint, si tamen postea voluntarie adsint, & attendant, sufficiēter implebunt præceptum. Ita vt, licet aliqua censura imposita esset transgressoribus talis præcepti, illam non incurrerent. Deinde necesse est, vt cum voluntate audiendi Missam, non coniungatur voluntas formalis contraria præcepto, quia reuera tunc per illum actum hoc modo exercitum non impleretur præceptum, quia nullo modo obediretur illi, vt ratio supra facta probat, vt, si quis, dum ex deuotione Missam audit in die festo, hunc actum formalē habeat: nolo, hac Missa implere præceptum, & in ea voluntate persistat, per illum actum vt sic, reuera non implet. Vnde si illum haberet sine spe ac proposito audiendi aliam Missam, grauiter peccaret, quia simpliciter haberet voluntatem non implendi præceptum. Dices, ergo omnino tenebitur postea audire aliam Missam. Respondetur, ita concedunt aliqui, quia suo arbitrio voluit excludere priorem actum à præcepto, & consequenter in eo statu manere, ac si nihil egisset. Probabilius vero est, secluso voto, non relinqui hanc præcisam obligationem, sed satis esse, vt voluntatem mutet tempore opportuno, id est, intra tempus præcepti, & velit, auditione præcedentis Missæ satisfacere præcepto, quia prior actus exterior voluntarie factus, quoad exteriorem actum vt humanum & moralem, habuit totum id, quod ad substantiam præcepti implendam sufficit: neq; hoc potuit excludi per priorem intentionem agendi illum actum ex deuotione, & non ex obligatione: solumq; ibi defuit obedientia voluntatis: ergo si hæc postea adiungatur per subsequentem voluntatem, & moralem relationem ab illa prouenientem, hoc satis est, ad implendum præceptum per priorem actum sic relatum. Et hæc est communis sententia, tam in hoc præcepto, quam in alijs similibus, vt constat ex materia de legibus. Tertio, si non adsit voluntas contraria præcepto, sufficit ad illud implendum, voluntas audiēdi Missam, ēt si formaliter non sit sub intentione implendi præceptum: qa omnis, qui non excludit, cēsetur virtualiter includere intentionem implendi præceptum in ea voluntate, qua vult efficere actum præceptum. Et hoc etiam commune est apud authores. Vnde infertur, eum, qui summo mane Missam audiuit ex deuotione, existimans non esse diem festum, quamuis postea id sciat, non teneri ad aliam Missam audiendam: sed ad summum, ad volendum satisfacere præcepto per priorem actum: imo neq; hoc in rigore necessarium est, sed solum, vt iudicet, se satisfeciisse præcepto.

Posterior pars in attētione & intētione consistit.

Anton. Nauar.

Notabile.

Obiectioni occurritur.

Vltimo addendum hic est, prauam intentionem adiūctam voluntati audiendi missam, non esse contrariam implerioni huius præcepti, si aliūde non excludat sufficientem attentionem. Itaque, quamuis quis eat ad Ecclesiam ex libidinosa intentione vidēdi fœminam, vel etiam si officio Missæ cum eadem intentione adsistat, tamen, si non excludat voluntatē implendi hoc præceptum Ecclesiasticum, & sufficienter sit attentus, implet illud. Ita Medina, Codice de confess. quæstio. de Pœnitent. iniuncta tempore, Adria. quo Missa celebratur, & Nauarr. c. 21. num. 10. contr. D. Antonin. & Adrian. vt in simili superius etiam dictum est, tractando de præcepto communionis: est enim hic eadem ratio, scilic. quia ille impler substantiam actus præcepti, cui intentio illa contraria non est. *Obserua.*

Et confirmatur, quia alias, qui ex intentione vanæ gloriæ audiret sacrum, non impleret præceptum, quod valde rigorosum est, & per se improbabile: sequela patet, quia si aliqua intentio extranea impediret, nihil referret, quod esset magis, vel min⁹ praua, quia satis erit, quod maculet actum: hoc ergo non impedit, sed satis est, quod maneat actus substantialiter bonus, moralis & voluntarius: formaliter, aut virtualiter factus ad præceptum implendum. Et hæc de intentione.

Circa alteram partem de attentione, Sylvest. verbo Missa 2. q. 6. dicit, interiorem attētionem non cadere sub hoc præcepto, sed solum exteriorem: & infinuat rationem, quia humanum præceptum nō cadit in interiorem actum. Sed hoc nullius momenti est, nam licet actus pure interior per se non præcipiatur lege humana, tamen vt coniunctus exteriori, & tanquam forma illius, percipi potest: sic enim præcipitur interior attentio per legem humanam, qua præcipitur vocalis oratio, vt constat ex materia de Oratione: sic ergo præcipi potest præsenti præcepto. Imo si interior attentio non esset præcepta, neq; exterior esset: quia hæc non est, nisi propter interiorem: consistit enim hæc exterior attentio, vt ipse Sylvest. explicat, in hoc, quod homo non occupetur in alijs actionibus auditioni Missæ repugnantibus, quod solum est necessarium propter attentionem interiorem. *Sylvest.*

Dicendum ergo est, requiri aliquam attentionem ex obiecto religiosam, & ad cultum Dei pertinentem ad hoc præceptum implendum. Ita docent authores omnes statim citandi: ratio vero clara est, quia hac lege præcipitur auditio Missæ, vt est actus humanus, *Conclusio* suffi-

sufficiens ad moralem præsentiam : sed sine attentione vlla nō potest actus esse humanus, nec præsentia moralis: ergo. Cōfirmatur ratione supra insinuata : quia qui ibi dormiret, vel attentissime studeret, legendo aut scribendo, sine vlla controuersia nō haberet præsentiam necessariam : sed perinde se habet, qui nullo modo attendit, sed omnino mentis attentione voluntarie est in aliis rebus occupatus : ergo, &c. Rursus præcipitur hic actus, non tantum, vt humanus & moralis, sed etiam vt religiosus, & ad cultū Dei pertinens : ergo nō quamcunq; attentionem requirit, sed religiosam & ad cultum Dei pertinentem: ita vt Deum oret, vel ei se submittat, eumue honorare velit: vel saltem attendat ad ea, quæ sacerdos facit, tanquam ad res sacras. Et confirmatur, nam hac ratione ad orationem est necessaria attentio religiosa, vt latius traditur, 2. 2. q. 83. Controuersia autem est inter authores, quænam attentio ad implendum hoc præceptum sit necessaria. Quidam enim putant, toto illo tempore necessariam esse attentionem ad Deum ipsum, vel orando seu petendo, vel gratias agendo, vel etiam de peccatis dolendo, vel aliquid simile. *Scotus, Gabriel.* Quod sentire videtur Scotus in 3. d. 9. & Gab. lect. 29. in Canonem.

Aliis vero, nec tam exacta, nec tam cōtinua actualis attentio necessaria videtur, vt late tractant Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. Soto lib. 2. de Iustit. & iure, q. 4. art. 4. *Caietan. Soto.* Sed quamuis inter hos & alios authores cōtrouersia sit de actibus interioris, vel exterioris cultus & religionis, qui per totum tempus dici festi ex præcepto exercendi sunt, quæ controuersia nunc ad nos non pertinet : quia non de tota festorum obseruatione, sed de sola Missæ auditione, disputationem instituimus: tamen quod spectat ad tēpus audiendi Missam, nullam credo esse dissensionem, aut difficultatem : eadem enim fere ratio est de hoc actu, quæ de oratione vocali, de qua D. Thom. 2. 2. q. 83. art. 13. triplicem attentionem distinguit, ad verba, ad sensum verborum, & ad Deum : quas hic etiam cum proportione applicare possumus. Alia est enim attentio ad ea, quæ Sacerdos dicit vel facit, non vltra progrediendo, nec distincte intelligendo, sed solum attendendo, vt ad rem quandam sacrā, sicut supra dicebam : & hæc attentio est infima omnium, tamen sufficiens : quia illa satis est, vt illa Missæ auditio seu præsentia sit humana moralis, & ex obiecto religiosa. Secunda attentio est ad ea, quæ illis verbis, vel factis significātur, & hæc est melior, & non solū sufficiens ad substantiam præcepti, sed multum etiam accedens ad finem eius, qui est commemoratio beneficiorum Dei, & præsertim Christi Domini nostri passionis, & redemptionis: nō est autem necessaria tam perfecta attentio, cum prima, quæ longe minor est, sufficiat : imo interdū multis est impossibilis magna ex parte hæc attentio, qui nec verborum sensum, neque actionum significationem percipere valent, vt ex supra dictis constat: nulli tamen sunt, qui saltem in confuso considerare non possint illis verbis & actionib. significari Christi Domini passionem, doctrinam & similia. Vltima denique attentio est ad Deum, quæ est suprema, & finis cæterarum, & maxime consulenda, & procuranda etiam in auditione Missæ, vt ex illo verbo, Sursum corda, significatione in c. Quando, de Consec. d. 1. ex Cypriano in expositione orationis Dominicæ : sub hac autē attentione ad Deum includitur omnis interior reuerentia & cultus, omnis oratio & petitio, vt eleganter delcribit Gregor. X. in c. Decet, de immunit. Eccles. in 6. Ex quo obiter infertur, quod si quis, dū Missam audit, ita eleuet mentem in Deum, vt totus à sensibili auditione, & ab omni mysteriorum Missæ consideratione abstrahatur, totusq; in contemplationē Dei rapiatur, nihilominus perfecte implet hoc præceptum: quia perfecte assequitur finem præcepti, & voluntarie se applicuit, & adhibuit præsentiam necessariam ad audiendam Missam : & in ea voluntate formaliter, vel virtualiter perstitit, cum attentione maximè intēta per ipsum præceptum, & ideo nullo modo est hic comparandus cum eo, qui voluntarie distrahitur ad res omnino alienas à Deo, & à rebus sacris, nam ille priorem intentionem, & voluntatem interrumpit.

Cyprian. *Gregor.*

Atque hinc etiam facile intelligitur, quomodo necessarium sit in aliqua ex his attētionibus, toto tempore Missæ perseuerare : est. n. necessaria hæc actualis intentio, quātum est ex voluntate, & intentione audientis Missam : non verò necesse est, vt actu semper duret : nam potius moraliter & humano modo loquendo, id est impossibile : satis ergo est, vt virtute durare censeatur, ratione prioris voluntatis non retractatæ. Quocirca necesse est, vt à principio quis accedat ad Missam audiendam, animo & intētione attendendi aliquo modo sufficiente ex prædictis, inter quos potest etiam voluntariè attentionem mutare ab vno in alium pro suo arbitrio : tamen non debet voluntarie distrahi ad alia, quæ necessarię attentioni omnino repugnant : sic enim iā interrumperet priorem voluntatem & attentionem. Si autem (quod sæpe contingit) inuoluntarie distrahatur, etiam si ad magnam Missæ partem actualiter & formaliter non attēdat, implet sufficienter præceptum ex vi prioris voluntatis non retractatę, ratione cuius virtualis attentio manet : quia reliquum non est in hominis potestate, vt eleganter dixit Ambros. lib. de fuga sæculi, c. 1. & Basil. lib. de vita perfecta, c. 2. Dicitur autem inuoluntarie distrahi, quamdiu non aduertit, se nō attendere ad rem diuinam, quamuis volūtarie de aliis rebus cogitet, tamē sine reflexione & sufficiente aduertentia, quod id faciat tempore Missæ, & quando deberet ad diuina attēdere. Atq; ita rem hanc explicuerunt authores citati, & præsertim Medin. C. de orat. q. de potestate Eccles. circa actus internos, & q. de attent. in orat. haben. & videndus est etiam Gabriel lect. 62. & 86. in Canon. *Ambros. Basil. Medin. Gabriel.*

Ex his autem colligunt ferè omnes citati authores, quod si quis, dum audit Missam, volūtariè exerceat actiones aliquas exteriores, repugnantes debitæ attentioni Missæ, peccat inprimis venialiter contra attentionem & reuerentiam debitam rei sacræ : ac deinde, si eo modo magnam Missæ partem audiat, peccabit mortaliter, & non implebit præceptum, si nimirum, tanta sit pars, cuius omissio sufficeret ad præcepti transgressionem. In quo quidem grauiter errauit Med. Cod. de Confess. q. de pœnit. tem. Missæ impleta : dicens, si quis Missæ interfit, semper tamen confabuletur, aut alia negotia futura cum mercatoribus tractet, nihilominus implere præceptum, quia implet substantiam eius, quamuis agat contra finem eius : quod plane falsum est, quia attentio non est tantū finis huius præcepti, sed est substantia eius, vt ostensum est : & ideo, qui voluntarie omnino distrahitur, non solū contra finem, sed contra substantiam præcepti agit: perinde autem est voluntarie exercere actiones, quæ secum non compatiuntur necessariam attentionē, quales sunt, semper confabulari : aut, quod peius est, mercaturam tractare, ac voluntarie non attendere : nam qui vult causam, vult effectum intrinsece cum illa coniunctum. Atque ita tenet Syluest. verb. Missa. 2. quæstio. 6. & Nauarrus in Summ. cap. 13. num. 17. & cap. 21. & in cap. Quando, de Consecr. dist. 1. notab. 10. num. 13. Caietanus verb. Festorum violatio. Soto in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. in fine, dicit, quod licet indecentia sint colloquia inter audiendam Missam, non tamen propterea fit transgressio præcepti. Hoc autem intelligendum est, vel, quando colloquia nō sunt continua, sed per paruam Missæ partem, quamuis sæpius misceantur: nunc colloquendo, nunc attendendo, prout communiter fieri solet, vel certe, quando confabulatio non est de re seria, nec nimis attenta, quæ non omnino impedit attentionem ad Missam : sed solum remittit illam : relin-

Medin. Gabriel. Medin. Syluest. Nauar. Caietan. Soto.

relinquit tamen sufficientem, vt actio illa humano modo fiat: sicut etiam, recitando horas canonicas, potest exerceri aliqua actio exterior, quando talis est vt non omnino divertat animum, neque omnem tollat attentionem: ergo idem esse potest in Missa.

Soto & Medina exponuntur.

Præsertim, quia, vt Soto, & Nauarrus etiam annotant, minor attentio in Missa necessaria est, quam in horis canonicis recitandis: quia oratio est actio magis rationalis, quam illa moralis præsentia, quæ necessaria est ad implendum præceptum de audienda Missa: & hoc modo est vera hæc sententia Soti, & ita posset etiam exponi sententia Medinæ: & deseruit, vt non condemnemus peccati mortalis multorum consuetudinem, quamuis reprehendenda grauiter est: nam, vt minimum, est graue peccatum veniale, & facile potest declinare in mortale, præsertim, si confabulatio sit admodum continua, & maxime si potest generare scandalum, & impedire alios à Missa audienda.

Corollar.

Vltimo infertur ex dictis, posse aliquem, dum Missam audit, quascunq; orationes, vel Psalmos pro sua deuotione recitare: imo ait Maior in 4. distinct. 12. quæst. 8. quod, dum Sacerdos submisse loquitur, tenetur audiēs precationes aliquas recitare. Quod non est intelligendum de precationibus vocalibus, quia de hoc nihil præceptum est: sed solum de attentione, quæ explicata est: tamen, si vult, potest pro deuotione sua, etiam vocaliter orare: cauere tamen debet, ne, vel sacerdotem, vel alios impediat. Ratio vero est, quia huiusmodi oratio non impedit præsentiam, neque attentionem ad Missam necessariam. Quo fit, vt licet nunc recitet ea, quæ alias ex obligatione recitare tenetur, aut ratione Ordinis, aut beneficij, aut ex voto, aut ex pœnitentia iniuncta, nihilominus sufficienter impleat præceptum audiendi Missam: quia, cum illa oratio non tollat præsentiam, & attentionem necessariam, impertinens est, quod illa oratio sit ex alia obligatione, vel non. Atque ita docent Maior supra, & ibi Gabr. Caietan. Soto, & Medina, locis citatis. Et præterea Caietan. tom. 3. opusc. de valore orationis. Adrian. materia de satisfact. q. 7. & Nauar. in Sū. capit. 21. num. 89. & in capit. Quando, notab. 19. num 184. An vero ille tunc simul impleat aliud præceptum de recitandis horis, non est præsentis considerationis sed in materia de oratione tractatur: ex dictis autem facile intelligitur, esse veram partem affirmantem, quam tenent citati authores contra Sylvest. Angelum, Armillam, & alios Summistas verbo, Missa, & verb. Feriæ.

Maior.

Gabriel. Caietan. Soto. Medin. Caietan. Adrian. Nauar.

SECTIO IV.

Quas personas obliget hoc præceptum.

RAtio dubitandi esse potest, quia in d.c. Missas, de Consec. d. 1. dicitur, Missas totas audire secularibus præcipimus: ex quo verbo nonnulli Canonistæ collegerunt, præceptum hoc non obligare personas Ecclesiasticas, vel religiosas, quia obligatio legis non est extendenda vltra verba legis, sed vox illa sæculares non comprehendit omnes personas, vt ex eius significatione constat: ergo neq; obligatio huius legis.

1. Conclus.

Dicendum tamen est primo, legem hanc obligare omnes fideles adultos baptizatos cuiuscunque cōditionis vel status. Conclusio est certa & communis, & patent breuiter singulæ partes: nam inprimis cōstat eos, qui ratione vti non possunt, non posse obligari hoc præcepto, tum quia generaliter non sunt capaces præcepti, tum etiam quia actum hac lege præceptū exercere non possunt. Deinde etiam est certum, hoc præceptum non obligare infideles, tum quia generaliter non obligantur legibus Ecclesiasticis per se & directe, nam de his, qui foris sunt, nihil ad nos. 1. ad Co. 5. tum etiam, quia, cum non sint membra Ecclesiæ, nō sunt proprie capaces hui⁹ sacrificii, nec possunt illud offerre, nec pro eis offerri potest, quoad fructum ex

2. ad Cor. 5.

opere operato. Vnde neq; ei assistere permittuntur. Quo circa, non solum infideles, verum etiam neccatechumeni hac lege obligantur propter eandē causam: quia adhuc non sunt in statu, in quo Ecclesiasticis legib. subdantur: neq; etiam ad proprium Missæ sacrificium admittuntur, sed solum ad Missam catechumenorum vsq; ad offertorium, vt supra dictum est: & patet ex Conc. Cart. IV. c. 48. Nec vero ad illam catechumenorum Missam audiendam ex præcepto obligantur: tum ratione generali iam dicta: tum etiam, quia, qui non obligatur ad substantiam actus, neq; ad ea, quæ accidentaria sunt, potest obligari. *Con. Cart. IV.*

Iā vero, quod omnes adulti baptizati hac lege obligentur, per se loquendo, certa etiā & indubitata res est, quā omnes Summistæ docent verb. Missa, & ver. Feria. Ant. 2. p. Summæ, tit. 9. c. 10. §. 1. Gabr. lect. 14. & Armil. 29. in Can. Sot. d. 13. q. 2. a. 1. Palud. d. 15. q. 5. Naua. c. 21. & constat satis ex consuetudine Ecclesiæ. Et ratio etiā id conuincit: nam inprimis constat ex præd. c. Missas, omnes seculares ad hoc obligari: non recte a. existimantur seculares à clericis distingui, sed à regularib. seu religiosis: frequens est enim in iure, vt seculares, in clericos & laicos distinguantur: omnes ergo ex vi illius vocis comprehenduntur: quamuis per se notum sit, Sacerdotes, celebrando, huic præcepto satisfacere, perfectius enim Missam audiunt, seu tenent, quam assistentes. Religiosi autem seu regulares à fortiori comprehensi intelliguntur, ita vt seculariū specialis facta fit mentio, quia vt per se notū relinquitur multo magis debere religiosos hanc obligationē implere: cur enim illi, qui ratione status maxime ad diuinum cultum obligantur, ab huiusmodi præcepto excluderentur? Accedit, quod in c. Omnes fideles, & c. Cum ad celebrandas, & c. Qui die, & c. Et hoc attēdendum, de Consec. d. 1. satis ostenditur, hoc præceptum generale esse, omnesq; fideles comprehendere. *Sylu. Palud. Nauar.*

Quin potius quæri hoc loco potest, an clerici vel religiosi teneantur ex aliquo Ecclesiastico præcepto frequentius Missam audire, quam cæteri fideles, q⁹ maxime quæri solet de Episcopis, de quib. in c. vlt. de Priuil. in 6. dicitur, non decere eos vllam diē tranire sine Missa absq; rationabili causa. Dicendum vero est nullū esse circa hoc vniuersalem legem omnib. clericis, vel religiosis impositam: religiosi ergo consulant suas speciales institutiones, & statuta. Nā illis obligari poterūt, iuxta modū vniuscuiusq; regulæ, ex vi aūt Ecclesiastici præcepti nullam habent specialē obligationem. Similiter clerici ex peculiari tit. beneficij obligari poterunt, vt frequentius Missam celebrent, vel ei assistant: tamē ex vi huius legis, quam explicamus, vel alterius Ecclesiasticæ, nullam habent specialiorē obligationem. Deniq; idem est de Episcopis sentiendum, quia, licet in dict. cap. dicatur, decere, non est tamen verbum vllum, quod præcepti obligationem inducat, vt notauit Angel. verb. Missa, n. 57. Nauar. d. c. 21. & Canonistæ communiter citato loco. *Conclus. Angel. Nauar.*

Vltimo inquiri potest, quo ætatis anno incipiant fideles hoc præcepto obligari. Respondetur, de hoc nihil esse iure præscriptum: & ideo regula generalis est, eos incipere obligari, cum iam ita possunt ratione vti, vt possint sufficienter discernere inter bonum & malum, & capaces esse peccati mortalis. Quia tunc iam sunt capaces obligationis naturalis colendi Deum, & ita etiam possunt hac lege Ecclesiastica obligari. Quo autem ætatis anno incipiant in huiusmodi statu constitui, non potest generali regula definiri, sed ad parentum, Parochorum, & confessorum curam, & prudēs iudicium hoc spectat. Illud solum est aduertendum in huius præcepti executione, nullam esse occasionem differēdi executionem eius, quam primū probabilia signa appareant discretionis & rationis vsus: sicut supra dicebāmus de præcepto communicandi propter maiorem reuerentiam, & deuotionem, quæ ad illum actum requiritur: nam ad audiendam Missam non est tanta cognitio, ac perfecta

fecta rerũ consideratio, & deuotio necessaria, & ideo multi existimãt, statim post septennium, incipere pueros hac lege obligari: & Anton. merito monet, vt à tenera ætate inducantur à parentibus, & deferãtur ad Missam audiendam, vt ita assuescant hanc Ecclesiasticam legem obseruare.

SECTIO V.

Quando vel quibus diebus obliget hoc præceptum.

PRincipio certum est, hoc præceptum obligare ad audiendam Missam omnibus diebus Dominicis. Ita enim specialiter explicatur in d. c. Missas, de Consecr. dist. 1. huius enim diei obseruatio propter mirabilia, quæ Deus in eo operatur est, & præsertim propter Domini resurrectionem, quæ hoc die facta est, celebris fuit semper in Ecclesia: & ad diuinum cultum specialiter sanctificata, & ad vsum huius diuini sacrificij & sacramenti, vt colligunt expositores omnes Græci, & Latini ex illo Act. 20. Vna Sabbathi, cum conueniſſemus ad frangendum, & 1. ad Cor. 16. *1. ad Cor. 16.* Per vnam Sabbathi vnusquisq; apud se reponat, &c. Sicut Marc. dicitur Christus resurrexisse vna Sabbathorum, Sabbathum enim pro hebdomada sumitur, more Hebræorum, qui vnam diem appellant, id est, primam: Vna ergo Sabbathorum dicitur prima dies hebdomadæ, quę est Dominica: quam hoc etiam nomine appellat Ioann. Apoc. 1. & ab antiquis vocabatur etiam dies Solis, vt cõstat ex lege: Omnes dies. *Apoc. 1.* C. de feriis. Vnde de hac die loquitur Iustin. Apol. 2. *Iustin.* in fine cum dicit, Die solis solitos esse Christianos in vnum locum conuenire ad diuina officia, & præsertim ad sacrum Eucharistiæ mysterium conficiẽdum. Et Tertullian. in Apolog. cap. 16. cum inquit, Æquè si diem solis lætitiæ indulgemus, vbi Pamel. nu. 248. *Bellarm.* & in epist. 33. Cyprian. num. 8. & Bellarm. lib. 3. de cultu Sanctorum, cap. 11. multa de antiquitate huius festiuitatis congerunt, & à Gratiano referuntur non- *Gratian.* nulla dist. 75. ex Anacleto epist. 2. & ex Leone Papa epist. 78. & dist. 76. cap. Ieiunium, ex Hieron. Zach. 8. cap. Scire, ex Ambros. serm. 61. & aliis. Vnde in cap. Licet, de feriis, dicitur, tam veteris, quam noui Testamenti paginam septimum diem ad humanã quietem deputasse, non quod huius diei obseruatio de iure diuino sit, vt quidam putarunt, & refert Syluester, *Syluest.* verb. Dominica, q. 1. sed quod iuri diuino valde consentaneum sit, vt vna dies hebdomadæ ad diuinum cultum deputetur, quæ in lege veteri erat dies Sabbathi ex præcepto diuino, quoad hanc partem cæremoniali: & in lege noua, in qua cæremonialia cessarunt, in diem Dominicam merito translata est: tum vt Christiana obseruatio à Iudaica distingueretur: tum etiam, vt vmbras & figuras iam cessasse, & in Dominica resurrectione omnia esse completa ostenderetur: & propter alias causas, quas hic referre superuacaneum esset: sed videri possunt in citatis authoribus, attigitq; hoc D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 4. & Soto, lib. 2. de Iust. q. 4. ar. & q. 5. a. 8. Med. C. de pœnit. q. 6. Nauar. latè in c. Quando, de Consec. d. 1. notab. 3. n. 18. & c. Inter verba, 11. q. 3. n. 50. & in Manuali, c. 13. quamuis autem certum sit, diem Dominicam ab Apostolorum temporibus diuino cultui dicatam esse: quando tamẽ cœperit in ea obligare præceptum audiendi Missam, non satis constat. Nam in d. c. Missas: cum dicitur, speciali ordinatione hoc præcipi, significatur antea hoc non fuisse in præcepto. Quamquam licet hoc ita esset, non esset recens illud præceptum, sed valde antiquum: nam Concil. Agathense tempore Cœlestini Papæ celebratum est ante mille & ducentos annos: existimo tamen quãuis antea non fuerit hæc lex scripta, tamen traditione & consuetudine Ecclesiæ semper seruatam esse, vt ex traditione Sanctorum Patrum, quos indicauimus, colligere licet: cum enim dies illa diuino cultui fuerit à principio di-

cata, verisimile est, hunc maxime cultum fuisse semper in Ecclesia præceptum, quidquid vero sit de antiquitate præcepti, certum tamen est, nunc præcipue his diebus obligare.

1. Conclus. Dico secundo, hoc præceptum non tantum obligare ad Missam audiendam in diebus Dominicis, sed etiam omnibus diebus festiuis: nam licet in d. c. Missas, solum diei Dominicæ fiat mentio, tamen ex consuetudine & communi consensu Ecclesiæ constat, idem esse de cęteris diebus festis intelligendum: quod etiam aperte colligitur ex ca. Si quis, eadem distinct. quod sumptum est ex eodem Concilio Agath. c. 21. *Cõc. Agath.* Item ex cap. Et hoc, cap. Omnes fideles, & cap. Qui die, eadem dist. in cap. 2. de Parochiis dicitur, vt Dominicis, & festiuis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, inquirant, an ex aliena Parochia aliquis ibi adsit, & c. Deniq; ratio est eadem: quia etiam dies festi ad diuinum cultum deputati sunt: nullus autẽ alius cultus proprio affirmatiuo præcepto mãdatur fidelibus omnibus in Ecclesia, præter hunc cultum audiendi Missam: reliqua enim festorum obseruatio magis est negatiua, scilicet, vacandi ab omni opere seruili. Quotiescunq; ergo in Ecclesia dies aliquis tanquam festiuus à fidelibus omnibus obseruari præcipitur, hoc ipso intelligitur tempus illud determinari, vt in eo obliget Missæ præceptum. Nam hæc est præcipua pars sanctificationis cuiuscunq; diei festi in lege gratiæ, & ideo præceptum hoc sub hac generali ratione fidelibus proponitur in omnibus Catechismis Christianæ fidei. Sed inquiri potest, qui- *Quæstio sa-* nam sint hi dies festi, in quibus obligat hoc præ- *tisfit.* ceptum. Respondetur, quosdam esse iure communi institutos & præceptos: alios vero antiquissima & vniuersali Ecclesiæ consuetudine, alios priuata lege alicuius Episcopat⁹, ciuitatis, aut oppidi. In primo ordine sunt inprimis quædam Domini festiuitates, vt Natiuitatis, Circũcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, & Pentecostes, de quibus fit mentio in c. vlt. de feriis, & postea additum est festũ Corporis Christi ab Vrbano IV. & Clem. V. in Clement. vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum: & fe- *Clem V.* stum Inuentionis S. Crucis, ab Eusebio, epist. 3. in cap. Crucis, de Consecr. d. 3. Festum autem Transfigurationis, licet ab vniuersa Ecclesia celebretur, & sit valde antiquum, vt constat ex concionibus Leonis, Cyrilli, & aliorum apud Surium, non tamen vniuersali lege Ecclesiastica obseruari præceptum est: vnde non est ex his festis, in quibus iure communi obligat hoc præceptum. Rursus in eodem ordine sunt quædam festiuitates B. Virginis, quæ in d. c. vlt. de feriis specialiter non declarantur: sed generatim dicitur Festiuitatum omnium Virginis Gloriosæ, tamen in ca. 1. de Consecr. d. 3. numerantur Purificatio, Assumptio, & Natiuitas S. Mariæ. Et postea additum est festu Conceptionis in Extrauag. communib. de Reliquiis, & venerat. Sanctorum, quamuis ibi nõ præcipiatur expresse, festum illud obseruare, aut Missam in eo audire, sed indulgentiarum concessione inuitantur fideles ad id faciendum, iam vero consuetudine hæc etiam festiuitas recepta est. Rursus ad hunc ordinem pertinent festiuitates quorundam Sanctorum, vt Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, B. Laurentij, Dedicationis S. Michaelis, & festiuitas Sanctorum omnium, S. Stephani, & Sanctorum Innocentium; quæ numerantur d. c. vlt. de feriis, & d. c. 1. de Consec. d. 3. de quibus omnibus videri possunt citati authores, & latissime Cou. lib. 4. Variar. c. 19. Est autem ad- *Couar.* uertendum in illis decretis, præter hæc numerari alios dies, qui non sunt in vsu, nimirum, festum S. Syluestri; quod licet Romæ obseruetur, non tamen in vniuersa Ecclesia. Item festum S. Martini, quod etiam non seruatur. Item tota hebdomada Paschæ, cum tamen sola feria secunda & tertia ex præcepto seruentur, sicut etiam in festo Pentecostes. Item omnes dies hebdomadæ sanctæ, qui etiam non seruãtur sub

obligatione audiendi Missam, & vacandi ab operib⁹ seruilib. Igitur vel consuetudine huiusmodi festiuitates reuocatę sunt: vel certe ibi non numerantur tãtum festiuitates, quæ sub præcepto obseruãtur, sed etiam illæ, in quib. Ecclesia singulare aliquod officiũ vel mysteriũ aliquod repræsentat, aut Deum specialiter deprecatur: vnde etiam ibi numerãtur tres dies Rogationum post Ascẽsionem, quibus tamen non est obligatio audiendi Missam. Quapropter multũ pendet hæc res ex vniuersali consuetudine. Nam aliqua etiã ex illis pertinere potuerunt ad speciales leges aut vsus Ecclesiæ Romanæ, aut Lugdunensis: sicut etiam in Concil. Mogunt. c. 36. vbi eædem fere festiuitates *Conc. Mog* numerantur: additur festum S. Remigij & aliorum. Potest ergo consuetudine aliquam huiusmodi legem abrogare: quamuis hæc admittenda non sit in præceptis quibusdam festiuitatibus. vt notauit Angel. verbo *Angel.* Feriæ, n. 3. In secundo ordine est inprimis festum S. Trinitatis, de quo in cap. 2. de Feriis dicitur, quamuis in aliquibus Ecclesiis celebretur, in Ecclesia tamẽ Romana eam consuetudinem non seruari: at vero iam est receptum eiusdem Romanæ Ecclesiæ vsu. Item huc pertinet festum Incarnationis, de quo nihil inuenio iure expressum: imo, quantum colligi potest ex Concilio Toletan. X. cap. 1. antiquitus non celebrabatur, quod in Quadragesima, & circa Paschale tempus frequẽtius incidat. Postea vero iam est communi consuetudine receptum. Aliqui etiam putant ad hunc ordinem pertinere festum Transfigurationis: sed consuetudo obseruandi illud non est ita vniuersalis: neq; etiam festum Visitationis B. Virginis aut S. Sebastiani, aut Barnabæ: in his ergo & similibus peculiares consuetudines obseruandæ ac retinendæ sunt, de duobus autem Euangelistis Marco, & Luca, etiam nihil inuenio in iure expressum: nam, licet in capit. vnico, de Reliq. & venerat. Sanct. in 6. Euangelistarũ festiuitas speciali solemnitate agi præcipiatur, tamen ibi nihil de diei festi obseruatione dicitur. & eodem modo fit sermo de celebratione Doctorum Ecclesiæ, tamen communi fere consuetudine etiam festa Euangelistarum seruantur, sicut & festum S. Mariæ Magdalenæ, &c. In tertio ordine sunt dies alij festiui, qui non sunt vniuersales, sed peculiares aliquorum locorum: de quib. solum dicere possumus, tribus modis posse has festiuitates introduci. Primo, antiqua & recepta cõsuetudine, quæ vim habet legis, quando sub ea ratione introducta & accepta inuenitur, Angel. verb. Feriæ, n. 7. & alij. Secundo, præcepto Episcopi: habet enim Episcopus hanc potestatem in sua diœcesi, vt constat ex c. de Consecr. d. 3. & c. vlt. de feriis, vbi non soli Episcopo, sed cum clero, & populo, id est, cum eorum consilio, vel consensu hæc potestas tribuitur: iam vero vsus obtinuit, vt in his rebus populi iudicium vel consensus non expectetur: satis ergo erit, vt Episcopus cum consilio Capituli id decernat, & ita videntur intelligendi Angel. Rossel. & alij Summistæ, verb. Feriæ, qui etiam populi suffragium seu consensum requirunt cum Innocent. & alijs in cap. Licet, de Feriis, Gloss. & aliis in c. 1. de Reliq. & venerat. Sanct. in 6. Nam reuera non esset conueniens iuxta morem, quem nunc Ecclesia seruat, hoc modo populi consensum postulare. Quãquam obseruare debent Episcopi, vt, populis contradicentibus, festiuitates non multiplicent, sed saltem tacite & virtute, consensum populi expectent, vt prędictis iuribus cauetur. Atque hinc fit, maiori ratione posse has festiuitates introduci per decretum Synodi prouincialis, prout in Conc. Tolet. X. legimus de festo Expectationis, quod in Hispania celebramus, multoq; magis poterit hoc fieri, in quacunq; Prouincia ex concessione seu decreto Summi Pontificis, vt per se notum est. Ex lege autem ciuili Principis secularis non potest proprie hæc obligatio introduci, vt notat Sylues. V. Dominica enim 2. quia est de re. & actione spirituali, quamuis autem interdum in historiis legamus, Imperatores instituisse aliqua festa Sanctorum, vt patet ex Niceph. lib. 17. c. 28. & insinuatur in tit. Cod. de Feriis, tamen ad illos non proprie spectat festorum institutio, vt ad religiosum cultum ordinatur: sed interdum præcipiunt vacationem ab operibus seruilibus, vel in proprium honorem, seu lætitiam, vt in memoriam natalis sui, vel quid simile, vel interdum etiam in honorem Dei, & Sanctorum, non quidem primo instituendo talia festa, sed iam ab Ecclesia instituta corroborando.

Dies festi peculiares tribus modis possunt introduci.

Tertio solet hæc obligatio introduci voto populi. De qua re 2. 2. q. 88. in materia de voto, disputatur: nũc breuiter dicitur, votum proprie in ratione voti, etiam si iuratum sit, non posse proprie ad successores transire. Est enim actio personalis. Vnde neq; hæc obligatio transit in vi voti proprie sumpti: sed, vel in ratione legis à populo cum consensu Episcopi latæ, vt enim hæc vota valida sint & durabilia, approbationem Episcopi requirunt: vel certe in ratione cuiusdã pacti, cuius obligatio transit ad successores, vel latius citato loco. Est autem in his festiuitatibus obseruandum, cum vniuersales non sint, non transcendere terminos loci aut temporis, pro quibus prescribuntur, iuxta rationem consuetudinis aut legis. Itaq; interdum in ciuitate tantum seruantur, & non in oppidis: interdum in vno oppido, & non in reliquis: aliquando in vna tantum Parochia, & non in tota ciuitate: & tunc obligantur Parochiani illius Parochiæ, & non alij. Item interdum totus dies integer, interdum vero solum vsq; ad meridiem seruari præcipitur: & tunc si præceptum proprie est sub ratione diuini cultus, & cum obligatione vacandi eo matutino tempore ab opere seruili, consequenter etiam obligat ad Missam audiẽdam: quia dies ille, quoad illud tempus, est vere festiuus, & diuino cultui dicatus: &, vt dixi, hic cult⁹ potissimum in hoc actu consistit: imo ideo specialiter illud matutinum tempus præcipitur, quia in illo huic diuino sacrificio vacari potest.

Sed hinc oriuntur nonnullæ dubitationes. Prima est de diebus specialiter dictis cultui diuino, saltem quoad tempus matutinũ, vt dies Rogationum, & feria quinta & sexta hebdomadæ sanctæ, & nonnullæ vigiliæ celebriores, vt Natalis Domini, Paschę, & Pentecostes: an in eis obligentur fideles ad audiendam Missam. Respondetur non obligari: nam in primis de vigiliis nullum est speciale præceptũ, magis quam de aliis diebus ieiuniorum, Quadragesimę, vel Quatuor temporũ, in quibus certum est, nullã esse talem obligationem: quis quidam Canonistæ dubitauerint, qa in c. Solent, de Consec. d. 1. dicitur. in diebus ieiunij non esse comedendũ ante vespertinum officiũ: & subditur: Concurrẽdum est ñ. ad Missas: & audiris Missarũ solemnibus & vespertinis officiis, & elargitis eleemosynis, ad cibũ accedendum est. Sed caput illud cõsuetudine abrogatum est, vt cum Sylu. & aliis notat Nauar. c. 21. n. 2. Quod est verum, quantum ad horam prãdij in dieb. ieiunij, nã quantum ad Missæ auditionẽ non fuit necessaria abrogatio: qa ibi non præcipitur magis, q̃ audire vespertinum officiũ, vel elargiri eleemosynas: sed solum dicitur id, quod facere oportet in diebus ieiunij ante prandium, vel certe declaratur, esse intentionem Ecclesiæ, vt in diebus ieiunij fit ante prandium sufficiẽs tempus ad illa omnia, vel similia opera religionis ac pietatis, vt in eis possint fideles, si velint, occupari. De diebus autem Rogationum, licet antiqua iura, vt dixi, eos seruari præceperint, vt apertius constat ex c. Rogationes, de Consec. d. 3. tamen, vt Turrecremata ibi notat, & experientia satis constat, contraria consuetudine abrogatum est *Turrec.* ius illud, quæ consuetubo à Pastoribus Ecclesiæ approbata est. Idemq; dicendum est de feriis hebdomadę sanctæ. Neq; oportet, feriam sextam excipere à cæteris diebus, vt quidam existimant: nam sane consuetudo eadẽ fere est neq; populus ex præcepto obligatur à pastorib. Ecclesię, vt officio illius diei assistat: imo,

imo, cum illud officium in rigore non sit Missa, minor ratio est obligādi ad officium illius diei, vt in superioribus tactum est. Est autem optimum consilium, illis diebus, præsertim feria quinta & sexta, atq; etiam Sabbatho, matutinis temporibus ab operibus seruilibus vacare, saltem in publico, & Missæ seu diuino officio assistere.

Secunda dubitationis solutio.

Secunda dubitatio est de quibusdam diebus, qui non sunt festiui toti populo, sed hominibus talis conditionis, vel officij, vt v.g. scholasticis, quibus peculiares dies festiui sunt. Respondetur, iuxta communem consuetudinem hos dies non censeri proprie festiuos: quod in primis est certum de diebus, quibus vacatur à laboribus, solum propter requiem corporalem, vt in Academiis fieri solet vno die hebdomadæ: & aliquibus ante, vel post Pascha, vel in æstate: quia constat, eos dies non esse dicatos ad diuinum cultum. Maior difficultas est de aliis, in quibus vacatur à lectionibus, vel alio simili labore in honorem aliquorum Sanctorum, vt Doctorum Ecclesiæ, verbi gratia, &c. Et in his, quibus dā visum est, teneri Scholasticos ad audiendam Missam, quod quidem securum est, & optimum consilium, tamen in rigore non censeo esse præceptum: quia non est præceptū illis diebus, etiam his personis, cessatio ab opere seruili, sed tantum est concessa indulgentia vacandi à lectionibus, vel alio simili munere: signum ergo est, illos dies non esse simpliciter festiuos: quamuis forte ea licentia concedatur in honorem Sancti alicuius, vt liberius possint vacare diuinis rebus, si velint. Item cōsuetudo hoc satis declarat, & communiter omnes ita intelligunt, tantum ex consilio, Missam esse audiendam illis diebus.

Tertium dubium.

Tertium dubium est, an ex ipso die præscripto ad audiendam Missam, si non fuit tunc audita, maneat obligatio ad audiendam alia die. Respondetur, non manere: quia præceptum affirmatiuum tantum obligat pro tempore, eidem designato. Vnde si tunc non est impletum, debet culpa pœnitētia deleri. Nulla tamen alia obligatio manet, sicut etiam constat de diebus ieiunij & similibus. Quo fit, non excusari à peccato mortali eum, qui sine iusta causa die Dominico Missam omittit, animo supplendi defectum die Lunæ, vel etiam si præueniat audiendo illam die Sabbathi: quia illud est proprium onus illius diei, vt in simili docent Nauar. in c. Quando, notab. 3. n. 18. Medina. C. de orat. q. de horis can. reiterandis. Et eadē ratione (vt vtraq; ex parte seruetur æqualitas) qui in die festo sacrum iusta ex causa omisit, non tenetur die sequente illud audire: neq; etiam tenetur anteriori die præuenire, etiam si futurum impedimentum præuideat, quia præceptum tantum obligat ad præscriptū tempus. Dices, ergo etiam si intra idem festum præuideat, se non posse audire sacrum ab hora nona, non tenetur præuenire & audire hora septima vel octaua. Respondetur, negando consequentiam: quia quoad horam in qua sacrum est audiendum, non est temp⁹ omnino limitatum hac lege, sed tantum præceptum est, vt ea die sacrum audiatur, qua cunq; hora, moraliter loquēdo, id fieri possit. Vnde, si vsq; ad meridiē, v.g. differri potest, ideo est, quia eo tempore solet Missa dici, & potest audiri: vnde, si tardius possit, etiam audito Missæ ampliꝰ differri posset: tamen, si Missa non sit dicenda, nisi in principio diei, obligat præceptum ad audiendam tunc illam: quia obligat simpliciter, vt eo die impleatur.

Nauar. Medina. Obseruandum.

SECTIO VI.

Quibus modis excusari aliquis possit ab audienda Missa in die, quo præcepta est.

Conclusio.

CErtum est apud omnes authores, & ex praxi ipsa satis constat, posse fideles variis modis excusari, vt absq; peccato Missam omittant eo die, quo præceptum est, Missam audire, nam hoc præceptum solum est de iure positiuo Ecclesiastico, & de re sancta quidem & honesta, non tamen simpliciter ad salutem necessaria, & ideo nō obligat cum tanto rigore, quin interueniēte rationabili causa, possit etiam legitima excusatio intercedere, vt notarūt Summistæ omnes verb. Missa, & verb. Feria. Anton. 2. p. tit. 9. c. 10. §. 2. Caietan. 2. 2. q. 122. art. 4. Soto hic dist. 13. q. 2. art. 1. & latius lib. 2. de Iustit. q. 4. art. 4. Nauar. in Summ. c. 21. Numerantur autem ab his authoribus varij casus, in quibus potest homo legitime excusari ab obseruatione huius præcepti: quos omnes sigillatim persequi infinitum quid esset, & præter ordinem scientiæ: nam ex circumstantiis per accidens occurrentibus modis variari possunt, qui necessario prudentis arbitrio relinquendi sunt, suppositis nonnullis generalibus principiis, quæ attingemus, pauca quædam capita numerando. *Anton. Caiet. Soto Nauar.*

Prima excusatio.

Prima igitur excusatio sit, spiritualis (vt sic dicam) impotentia seu impedimentum, vt si quis sit excommunicatus, vel interdict⁹ speciali aut generali interdicto: nam huic prohibitum est ab Ecclesia diuinis officiis interesse, etiam diebus festis, vnde necesse est, vt alia obligatio cesset. Quod quidem verum est, etiam si fortasse aliquis sua culpa talem censuram contraxerit, nam licet in eo peccauerit, tamē, postquam iam est factus impotens ad audiendam Missam, non peccat non audiendo: maxime, si moralem diligentiam adhibuit, vt absolutionem censuræ consequeretur: nonnulla vero difficultas est, quando negligit absolutionem obtinere: nam tunc videtur per eum stare, quominus potens sit audire Missam, & implere præceptum: ergo illi imputandum est, si non audit, neq; hoc titulo iuste excusari poterit. Et cōfirmatur, quia simpliciter obligatur tali præcepto, solumq; excusatur propter impedimentum: ergo in tantum excusabitur, in quantum impedimentum illud fuerit inuoluntarium: ergo, si voluntarium sit, non excusat. Confirmatur secundo. Nam, qui annuam confessionē vel communionem omittit propter excommunicationem, si ipse sit negligens in obtinenda absolutione, non excusatur à culpa, vt sumitur ex his, quæ Nauarrus tradit, capit. 21. num. 34. & 35. ergo: idem est in præsenti. Nihilominus idem Nauarr. eodem cap. 21. num. 3. expresse docet, etiam sit aliquis sit negligens in obtinenda absolutione: & in hoc fortasse peccet alio peccati genere, non tamen in omissione Missæ, quam, suppositio tali impedimento, iure omittit. Quam sententiam multi viri docti probant: & est sane probabilis, quia non tenetur quis tam remote, & à longe (vt sic dicam) se disponere ad Missam audiendam: ergo ex vi huius præcepti non obligatur ad procurandam absolutionem excommunicationis: ergo dum in hoc est negligens, non peccat contra hoc præceptum: sed neque etiam postea peccat, non audiendo cum excommunicationis vinculo: ergo nunquam peccat in hoc. Item infirmus, sit sit negligens in procurāda salute & viribus, vt possit Missam audire, & qui est in vinculis, si sit negligens in procuranda libertate, & ideo Missam omittat, non peccat specialiter contra hoc præceptum, quia non obligat ad tollenda impedimenta tam remote: ergo similiter in proposito. Tandem à contrario, si quis præuideat, se fieri impotentem ad audiendum sacrum, incurrendo excommunicationem, non peccat specialiter contra hoc præceptum, dando causam excommunicationi: ergo neq; è contrario, &c. De præcepto autem confessionis & communionis non est eadem ratio: quia præceptum confessionis per se obligat ad mundandam animam: & consequenter ad omnem dispositionem necessariam ad peccatorum absolutionem obtinendam: præceptum autem communionis, etiam consequenter obligat ad præmittendam confessionem, si necessaria sit, vt reuerā est in eo, qui peccati mortalis conscientiam habet: *Nauar.*

Aduertendum.

habet: illa ergo duo præcepta multo maiorem connexionem habent cum diligentia adhibenda, vt censura tollatur.

Quæsitum. Solet etiam hic interrogari, an qui habet priuilegium, vt audire possit Missam tempore interdicti, teneatur eam die festo audire. Et ratio dubitandi est, quia nemo obligatur ad vtendum priuilegio suo, alioqui gratia onerosa fieret, & libera facultas in obligationem verteretur, ergo habens tale priuilegium non tenetur vti illo: sed, non vtendo illo, non obligatur ad audiendam Missam, ergo. Propter hoc aliqui censent partem negatiuam probabilem: sed mihi non videtur practice probabilis, vnde non est dubium, quin habens hoc priuilegium teneatur Missam audire, vt tenent Nauar. c. 21. nu. 3. Soto, d. 13. q. 2. art. 1. Et d. 22. q. 3. art. 1. & ratio est, quia interdum in tantum excusat ab obligatione audiendi Missam, in quantum ponit impedimentum ad audiendam illã, ergo, quacunq; ratione hoc impedimentum tollatur, obligatio præcepti suam vim retinet, & tollitur excusatio. Confirmatur & declaratur. Nam, si quis in vinculis detineatur, excusatur ab executione huius præcepti: & tamen, si ex priuilegio ei concedatur libere diebus festiuis, tenetur implere illud, quia iam est oblatũ impedimentum. Idemq; esset de infirmo, etiam si per diuinam gratiam supernaturalem ei pro die festo sanitas concederetur. Neq; in eo casu cogitur quis vti priuilegio: sed, supposito priuilegio, cogitur seruare præceptum: possumus enim in priuilegio intelligere quendam effectum quasi formalem, qui est, tollere inhabilitatem, vel impedimentum, & hunc necessario habent, hoc ipso, quod acceptatur: posito autem hoc effectu formali, absq; alio vsu, tollitur excusatio, & consequenter manet obligatio præcepti.

Responsio. *Nauar. Soto.* *Effectus quasi formalis priuilegij*

Vltimo reuocatur ad hoc caput, impedimentum ignorantiæ, quod spirituale est, & ab aliquibus inter impedimenta excusantia in præsenti computatur, vt videre licet in Sylu. & Rossel. & Antonin. supra: & est per se clarum, si ignorantia sit inuincibilis: qualis hic sæpe esse potest facile, si fit ignorãtia facti, sc. quod hic sit dies festiuus: sub qua ignorantia comprehenditur naturalis obliuio, vel inconsideratio: ignorantia autẽ iuris, si sumatur generaliter de toto hoc præcepto, sc. quod prorsus ignoretur, fideles habere hanc obligationem, vix admitti potest inuincibilis: nisi in homine valde stupido, aut in syluis enutrito, aut in pueris, quibus rationis vsus incipit elucescere. Si vero sumatur hæc ignorantia circa obligationẽ huius præcepti in particulari, scilic. in hoc die festo cum his circumstantiis, &c. sic facile accidere potest, vt præceptum existimetur non obligare, quando reuera obligat, & tamen, quod ob ignorantiam homo excusetur, vt in sect. 1. cum Caietano tetigimus. Quando vero talis circumstantia censenda sit inculpabilis, ex generalibus regulis de ignorantia, consideratis in particulari circumstantiis & conditionibus personæ prudenter iudicandum est.

Sylues. Rossel. Antonin.

Secundum caput huius excusationis est impotentia corporalis: quæ, si fit impotentia simpliciter, non habet difficultatem: quia ad impossibile simpliciter nemo obligatur: huiusmodi autem impedimentum est, si aliquis in vinculis detineatur, vel quacunq; alia ratione cogatur nõ exire domo, aut non ingredi Ecclesiam, seu locum, vbi Missa dicitur. Item, si desit sacerdos, qui sacrum faciat, & Ecclesia adeo distet, vt non possit adiri. Item, si aliquis ita ægrotat, vt non possit ex lecto surgere, &c. Et, quia id solum proprie possumus, quod licite possumus, ad hoc caput reuocandus est casus in quo aliquis, fide data, & maxime, si iuramento firmata sit, vel præcepto Superioris, domi suæ iuste manere compellitur, quamuis corporaliter nõ cogatur: nam, cum inde non possit licite exire, simpliciter impotens reputatur. Solum posset in his & similibus casib⁹ dubitari, an is, qui vi, vel ægritudine, vel quacunq; ratione alia, cogitur domi manere, si habeat priuilegium, seu oratorium approbatum, in quo domi possit audire sacrum, ad hoc teneatur diebus festis. De quo nihil inuenio ab authoribus dictum, videtur autem ex dictis in præcedente puncto sequi, tunc ratione priuilegij tolli excusationem, & cõsequenter vrgere obligationem præcepti. Nihilominus verisimilius existimo, in eo casu non teneri ad vtendum priuilegio: & inprimis, si necessarium sit stipendiarium quærere Sacerdotem, nemo ad hoc tenetur, sed solum ad audiendum Missam, quæ in Ecclesia dicitur, quia præceptum non obligat ad procurandam Missam, etiam dato stipendio Sacerdoti. Deinde, cum dicere Missam in domibus priuatis, etiam approbatis, de se sit odiosum, minusque decens reuerentiam debitã huic sacrificio, & præter generales canones Ecclesiæ, nemo obligatur ad vtendum tali priuilegio, vt possit aliud præceptum Ecclesiasticum implere. Nam hoc non est tanti momenti, quale esse potest, vt sacrificium in priuatis locis non fiat. Item, quia ob causas minus graues & vrgẽtes, excusatur quis interdum ab executione huius præcepti, vt videbimus: ergo etiam propter hanc poterit excusari. Et in his omnib. est magna differentia inter hunc casum, & illum de priuilegio interdicti: nam in illo ablato impedimento, nulla postea dispensatio fit in iure, sed regulari modo Missa dicitur, & auditur: quod in hoc casu non ita fit. Vnde hic melius, quam ibi accommodatur principium illud, quod nemo cogitur suo priuilegio vti: nã per hoc priuilegium formaliter ac per se non tollitur impedimentũ audiẽdi Missam: non enim tolluntur vincula, nec coactio manendi domi, &c. Vnde necessarius est vsus, quasi effectiuus ipsius priuilegij, vt possit aliquis Missã audire: ad illũ autẽ vsum nemo obligatur. Ad hoc caput reducitur impedimentũ nauigãtium, qui nec possunt ad terram accedere, vt Missam audiant, neq; etiam in naui eam audire, cum ibi dici non possit, vt supra dictum est: nam, licet interdũ ibi Missa dicatur, quæ vocatur ficca, tamen, & illud rarũ est, & reuera illa non est Missa: & ideo in rigore ad illam audiendam non obligat præceptũ, quamuis optimum cõsilium, & deuotionis ac religionis indicium sit, illam audire: & aliquãdo etiam possit esse, saltem ad vitandum scandalum, necessarium. Hæc autem procedunt in nauigatione, quæ omnino est à terra remota, & postquã inchoata est: nam de cæteris iudicandum est, sicut de aliis iter agentib. vel inchoantibus, de quibus infra dicemus.

Primum ergo corporalium bonorũ est vita: ergo in eũdo vel redeundo ab Ecclesia, periculũ vitæ timeri potest ab inimicis, vel ab aere pestifero, vel ab alia simili causa, clarũ est excusari, dum modo timor probabilis saltem coniecturã nitatur, & nõ sit sola imaginatione confictus. Secũdum bonum est salus corporalis: si ergo quis timeat iacturã suæ salutis,

Tertium caput est, impotentia moralis audiẽdi Missam, quæ difficilior est ad explicandum, quia nec cõsistit in physica impotentia, nec in diuisibili cõsistit, neq; vno tãtum, sed plurimis modis accidere potest. Regula tamen generalis, quæ à Doctorib. assignatur, est, tunc censeri impotentiam moralem, quando sine iactura alicui⁹ boni mediocris æstimationis, aut sine magna difficultate vel labore Missa audiri nõ potest. Cui⁹ ratio nulla est alia, nisi quia hoc præceptũ iuxta communem Doctorum interpretationem, & iuxta communem etiam consuetudinem cum hac moderatione latum est, & receptum, vt non sit necessaria causa admodum grauis ad excusandum. Possumus autem exempla adhibere in omni genere bonorum corporalium seu temporalium: nam spiritualium, g se loquendo, non potest ex hoc actu timeri iactura, nisi in casibus in primo vel secundo capite comprehensis: nisi fingatur casus, in quo aliquis timeat occasionem ruinę spiritualis, si Ecclesiam adeat ad Missam audiendam. De quo inferius in vlt. ca. nonnihil dicemus. *Primum ergo corporalium bonorũ est vita: ergo in eũdo vel redeundo ab Ecclesia, periculũ vitæ timeri potest ab inimicis, vel ab aere pestifero, vel ab alia simili causa, clarũ est excusari, dum modo timor probabilis saltem coniecturã nitatur, & nõ sit sola imaginatione confictus. Secũdum bonum est salus corporalis: si ergo quis timeat iacturã suæ salutis,*

lutis excusabitur: & hoc titulo excusantur infirmi, non solum, quando tam grauis est ægritudo, vt omnino non possint Missam audire: sed etiam, quando non possunt sine incommodo alicuius momenti à lecto surgere: imo, licet possint, & iam cœperint conualescere, excusantur, vel propter periculum reincidendi, vel etiam notabiliter retardandi conualescētiam. In quo ad discernendos varios casus, inprimis bona fides supponenda est: deinde adiungenda prudentia: oportet enim vt infirmitas seu necessitas sit vera seu alicuius momēti: & quod periculum detrimenti probabile sit viri prudentis arbitrio: ad quod ferendum considerandа est distantia loci, labor audiendi Missam, & aeris temperies, seu qualitas temporis. Et optimum indicium est, quando infirmitas impedit egredi lecto, aut domo ad alia negotia æqualis vel maioris laboris, quā fit, Missam audire, nā si hæc non impedit, non est, cur excuset: & iuxta hæc principia iudicandum est de his, qui laborant quartana febri, & de fœminis grauidis, quæ quodammodo infirmantur.

3. Genus bonorum corporalium.

Tertium genus bonorum est honor, ratione cuius excusabitur, si quis timeat ab inimico iniuriam aliquam vel iacturam honoris, sicut de vita dicebam⁹: hoc etiam titulo authores omnes excusant eū: qui non pōt decenter vestitus ad ecclesiā ire: neq; n. cogendus est, cum dedecore in publico apparere: nam, qui in eo statu est constitutus, ei, qui in vinculis existit, in iure comparatur: in Leg. in eadem causa ff. ex quibus causis, &c. Huc etiam pertinet, si fœmina nobilis non possit domo exire sine decente comitatu: quod suo etiam modo in viris locū habet; hæc tamen omnia regulanda sunt, iuxta personarum qualitatem & honestam patriæ consuetudinem: neq; extendenda est nimium hæc licentia ad superfluos ornatus, præsertim fœminarum: & considerādum est, an in huiusmodi casib. possit aliquis secrete, vt v.g. summo mane, vel in Ecclesia à concursu populi remota, Missam audire: tunc enim nō est, cur præcedente occasione excusetur, cū non sit difficile, & vitare tale incommodum, & præceptum implere. Præterea hoc titulo excusatur, qui grauem timet infamiā, si domo exeat, & coram aliis appareat, vt v.g. si fœmina, quæ honesta existimatur, grauida sit, nec possit lapsum suū occultare, nisi domi se contīnēdo: excusari potest, ne se prodat: & idem est in quocunq; casu simili, addita supra dicta limitatione, scilicet, quando quis non potest alias occulte Missam audire.

4. Genus bonorum corporalium.

Quarto numerantur bona externa temporalia, in quibus contingere potest, vt aliquis graue damnum timeat, si ad Missam audiendā accedat, vt v.g. si quis timeat furtum, si domum solam relinquat: vt si in domo ab oppido distante quis habitet, &c. Item hac ratione excusatur aliquis, si, dum iter agit, ne comites viæ relinquat, Missam perdit, quando probabile periculum latronum imminet, si solus incedat: & etiam, si speret expensas itineris ab eis accipere, vel aliud simile commodum, quod amittere, temporale damnum grauis momenti censeatur. Nam solum amittere comites viæ, si nullum aliud incommodum adiungatur, non videtur sufficiēs causa ad Missam omittendam, vt sumitur ex Caiet. verb. Festa. Armil. verb. Missa, n. 30. & aliis cōmuniter. Similiter qui oues, v.g. suas, aut res similes, cogitur sine custodia in agro relinquere, vt Missam possit audire, regulariter loquendo, probabilem habet excusationem, quia probabile est periculum grauis nocumenti: & sic de aliis. Vltimo sub hoc capite continetur omne temporale vel corporale graue incommodum, quando sine illo Missa audiri non potest: quia non censetur hoc præceptum cum tanto onere obligare. Et hac ratione excusatur quis ab audienda Missa, si necessarium illi sit longum iter, ver. g. vnius leucæ, peditem conficere: idemque est, quamuis non sit tanta distantia, tamen est aliqua notabilis: & aliunde tempestates ingruunt, & pluuiæ, ita vt, prudenter

Caiet. Armilla.

Vltimū genus bonorū corporalium

rem considerando, notabile censeatur detrimentum. Ex hoc etiam capite iudicandum est de iter agentibus, vel nauigantibus per flumina, aut iuxta maris littora. Nam in primis, si iter inchoent in die festo, (quicquid sit de alia quæstione, an id sit contra obseruationem festi, quantum ad præceptum negatiuum de non exercendis operib. seruilib.) certum est, per se loquendo, non excusari ab audienda Missa eo die, priusquam inchoent iter, nisi probabiliter sperent audire illam in via: quia tunc nulla est ratio excusationis, nisi tanta sit necessitas accelerandi iter vt graue detrimentum timeatur, si quis in audienda Missa immoretur, vt v.g. si ea de causa nauigationem sit amissurus, aut comites viæ sibi necessarios ob aliquam grauem causam, vt supra insinuatum est, aut certe, si occasio alicuius grauis negotij transigendi & obtinendi, ea de causa perdatur: & idem fere iudiciū est de quouis die, in quo iter continuatur. Nam eadem est ratio. Rursus ex hoc capite excusantur, qui Missam audire non possunt propter vrgentia negotia, quæ dilationem non patiuntur sine magno detrimento boni temporalis cuiuscunq;, quod intelligendum est, quando neq; huiusmodi negotia commode præueniri possunt, ne Missæ auditionem impediant: vel è contrario Missa præueniri potest, vt negotiis vacetur: nam si quis prius velit nimio somno, indulgere, vt postea non possit vtriq; oneri satisfacere, nō propterea excusabitur à culpa, ratione præteritæ negligentiæ: quod procedit, quando futurum impedimētum præuisum est, & nihilominus non fuit diligentia adhibita ad implendum præceptum. Et per hæc iudicandum est de similibus casibus, qui in infinitum multiplicari possunt.

Quartū caput ex titulo charitatis sumitur.

Quartum caput sumi potest ex titulo charitatis, propter quā, vt alias Bernard. dixit, conuenienter omittitur, quod propter eandem est introductū. Duobus autem modis pōt hæc excusatio accidere: primo si necessarium sit, Missam omittere ad subueniēdum proximo in necessitate existenti, & hoc titulo excusant oēs Doctores, & præsertim Caiet. Soto, & Nauar. locis supra citatis, eum, qui propter infirmum, cui inseruit, ne illum solū, vel absq; necessario ministerio relinquat, Missam omittit: quod intelligitur, quando vtrumque fieri non potest, & quando graue proximi ægrotantis detrimentum inde timeretur, vt prædicti authores declarant, & per se euidens est. Nam si vtrumq; commode potest fieri, nulla est excusationis ratio: si autem ex absentia, quæ fieri potest ad audiendam Missam, non timetur graue detrimētum, moraliter loquendo, non vrget proprie necessitas charitatis. Cum autem de graui detrimēto agimus, non est intelligendum, oportere, vt vita infirmi periclitetur, aut q; ægritudo, ipsa multum augeatur, vel aliquid simile: sed satis est, q;, vel ea de causa ægroto non possint conueniente tempore remedia adhiberi, maxime, cum ægritudo est alicuius momenti: vel certe, si grauis sit, satis erit, q; infirmus, solus relictus illo tempore toto pati debeat laborem, & animi anxietatem, vel aliquid simile. Denique, quando ægritudo nimium grauis est, vel extreme vrget, si quis bona fide, & ex animi pietate, vt ministret infirmo, eiusq; curam gerat, Missam omittat, raro peccabit moraliter, etiam si fortass in re ipsa eius ministerium nō sit admodum necessarium: vel quia satis est, q; sit valde vtile: vel certe, quia bona fides, & perturbatio, quæ interdum adiungitur, excusant: in qua re, sicut fere in aliis, quæ huiusmodi sunt, prudens arbitrium adhibendum est, quod si homo nō habet, quē consulat, & bono animo faciat, q; videtur charitati consonum, non peccabit mortaliter. Quod autē dictū est de hoc misericordiæ opere, iudicandum est de reliquis, siue corporalia sint, siue spiritualia, quādo reuera proximus est in necessitate, & differri non potest remediū, sine graui eius detrimento, vt si propter audiendam confessionem periclitantis infirmi,

Caiet. Soto. Nauarr.

Missam omittam, vel quid simile. Dices: Hæc opera misericordiæ in his casibus non sunt simpliciter in præcepto, quamuis ex se bona sint, & in consilio: sed opus præcepti non est omittendum propter opus consilij: ergo Respondetur, sæpe accidere, vt huiusmodi opus sub præceptum cadat: & tũc nulla est difficultas, quia præceptum charitatis, maioris est necessitatis, non tñ semper oportet expectare eam præcepti obligationẽ: sed satis est, quod necessitas proximi grauis sit, mõ explicato, vt propter beneficium illi præstandum excusetur quis ab obligatione huius præcepti: sicut propter vitandum proprium incommodum licet mihi Missam omittere, quãuis ex præcepto non tenear illud incommodum vitare: nã charitas facit, vt alium diligam, sicut me ipsum. Nec tunc præfertur opus consilij operi præcepti, sed res constituitur in tali statu, & cum talib. circumstãtijs, vt propter bonum proximi, cesset obligatio præcepti: nam, cum affirmatiua præcepta non obligent pro semper, facile potest, mutatis circumstantijs, eorum obligatio cessare. Alio modo potest contingere hæc excusatio, non tam ad beneficium præstandum proximo, quam ad non afferendum illi aliquod malum, quod vix potest intelligi, nisi per modum vitandi scandalum: quia ire ad Missam audiendam non est actio, quæ per se possit in damnum proximi redundare: solum ergo põt inde damnum euenire, vel quia ea de causa omittitur actio, proximo necessaria, quod pertinet ad præcedentem modum: vel, quia inde sumet proximus aliquam occasionem peccadi: & hoc modo interdum non peccabit fœmina cõtinendo se domi die festo, ne sit occasio peccandi alicui, à quo scit ex nimia fragilitate se perdite adamari: nam, licet ad hoc non teneatur, quia illud scandalum no est datum, sed acceptum, quod homo nõ tenetur vitare cũ tanto detrimento: nihilominus tanta põt esse necessitas & fragilitas proximi, vt liceat hoc modo ei subuenire, vt tetegit Soto hic, d. 13. q. 2. art. 1. Et eadẽ ratione, si quis cũdo ad Ecclesiã, timeat fore, vt ea occasione graues rixæ sequantur, aut propter veteres aliquas inimicitias, aut propter locorum ordinem & dignitatẽ, vel aliquid simile, sufficiens censeri debet excusationis ratio. Atq; hoc titulo inter alios excusant authores mulierẽ, quæ timẽs grauem rixam seu irã mariti, Missam omittit, vt ei conuenienti tẽpore & modo omnia præparet, & occasionẽ perturbationis auferat, quod intelligendũ est, quando perturbatio est grauis, & alicuius momẽti, nam si sit leuis, potius dissimulanda & ferenda est. Et idem est, si maritus ob zelotypiam nolit, eã domo exire, nam si non possit cõiux vitare id sine graui incõmodo, potest, etiam in hoc, marito obtemperare, seu cõdescendere, licet oppositum significet Anton. 2. p. tit. 9. ca. 10. §. 2. sed fortasse intelligit, quando non est periculum grauis incommodi. Et per hæc de similibus iudicandum est.

Scandalum non datum, sed acceptum non tenemur vitare. Soto.

Anton.

Quintum caput excusationis est ratione officij: & huc etiam reuocatur excusatio, ratione iustæ obedientiæ: hac ratione excusantur milites custodiẽtes castrum aut portas ciuitatis, aut vigilias facientes, quã do sine periculo aliquo non possunt suo muneri deesse: sic etiam excusantur pastores, quãdo per alium, munus suum supplere non possunt. Excusantur vectores mercũ, & cursores qui muneri suo satisfaciẽtes, non possunt sine magno incommodo ad audiendã Missam detineri, vt notauit Caiet. verb. Festa. Excusantur etiam matres, vel nutrices, quæ neq; infantes deserere possunt, neq; frequenter expedit, eos ad Ecclesiam deferri, &c. Sed præcipue hoc titulo solẽt excusari famuli, qui, vt dominis suis ministrent, Missam omittunt: quæres, quoniam valde practica est, nonnulla expositione indiget. Nam in primis, si ministerium sit necessarium iuxta communem & ordinarium viuendi modum, vel iuxta occurrentes, morales, & rationabiles occasiones, certum est, nec dominum peccare præcipiendo, nec famulos, parendo:

Quintum caput excusationis.

quia illa est grauis & rationabilis causa, & moralis necessitas: quod semper intelligendum est, cum limitatione supra insinuata, quando famulus non potest, mediocri diligentia adhibita, opportunum tempus præuenire, vt Missam audiat, non tamen tenentur ad hibere extraordinariam diligẽtiam, verbi gratia, citius surgendo, aliquid ab ordinario, & secundum rationem moderato, somni tempore, detrahendo, vel aliquid simile: quamuis enim hoc consulendum sit, tamen præceptum ad id non obligat. At vero, si ministerium non sit ita necessarium, sed possit, vel in alium diem, vel in aliam horam sine incommodo differri, domini quidem male faciunt, & grauiter peccant, id præcipiendo, cum non solum teneantur non impedire sibi subiectos à Missa audienda, verum etiam debitam curam & diligentiam adhibere, vt Missam audiant: quia ad eos pertinet cura familiæ suæ, vt in ea Ecclesiastica præcepta seruentur, vt in proposito notant Soto hic, & li. 2. de Iust. q. 4. art. 4. Syl. verb. Missa. 2. q. 1. Nauarc. c. 21. n. 9. & 10. Anton. 2. p. t. 9. c. 10. §. 1. & significauit Amb. in hom. 33. quadrag. & citatur in c. An putatis. 86. d. & colligitur ex illo Paul. 1. ad Cor. 5. Si quis suorũ, maxime domesticorũ, curã non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. At vero famuli, si absq; magno incõmodo possint subterfugere, & Missam audire, non obediendo dominis, debent id facere, etiam si aliqua leuis rixa intercedat: si tamen necesse est, aut dominos deserere, aut graue aliquod detrimentum ea causa pati, ea ratione excusari possunt, nec censẽtur præferre hominis præceptum diuino aut Ecclesiastico mandato, quod nunquam licet: sed censetur tunc Ecclesia nolle obligare cum tanto detrimento. Et hæc est differẽtia inter res prohibitas, quia malæ sunt, & malas, quia prohibitę: quia ab illis nunquam potest separari malitia & prohibitio: & ideo propter nullum incommodum fieri possunt, etiam si à domino præcipiantur: ab his vero separari potest ratio præcepti seu, phibitionis, & cõsequenter ratio malitiæ: & ideo, si propter vitandum incommodum, obligatio præcepti cesset, fieri, vel omitti possunt ad obediendum homini præcipienti. Sicut etiam si quis minetur mortem alteri, si Ecclesiam adeat ad Missam audiendam, potest illam omittere, dummodo id non fiat in contemptum vel iniuriam religionis: in quo non præfert timorem humanum Ecclesiasticæ obedientiæ, sed cessat Ecclesiastici præcepti obligatio, occurrente tali periculo & incommodo: ita ergo est in præsenti, quando sine graui incommodo vitare non potest famulus, quin domino suo obsequatur: supponimus. n. tale mandatũ non esse contemptũ religionis: sic enim illud facere esset intrinsece malum, & ideo propter nullum incõmodum vitandũ licere potest: sed loquimur de communi mandato, seu ministerio de se indifferente, & propter cõmodum humanum, vt regulariter cõtingit. In quo etiam aduertere oportet, debere famulũ in tali euentu, prius certiorem facere dominũ, quod Missam nõ audierit: & procurare, quoad commode possit, ab illo obtinere, ne se impediat, quomin⁹ Missam audiat: quia debet, quod in se est, facere, vt præceptum seruet: & iniquum impedimẽtum euitet, q; si nõ possit, tunc excusabitur, vt dictum est: retinebitur autẽ, si hoc fit frequens & quasi in consuetudine, nacta opportunitate, tale ministerium relinquere, & cõmodum aliud, seu dominũ quærere, cui inseruiẽdo, Ecclesiæ præcepta possit seruare. Et in his fere cõueniunt Authores. Antonin. 2. p. titul. 9. cap. 7. §. 5. & cap. 10. §. 2. Palud. in 4. d. 15. q. 5. concl. 2. Caiet. 2. 2. qu. 122. artic. 4. & in Sum. verb. Festa, circa finem, Sylue. supra, & verb. Dominica. q. 4. Nauarr. supra, &c. 13. n. 7. qui citat Rossel. & iuxta hæc loquendum est de vxore respectu mariti, & de filijs respectu parentum, & de militibus respectu ducis, & de omnib. similibus.

Adiuntili

Sextum caput excusationis.

Sextum caput excusationis est consuetudo ex aliqua rationabili causa introducta, & à pastoribus Ecclesiæ

clesiæ tolerata. Huiusmodi sunt nonnullæ consuetudines, præsertim ad fœminas pertinentes. Vna est, q̃ post partum per aliquos dies, etiam si plene conualuerint, ab Ecclesiæ ingressu abstinent, quod si non faciant ex superstitione, aut Mosaico ritu, sed ex quadã reuerentia ac deuotione, non improbatur in ca. vnico, de Purificatione post partum: & ideo, si de hoc sit introducta consuetudo, non est improbanda, sed excusari potest, vt Caietan. notauit, verbo, Festa. Propter consuetudinem autem menstruam (vt hoc obiter adnotemus) nõ est Missa omittenda, per se loquẽdo, & secluſa ægritudine, vel debilitate, quæ illi æquualeat, vt notauit Nauarr. cap. 21. num. 9. ex d. cap. de Purificatione post partum, & ex ca. vlt. distinct. 5. vbi Gregor. ait. Mulier, quæ ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi, Ecclesiam intrare, nõ debet, nec à communionis mysterio. Addit autem ibidem Greg. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudãda est: ergo eodẽ modo dicere possemus si abstinere voluerit ab ingressu Ecclesiæ, laudandã esse: ergo ex illo textu potius videtur colligi, hãc posse esse piam & sufficientem excusationem, quamuis non necessariam. Respondetur, Gregorium in illis verbis vltimis non loqui de cõmunione præcepta: nã si quæ mulier eam omitteret ob huiusmodi causam, nõ esset laudanda: sic ergo dicendum est de ingressu Ecclesiæ: & ita sine dubio, regulariter loquendo, impedimentum hoc non est sufficiens, nec de hac re introducta est: nec, moraliter loquendo, introduci potest consuetudo: si vero aliquando timeretur exterior aliqua indecentia, seu irreuerentia loci sacri, tunc posset excusatio esse sufficiens. Alia consuetudo est vi duarum, quæ post viri mortem, per aliquot dies domo non exeunt: & ea de causa Missam omittunt, quã consuetudinem omnes Doctores approbant, Caiet. 2.2.q.122.ar.4. & in Sum. verb. Festa. Anton. Syluest. Nauarr. locis supra citatis, & fere omnes Summistæ: nam consuetudo illa fundatur: tum in quadam decentia & honestate viduali: tum etiam in rationabili significatione & ostensione tristitiæ. Adhibent tamẽ fere omnes authores prædicti moderationem: scil. vt tempus illud non prolongetur nimium, v.g. per annum, aut plures menses, sed, ad summum, per mẽsem, vt expressius notant Syl. & Rossel. Sed non existimo, posse hanc moderationem vna regula pro omnibus definiri: nam in fœminis nobiliorib. solet esse consuetudo, vt longiori tempore domi maneant, quam in aliis. Vnde Nauar. supra num. 4. ait non posse damnari hanc consuetudinem in fœminis nobilibus, etiam si per annum extendatur, quamuis laudabilius esset, illam non seruare. Itaq; si reuera consuetudo introducta est, & præscripta, & Prælati Ecclesiæ non contradicunt, ab vnaquaq; fœmina seruari potest: quia per talem consuetudinem abrogatum est præceptum audiendi Missam in hac parte: pertinebit tamen ad Episcopos modum ponere huiusmodi consuetudini, vt non nimium extendatur. Bene autem aduertit Nauar. oportere, vt quæ hanc consuetudinem seruant, quoad Missam non audiendam in Ecclesia, simpliciter eam seruẽt, nec domo egrediantur ad res alias: quod & nos supra de infirmis in simili notauimus. Alia consuetudo est virginum nubilũ, quæ cum iam sunt nubiles, non exeunt in publicum, & ideo Missam omittunt. Quam (si reuera introducta sit, tolerata, & sufficienter præscripta) sufficientẽ esse ad abrogandum hoc præceptum in hac parte, & consequenter ad excusandum, tam ipsas virgines, quam earum parentes, docent Caieta. Soto, Sylvest. Nauar. & reliqui authores locis citatis: nam, licet cõsuetudinem hanc non laudent, tamen, si semel introducta sit, sufficere censent ad prædictum effectum: nam, cum non sit intrinsece mala, potest humanam legem abrogare. Quin potius addunt iidem authores quod si propter talem consuetudinem iam nõ decet, huiusmodi virginem nubilem domo exire: & alioqui mater timeat aliquid honestati, & bonæ famæ eius contrarium, si sola domi maneat, consequenter etiã excusari matrem ab audienda Missa: non hoc titulo consuetudinis, sed aliis, scilicet, quia sine graui detrimento, & satisfaciendo, vt debet, muneri suo, Missam audire non potest. Sed reuera hoc ipsum declarat, consuetudinem hanc esse valde irrationabilẽ: &, vno inconueniente dato, alia multiplicari: multo enim melius custodirent matres filias suas: secũ eas ad Missam ducendo, quam domi relinquendo. Neque in hoc potest esse morale periculum pudicitiæ, regulariter loquendo. Vnde magis authoritatis, quã pudicitiæ causa, hoc introductũ videtur: eo vel maxime, quod huiusmodi virgines, quæ hoc titulo Missam omittunt, fenestras non fugiunt, & domo exeũt ad ludos & alia publica spectacula videnda. Quapropter licet consuetudo hæc simpliciter damnari non possit, tamen magna prudentia moderanda est: & quoad fieri possit, auferenda, præsertim (vt Nauarr. notat) omnino suadendum est, vt, saltem solemnioribus festis, huiusmodi virgines Missam audiant. Nam perpetuo illam omittere, intolerabile, & Christianis hominibus indignum est.

Exponitur Gregorius.

Caiet Antonin. Sylvest. Nauar.

Rossel.

Notabile.

Septimum caput excusationis addi solet, scilicet, maior vtilitas vel necessitas spiritualis: sic Angel⁹ supra excusat eum, qui propter concionem audiẽdam: sacrum omittit. Similiter alij excusant eum, qui tempore Missæ confitetur peccata sua: maxime, si eo tempore habeat copiam confessoris, quam postea cum difficultate obtinebit. Sed huiusmodi excusationes, & similes, per se ac moraliter loquendo, insufficientes sunt: quia opus præcepti non est omittendũ propter huiusmodi voluntaria opera, etiam si vtiliora esse fingantur, alias posset quis sacrum omittere, vt in suo cubiculo contemplationi Dei vacet, ex qua maiorem fructum spiritualem sibi comparare existimat: nam per se nullus est maior fructus, quã seruare mandata eo tempore, quo ipsa obligant. Igitur huiusmodi casus solum habent locum, quando vrget aliqua moralis necessitas.

Septimũ caput excusationis.

Vltimũ caput excusationis sumi solet ex parte sacerdotis, quando, scilicet ille est nominatim excõmunicatus: tunc enim ita iudicandum est, ac si omnino deesset copia ministri. An vero idem sit dicendum de sacerdote publice concubinario, supra tactum est in materia de sacrament. in genere: nam, licet antiquo iure prohibitum esset, ab huiusmodi sacrum audire, c. vlt. de Cohabit. Cleric. & mulierum. c. Nullus, cum sequente. 32. d. cap. Si qui sunt, 81. d. tamen nouo iure Concilij Constan. hocius limitatum seu correctum est, vt non obliget, donec huiusmodi sacerdos sit ab Ecclesia denunciatus tãquam excommunicatus seu præcisus: vt docent Ledesm. 1. p. 4. q. 5. art. 6. dub. 9. & Nauar. de Pœnit. d. 6. c. 1. §. Laboret. nu. 22. & in Sum. c. 25. n. 79. & ex antiquis videri potest Gabr. in 4. d. 13. q. 1. Maior. d. 9. q. 4. Cai. 2. 2. q. 12. art. 2. Propter iniquitatem ergo sacerdotis nunquam excusatur aliquis à Missa audienda, nisi sacerdos sit ab Ecclesia nominatim præcisus, & excommunicatus, vt prædicti authores sentiunt, & Anton. Sylu. & alij supra citati.

Vltimũ caput excusationis.

Sed inquiret nõ immerito aliquis, an eo casu, quo aliquis rationabili causa excusatur à Missa audienda, teneatur loco illius aliquas orationes fundere, vel externum aliquem cultum Deo exhibere. Ita enim affirmarunt Scotus in 4. d. 9. & 17. q. vnica, & indicat Angel. verb. Feriæ, num. 43. quia præceptum orandi & colendi Deum, diuinũ est ac naturale: tempus autem implendi illud, definitum est ab Ecclesia, vt sit diebus festis: simulque statutum est, vt per actum audiendi Missam impleatur: vnde, si non sit opportunitas exercendi illum actum, erit obligatio implendi illud præceptum diuinum alio actu orationis vel cultus. Sed hæc sententia nõ habet sufficiens fundamentum: quia, quamuis finis huius præcepti sit diuinus cultus, tamen non cadit in præ-

Quæsitum.

ceptum

ceptum, nisi quatenus est materia eiusdem præcepti: sed materia huius præcepti solum est actus audiendi Missam, ergo solum ad hunc actum obligat tale præceptum, ergo intercedente excusatione sufficiente in tali actu, nulla succedit obligatio alterius actus, quia nullum est præceptum, in quo fundetur: illud enim diuinum præceptum orandi vel colēdi Deum, solum definitur ad tale tempus diei festi, quatenus per talem actum exhiberi potest, & non alias. Et cōfirmatur, nam, qui absque excusatione, & peccando mortaliter, omisit sacrum, non tenetur eodem die aliis actibus colere & orare Deum: ergo multo minus tenebitur, qui excusatur: est ergo optimum illud consilium: nullum tamen est latum ea de re præceptum, vt latius docuit Nauar. in Manuali, c. 21. nu. 7. & in c. Quando. de Consecr. d. 1. notab. 3. nu. 5. cum Antonino, Adriano, & aliis.

Responsio.

Vltimo quæstio satis fit.

Vltimo inquiri potest, vtrum aliqua pœna iure posita sit huius præcepti transgressoribus. Respōdetur, nullam esse propter hanc culpam, censuram ipso iure positam, neq; aliam Ecclesiasticam pœnam, quæ ipso facto incurratur: solum in dicto cap. Missas. de Consec. d. 1. de transgressoribus huius præcepti dicitur, (Ab Episcopo publice confundantur:) Quod intelligi potest, vt Doctores ibi exponunt, vel de publica correctione & reprehensione, vel etiam, si opus sit, de excommunicatione. Atq; hinc manauit consuetudo, quæ præsertim in aliquibus villis vel paruis oppidis seruatur, si quis Missam non audiat, publice à Parocho denuntietur: quod tamē prudenter faciendū est, ita vt prius certo constet de delicto: & quod aliquo modo sit publicum & frequens, vel cum pertinacia commissum post aliquam secretam correctionem: nam alioqui periculum esset, vel puniendi interdum innocentes, vel infamandi proximum sine sufficienti causa. Quando vero huiusmodi correctio non sufficit, & frequenter Missa omittitur, adiungi potest & debet excommunicationis seueritas: nam præterquam, quod huiusmodi culpa grauis est, quando est ita frequens & diuturna, magnum scandalum generat: adeo vt, qui per longum tempus Missam audire negligit, suspectus de sua fide habeatur: sicut è conuerso optimum indicium fidei & deuotionis est, etiam in diebus profestis Missarum solemniis interesse, Deoq; condignum cultum offerre: cui sit honor & gloria per infinita sæculorum sæcula, Amen.

):(

Hactenus de arcano Missæ sacrificij mysterio.

INDEX

INDEX QVAESTIONVM, ET ARTICVLORVM DIVI THOMÆ,

qui in hoc tomo tertio exponuntur.

Prior numerus paginam indicat, posterior columnam.

Quæstio sexagesima

De sacramentis in octo articulos diuisa.

1 Vtrum sacramentum sit in genere signi. 3.1
2 Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum. 3.2
3 Vtrum sacramentum sit signum vnius rei tantum. 4.2
4 Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilis. 14.2
5 Vtrum ad sacramentum requiratur determinata res sensibilis. 15.1
6 Vtrum ad sacramentum requiratur significatio, quæ est per verba. 16.1
7 Vtrum requirantur determinata verba. 17.1
8 Vtrum illis verbis possit aliquid addi, vel subtrahi ibid.

Quæstio LXI.

De necessitate sacramentorum.

1 Vtrum sacramenta fuerint necessaria ad salutem humanam. 31.2
2 Vtrum fuerint necessaria in statu ante peccatum. 32.2
3 Vtrum fuerint necessaria in statu post peccatum ante Christum. 38.2
4 Vtrum fuerint necessaria post Christi aduentum. 54.2

Quæstio LXII.

De principali effectu sacramentorum, qui est gratia.

1 Vtrum sacramenta sint causa gratiæ. 57.2
2 Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum. 59.1
3 Vtrum sacramenta contineant gratiam. 59.2
4 Vtrum sit in eis aliqua virtus ad causandam gratiam. 60.1
5 Vtrum talis virtus in sacramentis deriuetur à passione Christi. 96.2
6 Vtrum sacramenta veteris legis gratiam causarint. 97.2

Quæstio LXIII.

De effectu sacramentorum, qui est character.

1 Vtrum ex sacramentis causetur character aliquis in anima. 110.1
2 Quid sit ille character. 111.1
3 Cuius sit character 112.2
4 In quo sit sicut in subiecto. 114.1
5 Vtrum sit indelebilis ab anima. 127.2
6 Vtrum omnia sacramenta imprimant characterem. 129.2

Quæstio LXIV.

De causa sacramentorum.

1 Vtrum solus Deus interius operetur in sacramentis. 130.2
2 Vtrum institutio sacramentorum sit solum à Deo. 132.1
3 De potestate, quam Christus habuit in sacramentis. 133.1
4 Vtrum illam potestatem potuerit alijs communicare. 133.2
5 Vtrum potestas ministerij in sacramentis conueniat malis. 138.2
6 Vtrum mali peccent dispensando sacramenta. 139.2
7 Vtrum angeli possint esse ministri sacramentorum. 140.2
8 Vtrum intentio ministri requiratur in sacramentis. 141.1
9 Vtrum requiratur ibi recta fides, ita quod infidelis non possit tradere sacramentum 143.2
10 Vtrum requiratur ibi recta intentio. 144.2

Quæstio LXV.

De numero sacramentorum.

1 Vtrum sint septem sacramenta. 164.2
2 De ordine eorum ad inuicem. 168.2
3 De comparatione eorum. 169.2
4 Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis. 171.1

Quæstio LXVI.

De pertinentibus ad sacramentum Baptismi.

1 Quid sit Baptismus, an scil. sit ablutio. 196.1
2 De institutione huius sacramenti. 198.2
3 Vtrum aqua sit propria materia huius sacramenti. 203.1
4 Vtrum requiratur aqua simplex. ibid.
5 Vtrum hæc sit conueniens forma Baptismi, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, &c. 210.2
6 Vtrum in nomine Christi possit dari Baptismus. 212.1
7 Vtrum immersio sit de necessitate Baptismi. 220.2
8 Vtrum requiratur trina immersio. 221.2
9 Vtrum Baptismus possit iterari. 222.1
10 De ritu Baptismi. 226.2
11 De distinctione Baptismatum. 227.1
12 De comparatione Baptismatum. ibid. 2

Quæstio LXVII.

De ministris, per quos traditur Baptismus.

1 Vtrum ad Diaconum pertineat baptizare. 229.1
2 Vtrum hoc pertineat ad Presbyterum, vel solum ad Episcopum. ibid. 1
3 Vtrum laicus possit sacramentum Baptismi conferre. ibid. 2
4 Vtrum hoc possit facere mulier. 230.1
5 Vtrum non baptizatus possit baptizare. ibid. 2
6 Vtrum plures possint baptizare simul vnum, & eundem. 231.1
7 Vtrum necesse sit esse aliquem, qui baptizatum de sacro fonte suscipiat. 240.1
8 Vtrum recipiens aliquem de sacro fonte obligetur ad eius institutionem. 241.1

Quæstio LXVIII.

De suscipientibus Baptismum.

1 Vtrum omnes teneantur ad suscipiendum Baptismum. 245.1
2 Vtrum aliquis possit saluari sine Baptismo. 245.2
3 Vtrum Baptismus sit differendus. 246.1

4 *Vtrum peccatores sint baptizandi.*
5 *Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.* 250.2
6 *Vtrum in baptizandis requiratur confessio peccatorum.* 231. 2
7 *Vtrum requiratur intentio ex parte baptizati.* 252.2
8 *Vtrum requiratur fides.* 253.1
9 *Vtrum pueri sint baptizandi.* ibid. 2
10 *Vtrum pueri Iudæorum sint baptizandi, inuitis parentibus.* 255.1
11 *Vtrum aliqui sint baptizandi in maternis uteris existentes.* 271.1
12 *Vtrum furiosi & amentes sint baptizandi.* 272.2

Quæstio LXIX.

De effectibus Baptismi.

1 *Vtrum per Baptismum auferantur omnia peccata.* 273.1
2 *Vtrum per Baptismum liberetur homo ab omni pœna.* 274.1
3 *Vtrum Baptismus auferat omnes pœnalitates huius vitæ.* 175.1
4 *Vtrum per Baptismum conferantur homini gratiæ, & virtutes.* 276.1
5 *De effectibus virtutum, quæ per Baptismum conferuntur.* 282.1
6 *Vtrum etiam parituli per Baptisma gratias, & virtutes accipiant.* ibid. 2
7 *Vtrum per Baptismum aperiatur baptizatis ianua regni cœlestis* ibid. 2
8 *Vtrum Baptismus æqualem effectum habeat in omnibus baptizatis.* 297.1
9 *Vtrum fictio impediat effectum Baptismi.* 299.1
10 *Vtrum recedente fictione, Baptismus obtineat effectum suum.* 300.1

Quæstio LXX.

De Circumcisione, quæ præcessit Baptismum.

1 *Vtrum circumcisio fuerit præparatoria, & figuratiua Baptismi.* 338.1
2 *Vtrum fuerit conuenienter instituta.* 339.1
3 *Vtrum ritus circumcisionis fuerit conueniens.* 344.1
4 *Vtrum circumcisio contulerit gratiam.* 348.2

Quæstio LXXI.

De præparatoriis, quæ simul concurrunt cum Baptismo.

1 *Vtrum Catechismus debeat præcedere Baptismum.* 352.2
2 *Vtrum Baptismum debeat præcedere exorcismus.* 355.1
3 *Vtrum ea, quæ aguntur in Catechismo & exorcismo, aliquid efficiant, vel solum significent.* 356.1
4 *Vtrum baptizandi debeant catechizari, vel exorcizari per sacerdotes.* 357.2

Quæstio LXXII.

De Sacramento Confirmationis.

1 *Vtrum Confirmatio sit sacramentum.* 376.1
2 *De materia huius sacramenti.* 382.2
3 *Vtrum sit de necessitate sacramenti, quod Chrisma fuerit per Episcopum consecratum.* ibid. 2
4 *De forma ipsius.* 384.1
5 *Vtrum imprimat characterem* 399.1
6 *Vtrum character Confirmationis characterem baptismalem præsupponat.* ibid 2
7 *Vtrum conferat gratiam* 401.1
8 *Cui competat recipere hoc sacramentum.* 405.2
9 *In qua parte recipiatur.* 408.1
10 *Vtrum requiratur aliquis, qui teneat confirmandum.* ibidem.
11 *Vtrum hoc sacramentum per solos Episcopos detur.* 409.2
12 *De ritu Confirmationis.* 419.2

Quæstio LXXIII.

De Eucharistia secundum se.

1 *Vtrum Eucharistia sit sacramentum.* 428.1
2 *Vtrum sit vnum, vel plura.* 429.1
3 *Vtrum sit de necessitate salutis.* 434.1
4 *De nominibus eius.* 445.1
5 *De institutione ipsius.* 448.1
6 *De figuris eius* 463.2

Quæstio LXXIV.

De materia Eucharistiæ, quantum ad speciem.

1 *Vtrum panis & vinum sint materia huius sacramenti,* 473.1
2 *Vtrum ad materiam huius sacramenti requiratur determinata quantitas* 474.1
3 *Vtrum materia huius sacramenti sit panis triticeus.* 488.1
4 *Vtrum sit panis azymus, vel fermentatus.* 489.1
5 *Vtrum materia huius sacramenti sit vinū de vite.* 496.1
6 *Vtrum sit admiscenda aqua.* 497 2
7 *Vtrum aqua sit de necessitate huius sacramenti.* ibid.
8 *De quantitate aquæ, quæ apponitur.* ibid 2

Quæstio LXXV.

De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

1 *Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi, secundum veritatem.* 508.1
2 *Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis, vel vini post consecrationem.* 573.2
3 *Vtrum substantia panis post consecrationem huius sacramenti annihiletur, aut in pristinam materiam resoluatur.* 588.1
4 *Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi* 589.1
5 *Vtrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis, & vini.* 590.2
6 *Vtrum remaneat forma substantialis panis.* 591.1
7 *Vtrum ista conuersio fiat in instanti.* ibid. 2
8 *Vtrum hæc sit falsa: Ex pane fit corpus Christi.* 592.1

Quæstio LXXVI.

De modo, quo Christus est in Eucharistia.

1 *Vtrum totus Christus sit sub hoc sacramento.* 621.1
2 *Vtrum totus Christus sit sub vtraq; specie.* 623.1
3 *Vtrum totus sit sub qualibet parte specierum.* 639.2
4 *An dimensiones totæ corporis Christi sint in Eucharistia.* 646. 2
5 *An corpus Christi sit localiter in Eucharistia.* 647.1
6 *An moueatur ad motum hostiæ.* 648.1
7 *An videri possit ab oculo glorificato* 649.2
8 *An, quando apparet puer in hostia, remaneat verum corpus Christi.* 668.2

Quæstio LXXVII.

De remanentibus in sacramento accidentibus.

1 *An accidentia sint sine subiecto.* 673.1
2 *An quantitas sit subiectum accidentium.* 676.1
3 *An hæc accidentia possint immutare aliquod corpus extrinsecum* 684.2
4 *Vtrum possint corrumpi.* 685
5 *Vtrum ex eis possit aliquid generari.* 686.2
6 *Vtrum possint nutrire.* 686.1
7 *De fractione panis consecrati.* 688.2
8 *An vino consecrato possit aliquid permisceri.* ibid.2

Quæstio

Quæstio LXXVIII.

De forma sacramenti Eucharistiæ.

1 Quæ sit forma huius sacramenti. 697. 1.
2 An sit conueniens forma consecrationis panis. 714. 2.
3 An sit conueniens forma consecrationis vini. 719. 2.
4 De virtute vtriusque formæ. 728. 1.
5 De veritate locutionis. 729. 1.
6 De comparatione vnius formæ ad aliam. 730. 1.

Quæstio LXXIX.

De effectibus sacramenti Eucharistiæ.

1 An Eucharistia conferat gratiam. 742. 1.
2 An effectus Eucharistiæ sit adeptio gloriæ. 744. 1.
3 Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis. 744. 2.
4 An per hoc sacramentum remittatur peccatum veniale. 746. 1.
5 An per Eucharistiam remittatur tota pœna peccati. 746. 2.
6 An præseruet a peccatis futuris. 747. 2.
7 An prosit aliis, quam sumentibus. 748. 1.
8 De impedimento effectus Eucharistiæ. ibid. 2.

Quæstio LXXX.

De vsu Ecclesiæ in communi.

1 De modis sumendi Eucharistiam. 783. 2.
2 An soli homini conueniat communicare. 784. 2.
3 An solus iusti sit manducare sacramentaliter. 785. 2.
4 An peccator communicans peccet. 786. 2.
5 De quantitate huius peccati. 788. 2.
6 An sit repellendus peccator volens communicare. 805. 2.
7 An nocturna pollutio impediat communionem. 815. 1.
8 An solis ieiunis danda sit Eucharistia. 817. 1.
9 An exhibenda non habenti vsum rationis. 826. 2.
10 An sit quotidie sumendum. 827. 2.
11 An liceat omnino abstinere, 829. 1.
12 An liceat percipere corpus sine sanguine. 845. 2.

Quæstio LXXXI.

De modo, quo Christus vsus est hoc sacramento

1 An Christus sumpserit suum corpus, & sanguinem. 855. 2.
2 Vtrum Iudæ dederit corpus suum. 856. 2.
3 An sumpserit corpus impassibile. 857. 1.
4 Quomodo se Christus habuisset in triduo, si hoc sacramentum fuisset seruatum, aut consecratum. Ibid 2.

Quæstio LXXXII.

De ministro huius sacramenti.

1 Vtrum consecratio Eucharistiæ sit propria sacerdotis. 858. 2.
2 An plures sacerdotes possint eandem hostiam consecrare: 859. 1.
3 Vtrum dispensatio Eucharistiæ solum pertineat ad sacerdotem. 860. 1.
4 An liceat consecranti abstinere à communione. 870. 1.
5 An sacerdos peccator possit conficere hoc sacramentum. Ibid. 2.
6 An Missa boni sacerdotis magis valeat, quam mali. 871. 2.
7 An hæretici possint consecrare. 872. 1.
8 An degradati possint consecrare. 873. 1.
9 An peccent recipientes communionem à talibus. Ibid. 2.
10 Vtrum liceat sacerdoti omnino abstinere à celebratione. 925. 1.

Quæstio LXXXIII.

De ritu huius sacramenti.

1 An Christus immoletur in celebratione Eucharistiæ. 875.
2 An conueniens sit tempus celebrationis. 976. 1.
3 De loco & apparatu Missæ. 987.
4 De iis, quæ in Missa dicuntur. 1027. 1.
5 De iis, quæ fiunt in celebratione Eucharistiæ. 1110. 1.
6 De defectibus, quæ occurrunt in celebratione Eucharistiæ. 1118. 2.

INDEX DISPVTATIONVM, AC SECTIONVM, quæ in hoc tomo continentur.

Prior numerus paginam, posterior columnam designat.

DISPVTATIO I.

De essentia ac definitione sacramenti.

1 Sectio prima. Verum sacramentum sit signum sanctificans. 5. 1.
2 Quam sanctificationem conferat, & an vnitioce dicatur de sacramentis veteris, & nouæ legis. 7. 1.
3 An oporteat esse signum sensibile ex institutione sua. 11. 2.
4 Vera definitio sacramenti. 14. 1.

Disputatio II.

De materia & forma sacramentorum.

1 An res & verba sint materia & forma eorum. 19. 2.
2 An materia & forma componant sacramentum. 21. 1.
3 An sit determinata materia, & forma. 23. 1.
4 An materiæ, aut formæ mutatio sit contra eorum substantiam. 25. 1.
5 An ex intentione ministri pendeat, quod mutatio illa sit substantialis 27. 2.
6 An sit eadem materia & forma eorum in vniuersa Ecclesia. 30. 1.

Disputatio III.

De sacramentis, quæ futura essent in statu innocentiæ.

1 An in eo statu esset colendus Deus & quomodo 33. 2.
2 An tunc forent sacrificia. 34. 2.
3 An forent sacramenta si non esset peccatum. 35. 2.

Disputatio IV.

De necessitate sacramentorum legis naturæ.

1 An tunc esset remedium infantibus ad peccatum. 39 2.
2 An sufficeret fides parentum ad istud peccatum delendum. 41. 1.
3 An tunc esset sacramentum delens originale peccatum. 43. 2.
4 An in lege naturæ fuerint alia sacramenta. 44. 2.

Disputatio V.

De institutione circumcisionis, & aliorum sacramentorum.

1 An fuerit verum sacramentum circumcisio. 47. 1.
2 An fuerint tunc alia sacramenta. 53. 1.

Disputatio VI.

De necessitate sacramentorum legis gratiæ.

1 An sint necessaria in lege gratiæ. 55 1.
2 An sint perfectiora antiquis sacramentis. 56. 2.

Disputatio VII.

De efficacia sacramentorum ad gratiam conferendam.

1 An ex opere operato illam conferant. 58. 1.
2 An omnia sacramenta gratiam conferant. 64. 1.
3 An præter virtutes, & dona, specialem gratiam conferant. 67. 1.
4 An semper effectus suos conferant. 68. 2.
5 An omnia æqualem gratiam conferant. 71. 1.

Disputatio VIII.

De tempore, quo gratiam conferant.

1 An ante receptionem causent gratiam. 73. 2.
2 An in instanti conferant gratiam. 79. 1.
3 An post receptionem causent gratiam. 80. 2.

Disputatio IX.

De modo, quo sacramenta efficiunt gratiam.

1 An possint esse instrumenta physica gratiæ. 82. 1.
2 An sint instrumenta physica gratiæ. 90. 2.

Disputatio X.

De inefficacia veterum sacramentorum ad gratiam conferendam.

1 An in sacramentis antiquis data sit gratia absque merito operantis. 98. 1.
2 An ex opere operato illam darent. 102. 1.
3 An alia sacramenta præter circumcisionem darent gratiam. 106. 1.

Disputatio XI.

De natura ac necessitate characteris.

1 Quæ sacramenta characterem imprimant. 114. 2.
2 An character sit qualitas ab anima distincta. 117. 2.
3 In qua specie qualitatis sit character. 118. 2.
4 In quo subiecto sit character. 124. 1.

Disputatio XII.

De causa instituente sacramenta.

1 An à Deo, vel à Christo sint instituta. 134. 2.
2 An alius potuerit illa instituere. 137. 1.

Disputatio XIII.

De causa proxime ministrante sacramenta.

1 An homines tantum possint ministrare sacramenta. 145. 1.
2 An necessaria sit intentio ministri 146. 2.
3 Qualis intentio sufficiat. 151. 2.
4 An bonitas ministri sit de necessitate sacramenti. 155. 1.

Disputatio XIV.

De subiecto apto ad suscipienda sacramenta.

1 Quinam sint capaces sacramentorum. 160. 2.
2 An requiratur dispositio in suscipiente. 161. 2.

Disputatio XVII.

De cæremoniis sacramentorum in genere.

1 Quid sit cæremonia. 172. 2.
2 An vsus cæremoniarum sit sanctus. 173. 1.
3 Quis possit instituere cæremonias. 174. 2.
4 An habeant aliquem effectum spiritualem cæremoniæ. 176. 2.

Disput-

Disputatio XVI.
De præceptis sacramentorum ad ministros pertinentibus.
1 Quis possit & teneatur illa ministrare.180.1
2 An possint ministri mutare materiam aut formam. 181.2
3 An, quando ministrant, debeant esse in gratia.183.1
4 An, qui non ex officio ministrat, debeat esse in gratia. 186.1
5 An teneantur ritum Ecclesiasticum seruare ministri. 188.1

Disputatio XVII.
De præceptis pertinentibus ad recipientes sacramenta.
1 Vtrum sacramentorum vsus sit in præcepto 1891
2 Quomodo peccent qui indigne ea recipiant.ibid.2

Disputatio XVIII.
De obligatione non cooperandi indigne danti, vel recipienti sacramentum.
1 An debeant omnes non suscipere sacramenta ab iniquis ministris.190
2 An semper debeant, ministri non dare sacramenta indigne petentibus.194.2

Disputatio XIX.
De institutione Baptismi.
1 An fuerit institutus ante Christi mortem.199.1
2 Quo vita tempore instituerit Baptismum.201.2

Disputatio XX.
De materia Baptismi.
1 An aqua elementaris materia Baptismi 421.1
2 An ablutio sit materia proxima.206.1
3 Quæ ablutio sufficiat, vel requiratur.208.2

Disputatio XXI.
De forma Baptismi.
1 Vtrum hæc sit necessaria, & sufficiat. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. 212.2
2 Vtrum expressio actus baptizandi sit de necessitate huius formæ.213.1
3 An requiratur explicita inuocatio Trinitatis.215.1
4 An inuocanda sit sub nominibus Patris, & Filij, & Spiritus sancti.213.1

Disputatio XXII.
De vnitate sacramenti Baptismi.
1 An sit vnum sacramentum in specie.223.1
2 An reiterari possit Baptismus.224.1

Disputatio XXIII.
De causa efficiente sacramentum Baptismi.
1 Quis sit minister necessarius Baptismi.231.2
2 Quis sit ex officio minister Baptismi 234.1
3 An minister debeat esse vna persona.235.2

Disputatio XXIV.
De Baptismo adultorum.
1 An requiratur consensus baptizandi 247.2
2 An dispositio sit necessaria in suscipiente.249.2

Disputatio XXV.
De Baptismo paruulorum, & potestate baptizandi illos.
1 Vtrum ante vsum rationis sint capaces Baptismi. 255.2
2 An expediat baptizare ante vsum rationis 258.1
3 An liceat, inuitis patribus, filios infidelium baptizare. 260.1
4 An id liceat facere, quando patres infideles sunt subditi Christianis.263.1
5 Vtrum seruus serui filius, antequã à patre separatur, possit baptizari.267.1
6 Vtrum Christiani debeant hos baptizare.369.2

Disputatio XXVI.
De effectibus Baptismi.
1 An Baptismus remittat omnem culpam.277.1
2 An conferat gratiam, & alia dona.280.1

Disputatio XXVII.
De necessitate Baptismi ad gratiam, & gloriam.
1 Vtrum simpliciter sit necessarius ad gratiam.284.1
2 Vtrum sit necessaria actualis receptio Baptismi.286.2
3 An saltem infantibus sit necessaria ad salutem.290.2
4 Quando cœperit Baptismus esse necessarius.295.1

Disputatio XXVIII.
De dispositione ad Baptismum, & eius effectibus.
1 An Baptismus petat dispositionem ad effectum 301.1
2 Quæ pœnitentia dispositio requiratur.303.2
3 An effectus Baptismi augeatur, vel minuatur ob dispositionem 308.2
4 An recedente fictione detur effectus Baptismi.311.2
5 Quæ dispositio tollere fictionem sufficiat.317.2
6 An sit proprium Baptismi habere effectum, recedente fictione.323.1

Disputatio XXIX.
De effectu Baptismi sanguinis, & disputatione ad illum necessaria.
1 Vtrum per hunc Baptismum absq; aquæ Baptismo saluentur infantes.325.1
2 Vtrum adultis sufficiat Baptismus sanguinis 327.1
3 Baptismus sanguinis, quam requirat dispositionem in adulto.330.2

Disputatio XXX.
De cæremoniis obseruandis in solemni Baptismo.
1 Ad quid sint cæremoniæ Baptismi institutæ.349.2
2 Qui ritus obseruandi sint in solemni Baptismo.350.2

Disputatio XXXI.
De morali doctrina pertinente ad Baptismum.
1 An teneantur homines iure diuino baptizari.358.2
2 Pro quo vitæ tempore obliget præceptum Baptismi.260.2
3 Causæ excusantes ab obseruatione præcepti huius.363.2
4 Quis possit, & debeat baptizare.365.1
5 Quibus modis peccetur indigne baptizando.369.1
6 An sit irregularis qui Baptismum iterat.370.1

Disputatio XXXII.
De institutione sacramenti Confirmationis.
1 An confirmatio sit perfectum sacramentum.377.1.
2 An, & quando à Christo institutum sit.380.1

Disputatio XXXIII.
De essentia Confirmationis.
1 An oleum cum balsamo sit necessaria materia illius.385.1
2 An chrisma necessario ab Episcopo consecrandum sit ad confirmandum.389.2
3 De materia proxima confirmationis 393.1
4 An sola vnctio sit necessaria materia proxima confirmationis.394.2
5 An tota hæc forma sit essentialis: Signo te signo crucis, &c. 397.1

Disputatio XXIV.

De effectu Confirmationis.

1 *An inprimat characterem.* 401.2
2 *Quos effectus gratiæ habeat confirmatio.* 403.2

Disputatio XXXV.

De suscipientibus Confirmationem.

1 *An quilibet homo sit capax confirmationis.* 406.1
2 *Quibus expediat conferri confirmationem.* 407.1

Disputatio XXXVI.

De ministro Confirmationis.

1 *Vtrum solus Episcopus confirmet.* 410.1
2 *An ex commissione Pontificis possit sacerdos confirmare.* 412.2
3 *An Episcopus hæreticus, vel ab Ecclesia præcisus siue prohibitus, possit confirmare.* 417.1

Disputatio XXXVII.

De cæremonijs sacramenti Confirmationis.

1 *An chrisma conuenienti ritu conficiatur.* 420.1
2 *An Ecclesia vtatur conuenienti ritu in confirmatione.* 421.2

Disputatio XXXVIII.

De præceptis ad Confirmationem pertinentibus.

1 *An omnes fideles teneantur confirmari.* 422.2
2 *Obligatio ministri confirmationis.* 425.1

Disputatio XXXIX. Quæ est 1. de Eucharistia.

De institutione Eucharistiæ.

1 *An Christus instituerit Eucharistiam.* 429.2
2 *An hoc sacramentum distinguatur a reliquis.* 430.2
3 *An sit vnum tantum sacramentum.* 431.1
4 *De vnitate numerica Eucharistiæ.* 433.1

Disputatio XL.

De necessitate Eucharistiæ.

1 *An sit necessaria ad primam iustificationem.* 435.2
2 *An sit medium necessarium ad perseuerandum in gratia.* 439.1

Disputatio XLI.

De tempore institutionis huius sacramenti.

1 *An sit institutum 14. Luna finiente, & 15. inchoante.* 449.2
2 *An sit institutum post lotionem pedum.* 457.2
3 *An sit institutum, Iuda præsente.* 459.2
4 *Qua hora sit institutum, & num ante cœnam.* 461.1
5 *An conuenienti tempore institutum.* 462.2

Disputatio XLII.

De essentia, & partibus Eucharistiæ in communi.

1 *An species consecratæ sint sacramentum hoc.* 465.1
2 *An verba consecrationis sint de essentia Eucharistiæ* 466.2
3 *An corpus & sanguis Christi, intrinsece constituant Eucharistiam.* 468.2
4 *An sumptio Eucharistiæ sit sacramentum.* 471.1

Disputatio XLIII.

1 *An panis & vinū sint materia propria Eucharistiæ.* 474.2
2 *An species panis, & vini sint de necessitate Eucharistiæ.* 476.1
3 *An sit aliquod præceptum de confectione Eucharistiæ in duplici materia.* 477.1
4 *An ex dispensatione Pontificis in altera materia tantum possit confici.* 479.1
5 *An materia consecranda necessario futura sit præsens ministro.* 482.2
6 *An materia debeat esse certa, & definita.* 484.2
6 *An materia consecranda habeat certum terminum paruitatis.* 485.2
8 *An hæc materia apta sit consecrationi in quauis magna quantitate.* 486.2

Disputatio XLIV.

De materia remota Eucharistiæ.

1 *Ex quo grano conficiendus sit panis consecrandus.* 489.2
2 *An materia Eucharistiæ sit solus panis vsualis.* 492.2
3 *An panis azymus sit de necessitate Eucharist.* 494.1

Disputatio XLV.

1 *An vinum vitis sit necessaria materia Eucharistiæ.* 499.1
2 *An necesse sit aquam vino miscere.* 501.1
3 *Circumstantiæ in mistione aquæ seruandæ.* 503.2
4 *An ex aqua vino admista fiat sanguis.* 504.2

Disputatio XLVI.

An sit realis præsentia Christi in Eucharistia.

1 *An sit de fide Christum realiter esse præsentem Eucharistiæ.* 509.2
2 *An præsentia hæc colligatur ex verbis Christi.* 511.2
3 *An ex verbis institutionis conuincatur præsentia hæc.* 515.1
4 *Sententiæ Patrum de præsentia Christi in Eucharistia.* 520.1
5 *An miracula satis probent istam præsentialitatem.* 525.2
6 *Quid antiqua historia & Ecclesiæ praxis de hoc dicant.* 526.1
7 *Quid ratione naturali de hoc mysterio ostendatur.* 528.2.
8 *An Christus sit permanenter in Eucharistia.* 531.2

Disputatio XLVII.

An sit præsentia Christi in hoc sacramento.

1 *An sit aliquid reale & intrinsecum corpori Christi.* 534.1.
2 *In quo Prædicamento sit hæc præsentia.* 535.1
3 *An includat realem vnionem corporis Christi ad species sacramentales.* 538.2
4 *Quæ denominationes consequantur corpus Christi ex hac præsentia.* 544.1

Disputatio XLVIII.

1 *An differant specie præsentia sacramentalis Christi, & naturalis.* 547.2
2 *An sacramentalis pendeat à naturali præsentia.* 554.2.
3 *An sacramentalis & naturalis præsentia simul idem corpori conuenire possint ex natura rei.* 559.1
4 *An idem corpus possit esse in pluribus locis distantibus.* 561.1
5 *An tunc eadem proprietates vtrobiq; haberet.* 568.1
6 *An mutatio facta in aliquo corpore necessario fiat in omnibus locis, in quibus illud existit.* 569.2

Disputatio XLIX.

De absentia panis & vini in Eucharistia.

1 *An de potentia Dei absoluta, manente substantia panis, potuerit Christus hic fieri realiter præsens.* 574.2
2 *An de facto desinat substantia panis post consecrationem.* 578.1
3 *An maneat aliqua pars physica substantiæ panis, & vini sub speciebus.* 583.1
4 *An maneat aliqua entitas metaphysica substantiæ panis.* 585.1

Disputatio L.

De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

1 *An Eucharistia perficiatur per veram transsubstantiationem.* 593.2
2 *Quæ requirantur ad veram conuersionem.* 594.2
3 *An ibi detur actio realis, qua circa corpus Christi versetur.* 599.1

4 Qualis sit hæc actio, & quis terminus eius. 600.2
5 An hæc actio sit vera mutatio in corpore Christi. 607.1
6 An ex vi huius actionis panis esse desinat. 609.2
7 An substantia panis annihiletur. 612.1
8 An prædicta actio & desitio panis ad transsubstantiationem sufficiant. 615.1
9 Quomodo loquendum sit de hac conuersione. 617.1
10 Verum quodlibet possit conuerti in quodlibet. 618.1

Disputatio LI.

De iis, quæ sunt sub singulis speciebus Eucharistiæ.

1 An tota Christi substantia sit sub singulis speciebus. 624.1
2 An ibi sit quantitas corporis Christi. 625.1
3 An ex vi verborum corpus & sanguis sint in Eucharistia. 627.1
4 An ex vi verborum sit aliqua forma substantialis in Eucharistia. 629.2
5 An ex vi verborum quantitas & accidentia humanitatis sint in Eucharistia. 634.2
6 An personæ diuinæ sint in Eucharistia ex vi verborum. 636.1

Disputatio LII.

De ijs, quæ sunt in qualibet parte specierum panis & vini.

1 An totus Christus sit in qualibet parte. 640.1
2 An sit totus Christus in singulis partibus continuis 641.2
3 An totum corpus Christi sit in punctis specierum. 645.1

Disputatio LIII.

De ijs, quæ Christus, prout in sacramento est, agere potest aut pati.

1 An Christus, prout est in sacramento, possit moueri localiter. 651.2
2 An, prout ibi est, aliam actionem physicam efficere possit. 654.1
3 An possit virtute naturali, prout est ibi, actus immanentes exercere. 655.2
4 An possit videri naturaliter oculo corporeo, prout ibi est. 656.2
5 An possit cognosci ab intellectu creato, prout ibi est. 659.2

Disputatio LIV.

Quomodo desinat esse Christus sub speciebus sacramentalibus.

1 An quando desinit esse in Eucharistia, aliquid acquirat, vel amittat. 663.2
2 An semper succedat substantia, quando desinit Christus esse in Eucharistia 666.1
3 An hæc successio substantiarum sit conuersio. 667.2

Disputatio LV.

De apparentibus mutationibus in Eucharistia.

1 Quot modis fiant hæ mutationes. 669.2
2 An verè Christi caro videatur in Eucharistia. 670.2
3 An caro & sanguis maneant sacramentaliter, quando in Eucharistia apparent 671.2
4 Quid agendum sit, quando apparent huiusmodi mutationes. 673.1

Disputatio LVI.

De modo, quo accidentia existunt post consecrationem.

1 Quæ accidentia sint in Eucharistia sine substantia. 677.1
2 Quæ mutatio fiat in quantitate, vt sit sine subiecto. 679.1
3 An alia accidentia à quantitate mutent existendi modum. 683.1

Disputatio LVII.

Quæ possint agere, & pati species sacramentales.

1 An species cõsecratæ possint, quidquid antea, efficere 690.2
2 An hæ species possint mutari. 991.2
3 An ex his speciebus possit generari aliqua substãtia. 690.2
4 An, quando species miscentur, maneat ibi corpus, vel sanguis Christi. 695.2

Disputatio LVIII.

De forma sacramenti Eucharistiæ in communi.

1 Quibus verbis Christus consecrauerit. 699.1
2 An benedictio, & gratiarum actio fuerit consecratio. 700.1
3 An verba, quibus Christus consecrauit, sint forma Eucharistiæ. 702.2
4 An minister proferat verba recitando solum. 706.1
5 De veritate verborum, cum non supponant consecrationem. 708.2
6 An verba mysterium perficiant ob suam veritatem. 710.1
7 Quid designet in forma ly, hoc, vel, hic. 712.1

Disputatio LIX.

De forma consecrationis panis.

1 An hæ voces solum, Hoc est corpus meum, sint de essentia huius formæ. 715.2
2 An aliquod verborum formæ mutari possit. 718.1

Disputatio LX.

De forma consecrationis sanguinis.

1 An hæc solum verba: Hic est calix sanguinis mei, vel, Hic est sanguis meus, sint de essentia huius sacramenti. 721.2
2 An hæc verba prædicta sint immutabilia 726.1
3 An Ecclesia conuenienter addiderit aliquas particulas, 727.2

Disputatio LXI.

De causa efficiente Eucharistiæ, & efficacia formæ, ac ministri.

1 An verba consecrationis sint causa physica præsentiæ Christi. 730.2
2 An verba actione physica expellant substantiam panis. 732.2
3 A quo proferri debeant verba consecrationis. 735.2
4 An plures formæ possint eandem materiam consecrare. 735.1
5 An hæc virtus principalius sit in verbis. 737.2

Disputatio LXII.

De suscipientibus hoc sacramentum.

1 Quid sit, & quot modis fiat sumptio huius sacramenti. 738.1
2 An solum homines possint communicare. 739.1
3 An omnes adulti possint communicare. ibid.2
4 An infantes possint communicare. 740.2

Disputatio LXIII.

De effectibus Eucharistiæ in anima.

1 An conferat gratia, vel augmentum eius. 749.1
2 Quam requirat dispositionem ad primam gratiam. 752.1
3 Quam dispositionem requirat ad augmentum gratiæ. 755.1
4 Quando conferat Eucharistiæ hanc gratiam 754.1
5 An plures species sacramentales successiue sumptæ conferant eundem effectum. 761.2
6 An per species panis & vini detur idem effectus gratiæ. 763.1
7 An Eucharistia causet gratiam post sumptionem, quamdiu Christi præsentia durat. 768.2
8 An habeat effectum gratiæ recedente fictione. 769.2
9 An causet gratiam actualem, & quando. 770.2
10 An Eucharistia remittat venialia, & temporales pœnas. 772.1

Disputatio LXIV.
De effectu Eucharistiæ in corpore.
1 An Eucharistia aliquid efficiat in corpore recipientis. 773. 1.
2 An resurrectio, & gloria corporis sit effectus Eucharistiæ. 774. 2
3 An fiat vnio realis inter corpus Christi, & suscipientis. 776.1

Disputatio LXV.
De adoratione debita Eucharistiæ.
1 An sit præceptum, vel liceat adorare Eucharistiam 779.2
2 An debeat absolute adorari. 782. 1

Disputatio LXVI.
De necessaria dispositione de præcepto ad communicandum.
1 An sit mortale communicare in peccato mortali 789.2
2 De grauitate peccati communicantis in peccato mortali. 792.1
3 An habens conscientiam peccati mortalis teneatur ante communionem confiteri 793.2
4 Quibus de causis communicare liceat existenti in mortali. 797.1
5 An quando non potest præcedere confessio, sit necessaria contritio. 800. 2
6 Qui in peccato communicat, quando teneatur confiteri. 803. 1
7 An qui cum conscientia mortalis communicat, iure Ecclesiastico teneatur confiteri, cum primum potest. ibidem 2
8 An iam confessus teneatur differre communionem. 804. 2

Disputatio LXVII.
De obligatione repellendi indignos à communione.
1 An ministri teneantur non dare Eucharistiam existenti in peccato mortali. 806. 2
2 An publico peccatori semper neganda sit Eucharistia. 807 2.
3 An deneganda sit occulto peccatori occulte petenti. 808.2
4 An occulto peccatori publice petenti Eucharistiam, neganda sit. 809. 2
5 Quis sit censendus hic publicus, vel occultus peccator. 812. 2.
6 An danda sit Eucharistia suspectis de aliquo crimine. 813. 2.

Disputatio LXVIII.
De corporali dispositione ad communionem ex præcepto necessaria.
1 An sit necessaria aliqua bona corporis dispositio ad communionem. 818. 1
2 An sit præceptum accedendi ad Eucharistiam sine aliqua corporis macula. ibid. 2
3 An teneamur ieiun. communicare ex aliquo præcepto. 820. 2
4 Quale ieiunium seruandum sit ante communionem. 821. 2.
5 Quando liceat communicare non ieiunis. 823. 2
6 Quando liceat sacerdoti non ieiuno communicare ob perfectionem sacrificij. 825. 1

Disputatio LXIX.
De præcepto diuino circa vsum Eucharistiæ.
1 An sit præceptum diuinum obligans communicare. 829.1
2 Quas personas obliget hoc præceptum. 832. 1
3 Quando obliget ex vi solius iuris diuini. 834 2
4 Quam frequens vsus Eucharistiæ sit consulendus. 838.2

Disputatio LXX.
De præcepto Ecclesiastico circa vsum Eucharistiæ.
1 Quas personas obliget hoc præceptum. 840.2
2 Quando obliget hoc præceptum 841.2
3 Per quem actum impleatur hoc præceptum, & de pœna transgressoris. 844. 2

Disputatio LXXI.
De præcepto communicandi sub vna, vel duabus speciebus.
1 An malum ac prohibitum sit sub vna specie tantum communicare. 846.2
2 An omnibus fidelibus necessarium sit iure diuino, aliquando sub vtraq; specie communicare. 849.2
3 An potuerit Ecclesia prohibere laicis vsum calicis. 853.2

Disputatio LXXII.
De præceptis & obligationibus ad ministros Eucharistiæ pertinentibus.
1 An solus sacerdos possit dispensare Eucharistiam. 860.2
2 An omnibus sacerdotibus sit liberum administrare Eucharistiam. 863.1
3 Cui debeat hoc sacramentum ministrari. 867.1
4 Quibus modis peccet, qui indigne ministrat, vel qui ab indigno suscipit. 868.2

Disputatio LXXIII.
De sacrificio in communi.
1 An sacrificium sit in genere signi rei sacræ 876.2
2 Quid debeat significare sacrificium. 878.1
3 An sufficiat humana impositio ad rationem sacrificij. 879 2.
4 An requiratur publica authoritas ad institutionem sacrificij ab hominibus instituti. 881.2
5 Qualis debeat esse res ad significandum imposita. 883.1
6 Quæ ratio sacrificij ex dictis colligatur. 886.1
7 Quotuplex sit sacrificium. 887.1
8 Vtrum sacrificium sit de lege naturæ. 888.2

Disputatio LXXIV.
De Missa seu sacrificio legis nouæ.
1 An in lege noua sit proprium sacrificium. 890.2
2 An nouæ legis sacrificium positum sit in mysterio Eucharistiæ. 896.1
3 An Missæ sacrificium tantum à Christo potuerit institui. 901. 1
4 An in noua lege possit esse aliud sacrificium à Missa. 902. 2.

Disputatio LXXV.
De essentia sacrificij Eucharistiæ.
1 An totus Christus sit quod offertur in Missa. 905.1
2 Quibus actionibus perfectum sit hoc sacrificium. 908.2
3 An oblatio vocalis, fractio, aut distributio sint partes huius sacrificij. 910.1
4 Vtrum consecratio sit de essentia huius sacrificij. 912.2
5 An sola consecratio sit de essentia huius sacrificij. 915.1
6 An consecratio vtriusq; speciei sit de essentia huius sacrificij. 919.2

Disputatio LXXVI.
De comparatione huius sacrificij ad alia.
1 Distinctio huius sacrificij à sacrificio Christi, & antiqui. 924. 1
2 Comparatio perfectionis huius sacrificij ad alia. 926.2
3 An ratio sacrificij Missæ sit prior ratione sacramenti. 927. 2.

Disputatio LXXVII.
De offerentibus Eucharistiæ sacrificium.
1 An Christus sit principalis offerens in Missa. 930.2
2 An omnes, & soli sacerdotes possint offerre hoc sacrificium. 932. 1
3 Vtrum alij fideles possint offerre hoc sacrificium. 934.1

Disputatio LXXVIII.
Pro quibus hoc sacrificium offerri possit.
1 An possit offerri pro alijs ab offerente. 935.1
2 An pro viuentibus omnibus possit offerri. 937.1
3 An pro omnibus defunctis possit offerri 939.1

Disputa-

Disputatio LXXIX.
De effectu & valore huius sacrificij.
1 An habeat aliquem effectum ex opere operato. 941. 2
2 An sit alijs modus fructuosum hoc sacrificium. 945. 2
3 An conferat gratiam, & remissionem culpæ mortalis per se. 948. 2
4 An per se conferat ex opere operato augmentum gratiæ. 956. 1
5 An remittat venialia ex opere operato. 955. 2
6 An conferat remissionem pœnæ ex opere operato. 957. 2
7 An, & quomodo conferat ad bona temporalia. 958. 2
8 An habeat aliquem effectum ex opere operato in omni offerente. 954. 1
9 An habeat effectum in ijs, pro quibus offertur, non ponentibus obicem. 963. 1
10 Quæ requirantur in eo, pro quo sacrificium offertur. 966. 2.
11 An effectus Missæ sit infinitus intensiue. 969. 2.
12 An sit infinitus extensiue. 971. 2

Disputatio LXXX.
De tempore quo debent, vel licet sacerdotibus celebrare.
1 An teneantur sacerdotes aliquando Missam dicere. 977 2.
2 An sacerdos possit, vel debeat quotidie celebrare. 979 1
3 An, & quomodo liceat, eadem die plures Missas facere. 981. 2.
4 Qua hora licitum sit celebrare. 984. 1

Disputatio LXXXI.
De loco, & vasis sacris, in quibus celebrandum est.
1 An oportuerit templa, & loca sacra dicari ad religionis opera peragenda. 989. 1
2 An decens sit, templa consecrari 992. 2
3 An teneatur Sacerdos non celebrare, nisi in loco sacro. 994. 2
4 An liceat celebrare in templo violato. 996. 2
5 An requiratur altare consecratum ad celebrandum. 1001 1.
6 Quomodo ornari debeat templum & altare. 1003. 2
7 An hoc sacrificium debeat offerri in vasis sacris. 1006. 2
8 Quæ veneratio debeatur sacris locis, & vasis. 1009. 1

Disputatio LXXXII.
De præparatione ad Missam, & vestibus sacris.
1 An teneatur sacerdos prætermittere officium diuinum ante Missam. 1082. 1
2 An conueniens sit institutio vestium sacrarum. 1084. 1
3 An teneatur sacerdos sub præcepto non celebrare sine vestibus sacris. 1025. 2

Disputatio LXXXIII.
De ritibus Missæ, qui in verbis consistunt.
1 An præter verba consecrationis alia adiungi debuerint. 1029. 1
2 Vtrum in omnibus, quæ in canone dicuntur, integra veritas & religio seruentur. 1040. 2
3 Vtrum teneatur sacerdos sub præcepto omnia dicere, quæ in Missali præscribuntur. 1112. 1

Disputatio LXXXIV.
De ritibus Missæ, qui in actione consistunt.
1 An cæremoniæ Missæ conuenienter sint institutæ. 1114. 1
2 An teneatur sacerdos ex præcepto omnes has cæremonias seruare. 1117. 2

Disputatio LXXXV.
De obligatione supplendi defectus in celebratione commissos.
1 Quomodo sint cauendi, & supplendi defectus substantiales. 1120. 1
2 Accidentales defectus, quomodo cauendi, vel supplendi sint. 1125. 2

Disputatio LXXXVI.
De iusto Missæ stipendio, & pro quo sit Missa obligatione dicenda.
1 Quando teneatur sacerdos ex iustitia, pro aliquo celebrare. 1127. 1
2 Quæ sint iusta Missarum stipendia 1129. 2
3 An sacerdotes diuites possint pro Missæ stipendium accipere. 1131. 2
4 An sacerdotes pauperes possint accipere duplicata stipendia. 1133. 2

Disputatio LXXXVII.
De ministro ad sacrificium necessario, eiusq; obligatione.
1 An ad Missam celebrandam sint necessarij ministri. 1135. 1
2 Obligatio eius, qui ministrat sacerdoti. 1138. 1

Disputatio LXXXVIII.
De præcepto audiendi Missam.
1 An sit tale præceptum in Ecclesia. 1140. 2
2 Quæ Missa audiri præcipiatur. 1142. 2
3 Qua attentione debeat impleri hoc præceptum. 1145. 2
4 Quas personas obliget hoc præceptum. 1147. 2
5 Quibus diebus obliget hoc præceptum. 1148. 2
6 Quomodo excusetur quis ab audienda Missa in die obligationis. 1151. 1.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

quæ in hoc volumine explicantur.

Prior numerus præcedens scripturam explicatam, capita: posterior numerus versum: prior vero sequens scripturam, paginam: posterior, columnam designat.

Genesis.

2. 23 Hoc nunc os ex ossibus meis, quia ex osse eius facta. 581. 2

4. 4 Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Primum causa secundi. 931. 1

17 10 Hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me, & vos: circumcidetur in vobis omne masculinum. Latè explicatur hoc præceptum. 34. 1. 2. per totam.

4. 14 Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo. Latè iuxta sententiam August. exponitur. 50. 1

22. 5 Postquam adorauerimus, reuertemur ad vos, id est, postquam sacrificium obtulerimus. 891. 2

30. 16 Redeunti ad vesperam Iacob de agro, id est, in fine diei. 454. 2

49. 11 Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ, id est, Christi in Eucharistia ex Cypriano. 464. 2.

28. 20 Si fuerit Dominus meus mecum, & dederit mihi panem ad edendum, & vestimentum ad operiendum. De Christo pane vitæ, Ioan 6. Et indumento fidelium, qui in ipso baptizantur. Galat. 3. 464. 2

17. 9 In semine tuo benedicentur omnes gentes, & ero Deus tuus, & semini tuo post te. Hoc semen est Christus, de filijs eius enim secundum carnem cõditionata tantum promissio. 284. 2

18. 7 Tulit vitulum, dedit puero, & coxit illum, & posuit coram eis. Non ita vt tulerat, sed ad prandium paratum. 582. 1

19. 3 Compulit illos, id est, importunis precibus ab illis obtinuit. 1040. 2

Exodus.

3. 16 Dimitte populum meum, vt sacrificet in deserto. 989. 2. C.

12. 6 Et seruabitis eum vsque ad decimam quartam diem mensis huius, immolabitq; vniuersa multitudo filiorũ Israel ad vesperam. Latè tractatur & exponitur de vespera vltima decimæ quartæ diei, à 449. 2. vsq; ad 450. 1

12. 8 Et edent carnes nocte illa, quæ scil. immediate sequitur vesperam decimæ quartæ lunæ, qua agnus immolabatur. 454. 1

12. 10 Nec remanebit quidquam ex eo vsq; mane, illius, sc. diei proxime sequentis noctem eius agni, qui erat decimæ quintæ lunæ dies. 455. 1

12. 12 Et transibo per terram Aegypti nocte illa. Exponitur, nox, prout n. 3. ibid. 2

12. 16 Dies prima erit sancta atque solemnis: ostenditur, hanc primam diem solemnem esse primam ex septem diebus azymorum. 453. 1

12. 17 In eadem ipsa die educam exercitum vestrum de terra Aegypti, festiua, scilicet azymorum, ac decima quinta luna. 455. 2

12. 18 Decima quarta die mensis ad vesperam comedetis azyma vsq; ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Exponitur de vltimis vtriusque diei vesperis. 454. 1. & 2

12. 22 Nullus vestrum egredietur ostium domus suæ vsq; mane, id est, prope mane, transacta media nocte. 457. 1

12. 29 Factum est autem in nocte medio, exponitur dicto nocte, iuxta n. 3. 455. 2

12. 31 Vocatisq; Pharao, Moyse, & Aaron nocte, exponitur, nocte, iuxta. n. 3. & ibid.

12. 42 Nox ista est obseruabilis Domino, iuxta. n. 3. exponitur, vt ibi.

12. 42 Quando eduxit eos de terra Aegypti, id est, nocte, in qua eduxit eos, vt n. 2. & ibid.

12. 43 Omnis alienigena nõ comedet ex eo, omnis autem seruus emptitius circumcidetur, & sic comedet, i. si comedere voluerit, circumcidatur, & sic comedat, similiter & mercenarij. 342. 1

12. 48 Si quis peregrinorum ad vestram voluerit transire coloniam, circumcidetur prius omne masculinum eius: eo modo & sensu, quo omne masculinum Abrahæ, iuxta dicta supra, Gen. n. 3. & ibid.

21. 15 Qui occiderit patrem, & matrem, morte morietur, i. patrem, vel matrem. 851. 1

24. 8 Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscũ, vel iuxta Paulum testamenti, quod misit ad vos Deus, ad Hebr. 9. Exponitur continere figuram sanguinis Christi, quem in initio noui Testamẽti in ora discipulorum, idem Christus effudit. 464. 2

28. 2 Facies vestem sanctam Aaron fratri tuo gloriam & decorem. Pertinet enim ad honorem Sacerdotis speciali veste vti in sacrificio. 1023. 2. 1024. 1

Leuitici.

1. 3 & 4 Ponetq; manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, figuram manus extensionis, quæ à Sacerdote fit supra oblata, continere exponitur. 116. 1

12. 8 Sumetq; duos turtures, dabitq; Sacerdoti, qui faciat, id est, sacrificabit, vnum pro peccato 898. 2

23. 27 Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit, affligetisq; animas vestras in eo, scilicet, decimo die, qui à posteriori vespera diei noni, vsque ad vesperã, decimi durabat. Affligetisq; animas vestras die nono, id est, ab vltima vespera diei noni. 454. 1

23. 32 A vespera vsq; ad vesperã celebrabitis sabbatha vestra, id est, ab vltima vnius diei, vsque ad vltimam alterius. ibid.

23. 25 Offeretis holocaustum Domino, ad omnem plebem loquitur. 934. 1

Numerorum 20.

28. 17 Septem diebus vescentur azymis, quarum, scilicet, septem

septem dierum, *Prima venerabilis & sancta erit.* 453. 1

33. 8 *Profecti de Rameſſe in menſe ſeptimo, in quinta decima die, altera die à phaſe.* id eſt, mane proxime in ſequente Phaſe, quod erat initium decimæ quintæ lunæ 455. 2. Vel aliter *profecti de Rameſſe*, prouincia, non ciuitate, quod ſi à ciuitate, in ea vſq; ad meridiem congregati, & ſtatim ante ſolis occaſum ordinate profecti. 456. 2. per totam.

28. 3 *Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis.* Ad omnem populum loquitur. 934. 1

Deuteronomij.

8. 8 *Terram frumenti*, id eſt, tritici. 490. 2

16. 1 *Obſerua menſem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phaſe*, i. immoles agnum, *Domino Deo tuo: quoniam in iſto menſe eduxit te Dominus de Aegypto nocte*, ea nempe, qua agnus decima quarta luna ad vltimam veſperam immolatus, eſus fuit, quæ principium fuit decimæ quintæ lunæ, in qua egreſſi ſunt de Ægypto. 455. 2. & 456. 1

16. 2 *Immolabis q; Phaſe Domino Deo tuo*, i. e. ſacrificia, quæ per ſeptem dies azymorum ex variis rebus fiebant. 456. 1

16. 4 *Et non remanebit te carnibus eius, quod immolatum eſt veſpere, & in die primo azymorum.* Exponitur eodem modo. ibid.

16. 5 *Non poteris immolare Phaſe, in qualibet vrbium tuarum*, i. agnum. ibid.

16. 7 *Et coques, & comedes*, vtrumq; verbum generale, rem ſiue coctam, ſiue aſſatam ſignificans. 456. 1

26. 6 *Immolabis Phaſe, ad Solis occaſum*, i. nocte, *quando*, i. in qua, licet non eadem hora, *egreſſus es de Aegypto.* 456. 2

Paralipomenon.

16. 36 1. Par. 16. *Omnis populus Amen*, i. fiat. 1095. 1

Ioſue.

7. 6 *Cecidit in terram coram arca Domini vſq; ad veſperam*, i. vſq; ad finem diei. 454. 2

Tobias.

12. 7 *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt*, i. ſecretum. 2. 1

12. 12 *Ego obtuli orationem tuam Domino.* Spiritualiter & metaphoricè intelligendum. 1108. 1

Macchabæorum.

2. 46 *Sancta & ſalubris cogitatio eſt pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur*, i. à peccatorum pœnis. 950. 1

Ex Pſalmis.

22. 5 *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me.* Exponitur de Euchariſtia cũ Bernardo. 771. 2

22. 5 *Calix tuus inebrians quam præclarus eſt*, i. potus vini in tuo calice contentus, & Euchariſtiæ applicatur cum Hieron. 464. 1. & 475. 1

67. 11 *Paraſti in dulcedine tua pauperi Deus.* Exponitur de Euchariſtia. 771. 1

71. 16 *Erit frumentum in terra.* Hebraicè, *pugillum*, ſeu, *placenta frumenti*, per quam, ſacrificium Euchariſtiæ, ſub ſpecie panis figuratur. 490. 1. & 898. 2.

49. 23 *Sacrificium laudis honorificabit me.* De Euchariſtia. 926. 2

80 17 *Cibauit eos ex adipe frumenti*, i. tritici. 518. 2

109. 4 *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* De Chriſto, quatenus ſacrificium obtulit Euchariſtiæ, exponitur. 896. 2

110. 4 *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe.* In ſenſu literali de manna, in myſtico de Euchariſtia explicatur. 511. 2. Et eleganter tractatur idem argumentum. 437. 2. 438. 1

115. 12 *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.* De Euchariſtiæ calice, cuius ſumptio vera gratiarum actio. 464. 1. 531. 1

128. 7 *De quo non implebit manum ſuam, qui metet, & ſinum ſuum*, id eſt, nec ſinum. 851. 1

140. 5 *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* De oleo adulationis voluptatis. 158. 2

147. 14 *Qui poſuit fines tuos pacem & adipe frumenti ſatiat te*, id eſt, tritici. 490. 2

14. 2 *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Similibus enim exterioribus actionibus ſæpe Deum colimus.

Prouerbiorum.

9. 1 *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, miſcuit vinum, & poſuit menſam. Venite, & comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis.* Explicantur de Euchariſtiæ menſa, & illa miſtio de miſtione aquæ & vini in calice, ex multorum Patrum ſententia. 387. 1

9. 2 *Immolauit victimas ſuas, poſuit menſam ſuam.* Immolatio enim conuiuium ex immolatis præcedit. 912. 2

20. 19 *Et qui reuelat myſteria*, i. ſecreta. 2. 1

Sapientia.

2. 22 *Neſcierunt ſacramenta Dei*, i. ſacra ſecreta. ibid.

Eccleſiaſtici.

34. 30 *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius?* Explicatur dictio, *à mortuo*, i. ab immunditia contracta ex tactu mortui. 158. 2

Iſaias.

1. 16 *Lauamini, mundi eſtote.* Continet exhortationẽ ad Baptiſmum, ex D. Hieronymo, & Cyrillo. 204. 2

12. 3 *Haurietis aquas in gladio de fontibus Saluatoris.* Explicatur cum D. Hieronymo, de ſacramentis nouæ legis. 1. 1

19. 21 *Cognoſcent Aegyptij*, i. e. Gentes, *Dominum, & colent eum hoſtias*, id eſt, ſacrificijs. 898. 2. ex Hieronymo.

19. 19 *In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti*, id eſt, in Eccleſia gentium. 892. 1

62. 8 *Si dedero triticum tuum vltra, cibum inimicis tuis.* Exponitur de Euchariſtia cum Hieronymo. 491. 1

63. 2 *Quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari?* De rubore ſanguinis Chriſti, qui per vinum ſignificatur, exponitur cum Cypriano. 499. 1

Hieremias.

11. 19 *Mittamus lignum in panem eius*, Id eſt, crucem in corpus Chriſti. 464. 2

31. 12 *Confluent ad bona Domini ſuper frumento, vino & oleo.* Exponitur cum Hieronymo de tritico, ex quo panis Euchariſtiæ conficitur. 490. 2

Ezechiel.

16 9 *Effundam ſuper vos aquã mundam. Et lauite aquã, & emundaui ſanguinem tuum ex te.* Explicantur de mundatione per aquam Baptiſmi ſalutaris, cum Hieron. 205. 1

Daniel.

6. 30 *Mihi ſacramentum hoc reuelatum eſt. Explicare hoc ſacramentum*, id eſt, rem hanc tam magnam, & occultam. 2. 1

Micheas.

7.19 *Proȳciam in profundum maris omnia peccata vestra.* Exponitur de Baptismo. 278.2

9.17 *Quid bonum eius nisi frumentum electorum, & vinū germinans virgines?* De lege Euangelica & vtraque Eucharistiæ specie cū Hieronym. & aliis Patrib. 511.2. Et dictio *frumentum*, exponitur iterum 490.1. & 2

13.1 *Erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatorum.* Promissionem Baptismi exponitur continere, ex Hieron. 205.1

Malachias.

7.11 *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum. Et munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Reprobationem Iudæorum, sacrificiorum ac cæremonniarum legalium cessationē, gentium vocationem, mundissimam Eucharistiæ sacrificij oblationem in Ecclesia futuram prædixisse, exponitur 891.1. per totam.

Matthæus.

3.11 *Ipse vos baptizabit ab Spiritu S. & igne*, i. emundabit, & per Spiritum S. in hac vita, & si opus fuerit, in futura per ignem, ex Hieron. 205.2

5.23 *Si offers munus tuum ad altare*, &c. non continet præceptum sacrificandi, sed supponit futurū: 853.2. Imo ad Eucharistiæ sacrificium alsusit. 1091.1

18.3 *Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum.* Id est, secreta. ibid.2

Nisi conuersi fueritis. Et efficiamini sicut parvuli. Necessitatem præcepti inducunt. 444.1

19.24 *Facilius est, camelum per foramen acus introire, quàm diuitem intrare in Regnum cœlorum, apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia.* Ostēditur possibile ex vi penetrationis partium. 552.2. 553.1

26.11 *Me autem non semper habebitis* Secundum corporalem præsentiam, modo visibili. Quo modo *pauperes habebitis vobiscum.* 512.1

26.23 *Qui intingit mecum manum in paropside, & cætera.* commune signum, multi enim intelligebant 460.2

26.23 *Tu dixisti.* Id est, satis est, tu videris. 459.2

26.26 *Cœnantibus autem eis, &c.* Id est, recumbentibus omnibusq; paratis ad cœnandum cœna vsuali, quæ legem, pedumq; lotionem subsecuta est. ibid.

26.26 *Accepit, benedixit, fregit, deditq;, &c.* Eundem ordinem in se, quē in enarratione, retinuerunt, licet inter duo vltima consecratio interceserit. 582.2

26.27 *Accipite, & bibite ex eo omnes.* Solis Apostolis, & non præcipiendo, sed inuitando dicta. 851.2

26.26 *Hic est sanguis meus.* De toto Christi sanguine exponitur. 628.1. & 2

26.28 *Qui pro multis effundetur*, vel, vt in Græco, *effunditur*, de effusione cruenta passionis exponitur 807.1. & 708 *t*

26.30 *Et hymno dicto*, id est, decantato, ex Concil. Tolet. III. 1039.1

28.10 *Iesum qui crucifixus est, quæritis? non est hic, surrexit enim.* Simplex facti enarratio, non illatiua argumentatio est, vel aliter. *Surrexit*, id est, corpus quod hic iacebat mortuum, hinc viuum egressum fuit, & ideo non est hic. 565.1

28.19 *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, &c.* Cōtra hæreticos exigentes verbum concionatorium, ponderantur dictiones, *in nomine*, &, *docentes eos.* 24.1

28.19 *Baptizantes eos in nomine, &c.* Non noua Baptismi institutio, sed solēnis huius præcepti promulgatio; nec sola cōcessio facultatis, sed iuris ad baptizandum ex officio. 200.2. & 204.2. ostenditur, *baptizantes*, in omni rigore intelligendum. Et 213.2. Dictio, *in nomine*, de exteriori inuocatione exponitur. 214.1

vlt.20 *Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.* Licet probabiliter de Christi præsentia in Eucharistia, nihilominꝰ de præsentia per singularem eius prouidentiam erga Ecclesiam, exponitur. 511.2

Marcus.

14.1 *Erat autem Pascha, & azyma post biduum*, id est, vltima vespera decimæ quartæ lunæ, ab agno in eo occiso Pascha dicta, dies vero azymus, quia initium decimæ quintæ lunæ, in qua propriè azymi incipiebant. Vnde Pascha, & azyma post biduum simul futura dicuntur. 451.1. per totam.

14.12 *Primo die azymorum, quando Pascha immolabant.* Prout numero præcedenti. ibid.

Lucas.

Natus est vobis Saluator. Id est, in commodum vestrum. 1107.2.

2.22 *Vt sisterent eum Domino, & facerent secundum consuetudinem legis pro eo.* Id est, vt offerrent, & sacrificarent. 898.2

14.23 *Compelle intrare*, non necessitando, aut cogendo, sed magna gratiæ virtute inducendo. 1103.2

21.28 *Appropinquat redemptio vestra.* Id est, gloriæ consecutio, in qua vestra redemptio consummatur. 1042.1

3.3 *Nisi pœnitentiam egeritis.* Necessitas medij indicatur. 444.1

22.1 *Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Id est, decima quinta luna, quæ Pascha dicebatur, quia in eius prima vespera, quæ est vltima decimæ quartæ diei, *Pascha*, id est, agnus occidebatur. 451.1

12.15 *Desiderio desideraui hoc Pascha*, id est, hunc agnū vel hoc tempore & die, vel hanc sacramentalem cænam *manducare*, seu celebrare, *vobiscum.* 462.1

22.18 *Non bibam amodò de generatione vitis.* De calice sanguinis exponitur.

22.19 *Hoc facite in meam commemorationem.* Id est, hoc sacrificate, & eo modo, quo ego, verumque præceptum sumptionis important. 521.2. & 704.1.

Hoc est corpus meum. Vide Eucharistiæ forma.

22.21 *Veruntamen manus tradentis me, mecum est in mensa*, i. quamuis hoc non ignoro, adhuc vobis meum corpus trado. 461.2

23.46 *In manus tuas commendo spiritum meum.* Deprecationem continent, non oblationem. 915.2

23.48 *Reuertebantur percutientes pectora*, interioris contritionis signum. 1115.2

24.49 *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Non tantum de gratis datis, sed & de sanctificante gratia exponitur. 378.2

24.35 *Cognouerunt eum in fractione panis.* Exponitur de azymo.494.2.

Ioannes.

2.9 *Cum vidisset Architriclin. aquam vinum factam*, id est, vinum, in quod fuerat aqua cõuersa.581.2.

2.16 *Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis*, cum quo rigore obliget, exponitur.1010 1

3.5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto.* De regeneratione, quæ fit per Baptismum.204.1. de aqua propriè, & non metaphoricè ostenditur intelligendum.

3.6 *Quod natum est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu*, per baptismum, sc. *spiritus est*, quia vitam spiritualem consequitur 280.2.

3.7 *Oportet vos nasci denuo*, id est, necesse est, 262.1

3.14 *Oportet exaltari filium hominis*, id est, necesse est. 199.1.

4.20 *Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet. sed venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem, sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Adoratio pro sacrificij oblatione sumitur, quæ in noua lege vbique futura prædicitur, per Eucharistiæ sacrificium non sola corporali actione, nec in vmbra. *sed in spiritu & veritate.*891.2. Et 948.1. ostenditur, quomodo ex hoc non inferatur, esse in Ecclesia futura templa.

6.27 *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.* De quolibet animæ bono, cum Chrysostomo, vel de Christo per fidem manducato, cum August. exponitur.512.1.

6.94 *Nisi Pater meus traxerit eum*, non necessitando aut cogendo, sed magna gratiæ virtute mouendo.1042.2.

6.53 *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Late tractatur, exponiturque de reali manducatione, 512.2. vsque ad 516. Et ostenditur eandem esse sententiam Augustini. Et 771. cum Cyrillo & Cypriano, de vitæ spiritualis conseruatione, ad quam moraliter necessaria est Eucharistiæ manducatio. Et 444. De necessitate nõ medij, sed præcepti, solos adultos obligantis, & dictio, *non habebitis*, id est, non retinebitis, nec conseruabitis. 493.1. Et 830.2. ostenditur illam conditionalẽ importare necessariam connexionẽ & infallibilem effectũ in consequente significatũ, suppositâ veritate antecedentis, & 850.2. late tractatur, & copulatiuæ, *Et*, vis disiunctiuæ tribuitur.

6.63 *Caro autem non prodest quidquam.*514.2: In propria scilicet specie, non autem sacramentaliter manducata.

6.57 *Sicut misit me viuens Pater & ego viuo propter Patrem, sic qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Nullam necessitatem, sed efficacitatem indicant huius cibi.444.1

12.20 *Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant, vt adorarent in die festo*, id est, sacrificium offerrent.891.2.

6.54 & 56. *Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitam æternam.* Non copulatim tantum, sed copulatiue intelligenda, itavt de singulis membris veritatem habeant. 764.1.

6.32 *Non Moyses dedit vobis panem de cælo*, idest, Eucharistiam.518.1.

6.35 *Qui credit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Exponuntur iuxta num. præced. 768.2.

7.39 *Nondum erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus.* De visibili missione Spiritus sancti exponitur.201 1.

6.42 *Ego sum panis viuus.* Datur enim caro mea viua, & non mortua, *Qui de cælo descendit*, Ratione sci licet diuini suppositi.624.1.

13,1 *Ante diem festum Paschæ*, qui erat decima quinta, luna, prima azymorum dies, festiuaq;. 453.1.

13.2 *Et cœna facta.* Legali, sc. quæ in esu agni consistebat.458.1.

13.4 *Surgit à cœna.* Legali, scil. non vsuali, quam nõdum cœperat.458.1.

13.12 *Cum recubuisset iterum*, id est, cum post lotionem pedum, iterum sedisset ad vsum cœnæ vsualis.ibid.2.

13 10 *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet.* Explicatur ex August. de lotione, quæ per baptismi sacramentum præcesserat in Apostolis.200.1.

13.26 *Cui intinctum panem porrexero.* De pane non consecrato explicatur.459 2.

14.16 *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum.* Late tractatur, & ostenditur continere specialem promissionẽ dandi Spiritum sanctum Ecclesiæ: quæ promissio visibiliter in Apostolis, inuisibiliter in sacramento Confirmationis quotidie impletur.377.2.

15.22 *Si non venissem & locutus eis fuissem.* Id est, & nisi eis, &c.851,2.

17.22 *Vt omnes vnum sint sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. claritatem quam mihi dedisti dedi eis, vt sint vnum sicut nos vnum sumus, ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum.* De reali vnione fidelium cum Christo in Eucharistia, & per ipsum cum Deo exponitur.531.1.

18.28 *Non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, sed manducarent Pascha.* Ibi, *Pascha*, non significat agnum, quem nocte proxime præcedente manducauerunt, sed sacrificia, quæ singulis diebus azymorum immolabantur.453.2.

Ex actibus Apostolorum.

2.38 *Et baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi.* Id est in fide, virtute, vel potestate Christi. 218.1. vsque ad 219. per totum.

8.12 *Et in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres.*

10.48 *Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi.*

19.5 *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu.* vt num 1. ibid.

2.18 *Mustipleni sunt isti.* Id est, vino.500.1.

2.39 *Filij Israel audite verba hæc, vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus, qui longe sunt* siue Iudæis lõge dispersis, siue ex gentibus ipsis. Propter quod addit, *Quoscunque vocauerit Deus.*360.1.

2.38 *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Exponitur, vt remissio peccatorum diuersus effectus sit, à receptione Spiritus sancti, & illa per Baptismum, hæc per sacramentum Confirmationis detur.377.2.278.1. dictio. *Peccatorum*, exponitur de actualibus.

3.6 *Argentum & aurum non est mihi*, id est, vel aurum 851.2.

6 6 *Orantes, imponentesq; eis manus.* Id est, Ordinantes eos 403.1.

8.18 *Cum vidisset autem Simon, quod per impositionem manus Apostolorum, &c.* Per, veram causalitatem significat. 378.

8 27. *Venerant, vt adorarent in Hierusalem.* Id est, vt sacrificium offerrent, 854.

9.17 *Abiit Ananias & introiuit domum & imponens ei manus &c.* De manuum impositione curatiua exponitur 853.

12.2 *Ministrantibus autem illis Domino*, Id est, sacrificantibus. 852.

13 3 *Orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt eos.* De manuum impositione deprecatiua explicatur. 403.2.

19.32 *Erat autem Ecclesia confusa*, id est, fidelium congregatio. 989.2.

Ex Epistola ad Romanos.

1.2 *Ex operibus legis neminem iustificari.* Et cap. 2. *Factores legis iustificabuntur, & qui fecerit ea, viuet in illis*, Priora verba de operibus legis, vt à libero arbitrio præcise sunt; posteriora de eisdem, vt ex fide & charitate procedunt, intelliguntur. 109.2

4.11 *Signaculum iustitiæ fidei.* Late explicatur contra quosdam hæreticos nostri temporis. 7.1.

5.15 *Non sicut delictum, ita & donum.* Adæ enim lapsus vnum tantum delictum potuit in posteros transfundere. Christi meritum gratiam, qua multa tollerentur delicta. 274.1.

Ex prima ad Corinthios.

1.13 *Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Adducitur ad probandum effectum sacramenti non decrescere ex merito ministri. 72.1.

4.1 *Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Id est, sacramentorum, ex Ambrosio. 5.2.

5.7 *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Non in cruce tantum, sed in vltima cœna. 906 1.

7.14 *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioqui filij vestri immundi essent.* Id est, illegitimi, nunc autem sancti sunt, scilicet, legitimi, ex vtroque matrimonio nati. 286.1.

10.3 *Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt*, scil. Manna, Eucharistiæ figuram. 463.2.

10.3 *Et eundem potum spiritualem biberunt, sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Illa Apostoli collatio inter ipsos Hebræos est, non nobiscum, qui verum Christi corpus manducamus. 518.1.

10.4 *Bibebant autem omnes de spirituali*, per figuram, scilicet, & fidem 512.2.

30.11 *Omnia in figura contingebant illis.* Quatenus omnia eorum sacrificia Christi mortem, & sacrificium mystice significabant. 518.2.

10.16 *Calix, cui benedicimus*, id est, quem consecramus, 24.1. vel cum Cyrillo, calix benedictionis dicitur ab Apostolo, quia Christus eulogizãs, est benedicens, instituisse dicitur. 447.2.

10.16 *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Vnus panis, vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.* Exponitur de Christo sub speciebus panis, quatenus eius communione vnum corpus Christi efficimur. 446.2.

10.18 *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* id est, hostiæ immolatæ, participatio enim victimæ supponit sacrificium consummatum. 912.2.

10.21 *Non potestis mensæ Domini participes esse. & mensæ dæmoniorum*, id est, altaris, seu aræ in qua vtriusque sacrificatur, cõmunicare. 916.1 Non potestis rẽ in Eucharistia oblatam comedere, si oblata in Gentilium sacrificiis comedatis.

11.26 *Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare.* Exponitur de Eucharistia, cum D. Thoma, Anselmo, & aliis. 446.1. & dicitur, *in vnum*, exponitur de loco publico diuino cultui specialiter designato 989.2.

11.20 *Ecclesiam Dei contemnitis*, id est templum. ibid.

11.24 *Similiter*, id est, eodem modo, quo panem posit cœnam legalem consecrauerat, ita; *& calicem postquam cœnauit*, eadem scilicet legali cœna. 461.2.

11.26. *Quotiescunque manducabitis panem hunc.* Hoc est, hunc spiritualem cibum, qui sub forma panis datur. 67.2.

11.28 *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diudicans corpus Domini.* Quod in Eucharistia realiter contineri & manducari, ex hoc loco cum Cypriano, & aliis Patribus ostenditur. 516.2.

11.34 *Si quis esurit domi manducet.* De ordine seruando in conuiuiis communibus Paulus loquitur, non de Eucharistia. 821.2.

11.34 *Cætera autem, cum venero disponam*, vtique similia & ad eundem originem pertinentia. 1115.1.

11.33 *Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate.* ibid.1.

13 2 *Si nouerim mysteria omnia.* Id est, sacramenta, ex Augustino. 2.1.

15.51 *Ecce mysterium vobis dico*, vt numero præcedenti. ibid.

13.3 *Si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* id est, si nullo modo habuero, neque vt principium, neque vt terminum, vel effectum talis actus. 327.2. per totam.

14.5 *Qui prophetat, hominibus loquitur.* Id est, qui concionatur. 1037.2.

14.6 *Quid vobis prodero, nisi vobis loquar, aut in reuelatione, aut in scientia, vel in doctrina, vel in prophetia.* Hæc quatuor diuersas omnino rationes importat. ibid.1.

14.11 *Si nesciero virtutem vocis, ero cui loquor barbarus*, id est, nec intelligar, nec intelligam, ibid.2.

14.13 *Si orem lingua.* Hoc est, si ex dono linguæ diuinas laudes concinam ignoto idiomate, vel saltem recondita mysteria verborum non intelligendo, *spiritus meus orat*, moueor enim interiori affectu ad orandum, *mens autem mea sine fructu est*, proprio vel alieno. ibid.1.

14.16 *Qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen.* Id est, fiat. Non de Ecclesiasticis officiis, sed de sermone, linguarum exponitur, quisi à responsuro non intelligatur, quomodo potest suo tempore respondere? ibid.2. & 1095.1.

14.26 *Cum conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, &c.* Euangeliorum & Epistolarum vsus ex hoc loco colligitur cum Iustino. 1093 1.

14.34 *Mulieres in Ecclesiis taceant*, id est, in templo. 1115.1

14.39. *Æmulamini prophetare*, id est, concionari, *& loqui linguis*, id est, ex dono linguarum diuinas laudes cantare, *nolite prohibere*. 1039 1.

Ex se-

Ex secunda ad Corinthios

1. 22. *Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Exponitur cum D. Thoma, de charactere, quo Deo signamur, qui effectus & ab vnctione, quæ per gratiam fit, & à pignore spiritus, testimonio, sc. bonæ conscientiæ distinctus est. 1.0.2. Et contrahitur explicatio cum Ambrosio ad characterem Confirmationis. 115.2.

Ex Epistola ad Galatas.

4. 9 *Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa?* Late tractatur, & de sacramentis antiquæ legis, etiam ante aduentum Christi, probabilius autem post eius mortem, exponitur. 107.1. 2.

4. 19 *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* De formatione per iustificationem exponitur. 198 1.

5. 9 *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Id est fermentat, vt in Græco. 495.1.

Ex Epistola ad Ephesios:

1. 9 *Vt notum faceret sacramentum voluntatis suæ.* Id est, secretum. 2.1.

3. 3 *Secundum reuelationem notum est mihi sacramentum,* & infra, *In mysterio Christi.* Vtraq; vox, mysteriū, & sacramentum, de re diuina hominibus occulta, eorumq; cognitionem superante, exponitur. ib.

4. 5 *Vnus Deus, vna fides, vnum Baptisma.* Non tantum vnitate specifica, sed etiam numerica. 223.1.224. 2. & 225.1.

4. 30 *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis*, vel vt c. 1. *In quo credentes signati estis. Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* Non tantum de signatione per gratiam cum D. Thoma, sed per baptismalem characterem, per quem grex Christi efficimur, exponitur. Ex Chrysostomo & Theodoreto. 113.2.

3. 32 *Sacramentum hoc magnum est.* id est, res maxime supernaturalis & occulta, vtpote quæ Christi cum Ecclesia coniunctionem significet. 2. & 5. 2.

5. 26 *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* De verbo consecratorio, cum Chrysost. Ambrosio, & aliis 19.2. Et dictio, *lauacrum*, de Baptismo ex Augustino. 206.1. & 277.2.

5. 30 *Membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius*, exponitur cum Chrysostomo, & Irenæo, de Eucharistia, per quam Christi corpori coniungimur. 516.2.

Ex Epistola ad Philippenses.

3. 7 *Hæc arbitratus sum propter Christum determinata: omnia detrimentum feci, & arbitratus sum, vt stercora, vt Christum lucrifaciam.* De cæremoniis veteris legis post Christi mortem exponitur. 109 1.

4. 6 *In omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione*, idem hæc tria significant, sed exaggerationis gratia geminata. 1029 2.

6. 18 *Orationem, & obsecrationem*, vt num. præced.

Ex prima ad Timotheum.

2. 1 *Obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro omnib. hominibus*, late tractatur, & de publicis orationibus, quæ nomine totius Ecclesiæ in Missa fiunt, exponitur. 1029.

3. 16 *Magnum est pietatis sacramentum*, id est, mysterium. 2.1.

4. 14 *Noli negligere gratiam, quæ tibi data est, per impositionem manus Presbyteri* Id est, per quam Presbyter Ordinatus es. 403.1. 412.1.

5. 21 *Nemini cito manus imposueris*, id est, eum Ordinaueris. 403.1.

Ex secunda ad Timotheum.

1. 6 *Admoneo te, vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Per quam, sc. te Ordinauit. ib.

Ex Epistola ad Colossenses,

4. 16 *Cum lecta fuerit apud vos Epistola*, non necessario intelligitur de lectione, quæ fit in Missa 1095. 1.

Ex prima ad Thessalonicenses

5. 8 *Et galeam spem salutis.* Est enim spes, sub qua etiam fideles comprehenditur, saluris galea. 1024.1.

5. 27 *Vt legatur Epistola hæc*, non necessario intelligitur de lectione, fit de Missa. 1095.1.

Ex Epistola ad Titum.

3. 5 *Lauacrum regenerationis.* Exponitur de Baptismo. 5.1.

Ex Epistola ad Hebræos

1. 3 *Et figura substantiæ Patris.* Non quia veritate substantiæ careat, sed quia per suam substantiā Patrem repræsentat. 523.2.

2. 4 *Melioribus repromissionibus sancitum est.* De specialibus repromissionibus exponitur, quæ in noua lege meliores sunt, quam in veteri. 109.2.

5. 4 *Nec quisquam sumit sibi honorem*, Sacerdotii, scil. *sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron*, id est, qui legitima publicaq; authoritate ad hoc munus cōsecratus est. 882.1

6. 1 *Non rursum iacientes fundamenta ab operib. mortuis, & fide in Deum baptismatum doctrinæ, impositionisque manuum.* Cum Ambrosio & Augustino exponitur de manus impositione, per quam Apostolis Spiritus sanctus dabatur, sicut modo ab Episcopis in sacramento Confirmationis. 378. 2 & 462.1. ex illis verbis, *Non rursus iacientes fundamenta*, colligitur, Baptismum & Confirmationem non posse iterari.

6. 4 *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati*, scil. per Baptismum. *Et participes facti sunt Spiritus sancti, per* sacramentum, sc. Confirmationis: Iterum *renouari ad pœnitentiam*, scilicet, iterum illa duo sacramenta recipiendo, & sic, *rursus crucifigentes in semetipsis filium Dei.* Cum Ambrosio, August. & aliis. 224.2. 279.2.

5. 1 *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur.* Id est, vice & nomine hominum, *vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Non tantum suis, sed etiam populi. 935.2. & 937.1.

7. 18 *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem.* De lege veteri exponitur, etiam ante passionem Christi. 108.1.

9. 1 *Habuit quidem iustificationes culturæ.* Id est, ad cultum externum pertinentes. *Et sanctum sæculare*, seu, *mundanum*, vt in Græco. Exponitur de templo, quod ideo mundanum dicitur, quia in eo ex vi legis, sola iustitia exterior, & in oculis mūdi dabatur. ibid.

9. 12 *Christus autem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.* Exponitur de sacrificio cruento mortis Christi, qua *vna oblatione*, quoad sufficientiam,

cientiam, *consummauit sanctificatos*, eorumque redemptio *inuenta*, id est, peracta est. 891. 1. 894. 2

10. 18 *Vbi horum remissio est, iam non est oblatio pro peccato.* Exponitur, vel de legali oblatione, quæ dicitur iam non necessaria, vel de oblatione, qua pretium denuo acquiratur: quæ facta iam peccatorum remissione per Christi passionem, non est cur requiratur, secus oblatio applicans tale pretium. ibid.

10. 26 *Voluntariè enim peccantibus nobis, iam non relinquitur hostia pro peccato.* Ad Hebræos loquitur, quibus nec Christus, in quem non credunt, nec alius Messias, venturus, qui nullus est, nec legale sacrificium prodesse potest. 895. 1.

12. 28 *Habemus gratiam, per quam seruiamus, placentes Deo,* id est, Eucharistiæ sacramentum cum Turrian. 447. 2.

13. 10 *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* De ara, vbi Christus offertur in Eucharistia, explicatur 898. 2.

Ex Epistola 1. Petri.

3. 3 *Regenerauit nos in spem viuam.* De regenerarione per quamlibet hominis iustificationem, exponitur 197. 2.

3. 20 *Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum,* latè tractatur. 61. 1.

Ex Epistola 1. Ioannis

3. 6 *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit quoniam semen ipsius in eo manet.* Dictio, *semen*, de gratia exponitur, quæ valde efficax est ad superandas tentationes. 99. 1.

3. 15 *Omnis homicida non habet vitam æternam in semetipsum.* id est, perdet illam. 439.

4. 4 *Et vicistis eum, quoniam maior est, qui in vobis est,* per gratiam, sc. *quam qui in mundo.* 99. 1.

4. 3 *Omnis spiritus, qui soluit Iesum,* aut humanitatem à Diuinitate, aut corpus à sanguine separans, *ex Deo non est.* 624. 2.

Ex Apocalypsi.

1. 20 *Sacramentum septem stellarum.* Id est, res supernaturalis, & occulta. 2. 1.

8. 23 *Angelus venit, & stetit ante altare.* Omnia methaphoricè & spiritualiter intelligenda. 1109. 1.

13. 8 *Agnus occisus ab origine mundi.* De mystica Christi occisione in agno Paschali, exponitur. 910. 2

19. 9 *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt.* Id est, ad conuiuium. 446. 1.

21. 22 *Et templum non vidi in ea.* De Ecclesia triumphante exponitur. 992. 2.

INDEX

INDEX RERVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTUR.

Prior numerus paginam indicat, posterior columnam, littera vero sub eis res indicatas contineri.

Abel.

1 Probabile est obtulisse agnum D o ex fide mortis Christi. 880. 2

Ablutio.

1 *Vide verbum Missæ caremoniæ, & Baptismi materia.*

Abraham.

1 Cur magis ei, quam alijs ex Patribus Christi promissio facta sit, & circumcisio tradita 340.
Vide verbum, Circumcisionis institutio.

Absolutio.

1 *Absolutio ab excommunicatione licet cæremonia sacra & aliquam sanctificationem conferens, cur non sacramentum: 9. 2*

Accidens

1 *Accidentia Eucharistiæ. Vide* Eucharistia, *versiculo Species sacramentales.*
2 Non est capax vnionis hypostaticæ. 540. 1
3 Dum inhæret subiecto, non potest pr u riomni suo effectu formali. 452. 1
4 Habet distinctam existentiam substantia 586. 2
5 Non esse de eius essentia actualem inhæsionem sola ratione fit satu probabile 675. 2
6 Esse sine subiecto non est contra, sed supra eius naturam. ibidem.
7 Ex vi suæ entitatis intrinsece diuiduntur, in ordine ad agens extrinsece, tantum, in fieri vero a subiecto cum talibus circumstantijs. ibidem. *Vide verbo, Forma accidentalis.*

Actio.

1 Actio educens formam d p tentia materiæ, essentialiter petit actualem vnionem c m subiecto 87. 2.
2 Actioni fit per aliam actionem fieri repugnat. 542. 2
3 Non potest esse sine termino intrinseco qui per illam fiat. 629. 1.
4 Vt detur noua actio circa terminum, non est necesse, aliquid in ipso produci, sed sufficit vt nouam dependentiam habere incipiat in esse, quod præhabebat. 575. 2
5 Non potest dici potens influere, sed influens. 603. 2
6 Non variatur, variato modo existendi effectus, nisi talis modus intrinsecus sit actioni. 605. 2
7 Non distinguitur essentialiter ex diuersitate instrumentorum, quibus fit. 607. 1

Actus.

1 Actus vitales contrarij non possunt simul esse in eadem potentia, etiam in duplici loco posita. 573. 1
2 Actus sensuum internorum, & appetitus sensitiui, vt possunt naturaliter fieri, nisi a potentia materiali extensa. 657. 1. Actus quos Christus habet in Eucharistia. *Vide Christus in Eucharistia simili vers.*

Adam.

1 Etiam si non peccasset, probabile est homines in illo statu peccaturos. 31. 1
2 Non est cur negetur, ante peccatum obtulisse sacrificium. 38. 2.
Obtulit sacrificium post peccatum licet de eo non fit mentio in Scriptura. 888. 2
3 Adæ matrimonium non fuit sacramentum. 37. 1.
Significauit tamen desponsationem Verbi cum natura humana ib.
4 Prius cognouisse incarnationem, postea p oportionem Matrimonij cum ipsa ib. 1
5 Generatio hominum in Adamo, & regeneratio in Christo. quo differant. 301. 2
6 Adæ filij non haberent scientias naturales per accidens infusas. 36. 1. *Vide verb. Status innocentiæ.*

Adoratio.

1 Non nititur sensibus, sed fide, nec, vt licite fiat, necesse est esse de illa speciale præceptum. 780. 1
2 Actus quo quis adorat hostiam, quam prudenter existimat esse consecratam, licet de facto non sit. est actus latriæ 36. 2. *Vide verb. Cultus, & verb, Eucharistiæ dignitas & cultus.*

Adultus.

1 Vt iustificaretur ab originali, non indigeret pœnitentia sed solo Dei Amore. 291. 1

Agens.

1 Quando vis agentis potest proxime attingere effectum, non requiritur impressio alicuius impetus. 537. 1. *Vide verb. Causa.*

Agnus Paschalis.

1 Oblationem, probabile est fuisse sacramentum simul & sacrificium. 5. 2. & 900. 2
2 Non solum cruenti sacrificij Christi, sed incruenti Eucharistiæ figura fuit. 5. 2. 463. 1. & 465. 1
3 Per eius oblationem ad aliquam sanctificationem obtinendam disponebantur homines. 6. 2
4 Decima quarta luna, vergente iam sole ad occasum immolabatur, post occasum vero, o i nte iam decima quinta comedebatur. 452. 2. 455. 1 858. 1.
5 Dies immolationis agni simpliciter dicebatur azymus. 450. 2.
6 Immolatio agni naturalis & typi i intra eundem naturalem diem peracta est. 455. 1.

Amictus.

Vide verbum, Missæ Minister.

Alba.

Ibidem.

Altare.

Vide verb. Missa vbi celebrandi.

Angelus.

1 Modus quo indiuisibiliter est in loco, accidentalis est in Angelo, non tamen est relatio prædicamentalis. 536. 1. & ib. 2
2 Non mouetur ex vi motus corporis assumpti. 542. 1
3 Fortasse, cum mouet cœlum, nullum illi impetum imprimit. 543. 2.

4 Quamuis non sit quantitatiuè in loco non potest locum mutare sine intrinseca sui mutatione. 545.1
5 Eius præsentia in loco in ordine ad subiectum per se & intrinsece est indiuisibilis, licet diuisibilis esse possit in ordine ad spacium. 548.1
6 Quomodo hæc præsentia dicipossit localis. 550.2
7 Cur non possit constitui diuisibiliter in loco, sicut substantia materialis indiuisibiliter. 553.2
8 Pro quantitate suæ perfectionis maiorem vel minorem locum sibi determinat. 559.2
9 Non potest in duobus locis discretis naturaliter existere. ibid.
10 Si sit in loco inadequato alium acquirere potest sine desertione prioris. 577.1
11 Non solum totus toti spatio locali singulisq; eius partibus, sed cunctis indiuisibilibus est præsens. 645.2
12 Si Angelum Deus conuerteret in animam magis esset illa transubstantiatio, quam formalis aut materialis conuersio. 664.1
13 Dum non in Eucharistia non videns substantiam panis, non potest certo inferre carentiam eius. 661.1
14 Angelis naturæ perfectioribus datum est perfectius auxilium, quo se disponerent ad gratiam, quæ ex vi illius perfectior data est. 309.1
Vide verb. Sacramenta nouæ legis, & verb. Eucharistiæ subiectum & verbum. Christus in Eucharistia. verb. Christi cognoscibilitas.

Annihilatio.

1 Vt substantia annihilari dicatur, non obstat remanere accidentia. 612.2
2 In annihilatione non tantum rei desitio, sed modus desitionis attendendus. 613.1
3 Manere in potentia obedientiali actiua, non tollit annihilationem. 2.1
4 Nulla actio ad esse positiuum ordinata potest esse annihilatio. ibid.
5 Annihilatio non potest esse per actionē positiuam, sed tantum per suspensionem influxus conseruantis. ibid.
6 Quo modo in hoc differat a corruptione. 614.2
7 Quamuis desitio vnius rei ad positionem alterius ordinetur, potest esse annihilatio.
8 Si separata forma à materia, noua forma non introduceretur, & ideo materia desineret, illa esset vera annihilatio talis compositi. 615.2
An panis Eucharistiæ annihiletur, vide verbum, Transubstantiatio.

Anima.

1 Cur altera actione producatur anima rationalis, altera vniatur materiæ, formæ autem accidentales non item. 90.2
2 Animæ potentia solum sunt capaces qualitatum, per quas ad actum secundum reducuntur, vel ad melius operandum disponuntur. 127.1
3 Anima non potest informare duo corpora discreta, quāuis simul sumpta non habeant maiorem quantitatem, quā vnum continuum. 559.2
4 Non potest mouere corpus suū, nisi per membra organica, nec per imperium voluntatis transferre de vno loco in alium. 652.1
Anima Christi, vide verb. Christus, & verb. Christus in Eucharistia.
An possint animæ separatæ ministrare sacramenta. Vide sacramenta nouæ legis, verb. Minister. Vide etiam, verbo, Forma substantialis.

Antitypa.

1 In rigore sermonis id significat, quod loco figurarum, vmbrarumque succedit, nonnunquam tamen pro typo, seu figura vsurpatur à Patribus. 524.2.

Apparitio.

Christi apparitiones in Eucharistia, vide Christus in Eucharistia, simili verficulo.

Apostoli.

1 Ante noctem fuerunt baptizati. 201
2 In nocte cœnæ Sacerdotes instituti. 382.1
Episcopi creati, cum illis dictum est, Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum. ibid.
An in nomine Christi baptizauerint, & an eadem forma, qua modo vsi fuerint in sacramento Confirmationis. Vide verbo, Baptismus, & verbo, Confirmatio, vers. forma.

Aqua.

1 Aqua lustralis licet cæremonia sacra & aliquam sanctificationem conferens, cur non sit sacramentum. 9.2
2 Eius consecratio per extrinsecam benedictionem instituta ab Ecclesia, iuxta cuius voluntatem potuit adpartes misceendas exiendi. 796.2
3 Aqua rosacea simpliciter non est aqua. 25.2
Vide verbum, Baptismus, vers. Materia.

Attritio.

1 Attritio, quæ est dispositio ad primam gratiam in sacramento, non est meritoria noui augmenti in eodem instanti conferendi. 73.1
2 Sola attritio cum voto sacramenti non sufficit impetrare remissionem peccati. 74.2
3 Attritio cognita sufficit in sacramento pœnitentiæ. 182.2
4 Quæ sufficit ad effectum baptismi, sufficit ad effectum pœnitentiæ. 308.1
5 Non satis est habere voto. 305.2
Vide verb. Sacramenta nouæ legis, verb. Dispositiones. verb. Effectus, & verb. Baptismus, eisdem versiculis verb. Sacramenta in communi vers. Minister.

Azymus & Azymorum dies.

1 Azymus panis vere & simpliciter panis. 494.2
2 Azymorum dies septem, a vesperâ, qua agnus comedebatur, quæ erat vltima decimæ quartæ lunæ, à qua prohibebatur fermenti vsus, vsque ad vltimam vigesimæ primæ computabantur. 458.2. 452.1. 452.2
3 Azymorum observantia magis in priuatione fermenti, quam in vsu azymi consistebat. 451.1
4 Polum hi septem dies erant azymi, nec vllus vnquam alius institutus. 452.1
5 Primus dies azymorum supponit in veteri Testamento pro decima quinta luna. ibid. 2
6 Cum autem in testamento nouo decima quarta luna dicitur dies azymorum, de eius vltima vespera intelligendum. ibid.
7 Primus tantum & vltimus dies festiui erant in solemnitate azymorum. ibid.
8 Decima quinta luna non solum primus solemnitatis azymorum, sed primus azymorum dies simpliciter dicebatur. 453.1
9 Sola vltima vespera decimæ quartæ lunæ sacra erat. ibid. & 454.2
10 Inter vesperam, qua agnus immolabatur, & festiuum diem azymorum, nullum feriatum tempus mediabat. ibidem.

Balsamum.

1 Tempore Plinij in sola Iudæa reperiebatur, & in parua quantitate. 386.1
2 Postea magna eius copia in Palæstina. 388.2
3 Balsami plantam Salomoni obtulit Regina Saba. ibid.
4 Nunquam defecit in Ecclesia ad conficiendum Chrisma. ibid.
5 Ex India allatum vniuoce Balsamum cum Syriaco. 389.1
Vide verbum, Sacramentum confirmationis, §. Materia.

Baptismus.

Nomen Baptismi.

1 Exteriorem corporis ablutionẽ sub præscripta forma verborum significat.197.1

Institutio Baptismi.

1 Primo & per se ad remittendum originale peccatum, & primam gratiam dandam institutus.64.2.116.2.
2 Secundario ad consignandum nos charactere Christi. ibidem.117.1
3 Immediatè à Christo institutus.199.1
4 Et ante Christi passionem, tam quo ad materiam, quam formam, & intrinsecam efficaciam, 200.2.201.1
5 Non tamen antequam Christus baptizaretur à Ioanne, institutus, sed eo die quo Christus baptizatus est, vera materia, & forma indicata, & opportuno tempore institutio tradita fuit.200.2.202.1
6 Significat Christi passionem, & resurrectionem, vt præteritam, non vt futuram.203.1.

Essentia & individuatio Baptismi.

1 In quo à cæteris sacramentis distinguatur.67.2
2 Sacramentum regenerationis, seu ad spiritualem fidelium regenerationem institutum definitur.197.2
3 Statim ac perficitur forma supra sufficientem ablutionem, licet non supra totam, quæ a ministro fit, perficitur sacramentum.208.1
4 Est vnus vnitate specifica & atoma.223.1
5 Multiplicatur numerice pro diuersitate subiectorum, in quibus recipitur.224.1.
6 Iterari non potest in eodem subiecto ib 2
Iterantis Baptismum culpa & pœna, infra, vers. Minister & vers. Subiectum.
7 Si sit probabile dubium, an fuerit datus, debet sub conditione iterari.225.2.370.2
8 Hoc dubium & facti & iuris esse posse, & quid vtrumq; faciat probabile.226.1.per totum.
9 Si omnibus cæremoniis seruatis, substantialis error intercedat, substantialia iteranda, non cæremonia.374.1

Materia Baptismi.

1 Materia remota est aqua. Et congruentia huius materiæ ad significandum effectum Baptismi 203.1
2 Debet esse aqua simplex & vsualis, quæ in quauis quantitate sufficit, dummodo ad ablutionem sit satis. 205.1. 208.1
3 Aqua congelata, vel qualibet alia ex herbis vel alijs rebus distillata, similiter & nix, insufficiens materia.208.1
4 Ablutio est materia proxima. 206.1. Vt habet modum passionis.200.2.
5 Ablutio est contactus corporis liquidi cum corpore abluendo, per successiuam partium effusionem, facilemq; earum diuisionem per corpus.206.2
6 Vera ablutio sine emundatione à sordibus, quæ est eius effectus, inueniri potest. ib.
7 Non infert in corpore abluti passionem aliquam ex propria sui ratione, sed illum tantum successiuum contactũ. 207.1
8 Solum addit supra aquam, modum successiuæ applicationis ib.
9 Hæc ablutio in aliqua principali parte corporis debet fieri, vt in capite, pectore, humero, vel scapulis.ib.2.
10 In pede fieri poterit in periculo mortis, eo autem euaso, debet conditionate iterari Baptismus. ib 1
11 Non requiritur minor ablutio in extrema necessitate, quam extra illam.ib.
12 Ablutio siue per aspersionem siue per immersionem, vnam vel trinam, sufficit ad sacramentum.209.1.

Forma Baptismi.

1 Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sufficiens & necessaria forma.212.1.
2 Baptizetur seruus Christi, in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti, sufficiens, & Græcis legitima. 213 1
3 Necesse est in hac forma exprimi actum baptizandi, vt exercitum, per verbum, Baptizo, vel alia synonyma.213 2.
4 Similiter & personam, cui applicatur, proprio vel demonstratiuo nomine, singulari, vel plurali.215.1
5 Expressa inuocatio trium personarum distinctarum necessaria.216.1
6 Et quatenus sunt vnum in natura, vt significatur per particulam, In nomine.217.1.
7 Non tamen est de eius essentia, vt exprimat personam ministri, etiam in Ecclesia Latina licet conformius sit Christi institutioni, illam exprimere.214.1
8 Baptismus in nomine Dei vel Christi datus, nullus est.216 2.
9 Nunquam Apostoli baptizauerunt in nomine Christi etiam speciali dispensatione.217.2
10 Ego te baptizo in nomine Patris, & in nomine Filii, & in nomine Spiritus sancti, sufficiens forma, 218.1
11 Omnis forma, in qua expressa inuocatio Trinitatis mutatur in implicitam vel confusam, insufficiens est.220.1
12 Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & procedentis ab vtroque, probabilis forma, probabilius tamen oppositum, vnde Baptismus sub ea datus, sub ditione iterandus.219.2

Minister Baptismi.

1 Potestas baptizandi absoluta est, non iurisdictionis, & ab eo tempore data, quo sacramentum institutum.233 1
2 Minister ex officio huius sacramenti Episcopus seu presbyter, qui quidem non pendet ab Episcopo in potestate baptizandi, sed in iurisdictione tantum.234.1
3 Diaconus vero non, nisi ex delegatione Episcopi vel Presbyteri.ib,2
4 Subdiaconus & alij inferioris Ordinis, non nisi ex delegatione Pontificis.235.
5 Diaconus, necessitate occurrente, potest solemniter ministrare in absentia Sacerdotis.ib.
6 Priuata ministratio sacramenti facilius potest committi diacono, quam subdiacono.236.
7 Solis pastoribus animarum, & vnicuiq; suas proprias oues baptizare licet, extra casum necessitatis.365.2
8 Cum populus vel regnum de nouo conuertitur, debet baptizari à ministro designato ad id munus à Christi Vicario.366.1.
9 Alter faciens, licet peccet grauiter, nullam ob id incurrit Ecclesiasticam censuram.367.1
10 In necessitate quilibet homo, cuiuscuis status seu conditionis dummodo loqui & lauare possit, & habere intentionẽ baptizandi, potest ministrare Baptismum. 366.1.207.1. 171.2.233.2
11 Et etiam si necessitas non sit extrema, dummodo maximæ sit vtilitatis.233.1.366.1.
12 In necessitate, Sacerdos Diacono, is Subdiacono, hic inferioribus clericis, hi omnib. laicis, & in vniuersum viri fœminis, in hoc ministerio præferendi. 366.2. Cæteris vero paribus sanctior præferendus.367.2
13 Simplex Sacerdos etiam in necessitate baptizans inuito Parocho, qui ministrare potest & vult, grauiter peccat. 366 2
14 Similiter laicus baptizans in necessitate in præsentia Sacerdotis volentis baptizare.ib.1. Etiam si Sacerdos det facultatem.ib. Secus si baptizare nolit.367.1.

15. Ministri, inferiores Sacerdotes, nõ peccant grauiter, peruertendo ordinem inter se in administratione huius sacramenti. 367. 2.

16 In ministerio Baptismi solemnis præferre peccatorem iusto ceteris paribus, mortale est, nisi in iurisdictione sint inæquales. 367. 2.

17 Infidelem ut hæreticum fideli anteponere, ferè semper est mortale. ibid.

18 Qui ex officio non est minister grauiter peccat, solemniter ministrando, & si inferior Sacerdote sit, manet irregularis. 369. 2.

19 In qua irregularitate solus Pontifex potest dispensare, quoad suspendendos nouos Ordines, Episcopus vero ad ministrandum in suscepto. 368. 2.

20 Baptismum à laico extra necessitatem datum, tenet. 280. 2.

21 Nec idcirco laicus irregularis. 253. 2.

22 Aliquidin hoc sacramento omittens ex substantialibus grauiter peccat. 368. 1.

23 Similiter ministrando solemniter in peccato mortali. ibi. Secus si priuate. 187. 2. & 188. 1.

24 Ab Ecclesia interdictus vel excommunicatus, sine grauiori necessitate baptizans grauiter peccat. 369. 2.

25 Quod si clericus sit solemniterque baptizet, irregularis erit, secus si priuate. ibid.

26 Tenetur minister non dare Baptismum, nisi conuenienter disposito, talemq; dispositionem examinare, & qua hæc sit. ibid. 196. 1. 254. 1.

27 Pastores Ecclesiæ ex officio omnes autem ex charitate, in necessitatis articulo baptizare tenentur. 366. 1. Nec excusantur ob periculum propriæ mortis, si infans sit in extrema necessitate. 368. 2.

28 Etiam si aliquis intendat baptizare trina mersione si in prima vel secunda perficiat verba forma, perficiet tunc sacramentum. 208. 1.

29 Quod si usque ad ultimam non dicat verba forma, parvulusq; ante decedat, vel habeat periculum decedendi grauiter peccat. ibid. 2. & 364. 2.

30 Non qualibet actualis ratio mortis per applicationem Baptismi reddit ministrum irregularem. ibid.

31 Nemo potest seipsum baptizare. 214. 2.

32 Plures homines, si omnia requisita adhibeant, possunt simul baptizare vt integri ministri: non vero vt partiales. 156. 1. 238. 1. 239. 2.

33 Tenetur minister omnes ritus Ecclesiæ seruare in solemni Baptismo, per se loquendo, & quo grauiorem omiserit, grauius peccauit. 369. 2.

34 Quis rebaptizat sub conditione, quando non est moraliter dubius de baptismo priori, grauiter peccat. 370. 1.

35 Similiter & parentes, qui offerunt puerum, vt rebaptizetur. ibid. 2.

36 Rebaptizans nullam incurrit Ecclesiasticam censuram. ibid.

37 Incurrit tamen ipso facto irregularitatem, si vere, id est, cum intentione, & sine conditione tacita vel expressa, rebaptizet. 371. 1. 372. 2. 373. 2.

38 Si hæc irregularitas sit publica, Pontifex solus potest in ea dispensare si occulta Episcopus. 372. 1.

39 Sola ignorantia facti excusat rebaptizantem a peccato mortali, excusat ab hac irregularitate. 373. 1. per totam. & 2.

40 Qui probabiliter dubitans de Baptismo, rebaptizat sine appositione conditionis, non est irregularis. ibid. 2.

41 Secus, qui ex merito rebaptizat, dummodo veram habeat intentionem. ibid.

42 Propter solam ceremoniarum iterationem non contrahitur irregularitas. ibid.

43 Ministrans Presbytero solemniter rebaptizanti irregularis. ibid. 2. & 374. 1.

Necessitas Baptismi.

1 Necessitate medij, & præcepti, omnibus est Baptismus necessarius, etiam his, qui per contritionem sunt iustificati. 56. 1. 358. 2. Et magis quam pœnitentia. 235. 1.

2 Aliter ad remissionem originalis, aliter ad infusionem Baptismalis characteris necessarius. 682.

3 Saltem in voto implicito est medium necessarium ad remissionem peccatorum, & ad gratiam & gloriam consequendam. 285. 1. 286. 2. 290. 2.

4 Realis eius susceptio regulariter necessaria ad hæc duo consequenda. 287. 1.

5 Et infantibus simpliciter necessaria de lege, & opposito de aliquo asseuerare sine expressa reuelatione temerarium. 291. 2. 293. 2.

6 Nequit suppleri per sacramentum legis naturæ, vt pote per circumcisionem, & cur. 294. 2.

7 Hæc necessitas, & respectu adultorum, & parvulorum, non cepit vsque ad sufficientem promulgationem Euangelii post Resurrectionem Christi factam. 306. 1.

8 Non est simpliciter necessarius Baptismus, vt aliquis teneatur obligatus præcepto. 832. 1.

Effectus Baptismi.

1 Parvulis confert Baptismus primam gratiam, quam per nullum aliud sacramentum habere possunt. 65. 1.

2 Originalem culpam, omnesq; peccatum ante Baptismum commissum remittit. 277. 2.

3 Et omnem pœnam proprie dictam, confert gratiam, & dona infusa, tam adultis, quam pueris. 268. 2. 280. 1. 281. 1.

4 Et sacramentalem gratiam, quæ consistit in specialibus auxiliis ad exercendum ea, ad quæ Baptismus obligat. ibidem. 2.

5 Imprimitque characterem, qui magis accedit ad rationem potentiæ passiuæ. 315. 2. 402. 1.

6 Duobus simul baptizantibus, character producitur à Deo vnicus ex vtriusque actione, ab vtroque vt sacramento, vt à partialibus instrumento. 237. 2.

7 Per Baptismum illuminari, fœcundari, & Christo incorporari dicimur, & cur. 282. 2.

8 Quomodo Baptismi propinquus sit, ianuam cœli aperiat. 284. 1.

9 Quamuis ante Christi mortem huius effectum non habuerit intrinsecam sua efficaciam non caruit. 291. 1.

10 Omnes infantes æqualem gratiam Baptismalem recipiunt. 308. 2.

11 Quælicet minima inter baptismales, tamen eam excedit, quæ datur per sacramentum legis naturæ, vel per Circumcisionem, & minimam, quæ confertur per pœnitentiam. 310. 1. 311. 1.

12 Potest conferre fidem & spem, sine gratia habituali. ibid.

13 Pro qualitate dispositionis augetur, minuitur, aut omnino impeditur effectus eius. 309. 2. 310. 1.

14 Effectus præcidens Baptismi, qui & quomodo in habentibus æqualem dispositionem possint esse diuersi. 298. 1.

15 Redit effectus eius recedente fictione, simul vel per partes, prout fictio fuerit ablata. 311. 2. 312. 1. 313. 1.

16 Tunc tolluntur per accidens omnia mortalia post Baptismum commissa, venialia vero iuxta dispositionem, aut quam tollitur fictio. 314. 2.

17 Redit in minima intentione, quam potest habere. 315. 1.

18 Dici etiam potest dari, iuxta qualitatem actus, quo fictio removetur. 316. 2.

19 Vt fictio tollatur, attritio sufficit, dummodo sumpta sacramenti non fuerit mortale peccatum, tunc enim necessaria est contritio, vel attritio cum sacramento pœnitentiæ.

tiæ.317.2.321.1 per totam.318.2.& 320.1.322.1.
20 Cum tollitur fictio per sacramentum pœnitentiæ, vtrum & sacramentum per modum vnius agentis integri concurrit ad dandam gratiam.323.1. Quæ maior est, quam si ab vno tantum daretur.322.2
21 Cur per Baptismum fomes peccati, & reliquæ huius vitæ pœnalitates non auferantur. 275.2.per totam. 376.1. 381.2

Dispositio ad Baptismum.

1 Nec fides, nec vlla alia dispositio, aut confessio interna vel externa etiam non sacramentalis, requiritur ad Baptismi valorem 249.2.250. Necessarius est tamen in adultis voluntarius consensus, saltem præcedens, non retractatus 248.2. Et quamuis sit inuoluntarius secundum quid sufficit.249.1.& 2
2 Qua dispositione effectus Baptismi recipitur, Baptismus etiam sancte suscipitur.250.
3 Sola voluntas suscipiendi Baptismum sufficienter disponit ad characterem.301.1
4 Ad gratiam vero habitualem fides requiritur.ib.
5 Imo pœnitentia & detestatio prioris vitæ in accidente cum mortali.302.1. Licet in habente tantum originale, voluntas seruandi legem Christi, quæ alia est à voluntate suscipiendi Baptismum.sufficiat.302.2.& 303.1
6 Non requiritur in peccatore contritio, sed cognita attritio sufficit, vera quidem, non existimata.248.1 304.1.305.1.315.2.
7 Quæ attritio debet esse supernaturalis voluntas & efficax detestationem prioris vitæ & propositum emendæ, ex aliqua ratione supernaturali continens.305.2
8 Probabile est in articulo mortis tenens baptizandum præmittere contritionem.333.2
9 Ita quis potest accedere dispositus, vt nec gratiã consequatur, nec accedendo peccet, propter ignorantiam.308.1.

Subiectum Baptismi.

1 Paruulis ante vsum rationis sola Christi intentio sufficit, vt capaces sint Baptismi.255.2.256.2
2 Infantes Christianorum ante vsum rationis baptizare, nõ tantum licitum, sed in casu necessitatis, iure diuino, & extra illum, iure Ecclesiastico præceptũ est. 258.2.259.1.
3 Pro quo tempore obliget hoc præceptum.ib.2
4 Infantes infidelium, qui directe subduntur Ecclesiæ, sine parentum consensu, possunt licite baptizari, alias secus, nisi in extremo mortis periculo, vel si omnino amisit pater patriam potestatem.262.1
5 Sufficit tamen cuiusuis parentis consensus, etiam altero renuente, siue vterque infidelis siue alter tantum.ibid. 2.
6 Filij seruorum infidelium iuste capti, & à parentibus separati, licite baptizantur, omnino inconsultis parentibus.265.266.2
7 Non tamen tenentur domini, vel eos separare, vel sic separatos baptizare.270.1.277.2
8 Si tamen dominus de facto ante separationem baptizet, probabile est, non peccare contra iustitiam, licet oppositum securius, & in praxi seruandum.269.1
9 Filij Iudæorum qui inter Christianos versantur non reputantur filij, seruorum etiam quo ad præsentem materiã. 269.2
10 Sed hi tantum qui ex patribus iusto bello captis, vel à vero domino pretio empti nati sunt.ib.
11 Nulla authoritate potest impediri adultus à Baptismi susceptione, & tã ipse quam Ecclesia habet ius ad se defendendum à tali impedimento.359.2
12 Baptizandus vel offerens paruulum, vt recipiat Baptismũ ab eo qui non habet ius dandi extra casum necessitatis graviter peccat, etiam si infidelis sit.365.2. 369.1
13 Et sumendo extra necessitatem à tali ministro. 369. 2.
14 Et permittendo rebaptizari, etiam ob periculum mortis violentæ.370.1
15 Rebaptizatus qui ob ignorantiam non excusatur à mortali, irregularis fit, si veram habuit intentionem, alias secus 374.1.per totam.375.1.
16 Si tamen postea sciat, quantumuis consentiat, irregularitatem non incurrit.ib.
17 Solus Papa in hac irregularitate dispensare potest.ib.
18 Qui habuit voluntatem Baptismi, quam nec retractauit si amens fiat, non debet sine vrgente necessitate baptizari, nisi amentia perpetuo duratura præsumatur.248.2.
19 Quam primum quis potest peccare mortaliter, potest sine parentum consensu baptizari.262.2
20 Cum dubitatur an sit rationis capax, & baptizari renuit, non sufficit parentum consensus.ib.
21 Puer ægrotans debet per aspersionem, modicæ quantitate aquæ calore temperatæ, in qua parte minus noceat baptizari.364.1

Præceptum de Baptismo.

1 Est de iure diuino.258.2
2 Quando impositum 359.2
3 Omnes homines obligat, imo B. virginem Apostolosq; comprehendit.ib.2
4 Non obligat paruulos, nec parentes ad eos baptizandos, nisi instante necessitate.ib.2
5 Tenentur tamen fideles ex Ecclesiæ consuetudine & præcepto filios in infantia baptizare.ib.2
6 Non obligauit diuinum præceptum vniuersum mundum, donec sufficienter Euangelium promulgatum.360.1
7 Cum primum quis commode potest, tenetur non multum differre Baptismum, seque disponere, vt recte suscipiat. 361.1
8 Nulli adulto potest Ecclesia præcipere vt intra tale tempus baptizetur, licet possit declarare pro quo tempore præceptum obliget.362.1
9 Nunquam fuit præceptum determinans tempus Baptismi infidelibus adultis.ib.1
10 Licet Ecclesia illud possit determinare Christianorum filijs.363.1
11 Propter grauem causam differri potest, propter nullam tamen omitti, etiam si immineat periculũ violentæ mortis.ib.

Ritus & Cæremoniæ Baptismi.

1 Præter baptizantem & baptizatum adhibendus est patrinus vel fide iussor, qui illum de fonte suscipiat. 240.2.
2 Tenetur susceptor baptizatum instruere in rebus fidei si indigeat.242.1.
3 Abbas vel Monachus non possunt hoc munus obire. 241.1 neque hæreticus, neque olim publici pœnitentes.ib.
4 Vnus tantum & vna admitti possunt.242.1
5 Solum inter patrinum & baptizatum, patremque & matrem eius oritur impedimentum matrimonium irritans. 242.1.& 2.244.1.Et quomodo 243.2
6 Maritus & vxor non debent simul hoc munus obire. 342. 1.
9 Inter patrinum & matrinam nulla spiritualis cognatio contrahitur.ib.2.
8 Pater qui vrgente necessitate filium suscipit, vel etiam sine illa, nullum impedimentum contrahit cum vxore, de-

biti petitionem impediens, licet peccet si absq; necessitate faciat. 246.1

9 Qui in priuato baptismo materialiter tantum tenet baptizatum, hanc cognationem non contrahit, secus si animo hanc cæremoniam exercendi. 244.1

10 Hæc cæremonia in priuato Baptismo non est necessaria. ibidem.

Votum Baptismi.

1 Non potest proprie esse nisi id adultis. 292.1

2 Non est speciale promissio. 258.2

3 Cur necessarium. ib.

Dignitas Baptismi.

1 In tribus excedit Circumcisionem, quia ianuam cœli aperit, copiosiorem gratiam, & omnium culparum in pœnarum remissionem largitur. 105.1

Nomina quibus in Scriptura & Patribus vocatur.

1 Lauacrum regenerationis & sigillum. 7.2

2 Signaculum quo consignantur, qui sunt de populo Dei. ibi. & 198.1

3 Dicitur regeneratio hominis, & cur. ib.

4 Spiritualis Circumcisio. 50.1

5 Custodia dicitur à Diuo Thoma, & Diuo Damasceno. 198.1

6 Dicitur, gratia, illuminatio, perfectio, lauacrum, tessera militum Christi, amictus splendens quo consignatur super nos lumen vultus Domini, sigillum fidei, vnctio, principium & ianua sacramentorum, ex variis Patrum testimoniis. 198.1.2

7 Mare in quo nostra obruuntur peccata. 278.2

Baptismus sanguinis.

1 Non est sacramentum, imo à sacramento Baptismi plusquam specie differt. 167.2

2 Martyrium eius, qui baptizari non potuit, proprie dicitur Baptismus sanguinis. 232.2

3 Non potest reperiri in iam baptizatis, bene tamē in infantibus, & perpetuo amentibus, quibus sufficit absque Baptismo aquæ. 262.1. 325.2 328.2. 329.2

4 Obtinet in adultis vim Baptismi aquæ. 328.2. 329.2

5 Causare potest remissionem peccati originalis & mortalis, & primam gratiam. 329.2

6 Imo semper quasi ex opere operato aliquam gratiam gratum facientem confert 333.2. 335.2. 336.1

7 Non, quia instat Baptismus sanguinis, debet Baptismus aquæ voluntariæ omitti. 327.1

8 Quo differat à Baptismo aquæ in dispositione requisita. 333.2. Vide verbum, Martyrium.

Baptismus flaminis.

Nihil aliud est quam interior cōtritio cum proposito Baptismi aquæ. sed nequit analogice conuenit cum sacramento Baptismi. 223.2

Basilica.

Vide verbum, Missa vbi celebranda.

Beati.

1 Externo cultu Deum laudabunt. 34.1

2 An sint sacramentorum capaces. Vide Sacramentum nouæ legis, versi. Subiectum

Bucella panis.

Qualis fuerit, & quando Iudæ data, vide verbum, Iudas.

Bulla.

Ex vi clausulæ, qua per bullam Cruciatæ datur facultas eligendi confessorem, non intelligitur concessa ad accipiendā Eucharistiam à quolibet sacerdote. 808.1

Calix.

In Scriptura quandoque vas continens vinum, quandoq; potum in ipso contentum significat. 475.1

Caro.

Caro Christi in Eucharistia, vide verb. Christus in Eucharistia. §. Caro.

Catechumeni.

1 Nullum cum Ecclesia pactum ineunt, de suscipiendo Baptismo, ob cuius transgressionem puniri possint 362.2

2 Quomodo ipsi & infideles possint Ecclesiæ subdi. 363.2

3 Vt indigni Eucharistiam prospicere, ante consecrationem exire à Missa iubebantur. 530.1

4 Dabatur illis panis benedictus in Missa, in significationem corporis Christi ib.

5 Bene possunt ante realem susceptionem Baptismi iustificari per contritionem & Baptismi votum. 287.1

Causa efficiens.

1 Quod non est, etsi immediate antea fuerit, si virtutem aliquam non reliquit, nequit efficiue causare. 77.2

2 In ordine ad diuersa posse esse mutuam efficientiam inter aliqua duo probabile est. 543.2 licet probabilius sit oppositum. ib.

Causa formalis & materialis.

1 Quæ non habent intrinsecam repugnantiam, non se expellunt formaliter, etiam per potentiam obedientialem. 610.2

2 Harum causarum causalitas, in intrinseca compositione ex subiecto & forma consistens, nequit suppleri, secus quam in extrinseco influxu. 675.1

3 Causa materialis non habet concursum circa formam, nisi quando sibi vnitur. 86.2

Causa instrumentalis.

1 Si res à nouo agente incipit conseruari, durante actione priori, qua simul ab alio agente conseruetur, non repugnat esse instrumentum alterius actionis conseruatiuæ. 607.1

Cœnæ nox, & mysteria in ea gesta.

1 Tres fuerunt à Christo factæ cœnæ in illa nocte, & quæ. 457.2

2 Finita cœna legali, & nondum inchoata vsuali, & ante Eucharistiæ institutionem, lotio pedum facta. 458.1

3 Gratiarum actio & benedictio, quibus Christus vsus est in cœna mystica, & inter se, & à consecratione distincta fuere. 701.2

4 Nec fuit hæc communis benedictio mensæ ib.

5 Probabile est ante panis consecrationem præcessisse fractionem, ante diuisionem vero calicis, consecrationem præcessisse certum. 384.2

6 Consecrauit Christus, simul proferendo verba, Hoc est corpus meum. 700.2

7 Quomodo per illa verba, Comedite ex eo omnes, non inuitauerit Iudam ad peccatum indignæ sumptionis. 810.1.

8 Probabilius est, Christum seipsum communicasse & sacramentaliter & spiritualiter manducasse. 956.1 & 895.2.

9 Quando ipse in Emaus fregit panem, probabilius est non consecrasse, obumbrauit tamen illo facto communionem sub vna specie. 848.1

10 In vino aqua misto calicem cōsecrauit. 483.2. Et tum sacrificium obtulit. 896.2

Vide verbum, Christus, Eucharistia institutio, Azyma. Cæremo-

Cæremonia.

1 Omnem cultum Dei externum certo ritu factum significat.172.2
2 Non omnes cæremoniæ antiquæ legis sacramenta fuere. 6.2
3 Cur tot cæremonias Deus in veteri lege instituerit.45.1
4 Cæremonias Baptismi, & Confirmationis, & Missæ, vide verbum Baptismus. Confirmatio, in versiculis, Cæremoniæ & ritus.

Character.

1 Sine baptismali, non est capax ad cætera sacramenta. 69. 2.116.1
2 Non solum denominationem signi importat, sed absolutum tali denominationi substans.111.2.118.2
3 Non est relatio realis vel rationis, neque extrinseca denominatio.117.2. Sed quid reale, ab anima eius, potentiis, vt res are, distinctum.118.2
4 Est supernaturalis qualitas à Deo infusa, & in vltima specie qualitatis.ibid. ad primam speciem pertinens. 123. 2. Non est enim potentia physica passiua, vel actiua. Ostenditur de baptismali.119.2. De sacerdotali.121.1. De episcopali.122.2
5 Quodammodo dici potest moralis potestas.123.1
6 Nec instrumentaliter, nec dispositiue potest concurrere ad causandam gratiam 83.1.95.2. Nec ad consecrationem. 737.2
7 In nullo genere causæ consequitur fidem.119.1
8 Quicunque eius effectus supplere potest à Deo.ibid.
9 Non potest conferri per sacramentum in voto.74.1
10 In omnibus hominibus recipi potest, imo & de Angelis est probabile.124.2
11 Nequit esse in corpore, sed in ipsa essentia animæ, non in intellectu aut voluntate.125.1.126.1
12 Et physice & moraliter incorruptibilis.129.1
13 Necessario efficitur per sacramentum, etsi sit voluntas non suscipiendi characterem, sed sacramentum tantum. ibid.2.
14 Indelebilis est in vita, & ita esse post mortem, probabile. 128.2
15 Vide verbum, Sacramentum, Sacramenta nouæ legis, Baptismus, Confirmatio, in §. Effectus.

Charitas.

Quæ charitatis motiua in Eucharistia, Vide, Eucharistiæ institutio.

Chrisma.

1 Tria miracula virtute sancti Chrismatis facta.379.2
2 In nocte cœnæ à Christo confectum. 381.2
3 Quamlibet vnctionem significat, specialiter tamen iam supponit promateria, qua vngimur in sacramento Confirmationis, quæ ex oleo, balsamoque debet esse confecta. 385.2.386.2
4 Cum à Sanctis oleum appellatur, totum à minore parte significatur.388.2
5 Gratis ab Episcopis dandum.ibid.
6 Facultas conficiendi Chrisma, quo in vertice vngitur baptizatus potest ab Ecclesia presbytero committi.391.1
7 Chrisma conficere ad potestatem Ordinis pertinet.391.2
8 In solis, & omnibus quantumuis hæreticis & schismaticis Episcopis hæc potestas residet ex iure diuino, quamuis probabile sit, posse Pontificem eam delegare simplici sacerdoti.392.1.& 2

Christvs.

1 Solus Christus mereri potuit primam gratiam dandam sine opere eius, cui datur.102.2
2 Christi meritain omni tempore & lege eiusdem valoris. ibid.
3 Non dicitur in Scriptura baptizare, quia propriis manibus baptizasset, sed quia eius nomine discipuli baptizabant. 199.2
4 Baptizauit B. Virginem manibus suis.200.2
5 In Christi baptismo, descensu columbæ, cœli apertione, nostri Baptismi effectus significatur.302.1
6 Aquam, quæ miraculose de eius latere manauit, veram ac naturalem fuisse, de fide est.505.1
7 Totum sanguinem in passione pro nobis effudit.628.2
8 Plus sanguinis habet modo, quam, cum erat passibilis. ibidem.
9 Ad formationem corporis Christi potuit concurrere seunda causa propria virtute.568.1
10 Ad vnionem vero hypostaticam solum vt instrumentum Dei ibid.2.
11 Christi passio diuerso modo per sacrificium, quam per sacramentum, significatur.6.2
12 Quomodo humanitas & passio Christi vt instrumenta coniuncta, gratiam causent per sacramenta vt instrumenta separata.96.2
13 Vere apparuisse aliquando post ascensionem probabile, & est proprium locum in cœlo non deseruisse.546.2
14 Sacrificium cruentum Christi, licet in passione inchoatum, essentialiter mortem requisiuit.921.922.1
15 Licet in æternum sacerdos sit, vt visibiliter nunc offerat, sacerdotibus vt vicariis vtitur.470.2. per totam.
16 A præsenti locali, vel sacramentali essentialiter non pendet.555.1.556.1
17 Nec est magis essentialis illi actio, qua in cœlo conseruatur, Quam illa, qua in Eucharistia constituitur.609.2. Vide verb. Cœna Nox.

Christus in Eucharistia.

Præsentia Christi in Eucharistia.

1 Præsentiam corporis & sanguinis Christi in hoc sacramento fidei dogma esse, ex traditione Ecclesiæ & Conciliis ostenditur a 509.2. ad 511.1. Ex promissionibus Eucharistiæ in Scriptura contentis.ibid.2. vsque 555.1. Ex verbis formæ consecrationis.ibid.2. Ex sanctis Patribus, quorum varia testimonia explicantur a 519. ad 646. Ex miraculis in fidem huius præsentiæ factis.525.1. ad 526. Ex antiqua praxi Ecclesiæ, & summa veneratione, qua semper hoc sacramentum tractatum est.527.2
2 Licet non possit ratione naturali ostendi, imo neque ab angelo vt possibilis cognosci, potest tamen maxima eius conuenientia ratione naturali ostendi, estq; euidenter credibilis.528.2.529.2.662.1
3 Incipit finita consecratione, ante omnem vsum.532.1 ib 2. Permanet absque vsu.532.2
4 Durat, quamdiu sub illis speciebus substantia panis vel vini duraret.ibid.1.534.1
5 Aliquid reale est.ibid.2. Intrinsecum, præter substantiam corporis Christi, ab ipsa, accidentibusq; omnibus, quæ habet in cœlo, distincta tanquam modus rei are. 534.2. 535.1
6 Non est motus substantialis. ibid.2. Nec relatio prædicamentalis.536.2. Nec actio Christi circa species, nec passio aliqua.537.1. Nec conuersio panis in Christum, sed hæc via est ad præsentiam.ibid.
7 Sed est modus accidentalis realis, qui ad prædicamentum Vbi reducitur ibid.2
8 Ex hac præsentia & habitudine ad species consurgit esse sacramentale Christi.ibid.
9 Pendet essentialiter ab existentia naturali corporis Christi non vero à præsentia naturali.555.1.& 2. Est tamen probabile pendere ab illa in genere causæ efficientis & exemplaris quodammodo.557.1.& 2.558.1
10 Licet amitteret omnem præsentiam naturalem, probabile est, non amissurum sacramentalem, de facto tamen oppositum est probabilius ibid.2
11 Sine nouo miraculo præsentiæ sacramentales multiplicantur.

cantur, licet oppositum probabile 559.1
12 Non est definitiue in loco ex vi huius præsentiæ, licet sit in spatio finito, neque etiam est circumscriptiue. ib.2
13 Præsentiæ sacramentales numero multiplicantur, in diuersis spatijs. ib.
14 Præsentia naturalis & sacramentalis non possunt simul conuenire Christo naturaliter. 560.1
15 Potuit habere præsentiam sacramentalem & per actionē substantialem, vel accidentalem, immutata manente substantia panis. ib.2
16 Relatio præsentiæ, quam Christi corpus habet non fundatur in conuersione, sed in modo existendi per conuersionē acquisito. 578.1. 550.2
17 Præsentia sacramentalis non addit modum supra præsentiam naturalem, sed supra existentiam, quæ a naturali præsentia omnino diuersa est. 556.1
18 Sacramentalis compossibilis est cum alio corpore quanto, secus naturalis. 548.1
19 Per naturalem in ordine ad locum extenditur corpus, secus per sacramentalem. ib.
20 Naturalis ex parte subiecti & spatij diuisibilis, sacramētalis ex parte subiecti tantum. ib. per totam.
21 Differunt essentialiter & specifice. ib.
22 Extensio quantitatis in ordine ad locum est præsentia naturalis Christi. ib.
23 Præsentia sacramentalis est quædam participatio præsentiæ substantiarum spiritualium, ab illa tamen diuersa ib.2
24 Supernaturalis est, nec vlli corpori aut quantitati connaturalis esse potest. 550.1
25 Nullo modo continetur sub obiecto sensibili. 560.1
26 Non est propriè præsentia localis, vt hæc supponit pro vbi physico, quodammodo tamen localis dici potest. 550. per totam.

Diuinitas, Verbum, & vnio hypostatica in Eucharistia.

1 Natura Diuina speciali modo est in hoc sacramento, licet per concomitantiam tantum, eamque mediatam nostro modo intelligendi. 554.2
2 Verbum diuinum & vnio hypostatica speciali modo in hoc sacramento. 636. per totam.
3 Vtrumque est per concomitantiam, licet potuerint esse ex vi aliquorum verborum. 577.1
4 Qua actione ibi constituantur. 638.2
5 Per communicationem idiomatum, Verbum consecrari dici potest, & panis in Verbum conuerti, sicut & in Christum. 639.1

Forma substantialis & anima Christi in Eucharistia.

1 Est in hoc sacramento ex vi verborum, non in quantum anima, sed vt constituit corpus organicū humanū. 360.2. 631.1 & 2
2 Quæcunque sit hæc forma, per efficientiam verborum constituitur in hoc sacramento, secundum suā rationem specificam. 632.2
3 A Christi corpore posset anima extra sacramentum separari, in sacramento manens. 641.1. Esset tamen nouū miraculum. ib.

Corpus & sanguis Christi in Eucharistia.

1 Christi corpus cum speciebus sacramentalibus componit Eucharistiæ sacramentum, ad quas, vel vt materia, vel vt forma potest comparari. 635.2. 470.2 & 410.2
2 Quamuis in se sit quantum, impeditur ne connaturali & extenso modo existat, sed indiuisibiliter. 552.1. 553.1 & 2
3 Prout sacramentaliter existit, non pendet a corpore vt existente in cœlo. 547.1. 556.2
4 Posset Deus, destructis speciebus, illud immutatum relinquere. 547.1
5 Sub speciebus panis continetur ex vi verborū, vt dicit hanc indiuiduam materiam, cum omnibus organicæ partibus ad integritatem corporis humani pertinentibus. 627.2. per totam.
6 Semper est idem numero & specie, quantum est ex parte materiæ, quantitatis, & suppositi: licet in omni rigore physico alius duci possit ratione formæ, si habeat aliam. 632.2
7 Licet admittatur ex vi verborum constitui subsistens, non tamen sustentia creata aut increata. 636.2. Probabile tamen est ex vi verborum non constitui subsistens. 637.2.
8 Per solam actionem qua Christi corpus conseruatur in cœlo, an possit conseruari præsens in Eucharistia. 605.1
9 Sanguis Christi, vel spiritus vitales non sunt partes corporis eius prout est in Eucharistia ex vi verborum. 629.1
10 Ex vi verborum continetur sub specie vini non solum sanguis in passione effusus, sed totus, quem habebat in nocte cœnæ & qui nunc est in corpore glorioso ibid.
11. An autem per modum vnius continui, necne, vtrumque est probabile ibid.
12 Forma sanguinis solum ponitur ex vi verborum sub speciebus vini, vt dat esse sanguini. 630.2.
13 Corpus sub speciebus vini, & sanguis sub speciebus panis tantum per concomitantiam. 629.1

Caro Christi in Eucharistia.

1 Habet præcipuam efficientiam instrumentalem circa Eucharistiæ effectum. 470.1.
2 Aliter concurrit in hoc sacramento, quam in alijs. 471.1.
3 Ex vi verborum, est sub speciebus panis. 627.2.

Substantia & partes Christi in Eucharistia.

1 Tota Christi substantia, cum omnib & singulis partibus, etiam ad o natum pertinentibus, sub hoc sacramento. 605.2. 606.1.
2 Partes corporis Christi in Eucharistia, quamuis non differt loco, distens quantitate. 554.2.
3 Christi præsentiam probabilius est poni in sacramento ex vi verborum. 628.1

Accidentia Christi in Eucharistia.

1 Christus in Eucharistia propriam retinet, quantitatem eiusque effectum formalem primarium. 551.1. & 626.1.
2 Habetque veram figuram organicam, non localem vel statualem. 553.2
3 Et omnes modos quantitatis, & omnes qualitates, quæ media quantitate illi vniuntur. 626.2
4 Hæc tantum sunt per concomitantiam. licet aliter quam alia accidentia magis extrinseca. 635.1
5 Nequeunt emittere species, vt videantur. 651.1
6 Habet etiam Christus omnia accidentia spiritualia. 614.2.

Modus existendi Christi sub speciebus.

1 Pluribus distinctis speciebus per modum vnius consecratis, totus Christus sub singulis manet. 640.2
2 Et sub singulis partibus hostiæ post consecrationem diuisæ, in quibus paxu conseruaretur. ib. 641.1
3 Sub singulo etiam hostiæ partibus continuis, quantumuis minimis. 642.1. Imo & sub singulo indiuisibilibus. 645.2.

4 Semel est in actu sub tota quantitate specierum, in potentia autem infinitis in singulis partibus. 643. 1

Vnio Christi cum speciebus Eucharistiæ.

1 Inter Christum & species, nulla est formalis vnio physica 540. 2. vsq; ad 550. per totam.

2 Probabile est, dari vnionem per efficientiam mutuam vnius ad alterum. 541. 1

3 Ad efficientiam Christi circa species, quæ prior natura est, quam essentia specierum in corpus Christi, non prærequiritur præsentia Christi ad species. 540. 2. & 541. 1

4 Non sufficit hæc effectiua vnio, vt se tenet ex parte Christi, vt Christus moueri dicatur, motis speciebus. 542. 1

Mutationes Christi sub speciebus Eucharistiæ.

1 Cum per accidens mutatur, proprium recipit motum, non tantum denominationem extrinsecam. 650. 1

2 Potest de potentia absoluta moueri localiter à Deo, non tamen à propria anima, virtute naturali, nec per se, nec per accidens, secus si agat, vt instrumentum verbi. 652. 1

3 A nullo agente naturali potest per se primo moueri, aut pati 654. 1

4 Nec inter eius partes heterogeneas dari potest mutua actio virtute naturali, nec augeri, nutriri, minui, corrumpi, aut intercipi potest. ibid. 2. per totam.

5 Per accidens vero moueri potest ab eo, qui sacramentales species mouet. 655. 1

6 Potest de potentia absoluta, in aliquas partes diuidi, & quo modo. 638. 2

7 Ex eo, quod in loco naturali altereretur, non pateretur mutationem, vbi est sacramentaliter. 569. 2

8 Si in vno loco naturaliter mutaretur, mutaretur etiam sacramentaliter, non virtute agentis naturalis, sed Dei. 573. 1

Actiones Christi sub speciebus Eucharistiæ.

1 Probabile est, non posse habere actionem transeuntē. 655. 1

2 Nec naturaliter exercere actus sensuum externorum, vel internorum, etiam circa se ipsum, bene tamen supernaturaliter. ibid. 2

3 Quæ per conuersionem ad phantasmata intelligit, nequit intelligere, nisi per conuersionem, quam habeat in cœlo, secus, quæ per species infusas. 657. 1

Desitio Christi sub speciebus Eucharistiæ.

1 Non desinit sub speciebus per intrinsecam mutationem sui. 690. 1

2 Per hanc mutationem (quæ priuatiua est) nihil acquirit, sed solum amittit præsentialem sacramentalem. ibid. 2. & 665. 1

3 Si non esset alibi, quam in sacramento, cum species desinerent, consentaneum est rationi, Christum aliud vbi, iuxta proprium arbitrium acquisiturum. 666. 1

4 Christo deserente species, semper succedit alia substantia, in qua subiectentur, quæ nunquam est panis, vel vinum. ibid. 1. & 2

5 Quæ substantiarum successio non est transubstantiatio, sed plurium mutationum ex diuina voluntate aggregatio. 667. 2. 668. 2

6 Non recedit statim, ac species deglutiuntur. 665. 1

Christus in Eucharistia quomodo cognosci possit.

1 Modus quo Christus existit, nec oculo corporeo videri, nec interno sensu cognosci potest. 657. 2. 658. 1. Nec ipsum corpus, præcise hoc modo, etiam de potentia absoluta. ibidem.

2 Christi oculus in sacramento se ipsum videt per concomitantiam. 659. 2

3 Nulla cognitio supernaturalis abstractiua, nisi euidens attestificante, potest haberi de hoc mysterio. 660. 2

4 Nec Angelus, neque vlla creatura videre potest naturali virtute hunc præsentiæ modum, nec Christum sub illo. 661. 2. 662. 2

5 Est tamen probabile, Angelum & animam separatam videre posse Christi animam in Eucharistia, non viso corpore, nec vnione ad corpus. 662. 2

6 Nullus Angelus per speciem infusam, quam habet corporis Christi Domini, cognoscit, quod in Eucharistia sit, amissa tamen naturali, & præsentia sacramentali conseruata, cognosceret Angelus Christum existere, non vbi existat. 663. 2

Prædicata, quæ dicuntur de Christo in Eucharistia.

1 Omnia prædicata, quæ Christo secundum se conueniunt, de illo dicuntur, prout in Eucharistia. 544. 1

2 Non vero, quæ modum existendi localiter significant, sed quæ indicant modum sacramentalem. ibid. 2. Item, quæ præsentiam realem & vnionem, vel præsentiam cum speciebus important. ibid.

3 Speciebus irregulariter motis, probabile est, Christum non moueri. 545. 2

Nec dicitur corrumpi, aut in aliam substantiam conuerti, corruptis aut conuersis speciebus. ibid.

4 Aduerbia localia, & nomina propinquitatem, vel distantiam significantia, de Christo dicuntur. ibid.

5 Christus à seipso non distat secus præsentialiter se. ibidem. 545. 2

6 Mutationes, quæ circa species fiunt, si aliquo modo transeant ad Christum, illi proprie tribuuntur. ibid.

7 Alioqui vel nullo modo, vel solum metaphorice, ibidem. Vt frangi, videri, tangi, misceri. 614. 1

8 Hoc album est corpus Christi, si pronomen designet subiectum albedinis, est falsa, si contentum sub albedine, vera est. 547. 1

9 Corpus Christi, prout sic, vere dicitur sensibile & tangibile, quoad proprietates corporis, non quoad modum existendi. ibid. 2

10 Propositiones significantes successionem terminorum, vel transitum vnius in alium, vere dicuntur de Christo, ratione transubstantiationis. 624. 2 Et declaratur per totam.

Apparitiones Christi in Eucharistia.

1 Negari non potest, plures huiusmodi apparitionis propter varios fines esse factas. 670. 1

2 In apparitionibus factis ad confirmandam fidem præsentiæ, quæ iam praeuyt, Christus non manet sub speciebus. 669. 1. & 2

3 Interdum apparitio fit, per solam potentiæ immutationē, absque falsitate. 670. 1. Et tunc non amittit Christus præsentiam suam. ibid.

4 Interdum vero apparitio est per realem immutationem specierum, quæ si tanta sit, vt ad corrumpendum panem sufficeret, amittitur Christi præsentia. 672. 1. & 2

5 Quod apparet non est vere caro aut sanguis, sed figura, & color ipsis speciebus inhærens. 670. 2. 671. 1. & 2

6 Et species sic affectæ sæpe diuturno tempore conseruantur, forte miraculose. 673. 1

7 Quousque appareant corruptionis signa, vt veræ species Christum continentes venerandæ, posteà vt vestigium tãtum Christi. ibid.

8 Hæ species, quam diu apparitiones durant, conseruandæ, si vero ad priorem redeant formam, consumi poterunt. ibidem.

9 Si mutuo accidit in Missa post consecrationem vtriusque speciei, nõtandum est, sacerdos in alijs iterum consecrare, potest tamen, & rectè facit, si consecret. 673. 2

10 Adoratio harum rerum non sistit in re, quæ apparet, sed per illam transit ad Christi corpus. 670.2

In triduo Christus sub Eucharistia.

1 Eius corpus capax fuit præsentiæ sacramentalis, quod si de facto tunc consecraretur, sub specieb. constitueretur mortuum. 558.1. 631.1
2 Totus sanguis, tam qui effusus in passione, quam alius, si in corpore remansisset, poneretur in triduo ex vi verborum sub speciebus vini. 628.2
3 Quod si nihil sanguinis in corpore remansisset, nec Christi corpus sub speciebus vini, nec sanguis sub speciebus panis, etiam per concomitantiam poneretur. 629.1

Cultus Christi in Eucharistia.

1 Non minus in Eucharistia venerandus, quam si in propria videretur specie. 780.1

Circumcisio.

1 Cur vocetur carnalis. 50.1
2 Est figura Baptismi. 49 2. latius. 338.2

Institutio.

1 Cur instituta, & an propter peccatum originale tollendum. 51.2. Et quomodo in hoc à Baptismo differat. ib.
2 Data plus 400. annis ante Moysen & cur. 340.1. & 2
3 Conuenienter pro solis masculis instituta. 341.1

Essentia & effectus.

1 Verum sacramentum antiquæ legis, primo & per se gratiã futuram cõsequentur vero præsentem, qui in eo dabatur, significans 52.2
2 Etiamsi ante legem veterem sit instituta, eius fuit sacramentum. 53.1
3 Non iteranda: etiamsi absque debita intentione fieret. 100. 2.
4 Non erat causa physica gratiæ, quæ in ipsa dabatur. 102. 2.
5 Nec proprie eam dabat ex opere operato, licet daretur paruulis, quibus peccatum originale remittebatur. 99.2. 105.2
6 Adulti non consequebantur maiorem gratiam in circumcisione, quam per contritionem, quæ illis erat necessaria. 101.1. & 2
7 Idem erat in sacramento legis naturæ, eisdem locis citatis. ibid.
8 Circumcisio vt verum sacramentum in remedium originalis, potuit esse in vsu omnium gentium, licet non se obligarent Iudaicæ legi. 348.1

Ritus.

1 Cur in ea corporis parte fieret. 344.2
2 Non ex præcepto debebat fieri cultro lapideo. 346.1
3 Nec templum, nec alium locum habeat designatum, vt in eo fieret. 338.1. & 2
4 Danda erat octauo die, & antea data non fuisset sacramentum. 56.2. 346.1
5 Poterat tamen ex iusta causa vltra octauum diem differri. 346.2. vt in deserto. ib. & 51.1
Cur octaua dies ad circumcisionem designata. 346.2
6 Ritus imponendi nomen in circumcisione. 334.2
7 Significatio sacramentalis circumcisionis, nempe ablatio originalis peccati, optime cum eius ritu quadrat. 51.1

Minister.

1 Nullus specialiter designatur in lege, sed poterat esse quandoque vir, quandoque fœmina, imo probabile est, adultum potuisse circumcidere se ipsum. 348.1
2 Infidelis poterat esse minister circumcisionis. ib.

Præceptum.

1 Fuisse necessariam ex præcepto adultis, infantibus vero necessitate medij, probabilius est. 52.2
2 Cur hoc præceptum non fuerit scriptũ à principio. 429.2. Nec pro omnibus gentibus, sed certo populo datum. ibid.
3 Hoc præceptum obligauit Abraham ad circumcidendum Ismael, An vero teneretur, Israele renuente, in errum. 341.2. 343.1
4 Et ad circumcidendos omnes infantes, siue seruos, siue liberos, qui sub eius potestate erant. 343.2
5 Non vero adultos famulos, vel mercenarios, vel seruos, sine proprio eorum consensu, nec infantes seruos sub cura parentum existentes. ib.
6 Gentiles, qui ritu Iudaico circumcidebantur, quomodo tenerentur circumcidere filios. 342.1

Duratio.

1 An post Christi mortem vtilis aliquando fuerit, & quamdiu. 51.2. 296.1

Cognitio.

1 Ad cognoscendum totum, non sufficit cognoscere partes, nisi adsit species, quæ harum inter se vnionem repræsentet. 663.2

Commemoratio.

Pro viuis & pro defunctis in Missa. Vide verbum, Missa, versiculo, Cæremoniæ.

Compositio.

An sit, & qualis, & ex quibus rebus, in sacramentis, vide verbũ, Sacramentum, & Sacramenta nouæ legis, in §. Essentia, Materia, & Forma.

Commutatio idiomatum.

Non est inter partes & abstracta. 517.1

Communio.

1 Variæ huius vocis significationes. 446.1
2 Communio laica & clericalis quid sint, & in quo distinguantur. 447.1
3 Communio peregrina quid. ib.
Vide Eucharistiæ vsus & sumptio, & verb. Miss. § Essentia.

Concilium.

1 Concilium generale, sine authoritate Pontificis congregantis & confirmantis, nil potest statuere, vniuersam Ecclesiam obligans. 175.2
2 Authoritas negatiua Conciliorum quando faciat argumentum probabile. 441.1

Concomitantia.

1 Quæ adæquate vnione vniuntur, necessario sese comitantur. 622.2
2 Quæ realiter sunt vnita, non possunt non se comitari, nisi priuentur vnione. 622.1
3 Quid sit, aliquid per concomitantiam poni in sacramento, quid ex vi verborum. 627.1
4 Localis continentia per se sola non sufficit ad concomitantiam. 629.1
5 Quæ concomitanter ponuntur sub aliqua ex speciebus sacramentalibus, per quam actionem constituantur. 633.2

Condensatio.

1 Probabilius est, per condensationem non amitti quantitatem. 543.2

Conditio.

1 Quæ, & qualis conditio apposita intentioni ministri, destruat sacramentum. Vide verbum, Sacramentum, & Sacramenta noua legis, & verb. Eucharistia, & Baptismus in §. Minister.

Confessionis sacramentum.

1 Confessionis sacramentũ quomodo verbis, & rebus, vt materia & forma constet. 19.2
2 Ex illis verbis Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, &c. colligitur materia, & forma huius sacramenti. 23.1
3 Ad formam confessionis requiruntur verba in rigore & proprietate. 27.2

4 Omnis

4. Omnibus adultis, qui post Baptismum mortaliter peccauere, necessaria est confessio necessitate præcepti & medij. 561
5. Per se primo instituta ad dandam primam gratiam. 641. Sed non simpliciter primam. 681
6. Præter hanc autem, credibile est dare specialia auxilia ad detestanda peccata. ib.
7. Ministrare hoc sacramentum in mortali, ex qua unque necessitate, mortale est. 1881
8. Tenetur minister diligenter examinare dispositionem accedentis ad sacramentum. 1951
9. Peccata ante Baptismum commissa non possunt esse materia huius sacramenti. 213.2. 318.2
10. Confessio non sacramentalis nunquam est homini necessaria, aut præcepta. 3181
11. Omnia peccata venialia remittit non ponenti obicem, quatumuis minister aliud intendat. 5851
12. Sigillum confessionis, non solum respectu aliorum, sed etiã ipsius pœnitentis obligat, & quomodo. 2361
13. Denegare aliquid extra confessionem ex scientia in confessione comparata secluso periculo, non est contra rationem sigilli. ib.
An hoc sacramentum esset in statu innocentiæ. Vide, Status innocentiæ.

Confirmationis sacramentum.

Essentia.

1. Est speciale sacramentum, à reliquis condistinctum. 3771.
Tres definitiones eius. 3851
2. Est sacramentum viuorum. 4041
3. Confirmatio actus Ordinis est, non iurisdictionis. 4181
4. Cur non fuerit aliqua eius figura in lege veteri. 54.2
5. Non potest iterari in eodem subiecto. 4011

Institutio.

1. A Christo immediate institutum nocte cœnæ quo ad aliqua & perfecte post resurrectionem, in illis verbis, Accipite Spiritum sanctum. Ioan. 20. 394.1
2. Ad danda specialiora auxilia gratiæ ad fidem profitendã institutum, & ad consignandum nos militari charactere Christi. 1152

Materia.

1. Materia remota & omnino necessaria, est Chrisma, ex oleo & balsamo confectum. 386.1. & 2. ex Christi institutione. ib.
2. Qui sololoto vngeretur, iterum confirmandus, saltem sub conditione 387.1
3. Balsamum ex India delatum, quamuis forte differret specie à Syriaco, sufficiens materia. 389.1
4. Non singulæ partes olei debent esse cum balsamo substantialiter mistæ. ib.
5. Chrisma, si omnino amisit balsami fragrantiam, maxime dubia materia. ib.
6. Ex iure diuino requiritur materia præconsecrata ab Episcopo, licet ritus consecrationis ab Ecclesia determinetur. 368 2. 370. primo tam. 388.2. 3. 1.2
Necrefert, quod Episcopus hæreticus vel schismaticus sit. 392.2
7. Vnctio Chrismatis est materia proxima huius sacramenti. ib.
8. De huius necessitate est fieri in figuram crucis. 393.1. in ea quantitate quæ satis sit ad imprimendum, crucis signum. ib.2
9. Et in fronte Confirmati. ibid. Pollice Episcopi, quod est de necessitate præcepti, & probabile est, esse essentiale. 394.1.
10. Et debet fieri pollice dextro, sed licet alio fiat, sufficiet. ibidem.
11. Probabile est Apostolos non vsos fuisse hac materia, oppositum tamen probabilius. 394.2. 397.1

Forma.

1. Signo te signo crucis, & Confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, forma huius sacramenti. 397.1. & 2
2. Singula verba, & expressa inuocatio Trinitatis, sunt de essentia formæ. 400.1
3. Non debent fieri verbis deprecatiuis, sed indicatiuis aut imperatiuis 399 1
4. Apostoli hac forma vtebantur, quo ad substantialem sensum. ib.

Effectus.

1. Imprimit characterem realiter & specifice à baptismali distinctum, magisq; accedentem ad rationem potentiæ actiuæ, quam passiuæ. 1151.401.2.402.1
2. Datur hic character vt militare signum, quo consignamur ad pugnandum pro Christi fide. 211.2
3. Satis probabile est, maiorem gratiam conferre, quam Baptismum. 402.2
4 Propriam sacramentalem gratiam confert, & in quo hæc consistat. 405 1
5. Quando eam conferat. 4051.
6. Per se primo non dat primam gratiam, sed auget & roborat. ib.
7. Potest hic effectus obice impediri, sed redit, recedente, fictione. ib.2

Dispositio.

1. Ex natura rei prærequiritur prima gratia. 4041
2. Et in his, qui non amiserunt baptismalem, hæc sola est sufficiens dispositio. ib.
3. Gratiæ effectus per mortale peccatum impeditur, non vero character. ib.
4. In mortali existens indiget contritione, non confessione, nisi ex consilio. ib.2
5. Non tamen sufficit attritio cognita, nisi adiungatur confessio. ib.
6. Attritio existimata contritio ex ignorantia inuincibili, sufficiens dispositio. ib.
7. Sine attritione vera, non sufficit existimatio sola, quantumuis inuincibilis. ib.2

Subiectum.

1. Omnis baptizatus, sine vlla ætatum, sexuum, aut statuum distinctione, est capax huius sacramenti. 406.1. & 2
2. Expedit tamen non dari ante vsum rationis, regulariter vsque ad septennium. 407.1
3. Qui aliquando ratione vsi sunt, nisi probetur, in statu peccati in amentiam incidisse, Confirmandi sunt. ib.2
4. Qui sunt in articulo mortis confirmandi sunt, licet eis non sit simpliciter necessarium. 408.1

Minister confirmationis.

1. Quilibet Episcopus, siue hæreticus, siue excommunicatus, sufficiens minister, quod si alienas oues confirmet, factum tenet, licet ipse peccet. 410.2. 417.2. 425.2
2. Solus Episcopus ordinarius minister, imo necessarius necessitate præcepti & sacramenti pag. eadem & pagina. 411.1
3. Potest summus Pontifex (non autem alius inferior) ad hoc delegare simplicem sacerdotem. ibidem. 413.2. 415.1. 416.1
4. Nec cessat hæc concessio morte Pontificis, nec, causa cessante, si absolute concessa sit, potest tamen reuocari. pag. 416. 1. & 2
5. Papa electus, nondum consecratus Episcopus, potest hanc facultatem concedere, imo & secum ipse si sacerdos sit, dispensare 417.1

Præceptum.

1 Nullum est obligans per se ad suscipiendam Confirmationem. 424.1. 56.1
2 Tenentur Episcopi sub mortali, rite celebrare hoc sacramentum aliquoties opportunis temporibus in sua diœcesi. 425.1
3 Grauiter peccat Episcopus Chrismate veteri vtendo, sine graui necessitate. ib.2
4 Episcopus qui bis dat hoc sacramentum, grauiter peccat, non tamen manet irregularis, similiter & qui recipit. ibid. 422.2

Cæremonia.

1 Balsami benedictio conuenienter fit per signum crucis. 420.1. Et ibi consequenter de aliis cæremonijs, quæ in conficiendo Chrismate seruantur.
2 Chrismatis salutatio adoratio quædam respectiua, ibidem. 2
3 Vbi deest Episcopus, Chrisma aliunde deportandum. pag. 421.1
4 Non est aliquod tempus designandum ad ministrandū hoc sacramentum. ib.2
5 Imo nec locus, licet quoad fieri possit in Ecclesia sit ministrandum. ib.
6 Vestibus sacris indutus debet Episcopus ministrare. ibidem.
7 Ex sola decentia tenentur confirmans & confirmatus, ieiuni accedere ib.2
8 Ligatio frontis confirmati vitta linea non prætermittenda. 421.1
9. Confirmatus cur cædatur alapa. 407.1
10. Omissio huius cæremoniæ non est mortale. 423.1

Conscientia.

1 Habere conscientiam peccati mortalis, est recognoscere hominem nondum sibi peccatum dimissum. 505.1
2 Accedere ad Eucharistiam cum conscientia peccati mortalis sine præmissa confessione, quando & quomodo liceat. Vide verbum Eucharistia, § Dispositiones.

Consecratio.

1 Licet fiat à sacerdote hæretico vel degradato, vel quacunque ratione prohibito, valida est. 419.1
2 Vt supponit pro transsubstantiatiua actione, non est sacramentum, nec pars eius, sed via tantum ad illud, pag. 466.2
3 Prolatio verborum Consecrationis non est actio conuersiua panis in corpus Christi. 599.2
4 Consecratio sufficiens actio vt possit in ea solum sacrificiū consistere 916.1
5. In consecratione cuiuslibet speciei seorsum, potuisset essentia sacrificij cōsistere. 921.1. Vide verb. Eucharistia, § Forma, & §. Efficacia.

Conseruatio & conseruare.

1 Conseruatio rei & eius productio quandoque eadem, quādoque diuersa actio est. 96.1
2 Conseruari potest aliqua res noua actione absque cessatione prioris, qua conseruabatur. 585.2
3 Vnaquæque res, vt conseruetur sine suo naturali modo, indiget maiori influxu causæ agentis. 604.1. Vide verbū Deus.

Constantinus.

1 Romæ à Syluestro baptizatus & diuinitus à lepra mundatus. à 398.1. vsque ad 399.

Contactus.

1 Non inuenitur propriè, nisi inter res extensas in ordine ad locum 546.2
2 Quomodo Christus possit contingi in Eucharistia. Vide Christus in Eucharistia, §. Quæ de ipso prædicata dicantur.

Contritio.

1 Contritionis actus pars est materia sacramenti Pœnitentiæ. 191
2 Non semper necessaria, vt sacramenta effectum sortiantur. 65.1
3 Semper est homini possibilis cum diuina gratia. 739.1
4 Ad quæ sacramenta sit dispositio. Vide verbum Sacramentum & Sacramenta nouæ legis, & in quolibet sacramēto particulari, §. Dispositio.

Conuersio.

1 Transitum vnius rei in aliam significat. 594.2
2 Requirit duas res positiuas, vt terminus à quo, & ad quē. ibid. Vnde necesse est, vt vnus terminus desinat, alter aliquo modo incipiat. ib.1
3 Conuersiones naturales & supernaturales in modo differunt. ib.
4 Omnis conuersio requirit vt minimum, vnam realem actionem & duas quasi mutationes partiales 596.1
5 Si conuersio substantialis sit, oportet vt terminus à quo & ad quem substantialiter mutentur. 598.1. & 2
6 Necessaria etiam est connexio inter vtriusque termini mutationes, ita vt vna quodammodo sequatur ex alia. 598.2
7 Qui ordo non semper fundatur in formali repugnantia terminorum, sed etiam in intentione, vel in limitata vi agentis. 615.2. 616.1
8 Hi termini tertium aliquod requirunt, circa quod versentur. 618.1
9 Quale hoc sit, in formali, vel in sacramentali conuersione, ib.1
10 Dummodo substantia desinat, etsi per actionem accidentalem substantialis conuersio perfici potest. ib.
11. Conuersio formalis vel materialis nec inter res simplices esse potest, neque inter simplicem & compositam, pag. 618.1
12 Formalis conuersio non est nisi inter formas inter se pugnantes & habentes commune subiectum saltem per potentiam obedientialem. ib.2
13. Quælibet res existens sub accidentibus realiter distinctis, & ab illis dependens, potest conuerti in aliam, quæ sub eisdem accidentibus constituatur. 619.1 & 2
14 Res quæ omnino etiam quoad accidentia destruitur, non potest dici in aliam conuerti. ib.
15 Omnis creatura potest in aliam conuerti aliquo modo. 620.2
16 Deus vero nec potest conuerti in creaturam, nec conuertere. ib.
17. Conuersio licet relationem fundere possit, non tamen ipsa relatio. 596.2
Vide verbum Transsubstantiatio.

Corpus.

1 Duo corpora quanta nequeunt naturaliter penetrari. 547. col. 2
Vnum corpus, vnica præsentia, vnum locum occupat naturaliter. 559.1
2 Idem corpus simul esse potest in duplici loco distante, per diuersas præsentias sacramentales vel quantitatiuas. 561.1. 562.1.
3 Corpora, cum penetrantur, non amittunt propriam quantitatem nec localem extensionem. 564.1
4 Corpus per omnia mundi loca replicatum non esset vbiq. Neque si esset præsens omnibus spatijs creatis, in infinitū, propterea immensum esset. 565.1
5 Deus potest pluries idem corpus constituere in eodem spatio. 566.2. Et contra corpus quantum sub indiuisibili. 646.1
6. Corpus existens in duobus locis singulis est æquale. 600. & vtrique simul quo ad præsentiam. 645.1

7. Debet

7 Debetque necessario habere varietatem in accidentibus importantibus habitudinem ad locum. 646.1
8 Et potest habere in alijs. 568.1
9 Licet hoc non sit connaturale. 569.1. & 2
10 Si in vno loco altereiur, non necessario alteratur in alio, virtute agentis naturalis. 570.1. Quod de alijs mutationibus declaratur vsque ad. 573.
11 In omnibus autem his mutationibus Deus suppleret effectum causæ secundæ, vt fierent in alio loco. 573.1
12 Corpus mortuum suam etiam partium integritatem exigit. 628.1
13. Idem corpus non potest seipsum contingere. 652.2
14 Forma corporis humani organici abstrahit ab anima & à forma cadaueris. 631.2.
15 Duplicem habet organizationem secundum duplicem statum perfectionis, scil. & corruptionis. ib.
16 Viuum & mortuum in ratione humani corporis vniuoce conueniunt. 633.2.
17 Duplex illi organizatio debetur, substantialis nempe & accidentalis, quæ tantum est proprietas eius. 636.1
Vide Christi corpus in Eucharistia.

Creatura, creatio, & creare.

1 Emanatio à Deo per modum creationis non præcedit ordine naturæ in omni forma ani e actionem causæ secundæ, nec in omnibus formis creatis includitur dependentia à Deo per modum creationis. 87 2
2 Creatio pro signo quo præintelligitur termino, non est in aliquo tanquam subiecto. 609.1
3 Probabilius est creationem substantiæ non esse de prædicamento actionis, sed substantialem modum ad substantiæ prædicamentum reductum. ib.
4 Creatio passiua in ipsa creatura existit. ib.
Creatura potest assumi vt instrumentum creationis. 732.1

Culter.

Culter quo fiebat Circumcisio. Vide verbum Circumcisio, §. Materia & Ritus.

Cultus & colere.

1 Ratio cultus externi Dei, latius patet ratione sacramenti, ab ea longe differt. 34.1
3 Cultus Dei externus, siue à Deo institutus, siue ab Ecclesia, vel à priuata persona prudenter introductus, licitus est. 182.1
3 Cultus Christi in Eucharistia. Vide Christus in Eucharistia. §. Christi cultus, vide etiam verbum Adoratio, & verbum Eucharistia, §. Species sacramentales.

Dæmon.

1 Potestas ad expellendos dæmones. Vide verbum Sacramentalia.

Deus.

1 Sua naturali immensitate est præsens rebus omnib. & spatijs imaginarijs. 559.2
2 Potest eundem effectum per duas totales actiones, numero q, diuersas, simul producere. 660.2. 661.1
3 Potest rem quam creauit annihilare, & postea alia distincta actione reproducere eandem. ib.

Diaconus.

1 An peccet, officium suum in mortali exercendo. Vide sacramentum in communi, §. Minister. Vide etiam, Sacramentũ nouæ legis, Eucharistia, Baptismus, in §. Minister.

Dies.

1 Dies cæremoniales Hebræorum à vespera vsque ad vesperam incipiunt, & in quolibet duæ vesperæ numerantur. 453.2
2 Dies festi peculiares quibus modis possint instituí. 1150.1.
Dies azymorum. Vide Azyma, & Azymorum dies.

Dispositio.

1 Dispositiones manent in instanti generationis, si autem corrumpuntur, non possunt effectiue concurrere ad regenerationem. 79.1
2 Dispositio moralis non potest esse in eodem immediato subiecto, in quo est forma. 125.1
3 Quæ dispositiones ad sacramentum in genere, & ad quodlibet in particulari. Vide in genere, & in singulis. §. Dispositio.

Distantia.

1 Duplex, alia localis, alia quantitatiua, quidque vtraque sit. 554.2.
2 Non attenditur proprie secundum entitatem, sed secundũ locum. 565.2.

Distinctio.

1 Præterres inter quas versatur, solum addit negationem. 551.2.

Dominus.

1 Suo arbitrio potest separare filium seruum à patre seruo. 264.2
2 Imo ex intentione baptizandi filium à patre separatum, patrem vendere potest. 265.2. 266.2

Ebrius.

1 An possit ministrare aut recipere sacramentum. Vide Sacramentum nouæ legis, §. Minister.

Ecclesia.

1 Non accepit à Christo potestatem excellentiæ supra sacramenta, sed ministerialem tantum. 78.1
2 Specialem potestatem habet in Dæmones. 178.1
3 Licite potest priuare aliquem viatico in articulo mortis. 837.2
4 Non potest dispensare in his quæ sunt de iure diuino. 481.2
5 De potestate Ecclesiæ circa varias res. Vide Baptismus, §. Præceptum. Verbum Catechumenus.
Ecclesia vt templum. Vide verbum Missa, §. Vbi celebrãda.

Effectus.

1 Idem effectus à duabus causis totalibus simul potest produci supernaturaliter, & duplici actione totali conseruari. 572.2. 576.1
Effectus sacramentorum in communi, & cuiuslibet in particulari. Vide in genere, & in singulis. Effectus Missæ. Vide verbum Missa, §. Effectus.

Episcopus.

1 Priuati Episcopi possunt ritus & cæremonias pro sua diœcesi instituere. 175.2
2 In aliena diœcesi absque licentia proprij Episcopi Ordinans 181.1
3 Existens in mortali non peccat mortaliter, corrigendo subditum. 185.2
4 Dignitas Episcopi distincta est à dignitate presbyteri. 411.1
Vide verbum Sacramentalia, Sacramentum Confirmationis, §. Materia & Minister, & verbum Missa, §. Vbi celebranda.

Eucharistiæ sacramentum.

Nomen.

1 Eucharistiæ nomen, sacramentum nouæ legis sub speciebus panis & vini significat. 429.2
2 Propria eius significatio & etymologia. 448.1
3 Proprie pro corpore Christi sub speciebus, interdum pro illis tantum, vel corpore tantum supponit. 472.2. 473.1

Institutio.

1 Quam expediens in spiritualem cibum animarum. 413.2
2 Non per se ad remissionem originalis vel mortalis, nec ad primam gratiam dandam institutum. 435.2. 750.1

3 Non oportuit ante incarnationem institui, bene tamē ante passionem & eius ingressum. 462.2
4 In nocte cœnæ, inchoato vltimo anno vitæ Christi, qui fuit 34. primo mense Ianuarij. 14 luna ad vltimam vesperam 1. vel 2. hora noctis institutum. 448.2. 462.1
5 Est post lotionem pedum finita cœna legali, nec dum incepta vsuali, præsente Iuda, & antequam illi daretur buccella panis, simul vtraque specie institutum. 459.1. & 2. 460.2. 161.1. & 2
6 Quam conuenienter sub reali Christi præsentia instituū, ex collatione cum incarnatione ostenditur. 529.2
7 Et ex conuenientia ad varia attributa diuina ostendenda, nostraque virtutes confirmandas. 529.2. 532. per totam.

Dignitas & cultus.

1 Omnia sacramenta excellit in dignitate. 170.1. 430.2. 509.1
2 Semper illi exhibita adoratio. 527.1
3 Variæ Ecclesiæ consuetudines & sanctiones de tali cultu. ib.2
4 Totum vt ex Christo & speciebus constat vnico latriæ actu adorandum. 780.1. quo Christus adoretur & coadorentur species. 782.1
5 Externo cultu venerandum, & quali. 780.2
6 Sine conditione adorandum, nisi sit vehemens suspicio, hostiam non esse consecratam. 782.2
7 Quam laudabilis consuetudo aliquoties cum pompa deferre Eucharistiam. ib.
8 Eucharistiā non irreuerenter tractare omnes tenentur præcepto negatiuo, positiuo vero aliquem honorem exhibere, & quando obliget. ib.
9 Huius præcepti affirmatiui transgressio, secluso contemptu, non est mortale, imo interdum posset nulla esse culpa. ib.
10 Et in peccato mortali tangere Eucharistiam, non est per se mortale. 780.1

Essentia & partes integrantes.

1 Verum sacramentum vnumque vnitate specifica vltima, & à reliquis distinctum. 430.1. 431.2
2 Quam recte congruant species panis & vini, earumque distinctio ad significationem sacramentalem Eucharistiæ. ib. 431.2. 475.2. Et quam analogiam habeat ad corporalem cibum. 428.2
3 Totalis significatio Eucharistiæ distincta à significationibus partium, licet ex illis composita 394.1
4 Vnitas numerica Eucharistiæ ex physica vnione specierum non obstante diuersitate formarum consecrationis sumēda. 433.1. 434.1
5 Nec solum corpus & sanguis Christi, nec verba consecrationis sunt integrè hoc sacramentum, sicut nec species cōsecratæ, quamuis eius essentiam intrent, sed compositum ex his & Christi corpore. 465.2. 466.1. & 2. 469.1
6 Sumptio Eucharistiæ, nec est Eucharistia, nec pars eius. 471.2
7 Tres definitiones Eucharistiæ. 472.2
8 Quid in hoc sacramento, res tantum, sacramentum tantum, res & sacramentum simul. 473.1
9 Est signum plenum, rem quam significat in se continens. 522.2. 523.2
10 Perficitur per veram conuersionem, seu transsubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, nec aliter fieri potest, suppositâ Christi institutione. 593.2. 594. 596.1

Materia Eucharistiæ.

1 Non est quoad maximum terminata. 474.1
2 Panis & vinum materia simpliciter necessaria ad conficiendum corpus & sanguinem Christi. 475.1
3 Vna prius alia consecratur, licet nullus ordo concomitantiæ, aut præcedentiæ inter eorum consecrationes sit necessentia, licet sit de præcepto iuris diuini quo vna cum alia & panis prius consecrari iubetur ib.2. 476.1. 478.2
4 Vnde de illo præcepto constet. 482.2
5 Non solum ob physicam impotentiam, sed etiam ob moralem, post vnius speciei consecrationem subortam, potest omitti alterius speciei consecratio. 479.2. 481.1
6 Probabile est, Papam propter communem causam posse dispensare, probabilius tamen oppositū & propter particularem certum, sicut nec interpretando declarare aliquando licere ib.2
7 Necessaria est sensibilis præsentia materiæ respectu ministri. 482.2. practice & moraliter. 484.1
8 Et aliquo modo esse coram illo. 483.2
9 Non est necesse vt tangi possit. 483.2. & 484.1
10 Debet materia in particulari definiri ex intentione consecrantis, quam nec in Deum nec in alium potest remittere. ib.
11 Massa nondum cocta, aut fermentum coctum, aut panis ex leguminibus factus, non sunt sufficiens materia huius sacramenti. 250.2. 494.1
12 Solus panis triticeus sufficit. 490.1. 493.1. Non vero ex alio grano, seu frumento. 491.1. De siligine, & alicastro. ib. De Spelta, & alijs ib. 494.1
13 Tam azymus quam fermentatus sufficit vbiq; & quamuis azymi cōuenientior vsus, vnusquisq; teneatur in hoc sua Eccl. iæ consuetudinem seruare. 494.2. Vide verbū Græcus & Græca Ecclesia. 495.1
14 Hic panis tantum ex farina triticea & aqua naturali coagmentandus & soluendus coquendus. 492.2. 493.1
15. Potest in illius confectione misceri nonnihil salis. 493.2
16. Alterius vero rei farinæ aut liquoris misti illis adsit tamē sit in parua quantitate, non vitiat materiā. 491.2 493.2
17 Panis male coctus, & digito qualitū massam redactus sufficiens materia seu indecens. ib.
18 Sufficit etiam panis coctus, licet præ duritia nequeat comedi. 501.1
19 Vinum vitis necessaria materia. 499.1
20 Agresta sapa, vinum coctum, vel quomodolibet in aqua mistum, vi propriam amittat speciem, non est materia. ibid. 2. 267.2
21 Nec acetum, secus vinum acescens licet graviter peccatur in eo conficiens. ib. Idem est de musto. ib.
22 Vinum consecratum, si congeletur retinet consecrationem. 268.1
23. Congelatum si liquefiat sufficiens materia consecrationis imo & licita, quamuis consultius in ea non consecrare. 501.2
24 Si sacerdos putans se habere vnam hostiā consecrat, & postea inueniat duas, ambæ manebunt consecratæ. 485.1
25 Imo si plures attulerit intentione consecrandi, quas postea in actuali consecratione fuit oblitus ibidem.
26 Sacerdos consecrans dimidiam partem hostiæ, totam designat, vere consecrat, licet graviter peccet. ibidem. Secus si per partes proportionales velit conficere. pag. 485.2
27 Panis non potest consecrari, nisi in parte sensibus perceptibili. ibid.2
28 Materia quo ex vi formæ consecrari potest, non habetur minimum magnitudinis. 487.1
29 Solum quæ potest fieri simul moraliter præsens, potest vtrinca consecratione consecrari. ibid.
30 Partes materiæ consecratæ continuari possunt non consecratis. 486.1
31 Vinum consecratum si misceatur non consecrato, tandiu permanebit consecratum, quamdiu potuisset continuari non consecratum. ibid.2

32 Mistio aquæ in vino, solum necessitate præcepti Ecclesiastici necessaria est 501.1.& 2.502.2
33 Hoc præceptum a tempore Apostolorum manauit, licet Alexander I. prior scriptum tradiderit ibid.
34 Sine dispensatione in nulla necessitate potest omitti. ibid.
35 Dispensatio vero moraliter vix potest accidere, licet simpliciter non sit impossibilis. ibid.
36 Aqua miscenda naturalis, & in minore quantitate, quã vinum. 504.1.
37 Qui vero misceret paruam quantitatem aquæ non naturalis simul cum naturali, licet sacramentum conficeret, peccaret grauiter. ibid. 2
38 Sacrificij tempore, & ante calicis consecrationem miscenda. 504.1
39 In Missæ initio vel post Euangelium ex consuetudine propriæ Ecclesiæ. ibid. Quod si tunc ob negligentiam omittatur, statim adhibenda, dummodo non sit facta consecratio. ibid. 2
40 Aqua quæ miscetur an in Christi sanguinem conuertatur. & quomodo. 505.1. & seqq. vsque ad 507
41 Licet aqua non transeat in vinum, dicitur vinum mistum ratione qualitatum aquæ. 179.2

Forma Eucharistiæ.

1 Verba consecrationis sunt forma huius sacramenti, & quomodo. 450.2. 451.1
2 Si ponantur esse forma Eucharistiæ vt sacrificium probabile est non esse, nisi extrinsecam formam eius, vt sacramentum est. 467.2. 468.2
3 Determinata verba, quibus Christus consecrauit, sunt forma huius sacramenti. 703 2
4 Non alia verba, aut orationes, seu precationes Missæ. 704.2
5 Cur non deprecatiua. 705.1
6 Melius in facto esse, quam in fieri, significatur. 15.1
7 Solum hæc verba, Hoc est corpus meum, sunt de necessitate formæ, licet alia sint ex præcepto necessaria. Idem est de particula, enim, ibid. 2. 716.1.& 2.717.1
8 Verba formæ dicuntur a sacerdote formaliter & significatiue. 706.2. & in persona Christi. 698.1
9 Hæc formalis significatio, simpliciter necessaria ad consecrationem. secus recitatio. ibid. 2
10 Qui ex errore ea materialiter proferre intenderet, adhuc consecraret ex intentione virtuali faciendi, quæ Christus fecit. ibid 2
11 Prædicta propositio. cum operatiua sit, non potuit ante instans. quo terminata est, habere veritatem, habuit tamen pro illo. 710.1
12 Non causat quia vera, sed vt vera sit, vnde prius natura significat, quam efficiat, licet non prius natura sit vera. 711.2. 712.1.
13 Verba formæ virtute sua & physice, efficiunt conuersionem & consecrationem, & corpus Christi in hoc sacramento. 728.1
14 Per illam actionem realem quæ accidentia per se constituunt, expellunt effectiue substantiam panis. 728.2. 729.1
15 Eorum efficientia limitata ad ea tantum, quæ Christus habet in propria specie. 727. 2. Et ad modum ex institutione definitum. 558.1. 582.2
16 Hæc virtus effectiua, formaliter est in verbis, radicaliter residet in ministro. 737.2
17 Vt sint efficacia, debent proferri a sacerdote consecrato & rite ordinato & non ab alio, etiam in quauis necessitate. 432.2. 433.2
18 Non vero requiritur, quod sanctus sit aut fidelis, sed quod debitam intentionem habeat. 734.2
19 Aliud est constitui in sacramento ex vi verborum, aliud per efficientiam verborum. 633.1
20 Quid pronomen, Hoc, in forma designet tractatur late. 712.1. 713.2
21 Mutatio pronominis, Hoc, in illud, vel in aduerbium. Hic, substantialis, secus, si in, Istud, vel in, Hic, pronomen, quod etiam de Ecce, probabile est. 718.1
22 Quam commode verbum Est, positum sit ibid. 229.1
23 Mutare verbum, Est, in quodlibet aliud verbum, graue peccatum, imo probabile est. formam substantialiter mutari. 625.1. Et ibi de aliis dictionibus eiusdem formæ, & mutationibus earum. vsque ad 623.2
24 Cur Christus Dominus posuerit in forma, ly, Corpus, non generalius nomen. 719.1
25 Verba formæ virtualiter, & quasi in actu exercito, significant conuersionem. 725 1
26 Sola hæc verba, Hic est calix sanguinis mei, sunt de essentia, alia vero solum ex præcepto necessaria. ibid. 726. 1. 721.2
27 Sequentia verba, Qui pro vobis, &c. non sunt de substantia sacramenti. 725.1
28 De pronomine, Hic, &, Mei, idem iudicium, quod de Hoc, &, Meum, in forma corporis. 726.1
26 Hæc omnia verba Christus protulit in consecratione calicis. 723.1
30 Quam conuenienter ab Ecclesia posita. ibid. Cur magis hac forma, quam Marci & Matthæi vsa sit. 726.1
31 Mutationes horum verborum, licet accidentales sint, non fiunt sine graui peccato. ibid. 2
32 Cum dicitur, Calix, sumatur pro contento, ly, contentum, non supponit pro vino, sed pro sanguine. ibid.
Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum. Late exponuntur omnia hæc verba, & quid singula significent expenditur. 515. 2. ad 520. & specialiter pronomen Hoc. 580.2
33 Hic est enim calix sanguinis mei. Exponitur. ibidem. Noui & æterni testamenti. 727. 2. Mysterium fidei. ibid. 677.2. Qui pro vobis & pro multis effundetur. ibid. 710.1.& 628,1. ad 629

Necessitas Eucharistiæ.

1 Solum ad melius esse fuit necessarium. 435.1
2 Nec in re, nec in voto proprie est medium necessarium adultis, vel paruulis ad primam gratiam, perseuerantiam, vel beatitudinem obtinendam. pag. 438, 1. pag. 439.2, 442.2
3 Licet sit valde efficax & vtile adultis. ibid.
4 Mens D. Thomæ de necessitate Eucharistiæ in voto explicatur. 743.2. per totam.
5 Quo Baptismo perfectius, eo magis ad rationem finis accedit, & recedit a ratione medij necessarij, pagina. 443, 1.& 2

Minister Eucharistiæ.

1 Ex iure diuino, sacerdos, qui secundum Ecclesiæ praxim soli Diacono committere potest dispensationem talis sacramenti in casu necessitatis. 861.1.& 2. 862.1. & 2
2 In casu grauis necessitatis Diaconus potest ministrare, si sacerdos absit, vel si præsens nolit dare facultatem, imo & laicus. 862.2. 863.1
3 Hæc potestas ministrandi, iurisdictionem ordinariam vel delegatam exigit. 863.1. 864.1
4 Alias grauiter peccant, qui sine iurisdictione illud dispensant, & religiosi, excommunicationem incurrunt, & quando. ibid. 2
5 Potestas administrandi sacramentum pœnitentiæ non infert facultatem ministrandi Eucharistiam, nec econtra. ibid. & 865.1
6 Deficiente parocho, quilibet sacerdos in mortis articulo,

potest ministrare, in aliis necessitatibus non nisi delegatus. ibid. per totam.

7 Hoc modo possunt religiosi habentes priuilegium dispensare hoc sacramentum, quolibet anni die, excepta communione Paschali 866.1. & 2

8 Dantem & sumentem, etiam extra sacrificium: non est necesse distingui, imo in mortis articulo potest sibi laicus sumere 868.1

9 Non magis concurrit ad gratiam Eucharistiæ sacerdos dispensans quam si laicus dispensaret. 864.2

10 Si duo Ministri diuidant inter se verba formæ, neuter consecrabit, secus si materiam, diuidant. 735.2

11 Vtroque super eandem materiam, & cum debita intentione proferente, qui primo absoluerit, consecrabit. si simul, uterq; per duas actiones totales. ibid. 736.1

12 Tenetur minister iure naturali, & diuino positiuo, non dare existentibus in peccato, cum fine inconuenienti potest denegare. Quis multo minus licet inuitare. 806.2. 807. 1. & 2

13 Cum se indigne communicat, duplex est malitia in confessione exprimenda ibid. 2

14 Tenetur sacerdos publicos peccatores ad communionem non admittere publice, nisi præcesserit publica pœnitentia, vt vero admittat occulte, sufficit occulta. 808.1. per totam.

15 Imo denegare occulto, occulte petenti, secus si publice: tunc enim peccabit grauiter, denegando. ibid. 2. Quis sit iudicandus publicus, vel occultus peccator. 809.2 812.2

16 Nunquam licet hostiam non consecratam pro consecrata dare ibid. 1

17 Qui non ministrat ex officio, potest & debet denegare occulto peccatori si petat, antequam altari sit publice expositus. 812.2

18 Nulla nisi violenta suspicio sufficit ad denegandam Eucharistiam peccatori. 814.2

19 Nunquam licet dare purgationem suspicionis criminis. 813.2

20 Vitia autem illo vt iuramento, licet nullo iure positiuo sit prohibitum, nullatenus consulendum 814.1

21 Quoties oues conuenienter petunt, tenetur pastor per se loquendo, eis ministrare. 867.2
Vt recte munus suum obeat, ad quid teneatur. pag. 868.2

22 Grauiter peccat qui in loco non sacro vel priuato, sine facultate superioris, vel tempore interdicto, aut sine vestibus sacris ministrat. ibid.

23 Peccat grauiter sacerdos in peccato mortali dispensans Eucharistiam, etiam in casu extremæ necessitatis, & priuatim: secus laicus, qui ob talem necessitatem daret. 868.1. & 2

Effectus & efficacia Eucharistiæ.

1 Nec in re, nec in voto causat physice, vel moraliter effectus aliorum sacramentorum. pag. 436.2. vsque ad 437. 439.

2 Perfectio vnionis factæ per Baptismum cum Christo effectus huius sacramenti. 436.1

3 Primo per se confert augmentum gratiæ, & aliquando primam. 749.2. 656.2

4 Non semper præmittit omnia venialia. 790.1. Effectus aliorum sacramentorum veluti eminenter habet in suo. 437.2

5 Confertur in Eucharistiæ sumptione totus simul, nisi successiue dispositio augeatur. 758. & 2

6 Quomodo incipiat. 760.1. & 2. 855.1

7 Idem effectus datur, siue sumatur tota hostia simul, siue successiue, isque in prima sumptione, nisi postea dispositio augeatur, vel incipiat. ibid. 762.1. 763.1

8 Sumptio cuiuscunque speciei confert gratiam habitualem & sacramentalem. 763.2. Et omnino æqualem cæteris paribus. 767.2

9 Nec per vtramque simul plus, quam per vnam tantum. 765.2. 767.1. Et si sumptum sit dispositum, in sumptione prima datur effectus ibid. 2

10 Non augetur, quamdiu Christus est intra sumentem, nisi dispositio augeatur. 769.2

11 Non redit, recedente fictione, si iam Christus discesserit. 770.1

12 Excitat in sumente deuotionem 771.1. Confert auxilium ad peccata vitanda, & ad superandas tentationes. 762.2.

13 Remittit ex opere operato venialia, non pœnas temporales. 770.2. 771.1

14 Solum in sumentibus habet effectum ex opere operato, & per modum sacramenti, nam, vt sacrificium, est prouium & defuncto oblatum prodest. 772.1 & 2

15 Non efficit qualitates supernaturales in corpore licet carnis concupiscentiam mitiget, fomitemque peccati, pag. 774.1 & 2

16 Resurrectio & gloria corporis quodammodo effectus sunt huius sacramenti 775.2. 776.1

17 Nullam vnionem realem efficit inter Christi & sumentis corpus. 778.2

Dispositio ad effectum.

1 Aliud est accedere cum conscientia peccati, aliud cum affectu. 745.1

2 Necessaria est supernaturalis attritio, putata contritio per se loquendo. 752.2

3 Potest quis ita accedere, vt nec peccet, nec gratiam consequatur. 755.2

4 Attritio cognita non sufficit, nisi per accidens, ratione ignorantiæ, quæ peccatum indignæ sumptionis excusat. ibid. 802.2

5 Ad augmentum gratiæ quilibet gradus gratiæ sufficienter disponit. 753.2

6 Neque est actualis dispositio simpliciter necessaria. 721.2. etiam ex præcepto. 801.1

7 Peccatum veniale comomitans sumptionem, non impedit effectum sacramenti, imo neq; quod ipsa sumptio veniale sit 753.2

8 Accedere cum conscientia mortalis peccati, est mortale, 790.2. Et graue sacrilegium. 792.1. & sequentibus. Et quo cum grauioribus peccatis acceditur, eo grauius est delictum per se loquendo. 791.1

9 Secus cum conscientia cuiusuis venialis. 790.1

10 Erit tamen veniale, si illud peccatum sit circumstantia communionis, vel si cum conscientia plurium venialium, & sine aliquo eorum dolore accedatur. 791.2

11 Habens conscientiam mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, imo etsi sibi reueletur, tenetur confessionem præmittere. 793.2. 795.1

12 Hoc præceptum semper fuit in Ecclesia, esseque plusquam temerarium, asserere à Tridentino denuo impositum. 796.1 & 2

13 Hoc præceptum, licet ex sola institutione vtriusque sacramenti non probetur de iure naturæ, est tamen diuinum positiuum, à Christo latum. 794.1. 796.2.

14 Vrgente necessitate, & deficiente copia confessoris, potest quis excusari abillo 797.1.

15 Quando copia confessoris deesse iudicanda. 798.1. & 2. 799.1

16. Qui ante inchoatam Missam recordatur mortalis, debet se vestibus exuere, & si iam inchoauit sacerdotem ad aliare vocare, si absque scandalo & infamia fieri possit. ibidem.

17 Et qui alicuius mortalis peccati in confessione fuerit oblitus, sub eadem conditione. ib. 2.
18 Parochi diebus, quibus tenentur celebrare, excusantur deficiente confessore, seu is alij clerici, etsi ob id multi non sint sacrum audituri. ib.
19 Qui nequit confiteri, tenetur conteri ex præcepto diuino & natura 801.1.802.1.
20 Qui sciens & videns indigne communicat, non tenetur hoc titulo, cum primum possit confiteri. 802 2
21 Soli vero Sacerdotes ad hoc tenentur ex præcepto Concilij Tridentini, quando ex iusta causa confessionem non præmiserunt. 803.2.804.2
22 Communicans paulo post commissum mortale, dummodo præmiserit confessionem, non peccat mortaliter, nisi aliquo accidente. ib. 2. 865. 1.
23 Nulla dispositio corporalis ex iure positiuo requiritur 818 1.
24 Eo tamen modo accedendum, qui deuotionem & reuerentiam præ se ferat. ib.
25 Cum probabili timore vomitus accedere, graue peccatum. 819.1
26 Licet nulla corporalis macula per se impediat, aliquando vero ex quadam congruitate, vel sub veniali impedit. ib. 2
27 Pollutio inuoluntaria per se non impedit, quando autem per accidens 820.1
28 Idem de coniugali copula. ib.
29 Nullum est diuinum præceptum de ieiunio seruando, ante sumptionem Eucharistiæ. ib. 2
30 Seruari tamen solitum à tempore Apostolorum, & iure optimo ab Ecclesia præceptum. 821.1
31 Ex vi eius tenemur seruare naturale ieiunium. ib. 2 Quicunque cibus, etiam per modum medicinæ, impedit. 821.12. &
32 Transgressio huius præcepti in quatuis minima quantitate, mortale. 822.1
33 Quando censeatur aliquid per modum cibi vel potus sumptum. ib.
34 Hoc ieiunium seruandum à media nocte ante diem, in quo fit communio. 822.2
35 Non est præceptum nihil sumendi post communionem, vel non communicandi ob indigestionem. 823.1.824.1
36 In solo mortis articulo non obligat. ib.
37 Potest ex rationabili causa idem ægrotus aliquoties sumere non ieiunus. 823.2
38 Quando liceat Sacerdoti non ieiuno sumere aut confidere Eucharistiam. 824.1.825.1. & 2. 826.2
39 Quæ, quales, & quanta reliquiæ consumi possint à non ieiuno. 826.1. & 2

Subiectum Eucharistiæ.

1 Cur in primitiua Ecclesia, reliquiæ sacramenti Eucharistiæ infantibus darentur. 527.1
2 Solus homo potest sacramentaliter Eucharistiam manducare. 729.1. & 2.
3 Solum sacramentaliter, accipi potest à peccatore, à iustis vero baptizatis etiam spiritualiter: à non baptizatis, neutro modo. 739.2.740.1.
4 Infantes baptizati, & perpetuo amentes ex se non sunt omnino incapaces huius sacramenti, licet eis dandum non sit. 740.2.741.1
5 Non est illicitum dare amentib. qui prius ratione vsi sunt, imo, si eius irreuerentiæ periculo, eis est dandum in articulo mortis. 933.1.
6 Energumenis, ratione vtentibus, non denegandum. 834. 2.
7 Non peccat per se loquendo suscipiens ab indigno ministro 869.2. Etiam præciso sub Ecclesia, in casu extremæ necessitatis ib.

Vsus & sumptio Eucharistiæ.

1 Non est speciale sacramentum, vel sacra cæremonia per se ad significandum imposita, sed conditio tantum vt sacramentum operetur 471.2.472 1. & 2.
2 Quo differat ab vsu aliorum sacramentorum. ib.
3 Integra sumptio fit sub vna tantum specie. 479.1
4 Sumptiones plurium partium eiusdem hostiæ, licet physicè distinctæ, vnam tantum sumptionem componunt. 480. 2.
5 Spiritualis sumptio huius sacramenti, siue per desiderium, vel votum eius in seipso formaliter ex viua fide ortum. 738.1.
6 Spiritualis sumptio Christi per Eucharistiam, differt ab ea, quæ fit per fidem & charitatem. ib. 2.
7 Sumptio, vel sacramentalis tantum, vel spiritualis vel sacramentalis & spiritualis simul. 739.1.
8 Perfectius applicatur hoc sacramentum, quam reliqua. ibid.
9 In rigore potest sumptio antecedere sacrificium essentialiter perfectum. 928.1

Frequentia.

1 Nulla frequentia in Eucharistiæ vsu iure diuino prohibita. 838.2
2 Magis in frequentiam quam in raritatem inclinandum, & quæ in hoc regula. 839.2
3 Non potest quis intra eandem diem, bis extra sacrificium communicare. ib.
4 Hæc dici computatio quo modo facienda. 839.1.
Præceptum Eucharistiæ.
1 Nullum est obligans ad communicandum propter primam gratiam. 466.1
2 De iure diuino est, vt non conficiatur Eucharistia, nisi offerendo sacrificium incruentum Christi. 477.2
3 Præceptum sumendi hoc sacramentum, nunquam obligat hominem, qui non potuit se disponere. 790.2
4 Præceptum communicandi à Christo Domino latum. 821 2.
5 Obligat omnes homines adultos. 872.1. Non vero infantes aut amentes perpetuos. ib. 1. & 2. 445.1
6 Obligat in articulo mortis, siue ante communicauerit homo, siue non. 835.1
7 Extra periculum mortis obligat aliquoties in vita. 836.1.
8 Non obligat pro determinato tempore, sed ne nimium differatur. ib.
9 Nunquam oritur ex obseruantia aliorum præceptorum hæc obligatio. 837.1
10 Soli fideles baptizati adulti tenentur Ecclesiastico præcepto communicandi. 840. 2
11 Nec ante decimum annum obligantur, nec excusantur, post decimum quartum, regulariter loquendo. 841.1
12 In articulo mortis debet dari cuicunq; ratione & peccati capaci. ib. 2
13 Semel in anno tempore cuiq; Paschatis sumendum hoc sacramentum de manu parochi, vel alterius, cum eius facultate. ib. 840. 2. & 841.1
14 Qui in Paschate non communicauit, tenetur quam primum possit, implere præceptum. 843.1
15 Non obligat ad anticipandam communionem. 844. 1
16 Indigne communicans præcepto satisfacit. 845.2
17 Qua pœna transgressores huius præcepti puniendi. ib.
18 Diuino iure communio sub vtraq; specie, laicis non prohibita. 846.2. Neq; suo alterutra seorsim 847.1 849.2
19 Non est præceptum diuinum obligans laicos ad communicandum sub vtraq; specie, nec sub altera definitè. 850.1 852.2
20 Potuit Ecclesia laicis prohibere calicis vsum, meritoq; id fecit. 853.2

21 Potest in hoc dispensari, & quando. 854.2
22 nec aliter licet, nisi intuitu r. uerentiæ huius sacramenti. 855.1.

Species sacramentales Eucharistiæ.

1 Vt instrumentum influunt in effectum sacramenti. 270. 2.
2 Non existunt, aut subsistunt, existentia aut subsistentia Verbi. 539.2. 540.1
3 Modus quo per se existunt, non potest esse vnio cum corpore Christi. 539.2
4 Nullo intrinseco modo accidentali vniuntur corpori Christi. ib. Sed effectiue solum. 542.1
5 Nullam corpori Christi imprimunt qualitatem. 543.2
6 Prædicata propria corporis Christi, vel substantiæ panis valde metaphoricè de speciebus dicuntur. 547.2
7 Secus denominationis, quæ mutuas Christi & specierum actiones consequuntur. 547.1. & 2
8 Ita dici possunt extrinsecus locus corporis Christi, sicut dicitur locus Angeli corpus. cui applicat operationem. 542.1
9 Repugnat. subsistere subsistentia panis præexistentis. 560. 1.
10 Nullum habent subiectum. 674.2
11 Certum est aliqua accidentia panis, & vini manere eadem numero in Eucharistia, secundum essentiam & existentiam. 618.2
12 Manent omnia, quæ per se possunt sensibus obij. i. 199.1
13 Et quæ sunt realiter distincta à substantia, non vero modi ex natura rei tantum distincti. 678.1. & 2
14 Quantitas, cum separatur, priuatur modo positiuo & reali vnionis ad subiectum. 680. 2
15 Probabile est recipere modum positiuũ, quo per se existat, non vero entitatem distinctam. ib.
16 Conseruatur per nouam actionem. 682.2
17 Quæ actio est modus accidentalis quantitatis, illam vt terminum tantum respiciens. ib.
18 Cæteræ qualitates post consecrationem inhærent, quantitati. Eadem inhærentia, qua ante. 683.1
Vnde non mutantur, nisi, quæ pendebant effectiue à forma panis. ib. 2
19 De potentia absoluta posset Deus has qualitates sine proximo subiecto conseruare. ib.
20 Omnem intentionalem actionem & naturalem, quam antea, efficere possunt. 690.2
21 In qua virtute attingant productionem formæ substantialis. 691.1
22 Cum qualitates rem ipsa in vino reducunt se ad pristinum statum, Deus supplet efficientiam substantialis formæ. 691.2
23 Loco moueri, ab agente naturali alterari, augeri, & diminui possunt. ib.
24 Quantitas Eucharistiæ, nec per se, nec per accidens, ad corruptionem specierum corrumpitur. ibidem. 692.2. & 693.1.
25 Necessaria est materia prima, vt noua generatio fiat. ibid.
26 Vnde prius natura supponitur. 694.1. Et sit à Deo immediate. licet probabile sit, Christi humanitatem concurrere vt instrumentum. 694.2
27 Quæ aliæ actiones ibi intercedant, & quomodo. ibidem. 695.1
28 Per mistionem specierum vini cum alio liquore non desinit ibi esse sanguis Christi, donec species corrumpantur. ibid. 2
29 Si mistione prædominentur species sacramentales, alter liquor in vinum, non in sanguinem Christi, conuertetur. 696.1
30 Si misceantur vino non consecrato, semper manet sub eis sanguis ib. 2.
31 Hoc vinum separandum, & ad sacros vsus seruandum. 697.1
32 Vtrag, simul species perfectius significat ex parte modi nõ vero ex parte rei significatæ. 767.1. & 2
33 Licet cum Christo coadorentur, possunt etiam adorari adoratione respectiua, & secundaria latria. 781.1.

Figuræ Eucharistiæ.

1 Oblatio Melchisedech, panis propositionis, panis primitiarum, & subcinericius Eliæ, imo & quinque panes, quibus Christus satiauit hominum multitudinem, figuræ Eucharistiæ, quoad sacramentum tantum. 468.1
2 Illius vero, quod est res tantum, Manna, Lignum vitæ, Mel, quo aperti oculi Ionathæ. ib.
3 Aliæ figuræ sanguinis Christi. ib. 2
Vide agnus Paschalis.

Nomina, quibus vocatur in Scriptura Sancta.

1 Vocatur panis vitæ, & cur hoc, & similia nomina habeat. 445.2. & 446.1. 451.1
2 An dicenda cœna Dominica. 446.1. Cur vocetur communio. ib. 2 Metalepsis. 447.1. & 2
Viaticum. ib. Eucharistia. ib. 2
3 Varia nomina illi propter suum effectum à Sanctis data. 438.2
5 Dici potest testamentum, & quo sensu. 900.2.

Errores circa Eucharistiam.

1 Hæretici omnino negantes hoc sacramentum. 410.2
2 Quid illud simpliciter & absolutè necessarium dicant. 117.1
3 Varij errores circa materiam huius sacramenti. 472.2
4 Alij circa Christi præsentiam. 509.2. 510.1. & 2
5 Qui asserant manere simul in Eucharistia substantiam panis cum corpore Christi. 578.1. vsque ad 579.
6 Eucharistiæ sacrificium. Vide verbum, Missa.

Excommunicatus.

1 Sumendo Eucharistiam vnico tantum peccato peccat, aggrauatur tamen ex illa circumstantia, quam tenetur in confessione exponere. 791.1
2 Vide verbum Eucharistia, Baptismus, Confirmatio, Sacramentum in communi, Sacramenta nouæ legis, §. Minister.

Extrema vnctio.

1 Cur nulla eius figura in lege veteri. 54.1
2 Licet vtilis, non tamen necessaria necessitate medij, aut præcepti. 56.1
3 Non datur sine voluntate suscipientis, saltem virtuali, vel habituali. 163.2
4 Ad Eucharistiam ordinatur, & quomodo. 170.2
5 Licet à Sacerdote degradato vel hæretico ministretur, verum est sacramentum. 418.1
6 Donec omnes partiales formæ & materiæ absoluantur, nullum effectum confert, etiam partialem. 476.1
7 Effectus extremæ vnctionis quis sit. 67.2
8 Sanitas corporis non est infallibilis effectus huius sacramenti, nisi id magis expediat infirmo. 442.2
9 Habet effectum recedente fictione. 323.2.

Far.

1 Variæ eius acceptiones apud Authores. 541.2. An sit materia Eucharistiæ. Vide Eucharistia. §. Materia.

Farina.

1 Farinæ eandem diuersitatem specificam retinent, quam habent res, ex quibus fiunt. 492.2.

Fides.

1 Species rerum fidei non infunduntur cum fide. 36.1.

2 Non solum fides, sed fidei professio hominibus necessaria ad salutem. 41.2
3 Fides parentum non est ad parvulorum iustificationē necessaria. 63.2. 64.1
4 Inculpabiliter existimans se habere fidem, excusabitur à peccato infidelitatis, non tamen sine ipsa in re habita iustificabitur. 306.2
5 Fides non potest haberi in voto ib.
6 Non pendet a gratia habituali in prima infusione, sicut nec in conservatione. 311.1
7 Habitus fidei regulariter infunditur Catechumeno, ante Baptismum. ib. 2
8 Quæ motiua in Eucharistia ad roborandam fidem. Vide Eucharistia, §. Institutio.

Fictio.

1 Quid sit, & quotuplex possit esse in Baptismo. 299.2
2 Tantum habet locum in adulto. 298.2
3 Vide Baptismus, & cætera Sacramenta, §. Effectus.

Figura.

1 Figuræ Christi in Eucharistia. Vide Christus in Eucharistia, §. Accidentia.
2 Figura corporis humani quanti, duplex, organica & situalis, quidque vtraque sit. 552.2
3 Situalis figura motu locali mutatur secus organica. 553.1

Fœmina.

1 Fœminæ Iudææ remedio ad salutem non caruerunt, circumcisionis loco. 40.2 An possint Missæ ministrare. Vide Missa, §. Missæ ministrans.

Forma substantialis & accidentalis.

1 Forma accidentalis non prius creatur & posterius vnitur 86.1. & 2
2 Forma pendens à materia, eadem actione qua fit, vnitur. 87.1. Et similiter conseruatur. 84.2
3 Non implicat eandem formam simul creari & educi de potentia materiæ. 87.2
4 Repugnantia inter formas substantiales, formalis est, non effectiua. 571.1.

Formæ sacramentorum.

Vide Sacramentum, Sacramenta nouæ legis, & singula sacramenta, §. Forma.

Fractio.

1 Diuisionem & discontinuationem partium essentialiter importat. 546.2
Vide verbum, Cœna nox & Missa, §. Essentia, & §. Missæ ritus.

Frumentum.

1 Hæc vox licet per Antonomasiam triticum significet, comprehendit tamen generaliter omnia semina, quæ falce metuntur. 489.2. 490.2
Vide verbum, Eucharistia §. Materia.

Gratia.

1 Gratia ex opere operato, & ex opere operantis, quæ. 62.1
2 Inter hos modos causandi gratiam, potest dari medium. 606.1
3 Sacramentales gratiæ, quomodo differant à gratia virtutum & donorum. 671. 763.1
4 Quodlibet auxilium gratiæ sacramentalis potest dari extra sacramentum. 68.1
5 Gratia non creatur, aut concreatur, sed ex potentia obedientiali animæ educitur. 85.2. 89.2
6 Nulla qualitas naturalis est dispositio requisita ad gratiam. 83.1
7 Dilectio Dei super omnia supernaturalis, etiam vi præcisa à formali dolore, potest sufficienter disponere ad gratiam. 331.1.
8 Gratia actualis in actibus nostris liberis consistit. 771.1
9 Gratia licet in instanti producatur, potest tamen successiuè augeri. 768.2.
10 Sæpe solet in sacra Scriptura aqua nomine significari adducuntur Patres, qui iuxta hanc Metaphoram optima sacræ Scripturæ loca explicant. 205.1
11 Prima gratia quibus, & per quæ sacramenta conferatur, & qualis. Vide Sacramentum nouæ legis, §. Institutio, & Effectus, & in singulis sacramentis, §. Effectus.
12. Quæ dispositio ad recipiendam gratiam per sacramenta. Vide eisdem verbis, § Dispositio.

Græcus & Græca Ecclesia.

1 Græci qui ad obedientiam Ecclesiæ redeunt, non iterum baptizantur. 213.1
2 Non ideo Græci sunt schismatici, quia in fermento consecrant. 211.2
3 Debent consecrare in fermentato in templis suis. 212.1
4 Quando & quomodo liceat Sacerdoti Græco peregrinanti in Ecclesia Latina, & ei, qui dominium omnino mutauit, consecrare in fermentato. ib. 2
5 Posset in propria Ecclesia consecrare in azymo, ex grauis necessitate, non vero Latinus in fermentato. ib.
6 Græci miscent vino aquam in consecratione calicis, secus Armeni. 499.2
7 Fuisse apud Græcos consuetudinem non consecrandi non quadragesima, nisi Dominicis diebus & Sabbathis, non satis ex Laodicensi Concilio colligitur. 716.1.

Habitus.

1 Habitus ex specie sua indifferentis probabile est dari in voluntate. 113.1
2 Habitib. intellectus, bene & male moraliter vti possumus, non vero physice, & in esse naturæ. ib.

Hæreticus.

1 Censuras ipso iure latas non incurrit, qui fidem animo tenens, hæresim exterius profitetur. 372.2
2 An possint hæretici ministrare, vel recipere sacramenta. Vide Sacramentum, Sacramenta nouæ legis, & singula quæque sacramenta, §. Minister, & Subiectum.

Hoc.

1 Pro varietate rerum, quibus applicatur, varia significat. 580.2. Quid significet & pro quo supponat in verbis consecrationis. Vide Eucharistia, §. Forma.

Homo.

1 Idem affectus est in homine ad res corporales, in pura atque in lapsa natura. 32.1
2 Plures homines saluandos, quam angeli ceciderint, probabilius, in quibus & maior & minor gloria erit, quam fuit in Angelis. 309.1.

Hostia.

Vide verbum Eucharistia. § Species sacramentales, & verbum Missa, §. Missæ ritus.

Humilitas.

1 Quæ humilitatis motiua in Eucharistia. Vide Eucharistia, §. Institutio.

Hypostasis.

Vide Subsistentia & Vnio hypostatica.

Ieiunium.

1 Aliud naturale, aliud Ecclesiasticum, & quid vtrumque. 821.2. Vide Eucharistia, & Confirmatio, §. Dispositio.

Immensitas.

1 Est quædam præsentia, per quam res sine sui mutatione potest esse præsens omnibus spatiis vsque in infinitum. 565.2

Immolatio.

1 In rigore vocis cruentam oblationem significat, secus ex vsu. 818.1.

Inceptio

Inceptio & desitio:

1 Nulla res incipere potest in tempore indeterminato ante hoc instans. 75.2. Nec si tota fiat simul, eius inceptio coexistere potest tempori determinato, bene tamen indeterminato, 76.1 77.2

2 Quot sint inceptionis & desitionis modi, ostenditur à priori. 77.1.

Infans.

1 Infantibus in vtero morientibus, cur non sicut reliquis prouisum, neque derogat prouidentiæ Dei, his qui baptizari nequeunt, aliud non reliquisse remedium. 40.2.294.2. & 295.1.

2 Quomodo nõminus prouisum fuerit infantibus legis gratiæ, quam reliquis. 199.

3 Infantibus Gentilibus, qui à parentibus circumcidebantur, quo modo communicaretur circumcisionis effectus. 92.2.

4 Infans in fluuium proiectus à ministro cum debita intentione formam Baptismi proferente, baptizatus manebit, quamuis nunquam emergat. 208.1

5 Sanctificatio infantium in vtero speciale priuilegium. 294.2

6 Infantes per æqualia media iustificati, & in eo statu mortui æquales etiam in gloria. 309.1. Quilibet infantes sunt capaces martyrij. 325 1

Infideles.

1 Vide verbum Baptismus, & verbum Eucharistia, Subiectum.

Infinitum.

1 Licet probabilius sit, non posse fieri à Deo, non tamen de fide certum. 598.1

Innocentia & Innocentes.

1 Innocentiæ status. Vide Status Innocentiæ.

2 Innocentes pro Christo occisi, verè martyres. 325.2.

Instrumentum.

1 Propinquitas ad principale agens sufficit ad rationem instrumenti coniuncti. 519.1

2 In supernaturalibus instrumentis non est simpliciter necessaria præuia actio connaturalis instrumento. 168.1

3 Vide Sacramentum & Sacramenta nouæ legis, & singula, §. Essentia, vel effectus.

Intentio.

1 Intentio habitualis, actualis, & virtualis, quid sint. 160.1

2 Actualis & virtualis intentio vbi, & quamdiu manere censeantur. 151.1. & 2

3 Intentio ministri qualis debeat esse, vide Sacramentum, & Sacramenta nouæ legis, §. Minister.

Israel.

1 Filij Israel egressi de Ægypto noctu, prope matutinum tempus diei decimæ quintæ lunæ. 457.1

2 Quomodo profecti de Rameſſe, & quomodo in ea congregati. à 456.2. ad 457. per totam.

Iudas Iscariotes.

1 Præsens fuit lotioni pedum, & institutioni Eucharistiæ, & eum Christus communicauit, licet non quando buccellam panis intinctam dedit. 458.1. 459.2. 461.1

2 Ordinatus fuit Episcopus & Sacerdos, quando reliqui Apostoli. 460.2

3 Non manifestauit Christus (potuisset tamen) omnibus Apostolis, sed Ioanni tantum Iudæ peccatum. 461.1

Iudex.

1 Iudex etiam Ecclesiasticus, si existens in mortali sententiam proferat, vel alios actus iurisdictionis exerceat, non peccat mortaliter. 161.1

Iustificatio.

1 Ad nostram iustificationem fides, pœnitentia, & sacramenta, suo quæque modo concurrunt. 63 1

2 Ad iustificationem & ex parte intellectus & voluntatis supernaturalis dispositio requiritur. 306.1

Kyrie eleison.

Vide verbum, Missa. §. Ritus, & Caremonia.

Latro.

1 Bonus latro, nec aquæ Baptismo, nec sanguinis, nec flaminis baptizatus. 296.2. 297.1

Lex naturæ.

1 Quid hoc nomine intelligatur, quod eius tempus, etiam respectu aliorum à populo Israel. 38.1. & 2

2 Tunc adulti per conuersionem ad Deum ex fide possent iustificari. ib. 2.

3 Erat etiam remedium ad infantium salutem, à Deo institutum. ib.

4 Quod consisteret in aliquo exteriori sacrificio cultu, & in quo. 39.2 40.1

5 Erat verum sacramentum, non tamen conferebat gratiã ex merito Ecclesiæ. 44.1.104.2

6 Non poterat infantibus alterius parentum voluntate applicari. 44.1.260.2

7 Nullum aliud sacramentum ad hunc finem in hac lege institutum, licet alia impropriè sacramenta fuerint, & interdum aliquod speciale pro aliqua familia. 45.2. 46.1. & 2.

8 Cur plura sacrificia, quam sacramenta in hoc statu. ibidem. 1

9 Implicita fides Christi sufficiebat tunc ad salutem. 43.2

10 Nulla lex, aut determinata cæremonia creditur eo tempore data. ib.

11 Nihilominus tenebantur parentes remedium originalis applicare filijs. 43.2

12 Fuit hoc statu cultus Dei externus per sacrificia & oblationes. 45.1

13 Hic status imperfectior statu legis scriptæ. 106.1

Plura, quæ sacramentum huius legis communia habet cũ Circumcisione, vide Circumcisio, §. Institutio, Efficientia, & effectus.

Lex vetus.

1 Non fuit mortifera, donec Euangelium sufficienter promulgatum fuit. 106.1

Vide verbum, Sacramentum veteris legis, & Sacrificium.

Libertas.

1 Non potest esse in actu, si prius natura intelligitur factus à Deo, quam à nobis. 85.1. & 2.

Locus locatum.

1 Aliquid potest esse in loco, vel intrinseca præsentia, vel extrinseca circumscriptione ab alio corpore. 537.1. & 2

2 Immutabilitas loci physici ex præsentia ad spatium, non ex superficie circumdante, desumitur. 568.1

3 Esse desinitiue in loco, in rigore includit negationem aptitudinis existendi naturaliter in alio loco. 560.2

4 Non omnes modi existendi in loco reducuntur ad circumscriptiuum & desinitiuum. 561.1

5 In locato, præter superficiem ambientem, est modus intrinsecus præsentiæ, qui non corrumpitur, nisi corpore mutato. 537.2

6 Actu occupare locum distinctum est in locato abesse quantum. 552.2.

An idem corpus possit esse in duplici loco, & his similia, vide verbum, Corpus.

Manipulus

1 Manipulus primitiarum secundo die azymorum offerebatur. 453.2. Vide Missa. §. Quibus vestib. debeat celebrare.

Manna.

1 Manducatio manna, licet rei sacræ signum, cur non sacramentum. 9.2.

Manus impositio.

Multiplex in sacra Scriptura. 402.2.

Mare.

2 Maris rubri transitus, licet rei sacræ signum, cur non sacramentum. 10.1.

Maria.

1 Aucta est ei gratia per Baptismum. 102. 2
Capax fuit Baptismi, licet non potuerit per illum primam gratiam recipere. 161. 1
Aq o, & quando baptizata, vide verbum Christus.

Martyrium.

1 Priuilegium Martyrij ante Christi aduentum cœpit. 336 2
2 In quantum actus fortitudinis, non reperitur in infantibus secus, quæ est actualis mors pro Christo. 326. 2
3 Requirit in adultu actum honestum & supernaturalem, quo velint pro Christo mori, & veram fidem supernaturalem profiteri. 327. 1
4 Non est de eius ratione, procedere ex formali dilectione Dei super omnia: id & 335. 1
5 Confert gratiam martyri in aliquo instanti vitæ, in quo videtur mors naturaliter ineuitabilis. 337. 1
6 Existens in mortali, data occasione martyrij, tenetur conteri, licet attritio posit ex accidenti sufficere. 331. 2. 332. 1

Materia.

1 Per ordinem ad determinatam formam, determinatam accipit quantitatem, & quom do. 474. 2
2 Licet natural ter informari duabus formis non possit, bene tamen supernaturaliter. 471. 2

Massa.

1 A pane cocto differre, verisimilius. 473. 2. Vide verbum, Eucharistia. §. Materia.

Mater.

1 Matrem iamiam moriturum non licet aperire, ne proles sine Baptismo moriatur, posset tamen ob id a celerari supplicium, si morti esset damnata. 272. 1

Matrimonium.

1 Quæsit in hoc sacramento materia & forma. 19. 2
2 Solum habet determinatam formam in genere, quæsc. ad humanum contractum sufficientem. 23. 2
3 Per decretum Tridentini clandestina irritans, quo modo non fuerit mutata materia, nec forma huius sacramenti. 31. 1
4 In lege veteri non erat sacramentum. 87. 1
5 Nulli in particulari necessarium, sed Ecclesiæ. 55. 2. 171. 2. & 190. 1
6 An ex intentione contrahentium possit matrimonium contrahi, quin fiat sacramentum 151. 1
7 Error personæ in matrimonio substantialis est. 155. 1
8 Matrimonij minister, contrahentes ipsi, Parochus vero solum assistit, vt testis simpliciter necessarius. 179. 2, 181. 1
9 Contrahentes in mortali, in quantum ministri sunt, non peccant mortaliter, secus in quantum recipiunt cum obice. 88. 1
10 Non etiam peccat Sacerdos, qui in statu peccati assistit contractui, beneduicq; contrahentes, ibid.
11 Habet effectum, recedente ficlione, etsi ficlio tollatur soluto iam matrimonio. 319. 1. 324. 1
An esset in statu innocentiæ, vide verbum Status Innocentia.
Matrimonium Adæ & Euæ, vide verbum, Adam.

Matutinum.

1 Matutini recitatio an debeat præcedere Missam. Vide verbum Missa §. Minister.

Melchisedech.

1 Oblatio Melchisedech in pane & vino, sacrificij & sacramenti rationem habuit. 46. 2
2 Obtulit panem triticeum. 491 1
3 Tam panis, quam vinum essentia illius sacrificii. 921. 2

Meritum.

1 Ad omne meritum de congruo non sufficit fides informis. 41. 2
2 Meritum de congruo quando infallibiliter effectum habeat. ibid.
3 Solis adultis potest aliquis mereri de congruo, nec ideo amittit suum præmium de condigno. 73. 2
4 Acquisito iure ad primam gloriam, nullus deinceps gloriam meretur, nisi merendo eius, & gratiæ augmentum, 109. 1
Meritum Christi. Vide verbum Christus.

Metalepsis.

1 Assumptionem & participationem, proprius tamen transmutationem significat. 447. 1. & 2

Minister.

Quis & qualis sacramentorum communio, & cuiuslibet in specialis. Vnde in singulis sacramentis, & in verbo, Sacramenta, & Sacramenta nouæ legis, §. Minister.

Miraculum.

1 Pro quo hæc vox in rigore supponat 525. 1
2 Alia, vt credantur, alia ad credendum iuuent: occulta illa, hæc publica & nota. ibid.

Missa.

1 Vsus huius vocis in Latina Ecclesia antiquissimus. 901. 2. eius etymologia. 902. 1
2 A Christo institutæ quoad substantiam. ibid.
3 Missa alia catechumenorum, alia fidelium, & quæ 991. 2. alia solemnis, & quæ. 1138. Nomina & figura Missæ, 906. 1. 907. 1.

Essentia & significatio.

1 Ministerium Eucharistiæ, prout in ecclesia conficitur, & Missa appellatur, verum sacrificium est, licet sit representatio sacrificij cruenti. 898. 1 & 2. 899. 2
2 Vnicum est & a Christo institutum, neque ab Ecclesia instituti potuisset. 902 2. 903. 2
3 Eius significatio moralis communis cum cæteris sacrificiis: mystica vero in commemoratione Christi passionis consistit, quæ non proprie fit, nisi per vtriusque speciei consecrationem & oblationem. 905. 1
4 Obiectum cui huius sacrificii, tota Trinitas. ibid.
Sola consecratio vtriusque speciei cum ordine ad sumptionem est de essentia huius sacrificii. 903. 1
5 Hæc consecratio essentialis est, prout continet transubstantiationem panis in Christi corpus, & separationem accidentium a substantia. 922. 2. 923. 2
6 Quid primario intentum in hoc sacrificio. 916. 2. 921. 1. 976. 2. Solum accidentaliter & numerice distinguitur a sacrificio incruento, quod Christus per se obtulit, a cruento vero essentialiter quoad actionem offerendi. 924. 1. & per totam.
7 Essentialiter distinguitur a sacramentis legis veteris. 925. 2. Si pro re oblata sumatur, rationem sacramenti includit. 929. 2
Probabilius est, ex nulla intentione ministri ab hoc sacrificio sacramenti rationem posse separari. 929. 1. & 2

Res oblata.

1 Christus vt est sub sacramentalibus speciebus, res oblata per hoc sacrificium. 906. 2. 907. 1
2 Principalius pertinet ad rem oblatam Christus, quam sacramentales species. 86. 2
3 Panis & vinum vt materia, ex qua, pertinent ad rem oblatam. ibid. 2
4 Quomodo in hoc differat Missa a veteribus sacrificiis. ibid.
5 Cur aliquando Patres, Christum in Eucharistia immolari, concedere renuant. 900. 1.

Dignitas.

1 Maxima est, & vnde sumenda. 927. 2. 930. 2. & 931. 1
Nec minor, quam in sacrificio cœnæ vel crucis. 927. 2
2 Bona omnia & orationes aliorum sacrificiorum in hoc vno reperiuntur. 926. 2. & 927. 1.
3 Omnia sacramenta a se realiter distincta superat in dignitate. 927. 2

4. Si ipsi vt sacramento omnino aequales in dignitate, & in intentione primi: in executione posterius. 927.2.928.2

Valor.

1 Missæ valor, in qua ab eius effectu distinguatur. 970.1
2 Vt est à suo principali offerente, infinitum habet valorem intensiu. ibid.
3 Quatenus à Christo, vel à ministro eius nomine offertur, est infinitus in impetrando, nunquam tamen ad id de facto applicatur. ibid.
4 Quatenus ab Ecclesia offertur, finitam habet efficaciam. 971.1
5 Multoque magis prout est à priuato offerente. ibid. 1. & 2
6 Multiplicatio orationum in Missa non impedit earum valorem ad impetrandum. 964.2

Effectus.

1 Qui illi correspondet ex opere operato, statim post consecrationem vtriusq; speciei datur, non ante. 918.2.922.1
2 Non est causa physica sui effectus, quem habet ex opere operato, sed moralis proxima. 942.1
3 Non est causa omnium effectuum, qui ex Christi redemptione prouenient. 943.1
4 Natura crucis sacrificio, non tamen Sanctorum meritis. 944.2
5 Inter sacramentum & sacrificium vt causæ, sunt variæ differentiæ. ibid.
6 Differentia inter hoc sacrificium & incruentum Christi circa idem. 945.2
7 Ex opere operantis Christi, effectum habet impetrationis. 946.1
8 Qualiter per modum impetrationis obtinere possit gratiam, eius augmentum, & remissionem peccatorum tam mortalium, quam venialium. 950 1. & 2. 952. 1. & 2. 954. 1. 955 1. ibid. 2. 956. 2. & 957 1
9 Impetratio in multis ab opere operato distingnitur. 947. 1. Cur impetratio non semper sit infallibilis. 948. 1
10 Cur efficacia ad dandam & augendam gratiam ex opere operato, & remittenda peccata sit in sacramento, & non in sacrificio. 952. 1. 955. 2
11 Aliquam pœnam temporalem remittit ex opere operato, & etiam per modum impetrationis, sine aliquo actu eius cui remittitur. 957. 1. 958. 2
12 Bonorum temporalium consecutionem impetrat. 959. 1
13 Non causat distinctum effectum, vt à Christo primario offertur, & vt à Sacerdote. ib. 2
14 Nullum effectum causat ex opere operato in infidelibus, nisi pro eis à Sacerdote offeratur. 960. 1
15 Inter impetrationem & satisfactionem, quæ diuersitas. ibid.
16 Sacerdoti etiam vt priuato offerenti aliquis fructus respondet ex opere operato. ib. 2. 961 1
17 Aliquæ etiam participant fideles ad sacrificium concurrentes. ib.
18 Differentia inter fructum publico ministerio sacrificii respondentem, & priuatis oblationibus à 962 ad 963.
19 In eo pro quo specialiter offertur, si non ponat obicem, sortitur effectum ex opere operato, non autem in omnibus aliis Ecclesiæ membris. 962. 2
20 Diuisio effectus huius sacrificii in specialissimum, specialem & generalissimum, de effectu impetrationis tantum intelligenda 965. 1
21 Si nulli applicetur effectus intentione formali vel virtuali ministri, nullum effectum sortitur. ibid.
22 Qualis debeat esse hæc applicatio, & quando facienda. ibid. 2
23 Hinc effectus finitus est intrinsece, quodammodo tamen in infinitum augeri potest. 969. 2. 987. 2. vnde eius quantitas desumatur 972. 2
24 Quis fructus respondeat toti Ecclesiæ singulisq; eius membris, ex generali oblatione huius sacrificij 937. 2
25 Quis Catechumenis, si pro eis offeratur. ibid.
26 Fructus sacrificij quem Sacerdos pro aliis offerre potest, qualis sit, & quanti valoris & efficacitatis ad imp. tranquillum. 974. 1 & 2. 976. 1

Pro quibus possit offerri.

1 Quilibet Sacerdos vel alius inferior offerens potest tam pro se quam pro aliis offerre. 936. 1. & 2
2 Pro Ecclesia, omnibusq; membris illi colligatis offerri debet. ibid.
3 Pro Catechumenis & pro infidelibus non excommunicatis offerri potest. 935. 2. & 936. 1
4 Secus pro excommunicatis excommunicatione maiori, & pro damnatis. 937. 1
5 Qualiter possit offerri pro beatis. 938. 1. & 2
6 Pro animabus purgatorij per utiliter offertur. 941. 1
7 Effectus ex opere operato nequit offerri, nisi pro baptizatis viatoribus hoc nomine Purgatorij animas comprehendendo 966. 2. 967. 1
8 Qualem dispositionem requirat in eo, pro quo offertur. 967. 2. 968. 1. 969. 1
9 Non redit effectus, recedente fictione. ibid. 1

Minister.

1 Semper principale offerens est Christus, qui actu offert, quamuis per Sacerdotem. 930. 2. 931. 1.
2 Omnis & solus Sacerdos rite ordinatus, hoc sacrificium offerre potest, vt proximus minister. 932. 1. 933. 1. per totam.
3 Omnes fideles aliquo modo offerre possunt. 934. 1 936. 2
4 Sacerdos mereri, satisfacere & impetrare potest ex opere operantis per hoc sacrificium. 945. 2
5 Offerentium hoc sacrificium varius ordo. 959. 2
6 Applicatio fructus sacrificii à voluntate ministri pendet. 963. 2
7 Non tenetur semper partem fructus ex opere operato, offerre pro tota Ecclesia. 964. 2
8 Priuati offerentes fructum sibi ex opere operato respondentem alijs applicare non valent. 966. 2
9 Ex duobus ministris, quorum vnus vnam speciem, alius aliam consecraret, verisimilius est, applicationem fructus à posteriori voluntate pendere. 973. 2. & 974. 2
10 Qui ab hoc ministerio excludendi, ob corporis morbum. 1020. 1.
11 Dispositiones, quæ ad communicandum necessariæ, eædem & ad rite celebrandum, nec vlla alia interior necessaria. ibid. per totam.
12 Nullum est præceptum obligans sub mortali Sacerdotes ad recitandum Matutinum ante Missam. 1021. 1. 1022. 1
13 Tenetur seruare integrum Missæ ritum, prout in Missali constituitur, & qualiter in hoc peccet, vel à culpa excusetur. 1048 1. & 2. 1054. 1
14 Dicere Missam alterius diei, vel de aliare, quam in Missali dicatur, in priuata Missa licet Sacerdoti. 1048. 2

Quibus vestibus debeat celebrari.

1 Ecclesia conuenienter deputauit vestes, quibus Sacerdotes vterentur in hoc mysterio. 1022. 2 1023. 2
2 Singularium vestium significationes: Amictus & Alba. ibid.
3 Cinguli. 1024. 1. Manipuli. ibid. 2. Casulæ. ibid.
4 Aliæ significationes harum vestium per comparationem ad Christum. 1024. 1. & 2
5 Dalmaticæ vsus antiquissimus in Ecclesia. ibid. 2
6 Circa materiam harum vestium nihil iure præscriptum, quid tamen circa eam, & formam seruandum. 1024. 1. 1025. 1.

7 Quid circa earum benedictionem, eiusque durationem. 1025.1
8 Omnia hæc vestimenta, eaque benedicta, simpliciter necessaria, & quando per earum remissionem peccetur. 1026.1 per totam.
9 Debet Sacerdos accedere calceatus ibid.2.
10 Potest, cooperto capite, celebrare ex graui infirmitate, maxime ex dispensatione Pontificis. ibid.

Quo tempore.

1 Nec ante auroram, nec post meridiem dicenda. 984.1. ib. 2.
2 Sc. lusis specialibus priuilegiis Episcoporum, vel Religiosorum. 983.2. & 984.1.
3 Vel si necessitas occurrat, ratione itineris vel alterius rei grauis. 1002.1.
4 Vim præcepti obtinuit consuetudo circa hæc. 1011.2.
5 Missæ particulares possunt dici quacunque hora ab aurora ad meridiem, solemnis vero à nona vsque ad duodecimam. 984.2. 985.1
6 Olim tardius Missæ inchoabantur, maxime in diebus ieiunij. 984.2. 986.2.
7 Non est mortale, hora & dimidia ante Solis ortum celebrare, imò licite inchoatur dimidia ante crepusculum. 985.2.
8 Communi iure Ecclesiastico quidem, non diuino, non licet nisi semel quotidie celebrare. 981.2 & 982.1.
9 Discutiuntur exceptiones & casus varij de hac re. 98. 21.
10 An aliquo die non liceat celebrare, nisi solemnem Missam. 980.1.
11 Feria quinta in cœna Domini licite potest secluso scandalo celebrari. ibid.
12 An liceat in Sabbatho sancto, & in die Parasceues. 981.1.

Vbi.

1 Quam conuenienter templa ad hoc designata sint. 989.1 992.2.
2 Quibus nominibus nuncupentur, & illa dicendi consuetudo, & finis. 990.1. 991.
3 Eorum vtilitates. ibid.
4 Simpliciter soli Deo eriguntur, quandoque tamen non solum Martyribus, sed alijs etiam Sanctis dicantur. 991.1.
5 Consuetudo consecrandi solemniter templa, à quo tempore cœperit, & quam sit laudabilis, & vtilis. 992.2. 994.1.
6 Non potest, nisi sua mortali extra Ecclesiam offerri, quæ olim requirebatur consecrata, modo sufficit benedicta dummodo altare sit consecratum. ibid. 2. 994.2. 995.1 per totam.
7 Qui in loco interdicto sacrificat, interdictus manet. ibid. 2.
8 Potest Episcopus facultatem concedere ad sacrificandum in oratorio priuato. ibid.
9 Non potest dare facultatem Episcopus Sacerdoti celebrandi vbique in altari portatili. 995.2.
10 In casu necessitatis vbique potest Sacerdos celebrare, Episcopus vero extra necessitatem, neuter tamen in mari. 994 2. & 995.1.
11 Aliis etiam idem licet ex priuilegijs. ibid.1.
12 Ecclesiæ pollutio, est prohibitio iure Ecclesiastico introducta, 1000.1.
13 Quibus modis polluatur Ecclesia, & à quo lustranda, à 996 ad 999.
14 Quam pœnam incurrat celebrans in Ecclesia violata. ibidem.
15 De altari, & eius etymologijs. 1001.1.
16 Altare est altare fixum, & portatile. 1001.1. 1002.2.
17 Necessarium est altare lapideum consecratum, & quale in quantitate, & consecratione. 1001.1.
18 Non opus est, altare maius ad plagam Orientalem respicere. ibid.
19 De ornatu altaris. 1003.2.
20 Præter pallas non benedictas, requiritur corporale linteum benedictum, qualeque esse debeat, & quotuplex. 1004.1.
21 Requiritur etiam lumen seu lucerna cerea ardens, liber Missalis, & crux aliqua. ibid. 1005.1.

Defectus quomodo supplendi.

1 Quicunque defectus substantialis in materia vel forma commissus necessario supplendus. 1120. per totam. Secus accidentalis. 968.1.
2 Quid faciendum ei, qui pane iam consecrato aduertit non miscuisse aquam, nec tunc miscere potest. 1056.2.
3 Qualiter qui in sola aqua consecrauit, debeat supplere hunc defectum ibid.2. 1057.2.
4 Si in forma cuiuslibet ex speciebus mutatio substantialis fiat, quouis tempore supplenda, secus si in vtriusque speciei forma essentialis mutatio contigerit. 1058.1.
5 Quæ verba in huiusmodi casibus repetenda. ibid.
6 Quid faciendum, si venenum alicui ex speciebus inueniatur admistum ibid.
7 Quid in alijs casibus, qui frequenter accidunt. ibid. 1058. 1059.1.
8 Dum sacrificium ab aliquo inchoatum ab eodem perfici non potest ab alio complendum, & quomodo. 1060.2.
9 Qui sint defectus accidentales tam in materia quam in forma sacrificij. 1062.1. & 2.

Ritus Missæ.

1 Bene potuit Ecclesia alia verba addere præter essentialia, & quam conuenientia verba addiderit, per singula discurrendo ostenditur. 1030.2.
2 Confessio. 1031.1. Introitus. ibid. Kyrie eleison. ibid. Gloria. 1031.2. 1032.1. Dominus vobiscum. ibid. Collecta. ibid.2. Flectamus genua. ibid.2. Orationes. 1032.2. Epistola. 1033 1. Graduale. ibid. Alleluia. ibid. Euangelium. ibid. Symbolum. 1033.2. Secunda populi salutatio, ib. Offertorium, ib. Manuum ablutio. 1033.1. Secretæ orationes ante præfationem. ibidem, Præfatio. ibidem; Communicanda ibidem. Aliæ duæ salutationes populi & collecta ibidem. Item, Missa est. 1035.2. Populi benedictio. ib. Euangelium vltimum. ibid.
3 Cur addatur deprecatio illa, quæ sit supra munera consecrata. 705.2.
4 Quam conueniens fuerit non celebrari vulgari sermone. 706.1.
5 Et alia in Missa clara voce, & alia submissa, proferri. 1036. 1.
6 Exponuntur difficilia verba, quæ ante offertorium dicuntur in Missa defunctorum. 1039.2.
7 Quæ cæremoniæ specialiter iussitutæ sint, vt hoc mysterium debitè peragatur. 1048.1.
8 Quæ propter exteriores latriæ actus. 1050.2.
9 Quæ propter moralem & etiam mysticam significationem. à 1050.1. ad 1051.1.
10 Multiplex vsus signi crucis in Missa quid significet. 1051. 1.
11 Vsus musicæ, thuribuli, & apparatus ministeriorum in solemnibus Missis, conueniens. 1057 2. 1058.1.
12 Omittere has cæremonias, quale peccatum sit. 1054. 1.

Canon Missæ.

1 Regulam ad significandum præscriptam propriè significat. 1047.1.
2 A quibus verbis incipiat, & quibus finiatur. 1040.1.

3 Non est de substantia sacrificij, sed iure tantum Ecclesiastico præceptum. ibid.
4 De eius authore & antiquitate. 1041. 1 ib 2.
5 Per singulas partes & verba difficilia exponitur. 1046. 1.
6 Cur in Canone mentio Martyrum tantum, & non Confessorum. 1043. 1.

Vasa.

1 Calix & patena requiruntur, & ex qua materia. 1006. 2. Ab Episcopo consecrata. 1007. 1.
2 Quando opus sit reconsecrare calicem. 1007. 2.
3 Quali a vasa consecrata requirantur. 1009. 1.

Cultus qui debetur locis & vasis sacris.

1 Qualis veneratio illis danda ex ipso iure naturali. 1010. 2. per totam.
2 Iure positiuo multa prohibita circa huiusmodi res, quæ si fiant erunt sacrilegium. ibid.
3 Qualiter liceat laicis & mulieribus has res tangere. 1010. 2 & 1011. 1.
4 Episcopi & Sacerdotes possunt sepeliri induti vestibus sacris. 1012. 1.
5 Non possunt hæres ad prophanos vsus conuerti. ibid.
6 Vasa argentea confracta, quibus casibus vendi possunt. ibid.
7 Simpliciter aliqua adoratione prosequenda, & quali. ibid. 2. 1012. 1. & 2. 1013. 2. & 1014. 2.
8 Ad quam virtutem hæc adoratio pertineat. 1014. 2. & 1015. 1.
9 Hæc adoratio quodammodo vna, quodammodo duplex. 1016. 1. 1017. per totam, & 1019. 2.
10 Adoratio respectiua separabilis ab absoluto. 1018. 1.

Ministrans Sacerdoti.

1 Non est iure diuino aliquid cautum de numero illorum, qui astare vel ministrare debent sacrificio, ex iure tamen Ecclesiastico, vnus saltem minister requiritur. 1070. 2. 1071. 1.
2 Hic non debet esse fœmina, 1072. 2.
3 An in aliquo raro casu possit Sacerdos sine ministro sacrificare. ibid 2.
4 Ad quid teneatur qui ministrat. 1073. 2. per totam.

Missæ stipendium, & pro quibus ex obligatione dicenda.

1 Ex obedientia & voto & iustitia potest oriri obligatio offerendi Missam pro aliquo, ex charitate autem raro. 1062 2.
2 Inter beneficia simplicia ea sola, quæ ex speciali institutione id onus disponunt, eius obligationem inducunt. 1063 1.
3 Ratione beneficij Curati non tenetur Parochus quotidie pro ouibus sacrificium offerre. ibid.
4 Ex stipendio accepto oritur obligatio iustitiæ. 1064. 1. Et an interueniat iustum, & quale. ibid. 2.
5 Quid Sacerdos teneatur offerre ratione huius obligationis. 1065. 1.
6 Quidquid ab Ecclesia ob hanc causam datur, licitum stipendium est. ib. 2.
7 Cum reditus Ecclesiæ relicti non attingunt mediocre stipendium, Episcopus Ecclesiæ potest illam obligationem ad minorem numerum Missarum redigere. ibid.
8 Non possunt iuste recipi maiora stipendia taxatis, nec pro vna Missa plus quam vnum stipendium accipi, quantumuis pauper sit Sacerdos. 1065. 2. 1066. 2. 1067. 2.
9 Vnde pensanda quantitas iusti stipendij, cum non est lege definitum. 1066. 1.
10 Sacerdotes aliàs diuites iuste possunt erigere stipendia. 1067. 1. & 2.

Præceptum celebrandi.

1 Sacerdotes non tantum semel in anno, tempore Paschatis, sed aliquoties tenentur celebrare. 977. & 978 per totam. 979. per totam.
2 Stando in iure diuino non est prohibitum quotidie celebrare. posset tamen aliquando Ecclesia id prohibere ib.
3 Licet in singulis Ecclesiis Cathedralibus quotidie offerendum sit sacrificium, nullus tamen Sacerdos obligatur ad quotidie sacrificandum, licet id melius sit. 979. 2.
4 Miracula circa hoc. 980. 1.

Præceptum audiendi Missam.

1 Tale præceptum est in Ecclesia, & per se loquendo sub mortali obligat. 1074. 1. per totam.
2 In hoc præcepto Pontifex dispensare potest. 1075. 2.
3 Qualiter obliget ad audiendam totam Missam & quæ pars omissio censeatur mortale. ibid. 1076 2.
4 Qui omisit vnam partem Missæ, quomodo possit hunc defectum supplere. 1078. ad 1079. per totam.
5 Per quamlibet Missam vbique auditam satisfit huic præcepto ibid. 1079. 2.
6 Nunquam tenentur fideles audire nisi vnam Missam, debent tamen ei esse moraliter præsentes. 1089. 2. & 1181. 2.
7 Qualis voluntas necessaria, vt impleatur peccatum, quæ tam attentio, & qualiter ex eius defectu peccetur. 1080. 1. ad 1081. per totam. 1082.
8 In Missa potest quis alias orationes, & Psalmos recitare, & implere præceptum recitandi. ib. 2.
9 Omnes fideles adultos obligat, & à quo ætatis tempore. 1084. 1.
10 Quibus diebus obliget. ibid. 2. & 1083. 1 & 2. 1085. 1.
11 Transacto die, quo Missa erat audienda, non manet obligatio audiendi alio die. 1085. 1.
12 Habens priuilegium audiendi Missam tempore interdicti tenetur vti illo. ibid. 2.
13 Excommunicatus etiamsi per ipsum ster, non absolui, non peccat, non audiendo Missam. ib. 2.
14 Quæ impedimenta excusent ab obseruantia huius præcepti. 1085. 1. & seq. ad 1090.
15 Qui excusantur non tenentur loco Missæ aliquas orationes fundere. ib. 1.
16 Nulla pœna à iure imposita transgressoribus huius præcepti. ibidem.

Mistio.

1 Mistio per iuxtapositionem, includit diuisionem misceibilium in partes, per contactum partium inter se. 546. 2.
Mistio aquæ & vini in calice, vide Eucharistia, §. Materia, & verbum Missa, §. Caremonia.

Modus.

1 Modus rei non potest esse sine re quam modificat 176. 2.

Mors.

1 Quando quis in articulo mortis esse dicatur, 835. 2.

Motus.

1 In omni motu datur mutatio instantanea, qua repletur terminus. 78. 2.
2 Solum per accidens est causa caloris. ibid.

Mustum.

1 Non differt essentialiter à vino. 500.1.
Vide Eucharistia. §. Materia.

Mutatio.

1 Quæ & qualis in formis & materijs sacramentorum intercedere possit, Vide Sacramentum, & Sacramenta nouæ legis, & singula, §. Forma. & §. Materia.

Necessitas.

1 In sacramentis necessitati medij semper adiungitur præcepti necessitas. 438.1
2 Quando necessitas medij, & quando præcepti.
3 Quid necessitas medij & præcepti in sacramentis. Vide Sacramenta nouæ legis. §. Necessitas.

Nox.

1 Nox Cœnæ. Vide Cœnæ Nox.
2 In nocte Natiuitatis ter licet Sacerdoti celebrare. 982. 1
3 Qui ordo tam inter ipsas Missas, quam in tempori celebrationis earum tam in solemnibus, quam in particularibus, seruandus. à 928. 1. ad 984. per totam.
4 In nocte resurrectionis olim noctu Missa dicebatur, modò vero non licet. ibid.

Obiectum.

1 Non effectiue, sed finaliter tantum mouet voluntatem. 575. 2.

Oblatio.

1 Propria huius vocis significatio. 883. 1.

Obseruantia.

1 Actiones, quibus cultores Dei se ad talem cultum disponũt, obseruantiæ dicuntur. 172. 1.

Obstetrix.

1 Non tenetur ex præcepto scire necessaria ad baptizandum, etiam vernacula lingua. 331. 1.

Offertorium.

Vide verbum, Missa, §. Cæremonia.

Officium diuinum.

Inuersio ordinis inter horas, dummodo intra eundem diem recitentur, non est mortale, imò si ex rationabili causa fiat, non erit veniale. 1020. 1. 1022. 1.

Opus.

1 Opera pœnalia ad tria præcipue deseruiunt. 241. 1.

Oratorium.

Vide verb. Missa, §. Vbi celebranda.

Ordo.

1 Ordinis sacramentum in Ecclesia necessarium. 251. 1
2 Effectus huius sacramenti. 67. 2
3 Imprimit characterem. 115. 1
4 Primariò institutum ad dandam potestatem Ordinis, secundariò ad danda gratiæ auxilia, quibus hoc præstetur. 117. 1
5 Ordine per saltum recepto, factum tenet, & character imprimitur. 120. 2
6 Quatuor minores Ordines possunt à simplici Sacerdote cõferri ex dispensatione Pontificis. 440. 2. Imò & Subdiaconatus. 122. 2
7 Ordinatio ab Episcopo hæretico facta, valida est. 418. 1
8 Qui inuiti ab hæreticis Ordinantur, cur non irregulares. 375. 2
Vide Status Innocentiæ.

Organizatio.

1 Non potest perfectè intelligi sine quantitate. 626. 2
3 Organizatio alia substantialis, alia accidentalis, & vtriusq; expositio. 635. 2
Vide, verbum Corpus.

Panis.

1 Panis essentia in quo consistat. 306. 2
2 Panis substantia non manet in Eucharistia, vnita hypostaticè Verbo diuino. 485. 1
3 Panis azymus & fermentatus, qui dicantur, 489. 2
4 Quid nomine panis communiter intelligatur. 490. 1.
5 Solus panis triticeus hominibus a conditus. 491. 1
Ex fructibus vel legumimibus factus, solum est panis secundum quid, vid
Vide Azymus, & verbum, Eucharistia. § Materia.
De substantia panis, quæ in Eucharistia desinit. Vide Verbum, Transubstantiatio.

Paganus.

Vide verbum infidelis.

Papa.

1 Habet supremam potestatem Ecclesiasticam, & solus potest instituere aliquid vniuersam Ecclesiam obligans. 332. 1
2 In his, quæ sunt iuris diuini ordinarij, quo modo possit Papa dispensare. 321. 1
3 Non potest ritum substantialem sacrificij aut Sacramenti mutare. 456. 2.

Parasceue.

1 Hac die non offertur verum Eucharistiæ sacrificium. 914. 2.

Parochus.

1 Diebus, quibus non obligatur pro quibus celebrare, tam ab ipsis, quam ab extraneis potest Missarum stipendia accipere. 1068. 1
2 Non satisfacit huic obligationi, offerendo Missam pro dantibus stipendium, quando simul etiam pro populo offert. ibid.
3 An qui multa Missarum stipendia congregat, & inter alios stipendiarios distribuit, possit sibi aliquam partem retinere. 1068. 2
Vide verbum, Missa, §. Minist. 7, §. Pro quibus possit offerri.

Pascha.

1 Nomine Paschæ quid intelligatur. 842. 2.

Peccatum & peccator.

1 Peccatum mortale, & gratia immediatè opponuntur naturæ suæ. 67. 1
2 Originale non remittitur de lege sine habituali gratia, nec sine alijs mortalibus, si adsint. 982. 301. 2
3 Neq; Originale nec mortale remittuntur sine aliquo sacramento in re, vel in voto. 312. 2
4 Neq; vnum mortale remittitur sine alijs mortalibus, bene tamen sine venialibus & veniale sine aliis. 310. 1
5 Veniale de facto non remittitur sine mutatione intrinseca peccatoris, potest tamen remitti. 956. 1
6 Peccatum, quod ex iusta causa in confessione tacetur, non remittitur, nisi in voto alterius confessionis, in qua apponendum. 312. 2
7 Peccator publicus, & occultus, quis dicatur. 812. 2. 808. 1
8 Peccatores publici & occulti, quando admittendi ad Eucharistiam, & quomodo peccet eos admittens. Vide Eucharistia, §. Minister.

Pentecostes.

1 Hoc festum post quinquaginta dies ab illo, quo offerebatur primitiarum manipulus, celebrabatur. 453. 2

Permissio.

1 Permissio, quam Deus habet respectu eorum, quibus præcidit, non applicanda media pro omnibus instituta non pugnat cum voluntate generali omnes homines saluandi. 41. 2.

Perseuerantia.

1 Perseuerantiæ donum quid tribuere debeat ei, cui datur. 441. 1
2 Nulla humana dispositio antecedens sufficit ad obtinendum ex iustitia vel infalliliter perseuerantiæ donum. 442. 1
3 Non oportuit, hoc donum esse effectum alicuius sacramenti ex opere operato. 443. 2
4 Auxilium efficax comitans ad perseuerandum potest

promitti sub conditione si non ponatur obex, vt verò dicit auxilium antecedens, non ita. 45.2. An sit effectus Eucharistiæ. Vide, Eucharistia, §. Necessitas.

Personæ diuinæ.

1 Pater & Spiritus sanctus sunt in Eucharistia per concomitantiam mediatam. 639 1

D. Petrus.

1 Immediatè à Christo baptizatus, baptizauit duos filios Zebedæi, ipsi verò reliquos Apostolos. 199.2

Pœnitentia.

Vide, verbum Confessio.

Phase

1 Tempus Phase, quoad immolationem agni, incipiebat à vespera vltima decimæ quartæ lunæ, vergente tam sole ad Occasum. 452. 2.

Præceptum.

1 Præceptum generale non solum eos, qui sunt præsentes promulgationi, sed omnes præcepti capaces comprehendit. 444. 2

2 Præceptum affirmatiuum semper obligat, non tamen pro semper. 441.2. 442.2

3 Intra omne tempus, quo præceptum affirmatiuum obligat, potest absq; vlla causa eius impletio licitè differri. 444. 1

4 Præceptum Baptismi, & cuiuslibet alterius sacramenti. Vide Baptismus, §. Præceptum, & similiter in singulis sacramentis.

Prædicamenta.

1 Nullam, nisi substantia, quantitas, vel qualitas, habet entitatem realiter distinctam à cæteris. 535. 1.

Præputium.

Christi præputium, vide Christus in Eucharistia, §. Substantia & partes.

Præscientia.

1 Præsciens Deus aliquibus futura impedimenta, ne remedia ad salutem illis applicarentur, id permittere voluit. 41.1.

Præsentia.

1 Præsentia ad locum in qualibet re creata, modus accidentalis est 535.2

2 Præsentia ad locum, genus est ad modum indiuisibiliter, vel diuisibiliter existendi. 536.1

3 Non petit vnionem inter res, quæ inuicem sunt præsentes. 538. 2

Præsentiam tantum ordinis in Eucharistia ponere, hæreticum, & in descensu Christi ad inferos, erroneum. 536. 2

Præsentia Christi in Eucharistia. Vide, Christus in Eucharistia, §. Christi præsentia.

Præsentia naturalis & sacramentalis, quid sint, & in quo differant. ibid.

Præsentia quantitatis, substantiæ spiritualis & materialis, Vide verbum, Quantitas, Angelus, Substantia.

Prima tonsura.

1 Cur non sit Sacramentum. 9.2

Professio.

1 Professio in Religione, licet cæremonia sacra sit, & aliquam sanctificationem conferat, cur non sacramentum. 9.2.

Propositio.

1 Instans, in quo propositionis sensus consummatur, quomodo intrinsecum propositioni. 709.1

2 Propositionum de præsenti veritas, pro quo temporis instanti sumenda. ibid.

3 Stat ex efficientia alicuius propositionis, eiusdem resultare veritatem. 711.2

4 Prius natura in propositione intelligitur significatio, quã veritas. ibid.

5 Veritas practica propositionis potest esse prior veritate speculatiua. 712.1

6 In propositionibus practicis, sit subiectum si pronomen demonstratiuum, designare solet præcaetum. ibid. 2.

Puer.

Vide, Infans.

Qualitas.

1 Qualitas naturalis & supernaturalis vnitoce conueniunt. 519.1

2 Nulla qualitas potest esse efficiens gratiæ, nec vt causa principalis, neq; vt naturale instrumentum. 122.1

3 Qualitates spirituales non sunt actiuæ ad producendas sibi similes ibi.

Quantitas.

1 Extensio in ordine ad locum non est de essentia quantitatis. 549.1

2 Præsentia naturalis quantitatis, & eius extensio in loco vnica tantum quantitatis passio. ibid.

3 Habet quantitas suam propriam præsentiam naturalem distinctam à præsentia substantiæ, & à illa ex Dei potentia separabilem. ibid. 2

4 Primariò habet reddere substantiam in se extensam, & impenetrabilem. 550. 2

5 Actualis vero impenetratio solum est proprietas consequens. ibid.

6 Quantitas ex diuina virtute constitui potest indiuisibiliter in loco. 553.1

7 Indiuisibilia quantitatis aliquid reale actu existens sunt. 645.1.

8 Quantitas à substantia separata, & replere locum, & alterari potest virtute naturali. 63.2

9 Est immediatum subiectum qualitatum naturalium, & cur. 684.1

10 Quantum comparatur ad localem præsentiam, tanquam prius ad posterius. 552.2

Quantitas Christi in Eucharistia. Vide verbum, Christus in Eucharistia.

Quantitas panis, quæ remanet in Eucharistia. Vide Eucharistia, §. Species sacramentales.

Rameſſe.

1 Quandoque significat prouinciam, quæ eadem erat cum terra Gosse. 437.2

2 Quandoq; ciuitatem in eadem prouincia adificatam in extremis Aegypti finibus. ibid.

Vide verbum, Israel, & indicem sacræ Scripturæ, Numerorum. 31.

Relatio.

1 Relationes diuinæ cur non possint esse supernaturalia instrumenta, neq; habere potentiam obedientialem actuam respectu alicuius effectus. 89.2.

Religio, & Religiosus.

1 Propter Religionis statum cur necesse non fuerit, speciale sacramentum instituti. 168 2

2 Religiosis mutuis, vel instituis, non potest Superior ipsorum sacrificia, vel aliorum operum satisfactionis aliis applicare, si et quandoq; id iuste præcipere possit. 964 1

3 Perfectissimus actus exterior religionis in sacrificando cultu consistit. 550.1

Religionis votum Vide verbum. Votum.

Religiosi quando, & quomodo, & quibus possint Eucharistiam ministrare. Vide Eucharistia. §. Minister.

Quæ motiua in Eucharistia ad extollendam Religionis virtutem. Vide Eucharistia, §. Institutum.

Remissio.

Remissio peccati. Vide, Peccatum.

Remissio pœnæ Vide, Baptismus & Missa, §. Effectus.

Reprobatio

Cum quis ex defectu intentionis Ministri non manet baptizatus: & ideo reprobatur, suo peccato mortali antevigila-

rig nali, tanquam causa per se, Ministro vero, vt causa per accidens, eius reprobatio tribuendi. 151.1.

Ritus.

Ritus seruandi in vniuscuiusque sacramenti administratione. Vide singula sacramenta, § Ritus.

Sacerdos & Sacerdotium.

1 Quanta semper reuerentia habiti. 527.2
2 Cum plures Sacerdotes, quando Ordinantur simul cum Episcopo consecrant, componunt cum illo vnum integrum ministerium. 982.1
3 In naturae lege, primogeniti erant Sacerdotes, in lege scripta, erant ex tribu Leui & Aaron familia, in lege gratiae supernaturaliter consecrantur. 887.2.
4 Potestas sacrificandi & consecrandi non distinguitur in Sacerdote. 913.2
5 Sacerdos tenetur de sacrificio participare, & probabile est, hanc obligationem esse iure diuino. 919.1
6 Alienis ouibus sine licentia ministrans sacramenta peccat. 881.1
7 Sacerdos, si extra sacrificium communicet, tenetur vti stola, sed non sub mortali. 881.1
8 Quantumuis ab Ecclesia praecisus, non amittit ministerium, quod in persona Christi exercet 872.1
9 Sacerdos, cum degradatur, vsu Ordinis, non Ordine ipso perpetuo priuatur. 417.2
Qualiter se habet respectu matrimonij, & poenitentiae, vide eisdem verbis. An possit ex dispensatione Papae aliquos Ordines conferre, & quos. Vide, Ordo. Omnia, quae ad insum pertinent, quatenus Minister Missae est. Vide Missa, § Minister, Vide verbum, Confirmatio, §. Minister.

Sacramentalia.

1 Sunt caeremoniae & circumstantiae religiosae, adiunctae sacramentis vel sacrificio extra eorum essentiam. 172. 2
2 Mediatè tantum respiciunt cultum Dei, hominumq; sanctificationem, in quo differunt à sacramentis & sacrificio. ibid.
3 Eorum vsus pius & ad religionem spectans. 174.1. & 2
4 Ex fine vel ritu distinguuntur. 173.1
5 Ad quatuor vtilia. 174. 2
6 Materia & forma eorum, & ritus à potestatem habente instituenda. ibid.
7 Interdum ad imitationem Christi introducta non tamen ab eo immediate instituta. 175.1. Sed per Apostolos, vel eorum successores. 80.2
8 Quae ab Apostolis, quae à Conciliis instituta, qui cognoscendum. ibid.
9 A quo possint mutari, 176.2
10 Ministri eorum ab eo designari possunt, à quo & ipsa instituti. ibid.
11 Regulariter, qui potest sacramentum, ad quod ordinantur conferre, potest ea ministrare, ibid.
12 Possunt esse valde meritoria, licet non conferre gratiam habitualem, aut auxiliantem ex opere operato. 176.2. & 177.2
13 Speciale auxilium gratiae impetrant, si ad id ex se ordinentur. ibid.
14 Quomodo interdum remittant venialia. 178.1
15 Non sunt ad reatum poenae remittendum instituta, licet potuerint inst tui. ibid.
16 Multa habent efficaciam coercendi & expellendi daemones. ibid.
17 Quae efficacia supernaturalis est, & à sanctitate Ministri independens 178.2 Sed moralis tantum. 179.1. & 2
18 Aliqua habent vim conferendi beneficium temporale, & quo modo. ibid.
19 Ea ministrans in peccato mortali, secluso contemptu non peccat mortaliter. 186.1

Sacramentum.

1 A sacro dictum. 186.2
2 Variae huius nominis significationes. ibid.
3 Accommodatum iam est ad significandum signa sensibilia, specialem gratiam continentia, & significantia. ibid.
4 Apud Latinos idem significat, quod apud Graecos mysterium. 180.2.
5 A sanctitate denominatur, vt à forma extrinseca, & vt à termino. 2.2
6 Dicit habitudinem signi sanctitatis. ibid. Et quasi causae formalis, conferentis sanctitatem aliquam, talem extrinsecè. 59.1.

Sacramentorum Doctrina.

1 Licet difficilis, suauis & vtilissima. 1.1
2 Partim speculatiua, partim practica. 2.1.

Sacramenti essentia & significatio.

1 Est signum sacrum expa terei significantis, & significatae seu significationis. 5.2.6.1.
2 Sacramentum & sacrificium, in quo conueniant & differant. ibid. 2
3 Debet sacramentum esse ceremonia ex parte materiae instituta ad conferendam aliquam sanctificationem, & perfectam animae sanctitatem significandam. 8.2. & 9.1
4 Non significat, aut necessario confert gratiam ex opere operato. 8.2
5 Vniuoca ratio sacramenti ex vniuoca sanctitatis significatione sumendi. 10.1
6 Significare potest perfectam gratiam, & conferre imperfectam. ibid.
7 Abstrahit à signo demonstratiuo, vel promissiuo seu hypognostico. ibid.
8 Quomodo signum practicum ibid.
9 Conferre & significare sanctitatem, quomodo constituant essentiam sacramenti. 10 2
10 Cur magis in ratione signi, quam causa sanctitatis, eius essentia consistat. 11.1
11 Est signum humanum & sensibile. 11.2. & 12.1
12 Est signum ad placitum, & qualiter ex impositione significans. 12.1
13 Eius partes ad modum partium entis artificiosi vnitae, aliquo modo vnum per se constituunt. 13.1. & 2
14 Duae definitiones sacramenti. ibid. 2. 14.1. & 2.

Materia.

1 Constare debet sacramentum re sensibili aliquam Analogam similitudinem habente cum re, quam significat. 11. 2. & cur. 11.1. & 2.
2 Haec proportio interdum est in vocum significatione, quae respectu sacramentalis sit habet vt materia. 12.2. 20.1
3 Non omne sacramentum constat rebus & verbis, vt materia & forma. 19.1
4 Materiae huius determinationem, potest Deus homini committere. 23.2 44.1.

Institutio sacramentorum.

1 A solo Deo, vel ab eius potestatem habente institui possunt, 9.2.
2 Publica & stabili lege eis significatio imponenda. 12.2
3 Etsi nullum esset peccatum expiandum, poterant à Deo institui. 36.2. 37.1.

Votum sacramenti.

1 Per sacramentum in voto nequit dari effectus directè pugnans cum reali eius susceptione. 466.1
2 Sacramentum in voto non causat effectum ex opere operato, 317.1,

Vtilitas.

1 Non sunt ex se sacramenta necessaria. 36.1

3 Sola sacramenta, quæ per se primò conferunt primam gratiam, sunt media necessaria ad salutem ex institutione. 443.2
3 Vtilitates significationis sacramentorum. 36.1.

Efficientia sacramentorum.

1 Supposita diuina promissione, effectus sacramenti est infallibilis obice deficiente. 442.1.& 2
2 Seclusa promissione, non habet effectum. ibid. 2.

Minister.

1 Iocosa intentio ministri non semper destruit sacramentum. 149.2
2 Nec contrariæ eius voluntates si sufficientem intentionem non excludant. 150.2
3 De intentione eius sufficit moralis certitudo. ibid.
4 Vt sacramentum fiat, ministri intentio requiritur, saltem virtualis. 151.1
5 Absoluta, vel conditionata, quæ statim transeat in absolutam. 153.1. Peccat verò minister sine causa adhibens talem conditionem. ibid. 2. Quod si conditio sit de futuro, nullum reddit sacramentum ibidem. Si de diuina scientia seu prædestinatione, reddit sacramentum incertum. 154.1
6 Non est contra substantiam sacramenti omnis intentio, quæ est contra bonos mores. 208.2
7 Debet cadere in determinatam personam, & materiam, sine substantiali errore. 154.1
8 Qui error substantialis in intentione ministri. ibid.
9 Membra etiam abscissa, assumit Christus, vt ministros sacramentorum. 149.2. 159.2
10 Ministrare sacramenta pertinet ad pastores Ecclesiæ. 181.1
11 Potestas ministrandi licitè, supponit potestatem conficiendi sacramentum, & addit ius seu iurisdictionem. ibidem. 2
12 Quibus conueniat hoc ius, & vnde. 181.1
13 Minister, si de hac potestate ita dubitet, vt non probabilius iudicet se habere illam, non potest, nisi ex vrgente causa ministrare ibid.
14. Solus qui licite potest ministrare, potest ad id obligari. ibid.
15 Hæc obligatio interdum ex charitate, interdum ex iustitia oritur, & quomodo. 181.2
16 Peccat grauiter minister, mutando formam vel materiam, & vtendo incerta, licet probabili, cum potest certam adhibere, & non habendo debitam intentionem. 181. 2.& 183.1
17 Imò mutando vel omittendo ritum accidentalem, nisi ex leuitate materiæ sit tantum veniale. 188.1
18 Ignorantia facti sæpè posset illum excusare, non verò iuris regulariter. 181.2
19 Minister ex officio, si non sit in gratia, tenetur sub mortali se præparare ad illam, vt ministret sacramentum. 183.1
20 Alias erit mortale, eoq; grauius, quo minister indignior fuerit, & dignius sacramentum. 184.1
21 Persona ad attritionem cognitam non se præparet, nisi conteratur vel confiteatur, alterum enim sufficit. ibid.
22 Clerici inferiores subdiacono licet in peccato mortali proprium munus exerceant, non peccant mortaliter, imò nec diaconus aut subdiaconus regulariter. Nec Episcopus sacramentalia exercens. 184.2.& 185. per totam.
23 Nec qui non ex officio, sed ob necessitatem priuatè ministrat. 187.1
24 Solum nominatim excommunicati & notorius percussor clerici, vt non tolerandus, vitandus est in sacramentorum ministerio. 192.1
25 Dans sacramentum indisposito & contra speciale sui muneris præceptum, & contra generale non cooperandi alterius delicto peccat grauiter. 194.2. 95.1
26 Quæ diligentia adhibenda à ministro, vt de alterius dispositione constet. ibid.

Vsus sacramentorum.

1 Aliquando diuino, interdum Ecclesiastico iure præcipitur. 189.2
2 Per accidens potest esse obligatio sacramenti, cuius per se non est præceptum. ibid. 1.& 2.

Nomina sacramentorum ex Scriptura & Patribus.

1 Verba visibilia rerum diuinarum, signacula, sacra signa, signa mystica. 6.1
2 Spiritualis medicina contra vulnera peccati. 37.1.

Sacramenta nouæ legis.

An sint & quot.

1 Sunt in nouæ legis vera sacramenta. 155.2
2 Septem tantum species vltimæ sacramentorum. 166.2. 167.1
3 Cur non plura sacramenta, ex proportione vitæ corporalis, & spiritualis ostenditur ibid.1
4 Ordo inter illa ex ipsorum fine. 169.1.

Essentia & significatio.

1 Essentialiter habent significare gratiam gloriam, & Christum vtriusq; authorem & sanctitatem, quam conferunt. 7.2.
2 Sed immediatè significat gratiam & gloriam, media è Christum, Eucharistia econuerso. 8.1
3 Sunt signa commemorativa passionis, & prognostica gloriæ. ibid.
4 In eis prius sanctificatio, quàm significatio intenditur. 19.2.
5 In omnibus reperiuntur res tantùm, sacramentum tantum, res & sacramentum simul. 12.1
6 Eorum definitio. 14.2
7 Sacramentum in his, quæ in vsu consistunt, prototo composito subiectoq; sacramentalis significationis supponit. 22.2. In quibus applicatio & vsus sacramenti non distinguuntur. 425 1
8 Tunc existere dicitur sacramentum, cum perfectè significat. 76.1.

Materia, & partes componentes.

1 Cur sub sensibili materia condita. 1.1
2 Nec dedecuit perfectionem nouæ legis. 56.1
3 Materia sacramenti aliquando est determinata in specie, aliquando in genere tantum. 23.2
4 Iuxta vsum humanum eadem vel diuersa censenda. 21.1
5 Omnia nouæ legis sacramenta componuntur ex rebus & verbis, saltem secundum aliquam proportionem. 19.2. 20.2.
6 Compositio hæc fit media aliqua vnione. 19.1. 22.1. Moralis potius quam physica. ibid. 23.2.
7 Non est necessaria physica concomitantia, vel aliquarum partium coexistentia. 22.2.

Forma & significatio.

1 Forma sacramenti magis determinata, quam materia. 23.2
2 Mutatio verborum formæ in alia non destruit sacramentum, dummodo substantialem sensum non mutet. 24.2. 25.1.
3 Etiam si fiat à ministro volente nouum ritum introducere, nisi ponat verbum ambiguum ex intentione sensum falsi. 28.1. 29.2
4 Verba aquiuoca, in sensu formæ prolata, & ex intentione & aliis circumstantiis, non mutant formam sacramenti. ibidem.

4 Prælatus aliquando est à subdito corrigendus & qualiter? ead. Disp. 8. sect. 5. num. 1. & 2
5 Prælati an possint obligare, vt sibi immediatè deferantur peccata subditorum. vide, Correctio fraterna, num. 29 & 30
6 Prælatus an possit adhiberi vt testis in correctione fraterna? sect. 6. num. 15
7 Prælatus, quomodo se gerere debeat, si ei fiat immediata delatio? num. 18
8 Prælatus, Vide Episcopus.

Præsumptio.

1 Præsumptio, ex parte intellectus & voluntatis, varia habet significata. Tract. 2. disp. 2 sect. 3. num. 1
2 Præsumptio, provt ad voluntatem spectat, in bonam aliquando partem, in malam frequentius accipitur. ibidem num. 1
3 Præsumptionis vitium est virtuti Spei contrarium. ibid. num. 2
4 Præsumptio contra Spem quinque modis contingit. ibidem.
5 Præsumptio mortale peccatum est, ex suo genere grauissimum. numero 3
6 Præsumptio formaliter & expresse vix committitur sine infidelitate. ibid.
7 Præsumptio est etiam contraria charitati & timori filiali, non formaliter, sed ex parte materiæ. ibid.
8 Præsumptio quomodo corrumpat spem? num. 4
Oritur ex superbia & vana gloria. ibid.

Princeps, Rex.

1 Principes infideles non possunt per se directè ab Ecclesia priuari iurisdictione in subditos fideles. Tract. 1. disput. 11. sect. 5. à num. 3
possunt tamen indirectè. num. 6
Etiam ob solum morale periculum nocumenti. num. 8
2 Potestas deponendi hos principes infideles, quomodo in pontifice aut Regi Christiano resideat. num. 9
3 Princeps infidelis, si impediat prædicationem fidei, an possit ad id cogi? Tractat. 1. disput. 18. section. 2. numero 8
4 Ad principes seculares qualiter secundario spectet punire hæreticos pœnis temporalibus? Tract. 1. disp. 20. sect. 3. à numero 21. & disp. 23. sect. 1. num. 7
5 Principes seculares quantumuis supremi, possunt ob hæresim ab Ecclesia puniri pœna confiscationis bonorum. Tractat. 1. disp. 22. sect. 6. numer. 2
Imò de facto comprehenduntur sub Legibus Canonicis, hanc pœnam imponentibus. num. 3
6 Princeps hereticus eo ipso priuatur vsu iurisdictionis Regiæ, idq; ex vi solius Excommunicationis annexæ. eadem sect. 6. num. 6
potest etiam per Ecclesiam priuari regno, tam quoad dominium iurisdictionis, quam quoad dominium temporalium bonorum. num. 7
Non quidem ipso Iure sed per sententiam condemnatoriam. ibid.
7 Princeps Catholicus quomodo sit loco hæretici substituendus? ibidem numer. 8 & 9
8 Principes Christiani subduntur Pontifici etiam in temporalibus quoad potestatem indirectam. Tractat. 1. disp. 20. sect. 3. à num. 21. & disp. 22. section. 6. numero 2. & 7. & Tractat. 3 disp 13 sect. 2. num. 5
9 Principes qui, & qualiter possint bellum indicere? vide, Bellum.
10 Principibus Christianis potest pontifex distribuere infidelium regna, vt ad eos tutò mittant Euangelij prædicatores. Tract. 1. disp. 18. sect. 1. num. 7

Promissio.

Promissa non implere Deus de absoluta potentia non potest. Tractat. 1. disp. 3. sect. 5. num. 10

Propheta, Prophetia.

1 Prophetiæ Etymon quodnam sit, & quam latè pateat? Tract. 1. disp. 8. sect. 3. num. 1
2 Prophetia multiplex vsus proponitur & explicatur. ibid. latè à num. 2
3 Prophetiæ obiectum formale est diuina authoritas testificans. ibidem à num. 10
Obiectum materiale est quicquid sub diuinam reuelationem cadit. à num. 13
4 Prophetia actus est supernaturalis cognitio in diuina reuelatione fundata, à qua locutio vel prædictio prophetica oritur. ead. disp 8. sect. 4. num. 1
5 Prophetiæ actus est omnino certus & infallibilis. ibidem num. 3
Certificat prophetam non solùm de re reuelata, sed de spiritu etiam reuelante. num. 4
6 Non omnis cognitio ab spiritu sancto est prophetica, aut de spiritu S. reuelante certificante numero 5
7 Prophetia alia simpliciter absolata, alia comminatoria. ead. sect 4. num. 8
Absoluta à comminatoria quomodo sit discernenda? numero 9
8 Non est necesse propheticam cognitionem esse euidentem aut in alia euidentem nti. Tractat. 1. disputation. 8. sect. 5. numero 2
9 Prophetia à fide accidentaliter tantum differt. num. 3
Cur inter gratias gratis datas numeretur? num. 4
10 Propheticam cognitionem esse euidentem non omninò repugnat. ibid. num. 5
Imò credibile est, talem aliquando de facto fuisse. numero 6
prophetia euidens an sit fide certior? num. 10.
An perfectior in genere entis? ibidem.
11 Ad propheticam cognitionem, quæ species ex parte obiecti requirantur, & quo modo ordinentur? Ead. disput. 8. sect. 6. num. 1
12 In reuelatione prophetica etiam pure spirituali, datur recursus ad phantasmata. num. 2
An etiam noui phantasmatis infusio? ibid.
13 Lumen propheticum ex parte potentiæ ad formandum certum iudicium, quid sit, & quotuplex? ibidem numero 3. & 4
14 Non est in potestate prophetæ, omnia occulta cognoscere, aut prædicere quoties voluerit. Ead. sect. 6. n. 6
15 Prophetiæ donum etiam respectu eorum quæ communiter reuelantur, non datur per modum habitus. num. 8
Manet tamen ex prophetica cognitione aliquid per modum habitus, & quid illud sit? num. 9
16 Prophetiæ causa formalis, finalis, & efficiens quænam sit? Tract. 1. disp 8. sect. 7. num. 1
Quæ causa subiectiua? n. 2
17 Quilibet viator est capax prophetiæ, non obstante quacunq; naturali vel morali dispositione praua. Eodem numero 2
An etiam beati? ibid.
Quid de dæmonibus dicendum? numer 3
18 Prophetia, variæ diuisiones explicantur. Ead. disp. 8. sect. 8. per tot.

19 Propheta cur dicti Videntes? Tractatu 1. disp. 3. sect. 8. num. 3. & Disput. 8. sect. 4. num 1. & Sect. 5. num. 3.

Proponens fidem, seu Propositio externa.

1 Res falsa, quamuis vera existimetur, nunquam potest ita proponi, vt ad fidem infusam sufficiat. Tractat. 1. disp. 3. sect. 13. num. 9
2 Non requiritur, vt Deus immediatè immediatione suppositi singulis obiecta fide proponat. Tract. 1. disput. 4. sect. 1. à num. 2
Requiritur tamen, vt immediatione virtutis intercedat specialiter circa propositionem cooperando ibid. à num. 6
3 Proponitur aliquando immediatè à Deo fides. ibid. numero 5
4 Ad sufficientem fidei propositionem non satis est obiectum simpliciter proponi, vt à Deo reuelatum, sed requiritur vt ex ijs quæ proponuntur, prudenter appareat credibile. Tractatu 1. disput. 4. sect. 2. numero 3
Imò etiam euidenter credibile, atq; adeo, vt certum & infallibile num. 4. & 5
Quin etiam euidenter credibilius, quocunq; alio obiecto, seu doctrina repugnante. num. 6
5 Non est tandem propositio fidei sufficiens, nisi euidenter ostendat res fidei esse de facto credendas, & cuiq; opinioni contrariæ præferendas. ibid. num. 7
6 Propositio fidei, non eodem modo sapientibus & idiotis facienda. ead. disp. 4. sect. 4. num. 8. 9. & 10
7 Propositio fidei vt sufficiens sit nonnunquam per internam vocationem completur. eod. num. 9
8 Proponens fidem alius proximus, remotus alius. Tract. 1. disp. 5 in prælud.
Proximus non habet authoritatem infallibilem habitualiter & permanenter. ibid. sect. 1. num. 3
Habet autem actualiter, quoad certitudinem doctrinæ, quam sufficienter proponit. ibid. num. 4

Propositio de fide.

1 Propositio de fide, an alia mediata, alia immediata sit? Tractat. 1. disput. 3. sect. 11. à numer. 5. & Disput. 19. sect. 2. num. 10
2 An nunc dentur propositiones aliquæ de fide, quæ antea de fide non fuerint. Tract. 1. disp. 2. sect. 6. à num. 15
3 Propositionum, quæ successu temporis creduntur, duplex genus. ibid. num. 18
4 Eadem propositio potest esse credita fide diuina, & simul ratio credendi. Tractat. 1. disp. 3. sect. 12. num. 12

Propositio damnabilis

1 Propositio damnabilis, quid sit, & quotuplex? Tractatu 1. disputat 19. sect. 2. num. 1
2 Propositio hæretica est absolute talis, & independenter à pertinacia vel animo proferentis. à num. 3
Est idem in rigore cum hæresi. num. 5
3 Propositionem hæreticam in varios modos qualiter nonnulli subdistinguant? ibid. num. 6
4 Propositiones omnes hæreticæ sunt formaliter aquè falsæ, & hæreticæ. num. 7
5 Propositio erronea in materia fidei quid sit, & quomodo ab hæretica distinguatur? ead. sect. 2. à numer. 12
Quid item propositio sapiens hæresin? num. 17
Quid malè sonans? num. 18
Quid piarum aurium offensiua, scandalosa, temeraria? numero 19. & 20
6 Propositio modalis censuram inurens sine fundamento, damnabilis est, & eadem censura digna. num. 21
7 Eadem propositio aliquando pluribus censuris affici potest, aliquando non item. eod. num. 21
8 Sola propositio propriè hæretica est materia hæresis. num. 22. & sect. 6. num. 6
9 Circa propositiones damnabiles etiam non hæreticas errare, per se loquendo, peccaminosum est. Tractat. 1. disput. 19. sect. 6. num. 1
Huiusmodi peccatum non est simpliciter hæresis. ibidem num. 3
Imò nec ad illam reuocatur. numero 4
Sed habet malitiam curiositatis, oppositam studiositati. numero 5
10 Nimia asseueratio in propositione, aliàs non damnabilis, potest esse peccaminosa. num 6
An aliquando etiam hæretica? ibidem.

Proximus.

1 Proximus est omnis rationalis creatura. Tract. 3. disp. 1. sect. 1. num. 3
Idem sibi ipsi an proximus? num. 4
Quid de peccatoribus in via? ibidem.
Quid de damnatis & reprobis damnandis? num. 4 & 5
2 Proximus est obiectum minus principale Charitatis. ibid. numero 2
Etiam quoad corpus. num. 6
3 Ipsa Dei bonitas increata est sufficiens ratio, vt propter eam diligatur immediatè proximus, amore supernaturali. Tractat. 3. disput. 1. sect. 3. num. 1
Item iustitia supernaturalis ipsiusmet proximi. Ibidem num. 3
Imò & bonitas naturalis ipsi intrinseca, supernaturaliter tamen regulata. num. 4
4 Proximi amor quomodo semper tendat etiam in Deum. Sect. 4. num. 12
Vide Charitatis præceptum. num. 7
5 Indignitas proximi non est sufficiens ratio ad dolendum de eius bono. Tract. 3. disp. 6. sect. 4. num. 3

Publicum.

1 Publicum, vel occultum quotupliciter dicatur delictum? Tractat. 3. disp. 8. sect. 6 numero 1
2 Publicum delictum, vide Correctio fraterna. num. 24.

R.

Ratio.

1 Rationem naturalem esse fundamentum fidei diuinæ, error hæreticorum. Tract. 1. disp. 3. sect. 1. num. 1
Refellitur. ibid. à num. 3
2 Rationem rei creditæ requiri ad fidem, quadrupliciter intelligi potest. ibid. num. 2

Regula fidei.

1 Regula aliqua infallibilis fidei in Ecclesia omnino necessaria est. Tractat. 1. disput. 5. sect. 2. à num. 2
2 Regulæ fidei in quo differant à locis Theologicis? ibidem à num. 5
Consensus Patrum & Doctorum, per se loquendo, non est regula fidei. ib. & sect. 3. n. 13
3 Regularum fidei numerus quis sit & quomodo colligatur? ead. sect. 2. num. 5

4 *Scriptura & an quomodo sit regula fidei?* Vide *Scriptura. An etiam Traditio?* vide *Traditio.*
5 *In Ecclesia esse sensibilem & animatam regulam, quæ vos fidei infallibiliter proponat, ipsa fides docet. Tractatu 1. disp. 5. sect. 5. num. 2.*
Probatur etiam ratione. à num. 3
6 *Tota Ecclesia simul sumpta est infallibilis in credendo, non autem sufficiens fidei regula in docendo. Disputat. 5. Sectione 6. num. 9*
7 *Concilium Generale an & quomodo sit infallibilis regula fidei? Vide Concilium, à num. 19*
An Summus pontifex? Vide, Papa. n. 36

Relapsus.

1 *Relapsi hæretici, etiamsi verè pœnitentes sese ostendant, pœnâ mortis afficiendi. Tractat. 1. disput. 23. sect. 2. numer. 7*
An vivi comburendi? ibid.
2 *Relapsus an is sit, qui nouam hæresin ab iurata commisit? ibid. num. 8*
3 *Relapsis verè pœnitentibus non deneganda Sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ. numero 12*
4 *Ad relapsum non sufficit præcessisse abiurationem de vehementer suspecto, & aliam similem subsequi suspicionem. Tractat. 1. disput. 24. sect. 2. num. 7*
5 *Relapsus non censetur, qui post abiuratam hæresin fauet alteri damnato de vehementer suspecto. eod. n. 7*
An saltem, qui post abiuratam hæresin sufficienter probatam, denuò fit vehementer suspectus? ibidem.

Religio, Religiosus.

1 *In Religionum approbatione, an possit Pontifex errare? Tract. 1. disp 5. sect. 8. num. 9*
2 *Religiosi an & quomodo possint facere Eleemosynas? Tractat. 3. disputat. 7. sect. 2. numer. 3*
3 *Contra Religiosum hæreticum potest immediatè procedere Inquisitor, Tract. 1, disputat. 21. sect. 6. num. 27*

Resolutio.

Resolutio fidei, vide *Fidei obiectum formale.* & verbo *Ecclesia, num. 25*

Reuelatio.

1 *Reuelatio propria quid? Tractat. 1, disput. 3. Section. 3. num. 7*
Ab instinctu diuino differt. ibidem.
2 *Reuelationem esse quidpiam Deo reuelanti intrinsecum, perperam nonnulli docuerunt. eadem disputat. 3. sect. 2. num. 5*
3 *Deus vt reuelans est obiectum formale fidei. ib. n. 3*
4 *Reuelatio priuata sufficienter proposita, in quacunq; materia versetur, sufficit ad assensum eiusdem speciei & habitus, cum aliis fidei assensibus. Tractat. 1. disput. 3. sect. 10. numer. 5*
Non tamen erit ille assensus elicitus à fide prout formaliter Catholica est. num 6
Reuelationem priuatam recipiens tenetur credere, qua reuelantur. ib. n. 7
Non sic alij ordinariè loquendo. ibid.
Possunt tamen alij aliquando obligari, si reuelatio priuata eis sufficienter proponatur. ibid.
6 *Reuelationes priuatæ quomodo probandæ & examinandæ? eod. numero 7*
7 *Reuelatio virtualis quid? & quomodo differat à confusa? Tractat. 1. disputat. 3. sect. 11. numero 5*
8 *Reuelatio formalis, confusè continens multas veritates, quomodo sufficiat ad obiectum formale fidei, & ad assentiendum de fide particularibus in ea contentis. ibidem numero 6*
9 *Reuelatio tantùm virtualis seu mediata non sufficit ad obiectum formale fidei. à num. 7*
Nec assensus in illa fundatus cum iuuamine alicuius principij naturaliter euidentis, est perfectior quàm Theologicus. eod. num. 7. & seqq.
10 *Reuelasse Deum mysteria fidei, ipsa fide diuina creditur. Tractat. 1. disp. 3. sect. 12. num. 8*
Imò hæc reuelatio in quocunq; actu fidei intrinsecè & per se primò creditur. ibidem numero 9
11 *Reuelatio diuina est obiectum formale fidei, prout credita, fide solum infusa. ibid. num. 10*
12 *Reuelatio, in re, falsa existimata tamen vera, non sufficit ad fidem diuinam. Tractat. 1. disputat. 3. sectio. 13. num. 3*
13 *Reuelare culpiam absolutè sui reprobationem Deus non potest. Tract. 2 disp. 2. sect. 2. num. 6*
Potest tamen de potentia absoluta. ibid.
14 *Reuelata reprobatione non teneretur quis sperare beatitudinem. imò nec posset. ibid. numero 7. & 8*
Posset tamen sperare auxilia necessaria ad aliqua bona opera, & ad vitanda singula peccata. eodem num. 8
Non autem positiue & propriè desperare de misericordia Dei. ibid.
15 *Reuelationes factæ prophetis, quales fuerint?* vide *Prophetia.*

Rex, vide *Princeps.*

Ritus.

1 *Ritus infidelium rationi naturali contrarij non sunt permittendi. Tract. 1. disp. 18. sect. 4. n. 9*
Quid de ritibus soli fidei contrarijs? num. 10
2 *Ritus Iudaici, cur ab Ecclesia, & quibus limitationibus permittantur exerceri in terris fidelium? ibidem numer. 10. & 11*
3 *Ritus*, Vide *Vestes.*

Romanus Pontifex, vide *Papa.*

S.

Sacerdos.

1 *Sacerdotes simplices & parochi ad quantam fidei notitiam teneantur ex præcepto. Tract. 1. disput. 13. sect. 4. num. 6*
2 *Sacerdos potest validè ab Episcopo hæretico ordinari. Tractatu 1. disp. 21. sect. 5. num. 9*
Manet tamen suspensus quoad vsum ordinis accepti. numero 10
3 *Sacerdos hæreticus quomodo validè conferat sacramenta? ibid.*
Quomodo sacramentalia? num. 11
4 *Sacerdos ad beneficium promotus quam incurrat pœnam, si fidei professionem omittat? Tract. 1. disput. 14. sect. 6. num. 2.*
5 *Sacerdos an possit indicere aut exequi bellum?* Vide *Bellum*, latè *à num. 12*
6 *In sacerdotem hæreticum procedere possunt Inquisitores. Tractat. 1. disp. 21. sect. 9. num. 27*

Scandalum

1 Scandalum quid significet? Tract. 3. disp. 10. in praludio.
Scandali diuisio in actiuum & passiuum, ib. sect. 1. n. 1.
2 Scandalum esse peccatum fide constat. ibid. num. 2.
Habet malitiam specialem contra charitatem. numero 2. & 3
3 Scandalum est ex genere suo mortale, potest tamen esse veniale. ibid. num. 4
Peccatum veniale proximi an possit aliquando esse materia scandali mortalis? ibid.
4 Scandalum an sit impedire proximum, ne quod perfectioris boni est operetur? ibid.
5 Scandali specialem malitiam incurrit, qui alium inducit ad peccandum directa intentione, vt spiritualiter moriatur. Tract. 3. disputat. 10. sect. 2. num. 2
Item qui directè inducit ad peccandum, etiam propter vtilitatem, vel aliud quid simile. ibid. n. 3. & 4
Imò quamuis indirectè inducat per actionem malam, vel habentem speciem mali. à num. 5
6 Scandalum an grauius quàm homicidium? ibidem numero 4
7 In peccato scandali an detur etiam malitia eius speciei, in qua proximus peccat. à num. 8
8 Petere à proximo vel consulere opus, quod sine peccato præstari nequit, est malum malitia scandali. Ead. disp. 10. sect. 3. num. 1
Quid si opus licitè fieri possit, moraliter autem sciam, non sine peccato fore præstandum? ibid.
Quid de parato vel non parato aliàs ad peccandum? numero 2. 3. & 4
9 Scandalum non est consulere parato ad maius, vt minus malum efficiat Eod. n. 4
10 Opus de se inductiuum scandali, malitiam eius contrahit, nisi ex circumstantiis hîc & nunc moraliter constet, nullum in proximo damnum consequuturum. ibid. n 5
Item opus de se quidem indifferens, sed factum animo inducendi alterum ad malum. num. 6
11 Opus de se honestum per accidens potest habere malitiam scandali actiui. ibid. num 8
Quid de operibus, quæ cadunt sub præcepto? num. 9
12 Scandalum quomodo vtilius nasci permittatur, quàm veritas relinquatur? ibid.
13 Ad vitandum scandalum non tenetur mulier omittere sacrum, aut non se ornare. Ead. sect. 3. n. 10
An teneatur quis prætermittere bona temporalia, ne scandalum oriatur? ibid.
An potius fame perire, quàm cibis vti scandalosis? ibidem num. 10
14 Quando sit peccatum scandali vendere vel dare alteri rem qua malè est vsurus? Tract. 3. disput. 10. sect. 4. à numer. 1
Quid si res sit indifferens, & venditor nihil sciat de intentione emptoris. ib. num. 3
Quid si sciat, fore vt emptor ea malè vtatur? num. 4
15 Scandalum an sit, vendere arma iniustè bellantibus? Ead. sect. 4. num. 5
An locare domum meretrici? ibid.
An ministrare hero vel domino cibos vetitos in die ieunij? ibid.
16 Scandalum an sit, vendere rem positiuè prohibitam, etiamsi constet emptorem non malè ea vsurum. ibidem numero 6
Quid de remigantibus contra Christianos, & ædificantibus templum idoli? ib. n. 7
17 Scandalum quomodo proprium imperfectorum? num. 8
Scandalum dans damnificanti, an teneatur damno? ibidem.

Scibile, scientia.

1 Scibile dupliciter potest denominari obiectum. Tract. 1. disput. 3. sect. 2. num. 7
2 Scientia, Vide Fidei actus. à numer. 8

Schisma, schismaticus.

1 Schismatis Etymon: & quam coniunctionem scindat? Tract. 3. disp. 12. sect. 1. num. 1
2 Schisma aliquando cum hæresi coniungitur, aliquando non item. ibid. num. 2
3 Schisma per se directè intentum est peccatum specialiter contrarium charitati. ibidem num. 4
4 Schisma vel est in affectu tantum, vel etiam in effectu. numer 5
5 Ad propriam schismatis malitiam contrahendam sufficit voluntarium indirectum. ibid. num. 8
Hæreticus omnis est schismaticus. ibid.
6 Schisma, an possit esse contra vnitatem specialem priuatæ congregationis? num 9
7 Schismaticus quomodo possit esse Papa? eadem sectione. 1. num. 2.
Tempore Schismatis, quid faciendum? ibidem num. 11
8 Schismatis malitia ex suo genere minor est quam hæresis: ex circumstantiis aliquando maior. ibid. num. 10
9 Schismatici sunt ipso facto excommunicati saltem in Bulla Cænæ, Tract. 3. disput. 12. sect. 2. num. 1
An etiam de iure communi? ibid.
10 Schismatici puniri possunt omnibus ferè hæreticorum pœnis ibidem num. 2
Sola lege Ecclesiastica, idq; ipso iure, priuantur dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis. num. 3
Potestate ordinis non priuantur. ibidem.
Papa purè schismaticus nullam ex dictis pœnis incurrit. ibidem.
11 Schismatici an sint membra Ecclesiæ? Tract. 1. disp. 9 sect. 1. à num. 3

Scriptura, Scriptor Canonicus.

1 Scripturæ definitio expenditur. Tractatu 1. disp. 5. sect. 3. num. 3
Etiam quoad verba debet esse ab Spiritu Sancto. Late numer. 4. 5. & 15
2 Scripturam esse infallibilem fidei regulam ipsa fides docet ibid. num. 6. & seqq.
3 Librorum Canonicorum tres classes, quam habeant authoritatem? num. 9.
4 Editio vulgata est infallibilis regula fidei. num. 10
5 Scriptura Sacra est intellectu difficilis. numero 11
plures habet sensus sub eadem litera. num. 12
sensus spiritualis & literalis quid & quotuplex? ibid.
6 Scriptura eo spiritu interpretanda est, quo facta, numero 13
7 In Scriptura an aliquid humano spiritu scriptum? ibidem numero 14. & 15
8 Scriptori Canonico quomodo auxiliatur Spiritus sanctus? Tractat. 1. disputat. 8. sect. 4. numero 6
An certò sciat se canonicè scribere. Ibid. & disput. 5. sect. 3. num. 15

Secta.

1 Secta quid sit? Et an eo nomine fides Catholica appellari possit? Tractat. 1. disput. 19. Sect. 1. num. 4

5 Substractio particulæ, & omnis mutatio, quæ sensum non variat, a. cidentalis est, & ib. de aliis mutationibus. pag. 24. 2. 4. 1
6 Communionibus verbis secundum Ecclesiæ vsum, est forma explicanda. 26. 2
7 Non oportet vulgari lingua proferri. 27. 1
8 Mutatio verborum forma in scripturâ, vel nutus in matrimonio solum valet. 27. 2
9 Error in forma non expressus, non destruit sacramentum. 28. 2
10 Non est necesse, vt forma explicet omnes causas sacramẽti. 211. 2

Communia materiæ, & formæ.

1 Vtraque significat. 21. 1
2 Debẽt esse determinatæ iuxta Christi institutionem. 15. 2. 23. 1 & 2
3 Mutatio substantialis in qualibet destruit sacramentum, secus accidentalis. 25. 1 & 2
4 Materia & forma eadem vbique, non tamen ritus. pag. 30. 1

Institutio.

1 Quæ à Christo facta, nullo modo ab Ecclesia potest mutari. ibid.
2 In multis excedit institutionem sacramentum legis veteris. 137. 1
3 Delegata potestas instituendi sacramenta, licet potuerit communicari, nullum tamen creaturæ communicata, nec communicanda 137. 1. 138. 1
4 Nec secundum rationem genericam, nec specificam, omnia ad dandam primam gratiam instituta, sed vel illam, vel aliquod gratiæ augmentum. 64. 1. 66. 1

Necessitas.

1 Omnia vtilia, non tamen omnia necessaria. 171. 2
2 Necessitas medij & præcepti respectu sacramentorum, quæ ibid.

Efficacia.

1 Per vtramque partem efficiunt. 21. 1
2 Non additur illis aliqua qualitas, per quam causent pag. 61. 2
3 Per quid eleuentur. 89. 1
4 Vt instrumenta Physica causant gratiam habitualem, sacramentalem moraliter tantum. 82. 2. 94. 1. 95. 2
5 Neque ad hoc indigent præuia actione. 89. 1. Quando causant. 79. 1
6 At effectum, qui interdum datur, recedente fictione, moraliter tantum concurrunt. 96. 1. 236. 1
7 Magis repugnat sine gratia reddere hominem gratum, quam gratiam producere. 83. 2
8 Vt in voto, non causant gratiam ex opere operato. 73. 3. 74. 2

Subiectum Sacramenti.

1 Omnes & soli viatores sunt sacramentorum capaces, Angeli tantum de potẽtia absoluta, irrationalia vero sacramentalium tantum. 160. 2. 161. 1
2 Status viæ, quoad hoc, à natiuitate incipiat. ibid.
3 Tenetur suscipiens adhibere necessaria ex parte sua ad substantiam & decentem modum recipiendi sacramentum. 140. 1. 189. & 2.
4 Non semper tenetur accedere in gratia. ibi. Sed dispositus, vt illam suscipiat. ibid.
5 Grauiter peccat petendo à non habente, vel irrite vtẽte potestate. 190. 1
6 Et à prohibito, excommunicato & hæretico licet rite dato, & parato. ibid.
7 Non vero semper peccat recipiens sacramentum à publico concubinario. ibid. vel ab eo, qui, cum possit licite dare, daturus non est sine peccato. 192. 2. & 193. 1
8 Ex iusta causa interdum hoc licere, & quando, ac quomodo late tractatur ibid. vsque ad 194. 2
9 Sufficit petenti, quod sibi moraliter non constet de indispositione ministri. ibid.

Dispositio.

1 Per ordinem ad gratiam habitualem pensanda 66. 2.
2 Quod vnumquodque mortale, actuale, vel habituale, non detestatum saltem per attritionem impedit effectum sacramenti: secus veniale ibid. 69. 1. 70. 1
3 Ad recipiendam promissionem peccati mortalis, & primæ gloriam per sacramentum, requiritur dispositio proximæ actum, saltem attritionis, quæ in sacramentis vniuersim non sufficit nisi per accidens. ibid.
4 In habente tantum originale, sufficit voluntaria conuersio, qua propriam iustificationem & alia nanciscitur amplectatur. 69. 2
5 Ad augmentum gratiæ sufficit status gratiæ. 224. 2
6 Quæ dispositio ad sacramentalem gratiam. 70. 2
7 Et vt recipiat sacramenti effectus 73. 2
8 Dispositionum æqualitas vnde sumenda. 310. 2
9 Nulla qualitas per modum ornatus producitur à sacramento. 82. 2. vsque ad 84
10 Vt sacramentum adulto collatum, sit validum, requiritur eius voluntas formalis, virtualis, vel interpretatiua. 162. 2
11 Non tamen fides, iustitia, vel pœnitentia, nisi in sacramẽto confessionis. 163. 2

Effectus.

1 Omnis vera iustitia per sacramenta incipit, augetur, vel reparatur. 1. 1
2 Omnia causant gratiam habitualem ex opere operato, obice desistente. 64. 1. 68. 2 62. 1
3 Aliqua conferre possunt primam gratiam, imo omnia aliquando. 65. 1. 66. 2
4 Virtutes & Spiritus sancti dona, simul cum gratia conferuntur, vel augentur. 66. 2
5 Vnumquodque suam propriam gratiam sacramentalem efficit. ibid.
6 Sacramenta viuorum remittunt mortale nisi in voto pœnitentiæ. 69. 2
7 Effectus sacramenti, nec ex Dei voluntate vel prædestinatione, nec ex ministri merito, vel impetratione augetur. 71. 2. & 72. 1
8 Quo maior dispositio, effectus est maior. 72. 2
9 Effectus proprie sacramentalis, nõ datur per votum sacramenti. 74. 2
10 Omnia quæ imprimunt characterem, habent suum effectum recedente fictione. 323. 1. 324. 2
11 Non omnia characterem imprimunt. 114. 2
12 Quæ imprimunt, prius moraliter efficiunt illum, quam gratiam. 117. 1
13 Non suppletur à Deo, si irritum fiat sacramentum. 143. 2

Minister.

1 Ille verus est minister, quem Christus designauit seu instituit. 145. 2
2 Medio sacramento efficit effectum sacramenti, nec habet aliquem influxum. 131. 1
3 Consecratio bonitas, vel fides ministri, nihil cõfert ad substantiam vel maiorem effectum sacramenti. 131. 1. 138. 1. 157. 2
4 Soli homines ministri sacramentorum, licet non omnes. 145. 2. 146. 1
5 Neque angeli de potentia ordinaria, nec anima separata, bene tamen homo, etiam cum corpore glorioso resurgens. 141. 1
6 Minister sacramenti non se gerit vt præcise referens alterius voluntatem, sed vt potestate vtens. 148. 2
7 Minister ab Ecclesia prohibitus, si omnia requisita adhibeat licet ministrando peccet, verum conficit sacramẽtum. 32. 1
8 Triplex potest haberi intentio circa sacramentum. 141. 1

9 Requiritur intentio faciendi, quod Christus & Ecclesia, non externas operationes tantum. 150.1. 148.2
10 Desectus intentionis irritat sacramentum 142.2
11 Semper præsumenda nisi defectus constet exterius. 143.2

Dignitas.

1 Cur perfectiora & digniora sacramentis veteris legis 1.1 & latius. 57.1
2 Quem ordinem perfectionis seruent. 170.2

Nomina ex Scriptura & Patribus.

1 Septem columnæ, quas sibi diuina sapientia excidit, vt supra eas Ecclesiæ domum ædificaret. ibid.
2 Septem vberrimi gratiæ fontes, quos verbum Dei in sua domo perennes esse voluit. ibid.

Errores varii.

Error dicentium non requiri determinata verba, sed verbum concionatorium tantum, impugnatur. 344.2 per totam
2 Qui hæretici omnia hæc sacramenta negarint. 55.1
3 Error dicentium, non conferre gratiam nisi excitando fidem refellitur. 111.2
4 Error etiam confutatur dicentium, non significare sanctificationem sed diuinam tantum benuolentiam aut prædestinationem vel esse sigillum iustitiæ acceptæ per fidem, 62

Sacramenta veteris legis.

1 Alia præter circumcisionem, quæ ad tria capita reducuntur. 53.2. 54.1
2 Non omnes cæremoniæ illius legis fuere sacramenta, sed quæ circa inanimata, sacramentalia tantum. 54.1

Essentia.

1 Eorum definitio. 141
2 Vnioce conueniunt cum sacramentis nouæ legis. 8.2. & 532. Eorumq; discrimen. 10.1
3 Fuere nostrorum figuræ, & significabant gratiã per Christum dandam. 9.1. & 54.1.10.1
4 Non significabant gloriam, vt post illum statum consequendam. 10.2
5 Non habuerunt propriam materiam & formam, determinatum tamen ritum. 24.1
6 Omnia à Deo immediate instituta. 136.1
7 Ex præcepto tantum necessaria his qui ex lege circumcidebantur vel legem profitebantur. 52.1 & 2.
8 Nec vt physicæ nec vt morales causæ gratiam conferebant ex opere operato, qui eam non continebant. 105.2. 107.1
9 Merebantur per illa iusti de condigno gratiæ augmentum. 108.2.
10 Non imprimebant characterem. 114.2

Sacra.

1 Sacra dicuntur omnia deputata ad sacramenta vel sacrificia peragenda. 172 2.

Sacrificium.

1 Aliquæ significationes methaphoricæ huius nominis. 877.1. & 2. Eius Etymologia ibid.
2 Quid proprie sacrificium dicatur. 143.2
3 Proprius de actione sacrificandi, quam de re sacrificata dicitur. 882.1

Essentia.

1 In quo conueniant & differant sacrificium, & sacramentum. 6.2
2 Sacrificium sub genere signi ad placitum constituitur. 928.2
3 Præcipua sacerdotis actio est sacrificium. ibid.
4 Supremum latriæ cultum continet. 130.1
5 Moralis significatio de eius essentia, non mystica, licet probabile sit omnia sacrificia à Deo instituta mysticam habuisse. 878.2
6 Duplex sacrificij definitio. 885.2 886.1
7 Internus cultus, sacrificandi propositum, vocalis laus diuina, mors martyrum, solum analogice dicuntur sacrificia. ibid. 2
8 Non est de iure naturæ, licet sit valde accomodatum ad implendum præceptum naturale colendi Deum. 890.1
9 In vnoquoque sacrificio, cultus Dei externus, mystica significatio, & satisfactio pro peccato, considerandæ. 893.2
10 Ratio sacrificij potior ratione sacramenti, licet non in omnibus inferioribus. 927.2
11 Diuersus ritus in sacrificio, si idem semper motiuum adsit, constituit diuersas species sacrificia, quatenus sensibilia signa sunt, non quatenus actus virtutis. 925.2
12 Non est de essentia sacrificij, quod proximum offerens de illo participet. 916.1
Vide Sacramentum, §. Essentia.

Materia & forma.

1 Materia sacrificij consistit in oblatione rei permanentis Deo immediate facta. 883.2
2 Oblatum & rem oblatam comparando, hæc vt materia, illa se habet vt forma. 884.1
Per hanc oblationem debet immutari res oblata, & qualiter, 884.1. & 2 9 6.2
3 Non est ne esse in omni sacrificio reliquas actiones, quibus res consecratur, offertur, & immutatur, sic consumitur, sed sufficit esse ratione distinctas. ibid.
4 Requiritur tamen in quouis sacrificio aliquid, quod alicui alicui pro aliquo offeratur, non tamen oportet hæc omnia esse realiter distincta. 885.1
5 Requiritur etiam altare & legitimus minister. ibid.

Institutitio.

1 Ad sacrificia instituenda satis magna causa est gratiarum Actio 34.1
2 Sacrificiorum vsus fidelibus communis. 840.1 Semper potuerunt homines sacrificia instituere, licet Deus in aliqua republica hanc potestatem sibi reseruauerit. 879.2 & 880.1
3 Necessaria est ad hoc publica authoritas. 881.2. & 882.1

Quotuplex sit.

1 Aliud bonorarium, aliud in expiationem peccati. 6.2. Aliud legis naturæ, aliud scriptæ, aliud gratiæ, & in quo hæc inter se differant. 887.1 & 2
2 Sacrificia, quæ ex animalibus fiebant, hostia & victimæ: quæ ex terræ fructibus, immolationes, quæ ex liquoribus libamenta dicebantur. ibid.
3 Aliud holocaustum, aliud hostia propeccato, aliud hostia pacifica. 887.2 & 888.1
4 Aliud cruentum, aliud incruentum, ibid.
5 Alia in varios quosque fines instituta 888.1
6 Sacrificium propitiatorium triplex. 893.2

Effectus, & Minister.

1 Cur idem sacrificium multis prodesse, & propluribus offerri possit, non vero sacramentum. 6.2
2 Minister sacrificij sacerdos, qui publica debet authoritate designari, vel consecrari 882.1

Sacrificium nouæ legis.

1 Cur Deus sibi reseruauerit institutionem sacrificij, in hac lege. 880.2
2 Est in hac lege verum sacrificium, quod vnicum cum sit omnes sacrificiorum rationes perfectissime coniunct. 891.2 894.1 & 2 898.1
3 Potuit esse in hac lege sacrificium cruentum, quod valde excederet cruenta legis veteris. 895.2
4 Cur in hac lege vnicum sacrificium, cum tot sacramenta. 903.1
Vide verbum, Missa.

Sacrificia veteris legis.

1 Multa fuere, quæ tamen non erant sacramenta. 6.2
2 Vnioce participant rationem sacrificij cum nostro, pag. 8.2
3 In alicuius rei interitu potius quam in effectione seu productione, instituta 916.2

Sacrificia legis naturæ.

1 Etiam lege naturæ, fuit sacrificium cruentum & incruentum. 888.2
Vide verbum Lex naturæ & verbum Melchisedech.

Sanctificatio.

1 Duplex, alia interna & perfecta, alia legalis & imperfecta. 7.1

Sandalia.

1 Sandalia Episcoporum specialem habent benedictionem. 1026.2.
2 Olim sacerdotes vtebantur sandaliis ibid.

Sanguis.

1 Pars est corporis humani viui non vero mortui. 605.1
2 Semper habet diuersam formam intra corpus, & extra. 633.2

Satisfactio.

1 Non est pars essentialis, sed integralis sacramenti Pœnitentiæ, valetq; sacramentum, licet illa omittatur, vel non iniungitur. 88.1
2 Intensio satisfactionis in multitudine satisfactionis constitit. 973.2
3 Opera satisfactoria qualiter imponi possint baptizando 251.1.

Signum.

1 Signum ad placitum non constituitur per relationem realem nec rationis, sed per extrinsecam denominationem. 19.2
2 Supponit pro tota adæquata materia imposita ad significandum. 21.2
3 In eo totalis forma est significatio imposita, reliqua vt materia se habent. ibid.
4 In his signis sæpe contingit dari signum rei, & signum signi. 900.1
5 Signi ad placitum ratio non mutatur Metaphysice ex eo, Quod magis vel minus duret, mutatur tamen moraliter. 13.1

Siligo.

1 Delitias tritici, Hispane, Candeal. significat. 87.1

Simon Magus.

1 Ab Apostolis baptizatus, nunquam tamen Confirmatus fuit. 322.2

Spes.

Quæ spei motiua in Eucharistia. *Vide* Eucharistia, §. Institutio.

Species.

Species rerum fidei. *Vide verbum*, Fides.
Species sacramentales. *Vide* Eucharistia, §. Species sacramentales.

Spelta.

1 Varia eius acceptiones apud authores. 491.2
An sit materia Eucharistiæ, *Vide* Eucharistiæ materia.

Status Innocentiæ.

1 In eo esset cultus Dei externus, quo homines publice Deum colerent. 35.2.34.1
2 Haberet si durassent vera sacrificia. 34.1.35.1.& 36.1
3 Per species & signa sensibilia cognoscerentur res fidei. ibid. Essent in eo statu imagines, scripturæ, signa vocalia, & aliæ figuræ. 36.1
4 Homines contemplationi continuo fere vacarent, pagina. 38.1
5 Si Christus tunc non esset venturus, probabilius quod sacramenta non forent, si autem esset venturus non essent diuturna aduentum. 37.2
6 Ex qua suppositione probabilius est futurum Eucharistiæ sacramentum. 38.1.& latius. 463.1
7 Baptismus, Pœnitentia, Extrema vnctio & Confirmatio, non potuissent esse, secus matrimonium & ordo. 38.1
8 Hominibus, si tunc peccarent, sufficiens remedium esset contritio. ibid.
9 Illis autem spatium pœnitentiæ concedendum vt Adæ probabilius est 38.2
10 Nō fuit ae facto in eo statu, quo tempore duravit aliquod sacramentum. 36.2. An vero futurum fuisset si Christus duraret, incertum est. 37.2
Vide verbum, Adam.

Stola.

1 Idem quod orarium significat. 1043.1
2 Stolæ vsus inferioribus Diacono non conceditur, illi vero cur sub humero gestare præcipiatur. ibid. 2
Vide verbum, Missa, §. Minister.

Subdiaconus.

An peccet exercendo suum officium in mortali. *Vide* Sacramentū nouæ legis, Baptismus, & Eucharistia, §. Minister.

Substantia.

1 Propriam præsentiam habet, cum qua potest secluſa quantitate manere. 537.2.549.1
2 Hæc præsentia diuisibilis est in ordine ad spatium ex propria ratione. 516.1
3 Substantia secluſa quantitate siue rediret ad punctum, siue diuisibili spatio præsens maneret (quorum vtrumque est possibile, neutrum ne essarium) non necessario esset tota in toto, & tota in qualibet parte. 550.1
4 Implicat partes substantiæ sublata quantitate redire ad vnam indiuisibilem entitatem. 552.1
5 Habet propriam extensionem substantialem, substantialiaq; indiuisibilia, quibus hæ partes continuantur. 551.2 556.2
6 Sicut per quantitatem habet duplicem extensionem in ordine ad se & ad locum, ita & duplicem æqualitatem. 567.1.587.1
7 Separata à quantitate capax est præsentiæ & actionis ex diuina virtute 578.1
8 Cur separatis accidentibus à substantia statim desinat esse 611.2.

Substantialis modus.

1 Modus, qui ad constitutionem vel complementum substantiæ non concurrit, non potest esse substantialis. 535.2

Sympathia.

1 Sympathia potentiarum non pendet ex loco, sed ex identitate animæ, in qua potentiæ radicantur. 573.1

Templum.

Vide Ecclesia, & Missa, §. Vbi celebranda.

Tempus.

1 Tempus intrinsecum non potest in eadem re secundum idem esse multiplicari. 566.2

Theologia.

1 Euidenter soluit argumenta contra fidei mysteria, non negatiue tantum, sed positiue. 529.1
2 Vt suprema sapientia de reliquis scientiis iudicat, illasque corrigit. 587.1

Traditio.

1 Traditio Ecclesiæ circa rem fidei, quādo ab Apostolis quando à Christo immediate emanasse intelligatur. 175.2

Transsubstantiatio.

1 Quam conuenienter hoc nomen significet conuersionem, quæ fit in Eucharistia. 594.1
2 Includit quidquid est de ratione conuersionū, & aliquid superaddit, per quod a cæteris conuersionib. differt. 599.1
3 Vt passiua, & vt actiua considerari potest, & quid vtraq; sit. 600.1
4 Nullatenus in prædicamentali relatione consistit, sed in dependentia effectus à causa per modum cuiusdam fieri. ibid.
5 Substantia panis, quæ transsubstantiatur, nullo modo manet in Eucharistia, imo neq; in rerum natura, nec secundū materiam, nec secundum formam, sed secundum accidentia tantum. 580.1.583.1.& 2.584.1
6 Nec manet subsistentia, suppositalitas, neque existentia panis. 585.1

7 Non solum transsubstantiatio, sed ne transmutatio fieri potest inter specificas differentias tantum, manente eodem in vtroque genere, vel subiecto talis transmutationis. 587.2
8 In transsubstantione vero & realis actio intercedit, qua corpus Christi sub speciebus consti tuitur, quæ circa Christi corpus versatur. 599.2
9 Terminus transsubstantiationis non est præsentia corporis Christi in loco, vbi erat panis, nec aliquis eius vnio cũ speciebus. 604.2. 602.2
10 Proprius eius terminus est substantia corporis Christi, quatenus illi iam præexistenti & productæ attingit per modum veræ conservationis. 603.2
11 Transubstantiatio non est actio tantum adductiua, etiã ex mente D. Thomæ. 604.1. 655.1
12 Implicat, panem transubstantiari in Christi corpus, nisi in aliquare, vel modo aliter se, habeat corpus Christi. 602.1 & 1. 607.2
13 Transubstantiatio, vel acquisitio præsentiæ, quæ illam comitatur, non est propria mutatio. ibid.
14 Licet habeat, quidquid influxus creatiuus, non tamen fit per modum creationis 608.2. & 609.1
15 In transubstantiatione panis substantia desinit ex vi actionis positiuæ, & qualis sit. 609.2 611.1
16 Substantia panis in transubstantiatione nõ annihilatur, imo etiam si illi non succederet Christi corpus, nõ annihilaretur ex vi actionis, qua modo desinit. pag. 613.1 & 2. 614.2
17 Tota transubstantiatio in vno instanti perficitur, quod est primum esse corporis Christi sub speciebus, & primum non esse substantiæ panis. 616.2
18 Per illam totus panis in totum Christi corpus cõuertitur, ita vt materia in materiam, & forma in formam conuertatur. 618.2
19 Non repugnat per transubstantiationem aliqua etiã accidentia desinere. 678.1
20 Actio instrumenti ad transubstantiationem concurrentis vbi recipiatur. 747.2
21 Actio est ex omni parte supernaturalis, & mirabilius opus creatione non vero incarnatione. 616.2
22 Plura concurrunt miracula in hoc opere, & quæ sint. pag. 609.2
23 Egregia comparatio Euchristiæ & Incarnationis. 613.2
24 An sit miraculum. 617.1

Typha.

1 Materia dubia est sacramenti Eucharistiæ. 492.1

Verbum.

1 Verbum concionatorium non est necessarium sacramentis. 24.1
2 Verba, ex quibus constant sacramenta quæ sint, quando mutentur, & cum qua mutatione destruatur sacramentum. Vide Sacramentum, & Sacramenta nouæ legis. §. Materia, & §. Forma.

Verbum diuinum.

1 Quomodo sit in Eucharistia. Vide Christus in Euchristia. §. Verbum diuinum, & Vnio hypostatica.

Veritas.

Vide, Propositio.

Vespera.

1 Vespera alia meridiana, alia, nocturna, & quid vtraq; sit. 453.2. & 454.1
2 Vespera nocturna sequentis festiuitatis initium apud Hebræos. ibid. Finem diei in Scriptura significat. 454.1

Vinum

1 Solum vinum vitis simpliciter vinum, reliqui liquores, secundum quid tantum. 499.1
2 Vinum album & nigrum solum accidentaliter differunt. ibid.
3 Vinum congelatum non amittit veram vini substantiam. 500.2
Vide Eucharistia, §. Materia.

Virtus.

Virtutes quo modo infundantur per sacramenta. Vide Sacramenta nouæ legis. §. Effectus.

Visio.

1 De potentia absoluta fieri potest visio obiecti non existentis. 565.1

Viuens & vita.

1 Vita spiritualis cur non indigeat tanquam medio simpliciter necessario, cibo extrinsecus aduenente, sicut corporalis. 445.1
2 De viuentibus proprie intelligitur principiũ Aristotelis, Omnium natura constantium datum esse certum terminum magnitudinis & paruitatis 473.2

Vnctio.

Vide Confirmatio, §. Materia.

Vnio.

1 Alia formalis, alia effectiua, & quid vtraq; sit, & per quid inter se distinguantur. 539 1.543.1
2 Inter substantiam & accidens non potest esse vnio substantialis, neque ex accidentali & substantiali mista. 539.1
3 Cum subiectum & accidens vniuntur, necesse est, vnum quodammodo esse actum alterius. ibid. 2
4 Vnio hypostatica non fit in natura, sed in persona. 579.2
5 Quæ vniuntur, prius debent fieri sibi inuicem præsentia. 601.2
6 Vnio accidentis ad subiectum, modus est accidentalis, ad prædicamentum talis accidentis pertinens. 680.2

Votum.

1 Vouens ingredi in religionem, tenetur, quam primum moraliter potest, votum implere. 361.1
Vide verbum, Sacramentum Sacramenta nouæ legis, Baptismus, §. Votum, & Eucharistia, §. Necessitas.

Vsus.

1 Vsus rei aliquid supra rem ipsam addit. 472.1.

FINIS.

MOGVNTIÆ,
Ex Officina Balthasaris Lippii,
M. DC. XVIII.

Societ. Jesu Paderb. 1653.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

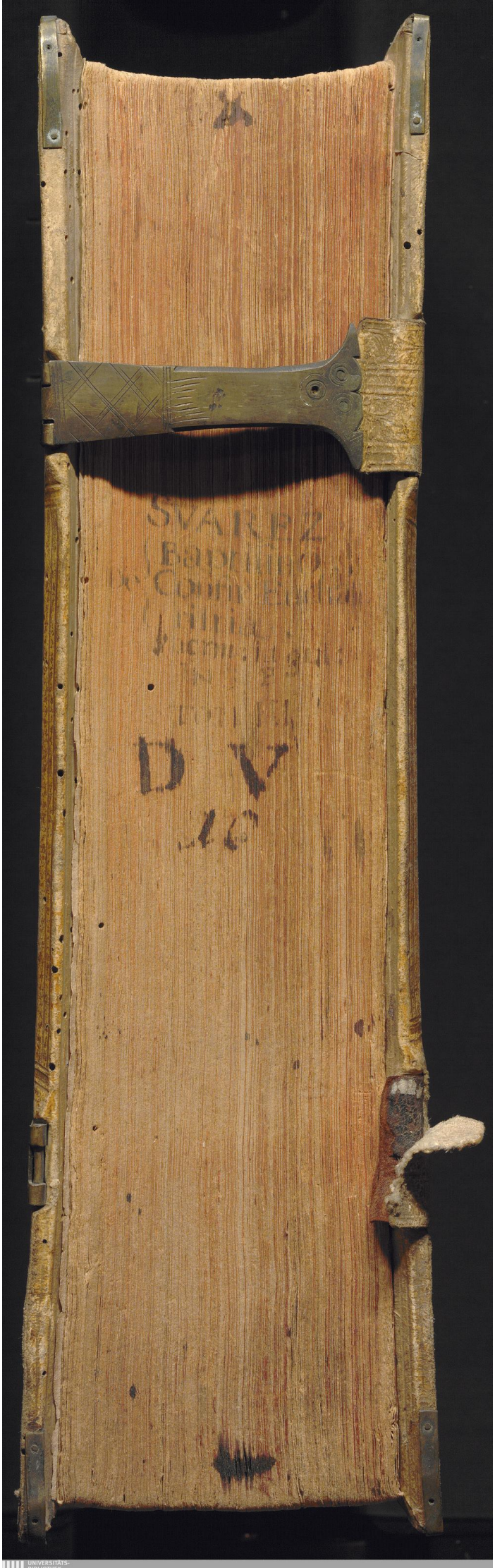
D V